IV -146

DICȚIONARUL LITERATURII ROMÂNE

DE LA ORIGINI PÎNĂ LA 1900

DICȚIONARUL LITERATURII ROMÂNE

DE LA ORIGINI PÎNĂ LA 1900

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ŞI FOLCLOR
AL UNIVERSITĂŢII „AL. I. CUZA" IAŞI

DICŢIONARUL LITERATURII ROMÂNE

DE LA ORIGINI PÎNĂ LA 1900

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Bucureşti
1979

AUTORI

Istorie literară

Stănuța CREȚU
Gabriela DRĂGOI
Florin FAIFER
Ion LĂZĂRESCU
Dan MĂNUCĂ
Algeria SIMOTA
Rodica ȘUIU
Alexandru TEODORESCU
Constantin TEODOROVICI
Maria TEODOROVICI
Leon VOLOVICI
Remus ZĂSTROIU

Folclor

Lucia BERDAN
Constanța BUZATU
Lucia CIREȘ
Ion H. CIUBOTARU

Coordonare și revizie

Gabriela DRĂGOI
Florin FAIFER
Dan MĂNUCĂ
Alexandru TEODORESCU
Leon VOLOVICI
Remus ZĂSTROIU

Norme lexicografice

Corneliu MORARIU

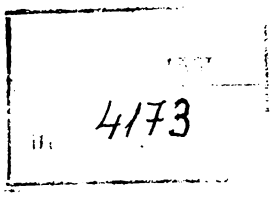
4173

PREFAȚĂ

Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900 realizează o sinteză de amploare asupra literaturii, esteticii, criticii și istoriei literare românești. Cu o structură complexă, urmărind să cuprindă o arie cît mai mare a fenomenului literar și să răspundă unor necesități variate de informare, lucrarea este prima de acest fel în cultura noastră. Profilul său se definește prin următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, traducător, critic, folclorist, publicist etc.), operă (creație populară reprezentativă, scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată, carte populară etc.), publicație periodică, societate literară, specie folclorică.

Limita cronologică pe care ne-am propus-o nefiind, în bună măsură, decît o convenție, nu a fost aplicată rigid. Includerea în cuprinsul acestui dicționar a unui scriitor a cărui activitate literară se situează la sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui următor s-a făcut ținînd seama de etapele hotărîtoare ale activității sale, de încadrarea în evoluția generală a literaturii române. Ioan Slavici, Barbu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu sau Alexandru Macedonski, de exemplu, au fost incluși aici, în timp ce Ioan Al. Brătescu-Voinești, St. O. Iosif sau Al. Davila vor intra în dicționarul consacrat literaturii din secolul al XX-lea, în curs de elaborare.

Deși diferit prin structură și obiective de o istorie a literaturii, un dicționar de acest profil nu poate fi conceput fără o viziune unitară, limpede, asupra evoluției faptelor literare. Pentru autorii lucrării de față, dincolo de varietatea și dificultatea problemelor, criteriul estetic a fost precumpănitor. S-a evitat însă, printr-o constantă perspectivă istorico-literară, respingerea scrierilor care nu se încadrează strict în accepția modernă a literaturii. În spiritul studiilor mai recente asupra culturii medievale românești, au fost lărgite sensibil granițele literaturii noastre, prin recuperarea unor importante manifestări de cultură: traduceri vechi de cărți religioase, scrieri în slavonă, activitatea unor cărturari, cu însemnate urmări asupra climatului artistic și literar. Se înțelege că schimbarea nivelului valoric al literaturii de la o epocă la alta a determinat modificarea criteriilor de selecție și sporirea exigenței odată cu intrarea într-o altă fază de dezvoltare culturală și literară. În ceea ce privește perioada modernă, am considerat necesar să se facă loc în dicționar unor scriitori și publiciști pe nedrept uitați, unii dintre ei înzestrați, mulți cu activitate de răsunet în epocă, despre care nici o lucrare de sinteză nu mai oferă astăzi vreo informație, precum și unor nume obscure, ignorate uneori și de specialiști. Mulți autori din această categorie își află acum o primă încercare de reconstituire biografică, de portretizare și de apreciere generală a operei. Tot pentru a întregi imaginea vieții literare, în afara articolelor despre reviste literare și de cultură, au fost redactate și altele, dedicate unor ziare politice care au publicat literatură sau au avut rubrici literare.

Schema unui articol are în vedere expunerea datelor și a comentariului critic într-o succesiune care să dea unitate lucrării și să ajute orientarea cititorului, dar să nu stînjenească o caracterizare adecvată a unui scriitor sau a unei opere și să nu transforme articolele în cronologii și înregistrări stereotipe de informații.

Un scriitor este prezentat într-o sinteză monografică în care, alături de datele biografice esențiale, sînt expuse, în funcție de însemnătatea lui, etapele evoluției, ideile estetice, trăsăturile care definesc individualitatea și valoarea operei. O bibliografie amplă a scrierilor autorului și o selecție din referințele critice întregesc substanța articolului.

★

Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900 a fost elaborat începînd din anul 1968, în cadrul sectorului de istorie literară și folclor al Institutului de lingvistică, istorie literară și folclor din Iași, la inițiativa dr. N. A. Ursu care, în calitate de director, a organizat lucrările în primii doi ani, continuînd și după aceea să ofere redactorilor informații utile privitoare la scriitorii mai puțin cunoscuți din perioada veche și premodernă. În aceeași etapă de lucru activitatea sectorului a fost condusă de prof. dr. docent N. I. Popa.

În perioada documentării și redactării, colectivul nostru a beneficiat de sprijinul Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România și al Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu" din Iași, al Arhivelor Statului din Iași și București, de materialele puse la dispoziție de filialele Arhivelor Statului din municipiul București și din județele Arad, Botoșani, Brașov, Buzău, Dolj, Galați, Hunedoara, Mehedinți, Mureș, Neamț, Sibiu, Suceava, Vrancea, de serviciul de stare civilă al Consiliului popular al municipiului București, de Muzeul Brukenthal din Sibiu. De asemenea, redactorii au consultat materiale bibliografice oferite de criticul și teoreticianul literar Adrian Marino, cu care au discutat și unele chestiuni de metodă.

Secția de științe filologice, literatură și arte a Academiei Republicii Socialiste România, conducerea Editurii Academiei și redacția de filologie a editurii, prin șeful redacției, Constantin Jalbă, au oferit, chiar de la început, un ajutor prețios pentru realizarea dicționarului în cît mai bune condiții. Redactorul de carte, Violeta Mihăilă, a participat cu deosebită competență și solicitudine la finisarea lucrării și la pregătirea manuscrisului pentru tipar.

Autorii sînt recunoscători persoanelor și instituțiilor amintite, ca și tuturor specialiștilor care, cu prilejul discutării publice a prospectului lucrării în mai 1969, au formulat aprecieri, sugestii sau puncte de vedere asupra profilului dicționarului.

★

Articolele din dicționar sînt semnate cu inițialele redactorilor: A. S. (Algeria Simota), A. T. (Alexandru Teodorescu), C. B. (Constanța Buzatu), C. T. (Constantin Teodorovici), D. M. (Dan Mănucă), F. F. (Florin Faifer), G. D. (Gabriela Drăgoi), I. C. (Ion H. Ciubotaru), I. L. (Ion Lăzărescu), L. B. (Lucia Berdan), L. C. (Lucia Cireș), L. V. (Leon Volovici), M. T. (Maria Teodorovici), R. Ș. (Rodica Șuiu), R. Z. (Remus Zăstroiu), S. C. (Stănuța Crețu).

Lista ilustrațiilor a fost întocmită de Lia Ciornea, de la Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei R.S. România.

INDICAȚII PENTRU FOLOSIREA DICȚIONARULUI

TITLUL DE ARTICOL

În mod obișnuit, titlul articolului dedicat unui autor s-a stabilit în funcție de numele de familie.În anumite cazuri însă, cînd numele de familie este necunoscut sau cînd acesta are un rol secundar în identificarea autorului, s-a dat ca titlu de articol prenumele sau numele monahal, urmat, de obicei, de determinări consacrate de uzul istoriografic, care indică funcția, rangul, locul de baștină sau de activitate etc. : **AXINTE Uricariul, ANTIM Ivireanul, MATEI al Mirelor, GRIGORE Rîmniceanu, CHESARIE de Rîmnic** etc.

Cînd un autor tratat într-un articol intitulat după numele de familie are mai multe prenume, s-au folosit caracterele aldine numai pentru acela sau acelea dintre ele cu care a semnat în mod frecvent.

Inițialele sau formele prescurtate ale unor prenume au fost date ca atare în cazurile în care prenumele întregi nu au putut fi stabilite cu certitudine.

Titlurile articolelor referitoare la opere sînt cele consacrate de istoria literară.

Cînd titlul unei opere culte, manuscrisă sau editată, nu coincide cu cel consacrat, el este menționat, între paranteze drepte, după forma adoptată ca titlu de articol : **ANONIMUL BRÎNCOVENESC [Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717], CRONICA MOLDO-GERMANĂ [Cronica scrisă pe scurt a lui Ștefan, din mila lui Dumnezeu voievod al țărilor Moldovei și Valahiei]** etc.

VARIANTE ALE FORMEI-TITLU

Pentru a înlesni aflarea unui articol al cărui titlu a rezultat din selectarea uneia dintre variantele cu circulație în istoria literară, au fost înregistrate la locul alfabetic corespunzător, cu trimitere la forma-titlu de articol :

— variantele unui nume* : **ELIADE, Ion** v. **Heliade-Rădulescu, Ion; GHEREA, I.** v. **Dobrogeanu-Gherea, Constantin; BOB-FABIAN, Vasile** v. **Fabian-Bob, Vasile** etc.

— formele inverse ale numelor rezultate din adăugarea la un prenume sau un nume monahal a unei determinări asimilabile unui nume de familie : **URICARIUL, Axinte** v. **Axinte Uricariul, CERCEL, Petru** v. **Petru Cercel; IVIREANUL, Antim** v. **Antim Ivireanul** etc.

— titlul care precede textul manuscris sau editat al unei opere culte pentru care s-a adoptat ca titlu de articol o variantă consacrată de uzul istoriografic : **ISTORIA ȚĂRII ROMÂNEȘTI DE LA OCTOMBRIE 1688 PÎNĂ LA MARTIE 1717** v. **Anonimul brîncovenesc; CRONICA SCRISĂ PE SCURT A LUI ȘTEFAN, DIN MILA LUI DUMNEZEU VOIEVOD AL ȚĂRILOR MOLDOVEI ȘI VALAHIEI** v. **Cronica moldo-germană** etc.

— variantele de titlu ale unor scrieri anonime sau ale unor opere populare : **VIAȚA ȘI PILDELE PREA ÎNȚELEPTULUI ESOP** v. **Esopia; LEGENDA MÎNĂSTIRII ARGEȘULUI** v. **Meșterul Manole** etc.

— denumirile succesive ale aceluiași periodic : **LUMINA** v. **Din Moldova; LIBERTATEA** v. **Românul** etc.

— sinonimele consacrate ale termenului care denumește o specie populară și care constituie titlul de articol : **CHIUITURĂ** v. **strigătură; CIMILITURĂ** v. **ghicitoare** etc.

---

* Nu au fost incluse în această categorie pseudonimele.

INDICAȚIILE BIBLIOGRAFICE

În funcție de tipul de articol, secțiunea de bibliografie cuprinde, în grupări distincte, scrierile unui autor, edițiile succesive ale unei scrieri culte sau populare, culegerile de texte populare etc., precum și referințele critice asupra subiectului tratat.

La articolul despre un autor, bibliografia înregistrează operele originale — literare sau de interes istorico-literar — publicate în timpul vieții, ediția de bază ulterioare, textele rămase în manuscris (cu indicarea locului de păstrare și a cotei) și traducerile din scriitori străini, tipărite sau manuscrise. Scrierile tipărite, parțial sau integral, numai în periodice, antologii sau culegeri sînt menționate selectiv, în ordinea cronologică a apariției.

Pentru periodice, culegeri și antologii s-au folosit sigle formate din majuscule (v. lista B de la *Bibliografie*).

La periodice se indică anul de apariție (cînd este consemnat), anul calendaristic, numărul (sau, pentru ziarele nenumerotate, ziua și luna). La revistele fără număr de apariție se face trimitere la pagină.

Numerele de pagină, pentru periodice sau volume, sînt tipărite cu caractere cursive.

Alineatul referințelor critice înregistrează, în ordine cronologică și numerotate, scrieri referitoare la subiectul tratat în articol. Pentru a marca evoluția receptării critice a unui scriitor, a unei opere etc., ordinea cronologică are în vedere, de regulă, data primei apariții și nu data ediției citate, care poate fi o reeditare tîrzie.

Volumele citate frecvent sînt menționate într-o formă abreviată transparent (v. lista A de la *Bibliografie*).

Studiile apărute în periodice, antologii sau culegeri se citează cu indicarea integrală a numelui autorului și a titlului, urmate de sigla periodicului, a antologiei sau a culegerii.

SEMNE GRAFICE

Asteriscul (*) care precede un titlu de operă menționat în cuprinsul unui articol semnalează prezența în dicționar a unui articol consacrat operei respective.

Parantezele unghiulare (⟨ ⟩) intercalate în articol încadrează numărul (sau numerele) de ordine sub care figurează, în alineatul de referințe critice al bibliografiei, izvorul (sau izvoarele) care tratează chestiunea aflată în discuție.

Parantezele drepte ([ ]) din cuprinsul unei bibliografii marchează intervenții ale redactorului.

★

În INDICELE DE AUTORI STRĂINI TRADUȘI se înregistrează, la fiecare autor, în ordine alfabetică, numele traducătorilor români care au fost incluși în lista de articole a dicționarului.

ABREVIERI

TERMENI

c.	— circa
cap.	— capitolul ; capitolele
ed.	— ediție ; ediția
ed. fragm.	— ediție fragmentară
îngr.	— (ediție) îngrijită de ...
fasc.	— fascicula ; fasciculele
f.	— fila ; filele
fragm.	— fragment(e)
introd.	— introducere de ...
j.	— județul
mem.	— memoriul
ms.	— manuscris(e)
pref.	— prefață de ...
publ.	— publicat (de ...)
publ. fragm.	— publicat fragmentar
r	— recto
reed.	— reeditat
reed. fragm.	— reeditat fragmentar
republ.	— republicat
republ. fragm.	— republicat fragmentar
sec.	— secolul
supl.	— supliment
ș. u.	— și anii următori
t.	— tomul
Tip.	— tipografia, imprimeria etc.
tr.	— traducere (de ...) ; traduceri
trad.	— traducător(i)
Tr. ms.	— traducere manuscrisă ; traduceri manuscrise
v	— verso
v.	— vezi
vol.	— volumul ; volumele

EDITURI, ARHIVE, BIBLIOTECI ETC.

A.I.L.F.	— Arhiva secției de istorie literară și folclor a Institutului de lingvistică din Cluj-Napoca
A.S.B.	— Arhivele Statului — București
A.S.I.	— Arhivele Statului — Iași
A.S.M.	— Arhivele Statului — județul Mehedinți
A.S.M.B.	— Arhivele Statului — Filiala municipiului București
A.S.S.	— Arhivele Statului — județul Sibiu
A.S.V.	— Arhivele Statului — județul Vrancea
B.A.R.	— Biblioteca Academiei R. S. România
B.A.S.	— Biblioteca Astra — Sibiu
B.C.S.	— Biblioteca Centrală de Stat — București
B.C.U.	— Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu" — Iași
B.C.U.C.	— Biblioteca Centrală Universitară — Cluj-Napoca
B.F.C.	— Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România
B.I.L.C.	— Biblioteca Institutului de lingvistică — Cluj-Napoca
B.M.A.	— Biblioteca Municipală — Arad
B.M.B.	— Biblioteca Muzeului Brukenthal — Sibiu
B.M.I.	— Biblioteca Mitropoliei din Iași
C.M.B.	— Consiliul popular al municipiului București. Arhiva Secției de stare civilă
E.A.	— Editura Academiei R. S. România
E.D.P.	— Editura Didactică și Pedagogică
E.E.R.	— Editura Enciclopedică Română
E.L.	— Editura pentru Literatură
E.M.	— Editura Muzicală
E.MD.	— Editura Medicală
E.MT.	— Editura Militară
E.P.	— Editura Politică
E.S.	— Editura de Stat
E.S.I.P.	— Editura de Stat pentru Imprimate și Publicații
E.S.P.L.A.	— Editura de Stat pentru Literatură și Artă
E.Ș.	— Editura Științifică
E.Ș.E.	— Editura Științifică și Enciclopedică
E.T.	— Editura Tineretului
F.R.L.A.	— Fundația Regală pentru Literatură și Artă
M.A.R.S.R.	— Muzeul de Artă al R. S. România
M.L.M.	— Muzeul de Literatură al Moldovei — Iași
M.M.	— Muzeul Mureșenilor — Brașov
M.T.N.	— Muzeul Teatrului Național — București

BIBLIOGRAFIE

A. ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII ETC.

Adamescu, *Ist. lit.* — Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, Alcalay, 1913.

Alecsandri, *Corespondenţă* — Vasile Alecsandri, *Corespondenţă*, îngr. Marta Anineanu, Bucureşti, E.L., 1960.

Alecsandri, *Însemnări* — Vasile Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, îngr. Marta Anineanu, Bucureşti, E.L., 1964.

Alecsandri, *Poezii populare* — Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, I—II, îngr. şi introd. Gh. Vrabie, Bucureşti, E.L., 1965.

Alecsandri, *Proză* — Vasile Alecsandri, *Proză*, îngr. şi introd. G. C. Nicolescu, Bucureşti, E.L., 1967.

Anghel—Iosif, *Portrete* — D. Anghel şi St. O. Iosif, *Portrete*, Bucureşti, Alcalay.

Anghelescu, *Preromant. rom.* — Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Anineanu, *Catalogul* — Marta Anineanu, *Catalogul corespondenţei lui Vasile Alecsandri*, Bucureşti, E.A., 1957.

Antim, *Studii* — Şt. Antim, *Studii şi portrete*, Craiova, Ramuri, 1936.

Antip, *Contribuţii* — Constantin Antip, *Contribuţii la istoria presei române*, Bucureşti, 1964.

Antonovici—Creţu, *Tipografiile* — I. Antonovici şi Gr. Creţu, *Tipografiile, xilografiile, librăriile şi legătoriile de cărţi din Bîrlad*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1909.

Apostol-Popescu, *Studii* — Ion Apostol-Popescu, *Studii de folclor şi artă populară*, Bucureşti, Minerva, 1970.

Apostolescu, *Infl. romant.* — Nicolae Apostolescu, *L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, Paris, Champion, 1909.

Ardeleanu, *Proza* — Virgil Ardeleanu, *Proza poeţilor*, Bucureşti, E.L., 1969.

Armbruster, *Romanitatea* — Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Bucureşti, E.A., 1972.

Asachi, *Scrieri* — Gh. Asachi, *Scrieri literare*, I—II, îngr. şi pref. N. A. Ursu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957.

Atanasiu, *Mişcarea* — I. C. Atanasiu, *Pagini din istoria contimporană a României. 1881—1915. I — Mişcarea socialistă. 1881—1900*, Bucureşti, Adevărul, 1932.

Avram, *Cartea rom.* — Mircea Avram, *Cartea românească manuscrisă*, Sibiu, 1970.

Bacalbaşa, *Bucureştii* — Constantin Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată*, I—V, Bucureşti, Universul, 1927—1936.

Bagdasar, *Ist. filos. rom.* — Nicolae Bagdasar, *Istoria filosofiei româneşti*, ed. 2, Bucureşti, 1941.

Bălan, *Lb. cărţilor bis.* — Ioan Bălan, *Limba cărţilor bisericeşti*, Blaj, Tip. Seminarului, 1914.

Bălcescu, *Opere* — Nicolae Bălcescu, *Opere*, t. I, îngr. şi introd. G. Zane, Bucureşti, F.R.L.A., 1940.

Bălcescu, *Opere alese* — Nicolae Bălcescu, *Opere alese*, I—II, îngr. Andrei Rusu, introd. Gh. Georgescu-Buzău, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960.

Bărbulescu, *Curentele* — Ilie Bărbulescu, *Curentele literare la români în perioada slavonismului cultural*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928.

Bârseanu, *Ist. şcoalelor* — Andrei Bârseanu, *Istoria şcoalelor centrale române gr. or. din Braşov*, Braşov, Ciurcu, 1902.

Bengescu, *Suvenire* — George Bengescu, *Cîteva suvenire ale carierei mele: Ion Ghica, Vasile Alecsandri, Alexandru Lahovari*, Bruxelles, Paul Lacomblez, 1899.

Bezviconi, *Contribuţii* — G. Bezviconi, *Contribuţii la istoria relaţiilor româno-ruse*, Bucureşti, 1962.

Bezviconi, *Profiluri* — G. Bezviconi, *Profiluri de ieri şi de azi*, Bucureşti, Carabaş, 1943.

Bianu, *Manuscrise* — *Catalogul manuscriptelor româneşti*, întocmit de Ioan Bianu şi R. Caracaş, t. I, Bucureşti, Socec, 1907, t. II, Bucureşti, Socec, 1913; t. III, întocmit de Ioan Bianu şi G. Nicolaiasa, Craiova, Scrisul românesc, 1931; t. IV, întocmit de G. Ştrempel, Florică Moisil şi L. Stoianovici, Bucureşti, E.A., 1967.

Bîrlea, *Ist. folc.* — Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, E.E.R., 1974.

Bîrlea, *Proverbe* — Ovidiu Bîrlea, *Proverbe şi zicători româneşti*, Bucureşti, E.D.P., 1966.

Blaga, *Trilogia cult.* — Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, Bucureşti, F.R.L.A., 1944.

Bodea, *Lupta românilor* — Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea naţională. 1834—1849*, Bucureşti, E.A., 1967.

Bogaci, *Pagini* — George Bogaci, *Pagini de istoriografie literară*, Chişinău, Cartea moldovenească, 1970.

Bogdan, *Cronice inedite* — Ioan Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, Bucureşti, Socec, 1895.

Bogdan, *Scrieri* — Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. şi introd. G. Mihăilă, Bucureşti, E.A., 1968.

Bogdan, *Vechile cronice* — Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldoveneşti pînă la Ureche*, Bucureşti, Göbl, 1891.

Bogdan-Duică, *Ist. lit.* — Gheorghe Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întîii poeți munteni*, Cluj, Ardealul, 1923.

Bojin, *Studii* — Al. Bojin, *Studii de stil și limbă literară*, București, E.D.P., 1968.

Bolintineanu, *Opere alese* — Dimitrie Bolintineanu, *Opere alese*, I—II, îngr. Rodica Ocheșeanu și Gh. Poalelungi, introd. D. Păcurariu, București, E.L., 1961.

Bote, *Simbolismul* — Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, București, E.L., 1966.

O. Botez, *Pe marginea cărților* — Octav Botez, *Pe marginea cărților*, Iași, Viața românească, 1923.

Botezatu, *Folclorul* — Gr. Botezatu, *Folclorul haiducesc în Moldova*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1967.

Botiș, *Ist. Școalei normale* — Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, Editura Consistoriului, 1922.

Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul* — Savin Bratu și Zoe Dumitrescu, *Contemporanul și vremea lui*, București, E.S.P.L.A., 1959.

Brădățeanu, *Comedia* — Virgil Brădățeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, București, Minerva, 1970.

Brădățeanu, *Drama* — Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională (Perioada clasică)*, București, E.L., 1966.

Brădățeanu, *Ist. lit. dram.* — Virgil Brădățeanu, *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului*, I, București, E.D.P., 1966.

Brădățeanu, *Profiluri* — Virgil Brădățeanu, *Profiluri. Mari actori români*, I, București, Meridiane, 1973.

Breazu, *Lit. Trans.* — Ion Breazu, *Literatura Transilvaniei*, București, Casa școalelor, 1944.

Breazu, *Studii* — Ion Breazu, *Studii de literatură română și comparată*, I—II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, Dacia, 1970—1973.

Breazul, *Patrium* — G. Breazul, *Patrium Carmen. Contribuții la studiul muzicii românești*, Craiova, Scrisul românesc, 1941.

Bucur, *Istoriografia* — Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini pînă la G. Călinescu*, București, Minerva, 1973.

Burada, *Ist. teatr.* — Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I—II, Iași, Tip. Ștefăniu, Tip. Goldner, 1915—1922.

Candrea, *Folklorul* — I. Aurel Candrea, *Folklorul medical român comparat*, București, Casa școalelor, 1944.

Candrea—Adamescu, *Dicț. encicl.* — Aurel Candrea și Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească"*, București, Cartea românească, 1931.

Caracostea, *Critice* — D. Caracostea, *Critice literare*, I—II, București, F.R.L.A., 1944.

Caracostea, *Poezia trad.* — D. Caracostea, *Poezia tradițională română. Balada populară română și doina*, I—II, îngr. D. Șandru, pref. Ovidiu Bîrlea, București, E.L., 1969.

Caracostea—Bîrlea, *Problemele* — D. Caracostea și Ovidiu Bîrlea, *Problemele tipologiei folclorice*, București, Minerva, 1971.

Caragiale, *Despre teatru* — I. L. Caragiale, *Despre teatru*, îngr. și pref. Simion Alterescu, București, E.S.P.L.A., 1957.

Caragiale, *Opere* — I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I—III, îngr. Paul Zarifopol, București, Cultura națională, 1930—1932, vol. IV—VII, îngr. Șerban Ciocules u, București, F.R.L.A., 1938—1942.

Caraman, *Substratul* — Petru Caraman, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și la slavi*, Iași, Presa bună, 1931.

Cardaș, *Ist. lit.* — Gh. Cardaș, *Istoria literaturii românești de la origine pînă în zilele noastre*, București, Oltenia, 1938.

Cardaș, *Pagini* — Gh. Cardaș, *Pagini de istorie literară românească. Scriitorii vechi*, I, Arad, Tip. Diecezană, 1927.

Cartojan, *Cărțile pop.* — Nicolae Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, I—II, București, Casa școalelor, F.R.L.A., 1929—1938.

Cartojan, *Ist. lit.* — Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, I—III, F.R.L.A., 1940—1945.

Călinescu, *Cronicile* — G. Călinescu, *Cronicile optimistului*, București, E.L., 1964.

Călinescu, *Eliade* — G. Călinescu, *I. Eliade Rădulescu și școala sa*, București, E.T., 1966.

Călinescu, *Eminescu* — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, E.L., 1966.

Călinescu, *Est. basm.* — G. Călinescu, *Estetica basmului*, București, E.L., 1965.

Călinescu, *Ist. lit.* — G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, F.R.L.A., 1941.

Călinescu, *Studii* — G. Călinescu, *Studii și cercetări de istorie literară*, îngr. și pref. Al. Piru, București, E.T., 1966.

Călinescu, *Studii și comunicări* — G. Călinescu, *Studii și comunicări*, București, E.T., 1966.

Călinescu, *Ulysse* — G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, E.L., 1967.

Cărturari brașoveni — *Cărturari brașoveni. Sec. XV—XX. Ghid biobibliografic*, Brașov, 1972.

Chendi, *Foiletoane* — Ilarie Chendi, *Foiletoane*, București, Cartea românească, 1925.

Chendi, *Fragmente* — Ilarie Chendi, *Fragmente*, București, Minerva, 1905.

Chendi, *Impresii* — Ilarie Chendi, *Impresii*, București, Cartea românească, 1924.

Chendi, *Începuturile* — Ilarie Chendi, *Începuturile ziaristicei noastre*, Orăștie, Minerva, 1900.

Chendi, *Pagini* — Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. și introd. Vasile Netea, București, E.L., 1969.

Chendi, *Portrete* — Ilarie Chendi, *Portrete literare*, București, Alcalay.

Chendi, *Preludii* — Ilarie Chendi, *Preludii*, București, Minerva, 1903.

Chendi, *Schițe* — Ilarie Chendi, *Schițe de critică literară*, București, Cultura națională, 1924.

Chițimia, *Folcloriști* — I. C. Chițimia, *Folcloriști și folcloristică românească*, București, E.A., 1968.

Chițimia, *Folclorul* — I. C. Chițimia, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, Minerva, 1971.

Chiţimia, *Probleme* — I. C. Chiţimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, E.A., 1972.

Ciauşanu, *Superstiţiile* — Gh. F. Ciauşanu, *Superstiţiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi şi nouă*, Bucureşti, Socec şi Sfetea, 1914.

Ciobanu, *Cultura* — Ştefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia...*, Chişinău, Glasul ţării, 1923.

Ciobanu, *Ist. lit.* — Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1947.

Cioculescu, *Caragiale* — Şerban Cioculescu, *Viaţa lui I. L. Caragiale*, ed. 2, Bucureşti, E.L., 1969.

Cioculescu, *Itinerar* — Şerban Cioculescu, *Itinerar critic*, Bucureşti, Eminescu, 1973.

Cioculescu, *Varietăţi* — Şerban Cioculescu, *Varietăţi critice*, Bucureşti, E.L., 1966.

Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.* — Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu şi Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, Bucureşti, E.D.P., 1971.

Ciopraga, *Lit. rom.* — Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900—1918*, Iaşi, Junimea, 1970.

Ciopraga, *Portrete* — Const. Ciopraga, *Portrete şi reflecţii literare*, Bucureşti, E.L., 1967.

Ciorănescu, *Lit. comp.* — Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, Ramuri, 1944.

Ciorănescu, *Teatr. rom.* — Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri şi izvoarele lui*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943.

Cipariu, *Principia* — Timotei Cipariu, *Principia de limbă şi de scriptură*, ed. 2, Blaj, Tip. Seminarului, 1864.

Cireş, *Studii* — V. Cireş, *Studii*, Iaşi, Tip. Naţională, 1899.

Ciura, *Foiletoane* — Alexandru Ciura, *Foiletoane*, Beiuş, 1912.

Comşa, *Dascălii* — Nicolae Comşa, *Dascălii Blajului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1940.

Comşa, *Ms. rom.* — Nicolae Comşa, *Manuscrisele româneşti din biblioteca centrală de la Blaj*, Blaj, Lumina, 1944.

Constantinescu, *Scrieri* — Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I—VI, îngr. Constanţa Constantinescu, pref. Victor Felea, Bucureşti, E.L., Minerva, 1967—1972.

Constantinescu, *Scrieri alese* — Pompiliu Constantinescu, *Scrieri alese*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957.

Constantinescu-Iaşi, *Relaţiile* — Petre Constantinescu-Iaşi, *Relaţiile culturale româno-ruse din trecut*, Bucureşti, E.A., 1954.

Conta-Kernbach, *Boabe* — Ana Conta-Kernbach, *Boabe de mărgean*, Iaşi, Viaţa românească, 1922.

Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu* — Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu. Aspecte — Figuri — Idei*, Bucureşti, E.L., 1966.

Cornea, *Oamenii* — Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, Bucureşti, Cartea românească, 1974.

Cornea, *Originile* — Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1972.

Cornea, *Studii* — Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, Bucureşti, E.L., 1962.

Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.* — Paul Cornea şi D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, Bucureşti, E.D.P., 1962.

Cornel, *Figuri* — Theodor Cornel, *Figuri contimporane*, I—III, Bucureşti, 1909—1914.

Cosco, *Bunica* — C. Cosco, *Cînd era bunica fată*, Bucureşti, Universul, 1942.

Cosma, *Figuri* — Viorel Cosma, *Figuri de lăutari*, Bucureşti, E.M., 1960.

Cosma, *Muzicieni* — Viorel Cosma, *Muzicieni români. Compozitori şi muzicologi*, Bucureşti, E.M., 1970.

A. Cosma, *Bănăţeni* — Aurel Cosma, *Bănăţeni de altă dată*, Timişoara, Tip. Unirea română, 1933.

Costin, *Studii* — Lucian Costin, *Studii asupra folclorului bănăţean*, vol. I, Timişoara, Cartea românească, 1930, vol. II : *Balada bănăţeană*, Timişoara, vol. III : *Ghicitori bănăţene*, Timişoara.

Crăciun—Ilieş, *Repertoriul* — Ioachim Crăciun şi A. Ilieş, *Repertoriul manuscriselor de cronici interne sec. XV—XVIII privind istoria României*, Bucureşti, E.A., 1963.

Cristea, *Interpretări* — Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, Bucureşti, Cartea românească, 1970.

Crohmălniceanu, *Cronici* — Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici şi articole*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1953.

Curticăpeanu, *Mişc. cult.* — Vasile Curticăpeanu, *Mişcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, Bucureşti, E.Ş., 1968.

Dafin, *Figuri* — Ioan Dafin, *Figuri ieşene*, I—IV, Iaşi, Viaţa românească, [1927] ; ed. 2, 1928.

Davidescu, *Aspecte* — N. Davidescu, *Aspecte şi direcţii literare*, I—II, Bucureşti, Cultura naţională, 1921.

Delavrancea, *Despre literatură* — Barbu Delavrancea, *Despre literatură şi artă*, îngr. Elena Savu, pref. Zina Molcuţ, Bucureşti, E.L., 1963.

Delavrancea, *Opere* — Barbu Delavrancea, *Opere*, I—IX, îngr. şi introd. Emilia Şt. Milicescu, Bucureşti, E.L., Minerva, 1965—1974.

Demetrescu, *Profile* — Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1891.

Demetriescu, *Opere* — Anghel Demetriescu, *Opere*, îngr. şi pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, F.R.L.A., 1937.

Densusianu, *Ist. lit.* — Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, curs litografiat, Bucureşti, 1898.

Densusianu, *Lit. rom.* — Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I—III, Bucureşti, Alcalay, Viaţa românească, 1920—1933.

Densusianu, *Viaţa* — Ovid Densusianu, *Viaţa păstorească în poezia noastră populară*, I—II, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1922—1923.

A. Densuşianu, *Cercetări* — Aron Densuşianu, *Cercetări literare*, Iaşi, Şaraga, 1887.

A. Densuşianu, *Ist. lit.* — Aron Densuşianu, *Istoria limbei şi literaturei române*, ed. 2, Iaşi, Tip. Goldner, 1894.

Diaconu, *Folklor* — Ion Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, I—III, Focşani, Cultura, 1933—1948.

Dicţ. term. — *Dicţionar de terminologie literară*, Bucureşti, E. Ş., 1970.

Dima, *Arta pop.* — Alexandru Dima, *Conceptul de artă populară*, Bucureşti, F.R.L.A., 1939.

Dima, *Studii* — Alexandru Dima, *Studii de istoria teoriei literare româneşti*, Bucureşti, E. L., 1962.

Dragomirescu, *Scrieri* — Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice şi estetice*, îngr. Z. Ornea şi G. Stroia, introd. Z. Ornea, Bucureşti, E. L., 1969.

Drăgan, *Aproximaţii* — Mihai Drăgan, *Aproximaţii critice*, Iaşi, Junimea, 1970.

Drăganu, *Hist. litt.* — N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1938.

Duţu, *Cărţile* — Alexandru Duţu, *Cărţile de înţelepciune în cultura română*, Bucureşti, E. A., 1972.

Duţu, *Coordonate* — Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII*, Bucureşti, E. L., 1968.

Duţu, *Explorări* — Alexandru Duţu, *Explorări în istoria literaturii române*, Bucureşti, E. L., 1969.

Duţu, *Shakespeare* — Alexandru Duţu, *Shakespeare în România*, Bucureşti, Meridiane, 1964.

Eftimiu, *Portrete* — Victor Eftimiu, *Portrete şi amintiri*, Bucureşti, E. L., 1965.

Eliade, *Histoire* — Pompiliu Eliade, *Histoire de l'ésprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle*, ed. 2, Paris, 1905.

Eliade, *Infl. fr.* — Pompiliu Eliade, *De l'influence française sur l'ésprit public en Roumanie. Les origines*, Paris, Leroux, 1898.

Eliade, *Roum.* — Pompiliu Eliade, *La Roumanie au XIX-e siècle. Les trois présidents plénipotentiaires (1828—1834)*, Paris, Hachette, 1914.

M. Eliade, *Zalmoxis* — Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis-Khan*, Paris, Payot, 1970.

Eminescu, *Despre cultură* — Mihai Eminescu, *Despre cultură şi artă*, îngr. D. Irimia, Iaşi, Junimea, 1970.

Eminescu, *Opere* — Mihai Eminescu, *Opere*, I—VI, îngr. şi introd. Perpessicius, Bucureşti, F.R.L.A. şi E. A., 1939—1963.

Eminescu, *Scrieri* — Mihai Eminescu, *Scrieri politice şi literare*, îngr. şi introd. Ion Scurtu, Bucureşti, Minerva, 1905.

Eminescu, *Scrieri politice* — Mihai Eminescu, *Scrieri politice*, îngr. D. Murăraşu, Craiova, Scrisul românesc, [1931].

Encicl. rom. — *Enciclopedia română*, I—III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, Krafft, 1898—1904.

Epure, *Krîlov* — Al. Epure, *Influenţa fabulistului rus Krîlov asupra fabuliştilor noştri A. Donici şi C. Stamati*, Iaşi, Tip. Ştefăniu, 1913.

Erbiceanu, *Ist. Mitropoliei* — Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1888.

Fochi, *Miorița* — Adrian Fochi, *Miorița. Tipologie, circulaţie, geneză, texte*, introd. Pavel Apostol, Bucureşti, E. A., 1964.

Galaction, *Oameni*— Gala Galaction, *Oameni şi gînduri din veacul meu*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955.

Gáldi, *Introd. ist. vers.* — Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Gane, *Amintiri* — N. Gane, *Amintiri*, Craiova, Scrisul românesc, 1941.

Gaster, *Lit. pop.* — Moses Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, Haimann, 1883.

Georgescu, *Ideile politice* — V. Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române*, Bucureşti, E. A., 1972.

Georgescu-Tistu, *Bibl. lit.* — N. Georgescu-Tistu, *Bibliografia literară română*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1932.

Gherea, *Studii* — C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, I—II, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957.

Gherghel, *Goethe* — Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1931.

Gherghel, *Schiller* — Ion Gherghel, *Schiller în literatura română*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1935.

Ghica, *Amintiri* — Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, Bucureşti, Socec, 1889.

Ghica, *Documente* — Ion Ghica, *Documente literare inedite*, îngr. şi pref. D. Păcurariu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959.

Ghica, *Opere* — Ion Ghica, *Opere*, I—III, îngr. şi introd. Ion Roman, Bucureşti, E. L., Minerva, 1967—1973.

Giurescu, *Ist. Buc.* — Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureştilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, Bucureşti, E. L., 1966.

C. Giurescu, *Contribuţiuni* — Constantin Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicilor muntene*, Bucureşti, Tip. Bukarester Tageblatt, 1906.

C. Giurescu, *Noi contribuţiuni* — Constantin Giurescu, *Noi contribuţiuni la studiul cronicilor moldovene*, Bucureşti, Göbl, 1908.

Gîdei, *Studiu* — Alexandru V. Gîdei, *Studiu asupra cronicarilor moldoveni din secolul XVII*, Bucureşti, Niţeanu, 1898.

Goga, *Precursori* — Octavian Goga, *Precursori*, Bucureşti, Cultura naţională, 1930.

Gorovei, *Alte vremuri* — Artur Gorovei, *Alte vremuri. Amintiri literare*, Fălticeni, Tip. Bendit, 1930.

Gorovei, *Descîntecele* — Artur Gorovei, *Descîntecele românilor*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1931.

Gorovei, *Folc.* — Artur Gorovei, *Noţiuni de folclor*, Bucureşti, Cartea românească, 1933.

Gorovei, *Folticenii* — Artur Gorovei, *Folticenii. Cercetări istorice*, Fălticeni, Saidman, 1938.

Grămadă, *România jună* — Ion Grămadă, *„România jună" din Viena (1871—1911)*, Arad, Concordia, 1912.

L. Grămadă, *Presa satirică* — Livia Grămadă, *Presa satirică românească din Transilvania. 1860—1918*, Cluj, Dacia, 1974.

Haneş, *Dezv. lb. lit.* — Petre V. Haneş, *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Bucureşti, Munca, 1904.

Haneş, *Ist. lit* — Petre V. Haneş, *Istoria literaturii româneşti*, ed. 3, Bucureşti, Editura autorului, **1924.**

Haneş, *Scriitorii* — Petre V. Haneş, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1942.

Haneş, *Stud. cercet.* — Petre V. Haneş, *Studii şi cercetări*, Bucureşti, Cartea românească, 1928.

Haneş, *Stud. lit.* — Petre V. Haneş, *Studii literare*, Bucureşti, Alcalay, 1925.

Haneş, *Studii* — Petre V. Haneş, *Studii de literatură română*, Bucureşti, Socec, 1910.

Haneş, *Studii ist. lit.* — Petre V. Haneş, *Studii de istorie literară*, Bucureşti, Minerva, 1970.

Haneş, *Tinereţe* — Petre V. Haneş, *Tinereţe*, Bucureşti, Socec, 1941.

Hasdeu, *Cărţile pop.* — B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, vol. II : *Cărţile poporane ale românilor în secolul al XVI-lea în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, Bucureşti, Noua Tip. Naţională, 1879.

Hasdeu, *Scrieri* — B. P. Hasdeu, *Scrieri literare, morale şi politice*, I—II, îngr. Mircea Eliade, Bucureşti, F.R.L.A., 1937.

Heliade, *Echilibrul* — Ion Heliade-Rădulescu, *Echilibrul între antiteze*, I—II, îngr. şi pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1916.

Heliade, *Opere* — Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, I—II, îngr. şi introd. D. Popovici, Bucureşti, F.R.L.A., 1939—1943.

Heliade, *Scrieri* — Ion Heliade-Rădulescu, *Scrieri literare*, îngr. şi pref. G. Baiculescu, Craiova, Scrisul românesc, 1939.

Heliade, *Scrisori* — Ion Heliade-Rădulescu, *Scrisori şi acte*, îngr. G. Potra, N. Simache, George G. Potra, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, Minerva, 1972.

Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.* — Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ionescu, *Publicaţiunile periodice româneşti*, introd. Ioan Bianu, I, Bucureşti, Socec, 1913.

Ibrăileanu, *Ist. lit. Alecsandri* — G. Ibrăileanu, *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Alecsandri*, Iaşi, B.C.U., ms. III—275.

Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi* — G. Ibrăileanu, *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Conachi*, Iaşi, 1920.

Ibrăileanu, *Note* — G. Ibrăileanu, *Note şi impresii*, Iaşi, Viaţa românească, 1920.

Ibrăileanu, *Opere* — G. Ibrăileanu, *Opere*, I—II, îngr. şi pref. Const. Ciopraga, Iaşi, Junimea, 1972.

Ibrăileanu, *Pagini* — G. Ibrăileanu, *Pagini alese*, I—II, îngr. şi pref. Mihai Ralea, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957.

Ibrăileanu, *Scriit. rom. str.* — G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, Iaşi, Viaţa românească, 1926.

Ibrăileanu, *Scriitori* — G. Ibrăileanu, *Scriitori şi curente*, Iaşi, Viaţa românească, 1909.

Ibrăileanu, *Spiritul critic* — G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iaşi, Viaţa românească, 1909.

Ideologia 1848 — Ideologia generaţiei române de la 1848 din Transilvania, Bucureşti, E. P., 1968.

Iliescu, *Geneza* — Ion Iliescu, *Geneza ideilor estetice în cultura românească (sec. XVI—XIX)*, Timişoara, Facla, 1972.

Iliescu, *Gînd. estet. rom.* — Ion Iliescu, *Începuturile gîndirii estetice în cultura românească*, Bucureşti, E.D.P., 1968.

A. Iliescu, *Rev. lit.* — Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfîrşitul secolului al XIX-lea*, Bucureşti, Minerva, 1972.

Ionescu-Rion, *Arta revol.* — Raicu Ionescu-Rion, *Arta revoluţionară. Scrieri de critică literară şi social-politice*, îngr. şi introd. Victor Vişinescu, Bucureşti, Minerva, 1972.

Ionnescu-Gion, *Portrete* — G. I. Ionnescu-Gion, *Portrete istorice*, Bucureşti, Steinberg, 1894.

Iorga, *Balada* — Nicolae Iorga, *Balada populară românească. Originea şi ciclurile ei*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910.

Iorga, *Ist. bis.* — Nicolae Iorga, *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, I, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908—1909.

Iorga, *Ist. înv.* — Nicolae Iorga, *Istoria învăţămîntului românesc*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928.

Iorga, *Ist. lit.* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, I—III, ed. 2, Bucureşti, Suru, 1925—1933.

Iorga, *Ist. lit. cont.* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii contemporane*, I—II, Bucureşti, Adevărul, 1934.

Iorga, *Ist. lit. Introd.* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică*, Bucureşti, Suru, 1929.

Iorga, *Ist. lit. relig.* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688*, Bucureşti, Socec, 1904.

Iorga, *Ist. lit. XVIII* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, I—II, ed. 2, îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, E.D.P., 1969.

Iorga, *Ist. lit. XIX* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea — de la 1821 înainte*, vol. I—II, Bucureşti, Minerva, 1907—1908, vol. III, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909.

Iorga, *Ist. presei* — Nicolae Iorga, *Istoria presei româneşti de la primele începuturi pînă la 1916*, Bucureşti, Adevărul, 1922.

Iorga, *Oameni* — Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I—IV, Bucureşti, F.R.L.A., 1934—1939.

Iorga, *O luptă* — Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I—II, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1916.

Iorga, *Opinions pernicieuses* — Nicolae Iorga, *Opinions pernicieuses d'un mauvais patriote*, Bucureşti, Tip. L'Indépendance roumaine, 1900

Iorga, *Opinions sincères* — Nicolae Iorga, *Opinions sincères*, Bucureşti. Tip. L'Indépendance roumaine, 1899.

Iorga, *Pagini* — Nicolae Iorga, *Pagini de tinereţe*, I—II, îngr. şi pref. Barbu Theodorescu, Bucureşti, E.L., 1968.

Iorga, *Traduceri* — Nicolae Iorga, *Traducerile din limba franceză în literatura românească*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1936.

Ist. comp. Rom. — *Istoria şi teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima şi Ovidiu Papadima, Bucureşti, E.A., 1972.

Ist. filoz. rom. — *Istoria filozofiei româneşti*, I, Bucureşti, E.A., 1972.

Ist. gînd. — *Istoria gîndirii sociale şi filozofice în România*, Bucureşti, E.A., 1964.

Ist. lit. — *Istoria literaturii române*, Bucureşti, E.A., vol. I, ed. 2, 1970 ; vol. II, 1968 ; vol. III, 1973.

Ist. teatr. — *Istoria teatrului în România*, I—II, Bucureşti, E.A., 1965—1971.

Ivaşcu, *Ist. lit.* — George Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, E.Ş., 1969.

Kanner, *Junimea* — B. Kanner, *La société littéraire „Junimea" de Iassy*, Paris, Bonvalot-Jouve, 1906.

Karnabatt, *Bohema* — D. Karnabatt, *Bohema de altădată*, Bucureşti, Vremea, 1944.

Lascu, *Clasicii* — Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj, Dacia, 1974.

Laţia, *Cărturari* — Trandafir Laţia, *Cărturari din Banat*, Bucureşti, Cartea românească, 1939.

Lăudat, *Ist. lit.* — I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I—III, Bucureşti, E.D.P., 1962—1968.

Lăzăreanu, *Cu privire la...* — Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la...*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Lăzăreanu, *Glose* — Barbu Lăzăreanu, *Glose şi comentarii de istoriografie literară*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959.

Lăzăriciu, *Ist. lit.* — Ioan Lăzăriciu, *Istoria literaturii române*, Sibiu, Tip. Krafft, 1884.

Loghin, *Ist. lit.* — Constantin Loghin, *Istoria literaturii române de la început pînă în zilele noastre*, ed. 10, Bucureşti, Cugetarea, 1941.

Loghin, *Ist. lit. Bucov.* — Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775—1918)*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1926.

Lovinescu, *Antologie* — Eugen Lovinescu, *Antologie critică*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1921.

Lovinescu, *Aqua* — Eugen Lovinescu, *Aqua forte*, Bucureşti, Editura contemporană, 1942.

Lovinescu, *Critice* — Eugen Lovinescu, *Critice*, I—X, Bucureşti, Ancora, 1925—1929.

Lovinescu, *Epiloguri* — Eugen Lovinescu, *Epiloguri literare*, Bucureşti, Stănciulescu, 1919.

Lovinescu, *Ist. civ. rom.* — Eugen Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne*, I—III, Bucureşti, Ancora, 1924.

Lovinescu, *Maiorescu* — Eugen Lovinescu, *Titu Maiorescu*, I—II, Bucureşti, F.R.L.A., 1940.

Lovinescu, *Maiorescu cont.* — Eugen Lovinescu, *Titu Maiorescu şi contemporanii lui*, I—II, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943—1944.

Lovinescu, *Maiorescu post.* — Eugen Lovinescu, *Maiorescu şi posteritatea lui critică*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943.

Lovinescu, *Paşi* — Eugen Lovinescu, *Paşi pe nisip...*, II, Fălticeni, Saidman, 1906.

Lovinescu, *Scrieri* — Eugen Lovinescu, *Scrieri*, I—III, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, E.L., Minerva, 1969—1973.

Lupaş, *Contribuţiuni* — I. Lupaş, *Contribuţiuni la istoria ziaristicii româneşti ardelene*, Sibiu, Asociaţiunea, 1926.

Lupaş, *Cronicari* — I. Lupaş, *Cronicari şi istorici români din Transilvania*, I—II, Craiova, Scrisul românesc.

Lupaş, *Luptători* — Ioan Lupaş, *Luptători pentru lumină*, Arad, Tip. Diecezană, 1916.

Macrea, *Lingvişti* — Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, E.Ş., 1959.

Macrea, *Studii* — Dimitrie Macrea, *Studii de lingvistică română*, Bucureşti, E.D.P., 1970.

Maiorescu, *Critice* — Titu Maiorescu, *Critice*, I—III, Bucureşti, Socec, 1926—1930.

Maiorescu—Humpel — *Corespondenţa dintre T. Maiorescu şi Emilia Humpel*, îngr. G. Juvara, Iaşi, Tip. Presa bună, 1943.

Maiorescu, *Ist. cont.* — Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României*, Bucureşti, Socec, 1925.

Maiorescu, *Însemnări* — Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, I—III, îngr. şi introd. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, Socec, 1937—1943.

Manolescu, *Maiorescu* — Nicolae Manolescu, *Contradicţia lui Maiorescu*, Bucureşti, Cartea românească, 1970.

Manolescu, *Poezia criticilor* — Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, Bucureşti, Eminescu, 1971.

Marcea, *„Convorbirile"* — Pompiliu Marcea, *„Convorbirile literare" şi spiritul critic*, Bucureşti, Minerva, 1972.

Marian, *Sărbătorile* — Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români*, I—III, Bucureşti, Göbl, 1897—1901.

L. Marian, *Contribuţiuni* — Liviu Marian, *Contribuţiuni la istoria literaturii româneşti din veacul al XIX-lea*, Chişinău, Cartea românească, 1927.

Marica, *Foaie* — George Em. Marica, *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, Bucureşti, E.L., 1969.

Marica, *Studii* — George Em. Marica, *Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, I—II, Cluj-Napoca, Dacia, 1977—1978.

Marienescu, *Poezii* — At. M. Marienescu, *Poezii populare din Transilvania*, îngr. Eugen Blăjan, pref. Ovidiu Bîrlea, Bucureşti, Minerva, 1971.

Marinescu, *Nuvela* — George Marinescu, *Nuvela în literatura română*, Bucureşti, 1928.

Marino, *Introducere* — Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, Bucureşti, E.T., 1968.

Marino, *Macedonski* — Adrian Marino, *Viaţa lui Al. Macedonski*, Bucureşti, E.L., 1966.

Marino, *Op. Macedonski* — Adrian Marino, *Opera lui Al. Macedonski*, Bucureşti, E.L., 1967.

Martinescu, *Cronicari* — D. Martinescu, *Cronicari şi cronici din ţările române*, Bucureşti, E.Ş., 1967.

Massoff, *Ist. Teatr. Naţ.* — I. Massoff, *Istoria Teatrului Naţional din Bucureşti. 1877—1937*, Bucureşti, Alcalay.

Massoff, *Teatr. rom.* — Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I—V, Bucureşti, E.L., 1961—1974.

Mănucă, *Scriit. jun.* — Dan Mănucă, *Scriitori junimişti*, Iaşi, Junimea, 1971.

Mărcuş, *Thalia* — Ştefan Mărcuş, *Thalia română. Contribuţii la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat şi părţile ungurene*, Timişoara, Matheiu, 1945.

Melchisedec, *Chronica Huşilor* — Melchisedec, *Chronica Huşilor şi a episcopiei cu aseminea numire*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1869.

Melchisedec, *Chronica Romanului* — Melchisedec, *Chronica Romanului şi a episcopiei de Roman*, I—II, Bucureşti, Tip. Naţională, 1874—1875.

Micu, *Început* — D. Micu, *Început de secol*, Bucureşti, Minerva, 1970.

Mihăescu, *Oameni* — N. Mihăescu, *Oameni şi idei*, pref. N. Iorga, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1937.

Mihăilă, *Contribuţii* — G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Bucureşti, Minerva, 1972.

Miller—Săndulescu, *Evoluţia* — Margareta Miller-Verghi şi Ecaterina Săndulescu, *Evoluţia scrisului feminin în România*, Bucureşti, Bucovina, 1935.

Minea, *Letopiseţele* — Ilie Minea, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte*, Iaşi, Tip. Ştefăniu, 1925.

Mîndra, *Clasicism* — V. Mîndra, *Clasicism şi romantism în dramaturgia românească (1816—1918)*, Bucureşti, Minerva, 1973.

Mîndra, *Incursiuni* — V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Mîndra, *Însemnări* — V. Mîndra, *Însemnări despre literatură şi teatru*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958.

Moraru, *Fiz. lit.* — Titus Moraru, *Fiziologia literară*, Cluj, Dacia, 1972.

Muntean, *Cercetări* — George Muntean, *Cercetări literare*, Bucureşti, E.L., 1969.

Munteano, *Panorama* — Basil Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, Sagittaire, 1938.

Munteanu, *Atitudini* — George Munteanu, *Atitudini*, Bucureşti, E.L., 1966.

Murărăşu, *Ist. lit.* — D. Murărăşu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, Bucureşti, Cartea românească, 1946.

Muşlea, *Cercetări* — Ion Muşlea, *Cercetări etnografice şi de folclor*, I—II, îngr. şi introd. Ion Taloş, Bucureşti, Minerva, 1971—1972.

Nădejde, *Ist. lit.* — I. Nădejde, *Istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, Şaraga, 1886.

Negoescu, *Fabule* — Cristu S. Negoescu, *Fabule şi fabulişti*, ed. 3, Bucureşti, Minerva, 1905.

Negoiţescu, *Însemnări* — I. Negoiţescu, *Însemnări critice*, Cluj, Dacia, 1970.

Negoiţescu, *Scriitori* — I. Negoiţescu, *Scriitori moderni*, Bucureşti, E.L., 1966.

Negrescu, *Infl. slave* — I. Negrescu, *Influenţe slave asupra fabulei româneşti*, I—II, Iaşi, Tip. Goldner, 1924, Chişinău, Tip. Eparhială, 1925.

C. Negruzzi, *Păcatele* — Const. Negruzzi, *Păcatele tinereţelor şi alte scrieri*, îngr. Liviu Leonte, pref. N. I. Popa, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959.

Negruzzi, *Junimea* — Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea"*, Bucureşti, Viaţa românească, [1923].

Netea, *Maior—Goga* — Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga. Studii şi evocări istorice*, Bucureşti, Cugetarea, 1944.

Nicolescu, *Alecsandri* — G. C. Nicolescu, *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, Bucureşti, E.L., 1965.

Nicolescu, *Contemporanul* — G. C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul"*, Bucureşti, E.T., 1966.

Nicolescu, *Observaţii* — Aurel Nicolescu, *Observaţii asupra limbii scriitorilor*, Bucureşti, Albatros, 1971.

Nicolescu, *Şc. ardeleană* — Aurel Nicolescu, *Şcoala ardeleană şi limba română*, Bucureşti, E.Ş., 1971.

T. Nicolescu, *Tolstoi* — Tatiana Nicolescu, *Tolstoi şi literatura română*, Bucureşti, E.L., 1963.

Niculescu-Varone, *Folk.* — G. T. Niculescu-Varone, *Cei mai de seamă folclorişti români*, Bucureşti, Universul, 1938.

Niculiţă-Voronca, *Studii* — Elena Niculiţă-Voronca, *Studii în folclor*, I—II, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908, Cernăuţi, Tip. Gutenberg, 1912.

Nottara, *Amintiri* — Constantin Nottara, *Amintiri*, îngr. şi pref. Mihai Vasiliu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960.

Odobescu, *Opere* — Alexandru Odobescu, *Opere*, I—II, îngr. G. Pienescu, T. Vianu, V. Cîndea, Marta Anineanu, Bucureşti, E. A., 1965—1967.

Odobescu, *Scrieri* — A. I. Odobescu, *Scrieri literare şi istorice*, I—III, Bucureşti, Socec, 1887.

Ornea, *Junimismul* — Z. Ornea, *Junimismul. Contribuţii la studiul curentului*, Bucureşti, E.L., 1966.

Ornea, *Studii* — Z. Ornea, *Studii şi cercetări*, Bucureşti, Minerva, 1972.

Ortiz, *Cult. it.* — Ramiro Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Rumania*, Bucureşti, Sfetea, 1916.

Paleologu, *Spiritul* — Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*, Bucureşti, Eminescu, 1970.

Pamfile, *Agricultura* — Tudor Pamfile, *Agricultura la români. Studiu etnografic*, Bucureşti, Socec şi Sfetea, 1913.

Pamfile, *Mitologie rom.* — Tudor Pamfile, *Mitologie românească. Duşmani şi prieteni ai omului*, Bucureşti, Socec şi Sfetea, 1906.

Pamfile, *Sărbătorile* — Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Crăciunul*, Bucureşti, Socec şi Sfetea, 1914.

Panaitescu, *Contribuţii* — P. P. Panaitescu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, îngr. Silvia Panaitescu, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, Minerva, 1971.

Panaitescu, *Începuturile* — P. P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, E.A., 1965.

Panu, *Junimea* — G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, I—II, Bucureşti, Cioflec.

Panu, *Portrete* — G. Panu, *Portrete şi tipuri parlamentare*, Bucureşti, Tip. Lupta, 1893.

Papadima, *Creatorii* — Ovidiu Papadima, *Creatorii şi lumea lor*, Bucureşti, F.R.L.A., 1943.

Papadima, *Lit. pop.* — Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, Bucureşti, E.L., 1968.

Papadima, *Pann* — Ovidiu Papadima, *Anton Pann. „Cîntecele de lume" şi folclorul Bucureştilor*, Bucureşti, E.A., 1963.

Papadima, *Scriitorii* — Ovidiu Papadima, *Scriitorii şi înţelesurile vieţii*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Papahagi, *Poezia* — Tache Papahagi, *Poezia lirică populară*, Bucureşti, E.L., 1967.

Pascu, *Ist. lit. XVI* — Giorge Pascu, *Istoria literaturii şi limbii române din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Cartea românească, 1921.

Pascu, *Ist. lit. XVII* — Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul al XVII-lea*, Iaşi, Viaţa românească, 1922.

Pascu, *Ist. lit. XVIII* — Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, Cultura naţională, 1927.

Pascu, *Letop. mold.* — Giorge Pascu, *Letopiseţul cel moldovenesc utilizat de Gr. Ureche în legătură cu toate letopiseţele moldoveneşti în slavoneşte*, Iaşi, Tip. Brawo, 1938.

Pavelescu, *Studii* — Gh. Pavelescu, *Studii şi cercetări de folclor*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Păcăţian, *Cartea de aur* — Teodor V. Păcăţian, *Cartea de aur sau Luptele politice naţionale ale românilor de sub coroana ungară*, I—VIII, Sibiu, 1903—1915.

Păcurariu, *Clas. rom.* — D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Perpessicius, *Alte menţiuni* — Perpessicius, *Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor*, I—III, Bucureşti, E.L., 1961—1967.

Perpessicius, *Dictando* — Perpessicius, *Dictando divers*, Bucureşti, F.R.L.A., 1940.

Perpessicius, *Jurnal* — Perpessicius, *Jurnal de lector, completat cu Eminesciana*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1944.

Perpessicius, *Menţiuni* — Perpessicius, *Menţiuni critice*, I—V, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928—1946.

Perpessicius, *Menţiuni ist.* — Perpessicius, *Menţiuni de istoriografie literară şi folclor (1948—1956)*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957.

Perpessicius, *Opere* — Perpessicius, *Opere*, II—VI, Bucureşti, E.L., 1967—1973.

Pervain, *Studii* — I. Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, Dacia, 1971.

Petraşcu, *Figuri* — Nicolae Petraşcu, *Figuri literare contimpurane*, Bucureşti, Socec, 1893.

Petraşcu, *Icoane* — Nicolae Petraşcu, *Icoane de lumină*, I—IV, Bucureşti, Litera, Bucovina, Casa şcoalelor, 1935—1941.

Petraşcu, *Scriitori* — Nicolae Petraşcu, *Scriitori români contimporani*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1898.

Camil Petrescu, *Teze* — Camil Petrescu, *Teze şi antiteze*, Bucureşti, Cultura naţională, 1936.

Petrovici, *Amintiri* — I. Petrovici, *Amintiri universitare*, Bucureşti, Alcalay.

Philippide, *Introd. ist. lit.* — Al. I. Philippide, *Introducere în istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, Şaraga, 1888.

Picot, *Typ.* — Émile Picot, *Coup d'oeil sur l'histoire de la typographie dans les Pays Roumains au XVI-e siècle*, Paris, Imprimerie nationale, 1895.

Pillat, *Tradiţie* — Ion Pillat, *Tradiţie şi literatură*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943.

Piru, *Analize* — Al. Piru, *Analize şi sinteze critice*, Craiova, Scrisul românesc, 1973.

Piru, *Ist. lit.* — Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I—II, Bucureşti, E.D.P., 1970.

Piru, *Varia* — Al. Piru, *Varia. Preciziuni şi controverse*, I—II, Bucureşti, Eminescu, 1972—1973.

Pîrnuţă—Radu—Lupu, *Învăţămîntul* — Gh. Pîrnuţă, Ion T. Radu, Ion Lupu, *Învăţămîntul în Muscel în secolele XVII—XIX*, Bucureşti, E.D.P., 1968.

Pop, *Conspect* — Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române şi scriitorilor ei de la început şi pînă astăzi, în ordine cronologică*, I, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1875, II, Bucureşti, Tip. Naţională, 1876.

A. Pop, *Catalogul* — Aug. Z. N. Pop, *Catalogul corespondenţei lui Mihail Kogălniceanu*, Bucureşti, E.A., 1959.

A. Pop, *Contribuţii* — Aug. Z. N. Pop, *Contribuţii documentare la biografia lui M. Eminescu*, Bucureşti, E.A., 1962.

A. Pop, *Noi contribuţii* — Aug. Z. N. Pop, *Noi contribuţii documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, E.A., 1969.

D. Pop, *Folc. Maram.* — Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureşului*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Popescu-Spineni, *Contribuţiuni* — Marin Popescu-Spineni, *Contribuţiuni la istoria învăţămîntului superior*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1928.

Popovici, *Cercetări* — D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, Cartea românească, 1944.

Popovici, *Ideol. lit.* — D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, Bucureşti, Cartea românească, 1935.

Popovici, *Romant. rom.* — D. Popovici, *Romantismul românesc (1829—1840)*, Bucureşti, E.T., 1969.

Popovici, *Santa Cetate* — D. Popovici, *Santa Cetate. Între utopie şi poezie*, Bucureşti, 1935.

Popovici, *Studii* — D. Popovici, *Studii literare*, I—II, îngr. I. Em. Petrescu, Cluj, Dacia, 1972—1974.

Poslușnicu, *Ist. muz.* — Mihail Poslușnicu, *Istoria muzicii la români de la renaştere pînă-n epoca de consolidare a culturii artistice*, pref. N. Iorga, Bucureşti, Cartea românească, 1928.

Potoran, *Poeţii* — Eugeniu Potoran, *Poeţii Bihorului*, Oradea, 1934.

Predescu, *Encicl.* — Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, Bucureşti, Cugetarea, 1940.

N. Predescu, *Poeţi* — N. Predescu, *Poeţi şi artişti*, Bucureşti, La Roumanie, 1900.

Publ. per. — *Publicaţiile periodice româneşti*, II, descriere bibliografică de George Baiculescu, Georgeta Răduică şi Neonila Onofrei, Bucureşti, E.A., 1969.

Puşcariu, *Ist. lit.* — Sextil Puşcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, Tip. Krafft, 1930.

Raşcu, *Alte opere* — I. M. Raşcu, *Alte opere din literatura română*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1938.

Raşcu, *32 opere* — I. M. Raşcu, *32 opere din literatura română*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1933.

Raţiu, *Studii* — Ioan Raţiu, *Studii şi biografii*, Blaj, Tip. Seminarului, 1904.

Rădulescu, *Contribuţiuni* — Ion Horia Rădulescu, *Contribuţiuni la istoria teatrului din Muntenia (1833—1853)*, Bucureşti, 1935.

Rădulescu-Codin, *Comorile* — C. Rădulescu-Codin, *Comorile poporului. Literatură, obiceiuri şi credinţe*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1930.

Rădulescu-Codin—Mihalache, *Sărbătorile* — C. Rădulescu-Codin, D. Mihalache, *Sărbătorile poporului cu obiceiurile, credinţele şi unele tradiţii legate de ele*, Bucureşti, Tip. Cooperativa, 1909.

Rebreanu, *Opere alese* — Liviu Rebreanu, *Opere alese*, I—VI, îngr. Nicolae Gheran şi Nicolae Liu, introd. Al. Piru, Bucureşti, E.L., 1968—1974.

Regman, *Confluenţe* — Cornel Regman, *Confluenţe literare*, Bucureşti, E.L., 1966.

Rosetti, *Amintiri* — Radu Rosetti, *Amintiri din prima tinereţe*, Bucureşti, F.R.L.A., 1927.

Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.* — Al. Rosetti, Boris Cazacu şi Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, I, ed. 2, Bucureşti, Minerva, 1971.

D. Rosetti, *Dicţ. cont.* — D. R. Rosetti, *Dicţionarul contimporanilor din România*, Bucureşti, Tip. Populară, 1898.

R. Rosetti, *Spicuiri* — Radu D. Rosetti, *Spicuiri*, Bucureşti, Cultura naţională, 1923.

Rotaru, *Ist. lit.* — Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I—II, Bucureşti, Minerva, 1971—1972.

Russo, *Scrieri* — Alecu Russo, *Scrieri*, ed. 2, îngr. şi introd. Petre V. Haneş, Craiova, Scrisul românesc.

D. Russo, *Elenizmul* — Demostene Russo, *Elenizmul în România. Epoca bizantină şi fanariotă*, Bucureşti, Göbl, 1912.

D. Russo, *Studii* — Demostene Russo, *Studii istorice greco-române*, I—II, Bucureşti, F.R.L.A., 1933—1939.

D. Russo, *Studii şi critice* — Demostene Russo, *Studii şi critice*, Bucureşti, Göbl, 1910.

Rusu, *Viziunea* — Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, Bucureşti, E.L., 1967.

Sadoveanu, *Opere* — Mihail Sadoveanu, *Opere*, I—XXII, Bucureşti, E.S.P.L.A., Minerva, 1954—1973.

Samoilă, *Ziaristica* — Emil Samoilă, *Ziaristica*, Bucureşti, Adevărul, 1932.

Sanielevici, *Cercetări* — Henric Sanielevici, *Cercetări critice şi filozofice*, Bucureşti, E.L., 1963.

Sanielevici, *Încercări* — Henric Sanielevici, *Încercări critice*, Bucureşti, Göbl, 1903.

Sanielevici, *Noi studii* — Henric Sanielevici, *Noi studii critice*, Bucureşti, Socec.

Săndulescu, *Citind* — Al. Săndulescu, *Citind, recitind...*, Bucureşti, Eminescu, 1973.

Săndulescu, *Lit. epistolară* — Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, Bucureşti, Minerva, 1972.

Săteanu, *Figuri* — Carol Săteanu, *Figuri din „Junimea"*, Bucureşti, Bucovina.

Săteanu, *Muşchetarii* — Carol Săteanu, *Muşchetarii literaturii române moderne*, Iaşi, Tip. Presa bună, 1939.

Sbiera, *Mişcări* — Ion G. Sbiera, *Mişcări culturale şi literare la românii din stînga Dunării în răstimpul de la 1504—1714*, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1897.

Sbiera, *Poveşti* — Ion G. Sbiera, *Poveşti şi poezii populare româneşti*, îngr. şi pref. Pavel Ţugui, Bucureşti, Minerva, 1971.

Scrisori—Bianu — *Scrisori către Ion Bianu*, I, îngr. şi pref. Marieta Croicu şi Petre Croicu, Bucureşti, Minerva, 1974.

Scrisori—Gorovei — *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. Maria Luiza Ungureanu, Bucureşti, Minerva, 1970.

Scrisori—Hodoş — *Scrisori*, publ. Enea Hodoş, Sibiu, Tip. Vestemean, [1940].

Scrisori—Ibrăileanu — *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I—III, îngr. M. Bordeianu, Gr. Botez, Viorica Botez, I. Lăzărescu, Dan Mănucă şi Al. Teodorescu, pref. Al. Dima şi N. I. Popa, Bucureşti, E.L., Minerva, 1966—1973.

Scrisori—Iorga — *Scrisori către N. Iorga (1890—1901)*, îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, Minerva, 1972.

Seche, *Schiţă* — Mircea Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I—II, Bucureşti, E.Ş., 1966—1969.

Simionescu, *Oameni* — Ion Simionescu, *Oameni aleşi*, I—II, Bucureşti, Cartea românească, 1937.

Simonescu, *Încercări* — Dan Simonescu, *Încercări istorico-literare*, Cîmpulung-Muscel, 1926.

Sion, *Proză* — G. Sion, *Proză*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955.

C. Sion, *Arhondologia* — Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1892.

Slavici, *Amintiri* — Ioan Slavici, *Amintiri*, îngr. şi pref. G. Sanda, Bucureşti, E.L., 1967.

Slavici, *„Tribuna"* — Ion Slavici, *„Tribuna" şi tribuniştii*, Bucureşti, Göbl, 1896.

Speranţia, *Fabula* — Th. D. Speranţia, *Fabula în genere şi fabuliştii români în specie*, Bucureşti, Göbl, 1892.

Speranţia, *Mioriţa* — Theodor D. Speranţia, *Mioriţa şi Căluşarii — urme de la daci şi alte studii de folclor*, Bucureşti, Sfetea, 1915.

E. Speranţia, *Amintiri* — Eugeniu Speranţia, *Amintiri din lumea literară*, Bucureşti, E.L., 1967.

E. Speranţia, *Figuri* — Eugeniu Speranţia, *Figuri universitare*, Bucureşti, E.T., 1967.

Stere, *În literatură* — Constantin Stere, *În literatură*, Iaşi, Viaţa românească, 1921.

Stoicescu, *Dicţ. dreg.* — Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova*, Bucureşti, E.E.R., 1971.

Straje, *Dicţ. pseud.* — Mihail Straje, *Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor şi publiciştilor români*, Bucureşti, Minerva, 1973.

Streinu, *Clasicii* — Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, E.T., 1969.

Streinu, *Pagini* — Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I—II, Bucureşti, E.L., 1968, vol. III—V, îngr. G. Muntean, Bucureşti, Minerva, 1974—1977.

Streinu, *Versificaţia* — Vladimir Streinu, *Versificaţia modernă*, Bucureşti, E.L., 1966.

Suciu, *Lit. băn.* — I. D. Suciu, *Literatura bănăţeană de la început pînă la Unire (1582—1918)*, Timişoara, Astra, 1940.

Suţu, *Iaşii* — Rudolf Suţu, *Iaşii de odinioară*, I—II, Iaşi, Viaţa românească, 1923—1928.

Şardin, *Botoşani* — Vladimir Şardin, *Din trecutul Botoşanilor. Figuri dispărute*, Botoşani, Saidman, 1929.

Şăineanu, *Basmele* — Lazăr Şăineanu, *Basmele române*, Bucureşti, Göbl, 1895.

Şăineanu, *Ist. fil. rom.* — Lazăr Şăineanu, *Istoria filologiei române*, ed. 2, Bucureşti, Socec, 1895.

Şerban, *Exegeze* — Geo Şerban, *Exegeze*, Bucureşti, E.L., 1968.

Şerban, *Racine* — Nicolae Şerban, *Racine en Roumanie*, Bucureşti, Luteţia, 1940.

Şiadbei, *Cercetări* — I. Şiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iaşi, Tip. Ţerek, 1939.

Ştefanelli, *Amintiri* — T. V. Ştefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, Bucureşti, Sfetea, 1914.

Ştefănescu, *Momente* — Cornelia Ştefănescu, *Momente ale romanului*, Bucureşti, Eminescu, 1973.

Ştrempel, *Copişti* — Gabriel Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti pînă la 1800*, Bucureşti, E.A., 1959.

Şuluţiu, *Cărţi* — Octav Şuluţiu, *Pe margini de cărţi*, Sighişoara, Neagu, 1938.

Tanoviceanu, *Contrib. biogr.* — I. Tanoviceanu, *Contribuţiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni*, Bucureşti, Göbl, 1905.

Tăslăuanu, *Informaţii* — Octavian C. Tăslăuanu, *Informaţii literare şi culturale*, Sibiu, Tip. Krafft, 1910.

Tăușan, *Aspecte* — Gr. Tăușan, *Aspecte culturale. Filosofi-scriitori*, București, Casa școalelor, 1943.

Teodorescu, *Cercetări* — G. Dem. Teodorescu, *Cercetări asupra proverbelor române*, București, Noua Tip. a laboratorilor români, 1877.

Teodorescu, *Încercări* — G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român*, pref. A. I. Odobescu, București, Tip. Petrescu—Conduratu, 1874.

Tertulian, *Eseuri* — N. Tertulian, *Eseuri*, București, E. L., 1968.

Theodorescu, *Ist. bibl.* — Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, București, E.E.R., 1972.

Todoran, *Secțiuni* — Eugen Todoran, *Secțiuni literare*, Timișoara, Facla, 1973.

Tomescu, *Calendarele* — Mircea Tomescu, *Calendarele românești*, București, E.D.P., 1957.

Tomescu, *Ist. cărții rom.* — Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești*, București, E.Ș., 1968.

Torouțiu, *Heine* — I. E. Torouțiu, *Heinrich Heine și heinismul în literatura românească*, București, Bucovina, 1930.

Torouțiu, *Pagini* — I. E. Torouțiu, *Pagini de istorie și critică literară*, București, Bucovina, 1936.

Torouțiu, *Sudermann* — I. E. Torouțiu, *Herman Sudermann în literatura românească*, București, Bucovina, 1930.

Trifu, *Cronica* — Constanța Trifu, *Cronica dramatică și începuturile teatrului românesc*, București, Minerva, 1970.

Trifu, *Presa* — Constanța Trifu, *Presa umoristică de altădată*, București, Minerva, 1974.

Țepelea, *Studii* — Gabriel F. Țepelea, *Studii de istorie și limbă literară*, București, Minerva, 1970.

Țepelea—Bulgăr, *Momente* — G. Țepelea și Gh. Bulgăr, *Momente din evoluția limbii române literare*, București, E.D.P., 1973.

Țîrcovnicu, *Contribuții* — V. Țîrcovnicu, *Contribuții la istoria învățămîntului românesc din Banat (1780—1918)*, București, E.D.P., 1970.

Urechia, *Ist. șc.* — Vasile A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, I—IV, București, Imprimeria statului, 1892—1901.

Urechia, *Schițe* — Vasile A. Urechia, *Schițe de istoria literaturei române*, București, Tip. Statului, 1885.

Ursache, *Șezătoarea* — Petru Ursache, *„Șezătoarea" în contextul folcloristicii*, București, Minerva, 1972.

Ursu, *Memorialistica* — G. G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, București, Minerva, 1972.

Vaillant, *La Romanie* — J. A. Vaillant, *La Romanie*, I—III, Paris, Bertrand, 1844.

Valerian, *Chipuri* — I. Valerian, *Chipuri din viața literară*, București, Minerva, 1970.

Vartolomei, *Mărturii* — Vasile Vartolomei, *Mărturii culturale bihorene*, Cluj, Tribuna Ardealului, 1944.

Vercescu, *Datini* — El. Vercescu, *Datini și colinde*, București, Litera, 1940.

Verzea, *Byron* — Ileana Verzea, *Byron și byronismul în literatura română*, București, Univers, 1977.

Vianu, *Arta* — Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I—II, îngr. și pref. Geo Șerban, București, E. L., 1966.

Vianu, *Opere* — Tudor Vianu, *Opere*, I—VI, București, Minerva, 1971—1976.

Vianu, *Scriitori români* — Tudor Vianu, *Scriitori români*, I—III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, București, E.L., 1970.

Vianu, *Studii* — Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, București, E.D.P., 1965.

Vianu, *Studii stil.* — Tudor Vianu, *Studii de stilistică*, îngr. și introd. Sorin Alexandrescu, București, E.D.P., 1968.

Vitner, *Lit. publ. soc.* — Ion Vitner, *Literatura în publicațiile socialiste și muncitorești (1880—1900)*, București, E.L., 1966.

Vîrgolici, *Comentarii* — Teodor Vârgolici, *Comentarii literare*, București, Eminescu, 1971.

Vîrgolici, *Începuturile* — Teodor Vîrgolici, *Începuturile romanului românesc*, București, E. L., 1963.

Vîrgolici, *Retrospective* — Teodor Vîrgolici, *Retrospective literare*, București, E. L., 1970.

Vlahuță, *Scrieri* — Al. Vlahuță, *Scrieri alese*, I—III, îngr. și introd. Valeriu Rîpeanu, București, E. L., 1963—1964.

Vlădescu, *Isvoarele* — Ion Vlădescu, *Isvoarele istoriei românilor*, București, Cartea românească, 1926.

Vrabie, *Balada* — Gh. Vrabie, *Balada populară română*, București, E. A., 1966.

Vrabie, *Bîrladul* — Gh. Vrabie, *Bîrladul cultural*, București, 1937.

Vrabie, *Folcloristica* — Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, București, E. L., 1968.

Vrabie, *Folclorul* — Gh. Vrabie, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*, București, E. A., 1970.

Vulcan, *Panteonul* — Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, Tip. Kocsi, 1869.

Xenopol, *Ist. românilor* — Alexandru D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, I—XIV, ed. 3, îngr. I. Vlădescu, București, Cartea românească, 1925—1930.

Zaciu, *Glose* — Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, Dacia, 1970.

Zaciu, *Masca* — Mircea Zaciu, *Masca geniului*, București, E. L., 1967.

Zalis, *Scriitori* — Henri Zalis, *Scriitori pelerini*, București, Editura pentru turism. 1973.

Zamfir, *Proza poetică* — Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, București, Minerva, 1971.

Zamfirescu—Maiorescu — *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884—1913)*, publ. Emanoil Bucuța, București, F.R.L.A., 1937.

Zamfirescu, *Scrisori* — Duiliu Zamfirescu, *Scrisori inedite*, introd. Al. Săndulescu, București, E. A., 1967.

Zamfirescu, *Studii* — Dan Zamfirescu, *Studii și articole de literatură română veche*, București, E. L., 1967.

Zarifopol, *Pentru arta lit.* — Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I—II, îngr. Al. Săndulescu, București, Minerva, 1971.

Avînd în vedere importanţa deosebită a traducerilor pentru perioada de care ne ocupăm, am acordat atenţie şi traducătorilor, care au contribuit la crearea climatului necesar dezvoltării literaturii originale. Din acelaşi motiv, pentru a înlesni cunoaşterea traducerilor, am anexat la sfîrşitul dicţionarului un indice al autorilor străini traduşi (despre care există o informaţie minimă în dicţionarele de specialitate), cu trimitere la traducătorii incluşi în lucrarea noastră. Am luat în considerare nu numai traducerile păstrate, care figurează la bibliografia traducătorului, ci şi pe acelea despre care există doar informaţii, menţionate în cuprinsul articolului.

Pentru unele categorii de articole sînt necesare cîteva precizări. Este vorba, mai întîi, de articolele dedicate operelor culte. Sînt consemnate în dicţionar, în articole separate, scrieri de o anumită importanţă, cu autor neidentificat sau controversat (letopiseţe, cronici rimate, pamfletul *Cuvînt a unui ţăran către boieri*, poemul în proză *Cîntarea României* ş.a.), monumente de limbă (*Scrisoarea lui Neacşu*, *Codicele Voroneţean*, *Biblia de la Bucureşti*, *Palia de la Orăştie* ş.a.) sau de literatură română veche (*Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* ş.a.). În domeniul folclorului, o situaţie specială au variatele şi numeroasele forme de teatru popular, a căror analiză separată nu putea fi făcută în mod satisfăcător. De aceea, a fost preferată descrierea acestora în cuprinsul unui singur articol (*teatru popular*). O rezolvare similară, pentru literatura veche de data aceasta, a fost adoptată în cazul legendelor religioase, prezentate, de asemenea, într-un singur articol (*legende religioase apocrife*). În sfîrşit, ar mai fi de adăugat că articolele consacrate speciilor folclorice nu au decît într-o mică măsură caracter teoretic. Rostul lor este de a cuprinde, într-o expunere sintetică, ample secţiuni din creaţia folclorică românească, de a enumera şi exemplifica clasificările mai importante şi de a indica liniile de evoluţie istorică.

Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900 însumează 1311 articole, dintre care 731 sînt consacrate autorilor şi 477 publicaţiilor periodice. Dar lucrarea nu este un simplu repertoriu, pe cît posibil complet, de nume şi titluri, ci şi o ierarhie de valori, care reflectă, în bună parte, judecata timpului şi a istoriei literare. Selecţia, spaţiul acordat şi mai ales caracterizările, aprecierile asupra unui scriitor sau a unei opere atestă prezenţa unei evaluări critice, disociative, care tinde să dea relieful cuvenit fiecărui subiect tratat.

Cercetarea colecţiilor de manuscrise şi de ziare ale vremii, a documentelor de arhivă, ca şi consultarea materialului bibliografic existent — ediţii critice, studii, monografii etc. — au dus, de multe ori, la recuperarea unor surse ignorate, la precizarea unor date, la corectarea unor erori. Articolul de dicţionar valorifică astfel stadiul actual al informaţiei şi al exegezelor critice, afirmînd totodată un punct de vedere propriu, rezultat dintr-o lectură critică a bibliografiei şi dintr-o lărgire considerabilă a investigaţiei documentare. Optarea pentru un anumit punct de vedere rămîne prezentă şi în cazul unor date sau interpretări controversate. Pentru a evita însă polemica sau expunerea pe larg a diverselor păreri — procedee nespecifice unui dicţionar —, am preferat trimiterea la izvoarele care confirmă, resping sau iau în discuţie afirmaţia enunţată în articol, fără o argumentare specială. Rezolvarea aceasta oferă şi posibilitatea indicării precise a surselor de informare, pentru cei interesaţi să cunoască mai pe larg datele problemei.

În alcătuirea articolelor despre unii autori deloc sau mai puţin studiaţi de istoria literară (numărul lor este apreciabil), redactorii au întîmpinat numeroase dificultăţi legate de aflarea datelor necesare conturării unei biografii oricît de sumare. Absenţa unor bibliografii temeinice pentru mulţi dintre scriitorii noştri a fost de asemenea resimţită. Nu încape îndoială că orice observaţie sau informaţie care umple o lacună sau îndreaptă o dată greşită nu poate decît servi la îmbunătăţirea lucrării, în vederea unei viitoare reeditări.

Redactarea dicţionarului a fost încheiată la sfîrşitul anului 1975. În măsura în care fazele tipăririi (începută în ianuarie 1978) au îngăduit-o, au fost utilizate unele contribuţii din presa literară şi din volume apărute pînă la sfîrşitul anului 1978.

A — „Arhiva", Iaşi, 1889 ş.u.
AAF — „Anuarul Arhivei de folclor", Cluj, Bucureşti, 1932 ş.u.
AAL — „Acta logica", Bucureşti, 1958 ş.u.
AAR — „Analele Societăţii Academice Române", Bucureşti, 1867 ş.u.; din 1879, „Analele Academiei Române".
ABC — „Albina Carpaţilor", Sibiu, 1877 ş.u.
ABI — „Altiţe şi bibiluri", Bucureşti, 1893 ş.u.
ABR — „Analele Brăilei", Brăila, 1929 ş.u.
AC — „Actualitatea", Bucureşti, 1913 ş.u.
ACG — *În amintirea lui Constantin Giurescu*, Bucureşti, 1944.
ACLF — *Actele celui de al XII-lea Congres internaţional de lingvistică şi filologie romanică*, I—II, Bucureşti, E.A., 1971.
ACO — „Amicul copiilor", Bucureşti, 1891 ş.u.
ACR — *De la T. Maiorescu la G. Călinescu. Antologia criticilor români*, I—II, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, Eminescu, 1971.
ACT — „Actualitatea", Bucureşti, 1865.
ACU — „Actualitatea", Bucureşti, 1898 ş.u.
ADJ — „Adevărul de joi", Bucureşti, 1898 ş.u.
ADK — *Acte şi documente din corespondenţa diplomatică a lui M. Kogălniceanu*, I—II, publ. Vasile M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1893.
ADM — „Adam", Bucureşti, 1929 ş.u.
ADV — „Adevărul", Bucureşti, 1888 ş.u.
AF — „Amicul familiei", Bucureşti, 1863 ş.u.
AFR — *Antologia fabulei româneşti*, îngr. şi pref. Sanda Radian, Bucureşti, E.L., 1961.
AFT — „Amfiteatru", Bucureşti, 1966 ş.u.
AGH — „Aghiuţă", Bucureşti, 1863 ş.u.
AGI — „Anuarul Gimnaziului şi Internatului din Iaşi", Iaşi, 1862 ş.u.
AGLI — „Archivio glottologico italiano", Torino, 1873 ş.u.
AGN — „Arhiva genealogică română", Bucureşti, 1944.
AGR — *Antologia gîndirii româneşti*, I—II, Bucureşti, E.P., 1967.
AI — „Adevărul ilustrat", Bucureşti, 1895 ş.u.
AII — „Anuarul Institutului de istorie din Cluj", Cluj, 1958 ş.u.
AIJ — *Antologia ideologiei junimiste*, îngr. E. Lovinescu, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1942.
AIL — „Album istoric şi literar", Iaşi, 1854.
AILD — „Anuarul Institutului liceal de domnişoare din Iaşi", Iaşi, 1871 ş.u.
AIN — „Anuarul Institutului de istorie naţională", Cluj, 1921 ş.u.
AIR — „Arhiva istorică a României", Bucureşti, 1864 ş.u.
AIS — „Analele Institutului de istorie a Partidului", Bucureşti, 1955 ş.u.; din 1969, „Anale de istorie".
AISC — „Anuarul Institutului de studii clasice", Cluj, 1928 ş.u.
AIX — „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie «A. D. Xenopol»", Iaşi, 1964 ş.u.
AL — „Albina", Viena, Pesta, 1866 ş.u.
ALA — „Adevărul literar şi artistic", Bucureşti, 1920 ş.u.
ALB — „Albina", Bucureşti, 1897 ş.u.
ALG — „Alegătorul liber", Bucureşti, 1875 ş.u.
ALIL — „Studii şi cercetări ştiinţifice", filologie, Iaşi, 1950 ş.u.; din 1964, „Anuar de lingvistică şi istorie literară".
ALIP — „Almanah de învăţătură şi petrecere", Iaşi, 1842 ş.u.
ALL — „Albumul literar", Bucureşti, 1856 ş.u.
ALM — „Almanah muzical", Iaşi, 1875 ş.u.
ALMB — „Almanahul Banatului", Timişoara, 1939.
ALMR — „Almanah pentru români", Iaşi, 1854 ş.u.
ALMT — „Alma Mater", Iaşi, 1969 ş.u.; din 1974, „Dialog".
ALN — „Anuarul Liceului Naţional din Iaşi", Iaşi, 1891 ş.u.
ALP — „Anale literare, politice, ştiinţifice", Bucureşti, 1904 ş.u.
ALPI — „Anuarul Liceului de băieţi «Al. Papiu Ilarian»", Tîrgu Mureş, 1932 ş.u.
ALPR — „Almanahul presei române", Cluj, 1926 ş.u.
ALRO — „Alăuta românească", Iaşi, 1837 ş.u.
ALT — „Amicul libertăţii", Craiova, 1887.
ALV — „Albine şi viespi", Bucureşti, 1893 ş.u.
AM — „Analele Moldovei", Iaşi, 1941 ş.u.
AMAS — „Anuarul Ministerului Afacerilor Străine al României", Bucureşti, 1897.
AMET — „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei" Cluj, 1957 ş.u.
AMF — „Amicul familiei", Gherla, Cluj, 1878 ş.u.
AMN — „Acta Musei Napocensis", Cluj, 1964 ş.u.
AMPO — „Amicul poporului", Pesta, 1867 ş.u.
AMPR — „Amicul poporului. Calendar", Sibiu, 1861 ş.u.
AMS — „Amicul şcoalei", Sibiu, 1860 ş.u.
AMV — „Amvonul", Pesta, Oradea, 1868.
AN — „Adunarea naţională", Bucureşti, 1869 ş.u.
ANB — „Analele Banatului", Timişoara, 1928 ş.u.
ANI — „Ani", Bucureşti, 1935 ş.u.
ANL — „Analele literare", Bucureşti, 1885 ş.u.
ANPR — *Anul 1848 în Principatele Române*, I—VI, Bucureşti, Göbl, 1902—1910.
ANR — „Anunţătorul român", Bucureşti, 1853 ş.u.
AO — „Arhivele Olteniei", Craiova, 1922 ş.u.
AOR — *Antologia oratorilor români*, îngr. V.V. Haneş, Bucureşti, Socec.
AP — „Albina Pindului", Bucureşti, Craiova, 1868 ş.u.
API — „Anuar pentru israeliţi", Bucureşti, 1878 ş.u.
APL — „Apărătoriul legei", Iaşi, 1875 ş.u.
APM — „Almanah de petrecere pentru moldo-români", Iaşi, 1852 ş.u.
APMH — *Antologie poetică mehedinţeană*, îngr. C. Pajură, Turnu Severin, Tip. Niculescu—Boşneagu, 1932.
APN — „Apărarea naţională", Cernăuţi, 1906 ş.u.
APO — „Amicul poporului", Pesta, 1848 ş.u.

APOR — „Almanahul Parohiei ortodoxe române din Viena", Viena, 1962 ş.u.
APR — „Albumul pelerinilor români", Paris, 1851.
APRO — „Amicul progresului român", Bucureşti, 1893 ş.u.
APS — *Antologia poeziei simboliste româneşti*, îngr. şi pref. Lidia Bote, Bucureşti, Minerva, 1972.
APST — „Apostolul", Bucureşti, 1924 ş.u.
AR — „Albina românească", Iaşi, 1829 ş.u.
ARA — „Arta română", Iaşi, 1908 ş.u.
ARG — „Argeş", Piteşti, 1966 ş.u.
ARH — „Archivu pentru filologie şi istorie", Blaj, 1867 ş.u.
ARJ — „Almanahul Societăţii academice social-literare «România jună»", Viena, 1883, 1888.
ARO — „Aurora română" Pesta, 1863 ş.u.
AROR — „Aurora română", Cernăuţi, 1881 ş.u.
ARR — „Arhiva românească", Iaşi, 1840 ş.u.; Bucureşti, 1939 ş.u.
ARS — „Analele româno-sovietice", istorie, Bucureşti, 1949 ş.u.
AS — „Arhiva someşană", Năsăud, 1924 ş.u.
ASA — „Asachi", Piatra Neamţ, 1881 ş.u.
ASBV — *Antologia scrisului bucovinean*, I—II, îngr. C. Loghin, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1938.
ASGA — „Anuarul societăţii literare «Gr. Alexandrescu» a elevilor de curs superior din liceul «Unirea»", Focşani, 1919 ş.u.
ASN — „Almanahul scriitorilor de la noi", Orăştie, 1912.
ASO — *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943.
ASPH — „Archiv für slavische Philologie", Berlin, 1876 ş.u.
AST — „Astra", Braşov, 1966 ş.u.
ASTR — „Anuarul Societăţii pentru crearea unui fond de teatru român", Braşov, 1898 ş.u.
AŞL — „Album ştiinţific şi literar", Bucureşti, 1847.
AT — „Arta", Iaşi, 1903 ş.u.
ATE — „Ateneul", Botoşani, 1901 ş.u.
ATN — „Ateneu", Bacău, 1964 ş.u.
ATO — „Absolutio", Iaşi, 1913 ş.u.
ATR — „Ateneul român", Iaşi, 1860 ş.u.; „Atheneul român", Bucureşti, 1866 ş.u.
ATRO — „Ateneul român", Bucureşti, 1894 ş.u.
AUA — „Aurora", Galaţi, 1891.
AUB — „Revista Universităţii «C. I. Parhon»", Bucureşti, 1954 ş.u.; din 1964, „Analele Universităţii Bucureşti".
AUC — „Analele Universităţii din Craiova", Craiova, 1972 ş.u.
AUI — „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", Iaşi, 1955 ş.u.
AUT — „Analele Universităţii din Timişoara", Timişoara, 1963 ş.u.
B — „Balcania", Bucureşti, 1938 ş.u.
BAL — „Banatul literar", Timişoara, 1934 ş.u.
BCIR — „Buletinul Comisiei istorice a României", Vălenii de Munte, 1915 ş.u.
BCM — „Buletinul Comisiunii monumentelor istorice", Vălenii de Munte, 1908 ş.u.
BCML — „Buciumul", Cîmpulung Moldovenesc, 1908 ş. u.
BCR — „Bucarest", Bucureşti, 1932 ş.u.
BCV — „Bucovina", Cernăuţi, 1848 ş.u.
BDB — „Le Beau Danube Bleu", Bucureşti, 1905.
BG — „Boabe de grîu", Bucureşti, 1930 ş.u.
BGI — „Bucegi", Bucureşti, 1879.
BIF — „Biblioteca familiei", Bucureşti, 1890 ş.u.
BIP — „Buletinul Institutului de filologie română «Al. Philippide»", Iaşi, 1934 ş.u.
BIR — „Bibliografia română", Bucureşti, 1879 ş.u.
BIRS — „Buletinul Institutului român din Sofia", Sofia, 1941.
BIS — „Biserica şi şcoala", Arad, 1877 ş.u.
BL — „Blajul", Blaj, 1934 ş.u.
BM — „Buciumul", Bucureşti, 1889 ş.u.
BML — „Buciumul", Bucureşti, 1862 ş.u.
BMR — „Biblioteca modernă", Bucureşti, 1908 ş.u.
BOG — „Biblioteca omului de gust", Bucureşti, 1884 ş.u.
BON — „Bondarul", Iaşi, 1861 ş.u.
BOR — „Biserica ortodoxă română", Bucureşti, 1874 ş.u.
BP — „Binele public", Bucureşti, 1878 ş.u.
BRO — „Bibliotecă românească", Buda, 1821 ş.u.
BRV — *Bibliografia românească veche. 1508—1830*, I—IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, Bucureşti, Socec, 1903—1944.
BSG — „Buletinul Societăţii geografice române", Bucureşti, 1875 ş.u.
BSH — „Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine", Bucureşti, 1912 ş.u.
BST — „Bistriţa", Bucureşti, 1887 ş.u.
BTŞ — „Buletin ştiinţific", Bucureşti, 1948.
BUP — „Buletinul Instrucţiunii Publice", Bucureşti, 1865 ş.u.
BUR — „Buciumul român", Iaşi, 1875 ş.u.
BZ — „Byzantinische Zeitschrift", Leipzig, München, 1892 ş.u.
C — „Contemporanul", Iaşi, 1881 ş.u.
CAA — „Calendarul Asociaţiunii", Sibiu, 1912 ş.u.
CAL — *Crestomatia seau Analecte literarie*, îngr. Timotei Cipariu, Blaj, Tip. Seminarului, 1858.
CALR — „Calendar pentru români", Iaşi, 1840.
CALPT — „Calendarul pentru toţi", Bucureşti, 1862.
CAN — „Cantor de avis şi comers", Bucureşti, 1837 ş.u.
CARO — „Calendarul României pre anul 1871", Bucureşti, Tip. Naţională, 1871.
CAS — „Curier de ambe sexe", Bucureşti, 1836 ş.u.
CBD — [„Calendarul de la Buda"], 1806 ş.u.
CBU — „Calendariul pentru Bucovina", Cernăuţi, 1841 ş.u.
CC — „Codrul Cosminului", Cernăuţi, 1924 ş.u.
CCD — „Concordia", Bucureşti, 1857.
CDA — „Concordia", Pesta, 1861 ş.u.
CDP — „Calendarul pozitivist", Galaţi, 1892.

CEL — „Cercetări literare", 1934 ş.u.
CF — „Cercetări filozofice", Bucureşti, 1954 ş.u.
CFAM — *Centenar „Familia" (1865—1965). Volum omagial,* Oradea, 1967.
CFL — „Cercetări folclorice", Bucureşti, 1947.
CG — „Cugetarea", Botoşani, 1899 ş.u.
CGC — „Cuget clar", Vălenii de Munte, 1928 ş.u.
CHR — „Chrestomaticul românesc", Cernăuţi, 1820.
CHRM — *Chrestomaţie română,* I—II, îngr. Moses Gaster, Leipzig, Brockhaus — Bucureşti, Socec, 1891.
CI — „Cercetări istorice", Iaşi, 1925 ş.u.
CIL — *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea,* I—III, publ. Tudor Vianu, Bucureşti, E.A., 1956—1962.
CIM — *Contribuţii la istoria medicinii în R.P.R.,* Bucureşti, E.M., 1955.
CIMP — „Cimpoiul", 1882 ş.u.
CIP — „Calendar istoric şi popular", Bucureşti, 1857 ş.u.
CJG — „Calendar julian, gregorian şi poporal român", Braşov — Oraviţa, 1882 ş.u.
CJM — „Clujul medical", Cluj, 1920 ş.u.
CL — „Convorbiri literare", Iaşi, 1867 ş.u.
CLC — „Cultura creştină", Blaj, 1911 ş.u.
CLD — „Calendarul la anul de la naşterea lui Hristos 1794", Viena, 1794.
CLF — „Calendarul femeii", Cluj, 1927 ş.u.
CLG — „Cercetări de lingvistică", Cluj, 1956 ş.u.
CLI — „Cuvîntul liber", Bucureşti, 1919 ş.u., ; Bucureşti, 1933 ş.u.
CLL — „Cercetări de limbă şi literatură", Oradea, 1968 ş.u.
CLN — „Calendar pe anul... de la Hristos...", Sibiu, 1861 ş.u.
CLPO — „Călindarul poporului", Sibiu, 1886 ş.u.
CLPR — „Călindarul poporului român", Sibiu, 1903 ş.u.
CLRM — „Cultura română", Iaşi, Bucureşti, 1903 ş.u.
CLS — „Colectorul literar pentru ambe sexe", Piatra Neamţ, 1877.
CLT — „Clopotul", Craiova, 1883 ş.u.
CLU — „Calendariu", Cernăuţi, 1874 ş.u.
CM — *Cronicari munteni,* I—II, îngr. M. Gregorian, introd. E. Stănescu, Bucureşti, E.L., 1961.
CMD — „Cetatea Moldovei", Iaşi, 1940 ş.u.
CMN — „Carmen", Bucureşti, 1898 ş.u.
CMNR — „Căminul nostru", Sighetul Marmaţiei, 1924 ş.u.
CMŞ — *Cultura moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare,* îngr. M. Berza, Bucureşti, E.A., 1964.
CMT — „Comoara tinerimei", Bucureşti, 1905 ş.u.
CMU — „Calendarul muncii", Bucureşti, 1906 ş.u.
CMV — „Cumidava", Braşov, 1968 ş.u.
CNAR — „Cronica numismatică şi arheologică", Bucureşti, 1920 ş.u.
CND — „Candela", Cernăuţi, 1882 ş.u.
CNL — „Ciulinul", Bucureşti, 1883 ş.u.
CNO — „Curentul nou", Galaţi, 1905 ş.u.
CNT — „Contemporanul", Bucureşti, 1946 ş.u.
COL — „Ciocoiul", „Roman, 1889.
COM — „Comicul", Focşani, 1885 ş.u.
CP — „Clipa", Bucureşti, 1923.
CPD — „Convorbiri pedagogice", Satul Nou, Panciova, Braşov, 1886 ş.u.
CPIL — *Contribuţii privitoare la istoria literaturii române,* Bucureşti, Cultura naţională, 1928.
CPL — *Cărţile populare în literatura românească,* I—II, îngr. şi introd. Ion C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, E.L., 1963.
CPN — „Capricorn", Bucureşti, 1930.
CPR — „Calendar pentru poporul românesc", Iaşi, 1845 ş.u.
CPV — *Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVII—XVIII),* îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, E.A., 1967.
CR — „Curierul românesc", Bucureşti, 1829 ş.u.
CRC — „Cronica", Iaşi, 1966 ş.u.
CRCT — *Contribuţia revistei „Contemporanul" la propagarea concepţiei marxiste în România (1881—1891),* îngr. şi pref. Gavril N. Horja, Iaşi, Junimea, 1972.
CREL — „Cahiers roumains d'études littéraires", Bucureşti, 1973 ş.u.
CRI — „Curierul", Iaşi, 1873 ş.u.
CRL — *Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei,* I—III, publ. M. Kogălniceanu, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1872—1874.
CRLT — „Curierul literar", Bucureşti, 1901 ş.u.
CRM — *Crestomaţie romanică,* vol. I—III, îngr. Iorgu Iordan şi colectiv, Bucureşti, E.A., 1962—1968.
CRN — „Cronica", Bucureşti, 1915 ş.u.
CRO — „Calendarul pentru toţi fiii României", Bucureşti, 1906.
CROM — „Corespondenţa română", Bucureşti, 1893 ş.u.
CRP — „Carpaţii", Craiova, 1884.
CRR — „Curierul român", Botoşani, 1886 ş.u.
CS — „Critica socială", Iaşi, 1891 ş.u.
CSA — „Comoara satelor", Blaj, 1923 ş.u.
CSL — „Curiosul", Bucureşti, 1936 ş.u.
CSN — „Constituţionalul", Bucureşti, 1889 ş.u.
CSR — *Cronicile slavo-române din sec. XV—XVI, publicate de Ion Bogdan,* îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, E.A., 1959.
CSRL — „Constituţionariul", Iaşi, 1858.
CSS — *Poeţii... Antioh Cantemir, C. Stamati, I. Sîrbu,* Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910.
CSTR — „Cărţile săteanului român", Gherla, 1876 ş.u.
CSV — „Conservatorul", Bucureşti, 1900 ş.u.
CT — „Columna lui Traian", Bucureşti, 1870 ş.u.
CTC — „Cele trei Crişuri", Oradea, 1920 ş.u.
CTR — *Centenarul revistei „Transilvania",* Sibiu, 1969.
CUD — „Curierul de Dorohoi", Dorohoi, 1874 ş.u.
CUG — „Cugetarea", Bucureşti, 1865.
CUI — „Curierul de Iaşi", Iaşi, 1868 ş.u.
CUO — „Curierul Olteniei", Craiova, 1892 ş.u.
CV — „Cum vorbim", Bucureşti, 1949 ş.u.

CVC — „Convorbiri critice", Bucureşti, 1907 ş.u.
CZB — „Călăuza bibliotecarului", Bucureşti, 1948 ş.u.
D — „Datina", Turnu Severin, 1920 ş.u.
DAC — „Dacia", Iaşi, 1861.
DAV — „Dacia viitoare", Paris, Bruxelles, 1883 ; Bucureşti, 1894.
DBJ — „Dobrogea jună", Constanţa, Bucureşti, 1904 ş.u.
DC — „Dochia", Bucureşti", 1896 ş.u.
DCA — „Duminica", Bucureşti, 1890 ş.u.
DCI — „Dacia", Timişoara, 1939 ş.u.
DCL — *Documente literare,* I—II, îngr. Gh. Cardaş, Bucureşti, Minerva, 1971—1973.
DCM — *Documente,* vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu, Virginia Isac, Bucureşti, Minerva, 1973, vol. II *(Documente din arhive ieşene),* Bucureşti, Minerva, 1976.
DD — „Drum drept", Bucureşti, 1913 ş.u.
DEN — „Democraţia naţională", Bucureşti, 1879 ş.u.
DFM — *Documente din secolele al XVI-lea—XIX-lea privitoare la familia Mano,* publ. George Mano, Bucureşti, Tip. Göbl, 1907.
DI — „Doina", Bucureşti, 1884 ş.u.
DIAF — *Documente inedite din arhivele franceze privitoare la români în secolul al XIX-lea,* I, publ. Marin Bucur, Bucureşti, E.A., 1969.
DIAM — *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti,* publ. A. Veress, I—XI, Bucureşti, Cartea românească, 1929—1939.
DIF — *Din istoria filozofiei în România,* I—III, Bucureşti, E.A., 1955—1960.
DIM — „Din Moldova", Iaşi, 1862 ş.u. ; din 1863, „Lumina".
DIPR — *Din istoria pedagogiei româneşti,* I—IV, Bucureşti, E.D.P., 1956—1969.
DIR — *Documente privitoare la istoria românilor,* I—XXI, Bucureşti, 1886—1942.
DIV — „Dîmboviţa", Bucureşti, 1858 ş.u.
DJ — „Dunărea de Jos", Galaţi, 1908 ş.u.
DL — „Dacia literară", Iaşi, 1840.
DLJ — *Documente literare junimiste,* îngr. şi pref. Dan Mănucă, Iaşi, Junimea, 1973.
DLT — *Documente literare,* I, îngr. Virgil Vintilescu, Timişoara, 1971.
DM — „Dîmboviţa", Bucureşti, 1870.
DML — *Documente şi manuscrise literare,* vol. I—II, publ. Paul Cornea şi Elena Piru, pref. Al. Dima, Bucureşti, E.A., 1967, 1969 ; vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, Bucureşti, E.A., 1976.
DMN — „Dimineaţa", Bucureşti, 1904 ş.u.
DMS — „Democraţia socială", Ploieşti, 1892.
DP — „Dreptatea", Bucureşti, 1896 ş.u.
DPL — *Din presa literară românească a secolului XIX,* îngr. Aurel Petrescu şi Geta Rădulescu-Dulgheru, pref. Romul Munteanu, Bucureşti, E.T., 1967.
DPO — „Drepturile omului", Bucureşti, 1885 ş.u.
DPP — „Drepturile poporului", Bucureşti, 1891.
DPT — „Dreptatea", Turnu Severin, 1893 ş.u.
DR — „Dacoromania", Cluj, Bucureşti, 1920 ş.u.
DRB — *Documente şi regeste privitoare la Const. Brîncoveanu,* îngr. Const. Giurescu şi N. Dobrescu, Bucureşti, Göbl, 1907.
DRE — „Dreptul", Bucureşti, 1871 ş.u.
DRN — „Drum nou", Turnu Măgurele, 1921 ş.u.
DRNU — „Drumul nou", Cluj, 1931 ş.u.
DRO — „Dacoromania", Freiburg, 1973 ş.u.
DRP — „Drapelul", Bucureşti, 1897 ş.u.
DRT — „Dreptatea", Iaşi, 1904.
DRV — „Darul vremii", Cluj, 1930.
DS — „Discreţionalul", Craiova, 1896.
E — „Epoca", Bucureşti, 1885 ş.u.
ECL — „Epoca literară", Bucureşti, 1896.
ECN — „Economistul", Craiova, 1891 ş.u.
ECU — „Ecoul", Bucureşti, 1943 ş.u.
EDC — „Educatorul", Oraviţa, Lugoj, Reşiţa, 1909 ş.u.
EFR — *Elogiu folclorului românesc,* îngr. Maria Mărdărescu şi Octav Păun, pref. Octav Păun, Bucureşti, E.L., 1969.
EG — „Egalitatea", Bucureşti, 1890 ş.u.
EGIR — *Evoluţia gîndirii istorice româneşti,* îngr. şi introd. Pompiliu Teodor, Cluj, Dacia, 1970.
EM — „Ecoul Moldovei", Iaşi, 1890 ş.u.
EO — „L'Europe orientale", Paris, 1920 ş.u.
ER — „L'Étoile roumaine", Bucureşti, 1885 ş.u.
ERN — „Era nouă", Iaşi, 1889 ş.u.
ETH — „Ethos", Iaşi, 1944 ş.u.
EV — „Evenimentul", Iaşi, 1893 ş.u.
EVL — „Evenimentul literar", Iaşi, 1893 ş.u.
F — „Familia", Pesta, Oradea, 1865 ş.u.
FA — „Floare-albastră", Bucureşti, 1898 ş.u.
FAL — „Floare albastră", Iaşi, 1912.
FB — „Fîntîna Blanduziei", Bucureşti, 1888 ş.u.
FBI — „Foaia bisericească", Blaj, 1883 ş.u.
FCL — „Facla", Bucureşti, 1910 ş.u.
FD — „Floarea darurilor", Bucureşti, 1906 ş.u.
FDL — „Fonetică şi dialectologie", Bucureşti, 1959 ş.u.
FDR — „Federaţiunea", Pesta, 1868 ş.u.
FDU — „Foaia duminecii", Braşov, 1837.
FDZ — „Foaia diecezană", Caransebeş, 1886 ş.u.
FF — „Făt-Frumos", Suceava, Cernăuţi, 1926 ş.u.
FFM — „Foaia familiei", Iaşi, Bucureşti, 1875 ş.u.
FGA — *Figuri de arhivişti,* Bucureşti, 1971.
FIL — „Foiţa de istorie şi literatură", Iaşi, 1860.
FIS — „Foaia ilustrată", Sibiu, 1891.
FK — „Filológiai közlöny", Cluj, 1961 ş.u.
FL — „Foaie literară", Bucureşti, 1900.
FLA — „Flamura", Craiova, 1922 ş.u.
FLI — *Folclor literar,* I—III, îngr. E. Todoran şi Gabriel Manolescu, Timişoara, 1967—1972.
FLR — „Flacăra", Bucureşti, 1911 ş.u.
FLT — „Foaie literară", Oradea, 1897.
FM — „Forţa morală", Bucureşti, 1901 ş.u.
FMI — „Femeia", Bucureşti, 1948 ş.u.
FMIL — „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", Braşov, 1838 ş.u.
FN — „Fenice". Almanah beletristic, Oradea, 1867.

FO — „Forum", Bucureşti, 1969 ş.u.
FOL — „Foaie literară", Braşov, 1838.
FON — „Foaia României", Bucureşti, 1882 ş.u.
FOP — „Foaia poporului", Sibiu, 1892 ş.u.
FP — „Foaia populară", Bucureşti, Iaşi, 1898 ş.u.
FPT — „Foaia pentru toţi", Bucureşti, 1896 ş.u.
FR — „Freamătul", Craiova, 1895 ş.u.
FRE — „Freamătul", Tecuci, Bîrlad, 1911 ş.u.
FRO — „Femeia română", Bucureşti, 1878 ş.u.
FSC — „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina", Cernăuţi, 1865 ş.u.
FSL — „Foaia scolastică", Blaj, 1883 ş.u.
FSR — „Foaia societăţii «Românismul»", Bucureşti, 1870 ş.u.
FŞ — „Foişoara pentru răspîndirea cunoştinţelor folositoare şi a iubirei de carte", Sibiu, 1886.
FTR — „Foişoara Telegrafului român", Sibiu, 1876 ş.u.
FUL — „Fulgerul", Iaşi, 1864.
FZ — „Foiletonul Zimbrului", Iaşi, 1855 ş.u.
G — „Gîndirea", Cluj, Bucureşti, 1921 ş.u.
GA — „Galaţi", Galaţi, 1882 ş.u.
GAB — „Gazeta Bucovinei", Cernăuţi, 1891 ş.u.
GAC — „Gazeta cărţilor", Ploieşti, 1921 ş.u.
GAI — „Gazeta de Iaşi", Iaşi, 1867 ş.u.
GAN — „Gazeta naţională", Iaşi, 1871 ş.u.
GAR — „Gazeta artelor", Bucureşti, 1902 ş.u.
GBS — „Glasul bisericii", Bucureşti, 1944 ş.u.
GHI — „Ghiluşul", Balota-Dolj, 1912 ş.u.
GHM — „Ghimpele", Bucureşti, 1866 ş.u.
GL — „Gazeta literară", Bucureşti, 1954 ş.u.
GLO — „Globul", Bucureşti, 1877 ş.u.
GLZ — „George Lazăr", Bîrlad, 1887 ş.u.
GM — „Gazeta de Moldavia", Iaşi, 1850 ş.u.
GMO — „Gazeta Moldovei", Iaşi, 1902 ş.u.
GP — *Gîndirea pedagogică a generaţiei de la 1848*, îngr. şi introd. A. Manolache, Gh. T. Dumitrescu, Gh. Pîrnuţă, Bucureşti, E.D.P., 1968.
GPL — „Il Giornale di politica e di letteratura", Roma, 1926 ş.u.
GPO — „Gazeta poporului", Timişoara, 1885 ş.u.
GR — „Gînd românesc", Cluj, 1933 ş.u.
GRD — „Graiul Dîmboviţei", Tîrgovişte, 1923 ş.u.
GRP — *Gîndirea românească în epoca paşoptistă*, I—II, îngr. Paul Cornea şi Mihai Zamfir, introd. Paul Cornea, Bucureşti, E.L., 1969.
GS — „Grai şi suflet", Bucureşti, 1923 ş.u.
GSPU — *Gîndirea social-politică despre Unire (1859)*, îngr. Petre Constantinescu-Iaşi şi Dan Berindei, Bucureşti, E.P., 1966.
GT — „Gazeta de Transilvania", Braşov, 1838 ş.u.
GTN — „Gazeta Teatrului Naţional", Bucureşti, 1835 ş.u.
GU — „Gura satului", Pesta, 1867 ş.u.
GUT — „Gutinul", Baia Mare, 1889 ş.u.
GV — „Generaţia viitoare", Bucureşti, 1889; din 1890, „Generaţia nouă".
GZ — „Gazeta de Iaşi", Iaşi, 1867.
H — „Hrisovul", Bucureşti, 1941 ş.u.
HOT — „Hotarul", Arad, 1933.
IB — *Lui Ion Bianu. Amintire*, Bucureşti, Göbl, 1916.
IBU — „Informaţiunile bucureştene", Bucureşti, 1869 ş.u.
IC — „Ion Creangă", Bîrlad, 1908 ş.u.
ICL — „Icoana lumei", Iaşi, 1840 ş.u.
IDE — „Ideea europeană", Bucureşti, 1919 ş.u.
IDP — „Independinţa", Bucureşti, 1860 ş.u.
IDR — „Îndreptarea", Iaşi, Bucureşti, 1918 ş.u.
IIŞ — „Însemnări ieşene", Iaşi, 1936 ş.u.
IL — „Iaşul literar", Iaşi, 1955 ş.u.
ILT — „Însemnări literare", Iaşi, 1919.
IN — „Ioan Neculce", Iaşi, 1921 ş.u.
INA — „Ilustraţiunea naţională", Bucureşti, 1912 ş.u.
IND — „Independentul", Bucureşti, 1889 ş.u.
INDI — „Independentul literar ilustrat", Bucureşti, 1892 ş.u.
INDL — „Independentul literar", Bucureşti, 1893 ş.u.
INI — *Închinare lui N. Iorga*, Cluj, 1931.
INL — „Încercări literare", Cernăuţi, 1892.
INP — „Învăţătoriul poporului", Blaj, 1848.
INS — „Învăţătorul satului", Bucureşti, 1843 ş.u.
IORI — „Izvestia otdeleniia russkogo iazîka slovesnosti Imperatorskoi Akademii Nauk", Petersburg, 1896 ş.u.
IP — „Instrucţiunea publică", Bucureşti, 1859 ş.u.
IR — „L'Indépendance roumaine", Bucureşti, 1879 ş.u.
IRO — „Ilustraţiunea română", Bucureşti, 1891 ş.u.
ITC — *Din istoria teoriei şi a criticii literare româneşti*, I. îngr. şi introd. George Ivaşcu, Bucureşti, E.D.P., 1967.
ITR — *Începuturile teatrului românesc*, îngr. şi pref. T. Avramescu, Bucureşti, E.T., 1963.
IZ — „Izvoraşul", Bistriţa-Mehedinţi, 1919 ş.u.
IZP — *Ispisoace şi zapise (Documente slavo-române)*, I—VI, publ. Gh. Ghibănescu, Iaşi, Dacia, 1906—1933.
JDM — „Jurnalul de dimineaţă", Bucureşti, 1939 ş.u.
JI — „Jiul", Tîrgu Jiu, 1894 ş.u.
JJ — *Junimea şi junimiştii. Scrisori şi documente inedite*, îngr. şi introd. Ion Arhip şi Dumitru Vacariu, Iaşi, Junimea, 1973.
JL — „Jurnalul literar", Iaşi, 1939; 1947.
JML — „Junimea literară", Suceava, Cernăuţi, 1904 ş.u.
JPT — „Jurnal pentru toţi", Iaşi, 1868 ş.u.
JR — „Junimea română", Paris, 1851.
JU — „Jurnalul", Iaşi, 1894 ş.u.
K — „Kalende", Bucureşti, 1942 ş.u.
KR — „Karpaten Rundschau", Braşov, 1968 ş.u.
L — „Literatorul", Bucureşti, 1880 ş.u.
LAR — „Literatură şi artă română", Bucureşti, 1896 ş.u.
LB — „Liberalul", Iaşi, 1880 ş.u.
LBZ — *Literatura Bizanţului*, îngr. şi introd. Nicolae-Şerban Tanaşoca, Bucureşti, Univers, 1971.

LCF — „Luceafărul", Bucureşti, 1958 ş.u.
LCZ — „Luceafărul de ziuă", Braşov, 1956 ş.u.
LEC — „Lectura", Turnu Severin, 1895 ş.u.
LGL — „Liga literară", Bucureşti, 1893 ş.u.
LGO — „Liga ortodoxă", Bucureşti, 1896 ş.u.
LGR — „Liga română", Bucureşti, 1896 ş.u.
LGT — „Langue et littérature", Bucureşti, 1941 ş.u.
LIB — „Liberalul", Bucureşti, 1896 ş.u.
LID — „Linia dreaptă", Bucureşti, 1904.
LL — „Limbă şi literatură", Bucureşti, 1955 ş.u.
LLT — „Lumea literară", Gherla, 1892 ş.u.
LM — „Lucrări de muzicologie", Cluj, 1968 ş.u.
LME — „Lumea", Bucureşti, 1963 ş.u.
LMI — „Lumea ilustrată", Bucureşti, 1891 ş.u.
LMNT — „Luminătorul", Craiova, Rîmnicu Vîlcea, 1909 ş.u.
LMR — „Lamura", Bucureşti, 1919 ş.u.
LN — „Lanuri", Mediaş, 1934 ş.u.
LNL — „Lumea nouă literară şi ştiinţifică", Bucureşti, 1896 ş.u.
LNŞ — „Lumea nouă ştiinţifică şi literară", Bucureşti, 1895 ş.u.
LPC — „Lupta de clasă", Bucureşti, 1948 ş.u.
LPTR — *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, I—IV, publ. Aron Pumnul, Viena, Editura Cărţilor scolastice, 1862—1865.
LR — „Limba română", Bucureşti, 1952 ş.u.
LRM — „Limba română", Bucureşti, 1928 ş.u.
LRO — „Lyra română", Bucureşti, 1879 ş.u.
LRV — *Literatura română veche (1402—1647)*, I—II, îngr. şi introd. G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, Bucureşti, E.T., 1971.
LŞ — „Literatură şi ştiinţă", Bucureşti, 1893 ş.u.
LTA — „Litere şi arte", Bucureşti, 1903 ş.u.
LTO — „Lumina pentru toţi", Bucureşti, 1885 ş.u.
LŢM — *Letopiseţile Ţării Moldovii*, I—III, publ. M. Kogălniceanu, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1845—1852.
LU — „Luceafărul", Budapesta, Sibiu, 1902 ş.u.
LUC — „Luceafărul", Sibiu, 1941 ş.u.
LUCE — „Luceafărul", Timişoara, 1935 ş.u.
LUE — „Lumea", Iaşi, 1899.
LUF — „Luceafărul", Sibiu, 1934 ş.u.
LUI — „Lumina", Bucureşti, 1894.
LUL — „Luceafărul", Bucureşti, 1904 ş.u.
LUMN — „Luminătoriul", Timişoara, 1880 ş.u.
LUN — „Lumea nouă", Bucureşti, 1894 ş.u.
LUP — „Lupta", Iaşi, Bucureşti, 1884 ş.u.
LUR — „Luceafărul", Craiova, 1890.
M — „Macedonia", 1888 ş.u.
MA — „Mitropolia Ardealului", Sibiu, 1956 ş.u.
MB — „Mitropolia Banatului", Timişoara, 1951 ş.u.
MCA — „Munca", Bucureşti, 1890 ş.u.
MCD — *Mélanges d'histoire littéraire et de littérature comparée offerts à Charles Drouhet*, Bucureşti, 1940.
MCO — „Mama şi copilul", Bucureşti, 1865 ş.u.
MCS — „Miron Costin", Bîrlad, 1913 ş.u.
ME — „Buletinul «Mihai Eminescu»", Cernăuţi, Rîmnicu Vîlcea, 1930 ş.u.
MEN — „Mihai Eminescu", Iaşi, 1903 ş.u.
MERF — „Mélanges de l'École Roumaine en France", Vălenii de Munte, 1923 ş.u.
MHC — Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu, *Scrieri alese*, îngr. Il. Chendi, Bucureşti, Minerva, 1909.
MI — „Magazin istoric", Bucureşti, 1967 ş.u.
MID — „Magazin istoric pentru Dacia", Bucureşti, 1845 ş.u.
MIL — „Milcovia", Focşani, 1930 ş.u.
MIM — „Materiale de istorie şi muzeografie", Bucureşti, 1964 ş.u.
MIN — „Minerva", Bucureşti, 1908 ş.u.
MIS — „Mişcarea", Bucureşti, Iaşi, 1909 ş.u.
MK — „Magyar Könyvszemle", Budapesta, 1885 ş.u.
MLA — „Mişcarea literară şi artistică", Iaşi, 1901 ş.u.
MLD — „Moldavia", Bolgrad, 1939 ş.u.
MLI — „Minerva literară ilustrată", Bucureşti, 1909 ş.u.
MLŞ — „Munca literară şi ştiinţifică", Piatra Neamţ, 1904 ş.u.
MM — „Mitropolia Moldovei", Iaşi, 1925 ş.u.
MMU — „Monumente şi muzee", Bucureşti, 1958 ş.u.
MN — „Minerva", Bistriţa, 1891 ş.u.
MND — „Mondul", Bucureşti, 1847.
MO — „Mitropolia Olteniei", Rîmnicu Vîlcea, 1950 ş.u.
MOF — „Monitorul oficial", Bucureşti, 1859 ş.u.
MR — „Moftul român", Bucureşti, 1893 ş.u.
MRO — „Muza română", Pesta, 1865.
MS — „Manuscriptum", Bucureşti, 1970 ş.u.
MŞL — „Munca ştiinţifică şi literară", Bucureşti, 1894.
MT — „Moş Teacă", Bucureşti, 1895 ş.u.
MU — *Mărturii despre Unire*, îngr. Virgiliu Ene, Bucureşti, E.T., 1959
MUN — „Muncitorul", Iaşi, 1887 ş.u.
MUR — „Muza română", Blaj, 1888 ş.u
MZA — „Muzeu naţional", Bucureşti, 1836 ş.u.
NAA — „Naţiunea", Bucureşti, 1882 ş.u.
NAI — „Naţionalul", Bucureşti, 1857 ş.u.
NAN — „Naţiunea", Bucureşti, 1946 ş.u.
NAŢ — „Naţionalul", Bucureşti, 1889 ş.u.
NBP — „Noua bibliotecă populară", Bucureşti, 1889 ş.u.
NBR — „Noua bibliotecă română", Braşov, 1882 ş.u.
NCP — „Nichipercea", Bucureşti, 1859 ş.u.
NCR — „Noul Curier român", Iaşi, 1871 ş.u.
NCS — N. Nicoleanu, *Poezii şi proză*; V. Cîrlova, *Poezii*; C. Stamati, *Poezii şi proză*, îngr. G. Bogdan-Duică, Bucureşti, Minerva, 1906.
NIRO — *Nuvela istorică românească în secolul al XIX-lea*, îngr. şi pref. D. Vatamaniuc, Bucureşti, Albatros, 1972.
NN — „Naţiunea", Cluj, 1927 ş.u.
NR — „Neamul românesc", Vălenii de Munte, 1906 ş.u.
NRL — „Neamul românesc literar", Vălenii de Munte, 1909 ş.u.

NRM — „Nuvele române", Galaţi, Roman, 1877.
NRO — „Noua revistă olteană", Craiova, 1903 ş.u.
NRR — „Noua revistă română", Bucureşti, 1900 ş.u.
NRV — „Noua revistă", Iaşi, 1883 ş.u.
O — „Scrisul bănăţean", Timişoara, 1949 ş.u.; din 1964, „Orizont".
OBR — „Observatorul", Beiuş, 1928 ş.u.
OBS — „Observatoriul", Sibiu, 1878 ş.u.
OCI — *Omagiu lui Petre Constantinescu-Iaşi*, Bucureşti, E.A., 1965.
OCO — „Opiniunea constituţională", Bucureşti, 1869 ş.u.
ODI — *Omagiu lui C. Dimitrescu-Iaşi*, Bucureşti, Göbl, 1904.
OE — *Omagiu lui Mihai Eminescu*, Constanţa, 1933.
OI — *Omagiu lui N. Iorga*, Craiova, Ramuri, 1921.
OIB — *Omagiu lui Ion Bianu din partea colegilor şi foştilor lui elevi*, Bucureşti, 1927.
OII — *Omagiu lui Iorgu Iordan*, Bucureşti, E.A., 1958.
OIL — *Omagiu lui Ioan Lupaş*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1943.
OK — *Omagiu lui Constantin Kiriţescu*, Bucureşti, Cartea românească, 1937.
OL — *Omagiu fraţilor Alexandru şi Ion I. Lăpădatu la împlinirea vîrstei de 60 de ani*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1936.
OLA — „Orientul latin", Braşov, 1874 ş.u.
OLN — „Oltenia", Craiova, 1939 ş.u.
OLU — „Oltul", Bucureşti, 1873 ş.u.
OM — *Lui T. Maiorescu. Omagiu*, Bucureşti, Socec, 1900.
OMR — *Omagiu lui C. A. Rosetti*, Bucureşti, 1916.
ON — „Organul naţiunale", Blaj, 1848.
OP — „Opinia", Iaşi, 1897 ş.u.
OPP — *Omagiu profesorului Petru Poni*, Iaşi, Goldner, 1906.
OPS — „Opinia studenţească", Iaşi, 1974 ş.u.
OR — *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, Bucureşti, E.A., 1965.
ORL — „Organul luminării", Blaj, 1847.
ORN — „Orizonturi noi", Bucureşti, 1929 ş.u.
ORO — *Omagiu lui Ramiro Ortiz*, Bucureşti, 1929.
ORP — „Orpheus", Bucureşti, 1924.
ORZ — „Orizonturi", Galaţi, 1938 ş.u.
OTD — „Ortodoxia", Bucureşti, 1949 ş.u.
OV — „Ovidiu", Constanţa, 1898 ş.u.
P — „Povestitorul", Bucureşti, 1876.
PAB — *Povestitori ardeleni şi bănăţeni pînă la Unire*, îngr. şi pref. I. Breazu, Cluj, Cartea românească, 1937.
PARO — *Parnasul român*, Braşov, Alexi, 1892.
PAU — *Poeţii şi prozatorii Ardealului pînă la Unire (1800—1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, Alcalay, 1936.
PBU — *Poeţii şi prozatorii Basarabiei...*, îngr. şi pref. Gh. Cardaş, Bucureşti, Alcalay, 1937.
PC — *Prozatorii Contemporanului*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958.
PCL — „Păcală", Bucureşti, 1860.
PD — „Paloda", Bîrlad, 1881 ş.u.
PDS — *Prinos lui D. A. Sturdza*, Bucureşti, 1909.
PIG — *Pagini din istoria gîndirii teatrale româneşti*, îngr. şi pref. Ileana Berlogea şi George Muntean, Bucureşti, Meridiane, 1972.
PIL — „Prietenii istoriei literare", Bucureşti, 1931 ş.u.
PIR — „Plaiuri româneşti", Bucureşti, 1929 ş.u.
PL — „Preocupări literare", Bucureşti, 1936 ş.u.
PLB — *Patrie şi libertate*, I—II, îngr. şi pref. C. Măciucă, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958.
PLD — „Pleiada", Bucureşti, 1904.
PLI — „Pagini literare", Turda, 1934 ş.u.
PLR — *Presa literară românească*, I—II, îngr. I. Hangiu, introd. D. Micu, Bucureşti, E.L., 1969.
PLT — „Politica", Bucureşti, 1926 ş.u.
PM — „Pămînteanul", Bucureşti, 1839.
PMS — *Presa muncitorească şi socialistă din România*, I—III, Bucureşti, E.P., 1964—1973.
PMU — *Poeţi munteni pînă la Unire (1787—1859)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, Alcalay, 1937.
PND — *Primii noştri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, antologie şi introd. Florin Tornea, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960.
PNP — *Primii noştri poeţi*, pref. N. Manolescu, Bucureşti, E.T., 1964.
PNPO — *Primii noştri poeţi*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1954.
PO — „Poporul", Bucureşti, 1871 ş.u.
POAR — *Povestitori ardeleni*, îngr. Ion Buzaşi, pref. Mircea Popa, Cluj, Dacia, 1974.
POC — *Poeţii Contemporanului*, îngr. Gh. Vărzaru, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956.
PPA — *Din poezia noastră parnasiană*, îngr. N. Davidescu, Bucureşti, F.R.L.A., 1943.
PR — „Portofoliul român", Bucureşti, 1881 ş.u.
PRC — *Poezia română clasică (De la Dosoftei la Octavian Goga)*, I—III, îngr. Al. Piru şi Ioan Şerb, pref. Al. Piru, Bucureşti, Minerva, 1970.
PRCL — „Progres şi cultură", Tîrgu Mureş, 1933 ş.u.
PRER — „Preotul român", Gherla, 1875 ş.u.
PRL — „Propilee literare", Bucureşti, 1926 ş.u.
PRM — „Prometeu", Braşov, 1934 ş.u.
PRN — „Presa noastră", Bucureşti, 1956 ş.u.
PROR — *Poezia românească de la origine pînă în zilele noastre (1673—1937)*, I—II, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, Tip. Universităţii, 1937.
PRP — „Propăşirea", Iaşi, 1844.
PRR — *Pionierii romanului românesc*, îngr. şi pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, E.L., 1962.
PRRO — „Proprietarul român", Bucureşti, 1860 ş.u.
PS — „Popolul suveran", Bucureşti, 1848.
PSS — „Pressa", Bucureşti, 1868 ş.u.
PŞR — „Poşta română", Braşov, 1888 ş.u.
PŞU — „Peleşul", Bucureşti, 1884 ş.u.
PTI — „Patria", Sibiu, Cluj, 1919 ş.u.

PTRA — „Patria", Cernăuți, 1897.
PTS — „Plutus", București, 1923.
PURM — *Proză umoristică română*, I—II, îngr. și pref. Silvian Iosifescu, București, E.L., 1965.
PVN — *Poeții de la „Viața nouă"*, introd. D. Micu, București, E.L., 1968.
R — „Ramuri", Craiova, 1905 ș.u.
RA — „Revista arhivelor", București, 1924 ș.u.
RAL — „Revista Alexandri", București, 1891.
RB — „Resboiul", București, 1877 ș.u.
RC — „Revista clasică", București, 1910 ș.u.
RCM — „Revista cultului mozaic", București, 1956 ș.u.
RCO — „Revista contimporană", București, 1873 ș.u.
RCT — „Revista critică", Iași, 1927 ș.u.
RD — „Rîndunica", Sibiu, 1894 ș.u.
RDM — „Revue des Deux Mondes", Paris, 1831 ș.u.
RDR — „Revista democrației române", București, 1910 ș.u.
RE — „Realitatea", Craiova, 1891 ș.u.
REC — „Revista Carpaților", București, 1860 ș.u.
REF — „Revista de folclor", București, 1947 ș.u.; din 1964, „Revista de etnografie și folclor".
REI — „Revista ilustrată", Reteag, Șoimuș, Bistrița, 1898 ș.u.
RELI — „Revista literară", 1885 ș.u.
REN — „Renașterea română", Iași, București, 1918 ș.u.
REO — „Revista orientală", București, 1896.
RER — „Revista românească", București, 1889.
RERU — „Republica rumână", Bruxelles, 1853.
RES — „Revue des études slaves", Paris, 1921 ș.u.
RET — „Revista teologică", Sibiu, 1910 ș.u.
REV — „Revista", Reșița-Montană, 1884.
REVR — „Revue roumaine", București, 1946 ș.u.
RF — „Revista filologică", Cernăuți, 1927 ș.u.
RFM — „Reforma", București, 1859 ș.u.
RFR — „Revista Fundațiilor regale", București, 1934 ș.u.
RFRG — „Revista de filologie romanică și germanică", București, 1957 ș.u.
RFZ — „Revista de filozofie", București, 1964 ș.u.
RH — „Revue historique du sud-est européen", București, 1924 ș.u.
RI — „Revista istorică", Vălenii de Munte, București, Iași, 1915 ș.u.
RIAF — „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", București, 1882 ș.u.
RIB — „Revista de istorie bisericească", Craiova, 1943.
RID — „Revista idealistă", București, 1903 ș.u.
RIL — „Romancierul ilustrat", București, 1875 ș.u.
RILL — „La Roumanie illustrée", București, 1882 ș.u.
RIN — „Revista independentă", București, 1887.
RIR — „Revista istorică română", București, 1931 ș.u.
RIS — „Revista israelită", București, 1886 ș.u.
RIT — „Ritmuri", Brașov, 1929 ș.u.
RITL — „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", București, 1952 ș.u.; din 1964, „Revista de istorie și teorie literară".
RJ — „Revista junimei", București, 1875.
RL — „România literară", București, 1968 ș.u.
RLB — „România liberă", București, 1877 ș.u.
RLL — „România liberă. Număr literar", București, 1884.
RLR — „Românul literar", București, 1891 ș.u.
RLRO — *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ov. Papadima, București, E.A., 1974.
RLȘ — „Revista literară și științifică", București, 1876.
RLT — „România literară", Iași, 1855.
RLTR — „România literară", București, 1939 ș.u.
RM — „Revista modernă", București, 1897 ș.u.; București, 1901 ș.u.
RMD — „Românul de duminică", București, 1864, 1897.
RMDC — „Revista medicală", Tîrgu Mureș, 1955 ș.u.
RML — „România literară", București, 1883 ș.u.
RMM — „România de la mare", Constanța, 1933 ș.u.
RMN — „România", București, 1857.
RMNA — „România", București, 1837 ș.u.
RMNU — „România nouă", București, 1930 ș.u.
RMO — „Revista Moldovei", Botoșani, 1921 ș.u.
RMP — „Rampa", București, 1911 ș.u.; din 1915, „Rampa nouă ilustrată".
RMR — „Ramuri", 1964 ș.u.
RMS — „Românoslavica", Praga, 1948.
RMU — „Romanu", Roman, 1879 ș.u.
RMZ — „Revista muzeelor", București, 1964 ș.u.
RN — „Revista nouă", București, 1887 ș.u.
RND — „Rîndunica", Iași, 1893.
RNȘ — „Renașterea", București, 1918 ș.u.
RO — „Roma", București, 1921 ș.u.
ROD — „Rodica", București, 1901 ș.u.
ROI — „România ilustrată", București, 1900 ș.u.
ROJ — „România jună", București, 1899 ș.u.
ROLT — „România literară", Aiud, 1930.
ROM — „Românul", București, 1857 ș.u.
ROML — „Românul literar", București, 1903 ș.u.
ROMN — „România", București, 1848.
ROȘ — „România literară și științifică", București, 1895 ș.u.
RP — „Revista poporului", București, 1888 ș.u.
RPD — „Revista de pedagogie", București, 1952 ș.u.
RPH — „Revue philosophique de la France et de l'étranger", Paris, 1876 ș.u.
RPL — „Revue politique littéraire" („Revue bleue"), Paris, 1863.
RPO — „Revista politică", Suceava, 1886 ș.u.
RPT — „Revista pentru toți", București, 1892.
RR — „Revista română", București, 1861 ș.u.
RRH — „Revue roumaine d'histoire", București, 1960 ș.u.
RSA — „Revista științifică V. Adamachi", Iași, 1910 ș.u.
RSE — „Revue des études sud-est européennes", București, 1963 ș.u.

RSL — „Romanoslavica", București, 1953 ș.u.
RST — „Revista", București, 1888.
RȘT — „Revista științifică", București, 1870 ș.u.
RT — „Revista theatrelor", București, Craiova, 1893 ș.u.
RTL — „Revista critică literară", Iași, 1893 ș.u.
RTR — „Revista societății «Tinerimea română»", București, 1882 ș.u.
RTV — „Ritmul vremii", București, 1925 ș.u.
RUL — „Românul", Arad, 1911 ș.u.
RV — „România viitoare", Paris, 1850.
RVA — „Răvașul", Cluj, 1903 ș.u.
RVB — „Revista bibliotecilor", București, 1966 ș.u.
RVD — „Revista Dunării", București, 1865 ș.u.
RVER — „Revue des études roumaines", București, 1953 ș.u.
RVN — „Revista noastră", București, 1905 ș.u.
RVO — „Revista olteană", Craiova, 1888 ș.u.
RVS — „Revista scriitoarei", București, 1926 ș.u.
RVȘ — „Revista școalei", Craiova, 1891 ș.u.
RVTR — *Reviste literare românești din secolul al XIX-lea*, îngr. și pref. Paul Cornea, București, Minerva, 1970.
RVU — „Revista universitară", București, 1900.
RZL — „Raze de lumină", București, 1929 ș.u.
S — „Sămănătorul", București, 1901 ș.u.
SA — „Steluța", Botoșani, 1868 ș.u.
SAE — „Saeculum", Sibiu, 1943 ș.u.
SAI — „Studii și articole de istorie", București, 1956 ș.u.
SAR — „Științe și arte", București, 1881.
SB — *Scriitori bucovineni*, îngr. C. Loghin, București, Reforma socială, 1924.
SBR — „Sburătorul", București, 1919 ș.u.
SC — „Studii clasice", București, 1959 ș.u.
SCA — „Scena", București, 1917 ș.u.
SCB — „Studii și cercetări de bibliologie", București, 1955 ș.u.
SCD — „Studii și cercetări de documentare și bibliologie", București, 1964 ș.u.
SCEAP — „Studii și cercetări de etnografie și artă populară", București, 1960.
SCI — „Studii și cercetări de istorie", Cluj, 1956 ș.u.
SCIA — „Studii și cercetări de istoria artei", București, 1954 ș.u.
SCIM — „Studii și cercetări de istorie medie", București, 1950 ș.u.
SCIS — „Studii și cercetări istorice", Iași, 1925 ș.u.
SCL — „Studii și cercetări lingvistice", București, 1950 ș.u.
SCN — „Scrisul nostru", Bîrlad, 1929 ș.u.
SCR — „Scriptum", Brașov, 1943 ș.u.
SD — „Șezătoarea", Budapesta, Oradea, 1875 ș.u.
SDIR — *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I—XXV, publ. N. Iorga, București, Socec, 1901—1913.
SDL — *Studii și documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, vol. II—XIII, publ. I. E. Torouțiu, București, Bucovina, 1931—1946.
SDM — „Societatea de mîine", București, 1924 ș.u.
SDU — „Steaua Dunării", Iași, 1885 ș.u.
SEC — „Secolul", Iași, 1869 ș.u.
SEO — „Secolul", București, 1857 ș.u.
SFL — *Studii de folclor și literatură*, București, E.L., 1967.
SFV — „Sfîrșit de veac", Galați, 1897.
SI — „Studii italiene", București, 1934 ș.u.
SIGE — „Studii de istorie a gîndirii economice", București, 1970 ș.u.
SIFA — *Studii de istorie, filologie și istoria artei*, București, E.A., 1972.
SIL — *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, îngr. Ovidiu Papadima, București, E.A., 1968.
SILF — „Studii de istorie literară și folclor", Cluj, 1951 ș.u.
SILL — *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I—II, București, E.L., 1969.
SIPR — „Societatea pentru învățătura poporului român", București, 1870 ș.u.
SIR — „Sionul românesc", Viena, 1865 ș.u.
SIZ — *Surete și izvoade*, I—XXV, publ. Gh. Ghibănescu, Iași, Tip. Dacia, 1906—1932.
SL — „Studii literare", Cluj, Sibiu, 1942 ș.u.
SLC — *Studii de literatură comparată*, București, E.A., 1968.
SLF — *Studii de limbă literară și filologie*, I—III, București, E.A., 1969—1974.
SLR — *Satira în literatura română*, I—II, îngr. Virgiliu Ene, București, Albatros, 1972.
SLS — *Studii de limbă și stil*, îngr. G. I. Tohăneanu și Sergiu Drincu, Timișoara, Facla, 1968.
SLU — „Studii de literatură universală", București, **1956 ș.u.**
SMA — „Săptămîna", Iași, 1853 ș.u.
SMIM — „Studii și materiale de istorie medie", București, 1956 ș.u.
SML — „Semănătorul", Bîrlad, 1870 ș.u.
SMR — „Spicuitorul moldo-român", Iași, 1841.
SOR — „Soarele", București, 1896 ș.u.
SP — *Satire și pamflete (1800—1849)*, îngr. și pref. Gh. Georgescu-Buzău, București, E.L., 1968.
SPA — „Săptămîna", București, 1901 ș.u.
SPM — „Săptămîna culturală a Capitalei", București, 1962 ș.u.
SPS — *Studii de poetică și stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti și Mihai Pop, București, E.L., 1966.
SR — „Sara", Iași, 1896.
SRM — „Sentinela română", București, 1865 ș.u.
SRO — „Scrisul românesc", Craiova, 1927 ș.u.
SRS — „Sarsailă", București, 1866.
SSL — „Studii de slavistică", București, 1969 ș.u.
ST — „Steaua", Cluj, 1954 ș.u.
STAO — „Studia et acta orientalia", București, 1957 ș.u.
STC — „Studii și cercetări științifice", Bacău, 1972.
STD — „Studii. Revistă de istorie", București, 1948 ș.u.; din 1974, „Revista de istorie".

STN — „Stindardul", Bucureşti, 1876.
STR — „Steaua României", Iaşi, 1877 ş.u.
STRS — *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, îngr. şi introd. Paul Cornea, Bucureşti, E.A., 1976.
STT — „Studii teologice", Bucureşti, 1929 ş.u.
SUB — „Buletinul Universităţilor «V. Babeş» şi «Bolyai»", Cluj, 1956 ş.u.; din 1958, „Studia Universitatis Babeş-Bolyai".
STY — „Satyrul", Bucureşti, 1866.
SV — „Siebenbürgische Vierteljahrschrift", Sibiu, Iaşi, 1878 ş.u.
SXX — „Secolul XX", Bucureşti, 1957 ş.u.
Ş — „Şoimii", Tîrgu Mureş, 1925 ş.u.
ŞA — *Şcoala ardeleană*, I—III, îngr. Florea Fugariu, introd. Romul Munteanu, Bucureşti, Albatros, 1970.
ŞAR — *Şcoala ardeleană*, îngr. şi pref. Emil Boldan, Bucureşti, E.T., 1959.
ŞARD — *Şcoala ardeleană*, îngr. şi pref. Mihai Gherman, Cluj-Napoca, Dacia, 1977.
ŞF — „Şcoala şi familia", Braşov, 1886 ş.u.
ŞM — „Şcoala modernă", Bucureşti, 1897 ş.u.
ŞP — „Şcoala practică", Năsăud, 1882 ş.u.
ŞR — „Şcoala română", Ploieşti, 1882 ş.u.
ŞZ — „Şezătoarea", Fălticeni, 1892 ş.u.
T — „Transilvania", Braşov, Sibiu, 1868 ş.u.
TB — „Tribuna Basarabiei", Chişinău, 1932 ş.u.
TC — „Teodor Codrescu", Iaşi, 1915 ş.u.
TCF — „Tribuna ceferistă", Iaşi, 1921 ş.u.
TD — „Traian Demetrescu", Craiova, 1906; Bucureşti, 1909.
TE — „Teatrul", Iaşi, 1864.
TEG — „Telegraful", Bucureşti, 1871 ş.u.
TER — „Telegraful român", Bucureşti, 1888 ş.u.
TF — *Temelii folclorice şi orizont european în literatura română*, îngr. Ov. Papadima, Bucureşti, E.A., 1971.
TGS — *Texte privind dezvoltarea gîndirii social-politice în România*, Bucureşti, 1954.
TI — „Tribuna", Bucureşti, 1873.
TIP — „Tipografia română", Bucureşti, 1886 ş.u.
TL — „Tribuna literară", Sibiu, 1900 ş.u.
TLR — „Telegraful român", Sibiu, 1853 ş.u.
TLŞ — „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice", Bucureşti, 1872 ş.u.
TM — „Timpul", Bucureşti, 1876 ş.u.
TMI — *Tezaur de monumente istorice pentru România*, I—III, publ. Al. Papiu Ilarian, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862—1864.
TMPL — „Timpul", Bucureşti, 1856 ş.u.
TMS — „Tomis", Constanţa, 1966 ş.u.
TP — „Tudor Pamfile", Dorohoi, 1923 ş.u.
TPL — „Timpul", Bucureşti, 1854 ş.u.
TPO — „Tribuna poporului", Arad, 1896 ş.u.
TPR — *Transilvania în poezia românească*, îngr. Emil Giurgiuca, Bucureşti, 1943.
TPS — „Trompeta socialistă", Bucureşti, 1898.
TR — „Tribuna", Sibiu, Cluj, 1884 ş.u.
TRA — „Traian", Bucureşti, 1869 ş.u.
TRC — „Trompeta Carpaţilor", Bucureşti, 1865 ş.u.
TRF — „Tribuna familiei", Bucureşti, 1898 ş.u.
TRO — „Tribuna română", Iaşi, 1859 ş.u.
TRP — „Tribuna poporului", Bucureşti, 1944 ş.u.
TRR — „Terra", Bucureşti, 1867 ş.u.
TS — „Tînărul scriitor", Bucureşti, 1951 ş.u.
TTR — „Teatrul", Bucureşti, 1956 ş.u.
ŢB — „Ţara Bîrsei", Braşov, 1929 ş.u.
ŢN — „Ţara nouă", Bucureşti, 1884 ş.u.
ŢNO — „Ţara nouă", Bucureşti, 1911 ş.u.
ŢR — „Ţara", Bucureşti, 1893 ş.u.
U — „Universul", Bucureşti, 1884 ş.u.
UA — „Unirea", Bucureşti, 1861 ş.u.; Bucureşti, 1887 ş.u.
UR — „Unirea", Blaj, 1891 ş.u.
URC — „Uricariul", Iaşi, 1852 ş.u.
UV — „Universul", Bucureşti, 1845 ş.u.
UVR — „Universul literar săptămînal", Bucureşti, 1888 ş.u.
UVRI — „Universul ilustrat", Bucureşti, 1892 ş.u.
V — „Vatra", Bucureşti, 1894 ş.u.
VAN — „Viaţa nouă", Bucureşti, 1905 ş.u.
VBA — „Viaţa Basarabiei", Bucureşti, 1932 ş.u.
VE — „Veselia", Bucureşti, 1891 ş.u.
VIN — „Vieaţa nouă", Bucureşti, 1898 ş.u.
VK — „Volk und Kultur", Bucureşti, 1950 ş.u.
VL — „Viaţa literară", Bucureşti, 1926 ş.u.
VLT — „Viaţa literară", Bucureşti, 1906 ş.u.
VMD — „Viaţa medicală", Bucureşti, 1954 ş.u.
VN — „Voinţa naţională", Bucureşti, 1884 ş.u.
VOA — „Vocea adevărului", Bucureşti, 1882 ş.u.
VOC — „Vocea Oltului", Craiova, 1857.
VOCR — „Vocea română", Craiova, 1880 ş.u.
VOI — „Vocea Iaşilor", Iaşi, 1895.
VOR — „La Voix de Roumanie", Bucureşti, 1861 ş.u.
VR — „Viaţa românească", Iaşi, Bucureşti, 1906 ş.u.
VRA — „Vremea", Bucureşti, 1928 ş.u.
VRL — „Viitorul", Bucureşti, 1907 ş.u.
VRM — „Vremea", Iaşi, 1899; Bucureşti, 1903 ş.u.
VS — „Vestul", Timişoara, 1930 ş.u.
VSD — *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba şi stilul scriitorilor)*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958.
VSR — „Vestitorul românesc", Bucureşti, 1843 ş.u.
VST — „Viaţa studenţească", Bucureşti, 1956 ş.u.
VT — „Vestea", Bucureşti, 1877 ş.u.
VTO — „Viitorul", Iaşi, 1861.
VTR — „Viitorul", Iaşi, 1898 ş.u.
VTRA — „Vatra", Tîrgu Mureş, 1971 ş.u.
VŢ — „Vieaţa", Bucureşti, 1893 ş.u.
VŢA — „Viaţa", Huşi, Bacău, Iaşi, 1913 ş.u.
ZB — „Zimbrul", Iaşi, 1850 ş.u.
ZBH — „Zorile Bihorului", Oradea, 1854.
ZI — „Ziua", Bucureşti, 1896.
ZS — „Zări senine", Bistriţa, 1925 ş.u.
ZV — „Zimbrul şi Vulturul", Iaşi, 1858.

AARON, Florian v. **Florian, Aron.**

AARON, Petru Pavel (1709, Bistra, j. Maramureş — 9.III.1764, Baia Mare), cărturar. Obîrşia familiei sale ar fi fost legată, după o tradiţie de familie, de vechiul neam al Aroneştilor, din care se ridicaseră în Moldova domnitori. Fiu de preot, **A.** învaţă un timp acasă, cu un profesor francez, fiind dat la şcoală, la Tyrnavia, cu oarecare întîrziere. Trimis apoi la Roma, el studiază, la Colegiul „De Propaganda Fide", filozofia şi teologia. În scrisorile din această perioadă, **A.**, însufleţit de „gloria strămună", varsă o lacrimă pentru „pămîntul de jale" al Ardealului. S-a întors în ţară în 1743. Călugărindu-se sub numele de Pavel, e numit vicar de către episcopul Inocenţiu Micu Klein, cu care se află în relaţii bune pînă în 1747, cînd, în urma unor neînţelegeri, episcopul îl va excomunica. Ales el însuşi episcop în 1752, **A.** se devotează de acum înainte ţelului său — redeşteptarea, luminarea neamului prin ştiinţă şi cultură. În timpul păstoriei sale sînt deschise şcolile din Blaj (1754) : şcoala de obşte, şcoala secundară, seminarul pentru pregătirea viitorilor preoţi. Tot aici **A.** înfiinţează o bibliotecă, precum şi o tipografie. Din iniţiativa şi, de multe ori, pe cheltuiala sa, sînt restaurate sau zidite biserici şi mănăstiri (cum este aceea din Alba Iulia), unde urmau să funcţioneze şcoli sau seminarii. Aşezămintele culturale şi religioase înălţate prin străduinţa lui **A.** vor face din Blaj un important centru de cultură românească, salutat mai tîrziu cu veneraţie de paşoptişti. Un fapt care a rămas în legendă şi care vorbeşte despre vocaţia de ascet a lui **A.** este cingătoarea de fier pe care el a purtat-o ani îndelungaţi, scoţînd-o doar cu puţină vreme înainte de a muri. Se îmbolnăvise în timp ce îşi făcea apostolatul prin sate. **A.** avea dar de predicator.

În urma cercetărilor de prin arhive, **A.** întocmise o istorie a neamului românesc. Manuscrisul nu s-a păstrat. Ideea descendenţei latine îl inspirase, desigur. Într-o scrisoare adresată papei (septembrie 1757), el susţine originea romană a poporului român şi latinitatea limbii, argumente folosite în sprijinul cauzei emancipării sociale şi naţionale. Ele vor fi reluate şi dezvoltate de reprezentanţii Şcolii ardelene, împreună cu o altă idee a lui **A.** : rostul patriotic al studiilor şi cercetărilor istorice şi lingvistice. Începuse, la 1760, să traducă în româneşte *Biblia*. Între cărţile tipărite la Blaj de către **A.**, singur sau în colaborare, sînt : *Floarea adevărului* (1750), după care s-a tras la Viena şi o ediţie în latineşte *(Flosculus veritatis)*, *Bucoavnă* (1759), *Păstoriceasca datorie dumnezeieştii turme vestită* (1759), *Păstoriceasca poslanie sau Dogmatica învăţătură* (1760), *Adevărata mîngîiere în vremi de lipsă* (1761), carte de erudiţie canonică şi patristică, *Începerea, aşezămîntul şi iscăliturile sfîntului şi a toată lumea Săbor de la Florenţia* (1762), alcătuită după izvoare greceşti şi latineşti, precum şi altele, în româneşte sau latineşte. Sînt şi manuale pentru necesităţi didactice, dar mai ales cărţi religioase, care au stîrnit chiar nemulţumiri pentru spiritul lor prea accentuat catolic. Dealtfel, **A.**, şef al bisericii unite, a avut de înfruntat nu numai intrigi, dar şi numeroase tulburări sau chiar revolte. În timpul acesta are loc mişcarea de întoarcere la ortodoxism, avînd în frunte pe călugărul Sofronie, mişcare reprimată drastic. Episcopul e atacat cu virulenţă în cronica în versuri **Plîngerea sfintei mănăstiri a Silvaşului din eparhia Haţăgului, din Prislop.* I se pun în seamă, printre alte păcate, scrierea şi tipărirea de cărţi „mincinoase", răspîndind „neghini şi eresuri". În general, scrierile tipărite la Blaj sînt traduceri, unele făcute în conlucrare cu călugări ca Gr. Maior, Gherontie Cotore, At. Rednic ş.a. Dacă Blajul a devenit pentru un lung răstimp centrul vieţii culturale şi religioase a românilor din Ardeal, aceasta se datoreşte mai ales abnegaţiei lui **A.** şi iniţiativelor sale de mare animator.

— *Floarea adevărului*, Blaj, 1750 ; *Păstoriceasca datorie dumnezeieştii turme vestită*, Blaj, 1759 ; *Păstoriceasca poslanie sau Dogmatica învăţătură*, Blaj, 1760 ; *Adevărata mîngîiere în vremi de lipsă*, Blaj, 1761 ; *Începerea, aşezămîntul şi iscăliturile sfîntului şi a toată lumea Săbor de la Florenţia*, Blaj, 1762.

— 1. M. Strajan, *Începutul renaşterii naţionale prin şcoli sau despre episcopul Pavel Aron*, Cralova, Samitca, 1891 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *61—63, 135—136* ; 3. Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisiu Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1902 : 4. Emanoil Bucuţa, *Cingătoarea de cazne a lui Petru Pavel Aaron*, IDE, V, 1923, 121 ; 5. Lăudat, *Ist. lit.*, III, *136—138* ; 6. Cornel Tatai, Octavian Rotaru, *Un document revelator asupra activităţii culturale desfăşurate de Petru Pavel Aron*, în *Apulum*, XII, Alba Iulia, 1974.

F.F.

AARON, Theodor (6.II.1803, Ţichindeal, j. Sibiu — 6.IV.1859, Lugoj), cărturar. A învăţat mai întîi la Sibiu, urmînd apoi gimnaziul la Blaj şi Odorhei, filozofia la Cluj şi teologia la Budapesta. În afara funcţiilor bisericeşti care i s-au încredinţat, **A.** a fost profesor şi director al liceului din Beiuş, cenzor şi revizor al cărţilor româneşti pe lîngă Tipografia Universităţii de la Buda (1842). După revoluţia de la 1848, va fi translator la „Foaia legilor" din Pesta, iar după aceea translator român pe lîngă Locotenenţa imperială din Buda. În 1855 se afla canonic şi rector la seminarul român din Oradea, iar în 1857 — prepozit capitular la Lugoj.

Lui **A.** i se datoresc mai multe cărţi religioase, dar şi pedagogice. Astfel sînt *Catihetica practică* (1843), *Cuvîntări bisericeşti despre cele şepte păcate ale căpeteniei pe duminecile păresimilor* (1847), *Anotări din Istoria eclesiastică despre urzîrea şi lăţîrea credinţei creştine între români* (1850). **A.**, care cunoaşte pe Seneca, Plutarh, Tit Liviu, se serveşte de izvoare lati-

neşti şi bizantine. Numele său apare şi în publicaţii precum „Gazeta de Transilvania" sau „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". În 1828 i se tipăreşte la Buda *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea, prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevăraţi la mai mare lumină îl pune.* „Ţesute" de **A.**, care citează, între alţii, istorici ca Eunapius, Eutropius, Priscus, Procopius, argumentele sînt astfel orînduite încît să aducă, împotriva „defăimătorilor", „adeveriri" despre originea pur romană a neamului. **A.** stăruie asupra ideii de continuitate a romanilor în Dacia, precum şi a legăturilor neîntrerupte cu cei aşezaţi în sudul Dunării. El reia, de fapt, ideile lui P. Maior, aducînd unele mărturii noi şi insistînd mai mult asupra neamestecului „ghintei româneşti" cu popoarele migratoare, ca şi asupra vetrelor de romanitate de pe cele două maluri ale Dunării. **A.** are o argumentaţie strînsă, însufleţită, cu izbucniri polemice, retorice, cu expresii metaforice nu lipsite de plasticitate. În prefaţă *(Cătră cetitoriu)*, preocupat de idealul „luminării naţiei", de „polirea şi iscusirea" ei şi, mai ales, de redeşteptarea conştiinţei originii ei nobile, autorul se opreşte şi asupra unor probleme de limbă. Limba, susţinea el, ar trebui purificată de cuvintele nelatine, tot aşa cum slovele trebuie îndepărtate neîntîrziat. **A.**, discipol al lui P. Maior, e un neînduplecat latinist.

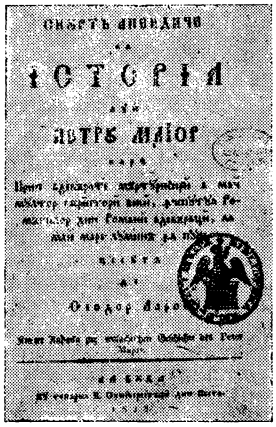
ИСТОРІА
ПЕТРЕ МАІОР

— *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea, prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevăraţi la mai mare lumină îl pune*, Buda, Tip. Universităţii, 1828, reed. parţial în Lupaş, *Cronicari*, I, *166—170* ; *Catthetica practică*, Buda, 1843 ; *Cuvîntări bisericeşti despre cele şepte păcate ale căpeteniei pe duminecile păresimilor*, Buda, 1847 ; *Anotări din Istoria eclesiastică despre urzirea şi lăţirea credinţei creştine între români*, Pesta, 1850.

— 1. *[Theodor Aaron]*, FMIL, XXIII, 1860, 20 ; 2. *Encicl. rom.*, I, *2—3* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *218* ; 4. Lupaş, *Cronicari*, I, *166* ; 5. Corneliu Popeţi, *110 ani de la moartea lui Theodor Aaron*, O, XX, 1969, 3.

I.L.

AARON, Vasile (1770, Glogoveţ, j. Alba — 1822, Sibiu), poet. Fiu al parohului Vasile Aaron din satul Glogoveţ din apropierea Blajului, **A.** va invoca într-un anumit moment al vieţii descendenţa sa din strămoşi moldoveni. După studii de teologie la Seminarul din Blaj, se întreţine dînd lecţii particulare şi urmează dreptul la Cluj. Cunoştea germana, maghiara, îşi însuşise între timp latina şi, poate, italiana. Se stabileşte ulterior la Sibiu, unde va profesa ca jurat-procurator pe lîngă Consistoriul Episcopiei ortodoxe şi notar al Companiei greceşti. Ştiri vagi indică posibilitatea apartenenţei poetului la o „Societate filosoficească din mare principatul Ardealului", cu sediul probabil la Sibiu, care îşi vestea, pe la 1795, programul iluminist ⟨8⟩, urmărind printre altele înfiinţarea unui ziar românesc. În 1818 scriitorul se arăta interesat de un post de profesor la Seminarul de la Socola din Iaşi, reorganizat de mitropolitul Veniamin Costache, cu care **A.** intrase în corespondenţă prin intermediul lui I. Budai-Deleanu. Proiectul nu se realizează. Scrierile literare ale lui **A.**, foarte populare, se vor retipări încă mult timp după moartea autorului.

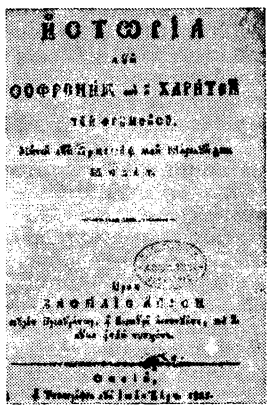
ИСТОРІА
ОСОФРОНІЕ ши ХАРІТЕЇ

Opera lui **A.** este aceea a unui versificator prodigios, care traduce, imită şi prelucrează, folosind ca sursă literatura clasică latină îndeosebi, dar şi alte izvoare, germane şi italiene. Şirul scrierilor sale este deschis, în 1805, cu o prelucrare a epopeii religioase *Der Messias* de Fr. G. Klopstock, devenită în transpunere românească *Patimile şi moartea a Domnului şi Mîntuitorului nostru Isus Hristos*. Epopeea, trecută prin „fabrica măiestriei poeticeşti" a versificatorului ardelean, cunoaşte o largă circulaţie în toate provinciile româneşti, ajungînd a fi utilizată pe alocuri şi în serviciul religios. Versificaţia scrierii (**A.** adoptă cadenţa poeziei populare), deşi este aceea care asigură în parte succesul cărţii, contravine în fapt solemnităţii temei, rămînînd monocordă şi lipsită de strălucire. În 1807 apar la Sibiu două legende prelucrate de **A.** după *Metamorfozele* lui Ovidiu : *Perirea a doi iubiţi adecă : jalnica întîmplare a lui Piram şi Tisbe, cărora s-au adăugat mai pe urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narţis*. În ambele, se distinge preocuparea autorului de a-şi familiariza cititorul, prin note rezumative şi adnotări, cu universul mitologic clasic. În istorisirea iubirii tragice dintre Piram şi Tisbe, **A.** elimină motivul metamorfozei (colorarea în roşu a fructelor dudului în amintirea morţii eroilor), nu însă şi în legenda lui Narcis, una din primele scrieri din literatura română cultă uzînd de o astfel de specie de miraculos. Farmecul, bogăţia de sensuri a mitului antic dispar aproape complet în versificările lui **A.**, în schimb autorului îi rămîne meritul de a fi introdus, cel dintîi la noi, cîteva teme de largă circulaţie universală. S-a presupus că un model italian ar sta la baza satirei din *Vorbire în verşuri de glume între Leonat beţivul, om din Longobarda, şi între Dorofata, muierea sa*, apărută la Sibiu în 1815. Verva, intenţiile ironice dispar, în parte, la **A.**, în avalanşa de tînguiri ale Dorofatei, predicînd soţului moderaţie, şi în discursul încurcat al lui Leonat, cel căruia cumpătarea îi provoacă vise tulburi. Inspirat, se pare, şi de *Georgicele* lui Vergiliu, *Anul cel mănos. Bucuria lumei* (Sibiu, 1820), poem de tip hesiodic, slăvind muncile campestre în armonie cu evoluţia ciclică a anotimpurilor, rămîne poate cea mai personală dintre scrierile lui **A.** Versul de factură populară, caracteristic poetului, nu contrazice aici materia bucolică a cărţii. Cu o anume cursivitate, uneori cu vioiciune, textul inventariază păsări şi flori, fructe, unelte, într-o manieră descriptivă, didactică, ce frînează aproape orice avînt liric. Reuşitele poemului ţin îndeosebi de elogiul, naiv, adus primăverii, anotimp neliniştit, de înnoire. Uneori sentinţele morale ale autorului anunţă ritmuri antonpanneşti („Darul cel de sus nu cade / În somnul celui ce şade"). Mai apropiată prin conţinut de cărţile populare, pline de peripeţii, prigoane şi jocuri ale întîmplării, este *Istoria lui Sofronim şi a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Milet (Sibiu, 1821)*. **A.** versifică după o versiune românească a nuvelei lui Florian *Sophronyme* (fie că a cunoscut traducerea din neogreacă a lui Iordache Slătineanu, publicată la Sibiu în 1797, fie că a prelucrat o altă traducere existentă la noi a textului grecesc ⟨30, 36⟩). Harite, fru-

moasa fiică a lui Aristef, marele judecător al Miletului, se îndrăgostește de sculptorul Sofronim, pribeag din Teba. Ucenic el însuși al vestitului Praxitel, Sofronim cucerește prin meșteșugul său desăvîrșit și prin purtarea sa aleasă pe cetățenii din Milet, între care se stabilește. Aristef se împotrivește însă iubirii celor doi tineri, reușind să-l îndepărteze pe Sofronim din oraș. Corsarii din Lemnos jefuiesc Miletul, furînd din templu statuia Afroditei, protectoarea cetății. În lipsa lui Sofronim, neavînd cine să sculpteze cu măiestrie un nou idol, poporul se răzvrătește împotriva lui Aristef. Harite pornește cu o corabie pe mare, în căutarea unui meșter. Într-un ostrov izolat fata îl regăsește pe Sofronim, care, în dorul iubitei, îi sculptase acesteia chipul. Întoarcerea tinerilor în Milet duce la reabilitarea lui Aristef. Mișcat, părintele Haritei acceptă căsătoria lor. Spre bucuria locuitorilor orașului, statuia inspirată lui Sofronim de înfățișarea Haritei rezistă în templul zeiței, în care alte sculpturi ce fuseseră încercate se sfărîmaseră pînă atunci în chip misterios. Versificarea lui **A.** nu este lipsită de virtuți literare. Măsura amplă, de douăsprezece silabe, rămîne cuprinzătoare pentru ritmul interior al narațiunii, iar în portretizarea fecioarei Harite, cea „cu minte înaltă, fire zburătoare", poetul mlădiază cu destulă suplețe cuvintele, aflînd nuanțe gingașe dar și tonuri mai vii, alternînd impresia de fragilitate și robustețe. Descrierea ostrovului lui Sofronim degajă un sentiment al naturii, de tip preromantic ; apare aici gustul pentru luxuriant, pentru abundența exterioară a decorului (o natură adăpost, dar nu încă o natură refugiu). Versurile lui **A.** prevestesc o anume agitație discretă specifică uneori pastelurilor lui Alecsandri : „Arborii, copacii, pomii roditori / Ori în care parte te uiți stau tot flori, / Picături de apă, bulzuri adunate, / Spînzurînd de frunză verde aninată... / Fericiții fluturi plini de veselie / Zboară sus pe lemne și jos pe cîmpie...". Există apoi o vagă asemănare între revederea îndrăgostiților în bordeiul din pădure, ai cărui pereți sînt zugrăviți cu numele Haritei, și întîlnirea lui Călin cu fata de împărat din poemul lui M. Eminescu *Călin (File din poveste).* O mențiune ar merita de asemenea rimele, uneori îngrijite, ale lui **A.** Pe lîngă versuri ocazionale, majoritatea publicate în timpul vieții (dedicate unor personalități ardelene, ca Teodor Mehești, Ioan Bob, Samuil Vulcan și Dimitrie Vaida), fără altă însemnătate decît aceea a obișnuitei desfășurări a arsenalului său mitologic de imagini, **A.** mai lasă în manuscris un poem epic, nesemnat, probabil tot o imitație, *Reporta din vis,* și o lucrare juridică, *Praxisul forumurilor bisericești* (1805). În cea dintîi, apare localizat motivul preromantic al ruinelor (la **A.,** ale cetății Sarmis). Ilustrînd o anume categorie de fantastic, o călătorie inițiatică, petrecută în vis, devine pentru erou prilej de meditație asupra perisabilității lumii, iar pentru autor, ocazie de a preamări virtutea, ce coincide, horațian, cu respectarea măsurii. În prefața poemului **A.** pune în discuție cîteva aspecte de limbă, în spiritul filologic promovat de Școala ardeleană. Latinitatea limbii române este și pentru el o realitate de necontestat, care numai în mod tendențios ar putea fi negată. Se fac observații judicioase relativ la evoluția de la latină la română, la teritoriul locuit de vorbitorii limbii române — cel al vechii Dacii, la dialectele sud-dunărene și diferențierile dintre graiuri. **A.** apără cu convingere posibilitățile estetice ale limbii române, pledînd pentru crearea și cultivarea unei tradiții puternice acolo unde au lipsit timp îndelungat „mijlocirile, privilegiul, slobozenia la învățătură". Pentru **A.** este evidentă necesitatea îmbogățirii limbii prin neologisme. Se proclamă, în spirit luminist, îndreptățirea unor astfel de împrumuturi, îndeosebi din latină. El este constrîns dealtfel a recurge, în *Praxis...* mai ales, la termeni juridici neologici, al căror sens este totdeauna preocupat să-l lămurească. În prefețele scrierilor sale **A.** încearcă uneori și abordarea unor probleme de teorie literară, privitoare la natura artei și înrudirea dintre diversele ei forme, rolul imaginației, versificație etc. Cu toată stîngăcia și confuzia în expunerea ideilor, tentativa în sine merită a fi reținută. Din literatura clasică latină **A.** transpune, înainte de 1805, opt cînturi din *Eneida* lui Vergiliu, versificate prolix, în metru popular, neconform cu spiritul epopeii antice, precum și cîteva fragmente din *Metamorfozele* lui Ovidiu : legenda despre Narcis (prelucrată ulterior în *Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis),* alături de cele ale lui Dafne, Io, Aghenor, Acteon, Hyakinthos, traduceri publicate tîrziu, mult după moartea poetului, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

— *Patimile și moartea a Domnului și Mîntuitorului nostru Isus Hristos,* Brașov, Tip. Șobeli, 1805 ; ed. Sibiu, Tip. Bart, 1808, 1829 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, 1837, 1852, 1862, 1888 ; ed. fragm. în LPTR, III, *383—396 ; Versuri veselitoare la ziua numelui excelenției sale domnului Ioan Bob,* Sibiu, Tip. Bart, 1806 ; *Perirea a doi iubiți adecă : jalnica întîmplare a lui Piram și Tisbe, cărora s-au adăugat mai pe urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis,* Sibiu, Tip. Bart, 1807 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, 1830, 1867 ; ed. Brașov, Ciurcu, 1893 ; ed. fragm. în ȘA, III, *219—227 ; Versuri veselitoare întru cinstea prealuminatului și preaosfințitului domn Samuil Vulcan, Episcopului greco-catolicesc al Orădiei-Mare,* Sibiu, Tip. Bart, 1807, reed. fragm. în ȘA, II, *22—28 ; Vorbire în versuri de glume între Leonat bețivul, om din Longobarda, și între Dorofata, muierea sa,* Sibiu, 1815 ; ed. Sibiu, Tip. Bart, 1830 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, [1832] ; ed. București, Tip. Romanov, 1856 ; ed. București, 1872 ; ed. Brașov, Ciurcu, 1890, 1893 ; ed. București, Steinberg, 1894 ; ed. fragm. în ȘA, III, *230—234 ; Anul cel mănos. Bucuria lumei,* Sibiu, Tip. Bart, 1820, 1830 ; ed. Brașov, Ciurcu, 1893 ; ed. fragm. în LPTR, II, partea II, *96—108,* PAU, *43—54,* PRC, I, *89—96,* ȘA, III, *109—125 ; Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Milet,* Sibiu, Tip. Bart, 1821 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, [1860], reed. fragm. în ȘA, III, *143—154,* ȘARD, *30—32 ; Reporta din vis* (fragm.), TLR, XVI, 1868, 7—11, reed. fragm. în PRC, I, *96,* ȘARD, *25—29 ; Către Ovidie Naso* și *Vers jalnic la îngropăciunea d[omnului] Teod[or] Miheși* (publ. D. Popovici-Barcianu), în *Programă a Institutului pedagogico-teologic al Arhidiecezei ortodoxe române transilvane în Sibiu,* XV, 1898—1899. **Ms.** : *Reporta din vis,* B.A.R., ms. 214, B.F.C., ms. rom. 178 (fond Blaj) ; *Praxisul forumurilor bisericești* (1805), B.A.R., ms. 862, B.F.C., ms. rom. 310 (fond Blaj). — **Tr.** : Vergiliu, *Despre stricarea Troiei prin greci și rădicarea neamului rîmlenesc după merjerea lui Eneas cu soțiile sale în Italia* (publ. fragm. G. Barițiu), T, X, 1877, 24, XI, 1878, 1—7, 9—12, publ. fragm. în ȘARD, *136—144 ;* Ovidiu, *Dafne, Io, Aghenor, Acteon se mută într-un cerb, A lui Narțiș iubire și perire* (publ. D. Popovici-Barcianu), în *Programă a Institutului pedagogico-teologic al Arhidiecezei ortodoxe române transilvane în Sibiu,* XV, 1898—1899, XVI, 1899—1900. **Ms.** : Ovidiu, *Alese istorii din Cartea mutărilor* (1804), B.A.R., ms. 4072 ; Vergiliu, *Despre stricarea Troiei prin greci și rădicarea neamului rîmlenesc după merjerea lui Eneas cu soțiile sale în Italia* (1805), B.F.C., ms. rom. 562, ms. rom. 517.

— **1.** Timotei Ciparîu, *Jurnal,* Cluj, Dacia, 1972, *42—43 ;* **2.** A. Pumnul, *Vasile Aron,* LPTR, III, *382—383 ;* **3.** G. Sion, *Reporta din vis,* București, Tip. Petrescu și Costescu, 1870 ; **4.** [G. Barițiu], *Vasile Aaron și operele sale,* T, X, 1877, 24 ; **5.** Gaster, *Lit. pop., 148—149 ;* **6.** Philippide, *Introd. ist. lit., 191 ;* **7.** D. Popovici-Barcianu. *Vasile Aaron (1770—1822). O scriere încă necunoscută a lui,* în *Programă a Institutului pedagogico-teologic al Arhidiecezei ortodoxe române transilvane în Sibiu,* XV, 1898—1899 ; **8.** Chendi, *Începuturile, 24—35 ;* **9.** O. Densusianu, *Vasile Barac,* RVU, I, 1900, 10 ; **10.** Bianu, *Manuscrise,* I, *458—462,* III, *91—93 ;* **11.** *[Note bibliografice],* BRV, II, *492, 520, 522,* III, *115, 324—325, 366—369, 611, 672—673,* IV, *124, 281—283 ;* **12.** Densusianu, *Lit. rom.,* I, *122—127 ;* **13.** I. L[upaș], *Un amănunt relativ la Vasile Aaron,* AIN, I, 1921—1922 ; **14.** Haneș, *Dezv. lb. lit., 88—90, 104—105 ;* **15.** Iorga. *Ist. lit. XVIII,* II, *265, 380—383 ;* **16.** G. Guțu. *O traducere în versuri din „Eneida". la 1805.* ORP. IV. 1928, 2 ; **17.** G. Baiculescu. *Virgiliu în românește — „Eneida",* ALA, IX, 1930, 516 ; **18.** N. Lascu. *Traduceri românești din Vergiliu,* AISC, II, 1933—1935 ; **19.** Dimitrie Popovici, *La littérature roumaine de Transylvanie au dix-neuvième siècle,* București, 1938, *18 ;* **20.** Cardaș, *Ist. lit., 204 ;* **21.** Dan Simonescu, *O latură necunoscută din activitatea lui Vasile Aaron,* București, 1940 ; **22.** Călinescu, *Ist. lit., 76—78 ;* **23.** V. S. Lupaș, *Vasile Aaron,*

cel dintîi autor al unei lucrări juridice în limba română, RMNU, 1941, 37 ; 24. Gh. Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*. I, Bucureşti, F.R.L.A., 1942, *138—139, 247* ; 25. Nicolae Lascu, *Vasile Aaron şi Ovidiu*, SL, II, 1943, reed. în *Publius Ovidius Naso*, Bucureşti, E.A., 1957, *402—437* ; 26. Pillat, *Tradiţie, 93* ; 27. Popovici, *Studii*, I, *447—453* ; 28. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 29. R. Todoran, *Terminologia juridico-administrativă*, CIL, III, *105—136*; 30. Piru, *Ist. lit.*, II, *126—134* ; 31. George Ivaşcu, *Introducere*, ITC, *47* ; 32. *Ist. lit.*, II, *83—93* ; 33. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *331—332* ; 34. Romul Munteanu, *Studiu introductiv*, ŞA, I, *5—47* ; 35. Const. A. Stoide, *Legăturile culturale dintre Moldova şi Transilvania*, RITL, XIX, 1970, 1 ; 36. Anghelescu, *Preromant. rom., 118—125* ; 37. Gáldi, *Introd. ist. vers., 113* ; 38. Iliescu, *Gencza, 22, 132, 135, 141—144, 301* ; 39. N. A. Ursu, *Completări şi rectificări la „Bibliografia analitică a limbii române literare (1780—1866)"*, LR, XXI, 1972, 5 ; 40. Lascu, *Clasicii, 395—396, 456* ; 41. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1975, *153—157* ; 42. Virgil Cândea, *„Metamorfoze"*, RL, IX, 1976, 16 ; 43. Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor*, STRS, *76—77* ; 44. Ion Lungu, *Şcoala ardeleană*, Bucureşti, Minerva, 1978, *400*.

R. Ş.

ACERA ROMÂNĂ, revistă literară apărută la Bucureşti la 1 aprilie 1875. Subintitulată „foaie literară şi ştiinţifică", **A. r.** adăposteşte primele producţii literare a doi adolescenţi, Al. G. Drăghicescu şi Demetru Constantinescu, viitorul scriitor D. Teleor. Primul publică versuri, o nuvelă, *Teroarea nopţii în jurul camerii mele*, şi două traduceri din V. Hugo : poeziile *Floarea şi fluturul* şi *Somnoroasa*. Teleor tipăreşte aici prima sa compunere în versuri, *Magdalena. Poemă în opt cînturi*.

R.Z.

ACHIMESCU, Ion (18.II.1870, Stigniţa, j. Mehedinţi — 1925), traducător şi poet. A urmat şcoala primară şi gimnaziul din Turnu Severin şi o şcoală militară în Bucureşti. S-a dedicat carierei militare şi, paralel, a făcut publicistică măruntă.

În 1894 a debutat cu o poezie în revista „Vieaţa". Colaborează la „Liga literară" cu traduceri din franceză şi engleză şi, în 1899, scoate un volum de traduceri din scriitori englezi şi americani, intitulat *Spicuiri*. Publică, aproape regulat, tălmăciri şi producţii proprii în „Foaia pentru toţi" şi „Foaia populară" (1901—1903). Mai rar a colaborat la revista „Carmen", la „Adevărul ilustrat" şi „Floare-albastră". Volumul *Din sferi senine* (1904) strînge o parte din scrierile apărute prin reviste. Autor minor de versuri şi proză, **A.** manifestă, prin traduceri, o preferinţă marcată pentru literaturile engleză şi americană, mai puţin cunoscute la noi. J. Ruskin figurează în volumul *Spicuiri* cu două titluri nesemnificative, dar este citat de mai multe ori şi i se consacră şi o notiţă biografică, ceea ce indică un interes demn de menţionat pentru prerafaelitism. Alte traduceri sînt bucăţi mărunte din Ch. Dickens, Arabella C. Winter, T. G. Smollett, R. Jefferies. Volumul *Spicuiri* cuprinde şi o schiţă aparţinînd scriitorului american Washington Irving. Din E. A. Poe a tălmăcit cîteva povestiri mai cunoscute : *Morella, Ligea, Eleonora, Adevărul asupra cazului domnului Voldemar*. În 1904 anunţă chiar un volum de *Nuvele alese* din Poe. A tradus cîteva fragmente din romanul *Hyperion* şi din poemul *Evangelina*, aparţinînd poetului american H. W. Longfellow.

— *Spicuiri*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1899 ; *Femeia. Notiţe biografice*, Bucureşti, Tip. Carmen Sylva, 1901 ; *Din sferi senine*, Bucureşti, Tip. Universală, 1904. — **Tr.** : E. A. Poe, *Adevărul asupra cazului domnului Voldemar*, LGL, I, 1893, 11—12, *Morella*, LGL, II, 1894, 1, *Eleonora*, CMN, I, 1899, 8 ; Maxime Villemer, *Păianjenul*, LGL, II, 1894, 2 ; *Pomul de Crăciun* (legendă germană), LGL, II, 1895, 3 ; Pontsevrez, *Punnul cu sare*, LGL, II, 1895, 4 ; A. France, *Leslie Wood*, LGL, II, 1895, 10 ; [Ch. Dickens, John Ruskin, T. G. Smollett, Washington Irving, Arabella C. Winter], în *Spicuiri*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1899 ; H. W. Longfellow, *Hyperion* (fragm.), FP, IV, 1901, 2, 5, *Evangelina*, FP, V, 1902, 10 ; R. Jefferies, *Bucuria vieţii*, FP, IV, 1901, 9 ; Alfred Wellesley Ress, *Arta în campanie*, FP, IV, 1901, 10.

— 1. C. Scînteie, *„Spicuiri". Traduceri din englezeşte de I. Achimescu*, CMN, I, 1899, 10 ; 2. *Locotenent Ion Achimescu*, FP, V, 1902, 5 ; 3. Predescu, *Enciel.*, 9.

S.C.

ACTUALITATEA, ziar politic şi literar apărut la Bucureşti, bisăptămînal, între 19 septembrie şi 2 octombrie 1865, avînd ca redactor responsabil pe Pantazi Ghica. Partea literară a gazetei este asigurată, în bună măsură, de P. Ghica, cu articole de atitudine *(Libertatea presei)*, de istorie literară *(Autorii cei vechi* — un elogiu adus lui Iancu Văcărescu, C. A. Rosetti, Gr. Alexandrescu) sau de analiză a vieţii teatrale româneşti *(Cîteva cuvinte asupra teatrului român)*. Acest din urmă articol despre soarta tristă a unor mari actori, concediaţi pe nedrept, este urmat de intervenţia lui C. A. Rosetti *(Teatrul este oglinda societăţei)*, cu noi dovezi despre starea precară a teatrului la noi, ca instituţie de cultură. În cadrul foiletonului gazetei, P. Ghica publică prelucrarea unei legende populare *(Mărgăritărel)* şi schiţa *Un amor de toamnă*.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 2.

L.V.

ACTUALITATEA, revistă literară care a apărut la Bucureşti, lunar, între 6 septembrie 1898 şi 5 decembrie 1899. Director a fost literatul şi graficianul D. Caselli, căruia, de la 1 aprilie 1899, i se asociază A. Cantilli. Începînd cu 1 septembrie 1899, **A.** şi-a modificat titlul în „Revista Actualitatea". Orientarea publicaţiei este eclectică. Primul număr va fi închinat scriitoarei Carmen Sylva, iar în cel de al doilea se face o prezentare elogioasă lui C. Dobrogeanu-Gherea, căruia i se republică, sub denumirea *Ibsen, Björnson, Petöfi*, şi un fragment din studiul *Artiştii-cetăţeni*. Alături de notele şi cronicile literare şi teatrale scrise de D. Caselli şi Const. Vasilescu, în revistă au apărut articole biografice dedicate unor personalităţi ale epocii, precum şi comentarii referitoare la viaţa culturală, aparţinînd lui I. C. Bacalbaşa, Al. Antemireanu, Juarez Movilă. Cu un articol intitulat *Plagiatul în poezie* colaborează G. Panu, iar A. Cantilli, D. Caselli şi D. Nanu, cu versuri.

— 1. Vladimir Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*; RL, II, 1969, 14.

R.Z.

ADEVĂRUL, gazetă politică şi literară care a apărut în două serii, prima la Iaşi, săptămînal, de la 15 decembrie 1871 pînă la 5 aprilie 1872, iar cea de a doua la Bucureşti, zilnic, de la 15 august 1888. A continuat şi după 1900. Fostul prefect de poliţie al oraşului Bucureşti, din timpul domniei lui Al. I. Cuza, Al. V. Beldiman, adversar hotărît al lui Carol I şi al autorilor loviturii de stat de la 11 februarie 1866, este editorul şi redactorul primei serii. După cîteva luni, ca urmare a atacurilor necontenite împotriva Palatului, gazeta este suprimată, iar Beldiman arestat şi dat în judecată. Un juriu, în care prim-jurat era V. Alecsandri, dă un verdict de achitare, dar **A.** nu va mai fi reluat decît peste 16 ani, la Bucureşti. Din grupul de redactori ai seriei a doua au făcut parte, alături de directorul politic al ziarului — Al. V. Beldiman, Gr. Ventura — prim-redactor, fiul său, Const. Ventura (semna Un gălăţean), I. S. Spartali — traducător al romanelor-foileton, I. Hussar — redactor al părţii politice din 1889, C. B. Stamatin-Nazone. Un conflict între

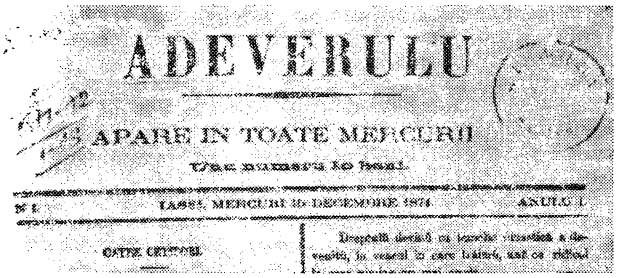
ADEVERULU

APARE IN TOATE MERCURI

Beldiman şi proprietarul tipografiei, Toma Basilescu, (care va scoate un alt ziar, cu acelaşi titlu, între 24 martie — 26 iulie 1892), este urmat de o reorganizare a redacţiei, din care se retrage Gr. Ventura, în dezacord cu vederile democratice ale directorului. Pentru doi ani, postul de prim-redactor este ocupat de I. N. Roman. În septembrie 1893, **A.** se apropie de mişcarea socialistă, odată cu venirea în redacţie a lui A. Bacalbaşa, prim-redactor, şi a ziariştilor socialişti I. Teodorescu şi C. D. Anghel, fratele poetului D. Anghel. Din 1892, redactor al părţii literare este Traian Demetrescu. Vor mai colabora G. Ibrăileanu, E. Vaian (redactor), Laura Vampa, Ed. Dioghenide (redactor) şi C. Mille, mai întîi fără să-şi semneze articolele, iar de la 5 ianuarie 1894 scriind sub propria semnătură. În anul următor, C. Mille devine proprietar al ziarului, director rămînînd Al. V. Beldiman, pînă în februarie 1898, cînd, în urma morţii acestuia, Mille îşi asumă şi direcţia politică. De fapt, chiar din 1895 Mille conduce gazeta, deoarece Beldiman, bolnav şi în vîrstă, îi cedase, tacit, atribuţiile de director, păstrîndu-şi însă dreptul de a colabora cu articole politice. Tot în 1895, prim-redactor este numit C. Bacalbaşa, care, cu încetul, modifică şi componenţa redacţiei. Alături de militantul socialist Al. Ionescu, redactor şi corector din 1894, sînt angajaţi I. C. Bacalbaşa, G. Russe-Admirescu, C. Balaban şi Vespasian Pella, şi aceste schimbări aduc şi o orientare politică nouă, **A.** îndepărtîndu-se acum de gazetele socialiste, dar rămînînd un cotidian democratic, antidinastic, republican. Independenţa de vederi, atitudinea protestatară (împotriva corupţiei şi a nedreptăţilor din justiţie şi administraţie, împotriva brutalităţilor din armată, împotriva politicianismului), propaganda pentru votul universal şi pentru drepturile femeii, campaniile în favoarea claselor oprimate, mai ales a ţărănimii, şi în problema unităţii naţionale au făcut din **A.** unul dintre cele mai însemnate şi mai citite ziare din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Printre colaboratori s-au aflat C. Dobrogeanu-Gherea, C. Stere (îşi semna articolele Un observator ipohondru), Zamfir C. Arbore, C. A. Filitis, sociologul Iosif Bolocan ş.a.

Partea culturală şi literară a ziarului, completată şi cu suplimentele editate („Adevărul literar", „Adevărul ilustrat", „Adevărul de joi"), a fost redactată de scriitori cu vederi politice înaintate şi cu idei estetice moderne (C. Mille, A. Bacalbaşa, Tr. Demetrescu, A. Stavri). În polemicile literare ale epocii, alături de periodicele socialiste („Contemporanul", „Evenimentul literar", „Munca"), ziarul a susţinut, mai ales prin publicistica lui C. Mille şi A. Bacalbaşa, necesitatea unei arte naţionale şi militante, care să se inspire din viaţa şi idealurile celor mulţi. Un foileton, redactat cu îngrijire de I. S. Spartali şi apoi de E. Vaian şi Laura Vampa, apărea cu regularitate, conţinînd beletristică originală (aici şi-a tipărit C. Mille, mai întîi, partea a doua a romanului *Dinu Milian)* sau traduceri din literatura franceză de foileton. Cronica dramatică a fost făcută pînă în 1892 de Gr. Ventura, după aceea de A. Bacalbaşa, de I. Bacalbaşa şi, spre sfîrşitul secolului, de Emil D. Fagure. S-au publicat, de asemenea, cronici muzicale sau de artă plastică. Articole de critică literară scriau I. N. Roman, A. Bacalbaşa, I. Teodorescu, Tr. Demetrescu, E. Vaian, Iuliu Dragomirescu, C. Mille, Em. D. Fagure, H. Sanielevici (semna Hassan). Micile articole-portret din prima pagină, multe din ele cu valoare literară, dedicate unor scriitori sau unor personalităţi politice, erau redactate, în mod obişnuit, de I. Hussar, Tr. Demetrescu, A. Bacalbaşa sau C. Mille. Publicistică literară au mai dat şi C. Stere, A. Gorovei, G. Coşbuc, I. Păun-Pincio. Cu versuri sau proză colaborau G. Coşbuc, I. N. Roman, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), A. Bacalbaşa, C. B. Stamatin-Nazone, G. Russe-Admirescu, H. G. Lecca, I. T. Florescu, A. Steuerman, I. Bolocan, E. Vaian, Laura Vampa, C. Grigoriu-Rigo, Radu D. Rosetti. Tr. Demetrescu a scris pentru **A.** cronica parlamentară, rubrica *Fizionomia Senatului,* a făcut traduceri din gazetele franceze şi a publicat numeroase poezii, schiţe şi nuvele ; A. Bacalbaşa, pe lîngă bogata colaborare politică sau de comentator acid al vieţii intelectuale, a dat versuri, schiţe umoristice, parodii ; St. O. Iosif şi-a început perioada bucureşteană, după debutul de la „Revista şcoalei" din Craiova, publicînd în **A.** versuri, epigrame, traduceri din Petöfi (între septembrie 1892 şi martie 1893). În primăvara anului 1896, înainte de a redacta „Epoca literară", I. L. Caragiale a scris pentru **A.** mai multe articole, apărute săptămînal, joia, între care *Teatrul nostru, Activitate* ş.a.

— 1. Hodoş — Sadi-Ionescu, *Publ. per., 3—4, 5 ;* 2. Iorga, *Ist. presei, 148—149 ;* 3. *25 de ani de acţiune. „Adevărul" (1888—1913),* Bucureşti, Adevărul, [1913] ; 4. Antip. *Contribuţii, 40 ;* 5. I. Felea, *Un remarcabil centenar de presă în lumina aniversării Republicii noastre,* PRN, XVI, 1971, 12.

R.Z.

ADEVĂRUL DE JOI, supliment literar al ziarului „Adevărul" apărut la Bucureşti, săptămînal, între 15 octombrie 1898 şi 13 mai 1899. Pentru primele 14 numere (pînă în ianuarie 1899), redacţia a fost condusă de poetul Artur Stavri. Într-un editorial intitulat *Către cititori,* el anunţă că noua revistă va urmări să difuzeze o informaţie literară bogată şi obiectivă, va discuta evenimentele politice însemnate, se va strădui să facă o critică imparţială a vieţii literare şi culturale şi va publica literatură originală şi traduceri, singurul criteriu de selecţie fiind acela al valorii. Au colaborat cu versuri şi proză A. Gorovei, Vasile Pop, G. Ranetti, Alceu Urechia, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), Th. Cornel, Horia Berza, A. Stavri, R. D. Rosetti, V. Podeanu, D. Teleor, C. Xeni, Raul Stavri, Şt. Cruceanu, I. Costin, C. Z. Buzdugan. O participare consistentă este aceea a lui D. Anghel, cu poezii proprii şi traduceri. Jean Bart publică schiţe şi nuvele *(Moartea pilotului, Şoimul),* S. Sanielevici, articole şi cronici literare *(Gherea* ş.a.). Din ianuarie 1899, conducerea suplimentului este luată de C. Mille, care schimbă şi echipa redacţională. Se retrag A. Stavri şi S. Sanielevici şi încep să scrie Emil D. Fagure, Th. Cornel, C. Al. Ionescu-Caion şi A. Steuerman. Şi profilul revistei se modifică, apar mai des articole politice, se continuă campaniile antidinastice ale „Adevărului". Caion este autorul unor articole în care se ocupă de naturalism sau de simbolism, pe care-l socotea o etapă de degenerescenţă a literaturii, Emil D. Fagure serie cronici dramatice, C. Mille este semnatarul rubricii *Săptămîna,* în care comentează aspecte ale vieţii politice sau culturale. Se traduce din George Sand, Leconte de Lisle, Th. de Banville, Maupassant, J. Vallès, Lenau, Bürger, Rückert şi Heine. Ca şi la „Adevărul ilustrat", poezia populară publicată este luată din culegerile lui D. Drăghicescu şi Toma Dragu. Cu articole

de sociologie, filozofie și istoria culturii au mai colaborat I. Teodorescu, I. Găvănescul, Artur Stavri, C. Rădulescu-Motru.

— 1. [Artur Stavri], *Către cititori*, ADJ, I, 1898, 1 ; 2. *25 de ani de acțiune. „Adevărul" (1888—1913)*, București, Adevărul, [1913] ; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *267—268*.

R.Z.

ADEVĂRUL ILUSTRAT, supliment literar al ziarului „Adevărul" apărut la București, săptămînal, între 6 martie 1895 și 26 mai 1897. După retragerea lui A. Bacalbașa, conducerea părții culturale și literare a „Adevărului" i-a revenit lui C. Mille, care schimbă denumirea suplimentului din „Adevărul literar" în „Adevărul ilustrat". În schimb, se păstrează, ca și la „Adevărul literar", numerotarea anilor de apariție a cotidianului, încît, în 1895—1896, **A. i.** are drept an de apariție anul VIII. De-abia la 1 martie 1896 numerotarea se modifică, indicîndu-se de acum înainte anul al II-lea de apariție. După 1 ianuarie 1897, publicația va fi redactată, ca și paginile literare ale „Adevărului", de C. Bacalbașa. **A. i.**, spre deosebire de „Adevărul literar", care era, datorită lui A. Bacalbașa, o revistă de atitudine, sub influența ideilor lui C. Dobrogeanu-Gherea, și cu simpatii socialiste, este un observator independent al vieții literare. Și zonele din care se recrutează colaboratorii sînt altele. La **A. i.** au scris, alături de vechii colaboratori ai „Adevărului literar", și scriitori din cercul „Literatorului", chiar și Al. Macedonski, precum și alți publiciști cunoscuți în epocă (Ilie Ighel-Deleanu, Al. Antemireanu). Nota dominantă este una eclectică ; doar articolele lui C. Mille mai pun în discuție problemele estetice pe care, cu puțini ani înainte, „Adevărul literar" le dezbătuse cu atîta aprindere. **A. i.** este, astfel, o revistă în care locul cel mai important îl ocupă beletristica de divertisment, iar scopul celor ce scriu critică literară este acela de a culturaliza, de a „vulgariza", pentru a face publicația accesibilă unui număr cît mai mare de cititori. Alături de Mille, adept al criticii lui Gherea, preocupat de evoluția literaturii naturaliste sau de problema imoralității în artă, la **A. i.** fac cronică literară C. Bacalbașa, B. Brănișteanu, H. Sanielevici. Cu articole mai cuprinzătoare decît o simplă cronică săptămînală, din care rezultă o înțelegere largă a menirii literaturii, colabora N. Iorga. Se publică și multe recenzii, scrise de H. Sanielevici, B. Brănișteanu ș.a., portrete succinte ale unor personalități politice și culturale, uneori cu o undă de ironie, amintiri literare (despre I. Păun-Pincio, Tr. Demetrescu sau I. L. Caragiale), anecdote și ecouri din viața scriitorilor etc. Poezia este reprezentată de D. Th. Neculuță, Radu D. Rosetti, I. Costin, Tr. Demetrescu (în 1895), Dem. Moldoveanu, Adrian Verea, A. Steuerman, Virgiliu N. Cișman, Gheorghe din Moldova, N. Burlănescu-Alin, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Alexandrina Mihăescu, C. Xeni, C. Sandu-Aldea, P. Vulcan, Adrian Milan, G. Tutoveanu, G. Russe-Admirescu, N. Vermont, D. Nanu, D. Teleor, E. Herovanu, C. Z. Buzdugan, precum și de St. O. Iosif și Cincinat Pavelescu. Proza din **A. i.** este ușor naturalistă, sau de un realism obiectiv (schițele lui Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), I. A. Bassarabescu, C. Mille, portretele lui C. Bacalbașa, povestirile despre ocnași ale lui Gh. Becescu-Silvan). Radu Ghimpe este autorul unor schițe în care umorul este mînuit cu iscusință, I. Adam dă nuvele și schițe despre satul moldovenesc, D. Marinescu-Marion încearcă în nuvele, pe care le subintitulează „hazlii", să descrie viața de mahala. În 1895, Tr. Demetrescu publica mai multe *Poeme în proză*, povestiri și însemnări cu caracter autobiografic. Al. Macedonski colaborează cu un „pastel în proză" intitulat *Soare și grîu* și cu alte povestiri (*O noapte în Sulina*, *Moară pe Dunăre*, *Pădurea ulmilor* ș.a.). O nuvelă romantioasă, cu toate însemnele unei scrieri juvenile, *Peterasă*, îi aparține lui Gr. Pișculescu (Gala Galaction). Printre scriitorii străini, prezentați în articole ce caută să surprindă o notă caracteristică, se numără Gogol, Turgheniev, Dostoievski, Ada Negri, A. France. În **A. i.** s-au publicat și multe traduceri de poezii, făcute de St. O. Iosif (din Petöfi, Lessing, Lenau, Heine), C. M. Mulțescu (din Goethe), A. Steuerman (din Leopardi, Heine, Sully Prudhomme), A. Verea (Heine, Ada Negri), D. Teleor (Fr. Coppée), S. Ivanovici (Th. Gautier), C. Xeni (Schiller, Lenau, Heine, Musset, Th. Gautier) ș.a. S-a tradus, de asemenea, din scrierile în proză ale lui E. A. Poe, din Dostoievski, Zola, J.-H. Rosny, Catulle Mendès și din alți scriitori mai puțin cunoscuți ; foiletoanele sînt, așa cum se obișnuia, preluate din ziarele franceze. Poezie populară au publicat D. Drăghicescu și Toma Dragu.

— 1. *25 de ani de acțiune. „Adevărul" (1888—1913)*. București, Adevărul, [1913] ; 2. Anca Rizescu, *„Adevărul ilustrat" (1895—1896)*, RLRO, *258—269*.

R.Z.

ADEVĂRUL LITERAR, supliment al ziarului „Adevărul" apărut la București, săptămînal, între 13 septembrie 1893 și 13 februarie 1895. O nouă serie a fost editată după 1900. Intrat în redacția cotidianului, ca redactor-prim, la începutul lunii septembrie 1893, A. Bacalbașa îl determină pe directorul politic al ziarului, Al. V. Beldiman, să transforme pagina literară săptămînală, redactată pînă atunci de I. N. Roman sau de Tr. Demetrescu, într-un supliment. Fără să se desprindă de ziarul tutelar, **A. l.** poate fi considerat, totuși, o publicație periodică autonomă, deși continua numerotația „Adevărului". Organizarea rubricilor era aceea a unei reviste de literatură, locul editorialului politic fiind luat de un articol privitor la o problemă culturală sau literară de actualitate. Aceste articole erau scrise mai întotdeauna de A. Bacalbașa, zelos și consecvent popularizator al convingerilor politice și estetice susținute de C. Dobrogeanu-Gherea în paginile „Contemporanului" și în alte publicații. Ele au alimentat discuțiile polemice duse în jurul conceptelor „artă pentru artă" și „artă cu tendință", la care au luat parte, alături de **A. l.**, „Evenimentul literar" și „Munca", avînd ca principal oponent revista „Viața" a lui Al. Vlahuță. În fiecare număr al suplimentului se publică o prezentare a unui scriitor autohton sau străin, încercîndu-se alegerea unor personalități care să reprezinte și orientările literare mai noi. Apar articole dedicate lui Dickens, Balzac, Baudelaire, Leconte de Lisle, Zola ș.a., scrise de A. Bacalbașa, C. D. Anghel, Tr. Demetrescu, I. Teodorescu, I. Păun-Pincio, A. Steuerman și, în a doua jumătate a anului 1894, de C. Mille. Uneori poziția față de un scriitor diferă de la un număr la altul, în funcție de părerile celui ce scrie articolul. Astfel, Bacalbașa critică artiștii „burgheziți", între care include și pe Baudelaire, pe care îl socotește și imoral, în timp ce un alt colaborator, care semna C., subliniază valoarea artistică de netăgăduit a poeziilor scriitorului francez. Inconsecvențe există și în ceea ce privește scriitorii români. Vlahuță și B. Delavrancea sînt, în 1893, comentați favorabil, dar criticați în 1894, după declanșarea polemicii cu „Viața". I. L. Caragiale, Al. Macedonski, T. Maiorescu nu sînt scutiți de criticile și ironiile pătimașului redactor-prim. Scriitorii care au publicat versuri și proză în **A. l.**, alături de A. Bacalbașa, Tr. Demetrescu, A. Steuerman, I. Păun-Pincio, sînt Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), Radu D. Rosetti, Virgiliu N. Cișman, G. Russe-Admirescu. Cronica dramatică era redactată mai ales de A. Bacalbașa. Odată cu retragerea acestuia din redacția „Adevărului", încetează și apariția suplimentului literar.

— 1. A. Bacalbaşa, *[Scrisoare către A. Steuerman, 1893]*, LUE, I, 1899, 3 ; 2. *25 de ani de acţiune. „Adevărul" (1888—1913)*, Bucureşti, Adevărul, [1913] ; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *157—170* ; 4. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, Minerva, 1977, *99—104*.

R.Z.

ADRIAN, Ion Vcniamin (1837, Mihăileni, j. Botoşani — 14.VIII.1875, Paşcani), ziarist şi scriitor. Studiile le-a urmat la Fălticeni (cele elementare) şi apoi la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană), pe care o absolvă în 1856. În acelaşi an şi-a început cariera didactică la Dorohoi, dar se transferă, după o vreme, la gimnaziul din Galaţi, unde predă istoria şi geografia. În 1858, atras de via activitate unionistă desfăşurată la Iaşi, se întoarce în capitala Moldovei. După Unire este numit profesor de istorie, geografie şi limba franceză la gimnaziul din Botoşani. Între 1861 şi 1864 nu ocupă funcţii publice. În această perioadă se dedică ziaristicii, conducînd, la Iaşi, revista satirică „Bondarul" (1861—1862). De la începutul anului 1864 este revizor şcolar al judeţelor Iaşi, Botoşani, Dorohoi şi Suceava. Odată cu înfiinţarea cursului superior al gimnaziului botoşănean (1868), **A.** revine la catedră, de data aceasta fiind profesor de istorie, iar în anul şcolar 1868—1869 şi director. A mai fost director al prefecturii judeţului Botoşani şi, în 1869, prefect al poliţiei oraşului. Alegerea ca deputat de Botoşani în Camera legislativă (1870—1871) este punctul de vîrf al carierei sale administrative şi politice. Din 1871 a prezidat Camera de comerţ a judeţelor Botoşani şi Dorohoi, în calitate de proprietar al celei mai importante tipografii botoşănene. A murit subit în drum spre mănăstirea Văratec.

Adept fervent al Unirii şi admirator al lui Al. I. Cuza, **A.** îşi făcuse din realizarea unităţii naţionale şi din democraţie un ideal politic în numele căruia a militat în coloanele periodicelor vremii şi de la catedră. La Galaţi ar fi redactat gazeta unionistă „Libertatea Dunării" ⟨8⟩, iar la Botoşani (1862) ziarul democrat „Independentul" ⟨3⟩, despre care s-au păstrat vagi informaţii. Versurile i-au apărut în „Steaua Dunării", „Ateneul român" şi în „Lumina" lui B. P. Hasdeu. În paginile „Bondarului", **A.** combate vehement „reacţiunea", adică pe cei ce în ţară sau în afara graniţelor ei se opuneau procesului de consolidare a Unirii. El satiriza, de asemenea, pe politicienii care profitau de conjunctura politică pentru a-şi satisface ambiţiile şi interesele personale. Lipsa de fineţe a umorului, jocurile de cuvinte neinspirate, lexicul cu reminiscenţe italienizante îl împiedică însă pe **A.** să fie un scriitor satiric remarcabil. Totuşi, micile tablouri sociale strînse sub titlul *Comedii omeneşti* în volumul *Din scrierile umoristice ale lui I. V. Adrian* (1874), cu toată pasta groasă întrebuinţată, au calitatea de a conserva ceva din realitatea care le-a inspirat. Este schiţată o adevărată galerie de personaje, caracteristică pentru un anumit mediu politic şi familial : falşi moralişti, soţi infideli, politicieni care perorează despre independenţă şi democraţie, dar îşi urmăresc perseverent afacerile etc. Pe un plan restrîns, mai ales tipologic, scriitorul îl precede, într-o măsură, pe I. L. Caragiale. „Cînticelul comic" *Postulachi Slujbulescu*, foarte cunoscut în epocă, satiriza slujbomania celor care, deşi nu ofereau garanţii morale şi nu aveau pregătirea corespunzătoare, pretindeau statului, în virtutea apartenenţei la clasa boierească, să le ofere slujbe importante şi bine retribuite. În general, satira lui **A.** este îndreptată împotriva unor stări de lucruri caracteristice pentru viaţa de provincie din anii de după Unirea Principatelor şi, din acest punct de vedere, are şi o valoare documentară. Între 1868 şi 1869 **A.** editează la Botoşani revista literară „Steluţa", în care şi-a publicat greoaiele povestiri istorice despre Ştefăniţă Vodă şi Petru Rareş, din ciclul pretenţios intitulat *Romanele Domnilor Moldovei*. Asigurîndu-şi, la „Steluţa", colaborarea unor scriitori relativ cunoscuţi ca N. Nicoleanu şi Gh. Tăutu, **A.** făcea o tentativă de a însufleţi viaţa intelectuală şi literară a provinciei. Poeziile, strînse şi în volumul *Din versurile lui I. V. Adrian* (1871), nu sînt cu nimic relevabile. A tradus din fabulele lui P. Lachambaudie şi, sporadic, din Lermontov, Béranger, Th. Gautier. O *Romanţă*, tălmăcită dintr-un autor italian neidentificat, a fost, pînă spre sfîrşitul secolului trecut, piesă de rezistenţă a repertoriului lăutăresc din Moldova.

— *Din versurile lui...*, Botoşani, 1871 ; *Postulachi Slujbulescu*, Botoşani, 1874 ; *Din scrierile umoristice ale lui...*, Botoşani, Manoliu, 1874. — **Tr.** : Th. Gautier, *Fuga*, SA, I, 1868, 1 ; Lermontov, *Privesc*, SA, I, 1868, 3, *Ah ! tristu-i, urît tare !*, SA, I, 1868, 3, *O ! nu, O ! nu pe tine*, SA, I, 1863, 3 ; H. G. de Liteau, *Beţia*, în *Din versurile lui I. V. Adrian*, Botoşani, 1871, *83—84* ; P. Lachambaudie, *[Fabule]*, în *Din versurile lui I. V. Adrian*, Botoşani, 1871, *123—132*.

— 1. Hasdeu, *Scrieri*, II, *64—81* ; 2. *[I. V. Adrian]*, ROM, XIX, 1875, 24 august ; 3. I. Negruzzi, *Foi căzute*, CL, X, 1876, 9 ; 4. Pop, *Conspect*, II, *92—95* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *269* ; 6. N. Răutu, *I. V. Adrian*, RMO, V, 1926, 1, 3, 7—9 ; 7. D. Furtună, *„Steluţa" lui I. V. Adrian*, RMO, V, 1926, 5—6 ; 8. Ileana Turuşancu, *Reviste botoşănene din trecut*, LL, III, 1957 ; 9. Lăzăreanu, *Glose*, *245—249*.

R.Z.

AGHIUŢĂ, revistă satirică şi literară care a apărut la Bucureşti, săptămînal, de la 3 noiembrie 1863 pînă la 17 mai 1864. În aprilie şi mai 1864 s-au publicat două numere pe săptămînă. Director, redactor şi, probabil, singurul colaborator era B. P. Hasdeu. Temperament de luptător şi, pe deasupra tuturor oscilaţiilor sale politice, om cu ferme convingeri progresiste, era firesc pentru Hasdeu, care încerca şi profunde sentimente de simpatie şi recunoştinţă pentru domnitorul Al. I. Cuza, să intre fără ezitare în aspra dispută publicistică pe care partizanii lui Cuza o purtau cu adversarii acestuia. El se va situa însă, în cadrul luptei politice, pe o poziţie personală. Combătînd cu violente mijloace satirice „coaliţiunea" dintre partidele „anti-conservatoriu" şi „anti-progresist", coaliţie care încerca să împiedice aprobarea de către Camera deputaţilor a proiectelor de legi privind reformele electorală şi agrară, Hasdeu critică totodată şi metodele de guvernare ale lui M. Kogălniceanu. Drept urmare, la puţină vreme după lovitura de stat de la 2 mai, guvernul suprimă revista. Spre deosebire de alte periodice satirice ale epocii, în **A.** satira şi literatura se împletesc reuşit. Hasdeu nu se mulţumeşte numai să ia în derîdere, ca N. T. Orăşanu, ci demontează cu iscusinţă mecanismul vieţii politice, punînd în evidenţă demagogia şi exagerările unor oameni politici ai vremii (nu este cruţat C. A. Rosetti — zis Berlicoco), venalitatea şi lipsa de convingeri ale altora, indiferenţa lor în faţa adevăratelor nevoi ale poporului. El se situează astfel pe poziţia unui scriitor-cetăţean, continuînd o tradiţie iniţiată de I. Heliade-Rădulescu şi pe care o vor ilustra, mai tîrziu, M. Eminescu şi I. L. Caragiale. Viaţa culturală şi artistică este, de asemenea, urmărită cu atenţie. Hasdeu discută critic scrierile literare noi (drama *Grigorie Vodă domnul Moldovei* de Al. Depărăţeanu, romanul *Misterele căsătoriei* al lui C. D. Aricescu), face comentarii în legătură cu limba şi stilul unor scriitori, se arată preocupat de spectacolele teatrale.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *8* ; 2. Liviu Marian, *Din activitatea publicistică a lui Hasdeu*, Chişinău, 1932 ; 3. Lăzăreanu, *Cu privire la...*, *148—159* ; 4. Mircea Eliade, *Note* la Hasdeu. *Scrieri*, II, *317*, *353—359* ; 5. O. Papadima, *Aspecte din viaţa revistelor româneşti între anii 1859 şi 1881 (grupări, direcţii, tendinţe)*, LL, VIII, 1964 ; 6. M. Drăgan, *B. P. Hasdeu*, Iaşi, Junimea, 1972, *121—125* ; 7. Trifu, *Presa*, *78—86* ;

8. V. Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, Bucureşti, Minerva, 1974, *62—74*.

R.Z.

ALARMA, gazetă politică şi literară care a apărut, săptămînal, la Craiova, între 15 ianuarie şi 30 mai 1883. Redactorul periodicului a fost ziaristul craiovean Panache Niculescu. **A.** era în primul rînd o gazetă politică de nuanţă liberală. Colaboratorii literari obişnuiţi sînt modeştii versificatori ocazionali I. P. Bancov, N. C. Ghielţu, Heinrich Löbl. Aici debutează Traian Demetrescu. Acesta publică în numărul 12 din 4 aprilie 1883 primele versuri, poeziile *Durerii* şi *Victoriei,* după o săptămînă, melancolicele stihuri intitulate *Plînsul,* iar o lună mai tîrziu, alte două poezii : *Domnişoarei V. S., Poetul* şi un mic discurs funebru rostit la mormîntul unui coleg de liceu. În **A.** mai apare o cuvîntare electorală a lui B. P. Hasdeu, care candida în aprilie 1883 la Craiova, pentru colegiul al treilea de Cameră. Din cînd în cînd se tipăresc mici cronici teatrale.

— 1. Barbu Theodorescu, *Contribuţii la istoria presei oltene,* AO, VIII, 1929, 43—44 ; 2. C. D. Fortunescu, *„Alarma", 1883,* AO, XI, 1932, 63—64 ; 3. C. D. Papastate, *Traian Demetrescu,* Bucureşti, E.L., 1967, *18—20*.

R.Z.

ALĂUTA ROMÂNEASCĂ, revistă literară apărută la Iaşi de la 14 martie 1837 pînă la 1 septembrie 1838, ca supliment al ziarului „Albina românească". Din prima serie, iniţiată de Gh. Asachi după modelul „Curierului de ambe sexe" al lui I. Heliade-Rădulescu, sînt cunoscute opt numere, ieşite la intervale neregulate, ultimul purtînd data de 3 februarie 1838. În cadrul celei de-a doua serii, începută la 1 iulie 1838, au apărut, la 1 şi la 15 ale fiecărei luni, cinci numere, avîndu-l ca redactor pe M. Kogălniceanu, revista rămînînd sub patronajul administrativ al „Albinei româneşti". Cu toate că nu a apărut decît puţin timp, **A. r.** s-a impus datorită faptului că a strîns în jurul ei pe cîţiva dintre cei mai de seamă literaţi ai epocii. Sub conducerea lui Asachi s-au publicat mai multe scrieri ocazionale ; Kogălniceanu însă a încercat să o transforme într-un mijloc de informare a cititorilor asupra „producturilor duhului cele mai nouă şi mai interesante" din literatura europeană a vremii. Lirica publicată este, în general, de factură fie preromantică (C. Negruzzi, Al. Hrisoverghi şi Ionică Tăutu), fie anacreontică (Gh. Asachi, care semnează şi Alviru Dacianu, şi Manolachi Drăghici), fie romantică (M. Cuciuran). Scrierile în proză sînt mult mai puţine : C. Negruzzi semnează note de călătorie, iar un A.D., probabil Al. Donici, o povestire cu subiect oriental. O scrisoare deschisă a lui Pavel Pruncu, adresată lui C. Negruzzi, discută deosebirea dintre proză şi poezie. Negruzzi semnează un comentariu la traducerea lui C. Aristia a tragediei *Saul* de Alfieri şi un altul, despre Daniil Scavinschi. Deosebit de bogată este rubrica traducerilor. Dorind să cîştige cît mai mulţi cititori, Kogălniceanu a tălmăcit, sub iniţialele Klmn. şi L. N., îndeosebi scrieri mondene, majoritatea luate din „Magazin für die Literatur des Auslandes", revista berlineză la care colaborase el însuşi, dar şi versuri din Bürger şi Schiller. Din Martial a tradus Gh. Asachi. Lui Manolachi Manu i se publică un fragment din traducerea *Zairei* lui Voltaire. Kogălniceanu a mai tradus şi *Filozofia vistului,* a lui O. Senkowski. Socotind acest fapt drept un atentat la autoritatea consulului rus Karl von Kotzebue, mare amator de whist, domnitorul a dispus suspendarea revistei. Puţinele pagini de critică din **A. r.,** datorate lui Kogălniceanu, premerg curentului „Daciei literare", afirmînd importanţa istoriei naţionale pentru asimilarea, pe un solid fond autohton, a elemente-

lor utile din civilizaţiile străine. Adresîndu-se, prin însuşi titlul ei, românilor din toate provinciile, **A. r.** s-a străduit să ţină trează conştiinţa lor naţională. Prima revistă din Moldova dedicată exclusiv literaturii, **A. r.** a fost, cu deosebire prin cea de-a doua serie, şi cea dintîi tentativă însemnată de afirmare a importanţei elementului autohton în literatură.

— 1. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *279—281* ; 2. E. Lovinescu, *Gheorghe Asachi,* CL, XLVII, 1913, 6—7 ; 3. N. Cartojan, *Alăuta românească,* OIB, *109—136* ; 4. Em. Haivas, *Alăuta românească.* JML, XXIII, 1934, 7—12 ; 5. E. M. Dvoicenko-Markova, *Russko-rumînskie literaturnîe sviazi v pervoi polovine XIX v.,* Moscova, Nauka, 1966, *233—234* ; 6. Al. Andriescu, *Prima revistă literară din Iaşi,* CRC, III, 1968, 23 ; 7. *Alăuta românească,* îngr. Cornelia Oprişan, pref. Al. Andriescu, Bucureşti, Minerva, 1970 : 8. G. Istrate, *Observaţii lingvistice pe marginea „Alăutei româneşti",* ALIL, t. XXIII, 1972.

D.M.

ALBINA, periodic politic şi literar care a apărut de două şi de trei ori pe săptămînă, la Viena şi apoi la Pesta, între 27 martie 1866 şi 31 decembrie 1876. Primul redactor responsabil a fost Georgiu Popa, profesor şi literat ardelean. Din anul 1870, el era înlocuit cu Vincenţiu Babeş, care va conduce gazeta pînă la începutul anului 1876. Pentru o scurtă perioadă (noiembrie 1871 — martie 1872), răspunderea redacţiei îi revine poetului Iulian Grozescu. Temporar, au mai fost redactori I. Sepeţianu şi profesorul I. Ciocan. În primul număr se publica un articol de fond semnat de fraţii Mocioni, care sprijineau financiar periodicul. Dar programul, respectat în liniile lui mari de-a lungul celor unsprezece ani de apariţie, pare să fie redactat, judecînd după ideile politice şi culturale conţinute şi după stil, de Georgiu Popa. În intenţia redactorilor, **A.** trebuia să devină o „foaie naţională generală", militînd pentru interesele întregului popor şi adresîn-

du-se românilor de pretutindeni, neținînd seama de deosebirile intelectuale, de cult sau de starea materială. În ceea ce privește orientarea politică, se preconiza realizarea unui „program național" și respectarea deplină a obiectivității. Articolul-program este redactat însă în termeni foarte generali, din prudență desigur, dar și dintr-o destul de vizibilă lipsă de orientare politică precisă, mai ales în alegerea mijloacelor de acțiune. Partea literară a acestui program era ceva mai sigur formulată. Conștienți de posibilitățile de acțiune socială și culturală a literaturii, redactorii își propuneau să urmărească atent direcția de dezvoltare și fazele vieții literare naționale. Țelul activității literare a gazetei era realizarea unei comunicări între toți românii. Mijloacele pentru înfăptuirea acestui țel au fost publicarea literaturii originale și critica ei, precum și o susținută informare bibliografică a cititorilor. În primii cinci ani de apariție, mai exact atît timp cît Georgiu Popa a răspuns de redactarea gazetei, s-a încercat menținerea unui echilibru între rubricile politice și literare ; după 1870, literatura dispare din coloanele **A.** aproape cu totul.

În chestiunea culturii, deosebit de importantă atunci pentru românii din Transilvania, gazeta adoptă o fermă poziție națională și populară. Cultura unui popor, se afirma într-un articol nesemnat din numărul 3 al primului an, trebuie să fie predominant națională. Aspectul național al unei culturi nu exclude însă comunicarea între culturi. Menirea culturii și chiar a literaturii este privită dintr-un punct de vedere relativ simplist, dar pe care, probabil, îl impuneau realitățile epocii : dezvoltarea materială a unui popor depinde de dezvoltarea culturală și literară. Un popor cu o bogată literatură națională nu-și poate pierde particularitățile etnice. O consecință a acestei concepții este interesul pentru folclor, considerat drept prima și cea mai directă formă de expresie a elementului național în literatură. Poezia populară, se arăta într-un articol din 1868, reprezintă o imagine generală a spiritului poporului. **A.** este unul din primele periodice românești care tipăresc cu consecvență literatură populară, culeasă din Transilvania și Bucovina de At. M. Marienescu, S. Fl. Marian, V. Bumbac, M. Pompiliu, I. Popp, P. Draga și M. Besanu. În cîteva contribuții teoretice dedicate folclorului, At. M. Marienescu și V. Bumbac discutau valoarea estetică a producțiilor literare populare și posibilitățile de a extrage din mituri și din balade informații istorice și etnografice, care să le completeze pe cele atestate documentar. Influența pe care folclorul o exercită asupra literaturii culte, căreia îi transmite „caracteristica proprie", adică trăsăturile specific naționale, era, de asemenea, observată, precum și roadele pozitive ale acestei înrîuriri la Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri. În mai multe rînduri, prin intermediul gazetei, intelectualii de la sate au fost îndemnați să culeagă literatură populară. În vederea unei culegeri corecte, eventualilor culegători li se dădeau și sumare indicații de metodă.

A. nu a încercat să imprime vieții literare românești din Transilvania o direcție nouă, ci s-a străduit să revitalizeze cîteva din ideile curentului național și popular pașoptist. Literatura, privită în primul rînd ca un mijloc de realizare a idealului național, era mai puțin considerată din punctul de vedere estetic. În concepția colaboratorilor gazetei, idealul național trebuia să fie, în acel moment, progresul material și spiritual al poporului român. Acest crez politic, lipsit de idealismul revoluționarilor de la 1848, se răsfrînge și asupra producției literare. Cîteva idei interesante pot fi, totuși, extrase din publicistica literară a gazetei. Literatura trebuie să corespundă țelurilor naționale și din acest punct de vedere este necesar să fie apreciată. Națiunile mari au progresat și prin acțiunea socială a poeziei. Poetul are datoria de a prevesti evoluția evenimentelor istorice, de a pregăti mișcările sociale, așa cum făcuse Andrei Mureșanu la 1848. Tendința poeților din generația anului 1860 de a neglija „aspirațiile naționale", de a se dedica exclusiv „liricii estetice", este combătută. Poetul, se arăta mai departe, trebuie să fie un agitator național și social. Viața literară din Transilvania anilor 1865—1875 este oglindită satisfăcător în paginile **A.**, dar literatura publicată este totuși insuficientă. Această stare de lucruri nu trecea neobservată nici atunci, și V. Bumbac (folosind pseudonimul A. Cosovanu) explica, într-un comentariu al poeziilor lui I. Vulcan, slăbiciunile scriitorilor ardeleni prin lipsa unei culturi temeinice, prin necunoașterea datinilor, moravurilor și tradițiilor populare, a istoriei românilor. I. Grozescu, V. Bumbac și At. M. Marienescu sînt, prin frecvența colaborării, poeții cei mai legați de **A.** Și-au publicat aici o bună parte din versuri și I. Vulcan, I. S. Bădescu, J. Popfiu, I. Papiu, I. Pop-Florantin, D. Petrino, A. Densușianu, Miron Pompiliu (semna și Moise Popiliu), Victor Russu, Elia Trăilă, Z. Antinescu. Sub pseudonimul Cassiu se ascundea, cu o modestie nejustificată, un atent și pătrunzător observator al moravurilor din mediile urbane ardelenești, pe care le comenta cu umor și vioiciune. **A.** s-a străduit, în tot timpul apariției, să contribuie la realizarea unității culturale a românilor. În acest scop, activitatea Societății Academice Române și evenimentele vieții literare din Iași și București sînt urmărite atent. Se publicau informații diverse privitoare la cei mai cunoscuți scriitori munteni și moldoveni, precum și la ziarele și revistele mai răspîndite. Preferințele se îndreptau mai ales către I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu și V. Alecsandri, ale căror versuri sînt des reproduse. Cea mai interesantă colaborare este articolul *O scriere critică*, publicat de M. Eminescu în martie 1870, în care polemiza cu Junimea, încercînd să răspundă la criticile aduse de T. Maiorescu școlii pumniste.

După ce Georgiu Popa, Iulian Grozescu și Vincențiu Babeș au părăsit, pe rînd, conducerea gazetei, **A.** își suspendă, la începutul anului 1877, apariția, deoarece nu mai corespundea imperativelor culturale și politice ale epocii. În perioada în care a apărut la Viena, **A.** devenise una dintre cele mai răspîndite gazete transilvănene, datorită orientării naționale, efortului de a sprijini literatura originală, atenției acordate cultivării limbii române și, nu în ultimul rînd, datorită preocupării pentru calitatea articolelor publicate.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *83—121* ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *13—15* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *128—129* ; 4. Călinescu, *Eminescu*, *159*.

R.Z.

ALBINA, revistă de literatură apărută la Craiova în noiembrie 1894. Într-un editorial intitulat *Ceva despre artă*, un Ioan M. Russu afirma că scriitorii trebuie să se inspire din viața grea a celor de jos ; arta desprinsă de realitate este perimată — se arăta în același loc — viitorul fiind al realismului. La **A.** au publicat P. Vulcan (versuri și nuvele) și Sofronie Ivanovici. Din *Minciunile convenționale* de Max Nordau s-au tradus cîteva fragmente.

R.Z.

ALBINA BOTOȘANILOR, revistă literară apărută la Botoșani, bilunar, din ianuarie 1881 pînă în iunie 1882. Pînă la 8 septembrie 1883 au mai apărut cîteva numere răzlețe. În 1881, publicația, al cărei proprietar și redactor a fost I. G. Chernbach, era intitulată „Albina". Cele mai multe colaborări literare sînt semnate cu pseudonime. Printre cei ce publică în **A. B.** se nu-

mără și Sc. Moscu, N. V. Piperescu, I. I. Truțescu și, mai ales, Gheorghe din Moldova (pseudonim al lui George Kernbach), care folosea iscăliturile Juvenal și X. Mai multe traduceri din H. Zschokke *(Un nebun al secolului XIX, Floreta)*, George F. Born *(Misterele curții din Constantinopol,* traducere de G.N.B.) și din volumul *Cento canzoni amorose raccolte a cura di* A.C. se adaugă literaturii originale.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 16 ;* 2. Ileana Turușanu, *Reviste botoșănene din trecut,* LL, III, 1957.

R.Z.

ALBINA CARPAȚILOR, revistă literară care a apărut la Sibiu, săptămînal, între 18 august 1877 și 30 septembrie 1880. Anunțată inițial cu titlul „Albina Daciei", pe care autoritățile nu l-au admis, **A. C.** era editată de Visarion Roman, redactor pentru perioada de pînă la 8 decembrie 1877 fiind I. Al. Lapedatu. Grav bolnav, el nu-și mai poate continua activitatea după această dată și editorul scoate revista cu materialele pe care redactorul le pregătise. **A. C.** apare în continuare neregulat, unele numere neavînd nici dată. În primăvara anului următor, I. Al. Lapedatu moare și, la 5 iunie, în numărul 40, se anunță suspendarea publicației pînă la angajarea unui redactor nou. Acesta va fi Iosif Popescu, sub a cărui conducere revista va reapare de la 15 octombrie 1878. Alături de „Telegraful român", **A. C.** a contribuit la pătrunderea ideilor junimiste în Transilvania. I. Al. Lapedatu solicitase, dealtfel, și colaborarea lui T. Maiorescu, fără să o obțină însă, pentru că mentorul Junimii socotea revista lui V. Roman prea mult angajată în polemicile interne ale românilor transilvăneni. Au colaborat, în schimb, V. Alecsandri și I. Slavici, primul cu versuri, proză și teatru, iar cel de-al doilea, ale cărui sfaturi au contribuit la stabilirea orientării publicației, cu proză. Prin **A. C.** se încerca, astfel, într-un moment cînd importanța „Familiei" scăzuse, inițierea, în domeniul cultural și literar, a unei orientări cu rădăcini mai adînci în viața politică din Transilvania și, totodată, mai apropiată și de cercurile politice și culturale din România. Dar nici I. Al. Lapedatu și, cu atît mai puțin, I. Popescu nu aveau experiență publicistică și nici autoritate literară. Va fi rîndul „Tribunei", cu patru ani după ce revista lui V. Roman încetase să mai apară, să continue această orientare. La **A. C.** au colaborat, cu versuri și proză, I. Al. Lapedatu, Theohar Alexi, I. Barac, I. Popescu, N. Baboean, Isaia Bosco (sub pseudonimul Iason Bianu), I. C. Panțu, T. Bota, I. S. Bădescu, S. Fl. Marian, Al. I. Hodoș (I. Gorun), A. Bârseanu. S-au republicat și scrierile lui D. Bolintineanu, Maria Flechtenmacher, G. Crețeanu, T. T. Burada, Fr. Damé. Printre autorii străini din care s-a tradus se numără Schiller (traduceri de I. Al. Lapedatu), O. C. Waldau, Sacher Masoch, H. Heine, Balzac (traduceri de I. Popescu), Ed. Quinet, Al. Dumas, A. de Musset, G. Droz ș.a. Lui Al. Macedonski i s-au retipărit, sub titlul *Baladă,* o traducere după *Lenore* de Bürger, precum și o conferință cu subiect literar. Revista a publicat și literatură populară, continuînd astfel tradiția „Foii pentru minte, inimă și literatură". S. Fl. Marian trimitea doine și descîntece culese din Bucovina, iar I. Popescu și O. Dlujanschi tipăreau articole despre jocurile populare și, respectiv, despre tradițiile poporului român. I. Al. Lapedatu este și autorul unor reușite articole biografice, cu o informație bogată, dar cuprinzînd și analize pertinente ale activității literare, dedicate lui C. Negri, I. Maiorescu, C. Stamati, C. Negruzzi, V. Alecsandri. Tot el scrie recenzii și note bibliografice. I. G. Barițiu întreține o rubrică intitulată *Conversațiune,* St. O. Iosif colaborează cu studiul *Despre eposul grecesc și despre Homer.* Mai apar articole de I. C. Tacit, N. Densușianu, At. M. Marienescu.

— 1. I. Slavici, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1877],* SDL, II, *281 ;* 2. I. Slavici, *Foi căzute,* TM, II, 1877, *196 ;* 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 17 ;* 4. Lovinescu, *Maiorescu,* II, *138 ;* 5. Breazu, *Studii,* I, *219—220 ;* 6. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut,* București, E.A., 1968, *214 ;* 7. V. Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881),* București, E.Ș., 1974, *349.*

R.Z.

ALBINA PINDULUI, revistă literară, bilunară în primii doi ani și apoi cu o apariție neregulată, editată între 15 iunie 1868 — 1 aprilie 1870, 1 și 15 ianuarie 1871 și de la 15 aprilie 1875 pînă în 1876 la București și Craiova. Gr. H. Grandea, poet și prozator stăpînit de patima publicisticii, redacta revista, pe care o și susținea material din puținele sale venituri de funcționar al statului și de profesor de liceu. **A. P.** este unul din cele dintîi periodice literare românești în adevăratul sens al cuvîntului, care publică în primul rînd literatură și doar sporadic articole de altă natură. În alcătuirea ei, revista poartă pecetea romantismului înflăcărat, cam desuet, al lui Gr. H. Grandea, care îi imprimă, nu în folosul publicației, trăsăturile personalității sale aproape extravagante, cu preocupări intelectuale exagerat de ramificate. Deși declarațiile de principiu nu lipsesc, o linie directoare nu se poate descoperi în amalgamul de versuri, proză și pretențioase studii de proporții, cu subiecte din cele mai variate. Dealtfel, Gr. H. Grandea nici nu avea intenția de a se supune unui program sau unei ideologii, fie ea și literară. În primele numere se înverșuna împotriva „tristelor înclinări către simțualism care au început să întine juna noastră literatură". Dar zdrobirea „simțualismului" și campania consacrată dezvoltării „gustului pentru frumos, bine și adevăr", pe care o anunța tot atunci, sînt uitate îndată. Prin exaltarea intelectuală și prin surprinzătoarea varietate a izvoarelor folosite, articolele cu pretenții teoretice publicate de Gr. H. Grandea amintesc maniera publicistică a lui I. Heliade-Rădulescu, deși le lipsește profunzimea și, în general, pornesc de la surse de mîna a doua. Grandea aborda cu aceeași ușurință istoria și teoria literaturii, estetica generală, istoria artelor și filozofia, dar totul nu era decît o vastă compilație, care nu mai păstrează vreun interes științific sau literar. Același interes relativ îl conservă și traducerile din M. Montégut. Ed. Schuré, J. Andrieu ș.a. Studiul lui G. de Nerval despre poeții germani, precum și cele ale lui V. Alecsandri *(Alecu Russo. Studiu biografic),* Alecu Russo *(Poezia populară,* republicat din „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina", și studiul istoric *Decebal și Ștefan cel Mare),* D. Bolintineanu *(Poezia română în trecut),* T. Maiorescu *(În contra direcției de astăzi în cultura română,* republicat după „Convorbiri literare") fac, uneori, revista atractivă și utilă.

A. P. a fost, în primul rînd, o revistă de poezie. Poet romantic el însuși, redactorul revistei s-a arătat generos cu colegii de generație și, totodată, un constant prețuitor al liricii înaintașilor. Versurile lui Iancu Văcărescu, V. Cîrlova, I. Heliade-Rădulescu și Gr. Alexandrescu erau reproduse alături de cele ale lui

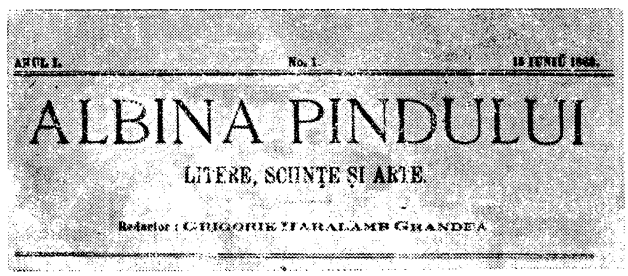
ANUL I. No. 1. 15 IUNIE 1868.

ALBINA PINDULUI

LITERE, SCIINȚE ȘI ARTE.

Redactor: GRIGORIE HARALAMB GRANDEA

D. Bolintineanu, mentorul spiritual recunoscut al lui Grandea, V. Alecsandri, Gh. Sion, G. Creţeanu, N. Nicoleanu, N. Skelitti. Dintre poeţii mai tineri colaborau Miron Pompiliu, Th. Şerbănescu, I. Al. Lapedatu, D. Petrino, M. Gregoriady de Bonacchi, C. Cîrlova, V. D. Păun (care debuta aici sub numele Basile Dimitrescu) şi mai puţin cunoscuţii G. Al. Zamphirolu, G. Ionescu-Munte, G. Mulţescu, P. Angelescu, N. Georgescu (al cărui volum l-a prefaţat elogios, în 1868, D. Bolintineanu), L. Puşcariu. Poezii populare culese în Macedonia au tipărit I. Fotianu, I. Santo şi junimistul I. D. Caragiani. Unele capitole dintr-un roman istoric al lui Gr. H. Grandea, scris cu o reală pricepere, sînt tipărite mai întîi în **A. P.** I. M. Riureanu dădea şi el nuvele, tenebroase şi fără valoare. Lui D. Bolintineanu i se publică *Viaţa lui Cuza* şi un fragment din *Doritorii nebuni*, iar lui V. Alecsandri — spiritualul *Dicţionar grotesc*, care a stîrnit atîtea nemulţumiri, îndreptate în egală măsură împotriva autorului şi a revistei. Grandea mai publica şi o dramă istorică în versuri, *Elia şi Ştefan. Fiii lui Alexandru cel Bun.* Repertoriul deosebit de bogat al autorilor străini traduşi şi, mai ales, calitatea operelor selectate, arată că Grandea ambiţiona să alcătuiască o adevărată istorie exemplificată a literaturilor europene, în spiritul „Bibliotecii universale" iniţiate de Heliade. Chiar el a tradus, cîteodată inspirat, din Teocrit, Apollonios din Rhodos, Lucian, Seneca, Horaţiu, Dante, Shakespeare, Herder, Bürger, Schiller, Goethe, Byron, Uhland, Lamartine, G.-M. Legouvé, Saint-Marc Girardin, George Sand. I. Heliade-Rădulescu republica traduceri din Horaţiu, Schiller, Boileau şi Lamartine, lui C. Negruzzi i se reproducea o tălmăcire din V. Hugo, iar D. Bolintineanu traducea din Byron. Schiller mai era tradus de B. V. Vermont, Musset de G. Baronzi şi de V. D. Păun, care adapta şi din N. Gilbert. Miron Pompiliu publica tălmăciri din Fr. Halm, N. V. Scurtescu din Fedru şi Ovidiu, iar din Heine traduceau N. Skelitti şi G. Ionescu-Munte. La **A. P.** au mai colaborat cu studii diverse de istorie, pedagogie, lingvistică şi medicină Al. Zanne, V. A. Urechia, N. Densuşianu, I. Al. Lapedatu şi I. C. Drăgescu. Din opera lui N. Bălcescu s-a reprodus un fragment din *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum.*

Cu toate că eclectismul redactorului se răsfrînge asupra revistei, **A. P.** rămîne totuşi importantă, pentru perioada în care a apărut, prin interesul nedezmînţit arătat literaturii originale şi traducerilor.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 17 ;* 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *79—80 ;* 3. Călinescu, *Ist. lit., 320 ;* 4. O. Papadima, *Aspecte din viaţa revistelor româneşti între 1859 şi 1881 (grupări, direcţii, tendinţe)*, LL, VIII, 1964.

R.Z.

ALBINA ROMÂNEASCĂ, gazetă politică şi literară apărută la Iaşi, de două ori pe săptămînă, între 1 iunie 1829 şi 29 decembrie 1849. Începînd cu 9 ianuarie 1850, în locul **A. r.** se editează „Gazeta de Moldavia", pînă la 24 noiembrie 1858 ; „Patria", scoasă la Iaşi din 27 noiembrie 1858 şi pînă la 5 octombrie 1859, este, de asemenea, o continuare a **A. r.** În a doua jumătate a lunii februarie 1829, Gh. Asachi cerea administraţiei instaurate de trupele ruseşti de ocupaţie din Moldova aprobarea de a edita şi redacta o publicaţie periodică cu patru pagini, în care ar fi urmat să insereze ştiri culese din ziarele străine, buletine în legătură cu mersul operaţiunilor militare ale războiului ruso-turc şi să tipărească articole cuprinzînd noţiuni instructive de istorie, geografie şi fizică, scrieri literare şi morale, noutăţi din întreaga lume şi informaţii comerciale. Două luni mai tîrziu, la 7 aprilie, autorităţile emit dispoziţia oficială prin care se aproba

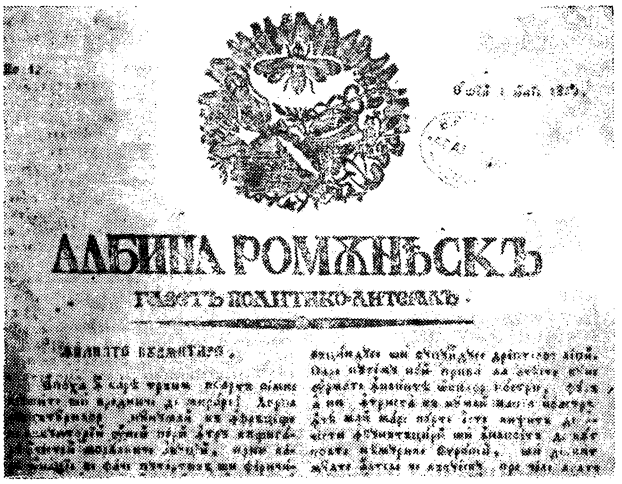

apariţia gazetei şi Asachi trimite, cîteva zile după aceea, înştiinţări către eventualii prenumeranţi. În luna mai 1829 el scoate trei foi volante, intitulate „Novitale de la armie", în care publică ştiri de pe front, preluate, cele mai multe, din ziarele ruseşti şi austriece. „Novitalele" sînt urmate, la 1 iunie, de primul număr al noii publicaţii. Odată căpătat acordul autorităţilor, Asachi va şti, treptat, să restructureze programul gazetei, făcînd din **A. r.** ceea ce era în Muntenia „Curierul românesc", adică un organ de afirmare şi susţinere a intereselor naţionale. Gazeta va apărea regulat pînă la 8 ianuarie 1833. După o lungă întrerupere, reapare la 7 decembrie 1833. Din 30 iunie 1835, survine o nouă întrerupere de 18 luni, pînă la 3 ianuarie 1837. Un timp, începînd din anul 1831, pentru a face publicitate peste hotare chestiunilor politice care îi frămîntau pe patrioţii din Principate, dar şi pentru a-i atrage în cercul cititorilor pe acei boieri care nu citeau decît greceşte sau franţuzeşte, **A. r.** publică articolul editorial şi comentariile politice din prima pagină şi în limba franceză. La redactarea gazetei au colaborat V. Fabian-Bob, Gh. Săulescu şi T. Codrescu. Iniţiativele culturale ale lui Asachi, susţinute în principal în paginile gazetei, vor găsi o ilustrare şi în suplimentele editate : „Alăuta românească" (14 martie 1837 — 1 septembrie 1838) şi „Arhiva Albinei pentru arheologie română şi industrie" (9 aprilie 1844 — 25 mai 1847). În 1839 se mai tipărea şi „Foaia sătească a Prinţipatului Moldovii", distribuită gratuit ştiutorilor de carte de la ţară.

Pe plan politic, Asachi, fără a fi un retrograd sau un conservator hotărît, este un adept al stărilor de lucru stabile, al reformelor de sus în jos, al luminării poporului prin învăţătură şi culturalizare. El priveşte orice îndemn la schimbare cu reţinere, acţiunile sale sînt prudente şi, mai totdeauna, se află, dacă nu în tabăra oficialităţilor, oricum mai aproape de aceasta decît de aceea a paşoptiştilor sau unioniştilor. **A. r.** ilustrează, în bună măsură, această poziţie politică. Pe tărîmul culturii şi al literaturii, redactorul **A. r.** este un eclectic. Admirator al clasicismului, dar nu indiferent la armoniile romantice ale poeziei europene a epocii, cunoscător, cum singur mărturiseşte, al folclorului autohton, precum şi al legendelor şi tradiţiilor istorice naţionale, scrierile sale beletristice îmbină toate aceste direcţii, iar ideologia sa literară încearcă să le împace. Sub toate aspectele — gazetăresc, teatral, literar, dar şi în alte domenii, ca şi I. Heliade-Rădulescu, el este un iniţiator. Pînă la 1840, viaţa intelec-

tuală din Iași și din întreaga Moldovă se desfășoară, în bună măsură, sub îndrumarea sa și prin intermediul **A. r.** După ce M. Kogălniceanu scoate seria a doua a „Alăutei românești" (1838), influența lui Asachi începe să scadă. Eforturile lui de a recîștiga terenul pierdut prin introducerea unui foileton literar permanent în paginile **A. r.** (începînd din 1839) și prin atenția pe care o va acorda acestui foileton în deceniul următor (1840—1849), nu au fost suficiente pentru a egala autoritatea „Daciei literare", a „Propășirii" și a celorlalte publicații periodice ale lui Kogălniceanu. Concepția politică a lui Asachi, vederile sale în privința dezvoltării sociale, rădăcinile inspirației sale poetice erau legate de realitățile primei jumătăți a secolului al XIX-lea.

Înainte cuvîntarea scrisă de Asachi pentru întîiul număr al **A. r.** nu oferea multe lămuriri în privința programului gazetei. Se făcea, mai întîi, constatarea că întreaga omenire este preocupată de instaurarea instituțiilor civilizației. Un mijloc eficient în acest scop, se afirma, este presa periodică. **A. r.** apare, se arăta mai departe, pentru a îndeplini rolul de difuzor al învățăturilor morale, politice și științifice de care are nevoie „nația", pentru a comunica cititorilor „cursul întîmplărilor Lumei de carele tot omul atîrnă". Redacția gazetei se angajează să respecte întotdeauna legalitatea, să nu se abată de la „acele ce privesc către îmbunătățirea inimei și a minței". O direcție literară nu se indica. Ea se poate deduce însă din studierea materialului beletristic și a publicisticii apărute în decursul timpului și corespunde întru totul vederilor lui Asachi. **A. r.** a impulsionat și a sprijinit creația literară a scriitorilor din Principate, încurajînd, totodată, în etapa de după 1835, predilecția unor autori tineri atunci (C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri) pentru o literatură preocupată de realitățile sociale, pentru critica unor stări de lucruri necorespunzătoare. Alături de poezia lui Asachi, al cărei registru include teme variate, specifice atît clasicismului, cît și romantismului, s-a publicat o poezie cu un subliniat caracter educativ, moralizator, pe care o cultivau Gh. Săulescu, D. Gusti, Gh. Sion și, în spiritul epocii, o bogată producție de fabule, compuse de Gh. Asachi, Al. Donici, Gh. Sion ș.a. Nuvelistica de inspirație istorică și teatrul își au, de asemenea, locul lor în coloanele gazetei. Prin subiectele tratate, alese din istoria Evului mediu românesc, **A. r.** contribuie, alături de „Curierul românesc" și, după 1838, de „Gazeta de Transilvania", la impunerea unui nou curent de opinie, la afirmarea tot mai convinsă a tradițiilor și drepturilor noastre istorice, a ideii de unitate spirituală și națională. Asachi se desparte de Heliade sau de G. Barițiu în felul de a susține aceste tradiții și în metodele pe care le recomandă și le urmează. Publicistica lui politică și culturală, bine intenționată în liniile ei generale, dînd aspectul caracteristic al gazetei, se menține în limitele unei respectări necondiționate a prescripțiilor cenzurii. Informațiile și știrile politice se preiau din gazetele străine, rusești, austriece și, mai rar, franceze sau engleze ; se urmărește mersul de ansamblu al politicii europene, se comentează descoperirile științifice, se dau informații geografice sau privind istoria unor popoare. Dacă încercarea de selecție nu este întotdeauna evidentă, se observă în schimb preocuparea lui Asachi pentru stilul articolelor și pentru formarea lexicului util comunicării noilor noțiuni sociale și culturale la care acestea se referă. Contribuția la formarea stilului publicistic este, astfel, unul din meritele însemnate ale **A. r.** Nici participarea la discuțiile privind limba literară nu este lipsită de interes, deși, prin Gh. Săulescu, **A. r.** s-a situat pe o poziție regionalistă, pe care, dealtfel, a combătut-o, primul, cel mai statornic colaborator al gazetei, C. Negruzzi. Articolele și cronicile dedicate teatrului, cu toată prețuirea pe care Asachi și colaboratorii săi apropiați o arătau literaturii dramatice românești, se opresc mai ales asupra menirii educative, discuțiile neglijînd latura criticii sociale și pe aceea estetică și avînd o anume îngustime a perspectivei. Reproșurile pe care D. Gusti le va face piesei *Băcălia ambițioasă* a lui Al. Russo au la bază tocmai aceste puncte de vedere limitate. Este caracteristic pentru felul în care Asachi înțelege rostul presei periodice, faptul că răspunsul lui Russo apare tot în coloanele **A. r.**, deși articolul respectiv, *Critica criticii*, punea sub semnul întrebării, în primul rînd, ideologia literară a redactorului gazetei. În același spirit lipsit de înțelegere pentru evoluția firească a vieții sociale și literare, cu argumente care proveneau din estetica revolută a clasicismului, sînt cronicile și recenziile literare scrise de Gh. Săulescu, T. Codrescu sau A. Gallice. La foiletonul literar au colaborat cu versuri și proză, alături de Asachi, Iancu Văcărescu, C. Stamati, T. Stamati, C. Aristia, I. Heliade-Rădulescu, Al. Hrisoverghi, N. Dimachi, V. Pogor, I. Poni, M. Cuciuran, V. Drăghici, Gh. Nicoleanu, C. Caragiali, Al. Pelimon, Gr. Alexandrescu, C. Bolliac, D. Ralet, N. Istrati, E. Winterhalder, C. D. Aricescu ș.a. Între 1838 și 1840, M. Kogălniceanu publica cronici ale evenimentelor politice, note și comentarii istorice etc., precum și *Soirées dansantes*, în care sînt satirizate moravurile aristocrației moldovenești. Între 1841—1843, V. Alecsandri tipărește în **A. r.** unele din poeziile sale *(Crai nou, Tatarul, Maiorului Iancu Bran), Pierderea iluziilor* (fragment din *Călătorie în Africa)* ș.a. Cea mai importantă colaborare literară este însă aceea a lui C. Negruzzi, mai apropiat, poate, și ideologic de Asachi. Prima scriere publicată, *Despre ruinele și ruinările Moldaviei,* mai cunoscută sub titlul *Scrisoarea III (Vandalism),* datează din decembrie 1837 și este semnată Un tînăr moldovan. I se adaugă apoi, în decursul anilor, *Riga Poloniei și prințul Moldaviei, Rețetă, Catacombele Monastirei Neamțului* și alte scrieri în proză. În 1839, lui Negruzzi îi apăreau paisprezece traduceri din baladele lui V. Hugo, a cincisprezecea fiind publicată în 1841, apoi o scrisoare privitoare la discuțiile lingvistice din epocă, un articol despre comerțul din Principate (în 1840), alte note și articole cu caracter polemic, referitoare mai ales la politică. În **A. r.** au apărut puține traduceri (din Tasso, Hugo, Silvio Pellico ș.a.), Asachi arătîndu-se interesat, în primul rînd, de publicarea literaturii scriitorilor autohtoni.

Ilustrînd o perioadă de tranziție caracterizată prin mari frămîntări sociale și politice, gazeta lui Gh. Asachi a fost unul din cele mai importante elemente de activare a vieții intelectuale românești.

— 1. Gh. Asachi, *Memoriu pentru obținerea aprobării de apariție a „Albinei românești"*, URC, VIII, *103—105* ; 2. *Răspunsul autorităților rusești la memoriul lui Gh. Asachi*, URC, VIII, *105—106* ; 3. *Înștiințare despre gazeta românească din Iași*, Iași, 17 aprilie 1829, reed. în Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 19—20*, PLR, I, *26—28* ; 4. Gh. Asachi, *Înainte cuvîntare*, AR, I, 1829, 1, reed. în Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 20—21*, PLR, I, *28—29* ; 5. I. Heliade-Rădulescu, *Gazetele românești*, CR, X, 1839, 12 ; 6. M. Kogălniceanu, *Introducție*, DL, I, 1840, *1—8* ; 7. M. Kogălniceanu, *Jurnalismul românesc în 1855*, RLT, I, 1855, 4—6 ; 8. Chendi, *Pagini, 179* ; 9. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 18—22* ; 10. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *114—115*, II, *212—223* ; 11. Bitay Árpád, *De unde și-a luat Gh. Asachi denumirea de „Albina românească"*, DR, II, 1921—1922 ; 12. Iorga, *Ist. presei, 45—47* ; 13. E. Lovinescu, *Gh. Asachi*, București, Casa școalelor, 1927, *160—167* ; 14. I. Iordan, *„Albina românească"*. Iași, Viața românească, 1930 ; 15. E. Haivas, *Limba din „Dacia literară" și „Albina românească"*, JML, XXIV, 1935, 3—4 ; 16. Valeria Osoianu, *Date noi cu privire la apariția unor periodice ale lui Gh. Asachi*, SCB, II, 1957 ; 17. C. Milaș, *Probleme de limbă în revista „Albina românească" (1829—1850)*, Cluj, 1963 ; 18. *Ist. lit.*, II, *242—243, 259—260* ; 19. Al. Andriescu, *140 de ani de la înființarea „Albinei românești"*, IL,

XIX, [illegible], 7 ; 20. G. Sorescu, *Gh. Asachi*, Bucureşti, Minerva, 1970, *78—80* ; 21. Lăzăreanu, *Cu privire la...*, *239—243* ; 22. [illegible] Coval, *File din istoria presei democratice moldoveneşti*, Chişinău, Cartea moldovenească, 1972, *passim* ; 23. Cornea, *Originile*, *671* ; 24. N. A. Ursu, *Introducere* la Gheorghe Asachi, *Opere*, I, Bucureşti, Minerva, 1973, *XXIV—XXV*.

R.Z.

ALBINEŢ, Ioan (c. 1821 — 12.XI.1878, Iaşi), traducător. În 1831, la Gimnaziul Vasilian din Iaşi este înscris ca bursier Iancu Albineţ, în vîrstă de 10 ani, fiu de negustor. El figurează în anul următor ca elev în aceeaşi şcoală printre „stipendiştii din clasa de jos" ; în 1835 absolvă liceul şi se prezintă la examenele pentru anul I, filozofie, la Academia Mihăileană. Este, probabil, una şi aceeaşi persoană cu **A.**, numit în 1838, din repetitor, profesor suplinitor de retorică la Academia Mihăileană şi care, în acelaşi an, traduce şi prelucrează din germană *Macroviotica* lui I. F. Sobernnheim. **A.** face parte din personalul didactic ridicat sub îndrumarea lui Gh. Asachi. La Iaşi, el predă istoria universală şi istoria naţională. Scoate un *Manual de istorie a Moldovei*, în două volume, în 1845. Concomitent, este profesor de retorică. Între 1870—1873, a fost directorul internatului Liceului Naţional din Iaşi. **A.** nu are o activitate literară propriu-zisă. El sprijină, cu forţe modeste, iniţiativele culturale ale lui Gh. Asachi. Frecventa salonul literar format în Iaşi în jurul lui Asachi care, în 1842, scoate *Lexiconul de conversaţie* (traducere şi adaptare a unui lexicon nemţesc), la care a colaborat şi **A.** La îndemnul lui Asachi, **A.** traduce din Schiller *Nestatornicia norocului* (3). Nu se cunoaşte însă soarta acestei traduceri.

— 1. G. Bogdan-Duică. *Schiller la români*, LU, IV, 1905, 9; 2. Urechia, *Ist. şc.*, II, *46, 57, 82, 320;* 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *175* ; 4. *[Informaţii biografice]*, ALN, 1935, *50, 395, 397, 403* ; 5. Predescu, *Encicl.*, *17* ; 6. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *370, 371, 386.*

S.C.

ALBINI, Septimiu (1861, Şpring, j. Alba — 7.XI.1919, Cut, j. Alba), scriitor. Fiu al lui Vasile Albini, administrator de moşie şi apoi notar comunal, **A.** a urmat liceul la Sibiu şi la Blaj. Din 1879, a fost student la Facultatea de litere a Universităţii din Viena, pe care a terminat-o în 1883. Membru al societăţii „România jună", era adept al aripii junimiste, participînd activ la serbarea organizată, în 1882, în onoarea Junimii şi vorbind cu acest prilej despre *Titu Maiorescu şi poezia românească*. Din 1886, e numit profesor la Şcoala civilă de fete a Astrei din Sibiu, apoi, din 1887, director al ei. În mai 1886, **A.** devine redactor responsabil al „Tribunei" din Sibiu, funcţie pe care a deţinut-o pînă în 1894. În această calitate, el a desfăşurat o întinsă campanie de apărare a drepturilor românilor din Transilvania. Articolele sale sînt scrise pe un ton violent, **A.** combătîndu-şi adversarul cu probe edificatoare *(Un nou filoromân, O pungăşie literară)*. Între 1892 şi 1894 a fost secretar al Partidului naţional român. Ca urmare a neobositei sale activităţi de militant, **A.** a fost închis în repetate rînduri (1889, 1890, 1891) de autorităţile ungureşti. În cursul unei asemenea detenţiuni, traduce pentru „Biblioteca populară" a „Tribunei", romanul *Homo sum* de Georg Ebers, tipărit, ca, dealtfel, majoritatea scrierilor sale, sub pseudonimul G. A. Mugur. Consecinţă a participării sale la acţiunea

de pregătire a Memorandumului, scriitorul este condamnat, din nou, la doi ani şi jumătate de temniţă, dar, refuzînd să recunoască legalitatea sentinţei, trece munţii, stabilindu-se din 1894 în Bucureşti, unde lucrează în cadrul Academiei Române. A făcut parte din comitetul însărcinat cu alcătuirea culegerii *Anul 1848 în Principatele Române*, scriind şi introducerea la cel de-al şaselea volum (apărută şi separat, cu titlul *1848 în Principatele Române*).

Ca scriitor, **A.** face parte dintre povestitorii realişti transilvăneni, apăruţi îndată după I. Slavici. El e adversar al idilismului rustic, al personajelor şi situaţiilor false şi al stilului dulceag. Nuvelele lui **A.** sînt inspirate din actualitatea satului ardelean, a cărui atmosferă o evocă. Prilejurile sînt numeroase, cele mai multe fiind oferite de personajele centrale ale povestirilor. După descrierea aspectului lor fizic, făcută concis în introducere, urmează un dezvoltat portret moral. Individualitatea eroilor este bine circumscrisă, deşi nu aici se îndreaptă atenţia scriitorului, atras cu predilecţie de motivarea socială a personajelor. Satul este descris cu detaşarea ironistului, dar şi cu umor şi simpatie. Polemica antiidilistă apare uneori în chip manifest şi cu o maliţie abia disimulată, precum în tabloul satului Brustureni. Personajele principale sînt, de cele mai multe ori, oameni aparte, cu trăsături aproape caricaturale, la un pas de ridicol, adesea parodii ale idilicului : Niculiţă Breazu, Iacob Străinu zis Potaie ş.a. Dialogurile sînt hazlii, limbajul are savoarea elementului popular şi a regionalismului bine folosit. Însă darul de povestitor al lui **A.** nu e fără cusur, legătura dintre episoade nefiind prea sigură, adesea neîndemînatică, iar atmosfera nu totdeauna unitară.

Convins că numai în sate se află adevărata viaţă naţională, **A.** a acordat atenţie deosebită folclorului. Inserînd în paginile „Tribunei" o valoroasă prezentare a colindelor ardeleneşti de Crăciun, el discută textul poetic în ansamblul practicilor tradiţionale, alcătuind un tablou viu şi cuprinzător. Cele mai multe colinde sînt culese de **A.** din satul natal, altele din satele vecine. Scriitorul le transcrie cu fidelitate, atent la păstrarea particularităţilor lexicale regionale, asupra cărora dă explicaţii. În culegerea sa, a inclus numeroase tipuri de colinde, exemplificate cu un material bogat.

— *În ce limbă să facem instrucţiunea copiilor noştri*, TR, III, 1886, 261—267 ; *Din seara de Crăciun*, TR, IV, 1887, 31—42 ; *Un sărac avut*, TR, V, 1888, 190—191 ; *O seară în Brustureni*, TR, VI, 1889, 130—136, reed. în PAB, *86—111* ; *Un nou filoromân*, TR, VII, 1890, 27—29 ; *O pungăşie literară*, TR, VII, 1890, 110 ; *Concursul literar al „Tribunei"*, TR, VII, 1890, 264 ; *Politica românilor din Ungaria. Trecut, prezent, viitor*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1909 ; *1848 în Principatele Române*, Bucureşti, Tip. Independenţa, 1910 ; *Direcţia nouă în Ardeal. Constatări şi amintiri*, IB, *3—37*. — **Tr.** : Georg Ebers, *Homo sum*, Sibiu, Institutul tipografic, 1891.

— 1. *Procesul de presă a lui Parteniu Cosma contra Septimiu Albini*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1889 ; 2. *Morţii noştri*, CAA, 1921, *138* ; 3. Ioan Georgescu, *Şcolile din Blaj*, BG, IV, 1933, 6 ; 4. I. Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 5. Iorga, *Oameni*, IV, *89* ; 6. *Scrisori—Hodoş, 66—75* ; 7. Breazu, *Studii*, I, *191—192, 209.*

D.M.

ALBINUŞA v. **Floarea darurilor.**

ALBUM ŞTIINŢIFIC ŞI LITERAR, publicaţie periodică apărută în Bucureşti, la 9 şi 16 februarie 1847, sub redacţia juristului C. N. Brăiloiu. Scoasă sub patronajul Asociaţiei literare a României, revista nu reuşeşte să reziste decît două numere, cel de-al doilea avînd şi un supliment. Intenţia redactorilor era, aşa cum se afirmă explicit şi cum o dovedeşte şi denumirea, să continue tradiţia „Propăşirii" („Foaie ştiinţifică şi literară"), considerată „cel mai intere-

sant jurnal ce am avut vreodată". Legătura de continuitate cu redacția revistei pe care și-o ia ca model se face și prin I. Ghica, autor al unui articol despre mijloacele de comunicație, prin Gr. Alexandrescu, care publică aici două poezii, și prin V. Alecsandri, colaborator cu poezia *Sburătorul.*

— 1. *[Articol-program]*, AȘL, 1847, 1, reed. în PLR, I, *112—113* ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 22—23* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *159* ; 4. Iorga, *Ist. presei*, *77* ; 5. G. Baiculescu, *O revistă puțin cunoscută din prima jumătate a secolului al XIX : „Album științific și literar" (București, 1847)*, SCB, III, 1960 ; 6. *Ist. lit.*, II, *244*.

A.T.

ALBUMUL LITERAR, supliment al jurnalului „politic-comercial" „Timpul" apărut la București, lunar, între decembrie 1856 și iunie 1857, sub redacția unionistului Gr. R. Bossueceanu. Încă din ianuarie 1855, era anunțată în „Timpul" editarea unui supliment beletristic intitulat „Albumul". Entuziastul ziarist și scriitor Gr. R. Bossueceanu nu izbutea, decît după aproape doi ani, în decembrie 1856, să scoată suplimentul literar al gazetei, de data aceasta cu titlul modificat. **A. l.** este o revistă literară redactată, pentru vremea aceea, într-o manieră modernă. Gr. R. Bossueceanu, cum mărturisește și singur, era un adept al crezurilor politice și literare ale lui C. Bolliac de după anul 1850. De aceea, în paginile **A. l.** apar multe din poeziile lui Bolliac, reproduse mai ales din volume. Dintre poeții cunoscuți ai epocii, colaborau cu versuri G. Crețeanu, C. D. Aricescu (o frumoasă elegie închinată memoriei lui N. Bălcescu și pictorului I. D. Negulici), Gr. Serrurie, C. Caragiali și, alături de aceștia, Al. Lăzărescu, C. I. Roattă și A. Popescu. Prin scrierile proprii, Gr. R. Bossueceanu se arăta un prozator destul de înzestrat. Alertele *Suvenire de călătorie,* amintind de cele scrise de V. Alecsandri, dovedesc talent descriptiv, un spirit de observație ascuțit și chiar subtilitate în alternarea descrierilor de natură cu notațiile relative la mediul social și la viața culturală. Versurile sale, nu la fel de izbutite, scrise sub vădita înrîurire a poeziei lui Bolliac, nu-și află un timbru și o cadență proprii. Conștient de slăbiciunile poeziilor sale, Bossueceanu le semna cu pseudonimul G. Ilar. Intuiție critică dovedea analizînd volumul *Armonii intime* al lui Al. Sihleanu. Recenzia îi oferea prilejul de a discuta poezia românească în ansamblul ei. El distingea în evoluția poeziei naționale trei etape. Prima, pînă la 1821, era etapa poeziei populare, caracterizată prin armonie, claritate și naivitate a expresiei. Între 1821 și 1848 situa cea de-a doua etapă, a poeziei „de primă regenerare", ilustrată prin activitatea lui V. Cîrlova, I. Heliade-Rădulescu și C. Bolliac și inspirată din grija pentru viitorul țării. În sfîrșit, a treia etapă, a „secundei regenerări", îngloba perioada contemporană lui și era dominată de lirica lui D. Bolintineanu. Al. Sihleanu, cu toate că poeziilor sale le lipsea unitatea realizării, era unul din fruntașii acestei perioade. De literatura populară revista se ocupa și într-o recenzie la culegerea de poezii populare românești alcătuită de D. H. Stanley și publicată la Londra. Rolul și valoarea estetică a folclorului erau evidențiate și cu această ocazie.

În aprilie 1860 se anunța reapariția **A. l.,** cu un program similar, de data aceasta ca supliment al ziarului „Secolul", redactat tot de Bossueceanu, dar proiectul nu s-a realizat.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 23* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *249—250* ; 3. Iorga, *Ist. presei, 111*.

R. Z.

ALBUMUL PELERINILOR ROMÂNI, publicație literară apărută la Paris, o dată pe lună, între 15 aprilie și 31 iunie 1851. Această revistă este, de fapt, o culegere de versuri ale poetului D. Bolintineanu. Apar aici, printre altele, *În exil,* dedicată „celor ce suferă mai mult", *La V. Al... Poetul Moldovii, La C... N...*, *Marș de război,* ca și *Sorin sau Tăierea boierilor la Tîrgoviște,* dramă în versuri.

R. Z.

ALECSANDRESCU, Vasile (19.X.1862—31.XII.1920, București), publicist și traducător. Învață la București, înscriindu-se, după absolvirea liceului, la Facultatea de medicină. Urmează totodată arta dramatică la Conservator și renunță la cursurile primei facultăți. Angajat ca actor la Teatrul Național din București, juca în 1884 rolul lui Popescu din *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale. Era apreciat ca un actor bun, specializat în roluri comice, interpretînd cu deosebire personaje molierești. Sub semnul înclinației spre comic și satiric se așează și măruntele lui încercări dramatice, reprezentate pe scena Teatrului Național din București : farsa „comico-sentimentală" *Chibrituri românești* (1883), localizările *O noapte în carnaval* — 1888 (după *Les Dominos roses* de A.-N. Hennequin și Delacour), *Nunu* — 1889 (după *Le Mari de la nourrice* de H. Meilhac și L. Halévy), *La vila regală* — 1898, *Mica publicitate* — 1900, precum și *Biciclista* — 1902 (localizare după A.-N. Hennequin). Traduce mai multe comedii, dintre care *Căsătorie silită* de Molière s-a jucat în 1888 în versiunea lui, pe cînd altele au fost doar publicate, nu și reprezentate. În 1900 actorul fusese scos la pensie. După această dată este casier al Teatrului Național din București. Omul de teatru Sică Alexandrescu este fiul lui **A.**

Încă din liceu, **A.** încercase să editeze cîteva reviste. „Păcală" și „Glumețul" erau foi umoristice, ca și „Curierul veseliii", publicație ce apare sub conducerea sa în 1884. Din 1890 pînă în 1895 scoate „Biblioteca familiei", revistă cu profil de magazin literar. Pentru a asigura apariția publicației (aici colaborează cîțiva scriitori din cercul „Literatorului"), el este redactorul cel mai zelos. Scrie numeroase articole, multă proză foiletonistică, versuri, publică localizări, traduce neostenit, din autori cel mai adesea obscuri. Meritorie este tălmăcirea unor poeme în proză ale lui Catulle Mendès, ca și a unor fragmente din proza lui A. Daudet și Maupassant. Colaborează și la alte periodice, în special la „Independentul" (1889—1892) și „Independentul literar ilustrat" (1892). Mai tîrziu, **A.** va colabora și apoi va fi director al revistei „Biblioteca modernă", apărută în 1908. Și aici scrie mult și de toate. Semna deseori Ozric, Vas. Al., Vasal, Vasco (pseudonime folosite și înainte de 1900, alături de Senea, Soldi, care pot fi, de asemenea, ale lui). De un anume interes documentar sînt medalioanele pe care le dedică unor actori mai de seamă ai epocii. În foiletonul revistei publică romanul *Viclenie socială,* apărut în volum în 1910, precum și un lung șir de povestiri ce vor alcătui volumul *Portrete de femei* (1913). Deși nu sînt lipsite de simțul observației, ca și de oarecare vervă ironică, satirică, atît romanul, cît și povestirile (intitulate pretențios nuvele) sînt

nişte ilustrări critice fără nuanţe, simplificatoare, ale moravurilor contemporane. Autorul este un colecţionar al faptului divers, iar acumularea rămîne factice, incapabilă să realizeze o imagine în care elementul social şi psihologic să fie semnificativ.

— *Chibrituri româneşti*, Bucureşti, Noua Tip. naţională, 1883 ; *O noapte în carnaval*, BIF, I, 1890, 1—10 ; *Conferinţele Ateneului*, BIF, I, 1890, 11—12 ; *La Vila regală*, BIF, I, 1890, 18—21 ; *Secretarul şi bucătarul*, BIF, I, 1890, 27—30 ; *Biciclista*, BMR, I, 1908, 1—10 ; *Mica publicitate*, BMR, II, 1909, 1—18, III, 1910, 2—3 ; *Vicienie socială*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1910 ; *Autorii fluieraţi*, BMR, V, 1912, 5—8 ; *Portrete de femei*, Bucureşti, Biblioteca modernă, 1913. — **Tr.** : Catulle Mendès, *[Povestiri, poeme în proză]*, IND, I, 1889, 25, INDI, II, 1892, 4, 8, 11, BIF, V, 1894, 14, VI, 1895, 1—3, 6, 7, 16—17 ; Schopenhauer, *Cugetări*, BIF, V, 1894, 5, 6 ; E. Labiche şi Delacour, *Păsărelele*, BIF, I, 1890, 31—41 ; H. Meilhac şi L. Halévy, *Loulou*, BIF, I, 1890, 43—46 ; L. Gozlan, *Familia Lambert*, BIF, I, 1890, 43 — II, 1891, 19 ; H. de Kock şi Ch. Potier, *Cine se ceartă se iubeşte*, BIF, II, 1891, 6—8 ; Molière, *Căsătorie silită*, BIF, II, 1891, 9—11 ; M. Carré şi P.-J. Barbier, *O dramă de familie*, BIF, III, 1892, 1—10 ; H. Chr. Andersen, *Hainele marelui duce*, IND, II, 1892, 46 ; H. W. Longfellow, *Notarul de la Périgueux*, INDI, II, 1892, 157 ; A. Anicet-Bourgeois şi M. Masson, *Marianna*, BIF, IV, 1893, 1—12 ; Jules Verne, *Cesar Cascabel*, BIF, II, 1891, 1 — IV, 1893, 12, *Martin Paz*, BIF, V, 1894, 1—11 ; Ed. Gondinet, *Şeful de divizie*, BIF, V, 1894, 1—14, VI, 1895, 1, 2 ; A. Daudet, *Casă de vînzare*, BIF, V, 1894, 3 ; H. Malot, *Doctorul Claude*, Bucureşti, Biblioteca familiei, 1894 ; Ch. Cros, *Călătoria la trei stele*, RT, I, 1894, 7—8 ; Guy de Maupassant, *Mama „Sălbateca"*, BIF, VI, 1895, 8 ; Delacour şi G. Mancel, *Bărbatul Idei*, BMR, III, 1910, 4—13, IV, 1911, 2—8 ; P. Hervieu, *Femeile de azi*, BMR, I, 1908, 1 — IV, 1911, 5 ; Emile şi Raoul de Najac, *Socrii mei*, BMR, IV, 1911, 9—14, V, 1912, 1—4 ; M. Bouchon, *Fiul fostului primar*, BMR, IV, 1911, 17—18, V, 1912, 1—8.

— 1. Mircea Demetriade, *Vasile Alecsandrescu*, BMR, III, 1910, 1 ; 2. Predescu, *Enciclop.*, *21* ; 3. Massoff, *Teatr. rom.*, III, IV, *passim* ; 4. Straje, *Dicţ. pseud.*, 12 ; 5. G. Bezviconi, *Necropola Capitalei*, Bucureşti, 1972, *48*.

G.D.

ALECSANDRI, Ioan (Iancu) (30.XII.1826—15.V.1884, Paris), scriitor. Frate mai mic al lui Vasile Alecsandri, a fost elev al pensionului lui V. Cuénim şi al Academiei Mihăilene din Iaşi. Prieten cu N. Bălcescu şi C. Negri, întreprinde călătorii în străinătate împreună cu ei. A luat parte activă la revoluţia de la 1848, sprijinind apoi intens emigraţia română. Alături de fratele său mai mare, **A.** a fost unul dintre fruntaşii unioniştilor din Moldova. După înscăunarea lui Al. I. Cuza, a primit, în 1859, gradul de maior, iar în 1863 pe cel de locotenent-colonel. Aghiotant al domnitorului, a îndeplinit, între 1860—1866, funcţia de agent diplomatic al României la Paris şi Londra. În această calitate, a susţinut, cu o desăvîrşită abilitate, politica lui Cuza, reuşind să păstreze, în cele mai dificile circumstanţe, o unanim recunoscută demnitate a comportării. Demisionat după lovitura de stat din februarie 1866, pleacă la Paris, unde îşi întemeiase o familie. Păstrînd permanent legătura cu ţara, trimite la ziarul „Pressa", între 1879—1881, numeroase corespondenţe pariziene, scrise într-un stil vioi şi elegant. Participant ocazional la şedinţele Junimii, **A.** a fost de faţă cînd Eminescu a citit poemul *Călin (File din poveste)*, manifestîndu-şi entuziasmul şi într-o scrisoare adresată lui T. Maiorescu. Veritabil eseu, scrisoarea stabileşte o serie de înrudiri între *Scrisoarea I* a lui Eminescu şi un text caldeean, afirmînd că, chiar dacă poetul român l-ar fi cunoscut, el a reuşit să ofere „cea mai bogată şi mai strălucitoare" cosmogonie poetică din cîte se cunosc.

Apărută în „Convorbiri literare", nuvela *Dor de morţi* este primită favorabil, între alţii şi de T. Maiorescu. Subiectul e simplu : vizitînd o mănăstire, Iorgu, eroul nuvelei, se îndrăgosteşte de o călugăriţă. Cei doi tineri nu se pot vedea multă vreme ; revenit la mănăstire, Iorgu află că maica Maria murise, aşteptîndu-l. Întîmplarea este povestită la persoana întîi, făcîndu-se o apologie a „dorului", în sensul romanticului *Sehnsucht*, autohtonizat şi considerat o sublimare a unor tendinţe spirituale concentrate într-o singură tensiune, care subjugă definitiv personajele nuvelei : Maria moare copleşită de intensitatea dorului, Iorgu trăieşte sub spectrul unui dor „lung şi neadormit". Astfel, eroul rămîne un înstrăinat, un rătăcit, rostul său adevărat aflîndu-se într-o lume ideală, a comuniunii spirituale. Întreaga nuvelă emană o puritate mistică, amintind pe alocuri de atmosfera sumbră a lui Dostoievski. Iorgu e un suflet nevinovat, un „naiv", un „lunatec". El îşi aşteaptă moartea, zbătîndu-se într-un „chin dulce şi grozav", de aspect masochist. Înrudit cu Dionis al lui Eminescu, el face parte dintr-o galerie mai largă, în care se distinge prin acurateţea liniilor şi delicateţea desenului.

Prelucrată, probabil, după un autor francez, rămas încă neidentificat, *Morunul* este o comedie de situaţii, adaptată desăvîrşit realităţilor sociale româneşti, cu încurcături neprevăzute şi răsturnări spectaculoase. **A.** a tradus din C. Flammarion, într-o limbă deosebit de îngrijită şi cu o frază curgătoare. A tălmăcit, de asemenea, o lucrare a lui Montesquieu sub titlul *Considerări asupra cauzelor măririi şi decăderei romanilor*, a doua traducere în literatura română a acestei scrieri a gînditorului francez.

— *Odă la Unirea românilor*, CCD, I, 1857, 11, reed. în CL, XIX, 1885, 2 ; *Dor de morţi*, CL, XVII, 1883, 9 ; *O scrisoare a lui Iancu Alecsandri adresată domnului [T. Maiorescu]*, CL, XVIII, 1884, 4 ; *Morunul*, CL, XIX, 1885, 6 ; *Note zilnice*, LAR, IV, 1899, 8—11. **Ms.** : *[Însemnări literare]*, B.A.R., ms. 796, ms. 797. — **Tr.** : C. Flammarion, *Lumele celelalte*, CL, XVIII, 1884, 3. **Ms.** : Montesquieu, *Considerări asupra cauzelor măririi şi decăderei romanilor*, B.A.R., ms. 1742.

— 1. I. Alecsandri, *[Scrisoare către T. Maiorescu, 1883]*, B.A.R., ms. 3351, f. *42—43* ; 2. I. Alecsandri, *[Scrisori către V. Alecsandri, 1884]*, DLJ, *119—176* ; 3. I. Carcalechi şi Il. Ch [endi], *Iancu Alecsandri, fratele poetului*, LU, IV, 1905, 11 ; 4. Il. Chendi, *Iancu Alecsandri. Fratele poetului*, VL, I, 1906, 43 ; 5. Sever Zotta, *La centenarul lui Vasile Alecsandri*, Iaşi, 1921, *24, 26—27, 32—36, 73—84* ; 6. G. Bogdan-Duică, *Ioan Alexandri*, NN, I, 1927, 16—19 ; 7. R. V. Bossy, *Agenţia diplomatică a României la Paris*, Bucureşti, Cartea românească, 1931, *passim* ; 8. O. Boitoş, *Două scrisori ale lui Ion Alecsandri*, CL, LXIV, 1931, iulie-august ; 9. Perpessicius, *Ioan Alecsandri*, RFR, X, 1943, 2 ; 10. I. E. Torouţiu, *Descoperirea unei lucrări inedite a lui Iancu Alecsandri*, CL, LXXVI, 1943, 2 ; 11. Alecsandri, *Corespondenţă*, *3—17, 64, 189* ; 12. Cornelia Bodea, *Cu Iancu Alecsandri în Anglia şi Scoţia la 1850*, STD, XXIV, 1971, 2 ; 13. Mănucă, *Scriit. jun.*, *5—17*.

D. M.

ALECSANDRI, Vasile (21.VII.1821 sau 14.VI.1818 ⟨106⟩, Bacău — 22.VIII.1890, Mircești, j. Iași), scriitor. Părinţii lui **A.** sînt sulgerul Vasile Alecsandri şi Elena Cozoni, fata unui grec românizat. Din cei şapte copii, în viaţă rămaseră numai trei : frumoasa Catinca, măritată cu paşoptistul C. Rolla, Iancu, viitorul colonel şi literat şi, în fine, Vasile, viitorul mare poet. Om cu stare şi deschis la minte, sulgerul asigură copiilor o creştere aleasă. **A.**, ca şi M. Kogălniceanu, ia lecţii mai întîi (1827—1828) de la dascălul maramureşean Gherman Vida, trecînd apoi la pensionul lui V. Cuénim (1828). A urmat călătoria, pentru studii, la Paris (1834), unde, la 27 octombrie 1835, îşi trece bacalaureatul. A încercat să studieze chimia şi medicina ; simţind însă că îi lipseşte orice înclinaţie, se înscrie (1836) la Facultatea

de drept, pe care o părăsește la fel de repede (1837). Nu i-a fost dat să ajungă nici inginer, după ce, în 1838, urmase școala preparatoare a lui Bonin, pregătindu-și bacalaureatul în științe, pe care, însă, nu-l obține. Între timp, în țară, fusese făcut comis, dar rangurile (1841 — spătar ; 1853 — postelnic ; către 1859 — vornic) îl lasă destul de rece. În firea lui **A.** e o curioasă îngemănare de feneanță și dor de ducă. În 1839, el face, împreună cu C. Negri și N. Docan, un voiaj în Italia, care îi lasă cele mai dulci suveniruri. Prin Viena, avea să se înapoieze în țară unde, între timp, fusese numit „șef de masă" la serviciul scutelnicilor și al pensiilor din Departamentul Finanțelor, de unde va demisiona în 1846. În 1840, an foarte însemnat pentru **A.**, scriitorul e chemat la conducerea Teatru-Național din Iași, pe care o va gira împreună cu M. Kogălniceanu, C. Negruzzi și cu profesorul P. M. Câmpeanu. Prin 1842—1843, în urma unor călătorii în munții Moldovei, scriitorul are revelația poeziei populare și, din acest moment, destinul său poetic își va găsi adevăratul făgaș. În 1844 e redactor la revista „Propășirea". În anul următor merge la Lemberg și Viena să-și caute de sănătate, iar în 1846 face un nou și lung periplu (Constantinopol, Brusa, Atena, Insulele Ionice), oprindu-se mai multă vreme în Italia, la Veneția, unde își trăiește idila cu Elena Negri care, bolnavă fără scăpare, avea să-și dea sfîrșitul prea curînd, în drum spre țară. În 1848, poetul se dăruie cu entuziasm cauzei revoluției. El e, probabil, acela care redactează un proiect de revendicări, scrie poezii agitatorice (*Către români*, devenită *Deșteptarea României*), care au un viu răsunet. După lichidarea mișcării, se refugiază, ca mulți alții, în Bucovina, apoi în Ardeal ; la Brașov, el compune un vehement memoriu politic, *Protestație în numele Moldovei, a Omenirei și a lui Dumnezeu ;* colaborează, de asemenea, la redactarea programului politic și democratic *Principiile noastre pentru reformarea patriei*, propovăduind „libertatea, egalitatea, frățietatea", precum și unirea celor două Principate. E cooptat, în Bucovina, într-un comitet al revoluționarilor moldoveni, fiind desemnat secretar. La Paris el nu are odihnă, își pune în joc tactul și abilitatea diplomatică, mizînd și pe farmecul său de om de lume, făcîndu-și tot felul de relații utile, scriind articole, nesemnate, în presa pariziană, pledînd cauza provinciilor românești. Toate documentele și actele însemnate, emise de emigranții români, poartă și semnătura lui **A.** care, probabil, a redactat sau numai a colaborat la redactarea unor manifeste, memorii, scrisori. În 1849, e ales de către exilații din Brusa membru al Comitetului unic al emigrației din Moldova și Muntenia. Între anii 1850 și 1853 scriitorul diriguiește Arhivele Statului din Iași, între alte măsuri elaborînd un proiect pentru reorganizarea acestor arhive. Călătorește iarăși, prin Anglia, Franța și Germania (1851). În 1852 încearcă să scoată „România literară", suspendată însă de cenzură mai înainte încă de a fi difuzată. În 1853, după un popas pe continentul african, **A.** trece în Spania, iar de acolo spre Paris, avînd drept tovarăș de voiaj pe Prosper Mérimée, cu care se întreține despre poezia noastră populară. În anul următor e din nou la Londra, apoi la Paris, dar, murindu-i părintele, trebuie să se întoarcă în țară. Acum face un gest de mare democrat, dezrobindu-și țiganii de pe moșia de la Mircești. În 1855 apare, în în fine, „România literară". Încă o călătorie la Paris, iar de acolo — spre Crimeea, pe frontul de la Sevastopol, unde e înfiorat de priveliștea războiului. Pentru înfăptuirea Unirii, unul din visele sale din tinerețe, nu precupețește nici un efort, fie în țară, fie la Paris, dovedindu-se încă o dată un diplomat iscusit. E printre cei care semnează petiția către domnitorul Grigore Al. Ghica, în care se cerea unirea Moldovei cu Muntenia. Face parte din grupul unionist, fiind ales în Comitetul central al Unirii. Scrie poezii mobilizatoare *(Hora Unirei)*, care se recită și se cîntă cu înflăcărare ; e ales în Divanul ad-hoc al Moldovei, însă, fiind suferind, precum și din alte motive, renunță să-și exercite mandatul de deputat al Bacăului. În 1858, sub Cămămăcămie, **A.** e secretar de stat provizoriu la Postelnicie, în care calitate contribuie la adoptarea unor măsuri pentru asigurarea libertății presei. La un moment dat, avea considerabile șanse de a fi ales domn. Renunță, însă, mai întîi în favoarea lui C. Negri, susținînd în cele din urmă, cu căldură, pe Al. I. Cuza. În 1859, trimis al domnitorului Cuza, **A.**, ministru de Externe al Moldovei, are de îndeplinit o misiune diplomatică delicată, de mare răspundere, obținînd adeziunea și sprijinul unor personalități politice apusene, precum Napoleon al III-lea, Victor-Emmanuel II, regele Piemontului, Cavour și alții. El descinde cu această ocazie în nordul Italiei, unde se desfășurau ostilitățile dintre trupele franceze și italiene și cele austriece (evenimentele îi inspiră poezii ca *La Palestro, La Magenta, Pilotul*). În țară, devine ministru de Externe al Țării Românești în guvernul prezidat de Ion Ghica. În 1860, **A.** ia hotărîrea, întrucîtva neașteptată, de a părăsi arena politică, retrăgîndu-se, din 1863, la conacul său de la Mircești. El va mai duce însă la bun sfîrșit, la dorința domnitorului, o misiune secretă pe lîngă Napoleon al III-lea. Nu primește să fie senator, dar nu refuză în schimb alegerea sa ca membru al Societății Academice Române, unde va susține principiul fonetic în ortografie. În urma unor divergențe, se retrage însă, dar va fi investit ulterior cu titlul de membru onorific. La insistențele lui M. Kogălniceanu, el candidează ca deputat și este ales. Compune, în 1871, un *Imn lui Ștefan cel Mare*, la solicitarea comitetului pentru organizarea serbării de la Putna. În

1879, juriul felibrilor, de la Montpellier, la propunerea poetului Fr. Mistral, îi decernează premiul pentru *Cîntecul gintei latine*. Dacă ecoul pe plan european e destul de slab, deşi versurile, cu totul modeste, sînt traduse în numeroase limbi, în schimb, în ţară, evenimentul declanşează un mare entuziasm,**A.** consacrîndu-se acum ca un adevărat poet naţional. El are parte de onoruri, fiind sărbătorit cu un fast care provoacă, firesc, invidii şi nemulţumiri. Campania de denigrare şi chiar de contestare a poetului nu se lasă aşteptată, fiind iniţiată de Al. Macedonski şi continuată, mai tîrziu, de B. Delavrancea, Al. Vlahuţă, Tr. Demetrescu şi alţii. **A.**, foarte demn şi aulic faţă de detractorii săi, nu ripostează, dar va răspunde argumentat şi, altă dată, drastic, T. Maiorescu, luînd apărarea poetului, pe care îl situase în fruntea „direcţiei noi" a literaturii noastre. În 1883, **A.** face o nouă călătorie în Apus ; este anul îmbolnăvirii lui M. Eminescu şi **A.** conferenţiază la Ateneul Român în beneficiul celui care, mai demult, în *Epigonii*, îl numise „rege-al poeziei". În 1884 este senator, iar în 1885 e ministru plenipotenţiar la Paris. Însă starea sănătăţii lui e din ce în ce mai gravă. Poetul suferea de cancer, dar, ignorînd natura bolii, nu-şi pierde curajul, deşi momentele de deprimare nu lipsesc. A murit, împăcat, în conacul de la Mircești.

A fost o zodie norocoasă aceea în care s-a născut scriitorul. Cu firea lui senină şi echilibrată, **A.** părea că trece prin viaţă cu o anume nonşalanţă, gata oricînd să guste o plăcere, cu delicii de rafinat epicureu. E înclinat spre confort şi reverie, dar tînjeşte mereu să cutreiere prin ţinuturi cu un soare blînd şi o climă dulce. E uneori infatuat şi distant, mai ales vizavi de noua generaţie, dar are un suflet duios, generos, afectuos cu cei apropiaţi. Acest om pe care Eminescu l-a văzut „veşnic tînăr şi ferice" a fost un entuziast, un neobosit combatant întru împlinirea visurilor generaţiei sale : Unirea şi independenţa naţională. În lupta pe tărîm social, politic, ca şi pe acela cultural, **A.** se dovedeşte un spirit angajat, capabil de dezinteresare şi abnegaţie, un om lucid, care priveşte dincolo de epoca lui, acţionînd prin orice mijloace, printre care, nu în ultimul rînd, prin intermediul teatrului, al literaturii în genere, socotită, ca la toţi paşoptiştii, o armă de luptă, dar şi un indispensabil factor de instrucţie şi educare. Nici un curent, din cele care străbat epoca, nu şi-l poate cu totul integra. **A.** şarjează ridicolele care decurg din importul pripit de civilizaţie, dar ia în răspăr, cînd este cazul, şi conservatorismul retrograd. E un moderat care, îndeosebi pînă la 1860, stăruie în revendicări de ordin social şi naţional-democratic. În paşoptismul scriitorului e o pornire junimistă. E patriot sincer şi dezinteresat, dar alunecă uneori în xenofobie.

Vocaţia mare a lui **A.**, providenţială pentru cultura noastră, e aceea de ctitor. El este un deschizător de drumuri care, în literatură, încetăţeneşte genuri noi, cultivînd, de la fabulă pînă la roman, mai toate speciile literare. Scriitorul a triumfat, la vremea sa, mai ales ca poet. El însuşi se socotea un bard al naţiunii şi, de aceea, nici nu alegea revistele în care publica (semnînd, uneori, cu pseudonime ca Vlad Moraru, Ştefan Molna, V. Cotnariu) : „Albina românească", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Dacia literară", „Bucovina", „Zimbrul", „Steaua Dunării", „Concordia", „Ilustraţiunea", „Revista română", „Lumina", „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina", „Columna lui Traian", „Revista contimporană", „Literatorul" ş.a. Colaborînd, încă din 1867, la „Convorbiri literare", scriitorul nu a fost, pînă la urmă, un junimist. Teoriile estetice ale Junimii, dacă nu îi erau străine, în orice caz nu erau şi ale sale. Relaţiile cu societatea al cărei mentor era T. Maiorescu au fost corecte, cordiale. Scriitorul se complăcea în atmosfera de respect şi chiar de veneraţie cu care era înconjurat de junimişti, măguliţi şi ei de sporul de prestigiu pe care autoritatea unei asemenea personalităţi îl asigura societăţii lor.

A. n-a fost un spirit teoretic, dar a simţit nevoia, totuşi, de a formula (în prefeţe, studii, articole) acele principii după care s-a călăuzit. El crede, romantic, în chemarea mesianică a scriitorului, însă, totodată, în menirea socială a artei. Literatura trebuie să educe şi să înrîurească, funcţia ei fiind una morală şi patriotică. Dar, pentru a fi viabilă, ea trebuie să fie naţională, inspirîndu-se din realitate, din actualitate, ca expresie a vieţii unei naţiuni.

Înainte de **A.** se mai făcuseră culegeri de folclor. **A.**, deci, nu descoperă, el, folclorul dar, mai mult decît oricine, dincolo de însemnătatea etnografică sau culturală a poeziei populare, el licitează valoarea ei estetică, ce îl entuziasmează pînă într-atît încît îi smulge afirmaţia, privită mai tîrziu cu oarecare ironie, că „românul e născut poet". Prin contaminarea cu folclorul, socoteşte poetul, literatura naţională s-ar putea regenera. În poezia populară, **A.** depistează întotdeauna nota patriotică şi socială, precum şi informaţia ori aluzia istorică. Romantic, în spiritul vremii, în comentariile sale din culegerea *Balade adunate şi îndreptate* (1852—1853), în ediţia din 1866 *(Poezii populare ale românilor)*, în schimb, consideraţiile lui capătă o alură mai metodică (se vorbeşte, de pildă, despre circulaţia internaţională a unor subiecte şi motive). Piesele sînt recoltate din toate regiunile locuite de români, **A.** fiind cel dintîi care constată unitatea folclorului românesc. Într-un articol aparte el se va ocupa şi de melodiile populare. A încercat o clasificare pe specii a folclorului : cîntece bătrîneşti (balade), doine (cîntece de dor), cîntece haiduceşti (de codru), hore sau cîntece de jale, clasificare preluată de mulţi folclorişti, între care cei ardeleni şi bănăţeni. „Giuvaerurile" poetice găsite de **A.** au fost primite de către mulţi cu entuziasm (Eminescu, Hasdeu, Maiorescu). Scriitorul, încurajat şi de Elena Negri, îşi continuă acţiunea romantică de culegător de folclor. El dă şi o versiune franceză a baladelor, căreia Mérimée îi consacră o recenzie, comentată de Sainte-Beuve. **A.** intervenise în texte — ceea ce a stîrnit proteste — convins că numai astfel se poate restitui nestematelor culese de dînsul frumuseţea lor originară. A adăugat uneori versuri, alteori a născocit „cîntece" întregi *(Movila lui Burcel, Cîntecul lui Mihai Viteazul* şi altele). Din variante disparate a reconstituit capodopere ca *Miorița* sau *Toma Alimoş*. Odată cu publicarea acestor culegeri, poezia noastră cultă, după expresia lui D. Bolintineanu, „se români". **A.** era conştient că acţiunea sa are şi un sens patriotic, politic, materialele adunate constituind un argument de netăgăduit în sprijinul drepturilor acestui popor la unitate naţională şi emancipare socială.

Primele manifestări literare ale lui **A.** sînt în limba franceză, unele — publicate în „Spicuitorul moldorom**ă**n" : *Le Cosaque, La Jeune fille, Á monsieur de Lamartine* (traduse de I. Poni, D. Gusti şi, respectiv, Gh. Asachi), altele — nepublicate. Sînt încercări romanţioase, unele cu o tentă exotică şi fantastică, subjugate lui Lamartine şi Hugo. **A.** e un fin cunoscător al limbii franceze, în care îşi va redacta o mare parte din scrisori, versiunea franţuzească a baladelor (1855), o comedie *(Les Bonnets de la comtesse*, refuzată, în 1864, la Comedia Franceză şi tipărită în „La Semaine de Vienne"), versuri ocazionale. Contactul cu lirica populară e însă decisiv pentru tînărul poet, care publică, în 1843, în „Albina românească" şi în „Calen-

dar pentru poporul român", niște versuri surprinzătoare prin noutatea viziunii, prin timbrul lor robust și aerul de prospețime pe care îl degajă *(Tătarul, Hora, Cîntic haiducesc, Cîntic ostășesc)*. Între anii 1840—1862, el va compune, în manieră folclorică, un întreg ciclu de *Doine* (haiducești, țărănești, ostășești, ori inspirate din credințe și superstiții populare). E o ambianță insolită, o împletire de real și fabulos, cu o aură de feerie, adăpostind idile grațioase sau fremătînd de un senzualism frust. Personajele descind din basme și din mituri (strigoi, zburătorul, feților-ofeți), din legende populare sau istorice *(Altarul Mănăstirei Putna)*, **A.** fiind unul dintre primii care prelucrează, la noi, asemenea motive. Cîteodată, tablourile, limpezi, dinamice, spectaculoase *(Groza)*, se voalează de un mister, care se risipește curînd. Vrăji și descîntece se torc, în incantații stranii *(Baba Cloanța)*, dar magicul se răsucește în grotesc. Pe alocuri, sînt diseminate accente sociale și patriotice. Invenția e ca și absentă, iar expresia — mărunțită în diminutive și edulcorată, altfel simplă, energică și fluentă. Limba, fără a fi bogată, e naturală și armonioasă, avînd firescul oralității și al versului popular. Unele doine *(Sora și hoțul, Doina)* îl vor înrîuri pe Eminescu *(Făt-Frumos din tei, Povestea teiului, De-aș avea...)*. O baladă ca *Strigoiul* e compusă împreună cu C. Negri (la fel ca și poezia *O noapte la țară — O noapte la Blînzi)*. Al doilea ciclu, *Lăcrimioare* (1845—1847), din volumul *Doine și lăcrimioare*, celebrează dragostea poetului pentru Elena Negri *(Steluța)*. Poeziei de dragoste a lui **A.** nu-i lipsește sinceritatea, ci fiorul, izgonit de discursivitate și de unele dulcegării, cu inflexiuni din lirica anacreontică, din romanțe și cîntecul de lume. Erotica, plină de efuziuni, de simțăminte duioase și grațioase, e impregnată de o tristețe blîndă și senină. Melancolia e ușoară și trecătoare. **A.** e un poet jubilant, euforic, expansiv, vestind tuturor bucuria dragostei împărtășite. O dragoste tihnită, împăcată, fără neliniște sau suferință, la care întreaga natură e chemată pentru a lua parte. Veneția însăși *(Veneția, Barcarola venețiană, Gondoleta)*, cu înfățișarea ei cernită, protejează fericirea junilor îndrăgostiți. Cînd iubita, „dulce înger", nu mai este, jalea poetului e sinceră *(Pe marea)*, dar, ca artă, facilă și neconvingătoare. El se mîngîie cu duioasele suvenire, cu blînde reverii, care îi poartă gîndul spre ținuturi exotice ; el are nostalgia mării, a climatului mediteranean, un veșnic dor de pribegii *(Bosforul, Dor de călătorie)*. Meditația e uneori tînguitoare *(Pe malul mării)*, fugară, lăsînd loc fie altei idile *(Dridri)*, fie, mai ales, unei alte poezii, de factură socială, patriotică *(Dezrobirea țiganilor, Adio Moldovei !)*. Fabula, romanța, dedicația pe album întregesc și acest ciclu, *Suvenire*, al treilea din primul volum al lui **A.** *(Doine și lăcrimioare)*. El va fi continuat cu *Mărgăritărele* (1852—1862). Sînt și aici doruri gingașe, același chef de hoinăreală, cu posibile sugestii din *Orientalele* lui V. Hugo *(O noapte la Alhambra, Seguidilă, El R'baa)* ; se adaugă notațiile lirice de pe frontul din Crimeea *(La Sevastopol)* și din războiul de eliberare a Piemontului. **A.**, însă, nu mai este acum doar trubadurul senin și ferice, care cîntă farmecul iubirii și al tinereții *(Vis de poet)*. E și o altă poezie, susținută de o tensiune agitatorică *(Deșteptarea României, Cîntice și sărutări, La poeții români, Hora Unirei)*, net patriotică și cetățenească, cu accente vehemente, ajungînd pînă la imprecație *(Moldova în 1857)* și sarcasm *(Noaptea Sfîntului Andrii)*. Doina și legenda *(Înșiră-te-mărgărite)*, cîntecul de lume și sonetul întregesc configurația acestui ciclu, care îl va înrîuri pe Eminescu.

Ciclul *Pasteluri*, de fericită inspirație, a fost compus, în cea mai mare parte, între anii 1867—1869. E o poezie a peisajului rustic, contemplat de către un horațian, care degustă calm farmecul fiecărui anotimp, exultînd la venirea primăverii, dar savurînd, totodată, pitorescul decorului hibernal. Totul respiră armonie, o împăcare senină cu rînduiala veșnică a firii. Un spirit clasic, de ordine și cumpătare, domnește pretutindeni. Îmbătat de splendoarea peisajului scăldat în lumină sau înveșmîntat în straie de iarnă, poetul, retras în casă, la gura sobei *(Serile la Mircești)* — el are teroare de intemperii — se lasă invadat de reverii, rar adumbrite de melancolie, deslușind, în jocul limbilor de foc, plăsmuiri fantastice. Gerul, iarna sînt personificate *(Gerul, Iarna)*, ca în mitologia populară. Un imn e înălțat îndeletnicirilor agreste (semănatul, cositul), săvîrșite, cu voioșie, de țărani radioși. Țăranul apare exuberant și euforic, în idile grațioase și artificiale *(Rodica)*. E un lirism descriptiv, bucolic, contaminat și de poezia parnasiană. Dealtfel, chiar termenul „pastel" este împrumutat, probabil, de la Th. Gautier. Un semn de rafinament plastic e înclinația către miniatură *(Pastel chinez, Mandarinul* — care prefigurează rondelurile macedonskiene). Pastelurile lui **A.** au avut înrîurire și asupra altor scriitori, de la Eminescu și Delavrancea, la G. Coșbuc, Duiliu Zamfirescu, St. O. Iosif.

Intenția lui **A.** a fost, încă de la primele sale doine, aceea de a înfăptui o epopee națională, avînd drept surse de inspirație istoria noastră și folclorul. Legendele, scrise între anii 1864—1875, cu unele sugestii din

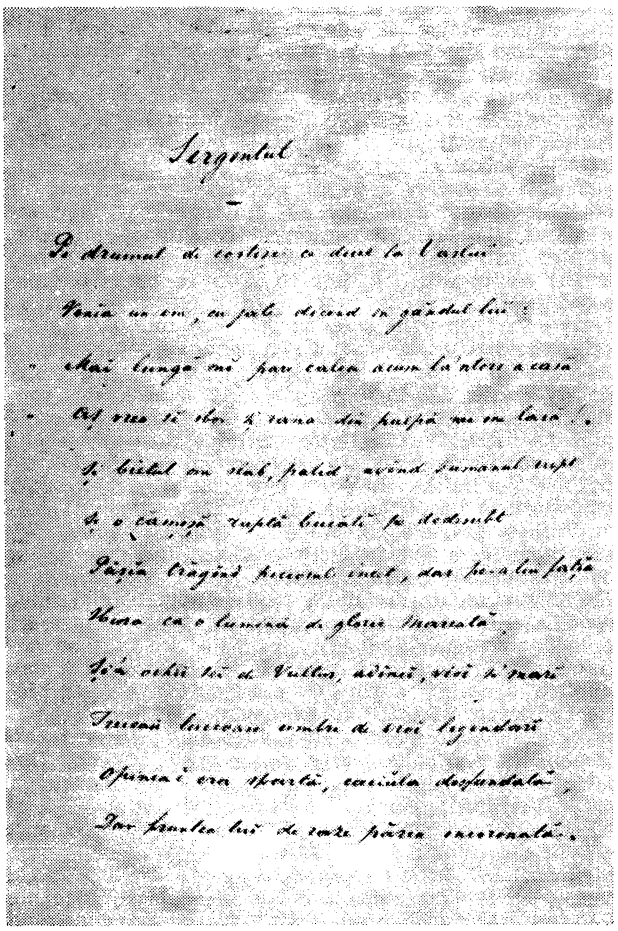
Sergentul

Pe drumul de resbiu o dus la bătaie
Pleca cu cîntec, cu jale dicînd în gîndul lui :
Mai lungă mă par calea acum la întors-o
Ochi mei ți-or vedea și rana din pept nu mi-o lasă.
Și bietul om viteaz, falnic, avînd sumanul rupt
De o cămeșă rupță bucăți pe dedesubt
Pășia trăgînd piciorul rănit, dar bucuros în față
Mîna ca o lumină de glonț însemnată
Și ochii lui ai Vultur, adînci, vioi și rari
Treceau luminos umbra de vrei legendari
Ofițerii era aproape, cazacii desfundați,
Dar fruntea lui de soare părea nemuritoare.

Hugo, sînt asemenea crîmpeie de epopee, în care fantasticul se împletește cu realul. Ciclul, nu tocmai omogen, înmănunchează romanța *(Dorul de brazi)* și oda *(Cîntecul gintei latine)*, elegia *(Strofe improvizate lui C. Rolla)* și istorisirea galantă *(Palatul Loredano)*, dar, mai ales, fabulosul poveștilor *(Legenda rîndunicăi, Legenda ciocîrliei* și altele), narațiunea vitejească *(Dumbrava Roșie, Dan, căpitan de plai)* și aceea plină de grozăvii, cu crime și monștri *(Grui-Sînger)*. Poema noastră istorică începe, de fapt, cu **A.** Subiectele sînt desprinse dintr-un ev mediu legendar, cu eroi de mit, așa cum apar ei în închipuirea rapsodului popular. Punerea în scenă e solemnă, maiestuoasă, gesticulația — grandilocventă. Un retorism amplu, dar monocord, susține pe mari întinderi discursul liric. Tehnica e romantică și vine, în cea mai mare parte, de la Hugo. Un sens al exoticului oriental e în legende scrise mai tîrziu, precum *Hodja Murad Pașa, Guarda Saraiului* și altele. Dacă autorul nu are vocația sublimului, remarcabilă e picturalitatea legendelor, ca de pildă tabloul sumbru, apăsător, din *Pohod na Sybir*.

Scris pentru a celebra bravura soldaților români în războiul pentru Independență, ciclul *Ostașii noștri* narează, pe un ton hîtru (care anunță pe G. Coșbuc) ori de înțelepciune gravă, bătrînească, un război purtat, uneori, parcă în șagă *(Hora de la Plevna)*, cu tot dramatismul evenimentelor *(Peneș Curcanul)*. Acești oameni simpli și puri sînt, însă, niște eroi, precum *Sergentul*, și scriitorul nu pregetă să le înalțe o odă *(Odă ostașilor români)*. Dintre ultimele poezii ale lui **A.**, apărute postum, *Plugul blăstemat* este de o surprinzătoare vehemență, luînd partea țăranilor împilați de moșieri. *Unor critici* e o profesiune de credință, de o impresionantă modestie și demnitate, a poetului în amurgul carierei.

Cînd **A.** ajungea, în 1840, la conducerea Teatrului Național din Iași, dramaturgia autohtonă se afla, în pofida unor meritorii încercări, într-un stadiu de început. Constatînd penuria de piese originale, sufocate, cîte erau, de concurența multelor tălmăciri, el se însărcinează să creeze anume un repertoriu de piese românești. Demersul său e, mai întîi, de ordin cultural. Dramaturgul practică, mărturisit și cu tot dinadinsul, o artă cu tendință morală, dar și de imediată eficiență politică, contribuind și el la înfierbîntarea spiritelor, în preajma revoluției de la 1848. Epoca e colorată de contraste, iar scriitorul, care e un satiric indulgent și șugubăț, o fixează într-o amplă panoramă comică, unde se amestecă și se înfruntă moravuri și năravuri pitorești, tipuri și personaje originale, un amalgam de patimi, vechi și noi, și de figuri curioase, dintre acelea ce răsar și se înmulțesc într-o perioadă de adînci frămîntări și prefaceri sociale. Șarja nu e distrugătoare, mai curînd benignă, în general instructivă. O piesă reprezentativă este *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului* (1844). E înfățișat aici un proces între două generații, arbitrat de un moderat, care, de fapt, nu e altul decît autorul, indecis la început între a amenda inerțiile și opacitatea conservatorismului ruginit sau a lua în deriziune ridicolele stridente care decurg din imitarea cu orice preț a manierelor occidentale, dar optînd, pînă la urmă, pentru bunul simț și înțelepciunea bătrînească, patriarhală, a boierului Enache Damian. Cosmopolitismul, disprețul pentru tot ce e românesc îl irită și îl îngrijorează pe dramaturg, tot așa cum mai tîrziu va fi mîhnit constatînd fie trădarea, fie degradarea vechilor idealuri pașoptiste. Personaje plăsmuite de-a lungul cîtorva decenii, în scenă pășesc, rînd pe rînd, tot soiul de paraziți, de parveniți, ciocoi (ca Lipicescu, din *Boieri și ciocoi*), demagogi politici (Clevetici ultra-demagogul, Tribunescu), tombatere ostile oricăror înnoiri (Sandu Napoilă ultra-retrogradul), pedanți latiniști (Galuscus din *Rusaliile în satul lui Cremine*), postulanți *(Millo director sau Mania posturilor, Paraponisitul)*, cucoane cam trecute, dar împopoțonate, cu ifose franțuzite (Gahița Rozmarinovici din *Iorgu de la Sadagura*, Cucoana Chirița), străini cărora scriitorul, într-o regretabilă dispoziție șovină, le pune în cîrcă mai toate păcatele *(Creditorii)*. Apar, totodată, și boieri vechi de țară, oameni de nădejde (Stîlpeanu din *Boieri și ciocoi*), sau țărani pușl pe șotii, mereu cu zîmbetul pe buze *(Nunta țărănească)*. Corupția din politică și administrație, mascarada parlamentară sînt sancționate de scriitor, care găsește puritatea în special la sate, între oamenii simpli. La țară viața i se pare trandafirie și surîzătoare, acolo are loc cîte o idilă, cu aer pastoral, în care îndrăgostiții triumfă, în ciuda oricăror piedici. O înduioșătoare, dar ireală, concordie ține înfrățiți pe boieri și țărani *(Nunta țărănească, Cinel-Cinel)*, toate relele fiind puse pe seama veneticilor, arendași și cămătari *(Lipitorile satelor)*. Debutînd, în 1840, cu *Farmazonul din Hîrlău*, **A.** compune la început piese facile, cu o mișcare vodevilistică și bufonă, speculînd mai mult comicul de situații, adesea frivol, fără multă inventivitate, operete *(Crai nou, Scara mîței, Harță Răzășul, Paracliserul sau Florin și Florica)*, cele mai multe cu muzică de Al. Flechtenmacher. Sînt, în majoritate, localizări, autorul adaptînd, la realitățile autohtone, cu destulă dibăcie, vodeviluri și comedii franțuzești. El recurge la scriitori precum Molière, J.-Fr. Regnard și E. Labiche, E. Augier și E. Scribe, Ch. Bataille și A. Rolland, J. Sandeau, E.-A. Duvert și A. Th. de Lauzanne, Fr.-A. de Planard, Ed. Brisebarre și Marc-Michel. În piesele consacrate faimoasei Chirița, de pildă, cu multiplele ei înfățișări *(Chirița în Iași sau Două fete și-o neneacă, Chirița în provincie, Chirița în balon, Cucoana Chirița în voiagiu)*, autorul a profitat de pe urma unor piese ca *La Comtesse d'Escarbagnas* de Molière, *La Fausse Agnès* de Destouches, *Madame Angot ou La Poissarde parvenue* de Maillot. Personajul rămîne, totuși, prin implantarea într-un mediu specific, cu moravuri de neconfundat, o creație originală, plină de haz, care l-a destinat unei cariere triumfale, aceasta și datorită unui interpret genial ca M. Millo, actor care, cu talentul său, l-a stimulat mult pe **A.** în opera de dramaturg. Chirița, prototip al micului proprietar ahtiat să parvină în protipendadă, e o cucoană cu teribile fandoseli cosmopolite, debitînd cu candoare un stupefiant jargon franțuzit. Chirița poate fi socotită ca o caricaturizare a tendințelor exagerat sau pretins inovatoare, așa cum ursuzul și greoiul Bîrzoi încarnează conservatorismul sclerozat în vechi tabieturi și vrăjmaș oricărei primeniri. În cariera de comediograf a lui **A.**, personajul Cucoana Chirița rămîne cel mai izbutit. Scriitorul e un moralist cu principii de creație deduse din normele clasiciste. Alcătuindu-și „cînticele comice" — fiziologii, de fapt — scriitorul configurează o întreagă „galerie de tipuri contimporane", unele imortalizînd figuri pe cale să dispară *(Surugiul, Paraponisitul, Barbul Lăutarul)*, altele înfățișînd ipochimene (demagogul, retrogradul) care nu sînt legate de o epocă anume. Tipurile comice din „cînticele", unde satira e mai densă, sînt mai pregnante, în genere, decît cele din comedii. Comediile lui **A.**, dealtfel, sînt structurate în jurul unui caracter, al unei monomanii (gelozie, zgîrcenie etc.) sau vizează păcate și neajunsuri care țin de o anumită epocă. Tehnica e îndeobște de vodevil, asumîndu-și fațeția și ingenuitatea farsei populare. Dialogul, de o mare naturalețe și cu un pitoresc nu tocmai subțire, cade adesea în

excese, între care, cu deosebire, caricaturizarea vorbirii străinilor. În 1873, apare drama, de care **A.** era foarte ataşat, *Boieri şi ciocoi,* unde se întreprinde o critică a politicianismului vremii, idealizîndu-se totodată vechea boierime de ţară. Decăderea boierimii şi ridicarea burgheziei e un proces sugerat în *Ginerele lui Hagi Petcu.* După 1874, în afara unor localizări, **A.** nu mai scrie comedii. Totuşi, în 1880, el compune o încîntătoare feerie, *Sinziana şi Pepelea,* de inspiraţie folclorică, dar şi presărată cu tîlcuri şi aluzii politice străvezii. Nici în drame, în cele de pînă la 1878 *(Lipitorile satelor,* 1860), de fapt nişte melodrame, comicul nu e absent, convertindu-se însă în grotesc. În cea de-a doua perioadă de creaţie (începînd de prin 1878—1879) cu **A.** se petrece o metamorfoză. Scriitorul sprinţar şi nonşalant, cu vervă uşoară şi şăgalnică, intră într-o etapă nouă, aceea a literaturii grave, cum o numeşte el însuşi. Acum creaţia lui e mai profundă, ea se maturizează evident atît sub raportul ideaţiei, cît şi al compoziţiei şi mijloacelor de expresie. Un aer meditativ, cu adieri nostalgice, ia locul minei senine şi voioase. Ambiţiile au crescut şi scriitorul, fidel preocupărilor paşoptiste pentru istoria naţională, îşi pune în gînd să construiască o trilogie istorică avînd ca protagonişti pe Jolde, Lăpuşneanu şi Despot. Singura dusă la bun sfîrşit e *Despot-Vodă* (jucată în 1879), tutelată de V. Hugo *(Ruy Blas),* dar asimilînd şi o experienţă autohtonă *(Răzvan şi Vidra* de B. P. Hasdeu). Apreciată mult de Eminescu, drama, care nu se ţine foarte strict de adevărul istoric, e o compunere fastuoasă, spectaculoasă, întrebuinţînd cu largheţe reţete de melodramă, ca şi verificate procedee romantice, de efect (travestiri, situaţii-limită, lovituri de teatru, tirade — despre soartă, cu ale ei căderi şi înălţări, despre glorie şi deşertăciunea ei). E o mixtură, nu întotdeauna izbutită, de comic şi de tragic (figura stranie a nebunului Ciubăr vodă, surescitat de visuri de mărire, pentru a deveni către sfîrşit un călugăr fanatic şi răzbunător). Despot este un aventurier mînat de ambiţia încoronării, care piere nu datorită unui destin potrivnic, ci fiindcă, în patima lui pentru putere, încalcă legile şi tradiţiile pămîntene şi, prin abuzuri, îşi îndepărtează încrederea celor din jur, dar mai cu seamă a poporului. Ca să-şi mai alunge tristeţea care îl vizita, din cînd în cînd, în anii din urmă, **A.** se cufundă în lectura unor clasici ai Antichităţii (Horaţiu, Ovidiu, Vergiliu), meditînd — temă nouă în dramaturgia lui — cu oarecare amărăciune, dar şi cu înţelepţie, la condiţia poetului care, la o vîrstă cînd se cade să renunţe la patimile lumeşti, îşi găseşte o nobilă consolare în studiu şi creaţie. Astfel, *Fîntîna Blanduziei* (1883) — o capodoperă a lui **A.,** el însuşi un horaţian (învederat în pasteluri) — e şi o profesiune de credinţă, scriitorul exprimîndu-şi prin Horaţiu, ca şi prin Ovidiu, din drama cu acelaşi nume, propriile frămîntări şi nelinişti. În aceste din urmă scrieri versificaţia, armonioasă, muzicală, ajunge la rafinament. În *Ovidiu* — din care trage şi un libret ce urma să fie pus pe muzică de Ch. Gounod — viziunea poetului muribund resuscită idealurile paşoptiste de odinioară. Pentru a explica relegarea poetului latin la Tomis, chestiune mult controversată, scriitorul a ales o versiune romanţioasă.

În lunga lui carieră de creator de teatru, **A.** a compus comedii, cu sau fără cîntece — una în limba franceză *(Les Bonnets de la comtesse)* — tablouri, „cînticele comice", un dialog politic, scenete, farse de carnaval, o feerie, drame, piese istorice. Între proiectele, abandonate, ale dramaturgului sînt titluri, unele atractive, precum : *Virgiliu, Legenda lui Jolde, Dezrobirea ţiganilor, Balduin, Becri-Mustafa, Invidioşii* şi altele. **A.** a avut discipoli — I. Vulcan, V.A. Urechia, Gh. Bengescu-Dabija, I. I. Roşca, I. N. Şoimescu, înrîurind chiar, la începuturile teatrului bulgar, pe D.P. Voinikov *(Civilizaţia rău înţeleasă* — 1871). Caragiale însuşi a beneficiat de pe urma operei lui **A.** Astfel, *Iaşii în carnaval* anticipă *D-ale carnavalului,* un personaj cum este Clevetici (din *Zgîrcitul risipitor)* îi anunţă pe Caţavencu, Farfuridi sau Rică Venturiano. Piesa *Rusaliile în satul lui Cremine* are asemănări cu *O noapte furtunoasă,* dar şi cu *Trei crai de la răsărit* de Hasdeu. O întreagă istorie, nu doar aceea socială şi politică, fireşte în versiune comică, dar şi o istorie a dramaturgiei noastre, e cuprinsă în opera acestui mare om de teatru care a fost **A.**

Cu intemperanţa vîrstei şi receptivitatea la prestigiul unei mode literare, **A.** se drapează, la începuturile carierei sale, în scriitor romantic, ceea ce nu corespunde, desigur, structurii şi înclinaţiilor sale firesti. E un romantism de împrumut, părăsit, dealtfel, nu după multă vreme. Aşa s-a întîmplat cu poetul, asemenea şi cu prozatorul, chiar dacă în proză, de pildă, mai reapăreau, surprinzător, în plină perioadă de realism — un realism de factură clasică — atitudini, procedee şi ticuri romantice. Un „prinos Italiei şi romantismului" e proza de debut, *Buchetiera de la Florenţa,* inspirată probabil după *La Bouquetière des Champs Elysées* de P. de Kock şi Valory. Personaje exaltate, prinse în vîrtejul unor patimi frenetice, se zbuciumă, fiind la un pas de pieire, într-un cadru somptuos, dar şi lugubru, cu o tuşă de exotism. O atmosferă tenebroasă, cu figuri terifiante, e zugrăvită şi în *Muntele de foc* din *Călătorie în Africa).* Idila dintre Toader şi Mărinda *(O primblare la munţi)* se bizuie, la fel, pe o convenţie romantică. Încercarea de roman *Dridri,* a cărei primă parte e compusă în felul romanelor lui P. de Kock şi A. Karr, apoi romanul, cu tentă autobiografică, neterminat, *Mărgărita,* cu aceeaşi turnură romanţioasă, melodramatică, ţin, şi acestea, de efuziunile sau de experienţele romantice

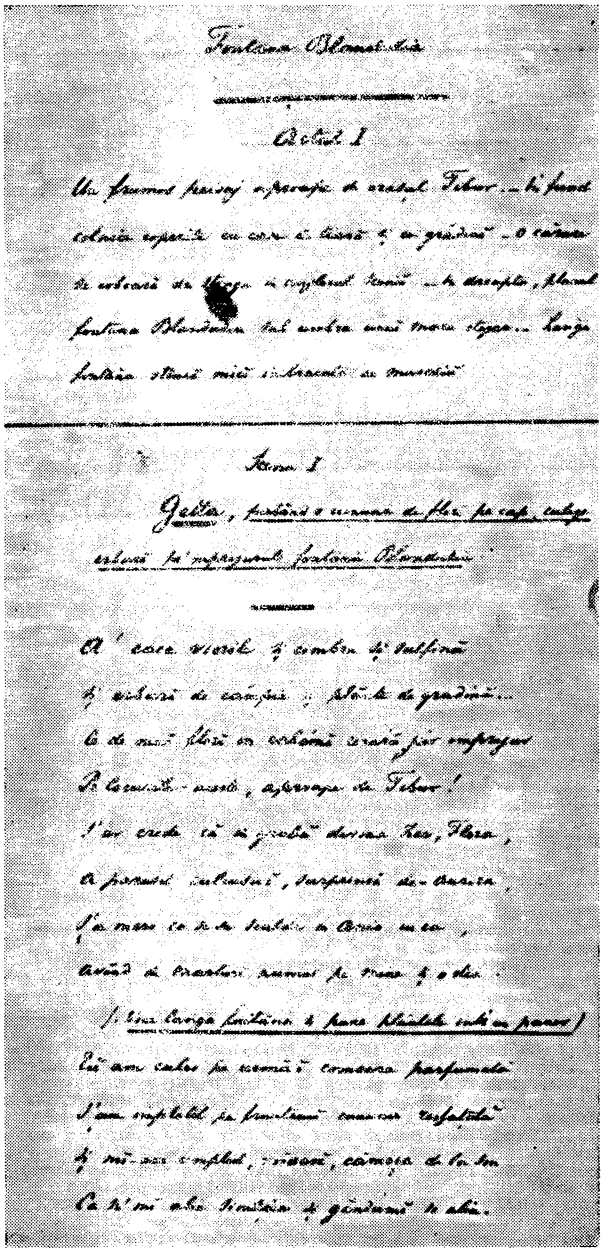

ale scriitorului. În afară de narațiuni romantice și încercări de roman, proza lui **A.** mai cuprinde jurnale de călătorie *(O primblare la munți, Călătorie în Africa)*, scrisori către prieteni *(Pînea amară a exilului* ș.a.), amintiri *(Vasile Porojan)*, articole critice, portrete *(Constantin Negruzzi)*, manifeste politice. Predominantă, fie că e vorba de povestiri romantice, de tablouri de moravuri — *Balta-Albă, Borsec* — ori de relatări de călătorie, este evocarea, îndeosebi acel tip de evocare pe care îl pretind scrisorile. Scriitorul este, eminamente, un memorialist. E, în firea ușoară și boemă a fericitului **A.**, un duh al nestatorniciei. O înfrigurare, un neastîmpăr de a nu sta locului, mînat de un veșnic dor de ducă pe meleaguri cît mai îndepărtate, unde vrăjmășia iernii să nu-l mai poată ajunge. Dar, oricît s-ar supune neastîmpărului său de nomad, care-i îmboldește fantezia spre țări pe care nu le va călca vreodată, India și America, China și Japonia, peregrinul moldovean se lasă invadat, adesea, de nostalgia țării sale. Întors acasă, în liniștea augustă a conacului de la Mircești, el prinde a depăna pe îndelete „scene vesele din Franția, scene poetice din Italia, scene pitorești din Orient", care stîrnesc, iarăși, dorul de pribegiri. E un refugiu și un bun prilej de reculegere pentru sufletul obosit și poate dezgustat de spectacolul luptelor zilnice din arena politică. Narațiunea curge lin, discret, într-o manieră spontană. **A.** este un spirit fin și elegant, ușor maliții, înclinat spre șarja cordială, rar spre sarcasme, un povestitor spiritual, amator de calambururi. Fondul prozelor lui **A.** e, în mare măsură, dacă nu în întregime, autobiografic, unele fiind inspirate din periplurile scriitorului, îmbrăcînd de-a dreptul forma relatării de călătorie. (În 1847, el consemnase într-un *Jurnal de călătorie în Italia* idila cu Elena Negri ; prin 1862—1863, scriitorul intenționa să-și înmănuncheze amintirile de călătorie într-un volum — *Istoria călătoriilor mele ;* el pregătea, de asemenea, pentru o ediție postumă, *Istoria misiilor mele diplomatice).* Astfel, o schiță de moravuri ca *Iașii în 1844* e redactată după o „primblare pitorească" prin orașul care adăpostește atîtea uimitoare contraste. Asemenea contraste bizare, amestec insolit de orient și occident, dau suculență uneia dintre cele mai reușite proze ale lui **A.**, *Balta-Albă.* Că scriitorul recurge uneori la amintiri nu e de mirare, cîtă vreme invenția, la dînsul, este evident pauperă. Dacă nu poate plăsmui, el, întors cu fața spre trecut, evocă, rememorează. O face, e drept, cu vervă colorată, cu strălucire uneori, astfel că întîmplările, reînviate, par să se desfășoare acum, sub ochii celui care ascultă. **A.** e un cozeur fermecător, plin de grație și dezinvoltură, un maestru în spunerea de snoave, de anecdote, de povești cît închipuite, cît petrecute cu adevărat. Lucid, senin și echilibrat, memorialistul își astîmpără întotdeauna vreo pornire sentimentală prin grimasa autoironică și poanta hazlie. **A.** nu e un paseist, el venerează trecutul, dar nu lăcrimează pe ruinele sale și nu îl învăluie el, clasicul, într-un halo tulburător și fascinant, precum romanticii vremii. Doar uneori, ca în *Vasile Porojan*, evocarea se abureste de o ușoară duioșie, cu irizări de poezie, ponderată de un umor bătrînesc, discret. Memorialistica lui **A.**, proza în genere, se desfășoară nu sub semnul lirismului (metaforele sînt rare, epitetul — convențional), ci, mai degrabă, al spectacolului. Forfota multimii, o aglomerare pestriță de edificii, un peisaj natural neobișnuit, un interior somptuos sînt elemente care fac parte dintr-o asemenea viziune care, mai mult decît spectaculară, are valențe picturale. Iașii în 1844 îi apar lui **A.** ca un „teatru curios, decorat cu palaturi și bordeie lipite împreună". În Africa, drumețul e captivat de spectacolul deșteptării unui oraș, altă dată el caută să prindă un tablou viu de viață arăbească. Pe un principiu dramatic se sprijină nuvela, de tip picaresc, *Istoria unui galbîn.* Unele scene din *Călătorie în Africa* și din *Estract din istoria misiilor mele politice* sînt, de asemenea, concepute dramaturgic. Măiestria dialogului ține de îndemînarea dramaturgului. Cîteodată, totul încremenește într-un armonios ansamblu pictural. Scriitorul are ochi de pictor, surprinzînd variațiile cromatice, modificarea peisajului, din faptul zilei și pînă la căderea nopții, cînd contururile devin tremurătoare, înșelătoare, luînd parcă o înfățișare fantasmagorică. **A.** e un descriptiv limpede și luminos, de peisaje cu linii clare și echilibrate, un solar care se desfată în splendoarea calmă și pură a spațiului mediteranean. Contemplația nu alunecă decît aparent în reverie, beatitudinea, reală,

devine curînd o poză, căci scriitorul, lucid, nu se lasă în voia extazelor, sublimul fiind iute readus, cu o vorbă de duh, o zeflemea, la proporţiile naturale. El e ispitit mai curînd să vadă lucrurile sub înfăţişarea lor comică, grotescă. Mai mult decît un contemplator, **A.** e un spectator amuzat care, oricît s-ar pierde în dulci reverii, se reculege îndată, cu aceeaşi poftă de glume, parcă ruşinat de slăbiciunea de o clipă. Totul se petrece sub zodia seninătăţii, a solemnităţii calme şi odihnitoare. Tablourile schiţate de **A.** au vioiciune şi prospeţime coloristică. Scriitorul e atras de perspectivele vaste, de panorama măreaţă şi, mai mult încă, de tot ce i se pare neobişnuit, original, exotic *(Călătorie în Africa, Balta-Albă, Borsec).* Cu toată nonşalanţa lui, de multe ori doar aparentă, **A.** e un bun observator, oricînd dispus să întreprindă, fie chiar şi în fugă, după o „răpide ochire", un studiu de viaţă socială, politică, morală *(Constantin Negruzzi).* Memorialistul nu pregetă să confrunte stările de lucruri de la noi cu cele din ţările de civilizaţie occidentală, la fel ca şi mentalitatea bonjuristă cu cea veche, de tip oriental. Amintindu-şi de epoca eroică de la 1848, ca şi de oamenii ei, el găseşte accente uneori grave, uneori pioase, evocarea figurii lui N. Bălcescu fiind, pentru dînsul, o „datorie sacră" ; la fel cînd îi pomeneşte pe Al. Russo, C. Negruzzi sau D. Ralet. Uneori scriitorul cade pe gînduri, ispitit de astă dată de digresiune, nu lirică, nici umoristică, dar filozofică. Oricum, ca şi la A. I. Odobescu, digresiunea e la loc de cinste în asemenea proză, iscată pentru plăcerea proprie şi bineînţeles, întru desfătarea unui presupus auditoriu. **A.** e un narator virtuoz, un umorist graţios a cărui vervă nu se istoveşte niciodată. Memorialistica lui, scrisă într-un stil limpede şi mlădios, e alertă, fluidă. El inaugurează, alături de C. Negruzzi, proza artistică românească.

A. a fost un epistolier de rasă, întreţinînd, pe o mare întindere de timp, o corespondenţă pe cît de vastă, pe atît de interesantă. Scrise în limba franceză, pe care o mînuieşte cu dezinvoltură, sau în româneşte, scrisorile au, dincolo de interesul documentar (politic, istoric, cultural), o remarcabilă calitate literară. Dealtfel, proza însăşi a lui **A.** se revendică adesea din genul epistolar. Verva şi buna dispoziţie, nevinovatul calambur şi şarja muşcătoare dau antren corespondenţei lui **A.**, destinată unor personalităţi ale epocii (M. Kogălniceanu, Al. I. Cuza, prietenii I. Ghica şi N. Bălcescu), unor cunoscuţi sau membri ai familiei. Omul, aşa cum se recomandă din scrisori, e plin de amenitate, generos şi modest, un epicureu incorigibil, dar şi un patriot entuziast.

O chestiune importantă, care revine adesea în preocupările scriitorului, e aceea a limbii. În 1863 el tipărise la Paris, sub pseudonimul V. Mircesco, lucrarea *Grammaire de la langue roumaine*, alcătuită la îndemnul lui J. A. Vaillant, cu ajutorul lui A. Ubicini (care scrie şi o introducere) şi al lui Al. Papadopol-Calimah. **A.** a susţinut dintotdeauna, în ortografie, principiul fonetic, combătînd, fie în opera beletristică, fie în scrieri anume *(Dicţionar grotesc)*, cu argumente filologice sau prin satiră, exagerările şi aberaţiile latiniste, ale italienismului lui I. Heliade-Rădulescu, ale pedantismului purist al lui T. Cipariu sau A. Pumnul. A făcut, sporadic, uneori mai mult în spirit umoristic, critică literară *(Stanţe epice de dl. Aristia, Constantin Negruzzi)*, el împărtăşind şi aici poziţia moderată a unui C. Negruzzi şi M. Kogălniceanu. E un merit al lui **A.** acela de a fi conservat cu grijă manuscrise de ale lui Al. Russo (din care şi traduce, în româneşte), N. Bălcescu, D. Ralet, îngrijindu-se de publicarea lor.

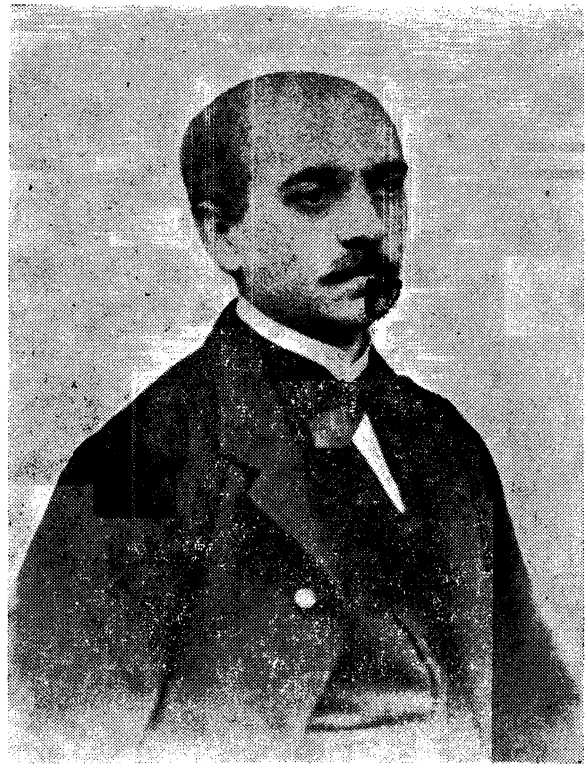

Pentru amploarea operei, care deschide în beletristica noastră atîtea zări, s-a putut vorbi, cu îndreptăţire, de regalitatea literară a bardului de la Mircești. Literatura română modernă în afara prezenţei, covîrşitoare, a lui **A.**, nu e de conceput.

— *Farmazonul din Hîrlău*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1841 ; *Modista şi cinovnicul*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1841 ; *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului*, Iaşi, Tip. Albinei, 1844 ; *Creditorii*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1845 ; *Un rămăşag*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1846 ; *Piatra din casă*, Iaşi, Tip. Albinei, 1847 ; *Nunta ţărănească*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1850 ; *Repertoriul dramatic a d-lui...*, t. I, Iaşi, Tip. Francezo-română, 1852 ; *Poezii poporale. Balade (Cîntice bătrîneşti)*, partea I, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1852; *Balade adunate şi îndreptate*, partea II. Iaşi, Tip. Buciumul român, 1853 ; *Doine şi lăcrimioare*, Paris, De Soye et Bouchet, 1853 ; *Potpuri literar* (în colaborare cu M. Millo), Iaşi, Tip. Buciumul român, 1854 ; *Ballades et chants populaires de la Roumanie (Principautés Danubiennes)*, pref. A. Ubicini, Paris, Dentu, 1855 ; *Păcală şi Tîndală*, Iaşi, 1857 ; *Cetatea Neamţului sau Sobieţki şi plăieşii români*, ed. 2, Iaşi, Tip. Bermann, 1857 ; *Salba literară*, Iaşi, Tip. Bermann, 1857 ; *Zgîrcitul risipitor*, Iaşi, Tip. Codrescu şi Gusti, 1863 ; *Rusaliile în satul lui Cremine*, Iaşi, Tip. Buciumul român. 1863 ; *Lipitorile satului. Ultra-demagogul şi ultra-retrogradul*, Iaşi, Tip. Bermann-Pileski, 1863 ; *Doine şi lăcrimioare*, ed. 2, Iaşi, Tip. Bermann-Pileski. 1863 ; *Poezii populare ale românilor*. Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1866 ; ed. îngr. şi introd. Gh. Vrabie, I—II, Bucureşti, E.L., 1965 ; ed. îngr. şi pref. D. Murărăşu, Bucureşti, Minerva, 1971 ; *Millo director sau Mania posturilor*, Cernăuţi, 1867 ; *Harţă Răzăşul*, Iaşi, 1871 ; *Boieri şi ciocoi*, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1874 ; *Opere complete : Poezii* (I—III), *Teatru* (I—IV), Bucureşti, Socec, 1875—1876 ; *Ostaşii noştri*, Bucureşti, Socec. 1878 ; *Ovidiu*, Bucureşti, 1880 ; *Despot-Vodă*, Bucureşti, Socec, 1880 ; *Les Bonnets de la comtesse*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1882 ; *Fîntîna Blanduziei*, Bucureşti, Socec, 1884 ; *Opere complete. Poezii*, I—II, pref. I. Bianu, Bucureşti, Socec, 1896 ; *Poezii*, pref. Al. Vlahuţă, Bucureşti, Minerva, 1901 ; *Scrisori*, îngr. şi publ. Il. Chendi şi E. Carcalechi, Bucureşti, Socec, 1904 ; *Proza*, îngr. şi pref. Alexandru Marcu. Craiova, Scrisul românesc, 1930 ; *Poezii*, I—II. îngr. şi introd. Elena Rădulescu-Pogoneanu, Craiova. Scrisul românesc, 1940 ; *Poezii populare*, îngr. şi introd. G. Giuglea, Bucureşti, Tip. Române unite ; *Drame istorice*, îngr. şi introd. George Baiculescu, Craiova, Scrisul românesc, 1943 ; *Poezii*, îngr. şi in-

trod. *Gh. Adamescu,* Bucureşti, Cartea românească, 1946 ; *Poezii,* I—II, îngr. G. C. Nicolescu, introd. N. I. Popa, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1954 ; *Poezii,* îngr. G. C. Nicolescu, C. Căplescu, G. Rădulescu, introd. Cornel Regman, Bucureşti, E.S.P.L.A.. 1957 ; *Călătorie în Africa,* îngr. G. C. Nicolescu, introd. Const. Ciopraga, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960 ; *Poezii populare,* ed. 2, îngr. şi pref. I. D. Bălan, Bucureşti, E. T., 1960 ; *Teatru,* I—II, îngr. G. Pienescu, pref. Al. Piru, Bucureşti, E. L., 1961—1962 ; *Scrisori. Însemnări,* îngr. Marta Anineanu, Bucureşti, E. L., 1964 ; *Opere,* vol. I, îngr. G.C. Nicolescu şi Georgeta Rădulescu-Dulgheru, introd. G. C. Nicolescu, Bucureşti, E. A., 1965, vol. III, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru, introd. Gheorghe Vrabie, Bucureşti, E.A., 1978 ; *Opere,* I—V, îngr. G. C. Nicolescu şi Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Bucureşti, E. L., Minerva, 1966—1977 ; *Proză,* îngr. şi pref. G. C. Nicolescu, Bucureşti, E.L., 1967 ; *Poezii,* I—II, pref. Paul Cornea, Bucureşti, E.L., 1967 ; *Teatru,* îngr. G. Pienescu, pref. Const. Ciopraga, Bucureşti, E.T., 1968 ; *[Poezii],* DML, II, *11—50 ; Un „cînticel comic" al lui Vasile Alecsandri : „La Bucureşti"* (publ. George Franga), MS, II, 1971, 3.

— 1. C. A. Rosetti, *„Doine şi lăcrămioare" de domnul V. Alecsandri,* SDU, II, 1856, 11, 15, 17, 18, 20, 24, reed. în ITC, *504—525 ;* 2. Dora d'Istria, *La nationalité roumaine d'après les chants populaires,* RDM, XXIX, 1859, 1 martie ; 3. Em. Cretzulescu, *Vasile Alecsandri (Doine şi lăcrimioare),* RR, II, 1862, octombrie-decembrie ; 4. Hasdeu, *Scrieri,* II, *52—62 ;* 5. Pantazi Ghica. *Cea din urmă serie a lui V. Alecsandri, „Mărgăritărele",* IDP. V, 1863, 40, reed. în ITC, *669—673 ;* 6. U. M[arsillac], *Basile Alexandri,* VOR, III, 1863, 34—39 ; 7. Maiorescu, *Critice,* I, *167—170 ;* 8. Vulcan, *Panteonul, 47—50 ;* 9. Bolintineanu, *Opere alese,* II, *314—325 ;* 10. G. Vîrnav-Liteanu, *Alexandri,* CL, VI, 1873, 10 ; 11. G. Vîrnav-Liteanu, *Poeziile populare culese şi întocmite de Alecsandri,* CL, VI, 1873, 11 ; 12. G. Vîrnav-Liteanu, *„Dumbrava Roşie". Cercetare critică,* CL, VIII, 1874, 4 ; 13. G. Vîrnav-Liteanu, *Scrierile teatrale ale lui Alecsandri. Cercetare critică,* CL, IX, 1876, 10 ; 14. G. Vîrnav-Liteanu, *Operele complete ale lui Alecsandri. Cercetare critică,* CL, X, 1876, 2, 3, 4 ; 15. Pop, *Conspect,* I, *202—210 ;* 16. [B. P. Hasdeu], *Alexandri — linguist,* CT, VIII, 1877, februarie ; 17. Eminescu, *Despre cultură,* 1882—207 ; 18. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, *„Despot Vodă". Dramă în cinci acte, în versuri, de Vasile Alecsandri,* RLB, III, 1879, 704, 711—717 ; 19. Al. Macedonski, *Alecsandri,* L. III, 1882, 8—10 ; 20. Alexandru Papadopol-Calimah. *Ciubăr-Vodă în istoria Moldovei şi în drama d-lui Vasile Alecsandri „Despot-Vodă",* CL, XVI, 1882, 8 ; 21. Al. Odobescu, *Vasile Alecsandri,* îngr. Petre V. Haneş, Bucureşti, Steinberg ; 22. A. Densuşianu, *Cercetări, 143—165, 219—244 ;* 23. George Bengescu, *Vasile Alecsandri,* CL, XX, 1886, 1, XXI, 1887. 10, 11, 12, XXII, 1888, 1 ; 24. Traian Demetrescu, *Vasile Alecsandri,* RVO, II, 1889, 1 ; 25. M. Schwarzfeld, *Vasile Alecsandri sau Meşterul dregestrică şi apărătorii săi,* Craiova, Samitca, 1889 ; 26. M. Schwarzfeld, *Poeziile populare colecţia Alecsandri sau Cum trebuie culese şi publicate cîntecele populare,* Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1889 ; 27. Delavrancea, *Despre literatură, 90—93, 222—228 ;* 28. Aug. R. Clavel, *Vasile Alecsandri (Schiţe şi impresiuni),* Bucureşti, L'Indépendance roumaine, 1890 ; 29. Iorga, *Pagini,* I, *142—166 ;* 30. Dumitru C. Ollănescu, *Vasile Alecsandri,* Bucureşti, Göbl, 1894 ; 31. N. Petraşcu, *Vasile Alecsandri,* Bucureşti, Socec, 1894 ; 32. M. Strajan, *Vasile Alecsandri,* T, XXVIII, 1897, 1 ; 33. *Scrierile lui Iraclie Porumbescu,* îngr. Leonida Bodnărescu, Cernăuţi. Bodnărescu, 1898, *119—129 ;* 34. Bengescu, *Suvenire, 148—241 ;* 35. N. Predescu, *Poeţi, 3—170 ;* 36. Haneş, *Dezv. lb. lit., 186—198, 244—246 ;* 37. G. Bogdan-Duică, *Relativ la un izvor al lui Vasile Alecsandri,* CL. XXXVIII, 1904, 11 ; 38. I. Scurtu, *Eminescu şi Alecsandri,* S. III, 1904, 11 ; 39. E. Carcalechi, *„Junimea" şi Alecsandri,* CL, XXXIX, 1905. 6 ; 40. Chendi, *Fragmente, 67—78 ;* 41. Eugenia Carcalechi, *Alecsandri şi Ion Ghica (Ceva despre corespondenţa lor intimă),* A, XVI, 1905, 9 ; 42. Il. Chendi şi E. Carcalechi, *Începuturile literare ale lui Alecsandri în franţuzeşte,* LU, IV, 1905, 11 ; 43. Al. T. Dumitrescu, *Despre Alexandri. Data naşterii şi origina sa,* Bucureşti, Tip. Miulescu, 1905 ; 44. Ibrăileanu. *Spiritul critic, 115—148 ;* 45. G. Bogdan-Duică. *Poetul soarelui,* LU, VI, 1906, 21—24 ; 46. Iorga. *Ist. lit. XIX,* II, *50—54, 84—95, 96—98, 135—151,* III, *25—30, 131—159, 235—240, 318—330 ;* 47. Apostolescu, *Infl. romant., 284—330 ;* 48. V. Alecsandri. *Scrisori inedite. Corespondenţa cu Eduard Grenier. 1855—1885* (publ. A. Alexandrescu-Dorna), Bucureşti, Alcalay ; 49. Ch. Drouhet, *Modelele franceze ale teatrului lui Alecsandri,* Iaşi, Tip. Dacia, 1913 ; 50. Iorga, *O luptă,* I, *197—201 ;* 51. Ch. Drouhet, *Alecsandri poet liric şi romanticii francezi,* Bucureşti, Tip. Profesională, 1914; 52. Emilia Tailler, *Frédéric Mistral şi Vasile Alecsandri la congresul din Montpellier,* Bucureşti. Stănciulescu, 1915 ; 53. Ibrăileanu, *Ist. lit. Alecsandri, 147—368 ;* 54. N. Zaharia, *Vasile Alecsandri. Viaţa şi opera lui.* Bucureşti. Stănciulescu, 1919 ; 55. Negruzzi. *Junimea, 105—121 ;* 56. G. Ibrăileanu, *Vasile Alecsandri,* ILT. I. 1919, 18 ; 57. Scarlat Lahovary, *Autoportretul lui V. Alecsandri,* CL, LI, 1919, 6 ; 58. Lovinescu, *Critice,* X, *125—184 ;* 59. Ibrăileanu. *Note, 171—177 ;* 60. Lovinescu, *Antologie, 135—146 ;* 61. Sever Zotta, *La centenarul lui Vasile Alecsandri,* Iaşi, Tip. Progresul, 1921 ; 62. G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri. Admiratori şi detractori,* AAR, memoriile secţiunii literare, t. XLI, 1922 ; 63. G. Bogdan-Duică, *Despre Vasile Alecsandri. Întîia călătorie la Constantinopol,* VR, XIV, 1922, 1 ; 64. Ch. Drouhet, *Vasile Alecsandri şi scriitorii francezi,* Bucureşti, Cultura naţională, 1924 ; 65. N. Iorga, *La société roumaine du XIX-e siècle dans le théâtre roumain,* Paris, Gamber, 1926, *17—59 ;* 66. Vianu, *Scriitori români,* I, *31—42 ;* 67. Vianu, *Opere,* II, *28—36, 623—626 ;* 68. C. Gane, *Identitatea „Coanei Chiriţei" a lui Alecsandri,* CL, LVIII, 1926, decembrie ; 69. G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri. Povestirea unei vieţi,* Bucureşti, Cultura naţională, 1926 ; 70. Alexandru Marcu, *V. Alecsandri şi Italia,* AAR, memoriile secţiunii literare, t. III, 1927 ; 71. Sanielevici, *Noi studii, 147—168 ;* 72. Mihail Sebastian, *Vasile Alecsandri,* UVR, XLIV, 1928, 28 ; 73. Sadoveanu, *Opere,* XIX, *355—361 ;* 74. Elena Văcărescu, *Vasile Alecsandri, expresie a latinităţii româneşti,* CLF, III, 1929 ; 75. Marie G. Bogdan, *Autrefois et aujourd'hui,* Bucureşti, Göbl, 1929, *72—197 ;* 76. Goga, *Precursori, 41—68 ;* 77. Olimpiu Boitoş, *Un articol ignorat despre folklor al lui Vasile Alecsandri,* CL, LXV, 1932, mai-iulie ; 78. Raşcu, *32 opere, 10—131 ;* 79. I. Suchianu, *Diverse însemnări şi amintiri,* Bucureşti, Universul, 1933, *62—68 ;* 80. Iorga, *Ist. lit. cont., I, 52—56, 102—103, 170—180, 305—308 ;* 81. Petraşcu, *Icoane,* I, *17—28 ;* 82. Zarifopol, *Pentru arta lit.,* II, *89—98 ;* 83. I. M. Raşcu, *Eminescu şi Alecsandri,* Bucureşti, 1936 ; 84. I. M. Raşcu, *Convingeri literare,* Bucureşti, Tip. Cernica, 1937, *181—194 ;* 85. Gr. Scorpan, *Eminescu şi Alecsandri. Critica unei metode comparative,* Iaşi, Tip. Ţerek, 1937 ; 86. Alexandru Naum, *Alecsandri în Provenţa la 1882,* CL, LXX, 1937, 1—5 ; 87. Simionescu, *Oameni,* II, *147—152 ;* 88. Munteano, *Panorama, 33—38 ;* 89. Ioan Şt. Botez, *Scrisori inedite ale lui V. Alecsandri,* Galaţi, 1938 ; 90. Gr. Scorpan, *Poezia erotică a lui Alecsandri. Elemente dominante,* Iaşi, Tip. Brawo, 1938 ; 91. Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la Alecsandri,* Bucureşti, Cultura românească ; 92. Emil Virtosu, *Scrisori inedite de la Vasile Alecsandri (1872—1890),* Bucureşti, 1939 ; 93. Al. Iordan, *Preocupările lingvistice şi gramaticale ale lui V. Alecsandri,* RFR, VII, 1940, 1 ; 94. C. Gane, *Vasile Alecsandri refuzat la Comedia Franceză,* Bucureşti, 1940 ; 95. N. I. Herescu, *Alecsandri, „Fîntîna Blanduziei"* şi *„Horaţiu",* MCD, *213—218* ;96. Elena Rădulescu-Pogoneanu, *Viaţa lui Alecsandri,* Craiova, Scrisul românesc, [1940] ; 97. Vianu, *Arta,* I, *99—107 ;* 98. Călinescu, *Ist. lit., 253—286 ;* 99. D. Caracostea, *La poésie d'Alecsandri,* LGT, I, 1941, 2 ; 100. D. Popovici, *Alecsandri, „l'éternellement jeune" et la génération de Junimea,* LGT, I, 1941, 2 ; 101. D. Caracostea, *Semnificaţia lui Vasile Alecsandri,* RFR, VIII, 1941, 5 ; 102. D. Caracostea, *Un diptic folcloric : Alecsandri — Odobescu,* RFR, IX, 1942, 6 ; 103. Mihail Dragomirescu, *Vasile Alecsandri în poezia universală,* AAR, memoriile secţiunii literare, t. XII, 1942 ; 104. Lovinescu, *Maiorescu cont.,* I, *7—114;* 105. Pillat, *Tradiţie, 271—282;* 106. Gh. Ungureanu, *Cîteva date inedite despre familia şi viaţa poetului Vasile Alecsandri,* CMD, IV, 1943, 5 ; 107. I. Horia Rădulescu, *Modelul francez al comediei „Cinovnicul şi modista" de V. Alecsandri,* SL, II, 1943 ; 108. D. Popovici, *Buchetiera lui Alecsandri şi Buchetiera lui Paul de Kock şi Valory,* SL. II, 1943 ; 109. D. Popovici, *„La double échelle" a lui Planard şi „Scara mîţei" a lui Alecsandri,* SL, II, 1943 ; 110. Ciorănescu, *Lit. comp., 167—175 ;* 111. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit., 69—98 ;* 112. Perpessicius, *Jurnal, 199—212 ;* 113. Sanda Diaconescu, *Ecoul operelor lui V. Alecsandri în străinătate,* Bucureşti, 1946 ; 114. Perpessicius, *Jurnalul inedit al lui Vasile Alecsandri,* JDM, IX, 1947, 754 ; 115. Tancred Bănăţeanu, *Prosper Mérimée şi culegerea de balade a lui V. Alecsandri. Note folclorice pe marginea unei recenzii,* SL, IV, 1948 ; 116. Const. Ciopraga, *Proza literară a lui Vasile Alecsandri,* AUI, ştiinţe sociale, t. I, 1955, fasc. 1—2 ; 117. Şt. Cucuireanu, *Traduceri provensale din Alecsandri,* ALIL, ştiinţe sociale, t. VI, 1955, 3—4 ; 118. I. Şiadbei, *Alecsandri gramatic,* LL, II, 1956 ; 119. Anineanu, *Catalogul ;* 120. V. Koroban, *Vasile Alecsandri,* Chişinău, 1957 ; 121. Scarlat Froda, *Corespondenţa lui Vasile Alecsandri despre teatru,* SCIA, IV, 1957, 3—4 ; 122. Perpessicius, *Alte menţiuni,* I, *56—61, 62—70, 71—82,* II, *5—68,* III, *219—257 ;* 123. Lăzăreanu, *Glose, 93—117 ;* 124. C. D. Papastate, *Un manuscris inedit al lui V. Alecsandri,* ST. XI. 1960, 7 : 125. V. Alecsandri, *Corespondenţă :* 126. Ion Diaconescu, *Vasile Alecsandri şi problemele limbii române literare din vremea sa,* AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. IX, 1960, 18 ; 127. Letiţia Gîţă, *Ideile despre teatru ale lui Vasile Alecsandri,* SCIA, VIII, 1961, 2 : 128. Paul Cornea, *Concepţia despre lume şi sensul activităţii creatoare a lui Vasile Alecsandri,* LPC, XLI, 1961, 11 ; 129. Cornea, *Studii, 291—320 ;* 130. Emil Boldan, *Prietenia şi colaborarea literară dintre Costache Negri şi Vasile Alecsandri,* LL, VI, 1962 ; 131. G. C. Nicolescu, *Viaţa lui Vasile Alecsandri,* Bucureşti, E.L., 1962 ; 132. N. N. Condeescu, *Vocabularul limbii lui Rabelais în atenţia lui Vasile Alecsandri,* RFRG, VII, 1963, 2 ; 133. Gh. Ungureanu, *Din activitatea lui Vasile Alecsandri ca arhivist al statului,* RA, VII, 1964, 2 ; 134. Dumitru Pop. *Alecsandri către Mistral,* ST, XVI, 1965, 2 : 135. Ştefan Munteanu, *Limba literară în opera poetică a lui Vasile Alecsandri,* O, XVI, 1965, 10 ; 136. Paul Cornea, *Vasile Alecsandri prozator.* CNT, 1965, 38 ; 137. Al. Dima, *Spiritul folcloric al operei lui Vasile Alecsandri,* GL. XII, 1965, 37 ; 138. N. Saramandu, *Plastica versurilor,* GL. XII, 1965, 37 ; 139. Valeriu Ciobanu, *Fantasticul — categorie fundamentală,* GL, XII, 1965, 37 ; 140. Gh. Ungureanu, *Documente privitoare la viaţa poetului,* GL, XII, 1965,

37 ; 141. Al. Piru, *Corespondența poetului*, GL, XII, 1965, 37 ; 142. Ovidiu Papadima, *„Descoperirea poeziei populare"*, GL, XII, 1965, 37 ; 143. Dumitru Micu, *Poetul peisajelor calme*, GL, XII, 1965, 37 ; 144. Paul Cornea, *Însemnări despre poezia lui Vasile Alecsandri*, VR, XVIII, 1965, 9 ; 145. Al. Piru, *Prozatorul*, VR, XVIII, 1965, 9 ; 146. G. C. Nicolescu, *Teatrul lui Vasile Alecsandri*, VR, XVIII, 1965, 9 ; 147. Radu Ionescu, *Prosper Mérimée și Vasile Alecsandri*, VR, XVIII, 1965, 9 ; 148. Const. Ciopraga, *Profilul clasicului*, IL, XVI, 1965, 7 ; 149. Maria Platon, *Alecsandri, poet al luminii*, IL, XVI, 1965, 7 ; 150. Al. Andriescu, *Maiorescu și Alecsandri*, IL, XVI, 1965, 7 ; 151. V. Adăscăliței, *Alecsandri folclorist*, IL, XVI, 1965, 7 ; 152. Traian S. Diaconescu, *Alecsandri și antichitatea*, IL, XVI, 1965, 7 ; 153. Petru Ursache, *Alecsandri și sensul „îndreptărilor" folclorice*, IL, XVI, 1965, 7 ; 154. Valentin Gr. Chelaru, *Balcano-carpatica*, ATN, II, 1965, 8 ; 155. I. Lăzărescu, *Izvoarele istorice în opera lui Vasile Alecsandri*, ALIL, t. XVI, 1965 ; 156. G. Călinescu. *Vasile Alecsandri*, București, E.T., 1965 ; 157. Mircea Anghelescu, *V. Alecsandri către Iacob Negruzzi. Corespondență inedită*, LL, X, 1965 ; 158. Ion Apostol Popescu, *Influența lui Vasile Alecsandri asupra mișcării folcloristice din Ardeal și Banat*, LL, X, 1965 ; 159. Brădățeanu, *Ist. lit. dram., 139—147, 219—274* ; 160. C. D. Papastate, *Alecsandri inedit*, LL, XI, 1966 ; 161. Emil Boldan, *Iubirea în viața și opera lui V. Alecsandri*, LL, XI, 1966 ; 162. G. C. Nicolescu, *Proza lui Alecsandri*, LL, XII, 1966 ; 163. Petre Pușcasu, *Petre Dulfu și Alecsandri*, TR, X, 1966, 29 ; 164. Mihai Zamfir, *Unele observații privind sintaxa poetică a lui Alecsandri*, SPS, *226—233* ; 165. Brădățeanu, *Drama, 130—171* ; 166. Mario Ruffini, *V. Alecsandri e Venezia*, Firenze, 1966 ; 167. Regman, *Confluențe, 245—279* ; 168. George Breazul, *Pagini din istoria muzicii românești*, București, E.M., 1966, *233—257* ; 169. Felicia Șerban, *Aspectul structural și gramatical al metaforei în poezia lui V. Alecsandri*, CLG, XI, 1966, 2 : 170. Maria Platon, *Ideile literare ale lui Vasile Alecsandri*, AUI, limbă și literatură, t. XII, 1966, fasc. 2 ; 171. Cioculescu, *Varietăți, 188—192* ; 172. G. Istrate, *Vasile Alecsandri și limba literară*, ALIL, t. XVII, 1966 ; 173. Zaciu, *Masca, 12—18* ; 174. Ioan Micu, *Motive horațiene și ovidiene în dramaturgia lui Alecsandri*, LL, XIII, 1967 ; 175. Constantinescu, *Scrieri*, I, *20—23* : 176. *Ist. lit.*, II, *451—488* ; 177. *Studii și materiale despre Vasile Alecsandri*, îngr. H. Corbu, Chișinău, 1968 ; 178. Chițimia, *Folcloriști, 15—36* ; 179. Streinu, *Pagini*, I, *374—376* ; 180. Vrabie, *Folcloristica, 63—104* ; 181. Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, E.L., 1968, *5—14* ; 182. Ivașcu. *Ist. lit.*, I. *471—482* : 183. Boris Cazacu, Liliana Ionescu, Maria Mărdărescu, Mihai Zamfir. *Limba și stilul operei lui Vasile Alecsandri*, SILL, II, *163—220* : 184. Marin Bucur. *Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu membri la Société orientale de France (1848)*, RITL, XVIII, 1969, 4 ; 185. Ardeleanu, *Proza, 10—45* ; 186. Bogaci, *Pagini, 135—180* ; 187. Emilia Pușcălău-Iorga, *Structura statistico-informațională a poeziei lui Vasile Alecsandri*, SCL, XXI, 1970, 6 ; 188. Rodica Radu, *V. Alecsandri — creator de spațiu mitic*, RL, III, 1970, 8 ; 189. Petre Popescu-Gogan, *Vasile Alecsandri mai puțin cunoscut*, RL, III, 1970, 42 ; 190. Brădățeanu. *Comedia, 47—56, 71—114* ; 191. Țepelea, *Studii, 184—214* ; 192. Nicolae Manolescu, *Dilema Alecsandri*, LCF, XIII, 1970, 31 ; 193. Al. Hanță, *Contribuții la cunoașterea relațiilor literare româno-franceze în cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea (Vasile Alecsandri, „Albumul macedoromân")*, RITL, XIX, 1970, 1 ; 194. Breazu, *Studii*, I. *255—268* ; 195. P. Ursache, *Modele romantice la V. Alecsandri*, CRC, VI. 1971, 29 ; 196. Mircea Zaciu, *Un Alecsandri aproape de inimă*, ST, XXII. 1971, 6 ; 197. Păcurariu, *Clas. rom., 110—120* ; 198. Perpessicius. *Opere*, III, *145—149* ; 199. *[V. Alecsandri. Scrisori către Aristizza Romanescu. Nicolae Luchian. Pietro Mezzetti]* (publ. George Franga). MS, II, 1971, 3 ; 200. Dana Dumitriu. *Prozatorul*, RL, IV. 1971. 29 ; 201. Valentin Silvestru, *Alecsandri și teatrul politic*, RL, IV. 1971, 29 ; 202. Nicolae Manolescu. *Ingenuitatea prozei*, RL, IV, 1971, 30 ; 203. Al. Săndulescu, *Vasile Alecsandri, călător*, RL. IV, 1971, 30 ; 204. Edgar Papu, *Alecsandri și motivul Veneției*, LCF, XIV 1971. 28 ; 205. Paul Cornea, *Armonia și arta narațiunii*, LCF, XIV. 1971. 28 ; 206. Marin Sorescu, *Fondator al teatrului românesc*, LCF. XIV, 1971, 28 ; 207. Mîndra, *Incursiuni, 34—49, 50—54, 71—78, 235—240, 241—251* ; 208. Ion Petrică. *Începuturile receptării creației lui Vasile Alecsandri în Polonia*, RITL. XX, 1971, 1 ; 209. Pavelescu, *Studii. 25—45* ; 210. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Alecsandri și valorile prozei românești*. CNT, 1971, 30 ; 211. O. Octavian. *Poetul apolinic*, RMR. VIII. 1971, 7 ; 212. M. Mardare, *Modernul Alecsandri*, CRC. VI, 1971. 29 ; 213. Florin Faifer, *Vasile Alecsandri memorialist*, CRC. VI, 1971, 32 ; 214. Vîrgolici, *Comentarii. 179—181* ; 215. Ovidiu Papadima. *Poezia lui Alecsandri și viziunea folclorică românească*, RITL, XX. 1971. 4 : 216. Traian Cantemir, *Comicul de limbaj*, ATN. VIII. 1971. 7 ; 217. Piru. *Analize, 38—80* ; 218. Rotaru. *Ist. lit., I, 207—230* ; 219. Găldi. *Introd. ist. vers., 192—206* : 220. Adriana Rujan, *Invitație la călătorie*. ARG, VI. 1971. 8 ; 221. Săndulescu, *Lit. epistolară. 95—103, 237—249* : 222. Mircea Iorgulescu. *Anul cel mare al lui Alecsandri*. LCF. XV. 1972. 19 : 223. Șerban Cioculescu. *Despre umorul lui Vasile Alecsandri*, RL. V. 1972. 45 : 224. G. Ivănescu. *Limba lui Vasile Alecsandri*. CL. 1972. 6. 7 : 225. Desnina Tomescu, *Dramaturgia pe teme istorice a lui V. Alecsandri*, RITL, XX, 1972, 2 ; 226. Ion Roman, *Alecsandri. Orizonturi și repere*, București, Albatros, 1973 ; 227. Piru, *Varia*, I, *89—97* ; 228. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 110, 122—124 ; 229. Nicolae Balotă, *Umanități*, București, Eminescu, 1973, *350—352* ; 230. Mîndra, *Clasicism, 122—131* ; 231. Săndulescu, *Citind, 17—25* ; 232. *[Acte și documente]*, DCM, I, *281—332* ; 233. Valentin Silvestru, *Vasile Alecsandri și teatrul politic*, TTR, XIX, 1974, 3, 4 ; 234. Paul Cornea, *Vasile Alecsandri, Schiță despre începuturile literaturii române*, MS, V, 1974, 4 ; 235. Marta Anineanu, Paul Cornea, *[Documente]*, MS, V, 1974, 4 ; 236. I. Negoițescu, *Alecsandri : teatrul și proza*, ST, XXV, 1974, 7 ; 237. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *106—109, passim*; 238. N. Barbu, *Noi și clasicii*, București, Eminescu, 1975, *64—77* ; 239. Al. I. Amzulescu, *Observații istorico-filologice despre „Miorița" lui Alecsandri*, REF, XX, 1975, 2 ; 240. *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, E.A., 1976, *passim* ; 241. Doina Curticăpeanu, *Vasile Alecsandri călător*, București, Minerva, 1977 ; 242. Despina Spireanu, *Despre corespondența lui Vasile Alecsandri*, RITL, XXVI, 1977, 1.

F. F.

ALEXANDRESCO, Dimitrie (1.X.1850, Iași — 9.II. 1925, Iași), autor dramatic. După studii liceale făcute la Lemberg și Paris, a încercat să urmeze, la Paris, medicina și, concomitent, declamația. A terminat însă dreptul, pe care l-a urmat la Nancy și Paris. În războiul franco-prusac din 1870—1871, s-a angajat voluntar în armata franceză. Întors în țară în 1875, a cunoscut o carieră sigură și fără sinuozități. Procuror în Iași, judecător de instrucție, procuror la Curtea de Apel, apoi la Înalta Curte de Casație, a fost, din 1892 pînă la moarte, profesor de drept civil la Universitatea din Iași, decan în cîteva rînduri, director al „Curierului judiciar", publicînd numeroase și temeinice lucrări de specialitate.

Cîteva versuri, tipărite în „Curierul de Iași", atestă înclinațiile literare ale lui **A.**, puse în evidență mai pe larg în comedia *Rămășagul zgîrcitului* (1879). În linii generale, piesa are drept model *Avarul* lui Molière, dar se simt și influențe din farsa bulevardieră. Personajul principal, Zgîrcinescu, este tipul avarului ce poate fi adus pe calea cea bună, exploatîndu-i-se propria slăbiciune, precum și iubirea filială. Comicul de situații, pe care se bazează piesa, este însă debil, limbajul, de asemenea, nu prea bine echilibrat (deși neologismul este corect folosit). Cîteva scene denotă un anume dar al observației, vizibil și în sceneta *Educațiunea copiilor în veacul al XIX-le*, subintitulată „scenă intimă luată de pe natură".

— *Rămășagul zgîrcitului*, Iași, Tip. Goldner, 1879.

— 1. *Dimitrie Alexandresco. Comemorarea de la 29 oct. 1933 la Ateneul Român*, București, Tip. Curierul judiciar, 1933 ; 2. Predescu, *Enciclop.*, 20.

D. M.

ALEXANDRESCU, Grigore (22.I.1810 ⟨30⟩, Tîrgoviște — 25.XI.1885, București), poet. Era al patrulea din cei cinci copii ai lui Mihai Alexandrescu, sameș și vistier în Tîrgoviște, și ai Mariei Fusea, descendentă dintr-o familie de mici boieri, pomeniți în documentele vremii lui Constantin Brîncoveanu și mai înainte, ctitori a numeroase biserici. A copilărit în orașul natal. În casele lui Nae Hiotu, rudă cu familia Cîrlova, **A.** a învățat de la dascălul Rafail, împreună cu Vasile Cîrlova, greaca modernă. Și-a continuat învățătura cu „elinica" în școala lui Mitilineu, ajungînd să se familiarizeze cu textele clasice,

Putea reproduce scene din Sofocle şi Euripide şi îl ştia pe Anacreon „din scoarţă în scoarţă". Rămînînd prin 1827 orfan de amîndoi părinţii, **A.** vine la Bucureşti. În 1831 este elev în clasa de literatură de la şcoala lui J. A. Vaillant. Aici l-a cunoscut pe Ion Ghica, de care îl va lega o lungă şi statornică prietenie. În anul următor, pensionatul lui Vaillant trece la colegiul Sf. Sava, unde erau profesori E. Poteca, S. Marcovici, P. Poenaru, G. Ioanid. Aici **A.** dobîndeşte o temeinică cultură clasică. E momentul unor fructuoase lecturi din Voltaire, Boileau, Racine, Montesquieu şi din anticii Xenofon, Tucidide, Plutarh. Banul Grigore Băleanu îl ia o vreme în casă sub protecţia lui pe tînărul sfios, care declama în franceză, cu o pronunţie impecabilă, din *Phèdre* şi *Athalie* de Racine, *Mérope* de Voltaire şi *L'Art poétique* a lui Boileau. La o serată, în casa lui Tache Ghica (tatăl prietenului său), unde, de asemenea, a locuit o vreme, **A.** îl cunoaşte pe Iancu Văcărescu, care îi prezice un strălucit viitor de poet. Prieten cu I. Heliade-Rădulescu, **A.** îşi publică, la 6 martie 1832, în „Curierul românesc", prima poezie, *Miezul nopţii.* Către sfîrşitul anului, în tipografia lui Heliade, îi apare şi primul volum, conţinînd o traducere din Florian, *Eliezer şi Neftali,* şi cîteva poezii originale. În 1833, cînd se înfiinţează Societatea Filarmonică, **A.** este prezent printre membri. Pricini mai puţini cunoscute au dus la ruperea prieteniei cu Heliade, ale cărui furioase descărcări polemice din presa timpului (*Ingratul,* 1838; *Ciinele bolnav de ochi,* 1861) nu sînt lăsate fără răspuns de **A.** (*Privighetoarea şi măgarul,* 1838; *Confesiunea unui renegat,* 1861). Între timp, poetul, găzduit de maiorul I. Cîmpineanu, intră în armata naţională (1834), cu gradul de cadet la cavalerie, apoi de praporgic. O vreme va supraveghea, la Focşani, mişcarea vamală. Îşi dă demisia din armată în 1837 şi se întoarce la Bucureşti, unde locuieşte tot în casa tatălui lui I. Ghica. În 1838 îi apare un nou volum de poezii, cuprinzînd meditaţii romantice (*Candela, Cimitirul, Barca, Rugăciunea),* versuri erotice (*Eliza, Aşteptarea, Inima mea e tristă),* dar şi epistole şi fabule. Se pare că atît îndrăznelile fabulistului cît mai ales poezia *Anul 1840,* apărută în „Dacia literară", nu au plăcut stăpînirii. Cînd este descoperită tentativa de răsturnare a domnitorului Alexandru D. Ghica, în octombrie 1840, poetul, care nu participase la complot, este închis preventiv, pe trei luni. În închisoare a lucrat la traducerea *Meropei* lui Voltaire. Este eliberat datorită intervenţiei lui I. Ghica. În vara anului 1842, împreună cu I. Ghica, vizitează mănăstirile de peste Olt. Roadele literare ale acestei călătorii vor fi cîteva din cele mai bune poezii ale lui **A.** (*Umbra lui Mircea. La Cozia. Răsăritul lunei. La Tismana, Mormintele. La Drăgăşani)* şi *Memorial de călătorie.* Al treilea volum îi apare la Iaşi, sub îngrijirea lui Al. Donici. În timpul domniei lui Gh. Bibescu, poetul, şef la masa a doua a jalbelor, la Postelnicie, este numit serdar şi, în 1846, paharnic. Bibescu, care ţinea să treacă drept un ocrotitor al artelor, îi oferă protecţie; poetul este invitat adesea la Curte şi se pare că l-a însoţit pe domn într-o călătorie prin ţară. Rezerva lui **A.** faţă de evenimentele revoluţionare ale anului 1848 nu se datoreşte numai apropierii poetului de domnitor, cît mai ales firii sale moderate, uşor sceptice, înclinată mai mult spre reflecţie decît spre acţiune. La „Popolul suveran", care îl menţionează printre redactori, nu a colaborat deschis; satira *Plîngerea deputatului,* care, se pare, îi aparţine, a apărut nesemnată. O scrisoare către I. Ghica deplînge spectacolul dezolant al oportunismului şi trădării unora dintre foştii conducători ai revoluţiei. Chiar dacă **A.** nu a fost un revoluţionar, preferînd luptei rezerva şi prudenţa, poezia sa este în întregime a unui artist angajat, interpretarea reflexivă a evenimentelor trădînd o viziune proprie a lumii, dar nu străină de spiritul revoluţionar paşoptist. Este şi motivul pentru care, după înfrîngerea revoluţiei, scriitorul, suspectat, este scos din postul pe care îl ocupa la Secretariatul Statului. În 1850, sub Barbu D. Ştirbei, fratele lui Gh. Bibescu, este director la Arhivele Statului. Din 1852 pînă în 1857 lucrează în Comisia Documentală. La 10 decembrie 1853 devine clucer şi, apoi, director al Eforiei Spitalelor. Domnitorul Al. I. Cuza îl numeşte, la 3 aprilie 1859, director al Departamentului Cultelor şi Instrucţiunii Publice. În anul următor este reprezentantul Ţării Româneşti în Comisia centrală cu sediul la Focşani. Aici se căsătoreşte cu Raluca, fiica spătarului Stamatin. La începutul lunii iunie 1860 apar primele semne de alienaţie mintală, boală care îl va chinui, cu intermitenţe, pînă la sfîrşitul vieţii. Internat la spitalul Pantelimon, poetul se restabileşte, dar se vede pus sub interdicţie, printr-o hotărîre a tribunalului, la cererea fratelui său, Ion Alexandrescu, şi scos din Comisia centrală. Domnitorul îl numeşte din nou membru onorific la Eforia Spitalelor. Îi apare, în 1863, volumul *Meditaţii, elegii, epistole, satire şi fabule,* cuprinzînd, pe lîngă versuri, şi *Memorial de călătorie.* La bătrîneţe poetului i se trezesc ambiţii politice, nebănuite pînă atunci. În 1868, candidează pentru un loc în Senat şi îşi susţine campania în presă, în special în „Românul", prin fabule şi traduceri, nemărturisite, din articolele politice ale unui autor francez uitat, E. Jouy. Pentru fiica sa, Angelina, traduce din Ed. Laboulaye *Poveşti albastre* (1872). Către sfîrşitul vieţii, în 1882, în „Cimpoiul", i-a apărut traducerea primelor trei cînturi din *Gerusalemme liberata* de Tasso.

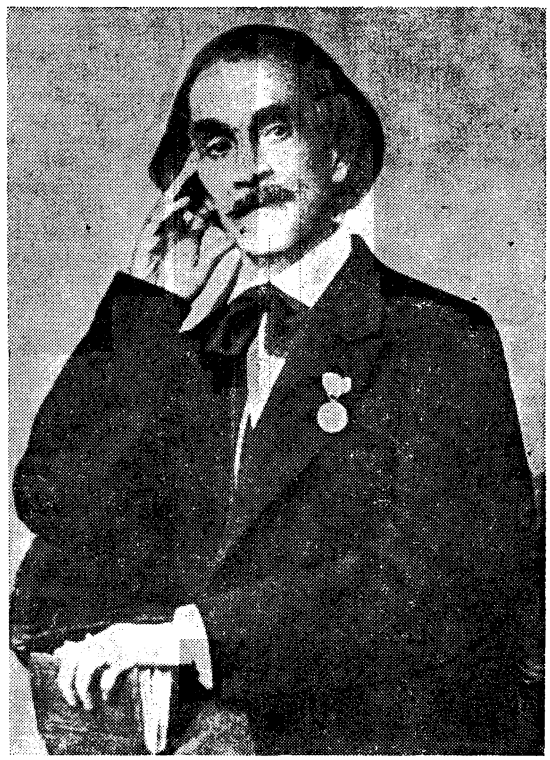

Începuturile poetului sînt legate de preromantism, ale cărui teme grave și meditative l-au atras pe **A.**, spirit prin excelență reflexiv. *Miezul nopții*, prima sa poezie publicată, este o meditație în maniera lui Young, nu însă fără unele ecouri lamartiniene. Atît fundalul nocturn cît și decorul ruinelor constituie simple pretexte, invocate convențional, ale solilocului meditativ. Poetul își însușește masca damnatului romantic, „închinat durerii" („Pui mîna p-a mea frunte și caut un mormînt"). Și în *Adio. La Tîrgoviște* motivul volneyan al ruinelor este eclipsat de expresia hiperbolică a aceleiași soarte nefericite. Pe fondul sumbru al speranțelor stinse și al visurilor destrămate, „prieteșugul", sentiment superior dragostei prin trăinicie, îi apare lui **A.** drept singura compensație a amarului existenței, „nectar de îndulcire" turnat „peste otrava" din „cupa vieții noastre". Iubirea nu aduce decît o înseninare trecătoare. Elanurilor sentimentale din *Eliza* sau *Așteptarea* le urmează curînd tristețea despărțirii, destul de convențional exprimată *(Inima mea e tristă)*, și accentuarea rictusului sceptic. Inferioară altor orientări ale poeziei sale, erotica lui **A.** depășește totuși mimetismul lamartinian sau byronian al liricii vremii, grație unei anumite candori confesive, la care participă uneori și stîngăciile de expresie, ceea ce nu înseamnă că, în ciclurile închinate Elizei, sau Emiliei, ecourile din modelele romantice ale timpului ar fi cu totul absente. Structurii poetului, înclinat spre reflecția gravă, îi răspunde însă mai bine formula lirică a meditației, în ezitările și tensiunile căreia își găsesc expresie neliniștile conștiinței și, dramatică, speranța. Se simte necesitatea lăuntrică a unui reazem al certitudinilor, nostalgia unei coerențe a valorilor morale *(Candela)*. Din perspectiva lor, chiar moartea pierde caracterul terifiant, ea deschizînd calea spre o justiție definitivă *(Cimitirul)*. Motivul străvechiului „ubi sunt..." depășește la **A.** obișnuitele glose în spiritul „vanitas vanitatum", prin naturalețea cu care monologul interior lasă suspendate dilemele ivite în zigzagul interogațiilor ; iluzia și speranța alternează, fără tranziție, cu certitudinile lucidității și cu gîndul morții *(Meditație)*. O semnificație singulară are în contextul întregii creații a poetului *Anul 1840*, în care se pot descifra germenii tendințelor esențiale ale poeziei lui **A.** : reflexivă, cetățenească, satirică. În tonul ei se împletesc accentele profetice și de odă, vibrînd de speranță, cu interogațiile patetice ale meditației romantice sau cu tonuri vehemente, slujite de o ironie caustică și amară. Confruntarea dintre nădejdea care renaște mereu și scepticismul niciodată pe de-a-ntregul dizolvat dă tensiune interioară poemului și în același timp face din *Anul 1840* simbolul sufletului omenesc, surprins în impulsurile sale contradictorii. Dincolo de filozofia tonică, melioristă, a încrederii în viitor, tabloul prezentului, dominat de degradare și fals, prevestește parcă virulența satirică a *Scrisorilor* eminesciene și, pe alocuri, chiar dezgustul obosit al *Glossei* („Politica adîncă stă în fanfaronadă, / Și știința vieții în egoism cumplit"). Ecourile îndoielilor și temerilor „de-mbunătățiri rele" proiectate asupra viitorului dau un patos aparte dialogului, rămas deschis, suspendat : speranță — scepticism. Cînd se întoarce spre trecut, poetul se oprește asupra paginilor de istorie, înnobilate de sîngele eroilor căzuți pentru libertate. În *Mormintele. La Drăgășani*, tema sepulcrală, răspîndită la preromantici, prilej de sumbre reflecții privind destinul omului, cedează admirației înflăcărate pentru jertfa „martirilor" din „batalionul sacru" al Eteriei. În *Răsăritul lunei. La Tismana*, secvențele de istorie evocate par izvorîte dintr-o autentică memorie a locurilor, a pămîntului. Virtuțile strămoșești acuză, prin contrast, în lumina rece a lunii-martor, prezentul degradat moralicește, meschin. Capodopera genului este însă *Umbra lui Mircea. La Cozia*, sinteză originală între lirismul de atmosferă și cerebralitatea monologului interior. Poetul nu cultivă notația în sine, ci valorile ei de atmosferă. Ambianța crepusculară, propice visării și meditației, alunecarea în fantastic, ritmica timpului sînt sugerate prin sonoritate și imagine. Apariția fantomei lui Mircea cel Bătrîn pare a fi expresia unui moment de fantezie cețoasă, „brită". În fond, e proiecția în afară, la „ceasul nălucirei", a imaginilor de pe un ecran interior al eului. În accentele de odă poetul salută în Mircea întruchiparea vitejiei strămoșești, dar, spirit raționalist, lucid, atent întotdeauna și la reversul medaliei, **A.** nu ignoră nici suferințele pe care s-a ridicat gloria acelor „vremi de fapte strălucite" : „Căci războiul e bici groaznic, care moartea îl iubește, / Și ai lui sîngerați dafini națiile îl plătesc". Ideea progresului continuu comunică, într-un plan mai adînc, cu receptivitatea poetului la dialectica profundă a existenței. Rațiunea lucidă refuză legenda, exaltarea, optica unilaterală redimensionînd mereu imaginea timpurilor apuse prin raportare la tot ce a urmat pînă la ceasul prezentului. Prin sugestia de impasibilă clepsidră cosmică, de mecanică oarbă a universului, ireversibilă, *Umbra lui Mircea. La Cozia* vădește la **A.** virtualități eminesciene. **A.** este handicapat însă de inexperiența poeziei românești în mînuirea limbajului metaforic al gîndirii speculative. Lirica de meditație, în ciuda înălțimii artistice atinse uneori, este, totuși, la **A.**, urmarea unei molipsiri de spiritul romantic al epocii. Vocația poetului este ideea, nu atmosfera lirică, și *Umbra lui Mircea. La Cozia* constituie, nici ea integral, o excepție. Expresia tipică a facturii particulare impuse de poet meditației rămîne *Anul 1840*, în care substanța reflecției determină tonul și accentul versului. În esență, **A.** este un cerebral, uneori chiar un spirit raționinant, tentat să complice. Poetul este mai el însuși în epistole și în satire. Ele dau cheia formulei sale interioare, sinteză de gravitate, ironie și inteligență malițioasă. Totul într-o compoziție cu aer de cozerie spirituală, în ton cînd voit familiar, cînd subtil parodistic, pe teme dintre cele mai diverse, cu o deplină libertate și dezinvoltură a limbajului. Între patosul romantic al meditației și elegiei, pe de o parte, și permanențele vieții morale notate cu sobrietate clasică în fabule, epistolele și satirele reunesc gustul reflecției și verva ironică în monologul-autoportret al unui spirit voltairian. Poetul este aici un lucid fără mizantropie, suflet animat de elanuri umanitare și inteligență marcată de pasiunea ideilor, în asociere cu ironia caustică, moștenitor spiritual al secolului luminilor, de la filozofia sa melioristă și cultul rațiunii, pînă la stilul reflecției, demitizant, iconoclast. Cele mai multe dintre epistole gravitează în jurul întrebărilor pe care poetul și le pune cu privire la arta sa și la condiția sa de creator în raporturile cu poezia și cu lumea. În *Epistolă d.I.C.*, **A.** persiflează cu umor

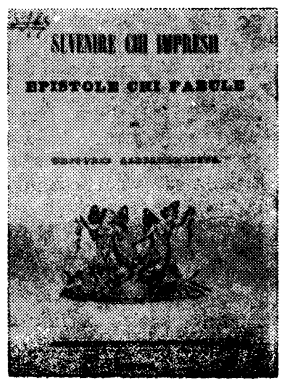

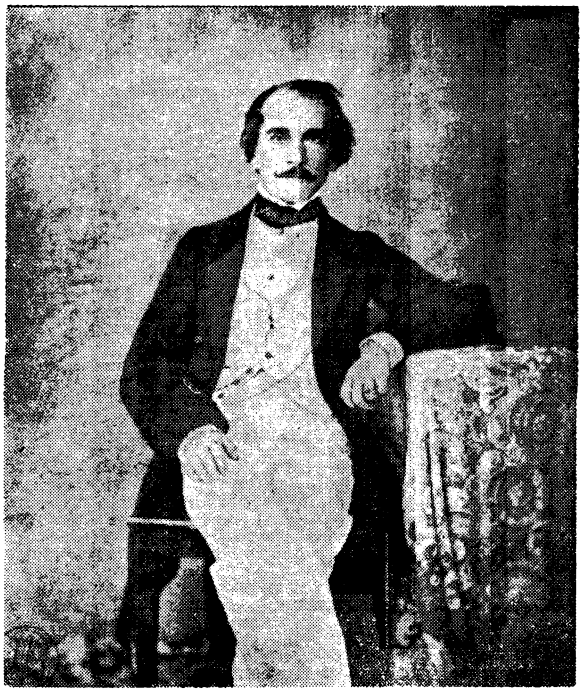

convențiile literare ale timpului. Ținta atacului este mai ales idilica pastorală confruntată cu realitățile vremii, cu o vizibilă ostilitate față de tendința de edulcorare și falsificare a realului în artă. *Epistolă d.I.V.* mărturisește limpede relația fabulelor cu realitățile epocii („Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim"). Aprecierea operei este condiționată de criteriul istoric, elogiul îndreptîndu-se spre deschizătorii de drumuri, „începătorii românești poezii", mai mult decît spre urmașii lor care „au ajuns desăvîrșirea de exempluri ajutați". Poetului îi repugnă „scrisul de porunceală". În *Epistolă către Voltaire,* se face critica „stricătorilor de limbă" ai vremii, într-un pasaj care amintește ironia agresivă a lui Boileau. Poetul năzuiește la cultivarea limbii prin străduințele solidare ale tuturor scriitorilor. În ansamblu, epistolele prefațează satirele și fabulele, evidențiind pe observatorul realist, lucid, cu ochi critic, al moravurilor epocii și subliniind sensul politic al fabulelor. *Satiră. Duhului meu* se numără printre cele mai cunoscute poezii ale lui **A.**, expresie deplină a unei ironii superioare, desfășurată cu vervă. Stratagema pe care mizează ironia adîncă a poemului este de a răsturna, aparent, raporturile, oferind drept model imaginea vieții mondene a timpului, însoțită însă de notația acută, lucid critică, a ridicolului și falsității ei de esență. Încercările de dezvinovățire amplifică satira. Inserția de dialog în monologul fals autoironic prinde atmosfera frivolă a saloanelor vremii. Portretul, crochiul, detaliul revelator pigmentează acid spectacolul snobismului și superficialității mondene. Întruchiparea lor exemplară e „domnișoru-acela care toate le știe, / Căruia vorba, duhul, îi stă în pălărie", personaj anexat propriei vestimentații. Amănuntul definitoriu este notat cu malițiia unui moralist mușcător. Tendinței spre caricare nu-i rezistă nici autoportretul : imaginea propriului „duh" nu este cruțată de consemnarea stîngăciilor lui în lume. Asemenea schimbări de umoare, în cursul cărora ironia cedează locul autoironiei, punctează convingător falsul dialog (de fapt, monologul lăuntric) din satiră. Ținta satirei rămîne însă comedia vieții mondene, cu pretențiile și frivolitățile ei : „Învață dansul, vistul și multe d-alde alea ; / Iar de vrei să faci versuri, ia pildă de la Pralea". Ținuta artistică superioară a satirei se întemeiază pe verva spiritului caustic al moralistului și vigoarea ironiei în parodierea conversației de salon și în arta portretului, pe corespondența perfectă a compoziției cu logica interioară a reacțiilor unei inteligențe critice la spectacolul vanităților ridicole. *Satiră. Duhului meu* rămîne o exemplară proiecție satirică a vieții sociale a vremii în portrete care surprind atitudini tipice, repetabile în esența lor de la o epocă la alta. O adevărată satiră politică, continuînd linia *Confesiunii unui renegat,* însă fără aluziile personale ale acelei replici polemice, este *O profesiune de credință,* imagine generalizată a liberalului oportunist și, prin extensiune, a politicianului versatil, cînd ipocrit și demagog, cînd cinic. Efectul inedit al formulei satirice este dat de structura de adevărat „curriculum vitae", în care „meritele" personajului sînt totdeauna dovezile de necinste, duplicitate, trădare, sprijinite pe „candide" răstălmăciri de principii. Alternanța demagogiei sfruntate cu trivialitățile unui Dinu Păturică-politician anticipă pe alocuri tonul unor secvențe din ciclul arghezian *1907.*

Pe fabule s-a sprijinit multă vreme, aproape exclusiv, popularitatea poetului. În ciuda faptului că temele și subiectele, în genere, nu-i aparțin, originalitatea lui **A.** în acest sector al creației sale poetice se manifestă în cîteva autentice capodopere ale genului : *Boul și viețelul, Cîinele și cățelul, Toporul și pădurea, Vulpea liberală, Oglindele, Lupul moralist.* Fabulistul este diagnosticianul lucid și pătrunzător al moravurilor vremii, dublat de un comentator al naturii umane. Geneza fabulelor trebuie raportată la racilele vieții sociale și, mai ales, politice ale timpului, devenite ținte de atac pentru un observator, realist și critic, al contemporaneității. Sub scutul limbajului esopic, sînt denunțate mereu parvenitismul, demagogia, trădarea, ipocrizia, semnalmente morale ale unei epoci și societăți caracterizate de cameleonismul politic și de amestecul strident de tiranie și aparentă liberalizare. Pornind însă de la asemenea date reale ale epocii, fabula tinde, chiar prin formula sa artistică (transpunerea în alegoria cu figurație animalieră), la o anumită distanțare de concretul imediat, la o generalizare a particularului istoric în trăsăturile unor atitudini esențiale. Observator realist în punctul de plecare, fabulistul **A.** este, în fond, un moralist clasic. Ca și la modelele sale (La Fontaine, Voltaire, Krîlov), nu se urmărește studiul unor caractere, ci imaginea defectului moral personificat de o tipologie animalieră. *Boul și viețelul* vizează, cu o perfectă economie a mijloacelor, parvenitismul grosolan și ingrat. Efectele sînt scoase din chiar investirea personajelor-animale cu atitudini umane convenționale. Fiecare personaj are fizionomia sa morală distinctă ; vorbirea, tonul, gestica sînt semnele categoriei morale. Încrustate în corpul narațiunii concise, momentele dialogate surprind esența tipului în nuanța, în tonul replicii : viețelul este plin de speranțe naive la început, apoi, pe rînd, intrigat, surprins, indignat ; sluga vorbește de sus vizitatorului inoportun, dar îl anunță stăpînului, din prudență, protocolar ; boul este impulsiv și brutal, iritat de originea modestă pe care i-o trădează rudenia cu viețelul. Morala fabulei este implicită, extragerea ei ar fi fost de prisos. Arta lui **A.** în fabule excelează în construirea de mici scene dramatico-alegorice de mare autenticitate în dialoguri și încheiate

adesea cu veritabile poante : elefantul interzice lupului să ia oilor măcar „un păr mai mult" „decît pielea obicinuită" *(Elefantul)*, chir Pisicovici simulează amărăciunea îndurerată a unui ascet *(Şoarecele şi pisica)*, vulpea îşi suspendă cuvîntările înfocate deoarece „s-a înecat c-un os" *(Vulpea liberală)*, lupul moralist, ipocrit propăvăduitor al smereniei creştine, este întrebat de unde şi-a cumpărat „postavul de manta". Realizarea cea mai expresivă a acestui stil de mică comedie cu tîlc alegoric este *Ciinele şi căţelul*, în care nici un detaliu nu este întîmplător sau inutil. Oratorul care perorează pe tema egalităţii este dulăul Samson, „ce lătra foarte tare", insinuare străvezie a demagogiei lui. Tot umorul fabulei stă în schimbarea bruscă a opiniilor „luptătorului" pentru egalitate, cînd naivul căţel Samurache este pe punctul de a-şi închipui că egalitatea cerută va fi şi pentru cei ca el. Precizarea este categorică : „Adevărat vorbeam / Că nu iubesc mîndria şi că urăsc pe lei, / Că voi egalitate, dar nu pentru căţei". Cînd accentul cade pe naraţiune şi nu pe dialog, este pentru a sugera, ca în *Toporul şi pădurea* sau *Oglindele*, vechimea semnificaţiei legate de întîmplarea imaginată şi nu caracterul cotidian al situaţiei însăşi, ca în fabulele construite dramatic.

Relativ diversă, opera lui **A.** alătură meditaţiilor şi elegiilor romantice şi preromantice, cu modele în Volney, Gray, Lamartine, epistole, satire şi fabule în linia clasicismului francez (Boileau, La Fontaine) şi a raţionalistului Voltaire, reflexivitatea sa autentică pendulînd între elanurile unei filozofii melioriste, generatoare de speranţe, şi scepticismul amar al luciditătii critice. Cerebral prin structură, poetul a evitat răceala printr-o angajare totală, deci şi afectiv, în patosul ideii şi prin umoarea particulară a ironiei sale. Aliajul de reflexivitate şi sentiment, de observaţie pătrunzătoare şi înclinaţie clasică spre generalizare şi esenţializare configurează o originalitate complexă. Artistic. contribuţia sa deschide drum poeziei de mari tensiuni lăuntrice, pe linia liricii de interogaţie şi atmosferă meditativă. şi conturează relieful satirei, virulenţa tonului eminescian fiind anticipată de accentele maliţioase ale unui spirit muşcător ironic. Precursor în aceste direcţii, **A.** ilustrează, decisiv în literatura română, epistola şi fabula. Chiar dacă expresia dată substanţei lirice nu e lipsită, în genere, de naivităţi şi stîngăcii, mai ales în versificaţie, în ansamblul creaţiei sale poetul este superior contemporanilor prin reflexivitatea sa autentică. profundă, anticipare, în contextul unei literaturi aflate la începuturile sale, a unei coordonate fundamentale pentru marea poezie românească.

— *[Poezii]*, în Florian, *Eliezer şi Neftali*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1832 ; *Poezii*, Bucureşti, Tip. Carcalechi, 1838 ; *Poezii*, Iasi, Cantora Foaiei sătesti, 1842 ; *Suvenire şi impresii, epistole şi fabule*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1847 ; *Meditaţii, eleaii, epistole, satire şi fabule*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1863 ; *Scrieri în versuri şi proză*, îngr. I. Bianu-Ghica, Bucureşti, Socec, 1893 ; *Opere complete*, îngr. E. Gârleanu, Bucureşti, 1907 ; *Scrieri în versuri şi proză*, pref. G. Coşbuc, Bucureşti, Minerva, 1913 : *Poezii alese*, îngr. şi pref. M. Dragomirescu, Bucureşti, Casa scoalelor, 1921 ; *Poezii. Memorial de călătorie*, îngr. Gh. Adamescu, Bucuresti, Cartea românească ; *Opere complete. Poezii şi proză*, îngr. G. Baiculescu, Bucureşti, Cugetarea ; *Poezii*, îngr. V. Ghiaciolu, Craiova, Scrisul românesc, 1940 ; ed. 2 *(Poezii. Proză)*, Craiova, Scrisul românesc, 1944 ; *Fabule*, îngr. şi pref. I. Pillat, Bucureşti, Cartea românească ; *Opere*, îngr. I. Fischer, introd. S. Iosifescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 : *Poezii. Memorial de călătorie*, îngr. I. Fischer, pref. P. Marcea. Bucureşti, E.L., 1961 ; ed. 2, Bucureşti, Minerva, 1974 ; *Suvenire şi impresii, epistole şi fabule*, îngr. I. Fischer. Bucuresti, E.T., 1969 ; *Opere*. I, îngr. I. Fischer, pref. I. Roman, Bucuresti, Minerva, 1972. — Tr. : Florian, *Eliezer şi Neftali*, Bucuresti. Tip. Eliade, 1832 : Voltaire, *Alzira sau Americanii*, Bucuresti. Tip. Eliade, 1835, *Meropa*, Bucuresti. Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1847 ; Béranger, *Fericirea*. RMNA, I, 1838, 48 ; [Autor neidentificat], *Loreley sau Stînca Lorei, frumoasa fermecătoare*, ROM, 1872, 3—4 februarie ; Ed. Labouläye, *Poveşti albastre*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1872 ; T. Tasso, *Ierusalimul liberat*, CIMP, I, 1882, 16—19, 34 ; Metastasio, *Nina*, ANL, I, 1886, 2 ; [Béranger, Byron, Lamartine], în *Scrieri în versuri şi proză*, îngr. I. Bianu-Ghica, Bucureşti, Socec, 1893.

— **1.** B. Florescu, *Poetul Gregoriu Alexandrescu. Analiză literară*, CT, V, 1875, 5 ; **2.** Ghica, *Opere*, I, *431* ; **3.** B. Delavrancea, *Grigorie Alexandrescu*, RN, I, 1888, 5 ; **4.** N. Iorga, *Grigore Alexandrescu*, V, I, 1894, 21 ; **5.** I. Găvănescul, *Meditaţiile lui Grigore Alexandrescu*, Bucureşti, Tip. Panaitescu, 1896 ; **6.** G. Bogdan-Duică, *Despre Grigore Alexandrescu*, CL, XXXIV, 1900, 9, 10 ; **7.** N. Predescu, *Poeţi, 238—298* ; **8.** P. Eliade, *Grégoire Alexandresco et ses maitres français*, RDM, LXXIV, 1904, t. XXIV ; **9.** Iorga, *Ist. lit. XIX, II, 207—227* ; **10.** Apostolescu, *Infl. romant., 101—122* ; **11.** E. Lovinescu, *Grigore Alexandrescu*, Bucureşti, Minerva, 1910 ; ed. 3, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928 ; **12.** S. Puşcariu, *Grigore Alexandrescu*, LU, XI, 1912, 33 ; **13.** I. Trivale, *Cronici literare*, Bucureşti, Tip. Cooperativa, 1915, *309—321* ; **14.** Ch. Drouhet, *Grigore Alexandrescu şi Voltaire*, OIB, *175—192* ; **15.** M. Dragomirescu, *Critică*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928, II, *17—23, 199—201, 273—283* ; **16.** Densusianu, *Lit. rom.*, III, *101—145* ; **17.** Al. Marcu, *Tasso în romantica românească*, SI, III, 1936 ; **18.** Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *99—109* ; **19.** P. V. Haneş, *50 de ani de la moartea lui Gr. Alexandrescu*, PL, I, 1936, 4 ; **20.** P. V. Haneş, *Indreptări şi adăugiri la biografia lui Grigore Alexandrescu*, PL, I, 1936, 5 ; **21.** E. Ciuchi, *Poetul Grigore Alexandrescu*, PL, II, 1937, 1—3 ; **22.** E. Ciuchi, *Grigore Alexandrescu, prozator*, PL, II 1937, 4 ; **23.** Raşcu, *Alte opere, 61—92* ; **24.** V. Ghiacioiu, *Un izvor al lui Grigore Alexandrescu*, PL, IV, 1939, 9 ; **25.** Al. Marcu, *De la Nicolo Forteguerri la Donici şi Grigore Alexandrescu*, SI, VII, 1940 ; **26.** V. Ghiacioiu, *Indreptări şi adausuri la biografia lui Grigore Alexandrescu*, PL, V, 1940, 8 ; **27.** N. Crainic, *„Anul 1840"*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. X, 1940—1941 ; **28.** Vianu, *Arta*, I. *97—99* ; **29.** Călinescu, *Ist. lit., 146—154* ; **30.** Popovici, *Romant. rom., 247—288* ; **31.** Ciorănescu, *Lit. comp., 159—163* ; **32.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 42—49* ; **33.** Gr. Scorpan, *Munca de creaţie la Grigore Alexandrescu*, IL, III, 1951, 1—2 ; **34.** E. Luca, *Grigore Alexandrescu, poet satiric*, în *Literatura noastră clasică*, I, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1953. *166—197* ; **35.** Gh. Bulgăr, *Grigore Alexandrescu gînditor şi poet modern*, O, VI, 1955, 3 ; **36.** I. Fischer, *Aspecte ale evoluţiei morfologiei româneşti literare în variantele poeziilor lui Grigore Alexandrescu*, OII, *281—290* ; **37.** I. Fischer, *Corespondenţa lui Grigore Alexandrescu*, GL, VII, 1960, 48 ; **38.** Perpessicius, *Alte menţiuni*, I, *35—55* ; **39.** G. Călinescu, *Gr. M. Alecsandrescu*, Bucureşti, E.L., 1962 ; **40.** S. Iosifescu, *Grigore Alexandrescu*, Bucureşti, E.T., 1965 ; **41.** I. Negoiţescu, *Cu privire la Grigore Alexandrescu*, F, II. 1966, 3 ; **42.** Cornea, *Alecsandrescu — Eminescu, 108—180* ; **43.** N. Vasilescu-Văleni, *Evoluţia lexicului în poeziile lui Grigore Alexandrescu*, LL. XV, 1967 ; **44.** *Ist. lit.*, II, *310—328* ; **45.** R. Gioglovan, *Contribuţii la biografia lui Grigore Alexandrescu şi a familiei sale*, LL. XIX, 1968 ; **46.** P. Cornea, *Asupra unor scrieri inedite ale lui Grigore Alecsandrescu*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; **47.** Haneş, *Studii ist. lit., 202—217* ; **48.** Ivaşcu, *Ist. lit.*, I. *424—431* ; **49.** Anghelescu, *Preromant. rom., passim* ; **50.** Păcurariu, *Clas. rom., 100—109* ; **51.** Cornelia Baravache-Crivăţ, *Grigore Alexandrescu*, FGA, *35—53* ; **52.** Gáldi, *Introd. ist. vers., 177—184* ; **53.** Cezar Tabarcea, *Model şi originalitate în fabu'ele lui Grigore Alexandrescu. Către o tipologie structurală a textelor*, AUB, limbă şi literatură română, t. XXII. 1973, 1 : **54.** E. Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 109 ; **55.** M. Anghelescu, *Introducere în opera lui Gr. Alexandrescu*, Bucureşti, Minerva, 1973 ; **56.** *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, îngr. şi introd. Paul Cornea, Bucureşti, E.A., 1976, *55—61, passim*.

S.C.

ALEXANDRESCU, Grigore I. (21 XI.1860, Bîrlad — ?), publicist. Absolvind în 1879 Liceul Naţional din Iaşi, **A.** face aici şi studii de drept pînă în 1883, cînd îşi susţine teza de licenţă. Este magistrat la Piatra Neamţ, apoi preşedinte al tribunalelor de Covurlui şi Putna, avocat. În 1904 îşi ia doctoratul la Facultatea de drept din Bucureşti. În 1896 publicase un *Studiu asupra obiceielor juridice ale poporului român şi Teoria viitorului cod civil*, lucrare la baza căreia stau preocupări legate de profesia sa. Cîteva fragmente apăruseră anterior în „Arhiva" şi în „Literatură şi ştiinţă", cercetarea fiind integrată apoi şi într-o altă scriere, *Studiu asupra istoriei generale a dreptului* (1905). **A.** aduna aici o bogată informaţie asupra obiceiurilor juridice, influenţat şi de studiile lui B. P. Hasdeu. Tot el este autorul unor povestiri, cu care colaborează la revistele „Asachi" (1884), „Convorbiri literare" (1888—1893), „Arhiva" (1893—1897). Sînt scrieri inegale, care dezvăluie însă certe însuşiri de narator. Dintre poves-

tiri, se remarcă acelea din viața preoților și a călugărilor. Viziunea nu este umoristică întotdeauna, ca în povestirile de mai tîrziu ale lui Damian Stănoiu, ci mai curînd dramatică. Autorul surprinde imaginea unei lumi tulburi, apăsată de păcate și nelegiuiri tăinuite, care se răzbună într-o zi. Observația psihologică este nuanțată uneori, iar stilul, cu o inspirată coloratură folclorică, orală, este eliptic, nervos. *Povestea lui Badea Trăian*, popularizînd istoria într-o manieră simplistă, contrafăcut populară, nu mai este notabilă nici ca meșteșug. Încercînd și comentariul literar, magistratul scrie despre drama *Năpasta* a lui I. L. Caragiale cu o obtuzitate împinsă pînă la violență.

Dar **A.** este cunoscut ca unul din primii biografi ai lui I. Creangă, ceea ce îi lasă în umbră celelalte preocupări. În 1888 era în cenaclul literar al lui V. Beldiceanu. Aici îl asculta pe Creangă citindu-și ultima parte din *Amintiri din copilărie*. Se numără printre cei care îl vizitau la bojdeuca din Țicău. După moartea scriitorului, face parte, alături de Ed. Gruber și A. D. Xenopol, din comitetul căruia i se încredințează republicarea operei acestuia. Primul volum din ediția scrierilor lui Creangă, apărut la Iași, în 1890, este prefațat de A. D. Xenopol și însoțit de o biografie scrisă de **A.** Va publica și mai tîrziu cîteva amintiri despre Creangă în „Convorbiri literare" și, concomitent, într-un număr special al revistei „Șezătoarea" a prietenului său A. Gorovei. În prima evocare se servește de unele însemnări aflate între manuscrisele scriitorului humulești, pe care le interpretează uneori cu multă libertate. Imaginea pe care o dă **A.** este aceea a unui Creangă pitoresc, trăind simplu, primitiv chiar, în mijlocul societății ieșene, pe care o contrariază cu șotiile lui. Este reprodusă, după copia unei scrisori către T. Maiorescu, mărturisirea amară a lui Creangă despre jalnica stare a bojdeucii sale, cea sprijinită în douăzeci și patru de furci. Sînt rememorate cu căldură momentele petrecute în ospețe la Creangă, clipele de înseninare ale povestitorului, vorbele lui de duh, rostite pînă în ceasul din urmă. Fără a fi un biograf care să aducă o marcantă contribuție documentară, incapabil de un comentariu pertinent al operei (strecoară, în admirația-i sinceră, unele caracterizări naive, mai cu seamă în a doua evocare), **A.** creionează totuși în narațiunile biografice despre I. Creangă o față a acestuia, pe care, în retușuri succesive, contemporanii și posteritatea au preluat-o.

— *Dochița*, ASA, III, 1884, 2, 3, 5 ; *Din viața sfinților*, CL, XXI, 1888, 9, XXII, 1888, 3, XXIII, 1889, 4 ; *I. L. Caragiale, „Năpasta"*, A, I, 1890, 5 ; *Biografia lui Ion Creangă*, în *Scrierile lui Ioan Creangă*, I, Iași, Tip. Goldner, 1890 ; *Judecata lui părintele Isaia*, CL, XXVI, 1893, 9 ; *Minunile părintelui Gheorghe*, A, IV, 1893, 3—4 ; *Un răspuns domnului Gherea*, A, V, 1894, 7—8 ; *Din război*, A, VI, 1895, 5—6 ; *Studiu asupra obiceielor juridice ale poporului român și Teoria viitorului cod civil*, Galați, Tip. Buciumul român, 1896 ; *Amintiri*, A, VIII, 1897, 3—4 ; *Povestea lui Badea Trăian*, Focșani, Tip. Dumitrescu, 1898 ; *Amintiri despre Ioan Creangă*, CL, XXXIII, 1899, 12.

— 1. Ed. Gruber, *[Scrisoare către T. Maiorescu, 1887]*, SDL, V, *129* ; 2. Gorovei, *Alte vremuri, passim* ; 3. Artur Gorovei, *„Șezătoarea"*, București, Cartea românească, 1932, *21* ; 4. Straje, *Dicț. pseud., 14.*

G.D.

ALEXANDRESCU, Vasile v. **Urechia, Vasile A.**

ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel (29.VI.1870, București — 29.X.1912, București), ziarist, scriitor și traducător. Învață la Limoges, în Franța, și apoi în țară, la București, făcînd probabil mai tîrziu și studii de drept în Italia, la Bologna (4. 5). **A.-D.** a fost un ziarist profesionist. Scrie mai întîi la „Națiunea" (1887), este apoi director la „Farul tinerimei" (1888), redactor și de obicei cronicar dramatic la publicațiile „Constituționalul" (1890—1900), „Generația nouă" (1890—1892), „Globul" (1891—1892), „Foaia populară" (1898), „Conservatorul" (1900—1901), „Revista ideei" (1904), „Universul". Mai publică în „Fîntîna Blanduziei" (1888), „Adevărul" (1889), „Telegraful român" (1891), „Biblioteca familiei" (1893—1894), „Ecoul" (1895), „Adevărul ilustrat" (1896), „Universul literar" ș.a. Semna și Aurel Alecsandrescu, Alecsandrescu din Dorna, A. din Dorna, Dorna sau Aldor, Anrod, Delador, Aurel Darèș, Aurel Doral. Cronicile, notițele, articolele cu caracter literar ale lui **A.-D.**, ca și conferințele ținute, referitoare la poezie și teatru (acestea au titluri pretențioase, precum *Studiu critic asupra poeziei între anii 1670—1889, Idealismul în secolul al XIX-lea, Începuturile teatrului românesc*), nu excelează prin originalitate și spirit critic, ci sînt totdeauna prezentări de popularizare, făcute într-un stil retoric, grandilocvent. Se folosesc judecățile simplificatoare, fără nuanțe, calificativele exagerate. Avînd o mare ușurință la scris, **A.-D.** publică versuri, povestiri, însemnări de călătorie. Sînt exerciții caligrafice, fără vreo culoare particulară. Autorul păstrează și aici maniera jurnalistică, destul de vioaie, dar superficială. Romanul *Amantă* (1897), încercînd să descrie moravuri și năravuri sociale, nu-i putea reuși. Îndreptarea spre comedie este mai adecvată spiritului său alert. Scrie, uneori localizînd, piesete comice, într-un act sau două *(Prietenie, După nuntă, Lumea nouă, Dragoste, Băi de mare)*. **A.-D.** tălmăcește mult din literatura franceză și italiană, dovedindu-se un traducător destul de îndemînatic. Transpune în românește piese de teatru : *Tatăl nostru* de Fr. Coppée, *Făclia sub obroc* de G. D'Annunzio, *Bolnavul închipuit, Vicleniile lui Scapin, Școala bărbaților* de Molière, *Revizorul* de Gogol ș.a. Unele s-au și reprezentat în versiunea lui, ca și comediile *Trei sultane* de Ch. S. Favart (tradusă împreună cu Ana Ciupagea), *Paula* de A. W. Pinero, *Patima* de G. A. Traversi ș.a. **A.-D.** mai traduce din poemele și nuvelele lui D'Annunzio, din scrierile lui L. Tolstoi *(Dezmeticiți-vă !, Memoriile mele)*, Edmondo De Amicis, Chateaubriand *(Ultimul Abenceraj)*, Balzac *(Femeia la treizeci de ani)* ș. a. Tălmăcirile din scrieri atît de diferite nu sînt de obicei rezultatul unei selecții personale, ci răspund unor comenzi editoriale.

— *Studiu critic asupra poeziei între anii 1670—1889*, București, Tip. Bălteanu și Conduratu, 1889 ; *Idealismul în secolul al XIX-lea*, București, Tip. Miulescu, 1889 ; *Prietenie*, București, 1890 ; *După nuntă*, București, 1890 ; *Lumea nouă*, București, 1892 ; *Două comedii*, București, Tip. Göbl, 1893 ; *Începuturile teatrului românesc*, București, 1896 ; *Amantă*, București, 1897 ; *Femeile poeților*, București, Tip. Codreanu, 1897 ; *Presa și propagarea crimei*, București, 1899 ; *Gazetă și gazetărie*, București, 1907 ; *Popasuri. Locuri de demult*, București, Alcalay. — **Tr.** : Catulle Mendès, *În galop*, ADV, II, 1889, 313 ; V. Hugo, *Primul sărut*, ADV, II, 1889, 333 ; Fr. Coppée, *Tatăl nostru*, București, Tip. Göbl, 1892 ; Armand Silvestre, *Sapho*, București, Graeve, 1893 ; J.-H. Rosny, *O dragoste acum 20.000 de ani*, FP, I, 1898, 21, 23, 24, 27, 29—33 ; G. D'Annunzio, *Poeme*, București, Tip. Eminescu, 1904, *Făclia sub obroc*, București, Alcalay, 1906, *Martirul*, București, Alcalay, 1910, *Cartea fecioarelor*, București, Alcalay, 1911 ; L. Tolstoi, *Dezmeticiți-vă !*, București, Biroul universal, 1904, *Memoriile mele*, București, Lumen, 1911 ; Edmondo De Amicis, *Cuvîntări pentru copii*, București, Alcalay, 1908 ; Renato Simoni, *Văduva*, București, Alcalay, 1909 ; Gogol, *Revizorul*, București, Alcalay, 1909 ; Chateaubriand, *Ultimul Abenceraj*, București, Alcalay, 1909 ; Molière, *Vicleniile lui Scapin*, București, Alcalay, *Școala bărbaților*, București, Alcalay ; Balzac, *Femeia la treizeci de ani*, București, Alcalay, 1914.

— 1. Dem. Moldoveanu, *Un... critic (Liber metamorphoseon)*, GV, XII, 1892, 8 ; 2. Demeter [Al. Antemireanu], *„Amantă". Roman de Alexandrescu-Dorna*, CL, XXXII, 1897, 11 ; 3. D. Rosetti, *Dicț. cont., 6* ; 4. Cornel, *Figuri, 13—14* ; 5. Predescu, *Encicl., 21—22* ; 6. Ciorănescu, *Lit. comp., 221* ; 7. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *265, 294, 325, 348* ; 8. Straje, *Dicț. pseud., 15—16.*

G.D.

ALEXANDRESCU-URECHIA, Vasile v. **Urechia, Vasile A.**

ALEXANDRIA, carte populară. Creată probabil în secolele al III-lea sau al II-lea î.e.n., în Egipt, ea are la bază legendele despre Alexandru Macedon şi, se pare, o istorie a expediţiilor sale atribuită lui Callisthenes. Circulînd în numeroase variante, la mai multe popoare, naraţiunea despre faptele războinice ale cuceritorului macedonean a primit elemente noi, în spiritul vremurilor şi după caracterul popoarelor la care a pătruns. Cele mai vechi texte sînt atestate în Imperiul bizantin. Dintre acestea, versiunea numită în literatura de specialitate *Pseudo-Callisthenes* a constituit sursa nenumăratelor prelucrări ivite în Evul mediu. Din Imperiul bizantin povestirea a pătruns în Apus prin traduceri latine, dintre care cea a clericului Leon din secolul al X-lea, *Historia Alexandri Magni regis Macedoniae de proeliis,* a servit ca prototip versiunilor ulterioare. După un text latin s-a făcut, în secolul al XIII-lea, traducerea sîrbo-croată, identificată ca izvor al primei transpuneri româneşti a *Alexandriei,* realizată în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (4). Cartea a cunoscut o rapidă răspîndire, integrîndu-se în fondul de cultură românească. Episcopii din secolul al XVI-lea comandau copii slavone ; Neagoe Basarab reproducea pasaje întregi în „învăţăturile" sale ; în 1562 mitropolitul Grigore al Sucevei punea să i se copieze la mănăstirea Neamţ versiunea sîrbească a *Alexandriei.* Manuscrisul primei traduceri româneşti nu s-a păstrat. Prin miscelaneul *Codex Neagoeanus* (1620), datorat preotului Ion Românul din satul Sînpetru (Hunedoara), s-a transmis cea mai veche copie cunoscută. Copişti din cele trei provincii, cei mai mulţi din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, au contribuit la răspîndirea *Alexandriei,* care a căpătat prin circulaţie culoare locală. În noile copii se introduceau episoade necunoscute versiunilor anterioare. Aşa se explică numeroasele variante, dintre care unele au rezultat prin contaminarea cu cărţi populare înrudite (de exemplu, **Istoria Troadei*). După afirmaţia lui Antonio Maria Del Chiaro, secretarul lui Constantin Brîncoveanu, în 1713 ar fi ieşit din tipografia lui Antim Ivireanul prima ediţie a cărţii, din care nu s-a păstrat nici un exemplar. În anul 1794 Dimitrie Iercovici o tipăreşte la Sibiu, cu cheltuiala lui Simion Pantea din Sălciua de Sus. Doi ani mai tîrziu, cartea apare la Movilău în tipografia protopopului Mihail Strelbiţki. Din 1810, tipăririle se succed la scurte intervale, încît numai pînă în 1864 s-au scos unsprezece ediţii după textul din 1794. Alături de acestea circulau şi multe copii, de cele mai multe ori fragmentare. Naraţiunea începe cu venirea în Macedonia a ultimului rege egiptean, Nehtinav, învins de Darie, împăratul perşilor. Aici, Nehtinav se îngrijeşte, împreună cu filozoful Aristotel, de educaţia lui Alexandru, moştenitorul regelui macedonean Filip. După moartea lui Filip, tînărul Alexandru urcă pe tron. În prima parte a cărţii sînt povestite expediţiile lui Alexandru, dornic să cucerească lumea, în Solun, Antina, Rîm, Ţara Leşească, Eghipet, Persida şi India. Victoria asupra trufaşului Darie, cucerirea Persidei, războiul cu Por, împăratul Indiei, sînt cele mai însemnate isprăvi ale eroului. În partea a doua a povestirii, Alexandru apare ca un înţelept care vorbeşte în maxime. Unele variante cuprind şi cîteva mici istorisiri satirice cu intenţii moralizatoare. Condamnat la un sfîrşit tragic, prevestit de profetul Ieremia, împăratul moare otrăvit de unul din supuşi. Ducipal, calul său credincios, pedepseşte pe făptaş. Bocetul soţiei lui Alexandru, Ruxanda, prezent numai în versiunile balcanice, conţine elemente folclorice româneşti (11). În text se întîlnesc şi aspecte ale realităţilor sociale şi istorice autohtone : curtenii lui Alexandru sînt „boieri", printre învinşi sînt pomeniţi tătarii şi turcii. *Alexandria* a lăsat urme în literatura orală a poporului : în oraţii de nuntă, descîntece, colinde, basme, zicători şi proverbe, legende. Cronicarii Miron şi Nicolae Costin şi stolnicul Constantin Cantacuzino, deşi au socotit-o „plină de basne şi scornituri", au preluat din ea unele figuri de stil. Scriitorii de la începuturile literaturii noastre moderne — I. Heliade-Rădulescu, Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, C. Stamati — au cunoscut-o şi au menţionat-o printre lecturile lor. Ecouri din *Alexandria,* cea mai răspîndită carte populară la români, se întîlnesc şi la D. Bolintineanu, I. Creangă, P. Ispirescu, G. Coşbuc, O. Goga, I. Agârbiceanu.

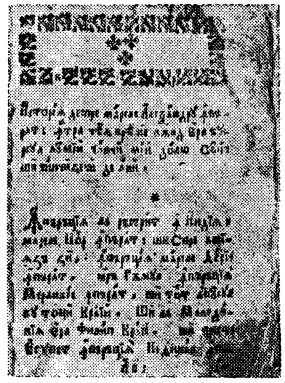

— *Istoria a Alexandrului celui Mare din Machedonia şi a lui Darie din Persida împăraţilor,* Sibiu, Tip. Bart, 1794 ; *[Alexandria],* în N. Cartojan, *„Alexandria" în literatura românească. Noi contribuţii. Studiu şi text,* Bucureşti, Cartea românească, 1922 ; *Alexandria,* ed. 2, îngr. şi pref. Dan Simonescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; *Alexandria. Esopia,* text revăzut de M. Sadoveanu, pref. I. C. Chiţimia, Bucureşti, E.L., 1966.

— 1. Hasdeu, *Cărţile pop., 66—70* ; 2. Gaster, *Lit. pop., 7—32* ; 3. N. Cartojan, *„Alexandria" în literatura românească. Noi contribuţii. Studiu şi text,* Bucureşti, Cartea românească, 1922 ; 4. Cartojan, *Cărţile pop.,* I, *213—232* ; 5. Cartojan, *Ist. lit.,* I, *76—78* ; 6. Ştrempel, *Copişti,* I, *passim* ; 7. I. C. Chiţimia, *Problema raportului dintre cărţile populare şi folclor,* AUB, filologie, t. X, 1961, 23 ; 8. *Ist. lit.,* I, *482—488* ; 9. I. C. Chiţimia, Dan Simonescu, *Studiu introductiv* la CPL, I, *V—XXXVI* ; 10. Ţepelea, *Studii, 111—125* ; 11. I. C. Chiţimia, *Romane populare româneşti pătrunse prin filieră slavă : „Alexandria",* RSL, XIII, 1966 ; 12. Avram, *Cartea rom., 7, 26* ; 13. Chiţimia, *Probleme, 385—402* ; 14. Ţepelea—Bulgăr, *Momente 98—101* ; 15. Mihai Moraru, *Structuri narative în literatura română veche,* RITL, XXV, 1976, 1 ; 16. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi,* vol. I : *Cărţile populare laice,* partea I, Bucureşti, E.A., 1976, *55—116.*

L.B.

ALEXI, Artemiu Publiu (8.IV.1847, Sîngeorz Băi — 15.X.1896, Rebrişoara, j. Bistriţa-Năsăud), publicist. Născut într-o familie de ţărani-grăniceri, ajunge în 1860 elev al gimnaziului săsesc din Bistriţa. Şcoală cu tradiţii conservatoare, în care românii erau trataţi cu superioritate, gimnaziul bistriţean este părăsit de **A.** în 1863, anul în care va descoperi atmosfera animată de idealuri patriotice şi emulaţia intelectuală a Blajului. Urmează, cu o bursă, ştiinţele naturii la Universitatea din Viena (1868—1869), apoi la Graz (1870—1872), unde îşi va susţine şi doctoratul. Între 1873—1893 **A.** funcţionează ca profesor de ştiinţele naturii la gimnaziul român din Năsăud, unde el a înfiinţat şi cea dintîi librărie românească. Consacrat carierei didactice, a desfăşurat şi o consecventă activitate ştiinţifi-

că și publicistică. Debutează în anii studenției prin colaborări la „Familia", unde întreține o *Conversare cu cetitoarele*. Tînărul bistrițean împărtășește impresii despre Graz, orașul în care studiază, despre sărbători și tradiții austriece sau despre preocupări ale studenților români constituiți aici, ca și la Viena, într-o societate culturală. **A.** publică în 1871, în „Foaia societății „Românismul", cîteva din poeziile populare culese de el în vara anului 1869, majoritatea — cîntece și descîntece — continuînd să se păstreze în manuscris. Îi apar, în aceeași perioadă, în „Familia" și „Federațiunea" din Pesta, versuri dedicate Ardealului, a cărui eliberare de sub „biciul tiranesc", sub „steagul unității", o întrevede, într-un „splendid viitor" *(Adio către Transilvania, Suspinul meu !)*. Acum începe a frecventa și casa lui Iosif Vulcan, de care rămîne legat în tot cursul vieții și în care are prilejul să-l întîlnească, în 1871, pe B. P. Hasdeu.

A fost autorul a numeroase articole și studii de istorie, științele naturii, geografie, meteorologie, între care : *Poezia și filozofia naturii, Neptunismul, vulcanismul, metamorfismul* (1874—1875), *Rezbelul orientale ilustrat*, scris în colaborare cu Maxim Pop (1878), *Românii la Plevna* (1880), *Despre importanța studiului botanic* (1884), *Însemnătatea științelor naturale și reformele ce le reclamă studiul lor în școlile noastre* (1883), *Compendiu de meteorologie* (1889). Cu idei materialiste, adept al evoluționismului, încrezător în progresul științei, **A.** conferențiază în diverse ocazii în cadrul „reuniunilor de lectură" sau al adunărilor generale ale Astrei.

Publicistul, angajat în lupta pentru emancipare și unitate națională a românilor, își exprimă opiniile privitoare la misiunea socială a scriitorului, dator a face „educația poporului" prin opere morale și bine scrise. **A.** pledează pentru o cultură națională și o literatură originală, inspirată din realitatea românească, vrednică de a intra în patrimoniul valorilor universale, în articole ca *Poporul român în oglinda poeziei sale* (1878), *Importanța romanurilor* (1880), în evocarea *La mormîntul lui I. Al. Lăpădat* (1883) sau în *Precuvîntare* la studiul *Helveția și Wilhelm Tell* (1889), conceput ca un comentariu al dramei istorice schilleriene în care elogiul adus libertății și demnității umane îl fascinase încă din tinerețe. În „Familia" din 1881 și 1882 **A.** publica, la îndemnul lui I. Vulcan, o suită de *Suveniri și notițe de călătorie*. Atunci cînd nu încearcă să poetizeze în marginea frumuseții peisajului, relatările sale, bogate în considerații diverse, antrenează, iar spontaneitatea și veridicitatea în prezentarea faptului social, fie și în aspectele lui de detaliu, îl așează pe autor mai mult între precursorii reportajului decît între reprezentanții prozei de călătorie. Excursia din 1880 în Transilvania și peste munți, cu obiectivele științifice urmărite de naturalistul care recoltează plante pentru ierbar sau se informează asupra realizărilor colegilor de breaslă, se colorează afectiv, luînd proporțiile unui pelerinaj „în țară", acolo unde se poate cunoaște „adevărata dulceață a limbii". Alte *Suveniri din călătorie* ale lui **A.**, evocînd o vacanță în munții Tibleș și Gutin, apar în „Familia", în 1890.

— *Adio către Transilvania*, FDR, III, 1870, 126 ; *Conversare cu cetitoarele*, F, VI, 1870, 50, VII, 1871, 3 ; *Suspinul meu !*, F, VII, 1871, 10 ; *Dușmanii*, FSR, I, 1871, 10—11 ; *Ciobanul cu smei*, FSR, I, 1871, 12 ; *Priviri istorice : suferințele românilor*, ROM, XVII, 1873, 28 septembrie, 3 octombrie ; *Poezia și filozofia naturii*, RȘT, V, 1874, 2, 4 ; *Neptunismul, vulcanismul, metamorfismul*, RȘT, VI, 1875, 7, 9, 10, 11 ; *La L.*, FRO, I, 1878, 26 ; *Doina ardeleanului*, FRO, I, 1878, 46 ; *Pre albumul amicei L. S.*, FRO, I, 1878, 49 ; *Poporul român în oglinda poeziei sale*, OBS, I, 1878, 27, 29—33 ; *Rezbelul orientale ilustrat* (în colaborare cu Maxim Pop), Graz, Paul Cieslar, 1878 ; *Importanța romanurilor*, F, XVI, 1880, 6 ; *Românii la Plevna*, Gherla, Negruțiu-Lazăr, 1880 ; *Suveniri și notițe de călătorie*, F, XVII, 1881, 52—60, 65, 69, 70, 74—77, 79—86, XVIII, 1882, 1, 27—35, 38—40 ; *Însemnătatea științelor naturale și reformele ce le reclamă studiul lor în școlile noastre*, București, Tip. Academiei, 1883 ; *La mormîntul lui I. Al. Lăpădat*, NBR, II, 1883, 1 ; *O escursiune botanică în România*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1883 ; *Despre importanța studiului botanic*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1884 ; *Despre originea omului*, CL, XXIII, 1889, 8 ; *Helveția și Wilhelm Tell*, Brașov, Tip. Alexi, 1889 ; *Suveniri din călătorie*, F, XXVI, 1890. 10—14. **Ms.** : *Poezii poporale* (1869), B.A.R., ms. 4302.

— 1. *Encicl rom.*, I. *105* ; 2. Iuliu Moisil, *Figuri grănițerești năsăudene*, AS, VII, 1938, 24 ; 3. Emil Pop, *Ardelenii în știință*, T, LXXIII, 1942, 7—8 ; 4. Al. Buia, *Un naturalist năsăudean din secolul al XIX-lea : Artemiu P. Alexi*, RSA, XXIX, 1943, 1 ; 5. Nicolescu, *Contemporanul, 88—89, 91* ; 6. *Ist. gînd., 261—262* ; 7. Valentin Raus, *„Resbelulu orientale ilustratu"*, RL, X, 1977, 11 ; 8. Teodor Tanco, *„Resbelulu orientale ilustratu"*, TR, XXI, 1977, 18.

R. Ș.

ALEXI, Theohar (1843, Brașov — 22.X.1907, Brașov), scriitor și traducător. A făcut studii comerciale și a condus, pînă în 1868, tipografia J. Weiss din București, fiind apoi funcționar la banca „Albina", în Brașov. În acest oraș a devenit, din 1882, proprietar de tipografie și editură, proprietar și redactor al publicațiilor-magazin „Noua bibliotecă română" (1882—1883) și „Poșta română" (1888—1889). Debutase în 1868 cu un volum de versuri în limba germană, *Karpathen-Röschen*, urmat de prelucrarea în limba germană a romanului lui N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, publicată, fără precizarea operei de la care plecase, în „Bukarester Hauskalendar auf das Jahr 1868", adaptare pe care o traduce, cu unele modificări, în limba română, în „Noua bibliotecă română", considerînd-o, în 1882, ca pe o lucrare ce i-ar aparține integral. **A.** a tălmăcit din poezia română (Iacob Negruzzi, *Miron und Florika* — 1878, *Rumänische Kunst-Dichtungen* — 1880), a alcătuit utile și nepretențioase antologii de versuri *(Blütenlese deutscher Lyrik aus Siebenbürgen* — 1877, *Parnasul român* — 1892). El însuși autor bilingv, a semnat atît cu numele adevărat, cît și cu pseudonimele Th. Düsterblick și Stan Pîrjol. Era un poligraf, specializat în colportaj, prelucrări, compilație și pastișă, volumele sale fiind rodul întrebuințării cu scopuri comerciale a unei oarecare îndemînări într-ale scrisului. A publicat poezii, povestiri, nuvele, amintiri de călătorie, romane, drame, comedii, vodeviluri, articole de popularizare a literaturii române și străine. A colaborat la „Albina Carpaților", „Familia", „Amicul familiei", „România liberă", „Universul" și, cu totul întîmplător, la „Convorbiri literare". Prefațîndu-și emfatic volumele, **A.** invoca modele celebre, pe care mediocritatea sa pretențioasă nu avea cum să le urmeze. În *Ciarda albă*, în *Harpă și caval*, era doar un versificator prolific, dispus să imite și să amalgameze direcții și motive ale poeziei din vremea sa. Și în proză se arăta purtat mai ales de inspirația altora. Abia dacă unor impresii de călătorie li se poate presupune o sinceritate, într-o expresie mai personală. În romane, este un mixtum compositum de observație superficială asupra moravurilor, de reconstituire imprecisă a istoriei, iar intriga, foiletonistică, se reface cu fiecare nou titlu *(Viața lui Onufriu, Ai carte, ai parte, Babeta* sau *Bei, Vodă, Domn* ș. a.). În *Ciocoii*, inclus în ciclul *Bei, Vodă, Domn* care începe cu *Tatăl ucigaș* și se termină cu *11 Februarie*, **A.** degrada romanul lui Filimon. Lucrările dramatice, foarte numeroase — **A.** fiind unul dintre cei care, prin intermediul Societății pentru fond de teatru român, semnasera un contract cu editura Ciurcu din Brașov — au constituit poate partea cea mai utilă a activității sale. Cu subiecte locale sau prelucrate după texte străine *(Zăpăciții*, tradusă, de fapt, după Aug. von Kotzebue, *Casierul*, după A. Gill și G. Richard, *Otilia sa*, după

Rudolf Iarosy ş.a.), simple, schematice, dar cu finalitate educativă, piesele fuseseră introduse în repertoriul de comedii şi vodeviluri jucate de trupele de diletanţi din Transilvania. În foile sale „Noua bibliotecă română" şi „Poşta română" au apărut şi multe traduceri, nesemnate, din literatura străină (între care pagini de J. Swift, H. Chr. Andersen, P. Mérimée), aparţinînd, probabil, lui **A.**

— *Karpathen-Röschen*, Bukarest, Weiss, 1868 ; *Schitul Ialomiţa*, ABC, I, 1877, 12—15 ; *Viaţa lui Onufriu*, ABC, II, 1878, 26—38 ; *Ai carte, ai parte*, Sibiu, Tip. Krafft, 1878 ; *Ciarda albă*, Bucureşti, Haimann, 1879 ; *[Nuvele]*, F, XV, 1879, 46—58, XVII, 1881, 61—68, XVIII, 1882, 30, XX, 1884, 37—41, XXIII, 1887, 30—33, XXIV, 1888, 35—40 ; *Harpă şi caval*, Braşov, Tontsch şi Kellemen, 1880 ; *Rumänische Kunst-Dichtungen*, Braşov, Tip. Löw, 1880 ; *Moartea lui Mihai Viteazul*, Braşov, Tip. Löw, 1881 ; *Despre închipuiri*, NBR, I, 1882, 2 ; *Noţiuni de estetică*, NBR, I, 1882, 1—11, 13—16 ; *Sinaia*, NBR, I, 1882, 7 ; *Tuşnad*, NBR, I, 1882, 8 ; *Amor în veacul crîncen*, NBR, II, 1883, 1—8 ; *Cum şi-a plătit Dinu boii*, NBR, II, 1883, 3 ; *Nevasta cu ficatul alb*, NBR, II, 1883, 9 ; *Babeta*, Braşov, Tip. Alexi, 1883 ; *Sus pe Tîmpa*, Braşov, Tip. Alexi ; *Domnul de Ghiavahazi Măria-sa*, Braşov, Tip. Alexi, 1888 ; *Bei, Vodă, Domn*, Braşov, Tip. Alexi ; *Junii*, Braşov, Tip. Alexi, 1889 ; *Unul scapă, altul piere*, Braşov, Alexi, [1891] ; *Strada Carmen Silva*, Braşov, Alexi, 1891 ; *Parnasul român*, Braşov, Alexi, 1892 ; *O amintire*, CL, XXV, 1892, 11—12 ; *Notarul şi banditul*, Braşov, Alexi, 1894 ; *Cu voia dumisale*, Braşov, Ciurcu ; *Curca*, Braşov, Ciurcu ; *Noaptea de St. George*, Braşov, Ciurcu, 1897 ; *Lăcustele*, Braşov, Ciurcu, 1897 ; *Casierul*, Braşov, Ciurcu, 1897 ; *Plevna*, Braşov, Alexi, 1902 ; *Viţelul de aur*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Vistovoiul Marcu*, ed. 2, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Nici minte, nici noroc*, Braşov, Alexi, 1903 ; *Pur şi simplu*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Bicicleta la mahala*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Săricica*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Împleteşte-despleteşte*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Slavă Domnului, masa e pusă*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Apă rece*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Tot găina cîntă*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Otilia sa*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Ah, sărmana vreme veche*, Braşov, Ciurcu, 1904 ; *În preajma expoziţiii. Amintiri reîmprospătate. Domnul Tudor — Cuza Vodă*, Braşov, Ciurcu, 1906 ; *Cartea veteranului Stan Pîrjol*, Braşov, Ciurcu, 1906 ; *[Poezii]*, PAU, *193—198*, TPR, *35—37*. — **Tr.** : Aug. von Kotzebue, *Zăpăciţii*, Braşov, Ciurcu.

— 1. Th. Alexi, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1877—1886]*, SDL, III, *73—83* ; 2. N. Petra-Petrescu, *Recensiune literară*, OBS, I, 1878, 87 ; 3. G. B. Duică, *Revista literară*, GT, LI, 1888, 68, 86 ; 4. G. B. Duică, *Romanele d-lui Alexi*, GT, LI, 1888, 92 ; 5. I. C. Negruzzi, *Th. Alexi, „Parnasul român", Braşov, 1892*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893 ; 6. *Encicl. rom.*, I, *105* ; 7. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *9* ; 8. Grigore Băjenaru, *Un plagiat ardelenesc după romanul „Ciocoii vechi şi noi" al lui N. Filimon*, Bucureşti, Socec, 1932 ; 9. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *105—106* ; 10. Mărcuş, *Thalia*, *124—126*, *229—236* ; 11. Constantin Cuza, *Despre opera unui autor dramatic uitat — Alexi Theochar*, LCZ, 1956, 3 ; 12. Heinz Stănescu, *Antologia în limba germană alcătuită de Theochar Alexi (1877)*, RITL, XVI, 1967, 3 ; 13. *Cărturari braşoveni*, *17*.

G.D.

ALEXICI, Gheorghe (14.IX.1864, Arad — 7.II.1936), filolog şi folclorist. Fiu al unui funcţionar cu oarecare preocupări literare, **A.**, după ce face primele clase la Arad, urmează liceul şi Facultatea de litere la Budapesta. Îşi începe cariera didactică în orăşelele Szolnok şi Kassa, iar în 1891 revine în Budapesta, ca profesor de limba română. Din 1897 intră în învăţămîntul universitar, la început „privat docent" şi apoi profesor, la catedra de limba română la Universitatea din Budapesta. În 1922 este pensionat, de fapt înlăturat din învăţămînt, pentru convingerile sale social-democrate. De formaţie filolog, **A.** a studiat elementele maghiare din limba română, originea limbii române, a alcătuit dicţionare şi gramatici, semnînd şi Popa Coresi. O istorie a literaturii române scrisă în limba germană, pe care a publicat-o la Leipzig în 1906, a fost aspru criticată în ţară, mai ales pentru tendinţa de a exagera contribuţia transilvănenilor, în defavoarea scriitorilor din celelalte provincii româneşti. Tot pentru afirmarea literaturii române în străinătate, **A.** a tradus în limba maghiară din scrierile lui V. Alecsandri, M. Eminescu, I. L. Caragiale, I. Slavici, B. Delavrancea ş.a. A colaborat la revistele „Alföld", „Budapesti Szemle", la „Nyelvör", „Ethnographia", precum şi la „Luceafărul" şi „Convorbiri literare". El însuşi redactează „Poporul" (26 decembrie 1893 — 23 ianuarie 1894), foaie de răspîndire a cunoştinţelor practice pentru ţărani, în care textele folclorice ocupau un loc de seamă. În 1887, din însărcinarea societăţii „Kisfaludy", **A.** întreprinde o anchetă folclorică în Banat, Hunedoara şi Bihor, după care scrie *Călătoria mea printre români (Utazásom az oláhok között)*, în care expune cîteva din principiile şi concluziile sale în legătură cu munca de culegere a folclorului. Se remarcă insistenţa cu care revine asupra necesităţii de a nu se interveni în texte. Ideea este reluată şi în prefaţa primului volum de *Texte din literatura poporană română* (1899), culegere ce include un mare număr de specii folclorice (balade, cîntece, colinde, descîntece, ghicitori, frămîntături de limbă, jocuri de copii, poveşti, legende, snoave ş.a.). Al doilea volum, rămas în manuscris, a apărut postum, după 67 de ani. A mai publicat o lucrare despre *Tilu Buhoglindă*, o monografie a comitatului Timiş *(Temes vármegye*, 1912), poveşti româneşti traduse în limba maghiară *(Román népmesék)* şi articolul *Din trecutul poeziei poporane române*. În acesta din urmă, cercetează influenţele folclorului românesc asupra celui maghiar, depistate în texte, melodii, ritmuri, dansuri, sesizînd sincretismul creaţiilor populare. Concepţia lui **A.** despre folclor, aşa cum reiese din lucrările sale, se dovedeşte a fi dintre cele mai moderne în epocă. Temeinic informat, la curent cu mişcarea folcloristică din ţară şi cu cea europeană, el este un precursor al orientării filologice în folclorul românesc, prin redarea fidelă a textelor şi mai ales prin transcrierea lor cu ortografie „folcloristică", un sistem intermediar între ortografia curentă şi transcrierea fonetică. Observaţii judicioase a făcut cu privire la evoluţia genurilor şi speciilor folclorice şi la asemănarea dintre eposul românesc şi al altor popoare, în special sud-slave. În legătură cu procesul de creaţie şi circulaţie în folclor, **A.** ia în discuţie necesitatea studierii variantelor. Prin colecţia sa, a contribuit la cunoaşterea folclorului unor zone puţin investigate pînă la el (Banat, Hunedoara şi mai ales Bihor).

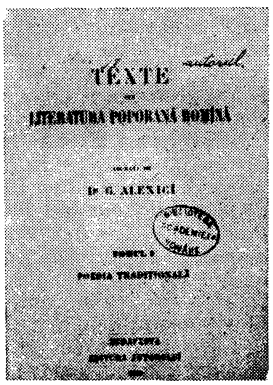

— *Texte din literatura poporană română*, t. I : *Poezia tradiţională*, Budapesta, Editura autorului, 1899, t. II, îngr. şi introd. Ion Muşlea, Bucureşti, E.A., 1966 ; *Din trecutul poeziei poporane române*, LU, II, 1903, 22 ; *Geschichte der rumänischen Litteratur*, Leipzig, C. F. Amelangs Verlag, 1906 ; *Tilu Buhoglindă*, CL, XLI, 1907, 7 ; *Elevilor mei. Discurs de deschidere ţinut la Universitatea din Budapesta*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1910.

— 1. Mihail Dragomirescu, *Revista critică*, CL, XXXIII, 1899, 10 ; 2. *Scrisori — Gorovei*, *3—4* ; 3. *Scrisori — Iorga*, *332—334* ; 4. Gh. Dumbravă, *O istorie literară*, VLT, I, 1906, *45* ; 5. Haneş, *Studii*, *1—21* ; 6. I. Şiadbei, *Ştiinţă şi improvizaţie*, VR, XVII, 1925, 3 ; 7. Diaconu, *Folklor*, II, *LV—LVII* ; 8. Ion Muşlea, *Studiu introductiv* la Gheorghe Alexici, *Texte din literatura poporană română*, t. II, Bucureşti, E.A., 1966 ; 9. Vrabie, *Folcloristica*, *283—284* ; 10. Bîrlea, *Ist. folc.*, *279—285*.

L.C.

ALMANAHUL SOCIETĂŢII ACADEMICE SOCIAL-LITERARE „ROMÂNIA JUNĂ", periodic literar scos la Viena în anii 1883 şi 1888 de Societatea academică social-literară „România jună" a studenţilor români din capitala Imperiului austro-ungar. Editarea unui periodic literar a constituit unul din ţelu-

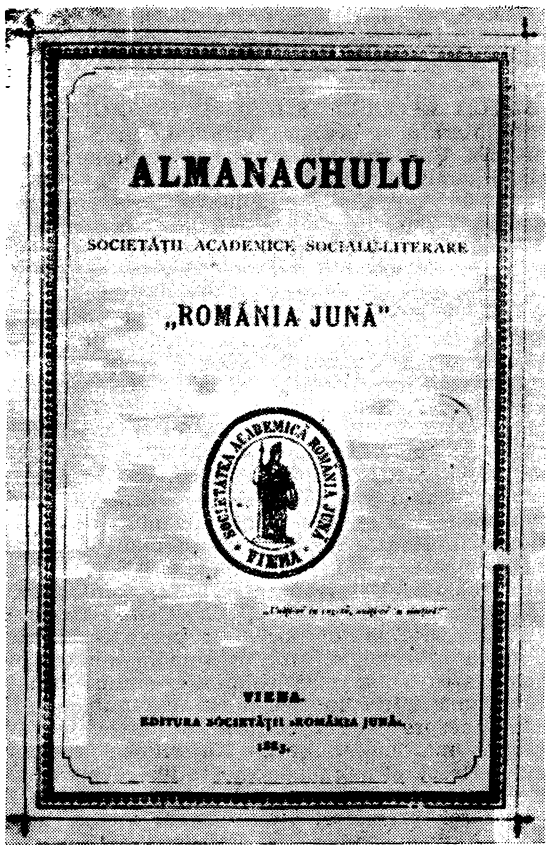

rile acestei asociații, încă de la întemeiere. Motive diverse i-au împiedicat însă apariția, posibilă abia în 1883 și, apoi, din nou, în 1888. Un foarte eficient sprijin a primit „România junĂ" din partea membrilor societății Junimea, în special de la T. Maiorescu și I. Negruzzi, care au și participat efectiv la selectarea lucrărilor intrate în sumar. Cele două volume cuprind cîteva din cele mai reprezentative opere ale literaturii române din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Dintre acestea se detașează *Luceafărul*, tipărit în volumul din 1883 — cea dintîi apariție a capodoperei lui M. Eminescu. Faptul avea să confere mai tîrziu prestigiu atît almanahului, cît și societății „România junĂ", al cărei membru poetul fusese cu un deceniu mai înainte. În cel de-al doilea volum, lui Eminescu i se tipăresc poeziile *De ce nu-mi vii...* și *Kamadeva*. V. Alecsandri trimite două pasteluri *(Iarna vine* și *Izvorul)*, precum și actul întîi al dramei în versuri *Ovidiu*. Alături de versurile lui I. Negruzzi *(Epistola V. Cătră A. Naum)*, ale lui I. S. Nenițescu *(Blestemul meu, Cîntecul dorobanțului* etc.), ale Matildei Cugler-Poni *(Visurile)*, ale lui I. Vulcan, se remarcă una din cele mai reușite scrieri ale lui A. Naum — *Dona Serafina*, precum și poezia lui Duiliu Zamfirescu, *Liniștea*. Nu la același nivel se prezintă scrierile în proză. I. Creangă trimite doar o *Anecdotă*, I. Slavici — povestirea *Bobocel*, I. Negruzzi o „copie de pe natură" *(Un drum la Cahul)*, iar D. Zamfirescu nuvela *Frica*. În traducerea lui Maiorescu almanahul publică două povestiri de Carmen Sylva.

În ceea ce privește articolele de critică literară și eseurile, periodicul inserează două importante texte trimise de Maiorescu : *Despre progresul adevărului în judecarea operelor literare* (1883) și *Din experiență* (1888). Dintre cele două articole ale lui A. D. Xenopol, iese în relief cel intitulat *Realism și idealism* (1883). Mai apar studii de psihologie și pedagogie, semnate de I. Popescu, fost membru al „României june", eseuri ale lui I. G. Sbiera despre limba română și despre unitatea intereselor naționale, precum și un studiu de estetică al lui Șt. Velovan.

Marcînd pătrunderea definitivă a junimismului în Transilvania, almanahul „României june" reprezintă totodată un moment important în evoluția periodicelor literare românești, oferind un model de selecție severă, călăuzită de un gust artistic superior.

— 1. *Prefață*, ARJ, I, 1883, reed. în PLR, I, *364—365* ; 2. I. T. Mera, *[Scrisoare către I. C. Negruzzi, 1883]*, SDL, I, *246—247* ; 3. Grămadă, *România jună, passim* ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *270*.

D.M.

ALTIȚE ȘI BIBILURI, revistă literară apărută lunar la București din ianuarie 1893 pînă în martie 1894. Activa scriitoare Smaranda Andronescu-Gîrbea (Smara), cunoscută și pentru ideile ei feministe, a redactat această publicație, la care au colaborat cu versuri Cornelia din Moldova, Elena Hübsch, Ana Ciupagea, Constanța D. Barzon, Ecaterina V. Eleuterescu, Al. Candiano-Popescu, Al. Obedenaru. Cîteva nuvele și schițe dădeau Elena Hübsch, autoare și a unor „cugetări", și Paulina Genuneanu. M. Polizu-Micșunești publică fragmente din piesa *Lăcrămioare*, iar Maria D. Ghika, traduceri în limba franceză din poeziile lui V. Alecsandri.

— 1. A. Iliescu, *Rev. lit., 148*.

R.Z.

A LUI ELIODOR ISTORIE ETIOPICEASCĂ, v. **Etiopica.**

AMFILOHIE Hotiniul (c. 1735 ⟨13⟩ — c. 1800, Zagavia, j. Iași ⟨21, 22⟩), autor didactic. Se presupune că s-ar fi născut în nordul Moldovei sau dincolo de Prut și că ar fi învățat în școala mănăstirească de la Putna ⟨6, 11, 24⟩. Este foarte posibil ca **A.**, cunoscător al limbilor clasice, al celei italiene, probabil și al limbii ruse ⟨11, 13, 32⟩, să fi studiat apoi teologia la Kiev, unde, prin 1763, deprindea pictura și un frate al său. Există de asemenea presupuneri privind eventualitatea unei instrucții dobîndite în Italia, anterior numirii sale ca episcop. La 10 ianuarie 1768, **A.** funcționa deja ca episcop de Hotin. Sigur este că, în a doua parte a anului 1772, el vizitează sau revizitează Italia, răstimp în care achiziționează cărți la Roma, de unde revine în luna decembrie a aceluiași an. Nu se cunosc împrejurările în care părăsește Hotinul. În 1780 **A.** se afla în Iași, iar în 1782 făcea parte din sinodul care alegea ca episcop al Hușilor pe Iacov Stamati, viitorul mitropolit, cu care va colabora ulterior pe tărîm cultural. Cu vremea, reședința sa statornică devine schitul Zagavia, de lîngă Hîrlău.

Deși cleric, **A.** contribuie efectiv la laicizarea și modernizarea învățămîntului românesc de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Activitatea sa este aceea a unui asiduu traducător și adaptator de lucrări didactice. Unele scrieri ale sale circulau în manuscris, cu mult înainte de a fi tipărite, în 1795, la Iași, probabil cu intenția de a fi utilizate în Academia domnească din capitala Moldovei, unde studiul unor discipline era pe cale de a fi reorganizat de mitropolitul Iacov Stamati pe temeiuri moderne. În afara transpunerii, din latină ⟨9, 13, 32⟩, a *Gramaticii teologhicești*, după Platon Levșin, **A.** dă în *Elementi aritmetice arătate firești* (existînd, în manuscris, de pe la 1784) unul dintre primele manuale românești de aritmetică, o prelu-

crare superioară pe alocuri modelului său italian cu titlu identic, *Elementi aritmetici* de Alessandro Conti. Pentru capitolul consacrat geometriei **A.** beneficiază şi de alte surse, între care tratatul *L'economia del cittadino in villa,* apărut la 1640, şi *Almanacco perpetuo* de Rutilio Benincasa, enciclopedie utilizată în ediţia Beltrano din 1720, inspirînd mai toate scrierile lui **A.** Meritul său este de a fi sistematizat cunoştinţele, de a fi intervenit, în manieră iluministă, în clarificarea unor noţiuni sau pentru înnoirea metodei, în scopul înlesnirii înţelegerii cititorilor. Cînd i se iveşte prilejul, ţine să ilustreze şi el ideea latinităţii românilor. De o tratare întrucîtva originală se bucură manualul său intitulat *De obşte gheografie* (adaptare, prin intermediul unei ediţii italiene, a *Geografiei universale* a lui Claude Buffier), după manuscrisul căruia elevii şcolii din Putna studiau geografia încă de prin 1778. Şi aici **A.** contribuie la remanierea şi completarea unor paragrafe, precum cele privitoare la ţările române, sau a capitolului consacrat Italiei, unde expunerea capătă aspectul vioi al unor note de călătorie. Geografia sa cuprinde în plus informaţii istorice, precum şi o cronologie a domnilor Moldovei, ce-i va servi lui Samuil Micu în *Istoria şi lucrurile şi întîmplările românilor pre scurt.* Pe la 1790, **A.** prelucrează un tratat italian de ştiinţele naturii, pe care îl intitulează în manuscris *Gramatica fizicii,* şi în a cărui prefaţă cărturarul discută dificultăţile pe care le suscită crearea la noi a unei terminologii ştiinţifice. Prin lucrările sale, **A.** însuşi aduce o contribuţie însemnată la constituirea stilului ştiinţific românesc şi la îmbogăţirea prin neologisme a limbii. Au existat tentative de a i se mai atribui cîteva scrieri, ipotezele rămînînd însă neconcludente (2, 11, 12, 13, 15, 23, 24). Un exemplar din geografia lui **A.** va fi dăruit lui I. Creangă de către M. Eminescu.

— **Tr.** : Platon Levşin, *Gramatica teologhicească,* Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1795 ; Alessandro Conti, *Elementi aritmetice arătate fireşti,* Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1795 ; Claude Buffier, *De obşte gheografie,* Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1795. **Ms.** : [Autor neidentificat], *[Gramatica fizicii]* (1796), B.A.R., ms. 1627.

— **1.** Melchisedec, *Chronica Huşilor, 148—149, 345 ;* **2.** Alexandru Papadopol-Calimah, *Amfilohie Hotiniul,* RIAF, III, 1885, vol. V, *319—330 ;* **3.** Philippide, *Introd. ist. lit., 204—205 ;* **4.** G. I. Ionnescu-Gion, *Geografia în cronicarii români,* Bucureşti, Socec—Teclu, 1889, *19 ;* **5.** N. Mazere, *Geografia în şcoalele noastre,* CLRM, I, 1904, 4 ; **6.** Iorga, *Ist. bis.,* II, *174—175 ;* **7.** *[Note bibliografice],* BRV, II, *377—379, 383—384,* IV, *112—113, 271—272 ;* **8.** Ştefan Berechet, *Insemnări despre manuscrise slavo-româneşti din Biblioteca Academiei din Chiev,* NRL, V, 1912, 41—42 ; **9.** N. Iorga, *Ceva mai mult despre viaţa noastră culturală şi literară în secolul al XVIII-lea,* AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVIII, 1915—1916 ; **10.** C. Bobulescu, *Schitul Zagavia,* MCS, VII, 1919, 5 ; **11.** Haneş, *Scriitorii, 58—93 ;* **12.** N. Iorga, *Alte ştiri despre literatura română în secolul al XVIII-lea,* RI, VII, 1921, 4—6 ; **13.** Iustin Ştefan Frăţiman, *Studiu contributiv la istoricul Mitropoliei Proilavia (Brăila),* Chişinău, Tip. Glasul ţării, 1923, *68—91 ;* **14.** Ştefan Berechet, *Episcopia Hotinului,* BOR, XLII, 1924, 12, XLIII, 1925, 1 ; **15.** N. Iorga, *Cea dintîi istorie universală tipărită în Transilvania,* AAR, memoriile secţiunii istorice, t. IV, 1924—1925 ; **16.** Ştefan Berechet, *Activitatea literară a episcopului de Hotin, Amfilohie,* BOR, XLIII, 1925, 12 ; **17.** V. Ursăcescu, *Aritmetica vlădicăi Amfilohie,* BOR, XLIV, 1926, 1 ; **18.** N. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *157, 314—316 ;* **19.** M. Costăchescu, *Amfilohie Hotiniul. Despre Moldova şi Iaşi,* IN, VII, 1928, *239—240 ;* **20.** Iorga, *Ist. înv., 117—118 ;* **21.** Dumitru Axinte, *Amfilohie Hotiniul. Mormîntul de la Zagavia,* RCT, IV, 1930, 3—4 ; **22.** Dimitrie Axinte, *Contribuţii la studiul istoriei bisericii române,* MM, VII, 1931, 3 ; **23.** Claudio Isopescu, *Il vescovo Amfilohie Hotiniul e l'Italia,* EO, XIII, 1933, *516—547 ;* **24.** Haneş, *Ist. lit., 78—79 ;* **25.** Predescu, *Encicl., 27 ;* **26.** Aurel Vasiliu, *Românii în două geografii, de Amfilohie Hotiniul şi Nicolae Nicolau,* Cernăuţi, 1943 ; **27.** Ilie Popa, *Izvoarele primei aritmetici moldoveneşti,* ALIL, ştiinţe matematice, fizice, chimice şi tehnice, t. VI, 1955, 1—2 ; **28.** Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.,* I, *442 ;* **29.** *Ist. lit.,* I, *659—660 ;* **30.** *Ist. gînd., 129—131 ;* **31.** George Şt. Andonie, *Istoria matematicii în România,* I, Bucureşti, E.Ş., 1965, *73—75 ;* **32.** Lăudat, *Ist. lit.,* III, *124—127 ;* **33.** N. A. Ursu, *Crearea stilului ştiinţific,* SILL, I, *128—156 ;* **34.** N. A. Ursu, *Completări şi rectificări la „Bibliografia analitică a limbii române literare (1780—1866)",* LR, XXI, 1972, 5 ; **35.** Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene,* I, Iaşi, 1972, *30—32.*

R.Ş.

AMICII LITERATURII ŞI ARTEI ROMÂNE, societate literară şi artistică înfiinţată la Bucureşti în anul 1895. Şi-a încetat activitatea în preajma anului 1905. Organul ei oficial a fost revista „Literatură şi artă română". **A. l. şi a. r.** a luat naştere ca o reacţie antijunimistă manifestă. Atraşi de determinismul lui H. Taine, Fr. De Sanctis, F. Brunetière, C. Dobrogeanu-Gherea, mulţi dintre cei care au părăsit Junimea, între care N. Petraşcu, Th. Şerbănescu, A. D. Xenopol, Gh. Bengescu-Dabija, au găsit prilejul de a forma astfel o nouă societate, al cărei preşedinte a fost ales D. C. Ollănescu-Ascanio, vechi colaborator al „Convorbirilor literare". Scopul declarat al noii societăţi era cultivarea şi răspîndirea artei autohtone. Membri ori simpatizanţi ai ei au fost reprezentanţi ai tuturor artelor : N. Grigorescu, I. Mirea, G. Stephănescu, G. Enescu, I. Mincu, I. Georgescu ş. a. **A. l. şi a. r.** a acordat o atenţie deosebită literaturii, reuşind să întrunească adeziunea celor mai mulţi dintre scriitorii epocii. Printre membrii ei, permanenţi sau ocazionali, figurează I. L. Caragiale, B. P. Hasdeu, G. Coşbuc, B. Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, N. Iorga, Anghel Demetriescu, G. Dem. Teodorescu, H. G. Lecca. Statutul societăţii prevedea citirea şi discutarea operelor scriitorilor români contemporani, popularizarea celor mai valoroase lucrări din literatura română, răspîndirea a cît mai numeroase cunoştinţe despre istoria culturii naţionale, cultivarea memoriei marilor scriitori. Majoritatea membrilor preţuiau trecutul aproape ostentativ, revendicîndu-şi ideile din tradiţia democratică a mişcării de la 1848, pe ai cărei promotori i-au comemorat în adunări publice festive ; faţă de N. Bălcescu, I. Heliade-Rădulescu şi C. A. Rosetti au întreţinut un veritabil cult. Deşi a căutat să-şi definească programul prin opoziţie cu junimismul, pe care îl acuza de cosmopolitism şi spirit destructiv, **A. l. şi a. r.** a păstrat totuşi ideea maioresciană a necesităţii de a revizui formele civilizaţiei româneşti, spre a le adapta la realităţile naţionale. De aceea, a acordat o atenţie deosebită reorganizării instituţiilor artistice, precum teatrul şi conservatorul, susţinînd aproape fără rezerve reformele lui Spiru Haret. Membrii societăţii s-au străduit să impună şi în literatură spiritul autohton, considerat dintr-o perspectivă idilică. Anticipînd sămănătorismul, teoreticienii societăţii introduceau între „fond" şi „formă", ca element de legătură, „simţirea", socotită expresie a spiritualităţii unui popor. Drept urmare, aprecierea unei opere era tributară unui sentimentalism de nuanţă naţionalistă, datorită căruia la concursurile literare anuale erau premiate, în general, lucrări minore, dar conforme acestui punct de vedere, precum *Moartea lui Mihai Viteazul* de Fl. I. Becescu. Membrii **A. l. şi a. r.** se întruneau bilunar, fie la sediul revistei „Literatură şi artă română", fie, mai frecvent, la unii dintre ei. În anul 1899, şedinţele s-au ţinut la redacţia ziarului „L'Indépendance roumaine". Spre deosebire de Junimea, **A. l. şi a. r.** nu a fost refractară noilor tendinţe literare, acceptîndu-i ca membri pe Şt. Petică, N. D. Cocea, Gala Galaction, D. Anghel. În ansamblu, alături de alte grupări literare, această societate a contribuit la apariţia sămănătorismului şi a poporanismului. Este semnificativ faptul că şi N. Iorga a sprijinit-o activ. Cum reuniunile ei au fost frecventate de mai toţi scriitorii vremii, **A. l. şi a. r.** a ajutat la formarea spiritului de breaslă în rîndurile scriitorilor şi artiştilor români de la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

— 1. *[Cronici ale întrunirilor societăţii]*, LAR, I, 1896 — XIV, 1910 ; 2. N. Petraşcu, *[Scrisoare către A. Gorovei, 1897]*, SDL, III, *245* ; 3. N. Petraşcu, *Dimitrie C. Ollănescu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1926, *49—52* ; 4. N. Petraşcu, *Biografia mea*, SDL, VI, *CV—CCXVIII* ; 5. N. Petraşcu, *Anghel Demetriescu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1931, *63*.

D. M.

AMICUL COPIILOR, revistă pentru copii, cu un pronunţat caracter literar, care apare la Bucureşti, mai întîi bilunar şi apoi lunar, între 1 aprilie 1891 şi 1 martie 1895. Proprietari, directori şi redactori au fost scriitorii Zamfir C. Arbore şi Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), cunoscuţi şi pentru convingerile lor socialiste. Ecaterina Arbore (fiica lui Z. C. Arbore) şi Sergiu Cujbă (fiul lui V. Crăsescu) au colaborat cu regularitate, din aprilie 1893 devenind şi redactori. Din cel de-al doilea an, revista apărea sub „preşedinţia" lui B. P. Hasdeu. În realitate, nu era vorba decît de un omagiu adus savantului, care publică totuşi cîteva poezii *(Din iarnă, Bradul, Mater dolorosa)*. O bună parte din scrierile Iuliei Hasdeu, în limba franceză sau traduse în româneşte de tatăl ei şi de Th. D. Speranţia, se tipăresc, de asemenea, în **A. c.** Preocuparea de a se face o bună educaţie literară cititorilor reiese limpede din lista autorilor români publicaţi : Gh. Asachi, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, Al. Donici, V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă, P. Ispirescu, iar dintre cei în viaţă I. L. Caragiale, B. Delavrancea, I. Slavici, G. Coşbuc, N. Beldiceanu, D. Stăncescu. Mai sînt tipărite şi versuri de Gh. Sion, N. Skelitti, I. S. Neniţescu, D. Teleor, Th. D. Speranţia, N. D. Saphir. Cea mai mare parte din revistă este rezervată literaturii pentru copii, scrisă special de redactori (schiţe uşoare şi atractive, cu un accentuat caracter moralizator, romane de călătorie şi de aventuri) sau adaptată din diverse literaturi europene : după Cervantes *(Don Quijote de la Mancha)*, fraţii Grimm (basmul *Cei doisprezece fraţi)*, Krîlov (fabulele *Sticletele şi porumbelul, Vrăjmaşul)*, V. M. Garşin *(Cruciada copiilor)*, Elisée Reclus *(Spania şi spaniolii)*, L. Brehm (numeroase fragmente din *Lumea animalelor)*, A. Daudet *(Tartarin din Tarascon)*, H. Sienkiewicz *(Ianko muzicantul)*. Ţelurile revistei, după cum se arăta într-un editorial intitulat *Din partea direcţiunii revistei* (1894), erau să dezvolte la copii sentimente patriotice şi umanitare, să le desăvîrşească educaţia din punctul de vedere social, artistic şi ştiinţific. **A. c.** izbutise să-şi asigure opt sute de abonaţi şi se difuza şi în Transilvania. Tendinţa excesiv moralizatoare, precum şi unele deficienţe de exprimare şi stil nu ştirbesc meritele revistei.

— 1. I. Stanciu, *Un pionier al revistelor pentru copii : „Amicul copiilor"*, LL, VII, 1963 ; 2. Eugeniu Speranţia, *Reviste de altădată („Amicul copiilor")*, ST, XX, 1969, 5.

R. Z.

AMICUL FAMILIEI, revistă literară şi pedagogică apărută la Bucureşti în două serii : bilunar de la 15 martie 1863 la 31 octombrie 1865 şi lunar din ianuarie pînă în mai 1868. Scriitoarea Constanţa Dunca-Schiau, întoarsă de curînd din Franţa, unde se făcuse cunoscută ca prozatoare sub pseudonimul Camille d'Alb, conducea publicaţia, iar secretar de redacţie era Gr. H. Grandea. Revista, care se adresa tuturor categoriilor de cititori, avea un program deosebit de ambiţios, după cum mărturiseşte şi subtitlul : „litere-ştiinţe-arte-pedagogie-industrie", deci aproape toate aspectele importante ale vieţii sociale, cu excepţia politicii. Cu toate acestea, o anumită nuanţă politică, inedită în epocă, va exista, deoarece se susţinea cu perseverenţă egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, Constanţa Dunca fiind la noi, din acest punct de vedere, o precursoare. Şi în chestiunile pedagogice revista avea o atitudine înnoitoare, deoarece

AMICUL FAMILIEI

LITTERE – SCIINTE – ARTE – PEDAGOGIE – INDUSTRIE

CURRIERUL BUCURESCILOR.

milita pentru un învăţămînt modern, cerea măsuri energice, prin care legea instrucţiunii publice obligatorii să fie aplicată în fapt, şi şcoli normale, care să pregătească institutori şi profesori necesari. În ceea ce priveşte literatura, se urmărea în primul rînd ca ea să fie accesibilă, distractivă şi scrisă într-o limbă simplă. Revista tipărea mai ales scrierile originale şi traducerile directoarei, care era o interesantă publicistă politică şi un cultivat cronicar dramatic. Nuvelele şi romanele sînt, în schimb, fără valoare literară. Ca traducătoare, Constanţa Dunca dovedea un gust literar sigur (Malherbe, J.-B. Rousseau, Hugo şi Puşkin). În rubrica *Revista dramatică*, redactată tot de ea, se discută dramaturgia lui V. Alecsandri şi se recomandă, din repertoriul universal, pentru a fi jucate la Teatrul Naţional, piese cu un conţinut moral-educativ. La **A. f.** au mai colaborat I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, N. Nicoleanu, Gr. H. Grandea, Justin Popfiu, N. D. Popescu. Este remarcabilă străduinţa revistei de a reflecta viaţa literară a timpului. În acest scop se publicau articole, bine informate, despre I. Văcărescu, I. Cîmpineanu, A. Mureşanu şi N. Filimon, se comentau semnificaţiile acordării unei pensii fabulistului Al. Donici, se înregistra debutul literar al lui Mihail Zamphirescu.

R. Z.

AMICUL FAMILIEI, revistă literară, bilunară, apărută la Gherla şi Cluj între 1 august 1878 şi 1 noiembrie 1890. Revista avea ca moto versurile lui Gh. Sion : „Vorbiţi, scrieţi româneşte / Pentru Dumnezeu". Proprietar, editor şi redactor era N. Negruţiu-Fekete, dar profesorul clujean Gr. Silaşi este acela care a încercat, fără să izbutească, să impună publicaţiei o orientare distinctă. Într-o notă-program din primul număr, redacţia îşi arăta intenţiile de a publica articole cu caracter social, literar şi ştiinţific, versuri, nuvele, romane şi amintiri de călătorie, care să intereseze, prin conţinutul lor, pe românii de pretutindeni. Rubricile sînt numeroase *(Studii sociale, Din viaţa naţională şi literară, Idei şi principii, Scînteiuţe, Diverse, Jocuri distractive* ş. a.), tematica variată, predominînd divertismentul. Din această cauză, se face simţită o oarecare lipsă de concentrare şi omogenitate, care se manifestă şi în calitatea materialelor publicate. Lista colaboratorilor este foarte mare. Cu mai multă regularitate au scris la **A. f.** Gr. Silaşi (studii literare şi articole despre limba română), P. Dulfu (versuri, proză, traduceri), I. S. Bădescu (versuri), V. Ranta-Buticescu (versuri şi proză), Al. Onaciu, C. Morariu, Pamfile Grapini (traduceri), I. Pop-Reteganul, Emilia Lungu, Aron Densuşianu. De peste Carpaţi colaborau V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, I. Negruzzi, G. Creţeanu, Gr. H. Grandea, D. C. Ollănescu-Ascanio, Gr. N. Lazu. Un interesant şi bogat

material folcloric au publicat S. Fl. Marian (titularul rubricii *Datine şi credinţe populare)* şi T. V. Păcăţian. Sînt traduşi numeroşi scriitori străini, dar cei mai mulţi de o neînsemnată valoare literară. P. Dulfu traduce fragmentar din Euripide *(Ifigenia în Aulida),* I. N. Şuluţiu din Aug. von Kotzebue, iar I. Buda din Sacher-Masoch. Mai sînt tălmăciţi J. H. Temme, H. Haggendorf, Marie Sophie Schwartz, J. Frankenstein şi Ponson du Terrail. O noutate este faptul că redacţia plătea drepturi de autor colaboratorilor care cereau acest lucru.

— 1. I. Apostol Popescu, *Ion Pop Reteganul,* Bucureşti, E.D.P., 1965, *102—103* ; 2. E. Manu, *„Amicul familiei" (1878—1890),* RLRO, *282—293.*

R. Z.

AMICUL LIBERTĂŢII, gazetă politică şi literară săptămînală, care a apărut la Craiova între 16 noiembrie şi 30 decembrie 1887. Traian Demetrescu pare să fie nu numai prim-redactor, aşa cum specifica frontispiciul întîiului număr, ci şi unicul redactor al periodicului. El îşi semna editorialele, articolele de atitudine politică, reportajele, proza şi versurile cu numele întreg sau cu pseudonimele : Drac, Longin, Mi-op, Pîrjol, Vedeaude. Gazeta apărea, potrivit afirmaţiei redactorului, pentru a permite „talentelor născînde" să se exprime. **A. l.** critică partidul liberal, combătînd totodată moravurile politice burgheze, demagogia, abuzurile, nerespectarea libertăţilor cetăţeneşti etc. Atitudinea politică a prim-redactorului a produs, probabil, o reacţie nefavorabilă în cercurile politice craiovene, ceea ce îl face pe Tr. Demetrescu să-şi explice din nou poziţia într-un frumos articol intitulat *Pro domo mea.* El afirmă aici că este o datorie a scriitorului cinstit să militeze împotriva „politicii rele", deoarece aceasta influenţează negativ toate manifestările intelectuale. În ceea ce priveşte partea literară, se subliniază din primul număr intenţia redacţiei de a contribui la formarea unui „mijloc", adică a unui mediu propice dezvoltării unei activităţi culturale şi, mai ales, literare la Craiova, luptîndu-se cu o anume inerţie intelectuală, specifică provinciei. Literatura publicată este juvenilă şi modestă : ciclul de poeme în proză *După vreme* al lui Traian Demetrescu şi schiţele *La ţară, Simţiri stinse,* semnate cu pseudonimul Elislav, romanţioase, pesimiste şi banale. Traducerile din X. Marmier *(Soarta unei rîndunele. Poveste suedeză)* şi V. Hugo *(Cea din urmă zi a unui condamnat, Prima sărutare)* aparţin, de asemenea, tînărului prim-redactor. Un reportaj foarte viu, de la procesul cu substrat politic intentat unui grup de tineri din Rîmnicu Vîlcea, îl arată pe Tr. Demetrescu şi în postură de reporter.

R. Z.

AMICUL LITERATUREI ROMÂNE, publicaţie periodică de cultură, care a apărut la Bucureşti, săptămînal, de la 21 iulie pînă la sfîrşitul anului 1860 şi apoi între 4 decembrie 1865 şi 26 februarie 1866. Redactor a fost prelatul Nifon Bălăşescu. **A. l. r.** se adresa tuturor literaţilor români, cerîndu-le colaborarea cu „scrierile lor cele bune", în scopul sprijinirii literaturii originale şi unificării limbii literare. Revista urma să publice beletristică, scrieri despre istoria românilor, studii de filologie, etnografie şi folclor, precum şi contribuţii privitoare la istoria bisericii, teologie şi drept canonic. În numerele, puţine, care s-au păstrat, au apărut cîteva articole de istorie şi teologie, altele de pedagogie, medicină, agricultură, înştiinţări oficiale şi necrologuri, precum şi poezii ocazionale.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 32.*

R. Z.

AMICUL POPORULUI, gazetă săptămînală care a apărut la Budapesta între 17 februarie 1867 şi 13 mai 1868. Sigismund Victor Pop, redactorul responsabil, a fost în acelaşi timp proprietarul şi editorul gazetei, care era destinată, în primul rînd, cititorilor de la sate. Foaia îşi asuma misiunea de a sădi în sufletele cititorilor „încredere în soarta şi viitorul naţiunii române". Cultura, se afirma, trebuie răspîndită în popor prin orice mijloace. De aceea, redacţia este preocupată mai întîi de accesibilitatea materialelor (literare, istorice sau de informaţie ştiinţifică) şi apoi de calitatea lor. Pe un plan mai larg, atmosfera spirituală de la **A. p.** ar prefigura pe aceea de la „Sămănătorul" şi, mai ales, de la micile publicaţii sămănătoriste din provincie. Se tipăreau povestiri cu o pronunţată tendinţă moralizatoare, poezii patriotice şi foarte multă lirică populară. V. Alecsandri *(Cîntic ostăşesc, Hora Unirei, Sentinela română* ş. a.), D. Bolintineanu, A. Mureşanu, I. Vulcan, N. Negruţiu-Fekete, Gr. H. Grandea, Miron Pompiliu, G. Baronzi, I. C. Drăgescu, M. Strajanu sînt autorii la ale căror scrieri se apelează cu predilecţie. S. Fl. Marian şi, mai rar, Paul N. Oltenescu publică literatură populară. Dorinţa de a ridica masele ţărăneşti prin cultură, precum şi preocuparea pentru dezvoltarea sentimentelor de mîndrie şi solidaritate naţională ale românilor din Transilvania au constituit principalele preocupări ale gazetei.

R. Z.

AMICUL ŞCOALEI, publicaţie periodică, săptămînală, apărută la Sibiu din ianuarie 1860 pînă la 31 decembrie 1865, sub redacţia lui Visarion Roman. Adresîndu-se către „toţi bărbaţii de şcoală", **A. ş.** este unul din primele periodice pedagogice româneşti. Colaboratorii erau recrutaţi dintre profesori şi studenţi. P. Vasici, V. Roman şi A. Densuşianu au publicat articole privind situaţia şcolii din Transilvania. Activitatea studenţilor români din Budapesta era analizată de I. Vulcan. Alte contribuţii se refereau la dezvoltarea şi modernizarea învăţămîntului sau discutau probleme de metodică. În toate aceste articole prezida ideea consolidării şi desăvîrşirii şcolii naţionale româneşti. La partea literară a periodicului au colaborat cu versuri A. Densuşianu, Justin Popfiu, G. Marchiş, At. M. Marienescu, V. Bumbac şi I. Papiu. S-a republicat şi din poezia scriitorilor din Principate, mai ales din scrierile lui I. Heliade-Rădulescu şi Gr. Alexandrescu, apoi alte versuri de C. Bălăcescu, C. Bolliac, Al. Donici, G. Creţeanu şi G. G. Meitani. O traducere intitulată *Din scriptele lui Young* nu este semnată.

— 1. V. Roman, *Intreprinderea noastră,* AMS, I, 1860, 1 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 34* ; 3. V. Popeangă, *Presa pedagogică din Transilvania. 1860—1918,* Bucureşti, E.D.P., 1966, *74—82.*

R. Z.

AMIRAS, Alexandru (sfîrşitul sec. XVII — prima jumătate a sec. XVIII), cărturar. Originar din Smirna, cunoscînd mai multe limbi, printre care şi latina, **A.** a fost timp de cinci ani secretar al ambasadorului suedez Hyltéen şi interpret al regelui Carol al XII-lea, cît timp acesta s-a aflat în satul Varniţa, lîngă Tighina. Se pare că nu a fost întru totul credincios suedezilor, căci purta corespondenţă şi cu duşmanii regelui, mai ales cu hanul tătarilor. În timpul celei de a treia domnii a lui Mihai Racoviţă (1715—1726), **A.** se afla în Moldova, dobîndind prin aceleaşi însuşiri de interpret şi agent diplomatic funcţia de mare uşer şi rangul de căminar. Îndeplineşte diverse misiuni diplomatice încredinţate de domnitor : în 1717, încerca să trateze cu tătarii ce prădau Moldova retragerea lor din ţară, altă dată caută să aplaneze

neînțelegerile ivite între soldații unguri ai lui Esterházy, ce iernaseră la Iași, și populația nemulțumită de purtarea lor. Conduce ca mehmendar, la granița Moldovei, pe solul polon Bekerski, aflat în trecere spre Constantinopol, și se acoperă de mulțumirile altui sol polon, Popiel, primit la Iași cu alai de **A.** și însoțit pînă la Galați. Următorul domn, Grigore II Ghica, fost dragoman al Porții otomane — indiciu sigur pentru învățătura înaltă ce o avea — îl apreciază mult pe **A.**, care va fi făcut mare sluger și apoi postelnic. Va servi, în continuare, ca traducător, în relațiile domniei cu Poarta și cu tătarii nogai, cu care trata, ca postelnic, alături de influentul logofăt Ienachi Ipsilanti, în problema hotarelor țării. După 1730 nu mai este întîlnit în viața politică a Moldovei.

Numele lui **A.** rămîne în istoria literaturii române vechi legat de **Cronica anonimă a Moldovei (1661—1729)*, text cunoscut și sub titlul de *Pseudo-Amiras* și considerat mult timp ca fiind redactat de cărturarul grec din îndemnul domnitorului Grigore Ghica. **A.** traduce doar această cronică în greceşte, la Iași, în februarie 1729. Textul grecesc se păstrează la Biblioteca Națională din Paris, donat în 1752 de Ch. Peysonnel, care s-a folosit de cronică în lucrarea *Observations historiques et géographiques sur les peuples barbares qui ont habité les bords du Danube et du Pont Euxin* (Paris, 1765). Un compatriot al lui **A.**, Nicolas Génier, funcționar la Biblioteca Națională din Paris, retălmăceşte în 1741, la Ankara, textul grecesc în limba franceză. **A.** este și autorul unei lucrări scrise în greceşte, după 1739, referitoare la viața lui Carol al XII-lea în exil. Lucrarea se păstrează într-o traducere italiană, *Autentica istoria di Carlo XII*, la Biblioteca Arhivelor din Viena, publicată în 1905 de N. Iorga. Din italiană, el traduce în 1737 o istorie, laudativă, a lui A. Catiforo despre Petru cel Mare, intitulată *Vita di Pietro il grande*, apărută la Veneția în 1735.

— *Cronica șederii în Bender a lui Carol al XII-lea, regele Suediei*, SDIR, IX, *43—124*.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *381—383* : 2. N. Iorga, *„Cronica lui Carol al XII-lea" de Alexandru Amiras*, SDIR, IX. *41—42* : 3. Pascu. *Ist. lit. XVIII*, *66—70* : 4. Iorga, *Ist. lit.*, II, *520—522* ; 5. V. Mihordea. *Charles de Peysonnel*, B. V. 1942 ; 6. Piru. *Ist. lit.*, I, *370—371* ; 7. *Ist. lit.*, I. *592* ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, III. *13—15* : 9. Dan Simonescu. *Studiu introductiv* la *Cronica anonimă a Moldovei. 1661—1729*, București, E. A., 1975 ; 10. Alexandru Mareș, *Pasaje obscure din „Pseudo-Amiras"*, SCL, XVIII, 1977, 5.

A. S.

AMVONUL, revistă teologică și literară, bilunară, editată la Pesta și Oradea între 1 ianuarie — 31 decembrie 1868, în 1871 (patru numere) și între 1 ianuarie și 15 aprilie 1881. Era scoasă de teologul, poetul și publicistul Justin Popfiu, pentru a înlocui alte două periodice, „Sionul românesc", publicație redactată la Viena de Gr. Silași, și „Foaia administrativă arhidiecezană", care apărea la Blaj în redacția lui I. Bob. **A.** se adresa, folosind o ortografie etimologizantă, clerului din Transilvania, dar multe articole și, îndeosebi, literatura tipărită au un interes mai general. Apăreau studii de teologie, predici, se discutau noțiuni de retorică, se publicau o rubrică miscelanee dedicată problemelor de cult, o alta de noutăți culturale, o pagină de literatură propriu-zisă și o poștă a redacției. Numărul colaboratorilor este destul de restrîns. Alături de J. Popfiu, tipăresc aici versuri Iulian Grozescu și Elia Trăilă, iar lui I. C. Fundescu i se reproduc poeziile apărute în ziarul „Românul" din București. Versurile din **A.**, desi lipsite, în bună măsură, de valoare literară, au o trăsătură comună, fiind, cele mai multe, adevărate manifeste în favoarea politicii de apărare a intereselor naționale ale românilor. În răspunsurile adresate prin poșta redacției și în comentariile care însoțeau versurile colaboratorilor, J. Popfiu afirmă că poezia are menirea de a cultiva frumosul, sentimentele „fragede și nobile" și, în primul rînd, iubirea de țară. La rubrica de știri culturale se comentează apariția unei ediții noi din fabulele lui Al. Donici. Elia Trăilă traduce din Lamartine, Lavieville și din scriitorul german M. Berend, dar încercările sale rămîn simple echivalări de texte dintr-o limbă în cealaltă. Revista a avut o răspîndire destul de mare, mai ales în rîndul preoților de țară și al învățătorilor, și a încercat să trezească și să mențină interesul pentru activitatea intelectuală și națională în mediul rural.

— 1. *„Amvonul"*, ARH, I, 1867, 10 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *35* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *120*.

R. Z.

ANALELE DE LA PUTNA v. **Letopisețul de la Putna.**

ANALELE LITERARE, revistă literară apărută la București din 15 decembrie 1885 pînă în mai 1886 și la 15 ianuarie 1888. Comitetul de redacție era alcătuit dintr-un grup numeros de scriitori și publiciști, printre care Bonifaciu Florescu, Anghel Demetriescu, C. Georgian, D. Stăncescu, D. Teleor, G. Dem. Teodorescu, Șt. Vellescu, M. Gaster, Traian Demetrescu și Mircea Demetriade. Ambiția lor, nerealizată, era aceea de a combate prin revistă și prin cercul literar care trebuia să se constituie în jurul ei influența „Convorbirilor literare". P. Ispirescu, O. Lugosianu, F. Simionescu și D. Stăncescu au publicat literatură populară. O comedie, *În noaptea nunții*, fragmente din romanul *Între crimă și moarte* și versuri dădea Mircea Demetriade, alături de care colaborau N. Carageally-Costache, N. G. Rădulescu-Niger, Gh. Bengescu-Dabija — cu cîteva scene din *Pygmalion* —, C. M. Nicolescu și Th. Dumbrăveanu. Traian Demetrescu își tipărea în **A. I.** poeziile *Lumea* și *Două stanțe*, B. Florescu — mai multe versificări pe teme istorice, precum și articole, fragmente din cursul de literatură, recenzii. Cu articole de critică literară este prezent Anghel Demetriescu, iar alte recenzii, cronici dramatice și note bibliografice aparțin lui L. Șăineanu și C. Drăgulinescu. Poeziile *La visul profan* și *Suo tempore* de Al. Macedonski apar mai întîi aici.

R. Z.

ANDERCO, Ioan Artemie (16.II.1853, Borșa — 1877), prozator. Era cel mai mare din cei nouă copii ai preotului Petru Anderco, protopopul Vișeului de Sus și parohul Borșei. Tatăl său, figură luminoasă de cărturar ardelean, stăpînit de o curiozitate științifică neobosită și îndrăgostit de carte, nu a fost un om avut. **A.** învață primele clase în sat, după o gramatică română în limba maghiară, apoi la școala germană din Vișeul de Sus și, în limba maghiară, la colegiul reformat din Sighet. Liceul l-a continuat la Liceul piariștilor din Cluj și l-a terminat la Sighet. Remarcat de societatea culturală „Transilvania", primește o bursă și pleacă, în anul 1871, la Torino, pentru a studia medicina. Moare, răpus de ftizie, cu

cîteva zile înainte de a primi atestatul de terminare a studiilor, lăsîndu-şi cărţile, printr-un impresionant testament, Societăţii de lectură a românilor din Maramureş, iar manuscrisele literare — familiei.

Primele încercări, versuri, descrieri de călătorie, însemnări zilnice şi o autobiografie, **A.** le-a scris pe vremea liceului, în limba maghiară. După plecarea la Torino, nu va mai scrie decît românește. Deşi studia medicina, se arată interesat în egală măsură de filologie şi istorie. Originea poporului român şi a limbii române îi trezesc nemăsurat de mult interesul şi, hotărît să contribuie la cercetarea problemei, învaţă, pe lîngă germană, maghiară şi italiană, franceza, spaniola şi latina. În acelaşi scop şi-a alcătuit o considerabilă bibliotecă de specialitate, a redactat un dicţionar român-italian (rămas în manuscris), un repertoriu care însuma aproape tot ce se scrisese despre români şi numeroase note istorice asupra originii românilor. Adevărata vocaţie a lui **A.** este însă aceea de memorialist. Din cele două caiete de însemnări care au rămas de la el, N. Iorga a editat pe cel din anul 1876. Un altul era, la începutul secolului al XX-lea, în posesia literatului ardelean Elie Dăianu. Atras de amănuntul geologic, geografic sau de elementele arhitectonice, **A.** se dovedeşte, la fel cu I. Codru-Drăguşanu sau N. Filimon, şi un pătrunzător observator al tipurilor umane, al realităţilor sociale. Călătoria la Bucureşti i-a oferit prilejul de a descoperi distanţa care separa clasa avută de cea lipsită de mijloace. Străbătînd întreaga Europă, studentul maramureşean confruntă stările de lucruri întîlnite cu situaţia de acasă. Însoritul peisaj napolitan îl încîntă, dar cerul mediteranean, marea pe care o vede pentru întîia oară şi vegetaţia luxuriantă nu izbutesc să atenueze mîhnirea pe care i-o lasă mizeria cartierelor mărginaşe. Varietatea priveliştilor şi bogăţia muzeelor îl atrag şi-l entuziasmează pretutindeni, la Roma, la Florenţa, Paris, Bruxelles. De multe ori ochii îi alunecă peste priveliştile noi, pentru a se opri asupra unei fizionomii interesante, pentru a fixa în memorie o expresie, un obicei. Atmosfera unei aglomerări umane, trăsăturile caracteristice ale marilor oraşe sau ale rusticelor localităţi italiene sînt sesizate şi schiţate cu un deosebit simţ al veridicului. Totul este disecat, analizat. În fiecare fapt este căutată o semnificaţie. Convingerea, pe care şi-o verifică acum, că intelectual şi psihic românii sînt la fel de dotaţi ca şi oamenii din ţările Apusului, îi dă putere de a munci. Similitudinile de moravuri, de comportament, de îmbrăcăminte, dintre ţăranii italieni şi cei din Maramureş îl entuziasmează. Mîndria de a fi român, pe care o încearcă în faţa vestigiilor romane, este emoţionantă. Mai mult decît un memorial de călătorie, **A.** compune un jurnal al devenirii sale intelectuale, scris cu o cuceritoare sinceritate, cu o neobişnuită putere de autosupraveghere. Textul are, firește, şi scăderi. Lexicul este încărcat de provincialisme, stilul nu e nici pe departe format, fiind afectat de febrilitatea cu care au fost scrise însemnările. Uneori expresia devine comună, alteori amănuntele se aglomerează şi fraza pierde nuanţele. **A.** nu a avut şansa unei împliniri literare şi nici pe aceea a unei descoperiri postume integrale.

— *Un student în străinătate acum o jumătate de veac, maramurăşanul Artemie Anderco. Jurnalul său,* îngr. şi introd. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1934.

— 1. I. G., *Amintiri de la serata Reuniunii femeilor din Cluj,* F, XL, 1904, 50 ; 2. Elie Dăianu, *Ioan Artemie Anderco,* LU, IV, 1905, 2 ; 3. *[Testamentul lui Ioan Artemie Anderco]* (publ. Elie Dăianu), LU, IV, 1905, 13—14 ; 4. N. Iorga, *Introducere* la *Un student în străinătate acum o jumătate de veac, maramurăşanul Artemie Anderco. Jurnalul său,* Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1934 ; 5. D. D. Panaitescu, *Carnet inactual,* Bucureşti, Eminescu, 1970, *132—140* ; 6. *Arhiva Anderco de Homorod,* Cluj, 1972.

R. Z.

ANDRIEVICI, Samuil v. **Morariu-Andrievici, Silvestru.**

ANDRONIC, Ştefan (mijlocul sec. XIX), traducător şi prozator. Puţine informaţii s-au păstrat despre pitarul **A.** Se ştie că a fost redactor al „Buletinului oficial". În timpul Convenţiei de la Paris şi al Divanului ad-hoc era cenzor, un cenzor care, pentru înţelegerea arătată, avea să-şi atragă recunoştinţa unioniştilor. A tradus *Secretarul intim* (1847) şi *Mauprat* (1853) de George Sand şi *Suvenire de călătorie în Italia* (1853) de Al. Dumas. În anul 1846 apărea, cu menţiunea „tradusă în românește de S. Andronic", o „nuvelă istorică scoasă din istoria Ţării Românești a veacului XVI" — *Radul VII de la Afumaţi.* „Nuvela" e, de fapt, cel dintîi roman istoric la noi şi ar aparţine, după unele consemnări din presa vremii, francezului H. Buvelot, profesor la colegiul „Sf. Sava" şi autor de lucrări nesemnificative. O ipoteză, plauzibilă, sugerează însă şi colaborarea lui **A.** ⟨1⟩. Conflictul romanului angajează, pe de o parte, pe Radul, un principe cu dragoste de ţară, cutezător şi vrednic, şi, pe de altă parte, pe boierii recalcitranţi, care uneltesc, bizuindu-se pe ajutor turcesc, împotriva autorităţii suveranului lor. Dar lucrurile se complică neaşteptat prin idila ce se ţese între fiul lui Radul, Vlad, şi Despa, fata lui Drăgan, unul din capii conjuraţiei. Apoi, evenimentele se precipită, iar domnul e nevoit să fugă. Un asediu are loc asupra mănăstirii Rîmnicului, unde Radul şi cei ce i-au rămas credincioşi s-au refugiat. Mereu sublim, parcă desprins de tot ce se întîmplă în jurul lui, Radul întîmpină cu bunăvoinţă pe urmăritori, încercînd să-i convingă de nobleţea aspiraţiilor lui, pururi izvorîte din dragoste de ţară. Tulburată o vreme prin intrigile lui Drăgan, iubirea Despei şi a lui Vlad e consfinţită, în fine, prin căsătorie. Totul pare să intre pe un fericit făgaş, mai cu seamă că, între timp, poporul s-a ridicat în apărarea lui Radul de la Afumaţi. Numai că fanatismul lui Neagoe, un alt conspirator, este de neînduplecat. El va ucide atît pe Radul cît şi pe Drăgan, trecut de partea domnitorului. Finalul e întunecat. Despa moare de groază, Vlad îmbracă rasa călugărească. Acţiunea romanului e sinuoasă, încărcată cu întîmplări teribile, surprinzătoare, brodată pe o canava împrumutată din romanele foileton, senzaţionale. Tensiunea, discontinuă, a naraţiunii e dată de ritmul uneori strîns, ca şi de inventivitatea epică a autorului. Personajele au un contur mai mult abstract, sînt (Radul, de pildă) construcţii livreşti, încadrîndu-se într-o tipologie schematică, adeseori în dezacord cu adevărul psihologic şi cu acela istoric. O inspiraţie lirică, romantică, însufleţeşte unele pasaje. În capitolul *O lacrămă asupra Tîrgovişteî,* meditînd pe ruinele cetăţii, autorul nu rămîne la constatarea deprimantă, că toate cele omeneşti sînt trecătoare, ci exaltă slava strămoşească. Stilul, retoric, e compromis de excesul de neologisme franţuzeşti. Romanul, lucrat cu o anume iscusinţă, n-a rămas fără ecou. În 1854, I. N. Şoimescu îl dramatiza în versuri albe, sub titlul *Moartea lui Radu VII de la Afumaţi,* iar mai tîrziu, în 1897, I. S. Nenițescu se inspira şi el, în drama *Radu de la Afumaţi,* din romanul istoric „tradus" de **A.**

— *Radul VII de la Afumaţi,* Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1846. — Tr. : George Sand, *Secretarul intim,* Bucureşti, Tip. Eliade, 1847, *Mauprat,* Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1853 ; Al. Dumas, *Suvenire de călătorie în Italia,* Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1853.

— 1. Cornea, *Alecsandrescu-Eminescu, 249—264.*

F. F.

ANONIMUL BRÎNCOVENESC [Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717], cronică a Țării Românești de la începutul secolului al XVIII-lea. A fost atribuită inițial lui Radu Popescu ⟨1, 3, 5⟩, atribuire la care s-a renunțat ulterior. Au mai fost propuși ca autori Teodor Corbea ⟨6⟩ și, mai recent, spătarul Preda Brîncoveanu (Pîrșcoveanu) ⟨22⟩, chestiunea paternității cronicii rămînînd totuși, pînă în prezent, neelucidată. Cronicar poate să fi fost, cum s-a presupus, unul dintre sfetnicii de divan ai lui Constantin Brîncoveanu, avînd atribuții de militar sau diplomat, admirator al domnului, dar potrivnic Cantacuzinilor. Pentru această posibilitate ar pleda o anume ținută a cronicii, independența, personalitatea pe care o afirmă în aprecierea evenimentelor autorul, observator pătrunzător al politicii brîncovenești. Potrivit altei păreri, anonimul, cu acces la cancelaria domnească, ar fi fost purtătorul unui rang mai puțin însemnat, scriind sub patronajul nedeclarat al lui Brîncoveanu ⟨15, 17, 21, 28⟩. În genere, se admite că letopisețul a fost redactat în două etape, înainte de 1711 și, apoi, după 1716 ⟨4, 9, 22, 29⟩. Conform unei alte opinii, greu de acceptat, cronicarul anonim ar fi scris în jurul anului 1739 ⟨13⟩. Cu privire la raporturile dintre scrierea anonimului și cronicile aparținînd contemporanilor săi Radu Greceanu și Radu Popescu, părerile rămîn de asemenea controversate, fie că autorul cronicii anonime este considerat tributar în egală măsură celorlalți doi ⟨13⟩, fie că se acceptă doar o influență limitată, venind numai din partea lui Radu Greceanu ⟨15⟩ sau, dimpotrivă, numai din partea lui Radu Popescu ⟨22⟩.

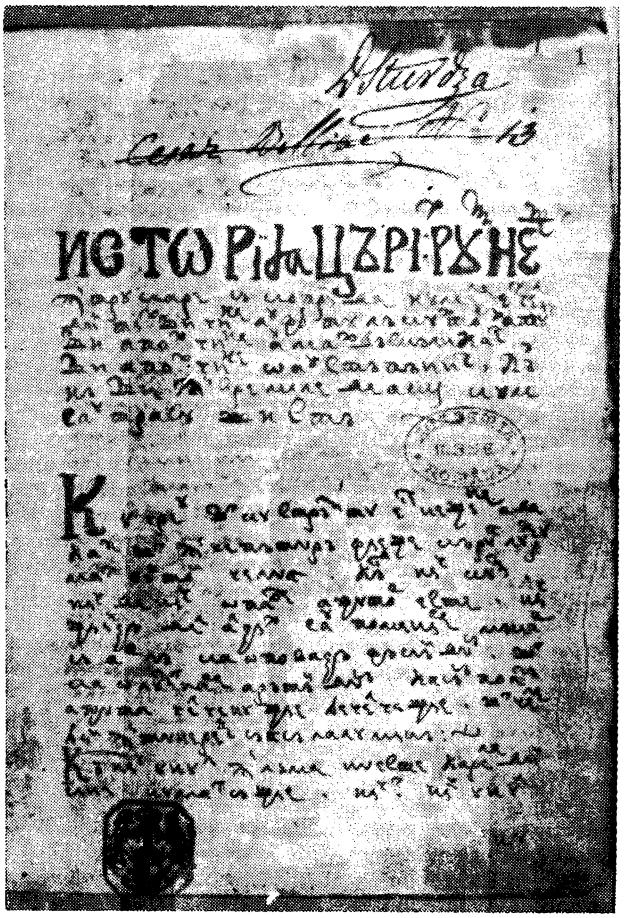

S-a ajuns astfel a se susține, în unele cazuri, independența *Anonimului brîncovenesc* față de cronica lui Radu Greceanu ⟨22⟩ sau, alteori, a se argumenta în favoarea unei posibile influențe exercitate de cronicarul necunoscut asupra lui Radu Popescu ⟨4, 15, 29⟩. Anonimul ar fi putut cunoaște în schimb **Letopisețul cantacuzinesc,* opera lui Constantin Cantacuzino și, poate, pe aceea a lui Miron Costin ⟨29⟩. Caracterul memorialistic al scrierii, datele inedite pe care *Anonimul...* le conține în ansamblul cronicilor consacrate aceleiași perioade din istoria Țării Românești, modul specific de a prelucra informația provenind de la martori oculari, ori de cîte ori cronicarul nu a participat el însuși la evenimente, constituie probe evidente de originalitate.

Domnia lui Brîncoveanu face în primul rînd obiectul scrierii anonimului, ocupînd și cea mai întinsă parte a ei. Momentul urmînd morții lui Șerban Cantacuzino (1688), în contrapunct cu alegerea lui Brîncoveanu, precede cu mai bine de două decenii sfîrșitul dramatic al celui din urmă și triumful de scurtă durată al altui Cantacuzin, spătarul Ștefan, devenit domn al Țării Românești între anii 1714—1715. Al doilea fragment al cronicii mai informează sumar despre prima domnie în Țara Românească a lui Nicolae Mavrocordat, precum și despre începutul domniei lui Ioan Mavrocordat. Brîncoveanu nu apare idealizat în cronica anonimului. Portretul pe care i-l consacră autorul îl înfățișează la apogeul domniei, ca pe un favorit al norocului. Cronica în întregime însă, lipsită de accente panegirice, îl prezintă mai curînd într-o lumină nepărtinitoare. Anonimul nu insistă asupra momentului chemării domnului la Adrianopol, în 1703, tratat pe larg de ambele versiuni ale cronicii oficiale a lui Radu Greceanu. Informîndu-se pe cale independentă, cronicarului anonim nu par a-i fi rămas străine însă nici semnificația, nici detaliile acestui incident al domniei lui Brîncoveanu. În finalul scrierii, autorul îi învinuiește deschis pe „Șăitănești" de a fi „stins" casa lui Brîncoveanu, subiectivismul clocotitor al celui mai „obiectiv" dintre cronicarii munteni răbufnind într-o filipică în care orgolioșii Cantacuzini sînt judecați, cu falsă bună-credință, pînă și pentru trădarea față de împăratul turcesc. „de la care avea milă și cinste". Fapt pentru care justiția divină se anunță prin semne timpurii în domnia nestatornicului și despoticului Ștefan Cantacuzino. Doamna uzurpatorului, Păuna, este lovită de „îndrăcire" la mănăstirea „De-un lemn", în chiar ziua supliciului Brîncovenilor la Țarigrad.

Cadrul european, la care trimite adeseori relatarea anonimului, nu descoperă atît rigoarea istoriografului (datarea propriu-zisă, cronologia nu-l reține în mod deosebit), cît, mai ales, ca și întreaga cronică dealtfel, vocația „reportericească" a autorului, atras de anecdotic și pitoresc. Știrile numeroase privind desfășurarea luptelor dintre turci și nemți pînă în 1699 se impun de la sine atenției cronicarului, ele constituind fundalul pe care se conturează politica echilibrată a domnului Țării Românești față cu presiunile marilor puteri. Sînt evocate luptele de la Zărnești, Rușava, Nis, Belgrad, sau cea din apropierea Lugojului, în care va fi ucis generalul austriac Veterani, despre a cărui corespondență secretă cu Brîncoveanu anonimul era inițiat. În aceeași ordine, firească, se includ în cronică date referitoare la Moldova. Sînt amintite nunta domnitei Maria Brîncoveanu cu Constantin Duca sau intrigile boierilor pribegi în Polonia, partizani ai Cantemireștilor, „care țin sfat suptire și cu mare taină" împotriva ginerelui lui Brîncoveanu, reușind a-i atrage mazilirea. Fusese consemnată, de asemenea, la timpul potrivit, „tăierea" fra-

ţilor Costin, Miron logofătul şi Velicico hatmanul, în 1691, din ordinul lui Constantin Cantemir. Cronicarul nu trece sub tăcere nici alte evenimente, petrecute în Polonia, Rusia, Turcia sau în occidentul Europei, în legătură cu care se informează adesea „de la oameni aleşi, de credinţă". Ca de obicei, îl atrag în primul rînd ineditul sau comicul unor situaţii, în ciuda faptului că nu rămîne străin nici de substratul profund al întîmplărilor, pe care le comentează în felul său reţinut şi pertinent. Încoronarea lui Friedrich August de Saxonia (August al II-lea) în Polonia corespunde intereselor Rusiei şi Imperiului habsburgic, cele două puteri urmărind să-l arunce pe craiul leşesc, supranumit de turci „nalcăran" („fărîmă potcoavă"), în lupta pentru cucerirea cetăţii Cameniţa. Intervenţia regelui Carol al XII-lea al Suediei în favoarea partidei lui Stanislas Leszczynski îl determină pe August de Saxonia să abdice, lăsînd tronul polonezului. Biruinţele repurtate l-au „semeţit" însă pe tînărul rege „svet", care pierde ulterior bătălia cu Petru cel Mare de la Poltava. La rîndul lor, ruşii, spre care se îndreaptă la un moment dat speranţele Europei creştine, sînt ridiculizaţi subţire pentru entuziasta lor naivitate şi graba de a înfrunta pe turci, tradusă în întrebarea nu mai puţin naivă „Departe e Ţarigradul ?", după care urmează episodul de la Stănileşti. Menţionînd rolul deţinut de englezi în medierea păcii încheiate între Austria şi Turcia în urma congresului de la Karlowitz (1698—1699), cronicarul nu omite amănuntul de culisă diplomatică persiflînd „mojicia" reprezentantului turc, Rami reiz efendi, pe care nu o poate ascunde întreaga „ritorică" a învăţatului dragoman Alexandru Mavrocordat.

Unitatea dintre cele două fragmente, inegale ca proporţii, ale cronicii, scrise la interval unul faţă de altul, rămîne totuşi lesne de constatat : aceeaşi plăcere de a povesti, de a reconstitui istoria cu ajutorul imaginaţiei scenice surprinzătoare a autorului, care preface realitatea însăşi în spectacol, aceeaşi vioiciune a comentariului, sclipitor şi ironic. Episoadele se înlănţuie într-o naraţiune punctată de numeroase nuclee dramatice, fastuoase şi burleşti rînd pe rînd, ca într-o autohtonă *commedia dell'arte*. Multe dintre ele ar putea constitui momente de sine stătătoare, unele caracterizîndu-se printr-o fină observaţie, altele, prin dozajul savant al replicilor şi iscusinţa punerii în scenă, ca şi prin intuirea valorilor expresive ale dialogului : de la replicile schimbate cu o desăvîrşită artă a disimulării între logofătul Brîncoveanu şi boierii oferindu-i domnia, la cele încordate şi încărcate de suspiciune dintre Heissler, generalul austriac, şi intermediarul domnesc, logofătul „Radu sin Hrizii, vistierul din Popeşti" ; de la dialogul pătimaş, dramatic, dintre Brîncoveanu şi Heissler, înfruntîndu-se, unul de pe poziţia de învingător, dar supus al turcilor, celălalt de învins şi prizonier, afişînd trufaş o demnitate jinduită în ascuns de cel dintîi, la conversaţia, pitoresc reconstituită de cronicar, întreţinută noaptea, peste zidul curţilor împărăteşti, de patriarhul „Moscului" şi boierii vinovaţi de a fi complotat împotriva ţarului Petru cel Mare. Episodul din urmă este caracteristic pentru modalitatea în care cronicarul preia şi integrează naraţiunii sale informaţiile privitoare la evenimentele externe.

Numeroase elemente de nuvelă realistă risipite în cuprinsul cronicii (tensiune psihologică, culoare de epocă, detalii semnificative, concizie) au condus la apropierea, care s-a făcut, cu moldoveanul I. Neculce. Cu un ascuţit simţ al contrastelor, cronicarul anonim expune întîmplările, orînduindu-le într-o naraţiune plină de farmecul mişcării şi al surprizei. El selectează cu siguranţă efectele, loviturile de teatru, care

Domnitorul Constantin Brîncoveanu

modifică adesea circumstanţele, într-un veac sensibil la farsă, cultivînd deopotrivă politica prudentă, disimularea, dar şi forţa vindicativă, gustul pentru ceremonie şi fast şi sancţiunea necruţătoare. Adesea morala nu este enunţată, ci conţinută. Paralel cu agitaţia provocată de alegerea lui Brîncoveanu, autorul reconstituie decorul sărac în care zace, părăsit „ca un om den cei proşti", Şerban-vodă, mortul, jelit o vreme de doamna şi fiicele sale, preocupate apoi şi acestea de a-şi aduna în grabă şi a-şi tăinui avuţia. Un anume umor al anonimului, „reporter" degajat şi neobosit al vremii sale, înlocuieşte sentimentul tragic al trecerii, neliniştea în faţa timpului devenit cu fiecare clipă petrecută istorie, ce nu lipseşte cronicarilor moldoveni sau stolnicului Constantin Cantacuzino. Verva polemică şi capacitatea de improvizare se impun ca însuşiri esenţiale ale scrisului cronicarului, fie în descrierea alaiului funambulesc al osîndirii unui trădător, Staicu paharnicul, fie în rechizitoriul domnului împotriva unei rude nedemne dedate la hoţii, clucerul Ştirbei, cel „cam lung la unghii", sau în ironia la adresa unui înalt demnitar al lui Brîncoveanu, incapabil a face faţă unei situaţii dificile. Grotesc, spectacolul reprimării uneltirilor lui Staicu ascunde o pedagogie severă. Într-o procesiune alegorică pilduitoare, complotiştii, „în fiară", sînt preumblaţi înainte de a fi judecaţi, din ordinul domnului, prin capitală, într-un car mocănesc, urmat de norodul distrat de privelişte. Alaiul este prezidat de gîdea „cu toiag de beldie", „în chip de postelnic mare". Căpitanul Preda din Proroci, companion al lui Staicu şi vrednică reîncarnare a Bălăceanului, rivalul primilor ani ai dom-

niei lui Brîncoveanu, își etalează în fața vizirului portul nemțesc, „sau să zic nebunesc", cum admonestează cronicarul, insensibil în fața unor asemenea tendințe novatoare. Precauția sa se dovedește îndreptățită, chica legată sub işlic și cizmele lungi, cu pinteni, ale lui Preda Proroceanul sînt suficiente pentru a compromite pe purtătorul lor, căruia i se deconspiră odată cu ridicarea işlicului din creștet și pornirile filonemțești. Trimis de domnul Țării Românești în întîmpinarea „musaipului" (consilierului) sultanului, un hadîmb negru de care se sperie, banul Cornea Brăiloiu, altfel vestit prin „politia" sa, „și-au luat crîngul în cap", fiind la un pas de a-și compromite definitiv stăpînul în fața turcilor. Mustrat pentru furtișaguri și lipsuri în vistierie și iertat de domn în urma intervențiilor rudelor comune, clucerul Știrbei umblă cu „inimă stricată" asupra lui Brîncoveanu. Frații și părintele fostului inculpat visează la dizgrația domnului, pe care se străduiesc s-o provoace prin pîri la împărăție. Brîncoveanu își trimite armașul pentru a sparge cuibul trădătorilor. La Călinești, în apropierea Piteștilor, călugărul Știrbei și jupîneasa Neacșa, împreună cu feciorii și nurorile, aflați cu toții în jurul focului, par a fi tulburați dintr-o pașnică întîlnire de familie. Domnul nu se lasă înșelat de imaginea patriarhală și-l trimite pe călugărul intrigant, în butuci, la Tismana.

Anonimul brîncovenesc se remarcă prin sintaxa expresivă și evoluată, claritatea și naturaleţea scrisului, cronicarul fiind considerat un precursor al stilului indirect liber în arta noastră narativă.

— *Istoria Țării Românești de la anul 1689 încoace, continuată de un anonim* (publ. N. Bălcescu), MID, V, 1847, *93—184*, reed. fragm. în N. Iorga, *Continuarea memoriilor lui Radu Popescu și întregirea lor de la un anonim*, SDIR, III, *22—29* ; *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717*, îngr. și introd. C. Grecescu, pref. D. Simonescu, București, E.Ș., 1959 ; *Anonimul brîncovenesc*, CM, II, *273—352*.

— 1. Sbiera, *Mișcări, 206—207* ; 2. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *143—153* ; 4. C. Giurescu, *Contribuțiuni, 120—150* ; 5. Ion Roman, *Paternitatea „Istoriei Țării Românești de la 1689 încoace"*, PL, V, 1940, 10 ; 6. Scarlat Struțeanu, *Doi umaniști ardeleni la curtea lui C. Brîncoveanu*, R, XXXIII, 1941, 1—2 ; 7. N. Cartojan, *Pagini de literatură românească veche. O cronică anonimă despre C. Brîncoveanu*, CTC, XXII, 1941, *53—56* ; 8. Călinescu, *Ist. lit., 35—36* ; 9. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *254—260* ; 10. C. Grecescu, *Cîteva observații asupra „Cronicei Anonime a Țării Românești de la 1688 înainte"*, H, V, 1945, *62—74* ; 11. C. Grecescu, *„Istoria Țării Românești de la 1688 încoace"*, RIR, XVII, 1947, *54—69* ; 12. Dan Simonescu, *Prefață* la *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717*, București, E.Ș., 1959 ; 13. C. Grecescu, *Introducere* la *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717*, București, E.Ș., 1959 ; 14. I. Rizescu, *„Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717"*, LR, IX, 1960, 3 ; 15. Piru, *Ist., lit.*, I, *288—296* ; 16. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *303—360* ; 17. Cioculescu, *Varietăți, 45—49* ; 18. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică și literară a cronicilor muntene*, CM, I, *V—CXXVI* ; 19. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *27—43* ; 20. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 178—179* ; 21. *Ist. lit.*, I, *530—536, 547* ; 22. Elvira Sorohan, *Cronica anonimă despre Constantin Brîncoveanu. Contribuții cu privire la data scrierii și autorul ei*, AUI, limbă și literatură, t. XII, 1966, fasc. 1 ; 23. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *261—264* ; 24. E. Negrici, *Viziune scenică în „Cronica anonimă"*, RMR, VII, 1970, 5 ; 25. Ursu, *Memorialistica, passim* ; 26. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 90—91* ; 27. Piru, *Analize, 29—31* ; 28. Mircea Cociu, *Paternitatea „Anonimului brîncovenesc" în lumina criticii interne*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 29. Mircea Cociu, *Izvoarele și datarea „Anonimului brîncovenesc"*. RITL, XXI, 1977, 4 ; 30. Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, București, Minerva, 1978, *229—280*.

R. Ș.

ANONIMUL CANTACUZINESC v. **Letopisețul cantacuzinesc.**

ANTEMIREANU, Alexandru (1.VIII.1877, Tomșani, j. Prahova — 29.VI.1910, București), ziarist, critic literar și scriitor. Tatăl, preotul Antemir Damian, provenea dintr-o familie de țărani nevoiași, iar mama era fiica unui înstărit gospodar. La Urlați, unde **A.** urmează școala primară, învățătorul, căruia numele Damian îi suna prea obișnuit, îl înmatriculează sub acela de Antemireanu. **A.** frecventează apoi cursurile liceului ploieștean „Sf. Petru și Pavel", iar din toamna anului 1895 se înscrie la Facultatea de litere și filozofie din București. Activitatea jurnalistică laborioasă în care, obligat de puținătatea mijloacelor de trai, se angajează concomitent cu studiile universitare, nu-i dă însă răgazul cerut pentru pregătirea examenelor și studiile vor fi treptat abandonate. Debutul său publicistic, din 1895, în cotidianul „Țara", este remarcat de N. Filipescu, care îl angajează în același an la „Epoca", ziar conservator, unde **A.** rămîne, ca redactor al rubricii *Tribuna literară*, apoi și ca secretar de redacție, pînă la 1903, cu o întrerupere de 10 luni, în 1900, cînd e trimis de patronul său politic la Paris și München. Din 1905 și pînă la sfîrșitul scurtei sale vieți, **A.** este secretar de redacție la „Conservatorul", cotidian politic la care reia rubricile literare de la „Epoca". A mai scris articole politice pentru „Românul" în 1896, la „Timpul" și „Apărarea națională" a fost, pentru scurtă vreme, secretar de redacție, iar la „Epoca literară", redactor. Între 1898 și 1899, împreună cu St. O. Iosif, de care îl lega o prietenie sinceră, și cu sprijinul bănesc al lui I. Constantinescu-Stans, scoate revista literară „Floare-albastră". În afara sutelor de articole politice sau literare (cronici, recenzii ș.a.) publicate în ziarele la care lucra, a mai colaborat cu versuri, schițe, cronici literare și dramatice, recenzii și note la „Povestea vorbei" (1896), „Revista literară" (1896), „Convorbiri literare" (1897—1898), „Secolul" (1897), „Litere-științe-arte" (1898), „Noua revistă română" (1900), „Pagini alese" (1902), „Ilustrațiunea română" (1903), „Revista poporului" (1903), „Revista idealistă" (1905), „România ilustrată" (1905). Redactînd mai adesea singur întregul ziar, după obiceiul vremii, **A.** recurge la numeroase pseudonime (Alan, Damian, Demeter, Elvira Santorino, Emir, Hialmar, Hyalmar, Lys, Lysandros, Pollux, Seraficus, Ulys, Vindex, Zara, Zaratustra). Adept convins al lui F. Brunetière, ale cărui conferințe le-a frecventat, probabil, la Paris, în 1900, **A.** își făcuse un crez din teoria „falimentului științei" și a „noului idealism". După el, arta trebuie să se situeze în afara realității sociale, în zona „eternităților absolute și transcendente", artistul avînd datoria de a cultiva „frumosul absolut", de a urmări un „ideal". Viitorul ar aparține romantismului idealist. În numele acestui viitor, **A.** contestă sub raport artistic scrierile naturaliste sau critică orientarea estetică de la „Contemporanul" și mai ales pe C. Dobrogeanu-Gherea. El este și unul dintre promotorii autohtonismului cultural și artistic. Respingînd, cu un exclusivism care va deveni, la un moment dat, o notă domi-

nantă a scrisului său, orice influență străină, el ajunge în cele din urmă, înrîurit fiind și de N. Filipescu, la o adevărată profesiune de credință naționalistă. În studiul *Încercări critice. Junimea și roadele ei,* el încearcă o judecată de ansamblu asupra rolului junimiștilor în evoluția vieții noastre intelectuale. Concluziile la care ajunge sînt negative. Acuza principală adusă de el junimismului este aceea că prin interesul arătat culturii germane ar fi micșorat ponderea trăsăturilor naționale în cultură și literatură. Prin „național" **A.** înțelege trăsăturile specifice, preocupările și aspirațiile poporului, dar consideră poporul drept o colectivitate omogenă, fără diferențieri de clasă. Deși în cîteva articole din „Floare-albastră" și „Epoca" **A.** susține că literatura noastră populară nu are valoare artistică, a arătat totuși interes pentru folclor și a cules basme populare din care a publicat o parte în „Convorbiri literare". Gazetar în primul rînd, **A.** urmărea cu pasiune evenimentele zilei, dar neglija de multe ori semnificațiile lor generale ; de aceea, publicistica sa, vie și plină de energie polemică, și-a pierdut cu timpul interesul. Un fragment de roman, *Paștele fără prihană,* cu reminiscențe autobiografice și, mai ales, romanul *Din vremea lui Căpitan Costache,* îmbinare de relatare istorică obiectivă și de denaturare a realităților de la 1848, explicabilă, poate, prin convingerile lui politice, îi certifică însușiri de romancier pe care nu le va exploata. Versurile publicate în revista „Floare-albastră" sînt un reflex al variatelor lecturi de poezie franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Poeții săi preferați erau Th. Gautier și Leconte de Lisle. Lector sensibil și cu gust, așa cum rezultă din cronicile sale, el nu avea însă vocație poetică și scria o poezie livrescă, depersonalizată și convențională, împovărată de paseism. A tradus, mediocru, din Leconte de Lisle și J.-M. de Hérédia. Ca o replică la traducerile din literatura franceză de senzație, care apăreau în foiletoanele multor gazete, a tălmăcit și a publicat *Taras Bulba* de Gogol și *Strigoii* de Ibsen.

— *Încercări critice. Junimea și roadele ei,* București, Tip. Cucu, 1905 ; *Zina de pe tărîmul florilor,* Brașov, Ciurcu, 1911 ; *Păpușică, păpușică... Basme românești,* București, Alcalay, 1927 ; *Din vremea lui Căpitan Costache,* îngr. și pref. Apriliana Medianu, București, Universul, 1937. — **Tr.** : Leconte de Lisle, *In excelsis,* CL, XXX, 1896, 7, *Moartea soarelui,* CL, XXX, 1896, 8, *Geneză polineziană,* CL, XXX, 1896, 10, *Vîntul rece al morții,* CL, XXX, 1896, 10, *Cain,* CL, XXXI, 1897, 2, 3—4 ; J.-M. de Hérédia. *Antoniu și Cleopatra,* CL, XXXI, 1897, 1 ; H. Ibsen, *Strigoii,* Iași, Șaraga, 1897 ; Gogol, *Taras Bulba,* E, IV, 1898, 745—780.

— **1.** S. Sanielevici, *D-l Antemireanu și arta romantică,* ADJ, I, 1898, 10 ; **2.** S. Sanielevici, *Estetica d-lui Antemireanu,* ADJ, I, 1898, 11 ; **3.** *Al. Antemireanu,* CSV, X, 1910, 143 ; **4.** P. Vulcan, *[Al. Antemireanu],* OV, VII, 1910, 3 ; **5.** N. Davidescu, *Al. Antemireanu,* F, II, 1927, 1—2 ; **6.** G. Tutoveanu, *Încă o nebunie,* SCN, I, 1929, 1 ; **7.** G. Tutoveanu, *Bătrîni și tineri,* SCN, I, 1929, 3 ; **8.** G. Tutoveanu, *„Floare-albastră",* SCN, I, 1929, 11 ; **9.** G. Tutoveanu, *Alexandru Antemireanu,* SCN, II, 1930, 1—6, 9—10 ; **10.** Iorga, *Ist. lit. cont.,* II, *37* ; **11.** Sadoveanu, *Opere,* XVI, *517—519* ; **12.** Apriliana Medianu, *Prefață* la Al. Antemireanu, *Din vremea lui Căpitan Costache,* București, Universul, 1937 ; **13.** Karnabatt, *Bohema, 177—190.*

R.Z.

ANTIM Ivireanul (c. 1660 — 1716), cărturar, orator religios. De baștină din Iviria (veche denumire a Georgiei), **A.** a avut o tinerețe zbuciumată. Luat rob de către turci, e dus la Constantinopol, unde avea să-și dezvăluie înzestrarea pentru lucrările de xilogravură, pentru pictură și broderie. El învață acum limbile turcă, greacă (veche și modernă), arabă. Venit la București (în intervalul dintre 1688 și 1690) ca tipograf, în urma unei solicitări a domnitorului Constantin Brîncoveanu, **A.** ajunge, nu peste multă vreme, în fruntea tipografiei domnești. Călugărindu-se,

își schimbă numele mirean, Andrei, chemîndu-se acum Antim. În 1691 scotea de sub teascuri prima sa tipăritură *(Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon).* Apoi, în 1692, *Slujbele cuvioasei Maicii noastre Parascheva cea Nouă și a cuviosului părintelui nostru Grigorie Decapolitul,* unde apare pentru prima dată semnătura Antim Ivireanul. Vor urma un liturghier greco-român (1693), remarcabil ca realizare tipografică, avînd gravuri executate de **A.**, și *Psaltirea* (1694), prima carte tipărită numai de el în românește. Cunoștea de acum bine limba noii sale patrii, în care se încumeta chiar să compună versuri, cum sînt acelea omagiale, în număr de opt, la stema țării. Luînd cu sine o parte din utilajul făurit la București, descinde, ca egumen, la mănăstirea Snagov, unde ia ființă o nouă tipografie, în stare să imprime în mai multe limbi. Paisprezece cărți (șapte în grecește, patru în românește, una în slavonă, una în grecește și românește și una în grecește și arabă) sînt scoase aici, pînă în 1701. Printre acestea, un *Liturghier* greco-arab, o *Gramatică* slavonească (1697), precum și *Floarea darurilor* (1700). În jurul lui **A.** se formează, treptat, o adevărată școală tipografică. Discipolii săi se numesc Mihail Ștefan sau Ișvanovici, Gheorghe

Radovici, ieromonahul Dionisie Floru. La 1701, lăsînd Snagovul, poate şi în urma unor intrigi, revine la Bucureşti, unde, timp de patru ani, pînă în 1705, face să apară cincisprezece tipărituri, cele mai multe dintre ele (unsprezece) în greceşte. O lucrare *(Proschiniatarul Ierusalimului şi a toată Palestina)* e imprimată în greacă şi turcă (1701). În limba română apar acum *Noul Testament* (1703) şi un *Acatist*. Important e şi un ceaslov greco-arab (1702). La 16 martie 1705 este ales episcop al Rîmnicului. În noua tipografie, aşezată aici, cea dintîi carte care apare este una în greceşte, *Tomul bucuriei* (1705). Prin aceasta, şi prin altele, **A.** ripostează, în numele bisericii ortodoxe, tendinţelor de extindere ale catolicismului şi calvinismului, încercînd să apere puritatea doctrinei de imixtiunile heterodoxe. Socotind că limba română poate să exprime conceptele teologice şi să servească la oficierea serviciului divin, el face totul pentru a o introduce în biserică, unde slavona îşi pierdea treptat supremaţia. La Rîmnicu Vîlcea, dar şi la Tîrgovişte, **A.** va face să apară — lucrate, în majoritate, de Mihail Iştvanovici — pentru prima dată în româneşte (sau cu texte paralele în slavonă şi română), lucrări de bază pentru slujbele bisericeşti : *Antologhion* (Rîmnic, 1705), *Molitvelnic* (Rîmnic, 1706 ; Tîrgovişte, 1713), *Octoih* slavo-român (Rîmnic, 1706), *Octoih* (Tîrgovişte, 1712), *Liturghier* (Tîrgovişte, 1714), *Ceaslov* (Tîrgovişte, 1715), *Catavasier* (Tîrgovişte, 1714 şi 1715). Dintre acestea, **A.** a tradus, probabil, doar *Molitvelnicul* din 1706. Contribuţia sa, în afară de faptul că el patronează aceste editări, e mai puţin de ordin tipografic, ţinînd mai mult de prezentarea artistică (ilustrarea cu gravuri, realizarea unor frontispicii, de asemenea majusculele, vinietele, executate în xilogravură). În 1708 e înălţat la suprema demnitate ecleziastică a Ţării Româneşti, rostind, cu acel prilej, în biserica Mitropoliei din Bucureşti, un inspirat discurs, în româneşte. În anul 1710, la cererea regelui Wahtang al VI-lea, este expediat în Georgia utilaj tipografic, cu litere turnate de **A.** Dacă realizările tipografice îi înlesniseră ascensiunea, în schimb amestecul în politică îi va aduce sfîrşitul. Prima oară, în urma unei acţiuni întreprinse în înţelegere cu Cantacuzinii, e gata să-şi piardă scaunul metropolitan. Dar, după ce **A.** se apără magistral în două rînduri (la 13 ianuarie şi la 3 februarie 1712), Constantin Brîncoveanu îl iartă. După mazilirea acestuia, păstoreşte în tihnă, în timpul domniei lui Ştefan Cantacuzino. El înalţă acum Mănăstirea Tuturor Sfinţilor (1715), astăzi Antim, unde ar fi dorit să fie înmormîntat. În urma unor manevre politice greşite, şi pentru alte pricini, domnitorul Nicolae Mavrocordat obţine caterisirea lui. Acuzat de vrăjitorie şi de „meşteşuguri satanicești" (fiind vizată, de fapt, îndemînarea sa artistică neobişnuită), dar şi de uneltire în contra împărăţiei otomane şi a domnitorului însuşi, **A.** e condamnat la surghiun, în peninsula Sinai, la mănăstirea Sfînta Ecaterina. Dar, în drum spre locul exilului, la sfîrşitul lui septembrie, e măcelărit de către cei din escortă, rămăşiţele fiindu-i azvîrlite în Tundja, un afluent al Maritei (Bulgaria).

Înzestrarea artistică a lui **A.** a fost bogată şi multilaterală. Excela în xilogravură, dar era şi un îndemînatic desenator şi un caligraf cu slovă măiastră. A fost editor şi tipograf, a tradus sau a compilat, a scris el însuşi cărţi. **A.** a contribuit mult la introducerea limbii române în biserică, precum şi la promovarea ei prin scris. Dintre cele treizeci şi opt de cărţi tipărite de **A.** însuşi, douăzeci şi patru au apărut în româneşte. Sînt, în general, tipărituri religioase, necesare slujbei bisericeşti, lucrări de combatere a calvinismului şi a catolicismului, de doctrină teologică ortodoxă, dar şi cărţi cu caracter didactic şi moral *(Pilde filosofeşti,* 1713) sau chiar scrieri laice, cu caracter popular, precum **Alexandria* sau **Floarea darurilor*. **A.** e autorul a patru lucrări, la alte zece el scrie predosloviile sau închinările, la cinci cărţi compune versurile omagiale şi la şase, „cuvîntul de iertăciune" de la sfîrşit. O parte dintre scrierile lui **A.** au rămas în manuscris, altele au apărut în timpul vieţii. Astfel, în 1705 s-a tipărit, la Tîrgovişte, *Învăţătură pre scurt pentru taina pocăinţii*. În 1710, Gheorghe Radovici scoate, tot la Tîrgovişte, un îndrumar bisericesc pentru preoţi, *Învăţătură besericească*, iar patru ani mai tîrziu (1714), în acelaşi oraş, acelaşi tipograf imprimă o altă lucrare a lui **A.**, *Capete de poruncă*. Cea de-a patra scriere este o culegere de sentinţe şi maxime cu sens moral din vechii „dascăli înţelepţi". E vorba de *Sfaturi creştine politice către prea piosul şi prea Înălţatul Domn şi Egemon a toată Ungro-Vlahia, Domnul Domn Ioan Ştefan Cantacuzin voevod*, lucrare în versuri, în limba neogreacă (Bucureşti, 1715). În manuscris a rămas un fel de testament, *Aşezămîntul Mănăstirii Tuturor Sfinţilor*, în care **A.** lasă cu blestem urmaşilor de a veghea să nu se stingă meşteşugul tipografiei. O operă interesantă este *Chipurile Vechiului şi Noului Testament*, dăruită lui Constantin Brîncoveanu, în iulie 1709. Este o prelucrare bogat ilustrată (peste cinci sute de portrete) a *Bibliei*, cu o remarcabilă valoare artistică, mai puţin literară (figurează şi zece versuri omagiale). Autorul textului şi al miniaturilor e concurat de erudit, care face numeroase referiri istorice şi biblice. Sursele folosite sînt textele cronografelor, precum şi unele scrieri istorice şi religioase.

Scrierile care încununează opera lui **A.** sînt predicile sau *Didahiile*, după denumirea lor grecească, rostite de către mitropolit, fie la Bucureşti, fie la Tîrgovişte, duminicile şi la sărbătorile bisericeşti mai însemnate. Păstrate în manuscris, ele au cunoscut o circulaţie redusă. Sînt, mai întîi, 28 de predici, expuse de **A.** în timpul cît a păstorit sub domnia lui Constantin Brîncoveanu şi a lui Ştefan Cantacuzino, la care se adaugă încă un număr de şapte, ocazionale. În acest repertoriu pot fi întîlnite diferite tipuri de predică, de la cea propriu-zisă sau predica sintetică, la omilie, predica analitică, pînă la pareneză şi panegiric. Ceea ce frapează în aceste didahii este faptul că ele trec dincolo de cadrele înguste ale cazaniei, aşa cum poate fi întîlnită la Coresi sau Varlaam, cu configuraţia ei stereotipă şi caracterul ei general, abstract. Fireşte, **A.** nu improvizează, el se ţine de regulile omileticii, avînd în minte pilda oratoriei bizantine şi îndeosebi pe Ioan Hrisostom şi Theofilact. Cuvîntările sale se reazemă pe noţiunile dogmatice şi morale, înălţînd laude Mîntuitorului, Maicii Domnului şi sfinţilor. În expunerile lui, care conţin uneori pasaje de fină exegeză teologică, abundă referiri la *Vechiul* şi *Noul Testament*, la cărţile şi comentariile patristice, cărţile de slujbă sau chiar, indirect, prin comparaţii ori parabole, la cărţile populare cum sînt *Alexandria* sau **Fiziologul*. Din Sfinţii Părinţi Atanasie sau Dionisie Areopagitul, **A.** desprinde unele tîlcuri filozofice, dar el invocă totodată filozofii şi poeţii greci (Socrate, Anaxagora, Aristotel, Democrit, Hesiod), vorbind, de pildă, despre cele patru „stihii" (vînt, foc, apă, pămînt). **A.** nu face, însă, operă de erudiţie seacă şi pedantă. Predica lui are viaţă, culoare şi, în mişcarea ei, cînd solemnă şi înfiorată de simţăminte sublime, cînd lirică şi unduioasă, cînd aspră şi poruncitoare, se simte freamătul personalităţii aprige a mitropolitului. Originalitatea didahiilor, neîndatorate celor ale lui Ilie Miniat, cum s-a susţinut vreme îndelungată, stă în modul în care mitro-

politul a ştiut să cearnă şi să prelucreze ideile sau tezele din care s-a inspirat, dar mai ales în stilul lor cuceritor. **A.** nu se urca la amvon doar pentru a săvîrşi un ritual, ci cu hotărîrea de a încerca, cu ajutorul *Sfintei Scripturi* şi prin propria lui elocinţă, să instruiască, să educe, să deştepte conştiinţele amorţite ale păstoriţilor săi în spiritul moralei creştine şi al normelor de etică socială. Cu indignare, vehemenţă sau cu mustrări părinteşti, mitropolitul denunţă păcatele credincioşilor şi cu deosebire ireligiozitatea şi nesupunerea în faţa autorităţii domnitorului. Tabloul moravurilor epocii, aşa cum se înfăţişează în aceste predici, e realist. **A.** nu cruţă pe nimeni, nici pe boieri şi nici pe preoţi, vinovaţi în bună parte de lipsa de credinţă şi de starea grea a ţărănimii. Construcţia unei predici urmează un plan riguros. După introducerea în subiect şi formula de adresare (plină de smerenie şi umilinţă creştină), urmează exordiul (avînd ca punct de pornire imagini din realitatea înconjurătoare, ori unele principii şi maxime evanghelice), tratarea (în care se face loc uneori tîlcuirii alegorice pentru adîncirea unor idei) şi, în fine, încheierea. Predicatorul trece cu mare uşurinţă de la fervoarea şi evlavia celui care slăveşte puterea divină la ţinuta sobră şi elevată a eruditului care vorbeşte în parabole, de la pornirile intempestive, violente, uneori sarcastice, ale celui indignat de corupţia morală, înfierînd vanitatea femeilor, delaţiunea, făţărnicia, desfrîul şi alte păcate, la argumentele de bun simţ, la tonul blînd şi cald de bun păstor. Cadenţa didahiilor, retorică, solemnă, capătă cîteodată, ca, de pildă, în prinosul de laude adus Fecioarei, o vibraţie poematică. În asemenea momente, ca atunci cînd zugrăveşte, cu prospeţime şi fior, imaginea mării dezlănţuite, care stă să înghită corabia apostolilor sau cînd evocă luna, „stăpîna mării" (comparaţia se regăseşte la Eminescu), **A.** e un poet care ştie să folosească la fel de bine metafora şi interogaţia retorică, antiteza şi repetiţia, dialogul şi ironia. Limba, în care pot fi întîlnite slavonisme şi grecisme, precum şi unele forme arhaice, este bogată, mlădioasă, cu o frază amplă, împodobită cu rafinament.

— *Predice făcute pe la praznice mari*, îngr. şi pref. I. Bianu, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1886 ; *Didahiile ţinute în Mitropolia din Bucureşti*, îngr. şi pref. C. Erbiceanu, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1888 ; *Sfaturi creştine politice către prea piosul şi prea Înălţatul Domn şi Egemon a toată Ungro-Vlahia, Domnul Domn Ioan Ştefan Cantacuzino voevod*, trad. C. Erbiceanu, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1890 ; *Din Didahiile ţinute la Mitropolia din Bucureşti*, îngr. I. Cornoi, Bucureşti, Socec, 1895 ; *Predicile ţinute la Mitropolia din Bucureşti*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1911 ; *Predici*, pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1915 ; *Predici*, îngr. şi introd. G. Ştrempel, Bucureşti, E.A., 1962 ; *Opere*, îngr. şi introd. Gabriel Ştrempel, Bucureşti, Minerva, 1972.

— 1. Melchisedec, *Notiţe biografice*, în Antim Ivireanul, *Predice făcute pe la praznice mari*, îngr. şi pref. I. Bianu, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1886, *V—XXII* ; 2. Émile Picot, *Notice biographique et bibliographiaue sur l'imprimeur Anthime d'Ivir, Métropolitain de Valachie*, Paris, 1886 ; 3. Ştefan Dinulescu, *Viaţa şi faptele lui Antim Ivireanul*, Bucureşti, Sfetea, 1910 ; 7. St. Berechet, *Încă un manuscris al lui Antim Ivireanul (1709)*, NRL, II, 1910, 14, 15 ; 8. Bălan, *Lb. cărţilor bis., 221—230* ; 9. Haneş, *Ist. lit., 61—70* ; 10. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *337—351* ; 11. N. Iorga, *Despre Antim Ivireanul*, BOR, LV, 1937, 11—12 ; 12. Ştefan Gr. Berechet, *Ceaslovul slavo-român al lui Antim Ivireanul*, RI, XXIV, 1938, 7—9 ; 13. N.-A. Gheorghiu, *Mitropolitul Antim Ivireanul şi cărţile populare*, BOR, LVII, 1939, 5—6 ; 14. Călinescu. *Ist. lit., 15—18* ; 15. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *219—228* ; 16. [Damian P. Bogdan], *Legăturile ţărilor române cu Georgia (Antim Ivireanul)*, STD, IV, 1951 ; 17. Niculae Şerbănescu, *Antim Ivireanul tipograf*, BOR, LXXIV, 1956, 8—9 ; 18. Victor Brătulescu, *Antim Ivireanu miniaturist si sculptor*, BOR, LXXIV, 1956, 8—9 ; 19. Al. I. Ciurea, *Antim Ivireanul, predicator şi orator*, BOR, LXXIV, 1956, 8—9 ; 20. Piru, *Ist. lit.*, I, *266—279* ; 21. I. Nanu, *Un monument de artă religioasă : ctitoria mitropolitului Antim Ivireanul*, BOR, LXXIX, 1961, 3—4 ; 22. Radu Albala, *Antim Ivireanul şi vremea lui*, Bucureşti, E.T, 1962 ; 23. Aurelian Sacerdoţeanu. *Antim Ivireanul arhivist, bibliotecar şi topograf*, GBS, XXII. 1963, 9—10, XXIII, 1964, 3—4; 24. *Ist. lit.*, I, *530—546* ; 25. Mario Ruffini, *Il metropolita valacco Antim Ivireanul*, Roma, Oikumenikon, 1966 ; 26. Victor Pinescu, *Arta literară în „Didahii"*, CRC, I, 1966, 30; 27. Virgil Molin, *Antim Ivireanu editor şi tipograf la Rimnic (1705—1708)*, MO, XVIII, 1966, 9—10 ; 28. D. Belu. *Opera predicatorială a lui Antim Ivireanul*, MB, XVI, 1966, 7—9 : 29. Em. Em. Săvoiu, *„Capetele de poruncă" ale lui Antim Ivireanul*, BOR, LXXXIV, 1966, 9—10 ; 30. G. Ştrempel, *Un cronograf ilustrat atribuit mitropolitului Antim Ivireanul*. RSL, XIII, 1966: 31. Partenie Murariu, *Antim Ivireanul*, O, XVII, 1966, 12; 32. I. C. Chiţimia. *Antim Ivireanu, după 250 de ani de la moarte*, RITL, XVI. 1967, 2 ; 33. Mario Ruffini, *Tehnică şi stil în „Cazania la Adormirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu", de Antim Ivireanul*, MB, XIX. 1969, 1—3 ; 34. Ivascu, *Ist. lit.*, I, *230—233* ; 35. M. Cazacu, *Cine l-a ucis pe Antim Ivireanul ?*, MI. III. 1969, 4 ; 36. Corneliu Dima-Drăgan, *Antim Ivireanul menţionat şi editat de Montfaucon*, ATN. VII. 1970. 9 : 37. Gabriel Popescu. *Un manuscris al „Didahiilor" mitropolitului Antim Ivireanul în Biblioteca Patriarhiei române*, STT, XXII. 1970, 9—10 ; 38. Eugen Negrici, *Antim. Logos si personalitate*, Bucureşti, Minerva, 1971 ; 39. Ursu, *Memorialistica, 208—213* ; 40. I. Negoiţescu. *Antim Ivireanu*, ARG. VII, 1972. 7 ; 41. Gabriel Ştrempel, *Introducere* la Antim Ivireanul. *Opere*, Bucureşti, Minerva, 1972 : 42. Paul Mihail si Zamfira Mihail, *Un manuscris din 1814 al „Predicilor" lui Antim Ivireanul*, MS, IV, 1973, 2 ; 43. Ţepelea—Bulgăr, *Momente, 51—52* : 44. Dennis Deletant. *Licitaţie londoneză : o copie după „Didahiile" lui Ivireanul*, MS. V. 1974, 2 ; 45. Alexandra Roman, *Psaltirile româneşti din secolele al XVII-lea si al XVIII-lea. Probleme de filiaţie*, LR, XXIII. 1974. 3 : 46. Maria Dogaru. *Antim Ivireanul et l'art héraldique de la Valachie*. RSE. XIV 1976. 2 ; 47. Niculae Şerbănescu, *Încă o carte tipărită de mitropolitul Antim Ivireanul*, BOR, XCIV, 1976, 3—4.

F.F.

ANTINESCU, Zaharia (2.IX.1826, Braşov — ?), poet. Prima parte a vieţii şi-a petrecut-o în Braşov. Învăţătura o capătă la o şcoală primară, apoi la gimnaziul catolic, unde are ca profesor pe Iacob Mureşianu. Fiind un elev conştiincios, tatăl său, Ioan Antinescu, l-a trimis la Sibiu pentru studiul teologiei şi al pedagogiei. Alege cariera pedagogică şi începe să predea la o şcoală din Braşov, apoi e numit în comuna Săcele, al cărei delegat la adunarea de la Blaj, în 1848, va fi. În acest an, s-a refugiat cu familia la Ploieşti, unde devine profesor la şcoala de fete. În 1860, **A.** este institutor la Şcoala domnească, unde îl are ca elev şi pe I. L. Caragiale. În 1861 este invitat la prima adunare a Astrei, al cărei membru devine. Activează în diferite comisii, lucrînd direct pentru înfiinţarea şi construirea gimnaziului „Petru şi Pavel" din Ploieşti. Între 1868—1877 a fost profesor şi director al noii Şcoli normale. A fost membru al mai multor societăţi culturale din ţară şi străinătate. În 1889 vizitează Expoziţia universală de la Paris, despre care va scrie.

Unicul volum de versuri publicat de **A.**, *Flori de pe Carpaţi* (1882), adună colaborările din perioada 1847—1882 la următoarele publicaţii : „Românul", „România liberă", „Steaua Dunării", „Reforma", „Telegraful" (toate din Bucureşti), „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (Braşov), „Telegraful român" (Sibiu), „Familia" (Pesta), „Democratul" şi „Vocea Prahovei" (Ploieşti). Volumul este lipsit de valoare poetică, majoritatea versurilor fiind ocazionale. Cele cu motive patriotice au avut un oarecare ecou *(Vocea unui orb,* 1861, *Literaţilor români,* 1867). Pentru **A.**, poezia nu este o stare lirică, ci un mod de manifestare şi de participare festivă la anumite evenimente. Inedită prin alcătuire este *Autobiografia mea sau Un voiagiu în timp de 70 de ani. Proză şi poezie. 1826—1896,* reconstituire palidă şi lineară a unei vieţi şi a unei epoci. În genere, amănuntele sînt nesemnificative, iar talentul narativ şi evocator lipseşte. Spre finalul volumului sînt reproduse poezioare şi cugetări fade, confesiuni sentenţioase. Ultimul capitol se încheie cu *Meditaţiuni asupra vieţii omeneşti,* un fel de alegorie lirică despre etapele vieţii omului şi principiile moralei călăuzitoare. *Cheia universală a ştiinţelor umane din secolul al XIX* (Ploieşti, 1899) este un volum eterogen, alcătuit în scopuri didactice, care conţine definiţii ale diferitelor ştiinţe şi arte, însoţite de grupaje de aforisme referitoare la acestea. Aforismele (probabil multe în traducerea autorului) sînt luate din *Coran,* din Socrate, Platon, Aristotel, Seneca, Cicero, Ovidiu, Horaţiu, Shakespeare, Bacon, Buffon, Pascal, Montesquieu, Diderot, Voltaire, Lessing, Schiller, Goethe, Lamartine, Hugo, Heine, Byron, Kant, Fichte şi mulţi alţii. În acest volum mai sînt menţionate şi unele traduceri făcute de **A.**, fără însă a se indica autorii.

— *Providenţa sau Nici o faptă fără răsplată,* Bucureşti, 1856 ; *Farul sau Bunele exemple ale părinţilor mult folosesc fiilor,* Ploieşti, 1874 ; *Flori de pe Carpaţi,* Ploieşti, Tip. Progresul, 1882 ; *Un oaspe filo-român,* Ploieşti, 1883 ; *Recitări de poezii şi mici compuneri de felicitări,* ed. 2, Ploieşti, Nicolau, 1887 ; *Misiunea femeii pe pămînt şi femeile celebre din antichitate,* Ploieşti, Tip. Democratul, 1888 ; *Autobiografia mea sau Un voiagiu în timp de 70 de ani. Proză şi poezie. 1826—1896,* Ploieşti, Tip. Progresul, 1896.

— 1. O.N.U... [B. P. Hasdeu], *Un poet de la Ploieşti,* AGH, I, 1863, 6 ; 2. Emil [C. Mille], *„Flori de pe Carpaţi". Poezii de Zaharia Antinescu,* C, II, 1882, *490—498, 621—626* ; 3. Zaharia Antinescu, *Autobiografia mea sau Un voiagiu în timp de 70 de ani. Proză şi poezie. 1826—1896,* Ploieşti, Tip. Progresul, 1896 ; 4. *Encicl. rom.,* I, *193* ; 5. Cioculescu, *Caragiale, 50* ; 6. Straje, *Dicţ. pseud., 25* ; 7. Ştefan Bănulescu, *Scrisori Provinciale,* Bucureşti, Albatros, 1976, *73—82.*

C.T.

ANTONESCU, Teohari (1.IX.1866, Bucureşti — 11.I. 1910, Iaşi), publicist. După licenţa în litere luată la Bucureşti, **A.**, elevul lui A. I. Odobescu, absolvă École des Hautes Études din Paris şi studiază un an la Heidelberg şi la Berlin. A fost coleg cu N. Iorga. Şi-a continuat studiile istorice şi de arheologie la şcoala germană din Atena şi a participat la săpăturile arheologice care se făceau pe atunci în Grecia. La întoarcere, a fost pentru două luni profesor de limba greacă la liceul „Sf. Sava" din Bucureşti. După ce a suplinit un timp catedra de arheologie la Universitatea din Iaşi, a devenit profesor titular. A fost unul dintre primii specialişti români în epigrafie greacă şi romană.

A. era membru al Junimii, colaborator şi membru în comitetul de redacţie al revistei junimiste. În „Convorbiri literare" şi „Arhiva" a publicat studii de istorie, arheologie şi literatură, pe care ulterior le-a strîns în volumul *Lumi uitate,* din 1901. Arheologul este interesat de probleme de specialitate *(Cultul cabirilor în Dacia,* 1889 ; *Dacia, patria primitivă a popoarelor ariene,* 1897), dar mai ales de manifestările artistice ale popoarelor, în care caută să găsească sufletul tainic, amprenta specificului rasei şi poporului. Importanţa acordată artei în studiul vieţii şi istoriei unui popor (ca în studiul, neterminat, *Columna lui Traian)* poate veni din lecţiile şi scrierile profesorului său, A. I. Odobescu, care i-a transmis gustul pentru stilul frumos, literar, în ştiinţă, pentru perioada largă, construită cu grijă, într-o ritmică lentă, şi chiar ţinuta şi idealul estetic al vieţii. Fără exagerări, **A.** era adeptul teoriei după care manifestările culturale sînt rezultatul moştenirii intelectuale a rasei. De aceea, arheologul îşi îndreaptă atenţia spre scrierile fundamentale ale popoarelor care au fost leagănul unor vechi culturi şi pot fi socotite purtătoarele unui anumit stil al manifestărilor intelectuale. Cu convingerea că individualitatea istorică a poporului poate fi regăsită în toată puritatea ei într-o epocă apropiată de cea a originii poporului, **A.** studiază cele mai vechi scrieri, indiene *(Filozofia Upanişadelor),* chaldee *(Epopeea lui Izdubar)* şi egiptene, încercînd explicarea stilului literar prin caracterele specifice ale rasei. Studiile antrenează un interes mai larg decît cel literar, avînd implicaţii filozofice, căci **A.** desprinde din analiza literară a *Upanişadelor* filozofia vechilor indieni, face legătură între filozofia indică şi budismul european *(Budismul şi Nirvana)* şi încearcă explicarea socială a fenomenului de influenţă. El aduce în discuţie probleme de mitologie şi lingvistică comparată, într-un stil care împacă rigoarea ştiinţifică cu expresia literară plastică, preocupată de muzicalitatea şi arhitectonica frazei.

— *Lumi uitate. Studii literare şi arheologice,* Iaşi, Tip. Dacia, 1901 ; *Însemnări* (publ. Al. Naum), CL, LXXII, 1939, 3.

— 1. T. Antonescu, *[Scrisori către N. Iorga şi Simion Mehedinţi, 1892—1909]*, SDL, VIII, *133—142, IX, 5—10* ; 2. A.D. Xenopol, *Dare de seamă : „Lumi uitate", studii literare şi arheologice de Teohari Antonescu*, A, XIII, 1902, 1—2 ; 3. *Teohari Antonescu*, CL, XLIV, 1910, 1 ; 4. Iorga, *Oameni*, I, *396—397* ; 5. Predescu, *Encicl., 39.*

S.C.

APOLLONI, N. (prima jumătate a sec. XIX), publicist şi traducător. Era fiul unei directoare de pension. În 1848, după înfrîngerea revoluţiei, este şi el exilat, împreună cu alţi participanţi la evenimente. Publicase, în „Curier de ambe sexe", unele traduceri : *Amorul lui Ero şi Leandru* şi nuvela *Ginevra*. Transpusă tot din franceză este broşura *Începutul, înaintarea şi scăderea idolatriei* (1838). O altă traducere, din ruseşte, apărută în „Curierul românesc", e un memorial de călătorie prin Ţara Românească. **A.** a fost, asemenea lui I. Ghica, C. Bolliac, C. A. Rosetti ş.a., un însufleţit susţinător al teatrului românesc. Articolul *Teatrul naţional*, publicat în „Curierul românesc" (1846), este o pledoarie pentru un teatru în limba română, aşezămînt temeinic, pe măsura importanţei lui în viaţa unui stat şi a influenţei pe care se cuvine s-o exercite, prin „învăţături mîntuitoare". După **A.**, teatrul are un rol primordial, fiind chiar „conducătorul vieţii noastre civile" şi avînd menirea de a păstra echilibrul în societate, ceea ce îl apropie de „puterea religiei" şi de „legile politice". Rosturile educative sînt, de asemenea, insistent subliniate, nu fără discernămînt. Teatrul arată calea spre virtute, omenie, dreptate, înţelepciune, el provoacă totodată dispreţul pentru vicii, dar pedagogia lui nu trebuie să fie una austeră şi „poruncitoare", ci mai curînd o „nobilă petrecere", cu „tablouri vii", care să-i sporească forţa de înrîurire. Lăudînd „patriotica întreprindere" pe care o săvîrşise, cu atîtea sacrificii, C. Caragiali, atît la „fraţii moldoveni", cît şi în Ţara Românească, **A.** accentuează încă o dată asupra importanţei teatrului naţional, ca factor de educaţie şi de propăşire.

— *Teatrul naţional*, CR, XVIII, 1846, 2, reed. în ITC, *373—376*. — Tr. : Musaeus, *Amorul lui Ero şi Leandru*, CAS, II, 1838—1840, 21 ; [Autor neidentificat], *Ginevra*, CAS, III, 1840—1842, 9.

F. F.

ARBORE, Zamfir C. (14.XI.1848, Cernăuţi — 2.IV. 1933, Bucureşti), publicist şi scriitor. Descendent al unor vechi familii de boieri moldoveni, **A.** este fiul secretarului gubernial Constantin Ralli, care fusese înfiat, după moartea prematură a părinţilor, de bunicul său, Dimitrie Arbure. Urmează liceul ca intern la Chişinău şi la Nikolaev, luîndu-şi bacalaureatul la Moscova. În 1867 se înscrie la Universitatea din Moscova, trecînd apoi la Academia militară de medicină din Petersburg. Intrat în cercurile narodnice studenţeşti, **A.** este arestat în două rînduri, implicat în procesul complotistului S.G. Neciaev şi întemniţat, în cele din urmă, în fortăreaţa Petropavlovsk, de unde, după mai bine de doi ani de detenţie, este trimis în exil. Reuşind să fugă de sub privegherea Ohranei ţariste, trece graniţa şi ajunge în Elveţia, unde se aflau numeroşi emigranţi ruşi. El activează în diferite cercuri revoluţionare (este multă vreme sub influenţa anarhistului M. A. Bakunin) şi ia parte la frămîntările din mişcarea socialistă europeană de pînă la autodizolvarea Internaţionalei I. Ca redactor al periodicelor „Rabotnik" şi „Obşcina" şi ca autor al unor broşuri politice, publicistul furnizează material pentru propaganda revoluţionară, trecut apoi clandestin în Rusia. Vine de cîteva ori la Iaşi, unde îl ajuta E. Lupu, unul din primii socialişti români. După 1876, **A.** se stabileşte în România. Are legături strînse cu N. Zubcu-Codreanu, dr. N. Russel, C. Dobrogeanu-Gherea şi alţii, participă la organizarea cercurilor socialiste şi sprijină editarea unor periodice de orientare socialistă, asigurîndu-le legătura cu colaboratorii din străinătate. La venirea în ţară, adusese cu el o bibliotecă de lucrări — printre care şi *Capitalul* lui K. Marx —, pe care le-a pus la dispoziţia cercurilor socialiste. **A.** nu a aderat însă niciodată la marxism şi s-a îndepărtat cu vremea de lupta socialiştilor români, rămînînd legat doar de tendinţele democratice şi umanitariste ale mişcării. El era un socialist cu o doctrină eclectică, un utopic, cu teorii confuze, privitoare, printre altele, la rolul intelectualităţii în viaţa societăţii şi la reforma morală care ar putea regenera umanitatea. A rămas însă constant un fervent duşman al absolutismului ţarist. În timpul războiului pentru Independenţă răspîndea publicaţii subversive în rîndul armatei ruse de pe teritoriul României, iar mai tîrziu a înlesnit organizarea a numeroase transporturi cu astfel de literatură peste Prut. A ajutat întotdeauna emigranţii politici din Rusia, printre care şi pe cei de pe vasul „Potemkin", în 1905. **A.**, căruia în 1881 i se recunoscuse cetăţenia română, a lucrat în redacţia ziarelor „Românul", „Telegraful", „Telegraful român", „Corespondenţa română" ş.a., a fost funcţionar la Arhivele Statului, unde era director B. P. Hasdeu (la a cărui „Revistă nouă" scrie), a condus aproape trei decenii serviciul statistic al primăriei Capitalei, fiind, după 1900, şi profesor de limba rusă la Şcoala superioară de război.

Ceea ce a scris **A.**, în limba rusă şi în română, nu se mărgineşte la publicistica de propagandă narodnică, în vederea luminării celor de jos şi pentru mobilizarea lor socială şi politică. În timpul şederii în Elveţia, colaborează la alcătuirea părţii privitoare la Rusia din *La Géographie universelle* a lui Elisée Reclus (cu acest geograf, care era şi un militant socialist de orientare anarhistă, redacta şi publicaţia „Le Travailleur"). El este autorul lucrării *Basarabia în secolul XIX* (1898), în care, utilizînd şi cercetări anterioare, realizează o monografie istorico-geografică a ţinutului, interesantă în special prin datele arheologice, etnografice şi folclorice. Redactează, de asemenea, *Dicţionarul geografic al Basarabiei* (1904). Pentru uz didactic, a întocmit o gramatică a limbii ruse, un manual de conversaţie rus-bulgar-român şi un dicţionar bulgar-român. Deşi nu s-a considerat un literat, **A.** a lăsat o serie de confesiuni morale, ideologice, multe mărturii autobiografice, care îi dezvăluie şi îndemînarea scriitoricească. Amintirile despre tinereţea agitată a generaţiei sale sînt adunate în volumele *Temniţă şi exil* (1894), *Nihiliştii* (1895) şi *În exil* (1896). Un bun exerciţiu pentru scrierea lor fusese profesarea — ani în şir — a ziaristicii, precum şi lucrul la revista „Amicul copiilor", scoasă între 1891 şi 1894, împreună cu Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), cu ajutorul Ecaterinei Arbore, fiica lui **A.**, mai tîrziu medic şi militant comunist (o altă fiică, Nina, va fi o pictoriţă talentată). Aici, **A.** publică mai multe schiţe şi povestiri cu caracter educativ, pătrunse de duioşie şi compasiune faţă de suferinţă, precum şi cîteva modeste încercări în literatura de aventuri, romane-foileton, povestiri cu peripeţii atrac-

tive şi cu chibzuite lecţii de morală, vădind înrîurirea lui F. Cooper şi J. Verne (*Fraţii Lupu. Viaţa, întîmplările şi voiagiurile lor prin America de Nord, Gambuzino sau Căutătorii de aur, Istoria unui român în America, Diamantul pierdut, Mercedes şi Dolores* ş. a.). Tot acum prelucrează pentru copii *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes, *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe, *Tartarin din Tarascon* de A. Daudet, numeroase basme şi legende mitologice. În memorialistica sa, urmărind destinul generaţiei de revoluţionari din deceniul al şaptelea şi al optulea, **A.** evocă, înaintea lui C. Stere, terifianta atmosferă din Rusia ţaristă, infernul închisorilor — între care fortăreaţa Petropavlovsk era cea mai cumplită. Critica absolutismului rus, prezentă în nararea avatarurilor proprii, în relatările unor tragice întîmplări la care a fost martor ocular sau care îi erau cunoscute indirect, este făcută din perspectivă naţională şi etică. Autorul aduce un constant elogiu elanurilor generoase, demnităţii şi sacrificiului luptătorilor, majoritatea oameni cu o tinereţe ultragiată. Amintirile cuprind şi numeroase portrete de militanţi socialişti cunoscuţi în Rusia, în Elveţia şi în România. **A.** scrie şi independent astfel de biografii, unele rămase în manuscris. În pofida unor interpretări simplificatoare, subiective, a excesivei înclinaţii spre exploatarea senzaţionalului, deseori desprins de semnificaţia faptelor, scrierile lui au valoarea unui document pentru istoria zbuciumată a mişcării revoluţionare europene.

— *Temniţă şi exil,* Rîmnicu Sărat, Tip. Gazeta săteanului, 1894 ; ed. 2, Craiova, Samitca, 1902 ; ed. 3, Bucureşti, Brănişteanu, [1923] ; *Nihiliştii,* Bucureşti, Socec, 1895 ; *În exil,* Craiova, Samitca, 1896 ; *În temniţă,* Craiova, Samitca, 1897 ; *Basarabia în secolul XIX,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1898 ; *În temniţele ruseşti,* Bucureşti, Cartea românească, [1923] ; *În puşcăria Petro-Pavlovsk,* Bucureşti, Cartea românească, 1924 ; *Opere alese,* îngr. şi pref. A. Kidel, Chişinău, Editura pedagogică de stat, 1957 ; *[Memorialistică],* în *Amintiri literare despre vechea mişcare socialistă (1870—1900),* îngr. şi pref. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, Minerva, 1975, *33—40, 44—60, 521—528.* — **Tr.** : M. E. Saltîkov-Şcedrin, *Din satirile lui...,* FB, I, 1889, 9, 11 ; H. Chr. Andersen, *Pomul de Crăciun,* ACO, III, 1893, 8 ; Sonia Kovalevska, *Vae victis,* LMI, II, 1893, 11—12 ; V. Hugo, *Oameni săraci,* ACO, III, 1894, 12 ; Taras Şevcenko, *Poruncă,* în Z. C. Arbore, *Ucraina şi România,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1916, *35—36,* republ. în Magdalena László, *Şevcenko în România,* RITL, X, 1961, 4.

— 1. Zamfir C. Arbore, *[Corespondenţă. Documente],* în *Documente privind istoria României. Războiul pentru Independenţă,* I, partea 1, Bucureşti, E.A., 1954, *444—840* ; 2. Kary, *Zamfir Arbore,* NAŢ, V, 1894, 23 ; 3. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 11—12* ; 4. Gr. G. Tocilescu, *[„Basarabia în secolul XIX" de Z. C. Arbore],* AAR, partea administrativă, t. XX, 1897—1898 ; 5. Iorga, *Oameni,* III, *361, 372—373* ; 6. *[Z. C. Arbore],* ADV, XLVII, 1933, 15108 ; 7. Barbu Lăzăreanu, *Din viaţa şi lucrările lui Zamfir C. Arbure,* ADV, XLVII, 1933, 15109 ; 8. P. Cazacu, *Zamfir C. Arbore,* ADV, XLVII, 1933, 15110 ; 9. Paul Zarifopol, *Zamfir Arbore,* ALA, XII, 1933, 644 ; 10. F. Dima, *Zamfir C. Arbore,* ADV, XLIX, 1935, 15719 ; 11. A. Frunză, *Zamfir Arbure — Evocări,* VBA, V, 1936, 5—6 ; 12. A. Kidel, *Zamfir C. Arbure (Bibliografia scrierilor sale),* Chişinău, Tip. Carmen-Sylva, 1936 ; 13. P. Cazacu, *Emigranţi de peste Prut în România,* RFR, VIII, 1941, 8—9 ; 14. G. Bezviconi, *Zamfir Ralli-Arbure,* AM, II, 1942, 1—2 ; 15. Haneş, *Scriitorii, 268—285* ; 16. A. Kidel, *Zamfir C. Rali-Arbure,* în Zamfir Arbure, *Opere alese,* Chişinău, Editura pedagogică de stat, 1957, *5—32* ; 17. Magdalena László, *Şevcenko în România,* RITL, X, 1961, 4 ; 18. Mihai Novicov, *Literatura rusă în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea,* RITL, XI, 1962, 1 ; 19. Ilie Stanciu, *Un pionier al revistelor pentru copii, „Amicul copiilor",* LL, VII, 1963 ; 20. Ion Felea, *Bătrînul Arbore şi crengile sale,* MI, V, 1971, 7 ; 21. Dinu Pillat, *Dostoievski în conştiinţa literară românească,* Bucureşti, Cartea românească, 1976, *7—9.*

G.D.

ARCHIRIE ŞI ANADAN, carte populară. Povestirea, cu finalitate moralizatoare, ilustrează tema înţelepciunii şi a credinţei unui vasal, îmbinînd trăsăturile unei scrieri de înţelepciune cu cele ale unui roman de curte. Originea sa asiro-babiloneană a fost stabilită în urma descoperirii, în 1906—1907, pe locul vechiului oraş Elephantine de pe Nil, a textului incomplet, scris în arameică, vechi idiom semitic folosit ca limbă oficială în vestul imperiului persan. Versiunea arameică, cea mai apropiată de arhetipul babilonean, pare a fi datată în secolul al XVII-lea î.e.n. Scrierea s-a închegat pe baza unor elemente nu lipsite, probabil, de substrat real (geograful Strabo pomenea mai tîrziu de legendarul Ahikar, un înţelept astronom din Babilon), din izvoare istorice, texte biblice şi apocrife şi mai ales din literatura populară. Tradusă în Asia Mică, cartea se transformă, în prelucrarea siriană, dintr-o scriere sentenţioasă, parenetică, într-o operă epico-moralizatoare, caracter pe care îl va păstra în toate celelalte versiuni : ebraică, arabă (din care va deriva textul etiopian), hindusă, armeană, slavonă, română, poate şi greacă, existenţa acestei din urmă redacţii rămînînd doar presupusă. Opera s-a modificat pe baza elementelor folclorice locale, adaptîndu-se literaturilor naţionale respective. Unele versiuni ale cărţii nu au o circulaţie de sine stătătoare, fiind incluse în alte texte : *Cartea lui Tobit* a păstrat redacţia ebraică, *O mie şi una de nopţi* varianta arabă, iar **Esopia* pe cea greacă. *Archirie şi Anadan,* una din cele mai interesante cărţi populare transmise de vechiul Orient, ajunge în limba română, prin filieră slavonă, fiind tradusă, probabil în Transilvania, spre sfîrşitul secolului al XVII-lea, după o redacţie sîrbo-croată, deşi nu este exclusă şi o traducere din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, după o versiune rusească (11). Cartea a cunoscut o largă răspîndire în următoarele două secole, păstrîndu-se în limba română, grupate în trei familii distincte de variante, circa 45 de manuscrise, care au circulat în toate provinciile româneşti, cele mai multe provenind din Moldova, iar cele mai vechi din Transilvania (copia din 1708 a ieromonahului Vartolomei). În versiunea românească, cartea populară cunoaşte un mare coeficient de prelucrare, vizibil în laicizarea textului, reorganizarea materialului (naraţiunea este condensată prin omiterea unor situaţii, scene şi elemente, ordinea poveţelor este schimbată, finalul este epicizat pentru a se diminua aspectul său accentuat moralizator) şi modificarea parţială a caracterului personajelor principale. Archirie, înţelept dregător al împăratului oriental Sinagrip, îşi creşte nepotul, Anadan, făcîndu-i educaţia printr-un şir de învăţături. Ajuns dregător, Anadan încearcă să-l piardă pe binefăcătorul său îmbătrînit, prezentîndu-l împăratului drept trădător. Archirie rămîne în viaţă, fiind cruţat şi ascuns de către călău. Mai tîrziu împăratul va avea nevoie de înţelepciunea lui Archirie, într-o înfruntare ameninţătoare cu faraonul Egiptului. Întors victorios din Egipt, Archirie îşi mustră prin pilde nepotul, înainte de moartea acestuia. Structura cărţii îmbină elementul narativ, cuprinzînd peripeţiile vieţii lui Archirie, şi cel instructiv-moralizator, conţinut în sentinţe, învăţături, proverbe, enigme, administrate sau dezlegate de înţelept. În afară de enigmele rezolvate de Archirie în Egipt, unde trebuie să se prezinte faraonului nici îmbrăcat, nici gol, pentru a construi o cetate, care să nu fie nici în cer, nici pe pămînt şi să realizeze o funie de nisip (înfruntarea cu ajutorul enigmelor, ca formă de manifestare a inteligenţei, provine din genul enigmistic, bazat pe descifrarea unor simboluri, cultivat de literatura Orientului Apropiat, cea arabă şi cea ebraică), elementul moralizator este încadrat în două momente diferite ale povestirii : în perioada copilăriei lui Anadan şi la sfîrşitul vieţii acestuia. Poveţele din versiunea ro-

mânească, al căror număr oscilează între 27 şi 32, sînt diferite de cele din versiunea arameică, schimbare datorată circulaţiei povestirii populare, ceea ce a atras modificarea mentalităţii naratorului, a semnificaţiei morale a învăţăturilor, a contextului social şi a publicului căruia îi erau adresate. Ele vizează ierarhizarea socială feudală, relaţiile familiale, normele impuse de biserică şi legile sociale, necesitatea de disciplinare a spiritului, voinţei şi comportării şi conţine sfaturi privitoare la călătorie şi primirea oaspeţilor, la lăcomie şi zgîrcenie, însurătoare etc. La sfîrşitul povestirii, sentinţele au drept ţintă viclenia şi nerecunoştinţa şi iau, adesea, caracterul unor fabule, prin aluzii şi comparaţii din lumea animalieră. Archirie constituie un personaj arhetip, slujitorul credincios stăpînului în toate condiţiile, trăind în acelaşi timp drama bătrînului lovit de ingratitudinea fiului adoptiv. În versiunea românească, el apare şi ca un „raisonneur" de tip oriental, care emite învăţături sub formă paremiologică. Anadan reprezintă tipul arivistului, din categoria „feciorului de suflet" care, prin mijloace lipsite de scrupule, îşi compromite tutorele pentru a-i moşteni mai repede averea şi poziţia socială. Prelucrarea cărţii populare în literatura română conţine elemente folclorice locale şi încercări de adaptare a naraţiunii la realitatea socială a epocii. Mediul social românesc se infiltrează aluziv în povestire, prin denumirile date unor dregătorii sau unor realităţi specific naţionale : Anadan este „mare logofăt", participă la „divan" cu alţi „boieri", petrece „cu lăute şi cimpoaie" şi este bătut de doi „vizităi", împăratul se teme de „oastea turcească" ; Archirie, ce trebuia să fie omorît de „armaşul cel mare", vrea să fie plîns de „jupîneasă", în „biserica" lui. Antroponimele şi toponimele au fost schimbate în spiritul onomasticii autohtone. Probabil că povestirea a circulat şi pe cale orală, deoarece unele redacţii par compuneri din memorie ale textului, într-o formă dezvoltată sau rezumativă, cu intervertiri ale elementelor narative, expuse într-un stil mai liber, asemănător cu cel al basmelor. Din punct de vedere stilistic, versiunea românească prezintă cele trei faze de evoluţie a formulei de narare (la persoana I, a III-a şi texte cu ambele forme). Manuscrisele româneşti conservă o mare varietate de particularităţi fonetice, morfologice şi sintactice, unele arhaice, aparţinînd limbii secolului al XVII-lea, altele dialectale, cele mai multe provenind din textele cu circulaţie în Moldova. Elemente din *Archirie şi Anadan* se întîlnesc şi în versiunile din limba română ale romanului satiric popular *Esopia*. Un număr de fabule sînt comune celor două cărţi populare iar episodul despre existenţa lui Esop în Babilon şi Egipt este identic cu biografia lui Archirie. O nouă popularizare cunoaşte povestirea mai tîrziu, în 1850, prin prelucrarea lui Anton Pann. În a doua ediţie, din 1854, prelucrarea capătă aproape aspectul unei culegeri de proverbe, deoarece A. Pann adaugă fiecărei poveţe a lui Archirie toate proverbele româneşti cunoscute, referitoare la ideea respectivă. Scrierea populară, simplificată şi prelucrată de V. A. Urechia, cu titlul *Ţară fără bătrîni*, a fost introdusă în cărţile didactice. Un fragment, cuprinzînd numai poveţele cărţii populare, revizuit stilistic de M. Sadoveanu, a fost publicat, sub titlul *Sfaturile prea înţeleptului Arghir către nepotul său*, în 1908.

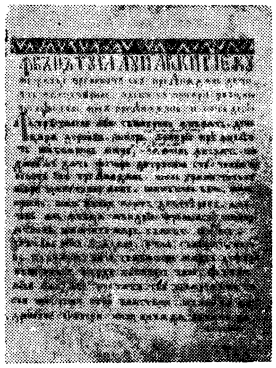

— *Înţeleptul Archir cu nepotul său Anadam* (prelucrare de Anton Pann), Bucureşti, Tip. Pann, 1850 ; *Povestea lui Archirie*, îngr. şi pref. Alexandru Lupeanu, Gherla, Tip. Deacu, 1922 ; *Povestea lui Archirie filosoful cînd îl învaţă pe nepotul său Anadan carte*, CPL, I, *309—319*. Mss. : *[Archirie şi Anadan]*, B.A.R., ms. 577, f. *61—69* (1708), ms. 1867, f. *222—235* (1717), B.F.C., ms. 4390, f. *33—37* (1761), B.A.R., ms. 3518, f. *20—41* (1770), B.F.C. (fond Blaj), ms. 88, f. *118—136* (1773), B.A.R., ms. 1151, f. *148* (1777), ms. 4104, f. *97—101* (1777), ms. 1739, f. *3—14* (1778), ms. 1414, f. *42—49* (1780—1783), ms. 1155, f. *95* (1784), ms. 3391, f. *355—361* (1785), ms. 1735, f. *40—61* (1780—1790), ms. 476, f. *86—94* (1780—1790), ms. 1286, f. *7—18* (1788—1791), ms. 3170, f. *87—93* (1789), B.F.C. (fond Blaj), ms. 183, f. *1—9* (1790), ms. 6, f. *121—133* (1790—1795), B.A.R., ms. 3344, f. *103—104* (1791), ms. 2088, f. *156—166* (1793—1795), ms. 44, f. *84—91* (1794), B.F.C., ms. 3202, f. *20—28* (sec. XVIII), B.A.R., ms. 274, f. *109—149* (sec. XVIII), B.C.U., ms. V—15 (sec. XVIII), B.A.R., ms. 3355, f. *162—164* (1800—1804), ms. 3013, f. *200—211* (1814), ms. 3403, f. *76—77, 80—85* (1816), ms. 1516, f. *13—33* (1817), ms. 4862, f. *23—27* (1824), ms. 3181, f. *28—34* (1825), ms. 2509, f. *256—259* (1825), ms. 2339, f. *28—33* (1826), ms. 6007, f. *83—92* (1829), B.C.U., ms. II—10 (1829), B.A.R., ms. 5937, f. *148—157* (1830—1835), ms. 4252, f. *14—18* (1832), ms. 2375, f. *1—4* (1841), ms. 5791, f. *2—22* (sec. XIX), ms. 6040, f. *49—69* (sec. XIX), ms. 6036, f. *46—64* (sec. XIX), ms. 1584, f. *306—309* (sec. XIX), ms. 1714, f. *3—9* (sec. XIX), ms. 1729, f. *50—69* (sec. XIX), ms. 3482, f. *45—57* (sec. XIX).

— 1. Gaster, *Lit. pop., 104—113* ; 2. N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, BSH, t. XIV, 1928 ; 3. Cartojan, *Cărţile pop.*, I, *251—262*, II, *252—253, 257, 259* ; 4. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *80—81* ; 5. Călinescu, *Ist. lit., 51—52* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *437—440* ; 7. I. C. Chiţimia, *Introducere*, CPL, I, *307—308* ; 8. Chiţimia, *Probleme, 403—416* ; 9. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *220—224* ; 10. *Ist. lit.*, I, *661—663* ; 11. C. Ciuchindel, *Povestea lui Archirie filosoful...*, Bucureşti, Minerva, 1976 ; 12. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărţile populare laice*, partea I, Bucureşti, E.A., 1976, *121—166*.

A. S.

ARCHIVU PENTRU FILOLOGIE ŞI ISTORIE, revistă istorică, filologică şi literară apărută la Blaj între 1 ianuarie 1867 — 20 octombrie 1870 şi la 25 noiembrie 1872. După cum indică şi titlul, editînd acest periodic, pe care l-a redactat şi scris aproape singur, Timotei Cipariu nu intenţiona să publice literatură. Totuşi, în articolele lui, Cipariu îl numeşte deseori „organ literariu" sau „folia literaria". Revista continuă să urmăretască ţelurile periodicului scos de Cipariu în 1847 şi 1848, „Organul luminării („Organul naţiunale"). Elementul esenţial al programului editorial este acţiunea de unificare a limbii şi ortografiei. Se preconiza studierea istoriei limbii române, a ortografiei, gramaticii şi lexicologiei. De asemenea, ştiinţele înrudite cu filologia, mai ales istoria şi geografia, constituiau un obiectiv al preocupărilor ştiinţifice ale lui Cipariu. Beletristică revista nu a publicat, cu excepţia poeziei *Imnul creaţiunii* de I. Heliade-Rădulescu şi a unei frumoase adaptări în limba română, făcută de Samuil Micu, a celebrei *Stabat Mater*. În numărul 13 din 1868 se tipărea, ca un omagiu adus amintirii istoricului ardelean, şi *Elegia a XXV-a* de Gh. Şincai, în limba latină. Nu lipseşte interesul istoric şi critic pentru literatura originală românească. Astfel, într-un studiu amplu dedicat comparaţiei dintre stadiul de dezvoltare a limbii române la 1870 şi cel de la 1830 se analizează cu minuţiozitate poezia şi mai ales lexicul poetic al lui I. Prale. Curiozităţile lexicale care împovărau traducerea în versuri a *Psaltirii* sînt numite „strîmbăturile poeticeşti ale lui I. Pralea". Confruntarea cu traducerile mai vechi ale lui Dosoftei şi Teodor Corbea nu este favorabilă pentru versiunea lui Prale. *Dicţionarul grotesc* al lui V. Alecsandri, care ironiza şi exagerările lingvistice ale lui T. Cipariu, este, de asemenea, supus unei critici severe, negîndu-se calitatea umorului, dar se fac şi observaţii cu caracter mai general, şi anume se cri-

tică înclinarea spre facil, predilecţia poetului, din acea epocă, pentru vodevil şi burlesc. Pentru istoria folclorului românesc este interesantă informaţia, extrasă din însemnările de călătorie ale unui sol suedez, că la curtea domnească a Moldovei străinii erau întîmpinaţi, la 1632, cu „cîntece naţionale". În sfîrşit, dar nu în ultimul rînd, ca interes istorico-literar, **A. pentru f. şi i.** adăposteşte în paginile sale replica dată criticilor maioresciene de către I. M. Moldovanu. Acesta admitea necesitatea de a critica pentru a înrîuri pozitiv evoluţia culturii şi a literaturii, dar contesta poziţia criticului junimist, mai ales în legătură cu activitatea culturală a lui Gh. Şincai şi P. Maior.

Între octombrie 1870 şi noiembrie 1872, din motive personale, T. Cipariu întrerupe apariţia revistei. *Epilogul* conţine un bilanţ al realizărilor. **A. pentru f. şi i.**, se spune, a fost o „colecţie de materiale", dar nu a obţinut şi „prelucrarea ştiinţifică" dorită de învăţatul editor şi redactor.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *49* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *36—38* ; 3. Valeriu Niţu, *„Arhiv pentru filologie şi istorie". O sută de ani de la apariţie*, ARG, II, 1967, 1.

R. Z.

ARGHIROPOL, Emanoil (18.III.1843, Iaşi — 1.III. 1890, Roman), publicist. Avocat fără studii de specialitate, dar cu dreptul de a profesa menţinut şi după reorganizarea din 1868, **A.** practică avocatura mai întîi în Iaşi, apoi la Galaţi, pentru a se stabili, în sfîrşit, prin 1877, la Roman. După 1883 nu mai figurează în lista avocaţilor din baroul local. **A.** este fratele Zulniei Iorga şi unchiul lui N. Iorga. La Iaşi, **A.** scoate „Jurnal pentru toţi" (1868—1869), revistă literară pe care I. Negruzzi, în două rînduri, o va critica foarte aspru în „Convorbiri literare", şi tipăreşte cîteva broşuri pentru uzul avocaţilor. O altă revistă, de fapt mai mult o antologie de versuri şi proză, este „Nuvele române", pe care o editează la Galaţi şi Roman în 1877. La Roman, între 1879 şi 1890, el publică, în calitate de director şi proprietar, „Romanu", gazetă politică tutelată de organizaţia din localitate a Partidului liberal. **A.**, care într-un articol din „Jurnal pentru toţi" (1868) pleda în favoarea unei literaturi de inspiraţie autohtonă şi pentru culturalizarea poporului prin reviste şi tipărituri, a încercat să scrie nuvele, romane, drame, poezii. El îşi alege subiectele din realitatea imediată. Încercarea sa de roman, *Condamnata*, apărută în foiletonul „Jurnalului pentru toţi", are meritul de a descrie un mediu social mai puţin întîlnit în scrierile vremii — ţărănimea basarabeană. Schiţele şi nuvelele din „Jurnal pentru toţi" şi „Nuvele române" reţin atenţia, într-o oarecare măsură, datorită efortului de a zugrăvi moravurile gălăţene la 1877, mai ales cele specifice cercului de avocaţi şi profesori. Înzestrat cu spirit de observaţie şi cu un oarecare umor, **A.** este însă lipsit de talent şi prozele sale, ca şi versurile, rămîn simple eboşe, nerealizate artistic. Traducerile din „Jurnal pentru toţi" şi „Romanu" îl arată atras de o literatură uşoară, cu un colorit senzaţional (X. Marmier, E. Souvestre ş.a.). Uneori însă tălmăceşte şi din scriitori ca Bossuet, X. de Maistre şi din

V. A. Sologub (probabil printr-un intermediar francez).

— *Condamnata*, JPT, I, 1868, 1—14 ; *Jidovul Lipold*, JPT, I, 1869, 18—22 ; *Cronica gălăţeană, Inconvenientul de a purta cortel*, NRM, I, 1877, 1 ; *O noapte între ţigani*, NRM, I, 1877, 2 ; *Curiozităţi caracteristice, Buchetul de romaniţă*, NRM. I. 1877, 3. — Tr. : [Autor neidentificat], *Tăcere în viaţă şi iertare în moarte. Nuvelă andaluză*, JPT, I, 1868, 1 ; E. Souvestre, *Hotărîrea unui primar*, JPT, I, 1868, 1 ; X. de Maistre, *Voiaj în odaia mea, urmat de o expediţiune nocturnă* (fragm.), JPT, I, 1868, 2, *Prizonierii din Caucazia*, RMU, IV, 1883, 67—78 ; V. A. Sologub, *O aventură în drumul de fier*, JPT, I, 1868, 4—5, *Serghie*, RMU, VIII, 1887, 26—32 ; M. V. Victor, *Familia luntraşului*, JPT, I, 1868, 8—13 ; E. Capender, *Crişma la toboşarul regesc*, JPT, I, 1869, 13—24 ; Bossuet, *Cum trece viaţa*, RMU, IV, 1883, 69 ; X. Marmier, *Căsătoriile nepotrivite*, RMU, VI, 1885, 25—31.

— 1. [Iacob Negruzzi], *Notiţe literare. „Jurnalu pentru toţi"*, CL, I, 1868, 11 ; 2. Iacob Negruzzi, *Foi căzute*, CL, X, 1876, 9 ; 3. *Anuarul Justiţiei pe 1883—1884*, Bucureşti, Socec, 1883, *89* ; 4. N. Iorga, *Drumuri şi oraşe din România*, ed. 2, Bucureşti, Suru, [1916], *131* ; 5. N. Iorga, *O viaţă de om*, Bucureşti, Minerva, 1973, *passim* ; 6. Gh. Ungureanu, *Istoria avocaturii în Moldova*, Iaşi, 1938, *156* ; 7. B. Theodorescu, *Contribuţiuni la cunoaşterea strămoşilor lui Nicolae Iorga*, Bucureşti, Vremea, 1948, *70—74* ; 8. B. Theodorescu, *Nicolae Iorga*, Bucureşti, E.T., 1968, *16—17, 34* ; 9. N. Gr. Steţcu, *Contribuţii la viaţa lui Ibrăileanu*, ATN, XIV, 1977, 1.

R.Z.

ARHIVA, revistă ştiinţifică şi literară care a apărut, mai întîi o dată la două luni, apoi lunar, în Iaşi, din iulie 1889. S-a editat şi după 1900. Publicaţie periodică a Societăţii ştiinţifice şi literare, revista a avut, în primii ani, caracterul unui buletin, publicînd, în principal, studii, note şi recenzii referitoare la rezultatele cercetărilor întreprinse de membrii societăţii. După ce A. D. Xenopol îşi asumă sarcina de director al publicaţiei (în ianuarie 1894), în **A.** încep să se tipărească şi scrieri literare. Un timp, partea literară a fost redactată de H. Tiktin. Printre colaboratorii rubricilor ştiinţifice s-au numărat Gr. Cobălcescu, A. D. Xenopol (cu studii de istorie şi istorie literară), Gr. Buţureanu, Gh. Ghibănescu, I. Tanoviceanu, H. Tiktin, N. Iorga, Gr. Goilav, G. Bogdan-Duică, I. Găvănescul. Articole de critică literară au publicat A. D. Xenopol, N. Iorga, Gr. I. Alexandrescu, Ov. Densusianu, D. A. Teodoru, V. Hulubei şi Emil Gârleanu, iar N. Vaschide şi Şt. Popescu mai multe cronici dedicate artelor plastice. Versuri au dat A. D. Xenopol (care folosea pseudonimele I. Laur şi Rama), N. Beldiceanu, S. Bodnărescu, Tr. Demetrescu, A. C.

No. 1 IULIE - AUGUST 1889

ARHIVA

SOCIETĂŢII ŞTIINŢIFICE ŞI LITERARE

DIN IAŞI

APARE ODATĂ PE DOUĂ LUNI

SUMARIU :

Pag.

Compunerea societăţii, pe anul 1889 1

Program 2

Gr. Cobălcescu, Observaţiuni asupra depositelor necomune din bazinul Dîmboviţioarei etc. 5

Cuza, Raul Stavri, J. B. Hétrat, Gr. N. Lazu, Cornelia din Moldova, D. Iamandi, Ana Conta Kernbach, Adela Xenopol, Spiru V. Hasnaş, A. Vojen, N. Muscă, G. Murnu, V. Lateş, Virginia Micle-Gruber, Emil Gârleanu. Începînd din 1893, C. Hogaş colaborează cu *Amintiri din o călătorie*. Alte scrieri în proză aparţin lui Gh. Ghibănescu, Gr. I. Alexandrescu, Al. Papadopol-Calimah, N. Bosnieff-Alexandrescu şi Emil Gârleanu. A. D. Xenopol este şi autorul unor impresii de călătorie (semnate, uneori, Vitold), iar T. Dunka al dramei *Învingător şi învins*. D. G. Iamandi traducea din poeziile lui Goethe şi Schiller, St. O. Iosif din cele ale lui Petöfi şi Heine, Ana Conta Kernbach şi Gr. N. Lazu, din Heine. Emil Gârleanu (semnînd cu pseudonimul Emilgar) tălmăcea, sub titlul *Deznădejde*, o poezie de Verlaine. Se publică şi o traducere a comediei *Menehmii* de J.-Fr. Regnard.

— 1. *Prospect*, A, I, 1889, 1 ; 2. Gr. C. Buţureanu, *[Dare de seamă]*, A, II, 1890, 1 ; 3. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 52—53* ; 4. Iorga, *Ist. presei, 160* ; 5. Adamescu, *Ist. lit., 490* ; 6. Petru Zugun şi D. Trocin, *Preocupări lingvistice în revista „Arhiva" (1889—1940)*, ALIL, t. XXIII, 1972 ; 7. A. Iliescu, *Rev. lit., 115—117* ; 8. *Ist. lit.*, III, *971—975* ; 9. *„Arhiva". Organul Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi. 1889—1916* ; *1921—1940*, indice alcătuit de Georgeta Oniscu, Iaşi, B.C.U., 1974.

R.Z.

ARHIVA NOUĂ, revistă literară care a apărut în decembrie 1890 la Bucureşti. Prim-redactor era I. I. Livescu, iar colaboratori, Lucreţia Suciu-Rudow, Eufrosina C. Homoriceanu-Stoenescu, V. Demetrescu, G. Mateescu şi I. C. Măldărescu. O nuvelă, *De departe*, îi aparţine lui D. Teleor. Două traduceri, din Elena Văcărescu (*Luna lui mai* — de I. I. Livescu) şi Luiza Chronbach (*Copiii* — de I. S. Spartali) se adaugă beletristicii originale. Livescu mai scrie o cronică a spectacolelor Teatrului Naţional şi un articol de directivă, în care se afirma necesitatea unei vieţi literare sănătoase.

R.Z.

ARHIVA ROMÂNEASCĂ, revistă de istorie editată, la Iaşi, de M. Kogălniceanu. Primul tom a apărut, într-o primă ediţie, în martie 1840, reluat cu mici modificări în 1841 ; tomul al doilea a apărut în 1845. În 1860 şi 1862 ambele tomuri au fost reeditate. Publicaţia, pe care Kogălniceanu o dorea trimestrială sau măcar anuală, trebuia să contribuie, alături de colecţiile de cronici româneşti tipărite tot de el, la adunarea şi publicarea documentelor din trecutul ţărilor române. O importantă *Introducţie* la primul tom, scrisă de M. Kogălniceanu, justifică obiectivele noii reviste, printr-un elogiu adus tradiţiilor naţionale, istoriei — „cartea de căpetenie", „paladiul naţionalităţii noastre". Studiul aprofundat al trecutului românilor devine o condiţie a păstrării fiinţei naţionale şi un mijloc de descifrare a căilor de evoluţie a ţării.

În cele două tomuri au apărut documente şi acte oficiale privitoare la istoria tuturor provinciilor româneşti, adunate din arhivele din ţară sau din străinătate, însemnări de călătorie ş.a. Kogălniceanu publică scurte articole despre epoca lui Ştefan cel Mare, biografia lui Gh. Şincai, recenzii la cărţi româneşti referitoare la istoria patriei, note polemice ş.a. Din scrierile istorice mai vechi, revista publică *Întîmplările Cantacuzineştilor şi Brîncovenilor în Valahia* de D. Cantemir, fragmente de cronici moldoveneşti din manuscrisele rămase de la Vartolomei Măzăreanu sau atribuite acestuia. Un panegiric, anonim, al lui Ştefan cel Mare, apărut pentru întîia dată aici, este reprezentativ pentru valoarea elocvenţei româneşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Odată cu apariţia celui de al doilea tom — ultimul, datorită plecării din ţară a redactorului —, Kogălniceanu anunţă că „Magazin istoric pentru Dacia" rămîne o „vrednică

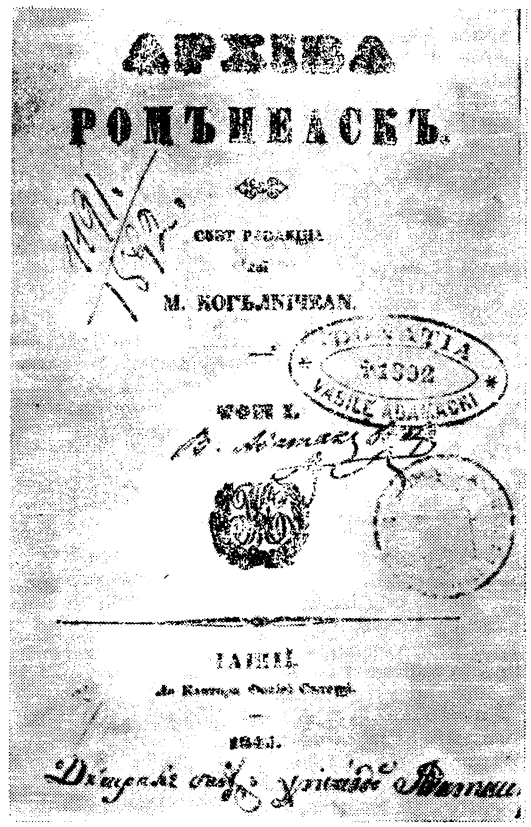

clironoamă" a revistei sale. **A. r.** are meritul însemnat de a fi scos la lumină documente şi vechi scrieri istorice româneşti şi de a fi sporit considerabil interesul pentru studierea istoriei naţionale.

— 1. M. Kogălniceanu, *Introducţie*, ARR, I, 1840, reed. în PLR, I, *92—94* ; 2. Iulia Frumuzache, *Bibliografia revistelor redactate de M. Kogălniceanu*, ARR, IV, 1940 ; 3. Mircea Tomescu, *Mihail Kogălniceanu ca editor*, CL, LXXIV, 1941, 8—10 ; 4. N. Cartojan, *„Arhiva românească"*, Bucureşti, 1941 ; 5. George Baiculescu, *Cînd a apărut revista „Arhiva românească" a lui M. Kogălniceanu ?*, RVB, XIX, 1966, 2 ; 6. M. Bordeianu, *Cînd a apărut „Arhiva românească"*, CRC, XI, 1976, 15.

L.V.

ARHIVA RURALĂ, periodic apărut la Bucureşti, săptămînal, între 16 aprilie şi 21 decembrie 1872 şi, cu intermitenţe, între 1 ianuarie 1873 şi august 1876. Una dintre primele publicaţii româneşti dedicate exclusiv mediului rural, **A. r.** avea un conţinut foarte variat. Scopul periodicului, pe care redactorul şi editorul Demetriu N. Preda îl mărturisea într-un articol editorial intitulat *Muncă şi lumină*, era acela de a difuza „luminile" culturii la ţară. Cele mai multe articole cuprindeau informaţii agrotehnice şi economice. Alături de acestea au apărut însă şi unele de interes mai general, cu subiecte istorice, scrise de D. Bolintineanu şi Gr. G. Tocilescu, sau consacrate literaturii, datinilor, moravurilor şi credinţelor populare, scrise de G. Dem. Teodorescu. Revista a publicat multă literatură, aleasă pentru a corespunde gustului cititorilor de la sate. În **A. r.** au fost republicate cîteva dintre poeziile şi traducerile lui I. Heliade-Rădulescu, începînd cu *Zburătorul*. Un alt poet consecvent republicat era paşoptistul I. Catina, căruia i se dedică şi o prezentare pertinentă, subliniindu-se aspectul social al poeziilor lui. Au colaborat C. Bolliac, D. Bolintineanu, G. Creţeanu şi Şt. C. Michăilescu. Apar şi cîteva traduceri din V. Hugo

(de I. Catina) şi Ch.-H. Millevoye (de M. Cristescu), acestea din urmă însoţite de un articol în care era discutată influenţa poeziei elegiace a acestui precursor al romanticilor asupra lui Lamartine. Heliade murind la cîteva zile după apariţia primului număr din **A. r.**, în următoarele s-au publicat discursurile funebre rostite de B. P. Hasdeu, V. A. Urechia şi C. Esarcu, precum şi o emoţionantă şi documentată evocare. La fel s-a procedat şi la moartea lui D. Bolintineanu, survenită după cîteva luni.

Deşi nu este o revistă literară propriu-zisă, totuşi **A. r.** interesează datorită efortului de a impune atenţiei cititorului rural o literatură de calitate şi de a-i forma gustul literar.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *48*.

R.Z.

ARICESCU, Constantin D. (18.III.1823, Cîmpulung — 18.II.1886, Bucureşti), scriitor. Era fiul serdarului Dimitrie Aricescu şi al Elenei Chiliaşu. Începe să înveţe cu dascăli greci, în 1833 trecînd la şcoala românească din oraşul natal. Din 1837 pînă în 1844 urmează cursurile colegiului „Sf. Sava" din Bucureşti, secţia „umanioare", unde are profesori pe Petrache Poenaru, Florian Aaron, C. Aristia. Citea pe J.-J. Rousseau, Lamartine, Hugo, încerca să traducă *Les Chaînes de l'esclavage* de J.-P. Marat. După absolvire, este, pentru cîteva luni, ajutor de inginer, dar abandonează meseria din cauza sănătăţii şubrede şi hotărăşte să se dedice publicisticii şi literaturii. Înapoindu-se la Cîmpulung, organizează în iarna lui 1846—1847 o trupă de teatru, alcătuită din diletanţi, al cărei animator a fost, cu intermitenţe, pînă în 1859. La Bucureşti, în anul premergător revoluţiei, avea o slujbă măruntă, ocupînd un post de copist. Colaborator, în 1848, al „Pruncului român", participant la manifestările revoluţionare din Cîmpulung, difuzînd, după înăbuşirea revoluţiei, manuscrisul poeziei politice exhortative *Blestemul României contra apăsătorilor ei*, **A.** este arestat în toamna lui 1849 şi surghiunit în 1850 la Snagov. După surghiun, se retrage din nou cîţiva ani la Cîmpulung, timp în care se şi căsătoreşte cu Iulia, publicistă şi poetă, fiică a căpitanului Dimitrie Ciocîrdia-Matila, autor de pamflete. Cunoscut ca vajnic susţinător al Unirii, este ales secretar al comitetului unionist din Cîmpulung şi apoi deputat în Divanul ad-hoc al Ţării Româneşti. Revine la Bucureşti, în 1859, fiind administrator şi redactor al ziarului „Românul". În 1864 trecea administrator la „Buciumul", iar în 1870 îndeplinea aceeaşi slujbă la „Pressa". Dar, între timp, în 1862, fusese iarăşi arestat şi închis cinci luni la Văcăreşti. Trimisese pe foi volante abonaţilor „Românului" *Oda la Grecia*, ale cărei versuri fură considerate incendiare, instigînd la nesupunere în armată. **A.** duce o viaţă zbuciumată, pe care şi-o povesteşte apoi, cu aere de martir, în versuri şi în proză. Pînă la sfîrşitul vieţii ocupă, vremelnic, diferite posturi administrative: director al Arhivelor Statului (1869—1870, 1871—1876), director al Domeniilor Statului (1870—1871), director al Imprimeriei Statului (1876), iar în anii următori, revizor şcolar în judeţele Ilfov, Vlaşca şi în Bucureşti.

Format în epoca pregătirii mişcării de la 1848, **A.** a împărtăşit idealurile politice revoluţionare, avînd, uneori exagerat, conştiinţa utilităţii patriotice a scrisului său. Trăieşte într-o continuă agitaţie, este unul dintre cei mai combativi publicişti ai vremii, colaborator la numeroase ziare şi reviste („Curierul românesc", „Pruncul român", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „România", „Steaua Dunării", „Secolul", „Românul", „Dîmboviţa", „Naţionalul", „Reforma", „Buciumul", „Concordia", „Trompeta Carpaţilor", „Opiniunea constituţională", „Pressa", „Poporul", „Columna lui Traian", „Naţiunea", „România liberă" ş.a.). A semnat şi I. Ghimpescu (I. Gimpescu). Înrîurit mai cu seamă de ideile lui N. Bălcescu, **A.** îşi afirmă, în articolele lui politice, încrederea în progres, susţine Unirea, necesitatea democratizării vieţii social-politice, este antimonarhic, pledează constant pentru drepturile ţăranilor şi pentru suprimarea privilegiilor boiereşti. Nu este lipsit de interes faptul că încă în 1849, cît stătuse ascuns, înainte de a fi arestat, tradusese din *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes* şi din *Discours sur les sciences et les arts* de J.-J. Rousseau. Ca istoric, este preocupat de studierea unor momente de răscruce ale veacului. După ce scrie *Istoria Cîmpulungului, prima reşedenţă a României* (1855—1856), cea dintîi monografie istorică românească a unui oraş, lucrare în care se foloseşte o informaţie bogată, dar inegală, **A.** publică volume de documente referitoare la mişcarea paşoptistă: *Capii revoluţiunii române de la 1848 judecaţi prin propriile lor acte* (1866), *Corespondinţa secretă şi acte inedite ale capilor revoluţiunii române de la 1848* (1873—1874), precum şi cel dintîi studiu despre *Istoria revoluţiunii române de la 1821*, completat cu *Acte justificative la „Istoria revoluţiunii române de la 1821"* (1874). Deşi nu a avut un rol de frunte în evenimentele de la 1848, **A.** s-a întors mereu către ele ca spre etapa glorioasă a vieţii sale. El face cronica acelor zile ca istoric, arhivist, dar şi ca memorialist, lăsînd în paginile din *Procesul şi esilul meu la Snagov* şi din manuscrisul *Memoriile mele* mărturia unui căuzaş cu sufletul vibrant. Patetic, grav, alteori emfatic sau naiv, el recompune o imagine destul de vie a revoluţiei.

Mult mai puţin luată în seamă de contemporani şi posteritate este activitatea literară a lui **A.** Debutase în „Curierul românesc" în 1846, an în care publica,

încurajat cu generozitate de mentorul lui literar, I. Heliade-Rădulescu, cel dintîi volum de versuri — *Cîteva ore de colegiu*. Se întîlnesc aici reflexe ale lecturilor din Byron, Lamartine, Musset, Hugo, pe care încearcă să le fructifice, avînd în față și modelul poeziei lui Heliade. Dar, nedăruit cu talent, **A.** versifică, într-o manieră pretențioasă, cu o sententiozitate greoaie, motive romantice consacrate. Poemul epitalamic *Florica*, avînd ambiția înfățișării unei iubiri ideale, e o superficială proză rimată. În scurtă vreme, **A.** abandonează lirica meditativă, devenind adeptul poeziei militante, legată de frămîntările epocii. Scrie *Marșul libertății, Unirea, Hora Unirii*, numeroase alegorii, fabule, satire, pamflete, balade istorice care, fără să se remarce prin originalitate, se integrau în orientarea tematică a poeziei epocii. Către sfîrșitul vieții, în 1884, strînge într-o culegere de *Satire politice care au circulat în public, manuscrise și anonime, între anii 1840—1866*, producții poetice aparținînd unor autori diverși, convins de valoarea documentară a unei astfel de antologii. Total nereușite sînt prolixele „epistole familiale", care conțin impresii de călătorie *(Flori de la Tușnad, O preîmblare pe munți sau Lumea reală și lumea ideală, O escursiune pe munți)*.

Cu veleități de dramaturg, **A.** include în repertoriul teatrului pe care îl înființase la Cîmpulung, alături de traduceri din comediile lui Molière, de piese ale lui V. Alecsandri sau C. Caragiali, și comedii proprii : *Coconul Panaiotache, Neaga rea sau Găina cîntă, nu cocoșul, Boierul Vlăduță sau Ș-a spart dracul opincile, Peițitorul (Samsarii de căsătorii)*. I se mai reprezintă dialogul în versuri *Trîmbița Unirii*, publicat apoi împreună cu o altă piesă care preamărea Unirea, *Sărbătoarea națională*. Implicații politice are și piesa *Carbonarii*. **A.** a avut prilejul să-și exprime ideile despre funcția politică, educativă a teatrului și în cronicile dramatice publicate în „Românul" (1859), „Trompeta Carpaților" (1868—1872), „Opiniunea constituțională" (1869). El arată pericolul „traducțiomaniei", necesitatea inspirației realiste, originale, din subiecte de actualitate. Și altundeva, în prefețele la două romane traduse în 1856 *(Călătorie împregiurul camerei mele* de Xavier de Maistre și *Octav)*, lega literatura de societate, vorbind despre misiunea de „luminători și conducători de oameni" pe care o au scriitorii. În ciuda intențiilor frumoase de care era animat, **A.** n-a reușit însă să-și depășească mediocritatea nici atunci cînd a scris proză. Romanul *Misterele căsătoriei* (1861—1886) era al unui imitator care împrumuta idei și aforisme din *La Physiologie du mariage* de Balzac, clișee din romanele lui E. Sue și Paul de Kock. Ca și alți prozatori ai secolului, el reușește totuși uneori să surprindă realist moravurile sociale. Pentru observații realiste, critice, asupra vieții monahale, merită menționată și nuvela *Sora Agapia sau Călugăria și căsătoria*, inspirată poate de nuvela *La Religieuse* a lui Diderot sau mai curînd de *Soeur Anne* a lui Paul de Kock.

— *Cîteva ore de colegiu*, ed. 2, București, [1846] ; *Florica*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; *Arpa română*, București, Tip. Mitropoliei, 1852 ; *Istoria Cîmpulungului, prima reședență a României*, I—II, București, Tip. Ohm, 1855—1856 ; *Lyra*, București, Tip. Romanov, 1858 ; *Esplicarea alegoriilor din „Arpa română" cum și pasagele șterse de cenzură din această operă*, București, Tip. Națională, 1859 ; *Procesul și esilul meu la Snagov*, București, Tip. Națională, 1859 ; *Șoimul Carpaților*, București, Ioanid, 1860 ; *Trîmbița Unirii și Sărbătoarea națională (9 octombrie 1857 și 24 Ianuarie 1859)*, București, Tip. Poenescu, 1860 ; *Misterele căsătoriei*, I—III, București, Tip. Rassidescu, Tip. Academiei, 1861—1886, republ. fragm. în PRR, *205—222* ; *Procesul meu pentru „Oda la Grecia"*, București, Tip. Daniilopulo, 1863 ; *Capii revoluțiunii române de la 1848 judecați prin propriile lor acte*, I, București, Tip. Rassidescu, 1866 ; *Sora Agapia sau Călugăria și căsătoria*, București, Tip. Weiss. 1871 ; *Flori de la Tușnad*, București, Tip. Michaiescu, 1872 ; *O preîmblare pe munți sau Lumea reală și lumea ideală*, București, Tip. Națională, 1872 ; *Carbonarii*, București, Tip. Națională, 1873 ; *Corespondința secretă și acte inedite ale capilor revoluțiunii române de la 1848*, I—III, București, Tip. Mănescu, Tip. Națională, 1873—1874 ; *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, Chițu și Theodorian, 1874 ; *Acte justificative la „Istoria revoluțiunii române de la 1821"*, Craiova, Chițu și Theodorian, 1874 ; *O escursiune pe munți*, București, [1873] ; *Cîntul lebedei*, București, Tip. Academiei, 1884 ; *Flori și fluturi*, București, Tip. Luis, 1900 ; *Strigoiul din Fanar*, București ; *[Versuri]*, PLB, II, 5—47, MU, *65—83*, PRC, II, *90—92*. **Ms.** : *Memoriile mele*, A.S.B., ms. 807, publ. fragm. în MS, IV, 1973, 2. — **Tr.** : Byron, *[Poezii]*, în *Cîteva ore de colegiu*, ed. 2, București, [1846], în *Flori de la Tușnad*, București, Tip. Michaiescu, 1872 ; Lamartine, *Valcella*, în *Cîteva ore de colegiu*, ed. 2, București, [1846] ; Hugo, *[Poezii]*, în *Cîteva ore de colegiu*, ed. 2, București, [1846], în *Șoimul Carpaților*, București, Ioanid, 1860, în *Flori de la Tușnad*, București, Tip. Michaiescu, 1872 ; M-me de Clément, *Judecata lui Dumnezeu*, în *Colecție de nuvele*, București, Tip. Eliade, 1847 ; Xavier de Maistre, *Călătorie împregiurul camerei mele*, București, Tip. Ohm, 1856 ; [Autor neidentificat], *Octav*, pref. trad., București, Tip. Romanov, 1856 ; C. Eglantier, *Girosela*, București, Tip. Națională, 1876.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *116—122* ; 2. *Encicl. rom.*, I, *256—257* ; 3. Emil Procopiu, *C. D. Aricescu*, Cîmpulung, Tip. Vlădescu, 1900 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *202—203*, III, *111—112* ; 5. G. B[aiculescu], *Costache Aricescu (1823—1866)*, ALA, IV, 1923, 144 ; 6. Emil Vîrtosu, *Autobiografia lui C. D. Aricescu*, AO, XIV, 1935, 79—82 ; 7. Predescu, *Encicl.*, *48* ; 8. A. Sacerdoțeanu, *Constantin D. Aricescu*, RA, V, 1943, 2 ; 9. Ion Gh. Fănuică, *Din manuscrisele lui Aricescu*, RA, V, 1943, 2 ; 10. A. Sacerdoțeanu, *Ineditele lui Aricescu*, RA, V, 1943, 2 ; 11. Claudia Mihăilescu, *Opera lui C. D. Aricescu*, RA, V, 1943, 2 ; 12. G. Călinescu, *Un jurnalist al poporului : C. D. Aricescu*, RFR, XIV, 1947, 4 ; 13. Popovici, *Romant. rom.*, *449—452* ; 14. Anca Costa-Foru, *Contribuția lui C. D. Aricescu la dezvoltarea teatrului românesc*, SCIA, I, 1954, 1—2 ; 15. Vasile Maciu, *Activitatea istoriografică a lui C. D. Aricescu*, București, 1957 ; 16. Călinescu, *Studii*, *85—100* ; 17. Vîrgolici, *Începuturile*, *98—104* ; 18. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *493—495* ; 19. Maria Dogaru, *C. D. Aricescu*, FGA, *159—176* ; 20. *Ist. lit.*, II, *593—596* ; 21. Straje, *Dicț. pseud.*, *31* ; 22. Dan Simonescu, *Costache D. Aricescu, martor al revoluției din 1848*, MS, IV, 1973, 2 ; 23. Augustin Z. N. Pop, *Pașoptistul Aricescu*, ARG, VIII, 1973, 5 ; 24. M. N. Rusu, *Note inedite de arhivă : C. D. Aricescu în scrisori*, ALMT, V, 1973, 7—8.

G.D.

ARICESCU, Iulia (1832, București — 28.IX.1910, București), publicistă. Fiică a lui D. Ciocîrdia-Matila, soră vitregă a lui I. Voinescu II și nepoată a lui C. Faca,

A. a fost crescută în spiritul ideilor progresiste ale timpului. Elevă a Institutului Gackstatter-Malanotti, cunoștea limbile franceză și germană. După o primă căsătorie cu serdarul Gr. Dărăscu, s-a recăsătorit în 1859 cu C. D. Aricescu.

A debutat cu o poezie ocazională în „Românul" (1857) și a colaborat cu versuri și cîteva articole la „Revista Carpaților", „Concordia" ș.a. **A.** se interesa de prelegerile de filologie ale lui B. P. Hasdeu și de cele de arheologie ale lui A. I. Odobescu, audia cursurile de logică ale lui T. Maiorescu. Deosebit de modestă, publicista prefera să rămînă în umbra inițialelor I.A. sau să nu-și semneze scrierile. Culegerea din operele Sofiei Cocea (1862), alcătuită și prefațată de **A.**, arată prețuire pentru o publicistică politică, militantă. Colaboratoare a tatălui său, ea traduce din franceză o broșură unionistă a acestuia. În cele mai multe din versurile sale ea celebrează Unirea, pe conducătorii revoluției din 1848. Figura lui Ciocîrdia-Matila este evocată cu o aureolă romantică *(La umbra părintelui meu)*. Izvorîte dintr-o conștiință de scriitoare legată de evenimentele timpului, versurile sale rămîn mult

îndatorate limbajului poetic al epocii, nereușind să se individualizeze. O corespondență de familie din timpul războiului de Independență aduce ecouri ale acelei vremi, trecute prin sensibilitatea femeii îngrijorate de soarta familiei, dar și printr-o conștiință civică.

— *[Viața Sofiei Cocea]*, în *Operile doamnei Sofia Chrisoscoleu, născută Coce*, București, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Viorele*, București, Tip. Thiel și Weiss, 1873 ; *Epistole din anii Independenței* (publ. M. N. Rusu), în *Almanahul literar*, 1976, *98—102*.

— 1. M. N. Rusu, *Note inedite de arhivă : C. D. Aricescu în scrisori*, ALMT, V, 1973, 7—8 ; 2. M. N. Rusu, *[Notă biografică]*, în *Almanahul literar*, 1976, *97—98*.

S. C.

ARISTIA, Constantin (1800, București — 18.IV.1880, București), scriitor și traducător. Fiul unui grec căzut în luptele de la Missolonghi, **A.** e încă un adolescent în momentul apropierii sale de mișcarea eteristă (1818). Studiile și le face la Academia grecească din București. Remarcat de către domnița Ralu Caragea cu prilejul reprezentațiilor teatrale organizate cu elevii școlii, **A.** este trimis la Paris, pentru a studia acolo jocul celebrului actor Fr.-J. Talma. Întors în țară, el continuă să apară pe scenă, în teatrul de la Cișmeaua Roșie, impunîndu-se prin talentul său impetuos, prin jocul său, inspirat și patetic, adeseori exagerat și grandilocvent, în stilul vremii. În 1821 e „mavrofor" în „batalionul sacru" al lui Ipsilanti. Supraviețuind luptelor de la Drăgășani împotriva turcilor, **A.** va trece granița, plecînd în Austria, și de acolo la Roma, de unde, în 1824, e trimis la studii la Academia ioniană din Corfu. Luîndu-și diploma, **A.**, după cîteva popasuri, la Roma și Paris, se reîntoarce în București, fiind numit profesor de limba greacă (1830) și franceză (1831) la „Sf. Sava". De asemenea, i se încredințează și catedra de declamație de la școala Societății Filarmonice, societate la întemeierea căreia a luat parte. Primul nostru mare actor, cu studii în străinătate, el a creat o adevărată școală actoricească, avînd printre ucenici pe C. A. Rosetti, C. Caragiali, care îl va depăși, Eufrosina Popescu și C. Mihăileanu. La catedră, **A.** pleda pentru o artă cu o ținută clasică și o funcție militantă și patriotică. În anul 1835, intră în redacția „Gazetei Teatrului Național". După dizolvarea Societății Filarmonice, **A.** pleacă la Atena, unde înființează Asociația filodramatică. Înapoiat în țară, **A.**, care aderase în 1843 la organizația politică „Frăția", este, în timpul mișcării de la 1848, comandant al Gărzii naționale. Arestat de către turci, reușește să evadeze și emigrează la Paris. Refuzînd cetățenia greacă, ce i se oferă la Atena, se întoarce în București, unde va lua parte, împreună cu C. Caragiali, la organizarea, în 1851, a spectacolului inaugural al Teatrului Național. Din 1860, funcționează la catedra de limba greacă a gimnaziului „Gheorghe Lazăr", unde predă pînă în 1865, cînd se retrage din viața publică. Moare în urma unui atac de apoplexie, opt ani după ce își pierduse vederea.

Pînă la 1828, înfocatul eterist de odinioară nu știa încă să scrie românește. În 1827, el localizează, în limba greacă modernă, comedia lui Molière *George Dandin*, vizînd, prin personaje botezate ilar, unele moravuri ciocoiești ; din opera aceluiași dramaturg **A.** traduce mai tîrziu, în românește, *Le Mariage forcé*, devenită *Silita căsătorie*. După doi ani, la Paris, el publică, tot în grecește, un *Imn către Elada*. Sporadic, **A.** va mai compune, în aceeași limbă, unele opere, precum tragedia în cinci acte *Armodios și Aristogiton sau Panathinea* (Atena, 1840), care exaltă lupta împotriva tiraniei. Pedagogul, cu remarcabile însușiri, este și un harnic autor de manuale școlare și cărți didactice (gramatici, abecedare franțuzești, o culegere de

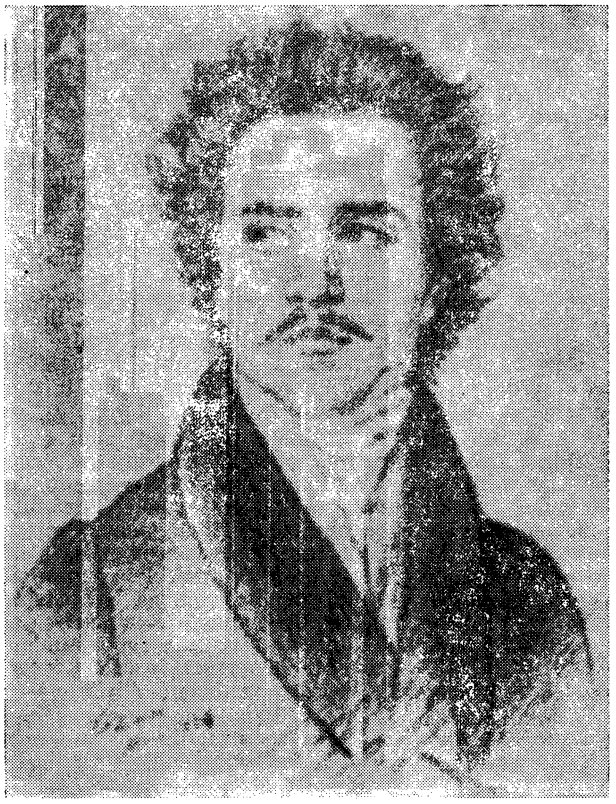

lecții istorice, fizice și morale). În „Învățătorul satului" apare, între 1843 și 1847, un ciclu de articole cu o pronunțată tendință etică, adunate într-un volum *(Săteanul creștin sau Partea morală din foaia satului*, 1853). Istorioare morale *(Repezitatea vieții)* apar și în „Vestitorul românesc". Într-un limbaj sfătos și curgător, ele alcătuiesc, la un loc, un fel de tratat de morală, ale cărui precepte sînt ilustrate tot prin istorioare morale *(Petre și Cristina, Prințul dezamăgit, Puterea religiei* ș. a.). Printre alte povestiri, o meditație intitulată *Gloria (Slava) omului* este un solilocviu, de tip preromantic, pe tema soartei omenești, privită sub spectrul deșertăciunii.

A. a fost un traducător ambițios și nu lipsit de iscusință, ale cărui realizări au ca trăsătură comună o deosebită fidelitate față de original. Este, mai întîi, cazul versiunii românești a tragediei lui V. Alfieri, *Saul*, care a prilejuit și o reprezentație teatrală de un răsunător succes (1836). Apreciată, în cuvinte pline de căldură, de către C. Negruzzi, traducerea e apărată cu o amplă argumentație de I. Heliade-Rădulescu împotriva criticilor, nu cu totul injuste, însă excesiv de severe, ale lui Gh. Asachi. Polemica era purtată îndeosebi în jurul metrului folosit de autorul român, precum și al respectării textului original. O altă operă a lui Alfieri, *Virginia* (1836), tălmăcită de **A.** în proză ritmată, nu a avut un răsunet asemănător. Dar visul de traducător al lui **A.** a fost Homer. *Iliada* l-a obsedat ani de-a rîndul. I s-a părut prea simplă întîia versiune, aceea din 1837 (e vorba de primele șase cînturi, însoțite și de o *Disertație asupra nașterei și vieții lui Omer*). După un travaliu copleșitor, care avea să-l coste vederea, **A.** realizează o a doua versiune, din care publică primul cînt în 1858, apoi în 1863, precedat de un pretențios studiu introductiv *(Disertațio despre hexametrul antic hellen și*

modern românesc și ceva despre limbă). Scrisă cu ortografia italienizantă a lui Heliade-Rădulescu, încercarea lui **A.** e săvîrșită în versuri hexametrice frumos sunătoare, dar înțelesul este cel mai adesea compromis de o limbă bizară, cu silnice inversiuni și cuvinte compuse („brațalba", „argintarcatul", „coifulgerosul" ș.a.) făurite chiar de către autorul român. Cu toată pledoaria lui Heliade, traducerea a părut multora, încă de pe atunci, ceva foarte asemănător cu o parodie. Nu cu prea mult timp înainte, în 1857, într-o „precuvîntare" la *Paralela sau Viețele bărbaților iluștri* (prima traducere în limba română a cărții lui Plutarh) dovedise, totuși, o anume circumspecție și o orientare justă, în genere, și în chestiunile de limbă, care l-au preocupat, firesc, multă vreme. Dintre alte tălmăciri ale lui **A.**, notabilă, nu și prin limba folosită, e *Biblia sacră* (1859), redată după o ediție grecească.

A scris și versuri originale, fără să fi avut o înzestrare deosebită pentru poezie. Inspirate de urcarea pe tron a lui Gh. Bibescu, „stanțele epice" din volumul *Prințul român* (1843) sînt naive și exaltate. Asemenea „stanțe" apar și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și în „Curierul românesc". În „Învățătorul satului", inserate în articolele moralizatoare din ciclul amintit, se găsesc cîteva poezii simple, pe motive populare. Un volum de versuri nu a mai apucat să vadă lumina tiparului. Tot în manuscris a rămas și o tragedie în versuri, *Iosef cel lacom sau Păcatul osîndit* (1842), o traducere din franceză.

— *Disertație asupra nașterei și vieței lui Omer,* în Homer, *Iliada,* București, Tip. Eliade, 1837 ; *Prințul român,* București, Tip. Valbaum, 1843 ; *Săteanul creștin sau Partea morală din foaia satului,* București, Tip. Mitropoliei, 1853 ; *Disertație despre hexametrul antic hellen și modern românesc și ceva despre limbă,* în Homer, *Iliada,* București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1868 ; *[Poezii],* PMU, *185—192.* **Ms.** : *[Versuri],* B.A.R., ms. 1813, f. 54. — **Tr.** : V. Alfieri, *Din operile lui...,* t. I : *Saul,* pref. trad., București, Tip. Eliade, 1836, *Virginia,* București, Tip. Eliade, 1836 ; Homer, *Iliada,* t. I, pref. trad., pref. I. Eliade, București, Tip. Eliade, 1837 ; ed. București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1868 ; Plutarh, *Paralela sau Viețele bărbaților iluștri,* pref. trad., București, Tip. Colegiului național, 1857 ; *Biblia sacră,* partea I—III, București, 1859. **Ms.** : [Autor francez neidentificat], *Iosef cel lacom sau Păcatul osîndit* (1842), B.A.R., ms. 5738.

— 1. Vaillant, *La Romanie,* III. *216—218* ; 2. C. Negruzzi, *Păcatele, 255—257* ; 3. Asachi, *Scrieri,* II, *337—339* ; 4. Heliade, *Opere,* II, *94—104, 124—131* ; 5. Alecsandri, *Proză, 286—294* ; 6. C. Aristia, *[Scrisori],* DML, I, *33—53* ; 7. Aron Pumnul, *Constantin Aristia,* LPTR, IV, partea II, *17* ; 8. C. D. Aricescu, *Înmormîntarea lui C. Aristia,* ROM, XXIV, 1880, 19 ; 9. Onisifor Ghibu, *Un inovator uitat : C. Aristia,* FD, II, 1907, 28 ; 10. Iorga, *Ist. lit. XIX,* I, *139—142* ; 11. Ortiz, *Cult. it., 276—278, 307—312, 324—343* ; 12. Cezar Papacostea, *Vechi traduceri din clasici. „Iliada" lui C. Aristia,* RC, VII, 1931, 3—4 ; 13. Popovici, *Romant. rom., 364* : 14. Valeriu Rusu. *C. Aristia și problemele cultivării limbii la mijlocul sec. al XIX-lea.* OR, *797—800* ; 15. Călinescu, *Eliade, 107—115* ; 16. Ana Maria Popescu și Al. Machedon, *Constantin Aristia,* București, Meridiane, 1967 ; 17. Cornea, *Originile, 595—596* ; 18. Brădățeanu, *Profiluri,* I, *9—22.*

F.F.

ARMONIA, gazetă politică și literară apărută la Tîrgoviște, săptămînal, între 24 mai 1881 și decembrie 1883. În primele luni redactor a fost C. Alessandrescu, profesor de geografie și autor de nuvele. Din 27 septembrie, conducerea periodicului este asigurată de un comitet din care făcea parte, alături de C. Alessandrescu, și Al. Vlahuță, profesor, atunci, la gimnaziul din localitate. Vlahuță a publicat în **A.** din primul număr, cînd îi apar articolele *Banul* și *Paralela.* Tot aici el tipărește poezii, proză satirică, articole politice și retipărește cîteva din poeziile care îi apăruseră mai înainte în „Convorbiri literare". Schița *Un Fănuță,* portret realizat în trăsături realiste și cu o ironie necruțătoare, îl face pe Vlahuță eroul unui conflict de presă, deoarece unul din tinerii funcționari ai prefecturii se recunoaște în personajul creionat. Un an mai tîrziu, după apariția poeziei *Scrisoare unui bătrîn* (în numărul 42 din 2 mai 1882 al gazetei), un nou conflict izbucnește. De data aceasta, cel vizat era unul din șefii politici locali și tînărul poet va trebui să suporte consecințele îndrăznelii sale, pierzîndu-și, cîteva luni mai tîrziu, postul de profesor. În **A.** s-au mai publicat versuri de I. Tomșa și N. V. Scurtescu. Nuvele și însemnări de călătorie a dat C. Alessandrescu. Din Fénelon traduce Irina Beștelei. Mai apar maxime, culese din scrierile unor autori străini, și articole despre menirea socială a școlii.

— 1. Valeriu Râpeanu, *Alexandru Vlahuță și epoca sa,* București, E.T., 1966, *25—28.*

R.Z.

ASACHI, revistă științifică și literară redactată și editată lunar la Piatra Neamț între 10 aprilie 1881 și 10 februarie 1885. În aprilie și decembrie 1882, aprilie și iulie — octombrie 1883, octombrie — decembrie 1884 și ianuarie 1885 nu a apărut. Societatea literară și științifică „Asachi" și, implicit, revista editată de ea au fost efectul unei lăudabile emulații spirituale, care domnea printre membrii grupului de intelectuali format la Piatra Neamț pe la 1880, după modelul Junimii și sub influența directă, mărturisită dealtfel, a societății ieșene. Totuși, programul revistei nemțene, care era și al societății, nu este inspirat numai din cel al periodicului de la Iași, deoarece insista, cu o nuanță pașoptistă destul de clară în formulări, asupra scopurilor pe care le urmărea. Desele schimbări survenite în componența comitetului de redacție, din care făcea parte, de la 10 mai 1881, și Calistrat Hogaș, revenit atunci în oraș, după cîțiva ani de profesorat la Iași, nu au modificat programul stabilit inițial. Se prevedea o serioasă acțiune de răspîndire a cunoștințelor științifice în rîndul tineretului. Se adaugă intenția de a se studia urmele arheologice și istorice, monumentele de arhitectură, tradițiile etnografice și folclorice, bogățiile naturale etc. Coloanele revistei ilustrează, în bună măsură, aceste variate preocupări, deși în puținii ani de apariție și cu mijloacele științifice sau de informare existente atunci, nu s-au putut obține decît rezultate sporadice. În jurul revistei se formase un mic grup de autori de versuri, dintre ei detașîndu-se Calistrat Hogaș. Gr. N. Lazu, G. I. Lazariu, I. P. Eșanu, Gh. Boteanu, T. I. Crivăț, V. D. Costinescu și A. Dimitrescu și-au publicat aici încercările poetice. Gr. I. Alexandrescu, cel care mai tîrziu, împreună cu A. D. Xenopol și Ed. Gruber, a editat scrierile lui Ion Creangă, este autorul unei modeste nuvele, inspirată din viața țăranilor de pe Valea Bistriței.

Începuturile literare ale lui Calistrat Hogaș sînt legate de **A.** Deși debutase cu poezii în ziarul „Corespondența provincială", Hogaș se manifestă întîia oară ca personalitate literară prin colaborările (versuri, articole de critică și însemnări de călătorie) publicate între mai 1881 și februarie 1885 în paginile revistei nemțene. În două spirituale recenzii, îmbinînd observația tăioasă cu ironia, el discută volumele de versuri ale unor poeți locali. Preferințele sale poetice sînt exprimate cu claritate. Hogaș recomanda cititorilor lectura scrierilor lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu, M. Eminescu și chiar D. Petrino. În schimb, se arăta rezervat față de Al. Macedonski. Într-un articol intitulat *Despre lectură,* scriitorul comenta lecturile păturii culte și răul provocat de traducerile neselective. Tînăra generație, scria Hogaș, trebuie îndrumată spre literatura clasică a Antichității greco-romane. Ca poet, atunci cînd nu suferea o influență eminesciană, care să transmită totuși ver-

surilor lui ceva din fluiditatea poetică a modelului, Hogaş publica doar corecte exerciţii de rimă şi ritm. Din decembrie 1883, în **A.** încep să se tipărească *Amintiri din o călătorie*, şi în şapte numere ale revistei vor apare primele însemnări despre excursiile făcute în munţii Moldovei. Din păcate, proza lui C. Hogaş va rămîne atunci aproape necunoscută, deoarece **A.** nu s-a răspîndit în afara cercului de cititori locali.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *54—55* ; 2. Const. Ciopraga, *Studiu introductiv* la C. Hogaş, *Opere*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956, *9—12*, *22—23* ; 3. Const. Ciopraga, *Calistrat Hogaş*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, *55—61*.

R.Z.

ASACHI, Ermiona (16.XII.1821, Viena — 9.XII.1900, Paris), traducătoare. Era fiica lui Gh. Asachi şi a Elenei Tayber. Măritată la 18 ani cu Alexandru Moruzi, se desparte în scurt timp de el şi pleacă în Franţa (1845). La Paris intră în cercul intelectualilor francezi revoluţionari, făcînd o impresie deosebită prin cultura şi distincţia ei intelectuală. În 1852 se căsătoreşte cu Edgar Quinet, istoric şi scriitor francez, dedicîndu-se de acum înainte susţinerii activităţii soţului şi editării operelor acestuia. În afara unui volum de cronici muzicale, toate cărţile scrise de **A.** în franceză (semnate Hermione Quinet) cuprind memorii închinate vieţii lui Edgar Quinet (*Mémoires d'exil*, 1868, *Cinquante ans d'amitié. Michelet-Quinet* ş.a.). Bogata ei corespondenţă dezvăluie preţuirea pe care i-au acordat-o Victor Hugo, Jules Michelet, Louis Blanc.

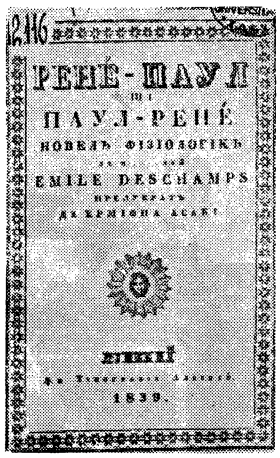

Pînă la plecarea din ţară, **A.** participase la acţiunile culturale ale tatălului ei. A realizat cîteva traduceri de bună calitate din scrieri literare mediocre, cu accentuate intenţii educative. În 1839, traduce nuvela lui Emile Deschamps, *René-Paul şi Paul-René* şi poema biblică *Rut* de Karoline Pichler. Urmează, în 1840, *Istoria sfîntă pentru tinerimea moldo-română*, prelucrarea unor povestiri biblice, şi, în 1843, scrierea filozofică moralizatoare a lui Silvio Pellico, *Despre îndatoririle oamenilor*, prima traducere românească din opera scriitorului italian. O nuvelă fără valoare, apărută în „Albina românească" (1839), şi fragmente din opera lui B. Franklin, în „Spicuitorul moldo-român" (1841), semnate E.A., aparţin, probabil, aceleiaşi traducătoare, de la care a mai rămas, în manuscris, începutul unei tălmăciri din Aug. von Kotzebue, *Fiul pierdut*.

— Tr. : Emile Deschamps, *René-Paul şi Paul-René*, pref. trad., Iaşi, Tip. Albinei, 1839 ; Karoline Pichler, *Rut*, Iaşi, Tip. Albinei, 1839 ; *Istoria sfîntă pentru tinerimea moldo-română*, Iaşi, Tip. Albinei, 1840, ed. 2, 1846 ; Silvio Pellico, *Despre îndatoririle oamenilor*, Iaşi, Institutul Albinei, 1843. Ms. : August von Kotzebue, *Fiul pierdut*, B.A.R., ms. 2889, f. *49*.

— 1. Hermione Quinet, *[Corespondenţă cu C. A. Rosetti, 1866]*, DML, I, *63—65*, DIAF, I, *303—330* ; 2. Ion Breazu, *Edgar Quinet et les Roumains*, MERF, 1927, *325—328* ; 3. Valerian Nuţu, *Hermione Asaki et Edgar Quinet*, RH, XII, 1935, 1—3 ; 4. Aristia Benche, *Despre soarta lui Silvio Pellico în România*, SI, VI, 1939 ; 5. Cronicar, *Hermiona Asaki-Quinet*, RLTR, I., 1939, 37 ; 6. Călinescu, *Ist. lit.*, *195* ; 7. I. Verbină [I. Pervain], *Contribuţii la soarta lui Silvio Pellico în România*, SL, II, 1944 ; 8. Elena Piru, *Victor Hugo şi Hermiona Quinet-Asachi*, GL, XIV, 1967, 48 ; 9. Elena Piru, *Hermiona Asachi-Quinet, 150 ani de la naştere*, MS, II, 1971, 2 ; 10. Elena Piru, *Corespondenţa dintre Victor Hugo şi Hermiona Asachi-Quinet*, MS, II, 1971, 4 ; 11. Constantin Simionescu, *Hermiona Asachi-Quinet*, SPM, 1976, 268.

L.V.

ASACHI, Gheorghe (1.III.1788, Herţa — 12.XI.1869, Iaşi), scriitor, îndrumător literar şi cultural. **A.** este unul din cei patru copii ai preotului Lazăr (Leon) Asachi şi ai Elenei Ardeleanu, părinţii săi fiind probabil de origine transilvăneană. Tatăl său, cleric cu o bogată carieră desfăşurată în ţinutul Hotinului, apoi la Lvov şi, după 1803, la Iaşi, s-a impus prin preocupările sale cultural-iluministe şi prin traducerile făcute din operele preromanticilor Young şi Bernardin de Saint-Pierre. **A.** a învăţat între 1796—1803 la un colegiu din Lvov şi tot aici a urmat, în 1803—1804, Facultatea de filozofie — litere şi ştiinţe — şi un curs special de inginerie. Înclinaţiile sale inginereşti îşi găsesc de pe atunci aplicarea în planurile făcute pentru ridicarea unor case la Lvov şi la Iaşi, unde s-a aflat timp de un an. În vara lui 1805, **A.**, împreună cu fratele său, Daniel-Clemens, pleacă la Viena pentru a-şi îngriji sănătatea şi, mai ales, pentru a-şi continua studiile. Se află în capitala Imperiului habsburgic, pe atunci ocupată de Napoleon, între anii 1805—1808, urmînd cursuri de astronomie şi matematică cu profesorul J. T. Bürg şi iniţiindu-se în pictură. Nu revine în ţară la chemarea tatălui său, pentru a deveni locotenent, ci se îndreaptă spre Roma, unde, în perioada 1808—1812, îşi va desăvîrşi pregătirea, de astă dată în direcţie artistică şi umanistă. Este etapa hotărîtoare a formaţiei sale spirituale, de o orientare predominant italienistă. Şederea în Italia începe cu o călătorie prin ţară, **A.** vizitînd oraşele : Veneţia, Padova, Ferrara, Bologna, Florenţa, Barberino, Siena, Viterbo, ajungînd apoi la Neapole unde vede ruinele Pompeiului şi coboară în craterul Vezuviului. Aprofundează la Roma studiul culturii clasice şi neoclasice, al celei italiene în special, dar urmăreşte cu interes întreaga cultură europeană, se ocupă, de asemenea, de artele plastice şi de arheologie. Climatul politic existent în Italia — frămîntările ce pregăteau Risorgimento-ul — a contribuit la întărirea propriei sale conştiinţe naţionale. Un eveniment important al vieţii lui **A.**, cu o influenţă îndelungată asupra creaţiei lui poetice, este dragostea spiritualizată pentru tînăra milaneză Bianca Milesi, cu care se va împrieteni, din 1809, în atelierele pictorului Michele Keck şi sculptorului Antonio Canova, unde studiau împreună. Muza poetului, numită, în spirit arcadizant, Leuca (Leufca, Lefca) şi Cinzia — în timp ce artistul însuşi lua pseudonimele de Alvir, Alviro Corintio-Dacico, Alvir Dachienu (Alviru Dacianu), cu care va semna şi mai tîrziu — era o tînără cultivată, sensibilă, cu sentimente patriotice şi liberale, care făceau din ea o membră a organizaţiilor politice secrete şi o mare admiratoare a lui Vittorio Alfieri, recunoscut pentru pornirile sale „misogalliste". Introdus de prietena sa în saloanele literare, **A.** cunoaşte personalităţi artistice şi politice ale vremii, italieni şi străini. Poeziile compuse în italiană, mai ales sonetul dedicat zborului aerostatic al doamnei Blanchard, sonet publicat în 1811, în „Giornale del Campidoglio", îi aduc calitatea, din care **A.** va face un titlu de mîndrie, de membru al Societăţii literare italiene, adică de „mădular Academiei de Roma". Întorcîndu-se în patrie, **A.** trece prin Milano — unde îl cunoaşte pe poetul V. Monti şi pe mama Biancăi —, prin Verona, unde cumpără poeziile scriitorului preferat, Petrarca, şi prin Veneţia. **A.** dobîndise, în cele trei oraşe în care studiase, o pregătire multilaterală în domeniul artelor şi ştiinţelor, în lim-

bile polonă, germană, latină şi italiană, la care se adăugau cunoştinţe avansate de franceză, engleză şi rusă.

Întors în 1812 în ţară, **A.** este, pînă spre 1840, cel mai activ factor în stimularea şi dezvoltarea culturii româneşti moderne, punînd bazele învăţămîntului superior în limba naţională, ale presei şi teatrului românesc, dezvoltînd tipăriturile şi grafica, contribuind prin propria sa creaţie la îmbogăţirea literaturii epocii. Pentru început este numit, în 1813, de domnitorul Scarlat Callimachi, ca referendar la Departamentul Treburilor din Afară. Chiar în acelaşi an, prin stăruinţa sa şi sprijinit de mitropolitul Veniamin Costache, va înfiinţa pe lîngă Şcoala domnească, de limbă greacă, o clasă pentru pregătirea, în limba română a inginerilor hotarnici. **A.** a predat aici, între anii 1813—1818, matematica, geodezia şi arhitectura, după manualele alcătuite de el însuşi. În 1814, la propunerea lui s-a deschis, la Iaşi, primul curs de drept al juristului Chr. Flechtenmacher. Mult timp, ca referendar al Epitropiei Învăţăturilor Publice (1820—1849), **A.** a fost conducătorul învăţămîntului din Moldova, ocupîndu-se de înfiinţarea şi reorganizarea de şcoli, în Iaşi şi în toate ţinuturile, de stabilirea riguroasă a unor programe de funcţionare, de alcătuirea manualelor şi angajarea celor mai buni profesori. În 1820, el sprijină pe Veniamin Costache la reorganizarea Seminarului de la Socola, aducînd din Ardeal pe profesorii I. Costea (retorică şi poetică), I. Manfi (latină), V. Fabian-Bob (teologie) şi Vasilie Popp (filologie şi filozofie). La 27 decembrie 1816, **A.** pregătise, în casa hatmanului Constantin Ghica din Iaşi, prima reprezentaţie teatrală în limba română, cu pastorala *Mirtil şi Hloe* a lui Florian, prelucrare după S. Gessner. După refugiul lui **A.** în Bucovina şi Basarabia, în timpul mişcării eteriste din 1821, el se reîntoarce la Iaşi, în 1822, anul reinstaurării domniilor pămîntene. Ioan Sandu Sturdza îl numeşte, în 1822, agent diplomatic la Viena, unde rămîne pînă în 1827. Se căsătoreşte cu Elena Tayber, o femeie cultă şi cu o bună pregătire muzicală. Se întoarce în ţară în 1827. În acelaşi an, un puternic incendiu îi distruge locuinţa şi, împreună cu ea, rodul activităţii sale : traduceri, tragedii, versuri originale şi culegeri de folclor. La 28 martie 1828 se aprobă deschiderea, la Trei Ierarhi, a şcolii normale şi a gimnaziului la care învăţătura se face în limba română, act ce reprezintă una din marile izbînzi ale lui **A.** pe plan cultural. La 1 iunie 1829, **A.** editează „Albina românească", prima gazetă din Moldova, care popularizează pe lîngă aspecte diverse ale vieţii cotidiene, ştiinţele, cultura şi arta. Foaia periodică, completată de cîteva suplimente : „Foaia oficială" (1832), „Alăuta românească" (1837—1838), „Arhiva Albinei pentru arheologie română şi industrie" (1844—1847), stă sub semnul unei ideologii iluministe. **A.** şi colaboratorii săi inserează în paginile ei diferite materiale literare : cuvîntări, scurte memoriale de călătorie, poezii, povestiri, traduceri, articole de geografie, istorie, economie şi anunţuri oficiale. „Albina românească" este continuată de alte publicaţii periodice conduse de **A.** : „Gazeta de Moldavia" (1850—1858), „Patria" (1858—1859) şi „Foaia sătească a Principatului Moldovii" (1839—1840, 1846—1851). **A.** a condus de asemenea magazinele ştiinţifico-literare : „Spicuitorul moldo-român" (1841) şi „Icoana lumei" (1840—1841, 1845—1846). Alt mijloc de propagare a culturii l-au constituit almanahurile lui **A.**, îndeosebi „Almanah de învăţătură şi petrecere" (1847—1869). Publicistul **A.** poate fi întîlnit în diferite ipostaze : istoric şi arheolog, pictor şi poet, nuvelist şi dramaturg. În ciuda insuficientei documentaţii ştiinţifice şi cu toată orientarea politică moderată şi conciliantă, publicistica lui sprijină cu succes dezvoltarea culturii naţionale. În iulie 1829, **A.** este ales secretar al unei delegaţii de intelectuali moldoveni care urmau să participe la redactarea Regulamentului organic. În 1830 se afla la Petersburg pentru a prezenta împăratului spre aprobare proiectul Regulamentului organic. Anul 1830 reprezintă o fază nouă în reorganizarea şi dezvoltarea şcolilor din Moldova. La 1 mai 1830 se redeschide şcoala de la Trei Ierarhi. În 1832 **A.** înfiinţează pe lîngă Gimnaziul Vasilian un colegiu, cu două secţii pentru bursieri. În acelaşi an, el înfiinţează o tipolitografie, care va purta numele de Institutul Albinei. În 1834, din iniţiativa lui **A.**, ia fiinţă în Moldova primul institut de educaţie a fetelor. La 16 iunie 1835 are loc inaugurarea Academiei Mihăilene, instituţie de învăţămînt superior, organizată şi sprijinită de **A.** În concepţia lui, Academia Mihăileană trebuia să rivalizeze cu marile instituţii de cultură ale Europei. Academia funcţionează cu 3 facultăţi (filozofie, juridică, teologie) şi cîteva cursuri „extraordinare". Înfiinţarea unor „şcoli ţinutale" (la Roman, Huşi, Bîrlad, Botoşani, Galaţi, Focşani), a unor şcoli săteşti, a Şcolii de arte şi meşteşuguri (1841) se leagă de aceleaşi eforturi de promovare a ştiinţei şi culturii în Moldova. Pornind de la idei pedagogice înaintate, **A.** reuşeşte să organizeze ştiinţific un întreg proces de ierarhizare a şcolilor, impunîndu-le o conducere laică şi orientîndu-le spre aspectele practice ale vieţii. Consolidarea teatrului naţional nu se putea realiza cu succes decît prin existenţa unei instituţii corespunzătoare. În perspectiva acestui deziderat, **A.** înfiinţează, la 15 noiembrie 1836, Conservatorul filarmonic-dramatic, împreună cu vornicul Şt. Catargiu şi spătarul Vasile Alecsandri, tatăl poetului. Reprezentaţiile teatrale, începînd cu anul 1837, prezentate în limba română, cuprind piese străine, în diferite prelucrări, dar şi piese originale, ale lui **A.** Repertoriul teatrului se îmbogăţeşte cu opera lirică *Norma* de V. Bellini.

Pentru prima dată se cîntă la Iași o operă în limba română (20 februarie 1838). Evenimentele politice și sociale îmbracă, spre jumătatea secolului al XIX-lea, forme tot mai complexe, încît vechile instituții nu mai corespund prefacerilor înnoitoare ale vremii. Spiritul iluminist, conciliant, al vechii generații, din care făcea parte **A.**, schița doar reforme sociale limitate, înfăptuite prin cultură. De aceea, în pragul anului 1840, el nu se mai poate adapta, simțindu-se obosit și chiar depășit (cum mărturisește în *Meditația unui îmbătrînit poet* — 1839). Păstrînd stimă, dar și rezerve față de personalitatea lui, intelectualitatea pașoptistă, grupată în jurul „Daciei literare", nu ezită totuși să-l critice. Revoluția de la 1848 nu este înțeleasă de **A.**, deși atmosfera favorabilă mișcării pașoptiste se datorează în mare parte vastului său program de reforme cultural-patriotice. În 1850 **A.** face parte din comisia de pregătire a expozițiilor de la Londra (1851) și Paris (1855), este numit cenzor (1851—1856) și primește apoi postul de director al Departamentului Cultului și Învățăturilor Publice (15 iulie 1856 — 1 ianuarie 1857). În momentul Unirii, **A.** se situează în grupul separatiștilor, deși în diferite periodice publicase materiale și broșuri în care își manifesta speranța într-o Românie unită. În ultima perioadă a vieții, **A.** este victima propriilor sale atitudini, de oscilații și de izolare. Se dedică acum mai mult activității scriitoricești. După 1850 apar principalele volume ale operei sale.

A. studiase operele clasicilor greci și latini (cu preferință pentru Horațiu), dar atracția manifestă este pentru literatura italiană : Dante, Ariosto, Tasso, Petrarca, Metastasio, Ugo Foscolo, G. Parini, V. Alfieri, V. Monti. Primele cicluri de poezii, scrise în limba italiană, *La Leucaide* și *Raccolta delle Poesie*, sînt inspirate de dragostea pentru Bianca Milesi. Poetul o cîntă în sonete petrarchiste și o imaginează mai mult pictural. Viziunea lui este neoclasică, peisajul ce formează cadrul general este însă mitologic, întotdeauna arcadic. Pentru poet, chipul iubit rămîne centrul unui univers populat de zeități mitologice. Cîntecul lui de dragoste neîmplinită împrumută imagini din mitul lui Orfeu, melodia lui îmblînzește și fiarele sălbatice. Cîntecul umanizează un întreg peisaj agrest. Ceea ce îl apropie pe **A.** de Petrarca este fiorul sublim și statornic al iubirii. Marea dramă a despărțirii de iubita sa, exprimată în unul din cele mai frumoase sonete ale poetului, *Il vaticino (Profeția)*, are un ton profund elegiac. Fără să se depărteze de modele străine, **A.** a plăsmuit, după 1812, numeroase poezii, dintre care unele au fost grupate sub titlurile *Ode, Elegii, Sonete, Anacreontice, Cîntece, Imne, Meditații, Satire, Balade, Legende* și *Fabule*. Modelele lui se găsesc în Anacreon, Horațiu, Petrarca, Boileau, Lamartine, Hugo, Mickiewicz și Ignacy Krasicki, din care făcuse și tălmăciri. În poezie, **A.** este deopotrivă clasic, preromantic și romantic, nota predominantă rămînînd însă cea clasică. Orice operă de artă, crede **A.**, trebuie să contribuie la progresul pașnic al societății, să stimuleze în om virtuțile morale. Pe acest crez iluminist el grefa permanent valorile clasice. Horațian prin concepție, **A.** cultivă cu predilecție oda, evoluînd de la cîntarea peisajului italic pînă la evenimentul politic și cultural al Moldovei : *La Italia, Către Tibru, Prolog. La patrie, Restaurarea școalelor naționale în Moldova, La moldoveni. La restatornicirea domnilor pămînteni, Pleiada. Odă către poeții români, Vasul Moldaviei* ș.a. Oda *Prolog. La patrie* deschide prima ediție de versuri a poetului, din 1836. Ea are semnificația unui adevărat manifest poetic. Multe dintre creațiile lui **A.** au un vădit caracter ocazional. Sînt omagiați Alexandru I al Rusiei, Ioan Sandu Sturdza și Mihail Sturdza, Grigore Ghica și, mai tîrziu, Carol I. Lirica patriotică a lui **A.**, în special oda și imnul, izvorăște totdeauna din evenimentele politice și culturale ale vremii : statornicirea domniilor pămîntene, înființarea unor instituții de cultură, inaugurarea lor, introducerea limbii naționale. Cînd apare în ipostaza de poet oficial, **A.** amintește de Metastasio și Monti. O altă categorie a creațiilor poetice ale lui **A.**, aparținînd liricii filozofice, o formează ciclul *Meditații* (1854). Acest ciclu cuprinde creații romantice prin conținut, dezvăluind entuziasm patriotic și umanitar. Marea lui dramă izvorăște din neputința de a descoperi o formulă nouă de existență, ca prin intermediul ei să poată ferici pe oameni. Muzele, Amorul și Amiciția sînt tot atîtea himere ale vieții. În mijlocul deceptiilor, poetul vrea să se împace cu el însuși. Bîntuit de frămîntări și deceptii, el își regăsește echilibrul moral și conchide că drumul spre idealul suprem — servirea Patriei — trebuie să implice acțiunea constructivă *(Înnoirea anului 1851)*. **A.** cultivă și elegia sepulcrală întîlnită la preromanticii secolului al XVIII-lea, între care Th. Gray, Ossian, și chiar la romanticii secolului următor. La **A.**, un prim și accentuat sentiment al durerii se întîlnește în poezia *La moartea părintelui meu* (1825). Zbaterea între durerea sfîșietoare și resemnarea discretă este prilejuită de un alt eveniment, moartea Eufrosinei, fiica poetului, transpus în două „viziuni" poetice : *Eufrosina. Viziune pe rîpele Ozanei* și în sonetul *Fiicei mele Eufrosina*. Eroina este o fantasmă ce răsare din rîpele Ozanei, spre a consola un părinte îndurerat. Viziunea este concepută în spiritul poeziei populare și impresionează prin aerul de candoare și de rituală melancolie.

Prin evocarea trecutului istoric, cuprins în cronici și legende, **A.** este un romantic în haină clasică. Cu

baladele *Dochia şi Traian, Turnul lui But* (amintind de motivul din *Lenore* a lui Bürger) şi legendele *Jijia, Sirena lacului, Moşii* (preluînd motive poetice din A. Mickiewicz), poetul se afla într-o zonă romantică. Dacă în *Ştefan cel Mare înaintea cetăţei Neamţu* eroii au de ales între dragostea egoistă şi sacrificiul suprem pentru eliberarea ţării, în *Dochia şi Traian* ei se purifică simbolic. Dochia este fiica lui Decebal. Ea nu poate accepta dragostea celui ce i-a supus poporul şi, implorînd forţa magică a lui Zamolxis, se preface într-o stîncă. În *Turnul lui But,* una din creaţiile valoroase ale lui **A.**, eroii sînt doi îndrăgostiţi deveniţi fantome ce călătoresc noaptea, sub lună, către piscul enigmaticului Pion (Ceahlăul). **A.** a prelucrat vechi credinţe populare potrivit cărora eroii se pot schimba în pietre, peşti, copaci sau viţă de vie. Cultivarea de către poet a unor mituri străvechi este voită, exprimînd străduinţa de a alcătui o mitologie românească, plecînd de la tradiţia folclorică. **A.** a lăsat şi cîteva cicluri de fabule incluse în volumul *Poezii* (1836), apoi în volumele *Fabule alese* (1836), *Fabule versuite* (1844) şi *Fabule* (1862), prin care încearcă să fructifice, alegoric, experienţe umane. Motivele abordate de **A.** sînt cele universale, lăsînd mai puţin loc originalităţii. Fabulele lui cîştigă însă adeseori prin uşurinţa versificării, exprimarea fericită a ideii şi pitorescul limbajului. Reuşite sub aspectul imaginaţiei şi rezolvării scenice sînt fabulele *Momiţa la bal masche* şi *Castorii.* Satirele lui **A.** sînt mai mult imitaţii : după Boileau, *Satiră asupra omului,* după Marţial, *Epigrama. Cătră unul ce promitea mult şi nu-mplinea nimică,* iar *Soţia de modă* imită satira lui Krasicki. Soţia modernă, o snoabă, anticipă o Chiriţă cu pretenţii mai evoluate, dar cu aceleaşi capricii.

A. contribuie la îmbogăţirea repertoriului teatral din Moldova prin traduceri, prelucrări şi creaţii originale. Printre prelucrări, de mai mare răsunet au fost *Mirtil şi Hloe* de Florian, după Gessner, prezentată în 1816 şi tipărită în 1850, cu o *Procuvîntare* în care scriitorul mărturiseşte semnificaţia patriotică a acestei reprezentaţii teatrale, aceea de a demonstra virtuţiile limbii române. **A.** este direct influenţat de literatura dramatică a lui Aug. von Kotzebue, din care a tradus şi localizat cîteva piese : *Lapeirus,* jucată de elevii Conservatorului în 1837, şi *Văduva vicleană sau Temperamentele.* Alte prelucrări din Kotzebue, realizate de **A.**, sînt : *Pedagogul, Fiul pierdut, Contrabandul sau Întunecimea de lună, Sărăcie şi fudulie.* Pentru repertoriul teatral A. a tradus din Racine, Voltaire *(Alzira* şi *Saul)* şi Goldoni *(Camarierul di doi stăpîni).* O contribuţie o constituie şi traducerea integrală sau parţială a unor librete de operă italiană. Traducerile şi prelucrările sale au umplut un mare gol în repertoriul teatral al vremii, depăşind simpla acţiune educativă. Activitatea dramatică originală a lui **A.** începe destul de tîrziu, în 1834, cu prezentarea compoziţiei *Serbarea păstorilor moldoveni* şi a piesei *Dragoş, întîiul domn suveran a Moldovii,* al cărei text nu s-a păstrat. Drama istorică *Petru Rareş* (1837) păstrează clişee ale pieselor lui Kotzebue. Imaginaţia este săracă, intriga palidă, iar dialogul monoton şi greoi. Epoca este sugerată prin atmosferă şi costumaţie, psihologia eroilor nu se susţine. *Înturnarea plăieşului din Anglia* (1850) este o idilă în care virtutea se vrea superioară prejudecăţilor sociale. În drama *Turnul Butului* (1863), inferioară artisticeşte baladei cu acelaşi titlu, limbajul sună fals. *Voichiţa de Românie* (1863), melodramă cu cîntece, nu aduce nimic nou. Eroina pare să fie, în concepţia dramaturgului, un simbol al unităţii de neam. *Elena Dragoş de Moldavia* (1863), *Petru I, ţarul Rusiei, la Iaşi* (1868) şi *Desperaţia unui eremit* (1863) sînt lipsite de o trăire adîncă, pasiunile eroilor nu pot impresiona, întrucît primează documentul improvizat. Desigur, piesele originale ale lui **A.** răspund mai puţin exigenţelor estetice, dar în epocă semnificaţia dramaturgiei sale era mai mult patriotică : resuscitarea trecutului istoric în creaţii care să stea la baza unui teatru naţional.

Nuvelele lui **A.** sînt mai curînd nişte povestiri în care predomină un amestec de legendă şi istorie medievală, netransfigurate în ficţiune literară : *Rucsanda doamna, Dragoş, Alexandru cel Bun, Svidrighelo, Valea-Albă, Bogdan Voievod, Petru Rareş, Mazepa în Moldova, Elena Moldovei, Mihai Viteazul, Ziua din urmă a municipiului Iaşienilor, Lopuşna, Pacea la Prut.* În nuvelele sale, **A.** se opreşte asupra unor situaţii şi eroi care domină un întreg Ev mediu. Voievozi, cavaleri rătăcitori şi domniţe, călugări, vînători, pescari, soli şi vestale populează paginile acestor scrieri. În multe cazuri, idealul eroilor pare a fi cînd un suprem sacrificiu — apărarea patriei — cînd o iubire tulburătoare, umbrită de raţiuni politice. Nuvelele rămîn, prin structură, mici romane cavalereşti, specifice, ca gen, secolului al XVIII-lea. Ele amintesc spiritul unei epopei italiene, clasicismul lor îmbinîndu-se totdeauna cu romantismul.

În activitatea sa scriitoricească şi publicistică, **A.** a enunţat deseori observaţii legate de fenomene lingvistice. Limba este un bun al întregii comunităţi, observa el într-un *Referat asupra „Gramaticii" lui Gh. Săulescu* (1833). Limba română este capabilă să exprime simţiri înalte. Pentru îmbogăţirea ei, **A.** recomandă împrumuturile din limbile latină, italiană şi franceză şi utilizarea vechilor cuvinte autohtone. În *Omul literat* se preconizează întoarcerea la textele bisericeşti. Această soluţie ar favoriza posibilitatea unităţii de neam prin limbă, punînd stavilă ereziilor lingvistice ale vremii. În articolul *Cîteva observaţii filologice* (1861), **A.** propunea înlocuirea ortografiilor complicate cu una bazată pe principiul fonetic, după modelul celei italiene. Limba operei sale artistice este totuşi arhaică, cu multe inconsecvenţe ortografice. Cuvintele italo-latine, grecismele, abuzul de arhaisme şi de moldovenisme nu fac din **A.** un creator de limbă literară. Luptînd împotriva acestor erezii, el devine deseori victima lor.

A. s-a ocupat şi cu epigrafia, arheologia şi istoria. A tradus în româneşte *Istoria imperiii rosiene* a lui Ivan Kaidanov, a publicat biografiile unor cronicari şi un studiu cronologic al istoriei Moldovei (1865). În istoria culturii române, **A.** rămîne un spirit enciclopedic şi mereu dinamic. A sprijinit şi dezvoltat învăţămîntul de toate gradele în limba naţională, a pus bazele unui teatru autohton, a întemeiat presa în Moldova, a încurajat ştiinţa şi artele. Generaţiile de după 1840 îi datorează mult lui **A.**, verigă necesară şi trainică în neîntreruptul lanţ al culturii româneşti.

— *Poezii,* Iaşi, Institutul Albinei, 1836 ; ed. 2 *(Culegere de poezii),* Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1854 ; ed. 3 *(Culegere de poezii),* Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1863 ; ed. îngr. şi pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908 ; ed. îngr. D. Murărăşu, Bucureşti, Cartea românească, 1945 ; *Fabule alese,* Iaşi, Institutul Albinei, 1836 ; ed. 3 *(Fabule versuite),* Iaşi, Institutul Albinei, 1844 ; ed. 4 *(Fabule... adăogită cu Viaţa lui Esop),* Iasi, Institutul Albinei, 1862 ; *Dochia şi Traian dupre zicerile populare a românilor cu itînerarul muntelui Pionul,* Iaşi, Institutul Albinei, 1840 ; *Reglement atingător despre organizaţia unei biblioteci publice,* Iaşi, Institutul Albinei, [1841] ; *Relaţie de starea învăţăturilor publice în Moldova pe anul şcolar 1839—1840,* Iaşi, Institutul Albinei, 1841 ; *Lexicon de conversaţie,* I, Iaşi, Institutul Albinei, 1842 ; *Lupta moldovenilor cu cavalerii crucieri la anul*

1423 şi descrierea tablonului litografit ce o înfăţoşază, Iaşi, Institutul Albinei, 1845 ; *Expoziţia stărei învăţăturilor publice în Moldova de la a lor restatornicire pînă la anul 1843 şi un proiect pentru a lor reformă*, Iaşi, Institutul Albinei, 1845 ; *Ţiganii*, Iaşi, Institutul Albinei, 1856 ; *Problema instrucţiunii publice în Moldova. Precedată de o privire istorică asupra şcolilor*, Iaşi, Institutul Albinei, 1858 ; *Nouvelles historiques de la Moldo-Roumanie*, Iaşi, Institutul Albinei, 1859 ; *Notiţie biografică*, Iaşi, Institutul Albinei, 1863 ; *Voichiţa de Romanie*, Iaşi, Institutul Albinei, 1863 ; *Elena Dragoş de Moldavia*, Iaşi, Institutul Albinei, 1863 ; *Turnul Butului*, Iaşi, Institutul Albinei, 1863 ; *Petru Rareş*, I-II, Iaşi, Institutul Albinei, 1863 ; *Nuvele istorice a României*, I, ed. 3, Iaşi, Institutul Albinei, 1867 ; *Culegere de fabule*, Bucureşti, Socec, 1895 ; ed. 2, Bucureşti, Socec, 1905 ; *Fabule*, I-II, Iaşi, Şaraga, 1896 ; *Nuvele istorice*, îngr. şi pref. P. V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1915 ; *Dragoş*, Bucureşti, Cultura românească, 1926 ; *Mazepa în Moldova*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Cultura românească, 1926 ; *Ruxanda Doamna*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Cultura românească, 1928 ; *Sviatighelo*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Cultura românească, 1928 ; *Valea Albă*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Steinberg ; *Bogdan Voievod*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Steinberg ; *Alexandru cel Bun*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Cultura românească, 1928 ; *Scrieri literare*, I-II, îngr. şi pref. N. A. Ursu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; *Scrieri alese*, Chişinău, Cartea moldovenească, 1968 ; *Petru Rareş*, îngr. şi pref. Emil Manu, Bucureşti, E.MT., 1970 ; *Opere*, I, îngr. şi introd. N. A. Ursu, Bucureşti, Minerva, 1973 ; *Alăuta a lui Alviru Dachienu*, DCM, I, *29—68 ; Leucaida lui Alviro Corintio-Dacico*, tr., îngr. şi introd. George Sorescu, Bucureşti, Minerva, 1974. — Tr. : Ivan Kaidanov, *Istoria imperiii rosiene*, I-II, Iaşi, Institutul Albinei, 1832—1833 ; F. Romani, *Norma*, Iaşi, Institutul Albinei, 1838 ; Aug. von Kotzebue, *Fiul pierdut*, Iaşi, Institutul Albinei, 1839, *Pedagogul*, Iaşi, Institutul Albinei, 1839 ; Florian, *Mirtil şi Hloe*, Iaşi, Institutul Albinei, 1850 ; [V. da Filicaia, Horaţiu, Th. Gray, Petrarca, B. Menzini, O. Minzoni, Anacreon, L. S. Fontana, Moschos din Siracuza, Bion din Smirna, M. Bouquet, I. Krasicki, T. Tasso, V. Hugo, Boileau, Martial, A. Mickiewicz, Schiller, La Fontaine, L. Pignotti, Esop, Fedru, Metastasio, Lamartine, Dante], în *Opere*, I, îngr. şi introd. N. A. Ursu, Bucureşti, Minerva, 1973.

— 1. Ioan Negre, *Gheorghe Asachi. Viaţa, lucrările, scrierile sale şi epoca în care a trăit. 1788—1869*, Piatra Neamţ, Tip. judeţului Neamţ, 1882 ; 2. C. Calmuschi, *Gheorghe Asachi. Viaţa şi activitatea lui*, Bîrlad, Tip. Cataţany, 1887 ; 3. V. A. Urechia, *George Asaki*, Bucureşti, Tip. Românul, 1890 ; 4. Th. Codrescu, *Amintiri despre Gheorghe Asaki*, A, II, 1890—1891, *338—344 ;* 5. Speranţia, *Fabula, 84—91, 155—156, 159, 167—168, 179—184, 203—207 ;* 6. Urechia, *Ist. şc.*, I, *107—108, 116—118, 127—128, 148, 154*, II, *52, 185, 360 ;* 7. G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue (1820—1850)*, OM, *198—201 ;* 8. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *418—424 ;* 9. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *14—17, 45—47, 106—110, 178—187, 190—196, 276—282*, II, *212—214*, III, *120—125 ;* 10. I. C. Damianovici, *Nuveliştii istorici în literatura noastră : Gh. Asachi*, VAN, III, 1908, 5 ; 11. G. Bogdan-Duică, *G. Asachi, „Poezii", Vălenii de Munte, 1908*, LU, VIII, 1909, 7 ; 12. Ibrăileanu, *Spiritul critic, 43—58 ;* 13. C. I. Istrati, *Din trecutul nostru. Una sută de ani de cînd Asaki s-a dus la Roma*, Bucureşti, Tip. Baer, 1909 ; 14. N. Iorga, *Gheorghe Asachi ca tipograf şi editor — După „Catalogul" lui din 1847*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXIV, 1911—1912 ; 15. Elena Bacaloglu, *Bianca Milesi e Giorgio Asaky*, Roma, Direzione della Nuova Antologia, 1912 ; 16. Hélène Bacaloglu, *Preuves d'amour*, Bucureşti, Institutul de arte grafice, 1914, *1—52 ;* 17. Burada, *Ist. teatr.*, I, *99—103, 166—172, 184*, II, *11, 39, 49, 135 ;* 18. I. Minea, *Ce cltise generaţiunea Unirii din Moldova*, Bucureşti, Tip. Convorbiri literare, 1919, *11—13 ;* 19. Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi, 393—396, 400—433 ;* 20. E. Lovinescu, *Gh. Asachi. Viaţa şi opera sa*, Bucureşti, Cartea românească, 1927, ed. 2, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1927 ; 21. Iorga, *Ist. lit. veacului al XVIII-lea*, *36, 43—47, 59—60, 70, 81 ;* 22. Negrescu, *Infl. slave*, II, *17—18 ;* 23. Haneş, *Stud. lit., 183—225 ;* 24. D. Caracostea. *Izvorul preromantic al lui G. Asachi*, Bucureşti, Socec, 1928 ; 25. G. Guţu, *Gh. Asachi şi traducerile din latineşte*, ORP, IV, 1928, 4 ; 26. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *171—187 ;* 27. Ramiro Ortiz, *Poezii italiene ale lui Asachi*, PIR, I, 1929, 2 ; 28. Claudio Isopescu, *Il poeta Giorgio Asachi in Italia*, Livorno, Raffaello Giusti, 1930 ; 29. Ramiro Ortiz, *Per la fortuna del Petrarca in Rumania (1783—1928)*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. V, 1930—1931 ; 30. D. Caracostea, *Un izvor preromantic al lui Asaki*, INI, *103—112 ;* 31. D. Pompeiu, *Din hîrtii vechi : Asachi şi firea limbei noastre*, INI, *343—344 ;* 32. Iorgu Iordan, *„Albina românească". Note pe marginea primului ei număr*, RCT, IV, 1930, 2 ; 33. Claudio Isopescu, *Un artista armeno dell '800 a Roma*, Roma, Leonardo da Vinci, 1932 ; 34. Alex. Lawrence, *Observaţiuni asupra unei elegii a lui Asachi*, VR, XXIV, 1932, 5—6 ; 35. Ramiro Ortiz, *Gheorghe Asachi e il petrarchismo rumeno*, în *Varia romanica*, Firenze, La Nuova Italia, 1932 ; 36. Al. Ciorănescu, *Italia în literatura românească*, RO, XII, 1932—1933, 2 ; 37. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *78—88 ;* 38. H. Dj. Siruni, *Gheorghe Asachi şi armenii*, ANI, I, 1936, noiembrie ; 39. Alexandru Marcu, *Torquato Tasso în romantica românească*, SI, III, 1936 ; 40. Alexandru Marcu, *Madame Blanchard şi Gh. Asachi la Roma*, SI, V, 1938 ; 41. Eufrosina Dvoicenco, *O satiră polonă imitată de Asachi şi Stamati*, RFR, V, 1938, 8 ; 42. D. Caracostea, *Le préromantisme de G. Asaki*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1940 ; 43. G. Zane, *O concurenţă tipografică şi o polemică literară între M. Kogălniceanu şi Gh. Asachi*, Bucureşti, Fundaţia culturală Mihail Kogălniceanu, 1941 ; 44. Nicolae V. Bidnei, *Activitatea dramatică a lui Gheorghe Asachi*, Botoşani, Saidman, 1941 ; 45. Călinescu, *Ist. lit., 96—111 ;* 46. Ion Chiriuc, *Trei nuvele istorice de G. Asaki şi cronicarii moldoveni*, CL, LXXIV, 1941, 5—6 ; 47. Gh. Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, I, Bucureşti, F.R.L.A., 1942, *47—55, 96—104, 110, 208—211, 234, 235, 236, 254—274, 280 ;* 48. Laetiţia Cartojan, *Legenda „Mama lui Ştefan cel Mare". D. Cantemir, izvorul baladelor din secolul al XIX-lea*, CEL, V, 1943 ; 49. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 18—28 ;* 50. G. T. Kirileanu, *Două scrisori ale lui Vodă Mihai Sturza din 1848—1849*, ACG, *301—306 ;* 51. Dan Berindei, *O scrisoare a lui Gheorghe Asachi din 1856*, ARR, X, 1945—1946 ; 52. Gh. I. Maxim, *Petrecerea artistului Gheorghe Asachi în Roma ottocentesca*, Mănăstirea Neamţ, 1947 ; 53. Popovici, *Studii*, II, *125—144, 153—156 ;* 54. Florica Cîmpan, *Despre algebra tipărită şi cea în manuscris a lui Gh. Asachi*, AUI, t. II, 1955, fasc. 1—2 ; 55. Al. Bistriţeanu, *G. Asachi şi folclorul*, LL, 1955 ; 56. Remus Niculescu, *Gh. Asachi şi începuturile litografiei în Moldova*, Bucureşti, E.A., 1955 ; 57. Augustin Z. N. Pop, *Un memoriu despre fabrica de hîrtie a lui Asachi*, SCB, I, 1955 ; 58. Florica Cîmpan, *Geometria şi trigonometria lui Gh. Asachi*, AUI, matematică-fizică-chimie, t. II, 1956, fasc. 1—2 ; 59. H. Blazian, *Gh. Asachi*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; 60. N. C. Enescu, *Contribuţia lui Gh. Asachi la rezolvarea problemei manualelor în şcolile naţionale din Moldova*, RPD, V, 1956, 10 ; 61. Şt. Bîrsănescu, *Gh. Asachi şi studiile sale la Universitatea din Lvov*, IL, VIII, 1957, 7 ; 62. N. C. Enescu, *Gh. Asachi ca pedagog*, DIPR, I, *145—223 ;* 63. Aurora Ilieş, *Gh. Asachi şi manuscrisele lui Budai-Deleanu*, SCB, II, 1957 ; 64. Valeria Osoianu, *Date noi cu privire la apariţia unor periodice ale lui Gh. Asachi*, SCB, II, 1957 ; 65. Iosif Pervain, *Extract din jurnalul unui călătoriu moldovean*, ST, VIII, 1957, 10 ; 66. N. A. Ursu, *Asachi, nu Donici*, IL, VIII, 1957, 11 ; 67. I. C. Chiţimia, *Adam Mickiewicz et l'écrivain roumain G. Asaki*, RSL, I, 1958 ; 68. G. Călinescu, *Gh. Asachi*, RITL, VIII, 1959, 1—2 ; 69. Al. Andronic şi I. Antohi, *Gh. Asachi şi unele probleme referitoare la introducerea învăţămîntului practic în Moldova*, RA, III, 1960, 1 ; 70. N. A. Ursu, *„Rimario moldavo", dicţionarul de rime al lui Gh. Asachi*, IL, XI, 1960, 12 ; 71. Valeriu Ciobanu, *Aspecte ale operei lui G. Asachi*, RITL, X, 1961, 4 ; 72. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *68—77, 218, 219, 222—227, 229—231, 514 ;* 73. N. A. Ursu, *Iniţialele A. D. şi paternitatea unor fabule*, IL, XII, 1961, 4 ; 74. Dina Căplescu, *Diferenţele lingvistice dintre cele două ediţii ale aritmeticii lui G. Asachi*, CIL, III, *137—150 ;* 75. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 141—166 ;* 76. N. C. Enescu, *Gheorghe Asachi organizatorul şcolilor naţionale din Moldova*, Bucureşti, E.D.P., 1962 ; 77. Gh. Ungureanu, *Gheorghe Asachi*, RA, VI, 1963, 2 ; 78. Pavel Chihaia, *Date noi în legătură cu activitatea lui G. Asachi în Italia*, SCIA, X, 1963, 2 ; 79. George Ivaşcu, *Asachi — reporter*, CNT, 1964, 39 ; 80. *Ist. gînd., 133—135 ;* 81. *Ist. teatr.*, I, *169—173, 218, 274, 275 ;* 82. Maria Marinescu-Himu, *Din izvoarele poeziei lui Gh. Asachi*, LL, X, 1965 ; 83. Mihaela Schiopu, *Aspecte ale recepţiei operei lui Dante în România*, RITL, XIV, 1965, 1 ; 84. Brădăţeanu, *Drama, 47—52 ;* 85. Brădăţeanu, *Ist. lit. dram.*, I, *66—70, 89—93, 220—222 ;* 86. Şerban Cioculescu, *Acum 150 de ani*, TTR, XI, 1966, 2 ; 87. F. Levit, *Gheorghe Asachi*, Chişinău, Cartea moldovenească, 1966 ; 88. Al. Alexianu, *Un model byronian al portretului Domniţei Ruxandra*, ATN, IV, 1967, 9 ; 89. Ion Nicola, *Gh. Asachi şi manuscrisele lui Ion Budai-Deleanu*, LL, XV, 1967 ; 90. E. Pahonţu, *Inceputurile vieţii artistice moderne în Moldova. Gh. Asachi şi Gh. Panaiteanu*, Bucureşti, Meridiane, 1967 ; 91. *Ist. lit.*, II, *354—372 ;* 92. I. Kara, *Din activitatea editorială a lui Gh. Asachi. Tipărituri în limbi străine*, MM, XLIV, 1968, 3—4 ; 93. Tomescu, *Ist. cărţii rom., 144—145 ;* 94. Gh. Ungureanu, *Gheorghe Asachi*, MI, II, 1968, 2 ; 95. Al. Andriescu, *Valorificarea limbii şi stilului vechilor texte româneşti (cronici, texte religioase etc.) în creaţia scriitorilor din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, SILL, I, *336—339 ;* 96. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *355—358, 368—369, 371, 372—373, 386, 387 ;* 97. V. Mîndra, *Gheorghe Asachi. 100 de ani de la moarte*, TTR, XIV, 1969, 11 ; 98. Seche, *Schiţă*, I, *98 ;* 99. N. A. Ursu, *O dramă istorică necunoscută a lui Gheorghe Asachi*, CRC, IV, 1969, 24 ; 100. Gh. Ungureanu, *Un manuscris necunoscut al poeziilor lui Gh. Asachi*, CRC, IV, 1969, 44 ; 101. Maria Protase, *În căutarea adevăratului Asachi*, TR, XII, 1969, 49 ; 102. Adrian Pricop, *Gh. Asachi. Documente*, CRC, IV, 1969, 51 ; 103. N. A. Ursu, *Crearea stilului ştiinţific*, SILL, I, *138, 147, 148 ;* 104. Gh. Ungureanu, *Figuri de arhivişti români : Gheorghe Asachi (1788—1869)*, Bucureşti, 1969 ; 105. Emil Diaconescu, *Gh. Asachi şi Transilvania*, CRC, V, 1970, 1 ; 106. George Sorescu, *Gh. Asachi*, Bucureşti, Minerva, 1970 ; 107. Trifu, *Cronica, 99, 103—106, 111, 113 ;* 108. Anghelescu, *Preromant. rom., 143—144, 155, 189, 200, 210—211, 214—215,*

219—220, 222, 257 ; 109. Gáldi, *Introd. ist. vers., 143—149 ;* 110. Mîndra, *Incursiuni, 24—33 ;* 111. Dumitru Negoescu, *Gheorghe Asachi. Asupra dramei „Turnul Butului"*, RITL, XX, 1971, 4 ; 112. Vîrgolici, *Comentarii, 47—49, 92—94 ;* 113. Păcurariu, *Clas. rom., 59—63 ;* 114. *Ist. filoz. rom.*, I. *179 ;* 115. Piru, *Varia*, I, *52—60 ;* 116. Cornea, *Originile, 320—343 ;* 117. Mircea Zaciu, *Asachi, cel „de nime iubit"*, VTRA, II, 1972, 9 ; 118. Mircea Zaciu, *Un român în Vezuviu*, VTRA, II, 1972, 10 ; 119. Mircea Zaciu, *„Obosit de admirare..."*, VTRA, II, 1972, 11 ; 120. G. Istrate, *Gh. Asachi, un mare necunoscut*, CRC, VIII, 1973, 24 ; 121. Mîndra, *Clasicism, 132—152 ;* 122. Tepelea—Bulgăr, *Momente, 158—165 ;* 123. N. A. Ursu, *Sursele italiene ale poeziei lui Gh. Asachi*, RL, VI, 1973, 17 ; 124. *[Acte, documente]*, DCM, I, *68—82 ;* 125. George Sorescu, *Manuscrisele lui Asachi*, TR, XVIII, 1974, 5 ; 126. Roxana Sorescu, *Metamorfoze ale liricii erotice*, STRS, *102—105 ;* 127. Mihaela Mancaș, *Structura narației în perioada romantică*, STRS, *187—189 ;* 128. Al. Bistrițeanu, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, București, Minerva, 1977, *107—153*.

A.S.

ASACHI, Lazăr (sau **Leon**) (c. 1750—1825, Iași), traducător. Numele de familie al lui **A.** a circulat și sub forma Isachievici sau Asachievici. Îmbrăcînd în 1820 rasa de călugăr, va primi numele monahal Leon. S-a presupus o origine transilvană ⟨5⟩ sau moldovenească ⟨7⟩ a lui **A.**, căruia i se atribuise și o puțin probabilă ascendență etnică armeană sau ruteană. Nu i se cunosc studiile, dar era un om învățat, cunoscător al mai multor limbi (rusă, polonă, franceză, germană). A fost făcut preot de mitropolitul Gavriil Callimachi și protopop al ținutului Herța. Aici s-a născut scriitorul și omul de cultură Gh. Asachi, primul copil al lui **A.** Ca preot militar al corpului de arnăuți moldovlahi, **A.** a luat parte la asediul și eliberarea Hotinului de sub turci. Cînd, în 1793, Hotinul este predat turcilor, el este numit preot al spitalului din Lvov. În 1803 **A.** se găsea la Iași, numit de Veniamin Costache protoprezbiter a toată Moldova. Pînă în anul morții a fost cel mai apropiat sfătuitor al mitropolitului, sprijinindu-i cu dăruire inițiativele culturale, traducerea și tipărirea de cărți în limba română, înființarea Seminarului de la Socola. Mitropolitul l-a folosit în diferite misiuni, în sudul Dunării și în Galiția. În 1820 l-a numit arhimandrit al Mitropoliei. Ca adept al mișcării eteriste ⟨7⟩, nu putea rămîne în Moldova după înăbușirea mișcării. L-a însoțit pe Veniamin Costache în pribegie, la Colincăuți.

A. considera că tălmăcirea în limba română numai a cărților bisericești nu ajunge, că „și din politicestile cărți o seamă sînt folositoare". În 1816 a tipărit o traducere din limba franceză, *Jucăria norocului sau Istorisirea pentru prințipul Menșcikov*, după cartea lui P. J.-B. Nougaret, apărută la Liège în 1773 ⟨11⟩. În istoria ridicării și căderii prințului, **A.** găsea numeroase pilde morale în spiritul învățăturii creștine. În 1819 avea gata pentru tipar traducerea integrală a *Nopților* lui Young. Probabil evenimentele anului 1819 (cînd a avut loc o revoltă împotriva domnitorului Scarlat Callimachi, la care a participat activ și **A.**) l-au împiedicat s-o tipărească. Traducerea a rămas în manuscris. Este prima tălmăcire a lui Young la noi. **A.** s-a folosit de versiunea franceză a lui Le Tourneur, cunoscută printr-un intermediar rusesc din 1806 ⟨2⟩. Este o traducere greoaie, de importanță strict documentară. **A.** a fost atras de accentele religioase ale scrierii. Tălmăcind, în 1821, *La Chaumière indienne* a lui Bernardin de Saint-Pierre, scriitor foarte gustat în epocă, **A.** vorbea despre „îndatorirea către sotietate" a traducătorului de a semăna „cîte un grăunte în țărna cea puțin lucrată" și despre „înalta chemare de a înainta luminarea patriei". În prefață sînt expuse idei interesante asupra limbii noastre (de „nobilă" origine latină, dar decăzută în împrejurările ostile ale istoriei), care trebuie ridicată prin cultură la „înălțimea înfloritoarelor sale surori". La sfîrșitul cărții, se adaugă un vocabular de „cuvinte ce ne lipsesc sau nu sînt legiuite a noastre", pe baza împrumuturilor din limba latină. Explicațiile date acestor cuvinte noi (abstract, didacticesc, enciclopedie, horizont) au savoarea limbajului, încă arhaic, al epocii. Chiar dacă nu înțelege întotdeauna spiritul originalului, sensul întoarcerii la natură și ironia cu care Bernardin de Saint-Pierre privește lumea savanților, **A.** văzînd totul prin prisma ortodoxismului, traducerea nu-și pierde meritele pe care i le conferă grija față de limbă și atitudinea patriotică a traducătorului.

— **Tr.** : P. J.-B. Nougaret, *Jucăria norocului sau Istorisirea pentru prințipul Menșcikov*, Iași, 1816 ; Bernardin de Saint-Pierre, *Bordeiul indienesc*, Iași, 1821. **Ms.** : Young, *Plîngerea sau Gîndurile cele de noapte a lui Iung pentru viață, moarte și pentru nemurire* (1819), B.A.R., ms. 1771.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *416—418 ;* 2. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 3. Nestor Camariano, *Primele traduceri din Bernardin de Saint-Pierre în literatura română*, ACG, *183—194 ;* 4. N. Pan, *O traducere de acum o sută de ani*, PRL, I, 1926 ; 5. E. Lovinescu, *Gheorghe Asachi*, București, Casa școalelor, 1927, *9—21 ;* 6. Margareta Ștefănescu, *Cărți rusești aflate în bibliotecile din Țările Române la începutul secolului al XIX-lea*, A, XL, 1933, 1—2 ; 7. N. Vornicescu, *Arhimandritul Leon Asachi. Relațiile sale cu Rusia și cu Austria în cursul anilor 1787—1821*, MM, XXXVIII, 1962, 3—4 ; 8. Eugenia Oprescu, *Bernardin de Saint-Pierre și abatele Prévost în România*, RITL, XVII, 1968, 1 ; 9. *Ist. lit.*, II, *354—355 ;* 10. George Sorescu, *Gh. Asachi*, București, Minerva, 1970, *5—26 ;* 11. N. A. Ursu, *Izvorul francez al unei traduceri a lui Lazăr Asachi*, CRC, XIII, 1978, 15.

S.C.

ASLAN, Edgar Theodor (3.II.1863 Iași — 2.XII.1908, București), scriitor. A urmat liceul la București, unde absolvă și Facultatea de drept, ocupîndu-se, în teza de licență, de *Adopțiunea în dreptul roman și român* (1901). I s-au publicat schițe, nuvele, prelucrări și traduceri în reviste și ziare cum sînt : „Convorbiri literare", „Peleșul", „Ateneul român", „România liberă", „Epoca", „Revista idealistă", „Constituționalul" și altele.

A. este un analist. prozele sale din volumele *Marieta și alte nuvele*, *Foc de paie* atestă o pătrundere psihologică nuanțată. Personajele lui sînt ființe obișnuite, chiar banale ; în viața lor, pentru un ochi mai puțin atent, nu intervine nimic senzațional. Dar înlăuntrul acestor existențe atît de puțin spectaculoase scriitorul dezvăluie stăruitor, și cu o anume discreție, suferințe, adevărate sau închipuite, pasiuni, cîteodată drame. În aparență atît de anonime, aceste personaje sînt, în fond, sau devin interesante prin reacția lor în fața unor întîmplări neașteptate, șocante, de mare cumpănă : un grav bolnav de tuberculoză, ca și muribund, cu trăiri exacerbate, care îl duc la nebunie și crimă, deși nimic nu părea să prevestească un asemenea final *(Pe patul morței)* ; o bătrînă prăbușită în decrepitudine fizică, amintindu-și deodată isprăvile tinereții ei furtunoase *(Pe gînduri)* ; un judecător de tribunal lovit de apoplexie, descoperind în criminalul compărut dinaintea-i pe propriul său fiu, lepădat demult *(La juați)*. Scriitorul se lasă rareori furat de senzațional, ca în această din urmă, melodramatică, po-

vestire. Narațiunile sale au o anume decență, o estompă, care le ferește de stridențe și excese. *Pasiune* e o bună scenă de gen, veridică, luată din mediul mahalalei ; simțămintele sînt aici puternice, cotropitoare, în vrăjmășie parcă, și scriitorul cunoaște bine acel limbaj specific, vulgar și colorat. Un arhivar, Jiribuță, al cărui singur vis este să fie decorat, amintește de eroii umili ai lui I. Al. Brătescu-Voinești. Scriitorul are și o bună intuiție a sufletului infantil *(Ce știa Bebe)*. Umorul, în aceste povestiri, e mai mult subînțeles, satira, de pildă, a credulității în dragoste ori a fragilității jurămintelor amoroase, fiind dozată cu oarecare subtilitate. *Fiica lui Radu-cel-Frumos* (1905) este un roman de aventuri, într-un cadru istoric real, populat de personaje care, cele mai multe, au existat aievea. Fără o deosebită inventivitate, **A.** este totuși un bun povestitor. El izbutește să insufle viață unei epoci pe care o cunoaște cum se cuvine, ficțiunea conlucrînd cu acribia documentară. Stilul are o patină de vechime, iar limba, îngrijită, plăcută, vădește cultură. Epicul, uneori trenant, e înviorat de frămîntările sufletești ale personajelor, scriitorul arătînd din nou o preferință pentru analiza psihologică. Mai convingătoare decît intriga sentimentală (pasiunea lui Ștefan pentru Voichița) apar scenele colective, cum sînt sfatul lui Ștefan cu boierii sau bătălia dintre otomani și moldoveni. În proză, scriitorul a tradus un volum de *Povești și legende* (1909) de Washington Irving.

Tragedia *Fernanda* (1887—1888), cu o versificație destul de sigură, dar cu o intrigă ciudată, surprinde, în tradiția teatrului clasic, zbuciumul lăuntric al eroinei, nevoită să-și jertfească dragostea în numele datoriei. Ca traducător, **A.** este inegal, dar nu lipsit de gust și pricepere. Preocuparea pentru calitatea literară a textelor nu e de căpetenie. Versiunile românești pe care le realizează sînt sortite scenei, de aici licențele pe care și le îngăduie, cît și facilitățile, uneori improprietățile, în expresie. A tradus *Oedip Rege* (1894) de Sofocle, după J. Lacroix, precum și *Oedip la Colona* (1905) și *Electra* (1896), *Medeea* (1907) de Euripide, după E. Legouvé, *Împricinații* (1901) de Racine, *Amphitryon, Tartuffe, Burghezul gentilom* de Molière. Alte traduceri sînt *Regele Lear* de Shakespeare (poate tot după un text francez), *Vinceneta* (1888) de P.-J. Barbier, *Philippa* și *Lăutarul din Cremona,* după Fr. Coppée, *Iertarea* de J. Lemaître, *Nebuniele amoroase* (1892) de J.-Fr. Regnard. De asemenea, *Griselidis sau Oglinda femeii credincioase,* mister în trei acte de A. Silvestre și E. Morand, *La corecțional* de G. Feydeau și M. Desvallières, *Frica de bucurie* de M-me Emile de Girardin, localizarea *Cîrceii* după M. Hennequin și G. Duval și altele, după E. Scribe, E. Legouvé, G. Nadaud. A realizat libretele la baletul *Ielele,* la opera *Fugarii,* a cărei muzică aparține lui G. Stephănescu, și la *Urgisitul,* cu muzica de Ionel Brătianu. Incidental, a făcut și publicistică, luînd atitudine, de pildă, în articolul *În chestiunea operei* („Literatură și artă română", 1902), în sprijinul teatrului liric românesc.

— *Fernanda,* PȘU, II. 1887, noiembrie-decembrie, II, 1888, ianuarie-februarie ; *Căsătoria în trei scene,* RML, VII, 1888, 10 ; *Ielele,* București, Gutenberg, 1892 ; *Foc de paie,* București, Tip. Basilescu, 1896 ; *Fiica lui Radu-cel-Frumos,* București, Eminescu, 1905 ; *Marieta și alte nuvele,* București, Alcalay. — **Tr. :** P.-J. Barbier, *Vinceneta,* București, Tip. Modernă, 1888 ; E. Delannoy, *Un domn veșnic întîrziat,* CSN, I, 1889, 15 ; J.-Fr. Regnard, *Nebuniele amoroase,* CL, XXVI, 1892, 4—5 ; Sofocle, *Oedip Rege,* București, Alcalay, [1894], *Electra,* CL, XXX, 1896, 9—11, *Oedip la Colona,* CL, XXXIX, 1905, 7—10 ; Euripide, *Ifigenia în Aulida,* LAR, V, 1900—1901, 8—12, *Medeea,* București, Tip. Baer, 1907 ; Racine, *Împricinații,* București, Tip. Lăzăreanu, 1901 ; Washington Irving, *Povești și legende,* București, Tip. Alcalay, 1909.

— **1.** Sphinx [D. D. Racoviță], *„Vinceneta",* RLB, XII, 1888, 3117 ; **2.** V. A. Urechia, *Sofocle, „Oedip rege". Traducere în versuri de Edgar Th. Aslan,* AAR, partea administrativă, t. XVIII, 1894—1895 ; **3.** Iorga, *O luptă,* II, *166* ; **4.** Predescu, *Encicl., 55* ; **5.** Șerban, *Racine, 126—131.*

F.F.

ASLAN, Theodor (c. 1836 — 13.I.1900, București), traducător. De profesie avocat, **A.** făcuse studii universitare la Paris. În țară, a fost aghiotant al domnitorului Al. I. Cuza. A mai îndeplinit și alte funcții, cum este aceea de bibliotecar și de diriginte al „Buletinului Ministerului Domeniilor" (1894). Teatrul îl pasionează și, în 1868—1869, activa la Iași în comitetul care administra Teatrul de la Copou. Înzestrat cu o frumoasă voce de bas, care îi permitea să apară în spectacole muzicale, **A.** făcuse și dovada unor însușiri actoricești, atît în reprezentațiile „Societății dilletante" (1870—1871), cît și în interpretarea rolului din piesa *Alexandru Lăpușneanu* de Samson Bodnărescu. Între anii 1871—1876 i s-a încredințat conducerea Teatrului Național din Iași. El purcede grabnic la împrospătarea trupei cu actori tineri, unii proveniți de la teatrul craiovean. Stimulat de Gh. Bengescu-Dabija, inaugurează o stagiune de operetă, cu care repurtează un mare succes de public. În rest, repertoriul teatrului era mai curînd minor (cuprinzînd multe melodrame, rău traduse). **A.** angajează o trupă franceză, ceea ce sporește nemulțumirea unora dintre actori. Cum și situația financiară devine precară, el se vede nevoit să renunțe la concesiunea teatrului. Fusese un director întreprinzător (în 1871—1872, de pildă, aduce din străinătate specialiști mașiniști și decoratori). Căsătorit cu Cleopatra Russo, sora scriitorului Alecu Russo, **A.** este și unchiul actorului Petre Sturdza.

Teatrul, pentru **A.,** este o „oglindă fidelă" a realității, un mijloc eficient și agreabil de a înrîuri moravurile. Într-un comentariu la o reprezentație cu piesa *Maria Tudor* de V. Hugo („Gazeta de Iași", 1867), el formulează explicit finalitatea operei dramatice : „a rușina pasiunile nedemne, a iscusi mintea, a forma caracterul". Judecînd mai în amănunțime interpretarea, se declara împotriva oricăror excese, pledînd pentru naturalețe. **A.** e un susținător al traducerilor, menite să compenseze lacunele din repertoriul original. A făcut el însuși operă de traducător. Astfel, a transpus *Lucreția Borgia* de V. Hugo, *Rabagas* de V. Sardou, *Mărirea și decăderea unui om politic,* după H. Monnier, *Faust,* „mare feerie fantastică", după A. D'Ennery, *Căsătoriile false* de Ed. Pailleron, *Viața din lume și viața de acasă* de Ph. Dumanoir (cuplete de Ed. Caudella), *Ziua albă* de E. Scribe, *Căminul* de Scribe și Mélesville, *Crima de la Favern* de Th. Barrière și L. Beauvallet, *Dracu la Sevila* de D. Hurtado de Mendoza, mai multe vodeviluri de E. Labiche, Delacour, A. Jolly, P.-B. Rosier, P. Siraudin, G. Vaez, Varin ș. a. A mai tradus libretele unor opere și operete : *Celesta* — A. Ghislanzoni, *Cavalleria rusticana* (sub titlul *Cavalerismul țărănesc)* — G. Targioni-Tozzetti și G. Menasci ș.a. Meritul acestor traduceri a fost îndeosebi acela al utilității imediate.

— *Maria Tudor, dramă în patru acte de Victor Hugo*, GZ, I, 1867, 5. — Tr. : [Autor neidentificat], *Coaliția*, Iași, Tip. Bermann, 1860 ; A. Ghislanzoni, *Celesta*, București, Tip. Gutenberg, 1891. Ms. : V. Hugo, *Lucreția Borgia* (1869), A.S.I., ms. 713 ; E. Labiche, *Trebuie oare spus ?* (1873), A.S.I., ms. 557, ms. 1121 ; [Autor neidentificat], *Marchiza* (1874), A.S.I., ms. 481 ; D. Hurtado de Mendoza, *Dracu la Sevila* (1884), A.S.I., ms. 881 ; A. D'Ennery, *Faust*, A.S.I., ms. 1350.

— 1. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *353—358, 364—368.*

F.F.

ASMODEU, revistă umoristică săptămînală, care a apărut între 14 martie și 30 septembrie 1871 și între 24 martie și 2 iunie 1874 la București. Deși nu există indicații precise asupra redactorului sau redactorilor, revista pare să facă parte din seria publicațiilor satirice ale lui N. T. Orășanu, semnatar al majorității colaborărilor, mai ales cu pseudonimul Nicor. Datoria unui jurnal umoristic, se arată în *Profesiunea de credință*, este de a înfiera viciile și ridicolul cu ajutorul rîsului. Săgețile satirice sînt îndreptate împotriva Palatului și a reacțiunii politice, țintele obișnuite ale lui N. T. Orășanu. Politicienii junimiști (P. P. Carp, Titu Maiorescu) și liberali (I. Ghica) sînt criticați pentru nuanțele antidemocratice ale politicii lor. Junimismul („noua direcție negruțiană în literatură") este, de asemenea, atacat. Revista are și o rubrică intitulată *Mofturi politice, sociale și de tot felul*, la care, probabil, a colaborat I. L. Caragiale, ca și la rubricile *Asmodii* și *Cronica.*

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *55* ; 2. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2.

R.Z.

ASOCIAȚIA LITERARĂ A ROMÂNIEI, societate literară înființată la București în 1845, în scopul încurajării literaturii naționale. Procesul verbal de constituire, datat 14 februarie și alcătuit de N. Bălcescu, a fost iscălit de I. Ghica, D. Brătianu, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, I. Em. Florescu, C. Bolliac, Șt. Golescu, C. G. Filipescu, I. Voinescu II, Al. G. Golescu, A. T. Laurian, care pot fi considerați membri întemeietori. Societatea a luat naștere din inițiativa cercurilor revoluționare muntene. Se pare că la adăpostul ei activa și asociația politică secretă „Frăția". Organizarea asociației a fost pregătită îndelung, atît prin încercarea de constituire a unei Societăți literare în 1836, cu aproape aceiași membri, cît și prin întruniri sporadice anterioare anului 1845. În asociație nu a fost acceptat, deși se pare că la unele lucrări pregătitoare a participat, I. Heliade-Rădulescu. Din Moldova au fost invitați să participe C. Negruzzi, V. Alecsandri, C. Negri și Gh. Asachi, iar din Transilvania — G. Barițiu, T. Cipariu și P. Vasici. În 1846, sînt cooptați ca membri Iancu Văcărescu, R. Rosetti, C. N. Brăiloiu, I. Voinescu I, Gr. Alexandrescu, iar în 1847, Florian Aaron, I. D. Negulici, P. Poenaru, C. Moroiu, Șt. Ferechide, I. A. Filipescu. În 1847, asociația și-a reorganizat structura și, probabil, pentru a se pune la adăpost de orice suspiciuni, a acceptat patronajul domnitorului Gh. Bibescu.

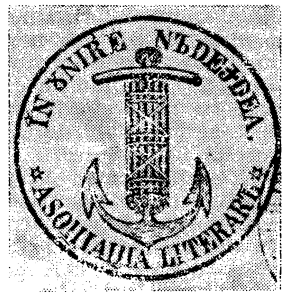

Emblema Asociației literare a României

A. l. a R. și-a propus să înlesnească tipărirea de cărți în limba română, încurajînd astfel activitatea autorilor originali și a traducătorilor. S-a cumpărat și o tipografie, vîndută apoi lui C. A. Rosetti și E. Winterhalder, care au imprimat unele din tipăriturile societății. Au apărut astfel, cu sprijinul societății, volume de poezii de D. Bolintineanu și I. Văcărescu, *Meropa* de Voltaire, în traducerea lui Gr. Alexandrescu, un manual școlar *(Prietenul tinerimii)* tradus de C. A. Rosetti și E. Winterhalder. Se plănuia tălmăcirea unor scrieri de A. G. Baumgarten, C. Beccaria, S. Pellico. Au fost sprijiniți bănește, pentru a putea traduce, R. Rosetti, I. Brezoianu, N. D. Racoviță și, pentru scrieri originale, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, I. Ghica, Șt. Golescu, C. Bălcescu. Asociația este cea dintîi încercare la noi de organizare a retribuirii scriitorilor și traducătorilor, fiind un pas important pe calea profesionalizării acestor două îndeletniciri.

În întrunirile asociației s-a discutat problema înlocuirii alfabetului chirilic cu alfabetul latin, unii membri scriind numai cu litere latine. În 1847, sub patronajul asociației, în mod deosebit al lui I. Ghica, apare publicația „Album științific și literar", concepută ca o continuare a „Propășirii".

A. l. a R., cunoscută uneori și sub denumirea de „Asociația pentru înaintarea literaturii", a fost un însemnat mijloc de creare a unui spirit literar unitar în Țara Românească, Moldova și Transilvania, contribuind totodată și la pregătirea atmosferei revoluționare dinainte de 1848.

— 1. *Statutele Asoțiației literare a României*, ANPR, I, *44—61* ; 2. G. Barițiu, *Pentru literatori*, FMIL, VII, 1844, 8 ; 3. Vintilă C. A. Rosetti, *Amintiri literare-istorico-politice. Societatea literară din 1845*, RLR, I, 1893, 1—14 ; 4. Haneș, *Stud. cercet., 8—9* ; 5. N. Iorga, *O societate literară uitată*, RI, XXIII, 1938, 7—9 ; 6. D. Păcurariu, *Precizări și date noi despre Asociația literară*, GL, X, 1963, 37 ; 7. Pompiliu Teodor, *George Barit și Principatele Române pînă la 1848*, AII, VI, 1963 ; 8. Piru, *Ist. lit.*, II, *362* ; 9. Bodea, *Lupta românilor, 54—63, 73—77* ; 10. *Ist. lit.*, II, *248—249.*

D.M.

ASTRA (Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român), organizație culturală întemeiată la Sibiu, în 1861. Printr-un program larg de preocupări și înfăptuiri culturale, sociale și economice, societatea s-a orientat constant către afirmarea națională și întărirea solidarității românilor din Transilvania. Ideea unei forme de manifestare organizată a mișcării culturale din Transilvania era mai veche, pornind din tradiția Școlii ardelene. Astfel, încă în programul revoluției de la 1848 fusese înscris deziderатul unei „academii" române, optîndu-se ulterior pentru o „academie de drepturi", proiect susținut prin numeroase acțiuni de I. Maiorescu, Simion Bărnuțiu ș. a., care au încercat, fără rezultat, să realizeze o instituție de învățămînt superior în Transilvania. Proiectul unei societăți literare și culturale, cu un program de stimulare, coordonare și popularizare a preocupărilor de limbă, literatură și cultură română a avut însă, de la început, o audiență mai largă între cărturarii din Transilvania, fiind considerat mai adecvat con-

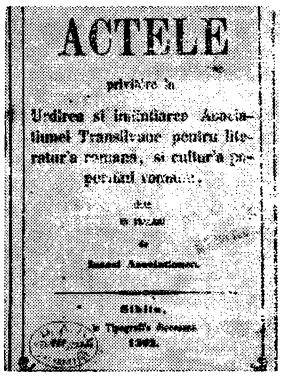
ACTELE

privitore la

Ordirea și înființarea Asociațiunei Transilvane pentru literatura romană, și cultur'a poporului român.

Sibiiu,

1862.

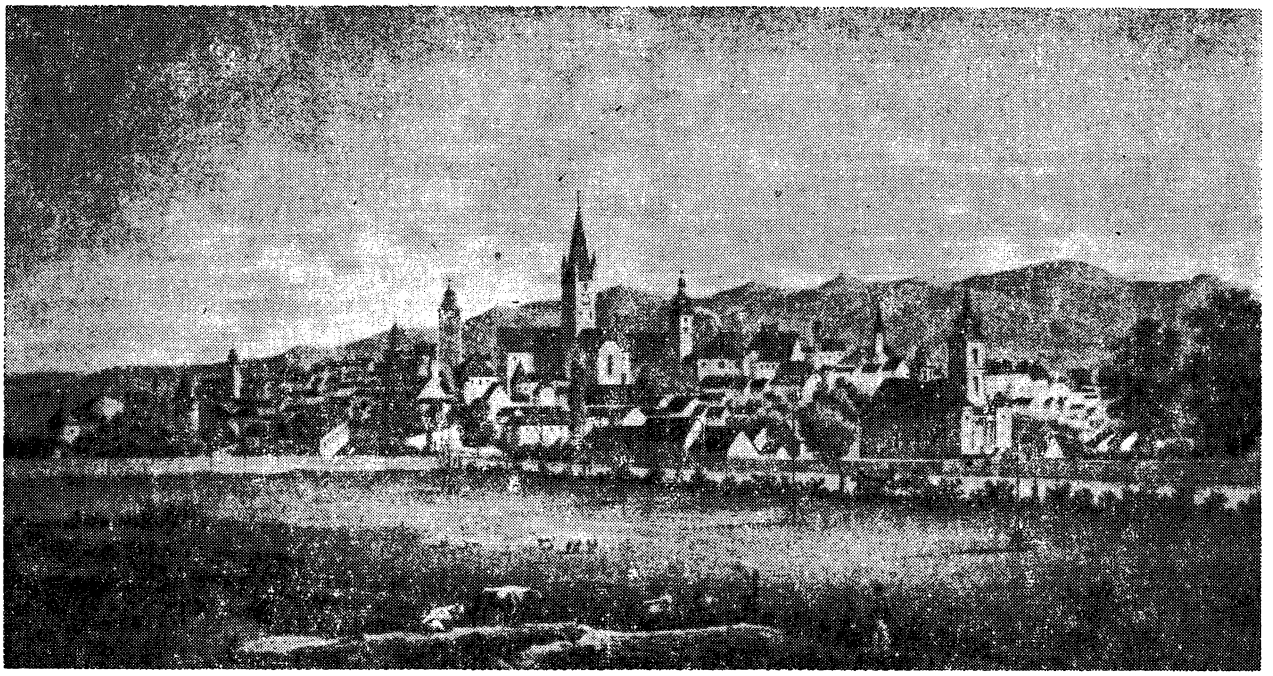

Orașul Sibiu în secolul al XIX-lea

diţiilor existente. În martie 1860, Ioan Puşcariu lansa un apel pentru o astfel de asociaţie, arătînd posibilităţile şi mijloacele ei de realizare. În acelaşi an, în luna mai, un număr mare de cărturari adresau guvernatorului Transilvaniei o petiţie prin care solicitau aprobarea unei adunări de constituire, care să discute statutele şi să definitiveze forma de organizare a viitoarei asociaţii. La elaborarea statutelor au lucrat G. Bariţiu, I. Puşcariu, T. Cipariu şi A. Şaguna. Acestea odată aprobate prin rezoluţia din 6 septembrie, la 23 octombrie 1861, la Sibiu, se ţine şedinţa de inaugurare. Primul preşedinte a fost episcopul A. Şaguna, vicepreşedinte — T. Cipariu, iar secretar, G. Bariţiu. Ca preşedinţi ai asociaţiei au fost, apoi, de-a lungul anilor, Vasile L. Pop, Iacob Bologa, T. Cipariu, G. Bariţiu, I. M. Moldovanu, Al. Mocioni, Iosif Sterca Şuluţiu, A. Bârseanu, V. Goldiş, Iuliu Moldovanu. Prin structura ei organizatorică, asociaţia a primit printre membrii ei, alături de românii din Transilvania, împărţiţi, din 1870, pe „despărţăminte", şi reprezentanţi ai vieţii intelectuale din Banat, Crişana, Maramureş şi din celelalte provincii româneşti. De la început, însă, s-a urmărit extinderea colaborării, prin înscrierea, ca membri onorifici, a unor cărturari de peste munţi (C. Hurmuzachi, A. I. Odobescu, C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, Gh. Sion ş.a.). La adunările generale ale asociaţiei participau de asemenea invitaţi din toate părţile locuite de români. Programul constituia o chemare la conştiinţa de sine a neamului, la demnitate şi unitate naţională, la „înaintarea" prin intermediul culturii, prin studiu, elaborare şi editare de opere, prin instituirea de premii şi stipendii pentru ştiinţă şi artă. Anexate la statute, propunerile lui Bariţiu indicau mai concret şi cu spirit mai cuprinzător obiectivele şi mijloacele asociaţiei. El arăta necesitatea studierii culturii materiale şi spirituale a românilor, trebuinţa studiilor istorice, a informaţiilor culese prin călătorii, nevoia de studii şi colecţii etnografice, folclorice, de lucrări despre starea sănătăţii poporului, despre cunoştinţele medicale, botanice, în strînsă legătură cu credinţele şi ştiinţa populară, cerea răspîndirea cunoştinţelor de agricultură, horticultură, silvicultură, avicultură etc. Tot propunerii lui Bariţiu se datorează hotărîrea de a se procura şi edita manuscrisele lui Samuil Micu şi Gheorghe Şincai. La a doua adunare generală a asociaţiei, la Braşov, în 1862, s-a proiectat înfiinţarea a trei secţii, constituite însă abia în 1877 : filologică, condusă de Cipariu, istorică, condusă de Bariţiu, şi de ştiinţe fizico-naturale, al cărei preşedinte fusese numit Pavel Vasici. Prin reorganizarea din 1900, s-au adăugat alte două secţii (şcolară şi economică), iar în 1924 şi 1928 numărul lor creşte şi se produc multe alte modificări, întrucît după Unirea din 1918 împrejurările erau fundamental schimbate. Deziderate formulate în 1862 tindeau către stabilirea unei ortografii unice şi adoptarea alfabetului latin, către unificarea limbii şi editarea unui dicţionar, idei ce vor fi preluate de Societatea Literară Română (Academia Română), la Bucureşti, unde cărturarii ardeleni vor contribui şi la realizarea lor. Valoroase se dovedeau şi alte propuneri, exprimate tot în 1862 : înfiinţarea unei biblioteci de carte veche românească (Cipariu), crearea unei catedre de estetică pentru cultivarea artelor plastice (Bariţiu), editarea unei lucrări despre familiile nobile româneşti din Transilvania (Ioan Puşcariu care, dealtfel, a şi scris-o, mai tîrziu). În 1862 au fost premiate poeziile lui A. Mureşanu şi s-a mărit fondul stipendiilor pentru studenţi şi elevi. Dar activitatea asociaţiei, prin forma ei instituţională, mereu revăzută, îmbunătăţită, şi mai ales datorită contextului general, a avut mai mult un caracter de popularizare, de luminare, îndrumare şi susţinere a celor mai diferite manifestări ale vieţii sociale, economice şi culturale. Societatea a avut la dispoziţie reviste proprii : „Transilvania" (1868—1945), „Ţara noastră", scoasă de Octavian Goga în 1907, o editură, colecţii precum „Biblioteca populară", „Biblioteca tineretului" şi o colecţie de nivel superior, pentru specialişti. În „Biblioteca populară" au apărut lucrări literare des-

tinate cititorilor de la sate, printre care şi opere ale lui V. Alecsandri, P. Ispirescu, I. Creangă, I. Pop-Reteganul, P. Dulfu, G. Coşbuc, I. Slavici, O. Goga, I. Agârbiceanu, precum şi numeroase biografii ale oamenilor de seamă, monografii istorice, broşuri de îndrumare practică, calendare etc. O structură asemănătoare avea şi „Biblioteca tineretului". Cu fondurile şi sub egida asociaţiei a fost lucrată din 1895 *Enciclopedia română*, apărută la Sibiu, în trei volume (1898—1904), coordonată de Corneliu Diaconovici, realizare a unui mare număr de cărturari. Un rol deosebit l-au avut adunările generale, prilejuri de reîntărire a ideii de unitate naţională. Prin disertaţii şi conferinţe se marcase de la început utilitatea valorificării preocupărilor filologice şi istorico-literare (T. Cipariu, *Despre ortografia şi principiul etimologic* — 1866, Iosif Hodoş, *Istoria literaturii italiene* — 1866, Justin Popfiu, *O privire fugitivă peste literatura română şi lipsa unei istorii critice a literaturii române* — 1867). Unitatea de viaţă materială şi spirituală s-a manifestat de asemenea prin organizarea de prelegeri populare, de conferinţe cu subiecte diverse — printre ele şi multe literare sau de istorie naţională — de serbări, reuniuni, expoziţii etnografice, industriale şi agricole. Din primii ani, s-au întemeiat o bibliotecă centrală la Sibiu şi numeroase biblioteci la sate. Cel dintîi bibliotecar a fost Visarion Roman, iar după el, între alţii, H. Petra-Petrescu, N. Togan, O. Goga. O altă realizare a asociaţiei este muzeul de la Sibiu, inaugurat în 1905, în cadrul Palatului Asociaţiei, care mai cuprindea biblioteca, birourile editurii, săli de conferinţe. Cum era firesc, prin orientarea ei iluministă, societatea a întemeiat şi sprijinit multe şcoli, printre care şi Şcoala civilă de fete din Sibiu, a editat manuale, a iniţiat cursuri de alfabetizare şi propagare a cunoştinţelor ştiinţifice. Din fondurile asociaţiei au primit burse generaţii de elevi şi studenţi, între ei aflîndu-se G. Bogdan-Duică, Victor Babeş, I. Lupaş, O. Goga, I. U. Soricu, A. Cotruş, I. Haţieganu, V. Bologa ş. a. Prin toate aceste preocupări şi acţiuni, asociaţia a fost o instituţie reprezentativă a vieţii ardelene, cu un rol însemnat în menţinerea unităţii naţionale, dincolo de deosebirile confesionale şi de stratificare socială, pregătind emanciparea politică şi Unirea din 1918.

— 1. *Actele privitoare la urzirea şi înfiinţarea Asociaţiunei transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român*, Sibiu, Tip. Diecezană, 1862 ; 2. E. Brote, *O privire asupra activităţii Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român, de la înfiinţarea ei pînă la a XIV-a adunare generală*, FTR, I, 1876, 13—19 ;3. Odobescu, *Opere*, II, *237—255* ; 4. George Barițiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei*, III, Sibiu, Tip. Krafft, 1891, *passim* ; 5. *Encicl. rom.*, I, *293* ; 6. Andrei Bârseanu, *La jubileul de cincizeci de ani al „Asociaţiunii"*, LU, IX, 1910, 15—16 ; 7. *[Astra]*, T, XLII, 1911, 4 (număr jubiliar) ; 8. *Serbările de la Blaj. 1911. O pagină din istoria noastră culturală*, Blaj, Tip. Seminarului ; 9. I. Lupaş, *Andrei Şaguna şi conducătorii „Asociaţiunii transilvane" (1861—1922)*, Bucureşti, Cartea românească, 1922 ; 10. Victor Lazăr, *Asociaţiunea „Astra"* (1931), B.A.R., ms. A 2098 ; 11. *[Astra]*, T, LXVII, 1936, 4 (număr jubiliar) ; 12. Al. Dima, *Orientările ideologice ale „Asociaţiunii"*, PLI, IV, 1937, 11 ; 13. Vasile Netea, *Sub stindardul „Astrei"*, Cluj, Studio, 1939 ; 14. Gheorghe Dragoş, *Contribuţia „Astrei" la propăşirea noastră economică*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943 ; 15. Ştefan Manciulea, *Timotei Cipariu şi „Astra"*, Blaj, Tip. Seminarului, 1943 ; 16. Emanoil Bucuţa, *Pietre de vad*, III, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943, *413—421* ; 17. Eugen Hulea, *Astra. Istoric, organizare, activitate, statute şi regulamente*, Sibiu, Astra, 1944 ; 18. G. Preda, *Activitatea „Astrei" în 25 de ani de la Unire (1918—1943)*, Sibiu, Astra, 1944 ; 19. Gelu Neamţu, *Din corespondenţa lui Timotei Cipariu cu George Barițiu referitoare la editarea unui organ de presă al „Astrei"*, AMN, IV, 1967 ; 20. Curticăpeanu, *Mişc. cult.*, *59—139* ; 21. *Centenarul revistei „Transilvania"*, Sibiu, 1969, *passim* ; 22. V. Netea, *Proiectele de statut ale „Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român"*, RMZ, 1970, 3 ; 23. Corneliu Dragoman, *Teatrul în conceptul de culturalizare al Astrei*, T, III, 1974, 4 ; 24. Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea naţională (1848—1881)*, Bucureşti, E. Ş., 1974, *261—277, passim*.

G. D.

ATENEUL ROMÂN, revistă literară şi ştiinţifică, apărută la Iaşi de la 15 septembrie 1860 pînă în decembrie 1861, mai întîi săptămînal şi, din mai 1861, lunar. Revista se vrea, în ansamblul preocupărilor ei, un „tablou fidel al societăţii româneşti de acum", o încercare de a contribui la „luminarea naţiei şi progresul literelor române". Va publica — anunţa la apariţie — „tratate" de ştiinţă, cursuri de istoria literaturii române, un „curier" ştiinţific, altul artistic şi literar, acte oficiale ale şcolii române, beletristică. Cercul redactorilor, mai toţi profesori (G. Mîrzescu, I. Strat, I. Missail, Z. Columb), era dominat de V. Alexandrescu (V. A. Urechia), căruia i se datoresc cele mai multe dintre colaborări (nesemnate sau apărute sub iniţialele V. şi V. A.). De la 20 februarie 1861, el este singurul redactor al revistei, acum organul unei societăţi literare, artistice, ştiinţifice. V. A. Urechia publică aici, în mai multe numere, fragmente din cursul său de literatură română *(Schiţări de literatură română)*, sub titlul *Poezia*. Sprijinindu-se pe bogate citate din Aristotel, Tacit, Platon, Sofocle, Bossuet, Lamartine, el încearcă să definească specificul poeziei, raporturile ei cu filozofia, istoria, ştiinţa şi să determine caracterele generale ale poeziei române. Spirit pedant, cu ambiţia preciziei ştiinţifice, Urechia închide într-o clasificare discutabilă producţia poetică românească, caracterizează diversele ei etape de evoluţie. Faţă de didacticismul aprecierilor se remarcă bogăţia citatelor din poezia populară şi trimiterile comparatiste la poezia populară a lumii latine, franceze şi italiene. Alături de o cercetare mai dezvoltată asupra fabulei *(Fabuliştii români)*, de un studiu intitulat *Pasiunile şi simţimintele la românii vechi şi moderni* şi de altul consacrat teatrului popular *(Irozii)*, V. A. Urechia susţinea *Curierul literar* cu recenzii la scrierile lui V. Alecsandri *(Rusaliile în satul lui Cremine, Lipitorile satelor)*, Al. Pelimon, A. T. Laurian, I. Missail, probabil şi rubrica *Bele-arte*, unde apar informaţii în legătură cu primele manifestări ale picturii la noi, cronici ale spectacolelor operei italiene. Cronica ştiinţifică aduce informaţii de epocă. Mai solide, prin colaborările lui B. P. Hasdeu, sînt preocupările de istorie ale revistei. Hasdeu publică în **A. r.** studii asupra scriitorilor care se ocupaseră de viaţa românilor în trecut : *Ştefan Raicevich, Spiridon Palauzov*, o disertaţie despre Luca Stroici, publică un *Chronicon Putnense* şi documente constatînd autonomia politică a României. Al. Papadopol-Calimah se ocupă de *Originile censului şi legile agrare la români*, I. Missail dă un studiu asupra Unirii. Revista a publicat descrieri ale unor cărţi rare *(Critil şi Andronius, Prologul tuturor sînţilor* de mitropolitul Dosoftei), acte oficiale. Literatura beletristică este prezentă prin producţiile minore ale lui Romulus Scriban, încă elev, apoi student la Torino, debutant în **A. r.**, versificînd prolix în *O noapte pe malul Dunării*, I. Ianov, cu *Strofe la deschiderea Universităţii din Iaşi*, D. Ralet, Gh. Tăutu, Gh. Sion înscriindu-se, cu *La români, 24 ianuarie 1861, Domnul şi ţara*, în sfera poeziei patriotice. Au mai colaborat cu versuri B. P. Hasdeu, Th. Şerbănescu, I. V. Adrian, Gh. Nichitachi, fabulist pe urmele lui Al. Donici — căruia i se publică de asemenea o fabulă. V. Pogor traduce din Anacreon, P.-J. Cantel, P. Dupont. Traducerile nesemnate din satirele lui Juvenal aparţin lui V. A. Urechia, care tălmăceşte şi comentează aici şi fragmente din *De rerum natura* a lui Lucreţiu.

— 1. *[Articol-program]*, ATR, I, 1860, 1, reed. în PLR, I, *182—183* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *299—300* ; 3. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *56*.

S.C.

ATENEUL ROMÂN, revistă culturală şi literară, cu apariţie lunară, editată la Bucureşti de la 15 ianuarie 1894 pînă la 14 decembrie 1895. **A. r.** continua, sub direcţia lui T. G. Djuvara, la un interval de 25 de ani, periodicul „Atheneul român", apărut între 1866—1869. În articolul-program intitulat *Ateneul român. Precuvîntare,* C. Esarcu reamintea cititorilor vechea revistă şi realizările acesteia, subliniind faptul că noua publicaţie ţintea, de asemenea, „să instruiască şi să moralizeze poporul", pentru „a crea în ţară un curent educativ". În al doilea rînd, noul **A. r.** urmărea să ofere publicului opere originale şi „transcendente", intenţionînd să publice, în acest scop, scriitori cunoscuţi, dar şi debutanţi. Programul schiţat conţine, comparat cu cel din 1866, şi cîteva elemente noi. Mai întîi, o pronunţată nuanţă naţională. „Piatra angulară" a revistei trebuia să fie „amorul naţionalităţii române", „infiltrarea lui în toate fibrele româneşti". Apoi, se arăta interes, aproape în spiritul „Contemporanului", pentru emanciparea femeii şi, în sfîrşit, se dădea o mare atenţie laturii estetice a educaţiei şi culturii.

A. r. nu a reuşit să joace, în cîmpul literaturii române, un rol corespunzător cu ambiţiile redactorilor. În acelaşi timp, ideile şi intenţiile literare nu erau formulate clar, într-o epocă de serioase frămîntări şi polemici ideologice sau estetice, în care orice scriitor se vedea obligat să adopte o poziţie limpede, să se alăture unei reviste sau unui cerc literar. Cu versuri au colaborat Th. Şerbănescu, Al. Vlahuţă, Duiliu Zamfirescu, Th. M. Stoenescu, D. C. Ollănescu-Ascanio, H. G. Lecca şi T. G. Djuvara (sub pseudonimul T. Ezneanu). Th. Şerbănescu traducea poezii din H. Heine şi Ada Negri, D. Zamfirescu, din Leopardi şi Carducci, T. G. Djuvara, din Heine, Ascanio dădea şi o nuvelă de mari proporţii, *Gilla,* Ciru Oeconomu publica romanul istoric, din vremea Imperiului bizantin, *Răzbunarea lui Anastase,* iar D. Zamfirescu, realistele însemnări de călătorie *În carantină,* străbătute de o subtilă ironie. Cu un vodevil intitulat *În pragul scenei* colabora I. D. Malla. Scarlat I. Ghica traduce şi publică în **A. r.** tragedia *Iuliu Cesar* a lui Shakespeare. Un fragment din studiul monografic despre V. Alecsandri de N. Petraşcu apărea la rubrica *Litere,* alături de studii şi articole de L. Bachelin (despre literatura populară), A. Demetriescu, T. G. Djuvara, profesorul botoşănean N. Răutu *(Satira literară la români),* L. Şăineanu *(Din basmele românilor),* Gh. Adamescu *(Viaţa militară în poezia poporului român).* N. Ionescu, V. A. Urechia, N. Kretzulescu şi G. I. Ionnescu-Gion participau cu lucrări ştiinţifice dedicate unor probleme de istorie. Se publică testamentul lui N. Bălcescu, inedit pînă atunci, o scrisoare a lui M. Kogălniceanu, de asemenea inedită, adresată în 1837 lui Gh. Asachi. Atenţia dată folclorului arată că în redacţia revistei se preţuia rolul pe care literatura populară l-a jucat în viaţa spirituală a poporului român. În afară de articolele despre folclor semnalate se mai publicau şi cîteva recenzii, printre altele la volumul *Poezii populare din Transilvania* (1893), al lui I. G. Bibicescu şi la *Alte basme* (1893), culegere alcătuită de D. Stăncescu. Recenzia la cartea lui Bibicescu sublinia valoarea estetică a literaturii populare, precum şi aspectul educativ şi patriotic al culegerii folclorului. Dintre cărţile apărute atunci erau recenzate şi *Isprăvile lui Păcală* de P. Dulfu, nuvela *Ion al Marandei* a socialistului Panaite Zosîn, poeziile publicate în 1893 la Brăila de H. Rănişteanu (H. Rheinstein), epigramele lui Radu D. Rosetti (1894), *Iubita* (1895) de Tr. Demetrescu, *Rustice* de N. G. Rădulescu-Niger (1893) ş. a.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *56* ; 2. Rodica Florea, *„Ateneul român" (1894—1895)*, RLRO, *158—175*.

R.Z.

ATHENEUL, revistă culturală şi literară din care au apărut treizeci de numere, la Galaţi, între 1 ianuarie şi 31 iulie 1884. Iniţiatorul şi redactorul publicaţiei, învăţătorul Gr. Petrovanu, nu urmărea să facă din **A.** un difuzor de literatură originală, ci să trezească interesul tineretului pentru lecturile bune, instructive. Semnalînd, în articolul *Cîteva cuvinte,* predilecţia pentru scrierile frivole, în limbi străine sau traduse într-o „limbă plină de barbarisme", care „strică limba şi lăţesc cangrena morală a societăţii noastre", Gr. Petrovanu îşi propunea să militeze pentru îmbunătăţirea moravurilor şi a obiceiurilor politice, pentru cultivarea limbii şi pentru a atrage cititorii către o literatură corespunzătoare sub raport etic şi estetic. S-au publicat şi multe încercări literare ale poeţilor gălăţeni. Lista versificatorilor care au colaborat la **A.** cuprinde pe A. Antoniady, C. Camiliu, C. Constantinescu, Antache Ionescu, N. B. Muntenescu, G. Rarincescu şi G. Veveriţă. C. Constantinescu şi A. Antoniady erau şi autorii unor naive poeme în proză, iar ultimul mai tipăreşte o nuvelă pesimistă, sumbră. Dintre scriitorii consacraţi, cel mai frecvent publicat era V. Alecsandri. De o popularitate aproape egală se bucura D. Petrino, ale cărui versuri erau reproduse, probabil, din volumul *Lumine şi umbre* (1870). Gr. Petrovanu şi C. Camiliu aveau şi veleităţi de critici literari. Primul, într-un studiu cam didactic, dar deosebit de informat, consacrat fabulei, urmărea istoria speciei în Antichitate şi în clasicismul francez. Articolul *Fabula „Curcile" de V. Alecsandri,* al celui de-al doilea, pleca de la analiza fabulei cu acest titlu, pentru a încerca să stabilească locul pe care poetul îl ocupă în literatura română. Trăsătura dominantă a poeziei lui Alecsandri ar fi fost duioşia ; simţul naturii şi observaţia socială erau celelalte elemente principale care caracterizau literatura lui V. Alecsandri. S-au făcut traduceri din *Istoria naturală* a lui Buffon, din Voltaire *(Istoria lui Carol al XII-lea),* din scrierile lui Fénelon şi Marmontel, din versurile lui Lamartine. Lui Goethe i se dă o atenţie deosebită, iar traducătorul său, A. Antoniady, dovedeşte posibilităţi mult mai mari decît în încercările sale literare originale. S-au mai tradus o parte din fabulele lui Esop şi cîteva fragmente din scrierile ştiinţifice ale lui L. Büchner.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *56*.

R.Z.

ATHENEUL ROMÂN, revistă culturală şi literară care a apărut la Bucureşti, între 1 iunie 1866 şi august 1869, la început o dată pe lună, apoi neregulat. A fost organul societăţii pentru construirea Ateneului Român şi era condusă de C. Esarcu. Din comitetul de redacţie făceau parte V. A. Urechia şi C. I. Stăncescu. Rubricile erau intitulate *Programul conferinţelor Ateneului, Cronica Ateneului, Educaţiune — instrucţiune, Belle-arte* şi *Maxime.* Se publicau şi lucrări literare originale sau traduceri. Scopul revistei, enunţat în mai multe articole editoriale, era acela de a participa la instruirea poporului şi la îmbunătăţirea moravurilor, prin publicistică şi conferinţe care să difuzeze cunoştinţe ştiinţifice şi filozofice.

Spre deosebire de alte reviste ale timpului, care tipăreau, de cele mai multe ori, reproduceri din literatura scriitorilor consacraţi şi rar scrieri inedite, **A. r.** a obţinut versuri noi de la poeţi ca D. Bolintineanu, G. Creţeanu, N. Nicoleanu şi Gh. Sion. Lui C. Stamati i s-au reprodus poezii din volumul *Muza românească* (1868), iar I. Heliade-Rădulescu şi-a republicat aici multe din versurile şi articolele critice mai vechi. Revista obişnuia să colaboreze direct cu autorii, încercînd să-i grupeze în jurul ei, după modelul „Convorbirilor literare". Această iniţiativă nu a avut rezultatul aşteptat, pe de o parte din cauză că **A. r.** nu punea în circulaţie un program ideologic şi literar care să fi avut darul de a atrage scriitorii şi pe de altă parte pentru că nici unul dintre membrii comitetului de redacţie nu întrunea calităţile corifeilor junimişti. B. P. Hasdeu şi-a tipărit în **A. r.** cîteva studii istorice, iar G. Missail un amplu articol despre datini, moravuri şi despre literatura folclorică şi un altul în care analiza muzica populară. În afară de cronici plastice, C. Esarcu a mai scris şi interesante comentarii la spectacolele Teatrului Naţional din Bucureşti, prilej pentru a discuta menirea primei instituţii scenice româneşti şi structura repertoriului dramatic. Tot de situaţia teatrului românesc se ocupa şi Şt. Vellescu, într-o conferinţă ţinută la Ateneul Român şi publicată, după aceea, în **A. r.** Pentru Vellescu, la fel ca şi pentru Esarcu, teatrul era un principal factor de acţiune socială şi culturală. De aceea, el protesta împotriva acelora care, din necesităţi de rentabilitate, produceau degradarea repertoriului şi degenerarea bunului gust. Şt. Vellescu semnala, printre primii, influenţa negativă pe care „drama de bulevard" o are asupra moravurilor. În acelaşi timp, remarca şi situaţia dramaturgiei autohtone, obligată să abandoneze subiectele naţionale şi să imite modelele străine pentru a rezista concurenţei. Teatrul românesc, scria Vellescu, trebuie să devină un instrument de cultură şi educaţie, care să se adreseze tuturor claselor sociale şi care să trezească în conştiinţele spectatorilor cele mai frumoase sentimente patriotice şi iubirea de libertate. Alte articole de critică literară au publicat V. A. Urechia şi C. Aristia. Tot în **A. r.**, Aristia a tipărit şi mai multe fragmente din traducerea *Iliadei* de Homer.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 56* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *32—33*.

R.Z.

AURORA, calendar literar, ilustrat, apărut în anul 1881 la Bucureşti. Era editat de librarul şi poetul G. O. Gârbea, care avea intenţia să inaugureze, cu acest volum, o serie de calendare literare anuale. Editorul şi-a asigurat colaborarea poeţilor I. I. Roşca şi I. N. Polychroniade. Tot ca autor de versuri participa la alcătuirea acestui calendar şi B. Delavrancea, care republica poezia *Plecăm,* extrasă din ciclul *Poiana-Lungă — Amintiri,* apărut în anul 1878. P. Ispirescu dădea trei frumoase prelucrări de basme populare, iar A. Lupu-Antonescu, schiţe cu caracter social. Erau republicate şi cîteva dintre poeziile lui Al. Depărăţeanu şi G. Mulţescu, precum şi o serie de proverbe turceşti din colecţiile lui Anton Pann. G. O. Gârbea îşi tipărea în calendar şi versurile proprii, fără valoare literară, alături de un şir de portrete biografice, bine scrise, ale lui C. Aristia, C. Bălăcescu, Gh. Magheru ş.a.

R.Z.

AURORA LITERARĂ, revistă literară şi ştiinţifică apărută la Tecuci la 14 februarie 1893. Publicaţie efemeră şi lipsită de importanţă, revista tecuceană, din care a apărut un singur număr, era redactată de avocatul Pascal Codreanu, care a publicat aici versuri fără valoare.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 59.*

R.Z.

AURORA ROMÂNĂ, revistă literară care a apărut la Pesta, bilunar, între 1 ianuarie 1863 şi 15 august 1865. Proprietar, editor şi redactor responsabil a fost preotul Ioanichie Miculescu, iar redactori, I. Vulcan, pentru primele opt numere (pînă la 22 aprilie 1863), şi M. Besanu. De fapt, lui Vulcan îi aparţin atît alegerea titlului cît şi meritul de a fi organizat redacţia şi de a fi stabilit profilul periodicului. Anunţurile de prenumeraţie, care conţin şi prezentări ale programului redacţional, sînt totuşi semnate de editor. Întîiul dintre ele, datînd din 18 decembrie 1862, constată lipsa unei „foi beletristice" a românilor din Transilvania şi Ungaria ; **A. r.**, specifică acelaşi anunţ, va tipări, alături de contribuţii închinate vieţii sociale, istoriei naţionale şi limbii române, literatură originală, traduceri, corespondenţe din toate părţile locuite de români, „într-un stil cît se poate de poporal". Aceste angajamente ale redacţiei, reluate în editorialul din primul număr şi în anunţurile următoare, vor fi în bună măsură respectate. După ce, în urma unui conflict cu Ioanichie Miculescu, Vulcan se retrage din redacţie, partea literară a revistei pierde din vioiciune şi diversitate, iar stilul devine greoi, limba încărcată de latinisme. Versuri au publicat în **A. r.**, alături de I. Vulcan, Justin Popfiu, Zaharia Boiu, I. Papiu, A. Densuşianu, V. Bumbac, Victor Rusu, At. M. Marienescu, Iulian Grozescu, Paul Dragu. Se mai republică poezii de Al. Pelimon şi C. D. Aricescu. Ca şi poezia *(Către române* de I. Vulcan, *Adio Bucovinei* de V. Bumbac, *La România* de I. Papiu ş.a.), proza este inspirată din istoria românilor sau din realităţile sociale transilvănene şi dă glas sentimentelor naţionale care îi însufleţeau pe tinerii colaboratori ai revistei. Nuvelele şi schiţele aparţin lui I. Vulcan, Adelinei Olteanu, lui Pamfil Văleanu, I. S. Venţelu, M. Besanu, Iulian Grozescu. În afară de balade populare, At. M. Marienescu publică articole politice şi culturale. Din Boccaccio traduce A. Densuşianu. I. Vulcan şi I. Ioviţă transpun în româneşte, primul o nuvelă franceză, iar cel de al doilea o naraţiune germană ; povestirea *Fata boierului* de Jókai Mór este tradusă de Paul Dragu. Articolul *Cultura naţiunală,* din 1863, semnat cu iniţiala N., este o pledoarie pentru o cultură şi o literatură bazate pe realitatea autohtonă. Doi ani mai tîrziu, cînd apare „Familia" lui Vulcan, publicaţie care răspundea mult mai hotărît necesităţilor culturale şi politice ale epocii, Ioanichie Miculescu hotărăşte să sisteze editarea revistei.

— 1. *Către onoraţii cititori,* ARO, I, 1863, 1 ; 2. N., *Cultura naţiunală,* ARO, I, 1863, 2 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *337* ; 4. Drăghici Mărgineanu, *„Aurora română", precursoare a „Familiei",* LL, XIII, 1967 ; 5. Lucian Drimba, *Iosif Vulcan,* Bucureşti, Minerva, 1974, *29, 43—48.*

R.Z.

AXINTE Uricariul (c. 1670, Scînteia, j. Iaşi — c. 1733), cronicar. De condiţie socială modestă, la început vătaf de sat, **A.** ajunge în 1702 pisar de cancelarie, iar mai tîrziu, în 1707, uricar la logofeţie, primind după un an şi diferite însărcinări de hotărnicii. Şi-a spus Uricariul după funcţia pe care a îndeplinit-o. Cunoştea limbile slavonă, greacă, latină şi, probabil, turcă. Din 1710, la porunca domnitorului Nicolae Mavrocordat, **A.** transcrie letopiseţele lui Gr. Ureche, Miron şi Nicolae Costin. În letopiseţul anonim dintre 1661—1709, **A.** intervine cu modificări şi adăugiri de pasaje. Mai tîrziu (1727—1731) va conlucra cu

un copist muntean la o mare compilație de cronici muntene și moldovene. După moartea lui N. Costin (1712), este desemnat de către domnitor să redacteze cronica oficială a Moldovei — *De a doua domnia lui Nicolae Alexandru Vodă, văleat 7720.* Izvoarele lui **A.** au fost **Letopisețul anonim al Țării Moldovei (1661—1709),* letopisețul lui N. Costin, însemnările și corespondența domnitorului, mărturiile unor boieri, știri din actele oficiale, de prin „gazeturi" și „avizii". Cronicarul se arată informat și asupra mersului politicii europene. Cronica relatează sosirea lui Mavrocordat la Țarigrad, intrigile boierești la Poartă, fuga lui D. Cantemir și înlocuirea acestuia, în scaunul Moldovei, cu N. Mavrocordat. Mai departe, **A.** descrie situația din țară, cu accente de durere pentru mizeria Moldovei, căzută „sub giugul robiei", nevoită să suporte invazia unor trupe străine. Pătruns de gîndul că ordinea socială este rînduită de către o ființă supremă, că monarhia însăși este de drept divin, el îl prezintă pe Mavrocordat într-o lumină aparte, ca pe un om plin de smerenie. De reformele și prefacerile pe care domnitorul le încearcă, **A.** se ocupă pe larg. Domnitorul apare, astfel, ca un binefăcător al țării și cronicarul, atunci cînd are de judecat conflictul dintre marea boierime și Mavrocordat, se așează, firesc, de partea cîrmuitorului. Atît de adînc îi sînt înrădăcinate prejudecățile religioase, încît, de pildă, tragedia lui Constantin Brîncoveanu este explicată prin unele purtări necreștinești ale acestuia. Generos și cucernic, Nicolae Mavrocordat e înfățișat ca un înțelept pentru care soarta țării se află mai presus de orice interes sau ambiții de ordin personal. Un bun povestitor, sfătos și molcom, este **A.**, înclinat mereu spre sentințe și moralizări, de obicei în spirit religios. Unele descrieri sînt vii, respiră autenticitate, în vreme ce notațiile portretistice (Mavrocordat, Carol al XII-lea, patriarhul Ierusalimului Hrisant Notara, Brîncoveanu, hanul tătăresc) surprind nu atît trăsăturile fizice, cît pe cele morale. Letopisețul e întocmit într-o limbă destul de fluentă, cu vădite reminiscențe din textele biblice, cu care **A.** era familiarizat.

— *A doua domnie a lui Neculai Alecsandru Mavrocordat V. V. în Moldova,* CRL, II, *119—173 ; De a doua domnia lui Nicolae Alexandru Vodă, văleat 7720,* în Ioan Șt. Petre, *Axintie Uricariul,* București, Casa școalelor, 1944, *77—179.*

— 1. Sbiera, *Mișcări, 177, 296—297, 326* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* I, *110—120* ; 3. C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian),* București, Göbl, 1907 ; 4. Giorge Pascu, *Axintie Uricariul și Neculai Costin,* A, XXIX, 1922, 4 ; 5. Pascu, *Ist. lit. XVIII,* I, *57—62* ; 6. C. Grecescu, *Mărturiile comisului Istoc. Un fragment de cronică, 1659—1664,* RIR, VII, 1938, *87—90* ; 7. Călinescu, *Ist. lit., 30* ; 8. Ioan Șt. Petre, *Axintie Uricariul,* București, Casa școalelor, 1944 ; 9. I. Lăzărescu, *Valoarea literară a cronicii lui Axinte Uricariul,* ALIL, t. X, 1959, 1—2 ; 10. Piru, *Ist. lit.,* I, *325—327* ; 11. *Ist. lit.,* I, *604—606* ; 12. Lăudat, *Ist. lit.,* III, *5—13* ; 13. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *266.*

I.L.

AZARIE (mijlocul sec. XVI), cronicar. Este ultimul reprezentant al istoriografiei românești scrise în limba slavonă. **A.** începe să-și scrie cronica, la cererea lui Petru Șchiopul, în preajma anului 1574, pe cînd era egumen la mănăstirea Golia din Iași ⟨5, 6⟩. Ctitorul mănăstirii, logofătul Ioan Golia, pare să fi supravegheat îndeaproape, alături de mitropolitul Anastasie, scrierea, cea mai tendențioasă dintre cronicile de curte alcătuite în limba slavonă în Moldova, în secolul al XVI-lea. **A.** scrie în prelungirea versiunii complete a cronicii lui Macarie, reluînd și refăcînd din memorie șirul evenimentelor, de la 1552, și continuînd a le consemna pînă în 1574, anul întîi al domniei lui Petru Șchiopul. Letopisețul lui Eftimie i-a rămas, se crede, necunoscut. Spre deosebire de acesta, **A.** tratează cu îngăduință pe Ștefan Rareș, a cărui ucidere de către boieri la Țuțora, în 1552, o deplînge. Alexandru Lăpușneanu este înfățișat drept ctitorul pios al mănăstirii Slatina, devenit în preajma morții călugărul Pahomie. Despot în schimb este condamnat ca adept al luteranismului, persecutor al clerului și al boierimii moldovene. Aservită intereselor partidei în fruntea căreia se afla familia Golia, cronica lui **A.** prezintă în cea mai defavorabilă lumină pe Ioan Vodă (cel Cumplit). Idealurile de eliberare națională prin luptă antiotomană, cărora voievodul le subordonează domnia, cuprinsă în răstimpul scurt dintre 1572—1574, îi rămîn indiferente cronicarului. Preocupat de realizarea unui portret sumbru, în care lipsa de înțelepciune concurează lăcomia și cruzimea, **A.** își risipește elocința pentru a denigra pe cel înfrînt de turci la Cahul, în parte și datorită trădării lui Ieremia Golia, fratele logofătului. Dincolo de lipsa de obiectivitate a cronicii, lui **A.**, ucenic declarat al lui Macarie, nu-i lipsește talentul de narator și portretist. Uzînd de procedee împrumutate din retorica lui Constantin Manasses, pe care le adoptă într-o manieră mai liberă decît Macarie, **A.** preia și adaptează în cronica sa podoabe stilistice de tipul epitetelor dezvoltate, tirade și exclamații, ce se acordă în genere cu felul său mobil de a povesti. Știri provenind din cronica lui **A.** se regăsesc la Gr. Ureche. Tot **A.** este se pare cel care transpune în slavona mediobulgară, la 1567, o prețioasă scriere cu caracter istorico-hagiografic aparținînd culturii slave sud-dunărene din secolul al XIV-lea : *Viețile regilor și episcopilor sîrbi* ⟨15⟩.

Domnitorul Petru Șchiopul

Textul letopisețului lui **A.** s-a transmis, alături de cel al lui Macarie, într-un manuscris miscelaneu, copiat în Moldova la sfîrșitul secolului al XVI-lea sau la începutul secolului al XVII-lea, aflat în prezent la Biblioteca de Stat „Saltîkov-Șcedrin" din Leningrad. A fost publicat de A. I. Iațimirski, în 1908, la Petersburg, și de I. Bogdan, în 1909, la București.

— *Letopisețul lui Azarie* (publ. I. Bogdan), AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909, în CSR, *129—151,* în LRV, I, *206—220.*

— 1. I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie,* AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909 ; 2. Bogdan, *Scrieri, 416—163* ; 3. D. Russo, *Elenizmul, 39—40* ; 4. Iorga, *Ist. lit.,* I, *154—155* ; 5. Minea, *Letopisețele, 98—140* ; 6. Cartojan, *Ist. lit.,* I, *40—42* ; 7. Călinescu, *Ist. lit., 20* ; 8. Ciobanu, *Ist. lit., 109—113* ; 9. P. P. Panaitescu, *Cronica lui Azarie,* CSR, *126—129* ; 10. Piru, *Ist. lit.,* I, *36—39* ; 11. Lăudat, *Ist. lit.,* I, *42—44* ; 12. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 50—51* ; 13. *Ist. lit.,* I, *261—264* ; 14. Panaitescu, *Inceputurile, 24* ; 15. Ion-Radu Mircea, *„Les vies des rois et archevêques serbes" et leur circulation en Moldavie. Une copie inconnue de 1567,* RSE, IV, 1966, 3—4 ; 16. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *87—90* ; 17. G. Mihăilă, *Cronica călugărului Azarie,* LRV, I, *204—205* ; 18. Mihăilă, *Contribuții, 104—163* ; 19. Eugen Barbu, *Caietele Princepelui,* II, București, Eminescu, 1973, *269—270.*

R. Ș.

BABEŞ, Vincenţiu (21.I.1821, Hodoni, j. Timiş — 3.II.1907, Budapesta), publicist. A fost crescut de un unchi al său, Mitra Babeş, prieten al lui D. Ţichindeal. **B.** a urmat clasele gimnaziale la Timişoara, Seghedin şi Karlowitz, iar cele liceale la Seghedin. După studii teologice la Arad, pleacă la Pesta, unde audiază cursurile juridice la Universitate. Întors la Arad în 1846, intră în magistratură, devenind, peste doi ani, avocat. În 1849 este numit, pentru scurt timp, director al şcolilor româneşti din trei districte bănăţene. Intrînd în viaţa politică, **B.** a fost un foarte activ luptător pentru drepturile naţionale ale românilor. Trimis la Viena, în 1849, ca unul dintre reprezentanţii politici ai românilor, el rămîne în capitala Imperiului, ocupă diferite funcţii administrative şi judecătoreşti, ajungînd, în 1860, secretar aulic. În 1862 este transferat, ca referent şi judecător, la Pesta. Încă la Viena, **B.** publicase, în germană şi română, *Cauza limbelor şi naţionalităţilor în Austria* (1860), prin care se impune ca un apărător al egalităţii în drepturi a naţionalităţilor de pe teritoriul Imperiului habsburgic. Colabora cu articole politice la „Gazeta Transilvaniei", „Amicul poporului", „Telegraful român", „Luminătoriul". Unul din fondatorii Partidului naţional al românilor, **B.**, om politic reputat, deputat în Dietă, a militat pentru autonomia Transilvaniei, a participat decisiv la realizarea separării bisericii româneşti de cea sîrbească şi la înfiinţarea Mitropoliei ortodoxe din Sibiu (1864). În ziarul „Albina" (1866), pe care l-a condus de la apariţie (figurează, însă, ca editor şi redactor din 1869, iar ca redactor responsabil, din 1870), **B.** a scris numeroase articole politice, dezvăluind, în problema situaţiei românilor din Transilvania, o atitudine moderată. Membru în Dietă, din 1860 pînă în 1890, preşedinte al Partidului naţional român, din 1881 pînă în 1891, **B.** a fost unul din protagoniştii vieţii politice româneşti transilvănene. Era, din 1866, membru al Societăţii Literare Române (Academia Română) şi, din 1870, în comitetul de conducere al Societăţii pentru fond de teatru român. Mort la Budapesta, a fost reînhumat în 1936 în satul natal. Savantul Victor Babeş este fiul lui.

Puţina activitate literară a lui **B.** este legată mai mult de anii de tinereţe. Încă student, din 1843 colabora cu poezii şi epigrame (adresate „flecarului", „plagiatorului", „clevetitorului"), la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". În 1848 publica în „Amicul poporului" modeste versuri de critică socială şi satire (*Cîntec despre dare, Cerşetorul, Năciunea fără năciunalitate*). Şi colaborările literare la „Muza română" (1865) provin din anii studenţiei. Primele sale încercări poetice au fost criticate cu asprime de Andrei Mureşanu, într-un articol din „Foaie pentru minte..." (1844), pentru licenţe şi stîngăcii prozodice. Analiza severă a provocat replica bătăioasă a lui **B.** (*Critică în reflexiile asupra poeziei noastre*) şi din nou o punere la punct iritată din partea poetului consacrat. Dacă apărarea valorii poeziilor criticate era zadarnică, în schimb, principiile în numele cărora polemizează **B.** prezintă interes prin încercarea de a aduce în discuţie un punct de vedere înnoitor, de rezonanţă romantică, în aprecierea poeziei. În spiritul noilor idei despre poezie, **B.**, în dezacord cu Mureşanu, justifică licenţele prin avîntul inspiraţiei şi cere o critică a poeziei şi nu una, tehnicistă, a versurilor. În sprijinul argumentării sale, el citează versuri din Schiller şi din alţi poeti romantici germani. Confruntarea dintre **B.** şi A. Mureşanu este una dintre primele polemici literare din presa românească din Transilvania şi dovedeşte creşterea interesului pentru problemele meşteşugului poetic, precum şi pătrunderea unor tendinţe estetice noi în judecarea poeziei.

— *Epigrame*, FMIL, VI, 1843, 24, 37. VII, 1844, 11 ; *Critică în reflexiile asupra poeziei noastre*, FMIL, VII, 1844, 44, 45 ; *Cîntec despre dare, Cerşetorul*, APO, I, 1848, 12 ; *Năciunea fără năciunalitate*, APO, I, 1848, 16 ; *Meditaţiuni în preseara anului 1848*, MRO, 1865, *32—66, Umbra mea*, MRO, 1865, *151—154*.

— 1. Andrei Mureşanu, *Poezii şi articole*, îngr. şi pref. D. Păcurariu, Bucureşti, E.L., 1963, *113—137* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *293* ; 3. *Encicl. rom.*, I, *341—343* ; 4. Iorga, *Oameni*, I, *250—251*, II, *422—423* ; 5. I. Lupaş, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureşanu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1925, *2—5* ; 6. Ilie Gropşianu, *Vincenţiu Babeş*, Timisoara, Astra, 1938 ; 7. Vicenţiu Bugariu, *Figuri bănăţene*, Timişoara, 1942, *75—89* ; 8. Gh. Cotoşman, *Vincenţiu Babeş*, MB, VII, 1957, 1—3 ; 9. Mihai Zamfir, *O polemică despre versificaţie la 1844*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XII, 1963, 28 ; 10. Al. I. Ciurea, *Babeş Vincenţiu*, MO, XXI, 1969, 1—2 ; 11. Tîrcovnicu. *Contribuţii, 144—149* ; 12. Octavian Metea, *Publicistica lui Vincenţiu Babeş*, O, XXI, 1970, 11 ; 13. *Corespondenţa lui Vincenţiu Babeş (Scrisori primite)*, îngr. şi introd. Mihail P. Dan şi George Cipăianu, pref. Ştefan Pascu, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

L.V.

BACALBAŞA, Anton (21.II.1865, Brăila — 1.X. 1899, Bucureşti), scriitor şi ziarist. Tatăl se numise Costache Telescu, dar, înfiat de un unchi ce era staroste de băcani, sau „bacalbaşă", i se preschimbase numele. Cu Aneta Bobescu avusese mai mulţi copii, dintre care, în afară de **B.**, Constantin şi Ion vor ajunge la o anume notorietate. Înscris la gimnaziu, **B.** e dat afară după trei ani. Se înrolează în armată, unde e traumatizat de brutalitatea şi absurdul vieţii de cazarmă, fiind atins acum şi de ftizia care avea să-l răpună. Părăsind armata, se consacră gazetăriei. desfăşurînd o intensă activitate în frontul mişcării socialiste, conferenţiind la cluburile muncitoreşti din Galaţi, Bucureşti, Ploieşti, unde se stabileşte în 1892. Este ales în comitetul executiv al Clubului muncitoresc. Orator captivant, cu un temperament entuziast,

de agitator, **B.**, care se bucură de prestigiu în rîndurile tinerimii, devine un adevărat tribun al mișcării socialiste. E cooptat în Consiliul general al Partidului social-democrat al muncitorilor din România, de unde însă demisionează în 1894. Din 1895, sub semnătura Demagog, colaborează la ziarul conservator „Epoca". În 1896, este prim-redactor la ziarul „Dreptatea", organ al grupării fracționiste a liberalilor democrați, fondat împreună cu N. Fleva. Intrat în partidul conservator, este ales deputat de Ilfov în colegiul al doilea (1899). A mai fost cenzor la Societatea presei (1894) și secretar în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Fostul fruntaș socialist, ajuns deputat conservator, se stinge de ftizie.

B. a scris enorm, aproape două mii de articole, schițe și pamflete, răspîndite în revistele și ziarele timpului. A debutat la „Literatorul", în 1882, cu schița *Justiție*. Un an mai tîrziu el publica în „Emanciparea", pentru întîia dată la noi, o transpunere prescurtată a primului volum din *Capitalul* lui K. Marx. În continuare, avea să mai colaboreze la „Mesagerul Brăilei" (1883), la „Drepturile omului" (1885—1888), „Contemporanul" (1886—1887), „Epoca" (1886, 1888—1889, 1895—1896, 1899), „Revista literară" (1887), „Gazeta muncitorului", unde era redactor, „Dezrobirea" (1888) — fiind totodată în comitetul de redacție —, „Frăția" (1888), „Apărătorul" (1888), „Gutenberg" (1888—1889), „Naționalul" (1889), „Asimilarea" (1890), „Timpul" (1890—1891), „Munca" (1890—1894), „Adevărul" (1890—1895, 1899), la care, în 1893, e și prim-redactor, „Democrația socială" (1892), unde e redactor și principal colaborator, „Calendarul muncitorului din Galați pe anul 1892", „Lucrătorul" (Galați, 1892), „Moftul român" (1893), „Literatură și știință" (1893—1894), „Țara" (1894), „Lumea nouă" (1895—1896, 1898), „Almanahul social-democrat pe anul 1894", „Moș Teacă" (1895—1899), „Hazul" (1896), un supliment al revistei „Vatra", „Dreptatea" (1896—1899), „Albumul Dreptății" (1897), „Almanahul lui Moș Teacă" (1897—1899), „Trompeta socialistă" (1898) ș.a. Împreună cu I.L. Caragiale, întemeiază revista umoristică și satirică „Moftul român" (1893), care s-a bucurat de multă popularitate. Din 1893 pînă în 1895 funcționează ca director al suplimentului literar al „Adevărului". În anul 1895 scoate „Moș Teacă", „jurnal țivil și cazon". Cu o fantezie neastîmpărată, **B.** și-a născocit o serie de pseudonime, care de care mai ingenioase. Cel dintîi pseudonim, mai transparent, este Batony. Îi vor urma altele, nenumărate : Thony, Quid, Quidam, Inot, Grachu (Grachus), Demagog, Bran, Tony, Un rezervist, Kinderfus (Kf), T.O.N., Rezervistul, Rigolo, Klaps, Un răcan, Wunder Kind, Cazon, Moș Teacă, Wund, Ed. Spanachidi, Anton Ciobănescu, Don Tony, Viator, Caliopy Teacă, Madame Caliopi, Calyope Téaque, A. N. Ton, D-na Tirimpimpim, Un gazetar român, Calyope Fourreau, Milițianul, Tonton, Abayados de Calatrava y Rigolo Năbădayos, Antonio de los Bacalbasos, Antonulu alu Pĕcurarului, Vagabondu ș. a. Sub inițiala B. și prescurtarea Bac semnau, pe rînd, cei trei frați Bacalbașa. O serie de articole aparținînd lui **B.** nici nu poartă semnătură. Copil teribil al presei socialiste, iubitor de farse și bufonerii, era, în campaniile pe care le purta, un gazetar temut. Scria cu patimă, cu o exaltare de vizionar. Știa să fie dur, polemic, vindicativ, folosindu-se la nevoie chiar de invectivă sau blestem. Fără să fie un om cult, poseda cunoștințe de economie și sociologie și căutase să-și însușească noțiunile de socialism științific. Probleme ca lupta de clasă, cauzele mișcărilor țărănești, crizele economice ș.a. sînt tratate riguros, în adevărate studii. **B.** năzuia spre o „dezrobire economică" prin „organizare și lumină". În articolele lui își găsesc reflectarea mai toate aspectele vieții sociale si politice a timpului. Cu virulență pamfletară — prevestindu-l pe N. D. Cocea — sînt atacate monarhia și biserica, presa și școala (*Geograful gorjan* amintește de *Un pedagog de școală nouă* a lui I. L. Caragiale), armata, parlamentarismul burghez, farsa alegerilor, naționalismul și șovinismul, misticismul. Totul, sau aproape totul, i se pare o farsă sinistră și de prost gust, un spectacol de bîlci, penibil și caraghios. Verva lui satirică se concentrează din cînd în cînd asupra unor portrete caricaturale, reprezentînd tipuri din viața politică ori din presă. **B.** creează, după modelul lui Caracudi al lui I. L. Caragiale, pe Spanachidi, tipul gazetarului fără principii și fără scrupule. În revista „Literatură și știință" (1894) apare un fragment dintr-un roman umoristic, neterminat, inspirat de acest personaj. Registrul satiric al lui **B.** e destul de variat, de la alegoria caustică (*Prăsila regală*) și parodie (*Un opozant*) pînă la giumbușlucurile verbale, nu totdeauna potrivite, uneori triviale. Gazetar de mari resurse, **B.**, deși avea sentimentul că se irosește și se înjosește în pamflete și în fanfaronade, și-a dat măsura talentului poate mai mult în publicistică decît în literatură.

Concepția lui **B.** asupra artei, expusă într-o seamă de articole cu titluri semnificative (*Arta noastră, Socialismul în artă, Arta cea nouă, Arta pentru artă* ș.a.) apărute în publicații precum „Democrația socială" (1892), „Munca" (1891—1893), „Adevărul literar" (1893—1895), este de inspirație gheristă. Un început de studiu dintr-un manuscris de tinerețe (*Ceasuri de gîndire*) folosește din plin ideile maestrului. În ce privește funcția socială a artei, raportul dintre fond și formă, înrîurirea mediului social și economic în crearea unei opere literare, **B.** îl urmează pe C. Dobrogeanu-Gherea. El va fi un exponent al școlii critice a „Contemporanului", militînd pentru arta cu tendință, angajată, putînd servi ca o armă în lupta de clasă. **B.** reclamă chiar o literatură destinată anume proletariatului. Adept al teoriei maioresciene a „formei fără fond", el e însă un adversar ireductibil al esteticii junimiste, combătută cu o amplă demonstrație în conferința *Arta pentru artă* (1894). Cu un caracter de popularizare, expunerea redeschide polemica pornită cu ani în urmă, în 1886, de T. Maiorescu și Gherea. „Vieața", prin pana lui Al. Vlahuță, se angajează în noua dispută, **B.** dînd replica în „Adevărul literar". În discutarea raportului dialectic dintre artă și mediul social sau a interdependenței dintre artă și politică, **B.** este net înrîurit de Gherea. Dar el disociază între artă și tendință, la fel ca și Raicu Ionescu-Rion și, înaintea acestuia, lansează un atac împotriva literaturilor decadente, a formalismului, a pesimismului, cu o consecvență subminată uneori de o radicală incomprehensiune. În argumentările sale, comentariului sociologic i se asociază uneori și criteriul estetic. Cu toate confuziile, **B.** poate fi socotit printre precursorii orientării marxiste în estetica românească.

Critica sa literară, risipită prin diverse notițe, recenzii, foiletoane, e fără interes.

În literatură, **B.** a rămas același publicist. A scris poezie și proză (schițe, nuvele, un început de „roman cazon" publicat în „Mesagerul Brăilei"). A rămas de la el și un manuscris (datat 30 decembrie 1835—30 iunie 1886) care cuprinde poezii și schițe. Versurile, multe de factură intimistă, sînt în general naive, **B.** fiind în lirica erotică un eminescianizant (*Tu singură, Dorul din urmă* — imitație a poemei eminesciene *Mai am un singur dor*). Mai inspirată, elegia *Acolo...* are accente prebacoviene. Unele versuri cu caracter de meditație amintesc de Gr. Alexandrescu, iar cele umoristice au uneori dezinvoltură și maliție, dar umorul lor e adesea facil. Dispoziția sentimentală, romantică, se va preschimba cu timpul în sarcasm și vehemență. Cîteva traduceri (din Maupassant, Turgheniev, Th. Ghèze, Jókai Mór, Hector France) sînt tipărite în „Democrația socială" (1892) și „Adevărul" (1894). Dimpreună cu frații lui, Constantin și Ion Bacalbașa, a scris o revistă umoristică, insignifiantă, numită *Pardon!* (1899), înțesată de aluzii politice străvezii. O încercare dramatică (*Virtute militară*) ancorează în tematica predilectă a autorului, angrenat în campania antimilitaristă din epocă.

Spiritual, caustic, cu un gust pronunțat pentru caricatură, **B.** e un Daumier al prozei satirice românești. *Moș Teacă* e o șarjă enormă a mentalității de tip cazon. Inspirat din creația lui Ch. Leroy *Le Colonel Ramollot*, scriitorul avea să fie acuzat de plagiat. Moș Teacă e, însă, pînă la urmă, un personaj cu totul autohton, ieșit parcă dintr-o cazarmă românească. Pe cît de grotesc, pe atît de absurd, ridicol prin ignoranță, îngîmfare, automatisme, de o agresivitate tîmpă și grosolană, eroul lui **B.** și-a cîștigat îndată o faimă care s-a dovedit trainică. Optica lui Moș Teacă era una militărească, ilar deformată, dar scriitorul sugerează că un asemenea personaj ar fi putut la fel de bine reprezenta tipuri din orice latură a vieții publice. În treacăt, satira atinge și instituții ca monarhia, presa reacționară sau familia burgheză. Sub raportul expresiei, **B.** speculează mai ales mijloacele comicului verbal, mai puțin ale celui de situații, nici unul nici celălalt caracterizate prin profunzime. Cînd șarja conține, scriitorul se arată mișcat de obida oamenilor simpli de la țară, aduși la cătănie. De un umanitarism vag, schițele *Din viața militară*, unde se dezvăluie atrocitățile vieții de cazarmă, sînt scrise într-o manieră melodramatică. **B.**, gazetar prolific și scăpărător, nu a avut răgazul, poate nici răbdarea, de a elabora opera la care talentul său l-ar fi îndreptățit.

— *Moș Teacă. Din cazarmă*, București, Graeve, 1893 ; *Arta pentru artă*, Bucuresti, Müller, 1894 ; *Din viața militară*, Bucuresti, Tip. Nouă, 1895 ; *Pardon!* (în colaborare cu Const. C. și I. C. Bacalbașa), București, Tip. Dreptatea, 1899 ; *Din viața militară*, București, Tip. Adevărul, [1925] ; *Moș Teacă. Pagini alese*, pref. Savin Bratu, București, E.T., 1954 ; *Schițe și articole*, pref. Eugen Campus, ed. 2, București, E.S.P.L.A., 1957 ; *Din cazarmă*, îngr. și pref. Domnica Stoicescu, București, E.T., 1957 ; *Moș Teacă*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, E.T., 1961 ; *Scrieri alese*, I—II, îngr. și introd. Virgiliu Ene, București, E.L., 1965. — **Tr.** : Maupassant, *Vagabondul*, DMS, I, 1892, 1—3 ; Théodore Ghèze, *Inventatorul*, DMS, I, 1892, 5—7 ; Turgheniev, *Ovreiul*, DMS, I, 1892, 9—12 ; E. I. Bedinghaus, *Două sicriuri*, DMS, I, 1892, 25—26 ; Jókai Mór, *Holera*, DMS, I, 1892, 28—29 ; Hector France, *Dantul Evei*, DMS, I, 1892, 35, *Cifre*, DMS, I, 1892, 36, *Negustorul de sicrie*, ADV, VII, 1894, 1966.

— 1. Al. Antemireanu, *Anton Bacalbașa*, E, V, 1889, 262 ; 2. Intim [Traian Demetrescu], *Anton Bacalbașa*, EVL, I, 1894, 8 ; 3. Verax [Năde]de], *Ramollot și Moș Teacă*, EVL, I, 1894, 16, 17 ; 4. Al. Vlahută, *Un an de luptă*, București, Müller, 1895, *228—242* ; 5. G. Ibrăileanu, *A.B.*, ALA, VI, 1925, 238 ; 6. Izabela Sadoveanu, *Zile de prietenie*, ALA, XVIII, 1938, 902, 905 ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *493—499* ; 8. Cosco, *Bunica*, *273—282* ; 9. Barbu Lăzăreanu, *Anton Bacalbașa*, București, Cartea românească, 1948 ; 10. Const. Ciopraga, *Un manuscris inedit al lui Anton Bacalbașa*, IL, V, 1953, 1 ; 11. Galaction, *Oameni*, *142—144*, *190—193* ; 12. Lăzăreanu, *Glose*, *143—146*, *335—356* ; 13. Virgiliu Ene, *Pseudonimele lui Anton Bacalbașa*, RITL, XIV, 1965, 1 ; 14. Virgiliu Ene, *Studiu introductiv* la Anton Bacalbașa, *Scrieri alese*, I, București, E.L., 1965 ; 15. Virgiliu Ene, *Centenarul Anton Bacalbașa*, LCF, IX, 1965, 51 ; 16. Mihai Drăgan, *Preocupări de teorie și critică literară în publicistica scriitorului*, IL, XVI, 1965, 3 ; 17. Nicolescu, *Contemporanul*, *291—293*, *319—323* ; 18. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *558—567* ; 19. Straje, *Dict. pseud.*, *40—42* ; 20. *Ist. lit.*, III, *581—583* ; 21. *Scrisori — Ibrăileanu*, III, *18—20* ; 22. Virgiliu Ene, *Anton Bacalbașa*, București, E.P., 1975 ; 23. *Amintiri literare despre vechea mișcare socialistă (1870—1900)*, îngr. și pref. Tiberiu Avramescu, București, Minerva, 1975, *509—520*.

F.F.

BACALBAȘA, Ion (Iancu) C. (24.VII.1863, Brăila — 10.VI.1918, București), ziarist, cronicar dramatic și dramaturg. După studii liceale făcute la Brăila și București, **B.** a urmat cursurile Facultății de litere bucureștene. În anul 1886 a început activitatea jurnalistică la gazeta „Lupta" a lui George Panu. A colaborat deseori sub pseudonimele Memphis, Moșu, Tel, la cele mai importante periodice politice și literare dintre 1886 și 1918, printre care „Lupta", „Epoca", „Ziua", „Cronica", „Adevărul", „Revista idealistă", „Minerva", „Înainte". La unele a fost redactor, girant-responsabil, secretar de redacție sau prim-redactor. Director general al teatrelor și director la Teatrul Național din București, în două rînduri, mai întîi în anul 1912 și apoi în timpul ocupației germane din 1917, **B.** a încercat să reorganizeze prima instituție dramatică a țării. Pentru o scurtă perioadă, a îndeplinit funcția de director al „Monitorului oficial" (1917). A fost președintele sindicatului ziariștilor. Anton și Constantin C. Bacalbașa sînt frații săi.

B. a debutat în dramaturgie în 1895 cu piesa *De focu birului*, jucată sub titlul *Mort fără lumînare*, titlu ales la sugestia comitetului de lectură al Teatrului Național din București, care a considerat că denumirea inițială a piesei are periculoase rezonanțe sociale. Cîrciumarul Gheorghe îl ucide, cu complicitatea Joiței, soția sa, pe cămătarul chir Dumitru. Remușcările sînt puternice și Gheorghe va recunoaște crima. Atmosfera este asemănătoare cu aceea din *Năpasta*, drama lui I. L. Caragiale. Comparația poate fi dusă și mai departe, la situațiile dramatice, la realizarea caracterelor și chiar la rezolvarea conflictului, prin participarea unui nebun, aici Vlad, care fusese martor la omucidere. Piesa a avut o frumoasă carieră scenică. Drama *De la oaste*, jucată mai întîi la Iași (decembrie 1903) și apoi la București (ianuarie 1904), a fost motivul unei adevărate campanii de presă, teatrele renunțînd la reprezentarea ei. Sub raport literar piesa nu are valoare ; din punctul de vedere strict teatral este discutabilă, deoarece evoluția psihologică a personajelor și deznodămîntul nu sînt justificate. Sergentul Stan, întors după trei ani de oaste în sat, își ucide soția. **B.** a vrut să demonstreze că mediul urban corupe sufletul simplu și curat al flăcăului de la țară, dar demonstrația este lipsită de cursivitate și realism psihologic. Comedia *Moșu* și drama *Frații Assan* (scrisă

în colaborare cu Mircea Demetriade şi fiind o ţintă a ironiilor lui I. L. Caragiale) sînt lipsite de interes. *Amorul cobzarului,* comedie într-un act, s-a jucat la Teatrul Naţional din Bucureşti, în 1904, iar *Ştiri de senzaţie* în 1908.

Cronicar dramatic cu o activitate îndelungată, **B.** este mai interesant în această ipostază decît în aceea de dramaturg. Bun cunoscător al realităţilor teatrului românesc şi al vieţii teatrale europene, el s-a străduit, situîndu-se astfel pe o poziţie cu tradiţie în critica noastră dramatică, să atragă atenţia asupra a două chestiuni pe care le considera esenţiale : nivelul calitativ al repertoriului teatral şi nevoia de a sprijini dramaturgia originală. Există însă în cronicile sale şi alte idei demne de a fi semnalate. Plecînd de la observaţia că fiecare epocă istorică a avut o literatură corespunzătoare realităţilor ei, **B.** cerea dramaturgilor texte scrise sub incitaţia evenimentelor contemporane. Totodată, el combătea excesul de reprezentaţii cu piese străine, precum şi mania localizărilor. Cronicile sale îmbrăţişau spectacolul teatral în ansamblul său. Analiza textului ocupa un loc însemnat, dar nu erau neglijate performanţele actoriceşti şi nici concepţia regizorală, decorurile, costumele. **B.** s-a arătat, în egală măsură, preocupat de locul în societate al autorului dramatic profesionist şi al actorului de teatru. Scria mult, cu relativă uşurinţă, urmărindu-şi ideile cu pasiune. Nu-şi supraveghea însă exprimarea.

— *De focu birului sau Mort fără lumînare,* Bucureşti, 1895 ; *Pardon !* (în colaborare cu Anton Bacalbaşa şi Const. C. Bacalbaşa), Bucureşti, Tip. Dreptatea, 1899 ; *De la oaste,* Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1904 ; *Teatrul Naţional din Bucureşti,* Bucureşti, Eminescu, 1912.

— 1. D. Evolceanu, *Cronica literară,* CL, XXIX, 1895, 4 ; 2. Pic, *Cronica dramatică,* NAT, VI, 1895, 354—355 ; 3. Caragiale, *Opere,* IV, *251—255 ;* 4. G. Panu, *Cronică dramatică,* SPA, III, 1904, 60, 61. VI, 1906, 80 ; 5. *Cronică dramatică,* FCL, II, 1911, 40 ; 6. D. Caselli, *Ion C. Bacalbaşa,* SCA, II, 1918, 152 ; 7. Chendi, *Foiletoane, 122—126 ;* 8. Călinescu, *Ist. lit., 530 ;* 9. Anca Costa-Foru, *Ioan C. Bacalbaşa şi teatrul,* SCIA, III, 1956, 3—4 ; 10. Massoff, *Teatr. rom.,* III, *349—350 ;* 11. Straje, *Dicţ. pseud., 43 ;* 12. I. Felea, *Fraţii Bacalbaşa,* MI, X, 1976, 2.

R.Z.

BAGDAT, Toma (1824 — 10.III.1887), traducător. A fost primarul oraşului Rîmnicu Sărat (1874). În 1848, a publicat la Bucureşti traducerea „slobodă" a pieselor lui Shakespeare, *Romeo şi Julieta* şi *Othello,* precedate de o biografie a autorului. Traducerea lui **B.** este făcută după versiunea franceză a lui Le Tourneur şi nu se ridică, în genere, peste nivelul mediocru al celorlalte traduceri din Shakespeare apărute pînă atunci la noi. În „consecuenţele morale" aşezate după fiecare piesă, **B.** arată o înţelegere mărginită, excesiv moralizantă, a operei dramaturgului englez. Reprezentaţiile teatrale cu *Othello* şi *Romeo şi Julieta* ale trupei lui M. Millo (1851) foloseau textul lui **B.**

— **Tr.** : W. Shakespeare, *Romeo şi Julieta, Othello,* pref. şi postfaţă *(Consecuenţă morală)* trad., Bucureşti, Tip. Copainig, 1848.

— 1. T. Bagdat, *[Scrisoare către redacţie],* ROM. XVIII, 1874, 14 iulie ; 2. Maiorescu, *Critice,* III, *50—51 ;* 3. Petre Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză,* DR, III, 1922—1923 ; 4. Duţu, *Explorări, 254—256.*

L.V.

BAICAN, Elie (1845, Crasna, j. Vaslui — ?), culegător de folclor. Urmează şcoala primară şi seminarul la Huşi, înscriindu-se, apoi, la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană), unde a fost coleg cu V. Conta, A. Lambrior, Calistrat Hogaş, G. Panu şi Gr. Creţu. În 1866, **B.** trece la Şcoala normală de la Trei Ierarhi, din acelaşi oraş. După terminarea studiilor a fost numit institutor la o şcoală din Iaşi. În această calitate i-a cunoscut pe M. Eminescu, T. Maiorescu şi I. Creangă. După 1875, a urmat Facultatea de litere din Bucureşti. Între 1892—1895, funcţionează ca director la o şcoală primară din Focşani. A publicat anecdote şi amintiri în „Timpul", „Epoca", „Columna lui Traian", „Convorbiri literare", „Sămănătorul", „Făt-Frumos". La îndemnul lui Eminescu, **B.** scrie mai multe schiţe umoristice.

Colecţia intitulată *Literatura populară sau Palavre şi anecdote,* în prefaţa căreia Eminescu face cîteva comentarii asupra snoavei, nu are prea mare însemnătate. Ea cuprinde o serie de anecdote dintre cele tipărite anterior în periodice. De un comic lipsit de substanţă, cele mai multe piese sînt ironii la adresa evreilor sau a ţiganilor. Doar cîteva, vizînd defectele clerului, se caracterizează printr-o vervă satirică mai accentuată şi un umor mai bine dozat. Atît anecdotele din periodice, cît şi cele din culegerea menţionată nu au nici o indicaţie asupra sursei. În aceeaşi situaţie se află şi două din cele trei snoave în versuri din broşura *Spînul şi omul cu barba roşie,* care ar putea fi producţii ale autorului. O seamă de credinţe şi superstiţii legate de obiceiurile ritualice (naştere, nuntă, înmormîntare), de cele calendaristice sau de alte momente ale vieţii au fost publicate de **B.** sub titlul *Obiceiuri la români.* Tot în domeniul literaturii populare, culegătorul tipăreşte studiul *Limba metaforică sau graiul cîrîitor la români,* lipsit, însă, cu totul de valoare.

Dintre cele cîteva schiţe umoristice reţine atenţia *Părintele Pafnutie de la monastirea Putna,* o satiră bine realizată a tagmei călugărilor, în care ironia este însă îngăduitoare, lipsită de aciditate.

— *Literatura populară sau Palavre şi anecdote,* pref. M. Eminescu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1882 ; *Părintele Pafnutie de la monastirea Putna,* CL, XVII, 1883, 8 ; *Obiceiuri la români,* Bucureşti, Tip. Mihalescu, 1884 ; *Limba metaforică sau graiul cîrîitor la români,* Focşani, Tip. Dumitrescu, 1892 ; *Spînul şi omul cu barba roşie,* Bucureşti, Tip. Ispăşescu, 1898 ; *Trei duhuri sfinte la Iaşi,* LIB, VIII, 1906, 2 ; *Moş Vasile Strugurel la „featru",* CVC, I, 1907, *682—684 ; Amintiri din copilărie,* S, VIII, 1909, 42 ; *Din viaţa lui M. Eminescu,* CL, XLVIII, 1914, 6 ; *Vătavu Ion Substantiv,* DCL, I, *114—117 ; Taci şi zi „Doamne fereşte",* DCL, I, *118—122.*

— 1. Ion Creangă, *Documente,* îngr. Gh. Ungureanu, Bucureşti, E.L., 1964, *186, 187, 250 ;* 2. Ov. Papadima, *Folclorul în periodicele lui Hasdeu („Traian" şi „Columna lui Traian"),* SIL, *332 ;* 3. Gh. Cardaş, *E. Baican,* DCL, I, *111—113.*

C.B.

BALADĂ, specie a epicii folclorice, în versuri. Termenul a fost introdus de V. Alecsandri, la 1852, în culegerea sa *Poezii poporale. Balade (Cîntice bătrîneşti),* substituindu-l denumirilor populare *cîntec bătrînesc, cîntec haiducesc* sau *cîntec vitejesc.* În Europa apuseană, **b.** însemna iniţial o formă fixă a poeziei lirice, cîntată în timpul dansului. Mai tîrziu ea a denumit cîntecul epic popular, dar şi o poezie cultă, cu sau fără formă fixă. În folcloristica românească, termenul **b.** înglobează, în accepţiunea sa tradiţională, întregul cîntec epic, adică : **b.** propriu-zisă (sau nuvelistică), cîntecele epice de vitejie, de haiducie, cele istorice şi cele despre întîmplări contemporane. Astfel, atît **Soarele şi luna, *Meşterul Manole, *Mioriţa,* cît şi **Miu Cobiul, *Corbea, *Toma Alimoş, *Novăceştii, *Miu Haiducul* intră în categoria **b.** Spre deosebire de cîntecul liric, **b.** este întotdeauna destinată unor auditori care, cel mai adesea, cunosc acţiunea şi îl corectează pe interpret de cîte ori este cazul. Întrunirile prilejuite de şezători, tîrguri, nunţi, cumetrii sau hramuri sînt cele mai propice pentru expunerea, uneori în sute de

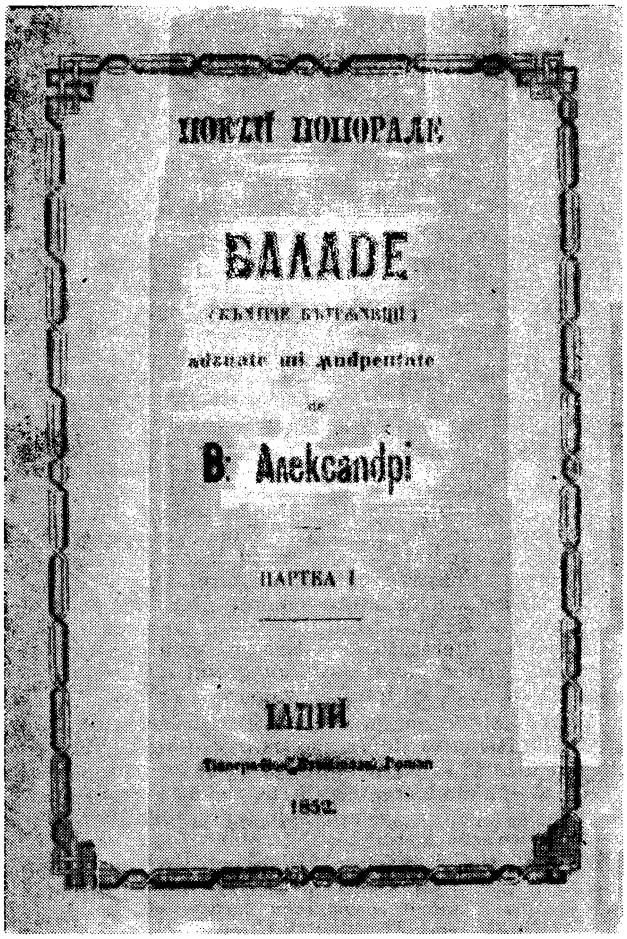

versuri, a unor întîmplări mai vechi sau mai recente. Caracterul public al **b.** înlesneşte şi implicarea unor tendinţe moralizatoare sau de stimulare a eroismului, exercitarea principalei funcţii a **b.**, cea social-educativă. În folclorul românesc, **b.** cunoaşte trei forme de existenţă distincte. Una, cu desfăşurare amplă, este **b.** inspirată de fapte eroice din istorie, expuse într-un stil retoric, cu multe hiperbole şi repetiţii. Ea este cîntată de obicei de lăutari cu acompaniament de instrumente muzicale (cimpoi, fluier, vioară, cobză sau ţambal). Pasajele cîntate pe o melopee liberă, silabică, deschisă improvizaţiei, alternează cu versuri recitate şi cu interludii instrumentale. Sub această formă, **b.** este încă vie în Oltenia şi Muntenia, iar în secolul al XIX-lea a fost atestată şi în sudul Moldovei. **B.** nuvelistică, de o mai mică întindere, are un caracter liric mai pronunţat şi este cîntată de ţărani. Este răspîndită în Transilvania şi nordul Moldovei şi circulă pe melodii de cîntec sau chiar de doină (în Maramureş). **B.** cu funcţie de colindă (în Transilvania) sau de pluguşor (în Moldova) este adaptată funcţiilor specifice acestor specii. În timp ce în **b.** naraţiunea reprezintă un scop în sine, în colindă naraţiunea este un pretext pentru realizarea unui scop ritualic. Din această diferenţiere funcţională rezultă tratarea şi dezvoltarea diferită a aceloraşi motive în cele două specii. În colindă acţiunea este, de obicei, redusă la datele esenţiale. Atunci cînd se recurge la un text de **b.** pentru îndeplinirea funcţiei de colindă, acesta este mult scurtat, uneori degradat. Cînd **b.** este urată, textul se conservă mai bine, căci şi pluguşorului îi este proprie desfăşurarea amplă a naraţiunii. Mutaţiile funcţionale ale unor texte de **b.** nu sînt determinate numai de modalitatea comună de expunere (naraţiunea), ci şi de conţinut. În unele împrejurări se face apel la **b.** numai pentru că are un subiect adecvat într-o anume situaţie. În timpul desfăşurării nunţilor, **b.** poate dobîndi chiar o funcţie de cîntec ritual (*Moşneag bătrîn* se cîntă la socru, iar *Letin bogat* la nun), stabilindu-se o oarecare corespondenţă între personajele din **b.** şi cele care participă la ceremonie.

Cu basmul, ca şi cu legenda, **b.** are comune multe motive, eroi şi mijloace artistice. Interferenţele cu cîntecul liric sînt multiple şi se produc în dublu sens, încît a fost necesară recunoaşterea existenţei unei subspecii : cîntecul lirico-epic. Fie că un motiv liric este dezvoltat într-o **b.**, fie că o **b.** a fost liricizată (acestui proces i se supune mai ales **b.** despre relaţiile familiale), cîntecul lirico-epic împrumută, de obicei, melodia cîntecului liric. Se pare că preferinţele se îndreaptă tot mai mult spre cîntecul lirico-epic, în detrimentul **b.**

Mijloacele de realizare artistică specifice **b.** sînt : fraza amplă, aglomerarea de epitete, hiperbola, îmbinarea de formule stereotipe cu creaţia spontană, monorima şi stilul oratoric.

Asupra epocii şi mediului în care a apărut **b.** au fost emise păreri contradictorii. Geneza unor tipuri sau motive de **b.** s-a confundat adeseori cu geneza genului însuşi. Chiar dacă unele subiecte, cum ar fi cele haiduceşti, datează din orînduirea feudală, nu se poate afirma că specia a apărut în această etapă istorică. Originea mult mai îndepărtată în timp a eposului este probată de existenţa **b.** mitico-fantastice (cum ar fi *Soarele şi luna*). Cît priveşte probabila apariţie a **b.** la curţile feudale, de unde ar fi fost preluată de lăutari şi folclorizată, ideea poate fi acceptată numai în cazul **b.** cu subiecte din viaţa de curte : *Dobrişan, Vartici, Radu Calomfirescu*. **B.** românească nu poate fi doar rod al unei influenţe străine, fie ea balcanică sau apuseană, deşi există, desigur, interferenţe, chiar un fond comun de motive în folclorul ţărilor balcanice. Se cunosc teme baladeşti de circulaţie europeană sau chiar mai largă, adaptate la specificul naţional, care pot fi explicate prin poligeneză sau migraţia motivelor. Unele motive sînt răspîndite pe zone mai restrînse (spaţiul balcanic, de pildă) sau chiar numai într-o singură cultură. Specific româneşti sînt **b.** ca : *Mioriţa, Dolca, Pintea* ş.a. Spre deosebire de literatura occidentală cvasifolclorică a minnesingerilor şi meistersingerilor, a truverilor şi trubadurilor, **b.** românească este neîndoielnic izvorîtă din mediul popular. Dacă creaţiile nordicilor, datorate scalzilor, şi runele finice sînt de o pronunţată factură magico-religioasă, **b.** românească este laică. **B.** a consemnat multe evenimente istorice sau întîmplări reale, dar, fiind transfigurate artistic şi circulînd pe cale orală, adevărul istoric este adesea denaturat, uneori apar anacronisme, iar **b.** se contaminează cu legenda sau cu mitul. Într-o epocă dominată de mentalitatea mitică, cînd realitatea însăşi era percepută ca atare, s-a zămislit stratul cel mai vechi al **b.**, acela cu conţinut fantastic. În **b.** fantastică, într-un prim stadiu, se dezvoltă teme legate de nesocotirea unor interdicţii şi consecinţele ei nefaste.

Odată cu apariţia unei atitudini eroice în faţa forţelor naturii, în **b.** fantastică apar confruntări eroice. De la conflictele cu monştrii din **b.** fantastică s-au putut dezvolta conflicte sociale sau naţionale, în cîntecele vitejeşti, haiduceşti sau istorice. Gîndirea

Grup de lăutari din secolul al XIX-lea

mitică odată depășită, din primul strat de **b.** fantastică au luat naștere **b.** nuvelistice, fie prin evoluția de la fantastic spre real, fie prin înscrierea unor teme noi în tiparul arhaic. În clasificarea **b.** s-au avut în vedere unul sau mai multe criterii (tematica, determinarea istorică, tipul de relații sociale reflectate etc.), de unde și varietatea categoriilor. G. Dem. Teodorescu, printre primii la noi, împărțea **b.** în : solare și superstițioase, istorice, haiducești, domestice. Clasificări mai recente disting **b.** legendare, vitejești (voinicești, haiducești), de conflict familial și social și istorice ⟨8⟩ sau **b.** fantastice, vitejești (ciclul cotropitorilor turci, tătari, haiducii, hoțomanii), păstorești, despre curtea feudală, familiale și jurnale orale ⟨13⟩. După alte criterii, **b.** au fost grupate în : legendare, păstorești, cîntecele istorice sau de curte, antiotomane, antifeudale, familiale ⟨17⟩. În sfîrșit, pornind de la cadrele structurale de gîndire și mentalitate identificabile în **b.**, au fost împărțite în **b.** aparținînd gîndirii și mentalității mitice (sau magice), gîndirii și mentalității eroice, gîndirii concrete și comportamentului realist ⟨31⟩.

— V. Alecsandri, *Poezii poporale. Balade (Cîntice bătrînești) adunate și îndreptate*, I—II, Iași, Tip. Buciumul român, 1852—1853 ; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, I—II, îngr. și introd. Gh. Vrabie, București, E.L., 1965 ; ed. îngr. și pref. D. Murărașu, București, Minerva, 1971 ; At. M. Marienescu, *Poezia poporală. Balade culese și corese*, vol. I, Pesta, Tip. Herz, 1859, vol. II, Viena, Tip. Mechitaristi, 1867 ; At. M. Marienescu, *Poezii populare din Transilvania*, îngr. Eugen Blăjan, pref. Ovidiu Bîrlea, București, Minerva, 1971 ; S. Fl. Marian, *Poezii poporale din Bucovina*, Botoșani, Tip. Adrian, 1869 ; Miron Pompiliu, *Balade populare române*, Iași, Tip. Junimea, 1870 ; N. A. Caranfil, *Cîntece populare de pre Valea Prutului*, Huși, Tip. Asociațiilor, 1872 ; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, I, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1873 ; Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, Tip. Națională, 1880 ; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, Aurora, 1884 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885 ; Elena D. O. Sevastos, *Cîntece moldovenești*, Iași, Tip. Națională, 1888 ; I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, Imprimeria statului, 1893 ; ed îngr. Maria Croicu, întrod. I. C. Chițimia, București, Minerva, 1970 ; Gh. Cătană, *Balade poporale din gura poporului bănățean*, Brașov, Ciurcu, 1895 ; C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel, cîntece poporane*, I, București, Socec, 1896 ; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, I, Budapesta, Editura autorului, 1899 ; Avram Corcea, *Balade poporale*, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1899 ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I—II, București, Tip. Corpului didactic, 1900 ; Enea Hodoș, *Poezii poporale din Bănat*, vol. II : *Balade*, Sibiu, Asociațiunea, 1906 ; Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, București, Academia Română, 1908 ; Gh. Tulbure, *Cîntece din lumea veche*, Făgăraș, Tip. Popp, 1908 ; C. N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; Iosif Popovici, *Poezii populare române*, vol. I : *Balade populare din Bănat*, Oravița, 1909 ; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete de-ale poporului*, București, Academia Română, 1909 ; N. Păsculescu, *Literatura populară românească*, București, Socec, 1910 ; Marin I. Apostolescu, *Balade populare*, I, Alexandria, Tip. Speranța, 1912 ; George C. Constantinescu, *Din Romanați*, Corabia, Tip. Georgescu-Mînzu, 1913 ; Tudor Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec-Sfetea, 1913 ; C. Rădulescu-Codin, *Chira Chiralina. Cîntece bătrînești*, București, Steinberg, [1916] ; I. Bîrlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, Casa școalelor, 1924 ; Gh. Cardaș, *Cîntece poporane moldovenești*, Arad, Tip. Diecezană, 1926 ; Tudor Pamfile, *Cîntece bătrînești, doine, mustrări și blesteme*, Tecuci, Tip. Cultura, 1926 ; D. Furtună, *Cîntece bătrînești din părțile Prutului*, București, Casa școalelor, 1927 ; N. Georgescu-Tistu, *Folklor din județul Buzău*, București, Cultura națională, 1928 ; Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, Socec, 1930 ; ed. 2, vol. I—II, București, E.L., 1969 ; C. Rădulescu-Codin, *Comorile poporului*, București, Casa școalelor, 1930 ; C. Brăiloiu, *Cîntece bătrînești din Oltenia, Muntenia, Moldova și Bucovina*, București, Societatea compozitorilor români, 1932 ; Ion Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, I—II, Focșani, Tip. Cultura, 1933—1934 ; Al. I. Amzulescu și Gh. Ciobanu, *Vechi cîntece de viteji*, București, E.L., 1956 ; *Meșterul Manole. Balade populare*, București, E.L., 1960 ; C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Balade oltenești*, București. E.T., 1961 ; Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, I—III, București, E.L., 1964 ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I—V, București, E.L., 1967—1970 ; C. Sandu-Timoc, *Cîntece bătrînești și doine*, pref. T. Arghezi, București, E.L., 1967 ; Al. Buzera și Gh. Bușu, *De la Jiu în lung și-n lat*, pref. Emilia Comișel, Craiova, 1971 ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Minerva, 1974 ; Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, îngr. și întrod. I. Oprișan, București, Minerva, 1975 ; *Balade istorice*, îngr. M. Dascăl, pref. Valeriu Cristea, București, Minerva, 1975.

— **1.** Iorga, *Balada* ; **2.** Densusianu, *Viața*, I—II ; **3.** Caracostea, *Poezia trad.*, II, *7—442* ; **4.** P. Caraman, *Contribuții la cronologizarea și geneza baladei populare la români*, AAF, I, 1932, *53—105*, II, 1933, *21—88* ; **5.** Lucian Costin, *Geneza baladei bănățene*, BAL, II, 1935—1936, 3—8 ; **6.** Lucian Costin, *Balada bănățeană*, BAL, II, 1936, 9—12 ; **7.** Ovidiu Bîrlea, *Procesul de creație al baladei populare române*, RFR, VIII, 1941, 6 ; **8.** I. C. Chițimia, *Poezia populară narativă. Balada*, RITL, VI, 1957, 3—4 ; **9.** Al. I. Amzulescu, *Observații critice în problema studierii baladei*, REF, IV, 1959, 1—2 ; **10.** Al. I. Amzulescu, *Cîntecul nostru bătrînesc*, REF, V, 1960, 1—2 ; **11.** Emilia Comișel, *Contribuții la cunoașterea eposului popular cîntat*, REF, VII, 1962, 3—4 ; **12.** Ov. Papadima, *Cîteva din mijloacele de expresie ale epicii populare : realismul obiectiv*, RITL, XI, 1962, 3—4 ; **13.** Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964 ; **14.** *Ist. lit.*, I, *100—131* ; **15.** M. Pop, *Caracterul istoric al epicii populare*, REF, IX, 1964, 1 ; **16.** M. Pop, *Elemente comune și trăsături naționale proprii în poezia epică în zona Carpaților*, AUB, științe sociale-filologie, t. XIII, 1964 ; **17.** Vrabie, *Balada* ; **18.** Al. I. Amzulescu, *Balada populară în Muscel*, SFL, *247—332* ; **19.** D. Pop și I. Șeulean, *Contribuții la studiul baladei populare românești. Balada voiniceească*, SUB, Philologia, XII, 1967, 1 ; **20.** Al. I. Amzulescu, *Despre stilistica oralității cîntecelor epice românești*, REF, XV, 1970, 6 ; **21.** Vrabie, *Folclorul, 300—324* ; **22.** C. Eretescu, *Stadiul actual al cîntecului epic în Țara Loviștei*, REF, XVI, 1971, 1 ; **23.** Al. I. Amzulescu, *Modelul funcțional al eposului eroic românesc*, REF, XVI, 1971, 3 ; **24.** Al. I. Amzulescu, *Modelul actanțial al eposului eroic românesc*, REF, XVI, 1971, 4 ; **25.** Chițimia, *Folclorul, 77—139* ; **26.** Pavelescu, *Studii, 218—282* ; **27.** Adrian Vicol, *Aspecte ale relațiilor text-melodie în cîntecele epice românești*, REF, XVII, 1972, 2 ; **28.** *Dict. term., 46—47* ; **29.** Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, E.A., 1975 ; **30.** Tudor Bălănescu, *Utilizarea metodelor matematice pentru studierea baladelor populare*, în *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, E.A., 1975, *25—49* ; **31.** Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *278—320*.

L.C.

BALICA, Alexandru (Alecu) (sec. XIX), copist și editor. Descinde dintr-o veche familie de boieri moldoveni. În 1845 a fost președinte supleant al Eforiei orașului Iași. Avea rangul de ban. A scris, accidental, versuri mediocre. Animat de interes pentru literatură, **B.** a copiat cîteva dintre traducerile manuscrise care circulau în Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea, unele datorate lui Alexandru Beldiman : *Istoria cavalerului de Grie și a iubitei sale Manon Lesco* de abatele Prévost, în 1837, și *Alexii sau Căsuța din codru* de Fr. G. Ducray-Duminil, în 1852, pe care a și încercat să o tipărească. A editat lunga poemă a lui Beldiman, *Eterie sau Jalnicele scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor.* În 1843, a copiat traducerea făcută de Ionică Tăutu din Volney, intitulată *Sfărmările sau Procetire asupra revoluțiilor împărățiilor.* Este posibil să fi tălmăcit el însuși capitolele 15—22, omise de Tăutu. În 1847 a tipărit, într-o frumoasă ediție liliput, o *Rugăciune pentru ferire de tunet.* A iscălit uneori și Alexandru de Balica. Manuscrisele copiate de **B.** au circulat mult, la mijlocul secolului al XIX-lea, în Moldova.

— **Ms.** : *Logogrif,* B.A.R., ms. 788.

— 1. *[Documente],* A.S.I., Fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar nr. 2047/1855—1856 ; 2. Alecu Balica, *Procuvintare* la Alecu Beldiman, *Eterie sau Jalnicele scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor,* Iași, Tip. Buciumul român, 1861 ; 3. C. Sion, *Arhondologia, 30.*

D.M.

BANCOV, Ioan P. (a doua jumătate a sec. XIX), poet și autor dramatic. **B.** și-a desfășurat activitatea literară de-a lungul unei jumătăți de veac la Craiova, unde îi apare prima culegere de versuri în anul 1859. După 42 de ani, la 1901, mai trăia și, cum se înțelege dintr-o mică prefață la broșura *Bulgarii și românii,* era pensionar, primind o pensie de la Epitropia bisericii craiovene Madona Dudu. Colaborator la multe din periodicele literare și politice apărute la Craiova între 1855 și 1900, dintre care unele redactate de el, **B.** și-a strîns versurile, tipărite mai întîi în aceste publicații, în volumele *Poezii* (1859), *Poezii. Suvenire și impresii. Apa de dragoste. Poezii satirice și politice* (1871). *Călugăreni și poezii diverse* (1889). Activitatea lui poetică, de fapt de versificator, stă sub semnul ocazionalului. Amestec de lirică erotică și de satiră socială, de înflăcărate apeluri patriotice rimate mediocru și de sumbre meditații pseudo-romantice, poezia lui reprezintă o împletire de teme neasimilate, caracteristică și altor colegi de generație mai cunoscuți (C. D. Aricescu, N. T. Orășanu, Al. Pelimon). O notă de inspirație originală are alegoria *Corăbioara.* Corabia este țara. Plutind în nesiguranță pe valurile zbuciumate, fără busolă și „mîini lopătare", ea pare a se apropia de un liman, prin care se subînțelege Unirea Principatelor. Actuală, atunci cînd a fost compusă, prin subtextul politic, poezia era desuetă și toate versurile lui **B.** la fel, ca aspect formal, amintind de maniera lui C. Conachi. Deosebită este și meditația *O noapte în pădure.* Poetul este un însingurat ; rezemat de o stîncă, într-un peisaj sălbatic, el sfidează tenebrele nopții și furtuna, meditînd la nimicnicia existenței. Această romantică atitudine, care lasă în alte poezii impresia de involuntară parodie, este străină însă temperamentului său. **B.** devine, cu trecerea anilor, un sprinten autor de cantonete, după tiparul cunoscut al „cînticelelor comice" compuse de V. Alecsandri, dar fără ușurință prozodică și umor. *Tăierea boierilor la Tîrgoviște sub Mircea II* (1882), cea mai închegată încercare dramatică a lui **B.**, are o sursă de inspirație în baladele istorice ale lui D. Bolintineanu. Alegerea subiectului și, mai ales, construcția personajelor fac vizibilă și influența teatrului lui V. Hugo. **B.** este atras, îndeosebi, de exagerările dramei romantice. Totuși, o oarecare știință a manevrării arsenalului de mijloace dramaturgice nu i se poate contesta. Tiradele sînt însă obositor de lungi, iar un personaj ca intrigantul Ghinea se încurcă în propriile-i urzeli cu o ridicolă naivitate. Nici adevărul istoric nu este respectat. **B.** a fost unul dintre primii autori literari care, în vremea războiului de la 1877—1878, au folosit evenimentele ca sursă de inspirație. *Moara roșie,* adaptarea unei piese a lui X. de Montépin, i s-a jucat în anul 1883 la Teatrul Național din Craiova.

— *Poezii,* Craiova, 1859 ; *Poezii. Suvenire și impresii,* Craiova ; *Anecdote și poezii,* Craiova, 1863 ; *Steaua României,* Craiova, 1868 ; *Apa de dragoste. Poezii satirice și politice,* Craiova, 1871 ; *Sunt deputat,* Craiova, 1875 ; *Țăranul chemat la vot,* Craiova, 1876 ; *Steaua României și morții de la Plevna,* Craiova, 1882 ; *Tăierea boierilor la Tîrgoviște sub Mircea II,* Craiova, Tip. Samitca, 1882 ; *Vitejia românilor și rezbelul din 1877—1878,* Craiova, 1883 ; *Legea pentru beții,* Craiova, Tip. Benvenisti, 1887 ; *Călugăreni și poezii diverse,* Craiova, 1889 ; *Mama, fata și vaca,* Craiova, Tip. Lazăr, 1897 ; *Bulgarii și românii,* Craiova, Tip. Macavei, 1901.

— 1. Tr. Demetrescu, *Teatru,* CLT, I, 1883, 7 ; 2. I. P. Bancov, *[Cuvînt înainte]* la *Bulgarii și românii,* Craiova, Tip. Macavei, 1901.

R.Z.

BARAC, Ioan (1776 sau 1777, Alămor, j. Sibiu — 12.VII.1848, Brașov), traducător și scriitor. Este, ca mulți dintre cărturarii ardeleni, fiu de preot. Își face studiile liceale la Aiud, iar cele superioare, juridice, la Cluj. Din 1801 este învățător la Avrig, iar din anul următor, la Brașov, unde va fi colegul și apoi ginerele lui Radu Tempea, filologul. Profesează un timp avocatura, pentru ca din 1805 și pînă la moarte să ocupe funcția de „magistratual translator" al Primăriei din Brașov.

Din perioada studiilor la Aiud datează preferința mărturisită a lui **B.** pentru poezie, pentru cunoașterea limbii și literaturii maghiare, a limbilor germană și latină. Orientarea spre specificul național, preocuparea pentru limba și poezia populară, care caracterizau literatura maghiară a epocii l-au influențat și pe **B.** în activitatea sa, concretizată prin traduceri fragmentare, prin difuzarea unor opere de largă accesibilitate din literatura universală, cu o evidentă intenție culturalizatoare și moralizatoare. Opera care l-a făcut cunoscut și care s-a bucurat de adeziune atît din partea cititorilor, cît și din partea unor reprezentanți de seamă ai literaturii române din secolul al XIX-lea, între care I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, I. Ghica și chiar M. Eminescu, este *Istorie despre Arghir cel frumos și despre Elena cea frumoasă și pustiită crăiasă,* o alegorie a cuceririi Daciei de către Traian, în realitate o adaptare după *Argirus historiaja* de Gyergyai Albert, tipărită la Sibiu, în 1801. Dacă în atmosfera dominant istorică și filologică, creată de Școala ardeleană, *Istorie despre Arghir...* nu a fost apreciată de cărturarii vremii (I. Budai-Deleanu îl ironizează, chiar, în *Țiganiada*), fluiditatea versurilor, simplitatea limbii și ușurința cu care se putea citi

această poveste versificată, sensibil apropiată de poezia populară, au făcut ca scrierea să se bucure de o difuzare amplă şi i-au creat autorului popularitate în epocă. Desfăşurarea epică a basmului despre Arghir şi Elena este asemănătoare cu aceea a basmului *Prislea cel voinic şi merele de aur* din colecţia de mai tîrziu a lui P. Ispirescu. Relatarea peripeţiilor mezinului împăratului Acleton, plecat pentru a regăsi pe aleasa inimii, satisfăcea nevoia de romanesc a unui public încă puţin evoluat, crescut în atmosfera basmului popular autohton, a cărţilor populare. **B.** a desfăşurat o susţinută muncă de traducător, înzestrat fiind pentru transpunerea în româneşte a unui repertoriu de colportaj, şi a contribuit la dezvoltarea gustului pentru citit, la răspîndirea unei bune limbi româneşti, bazată pe tradiţia populară. El face parte din categoria acelor modeşti cărturari care au căutat să umple cu traduceri un gol resimţit în cultura de atunci şi care au pregătit într-o măsură apreciabilă renaşterea literară de la mijlocul secolului, contribuind la cultivarea limbii române ca mijloc de cultură, ca instrument artistic în crearea unor opere originale. Finalitatea etică, explicită, a acestei literaturi, era şi un deziderat al epocii, lucru de care **B.** era conştient, asemeni altor traducători ai vremii, care aveau sentimentul că prin strădania lor nu fac doar o operă de cultură, ci contribuie la educarea poporului, la însănătoşirea relaţiilor dintre oameni. Din categoria operelor de largă circulaţie universală, traduse de **B.**, sînt cele opt volume din *O mie şi una de nopţi. Istorii arabiceşti sau Halima*, adaptare românească după o versiune germană a lui Habich, von der Hagen şi Schall, tipărite la Braşov între 1836 şi 1840. Li se adaugă în ordinea în care au fost transpuse şi pot fi datate, fie că au fost sau nu tipărite : *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului* (1821), o prelucrare a lui Nagy Ferentz după originalul grecesc al lui Josephus Flavius, *Ulisses sau Istoriile lui Odiseĭs* (o prelucrare din 1816, după versiunea maghiară a epopeii homerice datorată lui A. Dugonics) ; *O paradigmă a leneşului Pipelea Gîscariul* (1816—1828), tradusă după *Ludás Matyi* de Fazekas Mihály ; o traducere, prin intermediar maghiar ori german, a operei *Laurette* de Marmontel ; *Întîiul corabiariu*, prelucrare în versuri după S. Gessner, prin intermediarul maghiar al lui Kazinczy Ferenc, şi fragmente din *Metamorfozele* lui Ovidiu, prin intermediar maghiar (1828—1830), *Naşterea, viaţa şi perirea lui Iuda*, traducere prescurtată după Abraham a Santa Clara, şi *Bunătatea şi înalta milostivire a craiului Chiru al perşilor* (1838), după versiunea maghiară ori germană a scrierii lui Xenofon ; *Toată viaţa, isteţiile şi faptele minunatului Tilu Buhoglindă*, tălmăcire după *Til Eulenspiegel*, apărută la Braşov în 1840 ; două vodeviluri după Aug. von Kotzebue : *Cetăţuia pe drumul ţării* şi *Pustnicul din insula Formentera* (1840), ale căror texte s-au pierdut ; *Naşterea şi toată viaţa minunatului Piticot de un cot şi cu barbă cu tot* (1842), prelucrare în versuri a unei opere germane cu originea în folclor ; comedia *Mirele cel umblat şi procopsit*, traducere din maghiară ; *Vrednica de iubire evropeană Constantina* (1842), roman în versuri, tradus după originalul german al lui August Bohse. Între 1844—1847, **B.** mai traduce *Patimile cele rari şi minunate ale unei madamoaizele cu numele Cartigam*, după Mészáros Ignacz, care, la rîndu-i, preluase din germană tragicomedia *Samson* a lui L. A. Riccoboni : *Amlet, prinţul de la Dania*, după o adaptare germană a lui Shakespeare, realizată de Fr. L. Schröder ; *Atala*, dramatizare maghiară după Chateaubriand, drama *Constanţia fiica regelui de la Portugalia*, după I. F. Castelli ; *Vicleşugul fetesc* şi *Vicleşugul femeiesc*, din germană ; *Vînătorul de la Matra*, din germană sau maghiară, şi *Pruncii părăsiţi*, după L. Schiemann.

În afara acestei prodigioase activităţi de transpunere în româneşte a unei literaturi pe placul publicului contemporan, **B.** s-a ilustrat prin redactarea publicaţiei „Foaia duminecii" (1837), în care a tipărit şi versuri, prin colaborarea la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". În prefeţe ori în articole, **B.** s-a arătat preocupat şi de chestiuni de teorie literară, făcînd, după surse germane, unele comentarii despre fabulă, despre idilă, preţuită potrivit „scoposului ei cel mai curat esteticesc şi moralicesc", punct de vedere care transpare şi în judecarea raportului dintre artă şi realitate.

— *Istorie despre Arghir cel frumos şi despre Elena cea frumoasă şi pustiită crăiasă*, Sibiu, Bart, 1801 ; ed. 2, Braşov, Tip. Herfurt, 1809 ; ed. *(Arghir şi Elena)*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Steinberg, 1925 ; ed. *(Istoria prea frumosului Arghir şi a prea frumoasei Elena cea măeastră şi cu părul de aur)*, pref. Lucia Ionescu, Bucureşti, E. T., 1954 ; *Gratulaţie întru cinstea prea-o-sfinţitului domn Vasile Moga, episcopul neunit în M. Prinţipat al Ardealului*, Braşov, 1811 ; *Pentru idile*, FDU, 1837, 11, reed. în ITC, *235—239* ; *[Versuri]*, FDU, 1837, 12, 13, FMIL, II, 1839, 10, 29, III, 1840, 3, 43, VI, 1843, 35, XI, 1848, 34, 35, LPTR, III, *316—331*, PRC, I, *97—102* ; *Cei trei fraţi gheboşi sau Trei bărbaţi şi o muiare*, Braşov, Tip. Gött, 1843 ; ed. Braşov, Ciurcu, 1889 ; *Moartea Polixeniei Radac* (publ. P. Milian), T, XXIV, 1893, 3. **Ms. :** *[Versuri]*, B.A.R., ms. 208, ms. 209, ms. 987 ; *Jalnice moraliteturi pentru boala cea înfricoşată holera* (1831), B.A.R., ms. 208, ms. 3225. — **Tr.** : Josephus Flavius, *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului*, Bucuresti, 1821 ; ed. Sibiu, Closius, 1852, reed. fragm. în ŞA, III, *134—142, 244—256* ; *O mie şi una de nopţi. Istorii arabiceşti sau Halima*, I—VIII, Braşov, Oprişan, 1836—1840 ; ed. vol. I—IV, Braşov, Ciurcu, 1897 ; ed. îngr. Em. Gârleanu, Bucureşti, Socec, 1909 ; ed. fragm. în ŞA, III, *244—256* ; *Toată viaţa, isteţiile şi faptele minunatului Tilu Buhoglindă*, Braşov, Tip. Gött, 1840 ; ed. 2, Braşov, Tip. Gött, 1846, reed. în CPL, I, *263—304* ; *Naşterea şi toată viaţa minunatului Piticot de un cot şi cu barbă cu tot*, Braşov, Tip. Gött, 1842 ; L. A. Riccoboni, *Tragedia lui Samson în cinci perdele*, Sibiu, 1859 ; Homer, *Odiseea* (fragm.), ABC, I, 1877, 9, 10 ; Fazekas Mihály, *O paradigmă a leneşului Pipelea Gîscariul*, Arad, 1916. **Ms. :** Abraham a Santa Clara, *Naşterea, viaţa şi perirea lui Iuda* (1830), B.A.R., ms. 2309, ms. 3224 ; Xenofon, *Bunătatea şi înalta milostivire a craiului Chiru al perşilor şi jalnica moarte a craiului Avraxat şi a crăiesii sale Pantea* (1838), B.A.R., ms. 208 ; Aug. Bohse, *Vrednica de iubire evropeană Constantina* (1842), B.A.R., ms. 165, pref. trad. în Bianu, *Manuscrise*, I, *367—371* ; L. A. Riccoboni, *Patimile cele rari si minunate ale unei madamoaizele cu numele Cartigam* (1845), B.A.R., ms. 209, pref. trad. în Bianu, *Manuscrise*, I, *452—453* ; I. F. Castelli, *Constanţia fiica regelui de la Portugalia*, B.A.R., ms. 209 ; [Autori neidentificaţi], *Adelaida* (1847), B.A.R., ms. 208, *Mirele cel umblat şi procopsit* (1842), B.A.R., ms. 209, *Vicleşugul fetesc*, B.A.R., ms. 208, *Vicleşugul femeiesc*, B.A.R., ms. 208, *Vînătorul de la Matra sau Cazimir şi Leonora*, B.A.R., ms. 209 ; Chateaubriand, *Atala*, B.A.R., ms. 208 ; Shakespeare, *Amlet, prinţul de la Dania*, B.A.R., ms. 209.

— 1. I. Pop-Reteganul, *Ioan Barac şi opurile lui*, CSTR, XI, 1886, 17—26 ; 2. P. Milian, *Ceva despre poetul poporal Ioan Barac şi despre scrierile lui*, T, XXIV, 1893, 3 ; 3. V. Paşchievski, *O ediţie necunoscută din „Arghir si Elena" de Bărac*, JML, XIII, 1924, *435—500* ; 4. Ion Colan, *Viaţa şi opera lui Ioan Barac*, Bucureşti, Cultura naţională, 1928 ; 5. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *141—145* ; 6. G. Bogdan-Duică, *Ioan Barac*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1933 ; 7. Breazu, *Studii*, II, *370—371* ; 8. Gherghel, *Schiller, 55—56* ; 9. Traian Bratu, *Cărţile populare germane la români*, RFR, III, 1936, 10 ; 10. Călinescu, *Ist. lit., 78—79* ; 11. I. Verbină [I. Pervain], *De la „Pfennigmagazin" la „Foaia duminecii" şi „Icoana lumii"*, SL, I, 1942 ; 12. Popovici, *Studii*, I, *453—461, 489—493* ; 13. I. Muşlea, *Între Ioan Barac si Anton Pann (paternitatea Povestei poamelor)*, SL, IV, 1948 ; 14. Emeric Papp, Enea Papp, Lucian Emandi, *Manuscrise necunoscute ale lui Ion Barac*, TR, II, 1958, 29 ; 15. G. Călinescu, *Ioan Barac*, RITL, IX, 1960, 4 ; 16. I. Pervain, *„Foaia duminecii" (1837). Contribuţii la istoria presei româneşti din Transilvania*, SUB, Philologia, IV, 1961, fasc. 2 ; 17. Duţu, *Shakespeare, 11—12* ; 18. Piru, *Ist. lit.*, II, *134—142* ; 19. I. Apostol Popescu, *Ion Pop-Reteganul*, Bucureşti, E.D.P., 1965, *240—241* ; 20. Brădăţeanu, *Drama, 15—16* ; 21. A. Curtiu, *Semnificaţia primei traduceri româneşti a piesei „Hamlet"*, SUB, Philologia, XIII, 1968, fasc. 2 ; 22. *Ist. lit.*, II, *93—96* ; 23. Enea Papp, *Întîiul corăbier. Prelucrare în versuri de Ioan Barac după Gessner*, LL, XXIII, 1969 ; 24. Ov. Papadima, *Iluminismul şi clasicismul în-*

tîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii, TF, *103—108* ; 25. Păcurariu, *Clas. rom.*, *76—77* ; 26. *Cărturari brașoveni, 27—28* ; 27. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *157—163* ; 28. Mircea Popa, *O operă a lui Barac și originalul său*, RITL, XXVI, 1977, 1.

A. T.

BARDUL, revistă literară care a apărut la Iași, săptămînal, între 4 și 22 iunie 1890. Sînt publicate cîteva poezii ale unui necunoscut epigon eminescian, o dramă în versuri, *Eminescu,* a aceluiași, și nuvela *Aventurile unor berbanți,* toate nesemnate, precum și o traducere, *Colierul reginei,* după Al. Dumas-fiul.

— 1. Emil Manu, *Eminescu, personaj dramatic la 1890,* RITL, XXIV, 1975, 2.

R. Z.

BARIȚIU, George (24.V.1812, Jucul de Jos, j. Cluj — 2.V.1893, Sibiu), ziarist, îndrumător cultural, istoric. Era cel mai mare dintre copiii preotului Ioan Pop-Barițiu și ai Anei Rafila, fiică de preot, dintr-o familie Cornea, originară din Moldova. În 1820 este înscris la școala maghiară din Trascău (Rimetea), iar după patru ani intră în cursul inferior al gimnaziului din Blaj, unde capătă o serioasă pregătire clasică. Trece apoi la liceul piarist din Cluj, frecventînd aici „humanioarele", din 1827, și facultatea de filozofie, din 1829. În pofida restricțiilor, își procură și citește cu aviditate cărți în limba română. O mare influență exercită asupra lui lucrarea lui P. Maior *Istoria pentru începutul românilor în Dachia.* După absolvirea facultății, **B.** revine la Blaj în toamna anului 1831 și intră student la teologie. Sînt anii cînd îl cunoaște pe S. Bărnuțiu și T. Cipariu, cînd participă ca actor și autor la cîteva spectacole de teatru în limba română, organizate la seminar, printre primele de acest fel din Transilvania. În 1835, la terminarea studiilor, **B.** este numit profesor de fizică la liceul din Blaj. Cunoscut și apreciat de mai mulți negustori brașoveni care își aveau fiii la școala din Blaj, este chemat să conducă școala română din Brașov. **B.** primește, dar, înainte de a se așeza în acest oraș, pleacă împreună cu Cipariu într-o călătorie, care a avut un deosebit folos pentru activitatea celor doi cărturari. Vizitează mai multe orașe din sudul Transilvaniei, trec Carpații și se îndreaptă spre București, unde stabilesc contacte cu personalități de seamă ale vieții politice și culturale din Țara Românească, printre care I. Heliade-Rădulescu, C. A. Rosetti, I. Cîmpineanu, Iancu Văcărescu, C. Bolliac, cu profesorii P. Poenaru, Florian Aaron, E. Murgu. Iau parte la cîteva întîlniri la Societatea Filarmonică, văd spectacole de teatru. **B.** este entuziasmat de înfăptuirile confraților, care, la rîndul lor, se arată dornici de conlucrare cu cei de peste munți. La întoarcere, rămîne în Brașov. Aici, din 1836, este profesor de gramatică română și germană, limbă latină, istorie, geografie, aritmetică, principii de bună purtare, contabilitate și corespondență comercială. Orașul era un centru unde puteau rodi ideile lui **B.** referitoare la afirmarea națională prin intermediul școlii și culturii. Ele sînt expuse limpede în disertațiile și cuvîntările tînărului profesor. În 1837, cu ajutorul bănesc al negustorului R. Orghidan, care finanța și publicația „Foaia dumineci" a lui I. Barac, **B.** scoate cea dintîi gazetă a sa, „Foaie de săptămînă", apărută fără autorizație, doar în două numere. La 1 ianuarie 1838, finanțat de J. Gött, proprietar de tipografie, înlocuiește revista lui Barac cu „Foaie literară". Înștiințarea de apariție comunica intenția redactorului de a face cunoscută contribuția românească „în toate ramurile literaturii". În același an, la 12 martie, apare „Gazeta de Transilvania", iar la 2 iulie, „Foaie literară" se transformă în „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Acestea sînt periodicele pe care **B.** le conduce cu energie și cumpănire pînă la începutul anului 1849. Spre a se dedica lor, renunță, în 1845, la cariera de profesor. În anul revoluției, ziaristul, care contribuise intens la pregătirea mișcării, scrie febril, comentînd semnificațiile momentului, informîndu-și cititorii în legătură cu fiecare nou eveniment. Are totuși o poziție politică prudentă, mai puțin radicală decît a altor revoluționari. Depășind-o, participă la adunarea de pe Cîmpia Libertății de la Blaj, ca vicepreședinte al lucrărilor din prima zi. Însoțește pe episcopul I. Lemeni la Cluj, unde este prezentată în Dietă moțiunea de pe Cîmpia Libertății. Se votează însă unirea cu Ungaria și **B.** se întoarce dezamăgit acasă. Urmează zile de zbucium, cînd **B.**, cooptat în comitetul de pacificare, este nevoit, odată cu intrarea trupelor generalului Bem în Sibiu, să ia calea refugiului peste munți. Poposește la Cîmpina, unde în iunie 1849 este arestat și dus la închisoarea din Ploiești. Trimis sub escortă în Bucovina, la Cernăuți, este eliberat în urma intervenției familiei Hurmuzachi și găzduit la moșia Cernauca, unde își află azilul și alți revoluționari români. Se reîntoarce la Brașov în octombrie 1849 și primește, după două luni, permisiunea pentru reapariția celor două publicații ale sale, care, după alte două luni, sînt din nou suprimate, sub învinuirea de „cerbicie". Cînd ele reapar, în septembrie 1850, **B.** este înlocuit cu alt redactor, Iacob Mureșianu. Își menține însă influența și rămîne un colaborator statornic al acestor foi. O perioadă îl va interesa mai ales activitatea comercială și industrială. Conducînd

Gremiul negustorilor din Braşov (1850—1857), izbuteşte să obţină autorizaţia pentru o tipografie românească în acest oraş şi să înfiinţeze fabrica de hîrtie de la Zărneşti, al cărei director comercial este vreme de două decenii (1852—1872). Între timp scoate o altă publicaţie, „Călindariu pentru poporul românesc" (1852—1865), mai modestă, dar animată de aceeaşi încredere în puterea luminării. Călătoreşte mult, interesîndu-se, în fiecare ţară, de viaţa oamenilor, de nivelul civilizaţiei, de organizarea economică şi socială, aspecte cercetate în relaţie cu nevoia de schimbare a stării de acasă. După 1860, **B.** reintră în viaţa politică. Acum devine un energic militant care, alături de alţii, avea de reprezentat interesele românilor în Dieta din Sibiu şi în Parlamentul din Viena. În vremea dualismului austro-ungar, proclamat în 1867, **B.,** adept al direcţiei pasiviste, susţine afirmarea cît mai sistematică şi completă a individualităţii naţionale româneşti, dar în limitele legalităţii. Se mută la Sibiu şi editează ziarul „Observatoriul" (1878—1885), unde publică mai ales studii istorice şi sociologice. Participă la înfiinţarea Partidului naţional român (1881), este desemnat să redacteze în acelaşi an un memoriu de protest împotriva politicii de deznaţionalizare, ajunge în 1884 preşedinte al partidului. Cărturarul era unul din cei care contribuiseră la întemeierea Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român (1861), luînd parte şi la elaborarea statutelor. Este ales de la început secretar al Astrei, apoi redactor al revistei societăţii — „Transilvania" (1868—1893), preşedinte al secţiei istorice (1877), preşedinte al Astrei (1888). **B.** este prezent ca membru fondator şi la organizarea la Bucureşti a Societăţii Literare Române (Academia Română), fiind şi aici în comisia de elaborare a statutelor. Conduce dezbaterile secţiei istorice, în calitate de preşedinte (1868) şi de vicepreşedinte (1876). Cu cîteva luni înainte de moarte, în 1893, este ales preşedinte al Academiei Române.

Întemeietor al presei româneşti din Transilvania, ziarist fecund şi multilateral, îndrumător în domeniul culturii şi în cel al învăţămîntului, istoric şi om politic cu vederi progresiste, **B.** este un deschizător de drumuri. Activitatea lui prodigioasă se integrează mişcării de regenerare naţională, alături de aceea a lui Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu şi M. Kogălniceanu. **B.** pleca de la convingerea că trezirea conştiinţei şi demnităţii de sine a românilor din Transilvania era o condiţie de existenţă a lor. Cele două publicaţii pe care le conduce, „Gazeta de Transilvania", periodic dominant politic, şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", care avea mai cu seamă un profil literar şi ştiinţific, fac, înainte de orice, educaţia simţămintelor naţionale şi civice. Prin orientarea lor, a ţintit, în acelaşi timp, să întărească, dincolo de graniţele politice, solidaritatea şi unitatea dintre toţi românii. Publicaţiile lui făceau cunoscute evenimentele din Principate, iar cărturarii, literaţii de aici găseau întotdeauna găzduire în paginile acestei foi. Un fond epistolar impresionant (11.000 de scrisori) e o altă mărturie a intensei sale activităţi.

B. a înţeles că lupta pentru naţionalitate trebuie dusă în funcţie de cerinţele şi specificul momentului, pornind de la o cunoaştere exactă, lucidă, în spiritul adevărului, a particularităţilor istorice. Ideologia lui este de esenţă iluministă, în tradiţia Şcolii ardelene, conţinînd însă şi elemente noi, romantice. Astfel, o cale importantă de ridicare a naţiunii fiind „luminarea", cultura, **B.** consideră că menirea foilor sale este aceea de „a lăţi idei" în cît mai multe domenii. Un spirit pedagogic superior guvernează această acţiune, marcată de articole în care redactorul îşi expune programul şi discută eficacitatea lui. Totul trebuie făcut simultan, dar, pentru că „românii nu au timp de pierdut cu nimicuri", se insistă asupra cumpănirii, pentru a da prioritate celor de „neapărată trebuinţă". Cînd, în 1880, respinge filozofia lui Schopenhauer, **B.** are aceeaşi perspectivă, gîndindu-se cu responsabilitate la pericolul răspîndirii pesimismului, „venin de moarte" pentru o naţiune tînără. Format în prima jumătate a secolului al XIX-lea, el îşi dă măsura contribuţiei de îndrumător al culturii pînă la 1850. Iniţiativele şi ideile de după această dată se situează, în general, în continuarea celor anterioare. De la început, ziaristul aşează între preocupările lui pe cele legate de unitatea limbii literare şi de adoptarea unei ortografii unitare. Publicînd sau doar reproducînd scrieri din celelalte provincii, îndemnînd colaboratorii să scrie accesibil, dar îngrijit, el ajută acest proces de unificare. Încurajează discuţiile despre limbă, pe care le consideră utile în aflarea unei orientări comune. Republică, de pildă, în „Foaie literară" corespondenţa dintre I. Heliade-Rădulescu şi C. Negruzzi, privitoare la chestiunile limbii, precedată de una asemănătoare, pe care redactorul o are cu T. Cipariu, iar în urma lor face loc unei serii întregi de intervenţii. **B.** este un discipol al lui P. Maior, ceea ce îl determină să se îndepărteze de purismul latinist. Este un moderat, adept al orientării după modelul popular, după cel oferit de cărţile bisericeşti, împotrivindu-se exceselor de împrumut şi imitaţie. Tinde, de asemenea, către corespondenţa dintre aspectul scris şi cel vorbit al limbii. Mai tîrziu, el face unele concesii etimologismului (colaborează şi la volumul al doilea al dicţionarului academic scos de I. C. Massim şi A. T. Laurian) şi pumnismului. Deşi era conştient de justeţea unor critici venite din Principate, referitoare la limba cărturarilor ardeleni, comentînd cugetările lui Al. Russo (în *Războiul limbilor,* 1855) sau replicînd lui T. Maiorescu în 1868, **B.** ocoleşte fondul obiecţiilor şi aduce în prim-plan condiţiile dificile în care activau intelectualii ardeleni. Dealtfel, el este printre cei dintîi care, dintr-o pornire excesiv polemică, în 1869, acuză Junimea şi pe T. Maiorescu de cosmopolitism. Într-o altă direcţie, cea a descoperirii şi valorificării creaţiei populare, **B.** premerge scriitorilor de la „Dacia literară". În 1838 el cerea colaboratorilor din toate părţile să culeagă obiceiuri vechi, povestiri, cîntece, „frazuri, proverburi şi ziceri originale româneşti", descîntece, indicînd astfel un adevărat program de adunare a creaţiilor anonime. Producţiile populare au, după el, valoare de document istoric, sînt caracteristice pentru spiritul unei naţiuni şi au însemnătate pentru istoria limbii. În această perspectivă se vădeşte înrîurirea lui Herder, ca şi la alţi paşoptişti. Într-un spirit modern, **B.** recomanda încă din 1839 culegerea cît mai fidelă a materialului folcloric, fără modificări şi îndreptări. O altă opinie este aceea că în poezia populară ar intra şi unele creaţii culte care, prin asimilare, îşi pierd paternitatea. Lărgindu-şi cu vremea sfera preocupărilor, **B.** scrie despre muzică şi coregrafie, port şi aşezări, despre cultura estetică şi gustul popular, stimulînd, mai ales în paginile „Transilvaniei", publicarea studiilor de etnografie. În dorinţa de a afla calea cea mai potrivită pentru propăşirea literaturii, pentru a preîntîmpina manifestările păgubitoare, redactorul „Foii literare" şi al „Foii pentru minte, inimă şi literatură" stabileşte un dialog permanent cu cititorii. El îi „cearcă", alcătuieşte „articole începătoare", propune ipoteze de lucru pentru colaboratorii săi, face el însuşi cîteva incursiuni în teoria şi în critica literară. Ca şi He-

liade, **B.** are în atenție scrierile originale, dar și traducerile, pe care le consideră utile în primul rînd în mlădierea limbii ; cînd sînt selectate opere de valoare, ele pot fi bune modele pentru autorii români. Trebuie tradus „cugetul" scriitorului, nu au nici un folos tălmăcirile literale, care sărăcesc originalul și nici nu exploatează posibilitățile limbii române (*Traducere* — 1838, *Cărți, cititori* — 1843, *Măiestria de a traduce* — 1850). Pentru a îndruma pe tinerii colaboratori, **B.** discută mai multe noțiuni de estetică. Urmărește, bunăoară, evoluția și caracteristicile stilului în artă (1838), analizează umorul și satira (1858), face considerații de poetică (*Învățăceilor de poezie, Un discurs asupra versificației noastre* — 1843, *Versuri albe* — 1851). **B.** avea credința că literatura română trebuie să se îndrepte spre idealul clasic. Aspirația spre clasicitate este înțeleasă hegelian, ca o năzuință spre armonie și desăvîrșire, spre exemplar. De aceea, vorbind despre *Scriitorii clasici* (1838), citează și autori aparținînd școlii romantice. Operei literare i se cerea să aibă înalte țeluri morale. Dar, uneori, **B.** exagerează, atitudinea lui devenind didacticistă. Astfel, clasicismul francez este comentat unilateral, fără discernămînt, iar romanul realist francez, scrierile lui Balzac sînt respinse. Criteriul utilității educative este hotărîtor și atunci cînd sînt editate lucrări literare românești. Destul de generos cu acestea, în principiu **B.** atribuie de timpuriu criticii un rol de limpezire a atmosferei literare. Criticul, ca și ziaristul — spune el — trebuie să fie dotat cu vocație, cultură și cu simțul adevărului. În felul de a cugeta al lui **B.**, în directivele lui literare înțelepte, domină preceptele esteticii clasiciste, primite prin intermediul gînditorilor și esteticienilor germani (Goethe, Hegel, Winckelmann, Lessing, W. T. Krug, Jean Paul, J. G. von Müller, K. J. Weber ș.a.), din lucrările cărora s-a inspirat frecvent. Relevînd în repetate rînduri trebuința unei istorii critice a literaturii române din toate provinciile, **B.** încearcă să aducă el însuși unele contribuții documentare. Scrie despre cărți vechi românești din secolul al XVI-lea, semnalează versurile lui Mihail Halici (*Cele dintîi versuri esametre și pentametre în limba noastră română* — 1847). După 1850, adună date inedite, informații biografice despre S. Micu, Gh. Șincai, P. Maior, Gh. Lazăr, dar mai cu seamă despre contemporanii săi, I. Maiorescu, V. Popp, G. Munteanu, E. Murgu, A. Mureșanu, I. Hodoș, A. T. Laurian, P. Vasici, articolele și corespondența publicată configurînd un întins capitol de istorie culturală. **B.** aduce prețioase informații și despre primele spectacole de teatru în limba română din Transilvania (*Thalia și Melpomene în Transilvania* — 1870). Cu acest prilej, el menționează și cele dintîi încercări literare ale lui, versurile *Murăș, Murăș, apă lină* și *Cîntec păstoresc*, scrise în 1835 pentru o reprezentație a teologilor din Blaj, reluate în 1838 și publicate sub titlul *Înstreinații*. Deși modeste, ele au acorduri grave, caracteristice poeziei ardelene ce prevestește apariția lui O. Goga. Tot pentru spectacolele de diletanți, **B.** compune *Suspinul*, prolog la drama *Inimile mulțămitoare*, improvizație reprezentată în 1838 la Brașov. În 1891 alcătuiește alte două piese ocazionale, interpretate la Școala civilă de fete a Astrei, din Sibiu. **B.** nu avea însă vocație de autor dramatic. Ispita teatrului pare să fi fost totuși puternică, de vreme ce atunci cînd traduce, el alege, de obicei, lucrări dramatice. Astfel, în 1838—1839, tălmăcește scene din *Intrigă și iubire*, *Don Carlos*, *Conjurația lui Fiesco* și *Maria Stuart* de Schiller, iar în 1840 — cîte o scenă din *Negustătorul din Veneția* și din *Julius Caesar* de Shakespeare, acestea fiind unele din primele traduceri în limba română din opera shakespeariană. Redactorul, care pledează pentru clasicism, își publică în foaia sa cîteva istorioare și nuvele romantice. Scrise în primii ani de activitate publicistică, pentru a umple un gol, aceste lucrări literare sînt lipsite de valoare artistică. **B.** nu era un imaginativ și proza sa rămîne convențională, minoră. Unele povestiri (*Puterea fantasiii, Viața și cinstea, Urmările unei robii îndelungate, O noapte înfricoșată*) sînt prelucrări, ilustrînd preferința pentru accentele moralizatoare sau pentru senzațional și tenebros. Dintre povestirile originale, cele cu subiect istoric, *Un rămas bun în cîmpul bătăliei* (1844) și *Barbara*, publicată mai tîrziu în „Călindariu pentru poporul românesc" (1861—1863), au o substanță epică precară. În schimb, *O privire preste ținutul Hațegului în Transilvania* (1838), ca și alte pagini cu aspect de poem în proză, descripții poetice, meditații înaripate de sentimentul mîndriei față de gloria trecutului, în felul celor compuse mai tîrziu de N. Bălcescu și Al. Russo, sînt mai reușite. Însemnările din călătoriile în Țara Românească și Moldova sau în apusul Europei, întreprinse în 1836, 1845, 1852 și 1858 sînt, de asemenea, pline de autenticitate. Puțin înclinat spre introspecție și lirism, ca și I. Codru-Drăgușanu, călătorul știe să observe lucid și să comenteze aspectele vieții sociale, să cîntărească gradul de civilizație al fiecărei țări. Nu poate ignora contrastele, care îl intrigă și îl mîhnesc. Ca și Dinicu Golescu, a cărui înrîurire se observă mai ales în primele însemnări, **B.** este cu atenția îndreptată spre tot ce ar putea fi luat ca învățătură. El are darul de a scrie clar, energic, dar fără rigiditate, ba chiar cu frecvente tente de umor. Cu o astfel de înzestrare, **B.** a putut aborda toate formele publicisticii. Adevărata lui vocație a fost ziaristica politică și culturală, pe care „Nestorul presei românești", cum fusese numit, o slujește jumătate de secol. Către sfîrșitul vieții, își urmează mai stăruitor și o a doua chemare : istoria. Pregătite de o serie de culegeri și documente — **B.** ar fi dorit să realizeze pentru Transilvania o colecție asemănătoare celei a lui E. Hurmuzachi — cele trei volume intitulate *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă* (1889—1891) reprezintă cea mai interesantă contribuție ardeleană la istoriografia română din secolul al XIX-lea. Autorul utilizează modalitatea biografiilor și monografiilor, premergătoare unei istorii sistematice, sintetice, informațiile aduse, îndeosebi pentru veacul în care trăia, fiind remarcabile. Martor al multora dintre evenimente, **B.** evocă în detalii desfășurarea lor. În ultimele două volume, care fac cronica anului 1848 și a perioadei de după el, își au locul narațiuni, portrete, meditații și confesiuni, pagini memorialistice ce înfățișează o epocă dramatică, întregind, într-o structură dinamică, expunerea de date și documente.

— *Cuvîntarea scolasticească la examenul de vară în școala românească din Brașov în Cetate*, Brașov, Tip. Gött, 1837 ; *[Note de călătorie]*, GT, VIII, 1845, 74, 76—83, XIII, 1850, 41, XV, 1852, 85—88, 98—102, XXI, 1858, 61, 62, 64, 68—70, FMIL, XVI, 1853, 5, 7, XXI, 1858, 22—24 ; *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, I—III, Sibiu, Tip. Krafft, 1889—1891 ; *Două drame familiare. Lectură pentru tinerimea de sexul femeiesc*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1891 : *Studii și articole*, pref. I. Lupaș, Sibiu, Astra, 1912 ; *Călătoria primă în Muntenia. 1836* (publ. Vasile Netea), STD, XI, 1958, 1 ; *Articole literare*, îngr. și pref. Vasile Netea, București, E.S.P.L.A., 1959 ; *Scrieri social-politice*, îngr. și pref. Victor Cheresteșiu, Camil Mureșan, George Em. Marica, București, E.P., 1962 ; *Viața și ideile lui...*, îngr. și pref. Radu Pantazi, București, E.Ș., 1964 ; *[Articole]*, AGR, I, *391—402*, ITC, *259—262, 266—272, 275—286, 313—321, 366—369*, GRP, I, *221—271* ; *Inimile mulțămitoare*, publ. Ioan Chindriș, MS, VIII, 1977, 3. — **Tr.** : Schiller, *Lingușitorii fără caracter, Jaluzia unui tînăr* (fragm. din *Intrigă și iubire*), FMIL, II, 1839, 21, 25, *Suspinul unui dom-*

nitoriu în ziua necazului (fragm. din *Don Carlos*), FMIL, II, 1839, 26, *Poftitoriul de a domni* (fragm. din *Conjurația lui Fiesco*), FMIL, II, 1839, 29, *Jocul sorții*, FMIL, III, 1840, 1. 2, *O faptă generoasă*, FMIL, III, 1840, 3, *Elisabetha și Maria Stuart, o întîlnire a lor* (fragm. din *Maria Stuart*), FMIL, III, 1840, 43 ; Goethe, *Sansculotismus literarius*, FMIL, III, 1840, 13 ; Shakespeare, *Îndurarea (mila)* (fragm. din *Negustătorul din Veneția*), FMIL, III, 1840, 15, *Julius Caesar* (fragm.), FMIL, III, 1840, 40 ; Casanova, *O robie cumplită și scăpare*, FMIL, VI, 1843, 1—5 ; Cicero, *[Discurs împotriva proconsulului Piso]* (fragm.), FMIL, VIII, 1845, 33.

— 1. Vulcan, *Panteonul, 39—42* ; 2. Maiorescu, *Critice*, I, *205—206, 208—211* ; 3. Pop, *Conspect*, II, *144—148* ; 4. *În amintirea aniversărei a cincizecea a „Gazetei Transilvaniei". 1838—1888*, Brașov, Tip. Alexi, 1888 ; 5. A. D. Xenopol, *George Barițiu, „Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă"*, A, II, 1890—1891, *754—761* ; 6. *George Barițiu (12/24 mai 1812—1892). Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1892 ; 7. *[George Barițiu]*, T, XXIV, 1893, 5 ; 8. G. Bogdan-Duică, *George Barițiu*, GAB, III, 1893, 32 ; 9. *Encicl. rom.*, I, *400—401* ; 10. Bârseanu, *Ist. școalelor, passim* ; 11. G. Bogdan-Duică și Al. Lapedatu, *George Barițiu și amicii săi. Corespondență*, TPO, VII, 1903, 1, 2, 11, 13, 18, 19, 25, 27, 34, 38, 39, 41, 44, 47, 49, 51, 54, 56, 58, 68 ; 12. I. Bianu, *Abonații foilor lui Bariț la 1838*, CL, XXXVIII, 1904, 12 ; 13. At. M. Marienescu, *Intru memoria lui George Barițiu*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1904 ; 14. Iorga, *Oameni*, I, *67—72* ; 15. I. Lupaș, *Un capitol din istoria ziaristicii românești ardelene — Gheorghe Barițiu*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1906 ; 16. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *301—312*, II, *227—228, 230, 237*, III, *31—35, 222—225* ; 17. N. Bănescu, *Gheorghe Bariț. Legăturile sale cu românii din celelalte părți*, CL, XLII, 1908, 7 ; 18. N. Bănescu, *Gheorghe Bariț. Rolul său în cultura națională*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910 ; 19. N. Bănescu, *Corespondența familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Bariț*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1911 ; 20. I. Lupaș, *Gheorghe Barițiu*, LU, XI, 1912, 20 ; 21. I. Lupaș, *Gheorghe Barițiu și „Asociațiunea"*, LU, XI, 1912, 29 ; 22. Horia Petra-Petrescu, *Testamentul lui George Bariț*, RUL, II, 1912, 112, 113 ; 23. Iorga, *Ist. presei, 64—69* ; 24. Iulian Jura, *Gheorghe Bariț ca îndrumător literar*, ȚB, III, 1931, 1 ; 25. I. Georgescu, *Gh. Barițiu, autor dramatic*, ȚB, V, 1933, 4 ; 26. G. Bogdan-Duică, *Mici studii istorice. Fragmente despre George Barițiu*, TLR, LXXXII, 1934, 18, 19 ; 27. G. Bogdan-Duică, *Mici studii istorice. Fragmente despre George Barițiu. Cîte ceva despre „Gazeta". Procesul lui Simeon Bărnuțiu (Contribuții)*, RET, XXIV, 1934, 5—6, 9—10 ; 28. Popovici, *Romant. rom., 330—338* ; 29. Breazu, *Studii*, I, *passim* ; 30. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *317—322, 432—433* ; 31. Ioan M. Neda, *Din legăturile craiovenilor cu Gheorghe Barițiu*, Craiova, Ramuri, 1941 ; 32. Olimpiu Boitoș, *Memoriile lui George Barițiu*, SL, I, 1942 ; 33. Olimpiu Boitoș, *Întîlele călătorii în Apus ale lui George Barițiu*, Sighișoara, 1947 ; 34. Ion Mușlea, *Calendarele lui Barițiu (1852—1865). Cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea și difuzarea lor*, SCB, II, 1957 ; 35. El. Pervain, *Gheorghe Bariț și chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu*, SUB, Philologia, III, 1958, fasc. 1 ; 36. Lidia Bote, *Ideile literare ale lui Barițiu*, TR, IV, 1960, 12 ; 37. D. Prodan, *Gheorghe Bariț*, AAR, XII, 1962 ; 38. T. Bugnariu, *Concepțiile social-economice ale lui Gh. Bariț*, AAR, XII, 1962 ; 39. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 518—524* ; 40. *Ideologia 1848, passim* ; 41. V. Cheresteșiu, *Întemeierea presei românești din Transilvania și activitatea publicistică a lui George Bariț pînă la izbucnirea revoluției din 1848*, AII, VI, 1963 ; 42. Pompiliu Teodor, *George Bariț și Principatele Române pînă la 1848*, AII, VI, 1963 ; 43. George Em. Marica, *Notele de călătorie ale lui George Bariț*, AII, VI, 1963 ; 44. Camil Mureșanu, *Ideile social-politice ale lui George Bariț în publicistica sa din perioada absolutismului și imperiului „liberal"*, AII, VI, 1963 ; 45. Pervain, *Studii, 304—309, 365—422, 445—458* ; 46. *Ist. gînd., 205—209* ; 47. E. Domocoș, *Contribuții la studiul operei pedagogice a lui George Barițiu*, RPD, XIII, 1964, 7—8 ; 48. Gavril Istrate, *Limba română literară*, București, Minerva, 1970, *122—129* ; 49. Alexandru Bărbat, *Probleme social-economice în opera lui Gheorghe Barițiu*, SAI, VII, 1965 ; 50. Aurel Vasiliu, *Gh. Barițiu și folclorul*, LL, X, 1965 ; 51. Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, E.Ș., 1966 ; 52. Bodea, *Lupta românilor, passim* ; 53. George Em. Marica, *G. Bariț și revoluția de la 1848*, TR. XII, 1968, 25 ; 54. Curticăpeanu, *Mișc. cult., 60—109, 237—240* ; 55. *Ist. lit.*, II, *404—412* ; 56. *Centenarul revistei „Transilvania"*, Sibiu, 1969, *passim* ; 57. Marica, *Foaie, 7—143* ; 58. Pompiliu Dumitrașcu, *Interesul lui George Barițiu pentru problemele limbii literare*, SUB, Philologia, XV, 1970, fasc. 1 ; 59. Vasile Netea, *Proiectele de statut ale „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român"*, RMZ, 1970, 3 ; 60. Keith Hitchins, Liviu Maior, *Corespondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu (1861—1892)*, Cluj, Dacia, 1970 ; 61. George Em. Marica, *Preocupări filozofice, psihologice și sociologice la G. Bariț*, RFZ, XVIII, 1971, 3 ; 62. Ioan Chindriș. *Prima scrisoare a lui George Bariț*, ST, XXII, 1971, 6 ; 63. Ion Itu, *Structuri narative în opera lui George Barițiu*, T, I, 1972, 2 ; 64. Iliescu, *Geneza, 251—254* ; 65. Cornea, *Originile, 446—447, 508—509, 598—599* ; 66. *Cărturari brașoveni, 30—32* ; 67. *Ist. filoz. rom.*, I, *300—306* ; 68. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 128—130, 135—139* ; 69. *George Bariț și contemporanii săi*, I—IV, pref. Ștefan Pascu și Iosif Pervain, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Titus Moraru, Gelu Neamțu, Grigore Ploeșteanu, Mircea Popa, D. Suciu, I. Buzași, București, Minerva, 1973—1978 ; 70. Bucur, *Istoriografia, 60—61* ; 71. Straje, *Dicț. pseud., 50—51* ; 72. Bîrlea, *Ist. folc., 58—61* ; 73. Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881)*, București, E.Ș., 1974, *passim* ; 74. Marica, *Studii*, I—II, *passim*.

G. D.

BARIȚIU, Ieronim G. (19.VIII.1848, Brașov — 18.III.1899, Sibiu), publicist și traducător. Era al cincilea din cei nouă copii pe care îi avuseseră G. Barițiu și soția lui, Maria, născută Velisar, și unicul fiu rămas în viață, alături de cele patru fiice ale acestora. Învață la Brașov și la Sibiu, apoi la Viena, unde, din toamna anului 1868, face studii filozofice și comerciale. Întors acasă, în 1873, este funcționar la fabrica de hîrtie din Zărnești și la Institutul de credit și economii „Albina", în Sibiu și Brașov.

Activitatea publicistică a lui **B.** dezvăluie o cultură bogată, preocupări variate, pasiune și inteligență. Într-o singură perioadă doar, cînd secundează pe G. Barițiu în redactarea ziarului „Observatoriul" (1878—1885), la Sibiu, posibilitățile lui sînt mai bine utilizate. Îi revine o bună parte din grija elaborării ziarului, de la articolul politic pînă la poșta redacției. Articolele lui, majoritatea semnate cu pseudonimul Camil (folosit și în corespondențele politice de la Viena, pe care le trimisese „Românului"), făceau dovada unui spirit viu, combativ, cîteodată chiar violent. În ciuda opreliștilor, **B.** militează cu dîrzenie pentru drepturile politice, economice și sociale ale românilor. Din cauza atacurilor cuprinse într-unul din articole, *Frica guvernului de umbrele a trei morți vii* (1884), tatălui său, care își asumă toată răspunderea, i se intentează un proces de presă pentru „delict de agitare". Considerînd-o un bun instrument în lupta împotriva oricărui fel de despotism, gîndirea iluministă franceză este des invocată de **B.** După părerea lui, doctrina politică a lui J.-J. Rousseau din *Contractul social* putea fi preluată datorită actualității ei, de unde și hotărîrea de a traduce această operă în paginile „Observatoriului". Pline de interes sînt și ideile lui **B.** privind emanciparea politică și economică a românilor din Transilvania. În sprijinul acesteia, el comentează sau traduce lucrări de drept, economie și economie politică apărute în străinătate. Sînt merite de seamă ale lui **B.**, ignorate în general, el rămînînd întotdeauna în umbra celui care avea prestigiul de cel dintîi și cel mai mare ziarist ardelean al epocii. Restul activității are un caracter eterogen, inegal. Dacă G. Barițiu a cultivat cu talent și autoritate, de la început pînă la sfîrșit, diferite specii ale publicisticii, fiul scrie risipit, nereușind să fie decît un colaborator util al cîtorva publicații, cărora le „comunica" mai ales traduceri. Mai întîi în „Familia", revista-magazin a lui I. Vulcan, îi apar, începînd din 1867, materiale foarte variate : informații asupra unor evenimente (serbări tradiționale, întruniri, reprezentații), impresii de călătorie, o recenzie, articole instructive, pro-

zā-foileton cu substrat moralizator, tradusă probabil de prin gazetele germane, numeroase narațiuni romanțate ce popularizau biografia unor oameni iluștri, de asemenea tălmăcite. Cîteva povestiri, declarate ca scrieri originale, par să fie tot traduceri sau cel mult prelucrări. **B.** nu avea resurse de scriitor. Tot în „Familia", prin intermediul tălmăcirii din Ch. Oeser, *Epistole estetice către o copilă*, el oferă cititoarelor noțiuni elementare de estetică. Dar **B.** traduce și drama *Emilia Galotti* de Lessing, precum și un fragment din *Don Carlos* de Schiller. Mai tîrziu, la „Observatoriul", în „foița" ziarului, îi apar traduceri diverse. Sînt prezente scrieri din Boccaccio, Buffon, V. Hugo, Al. Dumas-fiul, dar și altele, în majoritate, obscure. Numere în șir se traduc considerațiile istorico-morale ale lui J. Pederzani, *Femeile* (strînse în volum, ele apar traduse de un Junius, care poate fi **B.**). Din tălmăcirile date și la alte periodice („Telegraful român", „Gazeta Transilvaniei", „Minerva", „Transilvania") se desprinde orientarea treptată a lui **B.** către scrierile privitoare la morală. Transpune în românește numeroase aforisme și cugetări, pagini din *Caracterele* lui La Bruyère. Lui **B.** îi aparține, probabil, pseudonimul Camil B..., cu care erau semnate în „Gazeta Transilvaniei" (1891—1893), în „Minerva" (1891—1894), în „Rîndunica" (1894) traduceri disparate (din Anna Pongracz, F. Gross, Catulle Mendès, Matilde Serao, C. Cressieux, F. de Roberto, O. Feuillet, E. Mariot, P. Mantegazza, E. Souvestre, O. C. Waldau, Ed. Wergraf, Teofrast). Fiul lui G. Barițiu mai publică în „Observatoriul" cîteva poezii populare culese cu prilejul unei călătorii prin părțile Orăștiei și Hunedoarei. În „Transilvania" îi apăruseră, cu cîțiva ani înainte, traducerile a două povești sîrbești din colecția lui Vuk Karadzić. Între scrierile răzlețe ale acestui publicist se află cîteva amintiri despre M. Eminescu, pe care îl cunoscuse la Sibiu și îl regăsise la Viena. Prezența fascinantă a poetului, portretul lui psihic și moral sînt surprinse cu subtilitate, în detalii sugestive. Se avansează și cîteva ipoteze asupra cauzelor care ar fi putut genera dezechilibrul nervos al lui Eminescu. O soartă asemănătoare l-a urmărit și pe **B.**, care a murit, cu mintea rătăcită, într-un sanatoriu din Sibiu.

— *Serbarea Sf. Paști la Brașov*, F, III, 1867, 21 ; *Icoane din Transilvania. I : Cheia Turzii*, F, IV, 1868, 9 ; *Serbarea anului nou în Viena*, F, V, 1869, 3 ; *Juneția lui Mirabeau*, F, V, 1869, 23—27 ; *Favoritul unei regine*, F, IX, 1873, 40—44 ; *O sărutare în oglindă*, F, X, 1874, 12 ; *Masa de cetire*, F, X, 1874, 32 ; *Românul și limba sa*, F, XI, 1875, 30 ; *J.-J. Rousseau*, OBS, I, 1878, 47, 48 ; *Poezii poporale*, OBS, II, 1879, 14—16 ; *Cronică teatrală din Sibiu*, F, XXII, 1886, 16 ; *Reprezentațiune teatrală română de diletanți în Sibiu*, F, XXII, 1886, 19 ; *Mihail Eminescu. Reminiscențe*, RD, I, 1894, 1, 2. — **Tr.** : Teresia Pulschy, *Ginevra Amieri*, F, III, 1867, 27—32 ; **E. M.** Oettinger, *Tulia Manini*, F. V, 1869, 1—3, *Rosalba*, F, VI, 1870, 23—26 ; Ch. Oeser, *Epistole estetice către o copilă*, F, V, 1869, 6—8, 50—52, VIII, 1872, 8—10, 40, 44—48, XI, 1875, 9 ; Lessing, *Emilia Galotti*, F, IX, 1873, 10—18 ; A. Silberstein, *Epistole filosofice către o femeie*, F, X, 1874, 29 ; L. Speidel, *Fete bătrîne*, F, XIV, 1878, 60 ; Hugo Hagendorff, *Condamnatul la galere*, AMF, I, 1878, 3 ; *Două povești ale serbilor*, T, IX, 1878, 12 ; Schiller, *Don Carlos* (fragm. din actul III), T, IX, 1878, 13, 14 ; Buffon, *Arta de a scrie*, OBS, I, 1878, 16 ; Jeanne-Marie Le Prince de Beaumont, *O poveste frumoasă*, OBS, I, 1878, 19—20 ; V. Hugo, *Baricada Saint-Antoine*, OBS, I, 1878, 21—23 ; R. von Gottschall. *Rosia din Caucaz*, OBS, I, 1878, 51—60 ; O. Feuillet, *Părul alb*, F, XV, 1879, 97—99, XVI, 1880, 1 ; J. Pederzani, *Femeile*, OBS, II, 1879, 11, 12, 26, 45, 88—91, III, 1880, 10—12 ; J.-J. Rousseau, *Contractul social*, OBS, II, 1879, 45—48, 51, 55, 59—61, 65, 68, 76, 77, 84—92, 95—100, 103, 104, III, 1880, 1—5 ; A. Nuellens, *Între doi pețitori*, OBS, VII, 1884, 78, 79 ; M-me de Rémusat, *Napoleon I descris de el însuși*, OBS, VII, 1884, 80 ; Robby Jones, *Anatomul smintit*, OBS, VII, 1884, 81 ; E. Daniel, *O poveste modernă*, OBS, VII, 1884, 85 ; Boccaccio, *Petru de Aragonia și fiica farmacistului*, OBS, VII, 1884, 87 ; Al. Dumas-fiul, *Împărțirea lumei*, OBS, VII, 1884, 88, 89 ; B. Stavenov, *Paganini și papucul de lemn*, T, XV, 1884, 21—22 ; Aleph, *Violina mută*, F. XXI, 1885, 24, 25 ; L. Dubois, *Pugacew*, F, XXIII, 1887, 22 ; J. K. Lavater, *Cuvinte sufletești*, TLR, XXXVII, 1889, 112—114, 116, 117 ; H. Zschokke, *Piciorul de lemn*, TLR, XXXVII, 1889, 118, 122, 123 ; Ernst von Feuchtersleben, *Pentru dietetica sufletului*, TLR, XXXVIII, 1890, 22—98, 100—101 ; Marc Aureliu. *Aforisme, meditațiuni și cugetări filozofice*, TLR, XXXVIII, 1890, 66—69, 76—83, 85—89 ; I. Stern, *Raze de lumină din Talmud*, TLR, XXXIX, 1891, 19—23, 25—34 ; Montesquieu, *Reflexiuni și cugetări*, GT, LIV, 1891, 105, 106 ; La Bruyère, *Din „Caracterele" lui...*, MN, I, 1891, 1—6, 8—10, II, 1892, 1—9. 13—16. 19—21 ; Stugau [August von Schmidt], *Arta de a trăi*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1893 ; *Din școala vieții (Aforisme alese)*, T, XXV, 1895, 1—4, 6, 8, 9.

— **1.** G. Barițiu, *Însemnări din viața mea căsătorită* (publ. O. Boitoș), SL, I, 1942 ; **2.** Petru Bran, *Răspuns la critica d-lui I. G. Barițiu asupra opului meu „Mărgăritarie"*, F, XI, 1875, 26, 27 ; **3.** *[I. G. Barițiu]*, TLR, XLVII, 1899, 26 ; **4.** Grămadă, *România jună*, *151* ; **5.** Aurel A. Mureșianu, *Un fost amic al lui Mihail Eminescu : Ieronim G. Barițiu. Cu un articol inedit al lui I. G. Barițiu*, PRM, IV, 1938, 8—10 ; **6.** Bucur Țincu, *Un scriitor sibian necunoscut : Ieronim G. Barițiu*, în *Cibinium. Repere sibiene*, Sibiu, 1977, *159—179*.

G. D.

BARONZI, George (20.X.1828, Brăila — 28.V.1896, București), scriitor. Era fiul avocatului Anton Baronți (Baronschi), venit în Țara Românească probabil în timpul Eteriei, din insula Zante, unde tatăl său, Anastasie Cterà, își avusese familia, care se numea Padroncino și apoi Paroncin. **B.** a ocupat o serie de slujbe în administrație, fiind, între altele, director de prefectură al județelor Vlașca (1870), Covurlui (1879), Ialomița (1880), director al arestului Curților din Craiova (1881). Preocuparea lui de-o viață a fost însă scrisul. Debutează timpuriu, în 1844, cu drama *Eleonora*. Colaborează timp de jumătate de secol la diferite publicații. În 1845 scria la „Curierul românesc", în 1848 era redactor al revistei „România", iar în 1859 scotea, împreună cu Gh. Sion, foaia „Zioa". Este redactor la publicațiile „Moș Ion" (1866), „Presa română" (1866), „Vocea Covurluiului" (1873), apărute la Brăila și Galați, conduce „Vocea poporului" (1870). Mai publică în „Patria" (1855), „Concordia", „Românul", „Naționalul", „Dîmbovița", „Unirea", „Revista Carpaților", „Constituționalul", „Buciumul", „Trompeta Carpaților", „Ghimpele", „Literatorul", „Revista literară" (1896) ș.a. **B.** este un autor prodigios, care scrie poezie, proză, teatru, fără ca activitatea lui să se fi bucurat de o apreciere deosebită din partea contemporanilor. Și aceasta pentru că, drapîndu-se de prea multe ori în mantia altora, și-a acoperit propria originalitate. Versurile lui **B.**, adunate în mai multe culegeri *(Cugetările singurătății, Nopturnele, Danubianele, Zînele Carpaților, Satire, Fabule alese, Legende și balade* ș.a.), sînt mărturii ale unui temperament poetic cu multe disponibilități. A scris poezie elegiacă, erotică, patriotică. satire, fabule, balade, legende, fiind tributar în bună parte lui Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, C. Bolliac. În versurile sale, închinate idealurilor politice naționale, **B.** nu făcea decît să preia o tradiție militantă a înaintașilor. Epigonismul lui apare evident în poemul epic, larg, grandilocvent și artificios. Resuscitînd vechile teme romantice pașoptiste, prelungindu-le ecoul pînă tîrziu (în 1890 îi apare o încercare de epopee, *Daciada)*, el aspiră tot-

odată, ca și alți poeți de tranziție, la primenirea inspirației și a tehnicii versului. Atras de legendar, de fantastic, de misterul timpurilor și civilizațiilor revolute, cultivînd exotismul, poetul tinde să depășească experimentul formal și să dea poeziei rezonanțe meditative. Într-o poezie inegală, ca *Viziune*, scrisă la începutul activității, se anticipează cosmogonia, de o noutate surprinzătoare, prezentată în *Hiranyagarbha*. În căutare perpetuă de altceva, **B.** ajunge la civilizația indică, ceea ce reprezintă o inițiativă poetică îndrăzneață. Pe de altă parte, rafinamentul compoziției bogate, dintr-o altă legendă inspirată de literatura indiană, *Yavana și Nurvady*, este premergător manierei parnasiene. În prelucrarea epicii populare (pentru care a avut un interes deosebit, ca și pentru problemele limbajului popular și ale posibilităților de îmbogățire a limbii literare, în general), **B.** se apropie mai mult de Bolintineanu decît de Alecsandri, prefigurînd în același timp pe G. Coșbuc și pe St. O. Iosif. Uimitoarelor intuiții muzicale din *Corbea Haiducul, Cîntecul nebunului, Badea Haiducul, Cățelul pămîntului* (refrenul acestei poezii a fost preluat de M. Eminescu ca epigraf în poemul *Strigoii*), sugestiilor auditive folosite în *Zodia racului*, li se adaugă, aici și în alte poezii, și o fantezie plastică puțin obișnuită. La **B.** pot fi aflate versuri pline, meșteșugite, somptuoase uneori, alerte alteori, cu vădite delicii de coloratură lexicală și cu virtuozități de rimă și ritm. Și în proză scriitorul este ispitit de elementul fantastic. Ciclul *Heptameron* cuprinde cîteva povestiri care utilizează înscenarea fantezistă, narațiunea rămînînd de fapt în planul real, ca mai tîrziu la D. Anghel, altele care imaginează subiecte plasate în epoci istorice legendare, reconstituirea avînd un caracter fantast. Mai tîrziu, în romanele *Biciul lui Dumnezeu* și *Fontana zînelor*, unul despre domnia lui Vlad Țepeș, celălalt coborînd spre vremea întemeierii Moldovei, **B.** oscilează între adevărul istoric și fabulos. Cel mai cunoscut în epocă a fost un alt roman al lui, *Misterele Bucureștilor* (1862—1864). Semnificativ este că, pînă la 1860, **B.** fusese unul dintre cei mai productivi traducători, care a dat versiuni românești după romanele unor scriitori citiți cu aviditate la mijlocul secolului al XIX-lea (George Sand, E. Sue, Al. Dumas, Al. Dumas-fiul, Walter Scott). Romanul *Misterele Bucureștilor* seamănă însă în mod izbitor cu *Misterele Londrei* de Paul Féval, însușindu-și pînă la amănunte intriga, personajele, atmosfera, specifice, dealtfel, romanului-foileton occidental. Adaptarea este forțată, pornind de la bizareria numelor proprii pînă la descrierea moravurilor. Mediocru, construit șubred pe ideea de frescă a unui mediu social, este și romanul *Muncitorii statului*. **B.** a scris, de asemenea, foarte multe piese de teatru. *Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni* (1855) figurează printre primele drame istorice românești în versuri și nu este lipsită de virtuți poetice. Cîteva profiluri de personaje se detașează în linii sigure, sugestive, replicile au nerv și naturalețe. Se resimte aici înrîurirea teatrului romantic al lui V. Hugo, ca și în *Alestar* (1878), piesă care are ca model drama *Hernani*. Comediile, vodevilurile, farsele lui **B.**, numeroase, au fost în întregime acoperite de timp.

— *Eleonora*, București, Tip. Pencovici, 1844 ; *Romana*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; *Cugetările singurătății*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; *Nopturnele*, București, Ioanid, 1853 ; *Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni*, București, Tip. Națională, 1858 ; *Corbea Haiducul*, București, Tip. Copainig, 1859 ; *Danubianele*, București, Tip. Națională, 1859 ; *Zînele Carpaților*, București, Tip. Naționalul, 1860 ; *O farsă din zilele noastre*, Focșani, Imprimeria Comisiunei centrale, 1860 ; *Impresiuni din carnavalul 1861*, Focșani, Imprimeria Comisiunei centrale, 1861 ; *Heptameron*, Focșani, Imprimeria Comisiunei centrale, 1861 ; *Legenda României*, București, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Misterele Bucureștilor*, I—III, București, Tip. Națională, Tip. Rassidescu, 1862—1864, republ. fragm. în PRR, *299—331* ; *Orele dalbe*, București, Tip. Bolliac, 1864 ; *Satire*, București, Tip. Națională, 1867 ; *Fabule alese*, București, Tip. Națională, 1868 ; *Călătoria printre secolii istorici*, București, Tip. Mihăescu și Vaidescu, 1870 ; *Opere complecte*, vol. I : *Limba română și tradițiunile ei*, Galați, Nebunely, 1872 ; *Amor, Patria și Dumnezeu după poeții indiani*, Galați, Tip. Română, 1874 ; *Opere poetice*, vol. I : *Legende și balade*, Galați, Tip. Română, 1876 ; *Nătărăii*, Galați, Tip. Schenk, 1876 ; *Ecouri poetice*, Galați, Tip. Română, 1877 ; *O scenă dintr-o mie*, Galați, Tip. Română, 1877 ; *Lumea se dă pe gheață*, Galați, Tip. Română, 1877 ; *Sergentul rănit*, Galați, Tip. Română, 1877 ; *Alestar*, Galați, Tip. Schenk, 1878 ; *Ordinea zilei*, Galați, Tip. Lucrătorilor, 1879 ; *Batista Veleli sau Răzbunarea poporului*, Galați, Tip. Lucrătorilor, 1879 ; *Femeile noastre*, Galați, 1880 ; *Drapelul sîngerat*, Galați, 1880 ; *Dama de cupă*, Galați, 1880 ; *Nebunia de la Plevna. Gornistul și turcul sau Tichia dracului*, Galați, 1880 ; *O luptă între fiare*, Galați, Tip. Lucrătorilor, 1880 ; *Tinerel sau Păstorul domn*, Călărași, Georgescu, 1881 ; *Yavana și Nurvady*, ed. 2, Călărași, 1881 ; *Emblema maternității*, Călărași, 1881 ; *Barba lui Ștefan cel Mare*, Craiova, Samitca, 1882 ; *Comedia stelelor*, Craiova, Samitca, 1882 ; *Palatul fermecat sau Crucea și sfoara*, București, Tip. Statului, 1883 ; *Biciul lui Dumnezeu*, București, Tip. Cucu, 1884 ; *Cheia de aur*, București, 1884 ; *Confidențele unui om de inimă*, București, Tip. Cucu, 1885 ; *Caritatea în costum de carnaval*, București, Tip. Luis, 1887 ; *Daciada*, Brăila, Nicolau, 1890 ; *Mina haiduceasă, fata codrilor*, București, Tip. Cucu, 1894 ; *Fontana zînelor*, București, Tip. Cucu, 1896 ; *Wogg-Jersey și umbra sa*, [Galați] ; *Muncitorii statului*, Galați, Nebunely ; *Pasărea măiastră*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; *[Poezii]*, PLB, II, *189—251*, MU, *84—102*, PRC, II, *100—112*. **Ms.** : *Misterele Bucureștilor* (text amplificat), B.A.R., ms. 2843—2846 ; *[Scrieri]*, B.A.R., ms. 2559, ms. 2829—2842, ms. 3648. — **Tr.** : Lamennais, *Cartea popolului* (fragm.), ROMN, I, 1848, *19—20* ; Al. Dumas, *Castelul brîncovenesc [Șfrigoiul Carpaților*, fragm.], în *Castelul brîncovenesc, Carnavalul Veneției și Visul vieței omenești de Michel-Angel*, București, Tip. Mitropoliei, 1852, *Iacobinii și girondinii*, București, Ioanid, 1855, *Isaak Lakedem*, I—IV, București, Tip. Mitropoliei, Tip. Romanov, 1855—1856, *Cei patruzeci și cinci*, I—III, București, Ioanid, 1857, *Contele de Monte Cristo*, I—VIII, București, Ioanid, 1857—1858, *Marie Stuart*, București, Ioanin și Romanov, 1858, *Marchiza de Brinvilliers*, București, Tip. Națională, 1858 ; Byron, *[Poezii]*, în *Potpuri literar*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1852 ; George Sand, *Mettela*, București, Ioanid, 1853, *Lacul dracului*, București, Ioanin și Romanov, 1855 ; R. R. Thellusson, *Orbul*, București, Ioanid, 1853 ; [Autori neidentificați], *Dominul roșu*, București, Tip. Mitropoliei, 1853, *Lena și ziua fără mine*, București, Tip. Mitropoliei, 1855 ; E. Sue, *Matilda sau Memoriile unei femei june*, I—IV, București, Ioanid, 1853—1854 ; Al. Dumas-fiul, *Dama cu mărgăritări*, I—II, București, Ioanin și Romanov, 1856 ; Walter Scott, *Richard Inimă de Leu sau Talismanul*, București, Ioanin și Romanov, 1856, *Fidanțata de Lammermoor*, București, Ioanid, 1856 ; Fr. Guizot, *Istoria civilizațiunii în Europa*, I—II, București, Tip. Națională, 1856, *Istoria civilizațiunii în Francia*, I—V, București, Ioanin și Romanov, 1858 ; A. de Musset, *Suvenirul*, AP, II, 1869, *65—66*.

— **1.** Pantazi Ghica, *G. Baronzi, „Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni"*, DIV, I, 1858, 10—13 ; **2.** *Lista de toate scrierile publicate de G. Baronzi*, OBS, VI, 1883, 28 ; **3.** *G. Baronzi*, RELI, XVII, 1896, 15 ; **4.** Caragiale, *Opere*, IV, *428—429* ; **5.** *Din scrierile lui G. Baronzi*, FD, I, 1907, 1 ; **6.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *196—205* ; **7.** N. Iorga, *Un contimporan al lui Alecsandri. Poetul Gheorghe Baronzi*, ALA, III, 1922, 79 ; **8.** S. Semilian, *George Baronzi*, ABR, III, 1931, 3—4 ; **9.** S. Semilian, *„Moș Ion", un ziar brăilean scos de poligraful G. Baronzi*, ABR, VI, 1934, 1 ; **10.** I. M. Gane, *Opere uitate ale lui G. Baronzi*, ABR, VIII, 1936, 1 ; **11.** G. Călinescu, *Fișe literare : Hasdeu, Baronzi*, ALA, XV, 1936, 829 ; **12.** Călinescu, *Ist. lit., 295—297* ; **13.** Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit., 292—294* ; **14.** Ciorănescu, *Teatr. rom., 52—55* ; **15.** Dinu Pillat, *Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, București, Tip. Talazul, 1947, *18—22* ; **16.** Perpessicius, *Mențiuni ist., 149—166* ; **17.** Călinescu, *Studii, 101—120* ; **18.** Șt. Cazimir, *Date noi privind activitatea de romancier a lui G. Baronzi*, AUB, filologie, IX, 1960 ; **19.** Vîrgolici, *Începuturile, 104—106* ; **20.** Ștefănescu, *Momente, 37—40* ; **21.** Val. Tudoriu-Grünwald, *Preocupări pentru problemele de limbă în activitatea lui G. Baronzi*, AUB, limbă și literatură, XXII, 1973, 1.

G. D.

BASILESCU, Nicolae I. (4.IV.1868, Ocnele Mari, j. Vîlcea — 4.XI.1904, Iaşi), scriitor şi traducător. Născut într-o familie de condiţie modestă, a urmat liceul la Craiova şi Facultatea de litere şi filozofie din Bucureşti. Licenţa şi-a luat-o în 1892, cu o teză despre filozofia lui Schopenhauer. După terminarea facultăţii, a fost, între 1893—1896, secretar al Facultăţii de litere şi filozofie din Bucureşti, apoi, între 1898—1902, profesor în Bucureşti. Din noiembrie 1902, este transferat ca profesor în Iaşi. Remarcat de T. Maiorescu încă din anii studenţiei, **B.** a intrat în rîndurile junimiştilor şi a făcut parte, din 1894 pînă în 1904, din comitetele succesive de direcţie ale „Convorbirilor literare", la care a şi colaborat, tot în această perioadă. Activitatea politică a junimiştilor a susţinut-o prin articolele din „România jună" (1899—1900) şi din „Tribuna conservatoare", ziar al cărui redactor a fost din martie 1903 pînă în iulie 1904.

Discipol al lui Maiorescu, **B.** a fost una din speranţele junimismului de după 1890. Dar articolele sale de critică literară sînt cu totul incolore şi, adesea, fără opinii proprii ferme. Maiorescian prin mimetism, este şi el de părere că personalitatea unui artist domină mediul înconjurător, a cărui influenţă, totuşi, o recunoaşte. Combătîndu-l pe H. Taine, el admite înrîurirea mediului nu la nivelul individului, ci al speciei. Ca poet, a debutat în 1892 cu *Orla*, poem „în genul lui Ossian". Utilizînd cu sobrietate şi discernămînt procedeele retoricii romantice, **B.** reia motive ossianice într-un poem care îl are în centru pe viteazul Orla ; plecat, împreună cu regele Swaran, să cucerească ţara regelui Ullin, Orla este ucis în lupta la care participă şi legendarul Fingal. Ca şi celelalte versuri ale lui **B.**, apărute tot în „Convorbiri literare", *Orla* se distinge prin acurateţe şi prin corectitudinea rece a imaginilor. Tragedia în versuri *Parisina* (1897) se desfăşoară în jurul unei intrigi amoroase de curte din Italia Renaşterii. Conflictul se complică printr-o intrigă politică. Lipsa de adîncime a concepţiei este evidenţiată şi mai mult de procedeele melodramatice. Motivările psihologice sînt sumare, predomină tonul declarativ şi sonoritatea rimei.

O activitate relativ bogată a desfăşurat **B.** în calitate de traducător. A tălmăcit *Infinitul* lui Leopardi, permiţîndu-şi însă libertăţi prea mari faţă de original. Din poemele lui Ossian a tradus un fragment sub titlul *Rezbelul din Croma*. Cele mai numeroase traduceri le-a făcut însă din opera lui Catul. Prin utilizarea unor structuri strofice folosite şi de G. Coşbuc, el realizează o versiune izbutită a versurilor poetului latin. Probabil în urma sfatului lui Maiorescu, **B.** s-a apropiat şi de opera scriitorului realist spaniol P.A. de Alarcón, din care a transpus în româneşte nuvela *El sombrero de tres picos*, sub titlul *Morăreasa şi corregidorul*. Tălmăcirea realizată în 1896 a fost reluată ulterior ; prelucrată substanţial, ea a apărut postum (1908), atrăgînd atenţia prin cursivitatea stilului şi firescul expresiilor.

— *Orla (Poemă în trei cînturi). In genul lui Ossian*, CL, XXVI, 1892, 1, 2 ; *Icoana*, CL, XXVI, 1892, 4 ; *Sonet, Sonet, Cînd în amurg*, CL, XXVI, 1892, 6 ; *În iaz*, CL, XXVII, 1893, 2 ; *Parisina*, CL, XXXI, 1897, 5—9 ; *Pentru cultura femeii*, CL, XXXI, 1897, 12 ; *Enciclopedia română*, CL, XXXII, 1898, 1 ; *„Către un nou ideal", de N. Filipescu*, CL, XXXII, 1898, 4 ; *„Problemele psihologiei", de C. Rădulescu-Motru*, CL, XXXII, 1898, 5 ; *Şăinisme*, CL, XXXII, 1898, 6 ; *„Originile Principatelor române", de D. Onciul*, CL, XXXIII, 1899, 11, 12 ; *Influenţa mediului în producţia operelor de artă*, OM, *324—353* ; *E mult de-atunci*, OM, *376—377* ; *Răspuns la atacurile din „Cultura română"*, CL, XXXVIII, 1904, 10. — **Tr.** : Ossian, *Rezbelul din Croma*, RVO, II, 1889, 6, 7 ; Leopardi, *Infinitul*, CL, XXIX, 1895, 5 ; Catul, *Ad Lesbiam (VII)*, CL, XXIX, 1895, 2, *Ad Lesbiam (V)*, CL, XXIX, 1895, 3, *Ad se ipsum*, CL, XXIX, 1895, 5, *La nunta Iuliei şi a lui Manliu*, CL, XXXII, 1898, 10, *Epitalamul lui Peleu şi al Tetidei*, CL, XXXII, 1898, 11, 12, *Cîntec de nuntă*, CL, XXXIII, 1899, 1, *Ad Lesbiam (LI)*, CL, XXXIII, 1899, 2, *De Aty (LXIII)*, CL, XXXIII, 1899, 10, *Ad Dianam (XXXIV)*, *Luctus in morte passeris (III)*, CL, XXXIII, 1899, 12, *Invitaţie către Cecilius (XXV)*, CL, XXXIV, 1900, 12, *Nestatornicia femeii, Ad Lesbiam, Ad Lesbiam, Dedicatio Phaseli*, CL, XXXVI, 1903, 1 ; P. A. de Alarcón, *Morăreasa şi corregidorul*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1896 ; ed. *(Morăriţa)*, Bucureşti, Socec, 1908.

— 1. T. Maiorescu, *[Scrisoare către N. Iorga, 1904]* SDL, VII, *235* ; 2. Mihail Dragomirescu, *N. I. Basilescu*, CL, XXXIX, 1905, 1 ; 3. I, *Cazul Bujor—Basilescu*, CL, XL, 1906, 1 ; 4. Alexandrina Mititelu, *Traduceri româneşti din Leopardi*, SI, III, 1936 ; 5. Predescu, *Encicl., 88* ; 6. M. Ciurdariu, *Un junimist uitat : N. I. Basilescu*, RITL, XXI, 1972, 4, XXII, 1973, 1.

D.M.

BASM, specie a epicii populare, în proză, bazată, în genere, pe elementul fantastic, simbolizînd lupta dintre bine şi rău şi biruinţa finală a binelui. În popor este cunoscut pe o arie largă sub denumirea de *poveste*. Termenul *basm*, împrumutat din slavă (vechiul slav *basni* avea sensul de „născocire", „scornire") pe cale cultă, întîlnit iniţial în Muntenia, s-a extins şi în celelalte provincii româneşti (preponderenţa revenindu-i, totuşi, cuvîntului *poveste*). Primele atestări ale **b.** vin din Antichitate, dar vechimea lui este cu mult mai mare. Cercetarea originii sale a dus, în secolul trecut, la înfruntarea a diverse teorii, dintre care unele au făcut şcoală, aflîndu-şi adepţi şi la noi. Astfel, potrivit concepţiei fraţilor Grimm, poveştile ar constitui fragmente din mitologia popoarelor indoeuropene (sau preindoeuropene, după folcloristul suedez C. W. von Sydow), evoluate, pe cale proprie, după desprinderea lor din trunchiul comun (teoria mitologică). La rîndul ei, geneza acelei mitologii străvechi este explicată de Max Müller, adeptul teoriei naturiste, prin evoluţia limbajului metaforic întrebuinţat de indoeuropeni în perioada lor comună. Adepţi ai şcolii mitologice la noi au fost Arthur şi Albert Schott, At. M. Marienescu, A. I. Odobescu şi G. Coşbuc. Teoria indianistă, elaborată de Th. Benfey, atribuie **b.** o provenienţă indiană cultă (epopeile indice), fixîndu-i circulaţia masivă spre Europa după secolul al X-lea, prin migraţia unor popoare de la răsărit la apus sau prin contacte culturale, economice şi comerciale directe. M. Gaster a adoptat la noi, cu unele modificări, această ipoteză, socotind **b.** drept creaţii moderne, rezultate din transformarea de către popor, pe calea fantasticului, a nuvelelor şi povestirilor. Şi N. Iorga preia, parţial, teoria lui Benfey, considerînd caracterul miraculos al poveştilor ca fiind împrumutat de la indieni. Trăsătura lor eroică însă, Iorga o crede de origine persană. Aspectele arhaice depistate în conţinutul **b.** au sugerat etnologilor şi folcloriştilor englezi (E. B. Tylor, A. Lang, J. G. Frazer ş.a.) o geneză preistorică a speciei (teoria antropologică). În acelaşi timp, existenţa unor motive comune la popoare depărtate între ele au explicat-o prin fenomenul de poligeneză. Aproape de concepţia antropologică se situează A. van Gennep, P. Saintyves ş.a., reprezentanţi ai teoriei ritualiste, care văd în apariţia **b.** o consecinţă a destrămării funcţiei cultice pe care o aveau iniţial

miturile şi legendele. Mai trebuie amintite teoria agnostică, susţinută de J. Bédier, care nega posibilitatea cunoaşterii locului şi timpului cînd au apărut **b.**, şi teoria onirică. Aceasta din urmă, vehiculată în primul rînd de E. Clodd, L. Laistner şi apoi de alţii, descoperă obîrşia **b.** în vis, pornind de la elementele lor comune. O explicaţie similară oferea la noi B. P. Hasdeu. Unele elemente din aceste teorii au fost valorificate de folcloriştii secolului al XX-lea şi integrate într-o explicaţie modernă, care are în vedere perspectiva etnologică, sociologică şi lingvistică. Şcoala folcloristică finlandeză, iniţiind comparatismul istorico-geografic în cercetările folclorice, descoperă atît în Europa cît şi în Orientul asiatic cîteva puncte de origine a **b.** Aceasta îi determină pe unii din reprezentanţii ei (K. Kron, A. Aarne) să dateze **b.** în spiritul teoriei antropologice, admiţînd, apoi, contribuţia poligenezei şi rolul migraţiei. V. I. Propp, studiind rădăcinile istorice ale **b.**, îi stabileşte sursele ritualice, pornind de la cercetarea structurală a textelor. În folcloristica actuală **b.** este considerat o specie străveche, existentă în viaţa spirituală a popoarelor din continentul eurasiatic încă de la începuturile istoriei. Fără a descinde din mit, el a fost influenţat de mit, cu care a coexistat, evoluînd în detrimentul acestuia. Cu timpul, **b.** şi-a îmbogăţit conţinutul, dobîndind noi valori artistice şi asimilînd, alături de elementele de cultură arhaică, aspecte legate de alte perioade istorice.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea a început în apusul Europei o acţiune intensă de culegere a naraţiunilor populare, inaugurată de colecţia fraţilor Grimm, *Kinder und Hausmärchen* (1812). Fraţii Arthur şi Albert Schott publică la Stuttgart, în limba germană, o culegere de **b.** româneşti adunate din Banat (1845). Prima colecţie de **b.** în limba română, apărută în 1860, aparţine lui M. V. Stănescu-Arădanul şi este urmată curînd de numeroase altele, de valoare inegală, tipărite de I. C. Fundescu, D. Stăncescu, I. G. Sbiera, I. Pop-Reteganul ş.a. Cea mai importantă culegere, *Legende şi basmele românilor* (1872), aparţine lui P. Ispirescu.

Bogăţia şi varietatea **b.** au impus necesitatea unei sistematizări. La noi, C. Litzica şi L. Şăineanu au încercat o clasificare a naraţiunilor populare, avînd ca model clasificarea elaborată de J. G. Hahn. A. Aarne alcătuieşte un catalog tipologic al poveştilor, al cărui sistem de organizare a devenit general în Europa. Catalogul a fost revizuit şi completat de Stith Thompson în 1928 şi în 1961. Tipologia lui Aarne a stat la baza clasificării poveştilor româneşti întocmite de Adolf Schullerus în 1928. Conform sistemului de clasificare Aarne — Thompson, **b.** se împarte în două mari categorii : **b.** propriu-zis şi **b.** despre animale. **B.** propriu-zis, la rîndul lui, cuprinde patru subspecii : **b.** fantastic, **b.** legendar, **b.** nuvelistic şi **b.** despre „dracul cel prost". **B.** româneşti au fost studiate, în cercetări fundamentale, de Ovidiu Bîrlea.

Transfigurare a realităţii cu mijloace specifice, ce ţin de folosirea fabulosului, **b.** fantastic întrece în complexitate celelalte specii ale prozei populare epice. Bogatul său conţinut reflectă problemele majore ale existenţei umane. Aspiraţia spre dreptate şi echitate socială, năzuinţa de a supune capriciile naturii, setea de cunoaştere sînt numai cîteva din semnificaţiile ce transpar din substanţa **b.** fantastic. Prin plăsmuirile sale, creatorul anonim şi-a construit un univers imaginar, în care idealurile sînt realizabile. Protagoniştii acestei lumi (Ileana Cosînzeana, Făt-Frumos, balauri, zmei, vrăjitoare etc.) se separă, prin contrast, în buni şi răi. Tipuri reprezentative pentru anumite categorii etice, ei se situează în acelaşi timp pe un plan simbolic, întruchipînd aspiraţiile colectivităţii. Cei care personifică binele, înzestraţi cu sentimente şi calităţi deosebite (pasiuni puternice, curaj, generozitate etc.), au, de obicei, menirea de a restabili ordinea firească, tulburată de forţele răului. În acest scop, pleacă în lume, învinge obstacole, săvîrşesc fapte eroice şi izbutesc să treacă prin încercări cu ajutorul acordat de unele fiinţe sau obiecte cu puteri supranaturale. Biruitori în final, ei sînt generos răsplătiţi cu ranguri şi averi. Caracterul optimist al **b.** rezidă tocmai în acest triumf al binelui, care guvernează, cu rare excepţii, lumea închipuirii. Adversarii aparţin fie domeniului uman (mama vitregă, fraţii mai mari), fie celui fantastic (zmei, balauri). Caracterizaţi, îndeobşte, prin cruzime, viclenie, laşitate etc., ei sînt suprimaţi în final. În **b.** se întîlnesc şi figuri mai şterse, caractere pasive, necesare în construcţia naraţiunii (de obicei părinţi — împăratul şi împărăteasa sau moşul şi baba).

De cele mai multe ori viaţa eroului principal este urmărită între două momente cruciale : naşterea şi căsătoria. Înlănţuirea evenimentelor în **b.** urmează o logică proprie a speciei, nemotivată de psihologia eroilor. Există o schemă generală a **b.**, moştenită prin tradiţie, la constituirea căreia concurează personaje, procedee, acţiuni şi situaţii-şablon. Caracterul schematic al naraţiunii fantastice e reductibil (după V. I. Propp) la un număr de 31 de funcţii, acţiuni ale personajelor care se succed într-o înlănţuire caracteristică : absenţa (unuia din membrii familiei), interdicţia (comunicată eroului), încălcarea (interdicţiei), iscodirea (de către răufăcător), divulgarea (răufăcătorul obţine informaţii) etc. Intervenţia povestitorului se limitează la posibilitatea de a introduce sau a exclude unele din aceste funcţii, de a extinde altele, ordinea lor, însă, rămînînd imuabilă. În această schemă apar detalii individualizante, desprinse din viaţa obişnuită, cu credinţele, obiceiurile, cu întreaga mentalitate a unui popor într-un anumit timp. Aceste detalii sînt susceptibile de inovaţie, impuse nu numai de evoluţia vieţii sociale, ci şi de talentul povestitorului anonim. În consecinţă, **b.** a fost permanent adaptat la condiţiile existenţei sociale, purtînd, astfel, semnul distinctiv al locului şi momentului în care circulă.

Caracterul stereotip al **b.** se vădeşte şi în întrebuinţarea unor formule specifice. După locul ocupat în cadrul naraţiunii, acestea se împart în trei mari categorii : formule iniţiale, formule medii şi formule finale. Formulele iniţiale cunosc o mare varietate de formă sau de sens (afirmative, negative, simple, complexe, sub formă de glume sau de parodii). Principala lor funcţie este aceea de a crea o atmosferă propice audierii poveştii, prin sugerarea caracterului cu totul deosebit sau fantastic al faptelor şi întîmplărilor ce urmează a fi relatate. Aceeaşi varietate formală şi semantică o au şi formulele finale, cu rolul de a readuce la realitate pe cei captivaţi de istorisire. Diversitatea cea mai mare în **b.** fantastic o înregistrează, însă, formulele mediane, cuprinzînd două mari grupe : formule mediane externe şi formule mediane interne. Acestea includ, fiecare în parte, o serie de tipuri cu rosturi variate, dar bine definite în cuprinsul naraţiunii (trezirea curiozităţii ascultătorilor, trecerea de la o acţiune la alta, verificarea atenţiei ascultătorilor — în primul caz ; definirea unor trăsături sau acţiuni ale personajelor, a unor particularităţi de dialog, declanşarea ajutoarelor miraculoase — în cazul celei de-a doua grupe).

B. se caracterizează printr-o acţiune dinamică, care imprimă ritmului narativ o anumită vioiciune, sporită, adesea, prin spaţiul larg acordat dialogului. Probele tot mai dificile pe care le trec protagoniştii determină şi un ritm ascendent al tensiunii, pînă la punctul culminant. Planul narativ se multiplică şi firul epic capătă ramificaţii. Un procedeu caracteristic **b.** este ritmul tripartit al acţiunilor şi personajelor (trei încercări, trei feciori etc.), desfăşurat, de cele mai multe ori, neconcordant (încercările — tot mai grele, mezinul — cel mai viteaz). Fantasticul se interferează cu realul, completîndu-se reciproc. Supranaturalul însuşi, prin valoarea lui simbolică, oglindeşte o anumită realitate. Cel mai des, însă, simbolurile sînt luate din natură (simboluri cosmice — soarele şi luna, acvatice — apa, zoologice — calul, vegetale — mărul), dobîndind valenţe miraculoase. Portretizările sînt sumare, eroii se caracterizează mai mult prin faptele lor. Numele proprii desemnează, cel mai adesea, prototipuri (Făt-Frumos, Ileana Cosînzeana). În alte cazuri, tind spre individualizare, sugerînd unele aspecte legate de originea, de starea materială sau de caracterul personajelor. Împăraţii sînt desemnaţi, convenţional, prin culoare (Împăratul Roşu, Împăratul Verde). Alte elemente, precum spaţiul şi timpul, au doar determinante generale, sugerînd distanţa, în primul caz („peste nouă mări şi nouă ţări", „pe tărîmul celălalt") sau vechimea, în cel de-al doilea („a fost odată"). Peisajul se distinge prin unele caracteristici geografice sau etnografice, înfăţişate în linii mari. Ridicat, adeseori, la proporţii fabuloase, are un rol simbolic în acţiunile eroului. Limbajul plastic, presărat cu proverbe, locuţiuni, expresii populare, întorsături de frază, exclamaţii, interjecţii caracteristice stilului oral, contribuie la desăvîrşirea ţinutei artistice a **b.**

B. legendar, delimitat ca o a doua subspecie a **b.**, incluzînd poveştile cu caracter mixt, referitoare la Dumnezeu şi diferiţi sfinţi, se suprapune, de fapt, **b.** fantastic, legendei sau, uneori, snoavei.

B. nuvelistic, spre deosebire de cel fantastic, se caracterizează prin absenţa elementului miraculos şi, în consecinţă, printr-o tentă mai accentuată de verosimilitate. Este mai nou decît **b.** fantastic. În cadrul său, tematica bazată pe conflictul bogat-sărac apare mai des, iar coordonatele sociale, trasate cu mai multă precizie, situează acţiunea în timpuri nu prea îndepărtate. În unele cazuri, se narează numai un episod din viaţa eroilor, alteori evoluţia lor este surprinsă pe o perioadă mai îndelungată. Ei sînt aproape totdeauna dotaţi cu calităţi deosebite (în primul rînd isteţime), prin care rezolvă impasurile. **B.** nuvelistic, mai concentrat decît cel fantastic, foloseşte mai rar formulele iniţiale sau finale, şi numai pe cele simple şi afirmative.

B. despre „dracul cel prost" cuprinde naraţiunile în care, de regulă, dracii sau zmeii sînt păcăliţi de eroul principal. Această grupă se apropie, totuşi, prin comicul ei, de snoavă.

O categorie cu totul aparte o formează **b.** animalier, în care protagoniştii sînt animale, în cazuri mai rare plante, obiecte sau fenomene ale naturii. Uneori intervine şi omul, dar cu un rol secundar. Cunoscută în mediul folcloric sub numele de „poveste", această categorie de **b.** a mai fost desemnată în cercetările de specialitate cu termenii de „fabulă", „fabulă animalieră", „fabulă populară". A apărut în epoca primitivă, ca o consecinţă directă a desacralizării legendelor totemice. **B.** despre animale este mai puţin răspîndit în folclorul românesc şi numai rareori poate fi întîlnit în colecţii. El constă într-o relatare a farselor jucate animalelor mai puternice de către cele mai slabe. Acestea din urmă învinge, de obicei, prin şiretenie. Dintre animalele sălbatice apar, cel mai frecvent, ursul, lupul, vulpea, iar dintre cele domestice, cîinele şi pisica. Naraţiunile despre animale se caracterizează printr-un comic savuros (de limbaj, de situaţii sau de caracter), care le apropie de snoavă. Sensul explicativ pe care îl ia cîteodată, referitor la unele caracteristici ale animalelor, face ca specia să se confunde şi cu legenda. Analogiile cu viaţa oamenilor, care ar justifica identificarea **b.** animalier cu fabula, sînt totuşi frecvente, dar geneza, cît şi funcţiile lor sînt altele. Se pot extrage din interpretarea **b.** animalier unele concluzii cu caracter educativ, însă morala nu este explicită, ca în fabule. S-ar părea că acestea din urmă îşi au originea în **b.** animalier. În alte cazuri, **b.** despre animale are caracter de deceu sau evoluează, prin amploarea dată unor trăsături antropomorfe, spre alegorie. Naraţiunile despre animale constituie, în prezent, un mijloc de amuzament. Ele au fost trecute, aproape în totalitate, în repertoriul copiilor şi datorită caracterului lor instructiv.

Istorisirea **b.** este apanajul povestitorilor talentaţi, înzestraţi cu o bună memorie, har interpretativ, putere creatoare. Dacă la început povestitul era conceput ca avînd funcţii magice, cu timpul a dobîndit alte funcţii, fiind perceput tot mai mult ca un act estetic. Între povestitor, auditoriu şi lumea **b.** se stabilesc anumite raporturi. Cel care istoriseşte uzează de un anumit cod tradiţional peste care nu se poate trece, dar recurge şi la fantezia sa, concretizînd-o într-o improvizare spontană. O condiţie esenţială a inovaţiei este ca elementul introdus să se integreze armonios în povestire.

B. popular a nutrit fantezia creatorilor culţi începînd din a doua jumătate a veacului al XIX-lea. De la rafinamentul lui A. I. Odobescu la profunzimea lirismului eminescian, **b.** a străbătut o gamă variată de stiluri, fiecare scriitor imprimîndu-i ceva din specificul personalităţii sale. Realismul lui I. Slavici, gustul pentru feeric al lui B. Delavrancea, vioiciunea din versurile lui G. Coşbuc, geniul lui I. Creangă au contribuit la desăvîrşirea artistică a **b.** cult. Valorificarea speciei va fi dusă mai departe, într-o formă nouă, de scriitorii secolului al XX-lea (V. Voiculescu, A. Maniu, T. Arghezi, V. Eftimiu ş.a.).

— E. B. Stănescu-Arădanul, *Poveşti culese şi corese*, I, Timişoara, Tip. Hazay şi Guilom, 1860 ; P. Ispirescu, *Legende şi basmele românilor. Ghicitori şi proverburi*, I—II, pref. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1872—1876, *Opere*, îngr. Aristiţa Avramescu, pref. Corneliu Bărbulescu, I—II, Bucureşti, E.L., 1969—1971 ; I. C. Fundescu, *Basme, oraţii, păcăliturî şi ghicitori*, introd. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Tip. Mihăiescu, 1867 ; D. Stăncescu, *Basme culese din popor*, pref. M. Gaster, Tip. Petrescu-Conduratu, 1885 ; ed. *(Sora soarelui. Basme culese din popor)*, îngr. Iordan Datcu, pref. I. C. Chiţimia, Bucureşti, Minerva, 1970 ; I. G. Sbiera, *Poveşti poporale româneşti*, Cernăuţi, Tip. Arhiepiscopală, 1886 ; I. G. Sbiera, *Poveşti şi poezii populare româneşti*, îngr. şi pref. Pavel Ţugui, Bucureşti, Minerva, 1971 ; I. Pop-Reteganul, *Poveşti ardeleneşti culese din gura poporului*, I—V, pref. Alexiu Viciu, Braşov, Ciurcu, 1888 ; ed. *(Crăiasa zînelor. Poveşti ardeleneşti)*, îngr. şi pref. V. Netea, Bucureşti, Minerva, 1970 ; E. D. O. Sevastos, *Poveşti*, Iaşi, Şaraga, 1892 ; Pericle Papahagi, *Basme aromâne*, Bucureşti, Academia Română, 1905 ; George Cătană, *Poveşti poporale din Banat*, I—II, Braşov, Ciurcu, 1909 ; Ioan Bota, *Culegere de cele mai frumoase poveşti*, ed. 2, Braşov, Ciurcu, 1910 ; Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrîni*, îngr. şi pref. Gh. Macarie, Bucureşti, Minerva, 1973 ; C. Rădulescu-Codin, *Îngerul românului. Poveşti şi legende din popor*, Bucureşti, Socec-Sfetea, 1913 ; Ioan Bota, *Poveşti bătrîneşti*, I, Orăştie, Tip. Moţa, 1923 ; Alexandru Vasiliu, *Poveşti şi legende*, Bucureşti, Cultura naţională, 1927 ; Simeon Rusu Cîmpeanu, *Poveşti ardeleneşti*, Gherla, 1928 ; N. I. Dumitraşcu, *Busuioc. Poveşti oltenești*, Bucureşti ; Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, I—II, Bucureşti, E.L., 1966 ; *Poveşti, snoave şi legende*, îngr. şi

pref. I. C. Chiţimia, Bucureşti, E.A., 1967 ; G. Dem. Teodorescu, *Basme române*, îngr. şi pref. Stanca Fotino, Bucureşti, E.L., 1968 ; Petru Rezuş, *Dochiţa împărătiţa*, Bucureşti, Minerva, 1972 ; Gh. Vrabie, *Basmul cu soarele şi fata de împărat*, Bucureşti, Minerva, 1973 ; *Tinereţe fără bătrineţe*, îngr. şi postfaţă Ovidiu Papadima, Bucureşti, Minerva, 1973 ; *Poveşti din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bîrlea şi Ion Taloş, pref. Ovidiu Bîrlea, Cluj-Napoca, Dacia, 1975.

— 1. Gaster, *Lit. pop., 544—555* ; 2. B. P. Hasdeu, *Basmul*, RN, VI, 1894, 10 ; 3. Şăineanu, *Basmele* ; 4. Cartojan, *Cărţile pop.*, I, *142* ; 5. Pillat, *Tradiţie, 46—48, 61* ; 6. Al. Bistriţeanu, *Peisajul în basmul românesc*, RITL, V, 1956, 3—4 ; 7. I. C. Chiţimia, *Fauna în basmul românesc*, RITL, V, 1956, 3—4 ; 8. Gh. Vrabie, *Flora în basmul românesc*, RITL, V, 1956, 3—4 ; 9. Corneliu Bărbulescu, *Catalogul poveştilor populare româneşti*, REF, V, 1960, 1—2 ; 10. Eugen Todoran, *Timpul în basmul românesc*, LL, VI, 1962 ; 11. Pavel Ruxăndoiu, *Elemente înnoitoare în stadiul contemporan al evoluţiei basmului*, REF, VIII, 1963, 1—2 ; 12. *Ist. lit.*, I, *77—90, 219—226* ; 13. Călinescu, *Est. basm.* ; 14. Mihai Pop, *Caractere naţionale şi stratificări istorice în stilul basmelor populare*, REF, X, 1965, 1 ; 15. Ovidiu Bîrlea, *Prefaţă* la *Antologie de proză populară epică*, I, Bucureşti, E.L., 1966, *39—45, 52—74* ; 16. Vrabie, *Balada, 213—216* ; 17. Ovidiu Bîrlea, *Poveştile lui Creangă*, Bucureşti, E.L., 1967 ; 18. Mihai Pop, *Metode noi în cercetarea structurii basmelor*, FLI, I, *5—12* ; 19. G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *76—85, 112—120* ; 20. Viorica Ionescu-Nişcov, *Colecţia de basme a fraţilor Grimm „Kinder und Hausmärchen" în România*, SIL, *335—352* ; 21. Papadima, *Lit. pop., 254, 342—343, 410—415, 543—559, 642—649* ; 22. Gh. Vrabie, *Din tehnica narării în basme*, FLI, II, *91—97* ; 23. N. Constantinescu, *Model tradiţional şi improvizaţie în basm*, FLI, II, *115—123* ; 24. I. I. Popa, *Despre relaţia narator-naraţiune-ascultător în basmul contemporan*, FLI, II, *285—294* ; 25. Nicolae Roşianu, *Formule finale în basm*, REF, XIV, 1969, 4 ; 26. Vrabie, *Folclorul, 47—54, 327—362* ; 27. Eliade, *Zalmoxis, passim* ; 28. Al. Dima, *Arta populară şi relaţiile ei*, Bucureşti, Minerva, 1971, *271—279* ; 29. Chiţimia, *Folclorul, 22—29, 44—47, 192—204* ; 30. A. Fochi, *G. Coşbuc şi creaţia populară*, Bucureşti, Minerva, 1971, *69—70, 90—146* ; 31. N. Roşianu, *Stereotipia basmului*, Bucureşti, Univers, 1973 ; 32. Gh. Vrabie, *Structura poetică a basmului*, Bucureşti, E.A., 1975 ; 33. *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, Bucureşti, E.A., 1975, *117—179* ; 34. Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveştilor româneşti*, Bucureşti, E.Ş.E., 1976, *28—82, 101—113, 120—139* ; 35. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, E.D.P., 1976, *249—271*.

C. B.

BĂDESCU, Ioan (Ioniţă) Scipione (15.V.1847, Răştolţ, j. Sălaj — 4.X.1904, Botoşani), ziarist, poet şi culegător de folclor. Era cel de-al doisprezecelea copil al protopopului Ion Bădescu. A urmat liceul românesc din Beiuş, pe care l-a terminat în 1867. A încercat apoi să studieze la Universitatea din Budapesta ; probabil din motive politice, pleacă la Bucureşti, iar de aici, la Iaşi, unde urmează şi termină cursurile Facultăţii de litere şi filozofie. Devenit membru al Junimii încă din studenţie, colaborează la „Convorbiri literare", este redactor la „Curierul de Iaşi" şi întemeiază un ziar propriu — „Noul curier român" (1871). În 1874, în urma unui scandal politic, este nevoit să plece la Viena. Un timp, a fost redactor la ziarele bucureştene „Pressa", „Trompeta Carpaţilor" şi, mai tîrziu, la „Timpul", alături de M. Eminescu, I. L. Caragiale şi I. Slavici. În 1881 este numit revizor şcolar în judeţele Neamţ şi Suceava, iar din 1882 pînă în 1884 îndeplineşte aceeaşi funcţie în judeţele Botoşani şi Dorohoi. Scurt timp director al Şcolii normale din Galaţi, revine în Botoşani, unde, stabilit definitiv din 1886, redactează ziarul „Curierul român".

Activitatea poetică a lui **B.** a început încă de pe băncile liceului. Volumul său de debut (*Poezii*, 1868) însumează versuri scrise pe parcursul a patru ani. Aflat sub influenţa lui D. Bolintineanu, **B.** a preluat de la acesta numai elementele manieriste, pe care le-a degradat, inventînd cuvinte, abuzînd de neologisme greşit folosite şi de diminutive. Volumul include şi cîteva poezii populare. A publicat versuri în „Curierul român", cele mai multe de dragoste, superioare primelor încercări, dar menţinîndu-se la un ton minor, prea îndatorat lui Eminescu. A tradus din Petőfi (*Nebunul*). Eötvös József (*Bard şi rege*) şi din V. Hugo (*Cînturile mele*).

Încă din 1864, **B.** a început să culeagă poezii populare. A continuat această activitate, sistematic, în vara anului 1869, cînd, în calitate de membru al societăţii „Orientul", a primit însărcinarea de a culege, împreună cu M. Pompiliu şi N. Droc-Barcianu, folclor ardelenesc. Primele texte le-a publicat în „Foaia societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina", apoi în „Convorbiri literare", „Noul curier român", „Trompeta Carpaţilor", „Globul" şi, în sfîrşit, „Curierul român". Procedînd aidoma lui M. Pompiliu, **B.** nu modifică textul, dar nici nu dă indicaţii asupra provenienţei lui, decît cu totul sumar (cele mai multe sînt culese din Maramureş). Majoritatea textelor sînt doine (unele de cătănie) ; există însă şi cîteva balade cu caracter familial. Apreciate în mod deosebit şi de Al. Macedonski, poeziile populare culese de **B.** au contribuit la valorificarea folclorului dintr-o regiune mai puţin cercetată pînă atunci, făcînd cunoscute cîteva doine de o frumuseţe deosebită.

O întinsă activitate a desfăşurat **B.** în calitate de ziarist. Încă elev, el colaborase la cele mai importante publicaţii ardeleneşti, precum „Albina", „Concordia", „Familia". A publicat articole şi în presa ungară, semnate cu pseudonimul I. Bágyai. La Bucureşti, a lucrat un timp (sfîrşitul lui 1868 — începutul lui 1869) în redacţia ziarului „Românul". În luna decembrie 1871, a fost redactor la „Curierul de Iaşi". Din anul următor, scoate ziarul propriu „Noul curier român", la care au colaborat I. Creangă şi I. Pop-Florantin. **B.** semna aici, uneori cu pseudonimul Reştolţanu, numeroase articole, foiletoane şi reportaje, între care se distinge relatarea aducerii şi înmormîntării în ţară a osemintelor lui Al. I. Cuza. Concomitent cu funcţia de revizor şcolar, a îndeplinit-o şi pe aceea de redactor la „Ţara de Sus", între 1882 şi 1883. Timp de peste optsprezece ani, de la 2 martie 1886 pînă la 26 august 1904, a fost director şi proprietar al ziarului „Curierul român", din care a reuşit să facă, mai ales în ultimii ani de apariţie, o bună gazetă de provincie.

— *Poezii*, I, Pesta, Tip. Noséda, 1868 ; *11 Februariu*, ROM, XIII, 1869, 10—11 februarie ; *La Bucovina*, FSC, V, 1869, 6—12 ; *Doine ostăşeşti din patria lui Dragoş*, FSC, V, 1869, 6—12 ; *[Scrisoare către redacţie]*, CL, IV, 1870, 2 ; *Poezii populare din patria lui Dragoş*, CL, IV, 1870, 2, 16 ; *„Clopotul" de Schiller (traducere de d-nul N. Rucăreanu)*, CL, V, 1871, 9 ; *O amintire*, NCR, I, 1872, 6 ; *Poezii poporale din patria lui Dragoş*, NCR, I, 1872, 46, 110 ; *Poezii populare din Maramureş*, TRC, XIV, 1876, 1242 ; *Doine din Maramureş*, GLO, I, 1877, 4, 8, 12 ; *Armatei române*, PSS, XI, 1878, 211 ; *Coroana României*, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1881 ; *Cît te-am iubit*, CRR, I, 1886, 34 ; *Unei zîne între zîne*, CRR, III, 1888, 7 ; *„Cîntece moldoveneşti" de Elena Didia Odorica Sevastos*, CRR, III, 1888, 54 ; *Discurs la inaugurarea statuei lui Eminescu*, CRR, V, 1890, 33 ; *Nălucire*, CRR, VIII, 1893, 1—2 ; *Dorinţe, speranţe şi suspine*, CRR, VIII, 1893, 3—4 ; *Gînduri triste. Nadir şi Zenit*, CRR, VIII, 1893, 6 ; *Impresiuni de la Cluj*, CRR, XII, 1897, 22—23 ; *Cîntec de voinic*, CRR, XIII, 1898, 21—22 ; *Nora*, CRR, XIII, 1898, 45—46. — **Tr.** : [Eötvös József, V. Hugo], în *Poezii*, I, Pesta, Tip. Noséda, 1868.

— 1. B. Petrariu, *Observaţiuni critice asupra poeziilor lui Ioniţă Bădescu*, AL, III, 1868, 75, 76 ; 2. *Cercul literar*

„Orientul", AP, II, 1869, 16—30 iunie ; 3. I. Negruzzi, *[Scrisoare către I. Puşcariu, 1874]*, SDL, V, *155* ; 4. Pop, *Conspect*, II, *209—211* ; 5. Al. Macedonski, *Conferinţă*, PSS, XI, 1878, 61 ; 6. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 7. I. Th. Ranu, *Epigrame*, RPT, I, 1892, 2 ; 8. I. Negruzzi, *Dicţionarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, martie ; 9. Şardin, *Botoşani, 25—35* ; 10. Const. Pavel, *Miron Pompiliu*, Beiuş, Doina, 1930, *11* ; 11. Gh. Bogdan-Duică, *Scipione Bădescu şi geneza „Geniului pustiu"*, ME, II, 1931, 7 ; 12. Potoran, *Poeţii*, *75—76* ; 13. Maiorescu, *Însemnări*, I, *221* ; 14. Vartolomei, *Mărturii, 161—172* ; 15. Nicolae V. Bălan, *Un prieten al lui Eminescu : Scipione Bădescu*, LL, IX, 1965.

D. M.

BĂJESCU, Constantin C. (sec. XIX), traducător. Boier dintr-o veche familie musceleană, **B.** traducea şi tipărea, la Bucureşti, în 1852, două cărţi pe gustul publicului : poema romantică *Moartea lui Avel* de S. Gessner (probabil după *La Mort d'Abel*, traducerea franceză a lui Wille şi Turgot) şi romanul de aventuri al lui E. Sue, *Kernok corsarul*.

— **Tr.** : S. Gessner, *Moartea lui Avel*, Bucureşti, Ioanid, 1852 ; E. Sue, *Kernok corsarul*, Bucureşti, Ioanid, 1852.

S. C.

BĂJESCU, Ştefan (sec. XIX), traducător. Cu înclinaţii romantice, **B.** tălmăcea pasionala *Istorie a Manoni Lesco şi a cavalerului De Grio* (1857) cu scopul de a oferi un „model" prin această „descriere atît de morală şi de virtuoasă". Pentru tragedia shakespeariană *Macbeth* (1850) s-a servit de o traducere franceză a lui J.-Fr. Ducis. În 1896 scotea la Craiova publicaţia bilunară „Discreţionalul", în care retipărea *Istoria Manoni Lesco...*, de abatele Prévost, alături de traduceri din Chateaubriand. Tot la Craiova, în 1892, **B.** publicase *Antonie sau Impresiuni cîmpene*, searbădă scriere epistolară pe motivul fericirii în natură.

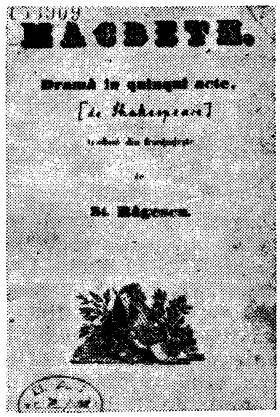

Se poate ca traducătorul să fie aceeaşi persoană cu Ştefan Băjescu, preşedintele Curţii de Apel din Craiova, doctor în drept la Paris, care a trăit 120 de ani, între 1807—1927.

— *Antonie sau Impresiuni cîmpene*, Craiova, Tip. Lazăr, 1892. — **Tr.** : Shakespeare, *Macbeth*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1850 ; Abatele Prévost, *Istoria Manoni Lesco şi a cavalerului De Grio*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1857 ; Chateaubriand, *Voiagiu în America*, DS, I, 1896, 2, 3, *Din voiagiu în Italia : Vaticanul*, DS, I, 1896, 4.

— 1. Cornea, *Alecsandrescu — Eminescu, 56—60* ; 2. Ionel Băjescu-Oardă, *Di Granda*, Bucureşti, E.M., 1969, *9, 102—103*.

S. C.

BĂLĂCESCU, Costache (20.I.1800, Bucureşti — — 29.II.1880, Bucureşti), scriitor. Fiu al clucerului Ioan Bălăcescu, îşi face studiile la şcolile greceşti din Bucureşti. Avea să fie, atît pe tărîm literar, cît şi politic, un discipol al lui Gh. Lazăr şi al lui I. Heliade-Rădulescu. În timpul mişcării de la 1848 se ţine deoparte, dar, cu toate acestea, e cît pe ce să fie trimis în surghiun, pentru o fabulă ca *Ţăranul şi pescarul*, care conţinea aluzii tăioase la adresa domnitorului Gh. Bibescu. Va fi prefect în judeţele Muscel, Prahova, Dîmboviţa, Olt. Membru al Societăţii Filarmonice, susţinător consecvent al teatrului românesc, împotriva imixtiunii celui străin, **B.** e ales, în 1866, în comitetul teatral, iar mai tîrziu ajunge, se pare, chiar director al Teatrului Naţional. S-a bucurat, în epocă, de multă popularitate, unele versuri de-ale sale ştiindu-se pe dinafară. Treptat, însă, peste scriitorul retras şi parcă mizantrop s-a aşternut uitarea, pe care nici chiar rîndurile elogioase ale lui M. Eminescu, din 1874, n-au reuşit, atunci, să o destrame. Octogenar, se stinge sărac, în Bucureşti, lăsînd, între alţi moştenitori, un fiu, Demetru, care a scris şi el poezii, apărute în „Voinţa Tulcei" (1897).

B. a debutat în „Curierul românesc", sub patronajul lui Heliade, cu poezia *Primăvara* (1844), dar, înclinat spre satiră, nu s-a ilustrat niciodată ca poet liric. Dacă simţea uneori nevoia să se tînguie, aceasta e din pricină că, spirit cîrtitor, avea sentimentul că lumea e altfel de cum ar trebui să fie *(Progresul)* şi că el, poetul, e veşnic prigonit *(Fatalitatea)*. De aici, cugetările lui sceptice, străbătute cîteodată de un sentiment al zădărniciei şi îmbibate de un umor cam acru, cu privire la oameni şi la soartă *(Călătoria,* după *Le Voyage* de Florian). Pe alocuri *(Toamna* şi, mai ales, *Înţelepciunea omenească)*, se rătăceşte şi cîte o undă de poezie. Deloc sentimental, scriitorul nu se cantonează într-o stare de melancolie. Oricît de serioase şi grave, poeziile lui au, mai întotdeauna, o poantă umoristică, în final. Veşnic nemulţumit *(Mulţumit care mai poate fi ?)*, posac şi, uneori, răutăcios, luînd mai totul în zeflemea, **B.** ar fi o figură aproape antipatică dacă nu ar avea destul spirit să se ia şi pe sine în răspăr *(Eu şi alţii)* şi să învăluie totul într-o formă hazlie. Cîteodată, scriitorul se foloseşte de maniera şansonieră a lui Béranger. Dintre satirele sale, între care cîteva sugestive şarje (de pildă, a femeii cochete, în *Enigma)*, se detaşează aceea, în metru popular, *Fă-mă, tată, să-ţi seamăn sau Generaţia actuală din generaţia trecută* — scrisă în 1838, însă apărută la 1860 —, unde sînt luate în derîdere năravuri şi instituţii ale vremii. A compus şi fabule, cu o versificaţie fluentă, de o pronunţată factură anecdotică. Scriitorul s-a încercat şi în epigramă, fiind printre primii care au cultivat la noi această specie. Citabile ar fi doar *Modestie* şi *Epigrama mea... din partea multora*, care a circulat. Proza lui **B.**, apărută sporadic în „Curierul românesc", e în registru satiric *(Relaţia voiajului meu ce am făcut cu tata la deal*, 1845). E vorba mai ales de tălmăciri (nuvela *Un amator*, 1847), prelucrări *(Vînătoarea de corbi*, 1847), localizări *(Fatalitatea sau Orest al bulevardului*, 1847). În aceeaşi publicaţie, lui **B.** i se mai tipăresc, în afară de poezii, fabule şi epigrame, o corespondenţă particulară din Franţa (1844), un articol despre *Neologism* (1845). Scrieri de **B.**, îndeobşte retipăriri, sînt inserate şi în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". Scriitorul republică aici o satiră filologică în veşmînt alegoric, cu un titlu ciudat : *Divanul dobitoacelor filantropicoase, filodicoase şi filopatricoase*. În comedia de moravuri, **B.** anticipă, într-o măsură, pe V. Alecsandri. Rămasă în manuscris, comedia într-un act *Două etajuri* foloseşte probabil un model francez. Creaţie originală, chiar dacă mai aminteşte de comediile franţuzeşti, piesa *O bună educaţie* s-a jucat cu un răsunător succes la Bucureşti (28 iulie 1845), cu C. Caragiali în rolul titular. Satira morală a lui **B.** atacă

ridicolele provenind din imitația de suprafață a Apusului, caricînd ifosele și limbajul împestrițat cu franțuzisme al boierimii, precum și moravuri ale burgheziei. În fond, **B.** este un antibonjurist, un conservator, iritat și amuzat deopotrivă de metehnele prezentului, dar cu o foarte vagă, dacă nu inexistentă, idee de progres. Altfel, conflictul e facil, antrenînd, într-o intrigă convențională, personaje cu nume grăitoare (Briganovici, Galantescul, Măzărescu). Calitatea piesei stă în limbaj, limpede și chiar nuanțat.

— *O bună educație. Poezii și fabule*, București, Tip. Eliade, 1845 ; *Divanul dobitoacelor filantropicoase, filodicoase și filopatricoase*, ROM, II, 1858, 109 ; *Poezii inedite*, pref. I. Heliade-Rădulescu, București, Tip. Heliade și asociații, 1860 ; *Culegere de fabule*, București, Socec, 1895 ; ed. 2, 1905 ; *Poezii*, I—II, pref. I. Suchianu, București, Storck și Müller, 1898 ; *O bună educație*, PND, *87—144* ; *Fabule*, AFR, *181—184* ; *Fă-mă, tată, să-ți seamăn sau Generația actuală din generația trecută*, SLR, I, *108—113*. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Un amator*, în *Colecție de nuvele*, București, Tip. Eliade, 1847.

— 1. Eminescu, *Despre cultură, 73—78* ; 2. Pop, *Conspect*, I, *101—103* ; 3. Nicolae Țincu, *C. Bălăcescu*, RN, IV, 1891, 4—5 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *72, 76—84, 206* ; 5. A. G. Stino, *Un humorist și fabulist român*, PTI, XV, 1933, 168 ; 6. Călinescu, *Ist. lit., 191—192* ; 7. Perpessicius, *Mențiuni ist., 403—408* ; 8. Popovici, *Romant. rom., 91—96* ; 9. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953 ; 10. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 11. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *297—299* ; 12. *Ist. teatr.*, I, *280—281* ; 13. Brădățeanu, *Ist. lit. dram., 150—152* ; 14. *Ist. lit.*, II, *304—306* ; 15. Brădățeanu, *Comedia, 67—68* ; 16. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *367—368* ; 17. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 115.

F. F.

BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) (1830, Focșani — 10.III.1888, Iași), traducător. Provenit dintr-o familie de boieri de țară, **B.**, elev al lui M. Millo, avea să se consacre cu un mare devotament teatrului. A fost un fruntaș al scenei ieșene și actorul P. Sturdza, mai tîrziu, nu ezita chiar să-l pună deasupra tuturor. Împreună cu N. Luchian, M. Galino ș. a. a făcut parte din Asociația teatrală (1861—1862). În 1862 primește în antrepriză Teatrul Național din Iași, rămînînd în această funcție pînă la 1864, în 1865 conducerea fiind preluată de către N. Luchian. A fost acuzat că ar fi neglijat piesele cu finalitate etică ; totuși, pentru unele înfăptuiri ale sale, publicul îi adresează o scrisoare de mulțumire. Din 1879, **B.** este director de scenă. Faima și-a cîștigat-o ca actor. Între 1850—1888 (în cîteva rînduri a jucat și la București, în trupa lui M. Pascaly, luînd parte și la al doilea turneu transilvănean al acestuia), el interpretează pe scena Teatrului de la Copou feluri roluri, mai ales de comedie. Cu o mimică bogată, **B.** se distingea printr-un joc plin de fantezie și, totodată, de o mare naturalețe. La puțină vreme după ce un incendiu devastează Teatrul de la Copou, **B.** moare, în primăvara aceluiași an.

Din franceză, **B.** a transpus în românește, fără mare discernămînt, o sumedenie de comedii și melodrame, destinate teatrului ieșean. El traduce astfel *Fanfaronul* (1868) de J. Sandeau și E. Augier, *Smeul nopții* de J.-Fr.-A. Bayard și E. Arago, *Recrutul și invalidul* (1873) de Ph. Dumanoir și E. Arago, *Găina cîntă sau Primarul fără voie* (1878), după J.-Fr.-A. Bayard, *Calomnia* (1879) de E. Scribe și *Rezbelul damelor*, după E. Scribe și E. Legouvé, *Ninișe* de M. Hennequin și P. Bilhaud, *Gentilomul sărac* (1879) de Ph. Dumanoir și Lafargue, *Coarda simțitoare* de Clairville și L. Thiboust, comedia cu cîntece *Domnia slugilor* de Grangé și Raymond Deslandes, *Duelul femeilor* de Marc-Michel, dramele *Lucia Didier* de L. Battu, *Rocambol sau Dramele Parisului* după L. Thiboust, piesa *Profesorul și elevii sau Împărțirea premiilor* de A. Anicet-Bourgeois și Lockroy și altele. **B.** a fost, între oamenii de teatru ai vremii, unul din cei mai harnici traducători de piese franțuzești.

— **Tr.** : J.-Fr.-A. Bayard, *Găina cîntă sau Primarul fără voie*, Iași, Tip. Bermann, 1878. **Ms.** : A. Choler, *Iosif cel pierdut* (1865), A.S.I., ms. 726 ; J. Sandeau și E. Augier, *Fanfaronul* (1868), A.S.I., ms. 560 ; Nuitter și J. Dornay, *O ceașcă de ceai* (1870), A.S.I., ms. 686 ; H.-A. Duru și H. Chivot, *Obiceiul lui Artur* (1870), A.S.I., ms. 493 ; Ph. Dumanoir și E. Arago, *Recrutul și invalidul* (1873), A.S.I., ms. 674 ; Ed. Gondinet, *Gavo Minar și compania* (1877), A.S.I., ms. 351 ; Ph. Dumanoir și Lafargue, *Gentilomul sărac* (1879), A.S.I., ms. 637 ; M. Hennequin și P. Bilhaud, *Ninișe* (1879), A.S.I., ms. 480 ; E. Scribe, *Calomnia* (1879), A.S.I., ms. 1002 ; J.-E. Alboize de Pujol și Saint-Yves, *Martira inocentă* (1879), A.S.I., ms. 479, *Năpastea* (1880), A.S.I., ms. 664 ; Th. Barrière și L. Thiboust, *Nătărăii amorului* (1885), A.S.I., ms. 661 ; E. Labiche, *Artistul* (1886), B.C.U., ms. VI—220 ; A. Anicet-Bourgeois și Delacour, *Țara amorului* (c. 1887), A.S.I., ms. 335 ; [Autori neidentificați], *Triolé* (1860), A.S.I., ms. 700, *Bărbatul cu trei femei* (1885), A.S.I., ms. 420, *Turnu Babilonului*, B.A.R., ms. 2968, f. *3—30*, ms. 2972, f. *180—210*.

— 1. Petre Sturdza, *Amintiri. 40 de ani de teatru*, București, Meridiane, 1966, *25* ; 2. *Ist. teatr.*, II, *279—280*.

F. F.

BĂLCESCU, Nicolae (29.VI.1819, București — 29.XI.1852, Palermo), istoric și scriitor. Părinții lui **B.** erau originari din Bălcești (județul Vîlcea), unde mama, Zinca Bălcescu (care și-a păstrat numele de familie și după căsătoria cu pitarul Barbu sin Petre, tatăl lui **B.**), avea o moșie. Făceau parte din mica boierime, cu averea mereu în scădere după bejenia din vremea răscoalei lui Tudor Vladimirescu și după moartea prematură a tatălui, în 1824. **B.** și-a început instrucția școlară în familie, cu un dascăl grec. Din 1832 este elev la colegiul „Sf. Sava". Aici îl cunoaște I. Ghica și este impresionat de bogatele cunoștințe de istorie universală și națională ale viitorului său prieten. De la profesorul bănățean Eftimie Murgu, **B.** își însușește primele elemente de filozofie. La 19 ani se angajează în armată cu gradul de iuncher și predă, ca învățător, cunoștințe elementare și lecții de istoria patriei într-o școală destinată ostașilor. Studiul istoriei, mai ales al documentelor referitoare la trecutul Principatelor, devine preocuparea dominantă, ceea ce are ca urmare și orientarea tînărului ofițer spre gruparea națională, condusă de colonelul Ion Cîmpineanu. În 1840, participă la mișcarea revoluționară inițiată de Dimitrie Filipescu (alături de E. Murgu, C. Bolliac, Marin Serghiescu, J. A. Vaillant, C. Telegescu), care avea în program desființarea privilegiilor boierești și împroprietărirea clăcașilor. Mișcarea fiind descoperită de autorități și complotiștii arestați, **B.**, socotit minor, este condamnat numai la trei ani recluziune la mănăstirea Mărgineni. După o detentiune grea, care i-a subrezit sănătatea, este gratiat în aprilie 1842. De acum, **B.** se consacră în întregime studiilor istorice și activității cultural-politice. Din 1843 se află printre membrii de bază ai unei „sotietăți literare" ; împreună cu I. Ghica și Chr. Tell întemeiază societatea secretă „Frăția", avînd ca deviză „Dreptate, Frăție" ; călătorește prin provinciile românești, uneori alături de prietena sa Alexandra (Luxița) Florescu, în căutarea vestigiilor istorice și leagă prietenii cu moldovenii

V. Alecsandri, C. Negri, M. Kogălniceanu și cu ardeleanul G. Barițiu. Cu studiul *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum* (1844) — prima sa colaborare la revista ieșeană „Propășirea", **B.** se afirmă ca unul dintre cei mai competenți istorici ai românilor, apreciat de Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, I. Heliade-Rădulescu. În 1845, în Asociația literară, **B.**, datorită prestigiului său politic, este ales secretar împreună cu I. Voinescu II. În același an, în colaborare cu Aug. T. Laurian, el scoate „Magazin istoric pentru „Dacia", prima mare revistă consacrată editării cronicilor românești și publicării de studii și informații privitoare la istoria patriei. Aici tipărește, printre altele, și studiile sale *Puterea armată și arta militară la moldoveni în timpurile mărirei lor* și *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri.* Își continuă călătoriile de studii prin țară, dar, în 1846, și pentru a evita noi represiuni din partea stăpînirii, **B.** pleacă în Apus. La Paris, se reîntîlnește cu Kogălniceanu (cu care proiectează alcătuirea unui dicționar biografic al personalităților din istoria românilor), C. A. Rosetti, I. Ghica, Ion și Dimitrie Brătianu. Ia parte la ședințele Societății studenților români din Paris, precizîndu-și orientarea și programul politic. Atmosfera revoluționară din rîndurile studenților români este întreținută și de prelegerile lui Jules Michelet, Edgar Quinet și Adam Mickiewicz, care au avut o înrîurire însemnată și asupra lui **B.** În bibliotecile pariziene, cum va face și în orașele Italiei, el adună documente privitoare la epoca lui Mihai Viteazul. După șapte luni de la sosirea în Franța, apar primele semne ale bolii de plămîni, care îl va doborî peste cîțiva ani. Pleacă în Italia, trece prin Genova, Livorno, Neapole, Palermo (unde se întîlnește cu V. Alecsandri și Elena Negri), Roma, Florența. În vara anului 1847, **B.** este din nou la Paris, unde participă intens la organizarea tinerilor patrioți români în vederea unor acțiuni decisive, face propagandă în presa franceză în favoarea emancipării țărilor române și pentru reforme sociale democratice. În februarie 1848 izbucnește revoluția în Franța. **B.**, om cu o rară vocație de revoluționar, trăiește cîteva zile frenetice pe străzile Parisului și e fericit că poate trimite în țară prietenului său Alecsandri o bucată de catifea smulsă din tronul regelui Louis-Philippe. Românii din capitala Franței fac pregătiri febrile pentru declanșarea revoluției în Principate. Traversînd o parte din Europa cuprinsă de tulburări revoluționare, **B.** se întoarce în țară, în aprilie 1848. Împreună cu I. Ghica și Al. G. Golescu-Negru (Arăpilă), face parte dintr-o comisie executivă aleasă de comitetul revoluționar român. Colaborează la redactarea proiectului de constituție și a Proclamației, insistînd, într-o

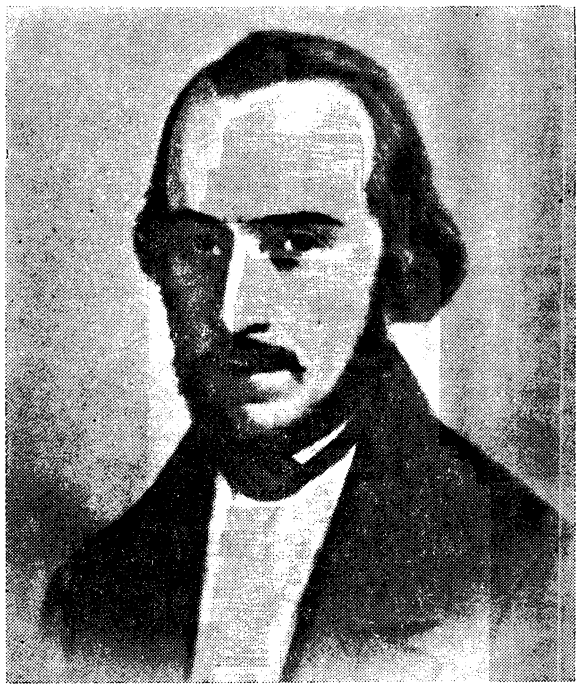

dispută neîntreruptă cu mulți dintre conducătorii mișcării, pentru menținerea articolului 13, privitor la desființarea clăcii și împroprietărirea țăranilor. După izbînda revoluției, la 11 iunie 1848, **B.** este numit în fruntea Departamentului relațiilor externe, dar renunță repede și preferă funcția de secretar al Guvernului provizoriu. În tot timpul evenimentelor din 1848, el a reprezentat, în opoziție cu majoritatea noilor miniștri, atitudinea revoluționară cea mai intransigentă, atît în relațiile cu puterile străine care amenințau cu invazia (Rusia și Turcia), cît și în aplicarea reformelor sociale anunțate în Proclamația de la Izlaz. **B.** este adeptul rezistenței armate în cazul unui atac străin, cere în ședințele Guvernului provizoriu împroprietărirea țăranilor prin despăgubiri, eliberarea țiganilor robi, votul universal și direct. Se ocupă de propaganda revoluționară, numind comisari, însărcinați cu răspîndirea ideilor reformatoare și atragerea populației la cauza revoluției. În același scop, colaborează la redactarea ziarelor „Învățătorul satului" și „Popolul suveran", publicînd, în cel din urmă, articole *Despre împroprietărirea țăranilor, Drepturile românilor către Înalta Poartă,* documente de primă importanță pentru revoluția din Muntenia, precum și alte articole, nesemnate. În toate acțiunile sale se observă o uimitoare fuziune între patetismul și exaltarea revoluționarului și spiritul practic și clarvăzător al unui remarcabil organizator și gînditor politic. După înlocuirea Guvernului provizoriu cu o Locotenență domnească, schimbare impusă de puterile protectoare, **B.** este propus în deputația care va pleca la Constantinopol pentru a obține recunoașterea unor reforme. Misiunea eșuează, ca și întreaga mișcare, și apelurile lui **B.** pentru o mobilizare armată rămîn zadarnice. Întors în țară la 13 septembrie, este arestat de turci și îmbarcat într-o ghimie, pe Dunăre, împreună cu ceilalți conducători ai revoluției, în vederea expulzării din țară. Refugiat în Transilvania, **B.** urmărește acțiunile revoluționare ale maghiarilor și românilor, aflați, spre marele său regret, în conflict. În februarie 1849 ajunge la Constantinopol. Este secretar al emigrației române și participă la unele acțiuni politice care urmăreau, pe cale diplomatică, o tardivă salvare a revoluției din Muntenia. Decepționat de nesfîrșitele rivalități și conflicte dintre emigranți, pe care nu reușește să le potolească, **B.** se îndreaptă din nou spre Ardeal, atras de posibilitatea orientării mișcării conduse de Avram Iancu, în vederea reactivării revoluționare și a celorlalte provincii românești. În numeroasele întîlniri cu conducătorii revoluției ungare (L. Kossuth, generalii Bem și Perczel), el încearcă să obțină din partea lor recunoașterea drepturilor românilor din Transilvania. Propunerile lui **B.**, în numele revoluționarilor români, au fost acceptate doar cînd armata

revoluționară ungară era înfrîntă. Mereu în primejdie de a fi arestat, **B.** se refugiază pentru o lună în tabăra lui Avram Iancu de la Cîmpeni. În octombrie 1849, este din nou la Paris, făcînd mari eforturi pentru organizarea emigrației, pentru pregătirea unei noi revoluții. La începutul anului următor pleacă la Londra pentru o întrevedere cu lordul Palmerston și încearcă, printr-o bogată activitate diplomatică, să cîștige sprijinul guvernului englez în favoarea Principatelor (pentru evacuarea trupelor de ocupație, convocarea unei adunări naționale și pentru amnistie). Întors la Paris, publică *Question économique des Principautés Danubiennes* (1850), amplă analiză a stărilor sociale, economice și politice din țările române, folosită și de Karl Marx (în versiunea lui Ellas Regnault) în *Capitalul*. În noiembrie 1850, **B.** scoate revista „România viitoare" (număr unic), menită să pregătească noua revoluție, sub deviza „Dreptate, Frăție, Unitate". Aici publică articolul *Mersul revoluției în istoria românilor* și o precuvîntare la **Cîntarea României*, poem în proză care va fi atribuit, pe rînd, lui **B.** și lui Alecu Russo. Mîhnit de conflictele dintre exilații români, bolnav, el renunță, în mare măsură, la activitatea politică și se consacră redactării monografiei istorice *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*. În primăvara anului 1851, slăbit de boală, se stabilește lîngă Paris, la Ville d'Avray. Mai menține unele relații cu șefii emigrației poloneze și maghiare, în speranța constituirii unei confederații orientale care ar include și țările române, cu drepturi egale și autonome. Spre sfîrșitul anului, în căutarea unei clime mai favorabile, se mută la Hyères, însoțit de Sevastița, sora lui, și de Maria Cantacuzino. Colaborase, între timp, la „Junimea română", revista tinerilor discipoli pașoptiști. La sfîrșitul lunii aprilie 1852, pornește spre Constantinopol, cu gîndul de a se stabili în Moldova. La 8 septembrie, trece Dunărea pe malul românesc și, pentru cîteva ore, la pichetul din Turnu Măgurele, se întîlnește cu mama lui. În octombrie, se îndreaptă singur spre Italia, trece prin Neapole și se oprește la Palermo, unde moare după scurtă vreme. A fost înmormîntat, probabil, în groapa comună din cimitirul mănăstirii Capuccinilor.

Pentru **B.**, istoria a însemnat nu numai o timpurie și certă vocație, ci și principala armă de luptă a gînditorului revoluționar. Scrierile lui, concepute, de multe ori, în împrejurări istorice hotărîtoare, sînt, indiferent de subiectul tratat, de cea mai acută actualitate și însemnătate pentru destinele revoluției. Ele militează pentru reformarea socială și politică a Principatelor române, dobîndirea autonomiei și a unității naționale. Împreună cu M. Kogălniceanu, dar cu mai multă consecvență și profunzime, **B.** inaugurează în cultura românească o concepție modernă despre istorie și pune bazele istoriografiei naționale, ca știință. Pentru el, a scrie istorie nu înseamnă a face biografia unor eroi privilegiați, ci a reconstitui, cu ajutorul documentelor, viața poporului „cu instituțiile, sentimentile și obiceiurile lui în deosebite veacuri". Istoricul, cunoscînd și apreciind cu discernămînt operele istorice moderne, trebuie să cerceteze izvoarele adevăratei istorii naționale : tradițiile și literatura populară, hrisoavele și cronicile, inscripțiile și vestigiile arheologice, descrierile etnografice. Într-o perioadă cînd scrierea istorică nu se desprinsese cu totul de literatură, **B.**, istoric romantic, este mereu preocupat de expresia stilistică și de arhitectura operelor lui. Datorită talentului său, aproape tot ce a scris, nu numai cartea despre Mihai Viteazul, poate intra în aria literaturii.

Și-a început activitatea de istoric cu două studii asupra organizării armatei la români, în Muntenia și Moldova, deoarece considera vechile oștiri autohtone drept modele de instituții sociale bine organizate și socotea că procesul de regenerare națională nu poate începe decît printr-un sistem militar defensiv bine alcătuit. Meditațiile pe marginea faptelor sînt legate de constatarea decăderii puterii de apărare a țărilor românești, decădere însoțită de corupția, lipsa de patriotism și trădările boierilor. **B.** urmărește declinul provinciilor românești, stabilește cu exactitate cauzele, trăgînd învățămintele necesare în vederea unor înnoiri fundamentale. Alte studii *(Cuvînt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor, Românii și fanarioții, Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595)* dezvăluie un istoric modern, cu o gîndire matură și un stil original și viguros. Interpretînd faptele istorice și integrîndu-le viziunii proprii, **B.** are darul de a evoca dramatic trecutul, de a colora romantic narațiunea, fără deformări și grandilocvență. Istoricul, cu un deosebit simț al realității, se vădește și un reformator, pe un ton grav, solemn. Expunerea e concisă, în fraze elegante, care atestă supletea gîndirii și asimilarea procedeelor istoricilor moderni (Aug. Thierry, Fr. Guizot, J. Michelet). Evocarea unor evenimente e adesea întreruptă de scurte aprecieri concluzive, aforistice, patetice de multe ori, luminînd fie semnificațiile mai adînci, cu valoare simbolică, ale unor evenimente, fie eroi.

B. a inaugurat la noi genul biografiilor istorice *(Ioan Tăutul, mare logofăt al Moldovei, Spătarul Ioan Cantacuzino. Postelnicul Constantin Cantacuzino, Logofătul Miron Costin)*. Sobre, sintetice, acestea recompun imaginea unor personalități exemplare din istoria românilor. Problemele politice și naționale fiind mereu aceleași, biografiile devin un prilej de a pune din nou în discuție politica externă a Principatelor, de a relua procesul boierimii lacome și trădătoare. Citatele din cronici, numeroase, fac corp comun cu expunerea autorului, fără mare diferență de ton, **B.** adaptîndu-se cu suplețe stilului cronicăresc.

Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri și, îndeosebi, memoriul scris la Paris, *Question économique des Principautés Danubiennes* (cu o versiune românească apărută postum, *Reforma socială la români)*, sînt cele mai profunde analize pe care le-a produs ideologia pașoptistă asupra cauzelor economice, sociale și politice care au generat revoluția de la 1848. După un amplu preambul istoric, analiza situației din Principate ia forma unui rechizitoriu. Indignarea este aici starea constantă a lui **B.**, o indignare controlată de luciditatea studierii faptelor, a documentelor și statisticilor care demonstrează procesul de înrobire și spoliere a țăranilor de către boierii autohtoni și fanarioți, pe de o parte, și de reprezentanții fiscali ai statului feudal, pe de alta. Radicalismul gînditorului revoluționar atinge în aceste studii nivelul maxim. Procesul deschis boierimii și statului feudal este necruțător, pînă la ultimele consecințe. Evidența faptelor și a argumentelor ține locul declarațiilor romantice de compasiune sau ură. Scrisul lui **B.** a devenit foarte matur, echilibrat și sigur. Au dispărut aproape cu totul accentele excesiv retorice din unele studii anterioare. Ca și în articolele scrise în zilele revoluției, **B.** posedă arta de a transmite cu forța elocinței convingerile sale. *Mersul revoluției în istoria românilor* are, de asemenea, aspectul unui manifest care rezumă, pe un ton agitatoric și evocator, cauzele istorice ale revoluției de la 1848.

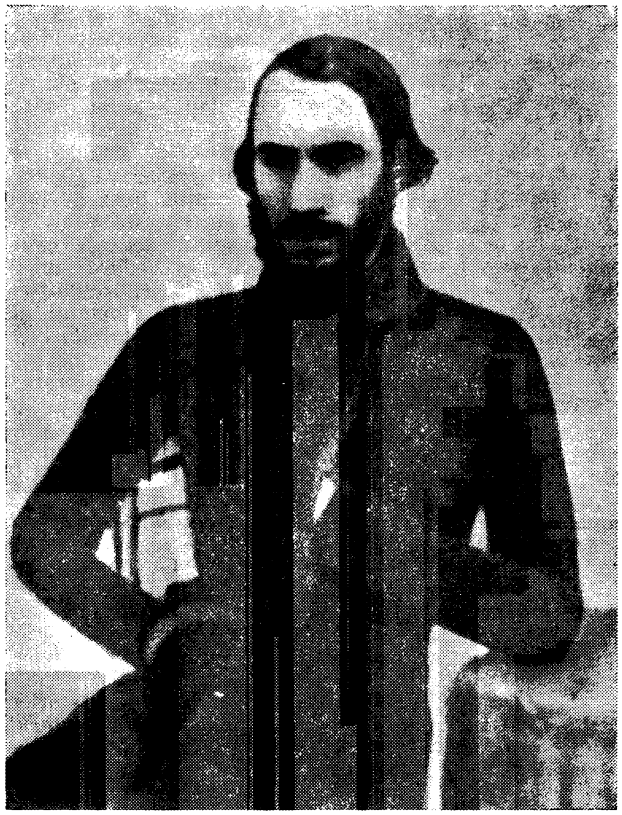

Incursiunea în trecut devine o scurtă istorie a poporului român, scrisă cu patetism romantic (cu figuri stilistice convenționale, uneori, de poem în proză), dar și cu luciditatea și profunzimea omului politic. Tot aici, ca și în *Introducere* la *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, este expusă, cu solemnitate sacerdotală, concepția determinist-providențială despre istoria omenirii. **B.** crede într-o lege a progresului universal, în „triumful binelui asupra răului, a spiritului asupra materiei, al dreptului asupra silei". Odată cu apariția creștinismului, omenirea a intrat într-o fază de dezvoltare progresivă, sub imperiul rațiunii. Rolul istoriei este de a dezvălui și demonstra această mișcare, a cărei țintă finală ar fi contopirea esenței umane cu esența divină. Națiunile au un destin și o „misie" (ca și indivizii) și, prin specificul și menirea lor, participă la unitatea și armonia lumii. Fiecare abatere de la legea divină e pedepsită, dar omul nu este instrumentul orb al fatalității, el poate alege, prin voința sa, calea pentru împlinirea destinului. Sub veșmîntul unui vizionarism romantic și religios, se află o concepție filozofică cu evidente elemente dialectice : o lege a progresului continuu și a transformărilor sociale necesare, prin lupta dintre vechi și nou. Pe plan literar, viziunea lui **B.** asupra istoriei generează o perspectivă grandioasă asupra faptelor și eroilor din trecut.

Românii supt Mihai-Voievod Viteazul, opera care îl așează pe **B.** printre cei mai de seamă scriitori ai perioadei pașoptiste, a fost scrisă în exil, între 1849 și 1852. Rămasă în manuscris, neterminată, lucrarea a fost publicată postum de către **A. I. Odobescu**, mai întîi parțial, în „Revista română" (1861—1863), apoi, în volum, în 1878 (cu titlul : *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul)*, ediție supravegheată de I. Slavici, care a făcut unele modificări de ordin gramatical și lexical. Prima ediție critică, respectînd întru totul manuscrisul original, a apărut abia în 1960. Monografie a unei epoci din istoria românilor și a unui domnitor, scrierea este alcătuită din șase „cărți" (ultima a rămas nescrisă), urmărind principalele etape ale evoluției evenimentelor : *Libertatea națională, Călugărenii, Servagiu, Unitatea națională, Mirăslău, Goraslău.* Deși concepută ca o „poemă istorică", lucrarea are la bază o documentație și o rigoare științifică fără precedent în cultura noastră. Cronici autohtone și străine, istorii, acte, mărturii, legende se adună într-o operă unitară ca perspectivă și ca expresie literară. Izvoarele sînt uneori prelucrate, alteori compilate, totdeauna selectate și decupate conform opticii și exigenței scriitorului. În mare măsură, *Românii...* reprezintă o sinteză a gîndirii politice, sociale și istorice a lui **B.**, aplicată la o perioadă de răscruce din istoria luptei pentru unitatea națională. Anii domniei lui Mihai dobîndesc impresionante semnificații pentru contemporanii scriitorului, obiectivele naționale, politice și sociale rămînînd, într-o măsură, aceleași : unirea, independența, soarta țăranilor. De aici — tonul pasionat al lucrării, numeroasele referiri directe și analogii cu soarta românilor din veacul al XIX-lea. Participarea afectivă e a unui rapsod, dar și a luptătorului pentru aceeași cauză. Mihai Viteazul este pentru **B.**, înainte de orice, simbolul luptei pentru unitatea națională. Treptat, însă, se încheagă un portret mult mai complex al eroului : domnitor, diplomat și om politic, strateg, ostaș, părinte și soț, cu calități și defecte pe măsura unei mari personalități. Alcătuirea cărții are mereu în vedere să aducă în prim-plan figura voievodului român. Relatările istoricilor străini sînt repovestite de **B.**, care însă le înviorează printr-o viziune mai plastică, mai concretă. Sînt reproduse chiar și legende orientale, ce dau un aer fabulos unor episoade și sporesc dimensiunile epopeice ale domnitorului și oastei sale. Ele au darul de a crea o tensiune prevestitoare de mari evenimente. Povestirea e străbătută, în cele mai izbutite pagini, de un patos al participării la o epocă eroică din istoria patriei și de bucuria de a vedea întrupat într-un singur om idealuri comune. **B.** are un talent neobișnuit de a anima faptele prin cele mai variate mijloace stilistice. Prin tehnica alternării timpurilor verbale (trecut — prezent istoric), prin abundența epitetelor concrete, a metaforelor și a detaliilor semnificative, povestirea capătă culoare și viață. Amănunte, mici întîmplări sugerează stări de spirit colective, starea sufletească a mulțimii sau a unor protagoniști. Tonul relatării este cînd solemn și grav în reflecțiile despre soarta românilor, cînd dinamic, precipitat, în reconstituirea luptelor armate, cînd exact, concis și neutru în prezentarea contextului istoric european. Descrierea bătăliilor este realizată cu o bună știință a compoziției și a gradației. Marile încleștări militare sînt precedate de descrierea minuțioasă a locului bătăliei, atmosfera e străbătută de fiorii evenimentului apropiat. În limitele exactității faptelor, scriitorul reușește, printr-o optică particulară, să dea o aură mitologică bătăliei, la care participă, parcă, întreaga natură ; combatanții capătă înfățișare fabuloasă. **B.** are ochi de strateg care vede întreaga panoramă, dar și cadrele parțiale, mișcările din planul secund. Scenele dinamice, alerte, alternează, într-o construcție subtilă, cu altele domoale, de reflux sau de pregătire a unor noi învolburări. Asemeni cronicilor, povestirea este presărată cu aforisme și „învățături", scoase, bătrînește, din experiența istoriei. Patosul rapsodului cronicar dă narațiunii, în momentele cruciale, un aer de legendă.

Bătălia de la Călugăreni (litografie)

Îmbinînd stilul exact şi suplu al istoricului modern cu cel cronicăresc, **B.** este creatorul unui stil al naraţiunii istorice, original şi cu deosebite efecte expresive, ale cărui influenţe pot fi recunoscute în opera marilor istorici care vor urma : B. P. Hasdeu, A. D. Xenopol, N. Iorga. Istoric romantic şi vizionar, el este, totodată, un scriitor-cronicar, înclinat spre moralizări, un pedagog al naţiunii.

— *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum*, Iaşi, Cantora Foaiei sătesti, 1844 ; *Cuvînt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor*, Bucureşti, Tip. Colegiul naţional, 1845 ; *Drepturile românilor către Înalta Poartă*, Bucureşti, [1848] ; *Question économique des Principautés Danubiennes*, Paris, Charpentier, 1850 ; *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, îngr. şi pref. A. I. Odobescu, Bucureşti, Tip. Societăţii Academice Române, 1878 ; ed. 2, 1887 ; ed. 3, Bucureşti, Cartea românească, [1929] ; ed. 4, 1937 ; ed. 5, 1942 ; ed. îngr. Alex. Lăpădatu *(Românii sub Mihai-Vodă Viteazul)*, Bucureşti, Göbl, 1908 ; ed. îngr. Andrei Rusu, pref. Paul Cornea *(Românii supt Mihai Voievod Viteazul)*, I—II, Bucureşti, E.T., 1967 ; ed. îngr. Andrei Rusu, pref. G. C. Nicolescu, Bucureşti, Minerva, 1970 ; *Biografii istorice*, Bucureşti, Alcalay, [1901] ; *Din ineditele lui... Manualul bunului român*, îngr. şi introd. Petru V. Haneş, Bucureşti, Tip. Munca, [1903] ; *Patru studii istorice*, îngr. P. P. Panaitescu, Bucureşti, Cartea românească, 1928 ; *Scrieri istorice*, îngr. şi introd. P. P. Panaitescu, Craiova, Scrisul românesc, [1930] ; ed. 2, Craiova, Scrisul românesc, [1939] ; *Opere*, t. I : *Scrieri istorice, politice şi economice*, partea I—II, îngr. şi introd. G. Zane. Bucureşti, F.R.L.A., 1940. t. II : *Scrisori şi scrieri inedite*, îngr. şi introd. G. Zane şi Elena Zane, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1948 : *Opere complete*, vol. I : *Românii sub Mihai Voievod Viteazul*, îngr. şi pref. Stelian Semedrescu, Bucureşti, Cugetarea, [1940], vol. II : *Studii şi biografii istorice*, îngr. Lucian Predescu, Bucureşti, Cugetarea, [1944] ; *Scrieri sociale*, îngr. P. P. Panaitescu, Bucureşti, Vatra, 1947 ; *Opere*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1952 ; *Opere*, vol. I : *Studii şi articole*, vol. II : *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, Bucureşti, E.A., 1953, vol. IV : *Corespondenţă*, îngr. G. Zane, Bucureşti, E.A., 1964 ; *Opere alese*, vol. I : *Scrieri istorice şi sociale*, vol. II : *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, îngr. Andrei Rusu, introd. Gh. Georgescu-Buzău, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960 ; *Privire asupra stării de faţă, asupra trecutului şi viitorului patriei noastre*, îngr. şi pref. Cornelia Bodea, Bălceşti pe Topolog, 1970 ; *Scrieri alese*, îngr. Andrei Rusu, pref. Paul Cornea, Bucureşti, Minerva, 1973 ; *Opere*, I, îngr. G. Zane şi Elena G. Zane, Bucureşti, E.A., 1974.

— 1. I. Voinescu II, *Nicolas Balcesco*, Paris, De Soye et Bouchet, [1853] ; 2. Alecsandri, *Proză*, *313—324* ; 3. Gr. G. Tocilescu, *Nicolae Bălcescu. Viaţa, timpul şi operile sale*, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1876 ; 4. Eminescu, *Despre cultură*, *80—82* ; 5. Ghica, *Opere*, I, *444—471* ; 6. Ghica, *Amintiri, passim* ; 7. Iorga, *Pagini*, I, *65—97* ; 8. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *103—105, 120—130*, III, *81—85* ; 9. Haneş, *Studii, 56—74* ; 10. *Scrisori inedite de la N. Bălcescu şi Ion Ghica* (publ. N. Cartojan), Bucureşti. Tip. Cooperativa, 1913 ; 11. P. P. Panaitescu, *Contribuţii la o biografie a lui N. Bălcescu*, Bucureşti, Tip. Convorbiri literare, 1923 ; 12. *Ultimele scrisori din ţară către N. Bălcescu* (publ. N. Iorga), Bucureşti, Cultura naţională, 1927 : 13. G. Zane, *Marx şi Bălcescu*, Iaşi, Viaţa românească, 1927 : 14. Silviu Dragomir, *Nicolae Bălcescu în Ardeal*, Cluj, Ardealul, 1928 ; 15. Densusianu, *Lit. rom.*, III, *47—58* : 16. Vianu, *Arta*, I, *31—43*, II, *345—353* ; 17. Călinescu, *Ist. lit.*, *176—182* ; 18. A. Oţetea, *Nicolae Bălcescu*, RFR, XIII, 1946, 1 ; 19. Popovici, *Romant. rom.*, *462—484* ; 20. Vianu, *Studii stil.*, *202—216* ; 21. Crohmălniceanu, *Cronici*, *5—22* ; 22. Mihail Petroveanu, *Bălcescu scriitor*, VR, VI, 1953, 1 ; 23. *Studii şi referate despre N. Băl-*

cescu, Bucureşti, E.A., 1953 ; 24. Gh. Georgescu-Buzău, *N. Bălcescu*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956 ; 25. Vasile Maciu, *Activitatea istoriografică a lui N. Bălcescu*, SAI, 1956, *188—223* ; 26. G. Zane, *Aspecte noi ale vieţii lui N. Bălcescu în lumina unor documente inedite*, STD, XIII, 1960, 1 ; 27. Cornea, *Studii, 219—267* ; 28. Cornelia Bodea şi Paul Cernovodeanu, *Materiale noi pentru biografia lui Nicolae Bălcescu*, STD, XV, 1962, 2, XVI, 1963, 2 ; 29. Andrei Oţetea, *Nicolae Bălcescu*, Bucureşti, E.D.P., 1967 ; 30. *Ist. lit.*, II, *507—527* ; 31. Nicolae Liu, *Nicolae Bălcescu şi istoriografia romantică*, RFZ, XVI, 1969, 9 ; 32. Radu Pantazi, *Concepţia filozofică a lui Nicolae Bălcescu*, RFZ, XVI, 1969, 9 ; 33. Dan Berindei, *Bălcescu*, Bucureşti, E.T., 1969 ; 34. *Studii despre N. Bălcescu*, Bucureşti, 1969 ; 35. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *438—445* ; 36. L. Boicu, *Istoricul Nicolae Bălcescu*, SAI, XIV, 1969 ; 37. Nicolae Manolescu, *Cartea lui Bălcescu*, RL, II, 1969, 27 ; 38. Ovidiu Papadima, *Bălcescu în literatură*, RITL, XVIII, 1969, 4 ; 39. *Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu*, Bălceşti pe Topolog, I, 1969, II—III, 1970—1971 ; 40. Cristea, *Interpretări, 199—201* ; 41. Nicolae Liu, *Finalul necunoscut al unei capodopere : „Românii supt Mihai Voievod Viteazul" de N. Bălcescu*, CNT, 1971, 50 ; 42. Horia Nestorescu-Bălceşti, *Nicolae Bălcescu. Contribuţii biobibliografice*, introd. Dan Berindei, Bucureşti, E.E.R. şi E.MT., 1971 ; 43. Nicolescu, *Observaţii, 123—136* ; 44. Piru, *Varia*, I, *68—72* ; 45. *Ist. filoz. rom.*, I, *213—225* ; 46. Săndulescu, *Lit. epistolară, 85—89* ; 47. G. Zane şi Elena G. Zane, *N. Bălcescu la Biblioteca Poloneză din Paris*, Bucureşti, E.A., 1973 ; 48. Ţepelea — Bulgăr, *Momente, 189—196* ; 49. N. Liu, *Note pentru continuarea istoriei „Românii subt Mihai Voevod Viteazul"*, MS, IV, 1973, 2 ; 50. Corneliu Dima-Drăgan, *Bălcescu şi alţi deţinuţi politici la Mărgineni*, Bălceşti pe Topolog, 1974 ; ed. 2, 1975 ; 51. G. Zane, *N. Bălcescu. Opera-omul-epoca*, Bucureşti, Eminescu, 1975 ; 52. I. Negoiţescu, *Nicolae Bălcescu*, VR, XXIX, 1976, 5 ; 53. Al. Bistriţeanu, *Teorie şi inspiraţie folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, Bucureşti, Minerva, 1977, *278—309*.

L. V.

BĂLTEANU, Eniu D. (pseudonim al lui *Eniu Dumitru* ; 1847, Bălteni, j. Ilfov — ?), publicist. După ce, în 1868, a terminat cursurile Seminarului Central din Bucureşti, a urmat literele şi filozofia, pe care le termină în 1876. Obţine echivalarea celor două diplome la universităţile din Berlin şi Toulouse. Întors în ţară, deschise pensionatul de băieţi „Asociaţiunea". Va urma de acum înainte o carieră didactică de lungă durată, sinuoasă. **B.** fiind, pe rînd, revizor şcolar în judeţele Ilfov şi Olt, director al pensionatului „Educaţiunea", profesor de franceză la Turnu Măgurele şi la liceul bucureştean „Sf. Sava". Între 1900—1909, a condus un liceu, înfiinţat de el însuşi.

Preocupat de problemele pedagogiei, **B.** era la curent cu unele metode moderne, pe care a încercat să le aplice şi să le popularizeze. A publicat un volum despre viaţa lui Pestalozzi, altele patru despre învăţămîntul intuitiv, precum şi manuale şcolare. Între 1885—1895, **B.** a condus, ca proprietar şi director, revista „Lumina pentru toţi", subintitulată „revistă de enciclopedie şi de pedagogie pentru luminarea poporului". Între altele, a acordat aici atenţie publicării folclorului românesc. În volumul *Studiu asupra poeziei didactice la eleni* (1876) a discutat poeziile didactice ale lui Hesiod, Arat, Oppian. Cunoştea şi cita, superficial, pe unii din filozofii şi esteticienii moderni (H. Spencer, J.-M. Guyau). În 1870 a tradus *Discurs asupra stilului* de Buffon. Unele lucrări le semna şi cu pseudonimele Bal, Ebal, Edem, Edembal.

— *Studiu asupra poeziei didactice la eleni*, Bucureşti, Tip. Curţii, 1876 ; *Estetica modernă*, LTO, IX, 1893, 1, 2.

— 1. Predescu, *Encicl., 73—74* ; 2. Straje, *Dicţ. pseud., 59* ; 3. Dan Mănucă, *Unul din posibilele modele ale lui Marius Chicoş Rostogan*, CRC, XII, 1977, 4.

I. L.

BĂRNUŢIU, Simion (2.VIII.1808, Bocşa, j. Sălaj — 28.V.1864, Hida sau Treznea, j. Sălaj), estetician. Era fiu al Anei şi al lui Ioan Bărnuţiu, cantor şi învăţător sătesc. Asemenea celorlalţi şapte fraţi şi surori, a învăţat mai întîi la şcoala din satul natal,

ultimii doi ani (1818—1820) făcîndu-i la Şimleu. Timp de cinci ani, a urmat cursurile liceului piarist din Carei, iar la Blaj, între 1826 şi 1829, teologia, însă fără o deosebită tragere de inimă pentru viitoarea carieră. Îndată după absolvire, este reţinut ca profesor la liceul din Blaj, îndeplinind apoi, pînă în 1834, funcţii de arhivar la Consistoriu şi prefect de studii la Seminar. Între 1834—1839, a fost notar consistorial în acelaşi oraş, reintrînd din 1839 în corpul profesoral. Peste trei ani, el intră în conflict cu episcopul I. Lemeni şi cu autorităţile ungureşti, deoarece protestase cu violenţă împotriva tendinţelor de înlocuire cu maghiara a limbii române din biserică. Victimă a unui lung proces, **B.** va fi suspendat din profesorat în 1845, an în care se înscrie ca student al Academiei de drept din Sibiu, ajutat materialiceşte de prieteni şi de foşti elevi. Odată cu izbucnirea revoluţiei din 1848, ia parte activă la toate evenimentele, fiind unul din conducătorii revoluţionarilor ardeleni. La 24 şi 25 martie, el alcătuieşte două înflăcărate proclamaţii către românii transilvăneni, care cunosc o răspîndire imediată. La 14 mai, pronunţă în Catedrala din Blaj un amplu discurs, îndemnîndu-şi conaţionalii la luptă pentru dobîndirea libertăţii naţionale şi sociale, luînd atitudine nu împotriva poporului maghiar, ci a nobilimii. În ziua următoare, tot **B.** citeşte şi jurămîntul solemn al revoluţionarilor. Timp de aproape un an, el se află în centrul tuturor acţiunilor : este preşedinte al Comitetului conducător al revoluţiei, se ocupă de recrutarea şi organizarea luptătorilor, scrie proclamaţii. În martie 1849, după înfrîngerea mişcării, se refugiază în Ţara Românească, de unde, după arestări şi eliberări succesive, ajunge la Viena. Un an şi jumătate a urmat aici cursurile Facultăţii de drept,

după care, din octombrie 1852, se înscrie la aceeași facultate a Universității din Pavia, obținînd doctoratul în 1854. În ianuarie 1855, **B.** este chemat profesor la Iași, unde va preda filozofia la Academie (fosta Academie Mihăileană). În 1856 este numit profesor la Facultatea de drept, ținînd cursuri de istoria dreptului roman, de drept natural, privat, public, de logică și psihologie. Susține aceleași idei liberale, unele chiar revoluționare, ca în 1848, cîștigînd numeroși adepți. Entuziasmați de ideologia sa, aceștia înființează gruparea politică Fracțiunea liberă și independentă, care număra printre membrii ei pe G. Panu, Șt. Micle, A. Fătu, A. D. Holban și I. Creangă. În plină ascensiune, **B.** se retrage, grav bolnav, către locul de baștină și se stinge în drum spre casă, în pădurea Almașului, fiind înmormîntat în satul natal.

Fără a fi avut o concepție filozofică proprie, **B.** a contribuit în mod substanțial la răspîndirea, în cultura noastră, a unor idei de largă circulație în filozofia europeană de la începutul secolului al XIX-lea. În ansamblu, opiniile sale derivă din filozofia kantiană și din raționalism, fiind adaptate în funcție de cerințele vieții sociale românești, deși nu totdeauna în chipul cel mai nimerit. Fire de teoretician, el prefera uneori raționamentul logic elementelor oferite de realitate. Adept al formei de guvernămînt republicane, **B.** a fost un antimonarhic convins și un inamic statornic al servituților feudale. Credea în libertatea și egalitatea originară a tuturor oamenilor, pe care le susținea cu argumente din Declarația drepturilor omului din 1789. **B.** și-a răspîndit ideile prin cursurile sale, importante și prin teoretizările în spirit evoluționist (multe din aceste cursuri reprezintă traduceri din lucrările lui Fr. K. von Savigny, K. von Rotteck, R. von Ihering). Din opera lui W. T. Krug, *System der theoretischen Philosophie*, **B.** a tradus partea referitoare la estetică, predînd după ea din 1855, la Academie și apoi, în 1858, și la Facultatea de drept din Iași. Astfel, el difuzează o sumă de idei estetice care au pregătit înțelegerea principiilor junimiste : delimitarea specificului artei, definirea frumosului ca obiect al artei și stabilirea deosebirilor dintre frumos, adevăr și bine, sublinierea însemnătății gustului în judecata estetică, precizarea categoriilor estetice ș.a.m.d. În cursurile sale de estetică, precum și în alte împrejurări, **B.** a reliefat identitatea dintre frumosul și adevărul estetic și a condiționat reușita unei opere de sinceritatea trăirii interioare a creatorului. Adept al unui frumos de tip clasic, el l-a privit numai sub aspect formal. Prelegerile sale au contribuit în mod substanțial la îmbogățirea și modernizarea terminologiei estetice românești.

B. a susținut cu fervoare punctele de vedere ale latinismului, cerînd ca studierea limbii române să aibă la bază următoarele principii : al „romanității" (în sensul latinizării tuturor compartimentelor gramaticii românești, al îndepărtării din limbă a cuvintelor nelatine, pentru a se „restaura" limba) ; al „poporarității" (în sensul însușirii de către întregul popor a cuvintelor latine considerate „pierdute" de-a lungul timpului) ; al „progresului" (în sensul dezvoltării limbii în raport cu civilizația și cultura modernă). În diverse studii și articole, **B.** a cerut scriitorilor să cultive limba, convins că numai ei pot contribui hotărîtor la realizarea unei limbi literare cît mai lipsită de elemente străine. Dealtfel, pentru el, lexicul de origine latină reprezenta frumosul din limbă, iar cel de altă origine — urîtul. Ca modele de stil, oferea scriitorilor români pe clasicii antici și pe Dante.

În istoria culturii noastre, **B.** a rămas cunoscut și prin însușirile sale oratorice, datorită cărora poate fi

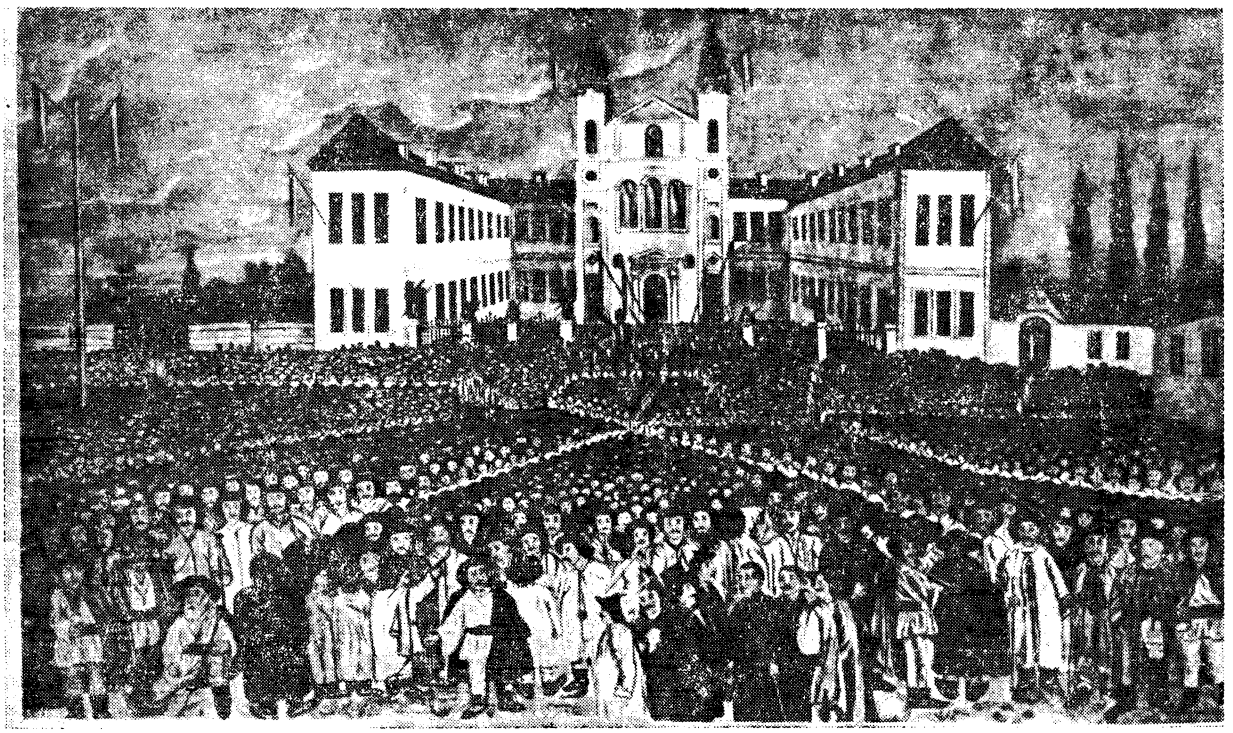

Adunarea de pe Cîmpia Libertății de la Blaj, 3/15 mai 1848

considerat unul dintre cei mai mari oratori români din secolul al XIX-lea. Discursurile și apelurile sale din 1848, precum și cele ulterioare dezvăluie noblețe a gîndirii și înălțime a concepției, demonstrînd, totodată, o bună stăpînire a frazării, supusă unei argumentări patetice și unor cadențe pasionate. În pofida unui limbaj cîteodată latinizant, retorica simplă (metafore în stil popular, comparații ingenioase), susținută adesea de sarcasm și ironie, întărește eficiența intervențiilor lui **B.**, explicînd o parte a popularității sale.

— *Raporturile românilor cu ungurii și principiele libertății naționali*, ed. 2, Viena, Tip. Gerold, 1852, reed. *(Discursul ținut în catedrala din Blaj)*, îngr. și pref. Mihail Dragomirescu și Em. Gârleanu, București, Socec, 1909, reed. *(Românii și ungurii)*, pref. G. Bogdan-Duică, Cluj, Imprimeria Bornemisa, 1924, reed. în AOR, *15—32*, GRP, I, *357—372* ; *Suvenir din Italia*, FMIL, XVI, 1853, 11, 12 ; *Cuventul unui studente despre necesitatea Academiei la români*, FMIL, XVI, 1853, 15 ; *[Scrisoare din Italia]*, FMIL, XVI, 1853, 21 ; *Un document pentru limba română din an. 1842*, FMIL, XVI, 1853, 38, 39, reed. *(O tocmeală de rușine și o lege nedreaptă)*, în G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, Cultura națională, 1924, *199—209*, GRP, I, *374—380* ; *O școală sătească din Italia*, FMIL, XVII, 1854, 12 ; *Unele idei după frunzărirea broșurelor „Reuniunei". Dintr-o scrisoare a unui om mare*, FMIL, XVII, 1854, 20 ; *Progres*, FMIL, XXI, 1858, 1—11 ; *Din scrierile inedite ale lui...*, AF, XIV, 1890, 5—17. — **Tr.** : [W. T. Krug], *Estetica*, îngr. și pref. Ion Iliescu, București, E.Ș., 1972.

— 1. *Funerariele lui Simeon Bărnuțiu*, Iași, Tip. Buciumul român, 1865 ; 2. Maiorescu, *Critice*, II, *193—254* ; 3. Pop, *Conspect*, II, *138—140* ; 4. *Corespondențe de ale repausaților*, T, XI, 1878, 6, XXV, 1885, 13—14 ; 5. *Simeon Bărnuțiu*, AF, XIV, 1890, 1—4 ; 6. T. Maiorescu, *Scrisori din anii 1853—1862*, CL, XXXVI, 1902, 11, 12 ; 7. Panu, *Junimea*, I, *12—13* ; 8. *Notesul de însemnări al lui Simeon Bărnuțiu* (publ. G. Bogdan-Duică), AIN, II, 1923 ; 9. G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, Cultura națională, 1924 ; 10. Alexandru Marcu, *Simion Bărnuțiu și Pietro Monti*, OIB, *251—256* ; 11. Coriolan Suciu, *Corespondența lui Ioan Maniu cu Simeon Bărnuțiu*, Blaj, Tip. Seminarului, 1929 ; 12. Haneș, *Ist. lit., 311—314* ; 13. Alexandru Marcu, *Simion Bărnuțiu, Al. Papiu Ilarian și Iosif Hodoș la studii în Italia*, București, Imprimeriile statului, 1935 ; 14. Petre Pandrea, *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu*, București, F.R.L.A., 1935 ; 15. Papadima, *Creatorii, 11—37* ; 16. Enea Hodoș, *Din corespondența lui Simeon Bărnuțiu și a contemporanilor săi*, Sibiu, Tip. Vestemean, 1944 ; 17. D. D. Roșca, *Europeanul Bărnuțiu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1944 ; 18. N. Bagdasar, *Concepția socialpolitică a lui Simion Bărnuțiu*, ALIL, t. VI, 1955, 3—4 ; 19. I. Lăzărescu, *Discipolii lui S. Bărnuțiu*, ALIL, t. VII, 1956, 2 ; 20. Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, *Contribuții la cunoașterea activității filozofice a lui Simion Bărnuțiu*, RFZ, XI, 1964, 3 ; 21. N. Grigoraș, *Activitatea lui Simeon Bărnuțiu la Iași (1855—1864)*, ST, XVII, 1966, 8 ; 22. Radu Pantazi, *Simion Bărnuțiu. Opera și gîndirea*, București, E.Ș., 1967 ; 23. *Ist. lit.*, II, *562—566* ; 24. Iliescu, *Geneza, 265—284* ; 25. *Ist. filoz. rom.*, I, *226—252* ; 26. *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, II, îngr. Iosif Pervain și I. Chindriș, Cluj, Dacia, 1972, *25—112* ; 27. *Arhiva personală Simion Bărnuțiu*, Cluj, 1973 ; 28. Marica, *Studii*, I, *passim*.

D. M.

BÂRSEANU, Andrei (17.X.1858, Dîrste-Brașov — 19.VIII.1922, București), folclorist și poet. Fiu al preotului Toma Bârsan, participant la revoluția din 1848, **B.** urmează cursurile elementare în satul natal, continuînd, apoi, pe cele medii la Brașov. După absolvire, trece la universitățile din Viena și München, unde studiază literatura și istoria. Întors în țară, funcționează între 1886—1911 ca profesor, fiind promovat și în posturi de conducere ale învățămîntului mediu din Brașov. Desfășoară o bogată activitate didactică și pedagogică, alcătuind, singur sau în colaborare, manuale pentru școlari și publicînd articole în care dezbate probleme legate de buna organizare a învățămîntului. A fost redactor la „Școala și familia". Lucrarea lui, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov* (1902), a fost premiată de Academia Română. Paralel cu aceste preocupări, trimite versuri la „Albina Carpaților", „Convorbiri literare", „Transilvania", „Luceafărul" ș.a., realizează cîteva traduceri, scrie articole privind literatura populară, întocmește colecții de folclor. În 1902 este ales membru corespondent, iar în 1908 membru titular al Academiei. La început vicepreședinte, iar din 1911 președinte al Astrei, **B.** se mută la Sibiu, unde, absorbit de problemele organizatorice ale acestei societăți, va părăsi cu totul celelalte preocupări. În această perioadă a ținut numeroase discursuri, cele mai multe evocînd figuri de cărturari devotați cauzei luminării poporului. Spre sfîrșitul vieții mai deține funcția de vicepreședinte al „marelui sfat național" din Sibiu. A fost și senator de Alba Iulia.

Ca poet, **B.** s-a făcut cunoscut mai ales prin poezia *Pe-al nostru steag*, devenită un adevărat imn al unității naționale a românilor. Celelalte poezii, închinate patriei, iubirii sau naturii, stau sub influența lui V. Alecsandri și D. Bolintineanu. A tălmăcit din L. Uhland, R. Voss ș.a. De o deosebită apreciere s-a bucurat traducerea cărții lui R. Roth, *Călătoria lui Stanley prin Africa centrală*.

Interesul lui **B.** pentru producțiile folclorice, datînd din perioada studiilor medii, se va intensifica cu trecerea timpului, datorită, în mare măsură, ecoului trezit în Transilvania de culegerea de poezii populare a lui V. Alecsandri. O orientare judicioasă, datorată atît contactului direct cu folclorul, cît și asimilării ideilor înaintate ale vremii, relevă articolul *Poezia poporală română* (apărut la început în limba germană, sub titlul *Die rumänische Volksdichtung*). Încercarea de definire a unora dintre specii, reliefarea aspectelor mai importante sub care se prezintă altele (bogăția tematică, similitudinea de motive, împrejurarea și modul în care se folosesc), retrospectiva asupra muncii de culegere a înaintașilor vădesc o cercetare atentă a creației populare și o viziune clară asupra modului ei de manifestare. Cu o concepție în general justă, vizibilă și în rapoartele întocmite, ca membru al Academiei, unor culegeri de folclor, **B.** este, însă, inconsecvent atunci cînd pretinde, în detrimentul autenticității, eliminarea neologismelor din textele populare. Colaborarea cu învățatul ceh J. Urban Jarnik va fi fructuoasă pentru folcloristica noastră, numele lor fiind legate de una din cele mai importante colecții de folclor românesc, *Doine și strigături din Ardeal* (1885). Alcătuită pe baza materialului adunat din Cîmpia Transilvaniei de canonicul blăjean I. M. Moldovanu cu ajutorul elevilor săi (ulterior **B.** va mai adăuga cîteva doine și strigături din regiunea Oltului și o baladă de pe valea Prahovei), culegerea relevă un profil specific al liricii populare ardelene, evident. mai ales, în tehnica artistică. Cele trei părți care o compun *(Doine, Strigături, Varia)*, sînt împărțite în capitole, iar prima parte, datorită bogăției materialului, beneficiază și de o grupare pe subcapitole. Selectînd piesele, autorii au urmărit o reproducere fidelă a materialului, transcris, după părerea lor, în mare parte greșit, de elevi, fapt pentru care au operat unele modificări în text. **B.** mai alcătuiește două culegeri : *Cincizeci de colinde* și *Din traista lui Moș Stoica. O sută și una minciuni poporale din țara*

Ardealului. Prima cuprinde folclor cules în jurul Braşovului între 1887—1890, iar cealaltă include snoave publicate, sub pseudonimul Sandu Pungă Goală, în paginile „Gazetei Transilvaniei" (1889—1890).

— *[Poezii]*, CL, XVI, 1882, 6, XVI, 1883, 10, XX, 1887, 12, T, LIII, 1922, 10, PAU, *355—367* ; *Doine şi strigături din Ardeal* (în colaborare cu J. Urban Jarnik), Bucureşti, Tip. Academiei, 1885 ; ed. pref. A. Bârseanu, Braşov, Ciurcu, 1895 ; ed. îngr. şi introd. A. Fochi, Bucureşti, E. A., 1968 ; *Cincizeci de colinde*, Braşov, Mureşianu, 1890 ; *Din traista lui Moş Stoica. O sută şi una minciuni poporale din ţara Ardealului*, Braşov, Mureşianu, 1890 ; *Istoria şcoalelor centrale române gr. or. din Braşov*, Braşov, Ciurcu, 1902 ; *Poezia poporală română*, LU, VII, 1908, 11—12 ; *„Legende, tradiţii şi amintiri istorice" adunate de C. Rădulescu-Codin*, AAR, partea administrativă, t. XXXII, 1909—1910 ; *„Cîntece de ţară" adunate de Tudor Pamfile*, AAR, partea administrativă, t. XXXII, 1909—1910 ; *Elena Niculiţă-Voronca, „Studii în folclor"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIII, 1910—1911 ; *„Colinde" de Al. Viciu*, AAR, partea administrativă, t. XXXV, 1912—1913 ; *„Cuvinte scumpe, taclale, povestiri şi legende româneşti" de Dumitru Furtună*, AAR, partea administrativă, t. XXXV, 1912—1913 ; *Grăieşte marea*, Bucureşti, Cartea românească, 1922 ; *Snoave, chiuituri, povestiri*, Sibiu, Asociaţiunea, 1925. — **Tr.** : L. Uhland, *Capela*, F, XVII, 1881, *550* ; R. Roth, *Călătoria lui Stanley prin Africa centrală*, Braşov, Tip. Alexi, 1886 ; R. Voss, *Insula morţilor*, T, XXX, 1899, 10.

— 1. I. Georgescu, *Poezia lui Andrei Bârseanu*, T, LIII, 1922, 10 ; 2. I. Bratu, *Andrei Bârseanu. Omul şi opera*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1930 ; 3. I. Lupaş, *A. Bârseanu ca preşedinte al Asociaţiunii*, T, LXVII, 1936, 4 ; 4. G. Lăzărescu, *Andrei Bârseanu*, Bucureşti, Cartea românească, 1940 ; 5. Breazu, *Lit. Trans., 135—151* ; 6. B. Lăzăreanu, *J. Urban-Jarnik şi Andrei Bârseanu*, LR, II, 1953, 1 ; 7. Mihail Robea, *Andrei Bârseanu, folcloristul*, LL, IV, 1960 ; 8. Ovidiu Bîrlea, *Ioan Urban Jarnik şi Andrei Bârseanu*, ATN, V, 1968, 12 ; 9. Vrabie, *Folcloristica, 242—246* ; 10. A. Fochi, *Studiu introductiv* la Ioan Urban Jarnik şi Andrei Bârseanu, *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, E.A., 1968 ; 11. Bîrlea, *Ist. folc., 297—298*.

C. B.

BECHNITZ, Ioan (14.I.1848 — 1898), publicist. Fiu al negustorului macedoromân Antoniu Bechnitz, stabilit de multă vreme la Sibiu, **B.** a urmat liceul în acest oraş, după care, la stăruinţele lui Andrei Şaguna, a fost trimis să studieze filozofia la Heidelberg, Viena şi Leipzig. În timpul studenţiei, i-a cunoscut pe M. Eminescu şi I. Slavici, întreţinînd cu ei strînse relaţii. Din 1871, întorcîndu-se la Sibiu, intră în redacţia „Telegrafului român", al cărei membru a fost pînă în 1883. Din 1884, a făcut parte din comitetul de redacţie al „Tribunei". Posedînd o cultură întinsă şi sistematică, o inteligenţă ageră şi un condei necruţător, **B.** s-a impus în ziaristica transilvăneană. A scris destul de puţin şi nu a semnat niciodată cu numele întreg (a folosit şi pseudonimul Un „delectante"). În Sibiu, el a reuşit să înfiinţeze un cenaclu al adepţilor societăţii Junimea, ale cărei principii le împărtăşea. A fost, mai bine de douăzeci de ani, un animator şi un adevărat spirit conducător al ziaristicii transilvănene de orientare şăguniştă. A avut un cuvînt decisiv la înfiinţarea „Tribunei", stabilindu-i formatul şi rubricile, ca şi atitudinea de ansamblu.

Meritul lui **B.** stă în contribuţia remarcabilă la impunerea ortografiei fonetice în Transilvania. A combătut cu o rară vehemenţă şi cu argumente zdrobitoare sistemul etimologist al lui T. Cipariu şi pe adepţii acestuia, precum Gr. Silaşi. El considera limba drept un organism viu, cu legi proprii, naturale, şi nu un mecanism ce poate fi modificat arbitrar. A apreciat rolul poporului şi al evoluţiei istorice în dezvoltarea limbii, subliniind totodată şi contribuţia scriitorilor (mai ales a poeţilor) la îmbogăţirea şi diversificarea ei (*Despre „dereptiunea" în dezvoltarea limbei române*). Sprijinindu-se pe argumente oferite de Fr. Diez şi M. Müller, **B.** a cerut o ortografie care să fie accesibilă tuturor şi nu una care să ilustreze istoria limbii. El urmărea astfel să ferească Transilvania de posibilitatea unei rupturi cu celelalte provincii româneşti sub raportul limbii, socotind că numai ortografia fonetică este capabilă să asigure unitatea lingvistică şi, implicit, unitatea culturală a românilor, căreia **B.** i s-a dedicat cu ardoare şi clarviziune.

— Kiepert, H., *„Ethnographische Übersichtskarte des europäischen Orients"* FTR, II, 1877, 8 ; *Henke, R., „Rumänien"*, FTR, II, 1877, 13, 14 ; *Despre sistemul etimologic*, FTR, II, 1877, 17—21 ; *Un „meşter strică"*, TLR, XXVI, 1878, 91 ; *Despre „dereptiunea" în dezvoltarea limbei române*, TLR, XXVI, 1878, 115—117 ; *A. D. Cihac, „Dictionnaire d'étimologie daco-romane"*, TLR, XXVII, 1879, 126—130 ; *O tranzacţie ortografică*, TLR, XXVII, 1879, 133—152.

— 1. Slavici, *„Tribuna", 19—20, 27—28* ; 2. I. Mateiu, *Figuri din vechea ziaristică ardeleană : Ion Bechnitz*, SDM, X, 1933, 2 ; 3. Breazu, *Lit. Trans., 169—172, 189—190* ; 4. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti, E.A., 1968, *280* ; 5. Nic. A. Străvoiu, *Titu Maiorescu inedit*, RL, I, 1968, 1 ; 6. Slavici, *Amintiri, 269—276, 599—602*.

D. M.

BELDICEANU, Nicolae (26.X.1844, Preuteşti, j. Suceava — 2.II.1896, Iaşi), poet. Tatăl, Nicolae Beldiceanu, avea moşie la Preuteşti, dar în preajma revoluţiei din 1848 şi-a pierdut pămîntul şi a fost nevoit să accepte postul de judecător la tribunalul din Suceava. Mama lui **B.** era de asemenea dintr-o familie de mici boieri din Preuteşti. Poetul a copilărit în satul natal şi a învăţat la Fălticeni şi la Iaşi. A urmat cursurile Liceului Naţional din Iaşi. După absolvirea liceului a ocupat funcţii administrative : subprefect în judeţul Suceava, comisar de poliţie la Fălticeni. Între 1870 şi 1874 a funcţionat ca profesor suplinitor de limba română şi latină la liceul „Alecu Donici" din Fălticeni. În 1874, a fost transferat la Botoşani, ca profesor de istorie şi geografie, apoi la Iaşi, unde a rămas pînă la sfîrşitul vieţii. A fost, în acest timp, profesor şi director la Şcoala de meserii şi profesor la gimnaziul „Ştefan cel Mare". Despărţirea de soţie, după douăzeci de ani de căsătorie, a pus la grea încercare sănătatea poetului, bolnav de nervi în ultimii ani de viaţă. Fiul lui **B.**, N. N. Beldiceanu, a fost şi el scriitor, prozator, prieten cu M. Sadoveanu.

B. a fost în multe privinţe un om interesant, citea mult şi era pasionat de arheologie, epigrafie, numismatică. Cunoştea lucrări de specialitate străine, a învăţat paleoslava pentru a traduce vechile inscripţii, a strîns o bogată colecţie de hrisoave, cu iscăliturile originale ale domnilor Moldovei, şi de monede vechi, pe care a lăsat-o Institutului de geologie din Iaşi. **B.** a descoperit, la Cucuteni, urmele celei mai vechi civilizaţii de pe teritoriul ţării noastre. Singur, sau împreună cu profesorul Gr. Buţureanu, a făcut săpături arheologice la Rădăşeni, Preuteşti, Belceşti, Dolhasca, Siret, Volovăţ, Sîrca etc. Plănuia o lucrare fundamentală pentru istoria patriei, inspirată de *Corpus inscriptionum latinarum* al lui Th. Mommsen, pentru care copia manuscrise vechi, inscripţii de biserici, de pe morminte, monede, aduna cărţi rare. A fost membru fondator al Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi. A publicat

două lucrări de arheologie, *Antichităţile de la Cucuteni* (1885) şi *Epitaful aflat la Buneşti* (1888). În manuscris i-a rămas o lucrare despre *Inscripţiile şi notele adunate din mînăstirile Moldovei şi Bucovinei.* Avea preocupări ştiinţifice mai largi (se formase în cercul „Contemporanului"), îl interesa istoria pămîntului, evoluţia speciilor, originea omului. **B.** avea o psihologie aparte, instabilă, de etern nefericit, cu voluptatea suferinţei, retras, izolat, cu izbucniri nejustificate de gelozie. Împreună cu Ed. Gruber a făcut experienţe psihologice în domeniul „audiţiei colorate", adică al corespondenţei sunet-culoare. Pretindea chiar că distinge pentru fiecare sunet alte calităţi fizice (gust, miros, pipăit, temperatură). În ultimii ani avea tulburări nervoase datorită experienţelor hipnotice la care se supunea. A murit în urma unei comoţii cerebrale.

Ca poet, **B.** a debutat în ziarul lui B. P. Hasdeu, „Lumina". O perioadă mai lungă a publicat pasteluri în „Convorbiri literare" (1872—1881) şi a frecventat un timp cenaclul junimist. Etapa decisivă a formaţiei lui **B.** a constituit-o însă apropierea de cercul socialiştilor ieşeni şi colaborarea la „Contemporanul". Poezia sa din această perioadă se înscrie în lirica socială, protestatară şi umanitară, cultivată de publicaţiile socialiste. Publică în „Contemporanul" *Lăutarul, Vechituri, Amurgul veacului,* versuri în care, înrîurită de ideologia socialistă, satira socială evoluează spre militantism. În 1887, în urma unor neînţelegeri cu V. G. Morţun, **B.** părăseşte cercul „Contemporanului" şi îşi formează un cenaclu propriu, din care fac parte Ed. Gruber, A. Gorovei, Izabela Sadoveanu, D. Anghel, A. Steuerman, A. Stavri, V. Lateş. La şedinţele cenaclului participă de mai multe ori I. Creangă, care citeşte aici, la 4 mai 1888, o parte, inedită, din *Amintiri din copilărie.* **B.** îl încurajează pe D. Anghel, aflat la începuturile carierei sale literare. Poetul intenţiona să scoată o publicaţie a cenaclului, sub conducerea lui C. Dobrogeanu-Gherea. Cenaclul s-a dizolvat în 1889, prin plecarea lui Ed. Gruber în străinătate, a lui Artur Stavri la Bucureşti şi mai ales datorită izolării lui **B.**, deprimat de moartea unuia dintre copii.

Părăsind poezia tradiţională a primei perioade (pasteluri în maniera Alecsandri, meditaţii în ton decepţionist, fără originalitate — *Geniu şi nefericire),* **B.** a încercat o nouă formulă prin abordarea în poezie a unei tematici care formează de obicei obiectul ştiinţelor exacte. Un amplu poem, publicat în „Arhiva", *Pămîntul,* evocă geneza şi istoria planetei, erele geologice, apariţia omului, însă fără valoare sub raport literar. **B.** teoretizează poliritmia, experimentînd-o pe teme tradiţionaliste (în poema *Ţăranii)* şi pregătea un studiu asupra poeziei poliritmice. Pentru prima dată la noi **B.** vorbeşte despre versul polifonic. Versurile *Poliritmicelor* sale anunţă noile tehnici ale poeziei din secolul al XX-lea. Atunci cînd reuşeşte să se desprindă de modele şi să exprime cu sinceritate impulsurile vii ale sufletului *(Sorin),* lirica lui **B.** capătă simplitate şi apar accente grave care o apropie, surprinzător, de T. Arghezi. Sprinteneala unor versuri anunţă ritmurile lui St. O. Iosif. **B.** este autorul unei drame, *Dorman* (cu un subiect situat adînc în istorie, în perioada formării poporului român), care a servit ca libret de operă (pentru muzica lui Ed. Caudella), şi a unei satire în versuri, avînd ca model poemul *Rolla* al lui Musset *(Tala. Nuvelă contemporană).*

— *Tala. Nuvelă contemporană,* Iaşi, Tip. Naţională, 1882 ; *Poezii,* Iaşi, Şaraga, 1893 ; ed. 2, Bucureşti, Minerva, 1914 ; *Doine,* Iaşi, Tip. Goldner, 1893 ; *Dorman,* RM, I, 1901, 32—35 ; *Poezii,* pref. I. Vitner, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1951 ; *[Versuri],* POC, *11—54,* PRC, II, *221—229,* DLJ, *3—12.*

— **1.** Ionescu-Rion, *Arta revol., 107—112* ; **2.** A. Steuerman, *Neculai Beldiceanu,* LNŞ, II, 1896, 14 ; **3.** E. Herovanu, *Neculai Beldiceanu,* EV, IV, 1896, 910 ; **4.** I. Dafin, *Un poet uitat,* EV, IV, 1896, 999 ; **5.** Anghel—Iosif, *Portrete, 3—9* ; **6.** Ana Conta-Kernbach, *Unul din întemeietorii revistei : Neculai Beldiceanu,* A, XXV, 1914, 7—8 ; **7.** A. Gorovei, *Din alte vremuri. Amintiri literare,* VR, XIII, 1921, 6, XIV, 1922, 8 ; **8.** Iorga, *Oameni,* III, *122—123* ; **9.** Aurel George Stino, *Nicolae Beldiceanu,* ALA, XVIII, 1937, 857 ; **10.** Gr. Scorpan, *Un imitator al lui Alecsandri, N. Beldiceanu,* A, XLIV, 1937, 3—4, XLV, 1938, 1—4 ; **11.** Călinescu, *Ist. lit., 482—483* ; **12.** Aurel George Stino, *N. Beldiceanu profesor la Folticeni,* FF, XVII, 1942, 3 ; **13.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 199—200* ; **14.** G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, I, 1952, 1—4, X, 1961, 2 ; **15.** Aurel George Stino, *Beldiceanu satiric,* IL, VIII, 1957, 6 ; **16.** G. G. Ursu, *N. Beldiceanu,* Bucureşti, E.L., 1961 ; **17.** Vitner, *Lit. publ. soc., 196* ; **18.** Streinu, *Versificaţia, 178—179* ; **19.** G. Horodincă, *Dimitrie Anghel. Portret în evantai,* Bucureşti, Cartea românească, 1972, *94* ; **20.** *Ist. lit.,* III, *574—576.*

I. L.

BELDIMAN, Alexandru (Alecu) (1760, Huşi sau Iaşi — 1826 (11)), poet şi traducător. Era fiu al marelui vornic Gheorghe Beldiman. Se înrudea, prin mama sa, cu Enache Kogălniceanu. Nu se cunoaşte unde şi cu cine a învăţat. Este posibil să fi urmat şi cursurile Şcolii domneşti din Iaşi. Cunoştea bine limbile franceză şi greacă. Cariera administrativă a început-o în 1785, ajungînd pînă la rangul de vornic. A doua soţie, Ileana, era sora poetului C. Conachi. Scrierile originale ale lui **B.** sînt puţine : un acrostih din 1801, *Stihuri făcute la Tazlău* (1824), meditaţii şi poezii de dragoste, *Tragodia sau mai bine a zice Jalnica Moldovii întîmplare,* tipărită prima oară de Alecu Balica, în 1861, sub titlul *Eterie sau Jalnicele scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor.* Adăugat la sfîrşitul *Tragodiei lui Sapor,* tradusă de el în 1801, acrostihul lui **B.** este una din cele dintîi manifestări de acest gen la noi. **B.** este şi autorul unora dintre primele meditaţii poetice din literatura română. *Asupra lumei, Pentru om, Pentru duşmanul*

ominirei ş.a., influenţate de preromantism şi avînd asemănări cu poeziile lui B. P. Mumuleanu, pe care le preced în timp, încearcă să atribuie semnificaţii profunde unui sentimentalism minor. Sînt notabile însă buna mînuire a prozodiei, versul curgător, ceea ce arată că autorul lor avea aptitudini literare cultivate. Considerată drept opera sa reprezentativă, *Tragodia...* urmăreşte cronologic întîmplările care au avut loc la 1821, în Moldova, odată cu intrarea eteriştilor. Relatare a unui martor al evenimentelor, lucrarea are mai ales o valoare documentară. Cuprinzînd 4266 de versuri a cîte cincisprezece silabe, cu ritm trohaic şi rime masculine perechi, *Tragodia...* este precedată, ca în poemele clasice, de o invocaţie. Prezentînd Eteria într-o lumină total defavorabilă, opera lui **B.** cuprinde elemente de burlesc şi satiră ; luptele eteriştilor sînt privite dintr-o perspectivă grotescă. Portretele personajelor sînt sumare şi caricaturale. În ansamblu, domină aglomerarea anecdotică şi imagistica banală ; desfăşurarea este monotonă, cu accese de indignare, exteriorizate adesea în invective. Tonul de relatare familiară face ca *Tragodia...* să aparţină mai mult cronicilor versificate, a căror fază de sfîrşit o reprezintă. Cu toate imperfecţiunile, ea a contribuit, prin larga-i răspîndire, la întreţinerea unei atmosfere propice literaturii. Înainte de a fi tipărită, lucrarea a circulat în numeroase manuscrise, dintre care unul a aparţinut succesiv lui N. Bălcescu şi A. I. Odobescu. **B.** şi-a inaugurat lunga activitate de traducător în 1784, tălmăcind din Metastasio, prin intermediul limbii greceşti şi, printre cei dintîi la noi, piesele *Sîrois, Milosîrdia lui Tit* şi, probabil, *Artaxerx* ⟨17⟩. A transpus în româneşte diverse scrieri de Florian (1794), J.-Fr. Regnard (1801 şi 1803), Homer, Fr.-G. Ducray-Duminil (1806), S. Gessner (1808), Voltaire *(Tragodia lui Orest,* tradusă în 1810 şi tipărită în 1820, este cea dintîi tălmăcire la noi a unei piese voltairiene), abatele Prévost (1815), G. de Pixérécourt (1815), Chr. A. Rückert, *Învăţătură pentru facerea pîinii* (1818), W. Coxe (1824). Altor scrieri traduse de **B.**, precum *Istoria lui Tarlo şi a prietenilor lui* (1787), *Iscoditoriul lucrurilor omineşti* (1818) şi *Istoria lui Zelmis şi a Elvirei,* nu li s-a identificat încă autorul. I s-a atribuit şi traducerea *Tragodiei lui Lentor* (1818), care se datoreşte însă lui C. Conachi ⟨5⟩. **B.** a tradus în special piese de teatru şi romane, contribuind la familiarizarea cititorilor cu aceste specii. Din literatura secolului al XVIII-lea îl atrăgeau în mod deosebit scrierile neoclasice cu morală evidentă, pe care el, ca traducător, a reliefat-o totdeauna şi în precuvîntările sale.

Ilustraţie din manuscrisul traducerii *Alexie sau Căsuţa din codru*

— *Eterie sau Jalnicele scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor,* îngr. Alecu Balica, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1861 ; *Tragodia sau mai bine a zice Jalnica Moldovii întîmplare după răzvrătirea grecilor din 1821,* CRL, III, *335—433 ; Stihuri făcute la Tazlău, în vremea închiderii mele acolo,* CRL, III, *463—466 ; Către cetitor,* A, XIII, 1902, 5—6 ; *Asupra lumei* (publ. Paul Cornea), MS, V, 1974, 2. **Ms.** : *[Versuri],* B.A.R., ms. 2189, f. *82—83 ; Stihuri,* B.A.R., ms. 3592, f. *33.* — **Tr.** : S. Gessner, *Moartea lui Avel,* pref. Zaharia Carcalechi, Buda, Tip. Universităţii, 1818 ; Florian, *Istoria lui Numa Pompilie, al doilea crai al Romii,* pref. trad., Iaşi, [1820] ; Voltaire, *Tragodia lui Orest,* pref. Zaharia Carcalechi, Buda, Tip. Universităţii, 1820 ; J.-Fr. Regnard, *Menegmi sau Fraţăi cei de gemine,* A, III, 1892, 4—12 ; Homer, *Odiseea* (cîntul I), T, LVII, 1926, 7, (cînturile VI şi XIV), SL, I, 1942. **Ms.** : P. Metastasio, *Sîrois, Milosîrdia lui Tit* (1784), B.A.R., ms. 181, *Artaxerx* (1807), B.A.R., ms. 445 ; [Autori neidentificaţi], *Istoria lui Tarlo şi a prietenilor lui* (1787), B.A.R., ms. 25, *Iscoditoriul lucrurilor omineşti* (1818), B.A.R., ms. 1682, *Istoria lui Zelmis şi a Elvirei,* B.A.R., ms. 5459 ; J.-Fr. Regnard, *Tragodie lui Sapor* (1801), B.A.R., ms. 3106 ; Fr.-G. Ducray-Duminil, *Alexie sau Căsuţa din codru* (1806), B.A.R., ms. 33, ms. 1781 ; L. d'Ussieux, *Istoria lui Raimond şi a Mărinei amorezaţi şi a maică-sa Ameliei* (1808), B.A.R., ms. 445 ; Abatele Prévost, *Istoria cavalerului de Grie şi a iubitei sale Manon Lesco* (1815), B.A.R., ms. 193 ; G. de Pixérécourt, *Elisaveta sau Cei surguniţi în Siberia* (1815), B.A.R., ms. 327 ; W. Coxe, *Călătoria lui...,* *Călătoria în Rosia* (1824), B.A.R., ms. 28, ms. 29 ; Homer, *Odisiia,* B.A.R., ms. 2600, ms. 2782—ms. 2784, B.M.B., ms. 27.

— 1. I. M. Codrescu, *„Tragedia Moldovei" de vornicul Alexandru Beldiman,* BUR, 1875, 4—9 ; 2. G. Ionnescu-Gion, *Vornicul Alecu Beldiman,* RN, II, 1889, 3 ; 3. I. Tanoviceanu, *Traducătorul din 1803 al „Menechmilor" : vornicul Alexandru Beldiman,* A, IX, 1898, 3—4 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *76—86, 355—358 ;* 5. G. Bogdan-Duică, *Costache Conachi. „Tragedia lui Lentor",* VR, I, 1906, 9 ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX,* I, *50—52 ;* 7. Ortiz, *Cult. it., 252—260 ;* 8. G. Bogdan-Duică, *Un manuscript al lui Alecu Beldiman,* T, LVII, 1926, 7 ; 9. Densusianu, *Lit. rom.,* II, *27—33 ;* 10. G. Bogdan-Duică, *Tăutu—Beldiman—Negruzzi,* FF, V, 1930, 5 ; 11. Iorga, *Ist. lit.,* III, *92—104 ;* 12. Al. Ciorănescu, *Teatrul lui Metastasio în România,* SI, I, 1934 ; 13. Emil Vîrtosu, *Despre „Tragodia" vornicului Alecu Beldiman,* ARR, IV, 1940 ; 14. Popovici, *Studii,* I, *154—160 ;* 15. V. Papacostea, *Amintirile unui contemporan despre personagiile din „Tragedia Moldovei",* B, IV, 1941 ; 16. N. Lascu, *Alecu Beldiman, traducător al „Odiseei",* SL, I, 1942 ; 17. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, IX, 1960, 4 ; 18. Piru, *Ist. lit.,* II, *208—216 ;* 19. *Ist. lit.,* II, *135—139 ;* 20. Ivaşcu, *Ist. lit.,* I, *344—345 ;* 21. Anghelescu, *Preromant. rom., 94—102 ;* 22. Rotaru, *Ist. lit.,* I, *83—85 ;* 23. Cornea, *Originile, 284—285.*

D.M.

BELDIMAN, Dumitrache (prima jumătate a sec. XIX), autor dramatic. Era fiul marelui vornic Gheorghe Beldiman şi frate cu Alexandru (Alecu) Beldiman. În timpul domniei lui Ioan Sandu Sturdza (1822—1828) primeşte rangul de mare vornic. Este autor, împreună cu N. Dimachi şi C. Conachi, al piesei *Comedie banului Constantin Canta, ce-i zîc Căbujan şi cavaler Cucoş,* jucată de o trupă de păpuşari. E o satirizare îndrăzneaţă, în versuri sprintene, a avariţiei, întruchipată prin zgîrcitul boier Constantin Cantacuzino. A compus şi versuri, vesele sau tînguitoare, asemănătoare celor scrise de Conachi.

— *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zîc Căbujan şi cavaler Cucoş* (în colaborare cu C. Conachi şi N. Dimachi), CL, XXXVII, 1903, 3, reed. în ITR, *40—46,* reed. în C. Conachi, *Scrieri alese,* îngr. Ecaterina şi Al. Teodorescu, introd. Al. Teodorescu, Bucureşti, E.L., 1963, *205—210.*

— 1. Piru, *Ist. lit.,* II, *271 ;* 2. Brădăţeanu, *Comedia, 31—34.*

F.F.

BELDIMAN, Ioan (sfîrşitul sec. XVIII şi începutul sec. XIX), traducător. Fiu al marelui vornic Gheorghe Beldiman, **B.** era fratele lui Alexandru (Alecu) Beldiman şi al lui Dumitrache Beldiman. În 1818, a tradus din greceşte (cunoştea, desigur, greaca din familie) o *Istorie a celor mai gingaşe amoruri ale Parisului,* scriere pe gustul protipendadei vremii.

— **Tr. ms.** : [Autor neidentificat], *Istorie a celor mai gingaşe amoruri ale Parisului,* B.A.R., ms. 126.

— 1. Ionnescu-Gion, *Portrete, 10—11.*

S.C.

BENGESCU-DABIJA, Gheorghe (30.VI.1844, Bucureşti — 13.I.1916, Bucureşti), dramaturg. Era fiu al lui Titus Bengescu şi al austriecei Louise Galviny von Uffmann. Celălalt nume, Dabija, şi l-a adăugat după căsătorie. A făcut studii militare în Franţa, intrînd apoi în armata română, ajungînd pînă la gradul de general. Ca intendent general al armatei, din 1896, a publicat diverse lucrări de specialitate. În 1906 a fost senator din partea judeţului Fălciu. Membru al Junimii din 1868, a colaborat la „Convorbiri literare" timp de aproape două decenii. Sub pseudonimul G. Bradu a publicat o poezie în „Convorbiri literare" şi a tradus din franceză libretul unei operete.

Debutează în 1870, cînd un grup de actori amatori îi joacă piesa *Amorul unchiului,* prelucrare după E. Sue. Atras multă vreme de operetă, **B.-D.** a tradus libretele cîtorva din cele mai apreciate compoziţii ale acestui gen muzical. Astfel, în 1875, ajutîndu-l pe Ed. Th. Aslan să înjghebeze primul spectacol românesc de operetă, el traduce libretele operetelor *Fata mamei Angot* de Ch. Lecocq şi *Princesa de Trebizund* de J. Offenbach. Tot atunci a tălmăcit libretul operetei *Giroflé-Girofla* de Lecocq. În 1880, a transpus în româneşte libretul scris de Fr. Zell şi R. Gené, pentru opereta *Fatiniţa* a lui Fr. Suppé. A mai tradus : *Corabia Salamandra* de Ch. de Livry, Deforges şi A. de Leuven, *Domnu' Choufleury* de Saint-Remy şi *Martira* de A. D'Ennery şi Ed. Tarbé Des Sablons. Fără a avea strălucire, tălmăcirile sale sînt totuşi plastice şi lipsite de neologisme stridente. În anul 1896, a tradus *Macbeth* de Shakespeare. **B.-D.** este şi unul din întemeietorii operetei naţionale româneşti. Dacă libretul scris de el în 1876 pentru opereta *Scaiul bărbaţilor* nu a avut succes, în schimb, cu *Olteanca* (1880), a cărei muzică a fost compusă de G. Otremba şi Ed. Caudella, el îşi leagă numele de începuturile operetei româneşti. Libretul are la bază o piesă franceză care a inspirat şi nuvela lui N. Gane *Două nebunii,* dar prelucrarea este atît de iscusită, încît textul emană un incontestabil specific românesc, evident în intrigă şi atmosferă. Peripeţiile, numeroase şi de bună calitate, sînt înşirate cu simţ scenic şi cu măsură. Caricaturizarea intervine rareori, pentru a îngroşa umorul. Atmosfera este de şezătoare, iar personajele au multă naturaleţe. La aceasta contribuie în mare măsură folosirea proverbelor, a pildelor, precum şi a replicii spontane şi deseori muşcătoare. În 1893, **B.-D.** a scris libretul pentru o nouă operetă, *Insula florilor,* pe muzică de M. Cohen-Lînaru.

B.-D. a fost un dramaturg prolific, deosebit de apreciat în epocă. Ca autor de piese originale a debutat la 1 octombrie 1871 cu *O palmă la bal mascat,* reuşită comedie de situaţii, demonstrînd capacitatea autorului de a individualiza un tip, precum îndrăgostitul veşnic nefericit şi molestat Petrache Mihulescu. A doua piesă a lui **B.-D.**, *Radu III cel Frumos* (1873), preia subiectul dintr-o nuvelă istorică a lui N. D. Popescu, fără însă a reuşi să depăşească mediocritatea modelului. Intriga transpune într-un mediu istoric autohton trama foiletoanelor macabre, amestecînd-o cu o notă social-patriotică, împrumutată din piesa *Răzvan şi Vidra* a lui B. P. Hasdeu, căreia îi este tributară uneori chiar în ce priveşte construcţia. Ca şi în prima piesă, ţăranii sînt individualizaţi prin naturaleţea comportamentului. *Cucoana Nastasia Hodoronc* (1877) se înscrie printre cele mai reuşite comedii româneşti de moravuri din secolul al XIX-lea. Îmbrăcată în haina vodevilului, satira este îndreptată împotriva micii boierimi şi a parveniţilor, ale căror năravuri sînt ridiculizate. Dintre personaje se distinge Nastasia Hodoronc, o variantă mahalagească a Chiriţei lui V. Alecsandri ; şireată şi incultă, energică şi ambiţioasă, ea reprezintă unul din personajele cele mai vii ale dramaturgiei vremii.

În istoria dramaturgiei româneşti, **B.-D.** a rămas cunoscut mai ales ca autor al piesei *Pygmalion,* a cărei premieră, din 4 februarie 1886, a constituit un adevărat triumf, la obţinerea căruia a contribuit şi o distribuţie prestigioasă (C. I. Nottara, Gr. Manolescu, V. Leonescu). Subiectul a fost împrumutat din *Les Aventures de Télémaque* de Fénelon : Astarbé, amanta tiranului fenician Pygmalion, vrea să-l vadă rege în locul acestuia pe Joazar, pe care îl iubeşte pătimaş. Intrigile ei vor provoca atît propria-i moarte, cît şi pe aceea a lui Pygmalion, a soţiei şi a fiului lui. Personajele sînt sclave ale unei singure trăsături de caracter, sub impulsul căreia acţionează aproape orbeşte. Acţiunea stă sub semnul destinului sufletesc al eroilor, iar impresia pe care o produce este puternică. Condusă foarte strîns, fără scene de prisos, intriga face totuşi concesii spectaculosului, ca, dealtfel, întregul limbaj al piesei, orientat către declamaţia pompoasă. A doua tragedie a lui **B.-D.**, *Amilcar Barca generalisim al Cartaginei* (1894) a luat subiectul din romanul *Salammbô* al lui G. Flaubert. Încercînd să facă o piesă de meditaţie, autorul nu realizează, însă, decît o însăilare firavă de monologuri şi repetiţii obositoare, de truisme pretenţioase. Ceva mai reuşită, *Silvina Doamna* (1897) reia subiectul propriei sale piese *Despina,* reprezentată în urmă cu peste douăzeci de ani. Prefigurare a doamnei Clara din *Vlaicu Vodă* a lui Al. Davila, eroina titulară continuă şirul unor personaje tradiţionale ale teatrului românesc, precum Vidra din *Răzvan şi Vidra* de B. P. Hasdeu, sau Carmina din *Despot-Vodă* de V. Alecsandri, de care însă o îndepărtează un voluntarism prea declarat şi prea artificial. Cu totul melodramatică şi bulevardieră este *Crimă sau virtute* (1901). Ultima sa piesă, *Mustrare de cuget* (1913), este o reuşită idilă. Fiind vorba de mediul rustic, **B.-D.** realizează un tablou de un pitoresc robust, susţinut de un dialog vivace, cu replici iuţi, uneori cu o uşoară tentă de vulgaritate. Piesa este scrisă într-un limbaj popular înflorat, care abundă în pilde şi zicători.

— *O palmă la bal mascat,* CL, V, 1871, 4, 5 ; *Radu III cel Frumos,* Iaşi, Tip. Goldner, 1875 ; *Sus pe ceriu...,* CL, X, 1876, 2 ; *Cucoana Nastasia Hodoronc,* CL, XI, 1877, 2—4 ; *Drepturile ovreilor,* CL, XII, 1878, 8 ; *30 August 1877,* CL, XII, 1878, 9 ; *Olteanca,* Iaşi, Tip. Balassan, 1880 ; *Pygmalion regele Feniciei,* Bucureşti, Tip. Modernă, 1886 ; *Amilcar Barca generalisim al Cartaginei,* Bucureşti, Tip. Modernă, 1894 ; *Silvina Doamna,* LAR, I, 1897, 4—6 ; *Asupra teatrului,* LAR, II, 1897, 1 ; *Limba română apropo de o artistă dramatică,* LAR, III, 1898, 1 ; *Criza şi armata,* Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1901 ; *Mustrare de cuget,* Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1913. — **Tr.** : Nuitter şi E. Tréfeu, *Princesa de Trebizund,* Iaşi, Hirsch et Finke, 1875 ; Clairville, P. Siraudin şi Koening, *Versurile din „Fata mamei Angot",* Iaşi, Tip. Goldner, 1875. **Ms.** : H. Meilhac şi L. Halévy, *Boamba cu apă fiartă* (1877), A.S.I., ms. 447.

— 1. Pop, *Conspect,* II, *15—17* ; 2. M., *„Fatiniţa", operă comică în trei acte de Fr. Zell şi Richard Gené, tradusă de G. Bengescu-Dabija,* LUP, V, 1880, 480 ; 3. *Cronica teatrală. Teatrul din Iaşi,* ROM, XXIV, 1880, 18 martie ; 4. Gh. Ben-

gescu-Dabija, *[Scrisoare către N. Gane, 1882]*, SDL, III, *257—259* ; 5. Sphynx [D. D. Racoviță], *„Pygmalion" de d. locotenent-colonel G. Bengescu*, RLB, X, 1886, 2555—2558 ; 6. B. Florescu, *„Pymalion" de G. Bengescu-Dabija*, ANL, I, 1886, 3 ; 7. N. Ch. Quintescu, *„Pygmalion", „Fata de la Cozia" și „Lăpușneanu"*, București, Tip. Academiei, 1887 ; 8. *Știri teatrale*, LUP, VII, 1890, 1245 ; 9. I. Dragomirescu-Ranu, *Teatrul Național*, ROM, XXXVII, 1893, 262 ; 10. *Informațiuni*, ROM, XXXVII, 1893, 275 ; 11. Grigore Ventura, *„Amilcar Barca", tragedie de d. Bengescu-Dabija*, TM, XVI, 1894, 279 ; 12. Ion C. Bacalbașa, *„Amilcar Barca", tragedie în 5 acte — 7 tablouri — în versuri de d. Bengescu-Dabija*, LUP, XI, 1894, 2471 ; 13. P. M., *„Amilcar Barca"*, ȚR, II, 1894, 471 ; 14. Iosif Vulcan, *G. Bengescu Dabija, „Amilcar Barca, generalisim al Cartaginei"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 15. Jip., *Cronică teatrală*, ZI, I, 1896, 7 ; 16. *Stagiunea Teatrului Național*, TM, XVIII, 1896, 203 ; 17. Gh. Bengescu-Dabija, *[Scrisoare către N. Petrașcu]*, SDL, VI, *244* ; 18. D. Rosetti, *Dicț cont., 25* ; 19. *Generalul Bengescu-Dabija*, CMN, I, 1898, 4 ; 20. G. Panu, *„Crimă sau virtute", dramă în trei acte de d. Bengescu-Dabija*, SPA, VII, 1907, 58 ; 21. G. Panu, *Apropo de piesa „Crimă sau virtute" a d-lui Bengescu-Dabija*, SPA, VII, 1907, 59 ; 22. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 23. *Gh. Bengescu-Dabija*, CL, L, 1916, 1 ; 24. Burada, *Ist. teatr.*, II, *285, 345, 359—360, 371, 394—395* ; 25. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, aprilie ; 26. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *246* ; 27. Ciorănescu, *Teatr. rom., 88—89, 122—126, 155—156* ; 28. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 204* ; 29. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL VIII, 1959, 1—2 ; 30. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *364, 365, 367* ; 31. Mănucă, *Scrlit. jun., 18—33* ; 32. *Ist. lit.*, III, *68—69* ; 33. Mîndra, *Clasicism, 132—153.*

D.M.

BERARIU-IEREMIEVICI, Artemie (8.IX.1834, Satu Mare, j. Suceava — 15.IX.1922), publicist. După învățătura făcută la Suceava și Cernăuți, **B.-I.** urmează ca stipendist, din 1858, filologia clasică în cadrul Facultății de filozofie din Viena. Cunoștea, pe lîngă limbi clasice și romanice (franceza, italiana), și limbi slave (sîrba, ucraineana, rusa). Întors în țară, în 1861, se dedică, după hirotonire (1862), unei activități de îndrumător al vieții național-culturale din Bucovina. Paroh, din 1865, în comuna Ceahor, el va fi suplinitor și, din 1868, profesor definitiv la Institutul teologic din Cernăuți. Mai tîrziu, **B.-I.** va fi cancelar mitropolitan și sinodal (1884—1895), protopop la Cernăuți (1892) și, din 1895, arhipresbiter. Este redactor al textului românesc din publicația religioasă „Candela", din noiembrie 1883 pînă în aprilie 1895. A colaborat, de asemenea, la „Patria" din Pesta, la o serie de publicații din Transilvania — „Gazeta de Transilvania", „Telegraful român", „Observatoriul" — și Bucovina : „Gazeta Bucovinei", „Deșteptarea", „Revista politică", „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina", „Steluța". **B.-I.** participă în 1862 la fondarea „Reuniunii române de lectură din Cernăuți", care va deveni Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina. Preocupat de ridicarea morală și culturală a țăranilor, **B.-I.** a alcătuit cîteva istorioare morale, tipărite la Cernăuți, în care deplînge aspecte sociale ale lumii satelor, aducînd exemple pilduitoare pentru îndreptarea unor vicii : *Terminul sfîntului Nicolai* (1886), *Norocul unui satulmărean* (1888) și *Din cătănia mea* (1892). Adept și luptător al cauzei românești pentru deșteptarea și întărirea conștiinței naționale, **B.-I.** publica, în 1870, în foiletonul „Albinei" și, separat, în broșură, la Pesta — *Recugetările politice ale unui muntean.* Fără un merit literar deosebit, aceste pagini păstrează tonalitatea și graiul popular bucovinean.

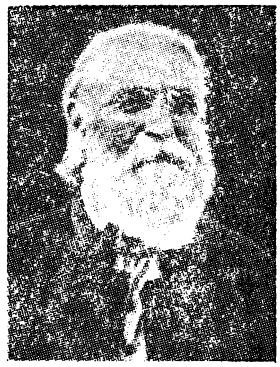

— *Recugetările politice ale unui muntean*, Pesta, 1870 ; *Terminul sfîntului Nicolai*, Cernăuți, 1886 ; *Norocul unui satulmărean*, Cernăuți, 1888 ; *Din cătănia mea*, Cernăuți, 1892.

— 1. D. Rosetti, *Dicț. cont., 26* ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 140—142* ; 3. Predescu, *Encicl., 96.*

A. S.

BERARIU-IEREMIEVICI, Gavril (1819—1864), autor de versuri. Preot bucovinean, paroh în Berchișești (Suceava), **B.-I.**, entuziasmat de evenimentele anului 1848 în țările române, a încercat să-și convertească poetic sentimentele patriotice în trei ode, strînse într-o broșură, publicată la Cernăuți, cu titlul *Poezii române*. Dintre acestea, mai importante, cel puțin ca atitudine politică, sînt *Odă către națiia română* și *Poetico-istorică disertație asupra nației daco-romane*. Fără pretenții poetice deosebite, **B.-I.** va versifica și mai tîrziu pe marginea unor evenimente politice însemnate, compunînd, în 1860, *Autonomia țării*, iar în 1862, *Suceava, vechea capitală.*

— *Poezii române*, Cernăuți, 1848.

— 1. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 66* ; 2. Predescu, *Encicl., 96.*

A. S.

BERTOLDO, carte populară de înțelepciune, cu caracter satiric. Motivul tematic, avîndu-și originea în vechile legende indiene ale brahmanilor, este acela al înfruntării spirituale, cu întrebări enigmatice și răspunsuri înțelepte, dintre un suveran și slujitorul său. O primă formă a cărții se află într-un text arameic, *Solomon și Așmedai*, inclus și în *Talmud*. Prin intermediare bizantine, cartea se transmite, cu modificări ale celui de-al doilea personaj principal, la slavii de sud și la ruși și, în Occident, printre anglo-saxoni, francezi, germani și italieni, apoi la cehi și polonezi. Vechea legendă cunoaște, mai tîrziu, o revitalizare și o nouă circulație, prin prelucrarea de tip popular, cu elemente folclorice italiene, datorată lui Giulio Cesare Croce della Lira : *Le sottilissime astuzie di Bertoldo* (1592). Opera lui Croce transferă interesul subiectului de la înțelepciunea lui Solomon, înlocuit cu regele longobarzilor, la reliefarea psihologiei eroului popular Bertoldo, înzestrat cu vervă satirică și spirit de independență față de convențiile și servilismul de la curte. Impulsionat de succesul lucrării, Croce compune o continuare a povestirii, cu isprăvile lui Bertoldino, fiul celebrului erou, la care scriitorul Camillo Scaligeri della Fratta adaugă un al treilea text, despre Cacaseno, nepotul lui Bertoldo. Acest ciclu de povestiri, bogat în snoave, farse, proverbe și enigme cu răspunsuri epigramatice, a fost amplificat într-un lung poem, „in ottave rime", de 23 de poeți ai Academiei „della Crusca". Prelucrarea lui Croce s-a răspîndit în multe literaturi : neogreacă (1646), portugheză (1743), spaniolă (1745), franceză (1750), suprapunîndu-se peste circulația vechii legende solomoniene. După versiunea franceză, de fapt o parafrazare, cu reducerea elementului licențios, bazată pe textul lui Croce și pe poemul Academiei, s-a făcut o traducere germană (1751), prescurtată ulterior într-o mică ediție populară. În limba română există două redacții deosebite ale romanului lui Bertoldo. Una dintre ele, *Istoriile lui Bertold*, tălmăcită în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, probabil în Moldova, după ediții neogrecești aduse de fanarioți, s-a păstrat în cinci manuscrise, netipărite încă, cel mai vechi fiind din 1775. Celălalt text, tradus după ediția germană prescurtată, adusă

de saşii din Transilvania, este *Viaţa lui Bertoldo şi lui Bertoldino, feciorului lui, dimpreună şi a lui Cacasino, nepotului lui,* tipărită la Sibiu, în 1779. În această versiune sînt expuse sumar şi isprăvile lui Bertoldino, urmaşul eroului principal, şi este consemnat sfîrşitul ridicol al lui Cacasino, care moare mîncînd clei. Bertoldo, un ţăran de o urîţenie fizică, dar şi de o înţelepciune asemănătoare cu ale lui Esop, cîştigă preţuirea regelui Alboin din Verona, ieşind totdeauna învingător din conflictele cu femeile, inclusiv cu regina, şi cu sfetnicii curţii, în special cu rivalul său, bufonul Fagotti (sau Glomez). Prin şiretenie şi isteţime el scapă de pedepsele cauzate de atacurile sale îndrăzneţe împotriva cîrmuirii şi a curtenilor. Primeşte, în cele din urmă, un loc, pe potriva calităţilor sale, de judecător la curte, dar moare curînd, obosit de noua slujbă. Înţelepciunea eroului se evidenţiază mai ales în schimbul de replici avut cu regele şi cu bufonul acestuia, în răspunsuri, devenite frecvente în literatura folclorică, de tipul : cel mai repede umblă gîndul, vinul cel mai bun este cel neplătit şi de la mesele altora, cea mai mare laudă o aduce cel care vrea să înşele, apa poate fi adusă cu sita cînd îngheaţă, buruiana pe care o cunosc şi orbii este urzica ş.a. Romanul conţine o serie de motive folclorice de circulaţie universală prezente, de asemenea, în creaţia populară românească, unde legendele solomoniene provin şi dintr-un vechi fond de cultură, balcano-oriental. Dintre motivele romanului, larg răspîndite sînt : motivul omului închis în sac sau în butoi şi condamnat la moarte, al celui care merge nici îmbrăcat, nici gol (învelit în plasă), al judecăţii făcute de rege, după modelul lui Solomon, celor două femei certate de la împărţirea unei oglinzi, al femeilor care nu pot păstra un secret, deschizînd cutia interzisă ş.a. Modificările de conţinut, dar, mai ales, de formă (dialog viu şi spontan, simplitate a compoziţiei, limbaj popular), făcute de traducătorii şi copiştii români, au integrat romanul lui Bertoldo în literatura populară românească. O parte din motivele populare incluse în roman au fost prelucrate de Anton Pann, altele au îmbogăţit povestirile lui P. Dulfu despre Păcală. În 1875 se publică la Galaţi o prelucrare a romanului, localizată ca acţiune în Moldova, în timpul lui Sas Vodă, intitulată *Vicleniile meşterului Perdaf* şi continuată cu *Guguţel, fiul vicleanului meşter Perdaf.*

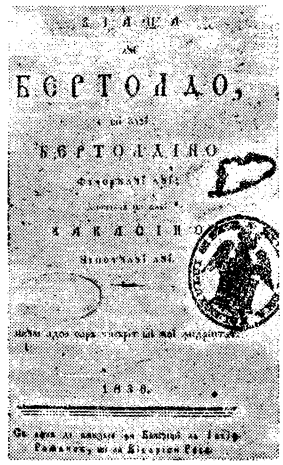

— *Viaţa lui Bertoldo şi lui Bertoldino, feciorului lui, dimpreună şi a lui Cacasino, nepotului lui,* Sibiu, Tip. Bart, 1799 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, 1836, reed. în CPL, I, *239—254* ; ed. pref. Mircea Ciobanu, Bucureşti, E.L., 1968. **Ms.** : *[Bertoldo],* B.A.R., ms. 1417, f. *57—113* (1775), ms. 1067, f. *34—70* (1779), ms. 2088, f. *152—155* (1793—1795), B.C.S., ms. II-24, f. *148—189* (1794), B.A.R., ms. 2189, f. *1—42* (1813), B.C.U., ms. III-37 (1819), B.A.R., ms. 1759, f. *2—48* (sec. XIX).

— 1. Gaster, *Lit. pop., 78—91* ; 2. I. Bogdan, *O traducere moldovenească a „Vieţii lui Bertoldo" din veacul al XVIII-lea,* CL, XXVI, 1891, 4 ; 3. N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains,* BSH, t. XIV, 1928 ; 4. Cartojan, *Cărţile pop.,* II, *364—383* ; 5. Călinescu, *Ist. lit., 51* ; 6. Piru, *Ist. lit.,* I, *459—461* ; 7. Lăudat, *Ist. lit.,* II, *264—269* ; 8. I. C. Chiţimia, *Introducere,* CPL, I, *237—239* ; 9. *Ist. lit.,* I, *681—683* ; 10. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi,* vol. I : *Cărţile populare laice,* partea I, Bucureşti, E.A., 1976, *182—196.*

A. S.

BIBICESCU, Ioan G. (8.XI.1848, Cerneţi, j. Mehedinţi — 2.V.1924, Bucureşti), folclorist şi publicist. Şi-a făcut clasele primare la Turnu Severin, iar liceul la Craiova. Studiază dreptul la Bucureşti şi Paris, după care, întors în Capitală, acceptă un post de copist la primărie. Aici îl descoperă C. A. Rosetti, care îl angajează în redacţia ziarului „Românul". Părăseşte, după 12 ani, ziarul, dar nu şi ideile democratice şi patriotice, pe care le va promova în continuare, ca redactor la ziarele „Dorobanţul", „Renaşterea", „Unirea", „Telegraful" (devenit „Telegraful român"). Cu vremea, ajunge să deţină funcţii dintre cele mai importante în viaţa politică şi obştească a Capitalei : întîi consilier comunal, apoi locţiitor de primar şi deputat în Parlament, de unde se retrage, însă, demonstrativ, fiindcă nu se respectaseră cererile pentru acordarea de drepturi muncitorilor. A fost director al Societăţii pentru industria şi comerţul petrolului, membru în comitetul Societăţii presei, în comitetul Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor. În anul 1895 este numit director şi, în 1916, guvernator al Băncii Naţionale, calitate în care a acordat sprijin material mai ales revistelor transilvănene. A donat o bibliotecă oraşului Turnu Severin. Preocupările sale au mers spre domenii diverse, ca economie politică, demografie, drept, istoria culturii, fără a străluci în vreunul din ele.

B. şi-a dobîndit notorietatea prin activitatea de folclorist, pe care a desfăşurat-o totuşi accidental, fără veleităţi şi în primul rînd din motive de ordin patriotic. Îngrijorat de posibilitatea dispariţiei creaţiei populare din Transilvania, **B.** culege cîţiva ani la rînd folclor din Vîlcele (judeţul Covasna). Realizează, în felul acesta, monografia folclorică a unei localităţi. La data apariţiei volumului *Poezii populare din Transilvania* (1893), textele erau deja cunoscute din ziare şi din manuscris, astfel că prezentarea colecţiei fusese făcută din 1884 de G. I. Ionnescu-Gion şi era citată de B. P. Hasdeu în *Etymologicum Magnum Romaniae.* În afara materialelor culese direct, **B.** introduce în cartea sa şi texte din alte surse, pentru a ilustra folclorul întregii provincii. Majoritatea o reprezintă textele lirice, la care se adaugă colinde, balade, ghicitori şi o prezentare a obiceiului „înfirtăţit-însurăţit", în care dovedeşte şi aptitudini de filolog. În folclor **B.** se orientează neaşteptat de lesne şi mai toate observaţiile sale din prefaţă sînt întemeiate, unele vădind mare fineţe de spirit. Folclorul înseamnă pentru el etnopsihologie, dar interpretările sale sînt lipsite de punctul de vedere istoric. **B.** remarcă unitatea sincretică a cîntecului, text-melodie, calitatea îndoielnică a informaţiilor furnizate de lăutari şi face un patetic apel pentru culegerea folclorului ameninţat cu dispariţia. A tradus din franceză cîteva povestiri romanţioase în foiletonul ziarului „Românul".

— *Poezii populare din Transilvania,* Bucureşti, Imprimeria statului, 1893 ; ed. îngr. Maria Croicu, introd. I. C. Chiţimia, Bucureşti, Minerva, 1970. — **Tr.** : Amédée Achard,

Cartea cu încuietoare, ROM, XIX, 1875, 25—31 iulie, 1—8 august, *Domnişoara du Rosier*, ROM, XX, 1876, 21—31 martie, 1, 3, 4, 9, 10 aprilie ; Étienne Enault, *Rosa de Provins*, ROM, XIX, 1875, 1 octombrie, *Preţul unei morţi*, ROM, XIX, 1875, 3, 4 octombrie ; Jane Mac Leod, *Cavalerul, rivalul meu*, ROM, XIX, 1875, 19. 20 noiembrie ; L. Sermensan, *Buchetul Anei*, ROM, XX, 1876, 15 februarie ; Émile Souvestre, *Santa Silvestra*, ROM, XX, 1876, 16—17 februarie, *Cocoşatul de la Soumak*, ROM, XX, 1876, 7 martie.

— 1. [G. I. Ionnescu-] Gion, *Poezia poporană — Colecţiunea Bibicescu*, ROM, XXVIII, 1884, 24—28 septembrie, reed. în I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, ed. îngr. Maria Croicu, introd. I. C. Chiţimia, Bucureşti, Minerva, 1970, *377—389* ; 2. *„Poezii populare din Transilvania"*, ATRO, I, 1894, *644—647* ; 3. C. Litzica, *Două colecţiuni nouă de cîntece poporane române, Hodoş şi Bibicescu*, RN, VII, 1894, 1 ; 4. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 29* ; 5. *Scrisori-Gorovei, 73* ; 6. Al. Bărcăcilă, *Figuri oltene*, AO, III, 1924, 15 ; 7. Diaconu, *Folklor*, II, *LI—LIII* ; 8. Petru Drăgănescu-Brateş, *Viaţa şi opera lui Ioan G. Bibicescu*, Turnu Măgurele, Tiparniţa, 1933 ; 9. Octav Păun, *Un folclorist valoros : I. G. Bibicescu*, GL, XI, 1964, 19 ; 10. George Sorescu, *Fişier biobibliografic. I. G. Bibicescu (1848—1924)*, RMR, IV, 1967, 4 ; 11. Vrabie, *Folcloristica, 246* ; 12. I. C. Chiţimia, *I. G. Bibicescu şi folclorul Transilvaniei*, în I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, Bucureşti, Minerva, 1970, *V—XX* ; 13. Bîrlea, *Ist. folc., 301—303*.

L. C.

BIBLIA DE LA BUCUREŞTI (1688), prima ediţie românească integrală a *Bibliei*. S-a tipărit la Bucureşti în numai zece luni, din noiembrie 1687 pînă în septembrie 1688, reprezentînd în epocă o importantă realizare filologică. Apariţia cărţii s-a impus la un moment dat ca un deziderat al politicii culturale promovate de domnitorul Şerban Cantacuzino. *Biblia de la Bucureşti* a suscitat întrebări referitoare la autorul sau autorii traducerii, precum şi la raporturile textului cu tălmăcirile anterioare, parţiale, din *Scriptură* în limba română — tipăriturile lui Coresi, **Palia de la Orăştie*, **Noul Testament de la Bălgrad*, tipăriturile mitropolitului Dosoftei al Moldovei sau traducerea *Vechiului Testament* rămasă în manuscris de la Nicolae Milescu ⟨2, 3, 8, 22, 26⟩. S-a considerat îndeobşte că la întocmirea acestei ediţii a *Bibliei* au contribuit un grup de cărturari din Ţara Românească, între care : fraţii Radu şi Şerban Greceanu (celui dintîi datorîndu-i-se şi *Stihurile asupra stemei prea luminatului şi înălţatului Domn Ioan Şărban C. B. Voievod)*, arhiepiscopul grec Ghermanos Nyssis, consultat în materie de limbă şi dogmă, Mitrofan, fostul episcop al Huşilor, stabilit în Ţara Românească, supraveghetor tehnic al ediţiei, nume la care a fost asociat şi cel al stolnicului Constantin Cantacuzino (presupus ca fiind autor de fapt, sau coautor, al predosloviilor semnate de mitropolitul Teodosie şi de patriarhul Dositei al Ierusalimului ⟨8, 21, 29⟩). Traducerea de la 1688, efectuată după *Septuaginta* grecească, ar fi fost confruntată, conform unei păreri tradiţionale, cu transpunerile anterioare ale *Vechiului* şi *Noului Testament* existente la noi, din care numeroase pasaje ar fi fost preluate şi integrate aproape fără modificări în cuprinsul noii ediţii ⟨15, 16, 18⟩. Apariţia *Bibliei* din 1688 a fost apreciată în acest context drept momentul afirmării depline a limbii naţionale în cult, o încununare a străduaniilor cărturarilor clerici şi laici aparţinînd deopotrivă celor trei state feudale româneşti, şi extinse pe o durată de mai bine de un secol, pentru dezvoltarea limbii literare. Traducerea şi tipărirea integrală a *Bibliei* în Ţara Românească ar fi avut drept consecinţă afirmarea subdialectului muntean ca bază în evoluţia ulterioară a limbii române literare ⟨19, 26, 31⟩. Cercetările mai noi, reactualizînd un alt punct de vedere, aprofundînd însă investigaţia şi argumentarea, insistă asupra însemnătăţii traducerii lui N. Milescu, a ponderii acestui text în cuprinsul ediţiei de la 1688 ⟨19, 21, 23⟩. A fost semnalată apoi pătrunderea în textul *Bibliei de la Bucureşti*, în proporţie considerabilă, a unor fenomene lingvistice de tip popular (munteneşti), dar şi a unor particularităţi fonetice, morfologice şi lexicale caracteristice graiurilor nordice, ardeleneşti şi moldoveneşti. Existenţa celor din urmă a fost explicată între altele prin prezenţa în Ţara Românească a unei pleiade de tipografi moldoveni, unii dintre ei continuatori ai prestigioasei activităţi desfăşurate în domeniul traducerilor religioase la Iaşi, sub îndrumarea mitropolitului Dosoftei ⟨30⟩, iar mai de curînd, prin contribuţia efectivă a acestuia la traducere ⟨33⟩.

БИБЛИА

Prin reconsiderarea contribuţiei lui N. Milescu, a cărui traducere din *Vechiul Testament* a avut un rol determinant în alcătuirea ediţiei din 1688, însăşi apariţia *Bibliei de la Bucureşti* redobîndeşte proporţii de eveniment cultural, ţinînd de o tradiţie umanistă ale cărei manifestări au putut fi recunoscute la noi încă din cea dintîi jumătate a secolului al XVII-lea. În traducerea *Vechiului Testament*, datînd din perioada şederii sale la Constantinopol, ca reprezentant diplomatic al domnitorului Grigore Ghica al Ţării Româneşti între anii 1661—1664, N. Milescu s-a folosit de o ediţie protestantă, prestigioasă în epocă, *Septuaginta* tipărită la Frankfurt pe Main în 1597. Lipsa de prejudecată în alegerea ediţiei, ca şi străduania de a transpune în limba română un cuprinzător aparat critic, atestă preocupări de ordin filologic şi cultural, ce pot justifica interesul, manifestat încă în tinereţe de Mi-

lescu, față de o asemenea lucrare. Paralel cu textul grecesc al *Septuagintei*, el a consultat mai multe ediții latinești (dintre care cel puțin două retipăreau versiunea latină oficială a *Bibliei — Vulgata*, iar o alta conținea o traducere mai nouă, independentă, a textului ebraic), precum și *Biblia* slavonă, tipărită în 1581, la Ostrog. Elaborată cu rigoare filologică, traducerea lui N. Milescu ar fi fost revizuită de un grup de cărturari munteni, necunoscuți (cum atestă manuscrisul 45 de la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România, o copie ce a aparținut mitropolitului Țării Românești, Teodosie Veștemeanu), cărora le-a parvenit într-o formă nedefinitivată textul, astăzi pierdut, al spătarului moldovean, și care ar fi perfectat traducerea lui Milescu, probabil între anii 1683—1686 (23). Respectînd metoda și exigențele filologice adoptate de Milescu însuși, autorii (sau autorul) manuscrisului 45 au urmărit colaționarea unui număr mai mare de izvoare (între care se număra și ediția R. Daniel a *Septuagintei*, tipărită la Oxford în 1653 sau la Cambridge, în 1655) și au amplificat aparatul critic al versiunii inițiale. Potrivit unei ipoteze formulate în ultima vreme, una din principalele revizuiri ale versiunii elaborate de Milescu s-ar datora lui Dosoftei, viitorul mitropolit al Moldovei (identificat cu autorul manuscrisului 45), căruia i-ar fi revenit o asemenea însărcinare încă înainte de 1671, în perioada episcopatului la Roman, și al cărui aport la desăvîrșirea traducerii *Vechiului Testament* poate fi considerat ca apreciabil (33). S-a demonstrat că, ulterior, alcătuitorii ediției de la 1688, cărora nu li se poate atribui o nouă traducere integrală a *Bibliei*, au renunțat, în parte, la comparativismul erudit al predecesorilor și s-au îndreptat, contrar așteptărilor, spre simplificarea și limpezirea textului și aparatului critic al manuscrisului. Meritele lor își află expresie îndeosebi în acuratețea frazei și, adesea, împotriva dificultăților de înțelegere a originalului elin, de aflare a unor echivalențe în limba română sau de acceptare a unor termeni neologici, în proprietatea transpunerii (23). Ilustrînd eforturile filologice succesive ale mai multor cărturari umaniști români din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în *Biblia de la București*, ediție oficială ortodoxă, ajunge a fi inclus de asemenea, în chip neașteptat, un apocrif din epoca elenistică, tratatul filozofic *Despre rațiunea dominantă (Pentru singurul țiitoriul gînd)*, multă vreme pus în seama istoricului Josephus Flavius. Preluat odată cu traducerea lui Milescu, cel care, interesat, îl reține din ediția *Bibliei* de la Frankfurt, *Pentru singurul țiitoriul gînd* este cea dintîi scriere filozofică publicată în limba română, precedînd cu un deceniu *Divanul sau Gîlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul* (1698) al lui Dimitrie Cantemir. În același timp, actul însuși al editării *Bibliei de la București*, alăturînd *Vechiului Testament* (tradus de Milescu și revăzut, cum s-a presupus, de Dosoftei al Moldovei) *Noul Testament*, tipărit în 1682, apare îndoit motivat, la data respectivă, de temeiuri religioase, cît și de rațiuni politice. Înfăptuită sub patronajul lui Șerban Cantacuzino, ediția de la București, realizată cu vădită economie de timp și de mijloace, sugerînd și o anume precipitare, urma să popularizeze numele domnului Țării Românești, care își asumase rolul de protector spiritual al creștinătății balcanice și de conducător al răscoalei antiotomane. (Șerban Cantacuzino finanțase și o ediție în limba greacă a *Bibliei*, apărută din inițiativa lui N. Glykis, la Veneția, în 1687). Moartea domnului survenind la 29 octombrie 1688, cu puțin înaintea punerii în circulație a cărții, de monumentala ediție se grăbește a beneficia, într-un cadru politic prea puțin schimbat, ruda și urmașul la domnie al lui Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu. O a doua foaie de titlu, substituind pe aceea a primelor exemplare ale *Bibliei*, asociază, în ultima clipă, în chip oficial, întreprinderii numele lui C. Brîncoveanu.

Exemplare din *Biblia de la București* au aparținut unor cărturari ai epocii din Țara Românească sau din Moldova, lui Stoica Ludescu ori, semnificativ, mitropolitului Dosoftei, căruia i-a fost dăruită cartea (în care apar și cîteva însemnări autografe — comentarii explicative — intervenții tîrzii pe text ale ierarhului moldovean) în numele domnitorului Constantin Brîncoveanu. Dimitrie Cantemir va adnota de asemenea în marginea unei ediții din 1688, moștenită de la părintele său, domnitorul Constantin Cantemir.

— *Biblia*, București, 1688.

1. Samuil Micu, *Prefață (Cătră cetitori)* la *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi și a cei noao*, Blaj, Tip. Seminarului, 1795, reed. în BRV, II, *380—382* ; 2. B. P. Hasdeu, *Viața, faptele și ideile lui Nicolai Spataru din Milești*, TRA, II, 1870, 7—9, 11—12, 14, 16 ; 3. Émile Picot, *Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spathar Milescu*, Paris, Leroux, 1883, *9* ; 4. Sbiera, *Mișcări*, *53—55* ; 5. *[Note bibliografice]*, BRV, I, *281—291*, IV, *206—207* ; 6. Iorga, *Ist. lit. relig.*, *207—208* ; 7. Bălan, *Lb. cărților bis.*, *162—167* ; 8. N. Iorga, *În legătură cu „Biblia" de la 1688 și „Biblia" de la 1667 a lui Nicolae Milescu*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVIII, 1915—1916 ; 9. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *93—95* ; 10. P. P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu (1636—1708)*, MERF, IV, 1925, 1-e partie, *135—144* ; 11. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *3—4* ; 12. Const. Solomon, *Biblia de la București (1688)*, Tecuci, Tip. Cultura grafică, 1932 ; 13. N. Iorga, *La „Biblia" lui Șerban Vodă*, RI, XXIV, 1938, 7—9 ; 14. Călinescu, *Ist. lit.*, *14* ; 15. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *214—217*, *218—219* ; 16. Ciobanu, *Ist. lit.*, *297—308* ; 17. Nicolae Neaga, *Biblia de la București*, MA, IV, 1959, 1—2 ; 18. Piru, *Ist. lit.*, I, *212—216* ; 19. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *167—183* ; 20. Virgil Cândea, *O epigramă grecească tradusă de spătarul N. Milescu*, LR, XII, 1963, 3 ; 21. Virgil Cândea, *Semnificația politică a unui act de cultură feudală*, STD, XVI, 1963, 3 ; 22. Virgil Cândea, *Tratatul „Despre rațiunea dominantă", cea dintîi operă filozofică publicată în limba română (1688)*, VR, XVI, 1963, 3 ; 23. Virgil Cândea, *Nicolae Milescu și începuturile traducerilor umaniste în limba română*, LL, VII, 1963 ; 24. Haneș, *Studii ist. lit.*, *74—131* ; 25. Lucian Predescu, *O controversă literară religioasă. Contribuția fraților Radu și Șerban Grecenau la cultura laică și bisericească*, GBS, XXI, 1962, 5—6 ; 26. *Ist. lit.*, I, *418—423*, *424—425* ; 27. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *221—222* ; 28. Cléobule Tsourkas, *Germanos Locros, archevêque de Nysse et son temps*, Thessalonique, Institut d'Études Balkaniques, 1979, *60—61* ; 29. Mircea Anghelescu, *Note la „Biblia" din 1688*, LR, XX, 1971, 3 ; 30. Ion Gheție, *„Biblia" de la București și procesul de unificare a limbii române literare*, SLF, II, *53—66* ; 31. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *44—50* ; 32. L. Demény, *Adnotări pe un exemplar al „Bibliei" lui Șerban Cantacuzino*, MS, IV, 1973, 4 ; 33. N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, CRC, XI, 1976, 6.

R. Ș.

BIBLIOTECA FAMILIEI, revistă literară apărută la București de la 1 ianuarie 1890 pînă la 18 iulie 1895. Director al periodicului a fost V. Alecsandrescu ; din 17 februarie 1892, el și-l asociază, ca redactor, pe M. Demetriade ; tot atunci se anunță colaborarea lui Al. Macedonski și Bonifaciu Florescu. Săptămînală mai întîi, în ultima parte a anului 1891 revista a apărut de două ori pe săptămînă, în anul următor, bilunar, iar în 1895, de trei ori pe lună. În **B. f.** s-au tipărit numeroase traduceri, unele nesemnate, altele făcute de V. Alecsandrescu (care semna și Vasal), de Cincinat Pavelescu, B. Florescu și Lucia I. Livescu. S-a tradus din J. Verne (romanele *Tragediile oceanului* și *Cesar Cascabel*, tălmăcit de Alecsandrescu), din Catulle Mendès, J. Richepin, Ed. Gondinet, J. Barbier, Maupassant ș.a. Din poemele în proză ale lui Turgheniev transpune Ludovic Leist (*Nimfele, Auzi-vei judecata proștilor, Natura*). Mace-

donski publică o epigramă *(Lui X., poet sumbru)* şi republică mai multe *Nopţi*. Versuri au dat şi B. Florescu, M. Demetriade, Al. Obedenaru, Ana Ciupagea, I. I. Livescu, Ilie Ighel-Deleanu, Caton Theodorian, Al. G. Polihroniade, Adrian Milan. În numărul 9 din 3 martie 1891 debuta Cincinat Pavelescu, sub iscălitura P. C. de la Milcov, cu poezia *Visuri triste*. În afară de versuri şi proză, V. Alecsandrescu publica articole şi cronici teatrale, ştiri din teatru şi din viaţa culturală, aforisme şi anecdote.

R. Z.

BIBLIOTECĂ ROMÂNEASCĂ, revistă care a apărut la Buda în ianuarie 1821, în 1829, 1830 şi 1834. Întreprinzătorul Zaharia Carcalechi, „ferlegher" la Tipografia Universităţii din Buda, a editat şi redactat această publicaţie, tipărind în 1821 prima parte, în 1829 şi 1830 cîte două părţi, iar în 1834 ultimele patru. În mai multe rînduri el anunţă că va scoate revista de douăsprezece ori pe an. Împrejurările îl obligă, însă, de fiecare dată, să renunţe. Dorinţa lui era de a oferi tuturor românilor, dar mai ales celor din Muntenia şi Moldova, o revistă cu profil cultural, cuprinzînd articole de istorie naţională şi universală, de agricultură, comentarii politice („starea lumii"), varietăţi, informaţii zoologice şi botanice, poveşti şi literatură originală. În decursul anilor, intenţiile lui nu s-au realizat întru totul. Carcalechi nu avea cunoştinţele necesare şi nici colaboratorii pe care îi presupunea o atare întreprindere. În **B. r.** s-a publicat o istorie a romanilor, compilată după scrieri istorice germane şi franceze de Damaschin T. Bojîncă (numai capitolele 1—4). Gr. Cuciureanu (capitolul 5), I. Maiorescu (semnînd I. Trifu) şi pictorul C. Lecca. Alte scrieri despre Dimitrie Cantemir, Radu Şerban, Mihai Viteazul, precum şi traducerea unor istorioare morale şi *Istoria lumii pe scurt* îi aparţin lui Damaschin T. Bojîncă. Carcalechi este autorul articolelor-program şi al dedicaţiilor ce însoţeau unele numere. El scrie şi articole de istorie care au un pronunţat caracter de popularizare, traduce din greacă şi germană povestiri şi istorioare moralizatoare, redactează ştiri privind viaţa culturală din Principate, informaţii bibliografice *(Izvorul cărţilor)*, liste cu preţul mărfurilor ş.a. Literatură originală s-a publicat puţină : versuri nesemnate *(Un stih a lui ***)*, fabula *Guzganul de cetate şi cel de cîmp* de Gh. Asachi, poezia *Ruinurile Tîrgovişţii* de V. Cîrlova. Un articol intitulat *Literatura*, încercînd o definiţie a literaturii, discută şi situaţia poeziei româneşti la 1830. Mai colaborează, cu o *Cuvîntare de rugăciune*, Emanoil Gojdu.

B. r. a avut, pentru epoca în care era editată, un număr relativ mare de „prenumeranţi" în Transilvania şi în Principate. Scoţînd această revistă, Carcalechi urmărea, fără îndoială, şi scopuri comerciale. Dar el era însufleţit, în primul rînd, de dorinţa de a contribui, cu modestele lui mijloace, la propăşirea neamului, la realizarea unităţii culturale a românilor.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *274—275* ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *66—67* ; 3. Chendi, *Pagini*, *168—169* ; 4. *„Bibliotecă românească"*, BRV, III, *372—373*, *618—619* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *104—105* ; 6. Iorga, *Ist. preset*, *35—36*, *62—63* ; 7. I. Lupaş, *Cea mai veche revistă literară românească*, AIN, I, 1921—1922 ; 8. Lupaş, *Contribuţiuni*, *9*, *39—40*, *43—52*, *57* ; 9. *Ideologia 1848*, *162—174* ; 10. Pervain, *Studii*, *211—236* ; 11. Ţîrcovnicu, *Contribuţii*, *60*.

R. Z.

БІБЛІОТЕКЪ
РОМАНЕСКЪ,
ОРЪ
АДЪНЪРІ ДЕ МЪЛТЕ ДЕШЕРІ ФОЛОСІТОАРЕ,
АТОКМАІТЪ
ДЕ 12. ПЪРЦІ, ДЕЛА КАРЕ ТЪЛМЪЧІТЪ ДЕ ПРЕ ДЕЛЕГАТЪ БЪРБАТЕ
ШІ ЛЕКІІ ЛОРА ОРЪ ТІСЪРІТЪ
ПЕНТРЕ НЕМЪЛА РОМАНЕСК
ДЕ
ЗАХАРІЕ КАРКАЛЕХІ
ЕНВОЛТОРЪЛ ЛІСТЕЙ БІБЛІОТЕЧІ.
ПАРТЕ І.
ДЕ БУДА
Ла Крайска Типографіа а Университатей Унгарией. 1834.

BILCIURESCU, Victor (1 III.1865, Bucureşti — 23.II 1945, Bucureşti), publicist şi scriitor. Absolvent al liceului „Sf. Sava" din Bucureşti şi al Şcolii superioare militare de cavalerie, **B.** s-a dedicat carierei militare. În 1895, după ce intrase în posesia unei moşteniri, fiind bolnav de piept, a demisionat din armată. În continuare, a făcut gazetărie, a fost deputat şi a ocupat funcţii administrative : prefect, inspector general administrativ. Timp de douăzeci de ani a colaborat şi a fost secretar de redacţie la „Universul". **B.** a finanţat şi a făcut să apară în 1887 „Revista nouă", trecută sub conducerea lui B. P. Hasdeu, după ce mai întîi îşi anunţase intenţiile de a susţine „Literatorul". Al. Macedonski, care îl cunoştea şi i-a încurajat cele dintîi încercări poetice, în speranţa că va fi sprijinit pentru a menţine „Literatorul", a obţinut pentru **B.** numirea ca membru al Academiei literare „Les Muses Santonnes" din Royan. Redactor al „Revistei noi", alături de Al. Vlahuţă, B. Delavrancea, I. Bianu, G. I. Ionnescu-Gion, publică aici versuri, între care şi romanţa *În finul de curînd cosit*, singura poezie a lui **B.** care a rămas în conştiinţa publicului, mai mult datorită melodiei. A mai publicat versuri, fără personalitate, în „Revista literară" şi „Literatorul", în „România literară" şi „Universul". Nuvelele şi schiţele din volumele *În patimi* (1915) şi *Firave* (1921) sînt ecouri din I. L. Ca-

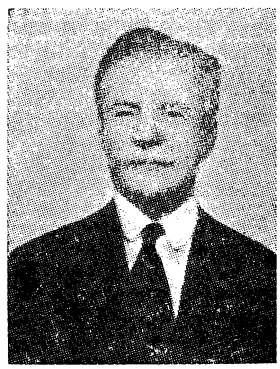

ragiale şi I. Al. Brătescu-Voineşti. Lipsit de harul povestirii, **B.** nu trece de simpla consemnare a banalului, a cotidianului nesemnificativ şi, uneori, vulgar. Mai interesante sînt amintirile cuprinse în volumul *Bucureşti şi bucureşteni de ieri şi de azi* (1945).

— *[Versuri]*, RELI, VI, 1885, 26, L, VII, 1886, *222*, RN, I, 1887—1888, 1, 2, 8, 9, II, 1889, 6, RML, VIII, 1889, 1, 2, UVR, XXXII, 1916, 31, 33 ; *Znoave versificate*, Bucureşti, Alcalay, 1905 ; *În patimi*, Bucureşti, Minerva, 1915 ; *Firave*, Bucureşti, Socec, 1921 ; *Bucureşti şi bucureşteni de ieri şi de azi*, Bucureşti, Universul, 1945.

— 1. I. Chendi, *Sărmanul Bilciurescu*, TPO, XIV, 1910, 202 ; 2. Predescu, *Encicl.*, *102* ; 3. A. Marino, *Note*, în Al. Macedonski, *Opere*, II, Bucureşti, E.L., 1966, *283*, *292—294*.

S. C.

BINELE PUBLIC, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, de trei ori pe săptămînă şi apoi zilnic, între 29 noiembrie 1878 şi 17 martie 1884. Cînd fracţiunea „liberalilor sinceri", ale cărei idei politice le apăra **B. p.**, se uneşte cu partidul conservator, gazeta fuzionează cu „Timpul" şi în locul lor va apare, de la 18 martie 1884, „România". La **B. p.** a colaborat frecvent cu articole de orientare literară, dar şi în calitate de cronicar dramatic şi literar, G. I. Ionnescu-Gion. În 1879—1880 i se alătură D. D. Racoviţă-Sphinx, care publică, de asemenea, cronici dramatice, dar şi cugetări, articole de informaţie culturală, recenzii, nuvele, traduceri. Au mai scris în coloanele gazetei M. N. Săulescu, G. Missail, iar G. O. Gârbea şi N. Lepădătescu au fost redactori, primul în anul 1879, cel de al doilea între 1882—1883. Cîteva traduceri fără însemnătate dă şi I. S. Spartali. În ianuarie 1879, o cronică dramatică nesemnată ataca spectacolul de la Teatrul Naţional cu *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale. „Tînărul autor cu ochelari" era criticat pentru aşanumitele „exagerări" în descrierea moravurilor.

R. Z.

BLAGA, Iosif (1864, Lancrăm, j. Alba — 2.VI.1937, Braşov), estetician. Şi-a făcut studiile secundare în Sebeş şi în Alba Iulia, unde, în 1884, îşi ia bacalaureatul. Între anii 1884—1887, urmează teologia la seminarul românesc din Sibiu, iar din 1887 literele, la Universitatea din Budapesta, obţinînd, în 1891, doctoratul în filozofie, cu teza în limba maghiară *Problema atenţiei din punct de vedere psihologic şi pedagogic*. Din toamna aceluiaşi an este profesor la liceul „A. Şaguna" din Braşov unde, după moartea lui V. Oniţiu, va ajunge director. A mai fost (1901—1912) secretar al Societăţii pentru fond de teatru român, îngrijindu-se şi de publicarea unui anuar, în care face să apară, în fiecare an, dări de seamă asupra mişcării teatrale transilvănene, articole în chestiuni estetice (despre gust, despre psihologia plăcerii estetice), dezbătute şi în „Transilvania". Din anul 1916 şi pînă în 1919, cînd se înapoiază la Braşov, **B.** a călătorit în Suedia, Norvegia, Franţa, pledînd, oricînd i se iveşte prilejul, cauza Ardealului. Făcea parte din Consiliul naţional al unităţii românilor, în care calitate a colaborat, la Paris (1918—1919), la alcătuirea hărţii etnografice a Transilvaniei. La 6 decembrie 1924 e numit protopop al Braşovului, rămînînd în continuare director al liceului „A. Şaguna" şi, între 1924—1925, inspector şef. Vicepreşedinte al Senatului între 1928—1931, **B.** a mai fost membru al Sinodului arhidiecezan, al Congresului naţional şi al Consistoriului metropolitan, precum şi în diferite comitete culturale.

B. este un profesor pătruns de rosturile şi de însemnătatea meseriei căreia i s-a devotat. În afara unor discursuri ocazionale, a mai întocmit însemnări biografice referitoare la cărturarii ardeleni I. Vulcan, Al. Mocioni, A. Bârseanu, I. Ciura, V. Oniţiu. Pentru necesităţi didactice a alcătuit un manual de *Analize psihologice* (1902), bazat pe metoda inductivă. Fără mijloace literare e consemnată *Excursiunea şcolară în Italia* (1907), evocată, în *Hronicul şi cîntecul vîrstelor*, şi de Lucian Blaga, nepotul său, la vremea aceea elev.

În publicistica lui **B.**, preocuparea dominantă este aceea estetică. Şi astfel, chestiuni precum arta şi obiectul ei sau înrîurirea ei morală îşi fac loc într-o suită de articole inserate, în 1897, în cîteva numere din „Tribuna poporului". Stabilind, cu argumente foarte pe înţeles, deosebirile dintre lumea reală şi aceea imaginară a artei, autorul, care are un stil viu şi lipsit de pedanterie, conchide că arta nici nu „moralizează", nici nu „demoralizează", prin ea sufletul „se nobilitează". Scopul artei, singurul, este acela de a deştepta o plăcere estetică. Teza e reluată, cu o dezvoltare corespunzătoare, în manualul său de *Teoria dramei* (1899). E o lucrare didactică, deşi nu este destinată numai uzului şcolar, sprijinită pe o informaţie cuprinzătoare, culeasă îndeosebi din studiile unor esteticieni germani (Fr. Th. Vischer, J. Wackernagel, Ed. von Hartmann, G. Th. Fechner ş.a.). Revendicîndu-se, în fond, din estetica hegeliană, cartea lui **B.** nu i se subordonează întru totul. Concepţia autorului, înrîurită de Fr. Hebbel, ţine într-o bună măsură de curentul psihologizant — ilustrat de esteticieni ca Fechner, J. Volkelt ş.a. — pentru care un adevăr estetic trebuie verificat întotdeauna prin legile psihologiei. Metoda în cercetările lui **B.** este aceea inductivă. Exemplificările se fac din literatura universală (tragedia antică, Shakespeare, Ibsen) şi din cea română (I. L. Caragiale, V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, V. A. Urechia, D. Bolintineanu, I. Vulcan, I. I. Roşca). După o expunere a cuprinsului unei tragedii — îndeosebi apreciată de **B.** —, al unor comedii sau drame, sînt analizate personajele principale, în funcţie de care se stabilesc unele clasificări. În afara unui istoric (origine şi evoluţie), despre dramă ca gen, se fac numeroase consideraţii, sub raportul tehnicii, al compoziţiei, stilului, în fine, al reprezentării (cu referiri la elementele de scenografie şi la meşteşugul actoricesc). Exegeza e precedată de un capitol introductiv, un fel de mic tratat despre frumos şi artă, în care, în definiţii concise, sînt enunţate legile principale ale esteticii. Cartea a trezit şi ecouri favorabile, dar a provocat şi serioase critici, de pildă, în revista „Convorbiri literare", din partea lui Ghiţă Pop (1899). În replică, **B.**, în articolul *Din estetica tragicului* (1900), retipărit în broşură, va relua, cu noi precizări, discuţia asupra chestiunilor intrate în litigiu (vina tragică, eroul tragic, fatalismul în tragediile vechilor greci, efectul estetic al tragediei etc.). În estetica românească, **B.** rămîne ca autor al celei dintîi cărţi care se ocupă, într-un mod sistematic, de unele probleme de estetică a literaturii dramatice.

— *Morala şi schiţele d-lui Hodoş*, TPO, I, 1897, 193, 195 ; *Discuţiune asupra unor principii de artă şi morală*, TPO, I, 1897, 215, 216 ; *Teoria dramei, cu un tractat introductiv despre frumos şi artă*, Braşov, Editura autorului, 1899 ; *Din estetica tragicului*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1900 ; *Excursiunea şcolară în Italia*, Braşov, Tip. Mureşianu, 1907.

— 1. b., *„Teoria dramei, cu un tractat introductiv despre frumos şi artă" de dr. Iosif Blaga*, T, XXX, 1899, 1—2 ; 2. Ghiţă Pop, *„Teoria dramei" de I. Blaga*, CL, XXXIII, 1899, 10—11 ; 3. D. C. Ollănescu, *Dr. Iosif Blaga, „Teoria dramei"*, F, XXXVI, 1900, 39 ; 4. Ax. Banciu, *Dr. Iosif Blaga*, TB, IX, 1937, 4—5 ; 5. Lucian Blaga, *Hronicul şi cîntecul vîrstelor*, Bucureşti, E.T., 1965, *107* ; 6. Grigore Traian Pop, *Iosif Blaga*, RMR, VIII, 1971, 12 ; 7. Gheorghe Lăzărescu, *Iosif Blaga — o primă teorie românească a dramei*, RL, V, 1972, 51 ; 8. *Cărturari braşoveni, 41—42* ; 9. Mîndra, *Clasicism, 98—99*.

F. F.

BLAJEVICI, Teoctist (23.II.1807, Tişăuţi, j. Suceava — 9.VII.1879, Cernăuţi), cărturar şi autor de versuri. Fiu al parohului din Tişăuţi, după terminarea liceului şi a studiilor teologice la Cernăuţi, **B.** este numit, din 1832, preot la Storojineţ şi Prisăcăreni, iar după 1837, cînd îi moare soţia, intră în cinul monahal. A funcţionat, la Cernăuţi, ca spiritual şi mai tîrziu, din 1857, ca rector la seminarul Institutului teologic. Între 1848—1866 a fost asesor şi referent la Consistoriul episcopal, suplinind, în răstimpuri, catedre vacante la gimnaziu, la Preparandie şi la şcoala de cantori bisericeşti. Între 1863—1874 a fost egumen la mănăstirea Dragomirna, fiind numit, din 1874, arhimandrit diecezan şi vicar. În 1877 a fost ales mitropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei.

B. colaborează la „Calendariul pentru Bucovina" (1842) din Cernăuţi, cu poemul *Iordania, 1841 în Cernăuţi*, care descrie în stihuri religioase ocazionale serbarea Bobotezei. În acelaşi calendar apar poezia *Simţirile la mînecîndă*, apoi două fabule versificate : *Flămîndul motan* şi *Cocoveica şi vrabia*, cu „parimiile" corespunzătoare. În prima, un motan, căutînd prin casa unui ţăran ceva de mîncare, găseşte o pilă „tăvălită cu slănină". Crezînd că-i un os, a lins pînă ce limba i-a sîngerat. Învăţătura fabulei moralizează pe cei limbuţi. În calendarul pe 1844 apare traducerea unei ode a lui G. R. Derjavin, cu conţinut religios. Însufleţit de manifestaţia clerului din mai 1848, el tipăreşte, într-o foaie volantă, ca şi Iraclie Porumbescu, o *Odă la soborul clirosului Bucovinei*. În calendarul pe 1854 apare o imitaţie a lui **B.**, *Dumnezeu*, după celebra odă a lui Derjavin, şi în acelaşi an îi apar într-o broşură poeziile *Preotesele văduve* şi *Imnul văduvelor preotese*. Limba poeziilor sale este curată, lipsită de împrumuturi străine, cu o ortografie neinfluenţată de etimologismul lui A. Pumnul. Lui **B.** îi aparţine şi o gramatică a limbii române, în germană *(Theoretisch-praktische Grammatik der Dacoromanischen*, 1844, Lvov şi Cernăuţi). În prefaţa acesteia explică scopul pentru care a scris lucrarea : necesitatea unui tratat practic de deprinderea gramaticii. Probabil că pe baza acestei lucrări, **B.** şi-a prezentat candidatura la catedra de limba şi literatura română, la gimnaziul din Cernăuţi. În anexa gramaticii, **B.** adaugă *o Culegere de anecdote, fabule şi „istoricele"*, traduceri de proverbe, idiotisme şi texte literare româneşti. Gramatica a cunoscut mai multe ediţii, fiind prelucrată, în 1855, într-o ediţie rezumativă, de buzunar. Pentru necesităţile învăţămîntului teologic, **B.** a întocmit trei manuale religioase, toate apărute la Viena, în 1865. Însărcinat să asiste, ca delegat, la deschiderea mormintelor domneşti de la Putna, în 1856, a alcătuit, în limba germană, o scurtă descriere în care glorifică viaţa lui Ştefan cel Mare. Lui **B.** îi aparţine şi un proiect de organizare a unei şcoli primare de fete, alcătuit în limba germană, pe cînd era egumen la Dragomirna. Ca dovadă a preţuirii de care s-a bucurat acest ierarh cu merite culturale şi înzestrare poetică, care îşi alesese, ca poet, pseudonimul Teoctist Şoimul, este şi dedicaţia pe care i-o face Iraclie Porumbescu pe colecţia lui de zicale.

— 1. *Encicl. rom.*, I, *502* ; 2. I. Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, Bucureşti, Göbl, 1916, *129—139* ; 3. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 22, 26—27* ; 4. Predescu, *Encicl., 840* ; 5. I. Zugrav, *Un ierarh cărturar : Teoctist Blajevici*, MM, XLVI, 1970, 3—6.

A. S.

BLARAMBERG, Nicolae (24.XII.1837, Bucureşti — 25.I.1896, Bucureşti), ziarist şi prozator. Era fiul lui Vladimir Blaremberg, ofiţer de geniu în oştirea rusească, stabilit la Bucureşti din 1828, înrudit, prin căsătorie, cu familia domnitoare Ghica. **B.** învaţă într-un pension particular din Bucureşti, apoi la o şcoală pregătitoare de pe lîngă Institutul de cadeţi din Petersburg. Face liceul la Odessa, iar studiile superioare (dreptul), mult mai tîrziu, în Franţa. Ocupă diferite funcţii la Departamentul Dreptăţii, Înaltul Divan, este judecător, avocat, procuror la Curtea de Casaţie. Ia parte la conspiraţia împotriva domnitorului Al. I. Cuza, în februarie 1866. Şef al unei disidenţe politice, membru al Parlamentului în mai multe rînduri, ministru pentru cîteva zile în 1891, **B.** are o poziţie politică oscilantă. Către sfîrşitul vieţii, rămăsese doar prim-efor al Eforiei spitalelor civile. **B.** a condus, împreună cu alţi oameni politici, mai multe publicaţii : „Revista Dunării" (apărută doar în două numere, 1865—1866), „Dezbaterile" (1866), „Terra" (1867—1870) şi ediţia ei franceză, „Le Pays roumain" (1867—1869, 1870—1871), „Stindardul" (1876), „Le Peuple roumain" (1885—1886). A scris numeroase lucrări de jurisprudenţă, printre care şi *Essai comparé sur les institutions et les lois de la Roumanie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours* (1886—1887), voluminoasă dar eclectică sinteză a istoriei dreptului român, care se referă nu o dată la tradiţiile populare. Oratorul, căruia T. Maiorescu îi face un sugestiv portret, avea o elocinţă pedantă, încărcîndu-şi discursurile cu o serie de idiotisme franceze şi cu un amalgam de citate.

În tinereţe, sub semnătura N. Moreanu (de la Moret, nume întîlnit des în familia sa, care îşi avea originile în Flandra franceză, nume folosit, dealtfel, şi de **B.**), publicase romanul *Un vis pe Carpaţi* (1857). Acţiunea scrierii se dezvoltă după canoane romantice. Procedeul compoziţional este acela al pretextului revelării în vis a unor întîmplări mai vechi. Din povestire în povestire, se perindă mai multe personaje al căror destin este pecetluit tragic de situarea în două tabere opuse : cea a lui Tudor Vladimirescu şi cea a lui Ipsilanti. Romanul este grandilocvent şi prolix, oferind prea mult spaţiu expunerilor politice, meditaţiilor filozofice. Se mizează, în acelaşi timp, pe senzaţional şi melodramatic. Şi totuşi, ca în mai toate romanele româneşti din epocă, pot fi descoperite şi aici pagini izbutite, atunci cînd

autorul face analiza critică a societății contemporane. **B.** a mai publicat o meditație în proză în „Secolul" (1857) și un început de nuvelă, probabil o traducere, în „Revista Dunării" (1866), scrieri fără valoare deosebită.

— *Un vis pe Carpați*, București, Ioanid, 1857 ; *Fragment*, SEO, I, 1857, 50 ; *Cineva nu se înamorează d-un suflet*, RVD, I, 1866, 2.

— 1. C. A. Rosetti, *„Un vis pe Carpați" de N. Moreanu*, ROM, II, 1858, 29—31 ; 2. George Popovici, *O scriere nouă asupra vechilor noastre așezăminte*, CL, XX, 1886, 8 ; 3. Christodul I. Suliotis, *Nicolae Blaremberg. Omul și faptele lui*, I—II, București, Tip. Lăzăreanu, 1894—1895 ; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont., 30—31* ; 5. Maiorescu, *Critice*, II, *174*, III, *222—229* ; 6. Predescu, *Encicl., 106*.

G. D.

BOB-FABIAN, Vasile v. **Fabian-Bob, Vasile.**

BOBÎRNACUL, publicație periodică satirică și literară, apărută la București, săptămînal și bisăptămînal, de la 1 ianuarie 1878 pînă la 3 iunie 1879, de la 21 decembrie 1879 pînă la 7 februarie 1880, apoi în iunie și iulie 1880, la 9 și 18 aprilie 1885 și între 2 februarie și 7 aprilie 1886. Proprietar și redactor al foii era I. Marian, iar colaboratori, cu versuri, Al. Obedenaru, M. Demetriade, N. Carageally-Costache. În 1879, de la 28 februarie, în **B.** publică schițe umoristice *(Crăcănel, O nouă decorație, Un nou poet* ș.a.), la rubrica *Fleacuri*, I. L. Caragiale. Colaborarea lui încetează, probabil, la 31 martie, cînd revista își întrerupe pentru o lună apariția.

— 1. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2.

R. Z.

BOCANCEA, Temistocle (1873 — 6.III.1916, Odessa), poet. **B.** a fost avocat la Cîmpulung Moldovenesc, timp în care a scris versuri și a redactat revista politico-literară „Buciumul" (1908).

Semnînd și cu pseudonimul B. Lucescu, el a colaborat la „Încercări literare" (1892, 1893), „Convorbiri literare" (1893), „Telegraful român" (1893), „Minerva" (1893, 1894), „Gazeta Bucovinei" (1893, 1895), „Familia" (1894, 1895), „Rîndunica" (1894, 1895), „Deșteptarea" (1901—1904), „Apărarea națională" (1907), „Buciumul" (1908). De la începutul activității sale poetice datează poemul epic *Zile negre* (1892). Conceput amplu, dar subminat de tehnica facilă și deficitară, construit pe o idee falsă (traiul la sate ar fi fericit dacă nu ar fi străinii), poemul rămîne doar o încercare greoaie, prolixă, cu un lexic banal, construcții forțate, epitete improprii și plate. Versurile din periodice sînt mai elaborate. Tematica este erotică, meditativă sau patriotică. Mai reușite sînt unele sonete în care **B.** meditează asupra trecerii timpului și își exprimă durerea că totul este efemer. Aici, el găsește expresii potrivite, realizînd unele efecte prozodice. Alături de Tudor Flondor și C. Berariu, **B.** este coautor al unui libret de operetă : *Moș Ciocîrlan* (1901).

— *Zile negre*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1892 ; *[Poezii]*, INL, I, 1892, 4, 5, I, 1893, 11—12, CL, XXVI, 1893, 11, MN, III, 1893, 11, IV, 1894, 12, GAB, III, 1893, 35, 38, 85, V, 1895, 89, 93, F, XXX, 1894, 3, 7, 10, 18, 19, 26, 32, 39, 48, XXXI, 1895, 7, 13, 19, 33, 37, 40, RD, I, 1894, 1, 3, 9, 13, 16, 18, 19, 23, 26, II, 1895, 3, APN, II, 1907, 18, 45—46, 49—50, 53—54, 55, 56—57, 58—59, 77, 78—79, 80—81, BCML, I, 1908, 1, 10.

— 1. Leonidas Bodnărescul, *Autori români bucovineni*, Cernăuți, Tip. Bucovina, 1903, *82—83* ; 2. C. Loghin, *Temistocle Bocancea*, ASBV, I. *95—98* ; 3. Predescu, *Encicl., 107* ; 4. Straje, *Dicț. pseud., 76—77*.

C. T.

BOCANICIU, Ioan (sfîrșitul sec. XIX), traducător. Ardelean, cunoscător al limbii italiene, **B.** a tradus în „Familia", printre primii la noi, o parte din sonetele lui Petrarca și, în „Tribuna", fragmente din *Ierusalimul eliberat* de T. Tasso, din drama *Francesca da Rimini* a lui Silvio Pellico și tragedia *Eufemio da Messina* a aceluiași scriitor, însoțindu-le de biografia autorului. Traducerile sînt făcute după originalul italian.

— **Tr.** : Petrarca, *Sonete*, F, XXIV, 1888, *161, 207, 266, 318, 366, 412, 448*, XXV, 1889, *89, 123, 218, 580*, XXVI, 1890, *90, 138, 298, 344, 367, 560, 610*, XXVII, 1891, *75, 106, 131*, XXXI, 1895, *608* ; T. Tasso, *Ierusalimul eliberat*, TR, VI, 1889, 15, 16, 100, 101 ; S. Pellico, *Francesca da Rimini*, TR, VI, 1889, 111—115, *Efemiu de Messina*, TR, VI, 1889, 271—275.

— 1. R. Ortiz, *Per la fortuna del Petrarca in Rumania*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. V, 1930—1931 ; 2. I. Verbină [I. Pervain], *Contribuții la soarta lui Silvio Pellico în România*, SL, III, 1944.

S. C.

BOCET, specie folclorică ce constă dintr-un cîntec de jale care însoțește ritualul înmormîntării. Este interpretat de femei, cel mai adesea rude apropiate ale răposatului sau străine care primesc, în schimb, o recompensă. Originea **b.** românesc trebuie căutată în *neniae*-le romane, cu care prezintă evidente asemănări. *Neniae*-le erau cîntece funerare, acompaniate la fluier *(tibia)* sau trîmbiță *(tuba)* — așa cum se obișnuiește, încă, în Țara Hațegului, în ținutul Neamț și în Bucovina — prin care *praeficele* (bocitoarele romane) invocau mila zeiței Nenia, de îndată ce bolnavul intra în agonie. Combătut de biserica catolică, **b.** a dispărut în Germania și, parțial, în Franța, iar în Polonia a fost înlocuit cu imnul religios. Se mai păstrează la nemții din Kraina sîrbească, la cei din nordul Ungariei, la sașii din Transilvania. Sub înfățișarea lui arhaică, **b.** este bine conservat în Corsica, sub denumirile *lamenti* sau *voceri*, și în Sicilia, unde i se păstrează denumirea latinească. După vîrsta și starea civilă a persoanei decedate, **b.** poate fi : de mamă, de tată, de soție, de soț, de frate, de soră, de flăcău, de fată mare, de copil, de moș ș.a. Acestea sînt **b.** propriu-zise. Pe lîngă ele, însă, în zona sud-vestică a țării (Oltenia subcarpatică, Banat și Hunedoara), ritualul înmormîntării cuprinde și unele cîntece funerare, cum ar fi : *Zorile, Cîntecul mare, Cîntecul bradului, Cînteçul de leruit* ș.a., toate amintind de străvechile obiceiuri și credințe care le-au dat naștere. Cîntecele funerare nu presupun totdeauna o intensă participare afectivă. Departe de **b.** propriuzis rămîn și „versurile la morți", întîlnite în nordul Transilvaniei și în unele localități din Moldova. Create și răspîndite cu precădere de slujitorii bisericii ortodoxe, „versurile la morți" nu sînt asimilate încă de mediul folcloric. În ce privește structura, **b.** românesc are o serie de trăsături comune cu cîntecele funebre ce răsună, în manieră asemănătoare, la înmormîntările grecilor, albanezilor, sîrbilor și bulgarilor. Jelirea mortului, plină de o vibrantă compătimire, dă **b.** un caracter ritual de incantație solemnă. Fără să aibă amploarea narativă a liricii funerare rusești — cuprinzînd adesea biografii de sute de versuri —, diferit și de violența vindicativă a unor *voceri* corsicane, **b.** românesc este o elegie profundă. El păstrează o formă echilibrată în care durerea se convertește în melancolie reculeasă. Formulele moștenite se îmbină cu elementele noi, în functie de simțul artistic al bocitoarei și de împrejurări. Melodia **b.** folosește, de obicei, scara pentatonică și are o formă strofică, desființată uneori de interpretarea rubato a bocitoarelor. Aproape în fiecare **b.** principalele momente se succed într-un triptic tragic : desprinderea mortului de o lume, integrarea sa în altă lume și restabilirea legăturii cu lumea din care a plecat. În genere, moartea este privită ca o reintegrare în circuitul naturii, ca o cununie cu pămîntul. Încît,

după moarte, trupul omului își transferă materia în forme vegetale : „Săracii ei ochișori / S-or preface-n doi bujori, / Sărăcuța ei guriță / S-a preface-n lămiiță". Jalea după cel răposat se amplifică, cuprinzînd toate vietățile și lucrurile casei, uneori chiar întreaga natură : „Plîngi tu casă / Și tu masă / Că gospodina se duce de-acasă". Este impresionantă imaginea noului sălaș, închipuit, metaforic, ca o locuință „În fundul pămîntului", unde „N-ai nici uși, n-ai nici ferești / Afară pe un' să ieși". Întotdeauna, moartea tinerilor surprinde dureros, ca un sacrificiu inutil. Funeraliile tinerilor necăsătoriți imită obiceiurile de nuntă, făcînd astfel ca recuzita destinată unui eveniment fericit să-și schimbe menirea : „Batista de vornicel / Legată-i la prăpurel, / Batistuța cea de mire / Legată-i la năsălie". Tonul **b.** este solemn, iar imaginile folosite sugerează perfect tragismul momentului. Tristețea autentică, degajată de ritualul înmormîntării, rupe, de foarte multe ori, zăgazul strîmt al formei versificate, ducînd la apariția **b.** în proză, în versuri albe sau plin de asonanțe. Față de celelalte specii folclorice, **b.** se situează în imediata apropiere a descîntecului și incantației (de la care împrumută adesea formule magice), a colindei și a baladei. În Bucovina, mai ales în satele cu populație huțulă, doina a fost integrată obiceiurilor de înmormîntare, sub denumirea de „doină la mort", „de jele la mort" sau „de jele", avînd funcția de **b.**

Înrîurirea **b.** se resimte și în literatura cultă. Poeți ca G. Coșbuc, I. Pillat *(Bocetul)*, V. Voiculescu *(Patru brazi)*, A. Maniu *(Înmormîntarea feciorului de domn)* preiau din **b.** nu numai concepția filozofică populară asupra morții, ci și elemente stilistice și compoziționale specifice. **B.** este cultivat și astăzi, iar viabilitatea acestei specii se datorește cuprinderii ei în ceremonialul înmormîntării.

— T. T. Burada, *Datinele poporului român la înmormîntări*, Iași, Tip. Națională, 1882 ; S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, București, Göbl. 1892 ; I. Pop-Reteganul, *Bocete, adecă cîntări la morți*, Gherla, Aurora, 1897 ; Alexandru Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete de-ale poporului*, București, Tip. Progresul-Ploiești, 1909 ; I. Bîrlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, Casa școalelor, 1924 ; Gavril Bichigean și Ion Tomuța, *Bocete și descîntece din ținutul Năsăudului*, Bistrița, Tip. Matheiu, 1936 ; C. Brăiloiu. *Bocete din Oaș*, București, Socec, 1938 ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I, București, E.L., 1967 ; *Folclor din Moldova*, II, București, E.L., 1969 ; Ernest Bernea, *Poezii populare în lumina etnografiei*, București, Minerva, 1976 ; Alexiu Viciu. *Flori de cîmp. Doine, strigături, bocete, balade*, îngr. și introd. R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

— 1. A. Lambrior, *Obiceiuri și credințe la români. Înmormîntările*, CL, IX, 1875, 5 ; 2. T. T. Burada, *Bocetele populare la români*, CL, XII, 1879, 10 ; 3. T. T. Burada, *Bocete populare române*, CL, XIII, 1879, 2, 7 ; 4. S. Mangiuca. *Strigarea zorilor la mort*, CJG, 1882, *129—131* ; 5. T. T. Burada, *Cîntece de miriologhi*. CL, XVI, 1883, 12 ; 6. A. Densușianu. *Ist. lit., 165—167* ; 7. Ciausanu, *Superstițiile, 212—215* ; 8. Mușlea. *Cercetări*, II. *7—28* ; 9. I. C. Chițimia, *Cîntece populare funerare*, RITL. VIII. 1959, 3—4 ; 10. I. C. Chițimia, *Bocetul românesc în interpretarea lui George Coșbuc*, LL, XI, 1966, 11. *Ist. lit.*, I, *41—53* ; 12. Vrabie, *Folclorul, 250—275* ; 13. Ion H. Ciubotaru și Silvia Ionescu, *Vînătorii. Monografie folclorică*, Iași, 1971, *148—154* ; 14. Mihai Pop. Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *192—217*.

I. C.

BODESCU, Dimitrie (4.XII.1857, Iași — ?), publicist. Făcîndu-și studiile secundare la Iași, unde se înscrie și la Facultatea de drept, fiind mai tîrziu funcționar vamal la Galați, **B.** este un publicist al cărui nume se întîlnește sporadic în publicații foarte diferite : „Ghimpele" (1876), „Convorbiri literare" (1879), „Curierul" (1887), „Familia" (1892), „Era nouă" (1892), „Revista nouă" (1893) ș.a. În două volumașe a adunat un ciclu de povestiri *(Pagini de dragoste*, 1889) și un poem *(O iubire*, 1892). Povestirile, „schițe de moravuri", înfățișează diverse ipostaze ale iubirii nestatornice, pasagere, în care femeile, constant prozaice și imorale, fac să dispară orice iluzii. Stilul acestor narațiuni este plat, lipsit de culoare. **B.** mai scrie cîteva mărunte poezii ocazionale, fiind ceva mai ambițios în poezia de dragoste. Încercînd să surprindă tulburarea sufletelor înăbușite de ipocrizia și ticăloșia lumii înconjurătoare, dă în poemul *O iubire* o parafrază minoră a motivului romantic al refugiului iubirii în moarte. S-a păstrat în manuscris o traducere a lui **B.**, *Vîrsta ingrată* de Ed. Pailleron.

— *Pagini de dragoste*, Iași, Tip. Națională, 1889 ; *O iubire*, Iași, Tip. Națională, 1892. — **Tr. ms.** : Ed. Pailleron, *Vîrsta ingrată* (c. 1875), A.S.I., ms. 342.

G.D.

BODNĂRESCU, Samson L. (27.VI.1840, Voitinel, j. Suceava — 3.III.1902, Pomîrla, j. Botoșani), scriitor. Era cel de-al optulea născut în familia țăranului Alexandru Bodnar. A urmat școala primară în Vicovul de Jos, iar liceul la Rădăuți și apoi la Cernăuți. Din cauza unei glume pe seama cătanelor împărătești, își pierde bursa și termină liceul cu mari dificultăți. Obține bacalaureatul în 1865, după care se îndreaptă, în iarna aceluiași an, spre București. Chemat în anul următor la Iași, este pedagog la Institutele Unite și, un timp, student bursier al Universității. Din 1866, remarcat de T. Maiorescu, este introdus în societatea Junimea, al cărei sprijin material i-a înlesnit plecarea în străinătate, pentru studii. Din toamna anului 1868 pînă în primăvara lui 1870 studiază la Viena. În noiembrie 1870 obține doctoratul în filozofie la Giessen, în Germania. La în-

toarcerea în țară este numit bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași, iar de la 24 august 1874, director al școlii „Vasile Lupu". La începutul anului 1879, primește direcția nou înființatului institut „A. Bașotă" de la Pomîrla — lîngă Dorohoi — funcționînd în acest post, cu o corectitudine exemplară, pînă la moarte. Nu rupsese de tot legăturile cu foștii prieteni, M. Eminescu, Veronica Micle, A. D. Xenopol, I. Ianov.

B. a debutat la „Convorbiri literare" chiar în primul an de apariție, cu o povestire de factură romantică, publicînd apoi versuri și piese de teatru. A început să scrie versuri de la vîrsta de douăzeci și unu de ani, compunînd poezii patriotice, de dragoste și pasteluri. Într-un limbaj presărat cu forme dialectale, el încearcă să autohtonizeze unele motive din romantismul german, folosind și procedee caracteristice lui D. Bolintineanu. Aerul de pastorală conferă poeziilor oarecare personalitate, estompînd clișeele epocii, prezente în număr mare. Atras de atmosfera bucolică, **B.** se lasă adesea pradă unei beții florale. În perioada studiilor din străinătate, el se îndreaptă spre lirica de meditație. Subordonînd poezia căutărilor sale filozofice, introduce și în pasteluri note meditative. În genere, utilizează imagistica obișnuită din poezia minoră a epocii, căreia încearcă să-i dea sensuri profunde. Folosirea frecventă a simbolului a făcut ca unele din versurile lui să nu fie apreciate decît în cercul Junimii. Preocupat de relația dintre rațiune și sentiment, **B.** este chinuit de imposibilitatea aflării unui echilibru stabil și definitiv. Întors spre sine și spre copilărie, el tînjește după libertatea vîrstei nevinovate, răzvrătindu-se, cu o violență sinceră, rar întîlnită la alți poeți români ai vremii, atît împotriva lui însuși, cît și împotriva credinței. Din tendința de a valorifica posibilitățile oferite de lirică au rezultat și epigramele scrise în metru antic.

Sub influența romantismului german, nuvelele *Suferințe (Din ziarul unui june)* și *Mici escursiuni* apelează frecvent la tonul patetic wertherian, insistînd asupra sensibilității bolnăvicioase a eroilor. Personajele sînt stăpînite de un haos sufletesc care le așează în opoziție cu restul lumii și le duce la concluzia că moartea e singura salvare. Sedus de ritmul prozei, **B.** se adresează legendelor și basmelor populare, de la care împrumută un șir de elemente specifice, constituind temelia celor două legende în proză, cea mai reușită fiind *Vidra și Simon.* Legendele sale au îmbogățit galeria personajelor feminine voluntare din literatura noastră prin portrete sugestive și pline de savoare folclorică (Vidra, Laura).

O pasiune constantă a arătat **B.** pentru teatru, considerînd că aici se află adevărata lui vocație. Proiectele sale dramatice erau vaste. Încă din liceu plănuia o dramă în cinci acte *(Puterea și inima sau Roman și Viorica)*, pe care a abandonat-o în favoarea piesei *Rienzi*, la care a început să lucreze în aceeași vreme. Apărută în „Convorbiri literare" (1868), piesa lui **B.** are în centru figura tribunului italian Cola da Rienzo. Rienzi este înfățișat în plină ascensiune. Cîștigînd poporul Romei de partea sa prin filipicile adresate baronilor, straniul plebeu este ales, în urma unei conjurații, tribun al orașului. Reformele sale urmăresc trezirea în sufletele oamenilor de rînd a sentimentului măreției strămoșești. Pierzînd sprijinul bisericii, anatemizat și alungat, este salvat din închisoarea papală prin sacrificiul soției. Reintrat în grațiile înalților prelați, el e instalat, din nou, în fruntea Romei, dar va fi ucis de ambițiosul Montreal. Fără a reuși să contureze cu prea multă vigoare personalitatea lui Rienzi, **B.** a creat totuși un tip de posedat, a cărui viață nu are preț decît în măsura în care slujește unui scop. Rienzi e un idealist, care se bazează pe vise și iluzii. El se consideră un iluminat, venit să propovăduiască „omenia" într-o lume pe care o consideră „oarbă". Declarativ și juvenil, Rienzi rămîne însă un personaj interesant prin poezia care îl însuflețește, dar care nu poate susține o compoziție șubredă ; legătura dintre episoade e slabă, iar finalul e cu totul nepregătit și nejustificat. Superioară este drama *Lăpușneanu-Vodă,* apărută tot în „Convorbiri literare" (1878—1879). Liniile generale ale subiectului sînt luate din cronici și documente istorice și o singură scenă, uciderea lui Moțoc, e împrumutată din nuvela omonimă a lui C. Negruzzi. În amănunte, drama se depărtează cu totul de istorie : doamna Ruxandra e îndrăgostită de Stroici, care și el o iubește ; Alexandru Lăpușneanu e urmărit tot timpul de ura Anei Peucer — pe al cărei soț îl ucisese — și a lui Șraiber. Piesa e o înfruntare deschisă de patimi, după model shakespearian, făcută pe un fundal de intrigi, pentru care autorul are o slăbiciune deosebită. În piesele sale, intrigantul este un personaj decisiv, care conduce, practic, acțiunea. Interesant este Alexandru Lăpușneanu, din care scriitorul face o figură de obsedat. Personajul este un răzvrătit împotriva lui însuși și împotriva lumii. Neaflînd un răspuns la întrebările pe care și le pune, el este cuprins de o exasperare tulbure, domolită numai prin cruzime. Excepție făcînd țesătura prea stufoasă de intrigi, piesa are o compoziție solidă, cu motivări ieșite din caracterele eroilor, cu personaje secundare foarte bine conturate. Ca și *Rienzi, Lăpușneanu-Vodă* este scrisă în versuri albe, ceea ce îi oferă lui **B.** posibilitatea de a compune fraze ample, bogate și echilibrate, covîrșite, uneori, de afluxul metaforelor. **B.** a alcătuit și un ciclu intitulat *Urmașii lui Alexandru cel Bun în drame istorice,* din care nu a scris decît episodul *Ilie-Vodă,* în cinci acte. Dar calitățile din piesele amintite mai sus devin aici, prin exagerare, defecte. Singurul merit al piesei este că precede, prin temă, drama *Despot-Vodă* a lui V. Alecsandri, *Vlaicu-Vodă* a lui Al. Davila și *Ringala* a lui V. Eftimiu.

— *Suferințe (Din ziarul unui june),* CL, I, 1867, 9, 10, 13 ; *Rienzi,* Iași, Junimea, 1868 ; *O sară de junie,* CL, II, 1868, 1 ; *Pintea și fiica sa Laura,* CL, III, 1869, 9 ; *„Clopotul" de Schiller : trad. de d. L. Stern,* CL, III, 1869, 15 : *Mici escursiuni,* CL, IV, 1870, 2—6, 19 ; *Vidra și Simon,* CL, V, 1871, 3 ; *Grupa de la mormîntul ducesei Cristina de Canova (aflătoare în biserica Augustinilor din Viena),* CL, V, 1871, 19 ; *Lăpușneanu-Vodă,* Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1884 ; *Din scrierile lui...,* Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1884 ; *Idei despre sculptură față cu pictura,* A, XI, 1900, 5—6 ; *Scrieri,* îngr. Aurel Petrescu și Paul Lăzărescu, pref. Aurel Petrescu, București, E.L., 1963 ; *Puterea și inima sau Roman și Viorica,* DLJ, *13—50.*

— 1. S. Bodnărescu, *[Corespondență cu I. Negruzzi, T. Maiorescu, I. Slavici, N. Gane],* SDL, I, *147—160,* III, *231—232, 268,* V, *35* ; 2. A. D. Xenopol, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1869, 1870],* SDL, I, *21, 45, 55, 56, 87* ; 3. Eminescu, *Scrieri,* I, *59* ; 4. *Corespondență, note de călătorie, acte oficiale,* DLJ, *177—191, 231—239* ; 5. Maiorescu, *Critice,* I, *175—177,* III, *276—277* ; 6. P. Grădisteanu, *„Convorbiri literare" și „Revista contimporană",* RCO, I, 1873, 4 ; 7. D. Aug. Laurian, *Tablete bibliografice,* RCO, I, 1873, 5 ; 8. A. D. Xenopol, *Despre epigramă,* CL, VII, 1873, 8 : 9. Negruzzi, *Junimea, 177, 203—205, 237* ; 10. *Albumul societății „Junimea",* SDL, IV, *314* : 11. Chendi, *Pagini, 41—44* ; 12. L. Marian, *Bucovinenii de la „Junimea" din Iași (Samson Bodnărescu),* JML, IV, 1909, 1 : 13. Panu, *Junimea,* I, *23—25, 181,* II, *47* ; 14. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei",* CL, LVI, 1924, aprilie ; 15. *Clipe de amintire închinate lui Samson Bodnărescu,* Iași, Tip. Goldner, 1927 ; 16. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *118—120, 248—250* : 17. Maria Simionescu, *Samson Bodnărescu. Schiță biografică,* ALA, XV, 1938, 912 ; 18. Săteanu, *Figuri, 213—224* ; 19. Rașcu, *Alte opere, 116* ; 20. Călinescu, *Ist. lit., 370—371* ; 21. Ciocu-lescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 192—194* ; 22. Ciorănescu, *Teatr. rom., 99, 100—102* ; 23. G. Călinescu, *Un castan replantat,* CNT, 1958, 8 ; 24. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL.

X, 1961, 3 ; 25. A. Pop, *Contribuții, 337, 339* ; 26. I. D. Marin, *Samson Bodnărescu, prieten și emul al lui Mihai Eminescu*, LL, IX, 1965 ; 27. A. Petrescu, *„Grigori Vodă III", o dramă istorică inedită a lui Samson Bodnărescu*, LL, XVIII, 1968 ; 28. Eugenia Oprescu, *Manuscrisele lui Samson Bodnărescu*, SIL, *193—216* ; 29. Mănucă, *Scriit. jun., 34—69* ; 30. Mîndra, *Clasicism, 132—152* ; 31. *Ist. lit.*, III, *63—68*.

D.M.

BOERESCU, Costache (1836, București — 23.X. 1908, București), romancier. Frate mai mic al lui V. Boerescu, **B.** învață mai întîi la colegiul „Sf. Sava", în București. În 1856, pleacă la Paris, unde studiază dreptul. Aici publică *Les Principautés devant le second Congrès de Paris* (1858) și *De l'amélioration de l'état des paysans roumains* (1861), pledoarii pentru unire și democratism, influențate de gîndirea politică pașoptistă. După ce își ia doctoratul, se întoarce în țară și e numit profesor de drept civil la Facultatea de drept din București. Reeditează și completează o colecție de legi alcătuită de fratele său. Se manifestă și ca om politic, fiind deputat în Adunarea legislativă în 1864 și ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în 1889, apoi, președinte al Senatului. În 1903 publică o culegere de *Discursuri politice*, care îl relevă ca pe un bun orator, cu o frază armonioasă, elegantă.

În tinerețe, **B.** scrisese romanul *Aldo și Aminta sau Bandiții* (1855), încercare artificioasă, aglomerînd diferite influențe livrești. Acțiunea este plasată într-o tabără de haiduci în vremea de după mișcarea lui Tudor Vladimirescu. Căpitanul Brav, împreună cu secretarul lui, Aldo, și cu Aminta, iubita acestuia din urmă, în fruntea unei cete de „bandiți", se refugiaseră în munți pentru a duce o viață liberă și pentru a lupta împotriva tiraniei. Ideile patriotice, umanitarismul, protestul social sînt compromise însă prin lipsa de verosimilitate și coerență a narațiunii. Eroii sînt nefirești, haiduci de operetă, cultivați, generoși, plini de har oratoric. Stilistic, romanul cade în ridicol prin discursivitate, retorism, printr-un limbaj de-a dreptul ilar. Cu atît mai surprinzătoare sînt ideile judicioase ale lui **B.** despre limba literară, exprimate în două scrisori către G. Barițiu, publicate în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" chiar în anul apariției romanului. **B.** critică limbajul latinizant al cărturarilor ardeleni, cerînd ca limba să fie unitară, cît mai apropiată de cea vorbită de popor. El n-a mai publicat însă nici o lucrare literară după 1855, indiciu sigur că își privea, cel dintîi, cu neîncredere posibilitățile.

— *Aldo și Aminta sau Bandiții*, București, Tip. Mitropoliei, 1855 ; *[Scrisoare către G. Barițiu]*, FMIL, XVIII, 1855, 6, reed. în GRP, I, *386—390* ; *[Scrisoare către G. Barițiu]*, FMIL, XVIII, 1855, 20.

— 1. *Constantin Boerescu*, TR, I, 1893, 150 ; 2. D. Rosetti, *Dicț. cont., 31* ; 3. Cornel, *Figuri, 317—318* ; 4. Predescu, *Encicl., 108* ; 5. Popovici, *Romant. rom., 321—322* ; 6. Al. Piru, *O sută de ani de roman*, VR, X, 1957, 6 ; 7. Vîrgolici, *Începuturile, 63—65* ; 8. *Ist. lit.*, II, *603—604*.

G.D.

BOERESCU, Scarlat Constantin (prima jumătate a sec. XIX), traducător. Între traducătorii ocazionali care au sprijinit, cu forțe modeste, inițiativa lui I. Heliade-Rădulescu de răspîndire a literaturilor străine, se numără și **B.** Era fratele mai mare al lui Vasile și Costache Boerescu și moare tînăr, nu mult după absolvirea școlii de la „Sf. Sava". Pentru „Curier de ambe sexe" el a tălmăcit din „Hebdomadaire de Vienne" o nuvelă romantică, *Lodovisa sau Amorul extraordinar*, și un fragment din *Harmonies de la nature* de Bernardin de Saint-Pierre, publicat în „România" sub titlul *Respectul chinezilor pentru morminte*. Este și autorul unei satire împotriva superficialității tinerilor „de lume", care-și irosesc viața fără să facă ceva serios și folositor.

— *Cele dintîi ceasuri de petreceri ale unui domnișor*, PM, I, 1839, 20. — **Tr.** : Bernardin de Saint-Pierre, *Respectul chinezilor pentru morminte*, RMNA, I, 1838, 279 ; [Autor neidentificat], *Lodovisa sau Amorul extraordinar*, CAS, II, 1838—1840, *183—185*.

— 1. M. Vasilescu-Buzoianu, *Traduceri din limba franceză în „Curierul de ambe sexe"*, București, Vremea, *17* ; 2. Apostol Stan, *Vasile Boerescu*, București, E.Ș., 1974, *5*.

S.C.

BOERESCU, Vasile (1.I.1830, București — 30.XI. 1883, Paris), ziarist și traducător. Face studiile secundare la colegiul „Sf. Sava" din București. În timpul revoluției de la 1848, elev încă, scrie în „Pruncul român" articolele *Către frații reacționari* și *Fraților cetățeni*. Arestat, reușește să scape. Se întoarce în București și își termină în 1850 liceul. Urmează, din 1852, cursuri de drept la Paris, luîndu-și licența în 1855 și doctoratul în 1857. Publică broșurile *Mémoire sur la question politique et économique de la Moldo-Valachie* și *La Roumanie après le traité de Paris du 30 mars 1856*, în care pleda pentru drepturile politice ale țării, pentru unirea Principatelor sub un principe străin. Întors în țară, este din 1857 profesor de drept comercial la colegiul „Sf. Sava", iar din 1859 titular al aceleiași catedre la Facultatea de drept din București, facultate la înființarea căreia contribuise. Mai tîrziu este rector al Universității, apoi decan. Este membru și ulterior director al Eforiei Școalelor. Ca jurisconsult, face cel dintîi comentariu asupra dreptului comercial român, alcătuiește o culegere de legi și regulamente promulgate după Unire. Ministru în mai multe guverne liberale și conservatoare (a fost din 1860 ministru de Justiție, ministru interimar la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, ministru de Externe), senator, vicepreședinte și președinte al Consiliului de Stat, **B.** a fost un om politic de seamă, care a participat la înfăptuirea mai multor reforme legate de consolidarea autonomiei statului român. Orator inspirat, de talent, ținuse în 1859, ca deputat în Adunarea electivă a Bucureștilor, un discurs însuflețit prin care propunea alegerea lui Al. I. Cuza și în Țara Românească, după ce acesta fusese ales domn în Moldova. Discursurile politice rostite din 1859 pînă în 1883 i-au fost adunate în două volume, apărute postum, în 1910.

Încă din 1857, **B.** scosese „Naționalul", publicație cu o ținută politică moderată, care acorda un loc important culturii, literaturii. Aici debutează și publică N. Filimon foiletoane muzicale, cronici dramatice, impresii de călătorie. Lui **B.** i se cunoaște și o

traducere, a unei „melodrame militare", *Soldatul orfan*, pe care o publicase în 1850.

— *Discursuri politice*, I—II, Bucureşti, Socec, 1910 ; *[Extrase din discursurile politice]*, GSPU, *194, 196—198, 207—209*. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Soldatul orfan*, Bucureşti, Tip. Carcalechi, 1850.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *10—13* ; 2. B. Mihăescu, *Vasile Boerescu*, RN, V, 1893, 10 ; 3. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 31* ; 4. *Encicl. rom.*, I, *517* ; 5. *Vasile Boerescu (1830—1883)*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908 ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *77, 250, 253—254* ; 7. Cornel, *Figuri, 320—322* ; 8. Iorga, *Oameni*, I, *398—400* ; 9. Iorga, *Ist. presei, 85, 120* ; 10. Emil Cernea, *Figuri de jurişti din trecut. Vasile Boerescu (1830—1883)*, AUB, ştiinţe juridice, t. XVI, 1967 ; 11. Const. C. Angelescu, *Emil Cernea, Figuri de jurişti din trecut. Vasile Boerescu (1830—1883)*, AIX, VI, 1969 ; 12. Apostol Stan, *Vasile Boerescu*, Bucureşti, E.Ş., 1974.

G.D.

BOIAN, Teodor (1834, Botoşani — 5.I.1884, Botoşani), autor dramatic. Înalt funcţionar în magistratură, **B.** a avut şi importante funcţii administrative, fiind prefect, apoi, între 1875—1884, primar al oraşului Botoşani. Cu veleităţi artistice, **B.** s-a ocupat cu pictura şi compoziţia muzicală, cîteva „cantonete" satirice (de pildă, *Idel Roşca în garda naţională*, 1865) şi un vals fiind cunoscute în acea vreme.

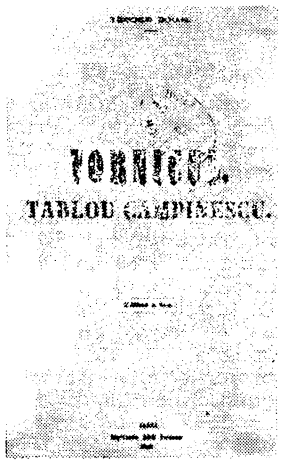

În 1864 i se reprezintă pe scena teatrului ieşean „tabloul cîmpinesc" *Vornicul*, o scenetă ale cărei personaje sînt un vornic, care critică starea de lucruri dintr-un sat şi chiar conducerea ţării, şi un bătrîn, cu rol de interlocutor şi *raisonneur*. Este mai mult opera unui om politic decît a unui scriitor.

— *Vornicul*, Iaşi, Tip. Bermann, 1864 ; ed. 2, 1865. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Aurora şi răsăritul soarelui*, ZB, I, 1850, 38.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *80—81* ; 2. *Encicl. rom.*, I, *522* ; 3. Predescu, *Encicl., 112*.

C.T.

BOIU, Zaharia (1.III.1834, Sighişoara — 6.XI.1903, Sibiu), poet. Născut într-o familie de preoţi din tată în fiu, **B.** s-a îndreptat şi el spre învăţămîntul teologic, înscriindu-se la gimnaziul evanghelic din Sighişoara. Timp de un an este învăţător în Săcele, dar îşi reia studiile, intrînd la Seminarul teologic din Sibiu, unde, după absolvire, funcţionează ca profesor. Susţinut de Andrei Şaguna, **B.** pleacă să-şi continue studiile în străinătate, la Leipzig. Întors în ţară, este numit, în 1861, profesor titular la secţia pedagogică a Institutului diecezan din Sibiu. Publică acum două lucrări didactice, *Abţdariu pentru şcoalele poporale române* şi *Manuducere pentru învăţători la întrebuinţarea Abţdariului*, iar în 1865—1867, *Carte de cetire pentru şcoalele poporale române*, care, alături de alte manuale alcătuite de el, constituie o contribuţie însemnată la pătrunderea curentului raţionalist în şcoală, ilustrînd în acelaşi timp şi preocuparea lui **B.** pentru o folosire îngrijită a limbii române. În 1864, este ales prim-paroh al oraşului Sibiu, apoi hirotonisit protopresbiter, numit asesor consistorial şi consilier arhiepiscopesc. Membru în comitetul Astrei, secretar şi prim-secretar al ei, **B.** este, între 1892 şi 1895, şi redactor al revistei „Transilvania". Aici publică articole referitoare la misiunea Astrei în îndrumarea educaţiei prin şcoală şi biserică, precum şi numeroase schiţe biografice, ocazionate de aniversări sau comemorări ale unor personalităţi. Panegiristul creionează reuşite portrete morale, caracterizînd sintetic activitatea cărturarului omagiat. Adunase din 1889, într-un volum de *Cuvîntări funebrale şi memoriale*, discursuri de factură asemănătoare, care relevă talentul oratorului bisericesc. Academia Română, al cărei membru corespondent devenise în 1887, îi premiază volumele de cuvîntări bisericeşti *Seminţe din agrul lui Christos* (1898—1899). Traduce din *Confesiunile Sf. Augustin*, precum şi *Nathan cel înţelept* de Lessing. Scurte fragmente din diferiţi autori străini a tălmăcit în cărţile lui de citire, care au circulat foarte mult.

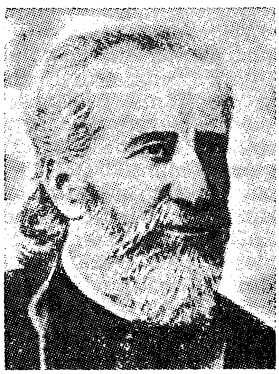

B. fusese ispitit de poezie încă din gimnaziu, cînd versifica în limbile română, germană şi latină. *Salutare la „Telegraful român"*, apărută în 1853, în publicaţia omagiată în titlu, deschide cariera unui poet ocazional, prezent în momentele de seamă ale vieţii româneşti. Colaborează şi în anii următori la „Telegraful român" din Sibiu (unde în 1860 îi apare şi un articol cu idei interesante, premaioresciene, despre limba poetică, prilejuit de discutarea almanahului „Muguri"), fiind şi redactor al publicaţiei între 1862 şi 1865. Semnează, uneori, cu pseudonimul Eugen Silvan, poezii în „Tribuna" şi „Transilvania". Volumul de „cercări poetice" *Sunete şi resunete* apare în 1862, iar un altul, *Frunze de laur*, este editat postum, în 1904, de fiul lui **B.**, Ioan Baptist Boiu. Poeziile sînt mai toate didactice, menite să ilustreze idei etico-naţionale. De aceea, cel mai des utilizate sînt fabula şi alegoria. Pios în faţa trecutului istoric şi a înaintaşilor, încrezător în viitorul naţiei, el exprimă cu energie chemări întru înlăturarea întunecimii şi a despotismului. În apologurile lui versificate, **B.** adoptă o atitudine convenţională, encomiastică. Fantezia îi era destul de sărăcăcioasă, stereotipă. În fond, el popularizează un gen de poezie inaugurat de D. Bolintineanu, V. Alecsandri, A. Mureşanu. Bun cunoscător al poeziei de peste munţi, apreciind şi recomandînd modelul popular, el scapă cu vremea de uscăciunea şi deformările limbajului latinizant şi mînuieşte un vers fluid, vioi, uşor de memorat. Pînă la apariţia în literatură a lui G. Coşbuc, poezia lui **B.** a fost mult preţuită în Transilvania, ca şi cea a lui I. Al. Lapedatu.

— *Sunete şi resunete*, Sibiu, Tip. Diecezană, 1862 ; *Cuvîntări funebrale şi memoriale*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1889 ; *Seminţe din agrul lui Christos*, I—III, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1898—1899 ; *Frunze de laur*, îngr. şi pref. Ioan Baptist Boiu, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1904 ; *[Poezii]*, PARO, *3—4, 297—298*, PAU, *119—124*, TPR, *40—44*. — **Tr.** : [Fraţii Grimm, Chr. Schmid, Esop, A. von. Chamisso, L. Uhland, Fr. Rückert, J. P. Hebel, Fr. A. Krummacher], în Z. Boiu, *Carte de cetire pentru şcoalele poporale române*, partea I, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1865 ; [Chr. Schmid, Jean Paul, Herder, Hans Sachs, J. H. Campe, J. P. Hebel, B. Franklin, Lessing], în Z. Boiu, *Carte de cetire pentru şcoalele poporale greco-orientale*, ed. 2, partea II, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1869.

— **1.** Pop, *Conspect*, II, *189—190* ; 2. *Encicl. rom.* I, *523* ; 3. C. Erbiceanu, *Zaharia Boiu, „Seminţe din agrul lui Christos"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ;

4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *338—339* ; 5. Paul I. Papadopol, *[Zaharia Boiu]*, CTC, III, 1922, 15, 16 ; 6. Gheorghe Comșa, *Istoria predicei la români*, București, Tip. Cărților bisericești, 1921, *232—235* ; 7. Breazu, *Studii*, I, *78—79* ; 8. Gh. Popovici, *Zaharie Boiu, autor de manuale didactice*, RPD, V, 1956, 5, 6 ; 9. Tuliu Racotă, *Insemnările autobiografice ale preotului sighișorean Zaharie Boiu*, MA, III, 1958, 5—6 ; 10. Al. I. Ciurea, *Clerici și personalități ale bisericii române din Transilvania și Banat, membri ai Academiei Române înainte de 1 decembrie 1918*, MO, XXI, 1969, 1—2 ; 11. Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Nițu, Grigore Ploeșteanu, *Profiluri mureșene*, Tîrgu Mureș, 1971, *193—204* ; 12. Straje, *Dicț. pseud.*, *80—81* ; 13. Tuliu Racotă, *Activitatea lui Z. Boiu pentru constituirea unui sistem de învățămînt modern în Transilvania*, RPD, XXIV, 1975, 7 ; 14. Tuliu Racotă, *Din istoria motivului „pomul de lîngă drum"*, LL, 1975, vol. II ; 15. Tuliu Racotă, *Poetul Zaharia Boiu*, RITL, XXV 1976, 4 ; 16. V. Cucu, *Zaharia Boiu*, T, VII, 1978, 4.

G. D.

BOJÎNCĂ, Damaschin T. (18.X.1802, Gîrliște, j. Caraș-Severin — 17.VIII.1869, Dumbrăveni, j. Suceava), istoric și publicist. Este unul dintre copiii Florincăi și ai preotului Matei Bojîncă (Popovici), descendenții unor familii de olteni care se stabiliseră în Banat. Învățătura o începe la Oravița sau la Vîrșeț, urmînd apoi la gimnaziul piarist din Timișoara. Înscris la seminarul teologic din Vîrșeț, întrerupe cursurile din cauza unor neînțelegeri cu superiorii. Urmează filozofia la Seghedin (1822—1823), continuînd cu studii de drept la Oradea (1824—1826) și la Pesta, unde își face practica juridică și își dă examenele de avocat (1826—1829). Pe lîngă studiile juridice și pregătirea teologică (care l-a determinat la un moment dat să dorească intrarea în viața monahală, decizie refuzată însă de episcopul sîrb Ștefan Stratimirovici, temător în fața unui candidat cu un orizont spiritual atît de larg), **B.** avea în aceeași perioadă preocupări publicistice legate de domeniul istoriei și al pedagogiei. A colaborat, în 1830, împreună cu Moise Nicoară, la „Calendar românesc" din Buda, scos de Ștefan P. Niagoe, iar în 1829—1830 a fost redactorul publicației lui Zaharia Carcalechi „Bibliotecă românească". A fost de asemenea corector la Tipografia Universității din Buda pentru lucrările românești. În acea vreme el a fost și profesor particular în casa lui Ștefan Vay, pretor în Carașova. Din cauza persecuțiilor național-politice și religioase, **B.** pleacă în Moldova. Răspunzînd unui apel făcut de Gh. Asachi, **B.** va funcționa la Iași de la 1 aprilie 1833 ca jurisconsult pe lîngă Logofeția Dreptății. În anul următor se căsătorește cu bucovineanca Goian Casandra. A condus, ca rector, Seminarul de la Socola în intervalele 1833—1839 și 1840—1841. În perioada 1841—1847, este profesor la Academia Mihăileană, predînd cursuri de drept. În 1860—1861, sub domnia lui Al. I. Cuza, a fost ministrul Dreptății. În Moldova, **B.** a primit și ranguri, fiind din 1835 paharnic, apoi ban (1841), iar la 1848 — agă. După 1861 se retrage pînă la sfîrșitul vieții la moșia sa din preajma Botoșanilor, fiind, după dorința lui, înmormîntat la Iași.

Activitatea din prima perioadă a vieții lui **B.**, dinainte de stabilirea lui în Moldova, se înscrie pe linia preocupărilor culturale, istorice și educative ale Școlii ardelene. Admirator al lui Petru Maior, căruia îi va edita, împreună cu Iordachi Mălinescu, la Buda, în 1834, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, la care va alătura traducerea în limba română a polemicii acestuia cu slavistul B. Kopitar, sub titlul *Disputațiile asupra Istoriei pentru începutul românilor în Dachia urmate între autorul ei Petru Maior... și între reținsentul K. împrotivnicul Istoriei*, **B.** este el însuși autorul unei lucrări polemice în sprijinul ideii romanității și continuității românilor. Scrierea, apărută în limba latină, *Animadversio in dissertationem Hallensem sub titulo : Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind* (1827) și apoi în românește — *Respundere desgurzătoare la cîrtirea cea în Halle în anul 1823 sub titula Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind* (1828), cuprinde o luare de poziție împotriva sîrbului maghiarizat Sava Tököli, care susținea originea slavă a poporului român, fără argumente și fără pregătire de specialitate, cu rea credință și afirmații defăimătoare referitoare la români. **B.** intervine cu argumente logice, dar și cu temeinice informații de ordin istoric, filologic, etnografic, susținute cu citate din istorici renumiți, pentru a combate părerile adversarului și a reformula teza despre originea pur romană a poporului nostru, despre continuitatea sa, aducînd și referiri la românii transdanubieni. Poate și datorită formației sale juridice, **B.** se dovedește un înzestrat polemist, surprinzînd contradicțiile logice ale adversarului, atent la implicațiile politice ale răstălmăcirilor acestuia, apelînd la efecte stilistice furnizate de interogația și exclamația retorică, folosind toate nuanțele ironiei, de la cea deliberat naivă la sarcasm. Interesul lui pentru istorie, împletit cu dorința de instruire și culturalizare a poporului, se răsfrînge în activitatea sa publicistică, desfășurată la „Bibliotecă românească". Îi apar aici cîteva lucrări dedicate unor figuri importante ale istoriei naționale : *Viața lui Dimitrie Cantemir, domnului Moldaviei și prințip în Împărăția rusească* (1829), *Istoria lui Radu Șerban, prințipului Țării Românești, din familia Basarabilor, carele au domnit de la anul 1602 pînă la 1610* (1829) și *Vestitele fapte și perirea lui Mihai Viteazul, principului Țării Românești* (1830), fiind, prin aceasta din urmă, primul istoriograf român care a evidențiat însemnătatea unirii înfăptuită de voievodul muntean. Considerînd cunoașterea istoriei un factor de educație națională, **B.** lărgește obiectul scrierilor sale spre cuprinderea istoriei antice și a celei universale. În 1829, tipărea, în aceeași publicație, o lucrare cu caracter cronologic, *Istoria lumii pe scurt de la zidirea ei pînă în anu acesta*, în care urmărea nu numai istoria statelor și a popoarelor, dar și viața lor culturală. Istoria romanilor constituie subiectul a două scrieri, prima, *Istoria romanilor* (1829—1830), o prelucrare, iar cea de-a doua, *Anticile romanilor acum întîia oară românește scrise* (1832—1833), o lucrare de compilație cu multe adaosuri personale, în care autorul face o expunere asupra societății și organizării Imperiului roman, fiind atent mai cu seamă la problemele de civilizație, insistînd asupra elementelor de mitologie, asupra credințelor, datinilor lumești și religioase. Lucrarea încearcă să dovedească înrudirea unor obiceiuri ale românilor cu cele ale romanilor. Autorul insistă asupra tradițiilor legate de nuntă și de înmormîntare, aducînd și numeroase însemnări despre dansul, muzica, portul și meseriile romanilor, dintre care multe s-au transmis poporului nostru. O lucrare cu caracter pedagogic este *Diregătoriul buneicreștere spre îndreptarea multor părinți și bun folosul tinerimei române* (1830). După **B.**, scopul educației este fericirea, adică „buna norocire" a omului. Această încredere în puterea rațiunii umane îl situează pe poziții iluministe. Cultura îl face mai bun și îl înfrumusețează pe om, îi ascute judecata, îndepărtează superstițiile și ignoranța, dă posibilitate omului să stăpînească natura. Considerînd, ca orice iluminist, că viciile și nedreptățile își au izvorul în ignoranță, **B.** militează pentru învățămîntul general. El formulează o serie de idei înaintate, potrivit cărora oamenii trebuie să fie educați indiferent de starea lor socială ; în educație trebuie să se țină

seamă de influența mediului, de ereditate, de particularitățile de vîrstă și cele temperamentale ale copiilor. **B.** se preocupă de asemenea de lipsa cărților tipărite, necesare în școlile publice. El însuși a încercat să suplinească această lacună prin alcătuirea unor cursuri și manuale de învățămînt : o „teologie morală" pentru Seminarul de la Socola, cursuri de drept pentru Academia Mihăileană, majoritatea rămase în manuscris. În lucrările sale, **B.** a fost preocupat și de procedee expresive. Stilul său este direct, sentențios, cu o anumită savoare arhaică. El întrebuințează și cîteva elemente afective (diminutivele hipocoristice), apoi comparații, exclamații și interogații retorice. În lexic apar, alături de termeni arhaici și regionalisme, o serie de neologisme folosite în formele adoptate ulterior în limba română.

— *Animadversio in dissertationem Hallensem sub titulo : Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind,* Pesta, Tip. Landerer, 1827 ; *Respundere desgurzătoare la cîrtirea cea în Halle în anul 1823 sub titula Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind — (adecă Arătare cum că românii nu sînt viță de romani) de K. consiliar de*** făcută,* Buda, Tip. Universității, 1828 ; *Istoria romanilor,* BRO, 1829, partea I, II, 1830, partea III, IV ; *Istoria lumii pe scurt de la zidirea ei pînă în anu acesta,* BRO, 1829, partea II, 1830, partea III, IV ; *Viața lui Dimitrie Cantemir, domnului Moldaviei și prințip în Impărăția rusească,* BRO, 1829, partea I ; *Istoria lui Radu Șerban, prințipului Țării Românești, din familia Basarabilor, carele au domnit de la anul 1602 pînă la 1610,* BRO, 1829, partea II ; *Vestitele fapte și perirea lui Mihai Viteazul, principului Țării Românești,* BRO, 1830, partea III, IV ; *Diregătoriul bunei-creștere spre îndreptarea multor părinți și bun folosul tinerimei române,* Buda, Tip. Universității, 1830 ; *Anticile romanilor acum întîia oară românește scrise,* I—II, Buda, Tip. Universității, 1832—1833. — Tr. : *O istoriuță care este tipărită în limba nemțească în Calendariul de la Cașovia din anul 1828,* BRO, 1829, partea II.

— 1. Urechia, *Ist. șc.,* II, *59, 113, 197—198, 219* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 62, 68* ; 3. Lupaș, *Contribuțiuni, 44—45, 47* ; 4. Gh. Ungureanu, *Jurisconsultul Damaschin T. Bojinca (1802—1869),* Iași, Tip. Presa bună, 1930 ; 5. Traian Topliceanu, *Damaschin Bojânca — 1802—1869,* Oravița, Tip. Astra, 1933 ; 6. Gh. Ungureanu, *Date nouă cu privire la viața și activitatea jurisconsulților Christian Flechtenmacher și Damaschin Bojinca,* A, XLI, 1934, 1—2 ; 7. Lupaș, *Cronicari,* I, *175—183* ; 8. Lația, *Cărturari, 11—14* ; 9. I. D. Suciu, *Șase scrisori inedite ale lui Damaschin T. Bojinca către Gh. Barițiu,* LUF, VI, 1940, 1—3 ; 10. Suciu, *Lit. băn., 272—281* ; 11. T. Topliceanu, *Damaschin Bojânca și cîrtitorii neamului românesc,* LUF, IX, 1943, 1—3 ; 12. Popovici, *Studii,* I, *246* ; 13. Breazu, *Studii,* I, *31—33* ; 14. Georges Ciulei, *Un jurisconsulte oublié : Damaschin Bojincă,* București, Monitorul oficial, 1945 ; 15. C. Nonea, *Despre un bănățean și una din cărțile lui Damaschin Bojinca,* MB, VIII, 1958, 7—9 ; 16. Gh. Ciulei, *Damaschin Bojincă, jurist progresist din secolul al XIX-lea,* O, X, 1959, 1 ; 17. V. Ardeleanu, *Date noi despre Damaschin Bojincă,* O, XIII, 1962, 2 ; 18. V. Ardeleanu, *Rectificări și completări la articolul „Noi date despre Damaschin Bojincă",* O, XIII, 1962, 7 ; 19. L. Ghergariu, *Limba scrierilor lui Damaschin T. Bojincă,* CLG, VIII, 1963, 1 ; 20. L. Ghergariu, *Preocupări etnografice și folcloristice ale lui Damaschin T. Bojinca,* Cluj, 1964 ; 21. Virgil Birou, *Portretele lui Damaschin Bojincă,* O, I, 1964, 2 ; 22. Ion Taloș, *Inceputurile interesului pentru folclorul românesc în Banat,* Cluj, 1964, *5—10* ; 23. Victor Tîrcovnicu, *Damaschin Bojincă, pedagog iluminist,* RPD, XIII, 1964, 2 ; 24. Toma G. Bulat, *Profesori bănățeni în serviciul școlilor clericale din Principatele Române, în secolul al XIX-lea,* MB, XVI, 1966, 10—12 ; 25. *Ist. lit.,* II, *119—122* ; 26. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *322* ; 27. Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la școlile teologice din Țara Românească și Moldova în sec. al XIX-lea,* MM, XLIV, 1968, 1—2 ; 28. Tîrcovnicu, *Contribuții, 98—108* ; 29. Ion B. Mureșianu, *Un cărturar bănățean din 1830 despre Mihai Viteazul,* MB, XXV, 1975, 4—6.

A. S.

BOLINTINEANU, Dimitrie (1819 sau 1825 ⟨71⟩, Bolintin-Vale, j. Ilfov — 20.VIII.1872, București), poet. Ienache Cosmad, tatăl lui **B.**, român macedonean, originar din Ohrida, părăsise locurile natale spre a se stabili în Valahia. Se pare că a ținut în antrepriză poște, a arendat pămînt, ajungînd el însuși mic proprietar și chiar subprefect în Bolintinul din Vale, lîngă București, unde s-a căsătorit cu o localnică. Cei trei copii ai familiei Cosmad, Caterina, Dimitrie și un frate mai mic (mort pretimpuriu în 1831), își petrec copilăria în satul natal, apoi **B.** este trimis la niște rude în București. În casa pitarului Costache Pădeanu, a început să învețe cu un dascăl de familie. În 1830 era elev la școala de la Colțea și, mai tîrziu (prin 1837), coleg cu I. Ghica, Gr. Alexandrescu, N. Bălcescu, Al. Zanne, la colegiul „Sf. Sava". Orfan de ambii părinți, morți în 1831, rămăsese în grija rudelor. Intră ca funcționar în administrație (în 1841 este copist la Secretariatul Statului) și, în 1843, bucurîndu-se de protecția domnitorului Gh. Bibescu, căruia poetul îi fusese călduros recomandat de I. Heliade-Rădulescu, primește rangul de pitar. **B.** începuse să scrie și debutase, în 1842, cu succes, în „Curier de ambe sexe", cu elegia *O fată tînără pe patul morții,* căreia Heliade îi face o prezentare entuziastă. În anii următori, tînărul poet publică în „Curierul românesc", „Curier de ambe sexe", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Propășirea". Frămîntările timpului nu-l lasă indiferent. Este membru al Asociației literare și al „Frăției". În 1846, **B.** se află la studii în capitala Franței, cu o bursă oferită de Asociația literară, devenind membru al Societății studenților români din Paris. La Collège de France, audiază cursurile lui J. Michelet, E. Quinet, A. Mickiewicz, Saint-Marc Girardin. Între timp, la București, Asociația literară publică o *Colecție din poeziile domnului D. Bolintineanul* (1847). În februarie 1848, trăiește febra evenimentelor revoluționare din capitala Franței. La 20 martie are loc în locuința din Paris a lui N. Bălcescu o întrunire a studenților români, la care **B.** este prezent și unde se hotărăște întoarcerea lor în țară și declanșarea revoluției în Principate. Se întoarce imediat la București. Avea, se pare, o misiune în Bucovina, dar autoritățile îl silesc să rămînă pe loc. Chiar dacă nu s-a aflat printre conducătorii revoluției, **B.** a fost un luptător devotat cauzei revoluționare. A condus publicația revoluției muntene „Popolul suveran", apărută la 19 iunie 1848, sub deviza „Libertate, egalitate, fraternitate". A publicat aici doar două poezii *(O noapte pe malul Dunării* și *Cîntec de libertate),* dar numeroase articole, apărute fără semnătură, îi aparțin. Poetul a fost ales în Comitetul central electoral care pregătea alegerile de deputați pentru Adunarea Constituantă. După intrarea trupelor turcești în București și înfrîngerea revoluției, **B.** ia drumul exilului, îndreptîndu-se spre Paris. El este printre semnatarii unei *Protestații a românilor din Valahia,* adresată de emigranții români din Paris guvernelor Franței, Angliei, Austriei și Prusiei, arătînd legitimitatea emancipării sociale și politice, țintă a revoluției din Muntenia. Colaborează la „România viitoare" cu poezia *La o pasăre trecătoare* și, în 1851, scoate, la Paris, „Albumul pelerinilor români". Aici, **B.** este considerat ca unul dintre conducătorii mișcării din Principate. Este invitat să participe la editarea ziarului „Les Nationalités", care însă nu a mai apărut. La sfîrșitul anului 1851, pleacă din Paris, sperînd că va putea obține întoarcerea în patrie. Ca proscris politic, i se interzice intrarea în țară și **B.** se îndreaptă spre Constantinopol, traversînd Bulgaria. Impresiile sînt consemnate în *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria* (1858). La Constantinopol, locuiește pe malul Bosforului, în casa lui I. Ghica. De aici întreprinde lungi călătorii în Palestina și Egipt, în ținuturile Macedoniei și la Muntele Athos. În țară, sub îngrijirea lui Gh. Sion, apare volumul *Cîntece și plîngeri* (1852), iar la Paris, prin grija lui I. Voinescu II, în 1854, broșura *Les Principautés Roumaines* și, în 1856, *L'Autriche, La Turquie et les Moldo-Valaques,* făcînd cunoscute străinilor organizarea socială și poli-

tică, istoria, literatura românilor, oamenii politici și idealurile lor de progres și emancipare. La București, Sion publică *Poezii vechi și noue ale d-lui Bolintineanu*, în 1855, la Iași apare romanul *Manoil*, tot în 1855, și, în 1856, *Călătorii în Palestina și Egipt*. În toamna anului 1856, **B.** se mută la I. Ghica, guvernator pe atunci al insulei Samos, cu reședința la Vathy, unde **B.** reîntîlnește și un vechi prieten, pe Al. Zanne. Din Samos, neobositul călător face excursii pe țărmul Asiei Mici. În 1857 i se permite să se întoarcă în țară. După ce vizitează Moldova, abia stabilit în București, participă, la începutul anului 1858, la campania pentru Unire. Scoate la 11 octombrie „Dîmbovița", una din cele mai însemnate publicații unioniste. **B.** a sprijinit în paginile „Dîmboviței" alegerea ca domnitor al Moldovei și Țării Românești a lui Al. I. Cuza, căruia i-a fost prieten și sfătuitor. Cuza l-a numit efor al spitalelor (în 1860), membru în Comisia europeană a Dunării, chiar ministru de Externe (în 1861, pentru două luni) și l-a trimis împreună cu C. Negri, la Constantinopol, la Conferința Puterilor în problema unirii depline a Principatelor. Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul lui M. Kogălniceanu, **B.** a susținut cu abnegație reformele lui Cuza. Ministerul său a înfăptuit secularizarea averilor mănăstirești. **B.** l-a ajutat pe pictorul Gh. Tattarescu, cu ocazia întemeierii Școlii de arte frumoase, a sprijinit înființarea Facultății de litere și filozofie din București și a alocat fonduri pentru un număr mai mare de școli primare și gimnazii. Demisionează la 19 iulie 1864 și este numit într-o funcție pur onorifică — membru în Consiliul de Stat. După detronarea lui Al. I. Cuza, **B.** se retrage cu totul din viața politică, continuînd însă să facă din scris un instrument al luptei politice. În 1866, scoate „Eumenidele", jurnal în versuri cuprinzînd satire îndreptate împotriva reprezentanților „monstruoasei coaliții", violente ca ton, dar lipsite de valoare literară. Tot în 1866, apare în Franța o ediție selectivă a poeziilor lui, cu titlul *Brises d'Orient*. Traduse în limba franceză de autor, textele au fost revizuite de U. de Marsillac și apoi de poetul francez Henri Chantel. Prefața îi aparține lui Ph. Chasles, profesor la Collège de France, și mai multe gazete franțuzești au comentat volumul, superficial, dar în termeni elogioși. Th. de Banville îl consideră pe **B.** un parnasian. În 1867, apar poemul *Conrad* și jurnalul călătoriei în Ierusalim și Egipt. **B.** scrie mult, pentru a se întreține și a-și plăti datoriile făcute în timpul exilului. În această perioadă poetul publică și vieți romanțate, drame istorice, epopeea *Traianida*, colaborează la „Trompeta Carpaților", unde semnează Cosmad. Într-o încercare cu pretenții de filozofie politică, în spiritul lui Lamennais, *Cartea poporului român* (1869), ca și în *Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la români* (1869), **B.** revine tardiv, depășit de timp și neluat în seamă de contemporani, asupra idealurilor generației sale. Memoriul istoric *Viața lui Cuza Vodă* (1869) interesează ca document de epocă. Poetul o ducea realmente rău din punct de vedere material. A locuit o vreme la Al. Zanne, apoi a fost internat la ospiciul Pantelimon, unde a și murit.

B. a intuit de timpuriu, datorită ușurinței de a versifica și simțului muzical cu care era înzestrat, tiparele, atît cele formale cît și cele sufletești, convenabile poeziei sale. Primul volum, apărut în 1847, la cinci ani după debutul său poetic în „Curier de ambe sexe", ilustra deja aproape toate temele inspirației sale : elegia și cîntecul erotic și patriotic, balada fantastică și istorică. Mai puțin talentat decît contemporanii săi Gr. Alexandrescu și V. Alecsandri, poetul **B.** este mai caracteristic pentru epoca sa. Încă nedesprinsă total din matca poeziei mai vechi, anacreontică și preromantică, lirica lui oferă imaginea fidelă a începuturilor romantismului românesc și a formelor lui specifice din anii revoluției, cînd literatura era înțeleasă ca un instrument al luptei politice. În concepția lui **B.**, literatura era net subordonată comandamentelor sociale și politice ale epocii. Scriitorul debutează cu o poezie elegiacă și meditativă, *O fată tînără pe patul morții*, în care sînt evident solicitate modelele romantice ale timpului (Lamartine, A. Chénier, Millevoye). Succesul ei în epocă s-a datorat în primul rînd cursivității, chiar fluidității versului, surprinzătoare în raport cu formele greoaie ale poeziei lui C. Conachi, B. P. Mumuleanu, Iancu Văcărescu. Artificialitatea tonului meditativ, convenționalismul situației și sentimentului nu se datoresc numai unor ezitări ale debutantului, ci mai ales dezacordului structural dintre temperamentul poetului și spiritul auster al meditației. De aceea, ori de cîte ori a încercat formula lirică a meditației, **B.** a rămas prizonierul modelelor. Dacă, precum V. Cîrlova, Heliade, Alexandrescu și alți poeți ai generației sale, poetul nu a fost străin de influența lui Lamartine (vizibilă mai ales în ciclul *Reveriilor*, din primul său volum), „lamartinismul" său înduioșat, superficial și retoric, se menține într-o tonalitate minoră și sentimentală. Formula elegiacă a debutului va fi reluată în poezia patriotică, dar încercarea de a evoca tristețea țării în robie *(La patrie, Plîngerile poetului român)* sau dorul de meleagurile natale *(Proscrisul)* eșuează într-un lirism naiv, lacrimogen și convențional. Genul care i-a asigurat popularitate — în epocă și mai tîrziu — și pe care el l-a impus în literatura română este legenda istorică. Orientîndu-se în

poezie spre izvorul istoriei naţionale, **B.** răspundea programului „Daciei literare". Construite pe antiteza romantică trecut-prezent, legendele urmăreau să trezească sentimentele patriotice ale contemporanilor. Totuşi, **B.** nu găseşte întotdeauna tonul potrivit. Inapt să sugereze sufletul tainic al trecutului, el transmite doar, prin intermediul unor personaje din istoria naţională, ideile şi aspiraţiile generaţiei sale, de unde şi marea răspîndire, în epocă, a legendelor, uşor de memorat, datorită versului cursiv, compoziţiei simplificate pînă la o schemă mecanică, reluării motivelor. Un peisaj, de obicei nocturn şi lunar, schiţat în linii generale, discursul unui personaj istoric, oferind — sentenţios — prezentului pilda morală a trecutului şi dezvoltînd, fără nuanţare, ideile generaţiei paşoptiste iar, în final, deznodămîntul luptei, epuizat în cîteva versuri, intră în schema obişnuită a legendelor istorice ale lui **B.** Elogiul gestului eroic şi accentul patriotic nu pot salva astfel de compoziţii de impresia de artificialitate, datorită limbajului inadecvat, lipsei de culoare istorică şi reminiscenţelor din poezia cavalerească occidentală. Superficialitatea rezolvării unui conflict istoric printr-un discurs, lipsa unei preocupări, oricît de elementare, pentru individualizare, schematismul imprimă eroilor — contrar intenţiilor poetului — un aer de fantoşe, subordonate unei retorici grandiloc-vente. Rareori trecutul vorbeşte prezentului cu puterea pildei vii (ca în *Muma lui Ştefan cel Mare)* sau prin etica aspră şi dreaptă a timpilor de trecută vitejie *(Daniil Sihastrul).* Faţă de restul producţiei poetice a lui **B.,** legendele tind către o expresie relativ condensată, spre o frază mai puţin barocă, uneori spre accente aforistice. Cîte o scenă capătă viaţă graţie simplităţii şi vigorii epitetului *(Mircea cel Bătrîn şi solii).* În *Codrul Cosminului* se remarcă scena luptei, căci scriitorul transformă încleştarea celor două armate într-o înfruntare a stihiilor naturii, cu talentul său deosebit de a sugera zgomotul şi mişcarea, în învolburarea versului cu rezonanţe onomatopeice.

Pe un teren mai propriu se găseşte **B.** în balada fantastică. Senzaţiile intense ivite din spaimă şi oroare, exploatate mai ales de balada romantică germană, la care un „simţualist" ca **B.** nu putea rămîne nereceptiv, constituie ţinta unei întregi desfăşurări de figuraţie barocă a morţii. Cu *Herol,* pe tema iubirii pentru o moartă, şi *Dochia,* balada strigoiului care revine în lumea celor vii să amintească iubitului necredincios un vechi jurămînt, **B.** se situează în sfera de influenţă a lui Bürger, pe care îl cunoştea de vreme ce urma să-l traducă în întregime în „Biblioteca universală" a lui Heliade, în timp ce *Lăutarul* aminteşte îndeaproape *Blestemul bardului de* Uhland. **B.** dezvoltă cu precădere imaginile demonice şi macabre ale temei. Peisaje nocturne şi sepulcrale sînt populate de schelete, fantome ale morţilor, ce rătăcesc mînate de neliniştі, balauri, duhuri în cavalcade fantastice. Reuşitele lui **B.** în acest domeniu ţin de atmosfera lunatică în care se fac simţite surde prevestiri ale dezlănţuirii forţelor malefice *(O noapte la morminte)* şi de viziunea cavalcadelor. Capodopera genului rămîne *Mihnea şi baba,* în care mai ales schema ritmică şi sonorităţile dominante sugerează atmosfera fantastică, sumbru halucinantă. **B.** este poetul caracteristic al epocii sale nu numai prin infiltraţiile romantice din poezia patriotică şi legenda istorică (expresii ale romantismului activ, militant şi patriotic al generaţiei paşoptiste) sau în dezvoltările pe teme fantastice şi macabre, dar şi prin reminiscenţele sesizabile din preromantism şi din ceea ce a constituit modelul şi izvorul liricii noastre de pînă la 1840 — poezia anacreontică şi idila antică, la **B.** într-un amestec foarte convenţional cu elemente ale stilului rococo şi ale cîntecului lăutăresc. Ciclurile care ilustrează o astfel de inspiraţie sînt *Macedonele* şi *Florile Bosforului,* scrise în urma călătoriilor poetului în Orient şi Macedonia. Interesul pentru ţinuturile exotice poate avea ca punct de plecare lecturi romantice (în special *Orientalele* lui V. Hugo) şi parnasiene. La **B.,** acest interes a fost trezit mai degrabă de contactul direct cu lumea Orientului. Cu *Florile Bosforului,* peisajul marin şi exotic intră în literatura noastră. Sînt scurte povestiri de dragoste şi de moarte, tragedii ale haremului în decor osmanliu, descrieri ale frumuseţii peisajelor şi fetelor Orientului. **B.** încearcă să obţină efecte de pitoresc prin limbaj, incluzînd în text cuvinte turceşti. Costumele femeilor sînt descrise cu lux de amănunte, numele sînt şi ele orientale, seducînd sonor (Esmé, Leili, Naidé, Dilrubam). Faţă de dulcegăria şi convenţionalul eroticii, copleşită de fade tirade retorice şi lacrimogene, există în *Florile Bosforului* o autentică voluptate a peisajului, decorul oriental bogat colorat, marea sub lumina mereu schimbătoare. **B.** se arată foarte sensibil la jocul luminii, imaginea dobîndeşte uneori, în mod fericit, o transparenţă luminoasă, somptuozitate coloristică, versul are o legănare domoală, somnolentă ; jocul de culori şi limpezimi acvatice anticipă rondelurile lui Al. Macedonski. Reuşite sînt, adesea, portretele femeilor. Sugestia generală e de beatitudine extatică, de indolenţă şi calm specific oriental. În *Macedone,* efectul de evocare etnografică se pierde într-un pastoralism convenţional, cu modele antice şi folclorice, în aceeaşi atmosferă amoroasă, cu frivolităţi galante, în genul micii poezii franceze a secolului al XVIII-lea. Păstorii lui **B.** trăiesc într-un fad univers al voluptăţilor, ţin lungi cuvîntări, cu îndemnuri hedoniste *(Amantul Ciliii, Lupta în pădure),* limbajul lor e preţios şi se sufocă în diminutive. Piesa de rezistenţă a ciclului este *San-Marina,* poezia transhumanţei păstorilor macedoneni, care evocă, cu o sobrietate rar întîlnită la **B.,** gesturi ritualice, într-o mişcare lină, desfăşurată în ritmurile eternităţii, cu sugestia spaţiului nemărginit şi a timpului derulat în cicluri prestabilite. Evocînd ruinele *Edessei,* vechea capitală a regatului macedonean, după ce cugetă la declinul trufaşelor popoare, **B.** încheie cu imaginea morţii, stăpînă impasibilă peste destinele omenirii. Imaginea revine în *Conrad,* poem în care meditaţia volneyană asupra destinului civilizaţiilor în timp se desfăşoară, prin contrast, în peisajul exultant, strălucitor, mediteranean. Conrad, proscris politic (modelul său este Bălcescu), rătăceşte ca şi Childe Harold, eroul lui Byron, prin lume, oprindu-se în locurile istorice şi meditînd asupra soartei lumii şi a civilizaţiilor, asupra ciclurilor istoriei şi a ideilor de libertate şi de glorie sau îmbătîndu-se de „armoniile" naturii eterne. În evocările pline de prospeţime ale peisajului marin, mediteranean, **B.** dă unele dintre cele mai frumoase versuri ale sale. Accentele care anunţă pe Eminescu sînt prezente în meditaţia asupra eternei perindări a formelor care lasă neschimbată esenţa răului în lume sau în demascarea minciunii religiei, dar mai numeroase sînt corespondenţele cu poezia de mai tîrziu, prin anticipări ale „orizonturilor" clasice din poezia lui D. Zamfirescu sau ale lumii *Visărilor păgîne* şi *Eternităţilor de-o clipă* din lirica lui I. Pillat. Poemele *Sorin sau Tăierea boierilor la Tîrgovişte* şi *Andrei sau Luarea Nicopolei* sînt de menţionat doar ca exerciţii pregătind epopeea. Intriga romantică şi eroică este încărcată în ambele poeme de un covîrşitor balast sentimental. Surprinde în *Sorin* monologul învă-

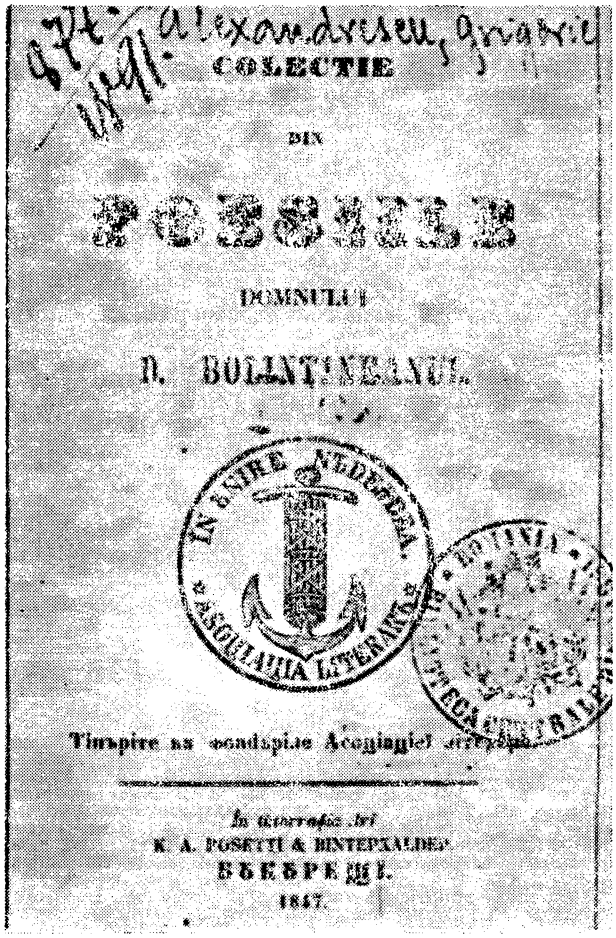

ţatului Herman, imitat după celebrul monolog al lui Faust. Epopeea *Traianida,* scrisă cu scopul stimulării mîndriei naţionale, este, ca şi legendele istorice, departe de eroismul aspru al timpului evocat. Încercînd să creeze o mitologie autohtonă, **B.** recurge la modelul mitologiei greceşti şi la folclor, amestecînd oameni şi zei într-o naraţiune încîlcită, complicată cu intrigi amoroase şi plină de inadvertenţe. Împrumuturile din epopeea clasică sînt evidente. Lipsa oricărei preocupări pentru atmosfera timpului şi a locului descris, schematismul personajelor, limba greoaie, deloc lucrată, fac din *Traianida* o lectură dificilă. În dramele istorice (*Mihai Viteazul condamnat la moarte, Alexandru Lăpuşneanu* ş.a.), mai mult decît oriunde, incapacitatea de a intui epoca şi personajele, ca şi imitaţia neinspirată după Shakespeare, înăbuşă cu totul bunele intenţii ale autorului.

Manoil şi *Elena,* romanele lui **B.**, sînt printre primele apariţii ale genului la noi. *Manoil* a apărut în „România literară" din 1855. Romanul a fost scris încă din 1851—1852, căci un fragment se tipărea, sub semnătura D. Valentin, în numărul din februarie 1852 al revistei „România literară", număr unic, suprimat de cenzură. Roman epistolar, sentimental şi melodramatic, *Manoil* schiţează, după schema şi clişeele obişnuite ale genului, tipul eroului romantic, pasionat şi sensibil, apoi cinic, disperat şi nepăsător, tiranic, împins prin necredinţa unei femei în prăpastia viciului şi salvat prin iubirea pură a unei fete. Unul din modelele lui **B.** a fost Werther al lui Goethe. Aerul artificial, rezultînd din nemotivarea psihologică a personajului, schematismul său se transmit şi acţiunii, însăilare de episoade menite să ilustreze trăsăturile eroului sau moravuri ale vremii. Ţinta scriitorului era, dealtfel, romanul de moravuri în mediu românesc. Episodul călugăririi silite a surorilor boierului Alexandru C., istoria Tudorei, fiică de ţăran, nevoită să se vîndă arendaşului pentru ca tatăl ei să poată plăti datoriile, scenele din viaţa de desfrîu a protipendadei, deşi exterioare şi demonstrative, scapă exceselor de imaginaţie şi romanesc, constituind partea cea mai rezistentă a romanului. În *Elena,* meritorie rămîne încercarea, oricît de sumară este ea, de analiză a sufletului feminin şi a sentimentului geloziei. Observaţia se ridică uneori la adevăruri psihologice de fineţe. Romancierul surprinde tortura la care se supune bărbatul, chinuind-o cu gelozia sa pe femeia iubită, sau ura pe care Elena o simte faţă de Alexandru în momentul în care îşi dă seama că el o preocupă. **B.** nu fructifică însă cu suficientă profunzime asemenea intuiţii. Îl interesează mai mult înfruntarea dintre mentalitatea boierimii retrograde şi oamenii noi, purtătorii unor generoase principii burghezo-democratice. Romanţiozitatea situaţiilor, retorismul şi patetismul stilului copleşesc analiza. Se simte încă influenţa romanului senzaţional, dar şi lectura lui Balzac. În portretul fragilei Elena, suferind discret într-o căsătorie nepotrivită, apar trăsături care vor reveni la eroinele lui Duiliu Zamfirescu, anunţat şi prin scenele de conversaţie galantă, de salon. În *Doritorii nebuni,* ultimul roman al lui **B.**, alternează două planuri epice : de o parte, moartea eroică a lui Preda Protopopescu, adept al ideilor şi planului naţional al lui Tudor Vladimirescu, întîmplată în 1821, după ce Tudor fusese trădat şi ucis, de cealaltă, istoria romantică a unei societăţi secrete din 1837, care pregăteşte revoluţia. Tehnica foiletonistică, încărcătura de senzaţional, mister, erotică lacrimogenă, situează net *Doritorii nebuni* în urma celorlalte romane ale lui **B.** Vieţile romanţate (*Viaţa lui Vlad Ţepeş şi Mircea Vodă cel Bătrîn, Viaţa lui Mihai Viteazul* ş.a.) sînt un amestec de istorie (de fapt compilaţie făcută la întîmplare după izvoarele străine şi autohtone), de fantezie, mergînd pînă la senzaţionalul foiletonistic, şi de consideraţii politico-ideologice. Le lipsesc însă spiritul şi culoarea de epocă.

În jurnalele de călătorie, **B.** se arată un mai bun povestitor şi creator de tipuri decît în romane. Dar ţinta principală a acestor memoriale este de a informa cît mai complet asupra locurilor vizitate. Pentru aceasta, autorul face uz de lucrări istorice (Herodot, Diodor din Sicilia) şi de călătorie (Volney, Chateaubriand, Champollion-Figeac, Ch. Texier), apelează la legendele biblice şi antice, datini şi tradiţii. El dă frecvent informaţii — a căror exactitate e deseori contestabilă — asupra populaţiei, vechimii ei, portului, moravurilor, istoriei, geografiei, monumentelor de artă din locurile prin care trece. Povestirile romantice intercalate în textul erudit sînt scrise cu nerv. Descrierile sînt, totuşi, puţine, culoarea, lumina lipsesc. Orientul nu este cel convenţional, din *Florile Bosforului.* Imaginea mizeriei, a destrămării şi morţii domină. Descrierea cartierului Pera din Constantinopol este cît se poate de realistă. **B.** este preocupat de perisabilitatea lucrurilor omeneşti. Un puternic suflu romantic străbate însemnările de călătorie.

— *Colecţie din poeziile domnului...,* Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1847 ; *Cîntece şi plîngeri,* îngr. Gh. Sion, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1852 ; *Les Principautés Roumaines,* Paris, De Soye et Bouchet, 1854 ; *Poezile vechi şi noue ale d-lui...,* îngr. Gh. Sion, pref. Radu Ionescu,

București, Tip. Bisericească, 1855 ; *Manoil. Roman național*, Iași, Tip Româno-franceză, 1855 ; *L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques*, Paris, Bailly, 1856 ; *Călătorii în Palestina și Egipt*, Iași, 1856 ; *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria*, București, Tip. Romanov, 1858 ; *Melodii române*, București, Tip. Rosetti, 1858 ; *Legende sau Basne naționale în versuri*, București, Ioanin și Romanov, 1858 ; *Călătorii în Moldova*, București, 1858 ; *Bătăliile românilor (Fapte istorice)*, partea I, București, Tip. Romanov, 1859 ; *Vizita domnitorului Principatelor Unite la Constantinopole*, București, Tip. Națională, 1860 ; *Chestiunea Unirii la Constantinopole*, București, 1861 ; *Nemesis*, București, Tip. Rassidescu, 1861 ; *Legende noi*, București, Tip. Poenescu, 1862 ; *Elena. Roman original de datine politic-filosofic*, București, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Călătorii la românii din Macedonia și Muntele Athos sau Santa Agora*, București, Tip. Națională, 1863 ; *Viața lui Ștefan Vodă cel Mare*, București, Tip. Rassidescu, 1863 ; *Viața lui Vlad Țepeș și Mircea Vodă cel Bătrîn*, București, Tip. Rassidescu, 1863 ; *Viața lui Mihai Viteazul jăcută pentru înțelegerea poporului de un anonim*, București, 1863 ; *Poezii. Atît cunoscute cît și inedite*, ed. 2, I—II, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1865 ; *Călătorii în Asia Mică*, București, Tip. Lucrătorii asociați, [1866] ; *Brises d'Orient*, pref. Philarète Chasles, Paris, Dentu, 1866 ; *Florile Bosforului*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1866 ; *Conrad*, București, 1867 ; *Mihai Viteazul condamnat la moarte*, București, Tip. Națională, 1867 ; *Ștefan Vodă cel berbant, dramă... urmată de poezii noi*, București, Tip. Națională, 1867 ; *Călătorii la Ierusalim în sărbătorile Paștelui și în Egipt*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1867 ; *Alexandru Lăpușneanu și După bătaia de la Călugăreni*, București, Tip. Națională, 1868 ; *Ștefan Gheorghe Vodă sau Voi jace doamnei tale ce ai făcut tu jupînesei mele*, București, Tip. Națională, 1868 ; *Viața lui Traian August, fondatorul neamului românesc*, București, Tip. Națională, 1869 ; *Viața lui Cuza Vodă*, ed. 3, București, Ioanid, 1869 ; *Cartea poporului român. Cugetări filozofice și politice în raport cu starea actuală a României*, București, Tip. Weiss, 1869 ; *Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la români*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1869 ; *Poezii din tinerețe nepublicate încă*, București, Tip. Națională, 1869 ; *Traianida*, București, Socec, 1870 ; *Viața și faptele lui Ștefan Vodă cel Mare*, ed. 2, București, Socec, 1870 ; *Viața și faptele lui Mihai Viteazul*, ed. 2, București, Socec, 1870 ; *Cleopatra, regina Egiptului*, București, Tip. Rosetti, 1870 ; *Cuza Vodă și oamenii săi*, ed. 4, București, Ioanid, 1870 ; *Menadele*, București, Tip. Lobel et Poper, 1870 ; *Plîngerile României*, București, Tip. Rosetti, 1870 ; *Poezii*, I—II, pref. G. Sion, București, 1870 ; *Poezii*, I—II, pref. G. Sion, București, Socec, 1877 ; *Poezii*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908 ; *Proză*, îngr. și pref. P. V. Haneș, București, Minerva, 1915 ; *Călătorii*, I, îngr. și pref. P. V. Haneș, București, Minerva, 1915 ; *Legende istorice*, îngr. și pref. Ion Pillat, București, Cartea românească, 1940 ; *Scrieri alese*, îngr. și pref. D. Popovici, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; *Opere*, pref. Al. Ștefănescu, București, E.D.P., 1951 ; *Opere alese*, îngr. și pref. D. Costa, București, E.S.P.L.A., 1955 ; *Opere alese*, I—II, îngr. Rodica Ocheșeanu și Gh. Poalelungi, introd. D. Păcurariu, București, E.L., 1961 ; *Poezii*, îngr. și pref. I. Roman, București, E.T., 1962 ; *Legende istorice și alte poezii*, pref. Ion Roman, București, E.L., 1965 ; *Călătorii*, I—II, îngr. și pref. I. Roman, București, E.L., 1968 ; *Manoil. Elena*, București, Eminescu, 1971. — **Tr.** : Herodot, *Istoria lui... Cartea I*, București, Tip. Romanov, 1859 ; V. Hugo, *Mizerabilii*, t. I—III, București, 1862—1864 (în colaborare cu Al. Zanne și M. Costiescu) ; [Teocrit, Bion], în *Poezii din tinerețe nepublicate încă*, București, Tip. Națională, 1869 ; [Anacreon, Sappho, Horațiu], în *Scrieri alese*, îngr. și pref. D. Popovici, Craiova, Scrisul românesc, 1942.

— 1. C. A. Rosetti, *„Melodii române" de Dimitrie Bolintineanu*, ROM, II, 1858, 44, 49 ; 2. M. Flügel, *„Manoil" de d-nu Bolintineanu în comparație cu „Werther" de Goethe*, BML, I, 1863, 90—94 ; 3. U. M[arsillac], *Les poètes roumains : Démètre Bolintineano*, VOR, IV, 1864, 47—50 ; 4. Gr. H. Grandea, *O vizită la Bolintineanu*, F, VII, 1871, 19 ; 5. G. Popescu, *Dimitriu Bolintineanu. Viața și operele sale*, București, Tip. Laboratorilor români, 1876 ; 6. A. Lupu Antonescul, *Bolintineanu*, L, IV, 1883, 11—12 ; 7. A. Demetriescu, *Dimitrie Bolintineanu*, RELI, VI, 1885, 9, 11, 12—14, 17—19 ; 8. A. Densușianu, *Cercetări, 288—356* ; 9. Aristarch [Al. Macedonski], *Bolintineanu*, LUI, I, 1894, 23 ; 10. Ionescu-Rion, *Arta revol., 177—184* ; 11. N. Predescu, *Poeții, 171—237* ; 12. M. Dragomirescu, *Romanele lui Bolintineanu*, LAR, VI, 1902, 7 ; 13. V. Vîrcol, *Dumitru Bolintineanu*, RID, III, 1905, 7, 10, 12 ; 14. V. Vîrcol, *Poeziile lui Bolintineanu din punctul de vedere al limbii*, RID, V, 1907, 4 ; 15. Iorga, *Pagini*, I, *98—119* ; 16. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *186—194*, III, *37—41, 191—195, 312—314* ; 17. Apostolescu, *Infl. romant., 203—237* ; 18. N. Cartojan, *D. Bolintineanu. Scrisori din exil*, NRL, I, 1909, *463—471, 514—519* ; 19. N. Cartojan, *Scrisori ale lui D. Bolintineanu după întoarcerea din exil*, NRL, III, 1911, 1—5, 19—21 ; 20. Ibrăileanu, *Ist. lit. Alecsandri, 719—739* ; 21. Ch. Drouhet, *Izvoarele de inspirație din poezia „O fată tînără pe patul morții"*, București, Tip. Profesională, 1913 ; 22. G. Pavelescu, *Dimitrie Bolintineanu și opera sa*, București, 1913 ; 23. Al. Macedonski, *Spre o îndreptare literară*, UVR, XXXII, 1916, 25 ; 24. Haneș, *Stud. lit., 135—162* ; 25. Th. Capidan, *Scrierile lui Dimitrie Bolintineanu despre Macedonia*, OIB, *79—90* ; 26. B. Lăzăreanu, *Portretul lui Bolintineanu*, ALA, IV, 1923, 125 ; 27. I. Foti, *Doi romantici. Dimitrie Bolintineanu și Nicu Gane*, PRL, II, 1927, 22 ; 28. N. Petrașcu, *Dimitrie Bolintineanu*, București, Tip. Bucovina, [1932] ; 29. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *99—109* ; 30. G. Călinescu, *Poezia lui D. Bolintineanu*, RFR, IV, 1937, 11—12, V, 1938, 1 ; 31. G. Călinescu, *D. Bolintineanu, autor de „vieți romanțate"*, JL, I, 1939, 9 ; 32. G. Baiculescu, *Contribuții la cunoașterea operei lui Dimitrie Bolintineanu, Al. Odobescu și V. Alecsandri. Horațiu în România*, CL, LXXII, 1939, 10—12 ; 33. Vianu, *Arta*, I, *117—121* ; 34. Călinescu, *Ist. lit., 215—229* ; 35. D. Popovici, *Dimitrie Bolintineanu*, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; 36. Pillat, *Tradiție, 160—171* ; 37. E. Turdeanu, *„Oscar of Alva" de Lord Byron. Izvoare apusene și reflexe românești*, SL, III, 1944 ; 38. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 99—111* ; 39. D. Costa, *Un precursor al satirei românești : D. Bolintineanu*, ST, IV, 1953, 10 ; 40. Liliana Fischer, *Elementul fantastic în opera lui Bolintineanu*, RITL, VI, 1957, 1—2 ; 41. T. Vîrgolici, *Al treilea roman al lui Dimitrie Bolintineanu*, O, VII, 1957, 8 ; 42. G. Călinescu, *Scriitori progresiști între anii 1848—1859. D. Bolintineanu*, ST, IX, 1958, 11—12, X, 1959, 3 ; 43. I. Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, București, E.T., 1962 ; 44. Vîrgolici, *Începuturile, 44—51, 85—95* ; 45. Aurel Martin, *Bolintineanu văzut de scriitorii francezi*, GL, XI, 1964, 40, 41 ; 46. C. Cruceru, *Despre stilul scrierilor lui D. Bolintineanu*, LL, X, 1965 ; 47. Călinescu, *Studii și comunicări, 13—69* ; 48. Brădățeanu, *Drama, 65—73* ; 49. Negoițescu, *Scriitori, 13—55* ; 50. Regman, *Confluențe, 95—148* ; 51. V. Crăciun, *Scriitori unioniști : D. Bolintineanu*, GL, XIII, 1966, 3 ; 52. P. Costinescu, *O mărturie despre D. Bolintineanu*, TMS, II, 1967, 8 ; 53. P. Costinescu, *Cum a apărut la Paris volumul „Brises d'Orient" de Dimitrie Bolintineanu*, RITL, XVI, 1967, 1 ; 54. *[Scrisori și documente]*, DML, I, *95—137* ; 55. *Ist. lit.*, II, *539—562* ; 56. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *462—466* ; 57. D. Păcurariu, *D. Bolintineanu*, București, E.T., 1969 ; 58. I. Bălu, *D. Bolintineanu, călător*, VR, XXII, 1969, 4 ; 59. Șerban Cioculescu, *D. Bolintineanu la 150 de ani de la nașterea lui*, RL, II, 1969, 14 ; 60. Al. Piru, *Un romantic parnasian, D. Bolintineanu*, RL, II, 1969, 14 ; 61. Piru, *Varia*, I, *86—88* ; 62. T. Vîrgolici, *Dimitrie Bolintineanu și poetul francez Henri Chantel*, CRC, IV, 1969, 36 ; 63. T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu într-o istorie a literaturii franceze*, RL, II, 1969, 23 ; 64. T. Vîrgolici, *Cînd s-a născut Bolintineanu*, RL, II, 1969, 39 ; 65. T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu la „Popolul suveran"*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; 66. T. Vîrgolici, *Comentarii franceze despre D. Bolintineanu*, RITL, XVIII, 1969, 4 ; 67. T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu și Philarète Chasles*, RITL, XIX, 1970, 1 ; 68. Tr. Diaconescu, *D. Bolintineanu și poezia antică*, ALIL, t. XXI, 1970 ; 69. Găldi, *Introd. ist. vers., 188—192* ; 70. T. Vîrgolici, *Dimitrie Bolintineanu și epoca sa*, București, Minerva, 1971 ; 71. Vîrgolici, *Comentarii, 183—197* ; 72. T. Vîrgolici, *Introducere în opera lui Dimitrie Bolintineanu*, București, Minerva, 1972 ; 73. Șt. Cazimir, *Bolintineanu și Eminescu*, RL, V, 1972, 32 ; 74. Al. Săndulescu, *D. Bolintineanu, călător*, CRC, VII, 1972, 34 ; 75. T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu, scriitor controversat*, CRC, VII, 1972, 34 ; 76. T. Vîrgolici, *Bolintineanu și evocarea istorică*, RMR, IX, 1972, 10 ; 77. T. Vîrgolici, *Creatorul baladei fantastice*, TR, XVI, 1972, 33 ; 78. B. Țincu, *D. Bolintineanu în conștiința Transilvaniei*, TR, XVI, 1972, 33 ; 79. M. Zamfir, *O reabilitare necesară*, VR, XXV, 1972, 8 ; 80. *D. Bolintineanu interpretat de...*, îngr. și pref. D. Păcurariu, București, Eminescu, 1974 ; 81. George Sorescu, *Motivul exilului în poezia lui Dimitrie Bolintineanu*, RMR, XII, 1975, 6 ; 82. Gabriela Dantis, *O încercare de epopee a poporului român : „Traianida" de D. Bolintineanu*, RL, VIII, 1975, 51 ; 83. *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, E.A., 1976, *78—81, passim* ; 84. Dim. Păcurariu, Claude Pichois, *O carte și șapte personaje*, București, Cartea românească, 1976.

S. C.

BOLLIAC, Cezar (25.III.1813, București — 25.II. 1881, București), poet și publicist. Tatăl, medicul Anton Bogliaco (Bolliacco sau Poleac), un aventurier de proveniență poate italiană, se însoțește, în răstimpul petrecut la București, cu Zinca Kalamogdartis. Curînd, însă, el se va întoarce la Florența, astfel că adevărata familie a lui **B.** a fost aceea a stolnicului Petrache Peretz, cu care Zinca s-a recăsătorit. Învață cu dascălul grec Neofit Duca și își continuă studiile la colegiul „Sf. Sava", unde are ca profesor pe I. Heliade-Rădulescu, marele său adversar de mai tîrziu. La 17 ani intră entuziast în armata națională ca iuncher, dar se retrage în scurtă vreme. Părea să aibă, precum părintele său, demonul nestatorniciei. Cum o mărturisește singur, a abandonat școala pen-

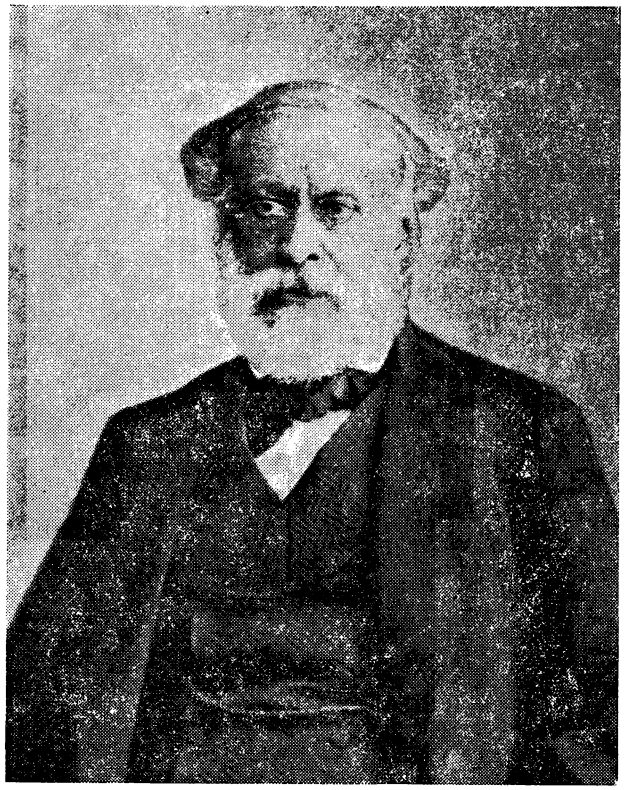

tru armată, armata pentru litere, iar literele — pentru publicistică. E recomandat Societății Filarmonice de către Heliade și I. Cîmpineanu. În 1836 scoate, cu C. G. Filipescu, publicația „Curiosul", suspendată după cîteva numere, în jurul căreia voia să creeze o societate literară. În 1838 e pomojnic la „masa rangurilor" din Secretariatul Statului. Este amestecat în conspirația revoluționară a lui D. Filipescu și de aici, deși nu se găsesc probe temeinice împotriva sa, i se trage un surghiun de cîteva luni la mănăstirea Poiana Mărului (1841). În 1842, domnitorul Gh. Bibescu îl numește procuror la un tribunal din București. Activează în comitetul societății secrete revoluționare „Frăția", iar în timpul revoluției de la 1848 e, împreună cu N. Bălcescu, secretar al Guvernului provizoriu, care îl numește vornic al Capitalei. Redactor la „Popolul suveran", militantul pașoptist, consecvent unei preocupări mai vechi, participă la lucrările Comisiei pentru eliberarea robilor țigani. Exilat, după înfrîngerea revoluției, izbutește să evadeze la Orșova și se refugiază la Brașov, unde editează „Espatriatul" (1849), prin care militează pentru apropierea dintre revoluționarii români și unguri. Revoluția maghiară fiind înfrîntă, el pleacă la Constantinopol, unde plănuiește, cu Gh. Magheru, Chr. Tell și alții, o nouă mișcare revoluționară. Hărțuit, cum va fi mereu de acum înainte, din pricina unei afaceri cu diamante — primite de la generalul Bem și restituite, se pare, lui Kossuth, în împrejurări care, însă, au părut dubioase —, **B.** fuge la Atena, și, de acolo, la Paris, unde rămîne pînă în 1857. Prin scrisori și memorii *(Choix de lettres et mémoires sur la question roumaine,* 1856, studiul *Topographie de la Roumanie,* 1856), prin articole și poezii, el susține cauza Principatelor, făcînd o intensă propagandă în vederea Unirii. În același scop, scriitorul — care colaborează și la ziarul „Republica rumână" (1853) — scoate foaia „Buciumul" (1857). Revenit în țară, în 1857, este numit director al „Monitorului Adunării ad-hoc". El se declară pentru alegerea concomitentă, ca domn, a lui Al. I. Cuza în cele două țări române. În anul 1860 e numit membru al Curții apelative din București. Reapare acum (decembrie 1862) „Buciumul", suspendat în 1864 de M. Kogălniceanu, dar reluat, în martie 1865, sub alt nume, „Trompeta Carpaților". Director al Arhivelor Statului (1864), **B.** e ales, în sfîrșit, deputat, după repetate tentative infructuoase, iar din anul 1869 va fi reales în continuare. În toată această vreme el își continuă, periodic, excursiile și cercetările arheologice, începute în anul 1845. E desemnat președinte al Comitetului arheologic din București, iar ceva mai tîrziu, inspector al muzeelor, membru al Societății geografice române, membru de onoare la Société de géographie comparée, la Société française de numismatique et d'archéologie. În 1877, acest om care nu a cunoscut niciodată odihna e țintuit de o paralizie, ca urmare a unei congestii cerebrale. Mai supraviețuiește încă patru ani.

În literatură, **B.** debutează cu un ambițios volum de meditații în proză (1835), izvodite sub semnul preromantismului și, îndeosebi, al celebrelor *Nopți* ale lui Young. Într-un cadru nocturn, învăluit de melancolie neguroasă, eroul, victimă a unui închipuit „mal du siècle", filozofează pe teme mari cum sînt iubirea, prietenia, dumnezeirea, labilitatea soartei. Evident, însă, totul, sau aproape totul, nu este expresia unei experiențe proprii, ci ține mai curînd de poză, imitată după modele străine (J. Hervey, Th. Gray, G.-M. Legouvé, J.-J. Rousseau, Ossian, Byron). Incapabil de interiorizare, **B.**, orator înnăscut, îmbătat de fraza sonoră și energică, furat de gesticulația teatrală, fastuoasă, va smulge arareori lirei sale acorduri de adevărată poezie.

Cu serioase propensiuni spre teoretizare, **B.** este mai curînd un ideolog. Speculațiile sale asupra poeziei se constituie într-un adevărat program, îndrăzneț pentru vremea aceea, primul program romantic în literatura și în estetica românească. Romantică, în ordine artistică, iar ca finalitate socială, socialist-utopică, concepția lui **B.** e, în mare parte, înrîurită de ideologia lui Saint-Simon. Militantul pașoptist îmbrățișează cu entuziasm, în prima perioadă a activității sale, ideile generoase, pe atunci în plină efervescență în Apus (Saint-Simon, Ch. Fourier, P.-J. Proudhon, Louis Blanc ș.a.). Crezul lui **B.**, altfel cam eclectic, este raționalist, iluminist, călăuzit de doctrina socialismului utopic. El visează întronarea rațiunii, desființarea privilegiilor, comunizarea bunurilor, republica și frăția universală. După 1849 va susține în continuare necesitatea emancipării sociale și economice a țărănimii. Dar, în același timp, el se înclină în fața proprietății, a religiei și a familiei, a căror desființare o ceruse înainte, ajunge să combată socialismul și comunismul și, totodată, adoptă atitudini naționaliste, cu accente xenofobe. În ce privește convingerile lui literare, scriitorul a fost mai consecvent. Datorită lui **B.**, mai cu seamă, alături de I. Heliade-Rădulescu, pătrund la noi ideile estetice ale romantismului. Mentorul fostului emul al lui Young este, acum, V. Hugo. Această întîlnire a decis, de fapt, evoluția literară a scriitorului român. Sedus de concepția romantică a mesianismului poeziei și poetului, **B.** este partizanul unei literaturi angajate, în numele unei nobile misiuni sociale. Risipite prin diferite articole *(Către scriitorii noștri, Răspuns la articolul „Poezie"),* studii sau poezii, ideile estetice profesate de **B.** se concentrează în special în studiul, de fac-

tură eseistică, *Poezia* (1846). Conceptul de poezie e discutat aici într-o perspectivă istorică (geneză și evoluție). Pe urmele lui G. Vico, el socotește poezia, pe care o confundă cu noțiunile de „sentiment" și „imaginație", drept cel dintîi act spiritual al umanității. Însușire imanentă a sufletului omenesc, actul poetic reprezintă creația și armonia însăși. Prima dintre arte și cea mai complexă, poezia a dat naștere societății primitive și, mai tîrziu, ideii de divinitate, ea fiind aptă să înfăptuiască pretutindeni idealul unei lumi socialiste. Din operele scrise de M-me de Staël, **B.** reține că literatura este supusă înrîuririi unor factori precum clima, rasa, evoluția socială. Punîndu-și problema raportului dintre idee și expresie, **B.** e pe poziții romantice atunci cînd, în spiritul lui V. Hugo, susține că arta nu trebuie să-și închidă frontierele în fața urîtului sau a sublimului. Cînd pledează pentru poezia de idei, **B.** se află pe poziții raționaliste. Nu tot astfel, însă, atunci cînd descoperă că poezia, care înseamnă și taină, mister, credință, poate să exprime ideea de infinit. **B.** contestă estetica normativă și teoria imitației, preceptele lui Aristotel sau ale lui Boileau. Fiind rodul inspirației, iar nu al regulilor, poezia, arta reprezintă opera geniului, a cărui natură este divină *(Răspuns la articolul „Poezie")*. Cu mult înainte de Radu Ionescu și T. Maiorescu, **B.** ajunge să dea o definiție a frumosului, în spirit hegelian (frumosul este „revelație a însăși ideei poetice subt forme externe și simțite"). Dar, ancorat în miezul unor evenimente decisive, el scrutează adeseori cu realism rosturile literaturii. Oglindă a vieții, poezia este un mijloc de cunoaștere, un factor de reformă și propășire, de civilizație, mai mult chiar, o armă de luptă. În special manifestele sale literare exaltă funcția militantă a literaturii, poetul intrînd astfel în dezacord cu T. Maiorescu.

Poezia lui **B.** nu este altceva decît o ilustrare a crezului social-politic și, într-o măsură, a celui estetic, al scriitorului. Pentru el poezia rămîne cu adevărat un instrument, e o altă formă de oratorie. Convențional în poezia erotică, în care freamătă un intens senzualism, **B.** s-a mai încercat uneori în epistola în versuri *(La maior Ion Voinescu II)*, în satiră, după modelul lui Boileau, în lirica reflexivă — din care se reține o meditație încărcată de tenebre *(The Spleen)*, o *Cugetare* pe tema volneyană a ruinelor și o alta, de un pesimism artificios *(Și ce-ar fi oare omul?)*. Prozaică și aridă, poezia lui **B.**, scrisă într-un limbaj abstractizant, cam confuz și neîndemînatic, este cîteodată de-a dreptul ilară, cu tot fondul ei grav. De aceea pot apărea surprinzătoare resursele lirice pe care **B.** le vădește în poezia naturii. Există aici o plasticitate a viziunii, o prospețime a inspirației și un fior de emoție adevărată. Așa sînt *Ermitul*, *O dimineață pe malul lacului*, în tonul elegiei lamartiniene, și, mai ales, *O dimineață pe Caraiman*, poate cel mai izbutit poem al lui **B.** Totodată, acum răzbate, pentru prima oară, interesul poetului pentru mitologia dacă. Dar **B.** a rămas în istoria literară ca un poet social prin excelență, un poet care a cîntat neîncetat „iobagul ș-a lui lanțuri de aramă", după caracterizarea eminesciană din *Epigonii*. El simte o pornire generoasă, de milă, față de rob și de clăcaș, față de toți deposedații vieții: *Carnavalul* (după *Pour les pauvres* de V. Hugo), *Alaiul unui cerșetor*, *Țiganul vîndut*. E o scurtă perioadă de insurgență revoluționară, exprimată direct sau sugerată *(Clăcașul, Ciocoii din revoluție)*. Dar scriitorul se simte mai tentat de predica evanghelică *(La muza mea)*; înduioșat de suferințele celor obijduiți *(Muncitorul, Ocna, Sila)*, el invocă dreptatea și îndurarea cerească. Poezia lui **B.** se orientează înspre o tematică națională — autonomia și Unirea îndeosebi. De acum înainte, **B.** va sluji prin versurile sale, tot mai defectuoase sub raport artistic, cauza Unirii. În afară de un poem în versuri *(Epizod din revoluția lui Domnul Tudor)*, mai publică un fragment de „romanț" versificat *(Călugărița)* și, în același an (1858), niște epigrame fără duh, în „Naționalul". Retorică și melodramatică, bazată pe antiteze violente și o acumulare de argumente de natură juridică, psihologică, logică, poezia lui **B.**, cu fond liric, are, adeseori, o construcție epică. E un lirism discursiv și conceptualizat, handicapat de inaptitudinea de a transpune ideile abstracte în materie poetică. Influențat în versificație de ritmul poeziei populare, dar, mai ales, de metrica poeziei franceze, **B.** a fost mai inventiv în alte privințe, el contribuind la îmbogățirea formelor strofice din lirica vremii.

Ca traducător, **B.** s-a simțit atras mai mult de scriitorii francezi, din care a tălmăcit și a imitat: Hugo (piesele *Lucrezia Borgia*, *Angelo, tiranul Padovei)*, Musset, Vigny, Lamartine *(Poetul murind)*, M-me de Staël. Din Byron transpune *Melodii ebraice*. Pentru tălmăcirile din alte limbi (fragmente din cîntul I al poemei *Orlando furioso* de Ariosto) se folosește de un intermediar francez. În tinerețe, **B.** a compus și cîteva tragedii, care nu s-au păstrat. E vorba de *Matilda* (după un roman de M-me Cottin), *Tăierea boierilor la Mănăstirea Dealului*, *Moartea lui Abel* (probabil o localizare după Gessner și Florian) și, în fine, *Radul Vodă*.

B. este un precursor al criticii literare românești, preocupat, în special, de chestiunile de limbă. El și-a lărgit aria de cercetare asupra poeziei populare *(Poezia populară)*, socotită ca un depozitar al mentalității și al psihologiei unui popor. În folclor, poetul a găsit și o sursă de inspirație (balada *Maria din Besdat*, *Meșterul Manole*, *Zînele*, *Zburătorul)*, în vreme ce una din poeziile lui *(Viața-mi se strecoară)* s-a folclorizat, figurînd, anonimă, în culegerea *Spitalul Amorului*, alcătuită de A. Pann. A fost unul din animatorii teatrului din Muntenia, în spiritul „Daciei literare". Adversar, din principiu, al literaturii idilice, edulcorate, el cere o dramaturgie originală, realistă și militantă, care să-și îndeplinească rosturile sociale, educative și estetice. Sporadic, s-a ocupat și de manifestări muzicale, cum ar fi, de pildă, primul concert al lui Fr. Liszt la București (1846).

B. e o fire intuitivă, cu înclinația teoretizării și a speculației, un entuziast, gata oricînd să născocească ipoteze îndrăznețe, însă riscate *(Uzul fumatului în timpii preistorici)*. A. I. Odobescu l-a și ironizat, cu mult spirit *(Fumuri archeologice scornite din lulele preistorice)*. Obsesia lui **B.**, unul din primii noștri arheologi, era de a explora fondul străvechi dacic, pentru a descoperi, sau a crea, o mitologie românească. Înainte de B. P. Hasdeu, el formulează și susține, în articole *(Scrisori în țeară)* sau poezii *(Acvila străbună*, *La România)*, teza dacismului. Însemnările de călătorie ale scriitorului, călătorii începute prin 1845 *(Din itinerarul d. Bolliac)*, dezvăluie remarcabile însușiri de prozator. **B.** e un memorialist înzestrat, care știe să-și presare informația abundentă într-o evocare alertă, nu lipsită de umor, unde prind contur tablouri de natură, cîteva fizionomii, obiceiuri și moravuri. În publicistică, **B.** se realizează nu doar ca gazetar, ci și ca literat. După întoarcerea din exil, scriitorul se dezlănțuie în campanii de presă cu mare răsunet în epocă, susținînd Unirea, reformele domnitorului Al. I. Cuza sau denunțînd

mașinațiunile „monstruoasei coaliții“ (expresia îi aparține). Acțiunea pe care o desfășoară, în vederea secularizării averilor mănăstirești, este socotită prima campanie de presă la noi, condusă de el cu mult nerv polemic, într-o argumentație logică magistrală, de largă respirație. În afară de gazetele pe care le-a întemeiat sau la care a fost redactor, scriitorul a colaborat la numeroase foi ale timpului („Pămînteanul“, „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, „Curierul românesc“, „Vestitorul românesc“, „Propășirea“, „Secolul“, „Steaua Dunării“, „Românul“, „Naționalul“). **B.** a fost un mare gazetar, cu deosebită mobilitate asociativă și un limbaj plastic, dens. Patetic sau cu răbufniri pamfletare, stilul său jurnalistic se deschide în perioade ample și iscusit orchestrate, cu o cadență de obicei retorică, poematică uneori. Cu intervențiile sale publicistice incisive, ferme și inspirate, **B.** anticipă și pregătește gazetăria lui M. Eminescu.

— *Operile lui...*, București, Tip. Eliade, 1835 ; *Din poeziile lui...*, București, Tip. Valbaum, 1843 ; *Din itinerarul d. Bolliac*, CR, XVII, 1845, 56—61, 85, 86, 89—95 ; *Poezii nuoe*, București, Tip. Eliade, 1847 ; *Poezii. Naționale*, ed. 2, Paris, De Soye et Bouchet, 1857 ; *Poezii. Renașterea României*, Paris, De Soye et Bouchet, 1857 ; *Poésies*, Paris, Pommeret et Moreau, 1857 ; *Colecțiune de poezii vechi și noui*, București, Socec, [1857] ; *Epigrame*, NAI, I, 1858, 68 ; *Călugărița*, NAI, I, 1858, 75, 76 ; *Sentințe*, ROM, II, 1858, 63, 66, 67, 85 ; *Domnul Tudor, épisode de la révolution roumaine de 1821*, Paris, Rouvier, 1858 ; *Călătorie archeologică în România*, București, Tip. Națională, 1861 ; *Culegere de mai mulți articoli publicați atît în străinătate cît și în țeară în anii trecuți*, București, Tip. Națională, 1851 ; *Monastirile din România (Monastirile închinate)*, București, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Monastirile din România (Monastirile zise Brîncovenești)*, București, Tip. Rosetti, 1863 ; *Poezii umanitare*, îngr. Ion Porianu, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866 ; *Escursiune archeologică din anul 1869*, București, Tip. Națională, 1869 ; *Meditații și poezii*, pref. Petre V. Haneș, București, Minerva, 1915 ; *Opere alese*, introd. Victor Adrian, București, E.S., 1950 ; *Opere*, I—II, îngr. Andrei Rusu, introd. G. Munteanu, București, E.S.P.L.A., 1956. — **Tr.** : [Diderot], *O conversație învățătoare a lui Didero*, CSL, I, 1836, 1 ; M-me de Staël, *Scrisoare a Madamei Stael asupra gustului lui Russo pentru muzică și botanică*, CSL, I, 1836, 1, *Călugării spanioli. Epizod al războiului Spaniii*, CSL, I, 1836, 2 ; Lamartine, *Poetul murind*, CR, XVII, 1845, 9 ; A. de Vigny, *Dolorida*, CR, XVII, 1845, 81 ; A. de Musset, *Elena*, CR, XVIII, 1846, 12 ; Ossian, *Oina*, în *Poezii nuoe*, București, Tip. Eliade, 1847 ; Ariosto, *Rolando furios* (publ. Dan Simonescu), SI, VII, 1940.

— **1.** Vaillant, *La Romanie*, III, *200—203* ; **2.** *[Scrisori și documente]*, DML, I, *73—91* ; **3.** I. G. Valentineanu, *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic*, București, Tip. Copainig, 1859, *28—30* ; **4.** Gr. H. Grandea, *Cesar Boliac*, NBP, I, 1889, 1 ; **5.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *227—230*, II, *178—186*, III, *41—42, 65—66* ; **6.** Vintilă C. A. Rosetti, *Cesar Bolliac. Amintire*, ADV, XXVII, 1914, 8734 ; **7.** Iorga, *Ist. presei, 54—59, passim* ; **8.** Bogdan-Duică, *Ist. lit., 291—301* ; **9.** D. Popovici, *Poezia lui Cezar Boliac*, VR, XXI, 1929, 11—12 ; **10.** Petrașcu, *Icoane*, II, *85—97* ; **11.** Popovici, *Santa Cetate, 40—46, 57—58* ; **12.** Dan Simonescu, *Cesar Bolliac traducător din Ariosto*, SI, VII, 1940 ; **13.** Călinescu, *Ist. lit., 233—236* ; **14.** George Potra, *Cezar Bolliac numismat și arheolog*, CNAR, 1944 ; **15.** D. Popovici, *Cezar Boliac. Romantism și socialism în definiția poeziei*, București, 1944 ; **16.** Ion Caraion, *Cezar Boliac — un poet modern de acum o sută de ani*, RFR, XIII, 1946, 8 ; **17.** Popovici, *Romant. rom., 220—246* ; **18.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953 ; **19.** Gh. Bulgăr, *Particularități de limbă și stil în opera lui C. Bolliac*, CIL, I, *89—111* ; **20.** Tudor Arghezi, *Tablete de cronicar*, București, E.S.P.L.A., 1960, *37—38* ; **21.** Tudor Șoimaru, *Cezar Bolliac*, București, E.T., 1962 ; **22.** M. Voicana, *Cezar Bolliac și contribuția lui la începuturile criticii muzicale românești*, SCIA, X, 1963, 1 ; **23.** Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 181—248* ; **24.** Ovidiu Papadima, *Cezar Boliac*, București, E.A., 1966 ; **25.** Brădățeanu, *Ist. lit. dram., 195—199* ; **26.** *Ist. lit.*, II. *328—342* ; **27.** Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *454—462* ; **28.** Găldi, *Introd. ist. vers., 184—187* ; **29.** Vîrgolici, *Comentarii, 198—201* ; **30.** Rotaru, *Ist. lit.*, I, *171—178* ; **31.** Zamfir, *Proza poetică. 131—167* ; **32.** Iliescu, *Geneza, 258—260* ; **33.** I. Negoițescu, *Cezar Bolliac*, ARG, VII, 1972, 9 ; **34.** Mîndra, *Clasicism*, 75—77 ; **35.** Elena Tacciu, *Dacismul și ideea națională la Cezar Bolliac*, RL, IX, 1976, 17 ; **36.** Elena Tacciu, *Trei poeți preeminescieni*, București, Minerva, 1978, *passim*.

F. F.

BOLTA-RECE, revistă umoristică apărută la Iași, săptămînal, între 27 noiembrie și 26 decembrie 1899. Redactată și scrisă în întregime de Al. Cazaban, care iscălea Cz., Alcazar, Ban, Alban, Profetescu, Polin, Tică Ghimpe ș.a., **B.-r.** conține pagini cu un umor de bună calitate, în care critica, superficială, a societății stă alături de șarjele îndreptate împotriva colegilor de breaslă. Se vizează parvenitismul, șubrezenia moravurilor burgheze, cabotinismul unor poeți pesimiști (Radu D. Rosetti), într-o manieră veselă, ușoară, fără fulgerările satirice de mai tîrziu ale lui Cazaban. Nu lipsesc nici schițele ușor licențioase, pe gustul unei categorii de cititori.

R. Z.

BONDARUL, revistă satirică săptămînală apărută la Iași, de la 16 aprilie 1861 pînă la 26 aprilie 1862. Redactor responsabil era I. V. Adrian, publicist și scriitor cunoscut în epocă, atît pentru entuziasmul și devotamentul cu care sprijinise înfăptuirea Unirii, cît și pentru activitatea sa didactică și literară. **B.**, prima publicație satirică din Moldova cu o apariție mai lungă, confirmă prin conținutul ei orientarea politică unionistă și democratică a întreprinzătorului și neobositului ei redactor. Frontispiciul copertei, păstrat cu o curajoasă consecvență de-a lungul celor cincizeci și trei de apariții săptămînale, sintetiza, în maniera grafică a epocii, situația dificilă a tînărului stat român, stînjenit în efortul de edificare de către reacțiunea internă și externă. Aripa autohtonă a reacțiunii era sugerată prin veșmintele boierești de modă veche și prin decorațiile turcești și rusești pe care un bondar împodobit cu un decret de boierie le arunca, laolaltă cu gazetele retrograde („Conservatorul“, „Nepărtinitorul“, „Patria“, „Viitorul“), din calea sa. În dreapta desenului, un zdrențuit drapel al despotismului și un Regulament organic, împreună cu o amenințătoare pădure de baionete simbolizau încercările celor două mari puteri vecine de a controla evoluția națională și politică a Principatelor, în timp ce partea opusă a frontispiciului era încadrată cu un splendid drapel național, pe care era imprimat cuvîntul „Constituție“, înconjurat de lanțuri și de cătușe sfărîmate. Tonul articolelor politice, al pamfletelor și satirelor în versuri apărute în paginile revistei era, de cele mai multe ori, de o violență care nu mai lăsa loc și pentru o expresie literară îngrijită.

Umorul era greoi, cu ironii, calambururi şi jocuri de cuvinte rudimentare. Ţintele revistei sînt antiunioniştii, reacţionarii de toate orientările, susţinătorii ideii de a se aduce pe tronul Principatelor un prinţ străin. Se critică, de asemenea, la rubrica *Taifasuri parlamentare,* activitatea Camerei legislative. **B.** atinge astfel cu aripa lui satirică toate aspectele vieţii politice naţionale, aşa cum la Bucureşti proceda în acelaşi timp „Nichipercea", periodicul satiric al lui N. T. Orăşanu, cu care **B.** menţine strînse legături. Nu se satirizau însă numai aspectele vieţii politice. Rubricile *Scene din viaţa privată* şi *Scene din regiunile amoroase* adăposteau scrieri satirice şi umoristice îndreptate împotriva unor obiceiuri ale mediului boieresc şi orăşenesc provincial, împotriva lipsei de cultură, a lustrului de civilizaţie ş.a. O suită de articole avea ca subiect situaţia Teatrului Naţional din Iaşi, privită sub toate aspectele : scopurile unui teatru naţional, repertoriul, valoarea corpului de interpreţi, nivelul spectacolelor. Cea mai mare parte a materialului publicat în **B.** era scris de I. V. Adrian, care-şi tipărea aici şi multe din poeziile sale. Colaboratori consecvenţi au fost Gh. Tăutu, cu satire politice, şi V. A. Urechia, cu articole, versuri umoristice şi satirice, fabule. De cîteva ori a colaborat B. P. Hasdeu şi este posibil ca şi unele din pseudonimele cu care sînt semnate multe din articolele politice apărute în **B.** să-i ascundă participarea.

Între celelalte publicaţii de acelaşi gen ale vremii, **B.** se remarcă prin calitatea satisfăcătoare a colaborărilor literare şi, mai ales, publicistice. Deschizătoare de drumuri pentru publicistica satirică din Moldova, revista a abordat temele principale ale literaturii noastre satirice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

— 1. *Bondarul,* NCP, 1861, 7 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *269* ; 3. Lăzăreanu, *Glose, 60.*

R. Z.

BOSCO, Isaia (17.II.1848, Nermiş, j. Arad — 6.V. 1884, Chizătău, j. Timiş), poet. Fiul preotului Alexandru din comuna Nermiş, **B.** a învăţat la Beiuş şi la Oradea, unde a urmat cursurile Academiei de drept. Candida pentru un post de notar în 1884, cînd s-a sinucis.

A colaborat cu modeste versificări la „Familia" şi „Albina Carpaţilor". Semna cu pseudonimul Iason Biano. În 1884 şi-a strîns poeziile într-un volumaş intitulat *Florile inimei.* Sînt versuri stîngace şi convenţionale, pe motive uzate *(Luntrea, Între cruci, Lament, Turturica).* Tonul lamentuos pare lipsit de orice rezonanţă interioară. La aceasta contribuie şi limbajul poeziei, mult îngreuiat de forme strict regionale. Cîteva poezii sînt imitaţii ale cîntecului popular.

— *Baba Carabă,* F, XX, 1884, 19 ; *Florile inimei,* Arad, Tip. Diecezană, 1884 ; *[Versuri],* PAU, *292—302.*

— 1. *Isaia B. Bosco,* AMF, VII, 1884, 24 ; 2. M. Pompiliu, *„Florile inimei" de Isaia B. Bosco,* CL, XVIII, 1884, 6 ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *43* ; 4. Potoran, *Poeţii, 77—79* ; 5. Vartolomei, *Mărturii, 229—235.*

S. C.

BOSCO-SUCIU, Maria v. **Suciu, Maria.**

BOSSUECEANU, Grigore R. (1832, Piţicu, azi Bumbeşti-Piţic, j. Gorj — ?), ziarist şi scriitor. **B.,** care îşi spunea „publicist", era în anii Unirii Principatelor un gazetar şi un om politic cunoscut, comparabil ca notorietate cu un Radu Ionescu. Într-un foileton publicat în „Păcală" (1860), Pantazi Ghica îl situa între ziariştii fruntaşi din Bucureşti. Pe la 1862, **B.** fusese ales deputat de Gorj în Camera legislativă. Ca om politic, a fost încă din anii 1854—1855 un unionist militant. Spre sfîrşitul deceniului 1850—1860, convingerile sale politice îl aduc în rîndurile aşa-zişilor conservatori, devenind unul din purtătorii lor de cuvînt în presa periodică de atunci. El a redactat gazetele „Timpul", „Secolul" şi „Unirea" — pe care le-a condus în calitate de prim-redactor — şi, probabil, „Conservatorul progresist". Călătorea mult în străinătate şi, în 1855, a publicat cîteva impresii de călătorie din Italia, iar cîţiva ani mai tîrziu alte „suvenire de voiaj", din Franţa.

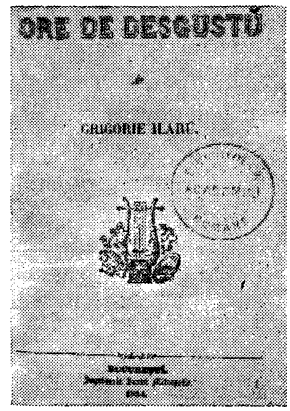

Interesul său pentru literatură l-a făcut să rezerve o bună parte din paginile publicaţiilor pe care le-a redactat foiletoanelor beletristice sau de critică literară. A editat, de asemenea, un supliment al foilor politice intitulat „Albumul literar", care întrunea, ţinînd seama de exigenţele vremii, multe din trăsăturile unei bune reviste de literatură. **B.** nu a fost un poet original. El recunoaşte influenţa pe care personalitatea lui C. Bolliac a exercitat-o asupra sa. Poeziile lui din volumul *Ore de dezgust* (1854), semnat cu pseudonimul Grigorie Ilar, au un timbru sonor, emoţia fiind înecată de retorism. Abilitatea cu care versifică vine dintr-o cultură bogată, dar este, poate, şi efectul unui proces de mimetism, poeţii săi tutelari fiind Byron şi Lamartine. Atunci cînd abandonează celebrarea idealurilor naţionale sau a trecutului istoric, viziunea lui lirică devine, în maniera poetică a primilor ani de după 1848, romantică şi pesimistă. Într-o lume meschină, fără idealuri înalte, el se închipuie un însingurat, un neînţeles, al cărui refugiu nu poate fi decît trecutul sau visul. Definindu-şi versurile drept expresia unui „suflet adesea bolnav", **B.** ştie, la cîţiva ani după ce le-a compus, să le observe şi slăbiciunile, erorile de versificaţie, limba încărcată de latinisme, ideile „incorecte". Mai originală şi mai izbutită sub aspectul formei, proza lui cuprinde cîteva naraţiuni istorice şi fragmente de însemnări de călătorie. **B.** s-a arătat un observator penetrant, al cărui stil nervos se supune ambiţiei de a fi cît mai exact, cît mai limpede. Preocupat de a extrage din multitudinea de impresii o concluzie, mai întotdeauna de ordin moral, el neglijează în schimb amănuntul pitoresc, culoarea locală. **B.** a folosit uneori şi pseudonimele G. Ilar, G. Ilaru, Grigorie Ilaru şi Aluneanul.

— *Ore de dezgust,* Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1854 ; *Suvenire de călătorie* (fragm.), ALL, I, 1857, 3, 5 ; *„Armonii intime", poezii de Al. Sihleanu,* ALL, I, 1857, 5 ; *Ştefan cel Tînăr-Vodă,* UA, III, 1861, 2—3. — **Tr.** : George Sand, *Melchior,* UA, III,1861, 28—37.

— 1. Gr. R. Bossueceanu, *Epistolă amicului A. M.,* în *Ore de dezgust,* Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1854, *V—XII* ; 2. *Trei jurnalişti judecaţi de jurnalul „Păcală",* UA, III, 1861, 24 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *249—250* ; 4. Iorga, *Ist. presei, 111, 123* ; 5. Roxana Sorescu, *Scepticul tînăr Grigorie Ilaru,* RITL, XXI, 1972. 4 ; 6. Aurel Martin, *Metonimii,* Bucureşti, Eminescu, 1974, *135—146* ; 7. Remus Zăstroiu, *Grigore R. Bossueceanu, un luptător pentru Unire şi Independenţă,* ALIL, t. XXXVI, 1977—1978.

R. Z.

BOTA, Moisi (1789—20.I.1872, Baia de Criş, j. Hunedoara), autor de versuri. Originar din Arad, **B.** a fost învăţător în mai multe sate bănăţene. Pentru că a

tipărit cu litere latine un abecedar, a fost izgonit de autoritățile sîrbești din Banat. S-a refugiat la Sibiu, sub protecția episcopului V. Moga. Era prieten cu D. Țichindeal și, ca și acesta, a luptat pentru o episcopie românească în Banat, polemizînd cu patriarhia sîrbească de la Karlowitz. În ultimii ani ai vieții, a fost copist în Baia de Criș, la prefectura județului Zarand.

B. a fost unul dintre luptătorii pentru introducerea limbii române în școala și în biserica Banatului. Scrisul său, cu toată puținătatea talentului literar, ilustrează acest efort. El scrie satire împotriva stăpînirii străine (interesînd doar sub raport documentar, ca expresie a unei stări de spirit), salută în versuri instalarea primului episcop român în Banat, este preocupat de educarea populației de la sate (pentru care editează două calendare, la Sibiu și la Viena) și de cultivarea dragostei pentru învățătură la tineri : *Versuri îndemnătoare către deprinderea tinerimei românești întru învățături.* În acest volum, apărut în 1829, textul este tipărit pe două coloane paralele, cu alfabet chirilic și cu litere latine. Compunerile sale, scrise într-o limbă greoaie, ezitantă (între forme populare, regionale și creații latinizante), fie că e vorba de fabule, de poezii politice *(Cîntecul vaierii dreptului în patria străină, Cîntecul poporului român)* sau de versuri erotice, sînt extrem de prolixe. Rămîne dorința sa sinceră de a educa în spiritul dragostei și respectului față de limba strămoșească. Activitatea lui **B.** a fost, se pare, mai bogată. În „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1840), el anunța un roman *(Diamantul)*, patru tomuri de teatru, o nouă ediție de versuri. Din 1860 a editat la Arad cîteva calendare, în care a publicat din scrierile sale.

— *Dedicație la instalația mult strălucitului domn Nestor Ioanovics*, Arad, Tip. Klapka, 1829 ; *Versuri îndemnătoare către deprinderea tinerimei românești întru învățături ca un dar de gratulație pe auritul an nou MDCCCXXIX*, Buda, Tip. Universității, 1829, pref. reed. în BRV, III, *619—621* ; *Modul de educăciune sau creșterea vechilor eghipteni, persieni, greci și romani*, Sibiu, Tip. Closius, 1858.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *124—125* ; 2. *Icoane din trecutul cultural al Aradului. Dascălul Moisă Bota*, BIS, LIII, 1929, 41, 43, 47.

S. C.

BOTEANU, Gheorghe (1837, București — 23.I.1902, București), poet. A urmat școala militară din București și s-a dedicat carierei armelor. În 1874 era directorul școlii militare din Iași. A participat la războiul de Independență. În 1888, bolnav, s-a retras din armată.

Colonelul **B.**, în timpul liber poet, a fost colaboratorul modest al unora dintre publicațiile periodice ale timpului : „Românul", „Curierul de Iași", „România liberă", „Recreațiuni literare" ș.a. Între 1882—1885, **B.** era în comitetul de redacție al revistei „Asachi" din Piatra Neamț, alături de C. Hogaș, Gr. N. Lazu, și publica aici o parte din versurile sale. Din 1886 a colaborat la „Revista literară", fiind și printre redactorii publicației. În 1893 și 1894 i-au apărut cîteva poezii în „Literatorul" și „Lumina", reviste conduse de Al. Macedonski, care i-a consacrat lui **B.** un portret în suplimentul literar al „Ligii ortodoxe". Versurile publicate prin reviste au fost adunate în volumele *Încercări poetice* (1860), *Poezii* (1885), *Cartea mea* (1897). **B.** și-a tradus, după modelul lui Al. Macedonski, în franceză, o parte din versuri și le-a publicat în „Revue de la Province". Poeziile lui, în cea mai mare parte elegii, evocă o iubită moartă, a cărei imagine eterică apare stilizată conform convenției poetice a vremii. Meditația este întru totul comună și superficială, limbajul este împrumutat din poezia lui Eminescu. Influența lui Eminescu se simte și în epistolă *(D-lui C. Hogaș)*, unde se dau chiar citate din *Scrisorile* eminesciene. Într-un ciclu de nouă satire *(Sunt membru redactor)*, **B.**, pe alocuri nu lipsit de duh, păcătuiește prin lipsa de precizie a obiectului satirei, care rămîne îndatorată evident lui Gr. Alexandrescu și lui M. Eminescu. În nuvelele din *Cartea mea*, el se dovedește lipsit de harul povestirii. Temerar este **B.** în încercarea de a transpune pe Dante *(Divina Comedia)* în românește. Fragmente din această tălmăcire, făcută în proză, au apărut în „Revista literară", alături de poema lui A. de Musset, *Rolla*, tradusă tot de **B.**

— *Încercări poetice*, București, Tip. Poenescu, 1860 ; *Suvenire și impresii ale unui copil al României*, București, Tip. Văidescu, 1864 ; *Don Alfons de Castilia*, Piatra Neamț, 1882 ; *Poezii*, Piatra Neamț, 1885 ; *Cartea mea*, București, Revista literară, 1897. — **Tr.** : Dante, *Divina Comedia* (fragm.), RELI, XIV, 1893, 3—10, XV, 1894, 1—6 ; A. de Musset, *Rolla*, RELI, XV, 1894, 4—6, XVI, 1895, 1—3.

— 1. Al. Macedonski, *Colonelul Gh. Boteanu*, LGO, I, 1896, 7 ; 2. Zig, *Colonelul G. Boteanu*, ADV, VII, 1894, 1934 ; 3. *Colonelul Gheorghe Boteanu*, RELI, XXIII, 1902, 1 ; 4. N. Iorga, *Memorii din epoca renașterii noastre politice*, RI, XIX, 1933, 7—9.

S.C.

BOTEZAT, Samuil (c. 1790—1856, Iași), traducător. Ardeleanul **B.** se stabilește în 1830 la Iași, după ce fusese o vreme profesor de pedagogie și limba germană la Școala normală din Cernăuți. La Iași, el este profesor de germană la Gimnaziul Vasilian și Academia Mihăileană. Un timp, Institutul de educație a fetelor avea să fie sub conducerea lui. Secretar la Comitetul sănătății din Iași, căminarul **B.** a fost, de asemenea, secretar la Conservatorul filarmonic-dramatic, în spectacolele căruia a și apărut, la 1837, ca actor diletant.

În epocă, **B.** este unul dintre puținii tălmăcitori din limba germană. La 1839, colabora la lexiconul de conversație care, sub coordonarea lui Gh. Asachi, se traducea din nemțește. În „Icoana lumei" (1840—1841), **B.** face un fel de publicistică, înghebînd mici articole, de fapt traduceri, pe subiecte din cele mai variate : *Iarna în Moscva, Sfărmarea corăbiei Meduza, Stăpînirea de sine a lui Știpio* — istorisiri cu o vagă patină literară ; tot aici el relatează despre „vulcanii din insula Havai", despre pustiul african, despre carnavalul în Italia, despre „chipul viețuirei în Eghipet", „mașina cufundătoare", nunta unui prinț chinez, despre Copernic sau „monumentul lui Abelard și a Eloizei". Profesorul ieșean era, se vede, un spirit curios, cu oarecare orizont, chiar dacă informația sa e mai mult una de almanah. În „Calendar pentru poporul românesc" (1845), **B.** publică *Fragmente dintr-o călătorie în Carpații Moldaviei*, evocarea unui voiaj pe valea Bistriței. Este o traducere din Wilhelm von Kotzebue. O tălmăcire din Aug. von Kotzebue, pe care-l cunoscuse probabil în Austria, este *Uniforma feldmarșalului Velington*, o comedie ușoară, cu iz anecdotic, care se tipărește în 1835, la Iași, la fel cu o alta, „în cinci cînturi", *Amestecătoriul în toate* (1837) de J. F. Junger. Ambele traduceri s-au jucat. Tot după Aug. von Kotzebue este prelucrarea, apreciată de Gh. Asachi, *Nenorocita pățire a Boureanului*, care însă nu s-a publicat.

— **Tr.** : Aug. von Kotzebue, *Uniforma feldmarșalului Velington*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1835 ; J. F. Junger, *Amestecătoriul în toate*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1837 ; Wilhelm von Kotzebue, *Fragmente dintr-o călătorie în Carpații Moldaviei*, CPR, 1845, *153—175*.

— 1. *Encicl. rom.*, I, *548* ; 2. G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue*, OM, *193—194* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *172* ; 4. Burada, *Ist. teatr.*, I, *168* ; 5. D. Furtună, *Căminarul Samuil Botezatu* CGC, III, 1938, 23 ;

6. Constantin Turcu, *Un călător german, acum un veac, prin județul Neamț : Wilhelm von Kotzebue*, Piatra Neamț. Tip. Românească, 1942.

F.F.

BOȚULESCU, Vlad (sec. XVIII), traducător. Cărturarul oltean **B.**, originar din Mălăești (Dolj), era logofătul familiei lui Ștefan Cantacuzino, căreia îi rămîne credincios și după moartea domnitorului, însoțind în exil pe doamna Păuna și pe cei doi fii, Radu și Constantin. **B.** continuă să fie sfetnic apropiat celor doi frați Cantacuzino, care sperau să dobîndească, cu sprijin turcesc și printr-o răscoală a ortodocșilor supuși Austriei, tronul muntean și, respectiv, sîrbesc. **B.** se intitula în continuare „cancelariu", după cum reiese dintr-o diplomă acordată lui Inocențiu Micu-Klein de Radu Cantacuzino, care își aroga, aici ca și în alte acte emise de el și scrise de logofăt, atribute politice fictive. Omul de casă al Cantacuzinilor, ca urmare a unei conspirații politice la care fusese martor și părtaș, este închis, din ordinul Curții din Viena, în 1746, pentru tot restul vieții, la Milano.

Fostul logofăt muntean, care cunoștea bine slavona și greaca, dar și limbi occidentale ca germana și italiana, își petrece o parte a timpului tălmăcind cîteva scrieri, de factură diferită, singurele, probabil, pe care le putuse obține în închisoare. Traducerile sale au rămas în manuscrise păstrate în biblioteci din Viena și Veneția. Prima traducere, din 1763, după o scriere biografică foarte populară, *Vita di Scanderbeg*, tradusă de **B.** într-o bună limbă românească, cu o frază bogată, după modele slavone și grecești, cuprinde și un adaos propriu : *Pe scurt înștiințare de nenorocirea Casei otomane.* În 1764, **B.** traduce, după ediția lui Giovanni Maria Salvioni, apărută la Roma în 1734, un cunoscut roman popular, intitulat în tălmăcirea sa *Viața sfîntului Iosafat, pe carele Varlaam l-au întors la credința creștinească.* Traducerea lui **B.**, ce se adaugă (printr-o copie tîrzie, făcută în 1878 de Gr. G. Tocilescu, după originalul aflat la Viena) la celelalte două traduceri românești, din slavonă, ale romanului, transpune în limba română versiunea occidentală a lui **Varlaam și Ioasaf*, bazată pe textul adaptărilor latinești. Cea mai întinsă traducere a lui **B.**, efectuată din germană, în 1764, este o istorie universală, intitulată *Istorie de toată lumea* și precedată de o interesantă prefață a traducătorului. La această lucrare se adaugă și o traducere, lipsită de interes, după o scriere biografică italiană : *Ristretto della vita, miracoli e canonizzazione di San Felice.* Prefața amintită conține aluzii și mărturisiri dureroase despre propria soartă, pecetluită cu pedeapsa închisorii, care îl izola definitiv de țară și prieteni. În închisoare rezistă „mîngîindu-se" doar cu munca sa, dificilă, căci, considera **B.**, limba română, comparativ cu alte limbi, nu era pregătită pentru traduceri complicate.

— **Ms.** : *Viața sfîntului Iosafat, pe carele Varlaam l-au întors la credința creștinească*, B.A.R., ms. 417 (publ. fragm. în CHRM, II, *76—78*).

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *414—417* ; 2. Simonescu, *Încercări, 39* ; 3. Iorga, *Ist. lit.*, II, *564—568* ; 4. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *241*.

A.S.

BRAN, Petru (21.I.1821, Tohat, j. Maramureș — 10.X.1877, Budapesta), publicist. Era unul din cei doisprezece copii ai preotului Ioan Bran. Între 1832—1838 a urmat liceul la Baia Mare, apoi filozofia la Cluj și teologia la Blaj. Hirotonisit preot în 1844, a fost numit în satele Chilioara, Hidig și, ca protopop, în Craidorolț. Din 1857, este protopop în Satu Mare. Pasionat bibliofil, posesor al unei întinse culturi clasice, **B.** și-a cîștigat repede stima concetățenilor, mai ales datorită energiei pe care a dovedit-o în lupta pentru înființarea celei dintîi catedre de limba română la liceul din Satu Mare. Învingînd nenumăratele piedici, el a început din 1859 primele lecții de limba și literatura română, obținînd definitivarea în 1863. Concomitent, desfășura și o activitate publicistică în „Federațiunea", „Concordia", „Albina", „Sionul românesc", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Familia". De un răsunet deosebit s-a bucurat în Transilvania discursul de inaugurare a catedrei de limba și literatura română, ținut în 1859, în care **B.**, după ce aducea un fierbinte elogiu limbii materne, insista asupra valorii ei ca element de întărire a conștiinței naționale. În Satu Mare, **B.** a înființat și o societate de lectură pentru elevi, la întrunirile căreia se recitau versuri de V. Alecsandri, A. Mureșanu, Gh. Sion.

Începînd din 1851, **B.** a publicat versuri, unele din ele fiind meditații pe teme religioase *(Isus în Ierihon)*, cîteodată abil și melodios versificate *(Psalmul 141)*. A folosit în celelalte poezii, dintre care unele au caracter patriotic, cu deosebire hexametrul. A recurs nu o dată la construcții bizare, care, alături de numeroasele latinisme și de ortografia latinizantă, fac versurile acestea greu lizibile. A prelucrat, în volumul *Mărgăritarie sau Sentințe poetice, filosofico-moralo-estetice* (1874), peste cinci sute de maxime aparținînd lui Ovidiu, Horațiu, Marțial, Vergiliu, Terențiu, Tibul, Juvenal, Cicero ș.a. Distihurile sale, fluente, îmbină totuși nefericit neologismul cu regionalismul, în alăturări adesea improprii.

— *Elegiă întru onoarea ilustrisimului domn Alexandru Sterca Șuluțiu*, FMIL, XIV, 1851, 1 ; *Meditațiuni*, FMIL, XVIII, 1855, 31—36 ; *Cununa din flori de merite pe solenitatea instalațiunei preluminatului și presînțitului domn Ioane Alexi*, Satu Mare, Tip. Tichy, 1856 ; *Palestra vieței*, FMIL, XXII, 1859, 10 ; *Banul de dare*, FMIL, XXII, 1859, 13 ; *Orațiune la deschiderea catedrei de limba și literatura română în gimnaziul din Satu Mare*, FMIL, XXII, 1859, 38 ; *Esametre măsurate*, FMIL, XXIII, 1860, 8 ; *Anomalie limbistice în jurnalele din România*, FDR, II, 1869, 50—53 ; *Mărgăritarie sau Sentințe poetice, filosofico-moralo-estetice*, I, Satu Mare, Tip. Nagy, 1874.

— 1. I. G. Barițiu, *Masa de cetire*, F, X, 1874, 32 ; 2. Petru Bran, *Respuns la critica d-lui I. G. Barițiu asupra opului meu „Mărgăritarie"*, F, XI, 1875, 26, 27 ; 3. V. Scurtu, *O pagină de românism din trecutul Sătmarului*, F, V, 1938, 5 ; 4. V. Scurtu, *Petru Bran. Un luptător al trecutului românesc din Satu Mare*, Satu Mare, Tip. Presa liberă, 1939 ; 5. V. Scurtu, *Un precursor al românismului sătmărean : Petru Bran*, F, VI, 1939, 2—3.

D.M.

BRANCOVICI, Gheorghe (1645, Ineu — 19.XII.1711, Eger, R. P. Ungară), cronicar și traducător. **B.**, care își crease o falsă genealogie, de urmaș al vechilor despoți sîrbi, este unul dintre cei șase copii ai Mariei și ai lui Ioan Brancovici. Familia sa, originară din Herțegovina (era cunoscută în documente ungurești sub numele de Rácz, adică Sîrb) dispunea încă pe la jumătatea secolului al XVI-lea de întinse moșii în comitatele Zarand, Timiș și Arad. Creșterea și instrucția lui **B.** au fost supravegheate și influențate de fratele său mai vîrstnic, Sava Brancovici, mitropolit al Ardealului. Cunoscînd mai multe limbi (maghiara, germana, turca, latina și greaca), el își începe cariera politică din 1663, ca interpret pe lîngă capuchehaia

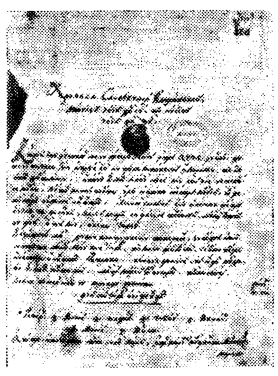

principelui Mihail Apafi la Poarta otomană. După patru ani, se întoarce în țară, iar în 1668 îl însoțește pe mitropolitul Sava Brancovici la Moscova, într-o călătorie de interes religios, dar și politic, urmărindu-se eliberarea de sub stăpînirea turcească. Cînd Imperiul habsburgic și Rusia încep tratativele pentru organizarea Ligii creștine, **B.**, aflat din nou în serviciu diplomatic la Constantinopol, se îndepărtează de protectorul său Apafi, acesta nefiind decis pentru o politică antiotomană, și tratează cu agenți imperiali și, în 1673, cu domnitorul Grigore Gh. Ghica, din Țara Românească. Între 1675—1677, **B.** este capuchehaia principelui Apafi la Constantinopol. Arestat împreună cu fratele său, în 1680, din porunca lui Apafi, **B.** obține eliberarea și, precaut, trece în Țara Românească. În perioada 1680—1689, petrecută la curtea lui Șerban Cantacuzino, activitatea politică a lui **B.**, orientată deopotrivă spre Austria și Rusia, se îmbină cu preocupările sale istorice și literare, stimulate de personalitățile cu care vine în contact : Radu Năsturel, Constantin Brîncoveanu și, mai ales, stolnicul Constantin Cantacuzino. Pentru serviciile aduse imperialilor în misiunile sale la Viena, **B.** primește, în 1683, titlul de baron, iar în 1688 pe cel de conte. În 1689, cînd oștile austriece pătrund în Serbia și Țara Românească, **B.** se vede foarte aproape de realizarea proiectului său de a reînvia despotatul sîrbesc prin eliberarea de turci și se proclamă guvernator al sîrbilor și al bulgarilor. Încercarea de a căuta în același timp și sprijinul Rusiei îi atrage suspiciunea și pedeapsa austriecilor. Arestat, în 1689, la Kladova, **B.** este închis la Viena pînă în 1703 și, pentru tot restul vieții, la Eger.

Prima sa operă, *Hronica slovenilor, Illiricului, Misii cei din sus și cei din jos Misii,* scrisă la 1687, în limba română, evidențiind valoarea trecutului istoric al sîrbilor, urmărea să justifice dreptul la libertate al acestora și să revendice pentru ei o altă soartă politică. Este accentuată permanent și ideea destinului istoric comun al sîrbilor și românilor în lupta împotriva turcilor. Izvoarele scrierii, unele cunoscute din biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino, sînt vechi cronici sîrbești, cosmografii medievale (S. Münster), cronici polone (M. Kromer) și ungare (A. Bonfini), scrierea lui Grigorie Țamblac despre viața lui Ștefan Decean, legende istorice și mărturii personale. Interesantă prin scopul propus și originalitatea conținutului, fiind o primă încercare de a privi istoria popoarelor din sud-estul Europei, în ansamblul lor, lucrarea apare totuși învechită mai ales prin metoda folosită : expunerea cronologică, asemănătoare analelor medievale, a istoriei de la facerea lumii pînă la 1686, din care lipsește prezentarea unitară, interdependentă, a evenimentelor. Autorul insistă, firește, asupra istoriei sîrbești, aducînd în prim-plan vitejia și rolul unor personaje ca despotul Ștefan Decean și fiul acestuia, Ștefan Dușan, cneazul Lazăr, învingătorul turcilor la Kossovo și eroul popular Miloș Cobilici. Sînt consemnate cele mai importante lupte cu turcii, de la Varna, Nicopole, Oradea și Viena. Istoria românilor, prezentată sumar, dar cu căldură, începe de la colonizarea Daciei. Se amintesc apoi descălecatul maramureșenilor în Moldova și cele mai cunoscute lupte din vechime, de la Posada și Rovine. **B.** insistă mai mult asupra domnitorilor ce au înfruntat în lupte pe turci : Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul. Mai multă atenție acordă lui Iancu de Hunedoara, voievod al Ardealului. Ultimele știri de istorie românească se referă la domnia și familia lui Șerban Cantacuzino. Cronica lui **B.** cuprinde și o serie de legende în legătură cu diferite personaje istorice, cu un fond asemănător cu cele ale lui I. Neculce sau cu altele mai vechi din **Alexandria.* Roman, craiul Smolenskului, pune la plug pe „litvani" să are în jurul Kievului ; craiul leșilor, Popelea, este mîncat de șoareci (ca și Ciubăr Vodă), împlinindu-se astfel blestemul tatălui său. Ștefan Despot, fiul lui Lazăr, care, deghizat, cutreieră noaptea cetatea ca altădată Alexandru Macedon, este înfruntat și adus la realitate de vorbele unui sărac, presupus tîlhar. Privitor la istoria românilor, textul conține o anecdotă ușor licențioasă, în care Matei Corvin este ironizat de un țăran, și o alta, despre puterea herculeană dovedită de Pavel Chinezul la ospățul victoriei de la Oradea, cînd joacă hora ținînd trei trupuri de turci. Legendele conferă o notă în plus de spectaculozitate istoriei prezentate. Inferioară ca valoare istoriografiei din Principate, lucrarea lui **B.** anticipă însă operele istoricilor Școlii ardelene, printr-o optică specific transilvăneană asupra istoriei. Limba lui **B.**, destul de greoaie, este influențată ca topică și vocabular de latina de cancelarie. A doua operă a lui **B.**, scrisă în limba sîrbă, după 1690, este o reluare și o amplificare, pe baza unor izvoare noi, a cronicii românești. Păstrată în manuscris, lucrarea a influențat considerabil istoriografia sîrbă, în care este cunoscută drept *Cronica lui Gheorghe Brancovici.* Primele patru părți și începutul celei de-a cincea au mai mult caracterul unei lucrări de compilație. Cartea a cincea este un cuprinzător capitol de istorie românească, începînd cu secolul al XVI-lea, cu date care lipsesc în cronicile muntene. Se stăruie mai mult asupra domniei lui Mihai Viteazul, adăugîndu-se știri noi, din istoricul N. Istvánffy. Cronicarul este reținut și de destinul de aventurier al lui Despot Vodă, simțind poate o asemănare cu acest personaj. Ultima parte a scrierii, avînd un caracter memorialistic, relatează evenimentele cunoscute sau trăite de **B.** și de fratele său Sava Brancovici. De la **B.** au rămas în manuscris, la Belgrad, trei traduceri din literatura religioasă slavonă, începute probabil în Ardeal și terminate la Viena, în 1689—1690 : *Cartea aceasta a sfintelor rugăciuni, Catehism* și *Către adevărații călători,* traduceri făcute cu scopul de a da poporului cărțile religioase elementare în limba română. Figură complexă și contradictorie, aventurier și umanist erudit, **B.** este revendicat, cu egală justificare, de două culturi.

— *Hronica slovenilor, Illiricului, Misii cei din sus și cei din jos Misii* (publ. A. Densușianu), RTL, I, 1893, 3 ; *Opere,* îngr. N. Iorga, Iași, Tip. Progresul, 1917 ; *Fragmente din cronica sîrbească a lui George Brancovici* (tr. Silviu Dragomir), AIN, II, 1923.

— 1. A. Densușianu. *O nouă cronică românească,* RTL, I, 1893, 3 ; 2. Sbiera, *Mișcări, 248, 301 ;* 3. N. Iorga, *Despre cronica lui Gheorghe Brancovici,* RI, III, 1917, 1 ; 4. V. Bogrea, *Legende istorice paralele cu ale noastre în cronica lui Gheorghe Brancovici,* AIN, III, 1924—1925 ; 5. Pușcariu, *Ist. lit., 114 ;* 6. Iorga, *Oameni,* I, *334—337 ;* 7. Emile Turdeanu, *L'oeuvre inconnue de Georges Branković,* RES, XIX, 1939 ; 8. Lupaș, *Cronicari, 23—30 ;* 9. P. P. Panaitescu, *Istoria slavilor în românește în secolul al XVII-lea. Cronica lui Gheorghe Brancovici și „Sinopsisul de la Kiev",* RIR, X, 1940 ; 10. Cartojan, *Ist. lit.,* III, *260—261 ;* 11. Piru, *Ist. lit.,* I, *179—181 ;* 12. *Ist. lit.,* I, *402—405 ;* 13. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *238.*

A. S.

BREDICEANU, Coriolan (5.I.1850, Lugoj — 7.II. 1909, Lugoj), scriitor. **B.** a fost un cunoscut om politic, una din cele mai populare figuri din trecutul Banatului. S-a născut într-o familie de meseriași din Lugoj. A învățat la Lugoj, Arad și la liceul din Beiuș. La Pozsony (Bratislava) și Budapesta a făcut studii universitare de drept. Avocat în Lugoj, **B.** a pledat ca apărător în mai multe procese politice intentate de autoritățile maghiare publicațiilor și oamenilor politici români. A fost prin-

tre apărătorii acuzaților în procesul Memorandumului. Timp de două decenii a fost membru în consiliul județului Caraș-Severin și membru în comitetul central al Partidului național român. În ce privește convingerile politice, **B.** s-a pronunțat pentru pasivitatea politică a românilor din Austro-Ungaria, crezînd în avantajele pe care românii le-ar putea obține din partea Austriei. A colaborat la gazetele bănățene, semnînd, uneori, Coriolan Briceagă, Nips, Spin. A avut doi fii, Caius Brediceanu, om politic (ministru, diplomat) și Tiberiu Brediceanu, compozitorul. Fiica lui **B.**, Cornelia, a fost soția poetului Lucian Blaga.

B. nu a fost numai un om politic, ci și un remarcabil animator cultural. A făcut parte din Astra și din Societatea pentru fond de teatru român. A încurajat teatrul românesc din Banat, organizînd spectacole la care uneori participa și ca interpret. A scris chiar cîteva piese (comedia *Lecuit, Bunii bătrîni* și monologuri — *Niță Panjen, Barbu Lăutaru*). El este și autorul a două nuvele mai întinse, *Fira* și *Piatra credinței*. Prima, o poveste fără substanță, este de fapt o lungă expunere asupra unor practici magice și superstiții specifice, cunoscute în mediul sătesc bănățean. Nuvela *Piatra credinței* narează un moment din trecutul Lugojului care, supus de turci, reușește să-și recîștige independența, cu sprijinul Austriei și, mai ales, prin vitejia, dorul de libertate, credința și omenia unor eroi, idealizați, din rîndurile românilor, ca „oberceneazul" Radu Bălu și fiul său, Nincu. Povestirea este subordonată pildei morale. Limba este caracterizată de folosirea unor cuvinte specifice graiului bănățean.

— *Lecuit*, F, XXXVIII, 1902, *25—27, 37—39, 50—51, 62—64* ; *Fira, nuvelă din popor*, Lugoj, 1913 ; *Piatra credinței*, ed. 2, Lugoj, 1913 ; ed. 3, Sibiu, Tip. Asociațiunii, 1927.

— 1. *[Coriolan Brediceanu]*, LU, VIII, 1909, 4 ; 2. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului și scriitori bănățeni*, AO, IV, 1925, 17 ; 3. A. Cosma, *Bănățeni*, I, *70—72* ; 4. Iorga, *Oameni*, I, *302—303* ; 5. Suciu, *Lit. băn.*, *110—116* ; 6. Predescu, *Encicl.*, *129—130* ; 7. Straje, *Dicț. pseud.*, *100*.

S. C.

BREZOIANU, Ioan (1817, București — 10.VIII. 1883, București), publicist, traducător. A învățat la „Sf. Sava", fiind elevul lui Petrache Poenaru și coleg cu N. Bălcescu. Între 1837—1839, ca profesor la școala din Cerneți, **B.** pregătește viitori învățători și se ocupă de înființarea de noi școli în județul Mehedinți. Implicat în complotul lui D. Filipescu împotriva domnitorului Al. D. Ghica, a fost destituit și închis pentru 6 luni. Rămas în București fără slujbă, este ajutat de I. Heliade-Rădulescu, care îl primește printre redactorii „Curierului românesc". În 1842 este numit profesor la Școala normală din Cîmpulung. A participat la revoluția din 1848, făcînd propagandă revoluționară în Cîmpulung și îndeplinind diferite misiuni încredințate lui de Guvernul provizoriu. Participă la evenimentele Unirii, ca deputat în Divanul ad-hoc. Face parte din Comisia Documentală pentru secularizarea averilor mănăstirești și întocmește, bazat pe o serioasă informație istorică, lucrarea *Mînăstirile zise închinate și călugării străini* (1861). Domnitorul Al. I. Cuza îl numește consilier al Curții de Apel din București, în care calitate **B.** publică colecția de legi *Reformele românilor*. Între 1863—1872 a făcut parte din comitetul general al teatrelor.

B. a tradus din franceză cărți necesare școlii : un manual pentru pregătirea învățătorilor *(Învățătorul primar)*, un *Manual complet de învățătură mutuală*, lucrări dedicate învățămîntului aplicat *(Curs elementar de agricultură, Rudiment agricol universal)*, educației femeilor *(Manualul mumelor)*. El a dat lui N. Bălcescu, pentru „Magazin istoric pentru Dacia", fragmentul din *Istoriile domnilor Țării Rumânești*, atribuit pe atunci lui Constantin Căpitanul, descoperit printre hîrtii de familie, și a publicat o lucrare masivă și documentată despre *Vechile instituțiuni ale Românieĭ (1327—1866)*. Publicistică propriu-zis literară nu a făcut. A tradus din franceză o nuvelă istorică, *Prințesa de Clermont*, de M-me de Genlis, scriitoare preocupată în mod particular de problemele educației. Traducătorul vedea limba literară ca pe o sinteză a tuturor graiurilor și insista asupra latinității limbii române.

— **Tr.** : M-me de Genlis, *Prințesa de Clermont*, București, Tip. Eliade, 1842.

— 1. *[I. Brezoianu]*, BP, V, 1883, 202 ; 2. *[I. Brezoianu]*, BP, V, 1883, 271 ; 3. Ionnescu-Gion, *Portrete, 241—251* ; 4. Pîrnuță—Radu—Lupu, *Învățămîntul, 197—215, 243, 249, 261—268*.

S. C.

BROȘTEANU, Petru (5.VI.1838, Seleuș, j. Arad — 1920, Brașov), publicist. **B.** a fost mai întîi ofițer, apoi a devenit funcționar și s-a stabilit la Brașov. Format în spiritul militant al patrioților ardeleni, el a desfășurat o susținută activitate culturală, străduindu-se să facă cunoscut poporul român în Europa. Colaborările sale la „Romänische Revue" (1886—1889) sînt, în general, traduceri în limba germană ale unor fragmente din operele lui I. Creangă, D. Bolintineanu, P. Ispirescu și alții. Problema răspîndirii cunoștințelor despre români este abordată și în articolele publicate în „Transilvania" (1890, 1892). **B.** este și autorul unor lucrări în limba germană despre românî, fapt prețuit de Academia Română, care l-a ales, în 1887, membru corespondent.

B. a avut și preocupări literare, concretizate în colaborările la „Gazeta Transilvaniei" (1895—1896), care au fost adunate în volumul *Traista cu povești* (1896). Sînt șase povestiri în care autorul își propune să demonstreze vitejia și eroismul românilor, relatînd cîteva întîmplări elocvente. Pe lîngă personaje solitare de tipul haiducilor, există și un erou luptător pentru eliberarea națională, cu sprijinul lui Napoleon. Deși unele intervenții directe ale povestitorului asigură asupra autenticității faptelor narate, prozele sale sînt doar construcții artificiale, pline de situații neverosimile, căutate, care duc explicit la teze afișate. **B.** a mai tradus în românește opera lui Heinrich Franke, *Istoria împăratului Traian și a contimporanilor săi* (1897).

— *Spicuiri din autori străini asupra românilor*, T, XXI, 1890, 2—4, 9 ; *Rhaeto-romanii, originea și elementele limbeĭ lor*, T, XXIII, 1892, 1—4, 6 ; *Traista cu povești*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1896 ; *La încoronare !*, GT, LIX, 1896, 102—104. — **Tr.** : Heinrich Franke, *Istoria împăratului Traian și a contimporanilor săi*, Timișoara, Tip. Uhrmann, 1897.

— 1. Al. Roman, *P. Broșteanu, „Traista cu povești"*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897 ; 2. *Encicl. rom.*, I, *590* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *131*.

C. T.

BROTE, Eugen (11.XII.1850, Răşinari, j. Sibiu — 18.XII.1912, Braşov), publicist. Născut într-o familie de oameni înstăriţi, a făcut studii superioare de agronomie. Între 1879—1888 a fost asesor la Consistoriul din Sibiu. În 1888 a înfiinţat cea dintîi reuniune agricolă românească din Transilvania. Participant activ la mişcarea Memorandumului, s-a refugiat, din 1893, în România, unde a rămas pînă în anul 1911, cînd s-a stabilit la Braşov.

Autor al unor lucrări de agronomie şi al unor articole de popularizare pe aceeaşi temă, **B.** a fost şi unul dintre influenţii oameni politici români din Transilvania, remarcîndu-se, îndeosebi, prin lucrarea *Die rumänische Frage in Siebenbürgen und Ungarn. Eine politische Denkschrift (Chestiunea română în Transilvania şi Ungaria. Memoriu politic)* care, apărută în 1895, s-a bucurat de o largă răspîndire în Europa. Adept al junimismului politic, **B.** şi-a însuşit şi o parte din ideologia literară maioresciană, pe care a răspîndit-o prin articolele apărute în „Foişoara Telegrafului român" şi „Tribuna", ziare la a căror înfiinţare a avut un rol deosebit. A mai colaborat la „Tribuna poporului" şi la „Deşteptarea". Convins că literatura şi cultura sînt oglinda vieţii publice a unui popor, **B.** a combătut „boala superficialităţii", în vederea consolidării fondului naţional. Considerînd că activitatea Astrei nu corespunde acestor cerinţe şi nici scopului pe care şi-l propusese, **B.** a supus-o unei critici severe, de pe poziţiile junimismului, pe care s-a situat, dealtfel, şi în discutarea unor probleme ale limbii române din publicistica transilvăneană.

— *Indulgenţă sau critică*, FTR, I, 1876, 2 ; *O privire asupra activităţii Asociaţiunii Transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român, de la înfiinţarea ei, pînă la a XIV-a adunare generală*, FTR, I, 1876, 13—19 ; *Bibliografie*, FTR, II, 1877, 12.

— 1. *Scrisori — Bianu*, I, *311—358* ; 2. *Encicl. rom.* I, *591* ; 3. T. Codru, *Eugen Brote*, LU, XI, 1912, 33 ; 4. Caragiale, *Opere*, V, *46—70* ; 5. Lucian Boia, *Eugen Brote*, Bucureşti, Litera, 1974 ; 6. Vasile Netea, *Un memoriu inedit al lui Eugen Brote în preajma răscoalei din 1907*, RA, LIV, 1977, 1.

D. M.

BUCEGIU, publicaţie politică şi literară, apărută la Bucureşti, din ianuarie 1879, sub redacţia lui Gr. H. Grandea. Au apărut numai 10 numere. Definindu-şi laconic profilul („romanţe, călătorii, noutăţi, glume şi ceea ce avea Baba Dochia în ladă : literatura poporului"), **B.** reflectă preferinţele şi orientarea literară a redactorului. Dealtfel, gazeta este scrisă, în bună măsură, de Grandea. El îşi publică aici romanul *Misterele românilor*, poemul *Despa din Cerneţi* (evocare istorico-patriotică), poeziile *Fiul durerei, Toamna, De la Severin.* În absenţa unor colaboratori de prestigiu, apar, cu versuri, doar C. Cîrlova, C. Scrob şi N. Armăşescu. Grandea preferă să retipărească din scrierile unor poeţi consacraţi : C. Conachi *(Ce este Nurul* ş.a.), V. Alecsandri *(Pohod na Sybir)*, D. Bolintineanu *(Sorin)*, căruia i se dedică şi un articol. Este reprodusă şi *Balada nebunilor* a lui M. Zamphirescu. Literaturii populare, aflată constant în preocupările lui Grandea, i se acordă un spaţiu considerabil. Apar, printre altele, baladele *Mihu Copilul, Mioriţa*, basmele *Oile cu lîna de aur* (din Mehedinţi) şi *Paserile cu cioc de fier* (din Vîlcea). În ceea ce priveşte traducerile literare, nesemnate, dar aparţinînd, mai toate, lui Grandea, sînt de semnalat tălmăcirea parţială după *Don Quijote* de Cervantes şi două articole despre H. Heine (unul al lui Gérard de Nerval), însoţite de o traducere în proză din creaţia poetului *(Intermezzo).* Mai apar scurte recenzii la cărţi străine şi o cronică la spectacolul cu piesa lui B. P. Hasdeu *Trei crai de la răsărit.*

L. V.

BUCIUMUL, gazetă politică şi literară, care a apărut la Paris, săptămînal, de la 10 martie pînă la 3 mai 1857. Editată în excelente condiţii grafice, sub redacţia lui C. Bolliac, **B.** avea pe frontispiciu deviza „Autonomia, Unirea şi principe străin" şi reprezenta vederile politice ale unei părţi din grupul exilaţilor români. În afara redactorului, publicist neobosit, colaborau cu articole politice şi alţi membri ai emigraţiei, care îşi semnau contribuţiile C. B.-escu (probabil C. Bălcescu) şi G.D.V. Alte articole, nesemnate, sînt ale lui V. Boerescu. Cele mai multe, însă, erau scrise de Bolliac, care oscila încă de acum între aripa de stînga a liberalilor şi centrul moderat, înclinînd mai curînd spre platforma politică a centrului, dar interesat, în publicistică şi poezie, de soarta „clăcaşilor" şi susţinînd vederile partidei unioniste. I se alătură J. A. Vaillant, Radu Ionescu, I. Strat, arhimandritul Iosafat Snagoveanul. Din ţară trimiteau versuri Gh. Sion şi Al. Donici (o poezie adresată ziarului, în care se salută programul politic unionist). După şapte numere, lui Bolliac i se retrage mandatul reprezentării adepţilor Unirii, pe care îl capătă V. A. Urechia, redactor al unei gazete noi, „Opiniunea".

— 1. Vasile Boerescu, *Domnul meu*, SEO, I, 1857, 43 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *77—79* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *250—252* ; 4. Iorga, *Ist. presei*, *114* ; 5. O. Papadima, *Cezar Boliac*, Bucureşti, E.A., 1966, *193—196.*

R. Z.

BUCIUMUL, gazetă politică şi literară, care apare la Bucureşti, între 15 decembrie 1862 şi 5 decembrie 1864. Proprietar şi director era C. Bolliac, autor şi al articolului-program din primul număr. După întoarcerea din exil, el se alăturase lui C. A. Rosetti, în al cărui cotidian, „Românul", îi apar numeroase articole politice sau de istorie. Spre sfîrşitul anului 1862, Bolliac crede însă că a venit momentul unei acţiuni independente şi, în acest scop, editează **B.,** pe care îl consideră continuatorul periodicului cu acelaşi titlu, scos la Paris în 1857. Ieşind la început de două ori pe săptămînă, gazeta îşi măreşte numărul apariţiilor la trei, de la 8 iunie 1863, pentru a deveni, de la 1 august, cotidiană. Tirajul rămîne însă scăzut, mult sub aşteptările directorului şi, din ianuarie 1864, Bolliac este nevoit să editeze doar trei numere pe săptămînă. În acelaşi an, la 5 decembrie, ca urmare a unui violent atac împotriva guvernului şi a lui M. Kogălniceanu, **B.** este suspendat. Bolliac îl va înlocui, trei luni mai tîrziu, cu „Trompeta Carpaţilor". Atitudinea ziarului este aceea a unui oficios liberal, moderat. Militînd, mai întîi alături de rosettişti, în opoziţia pe care aceştia o fac cabinetului conservator al lui Lascăr Catargiu, **B.** începe apoi o violentă campanie împotriva „roşilor" (C. A. Rosetti, I. C. Brătianu), apărînd reformele impuse de Al. I. Cuza ; după puţină vreme va redeveni un organ al opoziţiei, Bolliac arătîndu-se nemulţumit de politica internă a lui M. Kogălniceanu. În ceea ce priveşte „partea literară", Bolliac o concepe într-un sens larg, adică înglobînd studii şi articole de istorie,

geografie, filologie. El publică documente istorice privind trecutul românilor, cronici străine cu referiri la români, cronici interne, însoțite de prezentări succinte, în care se subliniază importanța lor documentară și literară. Li se adaugă și însemnata contribuție a lui B. P. Hasdeu, care dă, alături de cîteva articole politice, un comentariu asupra titlului domnitorilor autohtoni, apoi solidele *Studii critice asupra istoriei române*, schițe bibliografice (Ștefan Raicevici, Eutropius ș.a.). În **B.** apare *Copilăriele lui Iancu Moțoc* de B. P. Hasdeu, prima versiune a *Ursitei*, cu indicația că este un fragment dintr-un roman. Cu publicistică militantă, antirosettistă, dar și cu poezie satirică, colaborează și C. D. Aricescu, un timp și administrator al gazetei ; versuri scriu Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, precum și Gh. Tăutu, G. Baronzi, M. Zamphirescu, Al. Depărățeanu ; lui V. Alecsandri i se republică, sub pseudonimul Vlad Moraru, fabula *Moara de vînt*. Din octombrie 1864, o cronică muzicală redactată de N. Filimon se ocupă de spectacolele operei italiene din București, discutînd reprezentațiile cu *Bal mascat*, *Lucia de Lammermoor* ș.a. Filimon este și autorul studiului de folclor *Lăutarii și compozițiunile lor*. Ziarul conține, număr de număr, note, recenzii, știri privind viața intelectuală din Principate, mai toate redactate de Bolliac. Lăsînd la o parte inimicițiile politice, el se revelă astfel drept un observator obiectiv și competent, preocupat de condițiile de trai ale scriitorilor (articolele și notele în legătură cu pensiile lui I. Heliade-Rădulescu sau J. A. Vaillant), de cărțile și revistele apărute (note despre întreruperea editării operelor lui D. Bolintineanu, cronica dedicată romanului lui N. Filimon *Ciocoii vechi și noi*, analiza critică a poeziilor lui Gh. Tăutu etc.).

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *80* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *252* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *114* ; 4. O. Papadima, *Cezar Boliac*, București, E.A., 1966, *257—287*.

R. Z.

BUCIUMUL ROMÂN, revistă de literatură și istorie apărută la Iași, lunar, între 1 martie 1875 și 1882. Editor a fost Teodor Codrescu, iar redactor Iancu M. Codrescu. În paginile acestei publicații s-au tipărit versuri inedite de Al. Beldiman și I. Prale, precum și studii privitoare la activitatea celor doi scriitori (*O neoformă de scriere și citire*, despre I. Prale, și *„Tragedia Moldovei" de Vornicul Alexandru Beldiman*, ambele de I. M. Codrescu). O rubrică de informații bibliografice, *Bibliohronologie română*, care includea scurte recenzii scrise cu un ascuțit spirit critic, era redactată tot de I. M. Codrescu, acesta traducînd, împreună cu Al. Athanasiadi, din limba greacă, *Poezia morală* de A. Calfoglu. T. Codrescu a republicat în **B.r.** mai multe studii ale lui Gh. Săulescu despre limba textelor vechi bisericești și documente istorice. La sfîrșitul primului an de apariție, în numărul 12 din februarie 1876, apar primele fragmente din *Țiganiada*, manuscrisul A, publicate, de asemenea, de T. Codrescu. În 1876 și în anul următor, tipărirea *Țiganiadei* a continuat, realizîndu-se astfel prima editare a epopeii lui I. Budai-Deleanu. La **B.r.** au mai colaborat cu versuri și proză D. Gusti, Gr. S. Stamatin și I. Buttă, iar Fr. Damé cu un *Studiu comparativ între limbele românească și provensală*.

R. Z.

BUCUR, Vasile (prima jumătate a sec. XIX), autor de versuri. În 1813, **B.** era vornic de poartă în Iași, ca și în 1821, cînd compune, fără har, o stihuire avînd ca subiect evenimentele legate de mișcarea eteriștilor în Moldova. Scrisă în octombrie 1821, cronica lui **B.**, *Tabla mișăliilor*, cunoaște oarecare circulație, fiind copiată în 1824 de un Alecu Ciogole din Fălticeni, după al cărui manuscris a fost publicată în 1913. Premergător al lui Alexandru Beldiman cu a sa „tragodie", **B.** evocă întîmplări la care asistase ca martor, ignorînd țelurile superioare ale mișcării.

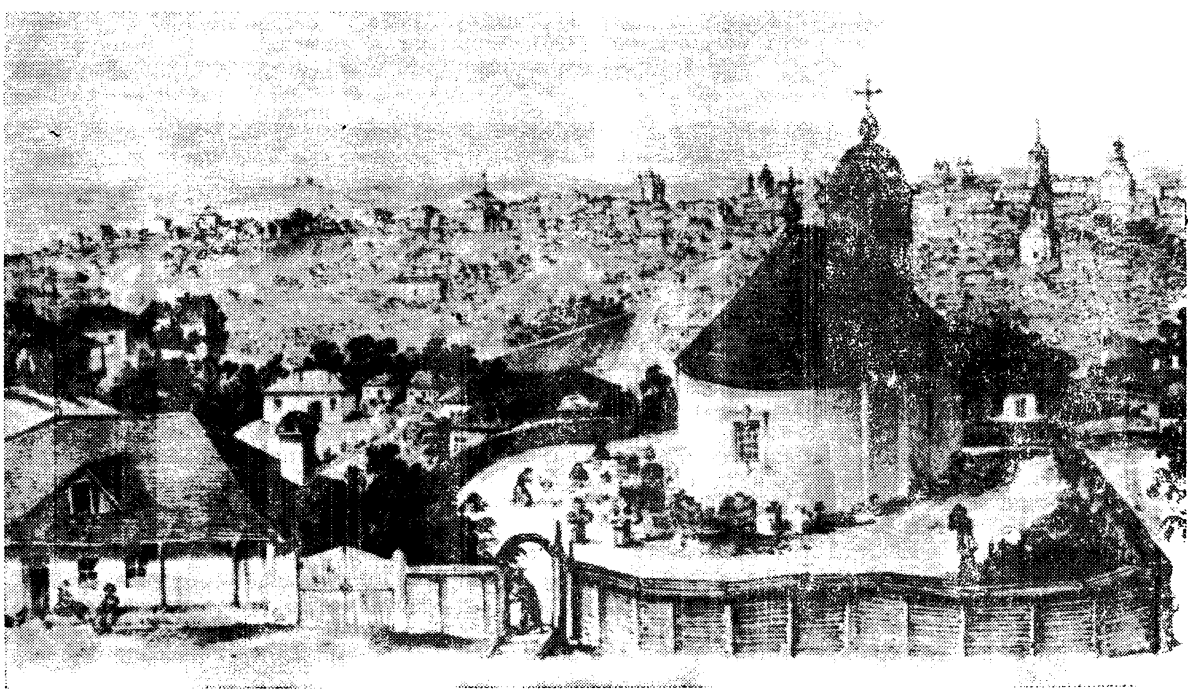

Iași, 1845. Cartierul Tătărași

pe care o receptează sub unicul aspect al prejudiciilor aduse concetăţenilor săi. Sosirea lui Alexandru Ipsilanti în Iaşi, urmată de uciderea turcilor aflaţi în capitala Moldovei, înfrîngerea partizanilor mişcării la Galaţi şi Focşani, fuga domnitorului Mihai Suţu, jafurile făptuite de greci şi turci deopotrivă prin tîrgurile şi satele ţării, ultima rezistenţă a grupurilor de eterişti în Moldova, la mănăstirile Secu, Agapia şi Văratec, sînt deplînse de **B.** într-o expunere ritmată monoton, lipsită de fantezie şi culoare, în ciuda unor detalii care abundă, a libertăţilor de expresie şi, pe alocuri, a pitorescului unui lexic caracteristic epocii. Versificator de tipul autorilor de cronici rimate din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, **B.** apare ca un exponent întîrziat al genului, la o dată la care poezia română începuse a-şi croi deja alte făgaşuri, moderne.

— *Tabla mişăliilor* (publ. Gh. Zagoritz), în *O nouă cronică moldovenească*, CL, XLVII, 1913, 12.

— 1. Vasile Alecsandri, *„Tabla mişeliilor"*, CL, II, 1868, 1 ; 2. Bianu, *Manuscrise*, I, *541* ; 3. Gh. Zagoritz, *O nouă cronică moldovenească*, CL, XLVII, 1913, 12 ; 4. Gh. Cardaş, *Prefaţă*, PMU, *39*.

R. Ş.

BUD, Tit (24.XII.1846, Sat-Şugătag, j. Maramureş — 19.VIII.1917), folclorist. Provenit dintr-o familie de clerici (tatăl era preot, un unchi — episcop), **B.** îmbrăţişează el însuşi cariera preoţească, după ce-şi va fi făcut studiile la Ungvar, Beiuş şi Gherla. Timp de patru ani este capelan în Ieud, apoi avansat la Episcopia din Gherla, unde i se încredinţează diverse funcţii administrative. La cerere, pleacă în satul natal şi se consacră unei activităţi prodigioase de ridicare a stării economice şi culturale a ţărănimii. Ca revizor diecezan, preşedinte al „Reuniunii docenţilor români din Maramureş", vicepreşedinte al „Asociaţiunii pentru cultura poporului român din Maramureş", **B.** a contribuit la dezvoltarea învăţămîntului, a făcut studii de istorie bisericească, a tradus literatură universală şi a impulsionat cercetările de folclor în Maramureş. A publicat îndreptare pentru preoţi, cărţi de ritual, prelucrări de cuvîntări „funebrali" etc. De un interes mai larg sînt cărţile despre istoria parohiilor şi mănăstirilor din Maramureş, precum şi *Viaţa sînţilor* (1897). Din literatura universală, **B.** traduce un roman al lui Adrien Gabrielly, *De unde nu este rentoarcere*, într-o limbă cam greoaie, o povestire de A. Daudet şi alte cîteva povestiri, ale căror autori nu sînt indicaţi. Revistele la care **B.** a publicat consecvent sînt „Familia" şi „Gutinul", dar numele său apare şi în „Transilvania", „Unirea" şi „Revista critică literară". După ce publică primele texte folclorice în „Familia" (în 1872) şi răspunde la chestionarul lui Nicolae Densuşianu, **B.** se situează în fruntea unei largi acţiuni de adunare a folclorului, iniţiată de corpul didactic din Maramureş. Publică şi un apel în acest sens, în „Gutinul", reprodus apoi în „Familia" şi „Amicul familiei". Colecţia *Poezii populare din Maramureş*, recomandată de Al. Ţiplea lui I. Bianu, care i-a făcut un raport favorabil, a apărut în ciclul de volume *Din viaţa poporului român*, scos de Academia Română. Dintre balade, *Mirele în robie* reprezintă singura variantă semnalată în Maramureş, iar *Crîşmăriţa* şi *Horea lui Ion Berciu* sînt inedite. Lirica se impune prin calitatea artistică, iar colindele ilustrează principalele teme care circulă în Maramureş. Ca în majoritatea colecţiilor realizate prin intermediari, nici în volumul lui **B.** nu se indică datele privind culegerea textelor şi nici nu sînt redate particularităţile fonetice. Colecţia lui **B.**, împreună cu aceea a lui Al. Ţiplea (1906) sînt primele care au consemnat repertoriul folcloric maramureşean din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

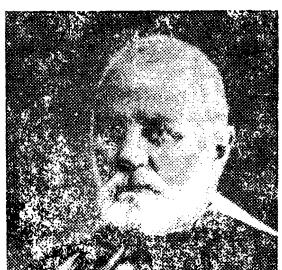

— *Doine şi hore poporale (Din Maramureş)*, F, VIII, 1872, 36 ; *Către stimaţii domni docenţi din vicariatul Maramureşului*, GUT, II, 1890, 3 ; *Disertaţiuni despre episcopii şi vicarii români din Maramureş*, Gherla, Tip. Diecezană, 1891 ; *Din literatura poporală*, T, XXIV, 1893, 2 ; *Viaţa sînţilor*, Gherla, Tip. Diecezană, 1897 ; *Însămnări şi date despre înfiinţarea parohiei gr. cat. române din Sighetul Maramureşului*, Gherla, Tip. Diecezană, 1905 ; *Poezii populare din Maramureş*, Bucureşti, Academia Română, 1908 ; *Date istorice despre protopopiatele, parohiile şi mănăstirile române din Maramureş, din timpurile vechi pînă în anul 1911*, Gherla, Tip. Diecezană, 1911. — Tr. : [Autor neidentificat], *Adevăruri momentane (novelă germană)*, F, V, 1869, 30—35 ; Adrien Gabrielly, *De unde nu este rentoarcere*, Pesta, Tip. Kocsi, 1872 ; A. Daudet, *Prelegerea ultimă*, GUT, I, 1889, 17 martie.

— 1. I. Bianu, *Culegerea de poezii poporale din Maramureş de vicarul Tit Bud*, AAR, partea administrativă, t. XXX, 1907—1908, fasc. 1 ; 2. Enea Hodoş, *Tit Bud, „Poezii populare din Maramureş"*, LU, VIII, 1909, 4 ; 3. *[Tit Bud]*, CMNR, I, 1924, 3—4 ; 4. D. Pop, *Folc. Maram.*, *71—84, 287—292* ; 5. Bîrlea, *Ist. folc.*, *421—422*.

L. C.

BUDAI-DELEANU, Ion (6.I.1760, Cigmău, j. Hunedoara — 24.VIII.1820, Lvov), scriitor, filolog şi istoric. Este primul dintre cei zece urmaşi ai preotului unit Solomon Budai. Începe să înveţe la Cigmău şi-şi continuă studiile la Seminarul de la Blaj. Timp de aproape zece ani urmează, începînd din 1777, la Viena, cursurile Facultăţii de filozofie, apoi, ca bursier al colegiului „Sf. Barbara", pe cele ale Facultăţii de teologie, pe care a absolvit-o, luîndu-şi, se pare, şi doctoratul la Erlau. După terminarea pregătirii sistematice, fără a simţi chemare spre viaţa ecleziastică, rămîne o vreme în capitala Imperiului habsburgic, unde îndeplineşte o seamă de funcţii mărunte (cîntăreţ bisericesc, copist, traducător), îşi desăvîrşeşte formaţia intelectuală şi artistică şi-şi însuşeşte opiniile antireligioase ale Vienei iosefiniste. Aici îi întîlneşte pe Samuil Micu, Gh. Şincai şi Samuil Vulcan, cu care se împrieteneşte. Prin intermediul limbilor şi literaturilor greacă, latină, italiană, franceză, germană şi polonă, cunoaşte atît culturile respective, cît şi literatura spaniolă şi engleză. Prin formaţia sa literară umanistă, împletită cu filozofia şi ideologia politică iluministă, el devine unul din cei mai de seamă reprezentanţi ai Şcolii ardelene, eliberat de concepţiile teologice şi apropiat de mentalitatea laică şi voltairiană a vremii. **B.-D.** se întoarce în Ardeal, funcţionează cîtva timp ca profesor la Blaj, dar, spirit mai liber, mai puţin grav şi apostolic decît ceilalţi corifei ai Şcolii ardelene, nu acceptă iezuitismul întronat de episcopul I. Bob şi se exilează pentru tot restul vieţii la Lemberg (Lvov), capitala Galiţiei, unde ocupă succesiv, din 1787, postul de secretar de tribunal şi consilier de curte. Aici se căsătoreşte în 1793 cu Mariana de Mikolaewicze, fiica unor armeni înstăriţi, cu care va avea trei copii. În acest oraş, **B.-D.** nu este un izolat şi un necunoscut, ci păstrează legături cu ardelenii, cu românii din Polonia şi Bucovina. În 1815, mitropolitul Veniamin Costache îi face propunerea, rămasă neonorată din

motive necunoscute, de a veni ca profesor la Seminarul de la Socola. Prețuirea de care s-a bucurat **B.-D.** în Moldova a făcut ca, mai tîrziu, Gh. Asachi să ducă tratative îndelungate, încununate pînă la urmă de succes, pentru cumpărarea de la familia scriitorului a manuscriselor care cuprind, între altele, și *Țiganiada*. Anii petrecuți la Lemberg, în ciuda depărtării de meleagurile natale, nu au reușit să-l înstrăineze, ci, ca o reacție, se pare că l-au îndîrjit în ambiția de a demonstra, prin operă, atașamentul față de poporul său. În această perioadă își elaborează cea mai însemnată parte a operei sale juridice, filozofice și istorice, precum și capodopera literară *Țiganiada*. Dacă anii de învățătură la Cigmău și Blaj reprezintă pentru **B.-D.** contactul cu realitățile naționale, deceniul studiilor la Viena înseamnă lărgirea orizontului, opțiunea pentru liberalismul iosefinist și pentru iluminism, dar mai cu seamă cunoașterea valorilor literare universale. La Lemberg se realizează sinteza dintre o solidă și multilaterală cultură și un talent viguros, legat de autenticitatea spiritului popular.

Activitatea lui **B.-D.** se înscrie în preocupările dominante ale celorlalți cărturari ai Ardealului și contribuie la crearea, transpunerea și difuzarea noțiunilor fundamentale de teologie, filozofie, filologie, istorie, economie agrară, învățămînt, legislație. Încă din ultimii ani petrecuți în capitala imperiului da-

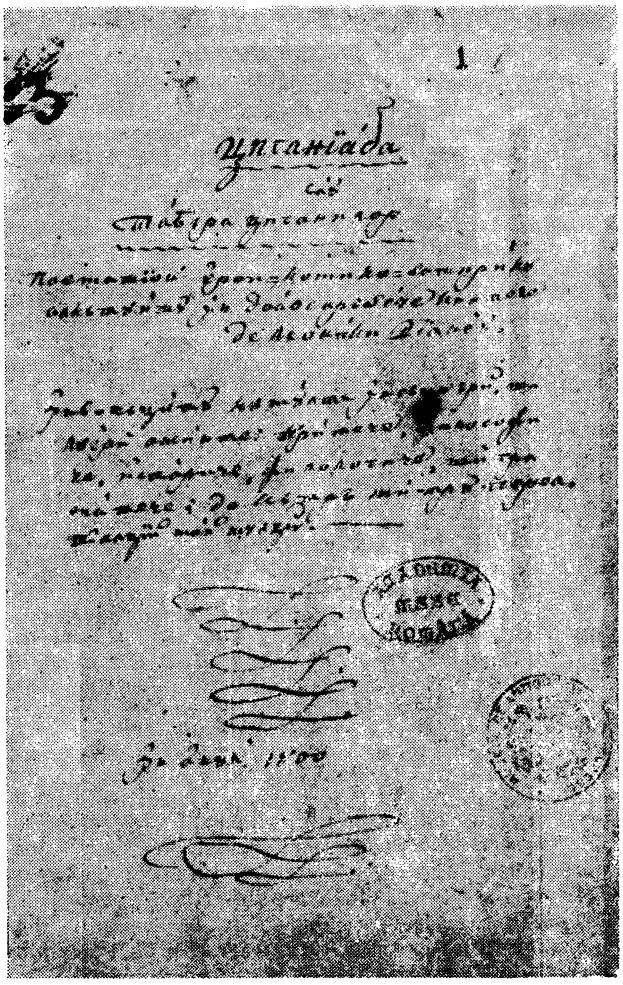

tează unele scrieri pedagogice și juridice, traduse din limba germană, publicate la Viena sau la Cernăuți. **B.-D.** se va ocupa de originea populațiilor din Transilvania într-o lucrare, realizată parțial, ce urma să se intituleze *De originibus populorum Transilvaniae commentatiuncula, cum observationibus historico-criticis*, și prin care susține, cu argumente, romanitatea limbii și a poporului român, continuitatea elementului roman în Dacia. Tot domeniului istoric îi aparține și raportul *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina (Scurte și cuprinzătoare observații asupra Bucovinei)*, care îi oferă prilejul de a elogia limba română și de a critica aspru administrația acestei provincii. Ca filolog, **B.-D.** se raliază de asemenea preocupărilor epocii și redactează studiile *Fundamenta grammatices linguae romanicae seu ita dictae valachicae usui tam domesticorum quam extraneorum accomodata* (1812), *Temeiurile gramaticii românești*, cu un comentariu, neterminat, intitulat *Dascălul românesc pentru temeiurile gramaticii românești*, precum și *Teoria ortografiei românești cu litere latinești*. În domeniul lexicografic proiectează un vast dicționar în zece volume (român-latin, latin-român, grec-român, român-italian, italian-român, român-francez și francez-român), dar îl realizează integral pe cel român-german, *Lexiconul românesc-nemțesc* (patru volume), o parte a celui german-român (două volume) și doar fragmente din celelalte. Aceste preocupări atestă un erudit și un poliglot, un spirit luminat, mînat de dorința de a apăra, cu argumente lingvistice și istorice, drepturile națiunii române, de a contribui la îmbogățirea patrimoniului ei intelectual, la sporirea prestigiului românilor.

Dacă sub aspect științific activitatea lui **B.-D.** se apropie sensibil de a celorlalți cărturari ardeleni ai vremii, sub raportul predispoziției artistice, al disponibilității creatoare și al împlinirilor, el își depășește contemporanii. Ca un preambul al epopeii sale eroi-comice este traducerea parțială a piesei *Temistocle* de Metastasio. Cultura umanistă și conștiința forței creatoare de care dispunea îi trezesc ambiția de a depăși modestele producții înregistrate în literatura națională, de a forma „un gust nou de poezie românească", iar intenția se concretizează în acea „izvoditură noao și originală românească" ce se numește *Țiganiada*. Formulările prologului preced cu aproape o jumătate de secol unele idei ale „Daciei literare" — necesitatea ca literatura națională să se inspire din istoria patriei. Într-o *Epistolie închinătoare* adresată lui Mitru Perea (anagrama lui Petru Maior), care urmează prologului, scriitorul postulează obiectivele critice ale epopeii, moravurile pe care le vizează: „S-află într-însa și critică, pentru a cării dreaptă înțelegere te poftesc s-adaugi oarecare luări aminte, căci știu bine că vei înțelege ce am vrut eu să zic la multe locuri [...] multe am scris acolo ce poate că la mulți nu le vor plăcea; însă toate adevărate". Epopeea eroi-comică *Țiganiada* este opera care l-a impus pe autor în istoria noastră literară. Ea a fost realizată într-o primă formă în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, fiind tipărită, din nefericire pentru evoluția literaturii române, de-abia după aproape opt decenii. Prima versiune (manuscrisul A) a fost publicată de T. Codrescu în „Buciumul român", din 1876 pînă în 1877, iar cea de-a doua variantă se tipărește de către Gh. Cardaș în 1925 și 1928. *Țiganiada sau Tabăra țiganilor*, „poemation eroi-comico-satiric, alcătuit în doaosprezece cînteca de maestrul cîntăreț Leonachi Dianeu", este cea mai realizată epopee din literatura română, comparabilă cu modele de prestigiu din literatura univer-

sală. Acțiunea se desfășoară în vremea lui Vlad Țepeș care, în lupta de apărare a independenței Țării Românești, încearcă să-i adune și să-i înarmeze pe țigani, pentru a nu fi folosiți de dușmani drept iscoade. În tentativa, pusă pe seama domnitorului, de a-i strînge la un loc și a-i organiza pentru luptă pe instabilii, turbulenții și nu prea harnicii poporeni arămii este evidentă intenția autorului de a exploata comic diversele conflicte generate de mentalitatea unei colectivități incompatibile cu organizarea, puțin doritoare de luptă, total refractară devotamentului și sacrificiului pentru o cauză îndepărtată și străină de necesitățile imediate. Toată frămîntarea, toate eșecurile înregistrate în încercarea de a-i transforma pe țigani în cetățeni ordonați, conștienți de necesitatea apărării țării, cu o disciplină indispensabilă convețuirii într-un stat, sînt convertite, în ultimă instanță, într-o meditație profundă asupra destinului întregii omeniri, asupra piedicilor și insuccesele pe care umanitatea le-a înregistrat în evoluția ei. În istoria culturii noastre, *Țiganiada* reprezintă primul monument al literaturii române moderne și marchează înțelegerea fenomenului literar nu ca un divertisment, ci ca o componentă a culturii naționale, care angajează concomitent forța artistică și conștiința cetățenească a creatorului. Cu toate că acțiunea poemei este plasată într-un trecut îndepărtat, în secolul al XV-lea, subtextul, alegoriile, aluziile vizează conflicte, defecte, anomalii sociale, politice, literare și omenești contemporane. Originalitatea operei se constituie din sinteza realizată între dezbaterea ideologică și satirizarea societății și orînduirii vremii. Autorul se referă direct la Homer, Vergiliu, Tasso, G. Casti și, indirect, la Milton, Ossian, Cervantes, Klopstock, Voltaire, Aloys Blumauer, dar indicarea unor modele străine se face și din rațiuni polemice, întrucît protestul social și umanismul care o caracterizează ar fi fost greu de exprimat în generalitatea și abstractismul modelelor, în fixitatea și rigiditatea regulilor clasice. Cu toate că sub raport cronologic precede opera lui C. Conachi și a lui Iancu Văcărescu, *Țiganiada* depășește epoca printr-o expresie lingvistică vie și actuală, cu minime, dar inerente, elemente arhaice.

O operă ca *Țiganiada* presupune un creator eliberat de spiritul dogmelor teologale, înzestrat cu spirit critic, receptiv la dimensiunea comică a realității, apt să surprindă și să transfigureze elementul mitologic din teologia creștină. În prima variantă a epopeii era încorporat și un episod donchijotesc, cu nemeșul Becicherec Iștoc, episod care, amplificat prin includerea a încă două personaje, chir Calos de Cucureaza și Născocor de Cîrlibaba, constituie nucleul unei opere independente, neterminată, intitulată *Trei viteji*. Prin *Țiganiada sau Tabăra țiganilor*, **B.-D.** rămîne în literatura națională creatorul primei și celei mai valoroase epopei. Primordialitatea cronologică și estetică, chiar dacă opera a rămas în manuscris atîta vreme, conferă autorului calitatea de ctitor al literaturii române moderne. Cauzele care au împiedicat publicarea *Țiganiadei* nu sînt legate numai de înstrăinarea poetului, ci rezidă mai ales în implicațiile ei critice și satirice la adresa stărilor de lucruri contemporane, în aluziile directe sau implicite la atmosfera politică și religioasă, la mentalitatea generată de contradicțiile orînduirii sociale în care a trăit. **B.-D.** își depășește epoca nu numai ca autor al primei epopei, moment excepțional în evoluția beletristicii noastre, ci și sub raport ideologic, prin îndrăzneala cu care atacă instituțiile și mentalitatea feudală. În ciuda formației teologice și pe deasupra prozelitismului imprimat de promotorii unei mișcări culturale preocupate preponderent de istorie, filologie și teologie, particularitatea predominantă a gîndirii și structurii sale este laică și literar-artistică. Astfel, elementele de teologie creștină se constituie în mitologie păgînă, liberalismul iosefinist este depășit prin iluminism și voltairianism sarcastic, iar esența epică a odiseii țiganilor devine o reflecție asupra situației social-politice a epocii, asupra vieții. *Țiganiada* este prima manifestare de prestigiu a literaturii române moderne și rămîne originală și contemporană prin infuzia ideologică, prin implicațiile de natură socială, națională și democratică, prin acea meditație asupra condiției umane în general. Finalitatea etică a operei este implicită și rezultă mai cu seamă din analiza societății timpului și mai puțin din studiul conflictelor general umane. Încercarea de a demonstra prestigiul națiunii române (și deci necesitatea de a i se recunoaște drepturi egale) prin noblețea originii romane este corelată cu uriașa muncă depusă pentru a transpune în limba națională elemente fundamentale de istorie, filologie și filozofie. Față de gravitatea preocupărilor istorice și filologice, „jucăreaua" lui **B.-D.** introduce o notă particulară, compensatorie prin valoarea artistică a rîsului, a ironiei și satirei. *Țiganiada* constituie o îmbinare creatoare între erudiția literară, istorică și filologică și spiritul, mentalitatea țărănească, între cunoașterea ideologiei și artei europene și înțelegerea frustă, terestră, naturală a poporului. Compa-

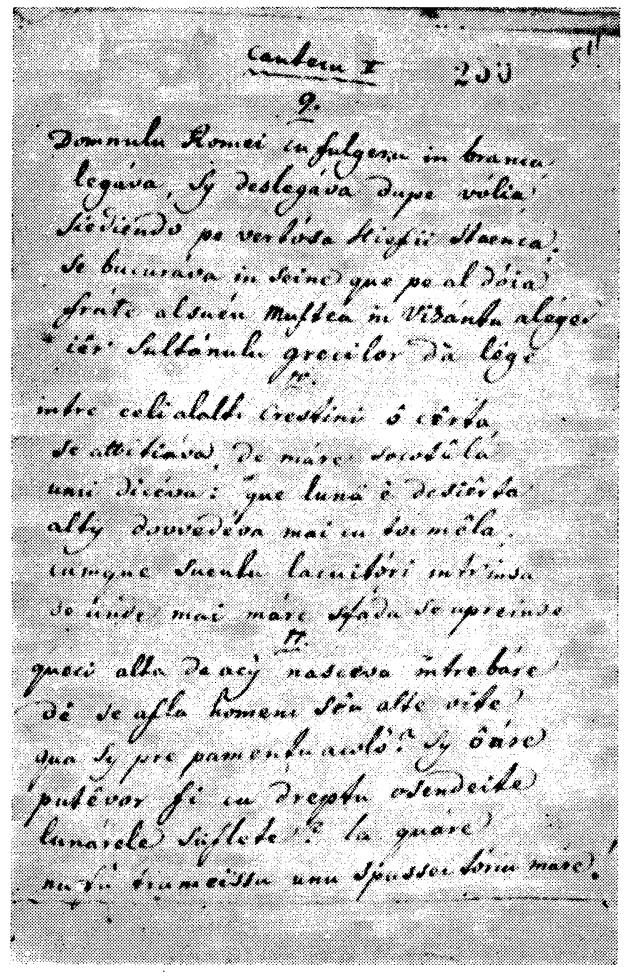

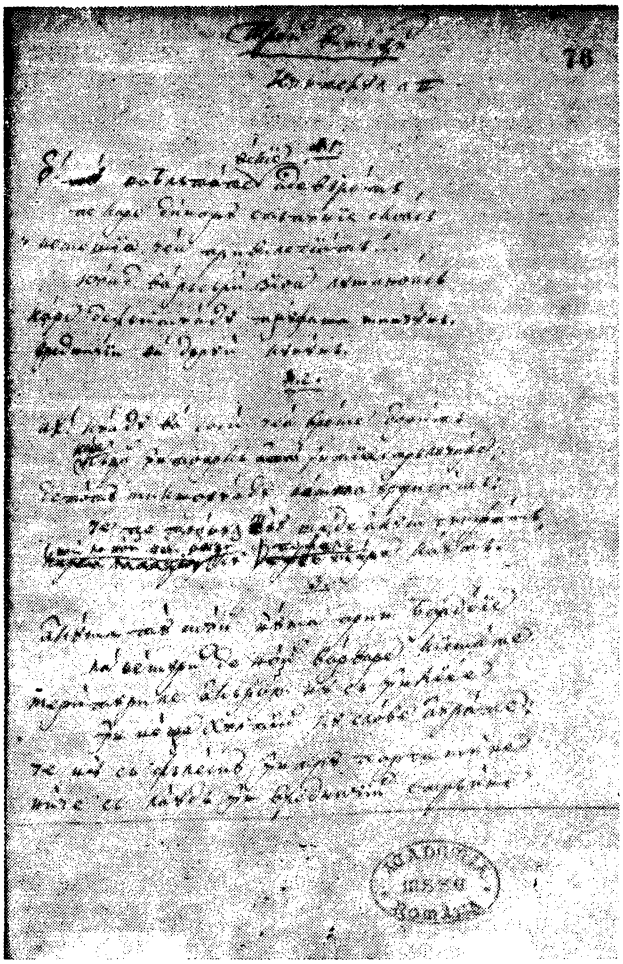

ra\u021bia cu artificiozitatea clasicismului decadent, cu decorativismul arcadic \u0219i cu manevrele de alcov existente în poezia din Principate pune în relief originalitatea \u0219i autenticitatea *\u021aiganiadei*. Cu toate că citează modelele clasice, este evidentă noutatea \u0219i insubordonarea fa\u021bă de tradi\u021bie, dacă nu \u0219i inten\u021bia lui **B.-D**. de a parodia eroismul, de a polemiza cu rigiditatea \u0219i lipsa de vigoare a schemei tradi\u021bionale, dovedind apeten\u021ba pentru comic, pentru autentic, pentru natural. Procedeele artistice confirmă rezisten\u021ba creatorului fa\u021bă de normele severe ale clasicismului, iar personificarea abstrac\u021biunilor mitologice, reducerea \u0219i degradarea elementelor supranaturale la dimensiuni umane, populare, \u021bărăne\u0219ti, conferă operei personalitate distinctă, o diferen\u021biază fa\u021bă de transpunerile \u0219i încercările contemporane ori ulterioare de a crea o epopee na\u021bională.

— *\u021aiganiada sau Tabăra \u021biganilor*, BUR, I. 1876, 12—II, 1876—1877, 1—12 ; *\u021aiganiada*, îngr. Gh. Cardaş, Bucure\u0219ti, Tip. Române unite, 1925 ; ed. 2, Bucure\u0219ti, Oltenia, 1928 ; ed. *(\u021aiganiada sau Tabăra \u021biganilor)*, îngr. I. Pillat, Bucure\u0219ti, Cartea românească, 1935 ; ed. îngr. Gh. Cardaş, Bucure\u0219ti, Cugetarea, 1944 ; ed. îngr. \u0219i introd. Ion Manole, Bucure\u0219ti, E.S.P.L.A., 1950 ; ed. *(\u021aiganiada sau Tabăra \u021biganilor)*, îngr. J. Byck, introd. I. Oană, Bucure\u0219ti, E.S.P.L.A., 1953 ; ed. 2, I—II, Bucure\u0219ti, E.S.P.L.A., 1956 ; ed. îngr. Florea Fugariu, introd. Romul Munteanu, I—II, Bucure\u0219ti, E.T., 1963 ; ed. îngr. Florea Fugariu, Bucure\u0219ti, Minerva, 1973 ; *Scurte observa\u021bii asupra Bucovinei* (publ. \u0219i tr. G. Bogdan-Duică), GAB, IV, 1894, 8—9, 13—14, 17—23 ; *Trei viteji*, îngr. Gh. Cardaş, Bucure\u0219ti, Convorbiri literare, 1928 ; ed. îngr. \u0219i pref. Em. C. Grigoraş, Bucure\u0219ti, Ancora ; ed. îngr. J. Byck. pref. I. Oană, Bucure\u0219ti, E.S.P.L.A., 1956 ; ed 2, Bucure\u0219ti, E.S.P.L.A., 1958 ; *Scrieri lingvistice*, îngr. Mirela Teodorescu, introd. I. Gheţie, Bucure\u0219ti, E.Ş., 1970 ; *Scrieri inedite*, îngr. \u0219i introd. I. Pervain, Cluj, Dacia, 1970 ; *Opere*, I—II, îngr. Florea Fugariu, introd. Al. Piru, Bucure\u0219ti, Minerva, 1974—1975. — **Tr.** : Metastasio, *Temistocle* (fragm.), în Ortiz, *Cult. it., 266—273*.

— 1. Gh. Asachi, *Despre literatura românească*, AR, II, 1830, 12 ; 2. A. Densu\u0219ianu, *Cercetări, 245—288* ; 3. A. Densu\u0219ianu, *„\u021aiganiada" \u0219i „Trei viteji"*, RTL, IV, 1896, 1 ; 4. G. Bogdan-Duică, *Despre „\u021aiganiada" lui Budai-Deleanu. Inriurirele germane*, Bucure\u0219ti, Socec, 1902 ; 5. Ortiz, *Cult. it., 266—273* ; 6. N. Iorga, *Un poem eroicomic românesc*, R, XIX, 1924, 5—6 ; 7. Const. Radu, *Influen\u021ba italiană în „\u021aiganiada" lui Ion Budai-Deleanu*, Focşani, Tip. Lucrătorilor asocia\u021bi, 1925 ; 8. Gh. Cardaş, *O poemă inedită a lui Budai-Deleanu*, JML, XV, 1926, 3—4 ; 9. Em. C. Grigoraş, *O nouă satiră a lui Budai-Deleanu, „Cei trei viteji"*, PRL, I, 1927, 21 ; 10. Gh. Bogdan-Duică, *Ioan Budai-Deleanu (Cîteva precizări)*, PRL, III, 1928, 2—3 ; 11. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *118—136* ; 12. M. Procopie, *„\u021aiganiada" lui Budai-Deleanu*, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1931 ; 13. Iorga, *Ist. lit.*, III, *267—268, 302—307* ; 14. Al. Ciorănescu, *Opera istorică a lui Budai-Deleanu*, Bucure\u0219ti, Monitorul oficial, 1936 ; 15. Al. Marcu, *Dante în „\u021aiganiada" lui Budai-Deleanu*, Bucure\u0219ti, Monitorul oficial, 1938 ; 16. Al. Marcu, *Un motiv din Tasso în „\u021aiganiada"*, Bucure\u0219ti, Monitorul oficial, 1938 ; 17. Călinescu, *Ist. lit., 81—85* ; 18. Petre Stroe, *Contribu\u021bii la studiul operei lui Budai-Deleanu*, RFR, IX, 1942, 2 ; 19. Ion Sân-Giorgiu, *Lexiconul românesc-nemţesc al lui Ion Budai-Deleanu*, RFR, XI, 1944, 2 ; 20. Popovici, *Studii*, I, *114—120, 463—486* ; 21. D. Popovici, *Doctrina literară a „\u021aiganiadei"*, SL, IV, 1943 ; 22. L. Şerdeanu, *Numele de persoane în „\u021aiganiada" lui I. Budai-Deleanu*, LR, V, 1956, 1 ; 23. Aurora Ilieş, *Gh. Asachi \u0219i manuscrisele lui Budai-Deleanu*, SCB, II, 1957 ; 24. Lidia Sfîrlea, *Observa\u021bii asupra limbii \u0219i stilului „\u021aiganiadei" lui Ion Budai-Deleanu*, VSD, *139—182* ; 25. Rosetta del Conte, *Limiti e caratteri dell'influenza italiana nella „\u021aiganiada" di I. Budai Deleanu*, OII, *195—202* ; 26. Ion Gheţie, *Prima gramatică românească modernă*, OII, *333—343* ; 27. Ion Gheţie, *I. Budai-Deleanu teoretician al limbii literare*, LR, VII, 1958, 2 ; 28. Luiza \u0219i Mircea Seche, *Creaţiile lexicale personale la I. Budai-Deleanu*, LR, VII, 1958, 3 ; 29. Florea Fugariu, *Despre lectura manuscriselor lui Ioan Budai-Deleanu*, LR, VII, 1958, 4 ; 30. Florea Fugariu, *Influen\u021ba versificaţiei populare asupra poeziei lui Ioan Budai-Deleanu*, LR, VIII, 1959, 5 ; 31. Elena Stîngaciu, *Prefa\u021ba la Lexiconul românesc-nemţesc*, LR, IX, 1960, 2 ; 32. I. Pervain, *Un manuscris puţin studiat al lui Ion Budai-Deleanu*, TR, IV, 1960, 25 ; 33. I. Pervain, *Versuri inedite din „\u021aiganiada"*, TR, IV, 1960, 32 ; 34. Pompiliu Teodor, *Date noi despre Budai-Deleanu*, TR, IV, 1960, 32 ; 35. I. Pervain, *Ioan Budai-Deleanu \u0219i Metastasio*, TR, IV, 1960, 46 ; 36. Lucia Protopopescu, *Contribu\u021bii la istoria operei lexicografice a lui Ion Budai-Deleanu*, CLG, VI, 1961, 2 ; 37. I. Iliescu, *Elemente locale în creaţia lui I. Budai-Deleanu*, LL, V, 1961 ; 38. Cornea, *Studii, 5—78* ; 39. Luiza Seche \u0219i Mircea Seche, *Limba \u0219i stilul lui I. Budai-Deleanu în „\u021aiganiada"*, CIL, III, *7—75* ; 40. Graţian Jucan, *Ion Budai-Deleanu. Contribu\u021bii bibliografice*, Bucure\u0219ti, 1964 ; 41. Ion Gheţie, *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*, Bucure\u0219ti, E.A., 1966 ; 42. Lucia Protopopescu, *Noi contribu\u021bii la biografia lui Ion Budai-Deleanu. Documente inedite*, Bucure\u0219ti, E.A., 1967 ; 43. Savin Bratu, *Locul „\u021aiganiadei" în istoria ideologiei noastre literare*, LL, XIII, 1967 ; 44. Ion Nicola, *Gh. Asachi \u0219i manuscrisele lui I. Budai-Deleanu*, LL, XV, 1967 ; 45. Ovidiu Bîrlea, *Folclorul în „\u021aiganiada" lui I. Budai-Deleanu*, SFL, *497—567* ; 46. *Ist. lit.*, II, *66—88* ; 47. Ion Oană, *Discuţia despre formele de guvernămînt din „\u021aiganiada"*, LL, XVI, 1968 ; 48. Ion Oarcăsu, *Ion Budai-Deleanu — portret sumar*, TR, XII, 1968, 4 ; 49. Eugen Negrici, *„\u021aiganiada" — operă deschisă*, RMR, VII, 1970, 8 ; 50. L. Dimov, *„\u021aiganiada" — un spectacol în sine*, LCF, XIV, 1970, 6 ; 51. N. Balotă, *Universul baroc la I. Budai-Deleanu*, LCF, XIV, 1970, 6 ; 52. Gh. Bulgăr, *Inovatorul limbii*, LCF, XIV, 1970, 6 ; 53. I. Pervain, *Fragmente dintr-o scriere inedită a lui Ion Budai-Deleanu*, TR. XIV, 1970, 15 ; 54. I. Pervain, *O scrisoare a lui Budai-Deleanu către J. Chr. Engel*, TR, XIV, 1970, 16 ; 55. I. Pervain, *I. Budai-Deleanu — apologet al unităţii noastre naţionale*, TR, XIV, 1970, 26 ; 56. I. Iliescu, *Orizonturile esteticii lui I. Budai-Deleanu*, TR, XIV, 1970, 35 ; 57. I. Oarcăsu, *Epopeea singulară*, TR, XIV, 1970, 35 ; 58. I. Şeuleanu, *I. Budai-Deleanu \u0219i folclorul*, TR, XIV, 1970, 35 ; 59. Piru, *Ist. lit.*, II, *87—125* ; 60. Carol Engel \u0219i Huba Mózes, *Contribu\u021bii maghiare la studiul vie\u021bii \u0219i operei lui Ion Budai-Deleanu*, SUB, Philologia, XV, 1970, fasc. 2 ; 61. Mihai Mitu, *Opera lui Ioan Budeanu în contextul relaţiilor culturale româno-slave* (teză de doctorat, dactilografiată), Bucure\u0219ti, 1970 ; 62. Ov. Papadima, *Iluminismul \u0219i clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *108—128* ; 63. V. I. Chindriş, *Recep\u021bionarea editorială a lui Ion Budai-Deleanu*, ST, XXII, 1971, 1 ; 64. I. Pervain, *Studii, 129—192* ; 65. Păcurariu, *Clas. rom., 32—38* ; 66. Găldi, *Introd. ist. vers., 115—116* ; 67. Florea Fugariu. *Atitudinea iluminiştilor faţă de cultura populară — Ion Budai-Deleanu îndeosebi*, RITL, XX, 1971, 1 ;

68. Mihai Mitu, *Date noi cu privire la biografia lui I. Budai-Deleanu*, RL, IV, 1971, 22 ; 69. C. Poghirc, *Préoccupations de grammaire historique et comparée romane et indo-européenne chez Ioan Budai-Deleanu*, ACLF, II, *1405—1412* ; 70. *Ist. filoz. rom.*, I, *132—146* ; 71. Piru, *Varia*, II, *65—68* ; 72. C. Cuciuc, *Forme de guvernămînt şi regim politic în „Ţiganiada"*, RFZ, XIX, 1972, 10 ; 73. I. Budai-Deleanu, *Scrisori către Petru Maior* (publ. Cornelia Bodea şi Mihai Mitu), MS, III, 1972, 1 ; 74. Cioculescu, *Itinerar*, *37—41* ; 75. Ţepelea—Bulgăr, *Momente*, *134—139* ; 76. Mihai Mitu, *O licitaţie la Lvov*, MS, IV, 1973, 3 ; 77. Ioana Em. Petrescu, *Ion Budai-Deleanu şi eposul comic*, Cluj-Napoca, Dacia, 1974 ; 78. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1975, *163—189* ; 79. Mircea Vaida, *Ion Budai-Deleanu*, Bucureşti, Albatros, 1977 ; 80. Ion Lungu, *Şcoala ardeleană*, Bucureşti, Minerva, 1978, *130—135, passim*.

A. T.

BUDESCU, Vasile (1847, Sititelec, j. Bihor — 2.V. 1900, Adoni, j. Bihor), poet. După studii de teologie la Oradea, **B.** ajunge pe la 1874 profesor de religie, limba română şi limba maghiară la gimnaziul din Beiuş şi, ulterior, paroh în Borodul Mare, Ciuleşti, Sititelec şi în Adoni, unde a şi murit. Autor de versuri, încă din şcoală, **B.** îşi trimitea colaborările la „Familia" şi, mai tîrziu, la „Amicul familiei" şi la „Cărţile săteanului român". Scria o poezie greoaie, cu subiecte din istoria romanilor *(Regulus Curtiu, Coriolan, Furiu Camiliu)* şi referitoare la originea neamului, sau prelucra balade istorice şi poezii populare, între care cunoscutele *Ana Lugojana* şi *Doina Lotrului*. O glumă populară este punctul de plecare al poeziei *Ţiganii*, unde limbajul pitoresc, specific, e foarte bine întrebuinţat, iar versul, mai şlefuit, are o curgere firească. **B.** a tradus în „Familia" din romanul lui Turgheniev, *Întîia iubire*, sub titlul *Primul amor*.

— *[Versuri]*, F, VI, 1870, 17, 25, 28, 32, 36, 41, 51, VII, 1871, 7, 18, 32, 38, 41, 50, 52, VIII, 1872, 4, 19, 35, 44, 48, IX, 1873, 15, 23, 34, X, 1874, 3, 22, XI, 1875, 7, AMF, IX, 1883, 7, X, 1886, 5, 8, 9. — Tr. : Turgheniev, *Primul amor*, F, VIII, 1872, 20—30.

— 1. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *264—266* ; 2. Potoran, *Poeţii*, *63—66* ; 3. Vartolomei, *Mărturii*, *223—229*.

S. C.

BUGNARIU, Iuliu (1864, Hordou, j. Bistriţa-Năsăud — 21.VII.1929, Bistriţa), culegător de folclor. Învăţător în satul natal, **B.** era rudă apropiată cu poetul George Coşbuc, a cărui soră, Raveca, căsătorită Bugnar, e mama lui. A început să adune încă de tînăr poezii populare din părţile Năsăudului, interesîndu-se deopotrivă şi de elementele etnografice ale zonei respective. **B.** îşi îndreaptă, cu predilecţie, atenţia asupra liricii populare, foarte bogată aici. Publică în revistele ardelene „Familia", „Gazeta poporului", „Gazeta de Transilvania", mai întîi *Doine şi hore poporale din giurul Năsăudului*, în majoritate cîntece de dragoste şi dor, de urît, de înstrăinare, apoi *Balade poporale*, parte din materialul pe care îl va grupa ulterior în primul volum al colecţiei sale şi, în sfîrşit, *Datine poporale :* cîntece de botez, oraţii de nuntă, stărostitul la nunţi, cîntecul cununii. Meritorie este încercarea lui **B.** de a publica, succesiv, în cîteva numere din „Gazeta poporului" (1887), un *Dicţionar poporal* cuprinzînd „cuvinte româneşti din jurul Năsăudului de popor grăite şi tot pentru popor alcătuite". În 1892 i se tipăreşte la Gherla volumul *Muza someşană*, culegere de folclor concepută a aduce „mai multă lumină asupra trecutului ca istorie, limbă, datini şi credinţe". Colecţia lui **B.** a fost primită favorabil. **B.** notează localităţile din care a strîns textele, nu şi informatorii. Dacă nu a folosit o metodă ştiinţifică de culegere, el aduce însă în colecţia sa variante interesante şi deosebite la motive de balade cunoscute : *Bogiţa* — variantă la *Voica, Ileana Guşuleanca* — variantă la *Ilincuţa Sandului, Georgiţă şi mumă-sa* — variantă la *Corbea, Toma Dalimoş şi Manea* — variantă la *Toma Alimoş*. Alături de acestea include şi cîteva balade de dată mai recentă : *Popa Ilie, Ce face dragostea* şi o legendă în versuri plecînd de la o credinţă populară : *Minuneaua*. Unele aşa-zise balade au caracter liric predominant : *Savetcuţa, La rîul de rouă, Niţa şi iubitul său, Răzbunarea, Dorul ostaşului, Măriuţa*, apropiate ca factură de doinele publicate anterior. Autorul anunţă în prefaţă şi alte volume de literatură populară, pentru care poseda o bogată colecţie. În 1901, sub semnătura Iuliu Budnariu Sălăuţanu, apare partea a doua a colecţiei lui **B.**, *Muza someşană*, subintitulată *Doine, hore şi satire poporale române din jurul Năsăudului*, care reunea peste 170 de poezii populare publicate anterior, parte care nu s-a bucurat de răspîndirea celei dintîi ⟨11⟩. Colecţia conţine cîntece de dragoste şi dor, de urît, de jale, de înstrăinare, de cătănie, de haiducie, blesteme, cîntece satirice, cîntece de petrecere, fără o indicare a comunelor şi informatorilor. Importanţa culegerii constă în autenticitatea textelor, caracteristice pentru lirica transilvăneană de la sfîrşitul secolului trecut din zona năsăudeană. **B.** a fost prieten şi colaborator al lui I. Pop-Reteganul, pe care îl anunţa, într-o scrisoare din 1898, că-i va trimite lucrarea *Noţiuni de poezie epică, lirică, dramatică. Balade şi romanţe*. Împreună cu **B.**, I. Pop-Reteganul intenţiona să realizeze o vastă lucrare, întemeiată pe folclor, asupra caracterului poporului nostru. **B.** a lăsat şi cîteva amintiri despre poetul G. Coşbuc.

— *Doine şi hore poporale din giurul Năsăudului*, F, XXI, 1885, 4, 6, 18, 19, XXII, 1886, 2—13, GPO, II, 1886, 39, 50, 51, GT, XLIX, 1886, 144 ; *Cultura şi moralitatea*, GPO, II, 1886, 37 ; *Cîntec la botez. Oraţie la nuntă*, GPO, II, 1886, 39 ; *Cîntecul cununei*, GT, XLIX, 1886, 132, GPO, III, 1887, 27 ; *Datine poporale (din jurul Năsăudului). Stărostitul la nunţi*, GT, XLIX, 1886, 143, GPO, III, 1887, 29 ; *Bocete*, GT, XLIX, 1886, 144, GPO, III, 1887, 6 ; *Nu tot ce străluce e aur !*, GPO, III, 1887, 2 ; *Versul lui Christos*, GPO, III, 1887, 2 ; *Martin Opitz*, GPO, III, 1887, 3 ; *Rugăciunea şcolarului, Dorul meu*, GPO, III, 1887, 3 ; *Caracterul amanetat*, GPO, III, 1887, 4 ; *Dicţionar poporal*, GPO, III, 1887, 29—34 ; *Memento !*, GPO, III, 1887, 34 ; *Descîntece*, GPO, III, 1887, 49 ; *Muza someşană. Poezii poporale române din jurul Năsăudului*, partea I : *Balade*, Gherla, Tip. Aurora, 1892, partea II : *Doine, hore şi satire poporale române din jurul Năsăudului*, Arad, Tip. Tribuna poporului, 1901 ; *Amintiri despre George Coşbuc*, AS, 1926, 6.

— 1. *Ştiri literare*, INL, 1892, 1 ; 2. *Literatură*, GT, LV, 1892, 288 ; 3. *Diverse. Ştiri literare*, MN, III, 1893, 1 ; 4. *Balade poporale*, TLR, XLI, 1893, 1 ; 5. I. Calomfirescu [Aron Densuşianu], *„Muza someşană"*, RTL, III, 1895, 2 ; 6. Ilarie Chendi, *Literatură poporală : I. Pop-Reteganul, „Nuvele" ; „Musa someşană", I. Budnariu Sălăuşanu*, CRLT, 1901, 1 ; 7. Muşlea, *Cercetări*, I, *176* ; 8. Vasile Netea, *Dascălii de folclor ai lui George Coşbuc*, REF, X, 1965, 5 ; 9. Apostol-Popescu, *Studii*, *33—34, 178—179* ; 10. Bîrlea, *Ist. folc.*, *299—300* ; 11. Iordan Datcu, *Ion Bugnariu a tipărit şi volumul al doilea din „Muza someşană"*, MS, VII, 1976, 2.

L. B.

BUITUL, Gheorghe (sfîrşitul sec. XVI — începutul sec. XVII), traducător. Născut într-o familie modestă din Caransebeş, **B.** este crescut şi instruit de Ştefan Csiky, viitor episcop romano-catolic al Ardealului. Cîştigat la catolicism de protectorul său, este trimis la Viena pentru studii de teologie, pe care le întrerupe, întorcîndu-se în 1610 în Ardeal. Are de suferit de pe urma persecuţiilor îndreptate de G. Báthory împotriva catolicilor. Mai tîrziu este preot, făcînd propagandă catolică în mai multe locuri, printre care doi ani la Alba Iulia. Sprijinit şi recomandat de Ştefan Csiky, **B.** va fi primul român ce studiază la Roma la Collegium germanicum et hungaricum, din 1619, venind în contact direct cu marile mişcări spirituale occidentale — Reforma şi Umanismul. Preocupări literare şi deopotrivă religioase dezvăluie traducerea lui **B.**, făcută în limba română în 1636, la

Bratislava, după catehismul catolic al lui P. Canisius, pentru a servi acțiunii de convertire a românilor la catolicism. În 1703, traducerea este tipărită la Cluj, cu titlul *Catehismus sau Suma credinței catolicești*. Lucrarea, structurată în cinci părți, este scrisă cu litere latine și ortografie maghiară.

— **Tr.** : P. Canisius, *Catehismus sau Suma credinței catolicești*, Cluj, 1703.

— 1. Iorga, *Ist. lit. relig., 173* ; 2. Bitay Árpád, *Gheorghe Buițul*, DR, III, 1922—1923 ; 3. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926 ; 4. Drăganu, *Hist. litt., 50—51* ; 5. Pușcariu, *Ist. lit., 105* ; 6. Suciu, *Lit. băn., 35—36* ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *109*.

A. S.

BUIUCLIU, Grigore Mithridate (15.XII.1840, Iași — 13.XII.1912, București), traducător. Fiu al ieșenilor Iacob și Maria Buiucliu, de origine armeană, **B.** a studiat la colegiul armean din Paris și a început cursuri de drept în capitala Franței, terminîndu-le însă la Iași. Din 1866 a devenit membru al Junimii. Numit, în 1869, procuror la tribunalul din Iași, a fost avansat, în 1874, procuror general al Curții de Apel din același oraș, iar în 1894, după o scurtă incursiune în cîmpul politicii militante a junimismului (deputat în 1888, senator în 1892), a fost numit membru al Înaltei Curți de Casație din București, unde a funcționat pînă la pensionare (1908). Pasionat de istoria armenilor din România, **B.** își alcătuiește o bogată bibliotecă, pe care o va dărui, prin testament, Academiei Române, căreia i-a lăsat și o importantă sumă de bani, pentru stimularea studiilor de orientalistică în țara noastră.

Ca membru al Junimii, a luat parte la polemica dintre „Convorbiri literare" și „Revista contimporană" cu un articol iscălit cu inițiala M. Din limba armeană a tradus povestirea *Spionul*, precum și cronica în versuri a lui Minas Tokatți, sub titlul *Cînt de jălire asupra armenilor din Țara vlahilor*. În cadrul acelorași preocupări, **B.** a publicat și un studiu referitor la *Camenița sau Cronica armenilor din Polonia și Moldova*.

— *Un articol științific din „Revista contimporană"*, CL, VIII, 1874, 2 ; *Camenița sau Cronica armenilor din Polonia și Moldova*, CL, XL, 1906, 3—5. — **Tr.** : Minas Tokatți, *Cînt de jălire asupra armenilor din Țara vlahilor*, pref. trad., București, Göbl, 1895 ; [Autor armean neidentificat], *Spionul*, OM, *43—52*.

— 1. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 2. Panu, *Junimea*, I, *37—38* ; 3. I. Negruzzi, *Grigore Buiucliu*, CL, XLVII, 1913, 1 ; 4. N. Iorga, *Grigore M. Buiucliu*, București, Göbl, 1914 ; 5. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, mai.

D. M.

BUJOREANU, Ioan M. (3.VIII.1834, București — 1.VIII.1899, București), scriitor. Era dintr-o familie înstărită, de boieri noi. Și-a făcut studiile în pensionate particulare și la colegiul „Sf. Sava" din București. A ocupat diferite slujbe în administrație, în instituții din Capitală și din provincie. A fost judecător de tribunal la Ploiești (1868), avocat, precum și redactor, director (1870) și apoi subdirector (1888) la „Monitorul oficial". A editat cîteva colecții de texte juridice, printre care și *Colecțiune de legiuirile României vechi și cele noi* (1873—1885).

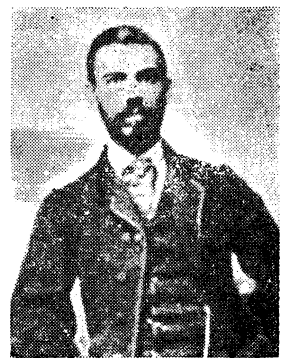

Debutul literar l-a făcut cu piesa *Fata subt epitrop* (1855), comedie într-un act, cu conflict facil și personaje inconsistente, dar cu un dialog plin de vioiciune și naturalețe. Un volum de *Teatru*, apărut în 1857, cuprindea comedia *Cuconu Zamfirache* și „cînticelele comice" *Bătrînul Lăceanu*, *Doctorul scăpătat* (cu versiunea în limba franceză *Lumpatzius à la recherche d'une position médicale*). Mediul zugrăvit în *Cuconu Zamfirache*, cîteva situații și personaje prefigurează elemente din *O noapte furtunoasă* a lui I. L. Caragiale. În *Judecata lui Brînduș* (1864), se perindă tot o lume măruntă, mahalaua, negustorii, avocații chilipirgii. **B.** este un bun observator al moravurilor. Replicile se succed sacadat, alert. Și celelalte scrieri ale dramaturgului (*Zapciu*, *Bătăușii* ș.a.) atestă capacitatea creionării acide a unor realități sociale, a caracterizării adecvate a personajelor, prin limbaj. După 1879, i se reprezenta o piesă intitulată *Soldații români*. **B.** adaptase, inspirat, după E. Scribe, comedia *Doi dascăli pricopsiți sau Asinus asinum fricat*, reprezentată cu succes în 1853—1854, și tradusese din limba franceză comedia *Otrava*, jucată în stagiunea 1860—1861. Făcuse, înainte de 1860, mai multe traduceri, bune, din Boccaccio, Florian, Paul de Kock. Și alte tălmăciri îi apăruseră în foileton la „Vestitorul românesc" (1853), „Anunțătorul român" (1858), publicații la care a mai colaborat cu versuri ocazionale, proză măruntă. **B.** a scris și un roman, *Mistere din București* (1862), cel mai realizat roman foiletonistic apărut pînă atunci la noi. El are însușiri care îl ridică deasupra numeroaselor și obscurelor proze generate de moda lui Eugène Sue în literatura română. Prin intermediul unui povestitor, Ștefan Lungeanu, care relatează diferite întîmplări fratelui său, întors de curînd de la Paris, autorul încearcă să reconstituie un tablou, pictat violent, al corupției sociale. Sînt înlănțuite destul de abil scene ce vor să demonstreze cîtă ticăloșie există sub aparența de onorabilitate, de cîte vicii și crime e în stare protipendada bucureșteană. Schematismul etic este evident, contrastele sînt îngroșate, iar didacticismul — excesiv. Atmosfera este tenebroasă, intervin mereu omoruri, abuzuri, răsturnări spectaculoase de situații, coincidențe fatale. Împotriva iubirii dintre un tînăr boier și o fată de proveniență umilă, tatăl celui dintîi, sceleratul Stamate Dăngescu, și omul acestuia, Neagu Bulboacă, urzesc tot felul de intrigi și fapte monstruoase. Mai expresive, în afara reușitelor portrete caricaturale, sînt unele fragmente, tablouri din viața societății bucureștene ori din cea a țăranilor de pe o moșie din apropierea Capitalei. Aici observația este minuțioasă, ascuțită, iar chipurile capătă substanță. **B.** nu este un simplu imitator, ca G. Baronzi și C. D. Aricescu. Prin sporul de originalitate, el face, în evoluția romanului românesc, legătura cu N. Filimon.

— *Fata subt epitrop*, București, Ioanid, 1855 ; *Teatru*, București, Ioanid, 1857 ; *Anul nou 1857*, VSR, XXII, 1857, 7 ; *Revederea Moldovei cu România subt Alexandru Ioan I în*

1859, Bucureşti, Tip. Ohm, 1859 ; *Mistere din Bucureşti*, I—II, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862, republ. fragm. în PRR, *225—295* ; *Judecata lui Brînduş*, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1864 ; *O floare la Plevna*, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1880 ; *Zapciu*, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1881 ; *Bătăuşii*, Bucureşti, Socec, 1894. **Ms.** : *Doi dascăli pricopsiţi sau Asinus asinum fricat* (1853), B.A.R., ms. 2973, f. *108—126*. — **Tr.** : Florian, *Celestina*, VSR, XVIII, 1853, 4—9, *Valeria*, ANR, V, 1858, 28—32, *Clodina*, ANR, V, 1858, 43—48, *Camire*, ANR, V, 1858, 50—55, *Trei novele*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1863 : Paul de Kock, *Lăptăriţa din Montfermeil*, Bucureşti, Ioanid, 1855, *Madalena*, Bucureşti, Ioanid, 1857 ; Contesa Dash, *Pantoful roşu*, Boccaccio, *Nu te atinge de regină*, *Diavolul în infern*, în Paul de Kock, *Madalena*, Bucureşti, Ioanid, 1857 ; [Autor neidentificat], *Laura sau Recunoştinţa*, ANR, V, 1858, 40—42 ; Boccaccio, *Grădina fermecată*, ANR, V, 1858, 56, *Întîmplările lui Torel*, ANR, V, 1858, 61—63, *Pescăresele*, ANR, V, 1858, 73, *Copii pierduţi*, ANR, V, 1858, 74—77, *Regele de Aragon*, ANR, V, 1858, 78, *Griselidis*, ANR, V, 1858, 80, 81, *Doi prieteni*, ANR, V, 1858, 82—84, 89, *Răzbunarea unui filosof amorezat*, ANR, V, 1858, 94, 95, *Marchiza de Montferat*, ANR, VI, 1859, 4. **Ms.** : [Autor neidentificat], *Venuza sculptorului şi bretelile dantistului*, B.A.R., ms. 1451, f. *1—30*, ms. 2972 *(Capriciile unei femei sau Dantistul şi sculptorul (Otrava de Prusia)*, f. *106—126*.

— 1. Cornel, *Figuri*, *493* ; 2. N. Iorga, *Bucureştii de acum un veac, după romanul unui avocat (Ioan Em. Bujoreanu, 1862)*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XVI, 1934—1935 ; 3. G. Călinescu, *Un romancier uitat. Ioan M. Bujoreanu*, VR, XXX, 1938, 2 ; 4. I. Horia Rădulescu, *Scribe sur la scène roumaine dans la première moitié du XIX-e siècle*, MERF, XV, 1939—1940, *72—79* ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, *338—339* ; 6. Dinu Pillat, *Romanul de senzaţie în literatura română din a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, Bucureşti, Tip. Talazul, 1947, *26—29* ; 7. Călinescu, *Studii*, *175—183* ; 8. Vîrgolici, *Începuturile*, *106—112* ; 9. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *268—269* ; 10. Ştefănescu, *Momente*, *40—42* ; 11. *Ist. lit.*, III, *15—19* ; 12. Michaela Şchiopu, *I. M. Bujoreanu — traducător din Boccaccio*, RITL, XXVI, 1977, 1.

G. D.

BULC, Teodor (? — 22.IV.1909), memorialist. După ce a urmat teologia în oraşul Esztergom (Ungaria), a fost numit, din 1888, profesor suplinitor la liceul din Băiţa, iar din 1897 e definitivat la liceul din Beiuş. Preda limbile şi literaturile latină şi română. Vicerector al internatului pavelian de băieţi, devine rector, tot acolo, în 1904.

B. a călătorit mult, în aproape toată Europa, străbătînd-o cu o curiozitate neostenită. A vizitat Turcia, Grecia, Italia, Germania, Anglia, Elveţia, urmînd indicaţiile ghidurilor obişnuite, străbătînd însă adesea cu privirea dincolo de ele şi încercînd, în memoriile lui, apărute în „Familia" şi apoi editate în două volume, la Gherla, să surprindă particularităţile fiecărui loc vizitat. Este stîngaci în a-şi reda impresiile, pe care le controlează adesea cu date istorice ori geografice. Intenţia lui este de a instrui şi de aceea însemnările cuprind numeroase informaţii, oferite într-un spirit didacticist, nu prea ostentativ. Pentru **B.** călătoria este un mijloc de cunoaştere, de adîncire a imaginilor deja formate prin lecturi anterioare. Cu toate acestea, uneori el corijează cu umor impresiile livreşti prin ceea ce vede în realitate. Amintirile personale ocupă un spaţiu extrem de redus. **B.** se încearcă în portret şi în tablou, reuşind, de exemplu, să facă un vioi portret de „lazzarone" italian ori să descrie piaţa San Marco din Veneţia, noaptea. De la mai mult l-a împiedicat însă limba, greoaie şi încărcată de latinisme, dar colorată pe alocuri de elemente populare fericit alese.

În afara unor articole din anuarul liceului la care funcţiona, **B.** a mai publicat, în 1898, în ungureşte, o lucrare *Despre poveste în general, cu privire specială asupra poveştii poporane române*.

— *Schiţe din Italia*, Gherla, Tip. Aurora, 1898 ; *Scrisori din Helveţia*, F, XXXIV, 1898, 29—33 ; *Amintiri din Grecia*, Gherla, Tip. Aurora, 1899 ; *Scrisoare din Londra*, F, XXXVI, 1900, 31.

— 1. Const. Pavel, *Şcoalele din Beiuş*, Beiuş, Tip. Doina, 1928, *239* ; 2. Predescu, *Encicl.*, *139*.

D. M.

BUMBAC, Ion (Ioniţă) I. (31.I.1843, Costîna, j. Suceava — 25.V.1902, Cernăuţi), scriitor. Este fiul ţăranului Ion Bumbac şi fratele poetului Vasile Bumbac.

Studiile gimnaziale le-a făcut la Suceava şi apoi la Cernăuţi. Aici l-a avut ca profesor pe Aron Pumnul, la care a şi locuit împreună cu fratele său şi cu M. Eminescu, căruia i-ar fi fost, după amintirile unui contemporan, şi un destul de sever pedagog. După ce, în 1868, trece la Braşov examenul de maturitate, **B.** se înscrie la Universitatea din Viena. În toamna aceluiaşi an era membru al Societăţii literar-ştiinţifice a studenţilor români, împreună cu I. Pop-Florantin, V. Burlă, S. Bodnărescu, I. Slavici. Prieten cu Eminescu în perioada vieneză (1870—1871), **B.** este unul din partenerii de discuţii ai poetului. Între ei va interveni însă, din cauza opiniilor politice diferite, o ruptură, accentuată odată cu trecerea vremii. **B.**, ale cărui sentimente naţionale nu pot fi puse la îndoială, a fost un antijunimist convins şi un adept al purismului în limbă. Din această cauză, el nu aproba legăturile care existau între societatea Junimea şi unii studenţi români de la Viena, a criticat modul în care Slavici şi Eminescu au organizat serbarea şi congresul de la Putna şi i-a combătut vehement în şedinţele societăţii „România jună". Ales secretar general la 8 aprilie 1871, el îl înlocuieşte, şase luni mai tîrziu, pe I. Slavici la preşedinţia acestei societăţi. În discursul ţinut cu acest prilej, atacă violent junimismul, pe care îl considera o direcţie cosmopolită, dăunătoare, şi afirmă că se va strădui să conducă societatea în virtutea principiilor susţinute de I. Maiorescu, S. Bărnuţiu şi A. Pumnul. În 1872, după terminarea studiilor universitare, **B.** este numit profesor de limbile latină şi română la gimnaziul din Suceava. În 1875 pleacă din nou la Viena, probabil pentru a-şi susţine doctoratul. Întors în Bucovina, va fi titularizat la catedra de limbă şi literatură română a gimnaziului din Cernăuţi, unde, în decursul anilor, va funcţiona şi ca director. Împreună cu alţi intelectuali, înfiinţează societatea filarmonică „Armonia" (1881) şi societatea culturală „Concordia" (1885), ambele avînd ţelul de a consolida unitatea culturală a românilor bucovineni. În calitate de secretar al Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina, **B.** a redactat în 1881 şi 1882 revista „Aurora română", pe care o va relua, din proprie iniţiativă, în 1884. A colaborat cu versuri, nuvele şi articole la calendarele societăţii (1878—1885), la două dintre ele fiind redactor (în anii 1882 şi 1883), precum şi la alte publicaţii periodice din Transilvania şi Bucovina, între care „Familia", „Gazeta de Transilvania", „Şezătoarea" (în 1876). **B.** a publicat, în mai multe ediţii, şi un manual şcolar de limba şi literatura română.

Deşi în epocă poeziile lui s-au bucurat de oarecare circulaţie, **B.** este un poet cu totul modest. O încercare de „epopee naţională", *Florinta*, din care s-au păstrat trei variante, apărute succesiv în calendarele Societăţii pentru cultura şi literatura română (în 1878 şi 1879) şi în volum (1880), este menţionabilă doar pentru încercarea de utilizare a elementelor de mitologie populară. Într-un studiu în-

troductiv, *Unele puține asupra liricei și epicei române poporale și clasice*, **B.** afirmă că o literatură națională trebuie să-și afle resursele în cercetarea trecutului și a tradițiilor populare. Cu toate că doinele și horele „se degradează", în sensul că își pierd valoarea documentară, ele conservă totuși informații istorice însemnate. Un alt element prețios este limba poetică, a cărei cultivare condiționează și dezvoltarea culturii naționale. Inspirîndu-se din trecut, „epica modernă" nu poate neglija nici „fantezia națională actuală", „coloritul național". Pentru o cultură în formare, susține el, influențele străine sînt primejdioase. **B.** a scris și cîteva articole în care discută folclorul medical sau unele formule specifice liricii populare. Aparatul critic, în care recurge frecvent la comentariile despre poezia populară ale lui V. Alecsandri, la studiile istorice ale lui B. P. Hasdeu, dar și la lucrări ale învățaților P. J. Šafařik, Th. Mommsen, îl arată familiarizat cu bibliografia de istorie și istorie literară. Îi lipseau însă discernămîntul critic, rigoarea. Într-un studiu asupra *Codicelui Voronețean*, din „Aurora română", **B.**, purtat de fantezie, afirmă că primele texte românești scrise datează din secolul al X-lea.

— *Florinta. Epopeă națională în V cîntece. Cînt I și II*, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1880 ; *Pre-minte Solomon*, AROR, I. 1881, 1 ; *Ion a Petrariului*, AROR, I. 1881, 2 ; *Florile „dalbe" ? sau florile „dalbei" ? (Cercetare istorică-literară)*, AROR, II. 1882, 6 ; *„Din scrierile lui S. Bodnărescu", Cernăuți, 1884*, AROR, III, 1884, 5—8 ; *Privire istorică asupra trecutului politic-social și național al „ducatului Bucovinei"*, Brașov, Tip. Alexi, 1886 ; *Din istoria limbei și literaturei române*, partea I : *Istoria limbei române*, Cernăuți, Tip. Czopp, 1889.

— **1.** *Encicl. rom.*, I, *632—633* ; **2.** I. A. Rădulescu-Pogoneanu. *Cîteva pagini din tinerețea lui Eminescu*, CL, XXXVII, 1903, 4 ; **3.** Teodor V. Ștefanelli. *Amintiri despre Eminescu*, București, Sfetea, 1914. *147—148* ; **4.** Aurel Dumbrăveanu. *Fapte și documente din trecut. „România jună" de la Viena*, ALA, II, 1921, 26 ; **5.** Grămadă, *România jună*, *31, 53—54* ; **6.** Slavici. *Amintiri*, *13, 40—42, 72, 102* ; **7.** Loghin, *Ist. lit. Bucov., 189—190* ; **8.** *Anuarul „Armoniei" semicentenare. 1881—1931*, Cernăuți, Armonia, 1931, *30* ; **9.** Iorga. *Ist. lit. cont.*, II, *2* : **10.** Aurel Vasiliu. *Bucovina în viața și opera lui Mihai Eminescu*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943, *8—9, 41, 57, 244* ; **11.** Călinescu, *Eminescu, 159—160* ; **12.** V. Curticăpeanu, *Mișc. cult., 147—162* ; **13.** G. Munteanu, *Hyperion, I : Viața lui Eminescu*, București, Minerva, 1973, *79—81*.

R.Z.

BUMBAC, Vasile (7.II.1837, Costîna, j. Suceava — 27.II.1918, Suceava), scriitor. A început liceul la Cernăuți, dar, din cauza atitudinii politice, este nevoit să plece din localitate și să-și termine studiile liceale la Blaj (1862). La Cernăuți a fost elevul lui Aron Pumnul și a locuit la acesta împreună cu Mihai Eminescu. Obținînd în 1864 o bursă pentru Viena, urmează acolo cursurile Universității, lucrînd-și, se pare, și doctoratul în litere și filozofie. Președinte interimar al Societății literar-științifice și, în 1871, vicepreședinte al societății „România jună", el participă, alături de I. Slavici și M. Eminescu, la lucrările comitetului care a organizat, în anul 1871, serbările de la Putna. Din 1874 a funcționat ca profesor de limbi clasice și de limba română la gimnaziul din Suceava.

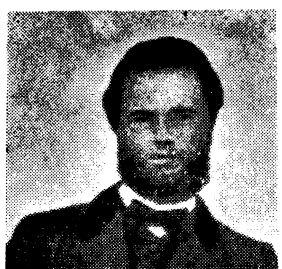

Publicistul Ion (Ioniță) Bumbac este fratele său.

Activitatea literară și culturală depusă de **B.** de-a lungul a șapte decenii, deși nu a fost de natură să-l impună ca poet, își găsește semnificația în faptul că scriitorul a fost unul din cei care au pregătit, prin scrisul lor, realizarea unității naționale a poporului român. **B.** a publicat versuri, proză, literatură populară, traduceri din literaturile clasice și din cea germană și studii filologice în periodice bucovinene, transilvănene, precum și în cele din Pesta și Viena. Cele mai cunoscute sînt : „Muza română", „Albina Pindului", „Aurora română" (Pesta), „Aurora română" (Cernăuți), „Concordia", „Familia", „Federațiunea", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina", „Junimea literară", „Luceafărul", „Revista politică". Mai ales în Bucovina, dar și în Transilvania, pînă la primul război mondial, baladele, fabulele și cîntecele lui **B.** se găseau în manualele școlare și aveau circulație, datorită simplității și elanului lor patriotic. **B.** se inspira din istoria națională, sub înrîurirea lui V. Alecsandri, și din tradiția populară. A versificat și cîteva basme, culese din jurul Sucevei, și a încercat să compună o epopee în douăsprezece cînturi, *Descălecarea lui Dragoș în Moldova*, cu subiectul luat din **Cronica lui Huru*. Deși a publicat mult, o bună parte din scrierile sale poetice au rămas în manuscris, împreună cu dramele *Brîndușa, fiica Dediului* și *Corneliu și Florica*, precum și comedia *Un candidat pentru Dieta din Pesta în mijlocul alegătorilor*. În „Revista politică" din Suceava a tipărit în anii 1888—1889, sub titlul *Schițe de escursiuni*, cîteva din notele scrise în urma călătoriilor la București și în munții Moldovei. A făcut traduceri, unele rămase în manuscris, din Vergiliu *(Eneida* — din cele douăsprezece cînturi tălmăcite a publicat trei), Horațiu, Anacreon, Platon, Homer *(Iliada)*, Ovidiu (fragmente din *Metamorfozele)*, Schiller și Goethe. Articolele *Scriere scurtă asupra poveștilor și tradițiunilor populare* și *Serbarea Anului nou la români* (apărute în „Albina" din 1868—1869) sînt printre primele contribuții la studiul literaturii și obiceiurilor populare din țara noastră. Semna și cu pseudonimele A. Cosovanu, Audin Costînceanu și V. C. Audinu.

— *[Poezii]*, FMIL, XXIII, 1860, 20. XXIV, 1861, 4, XXV, 1862, 17, 42. CDA, II, 1862, 28, 95, 102. V, 1865, 4, 6, 45—46, ARO, I, 1863, 5—7, 10, 12, II, 1864, 2, 19, 22, 61, 85—86, 97—99, 109—110, III, 1865, 2, 6, 11, 15. MRO, I, 1865, AL, II, 1867, 3, 121, III, 1868, 1, 41, 87, 94, 99, 102. IV, 1869, 25, VI, 1871, 28, FSC, IV, 1868, 8—10. V, 1869, 1—5, F, X, 1874, 97. XXVIII, 1892, *231, 577*, XXX, 1894, *110, 520*, XXXI, 1895, *278*, XXXII, 1896, *388*, AROR, I, 1881, 5, II, 1882, 2—3, 6, RPO, I, 1886, 4, 5, 7, 15, III, 1888, 9, 14, 18—20, IV, 1889, 4, 6, V, 1890, 4, 9, 18, LU, III, 1904, 12—13 ; *Mulțămită din partea rumânilor bucovineni, închinată domnului Eudosiu de Hurmuzachi*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1861 ; *O privire scurtă critică asupra poeziilor d-lui Vulcan*, AL, I, 1866, 63, 65, 66, 68 ; *Scriere scurtă asupra poveștilor și tradițiunilor populare*, AL, III, 1868, 37 ; *Schițe de escursiuni și Urzirea mănăstirii Sucevița*, Suceava, 1889 ; *Serbarea Anului nou la români*, AL, IV, 1869, 1 ; *Teoria esametrului*, AL, IV, 1869, 9. — **Tr.** : Anacreon. *[Poezii]*, ARO, II, 1862, 2 ; Horațiu, *Ode*, ARO, II, 1862, 3. AL, IV, 1869, 54—55, AROR, II, 1882, 5 ; Stückert. *Răsplata liberalității*, AL, III, 1868, 91 ; Schiller, *Contele de Habsburg*, AROR, II, 1882, 2 ; Homer, *Iliada* (fragm.), AROR, II, 1882, 6—7 ; Vergiliu, *Eneida* (fragm.), AROR, II, 1882, 7 ; Ovidiu, *Din Metamorfozele* (fragm.), JML, III, 1906, 1. **Ms.** : Vergiliu, *Eneida*, B.A.R., ms. 5283.

— **1.** Pop. *Conspect*, II, *232—233* ; **2.** V. Bumbac. *Vasile M. Burlă*, JML, II, 1905, 5 ; **3.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *340* ; **4.** Slavici. *Amintiri, 43, 50, 106, 494* ; **5.** Loghin. *Ist. lit. Bucov., 112—127* ; **6.** Iorga. *Ist. lit. cont.*, I, *45, 49—50, 80, 266—267* ; **7.** N. Iorga. *Literatura română necunoscută*, RFR, I, 1934, 9 ; **8.** Iorga. *Oameni*, II, *416—433* ; **9.** V. Morariu. *Vasile Bumbac (1837—1918). Pagină din istoria literaturii bucovinene*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1940 ; **10.** Călinescu, *Ist. lit., 568* ; **11.** G. Călinescu, *Material documentar*,

RITL, X, 1961, 2 ; 12. D. Vatamaniuc, *Eminescu şi Slavici la „România jună" din Viena : lupta lor pentru unitate naţională*, RITL, XVI, 1967, 1.

R.Z.

BURADA, Maria (15.IV.1812, Iaşi — 11.II.1886, Iaşi), traducătoare. Fiica sătrarului Ioan Isăcescu, **B.** a primit o educaţie aleasă în familie. Ea va ajunge să cunoască bine şi să vorbească limbile greacă, franceză, rusă, poate şi germană. În 1831 se căsătoreşte cu vornicul Teodor Burada. Mama folcloristului Teodor T. Burada, **B.** este prima femeie din Moldova care traduce piese de teatru. În 1847 tălmăceşte melodrama, în patru acte, *Clopotarul de la Sf. Pavel* de J. Bouchardy, piesă jucată la Iaşi la 15 martie 1848 şi tipărită în anul următor. O traducere anterioară a acestei piese o făcuse la Bucureşti, în 1846, Petre Teulescu. Melodrama scriitorului francez a stîrnit un larg ecou în publicul ieşean din preajma anului revoluţionar 1848.

— Tr. : J. Bouchardy, *Clopotarul de la Sf. Pavel*, Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1849.

— 1. *Teatrul Naţional*, AR, XX, 1848, 23, 24 ; 2. *[Maria Burada]*, VN, III, 1886, 467 ; 3. T. T. Burada, *Opere*, II, îngr. Viorel Cosma, Bucureşti, E.A., 1975, *23* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *221* ; 5. Burada, *Ist. teatr.*, I, *303*, II, *24—25* ; 6. Gh. Ghibănescu, *Spiţa familiei Burada*, TC, V, 1935, 1 ; 7. Predescu, *Encicl.*, *144* ; 8. I. C. Chiţimia, *Teodor Burada, folclorist şi etnograf*, RITL, IV, 1955 ; 9. Viorel Cosma, *Teodor Burada*, Bucureşti, E.M., 1966, *5* ; 10. Trifu, *Cronica*, *239*.

L.B.

BURADA, Teodor (28.VIII.1800, Odobeşti — 14.VI. 1866, Iaşi), memorialist. Fiu al preotului Radu Burada din Odobeşti, învaţă mai întîi acasă, după care este trimis, în anul 1816, la Seminarul de la Socola din Iaşi. După un an se întoarce acasă şi, în 1818, cu consimţămîntul tatălui, este adoptat de serdarul Constantin Robescu, care se îngrijeşte de educaţia sa muzicală. În 1823, **B.** este chemat la Iaşi de domnitorul Ioan Sandu Sturdza pentru a primi rangul de clucer, dar în anul următor, bănuit a fi amestecat într-un complot împotriva domnitorului, este surghiunit la mănăstirea Neamţ. Reuşeşte să evadeze după două luni şi trece Milcovul în Ţara Românească, unde funcţionează ca profesor de muzică la Craiova şi Cerneţi. Din 1826 **B.** întreprinde o călătorie prin Viena, Triest, Veneţia. Întors în ţară, se stabileşte din 1829 la Iaşi, unde obţine ranguri de boierie tot mai înalte : stolnic, căminar, mare ban şi mare vornic, iar din 1847 este şi „avocat privileghist" în Moldova. Cu soţia sa, Maria Burada, deschide în 1831 şcoli în Iaşi, organizează concerte de muzică clasică, acordă sprijin artiştilor. În iulie 1848, **B.** şi-a scris memoriile şi sfaturile morale adresate fiilor săi (unul dintre aceştia fiind viitorul folclorist Teodor T. Burada). Vornicul istoriseşte întîmplările din călătorie, spre învăţătură şi cunoaştere. Departe de a da o relatare seacă a evenimentelor consemnate cronologic, el le transfigurează cu talentul său de povestitor, nuanţînd tonul naraţiunii după trăirile sale sufleteşti. Este duios, cînd evocă locurile natale şi figurile părinţilor, aspru, cînd firul amintirilor îl poartă spre zbuciumatul an 1821, încrezător, cînd invocă divinitatea pentru a-i pedepsi pe vinovaţi. Meticulos, autorul consemnează impresiile din tîrgurile şi cetăţile Austriei. Povestirea are uneori savoarea vechilor cronici, iar stilul este adesea oral, sfătos sau cu intonaţie de predică religioasă. Testamentul lui **B.** lasă fiilor sfaturi preţioase, dar şi un document sufletesc, cu valoare literară, al unui om prins în vîrtejul unor evenimente care i-au zbuciumat viaţa şi i-au sensibilizat sufletul.

— *Rînduiala de Anul nou păzită de un părinte creştin*, BOR, XI, 1887—1888, 10 ; *Amintiri de călătoriile vornicului Teodor Burada în ţară şi în străinătate în anul 1826*, A, XIX, 1903, 1—3 ; *Din testamentul vornicului T. Burada, iulie 1848*, TC, V, 1935, 8—10. **Ms.** : *Testamentul meu alcătuit în vremea înfricoşatei şi de viaţă secerătoare epidemie a holerei, întîmplată în Moldova în lunile mai-iunie a anului 1848, iar în capitală a început omorul la 3 iunie şi au ţinut pînă la 28 iulie. Scrisu-s-au cu slova testatorului în Eşi*, M.L.M., ms. 229.

— 1. T. T. Burada, *Opere*, II, îngr. Viorel Cosma, Bucureşti, E.M., 1975, *23—24* ; 2. A. D. Xenopol, *Din scrierile vornicului Teodor Burada*, A, XIX, 1908, 1 ; 3. A. D. Atanasiu, *Din scrierile vornicului Teodor Burada*, ARA, III, 1910, 3—4 ; 4. *Pomelnicul vornicului T. Burada (1858)*, TC, V, 1935, 1 ; 5. Gh. Ghibănescu, *Spiţa familiei Burada*, TC, V, 1935, 1 ; 6. Poslușnicu, *Ist. muz.*, *330—333* ; 7. Viorel Cosma, *Teodor Burada*, Bucureşti, E.M., 1966, 4—5.

L.B.

BURADA, Teodor T. (3.X.1839, Iaşi — 17.II.1923, Iaşi), folclorist, etnograf şi istoric al teatrului. Tatăl său, Teodor Burada, era mare vornic în Moldova, iar mama, Maria, născută Isăcescu, aparţinea, de asemenea, unei vechi familii de boieri moldoveni. Cei şase copii ai lor au crescut într-un mediu elevat, dovedind toţi înclinaţii artistice. **B.** şi-a făcut primele studii în casa părintească, cu profesori iluştri ca V.A. Urechia şi Gr. Cobălcescu. A intrat, în 1856, cadet la şcoala militară, pe care o părăseşte după un an, trecînd elev la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană). Între 1860 şi 1861 era student la Facultatea de drept a Universităţii din Iaşi, ţinînd în acelaşi timp, gratuit, un curs de violină la Conservator. Pentru a-şi perfecţiona studiile, pleacă la Paris, unde urmează cursurile Facultăţii de drept şi Conservatorul de muzică, fiind primul student moldovean înscris la această instituţie. Licenţiat în drept, în 1865, **B.** se întoarce în ţară în anul următor. Pînă în 1885 ocupă funcţii în magistratură la Roman, Galaţi, Focşani şi Iaşi. Stabilit definitiv în Iaşi, din 1871, este numit în 1877 profesor de teorie şi solfegiu la Conservator. În 1885 demisionează din magistratură, pentru a rămîne doar profesor de muzică şi se dedică cu pasiune preocupărilor pedagogice pînă la pensionarea sa, în 1903. Între timp, organiza în scopuri educative concerte populare gratuite. Cu acelaşi scop a scos la Iaşi, între anii 1875—1877, un „Almanah muzical". **B.** a colaborat la publicaţii prestigioase („Convorbiri literare", „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", „Românul", „Arhiva" ş.a.) şi a făcut parte din numeroase societăţi culturale, printre care Junimea (1878), Societatea „Amicii artelor" (1886), Societatea ştiinţifică şi literară din Iaşi, pe care o conduce între 1903—1906 şi 1908—1914. A fost membru corespondent al Academiei Române (1887).

Cele dintîi cercetări pe care le întreprinde sînt muzicale şi folclorice. A publicat studii de istoria muzicii şi a teatrului, ocupîndu-se şi de teatrul popular. Îl pasionau inscripţiile descoperite pe unele biserici vechi şi urmele preistorice din trecutul nostru. Rezultatele acestor cercetări i-au inspirat şi pagini literare, căci, în amintirile publicate mai tîrziu, în „Arhiva", se regăsesc, povestite cu umor, unele din împrejurările care l-au dus la descoperirile amintite. Interesîndu-se de muzica populară, **B.** a ajuns să se preocupe şi de alte laturi ale folclorului românesc. A cules bocete şi le-a studiat în cadrul ceremonialului de înmormîntare la români, urmărit pe zone geografice. **B.** este primul care a subliniat valoarea bocetului ca specie. Prioritatea o deţine şi în culegerea sau semnalarea altor cîntece populare şi obiceiuri la români : cîntecul cununii în Transilvania, cîntecul bradului în Ţara Haţegului, obiceiul caloianului în Dobrogea. Călătorind prin ţară, el a sesizat diferenţele regionale ale producţiilor folclorice. *O călătorie în Dobrogea* (1880) este prima cercetare folclorică de tip monografic care urmăreşte speciile populare în versuri (colinde, descîntece, bocete, balade etc.) în cadru istoric, geografic şi etnografic. Pe **B.** nu l-a preocupat în primul rînd valoarea literară a materialului cules, ci mai degrabă vechimea lui, iar alteori noutatea tematică. În căutare de urme istorice din trecutul nostru, **B.** îşi începe, în 1882, peregrinările la românii din Peninsula Balcanică şi din Asia Mică. Aceste călătorii au avut ca rezultat interesante studii cu caracter etnografic şi folcloric. Concepute monografic, studiile conţin numeroase consideraţii de ordin geografic, istoric, etnografic, folcloric, precum şi poezii, melodii populare şi texte dialectale. Singulare erau preocupările sale pentru identificarea urmelor dacice în crestăturile plutaşilor pe cherestele sau ale şalgăilor pe droburile de sare. Din 1905 apare în „Arhiva" ciclul de prezentări etnografice descriptive ale unor obiceiuri de peste an şi practici ale poporului român, grupate sub titlul *Privelişti şi datini populare în Moldova*. Autorul le va relua, cu adăugiri, în primul capitol din *Istoria teatrului în Moldova*. **B.** înţelege teatrul popular într-o accepţie largă, incluzînd aici şi alte manifestări cu caracter dramatic : pluguşorul, colinda, steaua. Interesante sînt descrierile minuţioase ale spectacolelor de teatru folcloric (texte, gesturi şi mişcări ale actorilor, instrumente). Pentru unele jocuri dramatice (jocul caprei sau turca) este discutată problema originii, sugerîndu-se legături cu practici asemănătoare la greci şi romani. Sînt descrise, de asemenea, sorcova, jocul cucilor, jocul salgiilor, caloianul, scoaterea cailor domneşti la ceair, nunta ţărănească. Operă de informaţie în primul rînd, istoria teatrului din Moldova scrisă de **B.** se încadra unei viziuni largi a autorului asupra istoriei generale a teatrului românesc. Modul de prezentare preferat, acela al unei înşiruiri cronologice pe stagiuni, i-a solicitat ani îndelungaţi de muncă. Paginile de memorialistică şi traducerile întregesc portretul acestui cărturar cu largi disponibilităţi. Relatările pline de umor ale experienţelor încercate în călătoriile sale sînt făcute într-un stil viol şi antrenant. Pus în situaţii neprevăzute, de cele mai multe ori comice, povestitorul, înzestrat cu mult bun simţ şi isteţime, găseşte rezolvări fericite. Prin varietatea preocupărilor, **B.** oferă imaginea unui pasionat cercetător al culturii poporului său.

— *Despre întrebuinţarea muzicei în unele obiceiuri vechi ale poporului român*, ALM, II, 1876, *51—79* ; *Bocetele populare la români*, CL, XII, 1879, 10, 11, XIII, 1879, 2, 7, XIV, 1880, 8, XV, 1882, 12 ; *Cîntecul cununei*, CL, XIV, 1880, 8 ; *O călătorie în Dobrogea*, Iaşi, Tip. Naţională, 1880 ; ed. 2, îngr. şi pref. Marin Bucur, Bucureşti, E.T., 1962 ; *Despre crestăturile plutaşilor pe cherestele şi alte semne doveditoare de proprietate la români*, Iaşi, Goldner, 1880 ; *Datinile poporului român la înmormîntări*, Iaşi, Tip. Naţională, 1882 ; *Datinile la nunţi ale poporului român din Macedonia*, RIAF, I, 1883, vol. II, fasc. 4 ; *Cîntece de miriologhi*, CL, XVI, 1883, 12, XVII, 1883, 1, 3 ; *O călătorie la Muntele Athos*, Iaşi, Tip. Naţională, 1884 ; *Poezii populare adunate în Macedonia*, RIAF, III, 1885, vol. V, fasc. 1 ; *Despre crestăturile şalgăilor pe droburile de sare*, RIAF, III, 1885, vol. V, fasc. 1 ; *Datinile de la nunţi ale poporului armânesc dintru Macedonie*, M, II, 1889, 5—7 ; *Obiceiuri la naşterea copiilor poporului român din Macedonia*, CL, XXVI, 1892, 1 ; *O călătorie în satele moldoveneşti din gubernia Kerson (Rusia)*, Iaşi, Tip. Naţională, 1893 ; *Cîntecul lui Mihai Viteazul la românii din Bithinia (Asia Mică)*, Iaşi, 1893 ; *Românii din Asia Mică*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1893 ; *O călătorie la românii din Moravia*, Iaşi, Goldner, 1894 ; *Pluguşorul*, A, V, 1894, 7—8 ; *Cercetări despre românii din insula Veglia*, Iaşi, Tip. Naţională, 1895 ; *O călătorie în satele româneşti din Istria*, Iaşi, Tip. Naţională, 1896 ; *O călătorie la românii din Silezia austriacă*, Iaşi, Tip. Naţională, 1896 ; *Colinda cu buhaiul*, EV, V, 1898, 1437 ; *Colinda cu pluguşorul*, EV, VI, 1899, 1711—1713 ; *Amintiri*, A, XIV, 1903, 1—12, XV, 1904, 1—4, XX, 1909, 3, XXI, 1910, 2, 4 ; *Caloianul*, A, XV, 1904, 10—11 ; *O călătorie la românii din gubernia Kamenitz-Podolsc (Rusia)*, Iaşi, Dacia, 1906 ; *O călătorie la Vlahii (românii) din Kraina, Croaţia şi Dalmaţia*, Iaşi, Progresul, 1908 ; *Călătorii în Orient. De la Ierusalim la M-rea Sf. Sava*, EV, XVI, 1908, 114—119 ; *Cum s-a serbat Boboteaza la Iaşi în 1910*, BOR, XXXIII, 1910, 12 ; *Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei*, Bucureşti, Socec, 1911 ; *Miriologhi (bocete) adunate în Macedonia*, A, XXIV, 1913, 5—6 ; *Conţcăria şi iertăciunea la nunţile românilor din Basarabia*, A, XXVI, 1915, 1—3 ; *Istoria teatrului în Moldova*, vol. I, Iaşi, Ştefaniu, 1915, vol. II, Iaşi, Goldner, 1922 ; ed. 2, îngr. şi pref. I. C. Chiţimia, Bucureşti, Minerva, 1975 ; *Despre descîntece, farmece şi vrăji*, A, XXVII, 1916, 4—6, XXVIII, 1921, 1, 2, XXXI, 1924, 2, XXXII, 1925, 2 ; *Orban artileristul*, EV, XXVII, 1919, 53 ; *O călătorie prin Siria şi Palestina*, EV, XXVII, 1919, 137—148 ; *O călătorie în Egipt*, TCF, I, 1922, 11, 12 ; *Opere*, I—II, îngr. Viorel Cosma, Bucureşti, E.M., 1974—1975. — **Tr.** : *Deplinele anecdote a lui Balakirev, fostul bufon la curtea lui Petru cel Mare al Rusiei*, tr. Teodor, Constantin şi Mihail Burada, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1853. **Ms.** : Tacitus, *Anale* (fragm.), B.C.U., ms. III — 213.

— 1. Duiliu Zamfirescu, *„Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei" de T. T. Burada*, AAR, partea administrativă, t. XXXII, 1909—1910 ; 2. *Teodor T. Burada*, A, XXV, 1914, *XX—XXI* ; 3. Gh. Ghibănescu, *Spiţa familiei Burada*, TC, V, 1935, 1 ; 4. Predescu, *Encicl.*, *144* ; 5. I. D. Lăudat, *Teodor Burada — etnograf şi folclorist*, AUI, ştiinţe sociale, t. II, 1956, fasc. 1—2 ; 6. Viorel Cosma, *Teodor Burada*, Bucureşti, E.M., 1966 ; 7. Chiţimia, *Folcloriştii*, *73—159* ; 8. Vrabie, *Folcloristica*, *215—219* ; 9. *Ist. comp. Rom.*, *44—46* ; 10. *Ist. lit.*, III, *823—834* ; 11. Bîrlea, *Ist. folc.*, *266—272* ; 12. Şerban Cioculescu, *T. T. Burada, „Istoria teatrului în Moldova"*, RL, VIII, 1975, 31, 32 ; 13. *[Acte şi documente]*, DCM, II, *71—81*.

L.B.

BURCHI, Ştefan (prima jumătate a sec. XIX), traducător. Membru al Societăţii Filarmonice, **B.** a făcut cîteva traduceri din franţuzeşte, între care *Sicilianul sau Amorul zugravului*, după Molière, *Crispin, rival stăpînă-său* şi *Turcare*, după Lesage. Tălmăcirile sale, care au figurat în repertoriile teatrale ale vremii, capătă uneori un timbru mai personal, ca în cazul versiunii româneşti a piesei lui Molière, căreia **B.** îi imprimă o agreabilă coloratură arhaică.

— **Tr.** : Molière, *Sicilianul sau Amorul zugravului*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836 ; Lesage, *Crispin, rival stăpînă-său*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836.

— 1. Barbu Theodorescu, *Teatrul francez în România*, RFR, VII, 1940, 2.

F.F.

BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae (14.VIII.1869, Tîrgu Jiu — 20.IX.1912, Bisericani, j. Neamţ), scriitor. Şi-a petrecut copilăria la ţară, în satul Burlani, baştina părinţilor săi Nicolae şi Elisaveta Burlan. Din cauza lipsurilor materiale, e nevoit să-şi întrerupă şcoala, intrînd voluntar în armată. După trei ani, ieşit cu gradul de sergent, **B.-A.** se reînmatriculează în clasa a cincea de liceu, la Craiova. După ab-

solvire, în 1892, se înscrie la Facultatea de litere şi la drept. În urma unui concurs, este angajat copist-caligraf la Cancelaria Consiliului de Miniştri, ajungînd la un moment dat şef de birou. Numai aşa îşi poate termina facultatea, luîndu-şi licenţa în drept cu o teză despre „asociaţiuni" (1900). În acelaşi an, poate cu sprijinul lui Titu Maiorescu, care l-ar fi apreciat, intră în magistratură pe postul de ajutor de judecător la Hîrşova. În decembrie 1901, avocatul **B.-A.** se angajează ca stagiar în baroul de Dolj. În tot acest timp, de la terminarea facultăţii, a mai fost institutor şi director la Zimnicea, controlor fiscal în Gorj (1902), director al poliţiei din Tîrgu Jiu (1903), funcţionar de prefectură, comisar şef într-o circumscripţie din Craiova. A fost ales şi preşedinte al societăţii culturale „Oltenia". Bolnav grav de ftizie, este internat, dar prea tîrziu, în sanatoriul Bisericani.

Poetul, cu pseudonimul Alin, a scris mult, la început sub înrîurirea lui Béranger, risipindu-şi producţiile prin revistele craiovene ori în publicaţiile din Bucureşti. Debutează, în 1891, la „Revista şcoalei". În rest, colaborează la „Adevărul", „Adevărul literar", „Adevărul ilustrat", „Lumea nouă ştiinţifică şi literară", „Revista nouă", „Noua revistă olteană", „Curierul Olteniei", „Noul veac", „Revista literară", „Generaţia viitoare", „Opiniunea literară", „Foaie interesantă", „Familia", „Liberalul", „Naţionalul", „Universul", „Românul" şi altele. A scos el însuşi o revistă, la Tîrgu Jiu, „Speranţa" (1902—1903), unde inserează versuri, amintiri în proză, o conferinţă despre *Cîntăreţii bahici*, articole pe teme juridice şi administrative. În anul debutului (1891), mai compusese şi o feerie în versuri, fără interes literar, *Crai nou*, inspirată de piesa cu acelaşi titlu a lui V. Alecsandri.

Lirica lui **B.-A.**, poet famelic şi un incorigibil boem, e, în esenţă, o spovedanie, sinceră, temperată de o anume decenţă a suferinţei. El este un trubadur al singurătăţii (*Singurătate* este şi titlul întîiului său op, apărut în 1892), uneori învăluitoare şi ocrotitoare, alteori vrăjmaşă, dar niciodată generatoare de mizantropie. Tonalitatea poeziilor — adunate, multe dintre ele, în cartea *Din vravuri* (1894) şi în *Sonete* (1904) — rămîne elegiacă. Poetul îşi caută refugiul în trecut, în anii copilăriei, petrecuţi în cătunul părintesc, la Burlani, sau în mijlocul naturii. Cîte o odă invocă liniştea de veci, dar totul nu e decît o divagaţie livrescă, după cum livreşti sînt şi acele chemări ciudate, exotice, din *Amor şi Frigga*. Veselia, rareori exuberantă, este umbrită de tristeţe. Mai ales în lirica erotică, **B.-A.** este un eminescianizant, uneori pînă la pastişă. Versurile sale de dragoste apar neconvingătoare, convenţionale, contaminate de oarecare spirit misogin. Unde poezia lui **B.-A.** se mai primeneşte, devenind mai tonică, e în contact cu poezia populară (volumul *Doine olteneşti* şi ciclul *Din cîntările poporului*, în volumul *Din vravuri*). Poetul asimilează spiritul doinelor şi baladelor, creînd, cu o exactă intuiţie, cîntece în maniera celor populare. O poftă de viaţă freamătă în aceste versuri energice, unde din cînd în cînd răsună şi accente de revoltă socială, de „răzmiriţă". *Freamătul zăvoiului* (*Frunzuliţă, foi de fag*), un fel de testament liric al lui **B.-A.**, pare o replică a eminescienei *Mai am un singur dor*. O poezie entuziastă, de inspiraţie patriotică, e cuprinsă în ciclul, cu totul mediocru, *Dacia nu piere*. A scris, sau a tradus, fabule, iar în 1910 şi-a tipărit un volum de epigrame. Fără a dezvălui o deosebită originalitate, versurile lui, sincere şi cîteodată inspirate, au o armonie a lor, o melodicitate, eufonia şi acurateţea formei preocupîndu-l statornic pe autor, care se exersează în ritmuri şi formule lirice variate. Astfel, el încearcă oda în metru safic, pastelul, cîntecul în formă populară ş.a. Un volum din 1904, cuprinzînd 100 de sonete, e prefaţat de cîteva consideraţii privitoare la această specie.

Proza, însumînd nuvele, schiţe, povestiri, nu este edificatoare. *Conu Giuşcă* intenţiona, de pildă, să zugrăvească un tip de avar. În *Amintiri cazone* sînt vizate răutatea şi ignoranţa care domnesc în armată. *Din nimic — ceva* e o povestire picarescă, fantasmagorică, de o imaginaţie macabră.

Ca autor dramatic, **B.-A.** a fost plin de proiecte, cele mai multe, însă, neîmplinite. O alegorie naivă este *Lew* (1899), poemă dramatică pe muzică de A. Giuliani. *Salba de aur* (1907) foloseşte versuri populare, îndeosebi din folclorul magic (descîntece). Mai reuşită e farsa *Două cumetre* (1899), jucată la Teatrul Naţional din Bucureşti. Piesa se bizuie pe comicul de situaţii, burlesc şi cîteodată licenţios, dar îşi trage hazul mai ales din limbuţia, destul de autentică, a personajelor. A scris şi cronici teatrale (în „Naţionalul"), pledînd împotriva localizărilor, „mizerabil soi de literatură de contrabandă".

Ca traducător, s-a făcut cunoscut prin transpunerea în româneşte a libretelor unor opere şi operete: *Carmen* (libretul H. Meilhac şi L. Halévy, muzica — G. Bizet), *Gioconda* (libretul — Arrigo Boito, muzica A. Ponchielli), *Andrea Chenier* (muzica — U. Giordano), *Clopotele din Corneville* (libretul — Clairville şi Ch. Gabet, muzica — R. Planquette) şi, în colaborare cu Sica Serghie, a vodevilurilor *Niniche* (probabil după M. Hennequin şi P. Bilhaud) şi *Lili* (probabil după A. Millaud). A tradus şi din Ed. Laboulaye. În poezie, a transpus, între altele, *Cimitirul* de Berta Galeron de Calonne, *Lauda beţiei*, după Béranger, monologul *Ministrul* de Marc Monnier, *Mama ucigaşe*, după Schiller. Tălmăcirile sale sînt din franceză şi italiană, germană şi engleză, ceea ce denotă cultură.

— *Singurătate*, Craiova, Tip. Macavei, 1892 ; *Din vravuri*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1894 ; *Doine olteneşti*, Craiova, Samitca, 1896 ; *Lew*, Craiova, Tip. Macavei, 1899 ; *Două cumetre*, Craiova, Tip. Macavei, 1899 ; *În amintirea Domnului Tudor Vladimirescu*, Tîrgu Jiu, Tip. Miloşescu, 1902 ; *Sonete*, Craiova, Samitca, 1904 ; *Cîntări*, Craiova, Tip. Georgescu—Săndulescu, Tip. Macavei, 1905—1907 ; *Salba de aur*, Craiova, Samitca, 1907 ; *Proză*, Craiova. Tip. Fulgerul, 1907 ; *Poezii*, Craiova, Tip. Fulgerul, 1907 ; *Epigrame*, Craiova, Tip. Fulgerul, 1910. — **Tr.** : [Berta Galeron de Calonne, Béranger, Marc Monnier, Schiller], în *Din vravuri*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1894.

— 1. Ch. Laugier, *N. Burlănescu-Alin. Din izvodul amintirilor*, AO, II, 1923, 6 ; 2. C. D. Fortunescu, *N. Burlănescu-Alin*, AO, VI, 1927, 29—30 ; 3. P. Listeavă, *O amintire despre Alin*. AO. VI. 1927, 32—33 ; 4. I. C. Popescu-Polyclet, *Reliefuri*, Craiova. Tip. Speranţa, [1940], *213—237* ; 5. Călinescu. *Ist. lit.*, *498* ; 6. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 7. Eugen Constant, *N. Burlănescu-Alin*, RMR, V, 1968, 11 ; 8. Brădăţeanu, *Comedia*, *152* ; 9. Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, Craiova, Scrisul românesc, 1975. *94—95* ; 10. Şt. Bossun, *Destine paralele*. RMR, XIII, 1976, 10. **F. F.**

BUZNEA, Iancu (? — 1839), traducător. Era un mic boier moldovean. Se numea Iancu Nicola (sau Nicolae) şi şi-a luat numele de Buznea după un sat din ţinutul Iaşi, de unde era, probabil, originar. Cu o bursă acordată de mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache, **B.** a învă-

ţat la Bucureşti, la „Sf. Sava". Cînd a terminat studiile, tot Veniamin Costache l-a numit într-o slujbă la Mitropolie. Probabil ulterior, a primit şi ranguri boiereşti, căci în 1831 **B.** era, asemenea lui Mihail Sturdza, căruia îi închină o traducere din Bernardin de Saint-Pierre, mare vornic şi cavaler al unui ordin rusesc (1). Încă din şcoală (în 1827), **B.**, semnînd Iancu Nicolae Moldovean, a tradus din limba greacă lucrarea lui Dimitrie Darvari, *Culegere de înţelepciune* şi, după versiunea greacă a lui Nicolae S. Piccolos, romanul lui Bernardin de Saint-Pierre, *Paul şi Virginia*. **B.** tălmăceşte şi o parte din notele explicative ale traducătorului grec, la care adaugă altele noi, astfel încît această prima versiune românească din scriitorul francez este însoţită de bogate explicaţii. Traducerea, semnată Iancu Nicola, nu a fost tipărită de la început, ea a circulat mai întîi în numeroase copii manuscrise. Tot Iancu Nicola va semna **B.** şi traducerea din greceşte a unui *Manual de patriotizm*, tipărit la Iaşi, în 1829, cu cheltuiala lui Veniamin Costache. Originalul este *Manualul de patriotism dedicat locuitorilor celor 7 insule ionice*, apărut în 1817 şi atribuit lui Nicolae Scufos. Manualul oferea, în continuarea literaturii parenetice, de mare circulaţie în lumea greacă, un îndreptar moral al conduitei diverselor clase sociale, în scopul realizării „armoniei sociale". Traducerea introduce cîteva concepte filozofice laice, într-o epocă în care, la noi, predomina cugetarea morală cu caracter religios. Prefaţa scrierii este un elogiu adus de traducător întemeietorilor şcolii în limba română, a căror activitate este considerată un exemplu de înalt patriotism. Cartea a avut o largă circulaţie, ea a fost întrebuinţată chiar ca manual didactic în unele şcoli pe la 1830. În 1831 a tipărit traducerea din Bernardin de Saint-Pierre *(Pavel şi Virghinia)*, revizuind textul traducerii din 1827, după originalul francez. **B.** este preocupat să dea o carte „cu adevărat folositoare pentru naţia românească" şi consideră drept o datorie socială traducerea cărţilor pe care le cunosc „toate naţiile luminate ale Europii" şi care pot contribui „la luminarea şi fericirea compatrioţilor". Traducerea este făcută cu talent şi cu un remarcabil simţ al limbii. Exprimarea uşor arhaică, atunci cînd **B.** încearcă să evite neologismul, are prospeţime, spontaneitate şi culoare. În versiunea tipărită el reduce notele foarte bogate care însoţeau prima sa traducere, explică prin perifraze cuvintele necunoscute şi, cum nu exista un „botanic" românesc, creează denumiri, după forma franceză, pentru arborii exotici, necunoscuţi la noi. El realizează, astfel, o tălmăcire mai literară şi chiar mai exactă decît cea făcută de Al. Pelimon, douăzeci de ani mai tîrziu. În 1834 **B.** a publicat *Filosoful indian*, traducere a cărţii lordului Chesterfield, *The Oeconomy of Humany Life*, printr-un intermediar bilingv cuprinzînd în paralel textul în franceză şi în greacă, apărut la Viena, în 1782. Nota puternic religioasă din originalul englez apare atenuată în traducerea românească, unde interesul este canalizat spre îndrumările concrete privind viaţa socială şi mentalitatea în schimbare, relaţiile dintre bogaţi şi săraci, stăpîni şi supuşi, bărbaţi şi femei, gospodărirea chibzuită a bunurilor. Lucrarea cuprinde numeroase noţiuni şi idei de esenţă iluministă, în timp ce precepte cum sînt acelea privind îndreptarea atenţiei spre sine însuşi, căutarea credinţei în reculegere şi în meditaţie, existente aici, ca şi în alte scrieri de acest gen *(Cugetările lui Oxenstiern)*, au pregătit la noi atmosfera necesară receptării preromantismului şi romantismului.

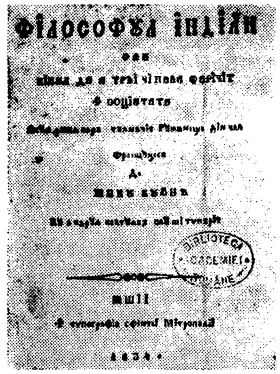
ФІЛОСОФЪ ІНДІАНЪ
БИБЛІОТЕКА
ЦАРСКІЯ

— **Tr.** : Dim. Darvari, *Culegere de înţelepciune*, Bucureşti, Tip. Clinceanul şi Topliceanul, 1827 ; N. Scufos, *Manual de patriotizm*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1829 ; Bernardin de Saint-Pierre, *Pavel şi Virghinia*, Iaşi, 1831 ; Chesterfield, *Filosoful indian sau Chipul de a trăi cineva fericit în sotietate*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1834 ; ed. 2, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1853.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *107, 123—124*, II, *164, 224* ; 2. Nestor Camariano, *Despre un manual de patriotism publicat la Iaşi în 1829*, RIR, XIII, 1943, 4 ; 3. Nestor Camariano, *Primele traduceri din Bernardin de Saint-Pierre în literatura română*, ACG, *183—194* ; 4. Eugenia Oprescu, *Bernardin de Saint-Pierre şi abatele Prévost în România*, RITL, XVII, 1968, 1 ; 5. Duţu, *Explorări, 98—100* ; 6. Cornea, *Originile, 98, 237, 450* ; 7. Duţu, *Cărţile, 41—45*.

S. C.

BUZOIANU, George T. (1859, Coşereni, j. Ialomiţa — 12.XI.1906, Bucureşti) publicist. Cu studiile făcute în ţară şi în străinătate, la Viena, **B.** este, după 1880, profesor de geografie şi istorie la şcoala comercială şi la şcoala militară din Craiova şi, mai tîrziu, la liceul „Mihai Bravul" din Bucureşti. Se căsătoreşte în 1895 cu profesoara Hortensia Racoviţă, de care A. I. Odobescu fusese legat printr-o pasiune nefericită. Pleacă la Botoşani împreună cu soţia lui, mutată din Capitală după moartea lui Odobescu. După 1900, **B.** se găsea din nou în Bucureşti.

Autor al unor manuale de geografie, al unor cărţi şi articole de popularizare a cunoştinţelor istorico-geografice (printre care şi trei volume de *Cugetări asupra popoarelor vechi* — 1896), **B.** scrie şi poezie, proză, teatru, cronică dramatică. Publică în „Literatorul" (1881—1882) drama *Moştenitorul crimei*, colaborează şi este în comitetul de redacţie la „Vocea română" din Craiova (1880—1884), este proprietar şi redactor al revistei „Cîntarul" (1885), apărută tot la Craiova, scrie în „Revista şcoalei" (1891—1892), „Revista literară" (1895—1898), „Lupta" (1895), „Epoca" (1898—1900), „Revista ideei" (1901), este director al gazetei „Revolta" (1893), semnează articolul-program *(Prima vorbă)* la „Analele literare, politice, ştiinţifice" (1904—1905), în care publica şi G. Bacovia. **B.** semna şi cu pseudonimele Haţ şi Vasile Ramură. Şi-a publicat în volumul *Amintiri* (1885) doar nuveleta *Maria* şi sceneta într-un act *Ieri şi azi*. În 1892, în traducerea lui se reprezenta la Craiova piesa lui Fr. Grillparzer *Valurile mării şi ale iubirii*. Literatura lui **B.**, publicată în ultimul sfert al secolului al XIX-lea, este a unui diletant. În genere, scrisul lui nu are vreun accent particular. În pofida apariţiei într-o revistă de prestigiu ca „Literatorul" lui Al. Macedonski, piesa *Moştenitorul crimei* este o banală aglomerare de situaţii senzaţionale şi melodramatice. Doar o nuvelă, *Miriam*, apărută în „Revista şcoalei" (1891), reţine atenţia printr-o compoziţie supravegheată, o manieră nediscursivă, ca şi prin crearea, destul de nuanţată, a unui personaj nu lipsit de farmec.

— *Amintiri*, Craiova, Tip. Samitca, 1885.

— 1. *[Informaţii teatrale]*, RE, II, 1892, 39 ; 2. Constantin Calmuschi, *Cărţile didactice ale d-lui G. Th. Buzoianu*, Ploieşti, Tip. Modernă, 1894 ; 3. *Encicl. rom.*, I, *652* ; 4. Cioculescu, *Varietăţi, 265—266* ; 5. Elena Piru, *Pe marginea morţii lui A. I. Odobescu. Note de istorie literară*, MS, II, 1971, 1 ; 6. Straje, *Dicţ. pseud., 113*.

G. D.

CABINETUL DE LECTURĂ, revistă literară săptămînală apărută la Iași între 12 mai și 29 august 1878. Director și proprietar al periodicului era N. Andryescu-Bogdan, mai cunoscut sub numele de N. A. Bogdan. Versurile și proza, tipărite în **C. de l.,** nu sînt, cu mici excepții, decît încercări ale unor diletanți. Inițiativa de a edita o publicație de literatură, fără implicații politice, semnalează totuși existența la Iași, atunci, a unui relativ interes pentru astfel de reviste. Autorul care furnizează materialul necesar era însuși directorul N. Andryescu-Bogdan, poet și prozator totodată. Versurile sale erotice *(D-ai fi un angel, Pe un album, Sînul ei, Șarada* ș.a.) sînt rizibile. Cîteva poezii patriotice *(Buciumul român, În România,* cantoneta *Dorobanțul Stan)* sînt inspirate de războiul de la 1877—1878. Mai înzestrat pentru proză, el tipărește în **C. de l.** un roman „original", în maniera lui Al. Dumas, intitulat *Trandafir,* și mai multe nuvele, dintre care *Noaptea Sfîntului Andrei* pare, mai curînd, o reminiscență de lectură din Gogol.

Revista publică și piese de teatru, de fapt un fel de scenete comice și cu cîntece, interesante prin sprinteneala replicii și prin tendința de critică a demagogiei și politicianismului. În *Oratorul nefericit,* scenă comică într-un act, erau ironizate, puțin cam apăsat, Junimea și revista „Convorbiri literare". Cîteva articole despre Teatrul Național din Iași reluau ideile comune ale cronicii dramatice obișnuite atunci : teatrul — școală a societății, nevoia de repertoriu original etc. Unele colaborări sînt semnate cu inițialele M.E.C. și N.T.L.

— 1. Hodoș — Sadi-Ionescu, *Publ. per., 112.*

R. Z.

CACOVEANU, Ștefan (25.XII.1843, Ciugudu de Sus, j. Alba — 17.XII.1936, Alba Iulia), scriitor și culegător de folclor. A făcut liceul la Aiud și Blaj, unde l-a avut profesor pe I. Micu Moldovanu, la îndemnul căruia notează primele texte populare, din satul natal, asemeni multor elevi blăjeni care au contribuit la adunarea doinelor și strigăturilor din Transilvania, publicate în anul 1885 de către J. Urban Jarnik și A. Bârseanu. Elev în ultimul an de liceu, **C.** are prilejul să-l găzduiască, în 1866, pe tînărul peregrin M. Eminescu, atras de faima istorică și culturală a Blajului. Cele aproape două luni petrecute cu Eminescu la Blaj, precum și reîntîlnirea lor la București, în 1868, **C.** le-a evocat în revista „Luceafărul" (în 1904 și 1905), înscriindu-și, cel puțin prin aceste amintiri, numele în istoria literaturii române. **C.** își începe studiile în teologie și litere la Viena, continuă literele și filozofia la București (1868—1869) și se decide, după încercarea nereușită de a obține un post de profesor, pentru studiul dreptului (la Sibiu și Cluj). Parcurge treptele ierarhice de la funcționar pînă la judecător al tribunalului din Alba Iulia, unde a funcționat pînă la pensionare, cu o scurtă întrerupere în timpul primului război mondial. La 80 de ani a fost sărbătorit de către Ministerul Artelor și decorat.

Amintirile lui **C.** despre Eminescu îl dezvăluie pe tînărul poet, modest, discret, cu o cultură vastă, ce depășea cu mult pe aceea a colegilor de generație, preocupat de soarta neamului, pasionat de literatura română (pe V. Alecsandri îl socotea cel mai mare poet român) și foarte atent la aspectul popular al limbii, deosebit de exigent în privința scrierilor destinate publicării și cu un excelent dar al expunerii orale.

C. scria, se pare, destul de greu și se hotăra și mai greu să publice. Legenda *Floarea soarelui,* apărută în 1888 în „Convorbiri literare", a trimis-o lui Titu Maiorescu doar la insistențele profesorului de estetică Ion Paul, nepot și prieten al lui **C.** Motivul popular al fetei de împărat îndrăgostită de soare și metamorfozată, din pricina curiozității ei, în floare a soarelui, este versificat corect, cursiv, fiind, de fapt, o prelucrare asemănătoare celor făcute de V. Alecsandri, G. Coșbuc sau, mai tîrziu, de St. O. Iosif. Forma definitivă, cizelată în urma sugestiilor lui Titu Maiorescu, a fost reprodusă de numeroase manuale și antologii, reeditată în volum, în 1910, inclusă și în volumul *Petrea Voinicul și alte balade în formă populară* (1930). *Floarea soarelui* rămîne astfel cea mai cunoscută scriere a lui **C.** *Petrea,* „baladă populară", publicată mai întîi în „Revista nouă" (1888), și *Marcu* sînt tot versificări în manieră personală, după balade de tipul *Ghiță Cătănuță* și, respectiv, *Marcu.* Legenda *Logofătul Tăut* (apărută și separat, în 1913) pare a fi tot o prelucrare.

Despre fabulele lui **C.,** tipărite în volum abia în 1925, dar scrise cu aproape cincizeci de ani în urmă și șlefuite de-a lungul vremii, M. Dragomirescu afirma că sînt cele mai bune, după ale lui Gr. Alexandrescu, în literatura română. Sursa folclorică, de care autorul a stat tot timpul aproape, este vizibilă și în fabule, căci majoritatea ilustrează proverbe și pilde populare : „cînd doi se ceartă, al treilea cîștigă", „hoțul cu un păcat, păgubașul cu o mie", „după faptă și răsplată", „nu da vrabia din mînă pe cioara de pe gard", „cine sapă groapa altuia cade singur în ea" ș.a. Unele din poezii sînt denumite impropriu fabule, deoarece le lipsește tocmai elementul definitoriu — alegoria. Sînt versificate pilde sau povestioare cu conținut moralizator, de largă circulație, chiar un motiv de baladă despre tîlharul care-și învinuiește mama că, în loc să-l pedepsească, l-a îndemnat la fărădelegi. În limba scrierilor sale apar fraze iscusite alături de construcții mai greoaie. **C.** avea însă conștiința contribuției unui scriitor la formarea limbii literare. În prefață vorbește despre străduința lui de a îmbogăți limba cu arhaisme și regionalisme. Uneori, pentru a păstra o expresie populară, a sacrificat rima sau ritmul.

În afară de două balade și nouă cîntece și strigături, notate pentru I. Micu Moldovanu, **C.** a mai cules lirică populară, publicată în ziarele „Adunarea națională" și „Informațiunile bucureștene" ale lui

V. A. Urechia (1869—1870), precum şi basme, legende, poveşti, snoave, apărute postum, în 1975.

Cele mai multe dintre poveşti sînt variante ale unor motive cunoscute, dar înlănţuirea originală a episoadelor şi apariţia multor elemente inedite, poetice, sînt menite să ţină treaz interesul cititorului. Basme ca *Fata pajurii* sau *Frumoasa lumii* sînt, cu excepţia cîtorva elemente neesenţiale, aproape în totalitate, creaţii singulare în proza populară. Grija pentru expresia frustă, nealterată, care asigură autenticitatea naraţiunii, îl urmărea pe **C.** permanent, încît nota pînă şi în sala de tribunal formule specifice graiului popular. Unul dintre povestitorii cei mai talentaţi de la care a cules, în afară de poveşti, balada *Marcu* şi o oraţie de nuntă, este Nicolae Mihu, „măgărarul" (sacagiul) Seminarului din Blaj, se pare că acelaşi pe care l-a evocat cu simpatie Eminescu. După unele mărturii, **C.** ar fi avut în manuscris şi cîteva traduceri din Ossian.

— *Cîntece populare,* AN, I, 1869, 25—27, 29 ; *Poezie populară, Doine şi hore populare,* IBU, I, 1870, 35, 47—50 ; *Floarea soarelui,* Sibiu, 1910 ; *Eminescu în Blaj. Eminescu la Bucureşti,* în *Amintiri despre Eminescu,* îngr. Ion Popescu, Iaşi, Junimea, 1971, *19—34* ; *Fabule,* pref. Al. Lapedatu, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1925 ; *Petrea Voinicul şi alte balade în formă populară,* Sibiu, Astra, 1930 ; *Amintiri din viaţa studenţească,* OL, *209—211* ; *Poveşti,* în *Poveşti din Transilvania,* îngr. Ovidiu Bîrlea şi Ion Taloş, pref. Ovidiu Birlea, Cluj-Napoca, Dacia, 1975, *75—220.*

— 1. O. C. T[ăslăuanu], *Ştefan Cacoveanu, „Floarea soarelui"*, LU, IX, 1910, 13—14 ; 2. M. Dragomirescu, *Un mare fabulist român,* CP, III, 1925, 99 ; 3. Ştefan Cacoveanu, *[Scrisori către M. Dragomirescu şi Gh. T. Kirileanu, 1925, 1926],* DCL, II, *7—9* ; 4. Al. Lapedatu, *Momente culturale şi politice,* Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1926, *9—13* ; 5. Horia Teculescu, *Ştefan Cacoveanu,* ALPR, 1926, *101—104* ; 6. Nicolae Albu, *Un junimist uitat : Ştefan Cacoveanu,* LN, IV, 1937, 2 ; 7. Adrian Fochi, *Prefaţă* la I. Urban Jarnik şi A. Bîrseanu, *Doine şi strigături din Ardeal,* Bucureşti, E.A., 1968, *63, 85* ; 8. Ovidiu Bîrlea, *Prefaţă* la *Poveşti din Transilvania,* Cluj-Napoca, Dacia, 1975, *13—18* ; 9. M. N. Rusu, *Prietenul lui Eminescu,* SPM, 1976, 299, 300.

L. C.

CAION v. **Ionescu-Caion, Constantin Al.**

CANDIANO-POPESCU, Alexandru (27.I.1841, Bucureşti — 25.VI.1901, Tîrgovişte), poet. Era fiul Zincăi Urziceanu, căsătorită cu Dumitru Popescu, care este trimis poliţai la Ploieşti. În 1847, după moartea lui Dumitru Popescu, mama se recăsătoreşte cu Nicolae Candiano, şi el poliţai. După o vreme petrecută într-un pension din Ploieşti, **C.-P.** s-a înscris, în 1854, la şcoala militară din Bucureşti, de unde a ieşit, în 1859, cu gradul de sublocotenent de artilerie. Fusese un protejat al lui Al. I. Cuza, dar conspiră şi participă la detronarea lui. În 1867 demisionează din armată şi se lansează în politică. Scoate şi două publicaţii, „Perseverenţa" (1867—1869) şi „Democraţia" (1869—1871). Participă, în 1870, la proclamarea „republicii" din Ploieşti, este arestat, judecat şi achitat. Face studii de drept în Italia, îşi ia doctoratul la Neapole, figurînd apoi în corpul avocaţilor din judeţul Dolj (1876—1877). Deşi deputat, se înrolează în armată la 1877 şi ia parte la luarea Griviţei. În 1879 este numit prefect al poliţiei, din 1880 este aghiotant regal, timp de 12 ani, iar în 1894 este avansat general de cavalerie.

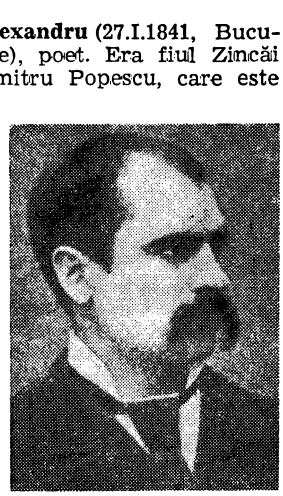

C.-P. a fost şi poet, diletant, primit însă printre colaboratorii „Literatorului", chemat să citească la Junimea. Şi-a adunat poeziile în două volume, *Cînd n-aveam ce face* (1866) şi *Ţara* (1891). În cel dintîi, domină poezia sentenţioasă, retorică, în care autorul, îndatorat lui D. Bolintineanu şi V. Alecsandri, îşi plînge nefericirea, îndoiala, iubirea destrămată. Puţine dintre aceste versuri evită prozaismul, clişeele. Energice şi pline de inventivitate imagistică sînt imprecaţiile ce se acumulează în *La un principe sperjur.* Celălalt volum, *Ţara,* include poezii inspirate de războiul pentru Independenţă de la 1877. Aici tutelează spiritul lui V. Alecsandri. **C.-P.** este un epigon care narează, în versuri banale, episoade ale războiului, făcînd declamativ, convenţional, apologia vitejiei şi a dragostei de ţară. Cîteva pagini autobiografice, publicate postum, au un interes mai mult documentar şi psihologic, decît unul literar.

— *Cînd n-aveam ce face,* Bucureşti, Tip. Naţională, 1866 ; ed. 2, Craiova, Tip. Chiţu şi Theodorian, 1875 ; *Ţara,* Bucureşti, Socec, 1891 ; *Războiul neatîrnării. Istorie critică. Asaltul şi luarea redutei Griviţa,* Bucureşti, Tip. Flacăra, 1913 ; *Amintiri din viaţa-mi,* I, îngr. V. Lascăr, Bucureşti, Universul, 1944.

— 1. Al. Macedonski, *Poeziile d-lui Candiano-Popescu,* TEG, VI, 1876, 1145 ; 2. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 41—42* ; 3. Predescu, *Encicl., 161* ; 4. G. Călinescu, *Un revoluţionar poet,* RFR, XIII, 1946, 2 ; 5. Cioculescu, *Itinerar, 73—76* ; 6. Mircea Radu Iacoban, *Ciudatul destin al ciudatului Candiano,* CL, 1976, 6.

G. D.

CANIANU, Mihail (1867, Hîrlău, j. Iaşi — 28.IX. 1933, Bucureşti) folclorist şi publicist. Este numele cu care a semnat Moritz Cahana. Descendent al unei familii de negustori, **C.** şi-a început instrucţia în oraşul natal şi a desăvîrşit-o, probabil, la Iaşi, unde pare să fi urmat cursurile gimnaziale şi ale unei facultăţi, devenind în cele din urmă profesor ⟨6⟩. El a abordat cu îndrăzneală, dar şi cu o anume competenţă, domenii de activitate diverse. Colaborează la „Românul", „Drepturile poporului", „Lumea ilustrată", „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie" ş.a., cu studii şi culegeri de folclor şi cu articole cu tematică socială, acestea din urmă prilejuindu-i afirmarea unor disponibilităţi pe tărîmul creaţiei literare. Lucrările pe care le-a lăsat, apărute în periodice sau adunate în volume, sînt edificatoare pentru priceperea, pasiunea şi tenacitatea cu care era înzestrat. A scos, împreună cu Aureliu Candrea şi alţi colaboratori, dicţionarele geografice ale judeţelor Dolj şi Putna, lucrări premiate de Societatea geografică în anii 1896—1897 ; lui C. Dobrogeanu-Gherea, I. L. Caragiale şi G. I. Ionnescu-Gion le-a consacrat, în paginile „Familiei" din 1892, scurte medalioane literare. Tot în acelaşi an îi apare în „Lumea ilustrată" o scriere în proză, cu intenţii moralizatoare *(Două căsnicii).* Reuşite mai sigure avea să înregistreze **C.** în calitate de traducător. În 1895 traduce, după Max Nordau, *Minciunile convenţionale ale civilizaţiunii noastre,* iar patru ani mai tîrziu publică prima versiune românească integrală a romanului *Crimă şi pedeapsă* de Dostoievski. A mai tradus *Quo Vadis* de H. Sienkiewicz.

Preocuparea de căpetenie a lui **C.** rămîne culegerea şi studierea folclorului. Din satele limitrofe Hîrlăului — Bădeni, Scobinţi, Zagavia, Deleni, Pîrcovaci, Cepleniţa — dar şi din tîrgul natal, prea puţin urbanizat la acea dată, **C.** adună şi întocmeşte o valoroasă colecţie de poezii populare, prin publicarea căreia îşi va asigura un loc de frunte între cercetătorii folclorului românesc de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Culegerea sa *Poezii populare, doine, culese şi publicate întocmai cum se zic* (1888) cu-

prinde trei sute treizeci şi trei de piese, între care se disting, printr-o realizare artistică superioară, cîntecele de dragoste şi dor, de jale, de cătănie şi război. Ultimele sînt interesante şi sub aspect social, ele vorbind adesea despre prinderea la oaste a tinerilor sau despre tratamentul inuman aplicat în armată. Colecţia de folclor alcătuită de **C.**, cea dintîi la noi în care poeziile populare sînt tipărite în forma lor autentică, a fost primită elogios încă de la apariţie. I. Bianu, G. I. Ionnescu-Gion, A. D. Xenopol au subliniat importanţa culegerii „întocmai cum se zic" a producţiilor folclorice şi a publicării lor nealterate. Transcriind fonetic textele culese, **C.** se încadra unei direcţii noi în domeniul culegerii folclorului, lucrarea sa fiind luată drept model mai multe decenii de-a rîndul. Textele publicate sînt însoţite de indicaţii privitoare la variantele apărute anterior în alte colecţii sau în periodice. Referindu-se la valoarea documentară a folclorului, **C.** laudă iniţiativa lui V. Alecsandri în acest domeniu, subliniind totodată şi riscurile ce derivă din „întocmirea" textelor. Observaţiile sale au în vedere, mai cu seamă, colecţia de balade şi colinde „alcătuită" de bănăţeanul At. M. Marienescu, care intervenise mult în texte. Metoda „reconstituirii" unor creaţii populare, preconizată şi aplicată de At. M. Marienescu, sub influenţa unor şcoli folcloristice ale epocii, nu este respinsă întru totul de **C.**; el consideră însă că aplicarea ei ar fi posibilă abia atunci cînd se va fi cules foarte mult, dacă nu aproape tot ce se poate culege în domeniul folclorului. Sub înrîurirea lui B. P. Hasdeu, **C.** a publicat în 1893 două studii consacrate descîntecelor (*Deochiul* şi *Faptul*), în folcloristica noastră acestea fiind primele şi, pînă astăzi, unicele cercetări monografice ale unor tipuri de descîntec. Povestea *Kipăruş Petrul Făt-Frumos,* apărută în ziarul „Românul", proverbele trimise lui I. Zanne pentru corpusul la care acesta lucra sau colaborarea sa la colecţia lui Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice,* cu texte culese din judeţele Putna şi Neamţ, constituie, de asemenea, contribuţii ale lui **C.** la cunoaşterea literaturii populare.

— *Poezii populare. Doine, culese şi publicate întocmai cum se zic,* Iaşi, Şaraga, 1888; *Kipăruş Petrul Făt-Frumos,* ROM, XXXIII, 1889, *421, 474*; *Privire asupra literaturii populare române,* DPP, I, 1891, 4; *Două cîsnicii,* LMI, II, 1892, 1; *Din psicologia poporană. Descîntece, farmece şi vrăji,* RIAF, VII, 1893, fasc. 1. — **Tr.**: Max Nordau, *Minciunile convenţionale ale civilizaţiunii noastre,* Bucureşti, Socec, 1895; F. M. Dostoievski, *Crimă şi pedeapsă (Raskolnikoff),* I—II, Bucureşti, Socec, 1899, 1902; [Lessing, J. P. Hebel, Herder, A. E. Brehm, G. A. Bürger, Jacob şi Wilhelm Grimm, Schiller, B. Auerbach, H. Heine, Goethe, W. Hauff, A. Schopenhauer, Fr. Gerstäcker, A. Masius, W. Ortel, K. H. Kaspari, H. Keck, J. G. Fichte, A. von Chamisso, G. Freytag, H. Sudermann, L. Büchner, Fr. A. Krummacher, Fr. Nietzsche, H. von Kleist, Max Nordau, I. Kant, Ernst von Wildenbruch, H. Zschokke, W. von Kotzebue, B. Spinoza], în *Crestomaţie. Bucăţi alese din autori germani,* Bucureşti, Socec, 1901; H. Sienkiewicz, *Quo Vadis,* Bucureşti, Librăria nouă.

— 1. I. Bianu, *M. Canianu, „Poezii populare. Doine, culese şi publicate întocmai cum se zic",* RN, I, 1888, 7; 2. I. N[ădejde], *Poezii populare culese de d-l M. Canianu,* C, VI, 1888, 8; 3. G. I. Ionnescu-Gion, *M. Canianu, „Poezii populare, doine",* ROM, XXXII, 1888, 7; 4. A. D. Xenopol, *M. Canianu, „Poezii populare. Doine",* A, IV, 1893, 7—8; 5. A. Clarnet, *Mihail Canianu,* BCR, II, 1933, 19—20; 6. Diaconu, *Folklor,* II, *XLVIII—XLIX*; 7. Bîrlea, *Ist. folc., 274—276.*

I. C.

CANTA, Ioan (sec. XVIII), cronicar. Este descendent al familiei Cantacuzinilor şi ocupă diferite ranguri în ierarhia boierească a vremii: treti-logofăt în 1761 şi apoi căminar. Sub Constantin Racoviţă-Cehan, în a doua domnie, **C.** era mare agă, sub Scarlat Ghica era mare ban, iar pe la 1769, cînd îşi scrie cronica, era mare spătar. El a întocmit o scurtă cronică, intitulată *Letopiseţul Ţării Moldovei de la a doua şi pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat Vv. (1741—1769),* continuînd pentru o perioadă de douăzeci şi opt de ani istoria Moldovei cuprinsă în letopiseţul lui I. Neculce. Cronica sa este o compilaţie din cronicarii moldoveni anteriori, aducînd şi date noi despre perioada istorică la care se referă. Fără calităţi literare deosebite, **C.** realizează o suită de portrete ale domnitorilor Constantin Mavrocordat, Ioan Mavrocordat, Constantin Racoviţă-Cehan, Matei Ghica, Scarlat Ghica, Grigore Callimachi, Grigore Al. Ghica. Cu puţine însuşiri de conducător, Ioan Mavrocordat lasă domnia pe mîna boierilor şi o duce în petreceri de fastul celor de la Ţarigrad. Matei Ghica nu este agreat de cronicarul patriot şi de boierii ţării pentru că se înconjurase în domnie de greci. Constantin Racoviţă, fiul lui Mihai Racoviţă, om aprig şi înclinat spre băutură, se îngrijea totuşi de ţară, uşurînd birurile, mai ales pe cel greu, al „văcăritului", instituit de tatăl său. Grigore Al. Ghica este apreciat şi el pentru buna administrare a ţării, dar şi pentru că este un om „înţelept şi învăţat" care întemeiază şcoli. Cu amănunte de genealogie este prezentată cariera sîrguincioasă şi perseverentă a lui Grigore Callimachi, care va ajunge şi el domnitor. Cronica lui **C.** se opreşte cu prezentarea evenimentelor la moartea lui Constantin Mavrocordat la Iaşi, din 4 decembrie 1769. Pînă la tipărirea ei, cronica s-a păstrat în două copii, mai cunoscută fiind cea din 1773 a lui Vartolomei Măzăreanu.

— *Letopiseţul Ţării Moldovei de la a doua şi pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat Vv. (1741—1769),* LŢM, III, *177—188,* CRL, III, *183—193.*

— 1. A. Densuşianu, *Ist. lit., 233*; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* I, *400—405*; 3. Adamescu, *Ist. lit., 169*; 4. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 84—85*; 5. Iorga, *Ist. lit.,* II, *544—551*; 6. Puşcariu, *Ist. lit., 204*; 7. Piru, *Ist. lit.,* I, *427—428*; 8. *Ist. lit.,* I, *629—630*; 9. Lăudat, *Ist. lit.,* III, *27—30.*

A. S.

CANTACUZINO, Alexandru (Alecu) (c. 1811—1884, Atena), prozator. Era descendent, în a şaptea generaţie, al marelui vistier Iordache Cantacuzino, cumnatul lui Vasile Lupu. Bunicul lui **C.**, Matei Cantacuzino, şi el mare vistier al Moldovei, emigrase în 1791 în Rusia. Tatăl lui **C.**, Alexandru Cantacuzino, căsătorit cu Elisabeta Daragan, fusese şambelan al ţarului şi participant la mişcarea eteristă din 1821. Din cei şapte copii ai şambelanului, Dimitrie şi Alexandru s-au întors în Moldova. În 1839, **C.** se căsătoreşte cu Maria Cantacuzino, fiică a marelui logofăt al Moldovei, Nicolae Cantacuzino-Deleanu-Măgureanu. Căsnicia nu durează şi Maria Cantacuzino pleacă în 1850 la Paris. A fost o bună prietenă a lui N. Bălcescu şi Al. G. Golescu (Negru), exilaţi după înfrîngerea revoluţiei, şi se căsători, mult mai tîrziu, cu pictorul Puvis de Chavannes. **C.** împărtăşeşte de la început ideile noi ale epocii. Printre prietenii lui se aflau V. Alecsandri, I. Ghica, Al. I. Cuza. Avea faima unui cunoscător al vieţii politice şi diplomatice europene, era, în acelaşi timp, un om de lume, cultivat, rafinat. În timpul domniei lui Al. I. Cuza a fost ministru al Cultelor (1861—1862), ministru de Externe

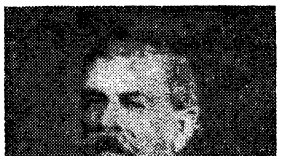

și de Finanțe (1862—1863). În 1865, i se încredința o misiune diplomatică la Paris, pe lîngă Napoleon al III-lea. Dar **C.** nu avea vocație de om politic activ. La bătrînețe rătăcea prin Europa, singur, suferind, căutîndu-și de sănătate. Alecsandri îi urmărea cu îngrijorare peregrinările, sperînd într-o ameliorare a sănătății lui **C.**, a cărui lipsă o simțea adesea. În 1880, poetul îi dedicase *Despot-Vodă*, recunoscînd că ideea scrierii unei drame i-o sugerase **C.**, om de aleasă cultură. Acesta trimitea, la rîndul său, prietenului poet cîteva frumoase și fine rînduri de analiză a piesei, a eroului ei, apelînd la comparații cu opere clasice ale dramaturgiei universale. Legat de numele lui Alecsandri, de revista „România literară", în care a apărut în 1855, este și romanul lui **C.**, *Serile de toamnă la țară*. Din el a fost publicată doar o primă parte, căci odată cu încetarea apariției revistei se rupe și firul acestei scrieri, asupra căreia autorul n-a revenit mai tîrziu. Pretextul declanșării narațiunii este, ca și în alte scrieri ale vremii, confruntarea între mentalitatea unui tînăr boier liberal, voltairian, și înțelepciunea unui bătrîn șătrar, ce visa, încă, la Moldova lui „îmbrăcată cu șlic și cu giubea". Substanța scrierii se află în suita de amintiri pe care le deapănă șătrarul Ioan Criță. Într-un lung monolog, el evocă momente din copilărie și adolescență, repovestește amintirile pe care le ascultase cîndva de la părintele lui, răzeșul Petre Criță. Sînt reînviate întîmplări vechi, de pe vremea domniei lui Alexandru Ipsilanti. Bătrînul șătrar e tulburat de aducerea aminte a vieții satelor răzețești, a peripețiilor unor drumuri cu pricini la Divan, de imaginea încă neaburită de timp pe care i-a lăsat-o orașul, Iașii de odinioară. Cu povestea de dragoste a tatălui șătrarului, pe vremea luptelor cu ienicerii, narațiunea coboară și mai în vechime. **C.** are un remarcabil dar de povestitor, evocă istoria în tablouri de mare plasticitate vizuală. Lirismul discret, înclinarea spre meditație și cugetare aforistică, pitorescul limbii sînt însușiri prețioase, înrudite cu cele ale scrisului celuilalt bun prieten al lui Alecsandri, I. Ghica. Farmecul povestirilor lui M. Sadoveanu, din *Hanu Ancuței* mai ales, este și el prefigurat în *Serile de toamnă la țară*.

— *Amicului meu Vasile Alecsandri*, în V. Alecsandri, *Despot-Vodă*, București, Socec, 1880, *XVI—XXI* ; *Epistolă adresată lui Edgar Quinet*, CL, XVIII, 1885, 11, 12 ; *Serile de toamnă la țară*, îngr. și pref. Livia Grămadă, Cluj, Dacia, 1973.

— 1. V. Alecsandri, *Amicului meu, prințul Al. Cantacuzin*, în *Despot-Vodă*, București, Socec, 1880, *V—XV* ; 2. Alecsandri, *Corespondență, passim* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *182—185* ; 4. I. Rădulescu-Pogoneanu, *Patru scrisori către Alecsandri*, ARR, VI, 1941, *85—112* ; 5. Popovici, *Romant. rom., 320—321* ; 6. Vîrgolici, *Începuturile, 51—54* ; 7. Zaciu, *Masca, 410—413* ; 8. *Ist. lit.*, II, *601—602*.

G. D.

CANTACUZINO, Constantin, stolnicul (c. 1640, Tîrgoviște ⟨64, 69, 91⟩ — 7.VI.1716, Istanbul), istoric, umanist. Dintre cei doisprezece copii ai postelnicului Constantin Cantacuzino — șase băieți și șase fete — **C.** este al treilea între fii, născut după Drăghici și Șerban, viitorul domn al Țării Românești, și înaintea lui Mihai, pe care-l va simți pînă în preajma sfîrșitului, ce-i va reuni tragic pe amîndoi, ca pe cel mai apropiat dintre frați. Ambianța familiei, care își revendica, prin postelnic, o ilustră, deși îndepărtată, origine imperială bizantină, iar prin soția sa, Elina, fiica instruită la Viena a domnitorului Radu Șerban, descendența din neamul voievozilor Basarabi, va constitui de timpuriu pentru **C.** un mediu favorabil înclinațiilor cărturărești. Postelnicul Cantacuzino era posesor de cărți și manuscrise rare,

prețuite de Paul de Alep, călător prin Țara Românească în 1654. De asemenea, lui i se atribuie inițiativa fondării unui colegiu de învățare a limbilor greacă și latină, la Tîrgoviște, „schola graeca et latina", ce atestă, la 1646, începutul existenței unei tradiții umaniste în învățămîntul românesc. Unul dintre erudiții organizatori ai școlii, grecul Pantelimon (Paisie) Ligaridis, stabilit pentru un timp în Țara Românească, funcționa în 1646 și ca profesor angajat pentru instruirea fiilor mai mari ai postelnicului. Destul de nevîrstnic la acea dată, **C.** se pare că n-a profitat de lecțiile lui Ligaridis decît, eventual, pentru scurt timp, la începutul deceniului următor ⟨91⟩. El deprinde însă acum, cu sîrguință aparte, cunoștințe de slavonă, apoi de greacă și latină, cele din urmă căpătîndu-le de la Ignatie Petritzis, al doilea profesor al școlii din Tîrgoviște. Întîia călătorie peste munți, spre Brașov, în 1655, unde Cantacuzinii se refugiază în timpul răscoalei seimenilor, așează adolescența lui **C.** sub semnul pribegiei și al neliniștii și, în ciuda echilibrului și a înțelepciunii postelnicului, al neprevăzutului ce va culmina, în 1663, cu însăși uciderea capului familiei. Pentru **C.**, însă, răstimpul brașovean, ce pare să se fi prelungit mai bine de doi ani ⟨91, 104⟩, echivalează cu o perioadă de progres în studierea limbilor clasice, datorat, cum se crede, contactului cu Martin Albrich, tînărul și învățatul rector al colegiului evanghelic din cetatea transilvană. Cantacuzinii petrec apoi un an în Moldova (1658—1659) din pricina terorii dezlănțuite de Mihnea al III-lea Radu. Participarea lui **C.** în calitate de postelnic al doilea la asediul cetății Uivar, în vara lui 1663, urmată la puțină vreme de executarea părintelui său, din ordinul lui Grigore Ghica, sînt principalele evenimente ce premerg marii călătorii europene și epocii propriu-zise de formare umanistă

a lui **C.** La 12 martie 1665, însoţind convoiul ce purta haraciul către Poartă, **C.** se îndrepta spre Adrianopol. Însemnătatea călătoriei începute este marcată de laconice dar revelatoare notaţii în carnetul de studii al viitorului „spudeu" (cel dintîi jurnal al unui cărturar român), din care transpare o stare de entuziasm şi febrilitate ce se converteşte treptat într-o profundă dorinţă de cunoaştere. După 15 iulie al aceluiaşi an, **C.** se află la Constantinopol. De la 3 august 1665 pînă în aprilie 1666, studiază îndrumat de un chir Dionisie. Sfîrşitul neaşteptat al dascălului determină, în octombrie 1666, întîlnirea cu un al doilea mentor, ieromonahul Gherasim Cretanul. Frecventarea mediilor intelectuale şi a unor cercuri diplomatice constantinopolitane, poate şi o mai veche hotărîre de familie îl fac pe **C.** să decidă, la 10 ianuarie 1667, cînd pune capăt lecţiilor cu Gherasim, plecarea imediată spre Italia. Voiajul pe Mediterana, pe corabia „Madonna del Rosario" sau „Corona aurea", nu scutit de obişnuitele peripeţii — o furtună în dreptul insulei Chefalonia sau teama, foarte orientală, de piraţii barbarezi, în dreptul Zakynthului — va dura de la 19 ianuarie pînă la 19 februarie, dar intervalul se va dubla datorită unei îndelungi carantine impuse călătorilor acostaţi la ţărmurile veneţiene. Răstimpul petrecut în cetate, de la 23 martie la 18 aprilie, îi dă lui **C.** răgazul de a înregistra frumuseţea arhitecturii ori satisfacţia descifrării inscripţiilor latineşti din Palatul Ducal. La 18 aprilie 1667, **C.** se îndreaptă spre Padova însoţit, printre alţii, de Panos Pepanos, gazda sa veneţiană. Prin atmosfera renascentistă, de mare libertate a spiritului şi emulaţie intelectuală, oraşul universitar va modela în cei doi ani (1667—1669), în care **C.** frecventează regulat cursurile de la „Universitas Artistarum", personalitatea tînărului student, încît ea se va desăvîrşi de acum înainte, de-a lungul timpului, în coordonatele acelor idealuri umaniste spre care aici învaţă să tindă. Paralel cu audierea lecţiilor universitare de teologie şi literatură, medicină, matematică, astronomie, **C.** îşi perfectează cunoştinţele de limbi clasice şi întreprinde, şi în particular, temeinice studii de logică, filozofie, fizică şi geometrie, sub supravegherea unor renumiţi profesori padovani, ca Antonio Dall'Acqua, Albanio Albanese, Valeriano Bonvicini. Tot acum se instaurează definitiv patima lecturii. Posesorul de mai tîrziu al vestitei biblioteci de la Mărgineni îşi cataloga la 1 iulie 1667 cărţile cumpărate în Italia, între care figurau, alături de epopeile homerice, opere ale clasicilor latini, Vergiliu, Horaţiu, Terenţiu, Marţial, Titus Livius, o ediţie din Erasm din Rotterdam, lucrări de logică şi filozofie ale unor cugetători renascentişti ca Giacomo Francesco Zabarella sau Cesare Cremonini. Perioade de lucru disciplinat alternează cu repezi plimbări la Veneţia şi, cu toată discreţia ce-l va caracteriza de-a lungul întregii vieţi, se poate presupune că tînărul studios nu a evitat nici boema padovană, drept mărturie stînd, între altele, o schimbare de domiciliu, în 1668, de la canonicul Alvise Florio la o signora Virginia Romana. Trecînd prin Viena, unde se află la 5 august 1669, **C.** revine în ţară în timpul domniei lui Antonie din Popeşti, ipoteza avansată despre mai îndepărtate itinerarii europene străbătute şi despre un eventual doctorat susţinut la Louvain rămînînd extrem de improbabilă ⟨91, 104⟩. De aici înainte prestigiul lui **C.** sporeşte treptat, pe măsura dezvăluirii însuşirilor numeroase ale omului, şi, pentru început, în pofida vreunei dorinţe exprese de afirmare. O carieră politică excepţională, în care, fire meditativă şi studioasă, se lasă treptat antrenat, îl va acapara în cele din urmă definitiv. Eficienţa omului politic va fi însă sporită adesea de farmecul cărturarului umanist şi complexitatea personalităţii sale va capta interesul tuturor străinilor în trecere prin capitala Ţării Româneşti. După căsătoria lui **C.**, în 1670, cu moldoveanca Safta Buhuş, nepoată a doamnei Anastasia, soţia lui Gheorghe Duca, o a doua domnie a lui Grigore Ghica, între 1672—1673, redeschide valul persecuţiilor împotriva Cantacuzinilor, astfel încît, în 1673, conform dispoziţiei Porţii, **C.** petrece cîteva luni de exil în insula Creta. Domnia lui Gheorghe Duca în Ţara Românească (1673—1678), în timpul căreia se încearcă o politică de mediere între interesele celor două partide adverse, Cantacuzinii şi Bălenii, surprinde, în 1675, printr-o ultimă tentativă de suprimare a celor dintîi. Totuşi **C.** deţine, între 22 ianuarie 1675 — 30 decembrie 1677, dregătoria de mare stolnic (de unde, cognomenul sub care va rămîne cunoscut), iar în 1678 participă alături de domnitor la asediul cetăţii Cehrin. Rolul politic al lui **C.** creşte în perioada guvernării ţării de către fratele său Şerban (1678—1688), dar autoritatea absolută stolnicul o va deţine abia în timpul domniei nepotului său, Constantin Brîncoveanu (1688—1714) şi în aceea a propriului său fiu, Ştefan (1714—1716). Cu clarviziunea şi fineţea sa diplomatică, stolnicul dirijează, vreme de peste trei decenii, activitatea oficială externă a cancelariei domneşti, întreţinînd totodată, printr-o vastă corespondenţă personală, o reţea de informare cu ajutorul căreia, la Bucureşti, se puteau cunoaşte şi prevedea evenimentele în măsură a înrîuri raportul de forţe, atît de instabil pe atunci, din sud-estul Europei. Între dorinţa arzătoare de eliberare a ţării sale de sub suzeranitatea otomană, dictînd apropierea firească faţă de puterile creştine, şi o anume prudenţă faţă de tendinţele expansioniste ale acestora, **C.** va contribui, prin influenţa exercitată, la menţinerea unui echilibru politic căruia Ţara Românească îi va datora adesea ieşirea din situaţii dificile. O prea mare încredere manifestată de Şerban Cantacuzino faţă de promisiunile austriecilor pare să fi trezit, în 1687, rezistenţa mai lucidului **C.** şi, ca urmare, o răceală între fraţi, la care contribuie şi conflictul provocat de deciziile testamentare ale postelnicesei Elina. Exclus pe drept de la moştenire, Şerban voievod este iritat acum şi de preferinţa vădită a postelnicesei faţă de stolnic, căruia ţine a-i transmite, trecînd peste susceptibilităţile fiului mai vîrstnic, autoritatea de şef al familiei. În asemenea împrejurări, moartea, în anul următor, a lui Şerban Cantacuzino, bolnav de mai mult timp, va stîrni ulterior comentarii răuvoitoare şi insinuări ale adversarilor politici, se pare, totuşi, absurde şi nedrepte, tot acesta fiind şi momentul în care stolnicul refuză domnia pentru a sprijini alegerea nepotului său, Constantin Brîncoveanu. Ca povăţuitor recunoscut al lui Brîncoveanu, **C.** va fi părtaş, deţinînd nu în puţine rînduri iniţiativa, la principalele realizări politice şi culturale ale epocii sale. Abia după 1703 sfaturile stolnicului, contravenind uneori intereselor domnului, ce se vrea mai independent în acţiuni, pe de o parte, accesele de superioritate ale lui **C.**, pe de alta, la care se adaugă şi o tacită rivalitate între fiii deopotrivă înzestraţi ai celor două familii înrudite, creează treptat o ostilitate mocnită între Brîncoveanu şi Cantacuzini. Evoluţia nefastă a acestor raporturi personale, speculată cu folos de inamicii din interiorul şi din afara ţării, va duce la executarea, consecutivă, de către turci, cu o cruzime care a zguduit Europa, la Constantinopol, la interval de numai doi ani, a Brîncovenilor în 1714, a stolnicului Constantin Can-

tacuzino și a fiului său Ștefan în 1716. Deznodămîntul tragic rămîne însă, mai presus de circumstanțele imediate, consecința, actul de ispășire a unei politici temerare, subordonate țelului suprem : independența Țării Românești.

Prezență renascentistă în cultura românească de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, acționînd în virtutea convingerilor umaniste, încrezător în posibilitățile de afirmare ale omului prin cunoaștere, stolnicul a răspuns cu bunăvoință și modestie tuturor solicitărilor de ordin cărturăresc ale contemporanilor, care-i elogiază unanim competența. Contribuția sa s-a risipit cu generozitate în toate faptele de cultură importante ale vremii. Aportul filologic al stolnicului la editarea **Bibliei de la București (1688)* sau la tălmăcirea și apariția altor tipărituri ale epocii brîncovenești, ca *Mărgăritarele* lui Ioan Hrisostom (1691), ori *Pravoslavnica mărturisire* a lui Petru Movilă (1691), este menționat cu căldură de frații Radu și Șerban Greceanu, cei care beneficiază în primul rînd de îndrumarea lui. Biblioteca lui **C.**, una dintre cele mai valoroase din sud-estul Europei, stă la dispoziția prietenilor care îl vizitează, între care se număra la un moment dat cronicarul Gheorghe Brancovici. În organizarea Academiei domnești de la „Sf. Sava", în care **C.** are neîndoielnic un merit, se poate recunoaște modelul colegiilor padovane. I se dedică scrieri. El însuși stimulează alcătuirea unor lucrări, cum se întîmplă în cazul *Manualului despre unele nedumeriri și rezolvarea lor* (1697) al lui Ioan Cariofil, prin publicarea postumă a căruia se urmărea reabilitarea memoriei teologului, învinuit spre sfîrșitul vieții, în cercurile ortodoxe, de

erezie calvină. Chestionarul adresat lui I. Cariofil trădează însă spiritul neliniștit al stolnicului, frămîntat de întrebările esențiale asupra rostului existenței, trăsătură iradiind într-o diversitate de preocupări, ca și în unele detalii contradictorii ale personalității sale. Curtean desăvîrșit, cunoscător al cîtorva limbi (latină, greacă, slavonă, italiană), admirabil cozeur, stolnicul încîntă pe oaspeții domnești cu diplomația sa înnăscută și prin cultura sa neostentativă. Preocupat de geografie, **C.** citea, deopotrivă, *Novus Orbis seu Descriptionis Indiae Occidentalis libri XVIII* a lui Jean de Laet, dar și *Itinerar de la Tobolsk, capitala Siberiei, pînă la frontiera Chinei* de Nicolae Milescu (după care pune să i se execute o copie în greceşte în 1696). O parte din datele furnizate în 1694 generalului Luigi Ferdinando Marsigli (care se documenta în vederea alcătuirii lucrării *Danubius pannonico-moesicus*), un atlas geografic universal, de uz propriu, mărturisind faptul că îi erau la îndemînă cele mai de seamă realizări cartografice ale vremii, și îndeosebi harta Țării Românești ce i se datorează (prima executată de un român), tipărită la Padova în 1700, dovedesc dealtfel și o participare științifică efectivă a lui **C.** în acest domeniu. Cunoscîndu-i interesul pentru astronomie, lordul William Paget, ambasadorul englez la Constantinopol, îi trimitea în dar, în 1696, un telescop. Calități de epistolier talentat relevă ampla sa corespondență întreținută cu oameni politici (între care și cîțiva șefi de stat), comandanți militari, cărturari, agenți diplomatici : regele Jan Sobieski, împărații Iosif I și Petru I, Mihai Teleki, Frederic Veterani și L. F. Marsigli, William Paget, G. P. Schreyer, cancelarii F. A. Golovin și G. I. Golovkin, Alexandru Károlyi, Laurențiu Pekri, Hrisant Notara, Ioan Cariofil, Nicolae Milescu sau David Corbea. Avînd un caracter politic în primul rînd, scrisorile stolnicului cuprind adesea și suficiente amănunte de ordin personal, confesiuni, judicioase aprecieri de situații, dezvăluind discernămîntul, persuasiunea, spiritul ironic și autoironic al autorului. Tonul rămîne însă în genere grav, mărturisind responsabilitatea, iar stilul sentențios, neocolind maxima creată spontan (despre oportunitatea unui sfat și înțelepciunea de a-l primi în orice împrejurare, de pildă) anunță vag, dar pentru întîia dată la noi, o înclinație proprie iluminiștilor. Pozitivismul și raționalismul stolnicului, avid de informație, căruia îi parvin regulat publicații periodice occidentale („Veridica raccolta de' giornali di Buda sino alla presa d'este", „Il Corriere di Antonio Lupis", „Il Corriere ordinario", „Il Foglio", „La Galleria di Minerva") nu exclud totuși lectura almanahurilor și calendarelor, acele „foglietti novelli", foarte la modă, conținînd preziceri astrologice ce încercau de fapt previziuni politice. Nevinovat amuzament, pe care și-l îngăduia alături de Constantin Brîncoveanu sau de patriarhul Hrisant Notara, **C.** le aștepta cu nerăbdare ușor superstițioasă, dar le cerceta cu detașare și scepticism în confruntarea inevitabilă cu realitatea. „Stelele de jos de pe pămînt (...) nu se mișcă după rînduiala politică și de aceea turbură și schismele astrologiei", scria el, în 1712, patriarhului Hrisant Notara.

Opera scrisă a stolnicului, pregătită printr-o minuțioasă și îndelungată documentare, este, într-o măsură, rezultatul implicării directe a autorului în viața politică a țării sale. Patosul ideilor trăite, transmis scrierii înseși, justifică poate proporțiile ei, restrînse în comparație cu vastitatea operei lui

D. Cantemir, alături de care **C.** se situează ca erudit şi gînditor. Istorie de tip umanist prin metoda critică de valorificare a izvoarelor, ca şi prin ideile pe care le conţine, opera stolnicului pare a se fi născut, dincolo de înţelegerea de către cărturar a rostului activ, moral şi patriotic al istoricului, şi din necesitatea acut resimţită de **C.** în decursul neîntreruptei sale cariere politice de a face cunoscute contemporanilor legitimitatea voinţei de independenţă a poporului român, aspiraţiile lui, ca purtător al unor nobile tradiţii de autonomie şi continuator al unei civilizaţii străvechi. Nu surprinde, de aceea, faptul că, în trecerea sa prin Ţara Românească, la 1702, ca însoţitor al ambasadorului W. Paget, epigrafistul englez Edmund Chishull se dovedea, după mai multe colocvii cu stolnicul, perfect informat în jurnalul său de călătorie asupra romanităţii poporului şi a latinităţii limbii române, precum şi a originii comune a celor trei state româneşti, ce constituiseră odinioară „vechea Dacie". *Istoria Ţării Rumâneşti întru care să cuprinde numele ei cel dintîi şi cine au fost lăcuitorii ei atunci şi apoi cine o au mai descălecat şi o au stăpînit pînă şi în vremurile de acum cum s-au tras şi stă* a fost concepută ca o lucrare monumentală, urmînd a trata istoria poporului român de la origini pînă în vremea lui Şerban Cantacuzino şi Constantin Brîncoveanu. **C.** nutrea intenţia de a realiza acest proiect vast încă din 1694, cînd, răspunzînd unor întrebări adresate de istoricul şi geograful L. F. Marsigli, stăruia asupra aceluiaşi subiect al romanităţii românilor. Stolnicul elucida pentru învăţatul italian unele aspecte de detaliu, corija denumiri geografice referitoare la ţările române şi alcătuia un *Catalogo di principi della Vallahia,* însoţit de o listă similară, deşi mai puţin completă, a domnilor moldoveni. Cîteva schiţe de portret ale voievozilor mai însemnaţi (legendarul Radu Negru, Mircea cel Bătrîn, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Şerban Cantacuzino şi Constantin Brîncoveanu) vădeau la acea dată pătrundere şi informare (există, între altele, indicii că stolnicul a intuit semnificaţiile unirii celor trei state româneşti la 1600), precum şi o fază avansată a cercetării surselor documentare, de consultarea cărora **C.** mai era preocupat în 1706 (32). În efortul, unic pînă la el, de a scrie o istorie completă a românilor, stolnicului nu-i va rămîne decît răgazul de a înfăţişa epoca formării poporului român, începînd cu descrierea teritoriului şi locuitorilor vechii Dacii, urmînd cu războaiele daco-romane şi sfîrşind cu procesul îndelungat de colonizare şi romanizare a Daciei. *Istoria Ţării Rumâneşti...* se întrerupe brusc odată cu ştirile referitoare la migraţia hunilor (secolul al IV-lea). În scrierea sa, **C.** uzează, într-o tentativă de epuizare a surselor, de informaţiile unui mare număr de istorici şi geografi antici, greci şi latini, bizantini, istoriografi medievali sau umanişti, ca : Strabo, Titus Livius, Dio Cassius, Pausanias, Annaeus Florus, Lucius Ampelius, Antonio Bonfini, Enea Silvio Piccolomini, Philippus Cluverius, Flavio Biondo, Ioannes Sleidanus, Joannes Carion (în prelucrarea lui Philip Melanchthon şi Gaspar Peucer), Joannes Tzetzes, Joannes Zonaras, Laonic Chalcocondil, Ioannes Leunclavius, Filippo Ferrari, Ioannis Cinnamus, Johannes Nauclerus, Mathias Christianus, H. Torsellini, Antonio Foresti, Nicolaus Olahus, Ioannes şi Wolfgang Bethlen, Martin Cromer sau Laurenţiu Toppeltin. Cu metode aproape moderne de investigare şi cu intuiţie istorică, stolnicul supune izvoarele, cele externe dar şi cele interne, între care **C.** aşează şi tradiţia orală valorificată critic, unei aprecieri judicioase şi comparative, încercînd o reconstituire cît mai exactă a faptelor. Urmînd cronicarilor moldoveni Grigore Ureche şi Miron Costin (după cronica celui dintîi **C.** deţinea o copie manuscrisă, este posibil să fi cunoscut şi scrierile contemporanului său Miron Costin, de care însă nu pomeneşte (20)), dar anticipînd în bogăţia şi logica argumentaţiei pe D. Cantemir, **C.** susţine la rîndul său ideile umaniste privind romanitatea poporului şi latinitatea limbii române, originea comună şi unitatea locuitorilor celor trei state româneşti : Moldova, Ţara Românească şi Transilvania. Stolnicul, însă, remarcă, cel dintîi, însemnătatea elementului autohton, apreciind vitejia şi spiritul de independenţă al dacilor, care nu dispar odată cu înfrîngerea suferită. Observaţiile pătrunzătoare privind continuitatea elementului dacic sau regimul impus de cuceritorii romani, combaterea „basnei" lui Simion Dascălul sau a susţinătorilor teoriei părăsirii Daciei de către populaţia romanizată în vremea împăratului Gallienus ori demonstrarea permanenţei românilor în Transilvania evidenţiază subtilitatea gîndirii stolnicului şi profunzimea argumentelor sale. Digresiunile fac voluptatea eruditului, de multe ori ele se înscriu în ordinea argumentării, gratuitatea lor rămînînd doar aparentă. Expunerea, în *Predoslovia* lucrării, a principiilor din perspectiva cărora autorul abordează scrierea istoriei, este urmată altundeva de elogiul pe care umanistul îl face civilizaţiei Greciei antice. Încercarea de stabilire a etimologiei numelui „vlah" sau semnalarea existenţei macedoromânilor (cuţovlahilor), pe care stolnicul îi consideră ca provenind din nordul Dunării, o pagină de filozofie a istoriei, în care preţuitorul lui Aristotel şi al neoaristotelicilor italieni explică necesitatea devenirii istorice şi a evoluţiei imperiilor, supuse „naşterii şi stricăciunii", ori un clasic portret al conducătorului hunilor, Atilla, sînt pentru autorul *Istoriei Ţării Rumâneşti...* prilejuri de a îmbina meditaţia cu comentariul erudit, scrierea sa refuzînd totuşi tiparele reci ale disertaţiei ştiinţifice. Stilul baroc al stolnicului nu e lipsit de participare şi căldură, fraza sa, cu inflexiuni savante, contaminîndu-se adesea de emoţia gînditorului, el însuşi uluit de rezistenţa poporului său în faţa vitregiilor istoriei. Cunoscută în secolul al XVIII-lea îndeosebi reprezentanţilor Şcolii ardelene, *Istoria Ţării Rumâneşti...,* transmisă în manuscrise nesemnate, păstrează un paradoxal anonimat asupra autorului său, astfel încît în a doua jumătate a secolului al XIX-lea B. P. Hasdeu o atribuia, hazardat, lui N. Milescu. N. Iorga este cel care, la sfîrşitul aceluiaşi secol, o va restitui stolnicului, a cărui prezenţă umanistă în cultura şi literatura română opera istoriografică o confirmă şi o desăvîrşeşte.

— *Fragment dintr-o cronică pre scurt a românilor,* în *Istoria Moldo-Românie,* I, Bucureşti, Ioanid, 1858, *295—376,* reed. în CRL, I, *87—126* ; *Cronica pe scurt a românilor,* Bucureşti, Socec, 1895 [atribuită spătarului N. Milescu] ; *Istoria Ţării Rumâneşti,* în N. Iorga, *Cronicile muntene,* AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; *Operele lui...,* îngr. şi introd. N. Iorga, Bucureşti, Minerva, 1901 ; *Istoria Ţării Rumâneşti întru care se cuprinde numele ei cel dintîi şi cine au fost locuitorii ei atunci,* îngr. şi pref. N. Cartojan şi Dan Simonescu, Craiova, Scrisul românesc, [1944] ; *Istoria Ţării Rumâneşti întru care să cu-*

prinde numele ei cel dintîi şi cine au fost lăcutorii ei atunci şi apoi cine o au mai descălecat şi o au stăpînit pînă şi în vremile de acum cum s-au tras şi stă, CM, I, *1—79*.

— 1. Constantin Cantacuzino, *[Scrisori şi documente]*, DIR, V, *378*, IX, partea I, *434—435, 441—442*, XIV, partea I, *passim*, partea III, *58—65, 87—90, 96—105, 108—111*, DRB, *50, 164, 165, 170, 198, 199,200—202, 218, 220, 223, 225, 264*, DIAM, XI, *253—257, 338—342, 359—366* ; 2. Anton Maria Del Chiaro, *Revoluţiile Valahiei*, tr. S. Cris-Cristian, pref. N. Iorga, Iaşi, Viaţa românească, 1929, *95, 104, 108—109, 128, 132—133* ; 3. Dimitrie Cantemir, *Operele principelui...*, V, tr., îngr. şi pref. G. Sion, Bucureşti, Göbl, 1878, *1—31* ; 4. Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, îngr. şi pref. N. Iorga, Bucureşti, Minerva, 1902, *91, 292—340* ; 5. V. A. Urechia, *O cronică anonimă*, RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 1 ; 6. N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XX, 1897—1898 ; 7. N. Iorga, *Introducere* la *Operele lui Constantin Cantacuzino*, Bucureşti, Minerva, 1901 ; 8. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *31, 79, 131—143, 149, 150, 151*, II, *11, 106—109, 134, 151, 279—281, 334* ; 9. *Albumul familiei Cantacuzino*, Bucureşti, Minerva, 1902 ; 10. N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, Bucureşti, Minerva, 1902 ; 11. N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, Bucureşti, Minerva, 1902 ; 12. Iorga, *Ist. lit. relig., 204—206* ; 13. N. Iorga, *Ştiri despre veacul al XVIII-lea în ţările noastre după corespondenţe diplomatice străine*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXII, 1909—1910 ; 14. N. Iorga, *Cîteva note despre cronicele şi tradiţia noastră istorică*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXIII, 1910—1911 ; 15. N. Iorga, *Activitatea culturală a lui Constantin vodă Brîncoveanu şi scopurile Academiei Române*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVII, 1914—1915 ; 16. C. Giurescu, *Documente răzleţe din Arhivele Vienei (1535—1720)*, BCIR, I, 1915, *298—299* ; 17. Ortiz, *Cult. it., 167—210* ; 18. Ioan C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, Bucureşti, Göbl, 1919, *VIII, XXXIII, 3, 13, 58—60, 62, 66, 70, 97, 104* ; 19. Pascu, *Ist. lit. XVII, 160—174* ; 20. Giorge Pascu, *Influenţa cronicarilor moldoveni asupra celor munteni din secolul XVII. Constantin Cantacuzino*, A, XXIX, 1922, 2 ; 21. Edmund Chishull, *Călătorie prin Ţara Românească, 1702*, în I. Bianu, *Un călător englez necunoscut în România la 1702*, BSG, XLI, 1922, *197—214* ; 22. Iorga, *Ist. lit.*, I, *394—396*, II, *55, 56, 80, 82, 185—201* ; 23. Carlo Tagliavini, *Un frammento di terminologia italo-rumena ed un dizionarietto geografico dello stolnic Const. Cantacuzino*, RF, I, 1927, *167—184* ; 24. P. P. Panaitescu, *Contribuţii la opera geografică a lui Dimitrie Cantemir*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. VIII, 1927—1928 ; 25. I. Lupaş, *Lecturi din izvoadele istoriei române*, Bucureşti, Cartea românească, 1928, *189—191, 217—218* ; 26. Iorga, *Ist. lit. Introd., 89—92, 104—106, 110, 111—112, 115* ; 27. Puşcariu, *Ist. lit., 138—142* ; 28. Carlo Tagliavini, *Il „Lexicon Marsilianum", Dizionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII*, Bucureşti, Cultura naţională, 1930, *27, 30, 37—38, 42, 43* ; 29. N. Iorga, *Biserica şi palatul de la Afumaţi (Ilfov)*, BCM, XXIV, 1931, ianuarie-martie ; 30. Alexandru Marcu, *Date ce ne privesc în autobiografia contelui Marsili*, INI, *247—253* ; 31. N. Iorga, *Evanghelia grecească a lui Şerban-vodă Cantacuzino*, RI, XVII, 1931, 1—3 ; 32. I. Minea, *Ceva despre Constantin Cantacuzino stolnicul*, CI, VIII—IX, 1932—1933, 2 ; 33. Petre V. Haneş, *Istorie literară în călătorii (II). Şcoala de la Padova şi stolnicul C. Cantacuzino*, CL, LXVI, 1933, 1 ; 34. N. Iorga, *O carte a lui Constantin stolnicul Cantacuzino*, RI, XIX, 1933, 1—3 ; 35. Al. Ciorănescu, *Un manuscris latin adus de la asediul Vienei în biblioteca stolnicului Const. Cantacuzino*, CEL, I, 1934, *120* ; 36. N. Cartojan, *Les premiers éléments occidentaux dans la littérature roumaine*, Paris, 1934, *11* ; 37. N. Iorga, *Constantin Cantacuzino stolnicul*, RFR, II, 1935, 7 ; 38. Emil Vîrtosu, *„Foletul novel", calendarul lui Constantin vodă Brîncoveanu*, SI, V, 1938 ; 39. George B. Popescu, *O rugăciune a lui Constantin stolnicul Cantacuzino*, RI, XXV, 1939, 1—3 ; 40. Călinescu, *Ist. lit., 37* ; 41. R. Ortiz, N. Cartojan, *Lo stolnic Constantin Cantacuzino — un grande erudito romeno a Padova*, Bucureşti, 1943 ; 42. Constantin C. Giurescu, *Harta stolnicului Constantin Cantacuzino*, RIR, XIII, 1943, fasc. 1 ; 43. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *263—272* ; 44. M.V., *Stolnicul Constantin Cantacuzino, „Istoria Ţării Româneşti", îngr. N. Cartojan şi Dan Simonescu, Craiova, Scrisul românesc*, SCIM, I, 1950, *240—242* ; 45. Al. Andriescu, *Contribuţia marilor cronicari moldoveni şi munteni la dezvoltarea limbii literare*, AUI, ştiinţe sociale, t. III, 1957, fasc. 1—2 ; 46. I. E. Semenova, *Din istoria relaţiilor româno-ruse de la sfîrşitul secolului XVII — începutul secolului XVIII*, ARS, istorie, XIII, 1959, 2 ; 47. Piru, *Ist. lit.*, I, *304—313* ; 48. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică şi literară a cronicilor muntene*, CM, I, *V—CXXVI* ; 49. V. Sofroni, *Preocupări de limbă în literatura română veche*, AUI, ştiinţe sociale, t. VII, 1961 ; 50. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *303—360, 368—371* ; 51. Bezviconi, *Contribuţii, 109—147* ; 52. Perpessicius, *Alte menţiuni*, II, *132—150* ; 53. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *110—143* ; 54. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 162—164, 437* ; 55. Virgil Cândea, *Semnificaţia politică a unui act de cultură feudală*, STD, XVI, 1963, 3 ; 56. *Ist. lit.*, I, *419, 516—524* ; 57. Corneliu Dima-Drăgan, *Cultural Relations between the serbian chronicler George Brancovich and the stolnic Constantin Cantacuzino*, RSE, II, 1964, 3—4 ; 58. I. Popescu-Teiuşan, *Vechea bibliotecă a colegiului popular „N. Bălcescu" din Craiova*, SCD, VI, 1964, 2 ; 59. Corneliu Dima-Drăgan, *Un catalog necunoscut al bibliotecii stolnicului Constantin Cantacuzino*, RA, VII, 1964, 2 ; 60. I. Ionaşcu, *Cu privire la data întemeierii Academiei domneşti de la „Sfîntul Sava" din Bucureşti*, STD, XVII, 1964, 6 ; 61. Aurora Ilieş, *Autorul „Cronologiei tabelare"*, OCI, *351—355* ; 62. Livia Bacâru, Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteca marelui umanist român Constantin Cantacuzino stolnicul (1640—1716)*, Bucureşti, 1966 ; 63. Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Maliţa, *Pagini din trecutul diplomaţiei româneşti*, Bucureşti, E.P., 1966, *168—185* ; 64. I. Ionaşcu, *Din viaţa şi din activitatea stolnicului Constantin Cantacuzino (1640—1716)*, STD, XIX, 1966, 4 ; 65. Virgil Cândea, *Stolnicul Constantin Cantacuzino, omul politic-umanistul*, STD, XIX, 1966, 4, XX, 1967, 1 ; 66. Corneliu Dima-Drăgan, *Orizonturi umaniste în cultura românească din secolul al XVII-lea*, STD, XIX, 1966, 4 ; 67. C. Şerban, *Contribuţie la repertoriul corespondenţei stolnicului Constantin Cantacuzino*, STD, XIX, 1966, 4 ; 68. Virgil Cândea, *Le stolnic Constantin Cantacuzène. L'homme politique-l'humaniste*, RRH, V, 1966, 4 ; 69. Ion Ionaşcu, *Constantin Cantacuzino Stolnicul (1640—1716)*, FO, VIII, 1966, 6 ; 70. Elvira Sorohan, *Stolnicul Constantin Cantacuzino*, CRC, I, 1966, 20 ; 71. Doina Curticăpeanu, *Un mare patriot şi umanist român — Constantin Cantacuzino-stolnicul*, ST, XVII, 1966, 6 ; 72. Octavian Şchiau, *Istoria Ţării Româneşti*, TR, X, 1966, 24 ; 73. Pompiliu Teodor, *Un mare umanist român*, TR, X, 1966, 24 ; 74. N. Vătămanu, *Stolnicul Cantacuzino printre cărturarii ţării sale*, VR, XIX, 1966, 6 ; 75. Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteca unui umanist român, Constantin Cantacuzino stolnicul*, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, 1967 ; 76. Virgil Cândea, *Un dialog cultural italo-român în sec. XVII : Marsigli — Cantacuzino*, TMS, II, 1967, 10 ; 77. C. Dima-Drăgan, *Un cărturar român din secolul al XVII-lea studia istoria şi geografia Americii*, ARG, II, 1967, 10 ; 78. Zamfirescu, *Studii, 33, 43* ; 79. Lucia Rosetti, *C. Cantacuzino. Studente romeno a Padova*, Padova, 1968 ; 80. Mario Ruffini, *Le opere di omiletica cattolica nella biblioteca dello stolnic Constantin Cantacuzino*, Roma, 1968 ; 81. Cioculescu, *Itinerar, 20—22* ; 82. Gabriel Ţepelea, *Începuturile prozei realiste muntene*, ARG, III, 1968, 4 ; 83. Corneliu Dima-Drăgan, Livia Bacâru, *Stolnicul Constantin Cantacuzino călător prin Europa veacului XVII*, ATN, V, 1968, 6 ; 84. Corneliu Dima-Drăgan, *Tîlcuri astrologice închinate stolnicului Cantacuzino*, ATN, V, 1968, 11 ; 85. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *222—224, 226—229* ; 86. Dimitrie Gh. Ionescu, *Precizări privind viaţa şi activitatea stolnicului Constantin Cantacuzino*, STD, XXII, 1969, 2 ; 87. C. Dima-Drăgan, *Convegno lo „Stolnic" Cantacuzino e le relazioni italo-rumeni nei secoli XVII—XVIII*, RSE, VII, 1969, 4 ; 88. Alexandru Elian, *Stolnicul Cantacuzino*, CNT, 1969, 24 ; 89. Al. Alexianu, *Ex libris Constantini Cantacuzeni*, TMS, IV, 1969, 6 ; 90. Leonid Dimov, *Cronicarii munteni*, LCF, XII, 1969, 7 ; 91. Corneliu Dima-Drăgan, Livia Bacâru, *Constantin Cantacuzino stolnicul (Un umanist român)*, Bucureşti, Albatros, 1970 ; 92. Vasile D. Liveanu, *Treptata descoperire a unui cărturar*, MI, IV, 1970, 2 ; 93. Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi*, Bucureşti, E.A., 1971, *197* ; 94. Virgil Cândea, *Stolnicul între contemporani*, Bucureşti, E.Ş., 1971 ; 95. Corneliu Dima-Drăgan, *Le stolnic Constantin Cantacuzène*, RRH, X, 1971, 5 ; 96. Şerban Cioculescu, *Stolnicul Const. Cantacuzino*, RL, IV, 1971, 36 ; 97. Pompiliu Teodor, *Stolnicul Constantin Cantacuzino şi umanismul românesc*, TR, XV, 1971, 42 ; 98. Stoicescu, *Dicf. dreg., 139—140* ; 99. Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir şi umanismul*, Bucureşti, Minerva, 1972, *10—14, 37, 41—46, 49, 140, 219, 245—246, 251, 253, 264, 266* ; 100. Armbruster, *Romanitatea, 200—209, 212* ; 101. Cornelia Comorovski, *Stolnicul Constantin Cantacuzino*, în *Literatura Umanismului şi Renaşterii*, III, Bucureşti, Albatros, 1972, *282—292* ; 102. Maria Rezlescu, *Stolnicul Constantin Cantacuzino. Bibliografie*, Iaşi, B.C.U., 1972 ; 103. Şerban Cioculescu, *Lecturile stolnicului*, RL, VI, 1973, 44 ; 104. Mario Ruffini, *Biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino*, tr. D. D. Panaitescu şi Titus Pîrvulescu, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, Minerva, 1973 ; 105. Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, Junimea, 1973, *20—22* ; 106. Piru, *Analize, 13—15, 34—37* ; 107. Ţepelea—Bulgăr, *Momente, 85—88* ; 108. Corneliu Dima-Drăgan, *Ex libris*, Bucureşti, Litera, 1973, *passim* ; 109. Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteci umaniste româneşti*, Bucureşti, Litera, 1974, *39—53, 73—100, passim* ; 110. Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, Minerva, 1974, *passim* ; 111. Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieţii în literatura veche românească*, Bucureşti, Minerva, 1975, *17, 18, 19, 28, 60, 114, 125, 171, 184, 185* ; 112. Corneliu Dima-Drăgan, *Alte contribuţii la biografia omului şi operei*, MS, VI, 1975, 2 ; 113. Dan Simonescu, *Portretele stolnicului*, MS, VI, 1975, 2 ; 114. Paul Cernovodeanu, *Arhiva diplomatică a lordului William Paget (1637—1713)*, RA, LII, 1975, 1 ; 115. Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, Eminescu, 1975, *72—75* ; 116. Mihai Mitu, *Contribuţii la istoria relaţiilor culturale italo-polono-române în secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea*, RITL, XXVI, 1976, 1 ; 117. Paul Cernovodeanu, *Stolnicul Constantin Cantacuzino şi schiţa asediului cetăţii Petrovaradin*, MI, X, 1976, 11 ; 118.

Paul Cernovodeanu, *Un croquis du siège de la forteresse de Petrovaradin (1694) appartenant au sénéchal Constantin Cantacuzène*, RSE, XIV, 1976, 4.

R. Ş.

CANTACUZINO, Grigore C. (27.I.1829, Bucureşti — 24.II.1903, Bucureşti), traducător. Descendent al vechii familii boiereşti, **C.** era fiul lui Constantin Cantacuzino, cunoscut om politic, şi al Zoei Slătineanu. A făcut liceul şi şi-a luat licenţa în drept la Paris. În ţară a fost mai întîi prefect, apoi a intrat în magistratură, ca membru al Curţii de Apel din Bucureşti, consilier la Înalta Curte de Casaţie. De mai multe ori a fost deputat, senator, efor al spitalelor. Pînă în 1898 (cînd demisionează în urma unui conflict cu Spiru Haret, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice), **C.** a fost, cu unele întreruperi, directorul general al teatrelor din România. În această calitate, **C.**, om de gust şi cu bun simţ, a adus reale servicii teatrului. Sub direcţia sa, Teatrul Naţional a reprezentat pentru prima dată *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale şi *Fîntîna Blanduziei* de V. Alecsandri. **C.** a iniţiat un concurs şi premii pentru încurajarea dramaturgiei originale (între piesele premiate au fost comedia lui Caragiale *D-ale carnavalului* şi drama istorică *Fata de la Cozia* de I. I. Roşca) şi a sprijinit iniţiativa de creare a Operei Române. Pentru Teatrul Naţional, **C.**, foarte bun cunoscător al limbii franceze, a tradus mai multe piese de succes din repertoriul francez al vremii : *Adrienne Lecouvreur*, *Zarina*, *Lupta între femei* de E. Scribe, *Mîndrie şi amor*, după *Maître de forges* de G. Ohnet, *Domnişoara de Bell-Ille*, după Al. Dumas ş.a.

— 1. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *42* ; 2. *Gr. C. Cantacuzino*, RP, XII, 1903, 4 ; 3. Const. I. Nottara, *Amintiri din teatru*, Bucureşti, Adevărul, *232—235* ; 4. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *410—413*, *518—519*.

S. C.

CANTACUZINO, Ioan (20.I.1757, Istanbul — 3.VII. 1828, Kantakuzinka, U.R.S.S.), poet. Născut pe alte meleaguri, **C.** împlinise doi ani cînd părinţii săi, cucerul Răducanu Cantacuzino şi domniţa Ecaterina, fiica domnitorului Moldovei Ioan Mavrocordat, s-au strămutat la Bucureşti. Copilăreşte aici, avînd parte de o educaţie demnă de numele pe care îl purta. La vîrsta de numai 15 ani, se înrolează, cu gradul de praporgic, într-un regiment rusesc de grenadieri. Avansat curînd locotenent, fiul nu-şi va dezminţi tatăl, căzut eroic pe cîmpul de bătălie în războiul ruso-turc. Rămas sub epitropia unchiului său, banul Mihai Cantacuzino, tînărul îl va însoţi nu după multă vreme în Rusia, unde acesta e nevoit să se expatrieze de teama turcilor. La revenirea în ţară (1784), **C.** se bucură de favorurile cîrmuitorilor Mihai Suţu şi, mai tîrziu, N. Mavrogheni. Aceasta nu-l împiedică însă ca, în 1788, după declanşarea ostilităţilor în războiul austro-ruso-turc, să fugă împreună cu Scarlat Cîmpineanu în Transilvania. Miza mult pe ajutor străin în soluţionarea unor probleme ale Principatelor. Era un om abil şi influent, iar în cursul celor cîtorva misiuni diplomatice pe care le îndeplineşte, el îşi consacră toată energia şi iscusinţa idealului căruia se dedicase : libertatea şi unirea ţărilor române. Dar pacea de la Şistov (1791) îi spulberă speranţele. Din nou în Rusia, la Petersburg — după ce abandonase planul unei plecări la Constantinopol şi gîndul, care i-a surîs o clipă, de a încerca să obţină scaunul Ţării Româneşti — i se acordă, prin graţia Ecaterinei a II-a, gradul de colonel. Peste cinci ani se retrage din armată. E înnobilat cu titlul de cneaz şi primeşte în dar din partea împărătesei o moşie pe malul drept al Bugului. Aici întemeiază, cu fratele său Nicolae, tîrgul Kantakuzinka. Vor urma alţi patru ani de şedere la Petersburg, după care se stabileşte, pentru un timp (1813—1818), la Odessa, unde se presupune că ar fi avut legături cu eteriştii. După 1818 se retrage la Kantakuzinka, trăind acolo în tihnă şi reculegere, după o viaţă politică atît de agitată, făcînd lecturi din vasta lui bibliotecă şi redactînd memorii.

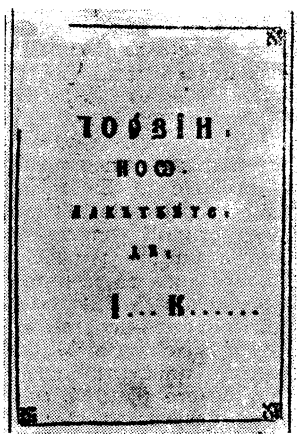

Vocaţia spătarului **C.** a fost politica, aşa cum se şi cuvenea unui descendent al ilustrei familii a Cantacuzinilor. Abia după 1791 găseşte el mai mult răgaz pentru o îndeletnicire care îi făcea plăcere, fără însă a o considera altceva decît o simplă „petrecere dă vreme". Format în ambianţa culturală a Moldovei, ca şi în aceea a Rusiei, **C.** este primul poet român cu volum tipărit. E vorba de o cărţulie, apărută în intervalul de timp dintre 1792 şi 1796, la Dubăsari sau Movilău. Gusturile beletristice ale autorului nu se mărginesc , ca la atîţia dintre contemporanii săi, la literatura neogreacă. El se înfăţişează ca un spirit mai curînd „occidental", buna cunoaştere a limbii franceze înlesnindu-i contactul şi cu unele opere ale scriitorilor italieni şi englezi. Prima tălmăcire din literatura engleză i se datoreşte. E vorba de *An Essay on Man* a iluministului A. Pope, transpusă în limba română în 1807 *(Cercarea asupra omului)*, prin intermediul versiunii franceze în proză a lui Silhouette. Probabil între 1794 şi 1796, **C.** traduce din Montesquieu *(Arsachie şi Ismenia)*, din Fr. Baculard D'Arnaud — pe care îl confundă cu abatele d'Arnaud — *(Istoria lui Machen)* şi, în fine, din J.-J. Rousseau *(Narchis sau Îndrăgitul dă însuş de sine)*. E prima apariţie în românește a lui Rousseau, a cărui piesă, modestă de altminteri, este întîia comedie franţuzească redată integral în românește. Cu numele întreg, nu doar cu discrete iniţiale, **C.** a semnat o singură dată, şi anume atunci cînd a tradus, în 1796, romanul lui Florian *Numa Pompilius*.

Volumul tipărit al lui **C.** poartă titlul *Poezii noo* şi cuprinde, precedate de o *Predislovie*, atît încercări originale, cît şi traduceri sau prelucrări din autori străini care uneori sînt specificaţi, alteori nu. Întîiul nostru traducător de fabule, în versuri, el traduce în românește, pentru prima oară, cunoscuta fabulă a lui La Fontaine, *La Cigale et la fourmi ; Description poétique du matin* de Cardinalul Fr.-J. de Bernis devine la **C.** *Dimineaţa poeticească*. Din Metastasio se traduce, prin mijlocitor francez, cantoneta *La partenza*, sub titlul *Eleghie*, precum şi o arie din piesa *Nitteti*, iar din Th. Gray *Lăcaşul morţii. Poveste* e versiunea românească a poeziei *Daphné* (din *Romances)* de Marmontel. La confluenţa anacreontismului cu clasicismul şi preromantismul, versurile lui **C.** nu suferă de monotonie tematică. Poetul este un epicureu, celebrînd plăcerile vinului şi ale amorului. Altă dată, el are viziunea arcadică a unui preafericit veac de aur *(Veacul de aur sau cel scump)*. Erotica lui **C.** e pastorală sau senzuală, jubilantă sau lacrimogenă şi se împleteşte cu poezia naturii. Printre destule versuri amorfe, greoaie sau vulgare, există şi unele mai mlădioase. De o anume graţie şi prospeţime, fragmentul din epitalamul biblic *Cîntarea Cîntărilor*, transpus prin intermediul unei ver-

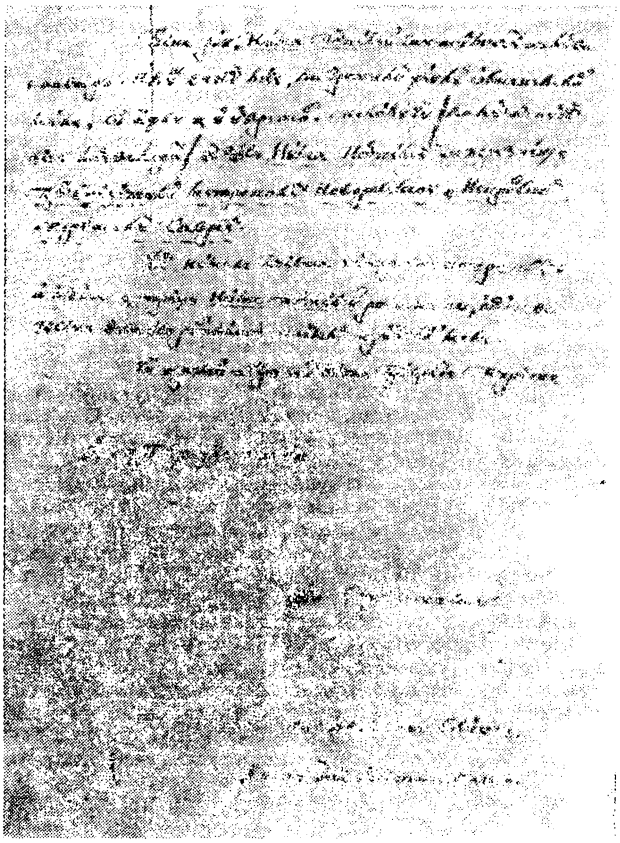

siuni franceze, este cea mai izbutită încercare poetică a lui **C.**, deloc străin de metrica şi limba poeziei populare. Vîna scriitorului este mai ales una satirică. *Satiră : Omul* se şi numeşte poezia care inaugurează volumul şi care rezumă unele idei din scrierea lui Pope *An Essay on Man*. Poetul nu e pur şi simplu un hedonist. Din versurile lui se desprinde o intenţie etică şi, mai mult chiar, un sens, dacă nu filozofic, în orice caz meditativ. O înclinare spre reflecţie există la **C.** *Răsuflare*, adică „destăinuire", e un scurt solilocviu despre poezie, căreia îi este căutată şi o definiţie. Scriitorul e conştient de neajunsurile limbii şi, dealtfel, versurile lui plătesc destul tribut acestei stări de fapte. Poate de aceea şi forţează el unele creaţii lexicale („beţivesc", „a iconi" etc.). În ce priveşte neologismele, acestea se amestecă cu numeroase elemente arhaice şi regionale. La **C.** poate fi întîlnită şi o adevărată terminologie poetică, încorporînd cuvinte mai vechi („icoană"), alături de altele mai noi („metaforuri", „eleghie"). Termenul „poézie", cu acest accent — semn al filierei ruseşti — este, se pare, folosit la noi pentru prima oară de către poet.

— *Poezii noo alcătuite dă I... C...*, [Dubăsari sau Movilău], [1792—1796] ; *[Poezii]*, PRC, I, *33—38*. — **Tr. ms.** : Fr. Baculard D'Arnaud, *Istoria lui Machen, povestire englezească* (1794), B.A.R., ms. 3099, f. *1—49* ; Montesquieu, *Arsachie şi Ismenia, istorie din partea Răsăritului* (1794), B.A.R., ms. 3099, f. *50—87* ; J.-J. Rousseau, *Narchis sau Îndrăgitul dă însuş de sine* (1794), B.A.R., ms. 3099, f. *88—123* ; Florian, *Numa Pompilius, al doilea crai al Romii* (1796), B.A.R., ms. 1550 ; P.-Fr. de Beauchamps, *Întîmplările lui Ismin şi a Isminiei* (1794—1799), B.C.S., ms. 4246, ms. 4807 ; Alexander Pope, *Cercarea asupra omului* (1807), B.A.R., ms. 6002.

— 1. Bălcescu, *Opere*, I, partea I, *135—149* ; 2. Al. Ciorănescu, *O veche traducere din J. J. Rousseau*, RFR, IV, 1937, 6 ; 3. Gheorghe Ivănescu, *Un poet român necunoscut din a doua jumătate a secolului XVIII*, IL, V, 1953, 3—4 ; 4. G. Ivănescu şi N. A. Ursu, *Un scriitor muntean de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea : Ioan Cantacuzino*, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 5. Piru, *Ist. lit.*, II, *386—390* ; 6. Al. Alexianu, *Cîteva date privitoare la viaţa şi opera fostului mare spătar Ioan Cantacuzino*, GBS, XXVI, 1967, 5—6 ; 7. *Ist. lit.*, II, *180—183* ; 8. Duţu, *Coordonate*, *168—170*, *199—212* ; 9. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *338—339* ; 10. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *102—109* ; 11. Cornea, *Originile*, *143—146*.

F. F.

CANTACUZINO, Mihai (1723 — c. 1790 ⟨2, 9, 13⟩), istoriograf şi genealogist. Este fiul lui Matei Cantacuzino, mare ban al Craiovei pe la 1735, şi al Păunei, din neamul Rustea, şi strănepotul lui Drăghici, fratele stolnicului Constantin Cantacuzino. La moartea tatălui (1740), întreaga avere, minată însă de mari datorii, îi revine lui **C.** Din cei şaisprezece copii născuţi din căsătoria acestuia cu Elena Văcărescu, în 1763, la moartea soţiei, rămîneau în viaţă doar patru fiice. Reprezentant al ambiţioasei familii ce jucase un rol însemnat în politica Ţării Româneşti, **C.** aspiră alături de fraţii săi să reimpună, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, blazonul Cantacuzinilor. Fiii fostului ban risipesc în acest scop iniţiativă şi energie, deţinînd ranguri-cheie în timpul mai multor domnii fanariote. Între 1746 şi 1769 **C.** este mare medelnicer, mare stolnic, mare vistier, mare logofăt, iar în 1770, mare ban. Fraţii Cantacuzino au dus o politică activă de emancipare de sub regimul Porţii în anii războiului ruso-turc din 1768—1774, răstimp în care **C.** redactează mai multe memorii şi o însemnată corespondenţă politică. După 1774 se refugiază la Petersburg, primind gradul de general-maior în armata împărătească. După o scurtă întoarcere în ţară pentru lichidarea averii în 1775—1776, se stabileşte definitiv, împreună cu o parte a familiei, în Rusia, unde se stinge la o dată între 1790—1793.

Spre sfîrşitul vieţii, în Rusia, **C.** reia probabil unele mai vechi îndeletniciri cărturăreşti. În 1787 încheie *Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor*, după ce, se pare că prin 1776, terminase de redactat *Istoria politică şi geografică a Ţării Româneşti de la cea mai veche a sa întemeiere pînă la anul 1774*, începută încă în ţară fiind. De o factură asemănătoare cu *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir, *Istoria...* lui **C.** se remarcă la data respectivă prin informaţiile cu caracter istoric, geografic, economic şi statistic, bine sistematizate, uneori cu totul inedite (cele privitoare la secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea îndeosebi). Autorul preia de la stolnicul Constantin Cantacuzino ideea originii comune daco-romane, precum şi pe aceea a unităţii poporului şi limbii române, utilizînd de asemenea ca izvoare ale *Istoriei...* sale, vechile letopiseţe ale ţării, scrierile lui D. Cantemir, dar şi lucrări istorico-geografice aparţinînd unor străini ca A. Fr. Büsching şi M. Schmeitzel. **C.** consacră capitole speciale unor probleme variate, de interes larg, tratînd despre păturile sociale, dări, funcţii în stat, comerţ, despre caracteristicile geografice şi împărţirea administrativă a ţării, aşezăminte culturale, raporturile cu Poarta, reforme sociale şi juridice. Scrierea cuprinde de asemenea o cronologie a domnilor Ţării Româneşti, începînd cu legendarul Negru Vodă (întemeierea ţării este situată la 1215) şi sfîrşind cu Alexandru Ipsilanti (1774). Conservată în zece manuscrise, atît în limba română cît şi în limba greacă, *Istoria...* a fost publicată mai întîi după un manuscris grecesc, în 1806, la Viena, de fraţii Tunusli. După această ediţie, care nu menţiona autorul, lucrarea a fost tipărită la Bucureşti în traducerea lui Gh. Sion, în 1863. *Istoria...* a servit ca izvor documentar lui Naum Rîmniceanu şi Dionisie Fotino. Despre un anume

caracter literar s-ar putea vorbi abia în cazul celei de-a doua opere a lui C., *Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor*. Cunoscător al limbii grecești, poate și al celei franceze, observator pătrunzător al veacului în care trăiește, autorul este avantajat nu numai de cultura sa, ci și de o înțelegere adîncă a evenimentelor contemporane. Alcătuind lucrarea după anumite rigori ale genului, C. prelucrează o bogată arhivă de familie, pomelnicul mănăstirii Mărgineni, date preluate din **Letopisețul cantacuzinesc* sau din *Evenimentele Cantacuzinilor și Brîncovenilor* de D. Cantemir. În primele capitole apar însă și unele informații fanteziste privitoare la obîrșiile îndepărtate ale familiei. Scrisă cu o anume cursivitate și eleganță, *Ghenealoghia...*, chiar și odată aflată sub zodia verosimilului și autenticității, își are „eroii" săi — de la Andronic Cantacuzino și urmașul acestuia, postelnicul Constantin Cantacuzino, Șerban, domnitorul Țării Românești, sau eruditul stolnic Constantin, pînă la „personajele" mai puțin strălucite, dar încă mai pitorești, ca, de pildă, acel beizade Răducanu, pribeag scăpătat la curtea austriacă, vînzînd titluri de cavaler negustorilor vienezi. Cîteva portrete sînt create în cel mai desăvîrșit stil clasic : cel al stolnicului Constantin Cantacuzino (neiubitor de boierii, petrecîndu-și timpul cu dascălii, cu „spudeii" și cu „bărbații procopsiți") sau cel al lui Iordache Crețulescu (tăcut, bigot, foarte cinstit, nerisipitor — aproape avar, dar nelacom, drept, sever, deloc umil sau lingușitor, respectat și temut dacă nu iubit). Cu o vioiciune caracteristică memoriilor, surprinzîndu-se adesea atmosfera plină de culoare dar și dramatismul veacului fanariot, sînt expuse întîmplările la care C. însuși ia parte. Scena în care frații Pîrvu și Mihai Cantacuzino sînt închiși de domnitorul Ștefan Racoviță „de ochii oamenilor", în odăile pregătite cu cafea, bucate și dulcețuri, ori aceea a pătrunderii „volintirilor" în toiul nopții în București, în noiembrie 1769, sînt memorabile. Idealurile social-politice promovate îl înscriu pe C. între reprezentanții primei generații de iluminiști din țările române.

— *Istoria politică și geografică a Țării Românești de la cea mai veche a sa întemeiere pînă la anul 1774*, tr. G. Sion, București, Tip. Rassidescu, 1853 ; *Genealogia Cantacuzinilor*, îngr. și introd. N. Iorga, București, Minerva, 1902.

— 1. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *101—112* ; 3. N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, București, Minerva, 1902 ; 4. N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, București, Minerva, 1902 ; 5. G. M. Ionescu, *Generalul maior al Rusiei Mihai Cantacuzino*, București, 1905 ; 6. *[Note bibliografice]*, BRV, II, *488—489* ; 7. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *133—147* ; 8. Puscariu, *Ist. lit.*, *206* ; 9. Ilie Corfus, *În legătură cu opera lui Mihai Cantacuzino*, RIR, XVI, 1946, fasc. 2 ; 10. Piru, *Ist. lit.*, I, *417—418* ; 11. *Ist. lit.*, I, *636—639* ; 12. Giurescu, *Ist. Buc.*, *100* ; 13. Georgescu, *Ideile politice*, *43*, *48*, *50*, *55—56*, *59*, *190*.

R. Ș.

CANTEMIR, Dimitrie (26.X.1673, Iași — 21.VIII. 1723, Dimitrievka, U.R.S.S.), scriitor, istoric, filozof și savant umanist. Este fiul lui Constantin Cantemir, fost răzeș silișteanu din ținutul Fălciului — care, după ce fusese oștean în Polonia, ceaus spătăresc, ispravnic, serdar, mare clucer, capuchehaie la Poartă, ajunge domn al Moldovei (1685—1693) — și al celei de-a treia soții a acestuia, Ana Bantîș, descendenta unei familii de boiernași, la origine negustori din Lăpușna. Tatăl se va îngriji stăruitor, poate și ca o compensație a propriei sale lipse de cultură, de educația celor doi fii, Antioh și Dimitrie, care, pe lîngă învățătura obișnuită a tinerilor boieri (teologia, slavona, greaca și latina), vor fi instruiți și de către teologul și iatrofilozoful cretan Ieremia Cacavela, predicator și poliglot, care studiase la Lipsca și Viena. Ostatic la Constantinopol, de la 15 ani, între 1688 și 1691, C. își continuă aici desăvîrșirea pregătirii sale spirituale, profitînd deopotrivă de tradiționala cultură bizantină întreținută de Academia Patriarhiei, de reflexele tîrzii ale umanismului, venite din apusul Europei și, ceea ce era o noutate pentru o beizadea creștină, se preocupă îndelung de cunoașterea mediului musulman. Face studii diverse — filozofie, logică, teologie, geografie, istorie, muzică, medicină, folclor, limbi occidentale și orientale (turca, persana, araba) — cu cei mai vestiți profesori ai epocii : Antonie, Spandonis Vizantios (Spandoni), Balasios (Blasie), Iacob Manos Argivul, Alexandru Mavrocordat. Meletie de Arta, Hrisant Notara, Ilie Miniat, se pregătește cu învățați și artiști orientali : Nefioghlu, Es'ad Efendi, Rami Mehmed Pașa, poet și muzician, Levhi Celebi, pictor. În capitala otomană, unde va sta, cu întreruperi, timp de 22 de ani, C. cultivă o serie de prietenii, profitabile din punct de vedere intelectual și politic, cu diplomați străini, ambasadorii francezi P.-A. de Châteauneuf și de Fériol, Collier al Olandei și Petru Andreevici Tolstoi, este un obișnuit al curții sultanului Ahmed al III-lea și al cercurilor grecești din Fanar. Întors în țară el trăiește la curtea Moldovei ultimii ani ai domniei părintelui său (1691—1693), perioadă umbrită de omorul, din porunca domnitorului, al fraților Velicico și Miron Costin. După moartea tatălui, C. este ales domn al Moldovei (martie — aprilie 1693) la dorința manifestă a păturilor mijlocii (oșteni, slujitori, mici boieri), pe care se sprijinise fostul domnitor, dar și a influenților boieri Iordache Ruset vistiernicul și Lupu Bogdan hatmanul, care vedeau în tinerețea lui C. posibilitatea de a continua subordonarea domniei intereselor boierimii. Nefiind confirmat de Poarta otomană, ce desemnează domn pe Constantin Duca, prin influența lui Constantin Brîncoveanu, „altîn-beiul" valah, C. se întoarce, ca domn mazil, în 1693, la Constantinopol, unde își va continua studiile. Din 1695 este capuchehaia, la Poartă, a fratelui său mai mare Antioh, ales domn al Moldovei (1695—1700) cu sprijinul partidei boierilor Rusetești (Cupărești), dar și prin renunțarea la scaun a lui C. Acesta nutrea gîndul ambițios de a conduce Țara Românească, pretenție care îl așează în conflict deschis cu Brîncoveanu după 1699, cînd devine ginerele fostului domnitor muntean Șerban Cantacuzino, prin căsătoria de la Iași cu fiica acestuia Casandra. Își îmbogățește experiența militară, participînd, alături de turci, la asediul cetății Petrovaradin și la lupta de la Zenta (1697), dezastrul suferit aici de Mustafa II în fața austriecilor încredințîndu-l de declinul spre care mergea Imperiul otoman. Între cei doi frați Cantemir intervenise o răceală, cauzată de acapararea averii părintești, nici ea prea mare în comparație cu a marilor boieri feudali ai vremii, de către Antioh, ceea ce-l pune pe C. într-o stare materială dificilă. Situația lui se înrăutățește după numirea ca domn al Moldovei a lui Mihai Racoviță, de partea căruia trec și boierii Rusetești. Intrigile lui Brîncoveanu la Poartă urmăresc permanent înlăturarea rivalului său C., dar acesta, prin intermediul relațiilor sale, scapă de surghiun și de închisoare, de unde Antioh refuzase să-l răscumpere. Este însă ajutat de ambasadorul de Fériol. În urma unor schimbări favorabile Cantemireștilor — numirea ca vizir a lui Tebendar Mehmed Pașa, prietenul lui C. —, Brîncoveanu renunță un timp la intrigi, acceptă ridicarea a doua oară la domnie a lui Antioh (1705—1707), perioadă în care fratele său nu mai îndeplinea nici o funcție la Poartă, și încheie cu C. o înțelegere, prin care acesta primea o pensie anuală în schimbul averilor soției sale, confiscate de

domnitorul muntean. Lupta politică îndelungată dusă la Constantinopol de **C.**, din care n-au lipsit armele obișnuite ale candidaților la domnia țărilor române (memorii, învinuiri, relații), ia sfîrșit la 14 noiembrie 1710, într-o perioadă cînd ridicarea unei noi puteri, a Rusiei, impunea în Moldova un domn credincios Porții. Domnia de opt luni a lui **C.** se caracterizează prin încercarea de aplicare a ideilor sale de principe luminat. Ca și tatăl său el își întărește domnia sprijinindu-se pe categorii sociale mijlocii, acordîndu-le scutiri și reduceri de impozite. Promovează în posturi importante oameni tineri și de încredere: Ion Neculce — mare hatman, Ștefan Luca — mare vistiernic. Atrage de partea domniei biserica, reintegrează țării o serie de domenii mănăstirești închinate patriarhiilor din Orient și creează astfel un venit fix al vistieriei domnești. Pe planul politicii externe, **C.** se situează în conflictul ruso-turc de partea Rusiei, această orientare corespunzînd convingerilor sale politice mai vechi (împărtășite parțial ambasadorului P. A. Tolstoi la Constantinopol) despre declinul Imperiului otoman, precum și dorinței de eliberare a țării. Tratatul alcătuit de **C.** și încheiat la Luțk (13 aprilie 1711), model de prudență și abilitate diplomatică, stabilea noile relații dintre Rusia și Moldova, garantîndu-se independența și integritatea țării, și, într-o clauză, rămasă necunoscută boierimii autohtone, se asigura familiei Cantemir o dinastie ereditară, cu puteri absolute. Operațiile militare începute la 30 mai 1711, între care se remarcă o intervenție reușită condusă de **C.** la Bîrseni, pe Prut, se încheie cu lupta decisivă de la Stănilești (8—12 iulie 1711), unde victoria revine turcilor. Conform înțelegerii prevăzute în tratatul de la Luțk, **C.** se strămută, în iulie 1711, împreună cu familia și cu patru mii de moldoveni, în Rusia, unde va rămîne pînă la sfîrșitul vieții. Primește de la Petru cel Mare pentru sine și pentru oamenii lui (dintre care o parte, printre aceștia și Neculce, se vor repatria) moșii lîngă Harkov și recunoașterea imediată a rangului, prin acordarea titlului de principe serenisim al Rusiei, la 1 august 1711. Încrederea, prețuirea și influența lui **C.** asupra țarului crescînd ulterior, îi vor asigura, în ciuda intrigilor nobililor autohtoni, o altă situație decît aceea a unui exilat, fără perspective pe plan social-cultural. El însuși a considerat șederea în Rusia un provizorat, perioadă în care n-a încetat să lupte în favoarea țării sale, prin acțiuni politice și prin operele științifice scrise aici. După moartea doamnei Casandra (1712), **C.** se dedică studiilor, înconjurîndu-se de erudiți greci — Atanasie Contoidi, Atanasie Skiada, Mihail Skendo — și ajutat de secretarul său rus, Ivan Ilinski. În aprilie 1712 se afla la Petersburg, participînd la un consiliu secret al țarului, în care se plănuia reînceperea războiului cu turcii în Crimeea, conducerea armatei urmînd a i se încredința lui **C.** În 1714, invitat din nou la Petersburg, cu ocazia serbării unei victorii rusești asupra suedezilor, **C.** reamintea țarului, printr-un panegiric grecesc, rostit de fiul său Șerban, de misiunea acestuia în lupta contra turcilor. Prezența sa la Moscova și Petersburg îl pune în contact cu personalități importante ale epocii, cărturari, diplomați, demnitari, militari, ruși și străini, cărora li se impune prin cultura sa. La 11 iunie 1714 este ales membru al Academiei din Berlin, consacrare care îl plasează pe cel mai bun cunoscător, în epocă, al problemelor orientale printre savanții de renume european ai secolului. Aflat, un timp, la Kiev, **C.** stabilea legături secrete cu reprezentanți din cele trei țări române și încerca prin scrisori către țar să determine, în timpul războiului austro-turc (1716—1718), o intervenție a Rusiei împotriva otomanilor. Prin căsătoria, din 1720, cu Anastasia, fiica cneazului și generalului Ivan Trubețkoi, **C.** pătrundea în aristocrația rusă. Din 1721 este sfetnic intim al țarului și membru al Senatului, semnătura sa apărînd în acea perioadă pe multe din actele ce întăreau reformele sociale, administrative și militare, menite să modernizeze statul rus. În 1722 participă la campania militară dusă de Petru I în Caucaz, ca principal specialist în problemele științifice și politice orientale. Cu această ocazie realizează importante cercetări geografice și arheologice. După criza de diabet avută la Derbent, **C.** se retrage din expediție, stabilindu-se, în ultimele luni, la moșia care îi purta numele, Dimitrievka.

Prima operă a lui **C.**, redactată în intervalul decembrie 1697 — iunie 1698 și dedicată lui Antioh Cantemir, este *Divanul sau Gîlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul*, tipărită în 1698, la Iași, sub îngrijirea hatmanului Lupu Bogdan, precum și a lui Ieremia Cacavela, care prefațează laudativ cartea fostului discipol și realizează, tot el probabil, versiunea greacă a textului, imprimată alături de originalul românesc. Izvoarele acestei scrieri, cu caracterul unei antologii, prima de acest gen în literatura română, sînt numeroase, cuprinzînd deopotrivă texte religioase și laice, orientale și apusene, antice și medievale, unind lucrări care au influențat

concepția cărții sau au fost integrate în compoziția acesteia, prin preluarea unor citate celebre, maxime, sentințe, figuri de stil. S-a apelat, cel mai adesea, la textul *Bibliei*, într-o versiune latină, sau chiar la un *Thesaurus biblicus* (dicționar de citate biblice, grupate tematic), la scriitori bizantini ca Filip Solitarul, Mihail Chroniates, Ioan Hrisostom, Ioan Climax, la persanii Saadi și Hafiz, la autori apuseni ca Pietro Bizzari, Pierre Bersuire, Giacomo Aconcio, la unitarienii Johannes Crellius și Andrea Wissowatius (Wiszowaty), dar și la Miron Costin și Dosoftei, la cărți populare răspîndite la noi (**Alexandria, *Istoria Troadei, *Varlaam și Ioasaf*). **C.** este unul dintre ultimii scriitori europeni care tratează o temă foarte răspîndită a literaturii etice medievale : disputa dintre suflet și trup. *Divanul* are trei părți. Prima parte, dialogată, este și cea mai importantă, cuprinzînd „gîlceava" între Înțelept—Suflet—Microcosm (identitate stabilită de autor) și Lume—Trup—Macrocosm, adică între morala creștină și concepția opusă, laică, hedonistă. Partea a doua reia dezbaterea, argumentînd-o cu citate din diverși autori. Partea a treia aduce împăcarea Lumii cu Înțeleptul, conciliere pe care **C.** o exprimă folosindu-se de traducerea unei lucrări a lui A. Wissowatius — *Stimuli virtutum, fraena peccatorum* (1682), în tălmăcirea lui, *Strămutarea bunătăților și frîul păcatelor*. Principala problemă a *Divanului* este aceea a raportului dintre om și lume ; soluția autorului, moderat ortodoxă, nu recomandă fuga de lume, ci doar viața virtuoasă. Dincolo de scopul lui didactic-religios, *Divanul*, fiind în ansamblul ei o carte de morală creștină pentru credincioși, care trebuie să biruiască ispitele lumii trăind în mijlocul ei, lasă să se întrevadă dilema autorului între două atitudini de viață. Prin rezolvarea pe care o dă vechii teme medievale, a disputei cleric-laic, **C.** dezvăluie tendința de a concilia tradiția religioasă cu aspirațiile sale umaniste și raționaliste. Lucrare de educație religioasă și de reflecție filozofică sub formă literară, *Divanul* s-a integrat în cultura românească (s-au păstrat numeroase copii), dezvoltînd în cadrul literaturii populare din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea interesul pentru temele „norocul nestatornic" și „disputa dintre suflet și trup". Prin 1705, *Divanul* a fost tradus în limba arabă.

Din jurul anului 1700 datează lucrarea lui **C.** intitulată *Ioannis Baptistae Van Helmont physices universalis doctrina*, o culegere de extrase din opera filozofului flamand J. B. Van Helmont, cuprinzînd texte referitoare la fizica acestuia, adică la teoriile sale despre originea naturii, pe care gînditorul român le găsește în consens cu dogmele teologiei creștine. Textele selectate sînt însoțite de o introducere a lui **C.** scrisă în latină și în română : *Encomium in I. B. Van-Helmont et virtutem physices universalis doctrinae ejus (Laudă către izvoditor și către virtutea învățăturii lui)*, un elogiu adus operei lui Van Helmont, pe care încearcă să o facă cunoscută la noi. Influențat de elemente teozofice van-helmontiene, **C.** scrie la Constantinopol, în martie — septembrie 1700, lucrarea cu caracter filozofic *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago*, titlu pentru care s-au propus echivalențele românești *Imaginea științei sacre, care nu se poate zugrăvi* sau *Icoana de nezugrăvit a științei sfinte*. Opera cuprinde șase părți, în care se tratează pe rînd probleme de teoria cunoașterii, de fizică (originea materiei și creația lumii), noțiunea de timp, chestiunea universalelor, mult dezbătută în filozofia medievală, iar ultimul capitol, cu un accentuat caracter etic, pune în discuție probleme legate de destinul omului. Cartea în ansamblul ei este o polemică cu neoaristotelismul și cu scolastica. Autorul încearcă să argumenteze pe cale filozofică doctrina creștină, împletind, într-o manieră specific medievală, probleme de filozofia naturii și de teologie, chestiuni gnoseologice și moral-religioase. El consideră că ceea ce s-a petrecut la facerea lumii poate fi cunoscut numai pe calea revelației, adică „a științei sacre", dar că evenimentele care au urmat se desfășoară după legi fixe, pe care rațiunea le poate cunoaște. Între operele de tinerețe ale lui **C.**, datînd dinainte de 1705, se înscrie și primul tratat de logică compus de un român : *Compendiolum universae logices institutionis (Mic compendiu de logică generală)*. Deși realizează în parte o lucrare de compilație, bazată pe o scriere latină a unui autor anonim, *Isagoge in veritatis cognitionem*, și pe opera *Institutio logices ad mentem neotericorum philosophorum* a lui Cacavela, el nu se mulțumește să accepte în mod pasiv logica tradițională, derivată din moștenirea aristotelică, ci caută în ea o justificare gnoseologică, tentativă ce afirmă o tendință raționalistă. Caracterul variat al preocupărilor sale de tinerețe, cu tendințe universalizante, proprii umanismului, este dat și de activitatea de muzicolog. **C.** a lăsat o lucrare în limba turcă, scrisă în jurul anului 1700, *Cartea științei muzicii după felul literelor*, care cuprinde o expunere teoretică a muzicii turcești, cu explicația notației inventate de autor, și o culegere de 360 de melodii compuse și notate după sistemul său, integrate în repertoriul clasic al muzicii orientale.

Cea mai importantă operă literară a lui **C.** este *Istoria ieroglifică*, scrisă în limba română la Constantinopol, între 1703—1705. Alegorismul face din *Istoria ieroglifică* o scriere ermetică. Opera prezintă evenimentele contemporane legate de lupta pentru domnie între partidele boierești din țările române. După mazilirea Vidrei (Constantin Duca) boierii din cele două principate se adună la Arnăut-Chioi, lîngă Adrianopol, pentru a desemna pe noul domn. Acesta va fi impus prin voința Corbului (Constantin Brîncoveanu), a cărui putere zădărnicește manevrele unor adversari insuficient de influenți în Cetatea Epithimiei (Poarta otomană). Domnia revine Struțocămilei (Mihai Racoviță), act consfințit oficial. Întorși în țară, boierii determină prin jaful lor răscoala mușteIor (țăranii). Corbul obține ordinul de arestare și surghiun al Inorogului (Dimitrie Cantemir), principalul său rival politic. Trimisul Corbului, Șoimul (Toma Cantacuzino), urmează să aibă întrevederi cu Inorogul în Cetatea Epithimiei, cu care ocazie Hameleonul (Scarlat Ruset) îl trădează turcilor. Situația schimbîndu-se în favoarea Inorogului, scaunul Moldovei revine Filului (Antioh Cantemir), iar Corbul este nevoit să ducă tratative de împăcare cu Inorogul. Această luptă pentru domnie se reflectă și printr-o dispută filozofică, printr-un conflict de principii între două simboluri : Inorogul și Corbul, adică principele luminat și tiranul lipsit de scrupule. În planul ficțiunii, nu faptele contează, ci lupta de opinii susținută, cu cele mai subtile arme ale retoricii, de protagoniștii travestiți în dihănii și păsări. Retorismul este în primul rînd arma celor activi : Vulpea (Ilie Tifescu) sau Hameleonul. La eroii contemplativi, Brehnacea (stolnicul Constantin Cantacuzino) sau Șoimul, discursurile, mai palide, dobîndesc un spor de profunzime filozofică și de lirism. Personajele *Istoriei ieroglifice* sînt, cele mai multe, adevărate caractere, în sensul clasic al termenului ; Corbul reprezintă tiranul, Vulpea — vicleanul, Hameleonul — ipocritul, Struțocămila — prostul. *Istoria ieroglifică* este deopotrivă un manual politic și un eseu filo-

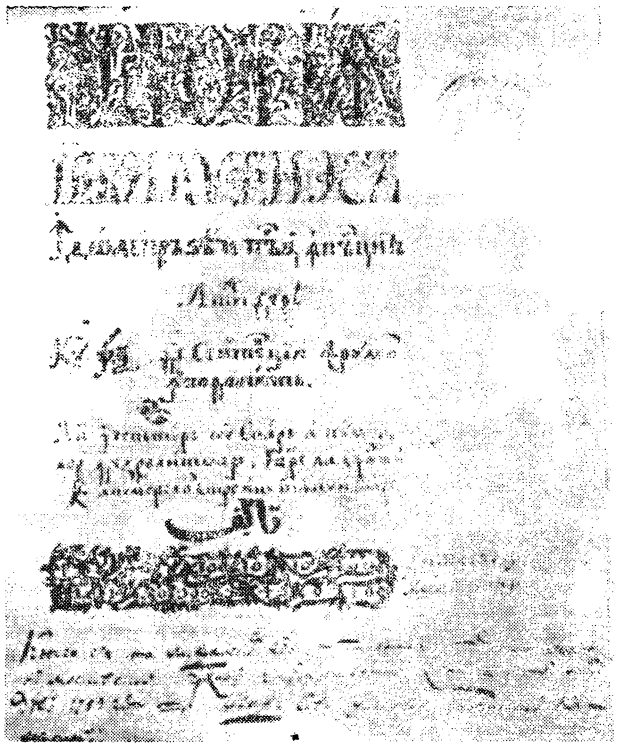

zofic. C. dezbate probleme de conducere a statului, făcînd indirect o demonstrație a calităților ideale ale domnitorului luminat. El crede, în sens umanist, că valorile spirituale hotărăsc mersul istoriei, propunînd în subtext o ierarhie socială bazată pe meritele intelectuale ale indivizilor. Pentru C. importantă este puterea interioară a spiritului de a medita asupra existenței. Din acest unghi, cele „760 de sentențiî" ale cărții dezvoltă în ansamblu viziunea lui C. asupra condiției umane. Omul este pieritor, „atom putrezitor", dar, în aceeași măsură, este și marea excepție în opoziție cu lumea înconjurătoare, singura ființă care, în anumite limite, se poate construi pe sine și poate, prin creație, să aspire la nemurire. *Istoria ieroglifică* este o carte de literatură barocă, în care se îmbină temperamentul pătimaș al autorului cu lirismul său. C. trece de la sentimentul tragic la amuzament și sarcasm, de la sublim la grotesc, de la viziuni cosmice la miniaturi grațioase. În planul formei autorul parcurge drumul de la expresia directă și violentă la retorism. Violența este captată deseori în mici pamflete, surprinzătoare prin vigoare și inventivitate verbală. Lirismul lui C. este pătruns de rezonanțe biblice și populare, din bocete, blesteme și descîntece.

Ciclul operelor cu caracter istoric și științific, redactate în Rusia, cuprinde pentru început o scriere în limba latină, din 1714, *Monarchiarum physica examinatio (Cercetare naturală a monarhiilor)* — o aplicare în domeniul istoriei politice a teoriei evoluției ciclice. Plecînd de la o profeție biblică, după care omenirea va fi stăpînită de patru monarhii universale succesive, C. prevestește țarului Petru I că va întemeia a patra monarhie. Prima etapă a ascensiunii acestei împărății o va reprezenta zdrobirea puterii otomane și eliberarea popoarelor creștine subjugate. Una din scrierile de mare răsunet ale lui C., *Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei)*, operă vastă și de meticuloasă elaborare, redactată definitiv între 1714—1716, ilustrează un alt aspect al creației enciclopedice a autorului. Prima parte a lucrării, consacrată geografiei fizice, se ocupă de ținuturile și tîrgurile Moldovei și conține o introducere referitoare la vechii locuitori, la originea romană a poporului român. Partea a doua, mai amplă, cu caracter politic, avînd ca subiect orînduirea de stat, descrie ceremonialul de alegere și înscăunare, de scoatere din domnie, relatează despre obiceiurile curții domnești, despre dregătorii și ranguri boierești, despre legile țării și divanurile de judecată ca și despre veniturile Moldovei. Partea a treia, cu referiri la religie și la școală, atinge direct problema latinității poporului, analizată pe baza limbii române, pe care autorul o compară cu cea latină și italiană, indicînd și unii termeni pe care îi crede de origine dacică. *Descrierea Moldovei* este în același timp o operă ce aparține și literaturii prin pasajele cu caracter fabulos și prin numeroasele sale reflecții.

Reputația europeană a lui C. se datorează mai ales operei sale *Historia incrementorum atque decrementorum aulae othomanicae (Istoria creșterii și descreșterii curții otomane)*, scrisă între 1714 și 1716. Concepută în două părți, corespunzătoare celor două faze din istoria otomană, al căror hotar despărțitor C. îl fixează la anul 1672, istoria creșterii imperiului turcesc este de fapt prelucrarea comentată a cărții lui Saad Ed-Dîn din Larisa, autor al unei istorii prescurtate a turcilor. Latura originală și importantă o constituie notele și observațiile critice pe care le adaugă C. plecînd de la izvoare bizantine și apusene și de la cunoștințele sale directe despre starea imperiului. Mai originală, partea a doua a lucrării, consacrată descreșterii imperiului pînă la 1711, are un pronunțat caracter memorialistic, bazîndu-se pe experiența personală a autorului. Concepția ce fundamentează această scriere este teoria evoluției ciclice a statelor, conform căreia împărăția otomană cunoaște o fază de creștere, urmată necesar de una de decădere. În intervalul 1714—1716 este scrisă *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis (Viața lui Constantin Cantemir, supranumit cel bătrîn, domnul Moldovei)*, în care C. realizează un portret apologetic al tatălui său, prezentat drept o personalitate politică și istorică, un mare domnitor. Prin această scriere, se completează, continuîndu-se cronica lui Miron Costin, intervalul 1661—1693 din istoria Moldovei. O altă lucrare de istorie românească, scrisă între 1717 și 1718, în limba rusă, este *Minunata revoluție a dreptății lui Dumnezeu asupra familiei vestiților Cantacuzini din Țara Românească și a Brîncovenilor*, mai cunoscută sub titlul de *Evenimentele Cantacuzinilor și ale Brîncovenilor*. Scrierea relatează mai cu seamă rivalitățile ce au urmat, după moartea lui Șerban Cantacuzino, între noul domn Brîncoveanu și familia Cantacuzinilor. Într-o altă lucrare, cu caracter religios, C. polemizează cu Teofan Prokopovici, cunoscută figură ecleziastică rusă din acea vreme. Lucrarea *Loca obscura in cathechisi quae ab anonimo authore idiomate edita et Pervoe ucenie otrokom intitulata est (Locuri întunecate în catehismul publicat de un autor anonim în limba slavonă și intitulat Pervoe ucenie otrokom)* este o apărare a doctrinei ortodoxe în formele ei tradiționale, împotriva curentelor de idei generate de Reformă. Din 1721 sau 1722 datează o mică scriere cu caracter moral-filozofic, *Despre conștiință*, redactată în ruseste, sub forma unei scrisori către contele Gavriil Golovkin. Preocupările sale în legătură cu lumea musulmană se reflectă în însemnările scrise în latină, însoțite de schițe și desene, adunate sub titlul de *Collectanea Orientalia*. Din activitatea de orien-

talist a lui **C.**, de mare importanță este opera *Cartea sistemei sau a stării religiei mahomedane*, scrisă în limba rusă și tipărită la Petersburg în 1722. Opera încearcă o sinteză a complexului cultural pe care îl reprezintă popoarele de religie mahomedană, cuprinzînd amănunte despre învățămînt, despre creația filozofică, literară și artistică, despre legislație și practica juridică, medicină, credințe și superstiții. Ultima scriere a lui **C.**, redactată între 1719 și 1722, este *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, operă cu punct de plecare într-o scurtă lucrare scrisă în latină, în 1717, *Historia Moldo-Vlahica*. Expresie a sentimentelor sale patriotice, păstrate intacte pînă la sfîrșitul vieții, *Hronicul...*, operă scrisă în limba română, este totodată lucrarea cea mai erudită a autorului. *Hronicul...* tratează critic și sistematic istoria poporului român de la originile sale pînă la descălecare, privind evenimentele cronologic, dispuse în jurul temei centrale a continuității poporului român în Dacia. Textul reflectă o concepție evoluată în istoriografia românească. **C.** enunță o nouă metodologie în studiul istoriei, înscrisă într-o serie de „canoane", multe din ele rămase și mai tîrziu principii de referință. În *Hronicul...* **C.** socoate pe români ca urmași ai romanilor, proclamînd, ca și mai tîrziu istoricii Școlii ardelene, puritatea latină a neamului nostru. El susține nu numai o continuitate etnică, așa cum este considerată în istoriografia de astăzi, dar și una politică. Autorul crede în vechimea unui stat românesc independent, din care s-au despărțit apoi Transilvania, Moldova și Țara Românească. *Hronicul...* reprezintă o sinteză între tradiția cronicarilor moldoveni și rigorile istoriografiei europene a vremii. Operele lui **C.** scrise în limba română reprezintă o încercare de emancipare din tipare arhaice spre constituirea unei limbi literare culte. Stilul său îmbină naturalețea de inspirație populară cu retorica ecleziastică, obișnuită în literatura românească a epocii, și cu tendințele savante de exprimare, proprii umanismului tîrziu de tradiție greco-latină.

— *Divanul sau Gîlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul*, Iași, 1698 ; ed. publ. B. P. Hasdeu, AIR, II, 1865, *81—170* ; ed. îngr. și pref. Virgil Cândea, București, E.L., 1969 ; *Scrisoarea Moldovei*, Tip. Mănăstirii Neamț, 1825 ; ed. *(Descrierea Moldovei)*, pref. C. Negruzzi, Iași, Tip. Francezo-română, 1851 ; ed. îngr. T. Boldur-Lățescu, Iași, Tip. Bermann, 1868 ; *Descrierea Moldovei*, pref. Miron Nicolescu, București, Socec, 1909 ; ed. tr. G. Pascu, București, Cartea românească, 1923 ; ed. 2, București, Tip. Române unite, 1938 ; ed. tr. Gh. Adamescu, București, Cartea românească, 1941 ; ed. tr. Petre Pandrea, pref. C. I. Gulian, București, E.S.P.L.A., 1956 ; ed. îngr. și pref. C. Măciucă, București, E.T., 1961 ; ed. îngr. și postfață Magdalena Popescu, București, Minerva, 1973 ; ed. îngr. D. M. Pippidi, tr. Gh. Guțu, întrod. Maria Holban, comentariu istoric N. Stoicescu, București, E.A., 1973 ; *Hronicul romano-moldo-vlahilor*, I—II, îngr. Gh. Săulescu, Iași, Tip. Mitropoliei, 1835—1836 ; *Operele principelui...*, t. I : *Descriptio Moldoviae*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1872, t. II : *Descrierea Moldovei*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1875, t. III—IV : *Istoria Imperiului otoman*, tr. Iosif Hodoș, București, Societatea Academică Română, 1876—1878, t. V : *Evenimentele Cantacuzinilor și Brîncovenilor. Divanul*, tr., îngr. și pref. G. Sion, București, Göbl, 1878, t. VI : *Istoria ieroglifică, Compendiolum universae logices institutionis, Encomium in I.B. Van-Helmont et virtutem physices universalis doctrinae ejus*, București, Tip. Laboratorii români, 1883, t. VII : *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis. Collectanea orientalia*. București, Tip. Laboratorii români, 1883, t. VIII : *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, îngr. Gr. G. Tocilescu, București, Göbl, 1901 ; *Vita Constantini Cantemyrii (Viața lui Constantin Cantemir)*, tr. N. Iorga, București, Tip. Cărților bisericești, 1923 ; ed. tr. N. Iorga, îngr. Liliana Iorga, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; ed. tr. și îngr. Radu Albala, pref. P. P. Panaitescu, București, E.S.P.L.A., 1960 ; ed. tr. și îngr. Radu Albala, pref. Const. C. Giurescu, București, Minerva, 1973 : *Istoria ieroglifică*, îngr. și pref. Em. C. Grigoraș *(Lupta între Inorog și Corb)*, București, România nouă, 1927 ; ed. îngr. și pref. P. P. Panaitescu și I. Verdeș, I—II. București, E.L., 1965 ; ed. îngr. și pref. Doina Curticăpeanu *(Melanholia neasemuitului inorog)*, Cluj, Dacia, 1973 ; ed. îngr. Simona Runcan, București, Minerva, 1973 ; *Despre Coran*, tr. Ioan Georgescu, Cernăuți, 1927 ; *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago (Metafizica)*, tr. Nicodim Locusteanu, pref. Em. C. Grigoraș, București. Ancora, [1923] ; *Monarchiarum physica examinatio — Studiu asupra naturii monarhiilor*, STD, IV, 1951, 1 ; *Interpretarea naturală a monarhiilor* (tr. și publ. I. Sulea-Firu), SCB, V, 1963 ; *[Scrisoarea lui Dimitrie Cantemir către contele Golovkin]* (tr. și publ. Nicolae Gogoneață), RFZ, XVII, 1970, 1 ; *Opere complete*, îngr. și introd. Virgil Cândea, vol. I ; *Divanul*, București, E.A., 1974, vol. IV : *Istoria ieroglifică*, introd. N. Stoicescu, București, E.A., 1973 ; *Sistemul sau întocmirea religiei mahummedane*, tr. îngr. și introd. Virgil Cândea, București, Minerva, 1977 ; *Precuvîntare sau Predoslovie în „Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor"* (tr. și publ. Dan Slușanschi). MS, VII, 1976, 1 ; *Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei* (tr. Dan Slușanschi, publ. Dan Slușanschi, Radu Lăzărescu), MS, VII, 1976, 2 — VIII, 1977, 2.

— 1. [G. Barițiu], *Dimitrie Cantemir, principele Moldovei*, T, III, 1870, 10, 11 ; 2. Gr. G. Tocilescu, *Cercetări făcute în arhivele și bibliotecile din Rusia*, GLO, I, 1878, 29 ; 3. Ov. Densusianu, *Notițe asupra lui Dim. Cantemir*, RTL, II, 1894, 2 ; 4. Sbiera, *Mișcări, 231—240, 252—254, 255—257, 266—267, 314—324* ; 5. Densusianu, *Ist. lit., 500—578* ; 6. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *273—413* ; 7. Maria Bengescu, *Un portret al lui Dumitru Cantemir*, LAR, VII, 1903, 1—2 ; 8. N. Iorga, *Veşti nouă despre Dimitrie Cantemir*, FD, II, 1907, 3 ; 9. N. I. Apostolescu, *L'ancienne versification roumaine*, Paris, Champion, 1909, *56—66* ; 10. Teodor T. Burada, *Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir*, București, Socec, 1911, reed. în *Opere*, II, București, E.M., 1975, *41—136* ; 11. Dragoș Protopopescu, *Stilul lui Dimitrie Cantemir*, București, Socec, 1915 ; 12. Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi, 134, 147—148* ; 13. Ilie Minea, *Personalitatea și activitatea literară a lui Dimitrie Cantemir*, VR, XVI, 1924, 7—11 ; 14. Haneș, *Ist. lit., 77—105* ; 15. G. Pascu, *Viața și operele lui Dimitrie Cantemir*, București, Cultura națională, 1924 ; 16. Ioan I. Nistor, *Pomenirea lui Dimitrie Cantemir voevod*, București, Cultura națională, 1924 ; 17. Ștefan Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, București, Cultura națională, 1925 ; 18. N. Iorga, *O suferință de cărturar român între străini. Dimitrie Cantemir în Rusia*, RI, XI, 1925, 7—9 ; 19. G. Vâlsan, *D. Cantemir ca geograf*, RSA, XII, 1925, 1 ; 20. G. Vâlsan, *Opera geografică a principelui Dimitrie Cantemir*, Cluj, Ardealul, 1926 ; 21. Em. Grigoraș, *Dimitrie Cantemir om de știință și literat*, CL, LVIII, 1926, octombrie ; 22. Ilie Minea, *Despre Dimitrie Cantemir. Omul — scriitorul — domnitorul*, Iași, Viața românească, 1926 ; 23. Ilie Minea, *Concepția lui D. Cantemir în domeniul filozofiei istoriei*, CI, II—III, 1926—1927 ; 24. P. Panaitescu, *Le prince Démètre Cantemir et le mouvement intellectuel russe sous Pierre le Grand*, RES, VI, 1926, fasc. 3—4 ; 25. Radu Dragnea, *Cantemir și filozofia istoriei*, SRO, I, 1927, 2 ; 26. Em. C. Grigoraș, *Cantemir teosof*, PRL, I, 1927, 3 ; 27. Em. C. Grigoraș, *Cantemir filozof*, CL, LX, 1927, septembrie-noiembrie ; 28. G. Pascu, *Cantemir și ardelenii*, RCT, I, 1927, 1 ; 29. Em. C. Grigoraș, *Un poem gnomic de Dimitrie Cantemir*, PRL, II, 1928, 4 ; 30. Iorga, *Ist. lit.*, II, *310—458* ; 31. P. P. Panaitescu, *Contribuții la opera geografică a lui Dimitrie Cantemir*, București, Cultura națională, 1928 ; 32. N. Iorga, *Dimitrie Cantemir*, Cluj, 1929 ; 33. Puşcariu, *Ist. lit., 161—182* ; 34. Sever Zotta, *Despre neamul Cantemireștilor*, Iași, Viața românească, 1931 ; 35. P. V. Haneș, *Istoria literară în călătorii : „Istoria Imperiului Otoman" a lui D. Cantemir utilizată încă în 1901*. CL, LXVI, 1933, martie ; 36. N. Iorga, *Despre Dimitrie Cantemir cu prilejul aducerii în țară a rămășițelor lui*. Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1935 ; 37. N. Iorga, *Originalitatea lui D. Cantemir*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1935 ; 38. N. Iorga, *Practica domnească a unui ideolog : Dimitrie Cantemir*, București, Monitorul oficial, 1935 ; 39. Franz Babinger, *Izvoarele turcești ale lui Dimitrie Cantemir*, București, Cartea românească, 1941 ; 40. Bagdasar, *Ist. filos. rom., 3—20* ; 41. Călinescu, *Ist. lit., 39—47* ; 42. Victor Papacostea, *Dimitrie Cantemir*, F, LXXVII, 1942, 1—2 ; 43. P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir*, CL, LXXVI, 1943, *9—10* ; 44. Șt. Pasca, *Des copies du „Divan" de Démètre Cantemir en Transylvanie*, București, Monitorul oficial, 1943 ; 45. D. Popovici, *Primele manifestări de teorie literară în cultura românească*, SL, II, 1943 ; 46. Marcel Romanescu, *Cantemir, Montesquieu și Marsigli*. București, Monitorul oficial, 1944 ; 47. Dan Simonescu, *Activitatea lui D. Cantemir în Rusia*, SCIS, XIX, 1946 ; 48. Al. Rosetti, *Dimitrie Cantemir*, CV, I, 1949, 3 ; 49. Al. Rosetti, *Observații asupra limbii lui Dimitrie Cantemir în „Istoria ieroglifică"*, București, 1951 ; 50. Al. Bistriţeanu, *Creația populară ca preocupare și izvor de inspirație la D. Cantemir și N. Bălcescu*, RITL, II, 1953, 1 ; 51. Emil Petrovici, *Limba lui Dimitrie Cantemir*, VSD, *120—128* ; 52. Florea Bobu Florescu, *Elemente etnografice în opera lui D. Cantemir*, SCIA, II, 1955, 1—2 ; 53. I. Verdeș, *Despre „Micul manual de logică generală" al lui Dimitrie Cantemir*, CF, III, 1955, 3 ; 54. I. Verdeș, *Ideile filozofice și social-politice ale lui D. Cantemir în „Istoria ieroglifică"*, CF, III, 1956, 6 ; 55. Constantinescu, *Scrieri alese, 93* ; 56. Mihail Guboglu, *Dimitrie Cantemir și Istoria imperiului otoman*, SAI, II, 1957 ; 57. Perpessicius, *Mențiuni ist., 286—304* ; 58. I. Verdeș, *Dimitrie Cantemir, patriot, gînditor și om de știință*, DIF, I, *58—102* ; 59. P. P. Panaitescu, *Dimitrie Can-*

temir. Viața și opera, București, E.A., 1958 ; 60. Mihail Guboglu, *Démètre Cantemir — orientaliste*, STAO, III, 1960 ; 61. Dan Bădărău, *Dimitrie Cantemir și Van Helmont*, CF, VIII, 1961, 1 ; 62. Dan Bădărău, *Le concept de loi historique chez Démètre Cantemir*, AAL, IV, 1961, 4 ; 63. Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *273—279* ; 64. Piru, *Ist. lit.*, I, *328—366* ; 65. Rosetti —Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *374—407* ; 66. Dan Bădărău, *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, București, E.A., 1964 ; 67. V. Cândea, *Dialogul Orient — Occident, tradiție — inovație în „Divanul" lui Dimitrie Cantemir*, București, 1964 ; 68. Alexandru Elian, *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*, CMȘ, *104—119* ; 69. Adrian Fochi, *Dimitrie Cantemir etnograf și folclorist*, REF, IX, 1964, 1, 2 ; 70. *Ist. lit.*, I, *557—587* ; 71. *Ist. gind.*, *65—83* ; 72. Corneliu Sîrbu, *Cartea lui Dimitrie Cantemir despre sistemul sau situația religiei musulmane*, MM, XL, 1964, 1—2 ; 73. Ariadna Camariano-Cioran, *Jérémie Cacavela et ses relations avec les Principautés Roumaines*, RSE, III, 1965, 1—2 ; 74. N. Gogoneață, *Un filozof umanist — Dimitrie Cantemir*, LPC, XLV, 1965, 4 ; 75. Dan Bădărău, *Dimitrie Cantemir academician*, RFZ, XIII, 1966, 8 ; 76. Scarlat Callimachi, *Démètre Cantemir*, București, Meridiane, 1966 ; 77. Cioculescu, *Varietăți, 50—61* ; 78. Șesan Milan, *Dimitrie Cantemir academician*, ATN, III, 1966, 12 ; 79. Paul Anghel, *Cantemir și teoria valorilor*, GL, XIV, 1967, 21 ; 80. Dan Bădărău, *Problema editării operei lui Dimitrie Cantemir*, IL, XVIII, 1967, 1 ; 81. Lucian Blaga, *Inorogul*, LCF, XI, 1968, 39 ; 82. Duțu, *Coordonate, passim* ; 83. Dragoș Moldovanu, *Oriental și clasic în stilistica frazei lui Cantemir*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 84. Constantin Noica, *Trei cuvinte ale lui Cantemir*, GL, XV, 1968, 9 ; 85. Iliescu, *Geneza, 71—88* ; 86. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *242—256* ; 87. Dragoș Moldovanu, *Influențe ale manierismului greco-latin în sintaxa lui Dimitrie Cantemir : hiperbatul*, SLF, I, *25—50* ; 88. Dragoș Moldovanu, *Stilizarea citatului biblic în „Divanul" lui Dimitrie Cantemir*, ALIL, t. XX, 1969 ; 89. Paul Simionescu, *Dimitrie Cantemir — domnitor și savant umanist*, București, E.E.R., 1969 ; 90. Emil Pop, *Dimitrie Cantemir și Academia din Berlin*, STD, XXII, 1969, 5 ; 91. Manuela Tănăsescu, *Despre Istoria ieroglifică*, București, Cartea românească, 1970 ; 92. *Ist. filoz. rom.*, I, *58—102* ; 93. Piru, *Varia*, I, *16—18, 35—44* ; 94. Dan Bădărău, *Componența geografică în enciclopedismul lui Dimitrie Cantemir*, RFZ, XVIII, 1971, 12 ; 95. Al. Duțu, *Destinul unei opere istorice*, MI, V, 1971, 4 ; 96. Panaitescu, *Contribuții, 596—600* ; 97. Tiberiu Truțer, *Aspecte inedite privind relațiile lui Dimitrie Cantemir cu Academia din Berlin*, FO, XIII, 1971, 10 ; 98. Armbruster, *Romanitatea, 208—214* ; 99. Lucian Blaga, *Izvoade*, București, Minerva, 1972, *142—168* ; 100. Constantin Măciucă, *Dimitrie Cantemir*, București, Albatros, 1972 ; 101. Paul Simionescu, *Dimitrie Cantemir*, București, Albatros, 1972 ; 102. Mihai Moraru, *Alegoria animalieră și fantasticul animalier în „Istoria hieroglifică"*, RITL, XXI, 1972, 3 ; 103. Ursu, *Memorialistica, 49—53, 149—163* ; 104. Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, Minerva, 1972 ; 105. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 78—84* ; 106. Ion Matei, *Le maître de langue turque de Dimitrie Cantemir : Es'ad Efendi*, RSE, X, 1972, 2 ; 107. Al. Protopopescu, *Volumul și esența*, București, Eminescu, 1972, *237—322* ; 108. Șt. Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, București, E.Ș., 1973 ; 109. I. D. Lăudat, *Dimitrie Cantemir*, Iași, Junimea, 1973 ; 110. Valeriu Streinu, *Cu privire la „Compendiolum universae logices institutionis" al lui Dimitrie Cantemir*, în *Probleme de logică*, IV, București, E.A., 1972 ; 111. Mircea Muthu, *„Istoria ieroglifică" și începuturile balcanismului literar*, TR, XVIII, 1973, 13, 14 ; 112. Virgil Cândea, *Dimitrie Cantemir, orientalistul*, SPM, 1973, 121 ; 113. Eugen Stănescu, *Dimitrie Cantemir și ideea de unitate în societatea românească a vremii*, AIS, XIX, 1973, 3 ; 114. Octav Păun, *D. Cantemir cercetător al culturii populare*, SPM, 1973, 124 ; 115. Constantin Simionescu, *Dimitrie Cantemir văzut de contemporanii săi*, SPM, 1973, 127 ; 161. P. Cernovodeanu, *Démètre Cantemir vu par des contemporains (le monde savant et les milieux diplomatiques européens)*, RSE, XI, 1973, 4 ; 117. *Sărbătoriri UNESCO — Dimitrie Cantemir*, MS, IV, 1973, 4 ; 118. Nicolae Ostin, *Istoriograf și iatrofilozof preiluminist*, O. XXIV, 1973, 20 ; 119. Al. Duțu, *Dimitrie Cantemir istoric al civilizațiilor sud-est europene*, LCF, XVI, 1973, 24 ; 120. Viorel Cosma, *Un document inedit din 1782 asupra muzicianului Dimitrie Cantemir*, CL, 1973, 17 ; 121. N. Grigoraș, *„Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor""*, CRC, VIII, 1973, 31 ; 122. Viorel Cosma, *Dimitrie Cantemir. Personalitate muzicală de prestigiu universal*, LCF, XVI, 1973, 33 ; 123. Ion Sava Nanu, *Dimitrie Cantemir — istoric de artă orientală*, SPM, 1973, 137 ; 124. Gheorghe Cronț, *Concepțiile lui Dimitrie Cantemir despre domnia autoritară și destinul istoric al poporului român*, ATN, X, 1973, 7 ; 125. Mircea Muthu, *Dimitrie Cantemir și subsolul istoriei otomanilor*, F, IX, 1973, 7 ; 126. Valeriu Streinu, *Cîteva observații privind Logica lui Dimitrie Cantemir*, RMR, X, 1973, 7 ; 127. Virgil Cândea, *Dimitrie Cantemir biograf și memorialist al epocii sale*, F, IX, 1973, 8 ; 128. Constantin C. Giurescu, *Dimitrie Cantemir*, SPM, 1973, 144, 145 ; 129. Al. Zub, *Cantemir : „Canoanele istoricului"*, CRC, VIII, 1973, 33 ; 130. Pompiliu Teodor, *Dimitrie Cantemir și preiluminismul sud-est european*, TR, XVII, 1973, 39, 40 ; 131. Adrian Beldeanu, *„Viața lui Constantin-vodă Cantemir"*, SPM, 1973, 147, 148, 151, 152 ; 132. Aurel Decei, *Dimitrie Cantemir istoric al Imperiului otoman*, SPM, 1973, 149, 150 ; 133. Al. Matei, *Dimitrie Cantemir și Școala ardeleană*, TR, XVII, 1973, 41 ; 134. C. I. Gulian, *Ginditorul Cantemir în context european*, CNT, 1973, 44 ; 135. M. Ciurdariu, *Recitindu-l pe Cantemir (Insemnări pe teme de filozofie)*, RFZ, XX, 1973, 11 ; 136. D. Ciurea, *Cîteva sublinieri privind opera și concepția istorică a lui Dimitrie Cantemir*, AIX, X, 1973 ; 137. Eugenia Popescu-Judetz, *Dimitrie Cantemir. Cartea științei muzicii*, București, E. M., 1973 ; 138. *[Dimitrie Cantemir. 300 de ani de la naștere]*, RITL, XXII, 1973, 2, VR, XXVI, 1973, 6, MI, VII, 1973, 8, CRC, VIII, 1973, 43, CL, 1973, 19, T, II, 1973, 10, SXX, 1973, 11—12, DRO, 1974, 2 (numere omagiale) ; 139. Liliana Botez, *Dimitrie Cantemir, precursor al orientalisticii*, RITL, XXIII, 1974, 1 ; 140. *300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir*, București, E.A., 1974 ; 141. Al. Zub, *Cantemir și Kogălniceanu (note istoriografice)*, AIX, IX, 1974 ; 142. Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, Minerva, 1974, *passim* ; 143. C. Ciuchindel, *Variațiuni ale fantasticului cantemirian în „Istoria ieroglifică"*, LL, 1975, 2 ; 144. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *20—31* ; 145. Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească*, București, Minerva, 1975, *123—180* ; 146. Dragoș Moldovanu, *Sintaxa narativă a „Istoriei ieroglifice" : structurile dislocate*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 147. Liliana Botez, *Elemente de umanism popular în legendele turcești receptate de Dimitrie Cantemir*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 148. Ioana Em. Petrescu, *Monocheroleopardalul (Lecturi cantemiriene)*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 149. Virgil Cândea, *Un proiect cantemiresc abandonat*, MS, VII, 1976, 2 ; 150. Constantin Munteanu, *Opera lui Cantemir în Transilvania*, ST, XXVII, 1976, 2 ; 151. Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, București, Minerva, 1976, *45—56* ; 152. Dragoș Moldovanu, *Influențe umaniste și baroce în stilul lui D. Cantemir. Structurile sintactice dislocate* (teză de doctorat dactilografiată), Iași, 1976 ; 153. Virgil Cândea, *Cantemir et la civilisation islamique*, în *Romano-arabica*, II, București, 1976, *15—41* ; 154. Mircea Anghelescu, *Sur la traduction arabe du «Divan» de Cantemir*, în *Romano-arabica*, II, București, 1976, *65—68* ; 155. Mircea Muthu, *Literatura română și spiritul sud-est european*, București, Minerva, 1976, *55—92* ; 156. Dragoș Moldovanu, *Sintaxa narațiunii în „Istoria ieroglifică" (II)*, RITL, XXVI, 1977, 1 ; 157. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *78—98* ; 158. Al. Bistriteanu, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, București, Minerva, 1977, *8—106* ; 159. Edgar Papu, *Din clasicii noștri*, București, Eminescu, 1977, *29—49* ; 160. *Dimitrie Cantemir interpretat de...*, îngr. și pref. Suzana-Carmen Dumitrescu, București, Eminescu, 1977 ; 161. Elvira Sorohan, *Cantemir în cartea hieroglifelor*, București, Minerva, 1978.

A. S.

CANTILLI, Aristide (sfîrșitul sec. XIX), poet. Frate cu C. Cantilli, **C.** a făcut parte, ca și acesta, din cenaclul „Literatorului". În 1896, foarte tînărul **C.** lua apărarea prigonitului Al. Macedonski într-o scrisoare deschisă către C. Mille. Publică versuri în „Revista literară", „Revista poporului", „Literatorul", „Liga ortodoxă", „Țara" (sub pseudonimul Aristcant) și scoate, în 1898, „Vieața nouă", revistă fără o direcție precisă, la care colaborează întîmplător G. Coșbuc, Al. Obedenaru, tinerii M. Sadoveanu, Tudor Arghezi și alții. Este directorul „Tribunei libere" (1896) și al revistei „Actualitatea" (din 1899, alături de D. Caselli). Publică un volumaș de versuri și proză (*Ametiste*, 1897), dedicat lui B. Delavrancea. În *Cîteva cuvinte asupra poeziei* („Românul literar", 1896), fără a fi original, **C.** declară simbolismul suprema cucerire în domeniul literaturii, o artă a aristocrației intelectuale și a viitorului, și îl caracterizează vag prin culoare, imagine, armonie, muzică (cu exemple din Verlaine), combătîndu-l, totodată, fără convingere, pe Raicu Ionescu-Rion în problema artei angajate. Poezia sa se compune din cugetări pesimiste de o facilitate înduioșătoare și ridicolă (*Dolores, Tempi passati, Floare de mormînt, Nihil*). O schiță se intitulează *Din carnetul unui decepționat*. Cea mai adîncă filozofie, proclamă **C.**, este acomodarea la viață. Și celelalte proze ale sale nu sînt decît niște banale *Idei răzlețe*.

— *Scrisoare deschisă d-lui Const. Mille*, ROM. XL, 1896, 342 ; *Ametiste*, București, Editura autorului, 1897.

— 1. Demeter [Al. Antemireanu], *„Ametiste". Poezii și proză de Aristide Cantille*. CL, XXXI, 1897, 11 ; 2. Anaxagora, *Ameteli de poezie și proză de A. Cantilli*, TR, III, 1897, 772 ; 3. I. C. Săvescu, *Scrisoare deschisă d-lui Aristide*

Cantilli, RM, II, 1898, 7 ; 4. Vladimir Streinu, *Doi poeţi macedonskieni*, AFT, V, 1970, 5.

S. C.

CANTILLI, Constantin (20.VI.1875, Otopeni-Bucureşti — 2.VIII.1949, Bucureşti), poet şi autor dramatic. Prieten cu Al. Macedonski, admirator şi imitator al poeziei sale, **C.**, fiul unui proprietar de moşii în Ilfov şi Vlaşca, a fost atras la Bucureşti de boema cu gustul inovaţiei şi al insolitului. Avea pasiuni tehnice : biciclism, automobilism, aviaţie. În 1894, împreună cu Al. Macedonski, întreprinde prima cursă ciclistă la noi, parcurgînd pe „velociped" distanţa **Bucureşti — Braşov**. Impresiile şi le consemnează în reportajul *Pe velociped cursa între Bucureşti şi Braşov*. Era animatorul societăţii „Unirea velocipedică română".

Stabilise şi un record de viteză (distanţa Bucureşti — Paris în 10 zile şi 6 ore). A început studii politehnice şi de artă dramatică la Paris şi Bruxelles. Ca şi Macedonski, şi-a brevetat unele invenţii tehnice. În 1939 se interesa de aeronautică.

Membru al societăţii „Literatorul", a publicat versuri şi teatru în „Literatorul", „Liga ortodoxă", „Ţara", „Carmen", „Adevărul", „Românul literar", „Forţa morală". Macedonski îl lansase ca poet în „Liga ortodoxă". În 1897, **C.** scoate „Revista modernă", ştiinţifică, literară şi „în special sportivă". Revista este deschisă, aproape exclusiv, cenaclului macedonskian. Publică aici Macedonski, Ion Theo (Tudor Arghezi), Grigore Pişculescu (Gala Galaction), I. C. Săvescu, Cincinat Pavelescu. **C.** îşi tipăreşte producţiile literare şi se ocupă de pagina sportivă a publicaţiei. În 1899 i-a apărut *Bertha*, poemă biblică în versuri, şi, în 1903, volumul *Aripi de vis*, cuprinzînd aproape tot ceea ce a scris poetul, precum şi fragmente ale unor piese pe care **C.** le intitulează „teatru clasic" *(Cydnus, Devadata, Sfîrşitul unei lumi)*. Precarele încercări dramatice *(Sapho* şi *Dacica)* cu care revine în 1940, sfătuit de N. Davidescu, au trecut neobservate. Poetul, destul de incert încă de la început, legat de mişcarea „Literatorului" în ceea ce a avut aceasta mai caracteristic în prima ei fază, era uitat demult.

C. scrie o poezie epigonică, imitînd, după Macedonski sau M. Demetriade, imagistica colorată — la el de o somptuozitate preţioasă, căutată —, demonismul *(Demon negru)*, magia, evadarea în paradisele artificiale ale visului *(Diamant negru, În largul mării)*. Recuzita simbolismului este prezentă. Poetul compune fără pregnanţă o lume „din flori, din vise şi parfume, din armonii". Primitivismul, pe care i-l aprecia Macedonski, nu este lipsit de reminiscenţe livreşti, clasice. Pe lîngă încercări de poezie simbolistă, în care clişeele nu au putut fi evitate, dar în care apare uneori şi licărirea vreunui vers deosebit, majoritatea poeziilor sînt intimiste, şterse, lipsite de suflu liric. De remarcat încercarea de a reda în *Velocipedul* ritmul nervos al vitezei, dealtfel în tradiţia versului onomatopeic din poezii ale lui D. Bolintineanu, Al. Depărăţeanu ş.a. Din încercările de teatru, cu subiecte antice sau exotice, în genere, construcţii plate, fără abilitate, se distinge, pentru frumuseţea unor versuri izolate, *Bertha*, poem dramatic, elogiat de Macedonski, căruia îi vor fi plăcut imaginea picturală şi tendinţa de a exprima puritatea, bunătatea creştină, atmosfera de vrajă a momentului naşterii Mîntuitorului. Cu rare excepţii, contribuţia lui **C.** în domeniul poeziei rămîne modestă.

— *Pe velociped cursa între Bucureşti şi Braşov*, Bucureşti, 1894 ; *Diavolie*, RM, I, 1897, 2—7 ; *Cydnus. Episod într-un act din viaţa lui Alexandru Macedon*, CMN, I, 1899, 8 ; *Falimentul clerului catolic*, Bucureşti, Tip. Vocea învăţătorilor, 1899 ; *Bertha*, pref. Al. Macedonski, Bucureşti, Tip. Vocea învăţătorilor, 1899 ; *Sidnus*, ROD, I, 1902, 3—4 ; *Aripi de vis*, pref. M. Demetriade, Bucureşti, Tip. Modernă, 1903 ; *Sfîrşitul unei lumi*, ROML, VII, 1908, 21—27, VIII, 1909, 2—3 ; *Din zborul bicicletei. Bucureşti—Paris în 10 zile şi 6 ore*, Bucureşti, Editura autorului, 1912 ; *Sapho*, Bucureşti, Tip. Vremea, 1939 ; *Dacica*, Bucureşti, Tip. Vremea, 1940 ; *[Poezii]*, APS, *91—101*, PRC, III, *378*.

— 1. Al. Macedonski, *Poezie şi poeţi contemporani*, LGO (supl.), I, 1896, 4 ; 2. *Cuvinte critice*, LGO (supl.), I, 1896, 6 ; 3. Al. Macedonski, *Prefaţă* la *Bertha*, Bucureşti, Tip. Vocea învăţătorilor, 1899 ; 4. C. Scînteie, *Bertha*, CMN, I, 1899, 11 ; 5. M. Demetriade, *Prefaţă* la C. Cantilli, *Aripi de vis*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1903 ; 6. Chendi, *Foiletoane, 108—112* ; 7. Al. Antemireanu, *„Aripi de vis"*, VRM, I, 1903, 30 octombrie ; 8. I. Negruzzi, *„Aripi de vis"*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904 ; 9. C. Cristobald, *Poet român parnasian şi biciclist internaţional*, RLTR, I, 1939, 7 ; 10. Adriana Iliescu, *Sateliţii „Literatorului"*, VR, XXI, 1968, 5 ; 11. Vladimir Streinu, *Doi poeţi macedonskieni*, AFT, V, 1970, 5 ; 12. A. Marino, *Note* la Al. Macendonski, *Opere*, IV, Bucureşti, E.L., 1967, *231—232*.

S. C.

CAPŞA, Scarlat (8.IV.1838, Iaşi — 26.III.1870, Pisa), scriitor. A avut o tinereţe consumată în aventuri galante şi în mărunte ocupaţii funcţionăreşti. Membru, din **1865**, al societăţii Junimea, a colaborat intermitent la „Convorbiri literare". A alcătuit şi o tragedie istorică, *Alexandru Lăpuşneanu*, care s-a pierdut. La Junimea, se remarcase mai ales ca bun conviv, bucurîndu-se de prietenia lui I. Negruzzi, N. Gane, V. Pogor, M. D. Cornea. Cele trei poezii publicate în revista junimistă sînt cu totul comune, folosind chiar diminutivele condamnate de T. Maiorescu. Demnă de reţinut este însă fantezia dramatică într-un act intitulată *Îndoială şi Realitate*, „proverb" în genul celor scrise şi de I. Negruzzi. Eroul, Mihai, e tînăr, frumos, bogat şi încrezător în viitorul său. Îndoiala, personaj alegoric, încearcă să-l avertizeze asupra reversului fericirii. În curînd prevestirile ei se împlinesc : sărăcind brusc, Mihai e părăsit de iubită şi de prieteni. Cealaltă alegorie, Realitatea, prezintă concluziile scenetei : numai prin durere omul află adevărul asupra lumii. În limitele speciei, piesa lui **C.** are meritul conciziei şi al compoziţiei proporţionate. Limbajul, fără a ieşi din comun, e curat, în sensul junimist al evitării neologismelor stridente.

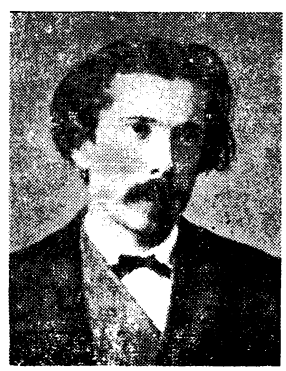

— *Îndoială şi Realitate*, CL, I, 1867, 6 ; *Pe un album*, CL, I, 1867, 7 ; *Lingă Olt, Gelozie*, CL, II, 1868, 1.

— 1. *[Dosar de căsătorie]*, A.S.I., Starea civilă, oraş Iaşi, căsătoriţi, dosar 527/1868 ; 2. I. Negruzzi, *Scarlat Capşa*, CL, IV, 1870, 3 : 3. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *313* ; 4. Negruzzi, *Junimea, 45—46* ; 5. Mănucă, *Scriit. jun., 70—73*.

D. M.

CARADA, Eugeniu (29.XI.1836, Craiova — 10.II. 1910, Bucureşti), ziarist şi scriitor. Părinţii lui C. locuiau la Craiova, dar tatăl său se trăgea dintr-o familie de boieri bucureşteni, cu rădăcinile spiţei coborîte spre 1600, în timp ce mama, o Slăviteasc㠀, făcea parte dintr'-o veche familie din Oltenia. După studii făcute în particular la Craiova şi un bacalaureat în litere obţinut, probabil, în Franţa, C. frecventează la Collège de France cursuri de drept şi literatură. Precoce şi activ, la 1848 asigură legătura dintre revoluţionarii craioveni şi comandamentul trupelor turceşti, care îl folosea ca dragoman. El face, pe ascuns, şi oficiul de curier al paşoptiştilor exilaţi. Pe la 1855 scria la gazeta unionistă „Naţionalul", apoi la „Timpul" lui Gr. R. Bossueceanu, unde îşi publică şi primele cronici dramatice. Tot atunci, C. începea, ca traducător, colaborarea cu trupele de teatru ale epocii. În anii premergători Unirii Principatelor, C. s-a manifestat ca militant unionist, în tripla calitate de ziarist politic, autor dramatic şi versificator. După Unire, nemulţumit de politica lui Al. I. Cuza, C. ajunge repede unul din principalii membri ai opoziţiei. La 28 septembrie 1859, în urma aşa-numitelor „tulburări din sala Bossel", va fi arestat, împreună cu C. A. Rosetti, N. T. Orăşanu, Gr. Serrurie ş.a. Între 1860 şi 1866, adesea însoţindu-l pe I. C. Brătianu, va străbate Europa, complotînd în vederea înscăunării unui principe străin pe tronul Principatelor. Tot atunci redacta violenta gazetă opoziţionistă „Clopotul" (august-septembrie 1865). Nu se cunoaşte precis rolul pe care l-a jucat în pregătirea şi desfăşurarea evenimentelor din februarie 1866, dar, după toate probabilităţile, a fost unul dintre organizatorii complotului. Din 1859, C. A. Rosetti fiind numit director al Teatrului Naţional, C. devine prim-redactor la „Românul" şi va îndeplini această funcţie pînă în anul 1870. Veşnic nemulţumit politiceşte şi conspirator prin vocaţie, organiză comploturi şi împotriva lui Carol I. Lungul proces care urmează îl face să se autoexileze în Franţa. Aici urmează cursuri de economie politică şi comerţ. La Paris, împreună cu Louis Blanc şi Albert Talandier, a redactat gazeta democrată şi republicană „L'Homme libre" şi întreţinea legături strînse cu Giuseppe Mazzini. Războiul pentru Independenţă îl readuce în ţară şi I. C. Brătianu îi încredinţează organizarea aprovizionării armatei, prilej pentru C. de a dovedi încă o dată capacitatea sa administrativă. După 1880, va figura permanent în conducerea partidului liberal. A fost, printre altele, director al Băncii Naţionale timp de douăzeci şi şapte de ani. Consecvent în a-şi menţine convingerile republicane, a refuzat orice funcţii şi demnităţi oferite de monarhie, printre care şi titlul de membru al Academiei Române. A sprijinit deseori material presa românească şi propaganda naţională din Transilvania. C. Stere a făcut din el, sub numele de Leonida Ciupagea, un personaj al romanului *În preajma revoluţiei*. Admiratorii lui C., destul de numeroşi, au încercat să creeze în jurul numelui său o legendă, pe cînd detractorii l-au atacat statornic şi violent, considerîndu-l eminenţa cenuşie a guvernărilor lui I. C. Brătianu şi şeful „ocultei". I. L. Caragiale era, sub raport publicistic, cel mai redutabil adversar al său. Scriitorii Marius Theodorian-Carada şi Caton Theodorian îi sînt nepoţi.

Pentru C. literatura era, în primul rînd, un instrument de propagandă care, bine mînuit, putea servi o cauză politică sau socială. În anii premergători Unirii, el a compus cîteva cantonete şi poezii, care s-au difuzat uimitor de repede, datorită conţinutului patriotic manifest. Limba clară, chiar frumoasă, precum şi ritmul popular au facilitat răspîndirea poeziilor *Milcovul* sau *Cîntec* şi a cantonetelor *Muntianul* şi *Pandurul cerşetor*. Multe dintre versurile lui au circulat şi în Transilvania.

Pînă la 1860, C. ar fi tradus, adaptat şi localizat peste o sută de drame, comedii şi vodeviluri. Cele despre care se poate afirma cu certitudine că îi aparţin sînt însă mult mai puţine. Localizînd un text dramatic, se străduia să răspundă unui anumit deziderat politic sau naţional. El încerca transpuneri de caractere apropiate, din medii asemănătoare şi în situaţii cît mai plauzibile. De aceea, producţiile dramatice semnate de C. au intrat repede în repertoriul trupelor de teatru din Bucureşti sau din provincie. Cea mai cunoscută dintre aceste localizări este *Urîta satului*, prelucrată după o dramatizare a romanului *La Petite Fadette* de George Sand. Textul francez a căpătat sub pana autorului român o culoare locală pronunţată şi nedistonantă cu desfăşurarea de ansamblu a acţiunii. Este notabilă încercarea lui C. de a prezenta viaţa satului de la 1850, mai ales în latura ei pitorească, idilică. Desenul acceptabil al unora dintre personaje, ritmul alert în care se succed evenimentele, o bună ştiinţă a repartizării micilor lovituri de teatru care înviorau acţiunea sînt calităţi ce nu lipsesc acestui vodevil, pentru care muzica era compusă de Al. Flechtenmacher. Transpunerile sale dramatice se conformează modei romantice a vremii (intrigi neverosimile, subiecte contorsionate, motivaţia psihică precară) şi manierei vodevilului şi comediei franţuzeşti de atunci. Efortul de a se apropia de realitatea naţională se face simţit în localizările *Bucureştenii, Ion cucierul, Cimpoiul dracului, Păcatele vechi, Căpitanul negru, Fraţii din munte* (adaptare făcută în colaborare cu C. Dimitriade după romanul scriitorului francez E. Gonzalès *Les Pêcheurs de perles*). Autorii selectaţi erau dintre cei mai cunoscuţi comediografi şi dramaturgi francezi : E. Scribe, E. Augier, Ed. Foussier, V. Séjour, Mélesville, Ph. Dumanoir ş.a. În calitate de cronicar dramatic, mai întîi la „Timpul" şi apoi la „Românul", C. a susţinut consecvent unele idei în legătură cu condiţionarea naţională a spectacolului de teatru. Repertoriul, afirma el, trebuie alcătuit în aşa fel încît să corespundă momentului politic, să fie efectiv un mijloc de influenţare a opiniei publice şi de exaltare a sentimentului patriotic. Stilul lui C. îl aminteşte pe cel al lui C. A. Rosetti. Fraza se desfăşoară în perioade ample, verbul este înflăcărat şi emfatic, fiecare rînd scris lasă impresia că este gîndit ca un manifest. La fel îşi scria C. şi articolele politice, dintre care multe au adus suspendarea apariţiei „Românului".

— *Ultima oră a unui oştean român din timpul lui Mihai*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1855 ; *Fraţii din munte* (în colaborare cu C. Dimitriade), Bucureşti, Tip. Naţională, 1856 ; *Muntianul şi Pandurul cerşetor*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1857 ; *Mil-*

covul, Craiova, Tip. Samitca şi Moisc, 1858 ; *Urîta satului*, Bucureşti, Rampa, 1936.

— 1. Caragiale, *Opere*, V, *239—242* ; 2. *[E. Carada]*, LU, IX, 1910, 7 (număr comemorativ) ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *133—134* ; 4. M. Theodorian-Carada, *Eugeniu Carada*, Bucureşti, Tip. Gutenberg, 1922 ; 5. I. Bianu, *Eugeniu Carada — naţionalist şi poet*, PTS, II, 1924, 106 ; 6. Liviu P. Nasta, *Gazetarul Eugeniu Carada*, PTS, II, 1924, 106 ; 7. Victor, *Reminiscenţe*, PTS, II, 1924, 106 ; 8. B. Lăzăreanu, *Eugeniu Carada, autor dramatic*, PTS, II, 1924, 106 ; 9. Iorga, *Oameni*, I, *262—264* ; 10. I. Georgescu, *Eugeniu Carada*, Oradea, 1936 ; 11. M. E. Romaşcanu, *Eugeniu Carada*, Bucureşti, Cartea românească, 1936 ; 12. C. Răuţ, *Eugeniu Carada*, Craiova, Ramuri, 1940 ; 13. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *37—38* ; 14. G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, Bucureşti, E.Ş., 1959, *56—57* ; 15. Călinescu, *Eminescu*, *65* ; 16. Perpessicius, *Alte menţiuni*, II, *76*.

R. Z.

CARAGIALE, Ion Luca (30.I.1852 sau 1.II.1852 ⟨361⟩, Haimanalele, azi I. L. Caragiale, j. Dîmboviţa — 22.VI.1912, Berlin), scriitor. Viţă de idriot, bunicul lui **C.**, un oarecare Ştefan, venise în ţară odată cu domnitorul Ioan Gh. Caragea, de la care îşi va fi tras şi numele de Caragiale. Dintre cei trei fii, Luca, Costache şi Iorgu, ultimii doi se vor ilustra în teatru, exercitînd, îndeosebi Costache Caragiali, o înrîurire hotărîtoare asupra nepotului. Tatăl, Luca, şi el actor o vreme, va rămîne administrator al moşiei mănăstireşti Mărgineni, avocat şi magistrat la Ploieşti. Mama lui **C.** a fost Ecaterina, născută Karaboas, fiica unui negustor braşovean. Băiatul învaţă mai întîi cu părintele Marinache, la biserica Sf. Gheorghe din Ploieşti. Între anii 1860—1864 va urma clasele primare la Şcoala domnească din acelaşi oraş, păstrînd o frumoasă amintire institutorului Basil Drăgoşescu. Între 1864—1867 absolvă, în particular, prima clasă de gimnaziu, iar următoarele trei — la gimnaziul „Sf. Petru şi Pavel" din Ploieşti. Ar fi urmat şi clasa a cincea de liceu la Bucureşti. Atras de teatru, **C.** va urma, între 1868 şi 1870, în cadrul Conservatorului bucureştean, la clasa de mimică şi declamaţie a lui Costache Caragiali. La 20 iunie 1870, însă, era copist la Tribunalul de Prahova, numai pentru cîteva luni. În august, ia şi el parte la mişcarea „revoluţionară" ploieşteană — la care va face multe aluzii, ironice, în opera de mai tîrziu — mişcare iniţiată de Al. Candiano-Popescu. Sufler, la Iaşi, în trupa lui M. Pascaly — de unde îl va fi preluat, în trupa sa, Iorgu Caragiali —, în stagiunea 1871—1872 **C.** funcţionează ca sufler al doilea şi copist la Teatrul Naţional din Bucureşti. Va evoca, cu mult umor, această perioadă în *Din carnetul unui vechi sufleor*. În timpul războiului de Independenţă din 1877 a servit, fără nici un chef, în garda civică, pe care avea, şi nu o dată, să o ia în rîs. Din 1878, îndemnat de Eminescu — pe care îl cunoscuse la Giurgiu, în împrejurări romantic aduse din condei în articolul *În Nirvana* — **C.**, devenit, din februarie, redactor la „Timpul", participă la întrunirile societăţii Junimea, în casa lui T. Maiorescu. Aici, după succesul repurtat prin excelenta traducere a piesei lui Al. Parodi *Roma învinsă* şi, mai cu seamă, în urma reprezentării comediei *O noapte furtunoasă sau Numărul 9* (18 ianuarie 1879), **C.**, strălucitor de vervă şi de spirit, scînteietor în replică, cu un remarcabil talent de mim şi povestitor, e tot mai cunoscut şi apreciat. T. Maiorescu îi intuieşte forţa şi, pe spezele sale, îl ia într-o călătorie, la Viena. Ingratitudinea avea să şi-o manifeste **C.** mai tîrziu ; deocamdată, el îi dedică lui Maiorescu, în „Convorbiri literare", comedia *O noapte furtunoasă*. La 13 noiembrie 1884 va avea loc premiera piesei *O scrisoare pierdută*. În intervalul 1881—1884, funcţionase ca revizor şcolar în judeţele Neamţ şi Suceava. În urma unui incident cu Eminescu, legat de Veronica Micle, el se transferă în circumscripţia Argeş-Vîlcea. Un timp e funcţionar în Bucureşti, la Regia Monopolurilor Statului ; aici, din legătura sa, neoficializată, cu o lucrătoare, Maria Constantinescu, se va naşte (la 12 martie 1885), Mateiu, viitorul scriitor. În 1886 e profesor la liceul particular „Sf. Gheorghe", condus de prietenul său Anghel Demetriescu. Mare meloman, devine membru în asociaţia „Prietenii lui Richard Wagner". Între timp, pusese mîna pe o însemnată cotă din moştenirea mătuşii Ecaterina Cardini, „Momuloaia". În 1888, în timpul guvernării junimiste, este numit director general al teatrelor, succedînd lui C. I. Stăncescu. Cu o trupă alcătuită prioritar din actori de comedie, **C.** e nevoit să promoveze mai ales un repertoriu de divertisment. E un motiv, pe lîngă altele, mai mult sau mai puţin juste, de critici şi atacuri din partea presei. Totuşi, în pofida erorilor de administraţie, noul director instaurase un climat de disciplină şi ordine, propunînd cîteva inovaţii primite atunci cu iritare, dar care se vor statornici. În 1889 se căsătoreşte cu Alexandrina Burelly, fiica unui arhitect, făcîndu-şi voiajul de nuntă în Italia. La 5 mai 1889 nu mai era director general al teatrelor. În anul 1890 e din nou profesor de istorie la liceul particular „Sf. Gheorghe". În 1891, volumele *Teatru* şi *Năpasta* îi sînt respinse de la premiere în şedinţa plenară a Academiei Române, în urma raportului net defavorabil al lui B. P. Hasdeu şi, mai ales, a intervenţiei dure a lui D. A. Sturdza, care îi acuză scrierile de imoralitate şi de denigrare a valorilor naţionale. Anul 1892 consfinţeşte despărţirea definitivă de Junimea, după conferinţa de la Ateneul Român *Gaşte şi gîşte literare* şi în urma nedreptului articol *Două note*, în care Maiorescu e învinuit de falsificarea textelor eminesciene, de pe urma cărora ar fi obţinut foloase materiale. Maiorescu e vizat, de asemenea, în conferinţa *Prostie şi inteligenţă*, rostită la Clubul muncitorilor (9 mai 1893). În acelaşi an, la 2 iulie, se naşte cel de-al doilea fiu, Luca, viitorul poet. În toamnă, **C.**, pentru a-şi redresa situaţia materială, dar poate şi cu intenţia de a scandaliza, deschide, în combinaţie cu un anume Mihalcea, o berărie. Faptul, în adevăr, stîrneşte felurite reacţii (A. Bacalbaşa, Al. Macedonski, Raicu Ionescu-Rion). **C.** mai conduce, pe rînd, „Berăria Academică Bene Bibenti" şi, împreună cu cumnatul lui, T. Duţescu-Duţu, restaurantul gării Buzău (1895). În 1896, solicitînd direcţia Teatrului Naţional din Iaşi, este refuzat de primarul oraşului, N. Gane. Între timp, mai conferenţiază la Ateneul Român, ca şi în Craiova, Turnu Severin, Constanţa, Iaşi. Din 1899 este numit registrator în administraţia centrală a Regiei Monopolurilor Statului. Ca delegat al Primăriei din Bucureşti, primar fiind B. Delavrancea, **C.** face parte din comitetul Teatrului Naţional. În 1901 i se serbează 25 de ani de activitate literară. E tipărit un număr unic de revistă, „Caragiale", iar scriitorului, în cinstea căruia Take Ionescu şi B. Delavrancea rostesc discursuri, i se înmînează o pană de aur. Strîmtorat materialiceşte, dramaturgul proaspăt sărbătorit deschide „Berăria cooperativă", apoi berăria „Gambrinus". Este epoca procesului de calomnie intentat lui Const. Al. Ionescu-Caion, un psihopat care născocise un autor maghiar, István Kemény, a cărui piesă **C.** ar fi plagiat-o în *Năpasta*. Dramaturgul este apărat cu strălucire de Delavrancea, dar Caion, care îşi va desfăşura campania de defăimare invocînd şi numele lui L. Tolstoi, publicînd şi o broşură agresivă *(Originalitatea d-lui Caragiale — Două plagiate)*, va fi în cele din urmă achitat. Manevrele sale sînt susţinute de Al. Macedonski în „Forţa morală", sub pseudonimul Luciliu. Din nou respins (1902) de la un premiu academic pentru volumul *Momente*, **C.**, după un

turneu prin țară (1903) cu actorul nomad Al. B. Leonescu-Vampiru, face, cu familia, un periplu prin Italia, Franța, Germania (1904), pentru ca în martie, 1905, să se stabilească definitiv la Berlin. Dar, cu tot confortul burghez și tihna care i se oferă acolo, dorul de acasă nu-i dă pace. Exilatul de bună voie caută să și-l astîmpere întreținînd o vastă corespondență cu numeroșii săi amici și venind, din cînd în cînd, în țară. Zguduit de evenimentele din 1907, scrie articolul-pamflet *1907 — Din primăvară pînă-n toamnă*, a cărui primă parte *(Rumänien wie es ist)* apare în ziarul vienez „Die Zeit", sub semnătura Un patriot român. În 1908, crezînd că dă curs unei chemări politice pe care, de fapt, nu o avea, **C.** se înscrie în partidul conservator-democrat al lui Take Ionescu. În 1912, cînd împlinește 60 de ani, el respinge proiectul de sărbătorire, precum și recompensa națională care se plănuiau în România, socotind desigur că toate acestea vin prea tîrziu. Moare fulgerător, de inimă, rămășițele lui pămînești fiind după un timp aduse, nu fără destule tribulații, în țară.

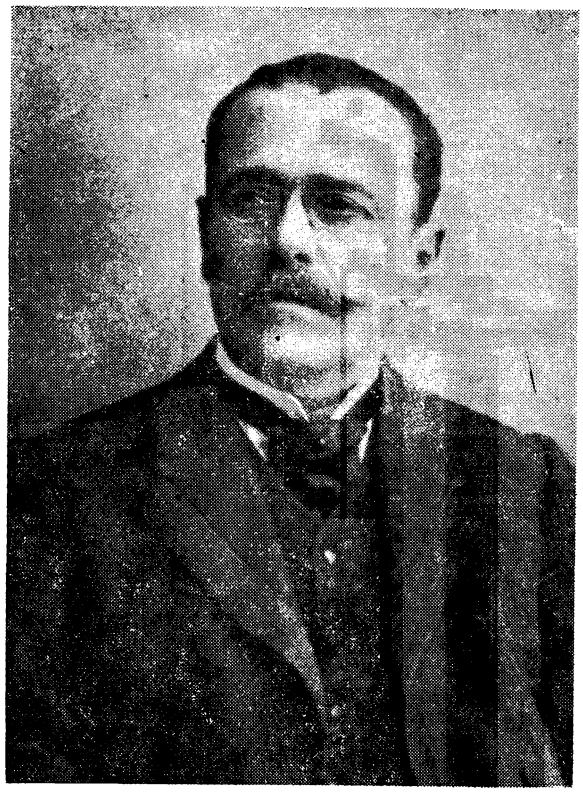

C. și-a început activitatea prin colaborarea la foile umoristice ale vremii. În 1873, la „Ghimpele", el susține rubricile *Varietăți* și *Una-alta*. Este, apoi, girant responsabil la „Alegătorul liber" (1875—1876) și corector la „Unirea democratică" (1876—1877) — prezent, dar fără semnătură, la rubricile *Diverse* și *Felurimi* —, scoate, în 1877, revista umoristică „Claponul" (făcînd să apară, în 1878, și un „Calendar al Claponului"), publică la „Albina Carpaților" (1877). Colaborări nesemnate mai are la „Telegraful" — rubrica de *Curiozități* — și la „Bobîrnacul" (1879). Împreună cu Fr. Damé, dirijează efemera foaie „Națiunea română" (1877), suspendată curînd din pricina unei știri care anunțase prematur căderea Plevnei. Scrie foiletoane de critică teatrală la „România liberă", activează apoi la „Timpul", în redacția căruia lucrau Eminescu, I. Slavici, I. S. Bădescu. De aici este detașat, în două rînduri, la foaia craioveană „Doljul". Împreună cu A. Bacalbașa, care era prim-redactor, a scos, în 1893, „Moftul român", „revistă spiritistă națională", apărută în cea de-a doua serie în 1901. Cu I. Slavici și G. Coșbuc a înființat, în 1894, revista „Vatra". Redactor, în 1895, la organul liberal „Gazeta poporului", **C.** conduce în anul următor „Epoca literară", supliment al ziarului „Epoca", avîndu-l ca secretar de redacție pe St. O. Iosif. Colaborările lui **C.** la revistele și ziarele epocii, numeroase, trădează o neangajare politică, o dispoziție cîtuși de puțin statornică, scriitorul trecînd cu dezinvoltură din tabăra liberală în aceea conservatoare și înapoi. A mai colaborat la „Voința națională", „Sara", „Ziua", „Lumea veche" (a lui Alceu Urechia), „Lumea nouă" — periodic socialist, „Opinia", „Asmodeu" (la rubrica *Asmodii* ș.a.), „Evenimentul", „Drapelul", „Povestea vorbei", „Gazeta săteanului", „Foaia interesantă", „Lumea ilustrată", „România jună", „Literatură și artă română", „Adevărul", „Pagini literare", „Lupta", „Constituționalul", „Noua revistă română", „Universul", „Tribuna" și „Românul" din Arad, „Luceafărul", „Protestarea", „Convorbiri", denumită mai apoi „Convorbiri critice", „Flacăra", „Universul literar", „Viața românească". Bună parte din operele sale reprezentative **C.** le-a publicat în „Convorbiri literare" (între 1879—1885). În prima parte a activității sale a semnat o singură dată cu numele său întreg (poemul *Versuri. Amicului C. D.)*, în „Revista contimporană" (1874). În rest, cu inițiale, cu numele mic (Luca, Ion, I. Luca), în forme abreviate și răsucite (Car, Rac, NOI). Pseudonimele lui **C.**, unele mai fanteziste, altele mai transparente, sînt : Caracudi, Falstaff, Farsor, Gri-gri, Hans, Intim, L. Van-Tyn, A. Museus, Mizilic, Nastratin, Oblivius, Palicar, Piccolino, Pincenez, Quodlibet, Timon, Valentin, Zoil și altele.

Sînt, în cozeria doar aparent cordială a tînărului **C.**, inflexiunile vervei sarcastice, mușcătoare, care avea să facă din el un satiric de temut. Tonul e volubil, nonșalant, un monolog vioi și antrenant, dar sub pojghița acestei afabilități convenționale e o tensiune continuă a spiritului critic, o crispare malițioasă, atîțată parcă în contact cu anomaliile vieții sociale. Scriitorul contemplă și surprinde chipuri și atitudini pe care le fixează apoi în acele fiziologii, de tradiție în literatura noastră. Intenționase chiar să alcătuiască un ciclu de „studii fizio-psihologice naționale" — *Moftangii și moftangioaice ;* el scrie, astfel, *Rromânul, Rromânca, Savantul,* încondeind pe rînd șovinismul, snobismul, imoralitatea femeii, găunoșenia unor pretinși oameni de știință. Iar dacă ciclul pe care îl plănuise nu s-a realizat, opera lui întreagă mișună de asemenea „moftangii". La „Ghimpele", „Claponul", „Moftul român", **C.** colaborează cu cronici — satirice, fanteziste, sentimentale, literare. Scriitorul își caută, cu înfrigurare, uneltele, folosindu-se de procedee verificate, din gazetele umoristice ale vremii. El practică acum un comic alert, ușor, compunînd felurite „gogoși", „curiozități", „zigzaguri", debitînd cu deliciu anecdote, uneori pipărate, chiar licențioase, ironii subțiri sau pline de echivocuri, glume hazlii, mai cu perdea — mai fără. De la zeflemea la caricatură și burlesc și pînă la sarcasmele distrugătoare, repertoriul său se îmbogățește din ce în ce. Satiricul ia în deriziune — uzînd uneori de alegorie, hiperbolă și, cel mai adesea, de anecdota picantă și cu tîlc — moravuri electorale *(Zig-zag),*

parlamentare *(Camera deputaților din Stambul)*, moravuri de presă, limbajul administrativ sau gazetăresc (sursă de comic și mai tîrziu), maniera epistolară neevoluată, periferică. **C.** pare că se amuză, făcîndu-și cititorii părtași la distracția sa, dar sub masca jovială și puțin cabotină se adăpostește un rictus sarcastic, răutăcios. Predispoziția e, în fond, agresivă, și nu-i de mirare că scriitorul ajunge la parodie și pamflet, batjocorind, fie și pe nedrept, pe venerabilul C. Bolliac, pe junele Al. Macedonski ori pe poligraful N. D. Popescu. Toate acestea sînt, fără îndoială, eboșe, exersări pentru opera maturității. O fiziologie ca *Broaște... destule — Nuvelă pesimistă* este socotită, astfel, prima schiță caragialiană de tinerețe. În Smotocea și Cotocea se prefigurează acele secături simpatice care aveau să se numească Lache și Mache, în vreme ce băcanul Ghiță Calup, gardist civic și un credul încornorat, îl anunță pe Jupîn Dumitrache. Dacă nu inventivitatea comică impresionează în toate aceste încercări, în schimb se simte încă de pe acum scrupulul stilistic, care avea să devină teribil, torturant. E vădită slăbiciunea scriitorului pentru o expresie cît mai precisă, plastică și densă, migălită cu meșteșugul unui orfevrier. Scriitorul cu o atît de puternică vînă realistă, satirică, se lăsă, o vreme, ademenit de poezie. Dar, chiar dacă, așa cum s-a întîmplat în tălmăcirea în versuri a piesei *Roma învinsă*, el poate ajunge la o formă foarte aproape de perfecțiune, structura lui nu e deloc a unui liric. **C.**, de fapt, mimează poezia. După cîteva poeme cu un timbru elegiac, unde deplînge zădărniciile omenești, el își dă în vileag aptitudinea de parodist. Se înverșunează mai ales să ia în derîdere produsele școlii moderniste, tot ce ține de simbolism, parnasianism *(Ab irato)* și, îndeosebi, ironizează stanțele macedonskiene. **C.**, care avea să-l prefere pe Coșbuc lui Eminescu, vădește o receptivitate cam îngustă față de lirism. Mai e și ostilitatea lui dintotdeauna în fața inovației literare. Fondul lui **C.** este acela al unui conservator. În rest, pastișele (după Gr. Alexandrescu, Eminescu, Coșbuc, D. Bolintineanu) fac adesea dovada virtuozității sale ; tot astfel, în ciclul de parodii simboliste *(Cameleon — femeie, sonet decadent, simbolist-vizual-colorist, Amiază maură* ș.a.), în pasajele care vizează instrumentalismul ori maniera maeterlinckiană. În versuri, în afara unor epigrame și a unor atacuri repetate la adresa spiritismului hasdeian, **C.** va reveni cu o poezie antidinastică *(Mare farsor, mari gogomani)* și, în „Convorbiri critice", cu fabule inspirate de răscoalele țărănești din 1907.

Cu tot elogiul pe care, în 1909, avea să-l facă implicării politice a scriitorului, **C.** nu era un temperament politic. Dealtfel, disprețuia prea mult politicianismul pentru a se putea înregimenta cu adevărat în vreun partid. El va colabora de aceea cînd la „Timpul" (1878—1881), ziar conservator, cînd la „Voința națională" (1885) — organ liberal, la „Constituționalul" junimist (1889), la „Gazeta poporului" (1895), foaie liberală, și iarăși la un ziar conservator, „Epoca" (1896—1897). Structural, **C.**, înclinat spre clasicism în literatură, e și în politică un conservator. După o perioadă de atașament, poate sincer, oricum ostentativ, față de ideile liberale, scriitorul ajunge curînd să le considere drept o imagine degradată, pînă la caricatură, a pașoptismului. E una dintre temele articolelor sale politice, fructificată și în comedii. Fără a se integra grupării politice a Junimii, **C.** își descoperă unele afinități de gîndire social-politică, sancționînd, astfel, cu asprime „progresul nostru pripit" — o altă sorginte a operei sale literare. După o scurtă apropiere de socialiști, **C.** se înscrie în partidul radical al lui G. Panu ; în același timp, colabora la „Gazeta poporului", ziar liberal. Tot împreună cu Panu, va trece la conservatori, inserînd în „Epoca" articole de fond în care atacă vehement liberalismul românesc. Nici mariajul cu conservatorii nu durează. În 1901, în „Moftul român", se declara independent de „partidele istorice". Totuși, în ultimii ani, se înscrie în partidul conservator-democrat al lui Take Ionescu, luînd parte chiar cu discursuri la turneele și campaniile omului politic pe care îl admira mult. Articolele politice ale lui **C.**, fără a trăda o gîndire sistematică, impun în schimb prin forță, prin talentul literar, prin luciditatea cu care sînt zugrăvite realități politice și sociale ale vremii. Nu o dată foiletonul politic ia înfățișarea unei schițe, iar tipurile de „moftangii" surprinse aici par desprinse din *Momente*, scriitorul, în virtutea vocației sale de moralist, făcînd adevărate studii de „fiziologie" *(Caradále și budalále)*. Prin adîncimea și exactitatea observației, prin plasticitatea portretelor, prin nelipsitele anecdote care colorează discursul, de obicei agrementat cu dialoguri sau scenete, ca și prin violența pamfletară *(Dim. A. Sturdza, Culisele chestiunii naționale)*, articolele lui **C.**, reportajele politice, parlamentare, satirice nu doar se învecinează cu literatura, dar chiar îi încalcă, adesea, frontiera. El se slujește de parimii sau de alegorie, mînuiește cu aplomb pastișa, parodia, luînd în răspăr jargoanele profesionale (gazetăresc, juridic etc.), risipește din belșug calambururi și jocuri de cuvinte — totul cu o vervă explozivă, o efervescență a verbului, pătimaș și casant, care fac din **C.** un polemist, un gazetar fascinant și redutabil. Timbrul e mai ales agresiv, polemic pînă la invectivă, cîteodată nedrept. Scriitorul incriminează degradarea idealurilor pașoptiste, parvenitismul, cosmopolitismul, șovinismul, pretențiile burgheziei române care, neavînd o veritabilă tradiție, afectează o prețiozitate, un snobism, pe cît de vulgare, pe atît de ridicole. Ca și în comedii, **C.** demască farsa alegerilor, „binefacerile sistemului constituțional", mascarada vieții politice. Uneori, formulările sale au o tentă junimistă. La fel ca Eminescu, el invocă teoria păturii superpuse, ori se referă la „forma fără fond". Expresia e mereu scînteietoare, virulentă, de o mare sugestivitate, impetuoasă și anihilantă. Totuși, critica lui **C.** nu e pur și simplu negativistă, dizolvantă. Astfel, în unele articole scriitorul deploră declinul sentimentului religios, articulează distinct obligațiile școlii și ale familiei în procesul de educație, îndeamnă cîteodată la sentimente patriotice, cetățenești. **C.** este un partizan al sprijinirii românilor ardeleni. Fulminanta broșură *1907 — Din primăvară pînă-n toamnă* înseamnă apogeul activității gazetarului politic. Tulburat de evenimentele din 1907 și de reprimarea atroce a mișcărilor țărănești, **C.** întreprinde o pătrunzătoare disecție a societății românești, încercînd să descopere „rădăcina răului". Dacă optica e cîteodată falsă, scriitorul socotind pe arendașii străini răspunzători de mizeria țărănimii, în schimb judecata asupra partidelor istorice, a administrației, justiției, a întregii „sisteme" democratice care a dus la catastrofă e limpede și necruțătoare. Ostilitatea față de oligarhia vremii, față de cîrdășia de interese a celor două „facțiuni", îl face pe **C.** să preconizeze o soluție bizară — o lovitură de stat înfăptuită de rege. Rămîn, însă, ideile ferme și vizionare privind înlăturarea unei alcătuiri politice întemeiate pe uzurpare și inechitate. Țara, conchide scriitorul, trebuie să hotărască singură asupra avutului ei, după nevoile materiale și morale ale poporului. E un moment deosebit în publicistica politică a lui **C.**, altminteri

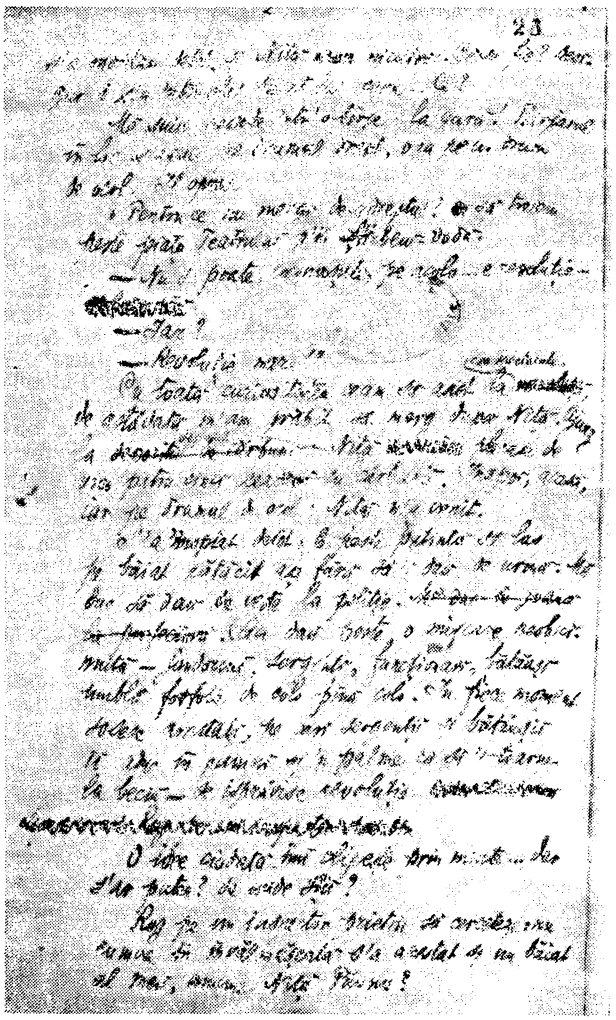

făcută cu patimă dar nu cu pasiune şi, de multe ori, în absenţa unor convingeri adevărate. Dar, firește, cu aceeaşi forţă subjugantă, cuceritoare.

Despre artă şi literatură, **C.** s-a pronunţat în repetate rînduri, prin articole literare *(Cîteva păreri)* şi politice, cronici teatrale, plastice, muzicale, în scrisori, în fabule, parodii, schiţe. Scriitorul, care nu e un spirit teoretic, nu are o concepţie estetică unitară. Opiniile sale, diseminate pretutindeni în operă, vin din inteligenţă şi bun simţ, de pe platforma unei poziţii predominant tradiţionaliste. Concepţia scriitorului este net realistă : arta oglindeşte realitatea, iar viabilitatea ei e asigurată de „înţelesul omenesc" pe care îl exprimă („nici artă fără înţeles, nici înţelesul fără artă"), de talentul şi meşteşugul creatorului. Talentul — fantezie plus expresivitate — e obsesia permanentă a lui **C.** în materie de artă, mai presus de orice „sistemă", şcoală sau tendinţă literară. Cît priveşte meşteşugul, scriitorul s-a supus, el însuşi, ca un benedictin, unui adevărat supliciu, pentru a-şi cizela expresia pînă la perfecţiune. Dintre toate felurile de a scrie, **C.** alege stilul „potrivit", adică măsură, concizie, claritate (care nu trebuie sacrificată de dragul originalităţii). E moderaţia şi discreţia unui prozator care izgoneşte din opera sa şi descrierea de peisaj şi efuziunea lirică, pentru care, dealtfel, nu are nici o înclinare, este profesiunea de credinţă a unui clasic, scrutînd ce este etern în om, în caractere şi împrejurări. Făcînd distincţie între stil şi manieră, **C.** dezaprobă retorismul unui Schiller ori Hugo, smerindu-se însă dinaintea lui Shakespeare, cu arta lui atît de plină de adevărul vieţii. În disputele estetice ale vremii, poziţia lui e şi originală şi plină de umor. Cu sau fără tendinţă, opera viază dacă e făptuită cu talent ; opţiunea lui **C.**, deci, ar fi pentru „tendinţă cu artă". Îndeosebi în scrisorile către Al. Vlahuţă *(Politică şi literatură)*, **C.** zăboveşte asupra ideii de compatibilitate a literaturii cu politica, înrîurire reciprocă dealtfel, deopotrivă binefăcătoare. Argumentarea, chiar şi atunci cînd teoretic nu-i inatacabilă, e însă mereu convingătoare, vie şi atrăgătoare, îmbogăţită de anecdote cu miez, spirituală şi, nu în ultimul rînd, polemică. **C.** ironizează subţire ideea impersonalităţii artei, apoi alternativa oţioasă între teză şi tendinţă, şfichiuieşte în treacăt concepţia sociologistă despre scriitorul — produs al mediului social, în fine, nu acceptă deloc acele scrieri, însufleţite de frumoase năzuinţe socialiste, dar compuse fără pic de talent. Scriitorul, care se declara el însuşi, cu harţag, un „om vechi", are într-adevăr o recepţie lentă a inovaţiilor — fie ele în literatură (simbolismul, parnasianismul etc.), pictură (impresionismul) sau muzică. Antiromantic, impermeabil la noua poezie, **C.** era, prin temperament şi orientare literară, un clasic. Între articolele sale, se mai reţin *În Nirvana, Ironie, Două note,* în care se evocă patetic, aproape liric, figura lui Eminescu. Despre teatru, **C.** a vorbit cu oarecare insistenţă, socotindu-l o artă autonomă, de sine stătătoare, o artă constructivă, mai apropiată poate de oratorie şi, într-un sens, de arhitectură, decît de literatură — o artă reflexivă *(Oare teatrul este literatură ?)*. Că scena ar fi cu adevărat o şcoală de moravuri, i se pare lui **C.** mai curînd un „moft". Pentru el, teatrul este mai ales distracţie, petrecere. Şi, ca o reacţie faţă de producţiile moderne, care i se par prea complicate, sofisticate, într-un cuvînt, „insipide", dramaturgul tînjeşte după o „bună şi caldă melodramă" sau „o farsă nebună". În seria de articole *Cercetare critică asupra teatrului românesc* („România liberă", 1878), condamnînd de la bun început lipsa de probitate a criticii dramatice curente (el însuşi a făcut critică dramatică, vorbind de producţii autohtone, între care *Apus de soare* de Delavrancea, despre spectacole ale teatrului italian, concerte simfonice ş.a.), **C.** înfăţişează un tablou deloc încurajator al teatrului românesc, invadat de o sumedenie de plagiate, localizări şi prelucrări, montări de „mare spectacol", în care adevărul istoric şi psihologic e siluit. Din repertoriul dramatic original, ignorîndu-l cu intenţie pe V. Alecsandri, reţine doar piesa *Răzvan şi Vidra* de B. P. Hasdeu. **C.** a mai dezbătut chestiunea administrării teatrului, a subvenţiilor şi beneficiilor, problema publicului, s-a oprit în cîteva rînduri asupra interpretării. După el, actorul ar trebui să fie un posedat, care să răscolească mulţimea *(Ion Brezeanu, Începem !...)*. Altă dată, în spiritul lui Diderot, postulează că un interpret trebuie să fie detaşat de personajul său, să aibă doar „simţirea simţirii". Oscilaţia, şi nu e singura, se explică, în afara umoarei de moment, şi prin diletantismul teoretic al scriitorului.

O viziune de dramaturg pecetluieşte aproape întreaga operă a lui **C.** Artistul era un pătimaş al scenei, cu o vocaţie histrionică frapantă : mimică grăitoare, gesticulaţie vie şi o voce care se putea adapta uşor oricăruia dintre personajele sale. În teatrul lui **C.** se răsfrîng, în felurite reflexe, absorbite în plasma operei, truvaiuri ale unor comediografi premer-

gători, de la C. Faca şi C. Bălăcescu, la Hasdeu sau Alecsandri. Replici precaragialiene se găsesc atît la Costache Caragiali (acţiunea unor piese ale acestuia e plasată în mediul mahalalei), cît şi la Iorgu Caragiali. Încă Faca satirizase adoptarea superficială a civilizaţiei apusene. Afinităţile cu Alecsandri, mai ales, sînt evidente. *Conul Leonida faţă cu reacţiunea* se apropie de *Iaşii în carnaval*, Clevetici şi Tribunescu îl anticipă pe Caţavencu ş.a.m.d. S-au descoperit la **C.** diverse asemănări, îndeosebi sub raportul tehnicii dramaturgice, cu unii autori francezi (E. Scribe, E. Labiche, V. Sardou), ceea ce nu umbreşte originalitatea unei opere concepute atît de organic, inspirată acut din realităţile autohtone. Se reflectă în comediile lui o întreagă epocă, aflată în plin proces istoric, pînă în timpurile agitate ale noului sistem constituţional. În precipitată expansiune socială, burghezia caută prin orice mijloace să se adapteze noilor condiţii, manifestînd veleităţi politice şi, pe alt plan, mondene. E o lume pestriţă de arivişti, de parveniţi, mitocani şi fandosiţi, vanitoşi şi amorali, profitînd cu abilitate de înlesnirile unui regim aşa-zis constituţional. Scriitorul îi fixează, laolaltă, într-o anume categorie psihologică şi etică : mahalaua. Vulgaritatea şi promiscuitatea, lipsa de scrupule şi preţiozitatea ridicolă, corupţia, cinismul, stupiditatea sînt atributele acestor indivizi care maimuţăresc manierele apusene ori ale societăţii „înalte". Idei mari şi generoase, dar degradate acum şi schimonosite de o demagogie deşănţată, practicată fie în presă, fie în Parlament, au reflexe caraghioase în minţile acestea nepregătite, strîmte şi dezorientate. Căci mecanismul însuşi al societăţii e viciat şi pervertit, iar cei care i se conformează suferă un proces de alienare, de înstrăinare de propria lor umanitate. Un întreg angrenaj al vieţii politice şi sociale e prins într-o lumină crudă, demascatoare. În rîsul scriitorului e şi ostilitate şi dezgust — o silă faţă de sistem, dar totodată o simpatie, de ordin estetic, faţă de aceste personaje. Moralistul de esenţă clasică, sensibil şi la devenirea istorică, socială, desluşeşte în configuraţia morală a vremii sale, dincolo de metehne ale timpului, ceea ce ar fi etern în patimile, în viciile omeneşti. Sînt tipuri, individualizate prin limbaj şi onomastică, dar care se regăsesc şi în comedia clasică — demagogul, încornoratul credul, servitorul slugarnic şi duplicitar, cocheta, confidentul şi toate celelalte. În orice medii ar fi transplantate, aceste personaje, înţepenite în starea lor fundamentală, ar rămîne sub pecetea imbecilităţii şi imoralităţii lor, în pulsaţiile comicului enorm în care au fost zămislite. Emanaţie a unei anume stări politice şi sociale, ele constituie, în plan estetic, şi o expresie jubilantă a dispoziţiei comice a dramaturgului. Personajele, care pot să parvină în ierarhia socială, sînt inapte de devenire sufletească, au încremenit într-o mărginire definitivă. Modul lor de a fi, în afara agitaţiei exterioare, se refugiază în limbaj, un limbaj estropiat, diform, de o vulgaritate colorată, şarjat pînă la refuz, ticsit de formule şi ticuri care le divulgă scleroza lăuntrică şi găunoşenia. Limba eroilor lui **C.** e, prin ea însăşi, un spectacol, montura perfectă a replicilor în care sînt încrustate nemuritoarele formule are, în ritmurile şi cadenţa ei, o armonie aproape muzicală. Iar numele personajelor, sugerînd fie caracterul, fie ocupaţia, condiţia materială, socială, etnică, provenienţa regională, sînt, ele însele, mici „caractere".

O noapte furtunoasă (1879), care la premieră a stîrnit reacţia iritată a unor puritani apărători ai moralei, surprinde crîmpeie din viaţa unei familii din mica burghezie, în timpul unei guvernări liberale. Pripa adaptării la rosturi noi are consecinţe din cele mai ilare asupra acestor inşi turmentaţi de o frazeologie sforăitoare, despre popor, libertate, progres. Cap de familie, Jupîn Dumitrache, zis şi Titircă Inimă-rea, e un stăpîn aspru, brutal, altminteri însă soţ iubitor şi, pe cît de zuliar, pe atît de credul, aşa cum îi dictează destinul lui de încornorat. Mare amator de politicale, acest parvenit se înfoiază în vanitatea lui de castă — casta negustorilor, prin care el subînţelege poporul. Şi, mai ales, jupînul ţine straşnic la „onoarea de familist", încredinţată cu candoare lui Chiriac, tejghetar şi sergent în garda civică. Amorul lui Chiriac cu Veta, consoarta jupînului, e şi teatral şi oarecum sordid, cu scene şi gelozii de melodramă, e un amor de mahala. Ziţa, duduiţa zvăpăiată devorînd foiletoanele la modă şi stropşind cu dezinvoltură cuvinte franţuzeşti, e o femeie „emancipată". Ipistatul Nae Ipingescu e un „raisonneur" în versiune comică, cultivîndu-şi cu dibăcie relaţiile sociale mai convenabile. În fine, Rică Venturiano, „student în drept şi publicist", cu discursul lui aiurit, îmbătat de sloganurile gazetăreşti ale vremii şi de dubioase lecturi romanţioase, e un june de viitor. Sub aparenta lui ingenuitate e o lipsă de scrupule, o impostură, care îi va sluji, desigur, în carieră. Dealtfel, în comedia *Titirică Sotirescu & C-ia*, plănuită de **C.**, el ar fi urmat să ajungă deputat. O capodoperă, miniaturală, este farsa într-un act *Conul Leonida faţă cu reacţiunea* (1880). Sînt numai două personaje — pensionarul Leonida şi cea de-a doua soţie a lui, Efimiţa — dar un univers întreg, al micburghezului mărginit şi fricos, ahtiat după căpătuială. Omul, de un farmec comic irezistibil, e un atotştiutor grav şi important în faţa nevestei, care îl ascultă uimită, dar şi cu umor, el avînd despre toţi şi toate cîte o stupefiantă teorie. În mintea inocentă a acestui personaj care se ţine cu sfinţenie de ceea ce scrie la gazetă, ideile de libertate, revoluţie şi progres se învălmăşesc într-un haos ameţitor. Idealul său de republică este, astfel, cît se poate de domestic şi profitabil (leafă bună, nu se mai plăteşte bir etc.). Dar, dacă aşteaptă de la „revuluţie" un „ce profit", Conul Leonida e, în acelaşi timp, un mare sperios, temîndu-se şi tremurînd de „furia poporului". În

fond, un învechit, oricît ar vîntura el tot felul de idei democratice, aproape de nerecunoscut în forma lor schimonosită şi incoerentă, semn de confuzie mentală absolută. Leonida e un imbecil benign, perorînd cu o inimitabilă candoare, cu un aer foarte savant, despre lucruri din care se vede bine că nu pricepe o iotă : definiţia republicii, sursele ipohondriei, legea pensiilor, „legea de mărături", papa şi revoluţia ş.a.m.d. În cugetul său tulbure se răsfrîng astfel, amestecat şi sucit, realităţi şi noţiuni care îi depăşesc puterea de înţelegere.

O scrisoare pierdută (1884) e capodopera dramaturgiei noastre. Acţiunea piesei se desfăşoară într-un orăşel de munte, în preajma noilor alegeri necesitate de revizuirea constituţiei, revizuire propusă de guvernul liberal. Minunat prilej pentru scriitor de a demonta întregul mecanism electoral, smulgînd măştile şi dezvăluind reţeaua inextricabilă de intrigi şi şantaje, abuzuri şi mistificări, toată parada stridentă de sentimente frumoase, patriotice, în fond expresie a unor josnice interese egoiste. Între susţinătorii „reformei" constituţionale şi cei care o acceptă, dar cu rezerve, e o înfruntare nu de principii, ci de interese, iar mijloacele vor fi bineînţeles neloiale, viclene sau brutale, după fire şi împrejurări. E o lume coruptă, unde stăpînesc ipocrizia, felonia, venalitatea, imoralitatea, favoritismul, o ambiţie care ia forme agresive, arivismul cel mai sfruntat. Eroii lui **C.** au un exacerbat instinct al parvenirii. Prefectul Tipătescu, totuşi personajul cel mai lucid din piesă, e un imoral, întreţinînd o veche relaţie adulterină cu Zoe, nevasta lui Zaharia Trahanache, femeie voluntară, autoritară, de care depind multe afaceri politice în orăşel. Relaţia lor, tihnită, paşnică, în cadrul eternului triunghi conjugal pe care îl alcătuiesc cu venerabilul Trahanache, e însă pe cale de a deveni un scandal public, căci Caţavencu, candidatul din opoziţie, e gata să publice o foarte revelatoare scrisoare de amor a lui Tipătescu, pierdută de Zoe. În jurul acestei scrisori — pierdută şi găsită de Cetăţeanul turmentat, ameţit şi dezorientat de tot acest marasm electoral — se înnoadă şi se desfac iţele comediei. Cu tot zelul pe care Pristanda, poliţaiul slugarnic şi versatil, îl pune în executarea ordinelor abuzive ale lui Tipătescu, afacerea e gata să ia proporţii dezastruoase. Numai că Zaharia Trahanache, tip bonom, afabil, pătruns cu solemnitate de însemnătatea atîtor comitete şi „comiţii" în care e prezident, altminteri un politician dibaci, viclean, dejoacă deocamdată planurile lui Caţavencu, dovedit ca plastograf. Caţavencu, avocat demagog, e un arivist înrăit, vanitos şi laş, un demagog „latrans", care se foloseşte de frazele despre patrie şi propăşire pentru a-şi atinge scopurile. Eforturile lui se dovedesc zadarnice deoarece, pînă la urmă, alesul va fi decrepitul Agamiţă Dandanache, mai imbecil chiar decît prolixul Farfuridi şi mai canalie decît Caţavencu. Acesta e nevoit să conducă manifestaţia în onoarea noului ales, simbol al degenerescenţei unei clase şi a unor idealuri. Toată această faună grotescă şi imundă e zugrăvită cu o rară forţă de tipizare.

D-ale carnavalului (1885) este o farsă în care virtuozitatea tehnică predomină. Observaţia psihologică şi caracterologică e ageră, dar autorul se lasă furat adesea de pitorescul exterior al unor acţiuni şi personaje. Intriga, încurcată şi descurcată cu brio, antrenează nişte indivizi din mica burghezie, fiinţe dezolante prin existenţa lor stereotipă, oricît s-ar împieptoşa ele cîteodată în chestiuni de onoare şi de amor. Nae Girimea, frizer şi subchirurg, e un fante de mahala, stăpîn pe graţiile cam năbădăioase ale vindicativei Miţa Baston, „republicană" din Ploieşti, şi pe acelea mai docile ale Didinei Mazu, „nihilistă" din Bucureşti. El îşi atrage în acest fel gelozia fioroasă a lui Iancu Pampon — cartofor şi ex-tist de vardişti, cît şi oţărîrea neputincioasă a lui Telemac Răzăchescu — Crăcănel. Gelozia Miţei Baston e zgomotoasă, violentă, exprimată în clişee de joasă melodramă, în expresii „radicale" — satirizate oricînd cu voluptate de autor, aici însă cu oarecare exces. Totul se petrece, firește, la mahala, unde are loc şi un bal, prilej de noi quiproquo-uri, de părueli şi bastonade, într-un ritm vertiginos, ameţitor. Un bal mascat, tocmai nimerit pentru aceste personaje de carnaval.

Năpasta (1890), piesă în două acte, e o tragedie a vindictei. Atmosfera e apăsătoare, sumbră, aproape insuportabilă, prevestind un sfîrşit funest. Anca, soţia cîrciumarului Dragomir, e o creatură ale cărei trăiri s-au concentrat într-un unic, obsesiv, sentiment. Fanatică, de o cruzime rece, obsesia ei e răzbunarea şi pedepsirea celui vinovat de moartea iubitului ucis demult. Pentru a afla adevărul şi a-şi ajunge scopurile, femeia aceasta de o tenacitate neomenească a putut convieţui vreme de aproape zece ani cu asasinul, pîndind mereu clipa cînd, demascat, acesta îşi va primi pedeapsa. Premisa piesei e îndoielnică, dacă nu falsă psihologic — mai mult o ipoteză livrescă. O undă de adevăr aduce, însă, Dragomir, răvăşit şi chinuit de spaime, de remuşcarea pentru crima făcută, ca şi de această patimă nenorocită pentru Anca. Sentimentele sînt puternice, paroxistice, dar construcţia piesei lasă o impresie de artificial, agravată de efectele de melodramă. O creaţie puternică, modelată sub înrîurirea romancierilor ruşi, este Ion, nebunul mistic, condamnat pentru o crimă pe care nu o săvîrşise. Fugit de la ocnă şi reîntors tocmai acum în sat, printr-o ciudată coincidenţă, el va fi unealta răzbunării. Anca îl va învinui pe Dragomir de moartea bietului Ion, învinuire nedreaptă şi nemiloasă, dar care îi dă prilejul să rostească replica sentenţioasă pe care poate o ticluise de multă vreme : „pentru faptă răsplată şi năpastă pentru năpastă". Drama e concepută sub imperiul unor extreme rigori clasicizante, aducînd în scenă puţine personaje şi respectînd cu stricteţe unităţile de timp şi de loc, într-o compunere concisă şi încordată, dar neconsubstanţială înzestrării dramaturgului. Alte compuneri dramatice ale lui **C.** sînt ignorabile. *O soacră* (sau *Soacră-mea Fifina,* jucată în 1883), farsă într-un act, e o anostă comedioară de salon. *Hatmanul Baltag* (1884), operă bufă, pe muzică de Ed. Caudella, e rodul cooperării între **C.** (care scrie proza) şi I. Negruzzi (versurile), autorii inspirîndu-se dintr-o nuvelă a lui N. Gane. *Începem !...* (1909), „instantaneu" într-un act, surprinzînd moravuri din lumea teatrului, e conceput anume pentru a marca inaugurarea companiei Davila. Un monolog burlesc e *Modern.* În fine, *100 de ani,* „revistă istorică naţională a sec. XIX", e o alegorie, de mare montare, de fapt o însăilare de versuri şi proză din I. Văcărescu, I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, N. Bălcescu ş.a. Ca traducător de opere dramatice, în afară de *Roma învinsă* de Al. Parodi, **C.** a mai realizat o versiune românească pentru *Hatmanul,* dramă în cinci acte după *L'Hetman* de Paul Déroulède, *Cîrdăşia* după E. Scribe *(La Camaraderie)* şi a ajustat o traducere a lui I. Panu, *Juneţa lui Mirabeau,* după melodrama lui M. Aylic-Langlé.

Ca şi în comedii, în momente şi în schiţe se agită aceeaşi umanitate grotescă. E o societate pestriţă, încă nedezbărată de tabieturi şi inerţii patriarhale, dedată brusc unui mod de viaţă care mimează, stîn-

gaci și adesea caraghios, o nouă civilizație. Un amalgam de nou și vechi, de oriental și occidental, peste care și-a pus amprenta un balcanism parșiv și țipător. Evoluția socială pripită, adaptarea subită la forme încă neasimilate zdruncină valorile, uneori le perverteşte sau pur și simplu le videază de semnificații. Cuvintele încep să-și piardă sensul, actele devin gesturi reflexe, ticuri și automatisme. E o degradare, o dezarticulare a omenescului. Eroii, cu fixațiile, cu monomaniile lor, gesticulează mecanic, într-o mișcare anapoda, cîteodată fără sens. E o stare de continuă agitație la aceste personaje care se învîrtesc mereu în același univers închis. Nici măcar umbra unor simțăminte mai înalte nu-i atinge. Atîta inocență a gîndirii e, firește, prilej de mare și continuă euforie. O seninătate absolută, o euforie tîmpă s-au întipărit pe fața unor asemenea eroi pe care nu-i mai încearcă nici o emoție reală. Cu o șiretenie cînd nostimă, cînd lugubră, ei pun la cale fel de fel de trucuri pentru a compensa absența unor trăiri adevărate și, poate, pentru a mai alunga din plictiseala ce îi învăluie. Mai e și canicula care împăienjenește mintea, și așa buimacă și somnolentă, provocînd situații de un comic absurd *(Căldură mare, Petiţiune)*. Acești eroi, cu mare mîncărime de limbă, pălăvrăgesc cu voluptate, mai ales pe teme politice, trăncăneala lor, pe stradă sau la berărie, fiind un mod de a face să treacă timpul. Pentru același motiv ei se dedau unor distracții dezolante și stupide, își schimbă întruna domiciliul *(De închiriat)*, ticluiesc scrisori anonime, practică bîrfa, calomnia și zeflemeaua sau aranjează din cînd în cînd farse și păcăleli *(C.F.R., 1 aprilie)*. O lume amorală, parazitară, în care totul e socotit, cu funciară neseriozitate, un „moft". Pentru dramaturg, mereu captivat de spectacolul prostiei pretențioase, al contrastului dintre aparențe și realitate, „moftul" e o noțiune care semnifică lipsa oricărei credințe, a oricărui ideal, persiflarea valorilor adevărate. Din încremenirea lor lăuntrică, eroii se mai dezmorțesc doar pentru a afișa niște ridicole ifose de onorabilitate, ori, atunci cînd se iveşte prilejul, de a încerca să parvină, prin orice fel de mijloace. În acest univers închis, care poate căpăta uneori contururi halucinante *(Grand Hôtel „Victoria Română")*, o ființă pură, integră, nu poate subzista. Cănuță *(Cănuță, om sucit)*, casierul Anghelache *(Inspecțiune)* sînt, de fapt, niște inadaptabili. Paradoxul e că tocmai un om întreg poate părea „sucit" într-o societate cu reperele denaturate și confuze. Subiacent, gestul critic al lui **C.** e dur, caustic, dar pentru eroii săi „drăguți" el nutreşte un intim atașament, evident, literar. Ca, de pildă, pentru Mitică, „bucureșteanul par excellence", o creatură superficială și limbută, cam intrigant, poltron și bîrfitor, secătură simpatică, mereu bine dispus și pus pe șotii, deștept și atoateștiutor, de o familiaritate și o indiscreție indecente, un pierde-vară și un moftangiu, de o balcanitate pitorească, exponent desăvîrșit al acelei categorii cuprinzătoare care, la **C.**, este mahalaua. Mahalaua poate cuprinde și mica, dar și marea burghezie, căci necinstea și vulgaritatea se găsesc pretutindeni. Familia burgheză e un cuib de falsități și imoralitate *(Mici economii, Diplomație)*, iar școala, unde se practică intens favoritismul *(Lanțul slăbiciunilor, Un pedagog de școală nouă, Bacalaureat)*, folosește metode anacronice, rizibile. Prost crescuți, și la școală și acasă, copiii sînt răzgîiați și obraznici *(D-l Goe, Vizită)*. Femeia, vulgară și snoabă, se dă în vînt după petreceri mondene, aspirînd spre „societatea înaltă" *(Five o'clock, High-life)*. Parveniți, avocați versatili, magistrați *(Justiție, Art. 214)*, provinciali *(Telegrame)*, birocrați, gazetari în goană după senzațional *(Boris Sarafoff !...)*, de tipul lui Caracudi *(Reportaj)*, fandosiți cronicari mondeni (Edgar Bostandaki din *High-life)*, cu pretenții literare *(O cronică de Crăciun, Duminica Tomii)*, completează galeria. Percepția comicului este enormă („simt enorm și văz monstruos"), ironia autorului se convertește în sarcasm și satiră atroce. Existența personajelor, ca și în comedii, se consumă îndeosebi în limbaj, inept, stricat, tautologic, zăpăcit de frazeologia oficială delirantă. Cu un simț acustic excepțional, **C.** surprinde și cele mai fine inflexiuni și intonații, umorul său lexical, ortografic, fiind de o savoare inegalabilă. Predilecția pentru calambur și anecdotă (uneori anecdota e istorică : *Baioneta inteligentă, Karkaleki)* nu se dezminte. Schițele, momentele, de o concizie maximă, au un caracter dramatic, ele subzistă mai ales în dialog. Impresia, uneori, e de oralitate, scriitorul fiind, probabil, cel dintîi care introduce la noi, în povestire, vorbirea indirectă liberă. Fraza e construită auster, cu eliminarea oricăror elemente de prisos, într-o cadență stilistică impecabilă. *Momentele* lui **C.** — aceste „monumente", cum le numise umoristul G. Ranetti — au înrîurit numeroși scriitori, printre care Gh. Brăescu, I. A. Bassarabescu, Al. O. Teodoreanu, T. Mușatescu.

În ultimii ani ai vieții, cu scriitorul sarcastic, neîmblînzit în șarjele sale corosive, se petrece o schimbare. Satiricul s-a mai potolit, e mai senin și înțelegător cu moravurile și năravurile, dispus să contemple, cu un amuzament superior, firea omenească și spectacolul vieții. Umorul batjocoritor și dizolvant e înlocuit treptat de o predispoziție calmă, analitică. **C.** e atras acum de stările mai obscure, ale subconștientului, de reacția psihică a individului într-un moment de comoție, de supremă încordare. El abordează nuvela psihologică cu un interes și o meticulozitate ca și naturaliste, cercetînd cazuri-limită,

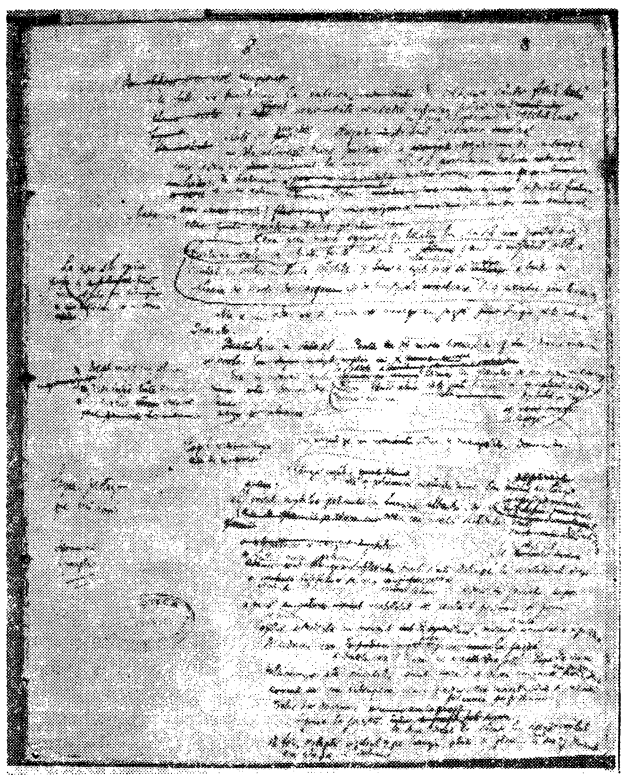

unele cu substrat patologic, invocînd, mai mult sau mai puțin discret, factorul atavic, ereditar. Pe un fond sufletesc zdruncinat, reacțiile, cîteodată violente, neprevăzute, în orice caz ciudate, sînt stîrnite de o împrejurare care pune nervii eroului la grea încercare. *În vreme de război* evocă un caz de demență, a cîrciumarului Stavrache, nebunie pricinuită de o anxietate prelungită și de spaimă. Frica îngrozitoare, paroxistică, frînge în cele din urmă și echilibrul nervos al hangiului Leiba Zibal, echilibru și așa avariat de boală, de traumele morale suferite în copilărie și mai tîrziu *(O făclie de Paște)*. Nici Lefter Popescu *(Două loturi)*, tipul funcționarului mărunt, nu suportă șocul pe care i-l provoacă mai întîi iluzia cîștigului la loterie, apoi teribila decepție. Între nădejde și disperare, făptura lui sufletească se destramă, pradă unei tragicomice surescitări. Căci, într-o compoziție subtilă, comicul se amestecă adesea cu tragicul în povestirile lui **C.** O problemă de ereditate nesănătoasă ar fi și în *Păcat...*, nuvelă pasională și melodramatică, cu personaje dezechilibrate, maladive. Nuvela are o intenție didacticistă, etică, flagrantă mai ales în finalul teatral în care preotul Niță își suprimă odraslele, vinovate de păcatul incestului, căzînd și el apoi, răpus de un atac de cord. Înclinația aceasta spre zonele mai puțin limpezi ale psihicului, tatonarea misterului existenței îl călăuzesc pe **C.** spre nuvela fantastică. Un fantastic plăsmuit cu o tehnică echilibrată a ambiguității, absorbind realul și revărsîndu-se în el. Plecînd de la o superstiție populară, nuvela *La Hanul lui Mînjoală* mizează tocmai pe acest joc între real și ireal, într-o zonă incertă și stranie, în care mișcările subconștientului, dar mai ales confuzia, firească pe o vreme întunecoasă, eroul fiind tulburat și de farmecele unei hangițe drăcoase, creează impresia supranaturalului, un supranatural cu determinare logică, realistă. *La conac* e o poveste cu un subiect înrudit, dar mult mai palidă. *Kir Ianulea*, adaptare după nuvela *Belfagor arcidiavolo* a lui Machiavelli, evocă intens o atmosferă de început de secol. E vorba de un București fanariot, pitoresc și degajînd o ciudată, tulburătoare poezie. Ar fi un basm, dacă precizia detaliului istoric și social și sugestia fină a atmosferei, veridicitatea psihologică a caracterelor nu ar conferi poveștii și configurația unei nuvele istorice. Către acest trecut, epocă a unui Anton Pann, se refugiază uneori **C.**, mai ales în acești ani, în care începe să-l ispitească povestirea sfătoasă, în straie arhaice și orientale. *Lungul nasului* (localizare după Aulus Gellius, prin intermediar probabil franțuzesc) e cap de serie pentru povestirile orientale ale lui **C.**, compuse adesea pe teme și motive împrumutate, dar prelucrate cu o meșteșugită știință a povestirii și o rară intuiție a limbii. Sînt, de fapt, creații personale. *Pastramă trufanda* e o anecdotă nastratinescă ; o anecdotă orientală este și *Pradă de război* (după J.-A. Decourdemanche). *Abu-Hasan* (după *Le Dormeur éveillé*, din culegerea lui A. Galland *Mille et une Nuits*) e o feerie, în ambianța căreia nimerește inevitabilul Mitică, mahalagiul nostim și dornic de chiolhanuri. În poveștile și basmele sale, scriitorul mai mult mimează decît respectă canoanele genului, adesea detașat și ironic față de lentoarea și exagerările inerente, el ajungînd pînă la pastișă *(Mamă, Poveste. Imitație)*. Fantasticul se amestecă cu realitatea, ca în feeria *Calul Dracului*, pe motivul, clasic, al dracului păcălit de femeie. **C.** a scris, în manieră populară, snoave *(Norocul și mintea, Fără noroc, Minciună)*. A tradus basmul *Făt-frumos cu moț în frunte* (după *Riquet à la Hauppe* de Ch. Perrault) și, de asemenea, *Curiosul pedepsit* — o repovestire (prin intermediar francez) după Cervantes. Alte tălmăciri sînt *Broasca minunată* după Mark Twain, *Sistema doctorului Catran și a profesorului Pană*, *Masca*, *O balercă de Amontillado* de E. A. Poe (după versiunea lui Ch. Baudelaire), *Răzbunare* de Carmen Sylva. *Noaptea Învierii* e o autopastișă, după *O făclie de Paște*. *Dă-dămult... mai dă-dămult* e o parodie a nuvelei *Stăpînea odată...* a lui Delavrancea. Dacă scriitorul mai parodiază cîteodată basmele, legendele populare, el este însă un adevărat prețuitor al folclorului, al limbii populare, un vechi admirator al lui Cilibi Moise și A. Pann (din care și prelucrează snoava *Despre mojicie* în povestirea *Mamă)*. Natura e foarte discretă, ca și absentă, în opera lui **C.** Rareori, ea apare ca decor sugestiv, ca stare de suflet ; mai adesea descrierile, îndeosebi cele lirice, sînt obiect de parodie. În acești din urmă ani, stilul e tot mai mult al povestirii, preponderent epic, dezvăluind noua preferință a lui **C.** pentru evocarea istorică, snoava orientală sau basm, cu care își încununează magistral opera.

În corespondență, aceea din anii exilului berlinez (1904—1912) mai ales, sălășluiește un alt **C.**, mai cald, prietenos și cordial, sentimental și duios, necontenit ahotnic de taifasuri. E un burghez, în fond, amator de trai comod și civilizat, grijuliu cu familia, interesat să-și alcătuiască un cerc de prieteni (printre care C. Dobrogeanu-Gherea și P. Zarifopol), împreună cu care să asculte muzică (neapărat clasică), să mai pună țara la cale, ori să încingă vreun chef. Omul e tabietliu și lăsător, dar se însufletește îndată ce-și găsește un partener de dialog. Scriitorul, care savurase dintotdeauna anecdota, eventual mai pipărată, și jocurile de cuvinte, își exercită verva lui mimetică, bufonă, de o mare mobilitate, imitînd în derîdere felul de a se exprima al unor cunoscuți, oameni de vază, sau desfătîndu-se în confidențe articulate după graiul moldovenesc, muntenesc, presărate cu ziceri străine, cu ticuri și formule, ca în comedii. Portretistul e redutabil, uneori sîngeros, el nu-și cruță nici amicii (Delavrancea e una din victime), iar sarcasmele sale (contra lui Maiorescu, de pildă) au o violență aproape pamfletară. Scriitorul știe să fie afabil și onctuos, familiar și persiflant, autoironic sau fals retoric, în fine, usturător — după împrejurări. **C.** e un mim genial, el putînd lua orice mască, orice înfățișare. Ca un Mitică bucureștean, îi place să converseze, chiar să bîrfească, despre toate, de la politică pînă la schimbările climaterice, el fiind un mare meteorosensibil. Corespondența sa, redactată dibaci, cu scrupulul său stilistic absolut, dar cu o vervă mai slobodă și ușoară, ține de literatură, încorporînd dialoguri, descrieri, mici povestiri, momente și schițe. Ea întregește imaginea omului și a scriitorului.

Limba, în comediile, în schițele și momentele lui **C.**, exprimă comicul imens al gîndirii aberante a personajelor. Scriitorul înregistrează pînă la cea mai mică nuanță particularitățile de vorbire ale eroilor săi. E o limbă în care se amestecă turcisme și grecisme cu neologisme mai ales franțuzești, neasimilate, prilej de improprietăți și devieri semantice. Modelele limbii lui **C.** ar fi maniera latinizantă, degradarea limbajului profesional (juridic sau administrativ), construcțiile gramaticale greșite, etimologiile populare, stilul telegramelor. Cu alte cuvinte, limba e un mijloc de caracterizare — psihologică și socială, onomastică, de localizare, tipizare și fixare în timp. Ea exercită și o funcție critică, divulgînd falsul democratism, demagogia patriotardă, prostia pretențioasă, vulgaritatea. Conu Leonida sau Farfuridi, Cața-

vencu și Rică Venturiano, Marius Chicoș Rostogan și atîtea alte personaje din schițe și din comedii vorbesc o limbă aparte, incoerentă și grotească, trădînd automatismul gîndirii. În povestiri și nuvele, expresia capătă o savoare populară, arhaică, o mireasmă orientală, cu voluptăți lexicale de un luciu balcanic. Limba, în opera lui C., este un instrument miraculos.

— *Teatru,* pref. Titu Maiorescu, București, Socec, 1889 ; *Năpasta,* București, Haimann, 1890 ; *Note și schițe,* București, Sfetea, 1892 ; *Păcat..., O făclie de Paște, Om cu noroc,* București, Tip. Göbl, 1892 ; *Schițe ușoare,* București, Müller, 1896 ; *Notițe și fragmente literare,* București, Müller, 1897 ; *Schițe (Traduceri și originale),* Iași, Șaraga, 1897 ; *Momente,* București, Socec, 1901 ; *Mitică,* București, Tip. Speranța, 1902 ; *1907 — Din primăvară pînă-n toamnă,* București, Tip. Adevărul, 1907 ; *Opere complete,* I-III, București, Minerva, 1908 ; *Schițe nouă,* București, Tip. Adevărul, 1910 ; *Reminiscențe,* București, Flacăra, 1915 ; *Succes,* București, Alcalay, [1916] ; *Culegere postume,* Iași, Viața românească, 1920 ; *Versuri,* îngr. Barbu Lăzăreanu, București, Viața românească, 1922 ; *Opere,* I-VII, îngr. Paul Zarifopol și Șerban Cioculescu, București, Cultura națională, F.R.L.A., 1930—1942 ; *Corespondența dintre I. L. Caragiale și Paul Zarifopol,* publ. Șerban Cioculescu, București, F.R.L.A., 1935 ; *Pagini de proză necunoscută,* îngr. și pref. George Baiculescu, București, 1936 ; *Poezii,* îngr. și pref. D. Murărașu, București, Cartea românească, [1946] ; *Opere,* I-III, pref. Silvian Iosifescu, București, E.S.P.L.A., 1952 ; *Despre teatru,* îngr. și pref. Simion Alterescu, București, E.S.P.L.A., 1957 ; *Opere,* I-IV, îngr. Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin, introd. Silvian Iosifescu, București, E.S.P.L.A., 1959—1964 ; *Scrisori și acte,* îngr. și pref. Șerban Cioculescu, București, E.L., 1963 ; *Fabule, satire, parodii,* îngr. și pref. Liviu Călin, Timișoara, Facla, 1972 ; *Opere alese,* I-II, îngr. și pref. Marin Preda, București, Cartea românească, 1972. — **Tr. :** Al. Parodi, *Roma învinsă,* Sibiu, Institutul tipografic, 1887 ; [Mark Twain, E. A. Poe], *[Proză],* în *Opere,* II, IV, îngr. Paul Zarifopol și Șerban Cioculescu, București, Cultura națională, F.R.L.A., 1931, 1933 ; E. Scribe, *Camaraderia (Cîrdășia),* CL, LXXII, 1939, 5 ; Paul Déroulède, *Hatmanul,* ALA, XIX, 1939, 690—693.

— 1. I. Gherea, *Trei comedii ale lui L. I. Caragiali,* C, IV, 1835, 10—12 ; 2. Maiorescu, *Critice,* III, *49—68 ;* 3. Sofia Nădejde, *„Napastea",* C, VII, 1889—1890, 5 ; 4. Iorga, *Pagini,* I, *217—222 ;* 5. Gherea, *Studii,* II, *66—151 ; 6. [Intervenții în legătură cu propunerea de premiere. Rezumat],* AAR, partea administrativă, t. XIII, 1890—1891 ; 7. Mihail Canianu, *Caragiali,* F, XXVIII, 1892, 50 ; 8. Ionescu-Rion, *Arta revol., 13—15 ;* 9. Sallustiu [Al. Macedonski], *I. L. Caragiale și opera lui,* LGO, I, 1896, 3 ; 10. D. C. Nădejde, *„Năpasta" de I. L. Caragiale (Studiu literar),* CL, XXX, 1896, 10, 11 ; 11. D. C. Nădejde, *Criticii „Năpastei",* CL, XXXI, 1897, 1—5 ; 12. Chendi, *Pagini, 432—434, 541—554 ;* 13. N. Petrașcu, *Carageale. Comediile lui,* LAR, II, 1897, 11 ; 14. Al. Antemireanu, *După 100 de ani,* FA, I, 1899, 19 ; 15. Ibrăileanu, *Scriitori, 1—23 ;* 16. H. Sanielevici, *Foiletoanele d-lui Caragealî,* NRR, II, 1901, 28 ; 17. D. C. Ollănescu, *I. L. Carageale, „Momente",* AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901—1902 ; 18. Delavrancea, *Despre literatură, 129—155, 309—311 ;* 19. [C. Al. Ionescu-] Caion, *Originalitatea d-lui Caragiale — Două plagiate,* București, Göbl, 1902 ; 20. Sanielevici, *Cercetări, 3—9 ;* 21. Pompiliu Eliade, *Causeries littéraires,* III, București, L'Indépendance roumaine, 1903, *32—35, 54—57 ;* 22. M. Dragomirescu, *Critică dramatică,* București, Göbl, [1904], *135—170 ;* 23. G. Ibrăileanu, *Semnificația socială a operei lui Caragiale,* VR, III, 1908, 10 ; 24. Ibrăileanu, *Spiritul critic, 218—259 ;* 25. Lovinescu, *Critice,* I, *55—75,* II, *16—25,* VI, *16—35 ;* 26. N. Em. Teohari, *Comicul în scrierile lui Caragiale,* CVC, III, 1909, 2—4 ; 27. Al. Vlahuță, *La gura sobei,* București, Tip. Baer, 1911, *116—124 ;* 28. E. Lovinescu, *Notițe asupra celui din urmă volum al lui Caragiale,* CL, XLV, 1911, 3 ; 29. *Scrisori — Ibrăileanu,* III, *30—39 ;* 30. Dragomirescu, *Scrieri, 119—121, 122—124 ;* 31. Iorga, *Oameni,* I, *319—320,* II, *53—55, 56—58 ;* 32. Iacob Negruzzi, *Caragiale,* CL, XLVI, 1912, 6 ; 33. E. Lovinescu, *Caragiale,* CL, XLVI, 1912, 11 ; 34. St. O. Iosif, *Cum scrie Caragiale,* FLR, I, 1912, 16 ; 35. Take Ionescu, *Caragiale orator,* FLR, I, 1912, 16 ; 36. Horia Petra-Petrescu, *Familia Caragiale,* FLR, I, 1912, 35 ; 37. George Coșbuc, *Amintiri despre Caragiale,* FLR, II, 1912, 7 ; 38. C. Dobrogeanu-Gherea, *Corespondență,* îngr. I. Ardeleanu și N. Sorin, București, Minerva, 1972, *11—15, 40—41, 171—187 ;* 39. St. O. Iosif, *O amintire,* FLR, III, 1913, 12 ; 40. Lovinescu, *Scrieri,* I, *79—80, 219—240 ;* 41. Luca Ion Caragiale, *Amintiri despre Caragiale,* IDE, I, 1920, 29—30 ; 42. Ibrăileanu, *Note, 112—133, 225—230 ;* 43. C. Săteanu, *„Invoielile" editoriale ale lui I. L. Caragiale,* VR, XIII, 1921, 12 ; 44. G. Ibrăileanu, *„O noapte furtunoasă",* VR, XIV, 1922, 2 ; 45. G. Ibrăileanu, *„Conu Leonida față cu reacțiunea",* VR, XIV, 1922, 5 ; 46. G. Ibrăileanu, *I. L. Caragiale, „Versuri",* VR, XIV, 1922, 9 ; 47. Tudor Teodorescu-Branițe, *Oameni și cărți,* I, București, Socec, 1922, *19—26, 27—34 ;* 48. N. D[avidescu], *Versuri de I. L. Caragiale,* FLR, VII, 1922, 31 ; 49. Chendi, *Schițe, 44—46 ;* 50. Scarlat Struțeanu, *Încercare critică asupra comicului dramatic la Caragiale,* București, F.R.L.A., 1924 ; 51. Mihail Dragomirescu, *De la misticism la raționalism,* București, Tip. Române unite, 1924, *94—99 ;* 52. Slavici, *Amintiri, 153—174 ;* 53. Ion Marin Sadoveanu, *Însemnări pe marginea teatrului lui Caragiale,* G, VII, 1927, 5 ; 54. Ludovic Kántor, *Izvorul nuvelei „Kir Ianulea",* SDM, IV, 1927, 15—17 ; 55. Marinescu, *Nuvela, 67—74, 115—133 ;* 56. D. G., *„Pastramă trufanda" de I. L. Caragiale și Fațeția CXXXI de Poggio Bracciolini,* RTC, III, 1929, 2—3 ; 57. Zarifopol, *Pentru arta lit.,* II, *19—22, 53—56, 57—60 ;* 58. M. Dragomirescu, *Amintiri despre Caragiale,* UVR, XLVI, 1930, 14 ; 59. C. Săteanu, *Caragiale în anecdotă,* București, Adevărul ; 60. Goga, *Precursori, 123—133 ;* 61. Emil Isac, *Amintiri despre Caragiale,* RMP, XV, 1930, 27 august ; 62. Adrian Corbul, *Fagin și Leiba Zibal,* SDM, VII, 1930, 13—14 ; 63. Ibrăileanu, *Studii, 72—90 ;* 64. C. Rădulescu-Motru, *Filosofia lui Caragiale,* CTC, XIII, 1932, 1—2 ; 65. Giulio Bertoni, *Lingua e pensiero,* Firenze, 1932, *227—241 ;* 66. I. Suchianu, *Diverse însemnări și amintiri,* București, Universul, 1933, *passim ;* 67. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *113—114, 250—255, 304—305 ;* 68. Paul Zarifopol, *Caragiale,* CL, LXVII, 1934, 6 ; 69. Anna Colombo, *Vita e opere di Ion Luca Caragiale,* Roma, 1934 ; 70. Blaga, *Trilogia cult., 254 ;* 71. Mihai Ralea, *Valori,* București, F.R.L.A., 1935, *109—116, 128—130 ;* 72. Șerban Cioculescu, *Detractorii lui Caragiale,* RFR, II, 1935, 10, 11 ; 73. Octav Șuluțiu, *Intre Molière și Caragiale,* VRA, VIII, 1935, 418 ; 74. Constantinescu, *Scrieri,* II, *16—168,* VI, *69—79 ;* 75. N. Davidescu, *Caragiale, cel din urmă ocupant fanariot sau Inaderența lui la spiritul românesc,* CLI, II, 1935, 39, III, 1935, 2 ; 76. F. Aderca, *Caragiale venetic ? — Un atentat la spiritul comic,* CLI, II, 1935, 43 ; 77. N. Davidescu, *Ultimul ocupant fanariot sau Inaderența lui Caragiale la spiritul românesc,* F, III, 1936, 1 ; 78. Perpessicius, *Mențiuni,* III, *208—212,* IV, *122—134,* V, *101—107 ;* 79. Șerban Cioculescu, *Caragiale și poezia,* RFR, III, 1936, 9 ; 80. Munteano, *Panorama, 97—106 ;* 81. Șerban Cioculescu, *Aspecte sociale din opera lui Caragiale,* RFR, V, 1938, 3 ; 82. Șerban Cioculescu, *In marginea lui Caragiale,* RFR, V, 1938, 6 ; 83. Constantin Fântâneru, *Un caz literar de „cruzime ingenioasă",* RFR, V, 1938, 10 ; 84. Mihail Sebastian, *Caragiale, cronicar dramatic,* RFR, V, 1938, 11 ; 85. G. Călinescu, *Psihologia fricii în opera lui Caragiale,* ALA, XIX, 1938, 927 ; 86. Paul Bujor, *Amintiri de A. Vlahuță și I. L. Caragiale,* București, Cartea românească ; 87. Teodor Scarlat, *O traducere necunoscută a lui I. L. Caragiale,* UVR, XLVIII, 1939, 19, 20 ; 88. B. Iordan, Lucian Predescu, *Caragiale, Tragicul destin al unui mare scriitor,* București, Cugetarea, 1939 ; 89. G. Călinescu, *Caragiale anecdotist,* JL, I, 1939, 3 ; 90. Șerban Cioculescu, *Privire evolutivă asupra teatrului lui Caragiale,* RFR, VI, 1939, 6 ; 91. Ioan Massoff, *Un manuscris necunoscut al lui I. L. Caragiale. Piesa „Hatmanul sau Cazacii și polonii",* ALA, XIX, 1939, 960 ; 92. Ioan Massoff, *Cîteva considerații în marginea manuscrisului inedit al lui I. L. Caragiale,* ALA, XIX, 1939, 961 ; 93. Ioan Massoff, *Încă un manuscris al lui I. L. Caragiale,* ALA, XIX, 1939, 963 ; 94. Mihail Dragomirescu, *Caragiale în poezia lumii,* AAR, memoriile secțiunii literare, t. XI, 1940 ; 95. Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale,* București, F.R.L.A., 1940 ; 96. Vladimir Streinu, *Chipurile lui Caragiale,* VR, XXXII, 1940, 4 ; 97. Vianu, *Arta,* I, *167—188 ;* 98. Șerban Cioculescu, *Corespondența lui Caragiale,* RFR, VIII, 1941, 4 ; 99. Tudor Vianu, *Note despre stilul lui I. L. Caragiale,* RFR, VIII, 1941, 5 ; 100. G. Dălanu, *Izvorul povestirii „Abu Hasan" a lui I. L. Caragiale,* RFR, VIII, 1941, 11 ; 101. Călinescu, *Ist. lit., 431—447 ;* 102. Const. A. Dihoiu, *Caragiale și Italia,* T, LXXIII, 1942, 7—8 ; 103. Gr. Scorpan, *Moldovenismul lui Caragiale,* Iași, Tip. Gheorghiu, 1943 ; 104. Tudor Vianu, *I. L. Caragiale,* RFR, XI, 1944, 6 ; 105. Karnabatt, *Bohema, 23—67 ;* 106. Th. S[imensky], *Un element folcloristic străvechi la Caragiale,* ETH, II, 1945, 3—4 ; 107. Dimitrie Gusti, *Cîteva amintiri despre Caragiale,* RFR. XII, 1945, 4 ; 108. Barbu Câmpina, *Semnificațiile experienței lui Caragiale,* VR, I, 1948, 1 ; 109. Gr. Scorpan, *Semnificația socială a comediilor lui Caragiale,* IL, II, 1950, 3—4 ; 110. Silvian Iosifescu, *Caragiale,* București, E.S.P.L.A., 1951 ; 111. Gr. Scorpan, *Vocabularul lui Caragiale,* IL, III, 1951, 7—8 ; 112. Sică Alexandrescu, *Caragiale și editorii săi,* VR, IV, 1951, 10 ; 114. *Studii și conferințe cu prilejul centenarului I. L. Caragiale,* București, E.S.P.L.A., 1952 ; 115. Sadoveanu, *Opere,* XX, *545—549, 550—554 ;* 116. Camil Petrescu, *Realismul operei dramatice a lui Caragiale,* CNT, 1952, 1 ; 117. Alexandru Dima, *Ideile despre artă ale lui Caragiale și actualitatea lor,* IL, IV, 1952. 1 ; 118. Const. Ciopraga, *Arta epistolară la Caragiale,* IL, IV, 1952, 1 ; 119. D. Costea, *Caragiale, artist al pamfletului,* IL, IV, 1952, 1 ; 120. Mihail Petroveanu, *I. L. Caragiale, critic al spiritului mic-burghez,* VR, V, 1952, 1 ; 121. Ion Breazu, *I. L. Caragiale și problemele teatrului,* ST, III, 1952, 1 ; 122. Dan Costa, *Înalta lecție a „Momentelor",* ST, III, 1952, 1 ; 123. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, I, 1952, 1—4 ; 124. Cezar Petrescu, *Despre scris și scriitori,* București, E.S.P.L.A., 1953, *42—71 ;* 125. G. Călinescu, *Caragiale despre alegerile din trecut în țara noastră,* în *Literatura noastră clasică,* I, București, E.S.P.L.A., 1953, *5—26 ;* 126. Luiza și Mircea Seche, *Procedee grafice pentru realizarea comicului în opera lui I. L. Caragiale,* LR,

III, 1954, 4 ; 127. Kiss Géza, *Caragiale şi Mikszáth*, ST, VI, 1955, 2 ; 128. Augustin Z. N. Pop, *Scrisori şi acte inedite ale lui Caragiale*, ST, VI, 1955 11 ; 129. Al. Rosetti, *Despre unele probleme ale limbii literare*, GL, II, 1955, 28 ; 130. Luiza şi Mircea Seche, *Un procedeu de individualizare a personajelor în opera satirică a lui I. L. Caragiale*, LR, V, 1956, 6 ; 131. I. Cremer, *Un Marius Chicoş Rostogan neconsemnat de istoria literară*, TS, V, 1956, 9 ; 132. Şerban Cioculescu, *Caragiale necunoscut. „Poruncă domnească"*, GL, III, 1956, 48 ; 133. Şerban Cioculescu, *Caragiale necunoscut. „În tren accelerat"*, GL, III, 1956, 50 ; 134. Iorgu Iordan, *Limba „eroilor" lui I. L. Caragiale*, VSD, *357—408* ; 135. Simion Alterescu, *Contribuţii la cunoaşterea esteticii teatrale a lui I. L. Caragiale*, SCIA, IV, 1957, 1—2 ; 136. Liviu Călin, *Un pamflet antidinastic*, GL, IV, 1957, 6 ; 137. Al. Rosetti, *Limba scrierilor lui I. L. Caragiale*, GL, IV, 1957, 6 ; 138. Şerban Cioculescu, *Caragiale şi natura*, GL, IV, 1957, 6, 7 ; 139. Şerban Cioculescu, *Caragiale necunoscut*, GL, IV, 1957, 10, 15 ; 140. I. Cremer, *Un text antijunimist al lui Caragiale nesemnalat pînă în prezent. „Exces de onoare"*, GL, IV, 1957, 13 ; 141. Şt. Cazimir, *Caragiale inedit ?*, ST, VIII, 1957, 3 ; 142. Ion Oarcăsu, *Caragiale intim*, TR, I, 1957, 21 ; 143. Şerban Cioculescu, *Cronica fantazistă*, GL, IV, 1957, 22 ; 144. Şerban Cioculescu, *Despre jupîn Dumitrache & C-ie*, GL, IV, 1957, 25 ; 145. N. Vătămanu, *Jupîn Dumitrache*, GL, IV, 1957, 25 ; 146. Mihai Florea, *Note de arhivă : I. L. Caragiale*, SCIA, IV, 1957, 3—4 ; 147. G. Călinescu, *Caragialiane*, CNT, 1957, 42 ; 148. Theodor Hristea, *Elemente regionale în limba operei lui I. L. Caragiale*, CIL, II, *191—229* ; 149. J. Byck, *Procedee grafice în umorul lui I. L. Caragiale*, GL, V, 1958, 9 ; 150. G. C. Nicolescu, *Note despre arta lui Caragiale („O noapte furtunoasă")*, AUB, ştiinţe sociale — filologie, t. VIII, 1959, 15 ; 151. Şerban Cioculescu, *Modelele „Scrisorii pierdute"*, GL, VI, 1959, 46 ; 152. Tudor Arghezi, *Tablete de cronicar*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, *21—26, 53—56, 137—139* ; 153. Şerban Cioculescu, *Un avatar necunoscut al „Nopţii furtunoase"*, GL, VII, 1960, 34 ; 154. Şerban Cioculescu, *Un articol necunoscut al lui Caragiale. „Necrologul lui Jiquidi"*, GL, VII, 1960, 51 ; 155. Nottara, *Amintiri, 103—106* ; 156. Toma Măruţă, *Aspecte sinonimice în opera lui I. L. Caragiale*, LL, IV, 1960 ; 157. Tatiana Slama-Cazacu, *Motivul „diavolului însurat"*, LL, IV, 1960 ; 158. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 159. Şerban Cioculescu, *La 49 de ani de la moartea lui Caragiale. Ultimele lui gînduri*, GL, VIII, 1961, 26 ; 160. Dima, *Studii, 87—124* ; 161. S. Albu, *I. L. Caragiale la Craiova*. VR, XV, 1962, 1 ; 162. Rodica Florea, *Caragiale şi folclorul*, RITL, XI, 1962, 2 ; 163. Teodor Virgolici, *Caragiale, maestru al genului scurt*, RITL. XI, 1962, 2 ; 164. Eugenia Opresca, *Concepţia despre artă a lui I. L. Caragiale*, RITL, XI, 1962, 2 ; 165. Stancu Ilin, *I. L. Caragiale şi mişcarea muncitorească*, RITL. XI, 1962, 2 ; 166. Marin Bucur, *Lumea nuvelelor lui Caragiale*, RITL. XI, 1962, 2 ; 167. G. Călinescu, *Caragiale, omul şi opera*, RITL, XI, 1962, 2 ; 168. Valeriu Ciobanu, *Burghezele lui I. L. Caragiale*, RITL, XI. 1962. 2 ; 169. Mihai Novicov, *Caragiale şi satiricii ruşi*, RITL. XI. 1962. 2 ; 170. C. Jalbă, *Observaţii de stil făcute de G. Topîrceanu la proza lui Caragiale*, LR. XI, 1962, 2 ; 171. Radu Stanca, *Prefaţă la un viitor spectacol*, TR. VI. 1962, 3 ; 172. Şerban Cioculescu, *Varietăţi filologice. În jurul lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 4 : 173. V. Mîndra, *Caragiale, inovator în teatru*, SXX, II, 1962, 5—6 ; 174. Vicu Mîndra, *Fiziologia „moftangiului" în opera lui Caragiale*, VR, XV. 1962. 6 ; 175. B. Brăniştеanu. *Din amintirile unui vechi gazetar*, VR, XV, 1962, 6 ; 176. Cella Delavrancea. *Cîteva amintiri despre Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 177. Ecaterina Logadi, *Din amintirile mele despre tata*, VR. XV, 1962. 6 ; 178. Perpessicius, *Note despre arta prozei la Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 : 179. Tudor Arghezi, *Caragiale şi snobismul*, VR, XV. 1962, 6 ; 180. Mihai Ralea, *Cîteva observaţii asupra operei lui Caragiale*. VR. XV, 1962, 6 ; 181. Paul Cornea, *Rîsul lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 : 182. Radu Albala, *Între Apuleius şi I. L. Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 183. G. C. Nicolescu, *Ţăranul în opera lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 : 184. Rodica Florea, *Real şi fantastic în poveştile şi basmele lui I. L. Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 185. Ov. S. Crohmălniceanu, *Caragiale şi „dreapta românească"*, VR, XV, 1962, 6 ; 186. Mihail Petroveanu, *Caragiale şi „destinul"*, VR. XV, 1962. 6 ; 187. B. Elvin, *Posteritatea lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 188. Al. Piru, *Precursorii lui Caragiale*, VR, XV. 1962, 6 : 189. Ioan Massoff. *Caragiale şi „Viaţa românească"*, VR, XV, 1962, 6 ; 190. Mihai Gafiţa, *Versurile lui Caragiale*, VR, XV. 1962. 6 : 191. D. I. Suchianu, *Tristeţea „Scrisorii pierdute"*, VR, XV. 1962, 6 ; 192. N. Liu, *Caragiale şi mişcarea muncitorească*, VR. XV, 1962. 6 ; 193. Al. Hanţă. *Critica socială în corespondenţa lui Caragiale*, LCF. V. 1962. 6 : 194. V. Mîndra, *Elevul Caragiali L. Ioan şi profesorii lui*. LCF. V, 1962. 6 ; 195. Iorgu Iordan, *Limba vorbită în opera lui I. L. Caragiale*, LCF, V. 1962. 6 ; 196. Perpessicius, *Iniţieri caragheliene*, O, XIII, 1962, 6 ; 197. Şerban Cioculescu, *Despre aforismele lui Caragiale*. O. XIII, 1962. 6 ; 198. Nicolae Ţirioi, *Psihologia eroilor lui Caragiale*. O. XIII. 1962. 6 ; 199. Eugen Todoran, *Complexitatea „sufletelor simple" în drama lui Caragiale*, O, XIII. 1962. 6 : 200. Lucian Valea, *Caragiale pamfletarul*, O, XIII, 1962. 6 ; 201. Traian Liviu Birăescu, *Comediile lui Caragiale*, O, XIII. 1962, 6 ; 202. Şerban Cioculescu, *Din articolele necunoscute ale lui Caragiale*, LCF, V, 1962, 6 ; 203. Perpessicius, *Caragiale militantul*, ST, XIII, 1962, 6 ; 204. Mircea Zaciu, *Schiţă pentru un portret*, ST, XIII, 1962, 6 ; 205. N. Barbu, *Teatrul lui Caragiale*, ST, XIII, 1962, 6 ; 206. Victor Felea, *Idei despre artă*, ST, XIII, 1962, 6 ; 207. Henri Jacquier, *Caragiale, maestru al sintaxei. O mărturie*, ST, XIII, 1962, 6 ; 208. Ion Taloş, *Motive folclorice*, ST, XIII, 1962, 6 ; 209. Al. Andriescu, *Tehnica evocării în povestirile lui I. L. Caragiale*, IL, XIII, 1962, 6 ; 210. N. Barbu, *I. L. Caragiale şi Iaşul*, IL, XIII, 1962, 6 ; 211. Al. Husar, *Comicul lui Caragiale*, IL, XIII. 1962, 6 ; 212. Pompiliu Marcea, *Caragiale, autor tragic*, LCF, V, 1962, 7 ; 213. G. I. Tohăneanu, *Note despre limba şi stilul lui Caragiale*, O, XIII, 1962, 8 ; 214. Vera Călin, *Tonalităţi satirice la Caragiale*, GL, IX, 1962, 9 ; 215. V. Mîndra, *Semnificaţia unei schiţe*, GL, IX, 1962, 9 ; 216. Lucian Raicu, *Adîncime şi claritate*, LCF, V, 1962, 12 ; 217. Geo Bogza, *Un geniu al satirei*, CNT, 1962, 23 ; 218. Ion Roman, *Caragiale şi lumea satului*, CNT, 1962, 23 ; 219. G. Călinescu, *Omul şi opera*, CNT, 1962, 23 ; 220. Şerban Cioculescu, *Din articolele necunoscute ale lui Caragiale. „Clavir şi stigleţi"*, TR, VI, 1962, 23 ; 221. A. Jiquidi, *El şi eu*, CNT, 1962, 23 ; 222. Lucian Raicu, *Caragiale şi estetica realismului*, GL, IX, 1962, 23 ; 223. Liviu Călin, *Date noi*, GL, IX, 1962, 23 ; 224. Al. Hanţă, *Publicistica politică a lui Caragiale*, GL, IX, 1962, 23 ; 225. Cella Delavrancea, *Aşa a fost el...*, GL, IX, 1962, 23 ; 226. Tudor Arghezi, *Caragiale*, GL, IX, 1962, 23 ; 227. Tudor Arghezi, *Pribeagul Caragiale*, GL, IX, 1962, 24 ; 228. Vera Călin, *Procedee caragialiene*, GL, IX, 1962, 25 ; 229. Mihail Petroveanu, *Caragiale printre personajele sale*, GL, IX, 1962, 26 ; 230. V. Mîndra, *Basile Drăgoşescu, personaj caragialian*, AUB, ştiinţe sociale — filologie, t. XI, 1962, 25 ; 231. Sică Alexandrescu, *Caragiale în timpul nostru*, Bucureşti, E.L., 1962 ; 232. E. Ionesco, *Notes et contre-notes*, Paris, Gallimard, 1962, *117—121* ; 233. Silvian Iosifescu, *Momentul Caragiale*, Bucureşti, E.L., 1963 ; 234. V. Mîndra, *În anticamera comediilor lui Caragiale*, VR, XVI, 1963, 9 ; 235. I. Fischer, *O sursă antică a lui Caragiale*, SC, V, 1963 ; 236. G. Călinescu, *Caragiale*, RITL. XII. 1963, 3—4 ; 237. George Munteanu, *Lumea meseriilor în opera lui I. L. Caragiale*, RITL, XII, 1963, 3—4 ; 238. Perpessicius, *Alte menţiuni*, II, *73—78, 91—131* ; 239. Ion Roman, *Caragiale*, Bucureşti, E.T., 1964 ; 240. Şerban Cioculescu, *Din tipologia lui Caragiale — Rică Venturiano*, LL, VIII. 1964 ; 241. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice şi literare ale lui I. L. Caragiale. Texte caragialiene, nesemnalate pînă în prezent*, PRN, IX, 1964, 1—2 ; 242. Mircea Anghelescu, *Încă o mărturie despre Caragiale*, VR, XVII, 1964, 10 ; 243. Victor Eftimiu, *Oameni de teatru*, Bucureşti, Meridiane, 1965, *201—223* ; 244. Vianu, *Studii, 335—352* ; 245. Dan Smîntînescu, *În jurul unui volum proiectat de I. L. Caragiale*, LL, X, 1965 ; 246. B. Cazacu, *Un procedeu al tehnicii narăţiunii în „Kir Ianulea"*, OR, *115—118* ; 247. Călinescu, *Studii şi comunicări, 194—216* ; 248. Cioculescu, *Varietăţi, 241—246, 247—250, 251—260* ; 249. Brădăţeanu, *Ist. lit. dram., 339—396* ; 250. M. Sevastos, *Amintiri de la „Viaţa românească"*, Bucureşti, E.L., 1966, 316—329 ; 251. Ştefan Munteanu, *Stilurile limbii în pastişa lui I. L. Caragiale*, O, XVII. 1966, 3 ; 252. Fr. Munteanu-Rîmnic. *4 documente Caragiale*, CNT, 1966, 4 : 253. Şerban Cioculescu, *Un „portrait de Caragiale"*, VR, XIX, 1966, 10 ; 254. Graţian Jucan. *Coşbuc şi Caragiale*, LL, XI. 1966 ; 255. Toma Măruţă, *Tipizarea caracterelor din „O scrisoare pierdută" în legătură cu limba personajelor*, LL, XII. 1966 ; 256. Regman. *Confluenţe, 149—173, 174—185* ; 257. Ştefan Cazimir, *Caragiale. Universul comic*, Bucureşti, E.L., 1967 ; 258. B. Elvin, *Modernitatea clasicului I. L. Caragiale*. Bucureşti, E.L., 1967 ; 259. Ciopraga, *Portrete, 39—49* ; 260. Negoiţescu, *Însemnări, 41—48* ; 261. Al. Căprariu, *Jurnal literar*, Bucureşti, E.L., 1967, *232—239* ; 262. Tertulian. *Eseuri, 37—72* ; 263. Zaciu, *Masca, 37—49, 50—56* ; 264. Şerban Cioculescu, *115 ani de la naşterea lui I. L. Caragiale*. VR, XX, 1967, 2 ; 265. Petre Mihai Gorcea, *Izvoarele shakespeariene ale dramei „Năpasta"*, ARG, II, 1967, 7 ; 266. Gabriel Ţepelea, *O demonstraţie de stil a lui Caragiale*, ARG. II, 1967, 7 ; 267. Dumitru Micu. *O conştiinţă lucidă*. GL. XIV, 1967, 11 : 268. Streinu, *Pagini*, I. *236—246, 252—259* ; 269. A. P. Bănuţ, *L-am cunoscut pe Caragiale*, AST, II, 1967, 12, III. 1968. 1—5 ; 270. Vladimir Streinu. *Contemporaneitatea lui Caragiale*, GL, XIV. 1967. 21 ; 271. Vianu, *Studii stil., 244—262* : 272. G. Călinescu, *Principii de estetică*, Bucureşti, E.L., 1968. *244—291* ; 273. V. Mîndra. *Structura situaţiilor în comedia „O scrisoare pierdută"*, TTR, XIII, 1968, 3 ; 274. Ioan D. Gherea, *Amintiri*, Bucureşti, E.L., 1968, *7—32* ; 275. Victor Felea. *Reflexii critice*, Bucureşti, E.L., 1968. *23—30* : 276. Radu Stanca, *Caragiale — integralitatea viziunii satirice*. CNT, 1968, 5 ; 277. Mariana Şora. *„Cum se înţelea ţăranii", de Caragiale*. VR. XXI. 1968, 8 : 278. Ovidiu Birlea. *„La Hanul lui Mînjoală" şi substratul folcloric*, ATN. V. 1968. 9 ; 279. Vintilă Russu Şirianu. *Vinurile lor...*, Bucureşti, E.L., 1968, *313—358* : 280. Mihai Vornicu. *I. L. Caragiale sau triumful inteligenţei*, LL. XVIII. 1968 ; 281. Gabriel Ţepelea, *Limba personajelor lui Caragiale în raport cu epoca (şcoala, presa vremii)*, LL, XXIII, 1969 ; 282. Al. Oprea, *I. L. Caragiale prozator modern*, ARG, IV, 1969, 1, 2, 3 ; 283. Paul Daniel, *I. L. Caragiale intim*, LCF, XII, 1969, 10 ; 284. Şerban Cioculescu, *Viaţa lui I. L.*

Caragiale, Bucureşti, E.L., 1969 ; 285. Ovidiu Bîrlea, *Fantasticul în naraţiunile lui Caragiale*, O, XX, 1969, 12 ; 286. Şerban Cioculescu, *Între „Kir Ianulea" şi „Belfegor"*, RL, II, 1969, 40 ; 287. Al. Raicu, *O oră cu fiica lui Caragiale*, RL, II, 1969, 48 ; 288. D. Irimia, *Vocabularul operei lui Caragiale*, AUI, lingvistică, t. XV, 1969 ; 289. V. A. Urechia, *Schiţe memorialistice*, Bucureşti, E.L., 1969, *66—75, 86—90, 120—123, 127—128, 154—156, 185—197, 201—207, 226—228* ; 290. Vianu, *Scriitori români*, I, *307—315* ; 291. Haneş, *Studii ist. lit., 315—324* ; 292. Solomon Marcus, *Poetica matematică*, Bucureşti, E.A., 1970, *279—291* ; 293. Breazu, *Studii*, I, *277—287* ; 294. Paleologu, *Spiritul, 46—58* ; 295. Şerban Cioculescu, *În marginea comediilor lui Caragiale*, RL, III, 1970, 25—27 ; 296. D. Popovici, *Stilul în concepţia lui I. L. Caragiale*, LL, XXIV, 1970 ; 297. Romulus Vulpescu, *Caragiale. Însemnări dintr-un caiet de regie*, LCF, XIII, 1970, 1 ; 298. Zaharia Sângeorzan, *Modernitatea unei analize*, F, VI, 1970, 4 ; 299. D. I. Suchianu, *Întîmplări cu I. L. Caragiale*, RL, III, 1970, 33 ; 300. Marin Preda, *Despre actualitatea lui I. L. Caragiale*, LCF, XIII, 1970, 41 ; 301. *Ist. teatr.*, II, *168—187, 455—459* ; 302. Lăzăreanu, *Cu privire la..., 101—125* ; 303. Papadima, *Scriitorii, 27—32* ; 304. Mîndra, *Incursiuni, 90—129* ; 305. Corin Grosu, *Caragiale, propriul său editor*, MS, II, 1971, 3 ; 306. Vianu, *Opere*, II, *259—283, 660—666* ; 307. Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene*, Bucureşti, Eminescu, 1972 ; 308. *Amintiri despre Caragiale*, îngr. şi pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, Minerva, 1972 ; 309. Piru, *Varia*, I, *181—183*, II, *164—171* ; 310. Săndulescu, *Lit. epistolară, 128—144* ; 311. I. Igiroşianu, *Molière şi Caragiale*, TTR, XVII, 1972, 1, 2 ; 312. Mihai Neagu, *I. L. Caragiale*, ST, XXIII, 1972, 3 ; 313. Mircea Zaciu, *Marele incomod*, TR, XVI, 1972, 4 ; 314. D. R. Popescu, *Agamemnon Dandanache şi tehnica finalului*, TR, XVI, 1972, 4 ; 315. Dumitru Micu, *Mitică... Mitică...*, TR, XVI, 1972, 4 ; 316. Şerban Cioculescu, *Umorul lui Caragiale*, TR, XVI, 1972, 4 ; 317. Valentin Taşcu, *Cronicar de teatru*, TR, XVI, 1972, 4 ; 318. George Munteanu, *Structura teatrului comic*, TR, XVI, 1972, 4 ; 319. Ion Vlad, *Povestitorul*, TR, XVI, 1972, 4 ; 320. Mircea Tomuş, *Două teme*, TR, XVI, 1972, 4 ; 321. Const. Ciopraga, *Caragiale între realitate şi fabulos*, CRC, VII, 1972, 4 ; 322. Al. Săndulescu, *Caragiale, între politică şi politicale*, LCF, XV, 1972, 5 ; 323. Florin Mihăilescu, *Caragiale ca spectacol uman*, VR, XXIV, 1972, 6 ; 324. Teodor Mazilu, *Caragiale şi modestia vicilului*, LCF, XV, 1972, 6 ; 325. Şerban Cioculescu, *Portretul lui Caragiale*, RL, V, 1972, 7 ; 326. Silvian Iosifescu, *„Năpasta" — univers şi stil*, RL, V, 1972, 7 ; 327. Ov. Ghidirmic, *O ediţie Caragiale*, RMR, IX, 1972, 8 ; 328. Const. Ciopraga, *Fenomenul Caragiale*, CRC, VII, 1972, 25—27 ; 329. Dan Cristea, *Comedia cuvîntului*, LCF, XV, 1972, 42 ; 330. D. Irimia, *Aspecte ale sintaxei frazei în scrierile lui I. L. Caragiale*, AUI, lingvistică, t. XVIII, 1972 ; 331. I. L. Caragiale, *Corespondenţă*, MS, III, 1972, 1 ; 332. *Ist. lit.*, III, *305—360* ; 333. Ţepelea—Bulgăr, *Momente, 276—286* ; 334. Todoran, *Secţiuni, 138—161* ; 335. M. Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, Bucureşti, Cartea românească, 1973, *51—55* ; 336. Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, Junimea, 1973, *153—160* ; 337. Mîndra, *Clasicism, 85—89* ; 338. Al. George, *La sfîrşitul lecturii*, Bucureşti. Cartea românească, 1973, *79—86* ; 339. Şt. Munteanu, *Stilistica dialogului în proza scurtă a lui I. L. Caragiale*, SLS, *73—82* ; 340. Dan Cristea, *Dominus diabolicus*, RL, VI, 1973, 42 ; 341. Straje, *Dicţ. pseud., 124—125* ; 342. Valeriu Cristea, *Conu Leonida faţă cu Istoria*, LCF, XVI, 1973, 7 ; 343. Iorgu Iordan, *Istoricitatea comediilor lui Caragiale*, CRC, VIII, 1973, 28 ; 344. G. Dimisianu, *Caragiale. Note despre comedii*, LCF, XVI, 1973, 29, 30 ; 345. Piru, *Analize, 174—188* ; 346. Mihai Ungheanu, *Dac-ar fi citit cu luare aminte...*, F, IX, 1973, 12, IX, 1974, 1 ; 347. Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1974, *279—334* ; 348. Dan Cristea, *Senzaţia la Caragiale*, LCF, XVII, 1974, 5 ; 349. I. Constantinescu, *Caragiale şi începuturile teatrului modern*, Bucureşti, Minerva, 1974 ; 350. Şerban Cioculescu, *Caragialiana*, Bucureşti, Eminescu, 1974 ; 351. Şerban Cioculescu, *O traducere de Caragiale, uitată : „Memoriile lui Rostopşin scrise în zece minute"*, RL, VII, 1974, 41 ; 352. Nicolae Liu, *Un alt final pentru „Manasse"*, MS, V, 1974, 4 ; 353. Şt. Cazimir, *Caragiale despre artă*, RITL, XXIV, 1975, 3 ; 354. Liviu Călin, *Recitind clasicii*, Iaşi, Junimea, 1975, *17—66* ; 355. N. Barbu, *Noi şi clasicii*, Bucureşti. Eminescu, 1975, *126—169* ; 356. *[Documente]*, DCM. II, *92—108* ; 357. Eugen Barbu, *Caragiale*, SPM, 1976—1978, 286—421 ; 358. Al. Călinescu, *Caragiale sau vîrsta modernă a literaturii*, Bucureşti, Albatros, 1976 ; 359. Ştefan Bănulescu, *Scrisori Provinciale*, Bucureşti, Albatros, 1976, *69—89* ; 360. Şerban Cioculescu, *Viaţa lui I. L. Caragiale. Caragialiana*, Bucureşti, Eminescu, 1977 ; 361. Constantin Popescu-Cadem, *I. L. Caragiale. Recurs la biografie*, MS, VIII. 1977, 2 ; 362. Mircea Tomuş, *Opera lui I. L. Caragiale*, Bucureşti, Minerva, 1977.

F. F.

CARAGIALI, Costache (29.III.1815, Bucureşti — 13. II.1877, Bucureşti), autor dramatic. Al doilea născut al familiei. **C.** este şi cel mai cunoscut dintre copiii credincerului Ştefan de la curtea domnitorului Ioan Gh. Caragea. A învăţat la şcoala „Domniţa Bălaşa" din

Bucureşti, unde se pare că, încă foarte tînăr, a fost el însuşi dascăl de limba greacă. Înscris la clasa de declamaţie a lui C. Aristia, în şcoala deschisă sub auspiciile Societăţii Filarmonice, **C.** se dovedeşte nu numai un ucenic destoinic, dar şi foarte înzestrat. Dezvăluindu-i resursele de actor tragic, debutul său în *Alzira* (1835) e salutat de I. Heliade-Rădulescu. Cînd Societatea Filarmonică e nevoită să-şi suspende activitatea, **C.** pleacă din Bucureşti, poposind un scurt răstimp în capitala Moldovei. Întîmpinat aici cu prea puţină înţelegere, se îndreaptă spre Botoşani (1838), unde, înjghebînd la repezeală o trupă, dă cîteva reprezentaţii care stîrnesc ecouri din cele mai favorabile. Încurajat de această primă biruinţă, **C.** revine la Iaşi (1839) şi, în bună parte datorită lui, aici, ca, mai tîrziu, şi la Bucureşti (1845) — unde înfiinţează o „trupă de dilletanţi" — sau la Craiova (1850), sînt puse bazele unor alcătuiri teatrale care vor dăinui. Meritele îi sînt onorate de unele recunoaşteri oficiale (e făcut pitar de către domnitorul Barbu D. Ştirbei), dar pentru **C.** satisfacţia de a-şi fi văzut eforturile, uneori de-a dreptul eroice, încununate de izbîndă, în ciuda concurenţei trupelor străine, într-un cuvînt, a condiţiilor de tot precare în care e silit să activeze, preţuieşte, desigur, mai mult. Din 1852 (împreună cu I. A. Wachmann, pînă în 1853, şi singur pînă la 1855), se află la conducerea Teatrului cel Mare din Bucureşti, pentru a cărui inaugurare însăilează un sărbătoresc *Prolog* care, însă, nu se joacă. Destul de grave neînţelegeri cu M. Millo, precum şi alte neplăceri, îl determină să părăsească teatrul, pentru a intra în magistratură. Teatrul, însă, nu se putea dispensa aşa de uşor de oficiile celui care şi în timpul concesiunii lui M. Millo şi a lui M. Pascaly fusese solicitat ca prim actor şi director de scenă. C. A. Rosetti este acela care îl recheamă, încredinţîndu-i cursul de mimică şi declamaţie la Conservator

(1867) și angajîndu-l din nou la Teatrul cel Mare, unde, dînd curs vechii pasiuni, **C.** va mai juca din cînd în cînd. S-a stins în urma unui atac de cord.

Ctitor al teatrului nostru național, cu care și-a împletit destinul în perioada grea a începuturilor, **C.** a fost o fire exaltată și generoasă. A fost director, regizor și un intrepid organizator. Și-a împărtășit, ca profesor, din bogata experiență — îmbogățită și prin cele două călătorii în capitala Franței — într-un curs care avea în vedere istoria teatrului „prin toate fazele sale, pînă în zilele noastre". Înclinat temperamental, ca și prin formație, mai mult către declamația patetică, emfatică, în stilul vremii, **C.** s-a străduit să se apropie de o linie de interpretare mai realistă, pentru care pledează convingător, metodic, în scrierea lui cea mai reprezentativă, piesa *O repetiție moldovenească sau Noi și iar noi.* La revoluția de la 1848, **C.** nu a participat efectiv și mulți s-au grăbit să-l osîndească. Cu amărăciune, dar și cu vehemență, **C.** — și, solidari cu el, frații săi Luca și Iorgu — se apără de acuze și de calomnii, arătînd că a slujit fără preget, prin arta sa, cauza revoluției *(Dreptatea popolului judece pe frații Caragiali).* Un monolog satiric *(Biciuirea cometului de la 1 iunie 1857)* îl arată favorabil și ideii de Unire.

C. a început prin a scrie poezii, adunate în volum, dar și răspîndite prin publicațiile vremii, ca „Albina românească" (1840, 1843, 1844), „Curierul românesc" (1844, 1845, 1846), „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1844). Sînt versificări naive, predominant elegiace, adeseori de un patetism teatral. Fără un timbru original, ele dezvăluie o anume dispoziție reflexivă. Nici proza (nuvele, meditații), retorică sau lacrimogenă, nu este mai convingătoare sub raport artistic. La fel ca și în poezie, motivele care revin obsesiv sînt vitregia sorții și scurgerea ireparabilă a timpului.

C. este mai ales un autor dramatic. Într-o lucrare de factură polemică, *Teatrul național în Țara Românească,* unde se schițează o scurtă istorie a teatrului românesc, prima încercare de acest fel la noi, scriitorul socotește teatrul o oglindă a moravurilor. E și o caracterizare a propriilor sale comedii. Inspirate din realitatea înconjurătoare, lucrările dramatice ale lui **C.** sînt comedii de moravuri și de caractere. A scris mai mult decît s-a păstrat. Prima încercare nu e decît o prelucrare după un libret al unei opere de Donizetti, luat de Iacopo Ferreti dintr-un episod al romanului *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes. Este vorba de drama-comedie *Furiosul* (1840). Înainte de 1848, **C.** mai scrie *Leonil sau Ce produce disprețul,* o prelucrare, apoi farsa *O repetiție moldovenească sau Noi și iar noi* (jucată în 1844), urmată de comedia *O soaré la mahala sau Amestec de dorințe* (reprezentată în 1845), *Dezertorul sau Sluga isteață* (în 1845), care s-a pierdut, și comedia vodevil *Îngîmfata plăpămăreasă sau Cucoană sînt* (în 1846). După revoluție, compune comedia *Doi coțcari sau Păziți-vă de răi ca de foc* (jucată în 1849), precum și alte scrieri : *Duelurile* (pusă în scenă la Craiova, în 1850), *Învierea morților (Șarlatani de provinție sau Morți rechemați în viață,* 1850), probabil o adaptare, *Urmarea coțcarilor în Moldova sau Lupu păru-și schimbă, dar năravu nu !* (1851), *Andreiașul mamei* (după 1869), probabil și *Beția de politică (Zarafii politici)* (13). Nu-i sigur că drama istorică *Alexandru Lăpușneanu,* care i s-a atribuit, e compusă de **C.**, dar piesa *Umbra lui Ștefan cel Mare și Mihai Bravul* îi aparține, la fel ca *Fiul pădurei sau Moartea haiducului Tunsu.* Croite, într-o măsură, și după modelul unor comedii satirice cum sînt cele ale lui C. Faca și V. Alecsandri, comediile lui **C.** vizează moravuri ale lumii feudale. Ca, mai tîrziu, I. L. Caragiale în piesa *O noapte furtunoasă,* dar fără sarcasmul corosiv al acestuia, **C.** pătrunde, cu destulă agerime și nu fără umor, în mediul pestriț al mahalalei bucureștene, plămadă de pitoresc, ridicol și vulgaritate, acolo unde mica burghezie cu pretenții se străduiește să imite, cu ifose și fandoseli, protipendada. Dotat cu simț dramatic, scriitorul se pricepe să pună în scenă acțiunea cu o anume iscusință, dîndu-i un curs firesc. Personajul comic e individualizat prin cooperarea unor procedee diverse, între care denominarea sugestivă, caricaturală și, mai ales, limbajul. Dialogul e viu, presărat cu ticuri și formule caracteristice, dintre care unele vor reveni în opera lui I. L. Caragiale.

— *Scrieri,* Iași, Cantora Foaiei sătești, 1840 ; *O repetiție moldovenească sau Noi și iar noi,* pref. M. Kogălniceanu, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1845 ; ed. Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908, reed. în PND, *151—178 ; O soaré la mahala sau Amestec de dorințe,* București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847, reed. în PND, *179—222 ; Dreptatea popolului judece pe frații Caragiali,* [București, Tip. Vinterhalder, 1848] ; *Biciuirea cometului de la 1 iunie 1857,* București, Tip. Romanov, 1857 ; *Teatrul național în Țara Românească,* București, Tip. Rosetti, 1867 ; *Doi coțcari sau Păziți-vă de răi ca de foc,* PR. I, 1881, 9, reed. în PND, *257—286 ; Prolog pentru inaugurarea noului teatru din București,* F, XVII, 1881, 14 ; *Epistolă către Gr. Alexandrescu,* PR, I, 1882, 10 ; *Îngîmfata plăpămăreasă sau Cucoană sînt,* PND, *223—256.* Ms. : *Feliurite poezii* (1841), B.A.R., ms. 3466 ; *Șarlatani de provinție sau Morți rechemați în viață,* B.A.R., ms. 1452, f. *2—48 ; Urmarea coțcarilor în Moldova sau Lupu păru-și schimbă, dar năravu nu !,* B.A.R., ms. 1452, f. *137—165 ; Fiul pădurei sau Moartea haiducului Tunsu,* B.A.R., ms. 3134, f. *41—71.*

— 1. Iordache Vârnav, *Pentru teatrul național din Iași,* FMIL, VII, 1844, 15, 16 ; 2. N. Apolloni, *Teatrul național,* CR, XVIII, 1846, 2 ; 3. Al. Macedonski, *Cîteva versuri de la C. Caragiali,* L, II, 1881, 6 ; 4. Pantazi Ghica, *Costache Caragiali,* RELI, VII, 1886, 1 ; 5. *Costache Caragiali,* BIF, I, 1890, 9 ; 6. Ilarie Chendi, *Un alt proces Caragiale,* S, I, 1902, 29 ; 7. Chendi, *Pagini, 187—192 ;* 8. Daniil G. Carussy, *Costache Carageale,* GAR, I, 1903, 32 ; 9. Iorga, *Ist. lit. XIX,* II, *66—71 ;* 10. N. Iorga, *O piesă a lui Costache Caragiale,* RI, XX, 1934, 7—9 ; 11. Nicolae Săvulescu, *Costache Caragiale,* RFR, VI, 1939, 2 ; 12. I. Diacu-Xenofon, *Viața și opera unui nedreptățit : Costache Caragiale,* București, 1940 ; 13. Călinescu, *Studii, 43—54 ;* 14. Florin Tornea, *Un artist cetățean — Costache Caragiale,* București, E.S.P.L.A., 1954 ; 15. Massoff, *Teatr. rom.,* I, *passim ;* 16. *Ist. teatr.,* I, *301—304, 322—327,* II, *passim ;* 17. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.,* I, *160—175 ;* 18. *Ist. lit.,* II, *615—616 ;* 19. Brădățeanu, *Comedia, 58—62 ;* 20. Eugen Barbu, *Gloria victis,* SPM, 1973, 116—118.

F. F.

CARAGIALI, Iorgu (c. 1826 — 9.II.1894, București), autor dramatic. Dintre cei cinci copii ai credincerului Ștefan, Iorgu era ultimul născut. Elev, nu multă vreme, la școala de muzică a cadeților, Caragiali III, cum își spunea uneori, își va încerca norocul în teatru, urmînd astfel pilda fraților mai vîrstnici, Luca și Costache, și ucenicind chiar în „trupa de diletanți" a acestuia din urmă. În 1845 debutează, ca actor, în *Recrutul răscumpărat,* o piesă a lui I. Voinescu I. În a doua jumătate a anului 1866, actorul, care făcuse parte o vreme din trupa lui Matei Millo (stagiunea 1864—1865), solicită, fără succes, antrepriza Teatrului Național din Iași, oraș în care talentul său avea o bună prețuire, fiind asemuit cu al lui Millo. La București, el nu-și găsește loc în nici una din cele

două trupe de teatru, rămîne pe dinafara Teatrului cel Mare, dar nu se dă bătut, deschizînd, la 15 decembrie 1866, stagiunea unui „Teatru de vodevil român". În vara anului următor, **C.**, mereu pribeag, face un turneu prin țară, oprindu-se și în Giurgiu, unde, cunoscînd pe Mihai Eminescu, îl angajează în trupa sa. În stagiunea 1867—1868 înjghebează o asociație actoricească împreună cu Daniil Drăgulici, iar în sezonul care urmează el are prilejul să-și reprezinte, la Teatrul din Copou, piese și cantonete care se bucură de succes. Din 1869 este angajat la Teatrul Național din București. Primind o subvenție de la Primăria orașului Ploiești, **C.** organizează în acest oraș, din toamna anului 1871, o stagiune teatrală cu trupa lui, din care făcea parte acum și I. D. Ionescu. În luna iulie a anului 1877 cere să fie primit, ca unul ce slujise teatrul încă din 1845, drept societar al Teatrului Național, dar demersul său rămîne fără rezultat. În timpul războiului din 1877—1878, pe vară, el își alcătuiește o trupă cu care dă spectacole la Podul Mogoșoaiei. Actorul boem, de remarcabil talent, interpret de roluri în comedii și vodeviluri, se săvîrșește din viață aproape uitat.

C., acest histrion prin vocație, nu a fost decît un dramaturg improvizat. Cantonetele sale, făcute în genul celor ale lui V. Alecsandri, sînt, de fapt, niște partituri pe care le însuflețea, cu verva-i îndrăcită, actorul. Destul de serbede, scrierile lui sînt înviorate, arareori, de nostimada unor situații de un comic autentic, precum și de un pitoresc mai ales verbal. Dacă talentul său e, de fapt, mai mult îndemînare și meșteșug, dacă imaginația e săracă, iar limba incoloră și fără miez, spiritul critic nu-i lipsește însă lui **C.** El e gata oricînd să ia poziție, fie satirizînd cu îndrăzneală, fie făcîndu-și, solemn sau exaltat, datoria de bun patriot, de fervent unionist (cantoneta *Surdul*, comedia *Moș Trifoi sau Cum ți-i așterne așa-i dormi*), de iubitor de progres și libertate. Inspirate din actualitate, cantonetele lui nu depășesc o anume ocazionalitate, după cum nu reușesc, deși intenționează (*Jelbaru* — 1857 ; *Clencea advocatu* ș.a.), să creeze un tip. Cîteva, însă, au oarecare relief. În *Chelnerul de la otelul Patriii*, de pildă, unde apare un personaj burlesc de prostănac, se rostește la un moment dat o replică, mai tîrziu celebră sub pana lui I. L. Caragiale („Mă rog, domnilor, să aveți nitică răbdare"). *Aspirant la deputăție* aduce în scenă un demagog care parcă îl prevestește pe Cațavencu. Un bun povestitor, volubil, se arată **C.** în *Neagu Pescaru la balul de la 24 Ianuarie*, care exploatează cu oarecare haz comicul de situații. De la cantonete umoristice la comedii și vodeviluri nu e decît un pas, pe care **C.** îl face cu multă dezinvoltură, dar și fără un spor de randament artistic. Cu nelipsita tendință etică, *Samsarii de voturi sau Cum se specula inocența poporului* este o comedie naivă în care sînt vizate moravurile electorale. Precaragialescă, mai ales în dialog, este comedia cu cîntece *Clopoțelul fermecat sau O căsătorie la otelu Patria din București*, la fel ca și farsa *Coriștii în provincie sau Hoții drept hoți*, care anunță, într-o anume măsură, în primul rînd prin schimbul de replici, teatrul ilustrului nepot. Și în comedii, ca și în cantonete, meritul e de ordin mai ales teatral, adică scenic, replica e ușoară, dar cam fără sare, dialogul — vioi, dar fără antren. Autor de scrieri umoristice prin excelență, **C.** are însă o mare slăbiciune pentru melodramă, care se infiltrează chiar și în unele comedii. Îi plăceau montările de mare spectacol, cu foc bengal, explozii, apoteoze, cu tablouri și personaje alegorice, solemne și mărețe. Dacă regizorul se dovedește aici ingenios, autorul de melodrame e, în schimb, artificial și bombastic, dar cu același nedezmințit simț scenic. *Martirii Candiei* (1867), *Bătălia de la Verbovca a bulgarilor cu turcii și spînzurarea lui Costandin bulgaru în Rusciuc* sînt încercări de teatru eroic, pompos, declamator, aureolînd „martirii libertății", greci sau bulgari. *Moartea lui Tudor Vladimirescu* se inspiră din istoria națională. **C.** a făcut și traduceri, fiind reținut, îndeobște, de lucrări facile, dar și de *Burgravii* lui V. Hugo, din care a tradus o scenă. Aflată și printre manuscrisele lui **C.**, piesa *Beția de politică* (B.A.R., ms. 2969) ar putea aparține și lui Costache Caragiali (4).

— *Comctul sau Astronomul voiajor*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Jelbaru*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Surdul*, București, Tip. Ohm, 1857 ; *Cîntecul românilor la primirea în București a prințului lor Alexandru-Ioan I*, București, Tip. Ohm, 1859 ; *Moș Trifoi sau Cum ți-i așterne așa-i dormi*, București, Tip. Ohm, 1859, reed. parțial în TTR, XI, 1966, 1 ; *Degerații de la Bobotează sau Sfîșierea plăpomii*, București, Tip. Națională, 1861 ; *Nu e pentru cine se gătește, ci pentru cine se nimerește*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866 ; *Martirii Candiei*, București, Tip. Națională, 1867 ; *Cîntecul deputaților și al desperatului*, București, Tip. Petrescu și Costescu, 1871. Ms. : *Robul sau Ce este alb nu e negru* (1857), B.A.R., ms. 2977, f. *152—157* ; *Capul tăiat sau Scamatorul șarlatan* (1858), B.A.R., ms. 2977, f. *158—162* ; *Voiajorul* (1860), B.A.R., ms. 2977, f. *163—166* ; *Serviciul de bună voie* (1860), B.A.R., ms. 2975, f. *76—106* ; *Revizorul fără leafă sau Frica e din iad* (1860), B.A.R., ms. 2975, f. *3—9*, ms. 2977, f. *3—24* ; *Chelnerul de la otelul Patriii* (1862), B.A.R., ms. 2977, f. *40—54* ; *Coriștii în provincie sau Hoții drept hoți* (1863), B.A.R., ms. 3135, f. *57—72* ; *Neagu Pescaru la balul de la 24 Ianuarie* (1864), B.A.R., ms. 2975, f. *40—45* ; *Băcanul la bal maschè sau O scenă de carnaval* (1865), B.A.R., ms. 2975, f. *30—35* ; *Filip Toti* (1873), B.A.R., ms. 2968, f. *72—87* ; *Aspirant la deputăție* (1876), B.A.R., ms. 2975, f. *47—49* ; *Samsarit de voturi sau Cum se specula inocența poporului* (1888), B.A.R., ms. 3135, f. *144—158* ; *Clopoțelul fermecat sau O căsătorie la otelu Patria din București*, B.A.R., ms. 2938, f. *41—50* ; *Clencea advocatu*, B.A.R., ms. 2970, f. *317—324*, ms. 2977, f. *25—35* ; *Criza, luxu și progresu*, B.A.R., ms. 2971, f. *276—296* ; *Bătălia de la Verbovca a bulgarilor cu turcii și spînzurarea lui Costandin bulgaru în Rusciuc*, B.A.R., ms. 2973, f. *241—266* ; *Păcatele unui corist*, B.A.R., ms. 2975, f. *69—73* ; *Baba Cloanța ghicitoarea sau Fata Babii Hîrcii*, B.A.R., ms. 2975, f. *109—113* ; *Artistul dramatico-corist*, B.A.R., ms. 2977, f. *60—65*. — **Tr. ms.** : E. Moreau și Delacour, *Polkette*, B.A.R., ms. 2938, f. *26* ; [Autor neidentificat], *Marcu Bocearis*, B.A.R., ms. 3135, f. *90—103*.

— 1. Caragiale, *Opere*, I, *4—11* ; 2. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *295, passim*, II, *44, passim* ; 3. M. Apostol, *De la Iorgu Caragiale la Teatrul de stat din Ploiești*, RA, IV, 1961, 2 ; 4. Călinescu, *Studii, 49—50, 55—64* ; 5. *Ist. teatr.*, II, *passim*.

F. F.

CARAGIANI, Ioan D. (11.II.1841, Avdela, Grecia — 13.I.1921, Iași), folclorist și traducător. Fiu al unor țărani aromâni, urmează cursurile școlilor primare și secundare aromânești din Avdela, Gureanță și din Vlaho-Clisura, unde îl are ca profesor pe Apostol Mărgărit. Din 1856 studiază filologia la Atena și, după obținerea diplomei, vine în România. Ocupă un post de profesor la Gimnaziul central din Iași, devenind, din 1866, și profesor suplinitor la catedra de limba și literatura elină a Universității. Titularizat nu peste multă vreme, a funcționat aici aproape patru decenii, fiind și decan al Facultății de litere. A mai fost profesor la Institutele Unite din același oraș. Îndată după stabilirea sa în Iași, **C.** frecventează asiduu ședințele Junimii, al cărei membru a și devenit din 1865, înveselind-o cu nenumăratele sale anecdote. În 1866 a fost numit membru al Academiei Române, ca

reprezentant al românilor macedoneni, pe care i-a şi vizitat, dealtfel, în cursul cîtorva călătorii.

Bun cunoscător al vieţii românilor din sudul Dunării, **C.** s-a decis să le popularizeze folclorul, foarte puţin cunoscut în România. A apărut astfel cel dintîi articol dedicat acestei probleme, tipărit în „Convorbiri literare" : *Românii din Macedonia şi poezia lor populară* (1869), urmat, după mai bine de două decenii, de prima parte a voluminoasei lucrări *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică* (1891), cea de-a doua parte fiind tipărită postum. Încercînd să reconstituie istoria zbuciumată a acestei ramuri a românilor, pe care el îi numeşte „rumelioţi", după provincia în care locuiau cei mai mulţi dintre ei, **C.** recurge la numeroase izvoare. Nefiind însă un specialist, dă crezare, în egală măsură, atît documentului, cît şi legendei. Urmărind prezenţa românilor la sud de Dunăre printre celelalte popoare balcanice, el caută să-i deosebească în permanenţă, servindu-se de toponimie şi onomastică. În acest sens, studiile sale sînt un adevărat repertoriu onomastic al macedoromânilor. Marea bogăţie a datelor puse în circulaţie nu este însă susţinută şi de o interpretare obiectivă. Valoare documentară a atribuit **C.** şi folclorului, socotindu-l o oglindă fidelă a sufletului unui popor. Pentru cunoaşterea lui, a propus alcătuirea unui corpus, în care să fie incluse toate textele aparţinînd folclorului literar, grupate pe localităţile din care au fost culese.

Fără să fie deosebit de bogată, activitatea de traducător a lui **C.** este totuşi substanţială. A tradus integral şi a pregătit pentru tipar *Iliada* lui Homer, din care nu a apărut însă decît un fragment. Tipărite în 1876, *Odyseea* şi *Batrachomyomachia* sînt traduse pentru prima oară în întregime în româneşte, beneficiind de o transpunere plastică şi vie, cu expresii împrumutate din limba populară şi cu întorsături specifice basmului. Dealtfel, **C.** era el însuşi un bun cunoscător al limbii populare şi aprecia pe scriitorii care o foloseau.

— *Nică păstor căpitan, Cîntec de amor*, AP, I, 1868, 9 ; *Românii din Macedonia şi poezia lor populară*, CL, II, 1869, 21—24 ; *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, Bucureşti, 1891 ; ed. 2, îngr. şi pref. Pericle Papahagi, Bucureşti, Cultura naţională, 1929, partea II, îngr. şi pref. Pericle Papahagi, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1941 ; *L. Dauş, „Eglé"* ; *Ch. N. Dimitrescu, „Florile iubirii", „Quatrene"*, AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901—1902 ; *C. S. Constante, „Spre Albania"* ; *S. P. Radianu. „Georgicele" de Virgiliu* ; *N. Bănescu, „Euripide : Hecuba, Ifigenia în Aulis"* ; *Em. Grigorovitza, „De la hotare"* ; *Constanţa Hodoş, „Frumos"*, AAR, partea administrativă, t. XXVIII, 1905—1906 ; *I. Dragoslav, „Facerea lumii"*, AAR, partea administrativă, t. XXXI, 1908—1909 ; *Radu D. Rosetti, „Razna"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIV, 1911—1912 ; *C. Hogaş. „Pe drumuri de munte"*, AAR, partea administrativă, t. XXXVII, 1914—1915. — Tr. : Homer, *Iliada* (cîntul VI), CL, IV, 1870, 4. *Odyseea şi Batrachomyomachia*, pref. trad., Iaşi, Tip. Goldner, 1876 ; Teocrit, *Idila I, Idila II*, CL, VIII, 1874, 4 ; *Bocituri. Traduse din cîntece populare greceşti*. CL, XII, 1878, 8 ; Aristotel. *Pasiunile. Traduceri din Retorica lui..., Cartea a doua*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1884. **Ms.** : Herodot, *[Istorii]* (fragm.), B.A.R., ms. 4925, f. 3—17.

— 1. *Scrisori—Iorga, 22—23* ; 2. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *313* : 3. I. D. Caragiani, *[Corespondenţă cu I. Negruzzi şi N. Iorga]*, SDL, I, *420—422*, VIII, *213—214* ; 4. Iorga, *Opinions sincères, 36—80* ; 5. Iorga, *Opinions pernicieuses, 11—16* : 6. V. Pârvan, *I. Caragiani, „Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică"*, AAR, partea administrativă, t. XXXVII, 1914—1915 ; 7. Negruzzi, *Junimea, 247—248* : 8. I. Negruzzi. *Dicţionarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, aprilie, octombrie ; 9. Sutu, *Iaşii*, II, *247—251* ; 10. Pericle Papahagi, *Viaţa lui Ioan Caragiani*, în Ioan Caragiani, *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, Bucureşti, Cultura naţională, 1929 ; 11. Panu, *Junimea*, I, *138—139*, II, *100—101* : 12. Călinescu, *Ist. lit., 372* ; 13. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la revista „Convorbiri literare"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 1 : 14. G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *70—72*.

D. M.

CARANFIL, N. A. (? — 1882 (5)), culegător de folclor. Fost institutor în Huşi, **C.** era un admirator al lui V. Alecsandri, după exemplul căruia culege şi el cîntece populare. În 1872 îi apare la Huşi culegerea *Cîntece populare de pre valea Prutului*. Cu un caracter regional, evident din titlu, colecţia reflectă un anumit stadiu de evoluţie a creaţiei epice şi lirice populare din zona cercetată, degradarea epicului şi tendinţa lui spre liricizare. Materialul publicat de **C.** în 1872 reprezintă, după informaţia culegătorului, jumătate din ceea ce adunase — doar treisprezece balade, treisprezece cîntece şi o satiră, restul nemaifiind tipărit. **C.** nu notează informatorii, nici localităţile, însă dă în subsolul paginilor note explicative fie la cuvinte vechi, fie la eroii cîntecelor sau la unele obiceiuri populare, precum şi indicaţii asupra variantelor. Cele 27 de piese, culese şi publicate de el, nu sînt reproduse întocmai, ci „corectate", cum se menţionează în subtitlul volumului. Baladele, cele mai multe de vitejie şi familiale, sînt variante la cele publicate în colecţia Alecsandri : *Sava Gheorghiţă, Badiu Crîşmarul, Iancul* (două variante), *Toma şi Manea, Viţă Cătănuţă*. Alte balade sînt inedite : *Manea, Lupul haiducul, Velea Viteazul* (toţi trei eroi locali, vestiţi în părţile Prutului), *Gheorghe, Cosma şi Maftei*. Cîntecele propriu-zise, de dragoste, de dor şi satirice, sînt reprezentate în colecţie în aceeaşi proporţie ca şi baladele. Culese, cu predilecţie, de la lăutari ţigani, aceste cîntece nu sînt dintre cele mai realizate şi caracteristice liricii din această zonă. Meritul culegătorului rămîne însă acela de a fi înţeles importanţa variantelor pentru ilustrarea procesului de dezvoltare a creaţiei populare. În special în ceea ce priveşte materialul epic, **C.** insistă asupra diferenţelor între cîntecele culese de el şi cele publicate de V. Alecsandri. În această privinţă exemplul său va fi continuat de D. Furtună în culegerea din 1927, *Cîntece bătrîneşti din părţile Prutului*.

— *Cîntece populare de pre valea Prutului*, Huşi, Tip. Asociaţilor, 1872.

— 1. A. D. Xenopol, *N. A. Caranfil, „Cîntece populare de pre valea Prutului"*, CL, VI, 1872, 5 ; 2. X., *Prutul*, CT, III, 1872, 28 ; 3. Gh. Ghibănescu. *Literatura populară*, GLZ, I, 1887, 2 ; 4. Diaconu, *Folklor*, II, *XXXV, LXXVI* : 5. G. T. Niculescu-Varone, *Folkloriştii români*, IZ, XXI, 1940, 2 ; 6. Bîrlea, *Ist. folc., 244—245*.

L. B.

CARCALECHI, Zaharia (1784, Braşov — 6.X.1856, Bucureşti), editor şi publicist. Fiul negustorului Gheorghe Constantin Carcalechi, aromân stabilit la Braşov, şi al Mariei Ciurcu, vară cu D. Eustatievici, **C.**, după o perioadă de ucenicie la o şcoală de comerţ din Buda, ajunge prin 1812 „ferlegher" (editor) al Tipografiei Universităţii, îngrijindu-se de fapt de desfacerea tipăriturilor în ţările române şi de procurarea manuscriselor. În 1818 el tipăreşte, la Buda, o traducere a lui Eufrosin Poteca din D. Darvari. Tălmăcirile lui Al. Beldiman din S. Gessner *(Moartea lui Avel)* şi Voltaire *(Tragodia lui Orest)* sînt tipărite şi prefaţate de **C.** şi tot el publică însemnările de călătorie ale lui Dinicu Golescu. Manuscrisul traducerii lui I. Heliade-Rădulescu din At. Christopoulos, revăzut de I. Văcărescu, trimis de asemenea, lui **C.**, nu a mai apărut. Din 1817, **C.** scoate, în mai multe serii, publicaţia „Bibliotecă românească". Tipăreşte calendare şi, în 1826, întocmeşte manualul *Povăţuitorul tinerimei către adevărata şi dreapta cetire*, pe care îl atribuie, pentru a-i asigura difuzarea, lui Gh. Lazăr. În 1834 se stabileşte la Bucureşti, unde primeşte conducerea Tipografiei Statului. **C.** editează ziarul „Cantor de avis şi comers" (1837—1855), denumit, din 1843, „Vesti-

torul românesc", publicație oficială, și buletinul oficial al Țării Românești. A mai tipărit la Buda „Almanahul statului din Principatul a toată Țara Românească", începînd din 1836, cîte un număr pe an pînă în 1853. În 1845 i se dă rangul de pitar, iar în 1853 de serdar. Devenise proverbial prin abilitatea cu care a slujit toate stăpînirile.

Modest alcătuitor de calendare (în 1818, 1825) destinate populației de la sate și tîrguri, cuprinzînd sfaturi practice în legătură cu meșteșugurile și agricultura și cîte o istorie morală sau o traducere (*Adelaida sau Păstorița alpicească*, după Marmontel, din calendarul pe 1825, îi este atribuită ⟨7⟩), **C.** continua cu un orizont cultural mai restrîns, dar cu mai mult spirit practic, strădaniile Școlii ardelene de ridicare a neamului prin intermediul cărții. Prin „Bibliotecă românească" făcea educație națională, publicînd o *Istorie romanilor* și *Izvorul cărților*, de fapt o încercare de bibliografie care enumera cărți din Țara Românească, Moldova și Ardeal și pe susținătorii luminării. Un spațiu larg era consacrat „folositoarelor învățături" și îndreptării moravurilor, se publicau cîteva traduceri, precum și considerații asupra limbii române. Articolul-program, *Către cetitori*, redactat de **C.**, e o pledoarie pentru cultură, reflex al ideilor puse în circulație de corifeii Școlii ardelene. Literatura publicată este fără pretenții, reducîndu-se de fapt la istorioare și anecdote. *Călătoria lui Martinelli la Paris*, o traducere sau o prelucrare, pare a-i aparține lui **C.** ⟨9⟩. Manualul *Povățuitorul tinerimei*, alcătuit din idei și reflecții neprelucrate, culese din scrierile lui C. Diaconovici-Loga, nu are calități pedagogice. Publicistica sa de după 1834 e aproape lipsită de interes. Ușurința cu care publica știri neverificate, exagerîndu-le, a rămas de domeniul anecdotei. Numele lui **C.** este legat de începuturile presei în limba română.

— *Povățuitorul tinerimei către adevărata și dreapta cetire*, Buda, Tip. Universității, 1826 ; *Către cetitori*, BRO, I, 1829, 1.

— 1. Gîl [G. I. Lahovari], *A 1003-a noapte*, CL, XXII, 1888, 5 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *50, 73, 125, 208, 283* ; 3. O. Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, București, Socec, 1916, *97—113* ; 4. Iorga, *Ist. presei, 34—35, 43, 53, 62—63* ; 5. I. Lupaș, *Cea mai veche revistă literară românească*, AIN, I, 1921—1922 ; 6. Aurel D. Mureșianu, *Zaharia Carcalechi. Întemeietorul primei reviste românești. Contribuție privitoare la familia, viața și opera lui*, GAC, IV, 1934, 1 ; 7. Călinescu, *Ist. lit., 123* ; 8. Tomescu, *Calendarele, 71—74, 117—119* ; 9. I. B. Mureșianu, *Un editor român de la începutul secolului al XIX-lea : Zaharia Carcalechi*, O, XIX, 1963, 7 ; 10. *Ideologia 1848, 162—174* ; 11. Pervain, *Studii, 211—236* ; 12. *Cărturari brașoveni, 57*.

S. C.

CARMEN, revistă literară bilunară apărută la București între 6 iulie și 15 decembrie 1898, 5 aprilie și 20 decembrie 1899, 10 septembrie și 25 decembrie 1902 și la 1 ianuarie 1907. **C.** apărea în locul unei alte reviste, „Viața nouă", preluîndu-i colaboratorii și înscriindu-se în orbita influenței macedonskiene. Dealtfel, Al. Macedonski va colabora cu articole dedicate simbolismului și decadentismului. **C.** păstra, totuși, o deosebire de nuanță în raport cu atitudinea și ideile literare ale poetului *Nopților*. Trăsătura caracteristică a acestei reviste de sfîrșit de secol era un eclectism pozitiv, o deschidere către toate posibilitățile de expresie artistică. Articolul *Cîteva lămuriri* sublinia independența politică și literară a revistei și a colaboratorilor, pentru care preocuparea principală trebuia să fie aceea de „a îmbrățișa frumosul" și de a păstra o deplină libertate de idei, de vederi și de credințe literare. Cu versuri au colaborat D. Nanu, I. C. Săvescu, I. I. Livescu, N. Țimiraș, M. Codreanu, Horia Furtună, Corneliu Moldovanu, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, C. Sandu-Aldea (semna A. Sandu), I. Costin, I. Dacianu, N. Negreanu, S. Ivanovici, G. Gr. Cair, M. Sadoveanu, C. Cosco, P. Cerna, C. Cantilli, P. Vulcan, E. Ștefănescu-Est, V. Podeanu, A. Steuerman, I. Minulescu (semna I. M. Nirvan), precum și Cecilia Mîrzea, I. Bălănescu, N. Bosnieff-Paraschivescu, V. Gherasimescu, M. Rusu, N. G. Niculescu, D. Canta, Ersilia Ghenovici, A. de Eder, N. Burlănescu-Alin, Blanche Duca. Proza — nuvele și schițe — aparține lui M. Sadoveanu (semna M. S. Cobuz), N. Gr. Mihăescu-Nigrim, D. Karr, V. Cozmin, Iuliu Dragomirescu, D. T. Negreanu, S. Ivanovici, G. Gr. Cair, Gh. Becescu-Silvan, I. Adam și Jean Bart. Tot atît de bogată este și lista colaboratorilor de la rubrica de critică și publicistică literară. În afara lui Al. Macedonski, mai scriau aici N. Vaschide, C. Scînteie, Gabriel Donna, I. Achimescu, B. Gr. Buzău, M. Bălănescu, C. Al. Ionescu-Caion, S. Sanielevici, V. Stroe și C. Săteanu. Din Heine și Lenau erau traduse versuri, pe care traducătorii le semnau cu pseudonimele M. René, Mărunt și A. Sandu (C. Sandu-Aldea), iar M. Rusu traducea din Zola nuvela *Pentru o noapte de dragoste*. Nesemnate au rămas tălmăcirile din Nietzsche, Cehov, V. G. Korolenko și Maxim Gorki. Cîteva idei interesante conține articolul viitorului matematician S. Sanielevici, dedicat lui C. Dobrogeanu-Gherea. Tot lui Gherea îi este dedicat și articolul *Pesimismul în literatură* al lui Caion, în care tonul polemic predomină. În ceea ce privește contribuția critică, **C.** rămîne, totuși, oarecum desprinsă de actualitatea literară și socială a vremii. Studiile lui Al. Macedonski sînt foarte generale și ele vizează, în primul rînd, o stare de lucruri specifică literaturii franceze, iar în articolele lor, S. Sanielevici, Gabriel Donna, C. Al. Ionescu-Caion ș.a. aveau, mai curînd, preocupări de istorie a culturii decît de critică literară. Cîteva recenzii semnate de V. Stroe (la *Cartea de aur* de Al. Macedonski) și C. Scînteie (la romanul lui C.I.A. Nottara, *Suflete obosite*, și la *Bertha* de C. Cantilli), la care s-ar mai putea adăuga un articol al aceluiași V. Stroe intitulat *Scriitorii tineri și „Semănătorul"* nu reușesc să atenueze impresia de detașare în raport cu actualitatea.

Revista are meritul de a fi contribuit la formarea unei atmosfere de obiectivitate și, mai ales, la încurajarea constantă a unor tineri scriitori aflați la începutul carierei literare (M. Sadoveanu, I. Minulescu, M. Codreanu).

— 1. *Cîteva lămuriri*, CMN, II, 1902, 2 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 119* ; 3. Marino, *Macedonski, 372* ; 4. Vl. Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900), II*, RL, II, 1969, 15 ; 5. M. Bucur, *„Carmen" (1898, 1902, 1907)*, RLRO, *213—236*.

R. Z.

CARMEN-SYLVA. revistă literară apărută la București, de trei ori pe lună, de la 12 noiembrie la 3 decembrie 1895. În pofida titlului, această publicație periodică se apropie prin orientarea politică a principalilor colaboratori, P. Zosîn și P. Mușoiu, de mișcarea socialistă românească. În revistă apar cîteva fragmente din *Capitalul* lui K. Marx, articole dedicate dezvoltării științei, altele referitoare la rolul social al femeii, precum și traducerea unui studiu al lui E. Luccarini despre anarhistul italian Carlo Cafiero. La partea literară, P. Zosîn scrie un articol polemic, în care combate ideile lui M. Dragomirescu, susținînd „arta cu tendință", și tot el — două cronici relative la drama *Tatăl* a lui A. Strindberg și la romanul lui Knut Hamsun, *Foamea*. Mai apare un articol al lui P. Mușoiu, *Ioan Păun*, evocare plină de dramatism a poetului I. Păun-Pincio, mort înainte de vreme. Zosîn este autorul unor nuvele închinate

realităţilor satului românesc. Se publică şi versuri aparţinînd lui C. Z. Buzdugan, N. Ţimiraş, N. Burlănescu-Alin, Alexandrina Mihăescu, I. Costin, C. Xeni, Sergiu Cujbă şi D. Nanu. Cu *Un cîntec, Aperi tu...* şi *Cîntec* colaborează G. Coşbuc, iar D. Th. Neculuţă cu *Ţiganii, Sorţarii* şi *Înserare*. Din Byron traduc mai multe poezii N. Ţimiraş şi Colma, din Goethe şi Heine, C. Xeni.

— 1. *[„Carmen Sylva"]*, PMS, I, partea II, *583—597* ; 2. Alexandru Melian, *O revistă cu titlu-mască : „Carmen Sylva" (1895)*, RLRO, *251—257*.

R. Z.

CARP, Costache V. (12 XI.1835, Iaşi — 4.VII.1880, Iaşi), fabulist. Descendent al unei vechi familii boiereşti din Moldova, era fiul lui Constantin Carp, agă şi cavaler. Începe să înveţe carte în familie, cu preceptori francezi, fiind apoi înscris la pensionul ieşean Haivas. După moartea tatălui, este trimis să-şi continue liceul la Cernăuţi, apoi readus la Iaşi şi înscris ca elev la Academie (fosta Academie Mihăileană). Rămas orfan şi de mamă, se vede curînd lipsit de orice mijloace materiale. Sprijinit de cîţiva oameni politici influenţi, reuşeşte să obţină numirea ca subprefect în judeţul Iaşi. Este destituit însă curînd şi, cu mare greutate, capătă funcţia de judecător de pace. Lovindu-se timpuriu de greutăţi, **C.** a avut prilejul să observe societatea românească contemporană lui, în al cărei justiţiar a încercat să se erijeze.

Debutul său se produce în 1861, în paginile ziarului satiric „Bondarul". Ulterior îşi adună fabulele într-un volum, modest intitulat *Mici încercări de poezie* (1866). Cele cîteva meditaţii, izvorîte dintr-o viziune confuză asupra vieţii, sînt versificări a căror banalitate este accentuată de preţiozitatea exprimării şi de mimarea pesimismului. Nici piesa *Boierul şi rezeşul* nu este altceva decît o colportare a unor clişee din limbajul politic al partidului liberal. Ea depăşeşte totuşi scopul pentru care a fost concepută (viza pe junimistul L. Negruzzi, prefect al judeţului Iaşi, care îl îndepărtase pe **C.** dintr-o funcţie dobîndită cu multă trudă), situîndu-se dincolo de sfera pamfletului vulgar, nu prin calitatea versurilor, ci prin ascuţitul spirit de observaţie, care dă personajelor o oarecare naturaleţe.

Vocaţia adevărată a lui **C.** erau însă fabulele şi, din acest punct de vedere, el a fost adesea considerat drept unul dintre autorii care au contribuit la dezvoltarea acestei specii în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Caracteristica principală a fabulelor stă în conţinutul lor politic, ele fiind concepute ca ilustrări ale luptelor dintre partidele vremii. O largă circulaţie a avut cea mai reuşită fabulă a sa, intitulată *Ţînţarul şi armasariul*, al cărei subiect este caracteristic modului în care **C.** înţelege fabula : într-un staul, un ţînţar a înţepat un cal ; cum neînsemnata insectă se afla în opoziţie, cocoşul, ca primar guvernamental, transmite ştirea superiorilor : animalul ar fi fost muşcat în cîteva locuri ; prin intermediari ierarhici (cîinele — subprefect, taurul — prefect, lupul — ministru), cazul ajunge în faţa leului — rege, sub forma ştirii catastrofale că armăsarul a fost devorat de un ţînţar, împotriva căruia se iau măsurile cele mai drastice, pe potriva faptei. Bogata fantezie a lui **C.** se vădeşte în aflarea unor asociaţii noi, datorită cărora personajele tradiţionale ale fabulei capătă un timbru specific. Uneori însă intriga este prea transparentă, scoţînd în evidenţă mai mult decît s-ar cuveni intenţiile pamfletare ale autorului. O altă particularitate a fabulelor este extrem de frecventa folosire a proverbului. El ţine loc de morală, încercînd în felul acesta să generalizeze concluziile intrigii, care altfel ar fi de un interes restrîns. Uneori autorul apelează la cîte două sau chiar trei proverbe, fie pentru a sublinia morala, fie pentru a o diversifica. Fabulele sale iau astfel o turnură evident autohtonă, subliniată şi de folosirea unor expresii tipice stilului familiar din epocă. Fără să aibă un prea dezvoltat simţ al limbii (care la el este împestriţată de barbarisme), **C.** s-a dovedit, în schimb, un bun stăpînitor al prozodiei, reuşind să ofere uneori adevărate modele de alternanţe metrice.

— *Mici încercări de poezie*, Iaşi, Tip. Bermann, 1866 ; *Boierul şi rezeşul*, Iaşi, Tip. Bermann, 1873 ; *Fabule*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1880 ; *Fabule*, Iaşi, Şaraga, [1880], reed. parţial în PROR, I, *256—262*, PRC, II, *171—174*. — Tr. : La Fontaine, *[Fabule]*, în C. V. Carp, *Fabule*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1880.

— 1. *[Invoială pentru împărţirea moşteniriI]*, A.S.I., Fond Documente, pachet 370, nr. 126 ; 2. *Mitriceasca mărturie*, A.S.I., Fond Documente, pachet 370, nr. 1 ; 3. *[Documente familiale, 1852—1863]*, A.S.I., Fond Documente, pachet 370, nr. 23, 25, 32, 39, 40, 44, 45 ; 4. *[Dosar de căsătorie, 1866]*, A.S.I., Starea civilă oraş Iaşi, Căsătoriţi, dosar nr. 213/1866 ; 5. C. V. Carp, *[Scrisoare către redacţie]*, SRS, VIII, 1866, 42 ; 6. Emil [C. Mille], *Critică literară*, C, I, 1881, *58—62* ; 7. Speranţia, *Fabula, 126—135* ; 8. Th. D. Speranţia, *Costache V. Carp*, RN, VII, 1895, 9 ; P. Celian, *V. C. Carp*, EV, VIII, 1900, 151 ; 10. Negoescu, *Fabule, 59, 92—98* ; 11. Paul I. Papadopol, *Istoricul fabulei româneşti*, FLR, VII, 1922, 20 ; 12. Călinescu, *Ist. lit., 302*.

D. M.

CARP, O. (pseudonim al lui *Gheorghe Proca* ; 22.I.1867, Iaşi — 26.XII.1943, Bucureşti), poet. Cînd debuta, în 1886, la „Convorbiri literare", **C.** era student al Facultăţii de medicină din Bucureşti, ale cărei cursuri absolventul liceului „Sf. Sava" le-a urmat între anii 1885—1886. Ca medic, se specializează în epidemiologie şi igienă, arătîndu-se interesat de problemele asistenţei publice. Mai întîi profesor de igienă la Facultatea de medicină din Iaşi, trece apoi ca profesor de patologie generală la Facultatea de medicină din Bucureşti. Lucrările sale ştiinţifice, unele realizate în colaborare cu Victor Babeş sau cu C. I. Istrati, au fost publicate în reviste medicale româneşti şi străine.

Primele versuri, *Gînduri triste*, i-au apărut în „Convorbiri literare". Poetul va colabora sporadic la revista junimistă, revenind, după poezia de debut, abia în anii 1906—1908. Mai susţinută este prezenţa lui **C.** în revistele de orientare socialistă legate de numele lui C. Dobrogeanu-Gherea : „Contemporanul" (unde publică între 1887—1890), „Literatură şi ştiinţă" (1893), în „Evenimentul literar" (1894) şi în supli-

mentul literar al ziarului „Lumea nouă" (1894—1895), unde semna Alastor. Anticipată de publicarea unor versuri în revista presămănătoristă „Viața" (1893), colaborarea lui la „Sămănătorul" și „Făt-Frumos" este, ca și aceea de la „Viața românească", săracă, uneori fiind vorba doar de retipăriri. Cronicile politice și culturale, inserate în ziarul lui N. Iorga, „Neamul românesc", aproape toate în 1918, și adunate în volumul *În război* (1920), relevă momentele unei campanii polemice, consecvent desfășurată de G. Proca (cronicile apăreau sub numele adevărat al poetului), susținător al politicii duse de România în timpul primului război mondial. Profilul poetului se conturase încă înainte de 1900, fără ca poeziile de mai tîrziu să-i schimbe liniile. Volumul *Rîndunel* (1906), reluat în 1930 într-o ediție întregită, reunește aproape tot ce a scris poetul. Încă de la primele versuri publicate i se remarca o anumită tristețe, îngemănată cu o blîndețe sufletească, de natură să-l distingă întrucîtva între posteminescienii epocii. Poetul este un delicat, înrudit temperamental cu P. Cerna sau St. O. Iosif, cărora le premerge prin accentele liricii sale umanitare, de înduioșare față de soarta celor umili. Sentimentalismul impregnează nu rareori această lirică minoră în genere. Povestea rîndunelului care, răpus de dor, își află odihna în moarte, dramele existenței umane pîndite de amărăciune converg în imaginea unei lumi invadate de nefericire, de atmosfera sumbră a declinului. Poetul nu fructifică însă nici implicațiile meditative, nici epicul baladesc prezent în unele poezii. De obicei se arată preferință unei formule epic-sentimentale de baladă sau de basm, amintind fie de M. Eminescu, fie de unii lirici germani (Heine, din care a și tradus, Schiller), cu o vagă înclinație romantică spre mister și atmosfera de fatalism. Poetul, înclinat să imite timbrul eminescian, este deservit de sărăcia expresiei, adesea vetust metaforică, de improvizație parcă pe un album. Mai interesant este **C.** în unele anticipări ale decorului bacovian, ale chemărilor nedefinite, simboliste, ale tainei transcendente, naiv intuită în *Bucegii*, „martorii vieții" și ai morții. Substanța mai densă, socială, a poeziilor *La țară*, *Îndoiala* și *Doina* îl apropie pe **C.** de O. Goga. În genere, limpezimea versului, o anumită cadență, deprinsă la școala lui Eminescu, disting poezia lui **C.**, dominată de sentimentalism, de un timbru minor și desuet, cu rare accente lirice personale.

— *Rîndunel*, București, Baer, 1906 ; ed. 2, București, Cartea românească, 1930 ; *În război*, București, Cultura neamului românesc, 1920 ; *[Poezii]*, POC, *157—169*, PRC, III, *247—248*. — **Tr.** : [Lenau, Heine], în *Rîndunel*, București, Baer, 1906.

— 1. Intim [Tr. Demetrescu], *Profiluri literare : O. Carp*, EVL, 1894, 13 ; 2. Gherea, *Studii*, I, *252, 275—276, 388* ; 3. N. Iorga, *Un poet cugetător, O. Carp*, S, V, 1906, 32 ; 4. Lovinescu, *Pași*, II, *120—126* ; 5. Chendi, *Impresii, 213—217* ; 6. Călinescu, *Ist. lit., 259* ; 7. Perpessicius, *Opere*, V, *20—23* ; 8. *Ist. lit.*, III, *579*.

S. C.

CARP, Petre P. (29.VI.1837, Iași — 21.VI.1919, Țibănești, j. Iași), critic literar și traducător. Născut într-o veche familie de boieri moldoveni, a studiat, din 1850, la Berlin, unde termină gimnaziul cu note maxime. Din 1858 a urmat cursurile Facultății de drept și științe politice din Bonn. S-a întors la Iași în 1862, intrînd de tînăr în viața politică. În toamna anului 1863, citește unui grup format din T. Maiorescu, I. Negruzzi, Th. Rosetti și N. Burghele, întruniți la locuința sa, traducerea piesei *Macbeth* de Shakespeare ; această ședință a fost considerată ulterior cea dintîi a societății Junimea. A participat la complotul împotriva lui Al. I. Cuza, ocupînd apoi funcții de răspundere în aparatul de stat. Deosebit de inteligent, rece, calculat, ironic ori sarcastic, avea și o cultură temeinică. Pentru scurt timp a fost ministru de Externe, iar între 1900—1901 și 1910—1912, prim-ministru. Orgolios și rigid, refuzînd tranzacțiile, este obligat să renunțe la conducerea partidului conservator, al cărui șef a fost timp de cinci ani, după ce, înainte, fusese foarte multă vreme ideologul grupului politic junimist. Conservator inflexibil, **C.** a reprezentat în politică marea boierime română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pregătirea economică serioasă l-a făcut să militeze neîncetat pentru măsuri menite să protejeze mica proprietate țărănească și pe meseriași. La inițiativa ori cu sprijinul său decisiv au fost adoptate, după 1880, unele reforme de mare importanță pentru progresul economic al României. Junimist convins, a fost adversarul oricărui fel de revoluție, susținînd că adoptarea formelor civilizației occidentale trebuie făcută prin asimilarea fondului corespunzător, dar, mai ales, prin dezvoltarea tradițiilor naționale.

Scurta activitate de critic literar a lui **C.** este legată de societatea Junimea, printre ai cărei întemeietori se numără. A participat și la „prelecțiunile populare", conferențiind *Asupra tragediei antice și moderne* și *Despre trei Cezari (Cesar, Carol cel Mare și Napoleon)*. Critica sa literară este, alături de aceea a lui T. Maiorescu, A. D. Xenopol, Șt. G. Vârgolici, M. Pompiliu, reprezentativă pentru modul junimist de a o concepe și realiza. Ea pleacă de la ideea că opera literară se definește în primul rînd printr-o unitate interioară, capabilă să-i susțină independența. De aici, **C.** deduce caracterul „impersonal" al poeziei, care trebuie să aibă motivare psihologică și să se desfășoare logic, după norme proprii. Accentul deosebit pus pe individualitatea operei de artă îl atașează și mai mult pe **C.** de critica junimistă, ca și afirmația că sentimentul frumosului este indiferent, în ansamblu, la condițiile sociale ori etnice. Îndreptîndu-și atenția exclusiv asupra operei, **C.** a căutat să lupte, potrivit preceptelor junimiste, împotriva „falsului talent", în numele unui adevăr estetic etern, dedus din cercetarea tratatelor de estetică și din lectura atentă a capodoperelor literaturii universale. În mod firesc, el a ajuns astfel la crearea unui model ideal, socotit unic criteriu valoric. De aceea, critica sa este de principii și pune mare preț pe raționament. Propriul gust este absolutizat și impus cu autoritate, iar publicului îi este refuzată orice opinie sau îi sînt administrate corecții ironice, în numele unui clasicism ce respinge contrafacerile. În virtutea principiilor sale estetice, el a condamnat cu vehemență scrierile pe care le considera lipsite de valoare. În prima parte a articolelor sale de critică literară sînt expuse principalele caracteristici ale genului sau speciei cărora le aparține opera ce urmează a fi discutată ; în partea a doua, ea este raportată la aceste caracteristici. Iscălit P. Bătăușul, articolul său despre cartea *Ion Vodă cel Cumplit* a lui B. P. Hasdeu pleacă de la premisa deosebirilor nete dintre știința istoriei și artă, ajungînd la concluzia că autorul a

amestecat nefericit procedeele ; *Răzvan şi Vidra*, piesa aceluiaşi, este confruntată cu definiţiile dramei date de Aristotel şi Schopenhauer şi cu dramele lui Shakespeare ; fabula lui Gh. Sion este opusă definiţiei acestei specii dată de Lessing şi realizărilor lui La Fontaine ; ceva mai îngăduitor a fost cu Ronetti-Roman, al cărui poem *Radu* îi ocazionează sfaturi literare pline de bun simţ. Adversar al efuziunilor stilistice, **C.** a folosit atît ironia cît şi sarcasmul, mînuite cu o artă care a făcut din el un polemist de temut.

A tradus din Shakespeare piesele *Macbeth* şi *Othello*, ajutîndu-se, uneori, şi de tălmăcirea germană a soţilor Dorotheea şi Ludwig Tieck. Tălmăcirile sale au numeroase imperfecţiuni prozodice, care împiedică fluenţa lecturii ; cu toate acestea, în ansamblu, fraza păstrează suflul amplu al originalului. Surprinzătoare este folosirea barbarismelor, atît de condamnate de junimişti. Pentru frumuseţea descrierilor, a tradus şi un fragment dintr-o lucrare a lui Alexander von Humboldt.

— *Epistolă deschisă a unui şcolariu către d-nul Petriceicu Hăjdeu*, CUG, I, 1865, 3 ; *A doua epistolă deschisă către d. Petriceicu Hajdeu*, RVD, I, 1866, 2 ; *„Răzvan Vodă". Dramă istorică în cinci acturi de d. B. P. Hăjdeu*, CL, I, 1867, 18 ; *O epistolă deschisă în răspuns la anticritica d-lui Hăjdeu*, GAI, I, 1867, 75—77 ; *Cele una sută şi una fabule ale d-lui Sion*, CL, III, 1870, 23 ; *O nouă poemă şi un nou poet*, CL, XII, 1878, 3 ; *Aforism*, CL, XL, 1906, martie-mai ; *Discursuri*, Bucureşti, Socec, 1907 ; *Aforisme*, CL, LVII, 1925, iunie ; *[Articole de critică literară]*, în E. Lovinescu, *P. P. Carp, critic literar şi literat*, Bucureşti, Socec, [1941]. — **Tr.** : Shakespeare. *Macbeth*, Iaşi, Junimea, 1864 ; ed. 2, Bucureşti, Socec, 1886, *Othello*, Iaşi, Junimea, 1868 ; A. von Humboldt, *Despre stepe şi pustiuri*, CL, IX, 1875, 4.

— 1. P. P. Carp, *[Scrisori către T. Maiorescu, 1867, 1874]*, SDL, V, *61—64* ; 2. I. Negruzzi. *[Scrisoare către A. D. Xenopol, 1870]*, SDL, III, *409* ; 3. Panu, *Portrete*, *25—28* ; 4. Panu. *Junimea*, I, *29—31, 146—150* ; 5. Negruzzi, *Junimea*, *7—12, 62, 173* ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *317* ; 7. N. D. Cocea, *La Ţibăneşti. Convorbiri cu d. Petre Carp*, ADV, XXVI, 1913, 8519—8523 ; 8. Ion Grămadă, *[Scrisoare către S. Mehedinţi, 1913]*, SDL, IX, *175—176* ; 9. Ibrăileanu, *Note*, *245—248* ; 10. N. Sculy-Logotheti, *Scrisori colective de la P. Missir. P. P. Carp, A. Naum*, CL, LXVIII, 1935, 6—8 ; 11. C. Gane, *P. P. Carp şi locul său în istoria politică a ţării*, I—II, Bucureşti, Universul, 1936 ; 12. E. Ciuchi, *Petre Carp în literatură*, CL, LXX, 1937, 11—12 ; 13. Săteanu, *Figuri*, *73—89* ; 14. Călinescu, *Ist. lit.*, *383* ; 15. E. Lovinescu, *P. P. Carp, critic literar şi literat*, Bucureşti, Socec, [1941] ; 16. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit.*, *210—212* ; 17. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *441—442* ; 18. Mîndra, *Clasicism*, *85—89*.

D. M.

CARPAŢII, cotidian politic şi literar apărut la Craiova între 2 ianuarie şi 29 decembrie 1884, redactori fiind P. Chiţu, At. I. Mitescu şi A. D. Nicolaid. Deşi predominant politică, gazeta are şi preocupări literare. În coloanele ei se publică un foileton de calitate satisfăcătoare şi se dau informaţii bibliografice şi culturale. **C.** era un ziar cu simpatii liberale. Redactorii întreţineau cultul lui C. A. Rosetti, iar activitatea lui B. P. Hasdeu, atunci candidat la Craiova, în alegerile pentru Camera deputaţilor, furnizează mereu material pentru rubricile de informaţii. Sînt rezumate conferinţele lui B. P. Hasdeu *Un patriot român din epoca fanarioţilor* — despre Zilot Românul, *Ereditatea culturală a românilor* şi un discurs rostit cu prilejul încheierii anului şcolar. În foiletonul ziarului apare, mai întîi, traducerea nuvelei exotice *Kiana* a lui Ch. Varigny, pe care traducătoarea, Maria Chiţu, o luase din „Revue des Deux Mondes". Probabil în traducerea aceleiaşi se tipăreşte apoi, în paisprezece numere, *Fiul lui Titian* de A. de Musset şi, pînă la finele anului, o destul de bună transpunere în limba română a *Logodnicilor* lui A. Manzoni. Singura bucată literară originală publicată este o modestă însemnare de călătorie a lui Augustin Peşacov, sub titlul *O dulce amintire*. Acelaşi publică numeroase documente istorice, pe care le şi comentează. O cronică dramatică semnată cu pseudonimul Crotusev se ocupă de spectacolul cu piesa *Fintîna Blanduziei* de V. Alecsandri, jucat de trupa lui Th. Theodorini. O rubrică bibliografică discută revistele apărute în alte localităţi („Amicul familiei", „Columna lui Traian", „Contemporanul" ş.a.). În numărul 16 din 20 ianuarie 1884 se insera şi următoarea ştire : „A ieşit de sub tipar : *Poezii* de M. Eminescu. Un elegant volum din editura Socec. Preţul lei 4. De vînzare la librăria cea mare S. Samitca".

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *120*.

R. Z.

CATARGIU, Barbu (26.X.1807, Bucureşti — 8.VI. 1862, Bucureşti), orator şi publicist. Coborîtor dintr-o veche familie boierească, **C.** era fiul marelui vornic Ştefan Catargiu şi al Tiţii (Stanca) Văcărescu. Învaţă, mai întîi, la şcoala grecească de la Schitu Măgureanu, în Bucureşti. La Paris, apoi, studiază dreptul şi ştiinţele politice. În 1834 se întoarce în ţară. Se pare că ar fi luat parte la întemeierea Societăţii Filarmonice. Deputat în Obştească Adunare, în 1842, îşi face o strălucită intrare în arena politică printr-un discurs care-i aduce omagiile lui Gheorghe Bibescu, şi acesta un orator de prestigiu. În 1843 este numit director la Departamentul Dreptăţii. În anul următor, paharnicul **C.** e ridicat la rangul de clucer, urmînd a fi înscris în *Arhondologie*. Nutrind o neîncredere profundă, amestecată şi cu un anume dispreţ aristocratic, faţă de mişcarea de la 1848, pe care o socotea „o tristă parodie revoluţionară", el părăseşte ţara, peregrinînd prin Austria, Franţa, Anglia. Reîntors, după înăbuşirea mişcării, este numit din nou director la Departamentul Dreptăţii, iar către finele anului — membru suplimentar la Sfatul Vistieriei. În timpul domniei lui Barbu Ştirbei, **C.** primeşte rangul de vornic de politie, iar sub căimăcămia de trei ajunge logofăt. Instalat judecător la Înalta Curte, **C.** va demisiona la începutul anului 1856. El este una din personalităţile politice marcante ale epocii. În 1857 face să apară o broşură-manifest în care sînt exprimate, spre a fi aduse la cunoştinţa Europei, doleanţele ţării. În anul următor este ales deputat de Ialomiţa şi Olt. Un aspect însemnat al activităţii lui îl constituie lupta pentru Unire, pentru care pledează în cuvinte calde şi convingătoare. Ministru de Finanţe, scurt timp, în guvernul de fuziune, **C.** a mai fost preşedinte de guvern şi ministru de Interne. După proclamarea Unirii definitive, e chemat la preşedinţia Consiliului ministerial, în primul guvern al Unirii (22 ianuarie 1862). Ultima parte a activităţii sale este umbrită de zelul reacţionar cu care se împotriveşte reformei rurale. Devenit indezirabil pentru adversarii săi politici, **C.** este asasinat, în împrejurări tulburi, probabil în urma unui complot.

Cu toate că nici înclinaţiile artistice nu-i lipseau, marea vocaţie a lui **C.** a fost politica. Fruntaşul conservator, respingînd ceea ce considera el a fi forme constituţionale fără fond, nu era potrivnic oricăror încercări de reforme — reforme burgheze,

moderate. C. s-a situat însă, adesea, pe poziții net reacționare, ca în cazul problemei rurale, cînd, cu o argumentație luxuriantă, a clamat împotriva împroprietăririi țăranilor. Preocupat de chestiunea proprietății, el a publicat, în română și în franceză, cîteva broșuri referitoare la proprietatea în cele două Principate. Dacă a ajuns una din personalitățile proeminente ale vremii, aceasta s-a datorat și excepționalului său talent oratoric. Rival de temut al lui M. Kogălniceanu, C. a ținut, în Parlament, peste 80 de discursuri, în probleme politice, sociale și economice. Fără a fi modele de stil ori de compoziție, acestea captivează în schimb prin tensiunea lor ideatică. Elocința lui se bizuie, îndeosebi, pe o logică impecabilă, cu enunțuri clare și precise, într-o frază spontană, nervoasă, plină de fervoare. C. era înzestrat cu darul persuasiunii.

În chestiunile de literatură, fără a fi un teoretician, C. avea opinii personale, de o coloratură iluministă, exprimate tranșant. Articolul *Teatru național,* apărut în „Gazeta Teatrului Național" (1836), este o pledoarie cu accente patetice, menită a demonstra supremația tragediei și a dramei (cronicarul cerea „tragedii sîngeroase și drame scrise cu lacrămi") asupra comediei, ușuratică, bufonă. În același timp se subliniază energic menirea educativă („școală de moral") a teatrului, scena fiind un „amvon" de pe care actorii, „profesorii norodului", vor propovădui dragostea, dreptatea, patriotismul. C. rămîne un remarcabil exponent al elocinței românești.

— *Teatru național,* GTN, I, 1836, 12, reed. în ITC, *216—218,* în GRP, I, *495—498 ; Discursurile lui...,* pref. Anghel Demetriescu, București, Tip. Wiegand, 1886 ; *Discurs pentru Unirea definitivă,* AOR, *57—59 ; Scrisori inedite ale lui...,* îngr. Victor Slăvescu, București, Editura Fundației culturale Mihail Kogălniceanu, 1942.

— 1. I. G. Valentineanu, *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic,* București, Tip. Copainig, 1859, *62—64 ;* 2. Bolintineanu, *Opere alese,* II, *297—298 ;* 3. Anghel Demetriescu, *Vechimea familiei Katargiu, Barbu Katargiu,* în *Discursurile lui Barbu Katargiu,* București, Tip. Wiegand, 1886 ; 4. [D. A. Sturdza], *Logofătul Barbu Catargiu și profesorul Anghel Demetriescu,* București, Tip. Cucu, 1886 ; 5. Haneș, *Ist. lit., 318—320 ;* 6. Al. Vernescu, *Barbu Catargiu,* Buzău, 1928 ; 7. Alex. Lapedatu, *In jurul asasinării lui Barbu Catargiu,* București, Imprimeria națională, 1933 ; 8. Antim, *Studii, 14—19 ;* 9. Alex. Lapedatu, *Mărturii și precizări nouă cu privire la sfîrșitul lui Barbu Catargiu,* București, Tip. Națională, 1939 ; 10. Tr. Ionescu-Nișcov, *În legătură cu asasinarea lui Barbu Catargiu,* RI, XXVI, 1940, 1—3 ; 11. Valeriu Stan, *Enigma unui atentat. Moartea lui Barbu Catargiu,* MI, IV, 1970, 2 ; 12. Aneta Spiridon, *Barbu Catargiu,* SIGE, 1970, 8.

F. F.

CATINA, Ioan (1828, București — 29.VII.1851, București), poet. O figură populară printre pașoptiști era tînărul C., fiul unui cafegiu, Alexe Catina, de pe Podul Mogoșoaiei. În vîrstă de 17 ani, el colabora cu poezii la „Curierul românesc" și frecventa saloanele literare ale vremii. C. D. Aricescu l-a cunoscut în 1846 la I. Heliade-Rădulescu. Era considerat „un geniu". În romanul lui Al. Pelimon *Un funcționar sinucis,* apare și „junele Catina", „ce avea forma capului unui filozof englez". Gr. H. Grandea face din el un personaj al romanului *Vlăsia sau Ciocoii noi.* La 11 iunie 1848, C. citește, pe ulița Lipscani, Proclamația de la Islaz. Tot el propune titlul „Pruncul român" pentru ziarul scos în timpul revoluției de C. A. Rosetti și E. Winterhalder și își dezvăluie aici, în cîteva articole (din 12 și 17 iunie, 8 iulie), într-un stil ardent și declamatoriu, concepția democratică și revoluționară. Este închis la Văcărești, împreună cu fratele său, Constantin, și el participant la revoluție. Constantin moare în închisoare. C., pentru un timp comisar de poliție în Pitești, este repede destituit. Moare de tuberculoză, la numai 23 de ani.

Ioan și Constantin Catina

C. nu a scris prea mult. Un volum, apărut în 1846, cuprindea 28 de poezii, cele mai multe publicate anterior în „Curierul românesc". În 1847 i-a apărut *Zoe,* dramatizare după nuvela cu același titlu a lui C. Negruzzi. O altă dramă, *Dan* (1847), urma să fie tipărită de Asociația literară. C. D. Aricescu vorbește și de un *Țepeș Vodă,* din același an. C. a tradus din Hugo poezia *Pentru săraci* și din Béranger, *Prizonierul.* Preferințele sale se îndreaptă către lirica militantă și, mai ales, spre cea meditativă. Poetul are preocupări care îl disting printre contemporani. La C. apare pentru întîia dată în poezia românească ipostaza geniului romantic *(O noapte pe stînci negre, Osînda),* văzut ca un personaj damnat, apăsat de blestemul soartei, care, departe de existența obișnuită, măsoară din înălțimile spiritului nimicnicia de „vierme tîrîtor" a omului. Poza este cultivată cu preferință : mormîntul său va fi al unui blestemat, conștiința ascunde o crimă, amestecul binelui cu răul este etern *(Stiletul).* Viziuni fantastice (pe alocuri nu lipsite de vigoare) însoțesc aparițiile romantice ; se întrevede și sentimentul de „mal du siècle". Poezia lui C. vădește însă tumult interior, ceea ce și explică preferința sa pentru Byron. Nota profetică și simbolistica grandioasă, în stil byronian, fac specificul *Imnului la secol.* În poezia lui coexistă revoluționarismul cu fatalismul. Drumul ireversibil al bărcii, simbol al vieții, duce către un țărm pustiu, unde „etern să repozăm". Viziuni ale extincției universale *(Cugetare)* îl anticipă pe Eminescu : planetele, „ieșind din a lor acții", vor zăcea „prăvălite în haos" „ca un uscat schelet". În același timp, poezia lui C. clamează împotriva nedreptății. *Marșul* îndeamnă direct la lupta de stradă, dezvoltînd, în mișcarea repede a versurilor, ideile Proclamației. Convingerile revoluționarului se întrevăd chiar și într-o baladă istorică, *Pe ruinele cetății lui Țepeș.* Evocarea umbrei lui Țepeș pe ruinele cetății sale devine un prilej de a înfiera tirania, cu argumente și într-un limbaj pașoptist. C. își acordează lira „pentru săraci", ca și alți poeți ai epocii, dealtfel ; de osînditul întemnițat îl leagă un sentiment de fraternitate și de milă *(Osînda).* Cînd nu sînt versificări în genul lui V. Alecsandri *(Ghitara)* sau prozaice și silite dezvoltări pe o temă *(La lord Byron),* mult îngreuiate și de limba epocii, versurile lui C., mai talentat decît mulți contemporani ai săi, poartă în ele imagini evocatoare de atmosferă și vocabule care vor reapărea la Eminescu. În drama *Zoe,* accentul cade pe elementul melodramatic și romantic. Eroii sînt bîntuiți de pasiuni puternice care îi duc spre pierzare și moarte. Iliescu, obosit de lume, se consideră un Lara, chiar „mai mult decît un Lara, un Iliescu", clișeele romantice sînt utilizate de predilecție. Ceea ce făcea originalitatea nuvelei lui Negruzzi, specificul de epocă, lipsește în piesă. C. disprețuia ceea ce el numea „prozaismul moldovenilor pe la 1827" și își propunea să înnobileze scena, accentuînd, în spirit romantic, asupra cavalerismului și galanteriei.

— *Poezii,* București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1846 ; *Zoe,* București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; *Poezii,* [București], 1847 ; *Poezii,* pref. N. Iorga, Vălenii de Munte,

Tip. Neamul românesc, 1908 ; *[Poezii]*, PLB, I, *71—102*, PRC, II, *98—99*. — **Tr.** : V. Hugo, *Pentru săraci*, CR, XVIII, 1846, 19.

— 1. I. Heliade-Rădulescu, *[Notiță]*, CR, XVII, 1845, 37 ; 2. C. D. Aricescu, *Memoriile mele*, A.S.B., ms. 807, *f. 43—50* ; 3. N. Țincu, *Ion Catina*, RN, VI, 1893, 11—12 ; 4. Popovici, *Romant. rom., 447—449* ; 5. Călinescu, *Ist. lit., 236—237* ; 6. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, III, 1954, X, 1961, 1 ; 7. Doina Graur, *Ioan Catina*, LL, XIV, 1967 ; 8. *Ist. lit.*, II, *584—586* ; 9. Mîndra, *Clasicism, 124—125* ; 10. Elena Tacciu, *Trei poeți preeminescieni*, București, Minerva, 1978, *passim*.

S. C.

CAVALUL, periodic literar și muzical apărut la Craiova, săptămînal, între 1 aprilie și 28 mai 1895. Dem. S. Vasculescu, redactor și proprietar, nu era numai autor de versuri erotice de o factură mai mult decît modestă, ci și compozitor, printre altele, al romanței *Călugărul,* după textul lui Tr. Demetrescu. Partea literară era susținută de S. Ivanovici, De la Munte (pseudonim posibil al lui D. Vasculescu) și P. Vulcan. Acesta din urmă publica și cîteva nuvele și mai multe descîntece culese de el. Într-un studiu amplu despre doină, considerată o specie lirică națională, se trec în revistă cîteva din definițiile posibile, conspectate conștiincios din V. Alecsandri, A. Densușianu ș.a.

Revista, care apăruse pentru a „însenina" atmosfera „înveninată" de politică, dispare după puțin timp. Cîteva numere au mai apărut, la intervale mari, între 1912 și 1927.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 122*.

R. Z.

CĂLUGĂRUL, Misail v. **Misail Călugărul.**

CĂMINUL, revistă literară care a apărut la București, bilunar, din august 1885 pînă în mai 1886. Singurul număr păstrat, din 1 mai 1886, al revistei pe care o edita un S. Alcibiadi, adăpostește versurile lui Th. I. Anestin, o scriere în proză a lui N. D. Georgian și articolul *Poetul Baronzi* de C. Crișan.

R. Z.

CĂPĂȚINEANU, Stanciu (c. 1800 — 15.IX.1848, Rîmnicu Vîlcea), traducător. Absolvent al școlii de la „Sf. Sava" din București, **C.** se formase ca elev al lui I. Heliade-Rădulescu. În 1826 a plecat la Craiova, unde a deschis, împreună cu Gr. Pleșoianu, cursurile Școlii naționale. A fost aici director și profesor, iar din 1832 a ocupat și funcția de inspector. Preda gramatica și „deprinderi asupra stilului românesc". Era un profesor cu vederi noi, ceea ce a făcut ca în 1837, în urma unor intrigi, să fie înlăturat din învățămînt. S-a stabilit la Rîmnicu Vîlcea, unde a fost numit judecător, îndeplinind apoi mărunte funcții administrative.

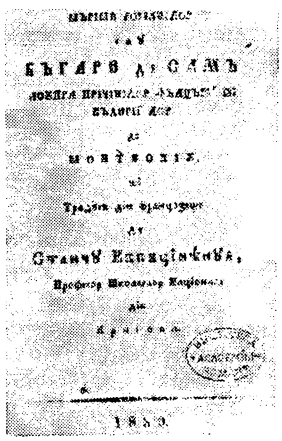

C. face parte din grupul de cărturari care au susținut inițiativele culturale ale lui Heliade. Fusese inițiat, printre primii, în programul Societății literare de la 1827. În spiritul orientării iluministe a vremii, el a făcut, în jurul anului 1830, o serie de traduceri în limba română, optînd nu numai pentru ușoare scrieri moralizatoare, ci și pentru opere de seamă ale iluminismului european. Prefețele lui **C.** vorbesc despre strădania lui de a da contemporanilor lecturi instructive și de a contribui prin traduceri și prelucrări la cultivarea limbii române. În 1830, el adună în volumul *Biblioteca desfătătoare și plină de învățătură* patru povestiri moralizatoare tălmăcite din Pascal, Boileau, Voltaire, Montesquieu, traduce o *Mitologhie pre limba românească,* dar mai tălmăcește și *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence* de Montesquieu. În 1831 a tradus *Zadig* de Voltaire. **C.** anunța ca fiind traduse de el și alte lucrări, precum *Du Contrat social* de J.-J. Rousseau și *Les Ruines ou Méditations sur les révolutions des empires* de Volney, dar acestea n-au mai apărut.

— **Tr.** : [Pascal, Boileau, Voltaire, Montesquieu], în *Biblioteca desfătătoare și plină de învățătură,* [Sibiu], 1830 ; *Mitologhie pre limba românească,* [Sibiu], 1830 ; Montesquieu, *Mărimea romanilor sau Băgare de seamă asupra pricinilor înălțării și căderii lor,* [Sibiu], 1830 ; Voltaire, *Sadic sau Ursitoarea,* 1831.

— 1. T. Serghiades, *[Scrisoare către redacție]*, FMIL, VI, 1843, 12 ; 2. Heliade, *Echilibrul*, I, *135—139* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *126—127* ; 4. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 217—219* ; 5. C. N. Mateescu, *Însemnări despre profesorul craiovean Stanciu Căpățineanu,* AO, IV, 1925, 21—22 ; 6. Al. Duțu, *Ecouri rousseau-iste în cultura română,* VR, XV, 1962, 7 ; 7. I. Popescu-Teiușan, *Un dascăl iluminist de la începutul secolului al XIX-lea — Stanciu Căpățineanu,* RPD, XII, 1963, 7 ; 8. Piru, *Ist. lit.*, II, *30—31* ; 9. Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor,* STRS, *65*.

G. D.

CÂMPEANU, Petru M. (1809 — 15.IV.1893, Miclăușeni, j. Iași), cărturar, traducător. Născut prin părțile Aradului, **C.** face studii de drept și filozofie la Universitatea din Pesta, luîndu-și doctoratul în filozofie în 1834, cu disertația *Principia Philosophiae Universalis.* Avea de pe acum preocupări variate, scria versuri, lucrări filologice, filozofice și psihologice, alcătuise chiar un studiu de „economia cîmpului", scrieri ce rămîn în majoritate în manuscris. Ca și alți cărturari ardeleni, **C.** este chemat ca profesor la Iași. În 1837 preia la Academia Mihăileană catedra de filozofie a lui Eftimie Murgu, fiind numit după aceea și la catedra legilor. Predă și alte discipline, este membru al Comitetului academic și inspector de studii, pînă la desființarea institutului. Iese din învățămînt în 1849, așezîndu-se la moșia de la Miclăușeni a lui G. A. Sturdza. În primii ani însoțește în Germania pe fiii protectorului său. Deși păstrează încă legături cu mulți cărturari moldoveni, ardeleni și călătorește din cînd în cînd în străinătate, mai bine de patru decenii trăiește retras. Nu mult după înființare, Societatea Academică Română îl alesese membru onorific.

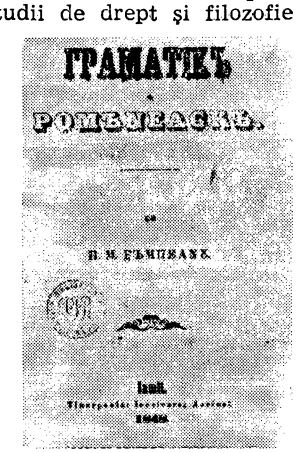

După venirea la Iași, prin pregătirea și entuziasmul lui, **C.** se afirmă ca o personalitate culturală de prestigiu. În 1839 era membrul unei asociații de cărturari care, sub conducerea lui Gh. Asachi, pregătea apariția unei enciclopedii în limba română. În 1840, **C.,** care primise între timp rangul de căminar, era unul din cei patru directori ai Teatrului Național din Iași, alături de V. Alecsandri, C. Negruzzi și M. Kogălniceanu. Activitatea lui didactică s-a bucurat de o deosebită apreciere. Ca și E. Murgu, era discipol al lui J. Fr. Herbart și urma principiile sco-

lasticii progresive. În cursurile lui de filozofie, se dovedește un adept al postkantianismului, preluat prin scrierile unor autori germani, cunoscute în timpul studiilor la Pesta și pe care le prelucrează îndeobște în prelegerile de la Academia Mihăileană. Din perspectivă filozofică, **C.** discută nu o dată rostul culturii și al educației în viața unei societăți. În acest spirit este concepută și prefața la *Gramatica românească,* tipărită în 1848 (mai publicase în 1832—1833, pe cînd se afla student la Pesta, o tălmăcire a unei gramatici a limbii maghiare, iar în 1847, un *Abecedar latin).* Se enunță aici cîteva idei interesante, exprimate cu acuratețe, într-un stil aproape modern. **C.** vorbește despre limbă ca despre un „termometru" al nației, capabil să măsoare intensitatea simțului național. Cerințele progresului sînt puse în legătură cu limba, literatura și educația națională. Autorul consideră că este necesară cultivarea limbii, utilizînd într-o primă etapă „imitația rațională", cu mare grijă pentru „clasicitatea ideilor și a limbii". El insistă asupra ideii că limba, care nu este încă „fixată", trebuie să ia formele cele mai potrivite. Se gîndea la crearea unei societăți filologico-literare pentru cultura limbii și a alteia, arheologico-istorice, pentru studierea istoriei naționale, idei prin care **C.** anticipă înființarea Academiei Române.

Preocuparea pentru cultivarea limbii explică și intensa activitate de traducător a lui **C.** Între 1842 și 1847 tălmăcește în foiletonul literar al „Albinei românești" numeroase nuvele, povestiri, istorioare, anecdote. Selecția nu dovedește un gust literar deosebit. Autorii din scrierile cărora se fac traducerile nu sînt de obicei menționați. **C.** pare să fi folosit cel mai frecvent foiletoanele revistelor italiene din acea vreme, sursa multor tălmăciri făcute și de Asachi. Aici semna mai ales cu inițiale. Celelalte scrieri le semnase la început Maller, Moaler, apoi Câmpeanu-Moler (Mahler, Maller) sau Maller Câmpeanu (Câmpeanu) și în cele din urmă P. M. Câmpeanu.

— *Cuvînt rostit în sala Academică în 9 octombrie 1838,* Iași, Tip. Albinei, 1838 ; *Gramatica românească,* Iași, Tip. Institutul Albinei, 1848. **Ms.** : *[Versuri],* B.A.S., ms. C.L./1. — **Tr.** : Al. Dumas, *Casa de nebuni la Palermo,* AR, XIII, 1842, 39—41, 43, 44, *Vaninka. 1800—1801,* AR, XIX, 1847, 24—35 ; [Autori neidentificați], *[Foiletoane literare],* AR, XIII, 1842 — XIX, 1847.

— **1.** Urechia, *Ist. șc.,* I, *363—365, 379,* II, *56, 115, 175—176, 259, 264, 265, 320, 322* ; **2.** A. D. Atanasiu, *Notiți biografice asupra lui Petru Cîmpeanu,* A, XVIII, 1907, 3 ; **3.** *De la Academia Mihăileană la Liceul Național,* Iași, Tip. Brawo, 1936, *passim* ; **4.** Șt. Meteș, *Din relațiile și corespondența poetului Gh. Sion cu contemporanii săi,* Cluj, Tip. Pallas, 1939, *passim* ; **5.** G. Ivănescu, *Formarea terminologiei filozofice românești moderne,* CIL, I, *179—183* ; **6.** Emil Diaconescu, *Cărturari ardeleni în învățămîntul din Moldova,* TR, X, 1966, 42 ; **7.** *[Note bio-bibliografice],* DML, II, *239—240* ; **8.** *George Barit și contemporanii săi,* I, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Titus Moraru, București, Minerva, 1973, *passim.*

G. D.

CEARTĂ ÎNTRE NEGUSTORII DIN BOTOȘANI ȘI CEI DIN IAȘI v. **Stihurile botoșanenilor.**

CERCEL, Petru v. **Petru Cercel.**

CERCHEZ, I. P. (1847, București — 5.XI.1921, București), dramaturg. Consilier la Curtea de Casație, membru al Junimii bucureștene, **C.** s-a bucurat de aprecierea lui T. Maiorescu. A colaborat la „Convorbiri literare" între anii 1879—1892, publicîndu-și aici cele trei piese : *O sară la curte* (1881), *Nino* (1882) și *Firică* (1885). Adept al realismului, **C.** a respins manifestările naturaliste în teatru, precum și neoclasicismul, socotindu-l incapabil de a transmite emoții. Admirator al lui Shakespeare, a fost atras și de teatrul romantic francez, în mod deosebit de A. de Musset, din opera căruia a și tradus un „proverb" *(Visuri de copile* — 1879), fără a dovedi prea multă aplicație în transpunerea versurilor. **C.** a considerat însă că „proverbul" dramatic convine propriului său talent. *O sară la curte,* cît și *Nino* sînt comedioare de salon. Amîndouă expun intrigi de curte, bazate pe aventura galantă cu personaje corespunzătoare, din Spania și Italia secolelor trecute. Nobilul Melone Cornaro din *Nino* intenționează să o căsătorească pe fiica sa Laura cu bătrînul podestat Bacco Matofini. Dar Laura, cu sprijinul iubitului ei Luigi și al mamei vitrege, Ana, reușește să dejoace aceste planuri. Ușoară, simplă și precisă, intriga urmărește să contribuie la atmosfera generală de amuzament, pe care o subliniază nu numai limbajul personajelor, ci și unele din trăsăturile lor. Glumele nu depășesc niciodată acest prag, iar ironia nu intervine decît rareori, pentru a sublinia buna dispoziție. Selectate și îmbinate îngrijit, imaginile se caracterizează prin simplitate și naturalețe, însușiri care susțin impresia favorabilă creată și de fluiditatea, uneori cristalină, a versurilor. Cu *Firică,* dramaturgul se oprește asupra realităților românești, imaginînd o comedie de situații, bogată în încurcături, pe tema casei cu două fete de măritat. Înfruntarea dintre pretendenți este urmărită mai ales cu ochiul moralistului, dispus, cîteodată, să apostrofeze, îndeosebi prin caricaturizare (colonelul Tunat, soția lui, Scatolea, fiica lor, Emeroda). **C.** apelează și la comicul verbal, spre a localiza și mai mult acțiunea, fără a o face cu îndemînare deosebită. Naturalețea, bunul gust și pitorescul acordă comediilor lui **C.** un anume loc în cadrul tendințelor antinaturaliste din dramaturgia vremii.

— *Zile de toamnă,* CL, XIII, 1880, 10 ; *O sară la curte,* CL, XV, 1881, 1 ; *Nino,* CL, XV, 1882, 11 ; *Firică,* CL, XIX, 1885, 9 ; *Convorbire asupra teatrului,* CL, XX, 1886, 7 ; *[Scrisoare către I. Negruzzi],* CL, XXV, 1892, 11, 12. — **Tr.** : A. de Musset, *Visuri de copile,* CL, XIII, 1879, 5, 6.

— 1. N. Volenti, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1885],* SDL, I, *292* ; **2.** Emil Cerchez, *Cîteva scrisori de la T. Maiorescu,* CL, LII, 1920, 3—4 ; **3.** Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *312—314* ; **4.** Ciorănescu, *Teatr. rom., 184—186* ; **5.** G. Bezviconi, *Necropola Capitalei,* București, 1972, *90.*

D. M.

CHESARIE de Rîmnic (? — 9.I.1780, Rîmnicu Vîlcea), cărturar, traducător și tipograf. Bucureștean de origine, era fiul Ilincăi și al zarafului Anghelachi Halepliu. Un frate al său, State Halepliu, ajunge pînă la treapta de clucer de arie. **C.** a învățat la Academia grecească din București, avîndu-l printre dascăli pe Alexandru Turnavitu. El și-a însușit temeinice cunoștințe de limbă greacă, latină, rusă și franceză, de istorie și filologie. Ucenic al mitropolitului Grigorie al Ungro-Vlahiei, este călugărit, în 1761, devenind pentru 12 ani protosinghel și ecleziarh al Mitropoliei din București, ocupîndu-se, în acea perioadă, cu traducerea și tipărirea de cărți bisericești, care necesitau o bună stăpînire a limbii grecești. Împreună cu mitropolitul Grigorie și cu arhimandritul Filaret, viitorul său succesor la Eparhia de la Rîmnic, **C.** face parte, în 1770, din delegația care prezintă doleanțele țării la Petersburg, în fața împărătesei Ecaterina a II-a. Cu acest prilej el participă și la hirotonirea ca

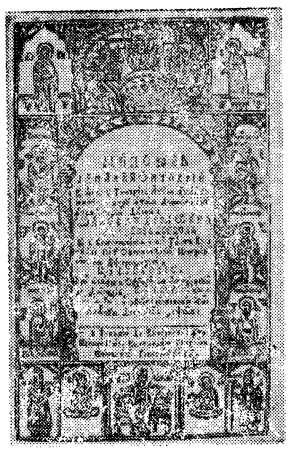

arhiereu a lui Platon Levşin din Tver, căruia îi traduce în limba greacă o vestită cuvîntare. **C.** este alături de mitropolitul Grigorie şi în acţiunile politice ale acestuia legate de partida banului Mihai Cantacuzino, cu sprijinul căruia, după doi ani de vicariat, între 1771—1773, la Episcopia Rîmnicului, este hirotonit episcop, la 12 ianuarie 1774. În acelaşi an, în preajma păcii de la Kuciuk-Kainargi, episcopul Rîmnicului pleacă la Iaşi, împreună cu Mihai Cantacuzino, pentru a se întîlni cu feldmareşalul rus P. A. Rumeanţev. Ca episcop, **C.** s-a distins, timp de şapte ani, printr-o bogată activitate culturală, bisericească şi, nu mai puţin, administrativă. Din iniţiativa sa, iau fiinţă două şcoli la metocurile Episcopiei rîmnicene din Bucureşti şi Craiova. Amintirea lui de ctitor şi restaurator se păstrează în unele mănăstiri şi biserici oltene şi din Bucureşti. Cel mai important merit al episcopului este legat de renovarea, se pare în 1775, cu sprijin din Transilvania, prin intermediul negustorului Constantin Hagi Pop din Sibiu, a tipografiei de la Rîmnic, unde se vor tipări, sub îndrumarea sa, o serie de cărţi religioase, dintre care cele şase volume din *Mineie,* scoase între 1776—1779, constituie principala contribuţie literar-culturală a lui **C.** Moare, probabil otrăvit, în 1780.

În prima perioadă a activităţii lui **C.**, petrecută în preajma tiparniţei de la Mitropolia din Bucureşti, se înscrie voluminoasa tălmăcire din limba greacă, realizată în 1765, după lucrarea lui Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului, *Voroavă de întrebări şi răspunsuri întru Hristos.* În 1769 era corector la tipărirea, în limba greacă, a celei de-a doua ediţii a operei lui Meletie Pigas, *Ortodoxos didascalia.* **C.** a alcătuit în limba elină lucrarea intitulată *Istorie a războiului dintre Rusia şi Poarta Otomană,* eveniment cunoscut autorului ca unul ce fusese angajat în tratativele diplomatice legate de acest război. Lucrarea s-a păstrat doar într-o traducere neogreacă a lui Ambrosie Pamperis. **C.** a încurajat şi imprimarea de cărţi greceşti în străinătate, sprijinind apariţia la Veneţia, în 1780, a patericului Sfîntului Grigorie Dialog, tipărit de Chesarie Daponte. În aceeaşi perioadă cu tipărirea *Mineielor,* **C.** s-a îngrijit şi de apariţia altor cărţi de cult, prin care s-a desăvîrşit românizarea serviciului bisericesc : un *Octoih* şi un *Antologhion,* ambele scoase în 1776, un *Triodion* în anul următor, un *Ceaslov* şi o *Psaltire.* Tipăriturile probează grija sa pentru limba românească şi pentru calităţile grafice ale cărţilor.

Principala operă a lui **C.** o constituie tipărirea *Mineielor* şi înzestrarea fiecărui volum cu prefeţe originale, care îi aparţin în întregime. Traducerea *Mineielor,* care s-a făcut plecîndu-se de la versiuni mai vechi ale acestor texte, datorate unor tălmăcitori ca mitropolitul Dosoftei, Radu Greceanu şi mai ales Damaschin al Rîmnicului, este o operă colectivă, condusă de **C.**, la care au conlucrat mitropolitul Grigorie, Filaret de Rîmnic, Anatolie ierodiaconul, Rafail monahul şi Iordan Cappadochianul. Predosloviile *Mineielor* probează orientarea iluministă a episcopului de Rîmnic, prin ideile împărtăşite de acesta şi prin sursele folosite : celebra *Enciclopedie* franceză (**C.** este primul traducător român din lucrarea condusă de Diderot) şi lucrarea bizantinologului iluminist Charles Le Beau *Histoire du Bas-Empire.* Prefeţele lui **C.** conţin, în ansamblu, o meditaţie asupra evoluţiei istoriei şi a timpului. Tipărirea a început în 1776, cu *Mineiul* pe octombrie, în amintirea tratatului de la Kuciuk-Kainargi. Cu un caracter poematic, predoslovia reaminteşte vechile biruinţe ale românilor şi celebrează noua victorie, prilej de a utiliza cu un sens nou, care anticipă renaşterea naţională de la începutul secolului următor, cuvintele „patrie" şi „patriot". Tot aici **C.** îşi expune o profesie de credinţă, afirmînd că se aseamănă cu o alăută ce vibrează ori de cîte ori o ating „degetele obştei". El crede că evenimentele istoriei omeneşti sînt în relaţie cu intervenţiile providenţei, care conlucrează cu voinţa oamenilor. **C.** menţine conceptul bizantin al „sinergiei", care exprimă relaţia reciprocă dintre divinitate şi voinţa umană. Al doilea volum, *Mineiul* pe noiembrie, apărut în 1778, cuprinde în prefaţă o încercare de periodizare a istoriei românilor, împărţită în patru etape. Prima epocă este a războiului dintre daci şi romani, aşa cum este descrisă de Dio Cassius şi I. Zonaras şi atestată arheologic ; a doua este a întemeierii Ţării Româneşti de legendarul Negru Vodă ; a treia este aceea a tălmăcirii cărţilor sacre în limba română, iar a patra e cea contemporană cărturarului. **C.** nu insistă asupra primei epoci, denumeşte pe cea de-a doua — epoca în care au fost zidite mănăstirile, a treia epocă fiind importantă prin dezvoltarea culturii şi a tipăriturilor. Epoca a patra reprezintă o perioadă de statornicie şi recuperări, datorită tratatelor încheiate cu Poarta otomană şi fixării cu precizie a dărilor, ce se schimbaseră continuu mai înainte. Episcopul caută, de asemenea, să fixeze locul bisericii în cadrul conştiinţei naţionale ce se afirmă. Îl bucură starea de înflorire a Olteniei, în care vede vatra neamului românesc. În prefaţa *Mineiului* pe decembrie, pornind de la naşterea lui Hristos, **C.** găseşte momentul de a vorbi despre „numărarea anilor" şi despre calendare. În prefaţa *Mineiului* pe ianuarie, el afirmă că obiceiurile romane de la începutul anului s-au menţinut şi la români. Alături de baza latină a datinilor noastre, **C.** menţionează şi pe cele autohtone, păstrate de la daci. El nu are ezitări asupra originii poporului român, ci evită doar să se pronunţe asupra momentului în care obiceiurile romane au început să predomine. Atenţia pe care o acordă obiceiurilor îi aduce o altă serie de argumente, ignorate de predecesori, în privinţa originilor poporului nostru, după cum deschide perspective teoriei privitoare la supravieţuirea dacilor, formulată anterior şi de stolnicul Constantin Cantacuzino. Tot aici **C.** discută despre schimbare în general. Prefacerea i se pare o lege a firii, care domină deopotrivă cursul naturii şi istoria umană. Amintind de „stepenele" stolnicului Constantin Cantacuzino, vîrstele descrise de **C.** se aliniază şi ele pe două sensuri : urcare şi coborîre. În concepţia autorului, procesul de creştere şi descreştere e limitat însă la fiecare stat în parte, şi nu la civilizaţia umană în ansamblu. Şi mai complicat a fost acest proces istoric în Ţara Românească, unde înălţările şi căderile s-au succedat pe perioade restrînse, din cauza instabilităţii şi a neprevăzutului provocat de puteri exterioare. **C.** aminteşte în această prefaţă şi de translaţia culturii greceşti spre Occident.

O parte a fondului de idei din prefeţe îl aşează pe **C.** în continuarea ideilor mai vechi ale umaniştilor români. El consideră ca fapt indiscutabil supravieţuirea dacilor, insistă, pentru argumentarea latinităţii, asupra datelor socio-etnografice (care îl vor preocupa şi pe Samuil Micu). Dar principalul interes al lui **C.** (meditaţia pe teme de filozofie a istoriei şi pe tema timpului) dezvăluie o preocupare proprie veacului luminilor. **C.** apare ca un cărturar iluminist, dintre cei mai importanţi de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, prin ideile pe care le-a furnizat urmaşilor săi şi prin larga audienţă de care s-a bucurat opera lui.

— *[Prefaţă]* la *Mineiul. Luna lui octovrie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1776, reed. în BRV, II, *215—216,* în Dutu, *Coor-*

donate, 173—175 ; [Prefață] la *Mineiul. Luna lui noemvrie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1778, reed. în BRV, II, *226—228,* în Duțu, *Coordonate, 175—178 ; [Prefață]* la *Mineiul. Luna lui dechemvrie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1779, reed. în BRV, II, *231—233,* în Duțu, *Coordonate, 178—180 ; [Prefață]* la *Mineiul. Luna lui ianuarie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1779, reed. în BRV, II, *233—237,* în Duțu, *Coordonate, 180—184 ; [Prefață]* la *Mineiul. Luna lui fevruarie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1779, reed. în BRV, II, *237—241 ; [Prefață]* la *Mineiul. Luna lui martie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1779, reed. în BRV, II, *241—244 ; [Prefață]* la *Psaltire,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1779, reed. în BRV, IV, *257—259.* — **Tr.** : *[Mineie],* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1776—1779.

— 1. N. Predescu, *Poeți, 359—362 ;* 2. C. Erbiceanu, *Bărbați culți greci și români și profesorii din Academiile din Iași și București din epoca așa-zisă fanariotă,* AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXVII, 1905 ; 3. N. Iorga, *Contribuții la istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea și al XIX-lea. I : Scriitori bisericești,* AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXVIII, 1905—1906 ; 4. Iorga, *Ist. bis.,* II, *150—151, 155—156 ;* 5. G. Ionescu, *Tipografia Episcopiei de la Rîmnicul Vîlcea,* RIAF, X, 1909, fasc. 2 ; 6. Adamescu, *Ist. lit., 127—128 ;* 7. Haneș, *Ist. lit., 76—77 ;* 8. Pușcariu, *Ist. lit., 185, 186 ;* 9. I. Popescu-Cilieni, *Știri noi despre episcopul Chesarie al Rîmnicului,* AO, XX, 1941, 113—118 ; 10. Popovici, *Studii,* I, *193—194 ;* 11. Murărașu, *Ist. lit., 107—109 ;* 12. Aurelian Sacerdoțeanu, *Tipografia Episcopiei Rîmnicului,* MO, XII, 1960, 5—6 ; 13. Al. Elian, *Din legăturile mitropolitului Moscovei Platon cu clericii români,* OTD, XII, 1960, 2 ; 14. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.,* I, *200—213 ;* 15. Piru, *Ist. lit.,* II, *160—163 ;* 16. *Ist. gînd., 122—124 ;* 17. Niculae Șerbănescu, *Episcopii Rîmnicului,* MO, XVI, 1964, 3—4 ; 18. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 16 ;* 19. Mihai Manolache, *Viața și activitatea episcopului Chesarie al Rîmnicului,* BOR, LXXXIV, 1966, 1—2 ; 20. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 52—56 ;* 21. Mircea Anghelescu, *Contribuții la stabilirea unor premise ale literaturii românești moderne (1750—1780),* LL, XVI, 1968 ; 22. Tomescu, *Ist. cărții rom., 93—94 ;* 23. Duțu, *Coordonate, 131—155 ;* 24. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *291—293 ;* 25. Anghelescu, *Preromant. rom., 41—45 ;* 26. Cornea, *Originile, 54, 66—67, 97 ;* 27. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească,* București, 1977, *27—30.*

A. S.

CHIBICI-RÂVNEANU, Alexandru (13.V.1849, Revna-Cernăuți — 1917 ⟨4⟩), memorialist. Fiu al preotului Mihai Chibici, a urmat liceul la Cernăuți din 1859, apoi Facultatea de drept din Viena (din 1868). Membru al societății „România jună", era adept al aripii junimiste. După terminarea cursurilor universitare, trece în România, funcționînd pînă în 1877 ca revizor școlar în județul Fălciu. Îndată după declararea războiului pentru Independență, **C.-R.** se înscrie ca voluntar în armata română. După război este numit funcționar, apoi avocat al direcțiunii Căilor Ferate din România. Prieten cu M. Eminescu încă de pe băncile liceului cernăuțean, s-a atașat și mai mult de marele poet în timpul studiilor universitare. În 1883, **C.-R.** l-a condus pe Eminescu pînă la Viena, veghind la instalarea lui în sanatoriul „Ober Döbling". În 1884, tot din însărcinarea junimiștilor, îl însoțește pe poetul însănătoșit temporar într-o excursie în Italia.

C.-R. a intrat în istoria literaturii române mai mult ca prieten al lui Eminescu și mai puțin ca memorialist. Cu toate acestea, unica sa scriere literară, *Din viața mea de voluntar. 1877—1878,* probează umor și finețe a observației. Tonul glumeț este subliniat prin expresii populare adecvate, iar amănuntului documentar nu i se acordă importanță decît în măsura în care contribuie la crearea atmosferei.

— *Din viața mea de voluntar. 1877—1878,* CL, XVII, 1883, 1—3.

— 1. Al. Chibici-Râvneanu, *[Scrisori către I. Slavici și T. Maiorescu],* SDL, III, *137—140,* IV, *179—180 ;* 2. Maiorescu, *Insemnări,* II, *146 ;* 3. Ștefanelli, *Amintiri, 155—160 ;* 4. Călinescu, *Eminescu, 122, 285, 289 ;* 5. C. Nastasi, *Alexandru Chibici-Revneanu, amicul lui Eminescu,* Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1935 ; 6. E. Speranția, *Amintiri, 153—160 ;* 7. T. Maiorescu, *Însemnări zilnice* (publ. Dorina Grăsoiu), RL, I, 1968, 3 ; 8. A. Pop, *Noi contribuții, 174—177 ;* 9. Flaviu Sabău, *[Două scrisori adresate de A. Chibici-Râvneanu lui George Bușilă],* MS, VI, 1975, 1.

D. M.

CHINEZU, Ecaterina (Catinca) (a doua jumătate a sec. XIX), traducătoare. Făcea parte, probabil, dintr-o familie de mici boieri moldoveni. Avea oarecare cultură, precum și tragere de inimă pentru literatură. Așa s-ar explica scrierile originale, cît și traducerile. A alcătuit, în maniera tradițională, practicată în Moldova, de pildă de comisul V. Pogor, satire în versuri, pe teme comune *(Urzici pentru unile din femei, Urzici pentru unii din barbați)* sau meditații despre atotputernicia morții *(Meditația unei văduve).* Fără a indica autorul, a tradus, într-un limbaj cam greoi și vetust, povestiri morale și sentimentale ce se bucuraseră de popularitate la începutul secolului *(Istoria lui Polidor și a Erato).* În aceeași manieră este și tălmăcirea, probabil prin intermediar francez, a romanului lui Heliodor — al cărui nume nu e însă menționat — *Istoria lui Teaghen și a Hariclii.*

— *Urzici pentru unile din femei,* ZB, 1850, 19 ; *Urzici pentru unii din barbați,* ZB, 1850, 20 ; *Meditația unei văduve,* ZB, 1851, 60. — **Tr.** : [Autori neidentificați], *Istoria lui Ferdinando și a Izabelii,* [partea I], Iași, Institutul Albinei române, 1865, [partea II], ICL, 1866, 1—3, *Istoria lui Polidor și a Erato,* ICL, 1866, 4—9 ; [Heliodor], *Istoria lui Teaghen și a Hariclii,* ICL, 1866, 10—18.

D. M.

CHIRA CHIRALINA, baladă populară. Aparține ciclului de balade antiotomane, în cadrul căruia este inclusă subgrupei ce dezvoltă o tematică inspirată din viața porturilor dunărene. În culegeri se întîlnește frecvent cu titlul redus doar la unul din cele două componente ale numelui : *Chira* (sau *Chera), Chiralina* (sau *Cheralina*). A fost creată, probabil, de cîntăreții populari din zona orașelor Brăila și Galați, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, mai precis în perioada imediat următoare încheierii păcii de la Adrianopol (1829). Aria ei de răspîndire include întreaga Muntenie, Oltenia, Moldova și sudul Banatului. Lipsită de elemente fabuloase, balada cuprinde relatarea unei întîmplări neobișnuite : răpirea unei tinere fete de către un negustor arap. Eroina, frumoasa crîșmăriță Chira, este la început ademenită de bogatul negustor, cu daruri scumpe. Respins de fată, arapul o răpește prin înșelăciune. Prinzînd de veste, frații Chiralinei aleargă în urmărirea lor, îi ajung și îl ucid pe răpitor. Întoarsă acasă, Chira se căsătorește cu un tînăr „nalt și sprîncenat". Alte variante prezintă un final tragic. Tînăra fată, bănuită de către Din și Constandin — cîteodată apare și un al treilea frate, Marin — de fugă premeditată cu străinul, este, în ciuda justificărilor ei disperate, omorîtă cu multă cruzime (arsă sau tăiată în bucăți).

Reușita artistică a baladei constă, în primul rînd, în realizarea deosebită a portretelor celor doi eroi : Chira și arapul. Cîntărețul popular încearcă o descriere caricaturală a negustorului, utilizînd, în acest scop, o bogată gamă de epitete și comparații : „buzat, / negru și ciudat, / cu solzi după cap, / parcă sînt de crap, / cu solzi mari pe burtă / parcă sînt de știucă" ; se mai adaugă în altă versiune buzele „late, / roșii și umflate", ochii „refecați, / roșii, bolboșați", părul „îmbîcsit / și încîrlionțit", mustățile „de rac, / parc-ar fi un drac". Trăsăturile dizgrațioase,

puternic îngroşate, realizează o adevărată întruchipare a grotescului. Într-un viu contrast cu acesta, poetul anonim conturează imaginea Chirei, folosind cele mai delicate nuanţe. Aglomerările metaforice: „Frumuşică zînă, / fragedă copilă, / tînără zambilă, / floare din grădină, / rază de lumină", reluate ca un laitmotiv, pun în relief una dintre cele mai frumoase imagini ale unei eroine de baladă. Ceilalţi eroi se disting mai ales sub aspect moral. Principalele trăsături de caracter ale fraţilor Chirei sînt sintetizate plastic în numai două versuri: „hoţii Brăilei, / şerpii Dunării". Impresionează, de asemenea, starea sufletească a bătrînei mame, bine surprinsă într-una din variantele culese de G. Dem. Teodorescu. Din descrierea întregii ei comportări în momentul cînd anunţă fiilor trista veste, creatorul popular realizează o adevărată icoană a durerii: „Dar ea nu vorbea, / ci lacrimi vărsa, / mîinile-şi frîngea (...) dar nu răspundea, / că gură n-avea, / ci semne făcea / şi păru-şi smulgea". Balada a constituit un punct de plecare în realizarea uneia din cele mai izbutite creaţii ale lui Panait Istrati, *Chira Chiralina*.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, vol. I, îngr. şi introd. Gh. Vrabie, Bucureşti, E.L., 1965, *193—200*; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, I, Cernăuţi, Tip. Piotrovschi, 1873, *23—27*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1885, *643—663*; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1900, *87—88, 203—204*; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături şi bocete de-ale poporului*, Bucureşti, Tip. Progresul—Ploieşti, 1909, *22—23*; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, Bucureşti, Socec, 1910, *288—291*; I. Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, II, Focşani, Tip. Cultura, 1934, *34—37*; Al. I. Amzulescu, *Balade populare româneşti*, III, Bucureşti, E.L., 1964, *305—306*; *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, I, pref. Ioan Şerb, Bucureşti, E.L., 1967, *504—508*, II, îngr. şi pref. Gheorghe Alexe şi Vasile D. Nicolescu, Bucureşti, E.L., 1967, *164—168*; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrîneşti*, Bucureşti, Minerva, 1974, *215—223*.

— 1. Vrabie, *Balada*, *339—343*; 2. Rusu, *Viziunea*, *204—208*; 3. Ion Ganea, *Variantele baladei populare „Chira Chiralina" şi ecourile ei în literatura scrisă*, în *Studii de etnografie şi folclor din zona Brăilei*, Brăila, 1977.

C. B.

CHITUL, Tit (23.IX.1866, Gherla — 10.X.1905, Cheţiu, j. Bistriţa-Năsăud), prozator. A trăit retras de lume, imobilizat la pat timp de 17 ani, pînă în clipa morţii, din cauza unei boli care îl făcuse să-şi întrerupă studiile de medicină, pe care le urma la Universitatea din Cluj. Cea dintîi scriere a lui **C.**, romanul istoric *O fată de tarabostos*, apare tîrziu, în 1901, la Gherla. Încurajat de Iosif Vulcan, trimite „Familiei" alte două romane istorice, *Catastrofa Daciei* şi *Steaua Orientului*, cîteva schiţe şi povestiri. Romanele, care nu depăşesc în general nivelul literaturii publicate la „Familia", dezvăluie însă o înzestrare de povestitor. Evocînd războaiele daco-romane, năvălirea goţilor în Dacia, domnia lui Mihai Viteazul, autorul foloseşte deopotrivă informaţia şi romanţarea, reconstituind aceste momente istorice cu grija detaliului şi a culorii de epocă. Cînd părăseşte clişeul intrigii sentimentale sau retorismul supărător al dialogurilor, **C.** ştie să dea episoadelor înfăţişate adevăr psihologic, dramatism. În proza scurtă, inspirată de întîmplări mărunte, se observă cursivitatea naraţiunii şi o oarecare vervă a imaginaţiei.

— *O fată de tarabostos*, I—II, Gherla, Tip. Diecezană, 1901; *Proba*, F, XXXIX, 1903, 1, 2; *Spionii*, F, XXXIX, 1903, 5—7; *Catastrofa Daciei*, F, XXXIX, 1903, 30—48, XL, 1904, 1—7; *Ziua onomastică*, F, XL, 1904, 29—31; *Steaua Orientului*, F, XLI, 1905, 9—38; *Procesul pierdut şi totuşi cîştigat*, F, XLII, 1906, 5—7; *Fabrica de porţelan*, F, XLII, 1906, 8—12; *Istoria africană*, F, XLII, 1906, 17—20; *Tîlharul*, F, XLII, 1906, 24; *Viziune*, ZS, II, 1926, 1—2. **Ms.**: *[Povestiri]*, B.A.S., ms. C. XLII/17.

— 1. Iosif Vulcan, *Tit Chitul: „O fată de tarabostos"*, F, XXXIX, 1903, 16; 2. *[Informaţii biografice]*, F, XLI, 1905, 40, 42; 3. Iorga, *Oameni*, II, *15*; 4. Al. Ciura, *Un scriitor necunoscut: Tit Chitul (1865—1905)*, SDM, III, 1926, *41—42, 44*; 5. T. Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, II, Bistriţa, 1974, *264—268*.

G. D.

CHIŢU, Gheorghe (24.VIII.1828, Oboga, j. Olt ⟨2⟩ — 28.X.1897, Mirila, j. Olt), publicist. Omul politic care din 1876 este în mai multe rînduri ministru (al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, de Interne, de Justiţie şi de Finanţe), care fusese magistrat, procuror general la Curtea de Apel din Craiova, primar al Craiovei, ales deputat şi senator, cel care e profesor la Facultatea de drept din Bucureşti, membru al Academiei Române din 1879, avusese în tinereţe unele preocupări literare. Născut în familia unui mic negustor, **C.** învaţă la liceul din Craiova şi la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. În timpul revoluţiei din 1848, este trimis comisar de propagandă în Oltenia. La Viena, unde din 1850 face studii juridice, scrie, pătruns de ideea „daco-românismului", broşura *Oracolul anului 1851*, care îi aduce cîteva zile de arest. Din aceeaşi perioadă datează traducerea unei drame de Th. Gautier şi Noël Parfait *(Evreica din Algeria)*, precum şi *Sonet la domnul Lud. Wiest*, publicat în „Vestitorul românesc" al lui Z. Carcalechi. Întors la Craiova, el scoate în 1857 „Vocea Oltului", publicaţie ce poartă apoi titlul „Oltul". Aici îi apar versuri patriotice, exprimînd elegiac tristeţea provocată de asuprirea la care era supusă ţara. Altele, scrise după modelul poeziei populare, preamăresc vitejia strămbună. Redactorul responsabil al publicaţiei mai semnează cîteva foiletoane satirice, cronici teatrale şi artistice. Bun prieten cu B. P. Hasdeu, **C.** publică în „Columna lui Traian" (1882—1883) cîteva notiţe filologice, de o erudiţie cam fantezistă (exagerările lui **C.** proveneau — în parte — din dorinţa de a combate pe cele ale lui A. Cihac), dar care vădeau o bună cunoaştere a tradiţiilor şi limbii populare.

— *Sonet la domnul Lud. Wiest*, VSR, XVIII, 1853, *195*; *Muza română*, VOC, I, 1857, *8*; *Essilatul*, VOC, I, 1857, *12*; *Cîntecul olteanului*, VOC, I, 1857, *48*; *Consolaţiunea*, VOC, I, 1857, *52*; *Testamentul pămîntului în ajunul lui 13 iuniu*, VOC, I, 1857, *61—63*; *Nouă manieră de a vorbi serios*, VOC, I, 1857, *96*; *Despre numirea lunelor la români*, CT, IX, 1882, 4—5; *Domn-Doamnă, Dominus-Domina*, CT, IX, 1882, 6; *Cuvintele creştine în limba română*, CT, IX, 1882, 7—12, X, 1883, 1—2; *De unde avem noi zicătoarea română, „de cînd ploua cărnaţi"?*, CT, IX, 1882, 7—9. — **Tr.**: Th. Gautier şi Noël Parfait, *Evreica din Algeria*, Viena, 1851.

— 1. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *53*; 2. *Encicl. rom.*, I, *813*; 3. Th. D. Speranţia, *Gheorghe Chiţu*, ŞM, I, 1898, 17; 4. G. Bogdan-Duică, *Un sonet de Gheorghe Chiţu*, S, V, 1906, 18; 5. C. M. Ciocazan, *Figuri oltene: Gh. Chiţu*, AO, I, 1922, 1; 6. Dem. D. Stoenescu, *Gheorghe Chiţu poet*, AO, I, 1922, 1; 7. M. Theodorian-Carada, *Complectarea unui mic istoric al unui mare aşezămînt*, AO, XIII, 1934, 71—73; 8. Ovidiu Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian" şi „Columna lui Traian")*, SIL, *327—328*.

G. D.

CHIŢU, Maria (1846, Craiova — 25.II.1930), traducătoare. Bună cunoscătoare a limbii italiene, **C.**, soţia avocatului Petru Chiţu din Craiova, a tradus, înainte de G. Coşbuc, în româneşte, din opera lui Dante, *Infernul* (1883) şi *Purgatoriul* (1888). Începuse să tălmăcească şi *Paradisul*, dar după îmbolnăvirea

gravă a fiicei sale Lucilla, şi ea scriitoare, nu a mai continuat. **C.** este şi autoarea unui eseu în limba franceză despre ideile politice ale lui Dante.

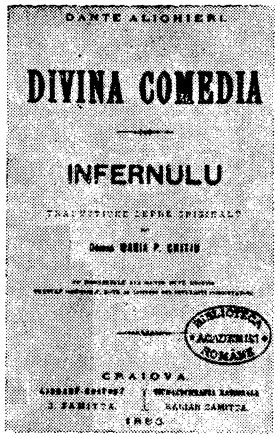

Prima versiune românească, aproape integrală, a *Divinei Comedii* se distinge prin exactitate, printr-o riguroasă transpunere a textului italian în limba română (uneori chiar urmînd topica originalului), cu o bună înţelegere a sensurilor literare. Atmosfera şi poezia operei au fost însă sacrificate în favoarea folosirii corecte a cuvîntului. Supără şi abundenţa italienismelor şi latinismelor, ca şi prozaismul expresiei. La vremea sa, traducerea a stîrnit interes, a fost lăudată de publicaţii italiene şi a intrat în Biblioteca Vaticanului. Tălmăcirea a deschis drumul spre Dante şi spre literatura italiană, puţin tradusă la noi în epocă. **C.** este şi traducătoarea romanului *Logodnicii* de A. Manzoni.

— *Gabriele d'Annunzio*, Craiova, Tip. Prietenii ştiinţei, [1926]. — **Tr.** : Dante, *Infernul*, Craiova, Samitca, 1883, *Purgatoriul*, Craiova, Samitca, 1888 ; Ch. Varigny, *Kiana*, CRP, I, 1884, 121—136 ; A. Manzoni, *Logodnicii*, CRP, I, 1884, 150—229, 236—282.

— 1. Demetrescu, *Profile, 143—147* ; 2. Tr. Demetrescu, *O femeie decorată*, ECN, II, 1892, 7 ; 3. M. Strajanu, *Cestiuni literare şi pedagogice*, Craiova, Samitca, *231—268* ; 4. C. Şaban-Făgeţel, *Figuri discrete din viaţa culturală a Craiovei de ieri. Maria P. Chiţu*, R, XXXI, 1939, 3—4 ; 5. Mihaela Schiopu, *Aspecte ale recepţiei operei lui Dante în România*, RITL, XIV, 1965, 1 ; 6. Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, Craiova, Scrisul românesc, 1975, *114—115*.

S. C.

CHIUITURĂ v. **strigătură.**

CHRISOSCOLEU, Sofia v. **Cocea, Sofia.**

CICALA, publicaţie umoristică apărută la Bucureşti între 11 februarie şi 20 mai 1865 şi la 1 ianuarie 1866. **C.** ataca reformele preconizate de Al. I. Cuza şi de M. Kogălniceanu, înlocuind revista „Nichipercea", care fusese suspendată în mai 1864. Dealtfel, nici existenţa noii reviste nu a fost prea lungă. Din **C.** au apărut cu totul cincisprezece numere, dintre care primele paisprezece pînă la 20 mai 1865, iar ultimul la 1 ianuarie 1866. Suspendată din nou, în ianuarie 1866, din februarie îşi va schimba denumirea în „Sarsailă". Directorul publicaţiei era Ioan A. Geanoglu, dar cel care o redacta şi care, din motive politice, nu avea posibilitatea să apară în această calitate era N. T. Orăşanu. Colaborările sale sînt semnate cu pseudonimul Nicor. Au mai colaborat Gh. Tăutu şi, sub pseudonim, N. Filimon (semna Undrea), Pantazi Ghica (semna Paisiu), Radu Rosetti (semna Udar). Ceea ce individualizează revista este atenţia deosebită pe care o acordă literaturii. Într-un articol intitulat *Curs de poezie scrisă şi nescrisă* sînt atacaţi poeţii fideli puterii guvernante, pe care Orăşanu îi numeşte „călifari ai poeziei". Cei vizaţi erau, probabil, Al. Depărăţeanu, Al. Sihleanu, Radu Ionescu. Un alt obiectiv al satirei din **C.** este actorul M. Millo, al cărui repertoriu N. T. Orăşanu îl găseşte demodat şi deci necorespunzător imperativelor epocii. Ziarele de atunci, atît cele guvernamentale cît şi unele din opoziţie, cum era „Reforma" lui I. G. Valentineanu, sînt ironizate pentru lipsă de independenţă. Viaţa politică nu este nici ea cruţată, mai ales activitatea Camerei deputaţilor şi guvernul „despotic". Deseori sînt publicate schiţe satirice la adresa moravurilor familiei burgheze, a relaţiilor sociale etc. Cu totul neaşteptat, pentru că nu are nici o legătură vizibilă cu orientarea politică a revistei, este atacul nedrept contra lui T. Maiorescu, prilejuit de procesul de imoralitate ce i se intentase la Iaşi. Atenţia dată literaturii, strădania de a practica un umor de calitate fac din **C.** una dintre cele mai bune reviste umoristice ale epocii.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 128* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 121* ; 3. Trifu, *Presa, 91, 92, 94—96.*

R. Z.

CILIBI Moise v. **Moise, Cilibi.**

CIMILITURĂ v. **ghicitoare.**

CIMPOIUL, revistă săptămînală ilustrată apărută la Bucureşti din aprilie 1882 pînă în decembrie 1884 şi din septembrie 1890 pînă în iunie 1891. Proprietar şi director a fost Fr. Damé, care îngrijea şi redactarea propriu-zisă a revistei, cu excepţia unei perioade din anul 1884, cînd folcloristul D. Stăncescu a funcţionat ca redactor. Publicaţia era accesibilă unor cititori cu un nivel mediu de cultură. Se tipărea literatură originală, dar şi interminabile romane „judiciare", în care rezolvarea dificilelor probleme de criminalistică era amînată cu iscusinţă de la un număr la altul. D. Stăncescu încercase să modifice profilul revistei publicînd articole mai pretenţioase şi foarte mult folclor, dar Fr. Damé s-a opus şi, aşa cum se înţelege dintr-o notă a lui (publicată în numărul 160), între cei doi interveni un conflict rezolvat prin plecarea lui Stăncescu. În **C.** au apărut „romanţe, nuvele, poezii, varietăţi, mode, muzică, arte, ştiinţă pentru toţi". Lista colaborărilor este impunătoare, dar multe sînt republicări. Versurile din **C.** aparţin lui M. Eminescu (reapare şi *Luceafărul)*, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, A. Pann, B. P. Hasdeu, N. Skelitti, Th. Şerbănescu, Gh. Tăutu, N. T. Orăşanu, G. Creţeanu, I. N. Ianovescu, C. Pleşoianu, Scarlat Moscu, I. I. Roşca, Al. Candiano-Popescu, G. Boureanu, G. O. Gârbea, I. I. Truţescu, S. Poppini, I. M. Cărbunescu, Al. Depărăţeanu, N. G. Rădulescu-Niger, S. V. Ştefănoiu, G. Angelescu, C. Scrob, I. M. Riureanu, Em. Părăeanu, Veronica Micle, Th. M. Stoenescu, D. N. Voinov, Tr. Demetrescu, Mircea Demetriade, Petre Dulfu şi N. Carageally-Costache. Prozatorul cel mai des tipărit era însuşi directorul revistei, care îşi imprima romanele „judiciare", unele din ele, *Clucerul Mitică* de pildă, atractive prin acţiune şi prin surprizele de rigoare, dar şi printr-o limbă clară, cu evidente calităţi de stil. Alături de omniprezentul Fr. Damé, erau publicaţi sau republicaţi şi V. Alecsandri, Gh. Sion, I. Creangă, I. Slavici, D. Teleor şi D. Stăncescu. În **C.** a apărut în mod consecvent literatură străină, mai ales franceză. Erau traduse versuri de V. Hugo, A. de Musset, Rouget de Lisle *(Marsilieza)* şi Béranger. În tălmăcirea lui Gr. Alexandrescu se tipăresc fragmente din *Ierusalimul eliberat* de Tasso. În ceea ce priveşte proza, gustul şi informaţia literară a lui Fr. Damé par să fi fost destul de sigure. La curent cu evolutia literaturii franceze el publică scrieri ale lui V. Hugo şi Al. Dumas, Paul Féval, Ponson du Terrail, H. de Balzac, H. Murger, E. Zola, A. Daudet, Fr. Coppée, Erckmann — Chatrian, H. Malot, Guy de Maupassant, G. Ohnet, Ad. Belot, X. de Montépin, Em. Gaboriau. Cîteva lucrări dramatice, printre care *Iubirea şi datoria. Amintire din rezbel — 1877* (în colaborare cu D. C. Ollănescu-

Ascanio) și *Visul Dochiei* aparțineau tot lui Damé. Rubrica de folclor cuprindea literatură populară din Banat, doine populare culese de N. Simulescu, povești de P. Ispirescu și mai multe basme culese de D. Stăncescu. **C.** întreținea și o bogată rubrică de informații literare selectate, mai ales, din revistele franceze. Se anunța astfel știrea constituirii premiului Goncourt. Damé scria și o cronică a spectacolelor. Cu prilejul reluării, în 1883, a comediei *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale, el revine asupra celor scrise în 1879, cînd o criticase vehement, și relevă calitățile artistice deosebite ale piesei, subliniind totodată valoarea ei de document social. Spre sfîrșitul anului 1883, **C.** publica un frumos articol dedicat lui Eminescu, în care, printre primii, Fr. Damé reliefa semnificația operei poetice eminesciene pentru literatura română.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 128* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 40.*

R. Z.

CIOCÎRDIA-MATILA, Dimitrie (10.I.1793, Săcuieni, j. Dîmbovița — 1.I.1860, București), scriitor. Fiu de boier scăpătat, orfan la opt ani, autodidact pasionat, cunoscător al limbilor franceză și greacă, la optsprezece ani **C.-M.** se afla în preajma domnitorului Ioan Gh. Caragea, în 1829 era al doilea vistiernic și, după 1830, cînd s-a înrolat în miliția națională ca praporgic, ajunge chiar aghiotant domnesc. A fost unul dintre membrii fondatori ai Societății Filarmonice (1833). Făcîndu-se ecoul unei nemulțumiri generale, el redactează în 1843 un memoriu prin care demasca abuzurile săvîrșite de fanarioți *(Neamului românesc, prea plecată plîngere)*. Este destituit de domnitorul Gh. Bibescu și îndepărtat din Capitală, memoriul fiind considerat un act de instigare la revoluție. E numit, totuși, judecător în ținutul Ialomiței. Prin 1847—1848 se afla judecător de instrucție și „cîrmuitor" al județului. Este procuror acuzator în procesul intentat de Guvernul provizoriu coloneilor I. Odobescu și I. Solomon și maiorului Gr. Lăcusteanu. După 1848, **C.-M.** este mereu împiedicat de a reintra în armată și considerat proscris politic. A făcut parte din partida unionistă și din Comitetul central al Unirii, constituit în 1857 la București. A luat parte la Congresul de pace de la Bruxelles. Era tatăl vitreg al revoluționarului pașoptist I. Voinescu II.

Cele mai multe din proiectele literare ale lui **C.-M.** nu s-au realizat (un volum de poezii, o piesă de teatru). Se păstrează manuscrisul inedit al unei traduceri din Lamartine *(Crucea)*. Puține din manuscrisele sale au fost tipărite. Scriitorul a publicat o poezie incendiară în „Curierul românesc" *(Recunoștința Valahiii)* și traducerea elegiei *La Chute des feuilles* de Millevoye, în „Curiosul" lui C. Bolliac. *O alegorie*, mascînd o satiră politică îndreptată împotriva trădătorilor revoluției, i-a fost publicată de C. D. Aricescu într-un volum din 1884. Cercetările mai recente de istorie literară se opresc asupra manuscriselor sale, între care reține atenția două pamflete antimonarhice, îndreptate împotriva domnitorilor Gh. Bibescu și Barbu D. Știrbei. *Adresa recunoscătoare la plecarea prințului Știrbei din Principat* (datat Craiova, 1853) și memoriul-pamflet *Neamului românesc, prea plecată plîngere* îl așează pe **C.-M.** între creatorii speciei la noi. Deloc ezitant, el mînuiește un limbaj violent și sigur, traducînd exact intensitatea indignării. Sînt demascate dedesubturile unor afaceri patronate de prințul Știrbei, sistemul favoritismului, „ciocoii sateliți" și „cavalerii servanți" ai domnului, demagogia politică, tactica amestecului adevărului cu minciuna, mizeria morală, calomnia, defăimarea la care sînt supuși cei ce ridică glasul. Domnitorilor li se reproșează lipsa oricărei preocupări de a ridica poporul prin cultură și printr-o industrie națională. Revendicările sînt ale unui revoluționar pașoptist, ale unei conștiințe înzestrate cu simțul răspunderii patriotice și morale, cu o judecată fermă, plină de bun simț, asupra oamenilor și a epocii. **C.-M.** poseda arta dificilă a portretului moral și mai ales o limbă flexibilă, cu treceri repezi de la ironia subtilă la satiră violentă și imprecație. În epoca luptei pentru Unire, **C.-M.** a publicat broșurile prounioniste *Ce se cuvine să cerem de la Adunarea ad-hoc* (Paris, 1856), *Privire asupra trecutului și prezentului Principatelor Moldo-Române* (1857), *O aruncătură de ochi asupra Unirii Principatelor Române* (1857), semnată Un Român din București, *O aruncătură de ochi asupra administrației Valahiei de la 1849 la 1859*, semnată Un român, ș. a. (3). Într-o altă scriere, rămasă nepublicată între manuscrisele scriitorului *(Unirea Principatelor*, tradusă din franceză de Iulia Aricescu, fiica scriitorului), expunînd principiile revoluționare ale unei constituții pe baza căreia să se realizeze reorganizarea țării, partea a treia este alcătuită de **C.-M.** și se intitulează *Un bărbat francez iubitor de români la Unirea Principatelor.*

— *Recunoștința Valahiii*, CR, I, 1829, 61 ; *O alegorie*, în *Satire politice care au circulat în public, manuscrise și anonime între anii 1840—1866*, îngr. C. D. Aricescu, București, 1884, *13—15* ; *Adresa recunoscătoare la plecarea prințului Știrbei din Principat* (publ. M. N. Rusu), RL, VI, 1973, 31. — **Tr.** : Millevoye, *Căderea frunzelor*, CSL, I, 1836, 1.

— 1. M. N. Rusu, *Un pamfletar necunoscut : Dimitrie Ciocîrdia Matila*, RL, VI, 1973, 31 ; 2. M. N. Rusu, *Un document inedit din 1856*, RL, VII, 1974, 4 ; 3. C. Ștefănescu, *Un militant pentru Unire prea puțin cunoscut*, VST, XIX, 1974, 4 ; 4. M. N. Rusu, *„Societatea filarmonică"*, RL, VIII, 1975, 30.

S. C.

CIOFLEC, Dimitrie (30.IV.1828, Arpătac, azi Araci, j. Covasna — 31.XII.1891, Brașov), folclorist. Fiu al preotului Gh. Cioflec, **C.** învață mai întîi la gimnaziul romano-catolic din Brașov, unde l-a avut profesor, între alții, pe Iacob Mureșianu. În 1844, la insistențele tatălui, **C.** urmează un curs teologic de șase luni la Sibiu, după care, timp de patru ani (1845—1849), rămîne acasă, ajutîndu-și tatăl. Prin intervenția lui Andrei Șaguna, **C.** mai urmează în 1849 Preparandia românească de la Năsăud, iar după un an obține o bursă pentru a urma la Viena cursuri de pedagogie, pe care le absolvă în 1853. Întors în țară, este numit învățător la școala română ortodoxă din comuna Satulung-Săcele, pînă în 1854, cînd se stabilește la Brașov, unde va funcționa la diferite școli. Ca institutor, a militat pentru înființarea reuniunii învățătorilor români din districtul Brașovului. Între 1863—1864 **C.** este trimis în calitate de „comisar școlar" să țină conferințe la Cluj, Călata Mare, Agîrbiciu. În 1870 este delegat al Eforiei Școalelor din Brașov la adunarea generală a învățătorilor germani de la Viena. Din cauza bolii, în 1884 se retrage din activitatea didactică.

După ce se stabilește la Brașov, **C.** devine colaborator al lui G. Bariţiu și face parte dintr-un cerc cu preocupări folclorice, inițiat de redactorul „Foii pentru minte, inimă și literatură", alături de Iacob Mureșianu, Andrei Mureșanu și Ștefan Emilian. La îndemnul lui Bariţiu, **C.** culege, între 1855—1858, poezii populare din satul natal Arpătac și din Satulung. Cele 112 texte lirice au fost strînse într-o colecție pe care **C.** o încredințează lui Bariţiu. Colecția a rămas multă vreme în manuscris, numai unele texte fiind reproduse, de N. Filimon, în 1858, și de G. Bogdan-Duică, care i-a fost elev, în 1934. În întregime, textele au fost publicate în 1965—1967. Dintr-o greșeală de informație, N. Filimon consideră colecția ca fiind bănățeană. În 1859, Bariţiu corectează eroarea lui Filimon, arătînd că poeziile sînt culese din Ardeal, din satul natal al lui **C.** și din împrejurimi, și că alcătuiesc întîia colecție de poezii populare din Țara Bîrsei. Urmînd indicația lui G. Bariţiu de a culege poeziile populare „originale cum sînt", **C.** a lăsat o colecție de lirică populară în care autenticitatea textelor este neîndoielnică. Culegerea cuprinde cîntece și strigături caracteristice acestei zone. Numeroase sînt cele erotice, apoi cîntecele și strigăturile satirice, alături de care apar cîteva texte cu tematică socială și o variantă fragmentară a cîntecului lirico-epic *Brumărelul*. Importanța acestei colecții constă în înregistrarea exactă a unei realități folclorice dintr-o zonă anumită. Autenticitatea colecției a fost confirmată și de culegerile ulterioare, în care se regăsesc multe poezii populare culese de **C.**

— *Poezii populare culese de...*, în Virgil Florea, *Dimitrie Cioflec folclorist*, AMET, 1965—1967, *396—408*.

— **1.** N[icolae Filimon], *Jocul bănățean*, **NAI, I, 1858,** 88 ; **2.** I. Darin, *Dimitrie Cioflec*, CPD, III, 1888, 7 ; **3.** Bârseanu, *Ist. școalelor, 106, 582* ; **4.** G. Bogdan-Duică, *Un folklore-ist uitat*, GR, II, 1934, 1—2 ; **5.** G. Baiculescu, *Activitatea folkloristică a lui N. Filimon*, București, Tip. Bucovina, 1941, *35—37* ; **6.** Virgil Florea, *Dimitrie Cioflec folclorist*, AMET, 1965—1967, *377—409* ; **7.** Bîrlea, *Ist. folc., 132—134*.

L. B.

CIPARIU, Timotei (21.II.1805, Pănade, j. Alba — 3.IX.1887, Blaj), filolog și scriitor. A fost unul din cei șase copii ai Solomiei și ai lui Iacob Țipar, țăran ai cărui strămoși se stabiliseră în Transilvania venind din Moldova. A învățat carte mai întîi în casa părintească, ajutat de tatăl și de unul din frații săi. Din 1814, a fost trimis la Blaj unde timp de doi ani a urmat cursurile elementare și apoi, pînă în 1820 — gimnaziul ; în 1821 a audiat cursul de filozofie, iar între 1822—1825, cel de teologie. Îndată după absolvire, a fost numit profesor tot în Blaj, unde, hirotonisit preot în 1827, va rămîne pînă la sfîrșitul vieții, ca profesor de filozofie, de teologie, prefect de studii și, în sfîrșit, director al gimnaziului și inspector al școlilor orașului (1854—1875). Conducător al tipografiei seminarului blăjean din 1833, a deținut și diferite demnități în ierarhia bisericească greco-catolică : canonic, vicar, asesor, prepozit. A luat parte activă, alături de G. Bariţiu, S. Bărnuțiu, I. Maiorescu ș.a., la mișcarea de revendicări naționale și sociale a românilor transilvăneni, fie prin articole politice, fie prin activitatea sa (deputat, membru în comitetul revoluționar) din timpul revoluției din 1848.

C. a fost una din cele mai pregnante personalități ale culturii românești de la jumătatea secolului al XIX-lea. Și-a format încă din adolescență o pregătire vastă și multilaterală. Poliglotismul său era puțin obișnuit : cunoștea limbile greacă, latină, ebraică, arabă, siriană, turcă, persană, spaniolă, italiană, germană, engleză, maghiară. Deși cu o serioasă formație teologică, **C.** a fost receptiv la ideile iluministe. Cunoștea opera lui Voltaire, J. Michelet, L. Feuerbach. Lecțiile de filozofie le preda avînd ca model manualul lui W. T. Krug, pe care l-a și tradus în 1861. Își formase o cuprinzătoare bibliotecă — cea mai mare bibliotecă românească particulară din Transilvania, prețioasă și prin raritățile ei. A stăruit, încă din 1839, pentru înființarea unor ziare românești în Blaj, obținînd aprobarea abia în 1845. Ziarul condus de el va ieși însă la 4 ianuarie 1847. Intitulat „Organul luminării", și-a schimbat apoi titlul în „Organul național", fiind cel dintîi ziar românesc tipărit cu litere latine. În același timp, **C.** a editat și „Învățătoriul poporului" (mai — octombrie 1848). După încetarea apariției celor două periodice, a colaborat statornic la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", cu studii, articole, eseuri, versuri și traduceri, iar de la 1 ianuarie 1867 a înființat și condus, pînă la 25 noiembrie 1872, „Archivu pentru filologie și istorie" — cea dintîi revistă românească de filologie. Eforturi serioase a depus și pentru sprijinirea teatrului românesc, alături de G. Bariţiu, nu numai ca autor dramatic, ci și ca organizator și, apoi, ca membru fondator al Societății pentru fond de teatru român. A fost președinte al comisiei însărcinate, în 1860, cu stabilirea ortografiei oficiale românești în Transilvania, iar în 1861, membru fondator și vicepreședinte al Astrei. Din 1866 e numit membru al Societății Literare Române, devenind, ulterior, vicepreședinte al Academiei Române.

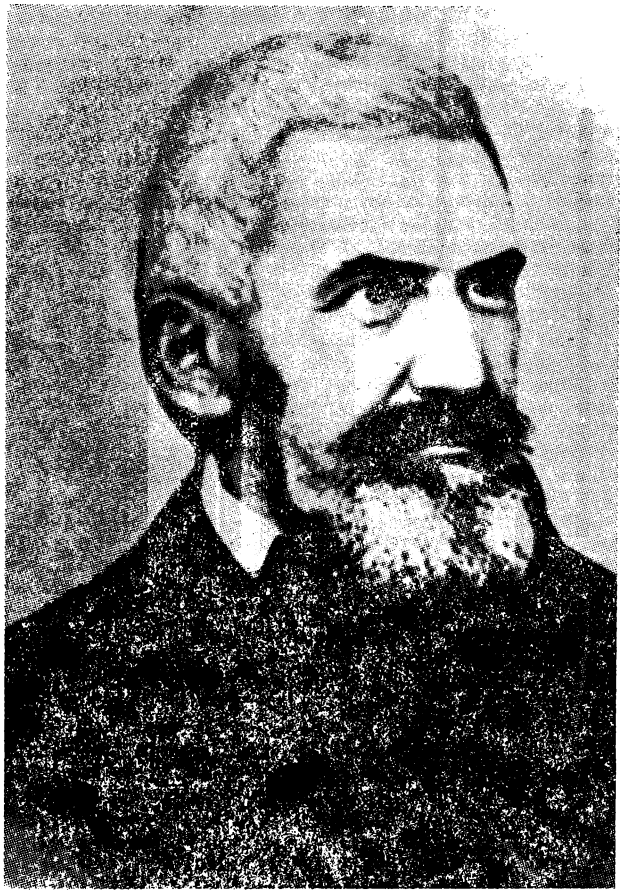

Pasionat cercetător al limbii, **C.** este considerat unul din întemeietorii filologiei românești. În afară

de filologia română, interesul său s-a manifestat şi faţă de filologia arabă, pe care o studiază cu posibilităţile unui specialist (dealtfel, a şi fost ales membru de către „Deutsch Morgenlaendische Gesellschaft"). Studiul limbii române l-a atras îndată după absolvirea gimnaziului, cînd a început să culeagă din cărţi şi manuscrise probe de veche limbă românească. O bună parte din ele au fost reunite în volumul *Crestomaţia seau Analecte literarie din cărţile mai vechi şi noue româneşti, tipărite şi manuscrise, începînd de la seclul XVI pînă la al XIX* (1858), cea dintîi antologie sistematică a unor monumente vechi de limbă. Altele au apărut în „Archivu...", însoţite de materiale bogate de epigrafie şi numismatică, ca şi de tot ceea ce putea servi la reconstituirea istoriei Daciei. Amplificate, studiile din „Organul luminărei" au fost reluate în volumul *Principia de limbă şi de scriptură* (1864). Cunoaşterea şi studierea istoriei a conferit o caracteristică aparte celor mai multe din afirmaţiile filologice ale lui **C.**, aflate, în general, sub semnul latinismului. El este de părere că la originea limbii noastre se află nu latina cultă, ci latina vulgară, şi că, din punct de vedere etnic, românii sînt descendenţii direcţi ai coloniştilor romani. După el, limba română s-a format între secolele VI—X e.n., cunoscînd o perioadă de înflorire pînă în secolul al XVIII-lea, cînd a început să decadă, ca urmare a unor împrumuturi masive de cuvinte de origine străină. Impresionat de frumuseţea stilistică a textelor vechi, **C.** le-a propus drept model în orientarea limbii, cerînd îndepărtarea cuvintelor de origine nelatină şi înlocuirea lor prin cuvinte de origine latină din limba de pînă la 1700, extrase din toate dialectele. Cînd împrumuturile lexicale se dovedeau absolut necesare, el recomanda să fie făcute din latină sau din italiană. Etimologismul lui **C.** a fost moderat de perspectiva istorică, fapt evident şi în îndrumările pe care el le-a adresat scriitorilor. În articolele de critică (în care a folosit şi pseudonimul Philoneos), el considera că scriitorii din Ţara Românească folosesc o limbă franţuzită, iar cei din Moldova abuzează de provincialism. De aceea le cerea să se inspire din vechile texte româneşti, pentru a crea o limbă literară unitară. Părerea lui era că, de vreme ce o literatură valoroasă depinde nemijlocit de o limbă literară formată, eforturile scriitorilor trebuie călăuzite în această direcţie. Încă din 1854, anticipîndu-l pe T. Maiorescu, el a criticat cu asprime, în articolul *Versuinţii români*, mediocritatea veleitară, pe acei scriitori care, întrebuinţînd neologisme inutile, denaturează limba. Grija pentru purificarea exprimării literare de ceea ce el considera a fi elemente străine se vădeşte şi în *Elemente de poetică, metrică şi versificaţiune* (1860), cea dintîi poetică românească amplă. Alcătuită în spiritul retoricilor antice, ea cuprinde şi referiri la poetica arabă, primele la noi. Lucrarea studiază „natura" şi „forma" poeziei, adică ceea ce constituie obiectul artei literare, precum şi problemele care aparţin exprimării artistice. După **C.**, frumosul reprezintă o armonie ; scopul prim al artei se află în ea însăşi, un altul fiind educaţia. Fantezia creatoare, căreia i se cere supunere faţă de raţiune, ar afla un sprijin în ştiinţă, iar obiectul beletristicii ar îngloba tot ceea ce poate fi exprimat în cuvinte, dar cu respectarea legilor morale. Corectările pe care **C.** le-a făcut etimologismului latinist se datorează şi perspectivei oferite de cunoaşterea folclorului, pe care l-a studiat cu statornicie încă din 1831, cînd a cules şi notat poveşti, snoave, ghicitori şi proverbe, alcătuind prima culegere mai mare de expresii şi locuţiuni din Transilvania. Interesat în primul rînd de valoarea documentară a literaturii populare, **C.** recomanda notarea exactă, fără intervenţii din partea culegătorului. Exemplul l-a oferit el însuşi în culegerile de folclor efectuate în unele sate din jurul Blajului.

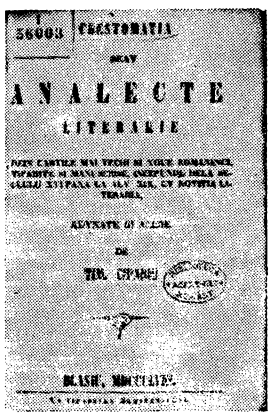

Poeziile lui **C.**, puţine la număr, se disting prin melodicitate şi o acurateţe prozodică deosebită. A scris o amplă egloga, tipărită într-o primă ediţie în 1833 şi reluată, în 1860, sub titlul *Drama pastorale*, doar în unele exemplare din *Elemente de poetică, metrică şi versificaţiune*. Ca şi în celelalte poezii, unele de inspiraţie folclorică, **C.** arată predilecţie pentru universul rustic şi limbajul lui specific. Imagini sobre, înviorate de oralitatea populară şi de folosirea unor motive fantastice, caracterizează în genere versurile sale. A tradus din Goethe şi E. Sue şi, fără a le mai tipări, poezii arabe şi fragmente din scrierile lui Ovidiu, Lessing, T. Tasso, A. Manzoni.

— *Mintea — tăria*, FMIL, IV, 1841, 23 ; *Şincai*, FMIL, IV, 1841, 42 ; *Uniunea Transilvaniei cu Ungaria*, ON, II, 1848, 67, 69, reed. în GRP, I, *503—513* ; *Versuinţii români*, FMIL, XVII, 1854, 10 ; *Elemente de limba română după dialecte şi monumente vechi*, Blaj, Tip. Seminarului, 1854 ; *Crestomaţia seau Analecte literarie din cărţile mai vechi şi noue româneşti, tipărite şi manuscrise, începînd de la seclul XVI pînă la al XIX — cu notiţă literară*, Blaj, Tip. Seminarului, 1858 ; *Elemente de poetică, metrică şi versificaţiune*, Blaj, Tip. Seminarului, 1860 ; *Însănătoşirea*, FMIL, XXIII, 1860, 28 ; *Cuvînt la inaugurarea Asociaţiunei rom. transilv.*, Blaj, Tip. Seminarului, 1862, reed. în Adamescu, *Elocvenţa, 144—152* ; *Principia de limbă şi de scriptură*, ed. 2, Blaj, Tip. Seminarului, 1864 ; *Discursul rostit de d. T. Ciparîu în şedinţa din 6 august a Societăţii literară*, ROM, XI, 1867, 12 şi 13 august ; *Călătorie în Muntenia*, PIL, I, 1931 ; *Inceput de autobiografie*, îngr. şi pref. Şt. Manciulea, Blaj, Tip. Seminarului ; *Jurnal*, îngr. şi pref. Maria Protase, Cluj, Dacia, 1972 ; *Poezii*, îngr. şi pref. N. Albu, Cluj-Napoca, Dacia, 1976. — Tr. : E. Sue, *Ovreiul neadormit*, FMIL, VII, 1844, 36 — VIII, 1845, 2—7 ; W. T. Krug, *Elemente de filosofia*, pref. trad., Blaj, Tip. Seminarului, 1861 ; [Goethe, Manzoni], în *Poezii*, îngr. şi pref. N. Albu, Cluj-Napoca, Dacia, 1976. Ms. : Ovidiu, *Metamorfosul* (1832—1835), B.F.C. (fond Blaj).

— **1.** Maiorescu, *Critice*, II, *108—112* ; **2.** Pop, *Conspect*, II, *125—128* ; **3.** Ioan Stoian, *Der Grammatiker Timotheus Ciparîu*, Leipzig, Barth, 1905 ; **4.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *296—300*, II, *243—247*, III, *35—36, 225—226* ; **5.** Gherghel, *Goethe*, *12*, *13*, *53* ; **6.** Ilie Dăianu, *Timoteiu Ciparîu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, *1937* ; **7.** Ştefan Manciulea, *Timoteiu Ciparîu şi Academia Română*, Blaj, Tip. Seminarului, 1941 ; **8.** Radu Brateş, *Aspecte din viaţa Blajului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1942, *69—81* ; **9.** Ştefan Manciulea, *Contribuţii noi la viaţa şi activitatea lui T. Ciparîu*, Blaj, Tip. Seminarului, 1942 ; **10.** Breazu, *Studii*, I, *103*, II, *72—94* ; **11.** Ştefan Manciulea, *Timotei Ciparîu şi Astra*, Blaj, Tip. Seminarului, 1943 ; **12.** M. Guboglu, *Manuscrisele şi tipăriturile orientale din fondul „T. Ciparîu" al Bibliotecii filialei din Cluj a Academiei R.P.R.*, LL, III, 1957 ; **13.** Géza Blédy, *Contribuţii la istoria filologiei române, Tînărul Ciparîu cercetînd la biblioteca „Teleki" din Tîrgu-Mureş*, OII, *81—84* ; **14.** Mihail Nanu, *Despre activitatea poetică a lui Timotei Ciparîu*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, 1956, 7 ; **15.** Victor O. Grecu, *Timotei Ciparîu şi latinismul*, LR, XIX, 1960, 6 ; **16.** Massoff, *Teatr. rom.*, I, *334—338*, *524* ; **17.** Yves Goldenberg, *Preocupările de arabistică ale lui Timotei Ciparîu*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XI, 1962, 25 ; **18.** Maria Protase, *Timotei Ciparîu, Copilăria şi anii de studii*, SUB, Philologia, VII, 1962, fasc. 1 ; **19.** Şt. Ciucureanu, *Analogii cu italiana la T. Ciparîu*, OR, *155—156* ; **20.** Streinu, *Versificaţia, 114—115* ; **21.** Ioana Botezan, *Timotei Ciparîu şi ziaristica transilvăneană*, TR, XI, 1967, 7 ; **22.** S. Jakó, *Bibliografia lui Ciparîu*, AII, X, 1967 : **23.** Gelu Neamţu, *Din corespondenţa lui T. Ciparîu cu G. Bariţiu referitoare la editarea unui organ de presă al „Astrei"*, AMN, IV, 1967 ; **24.** *Ideologia 1848, passim* ; **25.** *Ist. lit.*, II, *625—628* ; **26.** Muşlea, *Cercetări*, I, *65—105* ; **27.** C. Turcu, *Originea moldoveană a lui Timotei Ciparîu ?*, ALIL, t. XXII, 1971 ; **28.** Cornea, *Ori-*

ginile, 600—601 ; 29. Ist. filoz. rom., I, *318—327 ; 30.* Valeriu Nițu, *Contribuție la valorificarea activității filologice și istorice a lui Timotei Cipariu*, SIFA, 1972, *243—297 ; 31. Timotei Cipariu. Notiță biografică* (publ. P. Popescu-Gogan), MS, IV, 1973, 1 ; 32. I. Chindriș, *Timotei Cipariu vilegiaturist*, MS, VII, 1976, 3 ; 33. *George Barițiu și contemporanii săi*, IV, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, D. Suciu și I. Buzași, București, Minerva, 1978, *71—355 ;* 34. D. Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, E.E.Ș., 1978, *48—54 ;* 35. Marica, *Studii*, I, *passim*.

D. M.

CIREȘ, Vasile (9.III.1866, Hurdugi, j. Vaslui — c. 1930), filolog. A făcut școala la Iași, avîndu-l ca profesor pe Aron Densușianu, apoi, în același oraș Facultatea de litere și filozofie. După absolvire, a fost profesor de limba română la Focșani (1888), apoi, în 1892, la gimnaziul din Tîrgoviște. Din 1893, predă limba și literatura română la seminarul „Veniamin Costachi" din Iași, iar în 1904 se transferă la gimnaziul „Ștefan cel Mare" din același oraș. În 1907 își termină și studiile de drept. În anul 1888 își tipărise teza de licență, *Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române*, în care sintetizează precaritatea cercetărilor de estetică a folclorului și încearcă să elucideze conceptul respectiv. Autorul comentează mijloacele artistice ale poeziei populare (diminutive, inversiuni, comparații, personificări, gradație, epitete, hiperbole), urmărindu-i totodată influența asupra creației poeților români. Lucrarea a fost aspru criticată de M. Schwarzfeld, care-i imputa, cu justețe, lacune în informație, precum și opinia eronată privitoare la contribuția lăutarilor în crearea folclorului. **C.** este și autorul unor studii și articole publicate în ziarele „Lupta", „Propaganda", în revista ieșeană „Arhiva", pe care le-a reunit în volumul *Studii* (1899). Cel mai amplu studiu se referă la I. Neculce, dar comentariile sînt didacticiste și lipsite de interes. O recenzie la volumul lui Al. Vlahuță *Din goana vieții* îi prilejuiește expunerea unor principii critice, printre care rolul formativ, constructiv al criticii. Modelul său de critic literar era C. Dobrogeanu-Gherea. Celelalte studii tratează chestiuni de limbă sau probleme ale învățămîntului secundar. Între 1903 și 1904 tipărește singur revista politică „Libertatea", în care își precizează poziția în partidul național liberal și îi atacă pe adversarii săi din același partid. A scos de asemenea, la Iași, publicațiile „Orientul" (1904) și „Reforma" (1926). Articole politice a mai scris în ziarul „Propaganda", semnînd Myrtil, în „Liberalul" și „Gazeta liberală".

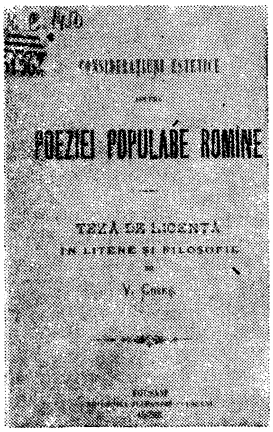

— *Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române*, Focșani, Tip. Codreanu, 1888 ; *Estetica poeziei populare (Răspuns d-lui Schwarzfeld, colaborator la „Arhiva Societății științifice și literare din Iași")*, LUP, VII, 1890, 1132 ; *Studii*, Iași, Tip. Națională, 1899.

— 1. M. Schwarzfeld, *V. Cireș, „Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române"*, A, I, 1889—1890, 5 ; 2. V. I. Atanasiu, *Doi folcloriști*, LUP, VII, 1890, 1142 ; 3. Gh. Adamescu, *Istoria seminarului „Veniamin" din Iași (1803—1903)*, București, Göbl, 1904, *132, 136 ;* 4. *Anuarul oficial. Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor*, București, 1909, *407*.

L. C.

CIȘMAN, Virgiliu N. (c. 1872 — ?), poet. Familia îi era din Huși, tatăl, Neculai M. Cișman, fiind unul din oamenii politici ai urbei. Mama, născută Merișescu, se înrudea cu vechea familie boierească Vîrnav. **C.** face studiile secundare în Iași. Școlar încă, începe să scrie la publicațiile de aici și apoi la cele din București. Din 1890 pînă în 1905 colaborează la „Contemporanul", „Biblioteca familiei", „Generația nouă", „Românul literar", „Lumea ilustrată", „Adevărul", „Perdaful", „Universul", „Evenimentul", „Evenimentul literar", „Viața", „Curierul de luni", „Vatra", „Jurnalul", „Lumea nouă", „Adevărul literar", „Arta", „Adevărul ilustrat", „Lumea nouă literară și științifică", „Noutatea" (la care era și redactor responsabil), „Soarele", „Pagini alese" și în 1933 la „Provincia literară". Semna și cu pseudonimele De la Prut, Pal, Virgil N. Zgureanu. În același răstimp, **C.** își publică versurile și în volume : *Din anii tineri* (1895) și *Ploaie și soare* (1904). În preajma lui 1900 plecase în Belgia, stabilindu-se la Bruxelles, de unde mai trimitea vești și scrisori pînă prin 1928.

Fără a fi un poet de talent, așa cum îl considerase în 1896 **C.** Dobrogeanu-Gherea, **C.** este autorul unor versuri deseori sensibile, fine, prelungind mai cu seamă unele tonalități eminesciene. Ca și la alți poeți ai epocii, poate fi regăsită la el melancolia elegiacă, transpusă însă într-un registru sărac, dominat de o sentimentalitate romanțioasă. **C.** era înclinat spre o duioșie grațioasă, iar deznădejdea, pustiirea sufletească, invocate adesea, au mai mult aspect declarativ. El înfățișează cu căldură și compasiune suferințele celor năpăstuiți, este mîhnit și înlăcrimat la vederea sărăciei și mizeriei, amintind în aceste evocări lirice maniera poeziei delicate a lui Fr. Coppée. Alături stau însă tablouri idilice, artificioase, cu desen de banală litografie. Mai interesante sînt la **C.** unele teme și motive de proveniență simbolistă. Lipsit de temperamentul unui autentic simbolist, el face doar o timidă încercare de legătură cu această nouă orientare a poeziei. Apar peisaje autumnale, cu arbori goi, frunze moarte și ploi neîntrerupte, cîmpuri cu corbi, ca la J. Laforgue, apoi decorul orașului, stilizat în felul lui G. Rodenbach, ca o cetate moartă în care străjuiesc doar lebedele. Sînt cultivate imaginile nocturne, lunare, reci, se aud sunete înfiorate de flaut sau viori, căderea apei în bazine. Muzicalitatea versurilor, în general firavă la **C.**, devine aici, cîteodată, mai plină. Acestui poet gingaș îi mai aparțin, probabil, și cîteva epigrame de un umor discret, publicate în volum în 1898, împreună cu cele de lui Toma Florescu.

— *Din anii tineri*, Craiova, Samitca, 1895 ; *Ploaie și soare*, Craiova, Samitca, 1904.

— 1. Emil [C. Millel], *„Din anii tineri"*, AI, VIII, 1895, 2369 ; 2. Prutean, *Virgiliu N. Cișman*, EV, IV, 1896, 905 ; 3. Gherea, *Studii*, I, *388 ;* 4. I. Șara, *Emanațiile „Evenimentului"*, EM, VI, 1897, 45 ; 5. Virgiliu N. Cișman, *[Scrisoare către redacție]*, EV, VI, 1898, 1635 ; 6. Șt. Braborescu, *Virgiliu N. Cișman, „Ploaie și soare"*, NRO, I, 1904, 5—6 ; 7. Ion Dafin, *Iașul cultural și social*, I, Iași, Viața românească, 1928, *82—84 ;* 8. Straje, *Dicț. pseud., 150—151*.

G. D.

CIULINUL, revistă umoristică apărută la București, săptămînal, de la 2 iunie 1883 pînă la 7 octombrie 1884 și de la 24 februarie 1885 pînă la 25 decembrie 1885. Director responsabil și proprietar al revistei, pînă la 7 octombrie 1884, era I. Athanasiade, o vreme a fost redactor D. Marinescu-Marion, iar colaboratori Al. I. Șonțu și un Max. Dealtfel, atitudinea hotărîtă a periodicului, care făcea o opoziție violentă guvernării liberale a lui I. C. Brătianu, a impus un regim strict de pseudonime. Spre sfîrșitul acestei perioade printre colaboratori apare și N. G. Rădulescu-Niger. O schimbare sensibilă se înregistrează și în orientarea de ansamblu a revistei. Intransigenta satiră opozițională este părăsită pentru a se face loc

unui umor mai uşor, unor schiţe de moravuri şi nuvelete vesele. După o întrerupere de cîteva luni, C. va reapare, de data aceasta în redacţia unui comitet. Încă din 1883 revistei i se interzisese difuzarea în Austro-Ungaria.

În întregul ei, C. era gîndită ca o parodie a unui ziar politic obişnuit. Din acest motiv nu-i lipsea nici una din rubricile unui asemenea cotidian : editorial, cronica zilei, calendarul săptămînii, o rubrică de acte oficiale, cronica juridică, poşta, reclamele, rubrica de telegrame de presă ş.c.l. Ultima pagină era rezervată caricaturilor. Această manieră de parodie generală a unei gazete serioase nu era originală. Cu şase ani înainte o întrebuinţase I. L. Caragiale în „Claponul" (1877), iar între cele două periodice umoristice se poate stabili şi o filiaţie de conţinut, dacă nu şi de orientare politică. Antiliberală şi antiburgheză, revista îşi îndrepta satira împotriva tarelor principale ale vieţii politice : dictatura politică impusă de partidul liberal, politicianismul veros, goana după căpătuială, după funcţii mănoase şi influente, abdicarea de la regimul constituţional, demagogia etc. Procedeele cele mai uzitate erau parodia în versuri, schiţa satirică, anecdota şi caricatura. O nestăpînită violenţă de limbaj împiedică însă, de cele mai multe ori, ca textele satirice să capete şi o expresie literară corespunzătoare. Ironiile sînt îndreptate împotriva conducătorilor liberali (I. C. Brătianu şi C. A. Rosetti) şi, în egală măsură, împotriva intelectualilor de vază care aveau relaţii cu partidul de la putere : B. P. Hasdeu, V. A. Urechia şi D. A. Sturdza. Cronica parlamentară este vizibil pastişată după hazlia cronică a „Camerei deputaţilor din Stambul" din „Claponul", de unde sînt preluate şi numele deputaţilor, Zăuk-Efendi, Mofluz-Bey etc. Aceeaşi sursă este folosită şi în redactarea rubricii de *Ciulini* (la I. L. Caragiale, *Gogoşi*). O cronică literară dedicată unor reviste de mai mică însemnătate („Peleşul", „Aurora literară", „Atheneul", „Zorile") ironizează versurile neinspirate pe care acestea le tipăreau. În numărul 11 din 1883, lui Al. Macedonski i se adresa un pamflet versificat, în legătură cu epigrama de tristă celebritate, scrisă cu prilejul îmbolnăvirii lui Eminescu. O colecţie cuprinzînd „specimene de epistole amoroase" (I. L. Caragiale publicase şi el cîteva în „Claponul" şi specia va fi reluată de T. Muşatescu) asigura din cînd în cînd o varietate necesară unei reviste cu paginile încărcate de satire şi diatribe politice. Nouă pentru publicistica de atunci era rubrica *Lumea de jos*, scrisă probabil de D. Marinescu-Marion (folosea pseudonimul Maior), în care se publicau portrete literare de mici funcţionari şi slujbaşi fără importanţă, realizate cu sensibilitate şi înţelegere, prefigurînd, oarecum, nuvelistica de mai tîrziu a lui I. Al. Brătescu-Voineşti sau I. A. Bassarabescu.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 131* ; 2. Trifu, *Presa, 254—259.*

R. Z.

CIUPAGEA, Ana (29.X.1865, Bucureşti — 26.II.1908, Bucureşti) poetă şi traducătoare. A frecventat mai întîi un pensionat particular, iar după absolvirea liceului, s-a înscris la Facultatea de litere din Bucureşti. Abia după moartea tatălui, un militar sever, a putut deveni studentă a Conservatorului de muzică şi declamaţie. Obţinînd o bursă, şi-a desăvîrşit studiile dramatice la Paris. Debuta pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în 1889, cu rolul Lady Macbeth, interpretînd apoi alte numeroase personaje de dramă şi tragedie. În 1896 era admisă societară a teatrului. Un an mai tîrziu se căsătoreşte cu G. I. Ionnescu-Gion, părăsind o vreme scena. Din 1887, C. începuse să publice poezii în „Revista literară", „Duminica", „Biblioteca familiei", „Altiţe şi bibiluri", „Liga literară", „Literatură şi artă română", „Biblioteca modernă", versurile ei fiind reproduse şi în alte reviste („Peleşul", „Universul", „Familia" ş.a.). Ca atîţia alţi poeţi minori ai vremii, C. stă sub influenţa liricii eminesciene. Sînt şi versuri care se emancipează de această înrîurire şi atunci poeta exprimă, deşi fără profunzime şi rezonanţă poetică deosebită, tulburarea unui suflet care închină viaţa iubirii. Dorul, mîhnirile iubirii neîmpărtăşite, tristeţea calmă în faţa destinului reprezintă elementele unui bogat fond afectiv, pe care deseori C. le-a ferit inteligent de maniera fadă, dulceagă sau de-a dreptul ridicolă, caracteristică multor versificatoare contemporane cu ea. A scris şi cîteva piese, jucate cu succes la Teatrul Naţional din Bucureşti, de-a lungul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea : *Virginia*, tragedie în patru acte, cu subiect antic, *Un apartament de închiriat*, poemul dramatic *Cea de pe urmă noapte a Mariei Antoaneta*, comedia *Noaptea de Paşte* şi melodrama *Actul al V-lea*. Cultivată, cu condeiul agil, C. traduce mai multe comedii şi melodrame : *Domnişoarele de la Saint-Cyr* de Al. Dumas, *Fraţii* de H. Bang, *Cupa fermecată* de La Fontaine şi Champmeslé, *Răzbunarea amorului* de Paul Ferrier, *Femeia lui Tabarin* de Catulle Mendès, *Trei sultane* de Charles Favart (tradusă împreună cu A. Alexandrescu-Dorna), *Muma din popor* de E. Legouvé (tradusă în colaborare cu N. Ţincu). Tot în tălmăcirea ei s-a jucat, în 1898, comedia *Căsătoria lui Figaro* de Beaumarchais.

— *[Poezii]*, RELI, VIII, 1887, 9—12, XV, 1894, 4, 5, XVII, 1896, 1, 2, 4, 5, 14, XXI, 1900, 21, DCA, I, 1890, 5, 6, 21, BIF, I, 1890, 12, II, 1891, 25, 26, III, 1892, 1, 3, 13, 14, IV, 1893, 1, V, 1894, 1—14, VI, 1895, 2—14, 16, 17, ABI, II, 1894, 1, LGL, I, 1894, 9—10, II, 1894, 1, 2, 4, 5, II, 1895, 8, 11—12, LAR, III, 1898, 5, V, 1900, 1, VI, 1902, 6—8, BMR, I, 1908, 1—12, II, 1909, 1—12, III, 1910, 1—12 ; *Rămăşag*, PARO, *312* ; *Actul al V-lea*, F, XXXVII, 1901, 34—38.

— 1. H., *Cronica teatrală. „Virginia", tragedie în 4 acte şi versuri de Anna Ciupagea*, TM, XIV, 1892, 68 ; 2. A. Const., *D-ra Anna Ciupagea*, BIF, V, 1894, 3 ; 3. Radu D. Rosetti, *Cronica teatrală. „Noaptea de Paşte" de Anna Ciupagea*, ŢR, III, 1895, 527 ; 4. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 54* ; 5. Vasal [V. Alecsandrescu], *Anna Ciupagea-Mateescu*, BMR, I, 1908, 4 ; 6. Mircea Demetriade, *Anna Ciupagea*, BMR, I, 1908, 4 ; 7. Petraşcu, *Icoane*, IV, *235—241* : 8. Massoff, *Ist. Teatr. Naţ., 160* ; 9. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *294, 323, 328, 348, 350, 429, 435, 436.*

G. D.

CÎNTAREA ROMÂNIEI, poem în proză atribuit lui Alecu Russo sau lui Nicolae Bălcescu. A apărut pentru prima oară în revista „România viitoare" (1850), la Paris. În „precuvîntarea" care însoţeşte opera, Bălcescu pretinde că ar fi descoperit poemul, scris pe la 1830, la un schit, iar autorul ar fi fost „un călugăr hrănit în singurătate de cetirea *Bibliei* şi a *Psalmilor* lui David". Destăinuirile sibilinice din „precuvîntare" nu erau decît o mistificare literară, în spirit romantic. În legătură cu perioada de elaborare a poemului, nu se pot face decît presupuneri. Apărut în 1850, ideea lui trebuie să fi încolţit cîtăva vreme înainte, prin 1846 ori 1847 — sau chiar şi mai devreme. În *Iassy et ses habitants en 1840*, Alecu

Russo simțea ispita de a compune „vreo nouă cîntare mai modernizată în felul *Cîntării Cîntărilor*". În anii 1846—1847, Bălcescu, Russo și prietenul amîndurora, V. Alecsandri, s-au întîlnit la Mînjina, conacul lui C. Negri, punînd la cale, după dezvăluirile tîrzii ale lui Alecsandri, făurirea enigmaticei scrieri. În 1847, în numerele 31 și 32 din „Foaie pentru minte, inimă și literatură", apare o compunere alegorică, nesemnată, care s-ar fi descoperit, aidoma *Cîntării României*, la un schit, ieșită de sub pana unui tînăr „eremit". S-a bănuit că autorul ar fi fiind Al. Russo, iar scrierea — *Suspinele unei matroane* — un fel de schiță pregătitoare a *Cîntării României* ⟨12, 28⟩. Dar ea aparține lui N. Istrati ⟨34⟩. În 1855, la trei ani după moartea lui Bălcescu, căruia îi aparținuse versiunea românească tipărită la Paris în 1850, este inserată în „România literară" a lui V. Alecsandri o nouă versiune, de data aceasta a lui Al. Russo, a cărui semnătură, cu inițiale, apare o singură dată, însoțind fragmentul al patrulea (numărul 42). În numărul 47, la tabla de materii pe anul respectiv, poemul este trecut sub numele întreg al scriitorului. În „România literară", versetele poemului apar în șase numere, nu consecutive, întrucît sînt alternate cu fragmente din *Cugetări* și *Amintiri* ale lui Al. Russo. Deosebiri între cele două versiuni există, ele însă nu sînt mari și, mai ales, nu țin de fondul poemului. E vorba, în special, de unele înlocuiri sau omisiuni de cuvinte și imagini. În afară de aceasta, versiunea Bălcescu e mai scurtă (61 de versete), redactată într-o limbă muntenizată, cu tentă neologistică și abstractizantă, iar exprimarea este mai combativă, mai revoluționară decît aceea din versiunea apărută în „România literară". Versiunea lui Al. Russo însumează un număr sporit de versete (65), iar în afara unor particularități lingvistice muntenești, textul e presărat cu elemente moldovenești, precum și cu expresii populare și arhaice.

În litigiu de mai bine de o sută de ani, paternitatea *Cîntării României* e o problemă pasionantă, în a cărei rezolvare sînt trei soluții, mai mult sau mai puțin categorice, care se confruntă : autori ar putea fi Alecu Russo, Nicolae Bălcescu sau amîndoi, în colaborare. Pînă la 1900, ca autor a fost considerat N. Bălcescu. Această ipoteză era împărtășită în cercurile emigrației române de la Paris și ea este susținută oficial, pentru întîia dată, de către I. Voinescu II, într-un necrolog scris la moartea lui Bălcescu (1852), și de către D. Brătianu, într-o proclamație adresată, cu același prilej, emigranților români din capitala Franței. Un singur om, V. Alecsandri, a susținut, în secolul trecut, paternitatea lui Al. Russo. Intervențiile sale, stăruitoare și repetate (în număr de nouă), chiar dacă la vremea lor n-au convins întru totul, iar uneori deloc, mai tîrziu trezind chiar suspiciuni, în schimb aveau să genereze o bruscă schimbare de optică după 1900, cînd apare studiul lui P. V. Haneș despre Al. Russo. Scriind lui A. I. Odobescu, în 1863, Alecsandri vorbise de „o mare taină literară" : poemul aparținea lui Russo, fusese compus de acesta în limba franceză și numai tradus în românește de Bălcescu. Manuscrisul francez al operei s-ar fi aflat la V. Alecsandri, care însă nu l-a făcut public niciodată. Un manuscris francez — o traducere incompletă — a fost descoperit în arhiva lui J. Michelet. Traducerea a fost făcută, după cercetări recente ⟨43⟩, de către Odobescu. Există și o altă ipoteză, și anume aceea a dublei paternități, presupusă, mai întîi, de Odobescu, sugerată după aceea în treacăt ⟨22⟩, iar în ultima vreme pe larg argumentată ⟨30⟩. Chestiunea, însă, nu e încă tranșată. Nu se poate ști cu siguranță dacă textul prim a fost unul românesc, cu particularități dialectale, al lui Russo, sau, dimpotrivă, unul francez al aceluiași, tradus în românește de Bălcescu și reluat, revăzut după cinci ani de către primul său autor sau, în fine, dacă primul concept al scrierii a aparținut, de fapt, lui Bălcescu, iar Russo numai l-a prelucrat mai tîrziu. Și într-un caz și într-altul, coparticiparea celor doi, indiferent de natura ei, pare plauzibilă.

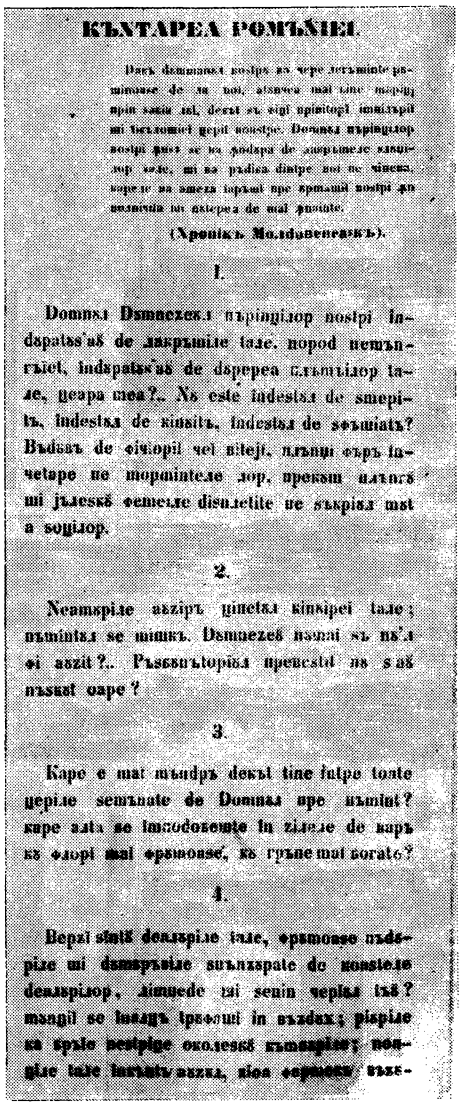

КѢНТАРЕА РОМѢНІЕІ.

Дакъ доминаторі пощіи ай чере детъмінаціе-
мінеле де ла noi, аскеря маі віне мерці
апої сама ей, декът съ вігі оаменій имбрэцаці
ай фъкъторіі цепій ноастре. Домніа стъпъніторі
ноштрі дрептъ ай ла фъдецата де дрептъціле сълві-
торі сале, ай ла фъкіа дінтре noi ле чінсте,
чепеле ай авеа търнат пре оаменій ноштрі фъ
мъсъра ла ліпсіре де маі фъкіте.

(Хроника Молдовенеаскъ).

I.

Domnul Dumnezeul părinților noștri în-
dapătează de înțelepciune față, nopod nemăr-
ginirei, îndapătează de dăpărțirea gândurilor la-
ute, ceapa mea?.. Nu este îndestul de smeri-
t, îndestul de simțit, îndestul de semănat?
Bădeau de oamenii vei aleji, numai cărț la-
cetățe ne mărginește lor, pretutindeni numai
mi găsească semințele discordiei ne cărțile mai
a sorților.

2.

Neamurile auzit pământul simțirei tale;
mânia se mișcă. Dumnezeu nouă să nu'i
ei auzit?.. Răsboaiele pretutindeni nu s'ău
mulțit oare?

3.

Care e mai mândru decât tine fulge toate
gețile semănate de Domnul spre pământ?
care altă se înnoadă în zilele de mai
ca ploi mai spumoase, ca grâne mai coapte?

4.

Depărtează deșertăciune tale, spumoase înde-
pline ni dumpăcioase sufletește de gonitele
deșertăciuni, fiindcă tot semn vepăi tău?
mângâi se lungă ipocrizii în străduință pieptene
ca spre nespălate oboselește mânecăților noștri
gânduri tale înțelepțește, ale spumoase sufle-

Cîntarea României este expresia unei anumite stări de spirit din preajma revoluției de la 1848 și soarta frămîntată a neamului nostru este aceea care o inspiră. Tensiunea poemului, sinceritatea și patosul lui făceau din el un adevărat manifest revoluționar. Titlul evocă străvechea *Cîntarea Cîntărilor* și tonul biblic, cît și anumite elemente mistice, la care se adaugă dispunerea în versete, dovedesc o lectură a psalmilor și a profeților. Moto-ul scrierii e tras dintr-o *Hronică moldovenească* (în versiunea Russo). Dealtfel, vechile cronici, ca și poezia populară (versetul 5 e reprodus după studiul *Poezia poporală* al lui Russo), s-au stratificat în alcătuirea poemului, modelîndu-i limba și stilul. Cît privește influențele

străine, opera lui Mickiewicz *(Livres de la nation polonaise)* și a lui Michelet *(Le Peuple)* au fost, fără îndoială, puse la contribuție. Același lucru se poate spune și despre Lamennais, cu a cărui scriere *(Paroles d'un croyant)* există în *Cîntarea României* afinități în ce privește caracterul oratoric, religios, precum și în structurarea poemului în versete. Idei ale lui J.-J. Rousseau sau G. Mazzini și-au pus și ele amprenta asupra poemului românesc. O turnură anumită, în spiritul vremii, o iau pasajele despre libertatea și egalitatea burgheză, ori cu privire la raporturile inextricabile dintre libertate și lege. Tot astfel, o coloratură specifică primesc idei precum misiunea pe care o are de îndeplinit fiecare națiune, alianța între popoare, menită a contracara alianțele despoților, concepția despre destin ca un reflex al legilor providenței, asimilarea dumnezeirii cu poporul, credința nezdruncinată în biruința revoluției.

În planul ideologic al operei, aportul lui Bălcescu pare covîrșitor. Sentimente și gînduri care revin mereu, aproape obsesiv, în opera lui Bălcescu, se regăsesc în substanță, dar și în expresie, în configurația poemului : concepția privitoare la cele două feluri de „slobozenie", cea „dinlăuntru" și cea „dinafară", strînsa legătură între libertatea socială și cea națională, simpatia pentru țărănime, dar și ostilitatea pătimașă împotriva domnilor și boierilor, care au dus țara într-o situație jalnică. Istoria omenirii, din starea ei de armonie primitivă, pînă la apariția societății, a claselor sociale și a acelei „fiare" care este robia, apare ca un șir nesfîrșit de lupte între clasa dominantă și aceea subjugată. Suferințele popoarelor, jertfele lor sînt expierea unei anateme străvechi. Numai revoluția — stihie cumplită, dar dreaptă răsplată, pedeapsă cerească pentru toate strîmbătățile care au surpat „slobozenia" și dreptul legitim al popoarelor — e în stare să restituie omenirii arhaica ei libertate și egalitate. Dar unele idei nu pot fi, totuși, ale lui Bălcescu. Viziunea idealizantă a Daciei preromane — în „precuvîntarea" din „România viitoare" istoricul amendează discret tendința de „exaltare" a acelei epoci de către autorul poemului —, de asemenea cultul romantic al personalității cu menire providențială, unele înclinații idilizante par, mai degrabă, ieșite de sub pana lui Russo. Al său, mai mult decît al lui Bălcescu, e și sentimentul, romantic, al naturii rustice, ca și o anume dispoziție contemplativă, melancolică. Se mai adaugă incidența, poate întîmplătoare, poate nu, a unor amănunte autobiografice care înrudesc pasajul respectiv cu acea cunoscută evocare (din *Amintiri)* a copilăriei, a satului natal, a amurgului, a copacului din ogradă.

Emanînd dintr-o adorație adîncă, sacră, a patriei, bogată și frumoasă, dar nefericită, *Cîntarea României* este un poem alegoric impresionant. O tristețe sfîșietoare pentru umilințele unui neam atît de mîndru, de slobod și unit odinioară, se împletește cu imprecația teribilă aruncată asupra celor care l-au trădat. Din negura vremurilor se deapănă, rînd pe rînd, ca într-o „legendă a secolelor", epocile de răscruce : preromană, dacoromană, epoca feudală, cu desele năvăliri, invazia otomană și epoca fanariotă. Dar semne înfricoșate vestesc, ca într-un apocalips, apropierea „furtunii mîntuitoare", cînd se va arăta eroul providențial, Mesia, de care se leagă atîtea speranțe de izbăvire. E clipa pentru care trebuie să se pregătească, cu brațul înarmat și cugetul treaz, urmașii vitejilor de altădată. Finalitatea poemului e una revoluționară. Conceput în maniera retorică, precumpănitoare la noi în jurul anului 1848, poemul are o arhitectură caracterizată prin simetrie, folosind pe larg antiteza și repetiția. De aici, muzicalitatea dar, uneori, și monotonia lui. Pasajele de bravură, de exaltare eroică și viziunile profetice alternează cu efuziunea lirică (susținută de metafore evocatoare) și cu tînguirea biblică, elegiacă. Folosirea obsedantă a acelui „și" biblic conferă scrierii un caracter de incantație, augmentat de procedee ca interogația retorică sau repetatele puncte de suspensie. Mai ales sub raportul muzicalității interioare, tulburătorul și încă enigmaticul poem e un moment însemnat în proza poetică românească.

— N. Bălcescu, *Cîntarea României*, Paris, De Soye, 1850 ; ed. în *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, publ. A. I. Odobescu, București, Tip. Societății Academice, 1878, *553—581* ; ed. Craiova, Samitca, 1891 ; ed. îngr. și introd. N. I. Apostolescu, București, Flacăra, 1914. — Alecu Russo, *Cîntarea României*, RLT, I, 1855, 38—40, 42, 45, 47 ; ed. îngr. și pref. P. V. Haneș, București, Minerva, 1900 ; ed. 2, 1902 ; ed. îngr. Petre V. Haneș, București, Alcalay, 1909 ; ed. pref. Lucian Blaga, București, Cultura națională, 1924 ; ed. îngr. și pref. Ion Pillat, București, Cartea românească, 1936 ; ed. București, E.L., 1969 ; ed. pref. T. Vârgolici, București, Minerva, 1971.

— 1. V. Alecsandri, *Notă* la *Nicolae Bălcescu*, RR, II, 1862, *314—316* ; 2. V. Alecsandri, *[Scrisoare către A. I. Odobescu]*, RR, III, 1863, *361—362* ; 3. Alecsandri, *Proză*, *373—378*, *437—441* ; 4. Gr. G. Tocilescu, *Nicolae Bălcescu. Viața, timpul și operile sale*, București, Noua Tip. a laboratorilor români, 1876, *53, 62—63* ; 5. A. I. Odobescu, *Notă* la N. Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, București, Tip. Societății Academice, 1878, *545—546* ; 6. Ghica, *Opere*, I, *310—311* ; 7. Iorga, *Pagini*, I, *65—97* ; 8. Petru V. Haneș, *„Cîntarea României"*, București, Minerva, 1900 ; 9. G. Bogdan-Duică, *Alecsandru Russo*, CL, XXXV, 1901, 7 ; 10. N. Iorga, *„Cîntarea României" de Petru V. Haneș*, NRR, III, 1901, 25 ; 11. Petru V. Haneș, *Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română*, pref. O. Densusianu, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1901 ; ed. 2, 1930 ; 12. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *255—257* ; 13. N. I. Apostolescu, *Studiu introductiv* la N. Bălcescu, *Cîntarea României*, București, Flacăra, 1914 ; 14. P. P. Panaitescu, *Contribuții la o biografie a lui N. Bălcescu*, București, Tip. Convorbiri literare, 1924, *129—138* ; 15. A. Semaca, *O scrisoare necunoscută a lui V. Alecsandri*, CL, LVIII, 1926, ianuarie-februarie ; 16. Simonescu, *Încercări, 3—24* ; 17. Nicolae Tcaciuc-Albu, *„Cîntarea României"*, Cernăuți, 1927 ; 18. A. Semaca, *Scrisori de la Alecu Russo*, CL, LX, 1927, mai-august ; 19. Lucian Predescu, *O controversă literară : Cine e autorul poemei „Cîntarea României"*, Iași, Presa bună, 1929 ; 20. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *73—77* ; 21. Rascu, *32 opere, 163—172* ; 22. I. Breazu, *Michelet și românii*, Cluj, Tip. Cartea românească, 1935, *101—108* ; 23. Vianu, *Arta*, I, *44—55* ; 24. Călinescu, *Ist. lit.*, *182—183* ; 25. Ion Breazu, *Contribuții la studiul influenței lui Bălcescu în cultura română*, ST, III, 1952, 12 ; 26. N. I. Popa, *Măiestria artistică în opera lui Alecu Russo*, AUI, 1954, fasc. 1—2 ; 27. G. C. Nicolescu, *Paternitatea „Cîntării României"*, LL, I, 1955 ; 28. Al. Dima, *Alecu Russo*, București, E.S.P.L.A., 1957, *193—245* ; 29. I. C. Chițimia, *A. Mickiewicz. N. Bălcescu și „Cîntarea României"*, RSL, II, 1958 ; 30. Paul Cornea, *O ipoteză nouă asupra paternității „Cîntării României"*, VR, XII, 1959, 3 ; 31. Geo Șerban, *Contribuții la studiul „Cîntării României"*, O, X, 1959, 5 ; 32. Emil Boldan, *O veche controversă mereu nouă. Cine e autorul poemului în proză „Cîntarea României"* ?, VR, XII, 1959, 9 ; 33. N. A. Ursu, *„Cîntarea României" — opera lui Nicolae Bălcescu*, IL, XII, 1961, 12 ; 34. Cornea, *Studii, 269—290, 334—345* ; 35. Al. Dima, *Din nou paternitatea „Cîntării României". Argumente lingvistice pentru Bălcescu* ?, GL, IX, 1962, 29 ; 36. Mihai Bordeianu, *Din nou despre paternitatea „Cîntării României"*, IL, XIV, 1963, 1 ; 37. N. A. Ursu, *Argumente noi în sprijinul paternității lui Bălcescu asupra „Cîntării României"*, LR, XII, 1963, 5 ; 38. Ileana Neiescu, Aurelia Stan și Ioan Stan, *Contribuții statistice la studiul paternității „Cîntării României"*, CLG, VIII, 1963, iulie-decembrie ; 39. P. V. Haneș, *Litigiul „Cîntării României"*, LL, VII, 1964 ; 40. Ileana Neiescu, Aurelia Stan și Ioan I. Stan, *Noi contribuții la studiul paternității „Cîntării României"*, CLG, IX, 1964, 2 ; 41. Paul Cornea, *Un manuscris francez al „Cîntării României"*, AUB, științe sociale-filologie, t. XIII, 1964 ; 42. *Ist., lit.*, II, *497—500* ; 43. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *449—451* ; 44. N. A. Ursu, *Cui aparține traducerea franceză a „Cîntării României"* ? CRC, IV, 1969, 15 ; 45. *Alecu Russo, Studii și articole*, București, 1970 ; 46. Zamfir, *Proza poetică*, *169—205* ; 47. A. Vraciu, *Un cercetător polon despre „Cîntarea României" și autorul ei*, ATN, IX, 1972, 4 ; 48. Vasile Pârvan, *N. Bălcescu : „Cîntarea României"* (publ. Al. Dima), MS, V, 1974, 3 ; 49. Dumitru Bălăeț, *„Cîntarea României"*, RL, IX, 1976, 24 ; 50. Ion Coja, *Kogălniceanu și „Cîntarea României"*, RL, X, 1977, 8 ; 51. Vasile Arvinte, *Termenul „România" și paternitatea „Cîntării României"*, LR, XXVI, 1977, 3.

F. F.

CÎNTEC, specie a liricii folclorice, însoțită de melodie. Într-o accepțiune mai largă, aceea de poezie cîntată, termenul poate denumi și **c.** epic (bătrînesc) și **c.** legat de obiceiuri. Cum unele dintre acestea au texte, melodii și funcții specifice, se constituie în specii distincte, ca balada sau colinda. Din punct de vedere funcțional, se poate desprinde și **c.** ritualic (de nuntă, funebru, de muncă), chiar dacă în unele cazuri conținutul sau melodia se confundă cu ale **c.** liric propriu-zis, ca la unele **c.** de nuntă. Între **c.** liric necondiționat de vreun prilej special și cel ritualic există unele categorii (de leagăn, de joc, de șezătoare) ce se cîntă ocazional, dar care, atît din punctul de vedere al textului literar, cît și al celui muzical, de cele mai multe ori se interferează cu **c.** liric, deoarece acesta din urmă se poate adapta unei atare funcții. Dar chiar **c.** liric propriu-zis, care se cîntă oricînd și oriunde, se poate disocia în alte categorii funcționale, căci atît **c.** ostășesc sau haiducesc, cît și **c.** de lume se cîntă în situații adecvate. Se poate vorbi chiar de preferința unor grupuri de vîrstă pentru anumite **c.** (cele de dragoste sînt cultivate mai ales de tineri, cele meditative de vîrstnici). Clasificările **c.**, avînd în vedere numai textul literar, deci criteriul tematic, disting numeroase grupe : de dor, de dragoste, de natură, de jale, de necaz, de înstrăinare, bahice etc. De cele mai multe ori, însă, datorită complexității sentimentelor, textele se pot încadra cu greu în astfel de compartimente și foarte adesea același **c.** poate fi inclus în două sau chiar trei grupe tematice. După criteriul social, avînd deci în vedere grupul social care le creează și le cultivă, s-a vorbit de **c.** păstorești, plugărești, ostășești, minerești etc., fără a putea fi supuse unei astfel de rigori toate varietățile. Cînd este aplicat criteriul muzical, se constată că același conținut literar poate fi cîntat pe melodie de *doină, de joc sau de leagăn, în timp ce o aceeași melodie poate însoți un text epic, un bocet, un **c.** de leagăn sau un **c.** ritualic. Din analiza muzicală a speciei au rezultat și grupe noi, cum sînt : **c.** modern, **c.** cu acompaniament ș.a. Interferențele se produc și la nivelul raporturilor cu alte genuri și specii. Deși strigătura cu conținut liric nu are, din punct de vedere poetic, nici o notă distinctivă față de **c.** liric, ea se constituie ca specie aparte din cauza funcției sale și a lipsei de text muzical. Liricizarea unor balade a dat naștere la **c.** lirico-epic, aflat la limita dintre genul epic și cel liric. **C.** satiric, dacă se admite existența unui gen satiric, n-ar mai putea fi inclus în genul liric. La toate dificultățile ivite în încercarea de clasificare a **c.** se adaugă și confuzia determinată de neconcordanța dintre accepțiunea populară și cea științifică a unor termeni (*horă*, în nord-vestul țării înseamnă „doină", în Moldova și Muntenia „joc" și melodia respectivă, iar în colecția de folclor a lui V. Alecsandri, text poetic corespunzător melodiei de joc). În aceste condiții era necesară aplicarea unei metode de clasificare a genului liric folcloric, după structura textului prin reducerea la motive — unitatea de bază — al căror inventar să constituie și corpusul liricii populare românești.

C. este atestat documentar abia în Evul mediu, dar apariția sa este mult mai veche, confundîndu-se cu primele manifestări artistice. Fiind însă specia cea mai receptivă la actualizări, permanent ecou al trăirilor individuale, **c.** nu păstrează elemente arhaice care să-i probeze vechimea. În existența fiecărui **c.** se constată o perioadă de intensă circulație, după care piesa respectivă intră în fondul folcloric pasiv, pentru ca în mod spontan să fie preluat fragmentar sau integral, în situații propice. Un factor esențial care dă naștere acestei situații este cel istoric, el condiționînd preferința pentru anumite categorii de **c.** Cîtă vreme au existat haiduci, a înflorit o lirică de haiducie care, după perimarea fenomenului social, a căzut în desuetudine. Cînd este reluată, îndeplinește numai o funcție evocatoare. **C.** de război are, de asemenea, caracter istoric. Asupra **c.** își pune amprenta și mediul antropo-geografic, diferențiindu-se la diversele grupuri etnice, atît din punct de vedere al creației poetice cît și al celei muzicale. Diferențele se pot constata însă nu numai între zone, ci chiar între repertoriile a două sate vecine. S-a vorbit, pornind de la aceste fapte, despre o lirică a muntelui, a plaiului, una a colinelor și o alta a șesului ⟨21⟩. Este unanim recunoscută deosebirea dintre **c.** de dragoste din nordul țării și cel din sud. În timp ce **c.** din Moldova de nord și Transilvania e mai învăluitor, cel muntean și oltenesc palpită de senzualitate, frizînd uneori chiar trivialul. Stilul **c.** transilvănean este mai lapidar, piesele sînt cîteodată scurte notații, motive singulare, în schimb, în sud se manifestă tendința către discurs, către acțiune, de unde și ideea de a vorbi despre o lirică „măruntă" și una „dezvoltată" ⟨19, 21⟩. În **c.** românesc se poate totuși remarca o relativă unitate de conținut, deși preferințele pentru motivele din fondul comun sînt diferite de la o zonă la alta. S-a constatat că între text și muzică nu există o legătură obligatorie și că melodiile sînt mai stabile decît textele, care se împrospătează neîncetat. Este frecvent transferul de cuvinte de la o melodie la alta, dar posibilitățile de permutare sînt limitate de necesitatea concordanței între mesajele celor două forme de artă sincretice.

Unul din subiectele predilecte ale **c.** este dragostea, care își găsește uneori expresie în piese de mare finețe. Motive dintre cele mai izbutite artistic sînt inspirate de dor, sentiment inefabil, denumit cu un cuvînt specific românesc, intraductibil. Natura nu este contemplată, ci animată ; de cele mai multe ori ea participă afectiv la viața țăranilor și multe elemente din natură au devenit simboluri consacrate. **C.** meditativ dezvăluie o înclinare spre reflecție, o viziune complexă și echilibrată asupra vieții, naturii și societății. Optica uneori facilă asupra existenței, din unele cîntece de petrecere, este rezultatul influenței exercitate de specia cvasifolclorică ce a circulat în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea în cercurile de boieri și tîrgoveți sub denumirea de **c.** de lume. De mediocritatea acestor **c.** au fost învinuiți lăutarii, care erau principalii colportori. Sigur este că aceștia au contribuit la uniformizarea stilurilor, muzicale mai ales, răspîndind în zone largi repertorii eclectice. La estomparea accentuată a specificului local au dus, în secolul al XX-lea, mijloacele de mass-media, radioul și televiziunea în special. **C.** de joc are rol esențial de fundal sonor pentru dans, iar textele, atunci cînd nu reprezintă comenzi pentru sincronizarea figurilor, se confundă cu ale celorlalte **c.** De multe ori ele iau naștere prin cîntarea strigăturilor, proces reversibil, ce poate duce și la „strigarea" unor **c.**

C. de leagăn, inclus și printre speciile folclorului de copii, se află într-o situație specială, datorită destinației sale. De aici monotonia ritmului, refrene provenite din onomatopee sau limbajul infantil, o lume de animale domestice și sălbatice, cîndva cu rosturi magice, invocate să aducă somnul. Își fac însă loc și confesiuni ale mamei sau chiar elemente sociale.

Dincolo de caracterul intim, de conținutul individual, **c.** are un substrat social, istoric, cuprinzînd referiri sau chiar comentarii la unele evenimente ce au impresionat conștiința colectivității. **C.** istoric con-

semnează nume și fapte reale sau idealizate, dar care, cu trecerea timpului, se îndepărtează tot mai mult de adevărul istoric. După două sau trei generații rămîne doar schema c., care se adaptează altor eroi sau situații. Cele mai răspîndite c. au fost cele despre Horea, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, Al. I. Cuza și despre răscoalele de la 1907. Ca o prelungire a c. țărănesc de revoltă socială a apărut c. muncitoresc, avînd ca subiecte proletarizarea, sentimentul de înstrăinare al emigranților și, într-un stadiu mai evoluat, îndemnul la revoluție. C. revoluționar are un conținut de clasă evident și un caracter internaționalist. De multe ori aceste c. sînt create de autori care au preferat anonimatul în condițiile ilegalității.

Relativ la structura compozițională a c. se constată, ca în toată poezia populară, absența strofei. Segmentarea se poate face în funcție de motive și elemente motivice aglutinate, contaminate pe baza emoției asociative. Unele c. au refrene și încep prin versuri evocatoare („frunză verde"), reluate parțial și subliniind ideea. Lungimea medie a c. este între 4 și 14 versuri, trohaice de obicei, din cîte 5—6 sau 7—8 silabe. Un procedeu artistic ce caracterizează întreaga poezie populară, dar mai frecvent lirica, este paralelismul, cu principalele tipuri : tautologic sau de sinonimie, adversativ-contrastant sau de opoziție, cumulativ sau de enumerație și progresiv sau de gradație ⟨16⟩. În transfigurarea poetică sînt prezente diferite trepte, de la simpla relatare pînă la alegorie. Metaforele cele mai frecvent întîlnite în c. sînt de tip onomastic (mîndra-iederă, badea-trandafir) și de relație (codrul-frate), care stabilesc legături de rudenie cu cadrul fizic.

— N. Pauleti, *Cîntări și strigături românești de care cîntă fetele și ficiorii jucînd (1838)*, îngr. și introd. I. Mușlea, București, E.A., 1962 ; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866 ; ed. îngr. și introd. Gh. Vrabie, I—II, București, E.L., 1965 ; ed. îngr. și pref. D. Murărașu, București, Minerva, 1971 ; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, II, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1875 ; I. Pop Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, Aurora, 1884 ; J. Urban Jarnik și Andrei Bîrseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, Tip. Academiei, 1885 ; ed. îngr. și introd. Adrian Fochi, București, E.A., 1968 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885 ; Elena D. O. Sevastos, *Cîntece moldovenești*, Iași, Tip. Națională, 1888 ; Enea Hodoș, *Poezii poporale din Bănat*, I, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1892 ; I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, Imprimeria statului, 1893 ; ed. îngr. Maria Croicu, introd. I. C. Chițimia, București, Minerva, 1970 ; M. Eminescu, *Opere*, VI, îngr. Perpessicius, București, E.A., 1963 ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I—II, București, Tip. Corpului didactic, 1900 ; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete de ale poporului*, București. Tip. Progresul-Ploiești, 1909 ; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, t. II, îngr. și introd. I. Mușlea, București, E.A., 1966 ; Seb. Bornemisa, *Cele mai frumoase poezii poporale*, Orăștie, Librăria națională, 1912 ; Béla Bartók, *Cîntece poporale din comitatul Bihor*, București, Socec—Sfetea, 1913 ; T. Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec—Sfetea, 1913 ; Ovid Densusianu, *Flori alese din cîntecele poporului*, în *Viața păstorească* în *poezia noastră populară*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, E.L., 1966 ; Gh. Cardaș, *Cîntece poporane moldovenești*, Arad, Tip. Diecezană, 1926 ; Seb. Bornemisa, *Cele mai frumoase cîntece de dragoste, cîntece de jale, cîntece de dor, cîntece cătănești, cîntece de batjocură, cîntece poporale americane*, ed. 2, Cluj, Lumea și țara, 1928 ; Seb. Bornemisa, *Nouăzeci și opt de cîntece de dragoste*, Cluj, Lumea și țara, 1929 ; Gh. Cernea, *Floricele din jurul Cohalmului*, București, 1929 ; Horia Teculescu, *Pe Mureș și pe Tîrnave. Flori înrourate*, Sighișoara, Tip. Neagu, 1929 ; Vasile Bologa, *Poezii poporale din Ardeal*, Sibiu, 1936 ; E. Nicoară și V. Netea, *Mureș, Mureș, apă lină*, I, Reghin, Astra 1936 ; Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, Würzburg, Triltsch, 1940 ; Ion Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, III. Focșani, Tip. Cultura, 1948 ; Al. I. Amzulescu, G. Ghiță, *Doine, cîntece, strigături*, București, E.S.P.L.A., [1955] ; Tiberiu Brediceanu, *170 melodii populare din Maramureș*, București, E.S.P.L.A., 1957 ; Cicerone Theodorescu, *Izvoare fermecate*, București, E.D.P., 1958 ; Const. Zamfir, Victoria Dosios și Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *132 cîntece și jocuri din Năsăud*, București, E.M., 1958 ; Ilarion Cocișiu, *Cîntece populare românești*, îngr. Tiberiu Alexandru, Maria Siminel-Fusteri, pref. Tiberiu Alexandru, București, 1960 ; *Folclor din Transilvania*, I—IV, București, E.L., 1962—1969 ; Ovidiu Papadima, *Cu cît cînt, atîta sînt*, București, E.L., 1963 ; Vasile D. Nicolescu, Const. Gh. Prichici, *Cîntece și jocuri populare din Moldova*, București, E.M., 1963 ; Al. I. Amzulescu și Paula Carp, *Cîntece și jocuri din Muscel*, București, E.M., 1964 ; Lucian Blaga, *Antologie de poezie populară*, îngr. George Ivașcu, București, E.L., 1966 ; Béla Bartók, *Rumanian Folk Music*, vol. III : *Texts*, îngr. Benjamin Suchoff, Haga, 1967 ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I—V, București, E.L., 1967—1970 ; *Folclor din Moldova*, I—II, București, E.L., 1969 ; Virgil Medan, *Cîntece de joc*, Cluj, 1972 ; Vasile Oarcea, *Poezii populare din Țara Zarandului*, București, Minerva, 1972.

— 1. C. Negruzzi, *Scene pitorești din obiceiurile Moldaviei. Cîntece populare a Moldaviei*, DL, I, 1840, *121—134* ; 2. Delavrancea, *Opere*, V, *466—497* ; 3. C. Bobulescu, *Lăutarii noștri*, București, Tip. Națională, 1922 ; 4. Iorga, *Ist. lit.*, I, *48—65* ; 5. Béla Bartók, *Însemnări asupra cîntecului popular*, pref. Zeno Vancea, București, E.S.P.L.A., 1956 ; 6. Breazul, *Patrium* ; 7. C. Brăiloiu, *Opere*, I, tr. și pref. Emilia Comișel, București, E.M., 1967, *17—118* ; 8. Tiberiu Alexandru, *Béla Bartók despre folclorul românesc*, București, E.M., 1958 ; 9. Adrian Fochi, *Contribuții la cercetarea cîntecului muncitoresc*, REF, V, 1960, 3—4 ; 10. Al. I. Amzulescu, *Contribuții la cercetarea structurii poetice a liricii populare*, REF, VI, 1961, 3—4 ; 11. Papadima, *Pann* ; 12. *Ist. lit.*, I, *132—180* ; 13. Al. I. Amzulescu, *Cîteva observații cu privire la versul popular*, REF, IX, 1964, 1 ; 14. Al. I. Amzulescu, *Observații introductive la cercetarea cîntecului „propriu zis"*, REF, XI, 1966, 2 ; 15. Al. I. Amzulescu, *Mențiuni despre dinamica procesului de perindare a cîntecelor*, REF, XI, 1966, 4 ; 16. Liliana Ionescu, *Paralelismul în lirica populară*, SPS, *48—68* ; 17. Ligia Bîrgu-Georgescu, *Contaminarea — un procedeu artistic de compoziție*, SPS, *69—80* ; 18. Monica Brătulescu, *Cîteva tipuri de metaforă în folclor*, SPS, *81—93* ; 19. Ovidiu Bîrlea, *Diferențierea teritorială a liricii populare*, REF, XII, 1967, 3 ; 20. Emilia Comișel, *Folclor muzical*, București, E.D.P., 1967 ; 21. Papahagi, *Poezia* ; 22. Mihai Pop, *Prefață* la *Flori alese din poezia populară*, îngr. Ioan Șerb, București, E.L., 1967 ; 23. Marin Buga, *Originea și evoluția poetică a unor motive din lirica populară a înstrăinării*, FLI, I, *75—109* ; 24. Al. I. Amzulescu, *Considerații și mărturii despre procesul de variație și creație în cîntecul liric muscelean*, REF, XIII, 1968, 3 ; 25. Doina Comloșan, *Repetiția în lirica populară românească*, FLI, II, *169—177* ; 26. Traian Mîrza, *Observații privind geneza cîntecului „propriu-zis"*, LM, IV, 1968, *87—106* ; 27. Papadima, *Lit. pop.*, *13—228* ; 28. Gh. Ciobanu, *Lăutarii din Clejani*, București, E.M., 1969 ; 29. Radu Niculescu, *Privire critică asupra unor procedee actuale de sistematizare și clasificare a liricii populare*, REF, XIV, 1969, 3 ; 30. Marin Buga, *Modalități poetice în lirica populară*, LL, XXIV, 1970 ; 31. Radu Niculescu, *Contribuții la cercetarea problematicii literare a cîntecului de leagăn*, REF, XV, 1970, 2 ; 32. Vrabie, *Folclorul*, *374—419* ; 33. Constantin Eretescu, *Motiv, variantă în lirica populară românească*, REF, XVII, 1972, 2 ; 34. Ligia Bîrgu-Georgescu, *Distribuția — analiza distribuțională, premisă pentru o metodă de clasificare a liricii populare românești*, REF, XVIII, 1973, 2 ; 35. Eugenia Cernea, *Din problemele de creație și valorificare ale cîntecului popular de viață nouă*, REF, XVIII, 1973, 2 ; 36. Nicolae Constantinescu, *Rima în poezia populară românească*, București, Minerva, 1973 ; 37. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P.,, 1976, *339—365*.

L. C.

CÎNTEC BĂTRÎNESC v. **baladă.**

CÎRJĂ, Manolache (1791 — 24.I.1855, Ghibărțeni, azi Balintești, j. Galați), autor de versuri. Era fiul mezin al lui Ioan Cîrjă, sulger, îndeplinind funcția de sameș la Galați, și al unei Elenco. Tatăl, care ajunge ban către sfîrșitul vieții, provenea dintr-un neam răzeșesc din Cîrja (ținutul Fălciului). Avînd rangul de serdar, C. își duce traiul multă vreme la Galați și prin împrejurimi. La Ghibărțeni el înalță o biserică. Aici avea să fie înmormîntat.

Serdarul C., boier cu oarecare lecturi, cunoscător de limbă greacă și franceză, avea slăbiciunea, și înlesnirea, de a face versuri. Între prieteni i se recunoșteau unele însușiri actoricești, precum și de „muzicant" la mai multe instrumente. Într-un manuscris s-au păstrat transcrise versuri (datate între 1814—1821) ale lui C., în grecește și românește, dar și poezii aparținînd lui C. Conachi sau altor stihuitori ai vremii. Dealtfel, în edițiile din 1856 și 1887 ale scrierilor lui Conachi sînt încorporate și o serie de poezii

aparţinînd probabil lui **C.** *(Deznădăjduirea, Peirea, Tînguirea, Imputăciunea* ş.a.). Confuzia era lesne de făcut, mai ales că acest **C.** e un imitator al lui Conachi. Versurile sale au un caracter intim şi adesea ocazional, conţinînd un fel de epistole către amici şi cunoscuţi, în diferite chestiuni : de la cuvinte de „mulţămire pentru două chili păpuşoi" pînă la asidue preocupări amoroase. Autorul are exerciţiu şi una din îndeletnicirile lui e să compună acrostihuri, în care potriveşte îndeosebi numele unor femei. Cam păgubos în dragoste, avînd de a face numai cu „împetrite", „nemilostive" sau „nelegiuite", **C.** îşi descarcă în versuri paraponul şi jalea pentru iubirile neîmpărtăşite : *Văz urgie însufleţită, Căinţa, Jălanie de dispărţire, Sufletul, inima, nădejde şi diznădăjduire* ş.a. Sînt spovedanii sincere, naive şi exasperate, intonate într-o gamă de sentimente care merge de la îndoiala îndrăgostitului zuliar pînă la accentele de implorare, de deznădejde sau de imputare, autorul rămînînd nemîngîiat de „cruda împetrire" şi de nestatornicia feminină. Un asemenea destin potrivnic îl pune pe gînduri şi versurile sale capătă astfel un timbru oarecum meditativ, într-o rostire însă convenţională. În istoria literaturii, **C.** ar intra mai ales ca parte în procesul de paternitate literară între el şi Conachi.

— *[Versuri]*, B.A.R., ms. 5965.

— 1. N. A. Ursu, *Un poet moldovean necunoscut : Manolache Cîrjă*, CRC, X, 1975, 4 ; 2. Ştefan S. Gorovei, *Cîteva amănunte despre familia poetului Manolache Cîrjă*, CRC, X, 1975, 17 ; 3. N. A. Ursu, *Poetul moldovean necunoscut Manolache Cîrjă şi paternitatea unor versuri atribuite lui Conachi*, ALIL, t. XXV, 1976.

F. F.

CÎRLOVA, Constantin C., (22.VIII.1849, Bucureşti — 10.III.1905, Bucureşti), poet. Era primul din cei şapte copii ai paharnicului Costache Cîrlova, fratele vitreg al poetului Vasile Cîrlova. A învăţat la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti şi intenţiona să-şi desăvîrşească studiile în capitala Franţei, dar interese familiale l-au reţinut în ţară. Era căsătorit cu Eliza Burelly, sora Alexandrinei Burelly, soţia lui I. L. Caragiale. S-a ocupat de agricultură şi a ridicat la Zoreşti o fabrică de lichior şi coniac.

În 1869, **C.** activa în societatea literară „Orientul". A publicat versuri în „Albina Pindului", „Resboiul", „Foaia populară". În poeziile sale, el utiliza imagini vehiculate de toţi versificatorii epocii. Avea o oarecare înclinaţie spre descripţie. Versurile inspirate de unele evenimente politice ale timpului sînt fade. Mai reuşită, *O noapte la Tîrgovişte* porneşte de la poezia lui V. Cîrlova, *Ruinurile Tîrgovişţii*. Alături de elementele convenţionale ale descripţiei pastorale, apar aici şi imagini care trădează o emoţie proaspătă în faţa naturii. Restul poeziilor sînt ocazionale şi cu totul lipsite de relief.

— *[Poezii]*, AP, I, 1868, 12, 1869, 347, PSS, XI, 1878, 12, RB, II, 1878, 215, 237, III, 1879, 535, BGI, I, 1879, 1, 4.

— 1. *Constantin C. Cîrlova*, IRO, I, 1891, 8 ; 2. I. Negrescu, *Încă un poet din familia Cîrlova : C. Cîrlova*, GRD, XIV, 1936, 1 ; 3. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 4. I. Moldoveanu, *Vasile Cîrlova şi neamul său*, LL, X, 1965.

S. C.

CÎRLOVA, Vasile (4.II.1809, Buzău — 18.IX.1831, Craiova), poet. Se trage dintr-o familie de mici boieri buzoieni, care numără printre înaintaşii ei îndepărtaţi şi un mitropolit. Tatăl, vel medelnicerul Ioniţă

Cîrlova, a fost şi ispravnic de Buzău. După moartea timpurie a părinţilor, a fost crescut de o soră a mamei, măritată cu stolnicul Nae Hiotu, astfel că poetul şi-a petrecut copilăria la Tîrgovişte şi în Bucureşti, unde locuiau tutorii săi. În casa acestora va fi învăţat **C.** franţuzeşte şi greceşte cu un dascăl de familie, avîndu-l coleg şi prieten pe Gr. Alexandrescu. În 1830, **C.** intră în oştirea naţională ca sublocotenent de cavalerie. A murit de o boală infecţioasă, în tabăra militară de la Craiova.

C. a scris mai întîi versuri în greceşte, nepăstrate, şi, la îndemnul lui I. Voinescu II, în româneşte. Se cunosc cinci poezii, toate publicate de I. Heliade-Rădulescu în „Curierul românesc" (1830, 1839) şi reproduse de „Albina românească", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi „Bucovina". Alte versuri, precum şi încercările de traduceri din Voltaire (*Zaira*, actul I) şi Musaios *(Hero şi Leandru)* s-au pierdut. Poezia lui **C.**, romantică şi patriotică în acelaşi timp, a fost cunoscută şi preţuită în epocă. Sub îndrumarea lui Heliade, tînărul, înzestrat cu un real talent, vine în contact cu poezia apuseană, detaşîndu-se, sub înrîurirea lui Lamartine, de tiparele poeziei neoanacreontice. Lirismul său prefigurează, prin reflexivitate romantică, înainte de Heliade şi Gr. Alexandrescu, o nouă orientare a sensibilităţii. *Păstorul întristat* (scrisă la 18 ani) ţine încă de prelungirile poeziei convenţionale din secolul al XVIII-lea, cu ecouri din pastoralele lui Florian (atmosfera idilică şi galantă, imaginea simplificată a omului şi a naturii, figuraţia mitologică). Există aici semne ale unui

remarcabil simț al expresiei, vizibile și în versul de grațioasă fluență, potrivit convenției genului. *Ruinurile Tîrgoviștii* rupe vădit cu clișeele poeziei neoanacreontice, opunîndu-le o ipostază romantică a eului, într-o amplă desfășurare meditativă pe tema ruinelor (care pătrunde astfel în literatura română, sub influența lui Volney). Sentimentul timpului devastator se întrețese cu accentul patriotic al evocării gloriei de altădată. Amploarea interogației, atmosfera nocturnă, metaforele care concretizează abstractul („negura uitării", „aripile vremii", „viscol de dureri") configurează la C. schița unui stil, nu fără retorică, dar capabil să se ridice pînă la viziune lirică. *Înserare* este prima elegie românească în spirit lamartinian, în care tristețea, neliniștea nedefinită și gravă (se cultivă un fel de mister al sentimentului) și singurătatea se reliefează prin contrast cu calmul naturii, cu liniștea cîmpenească (sesizată, în ciuda unor note de idilă gessneriană, cu o sensibilitate profund românească). Simbolul sufletului — luntre rătăcitoare în furtună — este împrumutat din Lamartine ; de asemenea, și alte elemente trimit la aceeași sursă. În schimb, atmosfera de reverie meditativă și elegiacă, sugerată de percepția plastică și auditivă, de imagini ale nemișcării și vagului, aspirația romantică spre ilimitat, implicată în imagini care proiectează, uneori, dorul și neliniștea în imensitatea spațiilor, ca și versul fluent, muzical, nu mai pot fi atribuite acestei influențe, constituind totodată semnele unei vădite individualități poetice. *Rugăciune* încearcă formula originală a rugii animate de iubirea patriei, de visul unui viitor de glorie și dreptate, sfîrșind în accente naiv și stîngaci profetice. Versurile nu mai reușesc să creeze atmosferă, „rugăciunea" este discursivă și mai puțin convertire lirică a ideii. *Marșul*, scris cu entuziasm patriotic, cu ocazia înființării oștirii naționale, vestește prin tonul avîntat poezia pașoptistă. Depășind, prin varietate tematică, lirica epocii, poetul se remarcă prin expresia în acord cu o nouă sensibilitate : reflexivitatea și sentimentul comunică în poezia sa de interogație interioară și de atmosferă. C. rămîne poetul unei epoci de tranziție. Nereușind pe deplin să-și fructifice propriile virtualități, păstrînd încă unele convenții și o anume retorică, el deschide, însă, prin meditație și elegie romantică, drumul unei poezii noi.

— *[Poezii]*, NCS, *133—153*, PNPO, *201—215*, PRC, I, *345—361* ; *Ruinurile Tîrgoviștii*, îngr. și pref. Marin Sorescu, Craiova, Scrisul românesc, 1975.

— 1. I. Heliade-Rădulescu, *Poezie*, CR, XVII, 1845, 37 ; 2. D. Bolintineanu, *Vasile Cîrlova, poeziile lui*, AP, I, 1868, 5 ; 3. I. Rațiu, *Vasile Cîrlova*, Blaj, 1905 ; 4. G. Bogdan-Duică, *Vasile Cîrlova*, S, IV, 1905, 39—40 ; 5. Apostolescu, *Infl. romant.*, *93—101* ; 6. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *113—127* ; 7. I. C. Filitti, *Vlădica Luca, strămoș al poetului Cîrlova*, CL, LV, 1923, 4 ; 8. Ibrăileanu, *Scriitori*, *223—232* ; 9. Al. Ciorănescu, *Versuri necunoscute ale lui Vasile Cîrlova*, VR, XXIV, 1934, 4—5 ; 10. Rașcu, *Alte opere*, *35—60* ; 11. Popovici, *Romant. rom.*, *155—169* ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *125—128* ; 13. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *11—16* ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 15. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *284—291* ; 16. I. Moldoveanu, *Vasile Cîrlova și neamul său*, LL, X, 1965 ; 17. *Ist. lit.*, II, *306—310* ; 18. Streinu, *Pagini*, II, *344—345* ; 19. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *391—393* ; 20. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim*.

S. C.

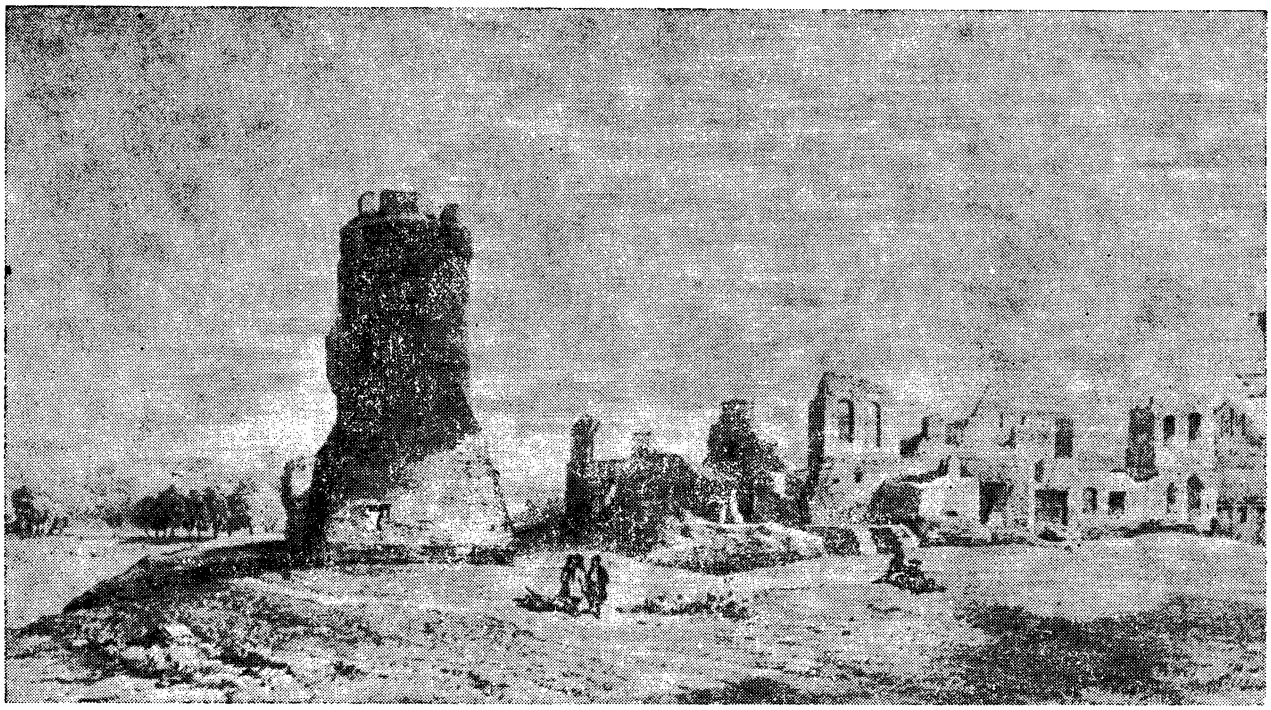

Ruinele palatului domnesc din Tîrgoviște (litografie)

CLAIN, Ioan Inocențiu v. **Micu-Klein, Ioan Inocențiu.**

CLAIN, Samuil v. **Micu, Samuil.**

CLAPONUL, revistă umoristică și literară săptămînală care apare la București începînd din luna mai 1877. Au ieșit, probabil, din acest săptămînal pe care îl scria în întregime I. L. Caragiale, șase numere, dar în colecția Bibliotecii Academiei R. S. România nu se mai păstrează decît numerele 1, 2, 4 și 6 (din care două foi lipsesc). „Calendarul Claponului", tipărit cu un an mai tîrziu (1878), conține, pe cît se pare, pe lîngă scrierile din cele patru numere

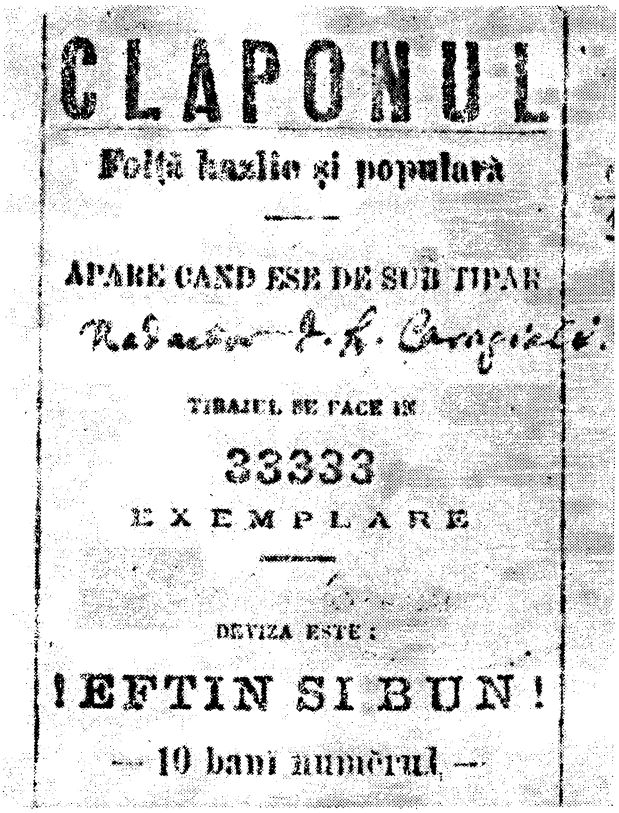
CLAPONUL

Foiță hazlie și populară

APARE CAND ESE DE SUB TIPAR

Redactor I. L. Caragiale.

TIRAJUL SE FACE IN

33333

EXEMPLARE

DEVIZA ESTE:

!EFTIN SI BUN!

— 10 bani numĕrul —

ce s-au păstrat, şi pe cele cuprinse în numerele pierdute. În afara intenţiei umoristice, **C.** este redactat şi cu o evidentă adresă parodistică, avînd drept ţintă metodele şi stilul presei româneşti de atunci. Coperta mai conţine, în afara titlului, următoarele formule publicistice : „Foiţă hazlie şi populară. Apare cînd ese de sub tipar. Tirajul se face în 33.333 exemplare. Deviza este : „Eftin şi bun ! 10 bani numărul". O spirituală *Profesiune de credinţă către cititori* imita solemnitatea, deseori fără conţinut, pe care o afectau editorialele şi articolele-program ale jurnalelor nou apărute. Cititorul este asigurat că nu mai puţin de 39 de gazetari lucrează la redactarea gazetei, în timp ce un bogat grup de corespondenţi împînzeşte Europa pentru a satisface nevoile de informaţii ale celor 33.333 de prezumtivi cititori. Totodată se dau asigurări că eforturile redacţiei vor fi îndreptate mai ales spre păstrarea unei stricte neutralităţi în raport cu marile evenimente politice, sociale ş.a.m.d. Cea mai mare parte a bucăţilor apărute în **C.** vor fi republicate cu modificări, în general nesemnificative, în „Calendarul Claponului" şi, peste douăzeci de ani, în „Moftul român" sau în „Universul". Ca orice periodic „respectabil", **C.** avea o organizare internă fixă, cu rubrici care apăreau în fiecare număr. Acestea erau : *Gogoşi* (prin care se ironiza rubrica de informaţii a ziarelor), *Ultime gogoşi calde* (parodie a *Ultimelor ştiri*), o pseudocronică parlamentară comentînd activitatea „Camerei deputaţilor din Stambul" şi, în fine, o rubrică de *Prospături. În stilul şi cu sintaxa „Monitorului oficial"* pastişează automatismele stilului administrativ, iar *Rezbelul* şi numeroase *Gogoşi* — înflăcărarea fals-patriotică a jurnaliştilor. Se face haz, de asemenea, de cei care încearcă să exploateze orice eveniment politic în favoarea lor, de amatorii de ştiri senzaţionale, de naivii care dau fiecărui gest al unei personalităţi semnificaţii ultraimportante. Este ironizată şi buna credinţă a cetăţeanului simplu, avid de noutăţi, dezinformat, gata să creadă în orice. Tot moravurile gazetarilor timpului sînt vizate şi în articolele *Către cititori* sau *Deslușire*. Primul dintre ele este un atac împotriva publicităţii exagerate pe care şi-o făceau jurnalele. Cel de-al doilea este îndreptat împotriva interminabilelor profesiuni de credinţă care apăreau în mai toate gazetele şi în care se discuta, cu fraze sforăitoare, despre menirea presei moderne, despre îndatoririle morale şi sociale ale gazetarului. Viaţa parlamentară constituie subiectul unor cronici corosive. Într-una din micile anecdote adunate sub titlul *Gogoşi*, cele două personaje, băcanul Ghiţă Calup şi Ilie, tejghetarul său, prefigurează două dintre personajele comediei *O noapte furtunoasă* : Jupîn Dumitrache şi fidelul său ajutor şi sergent în „garda civică", Chiriac. Caracteristică pentru literatura umoristică din **C.** este distanţarea redactorului faţă de evenimentele care pasionau atunci opinia publică şi chiar un tineresc spirit de frondă. **C.** este în egală măsură o sursă de informaţii asupra procesului de formare scriitoricească a lui I. L. Caragiale, asupra efortului său de a-şi selecţiona teme, tipuri şi psihologii care vor fi întîlnite frecvent în întreaga sa operă, precum şi asupra făuririi uneltelor sale scriitoriceşti. Din paginile revistei apare un Caragiale cu nimic deosebit de cel a cărui imagine există în conştiinţa tuturor — sceptic, înarmat cu o ironie muşcătoare şi cu un excepţional spirit de observaţie. *Gogoşile* şi schiţele din **C.** îl anunţă pe marele umorist şi satiric, atent la aspectele rizibile ale vieţii de fiecare zi şi gata să le surprindă semnificaţiile sociale. Anecdota ascunde o cunoaştere excelentă a slăbiciunilor umane, aparenţele sînt date la o parte pentru a se releva fondul cu mijloacele umorului celui mai simplu, mai accesibil. Meschinăria, parvenitismul, patriotismul afişat cu ostentaţie şi cu gîndul la viitoarele recompense, găunoşenia discursurilor parlamentare nesfîrşite, corupţia şi duplicitatea gazetarilor, superficialitatea omului de pe stradă (viitorul Mitică), perpetuu şi complet informat în orice „chestie", sînt tot atîtea teme ale literaturii din **C.**

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 132* ; 2. Cioculescu, *Caragiale, 117—120* ; 3. Trifu, *Presa, 214—217.*

R. Z.

CLAYMOOR (pseudonim al lui *Mihai (Mişu) Văcărescu* ; 1843, Bucureşti — 11.VI.1903, Bucureşti), publicist. Este fiul poetului Iancu Văcărescu. Unul dintre numeroşii săi fraţi, Ioan, care ajunge ministru plenipotenţiar la Paris, a fost tatăl Elenei Văcărescu. Trecut prin liceul „Louis le Grand" din capitala Franţei, **C.**, întors în ţară, îndeplineşte scurt timp unele funcţii administrative. Însă, decît prefect de Dîmboviţa, el preferă, oarecum şi în virtutea ascendenţei sale, să se consacre unei cariere de publicist, pe care o va sluji cu dăruire pînă în ultima clipă, sfîrşitul surprinzîndu-l chiar pe treptele unei redacţii. Nu prea simpatizat de alţii confraţi, dar în graţiile sexului frumos, **C.**, folosind şi pseudonimul Valréas, susţine şi chiar

lansează cîteva rubrici la publicaţiile „L'Indépendance roumaine" *(Carnet du high-life, Echos mondains)*, „La Roumanie illustrée" *(Echos mondains)*, „La Lanterne mondaine" (1884), „Românul" *(Din lume)*, „Naţionalul". Din 1884, **C.** făcuse să apară un almanah monden — „Tout Bucarest. Almanach Highlife de „L'Indépendance roumaine". O parte din însemnările sale, din perioada anilor 1882—1883, va trece în volumul *La vie à Bucarest.* Cu toată popularitatea lui, **C.** ar fi căzut probabil după o vreme în uitare dacă, în schiţa *High-life*, I. L. Caragiale nu l-ar fi imortalizat, dîndu-i astfel, sub înfăţişarea lui Edgar Bostandaki, şi o „faimă" literară. Soartă nu tocmai meritată, totuşi, de **C.** La moartea acestui urmaş al Văcăreştilor, G. Ibrăileanu îl judecă în cu totul altă lumină — prin cultura lui întinsă şi prin gustul rafinat, **C.** ar fi exercitat, cu autoritate, o prieincioasă înrîurire asupra preferinţelor publicului pentru care scria. Elena Văcărescu i-a închinat o elegie — *A la mémoire de Claymoor.*

Superficial şi efeminat apare deseori **C.** în cronicile sale mondene, în stil parizian, scrise îndeosebi în franţuzeşte. Indiferent de subiectul pe care îl abordează, el urmează un tipic de la care se abate rareori. Mai întîi un tablou de natură, schiţat în imagini artificioase, mitologizante („l'aurore aux doigts de rose"), apoi cîteva galanterii către cititoare, în fine — „la vie mondaine" : recepţii, dineuri, serate, baluri, „le five o'clock", plimbări la şosea, întîlniri la turf, sezonul la băi, la mare, cîteva indiscreţii mai picante. Maniera este anecdotică, descriptivă. **C.**, aici, e convenţional şi preţios. În notaţiile sale pe marginea unor spectacole de teatru sau muzicale, el stăruie asupra publicului — lumea „aleasă" — şi, mai mult, asupra „frumoaselor mondene", ale căror toalete pline de „charme", împodobite cu perle sau briliante, le contemplă îndelung, cu exclamaţii de surpriză şi încîntare. Ironia nu e absentă. Spirit fin, cu agerime în observaţii, **C.** a surprins, uneori fără să vrea, şi aspectele amuzante, bizare sau chiar groteşti ale unei lumi în lentă, voluptuoasă decadenţă. Cronicile sale mondene, cu atîtea tablouri vivante, sînt nu o dată mărturii expresive asupra unei societăţi pe care a zugrăvit-o cu fidelitate. Destul de frecvente sînt relatările despre spectacolele trupelor franceză şi germană, ale operei franceze şi italiene, despre concerte sau cu privire la teatrul aşa-numit de societate. Aprecierile, adesea juste, sînt comunicate cîteodată mai sobru, alteori însă în acelaşi mod exclamativ, cu o politeţe de salon, care nu exclude maliţia sau uşuraticele jocuri de spirit. Sub toată afectarea aceasta, judecata e totuşi a unui critic subtil, pătrunzător, îndeobşte nederutat în faţa fenomenului artistic — plastic, literar sau muzical. Cu privire la pictura lui I. Andreescu, de pildă, ca şi asupra teatrului lui Caragiale, **C.** face şi aprecieri mai amănunţite. El preferă piesa *O noapte furtunoasă*, unde ţine să releve iscusinţa în crearea personajelor (tipuri, de fapt — sergentul de stradă, soţul îngăduitor, soţia necredincioasă), vivacitatea acţiunii, în fine realismul „brutal" al satirei. De unde şi alinierea lui Caragiale la naturalism. Dealtfel, **C.** e un amator de paralelisme (I. Andreescu — Millevoye, Caragiale — Zola, H. Monnier), destul de riscate. La *O scrisoare pierdută* notează caracterul ei mai mult satiric, absenţa, de fapt, a unei intrigi. Comedia i se pare un tablou de moravuri provinciale, agrementat cu un „epizod electoral". *D-ale carnavalului* ar fi o farsă de carnaval, făcînd risipă de spirit. **C.** îi reproşează lui Caragiale lipsa de inventivitate — în subiecte, în cadre, în tipuri. Cronicarul preţuieşte actorii români (M. Pascaly, Gr. Manolescu, Aristizza Romanescu, C. I. Nottara ş.a.), asupra cărora revine, complimentîndu-i într-un stil ornat cu metafore pompoase. Alături de comentatorul avizat coexistă, în **C.**, şi cronicarul frivol şi plezirist, pentru care teatrul poate însemna o ieşire din plictis şi monotonie, o „diversiune agreabilă", un divertisment. El rămîne statornic, cu toate acestea, în credinţa lui în teatrul românesc, solicitînd publicului, la care avea audienţă, un ataşament mai mare faţă de cultura românească. Paradoxal, sub graţiile sale franţuzite, **C.** e, în fond, un inamic al cosmopolitismului. Astfel susţine, în cuvinte convingătoare, şi opereta românească, aşa cum salută biruinţele artistice ale unor cîntăreţe precum Elena Teodorini sau Haricleea Darclée. A scris cu pricepere şi despre unele concerte ale lui G. Enescu, evocînd „figura sa iluminată". Dealtfel, portretele schiţate de cronicar vădesc un ochi exersat. **C.** are unghiul său de vedere din care, consecvent, îşi face aprecierile. Chestiune, de fapt, de intuiţie şi gust. El cere, de pildă, muzicii „imaginaţie", „inspiraţie" şi abia apoi „ştiinţă", savante „calcule matematice", sesizînd parcă, prin norocoasa formulare, una din căile pe care muzica noului veac avea să se aventureze. Fără straiele şi masca lui Edgar Bostandaki, **C.** e un cronicar adeseori interesant.

— *La vie à Bucarest. 1882—1883*, Bucureşti, Thiel şi Weiss.

— 1. *Figuri din presă*, NAT, IV, 1884, 26 ; 2. G. Ibrăileanu, *Claymoor*, E, IX, 1903, 1432 ; 3. Bacalbaşa, *Bucureştii*, I, *254—255* ; 4. *Ist. teatr.*, II, *463—464* ; 5. I. Constantinescu, *Caragiale şi începuturile teatrului european modern*, Bucureşti, Minerva, 1974, *154, 190, 192, 207* ; 6. Ion Ianegic, *Mihai Iancu Văcărescu, cronicar muzical*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XXIII, 1976.

F. F.

CLIPA, Gherasim (? — 1826, Roman), cărturar şi traducător. Fiu de preot din Vicovu de Sus (Suceava), **C.** îşi începe învăţătura la şcoala teologică, organizată după modelul Academiei kieviene, de la mănăstirea Putna, unde se şi călugăreşte. Datorită conflictelor cu episcopul de Rădăuţi, Dosoftei Herescu, şi în urma anexării Bucovinei la Imperiul habsburgic, **C.** trece în Moldova, la început ca dichiu (econom) al mănăstirii Slatina, sub egumenul Sofronie Rădăşanul, apoi, cu aceeaşi funcţie, la Roman şi la Mitropolia din Iaşi, unde ajunge, mai tîrziu, arhidiacon (1787) şi arhimandrit (1792—1795). Ca discipol apropiat al mitropolitului Leon Gheuca (1786—1788), **C.** este trimis, împreună cu nepotul acestuia, Alexandru, şi însoţit de cărturarul sîrb Dositei Obradovici, pentru studii la Leipzig. Prin activitatea sa, **C.** se încadrează, alături de Leon Gheuca, în mişcarea iluministă din Moldova reprezentată de boieri cărturari şi patrioţi, cu tendinţe antifanariote (unii dintre ei, ca Iordache Darie Dărmănescu, Constantin Palade, fiindu-i protectori), sprijiniţi în acţiunea lor cultural-politică de loja francmasonică din Moldova, de care nu era străin nici **C.** Acesta urcă treptele ierarhiei ecleziastice, ca episcop de Huşi (1796—1803) şi de Roman (1803—1826), lăsînd apoi cele două eparhii urmaşului său, Meletie. în grele datorii. Fire intolerantă, nu-l va ierta nici în pragul morţii (primăvara anului 1826) pe iero-

monahul Meletie, care reuşise, prin intrigi, să-i ia locul la Roman, în timpul tulburărilor din 1821, cînd **C.** retras în Bucovina, ajutase, se pare, date fiind învinuirile turcilor şi cunoscutele sale sentimente antiotomane, pe eterişti.

Bun cunoscător al unor limbi străine (franceza, germana, greaca, poate şi rusa), **C.** s-a orientat, influenţat şi de Leon Gheuca, spre realizarea unor traduceri, urmînd ca ulterior să devină, el însuşi, susţinătorul unor traducători. Din 1787 s-a păstrat manuscrisul *Taina francmasonilor,* traducere din Gabriel Perau, după ediţia franceză de la Amsterdam, din 1778, făcută din îndemnul şi cu cheltuiala paharnicului Iordache Darie Dărmănescu. Scopul traducerii, argumentat de **C.** în prefaţă, era de a reabilita, prin informaţii exacte, francmasoneria. Tot din franceză, el face, în 1793, prima traducere românească (păstrată într-un manuscris incomplet, care nu poate indica dacă originalul fusese tălmăcit integral) a unui roman picaresc, *Viaţa domnului Heruvim de la Ronda,* după opera lui Lesage, *Bacalaureatul de Salamanca.* Un reflex al interesului stîrnit în Principate de operele lui Voltaire, în special de cea care dădea o nouă interpretare problemei orientale, legate de Poarta otomană, este şi traducerea lui **C.,** din 1792, *Istoria craiului Sfeziei, Carol XII,* făcută după textul ediţiei princeps, din 1731. Calitatea traducerii, păstrată în trei copii manuscrise, ultima, din 1812 (descoperită la Putna în 1939), dezvăluie un om cultivat, capabil să explice cititorilor, prin mici adăugiri personale, unele date istorice, geografice ş.a. **C.** stăpîneşte bine limba originalului, versiunea sa avînd puţine stîngăcii : calchierea unor construcţii frazeologice proprii francezei, redarea prin perifraze a unor cuvinte dificile. El dovedeşte un deosebit simţ al limbii în folosirea, bine dozată, a turcismelor, grecismelor şi a altor termeni de origine străină, majoritatea de provenienţă franceză. Înainte de 1794 şi, apoi, mai tîrziu, **C.** traduce două din cele trei părţi ale operei alegorice, cu caracter filozofic şi moral-educativ, de circulaţie europeană în epoca iluminismului, romanul *El Criticón* al lui Baltasar Gracián y Morales. Primele nouă capitole din text sînt tipărite, sub titlul *Critil şi Andronius,* la Iaşi, în 1794, prin grija şi cu o prefaţă a lui Iacov Stamati. Traducerea ultimelor capitole (10—13) ale primei părţi şi partea a doua a romanului, cu excepţia capitolului al patrulea, se păstrează în două copii manuscrise din 1840 şi, respectiv, 1827. **C.** traduce romanul spaniol prin intermediul versiunii greceşti, apelînd, poate, şi la versiunea franceză a textului ⟨10, 12⟩ sau folosind două traduceri greceşti din secolul al XVIII-lea ⟨14⟩. O serie de particularităţi lingvistice ale textului îl individualizează ca traducător pe **C.** Nu lipsesc elementele arhaice, cele regionale, proprii graiului din Bucovina, unele calcuri lingvistice, numeroasele neologisme de provenienţă latină, neogreacă, franceză, germană, rusă. Nu este exclus ca manuscrisul *Despre ştiinţa stihiilor,* cuprinzînd, în principal, traduceri din J.-B. Massillon, Fénelon, Epictet, atribuit pînă în prezent lui Leon Gheuca, să aparţină de fapt lui **C.** Dintre lucrările geografice, la modă în secolul al XVIII-lea, conţinînd noutăţi exotice pentru cititorii români, **C.** traduce, prin 1795, după intermediar grecesc, o lucrare despre cele două Americi — *Istoria Americăi.* Ca episcop de Roman, el patronează traducerea făcută de dascălul grec, acuzat de raţionalism, Metodie Antracitul : *Păstorul oilor cuvîntătoare.* **C.** colaborează, de asemenea, cu profesorul grec D. Gobdelas, ajutîndu-l să alcătuiască, în greceşte, o *Economie practică şi generală.* Faima învăţăturii lui **C.** pare să fi depăşit graniţele Moldovei, căci un protejat al său, ardeleanul Nicola Nicolau, îi dedică traducerea din Pierre Blanchard, *Plutarh Nou,* publicată la Buda, în 1819.

— **Tr.** : Baltasar Gracián y Morales, *Critil şi Andronius,* Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1794. **Ms.** : Gabriel Perau, *Taina francmasonilor* (1787), B.A.R., ms. 451 ; Voltaire, *Istoria craiului Sfeziei, Carol XII* (1792), B.C.U., ms. IV—5, B.A.R., ms. 4619 ; Lesage, *Viaţa domnului Heruvim de la Ronda* (1793), vol. I, B.A.R., ms. 46 ; [Autor neidentificat], *Istoria Americăi,* B.A.R., ms. 40, B.C.U., ms. IV—17, vol. I (1800), vol. II (1795) ; Baltasar Gracián y Morales, *[Critil şi Andronius]* (1840), B.A.R., ms. 5654, *Istoria lui Critil şi Andronius* (1827), B.A.R., ms. 2740.

— 1. Melchisedec, *Chronica Huşilor, 389—392 ;* 2. Melchisedec, *Chronica Romanului,* II, *174—190 ;* 3. Erbiceanu, *Ist. Mitropoliei, 46, 77, 116, 124, 165, 167, 345, 406, 408 ;* 4. N. Iorga, *Francmasoni şi conspiratori în Moldova secolului al XVIII-lea,* AAR, memoriile secţiunii istorice, t. VIII, 1927—1928 ; 5. Olga Cosco, *Primele cărţi franceze traduse în româneşte. Istoria lui Carol al XII-lea de Voltaire,* CEL, I, 1934 ; 6. Ion I. Nistor, *O traducere din Voltaire în arhiva mănăstirii Putna,* JML, XXVIII, 1939, 1—12 ; 7. Dan Simonescu, *Manuscrisele literare din biblioteca Universităţii „Cuza Vodă", Iaşi,* SCR, I, 1943 ; 8. Popovici, *Studii,* I, *103, 127—128 ;* 9. Ariadna Camariano, *Spiritul revoluţionar francez şi Voltaire în limba greacă şi română,* Bucureşti, [Cartea românească], 1946, *143—144 ;* 10. Dan Simonescu, *Un roman spaniol în Moldova secolului al XVIII-lea,* ALN, 1946, *45—63 ;* 11. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.,* I, *579 ;* 12. Duţu, *Coordonate, 218, 224—225, 227 ;* 13. *Ist. filoz. rom.,* I, *171—172 ;* 14. Ariadna Camariano-Cioran, *Precizări şi identificări privind unele traduceri româneşti din greacă (sec. al XVIII-lea),* RITL, XXII, 1973, 2 ; 15. N. A. Ursu, *Un roman francez tradus în secolul al XVIII-lea,* CRC, X, 1975, 14 ; 16. N. A. Ursu, *Traducătorul necunoscut al romanului „Critil şi Andronius",* LR, XXVI, 1977, 4.

A. S.

CLOPOTELE, ziar politic şi literar apărut la Iaşi de la 28 aprilie 1868 pînă în iunie 1871 şi de la 7 mai pînă în octombrie 1872. **C.** a avut o apariţie neregulată şi de aceea nu i se poate stabili periodicitatea. În primul an apărea săptămînal, duminica. Orientarea politică este antibrătienistă. Articolele sînt scrise într-un stil greoi şi vetust. Partea literară, mai interesantă, are o rubrică de satiră la care colaborau Gh. Tăutu, N. Roiu şi I. G. Athanasiadi. Se republică şi *Corespondenţie între doi amorezi sau Limba românească la anii 1832 şi 1822* de N. Istrati, în care scriitorul urmărise obţinerea unui comic de limbaj prin folosirea unui amestec de grecisme, slavonisme şi arhaisme. Textul era însă, la 1868, anacronic şi fără finalitate. B. P. Hasdeu şi C. Bolliac sînt criticaţi în două articole nesemnate, primul pentru că în loc să se dedice ştiinţei face politică, iar cel de-al doilea pentru inconsecvenţa atitudinii. Ironiile greoaie, uneori chiar deplasate, abundă şi în aceste articole.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 132—133.*

R. Z.

CLOPOTUL, publicaţie politică şi literară apărută la Bucureşti între 16 şi 18 aprilie 1879. Este o gazetă cu caracter propagandistic, scrisă de Gr. H. Grandea cu prilejul alegerilor parlamentare în vederea revizuirii constituţiei. Pentru partea literară, **C.** este continuarea gazetei „Bucegiu", redactată tot de Grandea. Literatura tipărită este molipsită de morbul grandiosului şi al tenebrelor romantice. Se republică un fragment din „romanţul" *Misterele românilor,* care vrea să înfăţişeze istoria unei familii daco-romane de la Traian pînă la 1880. Balada *Dolca,* subintitulată *Cîntec de la Ceahlău,* un basm culeş din Dolj, *Dracul şchiop,* şi *Cîntecul lui Mihai Viteazu* completează sumarul literar al gazetei.

R. Z.

CLOPOTUL, gazetă politică şi literară apărută la Craiova între 10 septembrie 1883 şi octombrie 1884. Nu s-au păstrat decît primele douăzeci şi patru de nu-

mere şi numărul 32 din 5 iunie 1884. Totuşi, „L'Indépendance roumaine" din 14 octombrie 1884 mai anunţa încă apariţia gazetei craiovene, al cărei director era gazetarul liberal Panache Niculescu. Partea literară a fost probabil îngrijită de Traian Demetrescu, statornic colaborator cu versuri, cronici literare şi cronici dramatice. Panache Niculescu, deşi cam agramat, pare să fi fost un personaj interesant, prieten bun în tinereţe cu N. Filimon, care îl ţinea la curent cu proiectele lui literare şi care îi arătase, cu puţin timp înainte de moarte, manuscrisul volumului al doilea din *Ciocoii vechi şi noi,* intitulat *Ciocoii noi.* Lui N. Filimon i se dedică, dealtfel, o bine scrisă prezentare, ce însoţea primul fragment din nuvela *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala,* publicată în foileton. În continuare a apărut şi *Mateo Cipriani.* Gazeta susţine literatura originală, inspirată mai ales din istoria patriei, recomandă difuzarea scrierilor lui N. Filimon, Gh. Sion şi, ca o bună reprezentantă a literelor craiovene, înscrie în rîndul scriitorilor demni de a fi citiţi şi pe Aug. Peşacov. Cu altă ocazie, se protestează împotriva neglijării autorilor „naţionali", adică a poeţilor V. Alecsandri, D. Bolintineanu, N. Nicoleanu, Gh. Sion, Gr. H. Grandea şi I. P. Bancov. În foileton, **C.** a mai publicat *Monastirea Sinaia* de Gh. Sion, o traducere a lui Rogard (poate un pseudonim al lui Tr. Demetrescu) din Schiller *(O faptă mărinimoasă)* şi două articole semnate Hayda *(Din viaţa lui Milton* şi *O gîndire poetică).* Destul de bogată este colaborarea lui Tr. Demetrescu. În numărul 12, el publică *Noaptea de septembrie* şi, după aceea, versuri aproape în fiecare număr. O cronică la spectacolul cu *Moara roşie* de X. de Montépin (piesa era localizată de I. P. Bancov), îi dă prilejul să afirme necesitatea unei critici curajoase, ca o condiţie a dezvoltării teatrului pînă la stadiul unei instituţii de cultură şi moralitate.

R. Z.

COBILANSCHI, Simeon (25.V.1842, Frumosu, j. Suceava — 26.VII. 1910), publicist. După ce, în 1868, a terminat cursurile Facultăţii de teologie din Cernăuţi, a fost hirotonisit preot. Din 1879 a fost preot în Gura Humorului, apoi, între 1882 şi 1886, în Corovia, iar din 1886, în Buninţi. Numit exarh în 1896, este mutat la o biserică din Cernăuţi. Foarte activ şi întreprinzător, **C.** a desfăşurat o vie activitate de educare a ţăranilor din satele în care a preoţit, înfiinţînd case de citire şi bănci populare. În aceleaşi scopuri, el a editat, ca proprietar şi redactor, „Steluţa", gazetă „pentru poporul român de la ţară". Apărută în satul Corovia, era cea dintîi gazetă românească pentru ţărani din Bucovina. Preocupat de bunăstarea sătenilor, **C.** a prelucrat şi un manual de morală şi economie politică de M. I. Rapet. În sfîrşit, avînd un predecesor şi, poate, un model, în I. Slavici (cu *Popa Tanda),* inspirîndu-se şi dintr-o povestire de H. Zschokke, el a scris nuvela *Dumitru Stan* (1884). Într-o limbă prea puţin şlefuită, chiar greoaie pe alocuri, **C.** încearcă să realizeze o povestire moralizatoare. Dar stîngăciile compoziţiei, tonul didacticist, concepţia nu o dată vădit conservatoare (sătenii ar fi sărăcit întrucît, lăsători din fire, nu au mai fost siliţi de boieri să lucreze) transformă nuvela *Dumitru Stan* într-o nereuşită.

— *Dumitru Stan,* Cernăuţi, Tip. Arhiepiscopală, 1884.

— 1. *Encicl. rom.,* I, *869* ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 142—143.*

D. M.

COCEA, Sofia (15.VI.1839, Fălticeni — 27.X.1861, Vaslui), scriitoare. Născută în familia unui modest administrator de moşie, **C.** îşi începe învăţătura într-un pension din Iaşi, o continuă la Tîrgu Neamţ şi o termină, în vara anului 1856, la Şcoala centrală din Iaşi. Cererea prin care solicita caimacamului N. Vogoride o bursă pentru a face în străinătate studii de pedagogie îi este respinsă. Se căsătoreşte, în 1859, cu profesorul G. Hrisoscoleu. A fost profesoară la Tîrgu Neamţ şi Vaslui. În anii premergători Unirii Principatelor a colaborat la cele mai însemnate gazete unioniste : „Tribuna română", „Reforma", „Gazeta poporului", „Zimbrul", „Foiletonul Zimbrului", „Românul", „Dacia", „Steaua Dunării", precum şi la „Gazeta de Moldavia" a lui Gh. Asachi.

La treisprezece ani (1852), **C.** traduce romanul *Palmira şi Flaminia sau Secretul* de M-me de Genlis şi tot din limba franceză drama *Maria sau Mustrările de cuget a unei mame* de Al. Duval. Subiectul piesei i se pare imoral cenzorului Gh. Asachi, care propune interzicerea ei. Dar Secretariatul de Stat nu ratifică propunerea, apreciind drept nefondate acuzele aduse traducerii. Prin concepţiile ei politice, susţinute cu vivacitate stilistică şi pasiune în cele patruzeci şi două de articole publicate, **C.** se încadrează în grupul publiciştilor şi scriitorilor care, în deceniul următor revoluţiei de la 1848, au pregătit atmosfera favorabilă Unirii. Aria temelor dezbătute este cuprinzătoare şi înglobează atît realităţile interne — situaţia economică şi socială nesatisfăcătoare a ţăranului, inegalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, starea învăţămîntului şi a culturii naţionale ş.a. —, cît şi relaţiile externe ale Principatelor, privite cu o surprinzător de matură pătrundere. Stilul este nervos, argumentele sînt folosite cu iscusinţă şi ironia îşi face loc printre rînduri. Unele inadvertenţe lexicale, neologismele greoi adaptate sau nepotrivit folosite nu sînt caracteristice, în genere, scrisului ei. Şcoala publicistică şi polemică la care a deprins meşteşugul gazetăriei este aceea a lui M. Kogălniceanu. Poeziile care au rămas de la **C.**, zece cu totul, păstrează aerul epocii. Sînt, cele mai multe, versuri ocazionale, scrise sub impresia evenimentelor (plecarea trupelor ruseşti la 1854) sau inspirate de întîmplări din viaţa ei. *Un poet român* celebrează, în maniera poetică a anilor 1850, activitatea artistică şi politică a lui V. Alecsandri, iar *Stelei Dunării* este o odă închinată celei mai însemnate gazete unioniste. Ardoarea politică copleşeşte însă inspiraţia. Ziaristă şi polemistă de talent, una din iniţiatoarele mişcării feministe autohtone, militantă unionistă, **C.** avea vocaţia deschizătorilor de drumuri. Soarta i-a fost însă potrivnică.

— *Operile doamnei Sofia Chrisoscoleu, născută Coce,* pref. Iulia A[ricescu], Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862. — **Tr.** : M-me de Genlis, *Palmira şi Flaminia sau Secretul,* Iaşi, 1852 ; Al. Duval, *Maria sau Mustrările de cuget a unei mame,* Iaşi, 1852.

—1. Iulia A[ricescu], *[Viaţa Sofiei Cocea],* în *Operile doamnei Sofia Chrisoscoleu, născută Coce,* Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862 ; 2. Radu Rosetti, *Despre cenzura în Moldova,* IV, Bucureşti, Göbl, 1907, *6—7, 45* ; 3. Emilgar [Emil Gârleanu], *Sofia Hrisoscoleu,* A, XIII,

1902, 1—2 ; 4. Profira C. Groholschi, *O ziaristă românca*, Piatra Neamț, Tip. Steinberg, 1919 ; 5. Xenopol, *Ist. românilor*, XIV, *102, 107* ; 6. I. A. Bassarabescu, *O scriitoare necunoscută din epoca Unirii Principatelor*, București, Tip. Cartea românească, 1940 ; 7. J. Byck, *O pamfletară acum o sută de ani*, GL, V, 1958, 10 ; 8. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 60, 67—68* ; 9. Paraschiva Cîncea, *Sofia Cocea (1839—1861)*, București, E.Ș., E.E.R., 1975.

R. Z.

CODICELE VORONEȚEAN, manuscris din secolul al XVI-lea, reprezentînd copia unei traduceri românești a unor texte religioase (*Faptele apostolilor* și trei epistole sobornicești, una a apostolului Iacob și două ale apostolului Petru). Particularitățile paleografice și lingvistice ale acestui manuscris au constituit o dovadă pentru vechimea sa. Considerat o descoperire prețioasă, el a fost studiat amănunțit și publicat de I. G. Sbiera cu titlul *Codicele Voronețean* (1885). Cercetătorii problemei începuturilor scrisului în limba română l-au inclus în categoria *textelor rotacizante*, presupuse a fi cele mai vechi texte românești păstrate. Folosindu-se criterii lingvistice, paleografice, istorice, culturale și filigranologice, au fost propuse diferite date și locuri ale scrierii acestor texte. În elucidarea problemei datării și localizării, un rol important l-a avut stabilirea cauzei determinante a curentului de traduceri religioase. În urma comparării critice și a sintetizării diferitelor argumente, s-a ajuns la concluzia că primele texte datează, în general, din întîia jumătate a secolului al XVI-lea și că au fost scrise pe un teritoriu încă imprecis delimitat (Maramureș, Transilvania, Banat sau Moldova). Explicația apariției primelor traduceri a fost căutată fie într-un curent extern (husitismul, catolicismul, luteranismul), fie în dezvoltarea firească a culturii naționale, necesitatea impunerii limbii proprii fiind urgentată de evenimente interne. Toate teoriile au, însă, și argumente nefondate, neverificabile. Dar, dincolo de aceste incertitudini, textele rotacizante sînt foarte importante pentru studiul istoriei limbii literare. Ele reprezintă un stadiu al dezvoltării limbii noastre și sînt o mărturie a eforturilor de întemeiere a unei culturi în limba română.

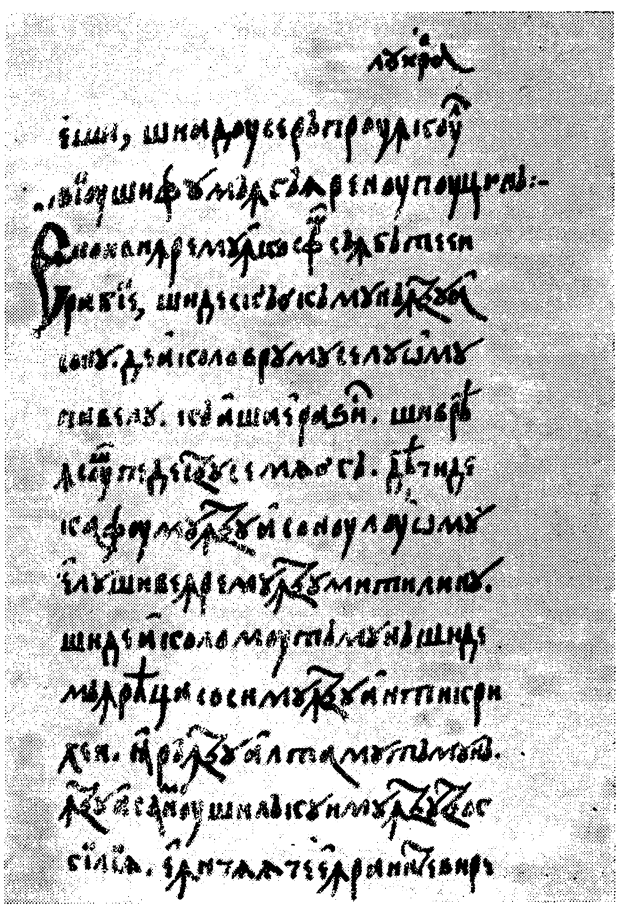

— *Codicele Voronețean*, îngr. și introd. Ion G. Sbiera, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1885.

— 1. Ion G. Sbiera, *Studiu asupra Codicelui*, în *Codicele Voronețean*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1885, *253—353* ; 2. A. Densușianu, *Ist. lit., 184—185, 189—191* ; 3. I. A. Candrea, *Monumentele cele mai vechi de limbă românească*, NRR, vol. III, 1901, 36, vol. IV, 1901, 37 ; 4. N. Iorga, *Mișcarea husită. Răspîndirea ei între români*, SDIR, VII, 1904, partea III, *XV—XLI* ; 5. Ioan Bianu, *Despre introducerea limbii românești în biserica românilor*, București, Tip. Göbl, 1904 ; 6. Alexie Procopovici, *Despre nazalizare și rotacism*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXX, 1908 ; 7. Nicolae Drăganu, *Două manuscripte vechi, Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, București, Socec, 1914, *1—9* ; 8. T. Palade, *Cînd s-a scris întîi românește ?*, A, XXVI, 1915, 7—10 ; 9. I. A. Candrea, *Psaltirea Șcheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, I, București, Socec, 1916 ; 10. Bărbulescu, *Curente, 45—78, 92—96* ; 11. Pascu, *Ist. lit. XVI, 31—62* ; 12. Iorga, *Ist. lit.*, I, *100—124* ; 13. Alexandru Rosetti, *Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle*, Paris, Champion, 1926, *8—10, 32—41* ; 14. Milan P. Șesan, *Originea și timpul primelor traduceri românești ale Sf. Scripturi*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1939 ; 15. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *49—53* ; 16. Șt. Ciobanu, *Începuturile scrisului în limba românească*, București, Tip. Națională, 1941 ; 17. Ciobanu, *Ist. lit., 127—157, 335—336* ; 18. M. Șesan, *Introducerea limbii române în biserică*, MA, II, 1957, 11—12 ; 19. Șt. Pașca, *Probleme în legătură cu începutul scrisului românesc. Versiunile românești din secolul al XVI-lea ale „Apostolului"*, CLG, II, 1957 ; 20. Al. Rosetti, *Cu privire la datarea primelor traduceri românești de cărți religioase*, LR, VII, 1958, 2 ; 21. Pandele Olteanu, *Contribuții la studiul slavonismelor lexicale din textele rotacizante. I. Substantivele*, SCL, XI, 1960, 3 ; 22. P. P. Panaitescu, *Începuturile scrisului în limba română*, SMIM, IV, *117—189* ; 23. Al. Rosetti, *Despre data primelor traduceri românești de cărți religioase și despre curentele culturale din secolul al XVI-lea*, LR, X, 1961, 3 ; 24. Piru, *Ist. lit.*, I, *54—59* ; 25. Pandele Olteanu, *Contribuții la studiul elementelor slave din cele mai vechi traduceri românești. II. Verbe, adjective, adverbe, prepoziții, particule*, LL, VI, 1962 ; 26. Gavril Istrate, *Limba română literară*, București, Minerva, 1970, *15—32* ; 27. Pandele Olteanu, *Contribuții la problema începuturilor și promovării scrisului românesc*, LL, VIII, 1964 ; 28. *Ist. lit.*, I, *284—290* ; 29. Panaitescu, *Începuturile, 29—44, 67—97* ; 30. Ion Gheție, *Localizarea textelor vechi românești după criterii lingvistice*, SCL, XVI, 1965, 3 ; 31. Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, E.L., 1968, *468—474* ; 32. Ion Gheție, *Maramureșul anilor 1500 — patrie a textelor rotacizante ?*, LR, XVII, 1968, 3 ; 33. Ion Gheție, *Note asupra localizării vechilor texte românești după criterii lingvistice*, LL, XVII, 1968 ; 34. Ion Gheție, *Textele rotacizante și originile scrisului literar românesc. Chestiuni de metodă*, SLF, I, *189—241* ; 35. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *94—97* ; 36. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *50—51* ; 37. Ion Gheție, *Cîteva observații filologice asupra Codicelui Voronețean*, SCL, XXII, 1971, 3 ; 38. Ion Gheție, *Hîrtia sileziană și textele rotacizante*, LR, XXI, 1972, 6 ; 39. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, E.A., 1974, *70—79, 90—99* ; 40. Cornel Rădulescu, *Primele traduceri românești ale cărților de ritual, secolele XVI—XVIII*, GBS, XXXIV, 1975, 5—6 ; 41. Ion Gheție, *Moldova și textele rotacizante*, LR, XXV, 1976, 3.

C. T.

CODRESCU, Teodor (1.IV.1819, Iași — 23.III.1894, Iași), jurnalist, traducător și scriitor. A început cursurile școlii primare la Galați, după care, rămas orfan, se mută la Iași și este înscris la Academia Mihăileană, pe care o absolvă în 1838. Urmează apoi doi ani cursul de filozofie ținut de P. M. Cîmpeanu și, alți doi ani, cursul de drept roman al lui Damaschin T. Bojîncă. Este numit profesor suplinitor la clasa începătoare de franceză a Academiei Mihăilene, dar, după definitivare, va părăsi școala în semn de pro-

test împotriva încercărilor de a se face din franceză o limbă de predare obligatorie în Academia Mihăileană. În 1844, **C.** va fi angajat profesor de română al beizadelei N. Vogoride, plecînd împreună cu acesta la Constantinopol. În timpul mișcării de la 1848, fără a se situa deschis de partea revoluționarilor, le-a sprijinit oarecum poziția, traducînd și publicînd într-un ziar constantinopolitan doleanțele pașoptiștilor moldoveni. Între anii 1848 și 1853, este din nou profesor la Academie, predînd istoria. Din anul 1849, a lucrat și în cabinetul diplomatic al domnitorului Gr. Al. Ghica. A fost, o vreme, cenzor al publicațiilor din Moldova și apoi director al Arhivelor Statului din Iași. Preocupările lui **C.**, multiple, nu sînt susținute totdeauna de o pregătire corespunzătoare. Cu toate acestea, el a știut să răspundă cu promptitudine diverselor necesități culturale ale epocii. În 1841 a tipărit o *Mică gramatică franceză pentru învățătura tinerimii moldo-române*, a tradus alte gramatici franceze, a alcătuit un dicționar francez-român și un altul german-român (ambele în cîte două volume). Împreună cu D. Gusti, a tipărit un abecedar, un catehism, o carte de citire, o istorie a românilor — toate manuale frecvent folosite la vremea lor. În 1850, în colaborare cu Gh. Săulescu, T. Stamati, P. Casimir și D. Gusti, a înființat tipografia „Buciumul", tipărind aici, între altele, multe materiale prounioniste, precum și ziare, ca „Steaua Dunării". Pasionat al istoriei, **C.** a reușit să culeagă un impresionant număr de documente referitoare la trecutul românilor, pe care le-a tipărit apoi în 25 de volume, sub titlul *Uricariul*. Pentru aceasta, a fost ales membru corespondent al Academiei Române, în 1886. Tot sub îngrijirea lui au apărut și diverse culegeri de acte oficiale referitoare la politica externă a Principatelor Române, precum și traduceri din A. Thiers, J. Garnier și N. Suțu. Avîndu-l pe **C.** redactor, au apărut și cîteva ziare, printre cele mai bune ale timpului: „Zimbrul" (1850), „Foiletonul Zimbrului" (1855) și „Buciumul român" (1875). Jurnalist priceput, abil în a se strecura printre opreliștile puse de stăpînire, **C.** a știut să atragă pe unii scriitori de valoare și să-și anime publicațiile prin cîteva principii democratice. În ziarul său „Buciumul român" a văzut pentru prima dată lumina tiparului *Țiganiada*, opera lui I. Budai-Deleanu. Din 1872, a condus — o vreme împreună cu I. S. Bădescu — „Noul curier român".

În 1838, elev fiind, **C.** a format cu alți tineri o „societate literară" menită să sporească numărul traducerilor în limba română. El însuși traduce, în acest an, dedicînd-o lui C. Conachi, o povestire moralizatoare, *Istoria tînărului Enric de Aizenfels sau Modul cum învață un copil păzit din leagăn de către tîlhari a cunoaște pe D[um]nezeu*. Au urmat apoi foarte numeroase traduceri, publicate în „Albina românească", timp de aproape opt ani, și, cîteodată, și în „Icoana lumei". Dar gustul șovăielnic al lui **C.** se îndreaptă cu precădere către scriitori obscuri ori mediocri cu totul, pe care nu totdeauna îi amintește. Rareori se întîlnește cîte un nume ca Al. Dumas ori E. Scribe. Ca traducător, meritul său principal este de a fi dat, în 1853, cea dintîi versiune românească a lucrării *Coliba lui Moșu Toma sau Viața negrilor în sudul Statelor Unite din America* de Harriet Beecher Stowe, sprijinind astfel mișcarea de emancipare socială din Principate. Pentru Teatrul Național din Iași, **C.** a mai tălmăcit un mare număr de piese, cu deosebire vodeviluri, care au fost jucate mai bine de un deceniu. Printre acestea: *Glenarvon sau Puritanii de Londra, Abatele de l'Epée, Viața unui comedier sau Molière, Banditul, Contesa de Poloboc, Fiica lui Dominic, Paul și Paulina, Femeia bacalului, După amiază*.

Ca scriitor, **C.** a plecat mai întîi de la prelucrări (*Călătoria unei crăiese, Norocirea de a fi furat*), continuînd, în linia „Daciei literare", cu unele destul de izbutite povestiri despre Pepelea — snoave extrase din folclor. În 1844 îi apare volumul *O călătorie la Constantinopoli*, cuprinzînd însemnări despre capitala imperiului turcesc. Stîngaci cînd este vorba de a mînui metafora și imaginea, **C.** se arată mai priceput în prezentarea orașului, a monumentelor și curiozităților lui, toate înregistrate cu o meticulozitate uneori excesivă. Mai interesante sînt însemnările despre aspecte ale vieții sociale, religioase și familiale din imperiu. Descrierea unui răsărit de soare pe mare este una dintre primele în proza românească.

În 1846, **C.** oferă Teatrului Național din Iași vodevilul într-un act *Soldatul prujitor*. Bazată pe un quiproquo, intriga este derulată cu îndemînare, fără însă a fi susținută și de un limbaj nimerit, căci autorul apelează prea adesea la expresiile familiare, chiar vulgare. Perseverînd, el va scrie o nouă piesă, *Plăieșul logofăt mare*. Dramă istorică în cinci acte, aceasta nu e cu totul inabilă. Păstrîndu-se în tiparele romantice, piesa are în centru înfruntarea dintre Stan Plăieșul, considerat reprezentant al bunului simț popular, și Despot Vodă. Anticipînd cu aproape patru decenii personajul omonim al lui V. Alecsandri, acesta e un straniu amestec de despotism și toleranță, predispus mai curînd să filozofeze asupra vieții decît să conducă țara. Iubire, crimă, complot, adulter alcătuiesc schema piesei lui **C.**, ilustrativă pentru anul în care a fost scrisă (1846).

— *Călătoria unei crăiese*, AR, XI, 1840, *363—365, 368—370, 372—374, 376—378* ; *Norocirea de a fi furat*, AR, XI, 1840, *407—409, 411—414* ; *Pepelea se tocmește argat la un român numit Vasile Răuț*, AR, XII, 1841, *365—367, 369—371, 373—374* ; *Teatru din Iași*, AR, XIII, 1842, *17—20* ; *Belisarie*, Iași, Institutul Albinei, 1843 ; *O călătorie la Constantinopoli*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844 ; *Teatrul Național*, AR, XVII, 1845, *333—335* ; *Soldatul prujitor*, Iași, Institutul Albinei, 1846 ; *Cîntece și giocuri române*, ZB, I, 1850, 7 ; *Teatrul Național*, ZB, I, 1850, 32, 42, II, 1851, 2 ; *Plăieșul logofăt mare. Mozaic istoric și literar*, Iași, Tip. Buciumului român, 1876 ; ed. 2, tr. în limba italiană de C. Th. Codrescu, pref. Th. D. Speranția, București, Tip. Ionescu, 1907 ; *Amintiri despre Gheorghe Asachi*, A, II, 1890, 6. — **Tr.**: [Autori neidentificați], *Istoria tînărului Enric de Aizenfels sau Modul cum învață un copil păzit din leagăn de către tîlhari a cunoaște pe D[um]nezeu*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1838, *Cine poate răspunde pentru sine ?*, AR, XII, 1841, 64—66, *Abatele (egumenul) de Săn-Gall*, AR, XVIII, 1846, *135—136, 143—144, Amintiri din bivuacuri și din cîmpiile bătăliei în cursul rezbelului din Ungaria*, ZB, I, 1850, 1—45 ; *Zamfira — Epizod din Levant. Solitarul*, Iași, Tip. Buciumului român, 1852 ; Lord Feeling, *Nasul roșu*, AR, XII, 1841, *99—101* ; Anne Noble, *Naufrîngerea vasului Kit*, AR, XII, 1841, *138—140, 141—143, 146—148* ; H. Berthoud, *Cîntătoarea pe uliță*, AR, XIII, 1842, *11—16, 22—23, 28, Sonata diavolului*, AR, XIII, 1842, *82—84, 86—88* ; Léo Lespès, *Stricătoriul de încuietori*, AR, XIII, 1842, *98—99, 101—102* ; Eug. Guinot, *Un al doilea bărbat*, AR, XIII, 1842, *156—168* ; H. Lucas, *Cele două cîntătoare*, AR, XIII, 1842, *355—356, 359—360, 362—364, 367—368* ; Contesa Dash, *Mihail Cantemir moldovanul*, Iași, Tip. Buciumului român, 1851 ; Harriet Beecher Stowe, *Coliba lui Moșu Toma sau Viața negrilor în sudul Statelor Unite din America*, I—II, pref. *(O ochire istorică asupra sclăviei)* M. Kogălniceanu, Iași, Tip. Buciumului român, 1853 ; [E. Scribe, H. Berthoud, A. des Essarts, Paul de Kock, Al. Dumas], în *Foiletonistul*

cuprinzătoriu de feliurite nuvele, Iaşi, Tip. Buciumului român, 1853. **Ms.** : [Autor neidentificat], *Banditul*, A.S.I., ms. 274.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *73—74* ; 2. *Theodor Codrescu*, EV, II, 1894, 337, 339 ; 3. L. Predescu, *Contribuţiuni la istoria literaturii române*, A, XXXIX, 1932, 1—3 ; 4. C. H. Niculescu, *O dramă românească reprezentată la Napoli în 1879*, Bucureşti, 1942 ; 5. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 50—52* ; 6. D. Ivănescu, *Teodor Codrescu*, FGA, *67—83* ; 7. Moraru, *Fiz. lit., 130—131* ; 8. Bucur, *Istoriografia, 31—32* ; 9. Mircea Zaciu, *Redescoperirea Orientului*, VTRA, III, 1973, 4.

D. M.

CODRU-DRĂGUŞANU, Ion Germaniu (9.XI.1818, Drăguş, j. Braşov — 26.X.1884, Sibiu), scriitor. Fecior rul lui Adam Plăeşu Codru (Codrea), zis şi Adam al lui German, **C.-D.** nu şi-a luat niciodată în serios ascendenţa nobiliară, cu toate că strămoşii lui, plăieşi mulţi dintre ei, fuseseră răsplătiţi încă din veacul al XVII-lea cu titluri şi blazoane pentru serviciile pe care le prestau în regimentele grănicereşti. Foarte instruit — cunoştea limbile latină, neogreacă, germană, franceză, italiană, engleză, rusă, maghiară — **C.-D.** a fost un autodidact, cu studii răzlеţe. Învaţă mai întîi la şcoala din sat şi la şcoala grănicerească din Viştea de Jos.

Se pare că a făcut şi studii gimnaziale la Braşov, orientîndu-se spre profesiunea de învăţător. Venind sorocul cătăniei, **C.-D.**, copist în cancelaria unei companii din ţinutul Făgăraşului, se hotărăşte să fugă peste munţi, în Ţara Românească (1835). Un scurt răstimp e ţîrcovnic la Călăraşii Vechi, funcţie de care se plînge în poema *Doamne fereşte* (1836). Se angajează, apoi, ca practicant la cancelaria administrativă. În fine, la Tîrgovişte, e preceptor de limba germană. Cîteva luni de zile **C.-D.**, bucureştean acum, încearcă să urmeze la colegiul „Sf. Sava", ca elev la clasa a treia de „umanioare". Secretar la o familie boierească, întreprinzătorul tînăr, care ştie să se facă preţuit atît prin farmecul persoanei lui, cît şi prin orizontul larg de cunoştinţe, are şansa de a fi primit în suita domnitorului Al. D. Ghica, care plănuia un voiaj în Apus. Cutreierînd (octombrie 1838 — martie 1839) oraşe ca Viena, Milano, Roma — unde contemplă cu emoţie vestigiile Antichităţii latine — **C.-D.** capătă gustul drumeţiei. Cu primul prilej, el ia din nou calea străinătăţii (din iunie 1840 pînă în ianuarie 1841). Străbate Austria, Germania, poposeşte la Londra şi la Paris, unde se angajează girant la o bibliotecă de împrumut, iar de aici, curier într-o familie rusească, pleacă în septembrie 1842 la Petersburg, unde ajunge în februarie 1843. Dîndu-se drept literat maghiar poliglot, e angajat de un prinţ rus ca secretar privat, în care calitate îl va însoţi pe acesta în călătoria lui prin ţările apusene (aprilie 1843 — februarie 1844). Încă un popas la Paris şi, cu aceasta, itinerarul consemnat şi în jurnalul de călătorie al peregrinului ia sfîrşit. Revenit la Petersburg, la capătul celei de-a cincea călătorii, îl prinde dorul de ţară. În august 1845 e din nou la Bucureşti, unde, probabil, lucrează o vreme ca pedagog în familia lui I. Cîmpineanu. În anul şcolar 1847—1848 se află institutor, pe numele său Ioan Codrea, la o şcoală elementară din Ploieşti. Cîştigat de tezele lingvistice ale şcolii latiniste, **C.-D.**, semnînd Ioane Germaniu Codru, scoate acum o lucrare de morfologie *(Rudimentele gramaticei române* — 1848), respectînd cu sfinţenie principiile lui Aug. T. Laurian. În timpul revoluţiei de la 1848 e desemnat de către N. Bălcescu comisar de propagandă pentru judeţul Prahova. Un patetic *Adio la 1848* avea să apară în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". Reîntors în Transilvania, **C.-D.** are să îndeplinească acolo o serie de funcţii, administrative şi şcolare. O scurtă retragere peste munţi, şi revine iarăşi în Ardeal, unde exercită funcţii mai mult sau mai puţin obscure. Marele hoinar, mai cuminţit acum, se consacră publicisticii, desfăşurînd totodată o intensă activitate în domeniul instrucţiei şi educaţiei, cum şi pe tărîm cultural, în spiritul reprezentanţilor Şcolii ardelene. În 1860, face parte din comisia filologică de la Sibiu, care urmărea aplicarea sistemului etimologic în publicaţiile ardelene. În acelaşi an e numit adjunct pretorial, ceva mai tîrziu vicecăpitan de Făgăraş. Ca deputat de Haţeg, în dieta federală de la Sibiu, el susţine drepturile limbii române în administraţie şi justiţie (1863). Către sfîrşitul vieţii, e secretar al Comitetului averilor mănăstireşti (Sibiu, 1880), vicepreşedinte al Astrei şi preşedinte al „sedriei orfanale" din Făgăraş.

Împărtăşind convingeri democratice, inspirat de filozofia raţionalistă din secolul luminilor, **C.-D.**, proclamînd că a sosit „timpul luminării şi al dezmorţirii", nu osteneşte să propovăduiască luminarea maselor prin înfiinţarea de şcoli în limba naţională, prin cultură şi educaţie. Este un orator înzestrat, plin de vervă şi deosebit de mobil, precum în conferinţa *O umorescă veridică* (1870), o spirituală prezentare a satului Drăguş. Nu e singurul prilej cînd foloseşte resursele elocinţei sale. Pedagogul naţional, care este acum **C.-D.**, mai cuvîntează la inaugurarea şcolii din Cincul-Mare şi în alte asemenea şedinţe festive, la examene de sfîrşit de an, în Sinodul ortodox al Făgăraşului, în alegeri sinodale sau la congrese bisericeşti.

Lipsite de orice valoare sînt cele cîteva încercări literare ale lui **C.-D.**, de fapt nişte anodine tălmăciri. E vorba de *Banditul fără voie*, nuvelă de tip romantic, cu subiect italian (semnată Ion Codru), de *Ziarul mizerului vicariu din Wiltschire* (1852), după O. Goldsmith, şi de poema cu tendinţă morală *Svaturile unui părinte bun către fiul său* (1865). Neglijabilă este şi poezia *Blastemul vermilor din popor* (1859), satiră a celor răspunzători de starea de înapoiere a norodului. De remarcat ar fi doar traducerea poeziei *Blestemul poetului* de Uhland. Ca scriitor, **C.-D.** a avut parte de un destin postum. Cu un lexic şi o ortografie destul de greu lizibile, jurnalul său de călătorie, apărut într-o perioadă cînd genul nu se bucura încă de o prea mare consideraţie, a trecut aproape neobservat. Conceput sub formă de scrisori, memorialul *(Peregrinul transelvan sau Epistole scrise den tiere straine unui amic in patria, de la anul 1835 pana închisive 1848)*, care presupune o primă redactare în chiar timpul peregrinării europene a scriitorului, e definitivat ceva mai tîrziu, prin 1861. Fără semnătură, scrisorile au apărut ca foiletoane în „Concordia", între 17 martie 1863 şi 19 ianuarie 1864 *(Cîteva epistole ale unui peregrin transilvan, revăzute şi ajustate după 25 de ani)*. Alte trei epistole, din corpul unui al doilea volum — anunţat, însă neapărut — sînt publicate în „Familia" din Pesta (două în 1869 şi a treia în 1879). Călător pasionat, de mare anvergură, **C.-D.** descoperă peisajul european cu încîntare şi deseori cu voluptate. Ager şi uimitor de receptiv, el are gustul observaţiei sociale, făcînd subtile disocieri de psihologie comparată, fiind totodată înclinat spre reflecţia morală. Scriitorul este un moralist şi un psiholog

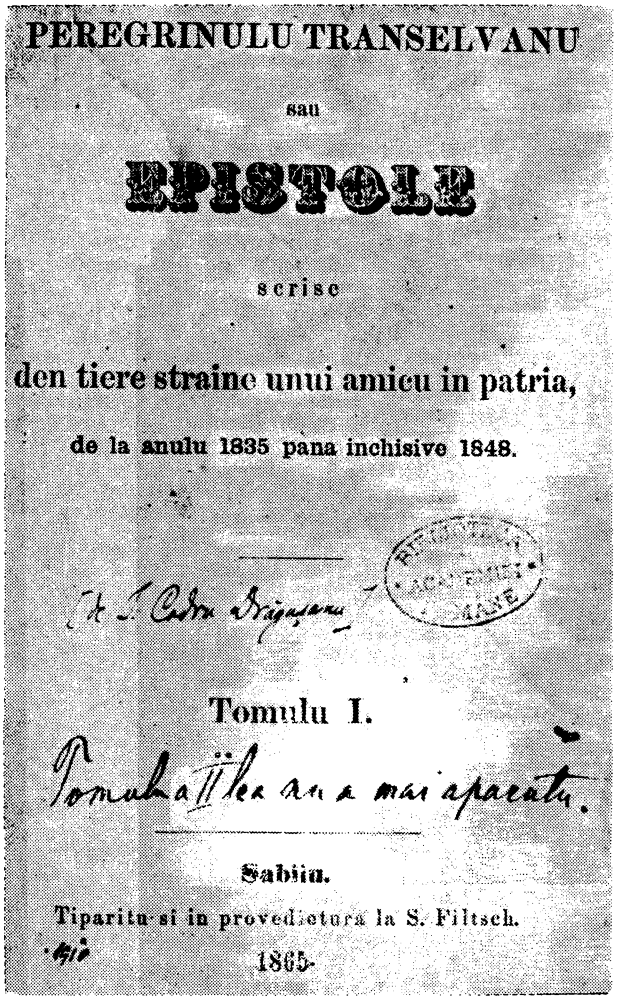
PEREGRINULU TRANSELVANU
sau
EPISTOLE
scrise
den tiere straine unui amicu in patria,
de la anulu 1835 pana inchisive 1848.
Tomulu I.
Sabiiu.
Tiparitu si in provedietura la S. Filtsch.
1865

pătrunzător, apt de a sesiza esențialul, trecînd în revistă obiceiuri și moravuri, fapte de artă și cultură, locuri istorice, instituții, în ceea ce au ele caracteristic. Dornic de aventură, el este, în același timp, un observator profund și perspicace în marginea fenomenului social-politic. Nemulțumit de întocmirea socială din Țara Românească, iubitor de progres și civilizație, scriitorul, nutrind aspirații liberale și democratice, are simpatii republicane, menind patriei lui să devină un stat independent.

Pe plan literar, autorul e un descriptiv, fără putere de invenție epică, și un umorist superior. El relatează cu naturalețe și dezinvoltură, într-un stil oral cel mai adesea, căruia anecdota, proverbul, zicătoarea îi dau culoare și prospețime. Temperament lucid și mai degrabă sceptic, **C.-D.** nu se lasă în voia înduioșării (decît atunci cînd își evocă meleagurile natale, copilăria) sau a retorismului, deși coarda patetică și entuziasmul (cînd deplînge decadența viței latine sau exaltă romanitatea poporului său) nu-i lipsesc. Fire pozitivă, el este prea puțin poet pentru a fi răscolit în fața unei capodopere ori a unei priveliști. Peisajul apare doar ca o ambianță a panoramei sociale. Natură rustică, în fond, dar rafinată prin instrucție, cugetare și îndelungi peregrinări, realist și romantic, **C.-D.** e o înzestrare complexă, aproape duală, în stare să ironizeze corosiv, pînă la șarjă, dar și cu propensiuni, poate artificioase, către sublim. E un artist spontan, stăpîn pe variate nuanțe de umor, e volubil și familiar, ușuratic uneori, dar capabil în același timp de meditația încordată și solitară. Cu toată concepția lingvistică eronată, dogmatică (de unde și numeroasele latinisme și italienisme care îi încarcă lexicul), **C.-D.**, avizat cunoscător și al limbii populare, posedă un stil ager și elocvent. Prețios ca document de epocă, jurnalul peregrinului transilvan este una din cele mai încîntătoare și instructive scrieri care au ilustrat literatura noastră de călătorie.

— *Blastemul vermilor din popor*, FMIL, XXII, 1859, 44 ; *Peregrinul transelvan sau Epistole scrise den tiere straine unui amic in patria, de la anul 1835 pana inchisive 1848*, I, îngr. S. Filtsch, Sibiu, 1865 ; *Călătoriile unui român ardelean în țară și în străinătate (1835—1844) (Peregrinul transilvan)*, îngr. Const. Onciu, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910 ; ed. 2, 1923 ; *Peregrinul transilvan*, îngr. Șerban Cioculescu, București, Cugetarea, 1942 ; ed. îngr. și pref. Romul Munteanu, București, E.S.P.L.A., 1956 (la *Addenda : Cuvînt scolastic* și *O umorească veridică*). — Tr. : O. Goldsmith, *Ziarul mizerului vicariu din Wiltschire*, FMIL, XV, 1852, 47—48, 50—52, XVI, 1853, 1, 3, 4 ; [Autori neidentificați], *Svaturile unui părinte bun către fiul său*, F, I, 1865, 15, *Banditul fără voie*, Graz, Gieslar ; Uhland, *Blestemul poetului*, T, VII, 1874, 2.

— 1. Pop, *Conspect*, II. *169* ; 2. N. Iorga, *Un scriitor țăran : Ion Codru Drăgușanu*, RI, IV, 1918, 4—7 ; 3. Cl. Isopescu, *Il viaggiatore transilvano Ion Codru Drăguşanu e l'Italia*, Roma, 1930 ; 4. Simionescu, *Oameni*, II, *250—257* ; 5. G. T. Kirileanu, *De-ale lui Ion Codru Drăguşanu*, FF, XVI, 1941, 1 ; 6. Călinescu, *Ist. lit., 157—158* ; 7. Vianu, *Arta*, I, *108—116* ; 8. Șerban Cioculescu, *Un mare nedreptățit : I. Codru-Drăguşanu*, RFR, VIII, 1941, 2, 3 ; 9. Șerban Cioculescu, *I. Codru Drăguşanu după documente inedite*, PL, VII, 1942, 4 ; 10. Em. Bucuța, *Călătoriile lui I. Codru Drăguşanu*, T, LXXIII, 1942, 5 ; 11. I. Breazu, *Contribuții la biografia lui I. Codru Drăguşanu*, SL, II, 1943 ; 12. Corneliu Albu, *Peregrinul transilvan. Un neîndreptățit : Ion Codru Drăguşanu*, București, Universul, 1943 ; 13. P. Drăghici, *I. Codru Drăguşanu, „Peregrinul transilvan" (1835—1844)*, LUC, III, 1943, 4 ; 14. Petru Comarnescu, *Călătoriile pentru cunoaștere ale lui Dinicu Golescu și Codru Drăguşanu*, RFR, X, 1943, 5 ; 15. Bezviconi, *Profiluri, 63—67* ; 16. Șerban Cioculescu, *Familia lui I. Codru-Drăguşanu*, K, III, 1944, 4—5 ; 17. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 133—137* ; 18. N. N. Condeescu, *Ion Codru-Drăguşanu și Franța*, Sighișoara, Tip. Neagu, 1946 ; 19. H. Zalis, *Interesantele roade ale călătoriilor lui I. Codru-Drăguşanu*, ST, VI, 1955, 8 ; 20. Șerban Cioculescu, *La reeditarea lui Ion Codru-Drăguşanu*, GL, III, 1956, 41—43 ; 21. Marin Sîrbulescu, *Umorul peregrinului transilvan*, TR, I, 1957, 23 ; 22. Dumitru Pop, *Ion Codru Drăguşanu și cultura populară*, Cluj, 1961 ; 23. *Ist. lit.*, II, *572—579* ; 24. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *517—520* ; 25. D. Popovici, *Ion Codru Drăguşanu*, LL, XXIV, 1970 ; 26. Nicolae Balotă, *Peregrinul transilvan Ion Codru Drăguşanu*, TR, XV, 1971, 11—14 ; 27. Șerban Cioculescu, *Ion Codru Drăguşanu*, RL, V, 1972, 16 ; 28. I. Negoițescu, *Ion Codru Drăguşanu*, VR, XXVI, 1973, 12 ; 29. Radu Rațiu și Flaviu Sabău, *Ion Codru-Drăguşanu, Jurnal*, MS, V, 1974, 1 ; 30. Șerban Cioculescu, *Data nașterii lui Ion Codru Drăguşanu și altele*, RL, VII, 1974, 9 ; 31. Serban Cioculescu, *Scrisorile „peregrinului transilvan"*, RL, VII, 1974, 22 ; 32. Mircea Popa, *Biografie și creație la Ion Codru-Drăguşanu*, RITL, XXVII, 1978, 1.

F. F.

COLECTORUL LITERAR PENTRU AMBE SEXE, revistă literară săptămînală apărută la Piatra Neamț între 2 ianuarie și 20 februarie și între 22 mai și 5 iunie 1877. Din această revistă, care își propunea să publice romane, nuvele, varietăți și anecdote, s-au scos zece numere, redactate și tipărite cu deosebită îngrijire. Administrator și redactor era N. Miculescu, publicist informat, cum dovedește literatura pe care o traduce. La revistă au colaborat C. Hogaș, Gr. Melidon, S. Miculescu și N. V. Scurtescu, fiecare din ei publicînd versuri. În afară de N. Miculescu, autor și de fabule scrise cu oarecare spirit, mai traduceau I. Dimitriu și I. Costescu, primul din Ponson du Terrail, iar al doilea din E. Sue. Redactorul revistei tălmăcește din Derjavin, Schiller, precum și din mai puțin cunoscuții F. Sirana, E. I. Richter și G. Richardt, în timp ce S. Miculescu transpunea *Marsilieza* în versuri avîntate.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 135.*

R. Z.

COLINDĂ, specie folclorică în care se încadrează poezia cîntată (uneori recitată) cu ocazia obiceiurilor calendaristice de iarnă, mai rar la alte sărbători din cursul anului. **C.** (denumită și *colind*) aparține genului liric prin caracterul de urare, celui epic — prin narațiune, și are elemente dramatice concretizate uneori în adevărate spectacole. Este prezentată la fiecare casă, de multe ori cu acompaniament de instrumente muzicale, și fiecare gazdă răsplătește pe colindători. Funcția ei a evoluat de la cea primitivă, magico-ritualică, la una actuală, de urare și felicitare. Deși textul **c.** cuprinde numeroase elemente creștine, originea sa străveche, păgînă, este confirmată de reminiscențele din mitologia antică, de rosturile magice asemănătoare cu cele ale descîntecului, de elemente de ritual, ca bătăi de tobe, refrenuri neînțelese. Textele în întregime laice ale unor variante probează și ele originea precreștină a **c.**

În ajunul Crăciunului se practică două forme diferite de **c.**: cea a copiilor (numită în unele locuri „Moș Ajun" sau „apițură") și a colindătorilor tineri sau maturi, care este tipul cel mai răspîndit și mai consistent. **C.** se poate cînta dimineața („zăorit"), seara sau noaptea. De multe ori este individualizată după situația socială sau civilă a gazdei. Există **c.** pentru logofăt, primar, preot, păstor, agricultor, pescar, dar și pentru copil mic, fată mare, flăcău, bătrîn, văduv, ba chiar pentru animalele domestice. Transmiterea urării se face indirect, printr-o alegorie în care cel colindat este pus în situații favorabile și i se atribuie calități excepționale. De pildă, **c.** pentru flăcău idealizează frumusețea, iscusința și vitejia tînărului, pe cînd **c.** pentru fată cuprinde portrete delicate ale unor fete harnice, înțelepte și neasemuit de frumoase. În ambele tipuri de **c.** se urează tinerilor, sub formă de aluzie sau direct, să se căsătorească. Cea mai frecventă structură compozițională se bazează pe alternarea de planuri: real — fantastic — real, introducerea și finalul constituindu-se în formule cristalizate. Cele mai multe **c.** conțin refrene, al căror sens este, adeseori, greu de descifrat. În cursul narațiunii apar personaje fabuloase, se poartă dialoguri, se pun întrebări retorice și se utilizează des metafora. **C.** religioasă cuprinde episoade biblice, uneori apocrife, cu unele implicații filozofice, dar nu ating valoarea artistică a **c.** tradiționale. Ea este supusă unei tendințe de laicizare, încît se ajunge la viziunea unui dumnezeu cioban „cu fluierul la tureac / Și cu mîna pe baltag". Pasajele epice se înrudesc sau se confundă adeseori cu teme de baladă, legendă sau chiar basm (motivul mioritic, căsătoria fratelui cu sora ș.a.). Marea varietate melodică se datorează păstrării melodiilor arhaice și adaptării unora mai noi, de origine liturgică. În ziua de Crăciun începe **c.** „cu steaua" — prin excelență religioasă și de origine cultă — cu variantele ei locale „globul" sau „luceafărul", care se cîntă pînă la Bobotează. Colindătorii poartă cu ei o stea împodobită cu hîrtii colorate și iconițe cu scene biblice. În ajunul Anului nou se colindă fie **c.** de la Crăciun (fetele și femeile), fie **c.** agrară. *Plugușorul (copiii și bărbații). În unele părți, în Moldova, aceste două forme coexistă. În prima zi a Anului nou urările au forme diferite după zona geografică. În Moldova, se merge cu „semănatul", ca o continuare a „aratului" din seara precedentă, făcîndu-se urări scurte și aruncîndu-se, simbolic, semințe de cereale. În Muntenia, forma respectivă de **c.** se numește „sorcovă". Urarea este însoțită de lovituri ușoare cu crengi înflorite, sugerînd, ca și „semănatul", un cult al fertilității și rodniciei. „Vasilca" este o **c.** răspîndită în sudul țării și are ca element specific un cap de porc (cîteodată o păpușă), ornat cu podoabe stridente, pe care îl poartă colindătorii pe o tavă. Pare a fi o **c.** a țiganilor casapi de la curțile boierești, dar nu este exclus să reprezinte și perpetuarea unui ancestral cult animalier. Pe arii restrînse se întîlnesc și forme mai puțin ample de **c.**, cum este cea de Bobotează („chiraleisa" sau „iordănitul"). „Lăzărelul", de la Sfîntul Lazăr, pare a fi o manifestare a unui ritual păstoresc, peste care s-au suprapus straturi cu conținut ortodox. **C.** de Paști și cea de Sf. Nicolae apar sporadic și sînt ecouri ale unor obiceiuri religioase din țările Europei centrale și occidentale. Deși obiceiul colindatului este răspîndit la mai toate popoarele europene, românii l-au păstrat în formele cele mai grăitoare pentru originea și semnificația lui. Elemente ale **c.** se regăsesc în creația poetică a lui St. O. Iosif, I. Pillat, L. Blaga, V. Voiculescu, Otilia Cazimir ș.a.

— At. M. Marienescu, *Poezia poporală. Colinde culese și corese*, Pesta, Tip. Herz, 1859 ; P. Băncilă, *Colindele Crăciunului și ale Paștilor*, Sibiu, Tip. Closius, 1875 ; Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, Tip. Națională, 1880 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885 ; Ion al lui G. Sbiera, *Colinde, cîntece de stea și urări la nunți*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1883 ; A. Bârseanu, *Cincizeci de colinde*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1890 ; T. Daul, *Colinzi și cîntece poporali*, Arad, Tip. Dieczană, 1890 ; N. Păsculescu, *Literatura populară românească*, București, Socec, 1910 ; Alexiu Viciu, *Colinde din Ardeal. Datine de Crăciun și credințe poporane*, București, Socec—Sfetea, 1914 ; Sabin V. Drăgoi, *303 colinde cu text și melodie*, Craiova, Scrisul românesc, [1930] ; C. Brăiloiu, *Colinde și cîntece de stea*, București, Tip. Oltenia, 1931 ; Gh. Cucu, *200 colinde populare*, îngr. C. Brăiloiu, București, Adevărul, 1936 ; Ion Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, I—III, Focșani, Tip. Cultura, 1933—1948 ; G. Breazul, *Colinde*, București, F.R.L.A., [1938] ; Gh. Neagu, *Colinde din Ialomița*, Roșiori de Vede, Lumina poporului, 1946 ; *La luncile soarelui*, îngr. și pref. Monica Brătulescu, București, E.L., 1964 ; Ioan Brezeanu și Gh. Nadoleanu, *Pe-un picior de plai*, Galați, 1967 ; Béla Bartók. *Ethnomusikologische Schriften. Faksimile Nachdrucke. IV. Melodien der rumänischen Colinde (Weihnachtslieder)*, îngr. D. Dille, Budapesta, Musica, 1968 ; Ioan Brezeanu, *La izvoarele cîntecului*, Galați, 1969 ; *Folclor din Moldova*, I—II, București. E.L., 1969 ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, V, pref. Ovidiu Papadima, București, Minerva, 1970 ; Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, îngr. și introd. I. Oprișan, București, Minerva, 1975.

— 1. G. Dem. Teodorescu, *Noțiuni despre colindele române*, București, Tip. Tribunei române, 1879 ; 2. S. Mangiuca, *Colinda. Originea și însemnătatea ei astronomică și călendarică*, CJG, 1882, *1—44* ; 3. Gaster, *Lit. pop.*, *459—474* ; 4. Ar. Densușianu, *Colindele și himnele vedice*, RTL, I, 1893, 1 ; 5. Marian, *Sărbătorile*, I ; 6. D. Dan, *Hailerui Doamne*, NRR, III, 1901, 26 ; 7. Pamfile, *Sărbătorile* ; 8. Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, București. Cartea românească, 1920 ; 9. Caraman, *Substratul* ; 10. P. Caraman, *Obrzed Koledowania u Slowian i u Rumunów*, Cracovia, 1933 ; 11. P. Caraman, *„Descolindatul" (to xetragudisma) dans le sud-est européen*, Sofia, 1936 ; 12. C. Brăiloiu, *Colindele d-lui G. Breazul*, București. Monitorul oficial. 1938 ; 13. G. Breazul, *Colindele..., Intîmpinare critică*, Craiova. Scrisul românesc, [1938] ; 14. N. Cartojan. *Colindele cu steaua*, București, Monitorul oficial, 1938 ; 15. Vercescu, *Datini* ; 16. G. Ciobanu, *Colindele și muzica religioasă*, București, Tip. Cărților bisericești, 1947 ; 17. V. Adăscăliței, *Elemente laice în colinda românească*, ALIL. t. XIII, 1962, fasc. 1 ; 18. *Ist. lit.*, I, *18—27* ; 19. Monica Brătulescu, *Contribuții la cercetarea poeticii colindelor*, REF, XII, 1967, 6 ; 20. Viorica Niscov, *Note privind aspecte funcționale ale colindei*, RITL, XVII. 1968, 1 ; 21. Ovidiu Bîrlea. *Colindatul în Transilvania*, AMET, 1965—1967, *247—304* ; 22. Marin Buga, *Tipuri de structuri compoziționale în colindele românești*, REF, XIV, 1969, 1 ; 23. C. Mohanu, *Obiceiul colindatului în Țara Loviștei*, REF, XV, 1970, 3, 4, 6 ; 24. Vrabie. *Folclorul*, *194—222* ; 25. Ioan Brezeanu, *Colindul laic din zona Dunării de Jos*, Cluj. Universitatea „Babeș—Bolyai", 1971 ; 26. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *132—171*.

L. C.

COLUMNA LUI TRAIAN, publicație periodică științifică și culturală editată la București între 2 martie 1870 — mai 1875, ianuarie 1876 — decembrie 1877 și ianuarie 1882 — decembrie 1883. Pînă în septembrie 1870, revista apare de două ori pe săptămînă, pentru a ieși apoi săptămînal ; din 15 septem-

COLUMNA LUI TRAIANU

brie 1872 devine bilunară, iar de la 1 iunie 1873, lunară. Periodicul era condus, la fel cu gazeta politică şi literară „Traian", pe care o continuă, de B. P. Hasdeu. În primii ani (1870—1871), predomină preocupările politice, Hasdeu păstrînd, în bună măsură, nu numai direcţia de acţiune, ci şi mijloacele publicistice întrebuinţate pînă atunci. Este criticat guvernul de coaliţie conservator-liberal, este atacat deseori M. Kogălniceanu, ministrul de Interne, acuzat de a fi instaurat un regim personal ; împotriva lui Carol I şi a celor ce îl susţin se scriu diatribe necruţătoare, deşi uneori antidinasticismul savantului se temperează din motive de tactică. Cu timpul, însă, interesul lui Hasdeu pentru lupta politică se atenuează. Articolele politice apar mai rar, din 1872 editorialul este înlocuit cu studii ştiinţifice sau cu versuri, iar din 1875 revista capătă un caracter preponderent ştiinţific şi literar. Această transformare este, dealtfel, comentată chiar de Hasdeu într-un articol-program din primul număr al anului următor, în care se arată că periodicul va urmări probleme de strictă specialitate, din domeniile istoriei, lingvisticii şi „psicologiei poporane", cu o mare grijă pentru elementul autohton şi balcanic, pentru culegerea de material. Colaboratorii politici ai revistei, alături de Hasdeu, care este autorul celor mai multe editoriale şi articole de polemică, sînt G. Missail, N. V. Scurtescu, Gr. G. Tocilescu şi, în 1877, D. A. Sturdza. Hasdeu publică şi contribuţii de istorie sau lingvistică, articole de critică literară, note polemice împotriva Junimii, continuînd astfel campania din „Traian", versuri, precum şi comedia *Trei crai de la răsărit* (sub titlul *Orthonerozia).* Cu scrieri literare colaborează şi Gh. Sion, I. Vulcan, N. V. Scurtescu, M. Zamphirescu, A. Densuşianu, M. Gregoriady de Bonacchi, Ciru Oeconomu. Lui N. Nicoleanu şi Al. Depărăţeanu li se tipăresc postum cîteva scrieri. Piesa istorică *Dan şi Ancuţa* îi aparţine lui N. V. Scurtescu, iar drama într-un act *Monumentul de la Călugăreni* lui V. Maniu. Alăturîndu-se lui Hasdeu, A. Densuşianu atacă, în *Poeziile lui Gr. Alexandrescu,* „noua direcţie" maioresciană, încercînd să susţină că T. Maiorescu ar fi plagiat teoriile estetice ale filozofului german Fr. Th. Vischer. Un amplu studiu despre Homer al lui Z. Demarat, articole şi studii istorice de A. I. Odobescu, A. D. Xenopol, Al. Papadopol-Calimah, C. Esarcu, Gr. G. Tocilescu, contribuţiile de filologie ale lui M. Gaster sau cele pedagogice ale lui B. Constantinescu stau alături de numeroasele colaborări ştiinţifice ale lui Hasdeu. Cu un articol de G. Missail, *Datinile, obiceiurile şi tradiţiunile poporului român,* fără valoare ştiinţifică, se inaugurează rubrica de folclor a revistei, în care, alături de preţioasele studii şi comentarii date de Hasdeu, apare un bogat material folcloric, din toate regiunile româneşti, cules de S. Fl. Marian, D. Miron (balade sîrbeşti, basme şi doine), A. Vodă, M. Pompiliu, G. Dem. Teodorescu, Gr. G. Tocilescu, P. Ispirescu, I. Procopovici (doine din Bucovina) şi P. Olteanu (doine din Haţeg). Se republică balade din colecţia lui At. M. Marienescu, C. D. Aricescu dă o încercare biografică dedicată lui Iancu Jianu, însoţită de literatura populară închinată celebrului haiduc, şi, tot el, un *Cîntec poporan despre Eliad ;* anecdote şi satire publică P. Ispirescu şi S. Fl. Marian. Numeroase studii de folclor şi de etnografie, precum şi recenzii amănunţite ale colecţiilor de literatură populară editate în acei ani (colecţia lui N. A. Caranfil, apărută la Huşi, în 1872, sau cea de cîntece bulgăreşti a lui V. Ciolac din 1872), aparţin, de asemenea, directorului revistei, care, la rubrica de bibliografie, semnala şi lucrări sau reviste de folcloristică din străinătate. Alte articole dedicate folclorului scriu şi A. Densuşianu, Em. Kretzulescu, G. Dem. Teodorescu, A. D. Xenopol *(Ceva despre literatura poporană,* republicat din „Convorbiri literare"), Gr. G. Tocilescu, P. Ispirescu, M. Gaster, Gh. Chiţu. Prin aceste contribuţii, în primul rînd prin cele ale lui Hasdeu, care deschid drumul cercetării comparative în folclor, şi prin textele populare publicate, revista este una dintre cele mai însemnate publicaţii folcloristice din secolul al XIX-lea.

— 1. [B. P. Hasdeu], *[Articol-program],* CT, VII, 1876, 1 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 136 ;* 3. Iorga, *Ist. presei, 134—135 ;* 4. O. Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian" şi „Columna lui Traian"),* SIL, *217—334 ;* 5. M. Drăgan, *B. P. Hasdeu,* Iaşi, Junimea, 1972, *99—135 ;* 6. V. Sandu, *Publicistica lui Hasdeu,* Bucureşti, Minerva, 1974, *123—145.*

R. Z.

COMICUL, revistă literară apărută la Focşani în 1885 (de la 1 septembrie) şi 1886. Această publicaţie era editată şi redactată de actorul I. Lupescu, autor, între altele, al comediei cu cîntece *Vlăduţu mamei,* C. insera programele trupei teatrale din Focşani conduse de Lupescu, făcînd reclama cuvenită şi publicînd textele pieselor din repertoriu, cele mai multe scrise chiar de director, apoi cantonetele, „cînticelele comice" şi versurile comediografului, majoritatea imitate după V. Alecsandri. I. Lupescu avea însă şi ideile lui despre teatru, pe care le comunica în editoriale redactate, ca şi piesele, neîngrijit, idei reductibile, de fapt, la una singură : direcţia teatrelor ar trebui să nu uite piesele autorilor modeşti, care nu se laudă prin jurnale. Era vorba, evident, de el însuşi, dramaturg care avea circa 180 de manuscrise cu melodrame, comedii, compoziţii şi prelucrări, „moderne si de bun gust", gata oricînd de a fi reprezentate. După şapte numere, ieşite la intervale neregulate, revista îşi suspendă apariţia.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 137.*

R. Z.

COMOARA LITERARĂ, periodic săptămînal, care republică scrieri literare apărute în alte reviste, tipărit la Bucureşti în anii 1889, 1890, 1891. Era editat de librarul Pinath. Scriitorii aleşi sînt M. Eminescu, D. Bolintineanu, Duiliu Zamfirescu, D. Teleor, N. Nicoleanu, G. Creţeanu. D. Stăncescu publică adeseori snoave. Din literatura străină se traduce mult, dar nu şi bine, mai ales din Al. Dumas, Paul Féval, Paul de Kock, V. de Féréal şi Jules Verne. **C.I.** este, poate, o curiozitate editorială şi tipografică, dar apariţia ei relativ îndelungată arată că răspundea unei cereri şi unei nevoi de lectură a celor fără mijloace materiale.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 137—138.*

R. Z.

CONACHI, Costache (14.IX.1778, Ţigăneşti, j. Galaţi — 4.II.1849, Ţigăneşti, j. Galaţi), poet. Fiu al vornicului Manolachi Conachi şi al Ilenei, născută Cantacuzino, primeşte învăţătură în familie cu profesori particulari, între care Fleury, refugiat francez cu convingeri republicane, şi-şi completează instruirea la Şcoala domnească, ajungînd unul din cei mai de seamă cărturari ai epocii, bun cunoscător al limbilor greacă, franceză, turcă şi slavonă. Ocupă succesiv rangurile şi funcţiile de comis, agă, vornic de aprozi şi vornic de politie în Iaşi, logofăt, vistiernic, mare logofăt. A fost chiar contracandidat al lui Mihail Sturdza la tronul Moldovei. Redactor al Regulamentului organic, unde a introdus capitole care pun premisele viitoarei uniri a celor două Principate, **C.** a participat efectiv la alcătuirea şi apoi la traducerea *Codului Calimah*, fiind pentru un timp chiar „ţiitor al locului" de mare logofăt al Dreptăţii. A fost membru şi sprijinitor al Societăţii de medici şi naturalişti din Iaşi, şi-a manifestat atitudinea patriotică în privinţa învăţămîntului şi a locului limbii naţionale în şcoală.

Între preocupările serioase şi lucrative ale gospodarului, ale sobrului şi moralistului boier de la Ţigăneşti, şi poezia sa există o evidentă neconcordanţă. Lirica erotică a lui **C.**, de un senzualism excesiv, este expresia mentalităţii şi a vieţii clasei boiereşti de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea, cu reflexe din neoanacreontismul grec şi din clasicismul decadent francez — „mica poezie franceză" a secolului al XVIII-lea. Prin caracterul lor reprezentativ, poeziile sale ajung să creeze un stil literar, să fie cunoscute prin intermediul copiilor manuscrise, deşi prima ediţie, postumă, apare cu mult după ceea ce s-a denumit „epoca Conachi", într-o perioadă de afirmare a literaturii române moderne.

Ca formaţie intelectuală, poetul era iniţiat în cultura europeană, cunoştea fie direct, fie prin intermediu grecesc, literatura şi ideologia politică a Franţei celei de-a doua jumătăţi a secolului al XVIII-lea, iar în traducerile sale ori chiar în activitatea administrativă se remarcă prin unele atitudini avansate. Totuşi poziţia socială a logofătului şi a marelui latifundiar se face simţită în spolierea răzeşilor, pentru rotunjirea imenselor sale proprietăţi, în rezistenţa faţă de unele înnoiri. Este la **C.** o oscilaţie între ideile iluministe şi mentalitatea conservatoare. În traducerea parţială, dar de o incontestabilă valoare, a operei *An Essay on Man* de A. Pope, se întîlnesc aprecierile posibilităţilor omului de a cunoaşte şi stăpîni natura, elogiul raţiunii umane, critici la adresa războiului şi a comportării inumane a cuceritorilor spanioli în America. La fel, în traducerea textului *Privire politicească a Evropii toate din anul 1825* sînt prezente conştiinţa existenţei claselor, pledoarii pentru emanciparea popoarelor, rezerve faţă de nobilime, simpatie şi înţelegere faţă de producătorii de bunuri materiale, afirmarea necesităţii unui sistem constituţional şi asigurării prin lege a drepturilor.

Unele încercări dramatice a căror importanţă constă mai mult în fondul de critică socială şi de moravuri, cum sînt *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zîc Căbujan şi cavaler Cucoş*, scrisă în colaborare cu Neculai Dimachi şi Dumitrache Beldiman, *Giudecata femeilor*, *Amoriul şi toate harurile*, precum şi o altă comedie, doar schiţată, sînt primele comedii culte păpuşăreşti din literatura română. Cu toată importanţa pe care autorul însuşi a acordat-o preocupărilor sale politice şi administrative ori activităţii culturale concretizate în traduceri şi adaptări, posteritatea l-a consacrat mai cu seamă prin lirica sa erotică, de o puternică factură senzuală. S-a petrecut un fenomen asemănător, într-o anumită măsură, cu al modelului său îndepărtat, Petrarca, rămas în conştiinţa literară a umanităţii prin *Canzoniere* şi nu prin operele de erudiţie. Chiar dacă nu există dovezi certe ale unei influenţe directe, unele apropieri sînt surprinzătoare, poetul moldovean este petrarchizant, fără a-şi cunoaşte modelul. Poezia lui **C.** este cu precădere închinată amorului. Dintre trecătoarele lui iubiri se detaşează pasiunea durabilă pentru Smaranda Negri, Zulnia din poezie, căreia îi închină cele mai reuşite pagini. Fără o notabilă tradiţie cultă, puţin receptiv faţă de creaţia folclorică, dezavantajat de stadiul de atunci al limbii literare şi artistice, fără virtualităţile unui poet de amplă respiraţie, **C.** a încercat să transpună în artă accidentalul, existenţa cotidiană şi tribulaţiile amoroase prin intermediul unui limbaj legat nemijlocit de mentalitatea feudală şi de prosternarea religioasă. În planul artei literare **C.** nu reuşeşte decît uneori să transfigureze simţirea în substanţă şi imagine poetică, iar intensitatea unor trăiri se traduce adesea prin oftaturi, văicăreli, bocete şi leşinuri. Dar alături de etalarea tuturor peripeţiilor erotice ori chiar în această lipsă de discreţie şi de interiorizare există şi o apreciabilă doză din zbuciumul adevărat al poetului şi versurile lui confirmă acea permanentă pendulare, şi ea petrarchistă, între senzualism şi spiritualizare, între amorul sacru şi amorul profan. Lirica sa nu sugerează, ci mai mult explică şi analizează. Şi totuşi, în limitele acestui stil, pentru că lipsa de discreţie caracterizează mai toată poezia lirică a vremii, poeziile închinate Zulniei ori cele scrise la moartea părintelui său conţin accente inedite, autentice,

dezvăluie sinceritatea simțirii, puternica pasiune ce le-a inspirat, efortul de a da expresie profunzimii sentimentului.

Raportate la stadiul de atunci al literaturii culte și ținînd seama de lipsa unui material lexical în stare să servească subtilitățile creației lirice prin încercarea de a da expresie unor trăiri emoționale, unor drame reale, unele poezii sînt remarcabile. *Amoriul din prieteșug*, mai degrabă narațiune despre iubire, cu inevitabile izbucniri lamentuoase, rămîne un elogiu al iubirii și al naturii părtașe, printre primele din literatura noastră. Unele poezii ocazionale surprind prin gingășie și spontaneitate *(Darul umbreluței)*, printr-un fond meditativ *(Săracelor tinerețe)*. Dincolo de sentimentalismul pitoresc și desuet, de senzualismul desfășurat, se desprind și sclipiri care prefigurează lirica eminesciană. Moartea Smarandei Negri, care se stinge la numai cîțiva ani după legalizarea legăturii lor, îi smulge accente și intonații care prevestesc pe alocuri acea „dulce minune" din *Floare albastră*, dar fără vibrația, fără sensul profund al nostalgiei eminesciene.

Meșteșugul stihurilor românești, un adevărat tratat de versificație, atestă că predispoziția spre poezie a lui **C.** nu era ocazională și periferică, ci vădește o preocupare constantă, cu prioritate cronologică și valorică, în direcția prozodiei, a tehnicii poetice.

În plan literar, atît pentru valoarea cît și pentru efectele pe care le-au avut în exersarea și modelarea limbii, se disting traducerile : *Alchibiad sau Iubirea de sînăș fără măsură* și *Istoria lui Velisarie* de Marmontel, *Narchez amorezatul de sînis* (dată ca fiind „din *Metamorfozurile* lui Ovidie asupra mitologhiei", mai probabil după o versiune franceză), *Cruzii elini cu jărtfă*, după o adaptare a lui Saint-Ange, *Eloiza către Abeliard* și *Abeliard către Eloiza*, după o adaptare a lui V. Collardeau din același poet, *Către Leandru că nu venea* și *Iulia către Ovidie* de Ch.-J. Dorat și cu deosebire fragmente din tragediile *Alzire, Zaïre, Oreste* și poemul *Henriade* de Voltaire. Aceste traduceri (mai cu seamă eseul *Cercare de voroavă* după Pope) fac dovada unei remarcabile capacități de analiză, unei predispoziții epice, unei adevărate virtuozități în cunoașterea limbii și a capacității de transpunere a textului străin în echivalențe românești. Pentru vremea în care a trăit și a scris, **C.** a fost un om luminat, un cărturar și un jurist din cei mai cunoscuți, dar mai presus de toate unul din cei mai buni cunoscători și mai înzestrați mînuitori ai limbii române. Atitudinea lui **C.** de prețuire a limbii naționale, într-o epocă în care majoritatea marii boierimi vorbea și scria grecește ori franțuzește, este dealtfel teoretizată într-o scrisoare către mitropolitul Veniamin Costache, în care poetul argumentează necesitatea folosirii limbii române în învățămînt, din rațiuni patriotice și unioniste. Prin întreaga-i activitate și mai ales prin lirica sa, **C.** rămîne creatorul unui stil și poetul cel mai reprezentativ al perioadei de început a literaturii române moderne.

— *Poezii. Alcătuiri și tălmăciri*, îngr. Neculai Ionescu, Iași, Tip. Bermann, 1856 ; ed. îngr. Miron Pompiliu, pref. Caterina Vogoride-Konaki, introd. Vogoride-Konaki, Iași, Șaraga, 1887 ; *Poezii*, îngr. Ion Pillat, București, Cartea românească, 1942 ; *Scrieri alese*, îngr. Ecaterina și Alexandru Teodorescu, introd. Alexandru Teodorescu, București, E.L., 1963. **Ms. :** *[Poezii]*, B.A.R., ms. 137, ms. 3592, ms. 5965, B.C.U., ms. III—36. — **Tr. :** M-me Cottin, *Matilda*, I—III, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844 ; [Dorat, Pope], în *Scrieri alese*, București, E.L., 1963. **Ms.** : Ovidiu, *Cruzii elini cu jărtfă*, *Pentru Polixeni, Polixeni fiica Ecavii. Jărtfirea Polixenii fiicii Ecavii și a lui Priam, Narchez amorezatul de sînis*, B.A.R., ms. 137 ; Voltaire, *Alzire, Zaïre, Oreste, Henriade*, B.A.R., ms. 3696, ms. 137 ; Marmontel, *Istoria lui Velisarie*, B.A.R., ms. 137, *Alchibiad sau Iubirea de sînăș fără măsură*, B.A.R., ms. 1603 ; [Autori neidentificați], *Tragedia lui Lentor*, B.A.R., ms. 1597, ms. 1813, ms. 2661, ms. 2700, ms. 2739, ms. 3571, ms. 4746, ms. 5031, B.C.U., ms. VI — 259, *Privire politicească a Evropii toate din anul 1825*, B.A.R., ms. 423, ms. 5887.

— **1.** C. Conachi, *[Corespondență. Documente]*, DCM, I, *13—28, 188—196* ; **2.** C. Negri, *Logofătul C. Conachi*, RLT, I, 1855, 6, reed. în ITC, *469* ; **3.** G. Sion, *Suvenire despre poetul Conachi*, RCO, I, 1873, 1, 2 ; **4.** Pop, *Conspect*, I, *168—169* ; **5.** Gr. Andronescu, *Marele logofăt Costachi Konaki*, RELI, VII, 1886, 3 ; **6.** Vogoride-Konaki, *Schițe din viața logofătului Konaki*, CL, XX, 1886, 9 ; **7.** Alexandru Papadopol-Calimah, *Scrisoare despre Tecuci*, CL. XIX, 1886, 11 ; **8.** Vogoride-Konaki, *Schițe din viața și familia logofătului Konaki*, în C. Konaki, *Poezii. Alcătuiri și tălmăciri*, Iași, Șaraga, 1887 ; **9.** Ion Bianu, *Costachi Conachi*, RN, I, 1888, 4 ; **10.** Ioan N. Roman, *Poeziile lui Conachi*, CL, XXII, 1888, 4 ; **11.** P. Eliade, *Infl. fr., 339—342* ; **12.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *402—414* ; **13.** Gh. Ghibănescu, *Două scrisori ale lui Conachi*, A, XIII, 1902, 1—2 ; **14.** G. Bogdan-Duică, *Logofătul Costache Conachi*, CL, XXXVII, 1903, 1, 2, 4 ; **15.** G. Bogdan-Duică, *Costachi Conachi. Tragedia lui Lentor*, VR, I, 1906, 9 ; **16.** Gh. T. Kirileanu, *Ideea unirii la marele logofăt C. Conachi*, CL, XLIII, 1909, 1; **17.** Haneș, *Dezv. lb. lit., 31—34* ; **18.** Gh. T. Kirileanu, *Testamentul și pomelnicul marelui logofăt C. Conachi*, București, Göbl, 1909 ; **19.** Gh. Ghibănescu, *Ioan Sandu Sturza Voevod către C. Conachi*, A, XX, 1909, 11 ; **20.** N. Iorga, *La mormîntul lui Conachi*, NRL, II, 1910, 1 ; **21.** Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi, 309—357* ; **22.** N. Iorga, *Contribuții la istoria mai nouă a literaturii românești. Ceva despre Costache Conachi*, RI, VII, 1921, 4—6 ; **23.** Densusianu, *Lit. rom.*, II, *7—26* ; **24.** N. Cartojan, *Contribuții privitoare la originile liricii românești în Principate*, RF, I, 1927, 1—2 ; **25.** Ch. Drouhet, *Logofătul Konachi și poezia franceză a epocii*, VR, XXII, 1930, 1—3 ; **26.** Al. Ciorănescu, *O anecdotă despre Conachi*, VR, XXV, 1933, 4 ; **27.** Rașcu, *Alte opere, 7—34* ; **28.** Gh. Ungureanu, *Poetul Conachi organizator al arhivelor moldovenești*, RA, III, 1939, 8 ; **29.** Călinescu, *Ist. lit., 88—95* ; **30.** D. Furtună, *Mărturii despre C. Conachi*, AM, I, 1941, 1—4 ; **31.** Gh. T. Kirileanu, *Răzășii din Gîrlești în lupta cu logofătul Costache Conachi*, AM, I. 1941, 1—4 ; **32.** D. Popovici, *Pope și Conachi*, SL. I, 1942 ; **33.** Ciorănescu, *Lit. comp., 87—92* ; **34.** Popovici, *Studii*, I, *402—422* ; **35.** I. Massoff, *C. Conachi, primul nostru autor dramatic*, GL, III, 1956, 36 ; **36.** D. Florea-Rariște, *Recitind poeziile lui Conachi*, TR, I, 1957. 40 ; **37.** N. A. Ursu, *Tragedia „Oreste" a lui Voltaire tradusă de C. Conachi*, IL, XI, 1960, 9 ; **38.** Ecaterina Teodorescu, *Limba în opera lui Costachi Conachi*, AUI. științe sociale, t. VII, 1961 : **39.** Cornea, *Studii, 79—102* ; **40.** Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 77—94* ; **41.** Al. Hanță, *Costachi Conachi*, GL, X, 1963, 51 ; **42.** Papadima, *Pann, 55—56, 98—101, 126—129* ; **43.** Al. Teodorescu, *Scrisori inedite ale lui C. Conachi către P. D. Kiselev*, RA. VI. 1963, 2 ; **44.** Neagu Perianu, *Poezia lui Conachi și folclorul*, LL, XII, 1966 ; **45.** C. Buse, *Pe marginea unui manuscris al lui Costache Conachi*, RA, X, 1967, 2 ; **46.** Piru, *Ist. lit.*, II, *262—280* ; **47.** *Ist. lit.*, II, *183—191* ; **48.** Al. Hanță, *C. Conachi și Lévizac*, RMR, VII, 1970. 1 : **49.** Anghelescu, *Preromant. rom., 134—136, 143—173* ; **50.** Gáldi, *Introd. ist. vers., 118—122* ; **51.** Ov. Papadima, *Începuturile liricii moderne (cîntecul popular, cîntecul de lume — Văcărești și Conachi)*, RITL, XX, 1971, 1 ; **52.** Păcurariu, *Clas. rom., 43—47* : **53.** Piru, *Varia*, I. *46—48, 69—71* ; **54.** Rotaru, *Ist. lit.*, I, *92—95* : **55.** N. A. Ursu, *Note la poezia lui Conachi*, CRC. VI. 1971. 1 : **56.** Doru Scărlătescu. *Conachi inedit*, CRC, VI. 1971. 48 : **57.** Ov. Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *83—88* ; **58.** Cornea, *Originile, 302—320* : **59.** C. Turcu, *Costache Conachi și Costache Negri*, ALIL, t. XXIII, 1972 ; **60.** Țepelea—Bulgăr, *Momente, 148—150* ; **61.** Paul Cornea, *Lumières roumaines et Libéralisme français : entre C. Conachi et Pierre d'Herbigny*, CREL, 1976, 1 : **62.** Roxana Sorescu, *Metamorfoze ale liricii erotice*, STRS, *99—102*.

A. T.

CONCORDIA, jurnal politic și literar bisăptămînal apărut la București de la 6 februarie pînă la 6 august 1857. Redactor șef al gazetei era C. A. Crețulescu, iar editor E. Grant, fratele Mariei Rosetti. Dealtfel, lui C. A. Rosetti i se propusese conducerea comitetului de redacție și, politicește, redactorii s-au aflat tot timpul sub influența lui. Intenția inițiatorilor era de a edita o publicație în care, deasupra intereselor de partid sau de grupare politică, să-și dea mîna toți unioniștii din cele două Principate. Ei nutreau, în egală măsură, și ambiții literare, încercînd să realizeze, la București, ceea ce realizase V. Alecsandri la Iași prin „România literară" cu doi ani înainte. Ziarul a izbutit să concentreze un grup de

CONCORDIA

scriitori de valoare, în frunte cu V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu şi D. Bolintineanu. Pentru partea politică, alături de C. A. Creţulescu, colaborau I. A. Filipescu, Gr. Ioranu şi P. I. Cernătescu. Fără să fie o gazetă literară propriu-zisă, **C.**, aşa cum avea un program politic bine stabilit, avea şi un program literar limpede care, în linii mari, era cel de la „Dacia literară", adaptat la cerinţele noii epoci. Versurile lui V. Alecsandri în care cînta idealul Unirii sau gloriosul trecut istoric erau arma cea mai de preţ a gazetei. În acelaşi spirit, Gr. Alexandrescu dădea aici satire şi versuri patriotice, printre care *Cometei anonsate pentru 13 iunie* şi *Răspunsul cometei*, iar D. Bolintineanu *Oda la România*. Din Moldova mai trimiteau versuri Iancu Alecsandri, iar D. Ralet articole politice în spirit unionist. G. Creţeanu colabora cu versuri patriotice, cu un poem în proză, în care imita cadenţele înflăcărate ale *Cîntării României*, şi cu o traducere din versurile admiratorului austriac al lui Napoleon, J. Chr. von Zedlitz. Tot versuri publicau G. Baronzi şi Al. Depărăţeanu, precum şi Al. Sihleanu, care debutează în paginile acestei gazete. A. Costiescu îi închina lui V. Alecsandri o odă cu accente patriotice. Ceea ce lipsea însă gazetei pentru a juca, în pregătirea Unirii, rolul de catalizator, spre care se îndreptau ambiţiile redactorilor, erau articolele de directivă sau de critică literară. După şase luni de apariţie, gazeta se autodesfiinţează, cu trei zile înainte ca de sub teascurile tipografiei lui F. Ohm să iasă primul număr din „Românul" lui C. A. Rosetti. Gestul redactorilor de la **C.** nu era întîmplător şi nici doar simbolic. Ei considerau că îşi făcuseră datoria, mai ales în ceea ce priveşte acţiunea propagandistică şi literară, iar acum se concentrau în jurul unei gazete militante, mai potrivită împrejurărilor politice.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *140* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *111—112* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *209—211* ; 4. *Ist. lit.*, II, *314*, *417*, *528*, *636*.

R. Z.

CONCORDIA, gazetă politică şi literară bisăptămînală care a apărut la Pesta între 3 august 1861 şi 25 decembrie 1870. Pînă la 3 ianuarie 1863, a fost redactată de Sigismund V. Pop care, de la această dată, în calitate de proprietar al periodicului, îi transferă sarcina de „redactor răspunzător" lui Al. Roman, profesor de limbă şi literatură română la Universitatea din Pesta. Divergenţe de natură politică, privitoare la orientarea gazetei, îl fac pe Al. Roman să renunţe la conducerea ei, după mai bine de trei ani. Începînd cu numărul 96 din 1866, Sigismund Pop îşi asumă din nou răspunderea redacţiei. Mai ales în primii ani, apariţia periodicului a fost deseori oprită de cenzură, care nu dădea aprobarea de imprimare sau confisca numărul tipărit. **C.** se citea în întreaga Transilvanie şi, pentru a răspunde interesului cititorilor, îşi organizase o reţea de corespondenţi în comitate şi în marile oraşe. După retragerea lui Al. Roman, care va edita din 1868 „Federaţiunea", gazetă mai activă şi mult mai fermă ca atitudine naţională, **C.** îşi pierde cu încetul colaboratorii, mai ales pe cei literari, şi, ca o consecinţă directă, şi cititorii. Politiceşte, gazeta lui Sigismund Pop încerca o mediere între interesele naţionale ale românilor din Transilvania şi autorităţile de la Pesta şi Viena. Programul cultural şi literar era mai vag. Notabilă este grija, statornic anunţată şi în editoriale, pentru cultivarea limbii române. Gazeta a fost totuşi criticată de T. Maiorescu, odată cu celelalte jurnale româneşti din Imperiul austro-ungar, pentru exagerările etimologiste şi formele străine spiritului limbii noastre, care făceau ca multe articole, politice sau literare, să fie greu de citit. În primii ani de apariţie, la **C.** au scris mulţi dintre cei mai cunoscuţi literaţi transilvăneni ai epocii. Spre deosebire însă de „Gazeta de Transilvania" sau de „Familia", Sigismund Pop şi Al. Roman nu au avut intenţia să facă din gazeta lor organul unei orientări literare precise, aşa cum nu-l făcuseră nici organul unei directii politice ferme. Din acest motiv, colaboratorii literari s-au îndepărtat cu timpul, atraşi de alte periodice. De la primele numere au colaborat cu versuri I. Vulcan, I. Papiu, J. Popfiu, At. M. Marienescu, I. Grozescu, M. Sora Noac, apoi A. Densuşianu, I. S. Bădescu, I. C. Drăgescu, V. Bumbac. I. Vulcan publica şi nuvele, la fel Constanţa Dunca-Schiau, M. Besanu, I. C. Drăgescu. Ceea ce dă interes, din acest punct de vedere, gazetei este faptul că în paginile ei şi-a tipărit I. Codru-Drăguşanu (începînd cu numărul 22 din anul 1863) însemnările din călătoriile sale prin Europa. Foarte des au apărut şi numele unor scriitori din Principate : V. Alecsandri, în primul rînd, apoi D. Bolintineanu, cu versuri şi articole politice, C. Bolliac, C. D. Aricescu, G. Baronzi, Gr. H. Grandea, Gh. Tăutu şi V. A. Urechia. Cele mai multe texte literare sînt republicate după gazetele din Iaşi sau Bucureşti, dar grija cu care sînt alese semnalează că în spatele neutralismului politic afişat se ascundea totuşi adeziunea la cauza naţională. I. Vulcan a tradus din Jókai Mór (nuvela *Capul lui Iordachi*). S-a mai tălmăcit din Montesquieu şi din alţi scriitori francezi şi germani. At. M. Marienescu şi T. Catone colaborau cu folclor cules din Ardeal şi Banat. După ziarul bucureştean „Reforma" se retipăreşte comentariul lui D. Bolintineanu la colecţia de poezii populare a lui V. Alecsandri, iar lui I. Grozescu i se republică articolul apărut mai întîi în gazeta maghiară „Fővárosi Lapok" şi în care recenza critic, restabilind adevărul, culegerea de balade secuieşti a lui Kriza János, în care culegătorul inclusese multe balade populare româneşti. **C.** mai adăposteşte, între altele, un studiu al lui I. G. Sbiera despre colindele de Crăciun şi un articol al lui A. Densuşianu consacrat poeziei populare. Acesta din urmă tipărea şi o ambiţioasă încercare de definire a operei lui Dante, însoţită de un documentat preambul biografic şi de traducerea unor fragmente din *Divina Comedie*. Cîteva recenzii, cîteva articole cu caracter mai general, privitoare la literatură, unele din ele avînd intenţii polemice (discuţia dintre M. Besanu şi I. Pop-Florantin privitoare la datoriile criticii literare, polemica dintre T. Cipariu şi Al. Papiu-Ilarian tot în legătură cu felul cum se face critica unui text), vădesc preocuparea redacţiei de a se încadra în viaţa literară a epocii. **C.** a participat astfel, alături de celelalte periodice transilvănene, la dezvoltarea interesului pentru literatura naţională.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 140* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 126—127* ; 3. Lupaş, *Contribuţiuni, 13—16* ; 4. *Ist. lit.*, II, *573—578*.

R. Z.

CONSTANTINESCU, Barbu (1839, Ploieşti — 30. XI.1891, Bucureşti), culegător de folclor. Urmează cursurile primare şi secundare la Ploieşti şi la „Sf. Sava", în Bucureşti. În 1861, **C.** studiază la Leipzig, ca bursier al statului, filozofia, teologia şi pedagogia. Luîndu-şi doctoratul în filozofie, el funcţionează, după întoarcerea în ţară, ca profesor la Seminarul central din Bucureşti şi apoi la liceul „Matei Basarab". A mai ocupat un timp postul de director şi catedra de pedagogie la Azilul „Elena Doamna". **C.** se numără printre cei care au sprijinit înfiinţarea Facultăţii de teologie din Bucureşti (1882), în cadrul căreia va profesa pînă la sfîrşitul vieţii. Preocupat de probleme didactice, el a alcătuit o serie de manuale, iar între 1883—1884 editează revista „Educatorul".

C. a tradus o serie de cugetări şi maxime de A. Roques şi a publicat o culegere de folclor ţigănesc. Este şi coautor al volumului *Istoria antică în biografii.* Se pare că interesul lui **C.** pentru folclorul ţiganilor a fost stimulat de Fr. Miklosich, care, cercetînd limba acestei comunităţi etnice, solicita, în diferite scrisori adresate cunoscuţilor, detalii în legătură cu ea. Tipărite iniţial în „Columna lui Traian", textele culese de **C.** au fost, mai apoi, adunate în volumul *Probe de limba şi literatura ţiganilor din România.* Lucrarea cuprinde cîntece şi poveşti. Conştient de valoarea lingvistică a materialului, culegătorul l-a transcris cu multă exactitate. De asemenea, în cazul fiecărei piese se consemnează sursa. Atît cîntecele cît şi poveştile sînt notate în original şi, apoi, traduse integral. În loc de titlu, fiecare cîntec are doar un singur atribut care sugerează, probabil, proveniența lui („moldovenesc", „tismănăresc" etc.) sau categoria profesională a cîntăreţului („lăeşesc", „ursăresc", „zlătăresc"). O distincţie de conţinut însă între aceste producţii lirice nu există. Avînd o tematică preponderent erotică, ele folosesc, adeseori, formula iniţială întîlnită frecvent şi în cîntecele populare româneşti („Frunzuliţă..."). În basmele ţiganilor, elementele şi motivele poveştilor româneşti, uneori dezvoltate întocmai, alteori împletite într-o construcţie originală, sînt destul de numeroase. În multe dintre ele se observă o oarecare preferinţă pentru macabru (personajele sînt strigoi, necuraţi, duhuri rele).

— *Probe de limba şi literatura ţiganilor din România*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1878. — **Tr.** : Antonin Roques, *Noua carte a înţelepciunii*, FDR, 1874, 22—27, 29.

— 1. *Dr. Barbu Constantinescu, „Probe de limba şi literatura ţiganilor din România"*, TM, III, 1878, 189 ; 2. Predescu, *Encicl., 216* ; 3. Ov. Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian" şi „Columna lui Traian")*, SIL, *299—301*.

C. B.

CONSTANTINESCU-STANS, I. (? — 26.XII.1904, Bucureşti), scriitor. Bun prieten cu St. O. Iosif, **C.-S.** a fost unul din animatorii cercului literar de la revista „Floare-albastră" (1898—1899), pe care el o şi finanţa. În 1901 a editat „Curierul literar", precursorul direct al „Sămănătorului". Avînd avere, a oferit sprijin material unor tineri scriitori şi a înfiinţat „Cercul liber", un cenaclu repede dispărut. A murit foarte tînăr, într-un ospiciu. Cîteva încercări literare, poezii, mici bucăţi de proză lirică şi sentimentală, traduceri fără valoare literară, a publicat el însuşi în „Vieaţa", „Evenimentul", „Curierul literar", „Universul", „Jiul". A semnat Stans şi Constans.

— *[Versuri, proză]*, JI, I, 1894, 4, 6, VT, I, 1894, 30, EV, VI, 1898, 1644, VII, 1899, 1688, UV, XVII, 1899, 51, CRLT, I, 1901, 1—5. — **Tr.** : J. Renard, *Furtuna*, EV, VI, 1898, 1571 ; G. D'Annunzio, *Nevinovatul*, EV, VI, 1898, 1589.

— 1. *[Necrolog]*, S, IV, 1905, 1 ; 2. St. O. Iosif, *In trecut. „Cercul liber"*, S, VI, 1907, 40 ; 3. St. O. Iosif, *Reminiscenţe*, FAL, I, 1912, 2 ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *37—38*.

S. C.

CONSTITUŢIONALUL, cotidian politic şi literar care a apărut la Bucureşti de la 15 iunie 1889 pînă la 14 decembrie 1900. Editată în urma unei reorganizări interne a grupării politice junimiste, gazeta înlocuia alte două cunoscute organe politice conservatoare, „Epoca" şi „România liberă". Director a fost D. Aug. Laurian, cel care înfiinţase şi condusese şi „România liberă". Noul ziar avea un mare aparat redacţional şi redactori calificaţi, unul dintre ei fiind I. L. Caragiale, care tocmai demisionase de la direcţia Teatrului Naţional. **C.** a avut o apariţie neîntreruptă pînă la sfîrşitul anului 1900, cînd, victimă de data aceasta a unei noi restructurări a organizaţiei din Bucureşti a partidului conservator, va fuziona cu „Timpul", în locul lor apărînd astfel „Conservatorul". Din 1891 s-a interzis difuzarea gazetei în Transilvania, iar subterfugiul de a continua expedierea sub o denumire de circumstanţă, „Gazeta nouă", nu a reuşit. Linia politică va fi cea junimistă, cu nuanţele impuse de conjuncturile politice şi sociale. Dar **C.** avea şi un program literar, într-un moment cînd „Convorbirile literare" îşi pierduseră din însemnătate şi influenţă. Neformulat clar de la primele numere, acest program s-a cristalizat cu timpul. Spre deosebire de revista şi cenaclul maiorescian, aici se urmăreau alte ţeluri, imediate şi propagandistice. Punctul de plecare era ideea că literatura şi cultura română sînt ameninţate de o „desnaţionalizare", consecinţă a importului de literatură străină, dar şi al indiferenţei protipendadei. În aceste condiţii, **C.** susţinea, cu argumente mai mult politice şi destul de vagi, necesitatea de a se iniţia „clădirea" unei literaturi „naţionale şi româneşti". Cu vremea, ambiţiile reformatoare sînt abandonate, locul literaturii fiind luat de reportajele judiciare sau de cronicile teatrale şi muzicale. Este adevărat că şi redactorii literari de valoare părăsiseră ziarul. Primul dintre ei fusese Caragiale, care pleca după o activitate de şase luni, răstimp în care tipărise aici editoriale politice semnate cu iniţiala C sau cu pseudonimul Falstaff, articolul *În Nirvana*, scris la moartea lui M. Eminescu, cronici dedicate evenimentelor politice ale zilei şi cronici fanteziste iscălite cînd Hans, cînd Nastratin ori Zoil. Cu acest ultim pseudonim erau semnate şi cronicile teatrale ale fostului director de teatru, păstrînd încă în suflet urmele dezamăgirilor şi necazurilor, dar scriind totuşi cu obiectivitate. Îngăduitor cu „producţiile teatrului naţional", el combătea meschinăria cronicarilor dramatici, coalizaţi în susţinerea micilor interese particulare şi indiferenţi faţă de soarta teatrului. Interesul pentru scenă s-a păstrat şi după retragerea lui Caragiale din redacţie, noul cronicar dramatic, Scarlat Cocorăscu, dovedindu-se un avizat cunoscător al vieţii teatrale autohtone. La

C. au mai colaborat, cu articole politice, N. Volenti, M. E. Papamihailopol şi D. Teleor. Versuri publicau Scarlat Orăscu, D. Teleor, M. Gregoriady de Bonacchi, foarte adesea G. Coşbuc şi, la începutul carierei literare, viitorul nuvelist I. Al. Brătescu-Voineşti. D. Teleor şi D. R. Rosetti-Max dădeau schiţe şi nuvele umoristice, iar G. I. Pitiş, material folcloric. Se reproduc şi basmele populare ale lui P. Ispirescu. Din 1892, N. Petraşcu a redactat o cronică literară, accidental a colaborat şi N. Iorga, cu o recenzie despre Al. Vlahuţă, şi, deseori, spre sfîrşitul secolului, semna cronici şi recenzii A. Alexandrescu-Dorna. Personalităţii lui Eminescu i se rezerva un spaţiu deosebit, începînd cu numărul 3 din primul an, cînd se tipărea articolul *Poetul Eminescu s-a stins.* Au urmat *În Nirvana,* al lui Caragiale, apoi discursurile funebre rostite de D. Aug. Laurian, directorul gazetei, şi Gr. Ventura, prefaţa lui T. Maiorescu la a patra ediţie a poeziilor eminesciene, amintirile lui D. Teleor şi C. Bărcănescu. La moartea lui V. Alecsandri apăreau un editorial şi, în numerele următoare, cîteva din poeziile sale reprezentative. După ce în 1889 Caragiale tălmăcise din Mark Twain, în anii următori se traduce din Gogol *(Taras Bulba,* 1892), Tolstoi, E. Renan, R. de Gourmont, Fr. Coppée, G. Courteline şi Ed. Delannoy. Coşbuc tălmăcea din versurile scriitoarei germane Maria Eckstein. Totodată se publicau articole documentate despre Zola şi, sub titlul *Literatura franceză modernă,* cronici dedicate lui P. Bourget, P. Margueritte, H. Malot ş.a. Cu timpul, mai ales după 1895, preocupările literare sînt abandonate şi C. devine un cotidian politic obişnuit, care publica din cînd în cînd traduceri, mai ales din scriitorii francezi la modă, şi informaţii întîmplătoare referitoare la viaţa literară autohtonă sau din Apus.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 144—145* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *11* ; 3. Iorga, *Ist. presei, 150* ; 4. Cioculescu, *Caragiale, 131—136.*

R. Z.

CONSTITUŢIONALUL v. **Reforma.**

CONSTITUŢIUNEA, jurnal politic şi literar editat la Iaşi de două ori pe săptămînă, între 24 septembrie şi 14 decembrie 1866. Comitetul de redacţie al gazetei era compus din Costache Negruzzi, Vasile Pogor, Iordache Beldiman, Constantin N. Şuţu şi G. Mîrzescu, dar unul dintre redactori, dacă nu unicul, trebuie să fi fost Iacob Negruzzi. Cu un aspect modern, în comparaţie cu celelalte periodice locale, C. nutrea ambiţia de a se adresa întregii ţări, în numele fracţiunilor ieşene ale partidului conservator, aflate atunci într-o violentă confruntare electorală. Gazeta devine ea însăşi un teren de luptă politică între gruparea conservatorilor „vechi", condusă de G. Mîrzescu, şi grupul tinerilor, condus de V. Pogor, T. Maiorescu şi I. Negruzzi. Spaţiul cel mai întins era ocupat în C. de rezumatul discuţiilor contradictorii purtate de „vechi" şi „noi" în jurul tipului ideal de deputat, purtătorii de cuvînt ai tinerilor fiind T. Maiorescu şi I. Negruzzi. Acesta din urmă redacta şi un spiritual foileton intitulat uneori *Observaţiuni de pe Bahlui* şi semnat cu pseudonimul Bahluiceanu. Printre cei înregistraţi ca oratori în această aprigă fierbere electorală apare, deseori, şi I. Creangă, pe atunci diacon, luînd cuvîntul de obicei ultimul, mai ales în chestiunea învăţămîntului elementar. Creangă vorbea însă nu numai la „Casa Balş", fieful conservator, ci şi la „sala primăriei", sediul adversarilor liberali, şi această bivalenţă politică şi oratorică îl face ţinta săgeţilor ironice ale foiletonistului de la C. Cîteva articole sînt dedicate teatrului, plecîndu-se de la situaţia celui din Iaşi, caracterizată, în ansamblul ei, ca nesatisfăcătoare. În loc să contribuie la moralizarea societăţii şi la dezvoltarea gustului, scena ieşeană ar falsifica „simţul literar" al spectatorului, prin drame „fioroase", traduceri făcute în dispreţul regulilor gramaticale. Concluziile articolului îmbrăţişează întreaga viaţă spirituală ieşeană, fiind de un negativism al cărui ton este specific junimist. Altă dată scrierile literare ale lui D. Bolintineanu, mai precis „Eumenidele", sînt criticate pentru lipsa lor de detaşare în raport cu momentul politic. Sfera acestor însemnări cuprinde apoi întreaga literatură română a anilor 1865—1866, raportată la literatura anilor 1840—1850. Concluziile articolului sînt favorabile scrierilor literare mai vechi, dar asprimea cu care sînt comentaţi D. Bolintineanu şi B. P. Hasdeu depăşeşte domeniul strict artistic, pentru a păşi pe tărîmul polemicii politice. În C. nu au apărut scrieri beletristice.

R. Z.

CONŞTIINŢA NAŢIONALĂ, cotidian politic şi literar care apare la Bucureşti între 25 martie şi 25 aprilie 1865. Ziarul continuă numerotarea „Românului", pe care îl înlocuieşte, urmînd unei alte gazete, „Libertatea", dispărută şi aceasta în iulie 1864, după ce „Românul" fusese suspendat la 9 iulie 1864. Ca administrator al noului ziar apărea Gr. Serrurie, dar redacţia era asigurată de C. A. Rosetti, care tipăreşte şi aici *Profesiunea de credinţă* publicată întîia oară în „Românul" din anul 1857. Tot el asigură bună parte din articolele politice date la tipar pentru fiecare număr. Mai colaborau Eugeniu Carada, greu de distins, ca stil, de mentorul său politic, şi Radu Ionescu. Un foileton după gustul epocii, *Amăgirile inimii,* tradus din limba franceză, însenina oarecum atmosfera înnegurată de ieşirile polemice violente şi pătimaşe ale celor trei tribuni. La 25 aprilie, C. n. este suspendat. C. A. Rosetti nu va mai scoate o altă gazetă pînă după evenimentele de la 11 februarie 1866.

R. Z.

CONTA, Vasile (15.XI.1845 ⟨3, 8⟩, Ghindăoani, j. Neamţ ⟨2, 10⟩ — 22.IV.1882, Bucureşti), filozof şi poet. Descendent al unei familii de preoţi, C. a urmat şcoala primară la Tîrgu Neamţ, apoi Gimnaziul central din Iaşi. În 1862 îşi întrerupe studiile şi, însoţind o trupă de actori, colindă o bună parte din Moldova. În această perioadă a scris şi o piesă cu subiect anticlerical, nepăstrată, jucată la Botoşani. O continuare a acestor preocupări se întrevede şi în 1875, cînd traduce piesa *Miss Multon* de Ad. Belot (de asemenea, C. a tradus, în proză, şi poezia *Profetul* de Puşkin). În anul 1864, C. reia studiile liceale, pe care le termină patru ani mai tîrziu. Îndată după absolvire, este angajat suplinitor la catedra de filozofie a şcolii al cărei elev abia fusese. În octombrie 1869, este trimis pentru studii comerciale în Belgia. După obţinerea diplomei, în 1871, studiază şi dreptul, dobîndind, după numai un an, o a doua diplomă. Întors în ţară, ocupă catedra de drept civil a Universităţii din Iaşi. Fără a neglija preocupările universitare, C. se dedică adevăratei sale pasiuni — filozofia. Din 1873, frecventează societatea Junimea, probabil introdus de V. Pogor, şi publică în „Convorbiri literare" cele mai importante din scrierile sale filozofice : *Teoria fatalismului, Teoria ondulaţiunii universale, Originea speciilor, Încercări de metafizică.* Alte două lucrări *(Bazele metafizicii* şi *Întîiele principii care alcătuiesc lumea)* au apărut postum. Radicalismul ideilor sale nu era de natură să placă ju-

nimiştilor, care, totuşi, l-au apreciat. Ruptura de Junimea s-a produs însă din cauze politice. În anul 1879, **C.** este ales deputat, iar în 1880 devine ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, în cabinetul liberal al lui Ion Brătianu, dar demisionează în urma unei violente campanii împotriva proiectului său de reformă a învăţămîntului. Este numit apoi membru al Curţii de Casaţie, dar se stinge curînd de ftizie.

C. a scris numeroase poezii, trimiţînd cîteva la „Convorbiri literare", care nu i-au publicat decît una, în 1868, intitulată *Viaţa* (semnată B. C.) Versurile sale aparţin liricii meditative, simbolul fiind elementul lor cel mai convenabil : Timpul, Veşnicia, Ignoranţa se împletesc frecvent în motivul deşertăciunii, izvorît mai mult din teribilismul vîrstei decît dintr-o concepţie filozofică.

C. este cel dintîi gînditor român care încearcă să construiască un sistem filozofic propriu. Influenţat de empirismul englez, pozitivismul francez şi materialismul german, el atacă chestiunile fundamentale ale epistemologiei, punînd la baza cunoaşterii experienţa. În concepţia sa, materia se metamorfozează neîncetat, luînd forme niciodată identice unele cu altele. Întreaga existenţă se supune „mişcării ondulatorii", care apare astfel ca o lege „fatală", adică necesară, a universului.

În scrierile sale, **C.** s-a referit de multe ori la problemele esteticii, fără a le înmănunchea într-o lucrare specială, deşi intenţiile în acest sens nu i-au lipsit. Pentru el, estetica nu poate constitui un domeniu ştiinţific, deoarece nu are în vedere un tot coordonat de legi naturale, iar obiectul ei este frumosul, care nu poate fi perceput decît instinctiv. Conştiinţa frumosului e mai limpede decît aceea a adevărului şi aceea a binelui. **C.** stabileşte o legătură strînsă între sentimentul frumosului şi activitatea intelectuală, care este stimulată de autenticitatea frumosului ; violenţa şocului intelectual ar fi astfel un criteriu valoric fundamental. Pe de altă parte, sentimentul frumosului este provocat, în mod hotărîtor, numai de iluzia apropierii dintre artă şi realitate. Abordînd estetica din punct de vedere social, **C.** găseşte o bază comună, oferită de societate, pentru crearea şi receptarea frumosului. Ea îi permite să afirme existenţa unor personalităţi care creează în propria lor epocă o „impresionabilitate comună", superioară celei a contemporanilor şi prevestind epoca următoare. Astfel, opera lor anticipă gustul, după cum geniul ştiinţific anticipă adevărul. Dar gustul nu este absolut, ci relativ, deoarece derivă din instinctul de conservare. Pozitivismul şi materialismul din sistemul filozofic al lui **C.** îşi spun cuvîntul, atribuind gustul unei sensibilităţi nervoase influenţate de mediu şi de ereditate şi controlată de acestea. Adevărul artistic este şi el relativ, dar pe cîtă vreme în opera de artă frumosul trebuie să predomine, adevărul nu trebuie dezvăluit niciodată în întregime, deoarece coeficientul de necunoscut stîrneşte curiozitatea, şi, implicit, sporeşte activitatea intelectuală. Aspecte ale civilizaţiei umane, arta şi ştiinţa se află în strînsă legătură : adevărul ştiinţific stă la temelia investigaţiilor artei. Moment important în estetica românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (mai ales după publicarea postumă a notelor sale în „Contemporanul" din 1885), opiniile despre artă ale lui **C.** au contribuit la fundamentarea unei teorii a realismului chiar înaintea studiilor lui C. Dobrogeanu-Gherea.

— *Opere complecte,* îngr. şi pref. O. Minar, Bucureşti, Sfetea, [1914] ; *Opere filosofice,* îngr. şi pref. N. Petrescu, Cartea românească, [1922] ; *Opere filozofice,* îngr. şi introd. N. Gogoneaţă, Bucureşti, E.A., 1967 ; *Scrieri filosofice alese,* îngr. şi pref. N. Gogoneaţă, Bucureşti, Minerva, 1975.

— 1. V. Conta, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1867—1878],* SDL, II, *173—174* ; 2. V. Conta, *[Cerere de înscriere la bacalaureat, 1868],* A.S.I., Fond Documente, pachet 553, doc. 144 ; 3. I. Negruzzi, *Vasile Conta,* CL, XVI, 1882, 2 ; 4. V. G. Morţun, *Vasile Conta. Notiţă biografică şi literară,* C, IV, 1885, 10—12 ; 5. D. Rosetti-Tescanu, *Biografia lui Conta,* CL, XXIV, 1895, 10 ; 6. O. Minar, *Vasile Conta. Studiu biografic,* în Filosoful Conta, *Opere complecte,* Bucureşti, Sfetea, [1914] ; 7. A. Conta-Kernbach, *În chestiunea volumului „Opere complecte" de „Filosoful Conta", editat de d. C. S. Sfetea, întocmit de O. Minar,* Iaşi, Goldner, 1915 ; 8. A. Conta-Kernbach, *Biografia lui Vasile Conta. Adăugiri şi îndreptări,* Iaşi, Dacia 1916 ; 9. D. Badareu, *Un système matérialiste métaphysique au XIX-e siècle. La philosophie de Basile Conta,* Paris, P.U.F., 1924 ; 10. Gh. Ungureanu, *Origina lui Vasile Conta,* RCT, IX, 1935, 1 ; 11. I. G. Dimitriu, *Junimistul V. Conta, bursier în străinătate,* CL, LXX, 1937, 1—5 ; 12. E. Dvoicenco, *Influenţa lui Puşkin asupra scriitorilor români,* RFR, IV, 1937, 10 ; 13. Bagdasar, *Ist. filos. rom., 34—83* ; 14. Călinescu, *Ist. lit., 384* ; 15. Panu, *Junimea,* II, *351—354* ; 16. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 214—215* ; 17. N. Gogoneaţă, *Filozofia lui V. Conta,* Bucureşti, E.Ş., 1962 ; 18. Ioan Iliescu, *Probleme de estetică în filozofia lui Vasile Conta,* CF, X, 1963, 6 ; 19. Iliescu, *Gînd. estet. rom., 33—35* ; 20. Vitner, *Lit. publ. soc., 59—69* ; 21. *Ist. lit.,* III, *71—73.*

D. M.

CONTEMPORANUL, revistă ştiinţifică şi literară apărută la Iaşi între 1 iulie 1881 şi mai 1891, întîi bilunar, iar din iunie 1886 lunar. Prefigurată de cîteva periodice efemere, **C.** este cea dintîi publicaţie legată de ideologia mişcării muncitoreşti şi socialiste din România cu o apariţie de lungă durată şi, în acelaşi timp, cea mai prestigioasă din cele apărute în secolul al XIX-lea. Ioan Nădejde, sub îngrijirea căruia apare revista, ceilalţi redactori — Sofia Nădejde, Gheorghe Nădejde, Theodor D. Speranţia, Constantin Mille — erau membrii de frunte ai cercului socialist din Iaşi. Redacţia **C.** se afla, ca şi sediul cercului, în casa soţilor Nădejde. Publicaţia nu s-a declarat de la început un organ socialist, cu profil politic, agi-

tatoric. Programul, asupra căruia se va reveni periodic, formula ca prim scop „a face cunoscut publicului român cum privește știința contemporană lumea". Preocuparea constantă a redactorilor era aceea de a discuta teoriile și descoperirile științifice moderne. Această informare enciclopedică trebuia complinită cu lupta „în contra producțiunilor științifice greșite", aflate mai cu seamă printre manualele didactice ale unor profesori adesea improvizați. În sprijinul acțiunii este invocată și ideea junimistă a „formelor fără fond". Propagarea cunoștințelor materialiste și critica falsurilor științifice se înscriu astfel ca o primă etapă în cadrul orientării de orizont mai larg care a caracterizat, în fapt, **C.** Campaniile revistei, susținute cu fervoare și energie, determină o vie mișcare de idei în epocă. Prin cicluri de articole, al căror autor este îndeobște I. Nădejde, prin prelucrări și traduceri, prin rubrici de informare și comentare a noutăților științifice, sînt abordate teorii și descoperiri din toate domeniile științei. Chiar din primele numere ale revistei se vorbește despre darvinism și se prezintă, într-un stil accesibil, stadiul cunoașterii științifice *(Ce știm despre lume ?)*. Derivate din materialism, ateismul și, implicit, respingerea oricăror forme de ignoranță și misticism sînt promovate curajos de redactori. Ei militau cu deosebire pentru un învățămînt laic, atacau, de cîte ori aveau prilejul, sistemul oficial de instrucție și educație. Redactorii erau admiratori ai lui V. Conta. Ideile filozofului român sînt analizate în revistă, unde se publică și pagini inedite din opera lui. În expunerile informative și analitice prezente în **C** sînt ușor de sesizat eclectismul, empirismul. Erau utilizate frecvent tălmăcirea și prelucrarea liberă a unor lucrări străine, cu adăugiri și exemplificări la îndemîna cititorului român. Dar aceste luări de atitudine, noutatea și îndrăzneala lor au avut o deosebită influență asupra spiritului public. Eficientă s-a dovedit și campania împotriva „monstruozităților" științifice și literare, împotriva plagiatelor aflate în manuale școlare și universitare. Contribuția cea mai mare în această direcție o au, din nou, I. Nădejde și, alături de el, Gh. Nădejde. Se cerea introducerea rigorii științifice în conținutul manualelor, a probității și responsabilității în viața științifică și literară. Dintru început, în **C.** s-a acordat atenție problemelor sociale. Orientarea revistei este mai întîi moderată, limitată la exprimarea unei concepții umanitariste și la formularea unor revendicări general-democratice. Prin intervențiile lui I. Nădejde, C. Mille și ale Sofiei Nădejde se efectuează o critică sistematică a instituțiilor burgheze și a principiilor de care erau guvernate. Articolele despre emanciparea femeii, scrise de Sofia Nădejde, publicista care deschide, dealtfel, polemica revistei cu T. Maiorescu și junimiștii, au ecou în epocă. După 1885, dată care marchează o schimbare și în alte aspecte ale orientării, **C.** vădește o mai precisă îndrumare militantă, revoluționară. Redactorii se îndreaptă spre filozofia marxistă, spre înțelegerea și răspîndirea materialismului dialectic și istoric. Ei recomandă încorporarea acestei concepții în interpretarea vieții sociale și politice. Cîteva cercetări, printre care cea a doctorului Șt. Stîncă, *Darwin și Malthus în etiologie*, îi arată pe colaboratorii revistei familiarizați cu marxismul. În paginile **C.** a apărut în 1885—1886 traducerea lucrării lui Fr. Engels *Originea familiei, a proprietății private și a statului*, care a avut ecou în gîndirea socială și politică românească. Într-o scrisoare, publicată în revistă, Engels mulțumește lui I. Nădejde, traducătorul român, și își arată interesul pentru mișcarea socialistă de la noi.

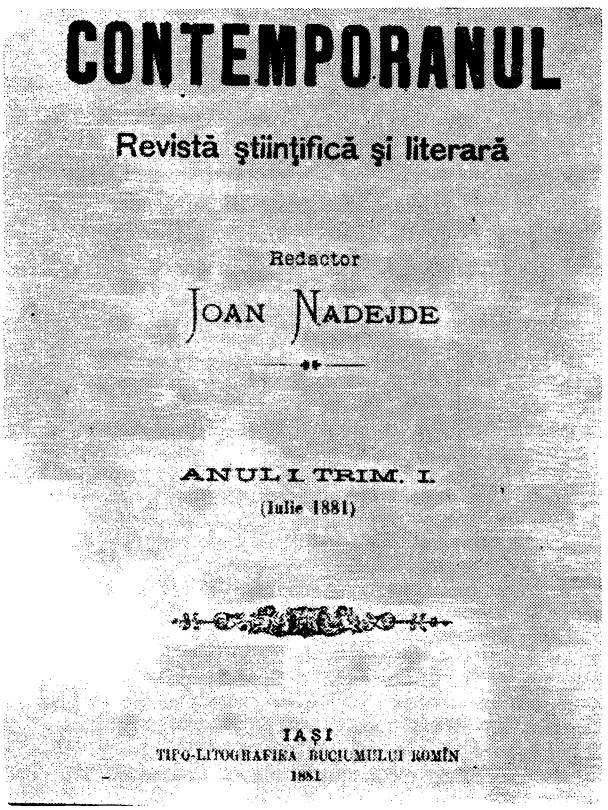
CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară

Redactor

JOAN NADEJDE

ANUL I TRIM. I.

(Iulie 1881)

IAȘI

TIPO-LITOGRAFIA BUCIUMULUI ROMÎN

1881

În secțiunea literară a **C.**, al cărei responsabil era în primul an C. Mille, iar din 1885 V. G. Morțun, se fac simțite tendințele mai generale ale epocii, de corelare a artei cu știința. Această înțelegere scientistă, pozitivistă, determină opțiunea redactorilor, exprimată din primele numere. I. Nădejde, Sofia Nădejde, C. Mille sînt adepții direcției „naturaliste". Într-un bilanț pe care I. Nădejde îl făcea la sfîrșitul celui de-al doilea an de apariție, se afirma că „naturalismul în literatură înseamnă întronarea adevărului în locul viselor". Se insista asupra înfățișării reale a omului în cadru social, asupra angajării creatorului și a finalității militante a operei, ceea ce arată, de fapt, orientarea spre realism, mai ales. Sofia Nădejde explică, în cîteva rînduri, metoda și scopul operei de artă din perspectiva naturalistă, expunerile ei folosind deseori chiar formulările lui E. Zola. Abia intervenția programatică din 1887 a lui C. Dobrogeanu-Gherea, *Direcțiunea „Contemporanului"*, răspuns la broșura lui I. N. Roman, *În contra direcțiunii literare de la „Contemporanul"*, aduce o clarificare a poziției revistei. Prin Gherea, publicația își află criticul care îi lipsea. El dă autoritate orientării ei estetice. Gherea începe să publice la **C.** în 1885. Prezența lui în revistă se va lega de promovarea esteticii și criticii bazate pe principii materialiste, în confruntare cu estetica precumpănitor idealistă a junimiștilor. În această dispută, în care vor interveni, de ambele părți, numeroși discipoli, mai multe publicații, și care a influențat gîndirea estetică și critica românească, se definește însă, în primul rînd, direcția **C.** Polemica cu T. Maiorescu fusese începută de Gherea în 1886, prin articolul *Către d-nul Maiorescu*. Celelalte studii și articole expun sistematic, în același spirit polemic, concepția deter-

minist despre artă, despre vizionarismul şi militantismul ei social, prezintă principiile şi metoda „criticii ştiinţifice". Astfel, în **C.** apar, alături de articolul-program din 1887, articolele *Critica criticei, Schiţe critice,* studiile *Trei comedii ale lui I. L. Caragiali, Pesimistul de la Soleni, Decepţionismul în literatura română, Eminescu,* care vor intra, unele amplificate şi cu titlul schimbat, în volumele de *Studii critice* ale lui Gherea. Emuli ai lui, Sofia Nădejde şi D. A. Teodoru glosează ideile criticului, interpretîndu-le însă uneori stîngaci, simplificator. Generaţia de critici pe care a creat-o şcoala lui Gherea se va impune mai tîrziu.

Prin literatura publicată, **C.** şi-a ilustrat în bună măsură orientarea teoretică. Se aduc în centrul atenţiei zone mai puţin cercetate de creatorii literari şi o perspectivă nouă asupra lor. Revista n-a putut ignora, mai întîi, preocupările pentru creaţia populară. Sînt inserate numeroase materiale de informaţie etnografică, se traduc şi se comentează lucrări de P. Lafargue, H. Spencer, Ch. Letourneau, considerate argumente potrivite în lupta împotriva misticismului. Cercetarea folclorului, cu caracter prea general la Sofia şi Ioan Nădejde, devine mai atentă la M. Schwarzfeld. Din studiul său *Poeziile populare colecţia Alecsandri (1866) sau Cum trebuie culese şi publicate cîntecele populare* se reţine, trecînd peste critica excesivă la adresa colecţiei lui V. Alecsandri, spiritul ştiinţific în care sînt date îndrumări pentru culegerea folclorului. Asupra preluării şi publicării fidele a creaţiei populare se oprea şi I. Nădejde. În **C.** a apărut literatură populară din toate provinciile româneşti, exigenţa redacţiei fiind însuşită de culegători (I. Pop-Reteganul, M. Lupescu, M. Schwarzfeld, C. Z. Buzdugan, V. Lateş, D. A. Teodoru ş.a.). Dar aici a publicat şi prolificul Th. D. Speranţia, autor şi colportor de anecdote pe care le dădea drept populare. De remarcat este că I. Creangă trimite la **C.**, în primul ei an de apariţie, poezia populară *Cînd eram în floarea mea,* baladele *Mieluşica* şi *Bratu.* Modelul folclorului pentru limba scriitorilor este deseori recomandat în revistă. Prin intermediul unor severe recenzii critice se pledează pentru apărarea limbii literare de amestecuri nefericite. I. Nădejde are un studiu întins despre *Limba literară* şi evoluţia ei. Ca discipol al lui A. Lambrior, a cărui concepţie lingvistică o prezintă şi o dezvoltă în studii proprii de istoria limbii şi dialectologie, Nădejde scrie în legătură cu necesitatea studierii ştiinţifice a limbii române. Poezia de la **C.** stă, în general, sub semnul înrîuririi lui Eminescu. Faţă de marele poet redactorii au un adevărat cult. Din versurile lui se republică *Scrisoarea I, Scrisoarea II, Scrisoarea III* şi *Scrisoarea IV, Împărat şi proletar, Venere şi Madonă, Ce te legeni, codrule, Revedere, Doina, Criticilor mei.* Ele sînt prefaţate de un elogiu cald al lui I. Nădejde, care lua apărarea lui Eminescu în faţa atacului din epigrama neinspirată a lui Al. Macedonski, poet nu o dată criticat în revista ieşeană. Cu poezii au colaborat C. Mille, N. Beldiceanu, I. Păun-Pincio, Gheorghe din Moldova, O. Carp, A. Stavri, E. Giordano, D. A. Teodoru şi alţii. Versurile lor oscilează între o lirică sentimentală, dulceagă, minoră îndeobşte, şi poezia de inspiraţie socială, cu accente critice, protestatare, energică, dar fără valoare artistică deosebită. Cîteva versuri sînt semnate de tînărul N. Iorga. Prin proza ei, revista contribuie la îmbogăţirea tematicii literare a epocii. Orientarea realistă şi critică a scrierilor de aici a influenţat şi a fost preluată şi de alte publicaţii. C. Mille, Sofia Nădejde, Gh. Nădejde (sub pseudonimul Leon Gîrbea), V. Crăsescu (sub pseudonimul Şt. Basarabeanu) scriu nuvele şi schiţe în care aduc „documente omeneşti", din viaţa celor oprimaţi, a oamenilor de la ţară mai ales, sau din existenţa aspră a locuitorilor Deltei. În **C.** încep să apară, sub titlul *Spovedania unui om nou,* capitole din romanul lui C. Mille, *Dinu Milian.* V. G. Morţun colaborează îndeosebi cu scurte piese de teatru, alături de Sofia Nădejde, autoare a dramei *O iubire la ţară.* El mai abordează poemul în proză, după modelul lui Turgheniev. Traducerile publicate în **C.** corespund, mai mult decît literatura originală, eterogenă, inegală, idealului de artă realistă către care se aspira. Se fac tălmăciri din literatura rusă (Turgheniev, M. E. Saltîkov-Şcedrin, A. N. Ostrovski — drama *Furtuna,* tradusă de Gherea —, Dostoievski — un fragment din *Crimă şi pedeapsă,* transpus de V. G. Morţun). Mai sînt traduse scrieri ale lui G. Flaubert şi E. Zola, se fac tălmăciri şi din poeziile lui A. Chénier şi P. Béranger. Din literatura engleză selecţia se opreşte asupra operei lui Ch. Dickens.

Reprezentînd un moment de efervescenţă ideologică, **C.** a deschis un alt orizont gîndirii ştiinţifice româneşti şi, prin ea, unor noi tendinţe sociale şi politice. Revista a inaugurat, în acelaşi timp, îndeosebi prin critica lui C. Dobrogeanu-Gherea, o nouă etapă în evoluţia esteticii şi criticii literare româneşti şi a înrîurit, prin tematica scrierilor ei, orientarea literară a vremii.

— 1. *[Articole-program],* C, I, 1881, 1, II, 1883, 24, III, 1883, 1, 2, VI, 1887, 5, 6, reed. parţial în PMS, I, partea I, *126, 158—181,* PLR, I, *347—349, 354—360,* CRCT, *49, 79—80* ; 2. *Foi literare noue,* CL, XV, 1881, 6 ; 3. I. N. Roman, *In contra direcţiunei literare de la „Contemporanul",* Iaşi, Tip. Goldner, 1887 ; 4. Ibrăileanu, *Spiritul critic, 90—92, 202—204* ; 5. Călinescu, *Ist. lit., 481—482* ; 6. Mircea Ştefan, *Revista „Contemporanul" (1881—1891) despre învăţămîntul din ţara noastră,* DIPR, I, *411—464* ; 7. Al. Teodorescu, *Folclorul la revista „Contemporanul",* ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 8. Viorica Botez şi Lucia Pop, *Literatura pentru emanciparea femeii la „Contemporanul" : Sofia Nădejde,* ALIL, t. VIII, 1957, fasc. 2 ; 9. Dima, *Studii, 61—86* ; 10. I. Lăzărescu, *Influenţa „Contemporanului" asupra presei dintre anii 1881—1900,* ALIL, t. IX, 1958, fasc. 1—2 ; 11. Călinescu, *Cronicile, 285—288* ; 12. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul;* 13. V. Arvinte, *Preocupări lingvistice la „Contemporanul" (1881—1891),* ALIL, t. XII, 1961, fasc. 1 ; 14. *Indice pe materii şi alfabetic al revistei „Contemporanul" (1881—1891),* Iaşi, B.C.U., 1964 ; 15. Ion Felea, *„Contemporanul",* PMS, I, partea I, *101—126* ; 16. Nicolescu, *Contemporanul* ; 17. Vitner, *Lit. publ. soc., passim* ; 18. *[„Contemporanul". 90 de ani de la apariţie],* CNT, 1971, 39, CRC, VI, 1971, 39 ; 19. A. Iliescu, *Rev. lit., 89—108* ; 20. *Contribuţia revistei „Contemporanul" la propagarea concepţiei marxiste în România (1881—1891),* îngr. şi pref. Gavril N. Horja, Iaşi, Junimea, 1972 ; 21. *Ist. lit.,* III, *555—571* ; 22. Mircea Zaciu, *Ordinea şi aventura,* Cluj, Dacia, 1973, *173—178* ; 23. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul",* Bucureşti, Minerva, 1977.

G. D.

CONVENŢIUNEA, gazetă politică şi literară care apare la Bucureşti, de trei ori pe săptămînă, de la 2 septembrie 1863 pînă la 3 mai 1864. Ca proprietar şi administrator figura Grigorie Heliad, dar sufletul gazetei era C. A. Rosetti, care o folosea în apriga lui campanie împotriva lui Al. I. Cuza. În situaţia de a fi suprimat, ziarul şi-a suspendat singur apariţia, iar Ministerul de Interne nu a mai dat aprobarea de reapariţie, obligîndu-l astfel pe Gr. Heliad să îi schimbe titlul în „Sentinela română", nume sub care va apare în anul următor — 1865. Ziarul era redactat de C. A. Rosetti, de Radu Ionescu (care semna Radion) şi, probabil, de Eugeniu Carada. Se publicau şi articole care apăruseră mai înainte în „Românul", versuri de V. Alecsandri (de asemenea republicate), satire (nesemnate) de C. A. Rosetti, versuri de Andrei Mureşanu ş.a. Studiul intitulat *Teatrul român* analizează condiţiile care au favorizat înfiinţarea teatrului la Bucureşti, rolul lui I. Cîmpi-

neanu şi Costache Caragiali, raporturile dintre dezvoltarea clasei burgheze şi progresul teatrului. **C.** a fost, în primul rînd, o gazetă de polemică politică şi care a subliniat perseverent legătura dintre viaţa socială şi literatură.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 146* ; 2. Iorga *Ist. presei, 138.*

R. Z.

CONVENŢIUNEA, periodic politic şi literar care apare la Iaşi, mai întîi săptămînal, apoi bisăptămînal, de la 18 iulie 1867 la 4 august 1868. Gazeta are o orientare politică antijunimistă şi cvasiseparatistă. Aici se publică una din primele încercări de contestare a „noii direcţii" junimiste. Autorul ei, Constantin Skeletti, vedea o flagrantă discrepanţă între rigoarea critică aplicată de T. Maiorescu scriitorilor români din epocă şi înţelegerea arătată literaturii junimiştilor şi, în primul rînd, versurilor lui I. Negruzzi. Într-un şir de *Epistole literare,* C. Skeletti discuta poeziile redactorului de la „Convorbiri literare", citate de T. Maiorescu drept modele, analizîndu-le pentru a demonstra lipsa de talent literar a autorului lor.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 147* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 138.*

R. Z.

CONVORBIRI LITERARE, revistă de literatură apărută între 1 martie 1867 şi martie 1944. În primii cinci ani **C. l.** a apărut bilunar, iar de la 1 aprilie 1872, pînă la încetare — lunar. După 1 aprilie 1885, sediul redacţiei s-a mutat din Iaşi la Bucureşti. Pînă la 1 mai 1893, revista a avut în fruntea ei, ca redactor răspunzător, pe I. Negruzzi, care, de la această dată intitulîndu-se director, şi-a asociat un comitet alcătuit din colaboratori tineri. Peste aproape doi ani, la 1 ianuarie 1895, I. Negruzzi cedează în întregime conducerea unui comitet de redacţie, format din Teohari Antonescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I. S. Floru, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, I. A. Rădulescu şi Fr. Robin. Ulterior, acest comitet a fost completat cu noi membri : N. I. Basilescu, 1896 ; din 1900, Gr. Antipa, V. Babeş, I. Bogdan, I. A. Bassarabescu, D. Bungeţianu, C. Litzica, S. Mehedinţi, L. Mrazec, A. Naum, D. Onciul, Şt. Orăşanu, E. Pangrati, I. Paul, Al. Philippide, M. Săulescu, D. Voinov, N. Volenti ; din 1902, C. Alimăneşteanu, A. C. Cuza şi G. Murnu, iar N. Iorga, de la 1 ianuarie 1906. De la 1 ianuarie 1896 pînă în noiembrie 1906, **C. l.** au aparţinut unui „comitet de proprietate", format din N. I. Basilescu, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I. S. Floru şi C. Rădulescu-Motru (care au funcţionat, în acelaşi timp, şi ca redactori), Al. Antemireanu (pentru dări de seamă despre publicaţiile româneşti de actualitate) şi Fr. Robin (pentru cronica evenimentelor politice). De la 1 ianuarie 1902, director este ales I. Bogdan. De la 1 ianuarie 1907 pînă în 1921, în fruntea revistei s-a aflat S. Mehedinţi, căruia i-a urmat, pînă la 1 ianuarie 1939 — Al. Tzigara-Samurcaş. De la această dată **C. l.** a fost condusă de I. E. Torouţiu, membri în comitetul de redacţie fiind Al. Ionescu, T. Al. Munteanu şi Şt. Cuciureanu.

C. l. este legată de societatea Junimea, a cărei purtătoare de cuvînt a fost în bună măsură şi ai cărei membri au contribuit băneşte la apariţia ei. Cîtva timp după 1872, revista a apărut aproape numai ca urmare a sacrificiilor materiale făcute de I. Negruzzi. În 1885, a fost cedată editorului I. V. Socec. Mai ales în timpul cît a fost condusă de I. Negruzzi, revista a avut o anumită independenţă faţă de Junimea, unele din lucrările publicate în pagini ei nefiind citite şi aprobate la întrunirile societăţii. Cu deosebire după 1893, un cuvînt hotărîtor în stabilirea sumarului şi a orientării l-a avut T. Maiorescu, ale cărui sfaturi contribuiseră şi înainte la definitivarea profilului publicaţiei. Dealtfel, tot el a redactat şi programul **C. l.**, apărut sub semnătura lui I. Negruzzi, căruia, însă, nu-i aparţine decît un singur paragraf. Reflectînd cu fidelitate scopurile Junimii, programul revistei preconiza eliberarea literaturii de servituţile de pînă atunci, insistînd cu fermitate pentru separarea domeniilor activităţii spirituale. Expresie a dezvoltării vieţii literare a vremii, **C. l.** afirmă, pentru întîia dată la noi, însemnătatea şi valoarea literaturii ca artă de sine stătătoare, promovînd mai ales criteriul estetic. Pentru a-l impune, revista îşi propune să acorde o mai mare importanţă criticii literare. Ea a adoptat o atitudine rezervată faţă de anumiţi scriitori dintre 1840—1860, fără însă a nega semnificaţia acestei perioade. Reacţie faţă de confuzia pe care critica vremii o făcea între estetic şi politic, programul **C. l.** insista cu deosebire asupra literaturii actuale, pe care o aprecia numai în funcţie de valoarea ei artistică. Cu o vigoare puţin obişnuită, revista a susţinut acest punct de vedere între 1890 şi 1900, în timpul polemicii dintre T. Maiorescu şi C. Dobrogeanu-Gherea. După 1900, în structura revistei junimiste survin modificări sensibile, pe primul loc trecînd, în locul literaturii, studiile de istorie. Între 1907 şi 1939, se fac tentative serioase de revenire la vechile coordonate. Dar, în ciuda numeroaselor eforturi depuse de S. Mehedinţi şi Al. Tzigara-Samurcaş, se publică fie ample studii de filozofie şi de istoria artei, fie o literatură mediocră. Marii scriitori ai acestei perioade nu colaborează decît cu totul ocazional. Sub direcţia lui

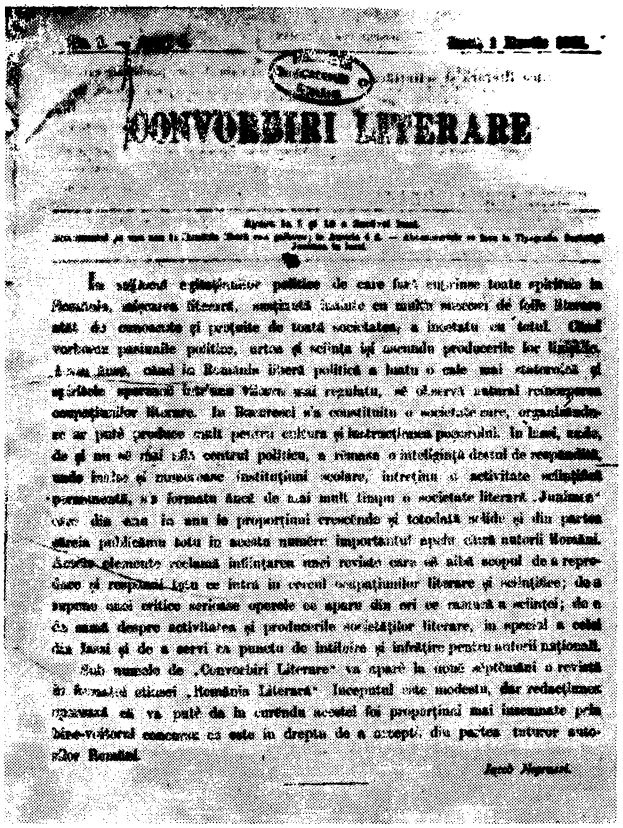

CONVORBIRI LITERARE

211

I. E. Torouțiu apar mai ales studii de istorie literară, majoritatea referitoare la foștii membri ai Junimii.

În conștiința literară românească, **C. I.** a intrat în primul rînd datorită lui M. Eminescu, I. L. Caragiale și I. Creangă. O însemnătate cu totul deosebită a acordat **C. I.** liricii, călăuzindu-se după concepția, romantică, potrivit căreia poezia stă la temelia tuturor literaturilor începătoare. În primii ani, însă, s-au publicat doar versuri modeste. Cu timpul, revista a reușit să grupeze în jurul ei pe cei mai reprezentativi poeți români ai epocii. Mari speranțe se puneau, la început, în M. D. Cornea, Sc. Capșa, Matilda Cugler-Poni, N. Skelitti, cultivați cu stăruință. Preferințele s-au îndreptat apoi către V. Alecsandri, al cărui talent era deja unanim recunoscut, încît se poate considera că poezia primilor ani ai **C. I.** este reprezentată de creația acestuia. Treptat, se descoperă cîteva talente originale, mai potrivite exigențelor Junimii. Cel care se va impune definitiv, nu numai în cercul junimist, ci în întreaga literatură română, este M. Eminescu. Junimea și revista ei și-au aflat poetul care să împlinească deziderateleatît de precis formulate de T. Maiorescu în articolele *Despre poezia română* și *Direcția nouă în poezia și proza română*. În literatura noastră pătrunde, astfel, lirica de meditație, bazată pe o gîndire filozofică adîncă, transpusă într-o imagistică remarcabilă prin noutatea ei. Aproape toată poezia publicată între 1870 și 1890 este reprezentată de versurile eminesciene, pe care **C. I.** le-a răspîndit, impunîndu-le pe întregul teritoriu de limbă română. Aici au apărut *Venere și Madonă*, *Epigonii* (1870), *Mortua est* (1871), *Călin (File din poveste)* — 1876, *Singurătate* (1878), *Rugăciunea unui dac*, *Atît de fragedă...*, *Sonete* (1879), cele cinci *Scrisori* (1881, 1890), *Luceafărul* (1883). Printre poeții apreciați s-a aflat și S. Bodnărescu, autor de meditații *(Ce poate fi va fi* — 1872, *Moartea cerșetorului* — 1873). Nu mai puțin prețuit era și A. Naum, ale cărui versuri dezvăluie o altă trăsătură a poeziei convorbiriste — tentativa de conciliere a clasicismului cu romantismul *(Nox erat* — 1875, *Aegri somnia* — 1876, *Lui Leopardi* — 1881). O poezie de aceeași factură publica și Duiliu Zamfirescu *(Fum* — 1884, *Nimfa tînără Leuca* — 1888, *Pe Acropole* — 1893). **C. I.** nu a acordat atenție doar unei anume specii poetice, cultivîndu-le pe toate în egală măsură, deși unele sînt mai bogat reprezentate. Pe lîngă poemul de meditație, au apărut numeroase pasteluri, cele mai multe aparținînd lui V. Alecsandri, care impune astfel specia, prin paginile revistei junimiste, în literatura română. Pastelul a mai fost cultivat și de N. Beldiceanu *(Moșii* - - 1872, *Apusul soarelui* — 1873, *Prășitorii* — 1876) sau N. Volenti *(Icoane din viață*, 1883—1887). Prin Alecsandri pătrund de asemenea legenda și legenda istorică în versuri *(Dumbrava Roșie* — 1872, *Dan căpitan de plai* — 1874, *Grui Sînger*, *Legenda ciocîrliei* — 1875), în care s-au mai încercat N. Beldiceanu *(Noureanu* — 1876), N. Gane *(Piatra lui Toader* — 1874), C. Oeconomu *(Petre Cărăbete* — 1885, *Capul lui Mihai Viteazul* — 1889). Balada romantică a fost și ea cultivată (I. Negruzzi, *Kaher* — 1867, M. Eminescu, *Strigoii* — 1876, M. D. Cornea, *Domnița și robul* — 1869, A. Naum, *Dona Clara* — 1876, N. I. Basilescu, *Orla* — 1892), la fel ca și idila (I. Negruzzi, *Miron și Florica* — 1870) ori satira (M. Eminescu, I. Negruzzi, D. C. Ollănescu-Ascanio). Nici poezia patriotică nu a fost ocolită; în **C. I.** au apărut cîteva dintre cele mai izbutite versuri, de acest fel, ale lui V. Alecsandri *(Oda ostașilor români*, *Peneș Curcanul*, *Sergentul*, *Căpitanul Romano* — 1877). Fără a se ridica deasupra mediocrității, N. Skelitti, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, Th. Șerbănescu, D. Petrino, I. Negruzzi, M. Gregoriady de Bonacchi au scris nenumărate versuri de dragoste, cele mai multe sub formă de lied. O singură încercare de poezie simbolistă se datorește lui Th. Șerbănescu *(Sonete decadente* — 1892).

În **C. I.** au apărut relativ puține romane, cele publicate situîndu-se însă printre creațiile de seamă ale genului. Sînt romane realiste, inspirate din realitățile sociale românești, în general, și moldovenești, în special, dezbătînd probleme de actualitate. Aici și-a publicat Duiliu Zamfirescu cele mai bune romane ale sale *(Viața la țară* — 1894, 1895, fragmente din *Tănase Scatiu* — 1896, 1907, din *În război* — 1897, și, integral, *Lydda*, 1898—1900). Aceleași orientări realiste i se datorează și romanele, mai puțin reușite, ale lui I. Negruzzi *(Mihai Vereanu* — 1873) și N. D. Xenopol *(Păsurile unui american în România* — 1879—1880). O atenție deosebită a fost acordată nuvelelor și schițelor, care au apărut în număr mare și într-o bogată varietate de stiluri. Foarte bine reprezentată este nuvela realistă, a cărei tematică a cuprins largi categorii sociale, de preferință funcționarul mărunt sau dezmoșteniții vieții. Niciodată nuvelistica din **C. I.** nu a cunoscut excesele naturalismului, de la care a preluat totuși minuția și exactitatea descrierilor, interesul pentru periferia societății. În această categorie intră proza lui Duiliu Zamfirescu *(Furfanțo* — 1900), N. Volenti *(O idee fixă* — 1892) ș.a. Tonul general este însă moderat, exprimînd un realism cuminte: I. Al. Brătescu-Voinești (care tipărește cîteva din cele mai reușite nuvele ale sale, precum *Pană Trăsnea Sfîntul* — 1893), I. L. Caragiale *(O făclie de Paște* — 1889), I. Popovici-Bănățeanul *(În lume. Din viața meseriașilor* — 1892) și, mai ales, Duiliu Zamfirescu, ale cărui nuvele au apărut aici, aproape toate, între 1885—1911. Note accentuate de satiră socială se găsesc la I. Negruzzi (ale cărui *Copii de pe natură*, apărute între 1869—1880, s-au bucurat de răsunet), G. I. Lahovari *(Popa Burcă* — 1882), N. Gane *(Duduca Balașa* — 1876). Prin N. Gane, **C. I.** se orientează și către nuvelele populare, din care acceptă un mare număr, aparținînd scriitorilor din întreaga țară. *Șanta* (1874), *Andrei Florea Curcanul* (1877) stau alături de cele mai reușite din scrierile lui I. Slavici, cum ar fi: *Popa Tanda* (1875), *Scormon* (1875), *Gura satului* (1878) sau *Budulea Taichii* (1880). Mai pot fi întîlniți T. V. Ștefanelli, V. Onițiu, D. C. Ollănescu-Ascanio. Nuvela istorică a avut și ea căutare, încît, alături de numeroasele scrieri ale lui N. Gane, apărute între 1867—1877, pot fi întîlnite și *Decebal* (1869) și *Tuhutum* (1870) ale lui I. Pop-Florantin. Parte sub influența romantismului german, parte sub aceea a mitologiei naționale, **C. I.** publică și cîteva nuvele fantastice: *O floare albă* (1869) și *O casă neagră* (1870) de I. Pop-Florantin, *Sărmanul Dionis* (1872) de M. Eminescu. Cu povestiri este prezent I. Creangă, căruia îi apar, între 1875—1884, *Soacra cu trei nurori*, *Punguța cu doi bani*, *Dănilă Prepeleac*, *Moș Nichifor Coțcariul*, *Povestea lui Stan Pățitul*, *Povestea unui om leneș*, *Popa Duhu* și *Amintiri din copilărie*.

Se poate spune că dramaturgia românească a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea a apărut, în ceea ce are ea mai reprezentativ, în **C. I.** Astfel, aici se tipăresc capodoperele lui I. L. Caragiale: *O noapte furtunoasă* (1879), *O scrisoare pierdută* (1884), *D-ale carnavalului* (1885). Făcînd apel la umor, precum în *O alegere la senat* (1878) de I. Negruzzi, sau la comicul buf, ca în comediile lui Gh. Bengescu-Dabija *O palmă la bal mascat* (1871), *Cucoana Nastasia Hodoronc* (1877) și în „cînticelele comice" ale

lui V. Alecsandri și I. Ianov, autorii dramatici abordează de preferință satira socială. Subiectele erau extrase din realitățile tuturor claselor, de la boieri pînă la țărani (I. Slavici, *Fata de birău* — 1871 și *Toane sau vorbe de clacă* — 1874). Nu a fost neglijată nici revista teatrală, în această direcție manifestîndu-se I. Negruzzi care, în colaborare cu Ed. Caudella, a scris *Beizadea Epaminonda* (1885), iar cu D. R. Rosetti, *Nazat!* (1886) și *Zeflemele* (1888). Tragediile și dramele au fost și ele cultivate, îndeosebi cele cu subiecte din istoria națională. După *Lăpușneanu-Vodă* (1878) de S. Bodnărescu, apare *Gaspar Grațiani, Domnul Moldovei* (1888) de I. Slavici. Se pare însă că preferințele mergeau mai ales spre tragedii inspirate fie din istoria antică : *Fîntîna Blanduziei* (1884) și *Ovidiu* (1885) de V. Alecsandri, *Pygmalion, regele Feniciei* (1886) de Gh. Bengescu-Dabija, *Parisina* (1897) de N. I. Basilescu, fie din istoria Evului mediu : *Rienzi* (1868) de S. Bodnărescu. Întîietate au avut tragediile în versuri, de la care se cerea să respecte, pe cît posibil, modelele genului.

C. I. și-a manifestat încă de la început interesul pentru critica literară pornind de la necesitatea ei în cultura românească. Chiar din primul număr, T. Maiorescu începe să publice articolul *Despre poezia română* (apărut, în volum, sub titlul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*), în care, completînd succintul program de pe prima pagină a revistei, fundamentează principiile după care s-a călăuzit, ulterior, întreaga activitate critică a **C. I.** Fiind singura revistă din țară dedicată exclusiv literaturii, **C. I.** și-a circumscris de la apariție domeniul, adăugînd criticii literare promovată de revistele anterioare un criteriu fundamental — cel al valorii estetice. În vreme ce critica anterioară sau chiar cea contemporană accentua fie criteriul social, fie cel etnic, revista junimistă le subordonează celui estetic. **C. I.** se manifestă, în felul acesta, ca o revistă de polemică, fapt evident și din tonul tuturor articolelor critice pe care le-a publicat. Critica practicată aici se arăta a fi cu precădere directoare și categorică. Se apela rar la explicație și analiză, numai în cazurile de strictă necesitate. De obicei, se evitau elogiile, preferîndu-se, de cele mai multe ori, exemplele negative. Așa a procedat, de pildă, P. P. Carp cu piesa *Răzvan și Vidra* a lui B. P. Hasdeu (1867), cu fabulele lui Gh. Sion (1869) sau cu un poem al lui Ronetti-Roman (1878). Concomitent cu acțiunea de înlăturare a mediocrităților și a tot ceea ce contravenea propriilor principii critice, **C. I.** susținut, îndeosebi prin T. Maiorescu, pe cei mai însemnați scriitori români (Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici). Generată de realitățile curente ale literaturii dintre anii 1850—1870, critica promovată de **C. I.** a fost, cu deosebire în primele două decenii de apariție, o critică de mare actualitate, prevalînd asupra esteticii și teoriei literare. Abia odată cu apariția unei reviste („Contemporanul", 1881) ce susținea principii estetice opuse s-au tipărit și articole teoretice datorate, întîi lui T. Maiorescu, apoi elevilor acestuia : M. Dragomirescu, P. P. Negulescu ș.a. În această a doua etapă se remarcă îndeosebi D. Evolceanu, precum și N. Petrașcu și M. Dragomirescu, adepți, ca mai înainte P. P. Carp, ai criticii normative. Deși atentia era îndreptată asupra literaturii contemporane, **C. I.** a încercat să valorifice și creația deceniilor anterioare, prin studii despre C. Conachi, Al. Hrisoverghi, D. Scavinschi sau C. Negruzzi, ori publicînd și o bogată corespondență emanînd de la V. Alecsandri, M. Eminescu, C. Bolliac, I. Creangă, I. Heliade-Rădulescu, I. Ghica, T. Maiorescu, C. Negruzzi. Sporadic, **C. I.** a făcut loc și unor pagini de critică sau de istorie a artelor, semnate de P. Verussi, I. Negruzzi, S. Bodnărescu, M. Strajanu, N. Gabrielescu.

O preocupare stăruitoare a **C. I.** au constituit-o și problemele limbii române din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Revista Junimii a continuat, cu argumente științifice, lupta începută de Al. Russo și V. Alecsandri împotriva curentelor latiniste, combătînd cu vehemență dicționarul elaborat de I. C. Massim și A. T. Laurian. Elocvent în acest sens este, prin seriozitatea argumentelor, studiul din 1871 al lui N. Ch. Quintescu. În ce privește îmbogățirea vocabularului literar, se recomanda limba vorbită de popor cît și lexicul limbilor romanice. Contribuția adusă la constituirea unei limbi literare unitare este remarcabilă, fiind promovate consecvent numai acele opere care se conformau principiilor junimiste. De un mare folos au fost scrierile lui V. Alecsandri, al cărui prestigiu a sporit influența revistei. T. Maiorescu a contribuit și el în chip deosebit la unificarea limbii, mai ales prin articolele *Limba română în jurnalele din Austria* (1868) și *În contra neologismelor* (1881), după cum tot el are mari merite în stabilirea premiselor stilului beletristic românesc modern, prin articolele *Beția de cuvinte la „Revista contimporană"* (1873) și *Oratori, retori și limbuți* (1902). Despre graiurile populare s-au publicat studii speciale, semnate de A. Lambrior, T. Maiorescu, M. Pompiliu. O importanță aparte a acordat revista Junimii problemelor de ortografie, reușind să oprească tendințele latiniste și să impună un fonetism temperat, adoptat ulterior pe întreg teritoriul de limbă română. În această direcție sînt de amintit contribuțiile lui T. Maiorescu, V. Burlă, A. Lambrior, I. Rădulescu-Pogoneanu.

Continuînd orientarea celor mai multe din publicațiile anterioare, **C. I.** s-a preocupat în mod deosebit de folclor, considerat ca expresie a caracterului național. De aici tendința de a-l așeza la temelia literaturii culte și a limbii noastre literare. Prezența lui V. Alecsandri a sporit interesul, deja existent, al convorbiriștilor față de folclor, în care ei vedeau și un bogat izvor de inspirație, așa cum reiese din ampla prezentare pe care Maiorescu o face volumului lui Alecsandri *Poezii populare ale românilor* (1868). Treptat, revista ajunge să grupeze pe cîțiva valoroși folcloriști, contribuind la orientarea folcloristicii noastre către principiile moderne ale culegerii și interpretării literaturii populare. O poziție categorică afirmă, în această privință, A. Lambrior, în studiul *Literatura poporană* (1874), unde susține necesitatea culegerii nu numai exacte, dar și în totalitate a variantelor, spre a se putea alcătui un corpus, util pentru studiile etnografice, istorice și lingvistice. Atitudinea este caracteristică tuturor lucrărilor despre folclor tipărite în **C. I.**, care a respins orice interpretare falsă a literaturii populare, făcută din punctul de vedere al latiniștilor. Așa au procedat, de exemplu, I. D. Caragiani, G. Vîrnav-Liteanu, G. I. Pitiș, M. Strajanu. Spre a feri, pe viitor, folclorul de răstălmăciri, mulți dintre cei ce au cules literatură populară și au publicat-o apoi în revistă au notat, mai mult sau mai puțin complet, locul culegerii și numele informatorului, păstrînd, în cea mai mare parte, particularitățile de limbă și considerînd că astfel pot oferi o garanție suplimentară de autenticitate. Pentru a obține o imagine cît mai cuprinzătoare a literaturii noastre populare, **C. I.** a avut în vedere toate teritoriile locuite de români, publicînd texte din Moldova, Muntenia, Transilvania, Bucovina, Banat, Maramureș, Oltenia, Dobrogea, Macedonia. Dintre specii, a preferat baladele, legendele și doi-

nele, a căror valoare artistică a subliniat-o îndeosebi. Balade au publicat C. N. Mateescu, doine — Al. Viciu și Elena Sevastos. Se remarcă basmele lui M. Pompiliu, I. Slavici, P. Ispirescu. O importantă culegere de bocete i se datorește lui T. T. Burada (1878—1883). Tot în coloanele **C. l.** s-au tipărit și cîteva din cele dintîi studii de folclor comparat din România, aparținînd lui M. Gaster (1872) și lui T. T. Burada (1882).

În paginile **C. l.** au apărut și numeroase lucrări de filozofie, logică, morală, istorie, psihologie, chiar și de medicină și zoologie. Lăsînd la o parte propagarea darvinismului, comună cu a altor reviste din epocă, rămîne ca o particularitate a revistei junimiste publicarea unor încercări de metafizică materialistă, ca acelea ale lui V. Conta, sau prezentarea doctrinei schopenhaueriene, mai ales prin intermediul lui T. Maiorescu. În linii generale, articolele de filozofie apărute în **C. l.** stau sub semnul pozitivismului și al evoluționismului. Concepții înrudite vădesc și studiile de istorie, în special cele semnate de G. Panu și A. D. Xenopol. Revista a găzduit unele cercetări fundamentale pentru istoria României, cum ar fi acelea ale lui Xenopol, I. Bogdan și D. Onciul, precum și pagini inedite aparținînd lui N. Bălcescu.

Prin promovarea unui judicios spirit critic, **C. l.** a contribuit în mare măsură la dezvoltarea vieții literare a României. A fost ajutată, întru aceasta, de o sumă de reviste aliate, care și-au însușit programul ei, cum ar fi : „Telegraful român", „Foișoara Telegrafului român", „Tribuna", „Pressa", „Orientul român", chiar „Familia" și „Gazeta Transilvaniei". Alte periodice i-au fost adversare de la bun început, mai ales după apariția articolelor critice ale lui T. Maiorescu. Ca urmare, **C. l.** a avut de susținut cîteva polemici — ce au produs un mare răsunet — cu „Revista contimporană", „Columna lui Traian", „Contemporanul", „Literatură și artă română". Cîțiva dintre foștii adversari i-au devenit, în scurtă vreme, colaboratori (M. Strajanu, V. A. Urechia, B. P. Hasdeu, Ciru Oeconomu). Exercitîndu-se în planuri multiple și variate, în toate provinciile românești, unde revista a pătruns de la cel dintîi număr, influența **C. l.** asupra culturii și literaturii române a fost decisivă.

— 1. I. Negruzzi [și T. Maiorescu], *Cuvînt înainte*, CL, I, 1867, 1 ; 2. *Declarațiune*, CL, I, 1867, 8 ; 3. I. Negruzzi, *Către cetitori*, CL, V, 1872, 22 ; 4. Petru Grădișteanu, *„Convorbiri literare" și „Revista contimporană"*, RCO, I, 1873, 4 ; 5. D. Aug. Laurian, *Întîia trebuință*, RCO, I, 1873, 4 ; 6. V. A. Urechia, *Miron Costin*, RCO, I, 1873, 4 ; 7. D. Aug. Laurian, *Tablete bibliografice*, RCO, I, 1873, 5 ; 8. V. A. Urechia, *Noua direcțiune din Iași*, RCO, I, 1873, 6 ; 9. Abraham Albuzzi [B. P. Hasdeu], *Noua direcțiune. „Convorbiri literare" de la 1 mart*, CT, V, 1874, 3 ; 10. Petru Grădișteanu, *Cîteva cuvinte la adresa „Convorbirilor literare"*, RCO, II, 1874, 6 ; 11. *„Convorbiri literare"*, TM, III, 1878, 39 ; 12. *Știința și religiunea în „Convorbirile literare"*, UR, I, 1891, 7 ; 13. Al. Viciu, *„Noua direcție" și iubileul „Convorbirilor literare"*, UR, I, 1891, 15 ; 14. I. Negruzzi, *Către cetitori*, CL, XXVI, 1893, 12 ; 15. I. Negruzzi, *Către cititori*, CL, XXIX, 1895, 1 ; 16. M. Dragomirescu, *Direcții literare*, CL, XXXI, 1897, 2 ; 17. P. P. Negulescu, *Lucruri vechi*, CL, XXXI, 1897, 12 ; 18. Petrașcu, *Scriitori, 151—162* ; 19. Iorga, *Pagini*, I, *140—141* ; 20. N. Gane, *Cercul „Convorbirilor literare"*, OM, *22—26* ; 21. Kanner, *Junimea, 49—54* ; 22. N. Gane, *Jubileul „Convorbirilor literare"*, CL, XL, 1906, 3—5 ; 23. M. Dragomirescu, *Direcția noastră literară*, CL, XL, 1906, 3—5 ; 24. G. Tofan, *Jubileul „Convorbirilor literare"*, JML, III, 1906, 6 ; 25. N. Iorga, *Jubileul „Convorbirilor literare"*, S, V, 1906, 19 ; 26. Chendi, *Pagini, 334—338* ; 27. I. Bogdan, *Însțiințare*, CL, XV, 1906, 12 ; 28. Redacția, *Către cetitori*, CL, XLI, 1907, 1 ; 29. Panu, *Junimea*, I—II, *passim* : 30. I. C. Panțu, *„Cartea" lui Maiorescu*, GT, LXXIII, 1910, 34—36 ; 31. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, I, *149* ; 32. S. Albini, *Direcția nouă în Ardeal. Constatări și amintiri*, IB, 3—37 : 33. Redacția, *Spre altă jumătate de veac*, CL, LI, 1919, 1 ; 34. Soveja [S. Mehedinți], *Către cetitori*, CL, LI, 1919, 1 ; 35. Negruzzi, *Junimea, passim* ; 36. Lovinescu, *Critice*, V, *9—10* : 37. C. Papacostea. *„Convorbirile literare" și clasicismul*, ORP, III, 1927, 2 ; 38. Al. Tzigara-Samurcaș, *Datorii de vremuri grele. Către vechii și nouii colaboratori*, CL, LXVI, 1931, ianuarie ; 39. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *66—79, 100—108, 117—120*, II, *14—24* ; 40. M. Sânzianu, *„Convorbiri literare". Indice bibliografic*, București, 1937 ; 41. I. Bianu, *Ardealul și „Convorbirile literare"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 42. M. Dragomirescu, *Legăturile mele cu „Convorbirile literare"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 43. N. D. Germani, *„Junimea", „Convorbirile literare" și muzica*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 44. I. D. Ioan, *Polemica la „Convorbiri literare", în epoca „Junimii"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 45. Vladimir Tudor, *Teatrul la „Convorbiri literare"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 46. N. Mihăescu-Nigrim, *Amintiri de la „Convorbiri literare"*, PL, II, 1937, 7—8 ; 47. Al. Tzigara-Samurcaș, *Către cetitori*, CL, LXXII, 1939, 1 ; 48. N. Iorga, *Momente de apropiere cu „Convorbiri literare"*, CL, LXXII, 1939, 2 ; 49. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 139—281* ; 50. Călinescu, *Ist. lit., 365—366* ; 51. Breazu, *Studii*, I, *203—254* ; 52. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la revista „Convorbiri literare"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 1 ; 53. Vitner, *Lit. publ. soc., 278—279, 419—436, 493—495* ; 54. V. Vintilescu, *Preocupări de folclor la „Convorbiri literare"*, FLI, I, *251—273* ; 55. T. Ghideanu, *Filozofia la „Convorbiri"*, ATN, IV, 1967, 3 ; 56. I. Mitrea, *Istoria patriei în revistă*, ATN, IV, 1967, 3 ; 57. M. Mardare, *Eminescu și „Convorbirile"*, CRC, II, 1967, 10 ; 58. Radu Zamfirescu, *Momentul apariției*, CRC, II, 1967, 10 ; 59. Șt. Cuciureanu, *„Convorbirile literare" în ultimii ani*, CRC, II, 1967, 11 ; 60. Z. Macovei, *„Convorbirile literare" și „Familia"*, F, III, 1967, 3 ; 61. G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *67—158* ; 62. Rodica Florea, *100 de ani de la evenimentul apariției „Convorbirilor literare"*, RITL, XVI, 1967, 3 ; 63. Elena Stan, *Sfîrșitul unei dispute*, TR, XI, 1967, 9 ; 64. Silvia Goga, *Prezențe transilvănene la „Convorbiri literare"*, SUB, Philologia, XII, 1967, 2 ; 65. Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895*, SIL, *159—191* ; 66. Zaciu, *Glose, 63—70* ; 67. Constantinescu, *Scrieri*, VI, *23—32, 53—61, 246—259, 386—388* ; 68. A. Iliescu, *Rev. lit., 40—74* ; 69. Marcea, *„Convorbirile"* ; 70. *Ist. lit.*, III, *31—78* ; 71. D. Cesereanu, *Critica la „Convorbiri literare"*, TR, XXV, 1974, 2 ; 72. *Cartea „Convorbirilor literare"*, îngr. și pref. Pavel Florea, Iași, Junimea, 1974 ; 73. Dan Mănucă, *Critica literară junimistă (1864—1885)*, Iași, Junimea, 1975 ; 74. C. Pompilian, H. Zalis, *„Convorbiri literare". Bibliografie*, București, E.Ș., E.E.R., 1975.

D. M.

COPCEA, Iorgu (c. 1825 — ?), autor dramatic și traducător. Despre fiul paharnicului Răducanu Copcea se știe doar că era serdar, candidat la judecătoria Putnei (prin 1850). A făcut parte din grupul intelectualilor din Moldova care a pregătit revoluția de la 1848.

Pentru teatrul din Iași a scris o comedie într-un act, *Plete lungi și minte scurtă*, cu o intrigă facilă, de vodevil, reprezentată în 1845 și tipărită în același an. Ironia autorului, greoaie, se îndreaptă în egală măsură (la fel ca în unele comedii ale lui V. Alecsandri) împotriva boierilor mărginiți și conservatori, dar și împotriva tinerilor ușuratici, întorși de la Paris cu maniere cosmopolite. Eroii vorbesc într-o limbă neoșă, firească, cu unele preferințe lexicale (arhaisme sau neologisme) care dezvăluie starea socială sau nivelul de cultură. A mai compus o comedie cu cîntece, în patru acte, nepăstrată, *Tribunalul femeilor*, jucată în 1846.

C. a tradus din franceză, pentru aceeași trupă ieșeană, melodramele *Viața păstorească sau Munți, tîrguri și prăpăstii* (apărută în 1844), *Gabrina sau Odaia leagănului* (1844) de J. E. Alboize de Pujol și *Capodopera necunoscută sau Mikel Anj* (1845) de Ch. Lafont, ultimele două reprezentate, dar nepublicate.

— *Plete lungi și minte scurtă*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1845. — **Tr.** : [Autor francez neidentificat], *Viața păstorească sau Munți, tîrguri și prăpăstii*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844.

— 1. *Teatru românesc*, AR, XVI, 1844, *380* ; 2. *Teatru național*, AR, XVIII, 1846, *116* ; 3. C. Sion, *Arhondologia, 157—158* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *65—66* ; 5. Burada, *Ist. teatr.*, I, *284, 322* ; 6. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *364, 555* ; 7. Trifu, *Cronica, 204*.

L. V.

CORBEA, baladă populară. Aparține ciclului de balade haiducești și datează din perioada tîrzie a feudalismului. Motivul luptei antifeudale constituie tema centrală a acestui cîntec epic, care a cunoscut

o largă răspîndire în spațiul dacoromân. Cele mai multe și mai realizate variante au circulat în Muntenia și Dobrogea, în Țara Vrancei și în Țara Lăpușului. *Corbea* a mai fost culeasă în Transilvania și chiar în nordul Moldovei, unde apare doar în variante degradate sau sub forma unor fragmente interpolate în alte texte. Variantele muntenești ale baladei cunosc o dezvoltare mai amplă a firului epic și cuprind numeroase localizări ale detaliilor. Atît acest fapt, cît și frecvența motivului în Cîmpia Dunării și îndeosebi în jurul Bucureștilor au dus la concluzia că balada *Corbea* și-ar afla aici locul de obîrșie. Creații populare cu subiecte similare, avînd la bază conflictul dintre voinicul întemnițat pe nedrept și domnitorul feudal, mai apar în eposul slavilor de sud și în bilinele ruse. De asemenea, se pot face paralele între anumite pasaje ale baladei și legendele epice franceze despre Guillaume d'Orange. Unele imagini ale baladei românești sînt asemănătoare cu cele folosite de *romancero*-urile iberice. Cîntată inițial la curțile feudale, balada a căpătat cu vremea un mai pronunțat caracter social. În cîteva din variantele baladei, eroul apare în postura unui boier ahtiat după mărire. Paharnic la curtea lui Ștefăniță-vodă, Corbea are îndrăzneala să-i ceară măriei-sale „caftan de-mpărăție / Și dugealîc de domnie". Domnitorul îl pedepsește trimițîndu-l „la temnița cea bătrînă / Cu mușchiul de-un lat de mînă". Transformarea realităților istorico-sociale determină, în evoluția baladei, metamorfozarea personajului: din pretendent la domnie, Corbea devine haiduc sau chiar hoț de codru. Odată cu aceasta, se produce și o schimbare a atitudinii cîntărețului popular față de eroul baladei. Haiducul este acum un reprezentant al celor mulți și oprimați. El îi jefuiește pe boieri spre a face bine celor săraci. Acțiunea baladei se desfășoară lîngă temnița împărătească, unde haiducul se află închis pe nedrept „pentr-un paloș ferecat / Numa-n aur îmbrăcat / De nu știu cine furat". Eliberarea lui Corbea devine astfel o faptă justițiară. Cu pletele, barba și genele grozav crescute, chipul întemnițatului apare impresionant. Cîteva din variantele transilvănene ale baladei se încheie cu aceste imagini. În celelalte, narațiunea se continuă prin apariția unui nou personaj, mama haiducului, care imploră domnitorului iertarea lui Corbea. Dar domnitorul, crud, răspunde sarcastic la rugămințile bătrînei. Făcînd aluzie la spînzurătoare, el îi promite că îi va însura feciorul cu „jupîneasa Carpena / Adusă din Slatina". Sfătuită de Corbea, mama pleacă să-i aducă pe Roșu „Din Țara Moldovei, / De la grajdul Corbei". Odată cu apariția calului, balada capătă o imagistică de basm. În varianta culeasă de G. Dem. Teodorescu de la Petrea Crețul Șolcanu, această apariție prilejuiește folosirea unor elemente de fabulare fantastică. Cînd Roșu necheza „Casele că răsuna / Casele să dărîma / Numai stîlpii rămînea". Vodă vrea să cumpere calul, dar bătrîna nu-l dă decît în schimbul eliberării lui Corbea. Cum nici unul dintre curteni nu izbutește să încalece aprigul bidiviu, domnul este nevoit să accepte învoiala. Este chemat Corbea care, văzîndu-se urcat pe cal și îmbrăcat în haine de domnitor, își ridică mama în șa, reușind să fugă spre uluirea domnitorului și groaza boierilor. Imaginea călărețului și a calului în goană capătă mestesugite tente cromatice: „Drumul Roșului cînd da / Brazdă neagră revărsa, / Cînd pe Roșu-l frîncuia / Cu copita cînd lovea / Pietrele că scăpăra, / Brazdă roșie vărsa". Unele variante mai amintesc de răzbunarea haiducului. Travestit, acesta se strecoară noaptea în cetate, fură pruncul domnitorului și îl trage în țeapă.

În realizarea artistică a baladei se remarcă tehnica superioară a versificației, îmbinată cu folosirea unor mijloace tipice de exprimare poetică. De cele mai multe ori, balada începe cu o formulă: „Foicică mărăcine / Ascultați boieri la mine / Să vă spun pe Corbea bine". Cîntecul epic folosește anafora în scena detențiunii haiducului, pentru a sublinia patetismul situației: „Zace-mi Corbea viteazul / Zace-mi Corbea haiducul". Portretul mamei este prins într-o formulare apozițională, dezvoltată: „Babă slabă / Și-nfocată, / Dar la minte / Înțeleaptă, / La cuvinte / Propiată". Dialogurile dintre Corbea și mamă, pe de o parte, și dintre Corbea și domnitor, pe de altă parte, accentuează dramatismul. Motivul eroului întemnițat pentru a fi apărat dreptatea a determinat pe unii scriitori pașoptiști să folosească subiectul baladei. Inspirat de atmosfera ei, I. Catina scrie poezia *Osînditul*. În 1859, G. Baronzi publică balada *Corbea haiducul*, reluată în volumul *Zînele Carpaților*, o adaptare în care, păstrînd firul creației folclorice, adaugă versuri ce fac aluzie la idealurile contemporane.

— G. Baronzi, *Zînele Carpaților*, București, Tip. Națională, 1860, *68—81*; *Corbea*, RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 2; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *517—538*; *Corbea*, TN, II, 1885, 16; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, București, Tip. Corpului didactic, 1900, I, partea I, *147—152, 179—183, 191—194*, partea II, *1224—1225*; C. N. Mateescu, *Balade*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909, *35—54*; N. Păsculescu, *Literatura populară românească*, București, Socec, 1910, *224—229*; T. Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec—Sfetea, 1913, *24—32*; I. Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, Socec, 1930, *196—217*; I. Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, I, Focșani, Tip. Cultura, 1933, *17—41*; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, București, E.L., 1967—1968, I, *517—526*, II, *184—196*, III, *429—439, 789—800*; *Folclor din Moldova*, II, București, E. L., 1969, *99—101*.

— 1. Diaconu, *Folklor*, I, *XXXVII—XXXVIII*; 2. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964, *149—151*; 3. Vrabie, *Balada*, *367—376*; 4. Botezatu, *Folclorul*, *27—39*; 5. Rusu, *Viziunea*, *148—149*.

I. C.

CORBEA, Teodor (c. 1670 ⟨19⟩, Brașov — c. 1725 ⟨9, 19⟩), traducător și autor de versuri. Este fiul preotului Ioan, gociman (epitrop) ca și părintele său, Florea Corbea, al bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului. Fiii preotului Ioan Corbea primesc o educație îngrijită în mediul brașovean cu tradiții cărturărești (s-a presupus că au studiat în vreo școală săsească ori ungurească din Brașov, unde și-au însușit limba latină ⟨13, 14⟩) și, poate, la Kiev, la Academia de la Lavra Pecerska ⟨4, 14⟩. Trei dintre ei, printre care și **C.**, au trecut, prin 1690, în Țara Românească, intrînd în slujba domnitorului Constantin Brîncoveanu. Cunoscător al limbilor latină, slavonă, rusă și maghiară, **C.** era în 1698 logofăt de cancelarie, redactînd sub supravegherea stolnicului Constantin Cantacuzino corespondența externă a domnitorului. În 1703 și 1706 îndeplinește misiuni diplomatice în Rusia. Serviciii asemănătoare aduce lui Brîncoveanu și în Moldova, în 1710, pe lîngă Dimitrie Cantemir. Asemenea fratelui său ceaușul David Corbea în 1707, **C.** se expatriază în Rusia după lupta de la Stănilești din 1711. În cancelaria țarului ocupă aceeași funcție de traducător. Ca „vel pisar i cantelar" semna în 1725 pe manuscrisul psaltirii versificate de el, dăruit bisericii Sf. Nicolae din Brașov.

Întîia lucrare aparținînd lui **C.** este un raport diplomatic intitulat *Însămnarea pentru solia mai marelui mieu frate, David ceaușu, pentru voroava ce au avut cu Turculeț ruhmistru și cu alți ruhmiștri moldoveni și pentru răspunsul ce au luat acum cînd au fost să să întoarcă înapoi de la craiu* (1698). Autorul relatează despre misiunea lui David Corbea, tri-

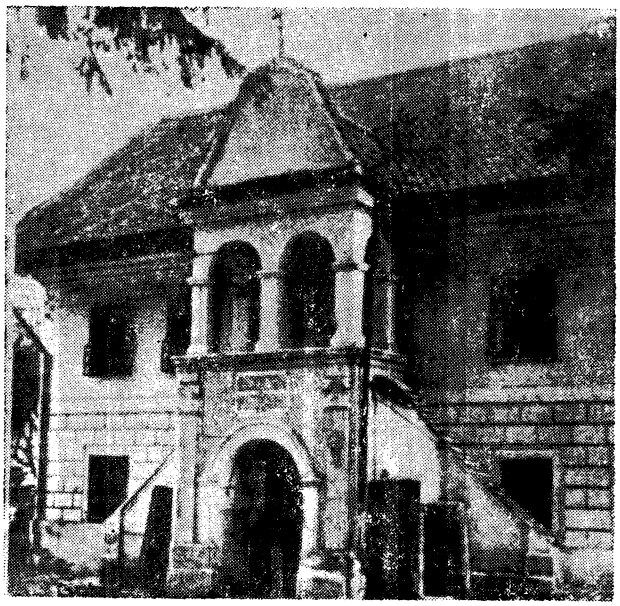

Şcoala din Şchei, Braşov

mis de Constantin Brîncoveanu în Polonia în 1698, îndată după încoronarea lui August al II-lea, ca şi despre întîlnirea secretă ce are loc cu acest prilej între solul muntean şi căpitanul moldovean Constantin Turculeţ. Animaţi de idealuri comune privind libertatea ţărilor române, cei doi afirmă necesitatea alianţei tuturor românilor, a rezistenţei organizate în faţa turcilor şi a tendinţelor expansioniste ale Poloniei. *Însămnarea...* atestă posibilităţile literare ale autorului, care mînuieşte cu uşurinţă dialogul şi fraza, vioaie în genere, de o cadenţă gravă uneori. La îndemnul episcopului Mitrofan al Buzăului, **C.** alcătuieşte, pe la 1700, un dicţionar latin-român, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, tradus după cel latin-maghiar al lui Albert Molnár. De la episcopul Mitrofan lexiconul va ajunge în posesia succesorului acestuia, Damaschin, apoi în cea a fiului domnitorului Ştefan Cantacuzino, vel comisul Radu, emigrat la Viena. Cumpărat de Inocenţiu Micu-Klein, în 1847 manuscrisul se afla în proprietatea lui Timotei Cipariu. Cuprinzînd circa 34.000 de cuvinte, dicţionarul lui **C.** este prima lucrare amplă de lexicografie alcătuită la noi. Pe lîngă vocabularul curent şi regionalisme, dicţionarul cuprinde numeroase neologisme, interesînd şi prin încercarea de definire a unor termeni ştiinţifici. Lui **C.** i se datorează şi o traducere în versuri a psalmilor, rămasă de asemenea în manuscris, realizare urmînd celei a mitropolitului Dosoftei, din 1673, şi încercării mai modeste, puse în seama lui Ioan Viski, din 1697. Tradus, se crede, în timpul şederii în Rusia, către 1720 ⟨10, 14, 17⟩ (este posibil însă ca autorul să fi fost preocupat de versificarea psalmilor cu mult înainte, încă de prin 1710 ⟨1, 13⟩), textul *Psaltirii* este precedat de o predoslovie în versuri ruseşti şi româneşti dedicată ţarului Petru I. Ca şi în *Însămnare...*, reţine aici ideea unităţii naţionale a românilor şi impresionează încercarea lui **C.** de a-i încuraja pe transilvăneni, fie şi aluziv, în cîteva versuri ruseşti rămase netălmăcite, în rezistenţa contra presiunilor uniate. În fruntea traducerii sale, **C.** aşează şi cîteva versuri originale închinate psalmistului. Măsura utilizată variază între 4 şi 13 silabe. Influenţa poeziei populare, al cărei bun cunoscător se dovedeşte a fi fost versificatorul, se vădeşte în limba curgătoare, în metrică, precum şi în unele procedee stilistice adoptate. A existat o încercare de a i se atribui lui **C.** **Anonimul brîncovenesc* ⟨4, 14⟩.

— *[Psalmii 49, 50, 114, 136]*, în I. Bianu, *Introducere* la Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, Bucureşti, Tip. Academiei, *1887, XLIX—LX.* **Ms.** : *Însămnarea pentru solia mai marelui mieu frate, David ceauşu, pentru voroava ce au avut cu Turculeţ ruhmistru şi cu alţi ruhmiştri moldoveni şi pentru răspunsul ce au luat acum cînd au fost să să întoarcă înapoi de la craiu*, B.A.R., ms. 5151, f. *322—323* ; *Dictiones latinae cum valachica interpretatione* (c. 1700), B.F.C., ms. rom. 43 ; *Psaltirea în versuri*, B.F.C., ms. rom. 75, B.A.R., ms. 200.

— 1. I. Bianu, *Introducere* la Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1887, *XLIX* ; 2. Gr. Creţu, *Cel mai vechi dicţionar latino-românesc, de Teodor Corbea*, VN, XXII, 1905, 15 octombrie ; 3. Bianu, *Manuscrise*, I, *442—445* ; 4. Scarlat Struţeanu, *Doi umanişti ardeleni la curtea lui C. Brîncoveanu*, R, XXXIII, 1941, 1—2 ; 5. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *229* ; 6. Comşa, *Ms. rom., 80—82* ; 7. Gh. Georgescu-Buzău, *Un diplomat român la Moscova la începutul secolului al XVIII-lea : David Corbea Ceauşul*, în *Relaţii româno-ruse în trecut*, [Bucureşti], 1957, *42—62* ; 8. Ştefan Meteş, *Din relaţiile noastre cu Rusia. Fraţii David şi Teodor Corbea din Braşov în slujba poporului român ca luptători contra unirii cu Roma, ca diplomaţi şi scriitori*, MA, V, 1960, 11—12 ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *280—281* ; 10. *Ist. lit.*, I, *505—508, 515—516* ; 11. Seche, *Schiţă*, I, *10—11* ; 12. C. Şerban, *Contribuţie la repertoriul corespondenţei stolnicului Constantin Cantacuzino*, STD, XIX, 1966, 4 ; 13. Gh. Cardaş, *Teodor Corbea, poet şi traducător al Psaltirii, „vel pisar i canţelar" al împăratului Petru cel Mare*, MO, XIX, 1967, 1—2 ; 14. Octavian Şchiau, Doina Curticăpeanu, *Psaltirea lui Teodor Corbea*, ST, XVIII, 1967, 12 ; 15. Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteca unui umanist român, Constantin Cantacuzino stolnicul*, Bucureşti, 1967, *9, 263* ; 16. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *239* ; 17. Panaitescu, *Contribuţii, 600—611* ; 18. Gáldi, *Introd. ist. vers., 107—109* ; 19. *Cărturari braşoveni, 66* ; 20. Octavian Şchiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, *34—35*.

R. Ş.

CORCEA, Avram (1868—1951), culegător de folclor. Preot ortodox în localitatea Coştei lîngă Vîrşeţ, **C.** a cules între anii 1889 şi 1890, de la lăutarul Vichentie Micu, mai multe balade, pe care le-a reunit în volumul *Balade poporale*, apărut la Caransebeş, în 1899. Parte din aceste balade, **C.** le publicase succesiv, în cîteva numere din ziarul „Tribuna" de la Sibiu. Cîntecele bătrîneşti culese sînt transcrise cu deosebita grijă de a respecta întocmai textul obţinut de la informator. Însă, din dorinţa de a le face mai accesibile, culegătorul a preferat să renunţe la particularităţile fonetice ale graiului bănăţean. Cîntecelor vechi, **C.** le recunoaşte nu numai o valoare poetică, ci şi una lingvistică. Din prefaţă se reţin cîteva detalii asupra împrejurărilor în care s-au cules baladele, a ocaziilor în care acestea se cîntă, precum şi observaţii privind melodiile cîntecelor bătrîneşti, formulele lor finale, reacţia ascultătorilor. Alături de balade fantastice, dintre cele mai vechi, numeroase sînt baladele vitejeşti, din care cel mai bogat reprezentat este ciclul **Novăceştilor : Gruia lui Novac, Turcul şi Novăceştii, Novac vinde pe Gruia.* Prin tematică şi circulaţie, unele balade sînt caracteristice Banatului : *Roman Voinicul, Stoican, Rozan* etc. Chiar balade cunoscute au variante specifice acestei zone : *Corbea* devine *Mîrza*, iar *Doicin bolnavul* se numeşte aici *Iovan*. Ciclului familial îi aparţin doar cîteva balade : *Turcul şi soru-sa* (motivul „nevasta vîndută"), *Iancu Sibiiancu* şi *Stoican*. Colecţia lui **C.** este una din puţinele culegeri de balade întocmite metodic la acea vreme.

— *Balade poporale*, Caransebeş, Tip. Diecezană, 1899 ; *Mijloace de înaintare*, Budapesta, Tip. Poporul român, 1904.

— 1. Diaconu, *Folklor*, II, *LVII* ; 2. Gh. T. Niculescu-Varone, *Folkloriştii români*, IZ, XXI, 1940, 2 ; 3. Bîrlea, *Ist. folc., 306—307* ; 4. I. Bălan, *Un folclorist bănăţean : Avram Corcea*, în *Actele simpozionului dedicat reciprocităţilor iugoslavo-române în domeniul literaturii populare*, Pančevo, Libertatea, 1974, *103—112*.

L. B.

CORESI, diaconul (? — c. 1583), tipograf şi editor. Numele Coresi este atestat de diferite documente, de obicei acte de cancelarie, din prima jumătate a secolului al XVI-lea. O primă atestare documentară a lui **C.** „ot Tîrgovişte" e conţinută în epilogul cărţii tipărite de el, împreună cu Oprea logofătul, al cărui ucenic era : *Octoihul mic slavonesc* (1557). Un an mai tîrziu, apare la Tîrgovişte un *Triod-Penticostar slavonesc*. Din 1559, **C.** se stabileşte definitiv la Braşov, adus aici din necesităţi de ordin comercial, poate şi politic, de oficialităţile cetăţii. Obligaţiile impuse de patroni, care voiau să-şi valorifice hîrtia proprie, dar erau interesaţi şi de răspîndirea Reformei între români, se împleteau cu propriile interese şi convingeri ale lui **C.** Astfel, în perioada 1559—1581, el a tipărit la Braşov şi în alte oraşe ardelene numeroase cărţi slavoneşti şi româneşti. Chiar numai ca tipograf, **C.** era cunoscut între români, fiind solicitat de domnii şi mitropoliţii Ţării Româneşti şi ai Moldovei. După 1569 însă, **C.** tipăreşte o serie de cărţi care nu-i mai sînt comandate, editînd pe cont propriu textele de cult în limba română pe care le considera el însuşi necesare. Nu se ştie precis ce rol a avut în iniţierea tipăririi cărţilor româneşti, dar epilogurile, care probabil îi aparţin în majoritate, atestă că era conştient de necesitatea introducerii limbii române în biserică, pentru ca toată lumea să poată înţelege slujba. Epilogurile conţin şi ştiri preţioase despre asociaţii, colaboratorii şi beneficiarii

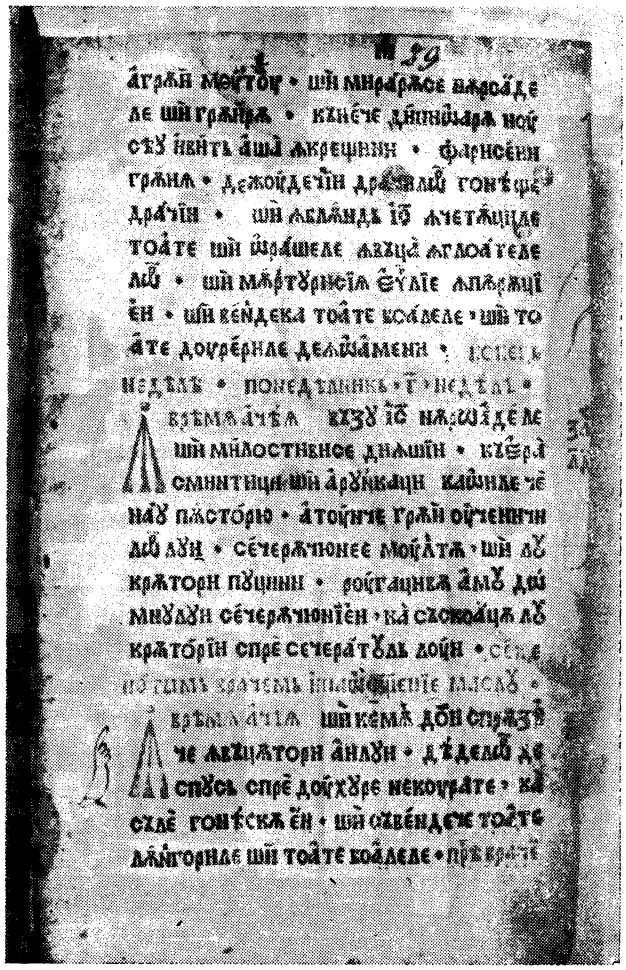

(morali sau materiali) ai lui **C.** Despre modul concret de întocmire a lucrărilor pentru tipar sînt doar indicaţii vagi. Traducerile au o proveniență diferită (ca loc şi timp), semn că tipografia lui **C.** devenise centrul de gravitate al unei vaste activităţi de românizare a culturii religioase. Aici, limba textelor era unificată şi corectată, îndeosebi fiind mult clarificate şi simplificate comentariile ce le însoţeau. Textele tipărite reprezintă astfel un pas înainte, din punct de vedere lingvistic, faţă de mai vechile traduceri manuscrise. Pe lîngă activitatea de editare a textelor tălmăcite anterior, s-au iniţiat traduceri şi compilaţii din cărţile de cult mai vechi şi mai noi. *Întrebare creştinească* (Braşov, 1559) este prima carte românească tipărită de **C.** şi reprezintă un compromis între catehismul luteran şi cel ortodox. S-a presupus că ar fi o retipărire a unui *Catehism românesc* apărut la Sibiu în 1544. *Tetraevangheliarul românesc* (1561) a fost pregătit pentru tipar de **C.** şi Tudor diacul. Aceştia au folosit texte româneşti vechi, iar pentru porţiunile lacunare au recurs la traduceri proprii. De aceea limba nu este unitară, în mare parte păstrînd caracterul arhaic, greu inteligibil, al traducerilor servile de pe originalele slavone. Este probabil că textul acestei ediţii a fost folosit şi în tipăriturile de mai tîrziu : **Noul Testament de la Bălgrad* (1648), **Biblia de la Bucureşti* (1688). O altă carte, *Lucrul sfinţilor apostoli*, s-a păstrat în exemplare incomplete, astfel că lipsesc datele apariţiei. Se pare că a apărut în 1565 ⟨55, 56⟩ sau prin 1566—1567 şi că s-au utilizat traduceri fragmentare vechi şi noi din slavoneşte ⟨33⟩, iar nu o stilizare a **Codicelui Voroneţean*. O carte care a suscitat numeroase discuţii este cea care cuprinde *Tîlcul evangheliilor* şi *Molitvenicul*. Apariţia ei a fost interpretată drept un succes al calvinismului şi o mărturie sigură că acestui curent i se datoreşte şi introducerea limbii române în biserică. Ultimele studii ⟨55, 56, 58⟩ propun motivat ca dată de apariţie 1567—1568, iar ca loc, Teiuş sau Aiud. Textele acestei cărţi sînt traduceri şi compilaţii făcute după lucrări calvine şi ortodoxe, constituind o dovadă de folosire a mai multor originale şi traduceri. În 1570, **C.** tipăreşte alte două cărţi fundamentale pentru cultul ortodox : *Psaltirea românească* şi *Liturghierul românesc*. Prima se pare că este o editare corectată şi stilizată a *Psaltirii Şcheiene*. Cealaltă este prima carte de rit tipărită în româneşte, probabil opera traducătorilor de la biserica din Şcheii Braşovului, după un original slavon. Lexicul, depăşind fondul religios, reflectă unele realităţi laice. În 1577, **C.** face o nouă încercare de a apropia clerul român de folosirea limbii proprii, tipărind *Psaltirea slavo-română*, cu texte bilingve. Ultima carte românească tipărită de **C.** este şi o culme a activităţii sale, atît din punctul de vedere al tehnicii şi artei tipografice, cît şi din cel al contribuţiei la dezvoltarea limbii literare. *Carte ce se cheamă evanghelie cu învăţătură* (1581) se prezintă sub forma unui evangheliar, în care fiecare evanghelie este urmată de o „învăţătură". Textul evangheliilor este cel tipărit de **C.** în 1561, avînd o limbă greoaie, uneori chiar obscură, în vreme ce „învăţăturile", traduse chiar atunci, vădesc un mare progres lingvistic sub aspectul fluidităţii şi expresivităţii. Larga difuzare a *Evangheliei cu învăţătură*, precum şi folosirea ei în *Cazaniile* tipărite mai tîrziu au făcut şi din această carte un însemnat factor de unificare şi unitate lingvistică şi spirituală.

— *[Octoih mic slavonesc],* Braşov, 1557 ; *[Triod-Penticostar slavonesc],* Tîrgovişte, 1558 ; *Întrebare creştinească,* Braşov, 1559 ; ed. I. Bianu, Bucureşti, Cultura naţională, 1925 ; *[Tetraevangheliar românesc],* Braşov, 1561 ; ed. Gherasim Timuş Piteşteanu, pref. Constantin Erbiceanu, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1889 ; ed. M. Gaster, Bucureşti, Imprimeriile statului, 1929 ; ed. Florica Dimitrescu, Bucureşti, E.A., 1963 ; *[Evangheliar slavonesc],* Braşov, 1562 ; *Lucrul sfinţilor apostoli,* Braşov, [1565—1567] ; ed. I. Bianu *(Lucrul apostolesc. Apostolul),* Bucureşti, Cultura naţională, 1930 ; *[Tîlcul evangheliilor. Molitvenic românesc],* [Teiuş sau Aiud], [1567—1568] ; *[Sbornic slavonesc],* 1568 ; *[Liturghier slavonesc],* Braşov, [1568—1570] ; *[Psaltirea românească],* Braşov, 1570 ; *Liturghierul românesc,* Braşov, 1570 ; ed. îngr. Spiridon Cândea, în MA, V, 1960, 1—2 ; ed. îngr. şi introd. Al. Mareş, Bucureşti, E.A., 1969 ; *Pravila sfinţilor oteţi,* Braşov, [1570—1580] ; ed. îngr. I. Bianu *(Pravila sfinţilor apostoli),* Bucureşti, Cultura naţională, 1925 ; ed. îngr. C.A. Spulber *(Cea mai veche Pravilă românească),* Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1930 ; *[Octoih slavonesc],* 1574 ; *[Psaltirea slavo-română],* 1577 ; ed. îngr. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1881 ; ed. Bucureşti, Socec, 1894 ; ed. Bucureşti, Socec, 1896 ; ed. îngr. şi introd. Stela Toma, Bucureşti, E.A., 1976 ; *[Psaltirea slavonească],* 1577 ; *[Triod slavonesc],* 1578 ; *[Evangheliar slavonesc],* 1579 ; *[Sbornic slavonesc],* Sas-Sebeş, 1580 ; *Cartea ce se cheamă ev[anghe]lie cu învăţătură de în tuspatru ev[anghe]liştii aleasă şi de în multe dum[n]ezeeşti scripturi,* Braşov, 1581 ; ed. îngr. Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, Bucureşti, Socec, 1914.

— 1. Odobescu, *Opere,* II, *174—184 ;* 2. B. P. H[asdeu], *Unde s-a tipărit Psaltirea lui Coresi ?,* TRA, I, 1869, 11 ; 3. B. P. Hasdeu, *Ceva pentru d. dr. M. Gaster,* ROM, XXV, 1881, 15 noiembrie ; 4. M. Gaster, *Rectificări pentru d-nul B.P. Hâsdeu,* ROM, XXV, 1881, 15 decembrie ; 5. Gr. Creţu, *Întîiul Praxiu sau Apostol românesc, tipărit pe la 1570,* RIAF, III, 1885, vol. V, *29—57 ;* 6. Sbiera, *Mişcări, 57—60 ;* 7. Nicolae Sulică, *Coresi scriitor sau tipograf ?,* Braşov, Tip. Mureşianu, 1901 ; 8. Nicolae Sulică, *Un capitol din activitatea diaconului Coresi,* Braşov, Tip. Mureşianu, 1902 ; 9. *[Descrieri bibliografice],* BRV, I, *3—69, 73—75, 81—93, 99,* IV, *3—7, 11—12, 167—173 ;* 10. Iorga, *Ist. lit. relig., 67—95 ;* 11. E. Dălanu, *Un molitvenic calvinesc ventru români,* RVA, VI, 1908, 5—6 ; 12. Şt. Nicolaescu, *Diaconul Coresi şi familia sa,* Bucureşti, Göbl, 1909 ; 13. Haneş, *Stud. cercet., 92—118 ;* 14. Bălan, *Lb. cărţilor bis., 98—118 ;* 15. Al. Rosetti, *Lexicul Apostolului lui Coresi comparat cu al Codicelui Voroneţean,* GS, I, 1923, 1 ; 16. Constantin I. Karadja, *Despre Lucrul apostolesc al lui Coresi de la 1563,* Bucureşti. Tip. Cultura naţională, 1924 ; 17. Al. Procopovici, *De la Coresi diaconul la Teofil mitropolitul lui Mateiu Basarab,* OIB, *289—302 ;* 18. Al. Procopovici, *Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane,* Suceava, Tip. Modernă, 1927 ; 19. Nicolae Sulică, *O nouă publicaţie românească din sec. al XVI-lea : Liturghierul diaconului Coresi, tipărit la Braşov, în 1570,* Ş, III, 1927, 9—10 ; 20. Cardaş, *Pagini,* I, *9—23 ;* 21. Constantin Lacea, *Aşezarea definitivă a lui Coresi la Braşov,* RF, II, 1928, 3 ; 22. Puşcariu, *Ist. lit., 74—80 ;* 23. I. Bianu, *Prefaţă* la *Lucrul apostolesc. Apostolul,* Bucureşti, Tip. Cultura naţională, 1930, *III—X ;* 24. C. A. Spulber, *Prefaţă şi Studiu* la *Cea mai veche Pravilă românească,* Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1930, *3—4, 71—85 ;* 25. Petre V. Haneş, *Vechile noastre cazanii — Coresi, Varlaam, Mănăstirea Dealu,* PIL, I, 1931, *133—161 ;* 26. D. R. Mazilu, *Diaconul Coresi,* Ploieşti, Cartea românească, 1933 ; 27. Lucian Predescu, *Diaconul Coresi.* Bucureşti, Tip. Bucovina, 1933 ; 28. Dan Simonescu, *Diaconul Coresi,* Bucureşti, 1933 ; 29. Vasile Grecu, *Izvorul principal bizantin pentru Cartea cu învăţătură a diaconului Coresi din 1581,* Bucureşti, Tip. Naţională, 1939 ; 30. Cartojan, *Ist. lit.,* I, *55—64 ;* 31. Ciobanu, *Ist. lit., 161—179 ;* 32. Gheorghe Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare,* Iaşi, Tip. Ţerek, 1947, *passim ;* 33. Şt. Paşca, *Probleme în legătură cu începutul scrisului românesc. Versiunile româneşti din secolul al XVI-lea ale Apostolului,* CLG, II, 1957 ; 34. Al. Rosetti, *Despre raportul dintre Codicele Voroneţean şi Apostolul diaconului Coresi,* OII, *745—751 ;* 35. Barbu Theodorescu, *Personalitatea diaconului Coresi şi rolul lui în cultura românească,* BOR, LXXVII, 1959, 3—4 ; 36. Virgil Molin, *Coresi editor şi tipograf,* BOR, LXXVII, 1959, 3—4 ; 37. G. Ivănescu, *Elemente maramureşene în limba tipăriturilor lui Coresi,* ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 38. Spiridon Cândea, *Primul Liturghier românesc tipărit,* MA, IV, 1959, 9—10 ; 39. Maria Rădulescu, *Originalul slav al „Evangheliei cu învăţătură" a diaconului Coresi,* Bucureşti, E.A., 1959 ; 40. P. P. Panaitescu, *Scrisul românesc în secolul al XVI-lea. Epoca lui Coresi,* SMIM, IV, 1960 ; 41. N. Corlăteanu, *În jurul unei controverse filologice (Raporturile dintre Codicele Voroneţean şi Lucrul apostolesc al lui Coresi).* SCL, XI, 1960, 3 ; 42. Francisc Pall, *Cu privire la activitatea de tipograf a lui Coresi (o ştire nouă),* SCB, III, 1960 ; 43. Al. Rosetti, *Din nou despre raporturile dintre Codicele Voroneţean şi Apostolul lui Coresi,* LR, X, 1961, 2 ; 44. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.,* I, *59—61 ;* 45. Piru, *Ist. lit.,* I, *61—70 ;* 46. Dan Simonescu, *Precizări despre Liturghierul lui Coresi,* LR, XI, 1962, 4 ; 47. Al. Rosetti, *În controversa asupra raporturilor dintre Codicele Voroneţean şi Apostolul diaconului Coresi,* LR, XII, 1963, 4 ; 48. Pandele Olteanu, *Les originaux slavo-russes des plus anciennes collections d'homélies roumaines,* RSL, IX, 1963 ; 49. Florica Dimitrescu, *Introducere* la *Tetraevangheliul tipărit de Coresi. Braşov, 1560—1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicesti, 1574,* Bucuresti, E.A., 1963, *7—36 ;* 50. *Ist. lit.,* I, *290—300 ;* 51. Livia Bacîru, *Valoarea documentară a filigranelor, cu privire specială asupra cărţilor româneşti tipărite în secolul al XVI-lea,* SCB, VII, 1965, 3 ; 52. Panaitescu, *Începuturile, 132—163 ;* 53. Atanasie Popa, *Originalul cîntecelor din Molitvenicul tipărit de Coresi în 1564.* LR, XV, 1966, 3 ; 54. Ion Gheţie, *Cîteva precizări în legătură cu datarea Catehismului lui Coresi,* SCL, XVII, 1966, 5 ; 55. Alexandru Mareş, *Cînd şi unde s-au tipărit Tîlcul evangheliilor şi Molitvenicul românesc ?,* LR, XVI, 1967, 2 ; 56. Pavel Binder şi Arnold Huttmann, *Cu privire la datarea şi geneza Cazaniei I, tipărită de diaconul Coresi,* LR, XVI, 1967, 2 ; 57. Ion Gheţie, *Coresi şi Reforma în lumina unor interpretări noi.* SCL, XVIII, 1967, 2 ; 58. Gebhard Blücher, *Filigranele braşovene şi tipăriturile chirilice din secolul al XVI-lea.* RVB, XX, 1967, 7 ; 59. Petre Ştefan, *Tipograful Coresi logofăt pămîntean,* LL, XVIII, 1968 ; 60. L. Demény, *A dus oare Coresi tiparniţa de la Tîrgovişte la Braşov ?,* LL, XIX, 1968 ; 61. Alexandru Mareş, *Despre un presupus Liturghier slavon coresian şi despre datarea unei cărţi tipărite de Şerban Coresi,* LR, XVII, 1968, 5 ; 62. Tomescu, *Ist. cărţii rom., 45—54 ;* 63. Ivaşcu, *Ist. lit.,* I, *101—108 ;* 64. Al. Mareş, *Introducere* la *Liturghierul lui Coresi,* Bucureşti, E.A., 1969 ; 65. Dan Simonescu, *Un mare editor şi tipograf din secolul al XVI-lea : Coresi,* SCB, XI, 1969 ; 66. Arnold Huttmann şi Pavel Binder, *Geneza Cazaniei a II-a (1581) şi legăturile diaconului Coresi cu tipografia latină din Braşov,* SLF, I, *243—258 ;* 67. Ion Gheţie, *Unde s-a tradus întîia Cazanie coresiană ?,* LR, XIX, 1970, 2 ; 68. Alexandru Mareş, *Note despre Coresi,* LR, XIX, 1970, 3 ; 69. Gernot Nussbächer, *O încercare de identificare a unei tipărituri coresiene,* RVB, XXIV, 1971, 2 ; 70. Al. Mareş, *Cînd a murit Coresi ?,* LR, XXI, 1972, 2 ; 71. Arnold Huttmann, *Date vechi şi noi privind viaţa şi activitatea tipografică a diaconului Coresi,* SCB, XII, 1972 ; 72. Ion Gheţie, *Contribuţii la localizarea Cazaniei a II-a (1581) a lui Coresi,* SCL,

XXIII, 1972, 2 ; 73. Ţepelea—Bulgăr, *Momente, 19—25 ;* 74. Alexandru Mareş, Titus Furdui, *Un fragment inedit din Molitvenicul tipărit de Coresi,* SCL, XXIV, 1973, 1 ; 75. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea,* Bucureşti, E.A., 1974, *108—137, 176—178 ;* 76. Cornel Rădulescu, *Primele traduceri româneşti ale cărţilor de ritual, secolele XVI—XVIII,* GBS, XXXIV, 1975, 5—6 ; 77. Stela Toma, *Introducere* la Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577),* Bucureşti, E.A., 1976 ; 78. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocşi ctitori de limbă şi cultură românească,* Bucureşti, 1977, *10—19.*

C. T.

CORESPONDENŢA PROVINCIALĂ, jurnal de informaţie şi literar apărut la Piatra Neamţ, săptămînal, între 21 aprilie 1874 şi 28 iulie 1876, 7 august 1877 şi 3 decembrie 1888. Apare şi după 1900. Proprietarul foii era C. V. Andrieş. Dintre redactori e posibil să fi făcut parte şi Calistrat Hogaş, prezent deseori ca poet sau critic literar în primii ani, dar şi mai tîrziu. Literatura publicată este de factură mediocră, colaboratorii obişnuiţi fiind Gr. N. Lazu, G. R. Melidon, S. Miculescu, mai rar I. Ianov, N. E. Rădulescu (după 1885), C. D. Gheorghiu, Em. Părăeanu. Ocazional au mai tipărit în **C. p.** şi Al. Vlahuţă, Th. M. Stoenescu, N. Gane. Tălmăciri destul de bune dădea din Goethe şi Schiller N. Miculescu, iar din Hugo, S. Miculescu. Se mai traduce din Turgheniev (traducătorul semna Nacolobi), din J. Stuart Mill şi C. Flammarion. În numărul 5 din 1874 debuta Calistrat Hogaş cu poezia *Legenda lăcrămioarei.* Nu este exclusă însă posibilitatea ca sub multe din iniţialele cu care sînt semnate versuri de aceeaşi factură să se ascundă tot C. Hogaş, după cum pseudonimul Properţiu s-ar putea să fie tot al său. La 15 octombrie 1886, C. Hogaş îşi anunţa, într-un patetic *Adio,* transferul la Alexandria, ca profesor de gimnaziu.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 151 ;* 2. Const. Ciopraga, *Calistrat Hogaş,* Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, *44—49.*

R. Z.

CORESPONDENŢA ROMÂNĂ, cotidian politic şi literar scos la Bucureşti de I. Slavici între 16 noiembrie 1893 şi 24 aprilie 1894. Ziarul a apărut în timpul evenimentelor care au succedat Memorandumului, cu scopul de a asigura continuitatea publicisticii militante a tribuniştilor, în cazul unei eventuale interziceri a „Tribunei" din Sibiu. Autorităţile austro-ungare suspendînd, între 5 decembrie 1893 şi 4 ianuarie 1894, gazeta sibiană, **C. r.** o înlocuieşte în acest timp. Poate că gazeta şi-ar fi continuat apariţia şi după aprilie 1894, utilitatea ei fiind indiscutabilă, dacă nu i s-ar fi interzis difuzarea în Transilvania. Totodată, I. Slavici, care era redactor răspunzător, este ocupat din ce în ce mai mult cu activitatea redacţională la revista „Vatra". Programul politic al gazetei nu se deosebeşte cu nimic de cel al „Tribunei". În ceea ce priveşte partea literară, **C. r.** nu putea oferi prea mult, pe de o parte pentru că se acorda un spaţiu întins publicisticii politice, pe de alta pentru că nu avea sens să se concureze literar „Tribuna" sau „Vatra". Organizarea materialului publicat era cea obişnuită în epocă, adică un editorial sau o „revistă" a chestiunilor politice la ordinea zilei (redactate întotdeauna de Slavici), apoi diverse articole, note şi informaţii politice (scrise tot de redactorul răspunzător, dar şi de Septimiu Sever Secula), un foileton literar şi informaţii bibliografice. Colaboratori, în afara celor pomeniţi pînă acum, erau Eugen Brote (i se reproduc şi articole din „Tribuna"), Zamfir C. Arbore, Cezar Colescu-Vartic, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu) publica nuvele şi o localizare din Turgheniev, S. S. Secula traducea din B. Björnson şi dădea schiţe literare.

R. Z.

CORNEA, Mihail D. (13.X.1844, Iaşi — 26.VII.1901. Buşteni), poet. Fiu al paharnicului Dimitrie Cornea, a fost trimis de tînăr în străinătate, urmînd cursurile liceului „Louis le Grand" din Paris. Întors în ţară şi stabilit la Iaşi, deschide un birou de avocatură împreună cu A. D. Xenopol. A fost membru al societăţii Junimea din anul 1865, întreţinînd relaţii de strînsă prietenie cu I. Negruzzi şi N. Gane. Stabilit definitiv la Bucureşti, şi-a cîştigat renume în baroul Capitalei, fiind considerat, la vremea lui, unul din cei mai buni avocaţi ai ţării. Prin cea de-a doua căsătorie, a devenit ginerele lui C. A. Rosetti.

Activitatea poetică a lui **C.**, destul de restrînsă, nu a îndreptăţit speranţele junimiştilor, care îl socoteau un scriitor de mare viitor. Versurile sale, pronunţat sentimentale, sînt izvorîte dintr-un temperament prea uşor inflamabil. Dovedind suficient meşteşug artistic, ele se sprijină, în cea mai mare parte, pe locurile comune ale liricii româneşti dintre 1860—1870, accentuînd notele languroase. Alături de Th. Şerbănescu, **C.** este unul din poeţii reprezentativi ai Junimii, în ce priveşte versul de album. Asemenea multor poeţi din societatea ieşeană, şi el îl imită pe Heine, uneori în mod declarat. **C.** a rămas cunoscut mai ales ca autor al unui volum de versuri scrise în limba franceză, motiv pentru care junimiştii îl porecleau „Franţuzitul". Fără valoare deosebită, ele se remarcă totuşi prin fluenţa ritmului, mînuit cu multă abilitate. Cîteodată **C.** preia modelele strofice de la D. Bolintineanu şi V. Alecsandri, pentru a introduce clişee din lirica românească a epocii într-o poezie care, în ansamblu, este tributară atît clasicismului francez, cît şi lui A. de Musset.

— *O lacrimă, La gura sobei,* CL, I, 1867, 3 ; *Din depărtare,* CL, I, 1867, 6, 7 ; *[Glumind],* CL, I, 1867, 18 ; *Desperarea,* CL, I, 1867, 20 ; *Amicului meu I. N[egruzzi], Plecarea, Către autorul idilei „Fluierul lui Ştefan",* CL, II, 1868, 15 ; *Poezie noue,* CL, II, 1868, 20 ; *Poésies,* Iaşi, Junimea, 1868 ; *Mustrarea,* CL, II, 1869, 22 ; *Asupra comediei „Influinţa morală" de G. Sion,* CL, III, 1869, 2 ; *Domniţa şi robul,* CL, III, 1869, 3 ; *La dînsa,* CL, III, 1869, 8 ; *Dac-aş fi,* CL, XXV, 1891, 3 ; *Un veac,* CL, XXV, 1892, 11—12.

— 1. A. D. Xenopol, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1868, 1869],* SDL, II, *15—16, 40—41 ;* 2. I. Negruzzi, *[Scrisori către A. D. Xenopol, 1869—1871],* SDL, III, *362, 392, 423 ;* 3. *Albumul societăţei „Junimea",* SDL, IV, *313 ;* 4. Negruzzi, *Junimea, 125—126 ;* 5. *Inaugurarea bustului lui Mihail D. Korné, ridicat prin subscripţie publică la Palatul Justiţiei din Bucureşti,* Bucureşti, Göbl, 1906 ; 6. I. Negruzzi, *Dicţionarul „Junimei",* CL, LVI, 1924, aprilie, septembrie ; 7. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, IX, 1960, 4 ; 8. Mănucă, *Scrîit. jun., 74—81.*

D. M.

CORNELIA DIN MOLDOVA (pseudonim al *Corneliei Kernbach-Tatuşescu;* 9.VI.1866, Botosani — 12.IV. 1933, Bucureşti), poetă. Era sora mai mică a lui George Kernbach, care îşi alesese pseudonimul literar Gheorghe din Moldova. În 1883 este absolventă a Liceului Naţional din Iaşi. Urmează cursurile Facultăţii de medicină din Bucureşti, susţinîndu-şi teza de doctorat în 1893. Este una dintre primele femei care îmbrăţişează la noi cariera de medic. Funcţionează ca intern şi apoi, după o specializare în străinătate, ca medic secundar al Eforiei Spitalelor civile. Fiind şi profesoară de igienă, publică pentru uzul şcolilor secundare de gradul al

Familia I. Kernbach. În picioare, de la dreapta, Cornelia Kernbach și George Kernbach

doilea manualul *Noțiuni de medicină și farmacie populară* (1912). După căsătorie, purta numele Tatușescu.

C. colaborează mai întîi cu versuri la „Revista nouă" (1891—1893), unde Gheorghe din Moldova se bucura de o deosebită apreciere din partea lui B. P. Hasdeu. Este una din fondatoarele revistei „Altițe și bibiluri" (1893—1894), condusă de Smara, publică apoi în revista Adelei Xenopol — „Dochia" (1896—1898). Versurile ei au mai apărut în „Arhiva", „Revista literară", „Familia", „Universul", „Literatură și artă română", „Litere și arte", „Curierul român", „Viața românească" ș.a. Tîrziu, în 1916, și le-a adunat într-un minuscul și elegant volum, *Cîte au fost,* ilustrat de J. Steriadi și Al. Satmari. Autoare a unei poezii intimiste, **C.** alege o tonalitate jucăușă, cîteodată ușor ironică, potrivită întru totul caracterului senzual ce domină felul ei de a înțelege iubirea. Accentele anacreontice sînt cele mai evidente. Poeta descrie, afectînd naivitatea, farmecul unei iubiri deloc inefabile, chinurile plăcute ale dorului. Portretul celui iubit este evocat cu o insistență aproape indiscretă. Natura este imaginată și ea într-un strengar și aprins joc de-a dragostea. În cadrul unor înscenări nu lipsite de umor, des invocată este luna, martoră a reveriilor sentimentale. Această poezie cu articulații fragile este o expresie destul de modestă, facilă, a unui singur motiv. Prin acordurile ei de romanță, se înrudește frapant cu versurile lui Gheorghe din Moldova.

— *Cîte au fost,* București, Flacăra, 1916.

1. *[Informații biografice],* TM, XVI, 1894, 10 ; 2. *Anuar oficial. Ministerul Instrucțiunii și al cultelor,* București, 1909, *681,* 1910, *335, 538* ; 3. Predescu, *Encicl., 463* ; 4. Straje, *Dicț. pseud., 220.*

G. D.

CORRADINI, M. A. (prima jumătate a sec. XIX), scriitor. Tatăl său, un negustor italian, poate de prin părțile Toscanei, se stabilise la Iași, unde se căsătorește cu o moldoveancă din familia Nacu. **C.** a învățat la început în orașul natal. Își va continua și desăvîrși studiile la Florența și la Paris, unde se ocupă îndeaproape cu muzica și cu pictura. Spirit neliniștit, **C.**, în care vibra și o fibră de aventurier, participă, ca voluntar, la insurecția poloneză din 1830. După o călătorie la Paris, se reîntoarce în Moldova, în 1841, însuflețit de ideile liberale care se agitau în Apus și, de acum, autor al unui volum de versuri *(Chants du Danube).* El se angajează ca secretar la boierul Nicolae Roznovanu, unul din fruntașii opoziției liberale. Om de farmec, vorbind cu ușurință cîteva limbi (italiană, franceză, germană, poloneză), **C.** era un personaj mult prețuit în societatea ieșeană a vremii. V. Alecsandri și M. Kogălniceanu țineau la prietenia lui, C. Negri îi dedică afectuoase epistole în versuri, iar una dintre povestirile sale, *Mănăstirea,* are ca erou pe Corrad, care e o prescurtare a numelui Corradini. În împrejurările mai tulburi de la 1848, **C.** fuge în străinătate. În toamna acelui an, Alecsandri îl întîlnește la Wiesbaden. M. Kogălniceanu aflase despre exilat că se stinge în mizerie la Frankfurt, unde îl descoperise și I. Maiorescu. După o existență aventuroasă, **C.** dispare misterios.

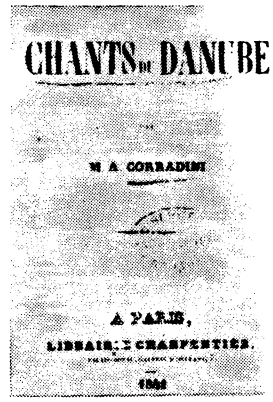

Cît a stat la Iași, vreme de șapte ani, a compus poezii, romane *(Le Fils de la sainte ou Bianca et Leone* și *La Juive errante),* o poemă eroică. Fără a le publica, a scris versuri și în românește, dintre care unele, puse pe muzică, erau colportate prin saloane de către lăutari. Toate aceste încercări s-au pierdut. De inspirație romantică, hugoliană, volumul *Chants du Danube* cuprinde poezii de dragoste, meditații asupra istoriei și asupra soartei, versuri dedicate patriei. Poezia *À la Moldavie* (sub titlul *Către Moldova)* apare tradusă în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1842). Autorul cînta frumusețea Moldovei și trecutul ei de glorie, deplîngea prezentul și avea viziunea unui viitor luminos. E un poet elegant și grațios, mai mult lucid decît sentimental, înclinat spre reverie și cugetare. Într-un calendar din 1844 îi sînt tipărite versuri în franceză, închinate desființării robiei. În românește, **C.** a publicat un articol, *Hai la vorbă !,* în „Calendar pentru poporul românesc pe anul 1845". E o satiră din speța fiziologiilor, în care autorul, amuzat numai, sau cu sarcasm, contemplă priveliștea ciudată, amestecată, uneori contrariantă, pe care o oferă societatea moldovenească a vremii. Pledoaria lui **C.** e în favoarea unei literaturi cu adevărat naționale, făurită într-o limbă românească păzită și cultivată cu sfințenie. Un rol deosebit ar trebui să revină criticii în încurajarea unei asemenea literaturi, originale, cît și în stăvilirea invaziei de tălmăciri inoportune. Stilul lui **C.** e incisiv și destul de mlădios, cu un nerv și o plasticitate a expresiei uneori remarcabile.

— *Chants du Danube,* Paris, Charpentier, 1841 ; *Către Moldova,* FMIL, V, 1842, 26 ; *Hai la vorbă !,* CPR, IV, 1845, reed. în FMIL, VIII, 1845, 27, reed. în GRP, I, *540—544.*

— 1. Alecsandri, *Proză, 438—440* ; 2. Al. Papadopol-Calimah, *Amintiri despre Costache Negri,* RN, II, 1889—1890, 11, 12 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX,* II, *120* ; 4. Al. Marcu, *V. Alecsandri și Italia,* București, Cultura națională, 1927, *46—48.*

F. F.

COSMOVICI, Vasile (? — 1909, Paris), poet și autor dramatic. Discipol al lui B. P. Hasdeu și colaborator la „Revista nouă", **C.** avea studii superioare de medicină, dar ajunsese funcționar. În cercul lui Hasdeu făcea figură de romantic exaltat și servea maestrului ca medium în ședințele de spiritism. Ultimii ani ai vieții și i-a petrecut la Paris, unde a

fost căsătorit de două ori. A murit în urma unor grave tulburări nervoase în ianuarie 1909.

Colaborarea lui **C.**, cu versuri şi cîteva proze, la „Revista nouă", este foarte ştearsă. O undă de tristeţe discretă, care pare a fi nota personală a poetului, se pierde în nesfîrşite, prolixe compuneri în versuri, care banalizează motive romantice (pierderea iubirii — *Nocturna,* teama de moarte — *Bănuiala,* dragostea unei Ancuţe pentru un haiduc mort — *Alte vremi).* Imagistica se resimte de influenţa eminesciană. Admirator al lui M. Eminescu, **C.** publică în „Revista nouă" o *Nocturnă (pe mormîntul lui Eminescu).* Dintre scrierile sale, mai cunoscută a fost tragedia *Domniţa Olena,* scrisă în 1898, dar reprezentată de Teatrul Naţional la 5 ianuarie 1900. Abordarea tragediei istorice de către **C.**, ca şi documentaţia foarte bogată care a precedat elaborarea piesei, sînt urmarea influenţei ideilor lui Hasdeu. Acţiunea se petrece în mediul moscovit, dar referirile la Moldova şi la domnitorul ei, Ştefan cel Mare, sînt numeroase ; exaltarea romantică a trecutului naţional (şi ea de influenţă hasdeiană) încarcă schema piesei cu multe episoade de prisos. Tragedia este istoria înfruntării dintre Olena, văduva lui Ioan cel tînăr şi mama ţareviciului Dimitrie, şi Sofia Paleologu, a doua soţie a ţarului Ioan al III-lea care, în urma morţii (de care se pare că nu a fost străină) a lui Ioan cel tînăr, moştenitorul tronului, unelteşte să obţină domnia pentru fiul ei. Existau în această veche istorie premisele unei bune tragedii, nefructificate însă. Siluetele în contrast (alb-negru) ale Sofiei şi Olenei sînt lipsite de viaţă. Chiar Sofia, personaj de atmosferă shakespeariană, întruchipare a unor pasiuni sălbatice, violente (ură înveninată, ascunsă în linguşiri şi intrigă, ambiţie, sete monstruoasă de putere, mîndrie de castă, cruzime), rămîne o apariţie convenţională, care îşi dezvăluie jocul în lungi tirade. Olena, victimă a mediului, imagine a blîndeţii, e o figură cu totul ştearsă, de plan secund, aşa încît tragedia, neputînd creşte din caractere, rămîne la simpla înscenare de tablouri spectaculoase şi de o bogată recuzită teatrală. *Domniţa Olena* este o simplă ilustrare, pe scenă, a unor episoade istorice, cu buna intenţie de a crea atmosferă şi a glorifica trecutul nostru naţional (Ştefan cel Mare, tatăl Olenei, este prezent în mai multe momente ale piesei, ţelul său, lupta antiotomană, fiind puternic reliefat). Pe aceeaşi direcţie se înscrie cea de-a doua tragedie a autorului, *Miron Costin* (1905), compoziţie cărturărească şi pedantă, care, intenţionînd reconstituirea atmosferei şi vieţii cronicarului Miron Costin, nu reuşeşte decît să expună, în greoaie tirade în versuri, idei extrase din scrierile cronicarului. **C.** şi-a încercat, fără succes, şansa şi în comedie. *Goana după gineri* e o silită comedioară de situaţii, pe tema, mult solicitată în teatru, a goanei după zestre, de un comic de limbaj naiv şi fără vervă. La „Sămănătorul", după plecarea la Paris, **C.** a trimis cîteva povestiri, de un umor gros, narînd isprăvile unui ostaş român ajuns în oastea lui Napoleon Bonaparte.

— *[Versuri],* RN, II, 1889, 4, 10—12, III, 1890, 2, 4, 5, 7, 9, IV, 1891, 1, 3, 11—12, PD, XIII, 1895, 4, XVI, 1898, 36, 37, CMN, I, 1898, 4 ; *Domniţa Olena,* Bucureşti, Tip. Elzevir, 1898 ; *1812. Ostaş fără voie,* S, I, 1901, 3, I, 1902, 37 ; *1812. Lipsca, Infrîngerea de la Lipsca,* S, II, 1903, 14, 29 ; *Goana după gineri,* Bucureşti, Tip. Niculescu, 1904 ; *Miron Costin,* Bucureşti, 1905 ; *1812. Intrarea duşmanilor în Paris şi mazilirea împăratului Napoleon în 1814,* S, V, 1906, 15 ; *O nuntă domnească,* VLT , I, 1906, 5—6.

— 1. V. Cosmovici, *[Scrisori către N. Iorga, 1891, 1898, 1906],* SDL, X, *201—203* ; 2. I. Vulcan, *Vastle Cosmovici, „Domniţa Olena",* AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899, fasc. 1 ; 3. Anghel—Iosif, *Portrete, 29—34* ; 4. Iorga, *Oameni,* I, *318—319* ; 5. Ciorănescu, *Teatr. rom., 136—139.*

S. C.

COSTACHE, Veniamin (20.XII.1768. Roşieşti. j. Vaslui — 18.XII.1846, mănăstirea Slatina, j. Suceava), cărturar, traducător de cărţi religioase. Descinde din marea boierime a Moldovei : tatăl său, Grigore Costache, cobora din ramura Costăcheştilor, iar mama, Maria, era născută Cantacuzino. După o pribegie îndelungată, părinţii se stabilesc la Iaşi. Aici, **C.** învaţă cu un dascăl grec, apoi e trecut la Academia domnească. În urma unei tentative eşuate de a fugi la mănăstirea Neamţ, copilul e readus la moşia părinţilor, dar izbuteşte să obţină să fie călugărit la o mănăstire din Huşi. Atrage atenţia şi preţuirea episcopului Iacov Stamati, al cărui discipol devine. Urcă repede treptele ierarhiei clericale : în 1789 este egumen al mănăstirii Sf. Spiridon din Iaşi, în 1792, episcop de Huşi, după patru ani, episcop de Roman, iar în martie 1803, e ales mitropolit al Moldovei în locul decedatului Iacov Stamati. Începe imediat o acţiune intensă de reorganizare a învăţămîntului, restructurînd şi întărind programele şcolilor existente, înfiinţînd alte şase şcoli. În 1803 înfiinţează Seminarul de la Socola, cu un program didactic destul de cuprinzător, limba română fiind un obiect de studiu. Trimite la studii în străinătate tineri dotaţi (Gh. Asachi, Gh. Săulescu). Reface tipografia Mitropoliei şi începe o susţinută activitate de tipărire a cărţilor necesare bisericilor şi şcolilor, el însuşi traducînd neobosit. Războiul ruso-turc îl sileşte, în 1806, să părăsească Iaşii. Retras la mănăstirea Neamţ, continuă să traducă şi să susţină opera tipografică. Este rechemat în scaun în 1812 şi îşi reia preocupările. În timpul răscoalei eteriştilor (1821), **C.** ia din nou calea pribegiei. Revine în 1823, iar în 1828 participă la întocmirea Regulamentului organic. În 1842, demisionează şi se stabileşte la mănăstirea Slatina, ducînd o existenţă aureolată de legendă.

C. nu are o operă originală, singurele texte proprii fiind numeroasele prefeţe la cărţile traduse sau numai tipărite prin grija sa. Pot fi urmărite aici generoase idei iluministe, între care intensa preocupare pentru culturalizare. Importante pentru dezvoltarea limbii literare sînt discuţiile din prefaţa — pastorală a cărţii *Dumnezeieştile liturghii* (1834), unde, după un scurt istoric al limbii române, se plînge de abuzul de cuvinte străine din vechile traduceri, care ameninţă însăşi existenţa limbii noastre. Pledînd pentru înlocuirea lor cu echivalentele existente în cronici sau în limba poporului, el îşi pune singur în practică ideile, dînd o listă de cuvinte pe care le-a înlocuit în traducerile sale. De asemenea, are grijă să elimine arhaismele şi fonetismele regionale, arătînd preocupare pentru un stil literar, construind fraze curate, armonioase. **C.** nu este un literat, însă a contribuit prin întreaga sa activitate la crearea unei atmosfere prielnice dezvoltării culturii şi literaturii în Moldova, la începutul secolului al XIX-lea.

— **Tr. :** *Tîlcuirea celor şapte sfinţite taine ale bisericii,* Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1807 ; *Chiriacodromion,* Tip. Mănăstirii Neamţ, 1811 ; *Adoleshia Filoteos adecă Îndeletnicire iubitoare de Dumnezeu,* I—V, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1815—1819 ; *Tipicon,* Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1816 ; *Apologia,* Tip. Mănăstirii Neamţ, 1816 ; *Ceaslov mare,* Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1817 ; *Liturghiile a sfinţilor ierarhi Ioan Hrisostomul, Va-*

silie cel Mare şi Grigore Dialog, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1818 ; *Cuvintele şi învăţăturile prea cuviosului părintelui nostru Isaac Sirul*, Tip. Mănăstirii Neamţ, 1819 ; *Istoria scripturii Vechiului Testament spre întrebuinţarea româneştii tinerimi*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1824 ; *Istoria Noului Testament spre întrebuinţarea româneştii tinerimi*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1824 ; *Istoria scripturii ceii noaă spre întrebuinţarea românească tinerimi*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1824 ; *Funie sau frînghie întreită*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1831 ; *Iubitorul de înţelepciune*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1831 ; *Dumnezeieştile liturghii*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1834 ; *Drept slăvitoare învăţătură sau Cuprindere a de D-zeu cuvîntării hristianeşti a lui Platon, mitropolitului Moscovei*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1839 ; *Besericeasca istorie a lui Meletie*, I—IV, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1841—1843 ; *Piatra scandelei*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1844 ; *Pidalion*, Tip. Mănăstirii Neamţ, 1844 ; *Îndeletnicire despre buna murire*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1845 ; *Tîlcuirea psaltiriei*, I—II, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1850—1866 ; *Cele patruspărzece trimiteri ale sfîntului slăvitului şi întru tot lăudatului apostol Pavel*, I—III, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1904—1906. **Ms.** : *Omiliile sfîntului Ioan Gură de Aur la Faptele Apostolilor şi la Epistolele Sfîntului Apostol Pavel* (1806), B.M.I., ms. 55—60.

— 1. M. K[ogălniceanu], *Bibliografie*, PRP, I, 1844, 10 ; 2. Ed. Quinet, *Oeuvres complètes*, Paris, Paguerre, 1857, *89—91* ; 3. Andrei Vizanti, *Veniamin Costaki*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1881 ; 4. *Despre viaţa şi activitatea mitropolitului Veniamin Costache ca mitropolit al Moldovei*, Bucureşti, Tip. Statului, 1883 ; 5. N. Tănăsescu, *Viaţa şi activitatea lui Veniamin Costache*, Bucureşti, Gutenberg, 1896 ; 6. Gheorghe Adamescu, *Istoria seminariului „Veniamin" din Iaşi (1803—1903)*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1904, *3—40* ; 7. N. Iorga, *Viaţa şi faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costache*, Bucureşti, Minerva, 1907 ; 8. *[Descrieri bibliografice]*, BRV, III, *19, 31, 41, 62, 87, 94—98, 102, 107, 111, 113—117, 157, 227, 295, 438, 454* ; 9. C. Bobulescu, *Noi contribuţii la biografia mitropolitului Veniamin Costachi*, BOR, LVII, 1939, 1—2 ; 10. Vasile Vasilache, *Mitropolitul Veniamin Costachi*, Tip. Mănăstirii Neamţ, 1941 ; 11. G. T. Kirileanu, Gh. Ungureanu, Constantin Turcu, *Contribuţii documentare cu privire la mitropolitul Veniamin Costache*, Iaşi, Tip. Lupta Moldovei, 1946 ; 12. Teodor N. Manolache, *Bibliografia mitropolitului Veniamin Costache*, BOR, LXIV, 1946. 10—12 ; 13. N. C. Enescu, *Veniamin Costache ctitor şi îndrumător al şcolilor naţionale din Moldova*, MM, XLIII, 1967, 1—2 ; 14. E. Norocel, *Mitropolitul Veniamin Costache şi tipăriturile din Iaşi*, MM, XLIII, 1967, 1—2 ; 15. Scarlat Porcescu, *Limba română literară în opera mitropolitului Veniamin Costachi*, MM, XLIII. 1967, 1—2 ; 16. Nestor Vornicescu, *Literatura patristică şi preocupările mitropolitului Veniamin Costachi*, MM. XLIII, 1967, 1—2 ; 17. N. Isar, *Trăsături iluministe în gîndirea şi activitatea lui Veniamin Costache*, RFZ, XV, 1968, 4 ; 18. Al. Zub, *Cu privire la unele frămîntări din Moldova, în anul 1819. Un episod din viaţa Mitropolitului Veniamin Costachi*, MM, XLV, 1969, 3—4 ; 19. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocşi ctitori de limbă şi cultură românească*, Bucureşti, 1977, *30—33, 54—55*.

C. T.

COSTIESCU, A. (mijlocul sec. XIX), autor de versuri. În volumul de poezii *Cîntecele aurorei. Suvenire şi zoine* (1856) şi în sceneta alegorică *Visul unui român* (1857), **C.** versifică cu stîngăcie, avînd în faţă modelul poeziei lui D. Bolintineanu şi V. Alecsandri. În versuri fade, inexpresive, **C.** imploră dragostea „copilelor", se lamentează de iubirea neîmpărtăşită a unei Zoe (ciclul de „zoine"), invocă iubirea de ţară, îşi arată compasiunea faţă de ţiganii robi. Trebuie menţionată încercarea de a scrie sonete, cu toate că acestea nu au concentrarea şi gradarea necesare speciei. Prezenţa lui în periodicele vremii este sporadică („Oltul" — 1857, „Concordia" — 1857, „Naţionalul" — 1858, „Dîmboviţa" — 1859).

— *Cîntecele aurorei. Suvenire şi zoine*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1856 ; *Visul unui român*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1857. **Ms.** : *Poezii* (1856), B.A.R., ms. 3918.

G. D.

COSTINESCU, Miltiade 1818 — 30.VII.1872, Bucureşti), traducător. Redactor, în 1857, al gazetei unioniste „România", **C.** a făcut la mijlocul secolului trecut mai multe traduceri din literatura franceză, printre care se află *Don Juan sau Ospăţul de piatră* de Molière, *Amory* de Al. Dumas, *Dama cu camelii* de Al. Dumas-fiul şi *Mizerabilii* de V. Hugo (roman tălmăcit în colaborare cu D. Bolintineanu şi Al. Zanne). În „Curierul românesc" mai publicase un rezumat cu citate traduse din nuvela fantastică a lui A. von Chamisso *Extraordinara poveste a lui Peter Schlemihl*. **C.** semna şi Costescu sau Costiescul.

— **Tr.** : Molière, *Don Juan sau Ospăţul de piatră*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1846 ; [Autor neidentificat], *Toată viaţa pentru o zi*, în *Colecţie de nuvele*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1847 ; A. von Chamisso, *Petru Schlemihl sau Omul care şi-a vîndut umbra*, CR, XX, 1848, *54—58* ; Al. Dumas-fiul, *Dama cu camelii*, pref. J. Janin, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1854 ; Fr. Soulié, *Memoriele diavolului*, I—V, Bucureşti, Tip. Romanov, 1856—1857 ; Al. Dumas, *Amory sau Amorul de care moare cineva şi amorul de care nu moare*, Bucureşti, Ioanid, 1857 ; V. Hugo, *Mizerabilii*, I—VI, Bucureşti, Ioanin, 1862—1864 (în colaborare cu D. Bolintineanu şi Al. Zanne).

— 1. G. Bezviconi, *Necropola Capitalei*, Bucureşti, 1972, *102*.

G. D.

COSTIN, Miron (1633 — 1691, Roman), cronicar, istoriograf şi poet. Născut în Moldova, ca al doilea fiu din cei unsprezece copii ai hatmanului Ion (Iancu) Costin şi ai Saftei Scoarţeş, nepoată a domnitorului Barnovschi şi rudă cu vechile familii boiereşti Balica şi Movilă, **C.** este purtat de mic (1634) în Podolia, unde pribegeşte tatăl său, care îl însoţea pe Moise Movilă, domnul mazilit. Iancu Cos-

tin şi trei fii ai săi, printre ei şi Miron, primesc în 1638 indigenatul polon. **C.** îşi face studiile prin anii 1647—1652 la colegiul iezuit de la Bar, mutat pentru un timp (1648—1650) la Cameniţa. Dobîndeşte o cultură întinsă şi sistematică, de profil umanistic şi clasicist, cuprinzînd bogate cunoştinţe din literatura şi istoria antică, din cea polonă, de geografie, logică, teologie şi limbi străine : latina, polona, rusa, la care se vor adăuga mai tîrziu limba turcă şi maghiara. În 1651 ia parte la lupta de la Beresteczko, unde oastea polonă a regelui Cazimir al V-lea îi înfrînge pe cazaci. **C.** va căuta de-a lungul vieţii să stabilească în mod constant numeroase relaţii, politice şi culturale, cu mediul polon, preocupare întreţinută mai ales de ideea unei alianţe politice între Moldova şi Polonia împotriva turcilor. El a avut legături apropiate cu Jan Gninski, palatinul de Kulm, cu Marcu Matczynski, comisul Coroanei, căruia îi va dedica *Cronica polonă*, cu hatmanul Stanislaw Jablonowski, Nicolae Prazmowski, mare prelat şi cancelar, şi cu regele Jan Sobieski, căruia îi va închina *Poema polonă*. Revenit în Moldova, cu învoirea lui Vasile Lupu, prin 1652—1653, **C.** se va alia curînd logofătului Gheorghe Ştefan în lupta acestuia pentru domnie. Adeziunea lui la acţiunea lui Gheorghe Ştefan, după ce pretendentul primeşte ajutorul trupelor polone, este primul act de manifestare publică a tendinţelor sale filopolone şi a dorinţei de a scoate Moldova de sub suzeranitatea turcească. În timpul domniei lui Gheorghe Ştefan, **C.** îndeplineşte, în 1657, prima misiune din bogata sa carieră diplomatică, la curtea munteană a lui Constantin Şerban. El şi-a întărit considerabil situaţia socială prin căsătoria cu Ileana Movilă, nepoată a domnitorului Simion Movilă, rudă a mitropolitului Petru Movilă, care avea de asemenea relaţii puternice în Polonia. Averea şi cultura îi asigură lui **C.** un loc de frunte printre marii boieri ai ţării, el deţinînd funcţii de prim rang şi cunoscînd o poziţie socială de relativă stabilitate într-o perioadă de dese fluctuaţii la tron. În cei 38 de ani petrecuţi în Moldova, cronicarul a fost martor la succedarea a 12 domnitori, pe care a încercat, pe rînd, să-i convertească pentru o alianţă cu Polonia. Ca oştean, el ia parte la diferite expediţii militare : la luptele contingentelor moldoveneşti din oastea turcească împotriva lui Gheorghe Rákóczi II, în Transilvania (1659—1660), la războiul turco-austriac din 1663, participînd la lupta de la Neuhäusel, cînd, trecînd cu oastea lui Eustratie Dabija prin Ţara Românească, vede la Turnu Severin ruinele podului lui Traian. În Moldova, ia parte la războaiele civile împotriva pretendentului Constantin Şerban, care ocupă în două rînduri tronul Moldovei (1659, 1661), iar în Ţara Românească, la lupta împotriva seimenilor răsculaţi (1655). Experienţa militară cîştigată în aceste expediţii îşi va pune amprenta şi pe conţinutul cronicii sale. Dar **C.** a fost mai cu seamă bun diplomat. La 1653 e trimis pentru ajutor militar la starostele de Cameniţa de către Vasile Lupu ; în 1661, Eustratie Dabija îl trimite la regele polon Cazimir, în timpul domniei lui Dumitraşcu Cantacuzino este trimis cu solii, de două ori în anul 1674, la hatmanul Sobieski şi apoi, într-o altă solie, la Constantinopol. Ca demnitar, el trece prin dregătoria de sulger, în 1657, paharnic la 1659, pîrcălab de Hotin (1660—1664), mare comis (1664), mare vornic de Ţara de Sus (1667) şi mare vornic de Ţara de Jos (1669), iar din 1675 pînă la sfîrşitul anului 1683, cînd se refugiază în Polonia, este mare logofăt. În timpul acestei cariere strălucite, **C.** este preocupat deopotrivă de rivalităţile din rîndul clasei boiereşti şi de menţinerea autorităţii acesteia în faţa domniei. Opoziţia de interese dintre domn şi marea boierime stă la baza conflictului pe care **C.** l-a avut cu domnitorul Ştefan Petriceicu. Antrenat în obligaţiile pe care i le impuneau înaltele ranguri politice, el menţine şi relaţii apropiate cu oameni de cultură, ca mitropolitul Dosoftei, episcopul italian Vito Piluzio ş.a. Legăturile politice ale lui **C.** cu Polonia devin tot mai strînse după alegerea lui Sobieski ca rege, cronicarul întreţinînd cu acesta o corespondenţă directă, după 1680. Totuşi, la asediul Vienei (1683), **C.** se afla, cu oastea moldoveană, în tabăra turcilor, alături de Gheorghe Duca, domnul Moldovei. La întoarcere, Duca şi **C.**, împreună cu alţi boieri, sînt prinşi de poloni la Domneşti, lîngă Oituz, şi duşi în Polonia. Polonii sînt îngăduitori cu cronicarul, căruia Sobieski îi oferă găzduire la Daszow. În septembrie 1685, noul domn al Moldovei, Constantin Cantemir, îl recheamă în ţară. Superior prin cultura sa domnului ridicat din mijlocul răzeşilor, opus partidelor boiereşti filoturceşti care sprijineau domnia (familia Ruseteştilor), adept al lui Sobieski, duşmănit de Cantemir, **C.** este în general un om incomod în preajma domnitorului. Un complot boieresc împotriva domnului, la care participă fratele lui **C.**, Velicico Costin, constituie momentul ce declanşează mînia lui Cantemir împotriva Costineştilor, ucişi pe rînd din porunca sa. **C.** este omorît în decembrie 1691, lîngă Roman.

Opera lui **C.** dezvăluie o concepţie literară aplicată în toate lucrările sale, inclusiv în cele cu conţinut istoric. El se realizează, ca scriitor, mai plenar în lucrările istorice decît în cele strict literare, ca *Viaţa lumii* de pildă, unde teza, urmărită didactic, diminuează realizarea artistică. *Viaţa lumii* este un poem de meditaţie filozofică, primul de acest gen în literatura română, scris în intervalul 1671—1673, în versuri de 13—14 silabe. Tema poemului — meditaţia asupra sorţii schimbătoare — este un motiv de mare longevitate literară în poezia lumii începînd cu Antichitatea (*Viaţa lumii* păstrează reminiscenţe din Horaţiu şi Ovidiu) şi pînă la cei mai importanţi poeţi poloni, bine cunoscuţi lui **C.** : Mikolay Rej, Jan Kochanowski, precum şi Mikolay Sep Szarzyński. **C.** conferă poemului său un pronunţat caracter demonstrativ privitor la posibilităţile poetice ale limbii române. Cele două predoslovii intenţionează să iniţieze cititorul în taina poeziei, conţinînd un scurt tratat de prozodie, primul în literatura română, cu noţiuni despre măsură, rimă, silabe lungi şi scurte. Poemul dezvoltă ideea scurgerii ireparabile a timpului, la care este raportată trecătoarea existenţă umană. Autorul preia motivul „fortuna labilis", prin prisma căruia este privită viaţa marilor personalităţi. Surprinzătoare în poemul lui **C.** este introducerea ideii despre dispariţia întregului sistem solar, supus şi el unei existenţe trecătoare. *Viaţa lumii* este dealtfel prima încercare poetică românească în care apare viziunea unui dezechilibru cosmic, a unei stingeri universale. Atitudinea poetului se menţine însă în marginile concepţiei teologice. Existenţa efemeră este determinată de Dumnezeu, cauză a universului. Scrierea este în ansamblu marcată de clasicismul antic, la care se adaugă înţelepciuni biblice şi formule aforistice luate din moştenirea paremiologică a românilor. Poemul filozofic al lui **C.** a influenţat ulterior literatura românească, atît cea folclorică, cît şi cea cultă (de la D. Cantemir la G. Călinescu).

Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aaron-Vodă încoace, terminat în 1675, cuprinde istoria Moldovei din perioada 1595—1661, cu aluzii la istoria mai veche sau la fapte de după 1661. Materia cronicii se poate

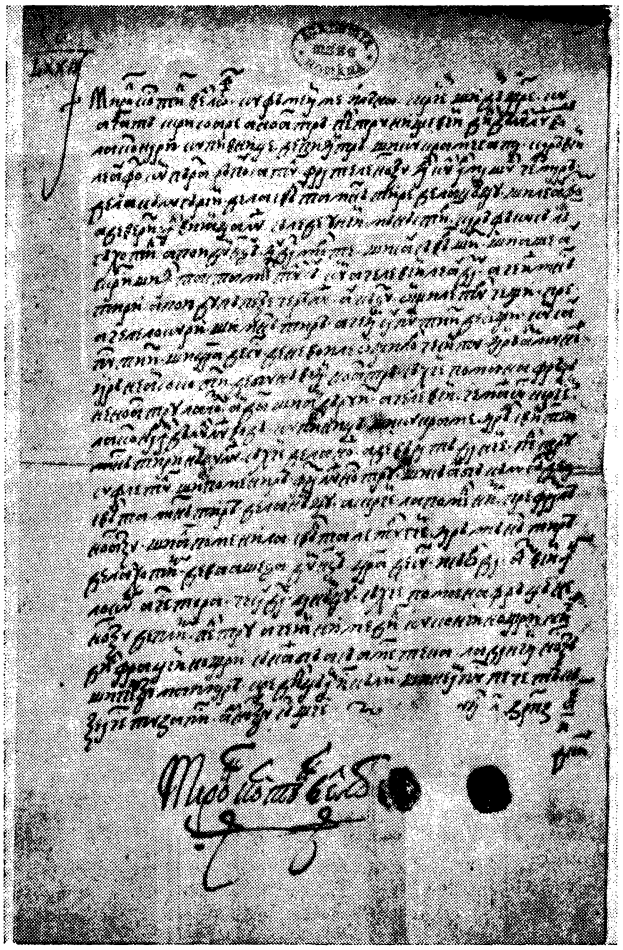

grupa în trei mari părți, egale ca întindere : epoca de pînă la Vasile Lupu (39 de ani), reconstituită pe baza izvoarelor istorice, domnia lui Vasile Lupu (19 ani) și perioada de după el (8 ani), acestea din urmă încadrîndu-se memorialisticii. Letopisețul începe cu prezentarea Movileștilor, veche familie autohtonă care a dat țării trei domnitori. În paralel este prezentată domnia din Țara Românească a lui Mihai Viteazul, căruia **C.** nu-i intuiește intențiile și însemnătatea acțiunilor, subliniind doar caracterul aventuros al faptelor acestuia și fiind cuprins de admirație pentru succesele sale în lupta antiotomană. Urmașii Movileștilor din Moldova se distrug între ei printr-un război civil condus din umbră de Elisabeta Movilă, care va sfîrși tragic. Urmează domniile lui Ștefan Tomșa, căruia i se impută o serie de crime inutile, a lui Gaspar Grațiani, aflat în conflict cu boierimea autohtonă, și domnia mai puțin importantă a lui Alexandru Iliaș, reținut pentru revenirea a doua oară în scaun, cînd are loc răscoala provocată de abuzurile boierului grec Batiște Veveli. Pentru **C.**, trăsăturile domnitorului ideal sînt întruchipate de voievozi ca Radu Mihnea și Miron Barnovschi. Înțelepciunea politică dovedită de Radu Mihnea în relațiile cu vecinii au darul de a-l cuceri pe diplomatul **C.** Mentalitatea feudală a autorului iese la iveală prin sublinierea atitudinii diferențiate pe care domnitorul trebuie s-o aibă față de diferitele pături sociale în circumstanțe juridice. Domnia lui Barnovschi, învăluită într-o prezentare subiectivă, s-a distins printr-o succesiune de perioade de prosperitate și de decădere și prin inițiative culturale, ca ridicarea unor mănăstiri. Vasile Lupu este urmărit din perioada cînd era numai un boier abil, bun politician, oriental în maniere. Domnia propriuzisă este, în cronică și în realitate, compusă din perioade inegale, de afirmare a personalității acestuia, cu repercusiuni fericite asupra țării, alternate cu cele nefaste, bîntuite de războaie. Alături de această domnie, detaliat narată, alcătuind în sine un mic roman, sînt prezentate două personalități istorice legate de Vasile Lupu : Matei Basarab și Bogdan Hmelnițki. Plin de admirație față de Matei Basarab, **C.** strecoară o pledoarie pentru armonia între cei doi domnitori. Un capitol despre cazaci, de oarecare amploare și pitoresc, marchează trecerea de la descrierea perioadei de creștere la cea de declin a domniei lui Vasile Lupu ; dacă atenuarea temporară a conflictelor cu Matei Basarab deschidea o perioadă de înflorire în Moldova, contactul cu cazacii îi va pune capăt. Treptat, figura lui Vasile Lupu se va scufunda în învălmășeala luptelor pentru domnie, întreținute de o altă personalitate care se impune pe scena istoriei, fostul logofăt al domnitorului, Gheorghe Ștefan. În prezentarea evenimentelor, autorul este preocupat permanent de găsirea cauzalității, explicațiile teologice avînd mai curînd o valoare morală. Autorul are propensiune către meditația pe marginea faptelor, întîmplărilor, caracterelor, exprimată prin maxime, aforisme, cugetări, care încep sau încheie povestirea unui eveniment. Principala calitate literară a scrierilor lui **C.** este arta narativă. *Letopisețul...* conține în mare parte pagini memorialistice, în relatarea marilor evenimente istorice fiind întrețesute amănunte din viața domnitorilor, a boierilor, momente din biografia autorului și a familiei sale, scene de la curtea domnească. Preferința pentru amănuntul inedit, pitoresc, vesel sau tragic, este o caracteristică a compoziției literare a lui **C.** Pasiunea sa pentru narațiune se confirmă prin mulțimea episoadelor de sine stătătoare : moartea lui Constantin Movilă, omorîrea lui Vasile Stroici după lupta de la Cornul lui Sas, istorisirea boieririi unui slujitor de către Radu Mihnea, complotul și trădarea lui Vasile Lupu de către logofătul Gheorghe Ștefan, încercarea de otrăvire a vornicului Bucioc de către Gaspar Grațiani. Intențiile de literaturizare se trădează și în comparațiile largi, în stil antic, folosite în narațiune, ca aceea legată de pierderea domniei de către Vasile Lupu, sau cea care sugerează renașterea țării în timpul lui Miron Barnovschi. O serie întreagă de procedee literare, multe de proveniență clasică, sînt utilizate în *Letopiseț :* repetiția cu caracter retoric, anafora, interogația și exclamația retorică, figuri de stil mai pretențioase, ca poliptotonul. Cronicarul-artist recurge la alternarea limbajului direct cu cel indirect, la dialoguri, folosește ironia, descripția, metafora. Principala forță a creatorului este capacitatea portretistică, prin care individualizează distinct aproape toate personajele din cei 66 de ani de istorie a Moldovei prezentați în cronică. Deși își declară programatic obiectivitatea de istoric, **C.** este însă un scriitor de atitudine, el realizează atît portrete luminoase, pozitive, pentru Movilești, Radu Mihnea, Miron Barnovschi ș. a., cît și altele tăioase, cu trăsături violente, pentru Mihnea cel Rău, Ștefan Tomșa, Timuș Hmelnițki.

Lucrarea istorică *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor,* ca și lucrările scrise în

limba polonă : *Cronica ţărilor Moldovei şi Munteniei* (1677), cunoscută sub numele de *Cronica polonă*, şi *Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească* (1684), numită *Poema polonă*, schiţează ideile de bază despre începuturile neamului nostru, cu izvoare bogate, pornind de la anticii Titus Livius, Dio Cassius, Quintus Curtius, Plutarh, Eutropius, umaniştii E. S. Piccolomini, A. Bonfiini, L. Toppeltin, Kovacsóczy şi St. Szamosközy, cronicile polone ale lui M. Kromer, J. Bielski, P. Piasecki, Guagnini-Paszkowski. **C.** se ridică polemic împotriva „băsnuitorilor" şi a celor care se îndoiesc de originea română a românilor. În demonstraţie, el alege ca punct de rezistenţă înrudirea cu italienii. Imaginea Italiei, concretizată într-o idilică pagină de descriere literară, are deopotrivă o semnificaţie patriotică, dezvăluind mîndria istoricului de a arăta cu cine se înrudeşte neamul său. **C.** vede în colonizarea Daciei cheia romanităţii românilor. El nu susţine ideea exterminării dacilor, dar vorbeşte de o dislocare totală şi de retragerea locuitorilor în Transilvania. **C.** intenţionează să convingă de puritatea sau măcar de preponderenţa elementului etnic latin. În *Cronica polonă*, plecînd de la fapte de limbă cuprinse într-un mic dicţionar latin-român, de 86 de cuvinte, autorul face din nou demonstraţia latinităţii românilor. În ultimul capitol al lucrării *De neamul moldovenilor*, **C.** îşi susţine argumentele asupra romanităţii făcînd apel la etnografie, invocînd obiceiuri funerare, bocete, elemente de port popular. **C.** a efectuat, în perioada 1671—1673, traducerea unui fragment din Quintus Curtius, intitulat : *Graiul solului tătărăsc către Alexandru Machidon, după ce au sosit de la Bahtri la apa Donului, mergînd cu oaste asupra tătarilor*, iar înainte de 1675 a realizat o prelucrare, *Istorie de Crăiia Ungurească*, după scrierea, des folosită ca izvor istoric în scrierile sale, a lui L. Toppeltin, intitulată *Origines et occasus Transsylvanorum*. Influenţa culturii clasice, a lecturilor străine, profunda legătură cu spiritul şi limba poporului, dar, mai ales, o notă distinctă care poartă pecetea temperamentului său literar dau stilului lui **C.** valori care îl individualizează între ceilalţi cronicari moldoveni.

— *De neamul moldovenilor, din ce ţară au ieşit strămoşii lor*, publ. M. Kogălniceanu *(Cartea pentru descălecatul dintîi a Ţării Moldovii şi neamului moldovinesc)*, LTM, I, *1—32*, CRL, I, *1—30* ; ed. îngr. C. Giurescu, Bucureşti, Socec, 1914 ; ed. îngr. şi pref. P. V. Haneş, Bucureşti, Tip. Române unite, 1936 ; *Letopiseţul Ţării Moldovii de la Aaron Vodă de unde este părăsit de Urechi vornicul, de Ţeara-de-Gios*, LTM, I, *211—355*, CRL, I, *243—373* ; ed. Bucureşti, Socec, 1894 ; ed. îngr. şi pref. I. Şt. Petre, Bucureşti, Cugetarea, 1943 ; *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron vodă încoace*, îngr. şi pref. P. P. Panaitescu, Bucureşti, F.R.L.A., 1944 ; *Descrierea Moldovei şi a Ţării Româneşti în trei cinturi, în versuri polone* (tr. şi publ. B. P. Hasdeu), AIR, I, 1865, partea I, 20—22 ; *Viaţa lumii şi Stihuri împotriva zavistiei* (publ. B. P. Hasdeu), STY, I, 1866, 10 ; *Despre poporul Moldovei şi al Ţeret Româneşti* (tr. B. P. Hasdeu, publ. M. Kogălniceanu), CRL, III, *487—524* ; *Opere complete*, I—II, îngr. V. A. Urechia, glosar L. Şăineanu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886—1888 ; *Cronica Ţării Moldovei şi a Munteniei — Cronica polonă*, tr. şi publ. în Bogdan, *Cronice inedite, 130—204* ; *Chronicon Terrae Moldavicae ab Aarone principe*, îngr. E. Barwinski, Bucureşti, Socec, 1912 ; *Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească*, tr. şi îngr. P. P. Panaitescu, Bucureşti, Cultura naţională, 1929 ; *Cartea despre descălecatul dintîi — Letopiseţul Ţării Moldovei*, îngr. I. Pillat, Bucureşti, Cartea românească, 1933 ; ed. 2, Bucureşti, Cartea românească, 1935 ; ed. 3, Bucureşti, Cartea românească, 1939 ; ed. 4, Bucureşti, Cartea românească, 1944 ; *Cartea pentru descălecatul dentîiu a Ţării Moldovei şi neamului moldovenesc şi Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron Vodă, de unde este părăsit de Urechie, vornicul de Ţara-de-Jos*, Bucureşti, Cioflec, 1943 ; *Opere*, îngr. şi pref. P. P. Panaitescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; *Opere*, I—II, îngr. şi pref. P. P. Panaitescu, Bucureşti, E.L., 1965 ; *Opere alese*, îngr. şi pref. Liviu Onu, Bucureşti, E.Ş., 1967.

— 1. Bălcescu, *Opere*, I, partea I, *131—134* ; 2. V. A. Urechia, *Miron Costin. Comentarii literare*, RCO, I, 1873, 1—5 ; 3. V. A. Urechia, *Miron Costin*, CL, XIX, 1886, 11, 12, XX, 1886, 1 ; 4. Ioan Nădejde, *Schiţă despre Miron Costin şi vremea lui*, Iaşi, Tip. Daniel, 1888 ; 5. V. A. Urechia, *Miron Costin*, Craiova, Samitca, 1891 ; 6. Sbiera, *Mişcări, 174—175, 220—222, 290—292, 301—312* ; 7. Gîdei, *Studiu, 169—244, 283—349* ; 8. Densusianu, *Ist. lit., 359—432* ; 9. S. Fl. Marian, *Portretul lui Miron Costin, mare logoţăt şi cronicar al Moldovei*, Bucureşti, Göbl, 1900 ; 10. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *460—481* ; 11. Vladimir I. Ghica, *Cîteva aocumente despre Costini, aflate în arhivele romane*, CL, XLI, 1907, 5 ; 12. I. Tanoviceanu, *Marele spătar Ilie Ţifescu şi omorîrea lui Miron şi Velişco Costin*, Bucureşti, Göbl, 1910 ; 13. C. Giurescu, *Interpolările şi data scrierii „De neamul moldovenilor" de Miron Costin*, Bucureşti, Socec, 1915 ; 14. G. Pascu, *Miron Costin. „De neamul moldovenilor". Scrierea românească şi prelucrările leşeşti. „Letopiseţul Ţării Moldovei". Scrierea românească şi traducerea latinească*, Iaşi, Lumina Moldovei, 1921 ; 15. Sever Zotta, *Ştiri despre Costineşti*, RI, XI, 1925, 4—6 ; 16. Sever Zotta, *Dumitru Postelnicul, fratele lui Costin Hatmanul, şi descendenţa lui*, RI, XI, 1925, 10—12 ; 17. Iorga, *Ist. lit.*, I, *315—341* ; 18. P. P. Panaitescu, *Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin*, Bucureşti, Cultura naţională, 1925, *15—20, 83—133, 214—224* ; 19. I. Minea, *Despre două cărţi citate de Miron Costin*, RI, XII, 1926, 10—12 ; 20. P. P. Panaitescu, *Cu privire la data scrierii „Chronika ziem moldawskich y multanskich" de Miron Costin*, RI, XII, 1926, 1—3 ; 21. Sever Zotta, *O soră necunoscută a lui Miron Costin*, RI, XII, 1926, 4—6 ; 22. P. P. Panaitescu, *Ştiri noi despre Miron Costin şi familia lui*, Bucureşti, Cultura naţională, 1927 ; 23. Puşcariu, *Ist. lit., 132—138* ; 24. Czesław Chowaniec, *Miron Costin en Pologne. Contributions à l'année 1684—1685*, INI, *113—124* ; 25. A. Iordănescu, *Observaţiuni critice asupra cronicii lui Miron Costin*, RIR, III, 1933, fasc. 2—3 ; 26. Ioan Lupaş, *Miron Costin şi concepţia lui filozofică-religioasă asupra istoriei*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1934 ; 27. Al. Ciorănescu, *De la gesta franceză la Miron Costin*, RFR, I, 1934, 5 ; 28. T. Holban, *Un tratat de retorică scris de Miron Costin*, RI, XXI, 1935, 7—9 ; 29. Nicolae Laslo [Lascu], *Horaţiu în literatura română*, GR, III, 1935, 11—12 ; 30. G. Pascu, *Cronicarii moldoveni Gligorie Ureache şi Miron Costin*, Iaşi, Tip. Ţerek, 1936, *30—119* ; 31. P. P. Panaitescu, *O istorie a Ardealului tradusă de Miron Costin*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1936 ; 32. Cezar Papacostea, *Miron Costin*, RCT, XI, 1937, 2—3 ; 33. George Constant, *In jurul versiunii latine a letopiseţului lui Miron Costin*, RFR, V, 1938, 7 ; 34. G. Pascu, *Cronicarii moldoveni, studii privitoare la „Istorie de Crăiia Ungurească" de Miron Costin, „De neamul moldovenilor" de Miron Costin*, RCT, XII, 1938, 1—3 ; 35. Lucian Predescu, *Doi cronicari moldoveni. Grigore Ureche şi Miron Costin*, Bucureşti, Cartea românească, 1939 ; 36. Dumitru Almaş, *Miron Costin*, I—II, Bucureşti, Ciornei, 1939 ; 37. Călinescu, *Ist. lit., 22—26* ; 38. Şt. Bezdechi, *De la Miron Costin la Herodot*, LUC, I, 1941, 9 ; 39. Ion I. Nistor, *Miron Costin. Viaţa şi opera*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1942 ; 40. Nicolae Lascu, *Ovidiu în opera lui Miron Costin*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1942 ; 41. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *153—173* ; 42. Leca Morariu, *Miron Costin*, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1942 ; 43. Eugeniusz Zdrojewski, *Miron Costin*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1943 ; 44. Boris Cazacu, *Influenţa latină asupra limbii şi stilului lui Miron Costin*, CEL, V, 1943 ; 45. Şerban Cioculescu, *Personalitatea lui Miron Costin*, TRP, I, 1944, 4, 25 ; 46. Şerban Cioculescu, *Miron Costin : „Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron vodă încoace"*, ECU, II, 1944, 239, 247 ; 47. Al. Rosetti, *Observaţii asupra limbii lui Miron Costin*, Bucureşti, E.A., 1950 ; 48. I. Verdeş, *Ideile social-politice ale cronicarilor din secolele XVII—XVIII din Ţara Românească şi Moldova*, DIF, I, *16—22* ; 49. N. Grigoraş, *Ştiri noi despre viaţa şi familia lui Miron Costin*, ALIL, istorie, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 50. Al. Andriescu, *Contribuţia marilor cronicari moldoveni şi munteni la dezvoltarea limbii literare*, AUI, ştiinţe sociale, t. III, 1957, fasc. 1—2 ; 51. Elena Lintz, *Două scrisori inedite ale Ist. lit.*, I, *237—271* ; 55. *Ist. gînd., 59—60* ; 56. *Ist. lit.*, I, *130—162* ; 53. V. Sofroni, *Preocupări de literatură română veche*, AUI, ştiinţe sociale, t. VII, 1961, fasc. 1 ; 54. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *237—271* ; 55. *Ist. gînd., 59—60* ; 56. *Ist. lit.*, I, *364—384* ; 57. I. C. Chiţimia, *Bazele istorice şi izvoarele originii latine a poporului şi a limbii române la Gr. Ureche şi M. Costin*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XIV, 1965 ; 58. Virgil Cândea, *Miron Costin*, RVB, XIX, 1966, 11 ; 59. D. Curticăpeanu şi O. Şchiau, *Miron Costin, scriitorul*, ST, XVII, 1966, 12 ; 60. Dinu Dumitrescu, *Date noi despre uciderea lui Miron Costin*, ARG, I, 1966, 7 ; 61. Liviu Onu, *Contribuţii la o ediţie critică a scrierii lui Miron Costin „De neamul moldovenilor"*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XV, 1966 ; 62. Vladimir Streinu, *Miron Costin, primul nostru mare clasic*, LCF, X, 1967, 9 ; 63. N. Grigoraş, *Trei documente inedite despre Miron Costin*, AIX, t. VI, 1969 ; 64. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *179—197* ; 65. Şerban Cioculescu, *Constantin Cantemir şi Miron Costin*, RL, III, 1970, 2 ; 66. Pavel Binder şi Grigore Ţopan, *Contribuţii la problema legăturilor cronicarului Miron Costin cu Transilvania*, RITL, XX, 1971, 1 ; 67. Ilie Corfus, *O nouă scrisoare a lui Miron Costin*, STD, XXIV, 1971, 2 ; 68. Gáldi, *Introd. ist. vers., 77—81* ;

69. Panaitescu, *Contribuţii, 532—572* ; 70. L. Stoianovici-Donat, *Un chroniquer moldave, traducteur de Quintus Curtius*, Bucureşti, E.A., 1971 ; 71. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *258—270* ; 72. N. A. Ursu, *Există în literatura română „Cîntecul lui Potocki" ?*, CRC, VI, 1971, 22 ; 73. N. A. Ursu, *O poemă necunoscută a lui Miron Costin ?*, RL, V, 1972, 39 ; 74. *Ist. filoz. rom.*, I, *53—54* ; 75. Eugen Negrici, *Naraţiunea în cronicile lui Gr. Ureche şi Miron Costin*, Bucureşti, Minerva, 1972, 151—327 ; 76. Chiţimia, *Probleme, 273—297, 299—314* ; 77. Elvira Sorohan, *Miron Costin* (teză de doctorat dactilografiată), Iaşi, 1972 ; 78. Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir şi umanismul*, Bucureşti, Minerva, 1972, *passim* ; 79. I. C. Chiţimia, *Versuri care nu sînt ale lui Miron Costin*, RL, V, 1972, 41 ; 80. Ţepelea — Bulgăr, *Momente, 66—72* ; 81. Ursu. *Memorialistica, passim* ; 82. Dumitru Almaş, *Miron Costin*. Bucureşti, Meridiane, 1973 ; 83. Şerban Cioculescu, *Un nou Miron Costin*, RL, VI, 1973, 32 ; 84. Şerban Cioculescu, *Drama lui Miron Costin*, RL, VI, 1973, 33 ; 85. Dan Simonescu, *Revelaţia documentului*, MS, IV, 1973, 3 ; 86. Dumitru Velciu, *Miron Costin*, Bucureşti, Minerva, 1973 ; 87. N. A. Ursu, *Versuri ale lui Dosoftei atribuite lui Miron Costin*, LR, XXIII. 1974, 2 ; 88. Const. A. Stoide, *D. Velciu, „Miron Costin"*, AIX, IX, 1974 ; 89. Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieţii în literatura veche românească*, Bucureşti, Minerva, 1975, *42—53* ; 90. Enache Puiu, *Viaţa şi opera lui Miron Costin*. Bucureşti, E.A., 1975 ; 91. Şerban Cioculescu. *O faţă neconsiderată a lui Miron Costin*, RL, VIII, 1975, 28 ; 92. Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, Bucureşti, Minerva, 1976, *22—33, 147—192* ; 93. Dan Horia Mazilu. *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Minerva, 1976, *190—282* ; 94. Mircea Scarlat, *Introducere în opera lui Miron Costin*, Bucureşti, Minerva. 1976 ; 95. Dumitru Velciu, *O veche controversă : paternitatea redacţiei în şapte capitole a scrierii „De neamul moldovenilor"*, STD, XXIX, 1976, 9 ; 96. Al. Andriescu, *Stil şi limbaj*, Iaşi, Junimea, 1977, *27—31* ; 97. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, Cartea românească, 1977, *54—59*.

A. S.

COSTIN, Nicolae (c. 1660—1712), cronicar. Al doilea dintre fiii lui Miron Costin a învăţat la şcoala iezuită şi, probabil, la Şcoala domnească din Iaşi,

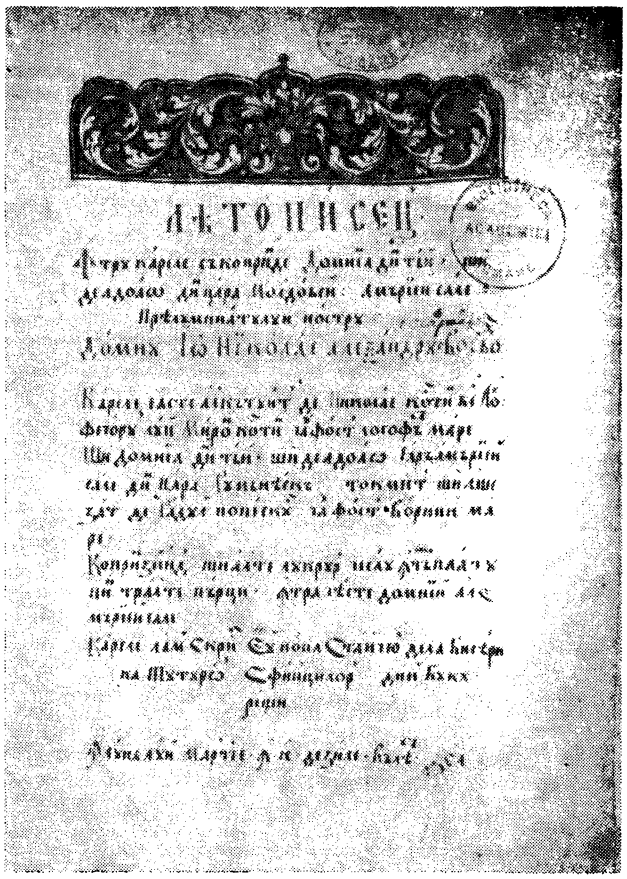

apoi la Lemberg. Cunoştea perfect limbile latină, slavonă şi polonă, mai puţin greaca şi, poate, franceza şi italiana. Implicat, ca şi Velicico Costin, în complotul din 1691 împotriva domnitorului Constantin Cantemir, el este închis împreună cu fraţii săi, Ioniţă şi Pătraşcu. Eliberat pe chezăşia unor boieri de frunte, cărturarul moldovean se refugiază în Ţara Românească, la curtea lui Constantin Brîncoveanu. Întors în Moldova, din treti-logofăt ajunge cu timpul hatman, vornic al Ţării de Sus, apoi al Ţării de Jos, vel logofăt şi caimacam, îndeplinind şi unele misiuni diplomatice dificile.

Opera lui este alcătuită din *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601, Letopiseţul Ţării Moldovei. 1709—1711*, precum şi din *Ceasornicul domnilor*, traducere şi prelucrare după opera lui Antonio de Guevara, *Libro aureo del gran emperador Marco Aurelio con el Relox de principes* (1529).

Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 este o vastă operă de compilaţie, pentru o perioadă veche, în care **C.** discută cu toată atenţia izvoarele în legătură cu războaiele dacice, cucerirea Daciei, organizarea şi colonizarea ei de către romani. Se ocupă, de asemenea, de originea numelui comun al românilor, dat de alte popoare, acela de „vlah", care, după Enea Silvio Piccolomini, ar fi venit de la

numele Flac (generalul roman Flaccus), „hatmanul rîmlienesc". **C.** arată că această derivație este inexactă, deoarece originea românilor se leagă de cucerirea Daciei de către Traian. Caracterul erudit al operei se vădește și din mulțimea și varietatea surselor utilizate, deoarece autorul citează numeroase izvoare antice, medievale și moderne, latine (pasaje din *Metamorfozele* lui Ovidiu), ungare și polone. Prea lungi, incursiunile în istoria universală deviază subiectul, vădind erudiția scriitorului, dar nu și talentul literar al acestuia. Ceea ce scade cu mult valoarea operei, însă, este încorporarea de către autor, în lucrarea sa, a unor capitole întregi din cronica lui Grigore Ureche — în compilația lui Simion Dascălul — și a lui Miron Costin. De la domnia lui Despot înainte, adaosurile lui **C.** sporesc în mod considerabil și îmbogățesc cu elemente de informație nouă și interesantă istoria Moldovei. Pentru adaosurile sale, cronicarul s-a folosit de izvoare polone, neutilizate de predecesorii săi, în primul rînd de Miechowski, pentru secolul al XV-lea, și de doi compilatori unguri, care acum erau utilizați întîia dată, pentru istoria moldovenească : W. Bethlen și N. Istvánffy.

Letopisețul Țării Moldovei. 1709—1711 cuprinde cronica domniei lui Nicolae Mavrocordat și a lui Dimitrie Cantemir, o perioadă contemporană autorului, în care se povestesc episoade și se caracterizează oameni și situații, din care rezultă sentimentele și resentimentele lui față de contemporani, domni sau boieri, cu care trăise împreună și cu care familia sa, și el însuși, avuseseră legături de prietenie sau duseseră lupte politice. Tonul povestirii nu este familiar, iar scriitorul nu are, așa cum s-a susținut, o atitudine laudativă, excesivă, față de Mavrocordat. Din țesătura nesfîrșitelor intrigi, se vede totuși grija autorului de a scoate în evidență, nealterată, figura domnitorului, tactul său. Nu o dată se observă poziția cronicarului față de evenimentele povestite. Cronicarul nu știe să-și ascundă antipatiile și, în această privință, este semnificativă narareа isprăvilor și pățaniilor vornicului Iordache Ruset, vrăjmașul lui **C.** și al familiei sale. În partea a doua a cronicii, aceea închinată lui Dimitrie Cantemir, tonul devine mai binevoitor, deși, în divan, cronicarul nu simpatizează pe noul domn și nu este de acord cu politica de apropiere de ruși, promovată de **Cantemir. C.** are viziunea sintetică a nuvelistului. El știe să surprindă comportarea specifică a eroilor, reacția lor caracteristică.

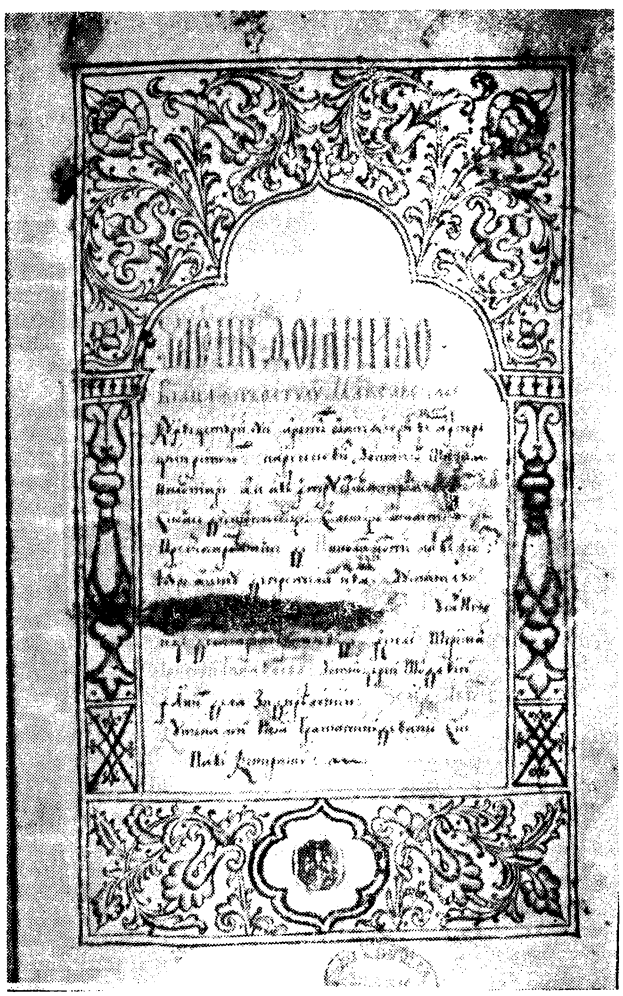

Ceasornicul domnilor, după versiunea latină a cărții lui Guevara *(Horologii Principum sive de Vita M. Aurelii imperatoris),* cuprinde viața împăratului roman Marc Aureliu, scrisorile lui către regele Siciliei, precum și sfaturi privitoare la educație și cîrmuire. Tălmăcirea lui **C.** mai cuprinde aforisme, pasaje scoase din autori antici și moderni, ca și din *Biblie.* Dintre numeroasele povestiri, întrețesute în cuprinsul romanului, celebră a devenit *El villano del Danubio (Țăranul de la Dunăre),* în care un țăran dîrz, de pe țărmurile sălbatice ale Dunării, acuză pe senatorii romani de oprimarea neamului său.

— *Cartea pentru descălecatul dentîi a Țerei Moldovei și neamului moldovenesc,* CRL, I, *31—84 ; Letopisețul Țerei Moldovei, 1709—1711,* CRL, II, *70—117 ; Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601,* îngr. și pref. Ioan Șt. Petre, București, F.R.L.A., 1942 ; *[Apendice la Letopisețul Țării Moldovei de Miron Costin],* CRL, I, *380—403, 414—428, 432—496 ; Opere,* I, îngr. și introd. Const. A. Stoide și I. Lăzărescu, pref. G. Ivănescu, Iași, Junimea, 1976. — **Tr.** : Antonio de Guevara, *Ceasornicul domnilor,* publ. fragm. *(Voroava a prea înțăleptului garamanților),* în Gaster, *Lit. pop., 559—570,* publ. fragm. Em. C. Grigoraș *(Țăranul de la Dunăre),* CL, LXIII, 1930, iulie—august ; ed. îngr. și introd. Gabriel Strempel, București, Minerva, 1976.

— **1.** Philippide, *Introd. ist. lit., 125—126 ;* **2.** G. Constantinescu-Rîmniceanu, *O nouă variantă a cronicei lui N. Costin,* A, VI, 1895, 7—8 ; **3.** Sbiera, *Mișcări, 313—314 ;* **4.** Iorga, *Ist. lit. XVIII,* I, *64—79,* II, *486—490 ;* **5.** C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian),* București, Tip. Göbl, 1907 ; **6.** G. Pascu, *Axinte Uricariul și N. Costin,* A, XXIX, 1922, 4 ; **7.** Gh. Ghibănescu, *Iașii în N. Costin și I. Neculce,* IN, III, 1923, fasc. 3, IV, 1924, fasc. 4, V, 1925, fasc. 5, VI, 1926—1927, fasc. 6 ; **8.** Pascu, *Ist. lit. XVIII, 42—62 ;* **9.** Em. C. Grigoraș, *Nicolae Costin, cel dintîi fabulist român,* PRL, I, 1927, 24 ; **10.** Pușcariu, *Ist. lit., 142—146 ;* **11.** Iorga, *Ist. lit.,* II, *90—156 ;* **12.** George Constant, *In jurul versiunii latine a letopisețului lui Miron Costin,* RFR, V, 1938, 7 ; **13.** Ioan Șt. Petre, *Nicolae Costin. Viața și opera,* București, Tiparul românesc, 1939 ; **14.** N. Cartojan, *„Ceasornicul domnilor" de N. Costin și originalul spaniol al lui Guevara,* CEL, IV, 1940 ; **15.** I. C. Chițimia, *Despre încoronarea regilor poloni la Nicolae Costin,* CEL, IV, 1940 ; **16.** Dan Simonescu, *Din începuturile istoriografiei românești : Nicolae Costin și Ion Neculce,* ACG, *483—492 ;* **17.** Călinescu, *Ist. lit., 26—28 ;* **18.** Cartojan, *Ist. lit.,* III, *179—188 ;* **19.** Piru, *Ist. lit.,* I, *313—321 ;* **20.** *Ist. lit.,* I, *548—552 ;* **21.** Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *235—236 ;* **22.** Ursu, *Memorialistica, 200—201 ;* **23.** Șerban Cioculescu, *„Ceasornicul domnilor",* RL, IX, 1976, 10.

I. L.

COȘBUC, George (20.IX.1866, Hordou, azi George Coșbuc, j. Bistrița-Năsăud — 9.V.1918, București), poet. Era al optulea din cei 12 copii ai preotului Sebastian și ai preotesei Maria din Hordou, lîngă Năsăud, sat cu o populație curat românească, păstrînd cu sfințenie și mîndrie limba, obiceiurile și portul, spirit care se transmite cu mare puritate poeziei lui C. Familia poetului, una din cele mai vechi din sat, număra mai multe generații de preoți. Strămoșii mai îndepărtați ar fi fost însă iobagi, fugiți de pe moșia unui grof din Ilișua și stabiliți pe vremea lui Mihai Viteazul, în ținutul liber al Năsăudului. În orice caz, tatăl poetului, Sebastian Coșbuc, bunicul Anton și străbunicul Larion au fost preoți în Hordou. Mama, fiica preotului Avacum din Telciu, a rămas orfană de mică și a fost crescută de preotul Ion Marian, om instruit. Cultura mamei era prin excelență folclorică. De la ea va fi moștenit viitorul poet talentul literar. Tatăl învățase la Năsăud și Blaj, cunoștea într-o anumită măsură latina și germana și avea o mică bibliotecă în care C. a găsit numeroase calendare destinate educației țăranilor. C. a învățat în primul an de școală în satul natal. Tănăsucă Mocodean, cîntăreț bisericesc, colăcar și „maestru de ceremonii" în sat, admirabil povestitor, i-a arătat buchile și i-a transmis ceva din bogatul repertoriu popular. A urmat apoi la școala din satul Telciu; cu unchiul său Ion Ionașcu, directorul școlii, a început să învețe germana. Clasa a IV-a, în 1876, o termină la Năsăud, unde urmează apoi gimnaziul, stînd la gazdă, împreună cu alți colegi, la învățătorul Ion Rotaru. Acesta avea o bibliotecă în care predominau calendarele și revistele nemțești, ceea ce i-a prilejuit lui C. primele contacte cu literatura germană, prin lecturi din Lenau, Heine, Fr. Rückert, L. Th. Kosegarten. Anii de școală la Năsăud nu l-au rupt de viața satului. Năsăudul de atunci era aproape o așezare rurală, în care tradiția culturii folclorice se păstra încă vie. Într-una din vacanțe va fi cunoscut pe Ion Goriță, de la care a învățat povești și anecdote populare. În schimb, la liceul din Năsăud erau profesori cu o pregătire serioasă, se punea accent pe studiul limbilor și literaturilor clasice, încît C. și-a format aici o temeinică bază clasică pentru cultura sa. În liceu, el începe să scrie versuri și activează în societatea de lectură „Virtus romana rediviva" a gimnaziului, din clasa a V-a (1880—1881), ca membru extraordinar. În 1883—1884 este președintele societății. Publică în „Muza someșană", revista liceului, în 1882—1883, un număr de poezii, citește la ședințele societății traduceri din Rückert, Zedlitz, Petőfi, Kosegarten și o povestire populară în 600 de versuri, ***Pepelea din cenușă***. În 1884, trecînd peste hotărîrea tatălui, care voia să-l înscrie la seminarul greco-catolic din Gherla, C., cu o bursă din fondul public năsăudean, se înscrie la Facultatea de filozofie și literatură a Universității din Cluj, care avea pe atunci și o catedră de limbă română În universitate a continuat studiile clasice, frecventînd cursurile de teoria și istoria retoricii la greci și romani, sintaxa greacă, istoria literaturii latine, istoria grecilor vechi, traducere și interpretare de scrieri alese din Cicero. Nu a urmat secția de filozofie, la care era înscris ca auditor, nici cursurile profesorului Gr. Silași, căci în perioada în care poetul era la studii, Silași nu mai funcționa Îndată după sosirea la Cluj, C. a fost numit în comitetul societății „Iulia" a studenților români. În decembrie 1884, sub pseudonimul C. Boșcu (de fapt, o anagramă), C. își începe colaborarea la „Tribuna" din Sibiu cu ***Filozofi și plugari***, snoavă versificată, pe un subiect auzit de la Ion Goriță. În anul următor continuă colaborarea cu trei balade pe motive populare *(Blestem de mamă, Pe pămîntul turcului, Anghelina)*. Două poezioare i se publică în „Familia" și două ghicitori în „Calendarul pedagogic". În noiembrie 1886, C., bolnav, întrerupe studiile și pleacă la Hordou. În „Tribuna" îi apar *Atque nos, Fata craiului din cetini, Draga mamei* (republicate în broșuri) și, în 1887, *Brîul Cosînzenii, Fulger*. I. Slavici, directorul „Tribunei", îl cheamă la Sibiu, în redacția ziarului. Se inaugurează astfel o etapă hotărîtoare în formația poetului. Mișcarea literară de la „Tribuna", orientată spre idealul restabilirii unității culturale a poporului român, punea accent pe „realismul poporal" al conținutului, pe accesibilitatea și unitatea limbii literare și își asimilase, pe linia consolidării tradiției naționale în cultură, elemente ale ideologiei junimiste. Ea a dus la precizarea poziției lui C. față de literatură, care mergea în aceeași direcție, către folclor, ca bază a literaturii culte, și către limbajul popular. Pentru C., munca în redacția „Tribunei", alături de I. Slavici, I. Bechnitz, Septimiu Albini, Nicolae Popea, toți oameni de cultură, a însemnat o adevărată școală literară, în sensul strict al cuvîntului. C. a vorbit despre anii petrecuți la Sibiu ca despre „cei mai rodnici" ani ai săi. Poetul trece treptat de la simple versificări pe teme folclorice la creații originale. În 1888 și 1889 i-au apărut în „Tribuna" numeroase poezii, printre care unele dintre cele mai izbutite creații ale sale: *Nunta Zamfirei, Rada, Minioasă, Numai una, Fata morarului, Crăiasa zînelor*. În 1889, cînd Slavici iese din închisoarea de la Vác, „Tribuna" lucra în deficit, încît unele posturi, printre care și cel al lui C., se desființează. Poetul voia să treacă munții în România, spre a scăpa de serviciul militar în armata

austro-ungară, dar la recrutare a fost socotit inapt, datorită unei boli de inimă. I se promisese și o bursă de studii, la Viena, zadarnic așteptată. După desființarea postului său de la „Tribuna", T. Maiorescu îl cheamă la București, la insistențele lui I. Slavici, și îi oferă un post de „desemnător ajutor" în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Poetul vine în Capitală în toamna anului 1889, trecînd granița, probabil fără pașaport, așa încît, fiind declarat „fugar", nu se putea întoarce în Transilvania. Relațiile lui cu Junimea și Maiorescu au fost, totuși, destul de reci, deși C. a citit la Junimea (în decembrie 1889, alături de I. L. Caragiale), iar Maiorescu îi aprecia originalitatea și talentul. Rezervele veneau din considerente politice. Nici colaborarea la „Convorbiri literare" nu a fost prea susținută (aici îi apar, în 1890, *La oglindă*, iar în 1892, trei poezii, între care *Rea de plată*). Continuă să publice în „Tribuna" *(Pe lîngă boi, Trei, doamne, și toți trei..., Cîntec)*. În 1891 renunță la postul de funcționar în Ministerul Cultelor și va trăi din scris, colaborînd la diferite manuale școlare și lucrînd în redacția unor publicații. În 1893 îi apare primul volum de versuri, *Balade și idile*, salutat cu entuziasm de Caragiale în „Moftul român". O broșură *(Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coșbuc)*, scoasă, la Iași, de Gr. N. Lazu, contestă originalitatea unor poezii din volum și indică, nu totdeauna greșit, sursele : Anacreon, Hafiz. Intervenția lui Lazu a fost începutul unui adevărat proces literar, care a durat aproape zece ani. D. Evolceanu, în numele „Convorbirilor literare", Al. Vlahuță și N. Iorga iau apărarea poetului. C. nu răspunde atacurilor. Se va apăra mai tîrziu în prefața volumului de versuri *Fire de tort*. Împreună cu Caragiale și Slavici, C. editează în 1894 „Vatra", revistă care susține întoarcerea la tradiție. Aici, el a depus o intensă activitate redacțională. A publicat *Doina, Noi vrem pămînt, In opressores, Dragoste înfrățită, Pașa Hassan, Scara, Iarna pe uliță, Lupta vieții*. Într-o rubrică intitulată *Vorba ăluia*, explica originea unor zicători și expresii populare. În 1895 s-a căsătorit cu Elena, fiica editorului C. Sfetea, și, în același an, i s-a născut unicul fiu, Alexandru. În 1896 vede lumina tiparului al doilea volum de versuri, *Fire de tort*, iar traducerea *Eneidei* lui Vergiliu primește premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei. Colaborează la „Viața", „Povestea vorbei", „Foaia ilustrată", „Epoca literară" și „Albina". Semnează cu pseudonimele Badea Gheorghe, Boșcu, Bran, Teodora

Casa în care s-a născut G. Coșbuc

Conta, George Cujbă, Stan Pîrjol II, George Vin: de vară. La 2 decembrie 1901, C. și Vlahuță scot „Sămănătorul". Ca și articolul lui Vlahuță, *Vorba de acasă*, articolul lui C., *Uniți*, formula programul revistei : promovarea unei literaturi care să stea „în mijlocul istoriei și tradiției", combaterea importului de literatură și de idei străine spiritului românesc, răspîndirea în popor a culturii. C. și Vlahuță s-au retras după un an (decembrie 1902), revista căpătînd ulterior o tot mai accentuată orientare naționalistă. În 1902, lui C. îi apare volumul de poezii *Ziarul unui pierde-vară*, dar scriitorul publică din ce în ce mai rar. Administrator și corespondent al Casei Școalelor, se dedică muncii de ridicare culturală a satului ; face călătorii, pentru îndrumarea învățătorilor care răspundeau de cercurile culturale, în Neamț, Buzău, Prahova, Tîrgu Jiu, Severin și Muscel, selecționează și recomandă cărți pentru bibliotecile rurale. Cînd Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice înființează un Birou de control al activității extrașcolare (1907), C. e numit șef de birou și referendar. Alături de Al. Vlahuță și M. Sadoveanu, el îndrumă și organizează conferințele sătești. Ultima revistă pe care o conduce este „Viața literară", apărută la 1 ianuarie 1906, la care secretar de redacție a fost Il. Chendi. C. se retrage după un an de la conducerea revistei. Este perioada în care lucrează intens la traduceri : *Georgicele* de Vergiliu (1906), *Parmeno* de Terențiu (1908), *Don Carlos* de Schiller (1910), *Odiseea* de Homer. Munca de tălmăcire în românește a capodoperei lui Dante, *Divina Comedie*, îl absoarbe în întregime. Din 1908 publică foarte rar, doar cîteva poezii în „Românul" și „Flacăra". În 1908, dîndu-se o amnistie pentru toți cei care nu se prezentaseră la serviciul militar în armata austro-ungară, C. vine la Hordou să-și vadă rudele și prietenii și de atunci în fiecare vară revine să lucreze sau să se odihnească în locurile natale. În 1912, C. petrece șase săptămîni în Italia, studiind documente și materiale privitoare la opera lui Dante (o primă călătorie, de mai scurtă durată, în același scop, avusese loc în anul 1902). Primul război mondial îl surprinde în Ardeal. Este nevoit să fugă, fiind urmărit ca agitator politic. În august 1915 moare Alexandru, fiul poetului, într-un accident de automobil. C. suportă foarte greu lovitura, se izolează, încetează să mai publice. O ultimă poezie, *Vulturul*, îi apare, în februarie 1918, în „Scena". La 9 mai, în același an, C. moare subit, în urma unei congestii cerebrale.

C. era un poet pe deplin format la apariția primului său volum, *Balade și idile*. Poemele s-au impus prin prospețime și prin siguranța de ton, în nemijlocită legătură cu mentalitatea țărănească, ale cărei ipostaze fundamentale le stilizează. Totuși, nu autenticitatea țărănească, ci un clasicism, de nuanță populară, definește originalitatea profundă a poeziei lui C. Proiectarea generalului în particular, lirismul discret, subtextual, în viziunea obiectivată epic sau dramatic, caracterizează idilele și mai puțin baladele cu subiect adesea exotic sau legendar. Poetul prinde în mici scene de o grație firească semnele tulburării erotice, jocurile și capriciile iubirii, farmecul vîrstei incerte, între candoarea copilărească și o instinctivă tactică erotică. Flăcăul și fata care se iubesc sînt în poezia lui C. (numele sînt de-a dreptul convenționale) întruchipări ale masculinului și femininului. Adevăratul principiu liric al idilelor nu este în jalea dezrădăcinării, ci în nostalgia, exprimată indirect, a unei vîrste sufletești apuse. Este idealizat un timp al începuturilor senine și nu satul. Anecdota reprezintă doar pretextul unei „puneri în scenă" a reac-

țiilor, gesturilor și replicilor care compun imaginea, esențializată, a psihologiei și comportamentului erotic. Alegerea întîmplării are însă un rol decisiv în crearea impresiei de autenticitate a întregului. Se remarcă în idile simplitatea situațiilor, extrase dintr-un cotidian țărănesc, stilizat cu grație și expresivitate. În *Scara,* flăcăul descoperă, cu hazlie indignare, că a fost înșelat de fata care nu i-a dat, după înțelegere, atîtea sărutări cîte „fușteie" are scara, ci cu unul mai puțin. În *La pîrîu* se încearcă ademenirea fetei de pe un mal pe altul, punîndu-i-se la încercare nerăbdarea și curiozitatea. Vicleniile protagoniștilor, simularea inocenței fac farmecul acestor idile, adesea cu surse mai adînci, în ambiguitate și umor. Instinctul sănătos, nerepudiat cu ipocrizie, coexistă cu frăgezimea sentimentului. Mediul rustic i-a oferit lui **C.** nu un cadru convențional, ci premisa pătrunderii în adevărul simplu, dar nu elementar, și în poezia sentimentului iubirii. Impresia de autenticitate pe care o face erotica coșbuciană se datorește cunoașterii adînci cu care poetul prezintă gestica eroilor și mai ales felul lor de a vorbi. Cu puține excepții, poezia de dragoste este la **C.** ori dialogul protagoniștilor ori monologul unuia dintre ei. Arta poetului vine din implicarea în monolog și dialog a mișcării psihologice, a unei unde sufletești vii. Amestecul de naivitate și cochetărie precoce transpare, în poezia *La oglindă,* în trecerile repezi, din monologul fetei, de la încîntare de sine și curiozitate la temeri și naivități copilărești. În unele portrete, monologul degajă direct umorul *(Nu te-ai priceput).* **C.** realizează cu o mare naturalețe gesturile personajelor. În *Subțirica din vecini* sau în *Rada* portretul fetei este mai ales gest, mimică, mișcare. Esențializări ale omenescului în genere, idilele au în același timp viață, autenticitate, eroii trăiesc, nu sînt doar niște siluete convenționale, abstracte. Se explică astfel preferința pentru o proiecție dramatică în poezia lirică, în formula specifică, de lirică a rolurilor. Obiectivarea prin personaje, autenticitatea și stilizarea țărănească ajung să echilibreze substanța lirică în expresia poetică. Dacă înfățișările senine ale iubirii din poezia lui **C.** erau pîndite de idilism, în transpunerea momentelor grave, care cer un ton dramatic, se ivea primejdia accentelor teatral-patetice și de retorică convențională a suferinței. Dramatismul însă rezultă adesea din confruntarea iubirii cu prejudecata socială : la disprețul bogătanului față de sărac se răspunde cu năzuința la fericire prin dragoste *(Numai una, Dușmancele).* Frumusețea morală este un veritabil reper opus variatelor înfățișări ale prejudecăților sociale și vorbelor înveninate, născute din dușmănie și concurență erotică. Efectul artistic se datorește sugestiilor de ordin caracterologic, notațiilor fugare ale stărilor sufletești și inflexiunilor subiective, reținute cu pudoare și transpuse în nuanțele și ritmul interior al dialogului. În cîntecele de suferință ale fetelor părăsite *(Cîntecul fusului* și *Fata morarului)* expresia dramatică a derutei și descumpănirii lăuntrice este zbaterea între cîntecul și umbletul în neștire, semn al neliniștii, și prezenta simbolurilor obsedante ale morții.

Natura nu are la **C.** exuberanță cromatică, o tratare de un mare rafinament al nuanței. Culorile fundamentale în peisajele lui rămîn simple notații, neutre sub raport artistic. Vocația poetului în descripție este desenul, nu culoarea, dovadă a aceleiași înzestrări clasice temperamentale, înclinată spre lumea obiectivă, care se oferă observației și studiului, și nu spre atmosfera subiectivă, interioară, sugerată prin viziunea cromatică. *Faptul zilei,* cel mai plastic dintre toate pastelurile coșbuciene, rămîne convențional și corect în cromatismul său, dar de o mare expresivitate în mobilitatea percepției, care prinde delimitarea succesivă a formelor și contururilor într-un spațiu nedefinit, efect de mișcare creat de lumină în adîncimea peisajului. Cînd nu eșuează în compuneri convenționale *(În zori, Pace, După furtună),* pastelul este fie, mai rar, expresia directă a unei sensibilități echilibrate, solare, în care intră plenitudinea bucuriei de a fi, dar și acceptarea fără crispări a legii morții *(Vara),* fie, cel mai adesea, expresia prezenței omului în natură, cu care acesta comunică prin muncă, prin iubire, printr-o jovialitate robustă. O sensibilitate vizuală, dar, mai ales, auditivă evocă în *Noapte de vară* atmosfera înserării, respirația și liniștea nocturnă a satului. În *Iarna pe uliță,* zarva, veselia, joaca fără griji a copiilor compun imaginea unei vitalități proaspete și senine, în a cărei atmosferă afectivă s-a concentrat specificul anotimpului, căutat dincolo de cadrul convențional, în ritmul mișcării, în verva scenei. Arta poetului în pastel nu se bizuie numai pe siguranța sobră a desenului, pe adevărul gestului, al mișcării, ci și pe versificația evocatoare și pe notațiile senzoriale care, amplificate prin imagine, configurează o atmosferă (cum e cea din *În miezul verii,* de arșiță cotropitoare și nesfîrșită trudă). Un rezultat al tendinței de obiectivare este și prelungirea pastelului, prin personificare și alegorie, în fantezie *(Seara, Ștrengarul văilor, Vîntul).*

Baladele sînt o altă direcție în care se exersează imaginația reconstructivă a poetului, proiectată mai mult dramatic decît narativ. Epicul domină mai ales în baladele pe motive străine *(Baladă albaneză, Fatma, Puntea lui Rumi).* Cînd se încearcă, pe asemenea subiecte, o „lirică a rolurilor", se ajunge la retorică teatrală și patetism *(Regina ostrogoților, El Zorab).* Poetului îi lipsea înzestrarea romantică : fantezie, timbru patetic. Structura clasicismului popular coșbucian se valorifică în baladele cu subiect românesc, *Crăiasa zînelor, Vîntoasele, Pe plaiul muntelui* și, mai ales, în *Nunta Zamfirei* și *Moartea lui Fulger,* în care sărbătoarea nunții, pe de o parte, și necunoscutul de dincolo de moarte, pe de alta, se proiectează în revărsarea exuberantă de vitalitate a unei feerii idilice și în reflecția dramatizată asupra destinului. În *Nunta Zamfirei* epicul nu există, esența fiind de tablou etnografic (nunta la români), transpus în figurație de basm. **C.** păstrează spiritul autentic național nu numai în suita tradițională a momentelor nunții (petitul, invitarea nuntașilor și primirea lor, apariția mirilor și a nașilor, cununia, petrecerea, cu jocul specific românesc al horei, urările), ci mai cu seamă în dragostea de viață pe care o exprimă prețuirea iubirii și a bucuriilor lumii, în vioiciunea armonioasă a dansului, în umorul bonom, gustul frumosului și legea omeniei. Exuberanța sărbătorească, dragostea de viață datorează mult din expresivitatea lor ritmului interior revărsat în versificația impetuoasă. O viziune românească asupra morții este sintetizată dramatic în *Moartea lui Fulger.* Balada exprimă, într-un autentic dialog al „vocilor lirice", patetismul suferinței, în jalea și revolta mamei lui Fulger împotriva absurdului morții, și înțelepciunea populară a acceptării „stîngerii" ca lege a tot ce există în lume, formulată de bătrînul sfetnic. Ideea e de o dialectică simplă în fond : durerii individuale i se opune înțelegerea morții ca fatalitate eternă și universală. Valoarea poemului stă în intuirea unui stil, a unui ton convingător, al suferinței patetice, fără margini, susținut de atmosfera de baladă simbolică și basm. Stilul plîngerii în jeluirile mamei, nu numai prin blestemele arun-

cate cerului, depășește tiparul de bocet folcloric pe care, pînă la un punct, îl urmează. Ritualul înmormîntării e cel țărănesc. În aceste balade, obiectivarea simbolică a lirismului clasic scoate în evidență sinteza poetică, reprezentativă pentru psihologia noastră etnică, a unei filozofii implicate în atitudinea românească în fața vieții și morții.

Pretexte istorice servesc poeziei de revoltă socială și națională, ca în *Un cîntec barbar* și *Decebal către popor*, a căror retorică se încarcă de o mînie încordată, exprimînd idealul patetic al libertății și morții eroice, de preferat robiei. Un ton de energică demnitate sub vitregia vremurilor se încheagă, în unele poezii, în personificări ale revoltei și setei de libertate și în proiecțiile lor simbolice *(Ex ossibus ultor, Doina, Dunărea și Oltul)*, care îl anunță, cu accente de „poeta vates", pe O. Goga. Maxima energie a tonului de rechizitoriu vehement este atinsă în *Noi vrem pămînt*, *Pentru libertate* și *In opressores*, unde **C.** dă glas direct (fără personificări simbolice sau aparent istorice) patosului justițiar al setei de dreptate socială și libertate națională. Stilul aspru, încordat, al lirismului colectiv, are o retorică expresivă — stilizare a tonului popular și chiar țărănesc de revoltă și obidă. Tensiunea și sobrietatea (lipsesc complet tropii), ritmul interior al mîniei și încordării, sugerat de versificație, fac din *Noi vrem pămînt* o capodoperă a poeziei politice. Idealul eroic, care este una din ipostazele energetismului coșbucian, explică aplecarea poetului asupra eposului național, ilustrat în stilul grandorii legendare *(Pașa Hassan)*, sau al vervei țărănești *(Cetatea Neamțului)*. Imagini ale eroismului românesc apar în *Cîntece de vitejie*, cronică poetică a războiului pentru Independență din 1877. Deși nu lipsite de accente teatrale și în ciuda retoricii sentimentale, *Dorobanțul*, *Cîntecul redutei*, *O scrisoare de la Muselim Selo*, *Coloana de atac* reușesc să surprindă un eroism neostentativ, susținut de resorturile omenești ale credinței în dreptatea războiului dus contra jugului otoman și de legătura cu pămîntul țării. Poetul a crezut el însuși într-o morală eroică a vieții și în rolul de exponent al durerilor și bucuriilor poporului său *(Lupta vieții*, *Poetul)*. **C.** a creat o operă de orientare fundamental clasică, de sensibilitate românească, sinteză de autentică substanță poetică și expresie artistică, care îi conferă o incontestabilă originalitate.

Într-o mare parte din publicistica sa, **C.** se ocupă de problemele folclorului, depozit al spiritualității poporului. Prin popor înțelegea țăranul; concepția era curentă în epocă, dar în cazul lui **C.** ea izvorăște dintr-un atașament sincer, organic, față de clasa din mijlocul căreia s-a ridicat. Fără a ajunge la mitizarea viziunii rurale, precum, mai tîrziu, un alt ardelean, Lucian Blaga, **C.** încearcă să definească specificul folclorului românesc pornind de la mit, cea mai veche realitate artistică a poporului, pe care o consideră și cea mai înaltă formă a artei populare. Există, poate, chiar și în această premisă cu care **C.** pornește în studiul folclorului, influența ideilor lui Gr. Silași, ale cărui lucrări *(Însemnătatea literaturii române tradiționale*, 1875, *Românul în poezia sa poporală*, 1876), sinteze de fapt ale unor idei ale epocii, i-au fost cunoscute din publicațiile vremii. Studiile lui Silași îl duc pe **C.** la lectura mitologiștilor germani (J. Grimm, W. Schwartz, Max Müller), cu ecouri în concepția sa asupra folclorului. Un amplu studiu despre *Elementele literaturii populare* (1900) expune ideile lui **C.** asupra originii mitologice a folclorului, în opoziție cu exagerările latiniștilor, care căutau în folclor argumente în favoarea originii latine a neamului, și ale evhemeriștilor, exagerînd în sensul explicațiilor morale și filozofice aplicate miturilor. Idealul pentru folclorist ar fi explicația mitologică, cosmologică, a folclorului. **C.** este adeptul teoriei lui Müller, după care ar exista un fond mitic indoeuropean, comun familiei popoarelor ariene, nealterat de influențe. Cum numai popoarele primitive sînt creatoare de mituri, invenția în folclor este foarte redusă. Poporul a încetat să mai creeze poezie epică. Balada istorică ia naștere prin raportarea faptului istoric, irepetabil, la mitul etern, universal. Basmul este definit ca un mit degradat prin acceptarea unor elemente profane. **C.** definește mitul pe baza caracterului său sacru, idee prezentă și mai tîrziu în multe cercetări asupra mitului (Mircea Eliade a definit, în același spirit, basmul ca mit degradat). Novac sau Mihu sau Făt-Frumos nu sînt decît imagini ale eroului solar din vechile mituri, soarele în luptă cu întunericul. *Miorița* e un „bocet solar", „ciobanul ucis e soarele, maica bătrînă, pămîntul". Cu toată seducția unei astfel de teorii încărcată de poezie, schematismul concepției mitologice a lui **C.** asupra originii folclorului este evident. Varietatea și complexitatea speciilor sînt reduse astfel la un sistem imuabil, greu de acceptat. Adevărata contribuție a lui **C.** în domeniul folcloristicii apare cînd scriitorul părăsește sistemul și valorifică experiența și observația directă. **C.** este printre primii folcloriști care s-au preocupat de recepția și circulația folclorului, de factorii propagatori, cu concluzii valabile, verificate. Scriitorul a întreprins un studiu al unor genuri și specii folclorice, cu multe concluzii și intuiții interesante și juste. Este autorul unor studii substanțiale asupra ghicitorii *(Ghicitorile poporale)* și proverbului *(Nașterea proverbilor)*. Un comentariu mai întins dă o clasificare a baladelor, care fixează, nu fără unele exagerări, liniile mari de evoluție ale genului. **C.** se sprijină pe argumente furnizate de analiza artistică a baladei, pentru a demonstra vechimea speciei, și examinează existența și rolul limbajului arhaic. **C.**, care privea creația populară cu ochiul poetului, atent la măiestria formei, este printre puținii teoreticieni ai folclorului care au acordat însemnătate valorii estetice și poetice a producțiilor literare populare *(Bocetul*, 1900). *Legendele mînăstirilor noastre* cuprinde o tentativă comparativistă. **C.** dă legendei Dochiei o altă interpretare: legenda nu se referă la Dochia și Traian, ea este o poveste solară, simbol al timpului schimbător de la începutul primăverii. Ocupîndu-se de folclorul obiceiurilor, **C.** se situează pe poziția raționalistă și iluministă a Școlii ardelene: anumite obiceiuri au valoare artistică și merită să fie păstrate, altele, care întrețin neștiința și prilejuiesc practici primejdioase, trebuie să fie înlăturate chiar prin forța legilor. Este atitudinea urmată de **C.** în toată activitatea sa publicistică, destinată luminării țăranului, desfășurată pe o lungă perioadă de timp în „Albina". Combaterea superstițiilor *(Oase de balaur*, *Puterea mistică a fierului)* și a practicilor medicale empirice *(Leacuri bătrînești*, *Legarea boalelor*, *Descîntecele și boalele)*, a lenei și a ignorantei *(Sărbători fără rost*, *Postul și nutrirea neîndestulătoare)* ocupă un capitol foarte întins al publicisticii lui **C.**, întregit de scurte prezentări de știință popularizată, pe diferite subiecte (floră, faună, geografie, obiceiuri specifice ale popoarelor).

Lăsînd la o parte exercițiile de tălmăcire din epoca studiilor sau din anii de început ai carierei sale literare, **C.** s-a oprit la marile epopei ale popoarelor vechi *(Odiseea* lui Homer, *Eneida* lui Vergiliu, dar și *Divina Comedie* a lui Dante, *Sa-*

kuntala lui Kalidasa), care îl interesau ca expresii ale eposului național, sau la scrierile clasice, care puteau să ofere modele (Anacreon) și să educe nemijlocit (*Georgicele* lui Vergiliu, *Parmeno* de Terențiu, *Antologia sanscrită*, culegere de înțelepciune indiană). El a consacrat tălmăcirilor ani întregi de muncă și s-a impus drept cel mai bun traducător al epocii și unul dintre cei mai talentați traducători ai noștri dintotdeauna, probînd și aici calități de mare și autentic poet, forță expresivă, inventivitate, intuiție poetică. **C.** a realizat o bună versiune a *Georgicelor* și a *Eneidei* lui Vergiliu, reușind notarea celor mai fine nuanțe, păstrarea hexametrului original. Înaintea elenistului G. Murnu, traducătorul cel mai autorizat al lui Homer, **C.** a tradus (și a publicat, fragmentar, în timpul vieții) *Odiseea*, după un intermediar german și după o tălmăcire românească, în proză, a lui I. D. Caragiani. Tălmăcirile lui **C.** din literatura indiană (*Sakuntala* lui Kalidasa, *Antologie sanscrită*), deși folosesc versiuni intermediare germane, demonstrează pătrunderea spiritului operei și o transmitere la nivelul unei înalte poezii. Principala contribuție a traducătorului este însă transpunerea capodoperei lui Dante, *Divina Comedie*. **C.** a reușit să dea în românește una din cele mai bune versiuni existente în lume ale operei lui Dante. A lucrat la această traducere și la redactarea comentariului care trebuia să însoțească textul românesc timp de douăzeci de ani. R. Ortiz, prieten cu poetul, a tipărit în 1924, 1927, 1932 textul traducerii lui **C.**, rămas în manuscris (*Infernul*, *Purgatoriul*, *Paradisul*). **C.** a început să traducă după ediția germană a lui Karl Eitner, apoi a învățat italiana și a reluat tălmăcirea după original, întreprinzînd totodată un studiu complet al întregii opere a lui Dante, al exegezei, al comentariilor din epocă. Confruntînd soluțiile alese de el ca traducător cu sugestiile oferite de comentariile asupra operei lui Dante, **C.** a fost impresionat de optica, pe care o socotea deformatoare, a comentatorilor și a întreprins o nouă exegeză (plănuită în șase volume), care să abordeze chestiunile ignorate sau deformate de „dușmanii" lui Dante, comentatorii. Comentariul asupra lui Dante înseamnă drumul lui **C.** spre opera scriitorului italian. Imaginea sa asupra lui Dante este o imagine mai modernă, mai aproape de adevăr decît cea fixată în multe din comentariile străine ale vremii. **C.** intuiește sensul anticlerical al *Divinei Comedii* și se oprește asupra omului liber de prejudecăți care a fost Dante, precursor al Renașterii, patriot și om politic. El are o înțelegere pătrunzătoare a măiestriei lui Dante și a mesajului intelectual, nu teologal, al scrierii. O parte întinsă a studiului se ocupă de Beatrice, considerată o apariție simbolică, simbolul fundamental al cărții, al rațiunii, adevărului și dreptății. **C.** a privit opera lui Dante în toată complexitatea ei, intuind legăturile necesare dintre părți și explicînd unele ciudățenii și aparente obscurități pe baza datelor furnizate de cunoștințele vremii, de astrologie, istorie, religie, căci Dante a fost un inițiat, un bun cunoscător al lor. **C.** a reușit să fixeze cîteva date cronologice fundamentale, care deschid noi căi în interpretarea poemului dantesc. El a fixat anul „viziunii" în 1289, luînd în considerație calendarul din timpul lui Dante, a stabilit un paralelism convingător între datele „viziunii" și zilele reale, a întreprins o explicare matematică a trecerii prin Purgatoriu și Paradis, cheie pentru anumite alegorii care apăreau enigmatice, nemotivate. Trecînd peste interpretarea pur simbolică și forțată a unor părți, ca și peste polemismul excesiv, **C.** are în studiul său intuiții admirabile. Sub raport stilistic, traducerea impresionează prin apropierea de marca stilistică a originalului. Scriitorul procedează îndrăznet, recreînd universul dantesc, neferindu-se de expresia franc, populară sau de cuvîntul obscur, dar evocator, de creația lexicală, respectînd vigoarea și plasticitatea originalului, păzindu-i înțelesurile, așa încît el nu sugerează numai tonul, ci chiar suflarea dantescă a originalului.

— *Blestem de mamă*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Pe pămîntul turcului*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Fata craiului din cetini*, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 ; *Draga mamei*, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 ; *Fulger*, Sibiu, 1887 ; *Balade și idile*, București, Socec, 1893 ; *Fire de tort*, București, Sfetea, 1896 ; *Războiul nostru pentru Neatîrnare*, București, Tip. Göbl, 1899 ; *Povestea unei coroane de oțel*, București, Tip. Göbl, 1899 ; *Din țara Basarabilor*, București, Sfetea, 1901 ; *Ziarul unui pierde-vară*, București, Socec, 1902 ; *Dintr-ale neamului nostru*, București, Tip. Göbl, 1903 ; *Cîntece de viteție*, București, Göbl, 1904 ; *Superstițiunile păgubitoare ale poporului nostru*, București, Göbl, 1909 ; *Balade*, București, Flacăra, 1913 ; *Drumul iubirii*, București, Alcalay, [1916] ; *Povești în versuri*, îngr. N. Drăganu, Sibiu, Astra, 1921 ; *Poezii*, București, E.S., 1951 ; *Poezii alese*, pref. M. Beniuc, București, E.S.P.L.A., 1952 ; *Poezii*, I—II, pref. D. Micu, București, E.S.P.L.A., 1953 ; *Despre literatură și limbă*, îngr. și pref. Al. Duțu, București, E.S.P.L.A., 1960 ; *Versuri*, pref. D. Micu, București, E.L., 1961 ; *Comentariu la „Divina comedie"*, I—II, îngr. și introd. Al. Duțu și Titus Pîrvulescu, București, E.L., 1963—1965 ; *Fire de tort. Cîntece de viteție*, I—II, îngr. și pref. M. Tomuș, București, E.L., 1966 ; *Opere*, I—III, îngr. și pref. G. Scridon, București, E.L. și Minerva, 1966—1977 ; *Versuri alese*, îngr. G. Scridon, București, E.L., 1966 ; *Poezii*, postfață I.V. Șerban, București, Minerva, 1971 ; *Poezii*, îngr. și pref. G. Scridon, București, Albatros, 1971 ; *Poezii*, pref. D. Micu, București, Eminescu, 1972. — Tr. : J. Chr. von Zedlitz, *Cuvintele Coranului*, ȘP, II, 1884, 11—12 ; Petőfi, *Aș vrea să fiu*, F, XX, 1884, 47 ; M. Opitz, *Zlatna*, TR, II, 1885, 107—113 ; Plaut, *Trinummus* (fragm.), TR, III, 1886, 217, 218 ; Aug. Langbein, *Dedesupt și deasupra*, TR, IV, 1887, 19 ; O. C. Waldau, *Din „Rozele albe"*, TR, IV, 1887, 226 ; P. Mérimée, *Mateo Falcone*, TR, IV, 1887, 227—230 ; Qautrelles, *Lăncierul*, TR, IV, 1887, 233, *Bietul Arthur*, TR, IV, 1887, 250, 251 ; Al. Dumas, *Un erou*, TR, IV, 1887, 270, 271 ; Fr. Coppée, *Împăratul Frederic III*, TR, V, 1888, 62 ; M. von Strachwitz, *Vînătoarea lui Mogul*, TR, V, 1888, 77 ; A. von Chamisso, *Tîrg rău*, TR, V, 1888, 146 ; K. E. Franzos, *Un păcat expiat*, TR, V, 1888, 187 ; E. de Schönaich-Carolath, *Maronita*, TR, VI, 1889, 122 ; Catul, *Cartea cîntecelor*, AMF, XIV, 1890, 2—6, S, II, 1903, 7 ; F. Freiligrath, *Răzbunarea florilor*, TR, VIII, 1891, 267 ; Bürger, *Femeile din Weinsberg*, TR, IX, 1892, 1 ; Heine, *Doriam*, LMI, II, 1893, 2 ; H.W. Longfellow, *Visul sclavului*, V, I, 1894, 8 ; Vergiliu, *Aeneis*, București, Sfetea, 1896, *Georgice*, București, Alcalay, 1906 ; Byron, *Mazepa*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896 ; *Antologie sanscrită*, Craiova, Samitca, 1897 ; Kalidasa, *Sacontala*, București, Sfetea, 1897 ; ed. București, E.T. 1959 ; Terențiu, *Parmeno*, București, Socec, 1908 ; Schiller, *Don Carlos*, București, Minerva, 1910 ; Camões, *Venus ajută flotei lusitanilor*, RUL, I, 1911, 216 ; Turgheniev, *Ospățul domnului*, ALB, XIV, 1911, 34 ; Dante, *Sonetul XVI din „Vita nova"*, FLR, V, 1916, 34, *Divina Comedie*, I—III, îngr. Ramiro Ortiz, București, Cartea românească, 1924—1932 ; ed. îngr. și pref. Al. Balaci, București, E.S.P.L.A., 1954—1957 ; Homer, *Odiseea*, I—II, îngr. I. Sfetea și Șt. Cazimir, pref. Șt. Cazimir, București, E.L., 1966.

— 1. Gr. N. Lazu, *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coșbuc*, Iași, Tip. Popovici, 1893 ; 2. Iorga, *Pagini*, I, *314—318* ; 3. D. Evolceanu, *Baladele și idilele d-lui George Coșbuc*, CL, XXVII, 1894, 10—11 ; 4. D. Evolceanu, *„Fire de tort" de George Coșbuc*, CL, XXX, 1896, 6 ; 5. H. Sanielevici, *Pretinsul plagiat al d-lui Coșbuc*, AI, I, 1896, 2425 ; 6. Gherea, *Studii*, II, *187—278* ; 7. D. Evolceanu, *„Aeneis". Traducere în formele originale de George Coșbuc*, CL, XXXI, 1897, 1 ; 8. D. Teodoru, *Ceva despre poeziile lui Coșbuc*, A, VIII, 1897, 1—2 ; 9. Al. Ciura, *Eminescu și Coșbuc. Note comparative*, Blaj, 1903 ; 10. Chendi, *Pagini*, *109—111*, *226—230* ; 11. Tăslăuanu, *Informații*, *38—43* ; 12. G. Bogdan-Duică, *Studii mărunte despre G. Coșbuc*, R, XVI, 1922, 30, 31, 34, 39 ; 13. Slavici, *Amintiri*, *133—152* ; 14. Goga, *Precursori*, *78—120* ; 15. Constanța Marinescu, *George Coșbuc*, București, Casa școalelor, 1923 ; 16. N. Drăganu, *Din cele dintîi încercări poetice ale lui G. Coșbuc*, AS, 1926, 5 ; 17. V. Șotropa, *Obîrșia familiei Coșbuc*, AS, 1926, 5 ; 18. Ibrăileanu, *Scriit. rom. str.*, *137—147* ; 19. I. Bugnariu, *Contribuții la viața și activitatea lui G. Coșbuc*, AS, 1926, 6 ; 20. N. Drăganu, *G. Coșbuc la liceul din Năsăud și raporturile lui cu grănicerii*, Bistrița, Tip. Națională, 1927 ; 21. Iorga, *Oameni*, II, *434*, *440*, *441* ; 22. Lucia Santangelo, *Giorgio Coșbuc. Nella vitta e nelle opere*, Roma, Instituto per l'Europa orientale, 1934 ; 23. B. Lăzăreanu, *Cu privire la Gh. Coșbuc*, București, Cultura românească, 1937 ; 24. L. Rebreanu, *Un poet uitat, G. Coșbuc*, ALA, XVIII, 1937, 845 ; 25. Iuliu Moisil, *Poetul George Coșbuc*, Năsăud, 1937 ; 26. Al. Dima, *„Cei mai rodnici ani ai*

vieții" lui George Coșbuc. Poetul la Sibiu, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1938 ; 27. G. Călinescu, *Poezia lui G. Coșbuc*, JL, I, 1939, 38, 39 ; 28. G. Călinescu, *Ist. lit., 516—523* ; 29. I. Pătrașcu, *Coșbuc, traducător din stil-noviștii italieni*, RFR, X, 1943, 5 ; 30. Streinu, *Clasicii, 245—266* ; 31. Em. Giurgiuca, *George Coșbuc*, CL, LXXVI, 1943, 5—6 ; 32. Pillat, *Tradiție, 202—213* ; 33. I. Breazu, *Izvorul folcloric al baladei „Crăiasa zinelor" de Coșbuc*, SL, IV, 1948 ; 34. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953, X, 1961, 3 ; 35. D. Micu, *Chipul omului din popor în poezia lui Coșbuc*, în *Literatura noastră clasică*, București, E.S.P.L.A., 1953, *101—130* ; 36. V. Ettimiu, *Akademos*, București, E.S.P.L.A., 1955, *103—106* ; 37. I. Negoescu, *Un poem inedit de George Coșbuc*, LL, I, 1955 ; 38. D. Micu, *Coșbuc, liricul*, GL, III, 1956, 36 ; 39. Th. Simensky, *Antologia sanscrită a lui Coșbuc*, AUI, științe sociale, t. II, 1956, fasc. 1—2 ; 40. T. Vianu, *Literatură universală și literatură națională*, București, E.L., 1956, *228—232* ; 41. Ș. Cioculescu, *Amintirea lui George Coșbuc*, GL, IV, 1957, 35 ; 42. G. Scridon, *Pagini despre Coșbuc. Contribuții la cunoașterea vieții și operei poetului*, București, 1957 ; 43. Lăzăreanu, *Glose, 169—195* ; 44. Gh. Vrabie, *George Coșbuc și problema folclorului*, IL, IX, 1958, 5 ; 45. Titus Pîrvulescu, *O nouă cronologie a „Divinei Comedii". Contribuția lui G. Coșbuc la studiul operei lui Dante*, RFRG, IV, 1960, 1 ; 46. Ș. Cioculescu, *Personalitatea lui Coșbuc*, GL, VIII, 1961, 40 ; 47. D. Florea-Rariște, *Contribuții la studiul vieții și operei lui G. Coșbuc*, TR, V, 1961, 40 ; 48. I. Negoescu, *George Coșbuc, autor de manuale didactice*, LL, V, 1961 ; 49. Elena Stan, *Din manuscrisele lui Coșbuc*, TR, V, 1961, 3 ; 50. Stan Velea, *Publicistica lui G. Coșbuc*, RITL, XII, 1963, 3—4 ; 51. Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, *69—72* ; 52. Al. Duțu, *Locul lui Coșbuc printre dantologi*, VR, XVIII, 1965, 11 ; 53. V. Netea, *Dascălii de folclor ai lui George Coșbuc*, REF, X, 1965, 5 ; 54. Gavril Scridon, *George Coșbuc*, București, E.A., 1965 ; 55. G. Scridon, I. Domșa, *George Coșbuc. Bibliografie*, București, E.A., 1965 ; 56. *Coșbuc văzut de contemporani*, îngr. Al. Husar și Georgeta Dulgheru, București, E.L., 1966 ; 57. Al. Piru, *George Coșbuc și literatura universală*, GL, XIII, 1966, 36 ; 58. Șt. Aug. Doinaș, *Coșbuc citit azi*, GL, XIII, 1966, 37 ; 59. Vl. Streinu, *Coșbuc și istoria lirismului românesc*, GL, XIII, 1966, 37 ; 60. Al. Balaci, *Opera de traducător a lui Coșbuc*, GL, XIII, 1966, 38 ; 61. M. Cazacu, *Aspecte ale clasicismului folcloric în poezia lui George Coșbuc*, O, XVII, 1966, 9 ; 62. Cioculescu, *Varietăți, 269—275* ; 63. Ș. Cioculescu, *Idealul eroic al poeziei lui George Coșbuc*, AAR, t. XVI, 1966 ; 64. Al. Philippide, *Coșbuc și sentimentul naturii*, AAR, t. XVI, 1966 ; 65. Al. Dima, *Coșbuc în perspectiva universalității*, CRC, I, 1966, 24 ; 66. Const. Ciopraga, *Natura în poezia lui Coșbuc*, CRC, I, 1966, 31 ; 67. I. C. Chițimia, *Bocetul românesc în interpretarea lui G. Coșbuc*, LL, XI, 1966 ; 68. Corneliu Dima-Drăgan, *George Coșbuc, referendar la Casa Școalelor*, LL, XI, 1966 ; 69. Gh. Manciu și Silvia Rogobete, *Un aspect al sintaxei poetice la Coșbuc : simetria*, LL, XI, 1966 ; 70. Sanda Odaie-Veriș, *G. Coșbuc, redactor și îndrumător de reviste*, LL, XI, 1966 ; 71. Al. Tosa, *Frecvența tipurilor de rimă în poezia lui Coșbuc*, LL, XI, 1966 ; 72. O. Papadima, *Limpezimile izvorului*, LCF, IX, 1966, 37 ; 73. T. Vîrgolici, *Coșbuc la „Vatra"*, LCF, IX, 1966, 38 ; 74. Pimen Constantinescu, *Italienist și dantolog*, AST, I, 1966, 4 ; 75. Dana Dumitriu, *Balade*, AFT, I, 1966, 9 ; 76. D. Micu, *George Coșbuc*, București, E.T., 1966 ; 77. Dan Mănucă, *Motivul trecutului național în poezia lui Coșbuc*, IL, XVII, 1966, 9 ; 78. G. Munteanu, *George Coșbuc și condiția poeziei*, CNT, 1966, 37 ; 79. Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, Dacia, 1971, *92—100* ; 80. Al. Piru, *Poezia lui George Coșbuc*, VR, XIX, 1966, 9 ; 81. Mario Ruffini, *Coșbuc e l'Italia*, SUB, Philologia, XI, 1966, fasc. 2 ; 82. D. Smîntînescu, *George Coșbuc la Sibiu. Mărturiile unor scrisori inedite*, TR, X, 1966, 37 ; 83. Elena Stan, *Coșbuc și Eminescu*, TR, X, 1966, 37 ; 84. Streinu, *Versificația, 332—334, passim* ; 85. Aurel Vasiliu, *Din peregrinările lui Coșbuc în Transilvania*, RITL, XV, 1966, 3 ; 86. Stan Velea, *G. Coșbuc și acțiunea de iluminare*, RITL, XV, 1966, 3 ; 87. *Studii despre Coșbuc*, îngr. Cornel Săteanu, Cluj, 1966 ; 88. P. Cornea, *Forme strofice în poezia lui George Coșbuc*, LR, XVI, 1967, 2 ; 89. Onisim Filipoiu, *Societatea de lectură „Virtus romana rediviva" și revista ei „Muza somesană"*, AUI, limbă și literatură, t. XIII, 1967, fasc. 1 ; 90. Th. Simensky, *Drama „Sakuntala" a lui Kalidasa în traducerea lui Coșbuc*, AUI, limbă și literatură, t. XIII, 1967, fasc. 1 ; 91. Viorica Nișcov, *Ecouri în România ale activității folcloristice a fraților Grimm*, RITL, XVI, 1967, 2 ; 92. D. Vatamaniuc, *G. Coșbuc. O privire asupra operei literare*, București, E.L., 1967 ; 93. Bojin, *Studii, 227—254* ; 94. Gh. Cardaș, *George Coșbuc. Inedite*, VR, XXI, 1968, 5 ; 95. Al. Husar, *Cultura lui Coșbuc*, RITL, XVII, 1968, 2 ; 96. I. Illiescu, *Cu privire la concepția estetică a lui Coșbuc*, AUT, științe filologice, V, 1968 ; 97. G. Istrate. *Părerile lui Coșbuc despre limba literară*, OII, *443—447* ; 98. Todoran, *Secțiuni, 162—188* ; 99. Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, E.L., 1968, *62—89* ; 100. Duțu, *Explorări, 180—244* ; 101. M. N. Rusu, *Utopica*, București, E.L., 1969, *62—66, 214—219*; 102. G. Scridon, *Ecouri literare universale în poezia lui Coșbuc*, București, E.L., 1969 ; 103. Negoițescu, *Însemnări, 49—54* ; 104. O. Șuluțiu, *Introducere în poezia lui G. Coșbuc*, București, Minerva, 1970 ; 105. A. Fochi, *G. Coșbuc și creația populară*, București, Minerva, 1971 ; 106. Găldi, *Introd. ist. vers., 288—301* ; 107. Păcurariu, *Clas. rom., 167—174* ; 108. T. Vîrgolici, *Sentimentul istoriei în lirica lui George Coșbuc*, RMR, IX, 1972, 2 ; 109. C. Cîrstoiu, *Coșbuc la „Șezătoarea săteanului"*, RMR, IX, 1972, 8, 9 ; 110. Al. Husar, *George Coșbuc : Poetul*, LL, 1972, 2 ; 111. Piru, *Varia*, I, *200—204* ; 112. *Ist. lit.*, III, *759—813* ; 113. Straje, *Dicț. pseud., 177—178* ; 114. Onisifor Ghibu, *George Coșbuc*, VTRA, III, 1973, 6—9 ; 115. Laurențiu Ulici, *George Coșbuc*, CL, 1976, 3, 4 ; 116. Petru Poantă, *Poezia lui George Coșbuc*, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

S. C.

COTORE, Gherontie (c. 1720, Totoi, j. Alba — c. 1775), cărturar. C. își începe școala la Bălgrad (Alba Iulia), urmînd apoi la gimnaziul iezuiților din Cluj. Se călugărește în mănăstirea Sf. Nicolae din Munkać, unde i se schimbă numele mirean, Gheorghe, în Gherontie. Renunță la bursa oferită de episcopul Inocențiu Micu-Klein care, în 1738, îl propune pentru studii la Roma, la Colegiul „De Propaganda Fide", și continuă prin a învăța teologia la Tyrnavia. Este perioada în care redactează primele scrieri : *Despre schismăticia grecilor* și *Despre articulușurile celea de price*, ambele datate 1746. Cu faimă de cărturar, C. trece, în 1747, la mănăstirea uniată Sfînta Treime din Blaj. Aici el sprijină, alături de colegii săi clerici Grigore Maior, Silvestru Caliani și Atanasie Rednic, înfăptuirile culturale ale episcopului Petru Pavel Aaron. Din 1754 pînă în 1763 deține funcția de vicar general al Episcopiei. Tot în 1754 este menționat în fruntea unei comisii de examinare a elevilor ce trebuiau a fi hirotonisiți. În 1762 era concionator (preparator). În 1765, în urma altercațiilor survenite între monahii de la Sfînta Treime și „călugărași", ucenici ai episcopului Atanasie Rednic, ce se afla pe atunci la Viena, C. este surghiunit la mănăstirea Strîmba. După un timp este transferat ca paroh la Gherla, de unde face demersuri pentru construirea unei biserici. În 1772, după reabilitarea și așezarea în scaunul episcopal a lui Grigore Maior, C. revine la Blaj. Nu se cunoaște exact data morții sale. Se stinge probabil de tuberculoză.

Ca teolog, adept al unirii cu biserica Romei, C. este preocupat încă din tinerețe de scrierea unor lucrări menite a clarifica anumite probleme de ordin confesional. Acestui prim scop i se adaugă necesitatea de a apăra, cu argumente pe care le preia în parte de la Inocențiu Micu-Klein, poziția de compromis acceptată de acea pătură a intelectualilor ardeleni care vedeau în „unație" un mijloc de emancipare națională și socială. *Despre schismăticia grecilor* (conservată numai parțial în manuscris), prelucrată după *Histoire du schisme des Grecs* de Louis Maimbourg și după *Speculum veritatis* de Cristofor Peichich, tratează în paralel despre istoria bisericii răsăritene și decăderea Imperiului bizantin, culminînd cu cucerirea Constantinopolului de către turci. Cunoscător al limbii latine, cu o bună informație de istoric, C. realizează uneori descrieri și evocări în maniera literaturii cronicărești. În *Despre articulușurile celea de price*, el revine, într-o pagină ce se vrea pilduitoare, cu posibile ecouri din opera stolnicului Constantin Cantacuzino, asupra slăbiciunii și căderii „neamului cel vestit" al grecilor, învinuit de producerea schismei inițiale în sînul bisericii creștine. În același mod, antitetic, sînt invocate vitejia și gloria îndepărtată a românilor, descendenți adevărați ai „rîmlenilor", contrastînd cu ignoranța și suferințele poporului lipsit de libertate de pe un teritoriu odinioară independent și unitar. C. a mai alcătuit un catehism, *Învățătura creștinească* (poate cel tipărit la Blaj în 1754 și retipărit în 1756 (5)), *Pravila, după rîndul slovelor de la buchi*, din care nu au parvenit exemplare, precum și o *Carte de religia și*

obiceiurile turcilor (se presupune că ar fi cea publicată mai tîrziu într-unul din calendarele din Buda (3)). Aspirațiile cărturarului, ca și ideile propagate prin scrierile sale, îl așează pe **C.** între precursorii Școlii ardelene.

— **Ms.** : *Despre schismăticia grecilor* (1746), partea II, B.F.C., ms. 86 (fond Blaj) ; *Despre articulușurile celea de price* (1746), B.F.C., ms. 86 (fond Blaj).

— 1. *Din istoria părintelui Samuil Klein*, publ. T. Ciparlu, în *Acte și fragmente latine-românești*, Blaj, Tip. Seminarului, 1855, *101, 106, 111, 115—117, 119* ; 2. Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764*, Blaj, Tip. Seminarului, 1902, *9, 34, 134, 143, 235, 278, 284, 289—293, 344, 368, 371—373, 379* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *61, 63, 139, 150, 331, 335, 336* ; 4. Iorga, *Ist. bis.*, II, *202* ; 5. Drăganu, *Hist. litt., 56—59* ; 6. Predescu, *Encicl., 228* ; 7. Comșa, *Ms. rom., 94—98* ; 8. *Ist. lit.*, I, *512—514* ; 9. *Ist. gînd., 96* ; 10. Anghelescu, *Preromant. rom., 36* ; 11. Adela Becleanu-Iancu, *Geneza culturologiei românești*, Iași, Junimea, 1974, *75—76* ; 12. Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Minerva, 1978, *93—96, 137, passim*.

R. Ș.

COURRIER DE MOLDAVIE, gazetă săptămînală de informație apărută la **Iași** cu începere de la 18 februarie 1790 și din care s-au găsit, pînă acum, primele cinci numere, ultimul fiind cel de la 1 aprilie 1790. Periodicul, redactat în limba franceză, era editat de comandamentul trupelor rusești ale feldmareșalului **G. A.** Potemkin și cuprindea, în general, știri cu caracter militar și administrativ. Este foarte posibil, deși dovezi încă nu există, să fi făcut parte din redacție și reprezentanți ai boierimii autohtone. Pentru numerele 1—4, periodicitatea a fost respectată, ele apărînd între 18 februarie și 4 martie, la interval de o săptămînă unul de celălalt. Cel de-al 5-lea număr ieșea însă după o întîrziere de aproximativ trei săptămîni, ceea ce ar putea să semnaleze iminenta încetare a apariției. Dealtfel, în prospectul difuzat, probabil la începutul anului 1790, se menționa că gazeta era editată pentru scurta perioadă în care trupele rusești, aflate în război cu turcii, cantonau la Iași, în iarna anilor 1789—1790. Numerotarea paginilor la primele două numere s-a făcut de la 1 la 4. Cu cel de-al treilea se trecea însă la o numerotare continuă a paginilor de la 9 la 20, ceea ce sprijină ipoteza că între 4 martie și 1 aprilie nu a mai apărut decît un singur număr.

C. de M. este primul periodic editat pe teritoriul Principatelor Române. Difuzarea lui printre boierii din Iași trebuie să fi fost destul de mare din moment ce fondurile provenite de la abonamente au permis „gratificarea" a 260 de ostași ruși aflați în convalescență. Conținutul este, în linii mari, puțin interesant. În primul număr, un A. M. închina o odă, compusă în latină, împărătesei Ecaterina a II-a. Nu este exclus ca sub cele două inițiale să se ascundă un reprezentant al protipendadei locale. Această odă este, însă, singurul material literar inserat și, totodată, unul dintre puținele care să ateste o posibilă participare a unui român la redactarea gazetei.

— 1. N. Docan, *O povestire în versuri încă necunoscută despre domnia lui Mavrogheni*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXIII, 1910—1911 : 2. I. Bianu, *Introducere* la Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., VII* ; 3. Iorga, *Ist. presei, 14—15* : 4. S. Vianu, *Quelques aspects de l'influence exercée par la pensée progressiste russe sur la société roumaine de la fin du XVIII-e siècle*, în *Nouvelles études d'histoire présentées au X-e Congrès des sciences historiques, Rome, 1955*. București, E.A., 1955, *294—295* : 5. I. Pervain, *„Courrier de Moldavie" — primul ziar apărut la noi*, ST, VI, 1955, 10 : 6. C. Ciuchindel, *Despre începuturile presei românești. „Courrier de Moldavie"*, LL, II, 1956.

R. Z.

CRAIOVEANUL, publicație periodică din care au apărut două numere la Craiova în septembrie — octombrie 1893. Au colaborat cu versuri și proză, întru nimic memorabile, C. D. Vîlceanu, N. S. Caracolescu, Sofronie Ivanovici, A. Georgescu, V. Alecsandrescu (cu pseudonimul Vasal) și un Ionică de la Apele vii.

R. Z.

CRĂCIUNESCU, Ioan (1845, Cacaleți, azi Castranova, j. Dolj — 28.VII.1909, București), folclorist. A făcut gimnaziul la Craiova, apoi s-a mutat la București, la „Sf. Sava", iar în 1865 este trimis la Paris pentru studii superioare. **C.** este primul român care a obținut titlul de doctor în litere la Sorbona, cu cele două teze, în limba latină *(Plutarchus cum Herodoto et Thucydide camparatur quod ad historicam rationem attinet)* și în limba franceză *(Le Peuple roumain d'après ses chants nationaux)*, în 1874. A fost profesor la Universitatea din București, unde a predat cursuri de psihologie, pedagogie și estetică. În lucrarea despre poporul român, primită favorabil atît de presa franceză cît și de cea română, el face o cuprinzătoare caracterizare a românilor, interpretînd textele populare publicate de V. Alecsandri. Eseul cuprinde o privire istorică, aprecieri generale asupra poeziei populare, referiri la principalele componente tematice ale „cîntecelor naționale" (natura, dragostea, patriotismul, religia, haiducia) și aprecieri asupra valorii lor istorice și artistice. **C.** sesizează în versurile populare un acut simț al naturii, ilustrat de abundența florilor, precum și de numeroasele evocări ale viețuitoarelor, înzestrate, de regulă, cu atribute omenești. Poeziile de dragoste, reflectînd un temperament de tip meridional, îi sugerează delicatețea sentimentelor, un cult al frumosului și o atitudine morală. Se subliniază toleranța religioasă a românilor și simțul poetic ce se manifestă în practicile religioase. În capitolul referitor la istorie, **C.** pierde din vedere contradicțiile sociale, accentuîndu-le pe cele naționale, și acordă un mare credit poeziei populare ca document istoric. El recomandă scriitorilor modele de stil și compoziție din poezia populară, relevînd cîteva procedee artistice. Lucrarea sa este, însă, lacunară din punct de vedere al informației. Însuflețit de ideea afirmării poporului român în Europa, ca o „națiune nobilă", cu un ales simț artistic, **C.** are uneori o optică idealizantă.

— *Le Peuple roumain d'après ses chants nationaux*, Paris, Hachette, 1874.

— 1. *Un român doctor în litere*, ROM, XVIII, 1874, 15-16 iulie ; 2. S. Perietzeanu-Buzău, *Crăciunescu și opera sa*, RCO, II, 1874, *504—514* ; 3. Popescu-Spineni, *Contribuțiuni, 87* ; 4. D. Caracostea, *O frescă folclorică*, RFR, X, 1943, 1 ; 5. Bîrlea, *Ist. folc., 247—250*.

L. C.

CRĂSESCU, Victor (16.X.1850, Chișinău — 1917), scriitor. Era fiul lui Petre Crasiuc, slujbaș mărunt, care funcționa ca secretar de colegiu. Scriitorul își va modifica numele, semnînd și cu pseudonimul Ștefan Basarabeanu (Băsărăbeanu, Besărăbeanu).

A urmat seminarul teologic la Chișinău și s-a înscris apoi, pentru a studia științele naturale, la Universitatea din Odessa. Dar, datorită activității revoluționare, este nevoit să fugă în 1877 în Elveția, la Zürich, unde se afla un grup mare de refugiați politici din Rusia. Va ajunge pînă în America de Nord, cîștigîndu-și din greu existența. În 1878 revine la Chișinău, însă, ur-

mărit din nou de poliția țaristă, emigrează în Dobrogea. Stabilit la Tulcea, intră în relații cu socialiștii români. Se înscrie la Facultatea de medicină din București în 1886 și își ia doctoratul în 1895 cu lucrarea *Contribuțiuni la studiul pediatriei populare. Credințl și obiceiuri relativ la pediatrie la locuitorii din Dobrogea.* A fost medic la Sfîntu Gheorghe (județul Tulcea), Buftea, Fierbinți și Slănic (județul Prahova). A murit în timpul primului război mondial, îngrijind bolnavii de tifos.

C. a avut o existență frămîntată, aventuroasă și totuși învăluită de discreție, reflectîndu-i pe deplin trăsăturile caracteristice, răzvrătirea împotriva inechității și generozitatea de misionar. Prin convingeri și profesie, **C.** s-a îndreptat mai ales spre anumite medii sociale, spre oamenii săraci, umiliți, bolnavi și abrutizați, față de care a nutrit compasiune și înțelegere, pe care i-a ajutat, avîntîndu-se chiar în utopice proiecte de reformare a vieții unor colectivități restrînse. Scrierile sale, uneori cu totul inedite ca tematică în proza românească, vor fi concepute drept fidele reprezentări ale întîmplărilor și moravurilor cunoscute. **C.** se întîlnea astfel cu tendința din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea care îndrepta scriitorii spre noi medii, ignorate pînă atunci în literatură. A publicat în numeroase periodice, începînd cu revista „Contemporanul" unde, din 1884 pînă în 1890, a fost colaborator permanent și prozatorul cel mai de seamă, alături de Sofia Nădejde. Dacă la „Contemporanul" utilizase pseudonimul Ștefan Basarabeanu, la „Drepturile omului" scria, între 1885 și 1889, semnînd și Ștefan Valahu și V. Ursu. Din 1890 pînă în 1895 a colaborat la „Revista nouă" a lui B. P. Hasdeu, apoi la „Adevărul" (1892—1893), „Adevărul ilustrat" (1895—1896), „Vatra" (1894—1895), „Povestea vorbei" (1896—1897). A mai publicat în „Lupta" (1893), „Lumea nouă literară și științifică" (1896—1897). Era director și proprietar, împreună cu Z. C. Arbore, al revistei „Amicul copiilor" (1891—1895). În 1893 i-au apărut patru volume de *Schițe și nuvele,* iar în 1899, romanul *Ovreiul.* Un număr mare de schițe, povestiri și nuvele, risipite în periodicele amintite și în altele, din jurul anului 1900 — „Adevărul de joi" (1898), „Pagini literare" (1899—1900), „România jună" (1900), „Noua revistă română" (1900—1901), „Șezătoarea săteanului" (1901), „Sămănătorul" (1902), „Viața literară" (1906—1907) — nu au fost incluse în volum, înainte ori după moartea lui **C.** În manuscris au rămas două încercări de roman, unul din viața revoluționarilor ruși, din care publicase fragmentul *Primul foc* în „Viața literară" (1906), celălalt, din viața coloniștilor americani, ca și două traduceri (una din Shakespeare și o alta, *Căsătoria,* din Gogol).

Discursive și monotone, scrierile în proză ale lui **C.** se reiau în variante neinteresante, nici una de valoare deosebită. În „Contemporanul", prima publicație la care a colaborat, au apărut lucrările lui cele mai semnificative. **C.** a evocat, mai întîi, atmosfera de teroare, imoralitate și ipocrizie a seminarelor basarabene, portretizînd cu vervă caricaturală cîteva exemplare grotești de profesori, zbiri și bigoți vicioși, împotriva cărora elevii se revoltă, răzbunîndu-se uneori dur *(Fugarul de la seminar, Despărțirea, Hotărirea lui Ion Butuc și a bogoslovilor, Examenul, Isaia Trandafir „Clasicul").* Se resimte aici influența scriitorului rus N. G. Pomialovski. Dealtfel, **C.** era un bun cunoscător al literaturii ruse, din care a și tradus (Saltîkov-Șcedrin, Gogol) sau a localizat (Nekrasov, Turgheniev, Garșin). Schițele din viața ocnașilor evadați, a contrabandiștilor, sînt scrieri cu o narațiune simplă, dinamică, obiectivă, în care mișcarea și dialogul sînt predilecte. **C.** a introdus în cîteva lucrări și aspecte ale vieții țărănești, în momentele ei de duritate și de manifestare violentă, în situații dramatice care se revelează prin subiect, prin tensiunea gradată a întîmplării, și mai puțin în psihologia personajelor *(Fost-a el de vină ?, Ion Buzdugan vătaful, De la țară).* În *Sălbatecul,* scena unei răzbunări (un boier prăvălește în apă casa în care se sărbătorea logodna țăranului ce-l bătuse pentru că încercase să-i ademenească iubita) este impresionantă, suprapunerea planurilor este paroxistică, totul amintind o scenă similară din *O viață* de Maupassant. Un mediu inedit aduc schițele și nuvelele inspirate din lumea porturilor și a satelor de pescari din Delta Dunării. La Sulina, în cîrciumi, mișună o faună lipsită de pitoresc, abandonată destrămării morale, trăind istovitor și fără alte preocupări, în afara cîștigului, irosit mereu pe băutură *(O zi și o noapte la Sulina).* Pescarii sînt aspri, nemiloși, supuși vitregiilor și hazardului, prea puțin interesați de viața lor și a altora, prinși în jocul de-a viața și de-a moartea *(Furtuna, Cum a căpătat Sarichioiul vie).* O nuvelă interesantă, deși, prin amploare, pune în evidență mai pregnant inegalitatea, lipsa de sobrietate și de selecție semnificativă, ca și tenta naturalistă și mediocritatea stilului, este *Spirca.* Personajul are o psihologie ceva mai complicată, întruchipînd aspirația, dovedită în final fatală pentru el, de a-și scăpa semenii de rapacitatea unui proprietar de „zavod" prin înființarea unor întovărășiri de pescari. **C.** avea darul observației pline de adevăr asupra dinamicii comportării și limbajului. Localiza succint cadrul acțiunilor, nara alert, evitînd descrierile fade și comentariile lirice. Scriind mai tîrziu, Jean Bart a avut desigur în **C.** un punct de reper. În nuvelele și povestirile de început ale lui M. Sadoveanu există, de asemenea, elemente care sînt prefigurate de nuvelistica lui **C.** Atunci cînd aduce în prim-plan mediocre existențe citadine, schița de moravuri, sarcastică, ironică sau umoristică, devine la el foarte des anecdotică, fără reverberații, iar alteori melodramatică (povestirile despre muzicanți înecați în mizerie și boală), ostentativ moralizatoare, simplificînd tipologia socială în chip naiv, antitetic. În povestirile pentru și despre copii, majoritatea scrise după 1890, **C.** își pierde cu desăvîrșire îndemînarea dovedită în schițe precum *În ajunul Crăciunului, Ziua de Bobotează,* publicate în „Contemporanul".

— *Schițe și nuvele,* I—IV, București, Steinberg, 1893 ; ed. 2 (vol. I), pref. Sergiu Cujbă, București, Cartea românească, 1926 ; *Contribuțiuni la studiul pediatriei populare. Credințl și obiceiuri relativ la pediatrie la locuitorii din Dobrogea,* București, Tip. Nouă, 1895 ; *Ovreiul,* București, Tip. Göbl, 1899 ; *Al treisprezecilea urs (Din viața vînătorilor din Carpați),* București, Biblioteca națională ilustrată, [1911] ; *Roadele vițeliei (Cum a căpătat Sarichioiul vie),* București, Biblioteca națională ilustrată, 1913 ; *Din viața pescarilor dobrogeni,* București, Cartea românească, [1923] ; *Cum a căpătat Sarichioiul vie,* București, Cartea românească, [1924] ; *Opere alese,* îngr. și pref. A. Kidel, Chișinău, Cartea moldovenească, 1960 ; *Spirca,* PC, *3—73 ; Opere,* îngr. A. Kidel, introd. F. Levit, Chișinău, Cartea moldovenească, 1974. — **Tr.:** Saltîkov-Șcedrin, *Bietul lup,* C, III, 1884, 18 ; Gogol, *Caleașca,* NRR, II, 1901, 41.

— 1. Zamfir C. Arbore, *„Schițe și nuvele" de Victor Crăsescu,* RN, V, 1893, 11—12 ; 2. C. Berariu, *Victor Crăsescu (Șt. Basarabeanu),* GAB, III, 1893, 33 ; 3. Hermes, *Garșin și Basarabeanu,* EVL, I, 1894, 11 ; 4. Iorga, *Pagini,* I, *256—257 ;* 5. G. Bogdan-Duică, *Dr. V. Crăsescu (Șt. Basarabeanu), „Ovreiul",* ROJ, I, 1899, 18 ; 6. I. C. Negruzzi, *Dr. V. Crăsescu (Șt. Basarabeanu), „Ovreiul",* AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; 7. Sanielevici, *Încercări, 87—89 ;* 8. Haneș, *Ist. lit., 220—222 ;* 9. Haneș, *Scriitorii. 251—267 ;* 10. Mihail Iorgulescu, *Marginalia,* București, Casa școalelor, 1943, *49—53 ;* 11. Teodor Vîrgolici, *Victor Crăsescu,* RITL, VII, 1958, 1—2 ; 12. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul, 269—276 ;* 13. Nicolescu, *Contemporanul, 326—328 ;* 14. Rotaru, *Ist. lit., I, 559—560 ;* 15. *Ist. lit.,* III, *585—586 ;* 16. F. Levit, *Studiu introductiv,* la Victor Crăsescu, *Opere,* îngr. A. Kidel, Chișinău, Cartea moldovenească, 1974.

G. D.

CREANGĂ, Ion (10.VI.1839, Humuleşti, j. Neamţ — 31.XII.1889, Iaşi), scriitor. Este primul dintre cei opt copii ai lui Ştefan a Petrei Ciubotariul şi ai Smarandei, fiica lui David Creangă din Pipirig, al cărui patronimic l-a purtat. De o tradiţie cărturărească nu se poate vorbi la antecesorii povestitorului, ci, doar în familia mamei, de o preţuire a ştiinţei de carte. Aceasta o va face pe Smaranda să lupte, uneori cu toată opoziţia tatălui, pentru ca băiatul să fie dat la şcoală şi, mai cu seamă, să-şi continue învăţătura. C. deprinde primele noţiuni la şcoala de pe lîngă biserica satului, cu dascălul Vasile a Ilioaiei, apoi, dus de bunicul David, poposeşte pentru scurt timp la Broşteni şi revine la Tîrgu Neamţ, unde îl are ca învăţător pe originalul Isaia Teodorescu, eroul din *Popa Duhu*. În 1854 se înscrie la şcoala de catiheţi de la Fălticeni, iar din anul următor, după desfiinţarea acesteia, pleacă la Iaşi, unde frecventează cursurile Seminarului de la Socola, al cărui absolvent este în 1858. Peste un an se căsătoreşte cu Ileana, fata preotului Grigoriu de la biserica Patruzeci de Sfinţi, şi este hirotonit diacon. Din 1864 urmează, cu scopul de a intra în învăţămînt, cursurile Şcolii normale „Vasile Lupu", condusă de Titu Maiorescu. Remarcat de critic, este numit, începînd chiar din anul al doilea, institutor la şcoala primară de la Trei Ierarhi. Audiază „prelecţiunile populare" organizate de Junimea, pe cele ţinute de Maiorescu în special, face politică în cadrul fracţiunii barnuţiste şi separatiste, vrăjmaşă junimismului pe plan politic. Din această perioadă datează colaborarea la alcătuirea unor manuale şcolare apreciate sub raport didactic, a căror importanţă creşte prin includerea în paginile lor a unora dintre poveştile sale. Astfel, *Inul şi cămeşa*, *Poveste* şi *Pîcală* figurează în manualul *Învăţătorul copiilor* începînd cu ediţia a treia din 1874. În ediţiile ulterioare mai apare *Acul şi barosul*, iar în *Metodă nouă de scriere şi citire* (ediţia a V-a, Iaşi, 1876), *Ursul pîcălit de vulpe*. Datorită unor manifestări de independenţă faţă de canoane şi faţă de organele bisericeşti superioare, C. este suspendat din funcţia de diacon şi, cu toate că era un institutor apreciat şi cunoscut autor de manuale şcolare, este destituit şi din învăţămînt, în timpul ministeriatului generalului Chr. Tell, fiind obligat, pentru a-şi cîştiga existenţa, să deschidă un debit de tutun. Acestor greutăţi li se alătură neînţelegerile cu soţia, care vor duce la separare şi, ulterior, la divorţ. După legalizarea despărţirii, C. îşi cumpără „bojdeuca" din Ţicău, unde se mută împreună cu Tinca Vartic, bună cunoscătoare de poveşti şi prezumtivă informatoare a scriitorului în acest domeniu. În 1874 este reîncadrat în

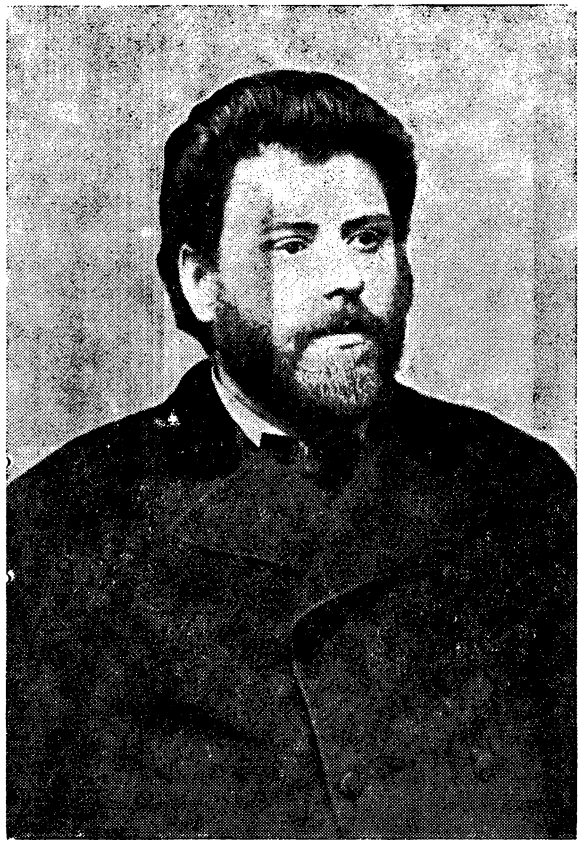

învăţămînt, odată cu venirea lui Maiorescu la conducerea ministerului. Un an mai tîrziu, pe cînd M. Eminescu era revizor şcolar, cei doi se cunosc, devin prieteni, iar poetul, intuind geniul creator al povestitorului, îl determină să-şi transcrie bogatul repertoriu oral. Înrîurirea lui Eminescu rămîne astfel hotărîtoare pentru destinul scriitoricesc al lui C. Această caldă prietenie dintre două personalităţi atît de deosebite se explică prin acea permanentă nostalgie a omului de cultură către paradisul pierdut al naturii, pe de o parte, şi prin eterna aspiraţie a omului simplu, legat nemijlocit de natură, către altitudinea şi bogăţia spiritului, pe de alta. Nu mult după ce s-au cunoscut, povestitorul este introdus de către poet în cenaclul Junimii, unde citeşte *Soacra cu trei nurori*, ce se tipăreşte de îndată în „Convorbiri literare" (octombrie 1875). Dealtfel, aproape tot ceea ce a scris C. va fi publicat în paginile revistei junimiste. Astfel, *Capra cu trei iezi* apare în decembrie 1875; *Punguţa cu doi bani* în ianuarie, *Dănilă Prepeleac* în martie, *Povestea porcului* în iunie, anul următor; *Moş Nichifor Coţcariul* în ianuarie, *Povestea lui Stan Păţitul* în aprilie, *Povestea lui Harap-Alb* în august, iar *Fata babei şi fata moşneagului* în septembrie 1877. În 1878, tot în „Convorbiri literare", apar *Ivan Turbincă* (aprilie) şi *Povestea unui om leneş* (octombrie), iar după trei ani, primele două părţi din *Amintiri din copilărie* (ianuarie, aprilie) şi *Popa Duhu* (noiembrie). Partea a treia a *Amintirilor...* se publică în martie 1882, pentru ca un an mai tîrziu să apară *Cinci pîni*. „Album macedo-român" din 1880 publică *Moş Ion Roată*, iar în „Almanahul Societăţii academice social-literare „România juna" din Viena, 1883, apare povestirea *Ioan Roată şi Vodă Cuza*, reprodusă în „Convorbiri literare" din iunie acelaşi an. Ultima parte a *Amintirilor...* apare, integral, în volumul al doilea al ediţiei de la Iaşi (1892), iar *Făt-Frumos, fiul iepei*, în „Convorbiri literare" din martie 1898. Cu toate că despre raporturile literare dintre C. şi Junimea se cunosc puţine date şi chiar dacă excepţionala valoare artistică a creaţiei sale n-a fost sesizată nici de contemporani şi nici chiar de membrii societăţii, este greu de conceput însăşi existenţa acestei opere în afara şi fără prezenţa de autoritate a grupării junimiste, a revistei „Convorbiri literare", a lui Maiorescu şi a lui Eminescu. Plecarea lui Eminescu la Bucureşti, primele semne ale alienării poetului, dar mai cu seamă propria-i boală, epilepsia, ale cărei crize sînt tot mai frecvente, îi umbresc lui C. ultima parte a vieţii. Mai apare din cînd în cînd la cenaclul lui N. Bel-

diceanu şi colaborează sporadic la „Contemporanul". În 1887 renunţă la învăţămînt şi solicită pensionarea. La numai cîteva luni după moartea marelui său prieten, în 1889, în noaptea de Anul nou, se stinge şi povestitorul.

Opera lui **C.** apăruse în „Convorbiri literare" cu multe greşeli de tipar, pe care autorul intenţiona să le corecteze la o eventuală ediţie, mărturie fiind modificările autografe pe unele numere ale revistei. După moartea scriitorului, fiul său, Constantin, transmite unui comitet compus din A. D. Xenopol, Ed. Gruber şi Gr. I. Alexandrescu, o anumită sumă de bani, provenită din succesiune şi destinată republicării operei, începută încă din timpul vieţii, de către V. G. Morţun. Soarta manuscriselor a fost dintre cele mai vitrege şi, prin trecerea succesivă de la moştenitori la editori, cea mai mare parte s-a pierdut. Ceea ce a mai rămas din autografele sale, împreună cu unele copii făcute de Gruber după originale, stau la baza ediţiei din 1906, îngrijită de G. T. Kirileanu, care va scoate şi ediţia critică din 1939.

Opera capitală a povestitorului este *Amintiri din copilărie*, în care autorul îşi povesteşte copilăria petrecută în satul natal, anii de şcoală la Humuleşti, Broşteni, Tîrgu Neamţ şi Fălticeni, relatarea oprindu-se atunci cînd Nică a lui Ştefan a Petrei intră ca elev în Seminarul de la Socola. Prima parte din *Amintiri...*, dedicată Liviei Maiorescu, fiica criticului, a apărut în revista „Convorbiri literare" din 1 ianuarie 1881 şi este reprodusă în ziarul „Timpul" din 11—15 ianuarie acelaşi an, ţinîndu-se seamă de corecturile făcute de autor pe un exemplar din revistă ce a aparţinut lui Titu Maiorescu. În prima ediţie de la Iaşi (1890—1892) se adaugă şi modificările făcute de **C.** pe un alt exemplar, găsit ulterior. În acest fragment, povestitorul îşi aminteşte cu nostalgie de vremea primei copilării, de consătenii săi harnici şi întreprinzători, de părintele Ioan, de bădiţa Vasile a Ilioaiei, dascălul bisericii, cu care învaţă primele buchi, de „calul Bălan" şi de „sfîntul Nicolai", stimulente la învăţătură şi bună purtare introduse de preot, tatăl Smărăndiţei, prima beneficiară a noilor metode, de luarea la oaste a învăţătorului, de venirea bunicului David de la Pipirig, care îl duce pe nepot la şcoala lui Balş de la Broşteni, unde însă nu întîrzie prea mult, căci, după o vrednică ispravă, revine la Pipirig şi apoi la Humuleşti. În partea a doua, fără a respecta succesiunea cronologică a faptelor, **C.** revine asupra atmosferei satului, evocă anii fericiţi petrecuţi în casa părintească, sub privegherea cînd mai îngăduitoare, cînd mai aspră a mamei şi cea plină de înţelegere a tatălui, încercarea nereuşită de a merge cu uratul, furatul cireşelor de la mătuşa Mărioara, frecventele vizite, nu totdeauna cu folos, făcute la moş Chiorpec ciubotariul, istoria hazlie a răpirii pupezei, „ceasornicul satului", şi alte năzbîtii ale copilăriei. Partea a treia reînvie din nou satul natal şi împrejurimile, cu tradiţie istorică şi ecleziastică, şcoala de la Tîrgu Neamţ şi pe învăţătorul Isaia Duhu, şcoala de catiheţi din Fălticeni, cu colegii şi consătenii Oşlobanu, Mogorogea, Gîtlan şi Trăsnea, unde învăţăceii aveau destul de puţine preocupări legate de carte, cu chefurile şi farsele pe care le puneau la cale viitorii preoţi. Fragmentul se termină odată cu închiderea „fabricii de popi" din Fălticeni. Partea a patra şi ultima, neterminată, nareează cu mîhnire plecarea din Humuleşti spre Seminarul de la Socola. Părăsirea pentru o perioadă mai îndelungată a universului în care-şi trăise copilăria este un prilej de a-i enumera frumuseţile şi de a-şi aminti bucuriile legate de anii petrecuţi aici, regretul că se îndepărtează de ele şi nu le va revedea curînd. *Amintirile...* se încheie cu descrierea drumului prin Moţca şi Paşcani, popasul la Blăgeşti şi intrarea în Iaşi, prin bariera Păcurari. Scrise în ultima perioadă a vieţii, *Amintirile...* au fost interpretate ca o formă de rezistenţă, o modalitate evoluată de a răspunde vicisitudinilor, fie morale, fie fizice (boala care îl tortura), şi constituie un refugiu în lumea pe care sufleteşte nu a părăsit-o niciodată şi asupra căreia îşi proiectează toată simpatia şi adeziunea, toată bucuria vieţii. Elogiul nepieritor pe care **C.** l-a adus copilăriei, satului natal, concretizat artistic în opera sa, se conjugă cu neadaptarea la mediul orăşenesc, tradusă prin adoptarea unui mod de viaţă şi a unei comportări ţărăneşti. Această conştiinţă a permanenţei satului natal şi a copilăriei face din *Amintiri...* o specie aparte, originală, de autobiografie, lipsită de sentimentul înstrăinării, al dezrădăcinării. Reînvierea icoanelor copilăriei este străbătută de un fior liric, dar concretizarea scenelor, ritmul epic, umorul şi ironia care le caracterizează le diferenţiază profund de tradiţia în plan naţional şi universal a autobiografiilor, dominate îndeobşte de individualism, de cultivare a eului, de confesiune. *Amintirile...* au un pronunţat caracter obiectiv şi atestă parcă un fel de detaşare, prin ironie şi autoironie chiar, faţă de eroul principal, care-şi retrăieşte cu atîta forţă de suges-

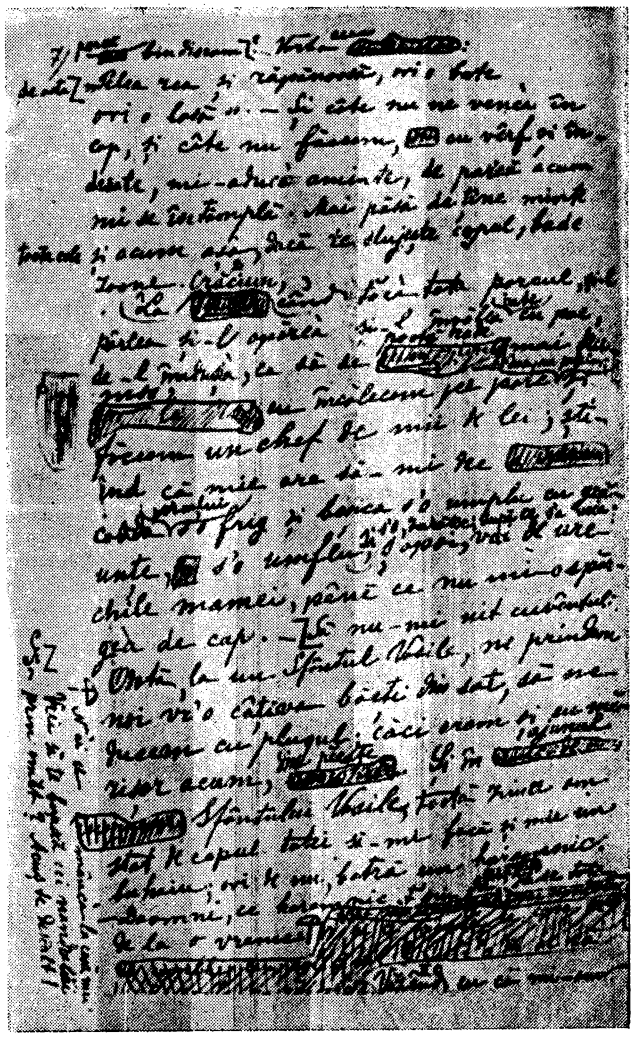

tie primii ani ai vieții. În recrearea acestei lumi, accentul cade pe evenimente, pe împrejurările, zburdălniciile și isprăvile al căror autor sau spectator este povestitorul, prin nimic deosebit de ceilalți participanți la acțiune. Expresie magistrală a copilăriei de pretutindeni și de totdeauna, *Amintirile...* nu au un caracter individual, ci însumează trăsăturile generale ale copilăriei petrecute în mediul rural. Opera rămîne importantă și sub raport documentar, contribuind la cunoașterea acestei perioade din viața scriitorului, dar mai cu seamă reprezintă un inestimabil document psihologic, fără de care ar fi dificilă înțelegerea evoluției lui ulterioare și manifestările față de mediul în care a trăit mai apoi. Preotul și învățătorul din Păcurari, de la școala de la Trei Ierarhi, ori de la Golia, povestitorul de anecdote gustate în ședințele Junimii, prietenul lui Eminescu și amfitrionul bojdeucii din Țicău a rămas toată viața un țăran, cu mentalitatea și existența materială a unui humulești. Valoarea unică a *Amintirilor...* stă în veridicitatea și autenticitatea retrăirilor, în spontaneitatea și naturalețea cu care se succed evenimentele, în simplitatea savantă a stilului, în faptul că cititorul nu are nici un moment sentimentul elaborării, al construirii, ci retrăiește cu emoție primordială copilăria.

Substanța epică a nuvelei *Moș Nichifor Coțcariul* se consumă lent de-a lungul itinerarului străbătut de moș Nichifor, harabagiu din mahalaua Țuțuieni — Tîrgu Neamț, între localitatea de baștină, de unde o transportă pe tînăra evreică Malca, venită în vizită la socri, și Piatra Neamț, unde își exercită negustoria Itic, soțul ei. Toate etapele și accidentele călătoriei, inclusiv stricarea căruței, apariția „lupului" și înnoptatul celor doi în codrul Balaurului, ca și întîmplările povestite de moș Nichifor sau replicile cu care întîmpină orice împrejurare, se desfășoară după un

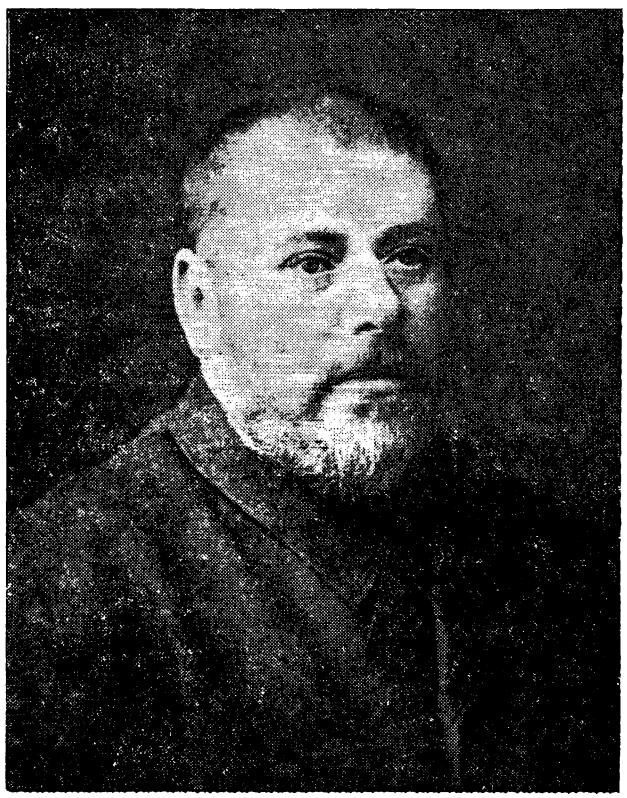

ceremonial devenit tradițional. Este considerată „întîia mare nuvelă românească cu erou stereotip" (G. Călinescu). Umorul nuvelei constă în echivoc, în gratuitatea cu care-și debitează harabagiul monologul, ca și în dialogul, în doi peri, pe care îl are cu interlocutori reali sau virtuali. Narațiunea se sprijină pe tehnica aluziei, a comentariului cu dublu înțeles, din care unul explicit, hazliu, ironic, iar celălalt implicit, dar transparent, cu o încărcătură de „ușoară nerușinare" (Vl. Streinu). Dealtfel, în ședințele Junimii, **C.** avea la îndemînă și o variantă „corosivă", licențioasă, a acestei nuvele. Ca și în alte povestiri ori chiar în *Amintiri...*, autorul conferă unor întîmplări obișnuite, banale, dimensiuni și semnificații neobișnuite. Asemenea eroilor comici ai lui I. L. Caragiale, dar evident pe un alt plan, eroul principal nu este o individualitate ieșită din comun, un personaj dotat cu atribute menite să schimbe mersul obișnuit al evenimentelor, ci dimpotrivă — și prin aceasta valoarea nuvelei crește — este tipic, reprezentativ pentru o întreagă categorie psihologică. Desfășurarea epică se întemeiază pe elemente repetabile și circulare, iar eroul nu e un individ în acțiune, ci un tip cu gesturi uniforme, comportare egală și stereotipă. Accidentul însuși, în viața căruțașului, este previzibil, premeditat chiar. Identice îi sînt în toate împrejurările și procedeele prin care repară defecțiunea vehicolului, ca și comentariul și aluziile la adresa consoartei. Nuvela este aproape lipsită de fabulă și constituie o varietate de epică pură. Valoarea nuvelei rezidă în atmosfera pe care o creează, în gratuitatea faptului narat, în plăcerea cu care se divaghează pe marginea celor mai obișnuite fapte, în umorul cuceritor al dialogului, în replicile cu înțeles echivoc, în virtuozitatea de a complica lucrurile cele mai simple, în naturalețea comportării, în autenticitatea limbii, a întregii desfășurări de fapte mărunte și semnificative.

Tipologic, *Povestea lui Harap-Alb* se încadrează în categoria denumită a impostorului care încearcă să înlăture pe adevăratul moștenitor. Acțiunea se structurează în jurul isprăvilor săvîrșite de eroul principal, cel mai tînăr dar și cel mai viteaz dintre cei trei fii ai unui împărat, trimis, după încercările neizbutite ale fraților mai mari, să-i succeadă la tron împăratului Verde, fratele tatălui său, ajuns la bătrînețe și fără moștenitori în linie bărbătească. După ce pleacă, în ciuda sfatului părintesc, mezinul angajează ca servitor pe un spîn care, prin înșelăciune, îl silește să-i devină slugă, iar el se dă drept moștenitor. Ajunși la destinație, Spînul îl supune pe Harap-Alb (nume pe care îl primește odată cu schimbarea rolurilor) unor încercări menite să-l piardă. Ajutat însă de calul năzdrăvan, de Sfînta Duminică, de Flămînzilă, Setilă, Gerilă, Ochilă, Păsări-Lăți-Lungilă și, în aceeași măsură, de propria-i vrednicie, Harap-Alb reușește să învingă toate dificultățile întîlnite, să îndeplinească însărcinările falsului stăpîn, să trezească simpatia rudelor. Ultima încercare și cea mai dificilă, răpirea isteței și frumoasei fete a împăratului Roșu. se încheie prin uciderea și apoi reînvierea eroului, unirea celor doi și pedepsirea meritată a Spînului. *Povestea lui Harap-Alb* este cel mai realizat basm al lui **C.** și, în același timp, al întregii noastre literaturi. Dată fiind amploarea sa, a fost considerat o sinteză a mai multor episoade aparținînd unor basme diferite. Comparația cu variantele folclorice și îndeosebi unitatea tematică și de compoziție a poveștii în sine demonstrează că nu este vorba de contaminarea unor elemente eterogene, ci de o extindere și o complexitate firească, impuse de tema pe care o tratează. Organicitatea tuturor

episoadelor se confirmă, între altele, și prin faptul că în variantele folclorizate nu numai că figurează toate elementele de bază ale prototipului cult, ci sînt adăugate și altele. Sobrietatea schemei epice, unitatea de compoziție, prezența unor particularități stilistice specifice creației culte apropie basmul lui **C.** de nuvelă. În locul aglomerării de întîmplări neprevăzute, creatorul introduce procedee ale povestirii realiste, cum ar fi : comentariul umoristic, „degradarea" eroilor supranaturali și reducerea lor la dimensiunile obișnuite, diminuarea caracterului abstract al fabulosului prin concretizarea și individualizarea scenelor și personajelor. Astfel, Harap-Alb, care ar fi putut oricînd să fie ajutat să preîntîmpine acțiunile Spînului, este silit să se supună tuturor capriciilor acestuia, dintr-o finalitate implicită, menită să-l maturizeze, să-i arate consecințele pe care le poate avea neascultarea sfatului dat de tatăl său. Mai toți eroii poveștilor lui **C.** nu descind dintr-o lume fabuloasă și supranaturală, ci sînt oameni obișnuiți, cărora însă li se conferă și unele atribute neobișnuite pentru a putea rezolva suita de piedici și de greutăți, procedeu specific folclorului și care reprezintă proiecția în absolut a năzuinței oamenilor de a stăpîni natura și de a depăși dificultățile, greu de învins în condițiile reale ale existenței umane. Împăratul, tatăl celor trei feciori, se comportă fără ceremonie, comentează cu umor și ironie întoarcerea rușinoasă a primilor doi fii, după întîlnirea cu „ursul", iar aceștia reacționează tipic țărănește la înțepăturile părintelui lor. În aceeași manieră stă de vorbă mezinul cu Sfînta Duminică, travestită în cerșetoare, iar tovarășii de drum și ajutoarele de nădejde ale lui Harap-Alb se ciondănesc asemeni dascălilor găzduiți la Fălticeni de Pavel ciubotariul. Spre deosebire de poveștile populare, în care eroii sînt sumar caracterizați, iar dialogul redus, în basmul lui **C.** schimbul de replici capătă amploare, iar portretizarea umoristică și jovială a lui Ochilă, de pildă, atestă plăcerea aglomerării lexicale. Fabulosul folcloric abstractizează prin eliminarea amănuntelor legate de cadrul social și natural. de structura și reacția psihologică, pentru a nu stînjeni desfășurarea epică. Conștiința artistică evoluată, sentimentul că se adresa și unui alt public decît celui care putea fi cucerit de spectaculosul în sine, îl fac pe **C.** să acorde credit detaliilor revelatoare de atmosferă, să se preocupe de comportamentul și reacția umană, țărănească, a eroilor. Structura generală și difuză a basmului popular se concretizează în creația lui **C.**, împrejurările și eroii sînt localizați și individualizați, aparțin, cu un cuvînt, unui popor, unei unități etnice și istorice. Dacă în *Amintiri...* întîmplările cotidiene și familiare se dilată, capătă proporții fantastice, în basme procesul este invers, eroii și evenimentele supranaturale sînt reduse și readuse la proporții firești. Mai toate variantele folclorice românești cunoscute sînt ulterioare operei lui **C.**, ceea ce indică, parțial măcar, drept sursă varianta cultă care, la rîndu-i, va fi plecînd de la un model popular, încheind astfel circuitul. Deși relativ rar răspîndit în spațiul lingvistic dacoromân, tipul în care se încadrează este amplu reprezentat în folclorul sîrb, bulgar, albanez, polonez, ucrainean și bielorus, este cunoscut în Austria, Franța, Turcia, India și chiar în America Latină. Se presupune a fi pătruns la noi din țările Orientului Apropiat prin intermediul populațiilor sud-dunărene.

Poate mai mult decît în cazul altor opere, creația lui **C.** este refractară la analiză și ridică, în mod paradoxal, dificultăți tocmai prin simplitatea și autenticitatea ei. Aprecierile prin prisma portretizării, a

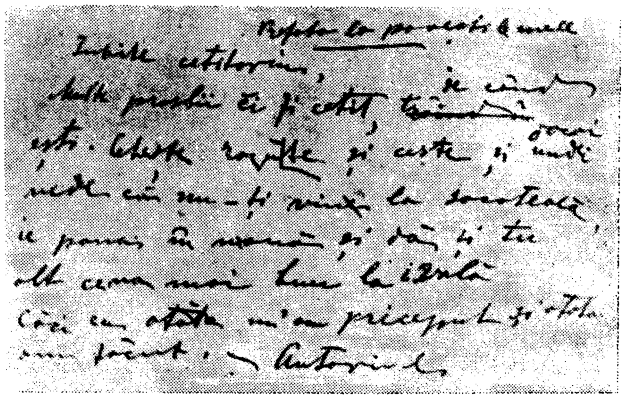

analizei psihologice, a descrierilor de natură ori a figurilor de stil sînt contrazise de modesta capacitate a talentului de portretist al povestitorului, de lipsa cvasitotală a metaforelor, de sumarele descrieri de natură și de absența analizei psihologice. Neglijarea acestor canoane estetice (mai bine zis retorice), cel puțin în accepția clasică a termenilor, se explică prin acea particularitate orală fundamentală a scrisului său, prin sentimentul prezenței unui auditor puțin receptiv la insistența asupra detaliilor de portret și peisaj, la analiza subtilă și minuțioasă a psihologiei, la condiționarea și justificarea comportării lor. Obiectivare a unei predispoziții spre povestire, cu accent pe elemente vizuale și auditive, cu o memorie spontană capabilă oricînd să reînvie aidoma o scenă trăită anterior, opera lui **C.** își creează propriile-i criterii de judecată, deosebindu-se și depășind în același timp atît ipostaza cultă, cît și cea populară, a literaturii naționale. Trăsătura dominantă a artei, a creației sale, o constituie talentul narativ, povestirea definindu-se preponderent epic, iar tipologia, etic. Frecvența mare a dialogului și a monologului este o modalitate de a suplini și compensa descripția de natură și analiza psihologică. În genere, povestirile, poveștile și amintirile nu confirmă un remarcabil dar de observator, ci demonstrează, fixează în tipuri unele constatări și observații morale, cum ar fi conflictul dintre soacră și noră *(Soacra cu trei nurori)*, iubirea de mamă *(Capra cu trei iezi)*, istețimea care se poate ascunde sub aspecte modeste *(Dănilă Prepeleac)*, calitățile ce se vădesc sub orice aparență *(Povestea lui Harap-Alb)*. Umorul lui **C.**, catalizator într-un fel al epicului și eticului, se manifestă nu numai ca o înțeleaptă, glumeață și binevoitoare atitudine față de limitele semenilor, ci chiar ca o sinteză de cumințenie și echilibru față de viață și față de realitatea înconjurătoare, în cadrul căreia se împletesc binele și răul, sublimul și grotescul, înțelepciunea și suficiența. Umorul său nu este exterior, ci izvorăște din viață și o exprimă plenar. Tot ca o caracteristică a stilului popular narativ, a oralității, este mai marea libertate compozițională, accentuată în *Amintiri...*, unde rememorarea copilăriei se traduce printr-o succesiune spontană de icoane și episoade, întreruptă frecvent de digresiuni, dar cu prezența copleșitoare a atmosferei de bucurie și împăcare, de identificare cu universul moral și cu frumusețile naturii locului de baștină. Originalitatea lui **C.** este evidentă în povestiri și în povești și constă în realismul atmosferei, în umanizarea elementului fantastic, în localizarea schemei abstracte a basmului tradițional, în integrarea și identificarea cu geografia și istoria, cu realitatea socială și etică a satului natal, a

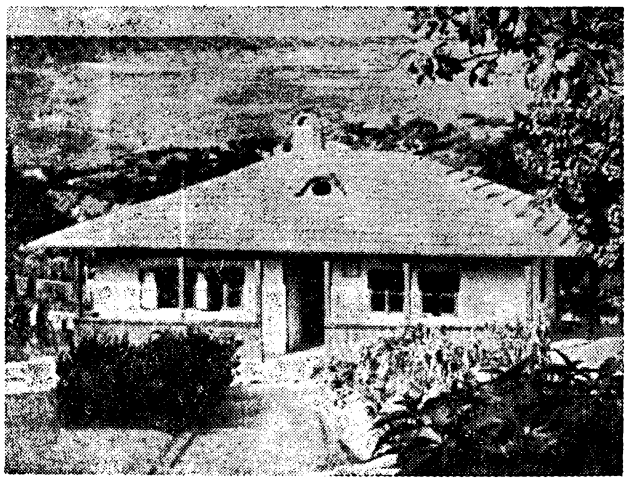

Bojdeuca lui I. Creangă din Iaşi

întregii suite de eroi ai basmului, în nominalizarea şi „degradarea" personajelor repertoriului folcloric fabulos. Acest proces de restrîngere şi localizare, de individualizare a unor categorii de circulaţie nelimitată, nu le răpeşte universalitatea, ci, respectînd structura originară, le îmbogăţeşte, le umanizează şi le dă autenticitate, ceea ce, implicit, le facilitează accesibilitatea şi difuziunea. Acestor particularităţi li se adaugă timbrul specific al *Amintirilor...*, ce se caracterizează prin obiectivitate, spirit ironic şi autoironic, prin rezervă şi independenţă faţă de stările sufleteşti, printr-o indiferenţă chiar, cu o decentă şi sfioasă nevoie a încadrării eroului principal între ceilalţi copii. Nostalgia şi subiectivitatea, atît cît există în *Amintiri...*, au o geneză, o semnificaţie şi o finalitate individuală şi nu socială, ceea ce determină o altă însuşire a *Amintirilor...* şi a întregii sale opere şi care constă în lipsa romantismului ruralităţii şi a sentimentului pierderii purităţii iniţiale, în timbrul de umor cald şi împăcat. Pînă la afirmarea sa ca scriitor, în literatura română se manifestaseră deja clasicismul, romantismul, realismul critic, naturalismul, la care aderă cei mai mulţi dintre scriitorii reprezentativi. Opera lui **C.** rămîne în afara, ori mai curînd deasupra acestor curente şi, cu toate că unele caracteristici ale acestora pot fi descifrate în scrisul său, ele sînt structurale şi spontane. Trecerea de la nivelul popular la cel cult al literaturii nu s-a realizat la **C.** prin pierderea unor virtuţi, ci prin menţinerea lor, conştiinţa artistică evoluată şi scrupulozitatea stilistică nealterînd savoarea şi vigoarea populară. Din această originală sudură a celor două ipostaze ale aceleiaşi spiritualităţi s-a născut o operă unică în literatura română, sinteză a potenţialului artistic al unui întreg popor. Deşi scrierile i-au fost însoţite de glosare, cercetări avizate au demonstrat că limba operei lui **C.** este vorbirea întregului popor, cu destul de puţine elemente dialectale şi regionale. Chiar dacă sub raport cantitativ mijloacele lingvistice folosite sînt sărace, scriitorul poate fi comparat cu Eminescu şi Caragiale, sub raportul realizării artistice. În pofida dificultăţilor pe care le presupune traducerea într-o altă limbă a unei opere atît de specifice, de strîns legată de ceea ce are mai intim instrumentul lingvistic în care şi-a găsit expresia, scrierile lui **C.** au fost traduse, începînd cu sfîrşitul veacului al XIX-lea, în peste douăzeci de limbi.

— *Scrierile lui...*, I, pref. A. D. Xenopol, biografie Gr. I. Alexandrescu, Iaşi, Goldner, 1890 ; *Amintiri din copilărie şi Anecdote*, Iaşi, Şaraga, 1892 ; *Opere complete*, I—V, Bucureşti, Alcalay, 1902 ; *Opere complete*, pref. Il. Chendi şi St. O. Iosif, Bucureşti, Minerva, 1902 ; *Opere complete*, îngr. şi pref. G. T. Kirileanu şi Il. Chendi, Bucureşti, Minerva, 1906 ; *Opere complete*, pref. Tudor Pamfile, Chişinău, Glasul ţării, 1920 ; *Opere complete*, pref. D. Marmeliuc, Cernăuţi, Roşca, 1924 ; *Opere complete*, I—III, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, Ancora, 1928 ; *Amintiri din copilărie*, Bucureşti, Cartea românească, 1932 ; *Opere complete*, îngr. şi pref. G. T. Kirileanu, Bucureşti, Cartea românească, 1932 ; *Alte poveşti, snoave, anecdote şi versuri*, îngr. Paul Papadopol, Bucureşti, Adevărul, 1933 ; *Opere complete*, îngr. G. T. Kirileanu şi Il. Chendi, introd. Const. Botez, Bucureşti, Cartea românească, 1936 ; *Opere*, îngr. G. T. Kirileanu, Bucureşti, F.R.L.A., 1939 ; *Poveşti*, îngr. G. Pascu, Bucureşti, Monitorul oficial, 1939 ; *Poveşti, amintiri. Anecdote şi istorioare*, îngr. I. Creţu, Bucureşti, Cultura românească, 1939 ; *Opere complete*, îngr. Lucian Predescu, Bucureşti, Cugetarea, 1940 ; *Poveşti*, îngr. Liviu Rebreanu, Bucureşti, Editura Municipiului, 1940 ; *Opere complete*, îngr. G. T. Kirileanu şi Il. Chendi, introd. Const. Botez, Bucureşti, Cartea românească, 1942 ; *Opere*, îngr. şi pref. G. Călinescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1953 ; *Opere*, îngr. G. T. Kirileanu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; *Pagini alese*, îngr. G. T. Kirileanu, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; *Amintiri. poveşti, povestiri*, îngr. G. T. Kirileanu, pref. Al. Piru, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960 ; *Opere. Oeuvres*, îngr. şi pref. G. Călinescu, Bucureşti, Meridiane, 1963 ; *Poveşti, amintiri, povestiri*, îngr. Iorgu Iordan şi Elisabeta Brîncuş, Bucureşti, E.L., 1964 ; *Opere*, I—II, îngr. Iorgu Iordan şi Elisabeta Brîncuş, introd. Iorgu Iordan, Bucureşti, Minerva, 1970 ; *Amintiri din copilărie*, postfaţă Mircea Tomuş, Bucureşti, Minerva, 1971.

— 1. Ion Creangă, *[Scrisori către Iacob Negruzzi, Ioan Slavici, Nicolae Gane, Titu Maiorescu]*, SDL, I, *306—310*, III, *119—123*, V, *40—45* ; 2. Eminescu, *Scrieri*, *246, 260—263, 306—308, 343* ; 3. Eduard Gruber, *Stil şi gîndire (Încercare de psihologie literară)*, Iaşi, Şaraga, 1888, *118—122* ; 4. A. Stavri, *Ion Creangă*, RN, II, 1889, 11—12 ; 5. Maiorescu, *Critice*, II, *169*, III, *22, 72, 172, 321, 337—338* ; 6. N. A. Bogdan, *Adunarea scrierilor lui I. Creangă*, LUP, VII, 1890, 1025 ; 7. N. A. Bogdan, *Ion Creangă. Cîteva amintiri*, F, XXVI, 1890, 9 ; 8. Iacob Negruzzi, *Ion Creangă*, CL, XXIII, 1890, 11 ; 9. Grigore I. Alexandrescu, *Biografia lui Ioan Creangă*, în *Scrierile lui Ioan Creangă*, I, Iaşi, Goldner, 1890 ; 10. Tr. Demetrescu, *Poveştile lui I. Creangă*, LUR, I, 1890, 26 ; 11. Iorga, *Pagini*, I, *201—209* ; 12. N. Iorga, *Schiţe din literatura română*, II, Iaşi, Şaraga, 1893, *61—84* ; 13. Eduard Gruber, *Ion Creangă*, ŞZ, V, 1899, 12 ; 14. M. Lupescu, *Amintiri despre Ion Creangă*, ŞZ, V, 1899, 12 ; 15. Gr. I. Alexandrescu, *Amintiri despre Ion Creangă*, CL, XXXIII, 1899, 12 ; 16. Chendi, *Preludii, 55—61* ; 17. G. T. Kirileanu, *Asupra vieţii lui Ioan Creangă*, ŞZ, XI, 1903—1904, 10—11 ; 18. M. Lupescu, *Amintiri despre Creangă*, FF, I, 1904—1905, 17—18 ; 19. Panu, *Junimea*, I, *141—146*, II, *89—92, 95—97, 99—100* ; 20. M. Lupescu, *Amintiri despre Ion Creangă*, IC, II, 1909, 12 ; 21. Chendi, *Pagini, 37—40* ; 22. Haneş, *Studii, 105—128, 191—216* ; 23. V. Dorin, *Amintiri despre I. Creangă*, IC, IV, 1911, 1 ; 24. M. Lupescu, *Amintire despre Ion Creangă*, IC, V, 1912, 12 ; 25. Eug. Ciuchi, *Ion Creangă. Cîteva observări asupra scrierilor sale literare*, CL, XLVIII, 1914, 12 ; 26. Dumitru Furtună, *Cuvinte şi mărturii despre Ion Creangă*, Bucureşti, Alcalay, 1916 ; 27. Sadoveanu, *Opere*, XIX, *200—207, 383—389, 415—430, 437—441, 446—448*, XX, *49—61, 101—103, 225—226, 247—254, 282—291, 498—515* ; 28. Ibrăileanu, *Note*, *76—84* ; 29. Emil Precup, *Viaţa şi opera lui Ioan Creangă*, Gherla, Deac, 1921 ; 30. Artur Gorovei, *Ion Creangă*, VR, XIII, 1921, 12 ; 31. Negruzzi, *Junimea, 209—213* ; 32. Slavici, *Amintiri, 128—132* ; 33. N. Leon, *Amintiri*, II, Iaşi, Viaţa românească, 1925, *157—161* ; 34. Leca Morariu, *Institutorul Creangă*, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1925 ; 35. Ibrăileanu, *Scriit. rom. str.*, *148—157* ; 36. *Scrisori—Gorovei, 379—397* ; 37. Th. D. Speranţia, *Amintiri despre Ion Creangă*, Iaşi, Viaţa românească, 1927 ; 38. Lovinescu, *Critice*, X, *33—124* ; 39. Gr. Scorpan, *Ediţiile lui Creangă*, Iaşi, Viaţa românească, 1929 ; 40. Jean Boutière, *La vie et l'oeuvre de Ion Creangă*, Paris, Gamber, 1930 ; ed. tr. şi pref. Const. Ciopraga, Iaşi, Junimea, 1976 ; 41. Constantinescu, *Scrieri*, II, *333—340* ; 42. Gorovei, *Alte vremuri, 57—67* ; 43. Ovid Densusianu, *Evoluţia estetică a limbei române* (curs litografiat), Bucureşti, 1931—1932, *227—261* ; 44. Călinescu, *Eminescu, 225—232* ; 45. Lucian Predescu, *Ioan Creangă — viaţa şi opera*, I—II, Bucureşti, Bucovina, 1932 ; 46. N. Ţimiraş, *Ioan Creangă*, Bucureşti, Bucovina, 1933 ; 47. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *219—223* ; 48. Iorga, *Oameni*, I, *392—395* ; 49. Stelian N. Cucu, *Ioan Creangă*, Rîmnicu Sărat, Tip. Poporul, 1935 ; 50. Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la Creangă*, Bucureşti, Cultura românească, 1937 ; 51. George Ivaşcu, *I. Creangă*, Iaşi, 1937 ; 52. Stelian Cucu, *Glose la centenarul lui Ioan Creangă*, OK, *437—474* ; 53. Şerban Cioculescu, *Centenarul lui Creangă*, RFR, IV, 1937, 3 ; 54. Aristarc [G. Călinescu], *Cronica mizantropului. Creangă antineologist*, ALA, XVIII, 1937, 880 ; 55. Har. Mihăilescu, *Note în legătură cu opera lui Creangă*, Piatra Neamţ, Lumina, 1937 ; 56. Eugen Ciuchi, *Poveştile lui I. Creangă*, PL, III, 1938, 1 ; 57. Ion Const. Chiţimia, *Ion Creangă*, PL, III, 1938, 7 ; 58. Venia-

min Pocitan Ploeșteanu, *Ion Creangă*, București, Tip. Mănăstirii Cernica, 1938 ; 59. V. Ghețea, *Ion Creangă pedagog și învățător*, București, Cartea românească, 1938 ; 60. *In memoria lui Ioan Creangă*, îngr. S. Teleajen și Adrian Pascu, Iași, Tip. Terek, 1938 ; 61. Emilian Constantinescu, *Un aspect al originalității lui Ion Creangă (Sinteza elementelor contrare)*, București, 1938 ; 62. G. Călinescu, *Viața lui Ion Creangă*, București, F.R.L.A., 1938 ; ed. 2, București, E.L., 1964 ; 63. Munteano, *Panorama, 66—70* ; 64. Rașcu, *Alte opere, 189—205* ; 65. Ion Diaconu, *Sensuri și aspecte la Ion Creangă*, București, 1938 ; 66. Cora Valescu-Hurmuz, *Opera lui Ion Creangă. Studiu critic*, București, Universul, 1938 ; 67. Emilian Constantinescu, *Neologismele lui Creangă*, CL, LXXII, 1939, 10—12 ; 68. Gh. Ungureanu, *Din viața lui Creangă. Documente inedite*, București, F.R.L.A., 1940 ; 69. Leca Morariu, *Creangă*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1940 ; 70. G. T. Kirileanu, *De-ale lui Creangă*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1940 ; 71. Mircea Ispir, *Ion Creangă*, ed. 2, București, Tip. Școala poporului, 1941 ; 72. I. D. Marin, *Pedagogia lui Creangă*, București, Cugetarea, 1941 ; 73. Vianu, *Arta, I, 150—161* ; 74. Călinescu, *Ist. lit., 419—431* ; 75. Pillat, *Tradiție, 283—290* ; 76. Streinu, *Clasicii, 159—208* ; 77. Cioculescu — Streinu-Vianu, *Ist. lit., 255—263* ; 78. Petru Manoliu, *Creangă*, București, Vremea, 1944 ; 79. Leca Morariu, *Crengene*, Cernăuți, 1944 ; 80. Barbu Lăzăreanu, *Ion Creangă*, București, Eminescu, 1947 ; 81. Pompiliu Caraioan, *Ioan Creangă*. București, E.T., 1955 ; 82. Iorgu Iordan, *Limba lui Creangă*, CIL, I, *137—170* ; 83. C. Turcu, *Originalitatea unor teme folclorice în opera lui Ion Creangă*, GL, III, 1956, 37 ; 84. Bianca Bratu, *Învățătorul Ion Creangă*, București, E.D.P., 1958 ; 85. Gh. Bulgăr, *Un dicționar al limbii lui Creangă*, LR, VIII, 1959, 1 ; 86. Lăzăreanu, *Glose, 147—167* ; 87. Tudor Arghezi, *Creangă*, TR, VI, 1962, 11 ; 88. Dima, *Studii, 253—293* ; 89. G. Călinescu, *Caragiale și Creangă*, RITL, XII, 1962, 3—4 ; 90. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Ion Creangă*, București, E.L., 1963 ; 91. *Ion Creangă. Documente*, îngr. și introd. Gh. Ungureanu, București, E.L., 1964 ; 92. M. Gafița, *Sensuri realiste în opera lui Creangă*, GL, XI, 1964, 49 ; 93. Constantin Crișan, *Creangă în critica literară străină*, CNT, 1964, 51 ; 94. Const. Ciopraga, *Expresivitatea lui Creangă*, VR, XVII, 1964, 12 ; 95. G. Călinescu, *Creangă, scriitor universal*, SXX, 1964, 12 ; 96. *[Ion Creangă]*, LCF, VIII, 1964, 26, IL, XV, 1964, 11, GL, XI, 1964, 51, TR, VIII, 1964, 52, O, I, 1964, 12, ATN, I, 1964, 5 (numere comemorative) ; 97. Adrian Marino, *Creangă și autobiografia*, ST, XV, 1965, 1 ; 98. Al. Dima, *Specificul artei lui Creangă*, IL, XVI, 1965, 2 ; 99. Vladimir Dogaru, *Mentalitate arhaică și umanism popular în poveștile lui Creangă*, LL, IX, 1965 ; 100. Traian Marcu, *Elemente etnografice și folclorice în „Amintirile" lui Creangă*, LL, IX, 1965 ; 101. Emil Leahu, *Personalitatea și opera lui I. Creangă în publicațiile timpului*, LL, IX, 1965 ; 102. Maria Luiza Ungureanu, *Scrisori inedite despre Creangă din arhiva folcloristului A. Gorovei*, LL, IX, 1965 ; 103. N. I. Popa, *Ecourile operei lui M. Eminescu și Ion Creangă în literatura universală*, LL, IX, 1965 ; 104. Șt. Cuciureanu, *Acte și însemnări referitoare la Eminescu și Creangă*, AUI, științe sociale, t. XI, 1965, fasc. 1 ; 105. *M. Eminescu, I. Creangă. Studii*, Timișoara, 1965 ; 106. Vianu, *Studii, 326—334* ; 107. Dan Mănucă, *Interferențe dramatice în opera lui Creangă*, IL, XVI, 1965, 12 ; 108. Cioculescu, *Varietăți, 193—202* ; 109. Munteanu, *Atitudini, 84—89* ; 110. Ion Dodu Bălan, *Valori literare*, București, E.L., 1966, *24—28* ; 111. Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, București, E.L., 1966, *7—15* ; 112. Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, București, E.L., 1966, *253—269* ; 113. C. Turcu, *Cînd s-a născut Ion Creangă*, CRC, II, 1967, 23 ; 114. Ciopraga, *Portrete, 50—68* ; 115. Valeriu Ciobanu, *Motivul folcloric universal în „Ivan Turbincă" a lui Ion Creangă*, FLI, I, *57—62* ; 116. Ovidiu Birlea, *Poveștile lui Creangă*, București, E.L., 1967 ; 117. Savin Bratu, *Ion Creangă*, București, E.T., 1968 ; 118. Al. Metea, *Realizarea raportului consecutiv și valorile lui stilistice în opera lui Ion Creangă*, LR, VII, 1968, 5 ; 119. Mircea Tomuș, *Carnet critic*, București, E.L., 1969, *227—236* ; 120. G. I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui I. Creangă*, București, E.Ș., 1969 ; 121. Iorgu Iordan, *Limba lui Creangă*, SILL, II, *352—399* ; 122. Aurel Leon, *Creangă. Documente*, CRC, IV, 1969, 51 ; 123. I. D. Lăudat, *Ion Creangă institutorul*, CRC, IV, 1969, 52 ; 124. Corneliu Dima-Drăgan, *Cărți din biblioteca lui I. Creangă*, ATN, VI, 1969, 12 ; 125. Traian Cantemir, *„Amintirile" — pledoarie pentru o copilărie fericită*, ATN, VI, 1969, 12 ; 126. Lucian Predescu, *Date privitoare la viața și opera diaconului și scriitorului I. Creangă*, GBS, XXVIII, 1969, 11—12 ; 127. N. Constantinescu. *Elemente paremiologice în „Amintiri din copilărie"* AUB, limbă și literatură, t. XVIII, 1969, 2 ; 128. C. C. Angelescu, *Din viața lui Ion Creangă*, ALIL, t. XX, 1969 ; 129. Cristea, *Interpretări, 207—209* ; 130. Apostol-Popescu, *Studii, 71—86* ; 131. Gh. Macarie, *Jean Boutière și exegeții români ai operei lui I. Creangă*, ALIL, t. XXI, 1970 ; 132. Vladimir Streinu, *Ion Creangă*, București, Albatros, 1971 ; 133. Gh. Tohăneanu, *Procedee artistice moderne în opera lui I. Creangă*, ACLF, II, *657—662* ; 134. Al. Dima, *Arta populară și relațiile ei*, București, Minerva, 1971, *287—312* ; 135. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *405—436* ; 136. Săndulescu, *Lit. epistolară, 123—128* ; 137. *Ist. lit.*, III, *243—303* ; 138. Cioculescu, *Itinerar, 129—141* ; 139. Piru, *Varia*, II, *136—163* ; 140. Piru, *Analize, 162—174* ; 141. Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii*, București, Cartea românească, 1974, *375—397* ; 142. George Munteanu, *Introducere în opera lui Ion Creangă*, București, Minerva, 1976 ; 143. *Ion Creangă interpretat de...*, îngr. și pref. Const. Ciopraga, București, Eminescu, 1977 ; 144. G. T. Kirileanu, *Corespondență*, îngr. Mircea Handoca, București, Minerva, 1977, *passim* ; 145. M. Apostolescu, *Ion Creangă între mari povestitori ai lumii*, București, Minerva, 1978.

A. T.

CREȚEANU, George (3.X.1829, București — 6.VIII. 1887, Constanța), poet. Și-a început studiile la colegiul „Sf. Sava" din București. Atunci i-a cunoscut pe Gr. Alexandrescu, I. Voinescu II, N. Bălcescu. În 1847 a publicat în „Curierul românesc" al lui I. Heliade-Rădulescu cîteva notații satirice în proză (*Urzicele*) și cronici teatrale. Tînărul se forma în preajma celor care pregăteau revoluția. A plecat în 1848 la Paris, cu un stipendiu acordat de Guvernul provizoriu. După înăbușirea revoluției în Țara Românească, bursa i-a fost suspendată. A rămas însă la Paris, unde a făcut studii de drept și litere. Cel care publicase în 1848 înflăcărate versuri patriotice în „Curierul românesc", „Pruncul român" și „Popolul suveran" a devenit colaborator al revistelor emigrației române, scoase la Paris, „România viitoare" și „Republica română". În această din urmă publicație a folosit pseudonimul L. Fabian. Era unul dintre cei mai entuziaști sprijinitori ai activității foștilor conducători ai revoluției române. A avut un rol însemnat, alături de A. I. Odobescu, D. Berindei și alții, în înființarea societății „Junimea română" și a revistei cu același nume, apărută la Paris, în 1851. Cu toate că nu-i poartă semnătura, articolul-program al publicației, *Scopul nostru*, trebuie să fi fost scris de **C.** S-a întors în țară în 1853. Vizitase în drum Elveția, se oprise în Italia, a cărei amintire o va evoca în versurile de mai tîrziu. Intrat în magistratură, a fost procuror de tribunal, apoi substitut de procuror la Înalta Curte de Casație. Sprijinise în 1855 apariția foii lui N. Nenovici, „Patria", publica în „Foiletonul Zimbrului". A fost printre colaboratorii revistelor ioniste „România literară" (1855) și „Steaua Dunării" (1856), era redactor la „Concordia" (1857), „România" (1857), a publicat și în „Românul". În anul 1859, **C.**, militant unionist nu numai prin poezie, ci și prin activitatea politică, era ales deputat în Adunarea legislativă, ocupa funcția de director la Departamentul Dreptății, unde a fost scurtă vreme și ministru ad-interim. În 1860 a ieșit din minister și și-a menținut doar funcția de procuror la Curtea de Casație. A mai fost, în 1862, ministru al Cultelor. După 1860, poetul a scris mai puțin. Intrase în redacția „Revistei române" (1861), alăturîndu-se prietenilor de idei de la „Junimea română", regrupați la revista lui A. I. Odobescu. Aici a publicat o nuvelă istorică, *Lupul Mehedințeanul* (în descendența nuvelelor lui C. Negruzzi și A. I. Odobescu), un bilanț al anului literar 1861 (este remarcată aici „forma mai modernă" a poeziei lui Gr. H. Grandea, apreciat realismul viguros al scrierilor lui N. Filimon), precum și cîteva comentarii sociologice și istorice. Numele i-a mai apărut în „Revista Carpaților", „Trompeta Carpaților", „Pressa". Poeziile îi fuseseră reproduse în mai multe publicații, printre care și cele de peste munți. În 1867 și în 1869 a co-

laborat la „Convorbiri literare", mai tîrziu s-a aflat în redacția „Revistei contimporane" (1873) și a „Revistei literare și științifice" (1876). Ducea acum o viață retrasă, preocupat mai ales de îndatoririle lui de magistrat. A fost ales, în 1882, membru de onoare al Academiei Române.

C. și-a adunat versurile în două volume, *Melodii intime* (1854) și *Patrie și libertate* (1879). Una din fețetele poeziei sale este lirica erotică. **C.** a scris versuri delicate, de o eleganță ușor convențională, fără mari fioruri, în care este vizibilă influența lui D. Bolintineanu și V. Alecsandri. În elegii, în poezia de album, sensibilitatea poetului vibra cu discreție. Dar caracteristică pentru **C.** este mai cu seamă poezia patriotică. Tonalitatea generală, motivele sînt romantice. Pe strunele acestei inspirații civice cîntaseră mai toți poeții pașoptiști și **C.** a știut să fie solidar cu ei, să le primească înrîurirea, fără să devină însă epigonic. Crezul în misiunea poetului l-a exprimat cu desăvîrșită claritate, convingător, în versuri energice, patetice, ca acelea din *Perseverența*, *Chemarea poetului*. Participant la evenimentele vremii, a închinat revoluției de la 1848, revoluționarilor, actului Unirii, strofe imnice, ode, adevărate manifeste politice, emoționante prin intensitatea sentimentului patriotic. Atunci cînd resuscită imaginea trecutului, pentru a-l propune de model și de îndemn prezentului, ca în *Cîntarea bărzilor la mormîntul bătrînului Mircea*, versul său este profetic, învăpăiat de viziunea libertății, a gloriei patriei. Același nobil civism se află în *Odă la patrie*, *O noapte în Carpați*, *Mormintele martirilor*, *Glasul viitorului* ș.a., poezii care au avut un viu răsunet în vreme, ca și cele în care **C.** a scris cu pătrundere despre tristețea înstrăinării (*Adio la Carpați*, *Dorul țării*, *Cîntecul străinătății*). Dominantă la el este tensiunea agitatorică, sinceră, lipsită de retorism tocmai datorită credinței în rostul mesianic al poetului. Versurile sînt fluide, bine ritmate. **C.** nu are, totuși, o inventivitate imagistică deosebită, mari intuiții plastice, auditive și nici un stil bogat. Avea un temperament mai egal, mai echilibrat decît alți poeți ai generației sale, dar a fost atins și el de acele stări de amărăciune, neliniște, îndoială și deziluzie, caracteristice postpașoptismului. Acestea, voalate, încă latente, nu devin obsesive. Meditațiile, fabulele, satirele lui stau mai curînd sub semnul înrîuririi lui Gr. Alexandrescu. Cîteva tablouri sociale sînt înfățișate în tonuri violente, contrastante, și impregnate, ca la C. Bolliac, de sentimentalism, de umanitarism (*În o colibă*, *Orfanii*).

— *[Cronici teatrale]*, CR, XIX, 1847, 33, 41, 46 ; *Melodii intime*, București, Tip. Mitropoliei, 1854 ; *Lupul Mehedințeanul*, RR, I, 1861, *17—26* ; *Mișcarea literară din anul 1861 în țările române*, RR, I, 1862, *839—854* ; *Un boier nou*, RCO, I, 1873, 1, 5, 6 ; *Patrie și libertate*, București, Tip. Göbl, 1879 ; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908 ; *[Poezii]*, PLB, II, *82—135*, MU, *126—144*, PRC, II, *113—116*. — **Tr.** : J. Chr. von Zedlitz, *Revista la miezul nopții*, în *Patrie și libertate*, București, Tip. Göbl, 1879.

— 1. G. Crețeanu *[Scrisori către A. I. Odobescu]* (publ. G. Popa-Lisseanu), CL, LVII, 1925, mai ; 2. Pop, *Conspect*, I, *136—139* ; 3. Al. Odobescu, *Opere complete*, ed. 3, II, București, Cartea românească, 1925, *236—248* ; 4. Iacob Negruzzi, *Gheorghe Cretzianu*, CL, XXI, 1887, 6 ; 5. Al. I. Șonțu, *George Crețeanu*, București, Tip. Școalelor, 1888 ; 6. N. Țincu, *George Cretzeanu*, RN, VI, 1893, 6 ; 7. Șt. Vellescu, *Pagini pentru istoria teatrului român*, RELI, XX, 1899, 2, 5 ; 8. Chendi, *Pagini*, *360—364* ; 9. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *14*, *42—48*, *65* ; 10. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *10—12* ; 11. Aristarc [G. Călinescu], *Cum se scria odată*, ALA, XIX, 1938, 893 ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *293—294* ; 13. Cioculescu, *Varietăți*, *132—136* ; 14. Cornelia C. Bodea, *Din activitatea revoluționară a „Junimii române" de la Paris, între 1851 și 1853*, STD, XIV, 1961, 5 ; 15. N. A. Ursu, *O falsă atribuire*, CRC, I, 1966, 25 ; 16. Cornea, *Alecsandrescu — Eminescu*, *288—324* ; 17. *Ist. lit.*, II, *739—741* ; 18. Șerban, *Exegeze*, *43—45*, *63—67* ; 19. Radu Crețeanu, *Două burse pentru străinătate acordate de Guvernul provizoriu din 1848*, RA, XLIX, 1972, 1 ; 20. Roxana Sorescu, *Metamorfoze ale liricii erotice*, STRS, *134—136*.

G. D.

CREȚESCU, Grigore (12.X.1853, Măcrești-Cahul — 1.IV.1933, Galați), prozator. Numele familiei în care se născuse era Crețu. Învață la seminarul din Ismail, iar din 1873, la liceul „Sf. Sava" din București. Face studii de drept tot la București, luîndu-și licența în 1879. Intră în magistratură, peregrinînd prin diferite orașe (Tîrgoviște, Buzău, Hîrșova, Tulcea), pînă în anul 1886, cînd se stabilește ca avocat la Galați.

C. participă la ședințele literare ale lui Al. Macedonski, colaborînd în 1881—1882 și la revista „Literatorul". Mai tîrziu publică la „Revista societății „Tinerimea română" a colegului de facultate Al. I. Șonțu. Colaborează la mai multe publicații apărute la Galați („Poșta", „Timpul", „Galații", „Acțiunea", „Galații noi"). A mai semnat Demogorgon. Printre prietenii lui era și Jean Bart. Prozator fără vigoare, **C.** rememorează în cîteva schițe și povestiri anii copilăriei, creionează scene din viața satului basarabean și dobrogean, reconstituind incolor și convențional atmosfera. Volumul *Cîntecele mele* adună „mici poeme în proză", un fel de rugi patetice, încrîncenate.

— *Dreptatea divină*, București, Tip. Michaelescu, 1880 ; *Din viața moșului meu Trohin Crețul, poreclit și Mocanul*, Galați, Tip. Dacia, 1883 ; *Cîntecele mele*, Galați, Tip. Bălășescu, 1891 ; *Școlarii*, Galați, Tip. Bălășescu, 1900 ; *De la 1848*, Galați, Tip. Buciumul român, 1915 ; *De ziua lui Alexandru Cuza*, Galați, 1924.

— 1. Neculai V. Coban, *Un scriitor necunoscut : Grig. Crețu-Crețescu*, VBA, X, 1941, 6—7 ; 2. Haneș, *Scriitorii*, *266—267* ; 3. Straje, *Dicț. pseud.*, *183*.

G. D.

CRIMCA, Anastasie (? — 19.I.1629 ⟨16, 19⟩), cărturar, caligraf, miniaturist și autor de literatură imnografică. S-a născut în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, probabil la Suceava, ca fiu al negustorului Ioan Crimca și al soției acestuia, „cneaghina" Cristina, înrudită cu Stroiceștii. Ca mirean se chema Ilie, în 1587 fiind pomenit un diac Ilie Crimca, dăruit de domnitorul Petru Șchiopul cu o silițe lîngă Suceava, pentru serviciile aduse în timpul luptelor cu cazacii ⟨6, 16, 19⟩. S-a călugărit, se pare la Putna, în același an, pentru a deveni în 1588 egumenul mănăstirii Galata de lîngă Iași. S-a presupus, fără să se afirme cu certitudine, că în 1591 l-a însoțit pe Petru Șchiopul în exil și că a revenit în țară după 1594 ⟨6, 19⟩, retrăgîndu-se ulterior în vreo mănăstire din nord, Putna sau Sucevița. După fuga domnitorului Ieremia Movilă în Polonia, **C.** a ajuns, la 19 iunie 1600, pentru scurt timp, sub stăpînirea lui Mihai Viteazul asupra Moldovei, episcop de Rădăuți. Reapare apoi între arhierei, ca episcop de Roman, abia în 1606, cînd Ieremia Movilă este dispus să uite vechea jignire adusă de **C.** prin supunerea arătată odinioară rivalului său Petru Șchiopul. La 15 iunie 1608 era mitropolit al Moldovei. **C.** a păstorit în fruntea bisericii Moldovei pînă la sfîrșitul vieții, cu o întrerupere între 1617—1619, cînd a fost înlocuit din pricina neînțelegerilor survenite între el și domnitorul Radu Mihnea (**C.** s-a împotrivit

procesului, ce ia ampioare în timpul domniei lui Radu Mihnea, de închinare a mănăstirilor din țară bisericilor de la Athos sau Ierusalim). Ca înalt cleric, **C.** pare a fi iubit îndeajuns libertatea de acțiune, păstrîndu-și o anume independență față de domniile instabile ale veacului și neevitînd nici riscurile ce decurgeau de aici. A colaborat totuși în bune condiții îndeosebi cu Ștefan al II-lea Tomșa (1611—1615, 1621—1623), pe care îl aprecia pentru politica sa de rezistență față de marea boierime filopolonă și de sprijinire a unor categorii sociale mai largi (portretul domnului se păstrează în cîteva manuscrise ale lui **C.**), precum și cu Miron Barnovschi (1626—1629), care îl va fi consultat în elaborarea unui regulament pentru disciplina monastică, instituit între 20 septembrie 1626 și 20 martie 1627. În 1619, **C.** a întemeiat un spital la Suceava, cel dintîi atestat documentar ca funcționînd la noi într-un centru urban.

C. a fost un artist și un cărturar de școală slavonă, ctitoria sa de la Dragomirna adăpostind, în Moldova, ultima manifestare spectaculoasă a acestui curent cultural. Se consideră, de asemenea, că mitropolitul a intervenit, înrîurind efectiv stilul arhitectural al bisericii mari de la Dragomirna (construcția s-a încheiat în 1709), ctitoria sa remarcîndu-se prin proporțiile insolite, îndrăznețe și armonioase, ca și prin unele elemente decorative noi. Gustul artistic, talentul și originalitatea gîndirii sale, **C.** și le-a impus însă prin activitatea de caligraf și miniaturist. Cărțile de cult, executate de el sau de elevii săi (călugărul Teofil de la Voroneț, diacul Dimitrie Vasilievici Belinschi, zugravul Ștefan din Suceava) pentru mănăstirea Dragomirna, conțin adevărate capodopere de artă miniaturistică (viniete, miniaturi, frontispicii, portrete), interpretări picturale ale literaturii creștine, în care rafinamentul coloristic, ingeniozitatea abstractizărilor, noutatea și echilibrul unor procedee compoziționale afirmă o imaginație irumpînd dincolo de modelele clasice, bizantine sau slave, ale genului. Se cunosc nouă manuscrise aparținînd lui **C.** (în afară de alte trei, semnalate doar) : *Tetraevanghelul* și *Evanghelia* din 1609, două *Liturghiere* din 1610 și un *Apostol* din același an (păstrat în fosta Bibliotecă Imperială din Viena), *Tetraevanghelul* din 1614, *Liturghierul* și *Psaltirea* din 1616 și un *Apostol* din 1619. I s-a atribuit de asemenea *Tetraevanghelul* donat de domnitorul Ieremia Movilă mănăstirii Sucevița, în 1607 (26).

Prin introducerea unor motive apocrife cu circulație locală, ca *Zapisul lui Adam* din scena *Botezului,* ilustrînd legenda populară despre contractul lui Adam cu diavolul (*Tetraevanghelul* din 1609), ori *Iisus coborînd în iad și eliberînd pe Adam și Eva,* după *Evanghelia apocrifă a lui Nicodim* (*Tetraevanghelul* din 1614), sau numai prin asimilarea unor influențe aparținînd aceleiași literaturi populare și tradiției iconografice autohtone (ecouri ale legendelor apocaliptice, de pildă în reprezentarea arhanghelului Mihail în *Apostolul* din 1610), **C.** își îmbogățește registrul tematic, transformînd subiectele biblice și liturgice în pretexte de creație originală. În *Psaltirea* din 1616, ca și în alte lucrări ale sale, în care își face apariția un peisaj natural și social cunoscut (prin imagini ale florei, detalii arhitecturale, instrumente muzicale autohtone), **C.** realizează, cu jumătate de secol înainte, în pictura de manuscris, ceea ce mitropolitul Dosoftei va exprima prin intermediul versului, în *Psaltirea* tradusă la 1673 : o sinteză a gîndirii și simțămintelor proprii, folosind sugestiile contemporane și specific naționale, ce colorează cadrul arhaic și livresc al temelor tratate. **C.** însuși este cunoscut însă și ca autor al unui imn religios în limba slavonă, *Vers de plîngere al omului căzut adresat sufletului său* (23, 25), dovadă că preocupările literare se adaugă celorlalte îndeletniciri ale mitropolitului. O tradiție din Bucovina (consemnată de S. Fl. Marian), ignorînd realitatea istorică, l-a înfățișat pe **C.** drept adversar al lui Ștefan Tomșa, ucis de acesta din urmă pentru că Dragomirna, ctitoria mitropolitului, depășea în frumusețe mănăstirea Solca, zidită de domn. Rămîne însă semnificativă această variantă a motivului creației răscumpărate prin jertfă, legată de numele lui **C.** În romanul *Interval* (1968), Al. Ivasiuc, interpretînd principalele date biografice ale lui **C.** în contextul istoric dat, a schițat în cuprinsul cîtorva pagini un personaj convingător.

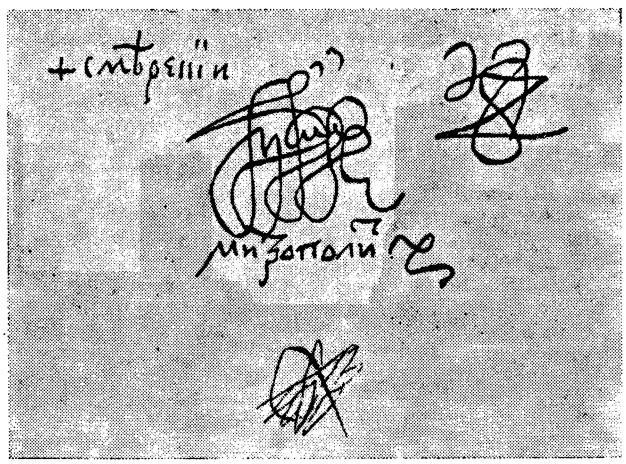

— **1.** Serghie Popovici, *Istorie despre arhiepiscopul și mitropolitul Sucevii Anastasie Crimcovici, compusă precum s-au auzit de la părintele arhimandrit la monastire Dragomirna Ignatie Hacman* (1838), B.A.R., ms. 3906 ; **2.** Episcopul Melchisedec, *O vizită la cîteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina,* București, Tip. Academiei, 1885, *78—87* ; **3.** Ion Bogdan, *Cîteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială de la Viena,* AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XI, 1888—1889 ; **4.** Iorga, *Ist. lit. relig., 125—127* ; **5.** N. Iorga, *Neamul românesc din Bucovina,* București, Minerva, 1905, *40—45* ; **6.** P. Partenie, *Mitropolitul Anastasie Crimca al Moldovei,* București, Tip. Speranța, 1907 ; **7.** N. Iorga, *Un arhiereu artist. Anastasie Crimca,* FD, II, 1907, 18 ; **8.** Iorga, *Ist. bis.,* I, *240—244, 266* ; **9.** Ipolit Vorobchievici, *Istoria sfintei mănăstiri Dragomirna,* Cernăuți, Tip. Modernă, 1925 ; **10.** I. D. Ștefănescu, *L'Évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie,* Paris, Geuthner, 1929, *40, 41, 51, 71, 76, 81, 82, 96, 97, 98, 110, 116, 117, 121, 150* ; **11.** G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea,* II, București, Tip. Marvan, 1933, *24—38* ; **12.** N. Iorga, *Două manuscripte înstrăinate ale lui Anastasie Crimcovici,* RI, XIX, 1933, 1—3 ; **13.** Sirarpie der Nersessian, *Une nouvelle réplique slavone du Paris. Gr. 74 et les manuscrits d'Anastase Crimcovici,* în *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga,* Paris, Gamber, 1933, *695—725* ; **14.** N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie,* București, Tip. Monitorul oficial, 1934, *46—50* ; **15.** Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii românești,* București, Tip. Cartea românească, 1937, *334—344* ; **16.** E. Turdeanu, *Le Métropolite Anastase Crimca et son oeuvre littéraire et artistique (1608—1629),* RES, XXIX, 1952, fasc. 1—4 ; **17.** Teodora Voinescu, *Contribuții la studiul manuscriselor ilustrate din mănăstirile Sucevița și Dragomirna,* SCIA, II, 1955, 1—2 ; **18.** Emil Diaconescu, *Mănăstirea Dragomirna. Un minunat monument arhitectonic,* MM, XXXIII, 1957, 8—9 ; **19.** N. Grigoraș, *Mitropolitul Anastasie Crimca (1600—1629),* MM, XXXIV, 1958, 3—4 ; **20.** Sorin Ulea, *Autorii ansamblului de pictură de la Dragomirna,* SCIA, III, 1961, 1 ; **21.** Ioan Lupaș, *Fragment din jurămîntul arhieresc făcut de Anastasie Crimca în calitate de episcop al Rădăuților, la 19 iunie 1600, lui Mihai Viteazul și fiului său Nicolae Pătrașcu,* MM, XXXVII, 1961, 1—2 ; **22.** V. Gonța, A. Gonța, *Mitropolitul Anastasie Crimca, fondatorul celui dintîi spital din Moldova,* MM, XXXVIII, 1962, 1—2 ; **23.** *Ist. lit.,* I, *254* ; **24.** Teodora Voinescu și Răzvan Theodorescu, *Mănăstirea Dragomirna,* București, Meridiane, 1967 ; **25.** Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *128—129* ; **26.** G. Popescu-Vîlcea, *Anastasie Crimca.* **București, Meridiane, 1972 ; 27.** *Monumente istorice bisericești,* **Iași, 1974, *258—264.***

R. Ș.

CRIŞAN-KÖRÖSI, Ştefan (c. 1780, Lacu, j. Cluj — 2.III.1820), filolog şi traducător. Fiu al unui preot român, **C.-K.** studiază la Colegiul reformat din Cluj. Între 1803—1805, el este profesor la acest colegiu, timp în care elaborează şi încearcă să publice un dicţionar. După ce deţine doi ani postul de director al Şcolii reformate din Dej, pleacă la Blaj şi devine funcţionar administrativ.

Alături de alţi reprezentanţi ai Şcolii ardelene, **C.-K.** este un militant pentru demonstrarea originii latine şi pentru cultivarea limbii române. Un dicţionar român-latin-maghiar (1803), alcătuit în acest scop, are un bogat şi divers material lexical (circa 10 000 de cuvinte), dar a fost respins de tipografia din Buda, prin cenzorul Samuil Micu, sub motiv că e mai mult o demonstraţie forţată a originii latine decît o lucrare utilă celui care vrea să înveţe scrierea corectă a limbii române. Ortografia, arbitrară, exagerat latinizantă, folosită în dicţionar, este expusă teoretic, sub formă de sistem, în *Orthographia latino-valachica* (1805). Ca anexă la această broşură, este tipărită şi traducerea după S. Gessner, *Luntrea de antea*, în care **C.-K.** aplică demonstrativ propriile principii ortografice. Despre el s-a mai afirmat că a tradus din Metastasio ⟨1⟩.

— *Orthographia latino-valachica*, Cluj, Tip. Colegiului reformat, 1805, republ. T. Cipariu în ARH, 1870, 38. Ms.: *[Dicţionar român-latin-maghiar]* (1803), B.C.U., ms. VI — 32. — Tr.: S. Gessner, *Luntrea de antea*, în Ştefan Crişan-Körösi, *Orthographia latino-valachica*, Cluj, Tip. Colegiului reformat, 1805 (anexă).

— **1. Vasile Popp,** *[Prefaţă]* la Ioan Prale, *Psaltirea proorocului şi împărat David în versuri alcătuită*, Braşov, Tip. Şobeli, 1827, 5 ; 2. Cipariu, *Principia, 317—321* ; 3. T. Cipariu, *Gramatiştii şi ortografiştii români*, ARH, 1870, 38 ; 4. Ar. Densuşianu, *Un dicţionariu vechi*, RTL, IV, 1896, 2 ; 5. *[Note bibliografice]*, BRV, II, *462—463* ; 6. Coriolan Suciu, *Un filolog puţin cunoscut : Ştefan Körösi (Crişanu)*, ROLT, 1930, 2 ; 7. Iorga, *Ist. lit.*, III, *300—302* ; 8. G. Blédy, *Viaţa şi activitatea filologică a lui Ştefan Crişan-Körösi*, SUB, Philologia, V, 1960, fasc. 2 ; 9. G. Blédy, *Izvoarele Dicţionarului român-latin-maghiar al lui Ştefan Crişan-Körösi*, AUI, ştiinţe sociale, t. IV, 1960, fasc. 2 (supl.) ; 10. Piru, *Ist. lit.*, II, *145—146* ; 11. Nicolescu, *Şc. ardeleană, 65—68, 88—89, 157—158.*

C. T.

CRITICA SOCIALĂ, publicaţie periodică apărută la Iaşi, din decembrie 1891 pînă în aprilie 1893, ca organ teoretic al mişcării socialiste româneşti. La început revista ieşea lunar, numerele 8 şi 9 sînt însă pe cîte două luni, iar ultimul, dublu (10—11), acoperă o perioadă de timp cuprinsă între noiembrie 1892 şi aprilie 1893. Revista e suspendată apoi de autorităţi. **C. s.** avea ca directori pe V. G. Morţun şi

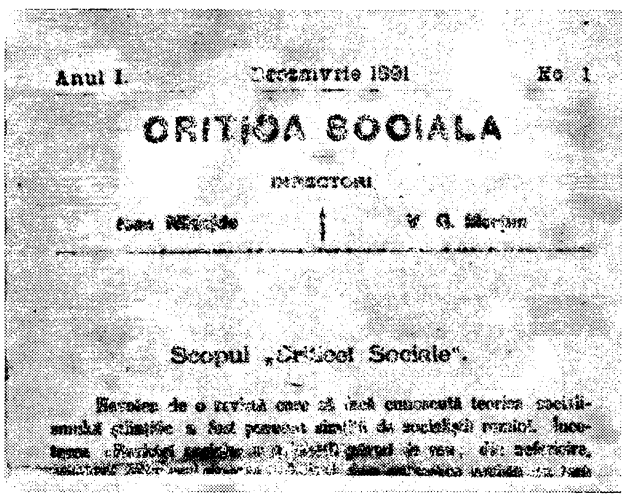
Anul I. Decemvrie 1891 No 1

CRITICA SOCIALA

Scopul „Criticei Sociale".

I. Nădejde, cel de-al doilea aducînd experienţa căpătată la „Revista socială", periodic de aceeaşi orientare, scos tot la Iaşi, cu cîţiva ani înainte. Programul revistei, publicat în numărul 1, nu avea în vedere nimic referitor la literatură. Cu toţii, însă, redactorii şi colaboratorii aveau preocupări literare şi, dacă nu a apărut beletristică sau articole de critică literară, referirile la cultură şi literatură nu lipsesc. Dintre directori, numai I. Nădejde a colaborat la **C. s.**, cu studii politice şi de istorie a economiei. C. Dobrogeanu-Gherea, care semna şi cu pseudonimul I. Vasiliu, publică aici articolul *Rolul păturii culte în transformările sociale*, precum şi cronici de politică internă sau externă. Raicu Ionescu-Rion dădea serioasele sale încercări de discuţie şi de aplicare a ideologiei socialiste la realităţile româneşti, iar G. Ibrăileanu, care apela şi el la protecţia unui pseudonim, C. Vraja, folosit încă din epoca „Şcolii noi" de la Roman, era prezent cu articolul *Darwinismul social.* Mai colabora G. Diamandy. Se publică traduceri din Fr. Engels şi K. Kautsky, făcute, probabil, de I. Nădejde. În efortul de a explica şi de a populariza ideile socialiste, redactorii şi colaboratorii au făcut şi greşeli de interpretare, printre care şi aceea de a reduce materialismul istoric la aspectul său economic. Revista a încercat însă analiza fenomenelor sociale din ţara noastră în spiritul teoriilor lui Marx şi Engels, făcînd cunoscute la noi mai multe din ideile de bază ale marxismului.

— **1.** *Scopul „Criticei sociale"*, CS, I, 1891, 1 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 157* ; 3. Antip, *Contribuţii, 67—68* ; 4. *„Critica socială"*, **PMS, I, partea II,** *149—150* ; 5. Nicolescu, *Contemporanul, 141* ; 6. Al. Piru, *G. Ibrăileanu (Viaţa şi opera)*, **Bucureşti, E.L., 1967,** *53—54* ; 7. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, Minerva, 1977, *30—32.*

R. Z.

CRONICA, revistă literară din care a apărut, la Turnu Severin, un singur număr, la 9 aprilie 1895. Director al acestei publicaţii, scoasă de un grup de profesori, era V. V. Chiriac, şi el, profesor la liceul din localitate. Conţinutul numărului tipărit era promiţător. Articolul-program intitulat *Ce vrem ?* enunţa ideea de a se crea în jurul revistei un cerc cultural care să studieze literatura bună, autohtonă sau europeană, şi să promoveze scrieri inspirate de realităţile locale. Acest program era dezvoltat şi limpezit de articolul *Gustul literar* al lui Şt. V. Nanu, în care se preconiza cultivarea gustului pentru literatură, prin organizarea de serate literare şi de biblioteci publice cu caracter popular, înzestrate cu cele mai valoroase cărţi ale scriitorilor români (M. Eminescu, I. Creangă, I. L. Caragiale, Al. Vlahuţă ş.a.). În revistă se publicau şi fragmente, traduse, din *Suferinţele tînărului Werther* de Goethe.

R. Z.

CRONICA ANONIMĂ A MOLDOVEI (1661—1729), cronică oficială scrisă în Moldova, la îndemnul şi în timpul primei domnii a lui Grigore II Ghica (1726—1729), de un autor necunoscut, probabil un boier învăţat al vremii. Denumirea de letopiseţul *Pseudo-Amiras*, acordată cronicii de tradiţia istoriografiei româneşti, este legată de numele traducătorului textului în greceşte, marele sluger Alexandru Amiras, considerat mult timp autorul scrierii pe care a tălmăcit-o la Iaşi. Această paternitate a fost totuşi susţinută de curînd cu noi argumente ⟨14⟩. Scrierea este cunoscută şi sub denumirea de *Cronica anonimă ghiculească*. Prima parte a letopiseţului (1661—1726) are caracterul unei compilaţii, prelucrată în spirit oficial, pe baza unor informaţii orale şi a unor izvoare scrise : **Cronica anonimă racoviţeană* şi un presupus,

dar netransmis, „izvod al Costăcheștilor", întocmit de Ștefan Pădure. Partea originală a cronicii, consacrată domniei lui Grigore II Ghica, folosește izvoare interne : *Istoriile domnilor Țării Rumânești* de Radu Popescu și documente orientale traduse în românește de Alexandru Amiras. Chiar în partea de compilație a cronicii autorul intervine cu unele date noi, inexistente în alte scrieri referitoare la aceeași perioadă. Un loc aparte îl ocupă domniile lui Gheorghe Duca, caracterizat drept un domnitor cumplit, „prea vrăjmaș și plin de toată răutatea". Textul acestei cronici prezintă cea mai amănunțită și precisă relatare a răscoalei lui Hîncu. Domnitorul înăbușă cu ajutor turcesc răscoala, spînzură pe răzvrătiți și ucide din răzbunare pe Done, fiul lui Hîncu. La domnia lui Dumitrașcu Cantacuzino sînt inserate amănunte particulare despre serdarul Constantin Cantemir, viitorul domn. La domnia acestuia se dau lămuriri despre expedițiile lui Jan Sobieski în Moldova, despre asediul de la Soroca și despre uciderea fraților Costin. Domnia lui Constantin Duca, tratată original, îl prezintă pe voievod drept un ins învățat, dar șovăielnic și influențabil. Antioh Cantemir este apreciat pentru încercarea de a-l imita pe tatăl său în buna organizare a țării. Cronicarul anonim laudă a doua domnie a lui Mihai Racoviță pentru cinstea pe care voievodul o acordă boierilor și pentru dreapta lui judecată. Nicolae Mavrocordat este cunoscut ca un om cult, dar și plin de credință față de Poartă. Dimitrie Cantemir, asupra căruia nu se oprește pe larg, este prezentat ca un om învățat și bun cunoscător al vieții turcilor. Spre deosebire de alți cronicari, autorul acestui letopiseț nu dezaprobă politica lui Cantemir orientată spre o alianță cu Petru cel Mare. El deconspiră și pe Constantin Brîncoveanu că era „într-un cuvînt cu moscalii", fără a-l mustra pentru aceasta. Nicolae Mavrocordat nu este prețuit doar pentru reformele lui în învățămîntul epocii, ci și datorită suprimării deseatinei pentru boieri și cler. Mavrocordat este urmărit și în domnia lui munteană. Pentru protectorul său, Grigore Ghica, cronicarul anonim păstrează toate cuvintele de laudă. Ghica este un om învățat, bun judecător și milostiv, harnic, desființează o serie de biruri, dă strălucire curții domnești și se poartă corect cu familia predecesorului său. În ansamblu, figura lui Ghica i se pare cronicarului unică („ca acesta putem zice că alt domn n-au fost"). Autorul urmărește toate acțiunile domnitorului preferat : numirile de boieri, negocierile cu tătarii, pe care reușește să-i respingă și să-i umilească, relațiile cu pribegii, pe care-i iartă pentru vinovăție, viața familiei domnești, hotărîrile luate de domn pentru întemeiere de școli. Alături de domnitorul Grigore Ghica, rămîn în cronică figurile unor boieri de țară și străini, oameni puternici ai acelor vremuri : familia Ipsilanti, postelnicul Constantin și fiul acestuia aga Ienache. Valoarea literară a cronicii se datorează varietății și bogăției portretistice pe care o conține, narațiunii colorate a evenimentelor, exprimării limpezi și precise a autorului, care folosește cu moderație metaforele și comparațiile. Traducerea grecească a cronicii, făcută de Amiras, a fost tălmăcită în franceză de Nicolas Génier, la Ankara în 1741, textul păstrîndu-se într-un manuscris la Biblioteca Națională din Paris.

— *Cronica anonimă a Țării Moldovei care se începe de la domnia lui Istrati Dabija Vv. și se sfîrșește cu domnia lui Grigore Ghica Vodă cel bătrîn (1662—1735)*, LTM, III, *85—174*, CRL, III, *99—180* ; ed. *(Cronica anonimă a Moldovei, 1661—1729)*, îngr. și introd. Dan Simonescu, București, E.A., 1975.

— 1. Sbiera, *Mișcări, 182—185* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *331—391* ; 3. Adamescu, *Ist. lit., 169* ; 4. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *66—70* ; 5. Iorga, *Ist. lit.*, II, *520—533* ; 6. Pușcariu, *Ist. lit., 202* ; 7. Cardaș, *Pagini, 209* ; 8. Călinescu, *Ist. lit., 30* ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *386—390* ; 10. *Ist. lit.*, I, *592—596* ; 11. Lăudat, *Ist. lit.*, III, *13—26* ; 12. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *266* ; 13. Dan Simonescu, *Studiu introductiv* la *Cronica anonimă a Moldovei. 1661—1729*, București, E.A., 1975 ; 14. Const. A. Stoide, *Cronica anonimă și autorul ei*, AIX, XIII, 1976 ; 15. Alexandru Mareș, *Pasaje obscure din „Pseudo-Amiras"*, SCL, XVIII, 1977, 5.

A. S.

CRONICA ANONIMĂ DESPRE DOMNIA LUI MAVROGHENI, povestire istorică în versuri de la începutul secolului al XIX-lea. Autorul, contemporan cu Nicolae Mavrogheni, versifică probabil înaintea pitarului Hristache. *Istoria faptelor lui Mavrogheni vodă și a răzmiriței din timpul lui, pe la 1790*, alcătuită de cel din urmă, reprezintă, după cum se crede, o replică la povestirea anonimului ⟨1, 8⟩. Exponenți ai aceleiași categorii sociale a micii boierimi, cei doi autori evocă domnia lui Nicolae Mavrogheni, personalitate contradictorie și controversată a epocii fanariote, în scrieri construite asemănător, dar evidențiind optici diferite. În înțelegerea și aprecierea evenimentelor pitarul Hristache se dovedește superior autorului *Cronicii anonime...*, care trădează pe alocuri o mentalitate retrogradă, conservatoare. *Cronica anonimă...*, una dintre cele mai ample între narațiunile istorice în versuri datînd din aceeași perioadă, expune subiectul într-un ritm alert, cu o vervă adesea malițioasă. Există o gradație în expunere, portretul domnului desăvîrșindu-se treptat, prin gesturi, atitudini, decizii. Zvonurile ce preced intrarea sa în țară, anticipînd asupra cruzimii și lăcomiei fanariotului, nu sînt contrazise de înfățișarea severă a domnului. Alaiul acestuia prilejuiește o descripție plină de culoare. Mavrogheni, „cu ghimpoasă căutare", purtînd însemnele domniei, este urmat de garda de galaongii (marinari) înarmați și costumați după moda turcească. Manifestările domnului nu sînt mai puțin insolite, alternînd accesele de generozitate cu apucături curioase și gesturi surprinzătoare. Deși îi dezaprobă comportarea, autorul petrece pe seama canonului impus de Mavrogheni preoților, de a nu părăsi bisericile zi și noapte, ori a travestiurilor ciudatului „principe" în galaongiu, călugăr sau turc. Este categorisit drept smintit, dar zapciii și ispravnicii îi știu frica. La judecățile ținute în spătăria împodobită cu arme, Mavrogheni, încălecat pe un tun, tratează fără ceremonie pe boierii din divanul țării, pe care îi înspăimîntă cu invectivele și amenințările proferate adesea în turcește. Imprevizibil, fanariotul le

Nicolae Mavrogheni în trăsura sa trasă de cerbi (gravură)

vorbește alteori în pilde, le relatează visurile și-l consultă în divan pe astrologul Perdicari. Informînd despre participarea lui Mavrogheni, ca aliat al turcilor la războiul ruso-austro-turc început în anul 1787, autorul înfățișează cu ironie oastea plătită a lui vodă, alcătuită din „sîrbi și plăcintari / simigii și brăgari", dar și din rumâni, „ciobani, purcari și văcari", angajați în armată pentru a scăpa de servituțile feudale. Versificatorul detestă „rumânească mojîcie", spre exemplificarea obrăzniciei căreia introduce un cîntec de revoltă, cu circulație în epocă, ce a putut fi identificat și ulterior în numeroase variante folclorice. Autorului *Cronicii anonime despre domnia lui Mavrogheni* i-au mai fost atribuite în ultimul timp și alte povestiri versificate, precum : **Istoria Țării Rumânești dă la leat 1769, Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi bașa Ahmet, cu ferman de la Poartă* (versiune redactată în Țara Românească), **Fuga fiilor lui Alexandru Ipsilanti*, **Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Țării Românești*, **Istoria voievodului Hangerli* (versiunea munteană) ⟨7⟩.

— *Cronica anonimă despre domnia lui Mavrogheni*, CPV, *229—258*.

— 1. N. Docan, *O povestire în versuri încă necunoscută despre domnia lui Mavrogheni*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXIII, 1910—1911 ; 2. Popovici, *Studii*, I. *147—148* ; 3. Octavian Păun, *Pitarul Hristache : „Cronica rimată"*, AUB, filologie, t. X, 1957 ; 4. Piru, *Ist. lit.*, II, *187—189* ; 5. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *440* ; 6. *Ist. lit.*, II, *129—131* ; 7. N. A. Ursu, *Noi contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, LR, XV, 1966, 2 ; 8. Dan Simonescu, *Cronicile despre domnia lui Nicolae Mavrogheni (1786—1789)*, CPV, *225—229* ; 9. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *57* ; 10. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *107—108* ; 11. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, Minerva, 1976, *316—318*.

R. Ș.

CRONICA ANONIMĂ GHICULEASCĂ v. **Cronica anonimă a Moldovei (1661—1729).**

CRONICA ANONIMĂ RACOVIȚEANĂ ⟨Letopisițul Țării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija Vv. pînă la a triea domnie a lui Mihai Racoviță Vv.⟩, cronică scrisă în Moldova în secolul al XVIII-lea. Cuprinde, în continuarea letopisețului lui Miron Costin, relatarea evenimentelor din intervalul 1661—1729. Este o compilație alcătuită de doi autori anonimi : un admirator al boierului Ioan Buhuș, care prezintă istoria Moldovei dintre 1661—1705 (acest text este cunoscut și sub numele de *Cronica buhușească*) și un cronicar de curte al lui Mihai Racoviță, căruia îi aparține a doua parte (1705—1729). Nicolae Mustea, al cărui nume este legat de titlul cronicii, cunoscută în istoriografie și ca letopisețul *Pseudo-Muste*, este doar copistul textului. Prima parte a cronicii, care cuprinde o expunere relativ obiectivă și imparțială a evenimentelor, începe cu domnia lui Eustratie Dabija, devenit domn oarecum împotriva voinței sale, prin intervenția la Poartă a unuia dintre intriganții boieri ai familiei Ruseteștilor. Îi urmează la domnie Gheorghe Duca, grec venit în Moldova în timpul lui Vasile Lupu, cînd era simplu ucenic la „dugheană la abăgerie". În cea de a doua domnie a lui Duca izbucnește răscoala, care îl înspăimîntă și pe cronicar, ce vede în ea o „adunătură nebună", a orheienilor și a lăpușnenilor, conduși de Hîncu și Durac serdarul ; aceștia ajung la Iași, atacă curtea domnească, casele boierești și prăvăliile negustorilor, fiind împrăștiați numai prin intervenția turcilor chemați de domnitor. Hatmanul Buhuș este eroul principal al episoadelor de luptă a moldovenilor cu nemții la Suceava și la Cetatea Neamț. Buhuș reușește să-i înfrîngă, punîndu-și în primejdie viața ; rămînînd fără cal, scapă, prins de coada calului unui căpitan Decusară, care îl îndepărtează de primejdie (acest episod va fi reluat și în cronica lui I. Neculce). Arta de povestitor a cronicarului se caracterizează prin simplitate, reținere calmă, dar și prin accente sincere de durere, legate de împrejurări istorice dramatice.

Partea a doua a letopisețului, de o altă factură, are în centrul interesului pe domnitorul Mihai Racoviță, urmărit în cele trei domnii alternative ale sale, care acoperă o perioadă de unsprezece ani din istoria Moldovei. Alegerea ca domn înseamnă pentru el renunțarea la o viață liniștită, dar este pentru boierime și țară un cîștig. Acest domnitor plin de calități și extrem de popular, cum îl prezintă letopisețul, nu este scutit de intrigile lui Constantin Brîncoveanu la Poartă, ale cărui manevre aduc în scaunul Moldovei cînd pe Antioh Cantemir, cînd pe Nicolae Mavrocordat, ale căror figuri contrastante pun în evidență și mai mult meritele celui admirat. Antioh Cantemir pare o fire slabă, depărtat de grija țării și a domniei, care-și petrece vremea la vînătoare, iar siguranța scaunului și-o păstrează dovedind turcilor o credință permanentă. Nicolae Mavrocordat, a cărui domnie este prezentată în culori întunecate, este grec de origine, se înconjură numai de greci, folosește tălmaciul ca să se înțeleagă cu oamenii țării, persecutînd marea boierime moldoveană. Cu totul impopular este sfetnicul de credință al lui Nicolae Mavrocordat, grecul Spandoni, care trăiește numai din intrigi. Cînd Mavrocordat este mazilit, Spandoni, travestit „muierește", se strecoară în rădvanul jupîneselor pentru a evita furia boierilor. Într-a treia domnie a lui Mihai Racoviță sînt prezentate toate faptele de bravură ale domnitorului : luptele cu austriecii de la mănăstirile Cașin și Mira, incursiunea în Ardeal, ciocnirile cu tătarii. Cronicarul urmărește în paralel și succint evenimentele din Țara Românească. El nu-și poate reține accente de indignare și compătimire, încheiate cu lamentația asupra deșertăciunii lumii la moartea atroce a lui Brîncoveanu și a familiei acestuia. Sînt consemnate de asemenea evenimente istorice externe, printre ele lupta lui Petru cel Mare cu suedezii, tratatul încheiat de țar cu Dimitrie Cantemir, privit cu aprobare și speranță de cronicar. Sfîrșitul cronicii este consacrat domniei lui Grigore II Ghica, domnie ce promitea îmbunătățiri sociale (reducerea birurilor) și culturale (deschiderea unor școli gratuite de limbă greacă și slavonă). Valoarea literară a letopisețului se susține prin portretistica bogată, prin caracterul memorialistic al multor pasaje, prin participarea afectivă a celor doi autori ai cronicii la prezentarea evenimentelor istorice. În letopisețul său, I. Neculce folosește și textul acestei cronici.

— *Letopisițul Țării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija Vv. pînă la a triea domnie a lui Mihai Racoviță Vv.* (publ. N. Bălcescu și A. T. Laurian), MID, III, 1846 ; ed. în LTM, III, *7—80*, CRL, III, *3—95*.

— 1. Sbiera, *Mișcări*, *177—182* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *179—191* ; 3. C. Giurescu, *Introducere* la *Letopisețul Țării Moldovei de la Istratie Dabija pînă la domnia a doua a lui Antioh Cantemir. 1661—1705*, București, Socec, 1913 ; 4. Adamescu, *Ist. lit.*, *169* ; 5. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *63—65* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, II, *252—268* ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *30* ; 8. I. D. Lăudat, *Cronica anonimă racoviteană*, AUI, științe sociale, t. VII, 1961 ; 9. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *301—311* ; 10. Piru, *Ist. lit.*, I, *366—370* ; 11. *Ist. lit.*, I, *587—592* ; 12. Ursu, *Memorialistica*, *194—195*, *203—204*.

A. S.

CRONICA BREVITER SCRIPTA v. **Cronica moldo-germană.**

CRONICA BUHUȘEASCĂ v. **Cronica anonimă racoviteană.**

CRONICA BUZEȘTILOR v. **Cronica domniei lui Mihai Viteazul.**

CRONICA DE LA PUTNA v. **Letopisețul de la Putna.**

CRONICA DOMNIEI LUI MIHAI VITEAZUL [Istoria lui Mihai-vodă sin Pătrașco-vodă, carele au făcut multe războaie cu turcii pentru creștinătate], cronică scrisă între 1602—1608 referitoare la istoria Țării Românești din timpul lui Mihai Viteazul, inclusă în **Letopisețul cantacuzinesc* din secolul al XVII-lea. Stabilirea autorului, rămas necunoscut, a suscitat discuții îndelungate și păreri contradictorii. A fost considerat drept autor logofătul Teodosie Rudeanu și s-a identificat acest text cu cel al cronicii oficiale scrise în cancelaria logofătului ⟨1, 2⟩. Un punct de vedere opus încearcă să nege orice relație între cronica oficială și cronica din *Letopisețul cantacuzinesc,* aceasta din urmă fiind considerată un text scris în cercul boierilor Buzești, sfetnici apropiați ai domnitorului ⟨3, 5, 7, 10, 15⟩. O opinie întrucîtva diferită acceptă acest text drept cronică boierească, scrisă însă nu de Buzești, ci de un alt sfetnic al domnitorului ⟨11⟩. Un punct de vedere sintetic asupra paternității lucrării ⟨9, 14⟩, completat cu argumente rezultate din analiza textologică a variantelor cronicii ⟨17⟩, apropie foarte mult acest text de cronica oficială a lui Rudeanu, considerînd că ar fi vorba de o variantă a acesteia, scrisă în cercul Buzeștilor. Autorul pare a fi un sfetnic intim al domnitorului, poate chiar Teodosie Rudeanu, căci îi cunoaște acțiunile, intențiile și stările sufletești. *Cronica domniei lui Mihai Viteazul,* în variantele manuscrise complete, cuprinde evenimentele istorice din perioada septembrie 1593 — septembrie 1600, adică de la urcarea pe tron a domnitorului, pînă la retragerea lui la Prejmer, lîngă Brașov, după bătălia de la Mirăslău, încheindu-se cu informația că voievodul a primit vești despre pătrunderea polonilor în Țara Românească și în Moldova. Urmează două fraze moralizatoare, cu substrat de filozofie biblică, privitoare la situația disperată a domnitorului, după care se trece direct la relatarea faptelor petrecute abia peste un an — august 1601 — cînd Mihai Viteazul este asasinat. Pentru prezentarea morții domnitorului, cronicarul anonim a folosit întocmai textul poemului lui Stavrinos. Se poate presupune că omisiunea acelui an de domnie are un subtext politic ⟨17⟩, perioada respectivă fiind tocmai răstimpul în care domnitorul este trădat de boieri, chiar și de Buzești și de Teodosie Rudeanu, ce trec cu toții de partea lui Simion Movilă, venit în Țara Românească cu ajutor polon. *Cronica...* reprezintă un curent de opinie politică independent de poziția afirmată în versiunea cronicii oficiale. Fără a fi o cronică boierească de opoziție, ci, dimpotrivă, una favorabilă, în linii generale, politicii domnitorului, ea are totuși față de acesta o atitudine mai liberă, cu unele note de dezaprobare. Structura literară este cea tradițională, evenimentele fiind expuse cronologic, cu mare exactitate. Paginile letopisețului emană o anumită căldură, ce învăluie figura domnitorului. Cu atenție egală stăruie autorul anonim asupra vitejiei marilor boieri ai țării și a unor comandanți de oști, frații Buzești, hatmanul Udrea, banul Mihalcea, vistiernicul Andronic, Albert Király, Mihai Horváth. Valoarea acestei cronici este dublă: pentru istorie, ea reprezintă un izvor de bază privitor la epoca lui Mihai Viteazul, pe plan literar este cea dintîi cronică originală păstrată, scrisă în limba română. Limba ei se apropie de limba populară, stilul, epic, este fluent, sobru și lipsit de retorism.

Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia (cromolitografie)

— Istoria lui Mihai-vodă sin Pătrașco-vodă, carele au făcut multe războaie cu turcii pentru creștinătate, CM, I, *120—139 ; [Cronica domniei lui Mihai Viteazul]* (publ. I. I. Georgescu), MO, XIII, 1961, 7—9 ; *Cronica domniei lui Mihai Viteazul (Cronica Buzeștilor),* LRV, I, *85—114.*

— 1. A. Densușianu, *Ist. lit., 45 ;* 2. Sbiera, *Mișcări, 168 ;* 3. N. Iorga, *Cronicele muntene,* București, Göbl, 1899, *48—49 ;* 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *605—609 ;* 5. Pascu, *Ist. lit. XVII, 137 ;* 6. Haneș, *Ist. lit., 22—23 ;* 7. Pușcariu, *Ist. lit., 117—118 ;* 8. Cardaș, *Ist. lit., 141—142 ;* 9. Cartojan, *Ist. lit.,* I, *85—88 ;* 10. Ciobanu, *Ist. lit., 314—315 ;* 11. Dan Simonescu, *Cronica lui Baltasar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane,* SMIM, III, 1959 ; 12. I. I. Georgescu, *O copie necunoscută a Letopisețului cantacuzinesc,* MO, XIII, 1961, 7—9 ; 13. Chițimia, *Probleme, 145—146 ;* 14. Piru, *Ist. lit.,* I, *47 ;* 15. Panaitescu, *Contribuții, 412—418 ;* 16. *Ist. lit.,* I, *274—277 ;* 17. Zamfirescu, *Studii, 205—231 ;* 18. Dan Zamfirescu, *Elemente noi într-o controversă veche : „Cronica oficială" a lui Mihai Viteazul și „Cronica Buzeștilor",* GL, XIV, 1967, 19 ; 19. Dan Zamfirescu, *Cronica domniei lui Mihai Viteazul (Cronica Buzeștilor),* LRV, I, *83—85 ;* 20. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *118—120.*

A. S.

CRONICA LUI HURU, cronică apocrifă. În anul 1856, Gheorghe Boldur Costache, „șeful oastei Moldovei", pretinzînd că a descoperit un manuscris în limba română, datînd de la sfîrșitul secolului al XV-lea, se grăbește să-l înștiințeze pe Gh. Asachi, trimițîndu-i prețiosul document spre publicare. Istoria acestui letopiseț nu era cîtuși de puțin convingătoare — dealtfel, curînd, nu se va mai ști nimic sigur de soarta manuscrisului, care nici nu era altceva decît o senzațională mistificare. Acela sau aceia care ticluiseră izvodul l-au pus pe seama lui Huru, presupus mare cancelar al lui Vodă Dragoș, care ar fi copiat, prin anul 1284, însemnările „din zile bătrîne" ale unui Arbure Campodux. Redactat în latinește, manuscrisul, aflat întîmplător la curtea unui nobil polonez din Lemberg, ar fi fost încredințat lui Petru Clănău, vel spătar al lui Ștefan cel Mare, pentru a-l transcrie și traduce, ceea ce acesta ar fi făcut, la Vaslui, punîndu-și semnătura și sigiliul la 13 aprilie 1495. Izvodul, care se întemeiază într-o măsură pe

Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor al lui D. Cantemir, vorbeşte cu seninătate despre o republică aristocratică pe meleagurile noastre, în secolul al III-lea, pomeneşte de consuli, prefecţi, senat, de un consiliu suprem compus din oameni bătrîni, de o administraţie civilă separată de aceea militară. Este evocată chiar şi lupta din Codrul Cosminului, întîmplată la 1497 — deşi izvodul fusese redactat, se pretindea, la 1495. Limba, de o arhaitate imposibilă, bizară, e o construcţie artificială, folosindu-se de materialul lingvistic din operele lui D. Cantemir şi de unele sugestii din gramatica lui Gh. Săulescu, care a şi fost suspectat ca autor al cronicii. Dubiul a stăruit încă asupra paternităţii falsului izvod, care a fost atribuit fie lui Antohi şi Constandin Sion ⟨10⟩, fie lui Antohi şi Costache ⟨11⟩ ori lui Costache Sion, secondat de ceilalţi doi fraţi ⟨13⟩. S-a stabilit că această cronică a fost precedată de falsificarea unui număr de documente sioneşti între anii 1838 şi 1845. Urma deci că ar fi fost elaborat în realitate de pe la 1845 pînă către 1856. Oricum, plăsmuirea — a documentelor şi a izvodului — chiar dacă scandaloasă, era îndrăzneaţă. Neamului Sion i se imaginează o obîrşie falnică ; potrivit legendei, sioneştii ar fi descins nu din răzeşi, cum era de fapt, ci dintr-un han tătar refugiat pe plaiurile româneşti în timpul lui Ştefan cel Mare. Atît documentele cît şi izvodul (numit şi *Izvodul lui Clănău)* au fost zămislite de imaginaţia unui mitoman.

— *Fragment istoric scris în vechea limbă română din 1495*, Iaşi, Tip. Albinei, 1856 ; *Izvodul spătarului Clănău* (publ. Gr. I. Lahovary), RR, I, 1861, *547—574.*

— **1. Gr. I. Lahovary,** ***Despre Izvodul spătarului Clănău,*** RR, I, 1861, *533—546* ; 2. Melchisedec, *Chronica Huşilor, 15—20* ; 3. Pop, *Conspect,* I, *39—40* ; 4. Gh. Săulescu, *Glosariul Cronicii lui Huru tradusă de spatariul Clănău,* BUR, III. 1881. *392—408* ; **5. A. I. Phillippide,** ***Cronica lui Hur,*** CL, XVI, 1882, 7 ; 6. Gr. Tocilescu, *Izvodul spătarului Clănău sau Cronica lui „Arbure Campodux" numită şi a lui Huru,* RIAF, II, 1885. vol. IV ; 7. A. Densuşianu, *Ist. lit., 157—159* ; 8. Gh. **Ghibănescu,** ***O vizită la Brăteşti şi familia Sioneştilor,*** ROM, XXXI, 1887, 28 mai — 9 iulie ; 9. Gh. Ghibănescu, *O serie de documente falşe în legătură cu Cronica lui Huru,* GLZ, I, 1888, 11 ; 10. Gh. Ghibănescu, *Epilogul Izvodului lui Clănău,* URC, XVII, 1891, *353—372* ; 11. I. Tanoviceanu, *Probe nouă de falşitatea Izvodului lui Clănău,* A, III. 1892, 8, 9 ; 12. Alexandru Papadopol-Calimah, *Notiţă despre Cronica lui Hur,* CL, XVII, 1883, 4 ; 13. Cioculescu, *Varietăţi, 149—153, 167—168.*

F. F.

CRONICA MOLDO-GERMANĂ [Cronica scrisă pe scurt a lui Ştefan, din mila lui Dumnezeu voievod al ţărilor Moldovei şi Valahiei], versiune scrisă în limba germană a cronicii oficiale a lui Ştefan cel Mare. Expune evenimente din istoria Moldovei, petrecute între anii 1457—1499. Textul german a fost descoperit de istoricul polonez Olgierd Górka într-un manuscris miscelaneu din Biblioteca de Stat din München şi a fost publicat pentru prima dată în 1931. Manuscrisul studiat de Górka a aparţinut la sfîrşitul secolului al XV-lea umanistului — medic şi istoric — Hartmann Schedel (1440—1514) din Nürnberg, interesat la acea dată de istoria ţărilor române. Se presupune că Schedel a copiat un text în limba germană, ce servea ca mijloc de recomandare unei solii a lui Ştefan cel Mare, aflată la Nürnberg în căutarea unui medic dispus a călători în Moldova la

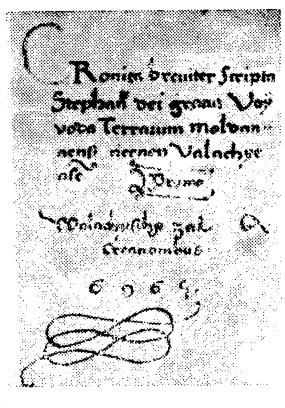

Domnitorul Ştefan cel Mare

cererea domnitorului. Prezenţa în oraş, în februarie 1502, a solilor Ulrich şi Antonie este confirmată documentar, dar se crede că, pe drumul întoarcerii, solia a pierit împreună cu medicul Ioan Klingensporn şi odată cu ea s-a pierdut originalul versiunii germane a cronicii lui Ştefan cel Mare. Un anonim sas aflat în slujba domnitorului Moldovei a realizat, probabil prin 1499, din ordinul voievodului, o prelucrare a cronicii de curte, în vederea trimiterii ei la Nürnberg. A existat o tentativă de identificare a autorului *Cronicii moldo-germane* cu pîrcălabul Hermann, însărcinat de Ştefan cel Mare în 1499 cu o misiune diplomatică în Polonia ⟨3⟩. După o altă opinie, între copia lui Schedel şi originalul slavon ar fi existat o traducere latină intermediară aparţinînd unui polonez, de unde şi anumite tendinţe polonofile ale textului ⟨7⟩. *Cronica moldo-germană* este cea mai veche copie a letopiseţului scris la curtea lui Ştefan cel Mare începînd din a doua jumătate a secolului al XV-lea şi reprezintă, alături de **Letopiseţul de la Bistriţa,* una din versiunile cele mai apropiate de originalul slavon necunoscut.

— *Cronica scrisă pe scurt a lui Ştefan, din mila lui Dumnezeu voievod al ţărilor Moldovei şi Valahiei,* **tr. Emil Biedrzycki, în Olgierd Górka,** ***Cronica epocei lui Ştefan cel Mare (1457—1499),*** Bucureşti, Imprimeria naţională, 1937, *109—152,* reed. în I. C. Chiţimia, *Cronica lui Ştefan cel Mare. Versiunea germană a lui Schedel,* Bucureşti, Casa şcoalelor, 1942, *33—70,* reed. în CSR, *28—37.*

— 1. Ion I. Nistor, *O nouă cronică asupra domniei lui Ştefan cel Mare,* CC, VI, 1929—1930, *484—485* ; 2. N. Iorga, *Noua cronică germană a lui Ştefan cel Mare descoperită de d. O. Górka,* BCIR, IX, 1930, *185—195* ; 3. Olgierd Górka, *Kronika czasów Stefana Wielkiego Moldawskiego (1457—1499),*

Cracovia, 1931 ; ed. tr. Emil Biedrzycki, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1937 ; 4. P. P. Panaitescu, *Górka Olgierd, Kronika czasów Stefana Wielkiego Moldawskiego (1457—1499)*, RIR, I, 1931, fasc. 2 ; 5. R. Husz, *Die deutsche Chronik eines Bistritzers*, SV. LVI, 1933. *122—164* ; 6. Pascu, *Letop. mold., passim* ; 7. Chiţimia, *Probleme, 29—39* ; 8. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30—38* ; 9. Ciobanu, *Ist. lit., 86—91* ; 10. Panaitescu, *Contribuţii, 71—73, 125—153* ; 11. Piru, *Ist. lit.*, I, *19—24* ; 12. I. Lăudat, *Cronicile slavo-române din secolele XV şi XVI*, AUI, ştiinţe sociale, t. VII, 1961 : 13. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *35—37* ; 14. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 45—46* ; 15. *Ist. lit.*, I. *258—261* ; 16. Ivaşcu. *Ist. lit.*, I, *73—75* ; 17. Ştefan Andreescu. *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, XCIII, 1975. 1—2 ; 18. Cătălina Velculescu, *Legende : reflexe în istoriografie*, RITL, XXVII, 1978, 1

R. Ş.

CRONICA MOLDO-POLONĂ [Descrierea cronicii despre Ţara Moldovei şi despre domnii ei, cum au venit mai întîi românii în Ţara Moldovei şi cine au fost primul lor domn sau voievod, de la anul întîi de la facerea lumii 6860, iar de la naşterea Domnului 1352], prelucrare în limba polonă a cronicii scrise la curtea lui Ştefan cel Mare şi a analelor ulterioare acesteia, după o versiune apropiată **Letopiseţului de la Putna. Cronica moldo-polonă* cuprinde traducerea letopiseţului ţării dintre anii 1352—1552, la care autorul adaugă informaţii pînă la 1564 şi o anexă privind împărţirea administrativă şi dregătoriile din Moldova în secolul al XVI-lea. Cronica a fost publicată pentru prima dată de istoricul polonez K. W. Wojcicki, la 1844, în „Biblioteca vechilor scriitori poloni". S-a încercat identificarea autorului *Cronicii moldo-polone* cu Augustin Aichinger, unul dintre polonezii stabiliţi la curtea domnitorului Alexandru Lăpuşneanu. cunoscător al limbii române ⟨1⟩, apoi cu Nicolae Brzeski, trimis diplomatic al regelui polon Sigismund II August în Turcia. Se crede că, aflat în 1566 în trecere spre Poartă şi reţinut în mod abuziv de Alexandru Lăpuşneanu timp de cîteva luni la curtea din Iaşi, N. Brzeski ar fi prelucrat aici un letopiseţ al ţării ⟨4⟩. După o altă ipoteză. el ar fi căpătat în răstimpul şederii la Iaşi textul *Cronicii moldo-polone*, oferit de un polonez aflat în serviciul domnitorului român ⟨9, 14⟩. În manuscrisul solului polon, letopiseţul Moldovei este precedat de traducerea poloneză a cronicii ienicerului sîrb Mihail Constantinovici din Ostroviţa. Uneori, autorul *Cronicii moldo-polone* a intervenit şi în textul anterior anului 1552, prezentînd în spirit filopolon evenimente ca victoria lui Ştefan cel Mare de la Codrul Cosminului (1497) sau înfrîngerea lui Petru Rareş la Obertyn (1531).

— Descrierea cronicii despre Ţara Moldovei şi despre domnii ei, cum au venit mai întîi românii în Ţara Moldovei şi cine a fost primul lor domn sau voievod, de la anul întîi de la facerea lumii 6860, iar de la naşterea Domnului 1352, în B. P. Hasdeu, *Cronica cea mai veche a Moldovei*, AIR, III. 1867, în Bogdan, *Vechile cronice, 173—183, 223—233*, în Bogdan. *Cronice inedite, 119—134*, reed. în CSR, *167—187*.

— 1. B. P. Hasdeu, *Cronica cea mai veche a Moldovei*, AIR, III, 1867 ; 2. Bogdan. *Vechile cronice, 42—61, 104—139, 284—290* ; 3. Bogdan, *Cronice inedite, 103—118, 135—137* ; 4. Bogdan, *Scrieri, 302—315, 346—372, 398—406* ; 5. Sbiera. *Mişcări, 166—167* ; 6. Ştefan Orăşanu, *Ceva despre cronicele Moldovei*, CL, XXXI. 1897, 6, 7 ; 7. Iorga, *Ist. lit.*, I, *158—160* ; 8. Minea. *Letopiseţele. passim* : 9. Panaitescu, *Cronica moldo-polonă*, RIR, I, 1931, fasc. 2 ; 10. Pascu, *Letop. mold., passim* ; 11. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30—38* ; 12. Ciobanu, *Ist. lit., 98—99* : 13. Panaitescu. *Contribuţii. 71—73, 125—153* ; 14. P. P. Panaitescu, *Cronica moldo-polonă*, CSR, *164—167* ; 15. Piru, *Ist. lit.*, I, *19—24* ; 16. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *37—38* ; 17. I. Lăudat. *Cronicile slavo-române din secolele XV şi XVI*, AUI. ştiinţe sociale, t. VII, 1961 ; 18. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 48—49* ; 19. *Ist. lit.*, I. *258—261* ; 20. Mihăilă, *Contribuţii, 194—163* ; 21. Chiţimia, *Probleme, 24—25* : 22. Ştefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, XCIII, 1975, 1—2.

R. Ş.

CRONICA MOLDO-RUSĂ [Povestire pe scurt despre domnii Moldovei de cînd s-a început Ţara Moldovei, în anul 6867 (1359)], versiune a cronicii scrise la curtea lui Ştefan cel Mare. Descoperită într-o compilaţie de cronici ruseşti — *Voskresenskaia letopis'* — alcătuită între anii 1530—1550, *Cronica moldo-rusă* a fost editată întîi la Petersburg, în *Letopis' russkaia Voskresenskogo spiskă* (1793—1794) şi reeditată apoi în *Polnoe sobranie russkih letopisei* (1856). S-a presupus că textul cronicii, inclus ulterior în corpurile letopiseţelor ruseşti, circula la curtea marelui cneaz al Moscovei Ivan al III-lea, înrudit prin alianţă cu Ştefan cel Mare ⟨1, 2, 16⟩. Este mai probabil însă ca această variantă a cronicii lui Ştefan cel Mare să fi ajuns în Rusia ceva mai tîrziu, în cursul primei jumătăţi a secolului al XVI-lea ⟨9, 12, 19⟩. Textul cu caracter istoric propriu-zis, relatînd evenimente de la întemeierea Moldovei pînă la 1504, reprezintă un rezumat al analelor moldoveneşti, într-o redacţie apropiată celei a **Letopiseţului de la Putna* şi ocupă doar o treime din întreaga întindere a cronicii. Particularitatea *Cronicii moldo-ruse* o constituie prezenţa, la începutul ei, a două legende privind originea românilor şi întemeierea Ţării Moldovei. În istoria eponimă despre fraţii Roman şi Vlahata s-au transmis cele mai vechi ecouri asupra originii latine a românilor. Legenda heraldică a vînării zimbrului şi a „descălecării" lui Dragoş în Moldova a fost preluată din tradiţia orală şi de cronicarii Gr. Ureche, M. Costin, precum şi de D. Cantemir.

Stema Moldovei

— Povestire pe scurt despre domnii Moldovei de cînd s-a început Ţara Moldovei, în anul 6867 (1359), în Bogdan, *Vechile cronice, 185—189, 235—239*, reed. în CSR, *154—161*.

— 1. Bogdan, *Vechile cronice, 62—68, 104—139* ; 2. Bogdan, *Scrieri, 316—320, 346—372* ; 3. Ştefan Orăşanu, *Ceva despre cronicele Moldovei*, CL, XXXI, 1897, 6, 7 ; 4. D. Onciul, *„Papa Formosus" în tradiţia noastră istorică*, OM, *620—631* ; 5. N. Iorga, *Cîteva note despre cronicele şi tradiţia noastră istorică*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXIII, 1910—1911 ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, *160—161* ; 7. Minea, *Letopiseţele, passim* : 8. Pascu, *Letop. mold., passim* : 9. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30—38* ; 10. Ciobanu, *Ist. lit., 99—101* ; 11. Panaitescu, *Contribuţii, 71—73, 125—153* ; 12. P. P. Panaitescu. *Cronica moldo-rusă*, CSR, *152—154* ; 13. Piru, *Ist. lit.*, I, *19—24* ; 14. I. Lăudat, *Cronicile slavo-române din secolele XV şi XVI*, AUI. ştiinţe sociale. t. VII, 1961 ; 15. Lăudat, *Ist. lit.*, I. *37* ; 16. A. V. Boldur, *Cronica slavo-moldovenească din cuprinsul Letopisei ruse Voskresenski*, STD. XVI. 1963, 5 : 17. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 47—48* ; 18. *Ist. lit.*, I, *258—261* ; 19. Mihăilă. *Contribuţii, 104—163* ; 20. Ivascu, *Ist. lit.*, I, *73—75* ; 21. Romulus Vuia. *Studii de etnografie şi folclor*, I, Bucureşti. Minerva, 1975, *101—109* ; 22. Ştefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*. BOR. XCIII. 1975, 1—2 ; 23. Cătălina Velculescu, *Legende : reflexe în istoriografie*, RITL, XXVII, 1978, 1.

R. Ş.

CRONICA SCRISĂ PE SCURT A LUI ŞTEFAN, DIN MILA LUI DUMNEZEU VOIEVOD AL ŢĂRILOR MOLDOVEI ŞI VALAHIEI v. **Cronica moldo-germană.**

CRUPENSCHI, Grigore (? — 1850), poet. Cele mai frumoase nădejdi se legaseră, la un moment dat, de înzestrarea literară a lui **C.** Dar acest ofiţer, avansat pînă la gradul de colonel, nu a perseverat, scriind cu totul sporadic, pînă la 1839—1840. M. Kogălniceanu îi atribuia chiar geniu, convins că el ar putea să devină, numai să vrea, întîiul nostru poet. În epocă, opinia nu e singulară, de vreme ce un străin, F. Colson, consemna, despre acelaşi **C.**, că ar fi fost renumit pentru talentul său poetic. Nu e un lucru obiş-

nuit ca un asemenea renume să se bizuie doar pe cele cîteva poezii care au apărut în reviste ca „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“ şi „Curier de ambe sexe“. E vorba de două imitaţii, după Lamartine *(Crucea)* şi după A. Chénier *(Bolnavul)*, precum şi de o elegie, *Muma la mormîntul fiului său.* **C.** e un elegiac, versurile, nu numai armonioase, dar şi profunde ca simţire poetică, au o muzicalitate discretă, cu unele izbucniri dramatice, de retorism romantic. **C.** este şi autorul unei fiziologii *(Femeia frumuşică)*, o schiţă concentrată şi caustică, zugrăvind lucid şi cu un sarcasm amar, de misogin, un răspîndit ipochimen, femeia cochetă, şi moravurile sale. Cu o înzestrare aleasă, **C.** ar fi putut deveni un remarcabil poet şi scriitor.

— *[Poezii]*, CAS, I, 1836, 1, 12, FMIL, II, 1839, 50, III, 1840, 26 ; *Femeia frumuşică*, CAS, I, 1836, 15.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *250—251* ; 2. G. Bogdan-Duică, *Poetul Gr. Crupenschi*, T, LII, 1921, 1—2 ; 3. *[Notă biografică]*, DML, II, *237* ; 4. Cornea, *Originile*, *594*.

F. F.

CUCIURAN, Mihail (15.XI.1819, Botoşani — 5.V. 1844, Fălticeni), poet. Dintr-o familie de boieri, **C.** a învăţat în casa părintească, cu pedagogul G. de Duchet, şi la gimnaziile din Pesta (unde l-a avut profesor pe Pavel Vasici) şi Cernăuţi. În 1837, era pregătit să pornească spre Germania, pentru desăvîrşirea studiilor, dar boala tatălui l-a silit să se întoarcă la Botoşani. Domnitorul Mihail Sturdza îl numeşte asesor la tribunalul judeţului Neamţ, post pe care poetul îl refuză, căci era ocupat de prietenul său Al. Russo. Este numit în aceeaşi funcţie la tribunalul din Suceava. Primeşte titlul de comis. Moare foarte tînăr, din pricina unei boli de piept.

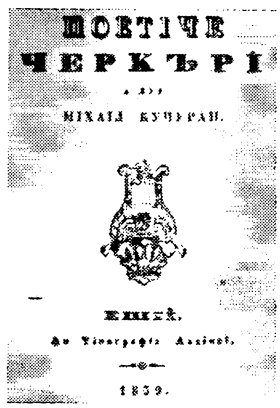

Cele cîteva poezii adunate în volumul *Poetice cercări* (1839) au fost reproduse şi în revistele epocii : „Albina românească“, „Alăuta românească“, „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“. Aceleaşi versuri au reapărut în 1840 în volumul *Poezii*, care cuprinde însă şi unele inedite. Lipsit de inventivitate verbală, într-un stil incolor, **C.** ataca temele epocii, lamartinizînd vizibil în *Toamna* şi *Seara la Ceahlău*, cultivînd — după poetul francez — contrastul romantic între armonia naturii şi zbuciumul sufletesc al celui despărţit de iubită. **C.** preia „rugăciunea“ *(Rugăciunea de seară a unui păstor)*, cu numeroase elemente preromantice. Ca şi B. P. Mumuleanu şi după modelul englezului J. Thomson, **C.** scrie o poezie a anotimpurilor. Evocarea naturii se face totuşi în notele ei foarte generale, respectînd convenţiile poeziei clasice (aşa cum apăreau ele la J. Delille, în poezia înserării, şi în toată lirica naturii din secolul al XVIII-lea). Eho, zefirul, privighetoarea, pîrîul, cîntecul păstorului sînt elemente nelipsite ale cadrului. **C.** cultivă, după moda vremii, poezia „ruinurilor“ *(O noapte pe ruinele cetăţii Neamţ)*, imprimînd meditaţiei un accentuat caracter patriotic. Gr. Alexandrescu, pe care unele versuri îl amintesc, îi va fi servit de model. Poetul plînge pe ţărîna strămoşească şi cîntă „bărbăţia“ trecutelor vremi pentru a trezi mîndria urmaşilor. Lipseşte, însă, la **C.**, meditaţia asupra timpului nimicitor, care imprima elegiei lui V. Cîrlova *(Ruinurile Tîrgovişţii)* accentul ei liric specific. Ecouri ale pastoralei, frecvente în poezia lui **C.**, apar şi în *O noapte pe ruinele cetăţii Neamţ*, care se deschide printr-un tablou idilic al înserării, cu reminiscenţe din *Zburătorul* lui I. Heliade-Rădulescu. Poezia răspunde, ca şi o alta, închinată *Iubitelor umbre de la Războieni*, liniilor programatice recomandate literaturii naţionale de „Dacia literară“. Scriitorul îl preţuia pe C. Negruzzi, era bun prieten cu Al. Russo şi V. Alecsandri şi ideile lor nu-i puteau rămîne străine. **C.** mai evocă, cu destulă delicateţe a simţirii, dar într-un limbaj plat şi lipsit de fluenţă, despărţirea de o iubită „albă precum crinul“, cu „coame unduioase“ şi „chip îngeresc“, retragerea în singurătate *(Pavilionul romantic)* şi aşteptarea morţii *(Către moarte)*. După modelul altor poeţi ai timpului (Mumuleanu, Heliade), **C.** încearcă şi „caracterul“, schiţînd portretul *Poetului* lipsit de talent şi al *Ipocritului* cucernic, a cărui josnicie sufletească contrastează cu icoanele şi odoarele sfinte de care se înconjoară. De la **C.** a rămas o singură bucată în proză, legenda *Piatra Corbului*, publicată în „Propăşirea“, relatare fidelă a unei povestiri aflate de la un bătrîn, într-o excursie. Aceeaşi legendă a servit ca punct de plecare şi pentru Russo, în *Piatra Corbului*.

— *Poetice cercări*, Iaşi, Tip. Albinei, 1839 ; *Poezii*, Iaşi, Cantora Daciei literare, 1840 ; *[Poezii]*, MHC, *90—99*.

— 1. Russo, *Scrieri*, *343—345* ; 2. Călinescu, *Ist. lit.*, *158—159* ; 3. Popovici, *Romant. rom.*, *367—370* ; 4. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 5. *Ist. lit.*, II, *586—587* ; 6. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim* ; 7. Cornea, *Originile*, *594—595*, *699*.

S. C.

CUGETAREA, jurnal politic şi literar, bisăptămînal, apărut la Bucureşti între 18 octombrie şi 23 octombrie 1865. Toma I. Stoenescu, proprietar şi administrator, avea încuviinţarea de imprimare din iulie, dar foaia, în redactarea violentului gazetar politic care a fost Pantazi Ghica, nu poate să apară decît la 18 octombrie 1865. Un decret de suprimare, emis cu şase zile mai tîrziu, curma apariţia ziarului, motivul fiind criticile adresate guvernului de C. A. Rosetti, chiar din primul număr. P. Ghica, experimentat redactor de gazetă, a ştiut să obţină colaborarea unor publicişti redutabili. Printre ei, în afară de C. A. Rosetti, figurau Iacob Negruzzi şi P. P. Carp, ambii trimiţîndu-şi articolele de la Iaşi, precum şi I. A. Geanoglu şi V. Boerescu. P. Ghica scrie, în afară de lungi editoriale, o *Revistă interioară*, *Cronica săptămînii* şi foiletonul *Un tînăr care a pătimit multe*, nuvelă picarescă, surprinzînd cu ascuţime peisajul social al epocii. La rubrica de varietăţi, în numărul 3, se insera o scrisoare deschisă adresată lui B. P. Hasdeu de un Petrachi Bătăuşul, pseudonim sub care se ascundea P. P. Carp. Ţinta acestor rînduri ironice era *Ion Vodă cel Cumplit*, operă în care Hasdeu încerca să steargă limitele dintre ştiinţă şi artă, introducînd totodată în subtext idei democratice. Viitorul lider conservator contestă vehement monografia sub aceste două aspecte. I. Negruzzi iscălea cu literele XYZ, frecvent folosite de el şi în alte ocazii, o cronică cvasiumoristică, înregistrînd cu un ochi critic realităţi ale vieţii mondene şi politice din Iaşi.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *159* ; 2. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *179—180*.

R. Z.

CUGETAREA, revistă literară care a apărut la Botoşani, o dată pe lună, între 15 aprilie 1899 şi 21 martie 1900. **C.** este una din bunele publicaţii perio-

dice apărute spre sfîrșitul secolului trecut în micile orașe de provincie. Foaia se subintitula „literară, științifică" și, de la numărul dublu 8—9, „literară, științifică și socială", dar nu a publicat texte științifice. Proprietar, director, redactor și secretar de redacție era poetul A. Lecu, care nu era altul decît Alexandru Șmelț, farmacistul urbei. Se poate presupune, în mod îndreptățit, și faptul că politicește C. depindea de liberali și, mai precis, chiar de „generoși", din moment ce în numărul 16—17 I. Nădejde semna un amplu articol intitulat *Program de muncă*. Articolul cuprindea un program de înfăptuiri culturale și literare, aplicabil desigur la Botoșani, dar cu un caracter mai general. Se recomanda înființarea de cercuri culturale, biblioteci și teatru, reviste serioase și de bun nivel artistic. De fapt, chiar editorialul publicat în numărul 1, *Gîndul nostru*, susținea aceeași idee a ridicării provinciei din punct de vedere intelectual, în afara politicii, prin literatură și știință. Interesante și noi sînt ideile dintr-un articol semnat C. Ghe-n (C. Gheorghian), *Teatrul la noi*, în care se cerea înființarea de teatre „populare", accesibile maselor, cu un repertoriu de calitate, „naturalist și contemporan". Literatura publicată, în bună parte, provine de la autori botoșăneni. Versuri dădeau Corneliu Botez, Raul Stavri, I. Păun-Pincio și A. Șmelț. Tot Șmelț scria și proză, reușită îmbinare de sentimentalism și ironie, alături de V. G. Morțun, Corneliu Botez și Victor Miclescu. Un W. Ș. traducea din Baudelaire *(Une gravure fantastique, La Mort des amants)*, iar din Turgheniev se tălmăcea o nuvelă sub titlul *Borșul*. Poetul Dimitrie Anghel, așa cum se înțelege dintr-un răspuns publicat în revistă la *Poșta redacției*, era prieten din copilărie cu A. Șmelț. Dealtfel D. Anghel trimite și versuri, mai întîi cunoscuta lui poezie *În grădină*, și apoi o alta, intitulată tot *În grădină*, scrisă sub impresia unei vizite făcute în grădina Pincio din Roma. Mai colaborează și Alceu Urechia cu proză umoristică. Se publică folclor, cules de un Gh. Lucinescu, din nordul Moldovei.

R. Z.

CUGLER-PONI, Matilda (2.IV.1851, Iași — 9.IX. 1931, Iași), scriitoare. S-a născut în familia arhitectului austriac Carol von Cugler, stabilit în România și devenit cetățean român. **C.-P.** a primit o educație îngrijită, de la mama ei, desăvîrșită apoi prin lecturi bogate din literaturile franceză, germană, italiană și română. Căsătorită cu filologul V. Burlă în 1872, s-a recăsătorit patru ani mai tîrziu cu chimistul P. Poni. A debutat cu versuri, în 1867, la „Convorbiri literare", unde a publicat pînă în 1892, colaborînd și la alte reviste, precum „Familia", „Columna lui Traian", „Literatorul", „Viața românească".

În cea mai mare parte a poeziilor scrise de **C.-P.** predomină lirismul. Frecvente sînt jalea, „dorul nemărginit", generate de plecarea ori necredința iubitului. Motivul iubitei părăsite revine deseori în versurile ei, care își au izvorul cu deosebire în stările de tristețe. Cuplul nefericit se întîlnește și în baladele de tip romantic, precum *O poveste, Călătorul, Ucigașul*. Fie pentru a reliefa contrastul dintre sentimentele proprii și stările naturii, fie pentru a sublinia concordanța lor, **C.-P.** preferă cadrul anotimpurilor reci și mohorîte. Influențat de tehnica lui H. Heine, lirismul ei are multe puncte comune cu acela al altor poeți de la Junimea, ca Th. Șerbănescu, D. Petrino, M. D. Cornea, bucurîndu-se de o largă răspîndire, pînă la impunerea poeziei lui M. Eminescu. Motivele banale și simbolurile șterse, ca și limbajul fără strălucire și incorectitudinile prozodice scad însă mult din valoarea poeziilor ei. Altfel, **C.-P.** versifică relativ ușor și într-o limbă lipsită de stridențe neologice.

C.-P. a scris sub influența naturalismului și scurte povestiri, cu subiecte inspirate din lumea cartierelor mărginașe și cu personaje caracteristice: vagabonzi, meseriași mărunți, mici negustori. Dramele acestora sînt urmărite cu excesivă simpatie, încît sentimentalismul devine covîrșitor, stingherind cursul firesc al evenimentelor. La aceasta contribuie și exagerata tendință moralizatoare, în care exaltarea virtuții înlocuiește adevărul vieții *(Sfîntul Nicolae)*. Uneori, însă, scriitoarea descrie cu finețe particularități ale reacțiilor copilului *(O minune)*, ori înfățișează cu umor blînd psihologia vagabondului *(Un om fericit)*.

Comedia într-un act *Un tutor* este una din cele mai reușite lucrări ale scriitoarei. Comicul de situație se desfășoară în scene vioaie, în care apar caractere îngrijit lucrate și nuanțate ca psihologie. Cuplurile clasice de îndrăgostiți stăpîn-stăpînă (Leonora și Redeanu) și servitor-servitoare (Rarița și Ioniță) schimbă replici care au naturalețe și aplomb.

— *Poezii*, Iași, Goldner, 1874; ed. 2, București, Socec, 1885; *Un tutor*, Oradea, Tip. Hollósy, 1881; ed. 2, Brașov, Ciurcu, 1914; *Din timpuri grele*, ROM, XXVIII, 1884, 20 iunie; *Fata stolerului*, Sibiu, Institutul tipografic, 1884; ed. 2, Sibiu, Institutul tipografic, 1886; *Un flăcău bătrîn*, VN, II, 1885, 403; *Sfîntul Nicolae*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885; *Poezii*, Iași, Șaraga, [1895]; *Povestiri adevărate*, București, Cartea românească; *Poezii*, București, Casa școalelor, 1927; *[Poezii]*, în PROR, II, *349—351*, PRC, II, *441—444*; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Ion Nuță, Iași, Junimea, 1971; *Un portret al lui Eminescu* (publ. D. Ivănescu), CL, 1975, 2.

— **1.** Pop, *Conspect*, II, *119—122*; 2. Matilda Cugler-Poni, *[Scrisoare către I. Slavici]*, SDL, III, *230*; 3. Maiorescu, *Critice*, I, *188—189*; 4. D' Artanian, *„Poezii" de d-na Matilda Cugler-Poni*, RELI, VI, 1885, 25; 5. A. D. Xenopol, *Noutăți literare*, VN, II, 1885, 381; 6. *Doamna Matilda Poni*, DC, I, 1896, 3; 7. Teodor A. Naum, *Matilda Cugler Poni*, DR, VII, 1931—1933; 8. Dafin, *Figuri*, III, *58—62*; 9. Gherghel, *Goethe*, *68*; 10. Iorga, *Oameni*, III, *346—347*; 11. C. Gerota, *O uitată figură convorbiristă*, CL, LXX, 1937, 1—5; 12. G. Călinescu, *Știri despre Maiorescu și contimporanii săi: Bonifaciu Florescu, Ion Pop Florantin și Matilda Cugler*, JL, I, 1939, 2; 13. Călinescu, *Ist. lit.*, *367—368*; 14. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *190*; 15. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4; 16. Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895*, SIL, *161—162, 172*; 17. A. Pop, *Noi contribuții, 325—326*; 18. Aurel Leon, *Umbre*, II, Iași, Junimea, 1972, *5—11*; 19. *Ist. lit.*, III, *48—49*; 20. Horst Fassel, *Zwischen zwei Sprachen. Unveröfentliche Gedichte von Mathilde Kugler-Poni*, VK, XXVI, 1974, 12; 21. *[Documente. Scrisori]*, DCM, II, *82—91*.

D. M.

CULTURA, revistă de literatură și știință care a apărut la Iași la 5 iunie și 17 iulie 1883. Redactor a fost poetul N. Beldiceanu și revista apare, probabil, în urma rupturii survenite între el și cercul ieșean al junimiștilor. *Introducerea*, publicată în primul număr și scrisă fără îndoială de poetul-arheolog, îl arată obosit de politica practicată atunci la noi, atras în schimb de știință și literatură. **C.** păstrează în paginile sale cîteva din articolele de arheologie sau de istorie a evenimentelor din Moldova anului 1848, precum și un lung eseu intitulat *Timpuri haotice*, scrise toate de N. Beldiceanu. Tot el publica și versuri. Mai colaborau profesorul junimist V. Burlă, cu o cercetare etimologică din seria celor care produceau panică în ședințele Junimii, Gh. Sion Gherey, care publica documente culese din presa franceză

și germană, relative la anul 1821, și Gavriil Musicescu, acesta cu un studiu despre psaltichie. Scurta perioadă de apariție a revistei nu i-a permis lui N. Beldiceanu să-și vadă intențiile realizate. Este însă evident, din parcurgerea celor două numere, că simpatiile politice ale poetului începeau să se îndrepte spre cercurile socialiste.

R. Z.

CURIER DE AMBE SEXE, revistă literară și culturală apărută la București între 1837 și 1847, redactată și editată de I. Heliade-Rădulescu. A înlocuit o altă revistă a lui Heliade, „Gazeta Teatrului Național". **C. de a. s.** (primul titlu : „Curier de ambe sexele"), deși anunțat ca bilunar, a avut o apariție neregulată : în zece ani au ieșit cinci „perioduri" a cîte 24 de numere. În ultimul „period", alfabetul de tranziție este înlocuit cu cel latin. Între 1862 și 1864, Heliade a reeditat, cu puține modificări, cele cinci volume apărute.

Precursor al presei literare românești, **C. de a. s.** a fost proiectat ca o revistă-magazin care să alterneze o ediție pentru bărbați (literatură, articole despre politică, industrie, economie) cu alta pentru femei (sfaturi gospodărești și pedagogice, povestiri religioase și moralizatoare). Fără a pune în aplicare separarea anunțată, **C. de a. s.** a fost, în primii ani, o publicație eterogenă, pentru cele mai diverse gusturi și categorii de cititori. Foiletoane, nuvele și povestiri melodramatice, traduse din revistele străine, fără o preocupare evidentă pentru selecție, se amestecau cu lucrări originale de valoare și cu transpuneri din mari scriitori străini. Scopul revistei — „a servi de arhivă la istoria literaturei și limbei noastre" — apare mai clar în ultimii ani și este formulat explicit cu prilejul reeditării. Ca și „Curierul românesc", din care reproduce frecvent poezii și articole, **C. de a. s.** a urmărit, nu totdeauna consecvent, idealurile naționale înscrise în programul Societății literare (1827) și a fost una din principalele publicații care au participat la mișcarea de emancipare națională prin cultură. Orientarea revistei în problemele culturale poate fi recunoscută în articolele lui P. Iorgovici (tipărite postum), G. Barițiu, S. Marcovici, dar mai ales în acelea ale lui Heliade.

Exagerările lingvistice ale lui Heliade (după 1840), ca și conflictele sale personale cu fruntași ai vieții culturale din Muntenia au făcut ca revista să fie mai puțin reprezentativă pe plan literar. Absența lui

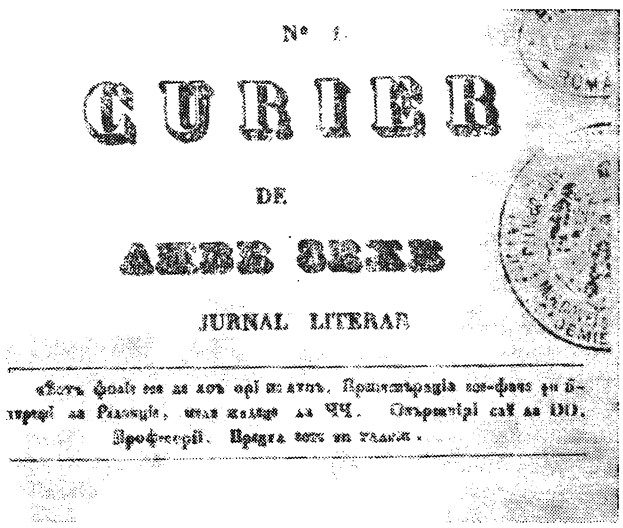
N° 1.

CURIER

DE

AMBE SEXE

JURNAL LITERAR

Gr. Alexandrescu, C. Bolliac, I. Ghica, N. Bălcescu este compensată, în parte, de bogata și variata activitate a lui Heliade și de colaborarea frecventă a lui C. Negruzzi. Heliade apare cu cîteva titluri care l-au consacrat ca poet : balada *Zburătorul* (apărută și în „Curierul românesc"), *Căderea dracilor*, *Ingratul*, cîntul I din *Michaida*. Mai publică poezii D. Bolintineanu (*O fată tînără pe patul morții*, *Mihnea și baba*), Iancu Văcărescu, C. Aristia, iar dintre poeții moldoveni : Gh. Asachi, V. Alecsandri (poezii populare), Al. Donici. Pe lîngă poezii ocazionale, C. Negruzzi tipărește aici poemul *Aprodul Purice*. Tot el asigură, aproape exclusiv, partea de proză originală a revistei. În **C. de a. s.** au apărut nuvelele sale *Zoe*, *O alergare de cai* (publicată și în „Dacia literară"), *Au mai pățit-o și alții* (semnată cu pseudonimul Carlu Nervil), schița autobiografică *Cum am învățat românește*. Din „Dacia literară" este reprodusă nuvela *Alexandru Lăpușneanul*. Heliade scrie numeroase însemnări (unele iscălite numai I. E. și I. H.), precum și portretul satiric *Domnul Sarsailă autorul*.

Traducerile, cu excepția foiletoanelor fără interes literar luate din presa franceză, arată o netă preferință pentru literatura romantică. Heliade traduce din lirica lui Lamartine, Byron, Chateaubriand, iar C. Negruzzi tălmăcește din poeziile lui Pușkin, Hugo și din memoriile de călătorie ale lui Al. Dumas. După A. Chénier imită Gr. Crupenschi. Alături de romantici, cîțiva mari poeți clasici se află mereu în atenția lui Heliade, fie prin traduceri, fie prin succinte biografii : Hesiod, Pindar, Sappho, Eschil, Sofocle, Euripide, precum și Dante, Tasso, Ariosto. Mai apar scurte fragmente din scrierile lui Cervantes, Florian, Goethe (din convorbirile cu Eckermann). Dintre operele scriitorilor de mare succes în epocă, redactorul revistei traduce pasaje din George Sand, E. Bulwer-Lytton, E. Legouvé, M. Aycard.

Orientarea culturală și literară a **C. de a. s.** coincide, în bună parte, cu a celorlalte publicații ale lui Heliade. În revistă au apărut articolul său *Critica literară* și studiul *Paralelism între limba română și italiană*, au fost retipărite scrisorile sale către C. Negruzzi și P. Poenaru, apelul pentru o „Bibliotecă universală" de traduceri și de texte reprezentative care să ilustreze ideile culturale, estetice și literare ale lui Heliade. Lupta pentru o cultură națională (limba unitară, „purificată" de elemente nelatine, literatură originală sau traduceri, învățămînt sistematic, predat în limba română) se îmbină cu promovarea unei literaturi de factură romantică și a unor principii estetice clasiciste.

— 1. I. Eliad, *Programă*, CR, VIII, 1837, 1, reed. în PLR, I, *55* ; 2. [I. Heliade-Rădulescu], *La cititori*, CAS, ed. 2, I, 1862, reed. în PLR, I, *56—58* ; 3. Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, *266—268* ; 4. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *94—100* ; 5. M. Vasilescu-Buzoianu, *Traducerile din limba franceză în „Curierul de ambe sexe"*, București, 1936 ; 6. Al. Hanță, *Cînd a apărut „Curierul de ambe sexe"?*, LCF, III, 1960, 4 ; 7. Mihai Zamfir, *Literatura „Curierului de ambe sexe"*, AUB, științe sociale-filologie, t. XI, 1962 ; 8. Cornea, *Originile*, *443—444*, *453—454*.

L. V.

CURIERUL BUCUREȘTILOR, cotidian politic și literar, apărut la București între 14 iulie 1875 și 17 martie 1876. Redactorul acestei gazete trebuie să fi fost Gr. H. Grandea, colaboratorul cel mai statornic, cu versuri, nuvele și articole politice. El își republică aici, în foileton, și romanul *Fulga*. De fapt, **C. B.** este o publicație de reluări, pentru care nu se indică sursa. De aceea, din partea „Convorbirilor literare" se primește o scrisoare, pe care **C. B.** o inserează cu o civilizată promptitudine. În scrisoare se atrage atenția că mai multe scrieri literare apărute în cotidianul bucureștean se tipăriseră mai întîi în revista

literară de la Iași. Este vorba de poeziile lui V. Alecsandri *Ghioaga lui Briar* sau *Noapte albă*, de proza aceluiași, publicată sub titlul *Din albumul unui bibliofil*, apoi de nuvele ale lui I. Slavici și de satirele lui I. Negruzzi. Dar **C. B.** republica și versurile lui D. Bolintineanu (din „Albina Pindului"), C. Bolliac, N. Rucăreanu, precum și studiul lui G. Vîrnav-Liteanu dedicat scrierilor teatrale ale lui V. Alecsandri. Materialul critic publicat este însă, fără nici o îndoială, original. Se analiza *Manualul vînătorului* de C. C. Cornescu, apoi poema lui N. Rucăreanu *Vînătorul Carpaților* și cartea lui D. Gusti *Ritorică pentru tinerimea studioasă*. Despre N. Rucăreanu se nota, pe bună dreptate, că nu este poet, ci un iubitor de poezie cu oarecare simț estetic. Într-un articol de fond se analizează rolul jucat de N. Bălcescu în organizarea și desfășurarea revoluției de la 1848, folosindu-se mai ales informațiile furnizate de V. Alecsandri.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *163*.

R. Z.

CURIERUL CAPITALEI, cotidian politic și literar care a apărut la București de la 5 septembrie 1883 pînă în ianuarie 1884. Numerele ieșite după 31 decembrie 1883, despre care „Resboiul" din 29 ianuarie 1884 dă informații, nu s-au păstrat. Directorul gazetei era G. A. Tacid, autor, sub pseudonimul Tall, de încercări literare fără valoare. Colaborau cu versuri D. Teleor, Mircea Demetriade și I. S. Spartali. D. Teleor (folosind anagrama Roelet) scria și proză umoristică, iar I. S. Spartali traducea din P. Zaccone, V. Hugo și Nathaniel Hawthorne *(Semnul din naștere)*. N. Bălcescu, D. Bolintineanu, I. D. Negulici și C. Bolliac erau pios comemorați în articole ce depășeau nivelul obișnuit al gazetăriei cotidiene. Remarcabil este și faptul că la 21 decembrie 1883, apărea articolul *Un poet*, dedicat lui M. Eminescu cu prilejul tipăririi versurilor în volum.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *164*.

R. Z.

CURIERUL DE IAȘI, ziar politic apărut la Iași din 31 martie 1868 pînă în septembrie 1884, mai întîi săptămînal, de la 5 octombrie 1869 de două ori pe săptămînă, de trei ori pe săptămînă din iulie 1870, din nou bisăptămînal între 26 aprilie și 14 noiembrie 1879 și apoi săptămînal pînă în septembrie 1884. **C. de I.** intra, probabil înainte de anul 1870, în sfera de influență a Junimii, din inițiativa lui Teodor Cerchez, administratorul Tipografiei societății Junimea, cu scopul de a se rentabiliza exploatarea mașinilor tipografice. Cînd editorul A. Bernard dădea faliment (în mai 1871), Th. Balassan, pînă atunci numai redactor, organizează o altă tipografie, preluînd și funcția de redactor responsabil al gazetei. N. Gane, I. Negruzzi și A. Stoianovici cumpără însă tipografia și îl înlătură de la conducerea ziarului pe Th. Balassan, alcătuind un comitet în care intrau A. D. Xenopol, A. Naum ș.a. În decembrie 1871 gazeta era condusă de Ioniță Scipione Bădescu, apoi din nou de Th. Balassan. În aprilie 1874, **C. de I.** devenea „foaia publicațiunilor oficiale din resortul Curții apelative din Iași", probabil în scopul obținerii unor subvenții de la Primăria orașului, publicînd rezumatele discuțiilor din ședințele Curții apelative și comunicatele legate de activitatea acestei instituții. Gazeta avea o „parte neoficială" cu rubrici de politică internă și externă, știri, comentarii ș.c.l., după obiceiul epocii, precum și o parte culturală, în care se publicau diverse scrieri literare, o cronică teatrală sau literară, cu caracter ocazional, note bibliografice etc. Colaborările literare erau întîmplătoare sau ilustrau un eveniment politic, o aniversare. Se publicau astfel nuvele de N. Gane, I. Negruzzi, I. Slavici, versuri date de Th. Șerbănescu, Șt. G. Vârgolici, știri sumare despre ședințele Junimii, anunțuri și mici cronici teatrale. La 1 ianuarie 1876, redacția anunța că urmărește îmbunătățirea conținutului gazetei, adică a părții neoficiale, și că va introduce cronici bilunare de literatură și teatru. După cîteva luni, sarcina de a realiza această mică reformă era preluată de M. Eminescu, probabil la sfîrșitul lunii mai, cînd în redactarea gazetei se poate observa o considerabilă îmbunătățire, nu numai stilistică, dar și a registrului de idei. Prezența lui M. Eminescu devine tot mai evidentă, chiar din primele numere ale lunii iunie, în toate rubricile aferente părții neoficiale, adică în articolele politice, economice, istorice, sociale, în scrierile referitoare la instrucțiunea publică, în rubricile *Diverse*, *Noutăți* și, înainte de toate, în cele „atingătoare" de partea propriu-zis literară. Poetul va publica în **C. de I.** nuvele, articole literare, cronici dramatice, note și recenzii și va reproduce din alte publicații articole în consonanță cu părerile lui politice. Semnătura sa nu va apare însă decît o singură dată, sub un comentariu de politică externă. În același timp cu Eminescu, colaborau la partea neoficială a gazetei încă doi redactori care semnau contribuțiile cu inițiale: L.C.G., răspunzînd mai mult de informațiile teatrale, și P.V.G. (Petru V. Grigoriu). Data la care încetează responsabilitatea redacțională a poetului nu se poate stabili cu precizie, deși se cunoaște textul scrisorii de demisie, urmare a unui conflict cu directorul tipografiei. Oricum, la mijlocul anului 1877, adică după un an de muncă neîntreruptă la **C. de I.**, M. Eminescu abandonează munca de redactor și cu încetul gazeta revine la vechiul aspect. Se va publica în continuare literatură junimistă, proză de I. Creangă și I. Slavici, apar versuri, multe de V. Alecsandri, și diverse articole consacrate vieții literare, dar gazeta pierduse mult, deoarece îi lipsea atmosfera de sinceră înflăcărare intelectuală, îi lipsea patima pentru adevăr și pentru polemica dezinteresată în jurul principiilor și a ideilor mari, pe care în puținul timp cît fusese redactor M. Eminescu le-a comunicat, odată cu fiecare rînd scris, cititorilor.

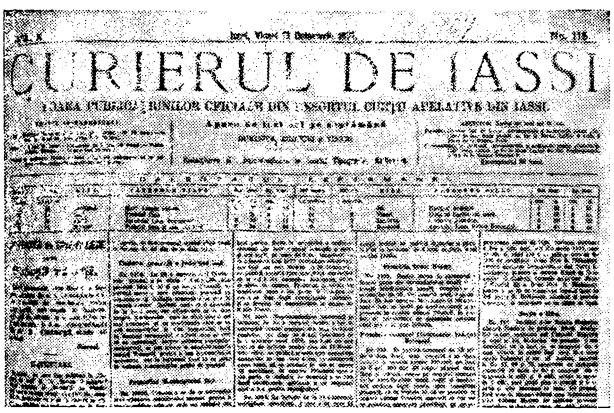
CURIERUL DE IASSI

— 1. I. Scurtu, *Introducere* la M. Eminescu, *Scrieri*, I, *X—XI* ; 2. Ioan S. Ionescu, *Povești. Anecdote. Impresii de călătorie. Excursiuni. Diverse*, Iași, Tip. Națională, 1905, *109—112* ; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *166—167* ; 4. Negruzzi, *Junimea*, *76—77* ; 5. Călinescu, *Eminescu*, *256—257* ; 6. Vianu, *Studii*, *212—213* ; 7. Aug. Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, București, Editura Sport-Turism, 1978, *193—196*.

R. Z.

CURIERUL OLTENIEI, jurnal politic şi literar, săptămînal, care a apărut la Craiova cu intermitenţe (întreruperile fiind destul de mari), de la 7 iunie 1892. Apare şi după 1900. Director şi proprietar, dealtfel şi cel mai statornic redactor, a fost C. N. Iovipale, cu excepţia unor scurte perioade din anii 1894—1895, cînd direcţia este asigurată mai întîi de A.M. Eliescu şi apoi de un comitet de redacţie. Deşi în articolul-program din primul număr se sublinia independenţa politică a gazetei, **C. O.** era, de fapt, în slujba autorităţilor, fie ele de orice culoare politică. Din comitetul de redacţie au făcut parte Nae Constantinescu (prim-redactor), Iacob Vulcănescu, Theodor Sărulescu, poetul N. Burlănescu-Alin şi G. Al. Zamphirolu. Spre sfîrşitul secolului li s-a alăturat şi umoristul D. Marinescu-Marion. Oportunist şi neinteresant politiceşte, **C. O.** a făcut loc, în schimb, în paginile sale, unui bogat material literar, ilustrativ, în bună măsură, pentru viaţa culturală şi intelectuală din Craiova de la sfîrşitul secolului. Mănunchiul de poeţi olteni sau din Bucureşti care colaborau era format din P. Vulcan, N. Burlănescu-Alin, S. Ivanovici, G. Al. Zamphirolu, C. D. Vîlceanu (mai semna şi C. Dragu), I. Demetrescu-Ghiocel. S-au republicat şi versuri de Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, M. Eminescu, Veronica Micle şi Tr. Demetrescu, deşi acesta era într-o polemică înverşunată cu redactorii gazetei. P. Vulcan tipărea şi nuvele, ilizibile din cauza prolixităţii şi a unei fade romanţiozităţi. Lui N. Gane şi lui Tr. Demetrescu li se republicau, de asemenea, cîteva nuvele, iar P. Vulcan mai colabora cu basme şi versuri populare culese din Macedonia, cu lungi recenzii literare şi cu o încercare de istorie literară *(Bolintineanu şi Macedonele).* Sub pseudonimul Nacus, N. Constantinescu publica sumare cronici dramatice. S-a tradus, destul de îngrijit, din La Rochefoucauld, Lamartine, Goethe, Xavier de Maistre, Catulle Mendès, Zola, Tolstoi, Turgheniev. Din Baudelaire traduce Victor Antonescu *Chant d'automne* (1897) şi tot el publică prezentări documentate ale lui Maupassant şi H. Meilhac. Redacţia a editat din cînd în cînd şi cîte un supliment literar, intitulat fie „Curierul Olteniei literar" (între 28 iulie şi 19 noiembrie 1892), fie „Curierul literar" (la 3 octombrie 1892 şi 2 ianuarie 1894).

— 1. *[Program]*, CUO, I, 1892, 1 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 171—172.*

R. Z.

CURIERUL PRINCIPATELOR UNITE, publicaţie periodică politică şi literară apărută la Bucureşti, de două ori pe săptămînă, de la 10 mai pînă la 8 octombrie 1859. Oficios al autorităţilor, gazeta polemizează cu „Românul" lui C. A. Rosetti. Se tipărea şi publicistică literară, apar poezii şi „alte varietăţi". Un articol era dedicat folclorului autohton şi se intitula *Un bagatel.* Autorul pleacă, într-adevăr, de la un „bagatel", serbările „moşilor", pentru a ajunge la contribuţii serioase. Obiceiurile poporului — se afirmă —, datinile, tradiţiile, costumele şi jocul naţional, limba, poezia, cîntecele ţin de conştiinţa naţională şi sînt o dovadă a romanităţii noastre. Cu altă ocazie, se discută relaţia dintre politică şi literatură.

R. Z.

CURIERUL ROMÂN, cotidian politic şi literar care apare la Bucureşti de la 20 august pînă la 18 decembrie 1881. Ziarul îşi propune să cultive memoria lui I. Heliade-Rădulescu, în care scop cei doi redactori, G. Danielopolu şi Chr. Suliotis, obţin colaborarea lui I. I. Heliade-Rădulescu, fiul scriitorului, precum şi dreptul de a folosi denumirea cunoscutei gazete heliadiste. Cu numărul din 7 octombrie, I. I. Heliade retrăgîndu-se din redacţie, titlul devine „Curierul Românieі", dar modificarea de nume nu schimbă nimic din orientarea şi conţinutul gazetei. În fiecare număr se republică versuri şi articole politice scrise de Heliade. Colaborau şi Scarlat Moscu, autor de studii literare fără însemnătate, iar începînd cu numărul 64, sub iniţialele N. P., Nicolae Petraşcu, care trimitea de la Bîrlad şi Tecuci primele lui versuri, printre care şi o odă către „umbra" lui Heliade.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 173.*

R. Z.

CURIERUL ROMÂN, gazetă politică şi literară, bisăptămînală, apărută la Botoşani, între 2 martie 1886 şi 26 august 1904, ca organ al partidului liberal. Datorită înclinaţiilor literare ale directorului său, I. S. Bădescu, **C. r.** a acordat un însemnat spaţiu beletristicii şi studiului ei. În cei aproape douăzeci de ani de apariţie, I. S. Bădescu a publicat aici numeroase poezii, în special de dragoste, cele mai multe semnate B. şi S. În paginile gazetei apar şi versuri de G. Coşbuc, St. O. Iosif, Cincinat Pavelescu, Gheorghe din Moldova, J. B. Hétrat, Th. D. Speranţia, L. Dauş, Corneliu Botez. De asemenea, au fost reproduse multe din poeziile lui M. Eminescu, faţă de care Bădescu a manifestat o preţuire deosebită. În ceea ce priveşte scrierile în proză, este vorba, adesea, de simple foiletoane ori nuvele fără valoare. În schimb, au apărut numeroase traduceri, unele sub semnătura lui I. S. Spartali, din operele lui P. Ronsard, Ch. Baudelaire, G. Courteline, Dickens, Dostoievski, Turgheniev, Paolo Mantegazza. În special după 1900, în coloanele **C. r.** au apărut multe articole de istorie literară, majoritatea scrise de Gh. Adamescu, despre M. Costin, M. Eminescu, I. Creangă, A. I. Odobescu sau amintiri despre C. Caragiali, D. Bolintineanu şi M. Eminescu.

D. M.

CURIERUL ROMÂNESC, gazetă politică, administrativă, culturală şi literară editată la Bucureşti de I. Heliade-Rădulescu, între 8 aprilie 1829 şi 19 aprilie 1848. A reapărut în 1859, sub titlul „Curierul român", dar a fost suprimată după cîteva numere. În 1828, după mai multe încercări eşuate, Dinicu Golescu obţine aprobarea din partea guvernatorului rus Pahlen pentru tipărirea unui ziar în limba română, anunţat, mai întîi, cu titlul „Curierul Bucureştilor". Cu întreruperi de cîteva luni (în 1833, 1839, 1841,

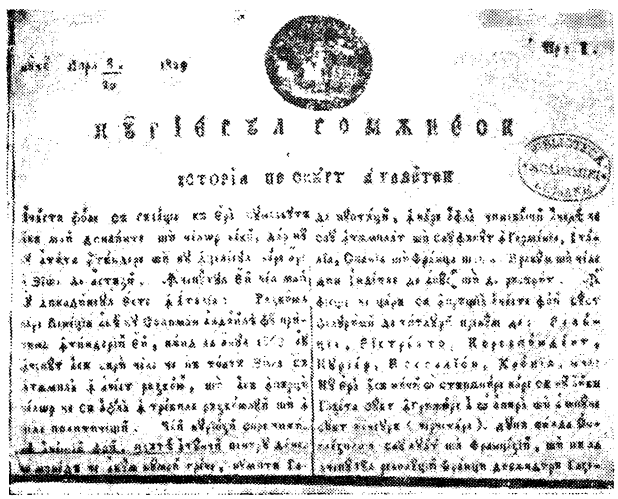

1847), publicația scoasă de Heliade (ajutat, la început, și de C. Moroiu) a apărut săptămînal sau, în unele perioade, de două, trei și chiar de patru ori pe săptămînă. **C. r.** (cu unele variații de titlu : „Curierul rumânesc", „Curier românesc", „Curierul român") a fost primul periodic românesc cu o apariție de lungă durată. A fost redactat și, în bună parte, scris de Heliade. Printre redactorii vremelnici ai gazetei figurează C. Bălăcescu, A. Popovici, I. D. Negulici. Ultimul a fost (octombrie 1845 — decembrie 1846) și redactor principal, în lipsa lui Heliade, plecat în străinătate. Datorită lui Heliade și principalilor săi colaboratori, **C. r.** a devenit, dintr-un ziar administrativ, cu conținut informativ (hotărîri oficiale, știri politice și militare), o publicație culturală cu o audiență considerabilă în Muntenia, Moldova și Ardeal. În paginile gazetei s-au reflectat principalele obiective ale programului cultural iluminist de emancipare a românilor, la care se angajase Heliade, alături de ceilalți fruntași ai mișcării naționale. **C. r.** a militat pentru reforme sociale care să înlăture abuzurile feudale, pentru dezvoltarea și modernizarea învățămîntului în limba română și răspîndirea cunoștințelor științifice elementare, pentru crearea unui teatru național. Aici au apărut articolele lui Heliade despre limba română literară și despre rolul culturii în lupta pentru autonomie și progres social (*Repede aruncătură de ochi asupra limbei și începutului rumânilor*, 1832 ; *Soțietatea filarmonică*, 1834 ; scrisorile către C. Negruzzi, 1836, și către P. Poenaru, 1839), precum și articolele despre istoria patriei și organizarea statului, scrise de S. Marcovici și Gr. Pleșoianu. În **C. r.** au apărut și articolele lui Teodor Diamant despre reformele sociale fourieriste. Fără a adera la aripa radicală a grupării care a pregătit revoluția de la 1848, Heliade a făcut, totuși, din **C. r.** un purtător de cuvînt al celor care cereau înnoiri democratice, invitînd colaboratorii (în 1847), indiferent de tendință, la o discuție liberă, „pentru a se dezbate păreri și a se afla adevărul".

Pînă la apariția revistelor „Muzeu național", „Gazeta Teatrului Național" și „Curier de ambe sexe", **C. r.** a fost, parțial, și o revistă literară. Alături de Heliade, prezent în fiecare număr cu poezii, articole, însemnări sau tălmăciri, în **C. r.** apar Iancu Văcărescu, C. Bălăcescu, C. Caragiali, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, C. Bolliac, I. Catina, C. D. Aricescu, G. Baronzi ș.a. Aici au debutat, prezentați elogios de redactorul principal, V. Cîrlova (tipărit și postum) și Gr. Alexandrescu. Colaborarea multora dintre ei este, totuși, sporadică. Contribuția gazetei la promovarea literaturii autohtone și la cultivarea limbii este reprezentată, în mare măsură, de activitatea de poet, prozator, traducător și îndrumător literar a lui Heliade-Rădulescu. El publică, în primii ani, „lecțiile" sale de literatură, urmărind trezirea gustului pentru lectură și formarea unui public pregătit să aprecieze operele literare după regulile esteticii. Atitudinea sa critică avea în vedere analiza versificației, a stilului și a limbii, „spre îndreptarea autorului". După 1838, renunță, în genere, la critică, socotită inoportună, preferînd încurajarea fără rezerve a oricărei producții literare, fie originală, fie traducere, care ar contribui la îmbogățirea literaturii naționale. Heliade a cultivat memoria unor cărturari sau scriitori români, prin tipărirea scrierilor lor în cuprinsul gazetei (B. P. Mumuleanu, V. Cîrlova) sau prin articole închinate vieții și operei lor (Paul Iorgovici, D. Țichindeal, N. Văcărescu, Gh. Lazăr).

Traducerile ocupă un spațiu considerabil în paginile **C. r.** Apar numeroase poezii de Lamartine (începînd din 1829), prima parte din *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes, după versiunea franceză a lui Florian, fabule de J.-P. Viennet și A. Karr, fragmente din scrierile lui E. Bulwer-Lytton, Al. Dumas, M-me de Genlis, W. Scott, toate traduse de Heliade. Tot el, secondat de I. D. Negulici (traducător al lui Aimé Martin), lansează în **C. r.** o *Chemare* pentru realizarea unei „Biblioteci universale" care să cuprindă opere fundamentale din istoria, filozofia și literatura universală, în traducere românească.

— 1. I. Eliad și C. Moroiu, *Înștiințare*, CR, I, 1829, 1, reed. în BRV, III, *625—627*, PLR, I, *18—19* ; 2. [I. Heliade-Rădulescu], *Istoria pe scurt a gazetei*, CR, I, 1829, 1, reed. în GRP, I, *101—104* ; 3. I. Eliad, *Despre Curierul românesc*, CR, 1839, 165, reed. în Ion Eliade-Rădulescu, *Scrieri politice, sociale și lingvistice*, Craiova, Scrisul românesc, *223—229* ; 4. I. Eliade, *Curierul român*, CR, XIX, 1847, 1, reed. în DPL, *77—79* ; 5. Heliade, *Echilibrul*, I, *138—139* ; 6. Iorga, *Ist. presei, 39—43* ; 7. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 89—93* ; 8. Mihail Stăncescu, *Centenarul „Curierului românesc"*, PIL, I, 1931 ; 9. Lăzăreanu, *Glose, 276—282* ; 10. Paul Cornea, *O gazetă acum 130 de ani*, GL, VI, 1959, 12, 13 ; 11. Valentina Fettinger, *Scriitorii străini la „Curierul românesc"*, ST, XVIII, 1967, 11 ; 12. Cornea, *Originile, 441—443*.

L. V.

CURIERUL ROMÂNIEI v. **Curierul român.**

CURIOSUL, publicație literară apărută la București, lunar, la sfîrșitul anului 1836 și la începutul lui 1837. Trei numere s-au păstrat din această revistă, deși, după unele mărturii, s-ar fi tipărit și cel de al patrulea. **C.** este editată și redactată de C. Bolliac, cu sprijinul prietenului său C. G. Filipescu. Într-o scrisoare din 15 octombrie 1836, adresată lui C. Negruzzi, I. Heliade-Rădulescu anunța apariția iminentă a revistei. La începutul aceluiași an (25 ianuarie 1836), Bolliac îi scrisese și el lui Negruzzi, schițînd și un program redacțional. **C.** ar fi trebuit să fie un „jurnal critic", cu atenție pentru cultivarea limbii și cu un „adaos" dedicat publicării scrierilor unor începători, care nu aveau alte mijloace de a le imprima. În ceea ce privește partea critică, Bolliac nu și-a putut îndeplini promisiunile. Revista a publicat mai ales traduceri din periodice franceze, făcute de I. Cîmpineanu, C. Bolliac, C. Bălcescu, I. Voinescu II, S. Marcovici. D. Ciocîrdia-Matila traduce treisprezece strofe din *Căderea frunzelor* de Millevoye, iar C. G. Filipescu dă o adaptare a povestirii englezești *O corabie*. În ultimul număr păstrat, probabil din ianuarie 1837, se publică versiunea românească a lui C. Negruzzi din *Șalul negru* de Pușkin, *Privighetorile lui Torquato Tasso*, în tălmăcirea lui S. Marcovici, și o transpunere în proză a poeziei *Cinci Mai* de A. Manzoni. Cele mai multe traduceri (povestiri, anecdote, articole despre scriitori celebri) îi aparțin însă lui Bolliac, autor și de însemnări referitoare la viața culturală și teatrală autohtonă sau de articole de economie casnică, acestea, desigur, tot traduceri. Nu se știe încă dacă redactorul a oprit apariția revistei din cauza numărului prea mic de abonați sau dacă ea a fost suprimată de autorități.

— 1. C. Bolliac, *[Scrisoare către C. Negruzzi]*, CL, XV, 1881, 2, reed. în PLR, I, *44—48* ; 2. Heliade, *Scrisori, 25—27* ; 3. I. G. Valentineanu, *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic*, București, Tip. Copainig, 1859, *33—37* ; 4. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 179* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *269—270* ; 6. Iorga, *Ist. presei, 54—56* ; 7. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 293—294* ; 8. Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, București, E. A., 1966, *85—90*.

R. Z.

CUVINTE ÎN VERSURI A CETĂȚII HOTINULUI, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Autorul anonim relatează un episod al luptelor dintre ruși și turci, desfășurate în 1769 pe teritoriul țărilor române. Trupele rusești și voluntarii români asediază, din iunie pînă în septembrie, cetatea Hotin, devenită în secolul al XVIII-

lea important punct strategic şi militar otoman. Consfătuirea comandanţilor turci din raia în preajma atacului artileriei ruseşti, planurile lor de rezistenţă, eficienţa înaintării armatelor „moschicești", culminînd cu instalarea rușilor în cetate, fuga şi înecul turcilor în Nistru sînt faptele asupra cărora informează cu vervă ironică autorul, care pare a fi plecat în versificarea sa de la o baladă populară inspirată de aceleaşi evenimente.

— *Cuvinte în versuri a cetăţii Hotinului,* CPV, *106—114.*

— 1. C. Erbiceanu, *Despre Hotin,* BOR, XXVII, 1903—1904, 8; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *463* ; 3. N. Drăganu. *Versuri vechi,* DR, V, 1927—1928 ; 4. I. Lupaş, *Versuri istorice despre Constantin Brîncoveanu şi despre căderea Hotinului,* AIN, V. 1928—1930 ; 5. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 124—126* ; 6. Dan Simonescu, *Cronica Hotinului (1769),* CPV, *103—106* ; 7. Gáldi, *Introd. ist. vers., 103—104.*

R. Ş.

CUVÎNT A UNUI ŢĂRAN CĂTRĂ BOIERI, pamflet anonim din prima jumătate a secolului al XIX-lea. A fost atribuit atît lui Vartolomei Măzăreanu ⟨5⟩. cît şi lui Ionică Tăutu ⟨2, 6⟩. C. Hurmuzachi îi sugera lui M. Kogălniceanu, căruia i-a trimis manuscrisul, că autorul ar fi un călugăr, acelasi care a scris şi *Cuvînt de îngropare a vechiului Ştefan Vv.* Procedeul era curent în epocă şi făcea parte dintre mistificările romantice folosite, de pildă, şi în cazul **Cîntării României.* Pamfletul este menţionat pentru prima oară în 1841 de Kogălniceanu, care a intenţionat să-l publice în „Arhiva românească". A fost tipărit abia în 1848 în „Popolul suveran", chiar a doua zi după suspendarea lucrărilor comisiei agrare. În acest vehement rechizitoriu al boierimii, făcut în numele ţăranilor, diatriba se transformă treptat în amărăciune şi regret pentru declinul boierilor, de unde se poate presupune că autorul putea fi şi un boier indignat de decăderea morală a propriei clase. O bună parte din pamflet flagelează boierimea timpului, în numele unui cult tipic romantic pentru „vremurile cele de aur", în care ar fi domnit o armonie deplină între boieri şi ţărani. În cea de-a doua parte, autorul face un tablou sumbru al stării ţăranilor, părăsiţi de cei în a căror destoinicie avuseseră odată încredere. Se consideră că numai prin răscoală va putea fi salvată patria de o prăbuşire totală. Animat de un mesianism specific cercurilor paşoptiste, pamfletul se bazează pe ideea egalităţii naturale a oamenilor, idee provenită fie dintr-o sursă religioasă, fie din filozofia iluministă. Cu o rezonanţă modernă şi cultă, frazele au cadenţe biblice, alternînd cu interpelările retorice. Expresiile figurate, frecvente, sînt astfel alese încît să menţină constant vehemenţa apostrofei. Tonul este de prevestire apocalip-

tică, rostită cu o energie şi cu o artă care situează scrierea *Cuvînt a unui ţăran către boieri* printre cele mai reuşite pamflete ale literaturii române.

— *Cuvînt a unui ţăran către boieri,* PS, I, 1848, 20, A, IV, 1893, 5—6, SP, *8—13.*

— 1. C. Hurmuzachi, *[Scrisoare către Mihail Kogălniceanu],* ARR, I, 1841 ; 2. *[Nota redacţiei],* PS, I, 1848, 20 ; 3. C. Erbiceanu, *[Notă],* A, IV, 1893, 5—6 ; 4. Iorga, *Ist. bis.,* II, *165* ; 5. Iorga, *Ist. lit.,* II, *606—609* ; 6. Piru. *Ist. lit.,* II, *219—220* ; 7. Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară,* Iaşi, Junimea, 1973, *52—56.*

D. M.

DACIA, ziar literar şi politic apărut la Iaşi între 9 martie şi 19 iunie 1861. Partea literară a ziarului era redactată, după toate probabilităţile, de V. A. Urechia, lui George Petrescu, celălalt redactor, revenindu-i responsabilităţile politice. Într-un articol, nesemnat, intitulat *Dacia,* se discuta programul literar al gazetei, pus în relaţie strînsă cu programul politic. Ideea centrală este aceea că lupta pentru impunerea unei limbi literare şi a unei literaturi naţionale nu se poate duce fără corelarea cu activitatea politică, al cărei ţel este unitatea naţională a românilor. Aceasta este sarcina pe care şi-o propuneau redactorii, situîndu-se astfel, cum se şi afirmă în primul editorial, în curentul de idei politice şi literare care îşi avea izvorul în programul „Daciei literare" (1840). La **D.** colaborau cu articole diverse sau cu modeste scrieri literare Sofia Cocea, D. Pop Marţian, Gh. Tăutu, I. V. Adrian, B. P. Hasdeu, T. Lateş şi A. Şendrea. Gazeta se citea şi în Transilvania, de unde se primeau şi corespondenţe semnate, ca o măsură de precauţie, cu iniţiale. Într-o serie de cronici dramatice scrise de V. A. Urechia se discuta oportunitatea reprezentaţiilor cu lucrările dramatice ale lui V. Alecsandri — comedii şi „cînticele comice". Se reproşează acestor scrieri, cărora nu li se neagă valoarea şi nici verva comică, încercarea de generalizare a semnificaţiilor unor stări de lucruri, necaracteristice, mai precis faptul că ele critică începutul unei reorganizări sociale, înainte de a-i cunoaşte rezultatele.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 181* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 125* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *265* ; 4. *Publ. per.,* II, *824.*

R. Z.

DACIA LITERARĂ, publicaţie periodică apărută la Iaşi, în 1840, sub redacţia lui Mihail Kogălniceanu. Cu toate că pe coperta tomului I (care însumează cele trei numere apărute) figurează ca date limită ianuarie—iunie, în realitate revista a apărut la 19 martie 1840 şi a fost interzisă la 23 august, acelaşi an. Se pare că s-a revenit asupra suspendării, dar redactorul a înţeles că a continua publicarea revistei nu mai era oportun, în atmosfera creată. În 1859 se scoate o a doua ediţie, cu caractere latine.

În *Introducţie,* Kogălniceanu, redactorul răspunzător, aduce un omagiu încercărilor anterioare în direcţia editării unor foi periodice, concepute ca tribune de răspîndire a ideilor de progres social şi cultural, de popularizare a cunoştinţelor ştiinţifice, ca modalităţi evoluate de legătură cu un public mai larg. Referindu-se la periodicele care au precedat apariţia publicaţiei sale, Kogălniceanu arată totuşi că acestea erau dominate de politică (înţelegînd politica oficială a regimului) şi că au avut o pronunţată „coloră locală". Se simţea de aceea nevoia unui organ de presă care să fie „o foaie românească", ce „s-ar îndeletnici cu producţiile româneşti, fie din orice parte a Daciei, numai să fie bune". Iniţiativa editării unei noi publicaţii, ideile expuse în *Introducţie* şi, parţial, materializate în operele care s-au publicat în revistă, nu aparţin în exclusivitate unei persoane, în speţă redactorului responsabil M. Kogălniceanu, ci reprezintă orientarea şi spiritul angajat al celor mai reprezentative personalităţi ale culturii şi literaturii româneşti din epocă, în frunte cu V. Alecsandri, C. Negruzzi, Al. Russo, sînt sinteza aspiraţiilor unei generaţii. *Introducţia* formulează teoria specificului naţional al literaturii şi relevă necesitatea selecţiei operelor după criteriul valoric, crearea şi promovarea unei literaturi originale fiind posibilă numai prin îndreptarea poeţilor şi prozatorilor spre trecutul istoric, spre creaţia populară, spre peisajul natural şi social al patriei. Îndrumarea literaturii spre istoria naţională şi spre poezia populară nu-şi are numai o evidentă justificare estetică, ci şi o implicită intenţie patriotică. Relevarea prin literatură a valorilor spirituale, a glorioasei tradiţii istorice, urmărea să ofere argumente în lupta de eman-

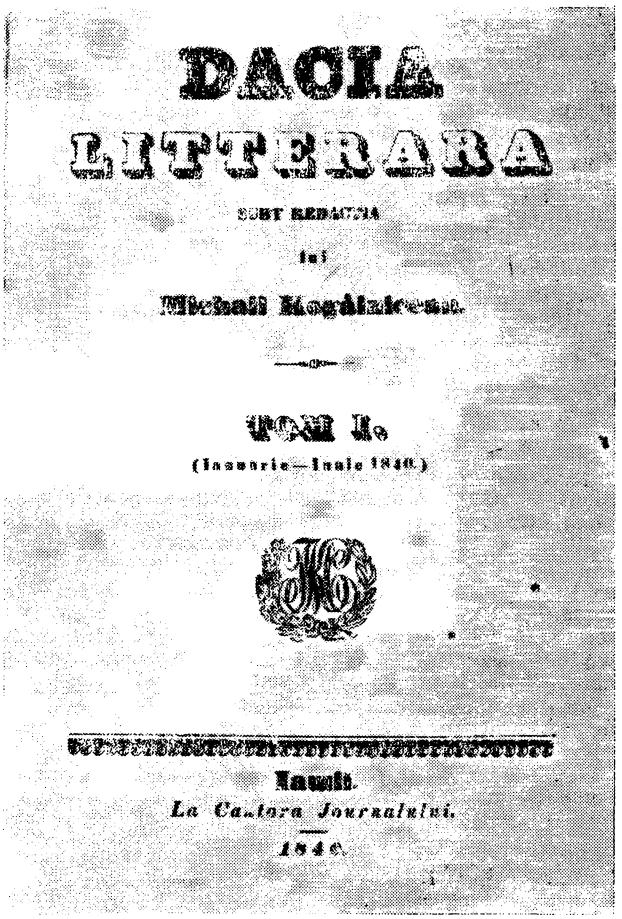
DACIA
LITTERARA
SUNT REDACŢIA
lui
Mihail Kogălniceanu.
TOM I.
(Ianuarie—Iunie 1840.)
Iaşi.
La Cantora Jurnalului.
1840.

cipare națională și socială. Este pentru prima oară cînd literatura se constituie ca termen al demonstrației legitimității revendicărilor naționale. Principiile enunțate capătă autoritate și credit prin valoarea beletristicii publicate în paginile **D. l.** Revista cuprinde o primă rubrică destinată „compunerilor originale", o a doua în care sînt reproduse unele contribuții apărute în alte publicații românești, a treia destinată criticii operelor literar-artistice și cultural-științifice, precum și o ultimă rubrică, *Telegraful Daciei,* menită să rezume și să aprecieze tot ceea ce se publica în celelalte reviste și ziare din țară. La sfîrșitul tomului I, care cuprinde cele trei numere apărute și sumarul, este anexat și un supliment muzical. În **D. I.** au apărut pentru prima oară nuvela *Alexandru Lăpușneanul,* povestirea *O alergare de cai* și studiul *Cîntece populare a Moldaviei* de C. Negruzzi, *Buchetiera de la Florența* de V. Alecsandri, *Anul 1840* de Gr. Alexandrescu, eseul *Nou chip de a face curte* de M. Kogălniceanu și o traducere a aceluiași, jurnalul de călătorie al lui D. A. Demidoff în Banat, Valahia și Moldova. Au fost reproduse, din volume sau din periodice, *Riga Poloniei și Prințul Moldaviei* de C. Negruzzi, poezii de C. Stamati și Gh. Asachi, fabule de Al. Donici și articolele lui I. Heliade-Rădulescu *Despre autori, Pseudonime* și *Despre satiră.*

Privită ca manifestare reprezentativă a vremii, dar mai cu seamă în perspectivă istorică, revista lui M. Kogălniceanu reflectă preocupările intelectuale și sensibilitatea unei epoci, simbolizînd o unitate etnică, lingvistică, teritorială. Adoptînd denumirea care evoca o străveche unitate, revista milita implicit pentru realizarea independenței, pentru unitatea culturală și națională a vechii Dacii.

Primă tribună literară românească de prestigiu, **D. l.** a pus bazele unei direcții naționale, a teoretizat și, în parte, a concretizat, pentru prima oară, orientarea către o critică obiectivă, spiritul ideologiei literare promovate și valoarea beletristicii incluse în paginile sale influențînd hotărîtor evoluția ulterioară a culturii românești.

— 1. M. Kogălniceanu, *Introducție,* DL, I, 1840, *1—8,* reed. în PLR, I, *82—87* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 71—73* ; 3. I. Lupaș, *Cea mai veche revistă literară românească,* AIN, I, 1921—1922; 4. Em. Haivas, *Limba din „Dacia literară" și „Albina românească",* JML, XXIV, 1935, 3—4 ; 5. Eufrosina Dvoicenco, *Scriitorii basarabeni de la „Dacia literară",* PL, V, 1940, 3 ; 6. P. V. Haneș, *Locul „Daciei literare" în istoria culturii românești,* PL, V, 1940, 3 ; 7. Paul I. Papadopol, *Ce s-a publicat în „Dacia literară",* PL, V, 1940, 11 ; 8. Călinescu, *Ist. lit., 171—173* ; 9. M. Tomescu, *M. Kogălniceanu ca editor,* București, 1942 ; 10. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la scriitorii moldoveni, de la „Dacia literară" la „România literară",* ALIL, t. VI, 1955, fasc. 1—2 ; 11. Dan Simonescu, *M. Kogălniceanu ca tipograf și editor la Iași,* SCB, II, 1957 ; 12. C. Parfene, *Însemnătatea „Daciei literare" în dezvoltarea culturii românești,* ALIL, t. XI, 1960, fasc. 1 ; 13. Cornea, *Studii, 103—151* ; 14. Al. Husar, *Posteritatea „Daciei literare",* LL, XII, 1966 ; 15. *Ist. lit.,* II, *415—417, 443—444* ; 16. George Munteanu, *„Dacia literară",* RVTR, *13—42* ; 17. *Dacia literară,* ed. facsimilată, îngr. și introd. Maria Platon, București, Minerva, 1972 ; 18. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 173—176* ; 19. Maria Platon, *„Dacia literară". Destinul unei reviste. Viața unei epoci literare,* Iași, Junimea, 1974.

A. T.

DACIA LITERARĂ, revistă literară, lunară, care a apărut la Galați de la 1 octombrie 1868 pînă la 1 martie 1869. Între omonima ei de la 1840 și publicația poetului Romulus Scriban există o vagă contiguitate, prin ideile pe care revista gălățeană, într-un ambițios articol-program, își propunea să le slujească. Noua **D. l.** intenționa să facă din literatură un instrument de acțiune politică și națională, sprijinindu-se pe tradițiile istorice ale poporului. În același sens este definită și menirea scriitorului. Era nevoie, se afirma într-un alt articol, de o literatură inspirată din „duhul românesc", stimulatoare de elanuri patriotice. Versurile care exemplificau acest program politico-literar sînt de o valoare modestă. O excepție o constituie cele cîteva *Nopți,* scrise de R. Scriban sub influența poeziilor lui Gr. Alexandrescu. Tot R. Scriban publica în **D. l.** analize de inscripții istorice și lungi articole etimologice, de interes strict istoric.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 180* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 125.*

R. Z.

DACIA ROMÂNĂ, periodic politic și literar apărut la București între 7 octombrie 1866 și 23 februarie 1867, mai întîi de două ori pe săptămînă, iar de la 1 ianuarie 1867 de două ori pe lună. Fără un limpede program literar sau politic, **D. r.,** redactată de Romulus Scriban și Demetriu N. Preda, pare să fi fost o gazetă apropiată de cercurile ecleziastice din Capitală. Romulus Scriban publica articole privind evenimentele importante ale bisericii, precum și articole de politică externă, folosind un limbaj ușor demagogic și cu involuntare accente de umor. Versurile sale, inspirate de momentele politice contemporane și de personalitățile politice europene, sînt copleșite de retorism. Un conflict intervenit între cei doi redactori are ca rezultat dispariția gazetei.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 183.*

R. Z.

DACIA VIITOARE, revistă politică apărută la Paris (1 februarie — 1 aprilie 1883) și Bruxelles (15 aprilie — 15 august 1883), de două ori pe lună. Revista era editată de un grup de socialiști români de la Paris, din care făceau parte și Vintilă C. A. Rosetti, V. G. Morțun, C. Mille, I. Tanoviceanu, Al. Bădărău. Preocuparea principală a publicației era politica militantă și, în special, propagarea ideilor socialiste printre tinerii intelectuali români din țară și din străinătate. Din acest punct de vedere se găsește în sfera de influență a „Contemporanului", în raport cu care există și deosebiri, cum ar fi prezența în paginile **D. v.** a unor articole de nuanță extremistă. Primul comitet de redacție este compus din Vintilă C. A. Rosetti, Al. Bădărău (semna Al. Andrieș) și Mihai Săulescu. După ce se mută în Belgia, sarcina redactării revistei va reveni lui V. G. Morțun și C. Mille. **D. v.** tipărește și publicistică literară, mai ales sub semnătura Spancioc (pseudonim al lui V. G. Morțun), recenzii și cronici teatrale. Din proza lui V. G. Morțun, schița *O zi nefastă,* scrisă cu nerv și cu o bună

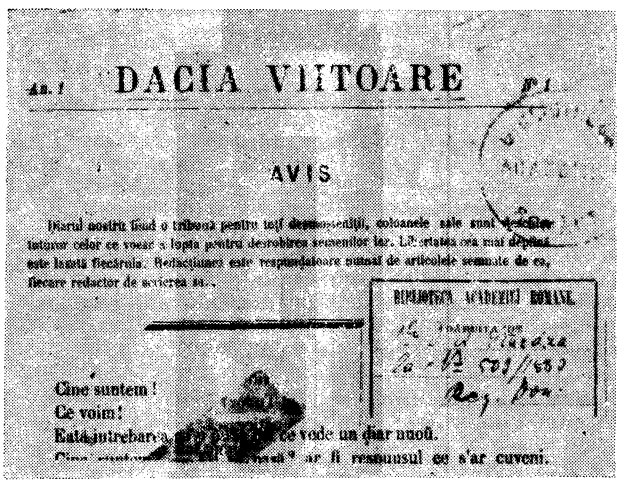
DACIA VIITOARE

AVIS

Cine suntem!
Ce voim!

intuiție a psihologiei personajelor, face parte din șirul scrierilor dedicate funcționarului modest, în care vor excela I. Al. Brătescu-Voinești și I. A. Bassarabescu, iar nuvela *C. C. Petrache Sgangură* surprinde cu ascuțime psihologia boierului reacționar, depășit de mersul evenimentelor și închistat în obișnuințele lui domestice, dar și politice. La 1 august 1883, articolul intitulat *Mihai Eminescu* comenta cu tristețe îmbolnăvirea scriitorului, numindu-l „cel mai mare poet al României". Semnificația operei eminesciene, se arăta în același articol, se va deschide limpede generațiilor viitoare. Apariția revistei se întrerupe din cauza dificultăților materiale.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 183* ; 2. Iorga, *Ist. preset, 151—152* ; 3. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul, 91—93*; 4. Lăzăreanu, *Glose, 394—396* ; 5. *„Dacia viitoare"*, PMS, I, partea I, *205—222* ; 6. Nicolescu, *Contemporanul, 122* ; 7. Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinerețea unui socialist*, București, E.P., 1973, *161—171*.

R. Z.

DACIA VIITOARE, gazetă săptămînală, politică și literară, apărută la București de la 3 iulie pînă la 16 octombrie 1894. Începînd cu numărul 10, **D. v.** devine bisăptămînală. În primele numere se insera și un editorial politic scris în limba franceză, probabil de directorul gazetei, Bonifaciu Florescu. Acesta își asumă răspunderea atitudinii politice a publicației, lăsînd colaboratorilor dreptul de a scrie potrivit credințelor literare proprii. Era obligatorie, în schimb, adoptarea regulilor prozodice stabilite de B. Florescu. Periodicul anunța un program politic independent, urmărind mai ales o propagandă cultural-națională, motiv pentru care, imediat după apariție, i se interzice difuzarea în Imperiul austro-ungar. **D. v.** se transformă destul de repede într-o revistă literară a unui cerc de publiciști din care, alături de B. Florescu, făceau parte Aureliu Candrea, Mircea Demetriade, N. G. Rădulescu-Niger, N. Țincu ș. a. Mai colabora cu versuri Carol Scrob și se republicau cîteva din poeziile lui Dimitrie Petrino. B. Florescu își tipărește o parte din cursul de istorie a literaturii franceze și tot el scrie cîteva studii dedicate literaturii grecești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, precum și un articol intitulat *Idealul lui Bălcescu*. A. Candrea traduce versuri din scrierile lui V. Hugo, Shelley și proză de A. von Chamisso și J. Richepin. Din Al. Dumas, Villiers de L'Isle Adam, Th. de Banville, Paul Bourget, A. Silvestre și L. Boussenard tălmăcea B. Florescu, care traduce și un articol despre literatura lui P. Loti, cîteva povești andaluze și o nuvelă a lui R. Töpffer. D. A. Sturdza și Ed. Th. Aslan publicau în mai multe numere o versiune în limba română a tragediei lui Sofocle, *Oedip rege*. Revista, al cărei efort pentru răspîndirea unor bune scrieri literare din literaturile străine nu este neglijabil, nu a izbutit totuși să apară o perioadă de timp mai îndelungată.

R. Z.

DAMASCHIN, episcopul (? — 5.XII.1725, Rîmnicu Vîlcea), traducător de cărți religioase. Pe numele laic Voinescu, **D.** aparținea unei familii boierești care avea o moșie pe Dîmbovița. A fost ucenicul învățatului episcop Mitrofan de Buzău, alături de care se pare că a lucrat la traducerea **Bibliei de la București*. El apare sub numele de Damaschin Gherbest tiparnicul la sfîrșitul *Apostolului* tipărit la București în 1683. Înainte de 1703, cînd e ales episcop al Buzăului, a fost și dascăl la școala slavonă din București. În 1708 e numit în locul lui Antim Ivireanul în scaunul Episcopiei Rîmnicului. Poliglot și cult, **D.** se remarcă prin intensa activitate de traducător, dar și prin dîrzenia cu care apăra drepturile bisericii române în fața cuceritorilor austrieci. El cerea, pe lîngă independență, dreptul de a-și tipări și răspîndi traducerile și de a înființa o școală românească la Rîmnic și una latinească la Craiova. Moare subit, înainte de a-și vedea realizate dorințele.

Vechea cultură românească datorează episcopului **D.** traducerea în românește a nu mai puțin de treisprezece cărți religioase. Din diferite motive, el nu a reușit să tipărească decît cinci. Corespondența sa cu oficialitățile austriece și cele bisericești dezvăluie intenția de a răspîndi aceste cărți pe întregul teritoriu românesc. Ceea ce n-a izbutit **D.** au reușit succesorii săi. Aceștia i-au tipărit traducerile, menționîndu-i cu pioșenie numele. Din cele treisprezece cărți traduse de el, cele mai importante au fost tipărite în perioada 1683—1818, în 73 de ediții, în toate provinciile țării, fiind foarte răspîndite. Limba armonioasă, simplă, corectitudinea traducerilor și, mai ales, marea lor circulație și accesibilitate au făcut ca aceste cărți să depășească mult sfera religioasă, integrîndu-se în cadrul mai general al culturii românești, contribuind la unificarea și dezvoltarea limbii literare.

— Tr. : *Apostolul,* București, Tip. Mitropoliei, 1683 ; *Apostol,* Buzău, Tip. Episcopiei, 1704 ; *Învățătură despre șapte taine,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1724 ; *Triodion,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1731 ; *Antologhion,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1737 ; *Penticostarion,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1743 ; *Ologiul (Ceaslovul),* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1745 ; *Sfînta și dumnezeiasca evanghelie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1746 ; *Molitvelnic,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1747 ; *Catichismus,* pref. Gherasim Timuș, București, Göbl, 1897. **Ms.** : *A sfîntului părintelui nostru Andrei arhiepiscopul Chesariei Capadochiei tălcuire la Apocalipsis a sfîntului apostol și evanghelistul lui H[risto]s Ioann Bogoslovul* (1704), B.A.R., ms. 2469.

— 1. Episcopul Athanasie, *Sfînta episcopie a eparhiei Rîmnicului — Noul Severin în trecut și acum,* București, Göbl, 1906, *95—126* ; 2. Alex. Lăpădatu, *Damaschin episcopul și dascălul — traducătorul cărților noastre de ritual,* CL, XL, 1906, 6—8 ; 3. N. Iorga, *Opera episcopului Damaschin,* R, IV, 1909, 1 ; 4. Bălan, *Lb. cărților bis., 253—264* ; 5. Mihail Regleanu, *Contribuții la cunoașterea episcopului de Rîmnic, Damaschin,* H, I, 1941, *442—449* ; 6. Barbu Theodorescu, *Episcopul Damaschin și contribuția sa la crearea limbii literare române,* MO, XII, 1960, 9—12 ; 7. Piru, *Ist. lit.,* I, *279—280* ; 8. *Ist. lit..* I, *503—505* ; 9. Lăudat, *Ist. lit.,* III, *82—84*.

C. T.

DAMÉ, Frédéric (29.III.1849, Tonnerre, Franța — 30.IV.1907, București), ziarist și scriitor. Publicist francez, cu studii de drept, colaborator la ziarele „Le Gaulois", „Le Figaro" și redactor la „La Cloche" și „Le Corsaire" (care a avut un colaborator celebru, pe Baudelaire), **D.** a publicat, la Paris, un poem, *L'Invasion* (1870), și o carte intitulată *La Résistance* (1870). Era prieten cu Isidore Ducasse (poetul Lautréamont), care îi dedica volumul *Poésies.* Moartea în împrejurări suspecte a prietenului său Ducasse, orator cunoscut în cercurile care pregăteau proclamarea Comunei, l-ar fi determinat pe **D.**, el însuși — se pare — nu străin de Comună, să-și părăsească țara. Mai tîrziu, M. Eminescu îl acuza de a-i fi trădat pe comunarzi și **D.** se apăra indignat, răspunzînd că numai Tirard (primarul Parisului, al cărui secretar fusese) trădase. Lucrurile au rămas neclare. În România, unde venise în 1872, avînd o soră căsătorită cu avocatul C.

dii şi articole de istorie bisericească, de etnografie, lingvistică, documente istorice, dări de seamă, poezii, tradiţii şi credinţe populare. Unele dintre scrierile sale sînt redactate în germană, maghiară sau în ruteană. A fost ales în 1904 membru corespondent al Academiei Române.

În domeniul istoriei, **D.** a tipărit numeroase documente în revistele de specialitate, studii asupra monumentelor şi a familiilor româneşti (o parte au fost adunate în ultimul capitol al volumului *Din scrierile lui Dimitrie Dan*), schiţe biografice referitoare la unele personalităţi bisericeşti *(Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, Dosoftei, mitropolitul Moldovii)* şi monografii ale unor mănăstiri *(Ctitoria hatmanului Luca Arbure, Mînăstirea Sucevita, Mînăstirea şi comuna Putna).*

Prieten cu S. Fl. Marian, **D.** a manifestat un deosebit interes pentru folclor. Cercetările etnografice sînt strîns îmbinate la el cu cele folclorice. Lucrările *Stîna la românii din Bucovina* şi, mai ales, *Comuna Straja şi locuitorii ei* sînt exemplele cele mai elocvente în acest sens. În prima, alături de prezentarea amănunţită a stînii, sînt reproduse o serie de descîntece pentru vindecarea oilor de anumite boli, iar la sfîrşit sînt înşirate mai multe cîntece populare cu tematică păstorească. În monografia asupra comunei Straja, partea privitoare la obiceiurile ritualice (naştere, nuntă, înmormîntare) ocupă un spaţiu considerabil, chiar dacă descrierea respectivelor obiceiuri nu se sprijină pe un număr suficient de texte. Folclorului literar îi sînt consacrate ultimele trei capitole : *Strigăte şi chiote din Straja, Bocete din Straja* şi *Satire asupra ţiganilor.* Nu mai puţin interesante şi bogate sub raportul informaţiei sînt studiile asupra altor naţionalităţi din Bucovina *(Obiceiuri şi credinţe armene la naştere, nuntă şi înmormîntare, Rutenii din Bucovina, Ţiganii din Bucovina* ş.a.). În lucrările lui **D.** sînt consemnate legende şi tradiţii populare, ori de cîte ori problemele în discuţie le solicită. În monografiile mănăstirilor Sucevita şi Putna sînt date, de asemenea, cîteva tradiţii referitoare la zidirea lor. Mare parte din legendele publicate anterior în periodice au fost înmănuncheate în 1902 în volumul *Din scrierile lui Dimitrie Dan,* la capitolul *Tradiţiuni poporale.* În cazul fiecărei piese se indică informatorul şi locul unde a fost culeasă. Majoritatea producţiilor provin de la ţăranii din Straja. Celor cîteva *Descrieri de călătorie* din prima parte a cărţii nu le lipseşte oarecare vioiciune. Totuşi, ele sînt relatările unui călător grăbit să-şi comunice impresiile şi mai puţin preocupat de a le transfigura în imagini pitoreşti. Descrierile lipsite de culoare, unele comparaţii nu tocmai realizate nu reuşesc să contureze un tablou de ansamblu. Două *Schiţe,* numite impropriu astfel, sînt în realitate simple notiţe explicative, una privitoare la numirile sărbătoreşti ale zilelor săptămînii, iar cealaltă referindu-se la înţelesul unei zicale ţigăneşti („Bună-i oaia şi vie şi moartă"). **D.** traduce din W. Hauff nuvela *Cîntăreaţa.*

— *Doine şi hore din Bucovina,* SD, V, 1879, 3, 11 ; *Poezii poporale adunate în comuna Bilca,* AROR, I, 1881, 1 ; *Ţiganii din Bucovina,* Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1892 ; *Credinţe poporale bucovinene,* GAB, IV, 1894, 30, 63, 67, 70, 74, 79, 84, 97, 99, IV, 1895, 2, 5, 12, 17 ; *Comuna Straja şi locuitorii ei,* Cernăuţi, Patria, 1897 ; *Din scrierile lui...,* Cernăuţi, Societatea tipografică bucovineană, 1902 ; *Obiceiuri şi credinţe armene la naştere, nuntă şi înmormîntare,* Cernăuţi, Societatea tipografică bucovineană, 1904 ; *Mînăstirea şi comuna Putna,* Bucureşti, Göbl, 1905 ; *Rutenii din Bucovina,* Bucureşti, Socec, 1913 ; *Mînăstirea Sucevita,* Bucureşti, Tip. Bucovina, 1923 ; *Stîna la românii din Bucovina,* Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1923 ; *Dosoftei, mitropolitul Moldovii,* Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1927. — **Tr. :** W. Hauff, *Cîntăreaţa,* Gherla, Tip. Aurora, 1889.

— 1. *Dimitrie Dan,* AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904 ; 2. Il. Chendi, *Doi membri corespondenţi ai Academiei, Enea Hodoş şi Dimitrie Dan,* S, III, 1904, 14 ; 3. C. Loghin, *Dimitrie Dan,* SB, *209—215 ;* 4. C. Loghin, *Dimitrie Dan,* ASBV, II, *138—147 ;* 5. Mihai Boca, *Preotul Dimitrie Dan,* MM, XXXIX, 1963, 9—10 ; 6. Oreste Gherasim, *Preotul Dimitrie Dan, istoric şi folclorist,* MM, XLIII, 1967, 11—12 ; 7. *[D. Dan. Documente],* DCL, II, *221—224.*

C. B.

DANOVICI, Pătraşcu (sec. XVII), traducător. Boier moldovean, **D.** ar fi deţinut funcţii la cancelaria domnească între anii 1640—1665 ⟨2⟩. Mai tîrziu, declară că a fost „logofăt al treile şi gramatic de scrisoare grecească". Plecîndu-se de la însemnările de pe unele manuscrise, lui **D.** i s-a atribuit traducerea unui cronograf din greceşte. Cel mai vechi manuscris păstrat al acestei traduceri (ms. 3517 de la Biblioteca Academiei R. S. România) este incomplet şi nedatat. O copie completă a primului este *Hronograf den începutul lumii* (1639). Ele reprezintă versiunea românească a scrierii lui Matei Kigalas, *Nou compendiu de diferite istorii* (Veneţia, 1637), contaminată cu părţi din cronograful lui Dorotei al Monemvaziei. Faţă de ambele izvoare, traducerea prezintă amplificări, omisiuni, modificări. Aceste două manuscrise au servit ca bază la stabilirea seriei de cronografe „tip Danovici", care include manuscrise cu fragmente din *Hronograf...* Anumite particularităţi lingvistice au făcut ca traducerea să fie atribuită mitropolitului Dosoftei ⟨13⟩, dar existenţa notelor care îl numesc ca traducător pe **D.**, pe cînd Dosoftei era în viaţă sau chiar ulterior, precum şi alte diverse considerente nu confirmă cu claritate această opinie.

Hronograf den începutul lumii cuprinde în cele 226 de capitole de istorie (începînd cu „facerea lumii" după *Biblie)* şi texte diverse, apocrife şi legende, iar în final un număr de învăţături ortodoxe. În procesul circulaţiei, unele părţi din cronograf s-au desprins în texte independente *(*Istoria Troadei,* legendele referitoare la Sf. Constantin, *Boieriile curţii bizantine).* Numărul şi răspîndirea manuscriselor atestă marea audienţă a *Hronografului...,* care a constituit, în epoca veche a culturii româneşti, alături de cărţile populare şi legendele hagiografice, o lectură predilectă. Din această cauză, unele motive s-au folclorizat, fiind asimilate şi păstrate în diferite variante în creaţiile populare.

— **Tr. : *Povestiri din Hronografe,*** CPL, II, *241—265.* **Ms. : *[Hronograf]*** **[c. 1670],** B.A.R., ms. 3517; *Hronograf den începutul lumii* (1689), B.A.R., ms. 86 ; *Leatopiseţ* (sec. XVII), B.A.R., ms. 772 ; *Leatopiseţ* (c. 1700), B.A.R., ms. 2583 ; *Adunare şi strîngire a multor istorii tălmăcitre di pi grecie* (1707), B.A.R., ms. 108 ; *[Hronograf]* (1716), B.A.R., ms. 1921 ; *[Hronograf]* (1730), B.A.R., ms. 172 ; *Hronograf sau Leatopiseţ* (1732), B.A.R., ms. 1469 ; *Hronograf ce să zice leatopiseţ, adecă scrierea anilor, care spune istorii din Biblie începînd de la zidirea lumii* (1736), B.A.R., ms. 2757 ; *Hronograf* (1762), B.A.R., ms. 4248 ; *Hronograf* (1785), B.A.R., ms. 3527 ; *Leatopiseţ* (c. 1786), B.A.R., ms. 1926 ; *Aceasta să numeşte cartea împăraţilor* (1796), B.A.R., ms. 595 ; *Hronograf adecă leatopiseţ* (1798), B.A.R., ms. 3450 ; *[Hronografe]* (sec. XVIII), B.A.R., ms. 402, ms. 1389, ms. 1558, ms. 2599, ms. 2609, ms. 3797, ms. 4243, ms. 4793 ; *Hronograf adecă leatopiseţ* (1999), B.A.R., ms. 587 ; *Hronograf ce să zice scrierea anilor* (1822), B.A.R., ms. 4478.

— **1. M. Gaster,** *[Pătraşcu Danovici],* CHRM, I, *LXIV ;* 2. Sbiera, *Mişcări, 244—248 ;* 3. Ar. Densuşianu, *O veche cronică românească,* RTL, IV, 1896, 11—12 ; 4. Bianu, *Manuscrise,*

Polizu, **D.** a fost atras de posibilităţile de afirmare rapidă. Şi-a însuşit foarte repede limba şi a început o carieră de jurnalist liberal, ca secretar de redacţie la „Românul" lui C. A. Rosetti, colaborator la „Le Journal de Bucarest", scos de un compatriot, Ulysse de Marsillac, şi „L'Orient", devenit „L'Indépendance roumaine". În 1875 conducea, la Bucureşti, ziarul „La Roumanie contemporaine". La sfîrşitul lui 1877, împreună cu I. L. Caragiale, a scos ziarul „Naţiunea română" (suprimat în urma publicării unei ştiri neverificate, false, asupra căderii Plevnei), iar în 1879 conducea, alături de I. G. Bibicescu şi Cristu S. Negoescu, ziarul „Renaşterea". În 1887 scoate „La Liberté roumaine". Devenind conservator şi unul dintre apropiaţii lui G. Gr. Cantacuzino, şeful partidului, **D.** pleacă pentru cîţiva ani la Paris. În 1893, îşi ia doctoratul în litere la Universitatea din Fribourg. Profesor de limba franceză, o vreme, la liceul „Sf. Sava", **D.** ocupă funcţii în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, de la şef al biroului de statistică pînă la director al învăţămîntului primar şi inspector şcolar. Pînă în 1907 e directorul ziarului „La Roumanie", făcînd servicii conservatorilor. A mai semnat cu pseudonimele Carillon, Fantasio şi Lear sau cu iniţiale. Numeroasele traduceri din literatura franceză care apar fără semnătură în „Cimpoiul", revistă scoasă de el din 1882, îi aparţin fără îndoială.

Din bogata activitate publicistică desfăşurată de **D.** în România, mai importantă rămîne contribuţia de cronicar dramatic, deşi este legată de rolul său de detractor al lui Caragiale. Într-o cronică din „Românul" (1879), dramaturgul era acuzat de imoralitate, iar comedia *O noapte furtunoasă* calificată „piesă de scandal", plină de obscenităţi. Nedreapta critică era reluată ulterior în „L'Indépendance roumaine" (1884). **D.**, care preţuia teatrul eroic şi era pentru cultul ideilor nobile, rămîne pe aceeaşi poziţie, iritat de ironia lui Caragiale faţă de „cele sfinte", de ridiculizarea „gărzii naţionale", de scepticismul dramaturgului care nu aducea în scenă nici un personaj cinstit. Singură figura lui Rică Venturiano îi apărea cronicarului ca aureolată de idealitate, deşi Caragiale îl imortalizase, se pare, în personajul său, chiar pe **D.**, satirizînd stilul umflat, oportunismul şi lipsa de substanţă din scrierile gazetarului. De cele mai multe ori, ideile lui **D.** asupra teatrului vremii şi misiunii sale sînt contradictorii. Pe de o parte, se recunoaşte că „un teatru naţional se naşte din nevoile poporului", pe de alta, teatrul e considerat un loc de „petrecere, odihnă intelectuală, uitare". Ca urmare, ar trebui să se ţină seama de gustul publicului, aducînd în scenă piese care să-i facă „plăcere". **D.** crede binevenită influenţa traducerilor şi localizărilor asupra unei dramaturgii tinere. Cronicar cu o formaţie intelectuală clasicistă, **D.** avea cultul capodoperei şi recomanda marele repertoriu universal: Shakespeare, Molière, Hugo. De o analiză nuanţată se bucură spectacolele shakespeariene în interpretarea trupelor Rossi şi Salvini. Cultura, fineţea judecăţii de valoare privind jocul actorilor, vocea, dicţia, mişcarea scenică sînt partea cea mai rezistentă a activităţii criticului. Rezervelor formulate faţă de teatrul lui V. Alecsandri, în ampla cronică din „Românul", consacrată dramei *Despot-Vodă*, li s-a răspuns cu unele comentarii răuvoitoare. Cronicarul preţuia la Alecsandri „frumuseţea senină", clasică, a operei, fantezia, lirismul, dar făcea obiecţii nu fără temei cu privire la construcţia şi unitatea dramei. De o teribilă opacitate suferă însă **D.** cînd devine el însuşi autor dramatic. Alegoria *Visul Dochiei, Ţara şi Mihnea Vodă*, o „dramă naţională", sau, în colaborare cu I. D. Malla, *Hatmanul Drăgan* (toate jucate de Teatrul Naţional) imprimă subiectelor istorice o falsitate stridentă, un aer de operetă agravat de stilul declamator, umflat. De aceea, Eminescu îl acuza pe autor de lipsă de pietate faţă de „nenorocirile ţării". Caragiale îl suspecta de plagiat *(Ţara şi Mihnea Vodă* după *Patrie* de V. Sardou, iar comedia *Gheşeftarii*, după *Mercadet ou Le Faiseur* de Balzac). Nuvelele *Mixandra* şi *Casa spînzuratului*, încercarea de roman *Clucerul Mitică. Moravuri bucureştene* sînt fără valoare literară. Utilă e activitatea de popularizare a literaturii franceze prin foiletoanele din „Românul" şi prin tălmăciri. Preferinţele traducătorului se îndreptau deopotrivă spre scriitori ca Hugo, Shakespeare, Balzac, P. Mérimée, A. Daudet, Maupassant, A. France, Zola şi spre autori de mare popularitate ca J. Verne, H. Malot, Al. Dumas, P. Féval, H. Murger, O. Feuillet, Ponson du Terrail, Fr. Coppée, G. Ohnet, Em. Gaboriau, X. de Montépin. Ca profesor, a tipărit manuale şi un foarte bun dicţionar român-francez, lucrare de referinţă în literatura de specialitate. Împreună cu N. Densuşianu, a publicat o cercetare asupra românilor din sudul Dunării. Şi-a retipărit la Paris *Istoria României contimporane*, plină de greşeli şi aspru criticată de N. Iorga. Postum, i-a apărut o istorie a Bucureştilor.

— *[Cronici dramatice]*, ROM, XIX, 1875 — XXIV, 1880, CIMP, I, 1882, II, 1883 ; *Gheşeftarii. Ţara şi Mihnea Vodă*, Bucureşti, 1876 ; *Le Rêve de Dochia*, Bucureşti, Szöllösy, 1877 ; *Oştenii noştri*, Bucureşti, 1877 ; *Arta în timpul resbelului*, Bucureşti, Tip. Românul, 1879 ; *Hatmanul Drăgan* (în colaborare cu I. D. Malla), Bucureşti, 1880 ; *Mixandra*, Bucureşti, 1880 ; *Casa spînzuratului*, ROM, XXIV, 1880, 30 noiembrie — 11 decembrie ; *Iubirea şi datoria. Amintire din resbel. 1877* (în colaborare cu D. C. Ollănescu-Ascanio), CIMP, I, 1882, 5—10 ; *Clucerul Mitică. Moravuri bucureştene*, CIMP, IV, 1890, 1—14, V, 1891, 15—30 ; *Incercare de terminologie poporană română*, Bucureşti, Socec, 1898 ; *Istoria României contimporane*, Bucureşti, Socec, 1901 ; *Bucarest en 1906*, Bucureşti, Socec, 1907. — **Tr.** : Ph. Chasles, *Hölderlin, nebunul unei revoluţiuni*, ROM, XXII, 1878, 4 septembrie ; P. Mérimée, *Luarea redutei*, ROM, XXII, 1878, 26 septembrie ; Luigi da Porto, *Romeo şi Julieta*, ROM, XXII, 1878, 23 decembrie — XXIII, 1879, 5 ianuarie ; Louise-Judith Gautier, *Lucia*, ROM, XXIII, 1879, 1 aprilie — 31 mai ; Bret Harte, *Un episod din viaţa unui jucător*, ROM, XXIII, 1879, 15—19 iulie ; J. Verne, *Necazurile unui chinez în China*, ROM, XXIII, 1879, 24 iulie — 30 octombrie ; J. Claretie, *Drapelul*, ROM, XXIII, 1879—1880, 29 decembrie — 11 ianuarie ; Balzac, *Z. Marcas*, ROM, XXIV, 1880, 8—13 aprilie ; Anatole France, *Buturuga*, ROM, XXIV, 1880, 16—30 aprilie ; A. Theuriet, *Jean-Marie*, ROM, XXIV, 1880, 16—23 mai ; Hector Malot, *Hanul lumei. Colonelul Chamberlain*, ROM, XXIV, 1880, 17 iunie — 28 august ; L. Gozlan, *Mouton*, ROM, XXV, 1881, 1 ianuarie ; Turgheniev, *Cîntecul iubirii fericite*, ROM, XXV, 1881, 18—20 decembrie ; A. Daudet, *O neînţelegere*, ROM, XXVI, 1882, 27 februarie, *Crezul iubirii*, ROM, XXVI, 1882, 2 martie ; *Mincinoasa*, ROM, XXVI, 1882, 27 martie ; Ad. Belot, *Principele Orseloff*, CIMP, II, 1883, 104—118.

— 1. Eminescu, *Despre cultură. 180—187* ; 2. Caragiale, *Despre teatru, 140—141* ; 3. Pantazi Ghica, *„Hatmanul Drăgan"*, PR. I, 1881, 1 ; 4. Iorga, *Oameni*, I, *226—227* ; 5. Predescu, *Encicl., 251* ; 6. E. Jebeleanu, *O lumină în taina Lautréamont*, GL, VII, 1960, 49 ; 7. Paleologu, *Spiritul, 25—45* ; 8. Straje, *Dicţ. pseud., 196—197*.

S. C.

DAMIAN, Vasile v. **Demian, Vasile.**

DAN, Dimitrie (8.X.1856, Suceava — 25.V.1927, Cernăuţi) folclorist şi istoric. Fiu al cizmarului Nicolae Dan şi al Domnicăi, fiica preotului din Straja, **D.** absolvă şcoala primară şi gimnaziul din Suceava. Urmează, din 1876, cursurile Facultăţii de teologie din Cernăuţi. În anul 1880 este hirotonisit preot şi slujeşte în diverse parohii, printre care şi cea din Straja, comună despre care va întocmi mai tîrziu o monografie. În 1920 era consilier consistorial. Membru, din 1870, al Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina, **D.** publică în broşuri sau în periodice („Şezătoarea", „Aurora română", „Junimea literară", „Timpul", „Deşteptarea", „Patria" ş.a.) stu-

I, *181—192, 242—243*, II, *79—81, 348—351, 357*, III, *35—36, 45* ; **5. D. Russo**, *Elenizmul, 33—35* ; **6. D. Russo**, *Studii*, I, *87—100* ; **7.** Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *25—26, 51—52* ; **8.** Iulian Ștefănescu, *Opere istorice*, îngr. D. Bodin, pref. Constantin C. Giurescu, București, Tip. Națională, 1942, *111—186* ; **9.** Comșa, *Ms. rom., 52—63* ; **10.** Piru, *Ist. lit.*, I, *238—244* ; **11.** Dan Simonescu, *Introducere* la *Povestiri din Hronografe*, CPL, II, *237—240* ; **12.** *Ist. lit.*, I, *463—469* ; **13.** N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, CRC, XI, 1976, 6 ; **14.** Paul Cernovodeanu, *Variante autonome ale „Războiului Troadei" din cronografele de tipul Danovici și circulația lor (sec. XVIII—XIX)*, RITL, XXV, 1976, 1.

C. T.

DARACUL, publicație satirică și literară săptămînală care a apărut la București între 5 ianuarie — 26 martie 1869, 1 ianuarie — 7 iulie 1870, 6—31 ianuarie, 3 octombrie — 31 decembrie 1871, la 9 ianuarie 1872 și, după un interval de patru ani, între 18 iulie — 19 octombrie 1876. Apariția intermitentă mărturisește existența zbuciumată a gazetei în concordanță cu aceea nu mai puțin neliniștită a redactorului, N. T. Orășanu care, camuflat în primii ani sub pseudonime diverse, recunoștea în 1871 că redactează acest periodic. Versurile și proza publicate aici se apropie de buna tradiție a scrisului satiric românesc, ilustrată de V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, A. Bacalbașa, I. L. Caragiale. Ceea ce desprinde revista din noianul de publicații satirice ale vremii, în afara nivelului literar onorabil, este atitudinea politică democratică, antiburgheză și antimonarhică. **D.** era într-o permanentă opoziție, criticînd deopotrivă liberali și conservatori, boieri, ciocoi și burghezime, precum și pe prințul străin. În numerele 25 și 28 din 1870, sub două scrisori din Pitești, în care se relatau brutalitățile comise de armată cu prilejul unor manifestații politice, apare semnătura Maior Teacă și nu este exclusă posibilitatea ca viitorul personaj al lui A. Bacalbașa să fi fost modelat, cel puțin parțial, după acest vajnic militar piteștean.

— **1.** Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 185* ; **2.** Constantinescu, *Scrieri alese, 212* ; **3.** Trifu. *Presa, 124—139.*

R. Z.

DAUL, Teodor (10.III.1869, Erdeiș — Chișineu-Criș — ?), culegător de folclor. A studiat la Arad, fiind apoi învățător în Sînnicolau Mic. Influențat de ideile despre folclor ale lui V. Alecsandri, **D.** a cules și a publicat literatură populară din Bihor. Între 1889—1891, colaborează la „Luminătoriul" cu balade și cîntece din Șomoșcheș, unde se pare că a și locuit. A mai colaborat la „Gazeta poporului", „Foaia ilustrată" și „Săteanul". În 1890 îi apare, la Arad, colecția *Colinzi și cîntece poporali*. Colindele, scrise întocmai cum au fost auzite, sînt printre primele publicate la noi și atestă existența unor tipuri mai puțin frecvente, printre care cele laice cu motive de balade sau cîntece. În „adausul" volumului se dau și cîteva etimologii ale unor cuvinte (colindă, crăciun, refrenul „Ler", derivat de la numele împăratului Aurelian). Se pare că **D.** a mai publicat și alte volume de poezii populare și povești ⟨1⟩. A făcut și o traducere, *Ghiocelul fals*, după Gyp, o povestire despre ipocrizia unei false ingenue.

— *Colinzi și cîntece poporali*, Arad, Tip. Diecezană, 1890. — **Tr.** : Gyp, *Ghiocelul fals*, F, XXXIV, 1898, 11.

— **1.** Predescu, *Enciel., 257* ; **2.** Bîrlea, *Ist. folc., 298—299.*

L. C.

DĂRMĂNESCU, Iordache Darie (a doua jumătate a sec. XVIII), traducător. Ispravnic de Neamț (1772) și de Vaslui (1780), paharnicul **D.**, ajuns în 1796 mare ban, a fost unul din principalii adversari ai domnilor fanarioți Grigore Ghica și Dimitrie Moruzi, ceea ce i-a atras repetate surghiunuri și persecuții. Cărturar cu vederi înaintate pentru vremea sa, francmason, el este unul dintre primii propagatori ai literaturii franceze în cultura românească. A tradus ⟨4⟩ sau a îndemnat pe altcineva să traducă, suportînd cheltuielile ⟨3⟩, romanul neterminat al lui Vincent Voiture *Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei* (1783), răspîndit în mai multe copii manuscrise. Versiunea românească, realizată într-o limbă arhaică (cu turcisme și moldovenisme), dar pitorească și fluentă, are un capitol final (absent în originalul francez), compus poate chiar de el sau de copistul Alexandru Ciohoranul ⟨3⟩. Tot din inițiativa lui s-a tradus în românește, după Fénelon, *Întîmplările lui Telemac* (1772), manuscris păstrat într-o copie a lui Constantin Stăncescu.

— **Tr. ms.** : [Vincent Voiture], *Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei* (1783), B.A.R., ms. 343.

— **1.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *353* ; **2.** Predescu, *Enciel., 256* ; **3. N. N. Condeescu**, *„Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei"*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. V, 1931, mem. 5 ; **4.** Piru, *Ist. lit.*, II, *21.*

L. V.

DĂSCĂLESCU, Dimitrie (1827 — 28.IX.1863, Focșani), poet. Tatăl, Ștefan Scarlat Dăscălescu, era un om instruit, călătorise prin Europa și a lăsat interesante însemnări politice. **D.** a învățat de mic franțuzește, a călătorit la Berlin și Paris pentru studii, dar s-a întors în țară fără vreo diplomă universitară. A fost numit sameș la Iași, apoi președinte de tribunal în județul Putna, funcție din care a fost destituit în 1856 pentru activitatea sa, publicistică și politică, prounionistă. În preajma Unirii, **D.** era administrator al districtului și deputat al județului Putna (unde avea moșia Doaga), iar în 1860, membru al Comisiei centrale de la Focșani, din care făcea parte și poetul Gr. Alexandrescu.

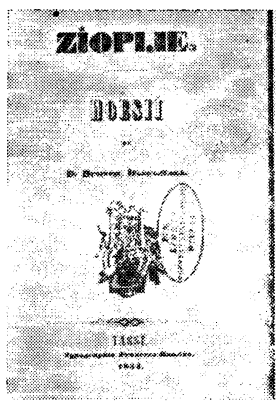

D. este autorul unor modeste încercări poetice pe gustul epocii, strînse în volumul *Ziorile* (1854) și reproduse, unele, în 1855, în „Foiletonul Zimbrului" și „România literară". Fiziologii *(Căsătoria, Stelele trecătoare)* și sonore versificări sceptice, lipsite de substanță lirică, pe tema eternei dăinuiri în lume a răului și inechității sociale *(Visuri goale, Anul nou, Absurditate)*, mici înscenări cu personaje „terifiante" *(Babele, Jurămîntul hoților)*, epistole în care modelul vizibil este Gr. Alexandrescu *(Epistolă către duh)* nu adaugă nimic nou motivelor pe care exersaseră B. P. Mumuleanu și comisul V. Pogor. **D.** moralizează continuu, intențiile scrisului său sînt demascatoare, critice („la răi să dau oglinda cîteodată în obraz"). El este mai cu seamă un satiric curajos, cu un limbaj direct și viguros în *Poezii noue* (1856) și în versurile publicate în „Steaua Dunării" (1855, 1856, 1858), unde a semnat și cu pseudonimul Un provincial. Crezul său politic și laitmotivul versurilor sale este Unirea Principatelor. Îndelungile discuții și tergiversări, nehotărîrea Guvernului provizoriu în momentul cînd i se cerea o atitudine fermă și activă formează obiectul unor îndrăznețe satire *(Solonii noștri, Strigoii)*. *Scrisori din Țara Țințărească* închipuie o corespondență între doi țințari pe tema civilizării

și progresului social, pretext pentru dezvoltări satirice. Personajul Cinci Țințari, boier bătrîn, temător de reforme, încearcă să apere un sistem învechit de guvernare, invocînd respectul pentru obiceiuri și datini, Hafiz Țințar e un tînăr cu idei democratice (egalitate, distincția meritului), dar destul de prudente. Alegoria e cam silită, dar nu i se poate nega autorului darul disertației agreabile. Pe alocuri, **D.** anticipa, în limbajul și procedeele retorice ale satirei, *Scrisorile* eminesciene. Abilitatea versificării și exprimarea curată, românească, în contextul franțuzit al epocii, au fost apreciate de Al. Russo.

— *Ziorile*, Iași, Tip. Francezo-română, 1854 ; *Scrisori din Țara Țințărească și Poezii noue*, Iași, Tip. Buciumul român, 1856 ; *[Poezii]*, în Pop, *Conspect*, I, *141*, PRC, II, *93—97*, SLR, I, *243—247*.

— 1. Alecu Russo, *Scrieri alese*, București, E.S.P.L.A., 1959, *171—173* ; 2. G. Sion, *Poetul de pe Milcov*, REC, I, 1860, 2, reed. în ITC, *548—553* ; 3. I. M. Rașcu, *Un poet focșănean din epoca Unirei*, ASGA, 1921, 2 ; 4. N. Iorga, *Un cugetător politic moldovean de la jumătatea secolului al XIX-lea : Ștefan Scarlat Dăscălescu*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XIII, 1932—1933 ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, *245—247* ; 6. Ș. Cioculescu, *Literatura Unirii*, GL, VI, 1959, 4 ; 7. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 8. Lucia Jucu Atanasiu, *Un poet de tranziție — Dimitrie Dăscălescu*, AUT, științe filologice, V, 1967 ; 9. *Ist. lit.*, II, *744—745*.

S. C.

DELAVRANCEA, Barbu (11.IV.1858, București — 29.IV.1918, Iași), scriitor. Tatăl lui **D.**, Ștefan Tudorică Albu, pentru care unele documente indică și alte nume (Gheorghe Ștefan, Gheorghe Ștefănescu, Gheorghe Stefan Sohățeanu, Ștefan Plugaru, Ștefan Tudor), se trăgea dintr-o familie de obîrșie vrînceană, care își părăsise ținutul și venise pînă în Ilfov, așezîndu-se pe o moșie din satul Sohatu. După căsătoria cu Iana (Eana sau Ana), Ștefan Tudorică Albu se statorniceste în Bariera Vergului, la marginea Bucureștilor, îndeletnicindu-se cu cărăușia de grîne. **D.**, cel mai mic din cei nouă copii ai căruțașului, care învață mai întîi cu un diacon de la biserica Sf. Gheorghe Nou, este primit apoi în clasa a doua la o școală de cartier, unde institutorul Spiridon Danielescu îl înscrie cu numele Stephanesku Barbu. Trece după o vreme la școala de la Maidanul Dulapului, la care are învățător pe Ion Vucitescu, model pentru Domnul Vucea, personajul de mai tîrziu al scriitorului. După un trimestru la gimnaziul „Gh. Lazăr" din București, **D.** este admis bursier la liceul „Sf. Sava", unde are profesori, printre alții, pe D. Aug. Laurian și Anghel Demetriescu. Amintirile copilăriei, grefate pe o sensibilitate ascuțită, sporită de obsesia originii sale umile, vor urca mai toate în operă.

D. își face debutul literar în 1877, spriiinit de fostul său profesor D. Aug. Laurian, publicînd în „România liberă" o poezie patriotică semnată Barbu. În anul următor apărea, sub același nume, un volumaș intitulat *Poiana Lungă — Amintiri*. Erau aici naive versificări, dominate de sentimentalism, de idilism pastoral, toate dezvăluind lecturile școlarului din poezia lui I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Al. Depărățeanu. Dar, conștient de înzestrarea-i săracă pentru poezie, **D.** își retrage din circulație volumul. Mai tîrziu revine cu totul sporadic la versuri. Se înscrisese la Facultatea de drept din București în 1877. Student încă, lucra în redacția „României libere", unde publica, sub pseudonimul Argus, tablete în proză *(Zigzaguri)*, care relevau pe observatorul incisiv al oamenilor și moravurilor sociale și purtau, de pe acum, pecetea unui temperament intempestiv. La recomandarea lui A. Demetriescu, **D.** este invitat să țină conferințe de literatură și filozofie la Institutul nou normal de domnișoare din București, condus de Elena Miller-Verghy. Obține o bursă oferită de filantropul N. Califaroff (al cărui avocat era fratele lui **D.**, Nicu Ștefănescu-Budala) și pleacă în 1882 în Franța, pentru a-și pregăti doctoratul în drept. Experiența acestei perioade, trăită acut, accentuează nonconformismul lui **D.** Filozofia, arta, literatura îl pasionau mai mult decît studiile de drept. Sentimental sau clamoros în momentele de liniște sau de bucurie, aruncă, poate și din teribilism juvenil, dezgustul său violent lumii întregi, atunci cînd se simte rănit. Sub alte măști, mulți dintre eroii de mai tîrziu ai scriitorului vor fi străbătuți de frămîntarea de acum a lui **D.** O transcrie mai întîi, generos și patetic, în scrisorile trimise din Franța Elenei Miller-Verghy. Ele dau imaginea unui „barbar hirsut" sau a unui „trubadur rătăcitor", cum singur se definește. Este în aceste scrisori o inteligență vie, o afectivitate exacerbată, precum și o mare ispită a exteriorizării prin intermediul cuvintelor. „României libere" îi trimite corespondențe din Paris, mai multe cronici plastice asupra salonului de pictură din 1883 și nuvela *Sultănica*.

După ce vizitează Italia, **D.** se întoarce în țară, în 1884, dar fără doctorat. Se înscrie în baroul Ilfovului, e profesor, conferențiar la Ateneul Român, continuă să fie redactor la „România liberă", făcînd parte și din redacția suplimentului literar al gazetei, în 1884. În anul următor îi apare primul volum de proză, *Sultănica*. Din noiembrie 1885 pînă în ianuarie 1886, **D.** colaborează și este apoi prim-redactor la „Epoca", ziarul conservator al lui Gr. G. Păucescu, pe care îl schimbă pentru „Lupta" lui G. Panu. Se afirmă ca un gazetar plin de vervă critică, pamfletară. Neînregimentat oficial în vreo grupare politică, aduce peste tot pasionata sa pledoarie democratică. Ideile căpătau energie și putere de seducție datorită impetuoasei desfășurări a unei logici dominant afective, precum și datorită magiei lirice pe care o întreținea elocința lui **D.** Sînt caracteristici ce vor individualiza și arta lui de orator. Tot acum colaborează la „Revista literară", la „Familia", publică în „Drepturile omului", în „Românul" ș.a. În aprilie 1887 **D.** scoate revista „Lupta literară", editată doar în două numere. În același an îi apar volumele *Liniște* și *Trubadurul*. **D.** este, de la început, unul dintre principalii redactori ai „Revistei noi" a lui B. P. Hasdeu, în care publică mai cu seamă proză, inclusă apoi în culegerile *Paraziții* (1892), *Între vis și viață* (1893), și cîteva articole, despre Gr. Alexandrescu, P. Ispirescu, N. Grigorescu, I. Andreescu, Iulia Hasdeu. Trimite colaborări literare și revistei lui C. Dobrogeanu-Gherea „Literatură și știință" (1893), iar din 1894 revistei „Viața", condusă de bunul prieten al lui **D.**, Al. Vlahuță. Se căsătorise în 1888 cu Marya Lupașcu și se înscrisese, la îndemnul socrului său, Al. Lupașcu, în partidul liberal, aflat în acel moment în opoziție. Redactor la „Democrația" lui C. Dimitrescu-Iași și la „Voința națională", oficiosul partidului, **D.** își concentrează activitatea politică asupra dezbaterii a două mari probleme, cea țărănească și cea națională. Ele sînt prezente atît în publicistica lui, cît și în discursurile pe care le ține. Este ales în 1894 deputat de Prahova, aderă în 1896 la gruparea „drapelistă" a lui P. S. Aurelian, părăsește în 1898 partidul liberal, trecînd în partidul conservator, care îl numește în 1899 primar al Capitalei. Va schimba partidele trecînd la junimiști, apoi din nou la conservatori, este deputat în mai multe rînduri, vicepreședinte al Camerei, ministru al Lucrărilor Publice în 1910—1912, ad-interim la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice în 1911, ministru al Industriei și Comerțului din 1917. Făcînd politică, **D.**, incapabil de

sentimente moderate, urca pe culmile speranței și cobora în scurtă vreme în cea mai crudă amărăciune. Fascinanta lui oratorie servea cum nu se putea mai bine interesele unui partid. Și ca avocat are procese de răsunet, printre ele figurînd și cel al lui I. L. Caragiale împotriva lui C. Al. Ionescu-Caion (1902). **D.** îl apără pe marele dramaturg, pentru care avea multă admirație și prietenie. La sfîrșitul secolului, creatorul literar **D.** intrase în umbră. Dar scrierea celor trei piese, *Apus de soare* (1909), *Viforul* (1910) și *Luceafărul* (1910), apărute în volume la aceste date, îl readuc printre protagoniștii mișcării literare. Va mai dramatiza, de data aceasta fără strălucire, două nuvele mult lăudate la apariție, *Irinel* și *Hagi-Tudose*. Este ales la 19 mai 1912 membru activ al Academiei Române și ține, în 1913, discursul de recepție intitulat *Din estetica poezici populare*. La izbucnirea primului război mondial, **D.** pledează înflăcărat pentru intrarea în război, sperînd că țara va fi întregită prin eliberarea Transilvaniei. Semnarea unei păci separate cu Germania i se pare umilitoare și îl determină să-și ceară demisia din guvern. Moare însingurat la Iași, unde venise tîrziu, printre ultimii refugiați din București.

De-a lungul întregii lui activități, fie ea literară, culturală sau politică, îi sînt caracteristice lui **D.** vitalismul, temperamentul ardent, excesiv, patetismul, vizionarismul, dorința de a se exprima pe sine cu autenticitate. Credea în fiecare din adevărurile lui, contrazicîndu-se adesea. Personalitate barocă, avea plăcerea căutării de efecte surprinzătoare, spectaculoase, pe care le împrăștia exuberant. Este o prezență bine individualizată în presa vremii. **D.**, care publică mult, în diferite periodice, folosește, înainte și după ce optează pentru semnătura De la Vrancea (1884) și, în sfîrșit, Delavrancea (1891), mai multe variante ale numelui și numeroase pseudonime: Același sergent, Același țăran, Alt sergent, Argus, Bir, Ștefan Esco, Fra, Fra Barbaro, Fra Dolce, Fra-dell Sferza, Ignotus, Janu, Juvenal, Minucio, de asemenea Minuzio și Mirmidon (folosite și de Al. Vlahuță), Petrucchio-Noscu, Prele, Sugra, Theodosie Monahul, Tom, Un amic, Un cetățean, Un fiu de țăran, Un liberal, Un mîhnit, Un oltean, Un sergent, Un țăran, Un visător, Un zidar, Unul din Ligă, Viator, Vifor ș.a.

D. s-a vrut, din tinerețe, un iconoclast. Cugetînd asupra evoluției literaturii, el nega durabilitatea clasicismului și romantismului, acuzînd excesul de răceală și retorica unuia, naivitatea, imaginația hiperbolică, artificială, „galvanizată", ale celuilalt. Admira pe Balzac, Flaubert și Zola, se arăta adept al noului curent naturalist, pe care îl înțelegea ca pe „o literatură shakespeariană, mai științifică", un „baconism literar". Dar structura lui **D.** nu era a unui realist sau a unui naturalist, chiar dacă a făcut disecție naturalistă „psihofiziologică" și a lăsat să circule în unele scrieri expresii crude. Afirmă el însuși, dealtfel, că școala literară nu contează, ci doar faptul că scriitorul trebuie să simtă și să arate, să analizeze ce simte. **D.** a elogiat însă întotdeauna creația populară și influența ei asupra literaturii culte. El reformulează nu numai vechi idei pașoptiste, ci se integrează unei etape noi în resuscitarea interesului pentru folclor. Cum era de așteptat, la **D.** admirația se transformă în cult. Relevînd valoarea estetică a creației populare, el întreprinde analize care o confirmă, scoate la iveală frumusețe ce pot fi modele pentru arta scriitorului. Mai multe conferințe la Ateneul Român, articolele despre P. Ispirescu, G. Dem. Teodorescu, A. Gorovei, cursul de folclor pe care îl ține la Facultatea de litere din București (1892—1893), cînd suplinește pe V. A. Urechia, duc, toate, spre discursul academic *Din estetica poeziei populare*, care îi sintetizează concepția. **D.** scrie despre specificul doinelor și baladelor ca mărturii ale spiritului național, analizează proprietatea și expresivitatea cuvintelor populare, definește „verbul plastic", cercetează melodicitatea versului popular, metaforismul poreclelor. El însuși a știut să folosească abundent modelul popular, opera lui fiind bogată în rezonanțe folclorice. Semnificativ pentru situarea lui **D.**, ca și a altor scriitori, în linia unui nou romantism, pornit de la creația populară, dar înclinat spre reflexivitate critică, este conflictul cu T. Maiorescu. Cu o altă idee despre teatrul istoric, **D.** nu mai putea fi un admirator al lui V. Alecsandri. De aceea el redactează în termeni duri o cronică asupra piesei *Despot-Vodă*. La aceasta și la un atac asemănător din partea lui Vlahuță, Maiorescu răspunde cu articolul *Poeți și critici*, în care poeților le este pusă la îndoială capacitatea critică. **D.** scrie la rîndul său studiul *O familie de poeți*, unde poezia junimistă măruntă este atacată cu incisivitate.

În pofida bătăioaselor lui afirmații teoretice din tinerețe și de mai tîrziu, **D.** continuă, de fapt, un tip de literatură tradițională, nutrită de efluvii romantice, cărora le dă însă altă nuanțare și, mai cu seamă, o interpretare stilistică originală. În proza lui, obișnuitul, realul se transfigurează, devin viziune. Hiperbola tinde spre hieratic sau se desfășoară pe tărîmul terifiantului și patologicului. Scriitorul este un imagist, intuiește și stilizează metaforic aspectul poetic al realității și al fantasticului, cultivă plasticitatea și muzicalitatea limbajului. Dar, deseori, de prea multă încărcătură afectivă și stilistică, scrierile lui **D.** pierd din substanță, din profunzime. Cea dintîi nuvelă a sa, *Sultănica*, descrie drama unei tinere fete de la țară care, părăsită de iubit, se mistuie de

dragoste şi amărăciune. În compoziţia nuvelei, aspectul etnografic, portretul idilic — prefigurînd în bună parte sămănătorismul — coexistă cu tensiunea tragică, amplificată de semnificaţiile tulburătoare ale unei lumi de eresuri şi mistere. Se reface astfel, într-o tonalitate mai violentă, mitul zburătorului, întîlnit la Heliade şi la Eminescu. Alte povestiri ale lui **D.** zugrăvesc un univers patriarhal, spre care scriitorul se întoarce cu nostalgie şi căldură, ca spre o lume pură, mirifică şi simplă în acelaşi timp. În ritmul nealterat al acestei vieţi, care are legile şi soroacele ei, intervin deseori drame, întîmplări de spaimă. Naturismul voluptuos al lui **D.** are uneori pitorescul şi armonia liniilor din pînzele lui N. Grigorescu. Filonul liric duce spre arta lui M. Sadoveanu, finetea sensibilităţii se înrudeşte cu aceea din proza poetică a lui D. Anghel. **D.** are gustul tainei, vocaţia fantasticului, anticipînd factura prozei lui Gala Galaction şi, poate, atmosfera povestirilor lui V. Voiculescu. Dintr-un cadru de basm vin figurile *Bunicului* şi *Bunicii,* simboluri ale unei frumuseţi eterne, amintiri dintr-o copilărie ce nu cunoscuse încă umilinţa ; prin contrast, *Domnul Vucea* şi *Bursierul* sînt, la rîndul lor, imagini ale unei dureroase renunţări la iluzii şi visuri, ale brutalei confruntări cu realitatea grosieră a şcolii şi internatului. Însetat de puritate, bîntuit de fantasmele nedesluşite ale copilăriei, **D.** scrie şi cîteva basme *(Neghiniţă, Norocul dracului, Stăpînea odată..., Departe, departe, Palatul de cleştar).* Dar complicarea acţiunilor şi psihologiei, fantasticul prea elaborat (se simte uneori o puternică influenţă a lui E. T. A. Hoffmann şi E. A. Poe), stilizarea excesivă, lucrătura migăloasă, artistă, a imaginilor şi frazelor îndepărtează basmele nuvelistice ale lui **D.** de prototipul popular. Scriitorul este vulnerabil din cauza prolixităţii stilistice. Caragiale află aici o sursă pentru parodii reuşite. Dealtfel, prozatorul, receptiv la reproşurile criticii, încercase într-o a doua ediţie la *Sultănica* să se autocenzureze, renunţînd la ornamente în favoarea clarităţii şi concentrării. Abia în *Fanta-Cella* şi *Sentino,* care au structură de poem şi atmosferă exotică, sinestezia stilului, picturalul, ritmarea muzicală depăşesc afectarea calofilă, şterg impresia preţiozităţii. Meridionalul impresionabil, îndrăgostit nostalgic de mare, finul desenator al unor portrete şi peisaje care vădesc o sensibilitate de impresionist (mulţi contemporani, printre care şi N. Grigorescu, au văzut în **D.** şi un artist plastic de talent) se întîlnesc fericit în aceste două scrieri. Uneori, coloritul exuberant, vitalist, prin care **D.** creează iluzia vieţii, alternează cu o cromatică tristă, sumbră. Astfel, în nuvela *Trubadurul,* eroul are o existenţă tragică, halucinantă, datorită sensibilităţii lui maladive. El este incapabil să dea sens lumii în care se zbate, întorcîndu-se în delir spre amintiri, cufundîndu-se în oniric. Structura lui este dominant romantică, asemenea eminescianului Dionis, dar, în crearea personajului, pot fi recunoscute cu uşurinţă şi ecourile naturaliste. Cu mai accentuate note morbide, eroul din *Liniste* este tulburat nu numai de drama lui sentimentală, ci şi de conştiinţa unei fatalităţi, de neputinţa în faţa firii. Alte nuvele *(Paraziţii, Iancu Moroi, Zobie, Milogul)* alternează melodramatismul cu luciditatea critică, sarcastică. Tendinţei de regăsire în patriarhal, natură şi trecut, ce se transpune în tablouri idilice, luxuriant metaforice, ca mai tîrziu la Ionel Teodoreanu, i se va suprapune acum o altă tendinţă, aceea a descrierii patologicului şi grotescului în prezentarea fiinţelor ratate, alcătuind o galerie de portrete care lasă să se simtă totuşi înduioşarea, umanitarismul autorului. Sînt orientări antitetice, „între vis şi viaţă", care duc în cele din urmă la o viziune patetică, romantică, asupra lumii. Remarcabilă în opera scriitorului, ca şi în evoluţia nuvelei româneşti, este *Hagi-Tudose,* nuvelă publicată în cîteva versiuni, începînd cu cea din „Lupta literară", care purta titlul *Hagiu* (1887). **D.** realizează aici portretul caracterologic al unui avar. Este un desen aproape clasic, labruyerian. Scriitorul părăseşte lirismul, discursivitatea, îşi impune obiectivitate, sobrietate stilistică. Din romantism reţine doar puterea simbolului, iar din naturalism, elocvenţa detaliilor. Comparat cu avarii din literatura universală, de la Euclio al lui Plaut pînă la Grandet şi Gobseck ai lui Balzac, Hagi-Tudose este un personaj care se individualizează printr-un tragism ce covîrşeşte latura comică. Acest găitănar de mahala, fost băiat de prăvălie, îşi adunase cu frenezie aurul, frustrîndu-se de cele mai simple bucurii. La gîndul că averea i-ar putea fi micşorată sau furată, îşi trăieşte clipele din urmă într-o tensiune halucinantă. Desprins de restul lumii, închis ca într-o hrubă în camera lui mizeră, confruntat doar cu sine şi cu spaimele pe care le are, el se închină banului ca unui idol ce-i dă putere să-şi inhibe pornirile firesti, făcîndu-l să-şi regrete momentele de slăbiciune. Personajul seamănă astfel marilor posedaţi. Moartea, care îl află îmbrăţişîndu-şi comoara, îi este un fel de apoteoză. Cînd, în 1912, prin dramatizarea nuvelei, Hagi-Tudose este adus pe scenă, personajul îşi pierde dimensiunea tragică. Pus în diferite situaţii, în relaţii cu oamenii din jur, Hagi-Tudose este înfăţişat ca un hapsîn obişnuit, de unde nuvela îl prezentase ca pe un personaj aproape fabulos.

Din pasiunea lui **D.** pentru teatru s-au născut şi *Irinel,* dramatizare după propria-i nuvelă, reprezen-

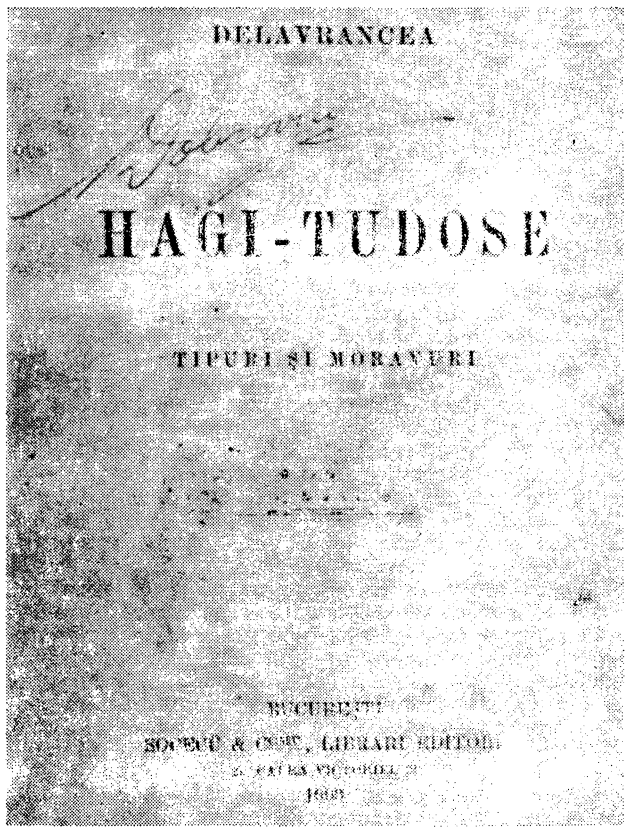

tată în 1911, drama psihologică *A doua conștiință*, o interesantă anticipare a pieselor de factură lirică ale lui M. Sebastian și V. I. Popa, publicată fragmentar în 1914, iar integral abia postum, precum și piesa *Războiul*, scrisă cu puțin înaintea morții și neterminată. Dramaturgul își dăduse însă măsura în trilogia care reînvie istoria Moldovei din prima jumătate a secolului al XVI-lea, prin figurile domnitorilor Ștefan cel Mare *(Apus de soare)*, Ștefăniță *(Viforul)* și Petru Rareș *(Luceafărul)*. Continuînd o tradiție de mai bine de jumătate de secol a dramei istorice românești, **D.** așează în centrul pieselor sale motivul puterii. Ca și în dramele anterioare, puterea este raportată la interesele țării. Spre deosebire de predecesorii săi, B. P. Hasdeu *(Răzvan și Vidra)*, V. Alecsandri *(Despot-Vodă)* și Al. Davila *(Vlaicu-Vodă)*, **D.** scrie o suită de drame, care formează o galerie de portrete paralele. În viziunea autorului, puterea apare în trei ipostaze, simbolizată în trei elemente cosmice diferite : soarele, viforul și luceafărul. Conflictele dramatice sînt situate în funcție de un simbol etic, reprezentat de personalitatea lui Ștefan cel Mare. Pentru prima oară în dramaturgia românească, monumentalul personaj, întruchipare a iubirii de țară, își află creatorul inspirat. Cu o intuiție remarcabilă, dramaturgul alege în *Apus de soare* zilele din urmă ale domniei lui Ștefan, cînd acesta, încercat de boală, pîndit de zavistnici, rămîne neclintit în voința de a lăsa Moldova în mîini bune, așa cum fusese ea timp de 47 de ani. Presimțindu-și sfîrșitul, voievodul știe să-și pecetluiască hotărîrea prin biruința asupra slăbiciunii sale omenești, prin actul de dreptate pe care îl face cînd pedepsește aprig pe boierii uzurpatori Ulea, Drăgan și Stavăr. Legatul credinței și slujirii țării este trecut unui urmaș investit în numele voinței domnitorului, una cu voința Moldovei. În atmosfera curții, înconjurat cu o dragoste evlavioasă, Ștefan este asemenea unui patriarh care predică în rostiri adînci virtutea strămoșească. El meditează la faptele domniei sale, rememorate cu transfigurare. Voievodul, ca și Mircea cel Bătrîn din *Scrisoarea III* a lui Eminescu, este în același timp grandios și simplu. Pentru Doamna Maria, pentru Oana, pentru cei apropiați, are gesturi de mare delicatețe. Deși e bătrîn, obosit și hărțuit de dureri, nu tiranizează pe nimeni cu propriile-i suferințe. Își mărturisește, cîteodată sibilinic, zburdălniciile tinereții, dorind iertare și înțelegere. *Apus de soare* devine astfel un poem dramatic, un oratoriu închinat marelui domn. Construită printr-o alternanță de planuri epice, lirice și dramatice, piesa este o sinteză unică în evoluția teatrului istoric românesc. În ea converg efluvii romantice, sugestii naturaliste. Înscenarea are autenticitate istorică, psihologică și, contrapunctic, aură mitologică, hieratică, precum în eposul popular. **D.** realizează o armonizare de procedee stilistice care par divergente, topind într-un flux unic narațiunea, dramatică sau elegiacă, meditația lirică, notația realistă. Acțiunea trece deseori în plan secund, dramatismul fiind dat de atmosferă. De aceea, cuvintelor, rostite în largi monologuri, în dialoguri repezi, li se acordă un rol precumpănitor. Cuvîntul are valoare dramatică, este capabil să resuscite trăiri, emoții intense, fiind, totodată, și ornamental. Stilizînd în genere limbajul popular, autorul obține sugestia de arhaic datorită nuanței ceremonioase, întorsăturilor sentențioase ale exprimării. Graiul personajelor devine alteori simplu, familiar. **D.** este mai puțin preocupat de respectarea graiului moldovenesc, de unde unele inadvertențe, a căror impresie se estompează însă grație structurii muzicale a frazării. În replici, unele extrem de dinamice, sînt folosite, cu

o știință desăvîrșită a efectelor retorice, enumerările, repetițiile, elipsele. Cea de a doua dramă a trilogiei, *Viforul*, prezintă un caracter aflat la antipodul lui Ștefan, pe Ștefăniță, domnitor despotic, torturat de orgoliu și neputință, om becisnic, scelerat. Pentru a-și impune puterea, el are de luptat cu amintirea sfîntă a bunicului, cu boierii din grupul lui Luca Arbore, bătrînul hatman care îl slujise cu credință pe Ștefan. Trebuie să înfrunte pe Oana și pe Doamna Tana, pe cei ce-l mustră pentru nevrednicie, amintindu-i vitejia și înțelepciunea lui Ștefan. Egocentric, obsedat de himera puterii, sfidează totul cu nesăbuință și semeție, ajungînd la fapte odioase. Boierii care îi stau în cale sînt înlăturați. Dar, la fel ca un alt tiran, Alexandru Lăpușneanul din nuvela lui C. Negruzzi, Ștefăniță își va primi pedeapsa : el moare otrăvit chiar de mîna soției sale. *Viforul* este o dramă construită după alte reguli decît *Apus de soare*. Personajul nu mai este un erou, iar ritmul poematic nu-și mai are locul aici. Mai mult decît în piesa anterioară, **D.** profită de modelul dramei shakespeariene, al cărei spirit îl atrăsese din tinerețe. Sursa dramaticului se află în întîmplările de pe scenă, în frămîntarea sufletească a personajelor. În preajma unui domn dezaxat, sanguinar, fiecare încearcă zadarnic să-și afle liniștea. Prevestirile, amenințările devin cu repeziciune fapte, tulburînd ordinea firească a vieții. Ticluitorul răzbunărilor sîngeroase este și el ros de neliniște, încordarea lui atinge uneori paroxismul, în ciuda aerului calm, sfruntător. Acțiunea se precipită, schimbul de replici este iute, aspru, tăios. Doar cîțiva eroi mai păstrează, ca pe o moștenire prețioasă, lirismul sentențios din *Apus de soare*. *Luceafărul*, ultima piesă a trilogiei, este scrisă cu gîndul ilustrării unei alte fațete a destinului Moldovei. Înfățișînd o perioadă

în care puterea dreaptă a domnitorului a putut fi uzurpată de boierii trădători, piesa nu reuşeşte însă o reconstituire viabilă literar a acestei dramatice prime domnii a lui Petru Rareş. Sentimentele patriotice sînt exprimate declarativ, într-un şir de tirade lirice trenante sau în obositoare pasaje narative. Acţiunea, circumscriind timpul dintre venirea lui Rareş în ţară şi fuga lui forţată peste graniţă, este destul de dezlînată, fără un relief dramatic autentic. Evocînd o epocă şi un personaj lipsite de grandoare, **D.** a transpus totuşi aici multe din procedeele folosite în *Apus de soare*. Tabloul apare astfel ca o imitaţie, luminat încă de emoţie, dar cu contururi şterse. Cîteva chipuri de oameni simpli, creionaţi în maniera realismului simbolic, caracteristică scriitorului, se desprind mai pregnant. Cu toate imperfecţiunile ei, piesa nu poate fi desprinsă din corpul trilogiei dramatice a lui **D.**, care avea între proiecte o altă trilogie, închinată de data aceasta unor domnitori ai Ţării Româneşti, Mircea cel Bătrîn, Vlad Ţepeş şi Mihai Viteazul.

— *Poiana Lungă — Amintiri*, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1878 ; *Sultănica*, Bucureşti, Tip. Mihalescu, 1885 ; ed. Bucureşti, Socec, 1908 ; *Linişte*, Bucureşti, Tip. Haimann, 1887 ; *Trubadurul*, Bucureşti, Tip. Haimann, 1887 ; *Petre Ispirescu*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1887 ; *Paraziţii*, Bucureşti, Tip. Haimann, [1892] ; ed. Bucureşti, Socec, 1905 ; *Intre vis şi viaţă*, Bucureşti, Graeve, 1893 ; ed. Bucureşti, Socec, 1903 ; *Cestiunea naţională*, Bucureşti, Tip. Voinţa naţională, 1894 ; *Lumină tuturora...*, Bucureşti, Tip. Voinţa naţională, 1895 ; *Hagi-Tudose*, Bucureşti, Socec, 1903 ; *Apus de soare*, Bucureşti, Socec, 1909 ; ed. 2, Bucureşti, Socec, 1912 ; *Stăpînea odată...*, Bucureşti, Socec, 1909 ; *Viforul*, Bucureşti, Socec, 1910 ; *Luceafărul*, Bucureşti, Socec, 1910 ; *Linişte. Trubadurul. Stăpînea odată...*, Bucureşti, Socec, 1911 ; *Irinel*, Bucureşti, Socec, 1912 ; *Din estetica poeziei populare*, Bucureşti, Socec, 1913 ; *Hagi-Tudose*, Bucureşti, Minerva, 1913 ; *Norocul dracului*, Bucureşti, Alcalay, 1916 ; *Pămînt şi drepturi*, Iaşi, Dacia, 1917 ; *A doua conştiinţă*, Bucureşti, Cultura naţională, 1923 ; *Patria şi patriotismul*, Bucureşti, Socec, 1929 ; *Opere*, I—II, îngr. şi pref. Aurel Martin, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1954 ; *Scrieri alese*, I—II, îngr. Elena Beram, pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; *Despre literatură şi artă*, îngr. Elena Savu, pref. Zina Molcuţ, Bucureşti, E.L., 1963 ; *Opere*, I—IX, îngr. şi introd. Emilia Şt. Milicescu, Bucureşti, E.L., Minerva, 1965—1974 ; *Apus de soare*, îngr. Emilia Şt. Milicescu, pref. Teodor Vîrgolici, Bucureşti, Minerva, 1971 ; *Sultănica*, pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, Minerva, 1972 ; *Jurnal de război*, îngr. şi pref. Emilia Şt. Milicescu, Bucureşti, E.MT., 1972 ; *Discursuri*, îngr. şi postfaţă Constantin Călin, Bucureşti, Minerva, 1977.

— 1. G. I. Ionnescu [-Gion], *„Poiana Lungă — Amintiri" de Barbu*, RLB, II, 1878, 277, 278 ; 2. Gheorghe Frunză [C. Mille], *Barbu Ştefănescu de la Vrancea*, DPO, I, 1885, 114 ; 3. Maiorescu, *Critice*, III, *71—81, 259* ; 4. [G. I. Ionnescu-] Gion, *Trubadurul*, ROM, XXXI, 1887, 31 mai ; 5. Sphinx [D. D. Racoviţă], *De la Vrancea. „Sultănica" — „Trubadurul"*, RLB, XI, 1887, 2939—2947 ; 6. Petraşcu, *Figuri, 65—115* ; 7. C. Mille, *Scrieri alese*, îngr. Virgiliu Ene, pref. G. C. Nicolescu, Bucureşti, E.L., 1961, *461—467* ; 8. C. Mille, *Critica literară şi rolul ei*, LUP, IV, 1887, 332 ; 9. B. P. Hasdeu, *Bucea şi căpăţînă*, RN, I, 1888, 2 ; 10. C. Mille, *„Bursierul" de De la Vrancea*, LUP, V, 1888, 468 ; 11. Iorga, *Pagini*, I, *280—304* ; 12. Vlahuţă, *Scrieri*, II, *427, 497—512* ; 13. C. Mille, *De la Vrancea*, AI, VIII, 1895, 2178 ; 14. Caragiale, *Opere*, III, *251—266*, IV, *198—208*, V, *330—337*, VII, *243—249* ; 15. G. Bogdan-Duică, *Delavrancea : „Hagi-Tudose". „Intre vis şi viaţă"*, CL, XXXVIII, 1904, 4 ; 16. N. Iorga, *Povestitorii de ieri şi cei de astăzi : nuveliştii şi scriitori de schiţe*, S, III, 1904, 12 ; 17. Cronicar [Il. Chendi], *Poezii de Delavrancea*, VLT, I, 1906, 14 ; 18. N. Iorga, *Cărţi nouă*, NRL, I, 1909, 4 ; 19. G. Bogdan-Duică, *„Apus de soare"*, S. VIII, 1909, 8, 9 ; 20. Al. Davila, *„Apus de soare", poemă în 4 acte de d. Barbu Delavrancea*, NRR, V, 1909, 18 ; 21. Verax, *„Apus de soare" de B. Delavrancea*, NRR, V, 1909, 19 ; 22. Mihail Dragomirescu, *„Apus de soare" de Delavrancea*, CVC, III, 1909, 2, 3 ; 23. N. Iorga, *Poezia populară apărată de d. Delavrancea*, NR, IV, 1909, 73 ; 24. Chendi, *Pagini, 134—144, 281—283, 488—498* ; 25. D. Tomescu, *Critica noastră şi „Apus de soare"*, R, IV, 1909, 1 ; 26. Mihail Dragomirescu, *„Viforul" de Delavrancea (fantezie critică)*, CVC, III, 1909, 12 ; 27. N. I. Apostolescu, *Delavrancea*, LAR, XIV, 1910, 1—3 ; 28. Haneş, *Studii, 129—132* ; 29. G. Bogdan-Duică, *„Viforul" de B. Şt. Delavrancea*, LU, IX, 1910, 1 ; 30. D. Tomescu, *„Viforul"*, R, V, 1910, 8, 11—12 ; 31. Bogdan, *Scrieri, 613—615* ; 32. I. Negruzzi, *Despre activitatea literară a lui Delavrancea*, AAR, partea administrativă, t. XXXIV, 1911—1912 ; 33. G. Bogdan-Duică, *„Luceafărul" de B. Delavrancea*, LU, X, 1911, 2 ; 34. Nicoară al lumii [N. D. Cocea], *Delavrancea*, FCL, II, 1911, 16 ; 35. T.[Arghezi], *„Luceafărul" de B. Delavrancea*, VR, VI, 1911, 11 ; 36. T.Arghezi, *„Irinel" de d. Delavrancea*, VR, VI, 1911, 12 ; 37. A. G[oroveiu], *„Apus de soare"*, VR, VII, 1912, 7—8 ; 38. T. Arghezi, *„Hagi-Tudose", piesă în patru acte de d. B. Şt. Delavrancea*, VR, VII, 1912, 11—12 ; 39. Corneliu Moldovanu, *Autori şi actori*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1944, *46—87* ; 40. Lovinescu, *Scrieri*, I, *111—114* ; 41. Lovinescu, *Critice*, IV, *273—279* ; 42. Ion Trivale, *Cronici literare*, Bucureşti, Socec, 1915, *7—37* ; 43. Iorga, *Oameni*, II, *345—347, 435—439*, IV, *249—250* ; 44. Ibrăileanu, *Note, 250—251* ; 45. Al. Al. Busuioceanu, *In memoriam. Delavrancea*, LU, XIV, 1919, 11 ; 46. Mihail Dragomirescu, *Drama lui Delavrancea*, LU, XIV, 1919, 11 ; 47. Em. Panaitescu, *Delavrancea*, LU, XIV, 1919, 12 ; 48. Ovid Densusianu, *Barbu Delavrancea*, Bucureşti, 1919 ; 49. C. V. Gerota, *Delavrancea (Profil al operei)*, R, XIV, 1920, 8—10 ; 50. C. V. Gerota, *Delavrancea. Teatrul : „Apus de soare"*, R, XV, 1921, 1 ; 51. I. Şiadbei, *Delavrancea versificator*, FF, I, 1926, 6 ; 52. Constantinescu, *Scrieri*, II, *420—421* ; 53. Dragomirescu, *Scrieri, 105—107* ; 54. Bacalbaşa, *Bucureştii*, II—IV, *passim* ; 55. Virginia Zoe Giorgi-Alberti, *Delavrancea şi Italia*, FF, VIII, 1933, 4 ; 56. A. Lupu-Antonescu, *Delavrancea — artistul*, CTC, XIV, 1933, 9—10 ; 57. N. Iorga, *Literatura română necunoscută*, RFR, I, 1934, 4 ; 58. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *339—346*, II, *171—172* ; 59. C. Gongopol, *Aşa cum i-am cunoscut : Barbu Delavrancea*, R, XXVI, 1935, 1—3 ; 60. Petraşcu, *Icoane*, II, *214—216* ; 61. Mihail Iorgulescu, *Recitind pe Delavrancea*, F, III, 1936, 7—8 ; 62. Octav Botez, *Naturalismul în opera lui Delavrancea*, Bucureşti, Tiparul universitar, 1936 ; 63. E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1900—1937*, Bucureşti, Socec, 1937, *326—330* ; 64. Călinescu, *Ulysse, 315—319* ; 65. Munteano, *Panorama, 106—109* ; 66. Lucian Predescu, *Barbu Delavrancea. Viaţa şi opera*, Bucureşti, Cugetarea, [1938] ; 67. Paul Bujor, *Amintiri de A. Vlahuţă şi I. L. Caragiale*, Bucureşti, Cartea românească, 1938, *passim* ; 68. Petre Drăgoiescu, *Barbu Delavrancea*, Bucureşti, 1938 ; 69. Haneş, *Studii ist. lit., 315—324* ; 70. Emilia Şt. Milicescu, *Barbu Delavrancea. Om, literat, patriot, avocat*, Bucureşti, Cugetarea, 1940 ; 71. Grigore Băjenaru, *Delavrancea. Omul şi opera*, Bucureşti, Cartea românească, 1940 ; 72. Cioculescu, *Caragiale, 280—301* ; 73. Vianu, *Arta*, I, *235—248* ; 74. Olimpia Ilie, *Reflexe italiene în opera lui Barbu Delavrancea*, SI, VIII, 1941 ; 75. Călinescu, *Ist. lit., 501—509* ; 76. Karnabatt, *Bohema, 69—87* ; 77. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, I, 1952, 1—4, X, 1961, 2 ; 78. Sadoveanu, *Opere*, XIX, *373—377* ; 79. Al. Niculescu, *Părerile lui Barbu Delavrancea despre limbă şi stil*, SCL, VI, 1955, 1—2 ; 80. Al. Niculescu, *Structura frazei în stilul lui B. Delavrancea*, CIL, I, *205—243* ; 81. Em. Şt. Milicescu, *Delavrancea şi folclorul*, LL, II, 1956 ; 82. D. Murăraşu, *Poeziile lui Delavrancea*, TS, VI, 1957, 8 ; 83. Călinescu, *Cronicile, 236—239* ; 84. Vianu, *Studii, 441—452* ; 85. Ion Tiba, *Portretul în proza artistică a lui Delavrancea*, AUI, ştiinţe sociale-filologie, t. IV, 1958 ; 86. Emilia Şt. Milicescu, *Barbu Delavrancea. Studiu bio-bibliografic*, Bucureşti, E.S.I.P., 1959 ; 87. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Influenţe shakespeariene în trilogia dramatică a lui Delavrancea*, LL, VI, 1962 ; 88. Al. Săndulescu, *Delavrancea*, Bucureşti. E.L., 1964 ; 89. Emilia Şt. Milicescu, *Contribuţii la studiul vieţii şi operei lui Delavrancea*, Iaşi, 1965 ; 90. Brădăţeanu, *Drama, 203—254* ; 91. Mîndra, *Incursiuni, 130—145* ; 92. Mircea Anghelescu, *Barbu Delavrancea. Catalogul corespondenţei*, Bucureşti, 1967 ; 93. E. Speranţia, *Amintiri, 88—94* ; 94. Al. Dima, *Barbu Delavrancea*. CRC, III, 1968, 4 ; 95. Const. Ciopraga, *Gravitatea trubadurului*, CRC, III, 1968, 17 ; 96. George Muntean, *Delavrancea*, CNT, 1968, 18 ; 97. Al. Săndulescu, *50 de ani de la moartea lui Delavrancea. Ut pictura poesis*, RITL, XVII, 1968, 2 ; 98. Emilia Şt. Milicescu, *Barbu Delavrancea*, VR, XXI, 1968, 5 ; 99. Al. Husar, *Stilul lui Delavrancea*, IL, 1968, 6 ; 100. Dumitru Micu, *Delavrancea romanticul*, LCF, XI, 1968, 34 ; 101. Al. Dima, *Barbu Delavrancea, profilul operei*, RITL, XVII, 1968, 4 ; 102. Petre Costinescu, *Din corespondenţa lui Delavrancea*, TMS, IV, 1969. 5—8 ; 103. Despina Tomescu, *O structură a dramaturgiei istorice româneşti (de la începuturi pînă la „Vlaicu Vodă" şi „Apus de soare")*, RITL, XIX, 1970, 1 ; 104. Serban Cioculescu. *Delavrancea ziarist*, RL, III, 1970, 15 ; 105. *Ist. teatr.*, II. *203—211* ; 106. Al. Săndulescu, *Stilul lui Delavrancea*, TR, XIV, 1970, 31 ; 107. Brădăţeanu, *Comedia, 221—228* ; 108. Al. Săndulescu, *Delavrancea*, Bucureşti, Albatros, 1970 ; 109. Vîrgolici, *Comentarii, 223—243* ; 110. Cella Delavrancea, *Mozaic în timp*, Bucureşti, Eminescu, 1972, *passim* ; 111. Cioculescu, *Itinerar, 175—178* ; 112. Al. Săndulescu, *Un confesiv*, ATN, IX, 1972, 8 ; 113. Mircea Vaida, *Vocaţia oratorică a lui Delavrancea*, RL, V, 1972, 38 ; 114. Straje, *Dicţ. pseud., 206—208* ; 115. Ioana Em. Petrescu, *Delavrancea şi naturalismul*, SUB, Philologia, XVIII, 1973, fasc. 1 ; 116. Emilia Şt. Milicescu, *Delavrancea artist plastic*, MS, IV, 1973, 1 ; 117. Sextil Puşcariu, *[Delavrancea]* (publ. Gabriel Ţepelea), F, IX, 1973, 7 ; 118. *Ist. lit.*, III, *699—740* ; 119. *Delavrancea interpretat de...*, îngr. şi pref. Al. Săndu-

lescu. Bucureşti, Eminescu, 1975 ; 120. Emilia Şt. Milicescu, *Delavrancea*, Cluj-Napoca, Dacia, 1975 ; 121. Al. Săndulescu, *Continuităţi*, Bucureşti, Cartea românească, 1976, *106—140*.

G. D.

DEMETRESCU, Demetru (c. 1865 — ?), autor de versuri. Probabil originar din Bucureşti, **D.**, devenit sublocotenent, a fost detaşat un timp la Giurgiu. În 1887 apare la Bucureşti revista „Recreaţiuni literare", avînd ca director şi proprietar pe **D.**, care publică în diferite numere versuri şi meditaţii banale asupra femeii şi vieţii. Colaborările de la această revistă, ca şi cele de la „România literară" (1888), au fost adunate în volumul *Muguri* (1890), în care, în strofe puerile şi palide, **D.** afectează profunde tristeţi şi disperări, atrăgînd astfel ironia contemporanilor. După această dată mai colaborează la „Generaţia nouă" (1891), unde publică şi o lungă şi stranie istorisire în versuri despre soarta nefericită a unei cîntăreţe de local *(Jeni)*, la „Lectura" ş.a.

— *Muguri*, Bucureşti, Tip. Centrală, 1890.

— 1. Petronius, *Sublocotenentul Demetru Demetrescu din cavalerie — „Muguri", poezii (1883—1889)*, BM, I, 1890, 3.

C. T.

DEMETRESCU, Mihail (26.X.1857, Brăila — 15.VI. 1926, Bucureşti), prozator. **D.**, care îşi luase doctoratul în ştiinţe politice la Paris, a fost la Bucureşti funcţionar superior în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Debutează în 1880 la „Literatorul", revistă din cercul căreia cunoştea pe Th. M. Stoenescu. Colaborează cu nuvele şi la „Pressa" (publicaţie unde îi apar şi traduceri din La Bruyère, Volney, Hugo), „România literară", „Timpul", „Vatra", „Revista literară". Majoritatea scrierilor lui sînt reunite în volumul din 1891, *Izvoade. 1880—1890*. A mai compus şi o dramă, *Armidava*. Există la **D.** două tipuri de proză : „copia după natură", unde domină totuşi observaţia tipologică, scrierea fiind un fel de fiziologie, şi o alta, care dezvoltă o naraţiune lirică. El era înzestrat pentru cea dintîi categorie. Personaje cu nume sugestive, Biţă Mugurescu, Nicu-Făt-Frumos, Mişu Brăilescu, Nae Stîrcea, Neagu Prepeleac şi alţii, oameni de mahala, mici funcţionari, avocaţi „fără pricine" alcătuiesc o lume pestriţă, care îşi trăieşte cu amărăciune eşecul himerelor ei de mărire. Îi sînt specifice autorului portretele creionate cu ironie, efectele comice scoase din transcrierea oratoriei emfatice şi incoerente a veleitarilor politici. Nuvele ca *Popa Timofte Bondoroagă* şi *Chira* (în cea de-a doua se află o parafrază a legendei fetei răpite de un arap) menţin încă un bun echilibru între tabloul de gen şi intriga foiletonistică, pe cînd *Dreptatea lui Ştefănuţă* este doar anecdotică, folosind clişeul romanţios şi idilic. **D.** a scris însă multe nuvele copleşite de sentimentalism, prolixe însăilări de cugetări banale şi acţiuni neverosimile, dintre ele, cea mai ambiţioasă, *Lake Buturugă*, fiind dovedită ca plagiat după o nuvelă a lui A. Theuriet. Dacă ar fi rămas la proza de observaţie caracterologică, în care portretul era concentrat în cîteva linii, cu o reală plasticitate verbală, **D.** ar fi putut fi un scriitor de luat în seamă.

— *Risipă şi mizerie*, L, I, 1880, 3 ; *Prohodirea*, L, II, 1881, 1 ; *Popa Timofte Bondoroagă*, L, II, 1881, 5, 6 ; *Fata lui Stan Gruia*, L, II, 1881, 7 ; *O excursiune la Baldovineşti*, PSS, XIV, 1881, 42—45 ; *O amintire*, PSS, XIV, 1881, 62, 63, 66 ; *Izvoade. 1880—1890*, Bucureşti, Socec, 1891 ; *În căsnicie*, RELI, XVI, 1895, 1 ; *Săriţi ! Ajutor !*, RELI, XVI, 1895, 5 ; *În zori de ziuă*, RELI, XVII, 1896, 6 ; *Un fiu*, RELI, XVIII, 1897, 2 ; *Nuvele*, Bucureşti, Müller, [1896]. — **Tr.** : V. Hugo, *Filosofia socială. Claudiu Mizerul*, PSS, XIII, 1880, 212—221 ; Volney, *Ruinele sau Meditaţiune asupra revoluţiunilor imperiilor*, PSS, XIII, 1880, 231, 232, 234, 236—239, 241—244 ; La Bruyère, *Caractere*, PSS, XIV, 1881, 94—96, 99 ; S.-L. Hymans, *Cercelii*, L, III, 1882, 7.

— 1. Mihail Demetrescu, *[Răspuns la o anchetă a revistei]*, FPT, I, 1897, 29 ; 2. Oscar Lăzărescu, *Un plagiat*, S, VI, 1907, 47 ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *203—204*, II, *6—7* ; 4. N. Iorga, *Literatura română necunoscută*, RFR, I, 1934, 9 ; 5. Predescu, *Enciel.*, 262.

G. D.

DEMETRESCU, Traian (3.XI.1866, Craiova — 17.IV.1896, Craiova), poet. Tatăl lui se numea Radu Radulian Dumitriu şi era cojocar şi negustor de băuturi în Craiova. După obiceiul vremii, îşi schimbase numele în Dumitrescu. Cînd termină şcoala primară, viitorul poet este dat să înveţe meserie pe lîngă un unchi, toptangiu de bumbac. **D.** fuge însă şi stăruie să fie dat la şcoală. A urmat regulat cursurile liceului din Craiova pînă în clasa a IV-a gimnazială. Se pare că a pregătit în particular clasele a IV-a şi a V-a. A publicat versuri încă din anii de şcoală, în ziarele craiovene „Alarma" (1883) şi „Clopotul" (1884). Remarcat de Al. Macedonski, îşi începe, din 1884, colaborarea la „Literatorul". Curînd îi apare şi primul volum, *Poezii*, prefaţat elogios de Macedonski. În februarie 1886, **D.** vine în Capitală. El locuieşte la Macedonski şi este redactor la „Revista literară". Cîştigă însă atît de puţin, încît în iulie trebuie să se întoarcă la Craiova. Mereu în aşteptarea unei definitive stabiliri în Bucureşti, **D.** publică în presa din Capitală („Revista literară", „Gutenberg", „Analele literare"). La Craiova scoate ziarul „Amicul libertăţii" (1887) şi, împreună cu Gr. D. Pencioiu, „Revista olteană" (1888—1890), publicaţii care se situează în linia „Contemporanului". În 1890, cînd vine din nou la Bucureşti, apropierea poetului de cercurile socialiste devine mai clară odată cu răcirea raporturilor lui cu Macedonski. Colaborează frecvent la „Adevărul" cu îndrăzneţe cronici politice antidinastice şi cronici literare. În acelaşi timp,

publică în „Ecoul Doljului", „Economistul", „Viitorul", „Revista independentă", „Luceafărul", „Secolul", „Reforma" ş.a. Din 1893, scrie în ziarul socialist „Munca", apoi în „Lumea nouă" şi „Evenimentul literar", poezie, proză, cronică literară şi politică. Membru al Partidului social-democrat al muncitorilor din România, participă la primul congres al partidului. Făcea parte din conducerea organizaţiei locale craiovene, la 1 Mai mergea în fruntea muncitorilor, făcea propagandă socialistă în ţară. În 1895 participă la al treilea congres socialist. Unele scrieri i-au apărut cu semnătura Tradem. Alte pseudonime sînt : Drac, Elislav, Fux, Fabio, Intim, Longin, Miop, Nerva, Pîrjol, Scrib, Ulpiu, Un singuratic, Vedeaude. A murit răpus de ftizie.

Primele volume ale poetului *(Poezii,* 1885, *Freamăte,* 1887, *Amurg,* 1888, *Cartea unei inimi,* 1890) strîng o producţie lirică minoră, sentimentală şi decepţionistă, în stilul epocii, cu cadenţe, imagini şi idei din M. Eminescu, dar şi din Fr. Copée, poetul celor umili. O oarecare notă particulară se întrevede totuşi în discreţia sentimentului şi în tonalitatea surdinizată a versului. Cîteva poezii *(Simfonie de toamnă, Clavirul, Extaz)* anunţă *Senzitivele* şi *Aquarelele* de mai tîrziu. În volumele cu aceste titluri, **D.** este un precursor direct al lui G. Bacovia şi printre primii dintr-un lung şir de poeţi ai nevrozei. Motivul literar, venit din simbolismul francez, a găsit un ecou real în sensibilitatea rafinată, ascuţită de boală şi adesea ultragiată, a visătorului, idealistului **D.** Poezia sa concentrează în mici tablouri o atmosferă lirică de disperare mută, de teamă şi pustiu lăuntric. Confesiunea capătă tonul unei romanţe monotone şi sfîşietoare. Peisajul este adesea metaforă a unor stări interioare depresive. Este evocat pustiul satului înecat de ninsoare (zăpada pare, ca mai tîrziu, în peisajele bacoviene, un giulgiu al lumii), alteori decorul sepulcral cu corbi „în pîlc de doliu". Obsesia morţii, sentimentalismul lugubru, filozofia deprimantă vor reveni în poezia lui Bacovia. Atmosfera vagă de nostalgică visare, unele motive specifice : chemarea misterioasă a nordului ploios, *Nostalgii din antichitate* (amintindu-l pe Al. Macedonski, din *Avatar,* şi pe Baudelaire, din *La Vie antérieure)* sînt ecouri din poezia simbolistă a epocii. Imagini tipice ale simbolismului, care vor deveni familiare poeziei româneşti prin lirica lui Bacovia, apar mai întîi la **D.** : iubita cîntînd la clavir, din Wagner, plînsul unui nebun în stradă, imagini morbide ale descompunerii. Poezia erotică, în ton confesiv şi muzical, de romanţă, este impregnată de influenţe eminesciene şi din Sully Prudhomme (cu *Les Vaines tendresses).* În cîteva idile, expresia plastică, seninătatea sentimentului, simplitatea şi concizia sînt remarcabile. **D.** a rămas însă pentru mulţi poetul socialist al epocii sale. Instantaneele în versuri din viaţa celor umili, încărcate de compasiune, au fost larg difuzate de publicaţiile socialiste. Sentimentalismul proletar din poezia lui **D.** va reveni şi la Bacovia. În pofida influenţelor şi stîngăciilor, **D.** e un poet autentic.

Romanele lui **D.** sînt şi ele impregnate de lirism. În *Iubita* (1895) şi *Cum iubim* (1896) personajele nu capătă consistenţă. Sînt intelectuali idealişti şi hipersensibili, victime ale mediului social şi ale visului iubirii absolute. *Intim* (1892), jurnal în proză, cuprinde notaţii fugare de stări sufleteşti, impresii de natură, comentarii literare şi reminiscenţe din lecturi, de fapt pagini de autoanaliză aparţinînd unui singuratic care, refugiat în natură, descoperă în ea o imensă seninătate şi blîndeţe. Stările sufleteşti capătă, ca şi în poezie, o expresie muzicală. Între poet şi natură se stabileşte o relaţie profundă, de corespondenţe tainice. **D.** descoperă, ca şi simboliştii, un suflet tăcut al lucrurilor, al arborilor, al florilor, care sugerează melancolii aproape omeneşti. Meditaţiile pesimiste, nostalgiile vagi, unele accente senzuale din *Intim* au trezit protestele lui R. Ionescu-Rion şi G. Ibrăileanu, care i-au reproşat îndepărtarea de viaţa ţărănească şi intimismul mic-burghez.

Fără a fi un critic literar în adevăratul înţeles al cuvîntului, **D.**, în primul rînd cititor informat, pasionat şi receptiv, s-a ocupat şi de critica literară şi dramatică. Volumul de *Profile literare* (1891) se compune din impresii de lectură asupra unor autori francezi şi români, selectaţi după un criteriu afectiv : D. Bolintineanu, Al. Vlahuţă, V. G. Morţun, Th. M. Stoenescu, ca şi J.-M. Guyau, Louise Ackermann, Th. de Banville. Comentariile vădesc intuiţii sigure şi gustul cultivat al autorului. Discipol al lui C. Dobrogeanu-Gherea, **D.** subliniază cu insistenţă legătura artei cu viaţa socială şi, de pe această poziţie, deşi el însuşi a fost influenţat de simbolism, respinge decadentismul pentru artificialitatea lui nebuloasă, pentru ficţiunile strălucitoare, menite să înşele. **D.** consideră naturalismul drept curentul de avangardă al vremii în artă, apreciind o literatură de „documente omeneşti", cum e aceea a lui E. Zola. În literatura română, pentru profunzimea simţirii şi cugetării filozofice şi pentru originalitatea formei poetice, Eminescu este socotit un adevărat maestru. Impresionează în încercările de critică literară ale lui **D.**, din volumul *Profile literare,* cît şi în altele, răspîndite prin reviste, bogăţia lecturilor. Sînt citaţi frecvent Lamartine, E. Renan, Taine, J. Lemaître, Baudelaire, Sully Prudhomme, Mallarmé, Verlaine, J. Richepin, P. Bourget, P. Loti, Tolstoi, Dostoievski ş.a. **D.** este cel mai bun traducător în româneşte al teatrului lui Fr. Coppée *(Pater, Lăutarul din Cremona).* A mai tradus din Byron, Hugo, Lamartine, J. Michelet, Sully Prudhomme.

— *Poezii,* pref. Al. Macedonski, Craiova, Samitca, 1885 ; *Freamăte,* Craiova, Tip. Asociaţii români, 1887 ; *Mişcare de idei,* RVO, I, 1888, 4 ; *Forma în artă,* RVO, I, 1888, 6 ; *Paul Bourget,* RVO, I, 1888, 10 ; *O pagină de psihologie literară (Amorul în poeziile lui Eminescu),* RVO, I, 1888, 11 ; *Amurg,* Craiova, Samitca, 1888 ; *Vasile Alecsandri,* RVO, II, 1889, 1 ; *Folclorul şi Alecsandri,* RVO, II, 1889, 3 ; *Temperament în artă,* RVO, II, 1889, 10 ; *Evoluţiunea în literatură,* Craiova, Samitca, 1889 ; *Cartea unei inimi,* Craiova, Samitca, 1890 ; *Săracii,* Craiova, Benvenisti, 1890 ; *Eminescu,* LUR, I, 1890, 24 ; *Poveştile lui Creangă,* LUR, I, 1890, 26 ; *Emoţiunea estetică,* ADV, III, 1891, 767—771 ; *Farmecul vorbelor,* ECN, I, 1891, 2 ; *Profile literare,* Craiova, Benvenisti, 1891 ; *Intim,* Craiova, Samitca, 1892 ; ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Senzitive,* Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Iubita,* Craiova, Samitca, 1895 ; *Privelişti din viaţă,* Craiova, Samitca, 1896 ; *Cum iubim,* Craiova, Samitca, 1896 ; *Aquarele,* pref. A. Steuerman, Iaşi, Şaraga, 1896 ; *Simplu,* pref. G. D. Pencioiu, Craiova, Samitca, 1896 ; *Pagini alese,* pref. M. Dragomirescu, Craiova, Scrisul românesc, 1924 ; *Poeme antimonarhice,* pref. E. Luca, Bucureşti, Contemporanul, 1951 ; *Opere alese,* pref. Geo Şerban, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1951 ; *Scrieri alese,* îngr. şi pref. C. D. Papastate, Bucureşti, E.L., 1968. — **Tr. : X.** Marmier, *Soarta unei rîndunele,* ALT, I, 1887, 1 ; V. Hugo, *Cea din urmă zi a unui condamnat,* ALT, I, 1887, 7, *Ave, dea, Moriturus te salutat,* RVO, II, 1891, 1, *Nu mă opriţi a plînge,* AO, XVII, 1933, 97—100 ; Fr. Coppée, *Între doi,* Craiova, Samitca, 1888, *Lăutarul din Cremona, Pater,* Craiova, Samitca, 1895 ; Catulle Mendès, *Amărăciune dulce,* UVR, I, 1888, 2 ; E. Manuel, *Leagănul,* RVO, II, 1889, 1 ; A. de Musset, *Unei copile,* F, XXV, 1889, *267* ; G. Rivet, *Orbul,* F, XXV, 1889, *436* ; [Sully Prudhomme, Fr. Coppée, W. Wordsworth], în *Aquarele,* Iaşi, Şaraga, 1896 ; **[Autor neidentificat], *Pentru iubita mea,* EV, VI, 1899, 1716 ; Byron, *Şi aşa tu eşti fericită,* EV, VII, 1899, 1787.**

— 1. Al. Macedonski, *Traian Demetrescu,* L, IV, 1884, 5 ; 2. Ionescu-Rion. *Arta revol., 3—5* ; 3. C. Vraja [G. Ibrăileanu], *„Iubita" de Traian Demetrescu (Note şi impresii),* LUN, I, 1894, 25 ; 4. C. Vraja [G. Ibrăileanu], *Psihologia de clasă („Intim"),* EVL, I, 1894, 4, 6, 7 ; 5. Emil [C. Mille], *Traian Demetrescu,* AI, VIII, 1895, 2323 ; 6. I. L. Caragiale, *Traian Demetrescu,* ECL, I, 1896, 2 ; 7. G. D. Pencioiu, *Traian Demetrescu,* LNŞ, II, 1896, 25 ; 8. A. Steuerman, *Traian Demetres-*

cu, AI, II, 1896, 10 ; 9. G. T. Buzoianu, *Debutul lui Traian Demetrescu*, E, IV, 1898, 886, 889 ; 10. Dem. D. Stoenescu, *Iubirea unui poet sau Traian Demetrescu în „Aquarele"*, OV, II, 1902, 3 ; 11. B. Constantinescu, *Opera literară a lui Traian Demetrescu*, VL, I, 1906, 25, 26, 28 ; 12. N. Zaharia, *Traian Demetrescu*, Bucureşti, Revista idealistă, 1910 ; 13. C. Ş. Făgeţel, *Traian Demetrescu*, R, VIII, 1913, 6 ; 14. M. Dragomirescu, *Literatura în Oltenia*, R, VIII, 1913, 7—8 ; 15. G. Baiculescu, *Poezia lui Traian Demetrescu*, ALA, IV, 1923, 128 ; 16. Chendi, *Impresii, 202—205* ; 17. Chendi, *Schiţe, 62—63* ; 18. P. I. Papadopol, *Traian Demetrescu*, U, XLV, 1929, 40 ; 19. T. Păunescu-Ulmu, *Traian Demetrescu*, R, XXXVII, 1941, 1—2 ; 20. C. Stelian, *Un învins : Traian Demetrescu*, R, XXXVII, 1942, 5 ; 21. Călinescu, *Ist. lit., 495—498* ; 22. Gala Galaction, *În aprilie 1896*, JDM, VIII, 1946, 405 ; 23. Ş. Vasiliu, *Antidinasticul „Tradem"*, CNT, 1949, 133 ; 24. E. Manu, *Poezii inedite de Traian Demetrescu*, TS, IV, 1955, 4 ; 25. E. Manu, *Traian Demetrescu*, Bucureşti, 1956 ; 26. Marin Bucur, *Opera lui Traian Demetrescu*, RITL, VI, 1957, 1—2 ; 27. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 28. Gh. Agavriloaiei, *Traian Demetrescu*, CRC, I, 1966, 46 ; 29. C. D. Papastate, *Traian Demetrescu*, Bucureşti, E.L., 1967 ; 30. C. D. Papastate, *Tradem inedit*, LL, XVI, 1968 ; 31. Bote, *Simbolismul, 40, 48, 54, 56, 58, 63, 66, 68, 169, 193, 245, 246, 297, 298, 430, 443, 444, 455* ; 32. Vladimir Streinu, *Traian Demetrescu*, RMR, VI, 1969, 11 ; 33. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *561—566* ; 34. *Ist. lit.*, III, *815—819* ; 35. Straje, *Dicţ. pseud., 209—210* ; 36. Traian Demetrescu, Elena Farago, *Corespondenţă*, îngr. C. D. Papastate, Bucureşti, Minerva, 1976.

S. C.

DEMETRIADE, Mircea (2.IX.1861, Ocnele Mari — 11.IX.1914, Bucureşti), poet şi autor dramatic. Dintr-o familie care a dat actori renumiţi, fiu al lui Costache Dimitriade şi al Luxiţei Saragea şi frate vitreg al Aristizzei Romanescu, **D.** s-a pregătit pentru a deveni el însuşi actor. A urmat, cu întreruperi, cinci clase liceale, apoi, la Conservator, cursul de declamaţie al lui Ştefan Vellescu. Bonifaciu Florescu şi Pantazi Ghica, prietenii tatălui său, îl îndeamnă să scrie. În 1879 era un timid începător într-ale literaturii, atras de gruparea de la „Literatorul", unde debutează cu „acuale" (1880). O nuvelă, *Victima societăţii*, îi apare tot atunci în „Portofoliul român". Citeşte mult şi fără metodă, călăuzit însă de o bună intuiţie şi un gust sigur. Cafeneaua literară a jucat un rol decisiv în formarea sa. La „Fialkovski", „Bulevard", „Kübler", într-un mediu boem frecventat de profesori, actori, scriitori, **D.** deprinde arta conversaţiei, în care ajunge să strălucească. Vehement, paradoxal, entuziast (cum îl portretizează Al. Macedonski), impulsiv şi cabotin, ar fi avut momente cînd devenea un „vrăjitor al vorbei". A rămas în amintirile contemporanilor nu atît poetul, peste care s-a aşternut o nemeritată uitare, cît boemul noctambul, ducînd o viaţă agitată de cafenea, făcînd profesiuni de credinţă moderniste şi sacrificînd posibilităţile unei cariere pentru un vis de artă.

D. a colaborat la numeroase ziare şi reviste („Literatorul", „Portofoliul român", „Fîntîna Blanduziei", „Revista literară", „Revista orientală", „Revista poporului", „Analele literare", „Biblioteca familiei", „Telegraful român", „Unirea", „Românul", „Naţionalul", „Binele public", „Raiul", „Ciulinul", „Duminica", „Forţa morală", „Liga literară", „Peleşul", „Pleiada", „Vieaţa nouă", „Generaţia nouă" ş.a.) cu versuri, teatru, traduceri. Scria uşor (sînt răspîndite prin periodice cam 1 500 de poezii), cu o volubilitate care e uneori semnul lipsei de substanţă, dar şi al unei virtuozităţi stilistice. Risipea într-o ţesătură anostă frumuseţea stranie a vreunui vers, culoarea deosebită a unui epitet. Cîteva poeme au însă o unitate şi o originalitate pregnantă. În genere, poetul a rămas tot timpul discipolul lui Macedonski. Era familiarizat cu orientările noi ale liricii franceze, ecouri ale acestora simţindu-se în poezia sa. Una din temele obsedante ale poeziei lui **D.**, *spleenul*, invazia pustiitoare a monotoniei şi urîtului, se cristalizează sub influenţa lui Baudelaire. Ca şi la poetul francez, urîtul devine o prezenţă sesizabilă, devoratoare, „fantasmă uriaşă" cu trupul de „abur infectat" (*Urîtul*). Viciile capătă în vis întruchipări reale, bestiale (*Conştiinţa*). Poetul evocă peisajul interior, apăsat de monotonie, de spaimă şi de moarte, în metafore sugestive şi în corespondenţe care indică o tehnică simbolistă. Imaginea care revine cu insistenţă la **D.** este aceea a pustiului (evocînd golul interior), teritoriu îngheţat sau deşert de nisip spulberat, în adîncurile căruia zac îngropate caravanele visurilor şi pe unde au trecut, călare pe negri armăsari, „emiri fatidici", simboluri ale unei vîrste a iluziilor şi îndrăznelii (*Spleen*). Sonetul *Spleen*, una din cele mai realizate poezii ale lui **D.**, a fost considerat un posibil punct de plecare pentru *Noaptea de decemvrie* a lui Al. Macedonski. Pastişîndu-l pe Verlaine, **D.** îşi psalmodiază melancoliile. Chiar dacă uneori este vorba de o simplă poză, de unde şi superficialitatea sentimentului, frecvenţa temei urîtului în poezia lui **D.** indică mai mult decît o preferinţă. **D.** este printre primii „nevrozaţi" ai literaturii noastre. Sentimentul urîtului apare generalizat într-un fel de viziune universală a descompunerii şi deznădejdii. Oraşul (**D.** este un poet citadin) este un loc blestemat, un spaţiu al singurătăţii morale, în care oamenii se metamorfozează în soboli (*Cetate*). Grotescul, închipuirile macabre, hidoase, bizare, toată figuraţia poeziei decadente, nu străină de influenţa lui M. Rollinat, pătrund la **D.** în poezia erotică şi chiar în poezia naturii. Poetul imaginează o *Orgie a florilor*, în care beţia naturii este acompaniată de percepţia descompunerii şi a morţii. Lirica erotică a lui **D.** se distinge prin anticonvenţionalismul ei. Brutalitatea termenilor, senzualitatea, iubirea întotdeauna instinctuală, violenţa vor să scandalizeze şi sfidează sentimentalismul poeziei din epocă. *Idilele brutale* ale lui Macedonski, lirica lui J. Richepin (din care **D.** a şi tradus) sau Stuart Merrill puteau oferi modele. Poeziile se intitulează *Spasm*, *Beţia cărnii*, *Desflorare*. Pe Baudelaire îl amintesc imaginile iubitei devoratoare (*Păianjenul de aur*), ideea fatalităţii şi fascinaţiei păcatului, dintr-o poezie a incestului (*Demoni*). În *Vînătoare*, **D.** compune un tablou apocaliptic al dorinţei brutale, animalice. La celălalt pol — imaginea, macedonskiană, a poetului, fanatic al visului, într-un zbor nestăvilit către ideal. Receptivitatea faţă de poezia simbolistă, vizibilă la **D.** în tematică şi în unele procedee tehnice, coexistă cu unele note parnasiene. Viziunea mitologică din unele poezii (*Pygmalion*, *Imn la Afrodita*), evaziunile exotice, cultul frumosului şi al formelor fixe în de idealul parnasian. **D.** a exersat aproape toate formele fixe ale poeziei : sonetul, cultivat de preferinţă, rondelul, pantumul, sonetul dublu, sextina. El este şi autorul unui volum de *Opere dramatice*, cuprinzînd un basm versificat, *Dafin Făt-frumos şi frumoasa Ileana*, melopeea *Renegatul* şi poemul dramatic *Visul lui Ali*. Temele sînt cele ale poeziei lui **D.** Astfel, *Visul lui Ali* dezvăluie prăpastia dintre ideal şi realitate, dintre vis şi trezie, *Renegatul* este un paşă atins de langoarea modernă a urîtului şi salvat prin dragoste. Fastul oriental din *Renegatul* şi îm-

părăţia închipuirii din *Visul lui Ali* îi vor fi plăcut lui Macedonski, care a organizat o adevărată campanie de sprijinire a pieselor discipolului său, altfel monotone şi de un nivel artistic scăzut.

D. a tradus cu talent şi meşteşug din lirica franceză, alegînd din poeţii preferaţi versuri reprezentative. Din Verlaine traduce *Cîntecul toamnei* şi *Colocviu sentimental*, din G. de Nerval cîteva sonete din seria *Les Chimères*, între care *El Desdichado*, din Baudelaire, *Abel şi Cain*, *Urîtul*, *Femeia*. A tradus şi a adaptat — primul la noi — *Sonnet des voyelles* al lui Rimbaud. În „Românul literar" (1896) a publicat două articole (*Arta nouă*, *Literatură şi artă*), care au fost, alături de scrierile lui Macedonski şi Şt. Petică, între puţinele luări de poziţie teoretice prosimboliste. Prin cea mai mare parte din poezia sa originală, prin traduceri şi prin modelele pe care le-a urmat, **D.** se înscrie, alături de Macedonski, I. C. Săvescu, Al. Obedenaru, C. Cantilli, într-o primă serie a simbolismului românesc, constituită în jurul revistei „Literatorul".

— *Fabule*, Bucureşti, Göbl, 1883 ; *Versuri*, Bucureşti, Tip. Conduratu şi Rădulescu, 1884 ; *În noaptea nunţei*, ANL, I, 1885, 1 ; *Între crimă şi moarte*, ANL, I, 1885, 1, I, 1886, 2 ; *Un amic cum nu sînt mulţi*, PŞU, III, 1888, 6, 9, 10 ; *Făt-frumos. Forme noi. Pygmalion. Din albumul ei. Poezii*, Bucureşti, Tip. Georgescu, 1889 ; *Renegatul*, Bucureşti, Alcalay ; *Opere dramatice*, Bucureşti, Tip. Niculescu, 1905 ; *[Poezii]*, PPA, *25—57*, APS, *28—33*, PRC, III, *122—126* ; — **Tr.** : Th. de Banville, *Saltul trambulinului*, PŞU, II, 1887, 3 ; E. Zola, *Naïs Micoulin*, UA, I, 1887, 74—80, 82 ; G. de Nerval, *Mirtho*, BIF, IV, 1893, 5, *Horus*, BIF, IV, 1893, 6, *Anteros*, BIF, IV, 1893, 7, *El Desdichado*, ROML, III, 1905, 45 ; J. Richepin, *Declaraţie*, BIF, V, 1894, 10, *Inima mamei*, RELI, XIX, 1898, 24 ; Lenau, *Sfat şi urare*, BIF, V, 1894, 14 ; Baudelaire, *Urîtul*, *Femeia*, DCA, I, 1890, 12, *Abel şi Cain*, RELI, XVII, 1896, 5 ; Th. Gautier, *Cochetărie postumă*, RELI, XXI, 1900, 4 ; Verlaine, *Cîntecul toamnei*, *Colocviu sentimental*, ALP, I, 1904, 4—5 ; Rimbaud, *Sonuri şi culori*, ROML, IV, 1906, 21.

— 1. Al. Macedonschi, *„Renegatul"*, L, XIV, 1893, 9 ; 2. Al. Macedonski, *Mircea Dimitriade*, FM, II, 1902, 11—12 ; 3. [C. Al. Ionescu —] Caion, *Lucrările dramatice ale d-lui Demetriad*, ROML, III, 1905, 44 ; 4. Chendi, *Pagini*, *325—327* ; 5. B. Lăzăreanu, *Mircea Dimitriadi*, ALA, III, 1922, 82 ; 6. S. Rufu, *Mircea Demetriad*, PRL, III, 1928, 17 ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *469—470* ; 8. N. Davidescu, *Mircea Demetriad*, PPA, *21—23* ; 9. Ciorănescu, *Lit. comp.*, *237—240* ; 10. Vianu, *Opere*, II, *679—683* ; 11. Margareta Dolinescu-Georgescu, *Pătrunderi parnasiene în România*, SLC, *161—168* ; 21. Bote, *Simbolismul*, *339*, *374*, *380*, *390*, *403*, *437* ; 13. Micu, *Inceput*, *422—423*.

S. C.

DEMETRIESCU, Anghel (5.X.1847, Alexandria — 18.VII.1903, Karlsbad, azi Karlovy-Vary), teoretician şi critic literar. Era fiul lui Dumitru Simion, boiangiu din Alexandria, şi al Chrysantei, sora doctorului Şt. Velleanu, profesor la Facultatea de medicină din Bucureşti. A învăţat mai întîi la Alexandria, apoi la gimnaziul „Matei Basarab" şi la liceul „Sf. Sava" din Bucureşti. O vreme a urmat, fără a fi însă licenţiatul ei, cursurile Facultăţii de litere din Bucureşti. În 1869 era profesor de istorie şi geografie la cursul inferior al liceului „Sf. Sava" şi, mai tîrziu, director al internatului acestei şcoli. Prieten cu D. Aug. Laurian şi Şt. C. Michăilescu, **D.** a colaborat la „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice", trecînd, după aceea, în comitetul de redacţie al „Revistei contimporane". Cu o bursă oferită de stat a plecat la Berlin, pentru studii de limbă şi literatură latină (1877—1881). S-a întors în ţară fără să-şi fi luat titlul de doctor. Încercarea de a deveni profesor la catedra de istorie antică de la Universitatea din Bucureşti a eşuat. Concursul a fost cîştigat de Gr. G. Tocilescu, împotriva căruia **D.** scrie un articol, semnat Dange, în „România liberă" din 1881. **D.** a rămas un statornic şi distins profesor de liceu, la cursul superior al liceului „Gh Lazăr", la seminarul „Nifon" (din 1890). Conduce, din 1889 pînă în 1903, liceul particular „Sf. Gheorghe", deşi se pensionase în anul 1898. Mai fusese bibliotecar la Biblioteca Centrală (1888—1889), membru în Consiliul general al Instrucţiei, pe cinci ani, din 1893. Era membru şi conferenţiar al Ateneului Român (din 1886), membru în comitetul Teatrului Naţional din Bucureşti, în 1888, sub direcţia lui I. L. Caragiale, vicepreşedinte al Ligii culturale, în 1898. La 6 aprilie 1902 era ales şi membru corespondent al Academiei Române.

D. nu s-a afirmat ca publicist politic, deşi a colaborat cu articole politice, nesemnate sau iscălite doar cu iniţiale, la publicaţii de orientare conservatoare („Naţiunea", „Conservatorul", „Timpul" şi „Epoca"). Formaţia lui era aceea de cărturar cu bune cunoştinţe clasice, de filologie şi de istorie în special. I-au fost cunoscute şi omagiate în vreme erudiţia şi spiritul sever, austeritatea profesorală, impusă la catedră şi în afara ei. Era preţuit, consultat şi înconjurat cu delicate gesturi de respect şi amiciţie de B. Delavrancea, Al. Vlahuţă, I. L. Caragiale, iar Al. Macedonski îi solicita colaborarea la revista „Literatorul". Scrisul era însă pentru el o manifestare oarecum adiacentă rostului său esenţial, de profesor, preocupat, după disciplina pe care o preda, de gramatica greacă, geografie, istorie, poetică. A publicat mai multe manuale, avînd în proiect unul de istorie universală. Articolele de teorie literară publicate erau şi ele capitole dintr-o plănuită poetică. În 1876, Societatea Academică Română i-a încredinţat traducerea *Istoriei romane* a lui Dio Cassius, lucrare pe care apoi Academia a şi premiat-o. Colaborarea la publicaţiile vremii, răzleţită la intervale mari de timp, se caracterizează prin diversitate, eclectism. La „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice" şi la „Revista contimporană", **D.** se manifestase mai ales ca istoric, interesul pentru concepţiile lui H. Taine fiind relevant pentru acea perioadă (*Domnul Taine*, 1876). Articole disparate i-au mai apărut, după 1880, în „Revista literară", „Literatorul", „Epoca". Printre ele se află un studiu amplu, neterminat, despre D. Bolintineanu (1885) şi o critică a piesei *Ovidiu* de V. Alecsandri. În „Literatură şi artă română", revista prietenului său N. Petraşcu, au fost tipărite, din 1897 pînă în 1903, mai multe lucrări de teorie literară, articole despre Eminescu, un erudit studiu asupra poemelor homerice ş.a. În 1903, **D.**, fostul colaborator al revistelor antijunimiste „Tranzacţiuni..." şi „Revista contimporană", apărea în „Convorbiri literare" ca recenzent al lui A. D. Xenopol. Mai dăduse, între timp, o bună ediţie a discursurilor lui Barbu Catargiu (1886), tradusese din limba engleză discursurile lordului Th. Macaulay, conferenţiase la Ateneu despre elocvenţa română şi tipărise portretele literare ale unor oratori şi oameni politici români. Cîteva articole postume i-au apărut în „Literatură şi artă română" (1903, 1904) şi în „Flacăra" (1913).

Ideile lui **D.** despre artă şi literatură se sprijineau pe normele esteticii clasice. Maeştrii erau Aristotel şi Lessing, cărora le-a adăugat, dintre contemporani, pe Taine. De la cei dintîi a preluat definiţiile artei şi poeziei, considerarea raporturilor poeziei cu celelalte arte,

conceptele de normă, simetrie, proporţie ş.a., de la Taine învăţase să explice geneza operei de artă prin teoria deterministă a influenţei factorilor de mediu, iar opera propriu-zisă să o înţeleagă prin existenţa unei calităţi predominante. **D.** a recunoscut artei, frumosului, un mare rol educativ, dar de multe ori idealul lui era cel puţin învechit, cînd accepta, de exemplu, doar ideea unei literaturi „sănătoase", refuzînd realismul lui Balzac, pe de o parte, imaginaţia genial-romantică a lui Eminescu, pe de alta. În numele esteticului, invoca des argumente ce nu intrau în sfera acestuia (precizia reconstituirii istorice, de pildă, ca un scrupul în sine, desprins de contextul şi finalitatea estetică). Era vorba la **D.** nu despre un sistem estetic, cu mobilitate în aplicările la contemporaneitate, ci despre o recepţie — cantitativ impresionantă — a unor idei de provenienţă diversă şi de valoare inegală. Spiritului creator îi luau locul astfel, deseori, inflexibilitatea unui principiu normativ, o judecată severă, în tonalitate netă de alb sau negru, aerul erudit, solemn, elegant, profesoral, pagina ţesută mai ales din citate şi nume. La Al. Sihleanu, de pildă, **D.** a urmărit rolul ereditaţii, al mediului, formarea sub influenţa lui Alecsandri şi Bolintineanu, scriitori preţuiţi mult de **D.**, temperamentul poetic şi exprimarea lui caracteristică. Toate acestea erau operaţii critice valabile, dar aşezarea lui Sihleanu în rîndul marilor poeţi era vădit exagerată. În istoria literaturii, **D.** a intrat însă ca un detractor al lui Eminescu, fiind identificat, fără temei, de Nicolae Iorga, ca semnatar, sub pseudonimul Gr. Gellianu, al articolului *Poeziele d-lui Eminescu*, apărut în 1875, în „Revista contimporană" ⟨9⟩. Este adevărat că articolul de mai tîrziu al lui **D.**, *Mihail Eminescu*, publicat în „Literatură şi artă română" (1903), arăta opacitate la multe frumuseţi ale poeziei eminesciene, dar veninul şi insinuările lui Gr. Gellianu nu erau compatibile cu urbanitatea, cu preocuparea pentru motivare şi argument, caracteristice lui **D.** În studiul din 1903, **D.** pleca de la explicarea creaţiei lui Eminescu prin temperament, educaţie şi înrîuriri succesive, detectînd predispoziţiile ereditare, apoi influenţele lui Alecsandri, Bolintineanu, Sihleanu, ca şi înrîurirea culturii germane. Recunoştea că odată cu *Epigonii* a început o eră nouă pentru literatura română, că prin Eminescu poezia a primit „o viaţă mai intensivă şi mai variată", că limba s-a îmbogăţit cu imagini originale, cu metafore unice, că Eminescu este unul dintre cei mai mari poeţi ai noştri. Dar aceste judecăţi nu realizează un portret sintetic unitar. Comentariul este contradictoriu, lauda stînd alături de obiecţii capitale („haosul" gîndirii eminesciene, lipsa de precizie, extravaganţa stilistică), obiecţii explicabile la **D.**, căruia emoţia estetică îi era permanent cenzurată de dogma clasicistă. Nu lipsit de interes era **D.** ca portretist literar, creionînd figuri de oratori şi oameni politici. Dacă în analizele de critică literară accentuarea elementelor de portret uman contraria, aici studiul moral, realizat prin aderarea la atitudinea şi stilul personalităţilor (la T. Maiorescu şi Barbu Catargiu) sau dimpotrivă, tonul sarcastic (în caracterizarea lui N. Fleva) şi dezaprobator (cînd îl avea în vedere pe M. Kogălniceanu) contribuie la închegarea unor „caractere", în bună tradiţie clasică.

— *Opere*, îngr. şi pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, F.R.L.A., 1937.

— 1. Radu [Al. Vlahuţă], *Anghel Demetriescu*, VŢ, I, 1894, 41 ; 2. B. Delavrancea, *Angel Demetriescu*, VŢ, I, 1895, 48 ; 3. *Encicl. rom.*, II, *125* ; 4. Anghel Demetriescu, *[Scrisoare către Nicolae Iorga]*, SDL, VIII, *226* ; 5. N. Petraşcu, *Angel Demetriescu*, LAR, VII, 1903, *397—401* ; 6. Iorga, *Oameni*, I, *16—21* ; 7. Iuliu Dragomirescu, *Angel Demetriescu*, ADV, XVI, 1903, 5042 ; 8. N. Petraşcu, *Anghel Demetriescu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1931 ; 9. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *111—112* ; 10. Perpessicius, *Menţiuni*, IV, *159—165* ; 11. Pan M. Vizirescu, *Idei, oameni, fapte. Anghel Demetriescu*, G, XVII, 1938, 1 ; 12. G. Călinescu, *Anghel Demetriescu (Cu prilejul unei ediţiuni a operei sale)*, ALA, XIX, 1938, 901 ; 13. Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. şi pref. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, Minerva, 1972. *420—425* ; 14. Breazu, *Studii*, II, *444—446* ; 15. Vianu, *Arta*, I, *206—209* ; 16. Călinescu, *Ist. lit.*, *479—480* ; 17. D. Murăraşu, *Năpăstuitul Anghel Demetriescu*, TS, VI, 1957, 12 ; 18. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 19. Ovidiu Papadima, *Doi contemporani ai lui Eminescu : Miron Pompiliu şi Anghel Demetriescu*, RITL, XII, 1963, 3—4 ; 20. M. Straje, *Istoria unui pseudonim*, GL, XIV, 1967, 16 ; 21. Bucur, *Istoriografia*, *94—98* ; 22. Al. Dobrescu, *Un eminescolog ignorat : Anghel Demetriescu*, CL, 1978, 7.

G. D.

DEMIAN, Vasile (a doua jumătate a sec. XVII), cărturar. Era fiul Anghelinei şi al vornicului Demian de prin ţinutul Dorohoiului. În 1680, sub domnitorul Gheorghe Duca, **D.** era vătaf. A fost căsătorit cu Ilinca Murguleţ, care aparţinea aceleiaşi bogate familii cu care se înrudea după mamă Tudosie Dubău. Tot prin familia soţiei sale, **D.** se înrudea cu familia domnitoare a Ghiculeştilor şi cu aceea a boierilor Băleni din Ţara Românească. El devine, din 1681, logofăt al treilea, ocupînd această dregătorie şi sub Dumitraşcu Cantacuzino. Aceeaşi funcţie o avea **D.** şi sub domnitorul Constantin Cantemir, pînă în anul 1688, cînd a fost înlocuit cu Nicolae Costin, viitorul cronicar. După 1689 nu s-au mai păstrat ştiri despre el. Avînd preocupări cărturăreşti, **D.** a fost considerat drept copistul însărcinat de Tudosie Dubău cu transcrierea cronicilor moldovene, ale lui Grigore Ureche şi Miron Costin ⟨1⟩. **D.** este, probabil, autorul unui izvod ce a servit ca sursă principală de informaţie pentru evenimentele de pînă la 1688, în alcătuirea **Letopiseţului anonim al Ţării Moldovei (Letopiseţul Ţării Moldovei de la Ştefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul)*, referitor la perioada 1661—1709 ⟨11⟩.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *481—485* ; 2. N. Iorga, *Cronica lui Vasile Dămian şi Tudose Dubău*, SDIR, III, *12—21* ; 3. C. Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian)*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1907 ; 4. C. Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul şi Vasile Demian*, Bucureşti, Socec, 1914 ; 5. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *39* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, *341—346* ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *177* ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *288—289, 292—293* ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *321* ; 10. *Ist. lit.*, I, *552* ; 11. D. Velciu, *Izvodul lui Miron logofătul*, RITL, XXV, 1976, 1.

A. S.

DEMOCRAŢIA SOCIALĂ, periodic politic şi literar apărut la Ploieşti săptămînal de la 5 ianuarie pînă la 27 decembrie 1892. Director a fost socialistul Al. G. Radovici, iar prim-redactor Anton Bacalbaşa. Nu trebuie pierdut din vedere nici rolul avut de C. Dobrogeanu-Gherea (care locuia atunci la Ploieşti) în stabilirea ţelurilor politice şi literare ale gazetei. Mai puţin preocupată de dezbaterile ideologice propriu-zise, **D. s.** a publicat articole de popularizare a ideologiei marxiste, a principalelor teze ale socialismului ştiinţific, scrise, cele mai multe, de A. Bacalbaşa, şi a susţinut poziţia lui Dobrogeanu-Gherea în polemica purtată cu T. Maiorescu. Exploatarea clasei muncitoare, metodele de luptă împotriva nedreptăţii sociale, formele de organizare şi nevoia de unitate a muncitorilor sînt temele articolelor lui A. Bacalbaşa. Urmărind consecvent această orientare, **D. s.** publica la sfîrşitul anului 1892 proiectul de program al partidului muncitorilor, cerînd cititorilor să-l discute şi să scrie redacţiei, în scopul completării lui. Gazeta urmărea viaţa politică din întreaga ţară, inserînd ştiri despre activitatea revoluţionară din principalele centre muncitoreşti, inclusiv cele din Transilvania. În paginile ei au apărut şi articole închinate sărbătoririi zilei de 1 Mai, aniversării Comunei din Paris ş.a. C. Dobrogeanu-Gherea a colaborat la **D. s.** cu mai multe arti-

cole dedicate combaterii teoriilor care susţineau că în România nu este posibilă şi nici necesară activitatea socialistă. Chestiunea ţărănească, viaţa politică, propaganda şovină, morala burgheză sînt, de asemenea, probleme dezbătute în paginile periodicului socialist.

Partea literară a gazetei era subordonată ţelurilor politice. În articolele sale, A. Bacalbaşa pleda pentru o artă militantă, care să sprijine idealurile politice ale clasei muncitoare şi care să se adreseze maselor, reflectînd frămîntările istorice şi de clasă. Bacalbaşa folosea nu mai puţin de douăzeci şi cinci de pseudonime, cu care semna articolele politice şi literare, proza şi versurile, recenziile şi notele. Dintre acestea mai cunoscute, prin frecventa întrebuinţare şi în periodicele la care a colaborat, sînt Kinderfus, Rezervistul, Toni, Viator, Inot, Quidam. Alături de C. Dobrogeanu-Gherea, Al. G. Radovici şi A. Bacalbaşa, la **D. s.** au scris C. Mille, Sofia Nădejde, I. Nădejde, V. G. Morţun, E. Vaian, G. Diamandy, D. A. Teodoru (sub pseudonimul C. Ramură), O. Carp şi Tr. Demetrescu. Se reproduceau, postum, şi cîteva scrieri ale lui Mircea C. A. Rosetti, fragmente din *Scrisorile* către V. Alecsandri ale lui Ion Ghica, precum şi traduceri din E.T.A. Hoffmann, Maupassant, Zola, Turgheniev, Jókai Mór, Th. Ghèze, E. I. Bedinghaus, Hector France. Recenziile şi cronicile literare se ocupau de cele mai importante cărţi apărute, printre care *Din goana vieţii* a lui Al. Vlahuţă, *Intim* a lui Tr. Demetrescu, *Note şi schiţe* a lui I. L. Caragiale. Discutînd, în articolul *Socialismul în artă*, cartea lui Tr. Demetrescu, Bacalbaşa insista, reluînd astfel laitmotivul întregii publicistici literare din **D. s.**, asupra datoriei scriitorului de a participa, alături de socialişti, la confruntarea inevitabilă dintre clase. Cele 52 de numere apărute sînt mărturia efortului necontenit al redactorilor, şi în primul rînd al travaliului imens desfăşurat de A. Bacalbaşa, în scopul editării unei gazete vii, aptă să discute, după dispariţia „Contemporanului", problemele politice şi de cultură care se ridicau în faţa socialiştilor români.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 188* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 152* ; 3. *„Democraţia socială"*, PMS, I, partea II, *239—268* ; 4. Nicolescu, *Contemporanul, 142, 212.*

R. Z.

DENSUŞIANU, Aron (19.XI.1837, Densuş, j. Hunedoara — 2.IX.1900, Iaşi), istoric literar şi poet. Fiu al preotului Bizanţiu (Vizantie) Pop din Densuş, începe şcoala primară la Haţeg (1846), apoi, între 1852 şi 1860, urmează gimnaziul din Blaj (profesorii de aici i-au schimbat numele din Pop în Densuşianu), iar între 1860—1864, Academia de drept din Sibiu. Din 1864 s-a stabilit ca avocat la Făgăraş, devenind conducătorul opoziţiei politice din localitate. Activitatea publicistică, începută încă de la Blaj, la gazetele „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Amicul şcoalei", „Aurora română", cu articole politice, poezii, traduceri şi articole de critică literară, este continuată şi la almanahul „Muza română", la „Concordia", „Albina", „Familia", „Federaţiunea", „Columna lui Traian", „Transilvania", „Revista literară şi ştiinţifică". Din cauza persecuţiilor politice, trece la Braşov, unde scoate revista „Orientul latin" (1874—1875), împreună cu Teofil Frîncu şi I. Al. Lapedatu, mutîndu-se apoi, definitiv, la Iaşi, din 1881. Ocupă aici catedra de limba latină la Universitate şi, din 1883, şi pe cea de limba română. Întemeiază, în 1893, „Revista critică literară", sprijinit de fratele său, Nicolae Densuşianu şi de fiul său, Ovid Densusianu. În publicistică, a mai semnat cu pseudonimele Radu Năsturel, Radu Calonfirescu, I. Corban şi N. Berea.

D. a fost unul dintre primii noştri critici literari de profesie, care s-a consacrat studierii literaturii române cu perseverenţă şi convingere. Bun cunoscător al literaturilor clasice, a practicat o critică doctă, profesorală, analitică, subminată însă de lipsa de gust. La 1868 a început în „Federaţiunea" seria articolelor sale critice. Curînd se angajează, însă, într-o polemică dură cu T. Maiorescu şi gruparea junimistă, dispută reluată şi peste două decenii, din care a ieşit categoric înfrînt. Principalele sale studii, adunate în volumul *Cercetări literare* (1887), sînt dedicate creaţiei lui I. Budai-Deleanu (**D.** a relevat, primul, valoarea *Ţiganiadei*), Andrei Mureşanu, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri. Analizele, deşi făcute pe un ton savant, sînt rudimentare, suferă de dogmatism estetic, dar au meritul de a fi primele exegeze amănunţite, monografice — urmărind „ideile" şi „forma" — asupra unor scriitori de valoare. D. Bolintineanu, socotit poet genial, şi A. Mureşanu, pentru care a avut un adevărat cult, sînt elogiaţi fără măsură, în opoziţie cu Gr. Alexandrescu şi, mai ales, cu V. Alecsandri, contestaţi îndeosebi pentru neglijenţe formale. Polemicile cu T. Maiorescu vădesc un critic familiarizat cu esteticienii germani, dar lipsit de aptitudini speculative. Expunerea este fără stil ; tonul familiar sau pedant degenerează repede în trivialităţi sau injurii. Perspectiva deformantă asupra scriitorilor reprezentativi domină şi *Istoria limbei şi literaturei române* (1885), care rămîne, totuşi, prima lucrare serioasă, informată, de acest gen, în cultura noastră. Ca şi într-o încercare memorabilă de sinteză, anterioară *(Regenerarea literaturei române)*, pornind de la ideea că formarea literaturii noastre a fost subordonată unor obiective culturale şi naţionale, **D.** urmăreşte, cu inexactităţi şi confuzii, dezvoltarea limbii române, literatura populară, literatura bisericească, istoriografia, literatura propriu-zisă, făcînd şi o periodizare, în bună parte judicioasă. În ediţia a doua a cărţii introduce un capitol despre M. Eminescu, în care înşiră afirmaţii aberante despre lirica poetului, văzută ca expresia confuză a unui spirit bolnav şi dezechilibrat. Obtuzele atacuri împotriva lui Eminescu (începute cu mulţi ani în urmă şi reluate în „Revista critică literară" : *Literatură bolnavă*, 1894) au dus la compromiterea definitivă a lui **D.**, ca istoric şi critic literar, consfinţită, încă din 1886, de execuţia severă a lui T. Maiorescu *(În lături !)*.

D. a fost adeptul unei literaturi naţionale, în sensul întemeierii ei pe mitologia şi creaţia populară. A scris numeroase studii şi articole (cuprinse, unele, în *Cercetări literare*, altele, apărute ulterior în „Revista critică literară") despre datini şi credinţe populare, însă cercetările sale etnografice şi folclorice, foarte documentate, cuprind explicaţii şi interpretări contradictorii. A cules şi publicat poezii populare, printre care şi o variantă a *Mioriţei*, de o autenticitate contestabilă. **D.** a cerut insistent poeţilor o epopee naţională care să valorifice mitologia românească şi trecutul istoric. Pledoaria pentru epopee era anacro-

nică, dar interesul său pentru cele mai diverse forme ale creației populare a stimulat cercetări valoroase.

D. a fost un poet fecund, foarte cult, însă lipsit de talent. A scris poezii nenumărate, din tinerețe pînă la sfîrșitul vieții, o parte adunate în volumele *Hore oțelite* (1892) și *Valea vieței* (1892). În tradiția literară a Ardealului și avînd ca model pe A. Mureșanu, a compus multe versuri patriotice și sociale sau numai legate de anumite evenimente politice și naționale. Fără valoare sînt și poeziile de dragoste, manieriste, înecate într-o retorică sentimentală. A compus și o epopee, *Negriada* (1879—1884), în douăsprezece cînturi, închinată întemeierii Țării Românești de către Negru Vodă. Avînd ca model apropiat *Eneida* lui Vergiliu și poemele lui Tasso și Dante, el a încercat să reconstituie, fără a izbuti, o mitologie națională, în care eroi și divinități din folclorul românesc (Negru Vodă, Dochia, Sf. Vineri ș. a.) se întîlnesc cu personaje din mitologia latină sau cu altele, inventate de autor. Lipsită de unitate, epopeea este hibridă și greoaie, fără suflu poetic. În manieră clasicistă, a scris o tragedie în versuri, în cinci acte, *Optum* (1897). Acțiunea este plasată în anul 1031 e. n., la curtea domnului Timișanei. Eroii, puși în situații dramatice neverosimile, declamă emfatic și fără convingere. A mai compus cîteva poeme dramatice, rămase în manuscris, nefinisate.

D. a tradus *Arta poetică* a lui Horațiu (1882), versuri din Camões, capitole din Dante *(Paradisul pămîntesc)* și Tasso *(Ierusalimul liberat)* și poezii din S. Pellico și Leopardi. Traducerile din poeții italieni sînt neizbutite, într-o limbă lipsită de expresie. Fragmentele traduse din *Eneida* lui Vergiliu și din *Filipicele* lui Cicero au rămas în manuscris.

— *Suveniri și impresiuni de călătorie*, F, I, 1865, 8—17, 19—21, II, 1866, 1—4, 12—14 ; *Starea criticei literare la români*, FDR, I, 1868, 58 ; *Poeziile lui George Sion*, FDR, I, 1868, 171, 172, 174 ; *Regenerarea literaturei române*, OLA, I, 1874, 1—3, 31, 34, 73—75, 78 ; *Studie asupra poeziei populare române*, CDA, VI, 1876, 70, 71, 74, 75 ; *Negriada*, I—II, București, Tip. Curții, 1879, 1884 ; *Aventuri literare*, București, 1881 ; *Semo sancus și Sîmbele. Studiu de mitologie comparată*, București, Tip. Academiei, 1882 ; *Istoria limbei și literaturei române*, Iași, Tip. Națională, 1885 ; ed. 2, Iași, Tip. Goldner, 1894 ; *Cercetări literare*, Iași, Șaraga, 1887 ; *Hore oțelite*, București, Tip. Göbl, 1892 ; *Valea vieței*, Iași, Tip. Națională, 1892 ; *Colindele și himnele vedice*, RTL, I, 1893, 1 ; ***Studii și notițe despre cronicari români***, RTL, I, 1893, 1, 10 ; *Refrenul colindelor*, RTL, I, 1893, 2 ; *O nouă cronică românească*, RTL, I, 1893, 3 ; *Terfarii (Studiu de mitologie comparată)*, RTL, I, 1893, 5 ; *Teatrul la noi*, RTL, I, 1893, 10 ; *Literatură bolnavă*, RTL, II, 1894, 5, IV, 1896, 9, 10 ; *Arghir ca mit și tendință*, RTL, III, 1895, 1 ; *Epopeea noastră păstorească*, RTL, III, 1895, 5—6 ; *„Țiganiada" și „Trei viteji"*, RTL, IV, 1896, 1 ; *O zi cu regele munților*, RTL, IV, 1896, 1, 2 ; *Criza literară*, RTL, IV, 1896, 3, 4 ; *Limba cultului la români înainte de epoca slavonă*, RTL, V, 1897, 1 ; *Din cronicari*, RTL, V, 1897, 3 ; *Tradițiunea literară din Psaltirea Șcheiană*, RTL, V, 1897, 4 ; *Optum*, ed. 2, Iași, Tip. Națională, 1897 ; *[Poezii]*, în Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, București, Eminescu, 1971, *105—108*. — **Ms.** : *Marina Floare-aleasă sau Triumful inocenței*, B.A.R., ms. 2724, f. *1—85* ; *Blăstemul deslegat*, B.A.R., ms. 2724, f. *86—262* ; *Horea*, B.A.R., ms. 2723 ; *Dido*, B.A.R., ms. 2728, f. *1—101* ; *Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia*, B.A.R., ms. 2728, f. *101—119*. — **Tr.** : Boccaccio, *Ospitalitatea remunerată sau Nunta risipită*, ARO, I, 1863, 8—10, *Fiica regelui ca abate*, ARO, II, 1863, 1—3 ; Dante, *Paradisul pămîntesc*, CDA, V, 1865, 33—34 ; Kalidasa, *Sakuntala* (fragm.), F, IV, 1868, 31, 32 ; T. Tasso, *Ierusalimul liberat*, CL, II, 1869, 22—24 ; G. Leopardi, *La Italia*, OLA, I, 1874, 2 ; Fr. Petrarca, *Italia mea*, OLA, I, 1874, 28 ; Al. Verri, *Nopțile romane*, OLA, II, 1875, 41 ; S. Pellico, *Prinsoarea mea*, OLA, II, 1875, 43 ; Horațiu, *Arta poetică*, Iași, Tip. Buciumul român, 1882. **Ms.** : Vergiliu,*Eneida*, B.A.R., ms. 2735 ; Salustiu, *Războiul iugurtin*, B.A.R., ms. 4924, f. *67—83* ; Cicero, *Filipice* (cartea întîia), B.A.R., ms. 4924, f. *191—207*.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *185—187* ; 2. N. Quintescu, *Ar. Densușianu, „Negriada"*, AAR, partea administrativă, t. II, 1881 ; 3. T. Maiorescu, *Ar. Densușianu, „Negriada"*, AAR, partea administrativă, t. VII, 1884—1885 ; 4. B. P. Hasdeu, *Raport despre „Istoria limbei și literaturei române" de A. Densușianu*, AAR, partea administrativă, t. VIII, 1885—1886 ; 5. Ioan Bogdan, *„Istoria limbei și literaturei române" de d. Aron Densușan*, CL, XIX, 1885, 8 ; 6. Maiorescu, *Critice*, III, *109—127* ; 7. George Pavloff, *Asupra poeziilor d-lui Aron Densușianu, „Valea vieței"*, CL, XXVI, 1892, 6 ; 8. Verax [G. Ibrăileanu], *Eminescu judecat și condamnat de d. Aron Densușianu în „Revista critică literară"*, EVL, I, 1894, 33, 34, 36 ; 9. Verax [G. Ibrăileanu], *D. A. Densușianu nu s-a stîmpărat !*, EVL, I, 1894, 39 ; 10. *Encicl. rom.*, I, *130* ; 11. *Aron Densușianu*, GT, LXIII, 1900, 196 ; 12. N. Iorga, *Aron Densușianu*, NRR, II, 1900, 18 ; 13. D. Evolceanu, *O epopee românească*, OIB, *193—200* ; 14. Lovinescu, *Critice*, V, *17—18* ; 15. Claudio Isopescu, *Lo scrittore romeno Aron Densușianu*, Napoli, Arti grafiche, 1936 ; 16. Alexandru Marcu, *Torquato Tasso în romantica românească*, SI, III, 1936 ; 17. Alexandrina Mititelu, *Traduceri românești din Leopardi*, SI, III, 1936 ; 18. Aristia Benche, *Despre soarta lui Silvio Pellico în România*, SI, VI, 1939 ; 19. Lovinescu, *Maiorescu*, II, *211—216* ; 20. Călinescu, *Ist. lit.*, *431* ; 21. Caracostea, *Poezia trad.*, I, *218—223* ; 22. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit.*, *275—276* ; 23. L. Volovici, *„Adversarii" Junimii (1867—1880)*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 24. Manolescu, *Poezia criticilor*, *20—23* ; 25. Bucur, *Istoriografia*, *80—84* ; 26. Georgeta Antonescu, *Aron Densușianu*, Cluj, Dacia, 1974 ; 22. Mircea Zaciu, *Densușienii*, TR, XVIII, 1974, 8.

L. V.

DENSUȘIANU, Bizanțiu, P. v. **Pop-Densușianu, Bizanțiu.**

DENSUȘIANU, Nicolae (18.IV.1846, Densuș, j. Hunedoara — 24.III.1911, București), istoric și folclorist. Este fiul lui Bizanțiu Pop-Densușianu și fratele mai tînăr al lui Aron Densușianu. Viitorul istoric și-a început studiile la Hațeg și le-a continuat la gimnaziul din Blaj condus de T. Cipariu. Din 1865 pînă în 1869 a fost student al Academiei de drept din Sibiu. După absolvire, lucrează un timp în cancelaria de avocat a fratelui său, iar din 1872 practică avocatura mai întîi în Făgăraș, apoi, pînă în 1877, în Brașov. Încă din al doilea an de studenție începuse să colaboreze cu versuri la „Familia", urmate de o nuvelă istorică, cu subiect exotic și senzațional *(Simonida)*. Renunță însă repede la beletristică în favoarea cercetărilor etnografice, istorice și filologice, valorificate în articole, apărute în „Familia", „Telegraful român", „Federațiunea" și „Orientul latin". Din 1877 se stabilește la București și se dedică aproape exclusiv studiilor de istorie și adunării de documente, din țară și din străinătate (Ungaria, Italia, Serbia), privitoare la istoria Transilvaniei și a celorlalte provincii românești (documente tipărite parțial în *Monumente pentru istoria Țerei Făgărașului* și în primele șase volume ale colecției E. Hurmuzachi de *Documente privitoare la istoria românilor*). În colaborare cu Fr. Damé publică studiul *Les Roumains du Sud* (1877). În 1880 este ales membru al Academiei Române. Din același an îl suplinește pe I. Bianu în postul de bibliotecar-arhivar al Bibliotecii Academiei Române, iar din 1884 pînă la sfîrșitul vieții a lucrat ca translator și bibliotecar pe lîngă marele stat major al armatei.

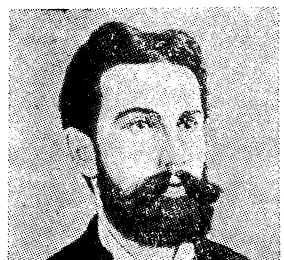

D. s-a afirmat, mai ales în studiile de istorie, prin erudiția sa (cunoștea elina, latina, germana, franceza, italiana, maghiara), lucrările lui impunînd prin documentarea riguroasă și soliditatea argumentării. Îndeosebi *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria* (1884), premiată de Academie și rămasă pînă astăzi cea mai valoroasă și mai aprofundată recon-

stituire a evenimentelor, vădește un istoric cu un orizont larg, făcîndu-și un crez din „căutarea și expunerea adevărului". Remarcabilă este includerea în aria preocupărilor istoricului a evoluției instituțiilor sociale, ca și a tuturor aspectelor vieții materiale și spirituale care pot întregi și îmbogăți tabloul unei epoci. Mai puternică decît vocația de istoric, dar cu rezultate inegale, a fost la **D.** pasiunea, manifestată de timpuriu, pentru cercetarea folclorului și a tradițiilor populare din perspectivă istorică, pentru descifrarea, cu ajutorul mitologiei populare, a „tainelor" unor timpuri străvechi. Folclorul devine astfel pentru **D.** — în linia unei mai vechi tendințe istoriste mitologizante, inaugurate la noi de B. P. Hasdeu — numai suportul unor îndrăznețe ipoteze sau al unor sinteze istorice (*Scrutări mitologice la români, Elementul istoric în poezia poporală* ș.a.). Pornind de la premise juste privitoare la valoarea documentară a folclorului, **D.** a aplicat însă metoda deseori abuziv și fără precauția impusă de natura „documentului", care a evoluat de-a lungul timpului și nu mai putea constitui un temei absolut pentru o concluzie de ordin istoric. În vederea realizării unor astfel de sinteze, dar și cu intenția salvării de uitare a multor creații populare, **D.** lansează în 1893 un *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitățile țerilor locuite de români.* „Tradițiunile istorice" pe care le vizează îndeosebi sînt cele legate de daci și romani : legende, denumiri de locuri, obiceiuri păgîne, religioase sau laice, ritualuri magice. Chestionarul, completat cu o nouă broșură în 1895, este întocmit cu toată rigoarea, cuprinzînd întrebări foarte amănunțite, ce dovedesc o cunoaștere profundă a folclorului românesc. Interesante sînt și indicațiile precise pe care le dă **D.** pentru culegerea materialului : alegerea informatorului (de preferință cît mai vîrstnic), notarea exactă, „fidelă", nestilizată, a narațiunilor. Răspunsurile primite (din 939 de localități) în urma răspîndirii chestionarului constituie o vastă colecție de folclor, de o deosebită valoare atît datorită calității artistice și autenticității textelor, dintre care multe neîntîlnite în alte colecții, cît și prin informațiile etnografice, care însoțesc și completează faptele de natură folclorică propriu-zise. Caracterul restrictiv al chestionarului, legat de obiectivele istoricului, a determinat, în materialul adunat, predominarea baladelor, legendelor, colindelor, basmelor (cu preponderența textelor culese din Dobrogea, sudul Munteniei și Oltenia) și prezența restrînsă de producții ale genului liric.

Dacia preistorică (apărută postum, în 1913) trebuia să încununeze activitatea de o viață în domeniul cercetării mitologiei populare și al reconstituirii pe această cale a unor perioade arhaice din istoria locuitorilor Daciei. Lucrarea, aproape unanim contestată de specialiști, reprezintă o încercare — impresionantă prin dimensiuni și erudiție, ca și prin ipotezele temerare — de a reface, cu ajutorul tradițiilor populare sau al urmelor arheologice (reale sau „descoperite" de imaginația istoricului), vechea civilizație a imperiului pelasg, al cărui centru ar fi fost pe teritoriul Daciei. Aici s-ar fi aflat, după **D.**, „leagănul civilizației ante-elene" și al întregii zone mediteraneene. Monumentele „megalitice" ale imperiului sînt identificate în munții Bucegi (Sfinxul, Omul, Babele), în Ceahlău, iar tradițiile populare, interpretate adesea eronat, devin pentru el mărturii indubitabile asupra religiei pelasge, a zeităților și tradițiilor sale. Construcția născută din fantezia lui **D.** nu rezistă unei analize riguroase a faptelor ; ea rămîne doar o mărturie a pasiunii lui extraordinare pentru cercetarea mitologiei românești și a unei viziuni aproape poetice asupra trecutului îndepărtat al locuitorilor Daciei.

— *[Poezii]*, F, II, 1866, *236, 421*, III, 1867, *438, 584*, IV, 1868, *27*, V, 1869, *115* ; *Simonida*, F, III, 1867, *210, 222, 236, 246, 258* ; *Scrutări mitologice la români*, F, IV, 1868, *127—129, 138—140, 150—152, 162—164, 176, 199—200, 222—223, 449—450, 460—462, 509* ; *Lord Byron și Nibelungile*, F, VII, 1871, *121* ; *Elementul istoric în poezia poporală*, F, VII, 1871, *518—519* ; *Elementul latin în Orient*, OLA, I, 1874, 5 ; *Proverbiele române ca material pentru instituțiunile dreptului roman în Dacia*, OLA, I, 1874, 42 ; *„Traianida", poemă epică națiunale de D. Bolintineanu*, OLA, I, 1874, 59—61, 63—64 ; *„Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român" de G. Dem. Teodorescu*, OLA, I, 1874, 72 ; *Băile de la Carlsbad*, OLA, II, 1875, 57, 58 ; *Les Roumains du Sud. Macédoine, Thessalie, Epire, Thrace, Albanie* (în colaborare cu Fr. Damé), București, Tip. Göbl, 1877 ; *Craiul codrilor Grigore Pintea*, F, XIX, 1883, *310—312, 321—323* ; *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria*, București, Tip. Göbl, 1884 ; *Monumente pentru istoria Țerei Făgărașului*, București, Tip. Laboratorii români, 1885 ; *Note critice asupra scrierii d-lui A. D. Xenopol „Teoria lui Rösler"*, București, Tip. Göbl, 1885 ; *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitățile țerilor locuite de români*, partea I, București, Tip. Göbl, 1893, partea II, Iași, Tip. Națională, 1859 ; *Aniversarea de patru secule de la moartea lui Ștefan cel Mare*, București, Tip. Göbl, 1904 ; *Dacia preistorică*, introd. C. I. Istrati, București, Tip. Göbl, 1913 ; *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, îngr. și introd. I. Oprișan, București, Minerva, 1975.

— 1. *Encicl. rom.*, II, *130—131* ; 2. C. I. Istrati, *Nic. Densușianu. Viața și opera sa.* București, Socec-Sfetea, 1912 ; 3. Alex. Lepădatu, *Activitatea istorică a lui Nic. Densușianu*, București, Tip. Göbl, 1912 ; 4. Iorga, *Oameni*, I, *450—452* ; 5. I. Oprișan, *Istoricul și valoarea colecției de folclor a lui Nic. Densușianu*, în Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, București, Minerva, 1975 ; 6. Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea : Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, Minerva, 1976 ; 7. Gabriel Iosif Chiuzbaian, *N. Densușianu*, SPM, 1978, 394—396.

L. V.

DEPĂRĂȚEANU, Alexandru (25.II.1834, Roșiori de Vede — 11.I.1865, București), poet. Și-a petrecut copilăria la Deparați, moșia tatălui său, boierul Petre Depărățeanu. A urmat școala primară la Roșiori de Vede, apoi cursurile colegiului „Sf. Sava" din București. În 1856 pleacă la Paris pentru studii. Se întoarce în 1859, fără vreun titlu universitar, după ce călătorise prin Italia, Germania, Spania. Subprefect al plășii Teleorman (în 1860), **D.** încearcă să apere interesele țăranilor în fața arendașilor, preocupîndu-se și de unele probleme ale învățămîntului rural. În noiembrie 1864, este ales deputat în Camera legislativă, dar peste două luni moare pe neașteptate în casa unei surori din București.

În 1861 îi apăruse volumul de versuri *Doruri și amoruri.* În foiletonul ziarului „Buciumul", **D.** publică drama *Grigorie Vodă domnul Moldovei* (1864) și cîteva *Romanțe istorice și cavalerești,* traduse din spaniolă. Foarte cunoscuta poezie *Viața la țară* este tipărită postum, de B. P. Hasdeu. Un vodevil de tinerețe, *Don Gulică sau Pantofii miraculoși,* probabil o localizare după un model străin, pe tema conflictului între generații, apare în „Revista literară" (1892). **D.** mai proiectase două volume de ver-

suri, *Romanţe espaniole* şi *Legendele române,* dramele *Antonie-Vodă, Victime şi călăi* şi un roman, *Turnul postelnicului.* Poetul îşi cîntă „muzele", fără a evita lamentaţia sau, dimpotrivă, efuziunea facilă, dulcegăria diminutivală, subliniată şi mai mult de vecinătatea unor neologisme stridente. Extazul erotic, în maniera „dulcelui stil nou", coexistă cu o poezie a simţurilor aprinse, în maniera lui C. Conachi. Poetul, care glorifică uneori bucuriile casnice, preţuieşte şi voluptăţile vieţii mondene : dansul, muzica, amorul. În cîteva poezii erosul îi apare despuiat de idealitate pînă la cinism. **D.** ar fi fost însă, fără abuzuri neologistice, un poet petrarchist realizat. Îi reuşesc suave portrete în tonuri renascentiste, scăldate într-o bogăţie de azur, lumină, aur. Temperamentul poetului e al unui îndrăgostit de soare, de culoare, de viaţa care se manifestă nestingherit, în toată plenitudinea simţurilor şi în puritatea ei originară, în mijlocul naturii. *Viaţa la ţară* anticipă, prin clasicismul ei senin, poezia lui Al. Macedonski *Noapte de august* şi idilele lui Duiliu Zamfirescu. În unele poeme romantice poetul cugetă sumbru, adoptînd poza byronianului Manfred, asupra destinului hărăzit omului, „trist Icar", în care sălăşluiesc deopotrivă „victima" şi „călăul". Spectacolul viciilor omeneşti şi al luptei oarbe pentru existenţă îi smulge accente de pesimism, provoacă viziunea stingerii universale. Cu toată obscuritatea, adesea prolixă, şi livrescul inspiraţiei, încercările în poezia de idei conţin unele motive romantice care vor reapărea la M. Eminescu. În *Nihil novi sub sole,* **D.** neagă progresul, proclamă nemişcarea sub aparenţa formelor înşelătoare şi încearcă o cosmogonie. Unele accente de *poète maudit,* cîteva elemente de poezie a urîtului şi a descompunerii, chiar influenţa lui V. Hugo şi Th. Gautier, receptată pe linia exotismului, se integrează imaginii unui poet interesant ca intenţii şi preocupări, remarcabil în epocă şi prin virtuozitate formală. El are dezinvoltură prozodică, ştie să compună un tablou viu colorat. Stăpîn pe o gamă ritmică şi strofică variată, **D.** introduce în poezia noastră strofa 7—3—7 // 7—3—7 (întrebuinţată de Ronsard, Hugo şi Gautier), caracterizată prin vioiciune şi graţie. Plasarea în rimă a unor nume proprii cu sonorităţi exotice, procedeu mult preţuit de simbolişti, îi aparţine ca iniţiativă, la noi, tot lui **D.** Uneori, absenţa emoţiei, locurile comune, excesul de neologisme, limbajul franţuzit eclipsează aceste virtuţi formale, imprimînd, involuntar, poeziei un aer de parodie.

În încercările dramatice poetul rămîne sedus de imagine, preocupat de a înscrie replica în ritm. Conflictul social în *Grigorie Vodă domnul Moldovei* distonează cu atmosfera şi procedeele (antiteza, tirada) de tipic teatru romantic hugolian. Absenţa totală a simţului istoric este vădită. Ţăranii folosesc un limbaj pretenţios, un boier se adresează unei fete cu expresii ce vor fi mai tîrziu consacrate de Rică Venturiano al lui I. L. Caragiale, lumea se distrează la „cabaret". Personajele nu au consistenţă, actele lor primesc o slabă motivare. Printre primele piese istorice româneşti, drama lui **D.** merită o menţiune pe linia declamaţiei şi a înscrierii ideilor într-o frază susţinută, de ampioare. Poetul este şi printre primii noştri traducători din poezia spaniolă.

— *Doruri şi amoruri,* Bucureşti, Tip. Naţională, 1861 ; ed. 2, Bucureşti, Müller, 1896 ; *Grigorie Vodă domnul Moldovei,* Bucureşti, Tip. Bolliac, 1864 ; *Don Gulică sau Pantofii miraculoşi,* RELI, XIII, 1892, 12—26 ; *[Poezii],* PLB, I, *221—274,* PRC, II, *131—144.* — **Tr.** : *Romanţe istorice şi cavalereşti din ispanioleşte (Maurul Calainos, Clopotul din Huesca, Infantina, Contele Don Martin şi Donna Beatriz, Don Vergilios),* BML, I, 1863, 97, II, 1864, 273, 274, 277.

— 1. C. Bolliac, *Revista literară,* BML, II, 1864, 241 ; 2. [B. P. Hasdeu], *O lacrimă printre risuri,* STY, 1866, 4 ; 3. G. Dem. Teodorescu, *Despre idilă şi despre Al. Depărăţeanu,* FSR, I, 1870, 2—5 ; 4. Gr. Andronescu, *Poeţii noştri. Alexandru Depărăţeanu,* Bucureşti, 1886 ; 5. C. G. Dissescu, *Alesandru Depărăţianu,* Bucureşti, Tip. Cucu, 1904 ; 6. M. Dimitriad, *Al. Depărăţeanu,* ALP, I, 1904, 4—5 ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *214—217* ; 8. Apostolescu, *Infl. romant., 247—266* ; 9. G. Călinescu, *Al. Depărăţeanu şi Al. Sihleanu,* RFR, III, 1936, 9 ; 10. Al. Ciorănescu, *Alexandru Depărăţeanu,* AAR, memoriile secţiunii literare, t. VII, 1934—1936 ; 11. Călinescu, *Ist. lit., 289—293* ; 12. Ciorănescu, *Teatr. rom., 60—63* ; 13. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 294—298* ; 14. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, III, 1954, X, 1961, 1 ; 15. Valeriu Ciobanu, *Alexandru Depărăţeanu,* RITL, XI, 1962, 3—4 ; 16. Brădăţeanu, *Drama, 61—65* ; 17. Streinu, *Versificaţia, 135—137* ; 18. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 288—324* ; 19. Streinu, *Pagini,* II, *345—348* ; 20. *Ist. lit.,* II, *761—763* ; 21. Mîndra, *Clasicism, passim.*

S. C.

DESCÎNTEC, specie folclorică exprimată printr-o formulă ce însoţeşte anumite practici magice destinate, cu precădere, înlăturării răului. Constă în rostirea unor versuri rituale în care imaginile fantastice abundă, indicînd o mentalitate arhaică. Avînd origine străveche (îl practicau asiro-babilonienii, grecii l-au cunoscut prin intermediul hitiţilor), **d.** apare cu aceeaşi intensitate şi cu aceleaşi caracteristici formale la toate popoarele. Rostirea versurilor, însoţită de gesturi, participarea activă a celui descîntat şi recuzita folosită îi conferă caracter dramatic. Îl practică numai vîrstnicii, mai ales femeile, şi se aplică atît oamenilor, cît şi animalelor. După scop, **d.** prezintă două tipuri principale : **d.** curative şi vrăjile (sau farmecele). Cele curative („de năjit", „de orbalt", „de uimă" ş.a.) sînt strîns legate de medicina empirică şi, în general, folosesc un text literar scurt. Efectul curativ se datoreşte leacurilor provenite din plante şi, în bună parte, autosugestiei. Vrăjile sau farmecele, mai puţin răspîndite şi practicate după un ritual mai strict, sînt menite să provoace anumite stări : dragostea, urîtul, sărăcia, belşugul etc. „Facerile", „desfacerile", „descoperirea hoţilor" şi alte practici de aceeaşi natură, de asemenea însoţite de **d.,** cunosc o răspîndire restrînsă. Varietatea tipologică a **d.** decurge din practicarea lui în cele mai diverse situaţii, de fiecare dată acordîndu-i-se funcţii diferite. Păgîn la origine, **d.** a primit influenţe creştine, personajele biblice înlocuindu-le adesea pe cele mitice. Uneori această influenţă a fost atît de puternică, încît, alături de **d.** propriu-zis, pot fi întîlnite rugăciuni-descîntec. Combătut mai ales de catolici, **d.** s-a păstrat mai bine în lumea ortodoxă. În folclorul nostru, el poartă pecetea mitologiei autohtone. Caracterul magic al acestei specii a determinat conservarea unui mare număr de elemente străvechi. Structura **d.** apropie textul de epica rituală, recitarea aminteşte de incantaţie, apelurile către supranatural stabilesc relaţii cu poezia cultică, prezenţa fantasticului şi finalul optimist trimit la basm, personajele din mitologia creştină, la legendă etc. Valoarea artistică a speciei sporeşte datorită acumulărilor de experienţă poetică din toate epocile istorice. Prozodia **d.** este variată. Cei ce l-au practicat vreme îndelungată au căpătat o uşurinţă de improvizaţie care a dus la utilizarea formei libere, la folosirea, deopotrivă, a

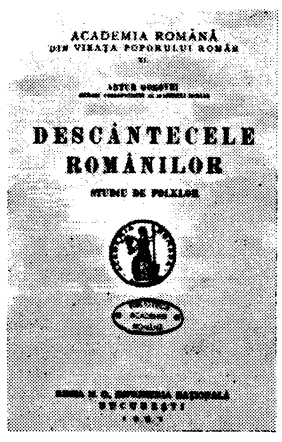

monologului şi dialogului, la alternarea fanteziei cu grotescul şi la împletirea vechiului (cifre fatidice, formule magice, conjuraţii demonice) cu noul, reprezentat prin scene din existenţa de toate zilele. Alături de tropi şi figuri de stil ca personificarea, iteraţia, invocaţia, blestemul („Aibă mersul racului / Şi casa gîndacului / Şi odihna vîntului"), se întîlnesc gradaţii descendente, enumeraţii ş.a. Predominante în **d.** rămîn exprimarea metaforică („umerii obrazului", „cheile nasului", „împărăţuşul gîtului") şi abundenţa comparaţiilor. Bolii i se porunceşte să iasă şi să piară „Ca roua de soare, / Ca spuma de mare", iar bolnavului i se urează „Să rămîie luminat / Ca argintul cel curat, / Ca aurul strecurat". Pe lîngă unele elemente din cîntecul bătrînesc („Şi-i puse pe frunte / Luceafăr de munte"), în **d.** apar frecvent imagini de o mare forţă sugestivă. Astfel, duhurilor rele li se porunceşte : „Vă duceţi în gura vîntului / Să vă loviţi de toarta pămîntului". Prin puterea de expresie şi bogăţia reliefului verbal, **d.**, în care sînt păstrate nenumărate forme arhaice de limbă românească, a influenţat poeţi ca L. Blaga, A. Maniu, I. Barbu, V. Voiculescu, T. Arghezi. Pe măsura evoluţiei sociale, **d.**, ca practică magică, cunoaşte o restrîngere a utilizării sale. Ca formă de artă, această specie continuă să prezinte interes pentru creatorii literaturii culte.

— G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1885 ; S. Fl. Marian, *Descîntece poporane române*, Suceava, Tip. Eckhardt, 1886 ; Dimitrie P. Lupaşcu, *Medicina babelor. Adunare de descîntece, reţete de doftorii şi vrăjitorii băbeşti*, Bucureşti, 1890 ; S. Fl. Marian, *Vrăji, farmece şi desfaceri*, Bucureşti, Göbl, 1893 ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1900 ; T. Pamfile, *Boli şi leacuri la oameni, vite şi păsări, după datinile şi credinţele poporului român, adunate din comuna Ţepu (Tecuci)*, Bucureşti, Socec-Sfetea, 1911 ; Enea Hodoş, *Descîntece*, Sibiu, Asociaţiunea, 1912 ; A. M. Nour, *Descîntece şi vrăji din popor*, Turnu Măgurele, Tip. Modernă, 1912 ; Ov. Densusianu, *Graiul din Ţara Haţegului*, Bucureşti, Socec, 1915 ; A. Gorovei, *Descîntecele românilor*, Bucuresti, Imprimeria naţională, 1931 ; Al. Vasiliu, *Descîntece din Moldova*, Bucureşti, Socec, 1934 ; Ion Bîrlea, *Literatură populară din Maramureş*, II, îngr. şi introd. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, Bucureşti, E.L., 1968 ; *Folclor din Moldova*, I, Bucureşti, E.L., 1969.

— 1. G. Dem. Teodorescu, *Consideraţiuni critice asupra descîntecului de „apucat" sau „încleştat"*, **CT**, VI, 1875, 3 ; 2. Gaster, *Lit. pop., 406—429* ; 3. Ov. Densusianu, *Limba descîntecelor*, GS, IV, 1930, 2, V. 1931, 1, VI, 1934, 1—2 ; 4. Gorovei, *Descîntecele*, *7—197* : 5. Candrea, *Folklorul, 322—375* ; 6. *Ist. lit.*, I, *53—63* ; 7. Chiţimia, *Folcloriştii, 120—124* ; 8. I. L. Popa, *Contribuţii la studiul practicii magice în Banat*, FLI, I. *151—181* ; 9. Papadima, *Lit. pop., 347—420* ; 10. Vrabie, *Folclorul, 242—249* ; 11. Petru Caraman, *Magia populară ca sursă de inspiraţie pentru poezia cultă*, EFR, *387—399* ; 12. *Dicţ. term., 102* ; 13. Al. Rosetti. *Limba descîntecelor româneşti*, Bucureşti, Minerva, 1975 ; 14. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, E.D.P., 1976, *218—227*.

I. C.

DESCRIEREA CRONICII DESPRE ŢARA MOLDOVEI ŞI DESPRE DOMNII EI, CUM AU VENIT MAI ÎNTÎI ROMÂNII ÎN ŢARA MOLDOVEI ŞI CINE A FOST PRIMUL LOR DOMN SAU VOIEVOD, DE LA ANUL ÎNTÎI DE LA FACEREA LUMII 6860, IAR DE LA NAŞTEREA DOMNULUI 1352 v. **Cronica moldo-polonă.**

DEŞTEPTAREA, săptămînal literar, ştiinţific şi umoristic apărut la Lugoj de la 25 decembrie 1879 pînă la 7 aprilie 1881. Redactor responsabil a fost Iosif Tempea. Modesta gazetă lugojeană încerca, printr-un material publicistic şi literar destul de variat, să contribuie la „cultivarea şi petrecerea poporului român". Pentru îndeplinirea acestui scop, **D.** publica sau republica poezii de V. Alecsandri, mai ales din cele cu caracter patriotic, versurile lui P. Dulfu sau ale versificatorului local Pachomie Avramescu. Virgiliu Popescu traducea mici bucăţi literare sau fragmente din scrierile lui Boccaccio, La Rochefoucauld, La Bruyère, Al. Dumas, iar Petru Popescu rezuma cîteva piese ale lui Shakespeare. **D.** încerca să ţină la curent cititorul bănăţean cu viaţa literară din România, reluînd din ziarele şi revistele bucureştene articolele şi ştirile pe care redacţia le aprecia ca interesante (polemicile Junimii cu B. P. Hasdeu, discuţiile de la şedinţele Academiei Române ş.a.). Se publicau şi versuri satirice inspirate de aspecte sociale locale, anecdote populare, versuri umoristice scrise în graiul bănăţean ş.a. Au mai colaborat Anastasia şi Letiţia Tempea, Leontin Simionescu şi M. Besanu.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 197* ; 2. A. Cosma jr., *Istoria presei române din Banat*, VR, XXIV, 1932, 9—12.

R. Z.

DIACONOVICI-LOGA, Constantin (1.XI.1770, Caransebeş — 12.XI.1850, Caransebeş), cărturar, traducător. Familia lui **D.-L.** era originară din Oltenia. Bunicul, Vasile Diaconu Loga, zugrav de biserici, venit de la Tismana împreună cu cincizeci de familii, a întemeiat, lîngă Vîrşeţ, satul Sredişte Mare, precum şi o şcoală în care preda „măiestria zugrăviei". Gheorghe Diaconu, tatăl lui **D.-L.**, îşi transformă numele în Diaconovici. **D.-L.** a învăţat la Caransebeş şi Lugoj, apoi, după studii universitare de drept la Pesta, este translator la magistratura oraşului, revizor şi corector al cărţilor româneşti în Tipografia Universităţii, la Buda. Îl suplineşte un timp pe P. Maior, cenzor la Buda, şi îl ajută să editeze *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*. Prin străduniile sale, în 1808 s-a deschis prima şcoală a coloniei române din Pesta, la care, pînă în 1812, **D.-L.** a fost învăţător. Cantor la biserica greco-ortodoxă, introduce serviciul religios în limba română. Din 1812, timp de optsprezece ani, **D.-L.** este profesor la Şcoala normală din Arad. În 1830 a fost numit director al şcolilor româneşti şi sîrbeşti de pe teritoriul regimentelor de graniţă bănăţene. A fost unul din organizatorii învăţămîntului în limba română din Banat. S-a pensionat în 1850.

Întreaga activitate publicistică a lui **D.-L.**, ca şi a altor cărturari iluminişti din generaţia sa, este legată de cauza învăţămîntului, de necesitatea de a răspîndi cultura în limba română în pături cît mai largi. **D.-L.** este autorul şi traducătorul mai multor manuale şi cărţi de cult (*Octoih sau Catavasier*, Buda, 1826, reeditat în 1829 şi 1846 ; *Viaţa domnului Isus Hristos... acum întîia oară din Sfînta Scriptură tradusă şi cu învăţături moraliceşti întocmită*, 1831 ; *Tîlcuiala evangheliilor*, Buda, 1835 ; *Epistolariul românesc*, 1841), al unui îndreptar ortografic (*Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii române*, 1818) şi al unei gramatici. *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor* (1822), una dintre primele gramatici româneşti, depăşeşte prin semnificaţie cadrul unui simplu instrument de studiu, fiind o pledoarie pentru limba naţională. Concepţia lingvistică nu este originală : cartea sa urmează îndeaproape gramaticile lui P. Ior-

govici şi R. Tempea. **D.-L.** încearcă, cu destule stîngăcii, o terminologie gramaticală autohtonă, cu derivate pe teritoriul limbii române, propunînd formaţii noi de la rădăcini latine. *Chemare la tipărirea cărţilor româneşti şi versuri pentru îndreptarea tinerilor* (1821) este însă un adevărat program patriotic de luminare prin cultură a neamului. Se cer şcoli, cărţi, oameni luminaţi. O înştiinţare, apărută în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" din 1842, îl menţionează pe **D.-L.** ca autor al unor lucrări, în manuscris, depăşind sfera didactică, dar nu şi interesul instructiv-educativ: *Istoria romanilor de la zidirea Romei, Istoria Bibliei,* o traducere din Plutarh *(Plutarh pentru educaţia sau creşterea pruncilor)* şi traducerea romanului *Belisarie* al lui Marmontel. Nu se cunoaşte soarta acestor lucrări.

— *Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii române,* Buda, Tip. Universităţii, 1818; *Chemare la tipărirea cărţilor româneşti şi versuri pentru îndreptarea tinerilor,* Buda, Tip. Universităţii, 1821, reed. în BRV, III, *376—380*; *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor,* Buda, Tip. Universităţii, 1822; ed. îngr. şi pref. Olimpia Şerban şi Eugen Dorcescu, Timişoara, Facla, 1973.

— 1. Iuliu Vuia, *Şcoalele româneşti bănăţene în secolul al XVIII-lea,* Orăştie, 1896, *121—134*; 2. Romulus Ionaşcu, *Gramaticii români,* Iaşi, 1914, *81—93*; 3. Botiş, *Ist. Şcoalei normale, 387—390*; 4. *Primii gramatici români bănăţeni; Gramatica lui Constantin Diaconovici Loga, Buda, 1822 şi Fragmente din viaţa şi faptele lui,* Caransebeş, 1923; 5. Densusianu, *Lit. rom.,* I, *84*; 6. Vincenţiu Bugariu, *Figuri bănăţene,* Timişoara, 1942, *65—74*; 7. Popovici, *Studii,* I, *271—272*; 8. I. B. Mureşianu, *Un mare dascăl bănăţean. Constantin Diaconovici-Loga,* O, IX, 1958, 3—5; 9. T. G. Bulat, *Constantin Diaconovici Loga, un profesor bănăţean, la principele Ţării Româneşti în 1842,* MB, X, 1960, 1—2; 10. T. G. Bulat, *Încă ceva despre Constantin Diaconovici Loga,* MB, XII, 1962, 7—8; 11. Eva Wetzler, *Informaţii privitoare la activitatea lui Constantin Diaconovici Loga,* RA, X, 1967, 2; 12. I. C. Nicola, *Diaconovici Loga şi Gh. Şincai,* LL, XIV, 1967; 13. *Ist. lit.,* II, *106—109*; 14. A. Cosma, *Bicentenarul naşterii lui Const. Diaconovici-Loga,* O, XXI, 1970, 11; 15. *Constantin Diaconovici Loga. Studii,* Timişoara, 1971; 16. N. A. Ursu, *Constantin Diaconovici-Loga, „Gramatica românească", Timişoara, Facla, 1973,* LR XXIII, 1974, 1; 17. Olimpia Şerban, Eugen Dorcescu, *În legătură cu ediţia „Gramaticii româneşti" a lui Constantin Diaconovici Loga,* LR, XXIII, 1974, 5; 18. Diomid Strungaru, *Pe marginea interpretării normelor ortografice în recentele ediţii a două vechi gramatici româneşti,* LR, XXV, 1976, 2; 19. N. A. Ursu, *Din nou despre interpretarea grafiei chirilice româneşti,* LR, XXV, 1976, 5; 20. Aurel Cosma, *Prin Timişoara de altădată,* Timişoara, Facla, 1977, *20—29*.

S. C.

DIAVOLUL, periodic umoristic şi literar bisăptămînal apărut la Bucureşti între 24 august şi 25 septembrie 1878. Cele opt numere sînt interesante mai întîi prin faptul că se încearcă revitalizarea unei maniere satirice şi literare mai vechi, aceea a revistelor lui N. T. Orăşanu, şi apoi prin atitudinea independentă politicească, tot în tradiţia lui N. T. Orăşanu, a redactorilor. Publicaţia se voia purtătoarea de cuvînt a oamenilor simpli, iar evenimentele sînt comentate în cuplete care amintesc întrucîtva „cîntecelele comice" ale lui V. Alecsandri. Ţinta este politicianismul, cu întregul cortegiu de personaje tipice — miniştri, deputaţi, magistraţi, zapcii, agenţi electorali. Se critică, de asemenea, presa burgheză de toate orientările şi se discută situaţia necorespunzătoare, material şi social, a scriitorului în societatea vremii.

R. Z.

DIMACHI, Neculai (c. 1777 — 16.X.1836, Iaşi), scriitor. Coborîtor dintr-o familie de boieri de origine grecească, **D.** este fiul lui Manolache, mare vornic, iar mai tîrziu mare logofăt, un foarte bun caligraf şi conceptist. În 1803, **D.,** tînăr căminar, este primit în Divan. La fel ca şi C. Conachi, cu care avea să se înrudească, el posedă unele cunoştinţe de inginerie. În opoziţie sub domnitorul Ioan Sandu Sturdza, **D.** ajunge chiar să candideze la domnie, dar fără şansă, împotriva lui Mihail Sturdza, în 1834. Este vel vornic, preşedinte al Tribunalului apelativ în vremea Regulamentului organic. În rest, se ocupă, de cîte ori are prilejul, de negoţuri. A avut trei fiice, dintre care cea mai mare, Catinca, după o legendă puţin probabilă, ar fi avut un amestec în aventura galantă care ar fi adus sfîrşitul poetului Al. Hrisoverghi.

Cu puţin timp înainte de a muri, **D.,** care renunţase la poezie încă din vremea primei tinereţi, a încercat să-şi distrugă manuscrisele. În primul deceniu al secolului al XIX-lea, el dobîndise totuşi o anume notorietate prin stihurile lui, făcute pentru propria-i plăcere ori improvizate „din poronca" cine ştie cui. N-a publicat decît o singură dată, în „Albina românească" (1830), o poezie cu titlul *Laudă lui Dumnezeu.* Nu era, însă, o creaţie personală, ci o traducere a lui C. Stamati *(Odă către Dumnezeu)* din Derjavin. Folosindu-se, probabil, şi de o versiune franceză sau grecească, vornicul, care primise oda de la C. Stamati spre a o publica, a făcut unele schimbări de versuri, a înlocuit cîteva pasaje şi, modificîndu-i puţin şi titlul, a tipărit-o sub numele său. Versiunea lui **D.,** care, după asigurările lui C. Stamati, nici nu ştia ruseşte, este, în orice caz, prozaică şi neinspirată.

Lirica lui **D.,** preponderent erotică, nu se îndepărtează prea mult de aceea a lui C. Conachi şi Alecu Văcărescu. Sînt acrostihuri galante, în care se aduce un prinos amorului, într-un chip convenţional. Lamentaţiile îndrăgostitului fără noroc, care consună uneori atît de mult cu tînguirile din cîntecele de lume, au totuşi un dram de cerebralitate, tinzînd spre meditaţie, chiar dacă spre una facilă. Aici îşi face loc şi un sentiment mai deosebit, apropiat de reveriile solitare şi nocturne ale preromanticilor. Luna e o prezenţă aproape obsesivă, de obicei străină şi neprietenoasă, şi un anume simţ al naturii nu-i lipseşte lui **D.** Şi el cultivă, aidoma cu poeţii anacreontici sau petrarchişti, contrastul violent, într-o manieră artificială însă. Dintre producţiile sale poetice, mai cunoscută este *Piima lui Neculai Dimachi asupra vistieresei Anica Roset,* care a circulat sub un titlu dedus din conţinutul poemului, *Corabia pe valuri.* Înzestrat cu simţ de observaţie şi nu lipsit de umor, **D.** a scris şi versuri satirice, mai puţine, dar mai izbutite, mai plastice decît cele elegiace. *O adunare a trii cucoane,* de pildă, e un dialog nostim, ironizînd cochetăria şi mania clevetelii. E un fel de scenetă în versuri, sprinţară, care vădeşte la **D.** predispoziţii de autor dramatic. A şi scris, dealtfel, în colaborare cu C. Conachi şi D. Beldiman, *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zîc Căbujan şi cavaler Cucoş,* unde e creionată figura grotească a unui avar. Au rămas de la **D.** şi *Alte stihuri asupra banului Costandin Canta ce-i zîc şi Căbujan şi cavaler Cucoş, făcute de singur Neculai Dimachi.* I s-a atribuit ⟨5⟩ şi piesa în cinci acte, în versuri, *Sfatul familiii,* una din primele noastre comedii originale. E vorba de o comedie inspirată din nişte întîmplări scandaloase petrecute cu adevărat, într-un oraş moldovenesc. Scrierea, fără pretenţii, respiră multă autenticitate, folosind un limbaj plin de naturaleţe, pitoresc uneori, dar şi licenţios, cu replici colorate de un umor de factură folclorică. Autorul, aproape deloc preocupat să moralizeze, ştie să surprindă, din cîteva linii mai îngroşate, un profil.

— *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zîc Căbujan şi cavaler Cucoş* (în colaborare cu C. Conachi şi D. Beldiman), CL, XXXVII, 1903, 3, reed. în ITR, *40—46,* reed. în C. Co-

nachi, *Scrieri alese,* îngr. Ecaterina şi Al. Teodorescu, introd. Al. Teodorescu, Bucureşti, E.L., 1963, *205—210 ; Sfatul familii* (publ. Şerban Cioculescu), VR, XIV, 1961, 2 ; *[Poezii],* PRC, I, *103—106.* Ms. : *[Poezii],* B.A.R., ms. 2189, f. *47, 52.*

— 1. G. Bogdan-Duică, *Un poet moldovan pierdut,* VR, I, 1906, 3 ; 2. Eufrosina Dvoicenco, *Viaţa şi opera lui C. Stamati,* Bucureşti, Cartea românească, *67—77 ;* 3. Dan Simonescu, *Un poet necunoscut dinainte de 1837,* VRA, XI, 1938, 543 ; 4. Popovici, *Studii,* I, *422—424 ;* 5. Şerban Cioculescu, *Prima piesă românească,* GL, V, 1953, 50 ; 6. I. Gheţie, *Prima piesă românească ?,* ALIL, t. XI, 1960, fasc. 2 ; 7. Cioculescu, *Varietăţi, 93—121 ;* 8. Piru, *Ist. lit.,* II, *280—287 ;* 9. *Ist. lit.,* II, *210—215 ;* 10. Brădăţeanu, *Comedia, 31—36 ;* 11. Păcurariu, *Clas. rom., 47—48 ;* 12. Cornea, *Originile, 129, 149—151.*

F. F.

DIMITRESCU, Ion v. **Dumitrescu-Movileanu, Ion.**

DIMITRESCU-IAŞI, Constantin (25.II.1849, Iaşi — 16.IV.1923, Turnu Severin), estetician. Fiu al magistratului Dimitrie Dimitrescu, **D.-I.** a urmat şcoala primară în oraşul natal, între 1856—1860, apoi liceul, tot acolo, între 1860—1867, avîndu-i printre colegi pe A. Lambrior, G. Panu, C. Hogaş. Între anii 1867—1869, a frecventat cursurile Facultăţii de litere şi filozofie a Universităţii din Iaşi, fiind, în acelaşi timp, şi profesor suplinitor de limba latină. Timp de doi ani (1869—1870) este profesor la Botoşani, iar între 1870—1872, în Iaşi, continuîndu-şi totodată studiile universitare. Profesor la Bîrlad în următorii trei ani, este trimis să studieze filozofia la Berlin (1875—1876) şi Leipzig (1876—1877). Din 1879, predă estetica, istoria filozofiei, logica, psihologia şi pedagogia la Universitatea din Iaşi, pînă în 1885, cînd e transferat la Universitatea din Bucureşti, ca profesor de istoria filozofiei vechi şi moderne, de etică şi de estetică, funcţionînd aici pînă la pensionare (1919). Inspector general în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, a fost şi director al Şcolii normale superioare din Iaşi, al Bibliotecii Universităţii din Capitală (1898—1910), al Seminarului pedagogic de pe lîngă Universitate (1899—1919). Timp de doisprezece ani a fost rector al Universităţii din Bucureşti. Deşi membru al Junimii, din 1878, nu a aprobat principiile ei politice, condamnîndu-le în articolele apărute în „Drapelul" şi „Democraţia" (1897—1898). Bun cunoscător al rezultatelor pedagogiei moderne (dealtfel între 1891—1898 a şi condus „Revista pedagogică"), **D.-I.** a contribuit substanţial la alcătuirea legii pentru reformarea învăţămîntului mediu şi superior, din 1898.

Concepţia sa filozofică a fost profund influenţată de pozitivismul şi de evoluţionismul european din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, preluînd numeroase idei, uneori fără spirit critic. **D.-I.** consideră că omul ar fi o „maşină" în mişcare, doar un complex de fenomene fiziologice. Adept al monismului de nuanţă materialistă, a susţinut unitatea materiei şi a spiritului şi a militat pentru o etică întemeiată pe datele ştiinţei. Cursurile sale universitare de sociologie, primele la noi în ţară, deşi fundamentate pe argumentele darvinismului, au înlesnit fixarea unora din ideile socialismului, cu a căror aplicare practică **D.-I.** nu a fost însă de acord. A scris şi cîteva studii de sociologie literară *(Recenzentul, Spiritul democratic în literatură, arte, ştiinţă),* nu totdeauna riguros argumentate. În estetică, a încercat să concilieze pozitivismul şi evoluţionismul cu ideile filozofiei romantice germane, pornind de la formalismul herbartian, al cărui discipol s-a şi considerat. Cele mai multe din opiniile sale au fost expuse în lucrarea *Der Schönheitsbegriff [Conceptul de frumos]* — tradusă parţial de el însuşi în „România literară şi ştiinţifică" (1895) — precum şi în cîteva articole, publicate sub pseudonimul Faust, apărute în ziarele „Dreptatea" (1896), „Drapelul" şi „Democraţia" (1896—1898). **D.-I.** a avut un rol deosebit în îndreptarea esteticii româneşti către înţelegerea mai exactă a locului şi a funcţiei artei în societate. Subliniind importanţa ştiinţelor naturii pentru estetică, el a tins să-şi întemeieze opiniile pe ştiinţele experimentale. După el, frumosul poate fi explicat numai prin conlucrarea metodelor experimentale cu acelea ale psihologiei, mai ales ale „psihologiei popoarelor". Folosindu-se de opiniile lui J. Fr. Herbart, ca şi de rezultatele obţinute de H. von Helmholtz, G. Th. Fechner, A. Zeising, Fr. Th. Vischer şi R. von Zimmermann, el a distins două aspecte ale frumosului (unul pur formal, obiectiv, şi al doilea — subiectiv), a căror punere de acord i-ar defini esenţa. Frumosul poetic este considerat pur subiectiv, bazat pe fantezie şi pe sentiment, cuvîntul fiind doar un intermediar, iar materialul propriu-zis constituindu-l imaginile. Dar creaţia poetică nu poate fi socotită frumoasă decît prin prisma raporturilor formale dintre imagini, singurele care îi definesc originalitatea. Artistul este văzut drept o fiinţă superior dezvoltată din punct de vedere fiziologic, de unde şi opinia că există „dinastii de talente". Acestea sînt însă influenţate de mediul natural şi social în care au apărut, ceea ce explică eliberarea individualităţii creatoare în condiţiile democratismului politic. În ceea ce priveşte critica literară, **D.-I.** este de părere că aceasta, pentru a-şi atinge menirea, nu trebuie să aplice mecanic teoriile esteticii, dar să explice geneza, dezvoltarea şi decăderea curentelor literare. Tinzînd către obiectivitate, ea îşi întemeiază judecăţile nu pe valoarea subiectului operei, ci pe originalitatea relaţiilor formale şi pe sinceritatea creatorului, deoarece, în artă, frumosul ar fi identic cu adevărul, explicîndu-se mai temeinic prin legile vieţii afective. Unele dintre aceste opinii i-au dat posibilitate lui **D.-I.** să înţeleagă şi să aprobe multe din principiile lui C. Dobrogeanu-Gherea, pe care le-a şi susţinut în activitatea sa publicistică.

— *Der Schönheitsbegriff. Eine ästhetisch-psychologische Studie,* Leipzig, Verlag von H. Matthes, 1877 *[Conceptul de frumos],* ROŞ, I, 1895, 3, 4. 9—15, 17 ; *Cronica literară,* DP, I, 1896, 111, 117, 122, 221 ; *Estetica şi critica modernă,* DRP, I, 1897, 30 ; *Opera d-lui Gherea,* DRP, I, 1897, 31 ; *Critica şi politica,* DRP, I, 1897. 32 ; *O erezie sociologică,* DRP, I, 1897. 52 ; *Cronica teatrală,* DRP, I, 1897, 130 ; *„Duioase", versuri de R. D. Rosetti,* DRP, I, 1897, 131 ; *Cronica teatrală,* DRP, I. 1898. 151 ; *Goethe şi Eminescu.* DRP, I, 1898, 198 ; *Cele două morale. Studiu de psihologie socială,* Bucureşti, Biblioteca „Revistei ideei", [1907] ; *Din nevoile vieţii. Maragna sau Nevoia de hrană,* Bucureşti, Biblioteca „Revistei ideei" ; *Studii de psihologie socială,* îngr. şi pref. Panait Muşoiu, Bucureşti, Biblioteca „Revistei ideei" ; *[Scrieri filozofice],* în C. *Dimitrescu-Iaşi. Omul şi opera,* Bucureşti, Socec, 1934, *59—493 ; Texte despre educaţie şi învăţămînt,* îngr. şi pref. Ioan N. Vlad, Bucureşti, E.D.P., 1969 ; *Studii de estetică,* îngr. şi pref. I. Iliescu, tr. tezei Drăgoi D. T., Bucureşti, E.Ş., 1974.

— 1. Verax [I. Nădejdel. *Conferinţele din sala Universităţii,* C, I, 1881, *695—697, 735—738,* II, 1883, *676—677,* II, 1884, *591—593 ;* 2. C. D. Anghel, *La d. C. Dimitrescu-Iaşi,* ADV, III, 1894, 1829 ; 3. Yang [Gala Galaction], *O lecţie de sociologie. Cursul d-lui C. Dimitrescu-Iaşi,* LAR, III, 1898, 10 ; 4. *Omagiu lui C. Dimitrescu-Iaşi,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1904 ; 5. Cora Irineu, *C. Dimitrescu-Iaşi,* IDE, IV, 1923, 117 ; 6.

I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei”*, CL, LVI, 1924, octombrie ; 7. Petrovici, *Amintiri, 35—42 ;* 8. *C. Dimitrescu-Iași. Omul și opera*, București, Socec, 1934 ; 9. I. S. Firu, *Constantin Dimitrescu-Iași*, CF, IV, 1957, 6 ; 10. Mihai Roșianu, *Activitatea pedagogică a lui C. Dimitrescu-Iași*, RPD, VII, 1958, 4 ; 11. Ernest Stere, *O contribuție românească în estetica secolului al XIX-lea : „Der Schönheitsbegriff” de C. C. Dimitrescu-Iași*, CF, V, 1964, 5 ; 12. Leon Timofte, *Constantin Dimitrescu-Iași, un pedagog valoros al Universității din București*, AUB, științe sociale-filozofie, t. XIV, 1965 ; 13. Vitner, *Lit. publ. soc., 92—95, 410—411 ;* 14. E. Speranția, *Figuri, 5—13, 15 ;* 15. Mitu Movilă, *Aspecte ale cauzalității în concepția lui C. Dimitrescu-Iași*, AUI, științe filozofice, t. XVII, 1971 ; 16. Ioan N. Vlad, *C. Dimitrescu Iași, estetician și critic literar*, RITL, XXI, 1972, 4 ; 17. *Ist. filoz. rom.*, I, *519—523 ;* 18. Ion Iliescu, *Constantin Dimitrescu-Iași — necunoscutul*, O, XX, IV, 1973, 16.

D. M.

DIMITRIADE, Constantin (1831, București — 10.III.1885, București), autor dramatic și traducător. A învățat la București, dar a părăsit repede școala și, după ce o vreme a fost ucenic la un tapițer, atras de mirajul călătoriilor, a plecat din țară cu o trupă italiană de circ, care dăduse spectacole în București. Ajuns în Italia, s-a îmbarcat ca elev marinar, fiind apoi hamal, matelot, chelner pe diferite vapoare. Studiile îi fuseseră cu totul sporadice, dar **D.** a avut prilejul să învețe mai multe limbi străine și în special limba spaniolă. A fost translator la Atena, voiajor comercial prin Marsilia, Paris și Londra. Se reîntoarce în țară în 1848 și, cu ajutorul lui Ion Cîmpineanu, intră în trupa lui Costache Caragiali, jucînd la București și Craiova. Temperament instabil, avid de glorie, **D.** s-a angajat în diferite trupe de teatru, la Craiova, București și Iași. În 1864 era primul profesor de declamație al Conservatorului din Iași. În 1866 i se concesionează Teatrul cel Mare din București. Dificultățile financiare, disputele cu actorii, lipsa de sprijin din partea oficialităților au adus falimentul stagiunii, astfel că, în octombrie 1867, contractul i-a fost reziliat. Din această antrepriză **D.** a ieșit ruinat, cu nervii zdruncinați. A reușit totuși, împreună cu Petre Grădișteanu și cu Ion Ghica, să înfăptuiască o schimbare în viața teatrală a țării, contribuind la înființarea, în 1877, a Societății dramatice a actorilor din București. Se căsătorise cu Paulina Stavrescu, actriță și ea, din această căsnicie născîndu-se Aristizza Romanescu, care va continua cariera actoricească a părinților. Dintr-o altă căsătorie se va naște Mircea Demetriade, viitorul poet. În 1880, **D.** s-a retras din teatru, ocupîndu-se cu tapițeria. Bolnav de nervi, chinuit de o suferință incurabilă, s-a sinucis, fiind găsit înecat în Dîmbovița.

Spirit aventuros, bîntuit de nemulțumiri, **D.** a fost o personalitate a scenei românești, remarcabil în creațiile sale actoricești (se specializase în roluri de tirani și intriganți), exigent ca director de scenă, promotor al repertoriului original, îndrăzneț în intervențiile legate de ameliorarea situației actorilor și a teatrului la noi. Tradusese *Cursul de declamațiune* al lui J. de Bastus, aderînd, implicit, la ideea unei educații scenice sistematice, împotriva oricăror forme de diletantism. Ca și alți actori, **D.** a scris cîteva piese și mai ales a tradus din limba franceză drame și melodrame. Cele trei drame ale sale, *Frații din munte* (1856), scrisă în colaborare cu E. Carada (și prelucrînd un roman francez al lui E. Gonzalès), *Virtutea străbună* (1864) și *Blastemul* (1870), sînt animate toate de sentimente nobile, ideea fiind aceea a glorificării trecutului istoric. Umanitarismul, patriotismul, sacrificiul măreț întru dreptate erau întruchipate în intrigă și personaje romantice, îmbinîndu-se sceneria foarte complicată cu maniera discursiv-patetică a dialogurilor. În ciuda retorismului dilatat, a prolixității unor comentarii, a finalurilor emfatice, nu pot fi ignorate firescul unor personaje chinuite de îndoială, de vină, ca și naturalețea unor replici. Cîteva scene din *Blastemul* anticipează frapant *Viforul* lui B. Delavrancea. Au fost reprezentate, în tălmăcirea lui **D.**, *Căpitanul negru* de V. Séjour, *Don Juan de Maraña sau Căderea unui înger* de Al. Dumas (cu versuri de Th. Aslan), *Șamil* de P. Meurice, *Un martir* de J. Zorrilla y Moral, *Lucrătorii* de E. Manuel, *Lupta pentru credințe* de M. Fournier, *Acrobatul* de O. Feuillet. În *Ludovic al XI-lea*, tradusă din C. Delavigne, **D.** a făcut și unul dintre cele mai bune roluri ale sale. A localizat în *Doctorul satului* piesa *Le Festin de Pierre* de Mélesville. **D.** a revizuit traducerea lui Toma Bagdat *Othello sau Maurul din Veneția* de Shakespeare, lucrată după versiunea lui A. de Vigny.

— *Frații din munte* (în colaborare cu E. Carada), București, Tip. Națională, 1856 ; *Virtutea străbună*, ed. 2, București, Tip. Rassidescu, 1864 ; *Blastemul*, București, Tip. Națională, 1870. — Tr. : P. Meurice, *Cavalerii spiritului, Cesara*, București, Ioanid și Spirescu, 1869 ; Al. Dumas-fiul, *Bărbatul-femeia*, București, Tip. Rădulescu, 1872 ; Tiruvaluva, *Cartea datoriilor*, București, Tip. Grecescu, 1876 ; Fr. Martinez de La Rosa, *Văduva lui Padilla*, L, I, 1880, 31. **Ms. :** J. Zorrilla y Moral, *Trădător, neconfesat și martir* (1868), A.S.I., ms. 663 ; E. Manuel, *Lucrătorii* (1872), A.S.I., ms. 397 ; C. Delavigne, *Ludovic al XI-lea* (1874), A.S.I., ms. 534.

— 1. V. D. Păun, *„Cartea datoriilor” a lui Tiruvaluva*, ROM, XX, 1876, 20, 21 octombrie ; 2. Binocle, *Chronique. Les adieux de Dimitriade*, IR, IV, 1880, 737, 738 ; 3. A. Macedonski, *Costache Dimitriade*, RST, 1888, iunie ; 4. Mihail N. Belador, *Istoria teatrului român. Constantin Dimitriade*, TR, III, 1895, 539 ; 5. D. Rosetti, *Dicț. cont., 65 ;* 6. *Encicl. rom., II, 165 ;* 7. Lelia Nădejde, *Costache Dimitriade*, SCIA, teatru — muzică — cinematografie, XII, 1965, 1 ; 8. Brădățeanu, *Ist. lit. dram., 322—323 ;* 9. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *236—238, 240—244, 273, 302, 361*, III, *29, 69, 168—169 ;* 10. *Ist. teatr.*, II, *121, 124, 523 ;* 11. Ioan Massoff, *Costache Dimitriade, actor și tapițer*, TTR, XVIII, 1973, 4.

G. D.

DIMITRIU, Toma (sec. XVIII), traducător și autor de versuri. Din puținele referințe biografice păstrate despre Toma, „al doilea logofăt”, s-ar părea că acesta s-a născut în satul Crepana din Castoria (Grecia). De la București vine în 1758 la Iași. Este numit în 1760 logofăt la Cancelaria Mitropoliei, fiind tot aici, se pare, și bibliotecar.

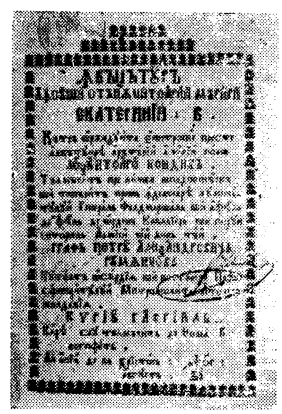

Prin activitatea sa de traducător, **D.** se încadrează în mișcarea iluministă din Moldova. O primă traducere, precedată de o explicație în versuri de **D.**, are în vedere popularul roman grecesc *Theaghen și Haricleea* al lui Heliodor, intitulat în tălmăcirea românească : *A lui Eliodor istorie etiopicească*. Traducerea a circulat intens în Moldova, unde s-au păstrat 14 copii

manuscrise, cea mai veche, din 1772—1773, fiind întocmită de pisarul Mitropoliei, Grigore Ilievici, la cererea episcopului de Roman, Leon Gheuca. La îndemnul şi cu cheltuiala vistierului Ioan Cantacuzino, **D.** traduce, după intermediarul grecesc al lui Nichifor Theotochis, apărut la Leipzig, în 1769, lucrarea unui autor convertit la creştinism, care atacă iudaismul, numită în tălmăcirea tipărită la Iaşi, în 1771 : *Alcătuirea înaurită a lui Samuil Ravi Jidovul.* Un indiciu al înclinaţiilor literare ale lui **D.** sînt şi cele cîteva zeci de „stihuri politiceşti", ce prefaţează textul tălmăcirii, din care nu lipseşte ideea că „a folosi patria sa" este fapta cea mai vrednică de laudă. Prin ordinul generalului P. A. Rumeanţev adresat mitropolitului Gavriil Callimachi, **D.** este însărcinat cu traducerea unei lucrări legislative, *Nacazul* (1767), care conţinea o pledoarie în favoarea monarhului luminat, tip de guvernămînt reprezentat de împărăteasa Ecaterina a II-a a Rusiei. Tradusă după intermediarul grecesc al lui Evghenie Vulgaris, publicat la Petersburg. în 1771, *Învăţătură a însuşi stăpînitoarei măriri Ecaterinii II* s-a tipărit la Iaşi, în 1773. În prefaţă, Gavriil Callimachi salută evenimentul traducerii unei opere menite a reglementa raporturile sociale în secolul luminilor, epocă de progres ce ar confirma viziunea lui Platon despre „veacul de aur" al principilor luminaţi. Mai mult indirect, prin ideile izvoarelor folosite, Montesquieu, Cesare Beccaria, Samuel von Pufendorf, *Învăţătură...* a reprezentat un text de bază pentru iluminismul românesc. Lui **D.** este posibil să-i aparţină şi alte traduceri.

— **Tr.** : *Alcătuirea înaurită a lui Samuil Ravi Jidovul,* Iaşi, 1771 ; *Învăţătură a însuşi stăpînitoarei măriri Ecaterinii II,* Iaşi, 1773. **Ms.** : *A lui Eliodor istorie etiopicească,* B.A.R., ms. 355 (1772—1773) ; ms. 60 (1781) ; ms. 3531 (1782) ; ms. 2774 (1784) ; ms. 4837 (1784) ; ms. 57 (1786) ; ms. 2868 (1792) ; ms. 347 ; ms. 506 ; ms. 2605 ; ms. 2769 ; ms. 3259 ; ms. 3581 ; ms. 5046.

— **1.** Iorga, *Ist. bis.,* II, *170* ; **2.** Cartojan, *Cărţile pop.,* II, *273* ; **3.** Iosif Pervain, *Soarta unei cărţi ruseşti din 1767, în Moldova şi Ţara Românească,* ST, II, 1951, 3 ; **4.** Ariadna Cioran-Camariano, *Traducerile în limba greacă şi română a „Nacazului" (Învăţătura) Ecaterinei a II-a,* STD, XI, 1958, 2 ; **5.** Maria Marinescu-Himu, *Romanul grec în literatura română,* SC. VII. 1965 ; **6.** Dan Simonescu, *Introducere,* CPL, II, *125—127* ; **7.** Duţu, *Coordonate, 223—224, 255* ; **8.** N. A. Ursu, *Traduceri româneşti necunoscute din clasicii antici,* CRC, X, 1975, 40 ; **9.** Nicos Gaidagis, *Contribuţii la istoricul Bibliotecii Centrale Universitare din Iaşi,* AIX, XIII, 1976.

A. S.

DIN MOLDOVA, publicaţie bilunară apărută la Iaşi, sub redacţia lui B. P. Hasdeu, între 1862 şi 1863. Începînd cu numărul 10 din 1863, în urma unor acuze de separatism, şi-a schimbat titlul în „Lumina". Sufletul revistei a fost B. P. Hasdeu, care îşi propunea, în *Precuvîntare,* să reciştige „creditul ce l-a pierdut, din diferite cauze, tînăra şi efemera noastră publicistică", menţinînd-o însă departe de „culorile de partid". Datorită lui Hasdeu, publicaţia are un solid sector de istorie, cu contribuţii şi în alte domenii adiacente acesteia : diplomatologia, arheologia, bibliologia, iconica, glosologia, chiar filologia, căci Hasdeu, care, primul la noi, are conştiinţa valorii filologice a textelor vechi, cu intuiţia savorii stilului arhaic, sprijină argumentarea istorică prin observaţii lingvistice. El nu separă istoria de spiritul literaturii, cerînd istoriei „obiectivitate estetică", „espresiune", „perspectivă", „culori", iar istoricului „inspiraţiunea geniului". Istoria are nevoie de dimensiune epică, constituindu-se în tablouri pline de viaţă, susţine Hasdeu într-un fragment din cursul de istorie pe care îl ţinea la Gimnaziul central din Iaşi, publicat sub titlul : *Conceptul studiilor arheologice în*

legătură cu istoria universală şi a românilor. O contribuţie importantă în domeniul istoriei, prin bogăţia informaţiilor, este studiul *Deşţărarea lui Petru Vodă Rareş,* la care Hasdeu lucrase — se pare — patru ani. În studiile sale istorice Hasdeu aduce o temă nouă, cercetarea vechilor ocupaţii ale populaţiei din Dacia, a instituţiilor, comerţului. Prodigioasă este şi editarea de documente, de izvoare istorice, domeniu în care Hasdeu îşi depăşea epoca. El traduce şi comentează *Descrierea Moldovei şi a Munteniii în versuri polone* de Miron Costin, prezintă, la rubrica *Bibliologie,* cărţi rare, precum lucrarea lui Martin Kraus despre Principatele Române, scrieri ale lui Amfilohie Hotiniul, *Legenda sîntei Parasceve patroanei Ieşului* de mitropolitul Dosoftei, publică vechi documente istorice însoţite de comentarii. Descoperind şi publicînd, la rubrica *Iconica, Portretul lui Vlad-Vodă Dracul,* Hasdeu încearcă a descifra în configuraţia fizionomică portretul moral al personajului istoric. Comentariile care însoţesc tragedia istorică *Răposatul postelnic* se axează pe aceeaşi idee a necesităţii de a înmănunchea istoria şi psihologia. Hasdeu ar fi vrut să intuiască în istorie patimile naturii omeneşti şi lua de călăuză pe Sofocle şi pe Shakespeare. În acelaşi timp îşi propunea să dea specificul locului şi timpului şi plasticitate scenelor istorice prin înfăţişarea obiceiurilor naţionale, apelînd la folclor. Comentariul privind arta tragediei istorice şi explicaţiile teoretice marginale asupra construcţiei scenelor sînt mai importante în cazul *Răposatului postelnic* decît însăşi piesa, o construcţie dramatică silită şi neconvingătoare. Însă principala contribuţie a publicaţiei în critica literară este amplul studiu al lui Hasdeu, *Mişcarea literelor în Ieşi,* apărut în mai multe numere, fără a fi terminat. Comentînd mişcarea teatrală şi literară din Iaşi cu maliţiozitate şi vervă, Hasdeu acuză caracterul melodramatic şi senzaţional al repertoriului dramatic (unei judecăţi aspre, dar nu nedrepte, supune şi drama lui Gh. Asachi, *Petru Rareş),* aşează pe V. Alecsandri, cum mai tîrziu va face şi T. Maiorescu, în fruntea mişcării literare (el e „prototipul şi microcosmosul poeziei române"), fără a ascunde că aşteaptă un poet sedus de „sublimele profundităţi ale metafizicii" şi fixează, precedînd pe T. Maiorescu şi nu departe de spiritul acestuia, criteriile poeziei, cu insistenţă asupra „imaginii pure sau ideii poetice", care e „sîmburele poeziei", şi asupra rolului imaginaţiei. Interesante sînt şi

considerațiile asupra artei actorului, căruia i se cere o lucidă distanțare față de rol. Revista adăpostește articolul lui C. Negruzzi *Studii asupra limbei române,* care prilejuiește și un comentariu polemic al lui Hasdeu pe tema raporturilor politică-literatură. Tot aici Hasdeu începe și polemica sa cu Maiorescu, ironizat la rubrica *Tutti frutti.* Conflictul se adîncește în urma acuzei de imoralitate pe care Comitetul central de inspecțiune școlară (din care făcea parte și Maiorescu) o lansează la adresa revistei în care Hasdeu publicase nuvela *Duduca Mamuca. Apărarea redactorului* la procesul de presă intentat, sclipitoare prin argumentație, logică impecabilă, ironie, e și profesiunea de credință, realistă, a autorului, portretist al societății. Exceptînd *Duduca Mamuca,* în care Hasdeu apare ca scriitor pe deplin format, stăpîn pe arta construcției, creator al unui tip aparte de damnat romantic, care face un joc dublu, ascunzîndu-și neliniștile sub masca escrocului sentimental, cinic, ironic, literatura publicată este destul de șteasră. Nici poeziile lui Hasdeu pe teme istorice *(Ionașcu-Vodă, Ștefan Tomșa și vornicul Ion Moțoc),* nici *Testamentul poetului* nu se pot salva de prozaism. Prolixe sînt și încercările romantice ale lui Șt. G. Vârgolici. O baladă publică aici V. Alecsandri, iar V. Pogor traduce din Horațiu și Th. Gautier.

— 1. B. P. Hasdeu, *Precuvîntare,* DIM, I, 1862, 1, reed. în PLR, I, *194—195* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *298—299* ; 3. V. Sandu, *Publicistica lui Hasdeu,* București, Minerva, 1974, *47—58.*

S. C.

DINULESCU, Ștefan (2.V.1858, Găița, azi Făcăeni, j. Ialomița — ?), istoric literar. A făcut studii, mai întîi, la Seminarul central din București, urmînd cursuri universitare la București și la Cernăuți, unde, în 1897, obține doctoratul în filologie. În 1905, la București (unde a funcționat și ca profesor în diferite institute particulare), **D.** își ia licența în drept, iar un an mai tîrziu făcea parte din baroul Capitalei. Șef pedagog și subdirector la Seminarul central din București, el este apoi, timp de paisprezece ani, director al Episcopiei din Huși și predicator la Catedrală. Profesor de filozofie și pedagogie la Seminarul „Nifon", **D.** a mai fost redactor șef la „Revista bisericească".

Un cărturar serios și informat a fost **D.**, preocupat de literatura română veche. Apărute mai întîi în „Candela", studiile sale monografice consacrate mitropoliților Dosoftei, Varlaam și Antim Ivireanul — „bărbați rari", creați nu de hazardul împrejurărilor, ci, dimpotrivă, dînd impuls evenimentelor — sînt întocmite cu metodă și cu un aproape ostentativ scrupul al documentului. Cunoscător de limbă greacă, latină și slavonă, italiană și germană, **D.** face copioase referințe bibliografice, în subsoluri ample, confruntînd „probele", contestîndu-le uneori, formulînd unele ipoteze atunci cînd datele sînt lacunare sau lipsesc cu totul. Orice supoziție trebuie adeverită prin „acte", întemeiată pe izvoare (autorul chiar deplînge „lipsa de izvoare"), dedusă din conspectarea atentă, minuțioasă, a textelor. Judecata lui **D.** asupra omului și a operei are mereu în vedere contextul istoric, starea socială, politică, religioasă a Moldovei și a Țării Românești în vremea păstoriei celor trei iluștri mitropoliți. Prudența nu-l împiedică totuși să emită anumite presupuneri, mai riscate cîteodată. El are puține îndoieli că Dosoftei s-ar fi născut în Moldova, iar nu pe alte meleaguri, susținînd, între altele, și că viitorul vlădică ar fi învățat la școala lui Vasile Lupu. Cît privește trecerea în Polonia, **D.** afirmă net că Dosoftei s-a dus acolo de bună voie, iar nu ca ostatec. Despre Varlaam, în opoziție cu alte opinii (între care a lui N. Scriban), el arată că a păstorit o singură dată, nu de două ori, iar scrierea *Șepte taine a besericii* — de fapt o traducere — i-ar aparține lui, nu logofătului Eustratie (cum susținuse T. Cipariu). **D.** se vede nevoit să intre nu rareori în polemici, argumentînd de obicei în expuneri laborioase. În problema, atunci în litigiu, a locului de baștină al lui Antim Ivireanul, el optează pentru o obîrșie „iberiană", adică din Iviria. În general, **D.** stăruie mai puțin asupra operelor, prezentate minuțios sub raportul conținutului, dar insuficient evaluate din punctul de vedere literar. Cînd se descătușează de rigori, stilul său devine mai metaforic, uzînd de comparații ample, cam neinspirate însă și cu unele accente ditirambice. Studiile lui **D.** privitoare la Dosoftei, Varlaam și Antim Ivireanul sînt, pentru vremea lor, contribuții apreciabile.

— *Viața și scrierile lui Dositei mitropolitul Moldovei,* Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1885 ; *Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Moldovei Varlaam (1632—1653),* Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1886 ; *Viața și activitatea mitropolitului Țărei Românești Antim Ivireanul (1707—1716),* Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1886.

— 1. Predescu, *Encicl., 274.*

F. F.

DIONISIE Eclesiarhul (c. 1759, Pietrari, j. Vîlcea — 1820, Craiova), cronicar și caligraf. Părinții săi, Alexie și Aspazia (care va îmbrăca apoi rasa monahală) erau de origine modestă. Ca mirean, **D.** se numea, probabil, Dumitru. S-a călugărit și a învățat la Tismana, completîndu-și apoi cunoștințele teologice la mănăstirile Govora, Hurezi, la Episcopia Rîmnicului Noul Severin, precum și la Craiova, petrecîndu-și cea mai mare parte a vieții în mănăstirile oltene. În aceste locuri a deprins caligrafia și pictura bisericească. Chemat, în 1786, la Rîmnic, de episcopul Filaret, în funcția de ecleziarh, este însărcinat să scrie condica episcopiei și a metocurilor ei. În 1788, împreună cu Naum Rîmniceanu, **D.** îl însoțește pe episcopul Filaret în pribegia pricinuită de ocuparea Țării Românești de austrieci. Impresiile despre această călătorie, prin orașe ca Orșova, Mehadia, Lugoj, Caransebeș și Timișoara, prin ținuturile sîrbești, unde vede cetatea Petrovaradin și orașul Șabac, sînt consemnate în cronica sa. Probabil a ajuns și la Buda, deoarece nota că a văzut palatul lui Matei Corvin. S-a întors la Rîmnic înaintea păcii de la Șistov. De la 1795 **D.** semnează ca biv-eclesiarh. Între 1806—1808 a stat, probabil, la București, retrăgîndu-se apoi la Craiova.

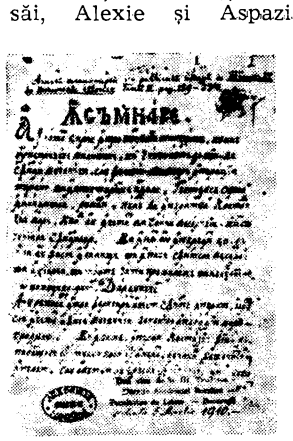

Opera principală a lui **D.** este *Hronograful Țărei Românești de la 1764 pînă la 1815,* scris la Craiova între 1814—1815. Este în egală măsură o cronică și o lucrare memorialistică, organizată pe principiul cronologic. Sînt amintiți domnitorii Nicolae Caragea, Mihai Suțu, Alexandru Mavrogheni. Cronicarul are în arsenalul său mijloace variate pentru caracterizarea domniilor, creînd tablouri reușite ale stărilor economice ale timpului : cum „mergeau" boierii cu slujbele, care erau prețurile diferitelor articole ș.a. **D.**

este preocupat îndeaproape de suferințele îndurate de locuitorii din Oltenia și o parte din Peninsula Balcanică din partea lui Osman Pazvantoglu. El narează de asemenea și despre evenimentele din Europa, pe care le cunoaște din scrieri minore de propagandă antifranceză. Plin de naivitate și savoare își enunță cronicarul părerile sale în materie de politică externă. În mentalitatea sa, războiul ruso-turc, în care au intrat și austriecii, s-a desfășurat într-un chip miraculos. Rușii, văzînd că sînt copleșiți de numărul turcilor, au scos „secreturile", adică tunurile mari cît o bute, trase de cîte 40 de boi. **D.** se oprește îndelung asupra figurii lui Napoleon, pe care îl privește cu un ochi dușmănos. Pentru el, Napoleon era de neam „grec romeos", dar renegat și trecut la legea papistașă. La început a fost ofițer în armata nemțească, unde s-ar fi dovedit isteț și cu bune purtări. Dar abia la francezi Napoleon ajunge să fie recunoscut și făcut „oberstern". În Franța, Napoleon îi determină pe „boieri" să elibereze pe „rumâni" (șerbii țării). În acest fel simplist este explicată de către **D.** Revoluția franceză. În culori naive este relatată împăcarea dintre francezi și nemți și cea dintre Napoleon Bonaparte și Alexandru I al Rusiei. Nu i se pot nega lui **D.** unele însușiri poetice, un spirit ispitit de fabulație și un ochi care vede istoria în lumini de mitologie. Fără a avea înțelegerea și pătrunderea psihologică a lui I. Neculce, **D.** are și el însușiri de povestitor și evocator, volubilitate în expunere, farmec al stilului oral. Un lung capitol al cronicii sale este consacrat domniei lui Constantin Hangerli, în care este înfățișată lăcomia acestuia și sînt evocate suferințele la care era supusă țara. O întîmplare comică din timpul domniei lui Hangerli este prilejuită de vizita la București a lui Capudan Hassan-pașa, pus pe orgii. Vodă a ieșit din încurcătură aducînd la curte podărese și cîrciumărese chipeșe, pe care le-a înfățișat turcilor, în mod protocolar, drept mari boieroaice. O pagină de nuvelă sîngeroasă este consacrată uciderii lui Hangerli din ordinul sultanului Selim al III-lea. În relatarea domniilor lui Hangerli și ale urmașilor săi Alexandru Moruzi, Mihai Suțu, Constantin Ipsilanti, **D.** intercalează viața aventuroasă a lui Pazvantoglu, fost mercenar în oastea lui Mavrogheni, devenit, prin uzurpare, pașă al Vidinului. Cronicarul manifestă interes față de acțiunile de eliberare a țării, pornite de Constantin Ipsilanti, care a dat ajutor și sîrbilor răsculați, la 1804. Cu mari digresiuni sînt narate luptele dintre turci și ruși din perioada 1806—1812. Din informații directe, el povestește despre luptele căpitanului Isaiev peste Olt și la Giurgiu, despre izbînda lui Miloradovici asupra turcilor la Colentina, despre distrugerea Brăilei de către generalul Bagration și despre cucerirea sudului Dobrogei de către generalul Kamenski. Cronica se încheie cu rezumatul campaniei lui Napoleon în Rusia. Deși tardivă, sub raportul concepției, față de lucrările istorice ale Școlii ardelene, cronica lui **D.** are incontestabile însușiri literare.

Din rusește **D.** a făcut o serie de traduceri, printre care *Calea împărătească a crucii Domnului*. Din limba germană traduce *Întîmplările războiului franțozilor și întoarcerea lor de la Moscva* (Buda, 1814) și *Vrednica de pomenire biruință* (Buda, 1815). De-a lungul întregii sale vieți **D.** a copiat sau a alcătuit el însuși numeroase pomelnice și condici mănăstirești. A întocmit în 1777 pomelnicul mănăstirii Dobrușa, în 1786 condica Episcopiei Rîmnicului (în trei volume), în 1791 condica mănăstirii Strehaia din Mehedinți, în 1795—1796 condica mănăstirii Bistrița (în trei volume), în 1799 pomelnicul mănăstirii Titireciul din Ocnele Mari. Aceleași lucrări continuă și după 1800, cînd **D.** întocmește pomelnicul bisericii din satul Urșani (1804), al bisericii din satul Simnicu de Jos (1814), hrisovul moșiei Rutești-Vîlcea (1815), pomelnicul mănăstirii Țînțăreni-Dolj (1816), condica vel paharnicului Constantin Almăjanu (1819). La acestea se adaugă și alte manuscrise care cuprind condica Arnotei (în două volume), pomelnicul bisericii din Proeni-Vîlcea, precum și condica Tismanei (în două volume), a Obedeanului, a Jitianului, a Mănăstirii Dintr-un Lemn și a Govorei și condica Mitropoliei Ungro-Vlahiei. Cele 25 de condici, la care **D.** a lucrat mai bine de 30 de ani, se păstrează în manuscris la Arhivele Statului din București și la Biblioteca Academiei R. S. România. Aceste condici cuprind un imens material documentar și sînt scrise cu o mînă de maestru în arta caligrafică. Se găsesc aici splendide majuscule, scene și portrete realizate de **D.** Ele formează un capitol interesant din arta miniaturisticii românești.

— *Chronograful Țărei Rumânești de la 1764 pînă la 1815*, TMI, II, 1863, *159—236* ; ed. *(Chronograful Țărei Rumânești)*, îngr. și pref. C. S. Nicolăescu-Plopșor, Rîmnicu Vîlcea, Tip. Vartolomei, 1934.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *122—128* ; 2. Iorga, *Ist. bis.*, II, *106—109* ; 3. Șt. Ciuceanu, *Pomelnicul bisericii din comuna Șimnicu de Jos din județul Dolj alcătuit și scris de Dionisie Eclesiarchul*, AO, I. 1922, 1 ; 4. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 164—174* ; 5. I. C. Filitti. *Condica Poenarilor-Almăjani*. AO, VIII, 1929, 41—44 ; 6. Emil Vîrtosu, *Dionisie Eclisiarhul. Un manuscris din 1816*, AO, VIII. 1929, 43—44 ; 7. Teodor Bălășel, *Un manuscris din 1804 al lui Dionisie Eclesiarhul*, AO, IX, 1930, 51—52 ; 8. Pușcariu, *Ist. lit., 206—207* ; 9. N. Plopșor, *Hrisov de la Radu Mihnea vd. (1613)*, AO, X. 1931, 53 ; 10. Teodor Bălășel, *Un manuscris din 1777 al lui Dionisie Eclesiarhul*, AO, XI, 1932, 61—62 ; 11. T. Bălășel, *Un manuscris din 1799 al lui Dionisie Eclesiarhul*, AO, XII, 1933, 67—68 ; 12. Iorga, *Ist. lit.*, III, *149—157* ; 13. Ion Donat., *Dionisie Eclesiarhul — constatări și observații noi*, AO, XIII, 1934, 74—76 ; 14. Teodor Bălășel, *Un manuscris din 1794 al lui Dionisie Eclesiarhul*, AO, XIV, 1935, 79—82 ; 15. Aurel Sacerdoțeanu, *De unde era Dionisie Eclesiarhul ?*, AO, XIV, 1935, 79—82 ; 16. Teodor Bălășel, *Un manuscris din 1798 al lui Dionisie Eclesiarhul*, AO, XV, 1936, 83—85 ; 17. Ion Donat, *Despre Dionisie Eclesiarhul și mănăstirea Bucovăț*, AO, XV, 1936, 83—85 ; 18. Teodor Bălășel, *Un manuscris din 1800 al lui Dionisie Eclesiarhul*, AO, XV, 1936, 86—88 ; 19. Aurelian Sacerdoțeanu, *Cronicarul Dionisie, eclesiarh al Mănăstirii Bistrița din Vâlcea*, AO, XV, 1936, 86—88 ; 20. Ion Vîrtosu, *Date noi despre Dionisie Eclesiarhul*, BOR. LV, 1937, 5—6 ; 21. E. Vîrtosu, *Știri noi despre Dionisie Eclisiarhul*, AO, XVIII. 1939, 104—106 ; 22. Călinescu, *Ist. lit., 37—39* ; 23. I. Popescu-Cilieni, *Dionisie Eclesiarhul la mănăstirea Govora*, AO. XX, 1941, 113—118 ; 24. T. G. Bulat, *Dionisie Eclesiarhul, artist plastic*, RIB. I. 1943. 2 ; 25. Popovici, *Studii*, I, *160—164* ; 26. D. Bălașa, *Pomelnicul mănăstirii Dintr-un lemn, scris de Dionisie. eclesiarhul Mitropoliei București*, MO, VIII, 1956, 1—3 ; 27. D. Bălașa. *Cronicarul Dionisie Eclesiarhul legător de cărți*, MO, X, 1958, 1—2 ; 28. Octavian Păun, *Dionisie Eclesiarhul. Cronograful Țării Românești*, AUB. științe sociale-filologie. t. VIII. 1959 ; 29. Piru, *Ist. lit.*, II, *166—176* ; 30. *Ist. gînd., 124—125* ; 31. Gabriel Cocora, *Un manuscris al lui Dionisie Eclesiarhul*, MO. XVII. 1965, 1—2 ; 32. V. G. Paleolog, *Inceput despre artistul caligraf și miniaturist Dionisie Eclesiarhul*. RMR, III. 1966, 3 ; 33. Paul Păltănea, *Pe marginea unei ipoteze : Dionisie Eclesiarhul, caligraf și miniaturist*, RMR, III, 1966, 13 ; 34. V. G. Paleolog. *Din nou despre Dionisie Eclesiarhul*. RMR, IV, 1967, 2 ; 35. A. Sacerdoțeanu, *Dionisie Eclesiarhul traducător al hrisovului din 1609 pentru mănăstirea Bucovățul*, MO, XIX, 1967, 11—12 ; 36. D. Bălasa. *Contribuția cronicarului Dionisie Eclisiarhul la îmbogățirea Molitfelnicului românesc*. BOR. LXXXVI. 1968. 1—2 ; 37. *Ist. lit.*, II, *124—125* ; 38. D. Bălașa, *Încă un manuscris necunoscut al cronicarului Dionisie Eclisiarhul*, MO, XXI, 1969, 3—4 ; 39. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *340—341* ; 40. Cornea, *Originile, 45—46* ; 41. Iliescu, *Geneza, 116—117* ; 42. Ursu, *Memorialistica, 70—71* ; 43. Gh. Constantinescu, *O condică necunoscută (descoperită în satul Castranova-Dolj)*, RMR, X. 1973. 7 ; 44. Virgiliu Z. Teodorescu, *Dionisie Eclesiarhul miniaturist*, RA, L. 1973. 2 ; 45. Mircea Muthu, *Dionisie Eclesiarhul sau fanariotismul între istorie și legendă*, SUB, Philologia, 1974, fasc. 1 ; 46. G. Firănescu, *„Hronograful Țării Românești" de Dionisie Eclisiarhul*, București, 1976 (teză de doctorat, dactilografiată).

A. S.

DIONISIE Romano (26.VII.1806, Sălişte, j. Sibiu — 18.I.1873, Buzău), cărturar şi traducător. Născut într-o familie de ţărani ardeleni, Roman, şi rămas orfan la 14 ani, **D.** intră la mănăstirea Neamţ, unde se va călugări în 1823. Dornic de învăţătură, el pleacă în acelaşi an spre Bucureşti, unde, pentru a putea urma cursurile de la „Sf. Sava", îşi cîştigă existenţa muncind în tipografia de la Cişmeaua Mavrogheni (tot aici va lucra mai tîrziu ca zeţar pentru I. Heliade-Rădulescu). Este sprijinit în efortul de instruire de către Eufrosin Poteca şi de episcopul Ilarion al Argeşului. După ce în 1831 urmează „cursul normal" de pregătire a învăţătorilor de la „Sf. Sava", **D.** desfăşoară o susţinută activitate didactică şi culturală la Buzău, ca profesor (1832—1843) şi conducător al tipografiei Episcopiei. Între 1833—1835 a fost şi profesor la şcoala de grămătici de pe lîngă Episcopia Buzăului. Activitatea didactică şi-o continuă ca director la Seminarul Mitropoliei din Bucureşti (1843—1848), calitate în care a însoţit de mai multe ori în Rusia pe tinerii trimişi la studii. Pătruns de ideile mişcării de la 1848, **D.** ia parte la revoluţie, fiind din această cauză închis la Văcăreşti şi, în scurt timp, expulzat în Transilvania. După ce peregrinează pe la Braşov şi Sibiu, se întoarce în Ţara Românească, în 1849, dar, suspectat de autorităţi, activează mai mult în cadrul unor mănăstiri, la cea din Băbeni lîngă Rîmnicul Sărat, apoi, ca egumen (1850—1854) la Sadova (judeţul Dolj), unde a reorganizat şcoala de pe lîngă mănăstire, iar din 1855 trece ca stareţ la Mănăstirea Neamţ, iniţiind un ciclu şcolar complet şi deschizînd la Tîrgu Neamţ un gimnaziu. Destituit din cauza curentului potrivnic acţiunilor sale înnoitoare, ce se formase în mănăstire, **D.** este numit însă în 1859, după Unire, al cărei partizan a fost, locţiitor de episcop la Buzău. În 1862, la Iaşi, este hirotonisit arhiereu de Traianopoleos. De la sfîrşitul anului 1864, a fost cîteva luni locţiitor al episcopului din Huşi, iar din 1865 revine, pentru tot restul vieţii, la Buzău, ca episcop titular. Donează din preţioasa sa bibliotecă (7000 de volume) o serie de cărţi care vor intra în primul fond al Bibliotecii Societăţii Academice Române, proaspăt înfiinţată, al cărei membru onorific va fi ales, în 1868, ca o recunoaştere a activităţii sale bogate în domeniul şcolii.

Format la şcoala ideilor de redeşteptare naţională de la „Sf. Sava", participant şi adept al mişcărilor social-politice contemporane lui (revoluţia de la 1848, Unirea Principatelor Române), **D.** depăşeşte cu mult orizontul vieţii mănăstireşti, activînd ca luminător în direcţia culturalizării şi emancipării clerului prin intermediul şcolilor (conduse, înfiinţate sau reorganizate de el) şi al tipăriturilor. În acelaşi sens, iniţiază şi conduce primele reviste bisericeşti din ţara noastră: „Vestitorul besericesc" (1839—1840), scos la Buzău în colaborare cu Gavriil Munteanu, şi „Eho eclesiastic", editat la Bucureşti (septembrie 1850 — august 1852), căruia îi adaugă suplimentul editorial „Biblioteca religioasă-morală", în care apar o serie din lucrările sale, originale sau traduse. Pentru buna desfăşurare a învăţămîntului laic şi teologic **D.** a alcătuit, adaptat şi tradus, o serie de manuale didactice, unele de strictă specialitate pentru seminarii, altele necesare instrucţiei elementare, un *Abeţedar românesc spre întrebuinţarea tinerilor începători* (1834), un *Abeţedar religios* (1835), şi *Scurtare de aritmetică* (1838), inclusă în partea a doua a cărţii didactice *Biblioteca tinerilor începători sau Culegere de întîile cunoştinţe trebuincioase pentru învăţătura copiilor ce încep a ceti.* Tot o carte didactică este şi traducerea, din franceză, făcută de **D.** cu titlul *Imnuri în proză pentru copiii care încep a ceti* (1858). Preocupat, în primul rînd, de educaţia morală a tineretului, el alcătuieşte o culegere de *Principii generale de înţelepciune şi datoriile tinerilor* (1871). **D.** a fost în epocă un orator cunoscut, de la care au rămas numeroase discursuri, multe inedite, rostite în diferite ocazii (inaugurări de şcoli, instituţii, panegirice adresate unor personalităţi politice şi ecleziastice şi cuvîntări funebre, în care excelează), care dezvăluie cultura, originalitatea şi fineţea oratorului. Aceste preocupări se răsfrîng şi în lucrarea sa teoretică, bine argumentată şi susţinută prin citate din autori celebri ai genului, *Principii de retorica şi elocuinţa amvonului* (1859).

Bun cunoscător al limbii franceze, **D.** se orientează, cu gust şi interes, spre traducerea unor scrieri moral-filozofice, cu tangenţe religioase. Traducerea sa din Lamennais, *Cuvintele unui credincios* (1848), publicată anonim, cu o prefaţă impregnată de avînt profetic şi patriotic, nu este străină de ideologia generaţiei paşoptiste, apariţia ei fiind salutată de „Pruncul român" drept un eveniment al „tiparului liber". În aceeaşi perioadă, **D.** traduce din Chateaubriand *Geniul hristianismului* (1850—1851) şi realizează două culegeri din scrierile Sf. Augustin, sub titlurile *Din confesiile Sfîntului Augustin* (1851) şi *Din meditaţiile Sfîntului Augustin* (1851). Traduce din L. Bourdaloue, *Cuvînt pentru conştiinţa greşită* (1841), şi din iluministul J.-B. Massillon, o serie de meditaţii pe teme morale, incluse în *Mîngăietorul celor întristaţi, celor bolnavi şi celor bătrîni sau Adunare de meditaţii* (1850). La acestea se adaugă *Proverbele lui Solomon* (1852) şi *Ecclisiastul* (1852).

D. a întreţinut relaţii şi o bogată corespondenţă, doar fragmentar publicată, cu personalităţi culturale, politice şi ecleziastice ale timpului: Gh. Tattarescu, Gh. Sion, Al. Zanne, C. Negri, I. Codru-Drăguşanu, G. Bariţiu, E. Poteca, Neofit Scriban, Melchisedec ş.a.

— *Principii de retorica şi elocuinţa amvonului*, I—II. Iaşi, Tip. Buciumul român, 1859; *Principii generale de înţelepciune şi datoriile tinerilor*, Buzău, Tip. Episcopiei, 1871; ed. 2 *(Vrei să fii înţelept ?)*, îngr. şi pref. O. Ghibu, Bucureşti, Sfetea, 1916. — **Tr.**: L. Bourdaloue, *Cuvînt pentru conştiinţa greşită*, Buzău, Tip. Episcopiei, 1841; ed. 2, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1859; Lamennais, *Cuvintele unui credincios*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1848; ed. 2, Iaşi, Tip. Goldner, 1859; *Mîngăietorul celor întristaţi, celor bolnavi şi celor bătrîni sau Adunare de meditaţii*, I—II, Bucureşti, Tip. Copainig, 1850; ed. 2, Iaşi, Tip. Bermann, 1859; Chateaubriand, *Geniul hristianismului*, I—II, Bucureşti, Tip. Copainig, 1850—1851; *Din confesiile Sfîntului Augustin*, I, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1851; *Din meditaţiile Sfîntului Augustin*, I—III, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1851; *Proverbele lui Solomon*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1852; *Ecclisiastul*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1852; *Imnuri în proză pentru copiii care încep a ceti*, Iaşi, Tip. Bermann, 1858; ed. 2, Buzău, Tip. Episcopiei, 1869.

— **1.** Melchisedec, *Biografia prea sînţitului Dionisie Romano episcopul de Buzău*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1882; **2.** Gh. Popescu, *Viaţa şi activitatea lui Dionisie Romano, episcop de Buzău, 1859—1873*, Bucureşti, Tip. Lumea nouă, 1898; **3.** Iorga, *Ist. bis.*, II, 271—272; **4.** Onisifor Ghibu, *Ziaristica bisericească la români*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1910, 7—15; **5. T. G. Bulat**, *Din corespondenţa fostului episcop de Buzău: Dionisie Romano (1861—1873)*, NRL, III, 1911, 47—48; **6.** T. G. Bulat, *Din corespondenţa fostului episcop al Buzăului Dionisie Romano, veac. XIX*, LMNT, III, 1912, 22—24; **7.** T. G. Bulat, *Din corespondenţa fostului episcop de Buzău Dionisie Romano*, RI, X, 1924, 1—3; **8.** I. Breazu, *Lamennais la românii din Transilvania din 1848,*

SL, IV, 1948 ; 9. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano şi problema monahismului*, GBS, XIV, 1955, 10—11 ; 10. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano şi Academia Română*, GBS, XV, 1956, 8—9 ; 11. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano. La 150 ani de la naşterea sa*, BOR, LXXV, 1957, 3—4 ; 12. Gabriel Cocora, *Ierodiaconul Dionisie Romano, „profesor naţional" la Buzău*, GBS, XVI, 1957, 4—5 ; 13. Gabriel Cocora, *Aspecte din trecutul învăţământului public la Buzău*, SAI, II, 1957 ; 14. Gabriel Cocora, *Arhimandritul Dionisie Romano, stareţ la mînăstirea Sadova*, MO, X, 1958, 5—6 ; 15. Gabriel Cocora, *Arhimandritul Dionisie Romano n-a fost redactor la „Predicatorul"*, MO, XI, 1959, 3—4 ; 16. Gabriel Cocora, *Tipografia şi tipăriturile de la Episcopia Buzăului*, BOR, LXXVIII, 1960, 3—4 ; 17. Gabriel Cocora, *Cîteva ştiri despre tipografia de la Neamţu*, MM, XXXVI, 1960, 7—8 ; 18. Gabriel Cocora, *Prima editură religioasă din ţara noastră*, MO, XV, 1963, 7—8 ; 19. I. Lupu, *Episcopul Dionisie Romano, primul donator al Bibliotecii Academiei Române*, BOR, LXXXII, 1964, 11—12 ; 20. Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la şcolile teologice din Ţara Românească şi Moldova în secolul al XIX-lea*, MM, XLIV, 1968, 1—2 ; 21. Marin Bucur, *Biblioteca unui bibliofil orientalist român, în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, RITL, XXV, 1976, 2.

A. S.

DISCREŢIONALUL, publicaţie literară bilunară apărută la Craiova în anul 1896. **D.** era o culegere de traduceri literare şi scrieri ale redactorului Şt. Băjescu. S-au păstrat trei numere, începînd cu numărul al doilea din 15 aprilie 1896 şi terminînd cu cel de-al patrulea, din 19 mai. Se traduc fragmente din scrierile lui Chateaubriand, din *Manon Lescaut* a abatelui Prévost şi cîteva poezii de L. Halévy. Versurile şi proza lui Şt. Băjescu nu au valoare literară.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *204.*

R. Z.

DISSESCU, Constantin G. (8.VIII.1854, Slatina — 10.VIII.1932), eseist. După absolvirea liceului „Sf. Sava" din Bucureşti, **D.** a urmat Facultatea de drept din Paris, terminînd-o în 1875 şi luîndu-şi doctoratul în 1877. A fost, pe rînd, judecător la Tribunalul de Ilfov (1878—1880), avocat al statului (1892—1895), senator de cîteva ori, apoi ministru al Justiţiei (1899—1900), al Cultelor şi Instrucţiunii Publice (1906—1907, 1912—1914). Între 1879—1884, l-a suplinit pe V. Boerescu la catedra de drept comercial a Facultăţii de drept din Bucureşti. În 1883, e numit profesor titular al catedrei de drept penal a Universităţii ieşene, fiind transferat, peste un an, în Capitală, ca profesor de drept public român.

Bun cozeur, **D.** a reuşit să-şi impună eseurile privitoare la literatură şi la viaţa socială. Avînd o pregătire filozofică modernă (citează frecvent din H. Spencer sau H. Taine), el poseda o uşurinţă, o cursivitate a frazei şi, mai ales, îndemînarea digresiunilor. Expunerea vie, adeseori elegantă, imaginile energice, evidente mai ales în eseurile *Psihologia călugărului*, *Opiniunea publică* sau *Despre imitaţie*, investesc, aproape, scrierile lui **D.** cu atribute proprii artei literare.

— *Despre poezia română*, F, XV, 1879, 26 ; *Opiniunea publică*, Bucureşti, Haimann, 1885 ; *Despre imitaţie*, CL, XXV, 1891, 10 ; *Psihologia călugărului*, LAR, III, 1899, 3, reed. în ASO, *151—168* ; *Cum vorbea Alexandru Lahovari*, LAR, IV, 1900, 7, reed. în ASO, *169—185* ; *Alexandru Depărăţeanu*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1904 ; *Ovide*, Bucarest, Imprimerie de la Roumanie, 1910 ; *Amintiri şi impresii din Cadrilater*, Bucureşti, Flacăra, 1914 ; *Poveţe de viaţă*, CL, XLIX, 1915, 7—8, 9.

— 1. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *65—66* ; 2. I. Athanasiu, *Asupra poveţilor de viaţă ale d-lui profesor Dissescu*, CL, XLIX, 1915, 10 ; 3. Predescu, *Encicl.*, *275* ; 4. E. Lovinescu, *C. Dissescu*, ASO, *145—149.*

D. M.

DISTRACŢIA, revistă satirică şi literară, săptămînală, apărută la Bucureşti între 5 octombrie 1897 şi 15 martie 1898. Era redactată de Const. V. Grigorescu şi C. Mulţescu, aceştia folosind, pentru a semna cronicile literare, recenziile, cronicile dramatice, parodiile, schiţele umoristice şi traducerile, o adevărată colecţie de pseudonime : Costică Evidis, Costache Modestu, Modest, Fradiavolo, Conrad, Catadouche, Don Director, Dr. Sfătos, Don Salust, Vadim ş.a. Nu e, însă, exclus ca unele dintre aceste pseudonime să aparţină altor colaboratori, poate chiar unor scriitori consacraţi, deoarece nivelul articolelor cu subiecte inspirate din viaţa literară şi chiar atitudinea generală a revistei atestă prezenţa în redacţie a unor oameni cu gust literar sigur şi care cunoşteau bine viaţa literară. Se recurgea, desigur, ca la orice revistă umoristică, la divertisment, glumă uşoară şi calambur, dar exista o atitudine literară anumită, menţinută cu consecvenţă. **D.** ataca veleitarismul, critica moda în literatură, făcea o cronică a debuturilor, semnalînd debutanţilor slăbiciunile scrierilor respective. Se intervenea, de asemenea, în polemicile vremii, în favoarea unor scriitori cunoscuţi (G. Coşbuc, Radu Rosetti). Printre începătorii recenzaţi cu atenţie sînt N. D. Cocea şi T. Arghezi. Cronicile teatrale sînt superficiale, iar scrierile umoristice propriu-zise au, mai întotdeauna, un nivel modest. Între scriitorii străini traduşi, aleşi din categoria umoriştilor la modă atunci, sînt G. Courteline şi A. Allais.

R. Z.

DÎMBOVIŢA, publicaţie săptămînală, politică şi literară, apărută la Bucureşti, cu întreruperi, între 11 octombrie 1858 şi martie 1865. **D.** îşi schimbă titlul în „Independinţa" (25 octombrie — 29 noiembrie 1860 şi 13 aprilie 1861 — 1 ianuarie 1862), între 22 noiembrie 1862 şi 23 noiembrie 1863 devine „Independinţa română", după ce se mai chemase şi „Uniunea română" (15 februarie — 8 aprilie 1861). Redactor a fost mai întîi D. Bolintineanu, apoi Radu Ionescu (7 mai 1860 — 30 mai 1863), Pantazi Ghica (9 aprilie — 23 noiembrie 1863) şi Gr. H. Grandea (de la 10 mai 1864). **D.,** apărută în focul luptei pentru Unire, îşi propunea în *Programă* „a sprijini naţia şi ideile progresiste potrivit cu trebuinţele ţării". Publicaţia a dus o susţinută campanie de lămurire a opiniei publice asupra importanţei actului Unirii şi asupra libertăţilor democratice care se cereau împlinite prin acest act. Majoritatea articolelor cu caracter politic erau scrise de D. Bolintineanu. El deţinea, ca şi la „Popolul suveran", rubrica *Bucureşti*, căreia, de la numărul 16, i-a dat titlul de *Principatele Unite*. Alegerea de deputaţi pentru adunarea care urma să hotărască persoana domnitorului a preocupat pe redactorii ziarului încă din primul număr. Se cerea lărgirea dreptului de vot şi libertatea tiparului. **D.** a anunţat ştirea alegerii lui Al. I. Cuza ca domn al Moldovei şi a comentat-o cu entuziasm, publicînd totodată şi discursul rostit de M. Kogălniceanu cu acest prilej. Cînd Al. I. Cuza este ales domn şi în Ţara Românească, Bolintineanu scrie articolul *O pagină frumoasă în istoria ţării*. Publicaţia a fost alături de domnitor în toate reformele întreprinse de acesta : reorganizarea armatei, secularizarea proprietăţilor aparţinînd mănăstirilor închinate, împropriе-

tărirea țăranilor. I. Ghica semna articole și *Reflecții politice*, C. Bolliac scria despre *Unitatea Românei*, R. Ionescu își intitula un articol *Unirea, o eră de progres*. Reapare aici studiul lui N. Bălcescu *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri*. Rubrica *Urzicării* era, cel mai adesea, semnată de Pantazi Ghica. În paginile **D.**, literatura nu ocupa un spațiu prea larg. M. Zamphirescu, C. D. Aricescu, Gr. H. Grandea, I. C. Fundescu scriu o poezie angajată, strîns legată de evenimentele politice ale timpului, deficitară însă sub raport literar. N. T. Orășanu și Gh. Sion publică mai ales fabule. G. G. Meitani, Gr. Serrurie, Gh. Boteanu semnează versificări ocazionale pe teme politice sau istorice. Lui D. Bolintineanu îi apar în **D.** relatarea călătoriei în Bulgaria, cîteva legende istorice *(Dumbrava Roșie, Dragomir și cetatea lui Radu Negru)*, dialogul în versuri *Apa Dîmboviței către apa Oltului* și romanul *Doritorii nebuni*, rămas neterminat, iar lui R. Ionescu (semna Radion sau Quineva), o poezie de avînturi romantice, *Dorul*, balada *Ursitorile*, oda *Strămunii* și nuvela *O zi de fericire*. Mai sînt publicate poezii de Gr. Alexandrescu și G. G. Meitani. În „Independința" apare romanul *Don Juanii din București*, nesemnat, atribuit ulterior lui P. Ghica, dar și lui R. Ionescu. Scrisoarea care precede *Don Juanii din București* conține considerații interesante despre specia romanului. N. Filimon publica cronici asupra spectacolelor de operă ale teatrului italian. R. Ionescu, N. Strădescu și Pantazi Ghica susțin rubrica *Teatrul Național*, ultimul deținînd și o rubrică, *Literatura română*, în cadrul căreia comentează scrierile lui G. Baronzi și traducerea lui C. Aristia din *Iliada* lui Homer. Prețuind romantismul, R. Ionescu condamna, într-o cronică la reprezentații ale pieselor lui Al. Dumas, moda dramelor „epileptice", produse ale neînțelegerii și degradării romantismului, ceea ce a atras răspunsuri polemice din partea lui M. Millo și C. D. Aricescu. O evoluată concepție asupra însemnătății teatrului în viața socială vădea R. Ionescu și în articolul *Teatrul român*. El aprecia piesele lui Gogol, ale lui V. Alecsandri, pe care îl considera singurul creator de tipuri în dramaturgia românească. R. Ionescu pledează pentru critica literară, pentru încurajarea scriitorilor români, pentru o evaluare a operelor literare pornind de la conceptul hegelian al frumosului ca aparență sensibilă a ideii *(Critica literară)*. Apar și cîteva traduceri : Gr. H. Grandea traduce din Mickiewicz *(Nimfa)*, R. Ionescu din Horațiu *(Satira I)* și A. Stern din Schiller. Fragmentar, apar traduceri din Lessing, din *Principele* lui Machiavelli, din Goethe *(Hermann și Dorotheea)*, din E. A. Poe.

— 1. D. Bolintineanu, *Programa*, DIV, I, 1858, 1, reed. în PLR, I, *174—175* ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *202—203* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *255—256* ; 4. I. Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, București, E.T., 1962, *151—163* ; 5. Ș. Cioculescu, *Un ziar unionist — „Dîmbovița"*, GL, XV, 1968, 3 ; 6. D. Păcurariu, *D. Bolintineanu*, București, E.T., 1969, *30—34* ; 7. Teodor Vârgolici, *Dimitrie Bolintineanu și epoca sa*, București, Minerva, 1971, *197—210*.

S. C.

DÎMBOVIȚA, revistă literară din care a apărut un singur număr la București, la 22 martie 1870. D. Bolintineanu încerca, redactînd și editînd acest număr, care trebuia să fie primul dintr-o nouă serie a „Dîmboviței", să-și creeze un mijloc de acțiune publicistică și literară. Nu izbutește însă, nu numai fiindcă îi lipseau fondurile bănești necesare, ci și pentru că se schimbaseră condițiile sociale și chiar literare. Era o stare de fapt pe care o recunoaște și poetul de vreme ce gîndise revista ca pe un organ de republicări, începînd cu fragmente din *Manoil*, roman imprimat cu aproape douăzeci de ani înainte. Articolele politice sînt și ele, deși compuse în 1870, ecouri ale unor realități sociale și politice depășite. Studiul *Poezii române. Démne de cele antice* expune cîteva adevăruri în legătură cu poezia populară românească. Rubrica de critică literară și versurile unor colaboratoare ocazionale sînt lipsite de interes.

— 1. D. Păcurariu, *D. Bolintineanu*, București, E.T., 1969, *33—34*.

R. Z.

DJUVARA, Alexandru George (1858, București — 2.II.1913, București), scriitor. Dintr-o familie boierească, **D.** a avut posibilitatea să urmeze, după primii ani de școală în țară, cursurile liceului „Louis le Grand" din Paris și apoi să facă studii de drept la Școala de științe politice din capitala Franței, ca și fratele său T. G. Djuvara. A frecventat concomitent și Școala politehnică și a făcut studii de pictură. În țară, fusese elevul lui G. Demetrescu Mirea, la Paris a lucrat, între 1880—1883, alături de pictorii de la Barbizon și a expus la „Salon de France". Licențiat în drept, **D.** intră, la întoarcerea în țară, în politică. Este de mai multe ori deputat liberal și, în guvernul D. A. Sturdza, din 1897, este numit ministru al Justiției, funcție din care a demisionat în 1898. **D.** a mai fost ministru al Industriei (1908) și ministru de Externe (1909). Autor al unor lucrări cu caracter politic și de drept internațional *(Românii și ungurii*, publicată în „Revue de droit international privé", *Lupta naționalităților, Rusia și criza bulgară)*, **D.** a fost mai ales cunoscut ca un excelent orator. T. Maiorescu aprecia în *Oratori, retori și limbuți* ținuta artistică a *Discursurilor politice* ale lui **D.**, forma lor literară, fraza elegantă, fluidă, culoarea și pitorescul stilului. Era cunoscut ca om de cultură și de gust. Fusese ales, alături de B. P. Hasdeu, în comitetul executiv al Asociației literare și artistice internaționale, întemeiată de V. Hugo. Pictor de școală franceză *plein air*-istă, deloc mediocru, deschidea, alături de N. Grigorescu, prima expoziție a Artiștilor independenți, în mai 1896, și frecventa cercul literar din jurul lui Al. Macedonski. A colaborat la „Literatorul" și la ziarul „Românul" și a fondat ziarul de limbă franceză „L'Étoile roumaine" (1885—1888), la care a colaborat și D. Zamfirescu, și, în 1890, „La Liberté roumaine". Admirația lui **D.** pentru M. Eminescu îl face să se desolidarizeze de maestrul său literar în momentul în care acesta face să apară epigrama îndreptată împotriva lui Eminescu. Cele cîteva poezii publicate de **D.** în „Literatorul" sînt imitații, lipsite de valoare literară, după Macedonski *(Noaptea de martie, Viziune)*, cu poza de rigoare a poetului damnat. Interesează în activitatea literară a lui **D.** o lucrare de estetică, *Idealism și naturalism* (1883), de fapt o meditație asupra posibilităților și menirii literaturii, aproape unică, în felul ei, în epocă. **D.** face elogiul naturalismului, în care vede viitorul artei literare, apreciind că literatura a avut de cîștigat, prin naturalism, în veridicitate. Observația bazată

pe metoda experimentală ar oferi scriitorului un material bogat, prin care se pot evita schematismul tipologic, tezismul și artificialitatea. Ocolind accentul pus de naturaliști asupra determinismului biologic, **D.** recunoaște primatul socialului asupra esteticului și psihologicului, deduce funcția progresistă și menirea etică, umanistă, a artei. Ideile lui, determinate inițial de literatura lui Zola și de scrierile lui Taine, își păstrează totuși independența față de doctrina naturalistă, rămînînd în spiritul realismului și al materialismului. **D.** aprecia literatura lui Shakespeare, Balzac, Flaubert, Zola, George Eliot, Dickens ca pe o artă pusă în slujba omului, bazată pe studiul atent al naturii, al realităților contemporane. El constată corelația artei contemporane cu știința modernă și face observații interesante asupra picturii, muzicii și filozofiei timpului său.

— *[Versuri]*, L, III, 1882, 2—4, 7, IV, 1883, 4 ; *Idealism și naturalism*, București, Tip. Göbl, 1883.

— 1. Maiorescu, *Critice*, III, *242—245, 249—258* ; 2. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *66* ; 3. C. B [anu], *Al. Djuvara*, FLR, II, 1913, 17 ; 4. Em. Slătineanu, *Alexandru Djuvara*, București, Tip. Curierul judiciar, 1922 ; 5. G. Duca, *Portrete și amintiri*, București, Cartea românească, *84—86* ; 6. R. Portocală, *Scînteietoarea personalitate a lui Alexandru Djuvara*, 1943 ; 7. I. Vitner, *Precursori ai gîndirii estetice a lui C. Dobrogeanu-Gherea*, GL, X, 1963, 31 ; 8. P. Comarnescu, *Un alt pictor român, odinioară, la Barbizon : Al. Djuvara (1858—1913)*, CRC, II, 1967, 21 ; 9. L. Kalustian, *Facsimile*, București, Eminescu, 1975, *256—261*.

S. C.

DJUVARA, Trandafir George (6.XI.1856, Tecuci ⟨7, 8⟩ — 1935, Paris), scriitor. După ce termină cursurile liceale în țară, urmează literele și filozofia la Universitatea din Bruxelles, unde își susține și doctoratul. La Paris, frecventează Școala de științe politice, ca și fratele său, Al. G. Djuvara. Din aprilie 1879, cînd e numit prim-atașat al legației românești din Paris, **D.** începe o îndelungată carieră diplomatică : secretar de legație la Bruxelles (1880—1883) și la Sofia (1883—1884), ambasador la Belgrad (1887—1888), Sofia (1888—1891), Istanbul (1896—1900), Bruxelles (1909—1920), Atena (1920—1925). Prieten cu D. Zamfirescu și N. Petrașcu, **D.** a sprijinit literatura națională atît prin popularizarea ei în străinătate (a scris, între altele, un *Essais sur la littérature roumaine*, 1884), cît și prin munca depusă ca director al revistei „Ateneul român" (din ianuarie 1894). În această revistă el a semnat, fie cu numele său, fie cu pseudonimul T. Ezneanu, recenzii și cronici, poezii originale și traduceri. Tot în paginile revistei a tipărit *Bibliografia cestiunii naționale*. Membru fondator, din 1878, al Asociației literare și artistice internaționale, cu sediul la Paris, **D.** a participat la toate congresele și conferințele acesteia. A avut astfel prilejul să ridice, de nenumărate ori, problema proprietății literare și artistice, pe care a supus-o și dezbaterii forurilor românești de stat. **D.** este cel dintîi român care a discutat competent și cu perseverență chestiunea drepturilor de autor, insistînd, în mod deosebit, asupra drepturilor autorilor străini traduși la noi.

În poezie, **D.** a debutat încă din 1874, în „Oltul", continuînd a colabora apoi și la alte reviste și ziare. În 1884, își strînge versurile tipărite pînă atunci în volumul *Coarde sparte*. Lipsit cu totul de personalitate poetică, **D.** versifică incolor și monoton, mai mult ca reflex al lecturilor. A abordat specii pretențioase (sonete și rondele), a scris balade, meditații, legende, pasteluri, serenade, toate avînd subiecte romanțioase (poeți muribunzi, prizonieri nenorociți) ori macabre. A prețuit în mod deosebit folclorul, ca sursă de inspirație pentru literatura cultă, și limba populară, ca izvor al limbii literare. A întreprins, printre cei dintîi în România, un studiu sistematic de folclor comparat, referitor la *Superstițiuni la români și la diferite popoare* (1884—1885), deși nu avea o pregătire corespunzătoare de specialist. A tradus din diverse literaturi : elină (Eschil), franceză (Ronsard, Lamartine, Hugo, Musset, Leconte de Lisle ș.a.), engleză (Shakespeare, Byron), germană (Goethe, Heine) și ungară (Petöfi). Deși au fluență prozodică și acurateță a limbii, tălmăcirile sale nu se disting prin calități deosebite.

— *Coarde sparte*, București, Tip. Göbl, 1884 ; *Încercare asupra literaturei române de la origină pînă în zilele noastre*, VN, I, 1884, 60, 66—68, 70 ; *Superstițiuni la români și la diferite popoare*, București, Socec, 1884—1885 ; *Bibliografia cestiunii naționale*, București, Socec, 1895 ; *Spicuiri literare*, ATRO, I, 1894, 1, 5—10 ; *C. Esarcu*, București, Tip. Göbl, 1900 ; *Poezia lui Șerbănescu. Cu scrisori și poezii inedite*, București, Socec, 1902 ; *Edgar Quinet filo-român*, București, Tip. Eminescu, 1903 ; *Dreptul de autor al străinilor în România*, București, Tip. L'Indépendance roumaine, 1907 ; *Souvenirs diplomatiques. Ma mission à Bruxelles, au Havre et au Luxembourg*, Paris, Félix Alcan, 1928 ; *Mes missions diplomatiques*, Paris, Félix Alcan, 1930. — **Tr.** : [Eschil. Shakespeare, Byron, Ronsard, Cl. de Malleville. J.-B. Rousseau, Hugo, Lamartine, Musset, M-me Émile de Girardin, Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, A. Silvestre, J. Richepin, Danier, H. de Saint-Maur, Goethe, Heine, Petöfi], în *Coarde sparte*, București, Tip. Göbl, 1884.

— 1. [G. I. Ionnescu-] Gion, *Curierul literar*, ROM, XXVIII, 1884, 6 decembrie ; 2. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, *Studii și figuri literare*, VN, II, 1885, 143 ; 3. *T. G. Djuvara, Coarde sparte sau coarde rupte*, VN, II, 1885, 150 ; 4. Petru Th. Missir, *„Coarde sparte", versuri de T. G. Dj.*, CL, XIX, 1885, 1 ; 5. Tr. G. Djuvara, *[Scrisori către N. Petrașcu ; 1889—1891]*, SDL, VI, *265—271* ; 6. Zamfirescu, *Scrisori, 10—63* ; 7. *[Notă biografică]*, AMAS, *68* ; 8. *Encicl. rom.*, II, *184* ; 9. Iorga, *Oameni*, III, *471—472*, IV, *139—140* ; 10. Predescu, *Encicl.*, *276* ; 11. Chendi, *Pagini*, *45—47* ; 12. L. Kalustian, *Facsimile*, București, Eminescu, 1975, *220—228*.

D. M.

DOBRESCU, Ioan (26.I.1777, București — 1830, București), cronicar. Fiu al cojocarului Dobre, **D.** se naște în mahalaua Batiștei. Învață meserie de la tatăl său, fiind cojocar, ca și dînsul, dar, ca om cu carte și înzestrat cu glas frumos, el face și pe țîrcovnicul la o biserică din mahalaua lui. Mai tîrziu, după 1820, începe a se îndeletnici și cu negoțul. Acum semnează Ioan Dobrescu, dar mai înainte vreme, prin 1811—1812, își zicea „Ioan țercovnic sin Dobre cojocar" sau „Ioan Dascăl", iar în timpul ocupației rusești — Ioan Dobrevici (1813).

Cronica lui **D.**, cuprinzînd însemnări personale, acoperă perioada dintre 1802—1830, în Țara Românească, aducînd date noi și demne de tot interesul. Foarte curios de tot ce se petrece nu doar între marginile țării sale dar și în afara ei, el consemnează onest știri privitoare la nefericita campanie rusească a lui „Napoleon Bunăparte" (numit și „Reaparte"), la politica europeană și aceea a Imperiului otoman, vești despre lupta de eliberare a grecilor. Meșteșugarul **D.** se socotește, și este, un patriot, pe care abuzurile și jafurile turcești îl umplu de amărăciune și de indignare. Pe boieri nu-i are la inimă, compătimește însă pe țărani, exploatați atît de sîngeros sub domnia rapacelui Ioan Gh. Caragea. Cronicarul, sincer și nu lipsit de pătrundere, e, în ge-

nere, un martor de bună credință. E adevărat, uneori sensul unor evenimente (revoluția lui Tudor Vladimirescu, de pildă) îi scapă, alteori tălmăcește faptele în spirit mistic. Dacă îl bucură că s-au pus bazele învățămîntului superior românesc, în schimb teatrul („capiștea dumnezeilor elinești") îi apare lui, suflet evlavios și bisericos, ca o ispită păcătoasă ; de asemenea, unele apucături ale femeilor, portul franțuzesc, obiceiurile noi sînt năravuri rele, oploșite acolo unde nu mai există smerenie. **D.** e, în felul lui, un moralist, presărîndu-și cronica cu „învățături", așa cum face, pentru fiul său, în *Cuvînt pentru fiul Toma.* Cutremurat de atîta necredință, el vede în orice cataclism sau dezastru semne ale mîniei cerești. Violență, cruzime, jafuri, omoruri îngrozitoare, războaie peste războaie, secetă și foamete, incendii și revărsări de ape, cutremure, epidemii, stele cu coadă și alte și alte grozăvii alcătuiesc un tablou sumbru, apocaliptic. Cronicarul e un terifiat, cu simțurile treze, cu nervii mereu încordați, suspicios, neliniștit, cu o veșnică frică de ce va fi. Adeseori ingenuu în comentariul său, **D.** posedă un talent înnăscut de povestitor. Ceea ce scrie el are viață, prospețime. Cronicarul, cu îndemînare la desen, își ornamentează manuscrisul cu chenare, portrete, miniaturi în culori. Nici boier, nici cărturar de curte, ca înaintașii, **D.**, simplu meșteșugar, trage cortina peste o veche tradiție literară, aceea a cronicarilor.

— *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802—1830)* (publ. Ilie Corfus), SAI, VIII, 1966, *320—398.*

— 1. Ilie Corfus, *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802—1830)*, SAI, VIII, 1966, *309—319* ; 2. *Ist. lit.*, II, *141—143* ; 3. Muntean, *Cercetări, 132—139.*

F. F.

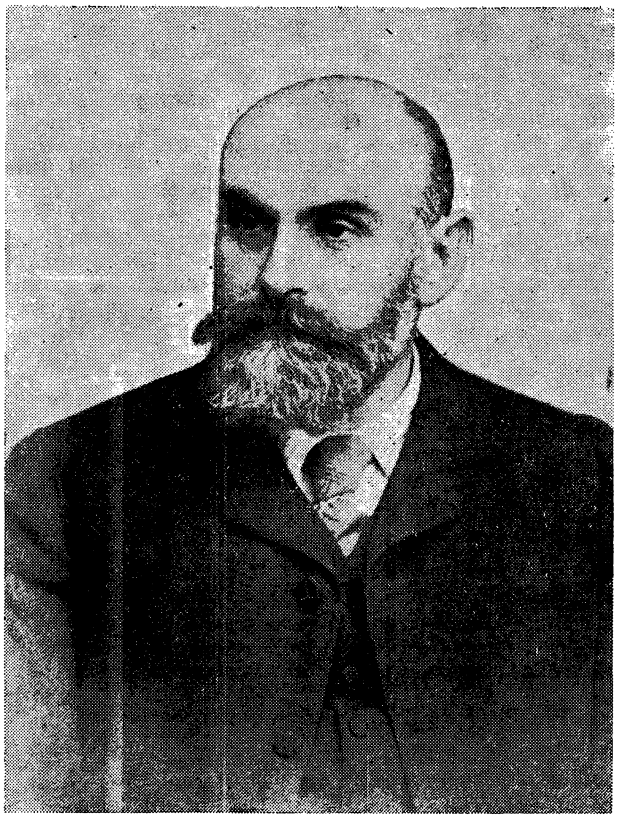

DOBROGEANU-GHEREA, Constantin (21.V.1855, Slavianka, U.R.S.S. — 7.V.1920, București), critic și teoretician literar. Originar din Rusia, unde a purtat numele Konstantin Kass, **D.-G.** a făcut școala primară în satul natal, iar gimnaziul la Ekaterinoslav. În 1872, pleacă la Harkov și devine student audient al Facultății de științe. Intrînd în cercurile narodnice studențești, participă la acțiunile acestora și cutreieră satele pentru propagandă revoluționară printre țărani. La fierăria pe care o deschide în Slavianka, el își va continua această activitate. Urmărit mereu, ca și tovarășii săi, de poliția țaristă, în martie 1875, după mai multe peregrinări prin diverse localități, **D.-G.** trece granița Rusiei și se stabilește la Iași. Aici lucrează în condiții extrem de grele, ca salahor, pietrar sau vopsitor, fără a renunța la activitatea politică. În aprilie pleacă în Elveția, unde se aflau numeroși revoluționari ruși emigrați, în mai e din nou în Iași, luînd parte la activitatea primelor cercuri de studenți și intelectuali cu orientare socialistă. Împreună cu dr. N. Russel, N. Codreanu, Zamfir C. Arbore, și ei refugiați din Rusia, organizează trecerea clandestină peste granița rusească a publicațiilor revoluționare. Se căsătorește cu Sofia Parcevska și pleacă amîndoi la București, în 1876. Aici, **D.-G.** lucrează într-un atelier de arămărie și participă la întemeierea primelor cercuri socialiste din Capitală. Odată cu izbucnirea războiului ruso-româno-turc din 1877, **D.-G.**, avînd un pașaport american fals, înființează o rețea de spălătorii, prin intermediul Crucii Roșii, pentru trupele rusești cantonate în România. Este depistat de poliția țaristă care însoțea trupele, răpit și transportat în Rusia. Purtat dintr-o închisoare în alta, este încarcerat, în cele din urmă, în faimoasa fortăreață Petropavlovsk, motiv de exaltată mîndrie pentru tînărul „nihilist". Din localitatea Mezen, lîngă Oceanul Înghețat de Nord, unde este deportat, **D.-G.** evadează în scurt timp și, după un ocol uriaș, prin Norvegia, Anglia, Franța, Austria, în septembrie 1879 e din nou în România. Peste mulți ani, episodul răpirii și evadării va fi evocat în *Amintiri din trecutul depărtat* (1912), în care își dezvăluie resurse pentru proza memorialistică. După reîntoarcere, **D.-G.** participă intens la organizarea cercurilor socialiste și la editarea primelor publicații românești de orientare socialistă : „Besarabia" (1879), „România viitoare" (1880) și, îndeosebi, revista „Contemporanul" (1881). Odată cu concesionarea restaurantului gării din Ploiești (1882), situația materială a familiei sale se îmbunătățește radical. Ani de-a rîndul, restaurantul a fost un loc de întîlnire al liderilor socialiști și de refacere morală și fizică a revoluționarilor ruși emigrați sau în drum spre patrie. **D.-G.** a avut trei copii : Ștefania, pianistă, căsătorită cu criticul Paul Zarifopol, Alexandru, militant socialist și comunist, și Ion, estetician și filozof.

D.-G. a debutat în publicistica politică în 1883, sub pseudonimul Caius Grachus, cu *Un răspuns d-lui prim-ministru Ioan C. Brătianu,* apărut în „Emanciparea". În „Revista socială", „Drepturile omului", „Munca", „Critica socială", „Democrația socială", „Lumea nouă", „Lumea nouă științifică și literară", „Socialismul", semnînd cu numele său, cu inițiale (C.D.-G., C.D., C.G.) sau cu pseudonime (I. Vasiliu, Spartacus, Grachu), a colaborat cu articole și studii de popularizare a marxismului sau privitoare la mișcarea muncitorească internațională și la politica internă și externă a statului. În repetate rînduri, **D.-G.** s-a aflat printre delegații Partidului social-democrat al muncitorilor din România la nu-

meroase congrese şi consfătuiri internaţionale. Era, dealtfel, şi principalul autor al programului partidului înfiinţat în 1893, al cărui membru de seamă a rămas şi după reînfiinţarea sa, în 1910. În ultimii ani ai vieţii, „părintele intelectual al socialismului din România", cum a fost numit adeseori, s-a bucurat de un deosebit prestigiu în mişcarea muncitorească şi socialistă din Europa. După intrarea României în război (1916), **D.-G.** pleacă în Elveţia, de unde se reîntoarce în 1919, nu cu mult timp înainte de a muri.

Printr-o îndelungată şi substanţială activitate publicistică în presa socialistă şi democratică, **D.-G.** a fost, la sfîrşitul secolului trecut, principalul propagator al marxismului şi al socialismului ştiinţific în România. *Karl Marx şi economiştii noştri* (1884), *Robia şi socialismul, Ce vor socialiştii români* (1886), *Anarhism şi socialism* (1887), *Concepţia materialistă a istoriei* (1892), *Din ideile fundamentale ale socialismului ştiinţific* (1906) cuprind expuneri ample ale materialismului dialectic şi istoric, ale cărui principii sînt prezentate şi exemplificate mereu în comparaţie cu diferite curente ideologice sau filozofice opuse ori divergente (idealismul metafizic, anarhismul, nihilismul, poporanismul). De cele mai multe ori, articolele sale au o formă polemică, iar tonul e al unui propagandist care încearcă să expună cît mai accesibil, cu numeroase exemple concrete şi cu analogii, chestiuni abstracte şi complicate. Cu un mare ecou în rîndul muncitorilor, intelectualilor şi studenţilor, socialişti sau numai simpatizanţi vremelnici, articolele şi conferinţele lui **D.-G.** au avut un rol hotărîtor în constituirea şi orientarea mişcării socialiste din ţara noastră, timp de peste patru decenii. În *Neoiobăgia* (1910) şi *Socialismul în ţările înapoiate* (1911), înţelegînd marxismul ca o metodă de cercetare a condiţiilor concrete din fiecare ţară şi din fiecare epocă istorică, el a extras din analiza istoriei sociale şi politice a României cîteva teze fundamentale şi concluzii cu valoare teoretică pentru sociologia şi filozofia românească. Problema agrară, de mare importanţă pentru România şi pentru alte ţări neindustriale, impusă de **D.-G.** printre obiectivele-program ale partidelor socialiste europene, este urmărită în *Neoiobăgia* ca o componentă a unui sistem economic şi social semifeudal, „neoiobag", specific evoluţiei României, sistem al cărui mecanism monstruos şi anacronic este descris dintr-o constantă perspectivă marxistă şi cu o mare forţă pamfletară. Unele puncte de vedere au fost infirmate ulterior, printre acestea şi teza, preluată din ideologia junimistă, a „formelor" statului modern aduse la noi de intelectualii de la 1848, înainte de a se fi constituit „fondul" care să le justifice necesitatea. Exagerarea caracterului feudal al relaţiilor agricole în România, ca şi excesiva dependenţă pe care o stabilea între ţările înapoiate şi ţările dezvoltate în a căror orbită se aflau, l-au făcut să conchidă că România era abia înaintea revoluţiei sociale capitaliste şi nu în faza ei de desăvîrşire, sub formă burghezo-moşierească. Dar el are meritul de a fi dedus din analiza marxistă a structurilor şi claselor sociale din ţara noastră un program concret de acţiune pentru mişcarea socialistă, de transformare, pe cale paşnică, a societăţii burgheze într-o societate socialistă. În *Post scriptum sau Cuvinte uitate* (1908) şi, mai ales, în *Neoiobăgia*, **D.-G.** a dat replica cea mai competentă ideologilor conservatori, liberali sau poporanişti, care considerau mişcarea socialistă în România o „plantă exotică". În lucrările teoretice el arată o înţelegere superioară a marxismului, atît pe plan etic cît şi filozofic — ca filozofie a istoriei şi concepţie de viaţă.

Articolele de critică literară încep să apară din 1885, în „Contemporanul", adunate apoi în trei volume de *Studii critice*, între 1890 şi 1897. A scos şi o revistă literară, „Literatură şi ştiinţă", din care n-au apărut decît două numere (1893 şi 1894), foarte substanţiale însă şi realizate cu colaborări de prestigiu. Cu articole pe teme literare a mai colaborat la „Românul", „Săptămîna ilustrată", „Lumea nouă", „Lumea nouă ştiinţifică şi literară", „Adevărul", „Evenimentul literar", „Almanahul social-democrat", „Gazeta săteanului". În cultura românească, **D.-G.** are meritul de a fi contribuit hotărîtor la întemeierea unei noi concepţii asupra artei şi literaturii. El aduce, pentru prima dată, o perspectivă socială asupra artei, desprinsă din determinismul lui H. Taine, din ideologia democraţilor revoluţionari ruşi şi din filozofia marxistă, pe baza căreia teoreticianul român, printre primii în critica europeană, încearcă să fundamenteze o nouă viziune asupra artei şi literaturii. Deşi a adoptat de la început o atitudine critică faţă de T. Maiorescu şi orientarea junimistă, **D.-G.** a avut în vedere, pe lîngă optica sociologică asupra artei, şi criteriul estetic, relaţie subliniată mai ales în ultima fază a activităţii sale critice. În primele studii (*Personalitatea şi morala în artă*, 1886, *Asupra criticei*, 1887, *Tendenţionismul şi tezismul în artă*, 1887), arta este privită ca un „product", determinat de talent şi de mediul social şi natural din care artistul face parte. Între artă şi realitate, între artist şi şi societate, există relaţii de cauzalitate. Literatura, ca expresie a vieţii sociale, este reflexul unei epoci, al unei societăţi şi, la rîndul ei, influenţează această societate. Din relaţia artă-societate, explicată la început prin determinări rigide, mecaniciste, **D.-G.** va pune în evidenţă moralitatea artei, susţinută, mai ales, prin combaterea, excesivă, a teoriei lui T. Maiorescu despre impersonalitatea în artă. „Înălţimea morală" a operei este condiţionată (uneori, prea simplist) de moralitatea autorului, de unde datoria artistului de a fi o conştiinţă a epocii, un „artist-cetăţean", implicat direct în toate acţiunile politice, sociale, naţionale ale contemporanilor. Menirea artei şi înălţarea ei morală se află în legătura cu viaţa, cu gîndurile, pasiunile şi suferinţele oamenilor. Literatura trebuie să exprime modul de a gîndi şi de a simţi al unui popor şi al unei epoci. Importanţa acordată forţei educative şi moralizatoare a literaturii explică şi interesul lui **D.-G.** pentru studiul influenţei operei literare asupra cititorului. Disputa dintre **D.-G.** şi T. Maiorescu (începută cu articolul *Către d-nul Maiorescu ;* în volum : *Personalitatea şi morala în artă*), fără a prezenta o importanţă deosebită în sine, în ciuda ecoului impresionant în publicistica vremii, s-a iscat din confruntarea, subterană, între două moduri diferite de a considera arta. Explicaţia socială a artei, înrîurirea şi valoarea ei educativă, prezenţa idealurilor sociale şi naţionale în literatură sînt probleme prin care **D.-G.** lărgeşte considerabil universul esteticii şi al criticii româneşti. Asimilînd criteriul estetic promovat de junimişti, **D.-G.** îl integrează unei concepţii estetice deterministe şi sociologice, continuînd, prin unele principii, programul ideologilor paşoptişti. În privinţa moralităţii artei, opoziţia sa cu T. Maiorescu a părut multă vreme ireductibilă, fără a fi în fapt. **D.-G.** nu a înţeles că prin „înălţarea impersonală" (termen, totuşi, ambiguu), Maiorescu se referea la ridicarea artistului deasupra accidentalului, pentru realizarea ficţiunii artistice, în afara oricărei preocupări de moralizare sau de propagare a unor idei.

(**D.-G.** a revenit asupra termenului în litigiu, definindu-l — în *Leconte de Lisle şi poezia contimporană* — într-un fel apropiat, în esenţă, de înţelesul maiorescian). Mai tîrziu el va considera că opusă cu adevărat direcţiei maioresciene este numai teoria artei „moralist-patriotice", teziste. Orientarea lui merge spre o „sinteză superioară" a unei concepţii care, lăsînd deplină libertate creatorului, nu neglijează elementul moral şi social al artei (în sensul ridicării artistului la cele mai înalte idealuri sociale) şi nici influenţa sa asupra cititorului.

Explicaţiile cauzale privind geneza şi rolul artei preocupă în cel mai înalt grad pe estetician. Orice manifestare artistică este condiţionată de structura fizică, nervoasă şi sufletească a artistului, şi el, la rîndul lui, un produs al mediului natural şi al împrejurărilor sociale. Poezia trebuie să întrupeze cît mai multă „simţire". Un mare poet receptează cu maximum de intensitate problemele epocii şi le dă o expresie artistică determinată de „temperamentul" şi „psihicul" său, de unde şi prezenţa „tendinţei", ca semn al personalităţii lui. Inevitabil, deci, orice operă are o tendinţă socială, morală sau politică. Ea este implicită, de aceea e opusă „tezei", impusă din afară, străină operei de artă. Într-o astfel de viziune asupra artei, cu o înaltă menire în viaţa socială, nu putea fi vorba nicidecum de supremaţia formei, pe care **D.-G.** o subordonează „adîncimii simţirii". Prezenţa idealurilor sociale în artă, a căror legitimitate a argumentat-o cu pasiunea luptătorului socialist, este legată de o nouă înţelegere a locului artistului în societate. La imaginea romantică a poetului profet şi tribun, **D.-G.** adaugă imaginea „artistului-cetăţean", a poetului de geniu, angajat în viaţa cetăţii. Exemplele ilustre, prezentate pe larg în *Artiştii-cetăţeni* (1894), sînt numeroase : Lessing, Schiller, Heine, Diderot, Voltaire, Rousseau, Hugo, Shelley, Byron, Burns, Alfieri, Leopardi, Mickiewicz, Puşkin, Lermontov, Şevcenko, Petöfi. Sensibil la nedreptăţile şi suferinţele semenilor săi, poetul e un veşnic nemulţumit, pentru că el simte mai bine decît ceilalţi anomaliile prezentului şi anticipă lumea viitoare. Chiar şi atunci cînd nu e conştient de menirea sa, poetul îşi îndeplineşte chemarea dînd expresie nostalgiei spre o lume a adevărului şi a armoniei.

Studiile critice ale lui **D.-G.** au inaugurat la noi un nou mod de a înţelege şi de a exercita critica literară, corespunzător modificării radicale a nivelului literaturii naţionale şi necesităţii de a o adapta noilor orizonturi ale esteticii şi criticii europene. Din nevoia de a reformula, pe alte baze, principiile critice moderne (sau „ştiinţifice", cum le-a numit el), **D.-G.** a impus un nou concept de critică. O primă expunere a ideilor sale este făcută în *Asupra criticei* (în „Contemporanul", 1887, cu titlul *Critica criticei*). El respinge de la bun început critica literară curentă, căreia îi reproşează superficialitatea, caracterul parazitar, tendinţa spre apologie sau denigrare, spiritul de gaşcă literară sau politică, exclusivismul şi, mai ales, absenţa unui crez literar şi artistic. Orientării reprezentate de Maiorescu, denumită de **D.-G.** „critica judecătorească", i se recunosc mari merite istorice de promovare a valorilor şi de respingere a nulităţilor în literatură, dar faza acestei critici este considerată încheiată, depăşită definitiv de noile cerinţe ale evoluţiei culturii, filozofiei şi esteticii. În centrul activităţii criticii, în înţelesul ei modern, el aşează opera literară, un „organism" căruia criticul trebuie să-i dea o explicaţie cauzală, să-i justifice apariţia, raportînd-o la creatorul ei (temperament, psihic, biografie) şi la mediul social. Urmează apoi analiza estetică a operei, adică a puterii ei de sugestie şi a mijloacelor de realizare. Criticul nu este dator să se preocupe de toate aceste aspecte, însă **D.-G.** propunea o perspectivă totală, completă asupra literaturii, într-o încercare de a îmbina critica biografică şi psihologică cu cea sociologică, deterministă şi, abia în ultimul rînd, cu cea estetică şi stilistică. Accentul cade pe explicarea sociologică, tendinţă pe care **D.-G.** a impus-o în critica românească, avînd ca principale obiective relaţiile dintre literatură şi societate, dintre viaţa artistului şi opera sa, influenţa reciprocă dintre creaţia literară şi mediu, idealurile sociale şi morale ale artistului. Este o critică de explicaţie şi analiză, vizînd cercetarea resorturilor operei. În primele studii se supralicitează aspectul scientist al metodei, prin exces de clasificări şi prin detaşarea ideologiei de cuprinsul operei. Odată cu aspectul social, **D.-G.** insistă asupra determinării istorice a operei. A neglijat, însă, tradiţia literară, istoria literară, ca element de explicare cauzală a fenomenului literar. Înscrierea operei într-o serie istorico-literară, înainte de a o plasa în context social, nu se află printre preocupările principale ale criticului. El este conştient că metoda pe care o promovează se află la începuturile ei, că dificultăţile sînt mari, riscul de a simplifica, de a exagera sau de a greşi fiind greu de evitat. A atras atenţia asupra pericolului fetişizării noii metode, asupra aplicării dogmatice, nediferenţiate, a unor principii generale, deşi el însuşi nu a putut ocoli totdeauna interpretările rigide sau explicaţiile simpliste. În *Materialismul economic şi literatura* (1895), progresul în acest sens este evident. **D.-G.** distinge acum mai multe straturi, „elemente", ale creaţiei literare : „partea estetică în general", „partea atît de importantă *personală*, specială fiecărui artist", şi partea socială. Numai ultima s-ar afla într-o legătură cauzală cu structura economică a societăţii. **D.-G.** revine, pe larg, asupra principiilor criticii moderne în *D. Panu asupra criticei şi literaturii* (1896), polemizînd cu G. Panu pe marginea suitei sale de articole apărute în „Epoca literară" sub titlul *Critica şi literatura* (1896). Păstrînd liniile principale de orientare, concepţia sa asupra criticii apare, în această ultimă fază a activităţii, sensibil îmbogăţită. Orizontul s-a lărgit : pornind de la operă şi autor, critica poate studia şi explica marile curente literare, ajungînd pînă la sinteze de filozofia istoriei şi a artei. Dincolo de obiectivele şi fundamentul ştiinţific al criticii, **D.-G.** distinge acum partea estetică, artistică, a disciplinei, considerată un gen literar independent. Critica „reînviază" într-un fel propriu opera de artă, este expresia unei personalităţi intelectuale şi artistice. De aceea, criticul „se naşte", el trebuie să aibă nu numai o vastă cultură, ci şi o vocaţie înnăscută. Critica cere intuiţie şi gust, chiar inspiraţie. Reconstituirea universului operei literare trebuie să fie însoţită de judecata de valoare, considerată numai o treaptă în realizarea sintezei critice — lucrare ştiinţifică şi artistică, în acelaşi timp.

Îmbinînd percepţia estetică a literaturii cu cea psihologică şi, îndeosebi, sociologică, **D.-G.** lărgeşte considerabil raza de acţiune a criticii, o investeşte cu noi responsabilităţi. Cu un caracter activ, militant, de orientare a literaturii şi de educaţie estetică a cititorilor, critica literară contribuie la realizarea menirii superioare a artei în lumea contemporană. Prin amploarea viziunii sale şi prin complexitatea obiectivelor propuse, **D.-G.** a conferit criticii literare româneşti un prestigiu rar întîlnit pînă atunci. Prin scrierile lui se răspîndesc la noi ideile lui H. Taine, G. Brandes, E. Hennequin, J.-M. Guyau, critici pe

care îi comentează frecvent, nu fără a formula, uneori, rezerve sau păreri sensibil diferite.

Principalele studii teoretice ale lui **D.-G.** au un caracter polemic, fiind legate de o confruntare de opinii cu esteticienii şi criticii literari de altă orientare : cu T. Maiorescu, în *Asupra criticei* şi *Asupra esteticei metafizice şi ştiinţifice,* cu I. N. Roman, în *Tendenţionismul şi tezismul în artă,* cu G. Bogdan-Duică, în *Asupra criticei metafizice şi celei ştiinţifice,* cu Al. Philippide, în *Idealurile sociale şi arta,* în sfîrşit, cu G. Panu, în *D. Panu asupra criticei şi literaturii.* A preferat forma polemică pentru că o considera accesibilă unui cerc mai larg de cititori nespecialişti şi mai potrivită pentru a pune în evidenţă propriile puncte de vedere în probleme estetice şi literare. Pentru el polemica însemna numai o confruntare pe terenul ideilor, uneori foarte tăioasă, care nu excludea însă niciodată respectul pentru persoana adversarului, dimpotrivă, preopinentul trebuia convins, convertit. Tonul e volubil, degajat şi ironic, expunerea, plină de digresiuni, pilde şi analogii, e adesea prolixă. Pasiunea ideilor, vioiciunea argumentării, verva incitantă a polemistului dau articolelor efervescenţă intelectuală.

Aplicîndu-şi metoda şi principiile critice la literatura română, **D.-G.** a realizat primele studii monografice asupra operei lui M. Eminescu, I. L. Caragiale şi G. Coşbuc. Cele dintîi articole de critică, publicate în „Contemporanul", au caracter polemic. Sînt respinse producţii literare fără valoare, imagini falsificate ale realităţii : nuvela lui I. Brociner, *Sanda* (în *D-l Brociner ca descriitor al vieţii ţărăneşti,* 1885)

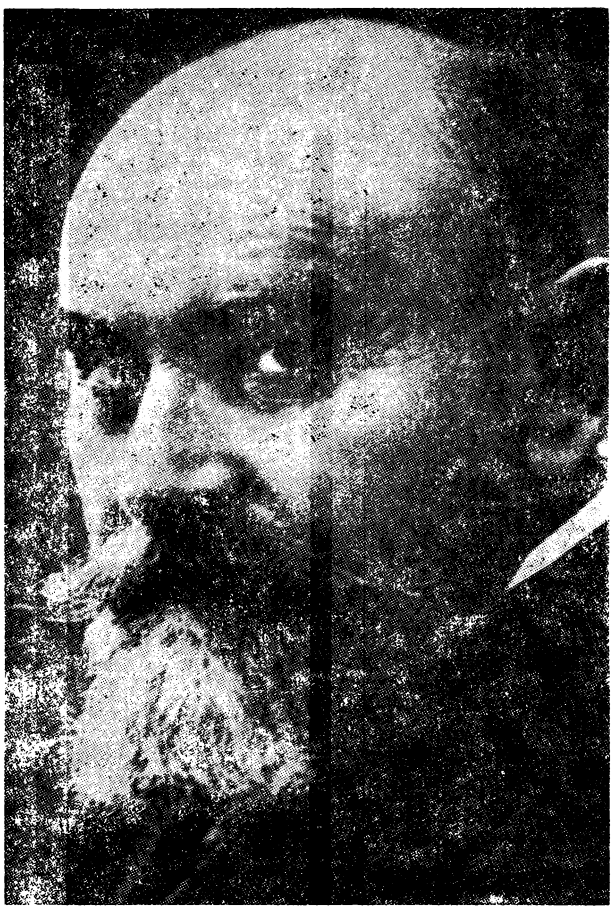

şi romanul lui Duiliu Zamfirescu *În faţa vieţii* (în *Pesimistul de la Soleni,* 1886). Scrierile sînt ridiculizate prin rezumarea ironică, afectînd interesul, şi prin mimarea malitioasă a stilului autorului. Cu umor şi bun simţ, criticul demonstrează lipsa de veridicitate şi inconsistenţa analizelor psihologice. Un alt articol, *„Ştefan Hudici", schiţă dramatică de V. G. Morţun* (1885), e compromis de supralicitarea valorii unei piese lipsite de calităţi literare, dar cu preocupări de critică socială. Cu totul altă structură au studiile consacrate marilor scriitori. Cel despre M. Eminescu *(Eminescu,* 1887) reprezintă prima încercare de analiză a creaţiei poetului, avînd ca principal obiectiv desprinderea semnificaţiei sociale a operei : tendinţe şi idealuri morale şi sociale, explicarea psihologică şi socială a pesimismului poetului, definirea temperamentului artistic şi temele caracteristice (critica socială, erotica, poezia naturii, idealizarea trecutului). În dezacord cu Maiorescu, **D.-G.** vede în poet o natură idealistă, optimistă, pesimismul liricii sale nefiind decît consecinţa mediului social, a ideologiei conservatoare şi a filozofiei lui Schopenhauer. Contradicţia dintre cele două „suflete" ale poetului — cel optimist şi cel pesimist — ar explica contradicţiile descoperite în poezie. Recunoscînd valoarea artistică excepţională a liricii eminesciene, **D.-G.** încearcă să dovedească, totuşi, că idealul social, moral şi erotic al poetului este contestabil, ceea ce ar înrîuri nefavorabil poezia însăşi. Analiza sociologică a acestor idealuri, izolată de funcţia lor poetică, devine inadecvată, cade în comentarii vulgarizatoare (despre *Luceafărul).*

Despre G. Coşbuc, **D.-G.** a scris, în 1897, un studiu fundamental *(Poetul ţărănimii),* care a însemnat consacrarea poetului ca o valoare de primă mărime în literatura română. Mijloacele de analiză ale criticului au evoluat, au devenit mai subtile. Mai receptiv la lirismul lui Coşbuc decît la cel eminescian, el reconstituie universul „poetului ţărănimii" ca pe o vastă epopee a unei comunităţi etnice şi sociale, cu tradiţii, ritualuri şi mituri, cu o străveche şi imuabilă concepţie de viaţă. Explicaţiile de ordin social sînt aici numai un punct de plecare, studiul fiind o introducere remarcabilă în universul poeziei lui Coşbuc, sub latura lui tematică. Pentru a marca originalitatea lui Coşbuc, **D.-G.** apelează, cu mai multă aplicaţie decît în studiile anterioare, la analiza procedeelor stilistice, a imaginilor poetice specifice — toate aduse în discuţie pentru a sublinia evoluţia artistică, consecinţă a modificărilor afective generate de schimbarea mediului social. Gustul lui **D.-G.** în poezie e, totuşi, incert, fapt uşor de observat îndeosebi în studiul despre Vlahuţă *(A. Vlahuţă,* 1890). Atras de versificarea retorică şi discursivă a unor idealuri sociale pe care le preţuia, el exaltă calitatea unor pastişe epigonic-eminesciene, puse mai presus de valoarea modelului.

Lui I. L. Caragiale, de care îl lega şi o mare prietenie, **D.-G.** i-a închinat un studiu amplu *(I. L. Caragiale,* 1890) şi cîteva articole substanţiale : *Caragiale fluierat* (1885), *Făclia de Paşte şi Năpasta* (1891), *Criticii noştri şi Năpasta* (1891). Aspectul de satiră socială a atras, în primul rînd, interesul criticului. Comediile lui Caragiale sînt un excelent prilej de a analiza societatea românească, clasele şi păturile sociale, instituţiile burgheze, tipurile sociale reprezentative, aşa cum sînt reflectate în operă. Cele mai multe observaţii vor fi, deci, de natură sociologică. Sînt puse în evidenţă anomaliile rezultate din introducerea „formelor" occidentale peste un „fond" cu totul nepregătit pentru înnoiri. Valoarea comentariilor lui **D.-G.** pe marginea comediilor *O*

Densusianu, *Ioan Gherea*, LUP, VIII, 1891, 1423 ; 8. Demetrescu, *Profile, 9—20* ; 9. Maiorescu, *Critice*, III, *85—108* ; 10. Gh. Ion, *Gherea şi Maiorescu*, LUP, IX, 1892, 1693—1695 ; 11. *Scrisori — Iorga*, I, *194—197* ; 12. Ionescu-Rion, *Arta revol., 16—25* ; 13. Petru P. Negulescu, *Socialismul şi arta*, CL, XXVIII, 1894, 7, 8, XXIX, 1, 2 ; 14. J. Saint-Pierre, *Gherea ca critic*, Iaşi, Miron Costin, 1894 ; 15. C. Dimitrescu-Iaşi, *Criticile d-lui Gherea*, DRP, I, 1897, 26, 30—32 ; 16. Caragiale, *Opere*, III, *237—239*, IV, *222—225*, VII, *253—263* ; 17. Sanielevici, *Încercări, 1—16* ; 18. Mihail Dragomirescu, *Critica ştiinţifică şi Eminescu*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1906 ; 19. C. R[acovski], *C. Dobrogeanu-Gherea*, CMU, 1907 ; 20. Lovinescu, *Scrieri*, I, *253—266* ; 21. Ibrăileanu, *Note, 149—165* ; 22. Sanielevici, *Noi studii, 187—196, 253—301* ; 23. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, I, *178, 186—188*, II, *404* ; 24. Vianu, *Scriitori români*, I, *172—173, 409—411* ; 25. Lovinescu, *Maiorescu*, II, *279—288* ; 26. Perpessicius, *Dictando, 117—120* ; 27. Călinescu, *Ist. lit., 484—488* ; 28. Perpessicius, *C. Dobrogeanu-Gherea, critic literar*, RFR, XIII, 1946, 8 ; 29. F. Aderca, *C. Dobrogeanu-Gherea. Viaţa şi opera*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1947 ; 30. Ion Vitner, *Gherea inedit*, CNT, 1956, 13, 14, 33 ; 31. Ion Vitner, *C. D. Gherea — reconstituire biografică*, VR, IX, 1956, 11, 12 ; 32. Gh. Haupt, *Începutul activităţii revoluţionare a lui C. Dobrogeanu-Gherea*, STD, X, 1957, 3 ; 33. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul, 152—181, 193—219* ; 34. Dima, *Studii, 64—66, 72—82, 270—278* ; 35. Nicolescu, *Contemporanul, 146—286* ; 36. Ornea, *Junimismul, 213—229* ; 37. Vitner, *Lit. publ. soc., 95—101, 121—137, 142—146, 255—290, 507—523* ; 38. Al. Piru, *O veche dispută*, GL, XIV, 1967, 2 ; 39. Al. Teodorescu, *Critica literară românească în secolul al XIX-lea (1880—1900)*, ALIL, t. XVIII, 1967 ; 40. Marino, *Introducere, 115, 138, 166, 288, 296, 427* ; 41. Ştefan Voicu, *Introducere la valorificarea operei sociologice a lui Dobrogeanu-Gherea*, LPC, XLVIII, 1968, 3 ; 42. Marin Bucur, *C. Dobrogeanu-Gherea şi critica sociologică*, LPC, XLIX, 1969, 11 ; 43. Manolescu, *Maiorescu, 239—244* ; 44. Pompiliu Marcea, *C. Dobrogeanu-Gherea — un polivalent*, F, VI, 1970, 5 ; 45. Zaciu, *Glose, 27—32* ; 46. Paul Georgescu, *Gherea şi geneza operei*, CNT, 1970, 19 ; 47. Zaharia Sângeorzan, *Valorile moderne ale unei concepţii critice*, TR, XIV, 1970, 21 ; 48. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *546—553* ; 49. Nicolae Manolescu, *Gherea şi spiritul militant al criticii*, CNT, 1971, 39 ; 50. Eugen Simion, *Evoluţia conceptului de critică*, ACR, I, *XIV—XVI* ; 51. *Ist. filoz. rom.*, I, *589—604* ; 52. Ornea, *Studii, 114—136* ; 53. George Ivaşcu, *Dobrogeanu-Gherea*, Bucureşti, Albatros, 1972 ; 54. Piru, *Varia*, I, *205—214* ; 55. Mircea Iorgulescu, *În căutarea lui Gherea*, ARG, VII, 1972, 8 (supl.) ; 56. Adrian Isac, *Cine are dreptate ?*, LCF, XV, 1972, 52 ; 57. Damian Hurezeanu, *C. Dobrogeanu-Gherea*, Bucureşti, E.P., 1973 ; 58. L. Volovici, *Gherea şi „poziţiunea scriitorului"*, CL, 1973, 8 ; 59. *Ist. lit.*, III, *587—636* ; 60. Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1974, *475—508* ; 61. Ov. Ghidirmic, *Gherea şi idealul criticii ştiinţifice*, RMR, XI, 1974, 1, 2 ; 62. Ion Felea, *Precizări la o biografie : Constantin Dobrogeanu-Gherea*, MI, VIII, 1974, 4 ; 63. *[C. Dobrogeanu-Gherea]*, RL, VIII, 1975, 21 (număr omagial) ; 64. *C. Dobrogeanu-Gherea interpretat de...*, îngr. şi pref. Mircea Iorgulescu, Bucureşti, Eminescu, 1975 ; 65. Al. Săndulescu, *Continuităţi*, Bucureşti, Cartea românească, 1976, *141—155* ; 66. Z. Ornea, *Confluenţe*, Bucureşti, Eminescu, 1976, *151—205* ; 67. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, Minerva, 1977, *passim*.

L. V.

DOCHIA, revistă literară lunară apărută la Bucureşti din mai 1896 pînă în aprilie 1898. Adela Xenopol, sora istoricului A. D. Xenopol, redacta această revistă în scopul susţinerii revendicărilor feministe şi pentru a promova o mişcare culturală corespunzătoare. Au colaborat : A. D. Xenopol, V. A. Urechia, Cincinat Pavelescu, Virginia Micle-Gruber, Maria Cunţan, Cornelia din Moldova, J. B. Hétrat, D. Karr, Elena Sevastos, Smara. Adela Xenopol scria, întrebuinţînd numeroase pseudonime (Stanca, Yna Bucov, D. Elgard ş.a.), aproape întreaga revistă. Din literatura Elenei Văcărescu, a Iuliei Hasdeu, a Louisei Ackermann se traduceau versuri. **D.** a publicat şi multă literatură populară, dar fără preocupări ştiinţifice.

Încercările de critică literară ale Adelei Xenopol, mai ales o analiză a prozei lui B. Delavrancea *(Depănătura. „Liniştea" lui Delavrancea)*, care o arată un adversar convins al naturalismului, şi cîteva vii portrete literare (V. Alecsandri, M. Eminescu, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni) rămîn izolate în paginile unei publicaţii puţin interesante.

R. Z.

DOINA, revistă literară şi artistică săptămînală scoasă la Bucureşti, prima serie între 22 ianuarie 1884 şi 5 mai 1886, iar a doua de la 1 octombrie la 1 noiembrie 1886. Proprietarul, directorul şi animatorul acestei publicaţii a fost C. Bărcănescu, bun cîntăreţ, amator de muzică, dar şi actor ocazional, cunoscut şi datorită relaţiilor cu I. L. Caragiale, pentru care a nutrit o constantă admiraţie. Scurte perioade de timp direcţia revistei a fost girată de C. Gebauer (5 februarie — 5 mai 1886) şi G. I. Ionnescu-Gion (1 octombrie — 1 noiembrie 1886). I. I. Roşca şi A. Lupu-Antonescu au îndeplinit pe rînd funcţia de redactor literar, primul între 1 decembrie 1884 şi 15 septembrie 1885, cel de-al doilea între 1 octombrie 1885 şi 5 ianuarie 1886. Redactorii îşi propuneau să urmărească mişcarea artistică şi literară din ţară şi străinătate şi să combată influenţele străine în artă. La **D.** au colaborat cu versuri, alături de I. I. Roşca, Al. I. Şonţu, I. C. Drăgescu, Al. Candiano-Popescu şi Carol Scrob. Apăreau şi cîteva bune scrieri în proză, dintre care sînt demne de semnalat rîndurile scrise de N. Filimon, cu mulţi ani înainte, despre teatrul românesc (republicate în **D.**), o nuvelă, *Sorcova*, a lui B. Delavrancea, reprodusă din „Drepturile omului", cronicile lui D. C. Ollănescu-Ascanio, interesante divagaţii asupra artei, şi schiţele semnate Lucreţia, care parodiau cu pătrundere şi cu bune efecte comice literatura sumbră şi fals romantică la modă atunci. I. Moşoiu tipărea tot în **D.** o comedie de moravuri, parţial realizată, intitulată *Corpul delict*. Cîteva traduceri din H. Heine şi Adolphe Adam, cunoscut mai mult în ipostaza de compozitor, şi foarte multă literatură populară, însoţită adesea de prezentarea competentă a lui A. Lupu-Antonescu, sînt, de asemenea, de menţionat.

Revista se ocupa şi de literatura pentru copii, cerînd editorilor să publice, alături de cărţile despre Aladin sau Gulliver, fabulele lui D. Ţichindeal şi Gr. Alexandrescu sau versurile lui D. Bolintineanu, basmele culese de P. Ispirescu. Cronica dramatică era dedicată pieselor traduse şi calităţii traducerilor, comparate cu versiunile din alte limbi. Spectacolul de teatru era discutat ca un complex (text-înscenare-interpretare), dar se comenta cu precădere jocul actorilor. Nu tot atîta spaţiu se rezerva pentru cronica literară, care apărea întîmplător. În schimb, se urmărea viaţa literară din ţară şi, în special, activitatea junimiştilor bucureşteni, despre şedinţele cărora I. I. Roşca publica dări de seamă amănunţite. Cu un interes deosebit se comenta activitatea lui I. L. Caragiale. La începutul anului 1885, **D.** anunţa că dramaturgul lucrează la o nouă comedie intitulată *Nuntă la Tîrchileşti*.

— 1. *Prospect*, DI, I, 1884, 1 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 206*.

R. Z.

DOINĂ, formă a cîntecului popular liric, constituită ca specie aparte numai din punct de vedere muzical. Termenul a fost impus de V. Alecsandri prin culegerea sa şi, după el, de J. Urban Jarnik şi A. Bârseanu, pentru Transilvania. Se pare că în mediul folcloric el n-a fost folosit decît pe o arie restrînsă, d. fiind denumită şi cu alţi termeni : „de dragoste", „de codru", „de frunză", „hore lungă" „de urît", „de jale" ş.a. Etimologia cuvîntului a stîrnit multe controverse. D. Cantemir crede că este numele unui zeu războinic dac ; I. Malinescu îl pune în legătură cu *Danubius* şi cu *Diana*, I. Heliade-Rădulescu îl derivă din *Diana* plus *oda*, A. T. Laurian şi I. C. Massim, ca şi Aron Densuşianu, de la verbul *doleo* („a durea"), iar A. Cihac de la sîrbescul

noapte furtunoasă şi *O scrisoare pierdută* se află mai ales în analiza subtilă a personajelor, ca tipuri caracteristice unui mediu social, unei anumite mentalităţi şi nivel de cultură, dar şi ca fiinţe vii, cu individualitatea lor proprie. Neajunsurile semnalate în comedii (lipsa adîncimii psihologice, a unui ideal social înalt, amoralismul) sînt, de fapt, neajunsurile interpretării sociologizante a criticului. Analize amănunţite, vădind fineţe şi spirit de observaţie în relevarea psihologiei eroilor, cuprind articolele despre nuvela *O făclie de Paşte* şi, îndeosebi, despre *Năpasta*, privită ca o dramă psihologică, cu eroi verosimili.

Valabilitatea portretelor realizate de **D.-G.**, îndeosebi cel al lui Eminescu, a fost deseori contestată, cel puţin în unele laturi. Explicaţiile cauzale discutabile, moralismul, insuficienţa receptării artistice a poeziei eminesciene şi a înţelegerii semnificaţiei general umane a comediilor lui Caragiale au erodat, în timp, valoarea lor. Au fost, însă, primele modele de interpretare coerentă, superioară, a creaţiei marilor scriitori, prima încercare de a deduce din opere o concepţie despre viaţă, o viziune artistică asupra lumii, de a considera capodoperele literaturii române din perspectiva marilor probleme ale vieţii sociale şi spirituale.

Preocuparea de a pune în valoare semnificaţia unor opere se însoţeşte permanent la **D.-G.** cu încercarea de a le integra într-o arie mai largă de tendinţe şi curente literare din mişcarea artistică românească şi europeană. Eminescu, Vlahuţă, Delavrancea devin reprezentativi pentru decepţionismul care ar fi cuprins literatura română odată cu destrămarea iluziilor paşoptiste (*Decepţionismul în literatura română*, 1887). Idealurile sociale generoase şi literatura militantă au fost înlocuite, datorită noilor factori sociali, cu pesimismul artiştilor şi indiferenţa publicului (*Cauza pesimismului în literatură şi viaţă* — 1891, *Asupra mişcării literare şi ştiinţifice* — 1893). Anomaliile societăţii burgheze (semnalate sub toate aspectele : lupta pentru existenţă, nesiguranţa materială şi concentrarea bogăţiilor, căsătoria burgheză, viaţa dezordonată a boemei artistice, nevrozele, pierderea credinţei religioase) devin tot atîtea pricini ale pesimismului. Din studierea noii poziţii sociale a intelectualilor în România, **D.-G.** dezvoltă teoria apariţiei „proletarilor intelectuali" şi a „artiştilor proletari culţi", încercînd să caracterizeze global literatura produsă de această categorie de creatori, reprezentată în primul rînd de Eminescu (*Artiştii proletari culţi*, 1894). Tentativa lui **D.-G.** de a grupa pe mai toţi scriitorii (chiar şi Maiorescu e socotit proletar intelectual prin origine) sub semnul unor trăsături comune este neconvingătoare, prin exces de generalizare, iar termenul de „proletar intelectual" e mai mult o metaforă, neacoperind o realitate socială.

D.-G. a fost un critic al literaturii contemporane lui. Scriitorii paşoptişti sînt elogiaţi pentru militantismul lor, dar niciodată analizaţi. Din tradiţia literară românească a reţinut cu adevărat numai valoarea poeziei populare, de a cărei importanţă pentru evoluţia literaturii culte era pe deplin convins. În privinţa grupării junimiste, atitudinea lui este diferenţiată : apreciindu-i meritele în lupta pentru o limbă literară şi promovarea calităţii estetice a operelor, recunoscînd, nu o dată, rolul lui T. Maiorescu, el respinge ideologia politică a curentului, considerată cauza netransformării junimismului într-o amplă mişcare literar-artistică (*Idealurile sociale şi arta*). În schimb, pe discipolii lui Maiorescu (P. P. Negulescu, D. Evolceanu, M. Dragomirescu) îi trata de sus, drept „critici volintiri". E de remarcat că prozatorii şi poeţii adunaţi în jurul revistei „Contemporanul" sînt menţionaţi, uneori elogios, cu epitete încurajatoare, numai în articole de sinteză, dar, cu excepţia lui O. Carp, rareori supraapreciaţi. Deşi se grupau, ideologic, sub acelaşi steag, criticul n-a făcut concesii sub raportul exigenţei artistice.

Pentru lărgirea orizontului şi ridicarea nivelului calitativ al literaturii române, **D.-G.** vedea necesară orientarea scriitorilor spre temele esenţiale, vitale, de largă rezonanţă socială şi sincronizarea cu marile literaturi europene. În vederea educării estetice a publicului, el cerea un program de traduceri din literatura universală. Un ciclu de articole se ocupă de însemnătatea traducerilor, de dificultăţile legate de selecţia şi de posibilitatea obţinerii unor tălmăciri artistice în limba română. A pus în circulaţie, în publicistica românească, numele lui Emile Zola, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant şi ale scriitorilor ruşi, care devin, mai ales datorită lui, familiare cititorilor români. **D.-G.** a scris cu înţelegere şi căldură despre *Dostoievski* (1885) şi Turgheniev (*„Generaţia nouă" de Turgheniev*, 1891), a tradus el însuşi din A. N. Ostrovski (*Furtuna*, 1911), iar lui Taras Şevcenko i-a dedicat o evocare poematică.

Interesat de marile curente literare, **D.-G.** a scris, în 1888, *Ceva despre clasicism şi romantism*, o încercare de definire a celor două curente şi temperamente artistice, pornind de la sintezele lui H. Taine şi H. Heine. Realismul romancierilor din secolul al XIX-lea, numit adesea „naturalism", rămîne cel mai apropiat gustului şi preferinţelor sale (*O problemă literară* — 1895, *Ţăranul în literatură* — 1897), dar, fapt remarcabil pentru spiritul deschis al criticului, n-a rămas opac nici la poezia franceză, parnasiană şi simbolistă (*Tendinţele literaturei franceze actuale*, 1894, *Leconte de Lisle*). Nici Baudelaire nu-i era necunoscut, dar rigorismul moral al criticului accepta cu greu imaginile şocante ale poetului francez.

De o şcoală gheristă, în istoria criticii româneşti, se poate vorbi numai în ceea ce priveşte continuarea direcţiei sociologice a activităţii sale, deseori opusă, nejustificat, direcţiei estetice maioresciene. Sub acest aspect, al criticii explicative şi deterministe, influenţa lui **D.-G.** e uşor de detectat în activitatea lui R. Ionescu-Rion, G. Panu, G. Ibrăileanu, N. Iorga, H. Sanielevici, M. Ralea.

Studiile critice ale lui **D.-G.**, cu destule formulări improprii sau prea familiare, au inaugurat totuşi un nou mod de a scrie despre autori şi opere, întemeiat pe îmbinarea analizei cu sinteza, pe argumentarea pasionată şi ingenioasă, de o neobişnuită vervă polemică. Studiile lui **D.-G.** marchează intrarea criticii româneşti într-o nouă fază a evoluţiei ei.

— *Studii critice*, vol. I, Bucureşti, Tip. Românul, 1890 ; ed. 2, vol. I—II, Bucureşti, Socec, 1890—1891, vol. III, Bucureşti, 1897 ; ed. 3, vol. I—III, Bucureşti, Viaţa românească, 1923, vol. IV—V, îngr. Barbu Lăzăreanu, Bucureşti, Alcalay, 1925—1927 ; vol. I—II, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; ed. îngr. şi introd. George Ivaşcu, Bucureşti, E.L., 1967 ; *Concepţia materialistă a istoriei*, Bucureşti, 1892 ; *Neoiobăgia*, Bucureşti, Socec, 1910 ; *Amintiri din trecutul depărtat*, Bucureşti, Alcalay, [1912] ; *Scrieri social-politice*, îngr. şi introd. Damian Hurezeanu, Bucureşti, E.P., 1968 ; *Asupra criticei*, îngr. şi postfaţă Mircea Iorgulescu, Bucureşti, Minerva, 1973 ; *Opere complete*, I—V, Bucureşti, E.P., 1976—1978. — **Tr.** : A. N. Ostrovski, *Furtuna*, Bucureşti, Facla, [1911].

— 1. C. Dobrogeanu-Gherea, *Corespondenţă*, îngr. Ion Ardeleanu şi N. Sorin, Bucureşti, Minerva, 1972 ; 2. Ioan N. Roman, *În contra direcţiunii literare de la Contemporanul*, Iaşi, Tip. Goldner, 1887 ; 3. Ioan N. Roman, *Un răspuns domnului Ioan Gherea*, Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1889 ; 4. Iorga, *Pagini*, I, *232—236* ; 5. G. Bogdan-Duică, *„Studii critice" de I. Gherea*, CL, XXIV, 1890, 5 ; 6. Sofia Nădejde, *„Studii critice" de I. Gherea*, C, VII, 1890, 6 ; 7. Ovid

dvoiniță („fluier dublu"). Un alt grup de etimologii apropie termenul de verbele „a legăna" și „a alăpta" (I. A. Candrea, Al. Philippide, Aug. Scriban, D. Caracostea). B. P. Hasdeu, identificînd unele corespondențe în limbile celto-irlandeze, persană, sanscrită, zendică și lituaniană, consideră că și la noi forma veche era *daina* și că **d.** a existat încă de pe vremea dacilor. El invocă chiar **d.** ca un argument pentru a susține continuitatea poporului român pe teritoriul nord-dunărean. Dealtfel, cuvîntul *daina*, pe care H. Tiktin îl socotește o exclamație elegiacă, apare și azi în refrenele unor doine, unor cîntece rituale de nuntă sau cîntece de leagăn. **D.** a denumit multă vreme, impropriu, întreaga lirică populară, dar ultimele cercetări limitează conținutul său la creațiile cu ton grav, cîteodată mobilizator. Există în aceste confesiuni cîteva permanențe, ca dorul, jalea, urîtul, cu valori simbolice, constituind un univers poetic specific românesc. În **d.** se exprimă o infinitate de sentimente și nuanțe, o spiritualitate elevată, sobră, reflecții asupra existenței sociale, dar și frămîntări sufletești intime. **D.** are o funcție catarctică mărturisită : „Că doinele-s stîmpărări / La omul cu supărări". Singura corespondență ce se poate stabili între **d.** și creația lirică a altor popoare este cu cîntecele spaniole *soledades*, deși elemente ale stilului muzical al **d.** se întîlnesc și la popoarele balcanice, la ucraineni și orientali, iar unele cîntece lituaniene și letone poartă numele *daina*.

D. are o melodie mult ornamentată, deschisă fanteziei improvizatoare. Ritmul este liber *(tempo rubato)*, spre deosebire de ritmul de obicei regulat al cîntecului *(tempo giusto)*, alternînd recitative *(parlando)* cu elemente cantabile. **D.** se cîntă numai solo și cere calități muzicale deosebite cîntărețului, prin dificultățile de interpretare impuse. Se pot constata diferite stiluri regionale, unele reprezentînd stadii diferite de evoluție sau ilustrînd influențe diferite. Se pare că **d.** a avut cîndva o răspîndire mult mai largă. Astăzi se mai păstrează doar în nordul Olteniei, Muntenia, nordul Moldovei și al Transilvaniei și parțial în Banat, fiind tot mai des influențată sau înlocuită de melodiile de cîntec propriu-zis. Pe melodii de **d.** se cîntă uneori și balade, bocete, cîntece rituale, cîntece de leagăn sau chiar colinde. Părerile în legătură cu originea și evoluția **d.** sînt diverse și contradictorii, pentru că au avut în vedere fie numai forma de manifestare artistică, fie numai melodia, fie numai conținutul, consemnat de puțină vreme. Unii cercetători (O. Densusianu, N. Iorga, Tache Papahagi, I. Diaconu, O. Papadima) optează pentru originea păstorească autohtonă a **d.**, fără a încerca datarea apariției sale. Avînd în vedere prezența sa în spații îndepărtate, fără posibilități de interinfluență, muzicologii propun o poligeneză independentă. Gh. Vrabie, referindu-se numai la materialul poetic al **d.**, fixează apariția sa în Evul mediu. Originea dacică a fost susținută, în afară de B. P. Hasdeu, V. Alecsandri, B. Delavrancea, și de L. Blaga, care invocă necesitatea primară de cunoaștere poetică. O teorie originală creează D. Caracostea, care este convins că **d.** a fost izvodită de femeile înstrăinate prin căsătorie, în timp ce-și legănau copiii, dar mai ales de cele ce slujeau la stăpîni. În felul acesta dorul de cei de acasă și jalea unui trai greu se îmbină cu duioșia maternă, în discrete elegii. Certă pare a fi doar periodizarea care consideră că primul strat folcloric ar fi fost constituit de genurile rituale și că **d.**, alcătuind un al doilea strat, ar fi apărut ulterior.

Compoziția liberă a textului literar, corespunzînd melodiei libere, permite îmbinarea motivelor, în cele mai neașteptate formule, și improvizația. Lirismul ia forma unor reflecții cu caracter generalizator sau a unor dialoguri imaginare cu elemente din natură, considerate confidenți ideali. Sintaxa este specifică întregului gen liric, abundînd în construcții de tipul : propoziție subiectivă urmată de una explicativă ; propoziții interogative, exclamative, condiționale. Foarte frecvente sînt și personificările, rezultate din colocviul cu mediul, și hiperbolele. Printre scriitorii care au prețuit **d.**, socotind-o motiv de mîndrie națională și închinîndu-i versuri emoționante, sînt V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc, St. O. Iosif, O. Goga.

— Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866 ; ed. îngr. și introd. Gh. Vrabie, București, E.L., 1965 ; ed. îngr. și pref. D. Murărașu, București, Minerva, 1971 ; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, II, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1875 ; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, Aurora, 1884 ; J. Urban Jarnik și Andrei Bîrseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, Tip. Academiei, 1885 ; ed. îngr. și introd. Adrian Fochi, București, E.A., 1968 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885 ; Mihail Canianu, *Poezii populare. Doine, culese și publicate întocmai cum se zic*, Iași, Șaraga, 1888 ; Victor Onișor, *Doine și strigături din Ardeal*, Iași, Șaraga, 1890 ; Enea Hodoș, *Poezii poporale din Bănat*, I, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1892 ; St. Munteanu, *100 doine și strigături culese din gura soldaților români din Țara Ardealului*, Brașov, Ciurcu, 1892 ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I—II, București, Tip. Corpului didactic, 1900 ; Gh. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, II, îngr. și introd. I. Muslea, București, E.A., 1966 ; Al. Țiplea, *Poezii populare din Maramureș*, București, Academia Română, 1906 ; Tit Bud, *Poezii populare din Maramures*, București, Academia Română, 1908 ; Iosif Cioca, *O sută și șase doine culese de pe Pogonici*, Brasov, Ciurcu, 1908 ; Béla Bartók, *Cîntece populare românești din comitatul Bihor*, București, Socec — Sfetea, 1913 ; N. I. Dumitrașcu, *Flori de cîmp. Doine oltenești*, Bîrlad, Lupașcu, 1914 ; Horia Teculescu, *Pe Mureș și pe Tîrnave. Flori înrourate (Doine și strigături)*, Sighișoara, Tip. Neagu, 1929 ; Vasile Bologa, *Poezii poporale din Ardeal*, Sibiu, 1936 ; E. Nicoară și V. Netea, *Mureș. Mureș apă lină*, I, Reghin, Astra, 1936 ; Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, Würzburg, Triltsch, 1940 ; Gh. Cernea, *Doine de jale*, Sibiu, Tip. Săteanului, 1941 ; Al. I. Amzulescu și G. Ghiță, *Doine, cîntece, strigături*, București, E.S.P.L.A., 1955 ; Tiberiu Brediceanu, *170 melodii populare românești din Maramureș*, București, E.S.P.L.A., 1957 ; Const. Zamfir, Victoria Dosios și Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *132 cîntece și jocuri din Năsăud*, București, E.M., 1958 ; Al. I. Amzulescu și Paula Carp, *Cîntece și jocuri din Muscel*, București, E.M., 1964 ; *Folclor din Transilvania*, I—IV, București, E.L., 1962—1969 ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I—V, București, E.L., 1967—1970 ; Alexiu Viciu, *Flori de cîmp. Doine, strigături, bocete, balade*, îngr. și introd. R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

— 1. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tr. Gh. Guțu, îngr. D. M. Pippidi, introd. Maria Holban, București, E.A., 1973, *341* ; 2. C. Negruzzi, *Scene pitorești din obiceiurile Moldaviei. Cîntece populare a Moldaviei*, DL, I, 1840, *121—134* ; 3. G. Missail, *Formarea doinei. Doina e cîntarea Românei*, LRO, I, 1880, 31—39 ; 4. B. P. Hasdeu, *Doina. Originea poeziei poporane la români*, CT, IX, 1882, *337—406* ; 5. B. P. Hasdeu, *„Doina" răstoarnă pe Rösler*, CT, IX, 1882, *529—536* ; 6. Delavrancea, *Opere*, V, *441—450, 466—497* ; 7. Breazul, *Patrium, passim* ; 8. Caracostea, *Poezia trad.*, II *445—571* ; 9. Emilia Comișel, *Preliminarii la studiul științific al doinei*, REF, IV, 1959, 1—2 ; 10. Papadima, *Lit. pop., 13—228* ; 11. *Ist. lit.*, I, *135—152* ; 12. Mariana Kahane, *De la cîntecul de leagăn la doină*, REF, X, 1965, 5 ; 13. Al. I. Amzulescu, *Doina „de codru" în Muscel*, LL, XI, 1966 ; 14. Al I. Amzulescu, *Doina „de dragoste" în Muscel*, LL, XV 1967 ; 15. Mihai Novicov, *Elemente de doină românească în cîntecul popular rus*, FLI, I, *63—74* ; 16. Gh. Vrabie, *Din arta literară a doinei transilvănene*, FLI, I, *199—217* ; 17. Gh. Ciobanu, *Lăutarii din Clejani*, București, E.M., 1969 ; 18. Eugenia Cernea, *Despre evoluția doinei bucovinene*, REF XV, 1970, 2 ; 19. Vrabie, *Folclorul*, *375—395* ; 20. Florin Bucescu și Viorel Birleanu, *Un tip de doină specific Moldovei de nord. Contribuții la cunoașterea cîntecului popular românesc*, ALIL, t. XXIV, 1973 ; 21. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *344—346*.

L. C.

DOLJUL, gazetă politică apărută la Craiova în aprilie—mai 1879 și aprilie—mai 1883. Publicație

efemeră, scoasă prima dată la 18 aprilie 1879 în cadrul campaniei electorale a partidului conservator, **D.** a fost redactată de I. L. Caragiale, chemat special de la București pentru a întări rîndurile publiciștilor conservatori din capitala Olteniei. Nu s-a păstrat nici un număr din gazetă, dar s-au conservat alte probe ale rolului pe care scriitorul l-a avut cu acest prilej. Mai întîi o carte de vizită prin care își asuma răspunderea pentru tot ce se va publica în **D.** (1879), iar apoi nu mai puțin de șapte comenzi înregistrate în scriptele tipografiei Samitca pe numele lui I. L. Caragiale, ca redactor al ziarului (1883).

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *207* ; 2. S. Albu, *I. L. Caragiale la Craiova*, VR, XV, 1962, 1 ; 3. *Publ. per.*, II, *826*.

R. Z.

DONICI, Alexandru (Alecu) (1806, Bezin, azi Donici-Orhei — 20.X.1865, Piatra Neamț), fabulist. Născut într-o familie boierească, **D.** era unul din cei patru copii ai lui Dimitrie Donici (frate cu Andronache, vestit pravilist) și ai Elenei Lambrino. Învață mai întîi acasă, cu dascăli tocmiți anume, după care, în anul 1819, este trimis la liceul militar din Petersburg. Prin 1821—1822 familia se strămută la Chișinău, unde, în afara unor refugiați moldoveni, ca Al. Beldiman, C. Conachi, C. Negruzzi, se găsea, în exil, și Pușkin. În pofida legendei, e puțin probabil să-l fi cunoscut pe autorul *Țiganilor*. Absolvind liceul, după cinci ani, cu gradul de sublocotenent, este repartizat la un regiment din Ekaterinburg. La începutul anului 1826, invocînd anumite motive familiale, își dă demisia. În septembrie 1829 se afla funcționar în administrația civilă, doi ani mai tîrziu e asesor la judecătoria civilă din Chișinău. În 1835 se mută la Iași, unde lucrează pentru Epitropia școlilor, după care, în 1841, se stabileste la Piatra Neamț. De acum înainte, el va îndeplini diferite funcții în magistratură (asesor al Curții de Apel din Iași, președinte al Divanului întăriturilor), devenind și membru al Divanului obștesc. Neintegrat în mișcarea revoluționară de la 1848, aga **D.** e, în schimb, mult mai activ în viața culturală a Moldovei. În 1855 este numit, împreună cu C. Negruzzi și Gh. Asachi, în comitetul de conducere al Teatrului Național din Iași. La 1860, își pune semnătura, alături de același C. Negruzzi, precum și de I. Fătu, Al. Fotino, T. Codrescu, pe un proiect de organizare a vieții teatrale. Pregătise pentru tipar o ediție amplă din fabulele sale, care nu a mai apărut.

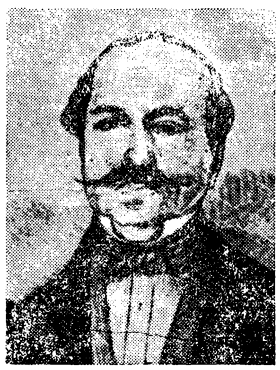

Fabulist prin excelență, **D.** datorează mult contactului său cu literatura rusă. Opera lui e alcătuită îndeosebi din traduceri, adaptări, localizări, făcute cu aplicație. Era un versificator îndemînatic, cu momente de virtuozitate și cu o înclinație temperamentală către umor și ironie. În versuri este și cîntecelul *Căruța poștei*, care avea să circule mult, fiind pus și pe note. Poezia, atribuită lui Pușkin, deși faptul nu a fost atestat în vreun fel, e probabil o traducere a lui **D.** după un scriitor rus încă neidentificat ⟨24⟩. A tradus, într-o limbă destul de armonioasă, poemul lui Pușkin *Țiganii*, reușind o versiune poate mai bună decît altele care au urmat. În 1840, **D.** trimite revistei „Dacia literară" povestirea romantică *Tunsul*, aparținînd scriitorului A. F. Veltman, care o semnase cu un pseudonim (Radu Curălescu). Traducerea va apărea parțial în „Propășirea", iar integral în „Calendarul pentru poporul românesc". Tot la 1840, **D.**, iscălit, romanțios, A. Dio, publică în traducere nuvela scriitorului polonez Osip Senkowski *Toată viața femeiască în cîteva ceasuri*. A mai tălmăcit, semnînd cu inițiale, un articol al lui A. I. Zașciuk *(Marea Neagră și împrejurimile sale)*, în „Calendar pentru români" (1855), iar în ziarul „Viitorul", un fragment din „memoarul brigadierului Moreau de Brasey" despre expediția lui Petru I la Stănilești, în 1711. În cooperare cu C. Negruzzi, **D.** transpune în românește opera lui A. Cantemir *Satire și alte poetice compuneri*. E o realizare ambițioasă, care își ia unele libertăți față de original, străduindu-se totodată să redea cît mai fidel metrica folosită de scriitorul rus. **D.** a fost un scriitor popular, mai ales datorită stilului său viu, clar și accesibil. Era un colaborator apreciat al publicațiilor epocii. Încă din 1839, **D.** își trimitea scrierile la „Albina românească", în paginile căreia va reveni și în alți ani (1841, 1845, 1847). A mai colaborat la numeroase alte reviste și ziare, între care „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Dacia literară", „Curierul românesc", „Curier de ambe sexe", „Propășirea", „Zimbrul", „Almanah pentru învățătură și petrecere", „România literară", „Revista Carpaților", „Revista română". În afară de fabule, **D.** a compus cîteva poezii, cu totul lipsite de pretenții. Sînt alcătuiri ocazionale, ca de pildă aceea închinată lui Gr. Alexandrescu ; în 1842, **D.**, care a fost și proprietar de tipografie, dădea la iveală o ediție din versurile lui Gr. Alexandrescu. A mai scris cîte o poezie patriotică *(Dorința românului din 1862)*, satirică *(Zi întîi april)*, de reflecție *(Gîndul)*. Izbutită este, pentru cadența ei, o „barcarolă", *Undina*. O comedie originală, în versuri, compusă între 1835—1840 și rămasă în manuscris, nesemnată, îl poate așeza pe **D.** între primii noștri dramaturgi ⟨27⟩.

Consacrat ca fabulist, **D.** s-a bucurat în timpul vieții de multă prețuire, care i-a venit din partea cititorilor, dar, mai ales, din a unor nume ilustre, ca M. Kogălniceanu, care îi face cea dintîi recomandare în coloanele „Daciei literare" (1840), Gr. Alexandrescu sau V. Alecsandri. Eminescu, în *Epigonii*, l-a numit „cuib de-nțelepciune". Se pare că **D.** prepara pentru tipar o culegere de traduceri din opera lui Krîlov. A mai prelucrat și localizat fabule aparținînd lui A. E. Izmailov și I. I. Dmitriev. **D.** încearcă să creeze o altă ambianță, potrivit realităților autohtone, păstrînd totodată, pe cît posibil, tîlcurile politice și ascuțimea satirei *(Vulturul și paingul, Petrenii și Bistrița)*. Alteori, **D.**, interesat și el, ca și C. Negruzzi, de „caractere", urmează o altă cale, încifrînd în fabulele sale defecte și slăbiciuni omenești dintotdeauna, presărîndu-și, ici și colo, reflecțiile personale într-o manieră firească și comunicativă, schimbînd cîteodată morala în sensul dorit de el, adăugînd sau suprimînd versuri. De multe ori, impresia de creație originală se impune. Versificația e sprintenă, amintind adesea de prozodia populară. **D.** folosește, de cîte ori are prilejul, expresii și proverbe românești, înlocuindu-le pe cele rusești existente la Krîlov. Predominant e dialogul, prin care scriitorul diferențiază nu numai caracterele, dar și modul de a vorbi propriu unor pături sociale sau altora. Cîteodată, **D.** vizează, pe un ton mai mult blajin și amuzat, cu false mirări și aluzii istețe, anomalii so-

ciale, năravuri politice, păcate omenești. Simpatia se îndreaptă, evident, către oamenii simpli, figurați prin harnicele albine sau prin furnică, strîngătoare, ca în fabula *Grierul și furnica*, după La Fontaine. **D.** a compus și cîteva fabule originale, puține însă, în jur de cinci, și deloc mai reușite decît cele localizate. Talentul său în acest gen e cert, însă destul de inegal. Uneori inspirat și dibaci (o expresie, „pufușor pe botișor", devenise foarte populară), el este alteori, și asta mai ales în primii ani, greoi, cu o versificație zgrunțuroasă și cam în afara regulilor prozodiei. Dar, îndeobște, **D.** e un fabulist agreabil cu stilul său familiar și curgător, concis și de o atrăgătoare simplitate.

— *Fabule*, Iași, Cantora Daciei literare, 1840 ; ed. 2, partea I—II, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1842 ; *Fabule*, pref. Constantin Negruzzi, Iași, Șaraga ; *Culegere de fabule*, București, Socec, 1895 ; ed. 2, București, Socec, 1900 ; *Fabule*, pref. Emil Boldan, București, E.T., 1950 ; *Fabule*, îngr. Valeriu Ciobanu, pref. Emil Boldan, București, E.S.P.L.A., 1956 ; *Fabule*, îngr. și pref. Cornelia Mosora, București, E.T., 1963 ; *Opere*, îngr. I. Grecul, pref. G. Bogaci și I. Grecul, Chișinău, Lumina, 1966. **Ms.** : *Fabule*, B.A.R., ms. 20, ms. 22 ; *[Comedie]*, B.A.R., ms. 1342. — Tr. : Pușkin, *Țiganii*, București, Tip. Eliade, 1837 ; ed. 2, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908 ; Osip Senkowski, *Toată viața femeiască în cîteva ceasuri*, Iași, Cantora Daciei literare, 1840 ; Antioh Cantemir, *Satire și alte poetice compuneri*, tr. Al. Donici și C. Negruzzi, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844 ; ed. 2, Iași, Tip. Bermann, 1858 ; A. F. Veltman, *Tunsul*, în *Opere*, Chișinău, Lumina, 1966.

— 1. Radu Ionescu, *Scrieri alese*, îngr. și pref. D. Bălăeț, București, Minerva, 1974, *190—221* ; 2. C. Negruzzi, *Alexandru Donici*, CL, I, 1867, 5 ; 3. G. Sion, *Alessandru Donici. Viața și operele sale*, AAR, discursuri de recepție, t. III, 1870 ; 4. Verax [I. Nădejde], *A. Donici plagiatoriu*, C, V, 1886, 2 ; 5. Gh. Ghibănescu, *Donici și Alexandrescu în 1842*, A, X, 1899, 5—6 ; 6. Negoescu, *Fabule*, *47—56* ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *42—44*, *46—49* ; 8. Epure, *Krîlov, passim* ; 9. Negrescu, *Infl. slave*, II, *129—192* ; 10. Alex. Epure, *Poema „Țiganii" tradusă de Donici, în comparație cu originalul rusesc*, A, XXXVIII, 1931, 2—4 ; 11. E. Dvoicenco, *Influența lui Pușkin asupra scriitorilor români*, RFR, IV, 1937, 10 ; 12. Haneș, *Scriitorii*, *26—35* ; 13. Popovici, *Romant. rom.*, *443—444* ; 14. Petre V. Haneș, *Legături literare româno-ruse : Krîlov — Donici*, LL, II, 1956 ; 15. Valeriu Ciobanu, *Din relațiile literare româno-ruse*, RITL, X, 1961, 1 ; 16. Bezviconi, *Contribuții*, *282—285* ; 17. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *430—432* ; 18. G. Bogaci, I. Grecul, *Alexandru Donici*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1966 ; 19. Emil Boldan, *Problema originalității în fabulele lui Alecu Donici*, LL, XVI, 1968 ; 20. *Ist. lit.*, II, *401—404* ; 21. Paul Cornea, *G. Bogaci, I. Grecul, «Alexandru Donici»*, RITL, XVII, 1968, 2 ; 22. G. Cincilei și V. Ciocanu, *Donici, cuib de-nțelepciune*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1968 ; 23. Bogaci, *Pagini*, *38—48* ; 24. N. A. Ursu, *O poezie necunoscută a lui Pușkin tradusă de Alecu Donici ?*, CRC, V, 1970, 46 ; 25. N. A. Ursu, *Un manuscris necunoscut al fabulelor lui Alecu Donici*, RL, VI, 1973, 32 ; 26. *[Acte și documente]*, DCM, I, *132—140* ; 27. N. A. Ursu, *O comedie necunoscută a lui Alecu Donici*, CRC, XI, 1976, 21.

F. F.

DOSOFTEI, mitropolitul (26.X.1624 ⟨140⟩ — 13.XII. 1693, Zolkiew, azi Nesterov, U.R.S.S.), cărturar, poet și traducător. Originar de prin părțile Sucevei, viitorul ierarh, pe numele laic Dimitrie, coboară se pare din neam de mazili, ca fiu al lui Leontie Barila (Bărilă sau Borîlă ⟨140⟩) și al Mariei, zisă și Misira ⟨82⟩. Doi frați ai săi, Chiriac și Vasile, sînt atestați la 1673 ca locuitori ai Sucevei, iar unei surori, căsătorită cu un Șerbu, **D.** îi dăruia pe la 1680 un exemplar al *Psaltirii slavo-române*. Actele vremii mai amintesc de o mătușă a lui **D.**, scutită de dări, la 1666, de domnitorul Iliaș Alexandru. Unul dintre părinți, mai probabil Misira, se va fi înrudit cu ramura macedoneană Papară din Galiția (ca mitropolit, **D.** solicita în 1683 protecția patriarhului Ioachim al Moscovei pentru ruda sa din Lvov, Kiriac Papară, persecutat de episcopul unit Iosif Șumleanski), de unde și presupunerile privitoare la o mai îndepărtată obîrșie aromână a familiei. Sînt puțin lămurite împrejurările în care **D.** îmbrățișează cariera ecleziastică : decisiv poate să fi fost însă impulsul celor dintîi înclinații cărturărești. Răzlețe, parvin din epocă și informațiile ce îngăduie reconstituirea primei perioade a formării sale spirituale, ca și mai tîrziu a condițiilor ce vor fi favorizat desăvîrșirea culturii sale umaniste. Opinia potrivit căreia **D.** ar fi învățat la Iași, la Școala domnească de la Trei Ierarhi, ar fi susținută și de mărturia documentară ce confirmă prelungirea ședерii sale în orașul de reședință ca ierodiacon la Mitropolie. Aici se va fi simțit întîi atras și înrîurit de personalitatea mitropolitului Varlaam, ale cărui inițiative culturale le va prelua, făcîndu-le să triumfe mai tîrziu deplin. Cunoștințele sale în domeniul limbilor vechi (elină, latină) sau al unor limbi și culturi moderne (polonă, ucraineană, rusă, neogreacă) ar justifica ipoteza unor eventuale studii continuate în Polonia, cum se crede, la Lvov, în școala Frăției ortodoxe ⟨140⟩. După un răstimp petrecut ca ieromonah la Probota (Pobrata), unde prezența sa este semnalată în 1649, **D.** se impune, urcînd treptele ierarhiei bisericești. În 1658 se afla în fruntea episcopiei de Huși, iar în 1659 este episcop de Roman. În epoca păstoriei la Roman se naște probabil prietenia sa cu Miron Costin, precum și aceea cu Dositei Notara, viitorul patriarh al Ierusalimului, pe care îl întîlnește în 1664 la curtea din Iași a domnitorului Eustratie Dabija. După 1665 începe să versifice **D.** și psaltirea tipărită la Uniev în 1673. Ajuns mitropolit al Moldovei în 1671, el va sprijini în anii următori politica antiturcească a lui Ștefan Petriceicu. Împreună cu domnitorul silit să părăsească țara după lupta de la Hotin (11 noiembrie 1673), în preajma căreia trecuse din tabăra turcilor în cea a hatmanului Jan Sobieski, **D.** se refugiază în Polo-

nia, în februarie 1674. La începutul anului 1675 el revine în Moldova, unde, după o detenție de cîteva luni în mănăstirea Sf. Sava din Iași, redobîndește funcția de mitropolit, probabil la intervenția lui Dositei Notara pe lîngă domnitorul Dumitrașcu Cantacuzino. Urmează pentru **D.** un deceniu de intensă și sistematică activitate de traducere și tipărire a cărților de cult în limba română. Necesitatea consacrării limbii poporului în serviciul liturgic este înțeleasă de el, ca și, mai înainte, de Varlaam, din perspectiva acelui rîvnit progres cultural, menit a risipi ignoranța („să-nțeleagă creștinii svintele taine" — deziderat promovat de **D.**, ca slujitor al bisericii, în acord cu imperativele veacului, cu argumente reținute din tradiția *Scripturii)* și a face accesibilă cartea, adresată întregii semințiii „rumânești" („tutinderea ce să află într-această limbă pravoslavnică"), mijloc de edificare a conștiinței naționale. În Polonia, la Uniev, se tipăresc în 1673 *Psăltire a svîntului proroc David (Psaltirea în versuri)* și *Preacinstitul Acatist și Paraclis al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu,* prelucrat de **D.** după traduceri românești anterioare, conținînd numeroase pasaje de proză ritmată. (Lui **D.** i s-au atribuit însă, mai de curînd, și o traducere anterioară a *Paraclisului Precistii,* scoasă de sub tipar la Iași, probabil între anii 1645—1649, împreună cu două fragmente biblice, *Cuvinte și jele la robie Ierusalimului, cînd din Ierusalim la Vavilon i-au mutat Navuhodonosor împărat, și pomenire și de năpaste ce-au năpăstuit acei doi giudecători pre Susana,* tălmăcite din slavonă, și o introducere de 48 de versuri originale; din această perspectivă este reconsiderată și data debutului său literar ⟨169⟩). De sub tiparul reînființat la Iași, la Trei Ierarhi, cu ajutorul meșterului Vasile Stadnicki din școala tipografilor de la Uniev, apare apoi, în 1679, pentru început în condiții modeste, *Dumnezăiasca liturghie,* tradusă din greceşte. Prin intermediul lui Ionașcu Bilevici, sol al domnitorului Gheorghe Duca în Rusia, **D.** obține sprijinul lui Nicolae Milescu și al patriarhului Moscovei, Ioachim, pentru cumpărarea unei noi tipografii. După cum rezultă și din scrisorile schimbate între Iași și Moscova în 1679, Milescu, deși „despărțit prin spațiu", se dovedește a fi rămas legat sufletește de înfăptuirile din țară, iar patriarhul Ioachim elogiază acum „mintea aleasă", „înțeleapta ocîrmuire" și îndrăznețele proiecte culturale ale mitropolitului. Prin strădaniile lui **D.**, susținute de Duca, în capitala Moldovei (unde, în 1680, va fi instalată și o tipografie grecească, patronată de patriarhul Dositei al Ierusalimului), vor continua să se editeze de aici înainte *Psaltirea de-nțăles a svîntului împărat proroc David (Psaltirea slavo-română)* în 1680, un *Molităvnic de-nțăles* (1681), *Viața și petrecerea svinților,* în patru tomuri, dintre care doar trei apărute integral, între 1682 și 1686 (**D.** o traduce începînd din 1658, după izvoare grecești și medioslave, îndeosebi după *Mineiele* lui Maximos Margunios și ediția venețiană Glykis a *Mineielor* bizantine), ediția a doua a liturghierului, *Svînta liturghie* (pentru tipărirea căreia **D.** căpătase acordul patriarhului ecumenic din Alexandria, Partenie Prohoros) și *Parimiile preste an* în 1683, poate și un *Octoih* rămas neterminat, atribuit de asemenea lui **D.** ⟨23, 30, 63, 92, 143⟩.

În ianuarie 1684, în timpul scurtei reveniri în scaunul țării a lui Ștefan Petriceicu, mitropolitului i se încredințează o misiune diplomatică în Rusia, de unde, pregătit să accepte suzeranitatea țarului, domnitorul nădăjduia să primească în schimb ajutor împotriva turcilor. **D.** este reținut însă la Kiev, unde, invocată fiind carantina împotriva unei epidemii de ciumă, este interogat și constrîns să aștepte răspunsul la petiția adresată țarului. Declarația pe care o face în fața autorităților kievene îl arată hotărît, apărîndu-și cu stăruință cauza (exprimîndu-și rezerva față de promisiunile polonezilor „nestatornici", **D.** atrăgea atenția asupra dezavantajelor ce le-ar prezenta pentru Rusia consolidarea puterii militare a turcilor în Moldova), pătruns de soarta țării, amenințată de „pierzarea cea din urmă", și luptînd să înlăture stavila ce-i închidea călătoria. Între timp, vizitează Lavra Pecerska și, la cei șaizeci de ani ai săi, se minunează cu candoare neprefăcută de miracolul conservării moaștelor adăpostite în peșteră, impresii ce vor declanșa și o rememorare cu virtuți literare, într-o notă, pe un volum din *Viața și petrecerea svinților.* Cu aceeași neclintită speranță în izbînda popoarelor creștine asuprite în lupta comună împotriva „agarenilor" întîmpină **D.** campania din Moldova a regelui Sobieski, în 1686, an ce va marca însă dramatic ultima perioadă a existenței sale. Expediția eșuează și mitropolitul, care, spre deosebire de domnitorul Constantin Cantemir, trecuse fățiș de partea polonilor, întîmpinînd cu onoruri pe Sobieski la Iași la 16 august 1686, este nevoit să se retragă și el odată cu oștile regelui, ce părăsesc la 15 septembrie capitala Moldovei, incendiată. La plecare, **D.** lua cu sine, poate din ordinul regelui polon, moaștele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, precum și tezaurul și arhiva Mitropoliei — 396 de documente, unele purtînd însemnările cărturarului care, în împrejurările tulburi prin care trecea țara, încearcă să le pună la adăpost. Deși în Polonia **D.** le asigura, precaut, printr-un act de inventariere legiferat cu martori la 22 octombrie 1686 ⟨3, 13, 14, 43⟩, ele se vor rătăci definitiv în afara țării, în Moldova revenind, după demersuri repetate ale oficialităților, doar moaștele Sf. Ioan, un secol mai tîrziu. Refugiul la Stryj și Zolkiew se transformă treptat pentru **D.** într-o semicaptivitate, despre care relatează corespondența sa cu Dositei al Ierusalimului din ianuarie 1691 și februarie 1693. Zădărnicită de planurile, mereu nerealizate, ale lui Sobieski, care nu renunță totuși, în intervalul de după 1686, la campaniile sale în Moldova, pentru a constrînge pe turci la o pace cît mai defavorabilă, întoarcerea lui **D.** (a cărui prezență în Polonia pare a conveni la un moment dat regelui în raporturile, lipsite de cordialitate, cu Constantin Cantemir) nu va mai fi cu putință. Anii din urmă îi sînt umbriți de numeroase suferințe: grija pentru tezaur, somațiile repetate ale domnitorului Constantin Cantemir de a reveni în patrie și imposibilitatea de a le da ascultare, anatema patriarhului Constantinopolului (după sinodul convocat la Iași în 1688, **D.** este excomunicat și depus din treaptă), ostilitatea clerului catolic și unit din Zolkiew, nesiguranțele și lipsurile traiului zilnic și, mai presus de toate, dorul de țară. Scrisorile sale din această vreme sînt cu adevărat patetice. Soli ai mitropolitului pribeag, ieromonahul Iona și chelarul Andrei călătoresc în Rusia, aducîndu-i cîte vreun dar în bani sau în blăni de samur din partea țarilor și încurajările patriarhului Ioachim. Pentru a nu rămîne dator prietenilor, **D.** tălmăcește, din limba greacă în limba rusă, lucrări de interes teologic, ca *Istoria bisericească și Vedenia tainică* a patriarhului Gherman al Constantinopolului (în 1690), *Împotriva ereziilor* de Simion, arhiepiscopul Tesalonicului (în 1691) sau *Epistolele* lui Ignatie Teoforul, arhiepiscopul Antiohiei, pe care le trimite mitropolitului kievean Varlaam Iasinski și patriarhului Ioachim, dovadă că el intervine, cu prestigiul erudiției, în polemi-

ca dogmatică ce împărtea la acea dată cercurile ortodoxe de la Kiev şi Moscova în reprezentanţi ai curentului latin şi ai celui grec, tradiţionalist. În 1693 **D.** oferea, de asemenea, ţarilor ruşi Ioan şi Petru Alekseevici, într-o antologie tratînd *Despre prefacerea sfintelor taine,* cîteva traduceri din clasici ai literaturii patristice, ca Ioan Gură de Aur, Efrem Sirul, Atanasie Sinaitul, în speranţa că ele ar putea fi tipărite. În Polonia **D.** traduce şi un fragment de tragedie renascentistă, cunoscută de el într-o prelucrare neogreacă, preocupările sale pătrunzînd acum, surprinzător şi decisiv, în sfera culturii laice, mai aproape întrebărilor existenţei, neliniştitoare. Într-o stare de spirit ce se stabilizează cu trecerea timpului pe linia fragilă dintre aşteptare şi dezamăgire şi care mineză încet acel optimism delicat, ce s-ar putea bănui ca aparţinînd temperamentului său, mitropolitul se stingea curînd, la Zolkiew.

Ctitor al tiparului, înnoitor al cultului, promotor al culturii şi literaturii în limba naţională, **D.** reprezintă în Moldova, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, asemenea cronicarului Miron Costin, o conştiinţă umanistă. Teologia (patristica şi dogmatica), istoria, filologia şi poezia sînt discipline pe care le slujeşte statornic — ca ins de Renaştere — cu voinţă de a cunoaşte şi dor de perfecţiune. Citise pe Grigore Ureche şi analele în limba slavonă. Pătruns de valoarea documentului, a cărţilor rare, el punea la îndemîna lui M. Costin un uric din 1392 privitor la întemeierea Romanului, împrumuta pentru a studia, de la mănăstirea Krilos de lîngă Halici, un tetraevanghel scris la **1144** şi alcătuia, în temeiul consultării riguroase a izvoarelor, un informat istoric al Probotei, cu prilejul închinării mănăstirii, în 1677, patriarhiei Ierusalimului. Pentru Mitropolie **D.** cumpără istorii universale, ca de pildă tratatul în limba latină al lui Johannes Nauclerus şi Nicolae Baselius. Exemplarul, dăruit de el ulterior medicului Jacob Pylarino şi intrat, mai tîrziu, în posesia stolnicului Constantin Cantacuzino, cuprinde observaţiile de lectură ale lui **D.** — atente, uneori uşor amuzate, ironice, naive cîteodată, dezvăluind însă, cel mai adesea, un cititor pătrunzător. Mitropolitului i se datorează şi o traducere din limba greacă a cronografului lui Matei Kigalas, transmisă, într-o copie manuscrisă de la 1732, sub titlul *Hronograf al împăraţilor. Nouă adunare de osebite istorii.* Conform unei ipoteze mai noi, **D.** ar fi autorul de fapt al versiunii româneşti a cronografului lui Kigalas, atribuită lui Pătraşcu Danovici (însoţită, în unele copii manuscrise, de un număr de 26 de *Stihuri predoslovii* şi de o traducere din *Învăţăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*), precum şi al celei dintîi transpuneri în limba română a *Istoriilor* lui Herodot ⟨159⟩. Manuscrisul din 1732 conţine, de asemenea, într-o variantă mult amplificată faţă de textul tipărit, *Stihurile la luminatul herb a Ţării Moldovei,* ce preced toate tipăriturile lui **D.**, începînd cu psaltirea din 1673. Într-o manieră sugerată parcă de tiparul „clasic" al vechilor pomelnice mănăstireşti, **D.** evocă apoi, în una din primele versificări originale ale literaturii române medievale — poemul cronologic despre domnii Moldovei, apărut întîi în *Molităvnic...* (1681) şi reeditat în *Parimii...* (1683) — pe voievozii-ctitori, începînd cu Dragoş, „descălecătorul", urmînd cu cei din neamul Muşatinilor, pînă la „Ştefan cel Bun" cu fiii săi Bogdan şi Rareş, şi neuitînd pe contemporani, de la Vasile Lupu şi Eustratie Dabija pînă la Gheorghe Duca şi Constantin Cantemir. Abia în versiunea manuscrisă, autografă, din **1690**, autorul îşi îngăduie a stărui şi asupra luptelor purtate de Ioan Vodă (cel Cumplit) pentru a „scăpa Moldova turcilor din brînci". Glosele mitropolitului la *Viaţa şi petrecerea svinţilor,* interpolările sale din textul cronografului sau unele precizări în marginea poemului închinat domnilor Ţării Moldovei probează interes pentru istoria universală — a Bizanţului, a Poloniei sau a Rusiei. Încă din 1673, **D.** traducea şi edita în cuprinsul psaltirii de la Uniev cîteva versuri alcătuite iniţial, probabil în limba polonă, de M. Costin ⟨125⟩, afirmînd originea romană a românilor. În acelaşi timp, una din notele traducătorului la psalmul 86 se referă la o epocă precreştină din istoria poporului, ce se număra altădată între „limbile păgîne". La originea latină a limbii „rumâneşti", „de bun neam", „rudă-mpărătească", trimit versurile poemului cronologic, asupra ideii romanităţii şi unităţii poporului **D.** revenind, în 1690, într-un comentariu în care stăruie asupra obîrşiei comune a locuitorilor celor trei state româneşti — Moldova, Ardealul şi Ţara Românească — pe teritoriul „Misiei" (Moesia) de odinioară. Acum el semnalează şi existenţa românilor sud-dunăreni, „rumâni din rădăcina cea bătrînă".

Un lapidar vers al psaltirii din **1673** („Limba îm voi face condei de scrisoare") pare a prelungi ecoul *Cuvîntului* de introducere al mitropolitului, mărturisind osîrdia de a fi tîlcuit psalmii „vreme-ndelungată, precum am putut mai frumos", în scopul cointeresării cititorului („să poată trage hirea omului către cetitul ei"). Propunîndu-şi a face din cuvînt instrument de expresie, **D.** întrezărea, nu doar intuitiv, scrisului său o finalitate estetică. În cea de-a doua prefaţă a *Psaltirii în versuri,* lectorul este îndemnat

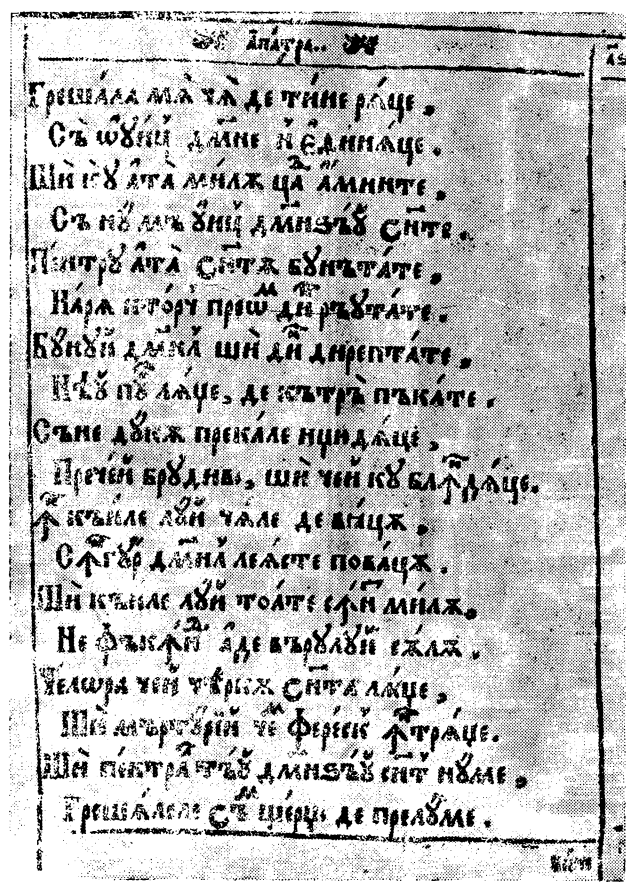

a discerne, dincolo de înțelesul dogmatic al *Scripturii*, o valoare parabolică („ca ciumiliturile, cînd altă grăiești și altă să-nțălege"), simbolică („să-nțăleagă cuvîntul dintr-altă sămnătură de poveste") sau metaforică („pre mutare") a textului, **D.** stăpînind așadar cîteva esențiale noțiuni de poetică, ce făceau, încă din 1664, obiectul discuțiilor sale cu Dositei Notara. Întemeietor la noi al poeziei culte, **D.** se va dovedi, ca traducător al psalmilor, un inițiat al legilor prozodice (mitropolitul este, în *Viața și petrecerea svinților*, cel dintîi creator de versuri safice — „iambicești" — din literatura română ⟨151, 161⟩), el fiind și un bun cunoscător al versificației populare și al limbii vorbite. *Psaltirea în versuri* se caracterizează printr-o diversitate a măsurii și ritmurilor (lungimea versului lui **D.** oscilînd între hexasilabi, heptasilabi și endecasilabi pe de o parte, octosilabi, decasilabi, dodecasilabi, metrul de 13 și cel trohaic de 14 silabe sau alexandrinul de 16 silabe, pe de alta), prin varietatea și, uneori, prin sonoritățile rare ale rimei, în genere printr-un limbaj poetic evoluat, uzînd de comparație și metaforă, metonimie, hiperbolă, paralelism, interogație, antiteză, dar și de unele procedee stilistice sau lexicale specifice creației orale, ori preluate din literatura religioasă sau istorică anterioară. Au fost remarcate la el frecvența dislocării sintactice de pildă, prezența termenilor populari, regionali sau arhaici și a seriilor sinonimice, spontaneitatea lexicală, originalitatea metaforică. Eforturile prin care **D.** desăvîrșește transpunerea românească, din slavonă, în proză, a psalmilor (versiune ce apare în ediția bilingvă a *Psaltirii slavo-române* din 1680) au premers celor cinci ani consacrați de el versificării psaltirii. Autorul *Psaltirii în versuri* a consultat, cum se crede, traducerile românești de pînă la el ale psalmilor, *Psaltirea Scheiană* și *Psaltirea* lui Coresi în primul rînd, poate și o ediție grecească a *Vulgatei* ⟨108, 133⟩. Operă de Renaștere, psaltirea versificată în Polonia, la 1579, de umanistul Jan Kochanowski *(Psalterz Dawidów)* va fi constituit, apoi, un stimulent în revelarea de sine a poetului român, în a cărui tălmăcire psalmii descoperă un univers, recreat în marginea textului biblic cu ingeniozitate plastică, ingenuitate și prospețime. Peisajul, impregnat de sunetul difuz al lamentației psalmistului, se modifică treptat, fastuozității exotice a psalmilor îi ia locul abundența bucolică, sugerînd medii familiare, în care harfele devin „buciume" autohtone, alăuta este substituită cu „cetera", munții biblici — cu „măgurile" Moldovei, taurii — cu „inorogii" fantastici ai cărților populare. Versuitorul pare a preamări uneori același tărîm al abundenței — vegheat de astre-„n hoarbă", apărat de semnul bourului, populat cu cirezi și turme și prisosind de „vipturi" — cîntat și de *Stihurile la luminatul herb a Țării Moldovei* (sustrase, prin forța sau grația unor imagini, convenționalismului speciei și întregite în manuscris, în 1689—1690, versurile „la stemă" ajung să constituie cea mai reprezentativă compunere originală a mitropolitului, superioară poemului cronologic). Darurile de merinde divină iscă în pustiu ospețe prelungite, generoasa dispunere a culorii, frustețea, primitivitatea, în sens preclasic, a tabloului evocînd belșugul „cămărilor cerești" cîrduri de cîrstei, făină de grîu, „unt în stride", „pepeni și slănină". Înfățișarea demiurgului abia trezit din somn, „rumân" la față și, ca de vin, „aburit și șuman", aduce cu cea a Dabijei vodă, iar modalitatea, bonom-caricaturală, anunță ceva din farmecul de mai tîrziu al portretului craiului „cu barba-n noduri" din poemul eminescian *Călin (File din poveste)*. „Gadinile" unui bestiar fabulos, vasiliscul și inorogul, „leul și zmăul", chiți, bouri și coluni, vipere și aspide, cerbi, iepuri și „hulpi", revin adesea în simbolistica psalmilor lui **D.** — care încearcă, în cîteva rînduri, s-o descifreze, cu stîngăcie, pentru cititor — ca reprezentări alegorice, într-o viziune căreia i se subsumează, succesiv, metafora vînătorului sau a „gonaciului", a „izvoarălor părăsite" și a „cîmpilor de dumbravă", a „puilor de corb ce zbiară", a omătului „ca lîna" sau a negurii spulberate, „ca cenușa", peste pămînt.

Înțelepciunea, „învățurile bune" sînt repere pe care versificatorul psalmilor le oferă stăruitor veacului său, în nestatornicia tulburătoare a lumii („Că lumea aceasta-i ca o miză mică, / Omul cît de-a hirea, este o nemică"), condiția umană împlinindu-se în confruntarea dintre „firea omenească" și „firea dobitocească", într-o existență precară, presărată cu taine și ispite („Văzui pre spurcatul suindu-să buor, / S-agiungă ca chedrii tămîiei, la nuor"), cărora li se opune un ideal etic, drumul „pre căi vîrtoase / pietri-ascuțite și sîmceloase". Tendințele moralizatoare caracterizează, de asemenea, alte două încercări originale în versuri ale lui **D.**, incluse în *Psaltirea* din 1673 : *Apostroful*, proslăvind agonisita sufletească în dauna averii de „pre lume", strînse în deșert, și epigrama la psalmul 132, elogiind pacea, „turnurile de frăție" ce apropie oștirile învrăjbite. Moralismul psalmilor, versificați adesea de **D.** cu mijloacele prozodiei populare, pare a fi favorizat, între altele, ulterior, circulația manuscrisă independentă a multora dintre ei, precum și răspîndirea lor în folclor — ca orații, colinde, bocete — cei mai frecvent întîlniți regăsindu-se în colecția lui Anton Pann *Versuri sau Cîntece de stea ce să cîntă la nașterea domnului nostru Isus Hristos.*

Imnuri înălțate demiurgului, creației și existenței, psalmii își dezvăluie tălmăcitorului bogăția de nuanțe a registrului lor liric : de la elanul și exuberanța naivă a invocației din zori („Scoală-te, psăltire și dulceață"), de la ruga necontrariată, de o vibrație aproape modernă („Cu a ta putere, / Grije cînd am multă, / Tu, Doamne, mi-ascultă / Ruga din tăcere") la strigătul, frînt, al celui „încungiurat de adîncuri", lunecînd într-o tăcere a „smîrcurilor", „fără poduri", cu fosforescențe înșelătoare. Spaimele primordiale se materializează în imaginea fiarelor cu „căscate guri", „giunci și tauri", lei, „ce apucă și zbiară", sau într-o viziune grotescă, terifiantă, a clevetirii („Mă-mprohită cineș mă zărește, / Buze mișcă, cu capul clătește"). Asupra „păgînilor" se rostogolește impetuos imprecația, vigoarea lexicală anticipînd sonorități argheziene. Sînt conjurate, spre pieirea „ticăitească" a vrăjmașilor, inutilitatea apei vărsate, slăbiciunea arcului „moale", focul ce „topește" ceara, soarele ce arde culbecii, vîntul care „seacă" păduceii. Într-o altă tonalitate, profund elegiacă, precum într-o recunoaștere a mitului, presimțind întoarcerea celui „risipitor", se rememorează blestemul abătut asupra fiilor „streinatici" („Să li să vecheaască haine-n căi departe / Și să schiopeteze cu călcăie sparte"). Tălmăcind, **D.** regîndește poetic temele și motivele cîntării dintîi, uneori pînă la retrăirea stărilor lirice fundamentale. Cu mult mai generos decît în cazul poeziei moralizatoare a psalmilor, triumfă acum expresia originală a poetului român. Prin cîteva rare intuiții poetice, unele tablouri ale genezei, evocarea mării, a unor cadre de feeric nocturn, prin cîteva imagini gratios filigranate (roua risipită pe munți din „cămări multe", colunii însetați, adăpați „fără scumpete") sau unele accente de nesfîrșită în-

singurare şi melancolie, lirismul lui **D.** prevesteşte, în cîteva rînduri, neaşteptat, intensităţi eminesciene. Stăpînind peste „unda mării", „craiul ţării" — divinitatea umanizată de o metaforă cu reverberaţii folclorice — face să tacă, într-un psalm, zbuciumul interior, dăruind aspiraţia spre necuprinsă odihnă („Că pre toţ craiul potoale, / Ca spuma mării cea moale"). Accentuat, un element de mişcare — zbaterea valurilor — figurează suferinţa lăuntrică, intensificată de mînia divină („Ţ-ai pusu-ţ asupră-mi mînia ta svîntă / Preste mine valuri trec de nu s-alintă"). O metaforă a glacialităţii sugerează teama, distanţa incomensurabilă, cu stranii ecouri, din nou, într-o elegie eminesciană („Unde-m vine-aminte de svînta ta faţă, / Mi să varsă-n suflet răceală de gheaţă"). Plîngerea Ecleziastului, motivul perisabilităţii lumii — străvechiul topos „ubi sunt" al liricii antice şi medievale — se regăseşte în psalmii lui **D.**, ca şi la contemporanul său M. Costin, autorul poemului *Viaţa lumii*. Rezonanţe de bocet interferează acum lamentaţia psalmistului, sentimentul trecerii nu întunecă, ci atrage doar o melancolie senină. În imaginea petrecerii pe pămînt a omului, aidoma unui ciclu vegetal („Ca otava ce să trece / De soare şi de vînt rece, / De demineaţă-i cu floare, / Sara-i veştedă de soare. / A doua zî să usucă, / Ca-n cuptori cînd o aruncă"), contradicţia vremelnicie — perenitate se estompează într-un proces de superioară înţelegere a continuităţii şi devenirii perpetue.

Asupra motivului nestatorniciei sorţii, **D.** va reveni în anii exilului său polonez, cînd traduce prologul tragediei *Erophile* a poetului şi dramaturgului cretan Gheorghios Hortatzis, creaţie a barocului medieval, cu sugestii din Tasso, dar mai cu seamă din Giambattista Giraldi Cinzio, autorul tragediei *Orbecche* (1541). Versurile ample, de 15 silabe, în metru iambic, ale traducerii lui **D.**, prefaţează subiectul unei istorii în care dragostea înfruntă şi desfide, fie şi pentru puţină vreme, moartea, devenită în *Prolog* personaj alegoric adus pe scenă pentru a-şi rosti sumbrul monolog. Defilează trist în ultima dintre traducerile lui **D.**, ca într-o arhaică versiune a *Panoramei deşertăciunilor*, alaiul fantomatic al „chesarilor" de altădată invocînd visul de glorie al cetăţilor spulberate în ţărînă, Semiramida şi „Machidon", „Rîmul" şi „Atina", piramidele şi turnul lui Nemrod, nu „cîmpiile asire", ci „scripturile caldee", nunţile tragice, întreaga „frumseţe" efemeră a lumii, ca o „scrisoare pre năsîp, pre margine de mare". Cîteva stihuri aparţinînd traducătorului deplîng în finalul prologului soarta protagoniştilor tragediei (Filogon împărat, fiica sa, „ghizdava" Ierofila, şi „fiul de împărat neştiut", Panaret). Avertismentului crud şi moralizator al Morţii i se replică totuşi — prin recunoaşterea „nesocotinţei" eroilor ca fiind, cea dintîi, aducătoare de nenorocire. Este concepţia preluată de la tragicii greci de scriitorii umanişti ai Renaşterii.

Traducerea din *Erophile* a circulat în Moldova (în manuscris), ca şi multe dintre tipăriturile lui **D.**, între care îndeosebi *Psaltirea în versuri*, pentru poezia sa, şi *Viaţa şi petrecerea svinţilor*, pentru conţinutul legendar-hagiografic, s-au bucurat de o receptare largă pe întreg teritoriul locuit de români, fiind cunoscute, în următoarele două secole, deopotrivă în Ţara Românească, Transilvania sau Banat. **D.** însuşi dăruia în 1687 un exemplar al *Vieţii şi petrecerii svinţilor* unei mănăstiri ardelene (din Petrid). Asupra limbii traducerilor religioase ale epocii brîncoveneşti se exercită într-o măsură influenţa limbii tipăriturilor lui **D.** Recent formulate, o serie de argumente pledează în favoarea participării sale efective la tălmăcirea în limba română a *Vechiului Testament* (cu aproape două decenii înaintea integrării acestuia **Bibliei de la Bucureşti* din 1688), **D.** fiind identificat cu unul dintre principalii revizori ai versiunii iniţiale a textului, aparţinînd lui Nicolae Milescu (159). *Viaţa şi petrecerea svinţilor* a servit apoi la întocmirea ediţiei *Mineielor* din 1698, apărute sub supravegherea lui Mitrofan al Buzăului, fostul episcop de Huşi şi colaborator al lui **D.** care, după pribegirea mitropolitului moldovean, îşi va relua şi continua activitatea tipografică în Ţara Românească. Cele dintîi contacte cu psalmii versificaţi de **D.**, Mihai Eminescu le datorează probabil anilor de gimnaziu la Cernăuţi şi *Lepturariului românesc* al lui Aron Pumnul. Mai tîrziu, în 1874, el va achiziţiona pentru Biblioteca Centrală din Iaşi *Psaltirea în versuri* şi *Viaţa şi petrecerea svinţilor*, ambele cărţi rare purtînd însemnările autografe ale poetului.

— *[Stihuri la luminatul herb a Ţării Moldovei]*, în *Psăltire a svîntului proroc David*, Uniev, 1673, reed. în *Dumnezăiasca liturghie*, Iaşi, 1679, în *Psaltirea de-nţăles*, Iaşi, 1680, în *Molitâvnic de-nţăles*, Iaşi, 1681, reed. *(Stihuri pre herghia Moldovei)* în *Viaţa şi petrecerea svinţilor*, Iaşi, 1682, în *Parimiile preste an*, Iaşi, 1683, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. I. Bianu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1887, *1—2*, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. N. A. Ursu, Iaşi, Tip. Mănăstirii Neamţ, 1974, *4—5* ; *[Epigrama la psalmul 132]*, în *Psăltire a svîntului proroc David*, Uniev, 1673, *240*, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. I. Bianu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1887, *453*, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. N. A. Ursu, Iaşi, 1974, *955* ; *Apostrof*, în *Psăltire a svîntului proroc David*, Uniev, 1673, *265*, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. I. Bianu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1887, *516*, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. N. A. Ursu, Iaşi, 1974, *1061* ; *[Domnii Ţării Moldovei]*, în *Molitâvnic de-nţăles*, Iaşi, 1681, reed. în *Parimiile preste an*, Iaşi, 1683, reed. în CRL, III, *526—529*, reed. în CPV, *49—53* ; ed. (publ. Ion-Radu Mircea), în MS, VII, 1976, 1 ; *[Epigramă omagială către Ionaşcu Bilevici]*, în *Molitâvnic de-nţăles*, Iaşi, 1681 (la sfîrşitul cărţii) ; *[Epigramă omagială către Ioachim, patriarhul Moscovei]*, în *Parimiile preste an*, Iaşi, 1683, *129—130* ; *Opere*, I, îngr. N. A. Ursu, întrod. Al. Andriescu, Bucureşti, Minerva, 1978. — **Tr.** : *Psăltire a svîntului proroc David*, pref. trad., Uniev, 1673 ; ed. 2 *(Psaltirea în versuri)*, îngr. şi introd. I. Bianu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1887 ; ed. 3 *(Psaltirea în versuri)*, îngr. N. A. Ursu, pref. Iustin Moisescu, Iaşi, Tip. Mănăstirii Neamţ, 1974, reed. în *Opere*, I, Bucureşti, Minerva, 1978 ; *Preacinstitul Acatist şi Paraclis al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*, Uniev, 1673 ; *Dumnezăiasca liturghie*, Iaşi, 1679 ; ed. 2, Iaşi, 1683 ; *Psaltirea de-nţăles*, Iaşi, 1680 ; *Molitâvnic de-nţăles*, Iaşi, 1681 ; *Viaţa şi petrecerea svinţilor*, I—IV, Iaşi, 1682—1686, reed. fragm., Bucureşti, Socec, 1895 şi 1903 ; *Parimiile preste an*, Iaşi, 1683 ; Gheorghios Hortatzis, *Erofili (Prolog)* (publ. Alexandru Elian), în *Dosoftei, poet laic*, CNT, 1967, 21 ; publ. Dan Simonescu, Rodica Iovan, Romulus Vulpescu, în MS, III, 1972, 3 ; publ. N. A. Ursu, în *Opere*, I, Minerva, 1978. **Ms.** : [Matei Kigalas], *[Hronograf]*, B.A.R., ms. 3456.

— 1. *Registru de lucrurile tipografice trimise din Rusia în Moldova mitropolitului Dositei* (publ. Teodor Codrescu), URC, III, 1853, *102—104* ; 2. *Hrisov al lui Antonie, patriarhul Ţarigradului*, ARR, ed. 2, I, 1860, *10—13* ; 3. *Corespondenţă cu Rusia*, ARR, ed. 2, I, 1860, *159—163* ; 4. B. P. Hasdeu, *Cercări de condei ale mitropolitului Dositei*, AIR, I, 1864, 15 ; 5. Melchisedec, *Chronica Huşilor, 125—126, Apendice, 77—90, 120—121* ; 6. B. P. Hasdeu, *Spice pentru limba română (Acatistul moldovean al mitropolitului Dositei şi Psaltirea versificată a mitropolitului Dositei)*, CT, I, 1870, 10—12, 44, 45. 49, 50, 54, 58, 61 ; 7. D. A. Sturdza, *Un manuscript al „Psaltirii în versuri" a mitropolitului Dosotei*, CL, VI, 1872, 4 ; 8. Melchisedec, *Chronica Romanului*, II, *278—302* ; 9. George Săulescu, *Glosarul „Psaltirii în versuri" a mitropolitului Dositei*, BUR, II, 1876, 1, 2 ; 10. George Săulescu, *Glosarul „Psaltirii" lui Dositei mitropolitul, cea în proză*, BUR, II, 1876, 3—5 ; 11. George Săulescu, *Glosarul „Profitologiului" mitropolitului Dositei*, BUR, II, 1876, 6—10, II, 1877, 11 ; 12. George Săulescu, *Glosarul „Prologului" mitropolitului Dositei*, BUR, II, 1877, 12, III, 1878, 1—7, III, 1880, 8, III, 1881, 9 ; 13. George Popovici, *Index Zolkiewiensis*, CND. III, 1884, 9, 11, 12, IV, 1885, 1, 2 ; 14. Ştefan Dinulescu, *Viaţa şi scrierile lui Dositei, mitropolitul Moldovei*, Cernăuţi, Tip. Arhiepiscopală, 1885 ; 15. I. Bianu, *Introducere* la Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1887 ; 16. C. Erbiceanu, *Notiţe istorice extrase din „Vieţile sînţilor" a lui Dosotei mitropolitul Moldovei*, BOR. XI, 1887, 9 ; 17. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a catedralei mitropolitane din Iaşi*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1888, *XLI, XLII, 4—5, 17—20* ; 18. Alexandru Apostol, *Viaţa şi activitatea lui Dositei, mitropolitul Moldovei*, Botoşani, Saidman, 1897 ; 19. Sbiera, *Mişcări, 48—50, 72—73, 75, 85—87, 88—89, 91, 92, 136—140,*

288—289 ; 20. Densusianu, *Ist. lit., 322—357* ; 21. Constantin Lacea, *Untersuchung der Sprache der „Viața și petrecerea sfinților" des Metropoliten Dosoftei*, Leipzig, Barth, 1898 ; 22. Ilie Bărbulescu, *Cercetări istorico-filologice*, București, Socec, 1900, *89—95* ; 23. *[Note bibliografice]*, BRV, I, *209—215, 222—230, 237—246, 262—269* ; 24. Iorga, *Ist. lit. relig., 178—200* ; 25. N. Iorga, *Mitropolitul Dosoftei și lucrările lui*, SDIR, VII, *CLXXVI—CC* ; 26. Iorga, *Ist. bis., I, 387—398* ; 27. N. I. Apostolescu, *L'ancienne versification roumaine*, Paris, Champion, 1909, *44—49* ; 28. Silviu Dragomir, *Cînd și unde a murit mitropolitul Dosoftei ?*, CL, XLV, 1911, 10 ; 29. I. Bogdan, *O scrisoare din 1679 a mitropolitului Dosoftei*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIV, 1911—1912 ; 30. Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul al XVII-lea*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIV, 1911—1912 ; 31. Bianu, *Manuscrise*, II, *166—167* ; 32. I. Bianu, *Insemnări autografe scrise într-o carte veche de Dosoftei mitropolitul Moldovei*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXVI, 1913—1914 ; 33. D. Pușchilă, *„Molitvenicul" lui Dosoftei*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXVI, 1913—1914 ; 34. Bălan, *Lb. cărților bis., 149—160* ; 35. I. A. Candrea, *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, București, Socec, 1916, *LXIV—LXIX* ; 36. Ștefan Ciobanu, *Dosoftei, mitropolitul Moldovei*, Iași, 1918 ; 37. Ștefan Ciobanu, *Contribuțiuni privitoare la originea și moartea mitropolitului Dosoftei*, București, Cartea românească și Pavel Suru, 1920 ; 38. Pascu, *Ist. lit. XVII, 118—132* ; 39. Iorga, *Ist. lit.*, I, *369—391* ; 40. P. P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu (1636—1708)*, MERF, IV, 1925, 1-e partie, *135—144* ; 41. N. Iorga, *O tipăritură românească la Upsala*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. VI, 1926 ; 42. I. Minea, *Despre Dimitrie Cantemir. Omul — scriitorul — domnitorul*, Iași, Viața românească, 1926, *192—194* ; 43. Dimitrie Dan, *Dosoftei mitropolitul Moldovii*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1927 ; 44. D. G., *Contribuții privitoare la originea, limba și influența mitropolitului Dosoftei*, A, XXXIV, 1927, 3—4 ; 45. Bărbulescu, *Curentele, 359—360, 365—366, 374, 399, 401, 402* ; 46. Iorga, *Ist. lit. Introd., 72—75* ; 47. N. Iorga, *Art et littérature des roumains*, Paris, Gamber, 1929, *72—73* ; 48. Popescu-Mălăești, *Traducerea Sfintei Scripturi*, STT, II, 1931, 2 ; 49. Iulian Ștefănescu, *Legende despre Sfîntul Constantin în literatura română*, RIR, I, 1931, fasc. 3 ; 50. Alexandru Lapedatu, *Jurnalul principelui Iacob Sobieski, fiul regelui Ioan, asupra campaniei polone în Moldova la 1686*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XIII, 1932—1933 ; 51. Ioan Moga, *Rivalitatea polonă-austriacă și orientarea politică a Țărilor Române la sfîrșitul secolului al XVII-lea*, Cluj, Cartea românească, 1933, *44, 104, 152, 156* ; 52. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *78, 80—82, 105* ; 53. Dimitrie G. Ionescu, *Relațiile Țărilor Române cu Patriarhia de Alexandria*, București, Imprimeria națională, 1935, *26* ; 54. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *193—194, 214—215* ; 55. N. Iorga, *Istoria românilor (Monarhii)*, VI, București, 1938, *311—321* ; 56. Gheorghe Dincă, *Un mare cărturar din veacul al XVII-lea : mitropolitul Dosoftei*, București, Cartea românească, 1939 ; 57. Eugen Pavlescu, *Economia breslelor în Moldova*, București, F.R.L.A., 1939, *510* ; 58. D. Russo, *Studii*, I, *90—91* ; 59. Ștefan Ciobanu, *Versuri poloneze necunoscute în opera mitropolitului Moldovei Dosoftei*, MCD, *65—75* ; 60. Horia Oprișan, *Precizări pe marginea exilului lui Dosoftei în Polonia*, A, XLVII, 1940, 1—2 ; 61. Augustin Z. N. Pop, *Grecismul mitropolitului Dosoftei*, București, Cartea românească, 1940 ; 62. Călinescu, *Ist. lit., 53—55* ; 63. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *115—126* ; 64. I. C. Chițimia, *[Note]*, RFR, IX, 1942, 2 ; 65. Augustin Z. N. Pop, *O notă la „Psaltirea în versuri" din 1673*, CL, LXXV, 1942, 1—2 ; 66. Augustin Z. N. Pop, *Glosări la opera mitropolitului Dosoftei*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943 ; 67. R. Ciocan, *La genèse du psautier de Dosithée*, B, VII, 1944, fasc. 2 ; 68. P. P. Panaitescu, *Patriarhul Dositei al Ierusalimului și mitropolitul Dosoftei al Moldovei. Cu prilejul unei scrisori inedite*, BOR, LXIV, 1946, 1—3 ; 69. Ciobanu, *Ist. lit., 321—329* ; 70. Gh. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, Țerek, 1947, *125—127* ; 71. Al. Rosetti, *Dosoftei*, CV, I, 1949, 4 ; 72. Spiridon Cândea, *Limba veche liturgică și inovațiile introduse în ea de fosta Biserică Unită*, STT, IV, 1952, 9—10 ; 73. Florica Dimitrescu, *Eminescu și limba veche*, AUB, științe sociale-filologie, t. I, 1955, 2—3 ; 74. Victor Kernbach, *Un poet uitat : Dosoftei*, LL, I, 1955 ; 75. Al. Rosetti, *Despre unele probleme ale limbii literare*, București, E.S.P.L.A., 1955, *24—27* ; 76. G. Istrate, *Construcții pronominale pleonastice*, AUI, științe sociale, II, 1956, fasc. 1—2 ; 77. I. Pulpea-Rămureanu, *Legăturile Patriarhiei de Alexandria cu Țările Române*, STT, VIII, 1956, 1—2 ; 78. Romulus Todoran, *O copie ardeleană a „Psaltirii în versuri" a mitropolitului Dosoftei*, SUB, I, 1956, 1—2 ; 79. Ilie Georgescu, *Legăturile Țărilor Române cu Ierusalimul*, STT, VIII, 1956, 5—6 ; 80. I. C. Negru, *Mitropolitul Dosoftei*, MM, XXXIII, 1957, 1—2 ; 81. Ilie Georgescu, *Ierarhi români, soli diplomatici în veacurile XVI—XVII*, STT, IX, 1957, 3—4 ; 82. T. Bodogae, *Un autograf din 1687 al mitropolitului Dosoftei*, MM, XXXIV, 1958, 11—12 ; 83. Valeria Guțu-Romalo, *Atestări lexicale în „Psaltirea în versuri" a mitropolitului Dosoftei*, LR, VIII, 1959, 2 ; 84. Petre Vintilescu, *Cartea numită „liturghier"*, STT, XI, 1959, 9—10 ; 85. Gabriel Cocora, *Tipografia și tipăriturile de la episcopia Buzăului*, BOR, LXXVIII, 1960, 3—4 ; 86. Liviu Stan, *Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a mitropolici Moldovei*, MM, XXXVI, 1960, 3—4 ; 87. Piru, *Ist. lit.*, I, *181—193* ; 88. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *133—167* ; 89. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *148—162* ; 90. P. P. Panaitescu, I. Donat, *Arhivele în sprijinul cercetărilor istorice*, RA, VI, 1963, 1 ; 91. Nestor Vornicescu, *Reședința mitropolitului Dosoftei de la „Sf. Nicolae Domnesc" din Iași*, MM, XXXIX, 1963, 9—10 ; 92. *Ist. lit.*, I, *132, 317—318, 323—324, 406—417, 443—444, 463, 508* ; 93. M. Bordeianu, *Cîteva autografe eminesciene în Biblioteca centrală universitară „M. Eminescu" din Iași*, CZB, XVII, 1964, 6 ; 94. Alexandru Elian, *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*, CMȘ, *103—104* ; 95. Al. Elian, *Dosoftei, poet laic*, CNT, 1967, 21 ; 96. Mircea Basarab, *Conștiința originii romane și a unității naționale în opera mitropolitului Varlaam și Dosoftei*, MM, XLIII, 1967, 9—10 ; 97. Al. Alexianu, *Călătoriile psalmilor mitropolitului Dosoftei*, GBS, XXVI, 1967, 11—12 ; 98. Zamfirescu, *Studii, 20—21, 42* ; 99. Mariana Combiescu, *Psaltirea de la Mehadia*, LR, XVII, 1968, 3 ; 100. Al. Duțu, *Diversificarea preocupărilor cărturărești la umaniștii români*, LL, XVI, 1968 ; 101. Mirela Teodorescu, *O copie ardeleană a „Psaltirii în versuri" a mitropolitului Dosoftei*, LR, XVII, 1968, 5 ; 102. Tomescu, *Ist. cărții rom., 70—72, 77—79* ; 103. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *197—208* ; 104. Dionisie Udișteanu, *Calistru Vartic — epitrop și locțiitor de mitropolit în timpul refugiului al doilea al mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, BOR, LXXXVII, 1969, 3—4 ; 105. Paul Cernovodeanu, *Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine en XVII-e et XVIII-e siècles*, RRH, IX, 1970, 4 ; 106. D. Vacariu, *O tipăritură veche cu mare valoare documentară*, MM, XLVI, 1970, 1—2 ; 107. Henryk Misterski, *„Psaltirea în versuri" Metropolity moldawskiego Dosoftei'a a „Psalterz Dawidów" Jana Kochanowskiego*, Poznan, 1970 ; 108. Henryk Misterski, *Izvoarele „Psaltirii în versuri" a lui Dosoftei*, RSL, XVII, 1970 ; 109. Țepelea, *Studii, 79—88* ; 110. T. G. Bulat, *„Tiparnițele" moldovenești de carte bisericească de la mitropolitul Varlaam la mitropolitul Veniamin Costachi (1641—1803)*, MM, XLVII, 1971, 5—6 ; 111. Ioan G. Coman, *Preocupări patristice în literatura teologică românească*, STT, XXIII, 1971, 5—6 ; 112. Radu Constantinescu, *Manuscrisele slavo-române ale vechii Biblioteci Sinodale din Moscova*, STD, XXIV, 1971, 5 ; 113. Alexandru Elian, *Bizantinologia în preocupările teologiei ortodoxe românești*, STT, XXIII, 1971, 5—6 ; 114. Gáldi, *Introd. ist. vers., 80—89, 101—102, 108, 109, 145, 221—222* ; 115. Ștefan Munteanu, Vasile Țâra, *Istoria limbii române literare*, Timișoara, 1971, *81, 90, 92—100, 241* ; 116. Chițimia, *Probleme, 441—442* ; 117. Costin Feneșan, *Circulația cărților românești din secolul al XVII-lea în Banat*, SUB, Historia, XVII, 1972, fasc. 1 ; 118. Iliescu, *Geneza, 40—45, 62, 63, 287* ; 119. Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române*, Sibiu, Tip. Eparhială, 1972, *171—179* ; 120. Dan Simonescu, *Dosoftei — traducător din dramaturgia cretană*, MS, III, 1972, 3 ; 121. Mariana Costinescu, *Versuri necunoscute ale lui Dosoftei*, LR, XXII, 1973, 2 ; 122. Eugen Barbu, *Caietele Principelui*, II, București, Minerva, 1973, *266, 272—274* ; 123. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 40—44* ; 124. Dumitru Velciu, *Miron Costin*, București, Minerva, 1973, *122—123, 159—161, 181, 184—185* ; 125. N. A. Ursu, *Versuri ale lui Dosoftei atribuite lui Miron Costin*, LR, XXIII, 1974, 2 ; 126. Augustin Z. N. Pop, *Dosoftei și psaltirea lui după trei veacuri*, ARG, IX, 1974, 3 ; 127. Scarlat Porcescu, *Dosoftei în vechea literatură română*, CL, 1974, 4 ; 128. Al. Dima, *Amintirea lui Dosoftei*, ST, XXV, 1974, 7 ; 129. Elvira Sorohan, *La treapta poeziei lui Dosoftei*, CL, 1974, 9 ; 130. Olimpia Șerban, *Cel dintîi poet cult al literaturii române*, O, XXV, 1974, 31 ; 131. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Un umanist al culturii europene*, RL, VII, 1974, 39 ; 132. Ștefan Pascu, *Dosoftei — în cultura românească*, RL, VII, 1974, 39 ; 133. Al. Andriescu, *Dosoftei, un emul al lui Kochanowski ?*, CL, 1974, 10 ; 134. Al. Andriescu, *Structura imaginii*, CRC, IX, 1974, 43 ; 135. I. D. Lăudat, *Dosoftei, conștiință a veacului său*, CRC, IX, 1974, 43 ; 136. Scarlat Porcescu, *De ce a versificat Dosoftei psaltirea ?*, CRC, IX, 1974, 43 ; 137. Elvira Sorohan, *Un precursor al „Blestemelor" argheziene*, CRC, IX, 1974, 43 ; 138. Rodica Șuiu, *Expresia poetică a „Psaltirii"*, CRC, IX, 1974, 43 ; 139. N. A. Ursu, *Psalmii lui Dosoftei în cultura românească*, CRC, IX, 1974, 43 ; 140. Nicolae Grigoraș, *Originea, formația și preocupările istorice ale mitropolitului Dosoftei*, STD, XXVII, 1974, 10 ; 141. I. D. Lăudat, *Triumful limbii naționale prin tipăriturile lui Dosoftei*, ARG, IX, 1974, 7 ; 142. Augustin Z. N. Pop, *Bătrînul poet dintîi*, TMS, IX, 1974, 7 ; 143. *Dosoftei (1624—1693). Biobibliografie*, pref. I. C. Chițimia, București, 1974 ; 144. Alexandra Roman, *Psaltirile românești din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Probleme de filiație*, LR, XXIII, 1974, 3 ; 145. Gabriel Strempel, *Mitropolitul Dosoftei*, MS, V, 1974, 4 ; 146. *[Mitropolitul Dosoftei]*, MM, L, 1974, 9—12, MO, XXVI, 1974, 9—10, MB, XXIV, 1974, 10—12 (numere omagiale) ; 147. Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520—1743)*, București, Minerva, 1975, *6, 10—11, 53—66, 70, 125—126, 174—175, 182, 187* ; 148. Dan Zamfirescu, *Istorie și cultură*, București, Eminescu, 1975, *66—75* ; 149. Teodor N. Manolache, *Activitatea literar-teologică a mitropolitului Dosoftei sub aspect patristic și postpatristic*, OTD, XXVII, 1975, 2 ; 150. Petru Zugun, *Rima la Dosoftei și la Eminescu*, CRC, X, 1975, 2 ; 151. M. Bordeianu, *Eminescu și Dosoftei*, CRC, X, 1975, 24 ; 152. Al. Andriescu, *Dosoftei într-o nouă ediție*, CRC, X, 1975, 28 ; 153. Ion-Radu Mircea, *Mitropolitul Dosoftei, istoric*

al românilor, MI, IX, 1975, 8 ; 154. Livia Bacâru, *Mitropolitul Dosoftei. Trei stihuri pentru „Psaltirea în versuri"*, MS, VI, 1975, 3 ; 155. Valentin Tașcu, *Incidențe*, Cluj-Napoca, Dacia, 1975, *46—52* ; 156. I. D. Lăudat, *350 de ani de la nașterea lui Dosoftei, mitropolitul Moldovei*, Iași, 1975 ; 157. Ion-Radu Mircea, *Dosoftei — un rapsod al istoriei Moldovei*, MS, VII, 1976, 1 ; 158. Laurențiu Ulici, *Dosoftei*, CL, 1976, 1, 2 ; 159. N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, CRC, XI, 1976, 6 ; 160. Petru Zugun, *Comparația în „Psaltirea în versuri" a lui Dosoftei*, MM, LII, 1976, 1—2 ; 161. M. Bordeianu, *Mitropolitul Dosoftei traducător al „Psaltirei de-nțăles"* și *Versurile mitropolitului din „Viața și petrecerea svinților"*, MM, LII, 1976, 1—2 ; 162. Nicolae Manolescu, *Poezia românească : de la Dosoftei la Goga*, RL, IX, 1976, 24 ; 163. Al. Andriescu, *Progres și stagnare în istoria literară*, CL, 1976, 8 ; 164. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, Minerva, 1976, *145—147, 283—306, passim* ; 165. Al. Andriescu, *Moldova în poezia lui Dosoftei*, CL, 1977, 1 ; 166. Gavril Istrate, *Dosoftei — un moment al poeziei și limbii românești*, ST, XXVIII, 1977, 2 ; 167. Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, Junimea, 1977, *79—109* ; 168. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *44—54* ; 169. N. A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, LR, XXVI, 1977, 6 ; 170. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească*, București, 1977, *25—26, 33—35, 52, 61, 86* ; 171. Edgar Papu, *Barocul ca tip de existență*, II, București, Minerva, 1977, *293—299* ; 172. Elvira Sorohan, *Structuri folclorice în versurile lui Dosoftei*, AUI, literatură, t. XXIII, 1977 ; 173. Mihai Dinu, *Sistemul rimei la mitropolitul Dosoftei : o fonologie sui-generis*, SCL, XXIX, 1978, 2 ; 174. N. A. Ursu, *Alte traduceri necunoscute din tinerețea lui Dosoftei*, LR, XXVII, 1978, 5 ; 175. Al. Andriescu, *Studiu introductiv* la Dosoftei, *Opere*, I, București, Minerva, 1978.

R. Ș.

DRACU, periodic umoristic și literar, apărut la București, săptămînal, între 6 decembrie 1896 și 30 aprilie 1897. La această publicație au colaborat Carol Scrob, Th. D. Speranția, I. Păun-Pincio, G. Coșbuc, V. D. Păun, M. Gregoriady de Bonacchi și Mihail Sadoveanu, care semna Mihai din Pașcani. Se mai republică, de asemenea, versuri și proză aparținînd scriitorilor V. Cîrlova, Gh. Tăutu, Gr. H. Grandea și cîteva din basmele lui P. Ispirescu. Poezia lui Alecsandri *Dă-mi o zi din viața ta* purta indicația „inedită". Mihai din Pașcani colabora cu o schiță *(Domnișoara M. *** din Fălticeni)*, cu un poem intitulat pretențios *Homo* și cu anecdote (semnate, de data aceasta, Un drac din Fălticeni). În numărul 17 din 1897, Mihai din Pașcani era trecut printre cei ce rezolvaseră șaradele publicate de revistă, iar în numărul 19 din același an i se răspundea la *Poșta redacției.*

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *210* ; 2. Savin Bratu, *Mihail Sadoveanu*, București, E.L., 1963, *100—101* ; 3. Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, I, București, E.L., 1967, *210.*

R. Z.

DRAPELUL, gazetă politică și literară editată la Iași, săptămînal și bisăptămînal, de la 18 septembrie 1888 pînă la începutul anului 1892. După 9 septembrie 1890 **D.** are o apariție neregulată. Redactor și proprietar a fost I. N. Roman, autor, sub pseudonimele Inero, Morna și Tifă, de versuri și proză, traduceri, cronici teatrale și literare. Cu versuri colaborează Tr. Demetrescu, A. Stavri, Lucreția Suciu-Rudow și Al. Vlahuță. Se republică și poezii de V. Alecsandri și M. Eminescu. Schița *Din trecut* (1889) îi aparține Izabelei Andrei (Izabela Sadoveanu). Începînd cu numărul 2 din 1888 se publică traducerea fragmentară a romanului *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski. În **D.** au apărut și articole polemice ale lui I. N. Roman, îndreptate împotriva orientării literare de la „Contemporanul".

R. Z.

DRĂGESCU, Ioan (sau **Ioachim**) **C.** (8.IX.1844, Blăjel, j. Sibiu — 21.IV.1915, București), scriitor. Face gimnaziul și liceul la Blaj. Este înscris apoi cîtva timp la Facultatea de drept din Pesta, pe care o părăsește pentru a studia medicina la Viena. În 1868 obține o bursă a societății „Transilvania" din București și pleacă să-și desăvîrșească studiile în Italia. În 1872 ia titlul de doctor în medicină, se întoarce în țară și se stabilește mai întîi la Craiova. La războiul din 1877 a participat ca medic, iar în 1878 pleca în Dobrogea, medic primar de județ, la Tulcea și Constanța. Participă, alături de specialiști, la cercetările arheologice întreprinse la Constanța. Se reîntoarce în Oltenia, funcționînd ca medic șef al districtului Dolj. Publică numeroase cărți de popularizare, ducînd o intensă campanie pentru educația sanitară a populației.

Activitatea literară a lui **D.** este destul de restrînsă și discontinuă, iar scrierile sînt modeste ca valoare artistică. În timpul studiilor la Pesta începe să colaboreze la „Concordia", ziar în care îi apar mai întîi versuri, apoi romanul *Nopțile carpatine sau Istoria martirilor libertății*, și la „Familia", unde publică, între 1866 și 1877, poezii, nuvele, articole, impresii din Italia, Elveția, Franța, „conversări cu cetitoarele", un fragment tradus din *Infernul* de Dante. La Viena era membru al societății „România" și lua parte la ședințele ei literare. Culegerea de poezii *Amor și Patria*, semnată Brutu Catone Horea, volumul *Doruri și speranțe*, o expunere despre rolul social al femeii i-au apărut în Italia. Tîrziu, după 1900, mai publică culegerea de nuvele *Dezmoșteniții* și o povestire romanțată despre vremurile colonizării romane în Dacia, *Pro Patria.*

În versurile lui **D.** este dominant patosul patriotic. Exaltînd sentimentul național, autorul glorifică eroii trecutului, invocă demnitatea în restriște, aruncă blesteme asupra împilatorilor străini. Artificioase, prolixe, cu un limbaj mai mult prozaic, poeziile lui **D.** au displăcut lui T. Maiorescu, care le considera de-a dreptul rizibile. Romanul *Nopțile carpatine sau Istoria martirilor libertății* (1867) își lua, explicit, misiunea de a mobiliza contemporanii. Sînt evocate vechile tradiții de luptă ale Transilvaniei, între care și răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan. Utilizînd în manieră romantică procedeul înscenării evenimentelor rememorate în timpul unor nopți, **D.** alătură mai multe povestiri, care devin însă simple pretexte pentru discursuri cu frază pletorică, saturată de expresii hiperbolice. Eroii sînt lipsiți de viabilitate, episoadele narative și dialogurile sînt precare. Oarecum interesante prin noutatea lor, mai cu seamă că se adresau cititorilor din Ardeal, sînt scrisorile din Italia publicate în „Familia", care consemnau, fără prea mare plasticitate, impresii asupra orașelor, spectacolelor, ba chiar și asupra unei erupții a Vezuviului. **D.** împărtășește ideile mazziniene, cultivă relații cu diferiți oameni politici și publiciști italieni, încearcă să traducă în limba italiană fragmente din poezia populară românească. Nuvelele din culegerea *Dezmoșteniții*, violent șovine, nu s-au putut salva

nici măcar prin frumoasele sentimente care animaseră scrierile mai vechi ale lui **D.**

— *Nopțile carpatine sau Istoria martirilor libertății*, Pesta, Tip. Bucsánszky, 1867 ; *O istorie fără nume*, F, IV, 1868, 1—7 ; *[Scrisori din Italia]*, F, IV, 1868, 41, V, 1869, 14, 17, 20, 27, 31, 36, 39, 50, 52, VII, 1871, 19, VIII, 1872, 22, 39 ; *Amor și Patria*, Torino, Tip. Moretti, 1869 ; *Doruri și speranțe*, Torino, Tip. Bodrone, 1871 ; *Dezmoșteniții*, București, Tip. Basilescu, 1903 ; *Pro Patria*, Craiova, Tip. Ramuri, 1913 ; *[Poezii]*, TPR, *49—53*. — Tr. : Dante, *Infernul* (cîntul III), F, XIII, 1877, 15.

— 1. *„Nopțile carpatine sau Istoria martirilor libertății"*, FDR, I, 1868, 44 ; 2. D. Bolintineanu, *„Nopțile carpatine sau Istoria martirilor libertății"*, AP, II, 1869, 3 ; 3. Maiorescu, *Critice*, I, *180—182, 185, 187* ; 4. Pop, *Conspect*, II, *197—199* ; 5. *Encicl. rom.*, II, *212* ; 6. *Moartea d-rului I. C. Drăgescu*, DMN, XII, 1915, 3998 ; 7. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *42* ; 8. Ilie Dăianu, *Forțele latinității regeneratoare. Un suflet eroic uitat : Dr. Ioachim C. Drăgescu*, Cluj, Tip. Lumina, 1938 ; 9. Predescu, *Encicl.*, *286* ; 10. Ioan M. Neda, *Din legăturile craioveniilor cu Gheorghe Barițiu*, Craiova, Ramuri, [1941], *5—6* ; 11. Ion Pătrașcu, *Doi prieteni arheologi : Gr. Tocilescu și Bruto Amante*, RMZ, 1965. 1 ; 12. Ion Pătrașcu, *C. I. Drăgescu*, RMR, VI, 1969, 8 ; 13. Gelu Neamțu, *I. C. Drăgescu, militant pentru republică și daco-românism (1866—1914)*, AII, XV, 1972.

G. D.

DRĂGHICESCU, Alexandru G. (27.X.1859 — ?), poet. Ofițer de carieră (în 1908 era căpitan), **D.** a fost, în lumea literelor, un diletant perseverent și cu veleități. A colaborat cu versuri la „Oltul", „Resboiul", „Amicul familiei", „Recreațiuni literare", „Curierul Olteniei", „Independentul", adunate apoi în volumele *Flori singuratice* (1887) și *Flori veștejite* (1908). Sentimentale și romanțioase, sau fals meditative, în spiritul liricii minore de la sfîrșitul secolului, poeziile lui **D.** mimează, uneori pînă la pastișă, atitudini lirice pașoptiste (Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu) sau eminesciene. Legendele lui Bolintineanu sînt și modelul poemelor dramatice închinate lui Mihai Viteazul *(Bătălia de la Călugăreni* și *Moartea lui Mihai Vodă Viteazul)*. Poemele, convenționale, notabile totuși pentru fluiditatea monoloagelor versificate, cu unele scene nu lipsite de dramatism, eșuează în cele din urmă în stridente exaltări patriotarde. Ușurința de a versifica este vizibilă și în traducerea, în cadențe cam săltărețe, a *Cidului* de Corneille, în 1883.

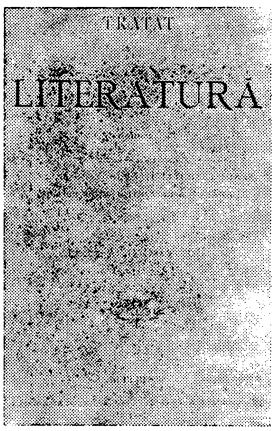

Pentru „junimea studioasă", **D.** a alcătuit un *Tratat de literatură* (1887), cuprinzînd noțiuni de stilistică, retorică și poetică, precum și un capitol despre „facultățile literare" (geniu, talent, imaginație), toate exemplificate cu pasaje din clasicii francezi și din scriitorii români. Capitolul final, consacrat istoriei literaturii române (cu date foarte sumare) este însoțit și de o selecție de texte din proza și poezia românească.

— *Flori singuratice*, București, Tip. Popescu, 1887 ; *Tratat de literatură*, București, Tip. Modernă, 1887 ; *Bătălia de la Călugăreni*, București, Tip. Miulescu, 1892 ; *Moartea lui Mihai Vodă Viteazul*, București, Tip. Lăzăreanu, 1908 ; *Flori veștejite*, București, Tip. Eminescu, 1908. — Tr. : Corneille, *Cidul*, București, Tip. Cucu, 1883 ; [Lamartine, Hugo], *[Versuri]*, în *Flori veștejite*, București, Tip. Eminescu, 1908.

— 1. Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, Minerva, 1976, *173—180*.

L. V.

DRĂGHICI, Elena (c. 1822 — 28.VI.1860, Iași), traducătoare. Era fiica marelui vornic Iordache Drăghici, care luase parte la redactarea proiectului de constituție de la 1822 din Moldova. Zulnia Iorga (mama lui N. Iorga), și ea autoare de traduceri, era fata ei. Educată în pensioanele franceze din Iași, **D.**, femeie inteligentă și instruită, avea o oarecare aplecare spre muzică și scris. Manuscrisele ei le văzuse N. Iorga, în familie. Printre tălmăcirile sale, din franceză și germană, se află și „romanul istoric" *Adolf* (1858) de Benjamin Constant. E o tălmăcire conștiincioasă, în care alături de moldovenisme apăsate sînt și multe neologisme franțuzești, insuficient adaptate. A mai tradus din Al. Dumas. Simțul limbii nu era o însușire a acestei modeste traducătoare care, totuși, după mărturisirea lui Iorga, inaugurează în familia sa o tradiție literară.

— Tr. : Benjamin Constant, *Adolf*, Iași, Tip. Bermann, 1858.

— 1. N. Iorga, *O viață de om*, I, București, Stroilă, 1934, *7, 55—56* ; 2. Iorga, *Traduceri*, *10—11* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *287* ; 4. Barbu Theodorescu, *Contribuțiuni la cunoașterea strămoșilor lui Nicolae Iorga*, București, Tip. Vremea, 1947, *55—58*.

F. F.

DRĂGHICI, Manolachi (1801, Iași — 1887, Iași), memorialist. Cel dintîi născut al vornicului Iordachi Drăghici, personaj însemnat în vremea lui, **D.** manifestă încă din tinerețe aptitudini de cărturar. Trecut prin Școala domnească din Iași, el avea să-și însușească franceza, elina, greaca și germana, într-o mai mică măsură latina și rusa, inițiindu-se în istorie și geografie, ca și în dreptul moldovenesc. E, de timpuriu, căminar, în 1824 primește rangul de spătar, iar în 1828 pe acela de postelnic. Fire retrasă și reflexivă, postelnicul nu se prea amestecă în politică. Cu toate acestea, cronica lui nu va fi aceea a unui observator neutru, ci a unui spirit partizan, care-și apără pătimaș casta. Din 1830 intră în magistratură, fiind, în continuare, președinte al tribunalului din Dorohoi (1834) — oraș unde a fost și ispravnic — și al Tribunalului de comerț din Galați (1839). Din 1866, este membru în Societatea pentru învățătura poporului român. Om vechi, rămas în urma vremurilor, pe care nu le mai poate înțelege, în ultimii ani ai vieții trăiește izolat și nebăgat în seamă.

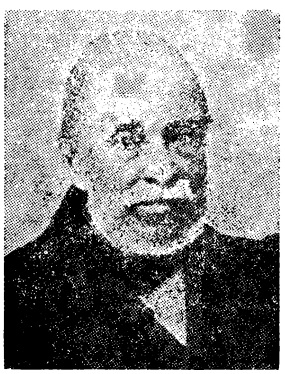

Înzestrarea lui **D.** a fost pentru memorialistică. Dar, ca unul care citea multă literatură, s-a încercat și în poezie, publicînd versuri, de factură meditativă, după modelul lui Gh. Asachi, în „Alăuta românească" (1837). Cunoscător de limbi străine, a tradus o carte despre *Iconomia rurală și dumesnică*

(1834) — una din primele lucrări de ştiinţă economică la noi —, un cod comercial şi o culegere de reţete gastronomice (1846). Spirit cucernic, **D.** se consacră de acum înainte literaturii religioase, scoţînd mai multe „acatiste" între 1849 şi 1855. Optica prin care priveşte evenimentele în *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani pînă în zilele noastre* e aceea a clasei sale, optică tendenţioasă, fără ca autorul să fie un om de rea credinţă. Acest cronicar întîrziat e un spirit conservator, ataşat de credinţa şi de obiceiurile din vechime. Lucrarea, de o factură oarecum didactică în prima ei parte, nu este originală. **D.** se foloseşte din plin de scrierile unor cronicari sau istorici precum Gr. Ureche, D. Cantemir, D. Fotino şi alţii, dar uneori procedează el însuşi ca un istoric adevărat, examinînd datele şi evenimentele cu discernămînt, făcînd, în forme rudimentare, un fel de critică a izvoarelor. Istoria Moldovei începe, în evocarea lui **D.**, cu descălecatul şi se continuă, după o prezentare generală a provinciei şi a originii locuitorilor, cu firea şi obiceiurile lor, cu o recapitulare a domnitorilor, de la Dragoş şi pînă la Grigore Al. Ghica. Alte evenimente care îşi găsesc loc în cronică sînt : războiul ruso-turc (1768—1774), luarea Bucovinei, ocupaţia rusească din 1806—1812, zilele de „zaveră" (1821), revoluţia de la 1848. Cîtă vreme cronicarul se bizuie doar pe scrisa altora, expunerea e mai austeră, lipsită de fantezie. Cînd evocarea se apropie de vremea sa, stilul se însufleţeşte, prinde viaţă, culoare, se îmbogăţeşte cu metafore plastice. Nostalgia trecutului se desprinde din cronica lui **D.**, conştient totuşi de neajunsuri ale vechiului regim, pe care le pune însă, în mare parte, pe seama „streinizmului", condamnînd „stăpînirea grecilor". El are destulă simpatie şi înţelegere pentru ţărănime, după cum nu gîndeşte bine despre luxul şi trîndăvia marii boierimi, care şi-a pierdut „simţul patriotizmului". **D.** aprobă ceea ce ar putea ajuta la propăşirea economică şi culturală a Moldovei (începerea învăţămîntului public în limba română, înfiinţarea Academiei Mihăilene). Dar, în general, e sceptic, chiar ironic, faţă cu mişcările înnoitoare din viaţa politică şi socială. Mişcarea de la 1848 e zugrăvită în tente oarecum caricaturale. Din punct de vedere literar, asemenea momente, cînd detaşarea face loc sentimentelor personale, intervenţiei aprinse, chiar şi nedrepte, sînt cele mai convingătoare. Cîte o fizionomie de domn fanariot ori episoade dramatice, cum este acela al asasinării lui Grigore Ghica, reţin iarăşi atenţia prin precizia descrierii. **D.** are darul de a povesti unele fapte ca şi cum el ar fi fost de faţă la săvîrşirea lor.

— *Luări-aminte pentru slabăciunile omineşti*, ALRO, VIII, 1837, 88 ; *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani pînă în zilele noastre*, I—II, Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1857. — **Tr. : [Autor neidentificat]**, *Don Pedro, rege de Castilia* (1859), A.S.I., ms. 266.

— 1. Iorga, *Pagini*, I, *40—51* ; 2. Barbu Theodorescu, *Contribuţiuni la cunoaşterea strămoşilor lui Nicolae Iorga*, Bucureşti, Tip. Vremea, 1947, *50—55* ; 3. Andrei Pippidi, *Un cronicar întîrziat : Manolachi Drăghici*, STD, XX, 1967, 1 ; 4. *[Acte şi documente]*, DCM, I, *121—126*.

F. F.

DRĂGHICI, Vasile (1796 — 14.IX.1861, Iaşi), traducător. Copilul unor oameni săraci din satul Lişca, **D.**, printr-o întîmplare fericită, a putut învăţa carte pe lîngă fiul unui mare boier, Xenofon Callimachi, ajungînd să dobîndească, în timpul Regulamentului organic, mici funcţii şi ranguri de boierie (diac de vistierie, serdar, agă). **D.** avea preocupări cărturăreşti. Numele său poate fi întîlnit frecvent printre „prenumeranţii" de cărţi pe la 1830. Era posesorul unei mari biblioteci, pe care a dăruit-o bisericii 40 de Sfinţi din Iaşi. În 1817, era încă la şcoală cînd a început să traducă romanul lui Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*, după prelucrarea mai liberă a germanului J. H. Campe. Reluînd şi corectînd tălmăcirea „copilărească" din 1817, el îşi publică traducerea abia în 1835. **D.** era atras de caracterul educativ al operei, urmărind „moralnice învăţături povăţuitoare către foarte bine". Traducerea, cunoscută şi de Eminescu, a avut, se pare, succes. Răspunzînd îndemnurilor lui Gh. Asachi (**D.** a colaborat chiar, în 1845, la „Albina românească"), el traduce în 1840 din greceşte *Aristomen şi Gorgo*, scrierea poligrafului german Aug. H. Lafontaine, cunoscut în versiunea greacă a lui G. Lasanis. Naraţiune morală, romanul propovăduia iubirea şi sacrificiul pentru patrie. Traducerea a fost bine primită la noi (în 1840), dovadă şi apariţia unei noi ediţii, în 1846.

— **Tr.** : D. Defoe, *Robinson Cruzoe sau Întîmplările cele minunate a unui tînăr*, I—II, Iaşi, Tip. Albinei, 1835 ; Aug. H. Lafontaine, *Aristomen şi Gorgo*, I—II, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1840 ; ed. 2, 1846.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *123, 172—174*, II, *215* ; 2. Ariadna Camariano-Cioran, *Cîteva din operele iluminiştilor germani Wieland şi Lafontaine, traduse în limba greacă şi română în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, LL, XII, 1966 ; 3. Duţu, *Explorări, 101*.

S. C.

DRĂGULINESCU, Constantin (? — c. 1890), prozator. La primele numere ale „Literatorului", printre colaboratori se află şi **D.**, probabil mort de tînăr. Nuvelist, el a publicat cîteva proze în revistele grupului din jurul lui Al. Macedonski, „Portofoliul român", „Revista literară", „Lumina", „Duminica". Cu totul exagerat, B. Florescu vedea în el un H. Murger al României. Prozele sale, superficiale, dar cu pretenţii de filozofie, nu au însemnătate. A publicat un comentariu privind arta actorului, care porneşte de la *Paradoxe sur le comédien* al lui Diderot.

— *[Scrieri în proză]*, L, I, 1880, 7—10, II, 1881, 7, 9, III, 1882, 2, PR, I, 1881, 7, PŞU, I, 1884, 16—18, F, XXIV, 1888, *193*, LUI, I, 1894, 63, 72, RM, I, 1897, 6 ; *Convorbiri teatrale : „Paradoxul despre comedian" al lui Diderot*, RELI, VII, 1886, 7.

— 1. Bonifaciu Florescu, *[Notă redacţională]*, DAV, I, 1894, 12.

S. C.

DREPTATEA, cotidian politic şi literar care a apărut la Timişoara de la 1 ianuarie 1894 pînă la 31 decembrie 1897. La 25 decembrie 1893 s-a tipărit un număr de probă. În primul an, editor şi director este C. Diaconovici, iar redactor responsabil, Valeriu Branişte, în timp ce Elie Dăianu îndeplineşte funcţia de redactor. Din 20 octombrie 1894 va figura ca editor V. Branişte care, din 16 martie 1895, cedează sarcina de redactor responsabil lui G. Cătană. Vor mai fi redactori responsabili Adrian P. Deseanu, Aureliu Trif şi D. Voniga. Ca şi în cazul altor gazete româneşti din Imperiul austro-ungar, desele schimbări ale redactorilor responsabili sînt urmare a numeroaselor procese de presă intentate. **D.**, care reprezenta în cadrul Partidului naţional român punctul de vedere al grupului mocionist, avea şi un program de acţiune culturală, definit de V. Branişte şi C. Diaconovici în editorialul primului număr. Ei îşi propuneau să publice „scrieri originale şi traducţiuni alese", prin care să realizeze „educaţiunea politică, literară şi economică a poporului". Totodată, publicistica gazetei trebuia să sprijine aşezămintele culturale şi şcolare naţionale din Banat. Între colaboratorii literari ai ziarului s-au numărat Viora Magdu, Elena din Ardeal, Victor Onişor, Silvestru Moldovan, Emanuel Măglaşiu, Enea P. Bota, Aurelia Păcăţian-

Rubenescu, Emil Sabo, Aurel Ciato, Maria Baiulescu. O traducere (semnată Sex. Til) şi o *Odă la jubileul de 30 ani al profesorului Ioan Popea* (în anul 1895) aparţin lui Sextil Puşcariu. Lui G. Coşbuc i se republică scrierea în proză *Cele trei marşuri* (din „Epoca") şi cîteva poezii. Prin intermediul foiletonului din **D.** şi-a tipărit Victor Vlad-Delamarina pentru prima dată o bună parte din poeziile sale. Ziarul a publicat şi multe traduceri din operele unor scriitori ca Mérimée, Zola, Maupassant, Dostoievski, Tolstoi, G. Ebers, Fr. W. Weber, H. Zschokke, Sacher-Masoch, E. A. Poe, R. Kipling, M. Milanov, K. Popovici, Mikszáth Kálmán şi Jókai Mór.

R. Z.

DREPTURILE OMULUI, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, zilnic, seria întîi de la 1 februarie pînă la 11 decembrie 1885, iar seria a doua de la 15 septembrie 1888 pînă la 3 aprilie 1889. Pentru scurte perioade s-a editat săptămînal. Prima serie a fost condusă de un comitet de redacţie alcătuit din C. Bacalbaşa, Al. Brăescu, C. A. Filitis, Emil Frunzescu, C. Mille (care se retrage la 4 mai 1885), I. Nădejde, Paul Scorţeanu şi Al. G. Radovici. Prim-redactor al seriei a doua era C. Mille, care îşi întrerupsese colaborarea la „Lupta" lui G. Panu. Principalul ţel al gazetei a fost popularizarea şi explicarea ideilor socialiste şi, în strînsă legătură, critica societăţii şi a instituţiilor burgheze (monarhie, biserică, armată, presă). La moartea lui C. A. Rosetti, **D. o.** a consacrat numeroase articole personalităţii acestuia, subliniind însă deosebirile de principii care l-au despărţit de socialiştii români. Rubrica literară era susţinută adesea de C. Dobrogeanu-Gherea (care mai semna şi cu pseudonimul Spartacus). Revista se ocupa de evenimentele culturale importante, cum a fost premiera comediei *D-ale carnavalului* a lui I. L. Caragiale. Între 1888 şi 1889, C. Mille continuă la **D. o.** *Săptămîna literară*, foileton pe care îl redactase şi la „Lupta", în care discută şi strînsa legătură dintre politică şi literatură, cu argumente luate din H. Taine, dar şi cu altele din ideologia socialistă. Tot el publica versuri, inspirate din realitatea socială, şi schiţe, dintre care unele reluate în volumul *Feciorul popei.* Un articol despre naturalism şi o severă dar nedreaptă critică a poeziei lui Al. Macedonski, semnate Emil, îi aparţin, probabil, lui C. Mille. La partea literară colaborau, de asemenea, C. Bacalbaşa şi I. Nădejde.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 216* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 152* ; 3. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul, 101* ; 4. *„Drepturile omului"*, PMS, I, partea I, *387—432* ; 5. Nicolescu, *Contemporanul, 138, 204* ; 6. Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinereţea unui socialist*, Bucureşti, E.P., 1973, *161—171* ; 7. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, Minerva, 1977, *77—80.*

R. Z.

DRINCEANU, Ion (a doua jumătate a sec. XIX), nuvelist. În afara altor eventuale colaborări sau volume, **D.** rămîne autorul unor nuvele publicate în „Amicul familiei" (1883), „Românul" (1894) şi al unui mic volum de *Nuvele* (1894). Cele cinci proze ale cărţii sînt povestiri moralizatoare, despre efectele răului. Ca şi moraliştii I. Al. Brătescu-Voineşti, Emil Gârleanu, I. Agârbiceanu, **D.**, sensibil şi întristat, încearcă modest să dea lecţii etice, să alarmeze conştiinţele. Nu e însă grandilocvent, nici ostentativ sentenţios, păstrînd un ton decent, fără emfază. Totuşi nuvelele suferă de un anume schematism şi, mai cu seamă, de unele stîngăcii de concepţie şi de limbă. Este atenuată mult forţa de expresie, din cauza clişeelor lexicale, a dialogurilor forţate, care duc la artificialitate. S-ar putea, totuşi, evidenţia nuvela *Nebunul,* care atinge unele sensuri profunde — condiţia omului între oameni, drama interioară din cauza condiţiilor morale impuse, prefigurînd timid probleme ale literaturii secolului al XX-lea.

— *Octaviu*, AMF, VII, 1883, 15 ; *Doi prieteni*, ROM, 1894, 28 noiembrie, 11 decembrie ; *Nuvele*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1894.

C. T.

DUBĂU, Tudosie (c. 1630 — c. 1700), cărturar. Este unul din cei patru copii ai boierului moldovean Vasile Dubău (călugărit mai tîrziu sub numele de Ghelafie) şi ai soţiei acestuia, Nastasia, fiica lui Irimia Murguleţ, care aparţinea şi ea unei bogate familii moldoveneşti. La rîndul său, **D.** va deveni, prin averea moştenită, prin zestrea adusă de soţia sa, Măricuţa, dar, mai cu seamă, prin efortul său susţinut de a-şi lărgi proprietăţile, unul dintre cei mai bogaţi boieri ai vremii. Cariera sa politică începe sub domnitorul Ştefăniţă Lupu, ca pîrcălab în ţinutul Cîrligăturei. Din 1670 este logofăt al doilea al lui Gheorghe Duca, pînă la mazilirea acestuia. Apreciat de domnitorul Ştefan Petriceicu, **D.** va fi înălţat, în 1673, la rangul de mare vistier. Aflat în dizgraţie în timpul domnitorilor Dumitraşcu Cantacuzino şi Antonie Ruset, el se alătură lui Miron Costin şi hatmanului Ioan Buhuş în complotul care a provocat mazilirea lui Ruset. Mai tîrziu, în 1679, este mare spătar al lui Gheorghe Duca, pînă în 1681, cînd atitudinea domnului faţă de el se schimbă. Din cauza persecuţiilor, **D.** trece în Polonia, de unde se întoarce în ţară în 1683, împreună cu Ştefan Petriceicu. Sub Dumitraşcu Cantacuzino şi Constantin Cantemir, el deţine funcţia de mare logofăt. Mare ban la începutul domniei lui Constantin Duca, el redevine în scurt timp, în 1694, mare logofăt. Joacă un rol destul de important după mazilirea lui Constantin Duca, pe care îl prevenise dealtfel asupra hotărîrii turcilor, fiind însărcinat, alături de Manolache Ruset, cu căimăcămia ţării pînă la sosirea noului domn, Antioh Cantemir, în timpul căruia nu mai ocupă nici o dregătorie. **D.** pare să fi fost un boier nu lipsit de însuşiri diplomatice, prin care şi-a asigurat o carieră bogată şi îndelungată, ferindu-se însă de vîrtejul luptelor politice ale timpului. Era în acelaşi timp un boier cărturar, mărturie fiind şi numeroasele acte, zapise şi rapoarte către domnitori, întocmite de el. Prin 1668 semna chiar „uricarul". În 1694 însărcinează pe un copist de încredere să transcrie letopiseţul Ţării Moldovei, alcătuit din cronicile lui Gr. Ureche (după un manuscris al lui Simion Dascălul) şi Miron Costin. Fără calităţi literare, dar cu veleităţi de autor, copistul adaugă la început o invocaţie în versuri şi o lungă predoslovie în care este amintit **D.**, încheind compilaţia de cronici cu o expunere sumară a întîmplărilor istorice contemporane lui. **D.** a fost considerat compilatorul letopiseţului copiat din porunca sa, text indicat drept un izvor al **Letopiseţului anonim al Ţării Moldovei (Letopiseţul Ţării Moldovei de la Ştefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul).* Manuscrisul cronicilor copiate prin grija lui **D.** se păstrează la Biblioteca Academiei R. S. România în două copii (ms. 169 şi ms. 2506).

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *481—485* ; 2. N. Iorga, *Cronica lui Vasile Dămian şi Tudose Dubău*, SDIR, III, *12—21* ; 3. C. Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian)*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1907 ; 4. C. Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul şi Vasile Demian*, Bucureşti, Socec, 1914 ; 5. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 39* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, *341—346* ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *177—179* ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *288—289, 290—293* ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *321* ; 10. *Ist. lit.*, I, *552.*

A. S.

DUMA, Ioan (Ianăş) (sfîrşitul sec. XVII — începutul sec. XVIII), traducător. Originar din Bărăbanţ, lîngă Alba Iulia, **D.** pare să fi fost preot fie pentru românii uniţi, fie pentru reformaţii unguri din sat, care foloseau limba română. Îl cunoştea personal pe autorul catehismului pe care îl va traduce. Acesta era Baranyi Pál Lászlo, călugăr iezuit, unul dintre primii misionari catolici din Ardeal, cu rol activ în întărirea unirii religioase cu Roma, care intervenise în repetate rînduri, la Curtea din Viena, în favoarea românilor uniţi, prin intermediul cardinalului Leopold Kollonich.

Catehismul tradus de **D.** din maghiară, *Pînea pruncilor sau Învăţătura credinţii creştineşti strînsă în mică şumă*, este tipărit la 1702, în Alba Iulia, cu sprijinul material al cardinalului Kollonich, căruia, în dedicaţie, i se lăudau meritele religioase şi culturale (tipărirea de cărţi, dirijarea colegiilor). *Pînea pruncilor...*, din care s-au păstrat puţine exemplare, deschide seria tipăriturilor româneşti din secolul al XVIII-lea. Urmărind întărirea credinţei unite începînd cu tinerii şcolari, textul se înscrie între contribuţiile, sărace sub raport cultural, aduse de adoptarea catolicismului de către români. Traducerea este marcată de influenţa maghiară în limba, învechită — ce aparţine secolului al XVII-lea — şi în ortografie.

— **Tr.** : *Pînea pruncilor sau Învăţătura credinţii creştineşti strînsă în mică şumă*, Bălgrad [Alba Iulia], 1702, *[Prefaţă]* reed. în BRV, IV, *216—217.*

— 1. V. Popp, *Disertaţie despre tipografiile româneşti*, Sibiu, Tip. Closius, 1838, *28* ; 2. Cipariu, *Principia, 119* ; 3. Lăzăriciu, *Ist. lit., 69* ; 4. Sbiera, *Mişcări, 108, 149* ; 5. Iorga, *Ist. lit. relig., 211—212* ; 6. Ion Muşlea, *„Pînea pruncilor" (Bălgrad, 1702). Din istoria unei cărţi vechi româneşti*, OIL, *617—631.*

A. S.

DUMA, Radu (sec. XVIII), cronicar. Fiu al preotului Dimitrie Duma din Braşov, **D.** a fost cîntăreţ bisericesc. Dacă nu e vorba de un alt Radu Duma, documentele îl atestă şi „gociman" (epitrop) al bisericii Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului, cu importante misiuni la Iaşi, Bucureşti, Belgrad, în anii de după 1723. O cronică a vremii evidenţia „darul" său de traducător al multor cărţi din latineşte, greceşte şi sîrbeşte. Se pare că **D.** a funcţionat ca dascăl al copiilor din parohia şcheiană, între anii 1772—1790.

Din tot ce a scris **D.** nu s-au păstrat decît traducerile. I s-au atribuit însă şi scrieri cu caracter istoriografic. Într-un manuscris copiat de Simeon Hiară, au fost incluse unele fragmente (sau prescurtări) ale cronicilor lui **D.** Ce s-a mai păstrat din acel manuscris a fost publicat abia în 1910—1911, într-o ordine stabilită de Em. Kretzulescu. Cronicarul a cunoscut bine evenimentele despre care a scris în *Istorie. Din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărăţii moscalilor oaste.* Un conflict intern în Polonia provoacă intervenţia ruşilor ; turcii dau ajutor polonilor, începînd astfel războiul ruso-turc din perioada 1768—1774, care se încheie cu pacea de la Kuciuk-Kainargi. O parte a ostilităţilor se desfăşoară pe teritoriul românesc. Autentică, povestirea este unitară, plină de nerv, cu descrieri vii ale luptelor. *Cronica bisericii Sf. Nicolae şi a românilor din Şchei (Braşov)* este o scriere care întregeşte şi continuă *Istoria beserecei Şcheilor Braşovului* a lui Radu Tempea, lărgind planul faptelor : aşezarea „bolgarilor" lîngă Braşov, evoluţia acestei comunităţi ortodoxe, conflictele între uniţi şi neuniţi. *Cronica Ţării Ardealului* începe de la anul 744, cînd şapte duci sciţi s-ar fi aşezat aici cu oamenii lor, dînd şi numele ţării. Continuă cu războaiele de cucerire ale ungurilor, cu năvălirile tătare, cu faptele lui Mihai Viteazul, stăpînirea austriacă etc. Sînt interesante scurtele însemnări despre Portugalia, Prusia, Rusia, Suedia, Moldova şi Ţara Românească. Evocarea este laconică, iar stilul lapidar.

— *Istorie. Din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărăţii moscalilor oaste* (publ. Em. Kretzulescu), RIAF, vol. XI, 1910, partea I, *23—36* ; *Cronica bisericii Sf. Nicolae şi a românilor din Şchei (Braşov)* ; *Relaţiuni despre biserica română greco-orientală din Ungaria şi Transilvania : Turburări în biserică* (publ. Em. Kretzulescu), RIAF, vol. XI, 1910, partea II, *265—281* ; *Cronica Ţării Ardealului. Războaiele dintre Casa Austriei cu Francia, Saxonia şi Prusia. Iosif II* (publ. Em. Kretzulescu), RIAF, vol. XII, 1911, partea I, *52—88.* — **Tr.** : Patriarhul Callinic, *Preoţia sau Îndreptarea preoţilor*, Sibiu, 1789. **Ms.** : *Prologul cărţii raiului nou ce să numeşte Limonarion grădiniţe* (1774), B.A.R., ms. 1314, f. *1—101* ; Ilie Miniat, *Piatra zmintelii* (1780), B.A.R., ms. 1131 ; *Păşunea oilor celor cuvîntătoare* (1784), B.A.R., ms. 1431.

— 1. Radu Tempea, *Istoria beserecei Şcheilor Braşovului*, îngr. Sterie Stinghe, Braşov, Ciurcu, 1889, *87, 93, 97, 119, 126, 137, 138, 148* ; 2. *Documente privitoare la trecutul românilor din Şchei (1700—1783)*, publ. Sterie Stinghe, I, Braşov, Ciurcu, 1901, *66—71, 173—174, 177, 188, 191* ; 3. Bârseanu, *Ist. şcoalelor, 8—9, 15 a* ; 4. Em. E. Kretzulescu, *Codex Kretzulescus*, RIAF, vol. XI, 1910, partea I ; 5. I. Crăciun, *Cronicile româneşti ale Transilvaniei şi Banatului*, AII, t. I—II, 1958—1959 ; 6. *Ist. lit.*, I, *643—644.*

C. T.

DUMINICA, revistă literară care a apărut săptămînal la Bucureşti între 1 octombrie 1890 şi 24 februarie 1891, sub conducerea lui I. C. Săvescu şi B. Florescu. Au colaborat Tr. Demetrescu, M. Demetriade, Ana Ciupagea, Caton Theodorian, Elisabeta M. Z. Ionescu, C. Drăgulinescu, Vladimir Macedonski. Foarte puţin o gazetă „a familiei", cum se subintitula, **D.** şi-a asigurat prin colaboratori, cei mai mulţi trecuţi prin cenaclul lui Al. Macedonski, o ţinută modernă, la nivelul epocii. Revista intenţiona chiar a face şcoală în teoria şi practica versificaţiei. Este evidentă influenţa formalismului macedonskian în numeroasele exerciţii versificatorii apărute în paginile **D.** : dactili de I. C. Săvescu *(Plopul, Vara)*, sextine de B. Florescu *(Apus de soare, la bătrîneţe* şi *Seara în cîmpie)*, anapeste *(Pegas* de M. Demetriade), sonetul dublu (M. Demetriade, *Pianistul)* şi sonetul răsturnat, *jambes en l'air* (Z. Stoican, *Cîntec de noapte).* B. Florescu teoretizează asupra sonetului şi amestecului ritmurilor şi, alături de M. Demetriade, experimentează poemul în proză. Pe lîngă anecdotele versificate ale Anei Ciupagea şi versurile de album ale Elisabetei M. Z. Ionescu sau vetustele versificări pe teme clasice ale lui B. Florescu, revista publică număr de număr versurile lui I. C. Săvescu, încercări de poezie modernă cu langori verlainiene *(Suspinul toamnei, Senin de toamnă)*, imagistică macabră *(Noaptea-n pustiu, În cetatea morţilor)* şi fabule simbolice. M. Demetriade cultivă şi el macabrul şi satanicul *(Noapte groaznică)*, B. Florescu publică o „istorie spiritistă" *(William Fox).* Cîteva neînsemnate bucăţi în proză aparţin lui Vl. Macedonski şi C. Drăgulinescu. Traducerile, destul de amestecate, trădează preferinţe pentru moderni : M. Demetriade traduce din Baudelaire *(Urîtul, Femeia)*, iar B. Florescu din *Nevrozele* lui M. Rollinat. Se mai traduce din Gérard de Nerval *(Monstrul verde)* şi din E. A. Poe *(Umbra*, traducere de I. C. Săvescu). Catulle Mendès, J.-M. de Hérédia, J. Lemaître, H. W. Longfellow apar alături de Burns, Petöfi, Th. Moore, Voltaire, Pope, J. L. Runeberg.

— 1. *„Duminica"*, DCA, I, 1890, 1, reed. în PLR, I, *393—394* ; 2. Vladimir Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 14 ; 3. *Ist. lit.*, III, *522.*

S. C.

DUMITRACHE, stolnicul (c. 1725 ⟨8⟩ — 1796 ⟨8⟩, Bucureşti), cronicar. Părinţii lui **D.** se numeau Vlad şi Maria ⟨8⟩. Alte ştiri despre familia din care provine nu se cunosc. A existat la un moment dat o încercare de identificare a cronicarului cu un contemporan al său, Dumitrache Varlaam, ipoteză la care s-a renunţat ulterior ⟨7, 8⟩. Începînd din 1745 **D.** este logofăt de divan, logofăt al treilea şi al doilea, medelnicer (după 1766 sau după 1768), mare stolnic în 1779, mare clucer în 1792 sau 1793. Din 1764 pînă la sfîrşitul vieţii pe care şi-a petrecut-o, mai toată, în Bucureşti, a fost epitrop al mănăstirii şi spitalului Pantelimon. Cunoştea mai multe limbi, dintre care probabil greaca, turca, slavona şi rusa. A întreprins cîteva călătorii la Constantinopol, a şasea şi ultima în 1774, cînd se numără printre boierii care revendică, fără succes, autonomia în alegerea domnilor ţărilor române.

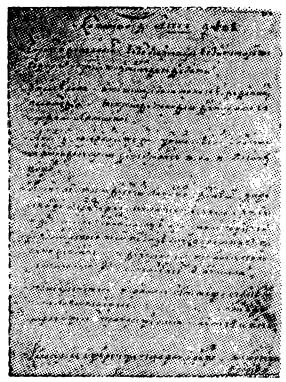

Cronica lui **D.** relatează campaniile războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774. Cunoaşterea nemijlocită a unor evenimente de către cronicar, precum şi consultarea unor intermediari informaţi sporesc valoarea documentară a scrierii. Preocuparea autorului pentru o informaţie riguroasă este probată şi de includerea în cuprinsul cronicii a unor scrisori, manifeste, arzuri (decrete) precum şi a textului tratatului de pace de la Kuciuk-Kainargi. Adunarea de documente pare să fi fost o îndeletnicire constantă a lui **D.**, autor şi al unei *Cronologii tabelare*, în care se încearcă îndreptarea unor erori din vechile letopiseţe ale ţării ⟨11⟩. Cronicarul ambiţionează să reconstituie faptele dintr-o perspectivă istorică mai largă, urmărind desfăşurarea lor simultană în ţările române, Austria, Polonia, Rusia, Bulgaria, Turcia. Atitudinea politică a lui **D.** nu este însă lipsită de contradicţii. Deşi face parte dintre boierii patrioţi, nădăjduind într-o schimbare a regimului fanariot, el dispreţuieşte oastea de voluntari, recrutată din pături sociale diverse, care luptă alături de ruşi împotriva turcilor. Intrarea „volintirilor" şi „stupailor" în Bucureşti, în noiembrie 1769, face subiectul uneia din paginile cele mai vii ale cronicii, colorate de ironia caustică a boierului divanit faţă de „oastea de adunătură". Cu vioiciune, uneori cu haz, sînt comentate ciocnirile armate din preajma Bucureştilor, de la Văcăreşti, sau episodul sosirii în capitală a unui comandant otoman însoţit de dragomanul Porţii, prilej cu care doi măcelari lacomi de cîştig jertfesc pe podul lui Şerban vodă, după un obicei turcesc, doi berbeci, în semn de bun venit. Cronicarul notează amuzat cum ruşii aflaţi în Bucureşti îi întemniţează de îndată pe cei doi suspecţi amatori de bacşiş. Convorbirea feldmareşalului Rumeanţev, apoi, cu un bătrîn prizonier turc, un „saca" (ofiţer de ieniceri), reţine atenţia prin unda de umanism în spiritul căruia se conchide asupra inutilităţii vărsărilor de sînge. Împărtăşind amănuntul pitoresc, dispus a zăbovi în anecdotă, memorialistul nu păstrează însă un ritm egal naraţiunii, el stăruie mai ales, cu vocaţie de istoric, asupra unor detalii vizînd strategia şi unele tehnici de luptă, înclinaţie ce prefigurează întrucîtva metoda modernă aplicată studiului istoriei de N. Bălcescu. Lexicul este împestriţat excesiv cu grecisme şi turcisme, autorul recurge însă şi la o serie de neologisme neolatine. Publicată pentru prima oară în 1874, la rubrica de foiletoane a ziarului „Poporul", cronica reapare în „Analele Academiei Române" sub un titlu improvizat de V. A. Urechia.

— *Istoria evenimentelor din Orient cu referinţă la principatele Moldova şi Valahia din anii 1769—1774* (publ. V. A. Urechia), AAR, memoriile secţiunii istorice, t. X, 1887—1888.

— 1. Giorge Pascu, *Dumitrachi Varlaam*, CL, LVII, 1925, 4 ; 2. I. C. Filitti, *Cine e cronicarul Dumitrache*, CL, LVII, 1925, 11 ; 3. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 148—163* ; 4. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *137* ; 5. Puşcariu, *Ist. lit., 205—206* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, III, *113—117* ; 7. I. C. Filitti, *Cronicarul Dumitrache*, RIR, III, 1933, fasc. 2—3 ; 8. I. Ionaşcu, *Lucruri noi despre cronicarul Dumitrache*, RIR, IX, 1939, *246—263* ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *418—420* ; 10. *Ist. lit.*, I, *639—643* ; 11. Aurora Ilieş, *Autorul „Cronologiei tabelare"*, OCI, *351—355*.

R. Ş.

DUMITRESCU-MOVILEANU, Ion (c. 1830 — 28.XII. 1912, Bucureşti), scriitor. A studiat, pe cît se pare ⟨6⟩, la Paris, unde, din luna decembrie a anului 1845, se numără printre cei care susţin cu fonduri Societatea studenţilor români. Întors în ţară, el avea să ia parte la mişcarea revoluţionară de la 1848. După înfrîngerea revoluţiei, scriitorul va avea de furcă cu autorităţile, fiind denunţat ca răzvrătit, pentru comedia sa *Două sute de galbeni sau Păhărnicia de trei zile*, de către actorul C. Halepliu. Actor el însuşi, la Bucureşti şi la Craiova, **D.-M.** se luptă o vreme cu dificultăţile materiale. Abia după Unire ajunge să încropească puţină avere, din veniturile moşiei Movileni. Tot acum, el începe să-şi reediteze scrierile, pe care le semnează Ion Dumitrescu-Movileanu, în timp ce pe lucrările sale literare publicate mai înainte figura numele Ion Dimitrescu. În 1888 a colaborat, ocazional, cu articole umoristice, la „România liberă".

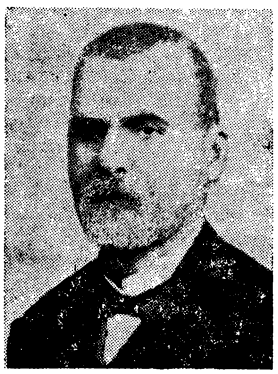

Atît ca autor dramatic, cît şi ca romancier, **D.-M.** s-a bucurat de succes în deceniile cinci şi şase ale secolului al XIX-lea. Avea o slăbiciune aparte pentru roman, pentru cel de inspiraţie istorică îndeosebi, dar, pînă la urmă, ceea ce s-a dovedit cît de cît rezistent în opera sa au fost farsele şi vodevilurile. **D.-M.** era actor, deci meşteşugul dramatic îi era îndeajuns de familiar, şi în plus el avea o iscusinţă firească în mînuirea replicilor. Piesele sale, care sînt, în genere, de strictă actualitate, dezvăluie un cunoscător perspicace al realităţilor sociale şi politice ale vremii. Scriind despre revoluţie, chiar în toiul desfăşurării ei, **D.-M.** este primul dramaturg al mişcării de la 1848. Alcătuită în pripă, în iunie, şi jucată în iulie 1848, comedia *Două sute de galbeni...* surprinde cu luciditate reacţiile diferitelor pături sociale faţă de schimbările aduse de revoluţie. Simpatia lui **D.-M.** se îndreaptă, evident, spre ţărănimea obidită, în vreme ce boierimea retrogradă sau burghezia fac obiectul satirei, uneori îngroşată, ceva mai subtilă alteori, a scriitorului. Fără un conflict dramatic propriu-zis, neînchegată, piesa impune mai ales printr-un limbaj destul de nuanţat, firesc sau, dimpotrivă, şarjat, în funcţie de tipul personajelor, cu unele schimburi de replici care îl anunţă, parcă, pe I. L. Ca-

ragiale. După înfrîngerea revoluției, **D.-M.** scrie cançonete comice, care nu s-au păstrat, farse și vodeviluri ușoare, de un comic cel mai adesea ieftin, fără a renunța însă cu totul la aluzia satirică, incisivă. Astfel, *Logofătu satului* (1852) este o dulceagă poveste amoroasă, cu tentă moralizatoare, dar conține și unele accente critice la adresa arendașilor. Încă o dată, arendașii sînt luați în răspăr în vodevilul *Zmărăndița sau Fata pîndarului* (1855), piesă care atestă în **D.-M.** un prounionist. Ținînd de comedia de moravuri, *Badea Deftereu sau Voi să fiu actor la Iași* (1849) ori farsa *O toaletă neisprăvită sau Obrăznicia slugilor* (1852) iau în deriziune slăbiciuni omenești ca vanitatea, cochetăria și altele, accentuînd pitorescul moral. Mai superficiale decît cea dintîi piesă a lui **D.-M.**, aceste din urmă scrieri vădesc, în schimb, mai mult aplomb și chiar o plasticitate sporită sub aspectul limbajului. Dramaturgul, meritoriu în comediile sale satirice, ratează în lucrările de sursă istorică (piesa *Radul Calomfirescu*). Romanul istoric *Radu Buzescu* (1858) brodează pe canavaua unei intrigi amoroase, cu personaje exaltate și fantomatice, o suită de întîmplări pe cît de senzaționale pe atît de neverosimile, în maniera foiletoanelor franțuzești. Ca autor de comedii, de farse și de vodeviluri, însă, **D.-M.** își merită un loc alături de mai cunoscuții C. Faca, C. Bălăcescu, C. Caragiali sau M. Millo.

— *Două sute de galbeni sau Păhărnicia de trei zile*, București, Tip. Colegiului Sf. Sava, 1848 ; ed. 2, București, Tip. Curții, 1860, reed. în TTR, XVIII, 1973, 5 ; *Badea Deftereu sau Voi să fiu actor la Iași*, București, Tip. Copainig, 1849 ; *Logofătu satului*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1852 ; *O toaletă neisprăvită sau Obrăznicia slugilor*, București, Tip. Vinterhalder, 1852 ; *Radul Calomfirescu*, Iași, Tip. Buciumul român, 1854 ; ed. 2, București, Tip. Curții, 1881 ; *Zmărăndița sau Fata pîndarului*, București, Tip. Mitropoliei, 1855 ; ed. 2, București, Tip. Curții, 1881 ; *Radu Buzescu*, București, Ioanid, 1858 ; ed. 2 *(Radu Buzescu sau Han-Tătarul)*, București, Socec, 1873.

— 1. P. Ghica, *Ioan Dumitrescu, „Radu Buzescu"*, DIV, I, 1858, 17—21 ; 2. D. Teleor, *Un autor dramatic necunoscut*, MIN, VIII, 1916, 2717 ; 3. N. Iorga, *Alte note despre cultura și viața socială românească sub vechiul regim*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIX, 1916—1919 ; 4. N. Iorga, *Un autor dramatic necunoscut*, T, LIII, 1922, 1 ; 5. T. Avramescu și H. Zalis, *O piesă din zilele revoluției de la 1848*, TS, IV, 1955, 7 ; 6. Vîrgolici, *Începuturile*, 32 ; 7. T. Avramescu, *Ion Dumitrescu*, ITR, *259—262* ; 8. *Ist. lit.*, II, *620—622* ; 9. Brădățeanu, *Comedia*, *62—66* ; 10. Florin Tornea, *În acele zile fierbinți, „un domn Dimitrescu"*, TTR, XVIII, 1973, 5.

F. F.

DUNĂREA, revistă literară lunară apărută la București din noiembrie 1889 pînă în mai 1890. **D.** continua o altă publicație literară, „Dîmbovița", din care ieșise un singur număr, nepăstrat, în octombrie 1889. Redactori erau Gh. Warlam și Lazăr Spiridon Bădescu, ambii mînuitori de condei abili și chiar înzestrați, dar cu o prezență efemeră în publicistica literară. Cu toate preocupările beletristice, **D.** era și un organ de informare industrială și economică, propunîndu-și chiar să prezinte, pe rînd, toate fabricile din țară. Programul literar nu era ambițios, cei doi editori și redactori avînd intenția de a publica proză, satire și abia în al doilea rînd poezie „sentimentală". Gh. Warlam colabora cu versuri mediocre, iar L. S. Bădescu publica o proză ușor fantezistă, uneori cu o reușită atmosferă de supranatural. Una din aceste bucăți, intitulată *Mormîntul lui*, o dedica lui M. Eminescu. Studiile critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, discutate superficial, erau subiectul unei călduroase recomandări. **D.** mai tipărea și versurile lui Al. Obedenaru, precum și o traducere din Ch. Deslys.

R. Z.

DUNĂRENII, revistă literară din care au apărut la Galați două numere, la 1 și 15 februarie 1894. Publicație efemeră, a unui grup de tineri literați gălățeni, ambițioși, nu și talentați, **D.** publică articolele polemice scrise de Ioan Bujeniță, care ataca ideile literare ale lui Anton Bacalbașa. I. Bujeniță admitea necesitatea influenței ideologiei socialiste asupra scriitorului, precum și ilustrarea acestei ideologii prin opere literare, dar nu în cazul literaturii române, ci în țările cu o civilizație dezvoltată și cu o literatură puternică. Era, de fapt, o transpunere, nu prea abilă, pe plan literar, a unui argument de natură politică frecvent folosit de adversarii socialismului din țara noastră. Tot de I. Bujeniță este și articolul *Partizi literare*, o echilibrată analiză a direcțiilor existente în literatura națională. Direcția eminesciană și cea simbolistă-macedonskiană (denumirile îi aparțin) sînt considerate favorabile evoluției poeziei românești. În **D.** apare și o modestă traducere a poeziei *Mandolina* de Verlaine, aparținînd ocazionalului tălmăcitor Ernest Istrati.

R. Z.

DUNCA-SCHIAU, Constanța (16.II.1843, Botoșani — ?), scriitoare. Fiică a lui Ștefan Dunca, unul dintre cei mai cunoscuți avocați din Moldova, și a Sofiei Dunca, **D.-S.** a învățat la Viena și Paris, fiind printre puținele românce care au obținut certificatul de „studii înalte" la Collège de France. În 1862 termina, la Paris, un curs de pedagogie. Colabora la ziare franțuzești și corespondă cu personalități culturale din țară și din Franța. În 1863 ocupă prin concurs catedra de morală și pedagogie la Școala centrală de fete din București, unde rămîne pînă în 1872. Tot în 1863 a prezentat domnitorului și Camerei legiuitoare un proiect de organizare a învățămîntului pentru fete, de care s-a ținut cont în redactarea legii instrucției publice din 1864. Al. I. Cuza a acordat acestui memoriu, publicat cu titlul de *Fiicele poporului*, un premiu. **D.-S.** era căsătorită cu consilierul imperial Antoniu de Schiau din Transilvania.

Una dintre primele scriitoare feministe la noi, **D.-S.** a ținut și un ciclu de conferințe, în mai multe orașe ale țării, asupra femeii, instrucției și educației ei. A conferențiat pe aceleași teme la Viena și Budapesta. În 1904 publica *Feminismul în România*. Ideea de necesară emancipare civilă a femeii este susținută în „Amicul familiei", publicație pe care **D.-S.** o scoate între 1863—1865 și în 1868, ca și în scrierile sale literare, dintre care o parte au apărut în „Familia". Piesa *Martira inimei* condamnă tolerarea de către stat a lipsei de răspundere a bărbatului față de copil, prin legea care oprea urmărirea paternității. Intriga dramei este construită ad-hoc. Fiica boierului Verru înnebunește și își omoară copilul înfometat, după ce fusese izgonită de părinți și părăsită de tatăl copilului. Contrastul, îngroșat la maximum, între ingenuitatea femeii și arivismul bărbatului, schematismul situațiilor, melodramatismul și falsul patetism al replicii, limbajul stîngaci și franțuzit nu slujesc intenției generoase a scriitoarei. Cu totul schematică și falsă este și comedia *Motiv de*

despărțenie sau Ce deputat !, pe tema puterii femeii asupra bărbatului. **D.-S.** a semnat Camille d'Alb un roman scris în limba franceză, *Eléna* (1862), care apare în traducere românească cu titlul *Elena Mănescu*, în „Amicul familiei". Pe motivul unei iubiri romantice, scriitoarea încarcă romanul cu episoade de strictă descripție și evocare locală (costume, petreceri) sau de satiră socială și complică intriga melodramatic, în felul romanului de mistere. Scrierii îi lipsește originalitatea, anumite episoade fiind compilate după romanele lui D. Bolintineanu *Manoil* și *Elena* și după romanul lui N. Filimon *Ciocoii vechi și noi*. În aceeași manieră senzațională evoluează romanul *Omul negru* și încercarea de roman istoric *Radu al III-lea cel Frumos*. În 1865 **D.-S.** pregătea pentru tipar romanul *O familie din București. Iezuiții României*, al cărui început apare în „Amicul familiei", unde scriitoarea proiecta să publice un ciclu de nuvele și romane inspirate de moravurile bucureștene, intitulat *Sub vălul Bucureștilor*. La „Familia", **D.-S.** a colaborat cu versuri, nu lipsite de sensibilitate, cu povestiri și cronici, semnînd cu pseudonimul E. D. Albon. O serie de articole despre Shakespeare a publicat în „Amicul familiei" în 1864, cu ocazia comemorării scriitorului. În aceeași publicație a tradus cîteva scrieri din J.-B. Rousseau, Malherbe, Ossian, Pușkin.

— *Fiicele poporului*, București, 1863 ; *Femeia femeiei*, București, 1863 ; *Estella*, AF, I, 1863, 1—8 ; *Omul negru*, AF, I, 1863, 9—13 ; *Elena Mănescu*, AF, I, 1863, 19—20 — II, 1864, 10—11 ; *Radu al III-lea cel Frumos*, AF, II, 1864, 13—14, II, 1865, 18—19 ; *Fiica zidarului*, AF, II, 1865, 20 — III, 1865, 26—27 ; *O familie din București. Iezuiții României*, AF, III, 1865, 30—31 ; *Fiica adoptată*, AF, III, 1868, 1—5 ; *Martira inimei*, București, Tip. Statului, 1870 ; *Motiv de despărțenie sau Ce deputat !*, București, Tip. Statului, 1871 ; *La Alma. Povești noi pentru copii*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1881 ; *[Colaborări literare]*, F, XIX, 1883 — XXXV, 1899, T, LII, 1921, 3 ; *Feminismul în România*, București, Tip. Basilescu, 1904. — **Tr.** : Ducesa de Duras, *Urica sau Africana în Francia*, Iași, Tip. Buciumul român, 1858 ; D. Gastinneau, *Loteria socială*, Iași, Tip. Buciumul român, 1858 ; *Baladă chineză*, AF, I, 1863, 5—6 ; Ossian, *Cîntece din Selma*, AF, I, 1863, 13 ; [Autor neidentificat], *Hing-Lo-Tou. Nuvelă chineză*, AF, I, 1863, 17—24 ; Hugo, *Oda VI*, AF, II, 1864, 12 ; J.-B. Rousseau, *Psalmul XLVIII. Ode*, AF, II, 1864, 13—14 ; Malherbe, *Ode*, AF, II, 1864, 13—14 ; *Fabule și apologii indiene*, AF, II, 1864, 13—14 ; Pușkin, *Mozart și Salieri*, AF, II, 1864, 14.

— 1. Ion Ioviță, *Constanța Dunca de Sajo*, ARO, II, 1864, 22 ; 2. A. D. Xenopol, *Conferința domnișoarei Constanța Dunca asupra „Femeii"*, CL, IV, 1870, 13 ; 3. B. P. Hasdeu, *D-șoara Constanța Dunca*, CT, I, 1870, 50 ; 4. Șt. G. Vârgolici, *Const. Dunca, „Martira inimei"*, CL, V, 1871, 3 ; 5. Chendi, *Fragmente*, 48 ; 6. Straje, *Dicț. pseud.*, 243.

S. C.

DUNKA, Titus (6.I.1845, Iași — 14.X.1903, Pitești), scriitor. Fiu al lui Ștefan, avocat, și al Sofiei Dunca, a fost frate cu scriitoarea Constanța Dunca-Schiau. Clasele primare și o parte a celor de liceu le face la Academia (fosta Academie Mihăileană) din orașul natal. Părăsind-o în 1859, intră, la o vîrstă fragedă, în armată. Peste trei ani, își urmează fratele, Neculai Dunka (ofițer în armata lui Garibaldi, mort, mai tîrziu, ca ofițer nordist în războiul de secesiune din Statele Unite) și pleacă în Italia. Pentru **D.** vor urma de acum înainte mai bine de două decenii de viață aventuroasă. Om al acțiunii și al gestului prompt, el se va afla mai peste tot unde va fi vorba de conflicte armate. A făcut parte din trupele comandate de Garibaldi și a fost decorat de acesta. A luptat pentru eliberarea Poloniei, a avut legături cu răzvrătiții irlandezi care luptau contra Angliei, a fost implicat chiar și într-un complot împotriva lui Al. I. Cuza. A luptat cu multă abnegație, în armata franceză, în războiul franco-prusac din 1871—1872 ; ca ofițer în Legiunea străină, a făcut o campanie în Tunisia (1881—1882). În timpul războiului pentru Independență din 1877 a luptat în armata română cu gradul de căpitan. Din cînd în cînd, pentru a-și cîștiga existența, a avut și ocupații civile (inginer la Canalul de Suez, inginer al serviciului drumurilor în județele Constanța și Botoșani). Retras la Pitești, a fost administrator de spital.

Între două campanii, **D.** s-a simțit tentat și de condei. A colaborat la „Ghimpele", la „Românul" și apoi la „Apărătoriul legei". Adept al partidului liberal, el semnează articole violent antimonarhice. În împrejurări destul de neclare, ajunge să editeze ziarul „Înainte", a treia gazetă socialistă, ca vechime, în România. Apărută între 26 octombrie 1880 și 25 ianuarie 1881, publicația avea, cum era și de așteptat din partea tumultuosului proprietar și redactor, o nuanță anarhistă. Constrîns să-și cîștige existența — din ce în ce mai grea —, **D.** traduce piese italiene, care au figurat multă vreme în repertoriul unor companii teatrale românești. Alegerea sa vădește un gust literar sigur. **D.** traducînd în genere piese aparținînd unor scriitori reputați, precum P. Cossa *(Nerone)*, S. Pellico *(Francesca de la Rimini)* sau C. Roti *(Doi sergenți)*. Uneori, **D.** a fost atras și de poezie. Dar versurile sale, publicate în „Revista literară" sau în „Resboiul", sînt fără valoare. Din clisee este alcătuită și drama istorică *Învingător și învins (Traian și Decebal)*, scrisă după o incursiune în *Istoria românilor* a lui A. D. Xenopol, care, dealtfel, i-a și prefațat lucrarea. În cea de-a doua ediție, mult îmbunătățită, piesa apare mai abil compusă, fără a cîștiga totuși în adîncime. Un anume spirit de toleranță — surprinzător la **D.** — se face simțit de-a lungul celor trei acte, fanatismul fiind condamnat atît în persoana marelui preot Vezinas, cît și în aceea a lui Decebal însuși, ale cărui frămîntări sînt convingătoare. **D.** a scris și alte piese, care însă nu au mai apărut. Nu a apărut nici volumul de amintiri *Furtuna vieții mele*, anunțat încă din 1898. Sporadic, au fost tipărite cîteva fragmente dovedind că autorul încerca mai curînd să se justifice, inabil, decît să recurgă la povestirea evenimentelor la care participase. Abia în evocarea acestor evenimente, amintirile, altfel dezlînate, devin interesante.

— *Învingător și învins (Traian și Decebal)*, pref. A. D. Xenopol, Iași, Tip. Goldner, 1898 ; ed. 2, Iași, Tip. Dacia ; *Legenda „Cubei palmierului", din Fighig, alăturea de aceea a Mănăstirei de la Putna*, A, IX, 1898, 11, 12 ; *Balconul lui Victor Hugo*, ADV, XV, 1902, 4514 ; *La sfîrșitul meu. Amintiri*, ADV, XV, 1902, 4528, 4542. — **Tr. ms.** : P. Cossa, *Nerone* (1870), A.S.I., ms. 477 ; S. Pellico, *Francesca de la Rimini* (1887), A.S.I., ms. 728 ; C. Roti, *Doi sergenți*, A.S.I., ms. 1012, B.C.U., ms. VI—229.

— 1. *Titus Dunka*, ADV, XVI, 1903, 5106 ; 2. E. D. F[agure], *Moartea lui Titus Dunka*, ADV, XVI, 1903, 5107 ; 3. Sev., *Un legionar al lui Garibaldi. Odiseea unui garibaldian român*, ADV, XXVIII, 1915, 10144 ; 4. *Un cavaler al României. Viața romantică a lui Titus Dunka*, ADV, XXVIII, 1915, 10174 ; 5. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, 30—31 ; 6. Tiberiu Avramescu, *Un cavaler rătăcitor pe drumurile libertății : Titus Dunka*, MI, II, 1968, 7—10.

D. M.

devenit după 1566 episcop şi mitropolit în Ardeal ⟨1, 5, 6, 8, 11, 14, 22⟩, autorul cronicii a fost probabil un al treilea Eftimie, egumen al mănăstirii Căpriana ⟨3, 15, 24⟩. La dispoziţia domnitorului Alexandru Lăpuşneanu **E.** scrie o cronică ce relatează evenimente din istoria Moldovei începînd de la 1541 pînă la 1554. Letopiseţul lui Macarie pare a-i fi fost cunoscut integral ⟨15⟩, dar **E.** modifică o parte a cronicii predecesorului său din considerente politice impuse de un adversar al familiei lui Petru Rareş. **E.** repovesteşte, mai detaşat decît Macarie, ultimii ani ai domniei lui Rareş, stăruind asupra perioadelor de guvernare ale fiilor acestuia, Iliaş şi Ştefan. Din evocarea domniilor pline de excentricităţi ale fraţilor Rareş, rezultă paginile cele mai vii ale cronicii. Petrecerile lui Iliaş-Mahmet conduse de turcul Hădîr, profanarea icoanelor şi a posturilor de către uşuraticul candidat la mahomedanism, a cărui îndeletnicire favorită este jocul cu păsările, atrag exclamaţiile de oprobriu ale cronicarului. Ca slujitor al bisericii **E.** este indignat de haraciul la care Iliaş, „fiiul Satanei", supune deopotrivă boierimea şi clerul. Nu lipsit de tensiune epică şi de un anume simţ al punerii în scenă este episodul adunării de la Huşi, în care domnul dă încredinţări cu privire la bunele sale intenţii creştineşti înainte de a fugi la Ţarigrad cu tezaurul ţării. Domnia scurtă a lui Ştefan Rareş, ce ia repede acelaşi curs nefast, justifică, după **E.**, uciderea domnului la Ţuţora, în 1552, omor de care nu era străin Alexandru Lăpuşneanu. Cronicarul renunţă de aici înainte la tonul echilibrat al naraţiunii, pentru lauda convenţională a lui Lăpuşneanu **E.** regăsind mijloacele retoricii bizantine, deprinse de la Macarie. Bogată în informaţii inedite, cronica lui **E.** rămîne reprezentativă pentru o etapă istorică în care lupta dintre domn şi partidele boiereşti se accentuează în ţările române, paralel cu creşterea dominaţiei otomane. Textul cronicii se păstrează la Kiev (în Biblioteca Academiei de Ştiinţe a R.S.S. Ucrainene), într-un manuscris care continuă, de la 1541, cronica lui Macarie.

— *Cronica lui Eftimie*, în Bogdan. *Vechile cronice*, *162—171*, *212—222*, în CSR, *109—125*, în LRV, I, *192—203*.

— 1. Bogdan, *Vechile cronice*, *90—107*, *126—139*, *280—283* ; 2. Bogdan, *Scrieri*, *335—347*, *362—372* ; 3. P. Sîrcu, *Iz istorii snoşenii russkih s ruminami*, Petersburg, 1896 ; 4. Sbiera, *Mişcări*, *298—299* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 75, II, *440—442*, *448* ; 6. Iorga, *Ist. bis.*, I, *161—162* ; 7. Iorga, *Ist. lit.*, I, *156—157* ; 8. Minea, *Letopiseţele*, *140—161* ; 9. Puşcariu, *Ist. lit.*, *46—48* ; 10. Stefan Metes, *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Transilvania şi Ungaria*, I, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1935, *91—95* ; 11. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *40*, *41—42* ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *20* ; 13. Ciobanu, *Ist. lit.*, *105—109* ; 14. Andrei Eftimie, *Au existat episcopi canonici în Transilvania în veacul al XVI?*, STT, VII, 1955, 1—2 ; 15. P. P. Panaitescu, *Cronica lui Eftimie*, CSR, *106—109* ; 16. Pirn, *Ist. lit.*, I, *35—36* ; 17. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *41—42* ; 18. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul*, *432* ; 19. *Ist. lit.*, I, *261—264* ; 20. Panaitescu, *Începuturile*, *24* ; 21. Mihăilă, *Contribuţii*, *104—163* ; 22. Nestor Vornicescu, *Relaţii bisericeşti culturale între Mănăstirea Neamţ şi Transilvania, din cele mai vechi timpuri pînă în preajma anului 1918*, MM, XLIV, 1968, 11—12 ; 23. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *85—87* ; 24. G. Mihăilă, *Cronica egumenului Eftimie*, LRV, I, *191—192*.

R. Ş.

ELEVUL PATRIOT, revistă literară apărută la Bucureşti, săptămînal, între 6 octombrie 1866 şi 22 martie 1867. În versuri ditirambice, colaboratorii acestei publicaţii, elevi la liceele din Bucureşti, salutau lovitura de stat de la 11 februarie 1866. Printre ei se afla şi Gr. G. Tocilescu, autor al unui poem de 44 de catrene, care se poate să constituie debutul publicistic al viitorului scriitor şi istoric.

R. Z.

ELIADE, Ion v. **Heliade-Rădulescu, Ion.**

ELIADE-RĂDULESCU, Ion v. **Heliade-Rădulescu, Ion.**

EMANCIPAREA, revistă politică şi literară bilunară editată la Bucureşti între 15 aprilie şi 15 august 1883. C. Bacalbaşa, G. Kernbach (Gheorghe din Moldova) şi Emil Frunzescu, membri ai cercului socialist din Bucureşti, formau comitetul de redacţie al publicaţiei, din care au apărut şapte numere. Ca şi „Contemporanul" sau „Dacia viitoare", **E.** va populariza concepţiile materialiste şi, în plus, va căuta să aplice ideile teoretice socialiste la realitatea din România. Problema ţărănească, prezentată în cele mai variate aspecte, problema naţională şi necesitatea realizării unităţii naţionale prin eliberarea Transilvaniei de sub stăpînirea Imperiului austro-ungar, critica proprietăţii private, generatoare de nedreptate şi exploatare socială, şi, în sfîrşit, propaganda ateistă erau principalele teme politice dezvoltate de colaboratori, printre care se numără C. Dobrogeanu-Gherea (semna şi Caiu Grachu), A. Bacalbaşa (sub pseudonimul Batony), C. Bacalbaşa (sub pseudonimul Bacon), Emil Frunzescu (Fremy). A. Bacalbaşa a publicat în **E.** o traducere prescurtată a primului volum din *Capitalul* lui Karl Marx, înlocuind uneori exemplele originale cu altele caracteristice pentru starea de lucruri din ţara noastră. Literatura tipărită în paginile revistei nu este la nivelul articolelor politice. Versuri cu caracter social semnau Gheorghe din Moldova şi Vicmic, iar M. Demetriade, fabule. Atractive prin vioiciunea descrierilor şi, mai ales, prin aciditatea observaţiilor de ordin social sînt *Însemnările de vagabondaj* ale lui A. Bacalbaşa, iscălite cu pseudonimul A. Vagabondu. Emil Frunzescu, într-un articol intitulat *Poezia şi poetul*, critica artistul indiferent la frămîntările claselor oprimate, „arta pentru artă", raliindu-se astfel şi pe planul ideilor literare poziţiei „Contemporanului". Redactorii de la **E.** se arătau preocupaţi şi de modul în care îşi expuneau ideile, folosind o exprimare cît mai limpede, dar nu vulgarizatoare.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *239* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *175* ; 3. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, *93—94* ; 4. Lăzăreanu, *Glose*, *394—396* ; 5. *„Emanciparea"*, PMS, I, partea I, *223—253* ; 6. Nicolescu, *Contemporanul*, *122*, *203*.

R. Z.

EMILIAN, Cornelia (1840, Zlatna — 23.VII.1910, Bucureşti), publicistă. Îşi are obîrşia într-o familie de nobili români din Ardeal, cu numele de Erdelly de Medve. Luptînd pentru emanciparea femeii, **E.** înfiinţează, în anii 1867 şi 1894, două asociaţii : „Reuniunea femeilor române" şi „Liga femeilor". A colaborat la „Revista literară", „Fîntîna Blanduziei", „Literatorul", „Revista poporului", „Familia" ş.a. Tot ea este aceea care îl sprijină material pe **M.** Eminescu, pe cînd se afla bolnav, sub îngrijirea surorii sale, Harieta.

E. a lăsat un volum de *Amintiri*, în care numai capitolul intitulat *Cugetări şi impresiuni* are un caracter literar. În rest, într-un mare număr de pagini, autoarea pledează pentru drepturile femeii, iar alte cîteva capitole

ECLESIARHUL, Dionisie v. **Dionisie Eclesiarhul.**

ECONOMISTUL, gazetă politică, economică şi literară săptămînală editată la Craiova între 17 noiembrie 1891 şi 15 iulie 1892. În lunile mai—iulie 1892, **E.** scoate, ca supliment literar, „Revista olteană" care, de fapt, continuă periodicul literar craiovean cu acelaşi nume apărut în anii 1888—1890. Publicistul N. N. Popp ocupa funcţia de director al gazetei, pe care, în bună măsură, o scria Tr. Demetrescu, redactorul rubricii literare. Articolul-program, nu suficient de clar, anunţa o atitudine politică independentă şi democratică. Mai limpezi nu erau nici intenţiile în ceea ce priveşte cultura, **E.** propunîndu-şi doar să ţină la curent cititorii cu evenimentele importante ale vieţii literare şi ştiinţifice şi să publice cu regularitate recenzii şi note bibliografice. Datorită prezenţei poetului Tr. Demetrescu, partea literară a fost în permanenţă cu mult deasupra nivelului unei gazete de provincie. În afară de Tr. Demetrescu, colaborau cu proză Scarlat C. Moscu şi, sub pseudonimul Ulpiu, N. N. Popp ; Carol Scrob, Caton Theodorian şi Tr. Demetrescu publicau versuri de factură sentimentală, iar M. Strajanu şi M. Stăureanu, articole cu informaţii de teorie literară. Număr de număr, Tr. Demetrescu scrie însemnări, cronici, recenzii, note bibliografice, articole literare sau politice, unele din ele semnate Tradem, altele Nerva. Într-un articol, el încearcă o definiţie a criticii literare, în spiritul doctrinei literare a lui H. Taine, discutînd din acest unghi de vedere şi critica românească. Deşi articolul era dedicat poetului francez Sully Prudhomme, el devine, în fapt, un omagiu adus studiilor critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea şi personalităţii acestuia. Foarte interesante prin informaţiile autobiografice pe care le conţin sînt amintirile lui Tr. Demetrescu, după cum schiţele sale intitulate *Foi risipite* sau *Foi în vînt* impresionează prin sinceritate şi realism.

— 1. *[Program]*, ECN, I, 1891, 1 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 226 ; 3. C. D. Papastate, *Traian Demetrescu*, Bucureşti, E.L., 1967, *51—52*.

R. Z.

ECONOMU, Ciru v. **Oeconomu, Ciru.**

ECOUL, revistă literară bilunară apărută între 15 martie şi 1 iunie 1895 la Bucureşti. Este una din multele publicaţii literare scoase de Ilie Ighel-Deleanu. Cu poezii colaborau D. Teleor, Elisabeta M. Z. Ionescu, Lucreţia Suciu-Rudow, Ch.-Ad. Cantacuzène (versuri în limba franceză) şi Ilie Ighel-Deleanu. Proză umoristică publică D. Teleor, iar A. Alexandrescu-Dorna, Laura Vampa şi Timoleon Pisani nuvele şi schiţe rămase, ca şi versurile poeţilor de mai sus, fără ecou. Gr. Goilav traduce din Byron şi Heine, I. Ighel-Deleanu din Carmen Sylva şi Th. Andebrand ; Edgar von Hertz tălmăcea *Luceafărul* lui Eminescu în limba germană. Mai vie este rubrica de cronici literare, datorită scrisului atent şi opiniilor îndrăzneţe ale lui Şt. Orăşanu ; acesta, semnînd cu pseudonimul Z. Miron, discuta, printre altele, teatrul în versuri sau implicaţiile morale ale debutului literar.

R. Z.

ECOUL SĂPTĂMÎNEI, revistă literară care a apărut la Bucureşti, săptămînal, între 17 iunie şi 6 octombrie 1891. S-au păstrat doar cîteva numere din această publicaţie la care colaborau I. N. Roman (cu versuri), M. Canianu (cu articole despre scriitori şi critici literari), G. I. Ionnescu-Gion, C. Dobrogeanu-Gherea (i se republică aici articole şi însemnări bibliografice), A. Bacalbaşa (schiţa *Rezervistul*) şi I. Catina. La rubrica de ştiri literare se anunţa că Gherea lucrează la un nou volum de *Studii critice* şi se comenta publicistica politică a lui M. Eminescu. *Notele bibliografice* discutau primele două volume ale lui Gherea, *Icoane* de D. Teleor ş.a.

R. Z.

EDUCATORUL, săptămînal pedagogic şi literar care a apărut la Bucureşti de la 2 ianuarie 1883 pînă la 1 iulie 1884. Scos sub redacţia lui Barbu Constantinescu, **E.** era purtătorul de opinii al corpului profesoral de la Azilul „Elena Doamna". Colaborator consecvent a fost I. Slavici. Scriitorul tipărea aici o parte din cursurile sale didactice, printre care prelegerile despre literatura populară, o introducere în estetică şi însemnările privind predarea filozofiei în şcolile de nivel mediu. Note de curs tipăreau M. Strajanu (trimise probabil de la Craiova), S. Mangiuca, I. Mateescu. Revista publică şi literatură, mai ales versuri aparţinînd lui V. Alecsandri. M. Eminescu (reluări din „Convorbiri literare"), D. Bolintineanu (de asemenea republicări), N. Gane, Gh. Sion, I. Ianov, P. Dulfu, S. Mangiuca şi Matilda Cugler-Poni. Slavici traduce din limba germană versuri pentru copii, iar I. Mateescu din poeziile lui H. Murger. Cu schiţe şi nuvele colaborează I. Slavici, S. Mangiuca şi P. Dulfu, iar cu literatură populară, P. Ispirescu, At. M. Marienescu, P. Gîrboviceanu, D. Stăncescu şi învăţătorii Dobre Ştefănescu şi Stoenescu. În două numere consecutive se tipărea chestionarul pentru adunarea datelor privitoare la limba română al lui B. P. Hasdeu. Deosebite, în raport cu aspectul general al revistei, cam monoton, sînt însemnările despre literatură ale lui I. Mateescu. Prima dintre ele, intitulată *Henri Murger*, conţine istoricul confruntării dintre adepţii clasicismului şi cei ai romantismului în literatura franceză, apoi o privire asupra romantismului european şi a scriitorilor lui reprezentativi. În trei numere din **E.**, acelaşi autor se ocupă de rolul saloanelor literare în dezvoltarea unei literaturi, cu exemple din Italia şi Franţa, discutînd apoi primejdia pe care o reprezintă moda pentru literaturile aflate în faza de formare. El încearcă şi un scurt istoric al salonului literar la noi şi al efectelor diverselor mode asupra literaturii autohtone. O cronică politică, o alta a învăţămîntului şi o rubrică de notiţe şi anunţuri literare erau scrise în redacţie, probabil şi de I. Slavici.

R. Z.

EFTIMIE (mijlocul sec. XVI), cronicar. Este autor al unui letopiseţ de curte scris în limba slavonă. Identificat mai întîi cu un episcop de Rădăuţi de la 1552, apoi cu egumenul mănăstirii Neamţ din 1553

sînt consacrate descrierii unor sărbători cîmpeneşti (armindenul), evenimente (revoluţia din 1848), moravuri (căsătoria din interes a femeii, luxul şi imoralitatea). Relatările reconstituie fapte şi întîmplări fără prea mare legătură între ele, înşirate cu o tendinţă vădit moralizatoare. **E.** a mai publicat povestirea *Un cadavru,* lipsită de valoare literară, şi volumele *Fapte ale omului* şi *Omenirea în stare de pruncie.*

— *Amintiri,* Iaşi, Tip. Naţională, 1886 ; *Omenirea în stare de pruncie,* Iaşi, Tip. Naţională, 1886 ; *Fapte ale omului,* Iaşi, Tip. Naţională, 1887 ; *Un cadavru,* RELI, XIX, 1898, 24.

— 1. Henriette şi Mihai Eminescu, *Scrisori către Cornelia Emilian şi fiica sa Cornelia,* Iaşi, Şaraga ; 2. I. E. Torouţiu, *[Informaţii biografice],* SDL, IV, *XLVIII—LXIV* ; 3. Predescu, *Encicl., 306.*

C. B.

EMILIAN, Ştefan (8.VIII.1819, Bonţida, j. Cluj — 17.XI.1899, Iaşi), publicist. Urmează, între anii 1841—1845, Academia artelor frumoase din Viena. Specializat în arhitectură, **E.** este angajat, în 1847, la construirea clădirii Teatrului Naţional din Bucureşti. Participă la revoluţia din 1848 din Transilvania, după eşuarea căreia rătăceşte, un timp, prin Muntenia. Reîntors la Braşov, deschide un curs gratuit de desen şi ştiinţe tehnice, pe care îl predă la locuinţa sa. Este numit, apoi, profesor de matematică şi desen geometric la noul gimnaziu românesc, unde l-a avut elev pe **T. Maiorescu.** Stabilit, din 1858, la Iaşi, **E.** funcţionează ca profesor la Academie (fosta Academie Mihăileană), apoi la Universitate. În Transilvania, el a dat un puternic impuls mişcării teatrale aflată la începuturile ei. Înfiinţînd la Braşov o trupă de diletanţi, a organizat o serie de reprezentaţii, avînd un repertoriu selectat cu grijă, din autori români şi străini. Compune şi prelucrează muzica pentru o serie de vodeviluri şi dansuri populare româneşti. **E.** a colaborat la „Familia", „Revista literară", „Fîntîna Blanduziei", „Literatorul", „Revista poporului", „Foaia familiei", „Foaie literară". A scris o serie de poezii şi cîteva nuvele, aproape toate de inspiraţie erotică. Versurile, relevînd un anumit zbucium, între pustiul existenţei şi chemarea iubirii, nu sînt lipsite de accente de sinceritate *(Iubitei, Să mor).* În proză, însă, efectul dramatic pare cu totul forţat *(La bal, Dama misterioasă).* Excepţie face naraţiunea *O seară de vară la sat,* în care sentimentele sugerate de o natură rustică, plină de pitoresc, au mai multă profunzime.

— *Istoricul renaşterii jocurilor (danţurilor) noastre naţionale,* Iaşi, 1886 ; *Dama misterioasă,* F, XXXII, 1896, 15—16 ; *[Poezii],* F, XXXII, 1896, 17, 25, 49, XXXIII, 1897, *352, 375, 423, 472, 524,* FLT, I, 1897, 23, 25, 27, 30 ; *O seară de vară la sat,* F, XXXII, 1896, 42 ; *La bal,* F, XXXII, 1896, 43—44.

— 1. Predescu, *Encicl., 306* ; 2. Emil Pop, *Ştefan Emilian,* Sibiu, Dacia Traiană, 1944 ; 3. Breazu, *Studii,* I, *148—156.*

C. B.

EMINESCU, Mihai (15.I.1850, Botoşani — 15.VI. 1889, Bucureşti), poet. Strămoşii după tată ai celui pentru care aveau să se imagineze diverse origini etnice — persană, armeană, albaneză, turcă, suedeză, poloneză, bulgară, sîrbă ori ruteană — sînt ţărani români, veniţi poate din părţile Blajului, pe nume Eminovici sau Iminovici, şi trăiau în satul Călineştii lui Cuparencu, de lîngă Suceava, ca muncitori ai pămîntului. Un Petrea Iminovici, căsătorit cu Agafia, este pomenit în condicile parohiale şi s-ar fi născut pe la 1732. Fiul acestora şi bunicul poetului, Vasile Eminovici, născut prin 1780, a fost cîntăreţ bisericesc în satul natal şi a avut şapte copii, tatăl poetului, Gheorghe, fiind primul născut (10 februarie 1812). Gheorghe Eminovici a învăţat carte la Suceava cu dascălul Ioniţă. Energic şi perseverent, intră în slujba boierului Jean Mustaţă, care îl aduce din Bucovina la Dumbrăveni-Botoşani, unde acesta arendase o moşie de la marele proprietar Balş — căruia avea să-i fie ulterior administrator şi om de încredere. Mama poetului, Raluca ori Rareşa, este fiica stolnicului Vasile Iurăşcu de la Joldeşti şi a soţiei acestuia, Paraschiva. Gheorghe Eminovici s-a căsătorit cu Raluca la 29 iunie 1840 şi va primi, pe rînd, titluri de boierie măruntă — sulger şi căminar. Din această căsătorie se nasc unsprezece copii. Fraţii şi surorile poetului sînt : Şerban (născut în 1841), Nicolae (1843), Iorgu (1844), Ruxanda (1845), Ilie (1846), Maria, Aglaia (1852), Harieta (1854), Matei (1856) şi Vasile. Descendenţii lui Gheorghe Eminovici şi ai Ralucăi n-au moştenit vigoarea fizică a tatălui şi din cei 11, trei au murit la vîrsta copilăriei, Ilie la 16 ani, Iorgu la 29, Şerban la 33, Harieta la 35, Nicu la 41 şi doar Aglaia la 54, iar Matei la 73 de ani.

Mihai, cel de al şaptelea copil al lui Gheorghe şi al Ralucăi Eminovici, s-a născut la 15 ianuarie 1850 şi a fost botezat la biserica Uspenia din Botoşani, naş fiindu-i bunicul după mamă, stolnicul Iurăşcu. După descoperirea, în 1892, a actului de naştere, alte ipoteze nu mai pot fi luate în consideraţie. A trăit primii ani, se pare, la Botoşani, iar din 1856 la Ipoteşti, unde familia şi-a cumpărat o moşioară. Anii copilăriei, cu pădurea şi rîul, cu prietenii de joacă şi atmosfera patriarhală a satului, s-au grefat puternic pe sensibilitatea lui **E.** Ca şi la I. Creangă, copilăria va fi învăluită într-o aureolă de basm şi la această primă legătură cu natura şi cu oamenii, la prima iubire, poetul se va întoarce totdeauna cu duioşie, găsind aici linişte şi reculegere. Nu se ştie unde şi ce va fi învăţat poetul pînă în 1858, cînd este înscris la şcoala primară greco-orientală din Cernăuţi, deşi se poate presupune că avea cunoştinţele necesare, din moment ce este primit direct în clasa a treia. Tot aici va urma, cu rezultate bune, şi în anul şcolar 1859—1860, cînd este clasificat al cincilea din 82 de elevi. În toamna anului 1860 este înscris în primul an al gimnaziului din acelaşi oraş, unde are printre profesori pe I. G. Sbiera, suplinitor al lui Aron Pumnul pentru limba română, şi obţine, cum reiese dintr-un atestat, rezultate meritorii. În al doilea an însă, cu toate că la limba română este notat cu „foarte lăudabil", la istorie cu „bine", la germană cu „mulţumitor", iar la ştiinţele naturii cu „lăudabil", la religie chiar cu „eminent", nu va promova (avea „insuficient" la matematică şi foarte multe absenţe). În anul şcolar 1862—1863, cînd stă în gazdă la profesorul de franceză Victor Blanchin, deşi în primul semestru are, în general, calificative bune (la limba română „excelent", iar la istorie „excepţional"), în semestrul al doilea nu mai frecventează. Nu se cunoaşte adevărata cauză a părăsirii şcolii, se ştie doar că a plecat în vacanţa de primăvară acasă, la Ipoteşti, dar nu a mai revenit printre colegi. Va încerca să-şi continue studiile la gimnaziul din Botoşani, de unde înaintează, la începutul anului 1864, şi o cerere de bursă. Este probabil că atît ple-

carea din Cernăuți, cît și revenirea, după insuccesul de la gimnaziul botoșănean, sînt legate de pasiunea tînărului pentru reprezentațiile dramatice, de relațiile sale cu trupa Vlădicescu—Tardini care, după unele spectacole date la Botoșani, în primăvara anului 1864, va pleca la Cernăuți. De aici **E.** ar fi plecat, urmînd aceeași trupă, la Brașov. În toamna aceluiași an va fi, pentru scurt timp, copist în administrația județului Botoșani, pentru ca în martie anul următor să-și părăsească slujba, cu intenția declarată de a-și continua studiile, dar, în fapt, se pare, atras tot de aceeași trupă teatrală, care se găsea la Cernăuți, unde tînărul se presupune că a încercat să-și dea examenele restante. În aceeași perioadă a avut grijă și de biblioteca lui Aron Pumnul, unde se găsea tot ceea ce era mai reprezentativ pentru cultura română, între care scrieri ale mitropoliților Varlaam și Dosoftei, lucrările istorice ale lui Gh. Șincai, P. Maior, D. Fotino, A. T. Laurian, operele lui I. Barac, Al. Beldiman, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, A. Mureșanu, C. Bolliac, I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, Al. Donici, M. Kogălniceanu, C. Stamati, Al. Pelimon, C. D. Aricescu, precum și publicațiile „Gazeta de Transilvania", „Arhiva românească", „Magazin istoric pentru Dacia", „România literară", diverse calendare și, evident, *Lepturariul rumânesc* al lui Pumnul. Pe lîngă acest tezaur de cultură și literatură română se găseau și cărți de gramatică, istorie, filozofie, teatru, în limbile germană și franceză, pe care tînărul le va fi citit cu pasiune. Din această epocă datează și primele sale încercări în versuri, debutul făcîndu-l în ianuarie 1866 cu poezia *La mormîntul lui Aron Pumnul*, închinată memoriei dascălului său, apărută în broșura scoasă la moartea acestuia și intitulată *Lăcrimioarele învățăceilor gimnăziaști den Cernăuți la mormîntul prea iubitului lor profesor Arune Pumnul*, poezie semnată „M. Eminovici, privatist". La 25 februarie/9 martie același an, îi apare, în revista „Familia" din Pesta, condusă de Iosif Vulcan, poezia *De-aș avea...*, semnată, de astă dată, Mihai Eminescu. Directorul publicației este astfel „nașul" — cum însuși o spune — tînărului poet. În mai același an îi apare poezia *O călărire în zori*, iar în cîteva numere din octombrie și noiembrie, în traducerea sa, nuvela suedezului Onkel Adam, *Lanțul de aur*. Debutul promițător ca poet nu era asociat însă cu strădania la învățătură, spre nemulțumirea părinților, care sperau în continuarea studiilor și îndreptarea fiului lor spre o carieră „pozitivă", înclinația spre poezie nefiind pentru realistul arendaș și căminar o garanție de viitor. După moartea lui Pumnul, **E.** pleacă la Blaj, unde speră să-și rezolve situația școlară, dar atras probabil și de prestigiul cultural al Transilvaniei, de aureola cărturarilor Școlii ardelene, a căror operă o citise. La Blaj n-a realizat mai nimic sub raportul continuării studiilor, dar este primit cu căldură, prețuit pentru colaborările la „Familia" — unde îi mai apar *Din străinătate* (iulie 1866), *La Bucovina* (august 1866), *Speranța* (septembrie 1866) și *Misterele nopții* (octombrie 1866) —, apreciat ca un excepțional cunoscător al limbii și literaturii naționale și ca un foarte bun vorbitor al limbii germane. De la Blaj, mînat de un demon al nestatorniciei, de nevoia, mărturisită, de a-și cunoaște țara și bogățiile limbii populare, pleacă la Sibiu. Aici îl va întîlni N. Densușianu, și el colaborator la „Familia", care îi va creiona un prim portret. Din Sibiu, prin Rășinari, îndrumat de bunicul lui O. Goga, va trece munții în Țara Românească, la București. Dragostea față de teatru îl va îndrepta și de data aceasta spre trupele Tardini, Vlădicescu, Pascaly, Iorgu Caragiali. De acum datează cunoștința cu I. L. Caragiale, nepotul actorului, care va scrie, peste ani, o inspirată evocare (*În Nirvana*). În 1867, **E.** colaborează în continuare la „Familia", unde îi apar *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* (aprilie) și *La Heliade* (iunie). În 1868 întreprinde ca membru al trupei lui M. Pascaly, un turneu prin Lugoj, Sibiu și Arad, unde îl întîlnește pe I. Vulcan, căruia îi încredințează poeziile *La o artistă* și *Amorul unei marmure*, apărute în același an. În septembrie, de la Arad, prin Oravița, Buziaș, a revenit împreună cu trupa la București. M. Pascaly și-l apropie mai mult pe poet și îl folosește nu doar ca sufleor, ci și ca traducător al lucrării *Arta reprezentării dramatice* de H. Th. Rötscher. Prin intermediul conducătorului trupei, poetul este angajat apoi ca al doilea sufleor la Teatrul Național din București. Dealtfel locuiește în casa lui Pascaly și este tot timpul în compania actorilor M. Millo, Matilda Pascaly, C. Dimitriade ș.a. Reflexe ale acestei ucenicii în lumea teatrului se răsfrîng în numeroasele sale proiecte dramatice, în încercarea de roman *Geniu pustiu*, pe care începe să-l scrie de pe acum. Colaborează în 1869 la „Familia", cu poeziile *Amicului F. I.* și *Junii corupți*. Tot în acest an, anul unei bogate producții lirice (după datarea din manuscrise), se apropie de societatea literară „Orientul", inițiată de Gr. H. Grandea, al cărei scop era strîngerea literaturii populare și a documentelor care interesau istoria și literatura națională. Din aceeași societate făceau parte, printre alții, V. Gr. Pop, I. S. Bă-

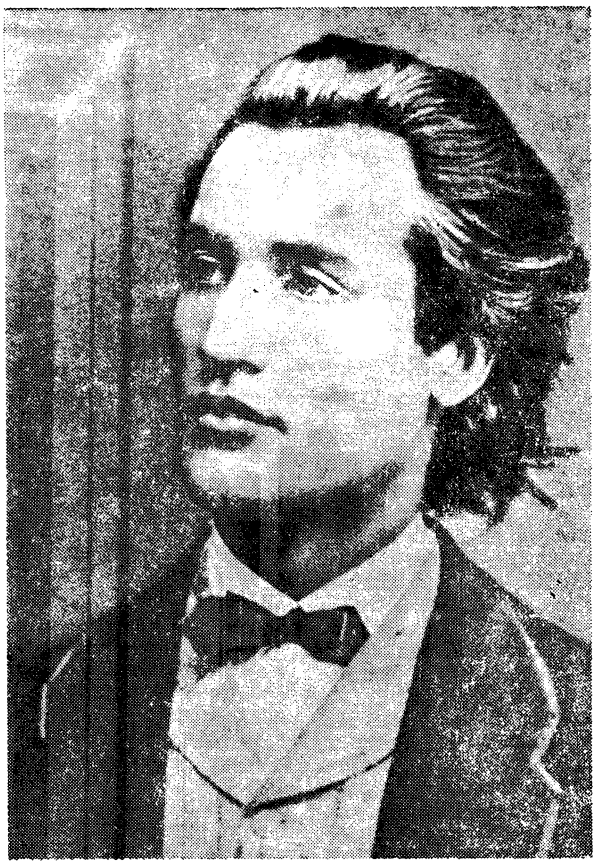

și s-au adunat fonduri. Neînțelegerile ivite și izbucnirea războiului franco-prusian au dus la amînarea acestei manifestări. După fuzionarea celor două societăți în Societatea academică social-literară „România jună", se constituie un comitet, cu Slavici președinte și **E.** secretar, pentru propagandă și strîngerea de fonduri în vederea serbării de la Putna, căreia poetul i se consacră cu trup și suflet. În acest scop, se deplasează în Bucovina, la Cernăuți (de unde s-a abătut și pe la Ipotești), apoi la București, pentru a organiza o campanie de presă. Corespondează cu T. Maiorescu, adresează o scrisoare publică lui D. Brătianu. În ziua de 15 august 1871 a avut loc sărbătorirea. În preziua festivităților **E.** răspîndește *Poemul Putnei,* care s-a crezut că i-ar aparține, dar care în realitate este al lui D. Gusti. După sărbătorire a urmat un congres al studenților. Chiar dacă rezultatele discuțiilor nu au fost încurajatoare, poetul va fi plecat cu credința în realizarea unității naționale depline. Activitatea intensă desfășurată pentru pregătirea serbării de la Putna nu l-a împiedicat să-și continue relațiile cu redacția revistei „Convorbiri literare" și să trimită noi colaborări. Astfel, în noiembrie 1870 îi apare povestea *Făt-Frumos din lacrimă,* în martie 1871 poezia *Mortua est,* iar în iunie, *Înger de pază* și *Noaptea.* Colaborările erau însoțite de o corespondență cu redactorul revistei, în care poetul se arată decepționat și neîncrezător în propriile-i creații. Deosebirea de concepție asupra modalităților de rezolvare a problemei naționale, unele diferențieri pe plan cultural și literar, apropierea tot mai vizibilă a poetului și a prietenilor săi de mișcarea junimistă au dus la dezbinări fățișe în rîndul societății „România jună" și la înlăturarea comitetului din care făcea parte și **E.** La aceste diferende adăugîndu-se greutăți materiale, în vara anului 1872, în toiul cursurilor, **E.** părăsește Viena și se întoarce la Botoșani. La sfîrșitul lui august pleacă la Iași, unde, în ședința Junimii, va citi, la 1 septembrie 1872, *Egipetul* și nuvela *Sărmanul Dionis,* care vor fi tipărite în „Convorbiri literare" din octombrie și decembrie 1872, ianuarie 1873. Tot la începutul lunii septembrie 1872 citește poeziile *Înger și demon* și *Floare albastră,* apărute în aprilie 1873. Astfel, într-un timp relativ scurt, **E.** devine unul din cei mai importanți și apropiați colaboratori ai revistei. Pe lîngă faptul că Junimea era o grupare de înaltă ținută intelectuală, care edita cea mai de seamă revistă de cultură și de literatură din epocă, elementul determinant al apropierii pare să fi fost totuși Maiorescu. Aprecierea lui Maiorescu nu a însemnat numai recunoașterea talentului poetic al lui **E.,** în articolul *Direcția nouă în poezia și proza română* (1871), ci și prețuirea marilor sale aptitudini intelectuale.

După o scurtă trecere prin Iași, **E.** se decide, avînd și propunerea unei subvenții din partea Junimii, să-și continue studiile universitare la Berlin, unde pleacă în toamna anului 1872 și se înscrie la cursuri, de data aceasta ca student ordinar, poate pe baza unui certificat de absolvire a gimnaziului din Botoșani. Cu toate dificultățile materiale, în semestrele anului universitar 1872—1873, **E.** a frecventat în mod regulat cursuri de filozofie și filozofia științelor, de istorie antică, ținute de E. Dühring, E. Zeller, H. Helmholtz, Du Bois-Reymond, K. R. Lepsius și Althaus. În caietele sale mai sînt notate titlurile și datele la care se țineau unele cursuri de drept roman, german, englez, de medicină, de sanscrită, de istoria religiilor, de mitologie, de geografie și etnografie. Fără îndoială, poetul nu se limita la audierea cursurilor, ci își îmbogățea orizontul prin lecturi, ori prin frecventarea spectacolelor muzicale și teatrale. Este nevoit să accepte o slujbă la agenția diplomatică română din Berlin, unde rămîne și se reînscrie în anul universitar 1873—1874, cînd urmează cursuri de filozofie, drept, istorie, economie, geografie, fiziologie, cu H. Bonitz, H. Dernburg, Lepsius, K. W. Nitzsch, Dühring, J. Chr. Poggendorff, H. Munk. La începutul anului 1874 Maiorescu îi propune, printr-o scrisoare, să-și dea doctoratul în vederea numirii ca profesor de filozofie la Universitatea din Iași. Dar, ca și pînă acum, în ciuda unor amicale presiuni făcute de critic, poetul nu reușește să obțină titlul necesar. Mai mult decît prețuirea care determină propunerea lui Maiorescu trebuie apreciate seriozitatea, nivelul de pregătire filozofică al lui **E.** dacă, la scrupulozitatea-i cunoscută, își fixase obligația de a face prelegeri de introducere în filozofie și de logică. În acest scop se pare că începe să traducă din *Critica rațiunii pure* a lui Kant. După tratativele duse, fiind exclusă posibilitatea numirii fără doctorat, se ajunge la înțelegerea ca poetul să plece la Jena pentru a obține titlul cerut. Poetul nu și-a onorat nici această intenție și nici obligația față de Maiorescu. În întreaga-i existență pare urmărit de un destin vitreg al neîmplinirilor în direcția dobîndirii de acte oficiale care să-i ateste pregătirea sistematică.

În septembrie 1874, **E.** părăsește Berlinul, trece prin Königsberg, unde încearcă să facă cercetări privind istoria românilor în arhivele străine, prin Cracovia și Lemberg, unde se oprește, revine în țară și se stabilește la Iași. Aici, Maiorescu îl numește director al Bibliotecii Centrale. Poetul întreține relații strînse cu I. Slavici, S. Bodnărescu și M. Pompiliu, cu societatea Junimea, participă la întîlnirile din casele poetelor Matilda Cugler-Poni și Veronica Micle. Pentru Veronica Micle poetul va nutri un puternic și profund sentiment de dragoste. În „Convorbiri literare" îi apar un articol despre Constantin Bălăcescu (noiembrie) și poezia *Împărat și proletar* (decembrie 1874) care, și din cauza unor greșeli de tipar sau a unor imperfecțiuni formale, dar mai cu seamă datorită judecății severe făcute societății, într-un limbaj revoluționar, a trezit acerbe reacții. Era pentru prima oară cînd într-o revistă de prestigiul și răspîndirea „Convorbirilor literare" apărea o poezie care, prin conținutul ei, punea sub semnul întrebării însăși structura societății, condamnînd împărțirea în clase și amenințînd cu revoluția. Îndemnul, așa de apropiat de *Manifestul partidului comunist,* „Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă / Ce lumea o împarte în mizeri și bogați", nu reușea să fie anulat de partea a doua, sceptică, a poeziei. Multe din adversitățile de acum și de mai tîrziu nu vor fi fost străine de această incendiară scriere.

Ca director al Bibliotecii Centrale, **E.** întocmește o evidență a cărților, propune o unificare a fondurilor mai vechi cu altele provenite din donații, contribuie la îmbogățirea patrimoniului de carte veche românească și la achiziționarea de manuscrise. Deși activitatea de la bibliotecă se potrivea cu preocupările poetului și îi oferea posibilitatea cunoașterii culturii românești și a istoriei naționale, unele mașinațiuni politice, cu acordul neașteptat al ministrului T. Maiorescu, duc la înlocuirea sa cu vechiul adversar D. Petrino, propunîndu-i-se, în schimb, postul de revizor școlar pentru districtele Iași și Vaslui. Poetul este nevoit să accepte această slujbă și începe să colinde satele, inspectînd școlile rurale, făcînd rapoarte, propunînd îmbu-

Casa dn Ipoteşti în care a copilărit M. Eminescu

descu şi Miron Pompiliu. Lui **E.** îi revenea obligaţia de a strînge folclor din Moldova. După mărturiile lui Şt. Cacoveanu, prieten al poetului încă de la Blaj, **E.** îşi luase în serios sarcina şi studia paralel limba şi literatura populară. De aproape trei ani relaţiile poetului cu familia, care îl căuta şi intenţiona să-l determine să-şi continue studiile, sînt practic întrerupte. Cît a stat în Bucureşti evita chiar întîlnirile cu fratele său Iorgu.

Expirîndu-i contractul de sufleor la Teatrul Naţional, **E.** însoţeşte în primăvara anului 1869 trupa lui Pascaly într-un nou turneu prin Iaşi, Cernăuţi şi apoi Botoşani, unde este reţinut de familie cu intenţia de a fi trimis pentru studii la Viena. Perspectiva deschisă elevului de la Cernăuţi şi Blaj, cititorului asiduu al literaturii germane, de a vedea Viena, va fi reprezentat un argument hotărîtor pentru reluarea relaţiilor cu familia, în vederea continuării studiilor. Asigurîndu-i-se subvenţia, în toamna anului 1869 **E.** pleacă la Viena, unde, cu toate că-i lipseau atestatele pentru studiile preliminare, este primit ca auditor extraordinar. Avînd libertatea de a-şi alege obiectele de studiu, se îndreaptă spre filozofie şi în semestrul de iarnă 1869—1870 frecventează cursurile lui R. Zimmermann, K. S. Barach Rappaport, Th. Vogt. Mai intenţiona să urmeze cursuri de analiză a filozofiei lui Descartes, Spinoza şi Leibniz. Dar şi aici el manifestă aceeaşi neadaptare la învăţămîntul organizat, pentru că în următoarele trei semestre nu s-a mai înscris la cursurile regulate, deşi pare puţin probabil că s-a izolat cu totul de Universitate. Revine la o disciplină mai riguroasă de-abia în anul universitar 1871—1872, cînd urmează cursuri de drept cu R. Ihering, L. Arndts şi L. Neumann, de filozofie cu R. Zimmermann, Th. Vogt, de economie politică cu L. Stein, de limbi romanice cu A. Mussaffia şi chiar de anatomie, fiziologie şi medicină legală. După cursurile frecventate se pot deduce preferinţele poetului, pentru care studiile reprezentau o modalitate de întregire a personalităţii, de satisfacere a curiozităţii. Poetul nu se limita doar la audierea cursurilor, ci în această perioadă încerca traduceri din Kant, citea pe Spinoza şi pe Fichte. Multitudinea proiectelor aparţinînd epocii, perioadă de maximă creaţie, explică, de asemenea, neglijarea studiilor sistematice.

La Viena, **E.** se apropie de studenţii români din Ardeal şi din Bucovina, împrietenindu-se cu I. Slavici şi Al. Chibici-Rîvneanu, T. V. Ştefanelli, Samuil Isopescu, Iancu Cocinschi, Petru Novleanu, Teodor Nica, Ioan Bechnitz. În capitala Imperiului poetul nu era un izolat, ci participa la viaţa studenţimii române, activa susţinut în societăţile organizate, lua parte chiar la petreceri şi excursii, la întîlnirile şi amplele dispute de filozofie ori de istorie naţională. Astfel, era înscris în cele două societăţi studenţeşti ale românilor din Viena, Societatea literar-socială „România" şi Societatea literar-ştiinţifică, militînd însă pentru unirea lor. În calitate de membru al societăţii „România", apără memoria fostului său profesor Aron Pumnul, într-o interventie împotriva lui D. Petrino, *O scriere critică*, publicată în „Albina" din Pesta (ianuarie 1870). Recenzia dovedeşte o bună cunoaştere a opiniilor filologice ale lui T. Maiorescu şi o vervă polemică de temut. În acest timp frecventa spectacolele teatrale şi muzicale, dar nu ca un simplu divertisment, poetul fiind convins că este chemat să creeze opere dramatice şi să judece fenomenul teatral. Din Viena va trimite revistei „Familia" articolul *Repertoriul nostru teatral* (ianuarie 1870), în care pledează pentru un repertoriu naţional şi recomandă ca modele dramaturgia spaniolă, pe Shakespeare, B. Björnson, V. Hugo. Trăind atîţia ani ca elev în Bucovina, în Ardeal şi apoi ca student la Viena, colindînd cu trupele lui Pascaly şi Tardini ţinuturile româneşti aflate sub stăpînire străină, el cunoaşte starea culturală şi atmosfera din aceste ţinuturi. Predispoziţia lirică a tînărului poet este dublată astfel de conştiinţa şi sentimentul acut al obligaţiei de a lupta pentru drepturile politice şi naţionale ale românilor. Sub pseudonimul Varro, **E.** publică în 1870, în „Federaţiunea" din Pesta, articolele *Să facem un congres, În unire e tăria* şi *Echilibru*. Pe cît de discretă şi elegiacă era producţia lirică, desprinsă parcă de realitatea pe care o întîlnea, pe atît de vehementă şi realistă era activitatea sa publicistică. Cu toată sociabilitatea pe care o manifesta şi prieteniile pe care le cultiva, cea mai mare parte a timpului **E.** o consacra lecturilor şi creaţiei poetice. Împrumuta fie direct, fie prin intermediul colegilor cărţi de la biblioteci, citea ziare şi reviste la cafenele şi studia mai cu seamă filozofia (Kant, Schopenhauer, Fichte, Schelling, Spinoza, Platon), cărţi despre budism şi confucianism, despre vechea literatură indiană, pe Rousseau şi Büchner, pe Lenau. Nu-i erau străine preocupările de economie politică, între scrierile şi autorii notaţi într-un carnet figurînd A. Smith, Fr. Bastiat, Louis Blanc, D. Ricardo şi Karl Marx, cu *Capitalul*, şi literatură legată de Comuna din Paris. Din Viena trimite revistei „Convorbiri literare" din Iaşi poezia *Venere şi Madonă*, care apare la 15 aprilie 1870, iar ulterior, încurajat de acest succes, şi poemul *Epigonii*. Cu toate că nu era în spiritul orientării publicaţiei junimiste, poezia este tipărită în fruntea numărului din 15 august 1870. Din amintirile lui I. Negruzzi rezultă că poetul, deşi debutase anterior în „Familia", nu era cunoscut grupării junimiste. Cu prilejul unei călătorii în Austria, I. Negruzzi s-a oprit la Viena, unde l-a căutat şi au stat de vorbă. Redactorul revistei ieşene i-a făcut propunerea de a se stabili în Iaşi, după terminarea studiilor. Motivul invocat de **E.** pentru întîrzierea stabilirii în Iaşi era, după relatarea lui I. Negruzzi, organizarea cvadricentenarului sfinţirii mănăstirii Putna. Sărbătorirea era plănuită încă din iarna anului 1869 şi fusese stabilită pentru 15 august 1870. Cele două societăţi alcătuiesc un comitet de organizare avînd ca preşedinte pe Nicolae Teclu şi ca secretar pe **E.** S-au format comitete în diverse oraşe, s-au dus tratative cu toate societăţile studenţeşti din ţară şi din străinătate

nătățirea situației grave pe care o constată. Acceptarea postului de revizor școlar reflectă și dorința de a cerceta mediul rural, de a-și îmbogăți cunoștințele asupra tuturor straturilor și mediilor sociale, cu precădere asupra păturii țărănești, pe care o considera baza societății și a economiei statului. În rapoartele către minister, **E.** pune sub semnul întrebării și critică nu numai desfășurarea defectuoasă, lipsurile materiale ale învățămîntului, ci și pregătirea insuficientă pe care o oferă cadrelor didactice conținutul învățămîntului superior, deficiențele manualelor. În notele manuscrise din perioada revizoratului, există considerații de sociologie pertinente și obiective, punînd situația învățămîntului pe seama stării economice, a sărăciei, care făcea din obligativitatea frecventării școlii o iluzie. Ca revizor l-a cunoscut pe I. Creangă, pe atunci institutor la o școală din Iași, cu care se împrietenește. Apreciază favorabil manualul alcătuit de Creangă împreună cu Gh. Enăchescu. În cursul anului 1875 se pare că poetul a făcut o călătorie în Bucovina, unde a revăzut locurile în care și-a petrecut aproape șapte ani din viață, pe unii prieteni și casa lui A. Pumnul. În Iași, la 14 martie 1876, va vorbi, în cadrul „prelecțiunilor populare" organizate de Junimea, despre *Influența austriacă asupra românilor din Principate,* text publicat apoi în „Convorbiri literare". În această conferință sînt enunțate ideile sociale, politice și economice pe care **E.** le va relua și dezvolta în publicistica politică de mai tîrziu. În primăvara anului 1876, după căderea guvernului din care făcuse parte și Maiorescu, pe baza unor informări eronate, **E.** este destituit. Tot atunci, **D.** Petrino îl acuză că ar fi înstrăinat niște cărți și ar fi folosit mobilierul bibliotecii pentru uz personal. Dovedindu-se netemeinicia reclamației, ancheta încetează. În același an (la 15 august) moare mama poetului. În lipsa oricărui mijloc de existență, **E.** acceptă funcția de redactor-administrator la „Curierul de Iași". În coloanele acestei publicații îi apar nuvela *Cezara,* schița *La Aniversară,* apoi note, cronici, recenzii, informații din domeniul economic, politic, cultural, cea mai mare parte nesemnate. Paralel cu munca la această gazetă, pe care numai scrisul poetului a făcut-o cunoscută, **E.** continuă colaborarea la „Convorbiri literare". Deși în anul precedent îi apăruseră doar *Făt-Frumos din tei* (februarie 1875) și o recenzie la volumul *Pseudo-cynegeticos* de Odobescu (aprilie 1875), acum publică, în afara conferinței despre influența austriacă și o recenzie, poeziile *Crăiasa din povești, Dorința, Lacul* și *Melancolie* (septembrie), *Călin (File din poveste)* (noiembrie) și *Strigoii* (decembrie 1876). Dar și din redacția ziarului „Curierul de Iași" este obligat să plece. Îndepărtarea succesivă din cele trei funcții, unele neînțelegeri cu Veronica Micle, o atmosferă încordată chiar în sînul Junimii ieșene și invitația pe care i-o face Slavici de a veni la București la ziarul „Timpul" îl determină să părăsească Iașii la sfîrșitul lui octombrie 1877. Cei care vor regreta mai mult plecarea poetului sînt I. Creangă și Veronica Micle.

Familiarizarea cu ideologia ziarului conservator „Timpul", condus de junimiști, s-a realizat relativ ușor, **E.** continuînd să-și exprime, pentru început, convingerile mai vechi. Insistînd ca poetul să intre în redacție, Maiorescu intuise că prin această colaborare gazeta va beneficia de talentul, de fermitatea opiniilor, de munca fără preget a noului redactor. Își începe colaborarea în noiembrie cu cîteva cronici dramatice și un articol despre editarea operei lui N. Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul.* Elogiind activitatea patriotului pașoptist, el demonstrează că nobilele idealuri ale revoluției au eșuat în demagogia liberală contemporană. **E.** este printre cei dintîi care apreciază limba scrierilor lui Bălcescu. Pînă la sfîrșitul anului, colaborează cu articole în spiritul ideologiei junimiste, privind introducerea pripită a formelor civilizației străine și cu o suită de articole în care analizează, în același spirit, aspecte ale vieții politice, economice, sociale, administrative, culturale. Cu o gîndire social-politică fermă, cu un temut condei de polemist, cu onestitate și talent, poetul atacă, în fond, proasta organizare a întregii vieți politice și social-economice. **E.** a ridicat la rang de apostolat un aspect esențial al vieții politice, gazetăria, iar patosul, etica profesională a gazetarului rămîn exemplare în istoria presei românești. În cei aproape șapte ani cît a funcționat în redacția ziarului „Timpul", unde a lucrat alături de Slavici și Caragiale, poetul a avut aproape 300 de intervenții, concretizate în articole de doctrină asupra tuturor chestiunilor privind viața contemporană și, cu toate că era legat de interesele unui partid, s-a ridicat, de cele mai multe ori, la nivelul idealurilor generale ale neamului. Munca istovitoare, angajamentul total, pasiunea pe care o punea în orice intervenție, privațiunile de tot felul s-au adunat și se fac simțite în primele semne de boală. La București, pe lîngă epuizanta muncă redacțională și truda nocturnă pentru realizarea propriei opere, **E.** este prezent la ședințele Junimii. Deoarece în anul 1877 nu publicase nimic în „Convorbiri literare", I. Negruzzi

îl solicită, fie direct, fie prin Slavici, să-i trimită versuri. În martie 1878 apar *Departe sunt de tine...*, *Povestea codrului*, *Povestea teiului* și *Singurătate*. În vara aceluiași an, la sfatul doctorului W. Kremnitz, care sesizase unele simptome ale bolii, **E.** își ia un concediu pe care-l petrece la moșia junimistului N. Mandrea, din Florești, în Dolj. Concediul este înlesnit de faptul că **E.** primește un onorariu pentru traducerea primului volum din colecția de documente a lui Eudoxiu Hurmuzachi, care va apare în 1879, fără semnătura traducătorului. La reîntoarcere va locui, se pare, o bucată de timp în casa lui Maiorescu. În august îl vizitează bucovinenii T. V. Ștefanelli, V. Morariu și Al. Chibici-Râvneanu, prieteni și colegi de la Cernăuți și de la Viena, iar în toamnă, împreună cu Slavici și Caragiale, revede Iașii, cu prilejul aniversării Junimii. La insistențele lui Negruzzi, **E.** lasă pentru „Convorbiri literare" poeziile *O, rămîi, Pajul Cupidon...* și *Pe aceeași ulicioară...*, care apar în februarie 1879. În același an vor apare în revista junimistă *Atît de fragedă...*, *De cîte ori, iubito...* și *Rugăciunea unui dac* (septembrie), precum și *Sonete (Afară-i toamnă, Sunt ani la mijloc, Cînd însuși glasul), Despărțire, Freamăt de codru, Revedere* și *Foaia veștedă* (după N. Lenau), în octombrie. În existența poetului intervine prietenia, și literară și cu implicații sentimentale, pentru Mite Kremnitz. După moartea soțului, Veronica Micle face două călătorii la București. Cea de a doua se soldează cu neînțelegeri și chiar cu o ruptură între ea și **E.** În toamna anului 1880 poetul este îndrăgostit pentru scurt timp de Cleopatra Poenaru. Sub raport literar, deși în 1880 nu publică în „Convorbiri literare" decît poezia *O, mamă...* (aprilie), poetul elaborează și definitivează *Scrisorile*, dintre care primele patru vor apare în cursul anului 1881. Munca la ziar, retribuția modestă și nesigură, sentimentul dependenței de bunăvoința patronilor ziarului, conștiința că merita mai mult decît îi oferea societatea, imposibilitatea de a-și asigura un cămin, toate acestea îl istovesc și semnele tot mai evidente ale bolii încep să se facă simțite în comportarea poetului. Nemulțumiți de unele izbucniri publicistice violente, o parte din conservatori ar fi dorit chiar înlăturarea sa. I se propune un colaborator, dar poetul, iritat, își dă demisia, care nu este însă primită. Rămîne la gazetă, neîncrezător, abătut, trist. Și legăturile cu familia erau tot mai slabe. În aprilie 1882 poetul citește, în primă variantă, la o ședință a Junimii, întrunită în casa lui Maiorescu, poemul *Luceafărul*, pe care apoi îl va reciti în octombrie, dar îl va publica pentru prima oară în „Almanahul Societății academice social-literare „România jună", din Viena, în aprilie 1883, de unde va fi reprodus în „Convorbiri literare", în august același an. La sfîrșitul lunii mai 1883 vine la Iași, ca trimis al ziarului „Timpul", pentru a asista la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare. Nu participă la festivitate, întîlnindu-se în schimb cu Creangă și cu M. Pompiliu. Atunci sau în aceeași perioadă va fi trecut pe la Botoșani și Pomîrla. La ședința Junimii citește poezia *Doina*. Întors la București, este vizitat de I. Vulcan, căruia îi oferă acum unele poezii ce vor apare în „Familia", poezii pentru care poetul primește primul său onorariu. **E.** răspunde emoționat, dar sceptic în ceea ce privește viitorul. În vara anului 1883 simptomele tot mai alarmante ale alienării fac necesară internarea poetului, prin grija prietenilor, a lui Maiorescu în special, în sanatoriul „Caritas" al doctorului Al. Suțu. Îmbolnăvirea este anunțată cu compasiune în „Timpul", în „Familia", ba chiar și în „Românul", în timp ce revista „Literatorul" publică o penibilă epigramă. Poetul este îngrijit în stabilimentul bucureștean, apoi, la sugestia și cu sprijinul direct al lui Maiorescu, la 20 octombrie pleacă, însoțit de Chibici-Râvneanu, la Viena, unde este internat la sanatoriul de la Ober-Döbling. Pe cînd **E.** se afla bolnav aici, Maiorescu definitivează și publică prima ediție a scrierilor poetului, care apare la sfîrșitul anului 1883 (datată 1884), la editura Socec și cuprinde 64 de poezii. Într-o scrisoare către sora sa, Emilia Humpel, criticul notează: „Poeziile, așa cum sînt orînduite, sînt cele mai strălucite din cîte s-au scris vreodată în românește și unele chiar în alte limbi". La începutul anului 1884, Maiorescu îi face o vizită la Viena, unde îi duce și volumul de poezii recent apărut, dar starea poetului încă nu se ameliorase. La cîteva zile, poetul își revine și scrie atît lui Maiorescu cît și lui Chibici. Răspunsul criticului este o dovadă a delicateții, a grijii pe care i-o purta. El îi propune, înainte de întoarcerea în țară, o excursie la Florența și la lacul Maggiore. Însoțit de același prieten, Chibici, **E.** pleacă la 26 februarie 1884 spre Italia. Cel care cîntase Veneția rămîne insensibil la ineditul peisaj al orașului din lagune, grăbește plecarea spre Florența, dar nici miracolul florentin nu îl încîntă. Într-o inconștientă pornire, căutînd drumul spre țară, rătăcește o zi întreagă, spre disperarea lui Chibici. Revine în București pentru cîtva timp, pleacă la Iași, unde este găzduit de M. Pompiliu, apoi de V. Burlă. Se fac demersuri pentru numirea, măcar formală, în postul de bibliotecar la Biblioteca Centrală. În septembrie 1884 e numit sub-

Masca mortuară a lui M. Eminescu

bibliotecar şi funcţionează o vreme în această slujbă, cu mici întreruperi, cauzate de starea precară a sănătăţii. În august 1885 este trimis la băile de la Liman, lîngă Odessa, pentru tratament. Simptome ale vechii boli revin, decăderea fizică este însoţită de cea psihică, iar la sfîrşitul anului 1886 este internat la ospiciul de la mănăstirea Neamţ. În momentele de luciditate dezaprobă unele mijloace prin care i se asigură existenţa şi îngrijirea în casele de sănătate. De la Neamţ pleacă la sora sa, Harieta, la Botoşani, care îl îngrijeşte cu un devotament exemplar, deşi ea însăşi era infirmă şi săracă. Din Botoşani, în iulie 1887 este dus la Iaşi pentru a fi consultat de medici, i se recomandă băile de la Hall, unde merge însoţit de doctorul Gr. Focşa. Se pare că băile i-au ameliorat starea sănătăţii. În această perioadă se fac diverse încercări, unele penibile, de a i se asigura mijloacele de trai. Susţinută cu căldură de Kogălniceanu, propunerea lui I. Negruzzi, prezentată în Cameră, de a i se acorda poetului o pensie de 250 de lei pe lună, va fi votată la 2 martie 1888, dar decretul pentru acordarea sumei va fi semnat abia la 12 februarie 1889. În fapt, se pare că poetul nu a beneficiat deloc de această pensie. Prin aprilie 1888, **E.** pleacă, spre disperarea surorii sale, din Botoşani la Bucureşti, însoţit de Veronica Micle. La începutul lunii februarie 1889 este din nou internat la sanatoriul doctorului Suţu. În dimineaţa zilei de joi, 15 iunie 1889, **E.** moare. Rămăşiţele poetului sînt depuse la biserica Sf. Gheorghe Nou, într-un sicriu simplu. Pe ultimul drum este însoţit de primul ministru Lascăr Catargiu, de M. Kogălniceanu, T. Maiorescu, Th. Rosetti, D. Aug. Laurian, Şt. C. Michăilescu, de studenţi şi elevi. A fost înmormîntat în cimitirul Bellu. În ziua de 20 iunie 1889 ziarul „Constituţionalul" publică pe prima pagină, drept necrolog, articolul lui Caragiale *În Nirvana*.

Opera lui **E.**, cel mai mare poet român, se explică nu numai printr-o excepţională înzestrare nativă, ci şi printr-o neobişnuită aspiraţie spre cunoaştere, printr-o rară capacitate de asimilare a valorilor spirituale, însuşiri dominate de conştiinţa vocaţiei sale de creator. În structura personalităţii lui se includ, ca elemente de bază, cunoaşterea profundă a limbii şi psihologiei populare, a tradiţiilor şi obiceiurilor, a mentalităţii propriului său popor, impunînd operei sale acea pecete naţională, timbrul specific în cadrul valorilor literare europene şi universale. Creatorul a asimilat firesc cultura, s-a familiarizat cu literatura anterioară, naţională şi universală, şi-a format prin studiu o viziune asupra structurilor sociale şi literar-artistice. Cunoştea marile literaturi ale lumii — orientale, clasice, franceză, engleză, italiană, dar mai cu seamă germană. Această cunoaştere a contribuit la configurarea personalităţii sale de creator, la constituirea universului de idei, la diferenţierea operei sale de a predecesorilor, la înnoirea universului poetic românesc. Deşi nu avea studii sistematice, pregătirea lui filozofică nu putea fi comparată în epocă decît doar cu aceea a lui Maiorescu. Parcursese operele unor gînditori reprezentativi, frecventase cursuri de istorie şi de interpretare a unor doctrine filozofice, de drept, de economie politică, de mitologie, de istorie universală şi istorie a religiilor. După cum o confirmă textele manuscrise îndeosebi, poetul a venit în contact, prin lectură directă, cu principiile filozofiei lui Kant, Hegel şi Schopenhauer, dar şi cu ideile fundamentale ale celorlalţi mari filozofi, din Antichitate pînă în epoca studiilor sale de la Viena şi Berlin. În unele însemnări şi în articolele politice îi citează pe Heraclit, Epicur, Diogene Laerţiu, Plotin, Spinoza, Giordano Bruno, Descartes, Leibniz, Helvétius, Berkeley, Fichte, Schelling, Herbart, Vischer, Wundt, Eduard von Hartmann. Dintre toţi filozofii, citaţi, şi în parte citiţi, acela care a avut o înrîurire mai directă asupra formării concepţiei poetului a fost Schopenhauer. Interesul pentru aspectele economice şi sociale l-a îndreptat spre studii de istorie şi economie politică. În manuscrise şi în articolele politice publicate sînt menţionaţi şi utilizaţi Fr. Quesnay, Montesquieu, J.-J. Rousseau, A. Smith, J.-B. Say, Malthus, D. Ricardo, Saint-Simon, Babeuf, Louis Blanc, Fr. List, Fr. Bastiat, A. Bebel, M. Bakunin şi chiar K. Marx. Ipostaza de gazetar politic, de critic al configuraţiei sociale şi culturale a timpului, nevoia de a stabili relaţii între realităţile din ţară şi nivelul dezvoltării sociale şi ştiinţifice din alte ţări l-au determinat să-şi însuşească şi noţiuni din ştiinţele exacte. Sînt menţionaţi ori comentaţi Galileo Galilei, Laplace, Newton, Lamarck, Darwin, Helmholz, Du Bois-Reymond, J. Tyndal, R. Virchow.

Formaţia sa este însă preponderent literar-artistică şi îmbogăţirea orizontului s-a realizat cu precădere în acest plan. S-a apropiat de timpuriu de clasicismul greco-latin. Exersase în limba latină, cunoştea literatura romană, probabil prin traduceri germane, aprecia pe Horaţiu, din care a şi tradus, pe Properţiu şi Tacit. Chiar dacă nu ştia bine limba greacă, citise din literatura elină şi încerca scurte traduceri din Homer. Cunoştea pe marii tragici Sofocle, Eschil şi fără îndoială mitologia greacă. Cu toate că şi-a făcut studiile în Austria şi Germania, cunoştinţele sale de literatură franceză sînt foarte variate. Un prim contact al poetului cu literatura franceză, în afară de lectura numeroaselor traduceri care circulau în epocă, se va fi realizat prin intermediul repertoriului companiilor teatrale Vlădicescu, Tardini, Pascaly — preponderent francez. Mai tîrziu, dintre numele pomenite de poet nu vor lipsi La Bruyère, La Rochefoucauld, Pascal, Voltaire, J.-J. Rousseau, George Sand, V. Hugo, Al. Dumas, Jules Verne, H. Taine, E. Renan. Există în opera lui reminiscenţe din Lamartine, Th. Gautier, Musset şi Hugo. Din literatura italiană, Dante, Boccaccio, Boiardo, Machiavelli, Ariosto şi Goldoni îi erau cu certitudine cunoscuţi, aşa cum citise, probabil, în traduceri germane, şi pe spaniolul Cervantes. Limba, cultura, literatura, filozofia germană îi erau familiare. Scria bine şi chiar versifica în germană, iar timpul petrecut la Cernăuţi, Viena şi Berlin i-a dat posibilitatea să folosească cu uşurinţă această limbă. Primii scriitori preferaţi au fost Schiller şi Goethe, mai ales în ipostaza lor de dramaturgi. Va fi avut cunoştinţe despre întreaga literatură, începînd cu mitologia, cu epopeile, cu vechea literatură germană, cu Ulfila, Bürger, Lessing, Uhland, Herder, Tieck, Novalis, Heine, Lenau, Jean Paul, Hebbel, Grillparzer, Geibel şi mulţi alţii, ucenicia în literatură, filozofie şi chiar iniţierea în alte literaturi fiindu-i posibile tot prin mijlocirea limbii germane. Din literatura de limbă engleză, poetul şi-l luase ca zeu tutelar pe Shakespeare, dar avea lecturi şi din Young, Richardson, E. A. Poe, Bret Harte, Mark Twain. Probabil tot prin versiuni germane, **E.** s-a apropiat de unele opere reprezentative din literatura daneză, din cea norvegiană (B. Björnson), maghiară (Petöfi, Jókai Mór, Madách Imre), lituaniană, poloneză, dar mai cu seamă rusă (Gogol în special). Tot prin traduceri va citi pe Saadi, Hafiz, Firdousi. Un loc aparte în preferinţele poetului ocupă literatura, gîndirea şi religia indiană. Iniţierea în această cultură străveche se va fi făcut la cursurile consacrate limbii sanscrite şi epopeilor indiene, pe care le ţineau la Berlin, în 1874, A. Weber (autor şi al unei istorii a literaturii

indiene, publicată în 1852) și Ebel, prin lectura, fie și fragmentară, a traducerilor din sanscrită. Pasiunea poetului pentru literatura și filozofia indiană este atît de puternică încît a încercat să învețe sanscrita, iar în manuscris au rămas însemnări privitoare la gramatica acestei limbi.

Formația intelectuală a poetului s-a realizat printr-o amplă deschidere asupra filozofiei, literaturii și culturii universale, care s-a întrepătruns cu deplina asimilare a tezaurului lingvistic, a istoriei, culturii și literaturii naționale, a folclorului românesc. Însușirea limbii vechilor texte religioase și populare a dat o temelie solidă operei sale, sub aspectul expresiei, și i-a permis să aducă cea mai însemnată contribuție la înnoirea literaturii. Valoarea artistică, bogăția și forța limbii poetice a lui **E.** se explică tocmai prin această stăpînire deplină a limbii naționale. Atît din opera publicată, cît și din manuscrise, din mărturiile colegilor, se desprinde faptul că poetul era un excepțional cunoscător al literaturii române. Poemul *Epigonii* este, în realitate, o succintă istorie poetică a literaturii noastre. În afara scriitorilor mai importanți, **E.** face referiri sau chiar comentează autori ca I. Golescu, I. Barac, S. Marcovici, C. Bălăcescu, Gr. H. Grandea, N. Nicoleanu, G. Baronzi, Al. Depărățeanu, G. Crețeanu, autori dramatici ca I. Dumitrescu-Movileanu, Al. Lăzărescu, C. Halepliu, Șt. Mihăileanu, G. Mavrodollu ș.a. Activitatea de gazetar politic, conștiința că este chemat să apere drepturile politice și să contribuie la realizarea unității naționale și culturale a tuturor românilor l-au obligat pe **E.** să cerceteze atît istoria națională cît și istoria universală. Pătrunderea, uneori foarte amănunțită, în istoria românilor se face simțită și în opera poetică, în proza literară ori în încercările dramatice. Unele evenimente și personaje, cu tot aspectul lor poetic și mitologic, își au corespondențe în cronici și documente, în acte de arhivă. Orizontul intelectual și cultural al poetului se completează cu inițierea în diverse arte — arhitectură, sculptură, pictură, muzică, teatru. Îi erau cunoscute opere de Fidias, Praxiteles, Rafael, Palma il Vecchio, Canova, Correggio, Carracci. Frecventa spectacole de teatru și de operă la Viena, asista la concertele de cameră date în casa lui Maiorescu, pomenește de Palestrina, Meyerbeer, Bellini, Ambroise Thomas, Beethoven, Saint-Saëns, era prieten cu Eduard Caudella. În epocă erau contemporani care îl depășeau în diferite specialități, dar în formația, în biografia spirituală a poetului au importanță nu atît domeniile frecventate cît modul în care predispozițiile sale, înclinația spre creația artistică au fost ajutate de cunoașterea operelor reprezentative ale umanității. Stăpînit de multitudinea proiectelor, de destinul său de creator, de poet, **E.** a operat o selecție, a înlăturat ceea ce i se părea nesemnificativ pentru propria-i formație, realizînd, prin operă, o sinteză inegalabilă în cultura românească.

E. n-a fost un creator izolat de frămîntările vremii, ci a trăit în miezul luptelor politice, a participat la discutarea celor mai acute probleme ale epocii sale. Încă din perioada studiilor la Viena, luptă pentru unificarea societăților studențești, contribuie direct la organizarea sărbătoririi de la Putna și publică articole incendiare în „Federațiunea" din Pesta, în care abordează probleme stringente, cum ar fi autodeterminarea popoarelor de sub dominația dualismului austro-ungar, obținerea de drepturi politice pentru românii din Ardeal și Bucovina, necesitatea realizării unității naționale. Continuă cu articolele din „Curierul de Iași", cu „prelecțiunea" despre *Influența austriacă...*, dar mai cu seamă cu excepționala activitate gazetărească de la „Timpul". Poetul s-a simțit întotdeauna angajat în întreaga desfășurare a evenimentelor, solidar cu destinele poporului român, în numele ideii de dreptate și adevăr. Concepția politică a lui **E.** este reflexul unor împrejurări istorice specifice, vădind și ecouri ale unor doctrine de esență organicistă, evoluționistă, dar și materialistă. Dacă în publicistica social-politică a poetului se întîlnesc unele aprecieri eronate ori neînțelegerea căilor de rezolvare a problemelor evoluției societății românești, analiza tabloului dezolant al stării de înapoiere economică și social-politică, de degradare morală a păturii conducătoare, patosul și buna credință, profundul patriotism cu care a apărat valorile și păturile sociale productive, integrarea muncii între factorii determinanți ai civilizației moderne sînt caracteristici ale celei mai de seamă contribuții la ideologia politică românească a secolului al XIX-lea. Combaterea minciunii și imposturii, condamnarea mînioasă a parazitismului și demagogiei, denunțarea „păturii superpuse" constituită din elemente neproductive, dintr-o falsă burghezie funcționărească și bugetivoră, energia neobosită cu care a sprijinit țărănimea ca singura clasă productivă, elogiul muncii și culturii ca pîrghii ale statului și națiunii, obstinația cu care a luptat pentru independența și demnitatea națională fac din activitatea de gazetar a lui **E.** una din principalele dimensiuni ale scrisului

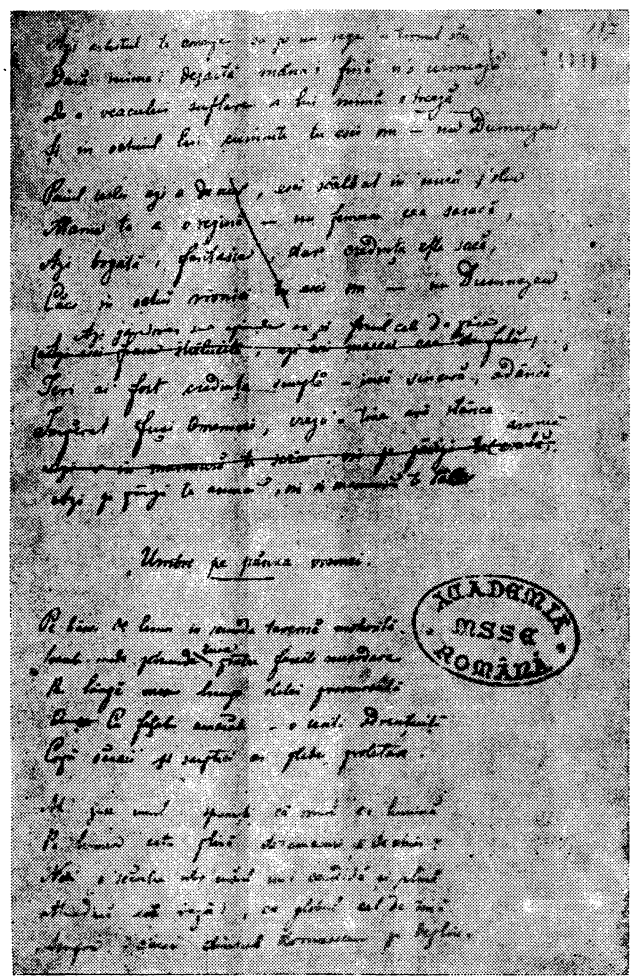

său, care îl definește ca militant, ca apostol al idealurilor de eliberare și de unitate a românilor.

Atît contemporanii cît și unii exegeți de mai tîrziu au afirmat că poetul era structural un pesimist și deci nu-și putea judeca epoca decît ca un aspect particular al unei drame universale. Această idee, a pesimismului structural al poetului, deși nuanțat ca „decepționism", a fost susținută chiar și de socialiștii contemporani, de C. Dobrogeanu-Gherea în special. Demnitatea și forța mesajului eminescian subzistă însă tocmai în faptul că nu s-a limitat la expectativă ori indiferență, nu s-a izolat în lumea poeziei, ci a coborît în arenă și a luptat cu o energie și o dăruire unice. La ideea pesimismului eminescian s-a asociat aceea de paseism : poetul, îndrăgostit de epocile eroice ale istoriei, nu putea să vadă în prezent decît o degradare a marii tradiții. Dar întoarcerea lui **E.** spre trecut nu însemna un cult gratuit pentru unele epoci cunoscute doar în aspectele lor spectaculoase, ci reprezenta încercarea de a descoperi virtuți și elemente care să ateste că decăderea prezentă este consecința unei politici irresponsabile, dominată de interese meschine. În timp ce pentru unii contemporani societatea burgheză era o realitate inevitabilă, a cărei structură trebuia doar cenzurată, în viziunea lui **E.** politicianismul, mai ales cel liberal, era ca o stihie, căreia nu i se puteau opune decît măsuri radicale. Dacă la I. L. Caragiale reacția critică se traduce în ironie oarecum detașată, la **E.**, spirit absolut, atacul este direct, vehement. Astfel, cele două mari personalități, care au trăit cu toată intensitatea decăderea epocii, se completează. În ansamblul operei eminesciene, pamfletul, publicistica militantă se deosebesc de satira din operele poetice (*Naturi catilinare, Scrisori,* încercările dramatice), unde evenimentele, persoanele, realitatea politică sînt sublimate în categorii ale existenței în genere. Cît privește înrîurirea pesimismului schopenhauerian asupra poetului, evidentă, ea nu este însă dominantă. Schopenhauer îl va fi influențat pe poet prin analiza lucidă și necruțătoare pe care a făcut-o egoismului și dorinței de dominație, caracteristice societății burgheze. Sumbrul și acuzatorul tablou pe care filozoful german îl face filistinismului burghez se va bucura de adeziunea poetului. Dar ceea ce la Schopenhauer era pledoarie pentru anihilarea oricărei rezistențe, demonstrație a inutilității și absurdității oricărei lupte, la **E.** devine argument polemic, motivare teoretică pentru a denunța inechitățile sociale. Una din virtuțile satirei eminesciene este tocmai faptul că încărcătura polemică, resentimentele și amărăciunea, dezamăgirea se ridică la rangul de categorii absolute. Satira sa, în ciuda adresei istorice precise, este valabilă peste timp prin permanențele ei artistice. De la critica socială, prezentă mai cu seamă în articole de atitudine, poetul a trecut la consecințele pe care structura unei societăți viciate le are în planul vieții culturale și artistice, în viața și relațiile familiale.

În destinul operei poetice a lui **E.**, după o primă perioadă de rezervă și de neînțelegere față de valoarea și noutatea ei, a urmat o epocă de epigonism, de influență dominatoare, considerată uneori nocivă, care s-a exercitat nu numai asupra universului liricii românești, ci și asupra limbajului poetic. Înrîurirea de mai tîrziu se explică prin permanența operei eminesciene, relevată de T. Maiorescu încă în articolul *Eminescu și poeziile lui* (1889), adeverindu-se previziunea criticului că dezvoltarea ulterioară a culturii naționale va urma acest făgaș. Exceptînd consemnarea favorabilă a debutului lui **E.** făcută de I. Vulcan, în critica literară românească prima afirmare categorică a valorii poetului trebuie considerată aceea a lui T. Maiorescu din articolul *Direcția nouă în poezia și proza română* (1871), în care criticul îl menționa pe **E.** imediat după Alecsandri, ca reprezentativ pentru noua orientare a poeziei române. A-l plasa în epocă pe autorul a trei poezii și al unei povești *(Făt-Frumos din lacrimă)* îndată după Alecsandri, înaintea unor colaboratori mai vechi ai revistei junimiste, însemna un act de curaj și de superlativă prețuire. S-ar putea presupune chiar că Maiorescu îl cita din considerații strategice întîi pe Alecsandri, pentru că afirmarea noii direcții se baza în primul rînd pe reprezentanții noii generații și cu precădere pe **E.** Această primă afirmare a valorii poetului, într-o revistă de autoritate, a trezit reacții în aproape toate publicațiile care se opuneau „Convorbirilor literare" și lui Maiorescu, poetul suportînd și consecințele animozităților stîrnite încă de la apariția primelor articole ale criticului. Contestarea, activă și generală, grupează scriitori și publiciști din cei mai diverși, de la P. Grădișteanu, G. Gellianu, B. P. Hasdeu, A. Densușianu pînă la Al. Macedonski, N. Xenopol sau Al. Grama. Apariția poeziei eminesciene, de o autentică originalitate, ineditul universului său n-au putut fi receptate și înțelese decît de puține spirite ale vremii. Se poate spune că **E.** a scris pentru generația, ori generațiile următoare. Rezervele, ca și contestările de mai tîrziu, care vin din mediul ardelean, își vor fi avînd originea în unele neînțelegeri, chiar personale, în faptul că poetul era publicat și elogiat de „Convorbiri literare" și de Maiorescu, a cărui atitudine critică față de publicațiile de peste munți provocase nemulțumiri. Solidarizarea în fața criticismului junimist, uneori excesiv, se va fi conjugat cu o modestă pregătire literară modernă, cu o anumită închistare regională, cu încrederea nestrămutată în unele dogme etice și estetice. Limita extremă a contestării lui **E.** o constituie ieșirea incalificabilă a lui Al. Grama și „demonstrația" tendențioasă a lui A. Densușianu. Atmosfera din publicațiile bucureștene („Revista contimporană", „Columna lui Traian", „Literatorul" ș.a.) s-ar explica printr-o insuficientă cunoaștere și frecventare a poeziei romantice germane, dar și printr-o apreciabilă doză de invidie pentru o glorie care nu aparținea cenaclurilor respective, prin faptul că poetul ataca la rîndu-i vehement, și nu întotdeauna drept, o întreagă orientare politică și culturală. Această lipsă de receptivitate s-ar putea explica și prin aceea că **E.** din anul 1880 nu era poetul și prozatorul pe care l-au cunoscut generațiile care au urmat. Adeziunea de mai tîrziu nu poate fi pusă numai pe seama destinului său tragic, ci este mai degrabă consecința creșterii nivelului de înțelegere artistică, a maturizării opiniei publice. Un rol determinant în schimbarea atitudinii față de poet l-a avut revista „Convorbiri literare", care a impus cititorilor prin durata apariției, prin prestigiul colaboratorilor și care publicase aproape tot ceea ce se cunoștea din opera poetului. Ceea ce a urmat după 1883 a fost denumit fie eminescianismul epocii, fie curentul eminescian. Acest cult a contribuit într-o însemnată măsură la adevărata prețuire a creației poetului. Receptarea operei eminesciene în istoria și critica literară românească de pînă astăzi înregistrează etape distincte. În etapa eminescianismului, care s-ar prelungi pînă la începutul secolului al XX-lea, pot fi incluse, în afara ediției Maiorescu din 1883, a contribuțiilor dominant sociologice, dar și analitice, ale lui Gherea (la care se adaugă reproducerea masivă a poeziilor lui **E.** în

este doar un fragment din *Sarmis* ori *Gemenii,* cum a mai fost numită, şi, în ansamblu, negaţia totală a existenţei, nihilismul fostului rege sînt provocate de trădarea iubitei şi a fratelui, deci de cauze reale, etice. În contextul poemului *Sarmis* semnificaţia pesimismului poeziei *Rugăciunea unui dac* se modifică, nihilismul absolut se atenuează.

Poezia de început a lui **E.** reflectă legătura strînsă cu literatura înaintaşilor şi prefigurează dezvoltarea ei ulterioară. Primele versuri publicate se integrează în contextul literaturii româneşti anterioare ori contemporane, în spiritul liricii lui Alecsandri şi Bolintineanu, nu numai prin aceea că poetul era tributar predecesorilor, ci poate şi din convingerea că numai înscriindu-se pe făgaşul obişnuit putea fi înţeles şi receptat. Versurile închinate lui Aron Pumnul, învăluite într-un pios sentiment de regret, dovedesc uşurinţa de a versifica, un vocabular, deşi convenţional, suficient de bogat, pe cînd poeziile trimise revistei „Familia", care sînt, după manuscrise, anterioare celei tipărite la Cernăuţi, sînt destul de apropiate de Alecsandri *(De-aş avea...),* înrudite cu lirica lui Bolintineanu *(O călărire în zori),* cu aceea a lui Creţeanu *(Din străinătate)* şi transcriu dorul de locurile natale, sentimentul apartenenţei la un peisaj familiar, apropiat, legătura cu edenul copilăriei, durerea înstrăinării. Nostalgia este accentuată de ceea ce s-a numit tema iubitei de la Ipoteşti, care stă şi la originea poeziilor *Mortua est, O, dulce înger blînd...* O caldă şi nostalgică evocare a meleagurilor în care-şi petrecuse anii de şcoală, vatră a strămoşilor săi, cu durerea de a le şti sub jug străin, străbate aceste versuri *(La Bucovina).* Mărturie a unui puternic şi nedezmînţit sentiment patriotic, *Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie* este şi un îndemn implicit pentru realizarea visului de unire al românilor. Ca şi mai tîrziu în *Epigonii,* **E.** aduce prinosul său de admiraţie pentru un mare înaintaş *(La Heliade).* Tot acum se prefigurează dualitatea durere-fericire, preferinţa pentru mister, pentru noapte, înclinaţia spre meditaţie *(Misterele nopţii).* O primă ipostază a iubirii romantice, *Amorul unei marmure,* încă în tipare convenţionale, exprimă şi un fond mai adînc, ideea că, prin iubire, prin împărtăşirea sentimentului, femeia inspiră şi stimulează creaţia artistică. Forţa pamfletarului din *Scrisori* este anunţată de pe acum în satira *Junii corupţi* (1869), în care poetul e scîrbit de decadenţa morală a tinerilor, lipsiţi de idealuri, străini de eforturile naţiunii pentru unitate şi independenţă. Imaginea adolescenţei petrecute la Blaj îi reînvie entuziasmul *(Amicului F.I.).* Dincolo de tonalitatea decepţionistă, versurile sînt revelatoare pentru mărturia nedisimulată, unică în literatura română de atunci, a încrederii în destinul de creator : „Să-mi pui cununa pe-a mea frunte / Şi să-mi pui lira la căpătîi".

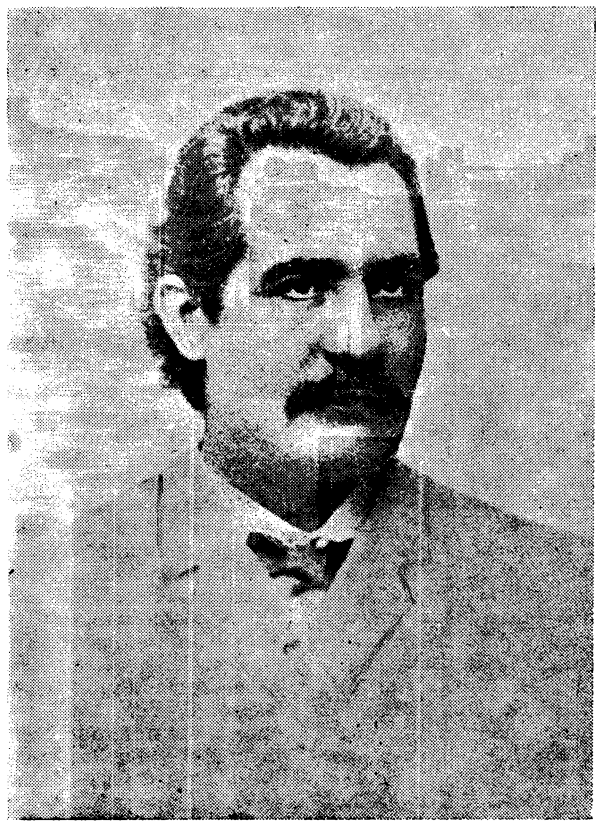

Din aceste manifestări ale adolescenţei şi tinereţii, se pot desprinde apartenenţa la tematica şi la atmosfera poeziei epocii, puternica legătură cu generaţia anterioară, paşoptistă în ideologie şi romantică în poezie, dar se pot descifra şi note ale viitoarei creaţii, noutatea de conţinut şi de expresie. Prima recunoaştere a talentului, venită din partea revistei „Familia", i-a dat curajul lui **E.** de a trimite poezii revistei „Convorbiri literare", unde în 1870 apar *Venere şi Madonă* şi *Epigonii.* Nu fără o legătură cu poezia *Amorul unei marmure,* dar mai pronunţat romantică, cu mai multă virtuozitate prozodică şi îndrăzneală imagistică, *Venere şi Madonă* e mai sigură, mai matură. Ceea ce o diferenţiază de antiteza romantică (amor sacru — amor profan) este autoironia, sinteza finală care exprimă forţa dragostei, puritatea venind din iubirea însăşi. Deşi Maiorescu considera finalul „calculat", căutat, aprecia poezia ca „originală şi plină de efect". Publicarea poemului *Epigonii* confirmă intuiţia lui şi preţuirea deosebită de care se bucura poetul doar după prima apariţie, pentru că poezia, prin elogiul adus înaintaşilor, părea să contrazică însuşi criticismul junimist, noua direcţie lucidă şi analitică pe care o promova revista. Dealtfel, Maiorescu făcea unele obiecţii privind acea antiteză foarte exagerată care „cu greu va putea încălzi cititorii mai critici de astăzi". Dar omagiul poetului (motivat de el însuşi în scrisoarea care însoţea poemul) avea în vedere nu atît valoarea în sine a operei înaintaşilor, cît entuziasmul, generozitatea pe care aceştia le puneau în tot ceea ce au scris, în raport cu scepticismul şi răceala poeziei mai noi. Era, în fond, şi un elogiu al scrisului angajat, preţuirea literaturii militante, a credinţei în rolul educativ al artei. Valoarea poeziei se află mai ales în calităţile ei literare, în forţa de evocare şi în portretele închinate reprezentanţilor de seamă ai literelor române, în caracterizările adecvate de care se bucură opera acestora : A. Pann („finul Pepelei, cel isteţ ca un proverb"), I. Heliade-Rădulescu („Munte cu capul de piatră de furtune detunată, / Stă şi azi în faţa lumii o enigmă nesplicată / Şi vegheaz-o stîncă arsă dintre nouri de eres"), V. Alecsandri („Ş-acel rege-al poeziei, veşnic tînăr şi ferice, / Ce din frunză îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice, / Ce cu basmul povesteşte — veselul Alecsandri") ş.a. Nostalgia după acele „zile de aur", meditaţia gravă, uneori sceptică, asupra existenţei creează o atmosferă în care poezia însăşi este definită ca „înger palid cu priviri curate, / Voluptos joc cu icoane şi cu

glasuri tremurate, / Strai de purpură şi aur peste ţărîna cea grea". Aceleiaşi perioade îi aparţine poezia *Mortua est,* una din cele mai valoroase creaţii lirice eminesciene, a cărei primă redactare (*Elena,* 1866) pare să consemneze moartea acelei neuitate iubite de la Ipoteşti. Versiunile ulterioare transfigurează întîmplarea tragică, îi dau amplitudine şi profunzime, reacţia directă transformîndu-se într-o meditaţie asupra vieţii şi morţii. Viziunea pesimistă asupra universului este străbătută de fiorul, de sfîşierea provocată de moartea iubitei, iar tonul elegiac este expresia directă a durerii. Prezenţa eului îndurerat atenuează unele influenţe livreşti, evidente, şi diminuează caracterul abstract de care uneori e pîndită poezia, îi dau viaţă şi concreteţe. Elegia *Mortua est,* tipică pentru creaţia eminesciană, îşi trage substanţa din destinul propriu, deşi adesea suferinţa se transfigurează. Nu conceptele abstracte ale pesimismului, negaţiei, deznădejdii au determinat meditaţia gravă, ci loviturile soartei şi ale oamenilor. Sublimul acestei existenţe este opera, ca expresie a unui destin. Creatorul nu s-a resemnat şi, chiar atunci cînd nu vedea lumina, a luptat împotriva întunericului, şi-a depăşit propria-i durere, pe care a transformat-o în poezie. Certitudinea că numai viaţa, existenţa individuală, este condiţia înţelegerii, şi implicit, a poeziei, o exprimă direct : „Nu e carte să înveţi / Ce viaţa s-aibă preţ — / Ci trăieşte, chinuieşte / Şi de toate pătimeşte / Ş-ai s-auzi cum iarba creşte" *(In zădar în colbul şcolii...).* Poetul îşi mărturiseşte ca părinţi spirituali pe Shakespeare (pasiunea pentru teatru, în fond pentru spectacolul lumii ori pentru lumea ca teatru) şi pe Schopenhauer, adică filozofia *(Cărţile).* Dar mai presus de toate el situează iubirea, „dulce înger blînd", care e poate acea „floare albastră", nostalgia purităţii, a frumuseţii : „Părea că te-am uitat, / Că n-oi mai auzi / Că mi-aminteşti vo zi / Din viaţa mea de sat ! / Mai poţi să-ţi aminteşti / Cum noi îmblam disculţi / Şi tu steteai s-asculţi / Duioasele-mi poveşti ? / Spuneam cum au îmblat / Frumos fecior de crai / În lume nouă ai / Iubita de-au aflat" *(O, dulce înger blînd...).*

În iunie 1871 „Convorbiri literare" publică *Înger de pază* şi *Noaptea.* În anii următori în aceeaşi revistă îi apar *Egipetul, Cugetările sărmanului Dionis, Înger şi demon, Floare albastră, Împărat şi proletar, Făt-Frumos din tei, Melancolie, Crăiasa din poveşti, Lacul, Dorinţa, Călin (File din poveste), Strigoii, Povestea codrului, Povestea teiului, Singurătate, Departe sunt de tine..., Pajul Cupidon, O, rămîi, Pe aceeaşi ulicioară..., De cîte ori, iubito..., Rugăciunea unui dac, Atît de fragedă..., Sonete,* apoi, *Freamăt de codru, Revedere, Foaie veştedă* (după N. Lenau), *Despărţire, O, mamă..., Scrisoarea I, Scrisoarea II, Scrisoarea III, Scrisoarea IV, Scrisoarea V* (postum, în 1890) şi *Luceafărul.* În cursul anilor 1883 şi 1884 sînt tipărite în „Familia" poeziile *S-a dus amorul..., Cînd amintirile..., Adio, Ce e amorul ?, Pe lîngă plopii fără soţ..., Şi dacă..., Din noaptea...,* pentru ca *Glossă, Odă (în metru antic), Iubind în taină..., Trecut-au anii..., Veneţia, Se bate miezul nopţii..., Cu mîne zilele-ţi adaogi..., Peste vîrfuri, Somnoroase păsărele..., De-or trece anii..., Lasă-ţi lumea..., Te duci..., Ce te legeni..., La mijloc de codru..., Mai am un singur dor, Criticilor mei* să fie publicate în prima ediţie, îngrijită de Maiorescu, în 1884. Mai apar în „Convorbiri literare" *Diana* (1884), *Sara pe deal* (1885), *Nu mă înţelegi* şi *La steaua* (1886), *De ce nu-mi vii* şi *Kamadeva* (1887), încheind ciclul poeziilor antume, pe baza cărora, decenii la rînd, a fost analizat şi apreciat poetul.

Întreaga operă eminesciană, şi în primul rînd poezia, este dominată de meditaţia asupra existenţei şi asupra destinului uman, de lumea ideilor şi de natura vie, de retrospectiva istoriei lumii, de perspectivele cosmice. Dramatismul şi tensiunea operei eminesciene îşi au izvorul în gravitatea cu care este gîndită şi analizată întreaga existenţă. Originalitatea creaţiei este dată de capacitatea, singulară în epocă, de a redimensiona şi recrea, cu naivitate de începuturi, viaţa şi natura, iubirea şi moartea, mersul astrelor şi destinul propriei naţiuni, de forţa de a încorpora drama individuală în zbuciumata istorie a umanităţii, gîndirea cu marile ei întrebări în accidentul personal. Setea de cunoaştere, conştiinţa acută a destinului său de creator, pasiunea cu care s-a angajat în afirmarea valorilor, eforturile extraordinare pe care le-a depus pentru crearea unui limbaj artistic, corespondenţa perfectă dintre gînd şi expresie, care l-a torturat, tragicul tribut pe care l-a plătit pentru că nu şi-a părăsit menirea şi n-a acceptat compromisul sînt elemente ale unui posibil portret.

O primă dimensiune a poeziei eminesciene poate fi considerată cea socială, care include şi filonul naţional şi filozofic. Dar în cadrul universului unei poeme coexistă deseori dimensiunea socială, patriotică, filozofică, titaniană ori chiar erotică. **E.** a fost sensibil la destinul societăţii umane în genere, la istoria şi cultura propriei naţiuni, a trăit cu intensitate evenimentele. Încă din primele poezii, adolescentul **E.** îşi exprimă dragostea de ţară, dorind ca viitorul să-i fie vrednic de trecutul glorios. În spiritul idealului pentru care au luptat apostolii Ardealului, indignat de mizeria morală a contemporanilor, el stigmatizează irosirea forţei tineretului şi-l îndeamnă la luptă pentru împlinirea unor ţeluri nobile. Poetul opera doar cu două din cele trei dimensiuni ale istoriei, cu trecutul şi viitorul, prezentul considerîndu-l degradat şi nedemn. În poezia de tinereţe, entuziasmul cu care va elogia generaţiile trecute este mai accentuat, romantismul de provenienţă franceză şi opoziţiile mai evidente, într-un limbaj mai direct, cu unele clişee, şi, în genere, cu o recuzită poetică obişnuită. Acum, pentru poezia socială, a cetăţii, spre care a năzuit poetul, sînt reprezentative panoramele vaste ale istoriei umanităţii, prin care sînt recreate marile civilizaţii, ca în poemul *Memento mori (Panorama deşertăciunilor),* din care a publicat doar fragmentul *Egipetul.* Redacţiile existente se situează între anii 1870—1872, poemul fiind de o mare amploare (1302 versuri). Se relevă aici capacitatea de a evoca peisaje şi culturi, monumente şi personalităţi. Există influenţe din D. Cantemir, G. Vico şi Montesquieu, care au văzut în istoria civilizaţiilor manifestarea şi aplicarea unei legi din natură — naştere şi moarte, sporire şi decădere. Ceea ce diferenţiază poema de o ilustrare în versuri a unui principiu din filozofia istoriei este puterea de reînviere a unor lumi apuse, drama dispariţiei unor civilizaţii şi culturi şi sentimentul zădărniciei. Poemul cucereşte însă tocmai prin ceea ce este permanenţă, viaţă, creaţie în aceste lumi revolute. Meditaţia asupra destinului diverselor civilizaţii care s-au succedat se răsfrînge, în tabloul dramatic *Mureşanu,* şi asupra istoriei româneşti. Personajul central, deşi poetul se va fi gîndit la Andrei Mureşanu, este un erou de tip faustian, care-şi pune problema necesităţii sau inutilităţii jertfirii vieţii pentru ridicarea neamului. Sîmburele real, naţional, al acestui tablou dramatic este învăluit, uneori chiar sufocat, de problematica filozofică, schopenhaueriană,

„Contemporanul"), articolul lui Maiorescu *Eminescu şi poeziile lui* (1889) şi primul studiu monografic, scris de N. Petraşcu şi apărut în 1890 în „Convorbiri literare". Atacurilor care, prin vigoare, răspîndire şi audienţă, nu mai erau comparabile cu cele premergătoare anului 1883, li se răspundea competent de către o nouă generaţie de admiratori şi comentatori, fie din şcoala lui Gherea, fie în descendenţa criticii maioresciene : G. Ibrăileanu (cu pseudonimul C. Vraja), într-o suită de articole din „Lumea nouă" (1895) şi din „Evenimentul literar" (1895), R. Ionescu-Rion şi M. Dragomirescu, ale cărui studii au fost grupate sub titlul *Critica ştiinţifică şi Eminescu* (1894—1895). Această etapă, în care se includ şi contribuţiile lui N. Iorga, G. Bogdan-Duică şi C. Mille, s-ar caracteriza printr-o pronunţată faţetă polemică, printr-o luptă ascuţită între orientările literare ale epocii, prin aprecierea şi judecarea aproape exclusivă a poeziei, mai cu seamă a celei antume. O delimitare cronologică strictă între diversele etape ale exegezei eminesciene nu este totuşi posibilă. Odată cu predarea în 1902 a manuscriselor poetului de către Maiorescu, Academiei Române, se deschide posibilitatea de a cunoaşte amploarea preocupărilor, laboratorul de lucru, unele poeme necunoscute pînă atunci, se lărgeşte enorm cîmpul de investigaţie. Manuscrisele (cu cele peste 15 000 de pagini) cuprindeau variante ale poeziilor publicate, multe postume aproape definitivate, folclor ori prelucrări, proză poetică şi încercări dramatice, traduceri şi publicistică. O primă consecinţă a cunoaşterii lor sînt ediţiile de poezii postume, de literatură populară, de proză şi roman, de scrieri politice şi literare, de traduceri. Imaginea lui **E.** capătă noi contururi, dezvăluind profunzimea orizontului său de cunoaştere, o nebănuită amplitudine, o forţă creatoare unică în literatura naţională, de adevărată dimensiune universală. Paralel cu publicarea ineditelor, apar studii ale lui I. Scurtu, I. Chendi, N. Iorga, G. Bogdan-Duică, G. Ibrăileanu, H. Sanielevici, Al. Bogdan, Mircea Djuvara, N. Zaharia, Leca Morariu. Deşi importante sub raport documentar, cele mai multe din studii se rezumă la comentarea ineditelor, la precizarea unor amănunte. În această etapă nu se realizează nici o sinteză, nici o analiză amplă şi avizată, cu referire la contextul naţional şi european al literaturii. O poziţie aparte ocupă G. Ibrăileanu care, cu articolele din „Lumea nouă" şi „Evenimentul literar", cu acelea din „Viaţa românească", la care se adaugă cursul universitar intitulat *Epoca Eminescu,* o seamă de intervenţii, adeseori polemice, o bună ediţie de *Poezii* şi unele analize valoroase asupra operei, este cel mai bun eminescolog de pînă în jurul anului 1930. Chiar din primul an al deceniului patru încep să apară cuprinzătoare studii de sinteză. Astfel, în 1930, Tudor Vianu, publică *Poezia lui Eminescu,* urmată de *Influenţa lui Hegel în cultura românească* (1933) şi de *Arta prozatorilor români* (1941), în care conţinutului şi formei operei eminesciene îi sînt consacrate capitole speciale. Dar contribuţia fundamentală la cunoaşterea vieţii şi operei poetului îi revine lui G. Călinescu. El publică în 1932 *Viaţa lui Eminescu,* iar între 1934 şi 1936 cinci volume din *Opera lui Eminescu,* cercetări întemeiate pe cunoaşterea exhaustivă şi profundă a întregii opere eminesciene, antumă şi postumă, pe analiza manuscriselor. Într-o viziune retrospectivă şi de ansamblu, cu o intuiţie proprie unui creator de artă şi unui cunoscător al literaturii naţionale şi universale în complexitatea relaţiilor dintre ele, cu o concepţie predominant estetică, dublată de o epuizantă documentare, cu un autentic talent de portretist, G. Călinescu rămîne cel mai de seamă eminescolog. În această perioadă sînt de asemenea de apreciat contribuţiile lui D. Caracostea din studiile *Personalitatea lui Eminescu* (1926), *Arta cuvîntului la Eminescu* (1938) şi *Creativitatea eminesciană* (1943). Începînd din 1939 apare exemplara ediţie critică a operei eminesciene întreprinsă de Perpessicius, în ale cărei volume fiecare antumă şi postumă se bucură de o adevărată monografie, de stabilirea unor relaţii cu viaţa poetului, de studierea raporturilor dintre diverse variante şi posibile surse. Contribuţii însemnate au mai adus, între cele două războaie mondiale, D. Murăraşu, I. M. Raşcu, P. Constantinescu, E. Lovinescu, Vl. Streinu, Ş. Cioculescu, Al. Dima ş.a. De o deosebită importanţă pentru cercetarea şi interpretarea operei lui **E.** sînt capitolele ample pe care i le consacră în istorii literare N. Iorga, G. Călinescu, T. Vianu. În etapa contemporană, legătura cu perioada anterioară s-a realizat prin continuarea activităţii eminescologilor consacraţi, cărora li s-a alăturat o pleiadă aparţinînd generaţiilor noi. Astfel, au apărut patru din cele şapte volume ale ediţiei critice îngrijite de Perpessicius, ediţii definitive ale biografiei şi studiului operei aparţinînd lui G. Călinescu, exegeza lui D. Popovici, monografii semnate de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, I. Creţu, George Munteanu, studii scrise de Perpessicius, Vl. Streinu, D. Murăraşu, Liviu Rusu, I. Negoiţescu, G. C. Nicolescu, Gh. Tohăneanu, E. Todoran, I. Dumitrescu, E. Simion, E. Papu, C. Noica, Şt. Cazimir, Augustin Z. N. Pop, culegeri şi publicaţii comemorative, traduceri şi studii ale unor cercetători străini (L. Gáldi, A. Guillermou, Rosa del Conte, I. A. Kojevnikov ş.a.). Există o preocupare permanentă şi sistematică pentru cunoaşterea şi difuzarea operei poetului ; o publicaţie este consacrată exclusiv studierii operei sale *(Caietele Mihai Eminescu),* iar la Universitatea din Bucureşti s-a înfiinţat o catedră Eminescu.

Creaţia literară, căreia **E.** i-a consacrat cea mai mare parte a vieţii, l-a obsedat încă din anii adolescenţei. Tensiunea maximă, dăruirea totală, fantastica muncă de şlefuire, halucinantele lumi cărora le-a dat prime forme şi pe care urma să le definitiveze, nebănuita amplitudine şi profunzime a preocupărilor dintr-o existenţă creatoare de mai puţin de două decenii au dus la închegarea celei mai reprezentative opere poetice româneşti. Pentru analiza operei lui **E.** s-au propus soluţii şi criterii diverse, de la cele cronologice pînă la cele axate pe domenii, teme, arii de preocupări. Dacă în unele cercetări dimensiunile principale erau poezia socială, filozofică şi erotică, în altele poezia filozofică era inclusă în cea socială şi titaniană, adăugîndu-se ca un filon esenţial poezia mitologică. Uneori tema socială era integrată celei naţionale, alteori aspectele principale erau considerate poezia naturii, simţămîntul zădărniciei vieţii, presentimentul amurgului ireversibil, iubirea. Una din primele dificultăţi ale analizei pe baza criteriului cronologic (şi care s-a făcut simţită mai cu seamă înaintea publicării ediţiei Perpessicius) este aceea că ordinea apariţiei nu a coincis decît rareori cu ordinea elaborării, că numai stabilirea perioadelor, dacă nu şi a anilor în care fiecare dintre piese a fost redactată, permite abordarea după acest criteriu. La această primă piedică se adaugă şi faptul că în procesul de elaborare creatorul a abandonat unele proiecte, a revenit asupra altora, le-a fragmentat sau a publicat doar părţi care nu mai oferă suficiente date asupra concepţiei şi structurii de ansamblu a operei respective. Un exemplu ilustrativ pare să fie *Rugăciunea unui dac,* în care pesimismul ce se degajă este integral, aprioric, expresia cea mai dezolantă a zădărniciei lumii şi vieţii. Dar poezia

de soluțiile livrești, de o atmosferă de mitologie și folclor germanic. În același spirit al meditației asupra umanității și asupra unor eroi reprezentativi este *Sarmis* și, în parte, *Povestea magului călător în stele,* un gen de povestire filozofică. *Sarmis* își are geneza în intenția creării unei epopei dacice, idee care se va concretiza într-o încercare de epopee — *Decebal,* într-o alta de dramă, cu același titlu, și în alte proiecte *(Dochia).* Legături cu dacismul, care a înflăcărat imaginația poetului, are și poezia *Strigoii.* Evocarea strămoșilor autohtoni se continuă în ciclul Mușatinilor, dinastie de tip atridic, urmărită, în concepția poetului, de blestem, de ereditatea crimelor cu care și-a inaugurat domnia. **E.** proiectase chiar alcătuirea unui dodecameron dramatic, începînd cu Dragoș și terminînd cu Lăpușneanu. Dorința de a crea un ciclu inspirat din istoria națională este ilustrată în continuare de încercări care urmau să aibă ca eroi pe Doamna Chiajna, Răzvan, Marcu Vodă, Dabija Vodă, Doja, Horea, Avram Iancu. În analiza destinelor omului, poetul se lasă uneori înrîurit fie de idealismul platonician, fie de scepticismul schopenhauerian, dar încearcă să aplice aceste idei la istoria românilor. În poezia cetății umane, aspectul social se împletește cu meditația filozofică *(Scrisoarea I).*

Stăpînit de aceeași concepție, poetul își concentrează atenția asupra soartei creatorului în condițiile unei societăți mărginite și meschine. Dramei nașterii și pieirii atîtor culturi i se asociază drama creatorului de geniu strivit de stihia mediocrității. Dacă în viziunea și contemplarea dispariției civilizațiilor **E.** era influențat de concepția organicistă asupra istoriei, în analiza societății contemporane el este sub înrîurirea lui Schopenhauer. O expresie superlativă a sentimentului zădărniciei și scepticismului, al reluării aceluiași spectacol al lumii în forme variate este și satira *Glossă,* poezie de o mare virtuozitate prozodică, de o incomparabilă adecvare a elementului intelectual la formă. Stereotipia vieții este constatată cu o anume detașare, ca într-un joc al spiritului care contemplă mecanismul neschimbat al existenței. În domeniul erotic influența acestuia are aceeași funcție; atotputernicia instinctului devine dominație a mediocrității. Viziunea poetului este determinată de alcătuirea nedreaptă a lumii, de omniprezența răului, de o sensibilitate rănită de anomaliile sociale. Ilustrative pentru incapacitatea poetului de a nega viața vor fi și romanul *Geniu pustiu* și nuvela *Cezara,* în care lupta revoluționară, pe de o parte, claustrarea în insula lui Euthanasius, încorporarea în natură, abandonarea într-o beție a simțurilor, pe de alta, sînt atît de străine de pasivitatea și ascetismul propovăduite de Schopenhauer.

Expresia cea mai directă a poeziei sociale a lui **E.** este poezia *Împărat și proletar* care, în redacțiile succesive, începînd cu *Proletarul,* doar un rechizitoriu al societății, continuînd cu *Umbre pe pînza vremii,* mai amplă, dar fără concluzia pesimistă, rămîne cea mai radicală și mai aspră analiză a societății din întreaga literatură română. Critica lucidă și indignarea din prima parte a poemului nu pot fi umbrite de concepția resemnată, pesimistă din a doua parte. Pesimismul eminescian nu presupune și nu predispune la concluzii dezarmante, la negație, la acceptare necondiționată, ci este motiv de meditație, de reculegere. O critică a ipocriziei și necredinței, a vulgarității instinctelor, a incapacității femeii iubite de a înțelege că dragostea împărtășită reprezintă pentru creator elementul determinant al împlinirii, există în *Antropomorfism,* piesă de virtuozitate, cu imagini mai fruste, precum și în *Diamantul nordului,* unde frumusețea halucinantă a peisajului boreal, dialectica iubirii și căutarea cu orice preț a absolutului anulează parcă scepticismul final. Din categoria poemelor de analiză lucidă a dragostei, a conflictului dintre omul de geniu și mediul în care trăiește, a certitudinii că în lume instinctele domină spiritul, sînt *Scrisorile, Pe lîngă plopii fără soț..., Glossă, Odă (în metru antic)* și chiar *Luceafărul.* Implicațiile filozofice ale întregii creații eminesciene și frecvența obsedantă a ideii incompatibilității dintre creator și mediu dau tensiune și dramatism chiar idilelor și liricii erotice. Dar cele mai frecvente note satirice și polemice sînt totuși în poeziile care privesc realitățile sociale și cu precădere opoziția dintre trecut și prezent, dintre natură și societate. Astfel, în *Scrisoarea III,* epocii eroice a domnitorului Mircea, luptei și victoriei acestuia, le este opusă meschina demagogie a contemporanilor, în timp ce în *Scrisoarea I,* gînditorului capabil să descifreze tainele universului i se opune posteritatea măruntă. *Scrisoarea II* este expresia sentimentului inutilității oricărui efort, a refuzului creatorului de a recurge la compromisuri. Renunțarea la creație se conjugă cu nostalgia unui timp în care mai exista credința în scris și în gîndire. *Scrisoarea IV* opune idealul, iubirea pură, comprehensiunea, posibile numai în închipuire, în timpuri revolute, aranjamentelor nedemne, decăderii morale, incapacității de a visa. Ultima dintre scrisori, *Scrisoarea V,* este o diatribă misogină, în care legenda biblicei Dalila este dată ca exemplu visătorului naiv, dezarmat în fața strategiei și falsității relațiilor amoroase. Iubirea, înțeleasă ca fer-

ment al creației artistice, se confruntă cu libertinajul, cu relația instinctuală și interesată. Neputința femeii de a-și înțelege destinul de model și generator al artei, comportarea ei falsă și duplicitară, care îl fac pe visător ridicol, sînt în fond concluzii ale experiențelor poetului. Pesimismul, dezgustul creatorului nu preexistă, ci sînt consecința lucidității cu care el a pătruns structurile sociale, a intuit jocul de interese care se ascunde în spatele aparențelor.

Artist prin vocație și prin formație spirituală, **E.** a devenit, în cultura românească, prototipul poetului și al poeziei, printr-o adevărată revoluție în planul ideii despre artă și al expresiei literare. Pentru mulți dintre predecesori și dintre contemporani literatura nu reprezenta decît versificarea unor sentimente și a unor concepte sociale, filozofice, literaturizarea unor idei. **E.** descoperă valorile metaforice ale meditației, ale peisajului, ale idilei, și opera lui nu mai este o simplă traducere în vers sau proză poetică a unei concepții despre lume și viață, a accidentelor iubirii, ci valorificarea în plan artistic a virtuților poetice, imagistice, ale conținutului. Poate că unul din motivele pentru care Maiorescu i-a apreciat poezia este și pentru că își vedea confirmată teoria potrivit căreia elementele eterogene, de natură politică ori socială, nu devin literatură autentică decît în măsura în care se operează o disociere, cînd sînt intuite și exprimate valențele lor poetice. Prin apariția poeziei lui **E.**, delimitarea planurilor a reprezentat în epocă o transformare radicală în ideologia și în teoria literară, a permis înlăturarea confuziei valorilor.

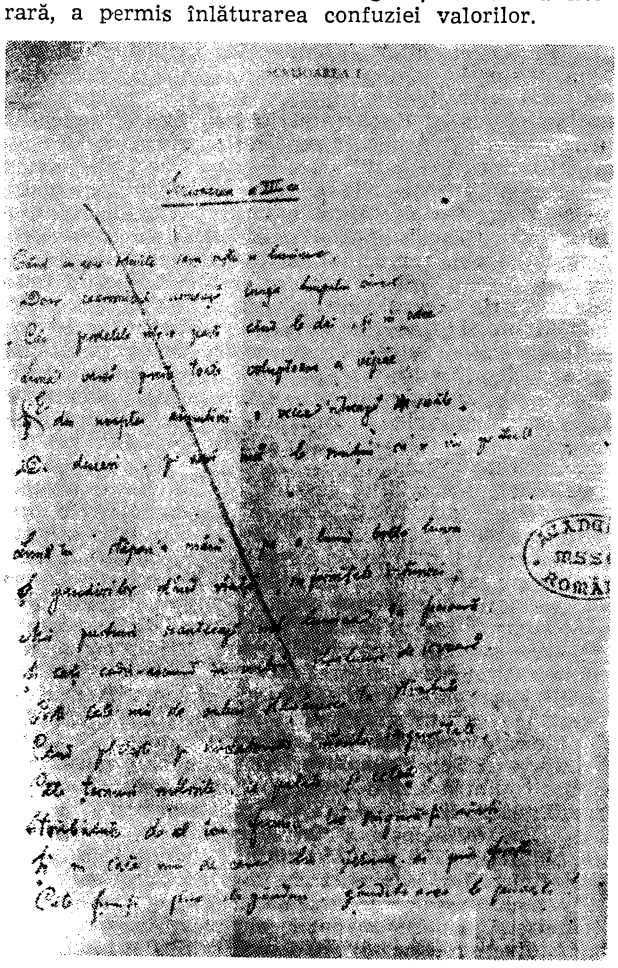

Decenii la rînd poezia eminesciană s-a identificat cu poezia de dragoste, cu poezia naturii terestre, cu nostalgia peisajului lunar și cosmic în genere. Liric prin definiție, **E.** a ilustrat plenar poezia erotică și a naturii. El a dat noi dimensiuni poeziei de dragoste, a parcurs toate registrele sentimentului, a exprimat bucuriile, dar mai cu seamă durerile iubirii. De la convenționalismul primelor poezii pînă la *Mortua est,* prima mare elegie eminesciană cu fond erotic, drumul parcurs, deși e vorba doar de cîțiva ani, este enorm. Poetul a încadrat iubirea în complexitatea vieții, a gîndirii, a istoriei, i-a conferit perspective nebănuite, a transformat-o în condiție a artei și a existenței. Valoarea poeziei erotice eminesciene vine din suverana ei spiritualitate, din dramatismul pe care îl imprimă contrarietățile, din profunzimea pe care i-o dă sondarea sufletului, din altitudinea la care o ridică meditația asupra destinului, din vastitatea pe care o capătă prin retrospectivă istorică și prin desfășurarea ei în cadrul naturii terestre și astrale. Registrul iubirii eminesciene este poate cel mai amplu și mai variat din literatura națională și unul din cele mai originale din literatura lumii. Iubirea eminesciană nu este numai cîntec, ci este meditație, dramă sfîșietoare, cataclism cosmic, bucurie și durere, puritate și lumină de lună. Pentru **E.** iubirea nu este o relație întîmplătoare sau durabilă, ci se înscrie în ordinea cosmică, în principiile fundamentale ale lumii, este similară cu aspirația spre ideal și căderea în neființă. În numele acestui ideal de iubire poetul respinge mediocritatea și meschinăria, minciuna și desfrîul, neputința de a depăși condiția biologică, fuga după aparențe și indiferența ori rezerva față de valoarea și puritatea sentimentului. Ca și în întreaga-i existență și creație, ceea ce dă dramatism și tensiune, ceea ce face apropiată și familiară poezia erotică eminesciană este conflictul, ireconciliabil aproape, între idealul înalt, concepția elevată despre dragoste și realitatea care le contrazice fundamental, decepția rezultată din această confruntare. Dragostea, așa cum o visa poetul, este condiția indispensabilă a vieții spirituale, a creației. Pavăză împotriva adversităților și a morții, ea este geana de lumină în întunericul creat de lupta pentru existență, este unirea dintre suflete, năzuința către stele. În miezul cald al idilei, ca și al întregii opere eminesciene, cu toată zgura de decepție, deznădejde, zădărnicie, dezgust, palpită aspirația spre puritatea iubirii. Arareori se poate vorbi de caracterul abstract, ilustrativ al poeziei erotice, poemul îmbinînd artistic elementul conceptual cu vibrația directă a sentimentului. Impresia de trăit, mărturie a unui simțămînt nefalsificat, a unei dezamăgiri și dureri, și în același timp a unei nostalgii, a înnobilat pe oricare dintre cititorii poetului. Refugiul idilei în natură nu se înscrie în vechea tradiție peisagistă, ci se face cu intenția vădită de a izola iubirea de adversitate și minciună, de a încadra un sentiment plenar în puritatea naturii. Natura dă idilei eminesciene amplitudine, creează intimitate, o ambianță ocrotitoare iubirii, singurătate în doi, îi dă imbold către elementele primordiale ale vieții. Plasînd retrospectiv idila la „o mie patru sute" *(Scrisoarea IV),* poetul o ferește de moravurile corupte ale civilizației contemporane, îi dă un aer de legendă. Iubirea adevărată are drept cadru natura, nu numai pentru că este considerată ca singurul mediu prielnic exprimării unui sentiment care nu presupune spectatori, ci și pentru că peisajul creează o atmosferă de grandoare, de reînviere a trecutului, a mitului. Permanența elementelor naturii dă credința că iubirea se aseamănă cu

perenitatea codrului şi a luminii dintotdeauna a stelelor, că durerea, moartea sînt firești şi se integrează într-o mişcare eternă. E înțelepciunea mioritică a veşniciei, opusă schimbării şi dispariției pe care le sugerează cadrul societății. Poetul consideră armonia iubirii ca element primordial al existenței umane. Astfel, în *Călin (File din poveste)* iubirea cu păcat (este aici şi o influență a poeziei populare), pe care o sancționează craiul, este privită cu seninătate, înțelegere şi simpatie, iar alungarea fetei de către părinte este condamnată. Încadrarea destinelor individuale într-o ordine şi în legi care guvernează existența şi natura are şi o consecință liniştitoare, o gravitate, chiar reconfortantă. Iubirea individuală este potențată de sentimentul că îndrăgostitul retrăieşte întreaga moştenire afectivă a strămoşilor : „Căci te iubeam cu ochi păgîni / Şi plini de suferinți, / Ce mi-i lăsară din bătrîni / Părinții din părinți" *(Pe lîngă plopii fără soț...)*. În *Mortua est,* clădită pe antiteza viață-moarte, cu o anume înțelepciune în fața tragismului morții, ființa iubită e metamorfozată în înger şi trece liniştită dintr-o lume a durerii într-un paradis. Moartea, pe care poetul n-o plînge, este în fond sfîrşitul implacabil care pîndeşte pe oricine se naşte. Resemnarea senină, înțelegerea cu care se întîmpină extincția sînt urmate totuşi de o apostazie, ca expresie directă a durerii, pentru că nici consolarea unui paradis nu putea compensa dispariția iubitei. Obsesia, confuzia conştientă între îngerii care-l veghează şi iubită revin în *Înger de pază.* Înclinat spre opoziții, mai spectaculoase în prima perioadă, mai atenuate în marile creații ale maturității, în *Venere şi Madonă* **E.** condamnă mai puțin amorul profan, pe Venera, pentru că peste invective vine încheierea „Suflete ! de-ai fi chiar demon, tu eşti sîntă prin iubire, / Şi ador pe-acest demon cu ochi mari, cu părul blond". În *Înger şi demon,* ca mai tîrziu în *Strigoii,* demonul, răzvrătitul, se îndrăgosteşte de blîndа fiică de rege şi în clipele cînd, sărac, agonizează şi este cuprins de sentimentul nimicniciei, ea îi dă o ultimă mîngîiere, dragostea. *Floare albastră,* cu jocul inocent al refuzului care cheamă, este una din cele mai senine şi mai optimiste idile eminesciene, cu excepția strofei finale, un post-scriptum tardiv al unei amintiri luminoase. Asocierea dintre simbolul idealului care nu poate fi atins („floarea albastră"), preluat din lirica lui Novalis, şi semnificația versului final („Totuşi este trist în lume !") dau idilei gravitate şi timbru elegiac. *Făt-Frumos din tei,* brodat se pare pe marginea unui fapt real, este un imn închinat vieții şi iubirii. *Lacul* transcrie parcă un vis de dragoste neîmplinită, iar *Dorința* o chemare de iubire. Într-un cadru mai amplu creionat este situată idila *Povestea codrului,* în care cei doi îndrăgostiți se confundă cu lumea vegetală. Acelaşi decor cu izvoare, arini şi brazi, cu glas de corn, adăposteşte iubirea din *Povestea teiului. Singurătate,* însă, aduce idila într-un interior de poet, cu dulci amintiri, cu păienjeniş şi cărți roase de şoareci, o atmosferă care predispune la melancolie, întreruptă doar de venirea iubitei. Dar clipele senine, amintirile iubirii trecute au devenit regrete în *Departe sunt de tine...* Tot o amintire pură a unei idile de altădată, umbrită de sentimentul pierderii naivității, a copilăriei, este *O, rămîi.* Regret amar, acid, în *Pe-aceeaşi ulicioară...,* îngheț, separare prin moarte, nostalgia „eternei dimineți" în *De cîte ori, iubito...* Mai peste tot iubirile trecătoare se confruntă cu veşnicia lunii, a lacului, a codrului, a mării, cu sunetul trist al cornului, ca martori ai fericirii apuse, prieteni ai statorniciei, neschimbați ca sentimentele poetului. *Atît de fragedă...,* de o infinită gingăşie şi indicibilă tandrețe, de un farmec dulce, imaginează o apariție de vis, de care îndrăgostitul nu îndrăzneşte să se apropie, la pragul dintre poveste şi adorație. Sonetele sînt chemări ale fericitei iubiri care a trecut şi a cărei întoarcere ar readuce seninul şi liniştea. Chemarea interioară devine şi chemarea izvorului şi a pădurii în *Freamăt de codru :* „Cucu-n treabă : — Unde-i sora / Viselor noastre de vară ? (...) / Se întreabă trist izvorul : / — Unde mi-i crăiasa oare ? (...) / Am răspuns : — Pădure dragă, / Ea nu vine, nu mai vine !". *Despărțire* nu mai are nimic luminos, uitarea, stingerea iubirii sînt similare cu moartea. Apropierea, singulară, a morții mamei de invocarea iubitei conferă gravitate poeziei *O, mamă...,* sugerează absolutul sentimentului. *S-a dus amorul...* nu e doar regretul pentru pierderea iubirii, ci înseamnă şi dispariția cîntecului, a ingenuității de altădată : „Prea mult un înger mi-ai părut / Şi prea puțin femeie, / Ca fericirea ce-am avut / Să fi putut să steie. / Prea ne pierdusem tu şi eu / În al ei farmec poate (...) / Şi poate că nici este loc / Pe-o lume de mizerii / Pentr-un atît de sfînt noroc / Străbătător durerii !". Nostalgia după fericirea trecută, recrearea unor clipe de pură frumusețe şi împlinire, de lumină, sînt caracteristice, dau farmec idilei eminesciene. *Cînd amintirile...* reînvie de asemenea momente de neuitat, în aceeaşi ambianță — stelele, luna, stejarul, izvorul. Nimic din resentimentele iubitului înşelat, nimic din amărăciunea provocată de necredință. Destinul trecător al iubirii contrastează din nou cu eternitatea elementelor naturii. Unui sentiment simplu, poetul îi imprimă noi şi nebănuite valori, o vibrație şi o muzicalitate care-i modifică total semnificația. **E.** a cîntat iubirea în toată plenitudinea ei, ca sentiment împărtăşit ori neînțeles, dar a cristalizat în jurul acestei teme meditația gravă asupra vieții şi morții, a adus ca martori şi cadru peisaje terestre şi viziuni cosmice, a implicat în iubire întreaga existență. Poezia lui, şi cea liric-erotică îndeosebi, reprezintă contopirea conştiinței individuale într-o ordine cosmică, într-o lume de începuturi, prin prisma căreia orice fapt, orice trăire capătă un sens, o finalitate. Resorbind valorile trecutului, trăind intens drama metafizică şi contradicțiile societății, durerile şi, mai puțin, bucuriile iubirii, cu certitudinea că tot ce e dat omului să trăiască îl apropie, îl face să înțeleagă ritmul, misterios uneori, al vieții, **E.** a creat pentru posteritate o adevărată mitologie.

Poemul *Luceafărul,* inspirat de un basm popular cules de germanul R. Kunisch într-o călătorie prin țările române, reprezintă o sinteză a disponibilităților lirice şi filozofice eminesciene, a capacității de a transpune propria-i dramă în plan cosmic. *Luceafărul* este o chintesență a întregii poezii eminesciene şi sugerează grandioasele universuri din postumele pe care nu le-a mai definitivat. Poate că halucinantele proiecte i-au trezit teama de a se lăsa absorbit de lumile create, dîndu-i presentimentul că această aventură spirituală i-ar putea grăbi sfîrşitul. În atmosfera şi cadrul de basm cosmogonic răzbate drama poetului. *Luceafărul* este simbolul incompatibilității dintre geniu şi mediul în care trăieşte, al conflictului dintre aspirația spre eternitate şi efemer. Poemul asociază, într-o formă de o savantă simplitate, o idilă cu o cosmogonie, exprimă o dramă a antinomiilor, aspirația supranaturalului spre real şi a realului către transcendent. Poezia realizează o desăvîrşită îmbinare între elemente supranaturale tulburătoare — aparițiile demonice, în succesive în-

fățișări, ale Luceafărului (Hyperion), îndrăgostit de fata de împărat — și scenele de intimitate șăgalnică dintre Cătălina și pajul Cătălin. Călătoria lui Hyperion prin spații astrale, dialogul de amară revelație cu stăpînul Universului, gravitatea stranie, nepămînteană, cu care se apropie de fată alternează cu reacțiile umane, cu uimirea și reținerea, terestre, ale Cătălinei. *Luceafărul* constituie și o ilustrare a nevoii de înălțare, limitată doar la ridicarea privirii către cer, dar simbolizează în aceeași măsură încercarea eternității de a se umaniza.

Sentimentul cosmic, creînd vastitate spațială și temporală, se face simțit nu numai în poezia filozofică, ci și în aceea erotică, socială, de imaginație fantastică și inspirație folclorică. Contemplarea imensității spațiului și a timpului fără început și fără sfîrșit nu este o atitudine specifică numai romantismului, ci vine încă din cosmogoniile orientale, avînd o veche tradiție filozofică, poetică și mitologică. În afară de *Luceafărul,* viziuni cosmice se desfășoară în *Povestea magului călător în stele,* în basmul versificat *Fata în grădina de aur,* în *Memento mori, Gemenii, Scrisoarea I.* Acest sentiment apare în sfera raporturilor dintre om și natură, în procesele istorice, în relațiile care se stabilesc între destinele individuale și astre, după străvechi concepții magice. Prezența peisajului sideral nu provoacă izolarea omului sau sentimentul nimicniciei sale în infinit, ci creează o ambianță ce poate da măsura propriei individualități în raport cu dimensiunile nemărginite ale spațiului și timpului. Fragmentul genezei din *Scrisoarea I,* episodul călătoriei Luceafărului prin spațiul cosmic, *Povestea magului călător în stele* nu sînt în primul rînd cosmogonii versificate, idei și categorii filozofice ori științifice în limbaj metaforic, ci poezie autentică străbătută de fior liric, elevată cugetare poetică. Dimensiunea cosmică a poemelor nu înseamnă numai contemplarea prin imagini a spațiului și timpului, ca principii fundamentale ale interpretării lumii fenomenale, a istoriei, ci se integrează, ca modalitate artistică, în universul poeziei. La **E.** se realizează o sinteză între intuiția, sentimentul și emoția specifice dintotdeauna poeziei și rațiunea, luciditatea venite din sfera științei, poezia căpătînd astfel factură, vibrație modernă. Vraja și magia vechilor astrologii, a mitologiilor și credințelor populare devin la **E.** visare și contemplație, străbătute de un sentiment metafizic, de un sens al misterului. Călătoriile în lumea astrelor transfigurează evenimente obișnuite, desfășurate la scară terestră, ele căpătînd, astfel, o deschidere mai amplă, o dinamică de neconceput la nivelul orizontal al dimensiunii spațiale și temporale tradiționale. În circuitul cosmic se înscrie trecerea de la viață la moarte, de la geneză la stingerea eternă. Contopindu-se cu mișcarea și muzica sferelor, contemplația eminesciană identifică pierderea iubitei, ca dramă individuală, cu extincția cosmică, introduce în desfășurarea vieții vasta mecanică a corpurilor cerești. Viziunea apariției și dispariției civilizațiilor este în consens cu apariția și dispariția astrelor. Dar transferul nu se petrece doar dinspre pămînt, ci, fără teama religioasă ori metafizică, perturbarea mecanicii astrale are consecințe în frămîntările și emoțiile, în dramele și neliniștile din sufletele muritorilor.

Una din ipostazele fundamentale ale operei lui **E.,** revelatoare și definitorie pentru întreaga literatură română modernă, este creația sa pe baze folclorice. Opera originală a lui **E.,** în raport cu folclorul național ori cu mitologiile altor popoare, nu relevă doar unele înrîuriri, analogii, ci reprezintă o sinteză unică, prin valoare artistică, între înzestrarea creatorului și opera anonimă. Poetul nu numai că a cunoscut în toată varietatea și profunzimea ei creația orală, ci și-a asimilat întreaga spiritualitate și mentalitate a poporului, ajungînd a fi confundat, prin unele poezii, cu un autentic bard popular. Ilustrative pentru această desăvîrșită simbioză sînt poeziile *Codrule, Maria Ta* și *Miron și frumoasa fără corp.* Din vastele proiecte ale lui **E.** se desprinde și intenția de a recrea o mitologie autohtonă, în care ar fi intrat opere ca : *Ursitoarele, Mușatin și codrul, Basmul lui Arghir,* fragmente despre Dochia și Traian, Dragoș, Ștefan. Poetul a făcut și operă de culegător propriu-zis, iar culegerile sale impresionează prin fidelitatea transcrierii. Din colecțiile anterioare, el a copiat caiete întregi, în manuscrise fiind înregistrate mai toate speciile : balade, basme, doine, bocete și blesteme, strigături și jocuri de copii, colinde, plugușoare și orații de nuntă, proverbe, cîntece de lume și irmoase. Multe din bucățile aflate în arhiva poetului provin din marele infolio al vornicului Iordache Golescu. O mărturie directă a acestei înclinații către lumea basmelor este postuma *Cînd crivățul cu iarna...* Raportul dintre creația populară autentică și poezia de inspirație folclorică a lui **E.** se dezvăluie în etapele succesive ale elaborării poemelor *Călin (File din poveste), Luceafărul, Scrisoarea III* și a basmului *Făt-Frumos din lacrimă.* Ceea ce caracterizează întregul proces de transfigurare de la creația anonimă la poezia proprie este diminuarea ori chiar părăsirea structurii epice și amplificarea elementelor descriptive, lirice, psihologice. Prin îndepărtarea de originalul folcloric, se accentuează ori devin preponderente portretul fizic și moral, fastuoasele tablouri de natură, dovezile adeziunii față de viața patriarhală. Stadiile premergătoare, așa cum s-au concretizat ele în piese mai mult sau mai puțin rotunjite, pînă la poemul original, în care prototipul popular este adeseori greu de identificat, nu sînt simple piese de atelier, etape intermediare neglijabile. Multe dintre ele sînt realizări remarcabile, cu valoare independentă. O caracteristică a preluării izvoarelor autentic populare este estomparea, iar alteori pierderea caracterului fantastic, mitologic, ori chiar modificarea semnificațiilor originare. Atît în poemul *Călin (File din poveste),* cît și în *Luceafărul,* raportate la basmul în proză *Călin Nebunul* și la prima sa redacție în versuri, la *Fata în grădina de aur* ori *Miron și frumoasa fără corp,* s-a infiltrat treptat și experiența poetului, au fost înlăturate elemente epice, fabuloase, iar schema abstractă s-a umanizat. Unul din procedeele revelatoare ale procesului de trecere de la basmul popular la poemul cult, de cu totul altă semnificație și structură, este metamorfoza pe care o suferă personajele. Astfel, în *Luceafărul* transformarea eroului Florin în pajul Cătălin nu este numai nominală, ci antrenează în același timp eliminarea atributelor eroice, impunerea unei condiții sociale subalterne. Ceea ce s-a pierdut ca fabulos, succesiune epică și densitate s-a cîștigat în intensitate, în vibrație lirică și semnificație, în dimensiune umană. *Luceafărul,* preluînd sîmburele alegoric al mitului, al povestii, a devenit o simfonie cu acorduri celeste, izvorîtă din acea unică osmoză dintre zbuciumul unei existențe geniale și zestrea spirituală a unui întreg popor.

Faima de care s-au bucurat poezia și proza politică ale lui **E.** a lăsat în umbră proza sa poetică. E adevărat că piesele *La Aniversară* și *Cezara* au apărut într-o publicație măruntă, fără ecou („Curierul de Iași"), în timp ce nuvela *Sărmanul Dionis,* publicată în „Convorbiri literare", era, prin accentuatul ei caracter metafizic, de vis în vis, un text dificil

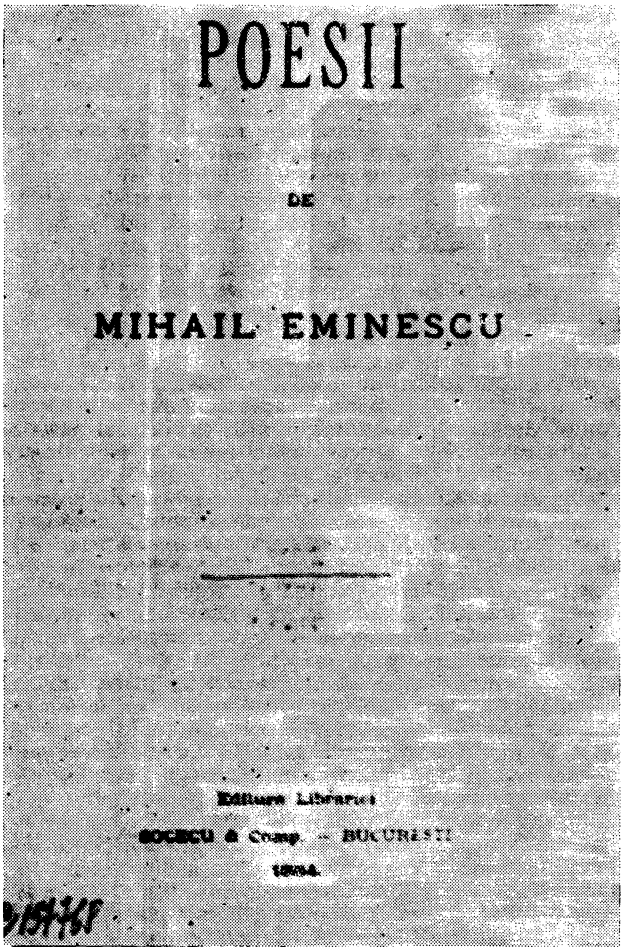

chiar pentru junimiști. Proza poetică a lui **E.** reprezintă însă o contribuție comparabilă sub raportul valorii cu poezia și cu proza politică. Ca și poezia, proza poetică de început face dovada unor servituți de epocă (Alecsandri, Bolintineanu). Dar proiectele, unele datînd din anii debutului, denotă forța și precocitatea unui prozator de primă mărime, conțin în germene ideile fundamentale, direcțiile ulterioare. Între acestea este și romanul *Geniu pustiu.* Sîmburele epic al romanului (în fapt o nuvelă mai amplă) gravitează în jurul personajului Toma Nour, erou tipic romantic, fiul unui morar ardelean, care se împrietenește cu un alt tînăr, Ioan, îndrăgostit de Sofia, una din fiicele unui violoncelist. În casa acestuia, unde Toma este adus de prietenul său și asistă la moartea iubitei lui Ioan, eroul se îndrăgostește de Poesis, sora acesteia. Dezamăgit în dragoste, Nour părăsește Clujul — unde se desfășoară prima parte a nuvelei —, pleacă acasă și de acolo în munți pentru a lua parte la mișcarea de la 1848 din Transilvania, alături de Ioan și de tatăl său, tribuni în armata lui Avram Iancu. Urmează unele scene violente din desfășurarea revoluției, în care Ioan moare, un morar sas trădător este legat de stîlpii morii căreia i se dă foc. Reîntors la Cluj, Nour află de moartea iubitei. Nemaifiind legat de nimic, eroul rătăcește prin lume, ca luptător împotriva tiraniei, iar sfîrșitul îl află fie în Siberia (după o variantă de final), fie într-o închisoare din Europa, condamnat la moarte. Prețuirea și asimilarea creatoare a folclorului constituie, ca și în poezie, una din trăsăturile caracteristice. *Fata în grădina de aur, Miron și frumoasa fără corp, Călin Nebunul* sînt prelucrări ale unor povești populare. Dealtfel, prima manifestare în domeniul prozei literare este basmul *Făt-Frumos din lacrimă.* Cu toată construcția în plan dublu, cu permanenta pendulare între vis și realitate, *Sărmanul Dionis* nu este un joc al fanteziei, ci reflexul unei conștiințe neliniștite, al unei existențe zbuciumate. Dionis, eroul nuvelei, prin folosirea unor vechi cărți de astrologie și a unor procedee magice, realizează regresiunea în timp și încarnarea într-una din ipostazele sale anterioare, călugărul Dan din vremea lui Alexandru cel Bun. Reîntoarcerea în timp, alături de Maria, fata spătarului Mesteacăn, este urmată de o deplasare în spațiu, acțiunea desfășurîndu-se în peisajul lunar, prilej pentru prozator de a imagina un eden selenar. Cu toate că își are geneza în concepția kantiană despre caracterul aprioric și subiectiv al spațiului și timpului, dar și în practicile astrologice, nuvela se susține ca o operă literară prin descrierea unor peisaje mirifice, prin capacitatea de a sugera că în țesătura imaginației se infiltrează de fapt o existență reală și psihologii veridice. În ciuda unor desprinderi de concret și a plutirii în ireal, nuvela este o construcție organică, trecerile de pe un tărîm pe altul alternînd firesc. Înrudite, și parțial încorporate în nuvelă, sînt postumele *Umbra mea* și *Archaeus.* Reflex al ideilor filozofice schopenhaueriene, tratînd tema metempsihozei, prezentă și în acel *Roman al mumiei* de Th. Gautier, pe care poetul îl va fi citit, este *Avatarii faraonului Tlà,* în care se urmăresc diversele întruchipări și încarnări ale aceluiași veșnic arhetip, ca și replica, în spirit kantian, din *Archaeus.* Paralel cu această predispoziție pentru proza romantică, îmbibată de filozofie și reflexivitate, vădind o imaginație uneori nestrunită, **E.** a încercat și proza de observație analitică și realistă, înrudită cu activitatea de gazetar, de observator lucid al evenimentelor și al oamenilor, în ceea ce aveau mai revelator pentru categoria socială căreia aparțineau. Această neașteptată virtute a prozei eminesciene se vădește în fragmentele denumite *La curtea cuconului Vasile Creangă,* în care se reconstituie tipurile și atmosfera patriarhală a unei proprietăți agrare din Moldova, în *Aur, mărire și amor,* tablou din viața și societatea Iașilor de pe la 1840, ambele apropiate de proza lui M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Al. Russo, C. Negruzzi, dar și cu unele elemente care le delimitează de înaintași. În manuscrise se mai află fragmentul intitulat de editori *Părintele Ermolachie Chisăliță,* mai aproape de Slavici și Creangă, chiar situat cronologic între *Popa Tanda* și *Popa Duhu,* de fapt un fel de replică, în pastă groasă, la povestirile lui Slavici. *La Aniversară* este o schiță de o mare puritate și prospetime, cu o surprinzătoare intuire a naivității și seriozității iubirii adolescentine. Prozatorul imaginează un dialog în care intențiile declarate ale personajelor sînt anulate de subtext, de gesturi, dialog a cărui desfășurare voit savantă nu poate ascunde adevărata semnificație, pendulînd între jocul juvenil și comedia gravă a conflictului, între expresia formală sobră și sentimentul care o subminează. *La Aniversară,* cu inimitabila tandrețe care o învăluie, reprezintă în planul prozei ceea ce *Floare albastră* a însemnat pentru poezie. Nuvela *Cezara,* avînd o desfășurare mai amplă, cu evidente influențe din filozofia lui Shopenhauer, este un studiu al iubirii mature, în toată gravitatea și complexitatea ei. Rod al aspirațiilor, dar și consecința unor dureroase experiențe, nuvela e o transpunere în planul ficțiunii a idealului eminescian de iubire. Voluntarismul și pu-

terea de dăruire în dragoste a Cezarei, care-l contaminează treptat și pe Ieronim, își găsesc împlinirea în peisajul paradisiac al insulei lui Euthanasius. Între poezia și proza lui **E.** s-a petrecut un permanent transfer de idei, teme, atitudini, viziuni, iar elementele și valorile unui domeniu se regăsesc, în parte, și în celălalt. Lirismul, fantezia, meditația, visul sînt deopotrivă caracteristice și prozei poetice eminesciene. Dar peisajele cosmice, viziunile mitice sau filozofice, onirice, portretele unor eroi devorați de nostalgia înțelegerii și dominării universului au mai multe perspective în desfășurarea epică. Prin aceste calități de fantezie, tentație faustică, vocație cosmică, prin reflexivitate și profunzime filozofică, proza lui **E.** se diferențiază de tradiția prozei românești, se înscrie în contextul prozei europene ca o contribuție originală în cadrul romantismului. Apelul la filozofie și la științele exacte, la magie, la astrologie își are rațiunea în nevoia de a pătrunde în intimitatea universului, în setea de absolut a poetului. Dar aceste elanuri faustice, prometeice vin în contradicție, uneori flagrantă, cu realitatea ostilă, cu banalitatea și cu lipsa de receptivitate, uneori chiar cu limitele spiritului uman. Aspirația metafizică alternează ori este dublată de neliniști, de drame de ordin social și național *(Geniu pustiu)*. Dacă *Sărmanul Dionis* e o sinteză, un simbol al cutezanței și prometeismului, în *Făt-Frumos din lacrimă,* deși se menține mai aproape de succesiunea de fapte a basmului popular, apare, de asemenea, sentimentul de plenitudine pe care îl dă trăirea intensă a peisajului, eroul are nostalgii și porniri titaniene. Chiar și în încercările de proză obiectivă, în spiritul fiziologiilor pașoptiste, străbate conformația sa fundamental romantică. Realismul analizei, care se vrea lucidă, sobră, este anulat de ironie și spirit polemic nestăpînit.

În concepția lui **E.** despre diversele laturi ale vieții spirituale, limba ocupă un loc preponderent, fiind înțeleasă nu doar ca modalitate de exprimare a unui conținut de idei și sentimente, ci ca element definitoriu al naționalității. Pentru poet baza lingvistică a literaturii este limba vorbită, cea a cărților bisericești și laice, iar expresia superlativă a acesteia se întîlnește în folclor și în scrierile lui N. Bălcescu, V. Alecsandri, C. Negruzzi, P. Ispirescu și I. Creangă. A cunoscut variantele teritoriale, cronologice și sociale ale limbii naționale și prin geniul poetic dublat de un deosebit simț al limbii a folosit nu numai formele existente ci și virtualitățile acestui tezaur, creînd un nou limbaj artistic printr-o sinteză între diversele ei aspecte. **E.** a considerat limba română, prin unitatea ei, ca o primă dovadă a comunității spirituale a poporului, ca o consecință a unei mai vechi unități etnice. Prin limbă înțelegea în același timp tradiție și sentiment al continuității, conștiința individualității naționale („... că noi românii, cîți ne aflăm pe pămînt, vorbim o singură limbă, «una singură», ca nealte popoare și aceasta în oceane de popoare străine ce ne încongiură, e dovadă destulă că așa voim să fim noi, nu altfel"). Preocupat constant de legătura nemijlocită dintre cultură și naționalitate, de nevoia unei arte, a unei literaturi cu specific național, poetul considera că adevărata literatură trebuie să aibă la bază limba vie a poporului, istoria și tradiția națională. El nu concepea ca suficientă existența talentului pentru a crea opere durabile, întrucît condiția apariției unor opere nemuritoare este apropierea creatorilor de „pămîntul" și de „modul de a fi al poporului lor". Opiniile privitoare la funcția artei continuă și dezvoltă concepția generației pașoptiste. îmbină armonios gîndirea înaintașilor cu o pregătire intelectuală de nivel european. **E.** a emis judecăți cu privire la raportul dintre fond și formă, dintre diversele arte, dintre cultură, civilizație și educație, dintre literatură, limbă și națiune. Referitor la relația intimă, inextricabilă, dintre conținut și expresie, dintre imagine și idee, opinia poetului este de o permanență și actualitate evidente: „ideea unei poezii poartă în sine deja ideea corpului său". Dintre variatele forme ale culturii a acordat prioritate artei teatrale, în cadrul căreia, pe lîngă aprecierile și criticile formulate în legătură cu dramaturgia națională și universală, a supus unei analize avizate spectacolul și jocul actorilor.

Poezia lirică și a cetății, a naturii, a spațiilor astrale, proza poetică și fantastică, articolele politice și încercările dramatice ale lui **E.** nu pot fi desprinse de contextul literar, filozofic și social al epocii. Prin înzestrarea genială, prin puterea de asimilare fără precedent a elementelor de cultură națională și universală, prin identificarea destinului uman cu creația, opera eminesciană este o sinteză unică între valoarea individuală și forța creatoare a unui popor, expresia supremă a spiritualității românești. Concepția lui socială și politică e a unei înalte conștiințe a epocii. Din întreaga-i operă străbate un umanism integral, un cult al valorilor morale. Opera poetului, ca încununare sublimă a existenței sale dramatice, are drept coordonate drama geniului, meditația asupra vieții și morții, dragostea ca element fundamental al existenței, refuzul organic al stihiei răului, nostalgia după unitate, armonie și frumusețe.

— *Poezii,* pref. T. Maiorescu, București, Socec, 1884 ; ed. 4, pref. și notiță biografică *(Poetul Eminescu)* T. Maiorescu, București. Socec, 1889 ; ed. 6. notiță biografică și post-scriptum **T. Maiorescu, București, Socec, 1892** ; *Proză și versuri,* îngr. V. G. Morțun, Iași, 1890 ; *Culegere de articole apărute în „Timpul" în anul 1880 și 1881,* pref. Gr. Păucescu, București, Haimann, 1891 ; *Nuvele,* Iași, Șaraga, [1893] ; *Scrisori către Cornelia Emilian și fiica sa Cornelia, de Henriette și Mihail Eminescu,* Iași, Șaraga [1893] ; *Poezii (Complete),* pref. A. D. Xenopol, Iași, Șaraga, [1893] ; ed. 2 *(Poezii complecte),* [1894] ; *Din scrierile lui...,* I, București. 1894 ; *Diverse,* pref. I. L. Caragiale, Iași, Șaraga, [1895] ; *Poezii,* notiță biografică de Căpitanul Eminescu, București, Alcalay, [1900] ; *Opere complete,* vol. I : *Literatura populară,* pref. Ilarie Chendi, București, Minerva, 1902 ; *Poezii postume,* pref. Nerva Hodoș, București, Minerva, 1902 ; *Geniu pustiu,* îngr. și pref. Ion Scurtu. București, Minerva, 1904 ; *Scrieri politice și literare,* îngr. și întrod. Ion Scurtu, București, Minerva, 1905 ; *Bogdan Dragoș. Dramă istorică inedită,* pref. Iuliu Dragomirescu, București, Alcalay. 1906 ; *Povești și nuvele.* București, Alcalay, [1907] ; *Poezii.* îngr. Ion Scurtu. București, Minerva, 1908 ; *Proza literară,* îngr. și introd. Ion Scurtu, București, Minerva, 1908 ; *Icoane vechi și icoane nouă,* pref. N. Iorga. Vălenii de Munte, 1909 ; *Articole politice,* **București,** Minerva, 1910 ; *Lumină de lună. Poezii,* îngr. Ion Scurtu. București. Minerva, 1910 ; *Poezii,* îngr. Ion Scurtu, București. Alcalay. 1910 ; *Cum a iubit Eminescu. Pagini intime (Amintiri, scrisori și poezii inedite).* îngr. Octav Minar, București, Librăria nouă. [1912] ; *Opere complete,* pref. A. C. Cuza, Iași, Librăria românească, 1914 ; *Poezii,* îngr. Gh. Adamescu. București, Cartea românească, [1921] ; *Poeziile lui...,* I—II, îngr. N. Iorga, București, Liga culturală, 1922 ; *Poezii filosofice, sociale și satirice,* pref. Lucian Blaga, București, Cultura națională, 1923 ; *Poezii lirice,* pref. Lucian Blaga, Cultura națională, 1923 ; *Poezii,* îngr. G. Bogdan-Duică. București. Cultura națională. 1924 ; *Probleme și analize filosofice,* îngr. Octav Minar, București, 1924 ; *Povestiri,* introd. E. Lovinescu, București. Ancora, [1928] ; *Poezii,* introd. E. Lovinescu, București, Benvenisti, [1929] ; *Poezii,* îngr. și pref. G. Murnu. București. Ciornei. [1929] ; *Poezii,* îngr. G. Ibrăileanu. București. Ciornei, [1930] ; *Scrieri politice,* îngr. D. Murărașu, Craiova, Scrisul românesc, [1931] ; *Poezii,* îngr. Constantin Botez. București. Cultura națională, 1933 ; *Nuvele,* îngr. și pref. C. Gerota. București. Tip. Române unite. [1935] ; *Scrieri literare.* îngr. D. Murărașu. Craiova. Scrisul românesc. [1935] ; *Literatura populară,* îngr. D. Murărașu. Craiova. Scrisul românesc. [1936] ; *Poezii,* îngr. M. Dragomirescu, București. Universul, 1937 ; *Poezii,* îngr. G. Călinescu. București. Ciornei. [1938] : *Opere,* I—IV, îngr. Ion Crețu. București. Cultura românească. 1938—1939 ; *Opere,* îngr. și întrod. Perpessicius, vol. I—III : *Poezii tipărite în timpul vieții,* București, F.R.L.A., 1939—1944, vol. IV—V : *Poezii postume,* București, E.A., 1952—1953, vol. VI : *Literatura populară,* București, E.A., 1963, vol. VII : *Proza lite-*

rară, îngr. Petru Creția, D. Vatamaniuc, Anca Costa-Foru, Eugenia Opresc, introd. Perpessicius, București, E.A., 1977 ; *Poezii*, îngr. și introd. Al. Colorian, București, Cugetarea, 1940 ; *Poezii postume*, îngr. Al. Colorian și Al. Iacobescu, București, Cugetarea, [1940] ; *Poezii și variante*, îngr. D. R. Mazilu, București, Tip. Monitorul oficial, 1940 ; *Articole de politică românească*, îngr. Gh. Chirițescu, Iași, Tip. Gheorghiu, 1941 ; *Opera politică*, I—II, îngr. I. Crețu, București, Cugetarea, [1941] ; *Poezii*, îngr. Gr. Scorpan, Iași, Cartea Moldovei, 1943 ; *Proză literară*, îngr. și introd. Al. Colorian, București, Cugetarea, [1943] ; *Poezii*, îngr. M. Toneghin, București, Cartea românească, 1944 ; *Poezii*, postfață N. Șerban, București, Luteția, [1947] ; *[Dicționar de rime]*, în N. Șerban, *Dicționar de rime*, București, Luteția, 1948 ; *Poezii*, pref. Mihai Beniuc, București, E.S., 1950 ; *Poezii*, pref. M. Sadoveanu, București, E.S.P.L.A., 1951 ; *Literatură populară*, îngr. și pref. I. D. Bălan, București, E.T., 1956 ; *Poezii*, îngr. Perpessicius, București, E.S.P.L.A., 1958 ; *Poezii*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, cuvînt înainte Tudor Arghezi, București, E.S.P.L.A., 1960 ; *Opere alese*, I—III, îngr. și pref. Perpessicius, București, E.L., 1964—1965 ; ed. 2, București, Minerva, 1973 ; *Proză literară*, îngr. Eugen Simion și Flora Șuteu, introd. Eugen Simion, București, E.L., 1964 ; *Geniu pustiu. Proză literară*, îngr. Eugen Simion și Flora Șuteu, pref. Al. Piru, București, E.L., 1966 ; *Poezii*, I—III, îngr. D. Murărașu, București, Minerva, 1970—1972 ; *Despre cultură și artă*, îngr. D. Irimia, Iași, Junimea, 1970 ; *Sărmanul Dionis. Proză fantastică*, postfață Aurel Martin, București, Minerva, 1970 ; *Poezii*, îngr. și pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, Albatros, 1971 ; *Scrieri de critică teatrală*, îngr. și introd. Ion V. Boeriu, Cluj, Dacia, 1972 ; *Scrisori*, îngr. D. Murărașu, București, Albatros, 1972 ; *Poezii*, îngr. și pref. Const. Ciopraga, Iași, Junimea, 1974 ; *Icoane vechi și icoane nouă (Pagini de ziar)*, îngr. și introd. Gh. Bulgăr și Al. Melian, București, Eminescu, 1974 ; *Articole și traduceri*. I, îngr. Aurelia Rusu, introd. Aurel Martin, București, Minerva, 1974 ; *Dicționar de rime*, îngr. Marin Bucur și Victoria Ana Tăușan, pref. Marin Bucur, București, Albatros, 1976 ; *Scrieri pedagogice*, îngr. Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi, pref. Mihai Bordeianu. Iași. Junimea. 1977. **Ms.** : *[Scrieri]*, B.A.R., ms. 2254 — ms. 2292, ms. 2306 — ms. 2308, ms. 3215, ms. 4850. — **Tr.** : Guilom Ierwitz, *Histrion*, CL, XL, 1906, 1—2 ; E. A. Poe, *Morella*, A, XVIII. 1907, 10 ; Emile Augier, *Lais*, pref. Ion Scurtu, București, Socec, 1908 ; Mark Twain, *Obsesiune*. MIS. III, 1911, 83—84 : Onkel Adam, *Lanțul de aur. Novelă svediană*. îngr. N. Juc̆ănaru. pref. G. Bogdan-Duică. Cluj, Viața, 1927 : Homer. *Iliada*, cîntul I (fragm.). *Odiseea*, cîntul I (fragm.) (publ. D. Murărașu), FF, VII, 1932, 3—4 ; Goethe. *Tasso* (fragm.) (publ. G. Bogdan-Duică), ME. VIII, 1937. 15 ; [Lenau. Schiller, Chr. Wernike, Ovidiu, Horațiu, Hieronymus Lorm. Hoffmann von Fallersleben. V. Hugo. G. A. Bürger, Goethe]. în *Opere*, îngr. Perpessicius, vol. I, București, F.R.L.A., 1939, vol. IV—V, București, E.A., 1952—1958 : H. Th. Rötscher, *Arta reprezentării dramatice*. în *Articole și traduceri*, I. îngr. Aurelia Rusu, București. Minerva, 1974 : Kant, *Critica rațiunii pure* (fragm.). în *Lecturi kantiene*. îngr. C. Noica și Al. Surdu, București, 1975. **Ms.** : Shakespeare. *Timon din Atena* (fragm.), B.A.R., ms. 2254 ; Machiavelli, *Il Principe* (fragm.), B.A.R., ms. 2257.

— 1. M. Eminescu *[Corespondență]*, SDL, I, III—V, *passim* ; 2. Maiorescu, *Critice*, I. *170—173*, III, *129—156* ; 3. Maiorescu, *Insemnări*, I—III, *passim* ; 4. Pop, *Conspect*, II, *112—115* ; 5. Gaster. *Lit. pop., 549* ; 6. Gherea, *Studii*, I, *85—98*, II, *5—65* ; 7. Ed. Gruber, *Stil și gîndire (Încercare de psihologie literară)*, Iași, Șaraga, 1888. *5—6, 30—38, 57, 103—116* ; 8. Ștefan Sturdza, *Observații și schițe comparative asupra poetului M. Eminescu*, Bîrlad, 1888 ; 9. Caragiale, *Opere*, III, *1—15* ; 10. Hasdeu. *Scrieri*. II. *117—118* ; 11. Vlahuță, *Scrieri*, II. *364—368. 383—397, 423—426, 492—493* ; 12. Delavrancea, *Opere*, VII, *84—86* ; 13. Gr. D. Pencioiu, *Proza lui Eminescu („Sărmanul Dionis")*, Craiova, Tip. Benveniști, 1890 ; 14. Iorga, *Pagini*. I. *167—191* ; 15. Al. Grama, *Mihail Eminescu. Studiu critic*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1891 ; 16. N. Petrașcu, *Mihail Eminescu. Studiu critic*. București, Socec, 1892; ed. București, Tip. Bucovina. 1933 ; 17. Mite Kremnitz, *Amintiri fugare despre Eminescu*, SDL, IV. *23—39* ; 18. A. Densușianu. *Ist. lit., 301—303* ; 19. Ionescu-Rion, *Arta revol., 113—184* ; 20. M. Dragomirescu, *Critica științifică și Eminescu*, București, Müller, 1895. reed. în Dragomirescu, *Scrieri. 269—356* ; 21. Petrașcu, *Scriitori, 135—143* ; 22. Demetrescu, *Opere, 223—277* ; 23. Zamfirescu. *Scrisori, 265—269* ; 24. Chendi, *Pagini, 3—40, 388—389* ; 25. Radu I. Sbiera. *Amintiri despre Eminescu*, Cernăuți. Tip. Bucovineană, 1903 ; 26. Ion Scurtu, *Mihail Eminescu's Leben und Prosaschriften*, Leipzig. Barth, 1903 ; 27. Panaite Zosin, *Nebunia lui Eminescu*, București, Eminescu, 1903 : 28. Alexandru Ciura, *Eminescu și Cosbuc*. Blaj. 1903 ; 29. Al. Bogdan. *Die Metrik Eminescus*. Leipzig. 1904 ; 30. Nic. V. Baboeanu. *Iubire — durere. M. Eminescu — Veronica Micle*, București. Niteanu. 1905 : 31. Ioan S. Ionescu. *Povești. Anecdote. Impresii de călătorie*. Iași. 1905. *109—113* ; 32. Panu, *Junimea*, I. *87—94, 144—146, 327—334*, II. *250—287* ; 33. Mihail Dragomirescu. *Critică*. II. București, Casa scoalelor, 1928. *205—217, 362—412* ; 34. Lovinescu. *Scrieri*. I. *197—218* ; 35. Sanielevici. *Cercetări, 48—84* ; 36. Ibrăileanu. *Spiritul critic, 149—188, 200—206* ; 37. *Omagiu lui M. Eminescu*, București, Socec, 1909 ; 38. *Omagiu lui M. Eminescu* (Galați), București, Socec, 1909 ; 39. I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Studii*, București, Tip. Göbl, 1910, *1—77* ; 40. G. Ibrăileanu, *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Eminescu* (curs litografiat), Iași, 1913 ; ed. Iași, 1925 ; 41. Ibrăileanu, *Note, 178—189* ; 42. Ibrăileanu, *Scriit. rom. str., 115—136* ; 43. Ibrăileanu, *Scriitori, 24—97* ; 44. G. Ibrăileanu, *Mihai Eminescu*, îngr. și pref. M. Drăgan, Iași, Junimea, 1974 ; 45. Grămadă, *România Jună, 46—62* ; 46. Constanța Marinescu, *Postumele lui Eminescu*, București, Tip. Ionescu, 1912 ; 47. N. Zaharia, *Mihail Eminescu. Viața și opera sa*, București, Tip. Ionescu, 1912 ; ed. 2, București, Socec, 1923 ; 48. Ștefanelli, *Amintiri* ; 49. Ion Grămadă, *Mihail Eminescu*, Heidelberg, Winter, 1914 ; 50. Gala Galaction, *M. Eminescu*, București, Flacăra, 1914 ; 51. Sadoveanu, *Opere*, VI, *292—302*, XIX, *158*, XX, *23, 115—117, 538—544* ; 52. Elie Dăianu, *Eminescu în Blaj*, Sibiu, Tip. Poporului, 1914 ; 53. Octav Minar, *Eminescu în fața justiției*, București, Sfetea, [1914] ; 54. Negruzzi, *Junimea, 260—287* ; 55. Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, îngr. și pref. Mircea Popa, Cluj, Dacia, 1973, *215—222* ; 56. Carlo Tagliavini, *Michele Eminescu*, în *Studi sulla Romania*, Napoli, 1923 ; 57. Slavici, *Amintiri, 1—127, 163—174, passim* ; 58. Gala Galaction, *Viața lui Eminescu*, București, Tip. Adevărul, 1924 ; 59. Lovinescu, *Ist. civ. rom., II, 139—153* ; 60. Vianu, *Opere*, II, *231—259, 367—471, 633—659*, III, *403—412, 481—484*, V, *83—90, 394—494* ; 61. G. Bogdan-Duică, *Studii și articole*, îngr. și pref. D. Petrescu, București, Minerva, 1975, *371—412* ; 62. D. Caracostea, *Personalitatea lui M. Eminescu*, București, Socec, 1926 ; 63. A. A. Mureșianu, *Mihai Eminescu și întemeierea „Românței june"*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1926 ; 64. Ramiro Ortiz, *Eminescu il poeta romeno della foresta e della polla*, în M. Eminescu, *Poesie*, Firenze, Sansoni, 1927 ; 65. Toma Chiricuță, *Eminescu pedagog*, Botoșani, Saidman, 1927 ; 66. Liviu Marian, *B. P. Hasdeu și M. Eminescu*, Chișinău, Cartea românească, 1927 ; 67. Fr. Lang, *M. Eminescu als Dichter und Denker*, Cluj, Minerva, 1928 ; 68. Perpessicius, *Mențiuni*, I, *9—12*, III, *212—215*, IV, *44—50, 350—356, 433—441*, V, *382—396* ; 69. Al. Dima, *Tradiționalismul lui Mihail Eminescu*, Turnu Severin, Tip. Datina, 1929 ; 70. Tudor Vianu, *Poezia lui Eminescu*, București, Cartea românească, 1930 ; 71. C. Papacostea, *Filosofia antică în opera lui Eminescu*, București, Tip. Văcărescu, 1930 ; 72. Goga, *Precursori, 69—76* ; 73. H. Sanielevici, *Literatură și știință*, București, Tip. Adevărul, 1930, *113—126* ; 74. D. Al. Nanu, *Le poète Eminescou et la poésie lyrique française*, Paris, Gamber, 1930 ; 75. I. M. Rașcu, *Eminescu și cultura franceză*, îngr. Albert Schreiber și D. Murărașu, pref. D. Murărașu, București, Minerva, 1976 ; 76. *Buletinul „Mihai Eminescu"*, Cernăuți,Rîmnicu Vîlcea, 1930—1943 ; 77. Radu D. Rosetti, *Eri...*, București, Tip. Universul, 1931, *183—187* ; 78. N. Sulică, *Eminescu și clasicismul latin*, Tîrgu Mureș, 1931 ; 79. Haneș, *Studii ist. lit., 299—314* ; 80. G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, Cultura națională, 1932 ; ed. 4, București, E.L., 1964, reed. în *Opere*, XI, București, E.L., 1969 : 81. Ovid Densusianu, *Evoluția estetică a limbii române* (curs litografiat), București, 1932, *128—146* ; 82. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *44—46, 73—77* ; 83. Constantinescu, *Scrieri*, I, *146—149*, II, *205—209, 452—457, 534—580*, III, *183—194, 357—366*, IV, *127—129, 211—224, 229—232, 305—319*, VI, *53—56, 130—134* ; 84. D. Murărașu, *Naționalismul lui Eminescu*, București, Tip. Bucovina, 1932 ; 85. Ciprian Doicescu, *Eminescu. Izvoarele de inspirație. Preocupările de cultură*, București, Tip. Bucovina, 1932 ; 86. Cora Valescu, *Pesimismul lui Eminescu*, București, Tip. Bucovina, 1932 ; 87. C. Vlad, *Mihail Eminescu din punct de vedere psihanalitic*, București, Cartea românească, 1932 ; 88. Iulian Jura, *Mitul în poezia lui Eminescu*. Paris, Gamber, 1933 ; 89. D. Murărașu, *Eminescu și clasicismul grecolatin*, București, Tip. Bucovina, [1933] ; 90. *Omagiu lui Mihai Eminescu*, Constanța, 1933 ; 91. Octav Minar, *Cum a tubit Eminescu*, Iași, Renașterea cărților românești ; 92. Iorga, *Oameni*, I, *338—345* ; 93. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *124—166, 230—239, 280—286, 291—301* ; 94. Felix Aderca, *Oameni excepționali*, București, Vremea, 1934, *43—55* ; 95. Al. Dima, *Motive hegeliene în scrisul eminescian*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1934 ; 96. G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, I—V, București, Cultura națională, F.R.L.A., 1934—1936, reed. în *Opere*, XII—XIII, București, E.L., Minerva, 1969—1970 ; 97. *Omagiu lui Mihai Eminescu*, îngr. Valerian Petrescu, București, Tip. Universul, 1934 ; 98. D. Murărașu, *Eminescu și literatura populară*, Craiova, Scrisul românesc, 1935 ; 99. D. Murărașu, *Comentarii eminesciene*, București, E.L., 1967 ; 100. Octav Minar, *Eminescu. Aspecte din viața și opera poetului*, București, Clasic și Modern, 1935 ; 101. Ioan Al. Brătescu-Voinești, *Din pragul apusului*, București, Cartea românească, [1935], *41—50, 167—205* ; 102. S. Mehedinți, *Optimismul lui Eminescu*, București, Tip. Universul, 1936 ; 103. Torouțiu. *Pagini, 35—38, 59—70, 108—120, 121—133, 145—266* ; 104. I. M Rașcu, *Eminescu și Alecsandri*, Cernica, 1936 ; 105. Gr. Scorpan, *Valoarea simbolică a poemei „Luceafărul"*, Iași. Tip. Țerek, 1936 ; 106. I. Sân-Georgiu, *Eminescu und der deutsche Geist*, Jena, Gronau. 1936 ; 107. C. I. Calotă, *Poezia lui Mihail Eminescu și psihologia romantismului*, pref. C. Rădulescu-Motru, București, 1937 ; 108. Al. Marcu, *De la Torquato Tasso la Eminescu*, București. Tip. Monitorul oficial, 1937 ; 109. D. R. Mazilu, *„Luceafărul" lui Eminescu*, București. Cartea românească, 1937 ; 110. D. Caracostea, *Arta cuvîntului la Eminescu*, București, Bucovina, 1938 : 111. G. Călinescu, *Ion*

Creangă, Bucureşti, E.L., 1964, *187—217* ; 112. Cioculescu, *Caragiale, 199—219* ; 113. Lăzăreanu, *Cu privire la..., 1—80* ; 114. Munteano, *Panorama, 49—66* ; 115. Raşcu, *Alte opere, 144—188* ; 116. T. Păunescu-Ulmu, *Problema Eminescu*, Craiova, Ramuri, [1938] ; 117. Gh. Cardaş, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, Cartea noastră, 1939 ; 118. Leca Morariu, *Eminescu şi Veronica Micle*, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1939 ; 119. A. Chajes, *Michael Eminescu*, Ierusalim, 1939 ; 120. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *309—310, 324—327*, II, *54—58, 258—278* ; 121. N. Iorga, *Eminescu în şi din cea mai nouă ediţie*, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1940 ; 122. Iorgu Iordan, *Limba lui Eminescu*, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1940 ; 123. Vasile Alexandrescu, *Eminescu văzut de poeţii noştri*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1940 ; 124. Vianu, *Arta*, I, *138—149* ; 125. Călinescu, *Ist. lit., 385—418* ; 126. Augustin Z. N. Pop, *Eminescu necunoscut*, Cernăuţi, 1942 ; 127. Mircea Eliade, *Insula lui Euthanasius*, Bucureşti, F.R.L.A., 1943, *5—18* ; 128. Streinu, *Clasicii, 107—155* ; 129. Lovinescu, *Maiorescu cont.*, I, *115—276* ; 130. Pillat, *Tradiţie, 202—213* ; 131. Tudor Arghezi, *Eminescu*, Bucureşti, Vremea, 1943 ; ed. postfaţă Sorin Alexandrescu, Bucureşti, Eminescu, 1973 ; 132. D. Caracostea, *Creativitatea eminesciană*, Bucureşti, F.R.L.A., 1943 ; 133. D. Caracostea, *Studii eminesciene*, îngr. Ion Dumitrescu, pref. G. Munteanu, Bucureşti, Minerva, 1975 ; 134. Aurel Vasiliu, *Bucovina în viaţa şi opera lui Mihai Eminescu*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943 ; 135. C. Loghin, *Aron Pumnul — Mihai Eminescu*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943 ; 136. Umberto Cianciolo, *Introducere la poezia lui Eminescu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943 ; 137. Pietro Gerbore, *Eminescu poeta di noi tutti*, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1943 ; 138. Gino Lupi, *Mihail Eminescu*, Roma, 1943 ; 139. Perpessicius, *Jurnal, 194—318* ; 140. Perpessicius, *Eminesciana*, îngr. Dumitru D. Panaitescu, Bucureşti, Minerva, 1971 ; 141. Perpessicius, *Patru clasici*, pref. Edgar Papu, Bucureşti, Eminescu, 1974, *1—158* ; 142. Blaga, *Trilogia cult., 313—331* ; 143. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 216—236* ; 144. Gh. N. Dragomirescu, *Erotica eminesciană*, Bucureşti, Publicom, 1944 ; 145. G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, Bucureşti, E.L., 1968, *155—170* ; 146. Vianu, *Scriitori români*, I, *268—301* ; 147. Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957, *63—75* ; 148. Maria Verona, *Titu Maiorescu şi M. Eminescu*, Timişoara, Tip. Patria, 1946 ; 149. D. Popovici, *Eminescu în critica şi istoria literară română* (curs dactilografiat), Cluj, 1947 ; 150. D. Popovici, *Poezia lui Eminescu*, Cluj, 1947—1948 ; ed. pref. Ioana Petrescu, Bucureşti, E.T., 1969 ; ed. Bucureşti, Albatros, 1972 ; 151. Breazu, *Studii*, II, *96, 397—399, 416—417* ; 152. Ion Breazu, *Curs de istoria literaturii române moderne (Eminescu şi Caragiale)* (curs litografiat), Cluj, 1950, *1—121* ; 153. *Mihail Eminescu. Studii şi conferinţe cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani de la naşterea poetului*, Bucureşti, 1950 ; 154. Ion Vitner, *Eminescu*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955 ; 155. Al. Rosetti, *Limba poeziilor lui Eminescu*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956 ; 156. Mircea Ştefan, *Mihai Eminescu revizor şcolar*, Bucureşti, E.D.P., 1956 ; 157. Perpessicius, *Menţiuni ist., 72—85, 305—347* ; 158. Perpessicius, *Alte menţiuni*, II, *73—90*, III, *7—64, 73—90, 112—115, 213—215* ; 159. Kakassy Endre, *A fiatal Eminescu*, Bucureşti, 1959 ; 160. Tudor Vianu, *Jurnal*, Bucureşti, E.L., 1961, *175—185* ; 161. A. Pop, *Contribuţii* ; 162. Rosa del Conte, *Mihai Eminescu o dell'Assoluto*, Modena, 1962 ; 163. Kakassy Endre, *Eminescu élete és költészete*, Bucureşti, 1962 ; 164. T. Vianu, *Studii de literatură universală şi comparată*, ed. 2, Bucureşti, E.A., 1963, *565—588* ; 165. Tudor Vianu, *Mihai Eminescu*, îngr. Virgil Cuţitaru, pref. Al. Dima, Iaşi, Junimea, 1974 ; 166. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Mihai Eminescu*, Bucureşti, E.T., 1963 ; 167. Gh. Bulgăr, *Eminescu despre problemele limbii române literare*, Bucureşti, E.Ş., 1963 ; 168. Alain Guillermou, *La genèse intérieure des poésies d'Eminescu*, Paris, Didier, 1963 ; ed. tr. Gh. Bulgăr şi Gabriel Pîrvan, pref. Gh. Bulgăr, Iaşi, Junimea, 1977 ; 169. Eugen Simion, *Proza lui Eminescu*, Bucureşti, E.L., 1964 ; 170. L. Găldi, *Stilul poetic al lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, E.A., 1964 ; 171. Ioan Massoff, *Eminescu şi teatrul*, Bucureşti, E.L., 1964 ; 172. Ion Iliescu, *Eminescu în Banat*, Timişoara, 1964 ; 173. *[Mihai Eminescu]*, RITL, XIII, 1964, 2, SXX, 1964, 6, LL, IX, 1965, VR, XXII, 1969, 6, LL, XXVIII, 1972, 1, RITL, XXIV, 1975, 2, LR, XXIV, 1975, 5, MS, VIII, 1977, 3 (numere omagiale) ; 174. Graţian Jucan, *Bibliografia eminesciană (1960—1964)*, Bucureşti, 1965 ; 175. G. I. Tohăneanu, *Studii de stilistică eminesciană*, Bucureşti, E.Ş., 1965 ; 176. *Studii eminesciene*, Bucureşti, E.L., 1965 ; 177. *Eminescu — Creangă. Studii*, îngr. Eugen Todoran, Ştefan Munteanu şi Ionel Stan, Timişoara, 1965 ; 178. Streinu, *Pagini*, III, *171—192, 258—271, 299—303, 442—452* ; 179. Ion Rotaru, *Eminescu şi poezia populară*, Bucureşti, E.L., 1965 ; 180. Liviu Rusu, *Eminescu şi Schopenhauer*, Bucureşti, E.L., 1966 ; 181. Călinescu, *Studii şi comunicări, 147—193* ; 182. Cioculescu, *Varietăţi, 188—192, 203—240* ; 183. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 265—324* ; 184. Marino, *Macedonski, 173—174, 187—195* ; 185. Leonid Kuruci, *Aspecte ale artei eminesciene*, Chişinău, Cartea moldovenească, 1966 ; 186. Augustin Z. N. Pop, *Mărturii. Eminescu — Veronica Micle*, Bucureşti, E.T., 1967 ; 187. Zaciu, *Masca, 19—36* ; 188. Ciopraga, *Portrete, 7—38, 90—102* ; 189. Zamfirescu, *Studii, 35—49* ; 190. Sorin Alexandrescu, Ion Rotaru, *Analize literare şi stilistice*, Bucureşti, E.D.P., 1967, *37—62* ; 191. Tertulian, *Eseuri, 5—36* ; 192. G. C. Nicolescu, *Studii şi articole despre Eminescu*, Bucureşti, E.L., 1968 ; 193. Ion Negoiţescu, *Poezia lui Eminescu*, Bucureşti, E.L., 1968 ; ed. 2, Bucureşti, Eminescu, 1970 ; 194. I. Creţu, *Mihail Eminescu. Biografie documentară*, Bucureşti, E.L., 1968 ; 195. *Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu*, îngr. T. Vianu, Bucureşti, E.A., 1968 ; 196. Mircea Tomuş, *Cincisprezece poeţi*, Bucureşti, E.L., 1968, *15—45* ; 197. I. A. Kojevnikov, *Mihail Eminescu i problema romantizma v ruminskoi literature XIX v.*, Moscova, Nauka, 1968 ; 198. Vintilă Russu Şirianu, *Vinurile lor...*, Bucureşti, E.L., 1969, *340—343, 359—407* ; 199. Ardeleanu, *Proza, 46—72* ; 200. Duţu, *Explorări, 144—179* ; 201. Elena Stan, *Poezia lui Eminescu în Transilvania*, Bucureşti, E.L., 1969 ; 202. A. Pop, *Noi contribuţii* ; 203. Muntean, *Cercetări, 149—166* ; 204. Flora Şuteu, *Literarizare, modernizare şi critică de text în editarea poeziilor lui Eminescu*, SLF, I, *317—338* ; 205. Al. Rosetti şi Ion Gheţie, *Limba şi stilul operei beletristice a lui Mihai Eminescu*, SILL, II, *307—351* ; 206. C. Crişan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, Bucureşti, Meridiane, 1969, *55—62* ; 207. *Probleme de literatură comparată şi sociologie literară*, Bucureşti, E.A., 1970, *193—222* ; 208. Drăgan, *Aproximaţii, 99—168* ; 209. Gavril Istrate, *Limba română literară*, Bucureşti, Minerva, 1970, *144—228* ; 210. Gh. Tomozei, *Miradoniz. Copilăria şi tinereţea lui Eminescu*, Bucureşti, Ion Creangă, 1970 ; 211. Edgar Papu, *Poezia lui Eminescu*, Bucureşti, Minerva, 1971 ; 212. Gh. Bulgăr, *Momentul Eminescu în evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, Minerva, 1971 ; 213. Păcurariu, *Clas. rom., 155—166* ; 214. Găldi, *Introd. ist. vers., 211—242* ; 215. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *311—405* ; 216. Mîndra, *Incursiuni, 65—89* ; 217. Zamfir, *Proza poetică, 207—246* ; 218. Gh. Ceauşescu, *Viziunea asupra lumii a antichităţii clasice în percepţia lui Eminescu*, în *Studii de literatură universală şi comparată*, îngr. I. C. Chiţimia şi Stan Velea, Bucureşti, E.A., 1971 ; 219. *Studii eminesciene*, îngr. Virgiliu Ene şi Ion Nistor, Bucureşti, Albatros, 1971 ; 220. *Amintiri despre Eminescu*, îngr. Ion Popescu, Iaşi, Junimea, 1971 ; 221. I. Kojevnikov, *Funcţia poetică a antitezei în opera lui Eminescu*, ACLF, II, *707—712* ; 222. *Eminesciana*, MS, II, 1971, 3. 4, III, 1972, 1. 4, IV. 1973, 1, 2. V, 1974, 1, 3, VI, 1975, 1, 3, VII, 1976, 1—3, VIII, 1977, 1—4, IX, 1978, 1, 2; 223. Eugen Todoran, *Eminescu*, Bucureşti, Minerva, 1972 ; 224. Piru, *Varia*, I, *128—170*, II, *113—131, 214—217* ; 225. Marcea, *„Convorbirile", passim* ; 226. Ion Nica, *Mihai Eminescu. Structura somatopsihică*, pref. Const. Ciopraga, Bucureşti, Eminescu, 1972 ; 227. Ion Dumitrescu, *Metafora mării în poezia lui Eminescu*, Bucureşti, Minerva, 1972 ; 228. Fănică N. Gheorghe, *Mihai Eminescu. Analize şi sinteze*, Bucureşti, E.D.P., 1972 ; 229. Fănică N. Gheorghe, *Popasuri în timp...*, Bucureşti, Ion Creangă, 1972, 5—77 ; 230. *Caietele Mihai Eminescu*, I—IV, îngr. Marin Bucur, Bucureşti, Eminescu, 1972—1976 ; 231. *Lui Eminescu*, îngr. Gh. Catană, pref. Mircea Iorgulescu, Iaşi, Junimea, 1972 ; 232. Piru, *Analize, 81—161* ; 233. Cioculescu, *Itinerar, 87—108, 114—124* ; 234. Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, Junimea, 1973, *143—152* ; 235. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Valori şi echivalenţe umanistice*, Bucureşti, Eminescu, 1973, *175—287* ; 236. Al. Dima, *Aspecte naţionale ale curentelor literare internaţionale*, Bucureşti, Cartea românească, 1973, *87—120* ; 237. Todoran, *Secţiuni, 5—39* ; 238. *Ist. lit.*, III, *159—242* ; 239. Tepelea—Bulgăr, *Momente, 249—267* ; 240. Straje, *Dicţ. pseud., 253—254* ; 241. George Munteanu, *Hyperion*, I, Bucureşti, Minerva, 1973 ; 242. *Profil eminescian*, Deva, 1973 ; 243. Geo Bogza, *Paznic de far*, Bucureşti, Minerva, 1974, *540—541* ; 244. Petru Vintilă, *Eminescu. Roman cronologic*, Bucureşti, Cartea românească, 1974 ; 245. M. Bordeianu, *Versificaţia românească*, Iaşi, Junimea, 1974, *passim* ; 246. Luiza Seche, *Lexicul artistic eminescian în lumină statistică*, Bucureşti, E.A., 1974 ; 247. M. Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1974, *151—275* ; 248. Lucian Drîmba, *Eminescu la „Familia"*, Oradea, 1974 ; 249. Aurel Martin, *Metonimii*, Bucureşti, Eminescu, 1974, *171—191* ; 250. B.-A. Taladoire, *Mihail Eminescu*, Nice, 1974 ; 251. C. F. Popovici, *Eminescu. Viaţa şi opera*, Chişinău, Cartea moldovenească, 1974 ; 252. N. Barbu, *Noi şi clasicii*, Bucureşti, Eminescu, 1975, *88—125* ; 253. Constantin Noica, *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii româneşti*, Bucureşti, Eminescu, 1975 ; 254. Ştefan Cazimir, *Stelele cardinale. Eseu despre Eminescu*, Bucureşti, Eminescu, 1975 ; 255. G. I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană*, Timişoara, Facla, 1975 ; 256. Gh. Bulgăr, *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene*, Iaşi, Junimea, 1975 ; 257. Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, Eminescu, 1975, *47—60* ; 258. I. Constantinescu, *Moştenirea modernilor*, Iaşi, Junimea, 1975, *12—58, 223—224* ; 259. Mircea Anghelescu, *Literatura română şi Orientul (secolele XVII—XIX)*, Bucureşti, Minerva, 1975, *154—164* ; 260. Mihai Zamfir, *Retorica poeziei romantice româneşti*, STRS, *172—178* ; 261. Dumitru Irimia, *Limbajul poetic eminescian* (teză de doctorat dactilografiată), Iaşi, 1976 ; 262. *Bibliografia Mihai Eminescu (1866—1970)*, I, pref. Şerban Cioculescu, introd. Valeria Trifu şi Rodica Fochi, Bucureşti, E.A., 1976 ; 263. Zoe Dumitrescu-Buşulenga. *Eminescu. Cultură şi creaţie*, Bucureşti, Eminescu, 1976 ; 264. *Pagini vechi despre Eminescu*, îngr. şi pref. Gh. Bulgăr, Bucureşti, Eminescu. 1976 ; 265. Vladimir Streinu, *Eminescu. Arghezi*, îngr. şi pref. George Muntea-

nu, Bucureşti, Eminescu, 1976 ; 266. Constantin-Liviu Rusu şi A. Petrescu-Vicoveanu, *Vreme trece, vreme vine... Mihai Eminescu*, Iaşi, Junimea, 1976 ; 267. Mihail Dragomirescu, *Mihai Eminescu*, îngr. şi pref. Leonida Maniu, Iaşi, Junimea, 1977 ; 268. *Eminescu în documente de familie*, îngr. Gh. Ungureanu, pref. D. Ivănescu, Bucureşti, Minerva, 1977 ; 269. Gr. Scorpan, *Mihai Eminescu. Studii şi articole*, îngr. Virgil Andriescu, introd. G. Ivănescu, Iaşi, Junimea, 1977 ; 270. Vasile Gherasim, *Mihai Eminescu*, îngr. George Muntean, Iaşi, Junimea, 1977 ; 271. *Mihai Eminescu în critica italiană*, îngr. şi tr. Radu Boureanu şi Titus Pîrvulescu, pref. Ştefan Cuciureanu, Iaşi, Junimea, 1977 ; 272. Septimiu Bucur, *Banchetul lui Lucullus*, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, *20—97* ; 273. Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1978 ; 274. Elena Tacciu, *Trei poeţi preeminescieni*, Bucureşti, Minerva, 1978 ; 275. Amita Bhose, *Eminescu şi India*, Iaşi, Junimea, 1978 ; 276. G. Călinescu, *Mihai Eminescu. Studii şi articole*, îngr. şi postfaţă Maria şi Constantin Teodorovici, Iaşi, Junimea, 1978 ; 277. *Eminescu după Eminescu*, îngr. Dim. Păcurariu, Iaşi, Junimea, 1978 ; 278. Ioana Em. Petrescu, *Eminescu. Modele cosmologice şi viziune poetică*, Bucureşti, Minerva, 1978.

A. T.

ENĂCEANU, Ghenadie (6.II.1837, Iaşi — 14.I.1898, Neapole), cărturar. Părinţii săi, diaconul Nicolae Enăchescu şi Maria, originari din ţinutul Romanului, s-au stabilit la Iaşi. **E.** a studiat în oraşul natal, la şcoala de la Trei Ierarhi şi apoi la Seminarul de la Socola. Călugărit în 1856, îşi continuă învăţătura la o şcoală grecească a Patriarhiei din Constantinopol, iar între 1861—1865 urmează la Academia teologică din Kiev. Ocupă diverse funcţii (profesor de filozofie şi director la Seminarul central din Bucureşti, profesor de limba greacă la seminarul din Buzău şi apoi la cel din Bucureşti, decan al Facultăţii de teologie) şi urcă, în acelaşi timp, treptele ierarhiei bisericeşti (protosinghel, arhimandrit, arhiereu), ajungînd, în cele din urmă, episcop de Rîmnic (1886).

E. a colaborat la „Revista nouă", a fost unul din fondatorii periodicului „Biserica ortodoxă română" şi a condus, ca director, Tipografia Cărţilor bisericeşti. Se interesează de modul de organizare a şcolilor, pledînd într-un articol *(Şcoalele poporane)* pentru îmbunătăţirea lor. **E.** a scris cîteva exegeze filozofice şi numeroase volume privitoare la istoria bisericii româneşti. S-a ocupat, într-un studiu, de Petru Movilă. Luînd în discuţie legenda Meşterului Manole, încearcă să stabilească identitatea reală a personajului. **E.** aduce contribuţii la cunoaşterea literaturii române vechi, prin comunicarea a două manuscrise din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Tot lui i se datorează un manual de stilistică şi un studiu asupra activităţii literare a lui Antioh Cantemir. Dintre lucrările sale teologice merită menţionate două volume de note de călătorie *(O vizită canonică în anul mîntuirii una mie opt sute optzeci şi nouă sau XVIII zile din viaţa mea pastorală* şi *Vizite canonice însoţite de note istorice arheologice)*, în care autorul oferă unele descrieri de locuri şi oameni, consemnînd tradiţii legate de anumite edificii bisericeşti, precum şi informaţii istorice, utile la întocmirea unor monografii.

— *Şcoalele poporane*, ROM, XII, 1868, 18—27 ianuarie, 9 iunie ; *Stilistica sau Curs de literatură în proză*, partea II, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1874 ; *Meşterul Manole şi Petru Movilă*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1882 ; *Principele Antioh Cantemir ca scriitor*, RN, II, 1889, 4 ; *O vizită canonică în anul mîntuirii una mie opt sute optzeci şi nouă sau XVIII zile din viaţa mea pastorală*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1889 ; *Două manuscrise româneşti din secolul XVII*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XII, 1889—1890 : *Vizite canonice însoţite de note istorice arheologice*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1892.

— 1. *Encicl. rom.*, II, *294* ; 2. Niculae Şerbănescu, *Episcopii Rîmnicului*, MO, XVI, 1964, 3—4 ; 3. T. G. Bulat, *Un episcop al Rîmnicului Noul Severin, mare cărturar : Ghenadie Enăceanu*, MO, XVI, 1964, 5—6 ; 4. Bucur, *Istoriografia, 36—37*.

C. B.

EPOCA, cotidian al partidului conservator, care a apărut la Bucureşti în două serii, prima de la 16 noiembrie 1885 la 14 iunie 1889, iar cea de a doua de la 2 noiembrie 1895. Editarea gazetei a continuat şi după 1900. Din comitetul de redacţie anunţat în 1885 şi condus de Gr. G. Păucescu, în calitate de director politic, făceau parte, între alţii, N. Filipescu, Al. Vlahuţă şi B. Delavrancea, care era prim-redactor. La începutul anului 1886, N. Filipescu devine proprietar şi director. În urma unor divergenţe de ordin politic, Delavrancea şi Vlahuţă se retrag, în prima jumătate a aceluiaşi an, din redacţie şi, în septembrie, prim-redactor este numit ziaristul şi autorul dramatic Gr. Ventura. Alcătuirea părţii literare a ziarului a revenit, de la început, lui Delavrancea şi Vlahuţă. Publicistica lor, precum şi beletristica publicată în **E.** se menţin în cadrul orientării literare postpaşoptiste, pentru care militaseră în anii precedenţi şi în coloanele „României libere". Ei afirmă cu fiecare prilej valoarea artistică a literaturii populare, cît şi datoria scriitorilor de a studia şi de a folosi ca sursă de inspiraţie creaţiile folclorice şi tradiţia istorică. În scrisul lui Delavrancea se manifestă însă şi influenţa naturalismului. El tipăreşte aici *Zobie, Trubadurul, Din memoriile trubadurului — Noaptea, Văduvele.* Vlahuţă colaborează cu poezii, unele cu caracter antimonarhic, cu proză — *Vişan (Amintiri), O schiţă, De-a baba oarba, Din durerile lumii, Cassian* — şi continuă polemica sa cu Al. Macedonski (articolele *Monstruozităţi literare* sau *„Revista literară")*, discută spectacolele lui Matei Millo, recenzează publicaţii literare *(„Anale literare")* şi scrie, ca şi Delavrancea, articole polemice îndreptate contra liberalilor *(Visul d-lui I. Brătianu)* sau împotriva lui Carol I *(Visul regelui)*. La 1 ianuarie 1886 a apărut un supliment literar, „Epoca ilustrată", avînd colaborarea lui T. Maiorescu, I. Negruzzi, B. P. Hasdeu ; aici s-a publicat şi un fragment din *Scrisoarea V* a lui M. Eminescu, intitulat *Dalila*. La sfîrşitul anului 1889 şi începutul lui 1890, în numărul de duminică al gazetei se publică proză, versuri şi articole de critică literară, dar iniţiativa este repede abandonată.

A doua serie a gazetei este condusă de la apariţie de N. Filipescu. El imprimă cotidianului un aspect modern, după modelul ziarelor franceze ale vremii. Şi de data aceasta, munca propriu-zisă va fi îndeplinită de gazetari profesionişti. Din noiembrie 1895 pînă în martie 1896, prim-redactor este A. Bacalbaşa. Colaborarea lui se mărgineşte însă la articole politice, pe care le semna cu pseudonimul Demagog *(Zaiafetul geamabeţilor, Persecuţiile d-lui Fleva, Jos cu alegerile libere !* ş.a.). O amploare deosebită se dă rubricilor literare şi artistice, redactate de Al. Antemireanu. Pînă în 1903, acesta va scrie zi de zi fie cronică literară, fie însemnări critice relative la viaţa intelectuală, recenzii, versuri şi nuvele şi va traduce numeroase romane-foileton franţuzeşti. Sub direcţia lui Filipescu, mai ales spre 1900, se accentuează tendinţele retrograde, de combatere a direcţiilor progre-

EPOCA

APARE IN TOTE ZILELE

siste ale vieții politice și culturale. În această perioadă își fac loc în gazetă exagerări naționaliste, mistice sau teoriile împrumutate din Franța ale „noului idealism" profesat de F. Brunetière.

În prima jumătate a anului 1896, **E.** editează un supliment literar duminical intitulat „Epoca literară", condus de I. L. Caragiale și avînd ca redactori pe St. O. Iosif și Al. Antemireanu. După zece numere, suplimentul își încetează apariția, dar Caragiale și Iosif continuă colaborarea la **E.**, primul cu editoriale și schițe literare *(Garda civică, Boborul, Răsplata jertfei patriotice* ș.a.), cel de-al doilea, care era unul din corectorii gazetei, cu publicistică literară și versuri originale *(Cu genele plecate, Baladă, Copil)* sau traduse din Schiller *(Tabloul din Saïs)*, Heine *(Cavalerul Olaf, Mi-e inima tristă, Noi ne iubirăm* ș.a.), Petöfi *(Trei feciori, Vîntul)*. În **E.** și-a publicat N. Iorga o parte din studiile de istorie literară și din articolele de critică de pînă la 1900. Caragiale a întrebuințat și pseudonimul Ion, Delavrancea a semnat și Fra, Fra Barbaro, Ignotus, Mirmidon (împreună cu Al. Vlahuță), iar Iosif și-a iscălit unele traduceri M. Pătru sau M. Petru.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 241* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 147—148* ; 3. Lăzăreanu, *Cu privire la..., 123—124* ; 4. Emilia Șt. Milicescu, *Studiu introductiv* la Barbu Delavrancea, *Opere*, I, București, E.L., 1965, XXXIX—XLI ; 5. V. Rîpeanu, *Alexandru Vlahuță și epoca sa*, București, E.T., 1966, *84—87*.

R. Z.

EPOCA LITERARĂ, periodic literar care a apărut săptămînal ca supliment al cotidianului conservator „Epoca", între 15 aprilie și 17 iunie 1896. Într-o scrisoare datată 4 aprilie 1896 și adresată către N. Filipescu, directorul „Epocii", I. L. Caragiale propunea ca numărul de duminică al ziarului să fie transformat într-o revistă de literatură. Scrisoarea cuprinde și o schiță de program. Caragiale intenționa să publice numai contribuții ale scriitorilor consacrați, iar partea de critică literară să o încredințeze unor colaboratori competenți. Directorul oficiosului conservator primește propunerea și, la jumătatea aceleiași luni, iese de sub tipar, sub conducerea lui Caragiale, avîndu-i pe St. O. Iosif ca secretar de redacție și pe Al. Antemireanu ca redactor, noul hebdomadar, a cărui apariție se va opri însă după numai 10 săptămîni. Motivul întreruperii poate să fie faptul că munca de redactor îl obosise pe Caragiale, așa cum rezultă dintr-o scrisoare către C. Dobrogeanu-Gherea. Se adaugă și împrejurarea că scriitorul nu obținuse, în calitatea lui de conducător al publicației, autonomia necesară, **E. l.** rămînînd într-un raport de dependență prea strîns cu gazeta tutelară. În primul număr, Caragiale publică un articol de fond intitulat *Cîteva cuvinte*, în care face precizări în legătură cu rolul revistei în viața literară. **E. l.** ar fi trebuit să devină, printr-o „dreaptă linie de purtare profesională", un factor de concentrare a celor mai buni scriitori și critici, precum și a acelora care se interesau de literatura română. Altă orientare, în afară de aceea a sprijinirii scriitorilor de talent, nu se indică. În ciclul de articole *Critica și literatura*, G. Panu avansa ideea resuscitării interesului pentru literatura scriitorilor din prima jumătate a secolului. El vedea în aceasta o datorie a criticii, pe care o acuză că-și restrînge preocupările la „a îmbrățișa un timp de cîțiva ani" și un număr mic de autori. Mai mult, Panu reproșează publicisticii literare atenția pe care o acordă poeziei lui Eminescu, poezie care, credea el, ar avea o influență negativă asupra evo-

EPOCA
LITERARA

luției literaturii române. Sugestiile lui Panu sînt acceptate ; în **E. l.** se republică versuri și proză aparținînd unor scriitori ca Dinicu Golescu, I. Văcărescu, Gr. Alexandrescu, C. Bălăcescu, C. A. Rosetti, Anton Pann, V. Alecsandri ș.a. Uneori Caragiale scrie și o prezentare a scriitorului respectiv *(Cilibi Moise, Gheorghe Baronzi)*. În **E. l.** s-au mai republicat poezii de N. Nicoleanu, fragmente din proza lui N. Filimon, nuvela *Micuța* a lui B. P. Hasdeu. Între colaboratorii revistei se numără G. Coșbuc, St. O. Iosif, B. Delavrancea, Alceu Urechia, P. Dulfu și A. Toma. Articole de critică literară, de estetică și filozofie au dat M. Strajanu, A. Demetriescu și C. Rădulescu-Motru (un ciclu despre Nietzsche).

Caragiale a scris însă cea mai mare parte din revistă. El publică aici *Scrisorile unui egoist, Poetul Vlahuță. Schiță*, basmele *Lungul nasului* și *Norocul și mintea, Minciună. Din snoavele populare*, „reminiscența" *Șah și mat !*, parodia *Ab irato. Sonet parnasian* (reprodusă din „Lumea veche"), precum și numeroase articole *(Plagiatul Zola—Bibescu, Un nou plagiat Zola, Literatură patologică)*, note critice *(Un articol regretabil, Pomada fermecată, Un dicționar român)*, recenzii *(„Răzbunarea lui Anastase")*.

— 1. I. L. Caragiale, *[Scrisoare către N. Filipescu]*, E, II, 1896, 123 ; 2. N. Filipescu, *[Scrisoare către I. L. Caragiale]*, E, II, 1896, 123 ; 3. I. L. Caragiale, *Cîteva cuvinte*, ECL, I, 1896, 1, reed. în PLR, I, *447—448* ; 4. I. L. Caragiale, *[Scrisoare către C. Dobrogeanu-Gherea]*, în I. L. Caragiale, *Scrisori și acte*, îngr. Șerban Cioculescu, București, E.L., 1963, *11—12* ; 5. C. Dobrogeanu-Gherea, *Critica și literatura*, LUN, II, 1896, 549—553 ; 6. Cioculescu, *Caragiale*, *107* ; 7. A. Iliescu, *Rev. lit., 194—199*.

R. Z.

ERA NOUĂ, publicație periodică politică și literară apărută săptămînal la Iași, între 8 octombrie 1889 — 25 iunie 1900, cu întreruperi (30 iunie — 10 noiembrie 1896, 29 iunie — 19 octombrie 1897, 28 iunie — 11 octombrie 1898 și 4 iunie — 3 octombrie 1899). Organ politic al grupării junimiste, gazeta a fost întemeiată și condusă de P. Th. Missir, A. C. Cuza, N. Volenti și E. Ionescu. **E. n.** a apărut cu un titlu inspirat de un discurs politic al lui P. P. Carp din 1888. Ziarul a acordat o atenție deosebită susținerii și răspîndirii principiilor și acțiunilor junimiste, cu deosebire prin articolele de fond datorate lui Missir. În afară de articole cu caracter politic, în **E. n.** au apărut multe scrieri beletristice și de critică literară. Colaboratorul constant al ziarului a fost N. A. Bogdan, care a publicat aici o bună parte din numeroasele-i lucrări : versuri, drame *(Abraam, Pe cîmpul de onoare)*, legende lirice *(Traian și*

Dochia, Izvorul lui Dan), precum şi amintiri din teatru. Elena Sevastos tipăreşte povestiri în gen popular, cîntece şi anecdote culese din diverse părţi ale Moldovei. Poveşti şi anecdote populare fără mare însemnătate inserează Dim. Bodescu şi I.S. Ionescu, acesta din urmă fiind şi autorul unor însemnări de călătorie. Sporadic, au colaborat I. L. Caragiale *(Om cu noroc, Norocul culegătorului)*, I. Al. Brătescu-Voineşti şi S. Mehedinţi (semnînd S.O.V.). Din „Convorbiri literare" sînt reproduse scrieri reprezentative pentru orientarea politică a junimiştilor. O atenţie cu totul deosebită acordă **E. n.** scriitorilor membri ai Junimii, în special lui **V. Alecsandri, M. Eminescu** şi I. Creangă. La moartea lui V. Alecsandri, ziarul publică o amplă relatare, datorată, probabil, lui A. C. Cuza (şi semnată A). Prin diverse note şi articole, ziarul a ţinut trează atenţia cititorilor săi asupra operei lui Eminescu şi Creangă, iar Caragiale a fost apărat de numeroşii săi detractori. Au apărut, de asemenea, cronici dramatice, scrise cu gust şi competenţă, semnate cu diverse pseudonime (Rim, Un spectator ş.a.). Fie prin A. C. Cuza, fie prin Missir, **E. n.** a luat apărarea Junimii în diverse împrejurări.

— 1. *Encicl. rom.*, II, *320—321* ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *242.*

D. M.

ERBICEANU Constantin (5.VIII.1838, Erbiceni, j. Iaşi — 7.III.1913, Bucureşti), istoric literar. Fiu al preotului Ioan Ionescu, va învăţa mai întîi la şcoala primară din comuna Sîrca, apoi va urma Seminarul „Veniamin Costachi" din Iaşi, Facultatea de teologie şi Facultatea de litere în acelaşi oraş. După absolvire, în 1865, va fi trimis la Atena, unde studiază, pînă în 1868, teologia şi literele. Întors în ţară, devine profesor la Seminarul din Iaşi pînă în 1887, cînd pleacă la Bucureşti, ca profesor la Seminarul central şi la Facultatea de teologie (unde va fi şi decan). Face parte din comitetele de redacţie ale unor reviste bisericeşti. Membru corespondent al Academiei Române din 1890, va fi ales membru activ în 1899.

O bună parte a activităţii lui **E.** va fi consacrată istoriei bisericii româneşti, în special celei din Moldova, pe care o va studia în lucrări documentate *(Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a catedralei mitropolitane din Iaşi* — 1888, *Istoricul Seminarului Veniamin din monastirea Socola* — 1885). A făcut şi istorie literară, în studii care, fără a fi prea mult supuse rigorilor domeniului, au adus totuşi, uneori, informaţii noi şi utile, precum în *Mihai Viteazul după o scriere greacă a lui Gheorghe Palamid de la 1607* sau în *Viaţa şi activitatea literară a protosinghelului Naum Rîmniceanu.* **E.** a publicat, fără rigoare filologică, texte româneşti vechi, reeditînd, între altele, un *Tetraevanghel* al lui Coresi, *Didahiile* lui Antim Ivireanul, *Procanonul* lui P. Maior. De asemenea, a tradus din greceşte şi a publicat cuvîntările bisericeşti ale lui Ştefan Brîncoveanu, precum şi texte ale cronicarilor greci referitoare la ţara noastră.

— *Cronicarii greci carii au scris despre români în epoca fanariotă*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1888 ; *Precuvîntare* la Coresi, *Tetraevanghelul*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1889 ; *Necesitatea reimprimărei cărţilor bisericeşti cu litere străbune*, T, XX, 1889, 15—16 ; *Scurte notiţi biografice asupra vieţei şi activităţei marelui patriot şi distins cetăţean Mihail Cogălniceanu*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1891 ; *Mihai Viteazul după o scriere greacă a lui Gheorghe Palamid de la 1607*, LAR, I, 1896, 8 ; *Ulfila. Viaţa şi doctrina lui sau Starea creştinismului în Dacia traiană şi aureliană*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1898 ; *Viaţa şi activitatea literară a protosinghelului Naum Rîmniceanu*, Bucureşti, Göbl, 1900 ; *Priviri istorice şi literare asupra epocei fanariote*, Bucureşti, Göbl, 1901 ; *Bărbaţi culţi greci şi români şi profesorii din Academiile de Iaşi şi Bucureşti din epoca zisă fanariotă (1650—1821)*, Bucureşti, Göbl, 1905 ; *Viaţa mea. Scrisă de mine după cît mi-am putut aduce aminte*, îngr. şi pref. Ilie Teodorescu, Bucureşti, Göbl, 1913.

— 1. Vasile Pârvan, *In memoriam Constantin Erbiceanu*, Bucureşti, Socec — Sfetea, 1914 ; 2. Iorga, *Oameni*, II, *92—96* ; 3. Manole Petre, *Constantin Erbiceanu*, MM, XXXVI, 1960, 3—4 ; 4. Teodor N. Manolache, *Constantin Erbiceanu*, MO, XV, 1963, 3—4.

D. M.

EROTOCRITUL, carte populară, din seria romanelor cavalereşti de dragoste. Tema romanului o constituie dragostea dintre doi tineri de condiţie socială diferită, care învinge prejudecăţile şi piedicile prin merite personale şi prin statornicia sentimentelor. Originea cărţii se află în romanul cavaleresc provensal din secolul al XV-lea *Paris et Vienne* care, fiind tradus în franceză de poetul Pierre de la Cypède şi tipărit la Anvers, în 1487, se răspîndeşte în Europa.

Plecînd de la prelucrarea, apropiată de originalul francez, realizată de italianul Angelo Albani Orvietano, *Innamoramento di due fedelissimi amanti* (1621) și de la elemente de basm popular, poetul cretan Vincenzo Cornaros compune, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, poemul *Erotocritul*, tipărit, prima dată, la Veneția în 1713. Cornaros preia tema și schema acțiunii principale a romanului medieval occidental, menține un paralelism în ceea ce privește numărul și repartizarea, pe roluri, a personajelor, dar, localizînd povestirea în lumea antică greacă, reduce o serie de intrigi secundare și scene de un romanesc exagerat și înlocuiește sentimentul platonic de „amour courtois", cu altul mai cald, omenesc. Coloritul pronunțat grecesc adus prelucrării de Cornaros prin limba folosită, plină de metafore, prin proverbe și aluzii la obiceiuri și superstiții locale, chiar unele anacronisme referitoare la feudalismul bizantin, au determinat specialiștii să considere, mult timp, *Erotocritul*, o operă originală. Poemul ajunge în Principatele române în epoca fanariotă, fiind tradus în românește, de două ori, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Prima traducere, în proză, conținînd o serie de grecisme, s-a făcut în perioada 1770—1780, de către călugărul Ioan Hristodor Trapezuntul. Traducerea nu s-a păstrat decît în copii ce conservă un text mult prelucrat și localizat, datorat lui Vasile Vîrnav. A doua traducere, făcută ulterior de un traducător neidentificat, care știa grecește, este în proză și versuri. Popularitatea romanului este dovedită și

de cele peste 15 copii manuscrise păstrate, cele mai multe din perioada 1785—1839. Prețios și original este manuscrisul logofătului Ioniță, din 1787, bogat ilustrat de logofătul Petrache, cu gravuri colorate, nu lipsite de valoare artistică. Titlul romanului, în versiunile românești, în general, *Istoria lui Erotocrit cu Aretusa*, apare uneori mai amplu, rezumînd subiectul povestirii : *Istorie Ariusăi, prefrumoasăi, fata lui Eracrie împărat și cu un fecior a unui sfetnic a împăratului, anume Eretocrit.* Erotocrit, fiul sfetnicului Pezostrat, se îndrăgostește de Aretusa, fiica împăratului Eraclie al Atenei. După o întrecere cavalerească, din care Erotocrit iese învingător asupra a numeroși rivali puternici, cei doi tineri reușesc să se întîlnească și să-și mărturisească dragostea, îndelung tăinuită. Sentimentele lor fiind descoperite de împărat, tinerii sînt despărțiți și pedepsiți ; Erotocrit este exilat, iar Aretusa, întemnițată. Cînd Atena va fi atacată de regele Vladistratos (aluzie, se pare, la români, cunoscuți probabil grecului Cornaros prin faima lui Mihai Viteazul), Erotocrit, deghizat, dă un ajutor decisiv împăratului Eraclie, care va răsplăti pe biruitor cu mîna fiicei sale. *Erotocritul* s-a integrat în literatura populară românească prin traducerile făcute, prelucrări în care s-au redus ori suprimat, în general, pasajele cu interminabile lamentări ale îndrăgostiților și cele cu sfaturi moralizatoare. În prelucrarea după traducerea lui Hristodor Trapezuntul există o acțiune ușor modificată, în care Erotocrit și Aretusa sînt tovarăși din copilărie, cresc împreună și învață cu același dascăl, dar, despărțiți în adolescență, își dau seama că se iubesc. Apar, de asemenea, amănunte pitorești și elemente din viața socială românească a epocii : Erotocrit cîntă serenade din „tambură" la „saraiurile" împăratului care cheamă „zapciii curții" pentru a reclama „cîntările beților", ca la „crîșmă". Cîntăreții sînt urmăriți de „un căpitan cu opt străjeri". Altă dată Erotocrit este căutat de „călărași din moșie în moșie". În textul traducerii anonime, pasajele cu pronunțat caracter liric și scrisorile schimbate de iubiții despărțiți (o inovație a versiunii românești față de original) sînt redate în versuri, unele remarcabile, de inspirație populară. Conținutul bogat în aventuri și latura sentimentală a romanului i-au asigurat o popularitate și un ecou prelungit în lumea elenică și în Principate, unde găsea, în secolul al XIX-lea, un public cititor larg reprezentat la toate nivelele societății. Dionisie Fotino realizează, la noi, o prelucrare în neogreacă, *Noul Erotocrit* (1818), cu un ușor colorit clasic, eroul fiind comparat cu Ahile, Hercule, Odiseu, introducîndu-se coruri, imitate neinspirat după tragedia antică, dar și romanțe grecești de dragoste, cunoscute în epocă. În 1837, *Noul Erotocrit* este tradus în românește de Tudorache Eliad și prelucrat în versuri de Anton Pann. Prelucrarea lui Fotino influențează poezia Văcărești lor, iar cîntecele populare integrate de Anton Pann în versiunea sa se întorc modificate în folclor. Înrudit, ca subiect, cu *Erotocritul* este romanul erotic popular **Filerot și Antusa.*

— *[Istoria lui Erotocrit cu Aretusa]*, CPL, II, *33—84*. **Ms. : *[Istoria lui Erotocrit cu Aretusa]*, B.A.R., ms. 4104, f. *125—126*** (1777), ms. 158 (1785), ms. 3514 (1787), ms. 1319, f. *27—249* (1789), **B.C.S., ms. II—24, f. *49—147* (1794—1802), B.A.R.,** ms. 145 (1800), **ms. 5498 (1802—1803), ms. 1133 (1806), ms.** 2769, f. *110—115* (1811), **ms. 1524, f. *3—14* (1811), ms. 2606** (1818), ms. 5967, f. *140—278* (1827), ms. **4868, f. *2—46* (1839),** ms. 2676 (sec. XIX), ms. 5647 (sec. XIX).

— 1. Vasile Grecu, *„Erotocritul" lui Cornaro în literatura românească*, Cluj, Tip. Ardealul, 1920 ; 2. Vasile Grecu, *Erotocritul lui Cornaro în literatura românească*, CC, I, 1924, *574—576* ; 3. N. Cartojan, *Poema cretană „Erotocrit" în literatura românească și izvorul ei necunoscut*, București, Monitorul oficial, 1935 ; 4. N. Cartojan, *Le modèle français de l'Erotokritos*, Paris, Boivin, 1936 ; 5. Cartojan, *Cărțile*

pop., II, *344—359* ; 6. Călinescu, *Ist. lit.*, *51* ; 7. Piru, *Ist. lit.*, I, *456—458* ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *256—261* ; 9. Dan Simonescu, *Introducere*, CPL, II, *29—32* ; 10. *Ist. lit.*, I, *676—680* ; 11. Vasile Grecu, *Influența bizantină în literatura românească*, LBZ, *377—380* ; 12. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea I, București, E.A., 1976, *197—210* ; 13. Gh. Popescu-Vâlcea, *Erotocritul logofătului Petrache*, București, Meridiane, 1977.

A. S.

ESOPIA, carte populară cuprinzînd viața și fabulele atribuite legendarului Esop. Avînd o circulație universală, *Esopia* a pătruns adînc și în cultura poporului nostru prin conținutul atractiv și moralizator. Marea prețuire s-a datorat și eroului cărții care, prin apartenența lui socială, satisfăcea mîndria oamenilor simpli. Romanul își are originea într-un fapt real, atestat de antici : existența unui sclav excepțional dotat ca inteligență și talent, frigianul (sau tracul) Esop, contemporan cu Cresus și Solon (secolul al VI-lea î.e.n.). Această existență neobișnuită a fost imediat țesută în legendă, astfel că fabulele numite esopice sînt cunoscute ca atare în vremuri ulterioare, iar urme ale unei *Esopii* au fost descoperite pe un papirus egiptean din secolul al IV-lea e.n. Cel mai vechi autor cunoscut al *Vieții lui Esop* este călugărul grec Maximos Planudes (începutul secolului al XIV-lea) care, probabil, nu a făcut decît să adune și să organizeze materialul foarte vechi din folclorul grec. Scrierea, deja rezultatul unei interferențe spirituale a Orientului asiatic cu Antichitatea elenă, a pătruns repede și în Occident, tipărindu-se însă tîrziu (secolul al XIX-lea). În schimb, varianta care conținea și fabulele a fost imprimată încă în 1479 la Milano, fiind larg răspîndită mai apoi. În literatura română, *Esopia* pătrunde destul de tîrziu. Primul manuscris datează din 1703 și aparține dascălului Costea din Brașov, conținînd doar *Istoria lui Isoop*. În 1717 sînt copiate numai *Pildele lui Isop cu toate jiganiile*. Apar, apoi, în toate provinciile țării o serie de copii, de obicei cuprinzînd ambele părți ale cărții, după o traducere din cultura bizantină tîrzie. În 1795, tipografia lui Petru Bart din Sibiu scoate *Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, o traducere din rusește a versiunii occidentale (poate chiar traducerea lui Vartolomei Măzăreanu din 1763). În 1802, tot la Sibiu, apare o versiune puțin schimbată, reeditată în Transilvania, Țara Românească și Moldova în tot cursul secolului al XIX-lea.

Esopia este romanul legendar al înțeleptului fabulist, „pildele" care însoțesc *Viața...* constituindu-se, de asemenea, într-o demonstrație a înțelepciunii și istețimii eroului. Sclav al lui Iadmon, el știe să-și dovedească nevinovăția, iar filozoful Xantos este pus mereu în inferioritate. Profitînd de exprimarea neadecvată și ambiguă a filozofului, eroul îi ține lecții practice și hazlii : îi fierbe numai o linte, îl trimite la baia aglomerată, îi alungă musafirii filozofi, dovedindu-i proști, îi hrănește apoi cu limbi de porc pînă la exasperare, dezleagă semnul dat celor din Samos de un vultur, motiv pentru care este eliberat. Fiind în spiritul și interesul acestei demonstrații de înțelepciune, este intercalată aici o altă carte populară — **Archirie și Anadan* — atribuindu-i-se lui Esop faptele nu mai puțin extraordinare ale filozofului Archirie, întîmplate la curtea babiloneană a lui Lichir și la cea egipteană a lui Netinav. În plină glorie, eroul cade în dizgrația locuitorilor orașului Delfi, care îl ucid de frică să nu le răspîndească o faimă rea, fapt ce atrage asupra lor mînia cerului.

Esopia are o narațiune specifică începuturilor de literatură, naturală și simplă. Este un naiv portret al lui Esop : linii drepte, clare, foarte accentuate, de o expresivitate frustă. Asemenea fabule înțelepte, pline de tîlc, pe placul oamenilor, produceau impresii revelatoare, sugerînd mari și indiscutabile adevăruri ale vieții : trădătorii sînt pedepsiți, lucrul nechibzuit dăunează, cine sapă groapa altuia cade singur în ea, nevoia învață pe om, cîștigul necinstit se pedepsește, răsplătește binele cu bine, lăcomia aduce numai rău, omul singur e neajutorat, trufia pierde pe om și atîtea altele. Totodată, sînt ironizate bonom diferitele defecte omenești. *Esopia* este un adevărat tezaur literar care adună învățături de veacuri ale multor popoare. Unele motive au o circulație foarte largă. În cultura română, *Esopia* are un specific dat în primul rînd de un mod propriu de a povesti, portretiza și tîlcui. Portretul lui Esop este foarte pitoresc și amintește de cronicari și de I. Creangă. Variantele manuscrise prezintă elemente și mai accentuate de autohtonizare. *Esopia* rămîne o traducere asimilată perfect de cultura noastră, astfel încît unele fabule au fost culese și publicate drept folclor românesc (P. Ispirescu), iar o scenă din *Bătrînul și moartea* este pictată pe o biserică din Oltenia. Prin intermediul folclorului, fabulele lui Esop l-au influențat pe Anton Pann *(Fabule și istorioare, Povestea vorbii)* ; tot din ele Gr. Alexandrescu preia motivul în *Baba și dohtorul*. În 1909, M. Sadoveanu tipărește la Fălticeni o versiune stilizată a variantei apărute la Sibiu, asigurîndu-i astfel o largă circulație.

— *Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, Sibiu, Tip. Bart, 1795 ; ed. 1802, 1807, 1816 ; ed. [Buda], 1812 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, 1848 ; ed. București, Tip. Națională, 1878 ; *Viața și 183 fabule ale lui Esop*, tr. și pref. N.I.D., Buzău, Tip. Sf. Episcopii, 1857 ; *Esopia sau Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, îngr. M. Sadoveanu, Fălticeni, Tip. Saidman, 1909 ; ed. 2, București, Sfetea, 1913 ; *Esopia sau Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, București, Tip. România nouă, 1923 ; *Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, București, Alcalay ; *Esopeia. Din fabulele lui Esop*, îngr. Ion

Pillat, Bucureşti, Cartea românească, 1943 ; *Esopia*, îngr. şi pref. I. C. Chiţimia, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956 ; ed. 2, 1958 ; *Esopia*, CPL, I, *111—225* ; *Din viaţa şi pildele lui Esop*, Bucureşti, 1966. **Ms.** : *Istoria lui Isoop* (1703), B.A.R., ms. 1435, f. *122—145* ; *Pildele lui Isop cu toate jiganiile* (1717), B.A.R., ms. 1867, f. *158—193* ; *Isopie sau Cartea lui Isop înţăleptu* (1721), B.A.R., ms. 2456, f. *1—31* ; *Viaţa pre luminatului şi pre înţăleptului Esop* (1750), B.A.R., ms. 1157, f. *59—112* ; *Carte ce să chiamă Isopie a înţeleptului Esop* [1760], B.C.U., ms. III—20 ; *Istoria lui Iosop* (1777), B.A.R., ms. 1151, f. *68—111* ; *Viaţa şi petrecerea prea înţeleptului Esop* (1779), B.A.R., ms. 1067, f. *1—25* ; *Istorie cu minunate pilde a minunatului Esop* (1783), B.A.R., ms. 3195, f. *75—121* ; *Isopia* (1783), B.C.U., ms. II — 76 ; *Basnele lui Isop care au grăit el* (c. 1785), B.A.R., ms. 3391, f. *362—371* ; *Istorie lui Isop filosoful* (1800), B.A.R., ms. 3355, f. *133—161* ; *Istoria lui Esop. Pildele lui Esop filosoful* (c. 1802), B.A.R., ms. 2088, f. *63—151* ; *Pildele lui Esop* (c. 1803), B.A.R., ms. 1318, f. *145—166* ; *[Pildele lui Esop]* (c. 1816), B.A.R., ms. 1207, f. *13—20* ; *Istoria lui Iesop. Pildele lui Iesop* (c. 1825), B.A.R., ms. 3390, f. *94—144* ; *[Pildele lui Esop]* (c. 1836), B.A.R., ms. 1204, f. *117—128* ; *Pildele lui Isop*, B.A.R., ms. 1214, f. *2—4* ; *[Viaţa lui Esop]*, B.A.R., ms. 3365, f. *74—97* ; *Istoria lui Esop, Pildele lui Isop*, B.A.R., ms. 3372, f. *114—221*.

— 1. Gaster, *Lit. pop., 182—196* ; 2. Leca Morariu, *Un nou manuscris vechi — Isopia voroneţeană*, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1922 ; 3. D. Furtună, *„Esopia" dascălului Ştefan de la Putna*, TP, II, 1924, 4—12 ; 4. Leca Morariu, *Isopia braşoveană din 1784*, JML, XIII, 1924, 11—12 ; 5. Şt. Gr. Berechet, *O ediţie necunoscută a fabulelor lui Esop*, RI, XXIV, 1938, 1—3 ; 6. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *253—268* ; 7. *[Note bibliografice]*, BRV, III, *70, 161*, IV, *117, 126, 270* ; 8. Ciobanu, *Ist. lit., 238—240* ; 9. Strempel, *Copişti*, I, *XIX, 21, 22, 24, 31, 38, 42, 176, 185, 207* ; 10. Piru, *Ist. lit.*, I, *440—445* ; 11. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *224—240* ; 12. *Ist. lit.*, I, *663—667* ; 13. Al. Alexianu, *De cînd cunosc românii fabula esopică ?*, TMS, II, 1967, 4 ; 14. Chiţimia, *Probleme, 365—384, 397—402* ; 15. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărţile populare laice*, partea I, Bucureşti, E.A., 1976, *211—232*.

C. T.

ETIOPICA, carte populară. Reprezintă traducerea din limba greacă a unui roman scris în secolul al III-lea de Heliodor din Emesa. Romanul circulase în manuscris pînă în secolul al XVI-lea, cînd a fost tradus în limba franceză de Jacques Amyot, devenind o lectură a curţii lui Henric al II-lea. După un manuscris provenind din biblioteca din Buda a lui Matei Corvin, s-a tipărit întîia oară, în limba greacă, la Basel, unde în 1552 apare şi o traducere în latină datorată umanistului polonez Stanislas Warszewicki. În apusul Europei *Etiopica*, cunoscută de scriitori ca Rabelais, Racine, Tasso, Calderón de la Barca, Cervantes, Shakespeare, a influenţat romanul cavaleresc medieval, pe cel francez din secolul al XVIII-lea şi a dat naştere la mai multe prelucrări în teatru. Circulînd în mediile poloneze, romanul lui Heliodor (amintit în corespondenţa uneia dintre fiicele lui Ieremia Movilă) se face cunoscut şi în ţările române, prin secolul al XVII-lea. Creaţie a unei epoci de tranziţie, *Etiopica* îmbină tendinţele novatoare cu reminiscenţe ale literaturii clasice greceşti. O acţiune amplă, susţinută de o intrigă complicată, mobilizează personaje numeroase, dintre care unele implicate permanent. Conform schemei romanului erotic grecesc, interesul este polarizat de cuplul de eroi înzestraţi cu însuşiri excepţionale, Teaghen şi Haricleea, constrînşi să-şi apere iubirea în împrejurări neobişnuite şi dificile. Peripeţiile prin ţinuturi adesea exotice (cadrul constituindu-l succesiv Etiopia, Grecia, delta Nilului, cetatea Memfis din Egipt), surprizele, răsturnările de situaţii, abia în final favorabile eroilor, alcătuiesc materia abundentă a romanului, din care fiecare epocă a selectat conform gustului său. Fiica regelui Hidaspes al Etiopiei, născută albă ca şi străbuna greacă Andromeda, este îndepărtată, de teamă, de la curte de însăşi Persina, mama sa. Aceasta nu uită însă să-i însemne originea pe o eşarfă şi să-i dăruiască un colier şi un inel împodobit cu pantarbă (piatră preţioasă cu puteri miraculoase). Copila este dusă în Egipt de către credinciosul Sosimitres, apoi este crescută în Grecia de către preotul Haricles, care o adoptă. De o frumuseţe fără seamăn, Haricleea devine mai tîrziu preoteasă a zeiţei Artemis, la Delfi. Aici, în timpul jocurilor pytice, o zăreşte Teaghen, nobil tesalian, cîştigător al întrecerilor. Cuprinşi de o iubire pe cît de fulgerătoare pe atît de profundă, cei doi tineri izbutesc să fugă din Delfi cu ajutorul preotului egiptean Calasiris, venit să consulte oracolul. După ce descifrează inscripţia dezvăluind originea Haricleei, Calasiris ascultă îndemnul oracolului care îi cere să-i ducă pe tineri în Egipt. Urmează călătoria pe o corabie feniciană pînă în Zakynth, un popas curînd întrerupt, o urmărire pe mare de către piraţi, apoi căderea în captivitate a celor trei fugari. Haricleea, primejduită de o căsătorie cu conducătorul piraţilor, este salvată prin iscusinţa lui Calasiris, care îi învrăjbeşte pe tîlhari între ei. Ospăţul de nuntă se transformă într-un măcel în care hoţii pier, iar Teaghen este rănit. Mai tîrziu, eroii cad în mîinile piraţilor bucolieni şi se despart de Calasiris, rămas liber. Haricleea amînă acum, cu abilitate, nunta cu Tiamis, căpetenia corsarilor din Bucolia. Survine atacul unui al treilea grup de hoţi, al cărui prizonier devine Tiamis. Teaghen şi Haricleea, ascunşi o vreme într-o peşteră, sînt prinşi de o garnizoană de ostaşi egip-

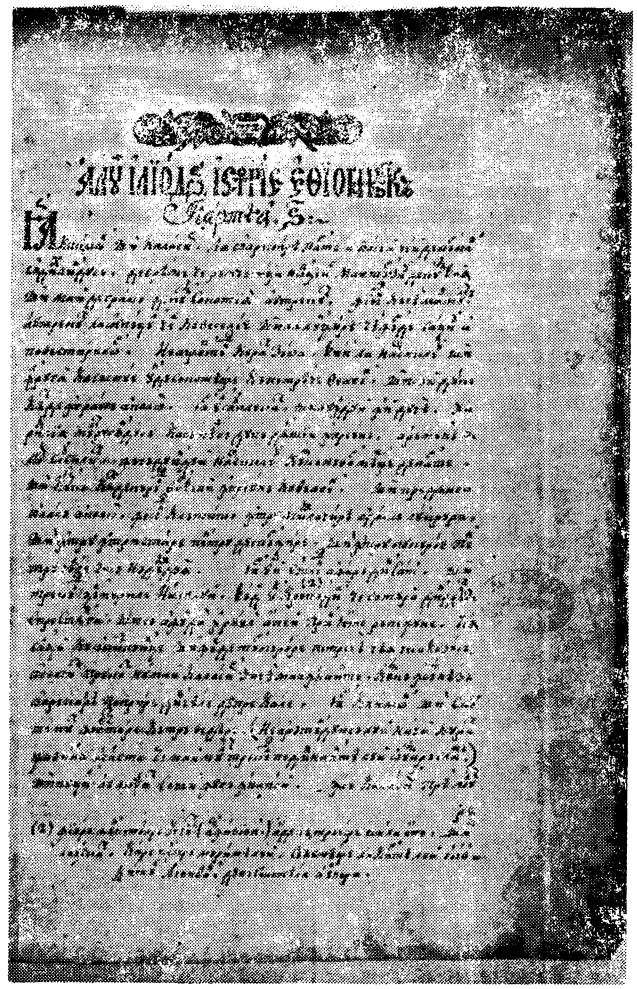

teni care urmează a-i preda satrapului Oroondates, la Memfis. După alte peripeţii, Haricleea ajunge în casa negustorului Nausicles din Hemis. Aici, ea îi reîntîlneşte pe Calasiris, apoi pe Cnemon, un grec, tovarăş de captivitate în Bucolia. Între timp, Teaghen, care trecea drept fratele Haricleei, este eliberat în drum spre Memfis chiar de Tiamis care, şi el, reuşise să scape şi se afla acum în fruntea războinicilor păstori din satul Bessa. Împreună pornesc spre Memfis o expediţie de luptă, dar, în cetatea egipteană, Tiamis se va împăca, recăpătîndu-şi demnitatea de mare preot, cu fratele său Petosiris. Ajunge la timp pentru a interzice lupta dintre fraţi, tatăl celor doi rivali, preotul Calasiris, cel care plecase să consulte oracolul din Delfi în legătură cu o primejdie ce-i ameninţa casa. Cu el soseşte în cetate şi Haricleea, care îl regăseşte astfel pe Teaghen. Acum eroii înfruntă persecuţiile reginei Arsace, soţia lui Oroondates, îndrăgostită de Teaghen, precum şi uneltirile confidentei sale, bătrîna doică intrigantă Cibele. Condamnată la ardere pe rug, Haricleea este salvată de flăcări datorită inelului miraculos ce-l purta cu sine. Înştiinţat de ce se petrece la curte, Oroondates, aflat departe de Memfis, în război cu etiopienii, ordonă să-i fie aduşi tinerii. În drum spre tabăra satrapului ei devin însă prizonierii unui grup de războinici etiopieni şi, de aici, evenimentele se precipită spre deznodămînt. După izbînda regelui Hidaspes, aduşi în capitala Etiopiei, cetatea Meroe, Teaghen şi Haricleea, cei dintîi prinşi de război, urmează a fi jertfiţi zeilor protectori ai cetăţii. Chipul şi purtarea lor aleasă îi impresionează pe regi, care le deplîng soarta, rămînînd însă neclintiţi în hotărîrea de a împlini sacrificiul tradiţional. Haricleea dezvăluie însă taina originii sale, confirmată de Persina, şi Hidaspes îşi regăseşte astfel fiica, despre care credea că murise. După alte două probe de vitejie pe care împrejurările i le impun şi în acest ultim episod lui Teaghen, cei doi eroi se pot căsători în sfîrşit. Firul principal, destul de sinuos, al acţiunii este dezvoltat încă, prin ramificaţii ce aduc la un moment dat în prim plan istoriile unor personaje ca Haricles, Calasiris, Cnemon, Tiamis, Nausicles, Tisbe. Cu un anumit prilej, fiecare dintre aceştia expune un şir de peripeţii, trăite sau auzite, după un procedeu specific şi prozei orientale (arabe). Dincolo de stufărişul intrigii, obositoare uneori, povestirea captivează, o atmosferă de farmec narativ se ţese, eroii înşişi cad pradă acelei stări dintre vis şi veghe, ascultînd cu aviditate întîmplările istorisite pînă la ceasuri tîrzii. Procedeul povestirii în povestire aminteşte, de asemenea, de Homer, cel elogiat într-o pagină a cărţii. Influenţa epopeilor homerice este dealtfel vădită, memoria zeilor şi eroilor antichităţii este vie încă în acest roman de la începuturile erei creştine, în care episoade întregi sînt create plecînd de la vechile modele. Demaineta, a doua soţie a tatălui lui Cnemon, trimite cu gîndul la Fedra, urmărirea lui Petosiris de către Tiamis în jurul cetăţii Memfis evocă lupta dintre Ahile şi Hector din *Iliada* ş.a.m.d. Se modifică însă concepţia despre destin. Forţa implacabilă care loveşte pe oameni în spaţiul tragic al anticilor devine acum, conform doctrinei creştine, putere justiţiară răsplătind virtutea şi pedepsind viciul. Este ceea ce a imprimat caracteristica de roman popular *Etiopicei*, îndeosebi în Evul mediu. Romanul cavaleresc apusean va reţine în primul rînd din scrierea lui Heliodor motivul „probei", al rezistenţei în timp a sentimentelor. La noi, vor fi atras mai mult însuşirile excepţionale ale eroilor, aura exotică şi legendară, numele neobişnuite de ţinuturi îndepărtate, procurînd un fel de nebu-

Etiopica. Ilustraţie

loasă şi iluzorie cunoaştere a lumii. Apoi — unele întîmplări miraculoase inserate în povestire şi o anume înţelepciune, amestec de încredere, îngăduinţă şi scepticism, ale cărei precepte, menite să îndrume, dar şi să aline, vorbesc despre viitorul învăluit în ceaţă, de neputinţa medicilor de a vindeca neliniştea sufletului, ori despre suferinţa nemărturisită care întreţine răul. Răspîndită în Moldova şi sub numele de *Iliodor* (cel al autorului de fapt), *Etiopica* este citată întîia oară de D. Cantemir, care, în prefaţa *Istoriei ieroglifice,* afirmă că a împrumutat în scrierea sa de la autorul grec o anumită tehnică a compoziţiei. Manuscrisele *Etiopicei* care au circulat în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea (cel mai vechi, o copie de la 1772—1773) reproduc traducerea făcută la Iaşi de logofătul Toma Dimitriu la îndemnul lui Leon Gheuca. Două manuscrise au ajuns mai tîrziu în posesia lui M. Eminescu. *Etiopica* a fost cunoscută de asemenea de M. Sadoveanu, care o va imagina ca lectură preferată a eroului său Nicoară Potcoavă. În traducerea din secolul al XVIII-lea, suficient de confuză, pe alocuri cu stîngăcii în stabilirea echivalenţei unor termeni, M. Sadoveanu va fi remarcat totuşi tonul ceremonios, modul inteligent de a dialoga şi de a se cerceta reciproc al personajelor, întorsăturile arhaice ale frazelor sau încărcătura lor metaforică. Din *Etiopica (Istoria lui Teaghen şi a Haricleii)* tăl-

măcește Ecaterina Chinezu în „Icoana lumei", în 1866. În 1970 a apărut o traducere modernă integrală a romanului lui Heliodor, datorată Marinei Marinescu.

— *A lui Eliodor istorie etiopicească* (fragm.), CPL, II, *129—170.* **Ms.** : *[A lui Eliodor istorie etiopicească],* B.A.R., ms. 355 (1772—1773), ms. 60 (1781), ms. 3531 (1782), ms. 2774 (1784), ms. 4837 (1784), ms. 57 (1785—1786), ms. 2868 (1792), ms. 347 (sec. XVIII), ms. 506 (sec. XVIII), ms. 2605 (sec. XVIII), ms. 5046 (sec. XVIII), ms. 3581 (1804), ms. 2769 (1811), ms. 3259 (sec. XIX), B.F.C., ms. 506 (sec. XIX).

— 1. Gaster, *Lit. pop., 126—128 ;* 2. N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe,* BSH, XIV, 1928, *34—35 ;* 3. Cartojan, *Cărțile pop.,* II, *269—283 ;* 4. Maria Marinescu-Himu, *Romanul grecesc „Etiopica" al lui Heliodor în traducere românească,* H, V, 1945, *42—61 ;* 5. Piru, *Ist. lit.,* I, *452—454 ;* 6. I. C. Chițimia, Dan Simonescu, *Studiu introductiv,* CPL, I, *V—XXXVI ;* 7. Dan Simonescu, *Introducere* la *A lui Eliodor istorie etiopicească,* CPL, II, *125—127 ;* 8. *Ist. lit.,* I, *672—674 ;* 9. Maria Marinescu-Himu, *Romanul grec în literatura română,* SC, VII, 1965 ; 10. Duțu, *Coordonate, 218—222, 225—245 ;* 11. Maria Marinescu-Himu, *Prefață* la Heliodor, *Teagene și Haricleea,* tr. Marina Marinescu, București, Minerva, 1970 ; 12. Eugen Cizek, *Evoluția romanului antic,* București, Univers, 1970, *41—43 ;* 13. Mihai Moraru, *Postfață. Cărțile populare — încercare de definire structurală,* în N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească,* îngr. Alexandru Chiriacescu, II, București, E.E.R., 1974 ; 14. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi,* vol. I : *Cărțile populare laice,* partea II, București, E.A., 1978, *335—343.*

R. Ș.

EUSTATIEVICI, Dimitrie (c. 1730, Brașov — 1796, Brașov), filolog și traducător. **E.** (în alte variante ale numelui : Eusthatiadis, Dumitru Eustatu, Dimitrie Evstatiev Brașoveanul) este descendentul unei familii macedonene, stabilită în satul Grid din zona Făgărașului, care va da Brașovului mai mulți preoți și dascăli cu merite culturale. Tatăl lui **E.**, protopopul din Șcheii Brașovului Eustatie Grid (Gridovici), a fost un îndîrjit apărător al libertăților religioase ale ortodocșilor ardeleni. De la școala română din Șchei, **E.** pleacă la Academia din Kiev, dobîndind, pînă în 1753, o completă pregătire teologică și umanistă, în greacă, slavonă și latină. Presupunerile că și-ar fi continuat studiile la Moscova sau la Halle nu au fost confirmate documentar. Întors în țară, se încadrează, prin activitatea lui socială, pedagogică și culturală, în mișcarea iluministă transilvăneană. Ca dascăl în Șcheii Brașovului, **E.** alcătuiește o lucrare de gramatică, contribuția sa cea mai importantă pentru cultura românească. Participă la mișcarea populară din 1759—1761, provocată de presiunile bisericii catolice asupra românilor ortodocși. Aceeași atitudine refractară „unației", care îi atrage și mustrările autorităților, o manifestă în funcția, îndeplinită cu intermitențe, între 1762 și 1785, de interpret și secretar al episcopilor Dionisie Novacovici, Sofronie Chirilovici și Ghedeon Nichitici, cînd **E.** militează pentru recunoașterea oficială a bisericii ortodoxe în Transilvania, revendicare cu importante consecințe social-politice pentru români. Ca secretar episcopal, **E.** ia o serie de măsuri pentru ridicarea culturală a clerului rural. Bogata activitate cultural-pedagogică desfășurată, din 1786 pînă la sfîrșitul vieții, în calitate de director al „școalelor neunite naționalicești", îi asigură lui **E.** un loc important în istoria învățămîntului românesc. Pentru a răspunde nevoii de cadre didactice, resimțită în diferite regiuni ale Transilvaniei, el organizează și conduce la Sibiu, începînd din 1786, un curs pentru pregătirea învățătorilor și a dascălilor bisericești de la sate. **E.** se preocupă activ de înființarea unor noi școli în sate și orașe, interesîndu-se, în special, de situația învățămîntului în Brașov, și alcătuiește o serie de manuale didactice.

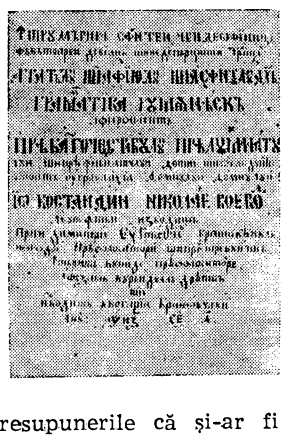

Prima și cea mai însemnată lucrare a lui **E.**, realizată în perioada 1755—1757, este *Gramatica românească.* Deși se inspiră, în ce privește structura și terminologia, din lucrări străine, binecunoscute în epocă (gramatica slavonă a lui Meletie Smotrițki, în ediția de la Rîmnic, 1755, cele grecești ale lui Constantin Lascaris și A. Catiforo) și, cu un instinct lingvistic sigur, apelează la un izvor latin *(Elementa grammaticae latinae* a lui Gregorius Molnar, tipărită, prima dată, la Cluj, în 1556), **E.** realizează o operă calitativ superioară unei simple lucrări de compilație. Dedicația, cu laude pentru politica culturală în spirit iluminist a domnitorului Constantin Mavrocordat, în care **E.** vedea, poate, un sprijinitor necesar tipăririi lucrării sale, este urmată de prefața gramaticii, edificatoare pentru ideile iluministe ale autorului. El prezintă efectele generale ale învățăturii, capabilă să stîrpească relele sociale (războaiele, nerespectarea legilor etc.), să îmbunătățească moravurile și să asigure progresul societății. Ca și vechii umaniști, **E.** așează la baza oricărei învățături gramatica, o „cheie" pentru studiul filozofiei, retoricii sau teologiei și subliniază, în spiritul veacului, importanța acesteia pentru dezvoltarea limbii și literaturii naționale, utilitatea ei în legătură cu traducerile. Pentru instruirea cititorilor, **E.** selectează, cînd exemplifică normele gramaticale, proverbe, cugetări si citate cu valoare morală din *Biblie,* autori religioși și din operele unor scriitori și filozofi antici. Gramatica cuprinde patru părți : ortografia (cu comentarii referitoare la normele scrierii chirilice, importante pentru interpretarea fonetică a textelor vechi), etimologia (de fapt, morfologia), sintaxa (limitată la părțile de propoziție) și prozodia, urmate, fiecare, de o „tehnologhia", în care se repetă noțiunile expuse. Gramatica cuprinde și unele inexactități, datorate încercării de a prezenta structura limbii române printr-o analogie prea apropiată de a altor limbi cunoscute (slavona, latina). **E.** nu menționează existența articolului, găsește cinci genuri ale numelor, păstrează ablativul ș. a. Importante, pentru analiza unor aspecte literar-artistice ale limbii, sînt capitolele *Pentru împodobitul sintaxis* și *Pentru sintaxisul cel închipuitori,* în cel de-al doilea fiind discutate figurile de stil. *Pentru prosódie,* ultima și cea mai interesantă parte a lucrării, reprezintă unul din primele tratate de prozodie și versificație referitoare la limba română. **E.** determină obiectul prozodiei, prezintă noțiuni generale de metrică, explică ce este stihul, piciorul, „tăierea" (adică cezura), ritmul, rima, pe care le exemplifică cu creații poetice personale, lipsite de valoare artistică. Opera lui **E.** este meritorie și prin încercarea autorului de a crea și adapta, în limba română, o terminologie lingvistică și stilistică. Alături de calcuri și perifraze greoaie și de o terminologie bizară („născătoarea" — cazul genitiv, „poftitoare" — modul optativ, diateza „pătimitoare" — pasivă etc.), **E.** introduce numeroase neologisme din neogreacă și latină, pe care le preia în forma fonetică originară *(ahrosticon, antiteton, imnos, pleonasmos* etc.) sau în-

cearcă să le adapteze limbii române („anacreonticesc", „anapesticesc", „epicesc", „liricesc", „oxitonesc" etc.). Deşi pare puţin probabil să-i aparţină, lui **E.** i s-au atribuit ⟨9, 11, 15, 27⟩ şi nişte însemnări de cronică, scrise la Braşov, între 1780—1782, referitoare la perioada 1512—1780, cu o informaţie bogată, conţinînd ştiri noi despre Neagoe Basarab şi Mihai Viteazul, despre diferite personalităţi ardelene, cu amănunte de istorie politică şi bisericească, de interes local. Pentru necesităţi didactice, **E.** prelucrează o serie de manuale, cele mai multe cu conţinut moral-religios, pe care le tipăreşte la tipografia lui Petru Bart, în Sibiu. Din germană preia o *Ducere de mînă sau povăţuire către aritmetică sau socoteală* (1789). În 1790, **E.** tipăreşte, cu sprijinul episcopului Gherasim Adamovici, pentru uzul catiheţilor şi al dascălilor neuniţi, o lucrare mai pretenţioasă, *Dezvoaltele şi tîlcuitele evanghelii a duminecilor, a sărbătorilor şi a oareşcărora zile,* în prefaţa căreia expune chestiuni de metodică pentru predarea textelor religioase. În aceeaşi perioadă, tipăreşte *Sinopsis adecă cuprindere în scurt a cei vechi şi a cei noao scripturi, adecă a Bibliii* (1791) şi *Scurt izvod pentru lucruri de obşte şi dechilin în scrisori de multe chipuri* (1792). De la **E.** s-au păstrat şi cîteva traduceri propriu-zise, din sîrbă şi rusă, una tipărită la Timişoara, în 1765, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blîndeţelor,* probabil după lucrarea sîrbească a lui Petru Grimovski, şi două lucrări manuscrise : *Economia lui Florin cel Mare* şi *Analie besericeşti* a lui Baronius, ultima, o revizuire a traducerii parţiale făcute de preotul Ştefan Ioanovici din Braşov. Traducerea unui catehism, începută în 1774 de **E.** şi continuată de Nicolae Stoica de Haţeg, se va tipări, într-o ediţie trilingvă, la Viena (în 1776 sau 1777) cu titlul *Catihisis mic sau Scurtată pravoslavnică mărturisire a legii greceşti neunite pentru treaba pruncilor celor neuniţi.*

— *Gramatica rumânească. 1757. Prima gramatică a limbii române,* îngr. şi introd. N. A. Ursu, Bucureşti, E.Ş., 1969.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *223—225* ; 2. Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisiu Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764,* Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1902, *251—252* ; 3. Bârseanu, *Ist. şcoalelor, 9—10, 16 a — 20 a* ; 4. Silviu Dragomir, *Relaţiile bisericeşti ale românilor din Ardeal cu Rusia în veacul XVIII,* Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1914, *4—9* ; 5. Romulus Ionaşcu, *Gramaticii români,* Iaşi, Tip. Ştefăniu, 1914, *6—11* ; 6. T. G. Bulat, *Testamentul lui Dimitrie Eustatievici,* RI, X, 1924, 4—6 ; 7. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 285—287* ; 8. Puşcariu, *Ist. lit., 192—193* ; 9. N. Iorga, *Însemnări de cronică ale clericilor din Şcheii Braşovului,* BCIR, XII, 1933 ; 10. Iorga, *Ist. lit.,* III, *276—278* ; 11. Lupaş, *Cronicari,* I, *79—81* ; 12. Popovici, *Studii,* I, *176—178* ; 13. Candid C. Muşlea, *Biserica Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului,* Braşov, Astra, I, 1943, *178—181, 183—184,* II, 1946, *134, 149—152* ; 14. Nicolae Albu, *Istoria învăţămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800,* Blaj, Tip. Lumina, 1944, *209, 213, 229—230, 280—289* ; 15. Pervain, *Studii, 193—208* ; 16. Diomid Strungaru, *Gramatica lui Smotrîţki şi prima gramatică românească,* RSL, IV, 1960 ; 17. Sofron Vlad şi Mircea Păcurariu, *Istoria Institutului teologic de grad universitar din Sibiu,* MA, VI, 1961, 11—12 ; 18. Nagy Béla, *Dimitrie Eustatievici, az elsö román nyelvtan szerzöje,* FK, VII, 1961, 1—4 ; 19. Romulus Munteanu, *Contribuţia Şcolii ardelene la culturalizarea maselor,* Bucureşti, E.D.P., 1962, *93—95* ; 20. Piru, *Ist. lit.,* II, *142—143* ; 21. *Ist. lit.,* I, *688—691* ; 22. Nagy Béla, *Konstandinosz Mavrokordátosz és Dimitrie Eustatievici,* FK, XI, 1965, 3—4 ; 23. Nagy Béla, *Dimitrie Eustatievici à l'Académie de Kiev,* Budapesta, 1967 ; 24. N. A. Ursu, *Modelul latin al gramaticii lui Dimitrie Eustatievici Braşoveanul,* LR, XVI, 1967, 5 ; 25. Lăudat, *Ist. lit.,* III, *145—148* ; 26. Gáldi, *Introd. ist. vers., 109—111* ; 27. Anghelescu, *Preromant. rom., 32—33* ; 28. *Cărturari braşoveni, 83—84* ; 29. Diomid Strungaru, *Pe marginea interpretării normelor ortografice în recentele ediţii a două vechi gramatici româneşti,* LR, XXV, 1976, 2 ; 30. N. A. Ursu, *Din nou despre interpretarea grafiei chirilice româneşti,* LR, XXV, 1976, 5.

A. S.

EUSTRATIE Logofătul (? — c. 1646), cărturar şi traducător. Pe la 1618, **E.** (probabil cu numele întreg Dragoş Istratie ⟨2, 5, 17⟩) era diac. În 1631 e

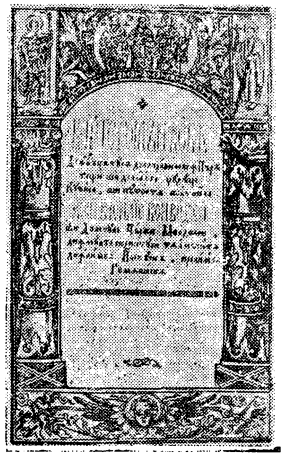

menţionat ca treti-logofăt şi răsplătit de domnitorul Moise Movilă cu o moşie. Din anul 1632 semnează deja biv logofăt al treilea. Din acest an datează şi prima traducere a sa, activitate în care va persevera, favorizat de mediul creat prin străduinţele culturale ale domnitorului Vasile Lupu şi ale mitropolitului Varlaam. Lui **E.** i s-a atribuit un letopiseţ moldovenesc, care i-ar fi servit lui Grigore Ureche drept izvor intern principal ⟨19⟩. Se pare însă că o asemenea operă ar fi fost prea importantă pentru a nu fi citată de Ureche (care îl cunoştea bine pe **E.**). Mai mult, informaţiile în acest sens nu se bazează decît pe vagi şi contradictorii indicaţii date de Miron Costin, Ion Neculce şi Simion Dascălul. Considerente de ordin istoric, cultural, filologic şi lingvistic duc la concluzia că nu a existat un letopiseţ moldovenesc anterior lui Ureche ⟨21, 24, 27⟩. Aceleaşi informaţii vagi au făcut ca **E.** să fie considerat şi adnotator al cronicii lui Ureche. Dar cercetătorii care au stabilit pasajele interpolate ulterior nu atribuie nimic logofătului ⟨19, 24⟩.

Activitatea sa este certă în domeniul traducerilor. *Pravila aleasă* (1632) este tradusă după o amplă compilaţie greacă din lucrări de drept civil şi canonic, autorii acestora fiind enumeraţi în epilog (Ioan Zonaras, Teodor Valsamon, Matei Vlastaris, Constantin Armenopul ş. a.). Scrierea a rămas în manuscris şi este unul din cele mai vechi texte moldoveneşti ample, fiind folosită şi la alcătuirea *Pravilei lui Matei Basarab (Îndreptarea legii,* 1652). O altă traducere, *Şepte taine a beserecii* (1644), este o lucrare de iniţiere şi precizare a esenţei ortodoxismului, necesară atunci pentru a-i feri pe credincioşi de erezii. Cea mai importantă este *Carte românească de învăţături de la pravilele împărîteşti şi de la alte giudeaţe* (1646). Traducerea este făcută din porunca lui Vasile Lupu, după o culegere de texte juridice întocmită, în limba greacă comună, de un grup de învăţaţi (printre care şi Meletie Sirigul). Înaintea textului propriu-zis este tipărită prefaţa *Toţi ceia, ce sănt creştini pravoslavnici, cine va ceti, ca să înţeleagă,* scrisă de **E.**, care arată importanţa cărţii, vorbind şi despre eforturile mai multor învăţaţi pentru întocmirea şi traducerea în neogreacă a „tocmelelor cele bune". Dincolo de marea importanţă pentru reglementarea juridică a vieţii sociale în Moldova, *Carte românească de învăţături...* dă o imagine generală a stării sociale şi a moravurilor vremii. Alegîndu-se textele, s-au avut în vedere anumite realităţi interne, care trebuiau combătute printr-o legislaţie fermă. Această traducere aduce o contribuţie deosebită şi la dezvoltarea limbii, fiind, faţă de textele religioase sau istorice, un domeniu cu totul nou de exersare a posibilităţilor de exprimare, de îmbogăţire a terminologiei. Devenind „codul penal" al Moldovei, cartea a avut o circulaţie mare, textul său fiind inserat în *Pravila lui Matei Basarab.* Lui **E.** i-a fost atribuită, eronat, şi o traducere integrală a lui Herodot ⟨8⟩. Alături

de mitropolitul Varlaam, **E.** are, pentru prima jumătate a secolului al XVII-lea, o contribuție însemnată la întemeierea culturii românești scrise, la dezvoltarea limbii literare.

— **Tr.** : *Șepte taine a besereci*, Iași, 1644 ; *Carte românească de învățături de la pravilele împărătești și de la alte giudețe*, Iași, Tip. Trei Ierarhi, 1646 ; ed. îngr. Gh. Sion, Botoșani, Tip. Adrian, 1875 ; reed. în *Colecțiune de legiuirile Românie vechi și cele nuoi*, III, îngr. Ioan M. Bujoreanu, București, Tip. Academiei, 1885 ; reed. Șt. Longinescu *(Legile vechi românești și izvoarele lor)*, I, București, Göbl, 1912 ; *Cartea românească de învățătură*, București, E.A., 1961. **Ms.** : *Pravila aleasă* (1632), B.F.C. (fond Blaj), ms. 41, B.A.R., ms. 1476.

— 1. I. Bianu, *Manuscriptul românesc de la 1632 al lui Evstratie Logofătul*, CT, III, 1882, 4—5 ; 2. Gh. Ghibănescu, *Două documente din anul 1639*, A, IX, 1898, 7—8 ; 3. Gîdei, *Studiu, 151—168* ; 4. Iorga, *Ist. lit. relig., 157—161* ; 5. *[Documente]*, SIZ, III, *310* ; 6. C. Giurescu, *Noi contribuțiuni, passim* ; 7. Iorga, *Ist. bis.*, I, *321—322* ; 8. N. Iorga, *Prefață* la Herodot, *Istorie*, îngr. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; 9. Șt. Longinescu, *Introducere* la *Legile vechi românești și izvoarele lor*, I, București, Göbl, 1912; 10. Ion Peretz, *Pravila lui Vasile Lupu și izvoarele ei grecești*, A, XXV, 1914, 5—6 ; 11. Ș. G. Longinescu, *Părerile d-lor N. Iorga și I. Peretz despre Pravila lui Vasile Lupu*, Bucuresti, Tip. Curierului judiciar, 1915 ; 12. Cardaș, *Pagini*, I, *60—62* ; 13. Pușcariu, *Ist. lit., 114* ; 14. C. A. Stoide, *Contribuție la biografia lui Eustratie Logofătul*, A, XLIV, 1933, 3—4, XLV, 1934, 1—2 ; 15. Ioan Licea, *Studii și cercetări*, Galați, Tip. Jorică, 1935, *3—50* ; 16. Șiadbei, *Cercetări, passim* ; 17. L. Predescu, *Dragoș Eustratie Logofătul*, CI, XIII—XVI, 1940, 1—2, XVII, 1943 ; 18. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *103—109, 112—115* ; 19. P. P. Panaitescu, *Introducere* la Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, E.S.P.L.A., 1958 ; 20. *Introducere* la *Cartea românească de învățătură*, București, E.A., 1961 ; 21. *Ist. lit.*, I, *353—364* ; 22. Gălină I. Dumitru, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte taine, 1644)*, BOR, LXXXI, 1963, 5—6 ; 23. M. Marinescu-Himu, *În jurul celei dintîi traduceri românești a lui Herodot*, SC, VI, 1964 ; 24. Liviu Onu, *Viața și opera lui Grigore Ureche*, în Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, E.S., 1967 ; 25. I. Rizescu, *Considerații filologice și lexicale asupra „Pravilei" lui Eustratie Logofătul („Pravila aleasă")*, SLF, I, *295—315* ; 26. Ioan N. Floca, *Originile dreptului scris în Biserica ortodoxă română*, MA, XIV, 1969, 1—3 ; 27. Chițimia, *Probleme, 244—253* ; 28. Alexandra Roman, *Considerații filologice asupra „Pravilei alese" a lui Eustratie logofătul (B.A.R., — ms. rom. 1476)*, LR, XXII, 1973, 3.

C. T.

EVENIMENTUL LITERAR, revistă socială și literară care a apărut la Iași și apoi la București, săptămînal, de la 20 decembrie 1893 pînă la 24 octombrie 1894. Din comitetul de redacție făceau parte intelectualii socialiști Sofia și Ioan Nădejde, Raicu Ionescu-Rion, G. Ibrăileanu — secretar de redacție, Emil D. Fagure și C. Stere. La jumătatea lunii februarie 1894, Sofia Nădejde primește direcția publicației, dar nu va figura pe frontispiciu, în această calitate, decît de la 2 mai. După ce, în vara aceluiași an, în urma noilor însărcinări primite în cadrul conducerii socialistilor români, I. Nădejde se mută în Capitală, revista va apărea, din 18 iulie, la București. Cu puțin timp înainte de a ieși „Lumea nouă", organ oficios al mișcării socialiste, **E. I.** își întrerupe apariția, redactorii săi trecînd mai toți în redacția noului ziar și a suplimentului său literar. S-a afirmat, uneori, că **E. I.** ar fi fost un supliment al cotidianului liberal „Evenimentul" din Iași, care era condus de omul politic G. A. Scorțescu. Este adevărat că Em. D. Fagure, unul din inițiatorii revistei, precum și alți doi colaboratori constanți, I. Glücksman și E. Herovanu, făceau parte din redacția „Evenimentului", ziar la care colaborase și C. Stere, și, probabil, ei au ales titlul noului periodic literar. Începînd însă cu întîiul număr, **E. I.** se delimitează hotărît de această gazetă politică, situîndu-se prin program și prin caracterul contribuțiilor apărute în rîndul publicațiilor socialiste. Dealtfel, pentru a se preîntîmpina o eventuală neînțelegere, în coloanele revistei se inserează, în cîteva rînduri, o notiță lămuritoare, în care se subliniază că între cele două periodice nu există nici un fel de relații.

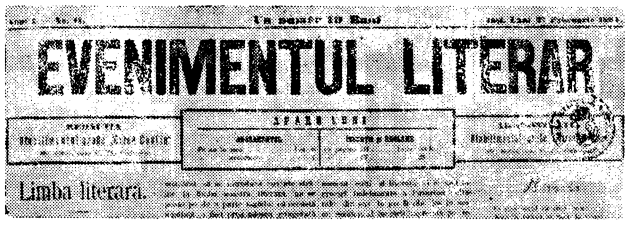
EVENIMENTUL LITERAR

Limba literara.

Orientarea estetică a **E. I.** nu poate fi dedusă din cele cîteva editoriale care au încercat, la început de drum, să definească, ezitant și vag, un program de perspectivă. Această poziție a fost depășită cu mult, prin contribuția ulterioară a principalilor colaboratori. Opțiunile lor politice și estetice își află sursele în ideologia „Contemporanului", în activitatea publicistică a lui C. Dobrogeanu-Gherea. **E. I.** face însă trecerea de la tipul de publicație care se adresa unui cerc restrîns de cititori („Contemporanul" sau „Literatură și știință") la tipul de mai largă difuzare al suplimentului literar și cultural („Munca științifică și literară", „Lumea nouă științifică și literară"). Fără să fie o revistă de directivă ideologică, prin scrisul lui I. Nădejde, R. Ionescu-Rion, G. Ibrăileanu și C. Stere, **E. I.** a acționat, cu stîngăciile de interpretare doctrinară, cu lipsurile de informație și cu exagerările pe care le implică tinerețea acestor militanți socialiști, în sensul punerii în circulație a unor noțiuni de estetică materialistă și a combătut arta evazionistă, teoria artei pentru elită etc. Două sînt problemele dezbătute cu prioritate. Prima este aceea a raportului dintre artă și societate. Tendenționismul literaturii, combaterea teoriei „artă pentru artă", condiționarea socială a artistului, locul acestuia și al intelectualului în societate sînt chestiuni care revin mereu în articole ca *Menirea artei* sau *Arta tendenționistă și arta realistă* de I. Nădejde, *Arta tendențioasă și Iobăgie intelectuală* de R. Ionescu-Rion, în seria de articole despre *Psihologia de clasă* a lui C. Vraja (G. Ibrăileanu) sau în alta, intitulată *Arta și poporul*, scrisă de C. Stere. De pe aceeași poziție de susținere hotărîtă a determinării sociale a artei este pornită și polemica răsunătoare și nu totdeauna obiectivă cu revista „Viața" a lui Al. Vlahuță, sînt recenzate operele literare ale lui Tr. Demetrescu, se discută critic orientarea de la „Convorbiri literare". Foarte mult s-a scris în chestiunea decadentismului, termen prin care, eronat, erau denumite curentele literare noi, în primul rînd simbolismul. Poezia lui Baudelaire sau Verlaine, iar din literatura noastră versurile lui Al. Macedonski sînt definite, cu un exclusivism iuvenil, drept „amestec gol de sunete ametitoare". Opera literară, credeau atunci G. Ibrăileanu sau R. Ionescu-Rion, trebuie să aibă o finalitate imediată și, prin accesibilitatea ei, o acțiune educativă directă. Scriitori exemplari ar fi, din acest punct de vedere, doar Tolstoi sau Ibsen. În cadrele literaturii autohtone, pilda care trebuie urmată este aceea a scriitorilor pașoptiști și, mai aproape de 1890, aceea a lui M. Eminescu, poet pentru care colaboratorii de la **E. I.** au un adevărat cult. În întregul ei însă, atitudinea estetică a criticilor de la **E. I.** înregistrează un progres față de aceea afirmată în paginile „Contemporanului". Acum începe să se contureze ideea, pe care o vor susține mai hotărît și o vor clarifica după 1900 alte gazete și reviste socialiste, a caracterului de clasă al artei, a caracterului ei de „armă" în confruntările dintre clasele sociale.

Cea de-a doua problemă abordată cu asiduitate, mai ales în contribuțiile teoretice și în articolele de critică literară ale lui C. Stere, a fost aceea a poporanismului. **E. I.** este, după „Adevărul" și „Evenimentul", a treia publicație în care Stere își continuă campania de propagandă poporanistă, prin articole ca *Limba literară, Poporanismul, „Poporul" în artă și literatură* ș.a. Caracterul de doctrină politică activă al poporanismului, așa cum este pusă chestiunea în **E. I.**, se estompează în bună măsură, ceea ce predomină fiind un amalgam de idei socialiste și poporaniste, un umanism vag, de esență burgheză, îndemnul la acțiune culturală. Sub această formă, influența lui Stere se va face simțită și la R. Ionescu-Rion, Ibrăileanu sau Ioan și Sofia Nădejde. Alături de ei, au mai colaborat cu publicistică militantă sau cu recenzii și cronici literare C. Mille, Em. D. Fagure, Z. C. Arbore, Gh. Ghibănescu, L. Ghelerter (sub pseudonimul M. Văleanu), I. Glücksman (sub pseudonimele Radu Lascăr, Dr. Rotopanu, Dr. Ygrec). Două articole, *Genii necunoscute* și un fragment din studiul despre G. Coșbuc, care se va publica integral în „Literatură și știință", îi aparțin lui C. Dobrogeanu-Gherea ; acesta s-a arătat, dealtfel, reticent față de mai tinerii comilitoni de la **E. I.**, probabil și din cauza modului în care ei polemizau cu Al. Vlahuță.

Literatura apărută în revistă are o valoare modestă. Nota dominantă nu o dau autori care, mai tîrziu, au fost alăturați de istoria literară poporanismului, cum sînt Spiridon Popescu (cu pseudonimul N. Tofan) sau M. Carp (cu pseudonimul M. Dafin), ci colaboratorii obișnuiți ai publicațiilor socialiste — N. Beldiceanu, Tr. Demetrescu, D. Nanu, O. Carp, Sofia Nădejde, C. Z. Buzdugan, I. Păun-Pincio, I. N. Roman, Virgiliu N. Cișman, A. Steuerman, C. A. Teodoru (cu pseudonimul C. Florea), E. Herovanu, Gh. Nădejde (cu pseudonimul Leon Gîrbea). Au mai publicat la rubricile de beletristică V. G. Morțun, C. Mille. Al. Vlahuță (două epigrame), Al. Macedonski (un fragment de nuvelă) și I. L. Caragiale (scenele V și VIII din comedia *O soacră*). Literatură străină s-a tradus relativ puțin și nu din scriitorii recomandați ca modele de criticii revistei. Poezii de H. Heine tălmăceau O. Carp și Gr. D. Pencioiu, iar A. Steuerman traducea tot din Heine, precum și din Lenau și Lermontov. Gr. N. Lazu dădea transpuneri, cele mai multe neizbutite, din H. W. Longfellow, făcute probabil printr-un intermediar francez. Se mai tipăreau adaptări ale versurilor lui Th. de Banville, Fr. Coppée, Sully Prudhomme, Pușkin, S. I. Nadson, Petöfi ș.a.

În mod obișnuit, colaboratorii cei mai însemnați ai revistei scriau sub pseudonim. C. Stere semna C. Șărcăleanu ; G. Ibrăileanu folosea pseudonimele C. Vraja, Auditor, Verax (utilizat și de C. Stere, I. Nădejde) și inițialele C.V. ; R. Ionescu-Rion se ascundea sub iscăliturile V. Rion și Th. Bulgarul.

— 1. *Calea noastră*, EVL, I, 1893, 1, reed. în PMS, II, partea II, *396—397* ; 2. *Artă socială*, EVL, I, 1893, 2 ; 3. I. Nădejde, *Menirea artei*, EVL, I. 1893, 6 ; 4. Redacția, *O lămurire*, EVL. I, 1893. 6 ; 5. Sofia Nădejde, *Pentru numărul literar al „Lumei nouă"*, EVL, I, 1894, 45, reed. în PMS, II, partea II. *406—407* ; 6. C. Vraja [G. Ibrăileanu], *Cîteva cuvinte*, LNL, I, 1895, 3 ; 7. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 246—247* ; 8. I. Glücksman, *Amintiri de la „Evenimentul literar"*. CLI, II, 1920, 25 ; 9. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *22—23* ; 10. G. C. Nicolescu, *Ideologia literară poporanistă*, București, 1937, *55—58* ; 11. Murărașu, *Ist. lit., 282—283* ; 12. *Indice pe materii al revistei „Evenimentul literar". 1893—1894*, Iași, B.C.U., 1961 : 13. D. Micu, *Literatura română la începutul secolului XX*, București. E.L., 1964, *134—137* ; 14. I.D. Lăudat. *Contribuții la cunoașterea activității lui G. Ibrăileanu în etapa sa socialistă. 1889—1895*, Iași. 1965, *7—8, 20, 31, 35—38, 46—48* ; 15. *„Evenimentul literar"*, PMS. II, partea II, *388—395* ; 16. Nicolescu, *Contemporanul, 224—225* ; 17. Vitner, *Lit. publ. soc., 291—466* ; 18. Al. Piru, *G. Ibrăileanu*, București, E.T., 1967, *56—61* ; 19. Clopraga, *Lit. rom., 83—86* ; 20. Z. Ornea, *Poporanismul*, București, Minerva, 1972, *44—61* ; 21. A. Iliescu, *Rev. lit., 136—147* ; 22. *Ist. lit.*, III, *637—648* ; 23. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *104—113*.

R. Z.

EVOLCEANU, Dumitru (1.X.1865, Botoșani — 28.VII.1938, Timișoara), critic literar. După ce a urmat liceul la Iași, terminîndu-l în 1886, s-a înscris la Facultatea de litere a Universității din același oraș, pe care o absolvă peste trei ani. În toamna anului 1889 ocupă un post de profesor la liceul din Bîrlad, dar, peste o lună, obține o bursă și pleacă în străinătate. A făcut studii de filologie latină la École des Hautes Études și Collège de France din Paris, între 1889—1891, continuîndu-le apoi la Universitatea din Bonn (1891—1892) și Berlin (1892—1894). La întoarcerea în țară, i s-a creat, prin grija lui T. Maiorescu, un post de conferențiar la Facultatea de litere din București. Numit agregat în 1902, în 1906 este titularizat profesor, succedîndu-i la catedră lui N. Ch. Quintescu și funcționînd pînă la pensionare, în 1935. Pentru scurtă vreme, a fost profesor de limba română la un liceu din București, precum și decan al Facultății de litere. Cîțiva ani a fost și membru al comitetului Teatrului Național din București, împreună cu G. Coșbuc și I. Al. Brătescu-Voinești. A colaborat, cu articole despre literatura română, la enciclopedia lui C. Diaconovici. Ca profesor de limba și literatura latină, **E.** a tipărit o istorie a literaturii latine arhaice, precum și numeroase studii de specialitate, mai ales în revista „Orpheus", între anii 1924—1927.

În istoria literaturii române, **E.** a rămas cunoscut prin activitatea sa de cronicar literar, desfășurată exclusiv în paginile „Convorbirilor literare" timp de aproape un deceniu. Cu toate că numărul cronicilor sale a fost relativ mic, criticul s-a impus repede atenției generale atît prin finețea gustului, cît și prin incisivitatea judecății. Tip de critic partizan, **E.** a apărat principiile estetice junimiste și a combătut, uneori în mod gratuit, pe adversarii acestora, îndreptîndu-și atacurile mai ales contra scriitorilor teziști. Procedeele sale polemice sînt tipic maioresciene, **E.** punîndu-și adversarii în inferioritate printr-o ironie de bună calitate. Uneori, cum se întîmplă în comentariul la romanul *De vînzare* al lui C. I. A. Nottara, excesul de ironie transformă cronicile în adevărate pamflete. Criticul pornea, în aprecierile sale, de la o concepție foarte simplă, dar foarte statornică, despre opera de artă, socotind că ea este datoare să îndeplinească trei condiții pentru a fi reușită : să concretizeze idei, sentimente, caractere, să fie impersonală (în sensul că artistul să înțeleagă obiectiv caracterul și interesele fiecărui personaj), să fie unitară. Unitatea operei, considerată de **E.** ca o condiție esențială pentru existența ei, este dedusă din unitatea sentimentului care a inspirat-o, iar acesta din forța cu care artistul trăiește evenimentele descrise. Împărțind operele în sincere și nesincere, criticul a condamnat cu vehemență pe imitatorii poeziei eminesciene. Tocmai pentru că a găsit în G.

Coşbuc un poet original, **E.** i-a urmărit cu simpatie şi înţelegere evoluţia, luîndu-i apărarea ori de cîte ori acesta a fost atacat şi făcînd observaţii dintre cele mai judicioase asupra creaţiei sale. Chiar dacă a considerat că originalitatea artistică se află numai în forma operei, el nu a disprețuit conţinutul, susţinînd că forma nu are niciodată valoare în sine. Un alt obiectiv urmărit consecvent de critic a fost cercetarea logicii artistice a operei literare, pe care o punea în strînsă legătură cu unitatea ei. Dovedind obiectivitate şi finețe, **E.** a apreciat chiar scrieri al căror conţinut contravenea convingerilor sale ideologice, cum ar fi poezia *Noi vrem pămînt* a lui G. Coşbuc, şi a criticat cu asprime pe acelea în care, de dragul reliefării unor anumite tendinţe politice, se renunţa la unitatea operei. Un alt principiu aplicat statornic a fost cel al artei care să se adreseze unei foarte largi categorii de cititori ; de aceea, **E.** rămîne un adversar constant atît al naturalismului, cît şi al curentelor poetice postromantice, acuzîndu-le că se adresează unui grup restrîns de rafinaţi. În legătură cu aceasta, criticul a arătat preţuire pentru folclor, reliefînd cu satisfacţie filonul popular din operele cercetate. Metoda sa critică este adesea foarte modernă. **E.** încearcă să afle sensul unei poezii sau al unei opere, judecînd apoi acea operă în funcţie de măsura în care ea respectă acest sens. Spre a convinge, criticul recurge la ample argumentări, extrase din analiza extrem de minuţioasă, aproape textuală, didactică pe alocuri, a operei literare.

— *Baladele şi idilele d-lui George Coşbuc*, CL, XXVII, 1891, 10, 11, reed. în ASO, *277—335* ; *„Evolceanida" d-lui Grigore N. Lazu*, CL, XXVII, 1894, 12 ; *„Poezii" de Gheorghe din Moldova*, CL, XXIX, 1895, 2 ; *Artur Stavri, „Poezii"*, CL, XXIX, 1895, 3 ; *Ion C. Bacalbaşa, „De focu' birului"*, CL, XXIX, 1895, 4 ; *Sofia Nădejde, „Fiecare la rîndul său"*, CL, XXIX, 1895, 6 ; *A. Vlahuţă, „Iubire"*, CL, XXIX, 1895, 12 ; *Haralamb G. Lecca, „Prima"*, CL, XXX, 1896, 2 ; *Ciru Oeconomu, „Răzbunarea lui Anastase"*, CL, XXX, 1896, 4 ; *„Fire de tort" de George Coşbuc*, CL, XXX, 1896, 6, reed. în ASO, *337—374* ; *„Aeneis". Traducere în formele originale de George Coşbuc*, CL, XXXI, 1897, 1 ; *Const. I. A. Nottara, „De vînzare", roman de „moravuri sociale"*, CL, XXXI, 1897, 3—4, reed. în ASO, *375—391* ; *Virgil Oniţiu, „De toate"*, CL, XXXII, 1898, 11 : *Literatura dramatică*, CL, XXXIII, 1899, 11 ; *Istoria literaturii latine*, vol. I : *Literatura latină arhaică*, Bucureşti, Minerva, 1899 ; *Proza lui C. Negruzzi*, OM, *397—409* ; *Doi poeţi dramatici (H. G. Lecca şi R. D. Rosetti)*, CL, XXXV, 1901, 2, 3 ; *Indice de materiale publicate în „Convorbiri literare" în anii I—XL*, CL, XL, 1906, 12 ; *Păreri asupra originii poemelor homerice*, CL, XLI, 1907, 6 ; *Cîteva cuvinte despre „Criticele" d-lui Maiorescu*, CL, XLIV, 1910, 2 ; *Homer, „Odiseea", în româneşte de George Murnu*, ORP, I, 1924, 1 ; *Observaţii prozodice asupra verbelor latineşti*, ORP, II, 1926, 5 ; *Virgiliu, Bucolica IV*, ORP, III, 1927, 2 ; *O epopee românească*, OIB, *193—200* ; *Vergiliu şi Dante*, în *Viaţa şi opera poetului Publius Vergilius Maro*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1930, *25—44*.

— 1. *Scrisori-Iorga, 99—125* ; 2. D. Evolceanu, *[Scrisori către S. Mehedinţi, 1894—1900]*, SDL, IX, *97—120* ; 3. Grigore N. Lazu, *Evolceanida*, ADV, VII, 1894, 1788 ; 4. *Zamfirescu—Maiorescu, 388, 390* ; 5. N. Locusteanu, *„Istoria literaturii latine", vol. I. Literatura latină arhaică de D. Evolceanu*, VN, XVIII, 1901, 4787 ; 6. D. Evolceanu, *Pentru d-l Nicodim Locusteanu*, CL, XXXV, 1901, 5 ; 7. N. D. Locusteanu, *Două bătrîne talente sau cum răspunde dl. Evolceanu*, VN, XVIII, 1901, 4977—4980 ; 8. N. Herescu şi Maria Himu, *Prof. Dumitru Evolceanu. Tablă biografică şi bibliografică*, RC, VI—VII, 1934—1935 ; 9. Predescu, *Encicl., 312* ; 10. Eug. Ciuchi, *Dumitru Evolceanu : critic literar*, CL, LXXI, 1938, 11—12 ; 11. Lovinescu, *Aqua, 265—273* ; 12. E. Lovinescu, *D. Evolceanu*, ASO, *265—276* ; 13. Lovinescu, *Maiorescu post., 89—100* ; 14. A. Iliescu, *Rev. lit., 67—74* ; 15. *T. Maiorescu şi prima generaţie de maiorescieni. Corespondenţă*, îngr. Z. Ornea. Filofteia Mihai şi Rodica Bichiş, pref. Z. Ornea, Bucureşti, Minerva, 1978, *250—257, 572—608, 761—762*.

D. M.

FABIAN-BOB, Vasile (31.XII.1795, Rusu Bîrgăului, j. Bistriţa-Năsăud — 7.IV.1836, Iaşi), poet. Fiul lui Petre Rău, caporal din regimentul grăniceresc, şi al Anisiei, fiica preotului Toader Bob din Copalnic-Mănăştur, Vasile Rău a fost adoptat de bunicul său dinspre mamă şi i-a purtat numele, pe care mai tîrziu l-a transformat în Fabian (traducerea latinească pentru „bob"). A învăţat la şcoala din comuna Maieru, unde era paroh Toader Bob, apoi la şcoala militară germană din Năsăud şi la gimnaziul românesc din Blaj. Cu o bursă acordată de Ioan Bob, episcopul Făgăraşului, văr cu bunicul său, **F.-B.** îşi continuă gimnaziul la Cluj, unde face studii juridice şi de filozofie. În ultimul an de studii este pedepsit, se pare pe nedrept, de conducerea şcolii. Părăseşte şcoala şi pierde sprijinul bănesc al episcopului Bob, care îi cere imperios să se facă preot. Pentru a termina studiile juridice, încearcă, fără succes, să-şi asigure ajutorul lui Samuil Vulcan. Cu o situaţie materială foarte nesigură, neizbutind să obţină o slujbă la cancelaria din satul natal, **F.-B.** primeşte în 1820 invitaţia lui Gh. Asachi şi vine în Moldova ca profesor al Seminarului de la Socola. După cîteva luni de la deschiderea cursurilor, şcoala se închide din cauza mişcării eteriste. **F.-B.** rămîne în Moldova şi, după un timp, este chemat la Chişinău de Gh. Asachi, care se refugiase acolo în acea perioadă. După 1823 este profesor particular în diferite case boiereşti, la marele vistier Iordache Catargiu, în familia boierului Lascarache Bogdan, care, în 1826, îl trimite la Chişinău, ca avocat, în legătură cu nişte procese. **F.-B.** rămîne acolo pînă la sfîrşitul anului 1827, cunoscîndu-l în acest răstimp şi pe poetul C. Stamati. În 1828 îşi deschide cursurile Gimnaziul Vasilian din Iaşi, unde **F.-B.** este numit profesor de limba latină, matematică şi geografie. Devine apoi profesor al Academiei Mihăilene, predînd un curs de algebră. Face parte, împreună cu Gh. Asachi şi Gh. Săulescu, din comitetul constituit în 1832 pentru a verifica şi modifica regulamentul şcolar. **F.-B.** l-a sprijinit pe Asachi în munca de organizare a învăţămîntului în Moldova. El este redactor al primei publicaţii în limba română din Moldova, gazeta lui Asachi, „Albina românească". Transpunea textele în franceză (cînd ziarul apărea în ambele limbi), traducea noutăţi din gazetele străine, redacta articole şi făcea corecturile. Pentru trebuinţele şcolii a tradus şi prelucrat un tratat de geografie, *Elementele gheografiei* (1831). A tradus din latină o lucrare de teologie. În manuscris i-au rămas cîteva manuale şcolare, o aritmetică, o gramatică latino-română. În 1835 a căpătat rangul de paharnic.

F.-B. a scris, ca şi alţi învăţaţi ardeleni, versuri în limba latină, un *Carmen Onomasticon*, în onoarea eforului şcolilor, Mihail Sturdza, şi o *Allusio*, cu prilejul înscăunării domnitorului Ioniţă Sandu Sturdza, poezie omagială, după modelele clasice. În limba română a scris două poeme inspirate de mişcarea eteristă : *Moldova la anul 1821*, *Moldova la anul 1829* şi, cu puţin înaintea morţii sale, o meditaţie intitulată *Suplement la Geografie* (toate apărute postum în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1839). *Glasul viitorului*, poezie care a fost atribuită lui **F.-B.**, îi aparţine de fapt lui George Creţeanu, poet care semna uneori cu pseudonimul L. Fabian ⟨14⟩. Poemul *Moldova la anul 1821* înfăţişează Eteria ca pe un cataclism cosmic, o răsturnare hilară a ordinii naturale (sînt evidente împrumuturi din *Tristele* lui Ovidiu) în versuri nu lipsite de umor. Cîteva stihuri din *Moldova la anul 1821* sînt cunoscute datorită prelucrării lor în poemul eminescian *Epigonii* („S-au întors maşina lumii, s-au întors cu capu-n gios / Şi merg toate dimpotrivă, anapoda şi pe dos"). *Moldova la anul 1829* este un elogiu adus păcii ; reaşezarea vremurilor este văzută de poet ca o revenire a veacului de aur. *Suplement la Geografie* sau *Geografia ţintirimului*, cum a intitulat această poezie A. Pumnul, conţine o descriere, cu multe versuri de un relief artistic pronunţat, a fantasticului tărîm al morţii, închipuit la modul popular, concret, ca o ţară asemănătoare celor pămînteşti, dar neprimitoare, cu legi stranii, în care oamenii nu se cunosc, nu comunică. Deşi se apropie tematic de lirica preromantică a mormintelor (G.-M. Legouvé, V. A. Jukovski, U. Foscolo), meditaţia lui **F.-B.** nu este tributară izvoarelor străine. Fără patetismul şi sentimentalismul preromantic, autorul, aflat în pragul morţii, imaginează cu calm şi cu un umor împăcat, de esenţă populară, tărîmul de dincolo. **F.-B.** a scris puţin, dar între versurile sale, multe prozaice, apar şi sclipiri ale unui real talent poetic.

— *Moldova la anul 1821*, FMIL, II, 1839, 13 ; *Moldova la anul 1829*, FMIL, II, 1839, 14 ; *Suplement la Geografie întru memoria răposatului şcolariu Ştefan Şendrea din Ghimnasia Basiliana din Iaşi*, FMIL, II, 1839, 15 ; *[Poezii]*, LPTR, III, *512—517*, PAU, *79—83*, PNP, *253*.

— 1. V. Popescu-Scriban, *Viaţa d. pahr. Vasile Fabian sau Bob în timpul pitrecerii sale-n Moldova*, FMIL, II, 1839, 20 ; 2. P. [V. Popp], *Trăsături oareşicare din biografia sau viaţa răposatului d. paharnic Vasilie Fabian sau Bob*, FMIL, III, 1840, 31—34 ; 3. A. Pumnul, *Vasiliu Fabian Bob*, LPTR, III. *507—512* ; 4. Pop, *Conspect*, II. *268—280* ; 5. G. Bogdan-Duică, *Notiţă despre Fabian şi Murgu*, LU, IV, 1905, 4 ; 6. Ioan Raţiu, *Vasile Fabian-Bob*, Blaj, Tip. Seminarului, 1907 ; 7. Iuliu Moisil, *Figuri grănitereşti năsăudene*, I, [Bistriţa]. 1937, *251—265* ; 8. *[Informaţii biografice]*, ALN, 1935, *39, 40* ; 9. Călinescu, *Ist. lit., 111—112* ; 10. Popovici, *Romant. rom., 329—330* ; 11. I. Verbină [I. Pervain], *Vasile Fabian Bob : „Suplement la geografie"*, SL, IV, 1948 ; 12. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 13. Florica Cîmpan. *Vasile Fabian, poet şi profesor la Academia Mihăileană*. ST, XII, 1961, 6 ; 14. N. A. Ursu, *O falsă atribuire*, CRC, I, 1966, 25 ; 15. Piru, *Ist. lit.*, II, *299—301* ; 16. *Ist. lit.*, II, *215—216* ; 17. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *358—359* ; 18. Anghelescu, *Preromant. rom., 198—199* ; 19. Cornea, *Originile, 300—301, 402—404* ; 20. Valeriu Şotropa, *Mesajul revoluţionar al operei poetice a lui Vasile Bob-Fabian*, ST, XXVII, 1976, 3.

S. C.

FACA, Constantin (Costache) (c. 1800, Bucureşti — 7.III.1845, Bucureşti), autor dramatic şi fabulist. De origine grecească, antecesorii lui **F.** — al treilea din cei cinci copii ai clucerului Constantin ⟨3⟩ sau Ioan ⟨4⟩ şi ai Mariei Hrisoscoleo — sînt boieri

de condiție mijlocie. Se instruiește în limba greacă, acasă și, probabil, la Academia grecească din București, familiarizîndu-se, totodată, și cu limba franceză. Melancolic, spiritual, fără a fi exuberant, prețuind vorba de duh, găsea adesea în ceata veselă a lui A. Pann un bun prilej de destindere. Se apropie și de I. Heliade-Rădulescu, mai ales că devine membru al Societății Filarmonice, pe care avea s-o susțină și din punct de vedere material. Om cu înclinații liberale, **F.** simpatizează cu opoziția, ajungînd chiar unul dintre fruntașii ei, deși se înrudea cu domnitorul Alexandru D. Ghica. Pînă să primească rangul de clucer (1844) fusese, cu zece ani mai înainte, vtori-postelnic, iar mai tîrziu paharnic. A fost deputat în Obștească Adunare a țării (1838), prezident al Tribunalului de comerț din București (1842) și, un an după aceea, procuror la Înaltul Divan. Cîteva zile înainte de a fi răpus de o pneumonie, **F.**, încercat de gînduri funeste, își presimțise sfîrșitul în cîteva versuri simple, înfiorate însă de spaima unui „rău" nedeslușit.

Cu modestia și discreția care îl caracterizau, **F.** s-a ignorat ca scriitor și numai prin grija lui Heliade opera lui, cu totul restrînsă, a putut fi salvată de uitare, fiind adunată într-un volum postum (1860). **F.** era o fire delicată și sensibilă și, de aceea, ar putea să pară ciudată preferința lui pentru satiră. El e un ironist nepătimaș și elegant care are uneori aerul că se amuză, șfichiuind subțire, însă fără ca să vatăme. Dar e prea ager pentru a trece cu vederea neajunsurile cauzate, spre pildă, de cenzură *(Ministrul)* ori de către demagogia liberală *(Vulpea)*. Pe lîngă aceste două fabule politice, amintind de cele ale lui Gr. Alexandrescu, **F.** a mai compus o imprecație *(Blestemul lumii)*, în care se arată copleșit de amărăciune și dezgust.

Scrisă sub impulsul ideilor propagate în Societatea Filarmonică, *Comodia vremii* (1833) a fost interpretată, în 1835, chiar de către elevii școlii de declamație din sînul Societății. Era prima lucrare dramatică românească destinată anume scenei. Luînd în derîdere franțuzomania — motiv pentru care Heliade îi va schimba denumirea în *Franțuzitele* — piesa deschide o serie de succes în dramaturgia satirică pașoptistă. Îndatorată comediei lui Molière *Les Précieuses ridicules*, ea nu-și pierde însă prin aceasta originalitatea, pentru că autorul se inspiră din realitățile românești de la începutul deceniului al patrulea al veacului al XIX-lea. Antibonjurist, **F.** persiflează subtil apucăturile cosmopolite ale generației tinere, sesizează ridicolul încercărilor micii boierimi, ca și ale burgheziei ajunse, de a mima obiceiurile protipendadei. Bătrînul Ianache, boierul cu inerții patriarhale, apare, la rîndu-i, cu sau fără voia autorului, ca un retrograd, cu nostalgia epocii lui Caragea. Slujnica Mărioța, amintind de subreta din teatrul francez, aduce în scenă, la fel ca și Stan, slujitorul, bun simț și un umor sănătos și frust. Acțiunea e ușoară, curgătoare, dar neîncheagată într-o intrigă propriu-zisă, iar personajele sînt doar niște siluete fără consistență. Comicul vine din caricarea, nu atît a gesturilor, cît a limbajului. În ceea ce privește limba, **F.** știe să obțină, din împerecheri de arhaisme, neologisme și expresii populare, efecte savuroase. Jargonul împestrițat cu franțuzisme al celor două „prețioase ridicole" din mahalaua Bucureștilor, Elenca și Luxandra, anunță, prin nostima lui bizarerie, vorbirea fistichie a Chiriței lui V. Alecsandri. **F.** a fost un susținător merituos al teatrului românesc, la fel ca și al limbii române, pentru care pledează și în dialogul său în versuri *Conversații*. Satira lui, mai îngăduitoare sau mai acidă, are și un sens constructiv, fiindcă ceea ce urmărește **F.** nu este atît anihilarea, cît, mai degrabă, ameliorarea.

— *Din ale lui...*, București, Tip. Heliade, 1860 ; *Comodia vremei (Franțuzitele)*, îngr. și pref. V. Vîrcol, București, Socec, 1906 ; ed. în PND, *51—76* ; *Conversații*, PND, *77—81*.

— 1. C. Bolliac, *Orație funebră*, CR, XVII, 1845, 21 ; 2. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 240—248* ; 3. Călinescu, *Ist. lit., 187—188* ; 4. Popovici, *Romant. rom., 84—91* ; 5. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, III, 1954 ; 6. Tiberiu Avramescu, *Costache Facca*, ITR, *110* ; 7. G. Ivașcu, *Un manuscris inedit al „Franțuzitelor" lui C. Facca*, AUB, științe sociale-filologie, t. XII, 1963, 28 ; 8. *Ist. teatr.*, I, *277—280* ; 9. *Ist. lit.*, II, *302—303* ; 10. Brădățeanu, *Comedia, 40—42* ; 11. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 114.

F. F.

FAMA LIPSCHII PENTRU DAȚIA, publicație periodică săptămînală apărută la Leipzig din iunie pînă la sfîrșitul anului 1827. Este prima gazetă editată în limba română. Redactori au fost tinerii I.M.C. Rosetti, din Muntenia, și Anastasie I. Lascăr, din

ΦΑΜΑ ΛΙΠСКІІ

ПЕНТРѲ ДАЦІА.

N. 7.

Moldova, ambii studenți în medicină. Inițiativa era însă a unui grup de boieri munteni, în fruntea căruia se afla Dinicu Golescu, care a susținut financiar această întreprindere. Demersurile făcute pînă la această dată în Transilvania și în Principate pentru a se da aprobarea de înființare a unei gazete românești nu primiseră un răspuns favorabil din partea autorităților. De aceea, Dinicu Golescu, convins de însemnătatea pe care presa periodică o are pentru viața socială și intelectuală a unui popor, recurge la această soluție. Între sprijinitori se numără și negustori din București și Focșani. Anunțînd apariția publicației, Rosetti sublinia că redactorii sînt însuflețiți de dragostea de „nație". Primul număr, al cărui titlu este „Fama Lipschii", conține, alături de un editorial scris de Rosetti, informații în legătură cu evenimentele politice din Rusia, Grecia, Turcia, rubrica *Mișțele* sau *Adunările de ici și de colo* și o biografie romanțată a lui Ali Pașa de Ianina. Cu cel de-al doilea număr, titlul gazetei devine „Fama Lipschii pentru Dația". Articolul de fond, care îi aparține tot lui Rosetti, propune o reformă a ortografiei românești, vizînd simplificarea și unificarea scrisului în scopul „creșterii culturii". În numerele următoare, Rosetti mai publică articole dedicate literaturii sîrbești, rezumate ale știrilor politice luate din periodicele germane ș.a. A.I. Lascăr colaborează cu articole de popularizare științifică. Gazeta și-a încetat apariția, mai înainte de a fi găsit ecoul cuvenit în provinciile românești, din cauza morții premature a lui I.M.C. Rosetti.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 248* ; 2. Chendi, *Inceputurile, 5* ; 3. Călinescu, *Ist. lit., 123* ; 4. Marina Cristea. *Primul ziar românesc : „Fama Lipschii"*, GL, XIII, 1966, 5 ; 5. Marina Cristea, *Primul ziar românesc — „Fama Lipschii", o valoroasă contribuție la istoria presei române*, în *Studii și comunicări. Muzeul Brukenthal*, Sibiu, 1967 ; 6. *Ist. lit.*, II, *242* ; 7. Al. Săndulescu, *„Fama Lipschii". Primul periodic românesc și redactorii săi*. RL, II, 1969, 10 ; 8. Octav Păun, *„Fama Lipschii pentru Dația"*, RL, V, 1972, 7.

R. Z.

FAMILIA, revistă culturală și literară care a apărut la Pesta și apoi la Oradea, săptămînal, între 5 iunie 1865 și 31 decembrie 1906. Redactor responsabil, proprietar și editor a fost I. Vulcan. În primul an (pînă la 25 iunie 1866), **F.** a ieșit de trei ori pe lună ; în anul următor devine săptămînală (pînă la 31 iulie 1867), apoi un număr va ieși la opt zile, iar de la 8 decembrie 1868, din nou săptămînal. Între 1 ianuarie 1878 și 27 septembrie 1881 se tipăresc două numere pe săptămînă, pentru ca, în anii următori, redevenind săptămînală, revista să nu-și mai schimbe periodicitatea. Ultimul număr editat la Pesta datează din 20 aprilie 1880 ; numărul următor, din 27 aprilie 1880, se tipărește la Oradea, unde se stabilise și I. Vulcan și unde revista va apărea în continuare. Experiența de publicist și de redactor, pe care o cîștigase prin colaborarea sa la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Aurora română", „Umoristul" ș.a., i-a servit lui Vulcan atunci cînd s-a hotărît să scoată o revistă literară proprie. Situația îi era favorabilă, deoarece „Foaie pentru minte..." își încetase apariția cu cîteva luni mai înainte (la 24 februarie 1865), iar „Aurora română", publicația beletristică a lui Ioanichie Miculescu, la care colaborase și Vulcan, nu corespundea exigențelor și intereselor publicului literar transilvănean. Dealtfel, la puțin timp după ce apare **F.**, „Aurora română" își va suspenda apariția pentru a nu face concurență unei reviste superioare din toate punctele de vedere. La începutul lunii aprilie 1865, Vulcan adresa Prefecturii poliției din Pesta o cerere

Foia enciclopedica si beletristica cu ilustratiuni.

pentru editarea unei reviste. El schițează, cu acest prilej, și un program editorial, așa cum, probabil, pretindeau autoritățile. Revista urmărea, potrivit declarației redactorului, să contribuie la răspîndirea unor cunoștințe generale, mai ales de artă și literatură ; orice luare de poziție politică era exclusă ; intenția lui Vulcan era de a tipări beletristică originală și tradusă, articole biografice, contribuții de istorie, lingvistică sau estetică, scrise „în stil ușor". O completare a acestui program sumar este făcută într-o scrisoare din 9 aprilie 1865, pe care Vulcan o adresa lui G. Barițiu, ale cărui acțiuni sociale și publicistice îi vor servi întotdeauna ca model. Revista, scrie Vulcan, va fi „enciclopedică și beletristică". Trei zile mai tîrziu, la 12 aprilie, el primește aprobarea autorităților și, la 1 mai 1865, vede lumina tiparului numărul de probă al revistei, însoțit, cum se obișnuia, de o listă de prenumeranți. O lună mai tîrziu, Vulcan scoate primul număr, în care republică, în bună parte, materia din numărul de probă. Barițiu colabora cu o povestire, *Eroina de la Gaëta*, Vulcan dedică un articol românului macedonean Nicolae Jiga, prin al cărui sprijin bănesc se vor acoperi multă vreme deficitele revistei, Aron Densușianu publică versuri, iar Iulian Grozescu, o nuvelă istorică. În cadrul altor rubrici erau cuprinse traduceri de literatură franceză (fragmente din romanul *Columba* de Al. Dumas), un articol despre asasinarea președintelui Abraham Lincoln, o *Revistă socială*, știri literare și artistice, informații *Din străinătate*, jocuri distractive etc. La **F.** vor mai funcționa ca redactori, de-a lungul timpului, I. Grozescu, Al. Moldovan, V. Popp, I.C. Drăgescu, Francisc Hossu-Longin și, după 1900, Emil Isac. În *Revista socială* din numărul de probă, precum și cu alte ocazii, I. Vulcan aduce noi precizări în legătură cu direcția pe care o va urma. Revista se va adresa familiei, cu intenția de a contribui la „dezvoltarea spiritului național" și la „dezvoltarea și lățirea culturii naționale". Afirmația, care revine de mai multe ori, că **F.** se va feri de politică este, fără îndoială, o declarație formală, făcută pentru a se cîștiga bunăvoința autorităților și, poate, pentru a atrage pe cititorii indiferenți la frămîntările politice ale epocii. Vulcan știa foarte bine că acțiunea socială și culturală pe care o inițiase prin editarea revistei va avea puternice ecouri politice, așa cum se întîmplase și cu „Dacia literară", „Propășirea" sau „Foaie pentru minte...", publicații pe care și le luase ca exemplu. În ceea ce privește organizarea materialului publicistic și denumirea rubricilor, un model pare să fi găsit în unele publicații similare care apăreau atunci la Budapesta, în limba maghiară

(mai ales „Nefelejts"). O noutate, deşi unele precedente existau în publicaţiile lui I. Heliade-Rădulescu (în primul rînd în „Curier de ambe sexe") sau în acelea ale lui Bariţiu, este atenţia acordată de **F.** problemelor femeii şi chiar locul oferit întotdeauna colaboratoarelor : Maria Bosco-Suciu, Constanţa Dunca-Schiau, Sofia Vlad-Rădulescu, Lucreţia Suciu-Rudow, Matilda Cugler-Poni, apoi Constanţa Hodoş, Sofia Nădejde, Iulia Hasdeu (Faliciu), Virginia Micle-Gruber, Elena Niculiţă-Voronca, Elena Zaharia, Maria Ciobanu, Elena Sintion, Ana Ciupagea, Maria Baiulescu ş.a. Cu toată diversitatea de domenii abordate (istorie, filologie, artă, filozofie, pedagogie, ştiinţele naturii şi medicină, geografie etc.), care a produs, în chip firesc, o anumită dispersare şi o scădere a calităţii informaţiei, chiar în limitele intenţiei de popularizare pe care o anunţase de la bun început Vulcan, enciclopedismul revistei s-a arătat a fi util, mai ales în perioada de pînă la 1880, cînd revistele specializate nu aveau încă publicul necesar. După această dată, şi mai ales către sfîrşitul secolului, **F.** pierde teren în faţa unor gazete sau reviste cu o arie de preocupări mai restrînsă, dar, tocmai prin aceasta, cu mai multe posibilităţi de a adînci subiectele tratate („Orientul latin", „Tribuna", „Luceafărul"). Alături de **I.** Vulcan, la rubricile de cultură generală ale revistei au colaborat, în decursul timpului, învăţaţi şi publicişti din toate provinciile româneşti, între care G. Bariţiu, T. Cipariu, Al. Papiu-Ilarian, Al. Roman, Nicolae şi Aron Densuşianu, N. Petra-Petrescu, Gh. Sion, B. P. Hasdeu, I. G. Sbiera, G. I. Ionnescu-Gion, At. M. Marienescu, N. Iorga, Iosif Blaga ş.a. Acelaşi efort de reunire a colaboratorilor s-a manifestat în toate privinţele : folclor, beletristică, istorie şi critică literară. În acest fel, urmînd tradiţiei de la „Gazeta de Transilvania", **F.** a militat pentru crearea condiţiilor necesare realizării unei unităţi spirituale a românilor. Revista a publicat literatură populară culeasă nu numai din toate zonele Transilvaniei, dar şi din Banat, Bucovina, Moldova şi Muntenia. Fără să se arate în mod consecvent interes pentru aspectul ştiinţific al colecţiilor, deşi At. M. Marienescu şi-a tipărit şi în **F.** apelul şi instrucţiunile adresate către culegătorii de folclor, s-au dat tiparului, din 1866, sub titulatura generală *Datinile poporului român,* basme, poveşti, legende şi snoave, balade, doine şi strigături, descîntece şi texte privind credinţele, tradiţiile, obiceiurile sociale şi juridice etc. În paginile revistei au publicat, cu mici excepţii, cei mai cunoscuţi folclorişti români ai secolului al XIX-lea : At. M. Marienescu, S. Fl. Marian, G. Dem. Teodorescu, P. Ispirescu, D. Stăncescu, A. Bârseanu (în colaborare cu J. Urban Jarnik), Elena Niculiţă-Voronca. Li se adaugă Gr. Sima al lui Ion, O. Poruţiu, I. Rusu, I. T. Mera, Al. Tuducescu, L. Bota, N. Petra-Petrescu, S. Liuba şi A. Iana, S. Mangiuca şi mulţi alţii. Alături de materialul propriu-zis, mai ales după 1875, au apărut şi articole fie în legătură cu importanţa folclorului pentru cultura noastră, fie tratînd caracteristicile diverselor specii ori ocupîndu-se de muzica populară, de etnografie sau de folclorul altor popoare, scrise de Gr. Silaşi, I. Vulcan, V. Ranta-Buticescu, At. M. Marienescu, S. Mangiuca, Nicolae şi Aron Densuşianu. Cu o perseverenţă demnă de laudă, de asemenea în spiritul tradiţiei gazetelor lui Heliade, Kogălniceanu sau Bariţiu, **F.** a urmărit şi a participat la discuţiile în jurul limbii literare şi al sistemului ortografic. Poziţia lui Vulcan s-a întemeiat întotdeauna pe principiul unificării limbii, pe baza graiului viu al poporului, ca o treaptă către unificarea culturală şi naţională. Revista a avut în permanenţă rubrici destinate cultivării limbii *(Salon, Conversare cu cetitoarele, Să ne curăţim limba).* Vulcan a ezitat la început între exigenţele etimologiste ale lui T. Cipariu, exagerările puriste sau de altă natură şi îndrăzneala aparentă a sistemului ortografic propus de T. Maiorescu. Dar s-a aliniat cu timpul, după 1880, orientării maioresciene, nu fără a-şi manifesta şi unele rezerve, care se vor face simţite în ortografia adoptată de revistă.

Domeniul în care **F.** şi-a cîştigat merite incontestabile rămîne cel al literaturii. Interesul arătat beletristicii are şi o latură subiectivă. Vulcan era, în 1865, un om cu veleităţi literare şi cu proiecte ambiţioase. Ceea ce primează, însă, este înţelegerea necesităţilor vremii. **F.** apărea într-o epocă de puternice frămîntări sociale şi naţionale. Realizarea îndreptăţitelor deziderate ale românilor transilvăneni depindea în bună parte de capacitatea de organizare şi de folosire a energiilor. Revista lui Vulcan va avea în această direcţie, pînă la apariţia „Albinei Carpaţilor" şi, apoi, a „Tribunei", realizări deosebite. **F.** a depăşit repede stadiul unei publicaţii regionale, obţinînd colaborări de la publicişti şi scriitori români de pretutindeni. Ideea care a predominat în alegerea literaturii publicate a fost aceea a afirmării egalităţii pe toate planurile a românilor cu celelalte popoare din Imperiul austro-ungar, a legitimităţii revendicărilor româneşti. Într-o perioadă de început, Vulcan se îndreaptă către autorii paşoptişti, transilvăneni sau din Principate, a căror activitate şi creaţie o popularizează, obţinîndu-le, totodată, colaborarea (G. Bariţiu, T. Cipariu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu). Prin **F.**, poezia lui Alecsandri a continuat să pătrundă în Transilvania, circulînd în toate mediile. Revista a constituit, în acelaşi timp, un îndemn către activitatea literară pentru tinerii intelectuali ardeleni. I. Grozescu, A. Densuşianu, I. C. Drăgescu, Tit Chitul, Miron Pompiliu, V. B. Muntenescu, Justin Popfiu, V. Ranta-Buticescu, I. Al. Lapedatu, Maria Bosco-Suciu şi atîţia alţii s-au strîns în jurul **F.**, colaborînd cu versuri, nuvele şi romane, cu publicistică pe cele mai variate teme, cu articole de critică şi istorie literară. Beletristica primilor ani se caracterizează printr-o juvenilă înflăcărare romantică, temele fiind alese din istoria poporului, mai ales din epoca învăluită în neguri a începuturilor. Este o literatură cu teză uneori polemică (şi din această cauză cu evidente exagerări), de multe ori nerealizată artistic, apropiată uneori, sub aspectul formei, de creaţia populară. Cu timpul, sub influenţa ideilor junimiste, dar şi prin contactul cu viaţa artistică din Bucureşti, Vulcan devine mai exigent, mai ponderat, şi calitatea colaborărilor, după 1880 mai ales, sporeşte. Începe să publice o nouă generaţie de scriitori transilvăneni, în frunte cu I. Slavici şi G. Coşbuc, alături de care colaborează V. Oniţiu, Elena din Ardeal, I. Pop-Reteganul, A. Bârseanu, Viora din Bihor, T. V. Păcăţian, Ecaterina Pitiş, Gr. Sima al lui Ion, P. Dulfu ş.a. Se obţine tot mai des şi participarea unor scriitori de peste munţi (V. A. Urechia, Gh. Sion, I. Negruzzi, Gh. Tăutu, Th. Şerbănescu şi Carol Scrob, D. C. Ollănescu-Ascanio, Gr. H. Grandea, apoi Al. Macedonski, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, Duiliu Zamfirescu, Al. Vlahuţă), se reproduce din operele unor mari scriitori (I. Creangă, I. L. Caragiale). În jurul lui 1900 este rîndul altor tineri scriitori să publice în paginile revistei : mai întîi G. Bogdan-Duică, Sextil Puşcariu, Ilarie Chendi, Al. Ciura şi St. O. Iosif, apoi Zaharia Bârsan, Emil Isac, I. Agârbiceanu şi O. Goga din Transilvania, iar de peste munţi I. I. Roşca, A. Stavri, Gheorghe din Moldova, P. Vulcan, Radu D. Rosetti, H. G. Lecca, G. Murnu. Spre deosebire de alte publicaţii literare sau

politice („Gazeta Transilvaniei", „Tribuna"), în ale căror pagini s-a publicat o literatură încadrată, în ansamblul ei, în așa-numitul realism popular, beletristica din **F.** are un caracter eterogen, în linia orientării generale a lui I. Vulcan. Coloanele revistei au fost deschise tuturor orientărilor și tuturor colaboratorilor (de unde și marile fluctuații de valoare artistică), într-o simbolică încercare de cuprindere a majorității aspectelor vieții noastre intelectuale. Semnificativ este și faptul că de **F.** se leagă debutul sau începutul consacrării unor scriitori ca Miron Pompiliu, M. Strajanu, Al. Tuducescu, I. Al. Lapedatu, G. Coșbuc, O. Goga și, în primul rînd, M. Eminescu. În februarie 1866, la puțină vreme după moartea lui A. Pumnul, Vulcan primește din Cernăuți, de la un adolescent în vîrstă de 16 ani, care semna Mihail Eminovici, o scrisoare și mai multe poezii. Prima, *De-aș avea...*, apare în numărul 6 din 19 martie 1866, cu o succintă recomandare a redactorului („Cu bucurie deschidem coloanele foaiei noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trămise nouă ne-a surprins plăcut"). Alte versuri eminesciene vor apărea în mai 1866. Este vorba de poezia *O călărire în zori*, pe care o urmează în iulie, același an, *Din străinătate*. Nuvela *Lanțul de aur*, a scriitorului suedez Onkel Adam, tradusă de Eminescu, va apărea în lunile octombrie și noiembrie 1866. Între timp, văd lumina tiparului poeziile *La Bucovina, Speranța* și *Misterele nopții*. Colaborarea poetului va continua în anul următor cu alte două poezii *(Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* și *La Heliade)*, în 1868 cu încă două *(La o artistă* și *Amorul unei marmure)*, iar în 1869 cu *Junii corupți* și *Amicului F. I.* Alte poezii Eminescu va mai da în 1883 *(S-a dus amorul, Cînd amintirile, Adio, Ce e amorul, Pe lîngă plopii fără soț, Și dacă...)*. În 1885, Vulcan îi publică *Din noaptea*. Din anul îmbolnăvirii poetului (1883), **F.** a inserat mereu știri în legătură cu starea sănătății lui, precum și articole, unele reproduse din alte gazete, de analiză a poeziilor, sau amintiri trimise de cei ce îl cunoscuseră. În ianuarie 1885, un număr al revistei, dedicat lui Eminescu, avea în sumar articolul în care Vulcan evocă începuturile colaborării poetului. După moartea lui Eminescu, se scoate un număr comemorativ, iar zece ani mai tîrziu, în 1899, revista îi închină un cuprinzător număr omagial.

Contribuția **F.** este meritorie și în sectorul criticii literare. Primul critic al revistei este, fără îndoială, însuși Vulcan. El imprimă, dealtfel, contribuțiilor critice (note bibliografice și recenzii, articole polemice și cronici literare), un stil, deosebit de cel al periodicelor din România, cu o anume predilecție pentru retorism, cu o eleganță a argumentării, dar și cu izbucniri polemice. În această manieră vor scrie și Aron Densușianu, ale cărui violențe aveau să-i aducă multe inimicități, si M. Strajanu, iar mai tîrziu I. V. Barcianu, Iosif Blaga și Al. Ciura. O notă nouă, mai îndrăzneață, aduc Il. Chendi si I. Scurtu, cărora li se adaugă S. S. Secula, I. Hodoș sau S. Pușcariu. Alte colaborări vin de la G. I. Ionnescu-Gion, Al. Vlahuță sau N. Iorga. **F.** reproduce și articole de T. Maiorescu, B. P. Hasdeu, C. Dobrogeanu-Gherea. Cronica dramatică este ilustrată mai ales de Vulcan, prolific autor dramatic si inițiator al mișcării pentru teatru românesc, de Emilia Lungu, Sofia Vlad-Rădulescu, M. Strajanu, iar mai tîrziu de Il. Chendi și S. Pușcariu.

Un loc bine determinat l-a ocupat în economia revistei, încă de la numărul de probă, literatura străină. Registrul traducerilor este deosebit de variat și atestă informația largă a redactorului. Calitatea lor, în schimb, nu este întotdeauna corespunzătoare. S-a tradus din literaturile antice (Sappho, Anacreon, Vergiliu, Horațiu, Ovidiu ș. a.), din literatura italiană (Dante, Petrarca, G. Carducci, A. Fogazzaro, Ada Negri, G. D'Annunzio și Matilde Serao), germană (Lessing, Goethe, Schiller, L. Uhland, J. L. Tieck, Th. Storm, H. Sudermann, A. Schopenhauer), rusă (Pușkin, Gogol, Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski, Cehov, Gorki și L. Andreev), poloneză (A. Mickiewicz și H. Sienkiewicz), din literaturile nordice (Ibsen, B. Björnson, H. Chr. Andersen, Selma Lagerlöf), din literaturile engleză și americană (Young, Byron, Dickens, R. Kipling, O. Wilde, E. A. Poe, H. W. Longfellow, W. Irving, W. Whitman, Mark Twain ș. a.), belgiană (M. Maeterlink), maghiară (Petőfi, Vörösmarty Mihály, Arany János, Jókai Mór ș. a.). Cele mai multe tălmăciri s-au făcut însă din literatura franceză, literatură care reprezenta atunci, în anii 1860—1870, o tendință progresistă și revoluționară, opusă reacționarismului imperial, austro-ungar. În lista scriitorilor traduși sînt incluși autori de orientări variate și din epoci diferite, începînd cu marii scriitori clasici și sfîrșind cu romancierii naturaliști : La Fontaine, Corneille, Racine, Molière, J.-J. Rousseau, Voltaire, Beaumarchais, Lamartine, Balzac, Al. Dumas, Al. Dumas-fiul, V. Hugo, Ponson du Terrail, J. Verne, Fr. Coppée, G. de Maupassant, E. Zola, A. France, A. Daudet, Sully Prudhomme ș. a.

F. a ilustrat, din punctul de vedere al burgheziei românești, poziție pe care uneori a depășit-o, lupta memorabilă a românilor transilvăneni pe tărîm politic și cultural pentru realizarea idealurilor naționale. Ea a fost aproape o jumătate de veac, așa cum scria I. Vulcan în *Încheierea* din ultimul număr apărut, o „oglindă fidelă a evoluției noastre intelectuale".

— **1.** I. Vulcan, *[Scrisoare către G. Barițiu]*, F, LXXVII, 1942, 5—6, reed. fragm. în PLR, I. *214—215* ; **2.** Maiorescu, *Critice*, I, *83—121* ; **3.** Al. Ciura, *„Familia". 1865—1904*, LU, III, 1904, 9—11 ; **4.** I. Vulcan, *Încheiere*, F, XLII, 1906, 41, reed. în PLR. I. *215—216* ; **5.** Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.. 248—249* ; **6.** Iorga, *Ist. presei, 142* ; **7.** Goga, *Precursori, 35—37* ; **8.** Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *41—45* ; **9.** I. Breazu, *Matei Millo în Transilvania și Banat (1870)*, OL, *195* ; **10.** Perpessicius, *Note și variante*, în Eminescu, *Opere*, I, *244—283* ; **11.** V. Bolca, *„Lepturiștii" din Oradea. Un capitol din viața culturală românească din Bihor*, Sibiu, 1944, *23* ; **12.** Breazu, *Lit. Trans., 92—102* ; **13.** Vartolomei, *Mărturii, 189—201* ; **14.** I. Breazu, *Folclorul revistelor „Familia" și „Sezătoarea". Bibliografie cu un studiu introductiv*, Sibiu, 1945 ; **15.** Lucian Dumba, *Contribuția lui Iosif Vulcan și a „Familiei" la dezvoltarea teatrului din Ardeal*, LL, II, 1956 ; **16.** Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *134—142* ; **17.** Aurel Vasiliu, *Legăturile lui Vasile Alecsandri cu revista „Familia" (Iosif Vulcan)*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; **18.** I. Pervain, *Centenarul revistei „Familia"*, ST. XVI, 1965, 6 ; **19.** Aug. Z. N. Pop, *Cînd a apărut „Familia" ?*, LCF, VIII, 1965, 12 ; **20.** Aug. Z. N. Pop, *Reviste din trecut. „Familia"*, TR, IX, 1965. 23 ; **21.** Teodor Murășanu, *„Familia" (1865—1906)*, TR, IX, 1965, 39 ; **22.** Ion Iliescu, *Probleme de estetică la revista „Familia"*, O, XVI, 1965, 6 ; **23.** O. Metea, *Centenarul revistei „Familia"*, O, XVI, 1965, 6 : **24.** C. Antip, *Gînduri la reapariția revistei „Familia"*, PRN. X. 1965, 9 ; **25.** D. Mărgineanu, *Contribuție la istoricul apariției revistei „Familia" de la Pesta*, LL, X, 1965 ; **26.** D. Micu, *„Familia" în istoria culturii noastre*. GL, XII, 1965, 39 : **27.** Stela Petcu, *Preocupări de limbă literară în revista „Familia"*, SUB, Philologia, XI, 1966, fasc. 1 ; **28.** Maria Fanache, *Iosif Vulcan și problema teatrului românesc în Transilvania*, LL, XIV, 1967 ; **29.** Gh. Pavelescu, *Contribuția revistei „Familia" la cunoașterea și valorificarea patrimoniului nostru popular*, LL, XIV, 1967 ; **30.** D. Mărgineanu, *„Aurora română" precursoare a „Familiei"*, LL, XIII, 1967 ; **31.** *Centenar „Familia". 1865—1965*, Oradea, 1967 ; **32.** I. Baba, *Prima istorie a literaturii române apărută în paginile revistei „Familia"*, CLL, 1968. 45—53 ; **33.** Vrabie, *Folcloristica, 128—133* ; **34.** I. Baba, *George Coșbuc și revista „Familia"*, CLL, 1969, *133—142* ; **35.** L. Drimba, *Eminescu la „Familia"*, CLL, 1970, *161—204* ; **36.** Al. Vifor, *Despre numărul de probă al „Familiei" (1/13 mai 1865)*, F, VII, 1971, 3 ; **37.** *Ist. lit.*, III. *525—530* ; **38.** Al. Crișan, *„Familia" (1925—1906). Contribuții monografice*, Timișoara, Facla, 1973 ; **39.** Lucian Drimba, *Iosif Vulcan*, București, Minerva, 1974, *59—84, passim* , **40.** V. Netea, *Lupta românilor din Tran-*

silvania pentru libertatea națională (1848—1881), București, E.Ș., 1974, *344—345* ; 41. *„Familia". Foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni. 1865—1906. Indice bibliografic*, I, partea I—II, Cluj, B.C.U.C., 1974 ; 42. Traian Herseni, *„Familia" și pătrunderea marxismului în România*, F, XI, 1975, 1 ; 43. Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, Facla, 1977, *93—102*.

R. Z.

FARFARA, revistă satirică săptămînală apărută la București între 25 noiembrie 1879 și 10 februarie 1880, la 13 și 20 aprilie 1885 și între 10 mai și 18 septembrie 1888. N. T. Orășanu redacta această „foaie umoristică", a cărei editare a fost obligat deseori să o întrerupă în urma intervențiilor autorităților. Atitudinea politică era cea obișnuită la N. T. Orășanu, de veșnică opoziție, criticile fiind egal îndreptate către toate partidele politice. Predomină satira neiertătoare, cu violențe de limbaj și cu atacuri personale, care întunecă umorul, de bună calitate uneori, și face să treacă pe un plan secundar virtuțile de poet satiric ale lui N. T. Orășanu, altfel deloc neglijabile. Scriitorul recurge adesea la portretul satiric, în proză sau versuri, îngroșînd însă trăsăturile negative ale celor portretizați. **F.** devine astfel, spre deosebire de revistele scoase de Orășanu înainte de 1875, o foaie strict personală, ilustrînd inimiciții redactorului.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *250*.

R. Z.

FARUL TINERIMEI, revistă literară și științifică apărută la București de la 1 ianuarie pînă la 1 decembrie 1888. Deși se anunța că va fi editată săptămînal, nu au apărut decît opt numere. Directorii revistei au fost, pe rînd, Ilie Ighel-Deleanu și A. Alexandrescu-Dorna (A. din Dorna), iar din comitetul de redacție mai făceau parte C. Bacaloglu, N. P. Moțoc, G. Nicolescu, G. Robin și Cezar I. Tăzlăoanu. În revistă au apărut versuri și proză fără valoare literară. Cîteva articole dedicate repertoriului Teatrului Național, deși reluau în bună parte chestiuni comune discuțiilor teatrale ale epocii, atrag atenția prin vioiciunea stilului și prin pasiunea cu care se argumenta.

R. Z.

FĂLCOIANU, George (1794—1867), traducător. Era al treilea fiu al logofătului Nicolae Fălcoianu. Serdar în 1825, **F.** era căsătorit cu o Elena Bărcănescu. El tipărise în 1843 traducerea *Fedrei*, aceasta fiind a doua scriere a lui Racine transpusă în românește. Însoțită de o prefață în care traducătorul se pretindea autor, versiunea lui **F.** este însă o tălmăcire liberă, în proză, cu unele suprimări în text sau cu completări din Euripide. Deși diletant, datorită simțului dramatic, corectitudinii și clarității limbii folosite, **F.** a realizat o traducere care se va dovedi superioară altor tălmăciri ale piesei, apărute după 1843.

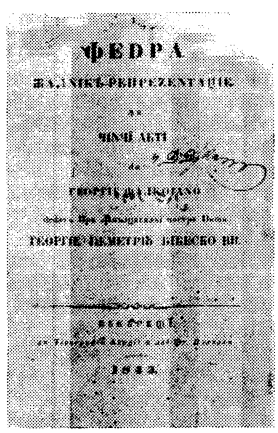
ΦΕΔΡΑ

— Tr. : [Racine], *Fedra*, București, Tip. Valbaum, 1843.

— 1. Al. Al. Fălcoianu, *Familia Fălcoianu*, 1919 ; 2. Șerban, *Racine*, *89—97*.

G. D.

FĂLCOIANU, Scarlat (28.X.1828, București — 28.X.1876, București), traducător. Fiu al marelui clucer Dimitrie Fălcoianu și al Mariei Grădișteanu, **F.** era căsătorit cu Maria Văcărescu, fiica lui Iancu Văcărescu. Juristul cu funcții înalte (a fost ministru de Externe în 1859, prim-președinte la Înalta Curte de Justiție și de Casație între 1869 și 1876) tradusese în tinerețe, în 1845, comedia în trei acte *Gil Blas*, versiune dramatizată după romanul lui Lesage. Fusese unul din redactorii gazetei unioniste „Concordia" (1857).

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *72* ; 2. Al. Al. Fălcoianu, *Familia Fălcoianu*, 1919 ; 3. Constantin Prodan, *Scarlat Fălcoianu*, DRE, LX, 1932, 17 ; 4. *Ist. teatr.*, I, *274*.

G. D.

FEDERAȚIUNEA, gazetă politică și literară apărută la Pesta, de patru ori pe săptămînă, de la 3 ianuarie 1868 pînă la 29 februarie 1876. După ce renunță să mai lucreze în redacția „Concordiei", din cauza unor neînțelegeri de principiu în ceea ce privește orientarea politică a periodicului editat și condus de temătorul și oportunistul Sigismund Pop, profesorul universitar Al. Roman, deputat de Bihor în parlamentul ungar, înființează doi ani mai tîrziu **F.**, gazetă pe care avea intenția, nerealizată, de a o scoate zilnic. Așa cum arată și titlul, Al. Roman era adeptul ideii de federalizare a Imperiului austro-ungar. Totodată, el milita cu toată convingerea pentru egalitatea în drepturi a tuturor națiunilor în cadrul imperiului și împotriva abuzurilor administrației ungare. **F.** era concepută ca o publicație a tuturor românilor, una din ideile de bază fiind aceea a unității spirituale și culturale a românilor de pretutindeni. Această direcție politică, pe care **F.** o va susține consecvent, mai ales în primii ani, îi va aduce lui Al. Roman, ca și colaboratorului său I. Poruțiu, mai multe procese de presă soldate cu amenzi și condamnări. Amenzile foarte grele dezechilibrînd bugetul publicației, a fost necesară intervenția bănească a lui I. M. Moldovanu și M. Kogălniceanu pentru ca gazeta să continue. În perioada cînd Roman era închis la Vaț, Poruțiu a condus **F.**, fiind apoi înlocuit, pentru puțin timp, de Iosif Hodoș. Beletristica și publicistica literară din **F.** sînt subsumate orientării politice. Versuri publică I. Vulcan *(Geniul națiunii, La Călugăreni)*, I. S. Bădescu *(La membrii Camerei române)*, A. Densușianu *(Spune-mi, dulce țară* ș.a), J. Popfiu, M. Pompiliu, A. P. Alexi. Se republică poezii de I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri și Gh. Sion. Sînt retipărite și studii ale lui B. P. Hasdeu, C. Bolliac, A. I. Odobescu, G. Dem. Teodorescu. Cu articole politice colaborează, alături de Al. Roman, G. Barițiu, Visarion Roman, I. Hodoș, N. Densușianu. Articole de istorie sau de critică literară dau I. M. Moldovanu, I. Sălăjan, I. C. Drăgescu și A. Densușianu. Lui G. Barițiu i se reproduc studii și articole apărute în revista „Transilvania". I. M. Moldovanu și A. Densușianu discută menirea criticii în cadrul culturii noastre, luînd atitudine împotriva criticii maioresciene, considerată „destructorie".

La **F.** a colaborat cu articole politice, semnate Varro, și M. Eminescu. Primul dintre ele, *Să facem un congres*, este tipărit în numărul 33 din 17 aprilie 1870. Următorul, *În unire e tăria*, referitor la un articol cu același titlu publicat de ziarul ceh „Politik", datează din 22 aprilie 1870 (numărul 34). În două numere consecutive (38 și 39 din 4 și 11 mai 1870) apare ultimul articol al lui Eminescu, *Echilibrul*.

— 1. Al. Roman, *Invitare de prenumeraţiune la jurnalul politic „Federaţiunea“*, Pesta, 1867 ; 2. Al. Roman, *[Articol-program]*, FDR, I, 1868, 1 ; 3. Maiorescu, *Critice*, I, *81—121* ; 4. I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Cîteva pagini din tinereţea lui Eminescu*, CL, XXXVII, 1903, 4 ; 5. Lupaş, *Contribuţiuni*, *17—20* ; 6. D. Popovici, *Din legăturile lui M. Kogălniceanu cu Transilvania*, ARR, IX, 1943, partea I ; 7. Gelu Neamţu, *Înfiinţarea, programul şi colaboratorii ziarului „Federaţiunea“ (1868—1876)*, AII, XIV, 1971 ; 8. Gelu Neamţu, *Tirajul, cititorii şi situaţia financiară a ziarului „Federaţiunea“ (1868—1876)*, AMN, IX, 1972.

R. Z.

FEMEIA ROMÂNĂ, periodic literar şi politic, bisăptămînal, scos la Bucureşti de la 1 ianuarie 1878 pînă la 12 aprilie 1881. Din **F. r.** s-au tipărit în cei aproape patru ani de existenţă numai 230 de numere, datorită faptului că uneori a apărut săptămînal, iar alteori, mai ales în anul 1880, la intervale de timp şi mai mari. Directoarea publicaţiei a fost Maria Flechtenmacher, publicistă şi militantă feministă. Revista avea un conţinut variat, apropiat de cel al magazinelor de mai tîrziu. Secretar de redacţie era tînărul ziarist socialist Paul Scorţeanu, iar printre colaboratori s-au numărat Sofia Nădejde şi C. Mille. Programul publicat în primul număr indica vag intenţia redacţiei. Se anunţau articole de morală şi educaţie, de ştiinţă şi literatură, politică externă, varietăţi, gospodărie etc. şi se emiteau cîteva generalităţi legate de crezurile feministe. **F. r.** a publicat literatură originală şi traduceri potrivit gustului şi simpatiilor directoarei. S-au tipărit scrieri de V. Alecsandri, I. Vulcan, B. Delavrancea, Ronetti-Roman, G. Creţeanu, Al. Macedonski, D. Dăscălescu, G. I. Ionnescu-Gion, I. N. Polychroniade, I. I. Roşca, D. N. Saphir, Petru V. Grigoriu, C. Bacalbaşa, Eufrosina Homoriceanu, Aurelia Arsenescu, Paulina Moisescu şi, bineînţeles, Maria Flechtenmacher şi Paul Scorţeanu. Maria Flechtenmacher traducea din La Rochefoucauld, Sainte-Beuve, Lamartine, iar Panait Muşoiu din V. Hugo. *Balada* de Al. Macedonski era o adaptare după *Lenore* de Bürger, publicată întîia dată aici împreună cu *Stuful de liliac* şi *Stegarul*, ambele compoziţii originale, şi *Vrăjitoarea*, o traducere din Béranger. Delavrancea publică două poezii din ciclul *Poiana-Lungă. Amintiri* — prima, ca şi placheta întreagă, favorabil comentată de Maria Flechtenmacher în două articole. În **F. r.** a publicat Ronetti-Roman fragmente din poemul *Radu*, apărut în acelaşi an în volum, şi tot aici, probabil, îşi începeau cariera literară şi publicistică I. I. Roşca şi C. Bacalbaşa. G. I. Ionnescu-Gion, Paul Scorţeanu şi Maria Flechtenmacher scriau cronici şi recenzii. Revista era citită şi în Transilvania, de unde primea şi colaborări.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *253* ; 2. Chendi, *Fragmente*, *48—49* ; 3. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, *27—28*.

R. Z.

FENICE, almanah literar apărut în Oradea la 10 martie 1867. Tinerii intelectuali români din Oradea editau această publicaţie în virtutea unei frumoase tradiţii, întetăţenită de Al. Papiu-Ilarian, care redactase în anul 1845 almanahul „Zorile” la Cluj. După cîţiva ani, în 1854, la Oradea, apăruse „Zorile Bihorului”, cu acelaşi caracter de almanah literar, redactat de un grup de tineri, iar cinci ani mai tîrziu (1859), la Arad, „Muguri“, „almanah naţional al Societăţii de lepturǎ a junimei române”. Dintre cei care participaseră la pregătirea almanahului din 1859, Vasile Luţiu colabora şi la **F.** cu versuri pe care le semna cu pseudonimul Valeriu Iordan, şi este posibil ca iniţiativa apariţiei, precum şi indicaţiile privind orientarea, aspectul grafic şi conţinutul noii publicaţii să îi aparţină. **F.** îşi propunea, ca „almanah beletristic“ al tineretului studios român din Oradea, să publice, în primul rînd, producţia literară a membrilor „Societăţii de lepturǎ” din localitate. Se adresa, însă, cu o prietenească invitaţie, către toţi „junii români (...) din toate provinciile locuite de români, a se înrola sub acelaşi stindard”.

La **F.** au colaborat cu versuri, în afară de V. Luţiu, V. Ranta-Buticescu, Elia Trăilă, Moise Popiliu (Miron Pompiliu) şi I. S. Bădescu. Unele versuri sînt semnate cu pseudonimele, neidentificate încă, Damon şi Romeo. Nuvele inspirate din istoria poporului român sau din viaţa satului ardelean au publicat Elia Trăilă şi V. Ranta-Buticescu. Cu un istoric al „Societăţii de lepturǎ“ şi cu un articol relativ la organizarea aceleeaşi societăţi mai colabora N. Oncu.

R. Z.

FIGARO, v. Perdaful.

FILARET de Rîmnic (1742—1794, mănăstirea Căldăruşani, j. Ilfov), cărturar şi traducător. Grec de origine, fusese ucenicul lui Partenie, mitropolitul Tîrnovei. Se pare că la venirea în Ţara Românească s-a aşezat un timp la Căldăruşani, mănăstire cu care va avea multă vreme legături şi căreia îi va fi şi cîrmuitor. Calităţile sale îi deschid drum spre administraţia bisericească, fiind luat în serviciul Mitropoliei din Bucureşti şi ridicat, înainte de 27 noiembrie 1776, la rangul de arhimandrit. În 1770 a făcut parte, împreună cu episcopul Chesarie de Rîmnic, din delegaţia munteană care a mers la curtea împărătesei Ecaterina a II-a, iar în 1772 este alături de mitropolitul Grigorie al Ungro-Vlahiei în intervenţia făcută la Focşani pe lîngă generalul rus G. Orlov, în favoarea neatîrnării ţării. În 1780, după moartea lui Chesarie, **F.** a fost ales episcop al Rîmnicului, funcţie pe care o îndeplineşte pînă în 1792. Ca episcop, a fost nu numai un bun gospodar al eparhiei sale, dar şi un activ cărturar, tipărind şi traducînd cărţi religioase, sprijinind pe Dionisie Eclesiarhul şi pe Naum Rîmniceanu. A încercat să joace şi un oarecare rol politic, ceea ce i-a adus neplăceri. Activitatea culturală desfăşurată de **F.** l-a impus şi, în septembrie 1792, este ales mitropolit al ţării. Bolnav, **F.** demisionează în septembrie 1793, retrăgîndu-se la mănăstirea Căldăruşani.

Pe linie culturală, **F.** este colaboratorul şi continuatorul lui Chesarie de Rîmnic, fără a egala însă spiritul filozofic şi iluminist al predecesorului. Începînd cu *Mineiele* pentru lunile februarie şi martie, pregătite de Chesarie, dar tipărite de **F.**, acesta continuă în 1780 să traducă şi să tipărească mineiele pînă în luna septembrie. Importante sub aspectul ideilor iluministe şi al calităţilor artistice sînt şi prefeţele acestor traduceri. La *Mineiul* pe luna aprilie, **F.** realizează în prefaţă un cînt pentru frumuseţile primăverii şi tot aici aduce laude „luminătorului“ Chesarie. În *Mineiul* pe mai el elogiază domnia lui Alexandru Ipsilanti, favorabilă dezvoltării învăţămîntului şi tipăriturilor. Ca şi Chesarie, **F.** are conştiinţa

latinității limbii române. Cu *Mineiul* pe luna septembrie se termină traducerea monumentală a celor 12 volume, impresionante sub raport tipografic și pentru calitățile limbii.

— *[Prefață]* la *Mineiul. Luna lui aprilie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *254—256* ; *[Prefață]* la *Mineiul. Luna lui mai,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *257—259* ; *[Prefață]* la *Mineiul. Luna lui iunie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *260—262* ; *[Prefață]* la *Mineiul. Luna lui iulie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *262—264* ; *[Prefață]* la *Mineiul. Luna lui august,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *265—267* ; *[Prefață]* la *Mineiul. Luna lui septemvrie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *267—268.* — Tr. : *[Mineie],* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780.

— 1. Ghenadie Enăceanu, *Metropolia Ungro-Vlachiei. Filaret II,* BOR, V, 1881, 5, 7 ; 2. Melchisedec, *Schițe biografice din viața mitropolitului Ungro-Vlahiei Filaret II-le. 1792,* București, Tip. Cubelca, 1886 ; 3. Mandache Alexandrescu, *Viața și activitatea lui Filaret II mitropolitul Ungro-Vlahiei. 1792—1793,* București, Göbl, 1898 ; 4. N. Iorga, *Viața unui mitropolit de altădată : Filaret al II-lea,* CL, XXXV, 1901, 11, 12 ; 5. *Sfînta Episcopie a Eparhiei Rîmnicului Noul Severin,* București, Göbl, 1906, *152—157* ; 6. Iorga, *Ist. lit.,* II, *589—591* ; 7. N. A. Gheorghiu, *Un proces eclesiastic sub episcopul Filaret al Rîmnicului,* AO, XIII, 1934, 71—73 ; 8. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungro-Vlahiei,* BOR, LXXVII, 1959, 7—10 ; 9. Piru, *Ist. lit.,* II, *162—163* ; 10. Niculae Șerbănescu, *Episcopii Rîmnicului,* MO, XVI, 1964, 3—4 ; 11. Lăudat, *Ist. lit.,* III, *89—91* ; 12. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 52—56* ; 13. Anghelescu, *Preromant. rom., 45—46.*

A. S.

FILEROT ȘI ANTUSA, carte populară. De origine greacă, este o prelucrare de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea sau de la începutul secolului al XIX-lea a *Erotocritului* lui V. Cornaros. Într-un cadru abia modificat, cu alte numiri date personajelor (Filerot semnificînd „cel pus la încercare de Eros", iar Antusa „cea ca o floare înflorită") și cu unele adaosuri de motive, acțiunea urmează un curs asemănător celei din **Erotocritul.* Tatăl lui Filerot, Agaton, se distinge în slujba împăratului Eladei, Periandros. După un timp se îmbolnăvește și se stinge din viață. Fiul său, Filerot, viteaz și înțelept, este chemat la curte, unde o îndrăgește pe fiica împăratului, Antusa. O întrecere în lupte organizată de Periandros probează curajul lui Filerot și tulbură vădit pe Antusa, care își ascunde cu greu emoția și dragostea pentru tînărul luptător. Încredințat de iubirea Antusei, Filerot o cere în căsătorie, dar cutezanța îi atrage surghiunul. La rîndu-i, Antusa este închisă într-o mănăstire pentru că refuză căsătoria cu împăratul Atenei. Exilat, Filerot ajunge în India după numeroase peripeții, narațiunea intercalînd aici cîteva episoade de o coloratură fantastică, specifică basmului. Eroul se rătăcește la o vînătoare pe urmele unei căprioare și ajunge în ținuturi singuratice, unde întîlnește o bătrînă îngrijită de un dragon. Bătrîna îi arată calea spre mare. Corabia pe care se îmbarcă Filerot naufragiază, dar acesta se salvează pe un munte. Aici pătrunde într-un turn din care iese preschimbat în arap. Un păstor îl conduce apoi spre un oraș, nu altul decît cel în care primise altădată învățătură. Aflînd că Antusa este bolnavă, se întoarce pentru scurt timp la curtea lui Periandros, unde, trecînd drept medic arap, o vindecă pe fată dîndu-i vești despre Filerot. Mîhnit de înfățișarea de care nu poate scăpa, părăsește cetatea din nou. Ajuns în Persia, descoperă două izvoare ce pot schimba culoarea pielii. Revine însă, sub chipul arapului, spre a lupta pentru Elada, țară căreia îi declaraseră război toți fiii de împărat, pretendenți la mîna Antusei, jigniți de preferința arătată acum de Periandros moștenitorului Macedoniei. Ca răsplată a biruinței pretinsul arap primește de soție pe Antusa. La ospățul de logodnă Filerot își istorisește peripețiile, făcîndu-se recunoscut și redobîndind cu ajutorul apei miraculoase înfățișarea dinainte. Schema romanului curtean occidental, în care își are obîrșia *Erotocritul,* se observă și în *Filerot și Antusa.* Intriga complicată (dragostea de esență superioară, recompensată la timp, împotriva încercărilor dificile prin care trec eroii), precum și unele detalii de epocă sau impregnate de un anume spirit al ei (întrecerile cavalerești, ceremonialul iubirii ce se mărturisește de obicei indirect, prin intermediul confidenților, al gesturilor sugestive sau al mesajelor al căror tîlc urmează a fi descifrat) creează ambianța medievală ușor de recunoscut. Se resimt totodată și influențele orientale : cea a *Alexandriei,* în episodul despre nașterea Antusei, sau, pe alocuri, a tragediei *Erophile* de Gheorghios Chortatzis. Probabil sub influența *Erotocritului,* în *Filerot și Antusa* s-au introdus numeroase pasaje versificate, de obicei cele cu mai pronunțat caracter liric, în care eroii se lamentează în pur stil neoanacreontic. Cele paisprezece manuscrise cunoscute atestă circulația intensă a romanului la noi, la începutul secolului al XIX-lea. Prelucrările tipărite ulterior, deși inferioare textului manuscris, i-au asigurat răspîndirea pînă după 1900.

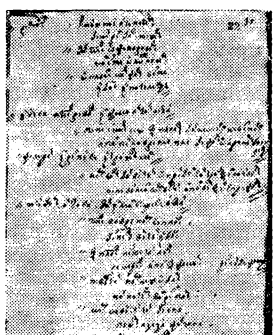

— *Doi amanți. Filerot și Antusa,* îngr. Radu S. Campiniu, Brăila, Tip. Samollada, 1857 ; *Filerot și Antusa,* îngr. Ecarina Jantil, Buzău, Tip. Georgescu, 1878 ; *Infocata și nenorocita dragoste a lui Filerot și Antusei, o povestire foarte frumoasă în versuri păstrată din bătrîni,* Brașov, Ciurcu, 1900 ; *Istoria lui Filerot cu Antusa,* CPL, II, *89—122.* Ms. : *[Filerot și Antusa],* B.A.R., ms. 1843 (1813), ms. 2886 (1815), ms. 4766 (1820—1829), ms. 1229 (1826), ms. 3619 (1827), ms. 5967 (1827), ms. 3637 (c. 1830), ms. 197 (sec. XIX), ms. 582 (sec. XIX), ms. 1367 (sec. XIX), ms. 1679 (sec. XIX), ms. 1718 (sec. XIX), ms. 1374 (sec. XIX), ms. 3677 (sec. XIX).

— 1. Gaster, *Lit. pop., 129—131* ; 2. Vasile Grecu, *„Erotocritul" lui Cornaro în literatura românească,* Cluj, Tip. Ardealul, 1920 ; 3. Vasile Grecu, *Urme nouă de influență bizantină în literatura română,* OI, *131—135* ; 4. Ion M. Gane, *Romanul popular „Filerot și Antusa" în redacțiunea lui Radu S. Campiniu,* Brăila, Tip. Dunărea, 1936 ; 5. Cartojan, *Cărțile pop.,* II, *360—363* ; 6. Piru, *Ist. lit.,* I, *458* ; 7. *Ist. lit.,* I, *679—680* ; 8. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, *Studiu introductiv,* CPL, I, *V—XXXVI* ; 9. Dan Simonescu, *Introducere* la *Istoria lui Filerot cu Antusa,* CPL, II, *87—88* ; 10. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi,* vol. I : *Cărțile populare laice,* partea I, București, E.A., 1976, *233—241.*

R. Ș.

FILIMON, Nicolae (6.IX.1819, București — 19.III. 1865, București), scriitor. Era cel de-al treilea copil al protopopului Mihai Filimon de la biserica Enei și al presviterei Maria. Tatăl a murit de holeră, în 1830. Desigur și din lipsă de mijloace materiale, **F.** nu a putut beneficia de o învățătură sistematică. A fost o vreme elev al dascălului Chiru, în umila școală din chiliile bisericii Enei. Luat în casa marelui logofăt Scarlat Bărcănescu, din familia ctitorilor bisericii, și-a completat întrucîtva instrucția și a găsit aici un mediu prielnic înclinației lui spre muzică. A fost primit apoi la curtea clucerului Eftimie Răsuceanu, epitrop al bisericii Enei. În lăcașul unde slujise tatăl său, **F.** era „cîntăreț ajutor" în 1829, „cîntăreț absolut" în 1842. I se presupun studii de muzică vocală și instrumentală la școala înființată de Societatea Filarmonică sau, mai sigur, la „Horul vocal", un cor bisericesc organizat în 1836 de ieromo-

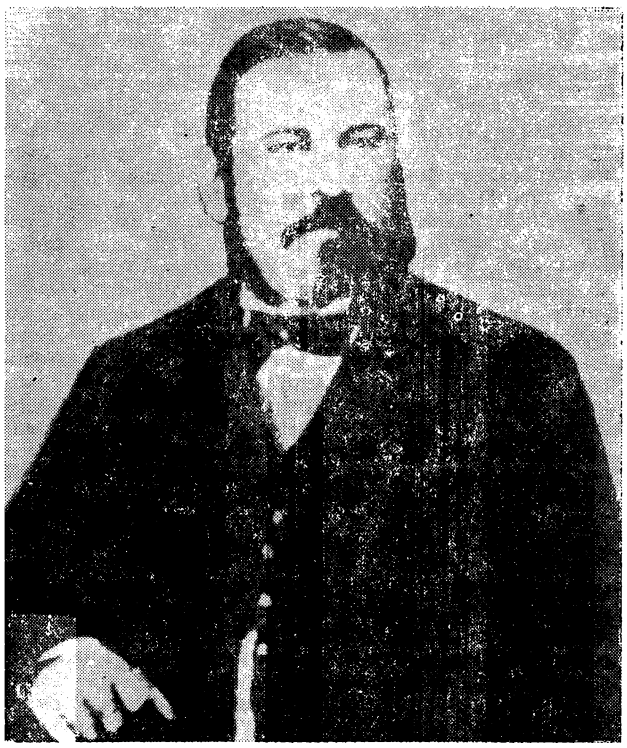

nahul rus Vissarion. Într-un timp a fost admis corist în trupa de operă a Henriettei Karl, apoi flautist în orchestra trupei italiene de operă din București. După 1850 a ocupat și diferite funcții administrative. În 1852, era epitrop al bisericii Enei, dar în același timp și „scriitor" la Departamentul Credinței. Primește în 1856 rangul de pitar, este confirmat în 1859 în postul de „ajutor la masa a doua" a secției întîi a aceluiași departament, pentru ca mai tîrziu să fie numit secretar, apoi membru al Comisiei Documentale. În 1862 era șef al secției istorice și a așezămintelor publice, în 1864 „cap al secțiunii bunurilor publice", din cadrul Arhivelor Statului din București. Moare de tuberculoză.

Personaj pitoresc în tinerețea sa, prețuind compania boemei bucureștene, din care făcea parte și Anton Pann, **F.** știa să lase totodată timp suficient și altor preocupări. Citea lacom, mergea cu asiduitate la reprezentațiile de operă. Cunoștea limba greacă, învățase și italiana, avea și unele noțiuni de limbă franceză. Inteligent, harnic, și-ar fi dorit o cultură cît mai întinsă. Debutul publicistic îl face în primul număr al ziarului „Naționalul", la 5 decembrie 1857, cu un foileton muzical. A avut o activitate jurnalistică intensă, colaborînd cu foiletoane, cronici muzicale și teatrale, articole de istoria muzicii, note de călătorie ș.a. la diferite periodice ale vremii („Naționalul", „Revista Carpaților", „Independința", „Țeranul român", „Tribuna română" din Iași, „Dîmbovița", „Buciumul"). În anul 1862, sub inițiale sau fără semnătură, publică în „Țeranul român" al lui Ion Ionescu de la Brad trei basme populare prelucrate, *Roman Năzdrăvan, Omul de piatră* și *Omul de flori cu barba de mătasă sau Povestea lui Făt-Frumos.* **F.** este astfel printre cei dintîi culegători ai basmului românesc. Nuvela *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala* a publicat-o mai întîi în „Revista Carpaților", în 1861, iar romanul *Ciocoii vechi și noi sau Ce naște din pisică șoarici mănîncă* a apărut în „Revista română" în 1862—1863 și în volum în 1863. Pseudonimul Nikita Felinărescu, întîlnit în foile umoristice „Pepelea" (1860) și „Nichipercea" (1862) poate fi al lui **F.** (14), la fel ca și Undrea, cu care semna în „Cicala" (1860). Semna însă de obicei N. Philemon, N. M. Philemon sau N. M. Philimon.

Cea mai statornică preocupare a lui **F.** a fost critica muzicală. Urmărind aproape toate spectacolele operei italiene din București, a publicat cu regularitate, din 1857 pînă în 1865, cronici și foiletoane muzicale, neobișnuit de informate și competente pentru acea vreme. Scrise dintr-o mare pasiune pentru muzică, cronicile urmăreau să judece spectacolele cu exigență, în spiritul adevărului. Pentru **F.**, al cărui gust a fost educat la școala operei italiene (a și tradus, împreună cu I. G. Valentineanu, libretul operei *Nabucodonosor* de Verdi, în 1859), muzica are un rol educativ, este capabilă să emoționeze și să insufle sentimente patriotice. Mai puțin numeroase, cronicile teatrale sînt în permanență pledoarii pentru un repertoriu național, inspirat de tradițiile și datinile populare, de moravurile societății românești. Comediile și vodevilurile lui V. Alecsandri, C. Negruzzi, M. Millo sînt apreciate din această perspectivă. Pieselor le era relevată, înainte de oricare alt merit, puterea de influență morală asupra spectatorului. Scriind despre jocul actorilor, **F.** deplîngea diletantismul, improvizația și se gîndea la posibilitatea creării unei școli naționale de teatru. În vara anului 1858, **F.** pleca din țară pentru un voiaj care poate fi pus și pe seama dorinței de cunoaștere a unor locuri cu vechi tradiții artistice, muzicale. Vizitează Pesta, Viena, Praga, Dresda, München, Kissingen, în Italia vede Veneția, Roma, Florența, Pisa, Genova, Milano, Bergamo, Padova. În urma acestei călătorii, publică în „Naționalul", sub titlul *Trei luni în străinătate. Impresiuni și memorii de călătorie,* o serie de foiletoane, unele regrupate în anul 1860 în *Escursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice (1858),* pe care autorul l-a considerat un prim volum de impresii din pelerinajul său. Spre deosebire de jurnalul lui Dinicu Golescu, grav, genuin, limitat cu modestie la trăirile și impresiile proprii, memorialul lui **F.** este construit cu deplină grijă față de rostul public al unei astfel de scrieri. **F.** vrea, mai întîi, să se arate bine informat. De aceea, înșiră, sec, date istorice, nume de monumente, picturi, transcrie din ghiduri turistice, cataloage de muzee, dintr-o lucrare de istoria artei a lui Cesare Cantù. Pe de altă parte, un oraș, un loc, o împrejurare îi inspiră evocări avîntate, povestiri romantioase, incluse în memorial, unele reluate apoi ca scrieri independente. Cînd se eliberează de livresc și de afectarea romantică, notațiile de călătorie au nerv și farmec. Apare atunci autenticul **F.**, ager, pătrunzător, om plin de vervă comică sau de ironie subțire. Paginile de comparație între stările din țară și cele din străinătate îl conturează pe observatorul social, pe moralist. Ele indică influența gîndirii politice pașoptiste la acest scriitor ce părea a se fi izolat de frămîntările revoluționare.

Compozite încă, cu reminiscențe jurnalistice și cu un prea evident schematism etic și psihologic, sînt și prozele ce țineau de memorial, *Monumentul domenicanilor dupe colina Fiesole* (republicată și separat cu titlul *Mateo Cipriani), Friederich Staaps sau Atentatul de la Schoenbrunn în contra vieței lui Napoleon I, O cantatriță de uliță, Ascanio și Eleonora.* Eroii primelor două nuvele sînt întruchiparea romantică a aspirației spre absolut. Tineri, înzestrați cu nenumărate haruri, ei își jertfesc viața, dragostea, pentru a rămîne credincioși țării, încercînd să înlă-

ture tirania sau tiranii. Concepute în manieră melodramatică, cu eroi sublimi, pasiuni copleşitoare şi final tragic, scrierile, lirice şi exaltate, sînt retorice în gustul epocii. Spiritul de observaţie critică, causticitatea satirei, remarcabile cînd este înfăţişată viaţa monahală, de exemplu, nu sînt dezbărate de adaosul moralizator, de patosul demonstrativ al gazetarului. Şi stilistic prozele sînt încă hibride, nesigure, iar limbajul neologistic apare umflat, nefiresc. Cu lecturi bogate, **F.** nu a avut, totuşi, gustul îndeajuns de rafinat ca să evite stridenţa, falsitatea scrisului romantic minor. Abia în *Nenorocirile unui slujnicar,* ceea ce era specific talentului lui **F.** capătă un relief mai puternic. Înrudită cu fiziologia literară, întîlnită des în literatura română încă înainte de mijlocul secolului, nuvela aparţine orientării realiste a autorului. Caracterologic, eroul, Mitică Rîmătorian, este un arivist. Grosolan şi incult, el vrea cu orice preţ să treacă drept sensibil, inteligent. Cu toate incidentele care îi dezvăluie poltroneria sentimentală şi incapacitatea fundamentală de a avea o convingere, un ideal, „slujnicarul politic", elastic, ingenios şi inepuizabil în mimetismul său, susţinut de o uluitoare verbozitate adaptată momentului, reuşeşte să-şi vadă desăvîrşită ascensiunea. Rică Venturiano, Nae Caţavencu şi alţi eroi ai lui I. L. Caragiale sînt anticipaţi de acest grotesc personaj al lui **F.** Dar nedisimulata pornire polemică înlocuieşte de multe ori relevarea în acţiune a personajului prin comentariul direct, violent al naratorului. Metoda nu era numai a lui **F.**, ci a epocii, şi venea din confuzia frecventă între finalitatea etică şi cea estetică a operei literare. În *Ciocoii vechi şi noi,* amestecul de planuri se va păstra, însă dominantă va fi senzaţia de viaţă pe care o dau personajele, lumea creată de scriitor.

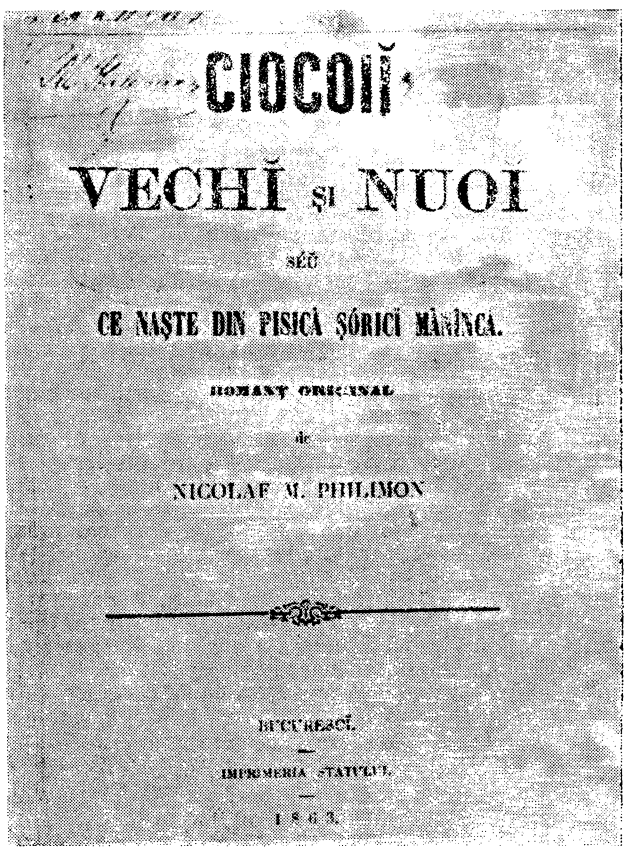
CIOCOII
VECHI ŞI NUOI
SĂU
CE NAŞTE DIN PISICĂ ŞORICI MĂNÎNCĂ.
ROMANŢ ORIGINAL
de
NICOLAE M. PHILIMON
BUCUREŞCI.
TIPOGRAFIA STATULUI.
1863.

Apărut în proza românească după o serie de încercări abandonate, după altele inegale, firave ca realizare, după foarte multe artificioase şi mediocre, care imitau romanele în vogă din literatura europeană, *Ciocoii vechi şi noi* este primul nostru roman în care originalitatea inspiraţiei covîrşeşte autoritatea modelelor. Fructificîndu-şi acum puterea de observaţie socială, vigoarea talentului critic, **F.** a evitat subiectele amoroase sau mirajul evocărilor istorice romanţate. Epoca fanariotă, în faza ei de degradare, suprapunînd decrepitudinii inconştiente a unora parvenitismul cinic al altora, îi oferea generos o bogată tipologie socială, morală, psihologică. Romanul este precedat de o *Dedicaţie* şi un *Prolog,* unde scriitorul defineşte tipul social căruia îi aparţine personajul său, Dinu Păturică, precum şi trăsăturile caracteristice ale ciocoiului. Atitudinea polemică, încărcătura pamfletară, satirică devin astfel programatice, justificînd rostul intervenţiilor autorului în desfăşurarea acţiunii. Intenţionînd să descrie ascensiunea socială şi politică a ciocoiului în două ipostaze şi în două epoci diferite, „ciocoiul cu anteriu şi cu călămări la brîu al timpilor fanariotici" şi „ciocoiul cu frac şi cu mănuşi albe" din timpurile mai noi, **F.** a avut răgazul de a-l înfăţişa contemporanilor doar pe primul (se pare că a existat totuşi o versiune manuscrisă a *Ciocoilor noi,* despre care aminteşte un prieten din tinereţe al lui **F.**, în revista craioveană „Clopotul"). La curtea postelnicului Andronache Tuzluc, fanariot venit în ţară odată cu Caragea Vodă, soseşte, pentru a fi primit în vreo slujbă, Dinu Păturică, fiu al treti-logofătului Ghinea Păturică. Ambiţia de a ajunge, care îl stăpîneа dintru început, îşi găseşte acum cel mai prielnic loc de manifestare, căci Păturică observă imediat vulnerabilitatea stăpînului său. În scurt timp reuşeşte să se facă preţuit de postelnic, tocmai pentru că era crezut devotat, zelos, docil şi inofensiv. Ciubucciu mai întîi, i se dă apoi misiunea supravegherii amantei lui Tuzluc, nestatornica chera Duduca. Omul care îşi regizase cu atîta grijă comportarea, vorbele, apariţiile, pentru a intra sub pielea stăpînului, intuieşte acum că doar prin asocierea cu această femeie, pentru care Tuzluc avea o mare slăbiciune, ar putea să parvină mai repede. Recunoscîndu-se a fi din acelaşi aluat, Păturică şi chera Duduca renunţă curînd la ipocrizie şi îşi destăinuie cu cinism planurile. Prin chir Costea Chiorul, negustor necinstit, care stoarce sume imense de la Tuzluc, Păturică şi chera Duduca se înfruptă cît pot din averea postelnicului, dispus să facă daruri regeşti amantei sale. Victimă a credulităţii, Tuzluc îl ajută pe Păturică să capete rang după rang, îl rînduieşte administrator al moşiilor şi acareturilor lui. Ipocrit, duplicitar, Păturică îşi calculează fiecare mişcare, cu inteligenţă, tenacitate şi lipsă de scrupule. Cupiditatea ciocoiului devine din ce în ce mai mare, spoliatorul este acum feroce, vinde slujbe, fură fără ruşine ca sameş la hătmănie, torturează cu sadism pe ţărani. Tuzluc, ruinat, părăsit de amantă, căci chera Duduca se căsătoreşte cu Dinu Păturică, este înlăturat din calea arivistului, ce va fi, la rîndul lui, postelnic şi pe care **F.** îl imaginează primind să trădeze şi să ucidă pe Tudor Vladimirescu în schimbul postului de ispravnic a două judeţe. Dar domnia se schimbă, Caragea fuge, vine Grigore Dimitrie Ghica, domn pămîntean care, ascultînd jeluirea ţăranilor, face dreptate şi îl trimite pe nemilosul asupritor la ocnă, unde îşi află şi sfîrşitul. Mult mai simplă, doar cu valoare de simbol etic, pentru că verosimilitatea îi lipseşte, este evoluţia simetrică, antagonică, a unui alt grup de personaje, banul C., fiica lui, Maria, şi vătaful

Gheorghe. Ei se opun ca trăsături morale, şi astfel şi ca destin, lui Andronache Tuzluc, cherei Duduca şi lui Dinu Păturică. Cum era de prevăzut, în finalul romanului observatorul social şi psihologul sînt umbriţi de moralistul **F.**, care face să coincidă declinul, pedepsirea şi chiar moartea celor care îşi clădiseră viaţa pe ticăloşii cu răsplătirea, apoteozarea celor cinstiţi şi demni. Această atitudine justiţiară a autorului, sesizabilă pe tot parcursul romanului, schematizează mult o realitate socială pe care **F.** a ştiut, dealtfel, să o restituie cu autenticitate. Romancierul este, înainte de toate, un prodigios observator al moravurilor diferitelor pături sociale, are o bună intuiţie a mişcărilor sufleteşti caracteristice, surprinse apoi în gesturi, fizionomie, comportări, în maniera unor adevărate puneri în scenă. De la **F.** pleacă linia durabilă a romanului social românesc. Dinu Păturică este un erou cu o ilustră descendenţă în literatura română, un tip literar care se va regăsi, reînnoit în diferite momente ale evoluţiei sociale, de la Tănase Scatiu al lui Duiliu Zamfirescu la Lică Trubadurul al Hortensiei Papadat-Bengescu şi la Stănică Raţiu al lui G. Călinescu. Cadrul acţiunii este lucrat adeseori ca la Balzac. **F.** are voluptatea reconstituirilor cu valoare de document istoric, acumulează descrieri pitoreşti de veşminte, de interioare, înfăţişează capitala valahă cu străzile, teatrul, grădinile, locurile de petrecere, iscodeşte viaţa de la curtea fanariotă, dezvăluie viciile odraslelor domneşti şi ale camarilei. Această tendinţă către studierea epocii din prea multe perspective, finalitatea etică îngroşată a scrisului său, de unde separarea rigidă a personajelor în rele şi bune, primele incriminate violent, nestăpînit, celelalte înfăţişate liric, edulcorat, fantomatic, apoi gustul pentru clişeul şi efectul melodramatic fac ca structura romanului să fie hibridă, epicul — inegal, capricios, ţinuta stilistică, în ansamblu, ezitantă. Dacă tehnica romanului *Ciocoii vechi şi noi* este imperfectă, viabilă rămîne cuprinzătoarea frescă socială, trasată în linii realiste, viguroase, care capătă substanţă prin observaţie şi analiză, colorit prin concreteţea detaliilor, ca într-o adevărată gravură de epocă.

— *Escursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice şi critice (1858)*, I, Bucureşti, Tip. Naţională, 1860 ; *Mateo Cipriani, Bergamo şi Slujnicarii*, II, Bucureşti, Tip. Naţionalul, 1861 ; *Ciocoii vechi şi noi sau Ce naşte din pisică şoarici mănînc*ă, Bucureşti, Imprimeria statului, 1863 ; ed. 2, Bucureşti, Revista literară, 1889 ; ed. pref. N. Iorga, Bucureşti, Minerva, 1902 ; ed. pref. E. Lovinescu, Bucureşti, Ancora, [1929] ; ed. îngr. şi pref. George Baiculescu, Craiova, Scrisul românesc, 1931 ; ed. îngr. şi pref. N. Mihăescu, Bucureşti, Cugetarea, [1941] ; ed. pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; ed. îngr. Elena Beram, pref. Aurel Martin, Bucureşti, E.L., 1963 ; ed. pref. G. Ivaşcu, Bucureşti, E.L., 1967 ; *Nenorocirile unui slujnicar sau Centilomii de mahala*, pref. Mihail Dragomirescu, Bucureşti, Steinberg, [1916] ; ed. îngr. şi pref. George Baiculescu. Bucureşti, Adevărul, [1933] ; *Nuvele. Nenorocirile unui slujnicar şi Mateo Cipriani*, pref. G. Negulescu-Batiste şi N. Vătămanu, Bucureşti, Universul, 1942 ; *Opere*, I—II, îngr. George Baiculescu, pref. George Ivaşcu, E.S.P.L.A., 1957 ; *Ciocoii vechi şi noi. Nenorocirile unui slujnicar*, îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, Albatros, 1970 ; *Opere*, I—II, îngr. şi introd. Mircea Anghelescu, note şi variante George Baiculescu, Bucureşti, Minerva, 1975—1978. — **Tr.** : M. G. Saphir, *Rachela şi Ristori. Primele tragediene la expoziţiunea din Paris*, NAI, I, 1858, 23.

— 1. Ghica, *Opere*, I, *157—161* ; 2. Iorga, *Pagini*, I, *120—139* ; 3. Iuliu Dragomirescu, *Romanul românesc*, LAR, VI. 1902, 6—8 ; 4. Chendi, *Pagini, 180—181* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *284—285, 307—310* ; 6. Lovinescu, *Scrieri*, I, *192—196* ; 7. Lovinescu, *Critice*, X, *185—207* ; 8. Perpessicius, *Opere*, II, *48—53* ; 9. Densusianu, *Lit. rom.*, III, *85—97* ; 10. George Baiculescu, *Nicolae Filimon, critic muzical şi dramatic*, SI, VII, 1940 ; 11. Vianu, *Arta*, I, *74—85* ; 12. Călinescu, *Ist. lit., 309—316* ; 13. George Baiculescu, *Activitatea folcloristică a lui Nicolae Filimon*, Bucureşti, Bucovina, 1941 ; 14. N. Vătămanu, *Contribuţiuni la viaţa şi scrierile lui Nicolae Filimon*, Bucureşti, Tip. Universul, 1943 ; 15. N. Mihăescu, *Valori literare în opera lui N. Filimon*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943 ; 16. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit., 112—115* ; 17. George Baiculescu, *Nicolae Filimon, călător*, RFR, XIII, 1946, 5 ; 18. H. Zalis, *Nicolae Filimon*, Bucureşti, E.T., 1958 ; 19. G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, Bucureşti, E.Ş., 1959 ; 20. Ion Gheţie, *Observaţii privitoare la lexicul prozei artistice a lui N. Filimon*, CL, III, *151—189* ; 21. Emil Manu, *A scris Filimon şi „Ciocoii noi"* ?, CNT, 1965, 3 ; 22. Letiţia Gîtză, *Nicolae Filimon, cronicar dramatic*, SCIA, teatru—muzică—cinematografie, XII, 1965, 1 ; 23. Nicolae Vătămanu, *Cîteva ştiri noi cu privire la Nicolae Filimon*, VR, XVIII, 1965, 11, 12 ; 24. Geo Şerban, *Încă un text necunoscut al lui Nicolae Filimon*, RITL, XV, 1966, 2 ; 25. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *190—195* ; 26. Viorel Cosma, *Nicolae Filimon, critic muzical şi folclorist*, Bucureşti, E.M., 1966 ; 27. Emil Manu, *Pe urmele „Ciocoilor noi"*, RITL, XVII, 1968, 4 ; 28. *Ist. lit.*, II, *644—664* ; 29. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *493—503* ; 30. Piru, *Varia*, I, *98—100*, II, *90—92* ; 31. Eugen Simion, *Primul nostru romancier*, RL, II, 1969, 36 ; 32. Elena Piru, *Nicolae Filimon — documente de istorie literară*, ATN, VI, 1969, 10 ; 33. Cătălina Velculescu, *Personaje şi caracterologie în „Ciocoii vechi şi noi"*, RITL, XIX, 1970, 4 ; 34. Vîrgolici, *Retrospective, 171—201* ; 35. *Ist. teatr.*, II, *428—432* ; 36. Mircea Anghelescu, *Nuvelistica lui N. Filimon*, LL, 1972, 2 ; 37. Mircea Zaciu, *Plăcerile „escursiei"*, VTRA, III, 1973, 2 ; 38. Mircea Zaciu, *Filimon şi „lumea fictivă"*, VTRA, III, 1973, 3 ; 39. Straje, *Dicţ. pseud., 264* ; 40. Aurel Martin, *Introducere în opera lui N. Filimon*, Bucureşti, Minerva, 1973 ; 41. Zalis, *Scriitori, 115—127* ; 42. I. Negoiţescu, *Nicolae Filimon*, ST, XXV, 1974, 2 ; 43. Ştefan Bănulescu, *Scrisori Provinciale*, Bucureşti, Albatros, 1976, *62—68* ; 44. George Ivaşcu, *Nicolae Filimon*, Bucureşti, Albatros, 1977 ; 45. Virgiliu Ene, *Folcloriştii români*, Timişoara, Facla, 1977, *45—55*.

G. D.

FILIP Maler (prima jumătate a sec. XVI), caligraf şi tipograf. Cu o identitate insuficient clarificată, **F.**, poate acelaşi cu Filip Moldoveanul, a fost considerat tipograful primelor cărţi româneşti. Arhivele municipale ale Sibiului reflectă indirect, prin peste cincizeci de referiri, activitatea sa. După 1521 ajunge conducătorul secţiei româneşti a cancelariei sibiene, traducînd scrisori şi îndeplinind misiuni diplomatice la curtea Ţării Româneşti, pînă în 1554. În acest timp, **F.**, căruia i se încredinţează, probabil, şi sarcini culturale mai importante, făcuse din casa sa un mic centru cultural românesc.

Lui **F.** i se atribuie tipărirea *Catehismului* de la 1544, considerat prima tipăritură în limba română, care nu s-a păstrat, presupus a fi folosit de Coresi pentru stabilirea textului *Întrebării creştineşti* (1559). A doua tipăritură ce i se atribuie este *Tetravanghelul* slavon din 1546, o reeditare a celui imprimat de Macarie în 1512. A mai fost descoperit un *Evangheliar* slavo-român, datat aproximativ între 1551—1553, ale cărui particularităţi tipografice, ortografice şi bibliografice, precum şi studiul filigranelor hîrtiei au făcut să fie atribuit tot lui **F.** Pe baza unor informaţii sumare, această lucrare a fost atribuită şi lui Coresi şi datată 1580. Traducerea, anterioară celei similare a lui Coresi, este arhaică şi greoaie, cu particularităţi lingvistice moldoveneşti şi bănăţene. S-a presupus că însuşi **F.** ar fi tradus acest text sau că i-ar fi imprimat doar unele particularităţi. Tipăriturile sale se deosebesc de cele ale lui Macarie şi Dimitrie Liubavici, dar şi de cele ale lui Coresi, de unde concluzia că la Sibiu a existat o tipografie cu literă proprie, condusă de **F.**, care a adus inovaţii în arta tipografică prin propria îndemînare de gravor şi modelator de litere. Astfel, înaintea lui Coresi, **F.** dăruieşte culturii noastre, prin *Evangheliar*, prima carte tipărită în limba română care s-a păstrat. El apare ca o figură importantă a începuturilor culturii româneşti, activitatea sa punînd în evidenţă şi un centru tipografic şi cultural mai puţin cunoscut.

— *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551—1553*, îngr. L. Demény, introd. Emil Petrovici şi L. Demény, Bucureşti, E.A., 1971.

— 1. M. Gaster, *O carte românească în 1546*, TIP, I, 1936, 10 ; 2. Ioan Bogdan, *O evanghelie slavonă cu traducere română din secolul XVI-lea*, CL, XXV, 1891, 1 ; 3. *[Note,*

prezentare], BRV, I, *80—81*, IV, *2—3* ; 4. N. Iorga, *Cinci comunicări la Academia română*, RI, XVII, 1931, 1—3 ; 5. Nicolae Sulică, *Catehismele românești din 1544 (Sibiu) și 1559 (Brașov) (Precizări cu privire la izvoarele lor)*, ALPI, 1932—1935, *47—101* ; 6. Damian P. Bogdan, *Contribuțiuni la bibliografia românească veche. Tipărituri dintre anii 1545—1762 necunoscute la noi*, BOR, LVI, 1938, 1—4 ; 7. I. Crăciun, *Catehismul românesc din 1544 urmat de celelalte catehisme româno-luterane Bîrseanu, Sturdzan și Marțian*, Sibiu-Cluj, Tip. Cartea românească, 1945—1946 ; 8. Dan Simonescu, *Catehismul sibian, 1544. Comemorarea a 400 de ani de la prima carte românească tipărită*, ARR, X, 1945—1946 ; 9. I. Moga, *Scrieri istorice*, îngr. Mihail Dan și Aurel Răduțiu, introd. Ștefan Pascu, Cluj, Dacia, 1973, *288—293* ; 10. Virgil Molin, *Interpretări noi în legătură cu Catehismul de la Sibiu*, MA, V, 1960, 1, 2 ; 11. Barbu Theodorescu, *Completări și rectificări la bibliografia românească veche*, GBS, XIX, 1960, 11—12 ; 12. P. P. Panaitescu, *Începuturile scrisului în limba română. Noi contribuții*, SCB, V, 1963 ; 13. Ludovic Demény și Dan Simonescu, *Un capitol important din vechea cultură românească (Tetraevanghelul, Sibiu, 1546)*, SCB, VII, 1965, 1 (supl.) ; 14. Jakó Zsigmond, *A szebeni nyomda XVI századi történetéhez*, MK, LXXXI, 1965, 1 ; 15. Arnold Huttmann și Pavel Binder, *Prima carte tipărită în limba română*, RVB, XVIII, 1965, 2 ; 16. Ferenc Hervay, *L'imprimerie du maître Philippe de Nagyszeben et les premiers livres en langue roumaine*, MK, LXXXI, 1965, 2 ; 17. Ferenc Hervay, *L'imprimerie cyrillique de Transylvanie au XVI-e siècle*, MK, LXXXI, 1965, 3 ; 18. L. Demény, *O tipăritură slavo-română precoresiană*, STD, XVIII, 1965, 5 ; 19. Sigismund Jakó, *Editarea cărților românești la Sibiu în secolul al XVI-lea*, AII, VII, 1965 ; 20. Ion Gheție, *Considerații filologice și lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, SCL, XVII, 1966, 1 ; 21. L. Demény, *Stema Moldovei în prima tipăritură românească din Transilvania*, RMZ, III 1966, 4 ; 22. L. Demény, *Primul text românesc imprimat*, RVB, XIX, 1966, 6 ; 23. Alexandru Mareș, *Observații cu privire la Evangheliarul din Petersburg*, LR, XVI, 1967, 1 ; 24. P. P. Panaitescu, *Primele texte tipărite românești*, AST, II, 1967, 5 ; 25. L. Demény, *Prima tipăritură în limba română*, MI, I, 1967, 9 ; 26. P. P. Panaitescu, *Les origines de l'imprimerie en langue roumaine*, RSE, VI, 1968, 1 ; 27. Alexandru Mareș, *O ipoteză care nu se confirmă : tipărirea primelor cărți românești la Târgoviște*, SCL, XIX, 1968, 1 ; 28. Arnold Huttmann și Pavel Binder, *Contribuții la biografia lui Filip Moldoveanul, primul tipograf român*, LL, XVI, 1968 ; 29. L. Demény, *Xilogravurile lui Filip Moldoveanul*, SCIA, artă plastică, XVI, 1969, 2 ; 30. Emil Petrovici, *Observații asupra grafiei și limbii textului românesc al Evangheliarului slavo-român de la Sibiu*, în *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551—1553*, București, E.A., 1971, *9—21* ; 31. L. Demény, *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu — prima tipăritură în limba română cunoscută pînă azi*, în *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551—1553*, București, E.A., 1971, *22—98* ; 32. Ion Gheție, *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551—1553*, SCL, XXIII, 1972, 6 ; 33. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, E.A., 1971, *141—145, 179—180*.

C. T.

FILIPESCU, Constantin G. (1804—14.II.1848, București), traducător. Fiu al marelui ban Iordache Filipescu și al Ecaterinei, născută Balș, **F.** învață la școala de la „Sf. Sava" din București, unde îl are profesor pe I. Heliade-Rădulescu, continuîndu-și studiile în Franța. Întors în țară, intră în oștirea națională, de la înființare. În 1830 făcea parte din statul major, alături de I. Cîmpineanu, I. Voinescu I, I. Voinescu II și N. Golescu, iar mai tîrziu ajunge colonel. Va fi ulterior efor al școlilor, deputat în Obștească Adunare, judecător la Divanul civil, mare logofăt al Credinței, secretar de stat. **F.** era, în același timp, un sprijinitor al mișcării culturale din Muntenia. Este membru al Societății Filarmonice, întemeiază împreună cu prietenul său, C. Bolliac, revista „Curiosul", figurează în comitetul Asociației literare (1845). Bolliac îl prezenta ca pe autorul mai multor compuneri în proză și în versuri, imitații și originale, pe care ar fi trebuit să le publice, și, analizîndu-i melodrama *Fala satului*, îi lăuda talentul literar. **F.** a publicat însă doar cîteva traduceri (semna și C.F., Colonelul C. Filipescul). Elegia *Adio al lui Lord Byron la soția sa*, apărută în „Curierul românesc", în 1830, este o tălmăcire în proză, prin intermediar francez, care premerge versiunilor românești din poezia lui Byron date de Heliade. **F.** mai face o bună traducere, sub titlul *Așaver, jîdovul rătăcit* (1836), a poemului *Ahasverus* de Chr. Fr. D. Schubart. Două povestiri, tălmăciri de mai mică însemnătate, îi apar în „Curier de ambe sexe" și în „Curiosul".

— **Tr. :** Byron, *Elegie. Adio al lui Lord Byron la soția sa*, CR, II, 1830, 6 ; Chr. Fr. D. Schubart, *Așaver, jîdovul rătăcit*, GTN, 1836, 3 ; [Autori neidentificați], *Nouă ceasuri*, CAS, I, 1836—1838, 8, *O corabie*, CSL, I, 1837, 2.

— 1. C. Bolliac, *Varietăți*, CSL, I, 1837, 2 ; 2. *[C. G. Filipescu]*, CR, XX, 1848, 13, VSR, XII, 1848, 13 ; 3. D. Rosetti, *Dicț. cont., 74* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *129, 153, 269* ; 5. Iorga, *Ist. presei, 54* ; 6. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 293* ; 7. Petre Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 8. Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, București, E.A., 1966, *41, 85, 86, 88*.

G. D.

FILIPESCU, Emanuel (mijlocul sec. XIX), traducător. **F.**, care era în 1845 „ascultant de legi" la Academia Mihăileană din Iași, tălmăcește după un text prescurtat erudita evocare a lui J.-J. Barthélemy, *Voyage du jeune Anacharsis en Grèce*. În traducerea lui, au fost reprezentate pe scena teatrului din Iași comediile *Husarul de Felșaim* (1844), *Șfrengarul de Paris* de L.-E. Vanderburch și J.-Fr.-A. Bayard (1845). Deși aprecia rolul pieselor originale în formarea gustului spectatorilor, **F.** a făcut tălmăciri și prelucrări, și nu dintre cele mai bune. El anunța apariția unui „magazin teatral", probabil o culegere alcătuită din traduceri, din care a publicat doar piesa *Zece ani din viața unei femei sau Sfătuirile rele*, transpusă după o melodramă de E. Scribe și Périer (1847). În aceeași colecție trebuia să intre și prelucrarea piesei *La lune de miel* de E. Scribe. Comedia fusese jucată la Iași în 1847 sub titlul *Însurătei sau Țărani*, prelucrarea fiind semnată de M. Millo și **F.** Dar Millo, care considera că îi aparține dreptul de autor al prelucrării, deoarece versiunea lui **F.** fusese cu totul insuficientă, cere o comisie literară care să restabilească adevărul. Se ajunge la concluzia că versiunea reprezentată este a lui Millo, **F.** urmînd să-și tipărească prelucrarea inițială. Acesta renunță însă la publicarea piesei.

— *Teatru național*, AR, XVII, 1845, 102. — **Tr. :** J.-J. Barthélemy, *Voiajul tînărului Anaharxis în Grecia*, Iași, Tip. Institutul Albinei, 1845 ; E. Scribe și Périer, *Zece ani din viața unei femei sau Sfătuirile rele*, Iași, Tip. Institutul Albinei, 1847.

— 1. *[Informații teatrale]*, AR, XVI, 1844, 94, VSR, IX, 1845, *335—336*, AR, XVII, 1845, 87 ; 2. M. Millo, *Către d-lui a. redactor an șef al „Albinei românești"*, AR, XIX, 1847, 25 ; 3. Em. Filipescu, *Răspuns d-sale M. Millo*, AR, XIX, 1847, 27 ; 4. N. Mavrocordat, *Către redacția „Albinei românești"*, AR, XIX, 1847, 32 ; 5. N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, Iași, 1914, *290* ; 6. Burada, *Ist. teatr.* I, *298*, II, *14—15* ; 7. I. Horia Rădulescu, *Scribe sur la scène roumaine dans la première moitié du XIX-e siècle*, MERF, XV, 1939—1940.

G. D.

FILIPESCU, Nicolae (5.XII.1862, București — 30.IX.1916, București), publicist. Dintr-o veche familie boierească, **F.** a urmat școala primară în orașul natal, iar liceul în străinătate, la Geneva. După studii de drept făcute la Paris, revine în țară și participă activ la viața politică, în calitate de membru al partidului conservator. Deputat între 1887—1895, a fost primar al Bucureștilor (1893—1895). În 1884 a întemeiat ziarul „Epoca". Deși s-a declarat liberal în convingeri și conservator numai prin accident, **F.** a susținut un program politic dintre cele mai conservatoare. În ceea ce privește realitatea socială românească, era de părere că adoptarea, după 1848, a unor forme străine a fost dăunătoare fondului nostru național. **F.** opina că generațiile postpașoptiste au degradat sinceritatea avîntului patriotic. Pentru remediere, el propune o energică acțiune în plan etic, din perspectiva unei morale fundamentate

pe ştiinţele pozitive, precum şi apropierea intelectualilor de popor. Un model de artist naţional a văzut **F.** în M. Eminescu, pe care l-a preţuit, dedicînd pagini de fină analiză ideologiei poetului. A subliniat caracterul activ, şi nu de resemnare, al pesimismului eminescian şi a analizat, pentru prima oară la noi, forţa expresivă a pamfletelor sale politice. Adept al unei arte realiste, **F.** a criticat naturalismul. Aprecia pe scriitorii care, asemenea lui Tolstoi şi Dostoievski, analizau lumea interioară a personajelor. Cerea de la scriitori nu descrieri amănunţite, ci personaje vii, reprezentative pentru mentalitatea unei epoci, precum în piesele lui I. L. Caragiale. Pentru progresul literaturii naţionale, el recomanda însuşirea concepţiei de viaţă a poporului aşa cum reiese ea din folclor şi cum transpare din scrierile lui G. Coşbuc sau B. Delavrancea.

Ca orator, **F.** se exprima într-o limbă proprie şi curată, cu o frază adeseori abruptă, excesiv de nervoasă, colorată de replica nu o dată incisivă, cu aluzii la fapte ce ţintesc să-l descalifice moral pe adversar.

— *Către un nou ideal,* Bucureşti, Storck-Müller, 1898 ; *Opinii de răspîndit,* Bucureşti, Tip. Heliade, 1898 ; *Titu Maiorescu în politică,* CL, XLIV. 1910, 2 ; *Discursuri politice,* îngr. Nicolae Pandelea, I—II, Bucureşti, Minerva, 1912—1915 ; *Pentru România Mare,* pref. Matei B. Cantacuzino, 1925 ; *[Articole],* ASO, *75—107.*

— 1. N. I. Basilescu, *„Către un nou ideal" de N. Filipescu,* CL, XXXII, 1898, 4 ; 2. *Encicl. rom.,* II. *418 ;* 3. Hyperion [St. Antim], *Nicolae Gr. Filipescu. O schiţă politică,* Bucureşti, Librăria nouă, 4. T. Pisani, *Nicolae Filipescu* Bucureşti, 1931 ; 5. Haneş, *Ist. lit., 324—326 ;* 6. N. Polizu-Micşuneşti, *Niculae Filipescu. Însemnări, 1914—1916,* Bucureşti, Tip. Universul, 1936 ; 7. Predescu, *Encicl., 323 ;* 8. T. Nicolescu, *Tolstoi, 126—127.*

D. M.

FILOTEI, monahul (a doua jumătate a sec. XIV — începutul sec. XV), autor de imnuri religioase. Logofăt în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, **F.**, pe numele de mirean Filos, îşi exercita probabil pentru ultima oară atribuţiile dregătoreşti la 8 ianuarie 1392. La această dată, la care apare ca autor al unui hrisov ce consemnează o danie a domnitorului, s-a presupus că **F.** se afla deja în ascultare călugărească la mănăstirea Cozia ⟨2⟩. **F.** a alcătuit (se crede că după 1400 ⟨8⟩), ca monah, un număr de tropare (scurte cîntări bisericeşti) în mediobulgară, creaţii urmînd a înlocui refrenul *aleluia,* ce însoţea „psalmii aleşi", ai bizantinului Nichifor Vlemmidis (secolul al XIII-lea), cîntaţi în *polieleu* (grup de imnuri utilizate în serviciul liturgic în ajunul marilor praznice împărăteşti). Corespunzătoare exigenţelor genului, de vreme ce sînt acceptate de tradiţia liturgică, circulînd în secolele următoare nu numai la noi, ci şi la popoarele învecinate (la sîrbi, bulgari, ruşi), *Pripealele la toate sărbătorile împărăteşti şi ale Născătoarei de Dumnezeu şi ale tuturor preacuvioşilor Părinţilor mari şi sfinţi şi mucenicilor mari şi aleşi ai tuturor sfinţilor consacraţi, care se cîntă cu psalmii aleşi, cînd se cîntă polieleul* reprezintă totodată cea dintîi manifestare literară în înţeles larg, cunoscută, a unui român. Pînă în prezent s-au descoperit 25 de copii manuscrise ale *Pripealelor* lui **F.**, datînd din secolele XV—XVII. Dintre acestea, 13 se păstrează la Biblioteca Academiei R. S. România, iar restul în colecţii din R. P. Bulgaria, U.R.S.S., R. S. Cehoslovacă. Din 1536, cînd apar întîi într-un *Sbornic* editat la Veneţia de sîrbul Božidar Vucović, cîntările fostului logofăt se răspîndesc şi prin intermediul tiparului. *Pripealele* mai figurează astfel în *Molitvoslovul* apărut de asemenea la Veneţia,, în 1547, în *Sbornicul* tipărit de Coresi la Sas-Sebeş, în Transilvania, în 1580, în *Psaltirile* slave de la Vilnius (1586) şi Kiev (şase ediţii apărute între anii 1624—1697), precum şi în numeroase ediţii ale *Psaltirii* şi *Catavasierului* apărute la noi, începînd cu *Psaltirea* de la Govora din 1637. Episcopul Melchisedec ajungea, în 1889, în posesia unui manuscris din secolul al XVII-lea, cuprinzînd *Pripealele* lui **F.**, în marginea cărora face cîteva adnotări privitoare la autor. Ulterior, manuscrisul devenea proprietatea compozitorului Gavriil Musicescu, la care a putut fi studiat de A. I. Iaţimirski.

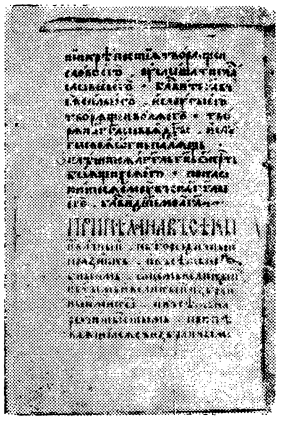

— *Pripeala pour toutes les fêtes du Seigneur et de la Mère de Dieu et pour tous les vénérables Pères, les plus grands, et pour les saints martyres célèbres et pour tous les saints les plus illustres, ⟨pripeala⟩ qu'on accompagne de psaumes choisis lorsqu'on chante le polyéléos* (publ. Tit Simedrea), RSL, XVII, 1970.

— 1. Cartojan, *Ist. lit.,* I, *29 ;* 2. S. Teodor, *Filotei monahul de la Cozia şi „Pripealele" monahului Filotei de la Cozia,* MO, VI, 1954, 1—3, 4—6 ; 3. E. Turdeanu, *Les premiers écrivains religieux en Valachie ; l'hegumène Nicodème de Tismana et le moine Philothée,* RVER, II, 1954 ; 4. Tit Simedrea, *Filotei monahul de la Cozia,* MO, VII, 1955, 10—12 ; 5. Piru, *Ist. lit.,* I, *14—15 ;* 6. *Ist. lit.,* I, *254 ;* 7. Ivaşcu, *Ist. lit.,* I, *72—73 ;* 8. Tit Simedrea, *„Les Pripeala" du moine Philothée,* RSL, XVII, 1970.

R. Ş.

FIZIOLOGUL, carte populară. Se presupune că a fost alcătuită în Egipt prin secolul al II-lea. Creaţie a elenismului tîrziu, cu un conţinut eterogen, *Fiziologul* îmbină idei ale creştinismului naiv cu elemente de mitologie greacă sau orientală şi unele influenţe neopitagoreice. Conform tradiţiei literaturii apocrife, scrierea a fost pusă în seama unor părinţi ai bisericii, între care şi a Sfîntului Epifaniu, fără a se ajunge cu adevărat la identificarea autorului. *Fiziologul* s-a răspîndit începînd din secolul al V-lea în Orient, unde a fost tradus în limbile etiopică, siriacă şi arabă, apoi în Occidentul latin, prin aşa-numitele *bestiarii.* Sugestii din *Fiziolog* se regăsesc în romanele cavalereşti apusene, precum şi în culegerea italiană *Fiore di virtù.* Prin intermediul unei traduceri a acesteia din urmă au pătruns la noi, prin secolul al XVI-lea, şi primele imagini din *Fiziolog.* Avînd aspectul unui manual popular de zoologie, *Fiziologul* servea totodată ca tratat de morală, în care caracteristicile unor animale şi păsări erau convertite în pilde şi interpretate în spiritul unor idei religioase. Fauna descrisă este, în variantele mai vechi îndeosebi, una himerică şi exotică : „finixul" (pasărea secular de pe muntele Livanului, care reînvie din flăcări, după ce-şi aprinde aripile de la soare), pasărea-gorgonia (care ucide pe cel ce o priveşte, descinzînd din gorgonele mitologiei greceşti), indropul şi fareolul

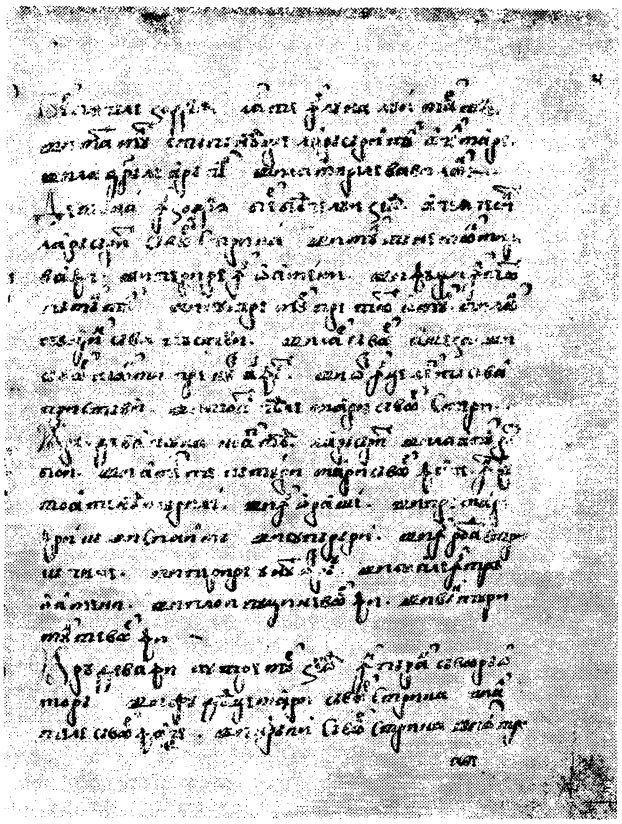

sau faraonul (jumătate făptură omenească, jumătate pește, amintind de legendarele sirene), inorogul, zgripsorul, stratocamilul (care-și clocește ouăle doar cu privirea, de la distanță), vasiliscul, leul, „împărat al tuturor gadinilor", filul sau elefantul, zimbrul, toate învăluite într-o aură de fabulos. Acestora li s-au adăugat treptat animale și păsări obișnuite : ursul, cerbul, rîsul, vulpea, capra sălbatică, năpîrca, salamandra, broasca, ariciul de mare, delfinul, vulturul, zimbrul, stîrcul, pelicanul, cocorul, bufnița, ghionoaia, privighetoarea, turturica. Ultimele substituie pe alocuri pe cele din prima categorie, pe măsură ce ficțiunea, supranaturalul dispar și își face loc observația realistă. Valorile morale propagate de *Fiziolog*, în spiritul ideologiei bisericii creștine — omenia, credința, recunoștința față de părinți, răbdarea, jertfa de sine, în opoziție cu trăsături ca lăcomia, trufia, cruzimea, sînt subliniate și de *Albinușa (*Floarea darurilor)*, unde „personajele" *Fiziologului* au devenit simboluri.

Din *Fiziolog* sînt cunoscute în țările române traduceri și prelucrări succesive. Cel mai vechi text în limba română, datat 1693 într-o copie executată de Costea dascălul din Șcheii Brașovului, reprezintă traducerea unei versiuni sîrbești. Un altul, copiat în 1777, ilustrînd aceeași familie de manuscrise, a fost publicat de M. Gaster în 1888. Mai circula, pe la 1774, și o tălmăcire după o versiune greco-bizantină a *Fiziologului*. Scrierea era cunoscută însă, după cît se pare, integral sau fragmentar, cu mult înainte. Pilde și simboluri din *Fiziolog* se regăsesc în **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, în *Cazania* tipărită la mănăstirea Dealu în 1644, în scrierea ascetică *Viața sfîntului Alexie* sau în *Didahiile* lui Antim Ivireanul și în *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir. Unele motive au pătruns în lirica populară, precum și în cea a unor poeți din secolul al XIX-lea și al XX-lea : Ienăchiță și Iancu Văcărescu, Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, Lucian Blaga.

— *Physiologus* (publ. M. Gaster), AGLI, X, 1886—1888, *276—290 ; Oarecare cunoștințe de la filosofii vechi pentru firea și obiceiurile năravurilor oarecărora jivini, adunate de preînțeleptul între arhierei Damaschin Studitul* (publ. C. N. Mateescu), IC, VII, 1914, 1—3, VIII, 1915, 9—12, IX, 1916, 1—4, IC (Calendar), IV, 1914, *40—45 ; Fisiologul* (publ. Margareta D. Mociorniță), CEL, I, 1934, *89—92*.

— **1.** Gaster, *Lit. pop., 138—142 ;* **2.** Gaster, *Il Physiologus rumeno*, AGLI, X, 1886—1888, *273—276 ;* **3.** D. Russo, *Studii și critice, 23—26 ;* **4.** I. Negrescu, *Influențele slave asupra fabulei românești în literatura populară scrisă*, A, XXXII, 1925, 3—4 ; **5.** N. Cartojan, *„Fiore di virtù" în literatura românească*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. IV, 1928—1929 ; **6.** Bărbulescu, *Curentele, 250—251 ;* **7.** Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *188—194 ;* **8.** Margareta D. Mociorniță, *Traduceri românești din „Fiziolog"*, CEL, I, 1934, *83—88 ;* **9.** Cartojan, *Ist. lit.*, I, *71—72 ;* **10.** Maria Golescu, *Cum arată inorogul și ce știu românii despre el*, CFL, I, 1947, *61—76 ;* **11.** Piru, *Ist. lit.*, I, *227—228 ;* **12.** *Ist. lit.*, I, *456—457 ;* **13.** Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea II, București, E.A., 1978, *243—264*.

R. Ș.

FÎNTÎNA BLANDUZIEI, revistă literară apărută la București, săptămînal, de la 4 decembrie 1888 pînă la 31 decembrie 1889. Din comitetul de redacție făceau parte tinerii gazetari și scriitori Gheorghe din Moldova, Al. Hodoș, Nerva Hodoș, D. Marinescu-Marion, L. Gh. Nicoleanu, Radu Popea, I. S. Spartali, N. Țincu. Alături de ei figura și M. Eminescu. Poetul a și colaborat, la primele numere probabil, cu articole de politică generală semnate cu inițiale, în care existau și referiri la literatură. De la 9 aprilie 1889 revista va fi redactată de Radu Popea și va avea o apariție neregulată. La 1 octombrie se formează un nou comitet de redacție, care scoate seria a doua pînă la sfîrșitul anului. Stăruința cu care numele lui M. Eminescu este folosit de redactorii revistei a fost privită de contemporani și de comentatorii de mai tîrziu ca un simplu procedeu de publicitate. În realitate, tinerii din comitetul de redacție nutreau un adevărat cult pentru poet, iar revista, ca atîtea altele, ar fi reușit să se impună dacă sărăcia mijloacelor materiale nu i-ar fi grăbit dispariția. Se intenționa publicarea de literatură română, în primul rînd versurile lui Eminescu, traduceri din literaturile germană, italiană și din cele slave, însoțite de comentarii, articole de teatru, cronici dramatice, știri literare și politice din Transilvania, literatură și medicină populară ș.a. În bună parte, acest program a și fost respectat. Astfel, în primele două numere se publică nuvela *Krotkaia* de Dostoievski, tradusă probabil de Dionisie Miron, apoi alte traduceri din Dostoievski. E. Sue și Leopardi. Tot D. Miron traducea mai multe balade populare sîrbești, E. Bran și I. Didicescu publicau literatură populară românească din

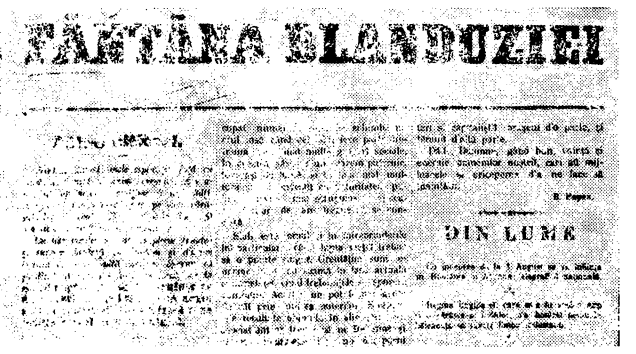
FÎNTÎNA BLANDUZIEI

DIN LUMĂ

Transilvania, iar Gheorghe din Moldova, V. Conta, A. Hodoș și Smara, versuri originale. Într-una din cronicile sale dramatice, D. Marinescu-Marion critica direcția Teatrului Național (director general era I. L. Caragiale) pentru lipsa de varietate a repertoriului, compus mai mult din comedii. Revistei îi lipsea, totuși, ca și grupului redacțional, o orientare ideologică și literară precisă, de unde alcătuirea întîmplătoare și neechilibrată a sumarelor și eclectismul ideilor.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *249* ; 2. Iorga, *Ist. preset*, *160* ; 3. I. Rotaru, *Eminescu și poezia populară*, București, E.L., 1965, *67—68* ; 4. Călinescu, *Eminescu*, *309—310* ; 5. *Publ. per.*, II, *381* ; 6. Nicolae Liu, *Eminescu și „Fîntîna Blanduziei"*, ST, XXVI, 1975, 2.

R. Z.

FLECHTENMACHER, Maria (1838, București — 14.VIII.1888, București), poetă. Orfană de la o vîrstă fragedă, Maria Mavrodin nu a putut învăța decît patru clase primare. Urmează școala de actorie a lui Costache Mihăileanu și, în 1853, joacă într-o trupă de teatru la Craiova. S-a căsătorit cu compozitorul Al. Flechtenmacher și a venit la București, unde, timp de 18 ani, a jucat pe scena Teatrului cel Mare. A făcut parte din trupele conduse de M. Millo și M. Pascaly. Ea însăși a înființat o companie dramatică, deschisă mai ales tinerilor, „Teatrul tineretului". A fost membră a Societății dramatice înființate în 1877. În „Românul" (1871) publică articole privind situația Teatrului Național și, în 1877, broșura *Situațiunea Teatrului Național sub direcțiunea domnului Ion Ghica*. Preocupată de rolul femeii în societate, ține conferințe la Ateneul Român, pe teme de instrucție și educație. Înzestrată cu un temperament activ, militant, F. conduce, din 1873 pînă în 1881, „Femeia română", publicație care susține lupta femeilor pentru drepturi cetățenești.

În 1871 F. a publicat un volum de *Poezii și proză*. Versurile sînt banale și naive. Imnurile, elogiind evenimente politice de reală importanță *(Imn la 24 Ianuarie 1859, 24 Ianuarie 1860, Imn la țară)*, evidențiază patriotismul și participarea sinceră a autoarei, nu însă și existența unor calități literare. În poezia sentimentală rămîne tot atît de convențională și inexpresivă, fără nici o notă care să individualizeze. Multe versuri au fost scrise pentru a oferi un text muzicii lui Al. Flechtenmacher. În „Femeia română" a continuat să publice versuri plate, pe teme intime și cetățenești, și imitații după Lamartine, poetul preferat. F. este autoarea unor vodeviluri și prelucrări care s-au jucat pe scenele bucureștene. În 1875 s-au reprezentat vodevilurile *Un cap romantic*, *La sînul mamei* și prelucrările *Post scriptum*, *Copila schimbă dinții*, *Cireșica în închisoare*. Pentru elevele Azilului „Elena Doamna", unde a fost un timp profesoară de declamație, a scris mici scenete, pe teme morale *(Recunoștința orfanei*, *Gelozia orfanei)*. A tradus din E. Scribe, pentru Teatrul Național, comediile *Rebeca*, *Armele femeii*, *Ministromania*, într-un limbaj greoi, cu multe franțuzisme și barbarisme, a tradus versuri din Dante, J. Delille, Lamartine, Markel, E. Legouvé. Activitatea ei cetățenească și din domeniul teatrului are o valoare superioară încercărilor literare.

— *Poezii și proză*, București, Tip. Națională, 1871 ; *Situațiunea Teatrului Național sub direcțiunea domnului Ion Ghica*, București, Tip. Conduratu, 1877 ; *George Crețeanu*, FRO, I, 1873, 24. — Tr. : Dante, *La Madona col bambino*, ROM, IV, 1859, 29 ianuarie ; Lamartine, *Lacul*, în *Poezii și proză*, București, 1871 ; [Autor neidentificat], *Myra sau Copilul adoptat*, FRO, I, 1878, 34—50 ; J. Delille, *Catacombele Romei*, FRO, I, 1878, 64 ; Markel, *Noaptea Crăciunului*, FRO, I, 1878, 87.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *20—26* ; 2. *Poezii și proză*, TRC, IX, 1871, 936 ; 3. D. C. Ollănescu, *Teatrul la români*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XX, 1897—1898 ; 4. Gh. Cardaș, *Maria Flechtenmacher*, PMU, *497—498* ; 5. Miller—Săndulescu, *Evoluția*, *174—177* ; 6. Lelia Nădejde, *Maria Flechtenmacher*, SCIA, teatru—muzică—cinematografie, XII, 1965, 1 ; 7. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *27*, *329*, *348*.

S. C.

FLOAREA DARURILOR, carte populară. Este o culegere didactico-sentențioasă alcătuită în scopul definirii și ilustrării virtuților și viciilor. Cunoscută și sub numele de *Albinuța*, ea reprezintă o versiune a scrierii *Fiore di virtù*, alcătuită de călugărul italian Tommaso Gozzadini în secolul al XIII-lea, tipărită în 1474 la Veneția, de unde apoi se răspîndește în Orient și Occident. S-a afirmat că în jurul anului 1480 postelnicul Gherman Valahul a tradus direct din italiană în românește această carte (11). Prima copie a altor traduceri, din sîrbește, e cuprinsă în *Codex Neagoeanus*, scris de Ion Românul în 1620, iar a doua s-a păstrat în culegerea dascălului Costea din Brașov, datînd din 1693. Copiile după versiunile sîrbești erau dezorganizate și incomplete. De aceea, s-a făcut o nouă traducere de către Filotei Sfîntagoreț-ul : *Floarea darurilor, carte foarte frumoasă și de folos fieștecăruia creștin, carele va vrea să se împodobească pre sine cu bunătăți*, tipărită de Antim Ivireanul în 1700, la Snagov, mult răspîndită ulterior.

Floarea darurilor conține 35 de capitole, organizate în perechi virtute-viciu : *Pentru dragoste — Păcatul pizmii*, *Pentru bucurie — Păcatul întristării* etc. În general, capitolele au o structură unică : definirea virtuții sau a păcatului, comparația simbolică cu un animal, citate sentențioase din diverși autori, o istorioară morală ilustrativă. Pentru definiții și sentințe sînt folosiți : Platon, Socrate, Aristotel, Pitagora, Ovidiu, Cicero, Seneca, evangheliștii, precum și autori creștini medievali. Simbolurile animaliere sînt luate din *Fiziolog :* mînia este ca ursul, puterea ca leul, temerea ca iepurele, curajul ca șoimul, trufia ca păunul etc. Istorioarele provin din *Biblie*, din hagiografii, *Alexandria*, *Gesta Romanorum* și constituie partea cea mai interesantă și mai plăcută a culegerii. Pătrunsă de timpuriu în literatura noastră, *Floarea darurilor* a lăsat urme și în folclor, unde au fost asimilate unele comparații, dar mai ales unele concluzii sentențioase, care s-au constituit în proverbe. Motivul „amărîtă turturea", devenit popular, e întîlnit și în cazaniile lui Coresi și Varlaam. În **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* și la Ienăchiță Văcărescu. Apologul sfîntului Isidor despre găina care face prea multă gălăgie pentru un ou se găsește la Iordache Golescu și Anton Pann. O altă temă, „îngerul și sihastrul" (îngerul care ucide pentru a preveni mari fărădelegi), foarte răspîndită în Evul mediu, circulă și în folclorul românesc, fiind prelucrată de M. Sadoveanu în *Pustnicul Ieronim*.

— *Floarea darurilor, carte foarte frumoasă și de folos fieștecăruia creștin, carele va vrea să se împodobească pre sine cu bunătăți*, Tip. Mănăstirii Snagov, 1700 ; *Floarea darurilor foarte folositoare fieștecăruia creștin, atita sufletește, cît și trupește*, ed. 2, îngr. Const. și Ioan Boghici, Brașov, Tip. Henning, 1807 ; ed. 3, Brașov. Tip. Herfurt, 1908 ; ed. 4, Sibiu, [Tip. Closius], 1834 ; *Floarea darurilor* (fragm.), CPL, II, *279—286*. Ms. : *Dulce învățătură din capetele cărților lui Hs. și a svinților apostoli ș-a prorocilor ș-a mai marilor pătriiarși, prea cuvinoș părinți din carte ce se chiamlă] Albinușe poveste pilda postului sv[i]ntu cela mare de folosenie sufletului* (1620), B.A.R., ms. 3821, f. *78—125* ; *Staa. darovanie carte aleasă din toate cărțile, dulce învățătură omului* (1693), B.A.R., ms. 1436, f. *13—48* ; *[Floarea darurilor]* (fragm.). (1702), B.A.R., ms. 1154, f. *282—283* ; *[Floarea darurilor]* (1706), B.A.R., ms. 3163, f. *5—30* ; *Floarea darurilor. Carte foarte frumoasă și de folos fieștecăruia creștin carele va vrea să se împodobească pre sine cu bunătăți* (1762), B.A.R., ms. 1756 ; *Floarea darurilor* (1764), B.A.R., ms. 2369 ; *[Floarea darurilor]* (c. 1770), B.A.R., ms. 3775, f. *2—58* ; *Aicea însemnăm cîteva întrebări și răspunsuri de ale filozofilor* (c. 1780), B.A.R., ms. 2126, f. *7—9* ; *Floarea cuventelor* (1784), B.A.R., ms. 1155, f. *139—143* ; *[Floarea da-*

rurilor] (1784), B.A.R., ms. 1125, f. *79—93 ; Floarea darurilor* (c. 1785), B.A.R., ms. 276, f. *7—142 ; [Floarea darurilor]* (c. 1793), B.A.R., ms. 1166, f. *24—29 ; [Floarea darurilor]* (1794), B.A.R., ms. 1204, f. *2—111 ; Floarea darurilor* [1802], B.A.R., ms. 1524, f. *14—37 ; Floarea darurilor* (1806), B.A.R., ms. 6064, f. *1—85 ; [Floarea darurilor]* [1807], B.A.R., ms. 1305, f. *3—56 ; [Floarea darurilor]* (c. 1830), B.A.R., ms. 1761, f. *5—140 ; Carte ce se numește Floarea darurilor* (1840), B.A.R., ms. 3626, f. *2—64 ; Floarea darurilor* (1842), B.A.R., ms. 3239, f. *1—141 ; [Floarea darurilor]*, B.A.R., ms. 4620, f. *457—627 ; Floarea darurilor*, B.A.R., ms. 4213, f. *3—10 ; Floarea darului*, B.A.R., ms. 5555, f. *1—84 ; [Floarea darurilor]*, B.A.R., ms. 5473 ; *Floarea darurilor*, B.A.R., ms. 3507, f. *9—30 ; Floarea darurilor*, B.A.R., ms. 2215, f. *1—131.*

— 1. Gaster, *Lit. pop., 138—145 ;* 2. N. Cartojan, *„Fiore di virtù" în literatura românească*, AAR. memoriile secțiunii literare, t. IV, 1928—1929 ; 3. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *195—208;* 4. Cartojan, *Ist. lit.*, I. *72—74 ;* 5. Streinpel. *Copiști*, I, *9, 130, 134—135, 140, 163, 209—210, 218 ;* 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *224—227, 232 ;* 7. Nicolae N. Smochină și N. Smochină, *O traducere românească din secolul al XV-lea a cărții „Floarea darurilor"*, BOR, LXXX, 1962, 7—8 ; 8. Dan Simonescu, *„Floarea darurilor". Introducere*, CPL, II, *273—278 ;* 9. *Ist. lit.*, I, *453—455 ;* 10. Panaitescu, *Începuturile, 110—111 ;* 11. N. Smochină, *Cine a tradus în secolul al XV-lea „Floarea darurilor" în românește ?*, MI, II, 1963, 7—8 ; 12. Duțu, *Coordonate, 43—51.*

C. T.

FLOARE-ALBASTRĂ, revistă literară săptămînală apărută la București între 11 octombrie 1893 și 23 mai 1899. La 15 iunie 1899 se tipărea un număr omagial cu subtitlul „Mihail Eminescu. 1888—1899", după care **F.-a.** își încetează definitiv apariția. I. N. Constantinescu-Stans este menționat, din numărul al cincilea, ca proprietar și director. Publicația este însă condusă efectiv, pînă în martie 1899, de Al. Antemireanu. Din redacție mai fac parte St. O. Iosif, cel care alesese drept titlu simbolul romantic al „florii albastre", G. Madan și C. Sandu-Aldea (semna C. Sandu, C. Răzvan și S. Voinea). Țelul revistei, așa cum reiese din articolele lui Antemireanu, era acela de a contribui la impunerea unei literaturi care să tindă către „ideal", către „frumosul absolut", la crearea unui nou romantism, pur, înălțător, neîntinat de influențe străine și situat deasupra realităților sociale. Sursa acestor idei estetice este teoria mistică despre „noul idealism" a criticului francez F. Brunetière. Concomitent, și sub influența lui N. Filipescu, în scrisul lui Antemireanu apar unele accente naționaliste, șovine. Tot el a afirmat, într-un articol care a provocat o adevărată campanie de proteste, că arta noastră populară nu are valoare estetică. Încercînd, astfel, să dea revistei o direcție străină de credințele și aspirațiile colegilor de redacție, Antemireanu se îndepărtează de ei și, în martie 1899, este obligat să-și întrerupă colaborarea. Revista se va alătura în perioada următoare orientării pe care o inaugurase „Vatra" lui I. Slavici și G. Coșbuc și pe care o vor continua, după 1900, publicațiile lui N. Iorga. Prin literatura publicată, chiar și în timpul cînd Antemireanu o conducea, **F.-a.** precede revistele sămănătoriste. Aici apar nuvele cu subiecte din mediul rural, scrise de G. Madan și I. Adam, se tipăresc, alături de poezia fantezistă, parnasiană, a lui Antemireanu, versurile de diletant ale lui C. Sandu-Aldea, pastelurile și încercările de poezie filozofică ale lui D. Nanu, alte versuri de Z. Bârsan, V. Podeanu. Dialogul vioi și ironia de bună calitate situează proza lui I. A. Bassarabescu

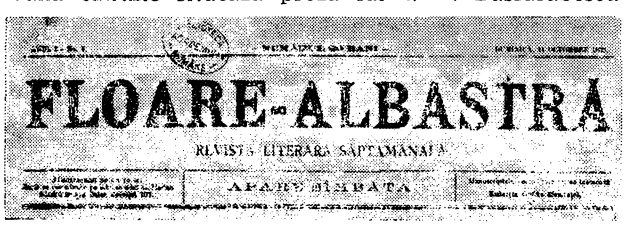
FLOARE-ALBASTRĂ

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÂNALĂ

APARE LUNEA

în fruntea producțiilor beletristice ale revistei. Cu versuri străbătute de o discretă melancolie și cu traduceri din Lermontov și Heine colabora St. O. Iosif, iar P. Cerna, după ce la *Poșta redacției* primea un răspuns încurajator, publica în **F.-a.** cîteva din poeziile lui de început. Uneori G. Bogdan-Duică sau I. Duscian făceau informate prezentări ale unor scriitori străini, printre care A. Mickiewicz, G. Hauptmann și A. Schnitzler. O bogată rubrică de recenzii, note și informații asigura revistei strînse legături cu viața literară și culturală.

— 1. Al. Antemireanu, *Unde-i eminența critică*, FA, I, 1898, 1, reed. fragm. în PLR. I, *496—497 ;* 2. Emir [Al. Antemireanu], *Floare albastră*, FA, I, 1898, 4 ; 3. St. O. Iosif, *Reminiscențe*, FAL, I, 1913, 2 ; 4. G. Tutoveanu, *„Floare albastră"*, SCN, I, 1929, 11 ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *37—38 ;* 6. Sadoveanu, *Opere*, XVI, *517—518 ;* 7. Virgolici, *Comentarii, 161—163 ;* 8. A. Iliescu, *Rev. lit., 240—259 ;* 9. *Ist. lit.*, III, *658—660.*

R. Z.

FLORENTIU, Veturia M. (27.XII.1846, Cîmpulung — 9.III.1876, București), scriitoare. O vreme, pînă la începutul lui 1858, a învățat acasă, în familie. Nu avea 14 ani cînd s-a căsătorit cu Marin Const. Florentiu, autor de manuale, pe atunci revizor al școlilor din județul Muscel. În urma unui concurs, obține postul de directoare a școlii de fete din Alexandria, de unde, în 1867, se transferă la Ploiești. Suportînd însă greu climatul din școală, își dă demisia, mutîndu-se la București. Cu o constituție, nu numai sufletească, dar și fizică, excesiv de fragilă, **F.**, după o perioadă de suferință, se stinge prematur.

În foaia ploieșteană „Amicul școalei", la care soțul era redactor, **F.** și-a publicat o serie de articole, probabil traduceri, cum ar fi : *Disertațiunea asupra Doamnei Cottin*, *Amorul filial* și *Justiția divină* (scene din Revoluția franceză), *Amorul matern* (un episod din viața marchizei de Sévigné), *Principesa Borghese* (evocînd un episod din viața lui Napoleon), *Madelena de Scuderi*, tratînd despre „frumosul moral" și „frumosul material". „Frumosul moral" este, dealtfel, crezul căruia **F.** i-a dedicat scrierile ei, de un talent discret și de o simplicitate ce păstrează un sunet delicat. În manuscrise au rămas o serie de poezii lirice, elegii, pastorale, închinate florilor, ce i-au inspirat și cartea pe care o va numi, romanțios, *Limbagiul florilor* (1872), reluată în alte două ediții. Este o carte plină de candori, o inițiere, și gingașă și naivă, în universul grațios al florilor, în „limbagiul" lor, alcătuit din parfumuri, forme și culori. Comentariul e moral, sentimental, autoarea exaltînd, îndeosebi, „frumusețea morală". E un anume rafinament, sufletesc dacă nu literar, în sugerarea tainelor, a simbolurilor pe care le închide fiecare floare. Simțul naturii nu e absent la **F.**, care dispune și de o firavă imaginație plastică. Limba, însă, e impură, cu neologisme hibride.

— *Limbagiul florilor*, București, Tip. Laboratorilor români, 1872 ; ed. 2, îngr. Parascheva M. Florentiu, postfață G. Al. Zamphirolu, București, Tip. Cucu, 1877 ; ed. 3, îngr. M. C. Florentiu, București, Socec, 1888.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *239—304.*

F. F.

FLORESCU, Bonifaciu (14.V.1848, Budapesta — 13.XII.1899, București), scriitor și traducător. Era fiul nelegitim al lui N. Bălcescu și al Alexandrinei (Luxița) Florescu, fiica marelui agă Iordache Florescu. Floreștii ascund adevărul asupra legăturii fiicei lor, pe care o consideră o mezalianță, în timp ce Bălceștii recunosc paternitatea. Luxița Florescu își adoptă în 1858 propriul ei fiu și se îngrijește de educația lui. Elev la liceul „Louis le Grand" din Paris, **F.** își ia bacalaureatul în 1868 și urmează Fa-

cultatea de litere la Academia din Rennes, obținînd, în 1872, licența. Se căsătorește cu Rose Henriette le Roho și vine în țară în 1873. Prin concurs este numit la 17 octombrie 1873 profesor „provizor" la catedra de istorie universală critică de la Facultatea de litere din Iași. T. Maiorescu îl destituie la 13 aprilie 1874. Este transferat la catedra de istorie de la liceul „Sf. Sava" din București. Va ocupa apoi postul de profesor de limbă și literatură franceză de la aceeași școală. A predat franceza la gimnaziul „Mihai Viteazul", la liceul militar și la seminarul „Nifon" din Capitală.

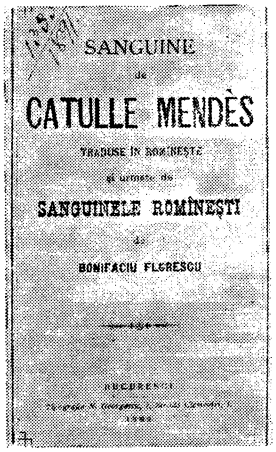

Autor de manuale de limba franceză, **F.** publică și o antologie a poeziei lirice franceze din secolul al X-lea pînă în secolul al XIX-lea, un dicționar francez-român (neterminat), editează *Discours sur le style* al lui Buffon, însoțindu-l cu un comentariu, și desfășoară o insistentă activitate publicistică. Membru al partidului liberal, prieten cu Pantazi Ghica și colaborator la publicațiile acestuia, **F.** se numără, chiar din anul întoarcerii în țară, printre cei care fac opoziție Junimii și lui T. Maiorescu. Numele său apare în aproape toate publicațiile antijunimiste, în „Românul" și „Tranzacțiuni literare și științifice", „Revista contimporană" și „Stindardul". Împreună cu Al. Macedonski inițiază, în 1880, editarea „Literatorului", el însuși fondează „Portofoliul român" (1881—1882) și, împreună cu I. C. Săvescu, „Duminica" ; conduce „Țara literară", întemeiază „Revista albastră" și „Biblioteca omului de gust", colaborează la „Revista orientală", „România literară", „Nuvelistul", „Revista literară", „Vestea", „Peleșul", „Analele literare" ș.a. Către sfîrșitul vieții scoate, pentru puțin timp însă (3 iulie — 16 octombrie 1894), „Dacia viitoare", ziar iredentist. **F.** se arată preocupat de istoria și literatura popoarelor. Scrie despre revoluția franceză și despre *Istoria în cîntecele poporare*, publică studii de istorie modernă și susține, în mai multe din aceste publicații, rubricile *Revista politică* și *Revista științelor*. În „Literatorul" a publicat o suită de *Studii literare*, cam didactice și greoaie, dar dovedind o bună cunoaștere a literaturii antice și a culturii franceze. Literatura vremii este mereu judecată în raport cu idealul clasic al criticului. Ținta atacurilor este cel mai adesea naturalismul, acuzat că neagă scopul artei, care e „producerea frumosului", și anulează caracterul ei de generalitate, reflectînd ceea ce este întîmplător, particular și deci trecător *(Frumos, grațios, sublim)*. Este respinsă și poezia parnasiană *(Despre poezia descriptivă)*, al cărei exces formal ar anula mișcarea ideii și „simțămîntul". **F.** utilizează noțiunile și definițiile lui Buffon din *Discours sur le style*. El teoretizează, în felul lui Horațiu, asupra apropierii dintre pictură și poezie, consideră precizia drept calitatea principală a stilului, definește personajul, în mod clasic, ca „tip etern al pasiunii ce reprezintă". Deși limitat în aprecieri de clasicismul său dogmatic (poeziile lui Nerval sînt „bizarериile minții sale bolnave", Baudelaire nu este niciodată citat), **F.** emite uneori observații interesante, ca aceea asupra importanței covîrșitoare a decorului în romantism, parnasianism, simbolism. El derivă parnasianismul din romantism, observă corelația dintre teoria clasică a stilului și cartezianism, dintre naturalism și filozofia pozitivistă. Cînd părăsește domeniul teoretizărilor pentru analiza operei (Gr. Alexandrescu, Al. Vlahuță ș.a.), **F.** face mai ales un examen prozodic. Singurii poeți pe care îi prețuiește din literatura română sînt cei pe care cercul „Literatorului" îi recunoștea ca înaintași : I. Heliade-Rădulescu, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu ; M. Eminescu și I. Slavici sînt ironizați, fără inteligență, într-o *Cronică* din „Literatorul" (1880). Eminescu, care credea că sub pseudonimul Rienzi se ascundea **F.**, a răspuns la atacurile din „Literatorul" cu o *Epistolă deschisă către homunculul Bonifaciu*, rămasă în manuscris, în care pot fi recunoscuți germenii *Scrisorii II*. Unui examen stilistic tendențios sînt supuse de către **F.** și scrierile lui Maiorescu în două articole *(Despre stil)* din „Stindardul". Împotriva direcției maioresciene, el teoretizase în „Revista contimporană", despre lipsa, la noi, a unei critici literare.

F. a scris versuri care sînt mai mult ilustrarea preocupărilor prozodice ale teoreticianului decît expresia unei reale chemări spre poezie. El exersează sonetul și sonetul dublu, introduce — aproape odată cu M. Demetriade — sextina, contribuind la împămîntenirea unor forme fixe mai puțin întrebuințate în poezia noastră. Poemul în proză, mult cultivat la „Literatorul", îl încearcă, după model francez, și **F.** Traducerile din *Sanguinele* lui Catulle Mendès sînt urmate de *Sanguinele românești* ale lui **F.** În „Literatorul" apar mici tablouri (care nu totdeauna au ritmul poemului în proză), intitulate *Aquarele*, autorul încercînd chiar o definiție a acestora : „fotografie morală" a unei situații „prise sur le vif", sensibilizată prin artă. **F.** a fost un conștiincios popularizator al literaturii franceze. A tradus mult, prin intermediul limbii franceze, asigurînd aproape permanent materialul pentru rubrica de traduceri din „Portofoliul român", „Povestitorul", „Duminica", „Literatorul", „Biblioteca familiei". I-au apărut tălmăciri din Pope, Ronsard, Voltaire, Molière, A. de Musset, H. Murger, W. Scott, Catulle Mendès, J.-M. de Hérédia, Th. de Banville, E. A. Poe, Al. Dumas, A. Silvestre, F. Caballero. Printre primii la noi, a dat o versiune în proză a cîtorva din *Nevrozele* lui Rollinat. A tradus, după intermediar francez, din folclorul rus, chinez, albanez, indian, italian, din Petöfi, Longfellow, J. L. Runeberg, R. Burns.

— *Istoria în cîntecele poporare*, ROM, XVII, 1873, 27—31 iulie, 1, 3 august ; *Curs de istoria universală critică. Discurs de deschidere*, CT, IV, 1873, 12 ; *Asupra poeziei române*, RCO, I, 1873, 7 ; *Poetul Gregoriu Alexandrescu*, CT, V, 1874, 5 ; *Etiam contra omnes*, București, Tip. Grecescu, 1875 ; *Curs facultativ de istoria modernă critică*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1875 ; *O sută de adevăruri*, București, Tip. Grecescu, 1875 ; *Despre stil*, STN, I, 1876, 17, 31 ; *Despre individualități în literatură*, STN, I, 1876, 34 ; *Quelques vers. Au profet des blessés*, București, 1877 ; *Memento de istorie universală sau Istoria în tablouri*, București, Socec, 1883 ; *Discursul despre stil al lui Buffon*, în Buffon, *Discours sur le style*, București, Tip. Academiei, 1884 ; *„Poezii" de Al. Vlahuță*, PȘU, II, 1887, 3 ; *Sanguinele românești*, în Catulle Mendès, *Sanguine*, București, Tip. Georgescu, 1889 ; *Ritmuri și rime*, București, L'Indépendance roumaine, 1892 ; *Studii literare*, I—II, Tip. Populară, 1892—1893 ; *Aquarele și poezii în proză*, București, Tip. Populară, 1894. — **Tr.** : Ch. Deulin, *Părul Miseriei*, ROM, XVIII, 1874, 31 august — 1 septembrie ; X. de Maistre, *Leprosul din orașul Aosta*, P, I, 1876, 1 ; E. A. Poe, *Adevărul asupra cazului d-lui Valdemar*, P, I, 1876, 2 ; Joséphine Colomb, *Negi Cigana*, P, I, 1876, 2 ; H. Murger, *Balade*, P, I, 1876, 3—4, L, I, 1880, 14—22 ; A. Second, *Trei separațiuni de corp*, P, I, 1876, 5. *Portretul răposatului Duhamel*, P, I, 1876, 12 ; L. Garnier, *Lea*, P, I, 1876, 7 ; Sainte-Beuve, *Maria*, P, I, 1876, 8 ; Voltaire, *Istoria unui brahm*, P, I, 1876, 8, *Întîmplare indiană*,

P, I, 1876, 9, *Orbii judecători despre culori*, DCA, I, 1890, 9 ; G. de Nerval, *Monstrul verde*, P, I, 1876, 9 ; George Sand, *Joconda lui Leonard da Vinci*, P, I, 1876, 10 ; J. de Saint-Germain, *Foaia de alun*, P, I, 1876, 12, 13 ; H. Gréville, *Lina*, P, I, 1876, 14 ; *Povestea cîrpaciului (poveste milaneză)*, L, I, 1880, 14 ; J. L. Runeberg, *Puterea amorului*, L, I, 1880, 16 ; *Poezie populară suedeză. Cîntec popular danez*, L, I, 1880, 16 ; R. Burns, *Ochi albaştri*, L, I, 1880, 16 ; *Cîntec din Britania franceză*, L, I, 1880, 17 ; Th. Moore, *Maria*, L, I, 1880, 17 ; A. Nouville, *Asta-i tot*, L, I, 1880, 17, *Don Juan*, L, I, 1880, 18 ; *Cîntec grecesc*, L, I, 1880, 18 ; Petöfi, *Gelozia*, L, I, 1880, 18, *Din poeziile lui...*, PR, I, 1882, 12, DCA, I, 1890, 10—12 ; Gil Polo, *Orbirea*, L, I, 1880, 18 ; Marmontel, *Memoriile lui...*, L, I, 1880, 19 ; *Cei doi amici (poveste populară rusă)*, L, I, 1880, 22 ; W. Scott, *Fecioara de la Toro*, L, I, 1880, 31, *Pantum males*, PR, I, 1881, 4 ; J.-P.-F. Mallefille, *Tabloul secolului al XVI*, PR, I, 1881, 4, *Don Rafael*, PR, I, 1881, 8, *Don Juan*, PR, I, 1882, 9 ; *Poezii arabe*, PR, I, 1881, 5—6 ; *Poezii persane*, PR, I, 1881, 7 ; A. Pope, *Rugăciunea universală*, PR, I, 1882, 11, *Femeia capricioasă, femeia egoistă*, PR, I, 1882, 12 ; Cleant, *Imn către Joe*, PR, I, 1882, 11 ; Fr. Rückert, *O poezie de...*, PR, I, 1882, 11 ; A. de Musset, *Să nu zici vorbă mare*, BOG, I, 1894, *65—80* ; Th. de Banville, *Ca apa*, PŞU, III, 1888, 4 ; Catulle Mendès, *Sanguine*, Bucureşti, Tip. Georgescu, 1889, *Recunoştinţa*, BIF, I, 1890, 26, *Fericirea altora*, DCA, I, 1890, 5, *Oaspetele nepoftit*, DCA, I, 1891, 15, *Înţeleapta necuriozitate*, IND, II, 1892, 66, *Calculatorul cel bun*, IND, II, 1892, 63, 66, 144 ; Al. Dumas, *Cugetări*, BIF, I, 1890, 26 ; S. Lapointe, *Banii dracului*, DCA, I, 1890, 1—2 ; Aug. Brizeux, *Alaiul fetei sărace*, DCA, I, 1890, 3 ; H. W. Longfellow, *Excelsior. Psalmul vieţii*, DCA, I, 1890, 4 ; *Avadanele (apologuri indiene)*, DCA, I, 1890, 4—8 ; J. le Roho, *In contra pesimiştilor*, DCA, I, 1890, 4 ; A. Robert, *Căpitanul Vîrtej*, DCA, I, 1890, 4—12 ; *Romanţa fetei Mulan (poezie chineză)*, DCA, I, 1890, 5 ; R. Töpffer, *Frica*, DCA, I, 1890, 6—7, 9 ; M. Rollinat, *Nevroze*, DCA, I, 1890, 8 ; J. Lemaître, *Prinţesa Lilit*, DCA, I, 1890, 13—14 ; J.-M. de Hérédia, *Dorul de ţară*, DCA, I, 1890, 13—14 ; Ronsard, *Roza*, DCA, I, 1891, 21 ; [Hugo, Mellin de Saint-Gelais, Ronsard, Rabelais, J. le Roho, Musset], în *Ritmuri şi rime*, Bucureşti, L'Indépendance roumaine, 1892 ; *Cîntece madecase*. BIF, V. 1894, 2—5 ; Th. Gautier, *La un portret din veacul trecut*, BIF, VI, 1895, 1 ; P. Bourget, *Muzica*, V, II, 1895, 16 ; Manuel des Essarts, *Viaţa armonioasă*, V, II, 1895, 16 ; V. Hugo, *După bătălie*, V, II, 1895, 16 ; Ghuse Schiro, *Călugăriţa*, REO, I, 1896, 3 ; *Poezii populare albaneze*, REO, I, 1896, 3 ; Flaubert, *Candidatul*, RELI, XVIII, 1897, 10—18.

— **1.** Ştefan Micu, *Bonifaciu Florescu*, ROM, XLVII, 1903, 121 ; **2.** Augustin Z. N. Pop, *Eminescu şi Bonifaciu Florescu*, Bucureşti, Imprimeria centrală, 1933 ; **3.** Lazăr Mayersohn, *Profesorul Bonifaciu Florescu*, ALA. XIX, 1933, 919 ; **4.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; **5.** Călinescu, *Studii, 184—199* ; **6.** George D. Florescu, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu, *Date noi privind viaţa şi activitatea publicistului Bonifaciu Florescu*, RITL. XVI, 1967. 4 ; **7.** Maria Murăreţ, *Un răspînditor al culturii franceze la noi : profesorul Bonifaciu Florescu*, AUB, limbi romanice, XVIII, 1969 ; **8.** Bucur, *Istoriografia, 88—89* ; **9.** Straje, *Dicţ. pseud., 267.*

S. C.

FLORESCU, Ioan Emanoil (7.VIII.1819, Rîmnicu Vîlcea — 10.V.1893, Paris), traducător. Fiu al vornicului Manolache (a cărui mamă, vorniceasa Anica Florescu, era sora domnitorului Alexandru D. Ghica) şi al Zincăi Faca, **F.** a primit o educaţie îngrijită în familie şi, în 1832, a fost înscris la colegiul „Sf. Sava", unde a avut ca profesori pe C. Aristia şi P. Poenaru. La vîrsta de 14 ani era iuncher. În aceeaşi vreme îşi încerca talentul în actorie şi, răspunzind îndemnurilor lui I. Heliade-Rădulescu, se exersa în traduceri din limba franceză. În *Mahomet* de Voltaire, dramă tradusă de Heliade şi reprezentată în 1834 de elevii de la „Sf. Sava", **F.** juca rolul sclavei Palmira. În 1836, **F.** termină studiile la „Sf. Sava" şi este trimis de familie la Paris. A studiat aici patru ani la liceul „Saint-Louis" şi doi ani într-o şcoală de ofiţeri. Se întoarce în ţară în 1842 şi primeşte gradul de parucic (locotenent). Peste un an, este numit aghiotantul domnitorului Gh. Bibescu, cu a cărui fiică, Ecaterina, se căsătoreşte în 1845. **F.** a urcat toate treptele carierei militare, pînă la gradul de general. A fost unul dintre primii organizatori ai armatei române. A militat pentru Unire, fiind membru al Adunării elective şi credincios susţinător al domnitorului Al. I. Cuza. În 1860 şi 1861 a fost ministru de Război, în 1865 ministru al Lucrărilor Publice. După detronarea lui Al. I. Cuza (1866), **F.** s-a retras un timp din viaţa politică. Între 1871—1876 a fost iarăşi ministru de Război. A mai fost prim-ministru (1876, 1891) şi preşedinte al Senatului (1888, 1890), în timpul guvernărilor conservatoare. A murit la Paris şi a fost adus şi înmormîntat în ţară.

Mai ales în tinereţe, **F.** a sprijinit iniţiativele culturale ale personalităţilor vremii sale (Heliade, N. Bălcescu, I. Ghica). În 1845, el este unul din fondatorii Asociaţiei literare, societate care participă la pregătirea revoluţiei. Mai tîrziu se numără printre conducătorii Ateneului Român şi este preşedinte al Societăţii pentru învăţătura poporului român. Încă elev la „Sf. Sava", **F.** a tradus şi publicat, în tipografia lui Heliade, comedia lui Florian *Gemenii din Bergam*. În aceeaşi perioadă, a publicat în „Muzeu naţional" traduceri prin intermediar francez (anecdote, satire, maxime, mici povestiri), din diverşi autori, de fapt exerciţii pe teme morale, educative. În 1878 a tipărit un volum de versuri fără personalitate. Interesul lui **F.** pentru literatură nu a depăşit stadiul încercărilor nerealizate, de tinereţe (traduceri, poezie), şi al sprijinului acordat mai tîrziu unor instituţii culturale ale vremii.

— *Poezii*, Bucureşti, Imprimeria Curţii, 1878. — **Tr.** : Florian, *Gemenii din Bergam*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836 ; [Autori neidentificaţi], *Sîrguinţa lui Alexandru la învăţătură din fragedea sa copilărie*, MZA. I, 1836—1837, *153—154, Credinţa tînărului Papic*, MZA, I, 1836—1837, *154, Distracţia unui învăţat*, MZA, I. 1836—1837, *155—156, Napoleon şi dl. Ampère*, MZA, I, 1836—1837, *156, Umbra lui Fabricie către romani*, MZA, II, 1837—1838, *90* ; Seema Cuang, *Părerile şi maximile lui...*, MZA. I, 1836—1837, *154—155* ; H. Zschokke, *Două căsnicii*, MZA, II, 1837—1838, *85—89*.

— **1.** G. I. Ionnescu-Gion, *Din istoria contimporană a românilor. Generalul Florescu*, Bucureşti, Tip. Basilescu. 1894 ; **2.** *Generalul I. Em. Florescu*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908 ; **3.** R. Rosetti, *Un uitat, generalul Ion Em. Florescu*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1937.

S. C.

FLORESCU, Ion (Jean) T. (2.XII.1871, Rîmnicu Vîlcea — 9.VI.1950, Bucureşti), nuvelist. Licenţiat al Facultăţii de drept din Bucureşti, **F.** îşi completează studiile la Paris şi, în anul 1895, intră în magistratură, debutînd şi în viaţa politică. Înzestrat, nu cu talent oratoric, ci cu darul de a improviza uşor, coerent, impodobit, într-o manieră avocăţească superioară, el a reuşit în profesiune, dar şi în politică, ajungînd la cele mai înalte funcţii administrative, politice şi diplomatice. Activitatea lui literară este mai mult decît modestă şi stă, ca şi aceea de orator politic, sub semnul improvizaţiei. Tînărul veleitar scrie versuri melancolice sau revoltate, fals romantice, oftează la unison cu toţi dezmoşteniţii soartei, într-o proză plină de locuri comune, scrie epigrame

fără umor, colaborînd la cît mai multe gazete şi de cele mai diverse orientări. În acelaşi timp, conferenţiază cu aplomb, adresîndu-se mai ales „sexului slab", şi îşi tipăreşte conferinţele în broşuri cu titluri pompoase, dedicîndu-le personalităţilor zilei. Mai are şi şansa de a se impune atenţiei publice ca magistrat, printr-o afacere judiciară, şi prin succesele electorale răsunătoare. De altfel, la relativa lui celebritate a contribuit şi I. L. Caragiale, făcîndu-l popular ca personaj principal al schiţei *Boris Sarafoff !...*, apărută în două numere ale „Universului", în vara anului 1900.

Nuvelele lui F., scoase în volum în anul 1891, sînt scrise cu spontaneitate şi vioiciune, într-o exprimare directă (se simte „stilul" viitorului avocat de succes), chiar colorată, sub înrîurirea lecturilor sale, cu predilecţie franceze. Temele, stăruitor folosite în epocă, sînt soarta poetului într-o societate indiferentă *(Poetul)*, sau evocarea copilăriei fericite *(Semnul bunicii)*. Se resimte însă lipsa ideilor, simplitatea stilului devine adesea sărăcie, iar atunci cînd F. încearcă să poetizeze atinge uneori ridicolul. Totuşi, o sclipire de talent exista în aceste scrieri risipite şi prin revistele timpului („Literatorul", „Generaţia nouă", „Literatură şi artă română" ş.a.), de vreme ce le remarca, între alţii, N. Iorga.

— *Nuvele*, Bucureşti, Săroiu, 1891 ; *Patriotismul în literatură*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1895 ; *Forţa suvenirilor. Conferinţă publică*, Bucureşti, Excelsior ; *Victor Hugo. Homme politique*, Bucureşti, Excelsior ; *Gînduri şi amintiri*, Bucureşti, Tip. Tiparniţa, 1940.

— 1. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *13* ; 2. Predescu, *Enciel.*, *432*.

R. Z.

FLORIAN, Aron (21.I.1805, Rod, j. Sibiu — 12.VII. 1867, Bucureşti), istoric şi publicist. Fiu al preotului Ioan Florian, F. a urmat clasele elementare la Sibiu, iar gimnaziul la Blaj, după care îşi continuă studiile la Universitatea din Pesta. Chemat în Muntenia de către boierul cărturar Dinicu Golescu, devine profesor de latină la şcoala din Goleşti, pînă în 1830, cînd trece la Şcoala centrală din Craiova. În 1832 se mută în Bucureşti ca profesor de istorie la colegiul „Sf. Sava". A fost, timp de 15 ani, unul din profesorii de prestigiu ai colegiului, care, prin lecţiile şi manualele sale, reproduse fragmentar şi în periodicele vremii, a inspirat unei întregi generaţii de intelectuali un adevărat cult pentru istoria patriei. În aceeaşi perioadă, F. (semnînd frecvent F. Aaron) îşi începe activitatea publicistică. În 1836 e redactor la revista „Muzeu naţional", scoasă de I. Heliade-Rădulescu. Peste un an editează, împreună cu G. Hill, „România", primul cotidian apărut la noi. Prieten cu G. Bariţiu, F. a fost un constant colaborator al „Foii pentru minte, inimă şi literatură". Corespondenţele sale din Bucureşti, de obicei nesemnate, cuprindeau o analiză pătrunzătoare şi critică a stărilor de lucruri din Ţara Românească, a vieţii culturale şi literare, a situaţiei învăţămîntului. Membru al Societăţii Filarmonice, participant la revoluţia din 1848, F. a fost numit de Guvernul provizoriu ca prefect al judeţului Gorj. După înfrîngere, eliberat din

arest, F. trece în Transilvania, unde, de asemenea, ia parte la mişcările revoluţionare şi la acţiunile revendicative ale românilor, distingîndu-se prin radicalismul convingerilor şi atitudinilor sale. Din 1853 redactează timp de trei luni „Telegraful român", folosind publicaţia pentru o susţinută campanie în vederea promovării culturii naţionale şi cultivării limbii române. Într-un amplu articol *(Ce s-a scris şi s-a tipărit pînă acum pentru poporul român şi cum s-a scris şi s-a tipărit ?)*, el prezintă, cu simţ istoric, condiţiile apariţiei şi evoluţiei culturii româneşti, aducînd argumente istorice şi lingvistice pentru înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin şi adoptarea unor principii fonetice în scrierea limbii române. Publicistica sa este, dealtfel, un exemplu de folosire a resurselor limbii române, prin fraza mlădioasă şi firească, prin vioiciunea argumentării. Buna cunoaştere a limbii şi ideile sale juste în privinţa introducerii neologismelor pot fi observate şi în *Vocabular franţezo-românesc* (1840—1841), alcătuit împreună cu P. Poenaru şi G. Hill. Întors la Bucureşti în 1853, este director al Aşezămintelor brîncoveneşti, iar în 1857 este rechemat la colegiul „Sf. Sava". După înfiinţarea Universităţii din Bucureşti, F. inaugurează, în 1865, un curs de istorie universală, dar, îmbolnăvindu-se, se retrage curînd de la catedră. După ce fusese un răstimp inspector şcolar, în 1869 e ales vicepreşedinte al Consiliului permanent al Instrucţiei. În 1870 este ales membru al Societăţii Academice Române.

În domeniul istoriografiei, F. are mari merite de precursor. El este unul dintre primii care realizează o viziune de ansamblu, în spirit modern, asupra trecutului poporului român. *Idee repede de istoria prinţipatului Ţării Rumâneşti* (1835—1838), *Manual de istoria Principatului României* (1839) şi *Patria, patriotul şi patriotismul* (1843) dezvăluie o concepţie romantică asupra istoriei, văzută ca „oglinda acea maghică a veacurilor trecute" şi „cheia cea de mare preţ cu care se descuie oarecum şi ascunsurile viitorului". Reconstituită din perspectivă naţională, istoria justifică dreptul la existenţă liberă al unei naţiuni. Figura centrală a evocărilor istorice compuse de F. este Mihai Viteazul, devenit simbol — cum va fi şi pentru N. Bălcescu — al luptei pentru independenţa şi unitatea statală a tuturor românilor. Prin activitatea publicistică, didactică şi de istoric, F. a contribuit, în cadrul ideologiei paşoptiste, alături de M. Kogălniceanu şi N. Bălcescu, la transformarea istoriei românilor în element definitoriu al conştiinţei naţionale.

— *Idee repede de istoria prinţipatului Ţării Rumâneşti*, I—III, Bucureşti, Tip. Eliade, 1835—1838 ; *Cuvîntul ce s-au zis de d. medelnicerul F. Aaron, vice-directorul Colegiului naţional şi profesorul de istoria generală* (1838), în Urechia, *Ist. şc.*, II, *13—25* ; *Manual de istoria Principatului României*, Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1839 ; *Vocabular franţezo-românesc* (în colaborare cu P. Poenaru şi G. Hill), I—II, Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1840—1841 ; *Patria, patriotul şi patriotismul*, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1843 ; *Elemente de istoria lumii*, Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1847 ; *Ce s-a scris şi s-a tipărit pînă acum pentru poporul român şi cum s-a scris şi s-a tipărit ?*, TLR, I, 1853, 7, 8 ; *Mihai II Bravul, biografia şi caracteristica lui*, Bucureşti, Tip. Colegiului naţional, 1853 ; *Micul catehism sau Datoriile omului creştin moral şi social*, ed. 13, Bucureşti, Imprimeria statului, 1869 ; *[Texte istorice alese]*, EGIR, *19—106*.

— 1. A. Florian, *[Scrisori către G. Bariţiu, 1838—1854]*, în *George Bariţ şi contemporanii săi*, I, îngr. St. Pascu, Iosif Pervain, I. Chindriş şi Titus Moraru, Bucureşti, Minerva, 1973, *9—87* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *130—134* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *136—139* ; 4. N. Iorga, *Cursul de istoria românilor al lui Florian Aaron*, RI, XIII, 1927, 7—9 ; 5. D. Şt. Petruţiu, *Aron Florian şi orientarea literară a „Telegrafului român"*, GR, I, 1973, 1 ; 6. Lupaş, *Cronicari*, I, *XXIII—XXVI* ; 7. Victor Popa, *Aron Florian*, SUB, ştiinţe sociale, I, 1956, 1—2 ; 8. M. Regleanu, *Aaron Florian ca participant la re-*

voluția din 1848 în Țara Românească, RA, I, 1958, 2 ; 9. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 10. V. Netea, *„România" — primul cotidian al poporului român*, STD, XIX, 1966, 1 ; 11. Pompiliu Teodor, *Contribuția lui Aaron Florian la dezvoltarea istoriografiei naționale*, AMN, V, 1968 ; 12. Victor V. Grecu, *Aron Florian și problemele limbii române*, LL, XVII, 1968 ; 13. V. Cristian, *Activitatea istoriografică a lui Aaron Florian*, AUI, istorie, t. XVI, 1970, fasc. 1 ; 14. Cornea, *Originile*, *491—493* ; 15. Iosif Pervain, *Aron Florian*, în *George Barit și contemporanii săi*, I, București, Minerva, 1973, *1—3* ; 16. Maria Fanache, *Un cărturar revoluționar sibian : Aaron Florian*, T, II, 1973, 6.

I. L.

FOAIA, revistă literară apărută la Buzău la 1 mai 1896. Era editată de un Al. I. Demetrescu. Scriitorii Al. Vlahuță, B. Delavrancea, G. Coșbuc erau invitați să colaboreze, în vederea deșteptării gustului pentru literatură. În singurul număr apărut, s-au publicat mai multe poezii, o traducere din Maupassant, *Moartea*, și o schiță biografică a lui Pușkin.

R. Z.

FOAIA DE DUMINECĂ, supliment social și literar al ziarului „Dreptatea" din Timișoara, apărut săptămînal între 25 decembrie 1893 și 29 decembrie 1895. De redactarea acestui supliment literar, de fapt o publicație periodică aproape autonomă, s-au îngrijit, pe rînd, Valeriu Branițe, George Candrea, Adrian P. Deseanu, Aureliu Trif și D. Voniga. Schimbările relativ numeroase ale redactorilor trebuie puse pe seama împrejurărilor politice. **F. de d.** avînd, împreună cu „Dreptatea", 16 procese de presă numai în cursul anului 1894. Săptămînalul se adresa locuitorilor din mediul sătesc, cu intenția de a contribui la educația lor politică, culturală și economică. Organizat pentru a răspunde acestui scop, periodicul avea rubrici variate, scrise la un nivel corespunzător țelurilor, cu un conținut atractiv, ca și forma în care era prezentat. Cele mai interesante rubrici erau *Întîmplări de peste săptămînă*, o trecere succintă în revistă, uneori chiar o analiză a evenimentelor politice interne, *Cronica*, un panoramic al știrilor din întreaga lume, *Despre sănătate și boale*, *Economia*, *Din societăți*, în care se discuta activitatea diverselor societăți culturale românești din Banat. O caracteristică a tuturor articolelor, notelor, comentariilor este prezența discretă, din cauza rigorilor cenzurii, a elementului național. În **F. de d.** o atenție deosebită era acordată folclorului. Articolul *Literatura populară* (1894) poate fi considerat caracteristic pentru poziția redacției. Cunoscîndu-și folclorul, românii își pot cunoaște mai bine limba, datinile, obiceiurile, întreaga fizionomie spirituală. Acesta devine astfel un instrument de acțiune politică, slujind la realizarea unității naționale. Literatura populară trebuie culeasă așa cum circulă în popor, pentru a i se conserva originalitatea. Gazeta a publicat multă literatură populară, nu întotdeauna corect culeasă. Sub titlul general *Poezii poporale din Ardeal* se tipăreau cîntece de cătănie, balade, doine, colinde, ghicitori, anecdote versificate, basme și povești culese de I. Pop-Reteganul, George Cațană, Laurențiu Ciorbea, C. Giurgescu, Iulian Puteciu, Iuliu Tuducescu, I. Roșu a lui Marcu, N. Demenescu, Elena Georgescu. Cei mai mulți dintre acești culegători erau învățători în satele din Banat și din sudul Ardealului. Beletristica publicată reflectă concepția potrivit căreia poporului trebuie să i se dea o literatură accesibilă, cu un evident accent moralizator. Ca urmare, versurile și proza sînt, de cele mai multe ori, de un nivel artistic modest : anecdotele lui P. Dulfu și I. Pop-Reteganul, versuri ale poeților locali Al. Muntean al lui Vasile, Petru Baba, N. Țîntaru, Viora Magdu. Pe gustul redacției erau și poeziile patriotice ale lui I. S. Nenițescu, dar se publicau și versuri de D. Bolintineanu și G. Coșbuc. Prozatorii care colaborează sînt Coriolan Brediceanu și Emilia Lungu, din Banat, V. A. Urechia, I. Popovici-Bănățeanul, V. Crăsescu (Șt. Basarabeanu). Foiletonul publicației cuprinde un număr de tălmăciri din literaturile engleză, franceză, germană și rusă. Paginile traduse erau selecționate în virtutea a două criterii : caracterul moralizator și cel al calității artistice. Se traducea din proza istorică a lui Lewis Wallace, foarte multe nuvele ale lui L. Tolstoi, de asemenea din Mamin-Sibiriak, V. G. Korolenko, din C. Flammarion, Fr. Coppée, E. Zola, dar și din scriitori francezi de mai mică însemnătate, din sîrbul K. Popovici, precum și folclor sîrbesc.

R. Z.

FOAIA DUMINECII, revistă culturală apărută săptămînal la Brașov, între 2 ianuarie și 25 decembrie 1837. *Arătarea de subscriere...*, difuzată de I. Barac la 1 decembrie 1836, anunța apariția unui periodic destinat „spre înmulțirea cei de obște folositoare cunoștințe" și în care urmau să se publice nuvele, romane, istorii și „scurte conțepturi" traduse din principalele limbi europene. **F. d.**, editată de J. Gött, a fost susținută material de R. Orghidan, negustor din Brașov, care va participa apoi și la editarea altor periodice brașovene. Revista avea un caracter de magazin duminical, după modelul unor gazete germane din Transilvania, și publica articole și informații de istorie, geografie, tehnică, botanică, precum și numeroase articole de cultură generală. Literatură s-a publicat puțină și neinteresantă, mai ales nuvele traduse din limba germană și versuri greoaie, compuse de I. Barac. Un articol se ocupa de idilă, făcînd istoricul speciei și încercînd să o definească. La sfîrșitul anului, R. Orghidan își retrage subvenția, prin care va susține în 1838 „Foaie literară" a lui G. Barițiu, și revista lui I. Barac își întrerupe apariția. **F. d.** a constituit, în condițiile vieții naționale și sociale din Transilvania, o experiență care a permis să se pregătească editarea unor reviste corespunzătoare necesităților epocii. Ea a contribuit, în același timp, la cultivarea cititorilor și la trezirea interesului pentru lectură.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *258* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *306—307* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *63—64* ; 4. Lupaș, *Contribuțiuni*, *57—59* ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, *123* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, II, *140* ; 7. *Ist. lit.*, II, *93*, *96*, *246* ; 8. *Ideologia 1848*, *175*, *passim* ; 9. *Publ. per.*, II, *852* ; 10. Pervain, *Studii*, *272—288*.

R. Z.

FOAIA FAMILIEI, revistă literară apărută la Iași (din seria întîi, bilunară, au ieșit nouă numere în anul 1875) și la București (seria a doua, trimestrială, de la 1 iulie 1905 pînă în martie 1906). Din lista abonaților, inserată în paginile periodicului, reiese că **F. f.** avea o răspîndire apreciabilă în Bucovina, Moldova și Transilvania. Cu toate acestea, revista, pe care o redacta ciudatul scriitor, publicist și profesor I. Pop-Florantin, nu publica un material literar atractiv, difuzarea bazîndu-se, poate, pe renumele redactorului, care la seria nouă devine și director-proprietar. În revistă apar nuvelele lui I. Pop-Florantin, o prelucrare după Shakespeare (*Lady Macbeth*, „scenă dramatică"), poezie populară, curiozități științifice (I. Pop-Florantin era inventator), precum și articole despre muzică. Între anii 1905—1906 se publică, în primul rînd, violentele atacuri îndreptate de I. Pop-Florantin contra lui T. Maiorescu și a junimiștilor.

R. Z.

FOAIA ILUSTRATĂ, revistă literară care a apărut săptămînal la Sibiu, între 6 ianuarie și 15 decembrie 1891. **F. i.** este una dintre publicațiile (calen-

dare, periodice, cărți) editate la Sibiu în urma inițiativelor și strădaniilor materiale depuse de cercul din jurul ziarului „Tribuna", în al cărui Institut tipografic se și imprimau. Redactor responsabil a fost D. Popovici-Barcianu, publicist și militant național transilvănean. Bună parte din articolele politice sau culturale, precum și din scrierile literare publicate în **F. i.** se retipăreau și în „Tribuna". Conținutul este mult mai divers decît cel al unei publicații literare obișnuite, **F. i.** urmărind, la fel ca atîtea alte periodice transilvănene, realizarea unei eficiente propagande politice și culturale și, totodată, îmbinarea acestei acțiuni cu aceea de educare și de îndrumare în chestiuni de gospodărie sau de agricultură. Rubricile principale sînt intitulate *Literatură și știință, Teatru, muzică și arte peste tot, De toate și de pretutindeni, Călătorii, descoperiri, invenții, Economie, Igienă* ș. a. Prima dintre aceste rubrici, și cea mai importantă, însera, în afară de literatura propriu-zisă, știri literare, notițe bibliografice, comentarii dedicate vieții intelectuale din România. O atenție deosebită era acordată revistelor și gazetelor din Iași și București, cărora li se consacra un spațiu întins, pentru recenzare sau pentru anunțarea sumarelor. În **F. i.** a apărut, pentru prima dată, poezia *Plugul blăstemat* a lui V. Alecsandri. Cu versuri colaborau Lucreția Suciu-Rudow, I. Popovici-Bănățeanul (care semna și Ioan Popovici), I. T. Mera, T. Daul, George Murnu. Virgil Onițiu, I. Pop-Reteganul și I. T. Mera publicau nuvele cu subiecte alese din realitatea satului ardelean, iar poeta Maria Cunțan, amintiri din viața de elevă. Se tipărește, de asemenea, literatură populară de pe întregul teritoriu al Transilvaniei (doine, povești, anecdote ș. a), culeasă de N. Sinulescu, Antoniu Papp, F. Roșca, D. Micu, T. Daul și R. Vraciu. Revista avea o bună orientare și în materie de traduceri. Din primul număr chiar, se subliniase preocuparea pentru dezvoltarea armonioasă a culturii naționale, prin îmbinarea dintre trăsăturile autohtone tradiționale și cele ale culturii apusene. În concordanță cu aceste elemente de program, se traducea literatură de cea mai bună calitate, transpunerile în limba română aparținînd unor tălmăcitori cu experiență. Silvia P. Barcianu traducea din Washington Irving (fragmente din *Rip van Winkle)* și Catulle Mendès, Enea Hodoș, din Turgheniev (nuvela *Bătăușul*), folosind o versiune germană, și din J. Richepin, iar I. Pop-Reteganul, povestiri populare germane.

— 1. Breazu. *Lit. Trans., 200 ;* 2. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *400 ;* 3. Bucur Țincu, *„Foaia ilustrată" (1891)*, RLRO, *294—317.*

R. Z.

FOAIA INTERESANTĂ, revistă literară săptămînală apărută la București de la 12 ianuarie pînă la 2 noiembrie 1897. Din **F. i.** au ieșit, cu totul, 43 de numere, la 23 dintre ele fiind redactor G. Coșbuc (de la 1 iunie 1897, odată cu numărul 21, cînd se produce și fuziunea cu „Povestea vorbei"). Programul periodicului nu este spectaculos, dar atrage atenția datorită faptului că subliniază necesitatea de a se da poporului o literatură și o informație culturală adecvată. Totodată, **F. i.** își propune să publice cît mai multă literatură populară. Există o legătură între **F. i.** și revista „Vatra", care apăruse din ianuarie 1894 pînă în august 1896, sub redacția lui I. L. Caragiale, I. Slavici și G. Coșbuc. Modestul program al noii reviste reia, nu cu aceleași ambiții desigur, ceea ce își propuneau și redactorii de la „Vatra" ; începînd cu I. L. Caragiale și G. Coșbuc, cei mai mulți colaboratori de la „Vatra" au continuat să publice în **F. i.** I. L. Caragiale și-a tipărit o bună parte din producția literară a anilor 1896—1897 și a republicat din versurile apărute mai întîi în „Moftul român" din 1893. Chiar în primul număr, la rubrica *Idile bucureștene* (denumirea rubricii, probabil, tot el o dăduse), apare *Gazometru* (reprodusă în „Moftul român" din aprilie 1901, cu semnătura Iodoform), iar în numărul 2, la aceeași rubrică, anecdota *Planeta,* care, dezvoltată, a apărut, cu titlul *La Moși,* în „Universul" din anul 1900. Șirul colaborărilor lui continuă cu snoava populară *Fără noroc,* cu *Articol de reportaj, Amiază maură, Ion prostul, Eros, Bonbon.* G. Coșbuc își începe colaborarea cu *Lordul John,* urmat de parodia *Sonet (cu contraziceri și cu tendințe),* de un articol despre *Tradiții și legende din popor. Murășul și Oltul* și de o notă despre *Streașina casei.* Poetul mai publică *Sfatul bătrînilor, O-ntîlnire, Draga mamei, Dintr-alte lumi* și, semnînd M. Petru, poezia *Eroică hotărîre.* Dintre autorii de versuri care au fost prezenți în paginile revistei trebuie amintiți D. Teleor, Gheorghe din Moldova, A. Toma, Cincinat Pavelescu, Florian I. Becescu, S. Ivanovici, P. Vulcan, V. Cozmin, D. Naum, D. Karr, N. D. Cocea (cu pseudonimul Nelly). Acestuia din urmă i se dădea, dealtfel, la poșta redacției, îndemnul de a mai trimite literatură, revista publicîndu-i în continuare versuri și proză. Tot proză (schițe, nuvele) mai semnau Gh. Becescu-Silvan și I. Adam. Cîteva cronici de artă plastică, aparținînd lui Iuliu Pop, semnalau, între altele, condițiile precare de lucru ale artistului român. O rubrică deosebit de combativă, *Săptămîna,* redactată de T. Adam, urmărea principalele evenimente artistice și literare. Se consemna valoarea scăzută a repertoriului teatral, mai ales a celui original, se criticau moravurile mediului intelectual și, într-un lung șir de articole, se discutau lipsurile ziaristicii române. Toate aceste preocupări ale redacției, la care se adaugă strădania de a avea mereu o rubrică de bibliografie și informații literare, fac din **F. i.** o revistă vie. Se publica și folclor, cules de N. Mateescu-Dabija, A. Sandu (C. Sandu-Aldea), P. Vulcan, M. Păsculescu, G. Coșbuc, și foarte multe traduceri din literatura universală. Din Byron traducea, probabil, Coșbuc și tot el din Platen, Lermontov, Longfellow. Constantin Vaschide dădea o transpunere românească a unei nuvele a lui Mark Twain, V. Cozmin tălmăcea din E. Zola, T. Adam din Guy de Maupassant, A. Daudet, P. Louys. Se mai traducea din J. Richepin, L. Ganghofer, Schopenhauer, V. G. Korolenko, M. Prévost, H. Sudermann, A. Scholl. Romanul *Întîia iubire* al lui Turgheniev era tradus integral și publicat în foileton. Panait Cerna colaborează cu adaptarea unei poezii a lui Lenau.

— 1. D. Vatamaniuc, *G. Coșbuc. O privire asupra operei literare,* București, E.L., 1967, *129—132.*

R. Z.

FOAIA PENTRU TOȚI, revistă literară scoasă la București, o dată pe săptămînă, între 25 decembrie 1896 și 28 martie 1899. Revista era proprietatea unui comitet din care au făcut parte D. I. Slăniceanu, D. Stăncescu, directorul publicației, și I. S. Spartali, secretarul de redacție. Conducătorul efectiv al revistei, D. Stăncescu, intenționa, și a izbutit, să redacteze un periodic popular, care să atragă un număr cît mai mare de colaboratori și, mai ales, de abonați. Cititorilor li se oferea, săptămînal, un sumar atractiv, cu un roman străin, francez cel mai adesea, publicat în foileton, cu poezii, însemnări de călătorie și amin-

tiri, povești, basme, legende (culte sau populare), snoave, fabule, parabole. O rubrică de *Convorbiri săptămînale* (mici articole plecînd de la un caz particular pentru a ajunge la semnificații generale, de obicei cu caracter moralizator), articole educative și de pedagogie, jocuri distractive, o pagină deschisă debutanților și o atentă *Poștă a redacției* completau sumarul. D. Stăncescu știa nu numai să facă o revistă atrăgătoare, dar și să o păstreze, calitativ, la un nivel corespunzător. Sub titlul general *Pagini uitate* se republicau versuri și proză de I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, I. Ghica, Al. Russo, D. Bolintineanu, N. Nicoleanu, A. I. Odobescu, M. Eminescu, I. Creangă, Tr. Demetrescu ș. a. Dintre scriitorii în viață colaborau D. C. Ollănescu-Ascanio, Al. Vlahuță, D. Zamfirescu, G. Coșbuc, D. Teleor, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, Th. M. Stoenescu, Cornelia din Moldova, Gheorghe din Moldova, Mircea Demetriade, H. G. Lecca, I. C. Săvescu, Fl. I. Becescu, Al. I. Șonțu, G. Gr. Caîr, S. Ivanovici, N. Țincu, G. Demetrescu-Mugur, Iuliu Dragomirescu, A. Vojen, G. T. Buzdugan, Eugen Ștefănescu-Est, Panait Cerna și I. Minulescu. G. Coșbuc dădea și comentarii la zicale și datine populare și alte scrieri în proză, alături de B. Delavrancea, T. V. Ștefanelli, Al. Macedonski, D. Stăncescu, I. Adam (sub pseudonimul Blanc), Em. Grigorovitza, G. Dem. Teodorescu, I. Paul, G. I. Ionnescu-Gion, A. Domșa ș. a. Se traducea, în mod obișnuit de către D. Stăncescu sau I. S. Spartali, din J.-J. Rousseau, B. Franklin, Novalis, Lenau, Lamartine, Andersen, Hugo, Musset, Schopenhauer, Fr. Sarcey, Turgheniev, René Ghil, P. Loti, A. France, J. Lemaître, Conan Doyle, G. D'Annunzio ș. a. O inovație a revistei era ancheta întreprinsă printre scriitorii români asupra modului de lucru al fiecăruia. Răspund, între alții, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, D. Teleor, C. Mille și Al. Macedonski. *Poșta redacției*, redactată cu o grijă deosebită de D. Stăncescu, răspundea lui Mihail Sadoveanu (care semna scrierile de început S., Mi-Sado, Misado, pentru a iscăli apoi cu numele întreg), lui I. Minulescu (semna Nirvan, I. M. Nirvan), lui Panait Cerna (S. Panait) și lui N. D. Cocea (Nelly). Dintre ei, I. Minulescu și-a publicat aici, probabil, primele sale versuri. Revista era ilustrată, publicînd mai ales portrete de scriitori români (Gr. Alexandrescu, A. I. Odobescu, I. Creangă ș. a.) sau străini (Baudelaire). Cu toate că, datorită unei creșteri simțitoare a numărului de cititori, condițiile grafice se îmbunătățiseră considerabil și revista conta pe o situație financiară excelentă, lucru atît de rar în epocă, ea își întrerupe apariția din cauza îmbolnăvirii lui D. Stăncescu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 267* ; 2. Vl. Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 15 ; 3. A. Iliescu, *Rev. lit., 220—223* ; 4. I. Oprișan, *„Foaia pentru toți" (1896—1899)*, RLRO, *333—378*.

R. Z.

FOAIA POPORULUI, gazetă politică și literară apărută la Sibiu, săptămînal, din decembrie 1892. Apare și după 1900. În anii care s-au scurs de la data apariției și pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, **F. p.** a avut pe rînd ca redactori responsabili pe I. Russu-Șirianu, George Moldovan, Ion Ciontea, Andrei Bantes, Ioan Moraru și Petru Simtion. Aceste dese schimbări nu sînt cauzate de o instabilitate de program sau de neînțelegeri în redacție, ci reflectă eforturile de supraviețuire ale gazetei, în permanent conflict cu legea presei. **F. p.** era destinată „pentru sate", fiind, de fapt, „partea poporală" a „Tribunei", așa cum reiese și dintr-o notă publicată în numărul 35 din anul 1893. Programul literar nu era deloc ambițios, dar era inspirat direct de cel politic. **F. p.** publică o literatură accesibilă tuturor, distractivă în primul rînd, dar fără neglijarea aspectului național sau educativ, scrisă într-o limbă clară și inspirată dintr-o problematică restrînsă, însă apropiată de puterea de înțelegere și de interesele cititorilor. Articolele politice erau scurte și mai mult de informație, iar știrile nu ocupau, ca la o gazetă politică obișnuită, spațiul cel mai întins, acesta fiind rezervat unui foileton și unei părți literare care cuprindea articole, recenzii, note, folclor și comentarii pe teme folclorice, anecdote. Articolele literare cu caracter mai mult informativ, referitoare, mai ales, la scriitori din România, sînt scrise uneori de I. Slavici și, de obicei, de un redactor care semna cu pseudonimul Prier. I. Russu-Șirianu, D. Stăncescu, R. Bartoș, Maria Cunțan, Ioan Moța ș. a. colaborau cu versuri și proză.

— 1. *[„Foaia poporului"]*, CROM, II, 1894, 1 ; 2. Iorga, *Ist. presei, 155* ; 3. Slavici, *Amintiri, 647* ; 4. Sebastian Bornemiza, *Gazetele poporale din Transilvania și Bucovina*, OL, *133—136* ; 5. Breazu, *Lit. Trans., 208* ; 6. Ov. Papadima, *Aspecte folclorice în „Foaia poporului"*, RITL, X, 1961, 4 ; 7. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *397*.

R. Z.

FOAIA POPULARĂ, revistă literară apărută la București și apoi la Iași, săptămînal, între 18 ianuarie 1898 și 15 iunie 1903. Directori au fost Ilie Ighel-Deleanu și, de la 12 septembrie 1899 pînă la 20 octombrie 1900, C. Cîrlova. Cu versuri au colaborat G. Coșbuc, Elisabeta M. Z. Ionescu, I. Roșescu, D. Karr, G. Donna, E. Ștefănescu-Est, Lucian Mandrea, M. Juvara, N. Burlănescu-Alin, Iuliu C. Săvescu, V. Podeanu. În numărul 3, din 1 februarie 1898, se publică o traducere din Lenau, *Trecut*, semnată cu inițialele P. C. După două săptămîni, în numărul 6 din 22 februarie, numele colaboratorului apare întreg, Panait Cerna, sub două traduceri din V. Hugo. La *Poșta redacției* i se răspundea lui M. Sadoveanu, încurajator, dar scriitorul nu va publica nimic în **F. p.** Schițe umoristice, nuvele și amintiri dau V. A. Urechia, G. Coșbuc, D. Karr, I. C. Georgescu, I. Ighel-Deleanu, Aurel Dareș, Th. Cornel. În 1901, sub semnătura lui I. L. Caragiale, apar *Triumful talentului, Grand Hôtel „Victoria Română", Amatorul și artistul*, toate fiind republicări. Scriitorii traduși sînt Lenau, Uhland, Goethe, Heine, J.-J. Rousseau, Chateaubriand, Hugo, Al. Dumas, Baudelaire, Zola, J.-H. Rosny, G. D'Annunzio, Longfellow, Turgheniev și Dostoievski (prin intermediar francez), Sienkiewicz, Petőfi și Vörösmarty Mihály.

R. Z.

FOAIA ROMÂNIEI, periodic literar care a apărut la București în anii 1882, 1883 și 1884. În ultimul an, denumirea revistei se modifică în „Foaia României literare". Există o continuitate între această revistă și celelalte publicații literare ulterioare ale lui Ed. M. Adamski, redactorul ei : „România literară" (1886), „Generația viitoare" (1889) și „Generația nouă" (1890—1904). În cei trei ani de apariție, deși se anunța drept săptămînal, nu au ieșit de sub tipar mai mult de 20 de numere, la mari intervale de timp. Revista nu avea o direcție literară sau politică anumită, redactorul oscilînd între romantismul exaltat, chiar anarhic, și simpatia pentru narodnicismul rus și pentru mișcarea de eliberare națională a popoarelor din imperiul țarist. Diatribele îndreptate în contra asupririi naționale alternau cu versuri de dragoste sau basme populare. Ed. Adamski avea, totuși, un gust literar format. El

republica *Pohod na Sybir* de V. Alecsandri şi versuri de M. Zamphirescu. Se tipăresc, de asemenea, versurile şi proza redactorului, semnate cu pseudonimul Erwin, versuri de D. Stăncescu şi traducerile acestuia din literatura foiletonistică occidentală. Din W. Hauff traducea un M. I. Ipcar, iar din Herder, Ed. Adamski. D. Stăncescu era şi autorul unor cronici literare în care combătea mania traducerilor fără valoare şi cerea sprijinirea scriitorilor români şi a presei literare naţionale. Cîteva biografii literare, *Camoëns, Mihai Zamphirescu, Alexandru Sihleanu* ş. a. completau sumarul revistei.

R. Z.

FOAIA SĂTEANULUI, supliment literar, cu caracter independent, al „Gazetei Bucovinei", apărut la Cernăuţi de la 5 mai la 29 decembrie 1891. **F. s.,** din care s-au tipărit opt numere, la diferite intervale de timp, era redactată, ca şi „Gazeta Bucovinei", de Pompiliu Pipoş, în calitate de director, şi de Vasilie Marco, în calitate de redactor responsabil. După cum arată şi denumirea, era destinată sătenilor. Scrisă într-un limbaj simplu, pe înţelesul lor, **F. s.** atingea o problematică diversă. În acest scop, se publicau rubrici ca *Poveţe economice, Calendar, Mărunţişuri* şi *Ghicitori* şi, totodată, literatură cultă şi populară, selectată cu grijă din periodicele transilvănene sau din cele apărute la Iaşi şi Bucureşti. Autorii întîlniţi cel mai des sînt I. Creangă, N. Gane, I. Slavici, G. Coşbuc, I. Pop-Reteganul, Th. D. Speranţia, D. Stăncescu, alături de care colaborau şi bucovineanul C. Morariu, cu traduceri din literatura germană, şi Elena Sevastos, care publica aici mai multe basme şi cîntece populare.

R. Z.

FOAIA SOCIETĂŢII „RENAŞTEREA", revistă literară şi ştiinţifică, bilunară, apărută la Bucureşti între 1 ianuarie şi 15 august 1874. Rezultat al străduinţelor şi ambiţiilor unui grup de tineri literaţi bucureşteni, foaia era salutată cu entuziasm de Al. Macedonski, acesta văzînd în apariţia revistei un bun prilej de a cere oficialităţii sprijinirea „tinerei generaţii", din care, bineînţeles, făcea parte şi el. Scopul revistei, declarat într-un prospect care cuprinde şi ţelurile societăţii „Renaşterea", era acela de a contribui printr-o vie activitate la înavuţirea literaturii române. Revista îşi propunea să se adreseze nu „somităţilor", ci poporului, în care scop, se arăta, va publica literatură uşoară, scrisă într-un stil şi o limbă accesibile. De asemenea, urmau să se publice studii privitoare la istoria naţională, biografii şi articole de apreciere a evenimentelor politice importante. Au colaborat cu versuri un număr de tineri începători, rămaşi, cei mai mulţi, necunoscuţi, dintre care se desprind Dimitrie D. Păun, Vasile D. Păun şi G. Mulţescu. Mulţescu traducea din Schiller, iar Gr. G. Tocilescu dădea articole documentate şi bine argumentate despre economia politică, despre importanţa documentelor istorice ş. a. Limbajul folosit de colaboratori este, însă, bombastic ; ortografia ciudată, cu numeroase dublări de consoane, face lectura dificilă.

R. Z.

FOAIA SOCIETĂŢII „ROMÂNISMUL", revistă literară apărută la Bucureşti, lunar, din aprilie 1870 pînă în august 1871. Organ al societăţii „Românismul", periodicul este, de fapt, o creaţie a spiritului întreprinzător şi pe teren publicistic al lui B. P. Hasdeu. Din comitetul de redacţie făceau parte, alături de iniţiator, G. Dem. Teodorescu, N. V. Scurtescu, Gr. G. Tocilescu, T. P. Rădulescu, C. D. Vucici ; mai tîrziu s-au alăturat M. Zamphirescu, G. Missail, N. Ath. Popovici. Programul revistei corespunde ţelurilor societăţii. Se prevedea publicarea disertaţiilor şi a discursurilor din şedinţe. Literatura populară, documentele istorice, literatura originală şi traducerile intrau, de asemenea, în obiectivele redacţiei. Revista urmărea să fie „pur literară" şi să cultive o literatură aptă de a sprijini progresul culturii naţionale. Două erau căile prin care se putea realiza acest program. Prima — cunoaşterea aprofundată a trecutului istoric, cea de-a doua — studiul poeziei populare. B. P. Hasdeu colaborează cu articole de istorie, publică documente istorice şi versuri. Tot versuri dădeau şi D. C. Ollănescu-Ascanio (care debuta aici), V. D. Păun, N. V. Scurtescu, Elena C. Eleuterescu, G. Dem. Teodorescu, C. D. Vucici, Gr. G. Tocilescu, M. Zamphirescu. N. V. Scurtescu este şi autorul unei drame, *Mireasa la mormînt.* Gr. G. Tocilescu scrie un studiu consacrat poeziei populare. Cu articole de etnografie colaborează I. C. Tacit, iar A. P. Alexi, T. P. Rădulescu şi S. Fl. Marian publică literatură populară, culeasă din toate zonele locuite de români. G. Dem. Teodorescu se ocupă de idilă, într-un studiu istoric, cu referinţe şi la literatura română, şi, într-un articol de critică, de poezia lui Al. Depărăţeanu. Revista îşi întrerupe apariţia în august 1871, pentru că interesul lui B. P. Hasdeu se concentrase asupra editării unui alt periodic, „Columna lui Traian", care, în linii mari, avea acelaşi program.

— 1. [B. P. Hasdeu], *Prospect,* FSR, I, 1870, 1 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.,* 268.

R. Z.

FOAIA SOŢIETĂŢII PENTRU LITERATURA ŞI CULTURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA, revistă lunară de cultură, literatură şi folclor apărută la Cernăuţi, din martie 1865 pînă în decembrie 1869. Era editată de Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina şi a avut în frunte pe Ambroziu Dimitroviţă, iar din iulie 1866, după moartea acestuia, pe profesorul I. G. Sbiera. Articolul-program, semnat de Gh. Hurmuzachi, preşedintele societăţii, indică o orientare progresistă, ce continuă, în parte, aspiraţiile paşoptiştilor. Revista îşi propunea să cultive interesul pentru literatura naţională şi pentru limba vie a poporului, să promoveze talente autentice, să practice o critică folositoare şi nepărtinitoare şi să desfăşoare o amplă acţiune de culturalizare. În afară de cronici şi articole despre teatru sau învăţămînt, se publicau conferinţe, dări de seamă, dar şi studii de lingvistică, de istorie şi istorie literară, cele mai multe purtînd semnătura principalilor colaboratori : I. G. Sbiera, Al. şi Gh. Hurmuzachi, D. Petrino, V. Mitrofanoviţă, V. Burlă, P. Paicu ş. a. Cel mai larg spaţiu, însă, era destinat problemelor de literatură şi folclor. În coloanele acestei reviste, V. Alecsandri şi-a publicat mai multe poezii, un fragment din jurnalul de călătorie în Africa *(Marocul),* „proverbul dramatic" într-un act *Barcarola,* vodevilul *Florin şi Florica* şi comedia *Arvinte şi Pepe-*

Foaea Soţietăţii
pe'ntru
literatura şi cultura romînæ în Bucovina.
. . . Cernæuţi în 1. Martie 1865. ANUL I.

lea. Tot aici au apărut și renumitele sale „cînticele comice" *Paraponisitul*, în care satirizează exagerările latiniștilor, *Millo director sau Mania posturilor*, cuprinzînd și o șarjă usturătoare la adresa „ciunișt-ilor", *Kera Nastasia sau Mania pensiilor, Barbu Lăutariul* și *Surugiul*. Lui V. Alecsandri îi revine meritul de a fi tipărit în aceeași revistă manuscrisele rămase de la prietenii săi dispăruți : Al. Russo *(Piatra Corbului, Cugetări, Decebal și Ștefan cel Mare, Studii naționale, Poezia poporală)*, C. Negruzzi *(Strofe umoristice dedicate d-nei Sm. Docanu* și o colecție de nume de plante, în limbile română, latină și franceză, intitulată *Flora română)*, C. Negri *(Cîntic haiducesc, Strofe improvizate la 31 ianuarie 1841)*. Lucrările lui Al. Russo și C. Negruzzi sînt însoțite de prețioase note biografice întocmite de poet. În paginile publicației își află locul și „proverbul dramatic" în patru scene *Împăcarea*, prin care I. Negruzzi, făcîndu-se interpretul ideilor despre limbă și literatură cultivate la Junimea, se ridică împotriva exagerărilor lingvistice puse în circulație de A. Pumnul. Au mai apărut aici poezii de M. Pompiliu, Maria Rosetti, Gh. Tăutu, Șt. G. Vârgolici, V. Gr. Pop și I. S. Bădescu, doine în stil popular semnate de V. Ranta-Buticescu și cîteva din fabulele lui Gh. Sion. Din revista „Albina Pindului" au fost reproduse patru poezii patriotice aparținînd lui D. Bolintineanu. Revista a adăpostit cele mai bune poezii ale lui D. Petrino, precum și fragmentul de epopee *Descălecarea lui Dragoș în Moldova*, scrisă de poetul V. Bumbac, care semna și cu pseudonimul A. Costînceanu. Folclorul este reprezentat în revistă nu numai prin culegeri de texte — doine, cîntece populare epice, ghicitori, tradiții și legende —, ci și prin lucrări teoretice. F. Kanitz publică studiul etnografic *Țînțarii*, iar T. V. Ștefanelli se ocupă îndeosebi de muzica ce însoțește unele obiceiuri *(Drăgăița și Papaluga)*. În studiul *Despre însămnința refrenului „O Lere Doamne" din colindele române, despre timpul ivirii și despre însemnătatea lui*, I. G. Sbiera propune soluții ce se deosebesc de acelea ale înaintașilor. La rîndul său, Gh. Hurmuzachi dă la iveală fragmente din manuscrisul *Cimelituri, prejudețe, vrăjitorii și alte superstiții de ale poporului român, adunate de Ion B.*, pe care le însoțește de comentarii privind valoarea poeziei populare. Pe linia preocupărilor revistei se înscrie și tălmăcirea lui Al. Hurmuzachi *Datoriințele scriitorilor* — un fragment dintr-o lucrare despre legislație a italianului G. Filangieri — prin care mînuitorii condeiului erau îndemnați să-și pună talentul în slujba poporului. Cîteva din poeziile lui Goethe sînt traduse de un anonim, iar povestirea *Menia*, scrisă în limba germană de K. E. Franzos, fostul coleg de gimnaziu al lui M. Eminescu, este tălmăcită de T. V. Ștefanelli. În ultimele numere ale publicației, sub semnătura lui Șt. Nosievici și a lui I. Vorobchievici, au apărut partituri muzicale, pe care se cîntau unele din poeziile lui Alecsandri, cel mai statornic și fecund colaborator. Cît vreme a apărut sub înrîurirea fraților Hurmuzachi, „foaia" era scrisă într-o frumoasă limbă românească și se bucura de o largă răspîndire în toate provinciile românești. Mai tîrziu, însă, încercările abuzive ale lui I. G. Sbiera de a impune sistemul preconizat de A. Pumnul aveau să grăbească sfîrșitul revistei.

— 1. Gh. Hurmuzachi, *Către cetitorii noștri*, FSC, I, 1865, 1—3, reed. în PLR, I, *210—212* ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 83—127* ; 3. *Șaptezeci de ani de la înființarea Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1932 ; 4. Pavel Țugui, *Prefață* la Sbiera, *Povești, XI—XII* ; 5. Pavel Țugui, *„Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina" (1865—1869)*, AUC, I, 1972.

I. C.

FOAIE DE STORIĂ ROMÂNĂ, revistă apărută la Iași în primele luni ale anului 1859. Doar patru numere, nenumerotate și nedatate, au ieșit din această publicație redactată de B. P. Hasdeu. Alături de studii științifice sînt publicate și două cercetări cu caracter literar : *Poezia năciunară* și *Pomelnicul domnilor Moldovei de Mitropolitul Dosoftei*. În cea de a doua, Hasdeu subliniază importanța poeziei populare pentru dezvoltarea poeziei românești culte și afirmă, totodată, necesitatea studierii literaturii române în raporturile ei cu literaturile străine.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 257* ; 2. Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, Minerva, 1974, *36—37*.

R. Z.

FOAIE LITERARĂ, revistă literară săptămînală apărută la Brașov de la 1 ianuarie pînă la 25 iunie 1838. La 9 decembrie 1837, G. Barițiu, în calitate de redactor, și J. Gött, în calitate de administrator și tipograf, difuzau o *Înștiințare literară*, prin care făceau cunoscută apropiata apariție a unui nou periodic. Era, de fapt, programul revistei care înlocuia „Foaia duminecii" a lui I. Barac. Redactorul își propunea o îmbunătățire considerabilă a conținutului, pentru a contribui, astfel, la dezvoltarea literaturii române. Cuprinsul celor 26 de numere tipărite corespunde programului anunțat. În articolul *Traducere* din primul număr, Barițiu arăta foloasele unor tălmăciri de valoare din operele scriitorilor clasici și își exprima încrederea în capacitatea expresivă a limbii române. Dealtfel, în **F. l.** s-a acordat un spațiu destul de mare discuțiilor despre limbă și ortografie, republicîndu-se și părerile scriitorilor munteni sau moldoveni (I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi). Atitudinea revistei era moderată. Se criticau excesele latinizante și puriste și, de asemenea, fanteziile ortografice. Redacția urmărea să țină la curent cititorii cu evenimentele politice și cu mișcarea culturală și literară din întregul teritoriu locuit de români. În acest scop, se publicau și versuri de Iancu Văcărescu, trimise redacției de T. Cipariu, acesta, la rîndu-i, colaborînd cu versuri proprii și cu o traducere din Goethe. Tot el transpunea în limba română studii literare despre Th. Moore, Byron, W. Scott ș. a. și transmitea revistei versurile preotului maramureșean Hojdu. Cu articole dedicate limbii române colaborau I. Maiorescu și V. Popp (care publica și versuri modeste). La 25 iunie 1838, **F. l.** își suspenda apariția, lăsînd locul unei noi reviste, cu un program mai complet — „Foaie pentru minte, inimă și literatură", supliment literar al „Gazetei de Transilvania", cum, dealtfel, trebuie considerată și **F. l.**

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 294* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *297* ; 3. Iorga, *Ist. presei, 64* ; 4. Călinescu, *Ist. lit., 124* ; 5. Antip, *Contribuții, 12* ; 6. *Ideologia 1848, 184—190* ; 7. Pervain, *Studii, 299—303* ; 8. Marica, *Foaie, passim*.

R. Z.

FOAIE LITERARĂ, revistă de literatură apărută la Oradea, săptămînal, între 6 aprilie și 26 octombrie 1897. Deși Lucreția Suciu-Rudow era indicată drept redactor responsabil, de redactare și de întreaga activitate legată de tipărirea revistei s-a ocupat W. Rudow, căruia îi aparține, de fapt, și inițiativa apariției. **F. l.** ar fi trebuit să devină o publicație care să strîngă în jurul ei scriitorii cei mai cunoscuți din Transilvania și din întreaga Românie. În **F. l.** s-a scris mult despre menirea presei literare (Enea Hodoș, Petru Corna, Septimiu Sever Secula). Colaboratorii revistei erau : Ilarie Chendi (semna I. Ch.), care publica articole dedicate unor chestiuni diverse, cum ar fi întrebuințarea citatului în studiile

literare ; W. Rudow, care redacta notele bibliografice, rubricile *La vatră, Cronica săptămînii* şi *Poşta redacţiei ;* Lucian Bolcaş, autorul unor portrete satirice inspirate din viaţa mediilor româneşti orădene, scrise cu umor, cu spirit de observaţie şi mărturisind înclinarea spre fantazare. Cu încercări literare mai colaborau Septimiu Sever Secula, Lucreţia Suciu-Rudow, Ioan Bota, Maria Cunţan, I. Scurtu şi mai puţin cunoscuţii Petru Corna, V. Moldovan, Gavril Bodnariu, I. Stanca. G. Coşbuc publica poezii şi traducerea unui fragment din *Eneida.* Alte traduceri sînt făcute de G. Bogdan-Duică, W. Rudow şi I. Pop-Reteganul. Tălmăcirea unei nuvele a scriitorului american Washington Irving nu este semnată, iar o adaptare a unei fabule de Esop este iscălită cu pseudonimul Ermit. I. Pop-Reteganul, Vasile Sala şi V. Chiş-Micu publicau literatură populară culeasă din Ardeal.

— 1. Lucian Bolcaş, *„Foaia literară" redactată şi editată de Lucreţia Rudow-Suciu şi de Wilhelm Rudow, Oradea Mare 1897. Amintiri,* ALPR, 1927, *170—174.*

R. Z.

FOAIE PENTRU MINTE, INIMĂ ŞI LITERATURĂ, revistă socială şi literară apărută săptămînal ca supliment al „Gazetei de Transilvania" la Braşov, între 2 iulie 1838 şi 24 februarie 1865. Din ianuarie 1837, I. Barac, ajutat de tipograful şi editorul braşovean J. Gött, scoate „Foaia duminecii", periodic destinat beletristicii moralizatoare şi unei literaturi de popularizare în domeniul istoriei, pedagogiei, tehnicii etc. Revista încheindu-şi bilanţul primului an nu numai cu un serios deficit bănesc, dar şi fără efectul scontat în rîndurile cititorilor, editorul renunţă la înţelegerea cu Barac şi, de la începutul anului următor, îl va sprijini materialiceşte pe G. Bariţiu, în încercarea acestuia de a înlocui „Foaia duminecii" cu o revistă mai apropiată de cerinţele culturale şi literare ale românilor transilvăneni. Bariţiu redactează, în primul semestru al anului 1838, „Foaie literară". Întreprinderea lui are mai mult un caracter experimental sau de prospecţiune şi, pe baza concluziilor obţinute, după ce la 25 iunie suspendă apariţia „Foii literare", o săptămînă mai tîrziu face să apară primul număr din **F. pentru m., i. şi l.,** cu o structură sensibil transformată, renunţînd la unele studii şi articole prea erudite în favoarea scrierilor literare propriu-zise şi a publicisticii cu caracter informativ şi umoristic. Redactorul încerca astfel, cedînd într-o proporţie oarecare dorinţelor publicului, să cucerească un teritoriu dominat pînă atunci, în absenţa periodicelor româneşti corespunzătoare, de foile germane şi ungureşti. Dealtfel, noua revistă, aşa cum o mărturiseşte şi denumirea pe care i-a dat-o Bariţiu, avea, în bună măsură, ca model, publicaţia germană „Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde", care apărea atunci la Braşov, în editura aceluiaşi J. Gött. Dar principala sursă de inspiraţie a redactorului, atît în ceea ce priveşte caracterul gazetei politice pe care o conducea („Gazeta de Transilvania"), cît şi în privinţa celei literare,

FOAE
pentru
MINTE, INIMA ŞIRE LITERATURA.
Nro 1. Sambetea 2. Iuliu 1838.

care avea rolul unui supliment al celei politice, erau periodicele din Muntenia („Curierul românesc") şi Moldova („Albina românească"), din care Bariţiu a reprodus adesea, cu acordul lui I. Heliade-Rădulescu şi Gh. Asachi, articole şi scrieri beletristice. La redactarea revistei din Braşov, alături de iniţiatorul ei, au participat Andrei Mureşanu (1838 — 13 februarie 1850) şi Iacob Mureşianu. Cel de-al doilea va fi, începînd cu 9 septembrie 1850, singurul redactor al publicaţiei, ca şi al „Gazetei de Transilvania", deoarece autorităţile vor impune schimbarea lui Bariţiu din funcţia de redactor, ca o sancţiune pentru atitudinea lui în timpul evenimentelor din anii 1848—1849. Între 7 martie şi 5 decembrie 1849, **F. pentru m., i. şi l.** a fost obligată să-şi întrerupă apariţia ; o altă întrerupere a urmat în 1850 (13 februarie — 9 septembrie), cînd revista, ca şi „Gazeta de Transilvania", a fost suspendată de autorităţile habsburgice. În anii 1856 şi 1857, din cauza greutăţilor materiale, se scot numere duble, la intervale neregulate de timp, sau chiar se opreşte tipărirea (14 august 1856 — 6 martie 1857). După o perioadă de relativă stabilitate, alte greutăţi se ivesc şi, din această cauză, în urma a doi ani de apariţie intermitentă (douăzeci şi nouă de numere în 1863 şi doar cinci în 1864), I. Mureşianu renunţă, din februarie 1865, să mai scoată revista, care intra atunci în al douăzeci şi şaptelea an de existenţă.

În foile volante care premerg apariţiei acestei publicaţii sau însoţesc unele numere, în articolele-program, dintre care multe, comune, sînt tipărite în „Gazeta de Transilvania", şi în scrisorile către cititori, Bariţiu discută mereu, cu lărgimea de informaţie şi profunzimea ce-i caracterizează întreaga activitate, menirea celor două foi ale sale şi, mai ales, rostul celei literare în cadrul situaţiei generale din Transilvania şi în raport cu nevoile sociale şi culturale ale românilor. În esenţă, el îşi formulase programul încă din *Înştiinţarea* de la sfîrşitul anului 1837, cînd făcea publică hotărîrea de a scoate, în anul următor, o „Foaie literară". De fiecare dată însă cînd revine asupra chestiunii, registrul nuanţelor se îmbogăţeşte, caracterul programului său publicistic devenind, pe măsură ce experienţa de redactor şi autor sporeşte, tot mai cuprinzător şi mai variat. Iniţial, Bariţiu, sfătuit şi de Gött, se gîndea la o gazetă cu materiale pentru „inima şi mintea" cititorului transilvănean, după modelul revistelor germane. Se adaugă apoi acestei direcţii de divertisment şi informare, care nu va fi niciînd părăsită, ideea preţioasă că foaia trebuie să sprijine activitatea literară a românilor prin publicarea literaturii originale, dar şi a traducerilor. Anunţînd schimbarea denumirii publicaţiei, în mai 1838, redactorul îşi face cunoscută şi intenţia de a modifica structural noul periodic. Accentul, pentru viitor, se va pune, arată Bariţiu, pe publicarea literaturii, a unor scrieri „folositoare şi plăcute", renunţîndu-se la articolele prea încărcate de date. O nouă lămurire, din 1843, se adresează celor ce-i pretindeau să abandoneze preocupările literare. Revista le va continua, răspunzînd astfel interesului general, dar va spori şi atenţia pentru istoria naţională. Raportul, subliniază acum redactorul, va fi în favoarea preocupărilor serioase, de ştiinţă şi istorie, dar se va tipări şi multă beletristică, materiale distractive, umor. Cu timpul, Bariţiu se vede obligat să anunţe pe cei ce-i trimiteau versuri că nu poate, din cauza numărului limitat de pagini, să publice decît o singură poezie într-un număr al revistei. Se face loc însă şi literaturilor străine, din care se traduce tot mai mult, iar uneori, articole de

atitudine socială trec din paginile „Gazetei de Transilvania" în acelea ale suplimentului său literar. **F. pentru m., i. şi l.** completează astfel acţiunea politică şi socială a „Gazetei de Transilvania". Ideile politice capătă putere de circulaţie mai ales în rîndurile burgheziei româneşti din Transilvania, pentru care erau scrise, în primul rînd, foile lui Bariţiu. Revista a susţinut necesitatea ridicării nivelului cultural al poporului, ca un prim pas spre realizarea unităţii culturale a tuturor românilor. Ideile Şcolii ardelene se fac încă simţite, dar reflexele iluministe coexistă cu ecourile romantismului ; predomină spiritul naţional, moderat politiceşte, al lui Bariţiu. Pînă la apariţia „Familiei", „Albinei Carpaţilor" şi, mai tîrziu, a „Tribunei", **F. pentru m., i. şi l.** va fi cel mai important periodic literar al românilor din Imperiul austriac. Contribuţia revistei se manifestă, cu prioritate, în două direcţii. Una este aceea a dirijării interesului cititorilor către literatură, şi mai ales către literatura naţională. În acest scop, Bariţiu se va îngriji să publice sau să republice producţiile beletristice ale scriitorilor din Principate (Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu ş. a.) şi din Transilvania (I. Barac, A. Mureşanu, I. Rusu), făcînd totodată loc în paginile revistei unor încercări ale tinerilor cu preocupări literare sau jurnalistice, stimulînd interesul acestora pentru creaţie. Scrierilor originale li s-au adăugat, mai ales în perioada de pînă la 1850, numeroase traduceri, accentul căzînd pe opera unor scriitori cu vederi înaintate. Dar mai însemnat este efortul lui Bariţiu, în consonanţă cu cel al confraţilor lui din Principate, de a folosi publicistica şi literatura ca pe un mijloc de acţiune în vederea realizării unităţii spirituale a românilor. G. Bariţiu şi, după 1850, I. Mureşianu, au făcut din **F. pentru m., i. şi l.** o tribună de afirmare a ideii naţionale prin cultură şi literatură. De aceea, în primii ani, pînă prin 1842, exigenţa critică a redactorului a fost redusă faţă de colaboratorii transilvăneni. Totodată, operele marilor scriitori moldoveni şi munteni erau oferite ca modele pentru începători, dar şi ca dovezi ale capacităţii creatoare a poporului nostru. În acelaşi mod poate fi privit şi interesul arătat în revistă poeziei şi artei populare. Foaia lui Bariţiu este prima publicaţie periodică românească din Transilvania care a tipărit folclor. S-au republicat fragmente din textele culese de V. Alecsandri, versuri şi proză provenind de la A. Mureşanu, I. Maiorescu, At. M. Marienescu ş. a., precum şi studii dedicate poeziei, muzicii şi dansului popular, etnografiei etc. În anii 1858 şi 1859, I. G. Sbiera, M. V. Stănescu-Arădanul şi At. M. Marienescu şi-au făcut publice, prin intermediul revistei, apelurile către intelectualii din satele transilvănene şi din Bucovina, prin care aceştia erau îndemnaţi să culeagă şi să trimită spre publicare balade, poveşti, basme, datine, proverbe, anecdote. În revistă vor apărea contribuţii privind istoria românilor şi a popoarelor vecine, studii, dar şi articole pe înţelesul tuturor, în probleme de filologie, pedagogie, economie, filozofie, geografie ş. a. Rubricile de informaţii şi ştiri în legătură cu viaţa politică şi socială din Transilvania, din Principate şi din alte teritorii locuite de români nu au lipsit din nici un număr al publicaţiei, ca şi notele bibliografice, recenziile şi chiar articolele ample dedicate cărţilor care se tipăreau la Braşov, Iaşi şi Bucureşti. Această oglindă a vieţii intelectuale naţionale era completată prin comentarii atente la ceea ce se publica în alte gazete şi reviste, prin rubrici în care se discuta viaţa teatrală sau artistică şi prin altele închinate învăţămîntului. În acest fel, **F. pentru m., i. şi l.** a concentrat (ca şi celelalte mari publicaţii periodice din prima jumătate a secolului al XIX-lea) colaborarea celor mai importanţi scriitori, oameni de ştiinţă şi cultură şi gazetari politici, fiind, totodată, o şcoală pentru numeroşi tineri care şi-au început activitatea scriitoricească în paginile ei. Din Transilvania au colaborat, alături de G. Bariţiu, Andrei Mureşanu, Iacob Mureşianu şi P. Vasici, T. Cipariu, I. Rusu, V. Popp, Iosif I. Mani, Aron Florian, G. Munteanu, A. T. Laurian, S. Bărnuţiu, precum şi I. Barac, N. Bălăşescu, Vincenţiu Babeş, A. Pumnul. Li se alătură bănăţeanul N. Tincu-Velia, M. Sora Noac şi mai tinerii At. M. Marienescu, A. Papiu-Ilarian, I. Vulcan, I. Codru-Drăguşanu, J. Popfiu, I. V. Rusu, bucovineanul V. Bumbac ş. a. La fel de bogată a fost colaborarea autorilor din Muntenia şi Moldova. Scrierilor lui I. Heliade-Rădulescu şi N. Bălcescu li s-au adăugat altele, aparţinînd lui Iancu Văcărescu, C. Negruzzi, A. Pann, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, C. Bolliac, I. Ghica, V. Alecsandri, N. Istrati, D. Ralet, I. Ionescu de la Brad, C. A. Rosetti. Numărul celor care apar în paginile revistei este însă mult mai mare, dacă se ţine seama de scriitorii din care se reproducea frecvent (Gh. Asachi, M. Kogălniceanu ş. a.) şi, mai ales, de colaboratorii mai puţin sau deloc cunoscuţi.

Deosebit de însemnat este rolul revistei în facilitarea contactului cu literaturile străine. S-a tradus, în primul rînd, din scriitorii de limbă germană (Lessing, Herder, Goethe, Schiller, S. Gessner, Chr. M. Wieland, L. Uhland şi H. Heine), apoi din cei englezi (Shakespeare, Milton, Young, Byron) şi americani (B. Franklin), italieni (V. Alfieri şi G. Casanova), ruşi (Antioh Cantemir, Puşkin), polonezi (A. Mickiewicz). Nu lipsesc nici tălmăcirile din literatura franceză (Montesquieu, Molière, Voltaire, J.-J. Rousseau, Diderot, Lamartine, Béranger, Lamennais, Balzac, Hugo, Al. Dumas, Musset ş. a.), precum şi traducerile fragmentare din clasicii greci şi latini (Homer, Ovidiu, Vergiliu, Cicero ş. a.). Se adaugă şi multe aforisme şi maxime din Cicero, Voltaire, Chamfort, Pascal, Vauvenargues, Fénelon, Axel Oxenstiern, J. G. Fichte.

Completînd, din punctul de vedere cultural şi literar, acţiunea politică a „Gazetei de Transilvania", **F. pentru m., i. şi l.** a militat, concomitent cu „Dacia literară" sau „Propăşirea", pentru crearea unei literaturi originale, inspirată din tradiţiile populare şi istorice ale românilor. Totodată, revista a susţinut consecvent ideea luminării prin cultură, a trezit interesul pentru lectură şi pentru creaţia literară, a făcut cunoscută beletristica autohtonă şi poezia populară. Nu mai puţin importantă este contribuţia publicaţiei la răspîndirea cunoştinţelor ştiinţifice şi la combaterea, în spirit iluminist, a concepţiilor învechite, precum şi aportul ei la clarificarea chestiunilor de limbă literară şi ortografie, la respingerea unor afirmaţii eronate şi tendenţioase, făcute de diferiţi istorici şi publicişti străini în legătură cu originea limbii şi a poporului român sau în legătură cu istoria noastră naţională.

— 1. *De la redacţie. Pentru semestrul al doilea* (foaie volantă), Braşov, 9 mai 1838 ; 2. G. Bariţiu, *Discursul redacţiei cu un cunoscut*, FMIL, I, 1838, 1 ; 3. G. Bariţiu, *Trecutul şi viitoriul acestor foi*, FMIL, II, 1839, 26 ; 4. G. Bariţiu, *Către cetitorii „Gazetei de Transilvania"*, GT, VI, 1843, 93 ; 5. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 257* ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *307*, II, *237—243, 259—263*, III, *31—35* ; 7. Iorga, *Ist. presei, 64—67* ; 8. I. Lupaş, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureşanu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1925, *1—6* ; 9. Lupaş, *Contribuţiuni, 58—71* ; 10. Gh. Bogdan-Duică, *Relativ la istoria gazetăriei. „Gazeta Transilvaniei"*, NN, IV, 1930, 93, 100, 101 ; 11. Olimpiu Boitoş, *Periodice ardelene în răstimp de o sută de ani*, Cluj, 1938, *passim* ; 12. Breazu, *Lit. Trans., 115—118* ; 13. Murărăşu, *Ist. lit., 211—212* ; 14.

G. Em. Marica, *120 de ani de la apariție*, TR, II, 1958, 28 ; 15. M. Zamfir, *Literatura de la „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (pînă la 1850)*, AUB, științe sociale-filologie, t. XIII, 1964 ; 16. *Ideologia 1848, 184—190* ; 17. V. Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, E.Ș., 1966, *passim* ; 18. V. Netea, *Primele colecții de proverbe românești publicate*, SFL, *407—409* ; 19. *Ist. lit.*, II, *404—405, 408—410, 418—419* ; 20. Caracostea, *Poezia trad.*, II, *22—30* ; 21. Marica, *Foaie* ; 22. V. Netea, *Primii colaboratori ai foilor de la Brașov, contribuții directe, reproduceri*, în *130 de ani de la apariția „Gazetei de Transilvania"*, Brașov, 1969, *9—51* ; 23. M. Triteanu, *„Foaie pentru minte, inimă și literatură"*, TR, XIV, 1970 13 ; 24. Cornea, *Originile, 446—447, 506* ; 25. *George Bariț și contemporanii săi*, I—IV, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, Titus Moraru, Gelu Neamțu, Gr. Ploeșteanu, Mircea Popa, D. Suciu, I. Buzași, București, Minerva, 1973—1978, *passim* ; 26. V. Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881)*, București, E.Ș., 1974, *343* ; 27. Marica, *Studii*, I, *11—111, 216—226*.

R. Z.

FOAIE ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ v. **Propășirea.**

FOARFECA, revistă satirică și de umor, săptămînală, apărută la București între 24 ianuarie 1888 și 28 mai 1889. **F.** continua publicațiile satirice „Scaiul" (1882—1883) și „Ciulinul" (1883, 1884, 1885), ambele redactate de Ioan Athanasiade. Probabil că tot el conducea, împreună cu Dem. Rocco, și **F.,** la care D. Marinescu-Marion, umorist destul de cunoscut spre sfîrșitul secolului trecut, era secretar de redacție. Revista ataca, deopotrivă, guvernarea liberală a „vizirului" (I. C. Brătianu), cît și guvernul junimist care i-a urmat. Mișcările țărănești din anul 1888, reprimate aspru de regimul burghezo-moșieresc, sînt descrise în **F.** cu respectul adevărului și cu simpatie pentru răsculați. O bogată rubrică de note și știri intitulată *Treanca-fleanca* se ocupa de viața literară a epocii. Săgețile ironice se îndreptau mai ales spre scriitorii care intraseră în viața politică (C. Mille, B. Delavrancea), redactorii de la **F.** considerînd cariera politică burgheză o dezertare de la îndeplinirea rosturilor artistice și sociale scriitoricești. Nu lipsesc nici pamfletele antimonarhice, parodiile literare (la *Bursierul* lui B. Delavrancea și *Feciorul popei* a lui C. Mille). Foarte interesantă este satira în versuri *Parveniții literari,* semnată Senex, publicată în numărul din 22 mai 1888, care conține prevestirea morții tragice a lui Mihai Eminescu, ce avea să se împlinească peste un an. Redactată de publiciști cu autentică vocație satirică, **F.** trebuie înregistrată între periodicele satirice care au avut o atitudine democratică, alături de cele editate de N. T. Orășanu, I. L. Caragiale, A. Bacalbașa.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *270*.

R. Z.

FOGARAȘI, Ștefan (sec. XVII), traducător. Și-a desfășurat activitatea de predicator reformat la Lugoj, pe la mijlocul secolului al XVII-lea. A tradus din latină și maghiară așa-zisul *Catechismus adecă a creștineștii religii și credințe în scurte întrebări și răspunsuri cuprinse cu fapte din Sfînta Scriptură întărită coprindere sau măduvă,* numit de autorul acestui manual, profesorul Alstedius din Alba Iulia, și *Biblia mică,* traducere tipărită în 1648 cu concursul lui Ákos Barcsay, mare ban al Lugojului și Caransebeșului. Se presupune că **F.** ar fi avut cunoștințe apreciabile de limba latină. Din prefața catehismului reiese că era conceput „potrivit cu mintea copilului care încă e fraged", de unde se vede că atît **F.** cît și protectorul său Barcsay urmăreau pregătirea tinerilor într-un spirit calvin. Din aceeași prefață se înțelege că **F.** ar mai fi tradus în românește și psalmii lui David. Se presupune că psalmii lui Ioan Viski sînt copiați după traducerea lui **F.** ⟨4⟩. Singurul exemplar din catehismul lui **F.,** păstrat în biblioteca Colegiului reformat din Oșorhei (lîngă Oradea), a fost descoperit de N. Densușianu. O copie a acestui exemplar se află la Biblioteca Academiei R. S. România. Catehismul cuprinde trei părți, scrise cu litere latine și ortografie maghiară.

— **Tr.** : *Catechismus adecă a creștineștii religii și credințe în scurte întrebări și răspunsuri cuprinse cu fapte din Sfînta Scriptură întărită coprindere sau măduvă,* Alba Iulia, 1648, reed. fragm. în CHRM, I, *124,* BRV, I, 160—164 ; ediție facsimilată *(Fogarasi István Kátéja),* îngr. Tamás Lajos, Cluj, 1942.

— 1. Hasdeu, *Cărțile pop., 725—726* ; 2. Urechia, *Schițe, 36* ; 3. Sbiera, *Mișcări, 106, 136* ; 4. Iorga, *Ist. lit. relig., 144—145* ; 5. Iorga, *Ist. bis.*, I, *302* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, *250—251* ; 7. Aurel Cosma, *Scriitori români bănățeni din timpul calvinismului,* VR, XXV, 1933, 12 ; 8. Ștefan Meteș, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria,* I, ed. 2, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1935, *264, 394—395* ; 9. Suciu, *Lit. băn., 15—19* ; 10. N. Drăganu, *Un manuscris calvino-român din veacul al XVII-lea,* OL, *279—301* ; 11. Călinescu, *Ist. lit., 55* ; 12. I. Bănățeanul, *Cel din urmă ban al Caransebeșului și Lugojului — hunedoreanul Acațiu din Bîrcea Mare (Barcsai Ákos) — ca stimulator al progresului cultural bisericesc,* MB, X, 1960, 3—6 ; 13. Piru, *Ist. lit.*, I, *195—196* ; 14. *Ist. lit.*, I, *437* ; 15. Al. Belu, *Cîteva considerații cu privire la autorul primului dicționar valachico-latinum,* O, XX, 1969, 5.

A. S.

FOILETONUL ZIMBRULUI, supliment literar al ziarului „Zimbrul", apărut la Iași, săptămînal, între 23 ianuarie 1855 și 16 iulie 1856. Teodor Codrescu și Dimitrie Gusti au redactat revista pînă la 27 mai 1856, cînd primul devine „redactor răspunzător". Secretar de redacție este posibil să fi fost V. A. Urechia. Din 2 iulie, același an, nu se mai indică nu-

Comitetul unionist din Iași, 1856

mele vreunui redactor. **F. Z.** apărea în strînsă dependență de „Zimbrul", unele articole politice continuînd dintr-un periodic în celălalt. Textele politice pe care redacția le considera importante pentru sprijinirea revendicărilor naționale erau publicate simultan în limbile română și franceză. În cel de-al doilea an de apariție periodicul duce o susținută campanie prounionistă. Numărul din 29 aprilie 1856 este dedicat în întregime poeților care sprijineau ideea Unirii: Gh. Sion, Gh. Tăutu, A. N. Scriban, N. Voinov. În jurul revistei s-a concentrat acea parte a intelectualilor pentru care ideea de progres social rămînea încă o noțiune vagă și plină de riscuri. De aceea, există totuși la **F. Z.**, în raport cu restul presei politice și literare unioniste, o ușoară nuanță de conservatorism în planul atitudinii sociale, dar și în acela literar. Nu este vorba de un conservatorism asimilabil aceluia junimist, de mai tîrziu, ci de o inerție în acceptarea ideilor noi, de un regret nemărturisit, dar vizibil, pentru starea veche a lucrurilor, pentru lumea ce dispărea. Chiar și aspectul grafic al periodicului mărturisește această atitudine. **F. Z.** publica, în primul rînd, literatură beletristică. Puținele articole politice sau de istorie și drept, scrise de T. Codrescu, Gh. Sion, G. R. Melidon, sînt relevabile datorită simțămintelor patriotice care le inspiră. În articolele pe care le scrie, Gh. Sion susține părerea, caracteristică pentru grupul politic din care făcea parte, că în vremurile de intensă activitate politică literatura nu se mai dezvoltă. Sion vede în epoca premergătoare anului 1848 o perioadă de înflorire a literaturii române, în timp ce în deceniul 1850—1860 gustul pentru lectură ar dispare, iar scriitorii, nefiind stimulați, nu mai produc literatură de calitate. **F. Z.** publică traduceri bine selecționate, din scriitori cunoscuți, francezi, germani și englezi. Din Byron și Lamartine traduce Gh. Sion, din Schiller și A. Poissonnier, G. R. Melidon, Al. Fotino transpune romanul *Maistru Adam Calabrezul* al lui Al. Dumas. Colaboratorii literari cei mai des întîlniți în paginile revistei sînt D. Gusti, cu versuri și proză, V. A. Urechia, autor de poezie patriotică și erotică, precum și al „romanului național" *Coliba Măriucăi*, și G. R. Melidon, tot atît de neinteresant în ipostaza de versificator ca și în aceea de autor al însemnărilor de călătorie în Moldova de sus și la Cetatea Neamțului. Tot cu însemnări de călătorie, scrise cu emoție discretă și cu darul de a însufleți aridele amănunte istorice, colabora Gh. Sion, iar un G. Hîncu era autorul unei serii de scrieri în proză intitulate pretențios *Serile romane sau Cinci nuvele religioase*. Printre autorii de versuri, cei mai mulți demni de amintit pentru intențiile patriotice, erau C. D. Aricescu, G. Crețeanu, D. Dăscălescu, Gh. Tăutu, Șt. Sihleanu, N. Voinov, A. N. Scriban, D. S. Miclescu, I. Gheorghiu. Se mai publică versuri satirice scrise de C. Stamati, fabule de I. Sîrbu, precum și poezii ale lui V. Alecsandri și D. Bolintineanu, inedite sau reproduse din alte publicații.

Deși nu poate fi comparată cu „Steaua Dunării" sau cu „România literară", **F. Z.** a avut meritul de a fi participat la însuflețita activitate politică și literară care a pregătit unirea celor două Principate.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *269* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *187—190* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *102—103* ; 4. *Ist. lit.*, II, *246*, *372*, *636*.

R. Z.

FOIȘOARA PENTRU RĂSPÎNDIREA CUNOȘTINȚELOR FOLOSITOARE ȘI A IUBIREI DE CARTE, publicație periodică literară și culturală apărută bilunar la Sibiu, între 1 ianuarie și 15 iunie 1886. A fost redactată de Grigore Sima al lui Ion (redactor responsabil) și de I. Pop-Reteganul (prim colaborator). Ei își propuneau, în afară de ceea ce rezultă din titlul care sintetizează un adevărat program, să publice cît mai multă literatură populară și cultă, aceasta inspirată direct din folclor. În intenția redactorilor, revista trebuia să devină și o publicație de informare bibliografică, dar această inițiativă, ca și altele, nu se va realiza din cauza întreruperii apariției. Într-o cronică dedicată volumului *Novele din popor* al lui I. Slavici, se dezvoltă un program literar ambițios, bazat pe refuzul importului de literatură străină. Scriitorul român, se spune în același loc, trebuie să se inspire din realitățile autohtone, iar rostul literaturii naționale este acela de a da hrană sufletească poporului.

Scrierile literare apărute în revistă sînt modeste ca valoare. Colaboratorii, cu excepția lui I. Pop-Reteganul, nu s-au făcut cunoscuți prin nimic de seamă în viața literară a epocii. Doar Grigore Sima al lui Ion, autor de nuvele, de versuri și de articole în care discută tradițiile populare, poate fi menționat pentru claritatea ideilor și proprietatea limbii.

R. Z.

FOIȘOARA TELEGRAFULUI ROMÂN, supliment cultural editat de „Telegraful român", care apare de două ori pe lună, la Sibiu, între 1 ianuarie 1876 și 25 decembrie 1877. Cu rubrici numeroase și cu o tematică lipsită de unitate, acest periodic era totuși redactat în raport cu un program politic și cultural limpede, fiind un organ publicistic al junimiștilor sibieni, grup de tineri intelectuali, dintre care se detașau I. Bechnitz, D. Comșa, prieten al lui M. Eminescu, A. Brote și E. Brote. În chestiunile ortografice gazeta adopta ortografia fonetică a „Convorbirilor literare". Se făcea simțit și ecoul teoriei „formelor fără fond", mai ales în articolele politice ale lui D. Comșa. Junimismul era însă adaptat la realitățile ardelenești, dîndu-se prioritate chestiunii naționale și, în continuarea acestei idei, culturii naționale, accesibilă întregului popor și bazîndu-și originalitatea pe literatura și tradițiile populare. De aici o diferență de vederi față de junimiștii ieșeni, în ceea ce privește aprecierea literaturii, care va fi judecată în funcție de conținutul de idei, neapărat „sănătoase", adică naționale, criteriul estetic fiind considerat mai puțin important. At. M. Marienescu relua seria de povești populare publicate pînă atunci în „Albina". Pentru fiecare bucată se indică informatorul, data și locul culegerii și se fac relații cu mitologia altor popoare. În mai multe numere E. Brote publică articolul dedicat activității Astrei, articol pe care, considerîndu-l interesant, M. Eminescu îl va retipări în „Curierul de Iași" din același an (1876). Mai apar cîteva traduceri, nesemnate, din H. Heine și altele din J. J. Engel (de D. Popovici-Barcianu). Rubrici de critică a traducerilor, note bibliografice și știri literare completau sumarele periodicului. La sfîrșitul anului 1877 se anunța contopirea cu „Telegraful român", subliniindu-se că schimbarea de formă editorială nu va modifica programul cultural.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *269* ; 2. Breazu, *Lit. Trans.*, *167—170* ; 3. Slavici, *Amintiri*, *497* ; 4. I. Gorun, *Cîteva amintiri*, ALPR, 1926, *28—30* ; 5. Lăzăreanu, *Glose*, *75—77*.

R. Z.

FOIȚA DE ISTORIE ȘI LITERATURĂ, revistă lunară apărută la Iași din martie pînă în iulie 1860. Continuă „Foaie de storiă română" a lui B. P. Hasdeu, scoasă cu un an înainte tot la Iași. Noua revistă este scrisă aproape în întregime de redactor. În afară de două articole cu caracter programatic, mai ales

privind activitatea de viitor a istoricului, intitulate *Istoria* şi *Literatura*, el publică studii de istorie, altele de literatură, versuri, notiţe critice. Mai colaborau Gh. Tăutu, cu o dramă istorică în versuri, şi G. R. Melidon, cu poezii. Din Gogol, A. D. Holban traduce fragmentar *Scrisorile unui nebun*, probabil prima versiune românească din opera scriitorului rus. După cum se specifică pe coperta revistei, toate articolele nesemnate îi aparţin lui Hasdeu.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *269* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *298—299* ; 3. *Ist. lit.*, II, *638* ; 4. Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, Bucureşti, Minerva, 1974, *38—46*.

R. Z.

FOLETUL NOVEL, calendar cuprinzînd pronosticuri politice, previziuni cu caracter astrologic şi meteorologic, alcătuit în Ţara Românească între anii 1693—1703. A fost întocmit probabil la cererea lui Constantin Brîncoveanu de unul dintre secretarii domnului, italianul Giovanni Candido Romano, predecesor, la curtea din Ţara Românească, al lui Anton Maria Del Chiaro. S-au aflat, pentru prima dată de către A. I. Odobescu, exemplare manuscrise ale **F. n.** provenind din biblioteca lui Brîncoveanu de la mănăstirea Hurezi din anii 1693, 1694, 1695, 1699, 1700 (un scurt fragment), 1701, 1703 şi 1704. În 1695, la puţin timp după ce iniţiază traducerea de „foglietti novelli", Romano, care îşi semnează calendarele cu pseudonimele de Ioan Romanul sau Ioan Frîncul, se plîngea de „neputinţă şi boale" (suferea de podagră), cum va continua să o facă şi în anii

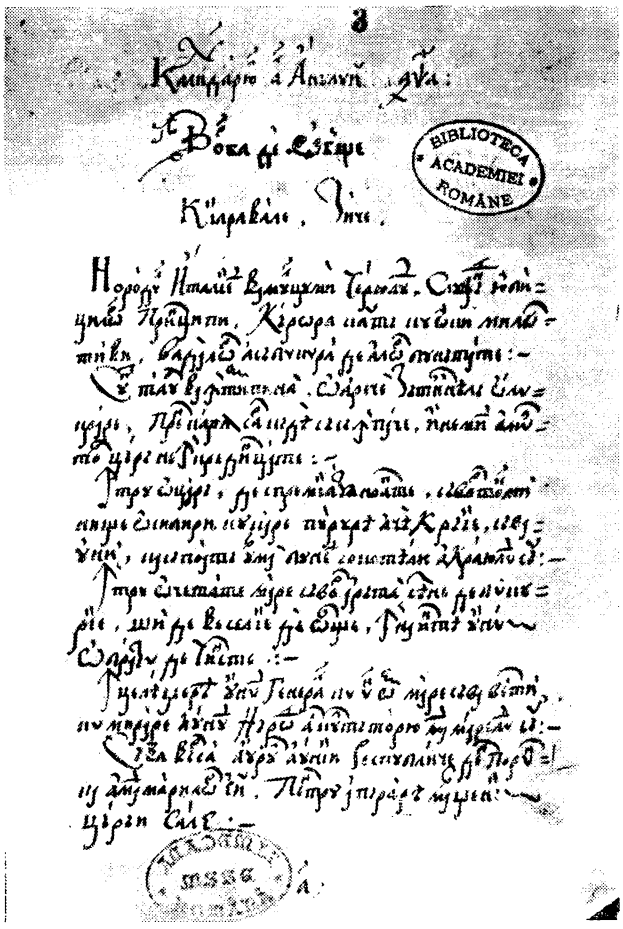

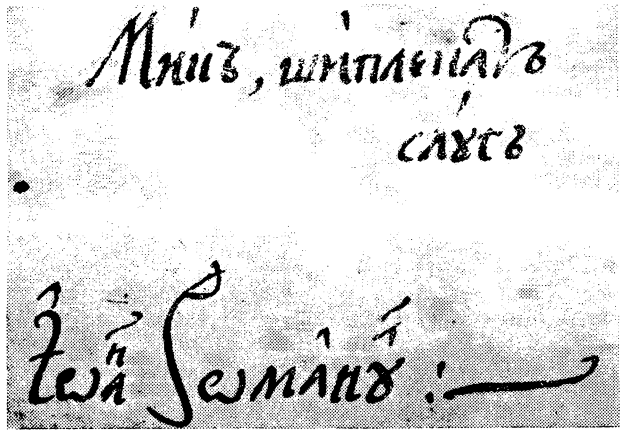

următori. În calendarul pe anul 1704, copiat de „popa Nicola", ca dealtfel şi cele din 1695 şi 1703, în care nu fusese menţionată contribuţia acestuia (e cu putinţă însă ca el să fi coparticipat chiar la redactare), nu mai apare obişnuita prefaţă a traducătorului. Se presupune că „astrologul" lui Brîncoveanu, „mică, smerită, plecată slugă şi rob", nu mai trăia la data respectivă. Pentru alcătuirea calendarelor, autorul prelucrează surse occidentale, îndeosebi almanahuri astrologice italiene (cîteva de neîndoielnică provenienţă veneţiană), precum : „Il Gran Pescatore di Chiaravalle", „Il Gran Cacciatore di Lago Scuro", „Il Rosignolo", „La Tartana degli Influssi del Gran Pescatore di Dorso Duro", „Gran Pascatore di Comacchio", „La Tartana delle Stelle", „Contra Tartana", „Bragagna degli Influssi", „Il Bragozzo delle Stelle", „La Moglie di Frugnolo", „La Barca Lunga per la Dogana dell'Ovo", „Nova Sibilla", „Pallade Astrologa", „Nova Finix", „Balestra Astronomica", „Gli Scrutini delle Stelle" ş.a. În predosloviile **F. n.**, Romano previne că a „tocmit" „zilele şi luminile lunilor" după canoanele bisericii Răsăritului, nu după noul calendar al apusenilor, înfăţişează „luminatului" domn pilde pe care i le pune la dispoziţie istoria, avînd ca protagonişti pe Artaxerxe, Cezar, Carol cel Mare, şi citează din *Metafizica* lui Aristotel, cînd vorbeşte de „curiozitas" şi de firea omenească, lacomă „la noao lucruri de a auzi". În sfîrşit, uneori, în închinările sale către domn, autorul, cultivat şi ceremonios, nu este lipsit de poezie, ca în prefaţa **F. n.** din 1699, unde metafora fericită, lirismul şi echilibrul frazei sînt pe potriva meditaţiei calme, inspirate de Eclezíast („Cură fără zăstîmp vremea, trec zilele, încuie-se anii ; derept că soarele trecînd cele 12 zodii, încunjură cercul său şi vine iarăşi la punctul de unde au purces, aducînd cu sine cele ce au născut şi au lucrat. Şi aşa, toate cîte supt dînsul sînt într-acea fire (...) zidindu-se, toate în naştere şi în rupere să poartă şi să înfăşură, cu vremea lor : unele, adecăte, făcîndu-se, altele stricîndu-se ; unele răsărind, alte perind"). Esoterismul previziunilor, adresate de la bun început doar „oamenilor cei mari şi înţelepţi", va fi avut darul de a stimula participarea domnului şi a celor din preajma sa la descifrarea unor enunţuri, adesea pitoresc formulate („Duca de Bavaria face cale" ; „În Roma, moare un obraz care face a cădea nasurile la mulţi" ; „În Milan se dănţuieşte" ; „Craiul franţozesc face aceea ce nimeni nu gîndea" ; „Vremea, foarte melanholică"). În acest sens este de remarcat că exemplare ale **F. n.** conţin şi un număr de însemnări autografe ale lui Brîncoveanu, unele din ele criptografice (referitoare la politica ţării şi la viaţa personală a domnului), altele dezvăluind spi-

ritul critic, dezamăgirea, dar şi triumful celui dispus să denunţe din cînd în cînd eroarea prezicătorului. Nu în puţine rînduri şi desigur nu întîmplător, calendarele, anticipînd aşteptările cititorilor, sînt unanime în a prooroci grabnica înfrîngere a turcilor. Autorul selectează cu rîvnă asemenea informaţii pentru domnul Ţării Româneşti („Luna turcească este să pată mare scădere" ; „Cine rabdă cu bărbăţia inemii biruieşte, măcar că cu multă cheltuială"). În calendarul din 1695, aluzia la Imperiul otoman este cuprinsă în imaginea copacului „ce să credea nemuritor", ale cărui ramuri ajung pînă la „Porţile Crivăţului", şi care stă gata să se prăbuşească. Ilustrînd un capitol al literaturii de prevestire reprezentată la noi anterior doar prin scrieri de sorginte bizantină şi slavă, **F. n.** constituie un document istoric, social, psihologic şi lingvistic al epocii brîncoveneşti. Traducerea de „foglietti novelli" a favorizat pătrunderea în limba română, la 1700, a unui număr impresionant de neologisme greceşti şi italiene. O ediţie completă a calendarelor brîncoveneşti cunoscute pînă azi a apărut în 1942, însoţită de un studiu al lui Emil Vîrtosu.

— 1. A. I. Odobescu, *„Foletul novel" şi calandarele lui Constantin vodă Brîncoveanu,* RR, I, 1861, *657—678* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* I, *37* ; 3. Ortiz, *Cult. it., 198—204* ; 4. D. Mazilu, *Alcătuitorul calendarelor lui Brîncoveanu,* GAC, IV, 1934, 9—10 ; 5. Cartojan, *Cărţile pop.,* I, *180—183, 187* ; 6. Emil Vîrtosu, *„Foletul novel", calendarul lui Constantin vodă Brîncoveanu (1693—1704),* Bucureşti, 1942 ; 7. Tomescu, *Calendarele, 12* ; 8. R. Pava, *Criptogramele din însemnările de taină ale lui Constantin Brîncoveanu,* SMIM, IV, 1960, *507—517* ; 9. Crăciun—Ilieş, *Repertorul, 172* ; 10. *Ist. lit.,* I, *459—460* ; 11. N. Vătămanu, *Medici şi astrologi la curtea lui Brîncoveanu,* VMD, XIII, 1966, 1 ; 12. Eugen Barbu, *Caietele Principelui,* II, Bucureşti, Eminescu, 1973, *301—313* ; 13. Mario Ruffini, *L'influsso italiano in Valacchia nell'epoca di Constantino vodă Brîncoveanu (1688—1714),* München, 1974, *77—135.*

R. Ş.

FORESCU, Vasile (a doua jumătate a sec. XIX), nuvelist. Era fiul unui înflăcărat unionist fălticenean, autor al unor memorii despre viaţa socială a Fălticenilor înainte de 1848. A scris povestiri, dintre care una a trimis-o „Convorbirilor literare", unde i-a şi apărut, nu însă înainte de a fi fost revăzută şi îndreptată de prietenul său N. Gane şi de I. Negruzzi. Avocat de profesie, lipsit de un exerciţiu scriitoricesc mai îndelungat, **F.** nu reuşeşte să realizeze în povestirea *Andrei Ciobanul* o compoziţie închegată. Subiectul se întemeiază pe elementul popular şi fantastic. Este relatată legenda dispariţiei satului bucovinean Dea, distrus de o furtună puternică, drept pedeapsă divină pentru că locuitorii fuseseră neomenoşi faţă de doi îndrăgostiţi. Din prăpăd nu reuşesc să se salveze decît cei nevinovaţi, care vor părăsi locurile blestemate. Nuvela lui **F.** rămîne tributară lui Gane, atît în concepţie, cît şi în limbaj. Preocupat şi de folclor, a alcătuit o culegere de proverbe care, lipsită de un interes deosebit, nu a mai apărut.

— *Andrei Ciobanul. Povestirea unui sătean,* CL, XI, 1877, 3 ; *O circulară din anul 1848,* CL, XXV, 1892, 11, 12.

— 1. *Procese verbale,* AAR, partea administrativă, t. XVIII, 1895—1896 ; 2. Negruzzi, *Junimea, 131* ; 3. Gorovei, *Folticenii, 133—151, 247.*

D. M.

FOTINO, Alexandru (1822 — 3.III.1864, Iaşi), ziarist şi traducător. Între militanţii unionişti din Moldova aflaţi în redacţia publicaţiilor „Zimbrul", „Foiletonul Zimbrului" şi „Steaua Dunării" era şi **F.,** despre a cărui viaţă n-au rămas prea multe informaţii.

F. scoate la Iaşi, în 1850, gazeta „Zimbrul", a cărei conducere o trece, după cîţiva ani, lui T. Codrescu. Aici publică nu numai articole politice, ci şi foiletoane literare, de obicei traduceri. Astfel, în „Zimbrul" (1851) şi în „Foiletonul Zimbrului" (1855) apar în tălmăcirea lui două romane de Al. Dumas. Mai tălmăcise în 1845 două vodeviluri de Paul de Kock *(Teatrul şi bucătăria, Fumătorii sau Uliţa lunei),* adapta, sub titlul *Panaite Titirez sau Bărbatul ce-şi înşeală femeia,* o piesă de E. Scribe, iar în 1871 i se joacă comedia *Vreau să fiu primăreasă sau D-nul şi d-na Pinson* de J.-Fr.-A. Bayard, Ph. Dumanoir şi A. D'Ennery, piese reprezentate pe scena Teatrului Naţional din Iaşi, a cărui direcţie **F.** o avusese din 1858, pentru cîteva stagiuni.

— *Şase ceasuri din viaţa unui holtei bătrîn,* AR, XII, 1841, 13, 14. — Tr. : [Autori neidentificaţi], *O istorie venetiană,* AR, XVI, 1844, 97, 98, *Raul,* ZB, I, 1850—1851, 50, 51, 53 ; Al. Dumas, *Pascal Briuno,* ZB, I, 1851, 54—70, 73, *Maistru Adam Calabrezul,* FZ, I, 1855, 6—28. **Ms.** : [Autor neidentificat], *Tualetele deşănţate* (1859), A.S.I., ms. 241 ; Marc-Michel şi E. Labiche, *Cavalerul damelor* (1864), A.S.I., ms. 696.

— 1. *[Act de deces],* A.S.I., Condica bisericii Golia, nr. 153/1864 ; 2. Burada, *Ist. teatr.,* I, *291, 302,* II, *324* ; 3. Em. Al. Manoliu, *O privire retrospectivă asupra teatrului din Moldova,* Iaşi, 1925, *23, 45—46* ; 4. I. Horia Rădulescu, *Scribe sur la scène roumaine dans la première moitié du XIX-e siècle,* MERF, XV, 1939—1940 ; 5. Massoff, *Teatr. rom.,* I, *281,* II, *357* ; 6. Straje *Dicţ. pseud., 271.*

G. D.

FRANCK von Franckenstein, Valentin (20.X.1643—27.IX.1697), poet şi traducător. Născut probabil la Sibiu, într-o familie de nobili saşi, **F.** învaţă la liceul reformat din oraş, împrietenindu-se aici cu Mihail Halici, coleg al său. Terminînd liceul în 1663, **F.** îşi continuă studiile, din 1665, la Universitatea din Altdorf, de lîngă Nürnberg. Întors în ţară, prin 1668, ocupă funcţii administrative, fiind în 1679 pîrcălab la Turnu Roşu, iar în 1681, notar. Se ridică la înalte demnităţi publice, devenind consilier intim al principelui Mihai Apafi, apoi judecător la Sibiu, iar în 1686 primeşte titlul de conte. **F.** este autorul unei culegeri plurilingve de versuri (în latină, germană, saxonă, maghiară şi română), tipărite la Sibiu, în 1679, cu titlul *Hecatombe Sententiarum Ovidianarum Germanice imitatarum.* Lucrarea cuprinde traducerea liberă a unor sentinţe culese din operele lui Ovidiu, cele mai multe din culegerea *Ex ponto.* Maximele ovidiene, cuprinzînd observaţii cu mare putere de generalizare, concentrate de multe ori în unul sau două versuri, apar dezvoltate în traducerea lui **F.** în mai multe stihuri, sensul lor fiind de asemenea amplificat şi îmbogăţit. Multe din versurile româneşti sînt influenţate în conţinut şi formă (traducerea e făcută în

hexasilabi) de poezia populară : „Ce-i făgăduială / Fără dăruială ? / Trecătoare brumă, / Fum, vînt, prah sau spumă, / Iară ce-i în mînă / Nu este minciună". Versurile românești existente în această culegere, 80 la număr, mai cuprind și traducerea unei poezii de Simon Dach, inferioară ca limbă și stil traducerilor din Ovidiu. F. este, dealtfel, autor al mai multor scrieri, cu caracter literar, istoric, filozofic și științific, majoritatea în limba latină sau germană ; mai importantă este lucrarea istorică, redactată în latină, despre originea sașilor din Transilvania. Versurile românești din *Hecatombe Sententiarum*... prezintă un dublu interes pentru literatura română : ca primă traducere din opera lui Ovidiu și ca timpurie încercare de versificație românească în Transilvania.

— *[Versuri românești]*, în *Hecatombe Sententiarum Ovidianarum Germanice imitatarum*, Sibiu, 1679, reed. în N. Docan, *Încercări de versificație românească, publicate de un sas în veacul al XVII-lea*, A, XII, 1901, 5, 6.

— 1. N. Docan, *Încercări de versificație românească, publicate de un sas în veacul al XVII-lea*, A, XII, 1901, 5, 6 ; 2. Egon Hajek, *Die Hecatombe Sententiarum Ovidianarum des Valentin Franck von Franckenstein*, Sibiu, Tip. Krafft, 1923 ; 3. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926 ; 4. Pușcariu, *Ist. lit., 107* ; 5. N. Marinescu, *Cea mai veche traducere din limba latină în românește*, RC, IV—V, 1932—1933 ; 6. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *107* ; 7. Piru, *Ist. lit.*, I, *196* ; 8. *Ist. lit.*, I, *440—441* ; 9. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *239* ; 10. Gáldi, *Introd. ist. vers., 95—96* ; 11. Horst Fassel, *Valentin Franck v. Franckenstein și barocul românesc*, ST, XXVIII, 1977, 1.

A. S.

FRATELE ȘI SORA v. **Soarele și luna.**

FREAMĂTUL, revistă literară apărută la Craiova, bilunar, între 5 februarie și 20 mai 1895, apoi la 20 februarie și la 3 martie 1898. Era redactată, așa cum se și specifica în primul număr, de un grup alcătuit din tineri fără experiență literară. Din proza sau din poeziile publicate în coloanele revistei nu lipseau, dealtfel, semnele talentului. Notabile sînt versurile lui J. B. Hétrat. O vagă atmosferă eminesciană și un sentimentalism discret caracterizează versurile lui Const. D. Popescu, în timp ce fugarele notații, cuprinzînd schițarea unei situații dramatice sau descrierea unor caractere, pe care le publica un Victor A., dovedesc spirit acut de observație și înclinație către analiza comportărilor umane. Același Victor A. scria cîteva cronici dramatice la spectacolele teatrului craiovean, semnalînd într-una din ele sursa franceză (piesa *Un fil à la patte*) a comediei *Nunta lui Lică* de N. G. Rădulescu-Niger. O recenzie semnată „Redactorii Freamătului" critică, folosind o ironie de bun gust, scrierea *Dragomir* a lui Petru Vulcan. E. Șt. Georgescu, într-un articol scris cu vioiciune, discută activitatea literară a scriitorului francez J.-K. Huysmans, făcînd dese referiri la ideile critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea. F. mai publica traduceri din P. Mérimée, Tolstoi, Turgheniev și A. Daudet.

R. Z.

FUGA FIILOR LUI ALEXANDRU IPSILANTI, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Alcătuite de un anonim, căruia i se mai atribuie *Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi basa Ahmet, cu ferman de la Poartă* (versiune redactată în Țara Românească), **Cronica anonimă despre domnia lui Mavrogheni*, **Istoria Țării Rumânești dă la leat 1769*, **Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Țării Românești* și **Istoria voievodului Hangerli* (versiunea munteană) (3), stihurile relatează episodul fugii beizadelelor lui Alexandru Ipsilanti la Viena, în decembrie 1781. În timp ce familia domnească asistă la o reprezentație teatrală — o comedie cu muzică — fiii domnitorului părăsesc Bucureștii cu sania, pregătită ca pentru o plimbare nocturnă. Drumul tainic al beizadelelor, „la două ceasuri de noapte", trece prin Băneasa, unde un slujitor așteaptă cu caii de schimb. Urmează farsa jucată lui Stan vizitiul, nevoit să se întoarcă într-un tîrziu singur la curte, după care fugarii se îndreaptă spre Cîmpina. Luați drept „trîmbițași", trimiși să aducă „muzici" din Ardeal în preajma sărbătorilor, li se eliberează permis de trecere a graniței. Deși participă la mîhnirea părinților, speriați de consecințele posibile ale celor petrecute, autorul pare cucerit pe de altă parte de istețimea și jocul beizadelelor, a căror aventură o urmărește complice și o reconstituie vioi. Martor neangajat al întîmplării, atît de comentate de opinia publică europeană a veacului, autorul se complace în a o relata, fără a aprofunda sensurile evenimentului, bucurîndu-se doar de pretextul oferit sirguinței sale de versificator. Prezentînd și unele detalii inedite, povestirea nu contrazice celelalte izvoare care consemnează episodul, urmat de mazilirea lui Alexandru Ipsilanti din Țara Românească în 1782. Mai mult decît o rătăcire de tinerețe, faptele, expuse naiv în versuri, semnifică protestul fiilor lui Ipsilanti împotriva regimului de dominație turcească de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în țările române.

— *Fuga fiilor lui Alexandru Ipsilanti*, CPV, *222—224*.

— 1. Emil Turdeanu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor rimate*, CEL, II, 1936, *26—39* ; 2. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 199* ; 3. N. A. Ursu, *Noi contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, LR, XV, 1966, 2 ; 4. Dan Simonescu, *Fuga lui Constantin și Dimitrie, fiii lui Alexandru Ipsilanti (16 decembrie 1781)*, CPV, *221—222* ; 5. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *56* ; 6. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ș.

FULGERUL, săptămînal literar și teatral apărut la Iași în anii 1863 și 1864. Nu s-au mai păstrat în colecțiile bibliotecilor din țara noastră decît numerele dintre 18 ianuarie și 16 aprilie 1864 din acest periodic redactat de L. Ademolo în limbile română și italiană. C. Liciu, Șt. Vellescu, viitorul actor, și Șt. G. Vârgolici dădeau versuri, unele dintre ele ocazionale, toate modeste ca valoare. T. Boian își publică tabloul cîmpenesc într-un act *Vornicul*, jucat în aceeași stagiune la Teatrul Național din Iași. O cronică dramatică intitulată *Teatru Național* urmărea săptămînal spectacolele teatrului, ocupîndu-se în primul rînd de textul dramatic, de calitatea traducerii și, apoi, de jocul actoricesc. O analiză pertinentă era dedicată comediei *Piatra din casă* a lui V. Alecsandri. *Cronica ieșeană* discuta activitatea de conferențiar a lui T. Maiorescu, iar *Notițe din Bucarest*, noutățile culturale și literare din Capitală.

R. Z.

FUNDESCU, Ion C. (1836, Pitești — 22.I.1904, București), scriitor și culegător de folclor. Este fiul Raliței și al lui Constantin Fundescu, proprietar în Cîmpulung și, probabil, polcovnic de plai. F. a învățat în orașul natal și la colegiul „Sf. Sava" din București, însușindu-și apoi singur limbile germană și italiană, pe care le stăpînea destul de bine. La vîrsta de 21 de ani debutează în poezie, cele dintîi creații fiindu-i găzduite de ziarele „Dîmbovița" și „Nationalul". Primul volum de versuri, *Vocea Argeșului*, îi apare în 1859. Într-o epocă în care, la noi, presa satirică ia amploare, F. colaborează o vreme sub pseudonimul Se-Ma-Ki, alături de N. Nicoleanu și Șt. Vellescu, la „Satyrul" lui B. P. Hasdeu, apoi scoate singur foile umoristice „Pepelea" (1860) și

„Tombatera“ (1861). Satira pe care a cultivat-o **F.**, atît în publicaţiile proprii, cît şi în articolele ce i-au apărut în alte reviste, chiar dacă răspundea ţelurilor propuse, rămîne greoaie, lipsită de rafinament. O bogată activitate publicistică desfăşura în paginile ziarelor „Românul“, „Reforma“, „Telegraful de Bucureşti“, devenit în scurtă vreme „Telegraful“ — la care, din 1876, este redactor şef. În 1864 îi apăruse cel de-al doilea volum de versuri, intitulat *Flori de cîmp*. Anumite neînţelegeri avute cu domnitorul Al. I. Cuza îl determină, în 1864, să plece la Iaşi. Aici, redactează mai multe numere din foaia literară „Teatrul“, frecventează lumea actorilor şi scrie poezii de dragoste lipsite de profunzime. După căderea lui Cuza, în 1866, **F.** revine la Bucureşti, unde i se încredinţează administraţia „Buletinului Instrucţiunii Publice“. Anul 1867 marchează un moment important în activitatea sa; **F.** publică acum culegerea de folclor *Basme, oraţii, păcălituri şi ghicitori*, prefaţată de B. P. Hasdeu cu studiul *Literatura populară*. Editează apoi „Calendarul Dracului pe 1867“, iar în anul următor dă la iveală un alt volum de versuri, *Poezii noui*, şi se remarcă printr-o asiduă colaborare la „Ghimpele“ şi „Amvonul“. Apariţia romanului *Scarlat*, în 1875, este secundată de publicarea unei noi ediţii a culegerii sale de folclor. Inspector al comitetului teatrelor, o vreme, **F.** a fost mai tîrziu şi deputat de Vlaşca. Hasdeu i-a arătat o preţuire constantă, iar N. Filimon şi C. D. Aricescu s-au numărat printre prietenii săi apropiaţi.

Fire ambiţioasă, **F.** a abordat variate genuri de creaţie, a scris mult, dar nu a reuşit să se impună decît într-o foarte mică măsură. Versurile sale (ode, elegii, epistole, satire), naive şi sentimentale, sînt inegale ca realizare artistică şi au fost primite cu rezervă chiar de contemporani. A scris un însemnat număr de poezii erotice, inspirat, asemenea lui C. Conachi, de nenumăratele sale muze: Aneta, Maria, Luceta, Elvira ş. a. Unele dintre aceste poezii *(La Maria, La o turturelă)* par să fi reţinut atenţia lui Eminescu; altele, puse pe muzică, s-au bucurat de o largă circulaţie în epoca respectivă. Poeziile inspirate din realităţi istorice sau sociale (de la noi sau din alte părţi) sînt, mai curînd, un fel de cronici rimate, tot aşa cum cele de inspiraţie folclorică nu reuşesc să se ridice niciodată la nivelul artistic al modelelor folosite. Ca poet, **F.** este adeseori tributar lui D. Bolintineanu. Romanul *Scarlat*, al cărui erou este identificat de Al. Macedonski cu un poet Scarlat Scurtu, se impune doar prin cîteva pasaje de reuşită analiză psihologică. Se pare că au mai rămas de la **F.** cîteva nuvele *(Eleonora, Un chiproco, Încă unul, Întreţinutul, La Paris cu orice preţ)*, două fragmente de romane satirice *(Memoriile unui tartan* şi *Negoiţă)*, precum şi satira socială *Un bal la Călăraşi*. Printre proiectele lui **F.** se numărau: romanul original *Care e cea mai culpabilă*, nuvela *Nebunul din Sorento, Impresiuni de călătorie* (cu itinerarul Bucureşti — Atena — Napoli — Elveţia — Bucureşti) şi volumul de versuri *Flori de călătorie* (9). A tradus din V. Hugo, A. de Musset şi Byron.

Remarcabilă este activitatea sa pe tărîm folcloristic. În revista „Traian“ a publicat naraţiunile *Sfînta Vineri* şi *Balaurul cu douăsprezece capete*, acestea fiind primele basme care au apărut în publicaţiile lui Hasdeu. În „Foaia populară“, „Noul veac“, „Almanahul Milcovului“ ş. a., a tipărit mai multe snoave şi satire populare. Culegerea sa de folclor *Basme, oraţii, păcălituri şi ghicitori*, în care a inclus şi patru basme culese de N. Filimon şi P. Ispirescu, fără încuviinţarea acestora, a fost bine primită în epocă şi continuă să se bucure de preţuirea specialiştilor. Este prima colecţie de basme româneşti publicate în limba română, anterioară fiind doar cea a fraţilor Albert şi Arthur Schott, apărută în limba germană. În privinţa culegerii şi transcrierii (repovestirii) naraţiunilor, **F.** l-a luat ca model pe P. Ispirescu, fără să atingă însă măiestria şi talentul acestuia. El foloseşte un stil mai puţin nuanţat şi apelează prea lesne la neologisme, ceea ce îl îndepărtează uneori de vorbirea populară. **F.** aplică totuşi consecvent principiile preconizate de Hasdeu în legătură cu metodologia culegerii şi valorificării literaturii populare. Alături de basme, provenite, se pare, numai din Muntenia, oraţiile de nuntă, proverbele, ghicitorile suscită, de asemenea, interes prin valoarea lor artistică.

— *Vocea Argeşului*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1859; *Flori de cîmp*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1864; *Basme, oraţii, păcălituri şi ghicitori*, introd. *(Literatura populară)* B. P. Hasdeu, Bucureşti, Tip. Mihăilescu, 1867; ed. Bucureşti, Socec, 1875; *Poezii noui*, Bucureşti, Ioanid, 1868; *Scarlat*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1875; *Hitrowo şi Kotzebue*, Bucureşti, Tip. Românul, 1890.

— 1. B. P. Hasdeu, *Literatura populară*, în I. C. Fundescu, *Basme, oraţii, păcălituri şi ghicitori*, Bucureşti, Tip. Mihăiescu, 1867, reed. în EFR, *93—98*; 2. Pop, *Conspect*, I, *159—160*; 3. Lăzăriciu, *Ist. lit., 166*; 4. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 81*; 5. Iorga, *Ist. preset, 143—144*; 6. Chendi, *Foiletoane, 39—45*; 7. George Baiculescu, *Activitatea folcloristică a lui Nicolae Filimon*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1941, *12—21*; 8. Şerban Cioculescu, *Alte izvoare lirice eminesciene*, RL, IV, 1971, 16; 9. *Ist. lit.*, III, *23—26*; 10. Bîrlea, *Ist. folc., 165—166*.

I. C.

GANE, Costachi (1800 — 22.III.1865, Iaşi), traducător. Fiu al banului Ioniţă Gane, era frate cu Enacachi Gane, scriitor, şi cu spătarul Dimitrie (Dumitrachi) Gane. Comisul **G.** a fost redactor responsabil la „Nepărtinitorul", jurnal politic, literar şi comercial, scos la Iaşi, în 1856, în Tipografia Gane. Din noiembrie 1858 pînă în octombrie 1859, a făcut să apară foaia politică şi literară „Patria". A scris şi versuri. În 1843, **G.** traduce, în trei volume, romanul Karolinei Pichler *Agatocles sau Răvaşe scrise din Roma şi din Grecia.* În „procuvîntare", el îşi exprimă foarte insistent credinţa că prin literatură se propovăduiesc îndeosebi virtutea şi patriotismul. Totodată, menţionează că, mai mult decît „imitarea" textului original, s-a străduit să facă o transpunere în „stilul modern" — prima atestare la noi, în plan literar, a conceptului de modern. Traducerea, însă, e greoaie. O contribuţie la constituirea terminologiei ştiinţifice româneşti este tălmăcirea din franceză a cărţii *Prinţipii filosofice, politice şi morale* de colonelul Fr. R. Weiss. În „Albina românească" (1846) se anunţase iniţial că traducerea s-a înfăptuit de către **G.** în conlucrare cu C. Negruzzi. Subliniind, ca de obicei, acele „puternice morale idei" care l-au atras, **G.** dedică acest „uvraj" sporirii cunoştinţelor „obştii". O carte de popularizare, cuprinzînd „povăţuiri" şi date de astronomie, neemancipate însă de religie, este *Pashalion nou sau Aflare modernă care descopere prin numerile crugurilor Soarelui şi a Lunei pentru toţi anii trecuţi, prezenţi şi viitori, cum stau sărbătorile mutătoare, carnavalurile de iarnă, şi posturile Sfinţilor Apostoli, precum şi zilele întîi ale lunelor. Luna nouă şi ştirbirea ei* (1858). În 1851, comisul transpune, după Al. Dumas, romanul „istoric, religios şi politic" *Akté sau Moartea lui Neron împarat a Romei.* El mai tălmăceşte *Scene din viaţa privată sau aceeaşi istorie,* după Balzac. În „Calendar pe anul 1853", ca şi în cel pe 1854 apar, sub semnătura C. G., versuri, precum şi traduceri din J.-J. Ampère, J.-J. Barthélemy, Bernardin de Saint-Pierre, Chateaubriand, Hugo, J. Janin, J. de Maistre, J.-B. Massillon şi J. Michaud.

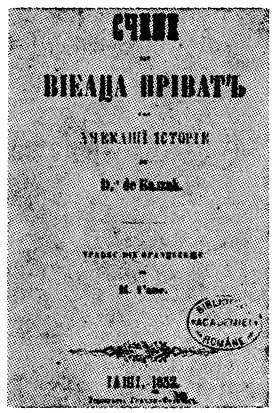

— *Pashalion nou,* Iaşi, Tip. Bermann, 1858. — **Tr.** : Karoline Pichler, *Agatocles sau Răvaşe scrise din Roma şi din Grecia,* pref. trad., I—III, Iaşi, Tip. Albinei, 1843 ; Fr. R. Weiss, *Prinţipii filosofice, politice şi morale,* pref. trad., I—II, Iaşi, Tip. Albinei, 1846 ; Al. Dumas, *Akté sau Moartea lui Neron împarat a Romei,* Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1851 ; Balzac, *Scene din viaţa privată sau aceeaşi istorie,* Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1852.

— 1. Piru, *Ist. lit.,* II, *296* ; 2. Paul Cornea, *Negruzzi, colonelul de Weiss şi Millevoye,* LL, XI, 1966 ; 3. Adrian Marino, *Modern, modernism, modernitate,* Bucureşti, E.L.U., 1969, *39.*

F. F.

GANE, Ienache (Enacachi) (30.XI.1787, Ciumuleşti, j. Suceava — 16.II.1842, Botoşani), poet. Era cel dintîi născut al banului Ioniţă Gane. În existenţa lui, destul de obscură, spătarul **G.** a îndeplinit unele funcţii : slujbaş la Vistierie (1805—1814), ispravnic al ţinutului Roman (1821—1827), asesor la Judecătoria Sucevei şi, între 1837—1838, preşedinte al Judecătoriei Botoşani. Prin mamă, Ecaterina, era rudă cu traducătorul Iancu Buznea. Cumnat cu poetul C. Stamati, se încuscreşte şi cu C. Negruzzi, care luase de nevastă o fată a fratelui lui **G.**, Dimitrie (Dumitrachi), căruia el îi datorează tipărirea, în 1850, a poemului *Călătoria lui Cupidon la pustiu.* Dintre ceilalţi fraţi, postelnicul Matei este părintele scriitorului Nicolae Gane, iar Costachi s-a îndeletnicit şi el cu scrisul.

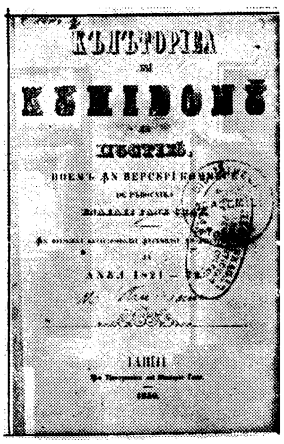

În pofida lipsei de înzestrare poetică, **G.** s-a ambiţionat, totuşi, să compună versuri. În versuri este poemul alegoric *Călătoria lui Cupidon la pustiu,* scris înainte de 1825. În acest an, la 30 aprilie, o variantă a manuscrisului *(Pribegire lui Cupidon la pustietăţi)* e nu numai copiată de C. Negruzzi, dar şi semnată, ceea ce a făcut ca opera să-i fie chiar atribuită (2). Un alt manuscris, o variantă precedentă *(Călătorie Amoriului la pustietate),* a fost pus pe seama lui C. Conachi. Împărţită în şapte cînturi, scrierea, probabil o prelucrare, narează, cu imperturbabilă monotonie, peripeţiile lui Cupidon, proscris de zei şi sortit să rătăcească prin pustietate. Iertat apoi, prin intervenţia zeiţei Venus, este lăsat iarăşi slobod, dar orb, printre oameni. *Călătoria lui Cupidon la pustiu* e o alegorie adăpostind în subsidiar o temă îndrăgită de literatura franceză mai ales, în secolul al XVIII-lea — renunţarea la voluptăţile vinovate şi la toate deşertăciunile lumeşti şi regresiunea în mijlocul naturii, într-un mediu pastoral, simplu şi neprihănit. Amplasat într-un cadru mitologic, poemul implică şi un eveniment politic precum „elinească deşteptare" din 1821, cu care **G.** pare că simpatizează. Pe lîngă descrieri de natură, în manieră sentimentalistă sau preromantică, se strecoară şi un motiv literar care poate fi regăsit în poezia românească a vremii, anume la Ienăchiţă Văcărescu : este motivul turturelei („statornica turturea"). Fiind judecător la Fălticeni, **G.** a fost trimis, în 1833, „cu a slujbii datorie" pe valea Suhăi, a Sabasei şi a Bistriţei, pînă la Broşteni. El îşi aşternu impresiile într-un jurnal de

călătorie, în versuri, intitulat *Călătorie me la munte.* Plecat prin coclauri, scos din tabieturile lui de tîrgoveț, spătarul se dovedește un mare candid, spăimos de grozăvia locurilor sălbatice pe care le străbate, cugetînd înfrigurat la vitrega „soartă a pustietății". Scriitorul e un fastidios, pierzîndu-se în fel de fel de amănunte, printre care se ivește uneori și cîte o imagine mai inspirată, ca de pildă aceea a luminii lunii prelingîndu-se pe vîrful muntelui ori a negurii care cade peste văi. Altfel, e o fire destul de impresionabilă, dar numai exclamațiile lui de călător terifiat sau în extaz, cu naive porniri reflexive, încă nu fac un poet din acest modest versificator.

— *Călătoria lui Cupidon la pustiu,* Iași, Tip. Gane, 1850 ; *Călătoria la munte din 1883 a spatarului Gane,* îngr. Gh. T. Kirileanu, București, Tip. Ionescu, 1909 ; *[Versuri],* PRC, I, *185—188.*

— 1. C. Gane, *Pe aripa vremei,* București, Steaua, 1923, *57—67* ; 2. V. Ghiacioiu, *„Pribegirea lui Cupidon la pustietăți". Din ineditele lui Costache Negruzzi,* RIR, XI—XII, 1941—1942 ; 3. N. A. Ursu, *Poetul moldovean Ienache Gane,* IL, XII, 1961, 3 ; 4. Piru, *Ist. lit.,* II, *296—298* ; 5. *Ist. lit.,* II, *224—226* ; 6. Ștefan S. Gorovei, *Precizări,* CRC, V, 1970, 39 7. Cornea *Originile, 397—400.*

F. F.

GANE, Nicolae (1.II.1838, Fălticeni — 16.IV.1916, Iași), scriitor. Dintr-o veche familie boierească, **G.** era fiul postelnicului Matei Gane, om cu oarecare cultură, și al Ruxandei Văsescu. Tatăl mai avea trei frați : pe Enacachi, poet, Costachi, traducător, și pe Dimitrie (Dumitrachi), socru al lui C. Negruzzi. **G.** a învățat carte în Fălticeni, la școala primară nou înființată, condusă de Neofit Scriban ; tot acum ia și lecții de germană, cu un anume Ziegmary. E înscris apoi la pensionatul francez al lui Louis Jordan din Iași. Avea, se pare, aptitudini pentru pictură, în care va rămîne totuși un diletant. La 1857,

prin diligențele unui unchi al său, **G.** este angajat ca secretar-translator al directorului general al închisorilor din Moldova. Deși nu avea studii, el face, totuși, o frumoasă carieră în magistratură. Judecător la tribunalul din Suceava (1857), de unde va fi destituit pentru manifestările lui prounioniste, după întronarea lui Al. I. Cuza **G.** se vede numit președinte la același tribunal (1860), iar după un an (1861), la Iași, e membru al Curții de întărituri. Prefect de Suceava (1863), apoi de Dorohoi, în 1864 trece la Curtea de Apel din Focșani, de unde se transferă, în 1865, la instituția similară din Iași, avîndu-l aici coleg pe V. Pogor. Este epoca în care **G.** intră în societatea Junimea. În 1867, împreună cu frații Negruzzi, Leon și Iacob, întreprinde o călătorie în Apus, prin Franța și Elveția, colindînd mai ales munții. În același an, e președinte de secție la Curtea de Apel din Focșani. În urma unui incident, demisionează și se stabilește la Iași, avocat fără procese, cum avea să glumească mai tîrziu. La Junimea el devine acum unul din membrii de vază. Fusese desemnat, în șagă desigur, președintele „celor nouă care nu înțeleg niciodată nimic". În 1868 e procuror general pe lîngă Curtea de Apel. Abandonînd magistratura, **G.** intră în administrație. Prefect de Iași la 1870 (apoi și în 1901), **G.** a fost, de cinci ori, primar al Iașilor, un primar foarte destoinic. Sînt anii în care se introduce în acest oraș pavajul drumurilor, iluminatul cu gaz și se inaugurează noua sală a Teatrului Național (1896), cu care ocazie **G.** rostește un discurs. Treptat, mai întîi la Junimea și mai ales după aderarea la partidul național-liberal al lui I. C. Brătianu (1883), **G.** e prins în vîrtejul politicii. Deputat în Constituantă, face parte din comisia de elaborare a noii constituții. În 1888, vreo trei săptămîni, e ministru al Domeniilor, în guvernul lui I. C. Brătianu. A fost deputat în aproape toate legislaturile sub guvernările liberale. În timpul guvernării junimiste, la 1898, va fi ales președinte al Senatului. Membru corespondent, din 1882, al Academiei Române, devine membru plin la 1908, cu un discurs de recepție închinat lui B. P. Hasdeu. În 1912 era președinte al secției literare a Academiei. A făcut parte (1910) și din comitetul de lectură al Teatrului Național din Iași.

G. a debutat, sub auspiciile Junimii, la revista „Convorbiri literare", unde, pînă la 1886, publică versuri, schițe și nuvele. După un lung răstimp în care se lasă absorbit de politică, scriitorul își va relua colaborările, de astă dată, din 1906, la „Viața românească". Scrieri ale sale, foiletoane, traduceri, interviuri, discursuri, au mai apărut sau au fost reproduse în „Revista idealistă", „Făt-Frumos", „Flacăra", „Gazeta Transilvaniei", „Timpul", „Vocea adevărului" ș. a., precum și în almanahuri („Almanahul Societății academice social-literare „România jună") sau calendare. Ecouri din lirica Văcăreștilor și a lui C. Conachi se răsfrîng în versurile lui **G.**, înrîurit însă mai evident de V. Alecsandri. E o poezie în ritmuri săltărețe, cu un tonus, în fond, optimist, robust, dar care cochetează cu poza romantică, poetul deplîngîndu-și îndelung dezamăgirile amoroase. În volumul din 1886 *(Poezii),* predominantă este nostalgia vremurilor de odinioară. Sînt versuri curgătoare, mai senine și echilibrate, cu unele inflexiuni meditative. Influența lui Alecsandri e persistentă. Împăcat cu rînduielile firii, tînjind după limanul dulce al copilăriei, poetul practică totodată o lirică a desfătărilor, evocînd scene de vînătoare, în mijlocul unei naturi pe care o adoră. Alegoria, legenda *(Piatra lui Toader, Țiganca),* epistola în versuri *(Lui Iacob Negruzzi)* sînt în repertoriul acestei cărți de poezii. O

baladă, *Domniţa şi robul*, i-a fost pusă pe muzică de G. Scheletti. Din V. Hugo se oferă o traducere *(În cimitirul de la...)* şi o imitaţie *(Gloria cînd...)*. O scenetă dramatică, după H. Murger, *Moşul Fost-au-Fost*, îi apare lui **G.** în „Curierul de Iaşi" (1872). Dar prestigiul de traducător şi-l va cîştiga odată cu tălmăcirea *Infernului* lui Dante. Primele şapte cînturi erau gata în 1882, restul — în 1905, iar în 1906 apărea în volum ceea ce scriitorul a socotit a fi lucrarea lui de căpetenie. Efortul său a fost de a nu trăda înţelesurile poemului, de aceea versificaţia originală suportă, în versiunea lui **G.**, o tratare mai lejeră, în care terţinele dantesti nu sînt păstrate.

Darul lui **G.** a fost acela de povestitor. Structura sa e a unui memorialist, cu o firavă capacitate de invenţie epică. Natură sentimentală, scriitorul este, în primele sale nuvele, un romanţios, năpădit de duioşie şi stăpînit de reflexe livreşti. Idila, cu sfîrşit tragic, *Fluierul lui Ştefan* (1867) e o reminiscenţă din Alecsandri. Amoruri răvăşitoare, nefericite, se desfăşoară într-o ambianţă ciudată, nefirească, în care pastorala se amestecă cu legenda şi basmul cu melodrama. Aşa sînt *Piatra lui Osman* şi *Comoara de pe Rarău*. Scriitorul va profita însă din plin, şi mai tîrziu, de sugestiile generoase ale basmului şi legendei *(Stejarul din Borzeşti, Aliuţă, Zgîrcitul, Poveste de Crăciun)*. De inspiraţie folclorică, nuvelele sale, în spiritul parcă al „Daciei literare", mărturisesc în acelaşi timp o preocupare pentru trecutul istoric. Preluînd subiecte de la Gh. Asachi, **G.**, care în acest caz nu se prea fereşte de pastişă, brodează, în *Domniţa Ruxandra* (1873) şi *Petru Rareş* (1877), nişte lamentuoase poveşti de dragoste, supralicitînd pînă la melodramă şi chiar grotesc tot ceea ce ţine de sentimente, într-o desuetă orchestraţie romantică (mister, răpiri, travestiri, antiteze etc.) ; infidelitatea faţă de adevărul istoric, firesţe, e inevitabilă. Ca şi nuvela istorică, nuvela sentimentală ţine de partea caducă a operei lui **G.** O derizorie melodramă, *Privighitoarea Socolei*, amintind într-o măsură de cartea lui Al. Dumas-fiul *Dama cu camelii*, are afinităţi şi cu *Zoe* de C. Negruzzi. *Şanta* (1874), o sanguinolentă istorisire cu haiduci, adoptă maniera foiletonului sentimental. *Ura din copilărie* (1885), cu infiltraţii ale fantasticului, e o naivă încercare de manevrare a unor obscure resorturi ale subconştientului, într-o expunere cînd frivolă, cînd sinistră, sub oblăduirea melodramei. O poveste cu haiduci cuprinde şi *Aliuţă* (1880), capodoperă a creaţiei lui **G.** Evocarea e, de astă dată, sobră, cu o densă încărcătură de dramatism latent. Tensiunea aşteptării, înfruntarea dintre haiducul Bujor şi turcul Aliuţă, gestul pedepsitor al haiducului după asasinarea mişelească a lui Aliuţă sînt narate cu un minimum de mijloace, dar de o mare eficienţă şi expresivitate. O undă de duioşie se strecoară în această evocare din vremuri de demult, vremuri aspre, dar cu acea poezie a trecutului în care legenda se îngemănează cu realitatea. Scriitorul e un paseist blajin şi melancolic, predispus să idealizeze traiul patriarhal al boierilor din Moldova de odinioară, existenţa lor tihnită şi pasnică, de oameni petrecîndu-şi ziua întreagă răsturnaţi în jilţuri, în cerdac, cu nelipsitul ciubuc, şi sorbind alene din cafele. Cîteodată, scriitorul mai glumeşte pe seama acestor patriarhale personaje, dar ironia e îngăduitoare, precum în nuvela *Ciubucul logofătului Manole Buhuş*. Bătrînul logofăt, ruginit în deprinderile sale de o viaţă, rămîne perplex în faţa civilizaţiei occidentale. Comicul, ca şi în alte scrieri ale lui **G.**, e unul de contraste. Asemenea anacronice figuri, cu fixaţiile şi traiul lor automatic, moşieri înconjuraţi de slugi de toată nădejdea (*Aliuţă, Ion Urdilă* ş. a.), vor popula, în literatura noastră, şi alte scrieri de mai tîrziu. **G.** întemeiază cu nuvelistica lui o tradiţie ; se poate spune că îi premerge lui M. Sadoveanu. Ţăranul, cu mentalitatea şi obiceiurile, cu credinţa şi cu superstiţiile lui, purtător al înţelepciunii şi al virtuţilor strămoşeşti *(Astronomul şi doftorul)*, ager şi hîtru, dibaci şi modest *(Petrea Dascalul)*, cu o viaţă lăuntrică sub aparenţe uneori neînsemnate, pătrunde acum hotărît în proza românească. Scriitorul se foloseşte şi el de o limbă aidoma cu aceea populară, firească, iar simpatia lui pentru omul simplu îl face să-l privească, de multe ori, printr-o optică mai puţin realistă şi mai mult idilică. O vînă a talentului lui **G.** se vădeşte în istorisirile de vînătoare. Ca mai tîrziu la Sadoveanu, eroii lui **G.**, istoviţi de alergătură, se dedau, pe la popasuri, unor ospeţe îmbelşugate, unde domneşte voia bună, se încrucişează vorbe de duh, se iscă o adevărată întrecere de ingenioase minciuni vînătoreşti. Aşa sînt *Vînătoarea* (1874), *Catrinţaş*, *Boală cu leac*, *Milordachi* (din volumul *Pacate mărturisite*). Voluptuos al povestirii, **G.** îşi pregăteşte cu grijă auditoriul, folosind efecte şi trucuri anume şi totul dobîndeşte un aer ceremonios, de ritual. Scriitorul are gustul anecdotei *(Cînele călcat pe coadă, Dac-a vrea Dumnezeu)*, al snoavei *(Jalbă la Dumnezeu)*, de sorginte folclorică (*Două nebunii* — adevărată scenă de *Decameron* autohton). Mai ales sub aspectul oralităţii, sînt unele potriviri cu I. Creangă. **G.** are memoria vie a întîmplărilor din copilărie : şcoala, familia, prima dragoste. E tărîmul de candoare la care întotdeauna revine, unde se refugiază, copleşit de emoţii, precum în *Cînele Balan* (1876) — nuvelă de analiză psihologică, insistînd asupra sentimentului fricii — şi *În vacanţe*, unde scena dimineţii la iaz, cu acel freamăt de revenire la viaţă, îl prevesteşte din nou pe Sadoveanu. **G.** are un simţ acut al naturii, nu însă şi capacitate descriptivă. El se îmbată de „poezia munţilor", contemplă în extaz priveliştile Moldovei (Ceahlăul, Rarăul, Bistriţa), fiind, ca şi Calistrat Hogaş, un îndrăgostit al acestor plaiuri. A colindat şi alte ţări, făcînd ascensiuni, de pildă, în munţii Elveţiei *(Impresiuni de călătorie)*. O penetraţie a fantasticului se petrece în cîteva nuvele ale lui **G.** : vedeniile nocturne ale copilului înfricoşat, în *Cînele Balan*, oniricul din *Sfîntul Andrei* (1879) — unde se pleacă de la o superstiţie populară — intervenţia, absurdă şi artificioasă, a elementului supranatural *(Andrei Florea Curcanul)*. Efecte insolite se obţin în *Hatmanul Baltag* (1874), „imitaţiune după Dickens", în colocviul eroului cu sinistra nălucă a disperării şi a sinuciderii. Nuvela a fost prelucrată, într-un libret, de I. L. Caragiale şi I. Negruzzi. **G.** a încercat şi o literatură de fiziologii, precum în *Agatocle Leuştean. Chip din lume* şi îndeosebi în *Două zile la Slănic*. O vădită înrîurire a lui I. L. Caragiale se simte în zugrăvirea lui Nae Peruzescu *(Două zile la Slănic)*, fante de mahala, arhivar şi publicist, ca un alt Rică Venturiano, arivist, fanfaron şi incult, folosind o frazeologie şi nişte expresii care, şi ele, trimit la personajele lui Caragiale.

În afara volumelor de *Novele*, **G.** a mai întocmit, în a doua perioadă a activităţii sale, cîteva cărţi de mai mică însemnătate : *Pagini răzlete* (1901), *Pacate mărturisite* (1904) — analogie cu *Păcatele tinereţelor* de C. Negruzzi —, *Spice* (1909). În afară de suveniruri, sînt adunate aici articole, de obicei ocazionale, discursuri. **G.** a fost şi un epistolier, sporadic, însă cu o pană fină şi chiar elegantă, de om cu bune lecturi. Mai consistentă este corespondenţa sa cu I. Negruzzi. Nu se considera un critic, dar în rapoartele sale academice pe marginea unor tomuri de

I. Ciocîrlan, D. N. Ciotori, Caton Theodorian dovedește orientare judicioasă în problemele literaturii

Memorialist predestinat, **G.** își întemeiază în bună măsură opera pe faptul autobiografic. Dar unele pagini sînt de evocare, pur și simplu, fără intenție literară: *Amintiri din timpurile „Unirei"*, o rememorare însuflețită, apelînd la documente oficiale, *Din Junimea*, unde sînt furnizate o seamă de informații interesante, *Cum am început a scrie*, *O baie în Marea de Nord*, *O serbare școlară*. Atestatul de memorialist pentru **G.** este *Zile trăite* (1903), o evocare nostalgică a unor întîmplări vesele și triste dintr-o existență nu prea agitată, dar plină și generoasă. Figura scriitorului se desprinde întocmai așa cum literatura sa o sugerase. Un temperament echilibrat, fire senină și pașnică, un visător, subjugat adesea de amintiri dar nu lipsit de sensul exact al realității, încrezător în progres și civilizație, cu toate rezervele pe care le mai păstrează. Înscăunarea domnitorului Al. I. Cuza, Unirea, războiul de Independență, proclamarea Regatului sînt istorisite de un om care, altfel, dezavuează „boala politicianismului". Ca și T. Maiorescu, **G.** propovăduia, drept soluția cea mai fericită pentru un om de litere, pentru literatură, abstragerea de la grijile zilnice, „uitarea de sine". O meditație, *Mîngîiere* (din volumul *Spice*), cotropită de melancolia bătrîneții și de presentimentul apropiatului sfîrșit, respiră în cele din urmă o liniște și o seninătate aproape filozofice, decurgînd din împăcarea cu rosturile eterne ale firii. Această seninătate, această cumpătare sînt și ale operei sale. **G.**, care se exersase la început pe subiecte romantice, e o natură clasică, tinzînd către simplitate și echilibru, într-o expresie armonioasă, curată, plină de naturalețe — un moment fast în dezvoltarea limbii noastre literare. Cu povestirile sale, uneori naive, alteori înțelepte, mereu atrăgătoare, **G.** este unul din maeștrii nuvelei românești.

— *Incercări literare*, Iași, Tip. Națională, 1873 ; *Poezii*, Iași, Tip. Goldner, 1873 ; *Novele*, I—II, Iași, Tip. Națională, 1880 ; I—III, București, Socec, 1886 ; ed. 3, București, Socec, 1889 ; *Poezii*, Iași, Șaraga, 1886 ; *Domnița Ruxandra*, Iași, Șaraga ; *Pagini răzlețe*, Iași, Iliescu și Grosu, 1901 ; *Zile trăite*, Iași, Iliescu și Grosu, 1903 ; *Pacate mărturisite*, Iași, Iliescu și Grosu, 1904 ; *Bogdan Petriceicu-Hasdeu*, București, Tip. Göbl, 1909 ; *Spice*, București, Sfetea, 1909 ; ed. 2, București, Sfetea, 1910 ; *Amintiri (1848—1891)*, îngr. și introd. Ion Șiadbei, Craiova, Scrisul românesc ; *Nuvele*, îngr. Teodor Vîrgolici, pref. Șt. Cazimir, București, E.S.P.L.A., 1959 ; *Comoara de pe Rarău*, îngr. și pref. Ilie Dan, București, Minerva, 1971. — **Tr.:** H. Murger, *Moșul Fost-au-Fost*, CUI, V, 1872, 27—34 ; V. Hugo, *În cimitirul de la..., Gloria cînd...*, CL, XIII, 1880, 11 ; [Autor german neidentificat] *Ochii mamei*, CL, XIII, 1880, 12 ; Dante Alighieri, *Divina Comedie. Infernul*, pref. trad., Iași, Iliescu și Grosu, 1906.

— 1. N. Gane, *[Corespondență cu I. Negruzzi, T. Maiorescu, M. Kremnitz, M. Kogălniceanu]*, SDL, I, *117—326* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *82* ; 3. N. Xenopol, *„Novele" de N. Gane*, ROM, XXVI, 1882, 14 ianuarie ; 4. Ilie Trăilă, *Nuvele de N. Gane*, F, XVIII, 1882, 19 ; 5. Ioan Slavici, *Nuvele de N. Ganea*, F, XVIII, 1882, 21 ; 6. A. D. Xenopol, *„Poezii" de N. Gane*, VN, III, 1886, 653 ; 7. Iorga, *Pagini*, I, *223—227* ; 8. I. Vulcan, *N. Gane, „Novele"*, AAR, partea administrativă, t. XXIII, 1900—1901 ; 9. A. D. Xenopol, *„Zile trăite" de N. Gane*, A, XIV, 1903, 1—2 ; 10. Chendi, *Fragmente*, *178—185* ; 11. A. D. Xenopol, *Dante Alighieri — „Divina Comedie". „Infernul". Traducere în versuri de N. Gane*, A, XVII, 1906, 5 ; 12. A. G. Mavrocordat. *Dante și traducerea d-lui N. Gane*, A, XVII, 1906, 11 ; 13. N. Iorga, *Dante în românește*, FD, II, 1907, 34 ; 14. Vasile V. Haneș, *D. N. Gane și G. Asachi*, VAN, III, 1908, 6 ; 15. C. Damianovici, *Nuvela istorică în literatura noastră — N. Gane*, VAN, IV, 1908, 21 ; 16. Panu, *Junimea*, I—II, *passim* ; 17. I. Scurtu, *O biruință a d-lui N. Gane*, S, VII, 1908, 3 ; 18. C. S., *Mișcarea literară de azi. Impresiile d-lui N. Gane*, FLR, I, 1911, 3 ; 19. Iacob Negruzzi, *Nicu Gane*, CL, L, 1916, 4 ; 20. Negruzzi, *Junimea, passim* ; 21. Sadoveanu, *Opere*, XIX, *109—110* ; 22. Ibrăileanu, *Note*, *231—233* ; 23. Lovinescu, *Critice*, VI, *139—141* ; 24. Gh. Ghibănescu, *Spița familiei Ganea*, IN, 1923, fasc. 3 ; 25. Dafin, *Figuri*, I, *22—24* ; 26. Ion Foti, *Doi romantici : Dimitrie Bolintineanu și Nicu Gane*, PRL, II, 1928, 22 ; 27. Gorovei, *Alte vremuri*, *118—128* ; 28. Artur Gorovei, *Nicu Gane*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. VI, 1932—1934 ; 29. Iorga. *Ist. lit. cont.*, I, *120—121* ; 30. Isabela Sadoveanu, *Neculai Ganea*, ALA, XIV, 1935, 740 ; 31. Iorga, *Oameni*, II, *231—232* ; 32. Leca Morariu, *Bucovineanul N. Gane*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1938 ; 33. Călinescu, *Ist. lit.*, *374—377* ; 34. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *201—203* ; 35. Dumitru Vatamaniuc, *N. Gane. Privire asupra lumii evocate*, RITL, VI, 1957, 3—4 ; 36. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 37. Mihaela Schiopu, *Aspecte ale recepției operei lui Dante în România*, RITL, XIV, 1965, 1 ; 38. Rotaru. *Ist. lit.*, I, *302—305* ; 39. Vîrgolici, *Comentarii*, *202—222* ; 40. *Ist. lit.*, III, *49—53* ; 41. *[Acte și documente]*, DCM, II, *42—70*.

F. F.

GASTER, Moses (17.IX.1856, București — 5.III.1939, Abingdon, Anglia), filolog, istoric literar și folclorist. S-a născut într-o familie de negustori evrei originari din Olanda. Tatăl său a fost consul al Olandei la București. **G.**, primul născut din cei opt copii ai consulului, învață mai întîi acasă, cu profesori particulari. Studiile medii le face la liceele „Gh. Lazăr", „Matei Basarab" și „Sf. Sava" din București. Ca elev, dovedește o deosebită dragoste de carte, alcătuindu-și, în acești ani, o bibliotecă ce cuprinde mai ales cărți de istorie, de religie, vechi pravile, texte de literatură populară și manuscrise. La 19 ani era student al Seminarului rabinic din Breslau (Wroclaw) și al Universității din aceeași localitate. Din 1876 **G.** începe să trimită în țară, spre publicare, mici note filologice și folcloristice, numărîndu-se printre colaboratorii revistei „Columna lui Traian", iar din 1879 va deveni colaborator al „Convorbirilor literare". Își trece doctoratul la Leipzig, în 1877, cu o teză de fonetică istorică românească și, din anul următor, colaborează la revista lui G. Gröber „Zeitschrift für romanische Philologie", unde-și publică și teza de doctorat. În 1880, **G.** obține titlurile de rabin și predicator. Întors în țară în 1881, publică studii și recenzii în „Anuar pentru israeliți", „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", „Revista literară" ș.a. În același an ține, la facultatea de litere, conferințe de

istoria literaturii române şi de mitologie comparată. Este unul din membrii Junimii, în cercul căreia îşi va citi mare parte din lucrarea sa de sinteză *Literatura populară română*. Tot aici îl va cunoaşte pe Eminescu, de care îl apropie interesul pentru limba veche românească şi pentru creaţia populară. În anul 1885, în urma unei campanii şovine împotriva lui, **G.** este expulzat din ţară, în plină activitate ştiinţifică. Se stabileşte la Londra. Cunoscut în lumea ştiinţifică engleză prin numeroase conferinţe şi colaborări la revista „Folk-Lore", este ales, în 1908, preşedinte la The Folk-Lore Society. În cercetările sale de folclor comparat el include de fiecare dată referiri la folclorul românesc. După 30 de ani de la expulzare, în 1921, **G.** întreprinde o călătorie în ţară, cu care ocazie ţine conferinţe la Bucureşti, Timişoara, Vălenii de Munte, Sighet, Oradea şi Cluj. În 1929, la propunerea lui Sextil Puşcariu, **G.** este ales membru de onoare al Academiei Române.

Ca şi B. P. Hasdeu, al cărui discipol a fost în multe privinţe, **G.** era prin formaţie şi prin vocaţie un savant. Încă din anii studiilor liceale l-au preocupat problemele de limbă, pe care le-a aprofundat la Breslau, sub îndrumarea romanistului G. Gröber. În lucrările sale **G.** recunoaşte preponderenţa elementului latin ca element constitutiv al limbii române, dar atrage, în acelaşi timp, atenţia asupra unor cuvinte de origine turcă, arabă, persană, albaneză. Cea mai importantă lucrare de filologie a lui **G.**, rodul muncii a zece ani, este *Chrestomaţie română* (1891), care cuprinde fragmente din peste 200 de monumente vechi de limbă din secolele XVI—XVIII, la care se adaugă texte populare şi dialectale.

Ca istoric literar, **G.** este preocupat de vechimea şi de periodizarea literaturii noastre, de locul şi de importanţa literaturii populare în constituirea literaturii române, cu accent pe literatura populară scrisă. Redactînd capitolul despre istoria literaturii române în lucrarea colectivă iniţiată de G. Gröber, consacrată studiului limbilor şi literaturilor romanice, apărută între 1888 şi 1902 la Strasbourg, **G.** stăruie asupra literaturii române vechi. S-a ocupat de scrierile lui Dinicu Golescu şi mai ales de ale lui Anton Pann.

Pentru literatura populară română, **G.** a avut o preocupare constantă. Erudit semitolog şi comparatist, el găsea în literatura populară scrisă, îndeosebi, o inepuizabilă sursă de investigaţii comparatiste. Exemplul i-l ofereau studiile lui B. P. Hasdeu şi cercetările contemporane din Germania. În concepţia lui **G.**, basmul concentrează întreaga fantezie populară. El reia în 1879 studiul comparativ al lui B. P. Hasdeu *Cucul şi turturica*, relevînd noi variante româneşti ale baladei. Proverbelor le consacră un întreg capitol în ediţia sa la *Povestea vorbii* de Anton Pann (1936). Lucrare de sinteză în domeniul folcloristicii româneşti, *Literatura populară română* (1883) este originală prin metoda folosită („a grupa şi a studia întreaga literatură a unui popor, mai cu seamă după izvoarele şi în legătură cu literatura altor popoare") şi evidenţiază vasta informaţie a autorului, care la acea dată a putut compara un mare număr de texte din literaturile diferitelor popoare. Comparaţiile îl duc aproape toate spre Orient şi pun în lumină ideea de bază a concepţiei lui **G.** despre originea scrisă a literaturii populare, din care ar fi luat naştere, apoi, cea orală. El a căutat să argumenteze teoria originii scrise pentru aproape toate genurile literaturii noastre populare: basme, proverbe, ghicitori, descîntece, cîntece de stea etc. Pentru abordarea creaţiei lirice însă, sursele livreşti se dovedeau insuficiente. Urmîndu-l pe Hasdeu în multe probleme de literatură comparată, **G.** a adus contribuţii originale, bazat pe o vastă erudiţie şi pe studiul manuscriselor vechi româneşti.

— *Cîteva rectificări la etimologiile grece, turce şi maghiare ale lui Rösler*, CT, VII, 1876, *521—524* ; *A propos de articolul d-lui P. Ispirescu „Basme române şi basme franceze"*, CT, VIII, 1877, 7—8 ; *Zur rumänischen Lautgeschichte*, I : *Die Guturale Tenuis*, Halle, 1878 ; *Cucul şi turturica*, CL, XIII, 1879, 6, 8 ; *Basme şi istorii talmudice*, API, III, 1879—1880, *21—29* ; *Lilith şi cei trei îngeri*, API, IV, 1880—1881, *73—79* ; *Legende talmudice şi legende române*, API, V, 1882—1883, *27—36* ; *Stratificarea elementului latin în limba română*, RIAF, I, 1882, vol. I, fasc. 1, I, 1883, vol. I, fasc. 2 ; *Texte române inedite din sec. XVII*, RIAF, I, 1882, vol. I, fasc. 1 ; *Recensiuni, comunicări şi notiţe*, RIAF, I, 1882, vol. I, fasc. 1 ; *Ciubăr Vodă mîncat de guzgani*, RIAF, I, 1883, vol. II, fasc. 1; *Colinde, cîntece populare şi cîntece de stea inedite*, RIAF, I, 1883, vol. II, fasc. 2, II, 1884, vol. III, fasc. 1 ; *Literatura populară română*, Bucureşti, Haimann, 1883 ; *O poveste talmudică în limba română*, API, VI, 1883—1884, *62—66* ; *Cabbala. Originea şi dezvoltarea ei*, API, VI, 1883—1884, *25—36* ; *Tipografia în România*, T, XV, 1884, 19—20 ; *Apocrifele în literatura română*, C, III, 1884, 14 ; *Caraiţii*, API, VII, 1884—1885, *1—12* ; *Had-gadia şi cocoşelul*, API, VII, 1884—1885, *61—67* ; *Legende inedite*, RIAF, II, 1884, vol. III, *335—352*, II, 1885, vol. IV, *629—645*, III, 1885, vol. V, *89—112* ; *Despre superstiţiuni la români şi la alte popoare*, RELI, VI, 1885, 12 ; *Un nou codice voroneţean*, C, IV, 1885, 20, 21 ; *Originea alfabetului şi ortografia română*, Bucureşti, Haimann, 1885 ; *Din scrierile lui Constandin Golescul*, RELI, VII 1885, 22, 24, 25 ; *Ochire asupra literaturii ebraice*, API, VIII, 1885—1886, *41—107* ; *Die rumänische Miracles de Notre-Dame*, în *Miscellanea di filologia*, Florenţa, 1886, *333—344* ; *Ilchester Lectures on Greeko-Slavonic Literature and its Relations to the Folk-Lore of Europe during the Midle Ages*, Londra, 1887 ; *Chrestomaţie română*, I—II, Leipzig, Brockhaus—Bucureşti, Socec, 1891 ; *Literatura populară evreo-spaniolă*, API, XV, 1892—1893, *97—109* ; *Istoria nebunului Pavăl*, ŞZ, II, 1893, 5, 6 ; *„Alexandria" bucovineană publicată pentru întîia oară*, RIAF, VII, 1894, fasc. 2 ; *Basme evreieşti de o mie de ani*, API, XVII, 1896—1897, *163—178* ; *Rumanian Bird and Beast Stories*, Londra, 1915 ; *Farmece şi descîntece româneşti*, CL, LII, 1920, 1 ; *Folklorul şi originea artei*, CTC, II, 1921, 14 ; *Studies and Text in Folklore, Magic, Medieval Romance, Hebrew Apocriphe and Samaritan Archeology*, I—III, Londra, 1925—1928 ; *Descîntece*, ŞZ, XXXV, 1927, 1—2 ; *Povestea poamelor*, ŞZ, XXXVII, 1929, 11—12 ; *Poveste de folos*, A, XXXVIII, 1931, 2—4 ; *O descoperire senzaţională de texte biblice*, ALA, X, 1932, 578 ; *Children's Stories from Rumanian Legends and Fairy Tales*, Londra ; *Rumanian Ballads and Slavonic Epic Poetry*, Londra, 1933 ; *Die Geschichte des Kaisers Skinder, ein rumänisch-byzantinischer Roman*, Atena, 1937 ; *Întocmirea spătăriei*, CC, X, 1936—1939, 10—12. — **Tr.** : H. Chr. Andersen, *Carte de icoane, fără de icoane*, RELI, VI, 1885, 15—20.

— 1. *Raportul P.S.S. Episcopul Melchisedec asupra operei d-lui Gaster*, AAR, partea administrativă, t. V, 1882—1883; 2. K. Nyrop, *M. Gaster — „Literatura populară română"*, C, IV, 1885, 10—12 ; 3. Ar. Densuşianu, *„Chrestomaţia română" de M. Gaster*, RTL, I, 1893, 4 ; 4. *Gaster Anniversary Volume*, Londra, 1936 ; 5. Iorga, *Oameni*, IV, *303—305* ; 6. Elisabeta Mănescu, *Dr. M. Gaster*, Bucureşti, 1940 ; 7. Dan Simonescu, *Colecţia de manuscripte M. Gaster din Biblioteca Academiei Române*, VR, XXXII, 1940, 5 ; 8. N. Cartojan, *Amintiri despre Gaster*, în Anton Pann, *Povestea vorbii*, ed. 2, Craiova, Scrisul românesc, 1943, *15—20* ; 9. Artur Gorovei, *Literatură populară*, îngr. şi introd. Iordan Datcu, Bucureşti, Minerva, 1976, *219—232* ; 10. Şt. Paşca, *Activitatea lui Moses Gaster în domeniul lingvisticii şi al filologiei române*, CLG, I, 1956, 1—4 ; 11. Macrea, *Lingvişti, 137—152* ; 12. Chiţimia, *Folclorişti, 273—326* ; 13. Vrabie, *Folcloristica, 236—237* ; 14. Muşlea, *Cercetări*, I, *201—213* ; 15. *Ist. lit.*, III, *862—874* ; 16. Bîrlea, *Ist. folc., 260—264* ; 17. S. V. Lehrer, *Documentele Gaster*, RCM, XXIII, 1977, 398.

L. B.

GAVRA, Alexandru (18.XII.1797, Oradea — 23.X. 1884, Arad), editor şi autor dramatic. După studii liceale şi de drept la Oradea, **G.** este asesor judecătoresc la cancelaria judeţului Bihor, apoi, în urma unui examen susţinut în faţa unei comisii de studii, va fi numit profesor. În 1821 obţine catedra de aritmetică şi geografie la Şcoala normală (Preparandia) din Arad. În 1848 este ales deputat în consiliul orăşenesc revoluţionar. Pînă în 1876, cînd se pensionează, vreme de cincizeci şi cinci de ani, **G.** a fost profesor la Preparandie, iar din 1865, şi director. A predat aritmetica, pedagogia, metodica, geografia, economia, istoria, limba română şi limba maghiară. A fost inspectorul şcolilor primare din protopopiatul Arad. Din 1830, **G.** a început să colecţioneze manuscrise româneşti, istorice, beletristice, didactice, teologice, cu intenţia de a le publica. Ajungînd în posesia unor foarte preţioase manuscrise, între care cronica lui Gh. Şincai, scrieri ale lui I. Barac, S. Micu, C. Diaconovici-Loga ş.a., **G.** redactează un *Plan după care se vor tipări neşte cărţi româneşti*, pe care îl înaintează spre aprobare, în primăvara anului 1833, Curţii vieneze. **G.** preconiza tipărirea organizată a cărţilor româneşti, asigurată de o societate editorială, „bibliograficească" (Ateneul cunoştinţelor, Cabinetul muzelor române), formată din intelectuali şi patrioţi români. **G.** porneşte în iniţiativa sa de la ideile corifeilor Şcolii ardelene, al căror popularizator a fost. Pledoaria patetică pentru învăţătură, ca temei al afirmării naţiunii, încrederea în puterea ştiinţei de a risipi fanatismul religios şi superstiţiile îl situează pe **G.** pe poziţii iluministe. Explicînd în *Plan...* înapoierea culturală prin dezbinare şi oprimare socială, ca şi prin nepăsarea unor intelectuali ai vremii faţă de destinul scrierilor româneşti, **G.** socoteşte drept unică soluţie răspîndirea învăţăturii prin carte şi şcoală în popor. Autorităţile ecleziastice şi civile sîrbe şi austriece au amînat aprobarea planului pînă în 1842, cînd el a fost socotit ca „inactual". **G.** însă popularizase deja planul său în Banat, Transilvania, Muntenia şi Moldova, găsise sprijinitori între oamenii de cultură din toate provinciile româneşti (C. Stamati, Damaschin T. Bojînică, Al. Sterca-Şuluţiu, Gh. Raţiu, V. Moga) şi hotărîse editarea unei reviste, „Atheneul român", a societăţii „bibliograficeşti". În manuscris a rămas primul număr al acestei publicaţii care urma să apară la 1 ianuarie 1835. Prefaţa întocmită de **G.**, *Precognitele Atheneului*, expune idei ale Şcolii ardelene asupra culturii, originii românilor şi limbii române. Deşi **G.** nu a primit autorizaţia de publicare şi revista nu a apărut, „Atheneul român" atestă continuitatea eforturilor şi preocupărilor lui I. Piuariu-Molnar, P. Iorgovici, I. Budai-Deleanu, Z. Carcalechi şi persistenţa ideilor iluministe ale Şcolii ardelene. Dintre manuscrisele care i-au fost încredinţate, **G.** a reuşit să publice doar un prim volum al cronicii lui Gh. Şincai, în anul 1844. O lungă perioadă de demersuri, reclama gălăgioasă, nepunctualitatea, precum şi unele speculaţii băneşti ale lui **G.** au îndepărtat pe abonaţi şi încercarea editorului din 1853 de a relua tipărirea cronicii rămîne fără ecou. El însoţeşte cronica lui Şincai de un lung *Preambul hronico-istoricesc* şi de o „mare" dramă „mitho-literală", *Monumentul Şincai—Klainian.* Curioasa piesă a lui **G.**, concepută ca o satiră a moravurilor contemporane şi o apoteoză a lui Gh. Şincai şi S. Micu, este o încercare de a proiecta scenic ideile lor culturale: personajele sînt fie entuziaşti militanţi pentru cultură românească, fie zei care afirmă originea romană a neamului şi vorbesc despre „Albina românească" şi despre C. Stamati sau despre geografia Transilvaniei. Mai sînt luate în discuţie problema alfabetului latin sau cea a necesităţii înfiinţării unor biblioteci subvenţionate de stat, se fac incursiuni în mitologie. Acţiunea derutează prin dispersare. Ea se petrece în Ardeal, Moldova, Muntenia, dar şi în „Eliseu" şi pe „tărîmul morţilor". Apoteoza celor doi cărturari ardeleni, celebrată de zei şi de populaţia română din toate provinciile, compune un tablou alegoric convenţional, sub revărsarea „focurilor bengalice". Piesa este o încercare cu totul nereuşită prin lipsa simţului istoric, neglijarea proporţiilor, limbajul bombastic. **G.** este şi autorul unui *Lexicon de conversaţie storicesc religionariu*, din care a publicat, în 1847, primul tom (literele A-B) şi care este între cele dintîi încercări de dicţionar enciclopedic la noi. Compilat după izvoare străine, importanţa lui stă în metodă, căci **G.** însoţeşte fiecare articol de o bogată bibliografie, cu trimiteri exacte la text. A lăsat în manuscris o încercare de istorie a literaturii române, cu ample referiri şi la istoria limbii.

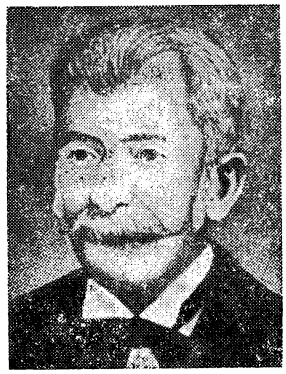

— *Monumentul Şincai—Klainian a bărbaţilor celor ce pentru lauda naţiei române toată viaţa şi-o jertfiră*, Buda, Tip. Universităţii, 1844. **Ms.** : *Atheneul român* (1835), B.A.S., ms. 3—1 ; *Teatru român* (1843—1844), B.A.S., ms. C.XXXIV/1 ; *Adăugiri la „Teatru român"* (1344), B.A.S., ms. C. XXXIV/2.

— 1. I. Lupaş, *Cea mai veche revistă literară românească*, AIN, I, 1921—1922 ; 2. Botiş, *Ist. Şcoalei normale, 391—393* ; 3. G. Bogdan-Duică, *O vorbă despre A. Gavra*, TLR, LXXIX, 1931, 29—30 ; 4. Cornelia Bodea, *Acum o sută de ani*, HOT, IV, 1937, 9—11, V, 1938, 5—8 ; 5. I. Verbină [I. Pervain], *De la Şincai la Gavra*, SL, IV, 1948 ; 6. Anca Costa-Foru, *Două piese de teatru originale din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, SCIA, VII, 1960, 2 ; 7. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *338—340* ; 8. Seche, *Schiţă*, I, *79—80* ; 9. *Ideologia 1848, 121—127* ; 10. Carol Göllner, *Alexandru Gavras Versuch im Jahr 1833 eine „Rumänische Bibliothek" zu gründen*, RRH, X, 1971, 1 ; 11. Pervain, *Studii, 86—108, 237—272* ; 12. M. Borcilă şi Virgil Bulat, *Al. Gavra, lexicograf*, LR, XX, 1971, 5 ; 13. Bucur, *Istoriografia, 13—14* ; 14. Mircea Popa, *Două istorii ale literaturii române în manuscris*, RITL, XXIV, 1975, 3.

S. C.

GAZETA BUCOVINEI, periodic politic şi literar, bisăptămînal, apărut la Cernăuţi de la 2 mai 1891 pînă la 6 aprilie 1897 şi între 2 aprilie şi 1 octombrie 1906. Pentru a organiza şi a conduce această gazetă, care înlocuia „Revista politică" de la Suceava, membrii societăţii bucovinene „Concordia" l-au chemat din Transilvania pe publicistul Pompiliu Pipoş, fost, în trei rînduri, redactor responsabil la „Tribuna" din Sibiu. După moartea acestuia, direcţia periodicului va fi luată de G. Bogdan-Duică (9 mai 1893 — 24 iulie 1894), ajutat, mai ales în chestiunile politice, ca şi antecesorul său, de redactorul responsabil Vasilie Marco. Eusebiu Stefanelli, Dionisie Voronca, Mihai Teliman ş.a. vor fi, după plecarea lui G. Bogdan-Duică, redactori ai gazetei. **G. B.** militia pentru o soluţie „mulţumitoare" a chestiunilor naţionale. Dacă din punct de vedere politic gazeta se menţine în limitele unei legalităţi active, în problemele culturale şi literare redactorii sînt mai îndrăzneţi, deşi editorialul publicat în numărul 1 şi intitulat *Către publicul român din Bucovina* nu anunţă, în afară de obişnuitele acţiuni de culturalizare iniţiate şi de periodicele transilvănene, decît intenţia de a ţine pasul cu „direcţia literară urmată de toţi românii". **G.B.** a făcut, prin literatura publicată şi prin articolele de critică literară scrise de Bogdan-Duică, o

merituoasă propagandă națională în rîndurile românilor din Bucovina. Paginile literare și foiletonul gazetei se adresau, în primul rînd, cititorilor de la orașe și intelectualilor. Pentru săteni se edita un supliment intitulat „Foaia săteanului", așa cum se proceda și la Sibiu sau la Timișoara. În jurul acestei gazete s-a format cu timpul un cerc de colaboratori literari, care cuprindea prozatori, poeți, culegători de folclor. Versuri publicau Vasile Bumbac, C. Morariu, C. Berariu (acesta semnînd și C. Verdi), I. Popovici, Elena Niculiță-Voronca, T. Robeanu, I. G. Sbiera ș.a. Cu nuvele, însemnări de călătorie, memorii colaborau I. V. Pașcan, Elena Sevastos, Elena Niculiță-Voronca, Mihai Teliman, Dimitrie Dan, I. Popovici și C. Stamati-Ciurea. Literatura din **G. B.** avea, judecată în ansamblu, o valoare modestă, condiționată și de cercul limitat, provincial, al preocupărilor. Dintre aceste nume, trebuie desprins, totuși, cel al lui C. Stamati-Ciurea, ale cărui nuvele, scrise într-un stil viguros și expresiv, denotă o înclinare literară deosebită. D. Dan și S. Fl. Marian erau autorii culegerilor de folclor bucovinean și din nordul Moldovei publicate de **G. B.** Cu literatură populară și articole de folclor colaborau, de asemenea, Elena Niculiță-Voronca și Elena Sevastos. O implicită atitudine națională trebuie observată în preocuparea redacției de a tipări și retipări, număr de număr, literatura unora dintre scriitorii români reprezentativi : I. Budai-Deleanu, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, M. Eminescu. Se publică și versuri scrise de G. Coșbuc, Al. Vlahuță, D. Petrino, D. Nanu, G. Murnu, Tr. Demetrescu, A. Densușianu, A. C. Cuza, Gheorghe din Moldova, J. B. Hétrat, A. Steuerman. Gazeta a făcut cunoscută în Bucovina și proza lui N. Gane, V. A. Urechia, Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), B. Delavrancea, G. I. Ionnescu-Gion, Sofia Nădejde, N. A. Bogdan. Traduceri din Schiller (C. Morariu), J. Verne, Mark Twain, din Anacreon (G. Murnu), Heine (G. Coșbuc și G. Murnu), Sappho (G. Murnu), B. Björnson au apărut la intervale de timp mari. **G. B.** suscită atenția și datorită colaborării cu articole politice și literare, din anii 1893 și 1894, a lui Bogdan-Duică, mai ales a ciclului de cronici literare intitulat *Literatură română*. Pe tot timpul apariției, gazeta a dedicat un spațiu relativ întins criticii teatrale, notelor bibliografice, știrilor literare care veneau din România.

— 1. Iorga, *Ist. presei, 156* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *21—22* ; 3. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 157—158* ; 4. V. Morariu, *Gh. Bogdan-Duică îndrumător literar al Bucovinei (1893—1894)*, F, V, 1930, 3 ; 5. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *385*.

R. Z.

GAZETA DE IAȘI, publicație periodică literară și politică apărută la Iași, de două ori pe săptămînă, de la 5 martie la 10 decembrie 1867. **G. de I.** apare la cîteva zile după întîiul număr al „Convorbirilor literare", ca o complinire jurnalistică, mai activă politic și mai mobilă, a revistei junimiste. Deși nu se dau informații în legătură cu componența redacției, se poate presupune că greutățile muncii redacționale și administrative îi reveneau, ca și la „Convorbiri literare", tot lui I. Negruzzi, de vreme ce el rezolva corespondența gazetei și încurcăturile cu abonații. Dealtfel, **G. de I.** nu este prima gazetă cu caracter mixt, politic și literar, scoasă de junimiști între 1863 și 1875. Însă, ca și celelalte de pînă la „Timpul", nici aceasta nu a izbutit să-și asigure numărul de cititori care să-i permită o apariție mai îndelungată. Pe plan politic, tonul gazetei este revendicativ, țelurile urmărite fiind imediate. Se cerea înființarea sau mutarea la Iași a cîtorva dintre cele mai importante instituții juridice și culturale ale țării, în scopul reactivării Iașilor ca metropolă politică și culturală. **G. de I.** se manifesta ca oficios al aripei tinere a partidului conservator, acceptînd prevederile constituției de la 1866, militînd pentru recunoașterea drepturilor și libertăților publice. Multe din articolele politice sînt scrise de T. Maiorescu și iscălite cu inițială. Altele, mai ales cele care privesc politica locală, este posibil să-i aparțină lui I. Negruzzi. Din punctul de vedere literar, **G. de I.** este relativ activă, avînd un foileton și rubrici variate, cu proză literară, versuri și articole critice. Publicau în paginile gazetei M. D. Cornea, N. Nicoleanu, N. Gane, Leon Negruzzi, V. Pogor și, bineînțeles, I. Negruzzi și T. Maiorescu. **G. de I.** participă la polemica provocată de apariția în „Convorbiri literare" a articolului *Contra școalei Barnuțiu*, scris de T. Maiorescu. Junimiștii încercau astfel să răspundă cu promptitudine atacurilor presei adverse, ceea ce nu ar fi fost posibil în revista „Convorbiri literare", care apărea lunar.

— 1. Iorga, *Ist. presei, 136* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *63—65* ; 3. I. Negruzzi, *[Scrisoare către N. Gane]*, SDL, III, *207* ; 4. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *180*.

R. Z.

GAZETA DE MOLDAVIA, publicație periodică politică și literară apărută la Iași, bisăptămînal, de la 9 ianuarie 1850 pînă la 24 noiembrie 1858. **G. de M.** continuă „Albina românească", dar schimbarea de titlu semnalează și o schimbare de atitudine politică, Gh. Asachi, redactorul ei, rămînînd străin de noile cerințe sociale și culturale ale epocii. Caracterul de publicație care se adresa tuturor românilor, specific „Albinei românești", este, de asemenea, abandonat. Noua gazetă va avea „un color mai localnic", preocupîndu-se de chestiunile care puteau interesa îndeosebi pe locuitorii din stînga Milcovului. Acest regionalism, într-o vreme cînd ideea Unirii începuse să nu mai pară o utopie, este el însuși o mărturie a schimbărilor pe care le suferise orientarea de ansamblu a lui Gh. Asachi în problemele vieții politice și chiar în ceea ce privește cultura și literatura.

G. de M. apare „sub redacția unei societăți", iar redactorii sînt „persoane onorabile", însă răspunderea alcătuirii gazetei și orientarea îi aparțin în întregime bătrînului scriitor moldovean. Gazeta publica anunțurile oficiale ale regimului, articole politice, știri, note bibliografice, informații comerciale, un foileton intitulat *Albina românească*, poate monoton, totuși interesant prin calitatea literaturii. La **G. de M.** au colaborat M. Kogălniceanu *(Tainele inimei)*, C. Negruzzi, care traducea din rusește poezia *La războiul de acum*, Al. Russo, I. Ianov, Ph. Chasles. Din cînd în cînd se publică și cîte un roman francez, după sistemul foiletoanelor de gazetă.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *120—121* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 101* ; 3. Ciorănescu, *Teatr. rom., 47*.

R. Z.

GAZETA DE TRANSILVANIA, publicație periodică, politică și culturală care a apărut la Brașov, săptămînal, de la 12 martie 1838 ; începînd cu 4 ianuarie 1843 este bisăptămînală, din nou săptămînală între 2 iulie 1858 și 7 ianuarie 1862, apoi iar bisăptămînală, din 1862 ; de la începutul anului 1881 iese de trei ori pe săptămînă, iar din 16 aprilie 1884 devine cotidiană. A apărut și după 1900. De la 3 ianuarie 1849 s-a intitulat „Gazeta transilvană", iar de la 1 decembrie 1849, „Gazeta Transilvaniei". Sub redacția lui G. Barițiu, în iulie 1837 s-a editat la Brașov „Foaia de săptămînă", periodic destinat a fi complementul politic al săptămînalului „Foaia duminecii". Deoarece nu se obține aprobarea administrației imperiale, gazeta este suspendată după două numere. La începutul anului următor, va apare în lo-

(CU PREANALTA VOE.)

GAZETA

DE

TRANSILVANIA.

Nro. 1.

cul ei, şi cu toate aprobările necesare, **G. de T.**, avîndu-i pe Bariţiu ca redactor şi pe J. Gött ca editor. Din 9 septembrie 1850, redactor va fi Iacob Mureşianu, Bariţiu fiind obligat de împrejurări să renunţe la conducerea gazetei. Spre sfîrşitul anului 1876, I. Mureşianu îmbolnăvindu-se, **G. de T.** este din nou redactată de Bariţiu, în colaborare cu Aurel Mureşianu, fiul redactorului. Oferindu-i-se în 1877 prilejul de a scoate la Sibiu „Observatoriul", Bariţiu nu mai colaborează la publicaţia braşoveană şi, de la 1 ianuarie 1878, A. Mureşianu rămîne singurul ei conducător. În redacţia gazetei au mai lucrat Andrei Mureşanu (1838—1849), Simion C. Mărgineanu (în anul 1875), Ştefan Bobancu (1884—1889), Traian H. Pop (din 1890), Gr. Maior (1890—1900), precum şi I. Pop-Reteganul, T. Frîncu şi G. Bogdan-Duică. Programul politic al **G. de T.** a fost, de la primul număr, susţinerea consecventă a idealurilor naţionale ale românilor. Din această cauză gazeta a suferit în mai multe rînduri suspendări, iar redactorilor li s-au intentat numeroase procese de presă. Prima suspendare a survenit ca urmare a evenimentelor revoluţionare din 1848, între 17 martie şi 1 decembrie 1849. În 1850, Bariţiu scrie o serie de articole referitoare la revoluţie şi la rolul lui Avram Iancu. Cenzura imperială cere să se întrerupă publicarea lor şi, Bariţiu refuzînd, **G. de T.** este din nou suspendată de la 13 februarie. Ziarul va reapare, la 9 septembrie, dar redactorului nu i se permite să-şi reia activitatea ; în locul lui devine redactor Iacob Mureşianu, care este obligat să publice ordonanţele şi decretele administraţiei şi să tipărească pe frontispiciul ziarului pajura bicefală. Mureşianu se vede silit, dealtfel, să modereze şi tonul articolelor politice, ceea ce va provoca o polemică, în 1855, cu M. Kogălniceanu, care se arătase, în paginile „României literare", nemulţumit, între altele, de lipsa de combativitate a periodicului braşovean. Lunga perioadă de apariţie, 62 de ani numai în secolul al XIX-lea, explică, în bună parte, oscilaţiile de atitudine, inconsecvenţele şi erorile redactorilor de la **G. de T.** De la liberalismul moderat şi reformist, cu ecouri iluministe, al lui G. Bariţiu, la democratismul burghez, cu justificate revendicări naţionale, dar fără un program de acţiune socială în favoarea maselor, al Partidului naţional român (pe

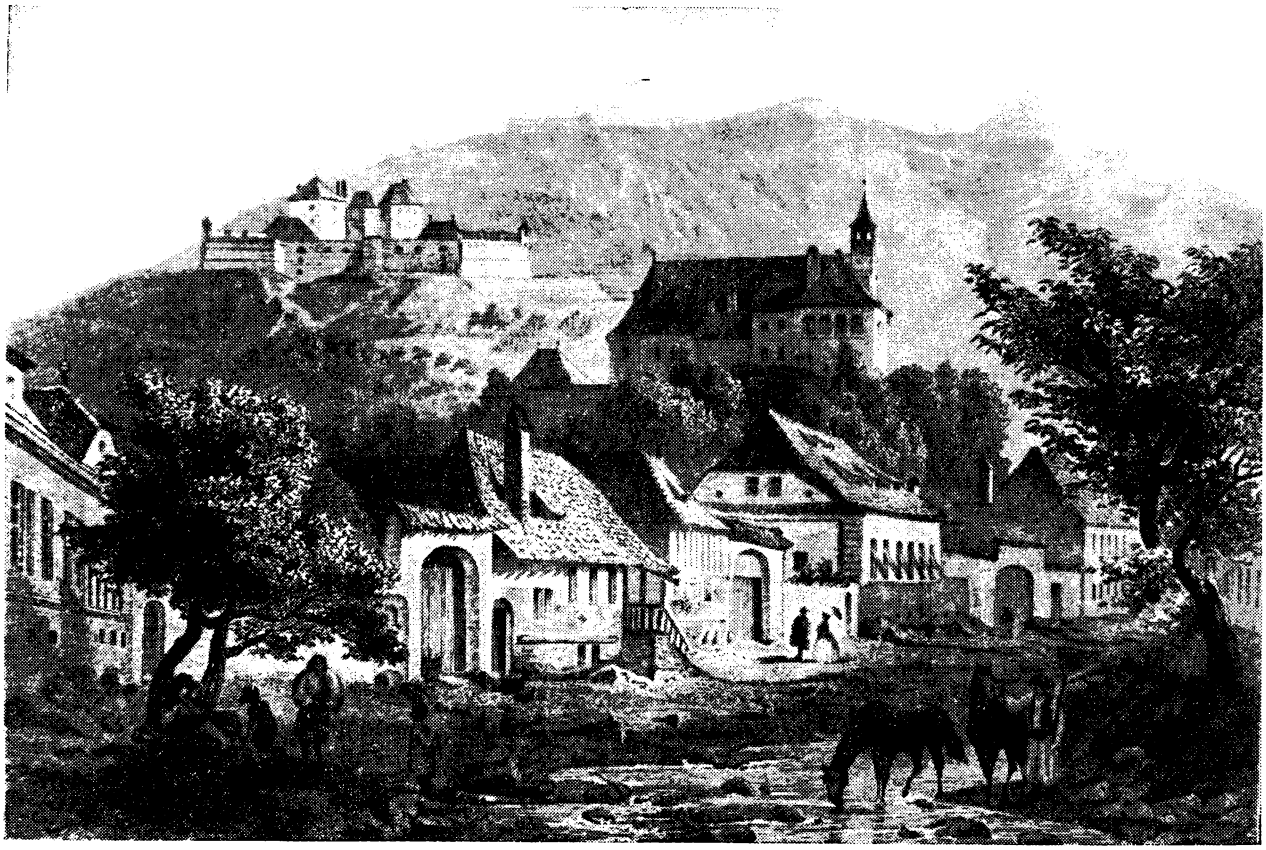

Oraşul Braşov în secolul al XIX-lea

care, după 1881, gazeta l-a reprezentat o vreme), calea **G. de T.** a fost jalonată de evenimentele anilor revoluționari 1848—1849, de epoca de relativă libertate care a premers dualismului, apoi de anii, caracterizați de nedreptăți naționale și sociale, ai dualismului austro-ungar. Dar, în ansamblul ei, linia politică urmată de **G. de T.**, în tot timpul secolului al XIX-lea, a corespuns pe deplin cu interesele naționale ale românilor din Transilvania. Pînă la 1848, gazeta lui Bariţiu a constituit principalul mijloc de afirmare publicistică a drepturilor politice și culturale românești în Imperiul habsburgic și, totodată, alături de „Curierul românesc" și „Albina românească", un important difuzor de informație pentru românii de pretutindeni. Dealtfel, Bariţiu a și conceput gazeta ca pe o publicație pentru toți românii, în care scop și-a asigurat corespondenți în Principate (de pildă, pe I. Maiorescu) și a obținut colaborarea celor mai cunoscuți scriitori din Moldova și Muntenia : I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri. În același scop, al circulației pe întreg teritoriul românesc, Bariţiu s-a arătat întotdeauna interesat de problemele lingvistice, și **G. de T.** a făcut loc în coloanele ei discuțiilor legate de sistemul ortografic. De la începutul anului 1852, gazeta se va tipări cu litere latine, ortografia adoptată fiind aceea a lui T. Cipariu. Cu timpul însă, mai ales după ce T. Maiorescu va critica și **G. de T.** în articolul său *Limba română în jurnalele din Austria* (1868), se va renunța la greoaia ortografie ciparianâ, iar limba în care se redactau articolele se va curăța și de numeroasele germanisme, regionalisme etc. În anii revoluției de la 1848, în anii premergători Unirii și în vremea războiului pentru Independență (1877—1878), **G. de T.** a susținut revendicările și cauza dreaptă a românilor din Principate și a informat obiectiv și prompt asupra mersului evenimentelor, publicînd, totodată, pînă la 1859, articole și informații pe care periodicele din Iași și București nu le puteau tipări din cauza cenzurii. Un alt obiectiv permanent era acela de a ține la curent cititorul din Transilvania cu cele mai variate aspecte ale vieții sociale și culturale de peste munți (activitatea principalelor instituții sociale și politice, viața literară și artistică, dezvoltarea industriei și comerțului). În acest fel, gazeta a adus o importantă contribuție la consolidarea conștiinței naționale, la impunerea ideii de realizare a unității culturale și naționale. Pentru Bariţiu și pentru ceilalți redactori, cultura și literatura au fost socotite, în primul rînd, mijloace de înfăptuire a țelurilor politice. „Foaie literară" și „Foaie pentru minte, inimă și literatură", suplimentele literare ale ziarului, au fost editate în acest scop. Și tot de aceea, **G. de T.** a publicat, în mod obișnuit, literatură puțină și nu întotdeauna de bună calitate. Criteriul estetic a fost sacrificat uneori în favoarea celui politic. În schimb, s-au publicat multe articole, scrise mai ales de G. Bariţiu, Andrei Mureșanu, Iacob și Aurel Mureșianu, dedicate istoriei poporului român și altele relative la cele mai importante probleme culturale, pedagogice, economice.

Printre colaboratorii pentru partea politică și culturală s-au numărat și I. Heliade-Rădulescu, M. Kogălniceanu, Vasilie Popp, I. Rusu, P. Vasici, T. Cipariu, Damaschin T. Bojîncă, Vincențiu Babeș, Andrei Mocioni, I. Rațiu, Vasile L. Pop, Al. Papiu-Ilarian, V. Boerescu, I. Maiorescu. La rubricile literare au apărut scrieri de V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, Gh. Sion, D. Gusti, N. Nicoleanu, N. Tincu-Velia, Al. Gavra, M. Sora Noac, I. Maiorescu, Aron Florian, T. Cipariu, A. T. Laurian, Nifon Bălășescu. În perioada de după 1880 au colaborat și I. Slavici, I. Pop-Reteganul, I. C. Panțu, Andrei Bârseanu. Cu articole de critică literară și cu traduceri a debutat G. Bogdan-Duică, semnatar în paginile **G. de T.** a 13 cronici literare apărute la rubrica *Revista literară*, în anul 1888. În urma unui conflict cu redactorul ziarului, care nu i-a permis să mai scrie despre G. Coșbuc, G. Bogdan-Duică renunță, în același an, la rubrica sa și începe să colaboreze la „Tribuna" din Sibiu. **G. de T.** a publicat și traduceri din literatura universală (L. Tolstoi, H. Chr. Andersen), folclor cules de I. Pop-Reteganul, I. C. Panțu ș. a., cronici artistice și dramatice (mai ales despre teatrul de amatori din Ardeal), recenzii, note critice și de bibliografie. În perioada de pînă la 1865, foiletoanele literare din „Foaie pentru minte, inimă și literatură" continuau, de multe ori, în **G. de T.** Ziarul înființat de Bariţiu a fost principalul element activ al vieții intelectuale din Transilvania, susținînd ideea unei culturi naționale și populare, cu rădăcini în realitatea autohtonă. **G. de T.** s-a apropiat astfel de curentul de la „Dacia literară", dar s-a și deosebit de acesta prin persistența ideilor iluministe, prin interesul pentru cultura germană și prin respingerea culturii franceze, considerată prea revoluționară. Într-o a doua etapă, după 1870, alături de alte publicații periodice („Telegraful român", „Albina Carpaților", „Observatoriul", „Tribuna"), **G. de T.** a sprijinit, mai ales prin intervențiile publicistice ale lui G. Bariţiu, I. Mureșianu și, mai tîrziu, ale lui G. Bogdan-Duică, orientarea spre realismul popular, specifică literaturii din Transilvania.

— 1. G. Bariţiu și I. Gott, *De la redacție (Pentru foaia aceasta)*, GT, I, 1838, 1, reed. fragm. în PLR, I, *67—69* ; 2. M. Kogălniceanu, *Domnului Iacob Murășanu, redactor răspunzător a „Gazetei de Transilvania"*, RLT, I, 1855, 14—15 ; 3. *În amintirea aniversării a cincizecea a „Gazetei Transilvaniei", 1838—1888*, GT, LI, 1888, 1 (număr jubiliar) ; 4. *Șaptezeci de ani de la apariția „Gazetei de Transilvania"*, GT, LXXI, 1908, număr jubiliar ; 5. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 287—290* ; 6. *[„Gazeta de Transilvania"]*, ASN, *187—188* ; 7. Iorga, *Ist. presei, 68—69, 127—128* ; 8. G. Bogdan-Duică, *Discuții literare. Ioan Slavici, „Amintiri", Editura „Cultura națională"*, SDM, II, 1925, 4—5 ; 9. *Cîteva date din trecutul ziarului „Gazeta Transilvaniei"*, ALPR, 1926, *184—186* ; 10. Lupaș, *Contribuțiuni, 58—59* ; 11. Maiorescu, *Critice*, I, *83—121* ; 12. G. Bogdan-Duică, *Relativ la istoria gazetăriei : „Gazeta Transilvaniei"*, NN, IV, 1930, 93, 94, 100 ; 13. *Centenarul „Gazetei de Transilvania"*, GT, C, 1938, 23 (număr jubiliar) ; 14. Olimpiu Boitoș, *Periodicele ardelene în răstimp de o sută de ani*, Cluj, 1938, *passim* ; 15. Aurel A. Mureșianu, *La împlinirea unui veac de la întemeierea „Gazetei Transilvaniei"*, Brașov, 1938 ; 16. N. Iorga, *Sensul „Gazetei de Transilvania"*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XX, 1939 ; 17. Ioan Colan, *„Gazeta Transilvaniei"*, Brașov, Tip. Astra, 1940 ; 18. Antip, *Contribuții, 14, 20—21* ; 19. *Ideologia 1848, 178—184* ; 20. V. Netea, *George Bariţiu. Viața și activitatea*, București, E.Ș., 1966, *101—102, 275* ; 21. Ion Rotaru, *„Gazeta de Transilvania"*, GL, XV, 1968, 17 ; 22. *„Gazeta de Transilvania"*, RLR, I, *67—73* ; 23. *Ist. lit.*, II, *404—405, 418*, III, *534* ; 24. Pompiliu Teodor, *„Gazeta de Transilvania"*, TR, XII, 1968, 13 ; 25. Silvia Goga, *Gh. Bogdan-Duică și „Tribuna"*, TR, XIII, 1969, 17 ; 26. *130 de ani de la apariția „Gazetei de Transilvania"*, Brașov, 1969 ; 27. G. Em. Marica, *130 de ani de la apariția „Gazetei de Transilvania"*, TR, XIV, 1970, 51 ; 28. *George Bariț și contemporanii săi*, I—IV, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, Titus Moraru, Gelu Neamțu, Gr. Ploeșteanu, Mircea Popa, D. Suciu, I. Buzași, București, Minerva, 1973—1978, *passim* ; 29. V. Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881)*, București, E.Ș., 1974, *329—331, 346* ; 30. Marica, *Studii*, I, *11—111*, II, *7—26, 120—208*.

R. Z.

GAZETA ILUSTRATĂ, revistă culturală și literară, bilunară, apărută la Viena între octombrie 1882 și aprilie 1884. Mai mult un magazin cultural cu anecdote, știri culturale și jocuri distractive, decît o revistă literară propriu-zisă, **G. i.**, care era redactată de publicistul Nicolae Enescu, tipărește totuși și „romane, nuvele, narațiuni", traduse probabil din periodicele similare care apăreau la Viena și în Germania. Nici programul acestei publicații nu anunță

altceva decît dorința redacției de a edita o revistă destinată familiei, care să contribuie la educarea și informarea cititorului, dar și la amuzamentul lui. Pe măsură ce revista cîștigă atenția iubitorilor de lectură, conținutul se îmbogățește și, în 1884, se publică și literatură originală. De menționat sînt nuvelele lui N. Enescu, scrise într-o limbă curată, fără exagerările încă obișnuite atunci, proză inspirată din realitățile satului ardelean sau făcînd apel la legende istorice.

R. Z.

GAZETA NAȚIONALĂ, publicație politică, economică și literară care a apărut, bisăptămînal, la Iași, între 2 noiembrie 1871 și 25 februarie 1872. **G. n.** este o gazetă junimistă. Partea politică este predominantă, cu lungi articole electorale, cu dări de seamă de la ședințele Camerei și cu rezumatele discursurilor parlamentarilor junimiști, cu o revistă a evenimentelor interne și externe și cu știri politice din întreaga lume. Se adaugă însă foiletoane deosebit de atractive, dedicate teatrului, în care se discută, la un nivel elevat, rolul social al teatrului, problemele repertoriului, trecîndu-se de fiecare dată de la chestiunile specifice ale literaturii dramatice la cele de interes general ale literaturii, subliniindu-se și faptul că **G. n.** încearcă să completeze acțiunea „Convorbirilor literare". Se critică textele dramatice jucate la teatrul din Iași, atunci cînd sînt mediocre, fie ele scrise de I. Ianov, junimist declarat, sau chiar de V. Alecsandri. În concepția cronicarului dramatic de la **G. n.**, teatrul nu trebuie să fie o instituție pasivă, ci să acționeze în sensul selecționării unui repertoriu superior. Cîteva foiletoane literare, nesemnate, atacă diverse tare sociale, într-un stil vioi, cu o bună mînuire a ironiei. Unele dintre ele ar putea să aparțină lui I. Negruzzi *(Fiziologia fracționistului).* Tot în foileton se publică traducerea unei lungi nuvele germane, fără să se indice autorul, și, din Goethe, o altă nuvelă, al cărei titlu românesc, dat de traducător, este *O poveste.*

La fel cu alte publicații junimiste, **G. n.** are meritul de a fi încercat să popularizeze ideile de la „Convorbiri literare", căutînd forme publicistice accesibile unui număr cît mai mare de cititori.

R. Z.

GAZETA POPORULUI, periodic social și literar apărut la Timișoara, săptămînal, între 22 decembrie 1885 și 13 decembrie 1892. **G. p.** continua, fără deosebiri de program, de conținut sau de componență redacțională, ziarul „Timișana", condus tot de Teodor V. Păcățian, editor, director și redactor responsabil. Era o publicație care se adresa, în primul rînd, intelectualilor de la sate, învățători și preoți, evitînd o angajare fermă în luptele politice și naționale, fapt care i-a atras reproșurile redactorilor de la „Tribuna" din Sibiu. Din anul 1888 și pînă în 1890, gazeta a fost condusă de Nicolae Coșariu, iar din 1891, de George Ardelean. **G. p.** avea rubrici dedicate vieții sociale bănățene, literaturii, evenimentelor politice, publica informații privind viața ecleziastică, comentarii juridice și de legislație, articole de istorie, bibliografii și foarte mult folclor. Era o gazetă modernă care, adresîndu-se unei categorii precise de cititori — burghezia bănățeană —, căuta să atragă și alte categorii, mai ales săteni știutori de carte. Prezentarea grafică a ziarului era atractivă, cu gravuri bine făcute, unele publicate pe prima pagină, îndeosebi portretele personalităților culturale și politice românești.

G. p. a cultivat și a întreținut în rîndurile cititorilor săi interesul pentru folclor. În acest scop, I. Pop-Reteganul publică în 1886 un articol dedicat importanței și semnificațiilor literaturii folclorice, articol urmat, în anul următor, de o *Programă pentru adunarea materialului literaturii populare,* care conținea un chestionar folcloric cu 55 de întrebări. Pentru Pop-Reteganul literatura populară, pe lîngă menirea de a fi un exponent al geniului național, mai constituie „un atestat de noblețe spirituală" și „un izvor din care trebuie să se adape literatura înaltă, cu deosebire poezia". Pentru conservarea folclorului literar el recomanda învățătorilor și preoților să culeagă poveștile, basmele, tradițiile, legendele, proverbele și poeziile populare, dîndu-le și indicații metodice. În afară de I. Pop-Reteganul, au mai colaborat, cu texte populare culese din Banat și din unele zone ale Ardealului, V. Sala, F. Băiașu, I. P. Lazăr, Iuliu Bugnariu, Florian Danciu, G. Cătană, N. Iovița, T. Dane, A. Popp și, cu folclor din Moldova, Bucovina și Muntenia, D. Stăncescu, P. Ispirescu, S. Fl. Marian. **G. p.** încerca să stimuleze și literatura originală, publicînd versurile și proza autorilor locali : I. Pop-Reteganul, T. V. Păcățian, I. Matei, Eutimie Vuia, D. Jurjovanul, V. Sala, Traian H. Pop ș. a. Din scrierile literaților români de prestigiu erau alese opere care corespundeau programului gazetei. Se publicau, astfel, poveștile lui I. Creangă, versurile cu un limpede mesaj patriotic ale lui V. Alecsandri, anecdote de A. Pann, versuri de M. Eminescu și Al. Vlahuță. Cîteva traduceri semnate P., din Sacher-Masoch și L. Tolstoi, făcea T. V. Păcățian. D. Jurjovanul tălmăcea din H. Zschokke, iar I. Lazăr din E. Legouvé. Alte traduceri, ale basmelor lui W. Hauff și Andersen, nu erau iscălite. Mai apăreau interesante *Corespondențe* din București, semnate Mercurius, în care se făcea o vioaie trecere în revistă a evenimentelor culturale și politice, precum și o conștiincioasă *Poștă a redacției* cu sfaturi pentru începătorii în ale literaturii.

R. Z.

GAZETA POPORULUI, cotidian politic apărut la București între 1 februarie 1895 și 16 ianuarie 1896. Printre semnatarii articolului-program din primul număr al acestei gazete liberale se găseau B. Delavrancea, Vasile M. Kogălniceanu, N. D. Xenopol și I. Bianu. Nu este exclusă participarea și în continuare a lui Delavrancea, în calitate de publicist și purtător de cuvînt al partidului politic din care făcea parte, la redactarea ziarului, dar editorialele și articolele politice nu sînt semnate. Este sigură, în schimb, colaborarea lui I. L. Caragiale, nu în calitate de susținător al liberalilor, ci în aceea de ziarist profesionist, angajat ca redactor și însărcinat, probabil, cu o parte din treburile redacției, așa cum fusese, altădată, la „Timpul". Primul articol de Caragiale apare la 7 noiembrie 1895. Este vorba de *Grămătici și măscărici,* în care discută cu luciditate, cu ironie și cu subînțeleasă amărăciune, condiția socială a gazetarului „mercenar" aflat în slujba unor patroni politici. Articolul a provocat un răspuns al lui A. Bacalbașa, prim-redactor atunci la oficiosul conservator „Epoca". Dramaturgul își începuse însă colaborarea la **G. p.** mai înainte, scriind, probabil, note, știri și anunțuri răspîndite în cele mai diverse rubrici. Unele dintre ele au fost identificate, altele rămîn pierdute în coloanele gazetei. Caragiale își continuă activitatea de redactor pînă la sfîrșitul anului 1895, cînd, la 31 decembrie, publică *O ședință la „Junimea" în ajunul Anului Nou,* scriere pe cît de spirituală, pe atît de răutăcioasă, pe care o semna Ion. Nu se poate ști cu siguranță dacă I. L. Caragiale a mai scris după această dată în gazeta liberală, care, dealtfel, nici nu a supraviețuit mult.

— 1. D. Evolceanu, *[Scrisoare către S. Mehedinți],* SDL, IX, *112* ; 2. Cioculescu, *Caragiale, 103—105.*

R. Z.

GAZETA SĂTEANULUI, revistă ştiinţifică şi literară condusă şi editată de C. C. Datculescu şi apărută lunar (în unii ani, bilunar) la Rîmnicu Sărat (1884—1897, 1898) şi Bucureşti (1897—1904), între 5 februarie 1884 şi 20 ianuarie 1904. În primii ani de apariţie revista s-a bucurat de sprijinul moral şi material al lui M. Kogălniceanu, iar în perioadele cînd Spiru Haret era ministru a primit subvenţii din partea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice. **G. s.** se adresa mai ales sătenilor ştiutori de carte, pentru care erau publicate articole de agronomie, informaţii în legătură cu tehnica agricolă, sfaturi practice în cele mai variate chestiuni gospodăreşti ş.a. În afară de C. C. Datculescu, preocupat de rubricile agricole, revista a avut ca redactori pentru partea ştiinţifică şi literară pe I. Nădejde şi, în 1897—1898, pe Al. Vlahuţă. După dispariţia revistei „Vatra", **G. s.** rămîne, alături de „Literatură şi artă română", o publicaţie periodică dintre cele mai bune. Ea asigură, în acelaşi timp, continuitatea preocupărilor de la „Vatra" şi, înainte de apariţia „Sămănătorului", pregăteşte opinia publică pentru receptarea ideilor noului curent literar şi social. Totuşi **G. s.** nu a fost un organ publicistic de manifestare ideologică propriu-zisă, ci o revistă de cultură şi popularizare care se străduia să îndrepte interesul cititorilor spre satul românesc, fără să facă apel doar la elementele bucolice, la ineditul peisagistic şi etnografic. Un program literar constituit ca atare şi îndeplinit stăruitor revista nu a avut. De aceea, iniţiativele nu au fost unitare, nici măcar în planul literaturii, colaboratorii fiind recrutaţi din cercurile literare cele mai diverse, şi ca orientare şi ca valoare. Versuri au publicat G. Coşbuc, St. O. Iosif, Al. Vlahuţă, N. Beldiceanu, Matilda Cugler-Poni, Ana Ciupagea, Smara, Gheorghe din Moldova, Carol Scrob, Raul Stavri, Th. D. Speranţia, I. N. Roman, N. A. Bogdan, Radu D. Rosetti, Corneliu Botez, N. Burlănescu-Alin ş.a. N. A. Bogdan, în primii ani de apariţie, era un frecvent colaborator şi cu nuvele inspirate din viaţa satului moldovenesc, cu încercări dramatice şi însemnări din călătoriile lui. Deosebit de interesantă prin informaţii, reconstituirea atmosferei şi autenticitatea evocării este *Povestea vieţii mele,* scriere în proză a boiernaşului moldovean Teodor Vîrnav, descoperită şi publicată de A. Gorovei, şi el colaborator al revistei. Sofia Nădejde a tipărit aici mai multe nuvele, precum şi numeroase articole privitoare la învăţămînt, situaţia femeii etc. O bogată activitate publicistică a susţinut I. Nădejde, care discută un variat registru de probleme sociale şi ştiinţifice. Mai colaborau I. Adam, titularul rubricii *Poznaşii ţăraneşti,* şi, rar, V. Pop sau I. Al. Brătescu-Voineşti. Articole dedicate unor scriitori importanţi (V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, C. Dobrogeanu-Gherea, M. Eminescu) publicau M. Canianu şi A. Gorovei, iar G. Dem. Teodorescu încerca să atragă atenţia asupra necesităţii de a se culege şi studia folclorul literar. N. A. Bogdan, Elena Sevastos, S. Teodorescu-Kirileanu, G. Dem. Teodorescu şi, din Transilvania, V. M. Lazăr ş.a. au publicat material folcloric. Revista se adresa, mai ales prin conţinutul articolelor cu caracter general (politice sau culturale), şi românilor din Transilvania, motiv pentru care autorităţile austro-ungare interzic din anul 1888 difuzarea periodicului.

La **G. s.** au colaborat cîţiva dintre scriitorii reprezentativi ai epocii. Dintre ei se detaşează, prin frecvenţă şi prin calitatea literaturii. I. L. Caragiale. El îşi începe activitatea la revista lui C. C. Datculescu în iarna anului 1897, trimiţînd directorului o scrisoare prin care îşi anunţă viitoarele colaborări. Caragiale va da cu regularitate material literar pînă în 1902, începînd chiar cu numărul din decembrie 1897, în care apare nuvela *Cănuţă, om sucit.* În anii următori mai publică *La hanul lui Mînjoală, Două bilete pierdute, În vreme de război, La conac,* precum şi note, recenzii, articole. Tot în numărul din decembrie 1897 apărea şi prima parte a studiului *Ţăranul în literatură,* scris de C. Dobrogeanu-Gherea, studiu care se încheia în numărul următor. Ceva mai devreme, prin 1893—1894, îşi începea colaborarea G. Coşbuc, prezent pînă în ultimii ani ai revistei cu versuri şi epigrame. În 1894 şi 1895 colabora St. O. Iosif, iar Al. Vlahuţă, între 1897 şi 1901, anul apariţiei „Sămănătorului". **G. s.** a iniţiat şi o anchetă în rîndurile cititorilor, în legătură cu sensul unor cuvinte şi expresii din limba română. Listele de întrebări, în care se foloseau aceste cuvinte şi expresii, erau redactate de Vlahuţă, iar răspunsurile primite erau triate şi interpretate de o comisie alcătuită din H. Tiktin, I. Găvănescul şi Al. Vlahuţă. Cu toată puţinătatea mijloacelor materiale, **G. s.** a fost redactată cu îngrijire deosebită şi în condiţii grafice excelente.

— 1. I. M. Gane, *„Gazeta săteanului" (1894—1904). Revista şi cititorul Datculescu,* MIL, II, 1931, 2 ; 2. Valeriu Rîpeanu, *Al. Vlahuţă şi epoca sa,* Bucureşti, E.T., 1965, *114, 203—204* ; 3. Z. Ornea, *Sămănătorismul,* Bucureşti, Minerva, 1970, *33—34.*

R. Z.

GAZETA TEATRULUI NAŢIONAL, revistă literară lunară apărută la Bucureşti de la 1 noiembrie 1835 pînă în decembrie 1836 (cu întrerupere în ianuarie, februarie şi martie 1836), condusă de I. Heliade-Rădulescu. Au apărut 13 numere, după care revista a fost înlocuită de „Curier de ambe sexe". Tipărirea **G.T.N.** a fost iniţiată de membrii Societăţii Filarmonice pentru a sprijini teatrul şi literatura dramatică în limba română. Revista urma să cuprindă dări de seamă asupra lucrărilor comitetului de conducere al societăţii, piesele originale sau traduse ce trebuiau să fie reprezentate, cronici dramatice şi articole despre teatru. Din repertoriul teatral (prezentat şi comentat la rubrica *Teatrul Bucureştilor)* nu au apărut decît fragmente din *Saul* de Alfieri, în traducerea lui C. Aristia, elogiată de C. Negruzzi într-o scrisoare către redactor. Partea de beletristică a re-

vistei mai cuprinde traduceri semnate de Heliade *(Ultimele zile ale Pompeii* de E. Bulwer-Lytton) şi C. G. Filipescu *(Ahasverus* de Chr. Fr. D. Schubart). Cîteva poezii a publicat C. Negruzzi, dintre care una e o prelucrare după Hugo *(Uriaşul Daciei)*. Fără a îmbogăţi efectiv, după cum anunţase în primul număr, repertoriul dramatic naţional, **G.T.N.** are meritul de a fi impus, prin cîteva studii despre teatru şi prin exigenţă în judecarea pieselor reprezentate, unele criterii estetice şi etice de apreciere a operei dramatice. Articolele lui B. Catargiu *(Teatru naţional)*, I. Voinescu II *(Cugetări asupra teatrului)* şi articolul, nesemnat, *Despre influenţa teatrului asupra năravurilor unei naţii* pornesc de la credinţa comună în misiunea socială, militantă, a teatrului ca „şcoală de moral". În numele unor idealuri sociale şi naţionale, se pledează pentru un repertoriu „clasic" (drame, tragedii) şi împotriva vodevilurilor şi melodramelor. Articolele şi cronicile dramatice din **G.T.N.** constituie primele manifestări importante ale criticii teatrale româneşti. La rubrica de critică, Heliade publică un amplu comentariu *(Serafimul şi Heruvimul şi Visul)* la două din poeziile sale. Fiecare număr al revistei era întregit de scurte însemnări ale redactorului şi de corespondenţe despre teatrul din Moldova.

— 1. *Înştiinţare*, GTN, I, 1835, 1, reed. în PLR, I. *33—34* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *152—153*.

L. V.

GAZETA TRANSILVANIEI v. **Gazeta de Transilvania.**

GĂNESCU, Grigorie (1830 ⟨2⟩ sau 1833 ⟨3⟩, Craiova — 7.IV.1877, Montmorency, Franţa), publicist. Era fiul sulgerului Barbu Gănescu din ţinutul Gorjului. Un timp, predă istoria la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. Dar, nesatisfăcut în ambiţiile sale, se stabileşte nu peste multă vreme la Paris. **G.**, temperament impetuos de publicist, odată ajuns redactor la publicaţia „Le Courrier du Dimanche", se lansează într-o violentă campanie de presă împotriva împăratului Napoleon al III-lea. Totodată, în comentariile sale politice incisive, scrise cu aplomb, **G.** se arată preocupat de drepturile românilor, desfăşurînd un întreg evantai de argumente în favoarea cauzei Principatelor. În 1859, cu prilejul alegerii domnitorului Al. I. Cuza, vine chiar la Bucureşti. În urma articolelor sale vehemente de la „Le Courrier du Dimanche", pasionatul gazetar este închis, apoi expulzat. La Frankfurt, va scoate cu J. Al. Florescu ziarul „L'Europe", suprimat curînd. După războiul din 1870—1871, revine în Franţa, unde i se oferă naturalizarea. În 1865, era redactor al foii satirice „Le Nain jaune", la care colaborează Ph. Chasles, Barbey d'Aurevilly ş.a. Aici, **G.** face şi comentarii literare, sancţionînd frivolitatea vodevilului, criticînd, ca neoriginală, dramaturgia lui V. Sardou, mărturisindu-şi preferinţa, în poezie, pentru A. de Musset. Va trece apoi, în aceeaşi calitate, la ziarul „Le Parlement". Năzuia să fie ales în Parlament, dar, deşi apreciat ca orator şi publicist, tentativele lui eşuează. La Tours, înfiinţează ziarul „La Liberté", iar la Bordeaux colaborează la periodicul „Le Républicain". **G.** va mai scoate un ziar autografiat, „Les Tablettes d'un spectateur", la care lucrează pînă în preajma morţii, întîmplată în oraşul Montmorency, unde era membru al consiliului municipal.

G., publicist de oarecare anvergură, energic, inspirat şi bătăios, a alcătuit şi o serie de broşuri, fie în româneşte, fie în limba franceză. În 1852, împreună cu fratele său Barbu B. Gănescu şi cu V. Petroni, tipăreşte primul tom dintr-o lucrare nu tocmai originală, dar utilă şi cu un titlu ambiţios : *Istoria generală a lumei de la cei dintîi timpi pînă în zilele noastre*. Din „precuvîntare" se reţine interesul pentru raporturile, pe „scena lumei", dintre români şi alte neamuri. În privinţa limbii, atitudinea e una moderată. În 1856, **G.** publică *Diplomatie et nationalité*, unde, cu clarviziune, este subliniată importanţa statelor mici pentru echilibrul mondial. Soarta patriei sale îl urmăreşte mereu. Astfel, în 1855, el făcea să apară *La Valachie depuis 1830 jusqu'à ce jour. Son avenir*. Referirile la starea politică, economică şi socială sînt abundente. Cartea este şi o ardentă profesiune de credinţă. Exprimîndu-şi încrederea în viitorul naţiunii române, care ar fi avînd o misiune divină, autorul socoteşte că regenerarea socială se poate face prin instrucţie. Căci tocmai instrucţia i se pare lui **G.** lacunară, de unde înclinaţia, în mediile mai înalte, spre lux şi uşurătate, mai ales că civilizaţia Apusului e, în genere, preluată în forme superficiale. Fiu al unei patrii nefericite, după cum se recomandă, **G.** încearcă să demonstreze, chiar cu un anume patos, însemnătatea, pentru civilizaţia europeană, a existenţei politice a naţiunii române. El pledează pentru Unire, solicită protecţia puterilor europene, preconizează legi noi (reforma agrară, secularizarea averilor mănăstireşti), guvern constituţional, în fine, o dinastie autohtonă. Un capitol este închinat literaturii din Principate. E un compendiu de istorie literară, unde sînt amintiţi, în caracterizări succinte, transilvănenii Gh. Şincai, P. Maior, D. Ţichindeal, apoi poeţii Văcăreşti, B. P. Mumuleanu, I. Heliade-Rădulescu, patriarhul „poeziei româneşti", Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, C. Bolliac ş.a. N. Bălcescu e privit drept creatorul prozei româneşti. Poezia „valahă" ar trăda o înrîurire a literaturii franceze. **G.** cuprinde, în tabloul său, şi oameni politici, oameni de ştiinţă, istorici, asociaţii literare, se referă la reforma lingvistică întreprinsă de A. T. Laurian şi I. C. Massim, abordează chestiunea traducerilor ; el încearcă şi o definiţie metaforică a criticii — o flacără ce luminează dar nu pîrjoleşte. În ce priveşte elocinţa românească, aceasta, apreciază el, irumpe în toiul revoluţiei. Dealtfel, o frumoasă înzestrare pentru elocinţă avea **G.** însuşi. Bun cunoscător, încă din ţară, al limbii franceze, el a tradus în româneşte, în 1852, *Aventurile celui din urmă Abenseragiu*, după Chateaubriand.

— *Istoria generală a lumei de la cei dintîi timpi pînă în zilele noastre* (în colaborare cu Barbu B. Gănescu şi Vasilie Petroni), I, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1852 ; *La Valachie depuis 1830 jusqu'à ce jour. Son avenir*, Bruxelles — Paris, 1855 ; *Diplomatie et nationalité*, Paris, 1856. — **Tr.** : *Magneficenţa şi bunătatea lui D-zeu asupra naturei*, UV, IV, 1848, *143—144* ; Chateaubriand. *Aventurile celui din urmă Abenseragiu*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1852.

— 1. C. B[olliac], *Grigorie Ganesco*, TRC, XII, 1874, 1165 ; 2. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *82* ; 3. N. Iorga, *Din relaţiile franco-române. Un scriitor francez despre români şi un scriitor român în Franţa : Elias Régnault şi Grigore Gănescu*, Bucureşti, Socec, 1920 ; 4. G. Caliga, *Almanahul dicţionar al presei*, Bucureşti, 1926, *84* ; 5. I. M. Raşcu, *Între Barbey d'Aurevilly şi Grégory Ganesco. O polemică, din 1867, asupra originii lui Ronsard*, CPN, I, 1930, 1 ; 6. Teodor Vârgolici, *„Le Courrier du Dimanche" şi activitatea ziaristului român Grégory Ganesco, în timpul realizării Unirii Principatelor*, RITL, XVIII, 1969, 3.

F. F.

GĂNESCU, Ioan (mijlocul sec. XIX), critic dramatic. De baştină de prin părţile Olteniei, **G.** ajunge la un moment dat să fie numit director al teatrului din Craiova. El făcuse şi cronică dramatică în paginile „Curierului românesc" (1847), semnînd, la rubrica *Revista teatrală*, comentarii judicioase, aspre uneori, referitoare la spectacolele date de trupele italiană şi română la Bucureşti. Sînt

„băgări de seamă" ce cuprind idei generale cu privire la rostul teatrului, care trebuie să reformeze moravurile şi să formeze gustul publicului. Criteriul cronicarului este unul eminamente moral, educativ, „folosul" pieselor fiind chestiunea care îl preocupă. În discuţie sînt luate, de asemenea, unele traduceri şi prelucrări (aparţinînd lui C. Caragiali, Anica Rasti, I. D. Negulici), judecate sub aspectul limbii. Dar unde stăruie îndeosebi **G.** în observaţiile sale este în privinţa jocului actoricesc, ce trebuie să rămînă neapărat în „confinele naturalului", ferit de excese stridente sau groteşti, dictat de caracterul anume al personajului. Cronicarul nu trece astfel cu vederea nici exagerările din jocul lui C. Caragiali, preţuit însă ca animator. **G.**, care a făcut şi traduceri de piese şi a scris cuplete, interpretate de I. D. Ionescu, nu a perseverat în cronica dramatică, pentru care avea oarecare înclinaţie.

— *[Cronici dramatice]*, CR, XIX, 1847 32, 34.
— 1. Trifu, *Cronica*, *190—193*.

F. F.

GĂNESCU, Ioan I. (c. 1829 — ?), poet. Este, probabil, fiul lui Ioan Gănescu. La 1869 el dă la iveală un volum de poezii, *Surise şi suspine*, recenzat nefavorabil în „Convorbiri literare", unde singura poezie apreciată este *De ţi-aş zice*, o imitaţie după A. de Musset. E cartea unui diletant. În versuri agitate, **G.** îşi deplînge, cu gesturi fatale şi luînd o poză nefericită, pesimistă, „iluziunile pierdute". Decepţionat în amor, îndurerat de necredinţa iubitei, el trece îndată de la „triste cugetări" la recriminări, la şarja brutală, cinică şi, nu o dată, grosieră. Între elegie şi satiră, versurile lui **G.** sînt ocolite de un lirism adevărat.

— *Surise şi suspine*, Craiova, Tip. Naţională, 1869.
— 1. Red., *„Surise şi suspine"*, CL, III, 1869 11.

F. F.

GĂRBEA, George O. (16.IV.1850, Cerneţi, j. Mehedinţi — 3.VI.1918, Bucureşti), poet. A făcut liceul la Craiova, urmînd apoi cursurile Facultăţii de litere din Bucureşti. A funcţionat ca profesor de limba română şi latină la gimnaziul „Cantemir Vodă" din Capitală. **G.** a fost unul din publiciştii mărunţi ai epocii. În „Binele public" îi apăreau, în 1879, un studiu istoric despre *Familia Văcărescu* şi cugetări moralizatoare, într-un limbaj învechit, asupra teatrului („oglindă pentru apucăturile firii") şi a menirii lui de „şcoală a societăţii" *(Teatrul şi menirea lui)*. A publicat versuri în „Revista societăţii „Tinerimea română", „Albumul macedo-român", „Zorile" şi în almanahul „Aurora", scos de el în 1881. Un volum *(Florile primăverii)*, cu elegii, fabule, epigrame, este semnat George Garbiniu. Mai semna G. Odoleanu. Cugetări superficiale şi plîngătoare *(Eternul de ce ?, Toate trec)*, tenta moralizatoare *(Geniul şi sărăcia, Lampa şi fluturele)*, imaginile de tot şterse nu pot conferi volumului vreo notă aparte. De aceea, aproape surprinde bogăţia şi frumuseţea limbii din poemul dramatic *Iov*, prelucrare a unei părţi din *Biblie (Cartea lui Iov)*. **G.** a lucrat la această scriere douăzeci de ani şi a reuşit, respectînd totuşi textul biblic, să înfăţişeze un Iov aproape modern, într-o zbatere dramatică între credinţă şi tăgadă. Capacitatea de a transpune în imagini picturale şi de a exprima liric o filozofie străveche, precum şi armonia versurilor au făcut ca, în epocă, *Iov* să fie considerată una din cele mai bune traduceri româneşti din *Biblie*. G. a publicat şi un comentariu asupra poemei sale *(Tilcu lui Iov)*. A tradus din franţuzeşte *Amintirile şi impresiile unui proscris* ale lui I. Heliade-Rădulescu.

— *Teatrul şi menirea lui*, BP, I, 1879, 91 ; *Florile primăverii*, Bucureşti, Göbl, 1879 ; *Iov*, Bucureşti, Tip. Populară, 1898 ; *Tilcu lui Iov sau Expunere analitică a poemei cu acelaşi nume*, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1898 ; *Ortografia limbei româneşti. Ioviana*, Bucureşti, 1903.
— 1. *„Florile primăverii"*, BP, I, 1879, 13 ; 2. M. Demetrescu, *„Iov"*, RELI, XIX, 1898, 35 ; 3. A. D. Xenopol, *G. O. Gârbea, „Iov"*, AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899, fasc. 1 ; 4. Gr. Tocilescu, *Gârbea, G. O., „Iov"*, AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899, fasc. 1 ; 5. N. Quintescu, *G. O. Gîrbea, „Iov"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; 6. *G. O. Gîrbea*, L, XXVI, 1918, 1.

S. C.

GEANOGLU-LESVIODAX, Alexandru (1780 ⟨1⟩ sau 1793 ⟨3⟩ — 31.I.1869, Bucureşti), traducător. Boier muntean cu rang de paharnic, **G.-L.** a tălmăcit din rusește *Povestiri din spaimile vrăjitoreşti* (1839). Este o culegere de povestiri adunate din surse diferite (ruseşti, franceze ş.a.), cu subiecte fantastice sau mistice. Pentru a atenua caracterul terifiant al povestirilor, **G.-L.** adaugă la sfîrşit mai multe anecdote, relatate cu haz, într-un limbaj arhaic. El a mai tradus *Noaptea şi ziua Rossiei sau Mitologia slavonilor* (1836), o carte de *Tîlcuirea viselor* (1836) şi numeroase altele, cu caracter de almanah, tipărite în repetate ediţii. Sub semnătura Al. Lesviodanu, a tipărit două epigrame în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1840).

— *Epigrame*, FMIL, III, 1840, 38. — Tr. : *Povestiri din spaimile vrăjitoreşti*, pref. trad., Bucureşti, 1839 ; *[Anecdote]*, în Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la...*, Bucureşti, Minerva, 1971, *264—267*.
— 1. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 102/1869, galben ; 2. Lăzăreanu, *Cu privire la..., 263—267* ; 3. G. Bezviconi, *Necropola Capitalei*, Bucureşti 1972, *136*.

L. V.

GELLIANU, Gr. (c. 1835 — c. 1900), publicist. Numele lui a fost scos din uitare de Nicolae Iorga, cel care introduce în circulaţie identificarea lui **G.** cu Anghel Demetriescu, în legătură cu paternitatea articolului *Poeziele d-lui Eminescu*, apărut în „Revista contimporană", în 1875. Această opinie s-a impus ⟨3, 4⟩. Mai tîrziu s-a argumentat, neconvingător, că sub iscălitura **G.** s-ar fi aflat, la 1875, un alt literat, Nicolae Pruncu ⟨5⟩. Reluîndu-se această chestiune controversată, s-au adus argumente pentru considerarea lui **G.** ca publicist ce semna cu numele propriu, independent de Anghel Demetriescu şi de Nicolae Pruncu, şi ei colaboratori ai „Revistei contimporane" ⟨6⟩. Probabil că **G.** este juristul de la Eforia spitalelor civile care va scoate în 1887 volumul *Călăuza inginerului şi avocatului în materie de hotărnicii*. În contextul mişcării antijunimiste a timpului, penibila eroare critică a lui **G.**, din articolul îndreptat împotriva lui M. Eminescu şi publicat în „Revista contimporană", s-a putut produce nestînjenită, fără să ceară tăinuirea autorului sub pseudonim. **G.** caracterizează poezia lui Eminescu ca pe „un nămol de greşeli de versificare, de rime imposibile, de imagini inexacte, de cuvinte fără sens". Întreaga analiză e de rea credinţă, violentă, nestăpînită în injurie. Şi restul colaborărilor lui **G.** la „Revista contimporană" şi la „Revista literară şi ştiinţifică" (o recenzie, un răspuns lui G. Dem. Teodorescu, o poezie şi o traducere din Byron) sînt lipsite de valoare.

— *„Foi de toamnă". Poezii de N. Georgescu*, RCO, III, 1875, 1 ; *Comentarii asupra epistolei d-lui G. Dem. Theodorescu despre poetul Georgescu*, RCO, III, 1875, 2 ; *Poeziele d-lui Eminescu*, RCO, III, 1875, 3, reed. parţial în Lovinescu, *Maiorescu*, I, *439—440* ; *? (poezie)*, RLŞ, I, 1876, 15 mai. — Tr. : *Ultimul cînt al lui lord Byron*, RCO, IV, 1876, 7.
— 1. *[Informaţii biografice]*, în *Annuaire de Roumanie*, Bucureşti, 1885, *255* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *112* ; 3. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *439* ; 4. Călinescu, *Ist. lit., 480* ; 5. D. Murărașu, *Năpăstuitul Anghel Demetriescu*, TS, VI, 1957, 12 ; 6. Mihail Straje, *Istoria unui pseudonim*, GL, XIV, 1967, 16.

G. D.

GENERAȚIA NOUĂ v. **Generația viitoare.**

GENERAȚIA VIITOARE, revistă care a apărut la București lunar și bilunar, din octombrie 1889 pînă în aprilie sau mai 1904. Directorul și fondatorul revistei a fost Eduard M. Adamski. În perioada februarie 1891 — martie 1892, revista apare sub direcția unui comitet, înlocuit ulterior de I. I. Livescu, I. S. Spartali și Julieta E. Adamski. În februarie 1890, **G. v.** își schimbă titlul în „Generația nouă" și, considerîndu-se o continuare a „Foii României" (care apăruse în 1882), se afla în martie 1890 la anul al X-lea de apariție și la seria a doua. Din ianuarie 1904, devine „România", apoi „Revista România". Se subintitula, la apariție, „revistă științifico-literară", mai tîrziu „agricolă, științifică, literară" sau „enciclopedică", subtitlul schimbîndu-se mereu. Redactorii responsabili pînă la 1890 au fost : C. N. Chabudeanu, pentru partea științifică, și Corneliu Botez, pentru partea literară. Alți redactori au fost : D. Teleor, G. Russe-Admirescu, I. T. Florescu, Sc. Orăscu, Al. I. Șonțu, I. A. Bassarabescu, Gr. Mărunțeanu, G. Bașturescu, Aristid I. Gîrleanu ș. a. Revista era organul unei societăți literare studențești, sub președinția de onoare a doctorului C. N. Chabudeanu. Ea se voia „promotoriul ideilor noi" și proclama pe M. Eminescu „artistul desăvîrșit", „fruntașul adevăratei direcțiuni", „idolul" și „împărtășania noastră". În fapt, revista a publicat o literatură amestecată. Apar, astfel, G. Orleanu, D. Karr, Al. Obedenaru, M. Demetriade, atrași — cel puțin programatic — de orientările mai noi din poezie, alături de A. C. Cuza, C. Scrob, N. Țincu, Smara, autori de elegii, romanțe sau alegorii morale versificate în manieră tradițională, I. Catina și St. Cruceanu, poeți „proletari", și idilicul Dem. Moldoveanu sau D. Teleor, ironic în *Idilele* sale față de locurile comune ale genului. Înflorește, în revistă, o poezie epigonică, mergînd pe urmele lirismului eminescian. Corneliu Botez, Sc. Orăscu și alții ilustrează în versurile lor puternica influență eminesciană. De cîteva ori în **G. v.** sînt prezente numele lui I. L. Caragiale, G. Coșbuc și Al. Macedonski. Se retipăresc versuri din V. Alecsandri și M. Eminescu, unele din scrisorile lui I. Ghica.

Proza satirică (D. Teleor, *Editor, Chiriaș vechi*), lirică (G. Nicolescu, *Ea, veșnic ea*, D. Teleor, *Flori scuturate*) sau cea de „documente omenești" (G. Russe-Admirescu, *Cum trăiești*), „copiile după natură" (I. S. Spartali, *Cromolitografii în proză*), tablourile de gen (Sarafan, *Pe drum spre gară*) se mențin la un nivel minor. Excepție fac, uneori, schițele lui I. A. Bassarabescu (semna I.A.B. sau Barion), aflat la începuturile carierei sale literare. Căpitanul Matei Eminescu, fratele poetului, publică aici o traducere în proză și un articol de istorie. Cîteva portrete literare ale unor scriitori români (A. I. Odobescu, I. S. Spartali, Veronica Micle) și străini (V. Alfieri, E. Zola, O. Feuillet, L. Tolstoi), cîteva recenzii semnate de Dem. Moldoveanu și articole de I. I. Livescu (precum *Artele și literatura*) e tot ceea ce revista a publicat în domeniul criticii literare, preocupările redacției îndreptîndu-se și spre alte domenii : economie, medicină (este de notat colaborarea savantului Victor Babeș), finanțe, comerț. În ultimii ani aceste preocupări au devenit precumpănitoare.

Traducerile din literatura străină, datorate lui I. S. Spartali, Ed. M. Adamski, B. Florescu, sînt la fel de eterogene ca și literatura publicată de revistă : F. Mallefille, Georges de Lys, Guy de Chantefleur, dar și J.-J. Rousseau, H. de Murger, Goethe, Shelley, Catulle Mendès, Fr. Coppée.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *307—308*.

S. C.

GENILIE, Ioan (sau **Iosif**) (sec. XIX), publicist. Originar din Săliște, **G.** a fost, din 1832, primul profesor de geografie și istorie („hronologie") la colegiul „Sf. Sava" din București și autor de manuale de geografie foarte răspîndite. Bun bibliograf, el a alcătuit un amplu catalog al bibliotecii colegiului (1846—1847). Era un om foarte instruit, cunoștea greaca, latina, franceza, avea bogate informații în mai multe domenii. În cele două reviste pe care le-a editat, „Universu" (1845—1848) și „Mondul" (1847), dar și mai înainte, în „Cantor de avis și comers", **G.** a publicat (deseori fără semnătură) articole, unele — adevărate reportaje, pe teme sociale și culturale, biografii ale oamenilor celebri, compilate din revistele apusene. O atenție constantă a acordat-o problemelor limbii române literare. Era adeptul introducerii alfabetului latin, pleda pentru o limbă „populară", ferită de barbarisme și excese latinizante. Referirile pe care le face la literatură dovedesc lecturi bogate și discernămînt. Preocupat de literatura națională, publică din manuscrisele poetului Alecu Văcărescu, prezentat, elogios, ca un „Petrarca românesc". Analizînd o poezie a lui Gr. Alexandrescu și alta a lui I. Catina (în articolul *Poezie*), **G.** remarcă „figuri frumoase" și „idei delicate" în tratarea, originală, a unei teme comune. În spirit clasicist, el vedea în copierea naturii izvorul tuturor operelor artistice. Sporadic, **G.** a compus poezii patriotice ocazionale și meditații alegorico-filozofice.

— *Idee despre starea literaturii și învățături de acum în România*, CAN, I, 1837—1838, 73 (supl.) ; *Arhanghelul sau Virtutea în agonie*, FMIL, V, 1842, 8 ; *Barbarismi și eleganțe românești*, UV, II, 1846, 42 ; *Eleganța, rostul României*, UV, II, 1846, 45 ; *Poezie*, UV, II, 1846, 46, reed. în ITC, *397—401* ; *Constîncțiozitatea*, UV, II, 1846, 76 ; *Ceva despre poeziile lui Alecu Văcărescu*, MND, I, 1847, 1.

— 1. *Encicl. rom.*, II, *523* ; 2. Gh. Adamescu, *Scrierile lui Iosif Genilie*, BSG, XXII, 1901 ; 3. Theodorescu, *Ist. bibl.*, *33—36* ; 4. Ilie Popescu-Teiușan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian*, București, E.D.P., 1970, *16*, *78—79*.

L. V.

GENOVEVA DE BRABANT, carte populară. Legenda, de origine germană, creată în spiritul vechii tradiții hagiografice în secolul al XIV-lea sau la începutul secolului al XV-lea, a ajuns a fi cunoscută mai tîrziu și în țările române. Ilustrînd o temă cultivată în Evul mediu, aceea a inocenței ultragiate, *Genoveva de Brabant* se înscrie totodată în sfera literaturii „miracolelor". Legenda propriu-zisă, transmisă prin cîteva versiuni latine, a circulat în Europa mai puțin ca atare, cît mai ales în prelucrările sub formă de roman. Cea a francezului René de Cériziers (1634) sau aceea a germanului Christoph Schmid (1823), foarte răspîndite, au devenit la rîndul lor surse pentru numeroase traduceri și prelucrări, în preromantism și romantism. „Ghenoveva", soția lui „Sifrid, voievodul Romei", osîndită la moarte din pricina uneltirilor trădătorului „Golion", este salvată printr-un miracol, împreună cu fiul său, după șase ani petrecuți într-un pustiu. O variantă astfel adaptată și prescurtată, tradusă după o versiune latină a legendei, a pă-

truns la noi la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Drept intermediar au servit scrierile ucraineanului Ioanichie Galeatovski, *Cheia înțelesului* și *Cer nou*. Ambele conțineau în final o suită de povestiri panegirice înfățișînd minunile Maicii Domnului, între care figura și istoria Genovevei. Un exemplar slavon al *Cheii înțelesului*, tipărit în 1665, a ajuns în mănăstirea Putna. *Minunile Maicii Domnului*, după Galeatovski, a fost tradusă izolat, în limba română, în 1696, de un Alexandru dascălul, în mănăstirea Bistrița din Oltenia. Manuscrisul a fost publicat de Dumitru Stănescu în 1925. Un alt manuscris cuprinzînd textul integral al *Minunilor...* a circulat începînd din preajma anului 1700 în Banat și în nordul Ardealului. În Moldova exista încă din 1726 o copie manuscrisă în slavonă, tradusă abia în 1787 de Toma Stamati și călugărul Teofan, la sugestia episcopului de Huși, Iacov Stamati. Între celelalte „minuni" ale Sfintei Fecioare, legenda Genovevei a avut de întîmpinat la noi concurența unui motiv înrudit, „fata cu mîinile tăiate" (apuseanul „La Manekine"), pus în circulație de o altă culegere de *Minuni ale Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*, de sorginte italiană. Vehiculată de scrierea grecului Agapie Landos *Mîntuirea păcătoșilor*, această colecție de „minuni", răspîndită simultan cu aceea a lui Galeatovski, a furnizat subiectul foarte cunoscut în folclorul nostru și diversificat în numeroase basme și variante de basm. În secolul al XIX-lea au apărut două traduceri românești ale istoriei Genovevei, una după romanele lui Chr. Schmid (într-o versiune franceză) și alta după prelucrarea lui M. de Robville, întreprinse de Grigore Pleșoianu (1838) și, respectiv, Constantin Ienibace (1879), reluate în mai multe ediții. M. Sadoveanu a prelucrat motivul în *Măria-Sa Puiul Pădurii*.

— *[Genoveva de Brabant]*, în *Minunile Maicii Domnului*, îngr. Dumitru Stănescu, București, Ancora, 1925, *68—71* ; *Istoria Ghenovevii de Brabant*, tr. Grigore Pleșoianu, București, 1838 ; *Istoria complectă a Genovevei de Brabant*, tr. Constantin Ienibace, Craiova, Lazăr, 1879 ; *Genoveva sau Învingerea nevinovăției*, București, Steinberg, 1894 ; *Istoria Genovevei de Brabant*, text revăzut de M. Sadoveanu, București, Tip. România nouă, 1920 ; ed îngr. și pref. Alexandru Popescu-Cernica, București, Steinberg, 1928.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *114—125* ; 2. N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, BSH, XIV, 1928, *56—59* ; 3. N. N. Condeescu, *La légende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines*, București, Imprimerie nationale, 1938 ; 4. I. Oprișan, *Rolul cărților populare în opera lui Mihail Sadoveanu*, în *Izvoare folclorice și creație originală*, îngr. Ovidiu Papadima, București, E.A., 1970, *11—44* ; 5. Felix Karlinger, *Genoveva als Legende und als Volksbuch*, în *Synthesis*, III, București 1976, *93—99*.

R. Ș.

GEORGESCU, Nicolae (1835, București — 2.X.1866, București), poet. A învățat la colegiul „Sf. Sava" din București. Scria versuri încă din școală, improvizînd cu ușurință. După studiile liceale, a intrat în armată. În 1858, cînd s-a retras, avea gradul de căpitan. La un an după moarte, prin grija familiei, versurile i-au apărut într-un volum cu titlul *Foi de toamnă*, prefațat de D. Bolintineanu.

Veșnic trist, cu un „surîs rece pe buză-i", cum îl descrie un contemporan, **G.** își mărturisește într-o poezie, minoră, dezgustul și disprețul de viață, dezamăgirea că fericirea și amorul nu sînt „decît un vis", și, uneori, dorul de moarte. Modelele pozei romantice din poezia lui **G.** pot fi găsite în Byron și A. de Musset *(Rolla)*. Versurile sale erotice și cele patriotice au un timbru care îl apropie mult de Bolintineanu, uneori fiind vorba chiar de versuri împrumutate. Un mic madrigal, nu lipsit de grație, în tonul șăgalnic al destăinuirii *(Vecina)*, a fost inclus de T. Maiorescu în antologia care însoțește studiul său asupra poeziei române din 1867. Deși încearcă sonetul și, în genere, o versificație variată, uneori în ritm popular, **G.** nu reușește să găsească un ton care să-l deosebească de ceilalți versificatori din epocă.

— *Foi de toamnă*, pref. D. Bolintineanu, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1867 ; *[Poezii]*, PMU, *448—454*.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 76/1866, galben ; 2. Gr. Gellianu, *„Foi de toamnă". Poezii de N. Georgescu*, RCO, III, 1875, 1 ; 3. Gr. Gellianu, *Comentarii asupra epistolei d-lui G. Dem. Theodorescu despre poetul Georgescu*, RCO, III, 1875, 2 ; 4. Pop, *Conspect*, I, *154—156* ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *10* ; 6. Ciorănescu, *Lit. comp.*, *185—186* ; 7. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *283—324*.

S. C.

GEORGESCU, Paraschiv T. (a doua jumătate a sec. XIX), traducător. După 1860, **G.** a tălmăcit mai multe comedii și melodrame franțuzești, jucate mai cu seamă pe scenele teatrelor din București. În versiunea românească a lui **G.** s-au reprezentat *Antony* de Al. Dumas (1864), *Galileu* de Fr. Ponsard (1867), *Hoții de codru și hoții de orașe* de F. Pyat (1870), *Primar cu orice preț* de J.-Fr.-A. Bayard, Ph. Dumanoir și A. D'Ennery (1870), *Care din doi* (1870), *Marchiza de Seneter* de Mélesville și Ch. Duveyrier (1871), *Paiața* de D'Ennery și M. Fournier (1873), *Bastardul* de A. Touroude, tradusă în colaborare cu Șt. Vellescu ș.a. Dintre traducerile păstrate, cea a comediei *Zmeul nopții* de H. Lucas se află într-o copie făcută de M. Eminescu. **G.** tălmăcea grăbit, defectuos, limba era neîngrijită, încărcată de improprietăți și de neologisme neasimilate.

— Tr. ms. : Mélesville, *Este nebună* (c. 1865), A.S.I., ms. 564 ; [Autor neidentificat], *Samson și Marichita* (1867), B.A.R., ms. 2968, *f. 32—70* ; H. Lucas, *Zmeul nopții*, B.A.R. ms. 3215 ; A. Touroude, *Bastardul*, A.S.I., ms. 1416 (în colaborare cu Șt. Vellescu).

— 1. *[Informații teatrale]*, ROM, XI, 1867, 8—9 mai, XIV, 1870, 25 februarie, 10 aprilie, 22 aprilie, XV, 1871, 22—23 februarie, GAN, I, 1871, 15—16, TRC, XI, 1873, 1086 ; 2. Th. M. Stoenescu, *Cronica teatrală la „Hoții de codru și hoții de orașe" de Félix Pyat, tradusă de d-l Paraschiv Georgescu*, L, III, 1882, 1 ; 3. Burada, *Ist. teatr.*, II, *291* ; 4. *Ist. teatr.*, II, *119*, *121*.

G. D.

GEORGESCU, Paul M. (1821, Craiova — 26.I.1899, București), poet și traducător. Funcționînd, între 1872—1891, ca translator de limba greacă la Arhivele Statului din București, **G.** este un uitat, despre a cărui existență se știe prea puțin. Primele traduceri le semnase P. Matsukopulo și P. Matsukolu (Georgescu), iar volumele de versuri *Momente cîmpenești. Culegere din poeziile unui sătean* (1852—1855) și *Proză în versuri. Vise, aiurări și amintiri vechi și nuoi* (1892) le-a publicat, primul — anonim, iar al doilea semnat cu inițialele P. M. G. Din excesivă modestie, **G.** s-a ignorat ca poet și a fost ignorat și de contemporani. Nu era însă un versificator de rînd, și poezia lui, deși inegală, are în ea semne prevestitoare ale poeziei moderne. Autorul știe să aducă în multe versuri mărturia tulburătoare a unui solilocviu meditativ. Înclinația spre reflecție este stăruitoare. Timbrul e al poeziei preromantice (Young și Gray) și, uneori, al liricii lui Lamartine. Un motiv ca *fortuna labilis* este proiectat pe fondul unei neliniști autentice sau al unui sentiment de calmă resemnare. Poetul are setea necunoscutului, vrea să știe „ce e în fire ascuns și neștiut", iar altă dată îndreaptă „smerit" un *Imn la Zeire*. Zădărnicia existenței, „într-o viață moartă", este acceptată fără revolta byroniană de care e influențată poezia postpașoptistă. Timid, sînt prefigurate aici accente eminesciene. În poemul *O noapte*, tristețea grea a unui ermit pare a fi înrudită cu stări ce se vor întîlni mai tîrziu la Al. Macedonski. **G.** cade rar în tonul sentențios, didacticist. În versurile lui efortul imagistic și lingvistic este răsplătit uneori prin surprin-

zătoare reușite, iar cadența melodică înlătură uscăciunea și retorismul.

G. a fost mult mai productiv ca traducător, transpunînd în limba română, de obicei în tălmăciri libere, lucrări foarte diferite. Traduce și el, la scurt timp după Ermiona Asachi, din S. Pellico *(Datorii ale omului sau Povățuiri morale,* 1847). În 1855, tălmăcește romanul *Istoria lui Gil Blas de Santillan* de Lesage, dar și *Misterele inchiziției* de V. de Féréal, iar mai tîrziu *Regina Margot* de Al. Dumas. *Cristofor Columb, viața, aventurile, descoperirile și suferințele lui* este tot o traducere liberă. Cunoscător al limbii grecești (este, dealtfel, foarte posibilă originea lui elenă), **G.** traduce *Viețele paralele* de Plutarh și *Muzele* lui Herodot. Dă versiuni românești sau prelucrează scrieri istorice, etice, filozofice, de istorie a religiilor. Printre ele se află și *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilante în revoluțiunea din anul 1821, supranumită Zavera* de Ilie Fotino, tradusă din limba greacă (1874). Ultima tipăritură a lui **G.** este o modestă antologie, *Culegere de fabule spre amuzarea și instruirea școlarului primar, prelucrate în proză și în versuri* (1893).

— *Momente cimpenești. Culegere din poeziile unui sătean,* I—III, București, Tip. Mitropoliei, 1852—1855 ; *Elegie în memoria d-șoarei Iulia Hajdeu,* București, [1888] ; *Proză în versuri. Vise, aiurări și amintiri vechi și nuoi,* București, Tip. Göbl, 1892. — **Tr.** : S. Pellico, *Datorii ale omului sau Povățuiri morale,* București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; ed. 2, București, Tip. Göbl, 1892 ; Lesage, *Istoria lui Gil Blas de Santillan,* I—IV, București, Ioanid, 1855 ; V. de Féréal, *Misterele inchiziției,* I—II, București, Ioanid, 1855 ; J. Arago, *Pujol, șeful mikeleților,* București, Ioanid, 1856 ; Al. Dumas, *Regina Margot,* I—III, București, Ioanid, 1856 ; J.-Cl. Demogeot, *Literele și omul de litere în veacul al XIX-lea,* București, Tip. Grecescu, 1880 ; Plutarh, *Viața lui Cesar,* București, Tip. Thiel și Weiss, 1880, *Viețele paralele,* București, Tip. Binder, 1891 ; R. Cortambert, *O dramă în fundul mării,* București, Degenmann, 1881 ; [Anacreon, Schiller, Hugo], *[Versuri],* în *Proză în versuri. Vise, aiurări și amintiri vechi și nuoi,* București, Tip. Göbl, 1892 ; Herodot, *Muzele lui...,* București, Tip. Göbl, 1893.

— 1. Pop, *Conspect,* II, *309* ; 2. *[Act de deces],* C.M.B., act nr. 614, vol. 2/1899 ; 3. *Encicl. rom.,* II, *529* ; 4. D. Popovici, *Poezia lui Mihai Eminescu,* București Albatros, 1972, *100* ; 5. Șt. Cazimir, *Un poet necunoscut,* RL, V, 1972, 42.

G. D.

GEORGIAN, George D. (1859, București — 23.III.1912, București), publicist și dramaturg. Colaborator cu versuri și articole umoristice la publicații bucureștene („Ghimpele", „Acțiunea", „Patriotul" ș. a.), editînd el însuși un săptămînal politic-umoristic, „Panamaua" (septembrie 1904 — ianuarie 1905), **G.**, care semna și Degeor, Digeo, Digeor, a avut o oarecare vogă în epocă, mai cu seamă ca autor de comedii. Cea dintîi, *Frigurile* (1879), e o înscenare sprintenă, amuzantă, a peripețiilor prin care trec doi îndrăgostiți pînă reușesc să se căsătorească. Sînt surprinse cîteva tipuri pitorești, comice, de bătrîni ruginiți, de tineri franțuziți, pretențioși și ignoranți. O altă piesă, *Cometa sau Sfîrșitul lumii* (1881), este o feerie bufă, lucrată cu fantezie. Actorii și spectatorii au găsit mult haz în numeroasele ei scene burlești. Fără mari pretenții de originalitate, dar cu destulă îndemînare, autorul știa să aducă în piesele lui o suită de situații și procedee comice cu succes la public. Multe din comedioarele lui **G.** au fost jucate pe scenele grădinilor de vară. În *Criza de bani,* reprezentată sub titlul *Grija de bani* (1885), *Fetele din Popa-Nan* (1907), *Răpirea din Popa-Tatu* (1909), *Ai noștri* (1910), este descrisă o lume colorată, gălăgioasă, specifică mahalalei bucureștene, sînt persiflate indulgent năravurile unor mărunți moftangii. Cînd părăsește modesta-i înzestrare pentru comic, încercînd tonalitatea gravă a liricii erotice, **G.** eșuează. Versurile, publicate sporadic în „Literatorul" (1880), unde fusese primit cu multă încredere, în „Portofoliul român" (1881), „Biblioteca modernă" (1908), sînt doar niște însăilări rimate.

— *Frigurile,* pref. Demetru Constantinescu [D. Teleor], București, Tip. Românul, 1879 ; *Criza de bani,* PR, I, 1881, 6 ; *Fetele din Popa-Nan,* București, Tip. Speranța, 1908. — **Tr.** : Varin, *Bucătarul politic,* A.S.I., ms. 1347.

— 1. Luciliu [Al. Macedonski], *„Frigurile", comedie originală în versuri, într-un act de G. D. Georgian,* L, I, 1880, 24 ; 2. T. Dumbrăveanu, *„Cometa sau Sfîrșitul lumii" de G. D. Georgian,* PR, I, 1881, 5 ; 3. Predescu, *Encicl., 349* ; 4. Massoff, *Teatr. rom.,* III, *175,* IV, *224, 267, 310* ; 5. Straje, *Dicț. pseud., 290.*

G. D.

GEORGIAN, Nicolae D. (1860 — 28.XII.1906, București), publicist. De profesie avocat, **G.** colaborează cu versuri, proză și articole la cîteva publicații bucureștene de după 1885. Făcea parte din comitetul de redacție al „României literare" (1886), publicînd aici pînă în 1889, a fost, probabil, redactorul „Revistei Alexandri" (1891). A mai colaborat la „Peleșul" (1888—1889), „Adevărul" (1889), „Resboiul" (1891), „Generația nouă" (1891—1893), „Lumea ilustrată" (1893—1894), „Revista theatrelor" (1893—1898), „Lumina" (1894) ș.a. Semna și cu pseudonimele Nedege și Don Nedego. În aceste periodice îi rămîn risipite puținele încercări poetice, mediocre, ca și cîteva articole, cronici literare, note bibliografice. Își reunește în volum doar unele „schițe din lumea de jos" (*Nuvele,* 1889). Sînt fie superficiale instantanee din viața mahalalei bucureștene, inferioare celor compuse de D. Teleor, fie serbede evocări lirice ale unor iubiri apuse, fie palide portrete psihologice. Alte proze, diferite ca anecdotică, scrise în manieră foiletonistică, dilată pînă la trivialitate descrierea unor scene erotice.

— *Nuvele,* București, Tip. Miulescu, 1889.

— 1. Corbo [Corneliu V. Botez], *Cronica literară,* RML, VIII, 1889, 4 ; 2. Straje, *Dicț. pseud., 290.*

G. D.

GERGELY de Csokotis, Vasile (1799 — ?) traducător. Originar din satul Ciocotis din Maramureș, **G.**, devenit „teolog absolut" și stabilit la Viena, era preocupat de răspîndirea între români a celor mai noi și mai folositoare cunoștințe ale timpului. Traducerea sa, *Omu de lume sau Sontice regule* (1819), este varianta românească, cu unele adaosuri, a unei cărți de G. I. Wenzel, apărută în 1817. Principala intervenție a lui **G.** este în capitolul al VI-lea, *Cultura limbei și a graiului.* Adept convins al ideilor latiniste, el teoretizează asupra ortografiei necesare în trecerea de la scrierea chirilică la cea cu litere latine. Totodată, îndeamnă la folosirea graiului strămoșesc, iar ca limbi străine, a latinei, italienei, francezei, „surori dulci" ale limbii române. Tălmăcirea sa e o contribuție oarecum inedită la completarea tabloului de vaste preocupări iluministe românești ale epocii.

— **Tr.** : G. I. Wenzel, *Omu de lume sau Sontice reaule cuvientiei, graiței, mai alesului mod a vieței și a adevăratelor blîndeție spre întrebuințarea tenerimei românești,* Viena, Tip. Davidovici, 1819, republ. fragm. în LPTR, IV, partea II, *34—37,* în ȘA, III, *98—108.*

— 1. A. Pumnul, *Vasiliu Gergeli, de Ciocotiș (1799 — ?),* LPTR, IV, partea II, *33—34* ; 2. *[Notă bibliografică],* BRV, III, *309—312* ; 3. Iorga, *Ist. lit.,* III, *270—273* ; 4. Popovici, *Studii,* I, *273—274* ; 5. Piru, *Ist. lit.,* II, *152* ; 6. Duțu, *Coordonate, 313—314* ; 7. Șerban Cioculescu, *Un izvor literar necunoscut,* RL, II, 1969, 20.

C. T.

GHENADIE Cozianul (c. 1695 ⟨3⟩ — ?), traducător și autor de versuri. **G.** crește sub oblăduirea unui unchi al său, ieromonahul Gherasim. La vîrsta de zece ani este trimis la învățătură pe lîngă un dascăl Barbu, la Jiblea (județul Vîlcea). Peste aproa-

pe un an orbește din pricini ce nu se cunosc, boala dispare după alți trei ani, pentru a reveni apoi cu intermitențe. Logodit de ai săi în pripă, cu o „copilă", după numai cîteva luni se călugărește, în 1709, la reapariția bolii. Decizia, luată și adusă la îndeplinire într-ascuns, apare ca un mișcător sacrificiu adolescentin. Douăzeci de ani mai tîrziu, **G.** se afla egumen la Cozia, după alți opt ani epitrop peste mănăstiri și, din nou, egumen, pînă în 1747, cînd semna pe un manuscris ca fost arhimandrit. Se mai știe că prin 1727, sau ceva mai înainte, a făcut o călătorie la Moscova, că se îndeletnicea cu transcrierea unor cărți — gromovnice, paterice, pilde filozofești, *Minunile Maicii Precista* — sau cu tălmăcirea altora. După un text tipărit în limba rusă, în 1712, la Kiev, la Lavra Pecerska, **G.** a tradus *Itica, ieropolitica sau Filosofia învățătoare de obiceiuri : cu simvoluri și întăi cu chipuri luminată, spre îndreptarea și folosul celor tineri.* Cele 66 de catrene ce prefațează, fiecare, cîte un capitol al cărții conțin povețe morale, reflecții, pilde biblice sau mitologice. Monahul de la Cozia avea înzestrare poetică și, fără îndoială, un anume exercițiu de versificator. A păstra măsura („Melciul merge cît de-ncet, calea dreaptă ține"), a nu deznădăjdui în fața obstacolelor și a nu cădea în greșeală („Credință de vei avea măcar cît un grăunț / Poți și-n mare să arunci pre cei mai silnici munți"), a prețui învățătura, a folosi blîndețea ca armă și a ocoli trufia („Mai fără minte să văd cei cu firea naltă"), în genere, a opune un adevăr moral curgerii vătămătoare a timpului sînt precepte pe care **G.** se străduiește să le exprime lapidar. Se fac simțite eforturile sale de a se măsura cu o limbă încă nesupusă cadențelor, de a converti în imagini sonorități aspre („Silnică e dragostea și tare credința ; / Legate cu nădejdea au toată putința ; / Cînd petrec dimpreună, sînt za, coif, anghină"), de a frînge uneori versul potrivit cu ritmul ideii („Ce e, iar ce nu, nu ; putred să nu vorbești"). Mai presus de orice canoane însă, travaliul lui **G.** se ilumineză în cîteva rînduri de accente lirice autentice, mărturisind o experiență trăită. Astfel se întîmplă cînd evocă vîrsta de aur a omului, „tinerețile" împodobite, ca de mărgăritare, de fapte bune, ev dinspre care mai adie uneori neliniștile stoicului („De te-ar ruga fetele, de-ar plînge de tine / Fugi ca de niște sireni și glasuri streine...") sau cînd constată, apodictic, inegalitatea socială („Că oala cu căldarea ce tocmire are ? / Cel sărac cu cel bogat mică-asămănare !").

— **Tr.** : *Itica, ieropolitica sau Filosofia învățătoare de obiceiuri : cu simvoluri și întăi cu chipuri luminată, spre îndreptarea și folosul celor tineri* (1747), publ. fragm. în **N. Iorga**, *Două biblioteci de mănăstiri : Ghighiu și Argeș*, București, Minerva, 1904, *29—44*, publ. fragm. în Il. Chendi, *Versuri vechi*, S, III. 1904, 3, 22, 23. **Ms.** : *Itica, ieropolitica sau Filosofia, învățătoare de obiceiuri : cu simvoluri și întăi cu chipuri luminată, spre îndreptarea și folosul celor tineri*, B.A.R., ms. 2344 (1747).

— 1. Il. Chendi, *Poet român din secolul al XVIII-lea*, VN, XXI. 1904. 5657 ; 2. Il. Chendi, *Călugărul poet*, S, III, 1904, 8, TPO, VIII. 1904, 54 ; 3. Strempel, *Copiști, 75—76* ; 4. Radu Constantinescu, *„Historia destructionis Trojae" a lui Guido delle Colonne într-o veche traducere românească*, RITL, XXVII, 1978, 1.

R. Ș.

GHEORGACHI, logofătul (c. 1719— ?), autor al unei scrieri de ceremonial. Era un boier cărturar, cunoscător al culturii bizantine, logofăt al doilea la curtea domnitorului Grigore C. Callimachi, care îi poruncește scrierea regulilor protocolare. În 1779, semnează o copie a primei părți a traducerii cugetărilor lui Oxenstiern, menționîndu-și rangul (vel clucer) și vîrsta (60 de ani).

Unica sa operă, ***Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a prea înălțaților domni*** (1762) se păstrează într-un manuscris, publicat pentru prima oară de M. Kogălniceanu în 1846, cu unele infidelități față de original. Lucrarea este împărțită în capitole, conținînd : orînduiala noii domnii, a boierilor, a mucarerului, ceremoniile de Crăciun, de Anul nou (noile și vechile obiceiuri), de Paști, de Sf. Gheorghe, protocolul la numirea mitropolitului și episcopilor, la primirea solilor, la întîlnirile cu hanul tătar și cu pașalele cu trei tuiuri. Capitolele despre instalarea și domnia patronului său și cel despre vizita la Iași a lui Hamza-pașa constituie adevărate pagini de cronică amănunțită, făcută cu talent narativ și mai ales descriptiv. În general se dau multe amănunte pitorești, totul într-un stil precis, sistematic. Limba e corectă, meșteșugit folosită. Deși *Condica* are modele bizantine (Constantin Porfirogenetul, Pseudo-Codinos), nu i se poate contesta originalitatea, dată de localizarea protocolului, de numeroasele informații privitoare la epocă, de datele etnografice și folclorice, de folosirea tradiției, a documentelor și a faptului trăit. Este un prețios document istoric, etnografic și literar.

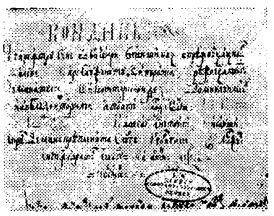

— *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a prea înălțaților domni*, CRL, III, *297—333* ; *Condica lui Gheorgachi, 1762*, în Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, București, F.R.L.A., 1939, *262—312*.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII.* I. *407—409* ; 2. Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, București, F.R.L.A., 1939 ; 3. Piru, *Ist. lit.*, I. *415—416* ; 4. *Ist. lit.*, I, *634—636* ; 5. N. A. Ursu, *Un autograf necunoscut al logofătului Gheorgache*, CRC, X, 1975, 43.

C. T.

GHEORGHE DIN MOLDOVA (pseudonim al lui *George Kernbach;* 10.I.1863, Botoșani — 20.IX.1909, Iași), poet. A urmat cursurile primare și secundare în orașul natal. S-a înscris la Universitatea din București, susținîndu-și licența, în 1884, cu o teză de drept. Avea și studii statistice, pe care le făcuse la Roma. A fost magistrat, prim-redactor al ziarului „Liberalul" din Iași, prefect al județului Botoșani și al județului Iași. Soția sa era Ana Conta-Kernbach, poetă și ea, sora filozofului V. Conta. **G.** începuse să publice versuri și scrieri diverse la revista „Albina", devenită „Albina Botoșanilor" (1881-1883). În 1883, îi apăreau versuri cu tematică democratică și antidinastică în „Emanciparea", iar în 1885 era colaborator al „Contemporanului". Apreciat în epocă, primit cu entuziasm de B. P. Hasdeu, el a publicat multă vreme în „Revista nouă". Poeziile sale au fost tipărite și reproduse și în diferite alte publicații („Curierul de Iași", „România liberă", „Fîntîna Blanduziei", „Calendarul muncitorului", „Lupta", „Lumea ilustrată", „Munca", „Adevărul ilustrat", „Curierul român", „Foaia pentru toți", „Familia", „Mișcarea literară și artistică"). În 1907, făcea parte din asocia-

ția proprietarilor revistei „Viața românească". În redacția publicației ieșene a lucrat cu dăruire, a aflat o atmosferă prielnică, oameni de care s-a legat, tovarăși de drumeție prin munții Moldovei.

Opera lui **G.**, de proporții reduse, a fost adunată în volumul *Poezii* din 1894 și, postum, în *Versuri și proză* (1912), sub îngrijirea lui G. Ibrăileanu. Poetul era, în fond ca și prietenii săi I. Păun-Pincio și D. Anghel, un sentimental delicat, meditativ. Descinzînd în primul rînd din lirica eminesciană, versurile lui **G.** revin deseori la acele stări de melancolie, resemnare și oboseală, de speranță în liniștea de dincolo de viață. Pulsația emotivă este însă transpusă într-un registru poetic sărac, minor. Idei poetice împrumutate de la M. Eminescu iau tonalități de romanță duioasă, fluidă, muzicală (unele versuri au fost puse, dealtfel, pe note). Poezia lui **G.** suprapune acestei influențe altele, autorul simțindu-se înclinat și spre detașarea ironică a lui A. de Musset sau spre badineria sentimental-ironică a lui Heine, din a cărui operă a și tradus (îi era apropiat de asemenea Arvers, al cărui *Sonet* îl tălmăcește în „Lumea ilustrată" — 1891). Meșteșugar al versului simplu, laconic, muzical, poetul conturează în piruete verbale grațioase un sentiment de o intensitate ce se lasă ascunsă, bănuită doar, ca mai tîrziu la G. Topîrceanu. Astfel, cugetările, obișnuite, agreabile, cu toată lipsa de profunzime, se concentrează în versuri gnomice, ușor detașabile, ca niște refrene. Apar la el și elemente disparate e drept, ce ar putea sugera motive simboliste *(spleen*-ul, dorul plecărilor, decorul exotic, spaniol îndeosebi, muzicalitatea numelor proprii exotice). Dar **G.** a ilustrat, ajungînd pînă la manierism, mai cu seamă ipostaza poetului galant, în opoziție cu cea dintîi, a tristeții și neliniștii, reale desigur, înregistrate însă epigonic. El însuși se declară undeva discipol al lui Epicur și al lui Schopenhauer, în același timp. Formula adoptată, ce convenea talentului său de versificator cu imaginație săracă și inventivitate verbală redusă, a fost cea a stilizării modelului popular, pentru alcătuirea unor noi „cîntece de lume". Aici senzualitatea meridională predomină, prea rar păstrîndu-se expresia naivă a cîntecului popular. Frecventă este revenirea la lirica de inspirație anacreontică, erotismul poeziei lui **G.** înrudindu-se îndeaproape și cu cel al înaintașului său C. Conachi. Suferința e dulce, fericirea amară, iubirea e înlocuită de amorul care stîrnește tînguirea celui ce se usucă, se îmbolnăvește, moare de dorul femeii iubite, iar acesteia îi sînt cîntați, cu o retorică sentimentală specifică, nurii. Rareori se întrezărește o intenție ironică, jocul rafinat de-a naivitatea. În metru popular fuseseră scrise și unele poezii pe care **G.** le-a publicat în reviste socialiste și democratice, animate de cea de a doua muză a tinereții lui, cum zice el însuși, „răzvrătirea", revolta împotriva nedreptății sociale și a tiraniei. **G.** n-a ajuns la timbrul unic, capabil să-l exprime întru totul, deși epoca l-a consacrat ca poet plăcut, muzical, al iubirii senzuale. O scriere în proză, schița *Tomiță*, apărută în „Familia" (1896), surprinzînd chinul neputincios al unui mărunt slujbaș ce își bănuiește soția de infidelitate, lasă să se întrevadă un observator ironic, lipsit de sentimentalism, cu condei nervos. A mai publicat în „Viața românească" articolele *Cum ne cunosc străinii*, *Expoziția jubiliară* ș. a., lucide, sarcastice dezvăluiri ale mistificărilor festive practicate de oficialitățile vremii. Folosea aici și pseudonimele Ignotus, Victor C. Rareș. În manuscris s-au păstrat mai multe liste de proverbe românești și de expresii populare pentru „drac".

— *Poezii*, București, Tip. Nouă, 1894 ; *Versuri și proză*, Iași, Viața românească, 1912 ; *Scîntei*, pref. B. P. Hasdeu, București, Cartea românească, 1930 ; *[Poezii]*, PROR, II, *405—406*, POC, *139—142*, PRC, III, *110—111*. **Ms.** : *[Scrieri diverse]*, B.A.R., ms. 4140, ms. 4141. — **Tr.** : Anacreon, *Oda XVI*, în *Poezii*, București,, Tip. Nouă, 1894 ; Heine, *Poveste veche*, *Sînt otrăvite...*, *În mai*, în *Versuri și proză*, Iași, Viața românească, 1912.

— 1. B. P. Hasdeu, *Scrisoare către Gheorghe din Moldova*, RN, I, 1888, 3 ; 2. Iorga, *Pagini*, I, *241—248* ; 3. E. D. F[agure], *Un plagiat „fin de siècle"*, EVL, I, 1894, 3 ; 4. [I. Păun-]Pincio, *O. Carp și Gh. din Moldova*, VT, I, 1894, 13 ; 5. V. A. Urechia, *Gheorghe din Moldova, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 6. D. Evolceanu, *„Poezii" de Gheorghe din Moldova*, CL, XXIX, 1895, 2 ; 7. D. Anghel, *Gheorghe din Moldova*, VR, IV, 1909, 10 ; 8. Izabela Sadoveanu, *Gheorghe din Moldova. Amintiri*, VR, IV, 1909, 10 ; 9. G. Ibrăileanu, *Gh. Kernbach* (publ. M. Drăgan), CRC, VI, 1971, 21 ; 10. G. Panu, *Poeziile lui Gheorghe din Moldova*, SPA, IX, 1909, 31 ; 11. Gh. Codreanu, *Gheorghe din Moldova*, JML, VI, 1909, 11, 12 ; 12. B. Brănișteanu, *Gheorghe din Moldova*, ADV, XXI, 1909, 7203 ; 13. Iorga, *Oameni*, IV, *13* ; 14. G. Bogdan-Duică, *Gh. din Moldova (George Kernbach)*, *„Versuri și proză"*, RUL, II, 1912, 191 ; 15. Barbu Lăzăreanu, *Gheorghe din Moldova, inedit*, CLI, I, 1919, 16 ; 16. Conta-Kernbach, *Boabe*, *111—112* ; 17. Gheorghe Cardaș, *Manuscrisele lui Gheorghe din Moldova*, ALA, IV, 1923, 115 ; 18. Barbu Lăzăreanu, *Kernbach*, ALA, IX, 1928, 386 ; 19. Dafin, *Figuri*, II, *86—90* ; 20. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *356* ; 21. Călinescu, *Ist. lit.*, *524* ; 22. Barbu Lăzăreanu, *Din literatura antimonarhică și antidinastică*, STD, II, 1949, 1 ; 23. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 3 ; 24. M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească"*, București, E.L., 1966, *125—129* ; 25. *Scrisori—Ibrăileanu*, I—III, *passim*.

G. D.

GHEORGHIAN, Vasile (1843 — 20.II.1901, Iași), autor de versuri. Era frate al mitropolitului Iosif Gheorghian. A urmat la Iași liceul și apoi dreptul. Membru al partidului liberal, a fost, în două rînduri, prefect al județului Iași, efor al spitalului Sf. Spiridon din același oraș, ministru plenipotențiar al României la Roma, ministru al Agriculturii, Domeniilor, Industriei și Comerțului. În tinerețe, a fost membru al Fracțiunii libere și independente, colaborînd cu articole satirice și la „Darabana". Mai tîrziu, va subvenționa „Drapelul", ziar condus de I. N. Roman.

A scris versuri puține, numai în tinerețe, fără a persevera. Dealtfel, avea un talent firav și supus cu totul ocazionalului. A compus stihuri lacrimogene și satire palide și lipsite de convingere.

— *[Versuri]*, DAC, I, 1861, 19. **TE.** I, 1864, 2, 3. ICL, 1866, 16. ALIP, 1866, *110—114*, CL, I, 1867, 11, AL, II, 1867, 86. **Ms.** : *[Versuri]*, B.A.R., ms. 2941, f. *51*. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Mijlocul de a păstra un bărbat*, TE, I, 1864, 1, *Mijlocul de a păstra o femeie*, TE, I, 1864, 3, 4.

— 1. *Vasile Gheorghian*, TR, II, 1894, 415 ; 2. *Vasile Gheorghian*, EM, X, 1901, 26 ; 3. *Encicl. rom.*, II, *545* ; 4. Predescu, *Encicl.*, *353—354*.

D. M.

GHEORGHIU, Xenophon C. (14.X.1850, Iași — 2.I.1928, Iași), istoric literar. A fost trimis de timpuriu în străinătate, urmînd studiile gimnaziale la liceul parizian „Louis le Grand", după a cărui absolvire frecventează cursurile facultăților de litere și drept din capitala Franței și din Bruxelles. În 1879, își ia licența în drept, dar profesiunea de avocat nu a exercitat-o niciodată. Întors în țară în toamna aceluiași an, **G.** obține un post de profesor de latină la Liceul Național din Iași, unde a predat aproape patru decenii. Între anii 1884—1905, a fost profesor și la Institutele U-

nite, din același oraș. Timp de zece ani, el a ținut lecții de literatură latină la Universitatea ieșeană. A devenit membru al Junimii din 1880. Rezultat al activității profesorale poate fi considerată *Antologia latină sau Modelele de bucăți alese din prozatorii și poeții latini* (1893), precum și o ediție a textului latin al *Bucolicelor* (1909) lui Vergiliu. Cu atenție deosebită s-a aplecat apoi asupra corespondenței lui Cicero și a tratatului său *Despre datorii*, oferind două studii serioase și bine concepute, al căror scop era crearea unei imagini de ansamblu a stării societății și a republicii romane. Pasionat de opera scriitorului latin (ceea ce nu-l împiedică să-i reliefeze, cu discernămînt critic, opiniile contradictorii), **G.** reușește să reînvie, în fraze elegante și meșteșugite, aspecte ale societății romane, pe care le descrie cu voluptatea cunoscătorului. Un adevărat specialist se arată **G.** atunci cînd cercetează *Arta dramatică și împărțirile teatrului vechi la romani*. Cu acest prilej, el prezintă date precise, înșiruite cu rigurozitatei despre categoriile de actori, tehnica actoricească, pantomimă, organizarea sălii de spectacol etc.

În viața literară **G.** s-a făcut remarcat însă printr-o serie de studii de literatură franceză, avînd ca obiect scriitori francezi din secolul al XVII-lea. Studiile sale dedicate lui La Fontaine, Molière, Boileau, Corneille, Racine, J.-Fr. Regnard și Cyrano de Bergerac, fără a pune în circulație idei originale, se remarcă totuși prin fermitatea atitudinii. În ansamblu, concepția despre literatură a lui **G.** este clasicistă, fapt ce iese în evidență atît din manualul său de retorică (1904), scris în limba latină, cît și din studiul dedicat lui Boileau, ale cărui principii le adoptă în bună măsură. **G.** a acordat o însemnătate deosebită caracterului moral al scriitorilor studiați, prin a cărui prismă a încercat să le judece opera. Influențat de pozitivismul francez, el a afirmat, în paginile „Convorbirilor literare", importanța studierii mediului social în care a apărut o operă, a condițiilor particulare care au generat-o, ceea ce nu l-a împiedicat să susțină numai existența idealului ca imagine abstractă a frumosului, dar să afirme și schimbarea acestuia în funcție de epocă, popor, vîrstă etc. Oscilant în opiniile sale teoretice, **G.** a combătut, totuși, naturalismul de pe pozițiile clasicismului, acuzîndu-l că ignoră cerințele frumosului ideal și că tinde să neglijeze rolul personalității artistice. Adversar hotărît, pe plan teoretic și practic, al tuturor curentelor literare novatoare, **G.** și-a făcut din clasicismul francez un ideal, pe care l-a apărat cu statornicie. De aceea, toate studiile sale pe această temă sînt scrise într-un ton de pledoarie, poate nu totdeauna convingătoare, dar sinceră și dezinteresată.

— *Încercări critice de literatură franceză, precedate de un studiu de estetică*, Iași, Tip. Goldner, 1898 ; *Educațiunea după Rabelais și Montaigne*, OM, *139—153* ; *Studii după corespondența lui Cicerone*, Iași, Tip. Goldner, 1901 ; *Amplissimo viro Domino Petro Poni*, OPP. *237* ; *Învățăturile morale la popoarele vechi*, ROML, VI. 1908, 6—24 ; *Arta dramatică și împărțirile teatrului vechi la romani*, Iași, Tip. Goldner, 1908.

— 1. Xenofon C. Gheorghiu, *Thèse pour la licence*, Paris, Larose, 1879 ; 2. *Albumul societății „Junimea"*. SDL. IV. *316* ; 3. *Notiți*, A. X, 1899, 1—2 ; 4. *[Date biografice]*, ALN, 1835—1935. *400* ; 5. Dafin, *Figuri*, I, *53—55* ; 6. Alexandru Naum, *Xenofon C. Gheorghiu*, CL, LXI, 1928, ianuarie—decembrie ; 7. Mateiu M. Fotino, *Elevi români premiați la liceele din Paris*, OK, *537* ; 8. Sadoveanu, *Opere*, XVI, *448—452*.

D. M.

GHERASIM GORJANU, Ion v. **Gorjanu, Ion Gherasim.**

GHEREA, I. v. **Dobrogeanu-Gherea, Constantin.**

GHEUCA, Leon (c. 1735 — c. 1789), cărturar și traducător. Puține sînt datele biografice despre prima perioadă a vieții lui **G.** Ucenicia monahală și-o făcuse pe lîngă mitropolitul Gavriil Callimachi la Mitropolia din Iași, al cărei protosinghel va fi o perioadă. Este ales, la 2 februarie 1769, episcop de Roman, preluînd un timp (noiembrie 1769 — iulie 1770), cînd episcopul Ioanichie de Huși se afla cu o delegație moldovenească la împărăteasa Ecaterina a II-a, la Petersburg, și sarcinile acestei eparhii. **G.** se impune în primul rînd prin marea sa cultură (avea una din cele mai cunoscute biblioteci din Moldova, din care, se pare, nu lipsea *Enciclopedia* franceză), fiind și un spirit filozofic. Cunoștea franceza, limbă în care citea ziarele și literatură iluministă. El îmbină totodată preocupările cărturărești cu acțiunile politice dictate de sentimentele sale patriotice. Interesat de învățămînt — prin 1770, încerca, fără izbîndă, să diminueze, în favoarea limbii române, importanța limbii grecești în școli —, el sprijină o serie de tineri, trimițîndu-i la studii. În 1784, prietenul episcopului, cărturarul sîrb Dositei Obradovici, aflat un timp în Moldova ca profesor particular, supraveghea și însoțea la Leipzig pe Alexandru Gheuca și pe diaconul Gherasim Clipa, trimiși la învățătură. **G.** l-a protejat și stimulat pe Veniamin Costache, care, în 1788, devine, și datorită lui, ieromonah la Mitropolia din Iași. Alegerea lui **G.** ca mitropolit la 20 februarie 1786 a dobîndit o semnificație mai largă de ordin național-politic prin conflictul declanșat între biserica și boierimea autohtonă, sprijinitoare ale episcopului român, pe de o parte, și domnitorul fanariot Alexandru Moruzi și patriarhul Procopie din Constantinopol, favorabili candidaturii arhimandritului grec Iacob, de la mănăstirea Barnovschi, pe de altă parte. Ca mitropolit, **G.** ia parte activă la viața politică a Moldovei. În 1786, prin acțiunea sa autoritară se pune capăt răzvrătirii ienicerilor turci, care, nemaiputînd fi stăpîniți de comandanți, atacaseră Iașii și împrejurimile. Prin intervenții diplomatice pe lîngă domnitorii fanarioți și prin scrisori la Constantinopol, a căutat să stăvilească orice spor de impozite asupra țării, evitînd o înrăutățire a situației sociale în Moldova. Prudent și conciliant, el împacă pe domnitorul impus de Poartă, Manole Ruset, cu boierii refugiați și ostili acestuia. Cele mai importante sînt acțiunile lui **G.** în politica externă a țării, legătura, secretă, sustinută cu puterile vecine (Imperiul habsburgic și Rusia), în vederea unui sprijin antiotoman. Prin Dosoftei Herescu, episcopul de Rădăuți, **G.** se asigura de bune raporturi între Moldova și austrieci. O corespondență continuă, purtată uneori și prin intermediul tipografului Mihail Strilbițki, a existat între mitropolit și generalii împărătesei Ecaterina a II-a, în special cu P. A. Rumeanțev, între 1787 și 1788. Moartea lui **G.**, în aceeași perioadă, rămîne o chestiune nelămurită.

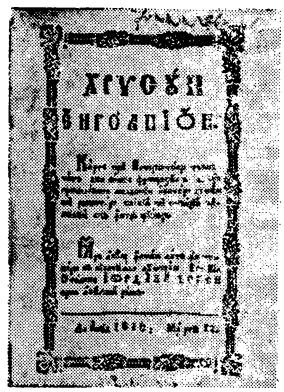

G. este o personalitate importantă a mișcării iluministe moldovene. Preocupările sale culturale, orientate spre tipărirea și încurajarea traducerilor, făcute în special din literatura moral-filozofică iluministă,

sînt transmise unor emuli din preajma sa : traducătorii Toma Dimitriu (care tălmăceşte din elineşte, la „osîrduitoarea dorinţă" a lui **G.**, romanul *Etiopica*) şi Gherasim Clipa (a cărui traducere din Gabriel Perau, *Taina francmasonilor*, nu este străină de interesul lui **G.**, el însuşi, se pare, fiind membru al societăţii francmasonice). Atras de literatura apoftegmatică şi de scrierile de genul *Fürstenspiegel* („oglinda principelui"), care conţineau precepte pentru un bun guvernămînt, **G.** introducea într-un *Octoih mic* (tipărit în 1786, prin grija lui Mihail Strilbiţki care, la îndemnul şi preocuparea episcopului pentru educarea maselor, scotea şi *Cuvîntul contra nicotinii* de N. Mavrocordat) o serie de sentinţe din *Pildele filosofeşti*, editate de Antim Ivireanul. Pe linia aceloraşi preocupări se înscriu şi proiectele lui **G.** de a tipări *Aventurile lui Telemah* de Fénelon în 1783 şi scrierea *Teatrul politic* a lui Ambrosius Marlianus. Lui **G.** i se atribuie traducerea unei culegeri de texte iluministe cu titlul *Despre ştiinţa stihiilor* (1780), deşi nu este exclus ca ea să aparţină lui Gherasim Clipa. Manuscrisul pune alături de meditaţii din iluministul J.-B. Massillon, fragmente din Fénelon *(Traité de l'existence et des attributs de Dieu* şi *Dialogues des morts)* dar şi citate din scrieri antice : din Cicero, un discurs al lui Seneca în faţa lui Nero, fragmente din opera lui Platon *(Apologia lui Socrate* şi dialogul *Criton)* şi din Epictet. Prin conţinutul ei de idei antologia continua vechea literatură bizantină de tipul „oglinda principelui", punînd-o în acord cu conceptele veacului luminilor. Meditaţiile incluse aici formulează noi idei despre limitele puterii despotice ; se avertizează că „păcatul celor mari" va fi judecat de instanţe supreme, aflate pe pămînt : legea şi istoria. Spiritul enciclopedic al timpului se răsfrînge şi în textele din antologie care se ocupă de elementele naturii, „stihiile" (autorul urmînd îndeaproape tratatul filozofic al lui Fénelon), de pămînt, agricultură şi economie sau de corpul omenesc. Textele tălmăcite care au la bază *Pensées sur differents sujets* (1751) de Massillon, toate aducînd idei de rezonanţă socială, au fost singurele fragmente tipărite din manuscrisul *Despre ştiinţa stihiilor*. Ele au apărut însă într-un volum, fără autor, tipărit cu titlul *Hrisun Engolpion* (1816). Pe plan lingvistic, traducerea probează o etapă de tranziţie în lexic, unde apar, alături de cuvinte turceşti şi greceşti, neologisme neolatine.

— **Tr.** : *Despre ştiinţa stihiilor*, în *Hrisun Engolpion*, Iaşi, 1816, reed. fragm. în Duţu, *Coordonate, 261—275.* **Ms.** : *Despre ştiinţa stihiilor* (1780), B.A.R., ms. 194.

— 1. Melchisedec, *Chronica Romanului*, II, *95—115* ; 2. Iorga, *Ist. bis.*, II, *190—193* ; 3. N. Iorga, *Francmasoni şi conspiratori în Moldova secolului al XVIII-lea*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. VIII, 1927—1928 ; 4. Al. I. Ciurea, *Leon Gheucă*, Chişinău, 1942 ; 5. Maria Marinescu-Himu, *Romanul grec în literatura română*, SC, VII, 1965 ; 6. Duţu, *Coordonate, 215—258* ; 7. *Ist. filoz. rom.*, I, *171* ; 8. Georgescu, *Ideile politice, 28, 44, 52, 63, 64, 66, 67, 72, 75, 79, 150, 151* ; 9. Ileana Vîrtosu, *Un manuscris românesc al „Întîmplărilor lui Telemac" de Fénelon : filieră, localizare, datare, paternitate*, LR, XXV, 1976, 1.

A. S.

GHICA, Dimitrie Ion (1848, Bucureşti — 28.IX.1914, Bucureşti), traducător. Fiul cel mai mare al scriitorului Ion Ghica şi al Alexandrinei Ghica, **G.** a făcut studii în Anglia. În 1872, licenţiat al Facultăţii de ştiinţe morale şi politice a Universităţii din Cambridge, se întoarce în ţară şi candidează pentru postul de profesor la catedra de filozofie a Universităţii din Iaşi. Este respins la concurs şi un timp lucrează ca secretar general al unei societăţi engleze din Bucureşti. Ion Ghica încearcă să-l lanseze în viaţa politică. În 1872 candida pentru postul de deputat. În 1883, a fost numit de ministrul de Externe D. A. Sturdza, secretar de ambasadă la Berlin. A ocupat diferite posturi în diplomaţie — ataşat de legaţie (1894), consilier de legaţie (1896) şi funcţionar superior (secretar al Ministerului de Externe). În 1913 ţinea lecţii la Institutul pentru studiul Europei sud-orientale.

G. a urmat, cu posibilităţi scriitoriceşti modeste, unele din iniţiativele literare ale tatălui său. După ce-şi încearcă puterile la „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice" cu un articol pe teme de instrucţie *(Universităţile, rolul şi utilitatea lor)* şi cu o traducere din W. Scott, **G.** primeşte, în 1880, premiul Academiei pentru traducerea cărţii a IV-a din *Istoriile lui Herodot*. A tradus ulterior şi celelalte trei volume din Herodot. Transpunerea e făcută după original şi e însoţită de savante comentarii şi adnotări, note geografice, etnografice, filologice şi hărţi, redactate pe baza unui impresionant material bibliografic legat de Herodot şi epoca sa. La sugestia lui I. Ghica, pe atunci director al Teatrului Naţional din Bucureşti, **G.** traduce din Shakespeare piesele *Romeo şi Julieta* (publicată în 1882) şi *Hamlet* (tălmăcire rămasă în manuscris). Versiunile lui **G.** la tragediile shakespeariene sînt superioare altora din epocă, avînd calitatea exactităţii formale, dar nu şi poezia originalului. Traducătorul a folosit dicţionare speciale ale limbii lui Shakespeare, texte comentate, dar stilul său rămîne tot timpul prozaic, versul se mişcă greoi, stîngaci. La Ateneul Român, în 1872, **G.** a ţinut un ciclu de conferinţe asupra dramaturgului englez.

— *Calendarul la popoarele antichităţii*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1894. — **Tr.** : W. Scott, *Talismanul*, TLŞ, I, 1872, 1 ; Shakespeare, *Romeo şi Julieta*, Bucureşti, 1882 ; Herodot, *Istoriile lui...*, I, Berlin, Tip. Schade, 1894, II—III, Bucureşti, Socec, 1912—1915, IV, Bucureşti, Socec, 1902. **Ms.** : Shakespeare, *Hamlet*, B.A.R., ms. 1662.

— 1. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 6476, vol. 18/1914 ; 2. P. Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 3. Iorga, *Oameni*, IV, *32* ; 4. Nicolae Liu, *Catalogul corespondenţei lui Ion Ghica*, Bucureşti, E.A., 1962, *passim* : 5. D. Păcurariu, *Ion Ghica*, Bucureşti, E.L., 1965, *118, 186, 243—244* ; 6. Duţu, *Explorări, 258* ; 7. Lascu, *Clasicii, 187—191.*

S. C.

GHICA, Ion (12.VIII.1816, Bucureşti — 22.IV.1897, Ghergani, j. Dîmboviţa), scriitor. A fost primul dintre copiii, nu toţi rămaşi în viaţă, ai marelui logofăt Dimitrie (Tache) Ghica şi ai Mariei, sora lui I. Cîmpineanu. A învăţat la început carte grecească, cu dascăli pe care avea să-i evoce atît de pitoresc. Deprinde scrisul şi cititul în româneşte cu ajutorul unui secretar al părintelui său, Petre Nănescu, fost elev al lui Gheorghe Lazăr. De la I. Heliade-Rădulescu, viitorul mare adversar, ia lecţii de gramatică românească. Prin 1830 urma, alături de Gr. Alexandrescu, de care îl leagă o caldă amiciţie, cursurile de limba franceză ale lui J. A. Vaillant. La colegiul „Sf. Sava" se apropie de N. Bălcescu. Plecat la Paris, el îşi susţine, în ianuarie 1836, cu slabe rezultate, bacalaureatul în litere la Sorbona. Din toamnă, urmează cursurile Şcolii centrale de arte şi manufacturi, pe care o frecventează un an, poate doi. La 18 august 1838 îşi ia bacalaureatul în ştiinţe matematice, la Facultatea de ştiinţe a Universităţii din Paris. Vreme de doi ani, din toamna lui 1838, e un student sîrguincios al Şcolii de mine, absolvită în 1840. Tot acum efectuează şi o scurtă călătorie, de documentare, în Anglia, la minele de acolo. Deşi se complace uneori în boemie, găseşte totuşi timp să audieze, la Paris, şi alte cursuri, cum erau acelea de economie politică, la Collège de France, şi, din 1839, la Conservatorul de arte şi meserii. Se lasă cucerit de verbul inspirat al unui J. Michelet, ascultă pe E. Quinet şi pe A. Mickiewicz, se interesează de ideile socia-

lismului utopic propovăduite de Ch. Fourier. Folosind ca sursă documentară scrisorile lui I. Cîmpineanu și ale altora, **G.** face să apară în ziarul „Le National", de la 19 octombrie 1838 la 18 martie 1840, o serie de articole, sub titlul *Correspondance de Bucarest*, unde incriminează politica țaristă în țările române. În 1841 e în țară, proaspăt inginer, plin de elan și de idei. Nu reușește însă să obțină o catedră la „Sf. Sava" și i se refuză, ca prea costisitor, un proiect de exploatare a salinelor. La Iași, în schimb, e numit profesor la Academia Mihăileană (1842), unde predă cursuri de geometrie descriptivă, de geologie și mineralogie. Profesor la clasele înalte de economie politică, **G.** devine totodată inspector. În această calitate, el va concepe un proiect, detaliat, în vederea restructurării procesului de învățămînt în Moldova, proiect publicat parțial în „Propășirea" (1844), sub titlul *Însămnări asupra învățăturii publice* și continuat, trei ani mai tîrziu, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Socotind națiunea română ca predominant „agricolă", **G.** insistă asupra organizării învățămîntului la sate, școala urmînd să devină obligatorie și gratuită. El preconizează aceleași metode de învățătură și de scriere în amîndouă Principatele. În gazeta ardelenească, autorul proiectului își dezvoltă, mai departe, ideile asupra învățămîntului primar de la oraș, a celui secundar și colegial. În ciorne s-au păstrat notații asupra învățămîntului de tip universitar. A luat parte activă la înființarea societății conspirative „Frăția", contribuind, în acest timp, și la apariția revistei „Propășirea". Articolul *Unirea vămilor între Moldova și Valahia* (1844), în care subzistă ideea Unirii, e interzis de cenzură. Participă la activitatea Asociației literare. La Paris, în 1845, e ales președinte al Societății studenților români. În 1847 apare din inițiativa lui, în cadrul programului Asociației literare, „Album științific și literar". La 1848, se află printre fruntașii revoluției, făcînd parte și dintr-o comisie supremă executivă, împreună cu N. Bălcescu și Al. G. Golescu (Negru). Ca agent, la Constantinopol, al Guvernului provizoriu, misiune delicată și dificilă, se comportă ca un diplomat desăvîrșit, susținînd cu mult tact și persuasiune, în fața Porții otomane și a trimișilor marilor puteri, cauza revoluției valahe. De prin 1849, fostul căuzaș adoptă o poziție mai degrabă moderată, cu fixații conservatoare și chiar manifestări retrograde. El vorbește acum ca un aristocrat, cu o anume morgă, dacă nu cu dispreț, despre cei ce pun la cale revoluții. A întocmit, în această vreme, un proiect, nerealizat, de înființare a unei publicații economice și literare, în toate limbile vorbite în Imperiul otoman. Colaborează cu articole despre căile de comunicație, iscălite Ion, la „Journal de Constantinople". Cu prestigiul de care se bucură, **G.**, dintr-o familie cu ascendență domnească, se vede îndreptățit să se gîndească, nemărturisit, la tron. Mare ambițios, **G.** nu a ajuns, totuși, niciodată, în fruntea ierarhiei. Vanitatea lui încerca, probabil, să se mîngîie cu semnele a numeroase onoruri și recunoașteri publice și oficiale. Deocamdată, el gustă din deliciile puterii ca guvernator al insulei Samos. Pentru bunele servicii, e răsplătit cu decorații și distins cu titlul de prinț (sau bei) de Samos. În țară, însă, unde se întoarce în noiembrie 1858, **G.** a devenit un om politic impopular. I se contestă dreptul de a alege și a fi ales și ca să-și redobîndească drepturile politice își susține, cu argumente juridice, o pledoarie, scoasă și în broșură. Criticile împotriva lui, pătimașe, se întețesc, mai ales după numirea sa, de către Al. I. Cuza, prim-ministru al guvernului Moldovei (martie—aprilie 1859). După un timp (octombrie 1859), el va forma,

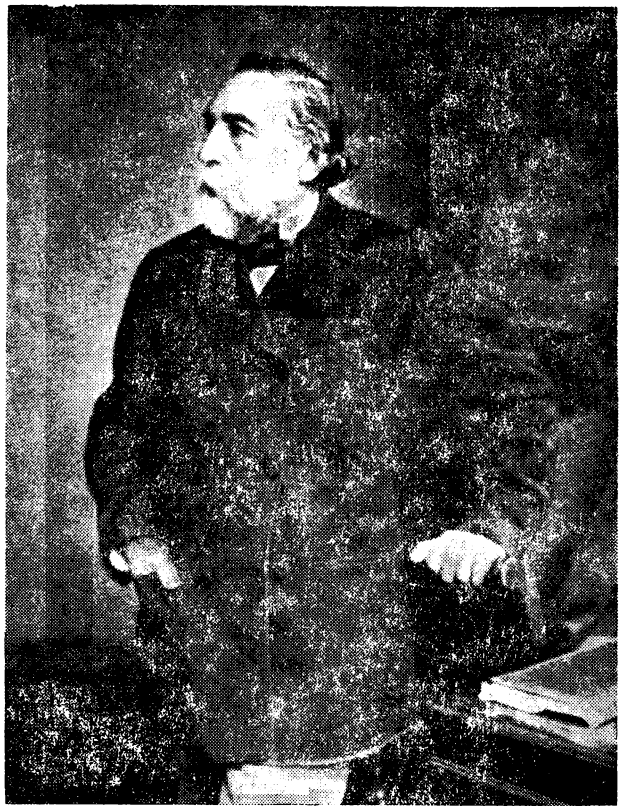

tot pentru scurtă vreme, un alt cabinet, fiind prim-ministru și ministru de Interne în Țara Românească, pînă în mai 1860. Între 1860—1864 e deputat în Adunarea legislativă, al cărei vicepreședinte va fi de mai multe ori. De asemenea, e director în Departamentul Lucrărilor Publice (1861), membru în Consiliul superior al Instrucțiunii Publice (1862), membru al comisiei pentru înființarea de bănci (1863) ș.a. Din cauza ostilității multora, **G.** trece printr-o adevărată perioadă de depresiune. În 1864—1865, el participă, cu rol de frunte, la coaliția care va provoca detronarea lui Cuza. Era, în orice caz, pentru un principe străin. După complot **G.** este iarăși prim-ministru și ministru de Externe. Își mai regăsește calmul și seninătatea în călătoriile lui prin străinătate (Londra, Paris, în Italia). E, încă o dată (de la 18 decembrie 1870), președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Interne. Din martie 1871, **G.** nu mai ocupă înalte funcții ministeriale. Va fi, însă, deputat, senator, vicepreședinte al Senatului. Numit în 1872 membru al consiliului de administrație al Creditului funciar rural, e director, pînă în 1875, al societății, membru al Comisiei centrale de stat, se află în consiliul de administrație al Societății acționarilor Căilor Ferate Române. Își mai spune o dată cuvîntul într-o chestiune politică cu prilejul războiului ruso-turc, pronunțîndu-se pentru neutralitate în broșura, nesemnată, *O cugetare politică*. La 14 august 1874, **G.** fusese ales membru al Societății Academice Române, secția științe naturale, ținîndu-și discursul de recepție, despre I. Cîmpineanu, mai tîrziu, abia la 28 martie 1880. A fost și director general al teatrelor (1877), în care calitate a căutat să promoveze și să stimuleze repertoriul original, să reglementeze profesiunea actoricească, să dea un impuls vieții teatrale românești. În 1881 este trimis ambasador la

Londra. Este ales, cîțiva ani la rînd, președinte al Academiei, ultima oară la 13 aprilie 1893. În ultimii ani ai vieții, slăbit și bolnav, ținuit de o paralizie parțială, duce o viață retrasă la moșia Ghergani.

Concepția politică a lui **G.** a asimilat ideile lui I. Cîmpineanu, fapt evident încă din *Corespondance de Bucarest.* Dorind cu ardoare emanciparea politică a Principatelor, năzuind să le vadă unite într-un stat independent, el caută să atragă asupra lor atenția și sprijinul puterilor apusene. **G.**, care s-a încrezut, chiar împotriva unor evidențe, în bunele intenții ale Imperiului otoman, a dezavuat ingerințele țarismului în țările române, țări a căror însemnătate în stabilirea echilibrului politic european e cu bună știință subliniată. Turcofil convins, **G.** era cucerit de perspectiva unificării Principatelor sub suzeranitate turcească. În 1835, la Paris, folosindu-se de niște note ale unchiului său I. Cîmpineanu, **G.** publică, sub inițialele M de L***, o broșură în limba franceză *(Coup d'oeil sur l'état actuel de la Valachie et de la conduite de la Russie relativement à cette province).* Scrierea e reprodusă, în 1837, în colecția „Portofolio", inițiată de David Urquhard. Tot în franțuzește și tot ascuns sub niște inițiale fanteziste (M de MO***), **G.** mai redactează, în 1838, cu ajutorul profesorului francez Satur (pentru partea stilistică), lucrarea *Poids de la Moldo-Valachie dans la Question d'Orient.* În 1839 apare un extras, făcut după o lucrare a lui F. Colson despre Principate, purtînd titlul *Précis des droits des Moldaves et des Valaques fondé sur le droit des gens et les traités,* iar în 1853, sub pseudonimul-anagramă G. Chaînoi, e publicată la Paris scrierea *Dernière occupation des Principautés Danubiennes par la Russie,* un fel de memoriu adresat marilor puteri apusene. Unul dintre capitole referă *Despre literatură și tendințele sale (De la littérature et de ses tendances).* După înfăptuirea Unirii și înapoierea în țară, **G.** continuă să scrie articole pe teme politice, economice și sociale, publicate în ziare ca „Independința" — care era, de fapt, sub îndrumarea lui, ca și „Opiniunea constituțională" —, „Pressa", „Țeranul român", „Revista Dunării". În 1856 apăruse în „Steaua Dunării" schița *Idei greșite,* semnată K... Ion***, în care erau reluate o serie de idei privitoare la existența așa-numitei „stări a treia" în țările române, dintr-o broșură mai veche, *Ce sunt meseriașii?* **G.** nu a fost un exaltat, un frenetic, precum atîția din generația lui. Era un liberal moderat, înclinat spre reforme care să consolideze o democrație burgheză. Corespondența purtată, în răstimpul petrecut la Constantinopol, cu revoluționarii români aflați în exil, memoriile lor, toate aceste documente, cîte nu s-au pierdut, vor fi înmănuncheate de **G.** mai tîrziu în cartea *Amintiri din pribegia după 1848* (1889). Nu e o operă literară, ci numai o culegere, de interes politic și documentar, în care comentariile autorului, sub formă de scrisori, au oarecare savoare beletristică. **G.** era predestinat genului epistolar. Cu o informație de-a dreptul enciclopedică (economie politică, fizică, chimie, matematică, biologie, antropologie, geologie, pedagogie, istorie, literatură), **G.** a nutrit o mare încredere în știință, în care vedea un factor de propășire și de civilizație. Raționalistul e înrîurit de pozitivismul lui Aug. Comte, dar împărtășește și convingeri deiste. În articolul *Ochire asupra științelor* teologia este clasificată, după criterii proprii, prima între științe. **G.** recunoaște, totuși, existența unor legi obiective în natură, ca și în viața socială, guvernată de legi morale. A început să publice articole și studii cu conținut științific încă din 1844, în „Propășirea". În 1861 el pleda *Pentru științe, litere și arte.* A continuat, scriind alte lucrări, de compilație, precum *Omul fizic și intelectual* (1866), *Pămîntul și omul* (1884). A scos și manuale practice pentru ingineri, comercianți și agricultori. S-a îndeletnicit, sporadic, cu arheologia, publicînd chiar, în anul 1861, în „Revista română", studiul *Dacia veche,* clădit pe ideea, cu atîta rezonanță pentru contemporanii lui, a unității patriei străbune. Într-un alt secol, **G.** ar fi fost, poate, un cronicar. L-a îmboldit gîndul de a scrie istoria poporului român de la origini și pînă în epoca sa. A și redactat, în franceză, o istorie a românilor, cu lacune, dusă pînă la finele secolului al XVIII-lea. În manuscris a rămas și o traducere a cărții a VI-a a *Istoriilor* lui Herodot. Scrierile științifice, de popularizare, datorate lui **G.**, sînt elaborate într-o formă accesibilă, într-un stil simplu și atrăgător.

G. este printre cei dintîi care tratează, în românește, chestiuni economice. Încă din 1843, inaugurîndu-și cursul la Academia Mihăileană, tînărul profesor căuta să-și lămurească auditoriul despre importanța economiei politice (articolul apare în „Propășirea", 1844). Alte articole cu caracter economic publică în „Independința" (1861), „Țeranul român" (1861—1862), „Revista română" (1862). Din 1865 încep să apară, întîmpinate cu satisfacție, lucrările din seria *Convorbirilor economice.* Pentru a se face mai lesne înțeles **G.** s-a folosit de un procedeu literar, înscenînd o conversație vioaie, agreabilă și instructivă, în care dezvoltă noțiuni fundamentale ale economiei politice, precum creditul, producția, consumația, schimbul, proprietatea. Autorul este un adept convins al economiei burgheze liberale, adversar al protecționismului, neprecupețindu-și argumentele în sprijinul ideii de circulație liberă, neîngrădită, a mărfurilor. El face apologia proprietății și crede în alianța muncii cu capitalul, ca și în concordia între clase. *Con-*

vorbirile economice nu sînt o operă originală, autorul folosindu-se de lucrările lui J. Stuart Mill, Adam Smith, David Ricardo ş.a. Dar teoriile economice luate în discuţie sînt aplicate la realităţile româneşti, privite nu doar prin prismă strict economică, ci şi politică şi socială. Nemulţumit, iritat, amuzat sau îndurerat de stările de lucruri pe care îi era dat să le observe, G. are totodată rezerve faţă de reformele precipitate, care pot deveni dăunătoare. *Convorbirile economice* sînt pentru G. un prilej de meditaţie politică *(Trei ani în România sau Corespondenţa onorabilului Bob Dowley)*. Dar, în acelaşi timp, ele înseamnă şi o adevărată uvertură la *Scrisori către V. Alecsandri*. Sub pana scriitorului reînvie imagini ale Bucureştilor de odinioară, cu clădirile, cu oamenii şi cu obiceiurile pitoreşti. Figura stranie a Radovancei, apucăturile sinistre ale tiranului Mavrogheni, istoria lui Stoica şi a fiului său se desluşesc din negura vremii. Dinaintea ruinelor Tîrgovişteі, povestitorul se tulbură dintr-o dată, gesticulînd cu o uşoară exaltare, de preromantic, oarecum surprinzătoare într-o operă atît de senină şi echilibrată. Peste toate aceste privelişti din trecut se arcuieşte, discret, un nimb de poezie. Scriitorul e şi un spirit ironic, căruia nu-i scapă ridicolele noii societăţi burgheze. El îşi mai numeşte încă eroii potrivit profesiunii sau defectelor (Paraponisescu, Măslescu, Fluturescu), în maniera Alecsandri, dar modul în care sînt luate în răspăr adunarea pestriţă din saloanele tîrgoviştene sau întrunirile gălăgioase din Cişmigiu, unde se plămădeşte miticismul bucureştean, îl apropie pe G. mai mult de I. L. Caragiale.

G. a început să-şi redacteze *Scrisorile* tîrziu, în 1879, la îndemnul prietenului său Alecsandri. Dar el se mai încercase în literatură. În 1835 i se publica *Precioasele*, o traducere din Molière. Mai tîrziu, mare amator de teatru, intenţiona să scrie o comedie satirică, împreună cu D. C. Ollănescu-Ascanio. A realizat doar cîteva scene, care denotă o anumită înzestrare pentru gen. I se datorează prima încercare de roman românesc. Era, de fapt, mai mult o localizare a unor fragmente din cartea lui L. Reybaud *Jerôme Paturot à la recherche d'une position sociale*. Cel dintîi fragment, *[Istoria lui Alecu]*, scris prin 1845—1848, istoriseşte tribulaţiile unui personaj, Alecu, care, părăsind iluziile romantice ale tinereţii, sfîrşeşte prin a se adapta mediului pervertit în care trebuie să trăiască. Printre altele, Alecu face şi cronica petrecerilor mondene într-un stil care îl anunţă pe Edgar Bostandaki din schiţa *High-life* a lui Caragiale. Cel de al doilea fragment, *[Istoria lui Alecu Şoricescu]*, nu-i decît o introducere a romanului pe care îl proiectase, scrisă mai tîrziu, probabil după 1857. I s-a atribuit ⟨10⟩, fără argumente peremptorii, paternitatea romanului *Don Juanii din Bucureşti*, publicat în 1861—1862, fără semnătură, în „Independinţa". Printre manuscrisele lui G. se găsesc şi cîteva povestiri cu caracter satiric. A mai tradus, fără a le tipări, piesele *Daniel Rochat* de V. Sardou şi *Hernani* de V. Hugo. În afară de pamfletul *Epistola studenţilor din facultatea Creierului din planeta Jupiter*, G. scrie, după 1890, o satiră la adresa politicianismului vremii, a conservatorilor şi liberalilor, intitulată *O şedinţă administrativă la Piei Roşii cu leafă*. Propunînd Academiei spre premiere piesele lui Gh. Sion *La Plevna !* şi *Candidat şi deputat*, G. nu se dovedea şi un bun critic de literatură.

Scriitorul este, prin structură, un memorialist. Încă la 1858 el trimitea lui V. Alecsandri o scrisoare în care povesteşte cu farmec un voiaj în Marea Egee şi pe ţărmul Asiei Mici. Intuind vocaţia amicului său, Alecsandri, şi el un memorialist încîntător, îl îndeamnă să se aştearnă pe scris. Cei doi îşi propun să facă un schimb de scrisori, care să fie destinate publicării. V. Alecsandri va răspunde cu totul sporadic, dar va încuraja şi întreţine mereu interesul lui G. pentru o corespondenţă care avea să devină faimoasă. Cea mai mare parte din scrisori apar în „Convorbiri literare" începînd din 1879, alte cîteva în „Revista nouă" (1889—1892), una *(O pagină de istorie)* în ziarul „Voinţa naţională" (1890). Printre aceste scrisori, nu toate sînt propriuzis literare, unele dintre ele fiind de fapt articole şi eseuri politice şi economice *(Liberalii de altădată, Libertatea, Egalitatea* ş.a.). Imaginea scriitorului, aşa cum se desprinde din *Scrisorile către V. Alecsandri*, este aceea a unui înţelept, care îşi contemplă veacul cu gravitate şi cu surîs ironic ori numai îngăduitor, iar cîteodată cu o potolită melancolie. Este seninătatea senectuţii şi echilibrul profund al celui mai puţin romantic dintre scriitorii epocii sale. Sub pana lui G., trecutul reînvie cu o uimitoare prospeţime, veridic şi înconjurat, totodată, de o aură de fabulos. Senzaţia de viaţă care pulsează în aceste amintiri provine din plasticitatea luxuriantă a descrierilor şi din naturaleţea cuceritoare a dialogului. Memoria lui G., care se împleteşte uneori cu fantezia, este prodigioasă şi infidelă, în acelaşi timp. Oricît scriitorul nu e un sentimental, o undă de poezie şerpuieşte printre generoasele suveniruri. Imboldul afectiv al memorialistului ţine de voluptatea amintirii, dar şi de plăcerea de a povesti. Istorisirile, mai întotdeauna adevărate, apar transfigurate, deşi memorialistul nu este un imaginativ. Fantezia lui e mai mult plastică, scriitorul fiind fascinat de culoare. G. este un evocator lucid, păstrînd faţă de trecut o detaşare adesea ironică. El povesteşte despre şcoala la început de veac sau îşi aminteşte de peripeţiile unei călătorii cu poştalionul de la Bucureşti la Iaşi. Alte şi alte tablouri se alcătuiesc, pe rînd : vremea domniei lui Caragea, cu oraşul pustiit de ciumă, mişcarea pandurilor lui Tudor şi a eteriştilor, momente din pregătirea revoluţiei de la 1848. Scriitorul se lasă în voia amintirilor, urmărindu-le meandrele după cursul capricios al memoriei, de unde şi numeroasele digresiuni. Evocarea se deapănă molcom, cumpătat, înviorată de vreo anecdotă sau de vorbe de duh. Nu mai puţin expresive decît tablourile de epocă sînt portretele, în care accentul cade, fără pedanterie, pe înfăţişarea vestimentară. Scriitorul e captivat mai ales de existenţele aventuroase, în care se strecoară şi puţin mister : Teodoros, care ar fi ajuns dintr-o stare sărmană, negus al Abisiniei ; căpitanul Laurent, cu peripeţiile lui picareşti; cămătarul Băltăreţu, zugrăvit cu un realism minuţios, ca într-un roman balzacian. Alteori, portretul e lucrat în manieră satirică, denunţînd politicianul corupt şi demagog sau vreo preţioasă ridicolă, dintre cele ce vor popula şi schiţele lui Caragiale. Amintirile despre N. Filimon, N. Bălcescu, Gr. Alexandrescu şi atîţia alţii, pe lîngă meritul literar, au şi un mare preţ documentar. G. vorbeşte şi despre sine, făcînd profesiune de credinţă, convins că rolul său în crearea României moderne nu a fost dintre cele mai puţin însemnate. Însă tonul este în genere obiectiv, iar imaginea adversarilor din trecut nu e întunecată de resentimente. Farmecul scrisorilor vine şi din stilul lor firesc, învăluitor, cu arome uşor arhaice, susţinînd un registru narativ de o fină, rafinată intelectualitate. Scrisorile lui G. sînt o capodoperă a literaturii noastre memorialistice.

— *Convorbiri economice*, Bucureşti, 1865—1875 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Weiss, 1869 ; ed. 3, vol. I—II, Bucureşti, Socec, 1879, vol. III, Bucureşti, Socec, 1884 ; *Ion Cîmpineanu*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1880 ; *Scrisori ale lui Ghica către*

V. Alecsandri, Bucureşti, Tip. Academiei, 1884 ; *Scrisori către V. Alecsandri*, Bucureşti, Socec, 1887 ; ed. Bucureşti, Alcalay, 1905 ; ed. Bucureşti, Cartea românească, 1940 ; ed. îngr. şi introd. Olimpiu Boitoş, Bucureşti, Vatra, 1947 ; ed. îngr. şi pref. Ion Manole, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1953 ; *Amintiri din pribegia după 1848*, Bucureşti, Socec, 1889 ; *Scrisori inedite de la N. Bălcescu şi Ion Ghica*, publ. N. Cartojan, Bucureşti, Tip. Cooperativa, 1913 ; *Opere complete*, I—IV, îngr. şi pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1914—1915 ; *Scrieri economice*, I—III, îngr. Ion Veverca, introd. Victor Slăvescu, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1937 ; *Ion Ghica către N. Bălcescu*, publ. şi introd. G. Zane, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1943 ; *Opere*, I—II, îngr. şi introd. Ion Roman, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956 ; *Documente literare inedite*, îngr. şi pref. D. Păcurariu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; *[Istoria lui Alecu Şoricescu]* şi *[Istoria lui Alecu]*, PRR, *3—21* ; *Opere*, I—III, îngr. şi introd. Ion Roman, Bucureşti, E.L., Minerva, 1967—1973 ; *[Documente inedite]*, DML, I *139—166*, II, *51—123*, DIAF, I, *247—251*, RA, XLIX, 1972, 1 ; *[Articole]*, AGR, I, *430—444*, GRP, II, *22—50*. **Ms.** : *O şedinţă administrativă la Piei Roşii cu leafă, Epistola studenţilor din facultatea Creierului din planeta Jupiter*, B.A.R., ms. 2825, f. *367—377*. — **Tr.** : Molière, *Precioasele*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1835. **Ms.** : V. Hugo, *Hernani*, B.A.R., ms. 2822 ; V. Sardou, *Daniel Rochat*, B.A.R., ms. 2822 ; Herodot, *Istorii* (cartea VI), B.A.R., ms. 2825, f. *437—460*.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *4—5* ; 2. Demetrescu, *Profile*, *63—70* ; 3. A. D. Xenopol, *Dare de seamă*, A, III, 1892, 2—3 ; 4. Iorga, *Pagini*, I, *210—214* ; 5. Gh. Adamescu, *Notiţă despre viaţa şi activitatea politică şi literară a lui Ion Ghica*, Bucureşti, Müller, 1897 ; 6. Petraşcu, *Scriitori*, *47—73* ; 7. Bengescu, *Suvenire*, *32—59* ; 8. Constantin I. Istrati, *Activitatea ştiinţifică a lui Ion Ghica*, Bucureşti, Göbl, 1902 ; 9. Eugenia Carcalechi, *Alecsandri şi Ion Ghica*, A, XVI, 1905, 9 ; 10. Eugenia Carcalechi, *Despre două scrieri necunoscute ale lui Ion Ghica*, A, XVII, 1906, 1 ; 11. Eugenia Carcalechi, *O comedie a lui Ion Ghica*, A, XVII, 1906, 3 ; 12. G. Bogdan-Duică, *Un roman de Ion Ghica*, S, V, 1906, 17 ; 13. Ion F. Buricescu, *Ion Ghica ca povestitor*, VAN, III, 1907, 16 ; 14. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *99—103*, *106—108* ; 15. Haneş, *Studii*, *105—128* ; 16. E. Lovinescu, *Ion Ghica în Samos*, CL, XLVI, 1912, 1, 2 ; 17. George Baiculescu, *Un studiu al lui Ion Ghica*, CL, LXVII, 1934, 6 ; 18. Haneş, *Stud. lit.*, *165—179* ; 19. N. Georgescu-Tistu, *Ion Ghica scriitorul*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1935 ; 20. Mircea Eliade, *Ion Ghica scriitorul*, RFR, III, 1936, 3 ; 21. Victor Slăvescu, *Opera economică a lui Ion Ghica*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XIX, 1937 ; 22. Călinescu, *Ist. lit.*, *332—337* ; 23. Vianu, *Arta*, I, *86—94* ; 24. Victor Slăvescu, *Corespondenţa între Ion Ionescu de la Brad şi Ion Ghica*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1943 ; 25. Victor Slăvescu, *Corespondenţa lui Ion Ghica cu Dimitrie Sturdza*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXV, 1943 ; 26. G. Zane, *O scriere necunoscută a lui Ion Ghica în „Portofolio" lui David Urquhart*, SCIS, XVIII, 1943 ; 27. Ovidiu Papadima, *Ion Ghica între religie şi ştiinţă*, RFR, XI, 1944, 9 ; 28. N. Georgescu-Tistu, *Originalul scrisorilor Ghica — Alecsandri*, ARR, X, 1945—1946 ; 29. Aristarc [G. Călinescu], *„Romanul" lui Ion Ghica*, NAN, II, 1947, 478 ; 30. Viorica Huber, *Arta portretului la Ion Ghica*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. II, 1955, 2—3 ; 31. D. Păcurariu, *O comedie a lui Ion Ghica puţin cunoscută*, ST, VI, 1955, 9 ; 32. D. Păcurariu, *Scrieri necunoscute ale lui Ion Ghica*, ST, VI, 1955, 11 ; 33. Mihai Florea, *Ion Ghica şi Teatrul Naţional*, SCIA, III, 1956, 1—2 ; 34. D. Păcurariu, *În legătură cu începuturile romanului românesc*, ST, VII, 1956, 2 ; 35. J. Byck, *Stilul lui Ion Ghica*, GL, III, 1956, 33 ; 36. Şerban Cioculescu, *Ion Ghica şi cultul prieteniei*, GL, IV, 1957, 16 ; 37. D. Păcurariu, *Cîteva precizări şi date noi referitor la „romanul" lui Ion Ghica*, AUB, t. VI, ştiinţe sociale-filologie, 1957, 10 ; 38. Şerban Cioculescu, *Limba literară a lui Ion Ghica*, CIL, II, *167—190* ; 39. Elena Piru, *Bucureştii din vremea lui Caragea în evocarea lui Ion Ghica*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 40. Şerban Cioculescu, *Ion Ghica inedit*, GL, VI, 1959, 28 ; 41. Nicolae Liu, *Catalogul corespondenţei lui Ion Ghica*, Bucureşti, E.A., 1962 ; 42. D. Păcurariu, *Ion Ghica şi literatura memorialistică*, CNT, 1963, 37 ; 43. D. Păcurariu, *Ion Ghica în presa franceză*, GL, XI, 1964, 40 ; 44. D. Păcurariu, *Ion Ghica*, Bucureşti, E.L., 1965 ; 45. Şerban Cioculescu, *Ion Ghica, scriitorul*, AAR, t. XVI, 1966 ; 46. Virgil Ionescu, *Ion Ghica, autor al scrierii „Idei greşite"*, RMR, III, 1966, 13 ; 47. Călinescu, *Studii şi comunicări*, *127—146* ; 48. N. Manolescu, *Ion Ghica*, GL, XIII, 1966, 3 ; 49. G. Zane, *Ion Ghica în epoca revoluţiei de la 1848*, AAR, t. XVI, 1966 ; 50. Virgil Ionescu, *Ion Ghica, autor al broşurii paşoptiste „Ce sunt meseriaşii ?" şi colaborator la gazeta unionistă „Steaua Dunării"*, RITL, XVI, 1967, 3 ; 51. Ion Roman, *Ion Ghica*, în *Opere*, I, Bucureşti, E. L., 1967 ; 52. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *379—387*, III, *7—27*, *71—79* ; 53. Lucia Jucu-Atanasiu, *Coincidenţe în manuscrisele lui Ion Ghica*, AUT, ştiinţe filologice, VI, 1968 ; 54. Paul Cornea, *O scriere a lui I. Ghica atribuită greşit lui M. Kogălniceanu şi în genere despre problemele paternităţii literare*, RITL, XVII, 1968, 1 ; 55. Leonid Dimov, *Ion Ghica. Un realist nepătrunsurit*, LCF, XII, 1969, 19 ; 56. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *191—193* ; 57. Ion Roman, *Viaţa lui Ion Ghica*, Bucureşti, Albatros, 1970 ; 58. Marin Bucur, *O pledoarie revoluţionar-paşoptistă*, MS, II, 1971, 4 ; 59. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *253—261* ; 60. Piru, *Varia*, I, *104—108* ; 61. Mircea Muthu, *Ion Ghica şi farmecul evocării*, ST, XXIII, 1972,8 ; 62. Florin Faifer, *Memorialistul Ion Ghica*, CRC, VII, 1972, 18 ; 63. Ion Ghica, *[Corespondenţă cu C. A. Rosetti]* (publ. Lucian Boia), MS, IV, 1973, 1 ; 64. *Ist. lit.*, III, *419—448* ; 65. *Scrisori—Bianu*, *522—568* ; 66. Şerban Cioculescu, *Umorul lui Ion Ghica*, RL, VII, 1974, 39 ; 67. Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1974, *351—371* ; 68. I. Negoiţescu, *Ion Ghica*, VR, XXIX, 1976, 8 ; 69. Dan Cristea, *Ion Ghica sau plăcerea amintirii*, LCF, XIX, 1976, 24, 25.

F. F.

GHICA, Pantazi (15.III.1831, Bucureşti — 17.VII. 1882, Bucureşti), publicist şi scriitor. A fost unul dintre copiii marelui logofăt Dimitrie (Tache) Ghica şi ai Mariei Cîmpineanu. Învaţă un timp la „Sf. Sava", apoi este trimis la Paris. Boem, iubitor de petreceri şi mare amator de aventuri galante, **G.** îşi neglijează studiile. De la N. Bălcescu, al cărui secretar particular devine, **G.** prinde însă gust pentru studiul istoriei şi, în 1847, e secretar al „Magazinului istoric pentru Dacia". În 1848, în zilele revoluţiei, e comisar pentru propagandă în judeţele Prahova şi Buzău. Arestat, după punerea în libertate ia drumul Parisului, de unde voiajează la Constantinopol, la fratele său, Ion Ghica, reîntorcîndu-se apoi în capitala Franţei. Intenţiona să-şi ia licenţa juridică, dar se răzgîndeşte şi, în 1853, revine în ţară. Era în firea lui o pornire de aventurier. Ia parte la războiul din Crimeea ca locotenent într-un corp din garda imperială, fiind avansat căpitan şi decorat. **G.**, care pregătea un dicţionar general de drept, are şi o bună înzestrare pentru barou. E numit procuror supleant la Tribunalul de Dîmboviţa, iar în 1856 — prezident. Avocatura şi politica — ajunge deputat liberal — îl absorb şi **G.** face o mare risipă de elocinţă, preocupîndu-se, în nenumărate articole şi foiletoane, de tot felul de lucruri, de la cele mai însemnate pînă la cele mai mărunte. Cere solemn respectarea legilor şi drepturilor, precum şi un adevărat sistem constituţional, perorează contra absolutismului, a injustiţiei, corupţiei, abuzurilor, vorbeşte cu căldură despre unire, exaltă progresul social. Cariera sa juridică, între timp, continuă. În 1859 devenise asesor pe lîngă Ministerul Justiţiei. Înainte de 1860 — an în care i se intentează un proces pentru delicte de presă şi se apără spectaculos, era şef de divizie în Ministerul de Externe. În 1861 este inspector al monumentelor istorice, iar doi ani mai tîrziu, vara, efectuează o instructivă călătorie în Moldova, cu care prilej consemnează unele *Impresiuni de călătorie. În Moldavia*. În 1862 e întărit avocat al Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, în anul 1866 i se încredinţează postul de prefect de Buzău. Cel care fusese, după expresia lui Al. Macedonski, „regele boemei române", îşi pierde treptat, spre bătrîneţe, voioşia şi nepăsarea, lăsîndu-se adesea pradă melancoliei şi suvenirurilor lui atît de bogate.

Este ceva ingrat în existenţa trepidantă a lui **G.** Vestita lui cocoaşă a fost obiect de batjocură, nu numai în ziarele umoristice ale vremii, dar pînă şi sub pana lui M. Eminescu, I. L. Caragiale, A. I. Odobescu. **G.** era, poate, iritant, agresiv uneori

(ca, de pildă, în polemica sa cu B. P. Hasdeu), provoca, scandaliza ; era însă un om fin, cu o considerabilă cultură, nu numai literară. În presa vremii, **G.** e o figură care se impune. A scris enorm : articole politice, studii juridice, cronici literare, teatrale, muzicale, cronici mondene, întreținea un spiritual și incisiv *Curier al Bucureștilor* (în „Românul", „Telegraful"), discuta cu aceeași dezinvoltură despre libertatea presei, învățămîntul public, dreptul public ori cu privire la chestiunile ortografice controversate. A semnat și Tapazin, Ghaki, G. Paisiu, Paisiu Gîscă. A fost redactor la „Dîmbovița", unde susține rubrica *Urzicării*, la „Independința", „Revista română", „Opiniunea constituțională", „Scrînciobul" ; a scos ziare și reviste, precum „Nuvelistul", „Păcală", „Actualitatea", „Cugetarea", „Stindardul" (împreună cu Al. Macedonski și B. Florescu), oferind colaborări și altor publicații, cum sînt „Naționalul", „Românul", „La Voix de la Roumanie", „Pressa", „Dezbaterile", „Terra", „Alegătorul liber", „Revista contimporană", „Literatorul". În 1859, cu D. Bolintineanu și Al. Zanne, scoate un „Calendar istoric și literar".

Cu vederi proprii în teoria și critica literară, **G.** este, în primul rînd, un adept al „școlii realiste" *(Critica și școala realistă)*. Dacă respinge, dar fără argumente, mai mult din resentiment, tipul de critică practicat de T. Maiorescu, în schimb teoria macedonskiană a absurdului sublim e discutată pe larg, cu o demonstrație amplă. După **G.**, „absurdul nu are sublim și sublimul absurdului e un paradox ce nu se poate susține" *(Sublimul logicei prin imagini poetice în proză)*. Orice imagine este permisă, în proză sau versuri, cu condiția însă ca ea să cuprindă o semnificație. Obiectul artei este realitatea, acea realitate care există, dar și aceea care ar trebui să existe. În ce privește critica, ea trebuie să fie instructivă și luminătoare, un demers făcut cu multă comprehensiune, dar și cu nepărtinire Juisor în viață. **G.** are în artă riguroase principii etice. El selectează, în special, acele scrieri cu o tendință morală evidentă, în care frumosul este un reflex al binelui, în care logica și rațiunea nu sînt uzurpate, iar limba și stilul se împletesc armonios cu cugetarea. Teatrul, la rîndul său, cată să fie o „școală de morală și moravuri". În locul traducerilor, în genere lipsite de valoare, este oricînd de preferat un repertoriu original, chiar cu piese de o calitate modestă, inspirate din istorie, din tradiții și datini, moravuri și obiceiuri autohtone. Stilul critic al lui **G.** este măsurat sau entuziast, binevoitor sau sarcastic, cu o vervă neostenită, colorată de o exprimare citeodată prolixă, plastică foarte adesea.

O replică vioaie animă piesele lui **G.**, comediile îndeosebi *(Sterian Pățitul, Iadeș, Furtuna, Ca la noi la nemeni, Munteni și moldoveni, Ce-aduce ceasul nu aduce anul, Domnul Drumărescu* ș.a.), lipsite, altfel, de orice consistență, cu o intrigă firavă, pierdută într-un verbiaj obositor. **G.** este un comediograf sprințar, mai abil în comicul de limbaj. Morala nu e absentă niciodată. Scriitorul e debitor literaturii franțuzești, din care chiar extrage subiecte, motive, uneori maniera. **G.** a mai scris piese istorice *(Mircea cel Bătrîn)*, cu monoloage emfatice, o atmosferă lugubră și multe anacronisme, cuplete, pe care le interpreta amicul său I. D. Ionescu, „cînticele comice" *(Cloșca cu pui, Pastrama)*, o revistă, slabă, *Ai cuvîntul !* și o alta, de umor politic, *Aripile furtunoase* (1860). S-a încercat și în dramatizări, cum este aceea după romanul *Kîrdjali* de M. Czajkowski.

Ca prozator, **G.** e spornic, copleșitor prin abundență și dezolant prin facilitate. A produs, de la cea dintîi încercare, concepută pe vremea studenției la Paris și publicată în „Naționalul" *(Amazoanele române*, 1858), un lung șir de nuvele, schițe, basme și legende *(Singele Voinei, Garoafa întemnițatului, O amintire, Fata haiducului, Bălăioara, Cămătarul, Un om pierdut, Nu mă uita, Neacșa și Mircore, Zînele Cislăului, O lacrimă a poetului Cîrlova, Un amor de toamnă, Mărgăritărel* ș.a.). Avînd de model pe D. Bolintineanu (în *Marele vistier Cîndescu)*, în evocarea istorică **G.** cultiva o atmosferă sumbră, macabră, în care se ciocnesc într-un conflict violent eroi infernali și angelici, personaje de melodramă cu gesticulație exaltată și grai umflat, bombastic. Limba e stridentă și pestriță, cu multe franțuzisme neadecvate. Aceasta i-a atras execuția drastică a lui T. Maiorescu, în articolul *Beția de cuvinte*. Acolo unde scriitorul se regăsește cu înzestrarea lui firească e în acele digresiuni spirituale, de un umor fin și discret, pline de naturalețe, fără crisparea și retorismul din alte locuri. Dealtfel, genul care îi convine cel mai bine lui **G.** este acela al cozeriei, cochetă, malițioasă sau plină de galanterii. Scriitorul e dăruit și pentru crearea de fiziologii. Ținea să alcătuiască o colecție de portrete contemporane, „după natură" — mai mult, „un studiu complet de moravuri", aplicat unui mediu social, literar, politic *(Schițe din societatea română, Un tînăr care a pătimit multe)*.

Ca romancier, **G.** nu este de ignorat. Din lecturi — *Scènes de la vie de bohème* de H. Murger —, dar și din amintirile lui pariziene, s-a iscat încercarea de roman *Un boem român* (1860). Epicul e precar, dar ceva din atmosfera de boemă care învăluie pe studentul parizian — un fel de inadaptabil de tip romantic —, precum și ecouri ale revoluției de la 1848 dau oarecare viabilitate scrierii, susținută și de un dialog spontan, firesc. Lucidă, penetrantă, cu accente de satiră, e critica ce se face societății românești a vremii. Inserat în roman, un capitol pur teoretic efectuează o scurtă incursiune în literatura română, pornind de la folclor. Este una din primele schițe de istoria literaturii la noi. Probabil de **G.** (13) și nu de fratele său, Ion, este scris romanul, neterminat, *Don Juanii din București*, apărut, nesemnat, în „Independința" (1861—1862). O altă ipoteză (18) îl propune ca autor pe Radu Ionescu. După o lungă digresiune asupra tipului universal al personajului, sînt configurate cîteva exemplare întristătoare ale Don Juanului bucureștean, tînărul cosmopolit, lipsit de orice idealuri, dedat plăcerilor ușoare. Tabloul de moravuri denotă un ascuțit spirit de observație, vădit în detalierea înfățișării vestimentare și în descrierea cadrului acțiunii. Mai interesantă decît romanul este însă scrisoarea care îl precede și care trădează un spirit avizat în ce privește fenomenul literar și estetic. Astfel, romanul este socotit un gen atotcuprinzător, atît în conținut cît și în expresie, un gen proteic, caracteristic epocii moderne, reflectînd formele tot mai complexe ale vieții sociale, precum și maturizarea literaturii unei țări. Deosebind mai multe tipuri de roman — istoric, psihologic și de moravuri, autorul înclină spre acesta din urmă. Personaj interesant și pitoresc, om cult, cu idei noi, originale, **G.** a fost un brav publicist. Moralist în speță, apt pentru literatura de fiziologii, scriitorul are totuși un profil incert.

— *Cămătarul*, București, Tip. Romanov, 1858 ; *O lacrimă a poetului Cîrlova*, București, Tip. Naționalul, 1858 ; G. *Baronzi, „Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni"*, DIV, I, 1858, 10—13 ; *Amazoanele române*, NAI, I, 1858, 47—53 ; *Fiica haiducului*, NAI, I, 1858, 79—84 ; *Un boem român*, București, Tip. Națională, 1860, reed. parțial în PRR, *171—189* ; *Schițe politici moderne*, PCL, I, 1860, 7—11 ; *Românii pe cum sunt*, PCL, I, 1860, 18—21 ; *[Scrisoare către re-*

dacție], IDP, IV, 1861, 73—74, reed. *(Despre roman)* în ITC, *615—620 ; Don Juanii din București,* IDP, IV, 1861—1862, 75—77, 82—89, reed. parțial în PRR, *191—202,* reed. în Radu Ionescu, *Scrieri alese,* îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, Minerva, 1974, *316—381 ; Cea din urmă zină,* IDP, V, 1863, 39, 40 ; *Cea din urmă serie a lui V. Alecsandri, „Mărgăritărele",* IDP, V, 1863, 40, reed. în ITC, *669—673 ; Schițe din societatea română,* IDP, V, 1863, 47—70 ; *Impresiuni de călătorie. În Moldavia,* IDP, V, 1863, 62—74 ; *O lacrimioară,* IDP, V, 1863, 74—76 ; *Autorii cei vechi,* ACT, I, 1865, 1 ; *Mărgăritărel,* ACT, I, 1865, 1 ; *Un amor de toamnă,* ACT, I, 1865, 2—5 ; *Un tînăr care a pătimit multe,* CUG, I, 1865, 1—4 ; *Iadeș,* București, Tip. Rassidescu, 1866 ; *Sterian Pățitul,* București, Tip. Rosetti, 1866 ; *Metamorfozele d-lui Hâjdeu,* TRR, I, 1867, 32 ; *Ce-aduce ceasul nu aduce anul,* TRR, II, 1868, 202 ; *Ca la noi la nemeni,* OCO, I, 1869, 31—33 ; *Munteni și moldoveni,* OCO, I, 1869, 34—42 ; *Bălăioara,* OCO, I, 1869, 49—57 ; *Suspin,* OCO, I, 1869, 63—65, II, 1870, 1 ; *„Dumbrava Roșie" de V. Alecsandri,* ROM, XVI, 1872, 25 mai, 31 mai, 8 iunie ; *Marele vistier Cîndescu,* RCO, I, 1873, 1—4 ; *Adulterul,* RCO, I, 1873, 8—9 ; *Elena cea frumoasă,* RCO, I, 1873, 11 ; *Cîteva cuvinte asupra criticei d-lui Titus Livius Maiorescu în beția d-sale de cuvinte din „Convorbiri literare",* ROM, XVII, 1873, 3 iunie ; *Suveniri despre colonelul Ioan Cîmpineanu,* ROM, XVII, 1873, 9—11 august ; *O amintire,* RCO, II, 1874, 2 ; *Furtuna,* RCO, II, 1874, 1 octombrie ; *Ricea lăutarul,* ALG, I, 1875, 100 ; *Aurel,* P, I, 1876, 2 ; *Un amor trecător,* P, I, 1876, 3, 4 ; *O istorie fără început și fără sfîrșit,* L, I, 1880, 22 ; *Basme și minuni,* L, I, 1880, 24 ; *Observațiuni asupra criticei,* L, I, 1880, 25 ; *Sublimul logicei prin imagini poetice în proză,* L, I, 1880, 27 ; *Critica și școala realistă,* L, I, 1880, 28 ; *Cîteva cuvinte despre Teatrul Național,* L, I, 1880, 30 ; *Fr. Damé și I. Malla, „Hatmanul Drăgan",* PR, I, 1881, 1 ; *O privire retrospectivă literară,* PR, I, 1881, 1 ; *Neacșa și Mircore,* PR, I, 1881, 2 ; *Costache Caragiali,* RELI, VII, 1886, 1 ; *[Texte critice],* ITC, *553—563.* **Ms.** : *Nebunul din față,* A.S.I., ms. 426.

— 1. Laerțiu [Al. Lăzărescu], *Pantazi Ghica, „Mircea cel Bătrîn",* ROM, XVI, 1872, 10 februarie ; 2. Maiorescu, *Critice,* I, *242—244 ;* 3. *Cuvînt rostit de d-l Alexandru* **A.** *Macedonski la înmormîntarea lui Pantazi Ghica,* L, III, 1882, 6 ; 4. Al. Macedonski, *Pantazi Ghica,* L, III, 1882, 7—8 ; 5. I. H. [Iosif Vulcan], *Pantazi Ghica,* F, XVIII, 1882, 50 ; 6. Eugenia Carcalechi, *Alecsandri și Ion Ghica,* A, XVI, 1905, 9 ; 7. G. Bogdan-Duică, *Un roman de Ion Ghica,* **S**, V, 1906, 17 ; 8. Emil Nathan [Const. Al. Ionescu-Caion], *Pantazi Ghica,* ROML, IV, 1906, 13 ; 9. N. Iorga, *Inceputurile romanului românesc,* S, V, 1906, 30 ; 10. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *14—16 ;* 11. Călinescu, *Ist. lit., 337—338 ;* 12. Olimpiu Boitoș, *O teorie a romanului datorită lui Ion Ghica,* SL, III, 1944 ;13. Aristarc [G. Călinescu], *„Romanul" lui Ion Ghica,* NAN, II, 1947, 478 ; 14. Vîrgolici, *Inceputurile, 77—85 ;* 15. Călinescu, *Studii, 160—174 ;* 16. *Ist. lit.* II, *747—753 ;* 17. *Ist. teatr.,* II, *432—434, passim ;* 18. Ștefan Cazimir, *Paternitatea romanului „Don Juanii din București",* LL, XXIV, 1970 ; 19. Florin Faifer, *Pantazi Ghica,* CRC, VII, 1972, 30.

F. F.

GHICA. Scarlat Ion (26.III.1856, Vathy, Grecia — 11.VI.1948, București), traducător. Fiu al lui Ion Ghica, a învățat la Wellington College din Londra și la Paris. În 1878 se întoarce de la Paris licențiat în drept. După ce a funcționat în magistratură (judecător supleant la Rîmnicu Vîlcea, supleant, procuror la Curtea de Apel din București), în august 1899 a fost numit director general al teatrelor.

G. e cunoscut ca traducător al repertoriului shakespearian. Stăpînind foarte bine limba engleză, el traduce și publică *Richard III, Negustătorul din Veneția, Regele Ioan, Antoniu și Cleopatra, Iulius Cesar.* În 1884 citea la Junimea actul al doilea din *Negustătorul din Veneția.* Tălmăcirile sale sînt corecte, conștiincios lucrate după texte comentate și după dicționare speciale pentru limba lui Shakespeare, respectînd sensul original al ului, dar neputînd să redea poezia shakespeariană. Traducerile sînt făcute în versuri albe și nu în pentametrii iambici din original. Dacă există greșeli, acestea sînt mai mult de limbă română (forme greoaie, creații ad-hoc, întrebuințarea greșită a formelor articulate) și ele vin din mînuirea mai puțin suplă a limbii. Aceste traduceri sînt totuși superioare altor încercări din epocă. Ele au intrat în repertoriul Teatrului Național din București și au contribuit la cunoașterea lui Shakespeare. În 1901—1902, la Teatrul Național s-a reprezentat piesa *Comedie și tragedie* a unui scriitor englez, H. A. Jones, în traducerea lui **G.**

— **Tr.** : Shakespeare, *Viața și moartea regelui Richard III,* București, Socec, 1884, *Negustătorul din Veneția,* București, Socec, 1885, *Regele Ioan,* București, 1892, *Antoniu și Cleopatra,* București, Göbl, 1893, *Iulius Cesar,* București, Tip. Voința națională, 1896.

— 1. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză,* DR, III, 1922—1923 ; 2. *[Act de deces],* C.M.B., act nr. 863, vol. 2/1948, sector 4 ; 3. Nicolae Liu, *Catalogul corespondenței lui Ion Ghica,* București, E.A., 1962, *passim ;* 4. Duțu, *Shakespeare, 27—28 ;* 5. D. Păcurariu, *Ion Ghica,* București, E.L., 1965, *177, 244 ;* 6. Massoff, *Teatr. rom.,* III, *passim,* IV, *12.*

S. C.

GHICITOARE, specie a liricii populare gnomice, care denumește, în chip figurat, obiecte, ființe sau fenomene, cerînd identificarea lor pe baza cîtorva trăsături caracteristice. Apărută din cele mai vechi timpuri, prima dată în Orient, cu scopul de a verifica priceperea, puterea de inventivitate și fantezia tinerilor — o consemnează astfel și unele basme populare de la noi —, **g.** a căpătat, cu vremea, funcții predominant distractive. În Grecia antică, la mesele filozofilor, era folosită frecvent ca mijloc de întrecere. Latinii au cultivat-o mai puțin decît grecii. Între **g.** românească și cele întîlnite la popoarele din Peninsula Balcanică, mai ales, există mari asemănări. Nu rezultă de aici, însă, că trebuie căutate neapărat căile unor influențe, pentru că **g.,** ca și alte specii folclorice dealtfel, a putut lua naștere independent la mai multe popoare. În nordul Moldovei și în cîteva localități din nordul Transilvaniei și din Banat, denumirea de **g.** a fost concurată de sinonimul *cimilitură,* astăzi pe cale de dispariție. Alături de **g.** propriu-zisă, cea descriptivă, stau **g.** numerice, **g.**-păcăleli, jocurile de cuvinte și așa-numitele întrebări și răspunsuri, cele mai multe de factură religioasă. În general, **g.** este alcătuită din două pînă la cinci versuri, cel mai adesea rimate. Mai puțin răspîndite, cele în proză (**g.** asupra relațiilor de familie, **g.**-anecdotă, **g.**-povestire) cunosc dezvoltări ample. În acest caz, **g.** cuprinde scheme poetice similare cu cele din basm, din cîntecul bătrînesc sau din descîntec. Alteori, prin diverse transformări, **g.** poate ajunge recitativ în jocurile de copii sau frămîntătură de limbă. Procedeul cel mai uzitat în exprimarea enigmei este metafora. „Căciula mutului / În fundul pămîntului" sugerează plastic ciutura fîntînii. Limbajul este adaptat tendinței acestei specii de a ridica dificultăți în dezlegare. O **g.** bună tre-

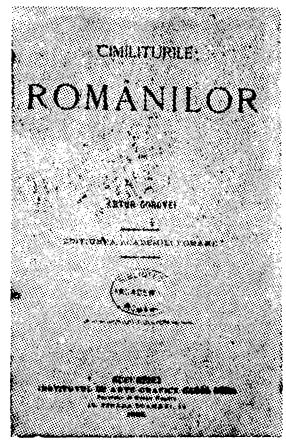

buie să cuprindă elemente puține, dar semnificative și să nu presupună mai multe soluții. Polisemantismul cuvintelor folosite duce la asociații și disociații complexe, iar utilizarea imaginilor metaforice subliniază valoarea cognitivă a expresiei. Întrebuințarea unor tropi și figuri de stil (metonimia, sinecdoca, personificarea etc.) favorizează o formulare poetică cifrată. În **g.** imagistica fiind sugestivă, efectele vizuale sporesc. În descrierea macului, de pildă, liniile grafice se îmbină cu tente coloristice : „Sînt roșu și alb / Și nu cresc prea înalt, / Iar cînd ajung bătrîn / Măciucă rămîn". Fără a fi doar o problemă pusă spre rezolvare, **g.** vizează, uneori, realități sociale imediate : „Cîntărețul Domnului / Sărăcia omului" (preotul), sau poate aminti unele credințe și superstiții : „Strigă noaptea / Că vine moartea" (cucuveaua). Forța de invenție a **g.** constă nu numai în folosirea posibilităților existente în limba vorbită, ci și în crearea unor cuvinte noi. Cîteodată obiectele și fenomenele propuse spre a fi ghicite sînt indicate prin întruchipări onomatopeice sau printr-un singur cuvînt-semnal (un verb sau o interjecție cu valoare onomatopeică). Formulele inițiale și finale alcătuiesc cadrul tabloului poetic al **g.** Necesare pentru a atrage atenția ascultătorilor, formulele introductive cele mai răspîndite sînt : „Ghici, ghicitoarea mea" și „Cinel, cinel". Cele finale invită la dezlegarea enigmei : „Pas, bădiță, de-o gîcește". Universul tematic al **g.** românești este covîrșitor rural. Sesizînd deosebirile dintre lucruri și fenomene, dar și unitatea lor intrinsecă, **g.** are o surprinzătoare capacitate de a contribui la cunoașterea lumii.

— Anton Pann, *O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*, București, Tip. Pann, 1851 ; T. Stamati, *Pepelea sau Trădiciuni năciunare românești*, Iași, Tip. Buciumul român, 1851 ; A. Gorovei, *Cimilitiurile românilor*, București, Tip. Göbl, 1898 ; ed. 2, București, Minerva, 1972 ; Gh. Popescu-Ciocănel, *Basme, snoave, ghicitori etc.*, Ploiești, Tip. Progresul, 1898 ; T. Pamfile, *Cimilituri românești*, București, Tip. Progresul-Ploiești, 1908 ; Gh. I. Neagu, *Ghicitori din Ialomița și Teleorman*, Roșiorii de Vede, 1939 ; Ilie I. Mirea, *Colecție de ghicitori (cimilituri) pentru șezători*, București, Cugetarea, 1940 ; *Ghicitori și proverbe*, îngr. Monica Rahmil, I—II, București, E.S.P.L.A., 1957 ; *Cinel-cinel*, îngr. C. Mohanu, pref. I. C. Chițimia, București, E.L., 1964 ; *Bulgăre de aur în piele de taur. Ghicitori*, îngr. și pref. Radu Niculescu, București, Minerva, 1975.

— 1. Gaster, *Lit. pop., 224—250* ; 2. G. Pascu, *Despre cimilituri*, vol. I, Iași, 1909, vol. II, București, Socec—Sfetea, 1911 ; 3. Costin, *Studii*, III, *1—65* ; 4. *Ist. lit.*, I, *190—193* ; 5. Monica Brătulescu, *Ghicitoarea, elemente de structură stilistică*, REF, X, 1965, 5 ; 6. Gh. Vrabie, *Din limbajul poetic al cimiliturii*, RITL, XV, 1966, 2 ; 7. Papadima, *Lit. pop., 231—344* ; 8. Vrabie, *Folclorul, 283—297* ; 9. Chițimia, *Folclorul, 267—283* ; 10. Adrian Rogoz, *Cimilitiurile și rădăcinile invarianțelor grafematice*, în *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, E.A., 1975, *181—232* ; 11. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *244—248*.

I. C.

GHIMPELE, revistă umoristică apărută la București, săptămînal, între 29 mai 1866 și mai 1879. Deși la **G.** numerotarea anilor de apariție o continua pe aceea de la „Nichipercea", periodicul satiric al lui N. T. Orășanu, totuși nu este vorba de o simplă schimbare de titlu. După ultima suprimare a revistei lui Orășanu, la 22 mai 1864, acesta nu mai izbutește să scoată singur periodicul satiric și, cu vremea, colaboratorii, tineri cu mentalități noi și cu alte gusturi literare, îl înlocuiesc, poate chiar îl elimină, de la conducerea unei reviste care se modificase substanțial și în ceea ce privește direcția literară și politică urmată. Redactori la **G.**, printre alții, sînt I. C. Fundescu (1867), G. Dem. Teodorescu (1871), Toma I. Stoenescu (1877). Între 1872 și 1877, după cum rezultă din diversele anunțuri inserate, **G.** este redactat de un comitet. I. L. Caragiale a făcut parte din acest comitet din decembrie

1874 pînă în 1876. Este foarte probabil ca, după 1876, conducătorul de fapt al revistei să fi fost G. Dem. Teodorescu. În tot acest timp, **G.** are o orientare politică anticonservatoare și manifestă o continuă ostilitate față de dinastia străină. Totodată, **G.** are o atitudine literară bine precizată, combătînd impostura și falsa modernitate, spiritul de imitație, lipsa de originalitate și aspectele negative ale vieții literare autohtone. Cei mai mulți colaboratori foloseau pseudonime, încă neidentificate. Dintre ei, constanți în atitudinea publicistică și în calitatea mijloacelor satirice întrebuințate au fost G. Dem. Teodorescu (Ghedem), C. Cristescu (Cocris, Sir Kock, Zaplan etc.), Demetru Constantinescu-Teleor, Constantin Gh. Hristodorescu și, bineînțeles, Caragiale, a cărui colaborare începe în decembrie 1873, cu un sonet dedicat baritonului italian Agostino Mazzoli. Caragiale continuă să scrie în anii următori cronici umoristice și literare, versuri, epigrame, știri și anunțuri, dintre care multe, nesemnate, nu-i pot fi atribuite cu toată siguranța, scriitorul aflîndu-se atunci într-o perioadă de formare, de clarificare stilistică. Ultimul text semnat de el (cu pseudonimul Palicari) apare în **G.** din 15 august 1876. După această dată este greu de spus dacă scriitorul a mai tipărit ceva în revistă. Celelalte semnături ale sale întrebuințate în timpul colaborării la **G.** sînt I.L.C., Car., C... și Rac. Un an mai tîrziu, în aprilie 1877, în **G.** debuta, cu poezia *Domnișoarei Niculescu Aman. Dedicație*, Duiliu Zamfirescu.

În tot timpul apariției, **G.** a fost o lectură predilectă pentru amatorii de umor. Se publicau cronici și articole în care chestiunile politice erau tratate într-o manieră aparent ușoară, parodii în versuri și proză, anecdote culte și populare, glume, știri fanteziste etc. Uneori ironia era greoaie, alteori zeflemelele și „înțepăturile" depășeau măsura, însă aceste exagerări nu sînt caracteristice.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *269* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 135* ; 3. Cioculescu, *Caragiale, 189* ; 4. Constantinescu, *Scrieri alese, 212* ; 5. S. Iosifescu, *Introducere* la I. L. Caragiale, *Opere*, I, îngr. Al. Rosetti, Ș. Cioculescu și L. Călin, București, E.S.P.L.A., 1959, *VII—VIII* ; 6. Al. Rosetti, Ș. Cioculescu, L. Călin, *Note* la I. L. Caragiale, *Opere*, II, București, E.S.P.L.A., 1960, *658—659*, III, București, E.S.P.L.A., 1962, *686—687, 779—787*, IV, București, E.S.P.L.A., 1965, *533—535* ; 7. V. Mîndra, *Caragiale la „Ghimpele". Cîteva precizări și o poezie necunoscută*, GL, VIII, 1961, 17 ; 8. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2 ; 9. M. Gafița, *Note și variante* la Duiliu Zamfirescu, *Opere*, I, București, Minerva, 1970, *553—554*.

R. Z.

GHIŢĂ BERBECU, revistă satirică, săptămînală, apărută la Bucureşti între 8 noiembrie 1887 — 26 iunie 1888 şi ianuarie — 19 februarie 1889. Revista nu a ieşit întotdeauna săptămînal, fie pentru că redactorilor le lipseau mijloacele materiale necesare, fie pentru că era suspendată, deşi nu există dovezi documentare în această privinţă. Redactor era Constantin C. Bacalbaşa, care semna Bacon şi, poate, Ţandără sau Radu Ţandără. Satira practicată de colaboratorii acestei reviste este bazată pe atacuri personale, aluzii obscene şi umor gros. Abundă calamburile ieftine, schimonosirea numelor celor vizaţi etc. Printre cei persiflaţi se găsesc V. Alecsandri, T. Maiorescu, Al. Vlahuţă ş.a., iar criticile surprind şi combat uneori realităţi ale vieţii literare şi sociale.

R. Z.

GLASUL ŢĂRANULUI, gazetă politică săptămînală care a apărut la Bucureşti în două serii, prima de la 11 septembrie 1888 pînă la 2 aprilie 1889, iar a doua între 22 ianuarie şi 19 martie 1895. **G. ţ.,** editată în urma răscoalelor ţărăneşti din primăvara anului 1888, cu subtitlul „organul claselor muncitoare", este redactată de **N. Armăşescu.** Gazeta publica în fiecare număr versuri cu caracter militant şi protestatar, care se adaugă articolelor critice îndreptate împotriva celor vinovaţi de situaţia ţărănimii. Se republică *Odă la boieri* de B. P. Hasdeu, colaborează Al. Macedonski, Carol Scrob, Panaite Zosîn, I. Păun-Pincio, N. G. Rădulescu-Niger. Macedonski publica o variantă a poeziei *Odă la condeiul meu,* apărută pentru prima dată în „Oltul" (1874). Varianta din **G. ţ.,** comparată cu textul din *Poezii* (1882), pare să mărturisească, prin micile modificări şi nuanţări, o limpezire a ideilor politice ale poetului în sensul unei înţelegeri mai clare a mecanismului social.

R. Z.

GLĂDESCU, Teohari (prima jumătate a sec. XIX), autor dramatic. În cel de al doilea tom al cărţii lui S. Bellanger *Le Kéroutza. Voyage en Moldo-Valachie* (1846) se află inserat un „aforism francez într-un act", *Les Extrêmes se touchent.* Versiunea franceză aparţine lui Bellanger însuşi, în colaborare cu Mondonville. Autorul piesei, de fapt, este **G.** Fiu de boier, el îşi petrecuse vreo zece ani la Paris. Nu a perseverat în literatură, cu toate că părea să aibă o înzestrare de autor dramatic. În 1836, la Tîrgovişte, cu prilejul unei petreceri, într-un frumos cadru natural, i se joacă, cu un mare succes, poate în mai multe reprezentaţii, piesa compusă de el anume cu acest prilej. Nici personajele, nici mediul, însă, nu sînt româneşti, autorul fiind evident înrîurit de lecturi franţuzeşti, de Molière îndeosebi. Acţiunea se desfăşoară la Paris. Octave şi o tînără orfană sînt căsătoriţi, deocamdată, fiecare, cu persoane mult mai în vîrstă, ceea ce dă naştere la situaţii groteşti, chiar echivoce. După mai multe peripeţii, uneori hazlii, uşuratice adesea, cei doi reuşesc să scape din „infern" şi să-şi unească destinele, prin dibăcia valetului Bailli, un „raisonneur" care emite cugetări sceptice, tăioase, asupra firii omeneşti. Farsa, deşi superficială, are nerv şi oarecare spirit, fiind condusă cu destulă uşurinţă. Dar, în contextul dramaturgiei noastre originale, poziţia acestei piese ocazionale, ce nu s-a tipărit în româneşte, e mai curînd exotică.

— *Les Extrêmes se touchent,* în S. Bellanger, *Le Kéroutza. Voyage en Moldo-Valachie,* II, Paris, 1846, *367—426.*

— 1. S. Bellanger, *Le Kéroutza. Voyage en Moldo-Valachie,* II, Paris, 1846, *362—367, 427—428* ; 2. Anca Costa-Foru, *Două piese de teatru originale din prima jumătate a secolului al XIX-lea,* SCIA, VII, 1960, 2 ; 3. *Ist. teatr.,* I, *285.*

F. F.

GLOBUL, revistă culturală şi literară apărută la Bucureşti, săptămînal, între 1 august 1877 şi 7 iunie 1878. Printre numeroasele publicaţii periodice din anii războiului pentru Independenţă se numără şi **G.,** revistă care se adresa unui cerc larg de cititori, intenţia redactorilor fiind de a realiza un periodic distractiv, pentru familie. Programul revistei era în întregime literar, **G.** urmînd să publice, în primul rînd, beletristică „populară", adică accesibilă şi „morală", aptă deci de a dezvolta sentimente cum sînt iubirea de familie sau patriotismul. Partea publicistică era alcătuită dintr-o *Cronică săptămînală,* care discuta evenimentele politice din ţară şi din străinătate, şi dintr-o serie de articole cu caracter biografic, dedicate unor personalităţi politice, culturale, artistice. Literatura era în consonanţă cu evenimentele importante pe care le trăia ţara. Se tipăresc versurile lui V. Alecsandri, publicate pentru prima dată în paginile acestei reviste sau republicate din alte periodice („Vocea Covurluiului", „Pressa"), *Isprăvile şi viaţa lui Mihai Viteazul* de P. Ispirescu, doine maramureşene, dintr-o colecţie alcătuită de I. S. Bădescu. Mai colaborau Matilda Cugler-Poni cu versuri, N. D. Popescu, într-o ipostază mai puţin obişnuită, aceea de autor de însemnări de călătorie, şi I. Nădejde cu articole de popularizare ştiinţifică. Traducerile (din Goethe, Sacher-Masoch, H. Zschokke, Jules Verne ş.a.) sînt, probabil, făcute de B. V. Vermont, care era şi administratorul revistei.

R. Z.

GLOBUL, cotidian politic apărut la Bucureşti între 1 noiembrie 1891 şi 5 aprilie 1892, sub conducerea lui M. E. Papamihalopol. Oficios al partidului conservator, **G.** a publicat sporadic şi literatură. În fiecare număr existau însă rubrici dedicate actualităţii culturale şi artistice, un foileton cu o traducere din beletristica franceză, cronici dramatice. I. S. Spartali a dat traduceri din Th. de Banville, Villiers de L'Isle Adam, J. Moréas. *Norocul culegătorului* de I. L. Caragiale pare să fi apărut mai întîi aici, la 4 martie 1892, şi apoi în volumul *Nuvele şi schiţe* din acelaşi an. Textul din **G.** prezintă, dealtfel, unele deosebiri faţă de cel inclus în volum.

R. Z.

GOLESCU, Dinicu (Constantin) (7.II.1777, Goleşti, j. Argeş — 5.X.1830, Bucureşti), memorialist. Era cel de al patrulea copil al banului Radu Golescu şi al Zoiţei, fiica clucerului Constantin Florescu. Vlăstar al uneia din vechile familii boiereşti din Ţara Românească, a primit, ca şi fratele său, Iordache Golescu, o educaţie îngrijită, acasă şi la Academia grecească din Bucureşti. Mulţi dascăli de aici, printre care şi Şt. Comita, erau cărturari de seamă ai vremii, eruditi care au transmis elevilor nu numai preţuirea culturii antice, ci şi interesul pentru ideile noi, iluministe. Destinat prin obîrşie înaltelor demnităţi publice, **G.** a fost pe rînd ispravnic, vel agă, hatman, iar din 1821, mare logofăt al Ţării de Jos. Se căsătorise în 1804 cu Zoe Farfara. Cei patru fii ai lui **G.,** Ştefan, Nicolae, Alexandru şi Radu, vor deveni personaje importante în viaţa politică a ţării. În perioada anterioară anului 1821, din care sînt puţine date referitoare la biografia lui **G.,** se situează o probabilă călătorie a acestuia la Paris, ca observator al unei misiuni a boierului Nicolae Dudescu pe lîngă Napoleon Bonaparte ⟨9⟩. În zilele tulburi ale răscoalei din 1821, deşi avusese mai întîi o oarecare simpatie faţă de Tudor Vladimirescu, **G.** se refugiază, ca mulţi alţi boieri munteni, la Braşov. Aici el participă la proiectele de reforme politice şi cul-

turale discutate de boierii şi cărturarii pribegi. Este, astfel, printre cei care iniţiază la Braşov, în 1822, o societate literară cu un program care depăşea sfera intereselor culturale. Tot din Braşov, **G.** pleacă în 1823 într-o misiune politică în Rusia. *Însemnare a călătoriii mele, Constandin Radovici din Goleşti, făcută în anul 1824, 1825, 1826* se leagă de alte trei voiajuri, în Europa centrală şi apuseană, în timpul cărora vizitează Transilvania, Banatul, precum şi Ungaria, Austria, Italia de nord, provincii din Germania şi Elveţia. Frămîntările iscate de tensiunea politică şi socială de după răscoala din 1821, impresiile puternice produse de călătorii determină o adevărată metamorfoză în conştiinţa lui **G.** După întoarcerea din refugiu va deveni un neobosit propovăduitor al luminării culturale. Ca prim pas în reforma morală mai generală pe care o urmărea, el întemeiază la moşia din Goleşti o şcoală-internat cu două cursuri, „ghimnasticesc" şi „filosoficesc". Aici a chemat ca profesor pe ardeleanul Florian Aaron, care a fost şi directorul şcolii pînă la 1830. Se pare că şi I. Heliade-Rădulescu a predat cîteva lecţii la şcoala din Goleşti. Pentru uzul şcolarilor, **G.** a alcătuit în 1826 un manual de etică, *Adunare de pilde bisericeşti şi filosofeşti, de întîmplări vrednice de mirare, de bune gîndiri şi bune neravuri, de fapte istoriceşti şi anecdote.* Utilizase pentru această carte un volum de *Pilde filosofeşti,* traduse în limba română şi tipărite la Rîmnic, în 1783, precum şi extrase din cărţile de maxime ale lui Ştefan Comita şi fragmente dintr-o culegere a moralistului francez H. Lemaire, tălmăcite în limba greacă de ginerele lui **G.**, Al. Racoviţă, şi apoi de **G.** în limba română. Raţiuni didactice motivau şi traducerea din greceşte în limba română a lucrării lui Neofit Vamva *Elementuri de filosofie morală* (1827). **G.** a fost printre întemeietorii Societăţii literare din 1827, la Bucureşti, ai cărei germeni se aflau în societatea literară înfiinţată la Braşov. Şedinţele se ţineau de obicei în casa lui, unde s-au iniţiat multe din înfăptuirile culturale din epocă. **G.** a subvenţionat apariţia primei gazete în limba română, editată în străinătate, „Fama Lipschii" (1827), şi a obţinut autorizaţia pentru apariţia, în 1829, a „Curierului românesc" al lui Heliade. Dealtfel, pe Heliade l-a sprijinit cu deosebire, pentru că vedea în el o energie capabilă să deschidă drumuri noi culturii naţionale. **G.** a mai tipărit o *Adunare de tractaturile ce s-au urmat între prea puternica împărăţie a Rusiii şi Nalta Poartă* (1826), iar „Curierul românesc" îi anunţa în 1830 o lucrare statistică şi o hartă a Ţării Româneşti. I s-a atribuit şi traducerea, din 1826, după versiunea franceză, a unui capitol despre ţările româneşti din cartea istoricului Thomas Thornton, *The present state of Turkey* ⟨3, 7⟩. Scrierile pe care le-a tipărit le-a semnat Constandin Radovici din Goleşti, Constandin Radoviciu dintre Goleşti, Constantin din Goleşti, Constandin Golescu.

Toată această activitate vine dintr-o nobilă aspiraţie spre regenerarea socială şi culturală a ţării, aspiraţie determinată în bună măsură şi de confruntarea cu civilizaţia occidentală, pe care **G.** o cunoscuse în călătoriile prin Europa. Acestea au devenit un hotar în viaţa boierului-cărturar şi jurnalul care le „însemnează" constituie o patetică mărturie a unei conştiinţe morale care îşi descoperă treptat vina faţă de starea de înapoiere a ţării şi îşi formulează lucid responsabilitatea. În lucrare există mai multe planuri, urmărite în mod constant, convergente într-o unică intenţie, aceea de a dezvălui, prin comparaţie, răul, inerţia, atotstăpînitoare în ţară, stimulînd implicit elanurile patriotice. Valoarea documentară a notaţiilor voiajului propriu-zis este mai puţin importantă în raport cu relevarea aspectelor vieţii sociale, politice şi culturale româneşti, pe care abia prin călătorie **G.** pare a le înţelege cu adevărat. Hotărît să vadă tot ce ar fi demn de văzut, **G.** este dominat totuşi de simţul practic, de nevoia de a cunoaşte şi evalua starea materială şi morală a unui neam. El caută şi găseşte pretutindeni exemple, modele. În greoaiele lui veşminte orientale, **G.** este un călător neobosit, avid de cunoaştere şi de învăţătură. Este asemenea unui edil care observă iscoditor, spre luare aminte, parcurile, străzile, casele, mijloacele de transport, spitalele, şcolile, teatrele, muzeele, ca elemente ale organizării vieţii sociale. Nu neglijează nici felul cum se cultivă pămîntul sau cum îşi duc viaţa ţăranii. Îl interesează pretutindeni oamenii, raporturile dintre păturile sociale, apreciază cultivarea demnităţii, a respectului şi grijii pe care fiecare le are pentru semenul său. Şi arta o consideră doar o formă de confort social, o instituţie. Contactul cu diferite opere de artă, cu peisajul se reflectă deseori în fraze strict informative, alteori în naive şi entuziaste exclamaţii. Întoarcerea spre stările din ţară este însă obsedantă. **G.** spune lucrurilor pe nume, cu bun simţ şi mîhnire, fără să ocolească vina lui şi a altora. Critica se acumulează treptat, vizînd întregul tablou social, de la domn, boier sau negustor şi pînă la ţăran. Nimeni pînă la **G.** nu a înfăţişat cu atîta luciditate şi amărăciune traiul subuman al ţăranului român. Se schiţează şi un program de reformă morală, prin care s-ar putea regenera viaţa ţării, conform ideologiei iluministe, în

numele căreia **G.** şi-a desfăşurat activitatea. Importantă ca document social, ideologic, etic şi psihologic al fazei de tranziţie spre epoca modernă, *Însemnare a călătoriii mele* este, în literatura română, cel dintîi jurnal de călătorie care este tipărit. Călător prin Europa secolului al XIX-lea, **G.** este un om care relatează, se uimeşte, dă seamă, este „împuns de cuget", socoteşte, se spovedeşte, ceea ce face ca mişcarea afectivă să fie permanent în vecinătatea informaţiei. El descoperă lumea mirat şi naiv, dar fără multe spaime şi nedumeriri. Acest înaintaş nu avea încă gustul de informaţie vizibil mai tîrziu la N. Filimon şi nici degajarea şi mobilitatea lui I. Codru-Drăguşanu. Şi totuşi, **G.** se mişca fără stinghereală, mînat de sîrguinţa de a pricepe rosturile lucrurilor. Atunci cînd dă la iveală umilitoarea înapoiere a ţării, tonului blînd şi cumpătat îi ia locul vibraţia puternică, plină de sincer şi patetic patriotism. Invectiva alternează cu ruga pioasă, duritatea cu blîndeţea creştinească. Schiţată mai întîi în limba greacă, *Însemnare a călătoriii mele* are în forma ei românească o frumuseţe stilistică provenită în primul rînd din claritatea gîndului. Lui **G.** îi sînt străine artificiile, iar pitorescul lexical ţine de această perioadă de tranziţie şi în limba literară, cînd neologismul, glosat, asimilat uneori cu bună intuiţie, îşi face loc în fraza cu aer de vechime a memorialistului.

— *Însemnare a călătoriii mele, Constandin Radovici din Goleşti, făcută în anul 1824, 1825, 1826,* Buda, Tip. Universităţii, 1826 ; ed. îngr. şi introd. Nerva Hodoş, Bucureşti, Tip. Cooperativa, 1910 ; ed. îngr. şi pref. P. V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1915 ; ed. îngr. D. Panaitescu-Perpessicius, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1952 ; ed. îngr. şi pref. Gh. Popp, Bucureşti, E.L., 1964 ; ed. pref. Marin Bucur, Bucureşti, Eminescu, 1971 ; ed. îngr. şi postfaţă Mircea Iorgulescu, Bucureşti, Minerva, 1977. — **Tr.** : *Adunare de pilde bisericeşti şi filosofeşti, de întîmplări vrednice de mirare, de bune gîndiri şi bune neravuri, de fapte istoriceşti şi anecdote,* Buda, Tip. Universităţii, 1826 ; Neofit Vamva, *Elementuri de filosofie morală,* Bucureşti, Tip. de la Cişmea, 1827.

— **1.** Heliade, *Echilibrul,* I, *134—139* ; **2.** M. Gaster, *Din scrierile lui Constandin Golescul,* RELI, VI, 1885, 22, 24, 25 ; **3.** Eliade, *Histoire, 172—219, 350—368* ; **4.** Iorga, *Ist. lit. XIX,* I, *87—100* ; **5.** Iorga, *Oameni,* I, *401—404* ; **6.** N. Bănescu, *„Diata" marelui logofăt Constantin Golescu,* NRL, II, 1910, 39, 40 ; **7.** Petre V. Haneş, *Un călător englez despre români. O scriere englezească despre Principatele Române, tradusă în româneşte de Constantin Golescu,* Bucureşti, Alcalay, 1920 ; **8.** Stere, *În literatură,* 7—*40* ; **9.** Georges Bengesco, *Une famille de boyards lettrés roumains au dix-neuvième siècle : Les Golesco,* Paris, Plon, [1922], *103—150* ; **10.** Gh. Bengescu, *Despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în cursul secolului al XIX-lea,* Bucureşti, Cultura naţională, 1923 ; **11.** N. Iorga, *Goleştii şi alţi elevi ai lui Töpffer în Geneva,* Bucureşti, Cultura naţională, 1925 ; **12.** Perpessicius, *Opere,* II, *68—76* ; **13.** Sextil Puşcariu, *Dinicu Golescu şi epoca sa,* SDM, VII, 1930, 23—24 ; **14.** Mihail Stăncescu, *Disertaţie asupra lui Constantin (Dinicu) Golescu,* PIL, I, 1931, 1 ; **15.** Claudio Isopescu, *Il viaggiatore Dinicu Golescu in Italia,* Roma, 1932 ; **16.** Alexandru Marcu, *Un altro viaggiatore rumeno in Italia : Dinicu Golescu — 1824,* GPL, VIII, 1932, 8 ; **17.** Călinescu, *Ist. lit., 85—88* ; **18.** Constantinescu, *Scrieri,* III, *89—94* ; **19.** Pillat, *Tradiţie, 263—270* ; **20.** Petru Comarnescu, *Călătoriile pentru cunoaştere ale lui Dinicu Golescu şi Codru Drăguşanu,* RFR, X, 1943, 4, 5 ; **21.** Popovici, *Studii,* I, *349—364* ; **22.** Perpessicius, *Menţiuni ist., 167—198* ; **23.** Aurel Nicolescu, *Observaţii asupra neologismelor din „Însemnare a călătoriei mele" a lui Dinicu Golescu,* CIL, II, *5—53* ; **24.** Werner Draeger, *Bemerkungen zu den Ländernamen in den Schriften Constantin (Dinicu) Golescu.* OII, *255—264* ; **25.** G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, IX, 1960, 4 : **26.** Piru, *Ist. lit.,* II, *233—242* ; **27.** Gh. Popp, *Dinicu Golescu,* Bucureşti, E.T., 1968 ; **28.** Mircea Zaciu, *Dinicu Golescu,* TR, XIV, 1970, 44 ; **29.** Cornea, *Originile, 220—224* ; **30.** Duţu, *Cărţile, 47—55* ; **31.** Al. Săndulescu, *Prevestiri paşoptiste,* TR, XVII, 1973, 24 ; **32.** I. Negoiţescu, *Dinicu Golescu,* ARG, VIII, 1973, 6 ; **33.** Tepelea—Bulgăr, *Momente, 145—147* ; **34.** Zalis, *Scriitori, 37—59* ; **35.** Lascu, *Clasicii, 219, 287* ; **36.** Serban Cioculescu, *Un mare ctitor de cultură românească — Dinicu Golescu,* RL, IX, 1976, 21 ; **37.** Mircea Iorgulescu, *Constantin (Dinicu) Golescu,* RL, IX, 1976, 44 ; **38.** M. N. Rusu, *Dinicu Golescu,* RL, X, 1977, 6.

G. D.

GOLESCU, Iordache (c. 1776, Bucureşti — 1848, Orşova), scriitor. Vlăstar dintr-o veche şi ilustră familie boierească, Iordache — diminutivul lui Gheorghe — este al doilea copil al banului Radu Golescu. Carte învaţă cu dascăli reputaţi ai vremii, precum Lambru Fotiade, Şt. Comita, C. Vardalah. Urmînd cursurile Academiei greceşti din Bucureşti, el îşi formează o frumoasă cultură clasică. **G.** a fost un erudit, cu o mare vocaţie a muncii, a studiului săvîrşit cu pasiune şi tenacitate. Opera lui, şi aşa impresionantă ca volum, ar mai fi avut încă de cîştigat dacă o sumedenie de alte îndeletniciri nu l-ar fi absorbit pe cărturar. E mare vornic, după ce deţinuse, pe rînd, dregătoriile de mare stolnic şi mare logofăt. Însărcinat cu felurite epitropii, **G.**, un bun gospodar, răspunde, în cîteva rînduri, şi de supravegherea unor treburi edilitare. În 1829 intră în Divanul săvîrşitor al Regulamentului organic, iar după doi ani face parte din Obştească extraordinară adunare pentru revizuirea Regulamentului organic. Cam tot de pe atunci este mare logofăt al Dreptăţii. În 1838 e prezident al Sfatului consultativ, iar în 1844 — membru al Înaltului Divan. Este destituit de către domnitorul Gh. Bibescu, dar injustiţia avea să se repare în 1847, cînd va fi numit membru la Înalta Curte de Justiţie. Ca efor, participă la întocmirea regulamentului şcolilor. **G.** a fost un protector al învăţămîntului românesc, care tocmai se înfiripa. În mare parte prin strădaniile lui, Gh. Lazăr îşi poate începe cursurile la şcoala bucureşteană de la „Sf. Sava". De asemenea, marele vornic este unul dintre aceia care se îngrijesc de trimiterea în străinătate a primilor bursieri români. Faţă de frămîntările sociale şi politice ale epocii, **G.** nu a fost un

retrograd. Refugiat, ca și fratele său Dinicu Golescu, la Brașov — unde frecventează reuniunile societății literare abia înființate —, în timpul mișcării lui Tudor Vladimirescu el a știut, ca puțini dintre contemporanii săi, să cîntărească lucid evenimentele. O dovedește acea comprehensivă cronică dialogată *(Prescurtă însemnare dă turburarea Țării Rumânești)*, evocare nu lipsită de sarcasme la adresa marii boierimi fățarnice și lașe. Bătrîn și cu sănătatea șubrezită, în timpul mișcării de la 1848 — la care fiul său, Al. G. Golescu (Negru), participă cu fervoare —, **G.** se retrage înspre Mehadia și se stinge pe drum, la Orșova, poate de holeră.

Opera, întinsă și variată, a rămas în cea mai mare parte manuscrisă. În afară de o gramatică și de o lucrare cartografică, avînd un supliment referitor la Țara Românească, publicată la Viena (1880), multă vreme nu s-a tipărit nimic. La început, **G.** elaborează în limba greacă, pe care o stăpînește perfect, așa cum mai cunoaște, dealtfel, și latina, franceza și italiana. Cîteva exerciții de stil epistolar, cuprinzînd „caractere", sînt ignorabile. La 1817 avea gata pregătit, spre publicare, un volum cu traduceri în limba greacă, din literatura franceză. Preferințele lui se îndreaptă spre Montesquieu *(Lettres persanes* și cîteva povestiri) și Bernardin de Saint-Pierre, din care dă prima transpunere, în literatura neogreacă, a cărții *Paul et Virginie*. Tălmăcirile sale din grecește *(Icoana lui Chevit* și *Iliada)* sînt neterminate. *Iliada* (numai primele două sute de versuri) este o încercare greoaie, mai sugestivă în pasajele de înșiruire folclorică. Înainte, deci, de C. Aristia, **G.** e primul tălmăcitor în românește al epopeii. Interesant apare cu deosebire **G.** în ipostaza de moralist. Spirit raționalist, nutrit de filozofia luminilor, cărturarul probează reale aptitudini speculative, dezbătînd — înșiurit de Montesquieu, cu al său *L'Esprit des lois* — chestiuni de etică. Încă înainte de 1820, **G.** închipuie niște comentarii dialogate, în care încearcă să lămurească relativitatea unor concepte (de pildă, binele și răul), sugerînd totodată o politică de guvernare întemeiată pe rațiune *(Cărticică coprinzătoare dă cuvintele ce am auzit dă la însuș cugetul mieu)*. Manifestînd un interes nedezmințit pentru problemele de limbă, **G.**, urmărit de ideea unificării lingvistice, întocmește o gramatică *(Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești)*. Tipărită la 1840, a fost cunoscută probabil, într-o primă versiune, și lui I. Heliade-Rădulescu, care o amintește în prefața gramaticii sale de la 1828, închinată, între alții, lui **G.** însuși. Un reușit capitol de prozodie conține și o definiție a metaforei, după Quintilian. Odată cu gramatica, **G.** alcătuiește și un „dicsioner" *(Condica limbii românești)*, încheiat în 1832. Este, ca și alte întreprinderi ale sale, o operă de proporții monumentale, cu un caracter enciclopedic. Uriașul material adunat aici e folosit pentru întocmirea unor alte masive lucrări lexicografice, anume dicționarele elino-român și româno-elin. **G.** este și în folcloristică un precursor. Apreciată și de M. Eminescu, culegerea sa *Pilde, povățuiri i cuvinte adăvărate și povești*, terminată prin 1845, precede la o distanță apreciabilă în timp realizările analoage ale lui P. Ispirescu sau G. Dem. Teodorescu. Moralistul, cu gustul observației tipologice, și amatorul de subtilități ale limbajului, savurînd, cu o anume voluptate paremiologică, înțelepciunea și umorul dintr-o vorbă de duh, fie ea și spusă mai pe șleau, se întîlnesc aici. Temperament vindicativ, **G.**, încercat poate și de un sentiment de vinovăție de clasă pentru starea de lucruri din țară, abordează pamfletul politic. Un pamflet disimulat oarecum de veșmîntul străveziu al satirei dramatice. Cu preferința aparte pe care o vădește pentru dialog, ca mod de expresie, era firesc să se simtă ispitit a scrie teatru. Tablourile sale, de un realism aspru, oferă o imagine complexă a realităților politico-sociale ale epocii. Față de aspectul degradant al decăderii moravurilor în rîndul boierimii, reacția lui **G.** e una de indignare, convertită în satiră, de ură chiar, eliberată în sarcasm. Marele vornic era un pătimaș, cu un surplus de umoare neagră. Expresia literară nu transfigurează, însă, decît arareori în fapt artistic intensitatea și profunzimea simțămintelor. Titlul general al scrierilor sale dramatice este *Istoria Țării Rumânești. Starea Țării Rumânești pă vremea streinilor și a pămîntenilor*. Scrisă prin 1831, comedia *Starea Țării Rumânești* are și două compuneri anexe: *Povestea huzmetarilor* și *Obștească anafora a boierilor pentru prăvilele Măriei Sale*. În jurul anului 1828, **G.** așterne pe hîrtie cea mai închegată și mai dură dintre scrierile lui dramatice — *Barbu Văcărescul, vînzătorul țării*, „izvodită de Dîrzeanul". Sînt aici resurse dramatice surprinzătoare, cu deosebire în impresionantul final, în care tînguirea și blestemul norodului au o forță întunecată și amenințătoare. Prin 1845, scriitorul alcătuiește *Mavrodinada sau Divanul nevinovat și defăimat sau Copiii sărmani nevîrstnici și năpăstuiți*, o piesă mai deosebită, în proză și versuri — unele de factură folclorică —, recurgînd la personaje alegorice. Cu o structură improprie, cam rudimentară, compunerile satirice ale lui **G.** angajează, ca modalitate dramatică, mijloace ale comediei clasice, în speță ale lui Aristofan, împletite cu altele, împrumutate din satira populară. Mare amator de aforisme, pilde, jocuri de cuvinte spirituale, mai bufone sau chiar obscene, **G.** este primul care folosește forma alterată, sarcastică, „patrihoți" (pentru „patrioți"), care va fi reluată mai tîrziu de Al. Donici și de V. Alecsandri. Interesul acestor scrieri rămîne mai ales documentar, în pofida unui dialog firesc, mînuit cu iscusință, în care, în momentele de tensiune, limbajul se încarcă de o anume forță de expresie. Despre alte vodeviluri și comedii ale lui **G.** știri sigure nu sînt. Doar o scenetă satirică *(Tarafurile cele ce așează domnia*, 1821), care i s-a atribuit ⟨11⟩, este întîmpinată, în 1872, de B. P. Hasdeu cu un entuziasm exagerat. Farsa are o rezolvare de o uimitoare similitudine cu aceea din finalul piesei *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale. Cărturar eminent, boierul patriot **G.** nu a avut, în primul rînd, o conștiință de scriitor. Dar opera lui care, în ansamblu, prin proporțiile ei monumentale, este întrecută în epocă doar de aceea a lui Heliade, îl așează printre ctitorii culturii românești de la începutul veacului al XIX-lea.

— *Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești*, București, Tip. Eliade, 1840; *Tarafurile cele ce așează domnia* (publ. B. P. Hasdeu), CT, III, 1872, 7, reed. în V. A. Urechia, *Istoria românilor*, VII, București, Tip. Basilescu, 1894, *360—365*; *Povățuiri i cuvinte adăvărate* (fragm.) în Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, VIII, București, Socec, 1900; *Asemănări*, în Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, IX, București, Socec, 1901, *7—211*; *Bucăți alese din ineditele sale*, în N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910, *109—286*; *Prescurtă însemnare dă turburarea Țării Rumânești*, în Emil Virtosu, *Iordache Golescu și întîmplările anului 1821*, VR, XXII, 1930, 9—10; *Comedia ce să numește Barbul Văcărescul, vînzătorul țării*, PND, *11—46*; *Starea Țării Rumânești*, SP, *18—37*; *Proverbe comentate*, îngr. și pref. Gh. Paschia, București, Albatros, 1973; *Povățuiri pentru buna-cuviință*, îngr. Gh. Paschia, pref. Marin Bucur, București, Eminescu, 1975. **Ms.**: *Condica limbii românești*, B.A.R., ms. 844—850; *Pilde, povățuiri i cuvinte adăvărate și povești* (c. 1845), B.A.R., ms. 213; *Mavrodinada sau Divanul nevinovat și defăimat sau Copiii sărmani, nevîrstnici și năpăstuiți* (c. 1845), B.A.R.,

ms. 2380, *f. 100—124.* — **Tr.** : Homer, *Iliada* (Cîntul I), în N. Bănescu, *Viaţa şi scrierile marelui vornic Iordache Golescu,* Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910, *287—301.*

— 1. A. Lambrior, *Pilde, povăţuiri i cuvinte adevărate şi poveşti adunate de d-nealui vornicul Iordachi Golescul, fiul reposatului banul Radul Golescul,* CL, VIII, 1874, 2 ; 2. Lazăr Şăineanu, *Doi gramatici munteni. Ienăchiţă Văcărescu şi Iordache Golescu,* RN, IV, 1892, 11—12 ; 3. Şăineanu, *Ist. fil. rom., 104—116* ; 4. N. Bănescu, *Viaţa şi scrierile marelui vornic Iordache Golescu,* Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910 ; 5. Georges Bengesco, *Une famille de boyards lettrés roumains aux dix-neuvième siècle : Les Golesco,* Paris, Plon, [1922], *53—102* ; 6. Gh. Bengescu, *Despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în cursul secolului al XIX-lea,* Bucureşti, Cultura naţională, 1923 ; 7. Emil Vîrtosu, *Iordache Golescu şi întîmplările anului 1821,* VR, XXII, 1930, 9—10 ; 8. N. Camariano, *Primele traduceri din Bernardin de Saint-Pierre în literatura neogreacă,* RFR, IX, 1942, 6 ; 9. Florin Tornea, *Un dramaturg ignorat : Iordache Golescu,* SCIA, I, 1954, 3—4 ; 10. Perpessicius, *Menţiuni ist., 199—269* ; 11. T. Avramescu, *În legătură cu începuturile dramaturgiei româneşti,* VR, XIV, 1961, 3 ; 12. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 95—100* ; 13. Piru, *Ist. lit.,* II, *224—233* ; 14. Călinescu, *Studii, 15—21* ; 15. Brădăţeanu, *Drama, 21—26* ; 16. Brădăţeanu, *Comedia, 36—39* ; 17. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.,* I, *535—550* ; 18. Duţu, *Cărţile, 95—97* ; 19. Ţepelea—Bulgăr, *Momente, 147—148* ; 20. Eugen Barbu, *Gloria victis,* SPM, 1973, 113 ; 21. Florin Faifer, *Iordache Golescu,* CL, 1974, 2 ; 22. Cornelia Călin, *„Condica limbii româneşti..." şi contribuţia lui Iordache Golescu la cunoaşterea culturii noastre populare,* REF, XXI, 1976, 1 ; 23. Cornelia Călin, *Literatură şi mitologie populară în „Condica..." lui Iordache Golescu,* RITL, XXVI, 1977, 1.

F. F.

GORJANU, Ioan Gherasim (31.VII.1800, Bengeşti, j. Gorj — 26.X.1857), traducător. Elev al lui Gh. Lazăr şi al lui I. Heliade-Rădulescu (a urmat cursurile şcolii de la „Sf. Sava" din Bucureşti, din 1818 pînă în 1825), **G.** a fost şi un discipol inimos al lor în activitatea didactică şi culturală. În 1832, odată cu înfiinţarea şcolii din Vălenii de Munte, el devine aici cel dintîi profesor al şcolii, rămînînd pînă în 1837, cînd este mutat la şcoala din Călăraşi. Pentru merite didactice, în 1838 primeşte rangul de pitar, iar din 1842 este numit la conducerea Şcolii domneşti din Ploieşti. Deşi prefeţele manualelor sau cuvîntările sale la serbările şcolare dezvăluie un apărător al tradiţiilor şi o fire evlavioasă şi blajină, **G.** se află, totuşi, printre participanţii la revoluţia din 1848, în Muntenia, ceea ce i-a adus şi o întemniţare de opt luni la Buzău. După ce a mai funcţionat, pentru scurt timp, ca preşedinte al tribunalului din Ploieşti, **G.**, bolnav şi sărac, se retrage din activităţile publice şi se dedică îndeletnicirilor sale cărturăreşti. Ca semn al prestigiului de care se bucura, a mai fost ales deputat în Divanul ad-hoc, în 1857, dar a renunţat din cauza agravării unei boli de piept.

G. a scos, începînd din 1825, mai multe calendare, dintre care îndeosebi ultimele, din 1850 şi din 1855, cuprind sfaturi practice, istorioare morale sau patriotice, ca şi cunoştinţe de astronomie, pasiunea constantă a cărturarului. Tot cu intenţii moralizatoare şi pedagogice, el a alcătuit manuale, în spiritul celor tipărite de Heliade şi Gr. Pleşoianu. Ele au în vedere educaţia religioasă *(Manual creştinesc,* 1836) sau morală (*Şcolaru sătean sau Cărticică coprinzătoare de învăţături folositoare* — 1840, *Deprinderi asupra cetitului* — 1841). **G.** a editat şi unul din primele manuale de limba franceză *(Dascăl pentru limba franţozească* — 1832), a cărei învăţare o recomanda pentru că este „rudă foarte de aproape cu limba noastră cea de obşte". Prin intermediul limbii franceze a tradus şi *Halima sau Povestiri mitologhiceşti arabeşti* (1835—1838), dînd o versiune care a fost mult citită în vremea lui. Ca în tot ce a scris, limba lui **G.** e neaoşă, firească, lipsită de franţuzisme stridente. Interesante sînt şi notele şi comentariile sale marginale, unde, ca şi într-o cuvîntare funebră anexată tălmăcirii, **G.** face elogiul vieţii patriarhale de familie, îndeamnă la cumpătare şi la iubire de patrie, ajungînd chiar să asemene vitejiile unor eroi din povestirile orientale cu faptele, la fel de minunate şi vrednice de admirat, ale lui Mircea cel Bătrîn în luptele cu sultanul Baiazid. Nu se cunosc alte traduceri ale lui **G.**, care susţinea totuşi, prin 1832, că ar mai avea în manuscris, printre altele, tălmăciri din *Biblie,* pagini din Lucian din Samosata, o antologie din poeţii greci antici, precum şi *Numa Pompilie* de Florian. Probabil că tot lui **G.** îi aparţine şi traducerea fragmentului intitulat *Desfătările,* după Fénelon, apărută în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1846), şi semnată Gherasim.

— *Şcolaru sătean sau Cărticică coprinzătoare de învăţături folositoare,* Bucureşti, Tip. Pencovici, 1840. — **Tr.** : *Halima sau Povestiri mitologhiceşti arabeşti,* I—IV, Bucureşti, 1835—1838 ; ed. 2, Bucureşti, 1857 ; ed. 3, Bucureşti, Tip. Cucu, 1899 ; Fénelon, *Desfătările,* FMIL, IX, 1846, 38.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX,* I, *143—144* ; 2. Adamescu, *Ist. lit., 71—72, 346* ; 3. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 223—225* ; 4. Gh. I. Moisescu, *Istoria şcoalelor din Vălenii de Munte. 1831—1931,* Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1931, *28—53, 101—114* ; 5. Tomescu, *Calendarele, 126* ; 6. C. M. Boncu, *Şcoala prahoveană,* Bucureşti, E.D.P., 1976, *160—166.*

L. V.

GRAMA, Alexandru (8.I.1850, Blaj — 12.VI.1896, Blaj), scriitor religios şi publicist. După ce studiază teologia la Blaj şi filozofia la Viena, în 1873 este hirotonisit preot. Între 1874—1877 îşi pregăteşte doctoratul în teologie la Institutul „Sf. Augustin" din Viena. Concomitent cu funcţia de profesor de istoria bisericii şi drept canonic la Seminarul teologic din Blaj, deţine între 1877—1896 şi funcţii superioare (prefect de studii, rector al seminarului). Scrierile sale, cuprinse în volume sau în articole din revista „Foaia bisericească", au subiecte din istoria bisericii sau din dogma creştină. Spirit pozitiv şi limitat, cu un gust estetic precar, moralist înverşunat, **G.**, pornind şi de la anumite împrejurări concrete, se ridică violent împotriva lui M. Eminescu, a poeziei sale şi a curentului eminescian. După ce în ziarul „Unirea" face să apară o serie de articole în care constată indignat excesele „pesimismului" în rîndurile versificatorilor fără chemare şi îşi propune să demonstreze lipsa de valoare filozofică, morală şi artistică a lui Eminescu, **G.** publică în 1891, la Blaj, *Mihail Eminescu. Studiu critic.* Pornind de la o afirmaţie a lui Maiorescu (despre blazarea şi genialitatea lui Eminescu), autorul consideră pe poet inapt pentru o viaţă socială normală, un om bolnav, un versificator cu o influenţă dăunătoare prin imaginile sale socotite ilogice, triviale. Condiţii speciale (viaţa, boala, moartea), interese de grup (ale Junimii) ar fi dus la decretarea ca geniu a unui „biet comediant", propagator al ideilor lui Schopenhauer. Pregătirea filozofică, structura intimă, boala l-ar fi condus pe Eminescu la concluzii funeste asupra destinului umanităţii. Critica lui **G.** păcătuieşte prin lipsa totală de înţelegere, printr-o rea voinţă vecină cu ura violentă, printr-un subiectivism care merge pînă la negarea oarbă a evidenţelor. Autor al şocantei şi profanatoarei afirmaţii că Eminescu „n-a fost nice geniu nice barem poet", **G.** rămîne legat de numele marelui poet precum Herostrat din Efes de numele templului zeiţei Artemis.

— *Elemente de istorie bisericească universală şi particulară a românilor,* Blaj, 1879 ; *Istoria universală a bisericii,* Blaj, 1881 ; *Explicarea mecanică modernă a naturei şi credinţei în Dumnezeu,* Blaj, 1881 ; *Istoria bisericii române unite cu Roma,* Blaj, 1884 ; *Mihail Eminescu. Studiu critic,* Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1891 ; *Instituţiunile calvineşti în biserica românească din Ardeal,* Blaj, 1895.

— 1. Vlahuţă, *Scrieri,* II, *383—397* ; 2. V. D., *Curentul Eminescu,* TR, IX, 1892, 65 ; 3. Alfa [G. Bogdan-Duică],

Cînd nu avem ce face ori ceva despre şoareci, TR, X, 1893, 7—8 ; 4. *Encicl. rom.*, II, *596* ; 5. Al. Ciura, *Geneza unei critici*, LU, X, 1909, 13 ; 6. G. D. Loghin, *„Nice geniu, nice poet"*, JL, I, 1939, 45 ; 7. Predescu, *Encicl.*, *371—372* ; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, *480* ; 9. Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, îngr. şi pref. Mircea Popa, Cluj, Dacia, 1973, *268—273*.

C. T.

GRANDEA, Grigore Haralamb (26.X.1843, Ţăndărei, j. Ialomiţa — 8.XI.1897, Bacău), scriitor. Era cel de al doilea din cei patru copii ai negustorului Haralamb Grandea şi ai Mariei, fiica slugerului Gheorghe Baldovin. Bunicul fusese tot negustor, macedonean venit în ţară din Costopolis. După absolvirea claselor primare, **G.** învaţă, aproape trei ani, la Şcoala de medicină şi farmacie a doctorului Carol Davila. Face în particular şi primele trei clase gimnaziale la colegiul „Sf. Sava", urmînd, se pare, cu întreruperi, şi celelalte cinci clase. Fusese numit, în 1860, subchirurg intern la Spitalul Colţea, apoi la spitalul militar, şi în 1861 subchirurg în districtul Ilfov. Chemat de Davila, funcţionează, din 1862, ca medic de batalion şi profesor de ştiinţe naturale la Şcoala de medicină şi farmacie. În urma unui conflict cu directorul şcolii este nevoit să părăsească posturile. O altă funcţie, cea de secretar al Comisiei Documentale, obţinută în 1864, sub ministerul lui D. Bolintineanu, protectorul său, este şi ea abandonată în scurtă vreme. Reuşeşte să plece pentru studii în Belgia, la Facultatea de filozofie şi litere din Liège. S-a întors în ţară în 1867, după ce trecuse, în drum, şi prin Germania. Nu-şi luase licenţa şi totuşi aspira la diferite catedre, de liceu şi chiar universitare. Fără atestate, **G.** a trecut prin tot felul de slujbe, mai toate provizorii. În 1868 era funcţionar şi profesor provizoriu de limba română şi limba franceză la Şcoala macedo-română din Bucureşti. În anul următor era ajutor de redactor la „Monitorul oficial", iar în 1870, pentru mai puţin de o lună, bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iaşi. În 1871 este numit revizor şcolar în judeţele Mehedinţi şi Gorj, iar în 1874 suplinitor la catedra de limba franceză a liceului din Craiova. Prin 1888 se afla la Bacău, tot ca profesor suplinitor. Eşecul atîtor intervenţii pentru recunoaşterea studiilor, pentru admiterea şi definitivarea în posturi l-a hotărît să-şi pregătească, la peste cincizeci de ani, licenţa. Dar în scurt timp se îmbolnăveşte şi moare.

G. debutează cu versuri în 1859 la „Dîmboviţa", încurajat şi elogiat de la început de D. Bolintineanu. Publică în foarte multe periodice, printre care „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Concordia", „Amicul poporului", „Buciumul", „Familia", „Reforma", „Trompeta Carpaţilor", „Românul", „Columna lui Traian", „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice", „Voinţa naţională", „Universul literar", „Revista literară". Lucrează în redacţia unor publicaţii, precum „Amicul familiei", „Amicul ştiinţei", „Dîmboviţa" (a doua serie), „Pressa", „Curierul Bucureştilor", „Timpul", „Resboiul". Jurnalist plin de ambiţii, convins de utilitatea misiunii sale, **G.** scoate el însuşi numeroase foi : „Albina Pindului" (1868—1871, 1875—1876), „Liceul român" (1870), „Steaua Daciei" (1871), „Tribuna" (1873), „Bucegiu" (1879), „Noua bibliotecă populară" (1889—1891). Redactor şi proprietar al ziarului „Resboiul" (serie nouă), care s-a mai numit „Resboiul român" şi „Steaua Dunării", el scoate în 1884 şi o serie de gazete efemere („Ciocoiul", „Ciolanul", „Ciomagul", „Conservatorul", „Grivița", „Işlicarul", „Opincarul", „Opiniunea", „Opiniunea ţării", „Stindardul", „Topuzul" şi „Toroipanul"), iar în 1887 — „Sentinela". Mai durabilă e doar „Albina Pindului", publicaţie cu profil literar. **G.** reuneşte în jurul revistei numeroşi colaboratori, dar, în cele din urmă, cel mai entuziast şi zelos redactor rămîne el însuşi. În al doilea an de apariţie a „Albinei Pindului", **G.** organizează împreună cu I. S. Bădescu societatea literară „Orientul", patronată de D. Bolintineanu. În acest cerc, din care a făcut parte şi M. Eminescu, erau încurajate culegerile de literatură populară. **G.**, dealtfel, a rămas pînă la sfîrşitul vieţii un romantic culegător de legende româneşti şi din Balcani. Om cu o cultură nesistematică şi neadîncită, dar cuprinzătoare, diversă, **G.** se pasiona de diferite domenii, crezînd în acelaşi timp cu ingenuitate că poate aduce lumini epocii. Tumultuosul şi multilateralul publicist era un eclectic. El compilează şi popularizează cunoştinţe filozofice, istorice, estetice şi literare. Articolele din „Albina Pindului" — *Istoria artei*, *Geneza poeziei*, *Definiţia frumosului* (aici compila din Socrate, Platon, Aristotel, Plotin, Sf. Augustin, Burke, Baumgarten ş.a.), *Versificaţia română*, *Starea literaturei române* — sînt caracteristice pentru natura preocupărilor, dar şi pentru orgoliul autodidactului. Nu poate fi negată însă utilitatea acestor articole, ca şi a numeroaselor prezentări de scriitori români şi străini scrise de **G.**

Ca poet, **G.** este un romantic postpaşoptist care, în absenţa unei vocaţii mai viguroase, primeşte şi se lasă covîrşit de diferite influenţe. Înrîurirea lui I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri şi D. Bolintineanu făcea specificul acestei perioade de tranziţie în poezia românească şi îl caracterizează din plin şi pe **G.** O pasiune aparte o vădeşte pentru Byron şi poezia lui. Excentricul poet îşi motiva afinitatea printr-o legătură de sînge, înrudire fantezistă, ridiculizată de contemporani. Volumele *Preludele* (1862), *Miosotis* (1865), *Poezii noue* (1873), *Nostalgia* (1885) relevau un autor inegal, cu pîlpîiri de poezie bună, departe însă de ceea ce prevestiseră la debut D. Bolintineanu, Gh. Sion şi G. Creţeanu. **G.** scrie versuri patriotice emfatice, retorice, prolixe. Are o preferinţă accentuată pentru balade şi legende de factură populară, istorice şi fantastice. Îşi plînge şi el singurătatea, tristeţea şi amorurile neîmplinite, cugetă la trecerea vremii şi a civilizaţiilor. Dar de prea multe ori aspectul e de naraţiune dezlînată, de un lirism necenzurat, cu imagini stereotipe şi un stil nearmonios. Exotismul, demonismul, macabrul (motivul dansului morţii este frecvent în lirica lui) ar fi putut genera o poezie interesantă, cu o cadenţă gravă şi farmec muzical, ca mai tîrziu la Al. Macedonski, dacă ar fi fost înlăturate grandilocvenţa şi dulcegăria. Dintre poeziile realizate, *Emirii* arată o compoziţie mai unitară şi o viziune poetică mai puternică. **G.** a fost însă un bun traducător de poezie, dornic să transpună în româneşte, ca altădată Heliade, din marii poeţi ai lumii (Anacreon, Horaţiu, Ovidiu, Dante, Hafiz, Shakespeare, Bürger, Klopstock, Schiller, Goethe, Byron, Uhland, Lamartine, Puşkin, Mickiewicz). Atras în mod deosebit de poezia germană, din care tălmăceşte într-o izbutită proză ritmată, el publică în „Albina Pindului" şi traducerea studiului lui Gérard de Nerval, *Poeţi germani*.

Discipol al lui D. Bolintineanu, **G.** a publicat, pe lîngă poezie, şi multe lucrări în proză, dintre care doar două romane au apărut şi în volume independente (*Fulga* — 1872, intitulat apoi *Fulga sau Ideal şi Real* şi *Vlăsia sau Ciocoii noi* — 1887). Primul roman, care a circulat în numeroase ediţii, este o poveste de dragoste, inspirată din cea a lui Werther, eroul goethean. Eroii acestei iubiri înfrînte de prejudecăţi şi intrigi sînt Zoe, fiinţă vaporoasă, angelică, şi Costin Fulga, un însetat de „ideal", alter ego al autorului, personaj afin cu eroii romanelor lui Bolintineanu. Dezamăgit în confruntarea cu „realul", Fulga pleacă în Grecia, ca şi bardul englez Byron, şi îşi află apoteoza murind eroic în luptă. Pe cînd personajele sînt fantomatice, convenţionale, frizînd ridicolul prin patetismul lor obositor şi pletora lirică a conversaţiilor, intriga este susţinută cu destulă ingeniozitate. În *Vlăsia sau Ciocoii noi*, **G.** s-a vrut urmaş al lui N. Filimon şi emul al lui Bolintineanu din romanul *Doritorii nebuni*. El plănuieşte o frescă socială şi politică, văzută sub unghi critic, ţara fiind imaginată ca o „vlăsie" la discreţia profitorilor politici. Dar, amestecînd felurite procedee de compoziţie, romanul devine haotic, epicul se dispersează. Autorul abandonează pe rînd personajele mai interesante, precum poetul Catina, cel care face un pact cu diavolul (aici se simte şi influenţa lui Lesage) ca să cunoască gîndurile celorlalţi, desfăşurarea revoluţiei ce se pregătea. Uitaţi sînt şi Sclipici şi Baboi, uneltitori cu mască de revoluţionari, figuri prinse cu deosebită vervă satirică. **G.** se limitează să urmărească, în manieră foiletonistică, încurcăturile lui Dimitrie Gimpa, aprins june revoluţionar, îndrăgostit deznădăjduit de fiica boierului Racoveanu. De o altă factură, dovedind o putere imaginativă mai puţin comună, este evocarea trecutului în aspectele lui mitice, legendare, prin intermediul fantasticului şi oniricului, aşa cum apare în romanul *Misterele românilor* (publicat în foileton la „Bucegiu" — 1879, reluat şi terminat sub titlul *Din altă lume. Amintiri din războiul turco-român*, variantă ultimă, apărută în „Universul literar" — 1889) şi în povestirile date în foileton la „Universul literar", între 1888 şi 1894. Modelul romanului lui **G.** se află în *Misterele poporului* de E. Sue, de unde este preluată înscenarea axată pe metempsihoză. Lumea, eroii lui **G.** vin din începuturile daco-romane, vremuri învăluite în mit, cînd ritmul vieţii, momentele ei aveau solemnitate ritualică. În jurul eroului, Deciu Longin, vlăstar al unei vechi familii ţărăneşti din munţii Bucegi, se ţese o mişcare epică bazată pe elemente fantastice. Totul pare straniu, bizar, peisajul, decorul, existenţele au parcă o aură eternă, fastuoasă. Se anticipă în acest fel ceva din viziunea eminesciană a etnogenezei, precum şi din atmosfera sadoveniană din *Creanga de aur*. În „Universul literar" se află mai multe note de drum din munţii Moldovei, alte naraţiuni fantastice ale etnogenezei, scrieri ce urmau să alcătuiască volumele *Legende şi novele, Carpaţii şi Balcanii*. În „Resboiul" mai apăruseră cîteva prelucrări după romane de Zola şi Jules Verne. De la **G.**, scriitor fecund, cu multă imaginaţie, dar cu puţină exigenţă în definitivarea operei, au rămas şi cîteva încercări de dramă istorică *(Fanarioţii, Fiii lui Alexandru cel Bun)*, iar în manuscris, o dramă despre Horea şi o epopee intitulată *Daciada*.

— *Preludele*, pref. G. Sion, Bucureşti, Tip. Naţionalul, 1862 ; *Miosotis*, pref. G. Sion, Mauriciu Flugel, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1865 ; ed. 4 *(Miosotul)*, Bucureşti, Tip. Govora, 1885 ; *Fulga*, Turnu Severin, Georgescu, 1872 ; ed. 8 *(Fulga sau Ideal şi Real)*, Bucureşti, Tip. Govora, 1885 ; *Eroii Pindului*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1872 ; *Poezii noue*, I. Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1873 ; *Nostalgia*, Bucureşti, Tip. Govora, 1885 ; *Vlăsia sau Ciocoii noi*, Bucureşti, Tip. Govora, 1887 ; *Danţul morţii*, Bucureşti, 1918 ; *[Poezii]*, MU, *180—184*, PRC, II, *218—220* ; *Scrieri*, îngr. şi pref. Pavel Ţugui, Bucureşti, Minerva, 1975. — **Tr.** : Mickiewicz, *Nimfa*, în *Preludele*, Bucureşti, Tip. Naţionalul, 1862, *Străbunii* (fragm.), RFM, V, 1863, 25 ; [Vergiliu, Uhland, Schiller, Lamartine], în *Miosotis*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1865 ; Shakespeare, *Romeo şi Julieta*, *Hamlet* (fragm.), AP, I, 1868, 1 ; Byron, *[Poezii]*, AP, I, 1868, 1. II, 1869, 1 decembrie ; Heine, *[Poezii]*, AP, I, 1868, 1, II, 1869, 4, IV, 1875, 3, 4, 13 ; Schiller, *[Poezii]*, AP, I, 1868, 1 ; Goethe, *[Poezii şi maxime]*, AP, I, 1868, 1, 3, 4, 9 ; L. Uhland. *Noua muză*, AP, I, 1868, 2 ; Fr. Rückert, *Mărgăritare*, AP, I, 1868, 2 ; Gérard de Nerval, *Poeţi germani*, AP, I, 1868, 3, 4 ; Fr. G. Klopstock, *Orele de inspiraţie*, AP, I, 1868, 4 ; G. A. Bürger, *Sonet*, AP, I, 1868, 4, *Leonora*, AP, II, 1870, 15 februarie ; G.-M. Legouvé, *Meritul femeilor*, AP, I, 1868, 4 ; Seneca, *Scrisori către Lucilius. CXIV* (fragm.), AP, I, 1868, 5 ; J. Fletcher, *Sofocle* (fragm.), AP, I, 1868, 7 ; *Familia pescarului (legendă britonă)*, AP, I, 1868, 12 ; Horaţiu, *[Ode şi Epode]* (fragm.), AP, I, 1868, 12, I, 1869, 14 ; Hafiz, *Rozã, Tinereţea, Bunurile vieţei*, AP, I, 1869, 15 ; Puşkin, *Fata apelor*, AP, I, 1869, 15 ; *[Poezii arabe, persane, ruse, scandinave]*, AP, I, 1869, 15 ; *Eva şi Cormac (legendă irlandeză)*, AP, II 1869, 2 ; Saint-Marc Girardin, *Danţul morţilor*, AP, II, 1869, 1 decembrie ; V. Hugo, *Consiliul celor zece din Veneţia*, AP, II, 1869, 1 decembrie, *Regretul*, AP, II, 1870, 1 februarie ; George Sand, *Cleopatra*, AP, II, 1869, 1 decembrie ; Teocrit, *Ciclopul*, AP, II, 1869, 15 decembrie ; Lucian din Samosata, *Menip (Din „Dialogurile morţilor")*, AP, II, 1870, 1 ianuarie ; Dante, *Divina Comedie* (fragm.), AP, II, 1870, 1 februarie, V, 1876, 1 ; Herder, *Lebăda murindă*, *Copilul durerii*, AP, II, 1870, 15 februarie ; Th. Gray, *Cimitirul satului*, TI, I, 1873, 1 ; [Sappho, Anacreon], *[Poezii]*, AP, IV, 1875, 1 ;. Swift, *Călătoriile lui Guliver*, RB. II, 1879, 615—717 ; Sully Prudhomme, *Un vis*, RB, IV, 1882, 72 ; Ossian, *Cîntecele Selmei*, în *Nostalgia*, Bucureşti, Tip. Govora, 1885 ; Ovidiu, *Dedal şi Icar*, BST, I, 1887, 1. ,

— 1. D. Bolintineanu, *O idee de literatură*, DIV, II, 1859, 8, reed. în ITC, *539—543* ; 2. G. Creţeanu, *Mişcarea literară din 1861 în ţările române*, RR, I, 1862, *841—843* ; 3. Gr. H. Grandea, *[Scrisori către I. Caragiani. Documente, 1865—1875]*, DML, I, *169—178* ; 4. *Haralambiu Grandea*, F, II, 1866, 3 ; 5. Alphons Le Roy, *Meusa şi Danubiul*, AP,I, 1868, 2 ; 6. Gr. H. Grandea, *Lord Byron. Viaţa, caracterul şi operile sale. Calomnia autoarei Beecher Stowe*, MOF, 1869, 208, 238 ; 7. George Marian, *O iarnă literară*, PSS, IV, 1871, 1 ; 8. N. F. Bădescu. *„Fulga", roman original de Gr. H. Grandea*, TLS, I, 1872, 13 ; 9. A. D. Xenopol, *„Fulga"*, CL, VI, 1872, 8 ; 10. V. D. P[ăun], *Despre cartea d-lui Gr. H. Grandea, „Fulga"* PSS, VIII, 1875, 271 ; 11. Pop. *Conspect*, I, *164—167* ; 12. T. Maiorescu, *Gr. H. Grandea, „Miosotul"*, AAR, partea administrativă, t. VIII, 1885—1886 ; 13. Const. Mille, *„Fulga sau Ideal şi Real" de Gr. H. Grandea*, LUP, IV, 1887, 343 ; 14. *[Anunţ de tipărire a traducerii din „Arta amorului" de Ovidiu]*, LUP, V, 1888, 663 ; 15. Gr. H. Grandea, *[Scrisori către I. C. Negruzzi, 1890]*, SDL, II, *355—356* ; 16. A. Macedonski, *Grigore Haralamb Grandea*, RM, I, 1897, 6 ; 17. Al. Antemireanu, *Grigore H. Grandea*, E, III. 1897, 629 ; 18. Anaxagora, *Grigore H. Grandea*, TR, III, 1897, 790 ; 19. *Grigore H. Grandea*, RELI, XVIII, 1897, 30 ; 20. Alexandru Macedonski, *Grigore Haralamb Grandea*, L, XX, 1899, 3 ; 21. Alexandru I. Şonţu, *Grigore H. Grandea*, Bucureşti, Tip. Miulescu, 1902 ; 22. Gherghel. *Goethe*, *55*, *66*, *77—78* ; 23. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *13*, *79—80* ; 24. Gherghel, *Schiller*, *47*, *55*, *62* ; 25. A. Aîntohi], *Poetul Grandea — nepot al lordului Byron*, ALA, XIX, 1938, 893 ; 26. Călinescu, *Ist. lit.*, *316—320* ; 27. Călinescu, *Studii*, *140—159* ; 28. Silvian Iosifescu, *În jurul romanului*, Bucureşti, E.L., 1961, *209—210*, *214—216* ; 29. Streinu, *Versificaţia*, *167—168* ; 30. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *288—324*, *389—390* ; 31. M. Cosmescu, *Gr. H. Grandea*, ATN, IV, 1967, 11 ; 32. Dan Cristea, *Gr. H. Grandea. Un călinescian avant la lettre*, AFT, III, 1968, 28 ; 33. Nicoleta Morăriş, *Grigore Haralamb Grandea şi Belgia*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XVII, 1968 ; 34. *Ist. lit.*, II, *768—771* ; 35. Pavel Ţugui, *Gr. H. Grandea şi Craiova*, RMR, VII, 1970, 2 ; 36. Pavel Ţugui, *Gr. H. Grandea şi E. Sue*, RMR, VII, 1970, 4 ; 37. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *272—274* ; 38. Pavel Ţugui, *Grigore H. Grandea către Titu Maiorescu*, RITL, XXIV, 1975, 1 ; 39. Martira Bogdan, *Un ecou întîrziat al paşoptismului : romanele lui Gr. H. Grandea*, RITL, XXIV, 1975, 1 ; 40. Pavel Ţugui, *Grigore H. Grandea*, Craiova, Scrisul românesc, 1977 ; 41. Verzea, *Byron*, *66*, *90—92*, *163—165*.

G. D.

GRĂDIŞTEANU, Grigore (14.IX.1816, Bucureşti — 28.II.1893, Bucureşti), traducător. Fost elev al colegiului „Sf. Sava", devenit, în 1835, inginer topograf, apoi „cap de masă" la cancelaria domnească (după 1840), **G.** era unul din tinerii intelectuali care, grupaţi în jurul lui I. Heliade-Rădulescu, au participat la iniţiativele culturale ale acestuia. Pentru crearea repertoriului trupei româneşti de teatru, înfiinţată de

Societatea Filarmonică, G. a tradus şi tipărit, în 1836, *Domnu Pursoniac* de Molière. Din acelaşi autor, tot în tălmăcirea lui, s-au reprezentat *George Dandin sau Bărbatul cornat în părere* şi *Bolnavul imaginer*. Ultima comedie era anunţată ca aflîndu-se sub tipar în tipografia lui Heliade (1836). Ca unul din protagoniştii revoluţiei de la 1848 din Muntenia, G. este numit de Guvernul provizoriu director al Ministerului din Năuntru. În timpul exilului s-a stabilit la Paris, unde a rămas pînă în 1858. După întoarcere, mai ia parte la viaţa politică (a fost un militant pentru Unirea Principatelor) pînă în 1863, cînd se retrage definitiv. Lui G. i-au fost atribuite, greşit, interesantele însemnări ale lui A. Ubicini, din zilele revoluţiei, apărute în 1880, în „Amicul familiei", sub titlul *România în anul 1848, amintiri şi episoade de călătorie* ⟨3⟩.

— **Tr.** : Molière, *Domnu Pursoniac*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836.

— 1. Gr. Zossima, *Biografii politice ale oamenilor mişcării naţionali din Muntenia la 1848* ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Miulescu, 1884 ; 2. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *172* ; 3. Emil Manu, *Un scriitor paşoptist necunoscut*, RL, VI, 1973, 25.

L. V.

GRĂDIŞTEANU, Petru (24.II.1839 — 28.IX.1921, Bucureşti), publicist şi autor dramatic. Licenţiat în drept la Paris, a fost, la întoarcerea în ţară, procuror la Tribunalul de Ilfov, apoi, timp de mai mulţi ani, avocat şi, în 1889, decan al corpului avocaţilor. Activ om politic, conservator mai întîi, ulterior liberal, G. l-a susţinut pe Al. I. Cuza şi a colaborat cu C.A. Rosetti. Deputat şi senator, cu reputaţia unui bun orator, autor al unor broşuri politice, el a iniţiat cîteva proiecte de legi, printre care şi legea privind organizarea şi administrarea teatrelor, votată în 1877. Pentru merite mai mult culturale şi politice decît literare, a fost ales membru onorific al Academiei Române (1883) şi preşedinte al Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor. În publicistică s-a făcut cunoscut odată cu apariţia „Revistei contimporane" (1873), din al cărei comitet de conducere făcea parte, dar preocupările sale literare sînt anterioare. Încă în 1857, G. publicase *O noapte pe ruinele Tîrgovişte sau Umbra lui Mihai Viteazul*, „tablou" într-un act, un fel de alegorie, neizbutită, pe tema Unirii Principatelor. Succesul în teatru l-a obţinut cu *Revizorul general* (1874), localizare a piesei lui Gogol, după versiunea franceză a lui P. Mérimée. Este prima transpunere în românește, iar reprezentarea ei, cu deosebit succes, la Iaşi şi la Bucureşti, cu un ecou favorabil în presa vremii (C. Bolliac, M. Eminescu), a constituit un eveniment de seamă în istoria teatrului românesc. G. a autohtonizat personajele, dîndu-le şi nume româneşti, a introdus numeroase elemente de critică socială care vizau burghezia românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea : politicianismul, farsa alegerilor, demagogia şi abuzurile funcţionarilor. Dacă adaptarea lui G. (care a redus piesa de la cinci la trei acte) este mult sub nivelul artistic al originalului, în schimb referirile la realităţile româneşti au sporit interesul publicului, care a receptat spectacolul ca pe o satiră socială originală a moravurilor politice autohtone. Pentru teatru, de

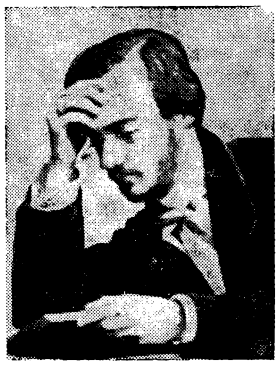

care s-a simţit foarte atras, G. a realizat, în colaborare cu M. Zamphirescu, Ciru Oeconomu, N. Ţincu ş.a., revista *Cer cuvîntul !* (1874), primul spectacol de acest gen în dramaturgia noastră. Interesul pentru reorganizarea teatrului naţional, vizibil şi în legea pe care a iniţiat-o, s-a manifestat şi în timpul în care a fost director general al teatrelor (1898). În publicistica literară G. s-a făcut cunoscut prin polemica purtată împotriva lui T. Maiorescu şi a societăţii Junimea. La *Beţia de cuvinte* (1873), articol în care Maiorescu ridiculiza stilul bombastic al colaboratorilor „Revistei contimporane", G. răspunde cu o lungă pledoarie, în care încearcă zadarnic să-i reabiliteze pe cei vizaţi în studiul maiorescian. Răspunsul cuprinde şi o violentă contestare a poeziei lui Eminescu, ca şi a întregii mişcări junimiste, acuzată de cosmopolitism şi „admiraţiune mutuală". În „Revista contimporană" a publicat şi un studiu *(O cronică inedită)* despre cronica versificată a lui Zilot Românul.

— *O noapte pe ruinele Tîrgovişte sau Umbra lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, Ioanid, 1857 ; *„Convorbiri literare" şi „Revista contimporană"*, RCO, I, 1873, 4 ; *O cronică inedită*, RCO, I, 1873, 5 ; *Cîteva cuvinte la adresa „Convorbirilor literare"*, RCO, II, 1874, 6. — **Tr.** : A. de Musset, *Nu mă uita*, CL, I, 1867, 17 ; Gogol, *Revizorul general*, Bucureşti, Tip. Dacia, 1874.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *179—180, 278—292* ; 2. Eminescu, *Despre cultură, 165—170* ; 3. *Petre Grădişteanu*, TR, II, 1894, 266 ; 4. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 91* ; 5. *Encicl. rom.*, II, *594* ; 6. Panu, *Junimea*, II, *31, 39—46* ; 7. Barbu Lăzăreanu, *Petre Grădişteanu. Un pledant în politică, în literatură şi în teatru*, ALA, II, 1921, 46 ; 8. Predescu, *Encicl.*, *371* ; 9. Crin Teodorescu-Mugur, *Primele reprezentaţii româneşti cu „Revizorul" de Gogol*, SCIA, I, 1954, 1—2 ; 10. Tatiana Nicolescu, *Opera lui Gogol în România*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959, *29—39* ; 11. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 12. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *311—313* ; 13. Paleologu, *Spiritul, 18* ; 14. Mîndra, *Clasicism, 186—187*.

L. V.

GRĂMĂTICUL, Staicu v. **Staicu Grămăticul.**

GRECEANU, Radu (c. 1655 ⟨31⟩ — c. 1725 ⟨31⟩), cronicar, traducător şi autor de versuri. Părinţii lui G., probabil proprietari de condiţie modestă din satul Greci din fostul judeţ Vlaşca (azi în judeţul Dîmboviţa), nu sînt menţionaţi ca purtători de ranguri în documentele vremii. Căsătorit cu Ecaterina, fiica lui Ivaşco Băleanu, G. însuşi păstrează, de-a lungul unei vieţi consacrate preocupărilor cărturăreşti, unica slujbă de logofăt în cancelaria domnească a Ţării Româneşti. Cunoscător nu numai al limbii, ci şi al culturii clasice greceşti, G. devine începînd din 1693 cronicarul oficial al domniei lui Constantin Brîncoveanu, după ce, vreme de mai bine de un deceniu, participase la opera de traducere şi tipărire a cărţilor de cult, iniţiată în Ţara Românească la sfîrşitul secolului al XVII-lea de Şerban Cantacuzino şi continuată de Constantin Brîncoveanu. Dacă astăzi apare întrucîtva limitat rolul lui G. şi al fratelui său Şerban la traducerea **Bibliei de la Bucureşti* din 1688 (principalele merite ale tălmăcirii revenind, după cum s-a admis în ultimul timp, lui Nicolae Milescu şi, în parte, mitropolitului Dosoftei al Moldovei), nu se poate nega totuşi contribuţia efectivă a fraţilor Greceanu la revizuirea textului şi la alcătuirea primei ediţii integrale a *Bibliei* tipărite în limba română. Spiritul laic şi umanist ce caracterizează această înfăptuire culturală de seamă străbate şi în alte tipărituri ale epocii, în care predoslovia — epistola dedicatorie — tinde a se constitui într-o veritabilă specie literară, impunînd autorului, pregătit a expune o profesiune de credinţă, a sa sau a patronului cărţii, domnitorul, eforturi stilistice. În 1691 se tipăresc la Bucureşti *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinţi*

Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Ţarigradului a lui Zlatoust, culegere din predicile atribuite lui Ioan Hrisostom, traduse din greceşte de Radu şi Şerban Greceanu. În acelaşi an apare la Buzău *Pravoslavnica mărturisire* a lui Petru Movilă, tălmăcită în limba română de **G.**, prin intermediul traducerii greceşti datorate lui Meletie Sirigul. În afara calităţii traducerilor sale, recunoscute ca avînd o limbă accesibilă şi armonioasă, **G.** demonstrează, ca predoslov, alături de Şerban Greceanu, înţelegerea imperativelor momentului, a semnificaţiilor politice ale activităţii culturale patronate de Constantin Brîncoveanu, avînd în vedere „cel de obşte folos a tot neamul românesc". Omagiul umanist adus erudiţiei stolnicului Constantin Cantacuzino, consultat adesea spre elucidarea unor neînţelegeri de ordin filozofic şi teologic („cele mai adînci filosofeşti şi bogoslovesti noimata"), mărturiseşte totodată strădania lui **G.** de a depăşi deopotrivă dificultăţile de ordin lingvistic, asupra cărora va insista într-o notă la *Mineiele* tipărite de episcopul Mitrofan al Buzăului în 1698—1699. În tălmăcirea *Mineielor* **G.** se foloseşte de textul grecesc al lui Maximos Margunios, confruntat se pare şi cu ediţia *Vieţii şi petrecerii svinţilor* apărută la Iaşi între anii 1682—1686, datorată mitropolitului Dosoftei al Moldovei ⟨12⟩, ceea ce dovedeşte încă o dată continuitatea în activitatea de traducere şi tipărire a cărţilor de cult în limba română, în cursul secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea.

G. a cunoscut neîndoielnic în epocă şi un anumit prestigiu de versificator. *Biblia* din 1688, *Pravoslavnica mărturisire, Mărgăritarele* şi *Mineiele* sînt precedate fiecare în parte de „stihuri la stemă", printre cele dintîi alcătuite în limba română, în tradiţia inaugurată în Ţara Românească de Udrişte Năsturel (autor de versuri slavone), de mitropoliţii Varlaam şi Dosoftei, în Moldova. Ca autor de versuri, **G.** face însă dovada înzestrării sale îndeosebi prin traducerea poemei greceşti dedicată memoriei postelnicului Constantin Cantacuzino, cel ucis la Snagov la 20 decembrie 1663. Servind drept manifest politic al grupării cantacuzineşti îndreptat împotriva partidei adverse a Bălenilor, **Poveste de jale şi pre scurt asupra nedreptei morţi a preacinstitului Constandin Cantacuzino, marelui postelnic al Ţării Rumâneşti,* al cărei autor a rămas neidentificat, era răspîndită în Ţara Românească în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în versiunea greacă tipărită la Veneţia, pe care **G.** o traduce, imprimînd-o poate la Snagov între anii 1696—1699.

Cronica lui **G.**, *Începătura istoriii vieţii luminatului şi preacreştinului domnului Ţării Rumâneşti, Io Constandin Brîncoveanu Basarab voievod, dă cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremile şi întîmplările ce în pămîntul acesta, în zilele Măriei-sale s-au întîmplat,* este scrisă în mai multe etape. S-a presupus că **G.** începe a scrie cronica în 1693, an pînă la care reface din memorie evenimentele domniei lui Constantin Brîncoveanu, pe care continuă apoi să le consemneze pînă în 1698, cînd primele 43 de capitole ale scrierii sînt înfăţişate voievodului însoţite de o prefaţă omagială. După zece ani de domnie, sînt invocate realizările culturale ale lui Brîncoveanu (ctitorii, şcoli, tipărituri), într-un elogiu în care personalitatea acestuia apare revelată în lumina faptelor, a „facerilor de bine" spre folosul colectiv. În stilul obişnuit al predosloviilor sale, cronicarul îşi argumentează punctul de vedere printr-o suită de citate din filozofii antici (Diogene din Sinope, Democrit, Platon, Aristotel, Demostene), ori prin clasice pilde ale istoriei (cele ale împăraţilor Constantin sau Iustinian). Pentru perioada 1699—1707 se cunosc două versiuni ale cronicii brîncoveneşti redactate de **G.** Asupra celei iniţiale, ce conţine notaţii aproape la zi, se revine în 1707, din considerente de care domnitorul se simte obligat acum să ţină seamă, versiunea revizuită deconspirînd unele manifestări ale inamicilor politici, rămase secrete sau tratate cu mai puţină severitate în prima variantă. Pentru intervalul 1707—1714 însemnările lui **G.**, care adoptă de acum înainte mai frecvent tonul vehement şi atitudinea neconciliantă faţă de adversari, se resimt de o anume precipitare intervenită în ritmul monoton şi atît de echilibrat de pînă aici al cronicarului domnesc. **G.**, altădată neîntrecut în selectarea cuminte şi prezentarea diplomatică a faptelor (numai a „celor de laudă" sau a „turburărilor" ivite, cum declara programatic în predoslovia din 1698), apare întrucîtva depăşit şi contrariat, confruntat cu o perioadă din ce în ce mai agitată, în care, pe plan intern, se accentuează conflictul izbucnit făţiş, în 1707, între Brîncoveanu şi Cantacuzini (despre aceasta cronica evită însă să amintească deschis), în vreme ce evenimentele externe sporesc, la rîndul lor, considerabil, neîncrederea Porţii faţă de ţară şi domn. Mai grăbit, mai parcimonios în relatare în această a treia parte a cronicii şi tot mai mohorît atunci cînd enumeră obligaţiile crescînde impuse de turci, care aplică ţărilor române un sistem nemilos de spoliere economică, **G.** îşi întrerupe istoria în 1714, cu aproximativ o lună înaintea ma-

zilirii domnitorului. Nu este exclus ca împrejurările tragice ce pun capăt domniei lui Constantin Brîncoveanu să fi influențat și destinul cronicarului, a cărui urmă se pierde de aici înainte. Ipoteza surghiunului în Asia Mică, surghiun împărtășit și de alți credincioși ai lui Brîncoveanu, este plauzibilă (31).

Condiția de jurnal oficial al domniei brîncovenești conferă cronicii lui **G.** anumite particularități în contextul celorlalte letopisețe ale Țării Românești. O anume ambiguitate în prezentarea evenimentelor, tonul uneori căutat obiectiv, alteori justificativ, formulările sumare sau omiterea unor informații incomode despre împrejurări care, spre neștirbirea gloriei domnești, se impun a fi uitate, par a solicita întreaga iscusință a cronicarului. Acomodarea cu o anumită ținută (prezență voalată, domnitorul supraveghează totuși lucrarea) exclude de la sine spontaneitatea, fantezia, precum și libertățile de ordin stilistic, pe care cronicarul le regăsește însă în clipele de iritare supremă, cînd dezaprobă drastic, totdeauna de pe poziții partizane, actele îndreptate împotriva domniei. Autorul, martor al vieții de curte, căruia îi sînt accesibile documentele cancelariei lui Brîncoveanu, înregistrează cu răbdare egală și cu un adevărat cult al amănuntului evenimente politice sau numai detalii din viața familiei domnitorului. Ceremoniile curții, nunțile numeroaselor vlăstare domnești, schimbul de solii sau primirea cu remarcabil fast a unor oaspeți de prestigiul ambasadorului Angliei la Constantinopol, William Paget, apar ca manifestări de vădit interes pentru cronicarul conștiincios, mai rar purtat însă de darul reconstituirii, al evocării sugestive. În stereotipia notațiilor lui **G.** se detașează totuși laitmotivul călătoriei. Itinerariile lui Brîncoveanu, demarcînd scurtele răstimpuri de liniște (rîvnita „fărîmă de răsuflu",

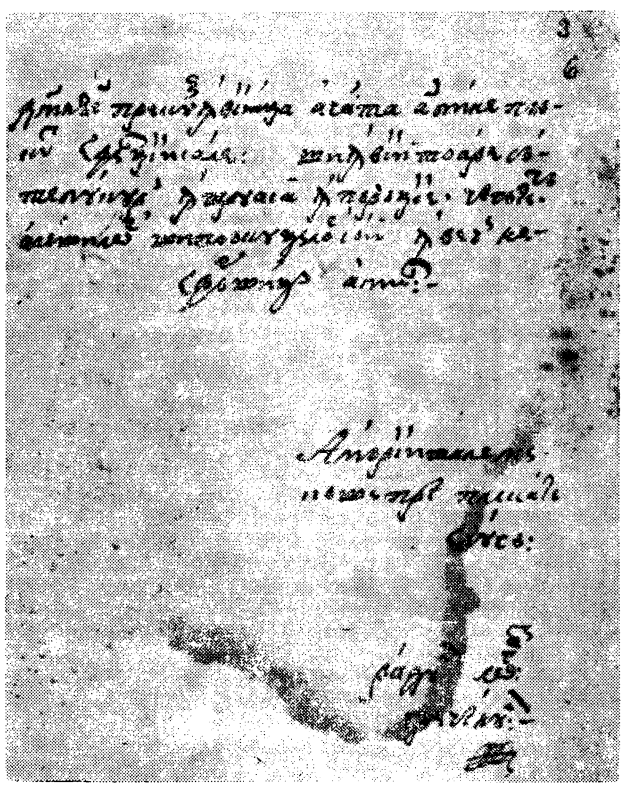

veșnic invocată) de momentele decisive, de maximă tensiune și primejdie, esențializează parcă direcțiile în care se îndreaptă străduințele domnitorului, obstinata sa aspirație spre stabilitate, într-un peisaj social-politic apăsător și incert, căpătînd, și dincolo de intențiile cronicarului, dimensiuni dramatice. Informațiile despre expedițiile militare, atît de stînjenitoare pentru Brîncoveanu, mărturisesc despre politica prudentă a domnului, care încearcă să le evite ori de cîte ori este posibil. Singura campanie la care participă efectiv este cea din Ardeal, alături de turci, în al doilea an de domnie, culminînd cu înfrîngerea generalului Heissler, la Zărnești, și cu pierderea unui rival, aga Constantin Bălăceanu. Mai tîrziu, în 1711, în preajma luptei de la Stănilești, Brîncoveanu va manevra abil, așteptînd retras deciderea sorților în războiul dintre ruși și turci, în care izbutește să nu intervină. Călătoriile febrile în întîmpinarea, la hotare, a demnitarilor Porții sau a hanilor tătari sfîrșesc cu scena întîlnirii și a închinării, adesea umilitoare pentru domn, pe care cronicarul încearcă să o ignore discret. O călătorie a domnului la Odrii (Adrianopol), în 1703, într-o vară de cumpănă a domniei brîncovenești, devine subiectul unei memorabile pagini a cronicii, consemnat de **G.** cu vădită tulburare. La distanță de cîțiva ani, în versiunea refăcută în 1707 — așa-numita „istorie de taină" — evenimentul este rememorat cu emoție intactă, într-o expunere acum mai literară, nu lipsită de o anume pătrundere psihologică. Consecință a intrigilor marelui dragoman Alexandru Mavrocordat Exaporitul, cum precizează versiunea revizuită, chemarea neprevăzută a lui Brîncoveanu la Adrianopol declanșează o panică abia descifrată, la început în mișcările dezordonate ale personajelor (domnitorul descumpănit, îmbolnăvit subit, amînînd plecarea în cîteva rînduri, demnitari trimiși în grabă la Odrii spre a justifica întîrzierea), și sugerată apoi de încetineala călătoriei, cu desele popasuri ale cortegiului de slujitori ce-l urmează pe domn sau de despărțirea la graniță, într-o atmosferă încărcată de presentimente, de mitropolitul Teodosie și de „coconii" domnești, dintre care Ștefăniță rămîne să continue drumul alături de părintele său. Încordarea așteptării, în preajma Adrianopolului, marchează un veritabil moment psihologic ce se consumă paralel cu răstimpul în care aurul lui „Altîn-bei" va decide. Ceea ce urmează — ceremonia „căftănirii" de către sultan a lui Brîncoveanu și a boierilor însoțitori, ca semn al reînnoirii domniei — interesează mai puțin, expunerea redevenind de aici înainte convențională. Autorul se străduiește să selecteze numai ceea ce consideră necesar să dezvăluie cititorului la un moment dat. Cînd eforturile sale de permanentă autosupraveghere cedează, sub impresia unor întîmplări neprevăzute sau nedorite, sursă de tensiune devine însăși încercarea lui **G.**, care cunoaște mai mult decît spune, de a salva aparența de obiectivitate. zbaterea sa între reținerea impusă și impulsul de a vorbi pînă la capăt. În acest sens, confruntarea primei versiuni cu „istoria de taină" indică unele posibilități stilistice, în mare parte nevalorificate. În sfîrșit, evidența riguros ținută de **G.** tradiționalelor plimbări ale lui vodă pe la vii, moșii, reședințe și mănăstiri domnești e menită a arunca lumina cuvenită asupra edenului gospodăresc al lui Brîncoveanu ctitorul și chivernisitorul. Nu în portretizarea domnitorului va excela însă autorul cronicii de curte. Deși manifestate mai rar, demne de reținut rămîn și la el, ca în cazul tuturor cronicarilor munteni, înclinația spre caricatură și satiră, vehemența pamfletară și insolența pitorească a lim-

1963, 3 ; 25. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 161—162, 172—178 ;* 26. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *44—57 ;* 27. G. Tepelea, *Versuri în metru antic în „Biblia de la București"* (*1688*), LR, XII, 1963, 1 ; 28. *Ist. lit.*, I, *418—423, 524—530 ;* 29. Dan Simonescu, *Poveste de jale asupra uciderii postelnicului Constantin Cantacuzino (20 decembrie 1663)*, CPV, *35—37 ;* 30. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *221—222, 224, 233—235 ;* 31. Aurora Ilieș, *Studiu introductiv* la Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688—1714)*, București, E.A., 1970 ; 32. Paul Cernovodeanu, *Radu logofătul Greceanu, „Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688—1714)"*, STD, XXIII, 1970, 5 ; 33. Gáldi, *Introd. ist. vers., 97—99 ;* 34. Haneș, *Studii ist. lit., 74—131 ;* 35. E. Negrici, *O variantă a cronicii lui Radu Greceanu*, RMR, VIII, 1971, 7 ; 36. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *50—51 ;* 37. Elena Berea-Găgeanu, *Folosirea viitorului la cronicarii munteni*, LR, XXI, 1972, 1 ; 38. Ursu, *Memorialistica, passim ;* 39. Piru, *Analize, 21—37 ;* 40. Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, Minerva, 1974, *83, 96, 97, 98, 99, 100, 112, 122, 185 ;* 41. Cătălina Velculescu, *Un manuscris cu fragmente din cronica lui Radu Greceanu*, RITL, XXIII, 1974, 4 ; 42. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, Minerva, 1976, *139, 147—150 ;* 43. Mircea Cociu, *Izvoarele și datarea „Anonimului brîncovenesc". O reconsiderare a argumentelor*, RITL, XXVI, 1977, 4 ; 44. Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, București, Minerva, 1978, *147—228 ;* 45. E. Negrici, *Figura spiritului creator*, București, Cartea românească, 1978, *165—182.*

R. Ș.

GRECEANU, Șerban (? — c. 1710 ⟨4, 17⟩), cărturar, traducător și versificator. Este originar din satul Greci, din fostul județ Vlașca (azi în județul Dîmbovița). Întîia sa soție, Ilinca, era fiica proprietarului unei moșii cu același nume, Greci, din Ilfov, coincidență ce a determinat o confuzie între Papa Greceanu vistierul, tatăl soției, și părintele necunoscut al lui **G.** În timpul domniilor lui Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu **G.** deține succesiv funcțiile de logofăt și vtori-logofăt (1678—1694), vel vistier (1694—1703) și vel logofăt (1704—1710), în perioada 1695—1700 fiind și ispravnic al scaunului Bucureștilor. După 1710 documentele nu-l mai amintesc. Deși, se pare, mai antrenat în viața politică decît fratele său cronicarul (prin fiul său Șerban, căsătorit cu una din fiicele lui Constantin Brîncoveanu, **G.** se înrudea cu familia domnitoare), el va aduce, alături de Radu Greceanu, de Antim Ivireanul și de episcopul Mitrofan al Buzăului, o contribuție însemnată la apariția tipăriturilor epocii brîncovenești. **G.** face parte din grupul de cărturari care revizuiesc tălmăcirea rămasă în manuscris a *Vechiului Testament*, aparținînd lui Nicolae Milescu (între timp revăzută, se crede, și de Dosoftei, mitropolitul Moldovei), și care pregătesc pentru tipar prima ediție românească a *Bibliei* (București, 1688). În 1691, împreună cu Radu Greceanu, traduce din grecește o parte din învățăturile atribuite lui Ioan Hrisostom, sub titlul *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust.* Frații Greceanu semnează și cele două predoslovii, către voievod și către „de bine voitoriul cititori", în care se încearcă a se concilia, în tradiția umanismului creștin de sorginte bizantină, dezideratele bisericii, preocupată să ofere „învățături", repere exemplare vieții morale (tipică, invocarea în acest context a „păgînului" Platon), cu tentația prefațatorilor de a aduce un elogiu nelimitat cunoașterii. Strădania de a omagia o inițiativă consacrată celui „de obște folos sufletesc a tot neamul românesc", de meritele căreia traducătorii sînt conștienți a se împărtăși, echivalează cu o afirmare a principiilor politice ce călăuzesc întreaga activitate culturală desfășurată în Țara Românească la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Autor al unei prefețe grecești la *Slujbele Sfintei Paraschiva celei Nouă și a Sfîntului Grigorie Decapolitul* (1692), **G.** alcătuiește de asemenea predoslovia și „stihurile politicești" din fruntea *Evangheliei greco-române* tipărite de Antim Ivireanul la București în 1693. În prefața *Evangheliei*, scrisă în obișnuita notă encomiastică la adresa domnitorului care patronează lucrarea, **G.**, familiarizat cu parabola și în genere cu un stil nu lipsit de un anume avînt retoric, exprimă cîteva idei demne de interes, sugestive în ceea ce privește climatul spiritual al epocii. Asemenea lui Antim Ivireanul, care pledează cu căldură și pasiune cauza tipografului, dedicat unei îndeletniciri anevoioase, **G.** afirmă valoarea inestimabilă a cărții, nu neapărat ferecată în aur, dar menită să circule. Ca și în alte compoziții similare ale timpului, ecouri ale Antichității greco-latine străbat în această predoslovie, în care invocația către „Pandora și Atina", ca personificări ale meșteșugului și înțelepciunii, împodobește erudit, în spiritul aceluiași umanism de esență bizantină, un precept al Sfîntului Augustin. Fraților Șerban și Radu Greceanu li s-a atribuit în treacăt și tălmăcirea unui *Apostol*, tipărit în 1704 ⟨1⟩.

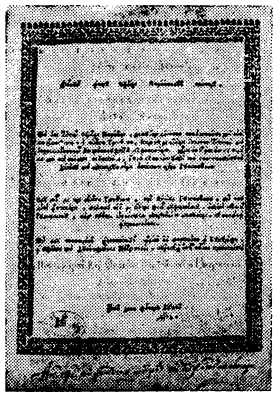

— *Prea luminatului, înălțatului și slăvitului Io Costandin Basarabă Voievod, den mila lui Dumnezeu Domn și oblăduitori a toată Țara Rumânească și Către de bine voitoriul cititori* (în colaborare cu Radu Greceanu), în *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust*, București, 1691, reed. în BRV, I, *316—321 ; Stihuri politicești 8, asupra stemii a prea luminatului și blagocistivului domn Ioan Constandin B. B. voievod* și Prefață *(Tuturor celor ce s-or întîmpla a ceti, pravoslavnicilor și ai noștri frați întru Domnul, bucurie)* în *Evanghelia greco-română*, București, 1693, reed. în BRV, I, *331—335.* — Tr. : *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust*, București, 1691 (în colaborare cu Radu Greceanu) ; ed. 2, București, 1746, reed. fragm. în CAL, *195—203*, în CHRM, I, *290—294.*

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *31, 60 ;* 2. *[Note bibliografice]*, BRV, I, *315—324, 326—335 ;* 3. Const. Solomon, *Biblia de la București (1688)*, Tecuci, Tip. Cultura grafică, 1932 ; 4. Ioan C. Filitti, *Cine erau frații cărturari Radu și Șerban Greceanu*, RIR, IV, 1934, *65—70 ;* 5. N. Iorga, *Scrisori de familie ale vechilor Brîncoveni*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XVI, 1934—1935 ; 6. N. Iorga, *La „Biblia lui Șerban Vodă"*, RI, XXIV, 1938, 7—9 ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *214—219 ;* 8. Ciobanu, *Ist. lit., 299—310 ;* 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *212—216 ;* 10. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *167—183 ;* 11. Lucian Predescu, *O controversă literară religioasă. Contribuția fraților Radu și Șerban Greceanu la cultura bisericească și laică*, GBS, XXI, 1962, 5—6 ; 12. Virgil Cândea. *Nicolae Milescu și începuturile traducerilor umaniste în limba română*, LL, VII, 1963 ; 13. Virgil Cândea, *Semnificația politică a unui act de cultură feudală*, STD, XVI, 1963, 3 ; 14. *Ist. lit.*, I, *418—423, 525 ;* 15. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *221—222, 224 ;* 16. Haneș, *Studii ist. lit., 74—131 ;* 17. Stoicescu, *Dicț. dreg., 194.*

R. Ș.

GREGORIADY de Bonacchi, Mihai (1842 — 2.I.1898, Galați), poet și traducător. S-a născut în familia unui negustor grec, de multă vreme stabilit în România. A urmat liceul în Germania în anii 1853—1861. Din 1861 a studiat, ca și fratele său Alexandru, la Berlin, luîndu-și doctoratul în științele juridice. Întors la Iași, în toamna anului 1865, participă la cîteva ședințe ale Junimii. După un timp se mută la Bacău, apoi la Focșani, unde a fost procuror la curtea de Apel. Demisionînd din această funcție în mai 1870, intră în politică, se stabilește la Galați și e ales, mulți ani, senator. Legăturile cu Junimea s-au păstrat prin intermediul „Convorbiri-

lor literare", unde **G.** îşi publică majoritatea scrierilor. A mai colaborat la „Revista contimporană" (1873, 1875, 1876), „Columna lui Traian" (1871, 1872), „Lumea ilustrată" (1894) ş.a.

G. a scris numeroase versuri, semnîndu-le uneori şi Mihai de Bonachi. Preferinţele lui se îndreptau către poeziile alcătuite din cel mult trei sau patru strofe, după modelul lui Anacreon şi Heine. A debutat în 1868 la „Convorbiri literare", cu versuri de factură heineană, în genul celor scrise de N. Skelitti şi Th. Şerbănescu. Deşi preferă atmosfera nocturnă şi afirmă un pesimism întunecat, versurile sale înclină către concepţia anacreontică şi, uneori, horaţiană. Motivul „carpe diem" străbate cu discreţie toate poeziile lui. Partea cea mai durabilă a liricii lui **G.** o constituie pastelurile care, cu toată admiraţia autorului faţă de V. Alecsandri, se arată a fi libere de orice influenţă. Ele se disting prin gingăşia lor zglobie, ritmul uşor şi anacreontismul discret. Într-un colorit bogat şi baroc, pastelurile înfăţişează tabloul unei naturi opulente şi scînteietoare. **G.** a simţit o atracţie deosebită pentru poezia marină, fără însă a reuşi să treacă de imaginea livrescă şi plată. Poemul său *În priveliştea mării* este, în mare măsură, o imitaţie a întinsului poem al lui Heine *Die Nordsee (Marea Nordului)*, utilizînd cu îndrăzneală versul alb. Baladele scrise de el, influenţate atît de folclorul românesc, cît şi de romantismul german, anticipă uneori, ca subiecte şi chiar ca structură metrică, pe G. Coşbuc.

Nuvelele reunite în volumul *Despre talpa ţerei* au subiecte din mediul rural, tratate în maniera realismului popular, dar cu o evidentă iritare în contra imixtiunii elementului urban în mediul sătesc. Dialogurile sînt foarte reduse, accentul cade pe povestire. În felul acesta, **G.** are posibilitatea de a introduce în text comentarii teziste, uneori pamfletare, dar şi de a stăpîni desfăşurarea epică.

G. este printre cei dintîi traducători în limba română ai odelor lui Anacreon. Utilizînd textul original, coroborînd propria traducere cu cele făcute în alte limbi moderne, el a reuşit să ofere un echivalent exact al celor cincizeci şi şase de cîntece lirice. Mult mai reuşită din punct de vedere literar este tălmăcirea unui fragment din romanul *Metamorfozele* (sau *Măgarul de aur*) al lui Apuleius, sub titlul *Psyche*. Traducerile sale din Heine au doar meritul de a fi contribuit la răspîndirea operei marelui poet german. A tradus şi din Aug. von Platen.

— *Andrada. Baladă după „Fiica lui Decebal" de Carmen Sylva*, Galaţi, Tip. Cooperativă, 1889 ; *Poezii*, Bucureşti, Haimann, 1890 ; *Despre talpa ţerei. Nuvele sătesti*, Bucureşti, Haimann, 1891. — **Tr.** : H. Heine, *Cînd noaptea*, CL, XIX, 1885, 5, *Poezii*, LMI, II, 1893, 32, 34 ; Anacreon, *Cîntece lirice*, pref. trad., Galaţi, Tip. Cooperatistă, 1889 ; Apuleius, *Psyche*, pref. trad., Bucureşti, Haimann, 1890.

— 1. I. Negruzzi, *[Scrisori către Al. Gregoriady-Bonacchi, 1864—1881]*, SDL, III, *335, 344, 347, 350, 353, 356* ; 2. M. Gregoriady-Bonachi, *[Discurs]*, PSS, II, 1869, 162 ; 3. M. Gregoriade-Bonachi, *[Scrisoare către redacţie]* şi *[Raport către Ministerul de Justiţie]*, ROM, XIV, 1870, 11, 12 şi 13 iunie ; 4. A. G. Suţu, *Mihai de Grigoriady Bonachi, Anacreon, „Cîntece lirice"*, A, I, 1889, 3 ; 5. A. Papadopol-Calimach, *[Raport de premiere]*, AAR, partea administrativă, t. XII, 1889—1890 ; 6. G. Stavrescu, *O critică a lui A. G. Suţu din Iaşi asupra traducerei d-lui M.G. de Bonachi a lui Anacreon*, AUA, I, 1891, 1 ; 7. V. A. Urechia, *[Raport de premiere]*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893 ; 8. *Gregoriade de Bonache*, TR, II, 1894, 232 ; 9. *Mihai Gregoriady de Bonachi, Schiţe psihoplagio-logice*, EVL, I, 1894, 14 ; 10. *Cronica zilei*, RB, XXII, 1898, 6856 ; 11. Gorovei, *Folticeni, 233, 246* ; 12. D. C. Amzăr, *Studenţi români în străinătate*, CEL, IV, 1940, *227, 228* ; 13. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 3 ; 14. Rodica Florea, *Poeţi convorbiţi în perioada 1867—1895*, SIL, *166—167* ; 15. *Ist. lit.*, III, *42—43*.

D. M.

GRIGORE Rîmniceanu (c. 1763 — c. 1828), cărturar şi traducător. **G.** dobîndeşte în tinereţe, de la un dascăl ardelean, cunoştinţe de astronomie şi matematică. La 17 ani era ierodiacon la Episcopia Rîmnicului. Călugărit, el îmbină viaţa monahală cu preocupările culturale ; citea pe clasicii greci, pe Suetoniu, Erasm şi Racine, iar o lectură preferată era *Enciclopedia* franceză. Tot la Rîmnic, deprinde bine limba greacă şi învaţă geografia şi istoria. În 1787 este hirotonit ieromonah, iar în 1792 este adus de mitropolitul Filaret la Bucureşti, unde devine, în 1793, arhimandrit. Era, în aceeaşi perioadă, conducătorul şcolii de grămătici de pe lîngă Mitropolie şi egumen al mănăstirii Vieroşi din Argeş. În Bucureşti, a fost şi dascăl la şcoala de la „Sf. Sava". În 1822 este numit episcop de Argeş cu sprijinul domnitorului Grigore D. Ghica.

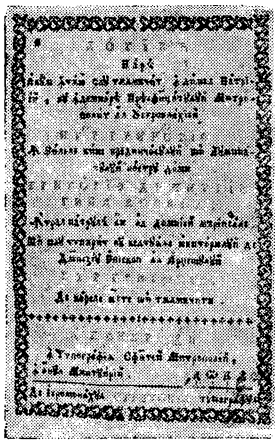

Activitatea lui **G.** cuprinde deopotrivă munca sa de diortositor (corector), de copist, traducător şi de autor al unor importante texte de prefeţe. La Rîmnic, el pregăteşte un volum de *Cazanii*, în 1781, care se reedita în 1792, cu o prefaţă alcătuită de el însuşi. Corectează diferite cărţi de cult, precum şi un volum de *Pilde filosofeşti* (1783), căruia îi face adaosuri originale în conţinut. Din primii ani ai vieţii sale monahale datează o serie de manuscrise copiate de el ; din 1780 au rămas două miscelanee teologice şi o copie după tipăritura lui Antim Ivireanul, *Floarea darurilor*. Din 1781 şi 1784 datează două copii după *Varlaam şi Ioasaf*. În 1783 şi 1784 face două copii după *Oglinda bogosloviei*, traducere a *Dioptrei* lui Filip Solitarul. Lui **G.** îi aparţin şi două manuscrise de uz didactic : o aritmetică şi o trigonometrie. Ca diortositor, el corectează şi ajută la tipărirea a numeroase cărţi de cult, scoase atît la Rîmnic, cît şi la Bucureşti. Din cele şase prefeţe scrise de **G.**, pe lîngă cele de mai mică importanţă aflate în volumele tipărite la Rîmnic şi Bucureşti — *Catavasier* (1784), *Cazanii* (1792) şi *Pravoslavnică învăţătură* (1794) — deosebit de interesante, pentru ideile istorice şi filozofice de profil iluminist ale cărturarului, sînt textele ce prefaţează un *Antologhion* (1786), un *Triodion* (1798), o *Loghică* (1826). Prefaţa la *Antologhion* cuprinde un scurt istoric cu numele tuturor cărturarilor luminaţi ce au aparţinut centrului cultural de la Rîmnic. Extrem de importantă, prin ideile patriotice şi de gîndire iluministă pe care le conţine, este prefaţa la *Triodion*, în care autorul se arată preocupat de specificul culturii româneşti. Cultura română continuă cultura „romană" din Răsărit şi evoluează pe un făgaş propriu, în cadrul civilizaţiei europene. Progresul nu este însă pentru clericul **G.** un produs al raţiunii, ci un rezultat al

bajului în încondeierea vrăjmaşilor domniei. Galeria acestora cuprinde nenorocoşi pretendenţi la domnie (Constantin Bălăceanu, fire aventuroasă, lesne crezător „în avere, şi în cai, şi în arme, şi în vitejii, şi în fandasii nebuneşti", sau „sîrbca", doamna lui Şerban Cantacuzino, „fata Ghieţii neguţătoriului de abale", ale cărei ambiţii sînt clasate laconic şi dispreţuitor de cronicar : „fumuri mai mari acei muieri îi urla în cap"), feţe încoronate neagreate de Brîncoveanu (Cantemireştii), nedemni vînzători de ţară ca Staico paharnicul, complotişti, intriganţi înnăscuţi de felul lui Dumitraşco Corbeanu şi al jupînesei Tudosca, „muiere rea şi neastîmpărată". Insinuarea şi maliţia devin şi pentru **G.** mijloace eficiente de denigrare. Constantin Cantemir, fost herghelegiu, apoi „lefeciu" şi „ceauş" în Ţara Românească, ajunge domn al Moldovei „poate-fi pentru păcatele creştinilor acelui pămînt". Fiul său Antioh, urmaş în domnia Moldovei, „sugea sîngele săracilor". Episodul complotului urzit contra lui Brîncoveanu în 1703, la care se adaugă numeroase detalii în „istoria de taină", este tratat acum cu detaşare aproape ironică. „Umbletele" nocturne ale Tudoscăi şi ale „domniţei", fata lui Grigore vodă, dirijate de „procletul" Dumitraşco, urmăreau a compromite pe domn prin confesiuni mincinoase făcute unui turc oarecare. Numele protagoniştilor destul de numeroşi ai acţiunii cu ecouri nedorite la Constantinopol, iertaţi demult — se subliniază — cu mărinimie, de domn, sînt consemnate totuşi, de astă dată, cu scrupulozitate, de **G.**, în cronica datoare să reţină şi să sancţioneze. Actul care atrage însă revolta cronicarului, în postura sa de „raisonneur" al domnitorului, rămîne „trădarea" spătarului Toma Cantacuzino, nepotul cu minte „zburatecă", a cărui trecere făţişă de partea ruşilor, în 1711, contravine flagrant principiilor politice ale prudentului Brîncoveanu. Intransigent, fără a încerca o clipă să accepte vreo raţiune a faptului, **G.** revarsă un potop de invective la adresa fugarilor. Spătarul, „ca un hiclean hainindu-se", „au alergat" la „moscali", însoţit de cîţiva „marghioli blestemaţi şi de minte striini", între care un Ghinea „becisnec (...) dă neam mojic" şi Toderaşco (Corbea) „brat David ceauşul, neam foarte ciocoi, şcheau varvar şi plin de răotate". Cu o vervă maliţioasă, neîntîlnită altundeva în cuprinsul cronicii, este caracterizat Dimitrie Cantemir, după refugierea în Rusia. Între paginile izbutite ale cronicii s-ar mai putea cita cîteva tablouri ce reţin prin dinamismul imaginilor, umorul situaţiilor şi, uneori, prin lapidaritatea şi expresivitatea stilului : răscoala ienicerilor din 1703, închiderea solilor ruşi la Edicule în 1712, ca urmare a urzelilor lui Carol al XII-lea al Suediei, refugiat la Poartă după bătălia de la Poltava, sau luarea cu asalt la Bender, în 1713, a locuinţei „craiului şvedesc" de către turcii exasperaţi de tirania ilustrului oaspete, căruia sînt decişi a-i aminti, cu orice risc, necesitatea întoarcerii acasă. Uneori, sub pana cronicarului care sloboade numeroase imprecaţii la adresa lăcomiei turceşti, a „păgînilor" şi „varvarilor", învie cîte o scenă de o simplitate ritualică — la o Bobotează, în iarna celui de al doilea an de domnie al lui Brîncoveanu, ţara întreagă, călcată de armate prădalnice (nemţi, tătari, turci şi unguri), se roagă pentru „oteşirea focului de oşti ce ardea într-însa".

Transmisă în 22 de copii manuscrise, din istoria domniei lui Brîncoveanu scrisă de **G.** vor fi reţinute în compilaţia alcătuită la cererea lui Ştefan Cantacuzino doar primele 48 de capitole, cele care nu stînjenesc prin detalii inoportune familia înrudită a Cantacuzinilor, învrăjbiţi după 1700 cu domnul executat de Poartă în 1714. Acelaşi fragment este inclus ulterior în corpul oficial de cronici constituit din ordinul lui Nicolae Mavrocordat. Urmaşii familiei lui Brîncoveanu adăpostesc cu precauţie timp de cîteva decenii scrierea, din care 80 de capitole parvin în 1727 braşoveanului Johann Filstich, care le va traduce în limba germană (traducere utilizată mai tîrziu de J. Chr. Engel în *Geschichte der Moldau und Walachey*). Un singur manuscris, datat 1730—1740, copie atribuită serdarului Grigore Greceanu, urmaş al cronicarului, conservă integral scrierea. Ediţiile iniţiale ale cronicii lui **G.**, începînd cu aceea a lui N. Bălcescu din „Magazin istoric pentru Dacia" (1846), dau la iveală doar primele 48 de capitole. În ediţia din 1906, Şt. D. Greceanu publică 80 de capitole ale cronicii. Abia în 1961 istoria lui **G.** este editată în întregime de M. Gregorian.

— *Istoria Ţării Româneşti de la 1689—1700* (publ. N. Bălcescu), MID, II, 1846, *129—176, 193—228, 321—354*, reed. în *Cronicarii Ţării Româneşti*, II, Bucureşti, 1847, *1—116*, în *Istoria Moldo-Românei*, II, Bucureşti, Ioanid, 1859, *166—278* ; *Viaţa lui Constantin vodă Brîncoveanu*, îngr. Ştefan D. Greceanu, Bucureşti, Göbl, 1906 ; *Începătura istoriii vieţii luminatului şi preacreştinului domnului Ţării Rumâneşti, Io Constandin Brîncoveanu Basarab voievod, dă cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat, pentru vremile şi întîmplările ce în pămîntul acesta, în zilele Măriei-sale s-au întîmplat*, CM, II, *5—272* ; *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688—1714)*, îngr. şi introd. Aurora Ilieş, Bucureşti, E.A., 1970 ; *Stihuri 8 asupra stemei prea luminatului şi înălţatului Domn Ioan Şărban C. B. Voievod*, în *Biblia*, Bucureşti, 1688, reed. în BRV, I, *283* ; *Versuri politice 8 asupra stemelor luminatului şi înălţatului Domn Io Constandin Basarab Voievod, Prea luminatului, înălţatului şi slăvitului Io Costandin Basarabă Voievod, den mila lui Dumnezeu Domn şi oblăduitori a toată Ţara Rumânească şi Cătră de bine voitoriul cititori* (în colaborare cu Şerban Greceanu), în *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinţi Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Ţarigradului a lui Zlatoust*, Bucureşti, 1691, reed. în BRV, I, *316—321* ; *Versuri politice 8 asupra stemei prea luminatului şi înălţatului Domn Io Costandin Băsărab Voievod, Prea luminatului, prea înălţatului şi prea slăvitului, den mila lui Dumnezău Domn şi oblăduitori toatei Ţării Rumâneşti Ioan Costandin B. Basarab Voievod şi Cătră cetitoriul pravoslavnic*, în Petru Movilă, *Pravoslavnica Mărturisire a săborniceştii şi apostoleştii beserecii Răsăritului*, Buzău, 1691, reed. în BRV, I, *322—324* ; *Stihuri politice 10 asupra stemei prea luminatului, slăvitului şi blagocestivului Io Constantin B. Basarabă Voievoda*, în *[Minele]*, Buzău, 1698—1699, reed. în BRV, I, *366*. — **Tr.** : *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinţi Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Ţarigradului a lui Zlatoust*, Bucureşti, 1691 (în colaborare cu Şerban Greceanu) ; ed. 2, Bucureşti, 1746, reed. fragm. în CAL, *195—203*, CHRM, I, *290—294* ; *[Minele]*, Buzău, 1698—1699 ; [Autor neidentificat], *Poveste de jale şi pre scurt asupra nedreptei morţi a preacinstitului Constandin Cantacuzino, marelui postelnic al Ţării Rumâneşti*, în Emil Vîrtosu, *O povestire inedită în versuri despre sfîrşitul postelnicului Constantin Cantacuzino*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1940, reed. în CPV, *37—48*.

— 1. Gr. G. Tocilescu, *Studie critice asupra cronicelor române*, RIAF, II, 1884, vol. I, fasc. 2 ; 2. Sbiera, *Mişcări, 195—200* ; 3. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *31, 60*, II, *505—513* ; 5. *[Note bibliografice]*, BRV, I, *283, 315—324, 365—369* ; 6. Ştefan D. Greceanu, *Scrierile lui Radu logofătul cronicarul*, Bucureşti, Göbl, 1904 ; 7. Pascu, *Ist. lit. XVII, 152—159* ; 8. Puşcariu, *Ist. lit., 117—118* ; 9. Iorga, *Ist. lit.*, II, *66—76* ; 10. Const. Solomon, *Biblia de la Bucureşti (1688)*, Tecuci, Tip. Cultura grafică, 1932 ; 11. Ioan C. Filitti, *Cine erau fraţii cărturari Radu şi Şerban Greceanu*, RIR, IV, 1934, *65—70* ; 12. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *132* ; 13. N. Iorga, *La „Biblia lui Şerban Vodă"*, RI, XXIV, 1938, 7—9 ; 14. Emil Vîrtosu, *O povestire inedită în versuri despre sfîrşitul postelnicului Constantin Cantacuzino*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1940 ; 15. Călinescu, *Ist. lit.*, *37* ; 16. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *214—219, 232—233, 250—254* ; 17. Ciobanu, *Ist. lit., 306—310* ; 18. Piru, *Ist. lit.*, I, *212—216, 248, 282—286* ; 19. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *167—183, 303—360, 364—366* ; 20. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică şi literară a cronicelor muntene*, CM, I, *V—CXXVI* ; 21. Lucian Predescu, *O controversă literară religioasă. Contribuţia fraţilor Radu şi Şerban Greceanu la cultura bisericească şi laică*, GBS, XXI, 1962, 5—6 ; 22. Virgil Cândea, *Nicolae Milescu şi începutul traducerilor umaniste în limba română*, LL, VII, 1963 ; 23. Virgil Cândea, *Semnificaţia politică a unui act de cultură feudală*, STD, XVI, 1963, 3 ; 24. Virgil Cândea, *O epigramă grecească tradusă de N. Milescu*, LR, XII,

darului primit de om din partea providenței. Din text se degajă năzuința cărturarului de a vedea îmbinîndu-se înțelepciunea tradițională a poporului român și cuceririle gîndirii contemporane, ale iluminismului european. Cunoscător al trecutului, **G.** aduce în sprijinul ideilor sale o serie de documente: acte istorice, letopisețe românești și lucrări străine. Stilul său este colorat, cu fraze bogate, încărcate de idei înnoitoare și sentimente puternice. În prefața la *Loghică* se face o caracterizare a poporului român, blînd și înțelept nu atît prin studiul cărților, cît prin înțelegerea dobîndită în timp, din experiența vieții. Mărturiile civilizației noastre, susține **G.**, sînt mănăstirile, iar nu palatele și castelele, ca în alte părți.

Ca traducător, **G.** tălmăcește din greceşte, în 1793, *Cămara dreptei credințe* a lui Teofil, episcopul Campaniei, ucenic al lui Evghenie Vulgaris, care își tipărise scrierea la Veneția în 1780. Tălmăcind din limba greacă *Loghica*, după Ioan Damaschinul, o lucrare de mare importanță și semnificație, **G.** are meritul de a crea un limbaj filozofic menit să transmită noile noțiuni. Monah cărturar și episcop filozof, **G.** leagă șirul cărturarilor de la Eparhia de Rîmnic cu școala de renaștere națională a lui Gh. Lazăr, fiind o importantă figură a culturii iluministe românești.

— *[Prefață]* la *Antologhion*, București, Tip. Mitropoliei, 1786, reed. în BRV, II, *311—312*, în Duțu, *Coordonate, 186—190*; *[Prefață]* la *Cazanii*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1792, reed. în BRV, II, *347—348*; *[Prefață]* la *Pravoslavnică învățătură*, București, Tip. Mitropoliei, 1794, reed. în BRV, II, *367—370*; *[Prefață]* la *Triodion*, București, Tip. Mitropoliei, 1798, reed. în BRV, II, *404—410*, în Duțu, *Coordonate, 190—198*; *[Prefață]* la Ioan Damaschinul, *Loghică*, București, Tip. Mitropoliei, 1826, reed. în BRV, III, *503—507*. — **Tr.:** Ioan Damaschinul, *Loghică*, București, Tip. Mitropoliei, 1826.

— 1. Gh. I. Moisescu, *Viața și activitatea episcopului de Argeș Grigore Rîmniceanu (1823—1828)*, București, 1930; 2. D. Fecioru, *Contribuție la „Bibliografia românească veche"*, RZL, IV, 1932, 5; 3. D. Alexandru, *O luminoasă figură de monah cărturar: Grigore Rîmniceanu*, MO, IX, 1957, 9—10; 4. Duțu, *Coordonate, 126—127, 154—164*; 5. Cornea, *Originile, 67*; 6. *Ist. filoz. rom.*, I, *169—170*.

A. S.

GRIGORIU, Constantin (11.V.1866, Iași — 15.II.1914, București), autor dramatic. La opt ani, **G.** cînta în corul mitropolitan din Iași, condus de Gavriil Musicescu. Mai tîrziu, în conservatoarele din Iași și București, el urmează lecții de compoziție, de canto și declamație. Avea să fie conducător de coruri bisericești, profesor de canto, maestru de cor la Academia de muzică și artă dramatică, profesor de dicțiune și muzică la institutul „Pompilian" și la alte institute particulare din București. A mai îndeplinit, între alte funcții, pe aceea de inspector al teatrelor sătești. Fusese un tenor cu faimă, evoluînd în multe spectacole de operă și operetă. Către 1904, pierzîndu-și treptat vocea, cîntă din ce în ce mai rar. În acest an, înființează „Compania lirică română", cu sediul permanent la Parcul Oteteleșanu, devenită ulterior „Compania lirică română de operă și operetă". **G.** a fost, în primul rînd, un mare animator. A inițiat turnee în țară și în străinătate, a păstrat un contact neîntrerupt cu viața teatrală apuseană, a angajat ca regizori pe P. Gusty și H. G. Lecca, iar printre soliștii ansamblului său s-au numărat Florica Cristoforeanu, A. Costescu-Duca, N. Leonard, V. Maximilian ș.a. În 1913, obosit și deprimat, **G.**, adevăratul întemeietor al operetei românești, se retrage de la conducerea companiei. Bolnav de inimă, a murit nu mult după aceea.

Cîntăreț și compozitor, publicist, **G.** a făcut și literatură — proză (în „Biblioteca familiei" ș.a.), dar mai ales piese de teatru. El repurtează cu *Do'n Vagmistru* un mare succes de public. Inclusă și în repertoriul Teatrului Național din București, această „comedie originală de moravuri" s-a reprezentat în toată țara. E o farsă în care se iau în derîdere, cu accente ascuțite cîteodată, moravuri cazone, nu doar grotești, ci și întristătoare, autorul luînd și el poziție împotriva „bătăii în armată" care, în acea vreme, făcuse obiectul unei campanii vehemente, inițiată de „Contemporanul". O figură mai conturată, caraghioasă și înduioșătoare, este aceea a țiganului Cărăbuș, urgisit de Do'n Vagmistru. Abrutizat, ridicol și odios, Do'n Vagmistru e un personaj înrudit îndeaproape cu Moș Teacă al lui A. Bacalbașa. Intriga piesei se sprijină pe o situație clasică: primind o epistolă de la o oarecare slujnicuță, Do'n Vagmistru, plin de înfumurare, bănuiește că mesajul provine de la stăpîna ei. Drept care el ține morțiș să-i fie prezentat. De aici, o seamă de încurcături hazlii. **G.**, care a mai compus și alte piese (comedia *Chelemec*, alegoria *Ursitoarele în Carpați*, apărută în „Revista literară", 1900), încearcă formula unui „teatru de familie", cum se și intitulează cartea apărută în 1899, cu o „încheiere", de recomandare, aparținînd lui Th. M. Stoenescu. Sînt aici scenete — publicate și în „Revista literară" — educative, moralizatoare la culme, cuprinzînd povețe și îndemnuri pentru tineret. Autorul face elogiul virtuții, al hărniciei, al spiritului de dreptate și de caritate, expune importanța muzicii, a folclorului („cîntecele naționale"). Tonul e cînd dulceag, cînd sentențios, situațiile menite să ilustreze diferitele precepte fiind naive, artificiale. Se găsesc laolaltă alegorii *(Visul României)*, „idile" *(În luncă)*, comedii, o „scenă de obiceiuri românești" *(Anul Nou)*. Artistic însă, intenția de a insufla sentimente generoase nu devine convingătoare.

— *Teatru de familie*, pref. Constanța Papilian, postfață Th. M. Stoenescu, București, Tip. Basilescu, 1899.

— 1. Ion Gorun, *„Do'n Wagmistru" de C. Grigoriu*, U, XVI, 1898, 294; 2. D. C. Ollănescu, *„Teatru de familie"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900; 3. Predescu, *Encicl., 378*; 4. Theodor Balan, *Leonard, „prințul operetei"*, București, E.M., 1961, *54—55, 98—103*.

F. F.

GRIGORIU, Petru V. (1.V.1855, Iași — 29.XI.1903, Iași), poet și traducător. Era fiu al unui slujbaș de la curtea domnească din Iași, Vasile Grigoriu. Prin mamă se înrudea cu Gh. Asachi. A fost trimis la Paris, unde i-a purtat de grijă soția unchiului său Petru Asachi. Înscris la liceul „Louis le Grand" din capitala Franței, s-a bucurat de protecția lui Edgar Quinet, ginere al lui Gh. Asachi. După terminarea liceului, a urmat un timp cursurile Facultății de drept de la Sorbona. Moartea protectorului său l-a silit să-și întrerupă studiile și să se întoarcă în țară. S-a stabilit, din 1875, la Iași, unde a trăit pînă la sfîrșitul vieții. Pentru meritele sale în dezvoltarea relațiilor româno-franceze a fost distins cu decorația franceză „Légion d'honneur". A debutat, în noiembrie 1875, cu un articol despre literatură în ziarul „Pressa", colaborînd apoi un timp la „Trompeta Carpaților". Vreme de un deceniu a colaborat la „Familia" lui I. Vulcan, unde a publicat și *Wagnerismul* (1879), unul din primele articole de populari-

zare a muzicii lui R. Wagner la noi. Din 1877, a intrat la Junimea, publicînd numeroase traduceri în „Convorbiri literare". A fost unul din statornicii prieteni şi, mai ales, convivi ai lui M. Eminescu, legînd strînse prietenii şi cu V. Conta şi G. Scheletti, compozitorul care i-a pus pe muzică una din poezii. L-a urmat pe G. Panu în diverse redacţii, ducînd o existenţă boemă. A condus, împreună cu N. A. Bogdan, publicaţia „Bomba". În ultimii ani ai vieţii a colaborat la revista „Arhiva".

G. a început să alcătuiască poezii fiind încă elev, dar versurile sînt reci şi convenţionale. În anii următori el îşi descoperă un mod propriu de a scrie, care-i asigură un loc, modest, în lirica vremii, prin atenţia deosebită pe care o acordă sonorităţii versului — consecinţă a predilecţiei sale pentru fastuos. Lexicul, fără să fie prea încărcat, este alcătuit mai ales din cuvinte sonore, ritmul şi metrul (**G.** foloseşte constant alexandrinul) avînd o importanţă hotărîtoare. Unei poezii utilizînd astfel de mijloace îi convenea, ca specie, imnul, cu deosebire cel eroic, şi **G.** a scris cîteva deosebit de realizate, cel mai cunoscut fiind *La Martinica*. A alcătuit, de asemenea, cîteva satire.

G. poate fi considerat, în epocă, unul din cei mai buni traducători. Autorii către care el şi-a îndreptat atenţia au fost V. Hugo şi A. de Musset, din care a tălmăcit numeroase versuri. Din opera celui dintîi a selectat poeziile şi poemele cu tematică exotică, fără a le neglija însă şi pe acelea cu caracter satiric. Din Musset a tălmăcit cîteva mari poeme, precum *Rolla*, *Noaptea din octombrie* şi *Noaptea din mai*. Toate s-au bucurat de aprecieri extrem de favorabile, cunoscînd o mare răspîndire. Ceea ce distinge tălmăcirile sale este cursivitatea deosebită, rezultată nu numai din fraza perfect echilibrată, ci şi din utilizarea curentă a anjambamentului. Vocabularul este deosebit de bogat, fără a apela la neologisme decît în cazuri rare. **G.** află echivalente energice şi colorate. Fără a respecta întotdeauna originalul, traducerile sale sînt făcute într-o limbă îngrijită, lăsînd impresia spontaneităţii. Nu cu aceeaşi îndemînare, **G.** a mai tradus poezii din A. Chénier, Lamartine, Béranger, H. Moreau, două piese de V. Sardou : *Căsătoria unui om politic* şi *Daniel Rochat*, *Marchizul de Priola* de H. Lavedan. Dintr-un autor necunoscut, probabil francez, a tradus piesa *Un tînăr grăbit*.

— *Ochire asupra literaturei în genere*, PSS, VIII, 1875, 244—251 ; *[Poezii]*, TRC, XIII, 1875, 1227, XIV, 1876, 1232, 1234, 1247, F, XIII, 1877, 11—49, XIV, 1878, 3—90, XV, 1879, 12—61, XVII, 1881, 40—43, XVIII, 1882, 9—38, XIX, 1883, 26, XX, 1884, *150*, XXIII, 1887, 8—30, C, I, 1881, *317—318*, OP, I, 1897, 187, EM, VII, 1898, 88, A, XIII, 1902, 11—12, XIV, 1903, 3—10 ; *Wagnerismul*, F, XV, 1879, *34—38* ; *Voltaire şi Rousseau*, F, XVI, 1880, 87 ; *Dimineaţa domnului ministru. Schiţă luată de pe natură*, F, XVII, 1881, 43 ; *Mitocanul*, F, XIX, 1883, 39 ; *Amintiri despre Edgar Quinet*, A, XIV, 1903, 1—2 ; *Ioan Ianov*, A, XIV, 1903, 1—2 ; *Lui Ştefan cel Mare*, pref. I. Grigoriu-Havas, Iaşi, Tip. Goldner, 1904 ; *[Poezii]*, în P. V. Grigoriu, *Poezii traduse după cei mai celebri autori*, pref. I. Raul, Piatra Neamţ, Tip. Gheorghiu, 1905. — **Tr.** : V. Hugo, *Pentru saraci*, *Dervişul*, *Blastem*, CL, XI, 1877, 2, *Sultan-Ahmet*, F, XV, 1879, 28 ; A. de Musset, *Rolla*, Iaşi, 1879, *Noaptea din octombrie*, CL, XIV, 1880, 7, *Noaptea din mai*, CL, XV, 1881, 2 ; H. Moreau, *Turturica calvarului*, CL, XIV, 1880, 8 ; A. Chénier, *Neera*, *La Fanny*, C, I, 1881, 7, *Tînăra captivă*, F, XVII, 1881, 74 ; [V. Hugo, A. de Musset, P. Béranger, Lamartine], în P. V. Grigoriu, *Poezii traduse după cei mai celebri autori*, pref. I. Raul, Piatra Neamţ, Tip. Gheorghiu, 1905. **Ms.** : [Autor neidentificat], *Un tînăr grăbit*, A.S.I., ms. 472.

— 1. Anineanu, *Catalogul*, *269*, *510* ; 2. P. Missir, *[Scrisoare către T. Maiorescu, 1884]*, SDL, IV, *184* ; 3. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *315* ; 4. *Ştiinţi-litere-arte*, OP, I, 1897, 129 ; 5. *Teatru-muzică-arte*, OP, I, 1897, 153 ; 6. [G. Panu], *Săptămîna*, SPA, II, 1902, 29 ; 7. *Moartea lui P. V. Grigoriu*, EM, XIII, 1903, 22 ; 8. *Legiunea de onoare*, A, XIV, 1903, 1—2 ; 9. I. Raul, *Petru V. Grigoriu*, MLŞ, I, 1904, 1 ; 10. Dafin, *Figuri*, I, *47—49* ; 11. Suţu, *Iaşii*, I, *205—206* ; 12. Panu, *Junimea*, I, *334—342* ; 13. Cioränescu, *Teatr. rom.*, *199—212* ; 14. Straje, *Dicţ. pseud.*, *312*.

D. M.

GROZESCU, Iulian (20.VI.1839, Comloşu Mare, j. Timiş — 2.VI.1872, Comloşu Mare, j. Timiş), poet. Preotul Ioan Grozescu, tatăl lui **G.**, era originar din Livezi, comună de lîngă Craiova. **G.** a învăţat la liceele din Timişoara, Arad şi Oradea, după care a urmat dreptul la Pesta. În perioada studiilor universitare colaborează cu poezii şi articole la ziarul „Concordia". Împreună cu M. V. Stănescu-Arădanul, scoate la Pesta foaia „Speranţa", din care apare doar un număr. Publică la „Umoristul" şi, în 1865, cînd apare „Familia", **G.**, prieten cu I. Vulcan, ajunge redactor al revistei. Semnează aici poezii, nuvele cu subiecte din mediul rural bănăţean, recenzii. În 1867 pleacă la Bucureşti, unde se ocupă tot cu ziaristica (colaborează la ziarele bucureştene „Telegraful" şi „Poşta română"). În „Familia" publică *Suveniri din Bucureşti*. În 1871 se afla din nou la Pesta, ca redactor al „Albinei". În 1872 scoate „Priculiciu", ziar umoristic. Bolnav de mai mulţi ani de tuberculoză, avea să moară în satul natal.

G. a exprimat în versuri, mediocre sub raport artistic, dar îndrăzneţe din punct de vedere politic, sentimentele populaţiei române din Banatul aflat sub stăpînirea austro-ungară. Mîndria de a fi român *(Sînt român)*, încrederea în ziua cînd pentru toţi românii va străluci „dorita libertate" *(Străină)*, înfierarea celor care cutează să se lepede de „naţiune" *(Coriolan, Mihai Bravul, Unit sau neunit)* sînt temele dominante ale versurilor lui, care s-au bucurat de o reală popularitate în epocă. Unele accente îl anticipă pe O. Goga. Versurile satirice şi parodiile apărute în revistele umoristice nu sînt lipsite de vervă — **G.** valorifică adesea gluma ţărănească, umorul popular —, dar sînt scrise într-o limbă încărcată de fonetisme regionale, supărătoare. În „Umoristul" **G.** a semnat Ghiţă, Carabă, Eremie Ciocîrlie. Nuvelele cu subiecte din mediul ţărănesc *(Fatalitate şi noroc, Mărioara şi Măriuţa)* sau din trecutul Banatului *(Căderea Timişanei)* suferă de schematism psihologic şi tezism moralizator. În anii studenţiei a tradus în maghiară cîteva balade populare româneşti. În „Familia" (1865) a publicat o traducere a nuvelei lui Puşkin *Fata căpitanului*. Unele comentarii literare, cîteodată cu caracter polemic, nu sînt lipsite de interes.

— *Căderea Timişanei*, F, I, 1865, *3—5*, *19—21*, *35—37*, *48—49*, *59—61*, *70—71* ; *Mărioara şi Măriuţa*, F, II, 1866, *172—173*, *185—186*, *198—200*, *207—211* ; *Doica Floarea*, F, II, 1866, *398—400*, *410—412* ; *Fatalitate şi noroc*, F, III, 1867, *73—75*, *87—88*, *98—100*, *111—112*, *123—126*, *134—135*, *150—152* ; *Suveniri din Bucureşti*, F, III, 1867, *238—239*, *250—251*, *260—263*, *274—275*, *284—286*, *296—299*, *310—313* ; *Poezii*, îngr. E. B. Stănescu, Arad, Tip. Gyulai, 1889 ; *[Poezii]*, PAU, *132—145*. — **Tr.** : M. G. Saphir, *Toaleta animei sufleteşti*, F, I, 1865, *217—220* ; Puşkin, *Fata căpitanului*, F, II, 1866, *9—10*, *20—22*, *34—35*, *45—46*, *57—59*, *68—70*, *81—83*, *92—94*, *104—107*.

— 1. N. Densuşianu, *Poezii de Iuliu Grozescu*, F, VI, 1870, 43 ; 2. Şt. Cioroianu, *Un poet şi un luptător craiovean la malurile Tisei : Iuliu Grozescu din Livezi*, AO, V, 1926, 28 ; 3. A. Cosma, *Bănăţeni*, I, *31—32* ; 4. Aurel Bugariu, *Iulian Grozescu*, ALMB, 1939 ; 5. Suciu, *Lit. băn.*, *87—90* ; 6. Vincenţiu Bugariu, *Iulian Grozescu*, Timişoara,

Tip. Voința, 1941 ; 7. Octavian Metea, *Poetul Iulian Grozescu. 100 de ani de la moarte*, O, XXIII, 1972, 8 ; 8. L. Grămadă, *Presa satirică, passim* ; 9. Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, Facla, 1977, *61—71*.

S. C.

GRUBER, Eduard (2.IV.1861, Iași — 28.III.1896, București), scriitor. Fiu al arhitectului german Iosef Gruber, **G.** a urmat liceul la Iași, înscriindu-se apoi ca student la Facultatea de litere a Universității din același oraș, pe care o termină în 1884. Student fiind, este numit profesor suplinitor la Liceul Național din Iași. În 1886, pleacă la Paris, unde, timp de un an, urmează cursuri de filologie la École des Hautes Études, la École des Chartres, la Collège de France și la École des Langues Orientales. Inteligență vie dar nedisciplinată, **G.** este preocupat pe rînd de limbile romanice, de limbile slave și de filozofie, concurînd chiar pentru un post la catedra de filozofie a Universității ieșene. Se oprește, în cele din urmă, la studierea psihologiei și ține o conferință, în 1888, despre *Stil și gîndire*. Cu sprijinul efectiv al lui T. Maiorescu, în anul următor obține o bursă de studii în străinătate. La Leipzig, **G.** lucrează timp de doi ani în laboratorul de psihologie experimentală al lui W. Wundt și participă la congresele internaționale de psihologie de la Paris (1889) și Londra (1892), unde lucrările sale despre fenomenul „audiției colorate" sînt bine primite. Se căsătorește cu Virginia, fiica Veronicăi Micle. În 1893 își ia doctoratul în psihologie la Leipzig și, în anul următor, se întoarce în țară, unde i se oferă un post de suplinitor la catedra de psihologie a Universității din Iași. El inaugurează un curs de psihologie experimentală, înființează și un laborator de psihologie experimentală — primul din România —, ține conferințe pe această temă, participă la un congres de specialitate de la Roma (1894). Frecventa atît ședințele secției literare a Societății științifice și literare din Iași, cît și pe acelea ale cercurilor de orientare socialistă. Bolnav de nervi, **G.** moare încă tînăr.

Unele din versurile sale stau în umbra poeziei eminesciene, altele fac dovada unui autentic talent, adesea original prin atenta îmbinare a cuvintelor, dintre care le preferă pe acelea a căror sonoritate este capabilă să accentueze fondul lor depresiv. Prin intermediul limbii franceze, a tradus o povestire din Turgheniev.

Pasionat de rezultatele obținute de psihologia contemporană lui, influențat de cercetările întreprinse în Franța de Fr. Paulhan, el a încercat să acorde criticii literare un statut propriu, dedus din datele oferite de psihologie. În intenția sa, critica literară urma să devină „o psihologie literară", care să cerceteze „anatomia și fiziologia intelectuală a scriitorilor". Premisa de la care pornea era că artistul trebuie judecat nu numai ca artist, ci și prin prisma existenței sale ca om, ca individ social. Opera literară devenea, astfel, un simplu document psihologic, pierzîndu-și caracterul specific, pe care **G.** îl lăsa pe seama aprecierilor subiective și a gustului artistic al celui ce o cerceta. Identificînd stilul literar cu forma și gîndirea cu conținutul, el ajungea la concluzia că stilul este oglinda fidelă a gîndirii, putînd fi considerat un ajutor prețios în cunoașterea ei și, în ultimă analiză, a unei individualități. Urmînd, în linii generale, „tipologia psihologică" a lui Jean Charcot, el cercetează stilul cîtorva scriitori români, între care, în primul rînd, stilul lui Eminescu, căruia îi analizează imaginile vizuale, auditive etc. **G.** a cercetat, printre cei dintîi la noi, proza eminesciană. Urmînd aceleași procedee, el susține că stilul lui A. I. Odobescu este „complet" sau „desăvîrșit", așezîndu-l pe același plan și pe I. Creangă, în care vede un exponent al psihologiei poporului român. Poate printre primii în România, **G.** cercetează și unele aspecte ale stilului științific, despre care afirmă că este „ușor" sau „greoi", în funcție de măsura în care îndeplinește cele două condiții necesare fiecărui tip de stil : să ceară un efort minim în înțelegerea lui și să incite atenția cititorului.

— *Ofelia*, C, V, 1886 1 ; *Mîngîiere*, C, VI, 1887, 3 ; *Iertare*, C, VI, 1887, 4 ; *Du-te dar*, C, VI, 1887, 5 ; *S-așterne vremea*, C, VI, 1888, 6 ; *Zădărnicie*, C, VI, 1888, 7 ; *Stil și gîndire (încercare de psihologie literară)*, Iași, Șaraga, 1888 ; *Discursul d-lui Ed. Gruber la inaugurarea bustului lui Eminescu*, CRR, V, 1890, 36 ; *Sonet*, A, XIII, 1902, 7—8. — **Tr.** : Turgheniev, *Mumunia*, C, II, 1882—1883, 1, 2.

— 1. Ed. Gruber, *[Corespondență cu T. Maiorescu și N. Iorga]*, SDL, V, *32—35, 125—129*, VII, *231—233* ; 2. [G. I. Ionnescu-] Gion, *Curier literar*, ROM, XXXII, 1888, 9 octombrie ; 3. D. A. Teodoru, *Psihologia literară și dl. Ed. Gruber*, C, VII, 1889—1890, 5—7 ; 4. M. C., *Notițe. Studiile de psihologie ale dlui Eduard Gruber*, A, IV, 1893, 7, 8 ; 5. *[Necrolog]*, EV, IV, 1896, 911 ; 6. O. Minar, *Lașitatea contimporană*, NRR, 1910, *23* ; 7. Gorovei, *Alte vremuri, 103—117* ; 8. *[Actul de naștere al lui Ed. Gruber]*, DLJ, *242*.

D. M.

GURA SATULUI, revistă satirică, săptămînală, scoasă la Pesta, de la 5 ianuarie 1867, de Iosif Vulcan. Este, de fapt, numele sub care își continuă apariția revista „Umoristul". După mai bine de patru ani, la 7 martie 1871 — odată cu retragerea lui I. Vulcan de la conducere — **G. s.** își mută sediul la Arad, unde va continua să apară sub direcția lui M. V. Stănescu-Arădanul. Opt ani mai tîrziu, în octombrie 1879, revista a reapărut la Gherla, unde după trei ani, la 10 martie 1881, avea să și dispară. O nouă serie apare între 1901 și 1903. Păstrînd întru totul orientarea programatică a „Umoristului", mai ales în perioada cînd apărea la Pesta, **G. s.** publică scrieri în proză, poezii și piese de teatru cu caracter satiric, cele mai multe fiind nesemnate, ori semnate cu pseudonime sub care se ghicește adesea numele lui I. Vulcan. În genere, literatura apărută

în coloanele acestei reviste, purtînd uneori semnătura unor B. Petricu, I. Tripa, S. Ştefănescu şi chiar I. Pop-Reteganul sau Gh. Tăutu, este de un nivel artistic scăzut. A încercat unele schimbări, dar fără izbîndă, I. Slavici, aflat o vreme printre redactorii revistei. Paginile destinate creaţiei literare sînt înviorate doar de cele cîteva republicări din poeziile lui Gr. Alexandrescu, Gh. Sion, Al. Depărăţeanu, G. Baronzi, Al. Macedonski şi din poveştile lui I. Creangă. **G. s.** acordă un spaţiu larg creaţiilor folclorice, fapt datorat, în bună măsură, colaborării constante a lui I. Pop-Reteganul. Au apărut aici doine şi hore din Transilvania şi Banat, strigături satirice, cimilituri, snoave, legende şi poveşti. Începînd cu anul 1901, **G. s.** reapare la Arad, sub îngrijirea lui I. Russu-Şirianu şi I. Suciu. Tot aici avea să fie editată o altă serie a acestei reviste, în 1934, ca supliment al ziarului „Înainte". Comparată cu „Umoristul", de la care preia nu numai programul, ci şi modul de prezentare, **G. s.**, deşi a apărut o perioadă îndelungată, rămîne o publicaţie de mai mică însemnătate.

— 1. Oct. Lupaş, *M. V. Stănescu*, Arad, Concordia, 1936, *29—34* ; 2. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti, E.A., 1968, *148—152* ; 3. Octavian Metea, *Contribuţii privind începuturile presei şi literaturii satirice româneşti*, O, XX, 1969, 1 ; 4. L. Grămadă, *„Gura satului" în perioada colaborării lui Ioan Slavici (1872—1875)*, SUB, Philologia, XV, 1970, fasc. 2.

I. C.

GUSTI, Dimitrie (24.X.1818, Iaşi — 26.III.1887, Iaşi), scriitor. Fiu al lui Ştefan Constantin Gusti, comerciant, **G.** îşi face studiile în oraşul natal, la Academia Mihăileană, absolvind, în 1837, clasa de filozofie a lui Eftimie Murgu. În acelaşi an este numit profesor pentru clasele începătoare. În 1845 i se încredinţează catedra de filozofie la Academia Mihăileană, urmînd să mai predea filologia română, retorica, poetica şi mitologia. La mişcarea revoluţionară din 1848, profesorul ieşean, partizan al reformelor moderate, nu e părtaş. **G.**, care a fost, din 1849, cel dintîi bibliotecar al Academiei Mihăilene (el a întocmit primul catalog de bibliotecă publică din Moldova), a mai îndeplinit funcţiile de inspector, director al Departamentului I al şcolilor din Ministerul Cultelor, iar din 1867 pînă în 1868 — ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice. De mai multe ori primar al Iaşilor, deputat şi senator în mai multe legislaturi, vicepreşedinte al Camerei şi al Senatului, **G.** a mai fost desemnat preşedinte de onoare al Societăţii pentru abolirea sclaviei negrilor (Paris).

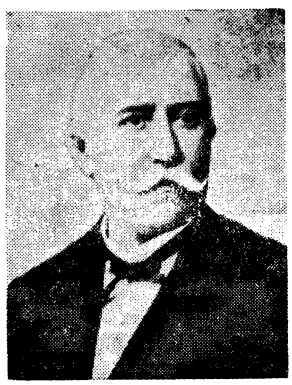

Emul al lui Gh. Asachi, mai ales la început, **G.** a fost un colaborator asiduu al „Albinei româneşti" (1844—1849), ca şi al unor calendare şi almanahuri („Almanah pentru români", „Almanah de învăţătură şi petrecere" ş.a.). Proprietar de tipografie, devine el însuşi un întemeietor de gazete. Astfel, împreună cu Al. Fotino şi T. Codrescu, scoate foaia „Zimbrul", secondată de „Foiletonul Zimbrului". La 14 iulie 1856, apare „L'Étoile du Danube". A redactat, de asemenea, gazeta „Ştafeta". Mai publică în „Curierul", „Curierul de Iaşi", „Buciumul român", în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Telegraful" şi alte cîteva, dar cea mai intensă colaborare rămîne aceea susţinută la „Albina românească". Aici este prezent, uneori numere de-a rîndul, cu poezii, proză, traduceri, cronici teatrale.

G. e un pionier al cronicii dramatice la noi, desfăşurînd o muncă onestă şi indiscutabil folositoare. Fostul actor diletant, de pe vremea Conservatorului filarmonico-dramatic din Iaşi, este un critic avizat, al cărui demers e mereu strunit de un obstinat rigorism etic. Ideea morală este ceea ce caută să desprindă cronicarul în analizele sale amănunţite, care se sprijină pe comentarii şi sentinţe moralizatoare. Spirit cumpătat, el dezavuează orice îndepărtare de la dreapta măsură. Criticul, care a consemnat şi spectacole ale operei italiene, s-a numărat printre aceia care au impulsionat, prin observaţii şi sugestii, dezvoltarea scenografiei româneşti. **G.** a rămas cunoscut în istoria literară mai mult datorită polemicii sale cu Alecu Russo în jurul piesei acestuia, nepăstrată, *Băcălia ambiţioasă*. Formulînd unele rezerve asupra inconsecvenţei şi fragilităţii caracterelor, reproşînd autorului exprimarea prea familiară, **G.**, în urma replicii drastice a lui Russo *(Critica criticii)* revine *(Răspuns la critica criticei)*, dar cauza lui era pierdută.

Atribuit multă vreme, pe temeiul amintirilor lui T. V. Ştefanelli, lui Eminescu, poemul *Închinare lui Ştefan Vodă (Poemul Putnei,* cum i s-a mai spus) reprezintă vîrful creaţiei lui **G.** Răspîndită pe foi volante, cu prilejul serbării de la Putna (1871), unde a fost citită de Eminescu, poezia degajă, mai ales în primele strofe, o anume forţă de expresie, surprinzătoare. Dacă poemul aparţine, într-adevăr, lui **G.**, şi nu va fi intervenit cumva Eminescu însuşi, atunci el a fost beneficiarul unei stări de graţie cu care nu s-a mai întîlnit. Căci, altfel, nu-i decît un poet tern, de fapt un versificator ocazional, uneori îndemînatic, cel mai adesea convenţional şi festiv. În 1855 alcătuieşte culegerea *Buchetul poetic*, dedicată domnitorului Grigore Al. Ghica. Banalitatea şi monotonia domnesc peste stihurile lui **G.**, fie că e vorba de poezii erotice, elegii sau sonete, imnuri, balade *(Ştefan cel Mare şi arcul său* ş.a.), ode, parabole, versificări în formă populară *(Bujor şi Safta, Butu. Baladă* etc.). Înclinaţia spre filozofare (mister, abis, existenţă) nu face mai profundă această poezie. O temă importantă este aceea patriotică. **G.**, care nu rezistă tentaţiei de a da lecţii, în critică, dar şi prin intermediul literaturii, găseşte în fabulă un teren prielnic.

În proză, **G.** n-a perseverat, deşi o înzestrare, firavă, nu i-a lipsit. A scris povestiri, schiţe cu caracter de meditaţie, schiţe satirice. Reportajele şi articolele sale rămîn, pînă la urmă, simple compilaţii *(Minunile lui Omer-Paşa şi biografia sa)*. Religia şi morala (traduce din Lamartine *Ochiri biblice şi sociale)*, istoria (despre războaiele lui Alexandru cel Mare, o paralelă între greci şi romani, naraţiunea oratorică *Bătălia de la Racova)* fac, îndeosebi, obiectul preocupărilor sale gazetăreşti. Ca traducător, nu a fost cîtuşi de puţin un virtuoz. Selecţia însăşi e inegală (Lamartine, J. O. Wallin, Adèle Hommaire de Hell), de un gust precar. A realizat şi versiunea românească *(Fiica cea tînără)* a poeziei lui V. Alecsandri *La Jeune fille*. Pentru teatru, transpune piesa istorică *Marie de Beaumarchais* de R. Bauhberg şi O. Cardiez.

Pentru necesităţi didactice, avînd şi exemplul lui Gh. Asachi, **G.** elaborează, singur sau în tovărăşie cu T. Codrescu, manuale şcolare, abecedare, cărţi de religie, de istoria românilor, de geografie şi algebră. O lucrare utilă şi, în felul ei, ambiţioasă, este *Rito-*

rică română pentru tinerime (1852), corectată şi adăugită în 1875. E o compilaţie, probabil din franceză, cu exemplificări copioase din scriitori şi oratori greci, romani, francezi, dar şi din literatura română. Examinînd procedeele poetice, figurile de stil, **G.** întreprinde implicit şi o critică a poeziei româneşti ; opţiunile, însă, nu sînt totdeauna inspirate. Despre romanul istoric se spune că ar fi o alcătuire „bastardă", de ficţiune şi istorie, cu sacrificarea istoriei în favoarea ficţiunii. Romanul este, după **G.**, „un mijloc ţintitoriu la învăţătura spiritelor şi la îndreptarea moravurilor". Caracterele trebuie să fie consecvente şi bine precizate, iar deznodămîntul să reiasă logic din desfăşurarea întîmplărilor, care, chiar dacă inventate, se cuvine să rămînă verosimile. Istoriei literare i se cere ca, în urma unei analize judicioase şi nepărtinitoare, să încerce a stabili tonul, timbrul particular, calitatea dominantă a fiecărui autor, caracterizat prin operele sale. Aportul cultural al lui **G.** precumpăneşte evident asupra celui beletristic.

— *[Poezii]*, AR, XVI, 1844 — XXI, 1849 ; FMIL, X, 1847, XI, 1848, XIV, 1851, ZB, I, 1850 — II, 1852, FZ, I, 1855, ALMR, 1854—1858, ALIP, 1865, CRI, II, 1875, VIII, 1880, IX, 1881, XI, 1883 ; *Un duel*, AR, XVII, 1845, 97 ; *[Cronici dramatice]*, AR, XVII, 1845 — XVIII, 1846, VSR, IX, 1845 — X, 1846, ZB, I, 1850 — II, 1852, III, 1855 — IV, 1856 ; *Teatrul naţional*, AR, XVIII, 1846, 5, reed. în ITR, *376—378* ; *Răspuns la critica criticei*, AR, XVIII, 1846, 14 ; *Origena prezenturilor şi datine la Anul Nou*, APM, 1852, *42—46* ; *Ritorică română pentru tinerime*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1852 ; ed. 2 *(Ritorică pentru tinerimea studioasă)*, Iaşi, Goldner, 1875, reed. parţial *(Elocvenţa istorică)* în GRP, I, *67—72* ; *Buchetul poetic pentru principile domnitoriu Grigorie A. Ghica V. V.*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1855 ; *[Pagini alese]*, LPTR, IV, partea II, *175—189* ; *La mormîntul lui Ştefan cel Mare*, CUI, IV, 1871, 90, reed. în PRC, I, *438—442*. **Ms.** : *Prozodia românească pentru junimea moldo-română* (1843), B.A.R., ms. 1826. — **Tr.** : Adèle Hommaire de Hell, *Crimeea*, SMR, 1841, octombrie-decembrie ; J. O. Wallin, *Cele din urmă versuri*, AR, XVIII, 1846, 77 ; Lamartine, *La o copilă tînără*, AR, XIX, 1847, 47 ; *Psalmul 17*, AR, XIX, 1847, 52 ; Ponson du Terrail, *Pelerinagiu de lainici*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1851. **Ms.** : L. Denayrouze şi G. Ohnet, *Regina Sarpi*, A.S.I., ms. 338.

— 1. Alecu Russo, *Scrieri alese*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959, *3—9* ; 2. Pop, *Conspect*, I, *199—202* ; 3. S. G. Vârgolici, *„Retorica pentru tinerimea studioasă" de Dimitrie Gusti*, CL, IX, 1876, 11 ; 4. Perpessicius, *[Comentariu]*, în Eminescu, *Opere*, I, *497—499* ; 5. Perpessicius, *Alte menţiuni*, I, *122—133* ; 6. *Ist. lit.*, II, *587—589* ; 7. Trifu, *Cronica*, *204, passim* ; 8. Illescu, *Geneza*, *115—116* ; 9. A. Sasu, *Retorica literară românească*, Bucureşti, Minerva, 1976, *164—173*.

F. F.

GUSTY, Paul (4.III.1859, Bucureşti — 16.X.1944, Făgăraş), traducător. Era fiul lui Gusty Schindzielasz şi al Anei Engelbrecht. A învăţat la Bucureşti, mai întîi la şcoala Bărăţiei, apoi la Şcoala evanghelică, unde este coleg cu Al. Davila, în sfîrşit la „Sf. Sava". Atras de teatru încă de timpuriu, el se angajează copist de roluri şi, la nevoie, actor, în trupa lui M. Pascaly. La Teatrul Naţional din Bucureşti, **G.** va fi pe rînd copist (1882), sufleor (1883—1884), ajutor de regizor pe lîngă A. Gatineau, prim-regizor (1885), director de scenă (1895). În 1907, Al. Davila îl desemnează director de scenă definitiv. Numit (1908) subdirector al Teatrului Naţional, **G.** girează, dar foarte scurtă vreme, direcţia generală a teatrelor, după care îşi reia vechea funcţie de director de scenă. A călătorit de cîteva ori în străinătate, la Viena, Berlin, München, în interes profesional, pentru perfecţionare.

Ctitor al şcolii româneşti de regie, primul nostru regizor profesionist, **G.** a fost un meşteşugar destoinic, metodic şi riguros în tot ce a întreprins. Bun pedagog, s-a străduit să dezbare jocul actorului român de retorism şi teatralitate, îndemnîndu-l spre veridicitate, spre o interpretare realistă. Inspirat de practica şi teoriile unor regizori germani (Max Reinhardt, Otto Brahm, de pildă), **G.** era, totodată, după cum o atestă nişte *Note de regie teatrală* publicate spre sfîrşitul vieţii (1943), un adept al principiilor lui K. S. Stanislavski. Este aici şi crezul regizorului român, care, avînd „cultul cuvîntului", socoteşte actorul drept factor primordial într-un spectacol. A mai publicat prin ziare evocări despre Gr. Manolescu, M. Millo, Şt. Iulian, M. Pascaly. Mare om de teatru, **G.** a fost un preţios sfătuitor al unor dramaturgi precum Al. Kiriţescu, V. I. Popa, Caton Theodorian, Mircea Ştefănescu, aflaţi la începuturile carierei lor.

Ca traducător, **G.** a făcut apel la repertoriul german, ca şi la cel francez. A transpus în româneşte drame şi comedii, librete de operă şi operete, a localizat numeroase piese. S-a remarcat curînd ca un bun localizator, cu mult simţ scenic şi naturaleţe în expresie, astfel că Şt. Iulian îi solicita colaborarea la traducerea feeriei *Roza magică* de Cogniard şi H.-J. Crémieux. Împreună cu I. L. Caragiale, localizează piesa *La ofiţerul stării civile*. Versiunile româneşti realizate de **G.**, în afara unei iscusite adaptări la moravurile autohtone, au bune însuşiri literare. A tradus, printre altele, *Maria Tudor* de Victor Hugo, *O vizită* de Al. Dumas-fiul, *Institutorii* de Otto Ernst, *Onoarea* de H. Sudermann, *Uriel Acosta* de Karl Gutzkow, *Diavolul* de Molnar Ferenc, *Necunoscuta* de Al. Bisson, *Taifun* de Menyhért Lengyel, *Mezalianţa* de B. Shaw, piese de Ad. L'Arrouge, Alfred Capus, Fr. Förster, L. Fulda, E. Grenet-Dancourt, E. Labiche, G. Lemoine, P. Lindau, B. Lopez ş.a. A transpus în româneşte libretul operei *Tannhäuser* de R. Wagner (după Nuitter) şi multe librete, semnate de H. Chivot, H.-A. Duru, H. Meilhac, A. Millaud ş.a.), ale unor operete de J. Strauss, A. Lortzing, Ed. Audran, K. Millöcker ş.a. Localizări şi adaptări sînt : *Secretarul general* după Al. Bisson, *Ion Rodeanu* şi *Răpirea sabinelor* după Fr. Schönthan, *Microbii Bucureştilor* (O. Blumenthal şi G. Kadelburg), într-o versiune ce a fost socotită superioară faţă de original, *Manevrele de toamnă*, după G. Moser, cu o urmare, *Fănică Fumureanu*, dovadă că personajul militarului autohton, schiţat de **G.**, îşi cîştigase popularitate, *Ginerele domnului prefect* (O. Blumenthal), cu acţiunea plasată într-un orăşel de provincie. În teatrul românesc, **G.** a însemnat o întreagă epocă.

— *Note de regie teatrală*, VŢA, III, 1943, 765, reed. în PIG, *205—206*. — **Tr.** : F. Molnar, *Diavolul*, Bucureşti, Minerva, 1909.

— 1. Rebreanu, *Opere alese*, V, *355—357* ; 2. Tudor Muşatescu, Romulus Dianu, *Cu d-l Paul Gusti despre d-sa şi despre alţii*, RMP, XII, 1927, 2937 : 3. Valjan [Ion Al. Vasilescu], *De vorbă cu Paul Gusty*, VRA, VIII, 1935, 330 ; 4. Massoff, *Ist. Teatr. Naţ.*, *102—104*, *317—319* ; 5. Lucia Sturdza-Bulandra, *Amintiri... Amintiri*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956, *49—52* ; 6. Victor Bumbeşti, *Paul Gusty*, Bucureşti, Meridiane, 1964 ; 7. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *passim*, IV, *passim* ; 8. *Ist. teatr.*, II, *396—402*, *515—520*, *passim*.

F. F.

GUTINUL, publicaţie periodică, socială şi literară, care a apărut săptămînal la Baia Mare de la 22 martie 1889 pînă la 14 martie 1890. Gavril Szabó era redactor răspunzător al acestui periodic, pe care

îl edita Mihai Molnar. Ambii se străduiau să concentreze intelectualii români din nordul Transilvaniei, pentru a scoate o revistă care să oglindească mişcarea socială şi culturală naţională desfăşurată în această regiune. **G.** nu a putut adopta o atitudine politică limpede din cauza asprimii cenzurii austro-ungare. Totuşi, se poate desprinde o linie politică implicită, de protest împotriva încercărilor repetate ale autorităţilor de a înăbuşi orice element de cultură naţională, de a împiedica dezvoltarea învăţămîntului în limba maternă. **G.** se adresa, în primul rînd, ţăranilor şi intelectualilor maramureşeni, dar, prin literatura publicată, prin calitatea traducerilor şi prin problemele discutate de colaboratori, ea putea interesa întreaga populaţie românească din Transilvania. O atenţie deosebită se acorda folclorului. La **G.** a colaborat un grup de culegători de literatură populară din Maramureş, din Banat şi din alte părţi ale Transilvaniei. Dintre ei se desprind I. Pop-Reteganul şi P. Dulfu, amîndoi autori de articole în care îndemnau învăţătorii şi preoţii să culeagă şi să publice folclor literar. I. Pop-Reteganul dădea ca exemplu colecţia lui, care atunci îngloba 4 898 de poezii populare. **G.** a publicat articole privind neologismele („străinismii"), descrierea graiului din Sălaj (studiu însoţit de un glosar de cuvinte) ş.a. Contribuţiile literare nu sînt ale unor scriitori consacraţi, redacţia urmărind, în primul rînd, stimularea talentelor locale. Proză au publicat I. Pop-Reteganul, D. Bran, P. Petrişor. Versurile aparţin lui P. Dulfu, N. Nilvan, N. Ţincu, E. Bran, I. P. Coman, Traian H. Pop, A. Băliban, A. Papp şi I. Vulcan. S-a tradus din Puşkin (*Dama de pică*, *Viscolul*, traduceri de I.P. Coman), Turgheniev (A. Băliban şi V. Pop), J.-J. Rousseau (A. Cosma), A. Daudet (Tit Bud), Herder ş.a. **G.** a însemnat o perioadă de vie activitate patriotică şi culturală, într-o zonă a Transilvaniei în care, pînă la apariţia acestei reviste, nu se tipărise nici o publicaţie periodică în limba română.

— 1. D. Pop, *Inceput de activitate folcloristică în nordul Transilvaniei : ziarul „Gutinul" de la Baia Mare*, REF, III, 1958, 3 ; 2. Filip Tănase, *Traduceri din literatura universală în ziarul „Gutinul" apărut la Baia Mare*, RITL, XVI, 1967, 1 ; 3. Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureşului*, Bucureşti, Minerva, 1970, *34—35*, *45—52*, *74—75*.

R. Z.

HALEPLIU, Constantin (1816, Brăila — 29.XI.1873, Bucureşti), autor dramatic. Învaţă mai întîi în oraşul natal, după aceea la Bucureşti. Iuncher timp de cîţiva ani, va ocupa în continuare diferite funcţii, în 1864 fiind numit, prin concurs, profesor. Vrăjmaş al revoluţiei, a cărei izbucnire o socotea funestă, avea să rămînă, după mişcarea de la 1848, cu trista faimă de delator. Actor nici rău, nici foarte bun, puţin cabotin, **H.**, neobosit în iniţiative de tot felul, a fost un merituos animator teatral. A făcut parte, la Iaşi, din trupa lui M. Millo, unde şi-a început meseria actoricească. În anul 1850, împreună cu alţi actori moldoveni, înjghebează la Bucureşti o „trupă naţională extraordinară". Reprezentaţiile vor ţine două luni, bucurîndu-se de o entuziastă primire din partea publicului. **H.**, personaj vanitos, dacă nu grandoman, îşi va face un titlu de onoare din a fi adus pe scenă, pentru prima oară la Bucureşti, vodevilul naţional. În 1850—1851 face parte din trupa lui C. Caragiali. La Piteşti, în stagiunea 1852—1853, îndeplineşte funcţia de regizor. Institutor la Ploieşti timp de mai mulţi ani, din 1869 **H.** dă şi aici un impuls teatrului de amatori.

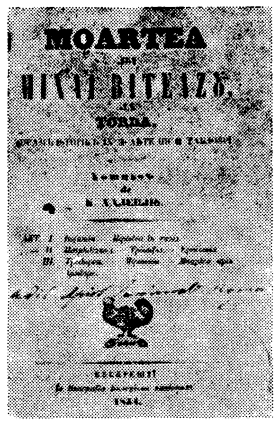
MOARTEA
lui
MIHAI VITEAZU,
la
TORDA.

Piesele lui **H.**, originale şi prelucrări, sînt compuneri limbute, cu un verbiaj adesea nesuferit, în dauna acţiunii, neglijată. Limba are însă, cîteodată, accente de surprinzătoare naturalete ; în rest, păcătuieşte prin afectare şi livresc, uneori şi prin vulgaritate. Sînt evidente, totuşi, încercările de caracterizare, de diferenţiere prin limbaj a personajelor, împărţite neapărat în bune şi rele. Temele care îl urmăresc stăruitor pe **H.** sînt două : etică şi patriotică. *Cumplitul amăgit sau Izvorul demoralizaţiii* (1847) e o farsă în care zgîrcenia îşi primeşte pînă la urmă pedeapsa. În *Săracul cinstit* (1851), cu reminiscenţe din *Baba Hîrca* a lui M. Millo, titlul vorbeşte de la sine. Dincolo de sentinţele morale, comedia conţine note de critică socială. Începutul comediei-vodevil *Ucenicul şarlatanului* (1851), unde se află faţă în faţă un june franţuzit, abia întors din străinătate, cu ifose cosmopolite, şi bătrînul său părinte, păzitor al vechilor şi bunelor obiceiuri, aminteşte de *Iorgu de la Sadagura*, piesa lui V. Alecsandri. **H.** e un antibonjurist convins, suspicios şi ricanator în faţa unor semne de înnoire. Un fel de „cînticel comic" e *Serdarul Iliuşu. Tombatera cîne roşu* (1871), unde, la fel ca şi la V. Alecsandri, sînt luate în răspăr falsul patriotism, demagogia liberală, parlamentarismul. Alte comedii sînt *Comoara închipuită, Şansoneta tiroleză, Nunta de la Fefelei, Căsătoria nepotrivită sau Averea zestrei nu te face fericit*, poate după *Le Mariage impossible* de J.-Fr.-A. Bayard şi Mélesville. **H.** s-a încercat şi în teatrul istoric, cu deplorabile rezultate, însă. În afară de anacronisme şi de absenţa unei atmosfere de epocă, limbajul e neadecvat, înecat în discursivism. Aşa se întîmplă, de pildă, în *Moartea lui Mihai Viteazu la Torda* (1854) sau în *Don Sanji II, regele Portugaliii* (1857). Se perorează despre patriotism, despre virtute şi fidelitate, la fel ca şi în *Pustnicul sălbatecului munte* (1853) — „după romanţul paharnicului D. Drăgoiescu" — unde abundă efectele de melodramă. Aceeaşi retorică umflată se regăseşte în „pastorala" închinată domnitorului Al. I. Cuza, *Serbare naţională sau Visul fericirei* (1859), unde se exaltă actul Unirii, folosindu-se mijloace naive de impresionare, din care nu lipseşte focul bengal. Scrieri aparţinînd lui **H.** mai sînt *Oglinda veritaţei sau Trecutul şi prezentul*, act politic, *Adelaida de Lussanu*, dramă, probabil o prelucrare sau o traducere.

— *Cumplitul amăgit sau Izvorul demoralizaţiii*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1847 ; *Fragment de operetă a lui Ştefan Vodă*, Iaşi, Tip. Gane, 1850 ; *Săracul cinstit*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1851 ; *Ucenicul şarlatanului*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1851 ; *Pustnicul sălbatecului munte*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1853 ; *Moartea lui Mihai Viteazu la Torda*, Bucureşti, Tip. Colegiului naţional, 1854 ; *Don Sanji II, regele Portugaliii*, Bucureşti. Tip. Colegiului naţional, 1857 ; *Serbare naţională sau Visul fericirei*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1859 ; *Serdarul Iliuşu. Tombatera cîne roşu*, Bucureşti, Tip. Petrescu-Costescu, 1871.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *292—293* ; 2. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 94* ; 3. *Depoziţia lui C. Halepliu, despre participarea sa la Revoluţiune*, ANPR, VI, *67—73* ; 4. Rădulescu, *Contribuţiuni, 29, 74—82* ; 5. Brădăţeanu, *Drama, 56—58.*

F. F.

HALICI, Mihail (19.X.1643, Caransebeş — c. 1712), autor de versuri şi lexicograf. Era fiul lui Mihail Halici, jurat din 1651 în senatul Caransebeşului, descendentul unei familii aristocratice româneşti, care, treptat, se maghiarizase, trecînd la calvinism. Interesul pentru limba română este păstrat însă în familia lui **H.**, al cărui tată traduce un număr de psalmi în româneşte. Cursul secundar, început în 1651 la şcoala calvină din Caransebeş, este continuat, în perioada 1661—1664, la liceul reformat din Sibiu, unde **H.** se împrieteneşte cu viitorul poet Valentin Franck von Franckenstein. Din toamna lui 1664, **H.** se află la Colegiul reformat din Aiud. Distingîndu-se printr-o pregătire deosebită, este numit, pentru intervalul 1667—1669, rector al Colegiului reformat din Orăştie. Reîntors la Aiud el participă, ca referent, la disputele teologice din cadrul colegiului. Aceste discuţii, ce se datorau pătrunderii cartezianismului în Transilvania, îl apropie pe **H.** de gîndirea raţionalistă. Din această etapă a studiilor sale datează începutul prieteniei cu medicul şi lexicograful ungur Francisc Páriz Pápai. Se pare că datorită orientării progresiste şi atitudinii sale combative, este nevoit să se refugieze, în 1674, la Sibiu. Testamentul său, redactat în limba română la 31 octombrie 1674, im-

portant pentru detaliile biografice ce le conține, indică hotărîrea definitivă a lui **H.** de a părăsi Transilvania, îndreptîndu-se spre Țările de Jos. Acolo, începînd din 1679, urmează timp de 5 ani cursuri de drept la Universitatea din Leiden. Prin 1694, se afla la Londra, împreună cu emigranți din Transilvania, în special unguri, unde dobîndește, se pare, o funcție corespunzătoare pregătirii sale. Moare, probabil, la 1712, căci atunci se deschidea în țară testamentul, prin care lăsa școlii din Orăștie întreaga sa bibliotecă, al cărei conținut atestă preocupările umaniste și științifice ale lui **H.**: literatură, istorie, teologie, drept, gramatică, lexicologie, medicină și matematică.

Primele încercări literare ale lui **H.** sînt cele 85 de poezii compuse în latină și, o parte, în maghiară la orele de poetică ale liceului din Sibiu. Mai important este grupajul de poezii cu titlul *In Transilvaniam*, în care autorul înfățișează durerile patriei. El continuă să versifice, scriind mai tîrziu, în diferite ocazii, poezii ce se dovedesc creații independente și mature. Compune în latinește, în 1664, un *Carmen* dedicat prietenului său Franckenstein. Tot unui prieten, Fr. Páriz Pápai, doctor în medicină la Basel, îi închină **H.**, la 1 iunie 1674, *Oda*, scrisă în limba română cu caractere latine și ortografie maghiară. Lăudîndu-și prietenul, poetul afirmă latinitatea neamului și conștiința originii sale nobile, din romani. Forma poeziei, a cărei structură metrică preia hexametrul și pentametrul antic, ambiționa să demonstreze capacitatea limbii române de a cultiva versul de factură clasică. Tehnica savantă a odei este în acord cu forma celorlalte poezii, în limbi străine, tipărite sub titlu latin, la Basel în 1674, într-un volum omagial *Vota solennia*, dedicat lui Fr. Páriz Pápai. Cea dintîi lucrare lexicografică, scrisă înainte de 1700, care alătură, pentru prima dată, limbile română și latină, a fost denumită în funcție de presupusa origine a autorului ei necunoscut: *Anonymvs Lugoshiensis* ⟨3⟩, *Anonymus Caransebesiensis* ⟨5⟩, sau, mai general, *Anonymus Banatensis* ⟨13⟩. Dicționarul, inspirat de glosarul latin-maghiar al lui Fr. Páriz Pápai, a fost atribuit frecvent lui **H.** ⟨6, 7, 8, 16⟩. Acest *Dictionarium valachico-latinum*, rămas în manuscris și neterminat, fără a fi lucrat pe baza unui principiu lexicografic riguros (nu este respectată ordinea strict alfabetică a cuvintelor, iar acestea nu sînt urmărite în texte, ci selectate din vorbire), este important prin numărul relativ mare al termenilor (5000) și prin coloritul lor dialectal bănățean. În dicționar apar pe lîngă cuvinte comune și denumiri topografice, expresii din vocabularul copiilor, o bogată sinonimie pentru nomenclatura botanică și zoologică. Unele deficiențe (lipsa corespondentului latin pentru cuvintele dificil de tradus sau pentru derivate, indicarea numai o singură dată a termenului latin pentru dubletele românești) urmau să fie înlăturate prin refacerea și completarea lucrării, intenție trădată de adaosurile marginale ale autorului. În vocabular și ortografie există elemente maghiare și săsești specifice scrisului românilor calvini. În ansamblu, personalitatea culturală a lui **H.** anticipă orientarea latinistă și clasicistă a Școlii ardelene.

— *Oda*, CHRM, I, *216*.

— 1. G. Bariț, *Cele dintîi versuri hexametre și pentametre în limba noastră română*, FMIL, X, 1847, 26 ; 2. Philippide, *Introd. ist. lit.*, *51* ; 3. B. P. Hasdeu, *Anonymus Lugoshiensis — cel mai vechi dicționar al limbii române după manuscriptul din Biblioteca Universității din Pesta*, RIAF, 1891, vol. VI ; 4. A. Densușianu, *Ist. lit.*, *104* ; 5. Gr. Crețu, *Anonymus Caransebesiensis. Cel mai vechi dicționar al limbii române, după manuscriptul din Biblioteca Universității din Pesta*, RTR, I, 1898, *320—325* ; 6. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926 ; 7. Pușcariu, *Ist. lit.*, *107—110* ; 8. Aurel Cosma, *Scriitori români bănățeni din timpul calvinismului*, VR, XXV, 1933, 12 ; 9. Suciu, *Lit. băn.*, *20—23* ; 10. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *106—107* ; 11. Musnai László, Dani János, Engel Károly, *Date noi privitoare la Mihail Halici*, Cluj, 1964 ; 12. Streinu, *Versificația*, *123* ; 13. Al. Belu, *Cîteva considerații cu privire la autorul primului dictionarium valachico-latinum*, O, XX, 1969, 5 ; 14. Piru, *Ist. lit.*, I, *196* ; 15. *Ist. lit.*, I, *438—440* ; 16. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *238—239* ; 17. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *93—94*.

A. S.

HALIMA, carte populară. Sub acest titlu a intrat și s-a răspîndit la noi versiunea greacă a două culegeri de basme, povestiri și fabule orientale.

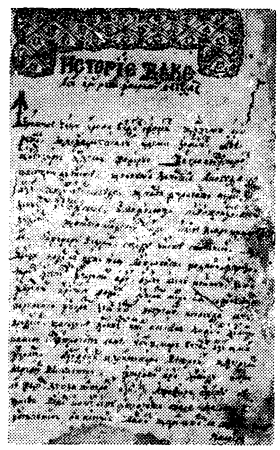

Prima, cu titlul *O mie și una de nopți*, are o origine foarte veche, în folclorul indian, de unde a fost preluată și îmbogățită de perși și de arabi, fiind atestată sub această formă în anul 987 e.n. Traduse liber și concentrate, textele acestei colecții au fost publicate în Franța de Antoine Galland, între 1704 și 1708. A doua culegere, intitulată *O mie și una de zile* (1710—1712), imitată ca formă după prima, este prelucrarea lui Pétis de la Croix după un alt corp de povestiri orientale. Opuse ca sens, inițial, ambele au însă o structură asemănătoare și converg spre aceeași învățătură: înlăturarea prejudecăților referitoare la femei sau la bărbați. Traducătorul grec al acestor culegeri a încorporat substanța epică a celei de a doua în ciclul „nopților", realizînd o carte unică, *Aravicon Mithologhicon [Povești arabe]*, 1757. Pentru aceasta, el a eliminat sau a modificat unele pasaje care nu se armonizau, a suprimat divizarea în nopți sau zile și a recurs la o singură povestitoare — Halima. Această versiune a fost cunoscută și în țările române. Cele mai vechi traduceri (Moldova, 1771 ; Brașov, 1782) nu s-au păstrat în întregime. Prima tălmăcire integrală datează din 1783 și este atribuită monahului Rafail de la mănăstirea Hurezi: *Aravicon Mithologhicon* (manuscrisul 2587 de la Biblioteca Academiei R. S. România). Cartea a plăcut mult și s-a răspîndit imediat sub formă de copii și prin noi traduceri, fragmentare. Revizuită după originalul grec și prelucrată stilistic, traducerea din 1783 a fost publicată de I. Gherasim Gorjanu: *Halima sau Povestiri mitologhicești arabești* (1835—1838). Aceasta are o structură asemănătoare cu *Sindipa*: o povestire-ramă în care sînt incluse, înlănțuindu-se și determinîndu-se, numeroasele basme, povestiri, anecdote. Înșelat de soția sa, împăratul Aidin hotărăște să se răzbune pe femei, ucigîndu-și soțiile după prima noapte. Fiica unui vizir, Halima, izbutește să-și amîne execuția, povestind nopți la rînd diferite „istorii", pe care le întrerupe într-un moment în care curiozitatea împăratului e maximă, făcîndu-l să dorească neapărat să afle continuarea. După mai multe nopți, Aidin, cucerit de înțelepciunea și talentul povestitoarei, renunță la sîngeroasa sa răzbunare. Istorisirile sînt de o mare frumusețe și bogăție epică, născute din împletirea fantasticului cu realul, din

umanizarea elementelor transcendentale, ducînd la întîmplări extraordinare, cu eroi supranaturali. Spiritul şi morala sînt cele ale tuturor basmelor — biruinţa calităţilor umane fundamentale. Pe lîngă descrieri fantastice şi exotice, există şi episoade lirice, în care sînt cîntate frumuseţea şi înţelepciunea. Într-o formă modificată, *Halima* încorporează şi istoria filozofului Sindipa.

Întrunind remarcabile calităţi estetice şi educative, povestirile şi basmele acestor colecţii au circulat aproape la toate popoarele lumii, fiind răspîndite prin traduceri şi prelucrări. În cultura românească, sînt prezente într-un număr mare de copii, traduceri independente şi fragmente devenite unităţi epice autonome (ciclul califului Harun Al-Raşid, *Lampa lui Aladin*). Pătrunzînd în literatura orală, s-a produs o dublă contaminare. Unele motive au fost asimilate de folclor, dar şi povestirile din *Halima* au suferit, la rîndul lor, o influenţă autohtonă. Circulaţia unor motive orientale a fost semnalată în culegeri sau prelucrări folclorice. Variante ale poveştii pescarului şi a duhului închis într-un vas au fost culese de P. Ispirescu *(Poveşti morale)*. Motivul „mortului ucis de mai multe ori", contaminat cu motivul „cei trei gheboşi mici" din *Sindipa*, a fost versificat de A. Pann în *O şezătoare la ţară sau Povestea lui Moş Albu*. Acelaşi motiv este întîlnit şi în prelucrarea folclorică a lui P. Dulfu *(Isprăvile lui Păcală)*. Alte variante au fost culese de Franz Obert şi de Elena Sevastos. Continua circulaţie orală a dus şi la o contaminare a variantelor Pann şi Dulfu. „Omul care cunoaşte limba animalelor" este identificat şi în unele snoave publicate de Ovid Densusianu *(Din popor)* şi de Victor Păcală *(Monografia satului Răşinari)*. *Halima* este cartea populară cu cea mai mare circulaţie în cultura română. În afară de copiile şi editările integrale sau fragmentare ale versiunii greceşti, au fost făcute numeroase traduceri şi după alte versiuni europene. Pe lîngă mulţi anonimi, cu transpunerea sau prelucrarea povestirilor arabe s-au ocupat şi Scarlat Barbu Tîmpeanu, Ioan Barac, Emil Gârleanu, Gr. I. Rallet, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Eusebiu Camilar ş.a. I. L. Caragiale prelucrează un motiv în *Abu-Hasan*. O traducere integrală după cea mai completă versiune franceză a fost începută de Petre Hossu şi continuată de D. Murăraşu şi H. Grămescu — *Cartea celor o mie şi una de nopţi*.

— *Halima sau Povestiri mitologhiceşti arabeşti*, I—IV, tr. I. Gherasim Gorjanu, Bucureşti, 1835—1838 ; ed. 2, Bucureşti, 1857 ; *Aravicon Mithologhicon (Halima)* (fragm.), CPL, I, *409—449*, republ. în *Halima şi alte cărţi populare*, îngr. I. C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, E.L., 1963, *291—342*. Ms. : *Istorie veache a lui Arun Răşăd, împăratul dea Bagdad, Istorie a lui [...] împăratului de la China* (1771), B.C.U., ms. V—15, f. *52—86* ; *Istorii persăşti* (c. 1778—1779), Biblioteca Mănăstirii Sf. Ioan cel Nou — Suceava, ms. 5, f. *18—262* ; *Aravicesc mithologhicon, care cuprinde povestiri şi întîmplări foarte iscoditoare şi frumoase* (1782), B.A.R., ms. 2636 ; *Aravicon mitologhicon* (1783), B.A.R., ms. 2587 ; *Halema scoasă după turcie pă rumânie* (1786), B.A.R., ms. 1362, f. *2—79* ; *Istorii din Halima* (sec. XVIII), B.A.R., ms. 1067, f. *71—138* ; *Istoria lui Aidin împăratul Indiii* (sec. XVIII), B.A.R., ms. 2563 ; *[Povestiri din Halima]* (sec. XVIII—XIX), B.A.R., ms. 6016 ; *Aravicesc mithologhicon* (1800), B.A.R., ms. 4136, f. *1—229* ; *Istorie înţeleptului Aidin împăratul Hindiei* (1806), B.A.R., ms. 3187; *Istorii arăpeşti* (1808), B.A.R., ms. 2432 ; *Istoria împăratului Carmelezan şi alte urmări ale ei* (1814), B.A.R., ms. 6059 ; *Istorii turceşti din Halemaoa turciască şi greciască* (1815), B.A.R., ms. 3456, f. *373—380* ; *Aravicesc băsnuitori* (1818), B.A.R., ms. 5499 ; *[Halima]* (1826), B.A.R., ms. 5501, f. *3—109* ; *Istoria lui Bulgasim* (1839). B.A.R., ms. 5562 ; *[Povestiri din Halima]* (sec. XIX), B.A.R., ms. 1260, ms. 2861, f. *23—52*, ms. 5902, f. *2—16*.

— 1. Gaster, *Lit. pop., 92—103* ; 2. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *298—320* ; 3. Dorothea Sasu-Timerman, *Les „Mille et une nuits" dans la littérature roumaine*, STAO, II, 1959 ; 4. Piru, *Ist. lit.*, I, *448—452* ; 5. Dan Simonescu, *Introducere* la *Aravicon Mithologhicon (Halima)*, CPL, I, *405—408* ; 6. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *245—256* ; 7. *Ist. lit.*, I, *669—672* ; 8. Ovidiu Papadima, *Prefaţă* la *Cartea celor o mie şi una de nopţi*, I, tr. Petre Hossu şi D. Murăraşu, Bucureşti, E.L., 1966 ; 9. G. Strempel, *[Despre localizări după Halima]*, în Bianu, *Manuscrise*, IV, *246—247* ; 10. Marta Anineanu, *Povestea lui Camaralzaman. Un episod necunoscut din „Halima"*, RITL, XIX, 1970, 2 ; 11. Mircea Anghelescu, *Prima traducere românească din „Halima"*, LR, XXI, 1972, 3 ; 12. Mircea Anghelescu, *Observaţii cu privire la traducerile româneşti din „Halima" în secolul al XVIII-lea*, LR, XXIII, 1974, 1 ; 13. Mircea Anghelescu, *Literatura română şi Orientul (secolele XVII—XIX)*, Bucureşti, Minerva, 1975, *52—61* ; 14. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărţile populare laice*, partea II, Bucureşti, E.A., 1976, *307—334*.

C. V.

HARTULARI, Elena (1810, Iaşi — ?), memorialistă. Tatăl ei se numea Grigore Plitos. **H.** s-a căsătorit foarte tînără, în împrejurări romantice, cu Iorgu Hartulari, fiind cununată de către Mihail Sturdza, viitorul domnitor. Avea să fie, însă, o căsnicie nefericită, pe care, după o viaţă plină de decepţii, la vîrsta de 53 de ani, **H.** o va rememora cu amărăciune, iar uneori, deşi de felul ei supusă şi răbdătoare, cu tresăriri de indignare. În *Istoria vieţii mele* sînt evocate copilăria, bejenia de la 1821, căsătoria, calamităţile ce se abătuseră asupra Moldovei (ciuma, apoi holera), moartea părinţilor, necazurile conjugale, povestite cu o sinceritate mergînd pînă la indecenţă, pe un ton tînguitor. Este un „noian" de suferinţe, probabil reale, unele grave, altele mai mărunte, care i-au marcat existenţa, iar autoarea le deapănă de-a fir a păr, cu un fel de amară voluptate, cu o rar dezmînţită umilitate şi, uneori, cu o tîrzie răzvrătire faţă de nenumăratele nedreptăţi sau persecuţii, unele închipuite, de care a avut mereu parte. E, cu naivităţi şi stîngăcii, o naraţiune frustă, însufleţită de o vie mişcare sufletească. Coloratura afectivă, mai ales, este intensă, episoade cum sînt cele care descriu boala, agonia şi moartea soţului fiind cele mai expresive, în dramatismul lor. Scrisă dintr-o acută nevoie de a se mărturisi, confesiunea aceasta are mai ales însemnătatea unui document sufletesc.

— *Istoria vieţii mele* (publ. Gh. Ghibănescu), CL, LVIII, 1926, octombrie-decembrie, LX, 1927, mai-august, septembrie-noiembrie, LXI, 1928, ianuarie-aprilie, mai-august.

— 1. Miller—Săndulescu, *Evoluţia, 157—158* ; 2. Predescu, *Encicl., 391*.

F. F.

HASDEU, Alexandru v. Hîjdeu, Alexandru.

HASDEU, Bogdan Petriceicu (26.II.1838, Cristineşti—Hotin — 25.VIII.1907, Cîmpina), scriitor, folclorist, filolog şi istoric. Era descendentul unei vechi familii de boieri moldoveni, a cărei origine pare să urce înainte de secolul al XVI-lea, deşi cronicile consemnează faptele unora din reprezentanţii ei din acest secol. Din secolul al XVIII-lea, neamul Hîjdeilor s-a aşezat în Polonia, unde este împămîntenit şi înnobilat. După 1812, bunicul lui **H.**, Tadeu Hîjdeu, strănepot al unui Gheorghe Lupaşcu Hîjdeu, îşi revendică drepturile asupra moşiilor strămoşeşti din ţinutul Hotinului şi se stabileşte la Cristineşti. Tadeu Hîjdeu, om instruit, poliglot, a fost poet de limbă polonă, traducător în această limbă al pieselor lui August von Kotzebue, culegător de literatură populară românească. Un unchi al lui **H.**, Boleslav, naturalist, era şi el scriitor, autor de proză istorică. Din căsătoria fiului lui Tadeu, Alexandru Hîjdeu, cu Elisabeta Dauksza s-au născut Tadeu, care îşi schimbă prenumele în Bogdan (adaosul Petriceicu voia să arate înrudirea cu Ştefan Petriceicu, domn al Moldovei în secolul al XVII-lea), şi Nicolae, ce moare în 1860. **H.** face cursurile colegiale la

Viniţa, Rovno şi Cameniţa, unde tatăl era profesor. Intră la liceul din Chişinău, iar apoi la Universitatea din Harkov, unde urmează, între 1852 şi 1856, studii de drept, audiind probabil şi cursuri de filologie şi de istorie. Nu obţine însă nici o diplomă. Tot acum intră în armata rusească. Tînărul ţine un jurnal intim care dezvăluie o mare febrilitate intelectuală, dar în care era afişat şi un spirit aventuros, teribilist. Formarea lui este puţin tributară Universităţii din Harkov. Cel ce îl îndrumă în acest timp este tatăl său, care întreţinea cultul tradiţiei cărturăreşti a familiei. El îi propune lecturi dificile şi lucrul neîntrerupt la masa de scris. Din biblioteca familiei **H.** citeşte lucrări istorice româneşti şi străine (avea o deosebită preţuire pentru activitatea lui M. Kogălniceanu, iar textele lui Giambattista Vico le studia cu aplicaţie de discipol), scrierile literare ale lui Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, C. Negruzzi. Cunoştea bine clasicismul latin, cita din Dante, Molière, Goethe, Chamisso, Byron, Vigny, Sainte-Beuve ş.a., era un admirator al literaturii romantice ruse (Puşkin, Lermontov), îl citise pe Gogol şi probabil şi scrierile de tinereţe ale lui Lev Tolstoi. Tatăl îl stimula să înveţe limbi străine şi îndeosebi limba germană, pentru a studia lucrările filozofice, ale lui Hegel în primul rînd. Sentimentul că este purtătorul zestrei spirituale a Hîjdeilor pribegi îi este înrădăcinat, de pe acum, în toată fiinţa. Scotoceşte şi el documente şi texte vechi, proiectează lucrări despre mitologia dacică, despre limba şi literatura populară română, culege folclor românesc. Cele dintîi scrieri literare, unele în limba rusă, au, mai toate, subiecte istorice. În manuscrisele lui **H.** se află un fragment de roman şi o schiţă dramatică intitulate *Arbore*, fragmentul de dramă *Domniţa Roxana*, poemul *Domniţa Voichiţa*, poeziile *Sînt dac!*, *Sînt român!* ş.a. Cu o uimitoare siguranţă sînt prefigurate sferele de interes din anii maturităţii: istoria, filologia, folcloristica, literatura. S-a păstrat intactă şi mai tîrziu pasiunea devorantă cu care este trăită acum fiecare pagină din încercările ştiinţifice şi literare.

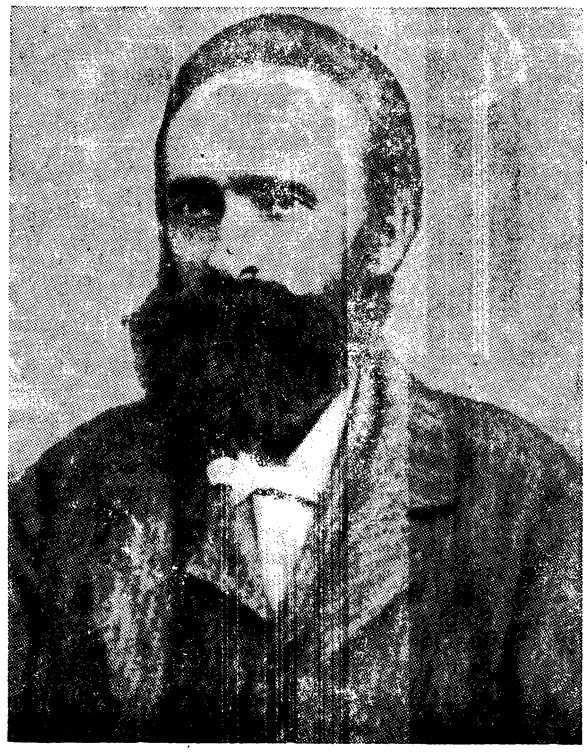

Părăsind armata, **H.** trece Prutul, sosind la începutul lui 1857 la Iaşi. În 1858 este numit judecător la tribunalul din Cahul, dar este destituit în scurtă vreme pentru inaderenţa la politica antiunionistă a caimacamului Vogoride. Reîntors la Iaşi, **H.** se integrează cu uşurinţă în viaţa politică şi culturală a Moldovei. Colaborează cu foiletoane satirice la publicaţia unionistă „Zimbrul şi Vulturul" (1858), dar în acelaşi an scoate cea dintîi publicaţie a sa, „România" (1858—1859), căreia îi urmează „Foaia de storiă română" (1859), „Foiţa de istorie şi literatură" (1860), „Din Moldova", intitulată apoi „Lumina" (1862—1863). Publicînd aici lucrări din cele mai diverse, el conferă acestor reviste un profil predominant istorico-filologic (în „Foiţa de istorie şi literatură" apare, astfel, studiul *Perit-au dacii?*, cel ce anunţă cercetările lui **H.** asupra originii poporului român). În 1860 este numit custode al Bibliotecii Şcoalelor din Iaşi (căreia îi donase patru mii de volume) şi profesor de istorie, geografie şi statistică, posturi din care este revocat, în mai puţin de un an, datorită inimiciţiilor pe care începuse să le stîrnească printre oamenii politici şi printre istorici. Este trimis totuşi în 1861 într-o călătorie ştiinţifică în Polonia, despre care va scrie în „Ateneul român" al lui V. A. Urechia, publicaţie în care îi apare un fragment din studiul *Luca Stroici*, după ce tot aici reprodusese texte vechi româneşti, colaborase cu versuri şi cu o traducere din *Tristele* lui Ovidiu. În acest an mai publică şi în alte reviste: „Trecutul", „Tribuna română", „Dacia". Înfiinţează un „institut privat de educaţiune" la care renunţă în 1862, cînd îşi reia postul de bibliotecar şi pe cel de profesor, la Gimnaziul central. Este destituit din ambele funcţii în 1863, datorită unui proces de presă, intentat în legătură cu nuvela *Duduca Mamuca*, publicată în „Lumina". Acuzat de imoralitate, autorul se apără magistral şi obţine achitarea. Pe cei care l-au atacat, printre ei fiind T. Maiorescu şi V. A. Urechia, **H.** nu-i uită. Va purta cu ei o polemică neîntreruptă, susţinută cu spirit partizan, prin ironii, farse, hărţuieli, campanii de presă.

În vara lui 1863, părăseşte Iaşii. În urma intervenţiei lui V. Alecsandri pe lîngă A. I. Odobescu, ministru al Cultelor, **H.** fusese numit membru în Comisia moşiilor mănăstireşti. Dacă perioada leşeană dăltuise trăsăturile mari ale cărturarului hotărît să rupă cu inerţia din jur, la Bucureşti manifestarea personalităţii lui devine mai puternică. **H.** cîştigă autoritate, dar în acelaşi timp şi adversari numeroşi. Această receptare contradictorie, între admiraţie şi contestare, l-a urmărit pînă la sfîrşitul vieţii. Neputîndu-se lipsi de posibilitatea de a-şi face cunoscute ideile politice, opiniile sociale, cercetările şi studiile, **H.** editează mai multe periodice: „Aghiuţă" (1863—1864), „Satyrul" (1866), „Traian" (1869—1870), „Columna lui Traian" (1870—1877, 1882—1883). Este director la „Foaia societăţii „Românismul" (1870—1871) şi la „Revista literară şi ştiinţifică" (1876). Colaborează şi la alte reviste ale vremii („Bucium", „Familia", „Sentinela română", „Românul", „Perseverenţa", „Ghimpele" ş.a.). Semna atît cu numele propriu (în variantele Hăjdău, Hîjdău, Hîjdeu, Hăjdeu, Hajdeu, Hasdeu), dar şi cu pseudonimele Abar-Assab, Ghimpescu, Const. Ioniţă, Viril Philologescu, B. Stilescu ş.a. La „Satyrul", în special, folo-

seşte pseudonime cu rezonanţe dintr-o închipuită onomastică chineză (Puang-Hon-Ki, Se-Pu-Ki, Vai-Ki-Ki, Wang-Pan-Ki, Wang-Pon-Ki, Wang-Puang-Ki). Două poezii trimise „Convorbirilor literare", în 1871 şi în 1876, pe care le deconspiră apoi ca pe nişte farse făcute publicaţiei junimiste, sînt semnate M. I. Elias şi P. A. Calescu (prima dată drept o traducere după un poet german Gablitz, de fapt inexistent).

Deşi revistele lui **H.** vor fi orientate din ce în ce mai mult spre istorie, filologie, folcloristică, ele relevă un gazetar complet, de o forţă puţin obişnuită. Conştient de necesitatea depăşirii diletantismului în publicistica românească, el a ştiut să dea fiecărei reviste specific şi substanţă. Spirit independent, şi-a exprimat cu fermitate atitudinea democratică şi naţională, ideile despre Unire. Problema caracterelor specifice ale poporului român este abordată din perspectiva unei politici care să favorizeze dezvoltarea lor firească. **H.** continua astfel gîndirea paşoptistă, prefigurînd adeseori şi ideile politice ale lui M. Eminescu. Chiar dacă poziţia sa a fost schimbătoare — antidinastic (închis în 1870 la Văcăreşti), apoi monarhist —, motivările pot fi şi de conjunctură politică, dar şi de nestatornicie temperamentală. La fel ca Heliade, pe care l-a văzut întotdeauna ca pe un predecesor, **H.** avea un cuvînt de spus în mai toate chestiunile vieţii politice, sociale, culturale şi ştiinţifice. Ca şi el, a avut un condei satiric de temut, o vervă sclipitoare, o replică promptă şi personală, cărora puţini îndrăzneau să le ţină piept. Poate de aceea la foile sale nu s-au cristalizat întotdeauna grupuri unitare de colaboratori.

Incomod şi iritant, **H.** a obţinut mai greu recunoaşterea oficială. S-a impus totuşi datorită valorii operei sale ştiinţifice. În 1864 i se încredinţează editarea „Arhivei istorice a României". Publică în cele trei tomuri ale ei numeroase documente de cultură veche românească. Face mai multe călătorii în străinătate, pentru a căuta şi aduna materiale, pe care le utilizează apoi în cercetările de istorie şi de filologie. În 1865 îi apare monografia istorică *Ion Vodă cel Cumplit*, iar după 1870 începe să lucreze la *Istoria critică a românilor* (1873—1875). Din anul 1874 ţine un curs de filologie comparată la Universitatea din Bucureşti, iar din 1876 funcţionează şi în postul de director al Arhivelor Statului, pînă la 1900. Este ales membru al Societăţii Academice Române, secţia filologică, în 1877, după ce în 1869 îi fusese respinsă candidatura. Acum îi apar principalele opere filologice : *Cuvente den bătrîni* (1877—1881) şi *Etymologicum Magnum Romaniae* (1886—1898). Activitatea savantului primeşte recunoaşterea mai multor academii din străinătate. **H.** lăsase mult în urmă preocupările literare. În 1867 se reprezentase şi se tipărise drama *Răzvan-Vodă*, în 1871—1872 apăruse comedia *Orthonerozia*, iar în 1873, volumul *Poezie*. Între 1887 şi 1895 editează „Revista nouă", care a avut un mare prestigiu. Zguduit de moartea fiicei sale Iulia în 1888, **H.** trăieşte de acum înainte cu credinţa adîncă a comuniunii mistice cu fiinţa dispărută. Încercarea de filozofie spiritistă *Sic cogito* (1892), precum şi multe poezii din volumul *Sarcasm şi ideal* (1897) sînt mărturii ale măcinării lui lăuntrice. Se retrage la Cîmpina, unde construise un castel bizar, al cărui proiect — spunea el — i l-ar fi transmis Iulia, prin efluvii de natură ocultă.

Personalitate proteică, **H.** este unul dintre spiritele enciclopedice ale culturii noastre. Prin vocaţia universalităţii el domină a doua jumătate a secolului al XIX-lea românesc. Setea lui de cunoaştere şi de creaţie este a unui om de Renaştere. Concepe pe dimensiuni colosale, cu iradieri multiple, pornite dintr-o viziune filozofică asupra vieţii, istoriei şi culturii. Căutînd pretutindeni elementul generator al faptelor istorice, interpretîndu-le dialectic, **H.** este influenţat de pozitivismul lui Aug. Comte şi H. Buckle, de concepţia evoluţionistă a lui Ch. Darwin, dar are în vedere şi factorul providenţial, ca în concepţia lui H. Spencer şi A. R. Wallace. Deşi multe din rezultatele cercetărilor sale istorice au fost infirmate de studii ulterioare, căci, uneori, se hazarda în ipoteze şi dădea interpretărilor o neobişnuită tesătură imaginativă acolo unde faptele nu-l ajutau, prin concepţie şi metodă **H.** a deschis drumul disciplinei moderne făcînd şcoală, discipoli. Adună şi editează documente, texte vechi slave şi româneşti, acumulează date preţioase pentru perioade puţin cunoscute din istoria şi cultura română. Documentaţia exhaustivă, în care e servit de poliglotismul lui neobişnuit, este interpretată cu metodă critică, izvoarele fiind supuse analizei şi apoi utilizate pentru reconstrucţia sintetică — un „edificiu" ridicat cu spirit creator. În tendinţa de a da cercetărilor un contur imens, de o perfecţiune sferică, el îmbină erudiţia, metoda, cu o viziune romantică. Pentru a reface istoria spiritualităţii româneşti, se îndreaptă spre vîrstele dintîi ale neamului, spre perioada dacică, tinzînd să desprindă, în mersul evolutiv al istoriei, caracterele sale specifice. Dar, la dimensiunile proiectate, *Istoria critică a românilor* nu putea fi terminată cu puterile unui singur om ; din ea au apărut două volume, în care, după o prezentare a procesului formării statelor româneşti, **H.** începe studiul sistematic al istoriei române cu epoca dacică, la care se şi opreşte. Ca şi la N. Bălcescu, stilul istoricului armonizează pretutindeni contribuţia „uvrierului" cu aceea a „artistului". Ion Vodă cel Cumplit, Petru Rareş, Luca Stroici, Vlad Ţepeş, Nicolae Milescu, Negru Vodă sînt evocaţi tot astfel, în biografii sau studii speciale, adevărate naraţiuni cu virtuţi literare.

La **H.** istoria se întrepătrunde pretutindeni cu filologia, etnopsihologia, cu studiul literaturii populare și cu multe alte discipline. Ca și N. Iorga și G. Călinescu mai tîrziu, influențat de Vico, el are în vedere concentrarea lor în istoria generală. Viața unui popor se manifestă și prin cultura spirituală (creația nescrisă și cea scrisă), iar aceasta se oglindește în limbă. Filologia este înțeleasă în sensul cel mai larg, de *humanitas*. Studiul istoriei limbii române era indispensabil cercetărilor istoricului. Cu vremea însă, pornind de la editarea textelor vechi, ca instrument de cercetare a istoriei, el e atras de filologie și lingvistică, domenii în care va fi din nou deschizător de drumuri și un creator de școală. Opunîndu-se exagerărilor școlii latiniste și celor ale filologilor care supralicitau elementele străine (mai ales pe cele slave) din limba română, **H.** încearcă să restabilească configurația istorică a limbii, de la elementele autohtone, dacice, de „substrat", prin situarea limbii române în context indoeuropean și în relațiile ei cu limbile popoarelor învecinate. A lămurit teoretic fiecare dintre aceste probleme și a studiat în funcție de ele lexicul (sub aspect etimologic), fonetica, morfologia și sintaxa. Filologul a adus o prețioasă contribuție îndeosebi în relevarea fondului autohton al limbii române, idee sesizată încă de D. Cantemir, cercetată de numeroși lingviști străini (J. B. Kopitar, P. J. Šafařik, Fr. Miklosich, H. Schuchardt ș.a.). **H.**, care în *Principie de lingvistică* realizează cea dintîi sinteză românească a disciplinei, inițiază și primele anchete dialectale la noi și editează texte vechi, însoțindu-le de comentarii și observații. Cea mai importantă realizare în această din urmă direcție este culegerea de texte din secolul al XVI-lea, cuprinsă în primul tom din *Cuvente den bătrîni*. Aici nu apar traduceri, ci texte originale, redactate în românește, conservînd caracteristicile limbii române în acel moment. În primul volum *(Limba română vorbită între 1550—1600)* publică mai cu seamă texte neliterare, diferite zapise oficiale și acte private. În cel de al doilea, intitulat *Cărțile poporane ale românilor în secolul al XVI-lea în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, sînt editate, pentru prima oară la noi, mai multe cărți populare, care sînt studiate apoi din perspectivă comparatistă. Se publică astfel textele măhăcene și legende bogomilice. În ciuda unor asociații și ipoteze hazardate, cercetările asupra lor rămîn în bună parte valabile. Sînt avute în vedere prototipurile cărților populare, se stabilesc filiațiile, variantele, paralelismele, influențele asupra literaturii culte. Modificările intervenite prin circulație sînt considerate caracteristice fiecărui popor în cultura căruia sînt „transpuse" cărțile populare. Creația populară este văzută nu numai ca un document istoric și lingvistic (așa cum **H.** demonstra în atîtea dintre studiile sale, printre care și cel despre balada lui Baba Novac sau despre doină), ci și din punct de vedere literar, ca în studiul dedicat baladei *Cucul și turturica*, inclus în acest al doilea volum din *Cuvente den bătrîni*. **H.** însoțește pretutindeni cercetarea propriuzisă cu priviri teoretice asupra obiectului de studiu. Expune chestiuni generale, precum geneza și natura internă a creațiilor populare, raporturile dintre literatura nescrisă și cea scrisă, circulația orală și legile ei. Încă din 1867, încercînd să facă o sistematizare a literaturii populare, o clasifică după genuri : poetic, aforistic, narativ. În genul poetic ar intra cîntecul bătrînesc, doina, colinda, hora, vicleimul, descîntecele, orațiile, în cel narativ — „tradițiunea", anecdota, basmul, iar în cel aforistic — proverbele, idiotismele, ghicitorile, frămîntările de limbă. Speciile folclorice sînt comparate permanent cu cele ale literaturii culte. Mai tîrziu, el revine asupra împărțirii, propunînd o alta, după criteriul celor „trei vîrste esențiale" ale omului păstrător de literatură populară (pentru copil, bărbat și bătrîn ar fi reprezentative anumite specii folclorice). În concepția lui **H.**, cercetarea literaturii populare, ca parte a etnopsihologiei, este o componentă a filologiei comparate, care ar putea fi numită și „filologie poporană". Folclorul (se pare că **H.** este printre primii care folosesc termenul la noi) este definit ca o totalitate a culturii populare, strîns legat de etnografie, dar fără să fie confundat cu ea. Astfel, el depășește, ca și A. I. Odobescu, faza simplei admirații față de creația populară și este unul din primii folcloriști moderni. **H.** formează o școală folcloristică de prestigiu, din care fac parte G. Dem. Teodorescu, L. Șăineanu, S. Fl. Marian ș.a. **H.** a îndrumat și pe culegătorii de folclor. În revistele pe care le conduce apar unele dintre cele mai interesante materiale publicate în secolul al XIX-lea. **H.** folosește în adunarea folclorului o metodă nouă, a chestionarului indirect. Chestionarele asupra „obiceielor juridice" și cel „limbistico-mitologic" au adus în același timp și informații istorice și lingvistice. Căci, pornind de la un scop precis, mai toate cercetările lui se extindeau în mai multe direcții. Astfel, *Etymologicum Magnum Romaniae*, ce trebuia să fie doar un dicționar academic al limbii române, este conceput ca „o enciclopedie a traiului", „întreg, trecut și prezent", al poporului. Dicționarul, subintitulat al „limbii istorice și poporane", este proiectat la proporții grandioase, ca un tezaur de cunoștințe lingvistice, filologice, folclorice, istorice, geografice, literare. **H.** realizează doar trei volume și introducerea

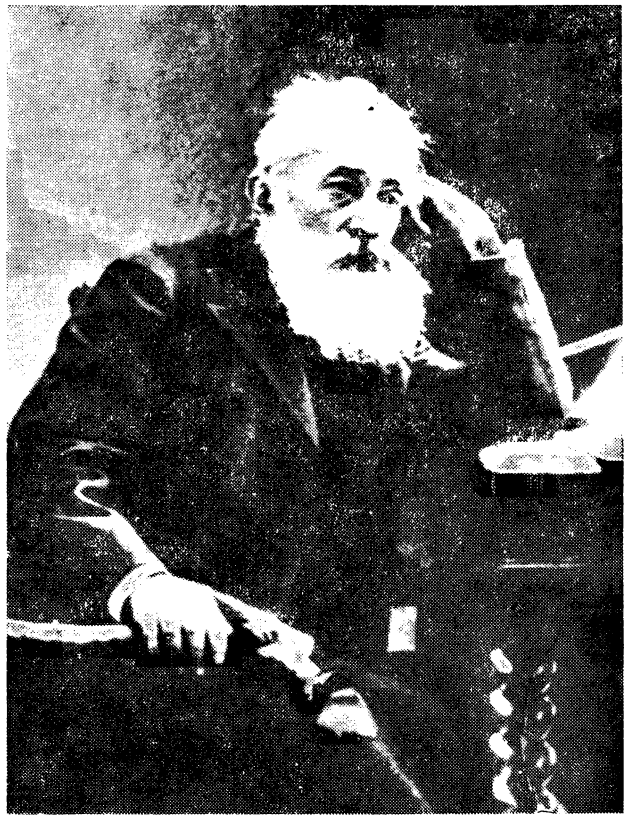

la al patrulea volum. Fiecare tom are un studiu introductiv, în care sînt expuse, legate sau independente de natura dicționarului, teorii lingvistice, unele incluse anterior și în *Principie de lingvistică*. Printre ele se află, în introducerea volumului întîi, teoria circulației cuvintelor, pe care **H.** o impune ca pe o normă în aprecierera individualității unei limbi (sensul era și polemic, îndreptat împotriva statisticii lui A. Cihac, care exagerase valoarea elementelor slave în limba română), precum și teoria stratului și substratului, reluată în prefața volumului al treilea. **H.** redactează în dicționarul lui cuvintele de la litera A și de la litera B, pînă la cuvîntul *bărbat*. Dicționarul are o mare bogăție de izvoare, prin citatele folosite făcîndu-se o adevărată antologie de literatură populară și cultă. Dar nu este atît o lucrare lexicografică riguroasă, cît o acumulare de erudiție, fascinantă prin excursurile făcute în biografia cuvîntului și a noțiunii corespunzătoare. Astfel, cuvîntul *basm* prilejuiește lui **H.** un studiu întins, monografic, pornind de la teoriile despre originea basmelor. Aici autorul enunță și concepția lui despre izvorul oniric al miraculosului în basm, face o clasificare tipologică, iar cu ajutorul rezultatelor obținute de un elev al lui (C. Litzica), și o cercetare stilistică comparativă. Era firesc ca o asemenea lucrare să nu poată fi dusă la capăt în cîțiva ani. Academia Română a trecut în 1898 misiunea redactării dicționarului lui Al. Philippide.

Încă din tinerețe **H.** nutrise o aspirație egală spre creația literară și spre cea științifică. Deopotrivă de înzestrat, este acaparat cu vremea de cea de a doua. **H.** este însă un scriitor ale cărui opere sînt printre cele dintîi ca valoare în evoluția speciilor literare pe care le ilustrează. Preocupările literare își găsesc justificare și în ideologia sa. Considera literatura drept unul din factorii importanți în dezvoltarea morală a națiunii, alături de istorie și religie. Cinstește contribuția înaintașilor, tinde spre valorificarea ei, studiind evoluția scrisului literar de la începuturi pînă în epoca pașoptistă, al cărei urmaș s-a considerat totdeauna. Cu toate că interesul pentru teoria și critica literară nu este permanent, **H.** își exprimă în repetate rînduri, de obicei în publicațiile pe care le conduce, credințele literare. În confruntarea cu literatura epocii dovedește un spirit ascuțit, deși nu constant obiectiv. Mai ales în perioada activității la Iași, sînt risipite în revistele lui articole care arată o conștiință critică superioară. Astfel, *Mișcarea literelor în Ieși* (1863) înglobează, mai întîi, un mic tratat de estetica poeziei, în care, ca și la Radu Ionescu în *Principiele criticei* (1861), este prefigurat spiritul critic maiorescian. Urmează o analiză lucidă a producțiilor literare din epocă, unde se observă discernămîntul de care este condus **H.** atunci cînd izolează lucrările fără valoare, cînd apreciază locul cuvenit lui V. Alecsandri, prevestind apariția unei poezii mai adînci, dimensiunea filozofică a lirismului românesc. Romantic, **H.** privește de obicei literatura ca pe o expresie a sentimentului, a pasiunii, care trebuie însă disciplinate de un echilibru clasic. Realitatea este considerată ca sursă esențială a literaturii, iar scriitorul un „portretist al societății", un ecou al frămîntărilor ei. Ca și generația pașoptistă, el gîndește că „sorgintea a toată adevărata poezie" este creația populară, cea care poate da originalitatea, specificul unei literaturi. Cunoscător profund al literaturii vechi, a semnalat nu numai valoarea ei ca izvor de inspirație, dar și pe aceea de model estetic. **H.** discută limbajul poetic, condiția realizării armonioase a poeziei, atacînd sarcastic superficialitatea unor versificatori din epocă. A scris de mai multe ori despre piesele istorice, convins că un dramaturg poate restitui trecutul cu mai multă autenticitate decît un romancier. Din perioada evocată ar trebui desprinse caractere, psihologii specifice, care să aibă însă și implicații general umane. **H.** făcea o utilă critică a dramaturgiei submediocre, arătînd că o piesă istorică trebuie să aibă o ținută artistică superioară, să nu fie o simplă narațiune dialogată, în decor convențional și cu personaje contrafăcute. În foiletonistică, în cronicile dramatice din „Satyrul" mai ales, critica lui capătă aspectul unui comentariu plin de vervă satirică, asemănător în bună parte cu cel făcut anterior de Heliade. Multe din reacțiile lui critice sînt legate în epocă de campania împotriva Junimii. Stăpînit deseori de un individualism exacerbat, a avut o poziție nu o dată nedreaptă, excesivă. El neagă rolul lui Maiorescu în cultura română (deși între ideile lor există cîteodată asemănări evidente), în vîrtejul polemicii nesocotește contribuția unor scriitori ca Eminescu și Caragiale, elogiind, în schimb, nemeritat, literați mărunți, aflați printre colaboratorii revistelor pe care le conducea. Nici pe C. Dobrogeanu-Gherea nu-l putea accepta ca pe un șef de școală literară și îl atacă înverșunat. Uneori revine însă la aprecieri mai echilibrate. Astfel, în 1889 aduce un elogiu sincer poeziei eminesciene, intuind că poetul atunci dispărut a adus în lirica românească „adevărata cugetare ca fond și adevărata artă ca formă".

Poet el însuși, **H.** profesează programatic o artă dură, susținută de vina satirică, pamfletară, a temperamentului său. În *Viersul* își exprimă preferința pentru „o poezie neagră", „de granit", „mișcată de teroare și palpitînd de ură". Continuînd tradiția poeziei sociale pașoptiste, și iarăși mai ales pe Heliade, el înfățișează în tonuri violente o lume bolnavă din care „exală" „un colosal miasm". Prin înclinația spre sumbru și macabru, se apropie în același timp și de Al. Macedonski. Viziunea grotescă, terifiantă din *Complotul bubei* anticipă cîteodată poezia lui Tudor Arghezi. Apar și versuri mai calme, în care **H.** abandonează umorul negru în favoarea unei armonii interioare, asemănătoare celei din poezia eminesciană. Vitalitatea frustă este înlocuită cu pîlpîiri mai tainice și în alte poezii, născute din răvășirea sufletească de după moartea Iuliei. *Așteptînd, Gaudeamus, Table d'hôte, Dumnezeu* au fiorul metafizic dat de sentimentul morții. Și totuși, poezia lui este deseori aridă, prolixă, excesiv retorică.

În proză scriitorul are realizări mai durabile. Nuvela *Duduca Mamuca*, subintitulată *Din memoriile unui studinte* (1863), reluată cu unele modificări în *Micuța*, care avea subtitlul *Trei zile și trei nopți din viața unui studinte* (1864), precum și romanul istoric neterminat *Ursita* (1876), ce fusese publicat mai întîi în 1864 cu titlul *Copilăriele lui Iancu Moțoc* (o primă parte din romanul care trebuia să se numească *Viața unui boieriu*), sînt opere ce depășesc nivelul obișnuit al scrierilor din epocă. Mai cu seamă nuvela se caracterizează printr-o compoziție inedită. Îmbinînd ingenios schema romantică și parodia ei, **H.** prefigurează aici un procedeu al prozei moderne. Eroul, un personaj byronian, apropiat însă ca structură și de personaje din scrierile lui Pușkin și Lermontov, provoacă o serie de întîmplări care demonstrează nesăbuința iluziilor sentimentale. Toți cei din jurul său sînt subjugați acestui joc demonic. Traiectoria personajului, ce se simte superior mediului filistin în care trăiește, nu este, ca în prozele ce vor apărea la sfîrșitul secolului, cea a

omului copleşit de amărăciune şi neputinţă, ci a unui damnat mefistofelic, care domină cu cinism realitatea. Convenţiile sociale nu-i spun nimic, iar mărimile intelectuale ale vremii (sub numele cărora contemporanii lui **H.** au recunoscut persoane reale, căci nuvela are în totul un vădit fond autobiografic) sînt caricaturizate cu voluptate. De o cu totul altă factură, romanul *Ursita* evocă romantic, în culori aprinse, istoria secolului al XVI-lea românesc. Urmărind drumul „ursit" al lui Iancu Moţoc, văzut ca un personaj malefic al acestui secol, autorul narează în fragmentul publicat doar întîmplările din copilăria eroului. Deşi neterminat, *Ursita* este unul din primele romane istorice româneşti izbutite, datorită maturităţii tehnicii narative, siguranţei în descrierea epocii, precum şi îndemînării de a susţine o acţiune spectaculoasă.

Atras de virtuţile dramatice ale subiectelor istorice, **H.** are încă în primele manuscrise numeroase încercări de piese inspirate din trecut. În 1862 publică drama *Răposatul postelnic*, iar în 1868 — *Domniţa Ruxanda* (apărută în altă versiune cu titlul modificat — *Femeia*). În prefaţa la *Răposatul postelnic* **H.** se compara cu Sofocle şi cu Shakespeare prin străduinţa de a da vieţii eroilor o valoare general umană, dincolo de determinarea strict istorică. Dar în şirul de drame istorice ale lui **H.**, abia *Răzvan şi Vidra* este o creaţie armonioasă. Ea este în acelaşi timp şi cea dintîi lucrare de valoare în evoluţia dramei istorice româneşti. Prezentată pe scenă în 1867, apărută tot atunci în foiletonul ziarului „Perseverenţa" şi în volum, piesa purta titlul *Răzvan-Vodă*. A treia ediţie, din 1869, avea titlul *Răzvan şi Vidra*, ce se păstrează şi în ediţia a patra, din 1895. Drama (**H.** o numeşte mai tîrziu „poemă dramatică în cinci cînturi") îşi desfăşoară acţiunea în Moldova, la sfîrşitul secolului al XVI-lea. Pe un fundal social larg, în care autorul surprinde contradicţiile acestei epoci dominate de nedreptate şi cruzime, se conturează destinul neobişnuit al lui Răzvan, un rob ţigan eliberat care, în ciuda provenienţei umile, ajunge domn al Moldovei. Cele dintîi tablouri ale piesei îl prezintă ca pe un revoltat împotriva asupririi boierilor. Prin semeţia vorbelor şi prin pamfletele lui, instigă la revoltă şi pe cei din jur. Ameninţat cu moartea, iar apoi din nou cu robia (pentru un galben luat din punga unui boier), Răzvan este nevoit să ia calea codrului şi, aici, este ales căpitan de haiduci. Acum o cunoaşte pe Vidra, ostatecă de neam nobil care, uitînd de prejudecăţi, se îndrăgosteşte de el. Vidra, nepoata boierului Moţoc, născută sub zodia ambiţiilor strămoşilor, desluşeşte în Răzvan o energie care nu semăna cu a oamenilor obişnuiţi. Ea îi transmite treptat, cu inteligenţă şi tenacitate, patima măririi. Răzvan părăseşte codrul, intră în armata polonă, se remarcă repede ca un bun ostaş. Cu toată ascensiunea, este încă mistuit de sentimente contradictorii. Ca şi Răzăşul şi Vulpoi, deveniţi şi ei din haiduci ostaşi în ţară străină, Răzvan are nostalgia meleagurilor sale. Prins în mrejele Vidrei, el are

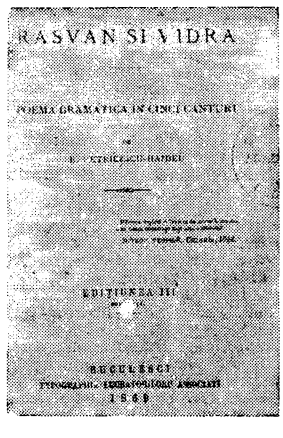

încă puterea să respingă onorurile nedemne. Dar, robit de himera puterii, într-un moment prielnic, răstoarnă pe Aron Vodă şi-i ia tronul. Fostul rob nu era însă pregătit pentru treburile complicate ale ţării şi visul se spulberă repede. Răzvan moare apărîndu-şi tronul, zidurile Sucevei, de năvala armatei leşeşti. Acest final, altul decît cel istoric, purifică în bună parte eroul. De cele întîmplate e acuzată Vidra, femeia aprigă care îl împinsese atît de nesăbuit spre domnie. În drama lui, **H.** păstrează viziunea paşoptistă asupra evocării trecutului. Tabloul social e permanent şi semnificativ. Personajele, boieri, ţărani, tîrgoveţi, haiduci, ostaşi, întruchipează mentalitatea, psihologia diferitelor stări sociale şi întreţin în jurul eroului principal un comentariu sugestiv. **H.** îşi îndreaptă critica sarcastică spre boierii de felul lui Sbierea şi Başotă. Cu înţelegere şi simpatie el se apropie de cei apăsaţi, ca Moş Tănase, Răzăşul, Vulpoi. Acestora din urmă, şi mai ales lui Moş Tănase, li se dă un rol de *raisonneur*. Integrate în context istoric şi social, personajele lui **H.** au însă o viaţă cu semnificaţie mai generală. Ca nişte adevăraţi eroi romantici, Răzvan şi Vidra trăiesc intens visul măririi, ambiţia puterii şi apoi amărăciunea prăbuşirii. Răzvan, ca şi Ruy Blas al lui V. Hugo, este înzestrat cu însuşiri ce-i dau o noblеţe mai presus decît a sîngelui. Dar rătăcirea lui, într-un moment de răscruce, se dovedeşte pînă la urmă fatală. Vidra, personaj mai puţin contradictoriu, poate fi considerată nu numai un caracter opus lui Răzvan. Dacă între cei doi nu ar fi existat şi o asemănare esenţială, acea voinţă de a nu trăi fără glorie, ei nu s-ar fi putut lega atît de strîns. Voluntară, orgolioasă şi malefică în iubirea ei, Vidra este înrudită cu Lady Macbeth, personajul shakespearian. Drama lui **H.**, scrisă în versuri, alternează spectaculos impetuozitatea, retorismul tumultuos, cu tonurile pline de gravitate, de lirism. Alte momente au o vioaie tentă comică, de sorginte populară. *Răzvan şi Vidra* se ridică deasupra modalităţii tradiţionale a dramei paşoptiste. V. Alecsandri şi mai cu seamă Al. Davila şi B. Delavrancea au găsit în piesa lui **H.** un model.

Cu disponibilitatea scriitorului înclinat în acelaşi timp spre „ideal" dar şi spre „sarcasm", **H.** încearcă şi o comedie, *Orthonerozia* (1871—1872), care va purta apoi titlul *Trei crai de la răsărit* (1879). Este o comedie îndreptată în primul rînd împotriva stricătorilor de limbă şi intriga este construită în acest sens. Din cei trei pretendenţi la mîna Mariţei, fiica băcanului Hagi-Pană, este ales Petrică, băiat de prăvălie, „curat român", ceilalţi doi, copistul Jorj, franţuzit ridicol, şi profesorul Numa Consule, latinist fanatic, fiind respinşi. Piesa este de fapt o comedie de moravuri, cu tipuri sociale înfăţişate cu luciditate critică, într-o manieră comică superioară celei din vodevilurile lui V. Alecsandri. Personaje ca Hagi-Pană, Mariţa, Jorj premerg pe Jupîn Dumitrache, Ziţa şi Rică Venturiano din *O noapte furtunoasă*, în care I. L. Caragiale a fost fără îndoială influenţat de comedia lui **H.**

— *[Scrieri din tinereţe]*, în E. Dvoicenco, *Începuturile literare ale lui B. P. Hasdeu*, Bucureşti, F.R.L.A., 1936, *47—268* ; *Luca Stroici, părintele filologiei latino-române*, Bucureşti, Tip. Bolliac, 1864 ; *Filosofia portretului lui Ţepeş*, Bucureşti, Tip. Bolliac, 1864 ; *Micuţa*, Bucureşti, Tip. Bolliac, 1864 ; *Trei ovrei : Jupînul Shylok al lui Shakespeare, domnul Gobseck al lui Balzac şi jupînul Moise al lui Alecsandri*, Bucureşti, 1865 ; *Ion Vodă cel Cumplit*, Bucureşti, 1865 ; ed. 2, Bucureşti, Müller, 1894 ; ed. îngr. şi pref. I. C. Chiţimia, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; *Răzvan-Vodă*, ed. 2, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1867 ; ed. 3 *(Răzvan şi Vidra)*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1869 ; ed. 4, Bucureşti, Socec, 1895 ; *Odă la boieri. 1848—1869*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1869 ; *Poezie*, Bucureşti, Tip. Laboratorii români, 1873 ; *Cuvente den bătrîni*, t. I—III şi supl. la t. I, Bucureşti,

Tip. Laboratorii români, Noua Tip. Națională, 1877—1881 ; ed. fragm. îngr. și pref. J. Byck, București, Cultura națională, 1937 ; *Obiceiele juridice ale poporului român*, București, Tip. Academiei, 1878 ; *Trei crai de la răsărit*, București, Noua Tip. Națională, 1879 ; *Etymologicum Magnum Romaniae*, t. I—IV, București, Socec și Teclu, 1886—1898 ; ed. fragm., I—II, îngr. Andrei Rusu, pref. Paul Cornea, București, Minerva, 1970 ; ed. îngr. și introd. Grigore Brâncuș, I—III, București, Minerva, 1972—1976 ; *O restaurațiune*, în Lazăr Șăineanu, G. I. Ionnescu-Gion și B. P. Hasdeu, *„Eine Trilogie". O istorie germană a literaturii române*, București, Socec, 1892, *50—71 ; Sarcasm și ideal. 1887—1896. Ultimii nouă ani de literatură*, București, Socec, 1897 ; *Ursita*, pref. Iuliu Dragomirescu, București, Minerva, 1910 ; *Scrieri literare, morale și politice*, I—II, îngr. și introd. Mircea Eliade, București, F.R.L.A., 1937 ; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Nicolae Sorin, București, E.T., 1959 ; *Scrieri literare*, I—II, îngr. Andrei Rusu, pref. George Munteanu, București, E.S.P.L.A., 1960 ; *Articole și studii literare*, îngr. și pref. C. Măciucă, București, E.L., 1961 ; *Scrieri alese*, I, îngr. J. Byck, pref. George Munteanu, E.L., 1968 ; *Pagini alese*, îngr. și pref. Mihai Drăgan, București, E.T., 1968 ; *Răzvan și Vidra*, postfață C. Măciucă, București, Minerva, 1971 ; *Răzvan și Vidra. Trei crai de la răsărit*, pref. Mihai Drăgan, București, Eminescu, 1973 ; *Scrieri istorice*, I—II, îngr. și pref. Aurelian Sacerdoțeanu, București, Albatros, 1973 ; *Duduca Mamuca*, îngr. și pref. Ion Șeuleanu, Cluj, Dacia, 1973 ; *Sarcasm și ideal*, îngr. și postfață Mircea Zaciu, București, Minerva, 1975 ; *Corespondența B. P. Hasdeu — Iulia Hasdeu*, DML, III ; *[Scrieri inedite]*, publ. I. Oprișan, MS, VIII, 1977, 4, VIII, 1978, 2. **Ms.** : *[Scrieri diverse]*, BAR., Arhiva B. P. Hasdeu, mapa I—VII, A.S.B., ms. 1508. — **Tr.** : Ovidiu, *[Elegii]*, în *Scrieri alese*, I, îngr. J. Byck, pref. George Munteanu, București, E.L., 1968.

— 1. V. Alecsandrescu[-Urechia], *O vorbă despre literatura desfrînată ce se încearcă a se introduce în societatea română*, Iași, Tip. Bermann—Pileski, 1863 ; 2. Petru P. Carp, *„Răsvan-Vodă", dramă istorică în cinci acturi de d. B. P. Hasdeu*, CL, I, 1867, 18 ; 3. I. C. Fundescu, *Răsvan Vodă*, ROM, XI, 1867, 21 decembrie, XII, 1868, 15—16 ianuarie ; 4. Vulcan, *Panteonul, 137—142 ;* 5. Titu Maiorescu, *În contra unei copilării*, CL, V, 1871, 12 ; 6. Maiorescu, *Critice*, I, *177*, III, *33—34, 38—41 ;* 7. Pop, *Consp*ect, II, *247—254 ;* 8. G. Barițiu, *[Raport de premiere la „Cuvente den bătrîni", t. III]*, AAR, partea administrativă, t. III, 1880—1881 ; 9. *Genealogia și biografia d-lui B. P. Hasdeu*, Craiova, Tip. Lazăr, 1884 ; 10. Delavrancea, *Opere*, V, *244—248 ;* 11. Vlahuță, *Scrieri*, II, *609—611 ;* 12. A. M[acedonski], *Hasdeu*, LUI, I, 1894, 20 ; 13. Șăineanu, *Ist. fil. rom., passim ;* 14. Petrașcu, *Scriitori, 1—46 ;* 15. Caragiale, *Opere*, III, *166—178 ;* 16. Anghel Demetriescu, *Cronica de la banchetul dat d-lui Hășdeu*, LAR, III, 1898, 4 ; 17. A. Davila, *„Răzvan și Vidra"*, LAR, III, 1898, 5 ; 18. Iorga, *Opinions sincères, 29—30, 184—185, 197, 201—204 ;* 19. Izabela Sadoveanu-Evan, *B. P. Hasdeu*, VR, II, 1907, 9 ; 20. Chendi, *Pagini, 426—428 ;* 21. Ovid Densusianu, *Opere*, I, îngr. B. Cazacu, V. Rusu și I. Șerb, pref. B. Cazacu, București, E.L., 1968, *692—696 ;* 22. A. D. Xenopol, *B. P. Hasdeu*, A, XVIII, 1907, 7—8 ; 23. Gustav Weigand, *Hasdeu ca filolog*, CL, XLI, 1907, 12 ; 24. Iorga, *Oameni*, I, *211—214*, IV, *149—150 ;* 25. D. Teleor, *B. P. Hasdeu (Savantul. Omul de spirit. Spiritistul)*, București, 1908 ; 26. Iuliu Dragomirescu, *Hașdeu*, ADV, XXI, 1909, 7196 ; 27. Nicolae Gane, *Bogdan Petriceicu-Hasdeu*, București, Tip. Göbl, 1909 ; 28. Apostolescu, *Infl. romant., 336—358 ;* 29. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *296—300, 316—317 ;* 30. N. I. Apostolescu, *Hasdeu și Tocilescu*, București, Tip. Göbl, 1913 ; 31. Iuliu Dragomirescu, *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hașdeu. Partea I (1836—1863)*, București, Tip. Göbl, 1913 ; 32. Lovinescu, *Critice*, I, *82—84 ;* 33. Panu, *Junimea*, I, *344—370*, II, *290—344 ;* 34. Negruzzi, *Junimea, 136—141, 255—258 ;* 35. Liviu Marian, *B. P. Hasdeu și Rusia*, Chișinău, Tip. Leibovici, 1925 ; 36. N. Iorga, *B. P. Hasdeu. Cu prilejul comemorării lui la Cîmpina*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1927 ; 37. Liviu Marian, *B. P. Hasdeu și M. Eminescu*, Chișinău, Cartea românească, 1927 ; 38. L. Marian, *Contribuțiuni, 107—138 ;* 39. Liviu Marian, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, București, Cartea românească, 1928 ; 40. *B. P. Hasdeu*, VBA, I, 1932, 8 (număr omagial) ; 41. Al. Dima. *Personalitatea lui Bogdan Petriceicu Hașdeu*, D, X, 1932, 7—12 ; 42. Sextil Pușcariu, *B. P. Hasdeu ca lingvist*, București, 1932 ; 43. Constantinescu, *Scrieri*, III, *116—156 ;* 44. Ioan Zalplachta, *Bogdan Petriceicu Hâșdeu și Polonia*, CL, LXVI, 1933, 7—8 ; 45. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *17—22, 108—110 ;* 46. *Comemorarea lui B. P. Hasdeu*, TB, IV, 1936, 211, 212 ; 47. E. Dvoicenco, *Începuturile literare ale lui B. P. Hasdeu*, București, F.R.L.A., 1936 ; 48. G. Călinescu, *Fișe literare : Hasdeu, Baronzi*, ALA. XV, 1936, 829 ; 49. G. Călinescu, *Poeziile lui Hasdeu*, ALA. XVI, 1937, 879 ; 50. Th. Capidan. *Bogdan Petriceicu Hasdeu ca lingvist indoeuropenist și filolog*, București, Tip. Monitorul oficial, 1937 ; 51. Lăzăreanu, *Cu privire la..., 127—192, 271—274 ;* 52. Mircea Eliade, *Introducere* la B. P. Hasdeu, *Scrieri literare, morale și politice*, I, București, F.R.L.A., 1937 ; 53. D. Murărașu, *Hasdeu. Ediția Mircea Eliade*, București, Tiparul universitar, 1938 ; 54. G. Călinescu, *Hasdeu biograf*, JL, I, 1939, 10 ; 55. Călinescu, *Ulysse, 77—79 ;* 56. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *126—131, 327—329, 333—334, 436—438 ;* 57. Vianu, *Arta*, I, *191—195 ;* 58. Bagdasar, *Ist. filos. rom., 323—328 ;* 59. Corneliu Crăciun, *B. P. Hașdeu și ideologia naturalistă în istoriografie*, București, Tip. Monitorul oficial, 1941 ; 60. Călinescu, *Ist. lit., 320—332 ;* 61. Haneș, *Tinerețe, 109—122 ;* 62. Haneș, *Scriitorii, 123—241 ;* 63. Ciorănescu, *Teatr. rom., 76—82 ;* 64. Papadima, *Creatorii, 61—65 ;* 65. Perpessicius, *Jurnal, 167—174 ;* 66. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 124—132 ;* 67. Vianu, *Opere*, II, *120—129, 308—309 ;* 68. A. Marino, *Revistele lui Hașdeu*, NAN, I, 1946, 21 ; 69. A. Marino, *Procesul lui Hașdeu*, NAN, II, 1947, 419 ; 70. Chițimia, *Folcloriști, 37—72 ;* 71. Macrea, *Lingviști, 81—104 ;* 72. A. Costa-Foru, *Hasdeu și problemele teatrului*, SCIA, II, 1955, 1—2 ; 73. Perpessicius, *Mențiuni ist., 525—553 ;* 74. Augustin Z. N. Pop, *Istoricul literar rus Alexandr Veselovski și B. P. Hasdeu*, TS, VI, 1957, 5 ; 75. Aurelian Sacerdoțeanu, *Concepția istorică a lui B. P. Hasdeu*, STD, X, 1957, 5 ; 76. Constantin C. Angelescu, *Procesul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu pentru nuvela „Duduca Mamuca" (1863)*, ALIL, t. VIII, 1957, fasc. 2 ; 77. N. Romanenko, *Bogdan Petriceicu Hasdeu. Viața și opera (1836—1907)*, Chișinău, 1957 ; 78. Viorica Botez, *O poezie inedită în limba franceză a lui B. P. Hasdeu*, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 79. D. Vatamaniuc, *B. P. Hașdeu și „Junimea"*, VR, XII, 1960, 7 ; 80. Lidia Bote, *Reactualizarea lui Hasdeu*, TR, IV, 1960, 47 ; 81. Dima, *Studii, 31—60 ;* 82. P. Panaitescu, *Rolul lui B. P. Hasdeu în slavistica românească*, RSL, VI, 1962 ; 83. Mihai Regleanu, *B. P. Hasdeu*, FA, *179—197 ;* 84. *Comemorarea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, AAR, XIII, 1963 ; 85. George Munteanu, *B. P. Hasdeu*, București, E.L., 1963 ; 86. Ovidiu Papadima, *Cea dintîi piesă de teatru a lui B. P. Hasdeu*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XI, 1964, 2 ; 87. Mîndra, *Incursiuni, 55—62 ;* 88. Al. Teodorescu, *B. P. Hasdeu și A. N. Veselovski (Scrisori inedite)*, ALIL, t. XVI, 1965 ; 89. Magdalena László, *B. P. Hasdeu și Giambattista Vico*, RFZ, XIII, 1966, 3 ; 90. Brădățeanu, *Drama, 77—112 ;* 91. Brădățeanu, *Ist. lit. dram., 275—296 ;* 92. C. D. Papastate, *Cîteva probleme de teorie literară la B. P. Hasdeu*, LL, XII, 1966 ; 93. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *195—200 ;* 94. *Studii și materiale despre B. P. Hasdeu*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1966 ; 95. E. M. Dvoicenko-Markova, *Russko-ruminskie literaturnîie sviazi v pervoi polovine XIX veka*, Moscova, Nauka, 1966, *134—156 ;* 96. Cornea, *Oamenii, 202—248 ;* 97. Vasile Sandu, *Hașdeu în Academia română*, AUB, filologie, t. XVI, 1967 ; 98. G. Drăgoi, *Preocupări de critică literară la B. P. Hasdeu*, ALIL, t. XVIII, 1967 ; 99. Sorin Alexandrescu, Ion Rotaru, *Analize literare și stilistice*, București, E.D.P., 1967, *186—190 ;* 100. E. Speranția, *Amintiri, 5—41 ;* 101. Dan Zamfirescu, *Hasdeu sau vocația universală a culturii românești*, LCF, XI, 1968, 7 ; 102. Al. Zub, *Decalogul lui B. P. Hasdeu*, CR, III, 1968, 8 ; 103. Vrabie, *Folcloristica, 183—199 ;* 104. *Ist. lit.*, II, *664—705 ;* 105. Cicerone Poghirc, *B. P. Hasdeu lingvist și filolog*, București, E.Ș., 1968 ; 106. Maria Frunză, *Începuturile publicisticii lui B. P. Hasdeu*, ALIL, t. XI, 1969 ; 107. Mihaela Mancaș, *B. P. Hasdeu*, SILL, II, *274—306 ;* 108. Seche, *Schiță*, II, *9—34 ;* 109. *Din corespondența dintre Iulia și Bogdan Petriceicu Hasdeu* (publ. Crina Decusară), RITL, XVIII, 1969, 2, XIX, 1970, 2 ; 110. Ion Mușlea, Ov. Bîrlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu*, București, Minerva, 1970 ; 111. Roxana Sorescu, *Debutul jurnalistic al lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, RITL, XIX, 1970, 1 ; 112. Roxana Sorescu, *Modalități ironice în proza lui B. P. Hasdeu*, RITL, XIX, 1970, 4 ; 113. Valentin Tașcu, *B. Petriceicu-Hașdeu, autor de farse*, TR, XIV, 1970, 53 ; 114. *Ist. teatr.*, II, *156—168, 436—439 ;* 115. Vasile Vetișanu, *Filozofia lui Bogdan Petriceicu-Hașdeu*, VR, XXV, 1972, 1 ; 116. *Ist. filoz. rom.*, I, *467—482 ;* 117. Gaspar P. Hașdeu (Hîzdeu), *Episoade din viața lui Tadeu-Bogdan Petriceicu Hașdeu*, LCF, XV, 1972, 18 ; 118. Mihai Drăgan, *B. P. Hasdeu*, Iași, Junimea, 1972 ; 119. *B. P. Hasdeu interpretat de...*, îngr. Grigore Brâncuș, București, Eminescu, 1972 ; 120. *Ist. comp. Rom., 24—38 ;* 121. Straje, *Dicț. pseud., 319—320 ;* 122. Nicolae Manolescu, *Începuturile literare ale lui B. P. Hasdeu*, RL, VI, 1973, 29 ; 123. Bucur, *Istoriografia, 16—23 ;* 124. M. Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, București, Cartea românească, 1973, *9—24 ;* 125. Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, Minerva, 1974 ; 126. *[Documente]*, DCM, I, *374—388 ;* 127. Bîrlea, *Ist. folc., 171—195 ;* 128. *Epistolar : B. P. Hașdeu — Iulia Hașdeu* (publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu), MS, V, 1974, 1 ; 129. Vasile Vetișanu. *Filozofia istoriei la B. P. Hasdeu*, STD, XXVII, 1974, 7 ; 130. I. Precup, *Eminescu despre Hasdeu*, ST, XXVI, 1975, 6 ; 131. *Corespondența B. P. Hasdeu — Iulia Hasdeu*, introd. Paul Cornea, DML, III ; 132. Roxana Sorescu, *Despre data de naștere a lui B. P. Hasdeu*, RL, IX, 1976, 36 ; 133. T. Plop, *Despre actul de naștere al lui B. P. Hasdeu*, RL, X, 1977, 35 ; 134. Florin Faifer, *Viziune dramatică în opera lui B. P. Hasdeu*, ALIL, t. XXVI, 1977—1978 ; 135. Silvia Ciubotaru, *B. P. Hasdeu și cultura populară*, ALIL, t. XXVI. 1977—1978 ; 136. Al. Săndulescu. *Jurnalul hașdeean sau între mărturisire și observație*, RITL, XXVII. 1978, 3 ; 137. I. Oprișan *Valori artistice în foiletonul politic hasdeean. Structuri lirice*, RITL, XXVII, 1978, 3.

G. D.

HASDEU, Iulia (2.XI.1869, București — 17.IX.1888, București), scriitoare. Unicul vlăstar al lui B. P. Hasdeu și al Iuliei (născută Faliciu) a fost un copil excepțional dotat. De la trei ani știa să citească, la opt ani vorbea în limbile franceză, germană și engleză, tot atunci își trecea examenele pentru clasele primare. După ce doar la unsprezece ani termina cursul secundar al liceului „Sf. Sava" din București, în 1881 pleca, însoțită de mama sa, la Paris. Aici urmează cursurile Colegiului Sévigné. În iulie 1886 ia bacalaureatul în litere la Sorbona, înscriindu-se apoi la Facultatea de litere. Frecventa, în același timp, cursuri la École des Hautes Études. Studia limbile clasice, literatura antică, literatura franceză și engleză, istoria, filozofia. Susținea comunicări cu subiecte dificile *(Logica ipotezei, Cartea a doua a lui Herodot)*. Avea aplicație și lua lecții de desen, pictură, muzică (și la București studiase la Conservator armonia și canto). Scria versuri în limba franceză, așternuse pe hîrtie proiecte literare, impresionante prin amploare și varietate. În 1887 se iviră primele semne de ftizie. În anul următor, cînd trebuia să-și susțină licența, cînd pregătea o teză despre filozofia nescrisă a poporului român, fu nevoită să-și întrerupă studiile. Dusă pentru îngrijiri medicale în Elveția și apoi în țară, nu poate învinge boala și moare înainte de a împlini nouăsprezece ani.

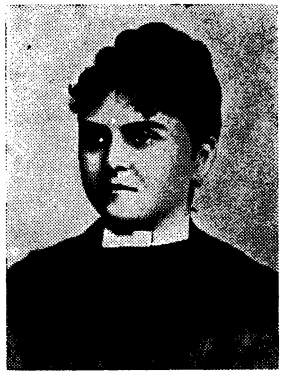

Opera ei literară este dezvăluită postum de B. P. Hasdeu, devenit acum un fel de preot în templul fiicei sale. El îi editează în trei volume, *Oeuvres posthumes* (1889—1890), versurile, proza, teatrul, eseurile, cugetările. În diferite publicații, dar mai cu seamă în „Revista nouă" și în „Amicul copiilor", sînt reproduse încercările ei literare, apar traduceri în limba română, tălmăciri făcute, în majoritate, de B. P. Hasdeu. În timpul vieții îi fuseseră publicate doar patru poezii *(Les Contes bleus, Larmes d'enfance, Dédain, Le Souhait d'une villaine)*, în „L'Étoile roumaine" (1887). Își conserva cu grijă și orgoliu scrierile, pe care le ținea tăinuite, considerîndu-le încă nedesăvîrșite. Data fiecare rînd, indica teatrul la care ar fi dorit să-i fie jucate piesele (peste cincizeci de proiecte), își alesese titlul *Bourgeons d'Avril* pentru prima culegere de versuri, precum și pseudonimul literar — Camille Armand. **H.** scrie de obicei în limba franceză. Rar, ea tălmăcește versiunea originală și în românește. Compuse în limba română, spre a fi publicate în „Revista nouă", sînt nuvela *Sanda* și poezia *România*, care au apărut postum (1889). Aceste scrieri atestă posibilitatea autoarei de a folosi cu îngrijire și eleganță limba maternă. Nuvela (mai curînd o povestire) se arată înrîurită de *Sultănica* lui B. Delavrancea și influența se simte îndeosebi în stilul înflorit, ornamentat. Versurile aduc un avîntat elogiu țării, viitorului ei. Sub fragilitatea literară a acestor lucrări de factură romantică, destul de convențională, se întrevede o delicată sensibilitate. Retrăirea copilăriei încîntate de basme și legende, nostalgia după peisajul țării se așează ca un prim strat în creația ei literară. Deseori sînt prelucrate, stilizate, motive populare din poveștile, legendele, doinele și cîntecele de leagăn românești, este folosită, temperat, inspirația istorică. Dar în versurile ei, **H.**, aflată la vîrsta lecturilor acaparatoare, lasă să pătrundă mai ales ecouri livrești, din lirica lui Dante, Petrarca, Tasso, Ariosto, din cîntecele trubadurilor, din poeții Pleiadei, din Shakespeare. În aceste preferințe ea urmează orientarea romanticilor francezi, sub semnul cărora îi stă poezia. O influențează îndeosebi Lamartine, Hugo, precum și parnasianul Sully Prudhomme. Sedusă de cîte un model, poeta absoarbe substanța unui vers celebru, a unui aforism, și o dezvoltă. Versul e condus cu multă ușurință și se așează într-un desen liniștit, limpede, aproape caligrafic. Tulburătoare rămîne predispoziția meditativă. Poeziile alcătuiesc un jurnal intim dintre cele mai autentice, datorită vibrației lor confesive. Aspirînd să înțeleagă rosturile vieții, ale iubirii și ale morții, **H.** nutrește o intensă nostalgie pentru puritate și demnitate. Înstrăinarea este o primă durere în sufletul poetei, care privește lucid în jur, refractară și disprețuitoare față de meschinăria, prozaismul vieții. Se regăsește pe sine într-o lume imaginară, la o altă vîrstă a umanității, în vremea trubadurilor și castelanelor, a lui Roland, a Jeannei d'Arc. E un trecut idealizat, contemplat în multe din reveriile ei sentimentale. În veșminte de Ev mediu, dragostea apare ca o trăire gravă, unică, însoțită de gesturi solemne sau eroice. Neliniștea, elanurile adolescentine sînt comprimate. Devine din ce în ce mai puternic presentimentul morții. E acum o liniște stranie, o beatitudine contemplativă, născută din voluptatea renunțării, a jertfei în numele unei altfel de iubiri, cea închinată divinității. Echilibrul este, în sfîrșit, atins prin înțelegerea panteistă a fluxului etern. Mărturisirile din aceste poezii, raportate la viața atît de scurtă a poetei, au impresionat pe contemporani, chiar dacă versurile nu erau încă împlinite. Alături de poezie, un document psihologic deosebit de interesant se află și în corespondența poetei, comparabilă, poate și ca stil epistolar, cu a lui A. I. Odobescu, din vremea șederii lui ca student la Paris. Moștenind febra creatoare a familiei, **H.** se gîndise să scrie și cîteva romane, mai multe lucrări dramatice în versuri și în proză. S-au păstrat planuri și fragmente de comedii, de drame cu subiecte antice sau inspirate din istoria și tradițiile populare românești *(L'Ami de Trajan, Les Héiduques)*. **H.** avea o fină aplicație analitică în interpretarea literaturii dramatice, dovedită de eseurile și însemnările asupra personajelor lui Shakespeare, Molière, Racine și Corneille. Au mai rămas de la ea numeroase cugetări, precum și scrieri pentru copii, unele izvorîte din cunoașterea și dragostea pentru legendele și poveștile românești (prețuia pe P. Ispirescu și ar fi vrut să-i traducă basmele în franceză). *La Princesse Papillon*, „conte bleu", *Mademoiselle Maussade*, un roman miniatural, amintind de literatura lui Edmondo De Amicis, transmit, în felul lor simplu, duios, setea de puritate și frumos, specifică poetei.

— *Oeuvres posthumes*, pref. B. P. Hasdeu, vol. I : *Bourgeons d'Avril. Fantaisies et Rêves*, vol. II : *Chevalerie. Confidences et Canevas*, vol. III : *Théâtre. Legendes et Contes*, Paris, Hachette — București, Socec. 1889—1890 ; *Sanda*, Brașov, Ciurcu, 1904 ; *[Poezii]*, în Miller—Săndulescu, *Evoluția, 71—76*, în Ciprian Doicescu, *Iulia Hasdeu. Cu tălmăciri din poeziile sale*, București, Cartea românească, 1941 ; *Mademoiselle Maussade. Domnișoara Ursuza*, tr. B. P. Hasdeu, București, Creangă, 1970 ; *Prințesa Fluture*, îngr. Crina Decusară, București, Creangă, 1972 ; *Frumusețea* (publ. Paul Ioan Cruceană), MS, IV, 1973, 1 ; *Corespondența B. P. Hasdeu — Iulia Hasdeu*, DML, III ; *Versuri. Proză. Corespondență*, îngr. și pref. Crina Decusară-Bocșan, București, Minerva, 1976.

— 1. Arc. [Aug. R. Clavel], *M-lle Julie Hașdeu comme poète*, ER, III, 1887, 192, 194, 195 ; 2. *[Iulia Hasdeu]*, RN, I, 1888, 11 (număr omagial) ; 3. Ionnescu-Gion, *Portrete, 159—189;*

4. A. I. Odobescu, *Poeziile domnişoarei Iulia B. P. Hasdeu*, CL, XXIII, 1889, 1 ; 5. A. de Gubernatis, *Julie Hasdeu, femme — poète de la Roumanie*, în Julie B. P. Hasdeu, *Oeuvres posthumes*, I, Paris, Hachette — Bucureşti, Socec, 1389, *XV—XLVIII* ; 6. Emile Boutroux, *Lettre*, în Julie B. P. Hasdeu, *Oeuvres posthumes*, II, Paris, Hachette — Bucureşti, Socec, 1890, *XIII—XIV* ; 7. Louis Léger, *Un poète français en Roumanie*, în Julie B. P. Hasdeu, *Oeuvres posthumes*, II, Paris, Hachette — Bucureşti, Socec, 1890, *XVII—XVIII* ; 8. Delavrancea, *Opere*, V, *343—345* ; 9. G. B. Duică, *Iulia Haşdeu*, TR, VII, 1890, *276, 277* ; 10. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 96* ; 11. Gr. Pişculescu [Gala Galaction], *Iulia Hasdeu*, LAR, IV, 1899, 1 ; 12. N. I. Apostolescu, *Studii literare, estetice, filologice*, Bucureşti, Eminescu, 1904, *85—97* ; 13. Vasile Moisiu, *Iulia B. P. Hasdeu*, JML, I, 1904, 11, 12, II, 1905, 1, 2 ; 14. Apostolescu, *Infl. romant., 358—397* ; 15. Galaction, *Oameni, 103—105* ; 16. B. L[ăzăreanu], *Cîntecul de leagăn al Iuliei Hasdeu*, ALA, III, 1922, 98 ; 17. L. Barral, *Iulia Haşdeu, poète français*, CL, LXVI, 1933, 2 ; 18. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *10* ; 19. Miller—Săndulescu, *Evoluţia, 67—70* ; 20. Dorotheea Christescu, *Iulia Haşdeu*, VRA, VIII, 1935, 391 ; 21. *[Corespondenţă Iulia Hasdeu — B. P. Hasdeu]* (publ. Iuliu Dragomirescu), TB, IV, 1936, 213—216 ; 22. Corina Ionescu, *Iulia Haşdeu şi cîţiva poeţi italieni*, SI, V, 1938 ; 23. Iorga, *Oameni*, IV, *275—276* ; 24. Constantin Manolache, *Scînteietoarea viaţă a Iuliei Hasdeu*, Bucureşti, Cugetarea, 1939 ; 25. Ion Aurel Manolescu, *Iulia Hasdeu*, Bucureşti, Suru, 1939 ; 26. I. Haşeganu, *La France dans l'oeuvre des écrivains roumains contemporains de langue française*, Paris, 1940, *16—42* ; 27. Ciprian Doicescu, *Iulia Hasdeu. Cu tălmăciri din poeziile sale*, Bucureşti, Cartea românească, 1941 ; 28. Bezviconi, *Profiluri, 213—217* ; 29. Gaşpar P. Haşdeu, *100 de ani de la naşterea Iuliei Haşdeu*, CRC, IV, 1969, 44 ; 30. Elena Piru, *Iulia Hasdeu. Note şi documente de istorie literară*, ATN, VI, 1969, 11 ; 31. Crina Decusară, *Iulia Hasdeu (Schiţă de portret)*, LL, XX, 1969 ; 32. *Din corespondenţa dintre Iulia şi Bogdan Petriceicu Hasdeu* (publ. Crina Decusară), RITL, XVIII, 1969, 2, XIX, 1970, 2 ; 33. Aristiţa Negreanu, *Aspecte inedite în opera Iuliei Haşdeu*, AUB, limbi romanice, t. XIX, 1970 ; 34. Th. Balan, *Copii minune*, Bucureşti, Creangă, 1970, *122—152* ; 35. I. Diaconescu, *Versuri de Iulia Hasdeu în traducerea inedită a lui Traian Demetrescu*, RMR, X, 1973, 6 ; 36. *Epistolar : B. P. Haşdeu — Iulia Haşdeu* (publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu), MS, V, 1974, 1 ; 37. Crina Decusară-Bocşan, *Camille Armand — pseudonimul Iuliei Hasdeu*, Bucureşti, Litera, 1974 ; 38. *Corespondenţa B. P. Hasdeu — Iulia Hasdeu*, introd. Paul Cornea, DML, III ; 39. Ion Sava Nanu, *Iulia Hasdeu. Crochiuri pariziene*, MS, VIII, 1977, 4.

G. D.

HAZUL, supliment umoristic, bilunar, al revistei „Vatra", apărut la Bucureşti în perioada ianuarie-aprilie 1895. Din această publicaţie satirică, de un bun nivel literar, au apărut doar cinci numere, scrise aproape în întregime de Anton Bacalbaşa. Colaborau D. Teleor, Th. D. Speranţia şi este posibilă prezenţa scriitorilor de la „Vatra", greu însă de stabilit, din cauza pseudonimelor şi a iniţialelor sub care se ascundeau autorii. A. Bacalbaşa a încercat să facă din **H.** o revistă deosebită de alte periodice satirice şi umoristice apărute atunci, dînd atenţie elementului pur literar, excluzînd vulgarităţile şi atacurile personale. **H.** îşi propunea să publice literatura umoristică a scriitorilor autohtoni cunoscuţi şi să popularizeze scriitorii străini de acelaşi gen, prin traduceri şi localizări. În cronici umoristice, A. Bacalbaşa, cu verva specifică scrisului său, discută diverse aspecte ale vieţii intelectuale şi literare : „modele" literare, mania imitaţiilor, neînţelegerile dintre grupurile literare etc.

R. Z.

HELIADE-RĂDULESCU, Ion (6.I.1802, Tîrgovişte — 27.IV.1872, Bucureşti), scriitor, filolog şi îndrumător literar. Tatăl, Ilie Rădulescu, a fost căpitan de poteră, apoi a slujit o vreme ca polcovnic în armata rusească, dobîndind şi o oarecare avere : o moşie în judeţul Ialomiţa şi o casă în Bucureşti. Mama, Eufrosina, născută Danielopol, era dintr-o familie de negustori greci sau aromâni ⟨47⟩ stabiliţi în Bucureşti. **H.-R.** şi-a început instrucţia în greceşte, cu un dascăl Alexe, şi abia la nouă ani învaţă să citească româneşte de pe o carte cu slove chirilice. La moşie, citeşte *Alexandria,* numeroase legende religioase şi populara carte a lui I. Barac, *Istorie despre Arghir cel frumos şi Elena cea frumoasă şi pustiită crăiasă.* Studiile greceşti şi le-a continuat la Bucureşti, mai întîi cu călugărul Naum, poate Rîmniceanu ⟨6⟩, apoi, din 1815, timp de trei ani, la Academia domnească de la Schitu Măgureanu. Aici, prin dascălul grec C. Vardalah, **H.-R.** capătă primele noţiuni de filozofie iluministă şi cunoaşte scrierile lui Voltaire, Rousseau, Montesquieu, Condillac, Destutt de Tracy. Retorica şi poetica le învaţă după Boileau, La Harpe, Marmontel, Hugh Blair. Din şcoala grecească i-a rămas şi numele Eliad sau Eliade (după prenumele, grecizat, al tatălui), cu care a semnat multă vreme. În 1818 se mută la şcoala românească de la „Sf. Sava", de curînd înfiinţată de Gh. Lazăr. La numai 18 ani, **H.-R.** predă, alături de Lazăr, aritmetica şi geometria, iar după retragerea acestuia devine conducătorul şcolii, avînd printre elevi pe S. Căpăţineanu, Gr. Pleşoianu, N. Ruset, mai tîrziu şi pe viitorii săi adversari : C. Bolliac şi I. Ghica. A predat timp de şase ani lecţii de matematică, de gramatică românească, cunoştinţe de filozofie şi retorică. Chemat de boierul cărturar Dinicu Golescu, **H.-R.** participă, alături de S. Căpăţineanu, la întemeierea Societăţii literare (1827), ale cărei statute, redactate de el, cuprindeau, ca principale obiective, transformarea şcolii de la „Sf. Sava" în colegiu, crearea de şcoli primare sătesti, editarea unor ziare în limba română, încurajarea traducerilor din literatura universală, fondarea unui teatru naţional, reforme sociale antifeudale. La 1828 tipăreşte la Sibiu *Gramatica românească,* prelucrată după un model francez ; în anul următor scoate „Curierul românesc", primul ziar apărut în Ţara Românească. Odată cu achiziţionarea unei tipografii, începe o bogată activitate editorială, în care traducerile au întîietate. Cu rare excepţii, scriitorii afirmaţi în această perioadă au debutat sau şi-au publicat principalele opere în „tipografia lui Eliad". Printre ei se află Gr. Alexandrescu (rudă cu soţia lui **H.-R.**, Maria Alexandrescu), prieten apropiat pînă la izbucnirea unui conflict care i-a despărţit pentru totdeauna. În 1833, împreună cu I. Cîmpineanu, **H.-R.** fondează Societatea Filarmonică şi preia conducerea Şcolii de literatură, declamaţiune şi muzică vocală, contribuind efectiv la primele reprezentaţii teatrale în limba română. În sprijinul teatrului românesc a editat şi **„Gazeta Teatrului Naţional" (1835—1836).** Divergenţele politice şi personale, polemicile în jurul limbii literare au dezbinat conducerea societăţii, au grăbit destrămarea ei şi au accentuat adversitatea dintre **H.-R.** şi ceilalţi reprezentanţi ai mişcării naţionale de înnoire politică şi culturală. În aceeaşi perioadă, el îşi continuă activitatea de editor şi traducător. Îi apare primul volum de versuri originale : *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proze şi de poezie* (1836). În publicaţiile sale, „Curierul românesc", „Muzeu naţional" (1836), „Curier de ambe sexe" (1837), „Almanah literar pe anul 1839", semnează versuri originale şi traduceri, articole de teorie şi critică literară, numeroase intervenţii în dezbaterile privitoare la limba română. După modelul lui Aymé Martin, lansează proiectul unei „Biblioteci universale", prin care urmărea traducerea şi editarea sistematică a principalelor opere filozofice, literare şi istorice, din Antichitate şi pînă în epoca modernă. Între 1843 şi 1848 este director al Arhivei Ţării Româneşti. În preajma evenimentelor de la 1848, **H.-R.** se alătură comitetului revoluţionar, participă direct la toate acţiunile (Proclamaţia de la Izlaz este, în cea mai mare parte, redactată de el), e ales ministru în Guvernul provizoriu, apoi membru al Locotenenţei

domnești, împreună cu Nicolae Golescu și Christian Tell. Adept al acțiunilor moderate, în opoziție cu aripa radicală a revoluționarilor, **H.-R.** s-a pronunțat împotriva împroprietăririi clăcașilor, pentru o înțelegere cu Turcia și pentru o desprindere totală de sub protectoratul Rusiei. După înfrîngerea revoluției, pleacă în exil la Paris, apoi se stabilește în insula Chios, împreună cu familia, și, în ultimii ani, la Constantinopol. În anii exilului (1848—1858) publică intens articole și broșuri politice, în română și franceză, prezentînd opiniei publice europene, dintr-o perspectivă subiectivă, deseori deformatoare, evenimentele de la 1848, dar atrăgînd, totodată, atenția puterilor europene asupra țărilor române. Iritarea împotriva unor tovarăși de exil (I. Ghica, C. A. Rosetti, C. Bolliac), manifestările lui de grandomanie sînt agravate de treptata izolare și de pierderea influenței politice. Întors definitiv în țară, în 1859, după o călătorie la Londra și Paris, încearcă să reintre în viața politică. Scoate din nou, pentru scurt timp, „Curierul românesc" (1859), urmat de un jurnal politic și literar, „Proprietarul român" (1860), este chiar ales deputat de Muscel în 1864, dar, politicește, **H.-R.** devenise o figură anacronică, depășit de evoluția evenimentelor, uitat de aproape toți foștii susținători sau discipoli. Nici bogata activitate publicistică (în 1868 începe și reeditarea întregii sale opere poetice — *Curs întreg de poezie generale*, în patru volume), nici alegerea ca președinte de onoare al Societății Academice Române, în 1867 (de unde a și demisionat, dealtfel, datorită respingerii proiectelor sale ortografice), nu i-au putut reface vechea înrîurire asupra contemporanilor.

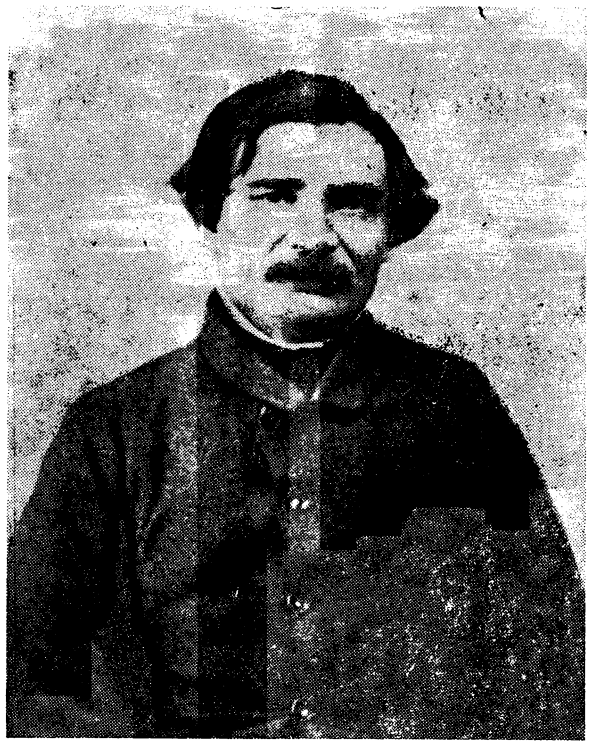

H.-R. este, prin structură și preocupări, un spirit enciclopedic, obsedat de proiecte grandioase. În toate inițiativele, ca și în opera sa, el își dezvăluie, cu o intensitate și o consecvență unice pînă la dînsul în cultura românească, vocația universalității. În filozofia iluministă și în scrierile cărturarilor Școlii ardelene, **H.-R.** a aflat de la început impulsurile de care avea nevoie pentru a-și descoperi menirea și principala direcție de acțiune: „iluminarea" culturală a românilor, văzută ca singura cale pentru constituirea unei națiuni civilizate și independente. Sub influența directă a lui Gh. Lazăr și a lui Dinicu Golescu, el și-a dat seama că înnoirea și modernizarea culturii, așezarea ei pe temelii naționale trebuiau realizate simultan, urmărindu-se emanciparea națiunii prin unificarea limbii, prin cultură și literatură. La baza procesului de renaștere națională, **H.-R.** așează tradiția, istorică, religioasă, politică. Înnoirile, cu efect civilizator, de orice natură, nu puteau porni decît de la această tradiție, printr-o adaptare firească. Dar pentru că rămînerea în urmă era alarmantă, acțiunea de culturalizare a fost pornită cu frenezie, într-un ritm care, pentru început, nu îngăduia o asimilare temeinică a formelor de cultură străine. Toate măsurile inițiate de **H.-R.**, sau la care s-a alăturat numai, dovedesc existența unui program complex, sistematic, pus în aplicare, în măsura posibilităților, punct cu punct. De aceea el s-a impus printre contemporani în primul rînd ca îndrumător și deschizător de drumuri în cultură și este, pînă în preajma revoluției de la 1848, cel mai însemnat ctitor în cultura românească.

Izbînda întregului program cultural depindea, în primul rînd, de crearea limbii literare. Prefața *Gramaticii românești*, studiul *Repede aruncătură de ochi asupra limbei și începutului rumânilor* (1832), scrisorile către C. Negruzzi (1836) reiau, cu argumente diferite, aceeași idee: poporul român, pentru a deveni o națiune, are nevoie de o limbă unitară. Aceasta trebuie să aibă ca bază limba populară și cea a textelor bisericești, să se cultive și să se mlădieze prin traduceri, să se îmbogățească prin explorarea tuturor graiurilor vorbite de români și prin cuvinte noi, împrumutate din latină sau din celelalte limbi romanice „surori", adaptate la formele morfologice ale limbii române. Ortografia, pe care o reduce la 28 de semne, era alcătuită, cu puține excepții, după principiul fonetic. Ideile lingvistice și reformele propuse de **H.-R.**, în spiritul evoluției firești a limbii române, susținute de o amplă campanie prin presă, școală, traduceri (campanie la care au participat principalele forțe culturale din Muntenia și Moldova), au avut un rol hotărîtor în procesul de formare și de consolidare a limbii române literare. După 1840 unele tendințe puriste din concepția sa lingvistică iau amploare, **H.-R.** devenind, de fapt, adversarul propriilor sale principii de la 1828 (*Paralelism între limba română și italiană*, 1840; *Vocabular de vorbe streine în limba română, adică slavone, ungurești, turcești, nemțești, grecești etc.*, 1847). Limba română literară — considerată acum operă a specialiștilor sau a unui geniu reformator — urma să fie „purificată" de toate cuvintele neromanice, care ar fi trebuit înlocuite cu altele de origine latină și, mai ales, italiană. Bună parte din scrierile lui **H.-R.** se vor resimți grav de inovațiile și fanteziile puriste și italienizante. Rătăcirile lingvistice, greșelile politice, izolarea ostentativă a omului dornic numai să conducă, nu să și colaboreze cu alții, întunecă treptat imaginea mentorului cultural. În exil, sub influența socialiștilor utopici, preocupările sale sînt îndeosebi de natură filozofică și religioasă. Ideile care îl preocupă acum (expuse în *Biblicele sau Notițe istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei* — 1858 și în *Echilibru între antitezi*

sau Spiritul şi materia — 1869) vădesc, în ciuda unor speculaţii confuze, aceeaşi înclinare spre o explicare unitară, dialectică a lumii. Esenţa vieţii se reduce la coexistenţa elementelor perechi — unul activ şi altul pasiv — nu opuse, ca în dialectica hegeliană, ci complementare, elemente care se unesc într-o sinteză, alcătuind o „triadă" ce asigură armonia universului. Din această filozofie, eclectică, au ieşit liniile esenţiale ale gîndirii lui **H.-R.** — cultul raţiunii care domină „materia" şi haosul, aspiraţia spre absolut şi spiritualitate —, cu efecte considerabile mai ales în poezia sa. Sinteza fenomenelor complementare, din natură şi din viaţa socială, în care a crezut de la început, a generat şi convingerea în necesitatea îmbinării permanente a tradiţiei şi a inovaţiei şi, de asemenea, adoptarea unui „conservatorism progresist", în numele căruia, spre sfîrşitul vieţii, va ataca deseori demagogia şi formele străine neasimilate. Pe măsură ce se înstrăinează de ceilalţi revoluţionari români exilaţi, **H.-R.**, cufundat în lectura *Bibliei* (pe care o traduce, parţial, şi o comentează), se consideră profetul neînţeles şi nerecunoscut de poporul pe care el l-a „mîntuit". Îndrumătorul a devenit un proroc îndurerat şi vindicativ, de o neobişnuită vehemenţă pamfletară la adresa prea numeroşilor săi duşmani. Firea sa egolatră şi dominatoare nu i-a îngăduit asocierea de lungă durată cu oamenii de valoare ai epocii, cu care a avut, nu o dată, idealuri comune.

Poezia lui **H.-R.**, scrisă de-a lungul unei jumătăţi de secol, exprimă în gradul cel mai înalt structura complexă a unui creator foarte inegal, cu aspiraţii şi ambiţii care-i depăşesc posibilităţile, cu o bogăţie tematică fără pereche în poezia românească de pînă la M. Eminescu. Poetul a încercat toate speciile genului liric din dorinţa de a oferi „modele" şi de a stimula şi îndruma tinerele talente, dar şi pentru că se credea la fel de dotat pentru toate formele poetice. Prelucrările versificate ale lui I. Barac şi lirica lui At. Christopoulos au însemnat, pentru **H.-R.**, prima întîlnire cu poezia, dar adevăratul debut se produce sub puternica influenţă a lui Lamartine. Primele poezii sînt elegii, sonete şi ode care pornesc, în genere, de la motivele romantice comune şi celorlalţi poeţi munteni : curgerea timpului, deşertăciunea vieţii, ruinele, ca simbol al trecutului, destinul poetului. Interesul acestor poezii — versificaţii reuşite ale unui bun meşteşugar, lipsite însă de vibraţie lirică autentică — stă mai mult în cîteva note inedite care îl detaşează pe **H.-R.** de poezia epocii. În lirica erotică, poetul, deloc sentimental sau tînguitor, trece repede peste clişeele elegiace şi idilele lui de dragoste devin imnuri închinate căsniciei. Singular în poezia românească din prima jumătate a secolului al XIX-lea este **H.-R.** prin simbolizarea pornirilor interioare contradictorii *(Serafimul şi heruvimul, Visul)*. Odată cu primele înfiripări ale poeziei lui Victor Hugo, cu care avea puternice afinităţi, poetul român evoluează spre o poezie romantică, declamatorie, de tip mesianic, plină de grandilocvenţă, de simboluri şi de alegorii. Lirica sa capătă treptat o coloratură socială şi religioasă mai evidentă. Destinul omenirii şi, îndeosebi, locul poetului profet în univers constituie acum temele dominante. Încă de la 1836 se observă intenţia poetului, acaparat de planuri vaste, de a gîndi întreaga sa operă ca „un tot", un unic şi uriaş poem, *Umanitatea*, compus din mai multe cicluri, realizate fragmentar în *Căderea dracilor*, *Anatolida sau Omul şi forţele* şi *Sînta Cetate*. Poemul *Anatolida* (care include şi *Căderea dracilor*, într-o versiune revizuită), scris la mari intervale de timp şi neterminat, a fost proiectat ca o operă cu semnificaţie transcendentă, care urma să expună în versuri istoria omenirii, de la crearea şi „căderea" omului pînă la imaginea unei societăţi viitoare, utopica „Sînta Cetate", în care vor domni armonia, raţiunea, „spiritul", simbolizînd „victoria omului asupra zeului Forţa". Este o încercare temerară, neizbutită, în care reminiscenţele din *Biblie*, din *Paradisul pierdut* al lui Milton, din *Infernul* şi *Paradisul* lui Dante, din *Legenda secolelor* a lui V. Hugo şi din utopiile lui Jules Michelet şi Pierre Leroux nu se contopesc într-o operă unitară. Artificial şi discursiv, scris într-o limbă neologistică bizară, poemul impune, totuşi, prin amploarea viziunilor cosmice şi prin încercarea de a reînvia mituri străvechi. Fade şi lipsite de culoare în descrierea tărîmurilor cereşti, populate de îngeri şi heruvimi, versurile capătă energie şi pregnanţă în sugerarea marilor tulburări cosmice, provocate de căderea forţelor infernale. **H.-R.** este în literatura română primul poet care încearcă să realizeze o panoramă romantică şi fără îndoială că unul din izvoarele marilor poeme eminesciene trebuie căutat şi în construcţiile poetice heliadeşti. Din aceeaşi viziune religioasă şi romantică, aplicată de astă dată la istoria românilor, s-a născut şi „fragmentul epic", dintr-o proiectată epopee naţională, *Michaida*. Hiperbolizat în erou romantic exponent al divinităţii, Mihai Viteazul (ca şi Mureşanu din poemul lui Eminescu) nu este decît o întruchipare a unui ideal creştin şi social abstract. Încercarea de epopee, retorică şi cetoasă, este salvată parţial de episoade realiste (sfatul boierilor, descripţia codrului, dialogurile), în care poetul se simţea mai stăpîn pe mijloacele sale. Filonul romantic al elanurilor vizionare coexistă în poezia lui **H.-R.** cu cel autohton, al mitologiei populare. Din acesta din urmă au izvorît cîteva reuşite poetice depline, dintre care se detaşează capodopera sa *Zburătorul* (1843). Neliniştea erotică a fetei, realizată într-o confesiune spontană, de mare autenticitate şi bogăţie a senzaţiilor, este plasată într-un cadru patriarhal. Se sugerează astfel, cu mijloace lirice remarcabile, atmosfera de vrajă şi supranatural care însoţeşte ivirea sentimentului de dragoste.

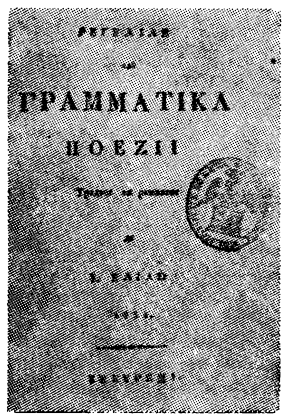

H.-R. s-a dovedit foarte înzestrat pentru poezia satirică şi fabulă, în care îşi putea desfăşura în voie temperamentul său polemic, verva pamfletară, jovialitatea populară şi limbajul viguros şi colorat. Poemele comice compuse în sprijinul unor campanii politice *(O festă în comemoraţia zilei de 23 sept. 1845 sau Cobza lui Marinică, Păcală şi Tîndală sau Cavalerul şi scutierul)* şi multe din fabulele sale *(Măciaşul şi florile, Un muieroi şi o femeie, Muştele şi albinele)* dezvăluie o mare slăbiciune pentru bufonerii lexicale, jocuri de cuvinte şi înşirări de vocabule fără sens, parodiind descîntecul. Duritatea invectivelor este atenuată de impresia finală de gratuitate şi joc, de farmecul, spontaneitatea şi umorul dialogurilor. În alte satire *(Ingratul,* îndeosebi), înverşunarea polemică ia forma pamfletului şi a blestemelor clocotind de ură.

H.-R. a fost un prozator de mare talent, dar nici una din scrieri nu este pe măsura înzestrării sale.

Fără să persevereze în vreo direcție anume, el s-a dovedit la fel de dăruit pentru proza poematică (*Imn către holeră*, 1831), ca și pentru cea satirică și memorialistică. Verva polemistului și a povestitorului s-a exersat mai întîi în prefețele volumelor originale sau traduse. Prefața la *Gramatica românească* cuprinde pagini antologice. Aici, scriitorul, în postura de pedagog al contemporanilor săi, folosește cu naturalețe un ton sfătos, familiar, închipuindu-și un auditoriu complice, care face haz de adversarii imaginari. Spirit satiric, observator de moravuri și tipuri umane, **H.-R.** era un mare amator de „caractere" și „fiziologii" de factură clasică. Cele cîteva portrete realizate în *Bată-te Dumnezeu ! [Coconița Drăgana], Coconul Drăgan, Domnul Sarsailă autorul* și numeroase altele răspîndite prin scrierile politice sau memorialistice pun în valoare mijloacele remarcabile ale autorului : caricatura rapidă, umorul popular, bogăția vocabularului, spontaneitatea replicii. „Fiziologistul" are un fel de jubilație răutăcioasă în contemplarea tipului social care, odată individualizat, este pus să susțină un adevărat recital pentru a-și dezvălui ridicolul. Scriitorul adoptă întotdeauna poziția omului de rînd, plin de bun simț, care persifilează cu umor aerele superioare ale parvenitului, obtuzitatea unor demnitari, impostura autorilor „neînțeleși". În scrierile politice și filozofice (*Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie* — 1851, *Biblicele sau Notițe istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei* — 1858, *Echilibru între antitezi sau Spiritul și materia* — 1869 ș.a), ca și în scrisori, **H.-R.** vădește, de asemenea, mari însușiri de prozator. Se întîlnesc aici, într-o alternare deseori surprinzătoare, oratorul solemn, stăpîn pe mijloacele retoricii, poetul profet, copleșit de măreția atribuțiilor sale divine, pamfletarul veninos și sarcastic, povestitorul și memorialistul plin de nerv, bîrfitor și familiar, iubitor de snoave și pilde populare. Dealtfel, tonul biblic, de venerație divină și elevată aspirație spre sublim și frumuseți abstracte, alături de invective și blesteme, cu violențe de expresie rar întîlnite, sînt caracteristice întregii opere a lui **H.-R.** Numai la B. P. Hasdeu, Al. Macedonski și T. Arghezi, cărora **H.-R.** le este, în multe privințe, precursor și model, îmbinarea unor asemenea atitudini extreme va mai fi atît de accentuată.

Format în spiritul esteticii clasiciste, **H.-R.** a rămas, totuși, foarte receptiv la marile curente literare contemporane și crezul său estetic, expus teoretic sau implicat în creația proprie, departe de a fi unitar, cuprinde tendințe diferite, uneori opuse, într-o alăturare caracteristică spiritului său, dar și perioadei de tranziție în care se afla literatura română în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Din *Arta poetică* a lui Boileau și din La Harpe a luat cultul perfecțiunii formale („clasic", la **H.-R.**, înseamnă „perfect"), ideea necesității regulilor artistice și preferința pentru oglindirea în artă a sentimentelor general umane. Din Marmontel (ale cărui *Elemente de literatură* le-a tradus și folosit în cursurile sale de poetică și stilistică), a preluat credința în misiunea moralizatoare a artei și îndoiala asupra imuabilității valorilor. Multe din trăsăturile temperamentului său artistic, ca și influența lui Hugo l-au îndreptat însă, hotărîtor, spre estetica romantică, îl atrăgeau, mai ales, rolul excepțional acordat poeziei și poetului în viața socială, contestarea modelelor absolute și cultivarea originalității, dorința de a reînvia epopeea, viziunile grandioase, poetico-religioase, asupra universului. Cultul *Bibliei*, văzută ca operă artistică desăvîrșită, și mesianismul socialiștilor utopici n-au făcut decît să întărească latura romantică a aspirațiilor sale. Spre romantism era atras și prin obiectivele naționale și sociale ale întregii sale activități. De aceea, „obiceiurile veacului" și „culoarea locală", pentru care pleda Hugo, au fost imediat încorporate de scriitorul român în teoretizările asupra artei și literaturii. În viziunea romantică și utopică a lui **H.-R.**, poezia însemna încununarea tuturor virtuților creatoare ale omului, mijlocul prin care el se poate asemui cu creația — și ea poetică — a divinității. La înaltele țeluri morale ale poeziei, în concepția lui **H.-R.** s-a adăugat mesianismul lui Hugo, sporind și aureolînd imaginea poeziei ca nobilă armă de luptă, pentru civilizare, emancipare națională și cultură. Poetul devenea un geniu profetic care pășește înaintea popoarelor „cu lira în mînă", creator de limbă, de legi și de religii.

Mereu preocupat de îndrumarea vieții artistice și de educarea publicului, **H.-R.** a scris numeroase articole, prefețe, prelegeri care cuprind expuneri de principii estetice sau de teorie literară, reguli de stil, de prozodie și retorică. El are în această perioadă cea mai importantă contribuție la constituirea teoriei literare românești. Însoțind de multe ori teoretizările cu exemplificări din propria creație, **H.-R.** ia în discuție varietățile stilului, unele chestiuni de versificație și de metrică, genurile și speciile literare, definite după normele clasiciste, dar exemplificate, de cele mai multe ori, cu opere romantice. Creația literară se confundă cu poezia și, ca orice artă sau „meșteșug", își are „limba ei" — idee estetică modernă, pe care **H.-R.** o enunță în 1831

în prefața la *Regulile sau gramatica poeziii*, tradusă după Lévizac și Moysant.

H.-R. a acordat criticii literare o atenție redusă, deși el are și în acest domeniu merite de precursor. A înțeles prin critică mai mult o analiză a poeziilor sub aspect stilistic și prozodic, cum a și făcut, pe un ton zeflemitor, în cazul versurilor lui Gr. Alexandrescu (*Critica literară*, 1837). Lui G. Barițiu îi propunea, în 1838, o rubrică de „analis" a poeziilor din „Foaie pentru minte, inimă și literatură", în care critica să fie „frățească iar nu amară", dar, în genere, ținînd seama de starea precară a literaturii naționale, în curs de formare, **H.-R.** a negat oportunitatea criticii. Fiind o judecată care se întemeiază pe „pravili", critica trebuia să fie precedată de apariția unui mare număr de opere, din care să se aleagă modelele de urmat, în numele cărora viitorii critici „judecători" vor avea îndreptățirea să aprecieze valoarea unei lucrări (*Asupra traducției lui Omer*, 1837). Mai apropiată vederilor sale din tinerețe era o atitudine pedagogică, de îndrumare înțelegătoare a talentului, de stimulare a unei activități constructive. A încurajat, în egală măsură, scrierile originale și traducerile, ceea ce i-a adus critica justificată a lui M. Kogălniceanu. Abia după întoarcerea din exil, **H.-R.** a adoptat o netă atitudine critică față de literatura contemporană (este printre primii care semnalează „boala autorlîcului"), dar intervențiile sale negatoare sînt provocate în bună parte de adversități personale sau politice (Gr. Alexandrescu, C. Bolliac, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, uneori chiar V. Alecsandri). Cuvîntul său își pierduse mult din autoritate, căci atitudinea estetică culturală pe care o reprezentase începea să fie depășită.

Ca traducător, **H.-R.** a manifestat de la început preferința pentru poezie și epopee. În tinerețe a tradus fragmente, nepublicate, din poemele lui Hesiod (*Operele și zilele* și *Theogonia*) și din lirica poetei Sappho. El a introdus la noi, prin culegeri cuprinzătoare, poezia lui Lamartine și Byron, deși nu avea afinități cu lirismul delicat al primilor poeți romantici. Din literatura clasică franceză și din cea a „luminilor" a ales opere reprezentative : *Amfitrion* de Molière, *Arta poetică* a lui Boileau (tradusă parțial), tragediile lui Voltaire *Fanatismul sau Mahomet proorocul* și *Brutu*, din J.-J. Rousseau — *Iulia sau Noua Eloize*, povestirile morale ale lui Marmontel. Din marile poeme pe care și le-a luat ca model pentru creațiile proprii a încercat cîteva transpuneri, rămase neîncheiate : *Gerusalemme liberata* (cîntul VII) de T. Tasso, *Orland furiosul* de Ariosto, *Infernul* de Dante Alighieri, *Fingal* de Ossian. A tradus și prelucrat numeroase fabule de La Fontaine, P. Lachambeaudie, J.-P. Viennet. După o versiune franceză a lui Florian, **H.-R.** a dat prima tălmăcire românească din Cervantes (*Don Chișot de la Mancha*, 1840). Dintre romancierii contemporani a ales pe Al. Dumas (*Din Corricolo*, 1846—1847, *Speronare*, 1847—1848) și E. Sue (*Crucea de argint*, 1858). În „Curierul românesc" și „Curier de ambe sexe" sînt răspîndite articole, fragmente tălmăcite din numeroși autori : Herodot (în manuscris au mai rămas și primele două cărți din *Istorii*), Xenofon, Vergiliu, Horațiu, Goethe (*Cîntecul Margaretei din Faust* și pasaje din convorbirile cu Eckermann), La Bruyère, La Rochefoucauld, La Harpe, A. Karr, Saint Marc-Girardin, J. Joubert, George Sand, Chateaubriand, M-me de Genlis, Balzac, E. Legouvé, E. Texier, E. Young, E. Bulwer-Lytton, W. Scott, Caroline Norton, Fr. Marryat, G. B. Zapi. Traducerile lui **H.-R.**, utile și cu ecou considerabil în epocă, întreprinse cu scopul mărturisit de a contribui la mlădierea limbii române și de a o face aptă pentru exprimarea ideilor și sentimentelor „înalte și pline de patimă", nu sînt, totuși, ale unui tălmăcitor de vocație, atent la redarea fidelă a originalului. A argumentat (*Asupra traducției lui Omer*, 1837) necesitatea „identificării" cu originalul, dar destul de des s-a abătut el însuși de la acest principiu, îngăduindu-și modificări și adăugiri masive. El are meritul de a fi pus în circulație în cultura noastră un număr impresionant de autori și opere din literatura universală. Orientările mai importante din poezia pașoptistă își au rădăcinile și în bogata sa activitate de traducător. Îndeosebi pînă la 1848, **H.-R.** a contribuit într-o măsură hotărîtoare, prin inițiativele editoriale și publicistice, prin ideile estetice și de teorie literară răspîndite, prin exemplul propriei creații, la constituirea literaturii române moderne și la închegarea unei tradiții culturale.

— *Gramatica românească*, Sibiu, 1823 ; *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proze și de poezie*, București, Tip. Eliade, 1837 ; *Căderea dracilor*, București, Tip. Eliade, 1840 ; *Paralelism între limba română și italiană*, București, Tip. Eliade, 1840 ; *Paralelism între dialectele român și italian sau Forma ori gramatica acestor două dialecte*, București, Tip. Eliade, 1841 ; *Vocabular de vorbe streine în limba română, adică slavone, ungurești, turcești, nemțești, grecești etc.*, București, Tip. Eliade, 1847 ; *Souvenirs et impressions d'un proscrit*, Paris, Prève, 1850 ; *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, Librairie de la propagande démocratique et sociale européenne, 1851 ; *Ciclopele tristei figure. Tantalida sau Tîndală și Păcală*, Paris, 1854 ; ed. 2, București, Tip. Heliade și asociații, 1860 ; *Descrierea Europei după tractatul din Paris*, Paris, 1856 ; *Biblicele sau Notițe istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei*, Paris, Prève, 1858 ; *Literatura. Critica*, I, București, Tip. Heliade și asociații, 1860 ; *Diverse. Colecție de brebenei și viorele, București*, Tip. Heliade și asociații, 1860 ; *Diverse*, II, București, Tip. Heliade și asociații, 1860 ; *Poezii inedite*, București, Tip. Heliade și asociații, 1860 ; *Proces general între două ordii și națiie sau Spoiții cu roșu și spoiții cu alb*, București, Tip. Heliade și asociații, 1861 ; *Prescurtare de istoria românilor sau Dacia și România*, București, Tip. Heliade și asociații, 1861 ; ed. 2 *(Elemente de istoria românilor sau Dacia și România)*, București, Tip. Statului, 1869 ; *La înmormîntarea reposatului Ioan Văcărescul*, București, Tip. Heliade și asociații, 1863 ; *Curs întreg de poezie generale*, I—IV, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1868—1870, 1880 ; *Echilibru între antitezi sau Spiritul și materia*, București, 1869 ; ed. îngr. și pref. Petre V. Haneș, I—II, București, Minerva, 1916 ; *Imnul creațiunii*, București, 1869 ; *Serafita și Oda românilor*, București, 1872 ; *Curs de poezie generală. Satirele și fabulele*, București, 1883 ; *Scrisori din exil*, îngr. N. B. Locusteanu, București, Tip. Modernă, 1891 ; *Istoria critică universală*, I—II, București, Tip. Statului, 1892—1893 ; *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, Tip. Modernă, 1893 ; *Amintirile și impresiile unui proscris*, trad. G. O. Gârbea, București, Comoara satelor ; ed. *(Suvenire și impresii ale unui proscris)*, îngr. și pref. Maria Protase, Cluj-Napoca, Dacia, 1975 ; *Scrieri literare*, îngr. și pref. George Baiculescu, Craiova, Scrisul românesc, 1939 ; *Scrieri politice, sociale și linguistice*, îngr. G. Baiculescu, Craiova, Scrisul românesc, [1942] ; *Opere*, I—II, îngr. și introd. D. Popovici, București, F.R.L.A., 1939, 1943 ; *[Articole de teorie și critică literară]*, ITC, *115—169, 177—195, 225—234, 240—255, 294—295, 357—362, 405—408* ; *Opere*, vol. I, îngr. Vladimir Drîmba, introd. Al. Piru, București, E.L., 1967, vol. III, București, Minerva, 1975 ; *Scrieri alese*, îngr. Vladimir Drîmba, pref. C. Măciucă, București, E.T., 1969 ; *Versuri și proză*, îngr. Vladimir Drîmba, pref. Mircea Anghelescu, București, Minerva, 1972 ; *Scrisori și acte*, îngr. George Potra, Nicolae Simache și George G. Potra, pref. Șerban Cioculescu, București, Minerva, 1972 ; *Scrieri lingvistice*, îngr. I. Popescu-Sireteanu, București, E.Ș., 1973. — **Tr.** : Lamartine, *Meditații poetice dintr-ale lui...*, București, 1830 ; Voltaire, *Fanatismul sau Mahomet proorocul*, București, Tip. Eliade, 1831 ; *Brutu*, în *Curs de poezie generală. Dramaticele*, București, Tip. Cucu, 1878 ; [Lévizac și Moysant], *Regulile sau gramatica poeziii*, pref. trad., București, Tip. Eliade, 1831, reed. în ITC, *121—157* ; Marmontel, *Bărbatul bun*, București, Tip. Eliade, 1832, *Femeia bună*, București, Tip. Eliade, 1832 ; Byron, *Din scrierile lui...*, I—III, București, Tip. Eliade, 1834, *Din operile lui...*, I—III, București Tip. Eliade, 1839, *Don Juan*, București, Tip. Eliade, 1847 ; Molière, *Amfitrion*, București, Tip. Eliade, 1835 ; J.-J. Rousseau, *Iulia sau Noua Eloize ori Scrisori a doi amanți locuitori într-o mică cetate la poalele Alpilor*, pref. trad., I, București, Tip. Eliade, 1837 ; Cervantes, *Don Chișot de la Mancha*, București, Tip. Eliade, 1840 ; Felice Romani, *Norma*, București, Tip. Eliade, 1843 ;

Al. Dumas, *Din Corricolo*, I—II, Bucureşti, Tip. Eliade, 1846—1847, *Speronare*, I—III, Bucureşti, Tip. Eliade, 1847—1848 ; *Biblia sacră ce coprinde Vechiul şi Noul Testament*, Paris, Prève, 1858 ; E. Sue, *Crucea de argint*, Bucureşti, Ioanid, 1858 ; [Lamartine, La Fontaine, Byron, Boileau, Anaïs Ségalas, Paolo Rolli, J.-P. Viennet, Ippolito Pindemonte, Iacopo Vittorelli, At. Christopoulos, Florian, Luigi Zarevich, Niccolò Barbieri, T. Tasso, Lago Marsini, Donato Boldrini, Sappho, Al. Dumas, L. Ariosto, Grecca da Roma, Ossian, Fr. Schiller, V. Hugo, Dante Alighieri], în *Opere*, II, îngr. Vladimir Drimba, Bucureşti, E.L., 1968. **Ms.** : Herodot, *Istorii* (cartea I—II), B.A.R., ms. 3639, f. *1—105*.

— 1. Ion Heliade-Rădulescu, *Scrisori din exil*, publ. N. B. Locusteanu, Bucureşti, Tip. Modernă, 1891 ; 2. I. Heliade-Rădulescu, *Acte şi scrisori*, publ. Emil Vîrtosu, Bucureşti, Cartea românească, 1928 ; 3. I. Heliade-Rădulescu, *[Scrisori şi documente]*, DML, I, *181—217* ; 4. I. Heliade-Rădulescu, *Scrisori şi acte*, îngr. George Potra, N. Simache şi George G. Potra, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, Minerva, 1972 ; 5. Lazăr Şăineanu, *Ioan Eliad Rădulescu ca gramatic şi filolog*, Bucureşti, Socec, 1892 ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *65—78, 113—119, 157—161, 256—268*, II, *155—168, 201—211*, III, *86—92* ; 7. Apostolescu, *Infl. romant., 65—92* ; 8. G. D. Scraba, *Ioan Heliade-Rădulescu. Inceputurile filozofiei şi sociologiei române*, Bucureşti, Socec, 1921 ; 9. Densusianu, *Lit. rom.*, II. *131—211* ; 10. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 39—229* ; 11. G. Oprescu, *Eliade Rădulescu şi Franţa*, DR, III, 1924 ; 12. Benedict Kanner, *I. Eliade Rădulescu. Un precursor al criticei române*, PIL, I, 1931 ; 13. Popovici, *Santa Cetate* ; 14. Popovici, *Ideol. lit.* ; 15. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *78—88* ; 16. Gh. Cornescu, *Viaţa lui Ion Heliade Rădulescu*, Bucureşti, Ciornei, [1939] ; 17. I. Creţu, *Viaţa lui Eliade*, Bucureşti, Cultura românească, [1939] ; 18. Vianu, *Arta*, I, *23—30* ; 19. Popovici, *Cercetări, 1—64* ; 20. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 26—34* ; 21. Popovici, *Romant. rom., 170—219* ; 22. Ecaterina Teodorescu, *Gramatica lui Ion Eliade Rădulescu*, AUI, ştiinţe sociale, t. I, 1955, fasc. 1—2 ; 23. L. Leonte, *Părerile despre limbă ale lui I. Eliade Rădulescu în prima perioadă a activităţii (pînă la 1840)*, ALIL, t. XI, 1960, fasc. 2 ; 24. N. A. Ursu, *Modelul francez al gramaticii lui I. Eliade Rădulescu*, LR, X, 1961, 2 ; 25. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *149—166* ; 26. Cornea, *Studii, 153—218* ; 27. Călinescu, *Eliade* ; 28. Tudor Vianu, *Arghezi, poet al omului*, Bucureşti, E.L., 1964, *110—116* ; 29. Munteanu, *Atitudini, 90—212* ; 30. Streinu, *Versificaţia, 115—174* ; 31. Nicolae Manolescu, *Heliade precursorul*, AFT, II, 1967, 23 ; 32. G. Ivaşcu, *Introducere* la *Din istoria teoriei şi a criticii literare româneşti*, Bucureşti, E.D.P., 1967 ; 33. Al. Rosetti şi Ion Gheţie, *Limba şi stilul lui Ion Heliade-Rădulescu*, SILL, II, 7—37 ; 34. Gheorghe Nitu, *Ion Heliade-Rădulescu — stilul polemic*, RITL, XVIII, 1969, 4 ; 35. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *397—406* ; 36. Leonid Dimov, *I. Heliade Rădulescu, „Pentru cei ce se gîteau să fie"*, LCF, XIII, 1970, 4 ; 37. Negoiţescu, *Insemnări, 31—40* ; 38. Macrea, *Studii, 133—153* ; 39. Tudor Mateescu, *Ion Eliade Rădulescu*, FGA, *21—31* ; 40. Radu Tomoiagă, *Ion Eliade Rădulescu. Ideologia social-politică şi filozofică*, Bucureşti, E.S., 1971 ; 41. Zamfir, *Proza poetică, 110—112, 126—129* ; 42. Găldi, *Introd. ist. vers., 150—167* ; 43. Nicolescu, *Observaţii, 111—121* ; 44. Lăzăreanu, *Cu privire la..., 243—259* ; 45. Păcurariu, *Clas. rom., 81—90* ; 46. Remus Niculescu, *Contemporani cu Daumier. Scriitori români şi caricaturişti francezi între 1835 şi 1860*, SCIA, artă plastică, XVIII, 1971, 2 ; 47. Al. Piru, *Introducere în opera lui I. Eliade Rădulescu*, Bucureşti, Minerva, 1971 ; 48. Ovidiu Papadima, *Eliade văzut de Eminescu*, RITL, XXI, 1972, 3 ; 49. Bucur Ţincu, *Heliade în conştiinţa Transilvaniei*, RITL, XXI, 1972, 3 ; 50. Marin Bucur, *Poezia conceptelor la I. Heliade Rădulescu*, RITL, XXI, 1972, 3 ; 51. Al. Bistriţeanu, *Preocupare şi inspiraţie folclorică la I. Heliade Rădulescu*, LL, 1972, 2 ; 52. Şerban Cioculescu, *„Poeta vates" vizionarul*, RL, V, 1972, 17 ; 53. Petre Popescu-Gogan, *Ion Heliade Rădulescu şi începuturile vieţii academice româneşti*, RL, V, 1972, 17 ; 54. Cornea, *Originile, 442—443, 547—550, 556—558, 561—563, 576—579* ; 55. Săndulescu, *Lit. epistolară, 77—85, 211—216* ; 56. Moraru, *Fiz. lit., 113—118, 159—161* ; 57. Mircea Anghelescu, *I. Heliade Rădulescu : un clasic în haine romantice ?*, în I. Heliade-Rădulescu, *Versuri şi proză*, îngr. Vladimir Drimba, Bucureşti, Minerva, 1972 ; 58. Paul Cornea, *Profil final*, VR, XXV, 1972, 4 ; 59. Mircea Zaciu, *Viaticum*, VTRA, II, 1972, 5—8 ; 60. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1972, 102—108 ; 61. Ţepelea—Bulgăr, *Momente, 152—158* ; 62. R. Tomoiagă, *Paternitatea unor articole de Ion Heliade Rădulescu*, O, XXIV, 1973, 8 ; 63. Straje, *Dicţ. pseud., 250—251* ; 64. Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj, Dacia, 1974, *87—92* ; 65. *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, îngr. şi introd. Paul Cornea, Bucureşti, E.A., 1976, *passim* ; 66. Mircea Zaciu, *Heliade la drumul jumătate*, MS, VII, 1976, 2 ; 67. Radu Tomoiagă, *Personalităţi şi tendinţe în perioada paşoptistă*, îngr. şi postfaţă Vasile Vetişanu, Bucureşti, Minerva, 1976, 5—*174* ; 68. L. Volovici, *Apariţia scriitorului în cultura românească*, Iaşi, Junimea, 1976, *passim* ; 69. Al. Bistriţeanu, *Teorie şi inspiraţie folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, Bucureşti, Minerva, 1977, *154—193* ; 70. Aurel Sasu, *Un manuscris inedit al lui I. Heliade Rădulescu*, TR, XXII, 1978, 26 ; 71. Verzea, *Byron, passim*.

L. V.

HĚTRAT, Jean Boniface (1851 — 23.X.1911, Bucureşti), poet. Francez de origine, născut în Provence, a venit de tînăr în România, unde a predat limba franceză la diferite şcoli din ţară (liceul „A. T. Laurian" din Botoşani, liceul din Craiova, gimnaziul „Ştefan cel Mare" şi Liceul Naţional din Iaşi) şi din Bucureşti (gimnaziul „Gh. Şincai", liceul „Mihai Bravul", şcoli particulare). A fost căsătorit cu Elena Sevastos. În ultimul său an de viaţă, era profesor la o şcoală militară din Bucureşti.

H. a debutat în „Arhiva" din Iaşi, în 1890. A publicat versuri în reviste de orientări diferite : „Arhiva" (1890—1899), „Convorbiri literare" (1891—1905), „Vatra" (1895), „Viaţa nouă" (1905—1907), fără a se conforma dealtfel direcţiilor literare pe care aceste publicaţii căutau să le impună. Abia către sfîrşitul vieţii şi-a strîns în volum (*Aievea*, 1907) o mică parte din versurile răspîndite prin reviste. Fără reuşite artistice deosebite, poezia lui **H.** se distinge totuşi de lirica posteminesciană, cît şi de poezia cultivată de Al. Macedonski şi discipolii săi. Nota ei particulară e cerebralismul, filtrarea intelectuală a emoţiilor. Reflexivitatea rece, care va deveni una dintre dominantele liricii secolului al XX-lea, apare la **H.**, talent mediocru, într-o poezie ternă, plată. Poetul e departe de a se lăsa purtat de fluxul sensibilităţii. Mişcările sufleteşti suferă o depersonalizare. Personificînd concepte morale (Iubirea, Dreptatea, Minciuna, Patima, Uitarea, Jertfa), ajunge la o fixare a existenţei în alegorii generalizatoare. **H.** încearcă meditaţia şi rodul ei este un scepticism amar, resimţit uneori ca superficial datorită incapacităţii de concretizare a obiectului meditaţiei. Expresia rămîne plată, aridă, inaptă să contureze plastic ideea. Zădărnicia jertfei *(Ecce homo)*, retragerea în vis şi singurătate, departe de patimile dezlănţuite ale mulţimilor *(Glossa)*, resemnarea în faţa morţii *(Cîmpia tăcerii)*, nostalgia unui timp de seninătate clasică *(Elada)* sînt motivele acestei meditaţii abstracte şi pe alocuri comune. Imaginea-simbol a liricii lui **H.** este cea a omului demn, încercînd să biruie forţele duşmănoase ale naturii *(Moş Zaimé)*. Cîteva poezii inspirate din viaţa satului nu sînt lipsite de culoare locală. Ţesătoarea, ţăranul împietrit într-o durere gravă, mută, în faţa ogorului devastat de grindină sau ars de secetă *(Moş Petre, Ruga)* aparţin universului existenţelor umile, resemnate în durere. **H.** este un bun versificator. Sonetul, pe care îl prefera, convenea lirismului său obiectiv. **H.** încearcă variate forme metrice şi strofice : trioletul, terţina, glosa, rondelul. Era bun cunoscător al clasicismului greco-roman şi al literaturilor neolatine. A tradus din Voltaire, X. de Maistre, J. Claretie şi o piesă de B. Björnson. A tălmăcit versuri din Shelley şi E. A. Poe şi un fragment din poemul *La Chanson de Magali* al poetului provensal Fr. Mistral. A ţinut cîtva timp cronica dramatică a ziarului „Conservatorul".

— *[Versuri]*, CL, XXV, 1891, 3, 8, 9, XXV, 1892, 10, XXXIV, 1900, 9, XXXV, 1901, 12, XL, 1905, 3—5, LMI, II, 1893, 2—9, 38—43, A, IV, 1893, 1—12, V, 1894, 1—12, VI, 1895, 1—2, 11—12, VII, 1896, 11—12, VIII, 1897, 1—12, IX, 1898, 11—12, X, 1899, 7—8, V, II, 1895, 8—18, FR, I, 1895, 3—6, VAN, II, 1906, *12, 52, 101, 148, 199, 241, 285, 303, 304, 337, 369, 395, 424, 448, 449, 490, 539*, III, 1907, 1—16 ; *Aievea*, Bucureşti, Socec, 1907 ; *[Versuri]*, PVN, *191—196*, PRC, II, *437—440*. — **Tr.** : Fr. Mistral, *Cîntecul Magaliei*, A, IV, 1893, 1—2 ; Shelley, *O floare ce azi se deschide*, V, II, 1895, 8 ; B. Björnson, *Un faliment*, Bucureşti, Minerva, 1909 ; J. Claretie, *Mansarda*, Bucureşti, Minerva, 1909 ; Voltaire, *Prinţesa din Babilon*, Bucureşti, Minerva, 1912, *Povestiri*, Bucureşti, Minerva, 1913, *Suflet curat*, Bucureşti, Minerva, 1914, *Micromegas, Cost-Sancta, Visul lui Platon, Bababec şi fakirii, Păţania memoriei, Aventura indiană*, Bucureşti, Minerva, 1918 ; Xavier de Maistre, *Călătorie împrejurul odăiei mele*, ed. 2, Bucureşti, Minerva, 1916.

— 1. I. Negruzzi, *Societatea Felibrigiului şi d. Boniface Hétrat*, CL, XXV, 1891, 8 ; 2. G. Bogdan-Duică, *„Aievea" de*

I. B. Hétrat, LU, VI, 1907, 22 ; 3. Haneș, *Studii*, *140—146* ; 4. *I. Boniface Hétrat*, JML, VIII, 1911, 12 ; 5. Chendi, *Impresii*, *183—187* ; 6. Lovinescu, *Scrieri*, II, *17—20*.

S. C.

HINȚESCU, I. C. (a doua jumătate a sec. XIX), folclorist. Sas de origine, Hintz pe numele său adevărat, **H.** a fost, se pare, librar în Brașov. Prima lui culegere de folclor, *Întîmplările lui Păcală*, cuprinde povești și snoave, unele tălmăcite din culegerea fraților Albert și Arthur Schott, *Walachische Märchen*, iar altele, de proveniență neidentificată, probabil reproduse din publicații. În legătură cu textele din broșura *Cîntece de Irozi la nașterea Domnului, împreunate cu cîteva cînturi naționale* există o mărturisire a autorului că au fost culese, de el însuși, de la românii din Șcheii Brașovului. **H.** începe, astfel, cercetarea folclorului brașovean. În 1877, pe lîngă *Cincizeci de istorioare morale pentru băieți și băiete*, îi apare și culegerea cea mai importantă, *Proverbele românilor*, care îl face cunoscut. În prefață, după ce încearcă o definiție a proverbului, **H.** are cîteva observații despre vechimea și legătura speciei cu modul de viață al unui popor. El consideră că toate timpurile au avut proverbele lor, determinate de datină, cultură, poziție geografică. Remarcînd rolul rimei în memorizarea proverbelor, **H.** comite greșeala de a le versifica el însuși, de multe ori îndepărtîndu-se de spiritul popular. Recunoaște contribuția lui Anton Pann în culegerea proverbelor și amintește numele altor precursori, ale căror lucrări i-au servit, de asemenea, la alcătuirea volumului său (A. Pumnul, T. Cipariu, P. Ispirescu, G. Baronzi, Z. Boiu ș.a.). **H.** are meritul de a fi reunit într-un corpus proverbele românești, dar metoda la care a recurs a fost defectuoasă. El nu a respectat forma populară a proverbelor, n-a indicat izvoarele textelor, nu le-a însoțit de un glosar și de un indice. Clasificarea a fost făcută alfabetic, după litera de început a celui mai important cuvînt din fiecare proverb, cuvînt a cărui alegere este, adesea, arbitrară. Apariția acestui volum a stimulat formularea, de către G. Dem. Teodorescu, a principiilor, valabile și astăzi, de culegere și publicare a proverbelor. Manuscrisele lui **H.** vădesc și preocuparea de a aduna în volum toate basmele românești, pe care intenționa să le traducă în limba germană, cum a și făcut cu unele basme de P. Ispirescu și I. G. Sbiera. Au mai rămas în manuscris cîntece, colinde, anecdote și orații, dar, ca și basmele, sînt extrase din publicații și nu culese de el. Lui **H.** i se atribuie și o traducere din limba germană : *Pățaniile multcercatei Griselde* (4).

— *Întîmplările lui Păcală*, [Brașov], Tip. Römer și Kamner ; *Cîntece de Irozi la nașterea Domnului, împreunate cu cîteva cînturi naționale*, ed. 2, Brașov, Frank și Dressnandt, [1866] ; *Cincizeci de istorioare morale pentru băieți și băiete*, Sibiu, Tip. Closius, 1877 ; *Proverbele românilor*, Sibiu, Tip. Closius, 1877. — **Tr.** : [Autor german neidentificat], *Pățaniile multcercatei Griselde*, Brașov, Frank și Dressnandt, 1876.

— 1. *I. C. Hințescu, „Proverbele românilor", Sibiu, 1877*, CL, X, 1877, 12 ; 2. Teodorescu, *Cercetări, passim* ; 3. J. Urban Jarnik, *Vorba ăluia*, GHI, I, 1913, 3—4 ; 4. Ion Mușlea, *Un sas brașovean — folclorist român : I. C. Hintz-Hințescu. Contribuțiuni bio-bibliografice*, OL, *561—573*.

L. C.

HÎJDEU, Alexandru (30.XI.1811 Mișiurineț — Kremeneț — 9.XI.1872, Cristinești—Hotin), cărturar și scriitor. Născut departe de moșia strămoșească de la Cristinești, unde tatăl lui, descendent al vechiului și risipitului neam al Hîjdeilor, reușește să se reîntoarcă mai tîrziu, Alexandru este cel mai mare din cei trei copii pe care Tadeu Hîjdeu îi are dintr-o a doua căsătorie, cu o evreică, Valeria. Învață mai întîi la pensionul nobilimii de lîngă Seminarul teologic din Chișinău. Din 1829 pînă în 1832 urmează Facultatea de științe juridice de la Universitatea din Harkov, făcînd, în același timp, și studii de științele naturii și de litere. **H.** afirmă că a audiat și cursurile de filozofie ale lui Fr. Schelling și J. Görres, la München, trecînd apoi și prin Heidelberg, de unde s-ar fi întors în 1834. Oricum, în 1833, încercase să obțină o slujbă la Iași, dar cererea i-a fost refuzată de Postelnicie. Pînă în 1840, practică avocatura, fiind, în această vreme, și efor al școlilor din Hotin. În 1836 se căsătorea cu Elisabeta Dauksza, fiica unui nobil lituanian și a unei moldovence din familia Mortun. I se nasc doi fii, Tadeu, viitorul savant și scriitor B. P. Hasdeu, și Nicolae, care moare tînăr, probabil din cauza unei întemnițări politice. După 1840, **H.** este profesor de istorie și statistică în Volinia și Podolia, la liceele din Vinița, Rovno și Camenița. În această din urmă localitate, îi moare în 1843 soția. Revine în Basarabia în 1850, fiind avocat mai întîi la Chișinău, unde sînt dați la învățătură copiii, apoi la Hotin. Vanitos și sfidător, **H.** era privit ca un personaj periculos, turbulent, de unde numeroase conflicte cu oficialitățile, precum și instabilitatea în slujbe. Nu îi putea fi trecută cu vederea nici mîndria cu care își afirma obîrșia nobilă, tradiția națională și cărturărească a familiei. Între intelectuali, era însă prețuit. Avea faima unui om cu preocupări enciclopedice, poliglot, erudit în istoria românilor, deținător al unei biblioteci de valoare. Costache Stamati, care îl cunoștea bine ca prieten și ca rudă, deși depărtată, îl asemuia chiar cu Dimitrie Cantemir. Cînd, în 1866, se înființează la București Societatea Literară Română (Academia Română), **H.** este chemat ca membru al acestui for. Dar, împiedicat să plece la București, e obligat, în cele din urmă, să renunțe la calitatea de membru activ, fiind ales în 1870 membru onorar. Ultimii ani și-i trece chinuit de durerea însingurării, cufundat în misticism, așa cum va trăi spre sfîrșitul existenței lui și B. P. Hasdeu.

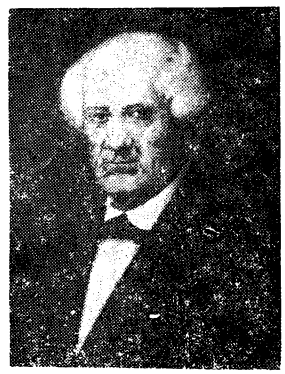

Moștenind și transmițînd spiritul iscoditor, înflăcărat și bizar, frenezia și orgoliul creației, obsesia celebrității, aplecarea spre exagerare și mistificare, caracteristice familiei, **H.** este un cărturar cu înclinații prodigioase, care explorează domenii variate — botanică, drept, filozofie, istorie, filologie, folcloristică, literatură — fără a reuși să-și ducă la capăt proiectele. Activitatea lui, din care se întrevăd posibilități deosebite, rămîne fragmentară, fărîmițată, un vast șantier început, unde, însă, fiul și-a putut face ucenicia. Majoritatea lucrărilor sînt scrise în limba rusă, dar izvorăsc din conștiința apartenenței și contribuției la cultura românească. Pasionat de descoperirea și valorificarea creației populare românești, pe care o cercetează în strînsă legătură cu istoria și etnografia, **H.** publică mai întîi cîteva poezii în manieră populară, traduse în limba rusă, în revistele „Vestnik Evropî" (1830), „Teleskop" (1833) și „Molva" (1835). Ele pot fi considerate mărturii destul de timpurii ale interesului pentru folclorul românesc, ecou și al orientării herderiene de la începutul secolului al XIX-lea. Sînt cîntece de nuntă, o doină, cîntece de dragoste, legende, balade care ar fi circulat în

Moldova, Muntenia, Oltenia şi Transilvania. Felul în care au fost publicate pune în evidenţă o tendinţă spre improvizaţie şi fantezie mistificatoare, mai cu seamă în notele filologice şi istorice care însoţesc aceste texte.

Preocuparea lui **H.** pentru expresia caracteristică a geniului popular este mai largă. În 1831, în timpul studenţiei, publică şi comentează fragmente din lucrările filozofului ucrainean G. S. Skovoroda. În presa rusă apar extrase din studiile lui **H.** asupra gîndirii tradiţionaliste a lui Skovoroda. O lucrare era concepută sub forma unor scrisori către Görres, profesorul de la Universitatea din München. **H.** este unul din primii cercetători ai operei lui Skovoroda, de care a fost puternic influenţat. Îl considera ca pe un geniu socratian al Rusiei, demn să fie relevat contemporanilor. În filozofia lui a aflat o aspiraţie morală ce ţintea la armonizarea cugetului cu misterele eului şi ale lumii înconjurătoare. De el a fost înrîurit cînd a scris despre actul poetic şi despre intuiţie, explicate prin geneza divină (*Despre calitatea poeziei religioase* — 1830). L-au atras şi ideile referitoare la legătura dintre destinul fiecărui popor şi individualitatea lui spirituală.

Meditaţia asupra evoluţiei istorice este statornică la **H.** Cîteva discursuri ţinute la sfîrşit de an şcolar sînt capabile să contureze, dincolo de momentul care le ocazionă, vibraţia sa lirică şi intelectuală. Cel dintîi. *Cuvînt către elevii şcoalei ţinutului Hotinului, ruşi şi moldoveni,* rostit în 1837, rămas în manuscris în limba rusă, a circulat în traducerea românească a lui C. Stamati, apărută în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1838), în „Curierul românesc" (1839), iar în volum în 1855 şi apoi, purtînd titlul *Vechea slavă a Moldovei,* în 1919. Din al doilea discurs, *Suvenire de cele trecute, idee de cele de faţă şi arătare de cele viitoare a Moldovei,* ţinut la Hotin în 1840, M. Kogălniceanu a publicat un fragment în „Dacia literară" — tradus tot de C. Stamati —, prezentînd laudativ activitatea lui **H.** Aceste evocări patetice ale gloriei şi demnităţii străbune, chemările la înălţarea prin cultură, ca o cinstire a tradiţiei, fără de care un popor este neputincios şi supus vicisitudinilor, au tonalitatea civică înflăcărată care va caracteriza lucrările generaţiei paşoptiste şi au influenţat, desigur, pe B. P. Hasdeu. Animată de sentimente asemănătoare, *Epistola către români,* apărută în 1859 în revista „România" a lui B. P. Hasdeu, sub pseudonimul Alexandru Hotineanul, arată o nestrămutată încredere în Unire, act de continuitate firească a desfăşurării istoriei naţionale. La **H.**, ideile asupra rostului cunoaşterii istoriei şi legităţii ei decurg dintr-o concepţie filozofică de sorginte idealistă, conform căreia istoria ar fi „motorul dezvoltării spiritului uman". **H.** este unul din primii cugetători români care sînt atraşi de chestiuni de filozofie a istoriei. În *Problema timpului nostru,* expunere publică făcută la sfîrşitul anului şcolar 1842, tipărită abia postum, în traducere românească (1938), filozofia e văzută, în spirit iluminist, ca „ştiinţă a vieţii", care poate fi pătrunsă prin raţiune şi utilizată în progresul umanităţii. Influenţa kantianismului şi a hegelianismului este vizibilă în modul în care **H.** distinge elementele evoluţiei istorice. El face disocieri nuanţate referitoare la viaţa istorică, la comunitatea umană, relevă însemnătatea cultivării spiritului naţional în existenţa statală, în cultură şi în limbă, vorbeşte despre rolul personalităţilor şi poporului în istorie. Se enunţă chiar ipoteza unei „legi a polarizaţiei" în istorie şi se încearcă o temerară periodizare. Există mult eclectism în gîndirea lui **H.**, dar, consacrîndu-se filozofiei istoriei, el este un înaintaş în domeniu şi prefigurează totodată, ca prin toată activitatea, opera lui B. P. Hasdeu.

Tot de la istorie pleacă **H.** în încercările lui literare. I-au fost atribuite multă vreme două nuvele apărute în revista „Molva" în 1835, care aparţin însă fratelui său, Boleslav. **H.** a publicat cu cîţiva ani înainte, în „Vestnik Evropî" (1830), o singură povestire, *Duca,* alcătuită în stilul narativ al letopiseţelor moldoveneşti (avea în biblioteca lui un vechi hronograf manuscris ce cuprindea cronicile lui M. Costin şi I. Neculce). Tîrziu, în „Columna lui Traian" (1871) şi apoi în volum (1872), a fost publicată *Domnia Arnăutului,* pe care, după mărturisirile fiului, **H.** ar fi scris-o în româneşte şi i-ar fi dat-o spre a fi tipărită într-una din foile pe care acesta le conducea (îi mai apăruse, alături de *Epistola către români* — 1859, o scurtă însemnare istorică, *O notiţă asupra a două opere ale lui Cantemir Vv.*, în „Foiţa de istorie şi literatură" — 1860). Dar *Domnia Arnăutului* este o naraţiune în trei părţi, compusă din materia a trei povestiri : *Dabija* şi *Hîncul,* publicate de Boleslav Hîjdeu în „Sîn otecestva" (1838) şi *Duca,* publicată de **H.** Se păstrează manuscrisul prim din care au fost extrase aceste povestiri. Tîrziu, B. P. Hasdeu a tradus şi a refăcut textul. Sprijinite pe tradiţii populare şi într-o oarecare măsură pe izvoare istorice, ele sînt evocări în manieră romantică, cu tonuri violent contrastante şi apăsate comentarii moralizatoare, puţin merituoase sub raport literar, dar interesante pentru evoluţia prozei inspirate de istoria românească. Partea intitulată *Duca* apăruse în 1830, anticipînd nuvelele lui Gh. Asachi şi C. Negruzzi. Mai înaintea acestui an însă, Puşkin, aflat în exil în Basarabia, a scris două legende în proză ce aveau eroi pe Duca, Dafna şi pe Dabija Vodă, scrieri asupra cărora poetul n-a stăruit, lăsîndu-le într-un manuscris care a circulat în copie, dar care, deocamdată, se consideră pierdut. Există şi posibilitatea să fi fost cunoscută şi utilizată copia manuscrisului lui Puşkin. **H.** avea legături cu mai toţi cărturarii basarabeni, le cunoştea preocupările, lucrările publicate şi manuscrise. Era capabil să dea informaţii despre viaţa şi activitatea lor, aşa cum face în articolul *Literatorii basarabeni,* publicat în revista „Teleskop", în 1835. Aici sînt prezentaţi sumar, cu aprecieri generale asupra valorii preocupărilor, treisprezece cărturari, printre care Al. Donici, C. Stamati, Tadeu Hîjdeu, Iacob Hîncul.

De la **H.** au mai rămas în manuscris mai multe poezii, scrise în limba rusă. Unul din manuscrise, legat în 1850, poartă titlul *Momentele de inspiraţie ale tinereţii lui Alexandru Hîjdeu* şi a fost încredinţat, ca şi celelalte, lui B. P. Hasdeu, la trecerea acestuia în Moldova. Concepute mai toate în perioada studiilor la Harkov, cînd era cu deosebire interesat de culegerea poeziei populare româneşti, unele versuri au împrumutat factura populară. **H.** prelucrează liber în rusește *Millian şi Dina* de Gh. Asachi, *Amărită turturea* de Ienăchiţă Văcă-

rescu, cîntece de C. Conachi, alte poezii culte şi populare româneşti. Un ciclu de sonete, ecou şi al impresiilor de călătorie prin Moldova şi Bucovina între 1837 şi 1839, atestă patriotismul vibrant al lui **H.** Sînt evocate locuri şi nume, fapte glorioase, în ritmuri ample, romantice. Majoritatea versurilor au, dealtfel, ca motiv fundamental iubirea faţă de Moldova şi istoria ei. Despre această constantă a inspiraţiei sale poetice vorbeşte autorul într-un *credo* patetic, emoţionant, cu rezonanţe incantatorii *(Cîntec despre Moldova)*.

— *Cuvînt către eleviî şcoalei ţinut[ului] Hotinului, ruşi şi moldoveni*, tr. C. Stamati, Iaşi, Buciumul român, 1855 ; ed. îngr. Petre V. Haneş *(Vechea slavă a Moldovei)*, Bucureşti, Tip. Urbană, 1919 ; *[Duca]*, în *Domnia Arnăutului*, pref. Iosif Vulcan, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1872, în ed. îngr. şi pref. Liviu Marian, Chişinău, Cartea românească, 1930 ; *[Scrieri]*, LPTR, IV, partea I, *122—130*, în Julie B. P. Hasdeu, *Oeuvres posthumes*, vol. II : *Chevalerie. Confidences et Canevas*, Paris, Hachette — Bucureşti, Socec, 1890, *262—280*, în Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1898, *760—763*, în L. Marian, *Contribuţiuni*, *29—33*, PBU, *140—151* ; *Un filozof mistic*, tr. M. Majewski, pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, Socec, 1930 ; *Neizdannîia stihotvorenîia*, Chişinău, Tip. Cartea românească, 1930 ; *Problema timpului nostru*, tr. N. Covali, pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, Tiparul universitar, 1938 ; *Izbrannoe*, pref. I. S. Vasilenko, Chişinău, 1956 ; *[Versuri]*, pref. Al. Dima, îngr. Tatiana Găluşcă-Crîşmaru şi Aurelia Chemale, tr. Raluca şi Victor Tulbure, MS, VIII, 1977, 2. **Ms.** : *Minuti vdohnovenia molodosti...*, B.C.U., ms. II—58 ; *[Versuri, scrieri diverse]*, B.A.R., Arhiva B. P. Hasdeu, mapa I—VII.

— 1. Félix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie*, Paris, Pougin, 1839, *26—32* ; 2. M. Kogălniceanu. *Al. Hîjdeu*, DL, I, 1840, *479—480* ; 3. A. Pumnul, *Al. Hîjdeu*, LPTR, IV, partea I, *121* ; 4. Al. Hîjdeu, *[Scrisori către B. P. Hasdeu]*, în Iuliu Dragomirescu, *Ideile şi faptele lui Bogdan Petriceicu Haşdeu. Partea I (1836—1863)*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1913, *41—46* ; 5. Vulcan, *Panteonul*, *133—136* ; 6. *Alexandru Hasdeu*, CT, IV, 1873, 3 ; 7. Pop, *Conspect*, II, *242—247* ; 8. B. P. Hasdeu, *Costache Stamati*, RN, I, 1888, 6 ; 9. B. P. Hasdeu, *Alexandru Hasdeu*, în Julie B. P. Hasdeu, *Oeuvres posthumes*, vol. II : *Chevalerie. Confidences et Canevas*, Paris, Hachette—Bucureşti, Socec, 1890, *255—261* ; 10. Zamfir C. Arbure. *Basarabia în secolul XIX*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1898, *748—764* ; 11. Iorga. *Ist. lit. XIX*, II, *41—42* ; 12. Apostolescu, *Infl. romant.*, *334—335* ; 13. Iuliu Dragomirescu, *Ideile şi faptele lui Bogdan Petriceicu Haşdeu. Partea I (1836—1863)*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1913, *6—9* ; 14. P. V. Haneş. *Scriitori basarabeni*. Bucureşti, Alcalay, 1920, *159—191* ; 15. Haneş, *Ist. lit.*, *176—177* ; 16. Calinic Istrati, *Prin satul Hăjdăilor*, JML, XIV, 1925, 5—7 ; 17. L. Marian, *Contribuţiuni*, *27—28* ; 18. Lucian Predescu, *Familia Hăjdăilor*, A, XXXVI, 1929, 1—4, XXXVII, 1930, 1 ; 19. Liviu Marian, *Alexandru Hasdeu şi Academia Română*, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1932 ; 20. Eufrosina Dvoicenco, *Din relaţiile lui Alexandru Hasdeu cu fiul său Bogdan*, ALA, XII, 1933, 643 ; 21. E. Dvoicenco. *Viaţa şi opera lui C. Stamati*, Bucureşti, Cartea românească, *47—48*, *140—147*; 22. Eufrosina Dvoicenco. *Două note dintr-o revistă românească despre A. Hasdeu*, RI. XX, 1934, 1—3 ; 23. E. Dvoicenco, *Alexandru Hasdeu şi literatura română populară*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1936 ; 24. E. Dvoicenco, *Începuturile nuvelei istorice româneşti în ruseşte*, VR, XXIX, 1937, 4—5 ; 25. Gheorghe Bezviconi. *„Contribuţii" la cunoaşterea lui Alexandru Hasdeu*, VBA. VII, 1938, 8—9 ; 26. Bagdasar, *Ist. filos. rom.*, *319—323* ; 27. Tr. Ionescu-Niscov, *Alexandru Hasdeu. Contribuţii la cunoaşterea familiei Hasdeu*, RI. XXVII. 1941. 1—12 ; 28. Tr. Ionescu-Nişcov, *Alexandru Hasdeu*, RI, XXIX, 1943, 1—6 ; 29. Bezviconi, *Profiluri*, *208—213* ; 30. Tr. Ionescu-Nişcov, *Povestirile lui Alexandru Hasdeu*, RMS. I, 1948, 1 ; 31. Tr. Ionescu-Niscov, *Grigore Skovoroda şi scrierile filozofice ale lui Alexandru Hasdeu*. RSL. II, 1958 : 32. Tr. Ionescu-Nişcov, *Scrierile lui Boleslav Hasdeu în limba rusă*, RSL, istorie. V, 1962 ; 33. Bezviconi, *Contribuţii*, *285—289* ; 34. Tr. Ionescu-Niscov. *Scrierile filozofice ale lui Alexandru Hasdeu şi gînditorul ucrainean Grigore Savici Skovoroda*. RSL. filologie. XII, 1965 ; 35. Magdalena László. *Cîteva din scrierile lui Skovoroda aflate în manuscris în bibliotecile din România*. RSL, filologie. XVII. 1965 : 36. E. M. Dvoicenko-Markova. *Russko-rumînskie literaturnie sviazi v pervoi polovine XIX veka*. Moscova, Nauka, 1966, *99—133* ; 37. Elena Linţa, *Consideraţii asupra creaţiei poetice a lui Tadeu Hîjdeu*, RSL, XVII, 1970 ; 38. Cornea, *Oameni*, *318—320* ; 39. *Ist. filoz. rom.*, I. *333—340* ; 40. Mihai Drăgan, *B. P. Hasdeu*, Iaşi, Junimea, 1972, *16—38* ; 41. Al. Dima, *Alexandru Hasdeu*, MS, VIII, 1977, 2 ; 42. Gabriela Drăgoi, *Un precursor : Alexandru Hîjdeu*, ALIL, t. XXVI, 1977—1978.

G. D.

HODOŞ, Enea (31.XII.1858, Roşia Montană, j. Alba — 25.VII.1945, Sibiu), folclorist şi scriitor. Este fiul lui Iosif Hodoş şi frate cu Nerva şi Alexandru (Ion Gorun), înrudit cu Al. Papiu-Ilarian şi I. Axente Sever. Învaţă la şcolile din Brad, Braşov şi Blaj, avînd printre profesori pe I. Al. Lapedatu şi I. Micu Moldovanu, care l-au îndrumat spre literatura populară. A urmat cursuri de medicină, filozofie şi litere la Viena şi Budapesta. Ca student, **H.** a fost membru al societăţii „România jună" din Viena, împărtăşind principii junimiste, iar la Budapesta a frecventat societatea „Petru Maior", care cultiva interesul pentru folclor. Revine în ţară ca profesor la Sibiu, apoi la Caransebeş şi la Sighet. După pensionarea, se pare forţată, din 1905, se stabileşte la Sibiu, intrînd în redacţia ziarului „Telegraful român", unde rămîne pînă la sfîrşitul vieţii.

H. s-a afirmat ca un bun autor de manuale, cel de istorie a literaturii române fiind apreciat de N. Iorga, I. Negruzzi şi N. Ch. Quintescu şi tipărindu-se în mai multe ediţii. Nu i-au fost străine nici problemele limbii (a publicat un *Mic dicţionar de neologisme)*. La Caransebeş, **H.** a iniţiat şi condus colecţia de popularizare „Biblioteca noastră", la care a colaborat şi G. Coşbuc. A publicat folclor şi scrieri originale la „Aurora română" (Cernăuţi), „Convorbiri literare", „Drapelul" din Lugoj, „Familia, „Foaia diecezană", „Foaia ilustrată", „Luceafărul", „Tribuna" ş.a., purtînd în acelaşi timp o corespondenţă intensă cu oameni de cultură ca I. Axente Sever, Septimiu Albini, Romul Ciorogariu, E. Brote, V. Babeş, J. Urban Jarnik şi G. Cătană. A fost ales membru corespondent al Academiei Române (1904). Atît în scrisori, cît şi în scrierile sale *(Simion Balint, O viaţă de luptă, suferinţă şi nădejde, Din tinereţea lui Avram Iancu)*, se observă un acut interes pentru istorie şi cultul înaintaşilor luptători pentru idealuri naţionale. Prima nuvelă, *Anna* — apărută în „Aurora română", în 1882 — scrisă cu oarecare uşurinţă, este prea evident moralizatoare. Volumul de *Schiţe umoristice* (1897), prin critica deschisă ce o face clerului, stîrneşte un val de proteste. Astfel, Iosif Blaga, printre alţii, îşi exprimă indignarea în „Tribuna poporului". A mai scris un articol despre influenţa folclorului în poezia lui Eminescu *(Frunze, flori şi cu dru)* şi cîteva evocări despre V. Alecsandri, N. Iorga, N. Gane, Gh. Lazăr, G. Coşbuc, I. Slavici ş.a., publicate în volumul *Literatura zilei*.

După exemplul dascălilor săi, **H.** întreprinde, la Caransebeş, o acţiune de culegere a folclorului din împrejurimi, cu ajutorul elevilor. Literatura astfel adunată va constitui substanţa tuturor volumelor publicate ulterior. În anul 1892 publică primul volum de *Poezii poporale din Bănat*, cuprinzînd strigături şi cîntece, între care cîteva „blesteme" foarte izbutite. Primirea ce i s-a făcut a fost favorabilă, criticile vizînd numai viciile metodei de culegere. Broşurile *Cîntece bănăţene* şi *Cîntece cătăneşti* sînt reeditări parţiale ale volumului din 1892. În 1906 îi apare volumul al doilea de *Poezii poporale din Bănat*, conţinînd balade, parte din ele publicate în „Convorbiri literare". Cele mai frumoase sînt *Ducin*,

Toma, Mîrza, Piperea, Pintea şi ciclul Novăceştilor. În prefaţă, **H.** discută terminologia populară a baladei, modul de interpretare, ocaziile în care se cîntă, rolul lăutarilor în colportarea ei şi influenţa eposului sîrbesc. Volumul *Descîntece*, recomandat călduros Astrei de către A. Bîrseanu, se tipăreşte în 1912, după ce textele apăruseră deja în „Tribuna". Remarcabilă este însoţirea textelor de descrierea întregii practici magice, a obiectelor folosite şi a mimicii celui care descîntă. Volumul de basme *Frumoasa din nor şi alte poveşti* şi cele două volumaşe de versuri din război, *Frunzuliţe din război*, de o mai mică importanţă, sînt ultimele culegeri publicate.

În capitolul despre literatura „poporană" din manualul său, **H.** face o clasificare pe specii şi fixează cîteva constante tematice în folclor. În articolul *Din popor* („Foaia diecezană", 1891), stăruie asupra necesităţii alcătuirii unui corpus al folclorului românesc pe baza unei culegeri sistematice. Anul 1909 este pentru **H.** un an de asiduă colaborare la „Luceafărul" cu recenzii la cărţi de folclor, prilej de a-şi reafirma principiile folcloristice. Volumul de *Poezii populare din Maramureş*, publicat de Tit Bud, îi prilejuieşte unele constatări despre baladă, pe care o socoteşte în declin, şi despre colindă. Apreciază culegerea lui Al. Vasiliu, din Tătăruşi, cimiliturile şi jocurile de copii publicate de T. Pamfile, dar găseşte „mahalagicesti" multe din cîntecele din colecţia *Verde şi iar verde* a lui C. Ş. Făgeţel. Cucerit de farmecul şi de umanismul scrierilor lui Turgheniev, **H.** învaţă ruseşte şi tălmăceşte chiar din original, după ce făcuse şi traduceri după versiuni germane. Cele mai multe tălmăciri au apărut în „Amicul familiei", în „Tribuna" şi apoi în volumul *Clara Milici*. A mai tradus din J. Richepin *Constantin Guignard* (în „Foaia ilustrată" din 1891).

— *Din popor*, FDZ, VI, 1891, 16 ; *Poezii poporale din Bănat*, vol. I, Caransebeş, Tip. Diecezană, 1892, vol. II, Sibiu, Asociaţiunea, 1906 ; *Manual de istoria literaturii române*, Caransebeş, Tip. Diecezană, 1893 ; *Schiţe umoristice*, Caransebeş, Tip. Diecezană, 1897 ; *Cîntece bănăţene*, Caransebeş, [1898] ; *Cîntece cătăneşti*, Caransebeş, [1898] ; *Pompiliu Pîrvescu, „Hora din Cartal"*, LU, VIII, 1909, 1 ; *Tudor Pamfile, „Cimiliturile românilor"*, LU, VIII, 1909, 2 ; *Tit Bud, „Poezii populare din Maramureş"*, LU, VIII, 1909, 4 ; *Gh. Tulbure, „Cîntece din lumea veche"*, LU, VIII, 1909, 8 ; *I. Slavici, „Poveşti"*, LU, VIII, 1909, 12 ; *Frunze, flori şi codru*, LU, VIII, 1909, 13 ; *C. Ş. Făgeţel, „Verde şi iar verde" ; S. Teodorescu-Kirileanu, „Poveşti poporale cu cuprins moral"*, LU, VIII, 1909, 14—15 ; *Al. Vasiliu, „Cîntece, urături şi bocete"*, LU, VIII, 1909, 16—17 ; *Tudor Pamfile, „Jocuri de copii"*, LU, VIII, 1909, 21 ; *Tudor Pamfile, „Graiul vremurilor"*, LU, VIII, 1909, 24 ; *O nouă culegere*, LU, IX, 1910, 2 ; *O nouă culegere de folclor*, LU, IX, 1916, 13—14 ; *Descîntece*, Sibiu, Asociaţiunea, 1912 ; *Frumoasa din nor şi alte poveşti*, Oraviţa, Tip. Weiss, 1927 ; *Frunzuliţe din război*, I—II, Sibiu, Astra ; *O viaţă de luptă, suferinţă şi nădejde*, Sibiu, Tip. Vestemean, 1941 ; *Literatura zilei*, Sibiu, Tip. Vestemean, 1941. — **Tr.** : Turgheniev, *Clara Milici*, Sibiu, Astra, 1890, *Ceasul*, LU, VIII, 1909, 5—15.

— 1. *[Dezbateri]*, AAR, partea administrativă, t. XVI, 1893—1894 ; 2. C. Litzica, *Două colecţii de cîntece poporane române*, RN, VII, 1894, 1 ; 3. V. Branişte, *„Poezii poporale din Banat"*, DPT, I, 1894, 47 ; 4. Iosif Blaga, *Morala şi schiţele d-lui Hodoş*, TPO, I, 1897, 193, 195 ; 5. *[Dezbateri]*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904 ; 6. N. Iorga, *„Poezii poporale din Bănat"*, S, V, 1906, 33 ; 7. A. Bîrseanu, *[Rapoarte la volumul „Descîntece"]*, T, XXXIX, 1908, 2 ; 8. Ion Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 9. Ion Breazu, *Enea Hodoş*, PAB, *120—125* ; 10. *Scrisori* (publ. Enea Hodoş), Sibiu, Tip. Vestemean, 1940 ; 11. Enea Hodoş, *Din activitatea mea de folclorist*, AAF, VII, 1945 ; 12. Ion Breazu, *Turgheniev la românii din Ardeal*, SL, IV, 1948 ; 13. *Ecoul creaţiei lui Turgheniev în literatura română*, RITL, II, 1953 ; 14. George C. Bogdan, *Primii traducători bănăţeni din clasicii ruşi*, O, X, 1959, 4 ; 15. Virgil Florea, *Folcloristul Enea Hodoş*, AMET, 1968—1970 ; 16. Virgil Florea, *Enea Hodoş şi problemele de teoria folclorului*, FLI, III, *225—241* ; 17. Bîrlea, *Ist. folc., 303—306* ; 18. Virgiliu Florea, *Folcloristul Enea Hodoş* (teză de doctorat, dactilografiată), Cluj-Napoca, 1974 ; 19. Virgil Florea, *Amintirea lui Enea Hodoş*, TR, XIX, 1975, 35.

D. C.

HOLBAN, Alexandru D. (1836, Iaşi — 3.IX.1917), publicist. Născut într-o familie de boiernaşi, după ce a urmat cursurile şcolii elementare în ţară, a fost trimis în Franţa, unde, la Guignon, a studiat timp de mai mulţi ani în Institutul imperial de agricultură. Revenit la Iaşi, în 1860, cu titlul de inginer agricol, a intrat însă în activitatea politică de timpuriu, fiind unul din membrii influenţi ai Fracţiunii libere şi independente şi, în acelaşi timp, un adversar al junimiştilor. După dizolvarea Fracţiunii, **H.** a fost membru al partidului liberal şi, o vreme, deputat în Parlament. Era un bun specialist în probleme economice şi financiare. Devenit, în 1883, membru al partidului conservator, nu după mult timp a ajuns adept al junimiştilor. Din 1861, pînă în preajma morţii, a colaborat cu articole politice la un mare număr de ziare şi reviste (precum „Viitorul", „Steaua României", „Satynul" — unde a fost şi redactor, „Mişcarea naţională"), făcîndu-se remarcat în epocă prin violenţa tonului. Fire belicoasă, vindicativă, temperament impulsiv, **H.** făcea din articolele sale adevărate pamflete, refuzînd să discute ideile adversarilor şi stigmatizîndu-i. Vehemenţa tonului rezultă din cuvinte nu o dată vulgare, cu toate că, atunci cînd — lucru rar — îşi domoleşte pornirile, stilul devine echilibrat şi calm, cu o frază frumoasă şi amplă. Dealtfel, o limbă foarte modernă şi plastică particularizează traducerea unor fragmente din *Scrisorile unui nebun* de Gogol, cea dintîi tălmăcire în româneşte din opera scriitorului rus.

— *Consideraţii generale asupra geologiei*, pref. Gh. Asachi, Iaşi, Institutul Albinei, 1860 ; *Ochire asupra chestiei proprietăţei*, VTO, I, 1861, 14, 17 ; *Raport asupra situaţiunii părei*, ROM, XV, 1871, 11 noiembrie ; *Scandal în beserică*, Iaşi, Goldner, 1873 ; *Apărarea unor nevinovaţi*, Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1879 ; *Visternicul Taki în 1900 şi în 1906*, Iaşi, Goldner, 1907. — **Tr.** : Gogol, *Scrisorile unui nebun*, FIL, 1860, 3.

— 1. Doctorul Russel, *Un studiu psihiatric urmat de cîteva comentarii asupra ideilor sănătoase*, Iaşi, Tip. Buciumului român, 1880 ; 2. *D. Al. Holban, noul senator de Iaşi*, VN, V, 1888, 1118 ; 3. Panu, *Portrete, 59—61* ; 4. Clovis, *A. D. Holban*, NAT, V, 1894, 93 ; 5. *Encicl. rom.*, II, *713* ; 6. D. Anghel, *Fantome*, Bucureşti, Minerva, 1911, *173—181* ; 7. Iorga, *Oameni*, I, *256—258* ; 8. George Juvara, *Titu Maiorescu Fragmente de istorie politică*, Bucureşti, Cultura poporului, 1939, *33—46* ; 9. Vitner, *Lit. publ. soc., 17—21*.

D. M.

HORGA-POPOVICI, Nicolae (c. 1741, Seleuş, j. Arad — 25.II.1811, Seleuş, j. Arad), cărturar iluminist. Fiu al preotului Simion Horga, **H.-P.** a făcut, pe lîngă teologie, şi studii de ştiinţele naturii. Cunoştea limbile latină, slavonă, maghiară, sîrbă şi germană. Între 1780—1790 a fost învăţător şi inspector şcolar în Şiria, iar din 1796, urmînd tradiţia familiei, este preot în satul natal.

Ca mulţi alţi cărturari ai timpului, **H.-P.** s-a simţit dator să transmită mai departe, în popor, învăţătura dobîndită, luptînd astfel pentru marele deziderat al românilor — obţinerea de drepturi politice. În spiritul epocii, el alcătuieşte o culegere eterogenă, morală şi istorică, intitulată *Oglindă arătată omului înţelept* (1807). Diferite întîmplări din viaţa unor personalităţi antice îi dau prilejul lui **H.-P.** să releve exemple de integritate, de virtute. În continuare, au-

torul dă sfaturi referitoare la buna comportare a tinerimii. Convins de rolul educativ al istoriei, el repetă și întărește adevărurile fundamentale despre originea și continuitatea românilor — într-un capitol special —, inserînd și o naivă povestire istorică din trecutul Moldovei și Țării Românești. Tot aici el găsește prilejul de a publica și *Jalnice versuri pentru răpăosarea înălțatei crăiței Alexandra Pavlovna,* o versificare ocazională. Limba folosită în această carte este echilibrată, între cea populară și aceea, savantă, a latiniștilor. Autorul nu ocolește figurile de stil și reușește să schițeze cu succes portrete.

— *Oglindă arătată omului înțelept,* Buda, Tip. Universității, 1807.

— 1. *[Notă bibliografică],* BRV, II, *500—502 ;* 2. Octavian Lupaș, *Preotul Nicolae Horga Popovici, cărturar ardean de acum un veac și jumătate,* MB, XIII, 1963, 5—8 ; 3. Gheorghe Șora, Petru Ardelean, *Nicolae Horga — luminist și mare patriot (1741—1811),* RFZ, XVI, 1969, 6.

C. T.

HOTINIUL, Amfilohie v. **Amfilohie Hotiniul.**

HRISOSCOLEU, Sofia v. **Cocea, Sofia.**

HRISOVERGHI, Alexandru (27.II.1811, Iași — 9.III.1837, Iași), poet. Dintr-o familie de neam, greci veniți în Moldova și menționați printre marii boieri ai țării încă din vremea lui Dimitrie Cantemir, **H.**, al doilea fiu al vornicului Neculai Hrisoverghi, a primit o educație corespunzătoare. A început să învețe, în greaca veche, cu un dascăl din Chișinău, unde familia se refugiase la 1821, și și-a continuat învățătura, tot în grecește, din 1824 pînă în 1827, la Iași, în pensionul părintelui Singhel, dobîndind mai apoi cunoștințe de limba și literatura franceză în pensionul lui Mouton. Un vestit dascăl al timpului, Franguli, îi dă acasă lecții care îl familiarizează cu clasicii greci. În 1830 tînărul intră în oștirea națională, dar, bolnav, părăsește armata, în 1832, pentru a se îngriji (în acest scop face o călătorie la Adrianopol) și pentru a descurca niște încîlcite procese de familie. În acest timp citește din romanticii francezi, mai ales din A. Chénier, și începe să scrie. În 1834 publică oda *Ruinelor Cetății Neamțu.* Este singura poezie care i-a apărut în timpul vieții, dar ea l-a făcut îndeajuns de cunoscut, încît în jurul acestui poet, frumos ca un Adonis, se țese o legendă, din care nu lipsește dragostea romantică pentru o prea frumoasă Catinca. **H.** reintră în armată și ajunge aghiotant domnesc. Boala nu-l cruță, deși se tratează la Viena și la băile din Ischia. Moare de tuberculoză osoasă în vîrstă de numai 26 de ani.

În 1837, C. Negruzzi i-a publicat traducerea dramei lui Al. Dumas, *Antony.* Prin grija familiei, un volum de poezii (traduceri și versuri originale) apare în 1843, prefațat de M. Kogălniceanu, care se numără, ca și Negruzzi, printre apropiații poetului. Mai receptiv față de spiritul timpului ca traducător, **H.** se orientează, printre primii în epocă, către literatura modernă, romantică, tălmăcind din Schiller *(Mina, Tînărul la pîrîu),* Hugo *(Dimineața)* și Lamartine *(Lacul),* în genere exact, dar într-o limbă greoaie, neșlefuită. De A. Chénier (din care a tradus *Elegia a XXXVIII-a* sub titlul *Lampa* și *Idila a XII-a, Neera),* se simțea în special atras și îl considera, afectiv, modelul său. A tradus, într-o limbă clară și curată, drama lui Al. Dumas, *Antony,* în al cărei erou, damnat, fatal și însingurat, se regăsea, probabil. Admirator al romantismului, **H.** nu descoperă sufletul adînc al mișcării. În creația originală el a rămas legat atît de conținutul cît și de formele greoaie ale poeziei secolului al XVIII-lea. Chiar poeziile de dragoste sînt lipsite de căldură, prozaice versificări în maniera Conachi pe tema nestatorniciei feminine, jurăminte prilejuite de momente romanțioase *(Ei, Unei vițe de păr),* dar și misogine invective de un involuntar umor. Niște *Fragmente,* pe care poetul le vrea grave meditații asupra vieții și morții, rămîn simple cugetări comune la același stadiu de „cercări neîmplinite" sub raport artistic. Unele din aceste „fragmente" sînt epitafuri, altele au forma epigramei. **H.** încearcă și *witz*-ul romantic. O fabulă și cîteva ode nu trezesc interesul. Chiar oda *Ruinelor Cetății Neamțu,* care l-a făcut cunoscut ca poet, pierde accentul meditativ, specific liricii romantice pe tema ruinelor (**H.** nu avea nici o înclinare în acest sens), printr-un pronunțat caracter ocazional. Poetul deplînge decăderea morală a celor ce risipesc cu indiferență vestigiile unui trecut eroic. **H.** a rămas mai mult prin imaginea romantică pe care a lăsat-o contemporanilor, decît prin versurile sale, silite, lipsite de sufluș poetic. Prin traduceri, **H.** a contribuit și el, deși în mică măsură, la introducerea unui nou gust de poezie, romantică, esențial în formarea generației anilor 1840.

— *Poezii,* pref. M. Kogălniceanu, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1843 ; *[Poezii],* MHC, *64—83,* PRC, I, *406—408.* — Tr. : Al. Dumas, *Antony,* pref. C. Negruzzi, București, Tip. Eliade, 1837 ; [Sappho, A. Chénier, Schiller, Lamartine, Hugo], în *Poezii,* Iași, Cantora Foaiei sătești, 1843.

— 1. Sion, *Proză, 408—414 ;* 2. I. Negruzzi, *Alesandru Chrisoverghi,* CL, VI, 1872, 9 ; 3. Chendi, *Pagini, 353—359 ;* 4. Apostolescu, *Infl. romant., V—VI ;* 5. Densusianu, *Lit. rom.,* II, *76—79 ;* 6. Călinescu, *Ist. lit., 154—156 ;* 7. Popovici, *Romant. rom., 370—373 ;* 8. *Ist. lit.,* II, *399—401 ;* 9. Anghelescu, *Preromant. rom., passim ;* 10. Cornea, *Originile, 588—589.*

S. C.

HRISTACHE, pitarul (sfîrșitul sec. XVIII — începutul sec. XIX), cronicar și poet. Mic boier, **H.** a fost probabil martor ocular al domniei neobișnuite a lui Nicolae Mavrogheni. Folosind fie o istorie versificată, fie cronica lui Dionisie Fotino, el scrie din proprie inițiativă ***Istoria faptelor lui Mavroghene vodă și a răzmiriței din timpul lui, pe la 1790*** (1817), generată de caracterul senzațional al faptelor acestui domn. Ca fir epic principal, *Istoria...* urmează cursul evenimentelor, dar aceasta nu servește decît la acumularea de date pentru portretul bizarului Mavrogheni și pentru realizarea tabloului viu al domniei sale. Cronica are două momente epice distincte prin substanța faptică, dar și prin atitudinea diferită a autorului. Pînă la războiul turcilor cu nemții este urmărită cu un ochi critic și cu uimire persiflantă activitatea domnului, plin de ciudățenii și de cruzime, imprevizibil în hotărîri, înconjurat de colaboratori pe măsură. Dar modul înțelept în care Mavrogheni a știut să se pregătească de război face pe cronicar să vadă în el un conducător energic, drept și demn de laudă. Turcii sînt opriți de la jaf, iar cheltuielile de război sînt scoase de la cei bogați. Războiul este defavorabil turcilor, intervenția directă a domnului nu mai poate stăvili înaintarea nemților spre București, Mavrogheni fiind silit să fugă din țară.

Neurmărind o reconstituire istorică, ci o caracterizare a unor întîmplări ieșite din comun, textul *Is-*

toriei... are o existență independentă ca operă literară, **H.** fiind un evocator de fapte senzaționale. Relatarea domniei este subiectivă, fiind selectate numai faptele care să producă o impresie puternică. Sînt folosite cu predilecție descrierile, cu tentă hiperbolizantă. Un anume talent descriptiv, constînd în aglomerări vaste de substantive și epitete, duce la crearea unor reușite tablouri și portrete. Sosirea turcilor în București e o imagine pregnantă, care prinde haosul pestriț al unui asemenea eveniment. Plastic, țipător colorat este portretul lui Mavrogheni, sau cel burlesc, zugrăvit sarcastic, al lui Turnavitu. Rima este facilă, uneori forțată, dar ritmul alert este adecvat precipitării întîmplărilor. Prin lexic, prin atitudinea de familiaritate și de umor malițios și echivoc, printr-un specific de mahala bucureșteană, **H.**, cu ușurința sa de a versifica, pare să-l anunțe și să-l prefigureze pe Anton Pann.

Pe baza unor argumente istorico-literare și lingvistice, a fost propusă identificarea lui **H.** cu pitarul H. Ioanide, colaborator cu versuri și proză la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", în perioada 1841—1844 ⟨9⟩.

— *Istoria faptelor lui Mavroghene Vodă și a răzmiriței din timpul lui pe la 1790. Scrisă la 1817*, BML, I, 1863, 7, 9—10, reed. în V. A. Urechia, *Istoria românilor*, III, București, Göbl, 1893, *451—462*, reed. Gh. Adamescu *(Povestea mavrogheneasca)*, București, Müller, [1896] ; reed. în CPV, *258—281*.

— 1. Pușcariu, *Ist. lit., 209—210* ; 2. Iorga, *Ist. lit.*, III, *117—122* ; 3. Călinescu, *Ist. lit., 57—59* ; 4. Murărașu, *Ist. lit., 144—145* ; 5. Octavian Păun, *Pitarul Hristache. Cronica rimată*, AUB, filologie, t. X, 1957 ; 6. Piru, *Ist. lit.*, II, *189—196*; 7. *Ist. lit.*, II, *128—129* ; 8. Dan Simonescu, *Cronicile despre domnia lui Nicolae Mavrogheni (1786—1789) : A. „Cronica anonimă". B. „Povestea Mavrogheneasca" de pitarul Hristache*, CPV, *225—229* ; 9. N. A. Ursu, *O identificare istorico-literară*, CRC, XIII, 1978, 31.

C. T.

HRISTODOR Trapezuntul, Ioan (sec. XVIII), traducător. A tălmăcit în Moldova, în perioada 1770—1780, prelucrarea neogreacească versificată a lui Vincenzo Cornaros, *Erotocritul*. Traducerea acestei cărți populare, mai exact copia ei, căci originalul s-a pierdut, este în proză și are multe grecisme. Ulterior textul a fost prelucrat și de Vasile Vîrnav, care a localizat originalul, adăugîndu-i un număr mare de pasaje pitorești.

— Tr. : *[Istoria lui Erotocrit cu Aretusa]*, CPL, II, *33—84*. Ms. : *[Istoria lui Erotocrit cu Aretusa]*, B.C.S., ms. II—24 (1794—1802), f. *49—147*, B.A.R., ms. 145 (1800), ms. 2606 (1818), f. *1—10*.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *354* ; 2. Vasile Grecu, *„Erotocritul" lui Cornaro în literatura românească*, DR, I, 1920—1921 ; 3. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *353* ; 4. Piru, *Ist. lit.*, I, *456* ; 5. *Ist. lit.*, I, *676* ; 6. Dan Simonescu, *Introducere*, CPL, II, *30—31*.

A. S.

HURMUZACHI, Alexandru (16.VIII.1823, Cernauca—Cernăuți — 20.III.1871, Neapole), publicist. Fiu al lui Doxachi Hurmuzachi, era frate cu Gheorghe, Eudoxiu și Constantin, alcătuind cu toții un puternic grup de sprijinitori ai culturii și literaturii române din Bucovina. După ce a terminat școala primară, apoi gimnaziul și liceul german la Cernăuți, **H.** s-a înscris, în 1841, la Facultatea de drept din Viena, pe care a absolvit-o în 1845. De la această dată, el s-a dedicat cu toată energia cauzei românilor din Bucovina, militînd pentru apărarea culturii, limbii și literaturii naționale. A făcut parte din redacția ziarului „Bucovina", ajutîndu-l pe fratele său Gheorghe, între octombrie 1848 și decembrie 1849, iar din 1850, conducînd-o el singur. A purtat aproape toată corespondența ziarului, a cules și aranjat știrile, a stilizat unele articole, a redactat partea în limba germană. Pentru poziția sa politică în favoarea unității naționale a românilor, a fost arestat și închis. De la înființare, în 1862, **H.** a condus „Reuniunea română de lectură din Cernăuți", propunînd transformarea acesteia în Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina. A fost membru al Societății Academice Române. Deputat în Dieta Bucovinei, apoi în Camera de la Viena, și-a continuat neobosit activitatea pînă cînd a fost doborît de boală. Adus în țară, a fost înmormîntat la Dulcești (județul Neamț), la fel ca și fratele său Constantin Hurmuzachi.

Pentru **H.**, dezvoltarea națiunilor se justifică prin dezvoltarea civilizației. Aceasta, la rîndul ei, constituie un sprijin substanțial pentru cultură, care ar fi scopul însuși al omenirii. Ca oricare cultură, și cultura poporului român trebuie să izvorască din chiar ființa lui, din înseși particularitățile lui, și să nu fie un împrumut mecanic de la alte popoare. În consecință, susținea **H.**, poporul român este dator să-și dezvolte pe orice cale individualitatea, pentru a se putea opune cosmopolitismului dăunător cultivat în imperiul austriac. Pentru atingerea obiectivelor naționale, el a stabilit și dezvoltat relații culturale cu românii din Moldova, Muntenia și Transilvania, ziarul său „Bucovina" devenind în scurt timp un puternic focar al unității românești.

Considerînd teatrul ca un mijloc de manifestare a naționalității, **H.** i-a acordat o atenție deosebită, insistînd, în cronicile sale din „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina", asupra virtuților civice ale spectacolelor. În același timp, el știa să analizeze cu discernămînt atît calitatea artistică a textului, cît și valoarea interpretării.

— *O ochire retrospectivă*, BCV, 1849, 1 ; *Cuvînt de deschidere rostit în I-a adunația generală a Reuniunei române din Cernăuți*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1862 ; *Trei umbre*, FSC, I, 1865, 1—3 ; *Teatrul național în Cernăuți*, FSC, I, 1865, 1—4 ; *Arune Pumnul*, FSC, II, 1866, 2 ; *Despre o lipsă a învățămîntului public la noi*, FSC, II, 1866, 3 ; *Alecsandri în Cernăuți*, FSC, III, 1867, 1 ; *Despre una din ideile domnitoarie ale timpului*, FSC, III, 1867, 3 ; *Carele e caracterul și tendința învățămîntului public la noi ?*, FSC, IV, 1868, 3 ; *Teatrul național la Cernăuți*, FSC, IV, 1868, 6, 7.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *222—223* ; 2. *Corespondența familiei Hurmuzachi cu Gheorghe Barițiu*, publ. N. Bănescu, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1911, *passim* ; 3. C. Loghin, *O sută de ani de la nașterea lui Alecu Hurmuzachi*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1924 ; 4. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 76—79* ; 5. Romulus Cîndea, *Un luptător bucovinean : Alecu Hurmuzachi*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1941.

D. M.

HURMUZACHI, Gheorghe (17.IX.1817, Cernauca—Cernăuți — 13.V.1882, Cernăuți), publicist. Era fiul lui Doxachi Hurmuzachi și frate cu Alexandru, Eudoxiu și Constantin. După ce a terminat liceul la Cernăuți, a urmat cursurile Facultății de drept din Viena. Participă la mișcarea revoluționară de la 1848 și obține permisiunea autorităților „chezarocrăiești" de a scoate un ziar în limba română. A devenit astfel redactorul responsabil al celui dintîi periodic al românilor din Bucovina, de la 4 octom-

brie 1848 pînă la 21 octombrie 1849. În paginile gazetei „Bucovina" a luat apărarea unor principii democratice şi revoluţionare, militînd totodată pentru a se acorda şi românilor din Imperiul austriac drepturi politice. Este semnificativă pentru orientarea sa campania, condusă de el, pentru înfiinţarea unei catedre de limba şi literatura română la Universitatea din Cernăuţi. Aceleaşi nobile idealuri l-au călăuzit şi în activitatea de deputat în Dieta Bucovinei. Cînd, la propunerea fratelui său Alexandru, „Reuniunea română de leptură din Cernăuţi" s-a transformat în Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina (1865), **H.** a fost ales cel dintîi preşedinte al ei, funcţie pe care o va păstra pînă la moarte. Un timp a fost şi redactor al „Foii Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina", pe care a reuşit să o transforme într-o revistă răspîndită printre românii de pretutindeni. A contribuit la aceasta, în chip hotărîtor, şi poziţia sa în problemele limbii şi ortografiei. Apărător al unităţii limbii române, el s-a opus constant teoriilor lui A. Pumnul, luînd apărarea limbii vorbite de popor şi scriind el însuşi într-o frumoasă limbă românească.

În special în „Foaia Soţietăţii...", **H.** a publicat articole şi recenzii în care demonstra valoarea folclorului românesc (considerat „sufletul naţiunii"), recomandînd să se aibă în vedere, în chip deosebit, la culegerile ce se vor efectua în viitor, şi criteriul estetic. El era de părere că, în cazul culegerii şi publicării literaturii populare legate de practicile magice, culegătorul va trebui să însoţească textele cu argumente ştiinţifice capabile să combată acele practici. La poezia cultă, **H.** lua în discuţie cu deosebire limba, apreciind acele versuri care tindeau să realizeze un echilibru între expresia populară şi cea cultă.

— *Profesiune de credinţă politică*. FMIL, XXVI, 1863, 10 ; *Bibliografie*, FSC, I, 1865, 4 ; *Cimilituri române poporale din Bucovina*, FSC, III, 1867, 4 ; *Soţietatea literară română din Bucureşti*, FSC, III, 1867, 7, 8 ; *Literatură limbistică*, FSC, III, 1867, 7, 8 ; *Un român bun*, FSC, IV, 1868, 1, 2 ; *„Flori de mormînt", de D. Petrino*, FSC, IV, 1868, 1, 2.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *221—222* ; 2. Teodor Balan, *Fraţii George şi Alexandru Hurmuzachi şi ziarul „Bucovina"*, Cernăuţi, Societatea tipografică bucovineană, 1924 ; 3. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 79—82, 89—91* ; 4. Iorga, *Ist. presei, 94—95* ; 5. C. Loghin, *Gheorghe Hurmuzachi*, în *Şaptezeci de ani de la înfiinţarea Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1932, *19—37*.

D. M.

HUSSAR, Iosif (1867, Cahul — 16.IV.1933, Bucureşti), ziarist şi traducător. A învăţat la Iaşi. Din clasa a treia secundară publica în ziarul „Lumina". Ulterior a făcut ziaristică, colaborînd la gazetele bucureştene „Românul", Naţiunea" (1886), „Dreptatea" (1888), „Bucarest", „La Liberté roumaine". Din 1889 a fost în redacţia gazetei „Adevărul" a lui Al. V. Beldiman. A semnat şi Fox, Un democrat. Expulzat în 1893, a plecat în Germania, unde a urmat secţia mecanică şi electrotehnică a Şcolii politehnice din München. Din 1895, a întemeiat şi a condus, ca director literar, „Biblioteca de popularizare pentru ştiinţă, litere, arte", la Craiova. După ce s-a întors în ţară, a înfiinţat un birou tehnic. În 1919 a fondat ziarul „L'Orient".

H. a publicat, în cadrul colecţiei editate de el la Craiova şi ulterior în alte ediţii de popularizare, traduceri din clasicii literaturii universale : Tolstoi *(Nuvele şi povestiri populare)*, Dostoievski *(Un roman în nouă scrisori)*, Korolenko *(Nuvele siberiene)*, Maupassant *(Pe apă)*, Björnson *(Nuvele ţărăneşti)*, Ibsen *(Liga tinerimei)*. Din Dostoievski anunţa, în 1895, o traducere a romanului *Crimă şi pedeapsă*, sub titlul *Rascolnicoff*, care însă nu a mai apărut. Din Goethe a tradus *Suferinţele tînărului Werther*. Traducerile lui **H.**, modeste în genere, suferă datorită lipsei de fidelitate faţă de textul original, traducătorul folosindu-se, cînd nu cunoştea limba originalului (este cazul scriitorilor ruşi sau polonezi), de versiuni intermediare germane.

— **Tr. :** V. Korolenko, ***Nuvele siberiene***, Craiova, Samitca, [1895] ; B. Björnson, ***Nuvele ţărăneşti***, Craiova, Samitca, [1895] ; L. Tolstoi, ***Nuvele şi povestiri populare***, Craiova, Samitca, [1895] ; J. Neruda, ***Schiţe şi tablouri***, Craiova, Samitca [1895] ; J. P. Jacobsen, ***Şase nuvele***, Craiova, Samitca, 1895 ; Al. Swientochowski, ***Din viaţa poporului***, Craiova, Samitca, [1895] ; Guy de Maupassant, ***Pe apă***, Craiova, Samitca, [1895] ; G. Brandes, *Oameni şi scrieri*, Craiova, Samitca, [1895] ; H. Ibsen, ***Liga tinerimei***, Craiova, Samitca, 1896 ; Ouida [Maria Louise de La Ramée] *Doamna marchiză şi alte nuvele*, Craiova, Samitca, [1896] ; Al. Dumas-fils, *Ilka şi alte nuvele*, Craiova, Samitca, 1896 ; Goethe, *Werther*, Craiova, Samitca, 1896 ; H. S. Schmidt, *Stilul în artă*, Craiova, Samitca, 1896 ; Dostoievski, *Un roman în nouă scrisori*, Craiova, Samitca, 1896 ; J. Lemaître, *Studii şi portrete literare*, Craiova. Samitca. 1896 ; J. Bergsoë, *Pillone* din *Nuvele italiene)*, Craiova, Samitca, 1896 ; Bret Harte, *Schiţe din California*, Craiova, Samitca, 1896.

— 1. Şt. Scurtu, *Colecţiile populare*, TR, III, 1895, 665 ; 2. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 580, vol. 2/1933, sector 1 ; 3. Predescu, *Encicl., 408* ; 4. Valeriu Ciobanu, *Doi nuvelişti ruşi în România : V. Garşin şi V. Korolenko*, RITL, IV, 1955 ; 5. Valeriu Ciobanu, *F. M. Dostoievski în România*, RITL, XII, 1963, 1—2 ; 6. Valentina Vintilă, *Vladimir Korolenko în editura „Samitca" din Craiova*, AUC, I, 1972.

S. C.

IACOV Putneanul (20.I.1719 — 15.V.1778, Putna, j. Suceava), cărturar şi traducător. S-a călugărit la Putna, iar în 1736 este făcut ieromonah. În 1744 a fost ales egumen al mănăstirii Putna şi în 1745, la vîrsta de 26 de ani, episcop de Rădăuţi. Datorită calităţilor sale şi activităţii culturale pe care o desfăşurase, după cinci ani **I.** este ales mitropolit al Moldovei (1750—1760). În vara anului 1760 se retrage, pentru tot restul vieţii, la mănăstirea Putna. În afara unei bogate activităţi ecleziastice (pentru apărarea bisericii naţionale hotărăşte, în Sinodul din ianuarie 1753, ca scaunul mitropolitan să nu poată fi ocupat decît de ierarhi români), **I.** a jucat în epocă un rol important în viaţa culturală şi în dezvoltarea învăţămîntului din Moldova. Datorită lui, la Putna se creează un centru cultural şi de învăţămînt în limba română, o adevărată „academie", după modelul celei kievene, în care se predau, în afara cunoştinţelor teologice, discipline proprii studiilor umaniste : gramatica, retorica, geografia şi istoria. Pentru şcolarizarea unui număr cît mai mare de elevi, el a întocmit un abecedar, tipărit în 1755, cu titlul *Bucvar sau începere de învăţătură*, în prefaţa căruia pledează pentru importanţa învăţăturii. Un rol deosebit a avut **I.** în dezvoltarea tipăriturilor din Moldova. În 1755, el a tipărit cu cheltuiala sa o carte intitulată *Alfavita sufletească spre folosul de obşte*. În 1756, a tipărit alte două cărţi : *Cereasca floare* şi un *Apostol*. Un loc aparte îl are *Sinopsis adecă Adunare de multe învăţături*, lucrare alcătuită de mitropolit „din multe scripturi" şi tipărită în 1757. Pe lîngă sfaturile destinate preoţilor despre felul cum trebuie oficiată liturghia, **I.** combate, în unele paragrafe ale cărţii, superstiţiile populare, cărora încearcă să le dea o explicaţie exactă, în spirit iluminist. În încheierea cărţii, argumentînd necesitatea dobîndirii de noi cunoştinţe, el adresează un nou apel părinţilor ca să-şi dea copiii la învăţătură. Prin grija sa, în 1757, s-a tipărit şi *Psaltirea fericitului proroc şi împărat David*. În 1759 publică cîteva documente istorico-bisericeşti, adunate în lucrarea intitulată *Despre lemnul sfintei cruci*, şi o *Liturghie*. **I.** a întocmit, în 1754, primul pomelnic al mitropoliţilor Moldovei, după documentele mitropoliei şi informaţiile pe care le-a putut culege. **I.** s-a străduit să creeze la Iaşi un centru de cultură naţională ; a luat o poziţie fermă împotriva grecizării bisericii şi a şcolii şi a tipărit un mare număr de cărţi în limba română.

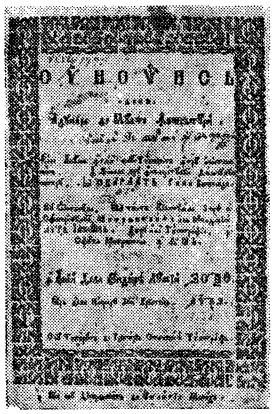

— *Bucvar sau începere de învăţătură*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1755, *[Prefaţa]* reed. în BRV, II, *130—132* ; *Sinopsis adecă Adunare de multe învăţături*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1757, *[Prefaţa]* reed. în BRV, II, *139—141*.

— 1. Erbiceanu, *Ist. Mitropoliei*, *24—27* ; 2. C. Eftimie, *Viaţa şi activitatea mitropolitului Moldovei Iacob I Putneanul*, Bucureşti, Göbl, 1900 ; 3. Iorga, *Ist. bis.*, II, *88, 157, 161—163, 169—170* ; 4. Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuţi*, Viena, 1912, *112—114* ; 5. Iorga, *Ist. lit.*, II, *593—597* ; 6. N. Grigoraş, *Mitropolitul Iacov I Putneanul*, MM, XXXIV, 1958, 9—10 ; 7. Piru, *Ist. lit.*, II, *157—158* ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, III, *99—105* ; 9. Duţu, *Coordonate*, *219, 226, 252*.

A. S.

IAMANDI, Dimitrie G. (a doua jumătate a sec. XIX), traducător. Bun cunoscător al limbii germane, **I.** a tălmăcit în româneşte cîteva din cele mai cunoscute poezii din romanticii germani, pentru care a avut, pare-se, o predilecţie deosebită. Din Goethe a transpus scurte poezii lirice sau meditative, iar din Schiller — cîteva balade. A mai tradus şi din Th. Löwe, J. Sturm, F. Freiligrath, Em. Geibel şi R. Prutz. El a reuşit să ofere uneori interpretări cursive, precum *Danţul morţilor* de Goethe, *Prietenia* de Shiller, *O carte plină de enigme* de Löwe. Tălmăcirile lui **I.**, făcute într-o limbă curată, ferită de neologisme, cu expresii proprii, sînt, însă, subminate de defecţiuni prozodice. De cele mai multe ori lipsite de strălucire, cu toate că respectă sensul originalului, ele nu transmit şi suflul poetic al acestuia. Mediocre sînt şi cele cîteva poezii proprii, pe care **I.** le-a publicat mai ales în reviste şi ziare ieşene.

— *[Poezii]*, CL, XVIII, 1885, 12, XXV, 1892, 11—12, CRI, XIV, 1886, 17, XV, 1887, 102, ERN, I, 1892, 150, A, V, 1894, 1—2, 9—10. — **Tr.** : Th. Löwe, *O carte plină de enigme*, CL, XIII, 1879, 5 ; Goethe, *Cine pînea sa cu lacrimi*, CL, XVIII, 1885, 10, *Traduceri din...*, CL, XVIII, 1885, 12, *Danţul morţilor*, A, XI, 1900, 3—4 ; R. Prutz, *Ah ! Nu-ţi voi spune niciodată*, CL, XVIII, 1885, 10 ; J. Sturm, *Cea de pe urmă dorinţă*, CRI, XV, 1887, 22 ; Em. Geibel, *Speranţa*, CRI, XV, 1887, 26 ; Fr. Schiller, *Mersul la turnătorie*, A, IV, 1893, 11—12, *Prietenia*, OP, I, 1897, 251, *Cavalerul Toggenburg*, OP, I, 1897, 267, A, X, 1899, 1—2, *Împărţirea pămîntului*, A, X, 1899, 5—8 ; F. Freiligrath, *Ah ! Să iubeşti cît poţi iubi*, A, V, 1894, 9—10.

— 1. Gherghel, *Goethe*, *82—83* ; 2. Gherghel, *Schiller*, *48, 56, 57*.

D. M.

IANA, Aurel (sfîrşitul sec. XIX — prima jumătate a sec. XX), folclorist. A fost preot în satul Maidan, din Banat, unde s-a căsătorit cu fiica învăţătorului Sofronie Liuba, la rîndul său pasionat culegător de folclor. În colaborare cu acesta, **I.** a lucrat la monografia satului Maidan, în care sînt incluse date geografice, antropologice, sociale, precum şi detalii despre portul popular, despre îndeletniciri (păstorit, morărit, rotărit etc.). Monografia cuprinde şi tradiţii, legende, balade şi jocuri de copii, precum şi un glosar. Tot în colaborare cu S. Liuba, **I.** a trimis la revista „Fami-

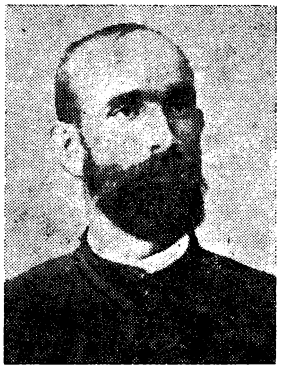

lia", sub semnătura Liuba—Iana, texte lirice, jocuri de copii, culegeri de medicină populară ş.a. A mai publicat între anii 1889—1898 în „Familia", „Luminătorul" (Timişoara) şi „Tribuna" multe credinţe şi datini legate de naştere, înmormîntare şi sărbători, strigături, doine, balade, anecdote şi poveşti. Descrierea amănunţită a **jocului căluşarilor**, publicată în 1890, este una dintre contribuţiile cele mai vechi şi mai preţioase din literatura acestei manifestări cu implicaţii atît de complexe. Fără a depăşi nivelul mediu al comentariilor de texte, frecvente în cercetările de folclor din epocă, **I.** are şi un studiu de etnopsihologie despre dragoste şi dor.

— *Credinţe şi datini*, F, XXV, 1889, 37, 41, 51, XXVI, 1890, 1, 21, 40, 46, XXVII, 1891, 22, 35, FB, II, 1889, 20, LUMN, X, 1889, 25, 26, 27, 65 ; *Descîntece sau chiuituri la joc*, LUMN, X, 1889, 37, 42, 45 ; *[Doine şi poezii]*, LUMN, X, 1889, 59, 62, 65, F, XXVI, 1890, 15, 18, 19 ; *Visul lui Pintea Viteazul*, LUMN, X, 1889, 72 ; *Din Constandin şi Român*, F, XXVI, 1890, 3 ; *Călucenul sau Călucerul*, F, XXVI, 1890, 6 ; *Fata de general*, F, XXVI, 1890, 9 ; *[Anecdote]*, F, XXVI, 1890, 9, 33, XXVII, 1891, 3, 30, XXXIV, 1898, 14, 15, TR, VIII, 1891, 241—242 ; *Două documente*, F, XXVI, 1890, 14 ; *Sila Sămăndila şi Delea Damian*, F, XXVI, 1890, 48 ; *Dragostea şi dorul românului*, TR, VII, 1890, 549—550, 553—554 ; *Firicel Petru*, F, XXVII, 1891, 14, 15 ; *Medicina poporală* (în colaborare cu S. Liuba), F, XXVII, 1891, 45—52 ; *Poezii populare culese din comuna Mătdan* (în colaborare cu S. Liuba), F, XXX, 1894 ; *Topografia satului şi hotarului Mătdan* (în colaborare cu S. Liuba), pref. At. M. Marienescu, Caransebeş, Tip. Diecezană, 1895 ; *Ochii-s mincinoşi* (în colaborare cu S. Liuba), F, XXXIV, 1898, 1 ; *Vers de joc copilăresc* (în colaborare cu S. Liuba), F, XXXIV, 1898, 12, 13 ; *Nu-i uom să nu se teamă de muiere* (în colaborare cu S. Liuba), F, XXXIV, 1898, 14, 15.

— 1. At. M. Marienescu, *[Prefaţă]* la *Topografia satului şi hotarului Mătdan*, Caransebeş, Tip. Diecezană, 1895.

L. C.

IANCOVESCU, Ion N. (27.XII.1858—9.V.1910, Bucureşti), poet. Admirator al lui Al. Macedonski, locotenentul **I.** a oferit maestrului, în trecere prin Rîmnicu Vîlcea, o poezie omagială tipărită pe o foaie volantă. Din 1882, **I.** colaborează la „Literatorul" cu versuri şi Macedonski îi face o prezentare exaltată într-una din notiţele sale literare. În 1883, cînd ia fiinţă societatea „Literatorul", este printre membrii comitetului. Părăseşte societatea, în semn de protest, la apariţia epigramei scrise de Al. Macedonski împotriva lui M. Eminescu.

A publicat versuri în „Literatorul", „Revista literară", „Lumina", „Femeia română". În 1885, a scos un volum de *Acorduri lirice*. Discipol al lui Macedonski, **I.** reia, fără har, motive şi atitudini cultivate în cenacul „Literatorului" : nevroza *(Nevrozare)*, evocarea şocant-naturalistă *(Paricidul)*, dispreţul faţă de morala curentă, burgheză *(Actualitatea)*, aspiraţia la „sublima înălţare" prin poezie, ipostaza de „poet blestemat" *(Singur)*. **I.** este şi el autorul unor „nopţi" — *Noaptea de mai* şi *Noaptea de noiembrie*, imitate după Al. Macedonski, după cum, în spiritul aceluiaşi, cultivă şi „poezia socială" *(Un bal de caritate, Realitate, O iluzie pierdută)*. Limbajul imitat, încărcat de simboluri negre şi de locuri comune, rămîne tot timpul neconvingător.

— *Acorduri lirice*, Craiova, Tip. Asociaţii români, 1885 ; ed. 2, Bucureşti, Cultura naţională.

— 1. [Al. Macedonski], *Notiţe literare*, L, III, 1882, *478—481* ; 2. *[Date biografice]*, U, XXVIII, 1910, 127 ; 3. Marino, *Macedonski, 153—156, 193*.

S. C.

IANOV, Ioan (1834 (12), Iaşi — 8.II.1903, Iaşi), scriitor. Dintr-o familie de boieri mărunţi, a urmat şcoala primară şi secundară la Iaşi, fiind trimis apoi la Viena şi Paris, pentru studii juridice. Alcătuieşte poezii ocazionale, pe care le publică în ziarele şi calendarele lui Gh. Asachi. Întors în ţară, **I.** participă la luptele pentru Unire şi, după înfăptuirea acesteia, este ales deputat de Ilfov, la propunerea lui Al. I. Cuza. Stabilit în Iaşi, a deschis un birou de avocatură, continuînd şi activitatea scriitoricească. Din anul 1865, ia parte la şedinţele societăţii Junimea, al cărei membru devotat rămîne pînă la moarte. A dezavuat în mod public lovitura de stat în urma căreia a fost înlăturat Al. I. Cuza, angajîndu-se să nu se mai amestece în viaţa politică. Nu şi-a respectat însă promisiunea, participînd ulterior la activitatea politică a junimiştilor. A avut diverse funcţii în administraţia oraşului Iaşi şi a fost vicepreşedinte al Senatului.

Între 1854 şi 1862, **I.** scrie poezii sentimentale sau patriotice, distingîndu-se prin uşurinţa versificaţiei, al cărei model este mai ales poezia populară. Tînăr şi zdruncinat de moartea surorii sale, poetul vorbeşte de deşertăciunea lumii, amestecînd termenii biblici cu cei mondeni şi încercînd să dea romanţei un ton meditativ. La începutul deceniului al şaselea, abandonează acest gen de poezie, dedicîndu-se exclusiv „cînticelelor comice". Scrise sub formă de monolog, alternînd proza cu versul, ele au drept model pe V. Alecsandri, urmat cu destulă fidelitate. Subiectele sînt extrase din viaţa societăţii româneşti dintre anii 1860—1880, ale cărei defecte le ridiculizează prin intermediul unor personaje caracteristice : micul funcţionar, omul de afaceri, politicianul, ţăranul. „Cînticelele comice" ale lui **I.** nu izvorăsc dintr-o concepţie de viaţă suficient de conturată, deşi cunosc reflexe ale ideologiei junimiste, de pe platforma căreia au fost, în genere, scrise. *Advocatul Cărciocărescu*, de pildă, ironizează pe liberali pentru că prefac legile ţării fără a ţine seama de istoria, datinile şi obiceiurile naţionale. Rareori **I.** reuşeşte să creeze un tip reprezentativ pentru o clasă ori o epocă. A tins către aceasta, alegîndu-şi nume adecvate (un funcţionar bisericesc se numeşte Colivărescu), realizînd tipuri de un pitoresc rezultat mai ales din culoarea locală *(Tînărul din Sărărie)*. De cele mai multe ori însă, fiecare personaj e un pretext care îi permite să critice întreaga societate ; caracterele tipului se pierd în tentativa de a acoperi o suprafaţă prea întinsă. În genere, personajele lui **I.** au aerul că improvizează, într-atît sînt de spontane asociaţiile şi de cursiv monologul. Ocazionate frecvent de evenimentele curente din viaţa politică a ţării, „cînticelele" sale aveau un succes imediat, mai ales că toate au fost interpretate de mari artişti, ca M. Millo ori N. Luchian. Expunîndu-şi însă prea deschis pasiunile şi resentimentele, personajele lui **I.** nu sugerează, ci explică totul cu lux de amănunte, de unde aspectul de caricatură groasă, evident cu deosebire în cel mai răspîndit monolog — *Von Kalikenberg (Concesionaru)*. Deşi este evidentă tendinţa către umor, „cînticelele comice" nu o traduc în fapt, întrucît personajele se autoridiculizează vehement. Compoziţia defectuoasă este compensată de fluenţa versului, de tonul glumeţ şi de o jovialitate sănătoasă.

— *Naşterea lui Hristos*, GM, XXVI, 1854, 101 ; *Romanţă*, GM, XXVII, 1855, 75 ; *Anul 1855, Patria, Fiica şi muma, La mormîntul lui Porfiriu*, CALR, XIV, 1855 ; *Restignirea lui Hristos*, GM, XXVIII, 1856, 30 ; *Adio la mormîntul demoazelei Maria Ianov, Romanţă*, ALIP, 1857 ; *Junimei li-*

terare, SDU, III 1858, 85 ; *Hora reorganizerei*, CALR, XVIII, 1859 ; *Tînărul din Sărărie*, CALR, XXI, 1862 ; *Pareatcă sau Asesorul Schiverniseală*, CL, I, 1867, 2 ; *O sută lei pe lună*, CL, I, 1867, 15 ; *Rugină Șmichirescu alegător*, CL, II, 1868, 3 ; *Von Kalikenberg (Concesionaru)*, CL, V, 1871, 6 ; *Eclisiarhul Colivărescu*, CL, V, 1871, 8 ; *Advocatul Cărciocărescu*, CL, V, 1871, 17 ; *Stosachi*, CL, VII, 1873, 8 ; *Nae Secătureanu (Ministru)*, Iași, Tip. Goldner, 1876 ; *Moș Ion Zurba*, CL, XIII, 1879, 2 ; *Odă la statua lui Ștefan cel Mare*, CL, XVI, 1883, 11.

— 1. *[Acte de stare civilă ale lui I. Ianov]*, DLJ, *243—245* ; 2. I. Iano-ffff [I. Ianov], *[Scrisoare către alegători]*, SRS, VIII, 1866, 42 ; 3. N. Skelitti, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1868]*, SDL, II, *316* ; 4. Pop, *Conspect*, II, *79—80* ; 5. Kix, *Ioan Ianov*, EV, I, 1893, 15 ; 6. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *313* ; 7. Petru V. Grigoriu, *Ioan Ianov*, A, XIV, 1903, 1—2 ; 8. Negruzzi, *Junimea, 173, 176—177* ; 9. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, ianuarie ; 10. Săteanu, *Figuri, 231—236* ; 11. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 12. Mănucă, *Scriit. jun., 82—92*.

D. M.

IARCU, Dimitrie (1817, Slatina — 13.I.1879, București), publicist și bibliograf. Urmează școala primară la Slatina, trecînd, apoi, la „Sf. Sava" în București. A funcționat mult timp ca profesor în acest oraș, publicînd, printre altele, și o serie de cărți didactice. A participat la revoluția din 1848, fiind unul din comisarii de propagandă. Începînd din 1860, a mai ocupat funcțiile de inspector general al școlilor și de casier, întîi al Societății Academice Române, apoi al societății „Transilvania". A publicat în 1865 un catalog minuțios al cărților românești tipărite pînă atunci. Culegerea de anecdote din mediul urban *Românul glumeț*, alcătuită de **I.**, e împărțită în douăzeci și două de capitole. Anecdotele se grupează, după cum indică titlurile, în jurul unor categorii familiale *(Părinți și fii)*, sociale *(Stăpîni și servi)*, profesionale *(Călugări, Funcționari, Magistrați, Militari* etc.). Dintre cărțile didactice publicate de **I.**, merită a fi amintită *Mitologia*, în care autorul se oprește asupra unor obiceiuri populare, pe unele considerîndu-le foarte vechi. Din limba franceză, **I.** traduce romanul *Principesa de Pontieu*, iar în colaborare cu Vasile Gredianu, un volum de istorioare morale de M-me Guizot, intitulat *Prietena copiilor*.

— *Repertoriu cronologic sau Catalog general de cărțile române*, București, Imprimeria statului, 1865 ; ed. 2 *(Bibliografia cronologică română sau Catalog general de cărțile române)*, București, Imprimeria statului, 1873 ; *Efimeride (anecdote) sau Românul glumeț*, București, Tip. Sf. Sava, 1857 ; ed. 2 *(Românul glumeț)*, București, Tip. Națională, 1874. — **Tr.** : M-me Guizot, *Prietena copiilor*, I—II, București, Tip. Colegiului național, 1853—1854 (în colaborare cu Vasile Gredianu).

— 1. Pop, *Conspect*, I, *106—109* ; 2. *D. Iarcu*, ROM, XXIII, 1879, 16 ianuarie ; 3. Theodorescu, *Ist. bibl., 58—63, 193* ; 4. Bucur, *Istoriografia, 27—28* ; 5. Gr. Crețu, *Păcăleala lui Dimitrie Iarcu*, DCL, II, *183—185*.

C. B.

ICOANA LUMEI, publicație periodică săptămînală apărută la Iași între 29 noiembrie 1840 și 28 decembrie 1841 (prima serie) și între 1 octombrie 1845 și 25 septembrie 1846 (a doua serie). Foaia este imprimată în tipografia „Institutul Albinei", probabil sub redacția lui Gh. Asachi, dar este posibilă și participarea la stabilirea orientării ei culturale a lui M. Kogălniceanu. **I. I.** se adresa tuturor românilor și, mai ales, „poporului" și „tinerimei", fiind astfel prima gazetă din istoria presei românești care își caută cititorii mai întîi în rîndurile păturilor de jos ale populației și printre tineri. Scopul ei era acela de a deveni instrumentul „unei practice luminări" a cititorilor, în afara școlii, cu ajutorul unor articole atractive. Un grup de tineri literați, se arată în program, se va strădui să asigure foii, care este alcătuită după modelul foilor populare din Europa

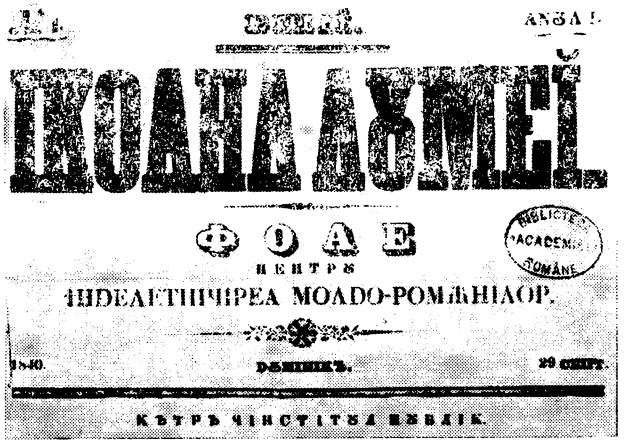

apuseană, articole și informații privind morala, istoria, cosmografia, arheologia patriei, istoria naturală, tehnologia, industria, economia și, bineînțeles, literatura. Mulți dintre cei care și-au tipărit scrierile în revistă au semnat cu inițiale. C. N., autor de articole dedicate teatrului italian, baloanelor aerostatice etc., ar putea fi C. Negruzzi, un I. I. este, desigur, Ion Ionescu de la Brad, T. C. este Teodor Codrescu, iar Gr. Pl. — Gr. Platon și S. S. B. — S. S. Botezat. M. Vitlemescu publica descrieri geografice atractive și articole cu informații etnografice și de folclor, în timp ce Gh. Asachi colabora cu versuri, descrieri de călătorie, proză istorică, articole dedicate celor mai variate subiecte, toate acestea nesemnate, ca și informațiile, notele, știrile etc. Sînt publicate și multe traduceri din același gen de literatură informativă, istorică și de călătorii. Revista era îngrijit ilustrată cu stampe din străinătate.

— 1. [Gh. Asachi], *Către cinstitul public*, ICL, I, 1840, 1, reed. în PLR, I, *88—90* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *282* ; 3. Iorga, *Ist. presei, 60—61* ; 4. Călinescu, *Ist. lit., 124*.

R. Z.

ICOANA LUMEI, publicație periodică săptămînală de literatură și știință apărută la Iași între 20 mai 1865 și 4 august 1866. Redactor al foii era Gh. Asachi, **I. I.** fiind o ilustrare a modului anacronic în care el înțelegea, după Unirea Principatelor, adică într-o perioadă de modernizare a presei periodice, menirea publicisticii. Între această revistă, cu un conținut variat, dar neinteresant, și omonima ei din 1840 există o clară corespondență, care rezultă și din compararea programelor redacționale, apropiate ca ton și, mai ales, propunîndu-și aceleași țeluri literare și politice. **I. I.** trebuia să fie, în intenția grupului de „compatrioți" care inițiia apariția revistei, un răspuns la dorința publicului cititor din Moldova de a fi informat în legătură cu evoluția culturală și științifică. Mijlocul ales de redacție, pentru a corespunde acestui deziderat, este acela de a prezenta în fiecare număr literați, savanți, artiști, oameni politici, într-un cuvînt personaje de seamă ale timpului, ori monumente istorice și de arhitectură caracteristice pentru o țară sau alta. Literatura pe care o publică **I. I.** îi aparține, în bună măsură, lui Gh. Asachi : versuri, balade istorice *(Traian și Dochia, Ștefan cel Mare înaintea Cetății Neamț* ș. a.), fabule, unele avînd, probabil, atunci, un înțeles moral sau politic actual, traduceri (un fragment din *Divina Comedie)*. Cele mai multe dintre aceste scrieri sînt însă republicate aici, după ce, cu mulți ani înainte, apăruseră în alte periodice ale lui Gh. Asachi.

I. Ianov retipăreşte „cînticelul comic" *Tînărul din Sărărie*, iar Ecaterina Chinezu diverse traduceri literare. În revistă apar şi tălmăciri nesemnate, mai toate din limba franceză, anecdote istorice şi politice, articole de ştiinţă popularizată (unele scrise de Dimitrie Asachi) ş. a.

— 1. [Gh. Asachi], *[Articol-program]*, ICL, I, 1865, 1.

R. Z.

ICOANA VREMEI, revistă literară apărută săptămînal la Bucureşti între 16 octombrie şi 13 noiembrie 1894. Redactată de un comitet format din tineri literaţi, **I. v.** a publicat literatură originală (versuri şi proză), articole de critică, traduceri şi note bibliografice. Principalii colaboratori şi redactori au fost D. Th. Neculuţă (semna cu pseudonimele D. Niculescu, D. Azur, F. Crîng, Odin şi cu iniţiale) şi N. Ţimiraş (semna N. Sorin). Cei doi poeţi, autori şi de articole de critică literară scrise sub influenţa lui C. Dobrogeanu-Gherea, traduceau din Goethe şi Hugo. Se mai publică versuri populare luate din colecţiile lui G. Dem. Teodorescu şi I. G. Bibicescu, informaţii relative la viaţa literară, recenzii.

— 1. Mihu Dragomir, *[Note, variante şi bibliografie]* la D. Th. Neculuţă, *Spre ţărmul dreptăţii*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1954, *passim* ; 2. Straje, *Dicţ. pseud.*, *477*, *742—743*.

R. Z.

IGHEL-DELEANU, Ilie (8.VI.1870, Bucureşti — **29.III.1938, Bucureşti), scriitor. Îşi începe învăţătura** la Piteşti, unde tatăl său fusese numit medic primar al judeţului Argeş. Îmbolnăvindu-se, **I.-D.** întrerupe o vreme şcoala. Intră lucrător într-o tipografie din Bucureşti, dar în scurt timp îşi reia studiile, urmînd la liceul „Matei Basarab", apoi, după 1890, la Facultatea de drept. După absolvirea ei, se stabileşte ca avocat în Capitală.

I.-D. îşi face debutul literar în 1888, cînd scoate revista „Farul tinerimei". Este redactor la „Fîntîna Blanduziei" (1889), „Buciumul" (1889—1890), „Românul" (1890), „Naţiunea" (1890—1891). În 1895 editează efemera revistă „Ecoul", iar din 1898 pînă în 1903 conduce publicaţia „Foaia populară". Mai colaborează la „Lumina" (1890), „Biblioteca familiei" (1891), „Românul literar" (1891), „Independentul literar ilustrat" (1892), „Familia" (1892—1895), „Lumea nouă literară" (1895—1896), „Naţionalul" (1896), „Adevărul" ş.a. În paginile acestor periodice publică versuri, adunate şi în volumele *Melancolie*, *Vechi şi noui*, precum şi articole, scrieri în proză, piese de teatru. **I.-D.** mai semna Ilie Emanoil Igel (Ighel), Ilie Ighel, Ilie I. Deleanu.

În versurile lui, **I.-D.** are aerul unui poet cuprins de pesimism. El imită, uneori pînă la pastişă, motive şi imagini din poezia lui M. Eminescu. Tonalitatea e minoră, romanţioasă. Versurile, deşi prozaice, sînt bine meşteşugite, chiar cu o anume armonie a sonurilor. Dealtfel, în 1890 i-ar fi apărut, nesemnată, o primă fasciculă dintr-un dicţionar de rime. Părăsind cu uşurinţă ipostaza de poet al suferinţei şi deziluziilor, **I.-D.** ajunge să fie cunoscut mai cu seamă ca autor de literatură foiletonistică. Scrie fie anodine proze scurte, fie aşa-zise romane despre haiduci sau despre tîlhari, unele lucrate la comanda editorilor. Acestea au avut cariera cea mai fructuoasă în activitatea lui publicistică. Sînt însă naraţiuni vulgare, amestec brut de relatare a unor fapte senzaţionale cu o falsă reconstituire istorică sau cu o vagă descriere a moravurilor sociale. Intenţia moralizatoare a autorului nu poate fi luată în serios atîta timp cît sînt înfăţişate scene pornografice. Sugestiile venite din literatura naturalistă a vremii degenerează cu totul în scrierile lui, scrieri inferioare chiar nepretenţioaselor povestiri şi romane ale lui N. D. Popescu. **I.-D.** a încercat să compună şi cîteva piese de teatru (*Rimescu*, *Hipnotismul*, *Păcatul* ş. a.), lucrări hibride, fără valoare.

— *O dragoste*, Bucureşti, Tip. Şcoalelor, 1889 ; *Încercare critică asupra lui Eminescu*, Bucureşti, Tip. Buciumul, 1890 ; *Banditul Simion Licinski*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1890 ; *Păcatul*, BIF, II, 1891, 13, 14, 16, 17 ; *Moartea banditului Simion Licinsky*, Bucureşti, Steinberg, 1891 ; *Melancolie*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1892 ; *Dragoş, hoţul Tecucilor*, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Tîlharul Fulger*, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Voluntarul*, Bucureşti, Tip. Populară, 1894 ; *Boala veacului*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1895 ; *Vechi şi noui*, Bucureşti, Tip. Baer, 1904. — Tr.: Heine, *[Poezii]*, în *Vechi şi noui*, Bucureşti, Tip. Baer, 1904.

— 1. *[Anunţ de apariţie a primei fascicule din „Întîiul dicţionar de rime"]*, LUP, VII, 1890, 1253 ; 2. Ilie Ighel-Deleanu, *[Autobiografie]*, BIF, II, 1891, 9 ; 3. *[Cronici literare la volumul „Melancolie"]*, în *Vechi şi noui*, Bucureşti, Tip. Baer, 1904 ; 4. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *101* ; 5. Sofronie Ivanovici, *Ilie Ighel, N. D. Popescu, Panait Macri*, Bucureşti, Tip. Tickes, 1898 ; 6. Un colaborator, *Ilie I. Deleanu*, FP, V, 1902, 11 ; 7. Predescu, *Encicl.*, *261* ; 8. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *153—154* ; 9. Dinu Pillat, *Romanul de senzaţie în literatura română din a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, Bucureşti, Tip. Talazul, 1947, *30—47*.

G. D.

ILEANA, revistă artistică şi literară care a apărut la Bucureşti din iunie 1900 pînă în decembrie 1901. Editată de Al. Bogdan-Piteşti, după modelul unor publicaţii de artă din Franţa şi Germania, revista era redactată de I. C. Bacalbaşa ; cu numărul 3—4 din 1901, pe frontispiciul publicaţiei cei doi apar împreună, în calitate de directori-proprietari. Periodicitatea anunţată nu a fost respectată, în cele 18 luni de apariţie editîndu-se şase numere, dintre care două duble. **I.** trebuia, aşa cum specifica într-un editorial I. C. Bacalbaşa, să sprijine afirmarea artelor plastice româneşti. În acest scop, era necesară combaterea mentalităţii nesănătoase potrivit căreia produsele artistice naţionale nu aveau valoare. Bacalbaşa se arăta circumspect în privinţa nivelului de ansamblu al manifestărilor artistice autohtone, dar susţinea că o evoluţie artistică trebuie pregătită şi sprijinită. Mijloacele prin care s-ar putea realiza această evoluţie ar fi experienţa acumulată în secolul al XIX-lea şi, mai ales, bogata tradiţie artistică populară. El semnalează, în această ordine de idei, influenţa favorabilă a folclorului asupra literaturii culte. În sprijinul acestor teze scrie şi C. Dimitrescu-Iaşi studiul său *Arta naţională*. Colaboratorii literari ai revistei sînt Ch.-Ad. Cantacuzène, Mircea Demetriade, Gh. Marinescu, G. Donna, Radu D. Rosetti şi D. Karr, toţi autori de versuri, G. Ranetti, care colaborează cu proză şi cu o caldă evocare a lui A. Bacalbaşa, şi Al. Bogdan-Piteşti, autor de versuri în limba franceză. I. C. Bacalbaşa scrie cîteva articole în chestiunea teatrului naţional, iar M. Demetriade o prezentare a vieţii şi activităţii lui Nietzsche. **I.** a fost editată în condiţii grafice remarcabile, cu splendide reproduceri din N. Grigorescu, I. Andreescu ş. a.

R. Z.

ILFOVUL, publicaţie săptămînală apărută la Bucureşti de la 28 noiembrie 1877 pînă la 11 decembrie 1880, apoi din noiembrie 1885 pînă la 25 decembrie 1885. Proprietar-responsabil era P. Bălăceanu. Redac-

torii, liberali în convingeri, declarau că provin din „clasele de jos" şi îşi propuneau să contribuie, prin scrisul lor, la ameliorarea stării de înapoiere a ţărănimii. Într-adevăr, în fiecare număr, gazeta insera, la rubrica *D-ale noastre,* ştiri din satele ilfovene, semnalînd nedreptăţile ce se făceau ţăranilor, abuzurile oficialităţilor sau ale celor avuţi. Literatura publicată în **I.** avea în vedere gradul de cultură al cititorilor, precum şi respectarea unei tematici adecvate. Se republică astfel poeziile *Sila* a lui C. Bolliac, *Zapciul* a lui Al. Depărăţeanu. Din Depărăţeanu se mai reproduc *Pelegrinul, Nihil novi sub sole, Demoliţiuni.* Alte versuri, cu caracter politic, precum *Un suspin,* nu sînt iscălite. Din „Literatorul", gazeta retipăreşte versuri de Al. Macedonski *(Hymn, Castelul),* considerîndu-le probabil mai lesne de înţeles. Scrierile în proză sînt puţine şi fără valoare, precum *O convorbire între doi ţărani,* neiscălită. Pentru a glorifica vitejia ostaşilor români din războiul pentru Independenţă, **I.** a inclus în coloanele sale versuri de A. Popescu *(Cîntul dorobanţului),* V. M. Lazăr *(Plevna)* sau anonime *(Marşul călăraşilor)* şi a retipărit numeroase poezii de V. Alecsandri, D. Petrino, N. Pruncu. Aceeaşi temă o are şi schiţa *Ostaşul român* de C. N. Cornăţeanu. Din literaturile străine, **I.** a publicat doar o versiune a *Dialogului morţilor,* după Fénelon şi Longueville.

D. M.

ILIODOR v. **Etiopica.**

ILUSTRAŢIUNEA, periodic ştiinţific şi literar care a apărut săptămînal la Bucureşti între 18 septembrie 1860 şi 19 martie 1861. Proprietar şi editor al gazetei, subintitulată „jurnal universal", era C. Pop de Szathmáry, iar redactor responsabil A. Zanne, scriitor, traducător, publicist politic şi prieten devotat al lui D. Bolintineanu. **I.** trebuie socotită însă între periodicele lui D. Bolintineanu, deoarece, în tot timpul apariţiei, a susţinut punctul de vedere al acestuia în chestiunile politice şi literare. Gazeta îşi propune, cum arată un articol-prospect, să asigure o publicitate întinsă cunoştinţelor folositoare şi ideilor ce formează gustul artistic. **I.** publică o *Cronică* a evenimentelor politice, redactată adesea, probabil, chiar de D. Bolintineanu sau de Al. Zanne, diverse informaţii şi articole referitoare la chestiuni ştiinţifice şi tehnice, foarte multe cugetări şi maxime. O serie de articole se ocupă de *Cîntecele populare,* de definiţia poeziei după Aristotel, Bacon şi Fénelon, de starea literaturii şi a instrucţiunii la români. Al. Zanne este autorul, între altele, al unei compilaţii referitoare la teatrul englez premergător lui Shakespeare, iar D. Bolintineanu al unei serii de *Studii literare. Versificarea română.* V. Alecsandri publică poeziile *Emmi* şi *Stelele* şi tot versuri, Gr. H. Grandea. D. Bolintineanu este şi autor al unor scrieri de inspiraţie istorică : *Moartea lui Miron Costin logofătul* ş.a. Dionisie Pop Marţian tipărea în **I.** relatările privitoare la o călătorie de la Cernavodă la Constanţa, prin teritoriul aflat sub administraţie otomană, atent la trăsăturile specific orientale şi semnalînd cu entuziasm patriotic prezenţa elementului românesc. O ilustraţie bogată şi variată, cu gravuri de cea mai bună calitate, se adaugă articolelor interesante şi atractive, făcînd din **I.** o publicaţie de bun nivel publicistic şi literar.

R. Z.

ILUSTRAŢIUNEA, supliment literar săptămînal al ziarului „Ţara" apărut la Bucureşti între 15 ianuarie şi 19 martie 1895. Au colaborat cu versuri Cincinat Pavelescu, C. Cantilli, Radu D. Rosetti, L. Dauş, N. Vaschide, Dem. Moldoveanu, C. Bucşan şi M. Simbotin. Cronicile literare sînt scrise de Cincinat Pavelescu şi H. Streitman. Se publică şi cîteva traduceri din A. Allais, G. Courteline şi alţi umorişti francezi, mai puţin cunoscuţi.

R. Z.

ILUSTRAŢIUNEA ROMÂNĂ, revistă literară ilustrată apărută la Bucureşti, săptămînal, de la 16 iunie 1891 pînă la 15 martie 1892. Emile Galli, ziarist cunoscut în epocă, a condus **I. r.** în calitate de proprietar şi editor. Din octombrie 1891, E. Vaian a asigurat redactarea revistei, în ale cărei pagini a publicat poezii, nuvele şi, sub pseudonimul S. Tal, cronici dramatice. Cu alte scrieri literare au colaborat I. C. Săvescu, Carol Scrob, I. I. Truţescu, Corneliu Basarabeanu (Botez), Ludovic Dauş, G. Lungu, Şt. Scurtu şi W. Barca-Karbotti. I. Păun-Pincio tipăreşte în **I. r.** poeziile *În crîng, Seara, Ofelia* şi *Ţie.* În primele trei numere Al. Macedonski este semnatarul rubricii *Convorbire săptămînală,* în care comentează evenimentele culturale şi politice însemnate. Apar şi cîteva traduceri din J. Verne, Fr. Coppée, Flaubert, Heine, Tolstoi şi Garşin.

R. Z.

IMBERIE ŞI MARGARONA, carte populară. Originalul îndepărtat al acestei cărţi de dragoste şi aventuri este romanul cavaleresc francez din secolul al XV-lea, *Histoire du vaillant chevalier Pierre, fils du comte de Provence et de la belle Maguellonne, fille du roi de Naples.* Romanul, tipărit prima oară la Lyon, în 1453, s-a răspîndit în paisprezece literaturi, ajungînd la noi printr-un intermediar grecesc. Subiectul romanului (acelaşi şi în cartea populară), inspirat de legende medievale şi elemente folclorice de largă răspîndire în epocă, îl constituie peripeţiile neobişnuite care despart temporar doi îndrăgostiţi. Prelucrarea versificată neogreacă tipărită, începînd din 1553, în numeroase ediţii veneţiene, urmează, în general, structura epică a romanului francez, pe care îl prescurtează şi căruia îi transformă, în parte, concepţia. Se renunţă la unele elemente cavalereşti — cultul onoarei şi simţul războinic — şi se modifică psihologia eroilor, sentimentul de *amour courtois* fiind transpus în cadrul familial. Traducerea românească, datînd din secolul al XVIII-lea, este o adaptare prescurtată şi cu unele elemente locale, făcută după versiunea neogreacă. Singura copie, din 1789, păstrată într-un miscelaneu de texte religioase, aparţine logofătului Ioniţă (Niculae) Şoimescu, din părţile Muscelului, care a intitulat-o *Istoria lui Imberie, fecior împăratului al Proveţii.* Imberie cîştigă, în urma unei întreceri cavalereşti, mîna Margaronei, fiica regelui din Moreea. Încercînd să se întoarcă în Proveţa, tinerii trec printr-o serie de aventuri al căror conflict (frecvent, ca motiv literar, în poeme şi romane medievale şi, de asemenea, într-o poveste din *O mie şi una de nopţi*) este declanşat de răpirea unui giuvaer de o pasăre de pradă. Plecat să regăsească giuvaerul, Imberie este surprins de o furtună pe mare, răpit de piraţi, vîndut ca rob în Egipt, dar, îmbogăţit peste cîţiva ani,

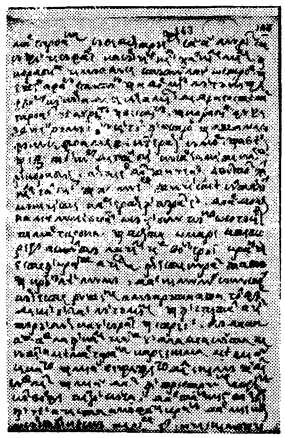

el se întoarce, după o călătorie cu noi peripeţii, la Margarona, alături de care va domni în Provenţa. În literatura română, vechea povestire cavalerească dobîndeşte factura unei naraţiuni de basm. O serie de elemente lingvistice, stilistice şi de conţinut integrează această carte în literatura populară naţională. Versiunea românească conţine expresii şi mijloace stilistice de natură folclorică: „mă usuc ca floricica cîmpului", „mor cu zile", „năravul nu şi-l schimbă" ; Imberie este jelit de mama sa ca într-un bocet popular: „Lumina mea, ochişorii mei, sufleţelul meu, răzimarea bătrîneţilor mele vechi". Unele elemente trimit la tradiţii religioase specifice românilor: îndrăgostiţii sînt căsătoriţi de un mitropolit; crezîndu-şi soţul mort, „egumeniţa" Margarona îi face „colivă şi parastas". Deşi păstrat într-un singur manuscris, nu este exclus ca *Imberie şi Margarona* să fi cunoscut, la noi, o circulaţie mai mare.

— *Istoria lui Imberie, fecior împăratului al Provenţii*, CPL, II, *11—25*.

— 1. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *333—345* ; 2. Călinescu, *Ist. lit.*, *51* ; 3. Piru, *Ist. lit.*, I, *458—459* ; 4. Dan Simonescu, *Introducere*, CPL, II, *9—10* ; 5. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *278—282* ; 6. *Ist. lit.*, I, *680—681* ; 7. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărţile populare laice*, partea II, Bucureşti, E.A., 1978, *344—346*.

A. S.

INDEPENDENTUL, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti între 25 august — decembrie 1889, 1 ianuarie 1892 — 29 martie 1894, 12 iunie 1899 — 27 februarie 1900. Redactor răspunzător era Al. Kiriacescu, înlocuit apoi cu Gr. C. Manno. În 1893, director politic a fost P. C. Seraphem. În numărul din 29 martie 1894 se anunţă că **I.** încetîndu-şi apariţia, cititorii se pot abona la ziarul „Lumina" al lui Al. Macedonski. Între 5 ianuarie 1892 şi 14 februarie 1894, ziarul a editat şi un număr duminical intitulat „Independentul literar ilustrat", sub conducerea lui Ilie Dimitrescu-Ghiocel. **I.** a publicat multă literatură, nu însă de cea mai bună calitate. Colaborau de obicei autori mediocri. Domină schiţele, cele mai multe de factură naturalistă, cu o accentuată înclinare către observarea vieţii sociale şi către critica moravurilor. Printre colaboratorii cu lucrări de acest gen se numără V. Alecsandrescu *(Ernestina, Reciprocitate, Ideile ţaţii Anichi)*, Gr. Mărunţeanu *(Barbatul cucoanii Marghioali)*, E. Vaian *(Poloneza)*, Al. Castriş, G. Russe-Admirescu *(Viorin Cerescu sau Din viaţa unui ziarist)*, M. Leon, I. Dragomirescu-Ranu. Povestiri mărunte a publicat Tr. Demetrescu. În foileton, apar romanul *Nebuniile tinereţei* de Gr. Mărunţeanu, dedicat lui I. S. Spartali, precum şi fragmente din romanul *Măritată* de E. Vaian. În anul 1899, a fost inserată o rubrică nouă, *Scrisori intime*, semnată fie M. Drăgănescu, fie Eldorado.

Poezii s-au publicat cu deosebire în suplimentul literar, sub semnăturile lui G. Russe-Admirescu *(Rustice, Într-o cafenea)*, Ilie Ighel-Deleanu *(Lui Eminescu, Logodna noastră, Madrigale)*, Eliza Mustea *(Patrie şi iubire, Spre cimitir)*, A. Stavri *(În toamnă)*, A. Naum-Ploieşti, Elena Sevastos, A. Cantilli, Th. D. Speranţia, I. C. Săvescu, I. N. Roman *(Datoria)*, I. Păun-Pincio *(Ofelia)*, Al. Filioreanu. În ziar s-au reprodus poezii de Al. Macedonski *(Copii, Noapte de mai)*. Se face loc şi unor poezii populare, din colecţia alcătuită de A. Iana şi S. Liuba.

Rubrica de traduceri era deosebit de bogată, cuprinzînd scriitori precum Catulle Mendès, A. Houssaye, Al. Dumas, A. de Musset, M. Schwob, J. Lemaître, Maupassant, Baudelaire, Heine, Turgheniev, Dostoievski, Tolstoi. Autorii traducerilor, în general conştiincios făcute, sînt Vasile Alecsandrescu, I. S. Spartali, precum şi numeroşi alţii, ascunşi sub pseudonime diverse (Iason, Filius Noctis ş. a.).

Critică literară s-a făcut puţină în **I.**, dar articolele care se publică dovedesc o bună orientare în literatura vremii. Afară de cronicile dramatice ale lui V. Alecsandrescu, Al. Lăzărescu (Laerţiu) şi A. Alexandrescu-Dorna, apare o conferinţă a lui A. I. Odobescu despre P. Poenaru, un Petre Zătreanu (poate pseudonim) scrie cronici literare judicioase. Se ia apărarea poeziei lui M. Eminescu, asaltată de zelul imitatorilor (Constant, *Eminescu şi pigmeii)*, este ironizat Gr. N. Lazu, care îl atacase pe G. Coşbuc (Toma Florescu, *Către un spadasin literar)*. Al. Macedonski recenzează romanul *Dan* de Al. Vlahuţă, în termeni moderaţi. Scurte prezentări sînt dedicate unor scriitori europeni reprezentativi din secolul al XIX-lea, majoritatea francezi.

D. M.

INDEPENDENTUL LITERAR, revistă literară săptămînală apărută la Bucureşti, între 14 februarie şi 20 martie 1894. Primele două din cele şase numere apărute continuau numerotarea ziarului politic „Independentul". Articolul-program, scris de G. Russe-Admirescu *(Opiniunea publică)*, prea puţin susţinut de conţinutul revistei, militează pentru autoritatea criticii, pentru autonomia şi obiectivitatea ei. Unele articole polemice indică o orientare antijunimistă (se republică fragmente din satira lui M. Zamphirescu, *Muza de la Borta-Rece*) şi antisocialistă. Ţinta atacurilor este îndeosebi A. Bacalbaşa, contestat de Toma Florescu şi acuzat de plagiat de G. Russe-Admirescu. În sprijinul acuzaţiei se traduce *Le Colonel Ramollot* de Ch. Leroy, modelul pentru *Moş Teacă* al lui Bacalbaşa. Alte comentarii critice sînt semnate de Şt. I. Slăvescu *(Literatura şi politica, Traducătorii noştri)*. Al. Macedonski, adulat de redactori (într-o schiţă biografică, Russe-Admirescu îl numeşte „o figură gigantică"), colaborează cu articolul *De pe culmea vieţei* şi cu poezii (*Psalmi moderni, Apolog* ş. a.).

Alte versuri apărute în revistă, de factură minoră, aparţin lui Toma Florescu, G. Russe-Admirescu, Christescu-Podeanu, Cincinat Pavelescu. Cu proze scurte sînt prezenţi C. I. Tudor, Gr. Mărunţeanu (acesta şi cu un fragment de roman), T. Florescu. Poezii populare publică I. G. Bibicescu şi Şt. I. Slăvescu.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *330*.

L. V.

INDEPENDINŢA v. **Dîmboviţa** (1858).

INDEPENDINŢA ROMÂNĂ v. **Dîmboviţa** (1858).

INSTRUCŢIUNEA PUBLICĂ, revistă de cultură care a apărut la Iaşi la 24 ianuarie 1860. Redactor responsabil era V. A. Urechia, autor al articolului *Progresul şcoalelor*, al studiului *Alexandria* şi al notelor bibliografice. Mai colaborau B. P. Hasdeu şi G. R. Melidon, primul dînd tiparului mai multe documente istorice inedite, cel de al doilea, versuri închinate Unirii *(Aniversala zilei de 24 ianuarie)*.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *333* .

R. Z.

INTIM, revistă literară apărută la Bucureşti în anul 1895. S-a păstrat doar numărul 2, din 15 octombrie, al acestei publicaţii care ar fi trebuit să apară bilunar. N. Gr. Mihăescu-Nigrim, M. Codreanu şi un Norin colaborează cu poezii. Se mai republică versurile Alexandrinei Mihăescu.

R. Z.

IOAN din Vinţ v. **Zoba din Vinţ, Ioan.**

IOANIDE, H., pitarul (prima jumătate a sec. XIX), scriitor. Pe baza unor date biografice, dar mai ales a particularităţilor lingvistice şi stilistice ale scrierilor, s-a propus identificarea lui **I.** cu pitarul Hristache, autor al unei cronici versificate despre Mavrogheni ⟨3⟩. Prin 1846—1847 **I.** era învăţător la o şcoală particulară din Bucureşti. A colaborat la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1841—1844) cu versuri şi proză moralizatoare, semnînd uneori H. Ioanidis. Conştient de lipsa vocaţiei sale poetice, **I.** a compus totuşi elegii şi satire, de valoare modestă. Ele pot fi menţionate doar printre cele dintîi încercări în speciile respective şi pentru ilustrarea circulaţiei unor motive în literatura română.

— *[Scrisoare către redacţie]*, FMIL, IV, 1841, 24, 30 ; *Nevinovata căsnicie*, FMIL, IV, 1841, 30 ; *Omului ce dă un ban săracului, Dumnezeu îi dă o mie*, FMIL, IV, 1841, 39 ; *Întristarea*, FMIL, IV, 1841, 41 ; *Bogatul şi săracul*, FMIL, IV, 1841, 43 ; *Conversaţia Rîghii Despadi cu Dama de Caro*, FMIL, IV, 1841, 50 ; *Scrieţi toţi*, FMIL, V, 1842, 6 ; *Ghicitori*, FMIL, V, 1842, 10, 51 ; *Filomila*, FMIL, V, 1842, 16 ; *Nu mă uita*, FMIL, V, 1842, 27 ; *Mustrarea cugetului*, FMIL, V, 1842, 31—32 ; *Către lună*, FMIL, V, 1842, 38 ; *Studentul sau Îngerul de rai*, FMIL, V, 1842, 43—44 ; *Poveţile unui tată, pe care le dă fiului său în cea din urmă zi a vieţii sale*, FMIL, V, 1842, 47—48 ; *Bici pentru vrăjmaşi*, FMIL, V, 1842, 51 ; *Jalea unui părinte pentru pierderea unei singure născută a sa fiică*, FMIL, VI, 1843, 4 ; *Mărturisirea şi pocăinţa*, FMIL, VI, 1843, 20 ; *Fabulă*, FMIL, VI, 1843, 24 ; *Anecdotă*, FMIL, VI, 1843, 25 ; *Miluiţi-mă şi credeţi că ceea ce-mi daţi, vouă vă daţi*, FMIL, VI, 1843, 29 ; *Înţeleptul şi fii săi*, FMIL, VI, 1843, 35 ; *Salutaţie către Anul Nou 1844*, FMIL, VII, 1844, 1.

— 1. G. Bogdan-Duică, *Vasile Cîrlova*, S, VI, 1905, 40 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 249 ; 3. N. A. Ursu, *O identificare istorico-literară*, CRC, XIII, 1978, 31.

M. T.

IONESCU, Demetriu (Take) G. (13.X.1858, Ploieşti — 21.VI.1922, Roma), scriitor. Era fiu al negustorului Ghiţă Ioan şi al Eufrosinei Ioan, prin care se înrudea cu I. Heliade-Rădulescu. Terminîndu-şi studiile liceale la Bucureşti, a urmat dreptul la Paris, întorcîndu-se în ţară în 1881. A cunoscut de îndată o ascensiune politică rapidă. După ce colaborase o vreme la ziarul liberal „Românul", intră în partidul conservator (1886). A fost în mai multe rînduri ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, ministru de Finanţe. În 1908, **I.** întemeiază un partid propriu, conservator-democrat, şi face parte în următorii zece ani din mai toate guvernele. A fost unul din cei mai activi partizani ai intrării României în război, împotriva Austro-Ungariei, motivîndu-şi poziţia prin necesitatea realizării unităţii naţionale. Ministru de Externe din 1920, a avut o contribuţie substanţială în consolidarea Micii Înţelegeri. Mort la Roma, a fost adus în ţară şi înmormîntat la Sinaia.

Afară de „Românul" (în paginile căruia a folosit pseudonimul Juanera), **I.** a colaborat şi la „Timpul". În anii 1889—1890 a condus ziarul „La Liberté roumaine", semnînd aici numeroase articole politice cu un alt pseudonim — Tyo. Din 1908, a fundat ziarul „Ordinea", oficios al propriului partid. Elev fiind, **I.**, atras de literatură, colaborase cu nuvele la o publicaţie şcolară, „Revista tinerimii". Tot ca elev, a publicat în „Revista junimei", în 1875, versuri, poeme în proză şi nuvele. Mai tîrziu va renunţa cu totul la preocupările literare, mărginindu-se la preţuirea şi sprijinirea literaturii şi a scriitorilor. Versurile pe care le-a compus sînt lipsite de personalitate, cu numeroase clişee şi neologisme *(Contemplare, Refren de toamnă, La lună)*. Pline de romanţiozităţi sînt şi cele două nuvele ale sale, *Roze albe şi roşie* şi *O lacrimă*, în care, cu o insistenţă specific adolescentină, se discută fie despre statornicia iubirii, fie despre incompatibilitatea în amor. Misterele, trandafirii, durerea, iubirea sînt cîteva din laitmotivele prin care **I.** anticipă, în proză, poezia macedonskiană. Tînărul autor se preocupă în special de moralitatea eroilor săi şi oferă o lecţie „omului modern", care nu e în stare să reziste „noianului de infamie" (Alfred, eroul din *Roze albe şi roşie*, se va sinucide în clipa în care îşi dă seama de nimicnicia sa).

Colaborînd la „Revista junimei", pronunţat antijunimistă. **I.** scrie un pamflet, *Spiritele anului 3.000*, imaginîndu-şi între altele cum vor arăta literatura şi cultura română în acel secol. Scopul său este precis : să ironizeze Junimea şi pe membrii ei. Imaginaţia sa, foarte aprinsă, transformă însă pamfletul într-o adevărată povestire de anticipaţie, ceea ce face ca **I.** să fie printre precursorii acestui gen în literatura română.

— *Contemplare*, RJ, 1875, 45 ; *Roze albe şi roşie*, RJ, 1875, *54—76, 115—135, 162—190* ; *Reveria lunei*, RJ, 1875, *83* ; *[Cronici literare]*, RJ, 1875, *87—92, 145—146, 210—214* ; *Numele ei*, RJ, 1875, *99—100* ; *O lacrimă*, RJ, 1875, *292—330* ; *Spiritele anului 3.000*, RJ, 1875, *367—397, 440—456*, reed. fragm. în *Vîrsta de aur a anticipaţiei româneşti*, îngr. şi introd. I. Hobana, Bucureşti, E. T., 1969, *20—49* ; *Refren de toamnă*, RJ, 1875, *402* ; *La lună*, RJ, 1875, *462* ; *Discursuri politice*, îngr. Cristu S. Negoescu, vol. II, partea I, Bucureşti, Baer, 1902, vol. III, Bucureşti, Socec, 1903, vol. IV, Bucureşti, Lăzăreanu, 1904 ; *Souvenirs*, Paris, Payot, 1919 ; *În Carpaţi*, ASO, *115—142* ; *Consiliul de coroană de la Cotroceni*, MI, VII, 1973, 6 ; *Cîteva păreri personale*, MI, IX, 1975, 12.

— 1. Panu, *Portrete, 69—71* ; 2. Al. Macedonski, *Tache Ionescu*, L, XIII, 1893, 7 ; 3. Caragiale, *Opere*, V, *151—154* ; 4. Hyperion [Şt. Antim], *Take Ionescu. O notiţă critică*, Bucureşti, Flacăra, 1915 ; 5. *Ce s-a scris, ce s-a vorbit şi funeraliile la moartea lui Take Ionescu*, Turnu Severin, Severinul, 1922 ; 6. A. M. Eliescu, *Take Ionescu*, Bucureşti, Universul, 1929 ; 7. Romulus Seişanu, *Take Ionescu*, Bucureşti, Universul, 1933 ; 8. C. Xeni, *Take Ionescu*, ed. 2, Bucureşti, Universul, 1933 ; 9. I. Hobana, *Demetriu G. Ionnescu*, în *Vîrsta de aur a anticipaţiei româneşti*, îngr. şi introd. I. Hobana, Bucureşti, E. T., 1969, *17—20* ; 10. V. Netea, *Take Ionescu*, Bucureşti, Meridiane, 1971 ; 11. Şerban Constantinescu, *O guvernare de o singură lună*, MI, VII, 1973, 11 ; 12. Alexandrina Ecaterina Woroniecki, *Sfîrşitul lui Take Ionescu*, MI, IX, 1975, 7.

D. M.

IONESCU, Elisabeta M. Z. (sfîrşitul sec. XIX), poetă. Originară din Galaţi, şi-a trimis modestele încercări poetice la „Literatorul" (1883), „Revista literară" (1886—1901), „Revista olteană" (1888), „Ţara nouă" (1884, 1885), „Vieaţa nouă", „Duminica" (1890), „Liga ortodoxă" (1896). După apariţia volumului *Impresiuni* (1894), a continuat să publice versuri în „Ecoul", „Independentul" (1899) şi, cu regularitate, în „Foaia populară" (1898 — 1903), „Galaţii" (1903—1906). În „Vieaţa nouă" a semnat Elmzi şi Eli sau E. I. în „Luceafărul" din Galaţi, publicaţie care apărea, în 1897, sub îngrijirea sa.

Nu fără oarecare gingăşie, versurile sale, vădind o sensibilitate melancolică (accentuată de o nefericită infirmitate) rămîn totuşi la un nivel modest, comun. Majoritatea sînt romanţe, sub raportul expresiei mult tributare poeziei eminesciene. Vocabularul este copiat după cel eminescian. *Şi dacă, De dorul lui, E uşor* sînt simple pastişe după *Şi dacă..., Luceafărul, Criticilor mei.* Atenţia pentru amănuntul pitoresc, pictural, trădează rareori *(Zi de iarnă)* o sensibilitate mai personală, feminină.

— *Impresiuni*, Galaţi, Tip. Nouă, 1894 ; *Clipe de durere*, Bucureşti, Tip. Foaia populară, 1900.

— 1. George Russe, *„Impresiuni"*, LUI, I, 1894, 79 ; 2. *Scriitorii noştri : domnişoara Elisabeta M. Z. Ionescu*, FP, I, 1898, 24—26.

S. C.

IONESCU, Radu (1834, Bucureşti — 24.XII.1872, Bucureşti), critic literar, poet şi ziarist. A urmat cursurile colegiului bucureştean „Sf. Sava". Înclinat de timpuriu către poezie, şi-a adunat primele versuri în volumul *Cînturi intime* (1854). În 1855 prefaţează o ediţie de poezii ale lui D. Bolintineanu. Studiază literele şi filozofia în Franţa şi colaborează aici la „Buciumul" (1857) cu satire şi articole politice ; în 1859, din Paris, salută Unirea printr-o odă entuziastă. Întors în ţară, intră în redacţia ziarului „Dîmboviţa", al cărui redactor devine în mai 1860. După suprimarea „Independinţei" ajunge, în februarie 1861, redactor responsabil al „Uniunii române", iar în noiembrie 1862, director, proprietar şi redactor al ziarului „Independinţa română". Membru în comitetul de redacţie al „Revistei române", colaborează la aceasta cu studii, articole şi versuri. În primăvara anului 1863, **I.** trece în redacţia cotidianului liberal „Românul", unde continuă o susţinută activitate jurnalistică, sub semnăturile folosite şi pînă atunci : Radion, Darion şi R. I. Ca director în Ministerul Cultelor, ţine, în 1865, conferinţe cu subiecte istorice ; ca ziarist, atacă guvernul şi domnia lui Al. I. Cuza, prin articolele din „Conştiinţa naţională" (1865) şi „Sentinela română" (1866). Face parte din comitetul de direcţie al „Revistei Dunării" (1865). După detronarea lui Cuza, este ales deputat de Argeş şi membru în consiliul comunal al Bucureştilor, iar în 1867 este numit agent al ţării la Belgrad. **I.** a fost unul dintre jurnaliştii români remarcabili, ale cărui articole, publicate în presa liberală, mărturisesc cunoştinţe întinse şi variate de filozofie, drept, economie, sociologie, etică, diplomaţie, politică. Determinist, el susţinea că istoria, ca sumă de relaţii cauzale, este condusă de principii, precum justiţia şi libertatea. Progresul social se realizează numai prin legi care proclamă deplina egalitate a tuturor. Deşi înclinat temperamental către poezie, **I.** a scris versuri fără calităţi artistice deosebite. Elev şi imitator al lui Bolintineanu în prozodie, el a contribuit la îmbogăţirea meditaţiei lirice româneşti de pînă la M. Eminescu, printre precursorii căruia poate fi socotit. Cultura filozofică sistematică şi firea meditativă se întrevăd în versurile sale. Limbajul poetic e subordonat total celui logic. **I.** se detaşează de poeţii minori ai epocii (Al. Depărăţeanu, N. Nicoleanu, Al. Sihleanu) prin abordarea unei tematici deosebite,

descinsă din romantismul german (a şi tradus, în 1854, un sonet de W. Müller), din schopenhauerianism şi filozofia indică (preţuia mult Orientul ca sursă de inspiraţie). Contrastul dintre armonia profundă a lumilor celeste şi nefericirea omului naşte, în poezia lui **I.**, sentimentul nimicniciei. Toate sînt privite din perspectivă escatologică şi considerate stoic, socotindu-se că numai prin suferinţă se ivesc sublimul şi arta. Decorul macabru şi fastuos este pus la contribuţie pentru crearea unui cadru propice expunerii, obţinîndu-se uneori tablouri reuşite, al căror efect este însă compromis de un pronunţat verbiaj heliadesc. A mai publicat satire, epigrame şi ode în „România literară", „Buciumul", „Dîmboviţa" şi „Revista română". **I.** este unul din prezumtivii autori ai romanelor *Don Juanii din Bucureşti* şi *Catastihul amorului — La gura sobei*, precum şi ai nuvelei *O zi de fericire* ⟨7, 8, 9, 13⟩.

Articolele sale de critică literară, mai ales *Principiele criticei*, au ca sursă estetica hegeliană, cunoscută fie direct, fie prin intermediari francezi. Delimitată net de ştiinţă, care se dedică utilului, arta se bazează, în concepţia sa, pe principii absolute, deduse din evoluţia literară. Situată între percepţie şi inteligenţă, ea are ca scop revelarea unei „aparinţe frumoase", a unei „forme a idealului", pe care o ia din lumea înconjurătoare ; cu ajutorul ei, imaginaţia oferă o „imagine" a adevărului şi a „frumosului în sine". Manifestare a spiritului omenesc, arta nu e imitaţie, ci creaţie ; influenţa ei socială este mare ; teatrul, mai ales, este un mijloc de educaţie. De aceea, **I.** i-a acordat o atenţie deosebită, semnînd multe cronici dramatice în „Independinţa română". Adept al esteticii deductive, el concepe critica drept o aplicare a principiilor extrase din capodoperele literaturii universale. Criticul, căruia îi cere o lectură bogată, capacitate de observaţie şi spirit contemplativ, este dator să compare opera judecată cu prototipul ideal, rezultat din suma legilor istorice ale genului şi speciei respective. Aprecierea, fundamentată teoretic şi ferită astfel de simpla impresie, ajută la formarea gustului cititorilor. Aplicînd însă fără prea mult discernămînt aceste principii, **I.** a emis multe judecăţi eronate. Îndrumînd critica spre specificul artei, el este un precursor al lui T. Maiorescu, pe care îl anticipează şi sub alte aspecte : critica civilizaţiei române dintre 1850—1860, condamnarea categorică a autorilor submediocri şi demagogi, analiza operei în funcţie de „fond" şi „formă", preferinţele clasice (a tradus, în 1860, una din satirele lui Horaţiu). În ansamblul esteticii româneşti din secolul al XIX-lea, **I.** este cel mai important teoretician prejunimist, contribuind substanţial la călăuzirea criticii literare către o metodă specifică.

— *Cînturi intime*, Bucureşti, Daniilopol, 1854 ; *Odă, Căderea Sevastopolei*, RLT, I, 1855, 38 ; *Epistolă amicului G. Sion*, în D. Bolintineanu, *Poezii vechi şi nouă*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1855 ; *Odă la România*, Paris, 1859 ; *Teatrul român*, IDP, IV, 1861, 1, 30, 53 ; *D-na Dora d'Istria*, RR, I, 1861, *427—448, 783—806*, II, 1862, *17—44* ; *Necrologul lui Ştefan cel Mare*, RR, II, 1862, *515—545* ; *Două conferinţe despre domnia lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1865 ; *Justiţie şi libertate*, SRM, 1866, *17—49* ; *Scrieri alese*, îngr. şi pref. Dumitru Bălăeţ, Bucureşti, Minerva, 1974.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *139—141* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *264, 293* ; 3. Radu Dragnea, *Un critic literar de tranziţie*, G, III, 1923, 6 ; 4. Vianu, *Studii*, *567—569* ; 5. Florea Ghiţă, *Radu Ionescu — pionier al literaturii noastre moderne în epoca Unirii*, MIM, IV, 1966 ; 6. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *291—296, 304—316* ; 7. Florea Ghiţă, *Radu Ionescu — autor al „Don Juanilor din Bucureşti"*, GL, XIV, 1967, 40 ; 8. *Ist. lit.*, II, *765—767* ; 9. Şt. Cazimir, *Paternitatea romanului „Don Juanii din Bucureşti"*, LL, XXIV, 1970 ; 10. Florin Pietreanu, *Un prematorescian : Radu Ionescu*, TMS, V, 1970, 1 ; 11. Mîndra, *Clasicism*, *81—85* ; 12. Dumitru Bălăeţ, *Un roman românesc necunoscut*, RL, V, 1972, 33 ; 13. Dumitru Bălăeţ, *Regăsindu-l pe Radu Io-*

nescu, în Radu Ionescu, *Scrieri alese*, Bucureşti, Minerva, 1974 ; **14.** Mircea Iorgulescu, *Un mare uitat : Radu Ionescu*, RL, VII, 1974, 27 ; **15.** Verzea. *Byron*, *151—154*.

D. M.

IONESCU-CAION, Constantin Al. (25.III.1880 — 2.XI.1918, Bucureşti), scriitor. Dorinţa obsedantă de celebritate a lui **I.-C.** s-a întors împotriva lui într-atît, încît la moarte era un necunoscut. Notorietatea la care ajunsese în anii 1902—1903, acuzîndu-l pe I. L. Caragiale mai întîi că a plagiat un dramaturg maghiar inventat, Kemény István, şi apoi pe Lev Tolstoi, s-a dovedit de scurtă durată. Încercările pe care le-a făcut, încurajat şi de Al. Macedonski, de a resuscita interesul pentru această penibilă afacere au fost infructuoase. Activitatea lui de prozator şi critic literar a trecut neobservată. Pe **I.-C.** îl încercau febrele unui delir de grandoare. Într-un articol din anul 1901, intitulat *Spre adevăr*, se compara cu Napoleon Bonaparte. El se închipuia, la fel ca împăratul francez, înconjurat de hula şi invidia pletorei de „analfabeţi şi bastarzi ai talentului". Totuşi, **I.-C.** a găsit sprijinitori printre personalităţile epocii. Dacă sprijinul acordat de Al. Macedonski mai poate fi explicat, în schimb încrederea pe care au avut-o în el Gr. G. Tocilescu şi A. D. Xenopol este de-a dreptul curioasă. A fost redactor, redactor prim sau colaborator la „Adevărul", „Liberalul", „Revista literară", „Carmen", „Rodica", „Patriotul", „Forţa morală", „Românul literar", „Arhiva", „Cronicarul" ş.a. A folosit pseudonimele : Caion, Alfa şi Omega, Mircea Basarab, Nică Burduşel, Ion Carp, V. Cristeanu, Ion Dobrescu, V. Dragomir, Tudor Dumbravă, Ion Filipescu, Mircea Fulger, Iac, Liber, Victor Macri, Şt. Micu, Decius Mus, Roman Muşat, Dr. Emil Natan, Nergal, Noiac, Tom Popăiuş, Cons. Popescu, Porte du Trait des Anges, Marin, V. Preuţescu, Th. Săndulescu, Elisa Serea, Spătarul Milescu, Un student. Nuvelele sale, inspirate din Antichitatea elină sau din viaţa lui Iisus Hristos, sînt un amestec de informaţie istorică brută (dar suspectă sub aspectul autenticităţii) şi de literaturizare neîndemînatică. O pretenţioasă încercare dramatică, *Legionarii crucei*, nu este altceva decît o plicticoasă însăilare de însemnări de lectură. Cronicar literar activ, **I.-C.** a scris mult şi despre cele mai variate subiecte. Critica lui este însă, mai întotdeauna, pătimaşă, nedreaptă. Dorinţa de a fi original cu orice preţ, de a uimi, îl face să se opună evidenţei, bunului simţ. Astfel, el neagă, în numele unei aşa-zise purităţi a operei literare, efectele pozitive ale influenţei folclorului asupra literaturii române culte, îi contestă lui M. Codreanu vocaţia poetică şi, mai ales, înzestrarea pentru sonet, caracterizează versurile lui O. Goga drept „urîte şi greoaie", afirmînd că scriitorul „stîlceşte limba" ş.a.m.d. După 1905, la revistele pe care le-a înfiinţat şi condus, **I.-C.** a publicat literatura poeţilor tineri, între care G. Bacovia şi I. M. Raşcu. A tradus, printr-un intermediar francez, cîteva fragmente din *Călătoriile lui Gulliver* de J. Swift, precum şi din T. Bayley-Aldrich, P. Castanier, H. de Graffigny, L. Boussenard, L. Jacolliot şi J. Gros. O încercare de istorie a culturii, intitulată *Galia şi înrîuririle ei (1898—1908)*, nu prezintă, ca toate scrierile lui „ştiinţifice" dealtfel, vreo garanţie de originalitate sau de conformitate cu realitatea ştiinţifică sau istorică. **I.-C.** obişnuia să inventeze nu numai acuzaţii de plagiat, ci şi opere ştiinţifice proprii sau surse de informare şi argumente.

— *Din umbră... Moravuri antice*, Bucureşti, Göbl, 1901 ; *Spre adevăr*, ROD, I, 1901, 1 ; *Originalitatea d-lui Caragiale — Două plagiate*, Bucureşti, Göbl, 1902 ; *Pentru cruce*, Bucureşti, Tip. Marinescu şi Şerban, 1903 ; *Legionarii crucei. Tragedie constantiniană în trei părţi şi un epilog*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1904 ; *Galia şi înrîuririle ei (1898—1908)*, I, Bucureşti, „La Revue roumaine", 1915. — **Tr.** : T. Bayley-Aldrich, *Copilărie tristă*, pref. trad., Bucureşti, Adevărul, 1898 ; H. de Graffigny, *Povestiri ştiinţifice*, pref. trad., Bucureşti, Adevărul, 1898 ; J. Swift, *Trei ani de suferinţă. O călătorie curioasă*, pref. trad., Bucureşti, Adevărul, 1898 ; L. Boussenard, L. Jacolliot şi J. Gros, *Trei nuvele*, pref. trad., Bucureşti, Adevărul, 1898 ; P. Castanier, *Nuvele antice. Moravuri din timpul decadenţei romane*, pref. trad., Bucureşti, Adevărul, 1899.

— **1.** Caragiale, *Opere*, IV, *410—411, 435—436* ; **2.** Al. Macedonski, *Caion*, FM, I, 1902, 10 ; **3.** *Necrolog*, RNŞ, I, 1918, 5 ; **4.** Chendi, *Foiletoane, 131—137* ; **5.** Ş. Cioculescu, *Detractorii lui Caragiale*, RFR, II, 1935, 10 ; **6.** Cioculescu, *Caragiale, 325—327* ; **7.** Mihail Bogdan, *Despre traducerile româneşti ale operei „Călătoriile lui Gulliver" de Jonathan Swift*, RFRG, II, 1958, 1 ; **8.** I. M. Raşcu, *Amintiri şi medalioane literare*, Bucureşti, E.L., 1967, *14, 18—19* ; **9.** *Procesul Caragiale—Caion. Dosarul revizuirii*, Bucureşti, Muzeul literaturii române, 1972 ; **10.** Straje, *Dicţ. pseud., 117—118* ; **11.** Gala Galaction, *Jurnal*, II, îngr. şi pref. T. Vârgolici, Bucureşti, Minerva, 1977, *27—29* ; **12.** M. Gafiţa, *Flautul lui Marsias*, Bucureşti, Cartea românească, 1977, *98—112*.

R. Z.

IONESCU-RION, Raicu (24.VIII.1872, Bălăşeşti, j. Galaţi ⟨16, 17⟩—19.IV.1895, Tîrgovişte), critic literar. Fiu al unor ţărani săraci, **I.-R.** îşi termină clasele primare în satul Tăcuta (judeţul Vaslui), înscriindu-se apoi, din toamna anului 1882, la liceul „Codreanu" din Bîrlad, unde avea să fie un elev eminent. Împreună cu alţi colegi, printre care şi G. Ibrăileanu, întemeiază aici o societate, „Orientul" (sau „Stela"), în cadrul căreia se iniţiază în studiul operelor lui Marx şi Engels, familiarizîndu-se totodată cu ideile lui L. Büchner sau H. Spencer, cu cele ale lui Ch. Darwin şi E. Haeckel, cu lucrările pozitiviştilor Aug. Comte şi H. Taine. În octombrie 1890, **I.-R.** intră la Facultatea de litere şi filozofie a Universităţii din Iaşi şi, simultan, la Şcoala normală superioară, pe atunci un adevărat focar al mişcării socialiste. Terminîndu-şi studiile în 1893, ajunge profesor suplinitor la Tîrgovişte, dar i se refuză, sistematic, numirea definitivă, datorită opiniilor sale socialiste. Se stinge, de ftizie, la nici 23 de ani.

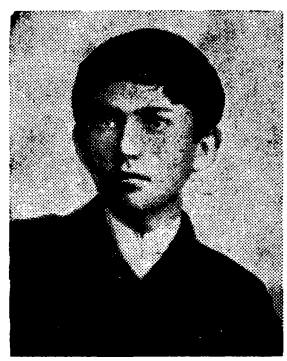

Surprinzător de matur pentru vîrsta lui, **I.-R.** îşi face un debut impetuos în paginile revistei „Şcoala nouă" (1889). Primelor două articole *(Împrejurări uşurătoare* şi *Din civilizaţia noastră)*, concepute în spiritul campaniilor susţinute de către „Contemporanul", le vor urma curînd alte colaborări, semnate cu pseudonimele Rion, V. Rion, Noir, Th. Bulgarul, Bulgarul, Faust, Paul Fortună, Gr. Mirea sau cu iniţiale, la publicaţii cum sînt „Critica socială", „Munca", „Evenimentul", „Evenimentul literar". Încă de la început apare evidentă preocuparea lui **I.-R.** de a

aprofunda tezele de bază ale marxismului, pe care le și propagă, dealtfel, cu multă ardoare. A luat parte la traducerea din germană a *Manifestului Partidului Comunist*, iar unul dintre studiile lui sociologice : *Religia ! Familia ! Proprietatea ! (din epoca Revoluției franceze)* — reprodus în revista marxistă **„L'Ère nouvelle"**, scoasă la **Paris** de socialiștii români — s-a bucurat de o apreciere elogioasă din partea lui Engels. Tînărul și intransigentul adept al mișcării socialiste se dovedește un temperament impulsiv, un spirit acut și bătăios, foarte la largul său în polemica de idei — rigidă uneori, cu inevitabile confuzii și spectaculoase excese. **I.-R.**, care dezavuează idealismul sociologic sau filozofic, asimila, de fapt, întreaga filozofie premarxistă aceleia idealiste. Încercînd să aplice ideile materialismului istoric (pe care îl numește materialism economic), combate darvinismul social, organicismul lui Spencer, școala criminologică pozitivistă italiană, anarhismul. S-a consacrat și unor alte probleme, cum ar fi tactica și teoria mișcării socialiste (lăsîndu-se cîștigat de tactica oportunistă a legalității) sau anumite „chestiuni agricole", privite, în bună parte, printr-o optică narodnicistă.

Cu apariția, în „Evenimentul" (1893), a primului său articol de literatură, *Gherea și Junimea*, se deschide cea de-a doua etapă a activității lui **I.-R.**, desfășurată sub semnul școlii critice a „Contemporanului". Era, deși atît de tînăr, un om instruit, cu lecturi variate. Cunoștea estetica lui Schopenhauer și aceea a lui Fr. Th. Vischer, la fel studiile democraților revoluționari ruși, iar dintre criticii apuseni nu i-au rămas străini H. Taine și G. Brandes, Fr. Mehring, M. Nordau și J.-M. Guyau. Teza de bază de la care purcede **I.-R.** privește condiționarea socială — mediată — a artei. Discipol al lui C. Dobrogeanu-Gherea și al criticii lui sociologice, **I.-R.** stăruie mai mult asupra caracterului de clasă al literaturii. Criticul profesează, nu fără alunecări în sociologism vulgar, o estetică deterministă. El militează pentru o artă cu rădăcini adînci în realitate, care să exprime suferințele și nădejdile celor mulți. Intră astfel în conflict, violent și ireconciliabil, cu adepții esteticii junimiste. A fost, de la început, un adversar, adesea pătimaș și incomprehensiv, al Junimii. Totuși, **I.-R.** își însușise, prin Gherea, teoria maioresciană a „formelor fără fond". Combătînd doctrina „artei pentru artă", criticul — care polemizează în aceeași chestiune și cu Al. Vlahuță (în articolul *O lunecare periculoasă*) — îi opune, tranșant, un alt tip de artă, altruistă, arta pentru om, socială și revoluționară, arta cu tendință — o tendință mai mult sau mai puțin implicită — a cărei înaltă menire ar fi angajarea totală în slujba unui ideal care să servească interesele majore ale societății. E crezul literar pe care **I.-R.** îl susține, cu o fervoare învecinată uneori cu fanatismul. Opera, scrutată din unghi biografic, sociologic *(Înaintașii lui Eminescu)* sau, în fine, psihologic *(Eminescu și Lenau*, unul dintre primele studii comparatiste la noi, *Dragostea trecutului*, *Din psihologia socială*), este evaluată prin prisma funcției ei educative și de cunoaștere. Față de manifestări ca individualismul sau pesimismul, intoleranța lui **I.-R.** este totală. Iar acei scriitori care nu fac altceva decît să-și deplîngă propria „mizerie psihologică" sînt porecliți, disprețuitor, „artiștii-muște". Chiar și I. L. Caragiale, care deschisese pe atunci o berărie, este osîndit cu strășnicie pentru culpa de a fi dezertat de la „datoria socială" a artei. Dacă, însă, pentru marele scriitor, **I.-R.** nu-și ascunde simpatia, în schimb față de V. Alecsandri este pe cît de ireverențios, pe atît de nedrept. Nu e singura judecată eronată a acestui critic, dominat de un puternic spirit partizan. **I.-R.** nu punea mare preț nici pe moștenirea literară și, ceea ce pare mai surprinzător, ignora sau desconsidera chiar și pe scriitorii pașoptiști. E drept că în studiul *Înaintașii lui Eminescu* o atare opinie este revizuită. Față de poezia „decadentă", în general, atitudinea lui, și sub înrîurirea lui Max Nordau, nu e numai de neînțelegere, uneori totală, alteori parțială, dar de iritare, de indignare, uneori de dezgust. Cu aceste sentimente parcurge operele lui Baudelaire, Verlaine, Rollinat, iar din literatura noastră — romanul *Thalassa* de Al. Macedonski. Decadentismul e pus sub oprobriu de **I.-R.** care, cu o intuiție altminteri remarcabilă, îl deduce din romantism. Curente ca parnasianismul și simbolismul sînt incriminate pentru antirealismul lor, prin care sînt subînțelese formalismul, egocentrismul, imoralitatea, idilismul. Poezia lui Eminescu este prețuită pentru frumusețea formei, însă criticul se arată sensibil în primul rînd la latura ei protestatară, de revoltă și critică socială. Mai puțin înclinat spre analiză, **I.-R.** a preferat o critică de conținut. E, de fapt, o critică de idei, cu temeiuri etice și sociologice, dezvăluind o vocație de comentator literar și de ideolog.

— *Scrieri literare*, pref. Sofia Nădejde, postfață C. Vraja [G. Ibrăileanu], Iași, Tip. Goldner, 1895 ; *Culegere de articole*, pref. Pompiliu Andronescu-Caraioan, București, E.S.P.L.A., 1951 ; *Datoria artei*, îngr. și pref. Savin Bratu, București, E.S.P.L.A., 1962 ; *Scrieri*, îngr. și pref. Florica Neagoe, București, E.Ș., 1964 ; *Arta revoluționară*, îngr. și introd. Victor Vișinescu, București, Minerva, 1972.

— 1. Sofia Nădejde, *Prefață* la Raicu Ionescu-Rion, *Scrieri literare*, Iași, Tip. Goldner, 1895 ; 2. C. V. [G. Ibrăileanu], *Scrierile lui Rion*, LUN, I, 1895, 217, 219, 224 ; 3. G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini*, II, îngr. Ion Crețu, București, E.L., 1968, 7—*10* ; 4. G. Ibrăileanu, *Amintiri din copilărie și adolescență*, în *Adela*, București, E.L., 1969, *274—276* ; 5. G. Ursu, *Un scriitor bîrlădean uitat : Raicu Ionescu-Rion*, MLD, I, 1939, 1 ; 6. Savin Bratu, *Un precursor : Raicu Ionescu-Rion*, pref. la Raicu Ionescu-Rion, *Datoria artei*, București, E.S.P.L.A., 1962 ; 7. R. Ionescu-Rion, *Scrisori către G. Ibrăileanu* (publ. Grigore Botez și Mihai Bordeianu), VR, XVI, 1963, 6—7 ; 8. Nicolescu, *Contemporanul, 295—300* ; 9. Vitner, *Lit. publ. soc., passim* ; 10. Mihai Drăgan, *Raicu Ionescu-Rion*, CRC, V, 1970, 16 ; 11. Piru, *Varia*, I, *256—258* ; 12. I. D. Lăudat, *Raicu Ionescu-Rion*, ATN IX, 1972, 8 ; 13. Victor Vișinescu, *Raicu Ionescu-Rion*, RL, V, 1972, 36 ; 14. Ion Felea, *Raicu Ionescu-Rion*, CNT, 1972, 36 ; 15. *Ist. filoz. rom.*, I, *610—620* ; 16. *Centenar Raicu Ionescu-Rion (1872—1895)*, Iași, 1973 ; 17. *[Dosarul studentului Raicu Ionescu.]*, A.S.I., Fond Facultatea de litere, dosar 251/1889—1890.

F. F.

IONNESCU-GION, George I. (14.X.1857, Pitești — 29.VI.1904, București), publicist și istoric. Părinții lui se numeau Ion Ionescu și Anica Pîrvanovici. După studii secundare făcute la liceele „Gh. Lazăr" și „Sf. Sava" din București, învață în Franța și în Belgia, întorcîndu-se în țară cu diploma de doctor în litere și filozofie. Funcționează ca profesor de istorie și limbă franceză la mai multe școli din București (Școala normală de institutori, liceele „Gh. Lazăr" și „Matei Basarab"). În 1891 era secretar general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar în 1899, inspector general al învățămîntului secundar. Fusese ales în 1889 membru corespondent al Academiei Române.

Atras cu timpul mai cu seamă de studiile istorice, **I.-G.** desfășoară de-a lungul întregii sale vieți și

o intensă activitate publicistică. Colaborează la multe din periodicele epocii: „Telegraful român", „România liberă", „Binele public", „Album macedo-român", „Românul", „Revista literară", „Revista nouă", „Familia", „Timpul", „Românul literar", „L'Indépendance roumaine", „Revista de istorie, arheologie și filologie", „Lumea ilustrată", „Literatură și artă română", „Epoca", „Constituționalul", „România ilustrată", „Revista ideei", „Ilustrațiunea română", „Conservatorul", „Munca literară și științifică" ș. a. Cele două periodice de care se leagă mai mult numele lui **I.-G.** sînt „Românul" (unde este redactor între 1884 și 1891) și „Revista nouă" (este în redacția ei din 1888 pînă în 1895). Din sutele de foiletoane publicate de **I.-G.** în „Românul" (semna și Gion, iar la început, probabil, Galu) și din altele, mai puține, apărute în „Revista nouă", se desprinde o imagine destul de sugestivă a vieții intelectuale românești a timpului. Preocupat concomitent de lucrările istorice, literare, folcloristice și teatrale, **I.-G.** este un cronicar atent, binevoitor, care își expune impresiile și observațiile într-un comentariu vioi, agreabil, de o eleganță convențională. Fără a excela prin idei sau judecăți de valoare remarcabile, articolele lui sînt întotdeauna bine informate, făcînd relații cu fapte din cultura europeană (din cea franceză îndeosebi), acumulînd învățăminte din evoluția culturii noastre. Ca și maeștrii săi, A. I. Odobescu și B. P. Hasdeu, în preajma cărora a lucrat ani în șir și a căror influență este vădită în întreaga lui activitate, **I.-G.** susține, mai întîi, o adevărată campanie pentru culegerea, studierea și valorificarea literaturii populare. El arată necesitatea apariției unei publicații consacrate exclusiv poeziei populare, care, instituind un control competent asupra autenticității, ar putea stăvili răspîndirea textelor contrafăcute. Prețuirea colecțiilor unor folcloriști ca I. G. Bibicescu, I. Pop-Reteganul, P. Ispirescu, D. Stăncescu, G. Dem. Teodorescu ș.a. pleca tocmai de la acest criteriu. Cu diferite prilejuri, **I.-G.** insistă asupra modelului pe care îl oferă creația populară literaturii culte, asupra virtuților expresive ale cuvintelor populare. În calitate de cronicar dramatic, el este interesat atît de chestiunea repertoriului, cît și de interpretarea actoricească sau de gustul spectatorului de teatru. Deși aprecierile lui generoase au foarte des în vedere lucrări mediocre, cronicarul se gîndește la formarea unui public stabil al reprezentațiilor dramatice românești. Vorbind despre drama *Despot-Vodă* a lui V. Alecsandri, el recomandă cercetarea cronicilor, „cel mai bogat tezaur de intrigi și peripetii dramatice", izvor de „vechi și vii culori". **I.-G.**, care aduce mereu în discuție asemănarea dintre acțiunea unei piese și întîmplările reale, ceea ce pare a fi la el cel mai important criteriu de apreciere, indică și posibilitatea inspirației din actualitate. Scrierile lui dramatice stau însă sub semnul diletantismului, al improvizației ocazionale (*Liceul Tepeluș-Vodă. Real? Vechi? Clasic? Modern?*, „glumă didactică într-un act" — 1904, precum și montajul *Sezătoarea Ștefan-Vodă* — 1904). În 1882, sub titlul *Nea Frățilă*, localizase, în colaborare cu A. I. Odobescu, piesa *L'Ami Fritz* de Erckmann — Chatrian, care a avut o montare în stil naturalist, cea dintîi de acest fel pe scena Teatrului Național din București.

Un caracter înrudit cu cel al foiletoanelor îl au conferințele, multe din ele publicate, pe care **I.-G.** le ține la Ateneul Român (în 1892 era vicepreședinte al acestei instituții). Expunerea, cînd gravă, cînd ironică, e barocă, abundă citatele și aluziile livrești, dar și observațiile de bun simț, îmbrăcate într-o expresie adesea căutată. O conferință despre *Elementul pitoresc în cronicile române* propune o paralelă între Ion Neculce și ducele de Saint-Simon, amîndoi „vorbăreți de frunte", „parfaits causeurs". Cronicarul moldovean, al cărui letopiseț are pagini pline de culoare și adevăr, scrise „ca și cum ar fi văzut" totul, este stăpîn pe o „liberă și boierească frumusețe de stil". Observații destul de fine se găsesc și în alte conferințe, deși multe intuiții se pierd sub o volubilitate cam facilă. **I.-G.** constată preocupările de geografie, filozofie, morală la vechii cărturari români, elogiază sentimentele nobile, entuziasmul și scrisul frumos, caracteristice lui N. Bălcescu, Al. Russo și I. Ghica (*Entuziasmul în trecuta generațiune*). Numeroase exemple selectate din literatura română sînt date și într-un *Manual de poetică română* (1888). Scris din rațiuni didactice (**I.-G.** folosise și caietele de curs ale profesorilor secundari D. C. Ollănescu-Ascanio și G. Dem. Teodorescu, precum și un manual asemănător al lui Anghel Demetriescu), el era util tocmai prin bogata ilustrare din poezia românească, de la cea populară pînă la Al. Macedonski. În expunerea teoretică (unde se găsesc totuși capitole realizate, cum este cel despre rimă, în care se face o analiză stilistică a versificației), în judecățile și aprecierile critice, autorul nu dădea dovadă de suficientă precizie și consecvență (s-a constatat, dealtfel, că manualul era tributar ideilor dintr-o lucrare de teorie literară a lui E. Lefranc). Într-un fel, **I.-G.** se specializase în popularizarea, cu un stil publicistic gustat în epocă, a unor aspecte din cultura și literatura română. Așa s-a născut și seria de *Portrete istorice* (1894), publicată mai întîi în „Revista nouă". Aici autorul grupează medalioane dedicate lui Al. Beldiman, C. Caracaș, I. Maiorescu, Iuliei Hasdeu, lui C. A. Rosetti, Gh. Sion și altora. Fiecare personalitate este așezată în atmosfera culturală specifică, sînt evocate cu talent memorialistic tablouri de epocă, este creionat un portret interior, confruntat cu aspectul fizic, într-o descriere de obicei pitorească, pentru ca apoi să se dea informații sau să se comenteze, de data aceasta fără mare acuitate, opera, activitatea. Sînt folosite predilect epitetele ornante, tonul entuziast, encomiastic. Maniera lui **I.-G.** are ca model felul în care Odobescu evocase figurile Văcărești lor, dar și compoziția scrierilor memorialistice ale lui I. Ghica. Această din urmă influență se resimte și în studiile istorice, dedicate mai cu seamă perioadei fanariote (*Din istoria fanarioților* — 1891) sau unei epoci mai vechi (*Din istoria Bassarabilor* — 1903), precum și în monografia *Istoria Bucureștilor* (1899). Deși depusese o muncă migăloasă și utilizase o informație cuprinzătoare, autorului îi lipsește o metodă riguros critică. Apar multe date imprecise sau interpretate cu prea mare lejeritate. **I.-G.** știe însă să folosească în așa fel documentele, încît ele capătă viață. Tendința pare mai degrabă aceea a unei reconstituiri de factură literară. Această reînviere a trecutului, cu imagini ale vremurilor și oamenilor de odinioară, este favorizată și de documentarea din arhive mai puțin cunoscute, de apelul la corespondența particulară, memorii, acte diplomatice. În spatele desfășurării unor evenimente sînt intuite mișcările sufletești ale personajelor istorice, se relevă o rețea de fapte și relații sugestive. Subiectul istoric este tratat astfel ca un subiect literar, narațiunea devine alertă, colorată dramatic. Cînd încearcă să scrie schițe și povestiri propriu-zise, inspirate de întîmplări mărunte din timpul în care trăia, amprenta foiletonistului locvace care descrie tipuri *fin de siècle*, cum îi plăcea să spună, este în defavoarea calității literare a textelor. **I.-G.** scrie cu ușurință

şi vădită plăcere impresii din vacanţele petrecute la ţară, în străinătate, pagini fără adîncime, dar vii prin amănuntul pitoresc.

— *Ludovic XIV şi Constantin Brîncoveanu*, Bucureşti, Tip. Laboratorii români, 1884 ; *Elementul pitoresc în cronicile române*, Bucureşti, Socec, 1885 ; *Entuziasmul în trecuta generaţiune*, Bucureşti, Tip. Românul, 1888 ; *Manual de poetică română*, Bucureşti, Tip. Göbl. 1888 ; ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1894 ; republ. fragm. în *Poetici româneşti*, îngr. şi introd. Olimpia Berca, Timişoara, Facla, 1976, *137—168* ; *Geografia în cronicarii români*, Bucureşti, Socec, 1889 ; *Cum vorbim*, Bucureşti, Tip. Românul, 1891 ; *Din istoria fanarioţilor*, Bucureşti, Socec, 1891 ; *Păcat d-atîta muncă !*, în Lazăr Şăineanu, G. Ionnescu-Gion, B. P. Hasdeu, *„Eine Trilogie". O istorie germană a literaturii române*, Bucureşti, Socec, 1892, *31—49* ; *Ciuma şi holera după zaveră*, Bucureşti, Socec, 1893 ; *Încercare asupra istoriei ştiinţelor în trecutul ţărilor române*, Bucureşti, Sfetea, 1894 ; *Portrete istorice*, Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Istorice*, Bucureşti, Müller ; *Bucureştii pînă la 1500*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1898 ; *Istoria Bucureştilor*, Bucureşti, Socec, 1899 ; *Din vremurile bătrîne ale filosofiei în România*, ODI, *161—170* ; *Din istoria Bassarabilor*, I, Bucureşti, Socec, 1903 ; *Liceul Ţepeluş-Vodă. Real ? Vechi ? Clasic ? Modern ?*, Bucureşti, Socec, 1904 ; *Şezătoarea Ştefan-Vodă*, Bucureşti, Socec, 1904. — **Tr.** : Erckmann—Chatrian, *Nea Frăţilă [L'Ami Fritz]*, Bucureşti, 1882 (în colaborare cu A. I. Odobescu).

— 1. Vlahuţă, *Scrieri*, III, *369—372* ; 2. Ioan Paul. *G. I. Ionnescu Gion, „Manual de poetică română"*, A, III, 1892, 3—3 ; 3. I. Manliu, *Răspuns la critica publicată de d-l Ionnescu Gion*, CL, XXVI, 1892, 7, 8 ; 4. G. Bogdan-Duică, *Ceva despre Brîncoveanu-Vodă şi d-l Ionescu-Gion*, TR, X, 1893, 11—13 ; 5. C. R[ădulescu]-Motru, *Un caz de literatură patologică*, CL, XXX, 1896, 5 ; 6. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 101* ; 7. Al. Antemireanu, *G. Ionnescu-Gion*, E, V, 1899, 1248 ; 8. *[Dezbateri asupra premierii „Istoriei Bucureştilor" de G. I. Ionnescu-Gion]*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; 9. V. D. Păun, *„Istoria Bucureştilor" de G. I. Ionnescu-Gion*, RTR, XVI, 1900, fasc. 3 ; 10. I. Bogdan, *Ionnescu-Gion, „Istoria Bucureştilor"*, CL, XXXIV, 1900, 3, 4 ; 11. Iorga, *Opinions pernicieuses, 43—48* ; 12. N. I. Apostolescu, *Gion*, LAR, VIII, 1904, 6—8 ; 13. Chendi, *Pagini, 183* ; 14. R. Rosetti, *Spicuiri, 111—115* ; 15. Ion Livescu, *Amintiri şi scrieri despre teatru*, Bucureşti, E.L., 1967, *11—12* ; 16. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 17. Giurescu, *Ist. Buc., 8* ; 18. *Ist. teatr.*, II, *467—470* ; 19. *Ist. lit.*, III, *945—946, 947, 948* ; 20. Bucur, *Istoriografia, 65—66* ; 21. Ionuţ Niculescu, *G. Ionnescu-Gion*, TTR, XX, 1975, 4.

G. D.

IORGA, Zulnia (1842 — 6.IV.1934), traducătoare. Crescută în casa postelnicului Manolachi Drăghici, cronicarul, **I.** a avut parte de o educaţie aleasă, desăvîrşită în pensioanele franceze din Iaşi. Manifesta şi unele înclinaţii artistice, lipsindu-i totuşi înzestrarea mamei, Elena Drăghici. Era însă frumoasă, cultă, iar dintre fiii pe care i-a avut, Nicolae Iorga va fi moştenit de la ea atît o anume structură temperamentală, firea susceptibilă mai ales, cît şi o memorie neobişnuită. Cu o viaţă lungă, din care romanescul, fericirea, ca şi nenorocirile, nu lipsesc, **I.** a rămas o imagine vie în memoria afectivă a fiului ei, care o va evoca întotdeauna cald, cu pietate.

I. a tradus din literatura franceză ; după mărturia lui N. Iorga, multe manuscrise s-au pierdut. În afara unui roman de Ch. de Bernard, ea mai transpune în româneşte din Musset *(Petru şi Camilla)*, Marie Maréchal (nuvela *Nepoata preşedintelui)*, Louise Lambert *(Convorbirele în familie sau Consiliurile unei mume)*. Expresia e dificilă, obstrucţionată de neologisme în exces. O culegere, *Flori literare* (1882), cuprinde versuri, articole, anecdote, cugetări — scrieri originale şi traduceri aparţinînd unor autori români şi străini puţin cunoscuţi ; cu o poezie figurează şi V. Alecsandri.

— **Tr.** : Musset, *Petru şi Camilla*, Botoşani, 1875 ; Marie Maréchal, *Nepoata preşedintelui*, Botoşani, 1876 ; Louise Lambert, *Convorbirele în familie sau Consiliurile unei mume*, Botoşani, Tip. Adrian, 1877.

— 1. N. Iorga, *O viaţă de om*, I, Bucureşti, Stroilă, 1934, *passim* ; 2. Barbu Theodorescu, *Contribuţiuni la cunoaşterea strămoşilor lui Nicolae Iorga*, Bucureşti, Tip. Vremea, 1947, *74—80*.

F. F.

IORGOVICI, Paul (28.IV.1764, Vărădia, j. Caraş-Severin — 21.III.1808, Vîrşeţ), filolog. Fiul al preotului Marcu, **I.** îşi începe învăţătura în casa părintească şi o continuă la şcolile din Vîrşeţ şi Seghedin. Face studii de filozofie şi drept la Bratislava, Pesta şi Viena. Îşi completează studiile la Roma, unde timp de trei ani culege şi documente referitoare la istoria românilor. Între 1790 şi 1793, la Paris şi la Londra, el vine în contact cu ideile înaintate ale epocii şi îşi întregeşte cunoştinţele, ajungînd să stăpînească limbile sîrbă, ungară, germană, latină, italiană, franceză, engleză. După doi ani de practică juridică la Viena (timp în care este şi corector la tipografia cărţilor româneşti şi sîrbeşti), **I.** este chemat la Vîrşeţ şi numit avocat consistorial (1796). Scrierile sale îi aduc prigoana oficialităţilor. Este închis şi i se distrug operele. Abia în 1806 este reprimit într-o funcţie publică — profesor de latină la gimnaziul din Vîrşeţ. Moare subit, înainte de a putea ocupa postul de director al şcolilor româneşti, cu sediul la Caransebeş, în care abia fusese numit.

Principala activitate a lui **I.** s-a desfăşurat în domeniul lingvisticii, conform uneia din cele mai arzătoare deziderate ale Şcolii ardelene : cultivarea limbii şi, prin aceasta, culturalizarea poporului. *Observaţii de limba românească* (1799) conţine idei şi principii lingvistice care îi conferă un loc aparte în filologia românească. Înţelegînd limba ca mijloc de comunicare şi ca expresie a dezvoltării unui popor, el arată că limba română are o înfăţişare mai puţin latinească, deoarece au dispărut odată cu unele realităţi şi cuvintele latineşti care le denumeau. Se poate însă recunoaşte latinitatea limbii în rădăcinile cuvintelor existente, din care, prin derivări (şi împrumuturi) se îmbogăţesc elementele de expresie ale limbii. **I.** combate cu bun simţ ideea purităţii limbii, precizînd că elementul slav a fost asimilat. Aceste principii sînt puse în practică în partea a doua a scrierii, unde se dau liste alfabetice de cuvinte-rădăcini, explicîndu-le totodată în germană sau franceză. Ultima parte, eterogenă, este un discurs tipic iluminist despre importanţa majoră a

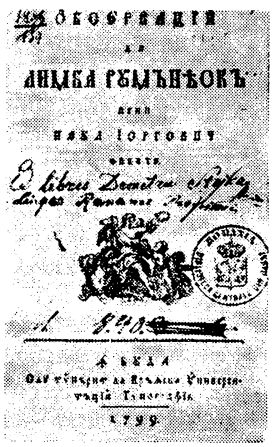

științei educării copiilor. **I.** a elaborat și un *Dicționar româno-germano-francezo-latin*, netipărit, dar folosit de redactorii *Lexiconului de la Buda* (1825) și apoi pierdut. Preocupările sale istorice au fost concretizate în două scrieri : *Scurtă istorie a românilor din Dachia* (pe linia preocupărilor Școlii ardelene) și *Descrierea celor mai faimoși împărați filozofi și bărbați ai antichității*, ale căror manuscrise nu s-au păstrat. O altă activitate specific iluministă este tipărirea la Viena a unui „Calendar la anul de la nașterea lui Hristos 1794", în care, printre altele, publică propria traducere după o scriere a unui autor necunoscut: *Cei doi excesuri a amerii. O istoriolă adevărată asupra cele doao ieșiri din măsură a iubirii, tradusă de pre alte limbi.* Alături de I. Piuariu-Molnar, **I.** este menționat în legătură cu una din primele încercări de a se tipări un periodic românesc.

— *Observații de limba rumânească*, Buda, Tip. Universității, 1799 ; reed. I. Heliade-Rădulescu, CAS, II, 1838—1840, 6 ; republ. fragm. în Suciu, *Lit. băn., 45—56*, în ȘAR, *246—249*, în AGR, I, *138—140*, în ȘA, I, *235—245*. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Cei doi excesuri a amerii. O istoriolă adevărată asupra cele doao ieșiri din măsură a iubirii, tradusă de pre alte limbi*, CLD, *16—20*.

— 1. I. Eliade, *Paul Iorgovici*, CR, X, 1839, *209—212, 217* ; 2. *Primii gramatici români bănățeni*, FDZ, XXXVII, 1922, 11—14, 28, 50—51, XXXVIII, 1923, 1—5 ; 3. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului și scriitorii bănățeni*, AO, III, 1924, 15 ; 4. Traian Topliceanu, *Paul Iorgovici. Viața și opera lui (1764—1808)*, ANB, IV, 1931, 2—4 ; 5. Iorga, *Ist. lit.*, III, *297—300* ; 6. Suciu, *Lit. băn., 43—45* ; 7. Traian Topliceanu, *Opera lui Paul Iorgovici*, LUF, VI, 1940, 11—12 ; 8. I. D. Suciu, *Știri privitoare la părinții lui Paul Iorgovici (1764—1808)*, RIR, XI—XII, *1941—1942, 380—381* ; 9. Vicențiu Bugariu, *Figuri bănățene*, Timișoara, Tip. Românească, 1942, *41—49* ; 10. Popovici, *Studii*, I, *266—271* ; 11. Tomescu, *Calendarele, 108* ; 12. Liviu Jurchescu, *Paul Iorgovici*, O, X, 1959, 11 ; 13. N. A. Ursu, *Un calendar istoric-literar publicat de Paul Iorgovici*, LR, XII, 1963, 3 ; 14. Piru, *Ist. lit.*, II, *145* ; 15. Vichentie Ardeleanu, *Paul Iorgovici. Schiță biografică și cîteva probleme nerezolvate*, O, I, 1964, 4 ; 16. *Ist. lit.*, II, *103—106* ; 17. Vichentie Ardeleanu, *Neologismele în opera lui Paul Iorgovici*, O, XIX, 1968, 3 ; 18. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *463—465* ; 19. Tîrcovnicu, *Contribuții, 81—84* ; 20. Nicolescu, *Șc. ardeleană, 40, 43, 59—60, 160—161* ; 21. Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Timișoara, Facla, 1977, *22—27*.

C. T.

IOVIȚĂ, Ioan (19.VIII.1842, Jadani, azi Cornești, j. Timiș — 27.II.1867, Budapesta), publicist. După ce a urmat la școala română și germană din satul natal și din Lipova, **I.** a trecut, în 1858, la gimnaziul din Timișoara. Sprijinit de familia Mocioni, pleacă la Pesta să studieze dreptul, fiind, în același timp, profesor particular de limba română. Publică, din 1862, articole politice și încercări literare în „Aurora română", „Concordia", „Albina", „Telegraful român" și în almanahul „Muza română" (1865), pe care l-a editat. Se afirmase ca un publicist talentat, pasionat de activitatea politică și culturală pentru apărarea drepturilor românilor, dar moartea prematură, în urma unei boli de piept, a oprit o evoluție care se anunța remarcabilă.

Din încercările literare ale lui **I.**, notabile sînt poezia romantic pesimistă *Desperatul* și meditația *Iluziunile mele*, în același spirit, despre misterul și frumusețea naturii, despre destinul măreț și dramatic al românilor. În „Concordia" a mai apărut, sub semnătura sa, traducerea nuvelei istorice *Branda* de Waldburg.

— *Iluziunile mele*. ARO, III, 1865, 12 ; *Iulia, Desperatul*, MRO, *111, 155—156*. — **Tr.** : Waldburg, *Branda*, CDA, II, 1862, 52—55.

— 1. Brutus, *Ioan Iovițĕ*, AL, II, 1867, 58.

L. V.

ISPIRESCU, Petre (1830, București — 21.XI.1887, București), scriitor și folclorist. S-a născut în mahalaua bucureșteană Pescăria Veche, unde tatăl său,

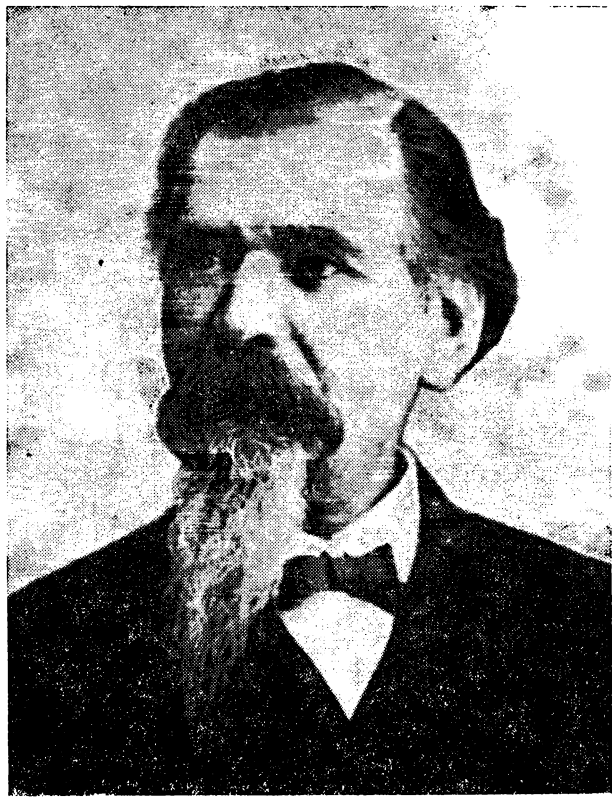

Gheorghe, avea o frizerie. Mama, Elena, de origine transilvăneană, era, se pare, o povestitoare neîntrecută. De la părinți sau de la calfele și clienții tatălui său, **I.** a putut asculta, în copilărie, numeroase creații populare, mai ales basme. Din inițiativa mamei, este dat să învețe carte, cu dascăli bisericești, dar, din pricina lipsurilor materiale, se vede nevoit, la 12 ani, să-și asigure singur existența. Nereușind să-și desăvîrșească instrucția în școală, dar avid de cît mai multe cunoștințe, **I.** intră ucenic la tipografia condusă de Z. Carcalechi, sperînd că acolo unde se tipăresc cărțile se poate și studia. Se califică în meseria de tipograf și ajunge chiar proprietar ori conducător al unor tipografii : Națională, Tipografia Statului, Tipografia Academiei Române. Activitatea de tipograf îi îngăduie contactul cu cei mai de seamă cărturari contemporani, de a căror prețuire s-a bucurat. Îndemnat și încurajat de A. I. Odobescu, B. P. Hasdeu, J. Urban Jarnik ș.a., stimulat mai ales de pasiunea sa pentru lectură, **I.**, un autodidact, devine un bun cunoscător al literaturii române, al preocupărilor de folclor de la noi. Condiția socială modestă, munca epuizantă în tipografie, nopțile jertfite studiului sau scrisului, grija pentru existența numeroasei sale familii — a avut șapte copii — l-au împiedicat pe **I.** să ia parte activă la evenimentele însemnate ale epocii.

Înzestrat cu simț artistic, **I.** a compus versuri, a scris proză memorialistică, dar încercările sale rămîn îmbinări hibride de influențe insuficient asimilate. Talentul său se dezvăluie însă în basme, căci limbajul popular îi era mai apropiat și îl stăpînea ca un adevărat povestitor anonim. Primele basme le publică în „Țeranul român", în 1862, la îndemnul lui N. Filimon și I. Ionescu de la Brad. Cel dintîi este *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte* ; în același an tipărește și prima culegere de basme.

Consacrarea sa are loc abia după zece ani, cînd îi apare primul volum din *Legende şi basmele românilor. Ghicitori şi proverburi* (1872) şi îşi începe colaborarea la „Columna lui Traian". A mai publicat la „Analele literare", „Convorbiri literare", la „Dorobanţul", „Familia", „Revista literară", „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", „Revista societăţii „Tinerimea română", „România liberă" şi „Tribuna". După ce a învăţat singur limba franceză, încercînd chiar o tălmăcire, *Ruinele Palmirei din* Volney, **I.** scrie un articol de folclor comparat, semnalînd motive comune în basmele române şi cele franceze. Fără a renunţa la preferinţa pentru proza folclorică — dovadă volumul de basme din 1882 prefaţat de V. Alecsandri — **I.** mai publică jocuri de copii, ghicitori, proverbe şi zicători, însoţite uneori de comentarii documentate. Scrierile sale de evocare a unor momente şi personalităţi din istoria naţională sînt o dovadă a aderării sale la ideile avansate ale vremii. Nefiind încă formulată o metodă unitară de culegere a folclorului, **I.** s-a transformat din folclorist în intenţie, în povestitor în fapt. Influenţat de principiile lui Hasdeu, indică, totuşi, informatorii şi data culegerii, chiar dacă basmul a fost scris după mai mulţi ani de la ascultare, iar jocurile de copii, ghicitorile şi proverbele le transcrie cu mai multă rigoare. Deşi a abordat toate speciile prozei folclorice, basmele sînt acelea care i-au asigurat lui **I.** popularitatea. El recreează basmul, întocmai ca povestitorii populari, păstrînd schema, formulele fixe specifice folclorului, oralitatea, expresiile populare. Personalitatea proprie transpare, totuşi, din intenţiile moralizatoare, din tonul, uneori romantic, din amănuntele istorice şi mitologice pe care le include în povestire. Ceea ce se remarcă în mod deosebit este deplina unitate de atmosferă şi de stil a celor 70 de basme scrise de **I.** Unele dintre ele sînt cele mai vechi variante româneşti cunoscute ale unor motive universale : *Prîslea cel voinic şi merele de aur, Fata de împărat şi pescarul, Balaurul cel cu sapte capete, Coman vînătorul, Ileana Simziana* şi *Ciobănaşul cel isteţ sau ţurloaiele blendei* ; altele sînt specifice numai teritoriului românesc : *Un basm mitologic* (motivul boului năzdrăvan) şi *Fata cu pieze rele*. Basmele lui **I.** reprezintă un bogat material de studiu pentru cunoaşterea culturii noastre populare şi pentru cercetarea comparativă a motivelor şi variantelor în spaţiul universal. Fondul general uman şi larga lor accesibilitate a permis reintegrarea basmelor în circuitul folcloric. Devenite clasice, ele au contribuit, alături de operele marilor scriitori, la formarea limbii noastre literare.

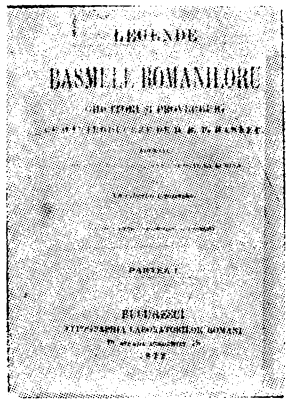
LEGENDE
BASMELE ROMANILORU

— *[Jurnal, 1865—1870]*, DML, II, *127—210* : *Legende şi basmele românilor. Ghicitori şi proverburi*, I—II, introd. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1872—1876 ; *Snoave sau poveşti populare*, I—II. Bucureşti, Noua Tip. a laboratorilor români, 1873—1874 ; *Isprăvile şi viaţa lui Mihai Viteazul*. Bucureşti. Noua Tip. a laboratorilor români 1876 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Academiei, 1885 ; ed. îngr. şi pref. D. Ciurezu, Bucureşti, Monitorul oficial, 1939 ; *Basme române şi basme franceze*, CT, VIII, 1877, 1 ; *Din povestile unchiaşului sfătos. Basme păgînesti*, pref. A. I. Odobescu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1879 ; *Pilde şi ghicitori*, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1880 ; *Legende sau basmele românilor*, pref. V. Alecsandri, Bucureşti, Tip. Academiei, 1882 ; ed. Bucureşti, Minerva, 1915 ; ed. pref. E. Lovinescu, Bucureşti, Ancora, 1929 ; *Zicători populare*, RIAF, I, 1882—1883, vol. I—II, II, 1884, vol. III, III, 1885, vol. V ; *Basme, snoave şi glume*, Craiova, Samitca, 1883 ; *Jucării şi jocuri de copii*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Din poveştile unchiaşului sfătos. Despre pomul Crăciunului*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886 ; *Poveşti morale*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886 ; *Opere complete*, I, Bucureşti. Minerva, 1901 ; *Poveştile unchiaşului sfătos*, pref. St. O. Iosif, Bucureşti, Minerva, 1907 ; *Istoria lui Ştefan cel Mare şi Bun*, Bucureşti, Socec, [1908] ; ed. Bucureşti, Cartea românească, [1921] ; *La Roşiorii de Vede*, Bucureşti, Cartea românească, [1924] ; *Legende sau basmele românilor*, îngr. şi pref. N. Cartojan, Craiova, Scrisul românesc, 1932 ; *Legende sau basmele românilor*, îngr. şi pref. C. Gerota, Bucureşti, Tipografiile unite, 1933 ; *Legendele sau basmele românilor*, pref. Iorgu Iordan, Bucureşti, Cartea Românească, 1936 ; *Poveşti despre Vlad Vodă Ţepeş*, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1936 ; *Viaţa şi faptele lui Vlad Vodă Ţepeş*, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1937 ; *Bucăţi alese*, I—II, îngr. şi pref. Paul I. Papadopol, Bucureşti, Cultura românească, [1937] ; *Basmele românilor*, Bucureşti, Gorjan, 1943 ; *Opere*, I—II, îngr. Aristiţa Avramescu, întrod. Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, E. L., 1969—1971 ; *Pasărea măiastră*. pref. Ion Roman, Bucureşti, Eminescu, 1974.

— 1. M. Gaster, *A propos de articolul d-lui P. Ispirescu, „Basme române şi basme franceze"*, CT, VIII. 1877, 7—8 ; 2. M. Eminescu, *Articole şi traduceri*, îngr. Aurelia Rusu, întrod. Aurel Martin, Bucureşti, Minerva, 1974, *7—8* ; 3. Delavrancea, *Despre literatură*, *74—80* ; 4. A. I. Odobescu, *Petre Ispirescu*, Bucureşti, Tip. Românul, 1887 ; 5. Virginia Rîmnicianu, *Basmele culese de Petre Ispirescu din punctul de vedere al fondului şi al formei*, RN, VI, 1893—1894, 11—12 ; 6. Al. Iordan, *Cu prilejul semicentenarului morţii lui Petre Ispirescu*, CL, LXX. 1937. 11—12 ; 7. Al. Philippide, *Petre Ispirescu*, ALA, XVIII, 1937, 847 ; 8. Paul I. Papadopol, *O pildă vie : Petre Ispirescu*, Bucureşti, Cartea românească, 1939 ; 9. George Baiculescu, *Din amintirile inedite ale lui P. Ispirescu*, RFR, IX, 1947, 1 ; 10. Dora Littman, *Viaţa lui Petre Ispirescu*, RITL, IV, 1955 ; 11. Vasile Netea, *Petre Ispirescu*, REF, III, 1958, 7 ; 12. Traian Ionescu-Nişcov, *Corespondenta dintre Jan Urban Jarnik şi Petre Ispirescu*, RITL, XII, 1963, 3—4 ; 13. Aristiţa Avramescu, *Petre Ispirescu (un manuscris inedit)*, GL, XIV, 1967, 47 ; 14. Al. Dobre, *Petre Ispirescu — 80 de ani de la moarte*, REF, XII, 1967, 6 ; 15. Vrabie, *Folcloristica*, *136—142* ; 16. Corneliu Bărbulescu, *Studiu introductiv* la Petre Ispirescu, *Opere*, I, Bucureşti, E. L., 1969 ; 17. *Ist. lit.*, III, *905—910* ; 18. Bîrlea, *Ist. folc.*, *156—165* ; 19. Virgiliu Ene, *Folclorişti români*, Timişoara, Facla, 1977, *56—65*.

L. C.

ISTORIA CNEAZULUI POTEMKIN CELUI CE-AU RĂPĂUSAT ÎN ŢARA MOLDOVII, povestire istorică în versuri de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. S-a încercat în cîteva rînduri identificarea autorului cu tîrgoveţul Gheorghe Nacul, cel care semnează unul din codicele manuscrise prin care s-au transmis versurile ⟨1, 2, 7⟩. Într-o cercetare mai nouă, autorului, rămas neidentificat, i se atribuie şi alte povestiri istorice în versuri ca : **Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul*, *Istorie di patima Gălaţilor*, **Istorie ce au scos domnilor şi boierilor*, **Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1* (versiunea moldovenească), **Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar, Constantin Hangerliul voivod, căruia din poruncă împărătească i s-a tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova), **Stihurile preînălţatului domn Alexandru Constantin Moruzi voievod* ⟨6⟩. După o introducere, lamentaţie pe tema „fortuna labilis", autorul deplînge moartea feldmareşalului rus G. A. Potemkin, comandantul suprem al armatei ruse în războiul cu Turcia dintre anii 1787—1791. Sfîrşitul imprevizibil (survenit în urma epidemiei de ciumă din toamna anului 1791) al celui care încheiase războiul victorios, alături de generalul A. V. Suvorov, produce o impresie puternică asupra locuitorilor Iaşilor, martori ai fastului de la curtea cneazului, instalat pentru un timp în capitala Moldovei, unde urmau să se desfăşoare tratativele de pace (pacea de la Iaşi se va încheia în ianuarie 1792, după moartea lui Potemkin). După ce evocă admirativ vitejia ruşilor şi faima feldmareşalului, autorul

Iași, 1845. Ulița mare

informează despre boala cneazului și despre plimbarea acestuia în afara Iașilor — în realitate, plecare precipitată, decisă, în condițiile agravării stării sale, de însuși Potemkin. Sfîrșitul îl surprinde lîngă codrii Bîcului, la 5 octombrie 1791. Utilizarea unor imagini în spiritul creației populare determină pe alocuri apariția unor versuri mai expresive. Moartea este „tîlharul cel vestit" și are „zapcii înarmați". Victima încearcă să scape „vînătorii morții". În final, versificatorul revine, prin intermediul eroului, care rostește un lung cuvînt de despărțire adresat rudelor și prietenilor, la motivul preferat — lamentația asupra deșertăciunii lumii.

— *Întîmplările vieții ferdmașului cneaz Potenke al împărăției Moscovii*, CPV, *291—296* ; *Istoria cneazului Potemkin celui ce-au răpăusat în țara Moldovii*, CPV, *296—298*.

— 1. Teodor V. Ștefanelli, *O carte veche despre Alexandru Machedon, Constantin cel Mare și cneazul Grigorie Potemkin*, A, VIII, 1897, 9—10 ; 2. Iorga, *Ist. lit.*, III, *90—92* ; 3. Piru, *Ist. lit.*, I, *427—428* ; 4. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *140—141* ; 5. Gh. Lungu și A. Pricop, *Stihuri pentru moartea lui Potemkin*, MM, XXXIX, 1963, 1—2 ; 6. N. A. Ursu, *Contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1 ; 7. Dan Simonescu, *Moartea cneazului Potemkin (5 octombrie 1791)*, CPV, *289—291*.

R. Ș.

ISTORIA LUI CONSTANDIN VODĂ BRÎNCOVEANUL, povestire istorică în versuri aparținînd unui autor anonim din secolul al XVIII-lea. Grefat pe motivul „norocului schimbător" („fortuna labilis"), episodul mazilirii și uciderii lui Constantin Brîncoveanu este transpus de autor într-un „moment dramatic" în care protagoniști sînt domnitorul și membrii familiei sale, principalii demnitari ai lui Brîncoveanu, sultanul Ahmed al III-lea. La început, ca și în finalul scrierii, tonalitatea liric-meditativă predomină. Cu vădite intenții moralizatoare, autorul îndeamnă la reflecție asupra caracterului perisabil al lumii. În cadrul astfel creat, se succed scene precum citirea firmanului de mazilire de către un agă, înfruntarea dintre voievod și boierii bănuiți trădători, tînguirea doamnei și a fiicelor lui Brîncoveanu, urmate de numirea în scaunul țării a spătarului Ștefan Cantacuzino. Conflictul dintre Brîncoveanu și Cantacuzini, consemnat de literatura istorică a epocii, se răsfrînge aici în confruntarea de o anume finețe psihologică dintre Constantin Brîncoveanu și nepotul său Ștefan Cantacuzino, care îi urmează în domnie. La acuzele fățișe ale lui Brîncoveanu, fostul spătar răspunde apărîndu-se slab, cu jurăminte de circumstanță. Firul narativ îi surprinde apoi pe Brîncoveni la trecerea Dunării, zăbovind la Giurgiu pentru petrecerea sărbătorii Paștilor, ori înfruntînd torturile în închisoarea Edicule din Țarigrad. Apariția victimelor în grădina împărătească devine, în ziua execuției, prilej de petrecere pentru sultan. Autorul imaginează acum un dialog patetic între Brîncoveanu și fiii săi, pe care fostul domnitor al Țării Românești îi îmbărbătează în numele credinței creștine, după ce face mai întîi rechizitoriul cruzimii și vicleniei turcilor. Există o opinie potrivit căreia povestirea ar fi fost scrisă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, de către un autor ce se afla încă sub impresia evenimentelor (3, 7, 8, 10, 14). Conform unei alte păreri, versurile ar fi fost alcătuite pe la 1778, în Moldova, și ele s-ar datora unui cărturar de condiție modestă, originar

Execuţia familiei domnitorului Brîncoveanu (litografie)

din Muntenia, autor şi al altor compuneri asemănătoare: **Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1* (versiunea moldovenească), **Istorie di patima Gălaţilor, *Istorie ce au scos domnilor şi boierilor, *Istoria cneazului Potemkin celui ce-au răpăusat în Ţara Moldovii, *Stihurile preînălţatului domn Alexandru Constantin Moruzi voievod, Constantin Hangerliul voivod, căruia din poruncă împărătească i s-a tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova), **Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar* ⟨13⟩. Nu lipsită de naivităţi, prolixităţi, efecte tari, în gustul epocii, *Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul* ilustrează un gen minor, ce cunoaşte însă popularitate la noi, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Tema (întîmplare tragică din trecut, corelată cu ideea de rezistenţă naţională în împrejurări potrivnice), ca şi versificaţia, de factură populară, au determinat unele opinii vizînd raporturile acestei *Istorii*... a lui Brîncoveanu cu anumite specii folclorice. S-a sugerat că prototipul *Cîntecului lui Constantin Brîncoveanul* şi-ar putea avea obîrşia în această povestire versificată ⟨15⟩. S-a presupus, de asemenea, că subiectul ar fi pătruns, fie prin intermediul baladei, fie sub influenţa unor drame scolastice cu tradiţie în Ardeal, în manifestările de teatru popular de acolo, întîlnite ulterior şi în nordul Moldovei ⟨11, 14, 15⟩. Există însă şi păreri contrare, limitînd influenţa scrierii. Povestirea rimată se consideră în acest caz a fi independentă de prelucrările folclorice ale motivului, la baza cărora ar sta balada creată de V. Alecsandri şi inclusă de poet, ca anonimă, în colecţia sa ⟨16, 18⟩.

— *Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul*, CPV, *60—68.*

— 1. Gr. Creţu, *Două stihuiri din secolul trecut*, CL, IX, 1875, 8 ; 2. Ion Bianu, *Cîntecul lui Brîncoveanu la 1809*, BCIR, I, 1915 ; 3. T. Pamfile, *Un cîntec privitor la moartea lui Brîncoveanu*, MCS, VII, 1919, 5 ; 4. Ion Lupaş, *Versuri istorice despre Constantin Brîncoveanu*, AIN, V, 1928—1930 ; 5. C. Bobulescu, *Stihuri pentru peirea lui Constantin vodă Brîncoveanu*, APST, XI, 1934, 10 ; 6. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *193—194, 212—214* ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *262—263* ; 8. Piru, *Ist. lit.*, I, *286—288* ; 9. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul*, *179—182* ; 10. *Ist. lit.*, I, *646—647* ; 11. Ion Muşlea, *„Cîntare şi verş la Constantin". Sfîrşitul lui Brîncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor români din nordul Transilvaniei*, SILF, 1964, *21—61* ; 12. Iorgu Iordan, *Cronica rimată despre moartea lui Constantin Brîncoveanu*, CRM, II, *88—89* ; 13. N. A. Ursu, *Contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1 ; 14. Dan Simonescu, *Uciderea lui Constantin Brîncoveanu (15 august 1714)*, CPV, *5—32, 55—60* ; 15. Vasile Adăscăliţei, *Date noi privind teatrul folcloric „Brîncovenii"*, REF, XII, 1967, 6 ; 16. Ovidiu Papadima, *Iluminismul şi clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *52—55* ; 17. Găldi, *Introd. ist. vers.*, *100—101* ; 18. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1975, *98—105, 111—112* ; 19. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Minerva, 1976, *309—310, 315.*

R. Ş.

ISTORIA LUI EROTOCRIT CU ARETUSA v. **Erotocritul.**

ISTORIA LUI IORDACHE STAVARACHE BIV VEL SPĂTAR ŞI BAŞI CAPICHIHAIA AL ŢĂRII MUNTENEŞTI, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Alcătuite de un anonim în limba greacă şi tipărite la Veneţia în 1767, versurile au fost transpuse în limba română în acelaşi an ⟨4, 8⟩, de Hagi Stahie, fiul unui negustor din Vîlcea. *Istoria lui Iordache Stavarache biv vel spătar şi başi capichihaia al Ţării Munteneşti* relatează despre căderea în dizgraţie şi uciderea de către turci, în august 1765, a influentului boier levantin, protejat de Constantin şi Ştefan Racoviţă, ale căror domnii succesive în ţările române ajung treptat a fi controlate de Stavarache, în calitatea sa de spătar şi de capuchehaie la Ţarigrad. Epica poemei este săracă. În prima parte (cam o treime din stihuri) se străduie în portretizarea personajului central, înfăţişat ca un erou fabulos, dominînd între grecii Fanarului. Enumerarea comorilor pe care le stăpîneşte marele negustor de tabac — dulapuri de argint şi sidef, oglinzi de Veneţia lucrate cu meşteşug, ciubuce cu imamele de chihlimbar, ibrice de cafea argintate şi filigene de China, farfurii de dulceţuri împodobite cu pietre scumpe — degajă aici o anume poezie, a lucrurilor preţioase şi vetuste. Partea a doua a cronicii prezintă declinul lui Stavarache, victimă a intrigilor şi răzbunărilor fanariote, precum şi a lăcomiei demnitarilor turci. Avid de putere, grecul abuzează, în exercitarea influenţei de care se bucură, de prietenia sultanului, astfel încît numeroase plîngeri sosite la Ţarigrad împotriva sa, din partea turcilor şi creştinilor deopotrivă, îi decid soarta. Se consemnează între altele reclamaţiile moldovenilor transmise prin intermediul hanului tătar în drum spre Poartă. Sub cuvînt că au fost agonisite prin jaf, averile i se confiscă. Încercarea fostului spătar al ţărilor române de a-şi răscumpăra libertatea cu galbeni eşuează. Un „caic" tras la ţărm îl ridică de la casele sale pe osînditul care urmează a fi sugrumat noaptea, în beciurile împărăteşti. Din ordinul sultanului casele lui Stavarache sînt risipite pînă în temelii în căutarea unor avuţii tăinuite, prilej pentru versificator de a avertiza asupra inutilităţii averilor. Dincolo de unele reuşite în reconstituirea atmosferei specifice a epocii, rămîne de remarcat preferinţa autorului pentru dialog, la care se recurge adeseori. Traducerea românească a circulat în manuscris, alături de alte povestiri versificate, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Spre deosebire de versificaţia, de factură populară, adoptată la noi în scrierile de acest gen, traducătorul, fără înzestrare deosebită, optează, sub influenţa originalului grec, pentru versul amplu, de 15—16 silabe.

— *Istoria lui Iordache Stavarache biv vel spătar şi başi capichihaia al Ţării Munteneşti*, CPV, *93—102.*

— 1. Émile Legrand, *Histoire de Georges Stavrakoglu*, în *Recueil de poèmes historiques en grec vulgaire relatifs à la Turquie et aux Principautés Danubiennes*, Paris, Leroux, 1877, *191—223* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *379—380* ; 3. C. N. Mateescu, *Un manuscript scris de dascălul Neculai Popa Dumitru Duma*, MCS, IV, 1916, 8 ; 4. Constantin C. Giurescu, *Istoria lui Iordache Stavracoglu*, OIB, *201—216* ;

5. C. N. Mateescu, *Însemnări pentru povestea versificată „Istoria lui Iordachi Stavrachi biv vel spătar"*, AO, VII, 1928, 39—40 ; 6. Pușcariu, *Ist. lit.*, *208* ; 7. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 192—193* ; 8. *Ist. lit.*, I, *647—648* ; 9. Dan Simonescu, *Cronica uciderii spătarului Iordache Stavarache (1765)*, CPV, *91—93* ; 10. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *56* ; 11. Găldi, *Introd. ist. vers.*, *106—107* ; 12. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ș.

ISTORIA LUI MIHAI-VODĂ SIN PĂTRAȘCO-VODĂ, CARELE AU FĂCUT MULTE RĂZBOAIE CU TURCII PENTRU CREȘTINĂTATE v. **Cronica domniei lui Mihai Viteazul.**

ISTORIA LUI SKINDER-ÎMPĂRAT, roman popular. De proveniență orientală, s-a răspîndit în secolul al XVIII-lea la noi, unde a pătruns din literatura turcă prin intermediul unei traduceri grecești ⟨3, 5⟩. Două motive folclorice universale interferează în *Istoria lui Skinder-împărat,* ambele conferind textului o tentă moralizatoare. Motivul cunoscut sub denumirea de *Vaticinium* este vehiculat de *Istoria lui Skinder...* alături de cel al prieteniei probate în împrejurări dramatice, care implică la un moment dat un sacrificiu suprem, ilustrînd prototipul *Amicus et Amelius.* Infiltrații ale motivului *Vaticinium* se pot afla în *Historia de septem sapientibus* a lui Johannes de Alta Silva, prelucrare prin care Occidentul medieval ia contact, începînd din secolul al XII-lea, cu romanul oriental *Sindipa.* O variantă asemănătoare versiunii românești, în care se disting cele două motive constitutive, apare integrată abia în redacția tipărită la Strasbourg în 1512 a *Istoriei...* lui Johannes de Alta Silva, intitulată *Pontianus. Dicta aut facta septem sapientum.* Prin traduceri ulterioare din *Pontianus, Istoria lui Skinder...* reapare în răsăritul Europei în literaturile polonă, ucraineană, armeană, unde textul își recapătă independența inițială, revenind la forma în care se presupune că a circulat cu cîteva secole mai înainte spre Occident. Prin atmosferă și modalitate narativă, *Istoria lui Skinder...* amintește de basmul oriental, accentul căzînd totuși pe situațiile dilematice în care se găsește adesea eroul și pe care acesta le rezolvă grație însușirilor sale neobișnuite. În povestirea din *Pontianus* este evidentă adaptarea la spiritul romanului cavaleresc occidental.

Skinder, în versiunea cunoscută la noi, este fiul unui negustor. Întors de la învățătură dintr-o cetate străină, în vreme ce servește la masa părinților, Skinder, care înțelege graiul păsărilor, tălmăcește previziunea a două privighetori ce-i destăinuiesc viitorul. Oracolul păsărilor, profețind despre un timp în care părinții își vor sluji la rîndul lor fiul, atrage mînia pripită a tatălui, care își aruncă feciorul în mare. Salvat de niște corăbieri, Skinder ajunge la Țarigrad, devine mare grămătic la vamă și fiu adoptiv al vizirului. Printr-o judecată înțeleaptă, Skinder pune capăt disputei dintre trei cotofene. Cucerit de vrednicia tînărului, împăratul îl înalță la rangul de mare logofăt, promițîndu-i pe fiica sa, Olerica, de soție. Skinder cere răgaz pentru a sluji un an la curtea împăratului din Alep („Halep"), unde primește slujba de mare cupar și este îndrăgit de fiica împăratului, Melixina. La Alep soseste între timp Firusah, fiul unui al treilea împărat, trimis a ucenici alături de Skinder. Skinder și Firusah devin frați de cruce. Din fidelitate față de împăratul din Alep și din prietenie pentru Firusah, Skinder amînă nunta cu Olerica pentru a lupta cu Apolon, fiul împăratului arăpesc, care amenință cu război cetatea. La întoarcerea în Țarigrad însă, fata îl respinge și se răzbună cu ajutorul unor bucate otrăvite. Datorită unui antidot dăruit de Melixina, eroul își salvează viața și se întoarce, bolnav, la Alep. Aici se convinge de devotamentul prietenilor, care își jertfesc pruncul pentru a-l însănătoși. Împreună cu Firusah și Melixina, Skinder călătorește apoi spre orașul în care copilărise, spre a-și regăsi părinții. Revenit în cele din urmă la Țarigrad, devine împărat al cetății și soț al Olericăi, pe care o iartă. Numeroase detalii realiste apar într-o versiune sau alta a *Istoriei lui Skinder...,* consecință a circulației și adaptării textului în epoci și la medii diferite. Din varianta românească se desprinde o atmosferă oriental-balcanică, specifică într-o măsură și secolului al XVIII-lea din țările române. Semnificative rămîn în această privință denumirile unor ranguri deținute în ierarhia socială de personajele cărții. În cîteva momente esențiale narațiunea transcende însă în fantastic. Evenimente ținînd de fabulosul folcloric devin, alături de acele episoade ce tind să ilustreze o recomandare morală, adevărate resorturi ale povestirii. Celor două teme principale ce conduc firul narativ li se subsumează și alte motive ale literaturii orale, ca schimbarea capetelor prin tăiere și învierea cu ajutorul unor leacuri (procedeu prin care Firusah capătă o înfățișare asemănătoare cu a lui Skinder), înlăturarea unor suferințe prin jertfa unui prunc inocent etc. Paralel cu aceste motive transfigurînd faptele în lumina miraculosului folcloric, se mai pot semnala anumite structuri epice, frecvente de asemenea în literatura populară (peripețiile fraților de cruce, femeia trădătoare care își ispășește ulterior vinovăția, lupta cavalerească între pretendenții la mîna fetei de împărat ș.a.). Manuscrisele românești, datînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și de la începutul secolului al XIX-lea, conțin redacții diferite ale textului, conservînd disponibilitățile limbii vii, ingenuitatea viziunii narratorului popular și o remarcabilă artă a dialogurilor.

— *Istoria lui Skinderiu-împăratu,* CPL, I, *327—346.*

— 1. M. Gaster, *Die Geschichte des Kaisers Skinder, ein romänisch-byzantinischer Roman. Beitrag zur Quellengeschichte der alt-französischen „Histoire des sept sages de Rome"*, Atena, 1937 ; 2. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, *Studiu introductiv,* CPL, *V—XXXVI* ; 3. I. C. Chițimia, *Introducere* la *Istoria lui Skinderiu-împăratu,* CPL, I, *325—326;* 4. I. C. Chițimia, *Comparatismul și perspectivele lui în studiul cărților populare,* SLC, *113—120* ; 5. I. C. Chițimia, *„L'Histoire de Skinder" en Europe et surtout dans le Sud-Est européen,* în *Actes du premier Congrès international des études balcaniques et Sud-Est européennes, 26.VIII—1.IX.1966,* t. VII, Sofia Académie Bulgare des Sciences, 1971, *129—138* ; 6. Chițimia. *Probleme, 351—363, 417—429* ; 7. Piru, *Varia,* II, *46—50* ; 8. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi,* vol. I : *Cărțile populare laice,* partea II, București, E.A., 1978, *368—373.*

R. Ș.

ISTORIA POAMELOR, carte populară. Sub acest nume este cunoscută traducerea și autohtonizarea satirei alegorice bizantine *Poricologos,* atribuită satiricului Teodor Prodromos (probabil secolul al XII-lea). Sînt cunoscute mai multe redacțiuni, unele fiind traduse și în alte limbi. Rescrisă în neogreacă, în proză, și ușor modificată, a fost tipărită la Veneția, înainte de 1752, în același volum cu *Esopia,* apoi retipărită în 1775. Una din aceste ediții a fost adusă în țară și tradusă. Cele mai vechi manuscrise românești datează din 1781. M. Gaster tipărește pentru prima

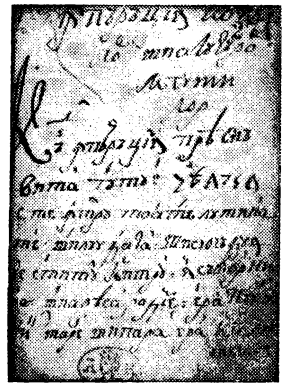

dată textul *Istoriei poamelor* în *Chrestomaţie românâ* (vol. II, 1891), reproducînd manuscrisul 2379 din Biblioteca Academiei Române.

Cea mai corectă şi mai completă variantă e conţinută în manuscrisul 2989 (secolul al XVIII-lea), tipărit în culegerea îngrijită de I. C. Chiţimia şi Dan Simonescu, *Cărţile populare* (vol. II) : *Împărăţia poamelor şi tuturor legumelor.* Rangurile şi fastul personajelor din original sînt adaptate aici la realitatea unei curţi domneşti autohtone, reunită într-un divan bizar. Strugurul pîrăşte împăratului Gutăi, înconjurat de curtea sa (Rodia, „păharnic mari", Năramza, „postelnic mari", Persica, „stolnic mari" etc.), neamul mirodeniilor, care nesocoteşte poruncile împărăteşti. Ceapa, un autentic personaj de vechi divan, grasă, înfofolită, înveninată, jură însă că toate sînt minciuni. Atunci judecătorii, căutînd în pravile, îl găsesc vinovat pe Strugur, pe care împăratul Gutăi îl blestemă în final. Acest blestem a fost considerat explicaţia originii vinului sau interpretat ca o critică a beţiei. Hazul *Istoriei poamelor* este dat, între altele, de înşiruirile de demnităţi atribuite, pompos, unor fructe sau legume. Caracterizările „personajelor" în manieră populară, cu epitete naive dar plastice, vioiciunea naraţiunii i-au asigurat o largă răspîndire, fapt dovedit nu numai de numeroasele manuscrise, dar şi de circulaţia orală a motivului. Folcloristul Gh. Alexici a cules într-un sat de lîngă Arad un text asemănător cu cel al *Istoriei poamelor.* Foarte expresiv este blestemul cu care e pedepsit Strugurul, preluat şi dezvoltat într-o scenetă alegorică în versuri de către A. Pann în *Povestea vorbii.*

— *Istoria poamelor,* CHRM, II, *97—98* ; *De împărăţiea poamelor şi a legumelor,* IC, IV, 1911, 12 ; *Povestea poamelor,* ŞZ, XXXVII, 1929, 1—2 ; *Istoria poamelor şi a tuturor legumelor,* CEL, II, 1936, *89—101* ; *Împărăţia poamelor şi tuturor legumilor,* CEL, III, 1939, *112—113* ; *Împărăţiia poamelor şi tuturor legumilor,* CPL, II, *271—272.* **Ms.** : *Incepuiu a scriia de împărăţie pre slăvitei Gutăe* (1781), B.A.R., ms. 575, f. *132* ; *Istoria poamelor* (1781), B.A.R., ms. 3372, f. *4—6* ; *[Istoria poamelor]* (1784), B.A.R., ms. 284, f. *103—105* ; *[Istoria poamelor]* (c. 1786), B.A.R., ms. 830, f. *13—14* ; *Împărăţiea poamelor şi a tutulor legumelor* (1794), B.A.R., ms. 2188, f. *34—35* ; *Incepuiu a scrie despre împărăţie prea slăvitului gutiiu* (c. 1796), B.A.R., ms. 3384, f. *118—119* ; *Împărăţiia poamelor şi tuturor legumilor* (sec. XVIII), B.A.R., ms. 2989, f. *112—114* ; *[Istoria poamelor]* (c. 1812), B.A.R., ms. 1728, f. *125—127* ; *Povestea de împărăţia poamelor cănd împărăţea peste toate poamele prea slăvita gutue şi oblăduia vestitu chitru* (c. 1819), B.A.R., ms. 1735, f. *25—29* ; *[Istoria poamelor]* (c. 1829), B.A.R., ms. 2242, f. *1—6* ; *[Istoria poamelor]* (1834), B.A.R., ms. 5188, f. *48—49* ; *Istorie de cînd au împărăţit poamele şi legumile ce sînt de hrană norodului* (1838), B.A.R., ms. 5503, f. *23—25* ; *[Istoria poamelor]* (c. 1860), B.A.R., ms. 4493, f. *2—3* ; *Împărăţia pomelor şi a tuturor legumilor* (c. 1888), B.A.R., ms. 3820, f. *274—280* ; *Impărăţia pomelor* (sec. XIX), B.A.R., ms. 5210, f. *37—38* ; *Impărăţia pomelor* (sec. XIX), B.A.R., ms. 4756, f. *31—32* ; *Poveaste de împărăţia poamelor. Cănd împărăţea preste toate poamele prea slăvita gutue şi oblăduia vestitu chitru,* B.A.R., ms. 3518, f. *6—10* ; *Împărăţia poamelor,* B.A.R., ms. 2747, f. *24—26.*

— 1. D. Russo, *Elenizmul, 32—33* ; 2. Ioana Andreescu, *Istoria poamelor. Redacţiunile româneşti,* CEL, II, 1936, *79—88* ; 3. Cartojan, *Cărţile pop.,* II, *239—242* ; 4. Ariadna Camariano, *Poricologos şi Opsarologos grecesc,* CEL, III, 1939, *33—140* ; 5. Dan Simonescu, *Istoria poamelor,* CPL, II, *269—270* ; 6. Piru, *Ist. lit.,* I, *461—462* ; 7. Lăudat, *Ist. lit.,* II, *282—284* ; 8. *Ist. lit.,* I, *683—685* ; 9. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi,* vol. I : *Cărţile populare laice,* partea II, Bucureşti, E.A., 1978, *347—367.*

C. T.

ISTORIA SINDIPII FILOZOFULUI v. **Sindipa.**

ISTORIA TROADEI, carte populară. Conţine o versiune diferită de cea homerică a mitului troian. În tradiţia greacă au circulat şi alte variante ale legendelor despre războiul greco-troian, nefolosite de Homer, dar păstrate în două opere independente :

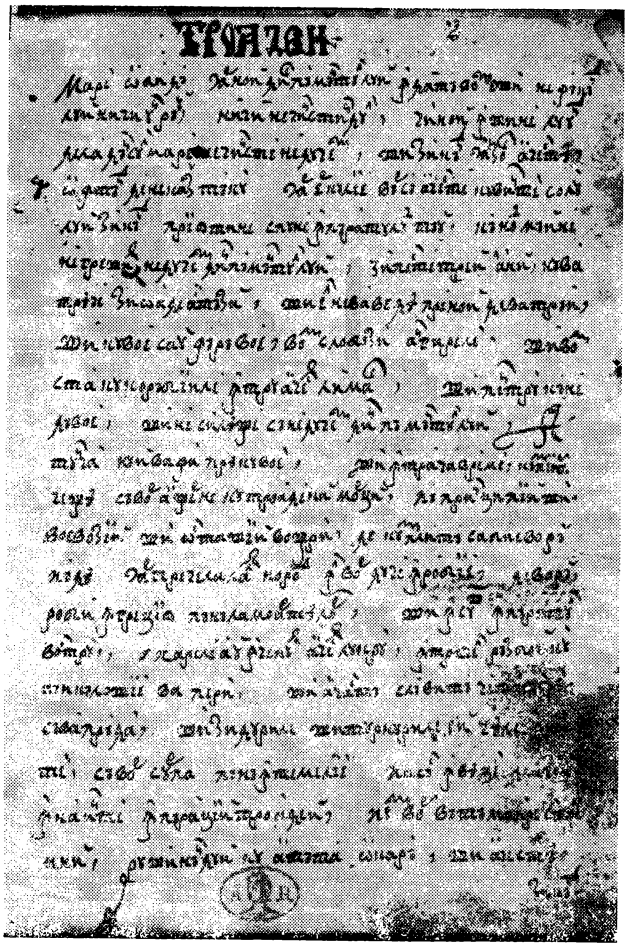

De excidio Troiae historia a pretinsului troian Dares şi *Ephemeris belli Troiani,* atribuită lui Dictys cretanul, care ar fi fost martor ocular. Aceste variante se deosebesc, dar se şi completează reciproc, şi au avut o mare răspîndire mai cu seamă prin rezumarea şi includerea lor în cronografe. Pe această cale au pătruns şi în cultura românească, impunîndu-se mai mult versiunea cuprinsă în traducerea unui cronograf, din greceşte, de către Pătraşcu Danovici, versiune devenită apoi independentă şi răspîndită prin numeroase manuscrise (*Istoria Troadei* este cunoscută şi sub titlul de *Războiul Troadei* sau *Legendele Troadei*). Cel mai vechi manuscris românesc cunoscut este datat 1689. Sub titlul *Împărăţiia lui Priiam împăratul Troadei cetăţii ceii mari* sînt înfăţişate sumar evenimentele cunoscute din *Iliada,* deosebirea constînd mai ales în înlăturarea totală a elementelor mitologice (nu mai apar zeii) şi în prezenţa moralei creştine. Unele manuscrise conţin o variantă a unei prelucrări după epopeea *Roman de Troie* a truverului Benoît de Sainte-More.

Adoptată de literatura populară datorită vitejiilor descrise şi învăţămintelor pe care le cuprinde, *Istoria Troadei* îmbracă o frumoasă haină narativă, cu numeroase expresii lexicale şi construcţii sintactice specific româneşti, precum şi cu savuroase transformări ale numelor personajelor.

— *[Istoria Troadei],* în *Codicele Matei Volleanu. Scrieri din prima jumătate a veacului trecut,* îngr. M. Volleanu, Sibiu, 1891, *25—45* ; *[Istoria Troadei],* în Leca Morariu, *Războiul Troadei după codicele Const. Popovici (1796),* Cer-

năuți, Glasul Bucovinei, 1923, *42—63 ; Împărăția lui Priiam împăratul Troadei cetății ceii mari*, CPL, I, *89—108*. Ms. : *[Istoria Troadei]* (c. 1714), B.A.S., ms. CM8, f. *1—33 ; Istoriia Troadei* (1748), B.A.R., ms. 3399, f. *185—198 ; Istoriia Troadei* (c. 1750), Biblioteca Muzeului Oltenia — Craiova, ms. 81, f. *163—177 ; [Istoria Troadei]* (1766), B.A.R., ms. 2183, f. *1—127 ; Istorie pentru împărăția lui Priam împăratul Troadei* (1767), B.A.S., ms. CM23 ; *Istoria Troadei cetăți întru care au împărățit Priiam împărat tatăl lui Pareș* (1775), B.A.R. ms. 1702, f. *125—146 ; O prea frumoasă istorii a minunatii și iscusitii cetăți a [...] Troadii care s-au fost bătut 12 ai pentru o muiere* (1777), B.A.R., ms. 4104, f. *81—94 ; Istoria Troadei întru carele au împărățit Priiam împărat tatăl lui Pariș* (1778), B.A.R., ms. 1264, f. *1—14 ; Istoria lui Priiam împărat al cetății Troadei* (1794), B.A.R., ms. 1601, f. *2—18 ; [Istoria Troadei]* (1805), B.A.R., ms. 5919, f. *159—187 ; Istoria Troadei scrisă de Dit Grecul și Darie Frighii, cari cînd se bătea Troada, era în tabără* (1812), B.A.R., ms. 3381, f. *1—132 ; Istoria Troadei* (1826), B.A.R., ms. 273, f. *1—25 ; Inceput dă luarea cetatea Troadăi ce în toată lumea vestită pre cănd împărățea la Ierusălim marele David* (1827), B.A.R., ms. 5967, f. *110—122 ; Poveste pentru zidirea și prădarea troiască și pentru a ei de tot spargere care fu în zilele împăratului David jidovescul*, B.A.R., ms. 1385, f. *118—123 ; [Istoria Troadei]*, B.A.R., ms. 1785, f. *4—30 ; Istoria Troadii cetăți*, B.A.R., ms. 1751, f. *24—45 ; [Istoria Troadei]*, B.A.R., ms. 1361, f. *1—12*.

— 1. M. Gaster, *Die rumänische Version der trojanischen Sage*, BZ, III, 1894, *528—530 ;* 2. Leca Morariu, *Războiul Troadei după codicele Const. Popovici (1796)*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1923 ; 3. N. Cartojan, *Legendele Troadei în literatura veche românească*, București, Cultura națională, 1925 ; 4. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *321—332 ;* 5. Iulian Ștefănescu, *Opere istorice*, București, Tip. Națională, 1942, *111—187 ;* 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *454—456 ;* 7. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *269—272 ;* 8. I. C. Chițimia, *Istoria Troadei*, CPL, I, *87—88 ;* 9. *Ist. lit.*, I, *674—676 ;* 10. Paul Cernovodeanu, *Variante autonome ale „Războiului Troadei" din cronografele de tipul Danovici și circulația lor (sec. XVIII—XIX)*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 11. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea II, București, E.A., 1978, *374—399 ;* 12. Radu Constantinescu, *„Historia destructionis Trojae" a lui Guido delle Colonne într-o veche traducere românească*, RITL, XXVII, 1978, 1.

C. T.

ISTORIA ȚĂRII ROMÂNEȘTI DE LA OCTOMBRIE 1688 PÎNĂ LA MARTIE 1717 v. Anonimul brîncovenesc.

ISTORIA ȚĂRII RUMÂNEȘTI DĂ LA LEAT 1769, povestire istorică în versuri aparținînd unui anonim din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Mișcarea antiotomană din toamna anului 1769, care premerge intrării trupelor rusești în București, este comentată de un contemporan al evenimentelor, circumspect și ironic, probabil un boier mărunt, ce cunoaște unele detalii din activitatea politică desfășurată de frații Pîrvu și Mihai Cantacuzino în timpul războiului ruso-turc din anii 1768—1774. (Aceluiași autor i s-au atribuit, într-o cercetare mai nouă, *Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi başa Ahmet, cu ferman de la Poartă* — versiune redactată în Țara Românească, ** Fuga fiilor lui Alexandru Ipsilanti, * Cronica anonimă despre domnia lui Mavrogheni, * Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Țării Românești și *Istoria voievodului Hangerli* — versiunea munteană (11)). Pătrunderea voluntarilor lui Pîrvu Cantacuzino în oraș, în noaptea de 7 noiembrie 1769, este consemnată asemănător de Mihai Cantacuzino în *Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor* și îndeosebi de Dumitrache stolnicul în *Istoria evenimentelor din Orient*. Ridiculizarea răzvrătiților, conduși de maiorul Zgurali, care îl vor aresta pe domnitorul Grigore Ghica, nu-l împiedică pe autor să se amuze pe seama derutei turcilor aflați în București, fugind înspăimîntați la gîndul unui atac al rușilor. Într-o manieră caricaturală este înfățișat divanul constituit din comandanții răsculaților, aparținînd unor categorii sociale diferite, fapt ce atrage suspiciunea stihuitorului, intrigat de încălcarea unui privilegiu cuvenit după el doar marilor feudali. Zvonurile despre o revenire a turcilor îl determină pe spătarul Pîrvu Cantacuzino, sprijinit de un corp de cazaci aflați sub comanda maiorului Nazarie Carazin, să ia măsuri pentru întărirea oștirii de voluntari. Deși pare încrezător în acțiunile spătarului, versificatorul continuă să persifleze oastea improvizată din „oieri și plugari". Autorul relatează apoi episodul sosirii în București a armatelor rusești, neuitînd să amintească de chefurile la care se dedau „muscalii" la 25 noiembrie, ziua împărătesei Ecaterina. Unele variante ale *Istoriei Țării Rumânești dă la leat 1769* mai informează despre neînțelegerile dintre boieri (aluzie la cele două partide existente, filorus și filoturc), despre exodul unora dintre ei în Transilvania și plecarea unei solii conduse de Mihai Cantacuzino la Petersburg sau despre pieirea lui Pîrvu Cantacuzino într-o luptă cu turcii. Destul de coerentă în expunere, versificată fluent, pe alocuri cu vervă, în

București, la începutul secolului al XIX-lea

metru popular, *Istoria...* a circulat în numeroase copii manuscrise în toate provinciile românești, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea.

— Istoria Țării Rumânești dă la leat 1769, CPV, *128—140 ;*

— 1. G. Bariţiu, *Stihuri făcute de vistierul Nicolae Rusinescu din Craiova asupra războiului ruşilor din anii 1765 şi 1769,* T, VI, 1873, 8 ; 2. Const. N. Mateescu, *Istoria Țării Rumânești de la anul 1769,* VTR, IV, 1902, 19 ; 3. Constantin C. Giurescu, *Istoria Țării Românești de la leat 1769,* OIB, *201—202 ;* 4. N. Drăganu, *Versuri vechi,* DR, V, 1927—1928, *502—506, 509—516 ;* 5. Iorga, *Ist. lit.,* III, *559 ;* 6. Puşcariu, *Ist. lit., 208—209 ;* 7. Călinescu, *Ist. lit., 56—57 ;* 8. Piru, *Ist. lit.,* I, *420—421 ;* 9. *Ist. lit.,* I, *648—649 ;* 10. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 193—194 ;* 11. N. A. Ursu, *Noi contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B,* LR, XV, 1966, 2 ; 12. Dan Simonescu, *Răzmerița la intrarea ruşilor în Bucureşti (1769),* CPV, *123—128 ;* 13. Mircea Anghelescu, *Contribuţii la stabilirea unor premise ale literaturii româneşti moderne (1750—1780),* LL, XV, 1968 ; 14. Ovidiu Papadima, *Iluminismul şi clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuz.a ei latentă în literatura epocii,* TF, *58 ;* 15. Găldi, *Introd. ist. vers., 101—102 ;* 16. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc,* Bucureşti, Minerva, 1975, *107 ;* 17. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea,* Bucureşti, Minerva, 1976, *316 ;* 18. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară,* Bucureşti Cartea românească, 1977, *60—66.*

R. Ş.

ISTORIA ȚĂRII RUMÂNEȘTI DE CÎND AU DESCĂLECAT PRAVOSLAVNICII CREȘTINI v. **Letopiseţul cantacuzinesc.**

ISTORIA VOIEVODULUI HANGERLI, povestire istorică în versuri de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Cele două principale variante manuscrise ale *Istoriei voievodului Hangerli* (dintre care una presupusă a fi redactată în Țara Românească, iar cealaltă, intitulată *Constantin Hangerliul voivod, căruia din poruncă împărătească i s-au tăiat capul, în anul 1799,* în Moldova ⟨8, 9⟩) reţin prin cîteva cuate esenţiale ce caracterizează domnia scurtă, dar tragic fixată în memoria locuitorilor Țării Românești, a fanariotului Constantin Hangerli. În concordanță cu alte surse documentare *(Domnia lui Constandin-vodă Hangerliul. Mazîlia şi perderea sa,* versificată de Zilot Românul, *Hronograful Țării Românești de la 1764 pînă la 1815* al lui Dionisie Eclesiarhul, *Istoria vechii Dacii, acum a Transilvaniei, Valahiei şi Moldovei* de Dionisie Fotino), autorii celor două versiuni evocă fiscalitatea necruțătoare, spolierea sălbatică a țării din timpul domniei lui Hangerli. Domnitorul mărește birurile vechi (dijmărit, oierit, tutunărit), impunînd totodată o dare nouă (văcăritul), și scoate la mezat rangurile boierești. Lăcomia și cruzimea domnului atrag mazilirea și uciderea sa de către un capugiu trimis de sultan, la 18 februarie 1799. La curtea Țării Românești se petrece acum o scenă asemănătoare celei a asasinării lui Grigore Ghica, în Moldova, la 1777. Solul împărătesc simulează prietenia față de domn, ca mai apoi, în cursul ceremoniei tratării cu cafele în sala de primire a oaspeților, să anunțe sentința, care se execută pe loc. Într-una din versiuni, capugiul refuză ospitalitatea domnului, pe care îl declară mutat în Moldova spre a nu da loc la suspiciuni înainte de îndeplinirea osîndei. Versificată mai îngrijit decît alte producții de același gen de autorii ce împrumută octosilabilor lor cadența și cursivitatea poeziei populare, *Istoria...* pare a avea unele tangențe cu *Cîntecu lu Angealîu,* cu circulație în repertoriul lăutăresc muntean ⟨7, 10⟩. Lexicul, colorat, abundă în turcisme și grecisme specifice epocii fanariote.

— Constantin Hangerliul voivod, cărula din poruncă împărătească i s-a tăiat capul, în anul 1799 febr. 18 (publ. George Bariţiu), T. VI, 1873, 8 ; *Istoria voivodului Hangerli* (publ. Gr. G. Tocilescu), RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 1, reed. în V. A. Urechia, *Istoria românilor,* VII, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1894, *555—559 ; Uciderea voievodului Constantin Hangerli* (publ. C. C. Giurescu), RI, XII, 1926, 10—12 ; *Mazilia şi uciderea lui Hangerli voievod,* CPV, *307—312 ; Istoria voievodului Hanger[l]i,* CPV, *312—320.*

— 1. [George Bariţiu], *Constantin Hangerliul voivod,* T, VI, 1873, 8 ; 2. Gr. G. Tocilescu, *Stihuri asupra venirii nemţilor în Bucureşti şi asupra peirii voievodului Hangerli de un anonim,* RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 1 ; 3. C. C. Giurescu, *Uciderea voievodului Constantin Hangerli,* RI, XII, 1926, 10—12 ; 4. Piru, *Ist. lit.,* II, *196—198 ;* 5. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 201—202 ;* 6. *Ist. lit.,* II, *133—135 ;* 7. Ion Nijloveanu, *O baladă populară necunoscută : „Cîntecu lu Angealîu",* LL, X, 1965 ; 8. N. A. Ursu, *Contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A,* LR, XV, 1966, 1 ; 9. N. A. Ursu, *Noi contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B,* LR, XV, 1966, 2 ; 10. Dan Simonescu, *Uciderea lui Constantin Hangerli vodă (18 februarie 1799),* CPV, *303—307 ;* 11. Ovidiu Papadima, *Iluminismul şi clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii,* TF, *55—56 ;* 12. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc,* Bucureşti, Minerva, 1975, *105—106 ;* 13. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea,* Bucureşti, Minerva, 1976, *316—318.*

R. Ş.

ISTORIE CE AU SCOS DOMNILOR ŞI BOIERILOR, povestire versificată de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Un stihuitor modest surprinde, într-o tentativă de satiră, aspecte ale procesului de sărăcire a aristocrației fanariote și cosmopolite în urma războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774, punctul de vedere exprimat fiind cel al noii pături sociale în ascensiune, profitînd direct de pe urma evenimentelor. Intuind slăbiciunea stăpînilor, altădată atotputernici, afișîndu-și cu cinism și vulgaritate dorința de a acumula, „slugile" ironizează păcatele boierimii cu care, odată înavuțite, încep a rivaliza. Accentele critice ale versurilor sporesc caracterul lor de document social, ce validează surprinzător unele pagini de mai tîrziu ale romanului *Ciocoii vechi şi noi* de N. Filimon. Aceluiași autor i se atribuie într-o cercetare mai nouă și alte povestiri versificate : **Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul, *Istorie di patima Gălaţilor, *Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1* (versiunea moldovenească), **Istoria cneazului Potemkin celui ce-au răpăusat în Țara Moldovii, *Stihurile preînălțatului domn Alexandru Constantin Moruzi voievod, *Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar, Constantin Hangerliul voivod, căruia din poruncă împărătească i s-a tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova) ⟨2⟩.

— Istorie ce au scos domnilor şi boierilor, CPV, *160—163.*

— 1. Iorga, *Ist. lit.,* II, *373 ;* 2. N. A. Ursu, *Contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A,* LR, XV, 1966, 1 ; 3. Dan Simonescu, *Istoria ce au scos slugile domnilor şi boierilor (1773—1774),* CPV, *159—160 ;* 4. Ovidiu Papadima, *Iluminismul şi clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii,* TF, *58 ;* 5. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc,* Bucureşti, Minerva, 1975, *108.*

R. Ş.

ISTORIE DI PATIMA GĂLAȚILOR, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Autorul anonim relatează despre atacul dezlănțuit de turci și tătari asupra cetății dunărene în toamna lui 1769, în timpul războiului ruso-turc din anii 1768—1774. Poema începe cu evocarea tabloului pitoresc al orașului înainte de invazie. Reînvie o lume balcanică, agitația piețelor în care negustorii aleargă după „chiverniseli" și „alișverișuri", forfota bazarelor înțesate cu „cafe, năramză, migdali, alămîi și portocali", petrecerile cosmopolite ale portului în care joacă „ghimigii" descinși de pe corăbii și cîntă muzica turcească. Atmosfera pașnică

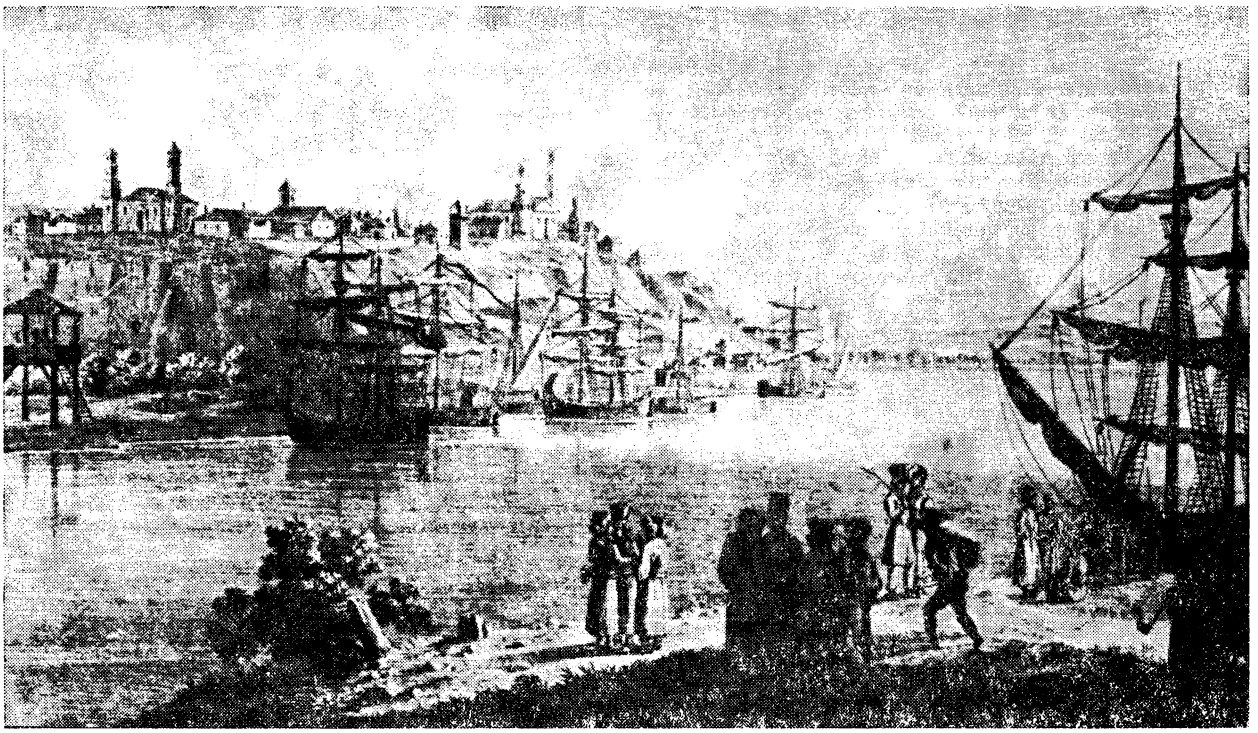

Galaţi, la începutul secolului al XIX-lea

este tulburată însă de zvonul sosirii turcilor şi tătarilor, aduşi de trădătorul Chirica Cionoiul, cel care înştiinţează pe comandanţii turci asupra numărului mic al trupelor ruseşti din oraş. Atraşi în luptele de la Şerbeşti şi Giurgiuveşti, ruşii părăsesc Galaţii, iar turcii trec oraşul prin sabie. Cad loviţi deopotrivă tîrgoveţi români, turci sau greci, feciori şi fete, tineri şi vîrstnici. Bisericile sînt jefuite şi prada ia drumul Ţarigradului. Oraşul, incendiat, rămîne în urma cortegiilor ce se retrag, cu portul părăsit de corăbiile cu trei catarge, galioane şi şeici, care îl înveseleau altădată. În acest cadru sumbru răsună lamentaţia stihuitorului, culminînd într-o imprecaţie finală. Versificaţia simplă, de factură populară, tonalitatea pe alocuri de bocet, exprimarea vioaie sau maniera baladescă de a se întreţine cu un presupus auditoriu au contribuit la răspîndirea şi circulaţia versurilor, al căror autor ar fi, conform unei ipoteze mai noi, acelaşi cu al altor producţii asemănătoare răspîndite în epocă: **Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul*, **Istorie ce au scos domnilor şi boierilor*, **Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1* (versiunea moldovenească), **Istoria cneazului Potemkin celui ce-au răpăusat în Ţara Moldovii*, **Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar*, **Stihurile preînălţatului domn Alexandru Constantin Moruzi voievod, Constantin Hangerliul voivod, căruia din poruncă împărătească i s-a tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova ⟨8⟩).

— *Istorie di patima Gălaţilor*, CPV, *116—122.*

— 1. Gr. Creţu, *Două stihuiri din secolul trecut*, CL, IX, 1875, 8 ; 2. Gh. Ghibănescu, *Istorie de patima Galaţilor, din leat 1769*, GLZ, I, 1887, 7 ; 3. Gh. N. Munteanu, *Prăpădenia Galaţilor în noiembrie 1769*, DJ, II, 1910, 7 ; 4. Gh. N. Munteanu, *Galaţii în poezii poporane*, ORZ, II, 1939, 4—5 ; 5. Popovici, *Studii*, I, *147* ; 6. Crăciun—Illeş, *Repertoriul*, *124* ; 7. *Ist. lit.*, I, *649* ; 8. N. A. Ursu, *Contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1 ; 9. Dan Simonescu, *Pătimirea Galaţilor (1769)*, CPV, *115—116* ; 10. Ovidiu Papadima, *Iluminismul şi clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *58—59* ; 11. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *101* ; 12. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1975, *108—109*.

R. Ş.

ISTRATI, Nicolae (1818 — 1.XI.1861, Fălticeni), scriitor. Fiu al paharnicului Gavril Istrati şi al unei poloneze, contesa Ecaterina Ilski, se trăgea dintr-o familie de boieri de viţă veche, din care se ridicase domnitorul Eustratie Dabija. Rămas orfan, I. nu are parte de o instrucţie sistematică, dar, cu rîvna autodidactului şi cu ambiţia care îl caracterizează, el îşi însuşeşte o bună cultură. Intrînd devreme în administraţie, unde îndeplineşte diverse funcţii, I., sub domnia lui Mihail Sturdza, e făcut căminar, este numit preşedinte al judecătoriei din Iaşi, iar după 1848 primeşte rangul de spătar, fiind şi membru în Divanul apelativ ⟨8⟩. Tot în această vreme i se acordă rangul de postelnic. Totuşi, spirit agitat şi revendicativ, el îşi manifestă în cîteva rînduri opoziţia; la 1846 este chiar amestecat în mişcarea subversivă a „Asociaţiei patriotice" (din care făceau parte Al. I. Cuza, V. Mălinescu, Th. Rîşcanu), fiind arestat. În închisoare nu lîncezeşte, ci, mereu activ, scrie o piesă şi cîteva fabule. Împărtăşea, la acea vreme, idealurile democratice, sociale şi patriotice ale camarazilor de generaţie, profesînd acelaşi militantism, în

sprijinul sărăcimii şi împotriva unui regim feudal abuziv. Dealtfel, a şi participat la mişcarea revoluţionară de la 1848. În acel an apare o broşură tendenţioasă *(Căinţa încrederii în boierii aristocraţi şi sfînta hotărîre de a nu-i mai crede)*, semnată cu iniţialele M.K. şi N.I., însă nu M. Kogălniceanu şi I. sînt autorii (dealtminteri, ei şi protestează în presă). După 1848, dar mai ales de prin 1856, se petrece cu **I.**, apropiat de cercul lui Gh. Asachi, o neaşteptată schimbare. El devine un „stegar" al partidei separatiste, antiunionismul său, din ce în ce mai vehement şi îndîrjit (explicitat în broşura *Despre cvestia zilei în Moldova*, 1856), luînd forme acute. Argumentul său, referitor la „privilegiile strămoşeşti" ale Moldovei, care trebuie apărate, nu justifică o asemenea metamorfoză. Ministru al Cultelor (1853), a mai fost şef al Departamentului Lucrărilor Publice. **I. se alătură caimacamului N. Vogoride (fiind chiar** amestecat, se pare, în falsificarea alegerilor pentru Divanul ad-hoc). Ales în Adunarea electivă a Moldovei (1858), el ajunge să-şi pună candidatura la tron. După înfăptuirea Unirii, **I.**, demult impopular şi devenit chiar indezirabil în viaţa publică, se retrage la moşia sa de la Rotopăneşti (judeţul Suceava). Îşi întocmise acolo o vastă bibliotecă, în care figurau preţioase manuscrise în română şi slavonă. Ca un adevărat senior, **I.** iniţiază, în 1860, la conacul său, un mic conservator de muzică şi declamaţie, cu profesori din Iaşi (P. Mezzetti, M. Galino ş.a.) ; în scurtă vreme, în sala de teatru amenajată în încăpătoarele odăi (unde, se pare, a dat o reprezentaţie şi Matei Millo), trupa sa de entuziaşti actori diletanţi interpretează vodeviluri şi operete nepretenţioase. Nu e singura iniţiativă culturală a lui **I.** El contribuie, astfel, la înfiinţarea unei şcoli de fete (1855), prima de acest fel în mediul sătesc, în Moldova. În 1858, în broşura *Question de l'instruction publique en Moldavie*, socotea că un învăţămînt aşezat pe baze solide e o chezăşie a prosperităţii. A scris el însuşi o carte de lectură pentru elevii de la sate *(Amicul copiilor*, 1860), unde, sub forma unor pilde şi istorioare, sînt explicate unele noţiuni de istorie, religie, morală, agricultură. Autodidactul nu ezita să-şi expună punctul de vedere în chestiuni diverse : *Înainte cuvîntare la tîlcuirea psaltirei* („Zimbrul", 1850), *Despre puterea legislativă şi privilegiile Principatelor moldo-române* (1856), cu o versiune franceză, *Cvestia relaţiilor dintre proprietarii de moşii din Moldova cu locuitorii lucrători de pămînt* (1857), *Despre alegători şi despre deputaţi* (1858), *Chestia mănăstirilor închinate din Moldova* (1860) şi altele. Interesul său dominant e, însă, pentru tot ce ţine de istorie. Un articol despre Cetatea Neamţ („Albina românească", 1849) deplînge impietatea moldovenilor faţă de ruinele sfinţite de vitejia strămbunilor. A mai publicat, în calendarele lui Gh. Asachi, precum şi în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", informate prezentări cum sînt : *Trăsuri din istoria Moldaviei sau Testamentul prinţului Miron I* (1847), *Tomşa Vodă sau Trăsuri din istoria Moldaviei* (1850), *Veniamin, mitropolit a Moldaviei* (1851). Un articol *(Din istorie)*, inserat în „Gazeta de Moldavia" (1850), accentuează asupra necesităţii alcătuirii unei istorii a Principatelor, de însemnătatea căreia **I.** era foarte conştient şi, totodată, preocupat îndeaproape. În colecţia lui de documente vechi din istoria Moldovei, pe care le tipăreşte în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", el constată importanţa folclorului ca izvor pentru istorie. **I.** s-a stins prematur, după cîteva luni de suferinţă. O legendă a familiei (un fiu al lui **I.** este magistratul Titus Istrati, membru al Junimii, iar un nepot — cîntăreţul de operă Edgar Istratty) susţine că ar fi fost otrăvit.

Poeziile lui **I.** sînt risipite mai ales în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi în almanahurile scoase de Asachi. Versuri ocazionale sînt publicate în „Propăşirea" *(31 Ianuarie 1844* — cu prilejul dezrobirii ţiganilor) şi în „Albina românească" *(Cîntec oştenesc*, 1846). Răzleţe, apar cîte o poezie în „România literară" (1855) şi în „Steaua Dunării" (1855). Nota socială şi patriotică este evidentă în lirica lui **I.**, însufleţit de imaginea trecutelor vremi de mărire şi întristat în faţa decadenţei prezentului. Mai sugestive decît fabulele sale, prea didactice şi fără relief, ar fi satirele, unele dintre ele încorporate în ciclul „scenelor din iad" *(Satana şi drăcimea, Satana şi miniştrii lui, Lumina şi întunericul)*, altele *(Văduva şi judecătorul)* făcînd parte din „scenele din lume". Imagistica e mai pregnantă în pasajele în care sarcasmele scriitorului vizează răsturnarea şi perventirea adevăratelor valori : în vreme ce viciile (ticăloşia, egoismul, ipocrizia) sînt triumfătoare, virtutea, credinţa, „lumina" sînt izgonite, iar acolo unde domneşte întunericul apare despotismul. În general viziunea, uneori alegorică şi cu o tentă pamfletară, e pesimistă, trădînd un spirit mai degrabă sceptic. **I.** a tradus, dealtfel, maxime ale lui La Rochefoucauld (1855). Mai searbădă e lirica erotică, declarativă, retorică — predominant elegiacă *(Turturica*, inspirată de motivul popular care l-a înrîurit şi pe Ienăchiţă Văcărescu, *Un secret, Cucul, Despărţirea* ş.a.). Tînguirea poetului, convenţională, plină de lacrimi şi suspine, reproşurile aduse iubitei necredincioase, deznădejdea amoroasă („delirul de amor"), chinurile despărţirii ţin într-o măsură de repertoriul neoanacreontic, lăsînd totodată să transpară accente lamartiniene. Meditaţia asupra lumii — „vatră de durere", ori a iubitei — diavol cu înfăţişare îngerească, are un timbru romantic, dar mai puţin poetic. Scrierile lui **I.** au apărut şi sub semnătura Nicolai Iestrate (sau Istrati), alteori iscălite cu iniţiale, precum şi cu pseudonimul, curios improvizat, Narrateur Identique. În „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", prozele sale, nesemnate, sînt însoţite de două cruciuliţe iar după 1847 de una singură.

A debutat în proză cu un eseu despre *Moarte* („Albina românească", 1841), poate o traducere, unde viaţa şi moartea, natura însăşi, care „nu desfiinţează decît pentru a înfiinţa iarăşi", îi inspiră lui **I.** un comentariu filozofic în care optica aproape dialectică, empiric materialistă, e străbătută de unele reflexe romantice (despre nestatornicia soartei, despre oameni — „năluci trecătoare"). Aceeaşi dispoziţie cogitativă, în care idealismul mistic (credinţa în „providenţa" care repară orice strîmbătate, în virtutea principiului justiţiei imanente) se asociază cu intuiţia legăturii inextricabile între fenomene, se manifestă în eseul *Nici o faptă fără plată sau Filosofia unui nefilosof* (1847). Modalitatea este aceea a povestirii cu tîlc, învăluită într-o transparentă a-

legorie, în care apar note de critică socială. În spiritul vremii, *Meditație pe ruinile cetății Neamțul* (1843) opune semeției de odinioară decăderea prezentului, venerația trecutului împletindu-se cu îndemnurile energice la deșteptare. Apostrofa vehementă e însoțită de rugăciunea fierbinte pentru patrie, a cărei viziune alegorică prinde acum contur. Un poem alegoric, în proză, este *Suspinele unei matroane*, atribuit de unii cercetători lui Al. Russo (12, 18), date fiind consonanțele surprinzătoare cu **Cîntarea României*, iar de alții, lui **I.** (17, 21). Scrierea, care ar fi fost găsită, conform aceleiași mistificări romantice, „în pugilarul unui june eremit", e un fel de preludiu al *Cîntării României*, prin lamentația biblică, printr-o cadență apropiată și un stil asemănător al invocației și al deznădejdii. Chiar și sugestia alegorică este aceeași. Patria e o „văduvă creștină", o mamă îndurerată, împilată de „epitrop", adică de puterile străine, asediată de „pretendenți" hrăpăreți, rîvnitori la „zestrea" ei. Jalea în fața acestei decăderi din slava de odinioară, îndemnurile adresate fiilor de a se deștepta din „letargie", regăsindu-se în „unire, frăție și dragoste", întru „binele comun", toate aceste puternice simțăminte se consumă însă într-un registru artistic și stilistic încă stîngaci. O lectură febrilă a lui Lamennais vădește *Suspinul săracilor* (1847). Compasiunea scriitorului la auzul tînguirii săracilor exploatați sporește pînă la revolta împotriva unei societăți inechitabile, în care ticăloșii sînt luați drept virtuoși (ideea apare și în satirele sale). Alte scrieri în proză au factură anecdotică, uneori satirică, de obicei cu o tendință moralizatoare. Așa sînt *Văduvile și paragraful* (1842), *Poveste împlinită !* (1842), *Ce e de modă pe la noi* (1842), în care se ironizează mania schimbării numelor, *Jocul de cărți în Moldova* (1844), *Consultul* (1845) — o șarjă la adresa medicilor, *Nu-i novita !* (1847), vizînd pe magistrați, în fine, niște succinte *Fragmente dintr-o călătorie* (1847). Relatînd altă dată cele din urmă evenimente ale Cetății Neamțului, scriitorul se apropie de nuvela istorică, dar scrupulul său este mai mult documentar, ținînd de autenticitatea narațiunii și de interesul istoric. O „nuvelă originală" este *Agripina*. Într-o manieră patetică, romanțioasă, autorul vrea să demonstreze la ce sumbre consecințe pot duce superstițiile și prejudecățile întreținute de un climat corupt. Un comentariu nu numai de moravuri, dar și filologic, este *Limba și portul* (1844), unde autorul recomandă evitarea excesele de orice soi, cît și primenirea limbii cu neologisme de origine latină sau din limbile romanice. În versuri, ca o exemplificare, *Corespondențe între doi amorezi sau Limba românească la anii 1832 și 1822* întreprinde satira unor jargoane (jargonul administrativ împestrițat cu termeni ruși și, respectiv, exprimarea înțesată de cuvinte neogrecești).

Ca autor dramatic, **I.** nu-și uită preocupările lingvistice. *Babilonia românească* (1860) este o „farsă filologică", în care mai multe „ipochimene", pretendenți ilari la mîna fetei lui Hagi Tufă, își formulează dorințele într-o limbă „păsărească", imposibilă. Sînt atacate, într-o șarjă groasă, limbajul încărcat de grecisme sau slavonisme, italienismul heliadist, „ciunismul", ortografia nouă cu litere latine, franțuzismul. O dramă istorică este *Mihul. O trăsătură din rezbelul lui Ștefan cel Mare cu Matei Corvin regele Ungariei* (1850). Întemeiată pe o documentare îndelungată, piesa, menită a celebra triumful lui Ștefan cel Mare în bătălia de la Baia, încearcă să îmbine o intrigă amoroasă cu conflictul războinic. După o suită de peripeții, în care Mihul își dovedește vitejia și iscusința, el se întoarce biruitor, primind în dar o moșie de la domnitor, precum și mîna Victoriei, fata bătrînului pîrcălab Gligorcea. În piesă, momentele de exaltare romantică alternează cu pasajele de meditație, în care personajele, contemplînd ruinele sau peisajul deprimant al unui ținutirim, cugetă la nestatornicia soartei, la deșertăciunea celor omenești. Ca și în lirica lui **I.**, lumea e văzută ca o „vatră de durere" ; ruinele pot fi „suvenire a unei zili fatale", dar totodată și „suveniri de slavă". Ardoarea patriotică e decentă, fără mari stridențe. O polemică s-a declanșat în jurul versurilor albe în care a fost scrisă piesa. Criticile (din „Zimbrul", „Gazeta de Moldavia") au mai reproșat autorului anacronismele, inadvertențele de psihologie sau de exprimare. Dar dialogul e totuși curat (în afara unor improprietăți de expresie), cu replici nete, uneori sentențioase, de oarecare densitate, alteori însă diluate în lungi tirade. Ar mai fi și meritul, de luat în seamă, al întîietății acestei piese în dramaturgia noastră de inspirație istorică.

— *[Poezii și fabule]*, FMIL, III, 1840, 40, 47, 49, 51, IV, 1841, 4, 22, V, 1842, 3, 4, 29, VI, 1843, 19, VII, 1844, 7, IX, 1846, 12, 18, 30, X, 1847, 13, 14, 18, 21, 26, 28, 33, 46, 47, 52, XI, 1848, 23, XII, 1849, 3, AR, XVIII, 1846, 91, ALIP, 1850, *94—96, 98—99, 99—103*, 1852, *105—106*, 1853 *98—111*, 1858, *119—125, 130—131*, SDU, I, 1855, 27, RLT, I, 1855, 6, FD, I, 1906, 2 ; *Moarte*, AR, XII, 1841, 78 ; *Anecdotă. Poveste împlinită !*, FMIL, V, 1842, 8 ; *Ce e de modă pe la noi*, FMIL, V, 1842, 23 ; *Văduvile și paragraful*, FMIL, V, 1842, 34 ; *Meditație pe ruinile cetății Neamțul*, FMIL, VI, 1843, 49 ; *Jocul de cărți în Moldova*, FMIL, VII, 1844, 34 ; *Limba și portul. Corespondențe între doi amorezi sau Limba românească la anii 1832 și 1822*, AR, XVI, 1844, 21 ; *Consultul*, FMIL, VIII, 1845, 22 ; *Nici o faptă fără plată sau Filosofia unui neflosof*, FMIL, X, 1847, 20 ; *Suspinul săracilor*, FMIL, X, 1847, 22 ; *Suspinele unei matroane. Scoase din pugilarul unui june eremit*, FMIL, X, 1847, 31, 32 ; *Fragmente dintr-o călătorie*, FMIL, X, 1847, 46 ; *Nu-i novita !*, FMIL, X, 1847, 49 ; *Agripina*, Brașov, Tip. Gött, 1847 ; *Fragment istoric (După tradiții). Formarea proverbului : Cine ce-nvață, moartea-l desvață*, GM, XXII, 1850, 30 ; *Mihul*, Iași, Tip. Buciumului român, 1850 ; *Înainte cuvîntare la tîlcuirea psaltirei*, ZB, I, 1850, 46, 47 ; *Babilonia românească*, Iași, Tip. Albinei, 1860 ; ed. 2, îngr. și pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908 ; *Amicul copiilor*, Iași, Tip. Albinei, 1860. **Ms.** : *Sabașul Tartarului sau Moartea morților* (1851), A.S.I., ms. 1702. — **Tr.** : La Rochefoucauld, *Maxime și reflexii morale*, ALIP, 1855, *149—157*.

— 1. G. Bariț, *Reflexii*, FMIL, X, 1847, 21 ; 2. *[Scrisori către redacție în legătură cu piesa „Mihul" de N. Istrati]*, GM, XXIII, 1851, 22, 23, 25, 29 ; 3. G. Sion, *„Mihul"*, ZB, I, 1851, 64—66, 72 ; 4. A. D. Holban, *[Scrisoare către redacție]*, ZB, I, 1851, 71 ; 5. Z. Roman, *[Scrisoare către redacție]*, ZB, I, 1851, 72 ; 6. *[Cronică dramatică la „Mihul"]*, GM, XXIV, 1852, 29 ; 7. S. Bărnuțiu, *Suvenir din Italia*, FMIL, XVI, 1853, 11, 12 ; 8. A. Pumnul, *Nicolai Istrati*, LPTR, IV, partea II, *123* ; 9. Pop, *Conspect*, I, *196—199* ; 10. C. Sion, *Arhondologia, 110—111* ; 11. *Neculai Istrati*, EV, VIII, 1900, 245 ; 12. C. I. Istrati, *Prima școală de fete la sate*, LAR, V, 1901, 8—10 ; 13. S. T. K[irileanu], *Notițe despre „Mihul" de Neculai Istrati*, ȘZ, VII, 1902, 9—10 ; 14. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *217, 254—256*, III, *98, 118, 186, 232* ; 15. [Artur Gorovei], *Din scrierile lui N. Istrati*, ȘZ, XII, 1912, *173—180* ; 16. Burada, *Ist. teatr.*, II, *69—71, 178—180* ; 17. N. I[orga], *O carte pentru copiii satelor a lui N. Istrati*, RI, XI, 1925, 10—12 ; 18. Artur Gorovei, *Biblioteca de la Rotopănești a lui Neculai Istrati*, București, 1940 ; 19. I. Breazu, *Lamennais la românii din Transilvania în 1848*, SL, IV, 1948 ; 20. Al. Dima, *Alecu Russo*, București, E.S.P.L.A., 1957, *204—206* ; 21. Gh. Bulgăr, *Lexicul limbii literare și jargonul la 1844 — pe marginea unei critici din „Albina românească"*, LR, VII, 1958, 1 ; 22. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 23. Cornea, *Studii, 321—353* ; 24. *Ist. lit.*, II, *581—583* ; 25. Brădățeanu, *Drama, 53—56*.

F. F.

IVAN, Nicolae (17.V.1855, Aciliu, j. Sibiu — 3.II.1936), prozator. A făcut studii teologice în Sibiu. Funcționează ca învățător în Sălișteși ca preot la penitenciarul din Aiud. Din 1902, este protopop la Alba Iulia, ajungînd, în cele din urmă, episcop ortodox al Clujului, ilustrîndu-se printr-o bogată activitate politică și culturală. A fost ales membru al Academiei Române, în 1934.

Ca publicist, **I.** a colaborat la „Telegraful român" (este redactorul responsabil al ziarului între

1890—1892), la „Observatoriul" şi „Luminătoriul". L-a sprijinit pe A. Popovici-Barcianu să editeze „Revista Orăştiei" (1895—1899). Volumul *Schiţe din viaţa criminală* este inspirat din lumea întunecată a închisorii. Fără a fi lipsit de uşurinţa exprimării şi de ştiinţa accentuării momentelor de tensiune, **I.** nu se ridică decît arareori deasupra faptelor în sine.

— *Schiţe din viaţa criminală*, Braşov, [1889] ; *Banii dracului*, TLR, XXVII, 1889, 10—17 ; *Sălişţea*, CLN, 1891, *101—115* ; *Cantorul Ariton din Gologani*, CLN, 1892, *101—112* ; *Icoane din viaţa poporului nostru*, CLN, 1904, *125—137*.

— 1. *Biografii*, LU, V, 1906, 9—10 ; 2. *Notă*, RNŞ, XII, 1934, 25 ; 3. Predescu, *Encicl.*, *598* ; 4. E. Hodoş, *Literatura zilei*, Sibiu, Tip. Vestemean, 1941, *78—80* ; 5. Elena Dunăreanu, *Almanahuri, anale, anuare sibiene*, Sibiu, 1971, *13—14, 107—108* ; 6. Ioan Zăgrean, *Episcopul Nicolae Ivan (1855—1936) — primul ierarh al reînviatei episcopii a Vadului, Feleacului şi Clujului*, MA, XVI, 1971, 5—6.

M. T.

IVIREANUL, Antim v. **Antim Ivireanul.**

IVUL, Gavril (25.III.1619, Caransebeş — 18.IV. 1678, Košice), scriitor religios. A învăţat mai întîi la şcoala catolică din Caransebeş, continuînd clasele superioare la Graz. După luarea doctoratului, predă timp de şase ani filozofia la Košice şi Viena, oraşe în care a fost timp de 20 de ani şi profesor de teologie. Intrat în 1637 în rîndul iezuiţilor, **I.** este multă vreme secretar al ordinului. El a activat departe de ţară, fiind unul dintre puţinii reprezentanţi ai românilor în mişcarea Contrareformei, reuşind să se impună şi să dobîndească preţuirea unor personalităţi ecleziastice şi a unor oameni de stat ai epocii. A lăsat numeroase lucrări în limba latină, cu caracter filozofic, literar şi teologic, tipărite în străinătate şi în Ardeal. Dintre lucrările sale, mai importante sînt *Propositiones ex universa logica* (Viena, 1654), *Poesis lyrica* şi *Philosophia*, ambele apărute la Viena, în 1655 ; *Philosophia Novella*, tipărită în 1661 la Košice şi la Zagreb în 1663, *Theses et Antitheses Catholicorum & Acatholicorum* (Košice, 1667) şi *Historica Relatio Colloquii Cassoviensis*, tipărită la Cluj, în 1679.

— 1. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926 ; 2. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *107* ; 3. Doru Radosav, *Un tratat necunoscut al lui Gabriel Ivul*, în *Banatica*, III, 1974.

A. S.

IZVODUL LUI CLĂNĂU v. **Cronica lui Huru.**

ÎNAINTE !, gazetă politică şi literară apărută la Roman, săptămînal, între 29 decembrie 1891 şi 16 februarie 1892. Doar nouă numere s-au tipărit din **Î.**, periodic social-democrat scos de V. G. Morţun în scopuri electorale. Morţun publică alături de articole politice mai multe poeme în proză, notaţii fugare, încărcate de lirism, ale unor amintiri din copilărie, cîteva scrieri satirice şi un „cînticel comic", *Moş Zurbă*, în care era ironizat Lascăr Catargiu.

R. Z.

ÎNCERCĂRI LITERARE, revistă apărută la Cernăuţi, lunar, între 1 februarie 1892 şi 1 ianuarie 1893. În luna ianuarie 1892, studentul C. Berariu scotea publicaţia litografiată „Tinerimea română", cu participarea colegilor săi St. Bodnarescu şi I. G. Toma. O lună mai tîrziu, ei izbuteau să editeze **Î. l.**, la care redactor responsabil era St. Bodnarescu, republicînd o parte din materialul literar şi politic aflat în revista litografiată. Prin program, noua publicaţie se situa în linia tradiţională a gazetăriei din Transilvania şi Bucovina, propunîndu-şi să militeze pentru apărarea drepturilor naţionale ale românilor, pentru dezvoltarea literaturii şi valorificarea folclorului. S-au publicat poezii, compuse sub influenţa liricii eminesciene, dar vădind, nu rareori, şi lectura versurilor lui Al. Macedonski, nuvele şi schiţe şi cîteva studii istorice. C. Berariu (şi sub pseudonimul Corneliu Micu), I. G. Toma, St. Bodnarescu, C. Isopescu-Grecul (sub pseudonimul C. Verdi) şi C. Stamati-Ciurea sînt autorii scrierilor literare. Poezia populară este culeasă de T. Balan, T. Bocancea şi Romul Răuţ, iar o traducere din W. Hauff îi aparţine lui Iorgu de la Vamă.

— 1. *Programul nostru*, INL, I, 1892, 1 ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 192* ; 3. Victor Morariu, *Constantin Berariu (1870—1929)*, FF, IV, 1929, 6 ; 4. Ioan I. Nistor, *Autobiografia lui Constantin Morariu*, JML, XIX, 1930, 1—4 ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *21*.

R. Z.

ÎNTREBĂRI ŞI RĂSPUNSURI, carte populară. Cea mai veche versiune cunoscută a acestui text de origine bizantină — un manuscris în limba greacă descoperit la Athos — datează din secolul al XI-lea (5). Conceput ca un dialog în marginea unor subiecte religioase apocrife (unele sugerînd influenţe bogomilice), la răspîndirea cărora contribuie, *Întrebări şi răspunsuri* asimilează, de asemenea, parabole evanghelice, elemente de cronologie şi cosmologie populară sau de simbolică liturgică, ce vădesc caracterul deopotrivă didactic şi polemic al scrierii. Au pătruns în literatura română prin filieră slavă (cea dintîi copie fiind semnalată în 1748). Cele peste 20 de manuscrise cunoscute la noi reţin prin numeroasele ecouri ale textelor apocrife şi populare, multe inspirate din *Vechiul* şi *Noul Testament*, precum : legenda cosmogonică, de largă circulaţie universală, înfăţişînd pămîntul sprijinit pe trei peşti, plutind pe apa ce izvorăşte dintr-o piatră aşezată deasupra unui foc veşnic ; legenda privitoare la cele patru „tării" din care a fost zidit Adam ; o legendă privind originea

Facerea lumii (pictură murală)

şarpelui (născut din coada şi aripile primului om) ; legenda cîinilor zămisliţi din sîngele lui Abel, ucis de Cain ; un număr de legende referitoare la Noe, din ciclul „potopului", alte cîteva făcînd apologia Sfintei Fecioare, sau o serie de viziuni apocaliptice profeţind despre rolul sfinţilor Enoh, Ilie şi Mina la venirea lui „Antihrist". Este inserată apoi, în întregime, povestirea avînd ca eroină pe Procla, soţia lui Pilat, care asistă la supliciul Mîntuitorului (din veşmintele Proclei, stropite de sîngele lui Iisus şi îngropate în grădină, rodeşte viţa de vie — motiv ilustrat şi de iconografia populară). Titlurile diferite sub care este întîlnită scrierea pun în valoare fie conţinutul legendelor, fie intenţiile pseudofilozofice ale cărţii, alcătuită în maniera disputelor teologale, frecvente la data elaborării textului, dintre bizantinii ortodocşi şi occidentalii catolici : *Întrebări pentru zidirea lui Adam, Învăţături şi întrebări din „Biblie", Întrebările sfîntului Vasile şi cu Grigore Bogoslovul, Întrebări şi răspunsuri filosofeşti, cînd s-au întrebat împăratul Leon cu dascălii şi cu filosofii, Întrebări şi răspunsuri ale blagocestivului împărat chir Leon cu dascălul său, din teologhia sfinţilor blagocestivi, Întrebări din cuvintele lui Panaghiot filosoful cu 12 pişpeci, cînd viniră de la papa Rîmului şi să întrebară la Ţarigrad pentru credinţa cea direaptă, creştinească, şi au biruit Panaghiot din credinţă pre frăncii din Ţarigrad, Întrebări şi răspunsuri ale dascălului şi ucenicului.*

Întrebări şi răspunsuri, traduse în limba latină sub denumirea de *Joca monachorum*, au fost vehiculate prin intermediul a numeroase copii manu-

scrise şi în apusul Europei. Dintre versiunile bizantine, cele derivînd dintr-un prototip polemic converg în a demonstra nu numai triumful „adevăratei credinţe", dar şi superioritatea reprezentantului ortodoxiei, care biruieşte cu argumentele sale, conform mentalităţii populare, în orice condiţii şi fără drept de apel, pe „azimit". Aspectul interogativ, enigmistic, al textului a condus la o receptare specifică a *Întrebărilor...*, regăsite în folclor printre cimilituri.

— Întrebări şi răspunsuri ale blagocestivului împărat chir Leon cu dascălul său, din teologhia sfinţilor blagocestivi, CHRM, II, *60—66* ; *Întrebări din cuvintele lui Panaghiot filosoful cu 12 pispeci, cînd viniră de la papa Rimului şi să întrebară la Ţarigrad pentru credinţa cea direaptă, creştinească, şi au biruit Panaghiot din credinţă pre frâncii din Ţarigrad*, în N. Iorga, *Cărţi şi scriitori români din veacurile XVII—XIX*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXIX, 1906—1907 ; *Întrebări şi răspunsuri* (publ. Gh. Ghibănescu), TC, II, 1933, 6 ; *Întrebări şi răspunsuri* (publ. Al. Ciorănescu), CEL, I, 1934, *60—82*.

— 1. Gaster, *Lit. pop., passim* ; 2. N. Iorga, *O traducere veche : „Întrebările din cuvintele lui Panaghiot filosoful"*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXIX, 1906—1907 ; 3. G. Pascu, *Despre cimilituri*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXIII, 1910—1911 ; 4. Al. Ciorănescu, *Introducere la „Întrebări şi răspunsuri"*, CEL, I, 1934 *47—59* ; 5. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *26—30, 53—54* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *246—247* ; 7. *Ist. lit.*, I, *471—473* ; 8. Mircea Popa, *Cărţi populare mai puţin cunoscute*, T, VI, 1977, 10.

R. Ş.

ÎNVĂŢĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE, scriere parenetică din secolul al XVI-lea. Extrem de disputată, paternitatea lui Neagoe Basarab asupra cărţii s-a tranşat în ultimul timp, cu argumente peremptorii, în favoarea domnitorului Ţării Româneşti. Printr-un lung şir de controverse iscate în jurul *Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* începînd din secolul trecut, s-a încercat să se probeze sau să se infirme autenticitatea lor, să se stabilească epoca şi să se determine limba în care scrierea, transmisă în redacţii diferite — slavonă, greacă şi română — a fost concepută. Principalii adversari ai autenticităţii au negat paternitatea lui Neagoe asupra *Învăţăturilor...*, atribuindu-le unui călugăr din a doua jumătate a secolului al XVI-lea sau din secolul al XVII-lea ⟨7, 10, 23, 32⟩. Cercetările actuale, stabilind ca sigură apariţia *Învăţăturilor...* înainte de 1530, au infirmat această supoziţie. Opiniile ce afirmă paternitatea domnitorului Ţării Româneşti asupra scrierii, nuanţate la rîndul lor, admit fie posibilitatea redactării ei integrale de către Neagoe însuşi ⟨1, 5, 8, 12, 14, 27, 31, 39, 41, 68, 69, 80, 101, 102, 104⟩, fie existenţa unui nucleu al cărţii datorat voievodului, amplificat însă ulterior de unul sau mai mulţi interpolatori ⟨44, 65⟩. În sfîrşit, susţinătorii unei a treia ipoteze înclină a-l recunoaşte pe Neagoe drept autor moral al scrierii, pe care domnitorul român ar fi comandat-o însă unui învăţat reprezentant al bisericii, autohton sau străin ⟨38, 45, 100⟩. Relativ la limba în care a fost alcătuită, s-a ajuns a se admite, cu o singură excepţie (ipoteza că scrierea a fost redactată în limba greacă ⟨100⟩), existenţa unui original slavon al *Învăţăturilor...* Traducerea greacă, al cărei autor ar putea fi Manuil din Corint, mare retor al Patriarhiei din Constantinopol (1480—1530), s-a efectuat în răstimpul imediat următor scrierii *Învăţăturilor...* de către Neagoe ⟨102⟩. Traducerea din limba slavonă în limba română s-a înfăptuit în prima jumătate a secolului al XVII-lea, înainte de anul 1634 ⟨43⟩, de către un autor cu înzestrare literară. S-a încercat a se identifica aici o iniţiativă a lui Udrişte Năsturel ⟨67, 68, 92, 102, 110⟩.

Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie se înscriu într-un gen literar cultivat cu deosebire în Evul mediu dar şi în timpul Renaşte-

rii, cuprinzînd lucrări de educaţie morală şi politică de tip „oglinda principelui". În răsăritul bizantino-slav, între scrieri ca *Învăţăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon, Învăţăturile lui Theofylact, arhiepiscopul de Ohrida*, tratatul lui Constantin Porfirogenetul — *De administrando imperio* sau *Învăţăturile lui Vladimir Monomahul către fiii săi, Învăţăturile lui Neagoe Basarab...* îşi dezvăluie amprenta lor de originalitate, decurgînd din trăsăturile specifice ale mediului şi ale epocii care le-au determinat apariţia. De o structură complexă, *Învăţăturile...* îmbină paginile ascetic-moralizatoare cu cele de teorie politică, gîndirea socială, izvorîtă dintr-o evidentă experienţă trăită, a unor adevărate capitole de manual diplomatic, strategic şi militar, cu reflecţia filozofică şi meditaţia lirică. Pentru numeroasele izvoare întreţesute în opera lui Neagoe, din care se preiau adesea fragmente întinse, uneori făcîndu-se menţiunea sursei, alteori nu, conform uzanţelor epocii, s-au identificat scrieri religioase şi patristice (*Biblia — Vechiul şi Noul Testament*, cu utilizarea predilectă a *Cărţii Regilor*, omiliile lui Efrem Sirul şi Ioan Hrisostom, *Panegiricul sfinţilor Constantin şi Elena* aparţinînd lui Eftimie al Tîrnovei, *Scara* lui Ioan Sinaitul, *Umilinţa* lui Simeon Monahul, *Dioptra* lui Filip Monotropul), precum şi cărţi populare sau apocrife (*Varlaam şi Ioasaf, Alexandria, Fiziologul, Poveste despre împăratul Asa, Călătoria Maicii Domnului la iad*, legenda despre *Lemnul crucii*). Dispunerea citatelor nu este haotică, o compoziţie unitară şi o logică interioară a scrierii se pot desluşi. La autoritatea textelor *Scripturii* se recurge sistematic, îndeosebi în prima parte a *Învăţăturilor...*, cu funcţie de antologie comentată, menită a teoretiza principiul monarhiei de drept divin, pe care se

întemeiază concepția politică a lui Neagoe. Selectate cu pricepere și gust, citatele aforistice preluate din cărțile de înțelepciune sau metaforele lui Ioan Hrisostom ilustrează o recomandare morală sau corespund unei anume stări de spirit a autorului. Partea a doua a *Învățăturilor...*, și cea mai însemnată, se constituie din capitole cuprinzînd, desfășurate tematic, sfaturile adresate de Neagoe fiului său Theodosie, precum și celorlalți succesori la domnie. Capitolele V—XI îndeosebi (V.. *cum și în ce chip vor cinsti pre boieri și pre slugile lor care vor sluji cu dreptate ;* VI... *cum vor pune boiarii și slugile lor la boierie și la cinste și cum vor scoate dintr-acestea pentru lucrurile lor ;* VII... *cum să cade domnilor să șază la masă și cum vor mînca și vor bea ;* VIII... *pentru solii și pentru războaie ;* IX... *cum și în ce chip vor judeca :* X... *ca să fie milostivi și odihnitori ;* XI... *să nu fie pizmătăreți nici să facă rău pentru rău)* sintetizează principiile politice și etice ale domnitorului, ce coincid întru totul — cum rezultă din documentele vremii — perioadei de guvernare a lui Neagoe Basarab, soluțiilor practice propuse de domnitor, modului său de a acționa în diverse împrejurări (47, 50, 62, 70, 80, 102). Scriere de inițiere și educativă deopotrivă, *Învățăturile...* își descoperă, alternativ, o față de umbră sau de lumină, atitudinea autorului pendulînd permanent între polul ascetismului mistic, pe deoparte (spre care tinde și cu care se confundă asimilîndu-se, în bună măsură, filozofia epocii), și cel al responsabilității imediate, al realității concrete, uneori dramatice, ce impunea acea promptitudine și sagacitate a răspunsurilor de care depinde în ultimă instanță însuși destinul țării pe care o stăpînește „principele". Abilitatea diplomatică și iscusința strategică, în genere idealurile conducătorului autocrat, nu contravin, la acest contemporan al florentinului Machiavelli, principiilor morale și unei înalte idei de umanitate, ce se răsfrîng atît în inițiativele născute în solitudine, pe care trebuie să le determine nu arbitrarul, ci dreapta cumpănire a domnitorului, cît și în strîngența raporturilor ierarhice sau în esența gesticii de ceremonial. Un echilibru, specific etosului autohton, emană din fiecare normă inclusă în codicele voievodului. Măsura, între veselie și „întristăciune", între emotia îngăduită și rațiunea necesară („ca să poată birui mintea ta pe vin iar să nu biruiască vinul pre minte"), între generozitate și bunăvoință („Iar voi să nu cinstiți numai pre cei ce vă vor aduce vești bune, ci să cinstiți și pre cei ce vă vor aduce vești rele, că așa se cade"), răspunde în plan filozofic unui echilibru existențial („... că omul, în lumea aceasta, șade între viață și moarte"). A fi diplomat vrednic sau judecător drept echivalează cu a fi un bun psiholog, adică un cunoscător al oamenilor, deci, într-un anume înțeles, un umanist. Cel ce-și subapreciază semenul „să va chema nebun pentru semeția". Însăși această armonie dintre gîndire și acțiune adaugă și o dimensiune estetică sistemului lui Neagoe. Precizia unor recomandări, precum cele referitoare la organizarea armatei sau cele privind comportarea față de supuși, la curte, în divanul de judecată sau la ospețele domnești, nu exclude, dimpotrivă, implică prezența moralistului, care îndrumă prin sentențiii, adesea de mare concizie și frumusețe. Se are mereu în vedere fragilitatea sufletului omenesc („că inima omului este ca sticla"), dar și bogăția lui, date între care se stabilesc relațiile umane. Apelul la parabolă, frecvența metaforei și alegoriei, prezența unor *topoi* ce sporesc expresivitatea discursului (remarcabile aici — cel al grădinii cu ziduri de piatră, cultivată de domnitor, semnificînd sfatul domnesc,

Neagoe Basarab cu fiul său Theodosie

hărăzit a fi apărat de către urmaș și curățat de „noielile cele uscate", sau cel al „pecetluirii" întru spirit a cărții) imprimă acea caracteristică a stilului, în concordanță cu izvoarele bizantine, a căror utilizare ajunge adesea pînă la încorporarea firească a diverselor fragmente în *Învățături...* Lirismul grav din mult disputatul capitol închinat oaselor maicii sale, Neaga, și plîngerii fiului sau din capitolul rugăciunii „la ieșirea sufletului" (orații considerate a fi constituit punctul de plecare în elaborarea *Învățăturilor...* (102)) înscrie întîia contribuție a literaturii noastre vechi la dezvoltarea unei teme poetice universale. Lamentația în marginea motivului *ubi sunt ?*, cunoscut prin filiera lui Ioan Hrisostom, atinge accente de mare individualitate și intensitate emoțională.

De o receptare deosebită s-au bucurat *Învățăturile...* în secolul al XVII-lea, la începutul și la sfîrșitul intervalului, în timpul domniilor lui Matei Basarab și, mai tîrziu, a lui Constantin Brîncoveanu. Le-a cunoscut probabil Antim Ivireanul, care redactează în 1715 sfaturi pentru domnitorul Ștefan Cantacuzino. N. Bălcescu le menționează ca primă sursă documentară în scrierea studiului său *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum.* În 1843 Ioan Eclesiarhul editează pentru prima oară versiunea românească a *Învățăturilor...*, versiune din care se cunosc astăzi un număr de nouă copii manuscrise. Textul, păstrat fragmentar, al originalului slavon, publicat în 1904 la Petersburg de P.A. Lavrov după manuscrisul unic descoperit la Sofia, apare la noi mult mai tîrziu, editat succesiv de P. P. Panaitescu în 1959 (text slavon și traducere) și, în 1970, de G. Mihăilă, Florica Moisil și Dan Zamfirescu (cu o nouă traducere a versiunii slavone aparținînd lui G. Mihăilă). Versiunea grecească, editată de Vasile Grecu după manuscrisul aflat la mănăstirea Dionisiu de la Muntele Athos, apare la București în 1942, însoțită și de traducerea românească a textului.

— *Învățăturile bunului și credinciosului domn al Țării Românești Neagoe Basarab vvd. către fiul său Teodosie vvd.*, îngr. Ioan Eclesiarhul, București, Eforia școalelor, 1843 ; *Tractat despre purtarea ce trebuie să țină un domn în timpul ospețelor ; scris românește de Neagoe Basaraba domnul Țării Românești în chip de povățuire către fiul său Teodosiu* (publ. B. P. Hasdeu), AIR, I, 1865, partea II, *111—116, 122—132 ; Tractatul lui Neagoe Basarab, despre arta militară* (publ. B. P. Hasdeu), BUP, I, 1865, *76—80 ; Slova nakazatelnïia voevodï Valașskogo Ioanna Neagoia k sïnu Feodosiiu*, îngr. și pref. P. A. Lavrov, Petersburg, 1904 ; *Învățăturile lui Neagoe-vodă (Basarab) către fiul său Teodosie*, îngr. și pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910 ; *Învățăturile lui Neagoe Basarab domnul Țării Românești (1512—1521). Versiunea grecească*, îngr. și pref. Vasile Grecu, București, Imprimeria națională, 1942 ; *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie (versiunea slavă)*, CSR, *218—316 ; Învățăturile lui Neagoe Basarab*, LRV, I, *117—154 ; Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, tr. G. Mihăilă, îngr. Florica Moisil și Dan Zamfirescu, introd. Dan Zamfirescu și G. Mihăilă, București, Minerva, 1970.

— **1. Hasdeu**, *Cărțile pop., 439—448 ;* **2. Sbiera**, *Mișcări, 160—162 ;* 3. Densusianu, *Ist. lit., 305—317 ;* 4. Polihron Sîrcu, *K voprosu o podlinnike Pouceniĭ valașskogo gospodaria Ioanna Neagoe k svoemu sinu Feodosiiu*, Petersburg, 1901 ; 5. A. J. **Iațimirski**, *Valașskiĭ Mark Avreliĭ i ego pouceniia*, **IORI, t. X, 1905, fasc. 4 ; 6. Stoian Romanski**, *Bălgarskata knizhnina vă Rumănia i edno neino proizvedenie*, în *Izvestia na seminara po slavianska filologhia*, Sofia, 1905, *1—100 ;* 7. D. Russo, *Studii bizantino-române*, București, Göbl, 1907 ; **8. Iorga**, *Ist. bis.*, I, *133—134 ;* **9. Stoian Romanski**, *Mahnreden des Walachischen Wojwoden Neagoe Basarab an seinen Sohn Theodosios*, Leipzig, 1908 ; 10. D. Russo, *Studii și critice, 1—26 ;* 11. N. Iorga, *Pagini alese*, II, București, E. L., 1965, *238—241 ;* 12. Iorga, *Ist. lit.*, I, *141—150 ;* 13. I. Negrescu, *Influențele slave asupra fabulei românești în literatura populară scrisă în text slav și român. Raporturi și influențe*, A, XXXII, 1925, 3—4 ; 14. Iorga, *Ist. lit. Introd. 52—58 ;* 15. Xenopol, *Ist. românilor*, IV, *178*, VI, *212—215 ;* 16. Pușcariu, *Ist. lit., 38—44 ;* 17. Margareta Ștefănescu, *Contribuțiune la istoria literaturii române vechi*, A, XXXVIII, 1931, 1 ; 18. T. G. Bulat, *Personalitatea religioasă a voievodului Neagoe Basarab al IV-lea*, Craiova, Scrisul românesc ; 19. Ștefan Glixelli, *Regulile de purtare la masă în românește*, RIR, III, 1933, fasc. 4 ; 20. Ioan C. Filitti, *Craioveștii și rolul lor politic*, Craiova, Scrisul românesc, 1935 ; 21. Ioan D. Sandu, *Neagoe Basarab, apărător și sprijinitor al ortodoxiei*, Sibiu, 1938 ; 22. Vasile Grecu, *Manuscrisul din „1654" pretins pierdut al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab"*, CL, LXXII, 1939, 10—12 ; 23. D. Russo, *Studii*, I, *24, 161—162, 205—226*, II, *509—510, 531—532 ;* 24. Dan **Simonescu**, *Literatura românească de ceremonial*, București, F.R.L.A., 1939 *30—32 ;* 25. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *42—47 ;* **26. Călinescu**, *Ist. lit., 15 ;* 27. Vasile Grecu, *Introducere* la *Învățăturile lui Neagoe Basarab domnul Țării Românești (1512—1521). Versiunea grecească*, **București, Imprimeria** națională, 1942 ; 28. Vasile Grecu, *Izvor sau prelucrare a uneia din învățăturile lui Neagoe voievod*, OIL, *295—315 ;* 29. Constantin Noica, *Pentru o altă istorie a gîndirii românești — In marginea învățăturilor lui Neagoe Basarab*, SAE, I, 1943, martie-aprilie ; 30. Emanoil Bucuța, *Un voievod filosof*, T, LXXIV, 1943, 5 ; 31. Vasile Grecu, *Și totuși „Învățăturile lui Neagoe voievod"*, CL, LXXVII, 1944, 4 ; 32. Panaitescu, *Contribuții, 154—273 ;* 33. Emil Turdeanu, *Opera patriarhului Eftimie al Tîrnovei (1375—1393) în literatura slavo-română*, București, Imprimeria națională, 1946 ; 34. Ciobanu, *Ist. lit., 62—80 ;* 35. P. P. Panaitescu, *„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie"*, CSR, *215—218 ;* 36. Al. Piru, *Reconsiderarea literaturii române vechi*, CNT, 1960, 9 ; 37. G. Călinescu, *Tratatul de „Istoria literaturii române". Începuturile lucrărilor*, CNT, 1960, 10 ; 38. Petre Ș. Năsturel, *Învățăturile lui Neagoe Basarab în lumina pisaniilor de pe biserica mănăstirii de la Argeș*, MO, XII, 1960, 1—2 ; 39. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *48—55 ;* 40. I. D. Lăudat, *Cronicile slavo-române din secolele XV—XVI*, AUI, științe sociale, t. VII, 1961 ; 41. Piru, *Ist. lit.*, I, *41—45, 48 ;* 42. I. D. Negrescu, *Despre „Învățăturile lui Neagoe Basarab"*, RPD, XI, 1962, 7 ; 43. Pompiliu Teodor, *Două manuscrise copiate pentru biblioteca lui Ștefan Cantacuzino*, AII, V, 1962 ; 44. **Chițimia**, *Probleme, 109—144 ;* 45. **Octavian Șchiau**, *Probleme controversate ale vechii noastre literaturi*, TR, VII, 1963, 19 ; 46. *Ist. lit.*, I, *266—270 ;* 47. Șt. Ștefănescu, *Cu privire la oglindirea răscoalei conduse de Gh. Doja și a urmărilor ei în gîndirea social-politică a vremii*, STD, XVII, 1964, 5 ; 48. **Lucia Djamo-Diaconiță**, *Terminologia militară în cronicile slavo-române și în învățăturile lui Neagoe Basarab*, AUB, științe sociale-filologie, t. XIV, 1965 ; 49. Dan Zamfirescu, *Un mare diplomat : Neagoe Basarab*, LME, III, 1965, 33 ; 50. Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Maliță, *Pagini din trecutul diplomației românești*, București, E. P., 1966, *100—113 ;* 51. **Matei Cazacu**, *De ce a clădit Neagoe Basarab biserica mînăstirii Argeșului*, GBS, XXVI, 1967, 7—8 ; 52. Octavian Iliescu, *Cînd au fost traduse în românește „Învățăturile" lui Neagoe Basarab*, ARG, II, 1967, 10 ; 53. G. Mihăilă, *Două fragmente inedite din textul slavon al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie"*, RSL, lingvistică, XIV, 1967 ; 54. Pandele Olteanu, *Contribuții la studiul literaturii omiletice în vechile literaturi bulgară și română*, RSL, lingvistică, XIV, 1967 ; 55. Zamfirescu, *Studii, 69—183 ;* 56. Dan Zamfirescu, *Ctitoria literară a lui Neagoe Basarab*, CNT, 1967, 35 ; 57. **Damian P. Bogdan**, *Din prototipul „Învățăturilor lui Neagoe Basarab"*, F, IV, 1968, 3 ; 58. Damian P. Bogdan, *13 file inedite din cel de al doilea arhetip al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab"*, RITL, XVII, 1968, 3 ; 59. Alexandru Duțu, *„Le Miroir des Princes" dans la culture roumaine*, RSE, VI, 1968, 3 ; 60. Mustafa A. **Mehmet**, *Două documente turcești despre Neagoe Basarab*, STD, XXI, 1968, 5 ; 61. Dan Zamfirescu, *Literatura română veche*, ATN, V, 1968, 3 ; 62. Anton Balotă, *Autenticitatea „Învățăturilor lui Neagoe Basarab"*, STD, XXII, 1969, 2 ; 63. Cioculescu, *Itinerar, 5—8 ;* 64. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *78—83 ;* 65. Petre Ș. Năsturel, *Manuil din Corint către Neagoe Basarab*, RL, II, 1969, 51 ; 66. Antonie Plămădeală, *Cuprinsul teologic al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab"*, STT, XXI, 1969, 3—4 ; 67. Dan Zamfirescu *„Învățăturile lui Neagoe Basarab"*, LRV, I, *113—117 ;* 68. G. Mihăilă, *Originalul slavon al „Învățăturilor" și formația culturală a lui Neagoe Basarab*, în *„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie"*, București, Minerva, 1970 ; 69. Nicolae Stoicescu, *La politique de Neagoe Basarab et ses „Préceptes pour son fils Theodosie"*, RRH, IX, 1970, 1 ; 70. Dan Zamfirescu, *Primul monument al literaturii române*, în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, București, Minerva, 1970 ; 71. Dan Zamfirescu, *Locul „Învățăturilor lui Neagoe Basarab" în literatura română* RL, III, 1970, 2 ; 72. **Paul Anghel**, *Sărbători culturale*, CNT, 1971, 43 ; 73. Nicolae Baltag, *Timp laic, timp ceremonios*, ARG, VI, 1971, 3 ; 74. **Eugen Barbu**, *„Învățăturile lui Neagoe Basarab"*, SPM, 1971, 8 ; 75. Pavel Chihaia, *Motive plastice*, ARG, VI, 1971, 3 ; 76. I. C. Chițimia, *Folclorul în substratul literaturii române vechi*, TF, *10—12 ;* 77. C. Ciuchindel, *„Învățăturile" și unele probleme de compoziție*, ATN, VIII, 1971, 1 ; 78. Constantin C. Giurescu, *„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie"*, CNT, 1971, 2 ; 79. I. D. Lăudat, *Neagoe Basarab, ilustru cărturar și mare om politic*, CRC, VI, 1971, 40 ; 80. Manole Neagoe, *Neagoe Basarab*, București, 1971 ; 81. Dan Pleșia, *Neagoe voievod — un autentic Basarab*, MI, V, 1971. 10 ; 82. **Adriana Rujan**, *Lorenzo*, ARG, VI, 1971, 4—5 ; 83. Dan Simonescu, *Un greu examen textologic trecut cu succes*, ATN, VIII, 1971, 1 ; 84. Octavian Șchiau, *„Învățăturile lui Neagoe", o remarcabilă operă a trecutului nostru cultural și literar*, TR, XV, 1971, 13 ; 85. Aurel Vasiliu, *Glose*, ARG, VI, 1971, 4—5 ; 86. Dan Zamfirescu, *În legătură cu structura „Învățăturilor lui Neagoe Basarab"*, LCF, XIV, 1971, 7 ; 87. Dan Zamfirescu, *Probleme interesînd istoria literaturii române în dezbaterea celui de-al XIV-lea Congres internațional de studii bizantine*, ATN, VIII, 1971, 10 ; 88. Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab sau Manuil din Corint ?*, RL, IV, 1971, 37 ; 89. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Valori și echivalențe umanistice*, București, Eminescu, 1973, *13—20 ;* 90. Virgil Cândea, *Din nou despre „Învățăturile lui Neagoe Basarab"*, MI, VI, 1972, 2 ; 91. Cornelia Comorovski, *„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie"*, în *Literatura umanismului și Renașterii*, București, Albatros, 1972, I, *CVII—CVIII*, III, *222—224 ;* 92. Duțu, *Cărțile, 65—103 ;* 93. *Ist. filoz. rom.*, I, *28—33 ;* 94. Mihăilă, *Contribuții, 327—383 ;* 95. G. Mihăilă, *Originalul „Învățăturilor lui Neagoe Basarab"*, MI, VI, 1972, 10 ; 96. Ștefan Pascu, *Umanismul și cultura noastră veche*, TR, XVI, 1972, 8, 13 ; 97. Piru, *Varia*, I, *8—9 ;* 98. Al. Piru, *O „epocă" însemnată de cultură*, ARG, VII, 1972, 12 ; 99. N. Vătămanu, *Voievozi și medici de curte*, București, E.E.R., 1972, *66—78 ;* 100. **Leandros Vranoussis**, *Gîndul și fapta marelui domn al Țării Românești*, MI, VI, 1972, 2 ; 101. *Neagoe Basarab (1512—1521)*, București, Minerva, 1972 ; 102. Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și „Învățăturile" către fiul său Theodosie. Problemele controversate*, București, Minerva, 1973 ; 103. Alex. Constantinescu, *Despre „Învățăturile lui Neagoe Basarab"*, STD, XXVI, 1973, 1 ; 104. Gheorghe Cronț, *Sfîrșitul unei controverse. Între Neagoe Basarab și Manuil din Corint*, RL, VI, 1973, 27 ; 105. Alexandru George, *La sfîrșitul lecturii*, București, Cartea românească, 1973, *11—13 ;* 106. Dan Zamfirescu, *Autori străini pentru „Învățăturile lui Neagoe Basarab" ?*, SPM, 1973, 125, 126 ; 107. Alexandru Constantinescu, *Ad rem în problema paternității lui Neagoe Basarab*, SPM, 1973, 131, 132 ; 108. Dan Zamfirescu, *Răspuns lui Al. Constantinescu în problema paternității „Învățăturilor lui Neagoe Basarab"*, SPM, 1973, 133, 134 ; 109. Eugen Barbu, *Caietele Principelui*, II, București, Eminescu, 1973, *289—301 ;* 110. Dan Horia **Mazilu**, *Udriște Năsturel*, **București**, Minerva, 1974. *269—275 ;* 111. Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească*, București, Minerva, 1975, *17—19, 28, 60, 114, 125, 171, 184, 185 ;* 112. Dan **Arsenie**, *Neagoe, poetul*, LCF, XVIII, 1975, 39 ; 113. Mircea Muthu *Literatura română și spiritul sud-est european*, București, Minerva, 1976, *27—54 ;* 114. Lucia Djamo-Diaconiță, *Contribuții la cunoașterea slavonei românești. Elemente românești în varianta slavonă a „Învățăturilor" lui Neagoe Basarab*, SCL, XXVIII, 1977, 3 ; 115. Edgar Papu, *Barocul ca tip de existență*, II, București, Minerva, 1977, *257—272 ;* 116. Edgar Papu, *Din clasicii noștri*, București, Eminescu, 1977, *20—28 ;* 117. Dan Arsenie, *Prebaroc psihologic*, LCF, XXI, 1978, 12, 13 ; 118. Ioan **Alexandru**, *Iubirea de patrie*, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, *45—47, 337—339*.

R. Ș.

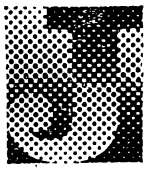

JIANU, Dimitrie (1800, Tîrgu Jiu — 12.V.1880, Bucureşti), publicist şi traducător. De baştină din Grojdibodu (judeţul Olt), **J.**, boier de neam, ar fi fost frate cu vestitul haiduc Iancu Jianu. A învăţat la Bucureşti, la „Sf. Sava", avînd printre profesori pe Gh. Lazăr şi I. Heliade-Rădulescu. Este numit profesor la Cîmpulung, iar în 1831 la şcoala lui se ţin cele dintîi examene. Revizor al şcolilor din Ţara Românească (1842), între 1842—1845 funcţionează ca profesor şi inspector al Seminarului Episcopiei din Curtea de Argeş. La 1848, **J.** îndeplineşte misiunea de prefect al revoluţiei în Muscel. În toamna aceluiaşi an este profesor în Bucureşti. Era un dascăl apreciat (C. D. Aricescu, care i-a fost elev, îl preţuia mult) şi pentru meritele sale deosebite în învăţămînt, elogiate şi în presa vremii, primeşte rangul de pitar.

J. a alcătuit, pentru uz didactic, manuale. Astfel, *Mentor sau Abecedar. Pentru folosul tinerilor carii să îndeletnicesc la învăţătură* (1836) e o carte scrisă cu căldură, cu aplicaţie, cuprinzînd o seamă de poveţe şi istorioare atrăgătoare, ce mărturisesc talentul de pedagog şi, într-o oarecare măsură, înlesnirea la povestit a autorului. Un capitol, *Pentru patrie*, în care istoria noastră e considerată de la venirea romanilor în Dacia, luminează şi latura patriotică a activităţii lui **J.** care, în articolele publicate în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1842), va susţine ideea „dacoromânismului". Altă lucrare, de popularizare, este *Elementuri de istorie sfîntă a Vechiului şi Noului Testament pentru folosul românilor şi a celor ce cunosc limba noastră* (1836). Îşi mai anunţase şi alte scrieri (despre „un voiaj al împăratului Sighismund", precum şi „o istorie bisericească pe scurt"), desigur nişte prelucrări. În 1835, poate sub supravegherea lui Heliade, tălmăcise opera lui Chesterfield, *Filosoful indian sau Mijlocul de a trăi mai fericit în soţietate*. Traducerea lui **J.** a fost făcută după un intermediar francez.

— *Mentor sau Abecedar. Pentru folosul tinerilor carii să îndeletnicesc la învăţătură*. Sibiu, 1836. — Tr.: Chesterfield, *Filosoful indian sau Mijlocul de a trăi mai fericit în soţietate*, Bucureşti, 1835; *Elementuri de istorie sfîntă a Vechiului şi Noului Testament pentru folosul românilor şi a celor ce cunosc limba noastră*, Sibiu, 1836.

— 1. C. D. Aricescu, *Memoriile mele*, A.S.B., ms. 807, f. 18—21; 2. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, 221—223; 3. Pîrnuţă—Radu—Lupu, *Învăţămîntul*, 75—80, 87—92, 192—197, 243—244.

F. F.

JOCA MONACHORUM v. **Întrebări şi răspunsuri.**

JUNIMEA, societate literară înfiinţată la Iaşi în iarna anului 1863 — primăvara anului 1864 de P. P. Carp, T. Maiorescu, I. Negruzzi, V. Pogor şi Th. G. Rosetti. Acesta din urmă a dat şi numele societăţii. Ulterior rîndurile ei au crescut considerabil, în fiecare an intrînd noi membri: N. Culianu, Gh. Racoviţă, N. Mandrea, N. Burghelea, N. Skelitti, N. Nicoleanu (1864), N. Gane, I. M. Melik, I. Ianov, M. C. Cerkez, P. Paicu, N. Cazimir, L. Negruzzi, Sc. Capşa, M. D. Cornea, I. D. Caragiani, Gh. Roiu, Şt. Nei, Al. Fara, D. Rosetti, N. Cassu, N. Ch. Quintescu (1865), S. Bodnărescu, Gr. Buiucliu, Th. Cerkez (1866), C. Lepadat, V. Castano, I. S. Bădescu (1867), Th. Şerbănescu, Gh. Bengescu-Dabija, Gh. Negruzzi, I. Pop-Florantin, T. Ciupercescu (1868), M. Pompiliu (1869), V. Burlă, G. Vîrnav-Liteanu, P. Verussi (1870), Şt. G. Vârgolici, A. D. Xenopol, Th. Christodulo, C. Catargi, M. Eminescu (1871), G. Panu, V. Tassu, A. Lambrior, A. Naum, E. Filipescu-Dubău, Gr. N. Lazu (1872), V. Conta, Gh. Radu (1873), I. Slavici, Ch. Buiucli, Gr. Creţu (1874), M. Strajanu, I. Foti, I. Creangă, I. Dospinescu, Z. Zaharia, Gh. Bejan, Th. Nica, D. I. Mănăstireanu (1875), T. Buiucli, V. Ionescu, Gh. Greceanu (1876), P. V. Grigoriu, N. D. Xenopol, Al. A. Beldiman, I. S. Neniţescu, N. Volenti, A. Buiucli, V. Cuciureanu, M. Christodulo (1877), T. T. Burada, D. C. Ollănescu-Ascanio, I. L. Caragiale, T. Istrati, G. Scheletti, C. Constantiniu, V. Bosie, C. Dimitrescu-Iaşi, C. Meissner (1878), N. Beldiceanu, Al. Gr. Suţu, C. Leonardescu, I. Buiucli (1879), X. Gheorghiu, P. Th. Missir, N. Mihalcea, Al. Philippide (1880), Şt. Văleanu (1881), N. Gabrilescu, Boghian (1882), A. C. Cuza (1883), N. Petraşcu. Accidental, au mai frecventat adunările societăţii N. Iorga, B. Delavrancea, V. A. Urechia, B. P. Hasdeu, Al. Vlahuţă, D. Aug. Laurian, E. Max, Gr. Cobălcescu. Alţii, precum D. Petrino, au fost simpatizanţi, fără a figura totuşi, în mod oficial, printre junimişti. Sprijinită de la început de V. Alecsandri, **J.** îl socoteşte membru din 1865, declarîndu-l, mai tîrziu, preşedinte de onoare. Din diverse motive au părăsit societatea A. D. Xenopol, N. D. Xenopol, G. Panu, I. Pop-Florantin, Gr. N. Lazu, D. C. Ollănescu-Ascanio, N. Beldiceanu, I. N. Roman, N. Petraşcu. În mod deliberat, junimiştii nu au adoptat statute organizatorice, mulţumindu-se cu un secretar: I. Negruzzi, suplinit, în perioada 1871—1873, de A. D. Xenopol. În acceptarea unor noi membri, **J.** se călăuzea după deviza „Entre qui veut, reste qui peut!" („Intre cine vrea, rămînă cine poate!"). La început, întrunirile aveau loc, săptămînal, alternativ în casele lui Maiorescu şi Pogor. După plecarea lui Maiorescu din Iaşi (1874), ele s-au ţinut şi la I. Negruzzi. Din toamna anului 1876, a luat fiinţă în Bucureşti o a doua **J.**, ale cărei şedinţe aveau loc numai în casa lui Maiorescu. Din 1885, mutîndu-se la Bucureşti şi I. Negruzzi, junimiştii rămaşi în Iaşi continuă a se întîlni, din ce în ce mai rar însă, timp de peste zece ani. Cam în aceeaşi perioadă (1890—1895) se destramă şi **J.** bucuresteană, fără a se putea stabili o dată precisă a încetării activităţii ei (întruniri literare junimiste au avut loc sporadic şi cîţiva ani după 1900). Dispariţia **J.** literare se datoreşte şi activităţii politice a celor mai mulţi dintre membri, începută încă în 1866, continuată cu alegerea ca deputaţi, din 1871, a lui T. Maiorescu, I. Negruzzi, N. Gane, Gh. Racoviţă, P. P. Carp şi Th. Rosetti. Cu timpul, junimiştii se constituie într-un grup politic independent, reuşind să participe la formarea cîtorva guverne fie în colaborare cu diverse partide, fie singuri, între martie

Membrii societăţii Junimea, 1883

1888 — martie 1889, iulie 1900 — februarie 1901 și decembrie 1910 — decembrie 1913. Adepți ai unui liberalism moderat, cu unele atitudini conservatoare, junimiștii politici s-au arătat ostili oricăror revoluții sociale, condamnînd nu relațiile de tip capitalist, ci pătrunderea lor — pe care o considerau grăbită — în România. Partizani ai monarhiei constituționale, ei au susținut măsurile politice adoptate de Carol I, inclusiv politica de apropiere de statele centrale ale Europei.

Concepută în vederea desfășurării unor activități literare și științifice, **J.** a găsit diverse forme de manifestare : întruniri săptămînale, „prelecțiuni populare", editarea unor reviste și ziare și colaborarea la altele, înființarea unor tipografii, a unor institute de învățămînt. Întrunirile au avut drept scop să creeze, pe baza unor principii comune, o modalitate sistematică de discutare a problemelor legate de cultură. Dezbaterile, de o înaltă ținută intelectuală, aveau loc în jurul unor probleme de estetică, filozofie, istorie, filologie. Era refuzată orice imixtiune a chestiunilor cotidiene (politice ori mondene), cultivîndu-se, în schimb, „zeflemeaua" — atitudine de persiflare a exceselor de orice natură și a ridicolului argumentării. Începute în 1864, „prelecțiunile populare" au continuat timp de aproape douăzeci de ani, ele reprezentînd una din principalele forme prin care junimiștii își răspîndeau ideologia sau popularizau cuceririle științei. Dorind să contribuie la progresul culturii românești, junimiștii au acordat atenție mijloacelor oferite de presă. **Au înființat ziarele „Vocea** națională" (1866, redactor N. Culianu), „Constituțiunea" (1866), „Era nouă" (1889—1900, redactor P. Th. Missir), „Voacea Iașilor" (1895, redactor A. C. Cuza), „Constituționalul" (1889—1900). O importantă cale de răspîndire a ideologiei junimiste și de înnoire a culturii și a literaturii române a fost revista „Convorbiri literare" (1867—1944), cel mai de seamă periodic literar din literatura română a secolului al XIX-lea. Membrii **J.** au colaborat, sporadic, la diverse reviste și ziare ce aparțineau altor grupări politice, cu care, temporar, erau aliați : „Gazeta de Iași", „Curierul de Iași", „Timpul", „România liberă", „Voința națională" ș.a. Încă de la început, **J.** și-a propus să contribuie la modernizarea învățămîntului românesc prin manuale școlare. Unele, alcătuite, traduse ori prelucrate de T. Maiorescu sau I. G. Meșotă, au și apărut sub egida societății care, cumpărînd și o tipografie, a putut să imprime lucrări de Maiorescu, P. Paicu, N. Culianu ș.a. Preocupați îndeaproape de chestiuni didactice, junimiștii au înființat și o școală care, sub numele de Institutul Academic, a funcționat între 1866—1879, avînd printre profesori pe T. Maiorescu, A. D. Xenopol, M. Eminescu, P. Paicu, I. M. Melik, V. Burlă. O formă eficace de răspîndire a concepțiilor junimiste au constituit-o cursurile învățămîntului superior, bună parte dintre junimiști fiind profesori universitari (Maiorescu, Xenopol, Negruzzi, Missir, Caragiani, Quintescu, Naum, Leonardescu). **J.** s-a folosit și de manifestări publice, cum au fost serbarea de la mănăstirea Putna (1871) și comemorarea în 1877 a o sută de ani de la uciderea voievodului Grigore Ghica.

Deosebit de interesată s-a arătat **J.** în a cîștiga mereu adepți, în special din rîndurile tineretului universitar. Membrii societății au contribuit bănește pentru trimiterea la studii în străinătate a lui A. D. Xenopol, Eminescu, Slavici, Panu, Lambrior. Cu deosebire după 1885, ei au încercat să-și împrospăteze rîndurile cu tineri formați în spiritul noilor tendințe ale științelor umaniste, obținînd stipendii pentru M. Dragomirescu, P. P. Negulescu, D. Evolceanu, Teohari Antonescu, I. A. Rădulescu-Pogoneanu, C. Rădulescu-Motru ș.a., care au alcătuit ultima generație, „neojunimistă", deosebită de cele anterioare. Activitatea lor s-a desfășurat mai ales în prima jumătate a secolului al XX-lea, în diverse domenii (estetică, filozofie, filologie clasică, arheologie). **J.** s-a străduit să-și cîștige partizani și în Transilvania, cei mai însemnați dintre aceștia fiind I. G. Meșotă și G. Munteanu (la Brașov), E. Brote și I. Bechnitz (la Sibiu). După dispute aprinse, avea să dobîndească adeziunea majorității membrilor societății studenților români „România jună" din Viena, precum și a redactorilor ziarului transilvănean „Telegraful român". O contribuție deosebită la răspîndirea junimismului în Transilvania i-a revenit „Tribunei", atîta timp cît s-a aflat sub conducerea lui I. Slavici.

Dacă a avut numeroși membri și aderenți, **J.** a numărat însă și mulți adversari, majoritatea proveniți din rîndurile celor pe care îi criticase. Cel puțin pînă prin 1885, nu se poate spune că **J.** a întîmpinat, mai ales în domeniul esteticii, o opoziție de principii, ci doar una de ordin personal (B. P. Hasdeu, C. Bolliac, V. A. Urechia, Gh. Sion, Gr. Silași, P. Grădișteanu). De o asemenea opoziție se poate vorbi abia odată cu apariția publicațiilor socialiste (în special a revistei „Contemporanul") și a studiilor critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea.

J. a fost, tot timpul existenței sale, preocupată de problemele culturii, căreia i-a subordonat în primul rînd literatura. Deși nu a avut o ideologie perfect unitară, societatea s-a remarcat, totuși, prin coeziunea spirituală a tuturor membrilor. Chiar și aceia dintre ei care erau personalități distincte ale culturii românești a vremii nu au pregetat să accepte supremația societății **J.** și mai ales a lui Maiorescu, a cărui puternică individualitate a constituit un liant al întregii grupări.

Încă de la înființare, **J.** a arătat predilecție pentru problemele actualității. O mare atenție a acordat teoriilor lui Darwin, pe care le-a popularizat prin „prelecțiuni". În general, junimiștii s-au situat pe pozițiile evoluționismului englez și german și, mai puțin, ale pozitivismului francez, prin prisma cărora au preluat și unele elemente ale criticismului lui Kant. Fără a-i accepta întru totul sistemul, au fost totuși înrîuriți și de filozofia lui Schopenhauer. Întreaga lor atitudine filozofică a fost subordonată culturii naționale. Orice problemă luată în discuție avea în vedere necesitățile actualității și păstrarea specificului național. Considerînd că generația de pînă la 1848 a creat cultura română modernă, junimiștii erau de părere că între 1848—1870 s-a produs o ruptură adîncă între cultura tradițională și cea modernă, prin adoptarea unor „forme" occidentale nepotrivite „fondului" românesc. De aici și calificarea culturii românești contemporane drept „formă fără fond" și combaterea ei violentă în numele „adevărului", care nu ar fi însemnat altceva decît reîntoarcerea la tradiție. Ca purtător al acesteia era considerat poporul, prin care se înțelegea exclusiv populația mediului rural. Cît despre burghezie, moșierime și intelectualitate, ele erau socotite „pături suprapuse", desprinse de popor și acționînd contrar intereselor lui. Prin articolele teoretice ale lui T. Maiorescu și A. D. Xenopol, prin criticile vehemente ale lui Maiorescu și prin filipicele lui Eminescu, **J.** a reușit să imprime culturii române dintre anii 1870—1885 o nouă orientare. Mijlocul principal de acțiune a constat în delimitarea fiecărei ramuri a culturii și în investigarea ei cu mijloacele cercetărilor moderne, sub semnul obiectivității știin-

ţifice. În acest spirit şi-au dezvoltat criticile lor, în afară de Maiorescu, A. D. Xenopol şi G. Panu (în istoria naţională), V. Burlă (filologia comparată), P. Th. Missir (drept constituţional), M. Pompiliu (învăţămîntul naţional) ş.a. Dacă, la început, critica junimistă a încercat să înlăture total ceea ce socotea a fi „forme goale", treptat şi-a schimbat atitudinea, încercînd să contribuie la adaptarea formelor străine la conţinutul naţional.

Acolo unde J. a avut un rol decisiv în trasarea unei noi orientări a fost în literatură. Nu a avut o concepţie estetică proprie, ci una eclectică, optînd pentru principiile verificate de timp ale diverselor şcoli literare. Junimiştii manifestau o tendinţă accentuată spre realism şi, în parte, spre clasicism. Concepţia despre literatură a J. avea o funcţie net critică, nu speculativă, destinată exclusiv cercetării literaturii române contemporane, din ale cărei necesităţi s-a născut şi ale cărei cerinţe le-a satisfăcut pe deplin. Prin aceasta, societatea ieşeană a favorizat apariţia celor mai de seamă scriitori români din secolul al XIX-lea : M. Eminescu, I. L. Caragiale, I. Creangă. Critica junimistă viza orientarea literaturii române spre specificul naţional, de unde şi atenţia acordată limbii literare şi folclorului.

Chiar de la întemeiere, J. s-a preocupat de chestiuni ortografice, reuşind să impună, prin Maiorescu, un sistem de scriere care, îmbunătăţit de autorul lui în cîteva rînduri, se află la baza ortografiei actuale. Continuînd campania începută de Al. Russo şi concomitent cu V. Alecsandri, A. I. Odobescu şi B. P. Hasdeu, junimiştii s-au opus latinismului, contribuind, într-o măsură hotărîtoare, prin studiile şi articolele lui Maiorescu, Quintescu, Negruzzi, Lambrior, la înlăturarea lui. Reunind membri din toate provinciile locuite de români, J. a combătut provincialismele, militînd, în acelaşi timp, pentru impunerea normelor limbii române literare moderne, singurele capabile să asigure unitatea limbii. În criticile lor, junimiştii acordau o deosebită atenţie limbii, fiind intransigenţi cu orice exces neologic şi recomandînd graiurile populare drept sursă de îmbogăţire a expresivităţii. În general, toţi junimiştii se remarcau în scrierile lor prin corectitudinea, proprietatea şi sobrietatea exprimării.

Supunînd unei examinări severe literatura vremii, critica junimistă a îndrumat-o spre respectarea unor principii artistice precise. Ironia fină, generalizarea defectelor şi atacul global constituiau procedee favorite, utilizate de Maiorescu şi P. P. Carp, de I. Negruzzi, St. G. Vârgolici, A. D. Xenopol, M. Pompiliu, P. Th. Missir, Slavici. Ca o reacţie faţă de excesul de politică din literatura timpului, critica junimistă a afirmat specificitatea esteticului, fără, însă, a susţine teoria „artei pentru artă". Circumspectă faţă de inovaţii, J. nu a fost însă exclusivistă, condamnînd doar excesele şi raportînd orice noutate la modelele oferite de capodoperele literaturii universale. Remarcabilă şcoală scriitoricească, J. întreţinea, la şedinţele ei, o atmosferă de exigenţă şi faţă de lucrările propriilor membri. Înşişi Eminescu şi Maiorescu luau în considerare observaţiile făcute la aceste întruniri. Aşa se explică de ce scriitorii români de seamă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea au putut să apară în atmosfera creată de J., ceilalţi scriitori junimişti ridicîndu-se, în general, deasupra nivelului mediu al epocii. Este cazul lui I. Negruzzi şi N. Gane, în proză, D. Petrino, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle şi N. Skelitti, în poezie, S. Bodnărescu, Gh. Bengescu-Dabija şi D. C. Ollănescu-Ascanio, în dramaturgie.

Înmănunchind pe cei mai de valoare scriitori români ai epocii, îndrumînd literatura către desăvîrşire artistică, spre naţional şi popular, J. reprezintă cea mai importantă mişcare literară a anilor 1850—1900.

— 1. Th. G. Rosetti, *Despre direcţiunea progresului nostru*, CL, VIII, 1874, 1, 2 ; 2. T. Maiorescu, *Asupra discursului parlamentar al d-lui Alexandru Djuvara*, RLB, XI, 1887, 3079 ; 3. A. C. Cuza, *Generaţia de la 48 şi Era nouă*, Iaşi, Tip. Naţională, 1889 ; 4. Panu, *Portrete, passim* ; 5. Gherea, *Studii*, I, *222—227* ; 6. Alecsandri, *Scrisori, 27—128* ; 7. O. Densusianu, *Alecsandri şi Junimea*, VAN, I, 1905, 5 ; 8. E. Carcalechi, *„Junimea" şi Alecsandri*, CL, XXXIX, 1905, 6 ; 9. Al. Antemireanu, *Încercări critice. Junimea şi roadele ei*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1905 ; 10. Mihail Dragomirescu, *„Junimea" — greşeală ?*, VLT, I, 1906, 14 ; 11. Chendi, *Pagini, 334—338* ; 12. Mihail Dragomirescu, *Direcţia noastră literară*, CL, XL, 1906, 3—5 ; 13. Kanner, *Junimea* ; 14. Panu, *Junimea*, I—II ; 15. Maiorescu, *Critice*, I—III ; 16. S. Albini, *Direcţia nouă în Ardeal. Constatări şi amintiri*, IB, *3—37* ; 17. Ibrăileanu, *Note, 124—130* ; 18. Negruzzi, *Junimea* ; 19. Ibrăileanu, *Spiritul critic, 59—192* ; 20. Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, *131—135*, II, *127—153* ; 21. Iacob Negruzzi, *Dicţionarul „Junimii"*, CL, LVI, 1924, ianuarie-decembrie, LVII, 1925, ianuarie-decembrie ; 22. Maiorescu, *Ist. cont., 38—47, 241—268* ; 23. Şt. Zeletin, *Burghezia română*, Bucureşti, Cultura naţională, 1925, *24—25, 221—227* ; 24. Mircea Florian, *Filozofia Junimii*, CL, LIX, 1927, ianuarie-aprilie ; 25. I. C. Filitti, *Istoria naţională în revista „Convorbiri literare"*, CL, LIX, 1927, ianuarie-aprilie ; 26. Al. Tzigara-Samurcaş, *Atmosfera artistică la „Junimea"*, CL, LIX, 1927, ianuarie-aprilie ; 27. Eug. Ciuchi, *Junimismul şi sămănătorismul*, CL, LIX, 1927, ianuarie-aprilie ; 28. *[Corespondenţă]*, SDL, I—VI, XI ; 29. Călinescu, *Eminescu, 263—232* ; 30. C. Meissner, *Amintiri de la „Junimea"*, CL, LXVI, 1933, februarie ; 31. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *66—79, 100—120, 356—359*, II *14—24* ; 32. I. C. Filitti, *Conservatorii şi junimiştii în viaţa politică românească*, Bucureşti, 1936 ; 33. N. Iorga, *O şcoală nouă istorică*, Bucureşti, 1936 ; 34. S. Mehedinţi, *Epoca „Junimii"*, CL, LXIX, 1936, 4—6 ; 35. Maiorescu, *Însemnări*, I—III, *passim* ; 36. *Comemorarea Junimii la Iaşi*, Iaşi, Tip. Terek, 1937 ; 37. Şerban Cioculescu, *Despre Junimea şi Titu Maiorescu*, RFR, IV, 1937, 8 ; 38. N. Iorga, *Despre civilizaţia românească la 1870*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XIX, 1937 ; 39. A. C. Cuza, *Amintiri de la „Junimea" din Iaşi*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 40. Mihail Dragomirescu, *Legăturile mele cu „Convorbirile literare"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 41. Nicolae Petrescu, *Critica societăţii româneşti la Junimea*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 42. D. Bodin, *A. D. Xenopol şi „Junimea"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 43. S. Mehedinţi, *Locul Junimei în istoria neamului românesc*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 44. P. P. Negulescu, *Ceva despre Junimea*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 45. Carol Săteanu, *Carnaval literar*, Iaşi, Tip. Săulescu, *passim* ; 46. D. Bodin, *„Junimea" în faţa istoriei*, CL, LXXI, 1938, 1—5 ; 47. Săteanu, *Figuri, passim* ; 48. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *160—203*, II, *148—154* ; 49. Călinescu, *Ist. lit., 343—456* ; 50. Gane, *Amintiri, 113—159* ; 51. D. Popovici, *Alecsandri „l'éternellement jeune" et la génération de „Junimea"*, LGT, I, 1941, 2 ; 52. Breazu, *Studii*, I, *203—254* ; 53. I. Verbină [I. Pervain], *Aspecte din lupta junimistă în Transilvania*, SL, I, 1942 ; 54. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 159—336* ; 55. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la revista „Convorbiri literare"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 1 ; 56. D. Vatamaniuc, *B. P. Hasdeu şi „Junimea"*, VR, XIII, 1960, 7 ; 57. Silvian Iosifescu, *Caragiale şi „Junimea"*, VR, XV, 1962, 6 ; 58. A. Pop, *Contribuţii, 347—349* ; 59. Z. Ornea, *A. D. Xenopol şi junimismul*, RFZ, XI, 1964, 5 ; 60. Ornea, *Junimismul* ; 61. I. Oprişan, *Albumul Junimii*, RITL, XVI, 1967, 4 ; 62. Vladimir Dogaru, *Curentul literar de la Junimea*, LL, XVI, 1968 ; 63. G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *67—158* ; 64. Rodica Florea, *Poeţi convorbirişti în perioada 1867—1895*, SIL, *159—191* ; 65. L. Volovici, *„Adversarii" Junimii (1867—1886)*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 66. I. Cremer, *Despre începuturile „Junimii"*, F, V, 1969, 7 ; 67. *Junimea. Amintiri, studii, scrisori, documente*, I—II, îngr. şi pref. C. Regman, Bucureşti, Albatros, 1971 ; 68. Alexandru George, *Paradoxul de a fi junimist*, RL, IV, 1971, 50 ; 69. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *275—310* ; 70. Marcea, *„Convorbirile"* ; 71. D. Păcurariu, *Orientări şi tendinţe estetice la Junimea*, RMR, X, 1973, 2, 3, 5 ; 72. Dan Mănucă, *Pozitivismul junimist*, CL, 1973, 11 ; 73. *Ist. lit.*, III, *31—78* ; 74. Z. Ornea, *Junimea şi junimiştii*, Bucureşti, Eminescu, 1975 ; 75. Dan Mănucă, *Critica literară junimistă*, Iaşi, Junimea, 1975 ; 76. Al. Zub, *Junimea — implicaţii istoriografice. 1864—1885*, Iaşi, Junimea, 1976 ; 77. *T. Maiorescu şi prima generaţie de maiorescieni. Corespondenţă*, îngr. Z. Ornea, Filofteia Mihai şi Rodica Bichiş, pref. Z. Ornea, Bucureşti, Minerva, 1978, *passim* ; 78. Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iaşi, Junimea, 1978, *159—205*.

D. M.

JUNIMEA ROMÂNĂ, societate a studenților români înființată la Paris în anul 1851. Societatea s-a format pe făgașul deschis de Biblioteca Română din Paris, sub al cărei patronaj se editase în 1850 și revista „România viitoare" a lui N. Bălcescu. Constituită probabil în urma adunării convocate la 26 februarie 1851 de G. Crețeanu, student venit la Paris din 1848, cu o bursă acordată de Guvernul provizoriu, **J. r.** număra printre membrii ei pe D. G. Florescu, A. I. Odobescu, D. Berindei, Al. Sihleanu, P. Iatropol, G. Lecca. În mai—iunie 1851, sub egida societății apare și revista „Junimea română". Împărtășind entuziast ideile emigrației române, tinerii discipoli, ai lui Bălcescu în primul rînd, au știut să întrețină prin întrunirile lor săptămînale o atmosferă de solidaritate cu acțiunile generației mai vîrstnice. Ei organizează în mai 1851 o comemorare a adunării din 1848 de la Blaj, prilej cu care N. Bălcescu ține un discurs, publicat apoi în revista „Junimea română". Unii studenți, membri ai **J. r.**, admiși la reuniunile politice ale exilaților, erau însărcinați cu misiuni în țară (strîngerea de fonduri, răspîndirea publicațiilor de propagandă apărute în străinătate ș.a.). Văzută prin prisma contribuției la regenerarea națională, ideea în care se solidarizau membrii societății era aceea a unei pregătiri intelectuale superioare. Articolele politico-sociale publicate în cele două numere ale revistei erau, desigur, discutate în acest cerc pentru a obține aprobarea unanimă. Dar în afara acestora erau programate și conferințe cu subiecte culturale. Astfel, Odobescu ține, într-o ședință din martie 1851, prelegerea despre *Viitorul artelor în România*, iar în februarie și martie 1852 conferențiază despre civilizația Indiei. Deși cu o durată de aproximativ un an, societatea a exercitat o influență de netăgăduit în formarea intelectuală a membrilor ei, legați nu numai prin ardoare patriotică, ci și prin efervescența și seriozitatea preocupărilor, prin spiritul de emulație existent aici. Ajunși la anii maturității, ei vor încerca să-i reînvie atmosfera în jurul „Revistei române" a lui Odobescu.

— 1. [G. Crețeanu], *Scopul nostru*, JR, I, 1851, 1, reed. în PLR, I, *142—146* ; 2. C. A. Rosetti, *[Scrisoare către A. I. Odobescu]*, în Al. Odobescu, *Pagini regăsite*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, E.L., 1965, *104—105* ; 3. Al. Odobescu, *Opere complete*, II, București, Minerva, 1908, *241—248* ; 4. Vlanu, *Studii*, *72—75* ; 5. Cornelia C. Bodea, *Din activitatea revoluționară a „Junimii române" de la Paris, între 1851 și 1853*, STD, XIV, 1961, 5 ; 6. Șerban, *Exegeze*, *42—45*, *64—72*.

G. D.

JUNIMEA ROMÂNĂ, revistă apărută la Paris, în mai—iunie 1851, editată de studenții români, membri ai societății „Junimea română". Revista a apărut doar în două numere, tipărită pe hîrtie obișnuită, dar și pe hîrtie subțire, pentru a putea fi introdusă cu ușurință în țară. Colaborările la **J. r.** sînt nesemnate, din redacție deconspirîndu-se doar Dimitrie G. Florescu, fost comisar de propagandă la 1848, în această vreme exilat la Paris. El îndeplinea probabil funcția de secretar de redacție. Paternitatea colaborărilor a putut fi stabilită numai după includerea de către autori, în volume proprii, a unor lucrări apărute în revistă, după mărturiile foștilor redactori sau după mărturii indirecte. La **J. r.** au colaborat G. Crețeanu, A. I. Odobescu, D. Berindei și G. Lecca. Articolul-program, *Scopul nostru*, redactat probabil de G. Crețeanu, susținea misiunea tinerilor români, „soldați necunoscuți, dar entuziasmați de amorul patriei", de a propaga ideea unirii naționale. Scrisă numai de studenții moldoveni și munteni, revista trebuia să stabilească legătura și cu tinerii din Transilvania, Bucovina și Banat, a căror colaborare era solicitată insistent. Pentru biruința ideii revoluției, în care redactorii credeau cu înflăcărare, ei își asumau doar responsabilitatea propagandei, pe cînd activitatea organizatorică, „acția", rămînea în sarcina revoluționarilor mai vîrstnici. Inspirați de ideile lui N. Bălcescu, a cărui influență este vizibilă nu numai în program, ci în tot cuprinsul revistei, ceea ce a făcut ca articolul *Trecutul și prezentul*, scris de D. Berindei, să-i fie un timp atribuit, tinerii au în vedere lupta împotriva asupririi sociale și „solidaritatea cu cei apăsați" (articolul *Muncitorul român* al lui Odobescu, poezia *Cîntecul țăranilor* de G. Crețeanu), lupta pentru „independența și unirea tuturor românilor" (articolele *Credința și unirea* de G. Lecca, *Trecutul și prezentul* de D. Berindei), „organizarea adevăratei democrații", orientare prezentă în mai toate articolele. Bălcescu acceptă să-i fie publicat în **J. r.** discursul rostit în mai 1851, în amintirea adunării de la Blaj, și cunoscut sub titlul *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*. Exista o unitate deplină a convingerilor, exprimate de redactorii revistei cu accente patetice și fraze exaltate. Astfel, articolului *O idee asupra unirii noastre naționale*, din numărul al doilea al **J. r.**, scris probabil de cineva din afara redacției, publicat de aceea cu o notă în care se exprimă rezerva față de poziția adoptată de autor, Odobescu îi pregătise replica în *Idei asupra progresului societății*, material găsit printre manuscrisele scriitorului. Acesta ar putea fi și o dovadă că trebuia să apară și al treilea număr (Odobescu vorbește chiar, mai tîrziu, despre cele trei numere ale revistei). Tinerii redactori promit că pentru a-și realiza programul, pentru a ajuta să se formeze „o literatură națională, o industrie națională, arte naționale", vor „tracta arte, literatură, istorie, politică, morală". Dar, mult mai vie în întrunirile societății, preocuparea față de artă și literatură transpare în revistă doar prin publicarea unor poezii de G. Crețeanu.

— 1. [G. Crețeanu], *Scopul nostru*, JR, I, 1851, 1, reed. în PLR, I, *142—146* ; 2. Nicolae Bălcescu, *Opere*, IV, îngr. G. Zane, București, E.A., 1964, *369* ; 3. Al. Odobescu, *Opere complete*, II, București, Minerva, 1908, *241—248* ; 4. V. A. Urechia, *[Adnotări la „Junimea română"]*, JR, I, 1851, 1, B.A.R., foi volante 1077 ; 5. Iorga, *Ist. presei*, *99—100* ; 6. P. V. Haneș, *Periodice românești la Paris*, PL, V, 1940, 12, VI, 1941, 1 ; 7. Cornelia C. Bodea, *Din activitatea revoluționară a „Junimii române" de la Paris, între 1851 și 1853*, STD, XIV, 1961, 5 ; 8. Șerban, *Exegeze*, *42—45*, *64—72*.

G. D.

JURNAL PENTRU TOȚI, publicație literară apărută la Iași, bilunar, între 1 ianuarie 1868 și 7 iunie 1869. Emanuel Arghiropol, unchi după mamă al lui N. Iorga, era proprietar și redactor al revistei, în care își propunea să facă „o descriere exactă a moravurilor, a sentimentelor, a întîmplărilor" românilor. Scriitorul, afirmă Arghiropol, trebuie „să îmbrățișeze ce este național" și să contribuie la culturalizarea poporului. Literatura din **J. pentru t.** corespunde acestui program redacțional, în sensul că se adresează unor cercuri largi de cititori. Em. Arghiropol dă romane, nuvele, drame și poezii, iar I. Holban, M. Cerchez, G. Lazăr, Gh. Tăutu, Em. Cobălcescu, N. Roiu, I. Gheorghiu-Budu, Emil Simon, D. Gulea, Gh. Stati colaborează cu versuri și proză. Adesea publică și I. M. Codrescu, autor de articole istorice, articole despre „artele frumoase", traduceri de istorioare morale din limba franceză și versuri. Em. Arghiropol traduce din X. de Maistre și din F. Sologub (printr-un intermediar francez) și redactează o cronică a spectacolelor teatrale.

R. Z.

JURNALU PENTRU TOŢI, revistă literară, bisăptămînală, apărută la Bucureşti între 1 iunie şi 2 decembrie 1879. Destinat „a procura o distracţiune senină tuturor", **J. pentru t.** publică romane originale şi traduse, versuri, biografii ale unor personalităţi (I. Heliade-Rădulescu, C. Negri, D. Bolintineanu, D Petrino şi N. Nicoleanu). Aceste prezentări sînt însoţite de texte literare reprezentative. D. Velisson, Matei Botez, C. C. Pleşoianu, Th. Dumbrăveanu, D. Bodescu, I. Popp, Gh. I. Dimitriu colaborează cu versuri şi proză. Panait Macri şi I. I. Roşca publică poezii. În 21 şi 28 octombrie apar două încercări lirice ale elevului N. Petraşcu. În fiecare număr foiletonul este ocupat de o traducere din literatura franceză. Scriitorii aleşi sînt J. Verne *(Ocolul pămîntului în optzeci de zile, Aventurile a trei ruşi şi trei englezi în Africa Centrală),* P. Féval, Al. Dumas-fiul.

R. Z.

KLEIN, Ioan Inocenţiu v. **Micu-Klein, Ioan.**

KLEIN, Samuil v. **Micu, Samuil.**

KOGĂLNICEANU, Mihail (6.IX.1817, Iaşi — 2.VII.1891, Paris), îndrumător literar, scriitor şi istoric. Dintr-o veche familie moldovenească de răzeşi înstăriţi şi cu slujbe (avînd printre strămoşi şi un presupus cronicar, Enache Kogălniceanu), tatăl scriitorului, Ilie Kogălniceanu, a izbutit să ajungă la ranguri şi funcţii însemnate. Mama, Catinca Stavilă, a fost crescută în familia viitorului domn al Moldovei, Mihail Sturdza. Dintre cei zece copii ai lor, **K.** este cel dintîi născut. După primele învăţături primite acasă, el urmează, alături de V. Alecsandri, lecţiile călugărului maramureşean Gherman Vida, adept al Şcolii ardelene. **K.** a învăţat apoi la pensionul lui Victor Cuénim din Iaşi şi la Institutul francez de la Miroslava, în apropiere de Iaşi. În vara anului 1834, este trimis la studii în Franţa, la Lunéville, împreună cu cei doi fii ai domnitorului Mihail Sturdza. După un an, elevii români sînt mutaţi la Berlin, în urma intervenţiei consulului rus din Iaşi, alarmat de posibilitatea contaminării lor de ideile revoluţionare din Franţa. În mediul intelectual şi universitar berlinez, **K.** cunoaşte pe savantul Alexander von Humboldt şi audiază cursurile de drept şi istorie ale unor profesori celebri, de formaţie hegeliană, ca Fr. Savigny, E. Gans, L. Ranke. Preocupările sale timpurii pentru istoria şi cultura naţională îl îndreaptă spre studiul sistematic al documentelor, cronicilor româneşti sau străine, primite din ţară sau aflate în bibliotecile apusene, privitoare la Moldova şi Muntenia. La numai douăzeci de ani, în 1837, publică, la Berlin, primele studii, în limbile germană şi franceză : *Moldau und Wallachei. Romanische oder Wallachische Sprache und Literatur* (în „Magazin für die Literatur des Auslandes"), *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains* (cuprinzînd îndemnuri la eliberarea ţiganilor robi din Principate) şi, cel mai important, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens.* Ţinut prea din scurt de tatăl său şi de domnitor (care nu privea cu simpatie nici proiectele sale istoriografice), **K.** îşi grăbeşte întoarcerea în Moldova. În 1838 este din nou la Iaşi, fiind numit locotenent-aghiotant, apoi căpitan. Desfăşoară, la început alături de Gh. Asachi, o vastă activitate de publicist, istoric şi îndrumător cultural şi literar, comparabilă, în dimensiuni şi rezultate, doar cu cea a lui I. Heliade-Rădulescu. Tot în anul 1838 preia de la Gh. Asachi „Alăuta românească", seria nouă a suplimentului literar al „Albinei româneşti", interzis după cinci numere ; în 1840 scoate revista „Dacia literară", suprimată şi ea după trei numere. Editează gazeta oficială „Foaia sătească a Prinţipatului Moldaviei" (1840—1845), alături de care înfiinţează o tipografie şi o editură proprie (Cantora Daciei literare sau Cantora Foaiei săteşti), cu litere cumpărate de la Heliade. La „cantora" lui **K.** au apărut scrieri literare sau istorice semnate de autori din ambele Principate : Gr. Alexandrescu, N. Bălcescu, Al. Donici, C. Stamati, V. Alecsandri, Gh. Sion, Al. Hrisoverghi, D. Ralet, C. Caragiali ş.a. În 1840, **K.** este numit, împreună cu V. Alecsandri, C. Negruzzi şi P. M. Câmpeanu, la direcţia Teatrului Naţional din Iaşi şi iniţiază alcătuirea şi tipărirea unui repertoriu propriu, la care contribuie şi el cu o traducere din franceză, *Orbul fericit,* şi o prelucrare, *Două femei împrotiva unui bărbat.* Pentru editarea documentelor istorice scoate publicaţia „Arhiva românească" (1840—1845). În acelaşi scop, va aduna în trei tomuri, începînd din 1845, cronicile moldoveneşti *(Letopiseţile Ţării Moldovii),* completate, în a doua ediţie, şi cu cele muntenesti. Paralel, editează şi o antologie de documente şi cronici traduse în franceză, urmărind să atragă interesul savanţilor străini pentru istoria românilor. La Academia Mihăileană din Iaşi, unde este numit profesor în 1843, ţine memorabilul *Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie naţională,* curs întrerupt în acelaşi an din ordinul ocîrmuirii. În 1844, **K.** face o nouă încercare de a edita o revistă culturală şi literară, „Propăşirea", cu sprijinul lui

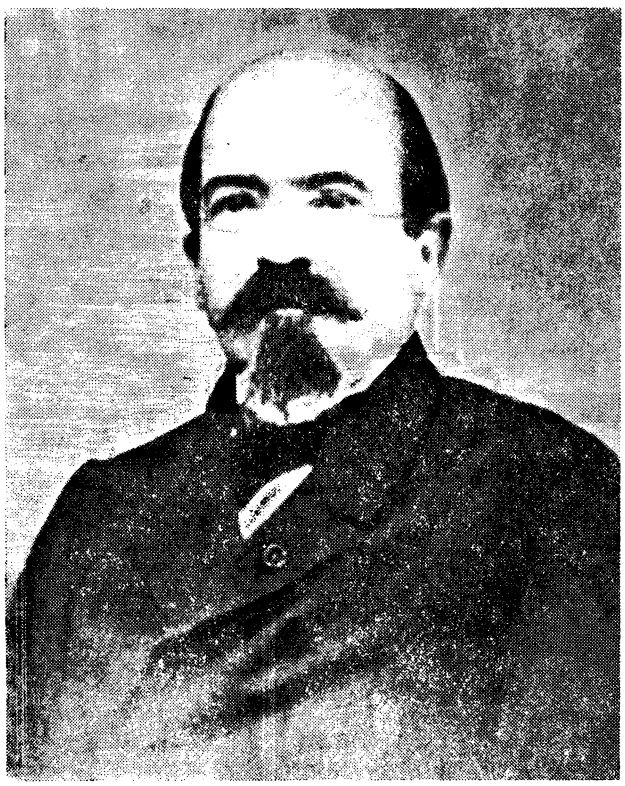

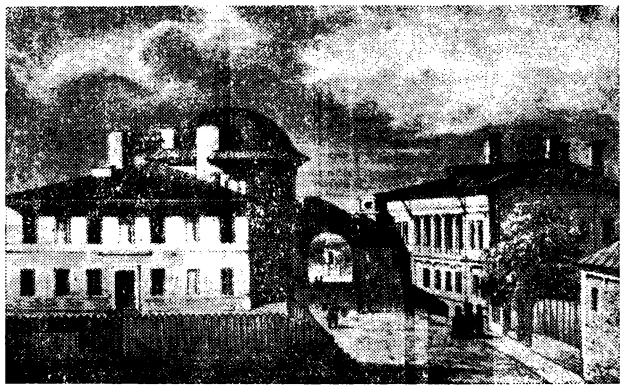

Academia Mihăileană din Iași

I. Ghica și N. Bălcescu. Cenzura suprimă titlul revistei, socotit subversiv, lăsînd numai subtitlul „Foaie științifică și literară", apoi o interzice cu totul, în același an. Mereu împiedicat de domnitor sau de cenzură în tipărirea unor reviste culturale, pentru a nu renunța cu totul la planurile sale, **K.** recurge la publicarea unor mai inofensive calendare și almanahuri (între 1842—1845 apare „Calendar pentru poporul românesc", cu o parte literar-științifică, intitulată „Almanah de învățătură și petrecere"), în care publică și cîteva din articolele sale cu caracter social: *Despre civilizație*, *Despre pauperism* ș. a. Relațiile cu domnitorul Mihail Sturdza devin tot mai încordate. În 1844, fostul aghiotant domnesc, aflat la Viena, cu intenția de a ajunge la Paris, este rechemat în țară și, folosindu-se primul prilej, surghiunit la mănăstirea Rîșca. Eliberat, obține, în sfîrșit, permisiunea de a călători și pleacă în Franța și Spania (1846), cu gîndul, repede abandonat, de a se stabili definitiv în străinătate. La Paris se întîlnește cu Bălcescu, cu care era în bune relații, și împreună plănuiesc alcătuirea unui dicționar istoric. În 1848 ia parte la mișcarea revoluționară din capitala Moldovei împotriva domnitorului Mihail Sturdza, fostul protector, acum adversar făți. După eșecul mișcării, se refugiază la Cernăuți, unde redactează manifestele politice ale revoluționarilor moldoveni: *Dorințele partidei naționale în Moldova* și *Proiect de constituție pentru Moldova*. Colaborează la ziarul „Bucovina" cu pamflete politice și notițe nesemnate. După numirea ca domnitor a lui Grigore Alexandru Ghica, **K.** se întoarce din exil în 1849 (fusese în același an la Viena și Paris) și începe o rapidă ascensiune politică, devenind, în scurt timp, principalul susținător al marilor reforme care au urmat. A fost, pe rînd, director al Departamentului Lucrărilor Publice (1849—1850), al Departamentului Treburilor din Lăuntru (1851—1852), deputat în Divanul ad-hoc și conducător al mișcării unioniste (1856—1857), membru al Adunării elective a Moldovei (a renunțat la candidatura domnească). În sprijinul acțiunilor unioniste, a înființat și condus, din 1855, jurnalul politic, literar și comercial „Steaua Dunării". După Unire, devine prim-ministru al Moldovei (1860), și al Principatelor Unite (1863—1865). În această ultimă calitate, **K.** a contribuit hotărîtor, îndeosebi printr-o activitate parlamentară excepțională, la votarea legii pentru secularizarea averilor mănăstirești (1863) și la impunerea legii rurale. Aproape toate căderile guvernelor liberale conduse de **K.** s-au datorat atitudinii sale față de situația țăranilor, expusă patetic în discursul său din 1862, *Pentru împroprietărirea țăranilor*. După înlăturarea lui Al. I. Cuza, **K.** va mai deține unele funcții importante: ministru de Interne (1868—1870, 1879—1880), ministru de Externe (1876, 1877—1878), ministru plenipotențiar la Paris (1880). Deși acaparat de activitatea politică, a mai avut cîteva inițiative culturale însemnate, printre care înființarea Universității din Iași (1860). Membru al Societății Academice Române din 1868, el este ales vicepreședinte (1886) și președinte al Academiei Române (1887—1890), de la tribuna căreia va rosti ultimul său mare discurs recapitulativ: *Dezrobirea țiganilor. Ștergerea privilegiilor boierești. Emanciparea țăranilor* (1891).

Întreaga activitate a lui **K.** reprezintă aplicarea, în împrejurări concrete, a unei concepții despre evoluția societății, limpede formulată de la început și urmărită consecvent în toate acțiunile sale: politice, social-economice, culturale. La baza evoluției sociale, înțeleasă ca un proces continuu de civilizare (*Despre civilizație*, 1845), el așeza, pe de o parte, lupta omului pentru supunerea naturii (prin industrie, știință, artă), pe de alta, relațiile dintre oameni, organizarea politică a statelor. Progresele științifice care, îmbinate cu cele politice, alcătuiesc civilizația, au ca urmare „emancipația", „dezrobirea" tuturor oamenilor de sub apăsarea condițiilor naturale sau a unor relații sociale nedrepte, bazate pe privilegii. De aici, nevoia de dreptate, de echitate socială, de cultură și democrație. Sub influența ideilor revoluționare din Franța, temperate de moderația ideologilor germani studiați în perioada berlineză, **K.** a fost adeptul evoluționismului social, al reformelor „blînde și graduale". În condițiile apartenenței la o națiune asuprită, lipsită de independență și de posibilitatea unei organizări sociale adecvate, crezul lui **K.** va cuprinde: emanciparea națională și socială a românilor, progresul economic și cultural.

CRONICELE ROMANIEI
SAU
LETOPISEȚELE
MOLDAVIEI ȘI VALAHIEI
A DOUA EDIȚIUNE
REVĂZUTĂ, ÎMBOGĂȚITĂ CU NOTE, BIOGRAFII ȘI FAC-SIMILE,
CUPRINZÎNDU-SE MAI MULTE CRONICE REPUBLICATE ÎNCĂ; ȘI, CA ADAOS:
TABLELE ISTORICE ALE ROMÂNIEI
de la 1786 pînă la 11 Februarie 1866.
DE
MICHAIL KOGĂLNICEANU
TOMU I
BUCUREȘCI

Istoria constituia, în viziunea sa romantică, temeiul înțelegerii destinului unui popor. De aceea el s-a îndreptat, mai întîi, spre studiul trecutului românilor, pentru a descoperi alcătuirile sociale specifice, tradițiile și obiceiurile strămoșești, dar și pentru a extrage premisele realizării idealurilor de înnoire. Istoria, limba comună și tradițiile reprezentau chezășia păstrării naționalității în fața oricăror presiuni din afară. Schimbările care asigură progresul societății trebuie să pornească de la ceea ce este viabil în tradiția națională. A făcut elogiul tradiției, al obiceiurilor strămoșești, numai în măsura în care nu erau „împotriva dreptei cugetări". Criticînd „haina din afară", superficială, cosmopolită, „plantele străine", „formele exterioare" adoptate de societatea moldovenească de la mijlocul veacului al XIX-lea, K. formula, ca T. Maiorescu mai tîrziu, teoria „formelor fără fond", ajungînd însă la cu totul alte concluzii de ordin practic privitoare la dezvoltarea ulterioară a societății românești. Programul politic al lui K., expresie a întregii mișcări pașoptiste moldovene, urmărea emanciparea națională a românilor, prin unire și dobîndirea autonomiei, regenerarea socială, prin înlăturarea privilegiilor și a abuzurilor feudale, prin împroprietărirea țăranilor și acordarea de drepturi civile și politice tuturor cetățenilor, precum și crearea unei burghezii puternice și active și a unei industrii naționale, răspîndirea culturii prin școli, presă și tipărituri. Marile evenimente la care K. a participat ca protagonist (dezrobirea țiganilor, revoluția de la 1848, Unirea Principatelor, legea rurală, proclamarea Independenței) au pus în valoare spiritul său constructiv și capacitatea de a alege, cu simț istoric și luciditate critică, din tradiții și din influențele străine, elementele utile pentru accelerarea procesului de modernizare a instituțiilor României și de reorganizare a țării pe baze democratice. Cultura, în concepția lui K., deține un rol esențial în atingerea obiectivelor naționale și politice, de aceea el a avut mereu în vedere și consolidarea unei culturi autohtone. *Histoire de la Valachie*, cuvîntul de deschidere a cursului de istorie națională, colecția de cronici au contribuit la întemeierea istoriografiei românești moderne. Pentru că a crezut în forța reformatoare a ideilor, K. a ales presa și tiparul ca principal mijloc de formare a opiniei publice și de manifestare a activității sale politice și culturale.

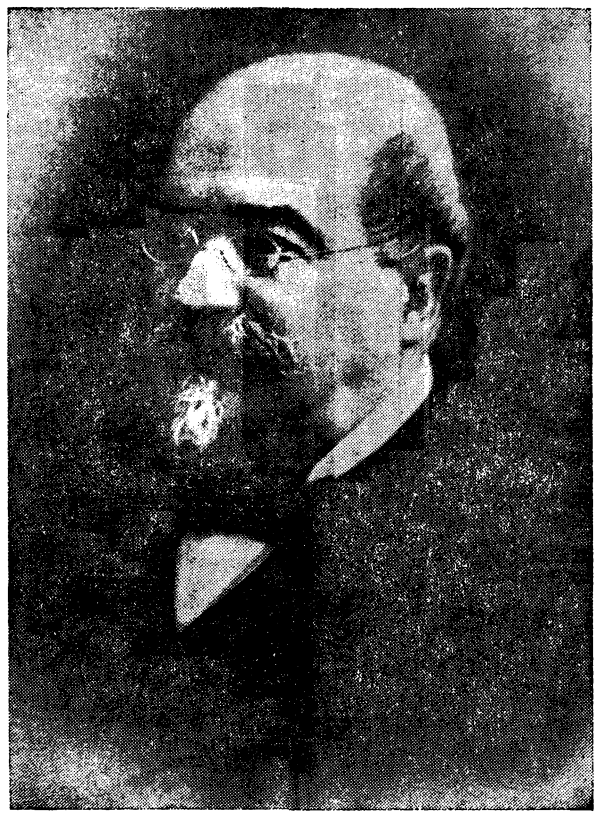

În concepția lui K., literatura a însemnat una din căile cele mai importante pentru redeșteptarea națională a românilor și transformarea organizării sociale. Spiritul său reformator a folosit literatura, în prima perioadă a activității, pentru răspîndirea și impunerea ideilor naționale, pentru progres și „luminare" culturală. Ideolog politic, în primul rînd, K. are, totuși, meritul de a fi respectat specificul literaturii ca artă și de a fi contribuit astfel la constituirea unei doctrine literare. A știut să traseze, cu clarviziune, cîteva directive esențiale, vitale pentru dezvoltarea literaturii române, într-o perioadă de începuturi anevoioase și amestec de influențe. A practicat, înaintea lui T. Maiorescu, o critică de „direcție", culturală, fără a se întemeia pe principii estetice ferme. Programul revistei „Dacia literară", reluat, în esență, de „Propășirea" și „Steaua Dunării", a reușit, pentru prima dată în cultura românească, să imprime literaturii o direcție de dezvoltare. Scriitorii sînt chemați să creeze opere originale, inspirate din tradițiile poporului și din istoria patriei, să participe la consolidarea limbii și literaturii comune pentru toți românii. Imitațiile, traducerile făcute fără discernămînt sînt combătute vehement, nu însă și cunoașterea și circulația operelor de seamă din literaturile străine. K. a transformat în program de orientare precisă a mișcării literare ceea ce fusese pînă atunci enunțat incidental. „Dacia literară" urma să devină un „repertoriu general al literaturei românești" și dacă suprimarea revistei a împiedicat împlinirea proiectelor lui K., directivele sale au stimulat creații literare originale de mare valoare și stau la originea constituirii curentului național și a doctrinei specificului național în literatura română modernă.

Nu se poate vorbi încă, în cazul lui K., de o apreciere estetică a literaturii — ea este subordonată moralei, idealurilor naționale și sociale —, dar îndrumătorul literar are în vedere unele criterii, în numele cărora va revendica dreptul criticii de a judeca fiecare scriere. Înfăptuirea unei literaturi originale ar trebui însoțită, chiar de la început, de o atitudine critică netă, de respingere a producțiilor lipsite de valoare. K. a cerut scriitorilor o literatură de „principii" (politice, morale) și de „tendință" (națională, progresistă), condamnînd unele scrieri mai ales pentru conținutul lor periferic și lipsa unui ideal. Prin *Introducție* la „Dacia literară", critica literară, practicată sporadic și pînă atunci, capătă o justificare de principiu și o misiune înaltă în propășirea literaturii. Ea trebuie să fie nepărtinitoare, să aibă în vedere numai opera, nu și autorul ei, să distingă ce e „bun" de ce e „rău". Primul exemplu de atitudine critică — nu la înălțimea programului însă — l-a dat însuși K., prin recenziile apărute în revistele pe care le-a condus, prin polemicile cu Gh.

Asachi, Gh. Sion sau I. Mureşianu. Prefaţa la volumul de *Poezii* al lui A. Hrisoverghi şi cele cîteva recenzii nu se remarcă atît prin spirit analitic şi exigenţă, cît prin capacitatea de a face o apreciere de ansamblu şi de a situa o operă sau un autor în cuprinsul unei tendinţe generale, acceptate sau nu de critic. Spiritul sintetic şi viziunea de ansamblu se făcuseră simţite şi mai înainte, în două încercări asupra evoluţiei culturii şi literaturii româneşti, prima publicată la Berlin, în 1837, în limba germană, a doua rămasă în manuscris, probabil din 1839, în limba franceză, sub forma unei ciorne de discurs. Ambele cuprind un tablou al literaturii române, surprinzător de bogat şi de închegat. Ideile din programul „Daciei literare" apar de pe acum : literatura trebuie să fie naţională, avînd drept „sîmbure" poezia populară, deosebit de elogiată, iar ca izvoare, tradiţia istorică. Se face o enumerare a principalilor reprezentanţi ai literaturii române (cronicarii, poeţii Văcăreşti, Al. Beldiman, I. Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi), însoţită, mai ales în textul francez, de caracterizări succinte, de elogii măsurate şi unele rezerve critice. K. propune şi o periodizare a istoriei culturii noastre, care atestă aceeaşi clarviziune în surprinderea căilor de dezvoltare a civilizaţiei româneşti.

K. nu s-a considerat scriitor ; el însuşi nu părea a-şi preţui scrierile literare. Nu i-a lipsit, însă, talentul, iar paginile rămase, multe tipărite postum, dezvăluie, dacă nu opere de mare valoare, contribuţii preţioase de pionierat. Că avea un stil format, subtil adesea, o dovedeşte încă în timpul studiilor la Lunéville şi Berlin, în scrisorile către tatăl său şi către surori. Adunate în volum, scrisorile au căpătat aspectul unui roman epistolar despre formarea unui tînăr intelectual moldovean în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Debutul literar a fost timid şi neconcludent : în „Alăuta românească" (1838) a localizat povestea lui G. A. Bürger. *Împăratul şi braminul* şi a tradus, semnînd Klmn, *Inelul lui Policrat* de Schiller. Cu *Soirées dansantes (Adunări dănţuitoare)* (1839), în care realizează o galerie de figuri pitoreşti, reprezentative pentru societatea din Moldova, **K.** se dovedeşte un fin observator, cu privirea ironică a omului de societate, spiritual şi maliţios, dotat pentru schiţa de moravuri. Descrierile sînt întrerupte de reflecţiile moralistului, de scurte meditaţii asupra unor fenomene sociale sau asupra firii omeneşti. La rubrica *Scene pitoreşti din obiceiurile poporului*, din „Dacia literară", sub titlul *Nou chip de a face curte*, **K.** a descris, cu încîntarea etnografului şi a iubitorului de folclor, o nuntă tradiţională la ţară, aşezînd mereu în opoziţie moravurile decăzute ale civilizaţiei orăşeneşti cu frumuseţea şi puritatea vieţii rurale. În *Iluzii pierdute. Un întîi amor*, scriitorul se încearcă în proza sentimentală, pe gustul vremii, dar nu fără a strecura, într-o amplă *Introducţie*, numeroase aluzii politice şi note de critică a regimului. Folosind variate nuanţe ale ironiei, povestitorul se află mereu în conflict cu boierii ruginiţi, cu stăpînirea, cu toţi adversarii înnoirilor. Prima aventură sentimentală e evocată cu detaşarea ironică, dar nostalgică, a bărbatului matur. Locurile comune ale literaturii romanţioase la modă primesc la **K.** o nuanţă parodică şi glumeaţă, care salvează povestirea de la un idilism desuet. În *Filozofia provincialului în Iaşi* (1844), mijloacele prozatorului au devenit mai sigure, mai echilibrate. Schiţa, deşi are un model francez, rămîne sub influenţa directă a fiziologiilor lui C. Negruzzi, citat cu admiraţie. În atenţia lui **K.** este mereu tipul, reprezentantul unei categorii sociale sau al unei mentalităţi, dar descrierea locurilor şi a oamenilor este bogată în observaţii concrete şi detalii plastice. Arta prozatorului realist se evidenţiază mai ales în tablouri şi portrete viu colorate, realizate prin enumerări ori prin acumularea unor elemente de contrast. Stilistic, efectul este sporit şi de amestecul particular de neologisme şi expresii moldoveneşti.

În 1850, **K.** a publicat în „Gazeta de Moldavia", fără semnătură, prima parte dintr-un roman rămas neterminat, cu titlul *Tainele inimei*. Intenţia era, după cum se deduce din primul capitol, de a scrie un roman cu intrigă amoroasă, dar cu foarte evident caracter politic şi social. Pregătirea acţiunii e făcută cu minuţie, după modelul romanelor lui Balzac, scriitor cu deosebire preţuit de **K.**, din care a şi tradus cîteva fragmente (din *Physiologie du mariage*). În afara pregătirii intrigii sentimentale, capitolul iniţial cuprinde expunerea ideilor politice, fie ilustrate de eroi (Stihescu, mic proprietar, păstrător al naţionalităţii, anticosmopolit), fie prezentat direct de autor într-o amplă digresiune, fără interes literar. Punerea în scenă a acţiunii e remarcabilă, căci **K.** are un simţ al gradaţiei şi al construcţiei, care aminteşte şi aici arta desăvîrşită a oratorului. Uscăciunea observaţiilor generale este compensată, pe alocuri, de sugestive viziuni picturale.

Printre manuscrisele lui **K.** au rămas, nefinisate, notele din călătoria făcută la Viena şi în Spania. Cele dintîi cuprind însemnări pregătitoare, disparate, numeroase consideraţii privitoare la organizarea socială austriacă, la moravuri şi aspecte etnografice. Mai închegate sînt însemnările despre Spania. Calităţile memorialistului se fac simţite îndeosebi în surprinderea unor tablouri caracteristice : amiaza la Madrid, ceremoniile populare şi religioase. Scriitorul se dovedeşte acelaşi observator moral şi social, preocupat de obiceiuri, tradiţii, de tot ce reprezintă specific naţional. O anume valoare literară au şi povestirile istorice din trecutul Moldovei (*Ştefan cel Mare în Tîrgul Băiei, Un vis al lui Petru Rareş*), ca şi unele foiletoane, cu adresă politică, răspîndite şi rămase prin publicaţii, dintre care unul e scris cu mult spirit şi vervă : *Curierul Iaşilor, 10 februarie 1860*, apărut în „Steaua Dunării" şi semnat Civis Bahluensis. În timpul mişcării de la 1848, **K.** a scris şi două pamflete împotriva domnitorului, impresionante prin acumularea paroxistică a invectivelor (*Noul Acatist al marelui voievod Mihail Grigoriu*) şi prin subtilitatea ironiei (*Carte a fostului rege Ludwig Filip către încă fiindul domn Mihail Sturdza*).

Discursurile politice ale lui **K.** dezvăluie mari însuşiri literare : construcţia savantă, rigoarea argumentării, un patetism lucid îmbrăcat într-o expresie elegantă şi sobră, o vervă polemică irezistibilă. Cînd vorbeşte despre istoria naţională şi strămoşi, tonul său capătă o solemnitate gravă. Măreţia subiectului îi impune o atitudine sacerdotală.

— *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains, connus en France sous le nom de Bohémiens*, Berlin, Behr, 1837 ; *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, Berlin, Behr, 1837 ; ed. 2 (*Histoire de la Dacie, des Valaques transdanubiens et de la Valachie*), Berlin, Behr, 1859 ; *[Ciorna unui discurs despre istoria culturii şi a literaturii române*, 1839], DML, II, *213—224* ; *Două femei împrotiva unui bărbat*, Iaşi, Cantora Foaiei sătesti, 1840 ; *Iluzii pierdute. Un întîi amor*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1841 ; *200 reţete cercate de bucate, prăjituri şi alte trebi gospodăreşti* (în colaborare cu C. Negruzzi), Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1841 ; ed. îngr. Titus Moraru, pref. Mircea Zaciu, Cluj, Dacia, 1973 ; *Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie naţională*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1843 ; *Viaţa lui A. Hrisoverghi*, în A. Hrisoverghi, *Poezii*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1843 ; *Fragments tirés des Chroniques mol-*

daves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre-le-Grand, Charles XII, Stanislas Leszczynski, Démètre Cantemir et Constantin Brancovan, partea I—II, Iași, Au bureau de la Feuille communale, 1845 ; *Letopisițile Țării Moldovii*, t. I, Iași, 1852, t. II—III, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1845—1846 ; ed. 2 *(Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei)*, I—III, București, Imprimeria națională, 1872—1874 ; *Dorințele partidei naționale în Moldova*, 1846 ; *Noul Acatist al marelui voievod Mihail Grigoriu*, Cernăuți, 1848 ; ed. 2, îngr. Vasile M. Kogălniceanu, București, Tip. Basilescu, 1894 ; *Ochire istorică asupra sclăviei*, introducere la H. Beecher-Stowe, *Coliba lui moșu Toma sau Viața negrilor în sudul Statelor-Unite din America*, Iași, Tip. Buciumului român, 1853 ; *Dezrobirea țiganilor. Ștergerea privilegiilor boierești. Emanciparea țăranilor*, București, Göbl, 1891 ; *Moldau und Wallachei. Romänische oder Wallachische Sprache und Literatur. Moldova și Valahia. Limba și literatura românească sau valahică*, ed. și tr. Vasile Kogălniceanu, București, Göbl, 1895 ; *Acte, scrieri din tinerețe, discursuri*, îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, Alcalay, 1908 ; *Carte a fostului rege Ludwig Filip către încă fiindul domn Mihail Sturdza*, ANPR, V, *16—20*, reed. în GRP, II, *192—196* ; *Scrisori, 1834—1848*, îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, Minerva, 1913 ; *Scrieri și discursuri*, pref. N. Cartojan, ed. 3, Craiova, Scrisul românesc, [1939] ; *Opere*, pref. N. Cartojan, Craiova, Scrisul românesc ; *Opere alese*, îngr. și pref. Gabriel Drăgan, București, Cugetarea ; *Opere*, t. I : *Scrieri istorice*, îngr. și introd. Andrei Oțetea, București, F.R.L.A., 1946 ; *Scrieri alese*, I—II, îngr. și pref. Dan Simonescu, București, E.S.P.L.A., 1955 ; ed. 2, București, E.S.P.L.A., 1958 ; *Despre literatură*, îngr. și pref. Dan Simonescu, București, E.S.P.L.A., 1956 ; *Discursuri parlamentare din epoca Unirii*, pref. V. Rață, București, E.Ș., 1959 ; *Tainele inimei. Scrieri alese*, îngr. și pref. Dan Simonescu, București, E.L., 1964 ; *Texte social-politice alese*, îngr. și pref. Dan Berindei, Leonid Boicu, Nicolae Ciachir, Matei Ionescu, Dan Simonescu, București, E.P., 1967 ; *[Pamflete]*, SP, *186—217* ; *Scrisori. Note de călătorie*, îngr. Augustin Z. N. Pop și Dan Simonescu, București, E.L., 1967 ; *Scrieri*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, E.T., 1967 ; *Opere*, vol. I : *Beletristică, studii literare, culturale și sociale*, îngr. și introd. Dan Simonescu, București, E.A., 1974, vol. II : *Scrieri istorice*, îngr. și introd. Alexandru Zub, București, E.A., 1976 ; vol. IV, *Oratorie II* (1864—1878), partea I (1864—1868), îngr. și introd. Georgeta Penelea București, E.A., 1977 ; partea a IV-a (1874—1878), îngr. și introd. Georgeta Penelea, București, E.A., 1978. — **Tr.** : [O. Senkowski], *Filosofia vistului*, ALRO, 1838, 1, 5 ; G. A. Bürger, *Împăratul și braminul*, ALRO, 1838, 2 ; Fr. Schiller, *Inelul lui Policrat*, ALRO, 1838, 4, *Împărțirea lumei*, ALRO, 1838, 5 ; [Autor neidentificat], *Orbul fericit*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1840 ; [Cicero, La Bruyère, J.-J. Rousseau, Lamennais, Chateaubriand, Pascal], *Sentențiĭ și cugetări*, ALIP, 1842, *35—36*, 1843, *97—98*, 1844, *110* ; H. de Balzac, *Bărbați, femei și amorezi*, ALIP, 1846, *57—73*, AIL, 1854, *57—73*.

— 1. A. Pop, *Catalogul* ; 2. Constantin Erbiceanu, *Scurte notiții biografice asupra vieței și activității marelui patriot și distins cetățean Mihail Cogălniceanu*, București, Tip. Cărților bisericești, 1891 ; 3. A. D. Xenopol, *Mihail Kogălniceanu*, București, Göbl, 1895 ; 4. Demetriescu, *Opere, 309—326* ; 5. G. G. Burghele, *Mihail Kogălniceanu*, pref. V. A. Urechia, București, Eminescu, 1901 ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *8—38, 113—120* ; 7. Ibrăileanu, *Spiritul critic, 72—97* ; 8. Lucreția Rădulescu-Pravățz, *Activitatea lui M. Kogălniceanu pînă la 1866*, Iași, Tip. Goldner, 1913 ; 9. N. Iorga, *Mihail Kogălniceanu scriitorul, omul politic și românul*, București, Socec, [1921] ; 10. Radu Dragnea, *Mihail Kogălniceanu*, Cluj, Tip. Națională, 1921 ; ed. 2, 1926 ; 11. N. Iorga, *Despre Mihail Kogălniceanu*, București, Tip. Văcărescu, 1926 ; 13. Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, *87—114* ; 14. Haneș, *Stud. lit., 89—131* ; 15. Densusianu, *Lit. rom.*, III, *26—43* ; 16. Vianu, *Scriitori români*, II, *273—277* ; 17. N. Cartojan, *Mihail Kogălniceanu*, București, 1936 ; 18. Em. Haivas, *Aspecte ale criticii lui M. Kogălniceanu*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1936 ; 19. Em. Haivas, *Scriitorul Kogălniceanu*, Cernăuți, 1936 ; 20. G. Zane, *O concurență tipografică și o polemică literară între M. Kogălniceanu și G. Asachi*, ARR, 1941, 6 ; 21. Mircea Tomescu, *Mihail Kogălniceanu ca editor*, CL, LXXIV, 1941, 8—10 ; 22. Călinescu, *Ist. lit., 167—176* ; 23. Șerban Cioculescu, *Scriitorul*, RFR, VIII, 1941, 7 ; 24. Haneș, *Tinerețe, 28—68* ; 25. N. Cartojan, *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară*, București, 1942 ; 26. Perpessicius, *Jurnal, 85—114* ; 27. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 50—53* ; 28. Gh. I. Georgescu-Buzău, *Mihail Kogălniceanu înnoitorul*, București, E.S., 1947 ; 29. Popovici, *Romant. rom., 371—406* ; 30. Dan Simonescu, *Contribuția lui M. Kogălniceanu la dezvoltarea și îmbogățirea limbii literare*, CIL, I, *67—87* ; 31. Dan Simonescu, *Mihail Kogălniceanu ca tipograf și editor la Iași*, SCB, II, 1957 ; 32. Dumitru Hîncu, *Kogălniceanu*, București, E.T., 1960 ; 33. Virgil Ionescu, *Mihail Kogălniceanu*, București, E.Ș., 1963 ; 34. Al. Piru, *M. Kogălniceanu, călător*, GL, XIV, 1967, 36 ; 35. Al. Dima, *Kogălniceanu și spiritul istoric*, GL, XIV, 1967, 37 ; 36. Paul Cornea, *M. Kogălniceanu — îndrumătorul literar și scriitorul*, CNT, 1967, 37 ; 37. Al. Zub, *Reflecțiile unui pașoptist*, CRC, III, 1968, 38 ; 38. Al. Zub, *Scrieri ale lui Mihail Kogălniceanu din vremea mișcării revoluționare de la 1848*, SAI, XIII, 1968 ; 39. Al. Zub, *O schiță de moravuri a lui M. Kogălniceanu necunoscută (1860)*, RITL, XVII, 1968, 3 ; 40. *Ist. lit.*, II, *422—446* ; 41. Emil Boldan, *Mihail Kogălniceanu, călător peste hotare*, LL, XVII, 1968 ; 42. Dan Simonescu, *Baza folclorică a operei literare a lui Mihail Kogălniceanu*, LL, XVII, 1968 ; 43. I. D. Lăudat, *M. Kogălniceanu, omul epocii sale*, AUI, limbă și literatură, t. XIV, 1968, fasc. 1 ; 44. Maria Platon, *M. Kogălniceanu și problemele literaturii române*, AUI, limbă și literatură, t. XIV, 1968, fasc. 1 ; 45. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *407—422* ; 46. Haneș, *Studii ist. lit., 185—201* ; 47. Al. Zub, *Asupra unor scrieri ale lui Kogălniceanu din epoca Unirii*, STD, XXIII, 1970, 4 ; 48. Paleologu, *Spiritul, 156—163* ; 49. Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu. 1817—1891. Bibliografie*, București, E.E.R. și E.MT., 1971 ; 50. Cornea, *Originile, 492—493, 495, 507—508, 570—574* ; 51. *Ist. filoz. rom.*, I, *253—277* ; 52. Moraru, *Fiz. lit., 105, 119, 144—148* ; 53. Săndulescu, *Lit. epistolară, 89—95, 230—237* ; 54. Piru, *Varia*, I, *64—67* ; 55. I. Negoițescu, *Mihail Kogălniceanu*, ARG, VIII, 1973, 5 ; 56. Cioculescu, *Itinerar, 77—79* ; 57. Ș. Cioculescu, *M. Kogălniceanu în lumina unor noi documente*, RL, VII, 1974, 13 ; 58. Maria Platon, *Dacia literară. Destinul unei reviste. Viața unei epoci literare*, Iași, Junimea, 1974 ; 59. *[M. Kogălniceanu. Acte și documente]*, DCM, I, *221—280* ; 60. Alexandru Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Iași, Junimea, 1974 ; 61. Dan Zamfirescu, *Kogălniceanu*, RL, VII, 1974, 52 ; 62. Mircea Zaciu, *Lecturi și zile*, București, Eminescu, 1975, *8—28* ; 63. Al. Bistrițeanu, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, București, Minerva, 1977, *194—243*.

L. V.

LAHOVARI, Alexandru N. (16.VIII.1840, Bucureşti — 16.III.1897, Paris), publicist şi orator. Este fiul lui Nicolae şi al Eufrosinei Lahovari, după mamă înrudindu-se cu o veche familie de boieri olteni. A primit cunoştinţele elementare de la profesori particulari, în casa părintească, iar din 1855 a urmat cursurile liceului parizian „Louis le Grand". Student al Facultăţii de drept din capitala Franţei, şi-a luat doctoratul în ştiinţe juridice în 1865. Întorcîndu-se în ţară în acelaşi an, se va distinge curînd în activitatea politică, devenind unul din membrii de vază ai partidului conservator. Deputat în numeroase rînduri, a

fost ministru de Justiţie (1870, 1873—1876), ministru al Domeniilor (1888—1889) şi ministru de Externe (1889—1895) în guverne conservatoare şi junimiste. S-a remarcat cu deosebire în activitatea sa de şef al diplomaţiei române, căreia i-a sporit prestigiul prin acţiunile sale inteligente şi curajoase.

Era posesorul unei culturi temeinice, dovedind şi o cuprinzătoare înţelegere a fenomenului literar şi a specificului său. Discursurile lui **L.** se remarcă prin îngrijita lor formă literară, care le apropie, într-o măsură, de cuvîntările lui T. Maiorescu. Frazele sînt ample şi armonioase, cu reluări bine gîndite, ţintind nu numai diversificarea argumentelor, ci şi realizarea impresiei artistice. Multe din intervenţiile şi articolele sale (*Tristia*, cu deosebire) se întemeiază pe procedeele pamfletului. Tonul este adesea patetic, vehement sau caustic. Expresia este energică, fără să se fi coborît vreodată la trivialităţi. Imaginile aparţin unei retorici simple, subordonată plasticizării, şi se desfăşoară firesc, contribuind mult la crearea impresiei de limpezime.

Fără să le fi publicat vreodată, **L.** a scris şi versuri. A tipărit în „Convorbiri literare" traducerea *Întristarea lui Olympio* de V. Hugo, demnă de remarcat prin cursivitatea şi eleganţa limbii.

— *Discursuri parlamentare. 1888—1896*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1905 ; *Discursuri parlamentare. 1868—1872*, publ. Al. G. Florescu ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Cucu ; *Discursuri parlamentare*, în *Alexandru Lahovari*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908 ; *Discursuri parlamentare. 1888—1891*, publ. Al. G. Florescu, Petre V. Haneş şi Em. N. Lahovari, Bucureşti, Sfetea, 1915 ; *[Discursuri]*, AOR, *88—99*. — **Tr.** : V. Hugo, *Întristarea lui Olympio*, CL, XIX, 1885, 8.

— 1. Panu, *Portrete*, *75—78* ; 2. Caragiale, *Opere*, V, *131—134* ; 3. **C. G. Dissescu, *Cum vorbea Alexandru Lahovari***, LAR, IV, 1898, 8 ; 4. George Bengescu, *Cîteva suvenire ale carierei mele*, Bruxelles, Lacomblez, 1899, *243—319* ; 5. *Alexandru N. Lahovari. Moartea şi înmormîntarea lui*, Bucureşti, Socec, 1899 ; 6. J. Brun, *Alexandre Lahovary*, Bucarest, Imprimerie La Roumanie, 1900 ; 7. Scarlat C. Moscu, ***Alexandru Lahovari***, RELI, XXI, 1900, 7 ; 8. *Alexandru Lahovari*, LAR, X, 1906, *443—449* ; 9. *Alexandru Lahovari*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908 ; 10. Haneş, *Ist. lit.*, *320—322*.

D. M.

LAHOVARI, George I. (1.VI.1838, Rîmnicu Vîlcea — 13.VI.1909, Bucureşti), scriitor. Urmaş al unei familii boiereşti, a primit cele dintîi învăţături în casa părintească, apoi în pensionul bucureştean Schewitz. În anul 1855, este trimis la studii în străinătate, mai întîi la Berlin, apoi la Universitatea din Heidelberg (1858) şi, în cele din urmă, la Şcoala politehnică din Karlsruhe. Se întoarce în ţară cu titlul de inginer în 1862, fiind numit ulterior director general în Ministerul Lucrărilor Publice, apoi director general al poştelor şi telegrafelor. În această ultimă funcţie, pe care a îndeplinit-o timp de cinci ani (1871—1876), a avut prilejul să aducă numeroase îmbunătăţiri. Mai tîrziu, după ce fusese consilier al Înaltei Curţi de Conturi, a devenit preşedinte al ei (din 1893), deţinînd concomitent şi conducerea Societăţii pentru învăţătura poporului român. În 1875, împreună cu Al. Cantacuzino, a contribuit la întemeierea Societăţii geografice române, al cărei secretar general a fost, redactînd şi „Buletinul Societăţii geografice române". În 1888, a tipărit un *Dicţionar geografic al judeţului Argeş* — primul de acest fel la noi — iar între 1898 şi 1902, împreună cu C. I. Brătianu şi Gr. G. Tocilescu, a scos cele cinci volume din *Marele dicţionar geografic al României*. Pentru lucrările sale de geografie a fost ales membru de onoare al Academiei Române, în 1901.

L. a început activitatea scriitoricească în 1868, trimiţînd traduceri la „Convorbiri literare", semnate Gil, pseudonim pe care îl va păstra şi în continuare. Deşi participa uneori la întrunirile Junimii, nu a fost membru al ei. A colaborat statornic la „Convorbiri literare" pînă în 1891, fie cu scrieri literare, fie publicînd documente referitoare la istoria României (*Hîrtii vechi*). Unora dintre acestea le-a dat forma eseului literar-istoric, vădind umor în comentarii, precum în *A 1003-a noapte (Singura adevărată)*. S-a remarcat cu deosebire prin lucrările sale literare, care, deşi puţine la număr, atestă un talent real. Predilecţia lui **L.** se îndreaptă către povestire, care îi dă prilejul de a-şi pune în valoare iscusinţa de narator şi abilitatea în înlănţuirea evenimentelor. Faptele sînt relatate cu linişte, calmul desfăşurării rezultă uneori din optica evocatorului. De aici şi o melancolie blîndă, prezentă mai ales cînd este vorba de rememorare (*Moş Kivu*, *Săptămîna patimilor*). Scrii-

torul nu are darul observației psihologice, personajele sale se comportă banal și după clișeele melodramei. Înfățișarea lor este însă pitorească și expresivă, contribuind la realizarea atmosferei de epocă. Portretele lui **L.** nu se disting prin originalitatea trăsăturilor, ci mai mult prin aportul la fixarea tonalității povestirii. Reprezentativ este în acest sens portretul lui Popa Roșu, cleric de provincie, afemeiat, haiduc, sfîrșindu-și viața la ocnă. Pitorescul se întregește cu aventura și cu preferința pentru reliefarea originilor obscure (Popa Roșu, Radu Negru) sau pentru ciudățenia comportamentului (Moș Kivu). Dar efectele de acest fel îi izbutesc numai cînd e vorba de evenimente cunoscute nemijlocit. Altfel, **L.** cade în livresc și romantiozități, precum în *Hedwige*, și, parțial, în *Căpitanul Radu Negru*. Lipsite de dramatism, povestirile lui **L.** cîștigă însă prin finețea umorului și prin pitorescul idilic (*Săptămîna patimilor*). Contribuie la aceasta și expresivitatea limbii. Ferită de neologisme de prisos, ea se întemeiază pe elementele populare și altele arhaice, pe care le combină în fraze limpezi și armonioase. Corect, dar fără strălucire, **L.** a tradus versuri de Lessing, Em. Geibel, Chamisso, Heine, Lamartine.

— *In contra mahalagismelor*, CL, XV, 1882, 10 ; *A 1003-a noapte (Singura adevărată)*, CL, XXII, 1888, 5 ; *Popa Roșu. Amintire din copilărie*, București, 1890 ; *Hedwige*, CL, XXVI, 1892, 8 ; *Săptămîna patimilor*, București, Göbl, 1894 ; *Moș Kivu*, București, Tip. Basilescu, 1894 ; *Căpitanul Radu Negru*, LAR, V, 1901, 8—10. — **Tr. : Lessing**, *Sărutările*, CL, II, 1868, 8 ; Em. Geibel, *Poezii*, CL, II, 1869, 24 ; Heine, *Poezii*, CL, II, 1869, 24 ; A. von Chamisso, *Trubadurul modern*, CL, III, 1869, 7 ; Lamartine, *Templul*, CL, XXV, 1891, 9.

— 1. G. I. Lahovari, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1869—1890]*, SDL, II, 333—338 ; 2. C., *George I. Lahovari*, RELI, XVIII, 1897, 4 ; 3. *Encicl. rom.*, III, 45 ; 4. Negruzzi, *Juni mea*, 132 ; 5. Iorga, *Ist lit. cont.*, II, 36 ; 6. Torouțiu, *Heine*, 154 ; 7. Predescu, *Encicl.*, 473.

D. M.

LAMBRIOR, Alexandru (1845, Fălticeni — 20.IX. 1883, Iași), filolog și folclorist. Fiu al pitarului Dimitrachi Lambrior, **L.** rămîne orfan de ambii părinți la vîrsta de cinci ani, fiind dat în grija unor rude apropiate. Urmează școala primară la Fălticeni, Tîrgu Neamț și Piatra Neamț. Din 1860 intră ca bursier la Gimnaziul central din Iași, fiind coleg de clasă cu Calistrat Hogaș și C. Dimitrescu-Iași. Absolvind liceul, se înscrie la Facultatea de litere a Universității din Iași, reușind să obțină, din 1868, suplinirea catedrei de literatură, iar din 1869, a celei de istorie, la școala pe care abia o terminase. Numit apoi la Botoșani, ca profesor și director al liceului din localitate, va fi destituit în mod arbitrar din motive politice, după doi ani. Din 1872, **L.** devine profesor de istorie la școala militară din Iași, intrînd, la începutul aceluiași an, în societatea literară Junimea, la ale cărei „prelecțiuni populare" participă de cîteva ori, conferențiind pe teme diverse și remarcîndu-se prin inteligența sa pătrunzătoare și spiritul critic. Din septembrie 1874 pînă în februarie 1875, predă istoria la cursul superior al Liceului Național din același oraș. Cu sprijinul lui T. Maiorescu, este trimis la Paris, în februarie 1875, împreună cu G. Dem. Teodorescu și G. Panu, ca bursier al statului. Bacalaureat în același an, audiază cursurile de lingvistică ale lui M. Bréal, G. Paris și A. Darmesteter, iar în anul următor se înscrie la Ecole des Hautes Etudes. Este remarcat de profesorii săi, publică, începînd din 1877, cîteva articole de lingvistică romanică în prestigioasa revistă „Romania" și e ales membru al Societății franceze de lingvistică. Se întoarce la Iași în iunie 1878, reluîndu-și catedra de la Liceul Național, predînd și la diverse școli particulare, pentru a-și întreține familia. Bun prieten cu M. Eminescu și I. Creangă, continuă să colaboreze la „Convorbiri literare", unde, dealtfel, și debutase (în 1873). În 1882 este numit repetitor la Școala normală superioară și continuă cursul liber de filologie română, pe care îl începuse în 1879, la Universitatea din Iași. Tot în 1882, este ales membru corespondent al Academiei Române.

L. s-a remarcat ca filolog îndată după publicarea studiului din 1873, despre *Limba română veche și nouă (Tălmăcirea românească a scrierilor lui Oxenstiern)*, unul din textele reprezentative ale orientării junimiste în probleme de limbă. Plecînd de la principiile unui pozitivism lingvistic de esență neogramatică, el a fost preocupat de aflarea unor legi fonetice, morfologice și sintactice ale limbii române. De un mare ajutor i-a fost cunoașterea istoriei limbii române și a dialectelor ei, precum și încadrarea ei nu în contextul limbilor balcanice, așa cum se procedase, în genere, pînă la el, ci în al limbilor romanice. Energic apărător al păstrării unor strînse legături cu limba vorbită de popor, **L.** era un adversar înverșunat al neologismelor de orice natură, pe care le considera nocive pentru spiritul limbii române și pentru caracterul ei național. Cît privește limba literară, însușirile pe care le aprecia **L.** sînt forța expresivă și plasticitatea, proprii numai cuvintelor din limba veche, nu și neologismelor. Recomandînd îmbogățirea limbii literare prin cuvinte din limba vie a poporului, el arăta o deosebită prețuire față de scriitorii care o foloseau. Consecvent cu aceste principii și condus de ideea junimistă a unei educații în spirit național, el a alcătuit, în 1882, și o *Carte de citire*, cuprinzînd texte vechi românești. **L.** a arătat un deosebit interes față de istoria și tradițiile poporului român, ceea ce i-a permis să încadreze folclorul literar într-un ansamblu cuprinzător. În concepția lui **L.** folclorul are, în primul rînd, valoare documentară, atît pentru istoria, cît și pentru lingvistica națională. Din această pricină, el recomanda culegerea folclorului nu de la oamenii instruiți, ci direct de la locuitorii satelor. În lumina acestui principiu, **L.** a combătut culegerile efectuate de latiniști. El este cel dintîi folclorist român care susține ideea alcătuirii unui corpus al literaturii populare, prin înregistrarea tuturor variantelor și speciilor, în forma lor autentică, spre înțelegerea exactă a ideilor, credințelor, spiritului și înclinațiilor literare ale poporului român. Culegerile parțiale, afirma el, și-ar avea rostul abia într-o a doua etapă, ele putînd conține texte prelucrate de scriitorii culți, dar fără valoare documentară, ci numai estetică. Susținînd existența în secolele trecute a unei comuniuni de tradiție între boieri și țărani, **L.** era de părere că, în secolul al XIX-lea, cei dintîi s-au dezrădăcinat, iar ceilalți receptează tot mai multe influențe culte, care dăunează producerii și perpetuării folclorului. Așa s-ar explica dispariția unor specii, cum ar fi balada.

— *Carte de citire*, Iași, Tip. Buciumul român, 1882 ; ed. 2, 1890 ; ed. 3, îngr. Gh. Ghibănescu, Iași, Șaraga, 1894 ; *Studii de lingvistică și folcloristică*, îngr. și introd. Ion Nuță, Iași, Junimea, 1976.

— 1. A. Lambrior, *[Corespondență cu I. Negruzzi și T. Maiorescu]*, SDL, V, *56—58*, IX, *189—190, 230—244* ; 2. *Prelecțiunile populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, VII, 1873, 1 ; 3. *Rezumat de prelecțiunile populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, VIII, 1874, 3 ; 4. *Alexandru Lambrior*, CL, XVII, 1883, 7 ; 5. *Alexandru Lambrior a murit*, C, III, 1883, *188—191* ; 6. *Alexandru Lambrior*, RIAF, 1883, vol. II ; 7. Negruzzi, *Junimea, 231* ; 8. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 9. *O scrisoare a lui A. Lambrior*, A, XV, 1904, 9 ; 10. Panu, *Junimea*, I, *153—156, 164—178*, II, *119—130*; 11. I. Șiadbei, *Alexandru Lambrior*, VR, XV, 1923, 6, 8—9 ; 12. I. Șiadbei, *Alexandru Lambrior (Notă bio-bibliografică)*, ALN, 1930—1931, *15—33* ; 13. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *209* ; 14. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *210—211*; 15. C. Turcu, *Alexandru Lambrior. Noi contribuții biografice*, BIP, XI—XII, 1944—1945 ; 16. D. Gafițeanu, *Concepția lingvistică a lui Al. Lambrior*, AUI, t. VII, 1955, 1—2 ; 17. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la revista „Convorbiri literare"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 1 ; 18. I. C. Chițimia, *A. Lambrior, folclorist*, RITL, VI, 1957, 1—2 ; 19. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 20. G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *92—95* ; 21. *Ist. lit.*, III, *847—861*.

D. M.

LAPEDATU, Ioan Al. (6.VII.1844, Colun, j. Sibiu — 6.IV.1878, Brașov), scriitor. Fiu de țărani, **L.** frecventează mai întîi școala săsească din Hosman, urmînd cursurile secundare la liceul romano-catolic din Sibiu. După absolvire, pleacă la București, unde reușește să obțină o bursă a societății „Transilvania" pentru a-și continua studiile în străinătate. Este unul dintre cei dintîi studenți ardeleni trimiși la Paris. Timp de doi ani (1868—1870) audiază cursurile la colegiul „Sainte-Barbe", Collège de France și la Sorbona. Vremurile tulburi l-au făcut să părăsească în 1870 Parisul și să se îndrepte spre Bruxelles, unde, în 1871, își ia doctoratul în litere și filozofie. În țară este, din 1871 pînă în anul prea grabnicei sale morți, profesor de limbi clasice la liceul ortodox din Brașov. Dintr-o a doua căsătorie, i se născuseră, în 1876, doi gemeni, Alexandru, viitor istoric, și Ion, care se va afirma ca economist.

L. versifica încă din liceu, făcîndu-și debutul în 1866 în revista „Aurora română", scriind apoi la „Familia", ca și M. Eminescu, căruia i-a fost prieten și cicerone la trecerea poetului prin Sibiu. Mai tîrziu, colaborează și la publicațiile de dincolo de Carpați („Albina Pindului", „Traian" „Columna lui Traian", „Revista literară și științifică" ș.a.). O energie deosebită cheltuiește în redactia a două periodice — „Orientul latin", editat în 1874 de Aron Densusianu, ziar la care **L.** este prim colaborator de la apariție pînă în martie 1875, și „Albina Carpatilor", revistă editată în 1877 de Visarion Roman, redactată uneori aproape în întregime de **L.** În „Orientul latin" semna deseori și cu pseudonimele Narcis și Nouraș. A reușit să imprime acestor publicații un spirit nou, militînd împotriva provincialismului și a separatismului. În articole politice, social-educative, culturale, îmbrățișează ideea unirii nationale a tuturor românilor. Susținînd cu entuziasm ideea „daco-românismului", **L** înțelege rolul valorificării tradițiilor istorice și culturale comune *(Luptele românilor pentru cultură)*. Încercase să treacă „Albina Carpatilor" (al cărei titlu propus initial fusese „Albina Daciei") sub îndrumare junimistă. Nu întîmplător **L.** prezintă în revistă mai ales viața și activitatea unor scriitori de peste munți (C. Negri, C. Stamati, C. Negruzzi, V. Alecsandri).

În versurile lui, cuprinse în volumul *Încercări în literatură* (1874) sau răspîndite, după această dată, în „Familia" și „Albina Carpaților", **L.** beneficiază de modelul poeziei lui Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, C. Bolliac, A. Mureșanu. Lirica erotică este minoră, neglijabilă. În schimb, poetul susține misiunea educativă a poeziei patriotice printr-un sincer și energic elan lăuntric, căruia îi găsește nu o dată expresia adecvată. Țîșnite din conștiința amară, dramatică, a împilării naționale, chemări profetice străbat poezia lui. *La îngerul libertății, Dumnezeul nostru, Glasul strămbunilor, Apel la unire* ș. a. se structurează ca niște compoziții oratorice, în tradiția mesianismului pașoptist, prefigurînd și tonalitatea psalmodică specifică poeziei lui O. Goga. Deși se considera o „mediocritate" necesară într-o epocă fără talente mari, el a fost, mai mult decît alții, poetul care face în Transilvania legătura dintre A. Mureșanu și G. Coșbuc.

Fiind printre cei ce sprijină inițiativa înființării unui teatru românesc în Transilvania, **L.**, care de la Paris trimite „Familiei" (1869—1870) cîteva articole de pledoarie pentru un repertoriu original, inspirat din istorie și datini, scris într-o limbă îngrijită, încearcă el însuși să umple un gol, prin compunerile dramatice *Fîntîna de piatră* și *Tribunul*. Acțiunea din *Tribunul*, una din primele drame compuse de un autor ardelean, este plasată în timpul revoluției de la 1848 în Transilvania, prilej pentru reafirmarea unor crezuri scumpe lui **L.** Piesa rămîne însă tributară în bună parte sentimentalismului romantios și retorismului romantic. Și în nuvelele istorice pe care le scrie, *Amor și răzbunare, O tragedie din zile bătrîne, Moartea lui Asan* și *O dușmănie cu bun sfîrșit*, publicate în 1877—1878 în „Albina Carpaților", **L.** are meritul unui deschizător de drum în literatura ardeleană. Alegerea momentelor istorice în cele patru nuvele (domnia lui Vlad Țepeș, domniile Movileștilor în Moldova, epoca imperiului româno-bulgar, rivalitatea dintre Cantacuzini și Băleni), evocarea dramatică a conflictelor politice, împletite cu intrigi sentimentale, precum și atenția acordată limbii literare, cu modelul în scrisul cronicăresc și în limba populară, izvorăsc din dorința de a continua o tradiție ilustrată dincolo de munți de C. Negruzzi și A. I. Odobescu. Nu lipsite de interes sînt și însemnările dintr-un jurnal de călătorie al lui **L.**, *Bărăganul* și *Pe Dunăre*. O traducere din Schiller *(Dorul)* arată aceeași bună stăpînire a limbii, caracteristică, în primul rînd, scrisului lui **L.**

— *Încercări în literatură*, Brașov, Tip. Römer și Kamner, 1874 ; *Asupra situațiunei*, Brașov, Tip. Römer și Kamner, 1877 ; *Nuvele istorice*, I—II, pref. Andrei Bîrseanu, Sibiu, Asociațiunea, 1905—1906 ; *Mira fată de împărat*, Sibiu, Luceafărul, 1909 ; *[Poezii]*, PIAU, *200—215*, TPR, *65—67* ; *Amor și răzbunare*, PAB, *11—29*, NIRO, *167—188* ; *Încercări în literatură*, îngr. și pref. D. Vatamaniuc, Cluj-Napoca, Dacia, 1976. — **Tr.** : Schiller, *Dorul*, ABC, I, 1877, 6.

— 1. I. Vulcan, *I. Al. Lăpedatu, „Încercări în literatură"*, F. X, 1874, 13 ; 2. Pop, *Conspect*, II, *205—208* ; 3. I. Slavici, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1877]*, SDL, II, *281* ; 4. I. Vulcan, *Ion Lăpădatu*, F, XIV, 1878, 27, 33 ; 5. A. Densușianu, *Ist. lit.*, *304* ; 6. Andrei Bîrseanu, *Ion Lăpădatu. 1844—1878*, Brașov, Tip. Ciurcu, 1898 ; 7. *Encicl. rom.*, III, *52—53* ; 8. Iorga, *Oameni*, I, *171—177* ; 9. Ion Mateiu, *Ion Al. Lăpedatu*, Cluj, 1934 ; 10. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *42, 109, 116—117, 142* ; 11. *[I. Al. Lapedatu]*, OL, *VII—XXIII, 3—28, 149—180, 209—211, 675—685* ; 12. Dimitrie Braharu, *Nuvela istorică în literatura română transilvană. Ion Al. Lăpădatu (1844—1878)*, București, Tip. Monitorul oficial, 1936 ; 13. Horia P[etra] P[etrescu], *Un îndrumător al culturii poporului : I. Alex. Lapedatu*, T, LXVII, 1936, 6 ; 14. Ioan Lupaș, *Profesorul Ioan Alex. Lapedatu*, TB, IX, 1937, 1 ; 15. *Un poet ardelean uitat : Ioan Al. Lapedatu*, RLTR, I, 1939, 24 ; 16. Brea-

zu, *Studii*, I, *111, 167—168, 219—220* ; 17. Vartolomei, *Mărturii, 318—329* ; 18. Silvia Goga, *Contribuţia lui I. A. Lapedatu la dezvoltarea teatrului românesc*, SUB, Philologia, VI, 1961, fasc. 2 ; 19. *Cărturari braşoveni, 127.*

G. D.

LARA, Alexandru (1851, Bucureşti — 20.V.1890, Bucureşti), autor de versuri. A fost magistrat, substitut la tribunalul din Tecuci şi prim-preşedinte al tribunalului din Buzău. Colaborator al „Revistei contimporane", **L.** a reluat în *Perdeaua vecinei* motivul din *Selbstbetrug* a lui Goethe. *Romboidalele* sale sînt încercări fără valoare. Revista *Cer cuvîntul !* (1874) are printre autori şi pe **L.**, alături de P. Grădişteanu, Ciru Oeconomu, N. Ţincu, M. Zamphirescu.

— *[Versuri]*, RCO, II, 1874, 10—12, RLŞ, I, 1876, 4.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 2655/1890 ; 2. *Alexandru Lara*, L, XI, 1890, 15 ; 3. Gherghel, *Goethe, 68.*

S. C.

LAURIAN, August Treboniu (17.VII.1810, Fofeldea, j. Sibiu — 25.II.1881, Bucureşti), filolog şi istoric. Era fiul preotului unit Pavel Trifan. A urmat, la Sibiu, şcoala primară germană şi gimnaziul, iar din 1831, cursurile superioare ale liceului piarist din Cluj. Şi-a continuat studiile la Viena, la Institutul politehnic, probabil şi la Universitate, ca audient, şi a făcut cercetări de istorie şi filologie în arhivele vieneze. Aici tipăreşte prima sa lucrare de lingvistică : *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae* (1840). La solicitarea Eforiei Şcoalelor din Bucureşti, **L.** este numit în 1842 profesor de filozofie la colegiul „Sf. Sava" şi, din necesităţi didactice, traduce manualele de filozofie ale lui A. Delavigne (1846) şi W. Traug (1847), contribuind prin aceasta la formarea terminologiei filozofice în limba română. Împreună cu N. Bălcescu,

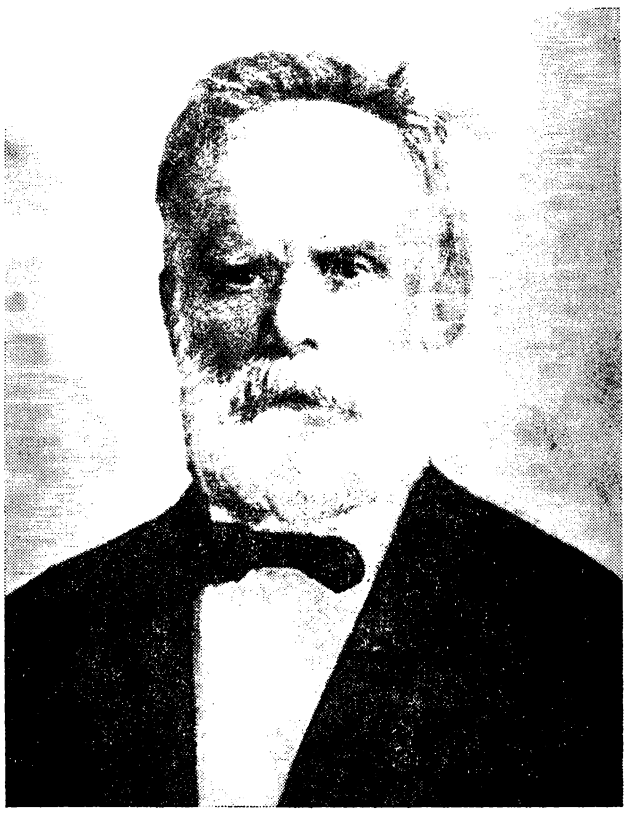

editează în 1845 „Magazin istoric pentru Dacia", în care publică importante studii de istorie naţională (*Discurs introductiv la istoria românilor, Temisiana sau Scurta istorie a Banatului temisian*), numeroase colecţii de documente, cronici. Colaborează, de asemenea, cu articole de lingvistică şi filologie la revista „Universu" (1848). Membru în Asociaţia literară (1845), **L.** a participat direct şi cu un rol însemnat la mişcarea revoluţionară de la 1848, îndeosebi în Transilvania, unde a fost unul din conducători. A colaborat la redactarea programului revoluţionarilor români ardeleni, pe care l-a citit el însuşi la marea adunare de la Blaj, şi a făcut parte din delegaţia care a prezentat revendicările românilor în faţa împăratului Austriei. După înfrîngerea revoluţiei, rămîne la Viena, unde îşi continuă cercetările istorice şi filologice, pînă în 1852, cînd este chemat la Iaşi şi numit inspector general al şcolilor. **L.** are merite deosebite în reorganizarea învăţămîntului din Moldova. Editează numeroase manuale de istorie, dintre care cel de *Istoria românilor* (I—III, 1853) a cunoscut mai multe ediţii, deşi a fost foarte criticat pentru excesele latiniste. În urma unor conflicte cu Gh. Asachi, apoi cu fostul său prieten, S. Bărnuţiu, **L.** demisionează în 1858 şi se mută la Bucureşti. Numit profesor de limbă şi literatură latină la colegiul „Sf. Sava" şi redactor la revista pedagogică „Instrucţiunea publică" (1859), devine curînd director al Bibliotecii Naţionale, membru al Eforiei Şcoalelor (transformată în 1862 în Consiliul superior al Instrucţiunii Publice). Din 1864, cînd ia fiinţă Universitatea din Bucureşti, **L.** este profesor de istoria literaturii clasice şi primul decan al Facultăţii de litere (pînă în 1878). Funcţiile însemnate se succed mereu şi **L.** pune aceeaşi abnegaţie în îndeplinirea lor. În 1866, la înfiinţarea Societăţii Literare Române, este ales secretar general, apoi preşedinte al Societăţii Academice Române (1870—1872, 1873—1876). Din însărcinarea Societăţii, a redactat împreună cu I. C. Massim *Dicţionarul limbei române* (I—II, 1871—1876) şi un *Glosariu* (1871). După contestarea lucrării de către mulţi cărturari, pentru acelaşi latinism extrem, se retrage din activitatea publică.

L. a avut puţine preocupări legate de literatură. A ţinut expuneri erudite despre literatura dramatică la greci şi a publicat cîteva articole despre literatura latină, în „Instrucţiunea publică". În domeniul istoriei naţionale şi al filologiei, contribuţia sa este, însă, remarcabilă. În tradiţia Şcolii ardelene, al cărei continuator se considera (este editor al cronicii lui Gh. Şincai, în 1853—1854), el a inaugurat, alături de M. Kogălniceanu şi N. Bălcescu, studiul sistematic al istoriei naţionale, văzută, în concepţia lui latinistă, ca o continuare a istoriei romanilor. Aceeaşi concepţie domină şi studiile lingvistice şi mai ales dicţionarul, care rămîne, totuşi, o lucrare însemnată în istoria lexicografiei româneşti, impunătoare prin erudiţie şi calitatea definiţiilor.

— *Essagiu asupra lui Omer, Esiod şi Erodot*, IP, 1860, ianuarie ; *Literatura latină*, IP, 1860, aprilie—decembrie ; *Ovidiu*, IP, 1860, septembrie ; *Scepticismul la greci*, IP, 1860, septembrie ; *Poezia dramatică la greci*, IP, 1861, februarie ; *Poezia lirică la greci*, IP, 1861, februarie ; *Poezia bucolică, satira şi epigrama*, IP, 1861, februarie ; *Discurs la deschiderea cursului de filosofie în Colegiul naţional de la Sf. Sava din Bucureşti, septembrie 1842*, în Ilie Popescu-Teiuşan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian*, Bucureşti, E.D.P., 1970, *275—282* ; *Cuvînt academic. Filozofia (1845)*, AGR, I, *404—407* ; *Cuvîntare la deschiderea anului şcolar (1846)*, AGR, I, *408—409.*

— 1. Pop, *Conspect*, II, *140—144* ; 2. G. Barițiu, *Un monument pus lui August Treboniu Laurian*, OBS, IV, 1881, 33—38 ; 3. I. Bianu, *A. Treb. Laurian*, RN, II, 1889, 2 ; 4. G. Ibrăileanu, *A. T. Laurian*, E, 1903, 3 iulie ; 5. Iorga, *Oameni*, I, *11—15* ; 6. Macrea, *Studii, 67—94* ; 7. Seche, *Schi-*

ță, I, *131—180* ; 8. *Ist. lit.*, II, *622—624* ; 9. Ilie Popescu-Teiușan, **Vasile Netea, *August Treboniu Laurian***, București, E.D.P., 1970 ; 10. Heinz Stănescu, *Poezia pașoptistă germană a lui August Treboniu Laurian*, RITL, XIX, 1970, 4 ; 11. *Ist. filoz. rom.*, I, *278—292* ; 12. *G. Barit și contemporanii săi. Corespondență*, I, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Pervain, I. Chindriș, Titus Moraru, București, Minerva, 1973, *89—201*.

L. V.

LAURIAN, Dimitrie August (1846, București — 25.X.1906, București), ziarist și critic literar. Fiu al lui A. T. Laurian, a primit o educație îngrijită în familie, urmînd, apoi, din 1853, în București, școala primară, liceul și Facultatea de litere și filozofie, pe care a terminat-o în 1868, cu teza *Metodul de care debe să ne servim în determinarea facultăților sufletului și diviziunea lor*. În toamna aceluiași an pleacă în străinătate, ca bursier, studiind filozofia la Paris și, ulterior, la Bruxelles, unde își susține și doctoratul. Revenit în țară, **L.** va fi, din 1871 pînă în preajma morții, profesor la cîteva licee bucureștene („Sf. Sava", „Matei Basarab" ș. a.), predînd filozofia și, uneori, latina. Corect, fără merite deosebite, a și tradus din Vergiliu, Horațiu și Cicero. Deosebit de prețuit pentru activitatea sa didactică, el va ocupa, în diverse perioade, funcții în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (inspector, director general), avînd, totodată, un însemnat rol în definitivarea principiilor care au inspirat reforma învățămîntului românesc din 1898. În 1887 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. De la 15 februarie 1872, împreună cu Șt. C. Michăilescu, a întemeiat și condus revista „Tranzacțiuni literare și științifice", care va fuziona peste un an cu „Revista contimporană". Din mai 1877, **L.** scoate ziarul „România liberă", unul din cele mai bune periodice ale timpului. Din 1889, „România liberă" (care devenise, din 1884, oficios al grupării politice junimiste) se va numi, fuzionînd cu „Epoca", „Constituționalul", apărut pînă în 1900. La toate aceste ziare și reviste, **L.** a desfășurat o extrem de bogată activitate jurnalistică, publicînd articole politice, note și susținînd polemici, într-un răstimp de aproape trei decenii. Cu toate că nesemnate, ori semnate cu foarte numeroase pseudonime ocazionale, articolele sale erau recunoscute și apreciate pentru siguranța și eleganța stilului. **L.** a fost membru în comitetul de conducere al Societății presei și, în mai multe rînduri, președinte al ei. În tipografia lui s-au imprimat numeroase ziare din epocă, între care, o vreme, și „Românul". Fost adversar al junimiștilor, din 1884 **L.** a trecut în gruparea politică junimistă. Deși nu a ajuns niciodată un om politic influent, el a susținut constant și cu pricepere campaniile și ideologia Junimii, cu deosebire în paginile „Constituționalului". Dealtfel, între 1888 și 1895, el a fost deputat și senator. Ideile sale filozofice nu au trecut niciodată dincolo de limitele unui eclectism lipsit de profunzime și, uneori, de spirit critic. Astfel, deși recunoștea importanța covîrșitoare a experienței, deși îi aprecia pe Darwin și pe unii reprezentanți ai materialismului vulgar german, **L.** accepta ideea superiorității absolute a rațiunii și admitea existența divinității. Sub aspect social și cultural, plecînd de la constatarea că lipsește capacitatea de a concentra voința națională și considerînd că țara se află într-o stare deplorabilă din cauza imitării Occidentului, **L.** cerea o corijare energică a generației tinere prin intermediul școlii, precum și o serie de măsuri menite să ajute la formarea unei conștiințe naționale. Printre aceste măsuri, el propunea o largă răspîndire a celor mai recente cuceriri ale științei, care să îndrume și să transforme idealul național de viață.

Critică literară **L.** nu a făcut decît scurtă vreme, între 1871—1876, dedicîndu-se apoi numai jurnalisticii. A fost totuși un critic pătrunzător, deși fără o atitudine precisă. Prețuia generația literară anterioară pentru realizările ei artistice (N. Bălcescu, I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri ; lui Anton Pann i-a dedicat articolul *Un cîntăreț uitat*). Cronicile sale, apărute în „Tranzacțiuni literare și științifice" și în „Revista contimporană", conțin observații atente. Familiarizat cu problemele limbii literare, **L.** îl aprecia pe T. Maiorescu pentru campaniile sale de purificare a limbii artistice, fiind și el un adversar tenace al barbarismelor și arhaismelor, cerînd utilizarea cuvintelor existente în limbă. Era de părere că sînt de preferat lucrările străine valoroase, în bune traduceri, unor scrieri românești slabe, căci numai în acest fel se poate educa gustul cititorilor. Lăudînd lucrările inspirate din trecutul național, **L.** cerea totodată ca adevărul istoric să fie subordonat celui artistic și imaginației creatoare. De la scriitor reclama o bună cunoaștere a mediului, precum și realizarea unor caractere puternice. **L.** rămîne o figură remarcabilă a publicisticii noastre, distingîndu-se, în calitate de critic, prin finețea analizei și a gustului (a avut, între altele, cuvinte de laudă, dar și de îndreptățite rezerve, față de volumul de debut al lui Al. Macedonski), ca și prin eleganța stilului.

— *Metodul de care debe să ne servim în determinarea facultăților sufletului și diviziunea lor*, București, Imprimeria statului, 1868 ; *Un cîntăreț uitat*, TLȘ, I, 1872, 2 ; *Logica și părțile sale*, TLȘ, I, 1872, 4 ; *Bibliografie*, TLȘ, I, 1872, 5, 7, 8, 11—13 ; *Beneficele filozofiei*, TLȘ, I, 1872, 10 ; *[D. Bolintineanu]*, TLȘ, I, 1872, 10 ; *Avram Iancu*, TLȘ, I, 1872 11, 12 ; *[Scrisoare către C.P.C.]*, TLȘ, I, 1872, 13 ; *Notițe bibliografice*, RCO, I, 1873, 2, 5, 7, 8, II, 1874, *343—352*, III, 1875, 5, 6 ; *Inițiativa trebuință*, RCO, I, 1873, 4 ; *Cartea de citire a învățătorilor asociați*, RCO, IV, 1876, 1 ; *Cuvîntare la înmormîntarea lui M. Eminescu*, CSN, I, 1889, 5. — **Tr.** : Vergiliu, *Eneida* (fragm.), TLȘ, I, 1872, 11, 12 ; Horațiu, *Poema seculare*, TLȘ, I, 1873, 14, 15 ; Cicero, *Filipicele sau Discursurile contra lui M. Antoniu*, București, Tip. Laboratorilor români, 1877.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *35—36* ; 2. Raoul de Pontbriant, *Un speculant calpuzan al Junimii*, București, Tip. Grecescu, 1880 ; 3. Panu, *Portrete*, *82—84* ; 4. Spirt, *Dimitrie A. Laurian*, NAT, V, 1894, 33 ; 5. *Enciel. rom.*, II, *65* ; 6. *D. A. Laurian*, E, XIII, 1906, 261 ; 7. Spătarul Milescu [C. Al. Ionescu-Caion], *[D. A. Laurian]*, ROML, V, 1906, 18 ; 8. Lazăr Spiridon Bădescu, *Lui Dimitrie August Laurian*, București, Tip. Ionescu, 1911 ; 9. Iorga, *Oameni*, I, *239—242* ; 10. Petrașcu, *Icoane*, IV, *127—135* ; 11. *Ist. filoz. rom.*, I, *547—553*.

D. M.

LAZĂR, Gheorghe (5.VI.1779 sau 9.I.1782 (69), Avrig, j. Sibiu — 17.IX.1823, Avrig, j. Sibiu), cărturar și pedagog. Gheorghe Eustratie, al cincilea copil al țăranilor Gheorghe și Maria Lăzăroae, urmează școala primară la Avrig, fiind, mai tîrziu (1798—1805), elev al liceului piarist din Cluj, excepțînd anul 1802, cînd învață la liceul catolic din Sibiu. Urmează, în 1805, două trimestre, cursuri de drept la Cluj, întreținîndu-se atunci ca meditator de germană în familia contelui Francisc Gyulai. Studiile variate urmate la Cluj (limbi străine, teologie, drept, filozofie, științe) pun bazele viitoarei pregătiri enci-

clopedice a lui L. Obține, în 1806, sprijinit de vicarul ortodox Nicolae Hutovici, o bursă pentru studii teologice la Viena. Ca student, L. audiază cursuri de teologie, filozofie, drept, pedagogie, literatură, matematică, inginerie, științe militare, medicină, fiind influențat hotărîtor de curentul iluminist. În 1809, L. încearcă să-și completeze studiile la Academia teologică ortodoxă din Karlowitz pentru a putea fi hirotonit preot, dar întîmpină împotrivirea mitropolitului sîrb Ștefan Stratimirovici. Cu ajutorul bănesc al Cancelariei imperiale, L. se afla în 1810 din nou la Viena, ocupîndu-se de traducerea unor lucrări cu caracter educativ și religios. Întors la Sibiu în 1811, devine din 1812 profesor la seminarul Episcopiei ortodoxe, instruind pe candidații la preoție. Ostilitățile întîmpinate din partea autorităților și în primul rînd a episcopului Vasile Moga îl fac să plece în decembrie 1811 la Brașov, de unde este readus sub pază în ianuarie 1812. Încercarea de a-și tipări, în 1814—1815, lucrările traduse eșuează datorită intervențiilor potrivnice ale lui Moga. Arhidiacon din 1814, L. candidează în 1815 la scaunul episcopal de la Arad, dar este înlăturat de un contracandidat susținut de mitropolitul Stratimirovici. Deosebirile dintre cei doi — Moga, un tradiționalist lipsit de independență în acțiune, celălalt un vizionar cu inițiative îndrăznețe, înăbușite de atmosfera vieții bisericești și politice din Sibiu — au agravat conflictul, care a dus la destituirea din profesorat, în martie 1816, a lui L., prin compromiterea lui politică în fața guvernului și a Curții aulice. Profesor particular la Brașov, în familia logofetesei muntene Ecaterina Bărcănescu, L. trece în 1816 la București, unde își dedică întreaga sa activitate întemeierii și dezvoltării învățămîntului național. După măsurile din decembrie 1817, luate de Eforia Școalelor, privitoare la introducerea la școala românească de la Sf. Gheorghe a unui dascăl de aritmetică, geometrie și agrimensură, hotărîre ce-l viza pe L., acesta luptă în continuare pentru lărgirea cadrului necesar întemeierii unei școli românești de nivel superior. În februarie 1818, L. pledează în Divan pentru posibilitatea și avantajul predării cunoștințelor superioare (filozofie, matematică) în limba română. Domnitorul Ioan Gh. Caragea aprobă, la 24 martie 1818, anaforaua Eforiei ce consfințea, în fapt, întemeierea primei școli superioare românești, deschisă în august, în localul de la „Sf. Sava". Într-o *Înștiințare. De toată cinstea vrednică tinerime*, L. expune programul de studii, desfășurat pe patru trepte, ultima, cea superioară, incluzînd dreptul și filozofia. Impunînd școlii sale un caracter laic (teologia este prevăzută separat la cursurile de pregătirea preoților), dînd prioritate unor discipline ca limba română, istoria națională (ce figurează prima oară ca obiect de studiu), matematica, L. desfășoară un program de învățămînt realist, ce răspundea nevoilor imediate ale societății (aici se formează, ca și la cursurile lui Gh. Asachi, primii ingineri hotarnici români) și asigura elevilor o pregătire multilaterală. Ca profesor, L. este ajutat de E. Poteca, L. Erdely, P. Poenaru și, din 1819, de fostul elev al școlii, I. Heliade-Rădulescu. El însuși predă matematica și filozofia în prelegeri, destinate elevilor, dar și publice, prin care urmărea nu numai educația culturală a auditoriului, ci și pe aceea patriotică și națională. Vasta acțiune didactică proiectată de L. includea și pregătirea viitorilor profesori români, cerință reflectată în decizia Eforiei Școalelor de a trimite, în 1820, la studii în străinătate (Pisa și Paris) pe E. Poteca, C. Moroiu, S. Marcovici și I. Pandele. Adept al mișcării revoluționare de la 1821, L. își manifestă sentimentele social-patriotice printr-o participare, probabil directă, în tabăra de la Cotroceni a lui Tudor Vladimirescu, cunoscut prin episcopul Ilarion al Argeșului. În 1823, tot mai bolnav de plămîni, L. se retrage la via unui văr, din marginea Bucureștilor, de unde este dus, în iunie, la Avrig, de fratele său.

Principala operă a lui L. rămîne activitatea pedagogică, bazată pe ideea iluministă că răspîndirea culturii și științei în limba poporului va pune capăt înapoierii sociale și asupririi naționale. Prelungind, în plan cultural, tradițiile Academiei grecești, școala lui L. își arată marile merite în plan social-național, exercitînd ulterior o mare influență asupra formării generației pașoptiste, pregătite la „Sf. Sava". Ideile presărate în lucrările lui L. reflectă formația acestuia, înrîurită de iluminismul german, în care se îmbină teologismul cu raționalismul. L. este influențat mai ales de filozofia lui Chr. Wolff. La Viena, el nu rămîne străin nici de opera iluminiștilor francezi (Diderot, D'Alembert, Fontenelle, J.-J. Rousseau). Preferințele politice, marcate de iosefinism, au ca sursă și opera cu suflu profan a lui J. Laniuinais *(Le Monarque accompli)*. Morala este cunoscută lui L. prin opera lui Fr. S. Karpe, care dezvoltă o etică filozofică și doctrina dreptului rațional sau natural. Ideile pedagogice ale lui L. se revendică de la filantropinism, prin J. H. Campe, urmașul lui Johann Basedow. În perioada bucureșteană L. este atras puternic de filozofia lui Kant. Ideile lui L. se reflectă, mai ales, în cele două discursuri. Primul, *Cuvînt al lui G. Lazăr, la înscăunarea mitropolitului Dionisie* (1819), conține un îndemn pentru emanciparea națională a românilor. Apelul ora-

torului pleacă, urmînd tradiția istoricilor Școlii ardelene, de la antiteza dintre gloria strămoșilor romani și decăderea prezentului, cu aluzii critice la adresa fanarioților. Pentru redeșteptarea ce ar pune stavilă „viscolilor întunericului", este nevoie de „duh românesc" și de un „braț voinicesc". Mult mai interesant este discursul dedicat domnitorului Grigore D. Ghica, *Cuvînt compus de profesorul Lazăr învățătorul și directorul școalelor românești din București. 30 iulie, anul 1822*, ce dezvoltă, într-un stil încărcat de formule biblice, o filozofie a istoriei bazată pe ideologia iluministă. Discursul ia ca punct de plecare pentru dialectica istoriei antinomia bine-rău. Binele și răul nu au doar o existență autonomă, în sine, ci și una virtuală ; binele este o virtualitate a răului, care, la rîndul său, se transformă în bine. Convertibilitatea celor două esențe determină evoluția ciclică a istoriei. Trecînd la concretizarea teoriei istorice, **L.** probează aderențe cu concepția materialistă. „Roata veacurilor" este mișcată de legi de ordin material (se exclude guvernarea legilor divine asupra istoriei), de revenirea periodică a stărilor de sărăcie (răul) și de bogăție (binele). Sărăcia aduce pacea, care este prielnică muncii și atrage bogăția, iar aceasta provoacă războiul, ce determină distrugerea și sărăcia. Discursul se oprește asupra realităților istorice naționale. Concluzia — grecii trebuie împiedicați să distrugă țările române — este rostită într-o energică apostrofare antifanariotă, de patria personificată ce primește acum un stăpîn din neamul ei. Discursul, pătruns de sentimente patriotice, este prezentat într-un stil profetic și avîntat, ce anunță proza lui I. Heliade-Rădulescu sau aceea din **Cîntarea României*. Ideile patriotului îmbinate cu cele ale pedagogului iluminist se regăsesc în *Înștiințare*. Exprimîndu-și admirația pentru trecutul glorios al țării, pentru bogățiile pămîntului, **L.** consideră că patriei nu-i rămîne indiferentă creșterea ce o vor primi „mădularile următoare". De aceea cheamă pe toți la „izvorul tămăduirii" în noua școală românească. Despre necesitatea propășirii științelor, împiedicate în dezvoltare de „volbura lui Saturn", vorbește **L.** într-un *Apel la subscriere pentru publicarea unui curs de matematică* (1822). Din perioada vieneză datează încercarea „poetică" cu caracter omagial *Versuri de laudă în limba daco-românească la logodirea prea înălțatului nostru milostiv împărat, stăpîn și taică Franz I cu Ludovica prea înălțata, milostiva împărătească stăpînă și maica noastră* (1808), urări reluate de **L.**, prin formula acrostihului, în latinește, nemțește și ungurește. La Viena, el traduce din germană o serie de opere teologice, morale și pedagogice, azi pierdute. Printre acestea se află *Învățătura ortodoxă* a arhiepiscopului Platon Levșin din Tver, lucrarea lui J. H. Campe *Învățăturile morale ale lui Gottlieb Ehrenweich pentru băieți*, apoi o povestire populară, romantică, *Istorioara morală a împăratului Octavian și a soției sale*, și o alta, *Istoria lui Ion Moritz și a copiilor săi*. Pe lîngă acestea, **L.** compilase o serie de manuale didactice : la Viena — *Geografia matematică*, și mai tîrziu, la Sibiu, în 1815, un *Compendiu de geografia Transilvaniei* și *Gramatica româno-germană*. În 1822 încerca, fără succes, să tipărească un curs de matematică, compilat după Chr. Wolff și după alte manuale germane, din care s-au păstrat *Aritmetica matematicească* și *Temeiurile trigonometrei cei drepte*, precum și un capitol destinat geometriei. Cursul de matematică al lui **L.**, printre primele din literatura noastră științifică, este interesant din punct de vedere filologic pentru soluția adoptată în fixarea unei terminologii de specialitate. El recurge la împrumuturi de origine latino-romanică, neogreacă și, mai puțin inspirat, la calcuri după limba germană. Unul din primii adepți la noi ai filozofiei kantiene, **L.** alcătuise trei cursuri după Kant, de filozofie generală, de logică și metafizică, dar nu s-au păstrat. Lui **L.** i s-a atribuit, fără să-i aparțină, abecedarul *Povățuitorul tinerimei către adevărata și dreapta cetire*, tipărit la Buda în 1826, de fapt o mistificare a editorului Zaharia Carcalechi. Personalitate complexă, **L.** s-a manifestat ca organizator și conducător de școală, autor a mai multor manuale, inginer practician, orator, moralist și scriitor. Considerat în perspectiva acțiunilor sale, el este unul din întemeietorii culturii române moderne.

— *[Scrieri]*, în G. Bogdan-Duică, G. Popa-Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, București, Tip. Văcărescu, 1924.

— 1. I. Eliade, *Georgie Lazăr*, CR, X, 1839, 64—66 ; 2. G. Missail, *Școalele și învățămîntul la români înainte de Regulament*, BUP, I, 1866, *174—178* ; 3. P. Poenaru, *Georgiu Lazăr și școala română*, București, Tip. Laboratorii români, 1871 ; 4. I. A. Lapedatu. *Luptele românilor pentru cultură*, OLA, I, 1874, 14 ; 5. Gh. Ghibănescu, *George Lazăr*, GLZ, II, 1888, 5—6 ; 6. Philippide, *Introd. ist. lit., 188—191* ; 7. Urechia. *Ist. șc.*, I. *108—109*, IV. *185—199* ; 8. Eliade, *Infl. fr., 311—318* ; 9. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II. *423—431* ; 10. V. Pârvan. *O importantă scrisoare către G. Lazăr*, CL, XXXVI, 1902, 12 ; 11. I. B[ianu], *„Academia" lui Lazăr la 1818*, CL. XXXVIII. 1904, 4 : 12. O. Lugoșianu, *Biblioteca lui Gheorghe Lazăr*, FD, I, 1906, 3 ; 13. Horia Petra-Petrescu, *Două documente privitoare la Gheorghe Lazăr*, CL, XL. 1906. 12 : 14. N. Iorga. *Cărți și scriitori români din veacurile XVII—XIX*, București, Tip. Göbl, 1906, *186—199* ; 15. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *12—14* ; 16. Avram Sădean, *Date nouă despre Gheorghe Lazăr*, Arad, Tip. Diecezană, 1914 ; 17. Onisifor Ghibu, *Bucoavnele*, București, Socec, 1916, *88, 97—113* ; 18. Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi*, *277, 398, 433—454* ; 19. I. Lupaș. *Episcopul Vasile Moga și profesorul Gheorghe Lazăr*, București, Socec, 1915 ; 20. N. Iorga, *Cel dintîi învățător de ideal național : Gheorghe Lazăr*, București, Sfetea, 1916 ; 21. I. Georgescu. *Gheorghe Lazăr*, Sibiu, Tip. Haiser, 1923 ; 22. G. Bogdan-Duică. *Gheorghe Lazăr*, București, Cultura națională, 1924 ; 23. G. Bogdan-Duică. G. Popa-Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, București, Tip. Văcărescu, 1924 ; 24. V. Stoica, *Gh. Lazăr și Ardealul*, CAA, XIII, 1924, 3 ; 25. Victor Lazăr, *Gheorghe Lazăr*, Cluj, Unirea, 1924 ; 26. N. Bănescu, *„Academia" grecească din București și școala lui Gheorghe Lazăr*, Cluj, Tip. Ardealul, 1925 ; 27. V. Braniște, *Așa a fost să fie*, CL, LVII. 1925, 12 ; 28. Popescu-Spineni, *Contribuțiuni, 8—9* ; 29. Lovinescu, *Critice*, V. *185—187* ; 30. Densusianu, *Lit. rom.*, I. *163—171* ; 31. Eugenia R. Marinescu, *Gheorghe Lazăr ca pedagog național*, București, Tip. Văcărescu, 1929 ; 32. C. Găvănescul, *Din geniile neamului*. București. Tip. Universul, 1932, *293—381* ; 33. Șt. Pop, *Colegiul național „Sf. Sava"*, București, Imprimeria națională. 1933 ; 34. Sebastian Stanca, *Gheorghe Lazăr în Sibiu*, Cluj, Tip. Eparhiei ortodoxe române. 1934 ; 35. I. Mateiu, *Gheorghe Lazăr*, Cluj. Tip. Eparhiei ortodoxe române, 1936 ; 36. Gh. M. Stancu, *Gheorghe Lazăr pedagog național*, Brașov, Unirea, 1936 ; 37. *[Gheorghe Lazăr]*, LUF, III, 1936, 10 (număr omagial) ; 38. Paul I. Papadopol, *Gheorghe Lazăr și opera sa*, București, Cartea românească, 1937 ; 39. D. Prodan, *Trei scrisori inedite de la Gheorghe Lazăr*, GR, V, 1937. 12; 40. Ilie I. Popa, *À la recherche d'un manuscrit perdu*, București, 1939 ; 41. Bagdasar, *Ist. filos. rom., 24—25* ; 42. I. Ionescu, *Povestiri științifice*, București, Universul. 1941—1942. I, *68—77*, II, *108—122* ; 43. Valeriu Popa, *Gheorghe Lazăr. Elementul religios în personalitatea sa*, Suceava, Tip. Orendovici. 1943 ; 44. Popovici, *Studii*, I, *323—348* ; 45. Breazu, *Studii*, I. *357—366* ; 46. G. Macovescu, *Gheorghe Lazăr*, București, E.T., 1954 ; 47. Tr. Chelariu, *Gheorghe Lazăr*, DIPR. I, *101—142* ; 48. Radu Pantazi, *Despre orientarea antiteologică raționalistă în filozofia din țările române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, CF, VII, 1960, 5 ; 49. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *82—87* ; 50. Sofron Vlad și Mircea Păcurariu. *Istoria Institutului teologic de grad universitar din Sibiu*. MA. VI. 1961, 11—12 ; 51. Piru, *Ist. lit.*, II. *244—248* ; 52. Romulus Munteanu, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, București, E.D.P., 1962, *186—190* ; 53. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 25—27* ; 54. St. Lupșa. *Data nașterii lui Gheorghe Lazăr*. MA. VII, 1962, 1—2 ; 55. *Ist. gînd., 131—133* ; 56. *Ist. lit.*, II. *160—164* ; 57. I. D. Lăudat. *Școala de la Sf. Sava — 15 decenii*, ARG. III. 1968. 7 ; 58. A. Csteri și I. Dani, *Contribuții la biografia lui Gheorghe Lazăr*, LL. XVII, 1968 ; 59. Ivascu. *Ist. lit.*, I. *354—355* ; 60. N. A. Ursu. *Crearea stilului științific*, SILL. I. *138* ; 61. Emilia Șt. Milicescu. *Gheorghe Lazăr — inimă și faptă românească, în context iluminist*. TR. XV. 1971. 36 ; 62. *Ist. filoz. rom.*, I. *178—179* ; 63. Cornea, *Originile, 70—73* ; 64. G. Muntean, *Gheorghe Lazăr*, RL. VI. 1973. 38 ; 65. Dan Zamfirescu. *Gheorghe Lazăr*, CNT, 1973, 39 ; 66. G. Macovescu, *George*

Lazăr, Bucureşti, Albatros, 1973 ; 67. Gh. Pârnuţă, *Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, E.S., 1973 ; 68. *[Gheorghe Lazăr]*, T. II, 1973, 9 (număr omagial) ; 69. Onisifor Ghibu, *Cu privire la data naşterii lui Gheorghe Lazăr*, T, III, 1974, 5 ; 70. Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice româneşti*, îngr. Octav Păun, introd. V. Popeangă, Bucureşti, E.D.P., 1975, *88—99, 254—255*.

A. S.

LAZU, Grigore N. (1845 ⟨5⟩, Cernăuţi ⟨10⟩ — 19.IV.1898), traducător şi poet. A învăţat la Cernăuţi şi Botoşani. A fost, împreună cu M. Eminescu, practicant la tribunalul din Botoşani. Prin 1871—1872 trimitea din Cernăuţi, unde activa în Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina, versuri la „Convorbiri literare". Junimiştii l-au chemat la Iaşi şi i s-a găsit un post de funcţionar comunal. În scurt timp, însă, **L.** a părăsit Junimea şi Iaşii. În 1872 apare înscris în baroul avocaţilor din judeţul Neamţ. Judecător de pace la Sulişa, şef al poliţiei oraşului Piatra Neamţ, prin 1878 era subprefect al plăşii Muntele. Ulterior s-a stabilit în Piatra Neamţ. Aici face parte din societatea literară şi ştiinţifică „Asachi" şi din comitetul de redacţie al revistei cu acelaşi nume. Prin 1882—1883 şi mai tîrziu (1893—1894), a colaborat la revista ieşeană „Arhiva" şi la „Lumea ilustrată" (1893). În 1893, cînd a apărut primul volum de versuri al lui G. Coşbuc, *Balade şi idile*, **L.** îl acuză pe poet de plagiat, de o abilă tehnică a împrumuturilor nedeclarate de motive şi teme din poeţii orientali şi latini, din poezia populară ruteană şi din lirica germană. Broşura *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coşbuc* dezlănţuie un adevărat scandal. Îi răspunde, în „Convorbiri literare", cu un studiu elogios asupra poeziei lui G. Coşbuc, D. Evolceanu. Al. Vlahuţă scrie în „Viaţa" *Procesul Lazu—Coşbuc*, luînd apărarea lui **L.** Al. Macedonski reia ideea plagiatului în „Forţa morală". În 1894, **L.** publică o antologie de traduceri din lirica universală şi, în 1897, un volum de poezii *(Ultime raze)*.

Traducînd din lirica universală, în antologia *451 traduceri libere şi imitaţiuni de poezii antice şi moderne din Orient şi Occident*, **L.** a pornit doar în cazul autorilor de limbă germană de la original, în rest folosind alte traduceri şi mai ales antologia germană alcătuită de Fr. M. von Bodenstedt. Antologia lui **L.** cuprinde traduceri din poezia indiană, persană, chineză, elină, din marii poeţi ai lumii, Homer, Anacreon, Vergiliu, Horaţiu, Petrarca, Tasso, Ossian, Shakespeare, Byron, Leopardi, Lamartine, Hugo, Musset, Shelley, Novalis, Goethe, Schiller, Heine, Lenau, Uhland, Mickiewicz, Puşkin, Longfellow, R. Burns, şi din poezia populară greacă, maghiară, ruteană. Selecţia nu se opreşte asupra celor mai reprezentative opere. Numeroase tălmăciri sînt din poeţi germani minori. Nefolosind totdeauna textul original, **L.** a preferat pentru tălmăcirile sale denumirea, mai exactă, de „imitaţiuni" şi „traduceri libere". Dacă numeroase traduceri din volum sînt corecte, dar fără calităţi deosebite (Schiller, Petöfi, Milton, Mickiewicz), dacă altele pierd cu totul culoarea şi parfumul originalului (Goethe, Shakespeare), există texte în care **L.** a găsit tonul şi expresia cea mai potrivită (este cazul traducerilor din Heine). Prin exactitatea echivalării, prin gingăşia şi muzicalitatea pe care unele poezii din Heine le păstrează în traducerea lui **L.**, aceste versiuni pot sta alături de cele ale lui St. O. Iosif. În antologie mai sînt cuprinşi : Hafiz, Saadi, Juvenal, Ovidiu, Voltaire, A. Chénier, Fr. Holm, Th. Storm, H. Chr. Andersen, B. Björnson, Lermontov, H. Monnier, Young, Th. Moore, W. Wordsworth, G. A. Bürger, G. L. Th. Kosegarten, Fr. Rückert, W. Müller, F. Freiligrath, Em. Geibel, P. Lachambeaudie, Th. Gautier, Leconte de Lisle, Fr. Coppée, J. Neruda, Vörösmarty Mihály şi, fragmentar, Sofocle, Euripide, Fr. Grillparzer. **L.** scrie, însă, o poezie monotonă şi intimistă, care nu se remarcă decît prin reducerea la un nivel comun a unor motive eminesciene. Anumite refrene amintesc de Coşbuc, poetul atacat de **L.**

— *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coşbuc. Răspuns „Românului literar"*, Iaşi, Tip. Popovici, 1893 ; *Scrisoarea d-lui N. Lazu către direcţia „Arhivei"*, A, IV, 1893, 9—10 ; *Plagiatul Coşbuc*, ADV, VI, 1893, 1724 ; *Pocalul craiului Witlaf*, LMI, II, 1893, 22 ; *Ultime raze*, Bucureşti, 1897. — Tr. : *451 traduceri libere şi imitaţiuni de poezii antice şi moderne din Orient şi Occident*, pref. A. D. Xenopol, I—II, Iaşi, Şaraga, 1894.

— 1. D. Evolceanu, *„Evolceanida" d-lui Grigore N. Lazu*, CL, XXVII, 1894, 12 ; 2. I. Vulcan, *Gr. N. Lazu, „451 traduceri libere şi imitaţiuni de poezii antice şi moderne din Orient şi Occident"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 3. *„Ultime raze", poezii de Gr. N. Lazu*, CL, XXXI, 1897, 11 ; 4. P. Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 5. Torouţiu, *Heine, 155—162* ; 6. Gh. Ungureanu, *Istoricul avocaturei în Moldova*, I, Iaşi, Tip. Ţerek, 1938, *215* ; 7. Tancred Bănăţeanu, *„Erlkönig" în folclorul românesc ?*, RFR, XI, 1944, 4 ; 8. I. C. Chiţimia, *Mickiewicz în literatura română*, RSL, filologie, XII, 1965 ; 9. Const. Ciopraga, *Calistrat Hogaş*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, *55—56* ; 10. G. T. Kirileanu, *Corespondenţă*, îngr. Mircea Handoca, Bucureşti, Minerva, 1977, *500—501*.

S. C.

LĂCUSTEANU, Grigore (1813—23.V.1883, Bucureşti), memorialist. Se trage dintr-o veche familie gorjeană, boieri de rangul al doilea, cu multă preţuire pentru foloasele cărţii. Încă nevîrstnic, **L.** e dat la învăţătură în grija unor dascăli cu bună reputaţie. După o întrerupere de trei ani, timp în care familia, înfricoşată de mişcarea lui Tudor Vladimirescu, se refugiază la Sibiu, **L.** îşi va relua, la întoarcere, studiile întrerupte, acasă, cît şi la şcoala Bărăţiei ; printre profesori — Neofit Duca. La 17 ani, rămas orfan de tată, **L.** se hotărăşte pentru cariera ostăşească, intrînd, la fel ca şi vărul său, poetul **V.** Cîrlova, în oştirea naţională, nou înfiinţată. În timpul mişcării de la 1848, **L.**, aprig vrăjmaş al revoluţiei, participă la arestarea Guvernului provizoriu. Înaltele recunoaşteri oficiale la care aspiră întîrzie însă şi cînd, în urma unor intervenţii, e, în sfîrşit, numit polcovnic, iar domnitorul Al. I. Cuza avea, la rîndu-i, să-i ofere preziden̦ia Consiliului ostăşesc, **L.**, acum dezamăgit şi mizantrop, are sentimentul de a fi fost un nedreptăţit. Mare proprietar, polcovnicul în retragere intră în viaţa politică, fiind ales, cinci ani la rînd, senator.

Amintirile colonelului Lăcusteanu, scrise în 1874, dar apărute postum, ocupă o poziţie singulară în memorialistica românească. Frapante în sinceritatea lor nudă, impudică aproape şi, oarecum, inconştientă, memoriile acestea au, dincolo de interesul lor istoric, valoarea unui document sufletesc. Ele surprind prin naturaleţe, prin francheţe, brutală uneori, nostimă alteori, prin spontaneitatea şi prospeţimea cu care sînt mărturisite gînduri şi sentimente dintre cele mai intime. Aproape orice convenţie literară pare străină lui **L.**, care nu e, de fapt, decît un scriitor de ocazie, dar nu lipsit de înzestrare. Însemnările sale au mai curînd ceva din caracterul vechilor cronici

muntenești, prin accesele pătimașe și vehemența verbală, de tip pamfletar, prin spiritul partizan care le însuflețește. Omul, eminamente un egotist, are, cu toată boieria lui de rang secundar, care îl face să arunce priviri piezișe protipendadei vremii, o teribilă aroganță a castei sale, privilegiile nobiliare fiind pentru dînsul sacrosancte. În timpul mișcării de la 1848, **L.** se arată **un reacționar îndîrjit și agresiv.** Pentru el revoluția nu-i decît o zaveră pusă la cale de oameni de rînd, ca să surpe vechea și buna rînduială. Cu toate acestea, e curios că zelosul polcovnic nu apare mai niciodată ca o figură odioasă și nici măcar antipatică. Veșnica lui fanfaronadă, cînd nu devine agasantă, își are hazul ei și dacă **L.** sfîrșește prin a se acoperi nu de glorie ci de ridicol, e, cel puțin, un ridicol pitoresc și amuzant. Pentru că, în fond, **L.** e de bună credință în convingerea lui neclintită că el este cel chemat să apere ordinea și instituțiile legiuite. Ciudată, dar nu inexplicabilă, în aceste memorii, este devierea înspre parodie, alunecarea narațiunii, fără voia autorului, înspre grotesc. Hazul însemnărilor, generat de nepotrivirea flagrantă dintre situația reală și felul în care e răstălmăcită, este involuntar, și, de altminteri, memorialistul, mereu crîncen și pus pe răfuială, apare lipsit aproape cu totul de umor. Nu însă și de darul povestirii. Evocarea e vie, cu o energică mișcare a epicului, punctată de unele accente sugestive în portretistică și înzestrată cu un dialog nu fără resurse expresive. Impresia de autenticitate este augmentată de un stil slobod, fără vreun dichis, pentru care **L.** a și fost socotit un precursor al anticalofilismului la noi.

— *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, îngr. R. Crutzescu, pref. I. C. Filitti, București, F.R.L.A., 1935.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act. nr. 764/1883, galben ; 2. Camil Petrescu, *Teze, 69—85* ; 3. Călinescu, *Ulysse, 252—256* ; 4. Călinescu, *Ist. lit., 192—193* ; 5. *Ist. lit.*, II, *604—607* ; 6. Radu Albala, *Un viguros „anticalofil". Grigore Lăcusteanu*, VR, XXVI, 1973, 3.

F. F.

LĂZĂRESCU, Alexandru (30.XII.1830, București — **31.VII.1876, Kissingen, R. F. Germania), scriitor.** Se naște în familia unui comerciant. Învață la colegiul „Sf. Sava" și la Școala de drept din București. În 1855 este luat de unchiul său, mitropolitul Nifon, ca secretar particular. Pleacă la Paris, în 1858, pentru a studia dreptul. La întoarcerea în țară, intră întîi în magistratură, iar din 1867 practică avocatura. A făcut politică liberală, fiind ales, în două legislaturi, deputat al județului Vlașca.

L. debutează în 1851, ca dramaturg. Colaborează cu versuri la „Albumul literar" (1856—1857), „Secolul" (1857), publică, după 1870, cronici literare și foiletoane dramatice, semnate Laerțiu, în „Românul", „Telegraful", „Alegătorul liber". Considerat de Al. Macedonski unul dintre primii săi îndrumători întru poezie, **L.** a avut faima unui cronicar plin de exigență, analizînd meticulos și sever literatura și spectacolele de teatru ale vremii, fără să se lase intimidat de nume consacrate, precum cele ale lui V. Alecsandri, V. A. Urechia ș.a. Dar un articol mai ambițios, *Mișcarea intelectuală în țară*, publicat cam în același timp în „Revista contimporană" (1875), n-ar dovedi-o, fiind un comentariu confuz și pedant.

Ca scriitor, **L.** trecuse cu ușurință de la teatru la poezie și proză, fără să se impună nicăieri. Vodevilul *George sau Un amor românesc*, piesă convențională, banală, despre triumful dragostei adevărate asupra moravurilor „moleșite", este influențată de vodevilurile lui E. Scribe și Mélesville, *Sanuto*, o emfatică dramă de iubire plasată în Veneția secolului al XVI-lea pare și ea mai curînd tradusă sau prelucrată. O altă piesă, *Massim pictorele*, reconstituia melodramatic și fără respectarea adevărului istoric viața de la curtea lui Radu de la Afumați. Lipsită de vreo valoare trebuie să fi fost și *Boierii și țăranii odinioară*, reprezentată în 1869—1870, dar nepăstrată, piesă despre care M. Eminescu are cuvinte dure. Har puțin se află și în poezia lui **L.**, cuprinsă în două volume intitulate *Ore de repaos*, influențate pînă la epigonism de Gr. Alexandrescu și D. Bolintineanu. Versificator prolix, el imită penibil pe Byron (*Alfredo*, de exemplu, trebuia să fie un pandant la *Manfred*). Lui **L.** i-a apărut postum și un roman, *Stroie Corbeanul* (din care publicase o primă parte în „Informațiunile bucureștene"). Este și acesta la fel de neinspirat, amestec aproape ilizibil de tirade politice și senzațional foiletonistic.

— *George sau Un amor românesc*, București, Tip. Copainig. 1851 ; *Sanuto*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1851 ; *Ore de repaos*, București, Tip. Mitropoliei, 1853 ; *Alfredo. Ore de repaos*, București, Ioanide, 1854 ; *Massim pictorele*, București, Tip. Mitropoliei, 1858 ; *Stroie Corbeanul*, îngr. și pref. Teodor I. Focșăneanul, București, Tip. Petrescu-Conduratu, 1885.

— 1. Eminescu, *Scrieri, 57* ; 2. Nicu Ghika, *O mică cronică*, PSS, V, 1872, 51, 52 ; 3. Pop, *Conspect*, II, *8—10* ; 4. Al. Macedonski, *Opere*, I, îngr. și introd. A. Marino, București, E.L., 1966, *349* ; 5. Emil, *Alexandru Lăzărescu (Laerțiu)*, RELI, VII, 1886, 8—9 ; 6. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *114* ; 7. *Encicl. rom.*, III, *69* ; 8. Predescu, *Encicl.*, *479* ; 9. Călinescu, *Ist. lit.*, *480* ; 10. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 1—2.

G. D.

LĂZĂRICIU, Ioan (1841, Porumbacu de Sus, j. Sibiu — ?), istoric literar. După studii gimnaziale la Sibiu și Brașov, urmează universitatea la Cluj, terminînd-o în 1878. În 1875, fusese numit profesor suplinitor la Deva, după ce, mai înainte, funcționase o vreme ca învățător.

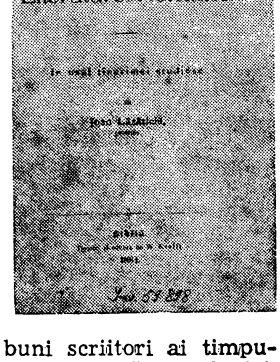

L. este autorul celui dintîi manual de istorie a literaturii române din Transilvania, pentru elevii cursului gimnazial. S-a folosit de opiniile despre poezie ale lui T. Maiorescu, dar și de manualul de poetică al lui T. Cipariu. În linii generale, era adept al lui A. Pumnul și al lui Gr. Silași. Într-o altă lucrare, destinată de asemenea elevilor și intitulată *Elemente de poetică română*, **L.** a ales drept modele versuri din cei mai buni scriitori ai timpului. A subliniat valoarea lui I. Creangă, I. Slavici, N. Gane, dar nu a dovedit înțelegere față de M. Eminescu, ori I. L. Caragiale. Partizan întîrziat al latinismului, era de părere că folclorul românesc păstrează nealterate credințe, datini și obiceiuri romane. Lipsit de posibilitatea unei informări temeinice, **L.** nu a reușit să ofere un tablou mai cuprinzător al

literaturii române. A comis, cu deosebire la cea de a doua ediție a manualului, erori numeroase de interpretare. În „Familia", L. a publicat o „anecdotă populară" *(Îngîmfarea pedepsită)*, însemnări de călătorie în Ungaria *(O vizită pe muntele Panoniei)*, cîteva recenzii. Din scriitorul ungur L. Réthi a tradus o schiță.

— *Elemente de poetică română*, Sibiu, Tip. Krafft, 1882 ; ed. 2, Deva, 1884 ; *Îngîmfarea pedepsită*, F, XIX, 1883, 12 ; *O vizită pe muntele Panoniei*, F, XIX, 1883, 42 ; *Istoria literaturii române*, Sibiu, Tip. Krafft, 1884 ; ed. 2, Sibiu, Tip. Krafft, 1892 ; *Răspuns la o critică*, F, XX, 1884, 7 ; *D. Petrescu, „Satul cu comorile"*, F, XX, 1884, 30 ; *„Alecsandri und die rumänische Literatur", von K. Schrattenthal*, F, XXI, 1885, *66* ; *Răspuns la „notele critice" din „Tribuna"*, TR, X, 1893, 5, 6. — Tr. : L. Réthi, *Te-mpuşc I*, F, XIX, 1883, *28*.

— 1. At. Tuducescu, *I. Lăzăriciu, „Istoria literaturii române"*, F, XX, 1884, 4 ; 2. Valeriu Braniște, *Note critice*, TR, IX, 1892, 239—241 ; 3. *Encicl. rom.*, III, *69* ; 4. Bucur, *Istoriografia*, *51—52*.

D. M.

LECCA, Constantin (4.VIII.1807, Brașov — 14.X. 1887, București), traducător. Familia lui L. aparține ramurii brașovene a unei vechi familii boierești, cunoscută în țările române din secolul al XVI-lea. Dumitru Lecca, tatăl lui Constantin, și fratele lui, Ion, născuți în Brașov, au fost negustori de vază ai orașului. În cartierul Șchei ei au ridicat o biserică și au clădit mai multe școli. L. a învățat, la o școală din Scheii Brașovului, carte românească și grecească. A urmat, se pare, cursurile gimnaziului săsesc din Brașov, unde a putut dobîndi o bună cunoaștere a limbii germane. Prin 1827, trimis pentru studii la Buda, L. ia lecții de pictură. În mediul intelectualilor români din capitala Ungariei, unde se cultiva tradiția Școlii ardelene, L. se formează ca pictor istoric, interesat de trecutul neamului. El face să apară în „Bibliotecă românească" primele portrete — litografiate — ale domnitorilor Țării Românești și Moldovei, publică, în traducere, un fragment din *Istoria romanilor*, începută de Damaschin T. Bojîncă, și *Viața prințipului și eroului Moldovei Ștefan cel Mare*, scriere istorică de popularizare. După studii de pictură la Viena, poate și la Roma, L. vine la Craiova, ca profesor de desen la Școala națională, unde este coleg cu S. Căpățineanu, Gr. Pleșoianu, I. Maiorescu. Se ocupă în continuare de pictură, realizînd portrete ale boierilor localnici și decorația bisericii Madona Dudu din Craiova. Face parte din cercul de intelectuali grupați în jurul lui I. Maiorescu, preocupați de ridicarea culturală a orașului. În 1837, sprijinit de P. Poenaru, cu care se înrudea prin soția sa, Victoria Oteteleșanu, L. înființează prima tipografie la Craiova și scoate, între 3 octombrie 1838 — 25 septembrie 1839, revista „Mozaicul". În 1848, aflîndu-se pe listele proscrișilor, se refugiază la Brașov, unde execută pictura interioară a bisericii Sf. Nicolae din Șchei. Călătorește în Italia pentru studii. După 1851, L. se află la București, ca profesor de desen la „Sf. Sava". Este cea mai rodnică perioadă de activitate a pictorului. El decorează mai multe biserici din Capitală (Sf. Ecaterina, Răzvan Vodă, Curtea Veche, Radu Vodă ș.a.) și pictează : „Împăcarea lui Bogdan cu Radu cel Frumos", „Parastasul de la Războieni", „Intrarea lui Mihai în Alba Iulia" ș.a., portrete, copii după mari pictori italieni. Din 1864 a fost profesor la Școala de arte frumoase din București.

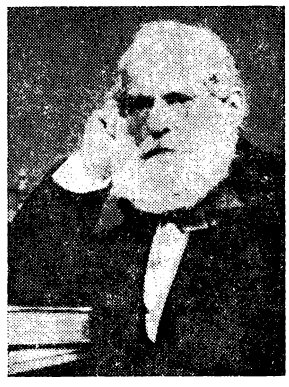

Pictor de orientare romantică, înclinat spre poetizarea trecutului național, dar clasicizant în manieră, L. este, ca literat, reprezentativ pentru climatul romantic premergător anului 1848. „Mozaicul", publicație în paginile căreia apar numai traduceri (majoritatea aparțin lui L., dar sînt nesemnate ori semnate cu pseudonimele Scupescu, Camuș), arată o preferință marcată pentru romanesc și pentru literatura germană. Influențat de ideile lui I. Maiorescu, pentru care impunerea literaturii germane însemna o primenire a atmosferei literare, copleșită de influența literaturii franceze, „imorale", L. face să apară în paginile „Mozaicului" numeroase traduceri din foiletonistica romantică germană : *O execuție, Istoria arapului de la Veneția, Oglinzile, Elisabeta* ș.a. Autorul preferat este însă E. T. A. Hoffmann. L. traduce direct din nemțește, fără intermediar francez. Tălmăcind *Cruciații (Die Kreutzfahrer)* de Aug. von Kotzebue, dramă cu subiect romantic, el dă o versiune corectă, îngrijită, dar fără calități deosebite.

— *Jucătorul de cărți*, BRO, 1834, partea VII, *27—49*. — Tr. : Aug. von Kotzebue, *Cruciații*, Craiova, Tip. Lecca, 1839.

— 1. O. G. L[ecca], *Familia Lecca*, București, Göbl, 1897 ; 2. G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue*, OM, *188—204* ; 3. B. Theodorescu, *Constantin Lecca*, București, Tip. Națională, 1938 ; ed. 2, București, Meridiane, 1969 ; 4. Jack Brutaru, *C. Lecca*, București, E.S.P.L.A., [1956] ; 5. P. Comarnescu, *Pictori ardeleni animatori ai culturii secolului XIX*, TR, III, 1959, 10 ; 6. B. Brezianu, *Rectificări la datele biografice ale pictorului Constantin Lecca*, SCIA, VII, 1960, 1 ; 7. Straje, *Dicț. pseud.*, *392* ; 8. Paul Rezeanu, *Pictorul C. Lecca la Craiova*, RMR, XI, 1974, 3 ; 9. Mihai Manolache, *Noi date privind activitatea artistică a pictorului Constantin Lecca la biserica voievodală Sfîntul Nicolae din Șcheii Brașovului*, MA, XX, 1975, 1—2.

S. C.

LECTURA, revistă literară apărută la Turnu Severin, lunar, din noiembrie 1895 pînă în octombrie 1896. Este o bună publicație periodică provincială, scoasă de un grup de tineri intelectuali. Preocupați de starea literaturii și a culturii naționale, ei își propun să concentreze în jurul revistei pe literații care locuiau în provincie, cu scopul de a însufleți viața intelectuală a micilor orașe. Totodată, ei urmăresc și educarea gustului artistic al publicului provincial, trezirea interesului pentru literatura și pentru scriitorii români. Beletristica tipărită în L. nu este interesantă decît în măsura în care aduce o mărturie în privința gustului și a culturii autorilor. Nuvelele scrise de A. Livianu și Șt. Bodin sînt simple încercări de tinerețe, foarte apropiate de model (nuvelistica lui Maupassant, bunăoară), dar nu li se poate nega o oarecare sinceritate și, mai ales, acurateța stilului. Un Carm, rămas neidentificat, compune cu ușurință versuri în care răsună ecouri din poezia lui M. Eminescu. Cea mai mare parte a articolelor de critică din L. sînt dedicate analizei literaturii române posteminesciene. Șt. Bodin, criticul revistei, se arată familiarizat cu poezia marelui liric român, pe care îl consideră strîns legat de realitățile politice și sociale ale epocii. Articolul său intitulat *Mihail Emimescu*, semnat cu pseudonimul Marius, este una din primele contribuții analitice serioase închinate poetului. Alte studii, bine informate, sînt consacrate de Aureliu Sever romanului în literatura română și de B. Braniște modernismului german, acesta din urmă folosind ca argumente tezele despre literatură ale lui

Fr. Engels. **L.** a publicat și traducerile lui C. Tanoviceanu din Vergiliu și Ch.-H. Millevoye.

R. Z.

LEGALITATEA, gazetă politică și literară apărută la București între 10 aprilie și 27 noiembrie 1866. „Românul" din ianuarie 1867 semnala și alte numere din **L.**, care nu s-au păstrat. Gazeta era proprietatea profesorului P. Georgescu, care cumula și funcțiile de redactor și de administrator. S-a afirmat că de numele lui, ca și de cel al lui E. Anagnoste, cu care sînt semnate unele articole politice, s-a folosit I. Heliade-Rădulescu, principalul colaborator al gazetei. Cu toată certitudinea se poate spune doar că Heliade este autorul programului editorial în 15 puncte, apărut, nesemnat, în primul număr. Redactorii, se scrie în program, nu vor publica în **L.** nici un rînd care să nu se inspire din datinile, deprinderile și credințele poporului român. Obiectivele pentru care militează gazeta sînt, între altele, libertatea cetățeanului, a „comunei", garantarea unității naționale. Aceste idei ar fi extrase din „constituția [...] de la 1848, adoptată și susținută de nația întreagă". Primele opt numere ale gazetei sînt predominant politice. În cel de al nouălea este inserată o notă, redactată, evident, de Heliade, prin care se anunță o schimbare a obiectivelor gazetei. Se renunță la acțiunea politică directă și se trece la acțiunea pe tărîmul literar. N. B. Locusteanu și G. P. Bacaloglu colaborează cu articole politice. G. Baronzi, N. I. Șerbescu, P. M. Georgescu și E. C. Viișoreanu dau versuri și fabule, unele reproduse din „Albina" și din alte publicații ale vremii.

Heliade scrie numeroase articole politice, atacînd cu fervoare toate chestiunile la ordinea zilei. Începînd cu numărul 11, el republică versurile pe care le crede semnificative pentru creația lui poetică. Întîia poezie aleasă este o traducere din Lamartine, *Singurătatea,* publicată în două variante, prima din 1826, cea de a doua din 1847 (intitulată *Isolementul).* Urmează *Suvenirul, Seara, Deznădăjduirea* ș.a., dintr-o serie retrospectivă care se întrerupe atunci cînd **L.** își încetează apariția.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 368 ;* 2. Al. Piru, *Introducere* la I. Heliade-Rădulescu, *Opere,* I, îngr. Vl. Drimba, București, E.L., 1967, *XXIV—XXV.*

R. Z.

LEGENDA MĂNĂSTIRII ARGEȘULUI v. **Meșterul Manole.**

LEGENDĂ, specie a epicii populare, în proză, de mică întindere, care explică, utilizînd de obicei miraculosul, cauzele unor fenomene ale lumii înconjurătoare sau evocă, din aceeași perspectivă, făpturi supranaturale, evenimente și personaje biblice și istorice. Termenul folosit astăzi în limbajul cult, provenit din latinescul *legenda* („narațiune"), a avut inițial o accepție restrînsă, referindu-se doar la descrierea vieții sfinților. Cu timpul și-a lărgit sensul, incluzînd în sfera lui toate categoriile amintite. Pentru **l.** istorică cu caracter local se mai întrebuințează cuvîntul „tradiție". Cunoscută în popor sub denumirea de *poveste,* **l.** i se atribuie o vechime mai mare decît a basmului. Se consideră că ar fi descins din preistorie, avînd la începuturile ei o funcție cultică, constînd în evocarea, în cadrul ritualurilor, a faptelor zeilor sau ale strămoșilor. Acest sens restrîns s-a păstrat în definirea mitului.

De o mare varietate și bogăție, **l.** românească a fost împărțită, în funcție de tematica abordată, în patru mari categorii : etiologică, mitologică, religioasă și istorică (23). **L.** etiologică este cea mai cuprinzătoare, încorporînd vechile mituri ale genezei, povestirile legate de floră și faună, de viața omului, de toponimice și antroponimice. În cadrul **l.** despre facerea lumii se conturează un strat arhaic, care consideră lumea drept opera unor animale, și altul, mai nou, de influență bogomilică, atribuind geneza colaborării dintre Dumnezeu și diavol. Subiectele referitoare la plante, animale sau la diferite forme de relief cunosc cea mai mare răspîndire. **L.** etiologică relevă, în majoritatea cazurilor, o viziune antropomorfă, o concepție animistă, reminiscențe ale unei mentalități primitive despre univers. Cea de-a doua categorie tematică include motive referitoare la destin (ursitoare, spirite prezicătoare etc.), subiecte legate de spiritele naturii (ale apelor, ale munților, ale nopții, ale văzduhului), de metamorfozări (pricolici, strigoi ș.a.) și de alte apariții miraculoase. **L.** religioasă grupează vechile istorisiri legate de personajele biblice, de sărbătorile creștine, de practicile sau de obiceiurile liturgice. Ea a suferit o puternică influență cultă, pe calea manuscriselor cu caracter religios traduse la noi *(*legende religioase apocrife).* Motivul biblic a fost asimilat și prelucrat de popor într-o manieră proprie, mai liberă. Ultima categorie tematică a **l.** tratează subiecte privitoare la personalități (domnitori, haiduci, capi de răscoală) și evenimente istorice. De o deosebită însemnătate prin amploare și răspîndire sînt ciclurile legate de figurile lui Ștefan cel Mare și Al. I. Cuza. **L.** istorică este populată și de alte figuri de domni (Negru Vodă, Dragoș, Mihai Viteazul ș.a.), dar nici una nu adună în jurul ei o bogăție atît de impresionantă de motive și variante. Adevărul cu caracter general al unei **l.** istorice se sprijină pe o serie de amănunte, uneori reale, de cele mai multe ori, însă, fictive. Unele dintre acestea pot migra de la o **l.** istorică la alta, devenind adevărate laitmotive (recunoașterea ciobanului drept frate bun cu voievodul ș.a.). Deseori, în cazul unor tradiții sau amintiri istorice, aureola legendară se pierde, narațiunea rămînînd o simplă relatare a unor fapte neobișnuite. Fixarea unei anumite perioade în **l.** istorică este făcută cu foarte mare aproximație, legată fiind de epoca în care au trăit marile personalități („pe vremea lui Ștefan cel Mare", „după moartea lui Cuza Vodă").

L. este străbătută, deseori, de un fior tragic, care îi marchează evoluția pînă la punctul final. Ciocnirea eroului cu forțele adverse nu are totdeauna deznodămînt fericit, ca în basme, ci creează o stare de tensiune mereu crescîndă. Conținutul **l.** face ca să fie relatată mai ales în anumite împrejurări, cînd rememorarea ei este provocată, prin asociație de idei, de un fapt sau eveniment recent. La baza istorisirilor legendare a stat întotdeauna dorința poporului de descifrare a tainelor universului și ale destinului uman. Orice **l.** conține o parte de adevăr, dar explicația lui se caracterizează printr-o viziune naivă asupra lumii. Pe măsură ce conținutul **l.** își pierde creditul, ea intră în declin, dispărînd, cu timpul, sau contaminîndu-se cu alte narațiuni populare. Rezistă, fiind percepute strict estetic, numai variantele cele mai izbutite. Sînt și motive comune la diferite popoare, care se explică prin migrație sau prin fenomenul de poligeneză.

De obicei scurtă și concentrată ca formă, **l.** recurge, nu de puține ori, la imagini cu o putere expresivă remarcabilă. Poezia care se desprinde din cadrul ei dezvăluie o mare sensibilitate, asociată spiritului de observație al poporului. Ca tip compozițional, **l.** se prezintă ca o narațiune simplă, alcătuită în mod obișnuit din unul pînă la trei epi-

soade. Se întîlnesc, însă, şi tipuri care înregistrează mai multe secvenţe, luînd proporţiile basmului fantastic. Dealtfel, elementul fantastic, prezent de obicei în **l.** (în special în primele trei categorii tematice), face ca aceasta să încalce hotarul basmului, uneori pînă la identificare. Şi snoava se poate transforma uşor în **l.**, dacă motivul ei se adaptează normelor speciei. O altă apropiere se poate constata între **l.** religioasă şi descîntecul cu formulă epică, apropiere mijlocită de personajele comune, cu un comportament similar (Dumnezeu, Maica Domnului, Iisus Hristos, Sf. Petru). Uneori **l.** se prezintă şi sub forma deceului (în special cele etiologice sau mitologice). Motivele legendare, mai ales cele de circulaţie universală, au constituit o bogată sursă baladescă (pentru balade ca **Soarele şi luna, *Meşterul Manole, Voica* ş.a.).

Primele colecţii ale **l.** apar la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Importante sînt cele alcătuite de S. Fl. Marian, C. Rădulescu-Codin, D. Furtună, S. T. Kirileanu. Intrată în circuitul literaturii culte odată cu scrierile lui Varlaam, Dosoftei, M. Costin, I. Neculce, **l.** a cunoscut o amplă valorificare la scriitorii secolului al XIX-lea, îndeosebi la V. Alecsandri, D. Bolintineanu şi G. Coşbuc. Într-o prelucrare nouă, modernă, în care capătă anumite valori simbolice, ea se regăseşte şi în operele lui Gala Galaction, I. Pillat, L. Blaga, V. Voiculescu, M. Sadoveanu ş.a.

— S. Fl. Marian, *Ornitologia poporană română*, I—II, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1883 ; S. Fl. Marian, *Tradiţii poporane române din Bucovina*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1895 ; I. Pop-Reteganul, *Pintea Viteazul. Tradiţii, legende şi schiţe istorice*, Braşov, Tip. Mureşianu, [1899] ; Elena Niculiţă-Voronca, *Datinile şi credinţele poporului român*, Cernăuţi, Tip. Wiegler, 1903 ; S. Fl. Marian, *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor*, Bucureşti, Göbl, 1903 ; S. Fl. Marian, *Legendele Maicii Domnului*, Bucureşti, Göbl, 1904 ; C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice adunate din Oltenia şi din Muscel*, Bucureşti, Socec, 1910 ; C. Rădulescu-Codin, *Îngerul românului. Poveşti şi legende din popor*, Bucureşti, Socec—Sfetea, 1913 ; C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru. Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, Bucureşti, Cartea românească ; Dumitru Furtună, *Izvoditi din bătrîni*, îngr. şi pref. Gh. Macarie, Bucureşti, Minerva, 1973 ; Simion T. Kirileanu, *Ştefan-Vodă cel mare şi sfînt*, ed. 3, Tip. Mănăstirii Neamţu, 1924 ; Alexandru Vasiliu, *Poveşti şi legende*, Bucureşti, Cultura naţională, 1927 ; Ovid Densusianu, *Tradiţii şi legende populare*, Bucureşti, Alcalay ; Tudor Pamfile, *Firişoare de aur. Poveşti şi legende din popor*, Bucureşti, Alcalay ; I. Pop-Reteganul, *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti*, îngr. şi pref. V. Netea, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943 ; *De la Dragoş la Cuza Vodă*, îngr. şi pref. V. Adăscăliţei, Bucureşti, E.L., 1966 ; Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, III, Bucureşti, E.L., 1966 ; *Poveşti, snoave şi legende*, îngr. şi pref. I. C. Chiţimia, Bucureşti, E.A., 1967 ; *Cuza Vodă în tradiţia populară*, îngr. şi postfaţă V. Adăscăliţei, Bucureşti, Eminescu, 1970 ; Tony Brill, *Legende populare româneşti*, Bucureşti, Minerva, 1970 ; Petru Rezuş, *Dochiţa împărătiţa*, Bucureşti, Minerva, 1972 ; *Horea şi Iancu în tradiţiile şi cîntecele poporului*, îngr. Ovidiu Bîrlea şi Ioan Şerb, pref. Ovidiu Bîrlea, Bucureşti, Eminescu, 1972 ; Gh. Vrabie, *Basmul cu soarele şi fata de împărat*, Bucureşti, Minerva, 1973 ; *Legende geografice româneşti*, îngr. Tony Brill, Bucureşti, Editura pentru turism, 1974.

— 1. Gaster, *Lit. pop., 114—125, 253—400, 430—458* ; 2. Marian, *Sărbătorile*, I—III ; 3. T. Pamfile, *Sfîrşitul lumii după credinţele poporului român*, Bîrlad, 1911 ; 4. Niculiţă-Voronca, *Studii*, I—II ; 5. N. Densuşianu, *Dacia preistorică*, introd. C. I. Istrati, Bucureşti, Tip. Göbl, 1913 ; 6. T. Pamfile, *Povestea lumii de demult*, Bucureşti, Socec—Sfetea, 1913 ; 7. Ciauşanu, *Superstiţiile* ; 8. T. Pamfile *Cerul şi podoabele lui*, Bucureşti, Socec—Suru—Sfetea, 1915 ; 9. T. Pamfile, *Văzduhul*, Bucureşti, Socec—Sfetea—Suru, 1916 ; 10. Pamfile, *Mitologie rom.*, I—III ; 11. I. A. Candrea, *Iarba fiarelor. Studii de folklor*, Bucureşti, Cultura naţională, 1928 ; 12. Cartojan, *Cărţile pop.*, I, *10—172*, II, *33—98, 131—181*; 13. Puşcariu, *Ist. lit., 82—84* ; 14. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *65—71* ; 15. Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meşterului Manole*, Bucureşti, Publicom, 1943 ; 16. *Ist. lit.*, I, *90—95* ; 17. V. Adăscăliţei, *Prefaţă* la *De la Dragoş la Cuza Vodă*, Bucureşti, E.L., 1966 ; 18. Ovidiu Bîrlea, *Prefaţă* la *Antologie de proză populară epică*, I, Bucureşti, E.L., 1966, *31—37* ; 19. Tony Brill, *Principiile clasificării legendelor populare româneşti*, REF, XI, 1966, 3 ; 20. Eliade, *Zalmoxis, passim* ; 21. Al. Dima, *Arta populară şi relaţiile ei*, Bucureşti, Minerva, 1971, *238—256* ; 22. Vrabie, *Folclorul, 366—373* ; 23. Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveştilor româneşti*, Bucureşti, E.Ş.E., 1976, *213—227* ; 24. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, E.D.P., 1976, *271—274*.

C. B.

LEGENDE RELIGIOASE APOCRIFE, categorie de scrieri — creaţii în marginea textelor *Scripturii (Vechiul şi Noul Testament)* cunoscute prin traduceri manuscrise începînd din secolul al XVI-lea şi în ţările române, unde pătrund prin filieră slavă şi neogreacă. Apărute în cercurile creştine sau în mediile precreştine, din necesitatea explicării incongruenţelor sau obscurităţilor textelor sfinte, apocrifele reiau şi amplifică teme şi motive din *Scriptură*. Numărul lor sporeşte considerabil în primele secole ale erei noastre prin contribuţia sectelor eretice (gnosticism, maniheism, paulicianism, mesalianism) a căror doctrină, înrîurită de concepţii filozofice asiatice (dualism, panteism), fie că se infiltrează în literatura preexistentă, fie că dă naştere unor legende şi motive noi. Cicluri reprezentative de apocrife religioase sînt cuprinse în cîteva cunoscute sbornice manuscrise *(Codex Sturdzanus, Codicele Todorescu, Codicele Marţian, Codicele de la Cohalm)*, în cronografele de tip Matei Kigalas sau Dorotei de Monemvazia, în alte numeroase manuscrise independente. Descind de asemenea din textele apocrife o serie de legende, tradiţii, credinţe, intrate în patrimoniul creaţiei orale.

O categorie de legende apocrife de îndepărtată obîrşie talmudică, contaminate uneori cu elemente de mitologie greco-romană, se amestecă în materia cronografelor, se regăsesc dispersate în *Erminii* (tratate practice de pictură bizantină utilizate şi în ţările române) sau în **Întrebări şi răspunsuri*, ajungînd a fi consemnate şi de tradiţia folclorică. Între acestea se numără legenda privind căderea îngerilor nesupuşi, în frunte cu Lucifer, cel ce a aspirat la slava Creatorului (cu ecouri ale mitului răzvrătirii titanilor), legenda omorîrii lui Abel de către Cain (o piatră rostogolită de diavol sugerează fratelui vrăjmaş procedeul ; într-o altă povestire, inocenţii părinţi Adam şi Eva deprind modalitatea îngropăciunii, observînd un corb ce-şi ascunde în pămînt prada) sau legenda naşterii cîinilor din ţeasta lui Cain, ucigaşul cuprins de remuşcare, pribegind vreme îndelungată, victimă într-un tîrziu a săgeţii vînătorului orb Lameh. Versiunile diferite sub care pot fi întîlnite legendele apocrife ilustrează uneori anumite etape din evoluţia motivului. Este cazul legendei numelui lui Adam, integrată în cuprinsul oraţiilor de nuntă (momentul „iertăciunii"). Cele patru litere ale numelui Adam, ce coincid în alfabetul grecesc cu iniţialele denumirilor punctelor cardinale, ar semnifica cele patru regiuni extreme de pe pămînt, din care a fost adunată, conform unor arhaice credinţe talmudice, ţărîna folosită la crearea întîiului om. De aici o altă viziune, transmisă şi folclorului nostru, după care Adam a fost creat din piatră, soare, vînt, rouă sau, alteori, din lut, mare, vînt şi duh sfînt. De sorginte palestiniană, preluate ulterior de istoriografii bizantini, sînt şi legendele din ciclul inspirat de eroi ai *Vechiului Testament* (Avraam. Moise, Solomon, Melhisedec, Ieremia prorocul). Cronografele introduc astfel la noi : o povestire în care Avraam, eroul biblic, încercînd să-şi convertească părintele la credinţa în Dumnezeu, îşi aprinde, într-un elan mistic, propria casă, pentru a distruge idolii la care tatăl său se închină ; o legendă despre gîngăvia lui Moise (crescut la curtea faraonului, într-o zi copilul aruncă la pămînt coroana împărătească ; pentru a i se salva viaţa. este pus să aleagă între o tipsie de galbeni

şi una de jăratec; preferînd jăratecul, pruncul se dovedeşte nevinovat, dar îşi arde limba cu un cărbune); istoria întîlnirii împăratului Solomon cu împărăteasa Sava sau „Sivila" (contaminare între sibilele elene şi legendara regină din Saba), prilej cu care cele două personaje se măsoară în înţelepciune (ca o ultimă probă „Sivila" îi cere lui Solomon să distingă, într-o ceată de copii îmbrăcaţi la fel, fetele de băieţi, iar împăratul îi deosebeşte după modul în care se spală). În apocrifele despre Solomon îşi află originea o suită de alte legende şi tradiţii care îl au ca protagonist pe „prea mintele" împărat, precum şi credinţele despre vracii „solomonari", „moştenitorii înţelepciunii sale". În sfîrşit, cîteva apocrife vin să completeze biografia enigmaticului preot Melhisedec, despre care *Biblia (Cartea Facerii)* pomeneşte în treacăt. Dintre legendele cunoscute la noi în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, una îl opune pe Melhisedec, fiul împăratului egiptean Sit, părinţilor săi, cruzi şi închinători la idoli. O alta, cu o intrigă mai bogată, a fost tradusă după textul slav al bizantinei *Paleea historica*, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea sau la începutul secolului al XVII-lea. Aici Melhi, fiul regelui păgîn Osedec şi al Salimei, este ameninţat a fi jertfit idolilor. Prin intermediul fratelui său Sedec, Melhi, fiul favorit al mamei, este prevenit de Salima asupra primejdiei. Fără a se mai întoarce acasă, Melhi devine pustnic, trăieşte şapte ani în muntele Eleon, după care este întîlnit de Avraam. Urmînd porunca divină, acesta îl readuce între oameni. O versiune a aceleiaşi legende a fost tradusă în limba română din limba greacă, la Iaşi, în 1812. În vechi prototipuri ebraice, subsumînd mai multe motive, îşi are originea de asemenea legenda somnului lui Avimeleh în timpul robiei babiloniene. Trimis, în preajma căderii Ierusalimului, după un coş cu smochine în afara cetăţii, Avimeleh adoarme, deşteptîndu-se după 70 de ani în oraşul pe care nu-l mai recunoaşte. Solia pe care o trimite — cîteva din smochinele culese, rămase proaspete, legate la gîtul unui vultur — îi parvine în „Vavilon" profetului Ieremia, care conduce poporul pe calea întoarcerii. În acest context este istorisit apoi martiriul profetului, ucis cu pietre de locuitorii Ierusalimului pentru că prevestise naşterea Mîntuitorului. Deşi într-un index tradus din slavoneşte la Tîrgovişte între anii 1667—1669 figurează între scrierile condamnate de biserică, pe lîngă faptul că apare adesea în cronografe, legenda este inclusă şi în culegerea mitropolitului Dosoftei *Viaţa şi petrecerea svinţilor*. Credinţele de origine biblică privind existenţa, într-o epocă îndepărtată, a uriaşilor (interferînd mitul titanilor antichităţii greco-latine), s-au transmis popoarelor slave, de la care probabil au fost împrumutate şi folclorului nostru, unde motivul poate fi regăsit în diferite versiuni narative, precum şi în teatrul popular. Într-o astfel de povestire, aparţinînd literaturii noastre orale, oamenii sînt ridicaţi de pe cîmp în palmă şi examinaţi în voie de copila unui uriaş. Iubirea dintre Asineta, fiica preotului grec Penterfie, şi Iosif, protejatul faraonului Egiptului, constituie subiectul unui apocrif ce a circulat atît în răsăritul bizantin la greci şi sirieni, cît şi în Europa occidentală prin traducerile din secolele al XIII-lea — al XV-lea, în limbile latină, franceză, germană sau irlandeză. În prelucrările creştine ale legendei, al cărei nucleu derivă din tradiţiile mozaice reglementînd căsătoria, trebuie căutate, se crede, alegoria şi înţelesul simbolic (însoţirea dintre Iosif şi Asineta ar semnifica de fapt o căsătorie mistică, o „consacrare"). Manuscrisele româneşti cuprinzînd *Istoria prea frumosului Iosif şi a prea frumoasei Asineta* datează din secolul al XVIII-lea, deşi legenda, ale cărei urme se păstrează în ceremonialul căsătoriei, pare să fi fost cunoscută la noi de mai înainte.

Tradiţia orală, mai mult decît cea manuscrisă, reţine o serie de legende cosmogonice de provenienţă bogomilică, alături de alte cîteva motive dualiste, evidenţiind antagonismul dintre Dumnezeu şi Satanail. Contactele cu grupurile de eretici bogomili refugiaţi în diferite epoci în nordul Dunării au facilitat pătrunderea în cultura noastră populară, pe cale orală sau scrisă, a unor asemenea legende apocrife. Mitologia populară conservă numeroase credinţe şi povestiri despre zidirea lumii sau despre tribulaţiile cuplului originar, Adam şi Eva, înainte şi după izgonirea din rai, în care mitul biblic al creaţiei apare refăcut din perspectiva unei ideologii maniheiste. De regulă, în aceste legende, forţa creatoare insuficientă a lui Satanail (umbra lui Dumnezeu) rezultă din nedesăvîrşirea sau insignifianţa creaţiilor sale, care se însufleţesc numai graţie intervenţiei divine. Principiu al răului, Satana încalcă de obicei angajamentele, alteori însă subminează creaţia din dorinţa de a-şi depăşi condiţia de simplu executant. Pămîntul, în asemenea tradiţii, se iveşte, în mijlocul apelor primordiale, prin străduinţele comune, deşi divergente, ale celor doi parteneri, Dumnezeu şi Satana. Ultimul (Nefîrtate, Antihîrt, Faraon) este considerat uneori frate, alteori numai asociat al Creatorului. Din ciclul de legende bogomilice consacrat strămoşilor biblici Adam şi Eva, se detaşează motivul „zapisului" încheiat între Adam şi Satana, reperat în textele manuscrise începînd din secolul al XVII-lea (23). Ilustrat de pictura murală, iconografie şi miniaturistică, motivul reapare în numeroase prelucrări aparţinînd literaturii orale. După izgonirea din rai, Satana nu-i îngăduie lui Adam să ia în stăpînire pămîntul, pînă ce acesta nu se obligă să se închine diavolului, el şi urmaşii săi. Cărămida pe care rămîne înscrisă urma palmei lui Adam ca mărturie a angajamentului, ascunsă de diavol în Iordan, va fi sfărîmată la botezul Mîntuitorului, semn al anulării contractului. Satana continuă a ispiti pe Adam şi Eva. La sfatul diavolului, Adam ară mai multe brazde decît hotărîse Atotputernicul şi astfel cîmpul devine mai puţin roditor, iar truda oamenilor sporeşte. În alte povestiri, interpretări naive ale mitului biblic, Satana apare ca înşelător al Evei sau, alteori, al soţiei lui Noe, care, urmînd planurile lui Nefirtate, este gata să zădărnicească terminarea la vreme a corăbiei ce urmează să înfrunte potopul. Motivul „zapisului" este conţinut şi de apocriful consemnînd călătoria lui Sit în rai, de unde al treilea fiu născut din Adam şi Eva aduce o ramură din arborele vieţii părintelui său, bătrîn şi bolnav. Legenda constituie o prelucrare creştină după un prototip ebraic. Manuscrise din secolul al XVIII-lea răspîndesc la noi şi o poemă, *Cîntecul lui Adam*, versificînd tema, extrem de populară, a contractului încheiat de Adam cu diavolul. Motivul trece ulterior şi în colinde. Din motivul „zapisului" derivă, de asemenea, legenda în care Creatorul trimite pe pămînt pe sfîntul Ilie (uneori pe arhanghelul Mihail) pentru a descoperi secretul distrugerii nefastei învoieli a omului cu Satana.

Din primele veacuri ale creştinismului provin legendele care reiau şi dezvoltă episoadele-cheie ale *Noului Testament*, grupate în genere în aşa-numitele *Evanghelii apocrife — Protoevanghelia lui Iacob, fratele Domnului, Evanghelia apocrifă a lui Nicodim* ş.a. În cea dintîi, menită a apăra dogma con-

cepțiunii imaculate, își au obîrșia o suită de tradiții folclorice despre părinții Precistei, Ioachim și Ana, despre nașterea și copilăria Mariei, despre logodna acesteia cu Iosif și nașterea lui Iisus, la curțile lui Crăciun cel neprimitor și ursuz (tematică adoptată și de colindul religios). *Evanghelia apocrifă a lui Nicodim*, cu detalii imaginate în spirit popular, accentuează momentele dramatice ale judecății și răstignirii, la care se adaugă legenda călătoriei lui Iisus în iad. Figura de o anume complexitate în evangheliile canonice a procuratorului Pilat preocupă într-o serie de apocrife ca *Scrisoarea lui Pilat către chesarul din Roma*, *Sentința lui Pilat* sau *Condamnarea lui Pilat*. Împăratul roman Tiberiu decide decapitarea lui Pilat, care ispășește astfel uciderea nevinovatului Iisus. În preajma morții, însă, un glas ceresc îi vestește osînditului iertarea divină. Paralel a circulat o legendă privitoare la Procla, soția procuratorului. Asistînd la supliciul Mîntuitorului, vestmintele credincioasei Procla sînt stropite de sîngele Domnului. Îngropate în grădina casei, din ele crește în chip miraculos un arbust de vie care rodește într-o singură zi. Și în apocrifele inspirate de *Noul Testament* se resimt uneori influențele doctrinei bogomilice. *Învățăturile cînd s-au pricinuit Satana cu Dumnezeu* reiau din evangheliile canonice motivul ispitirii lui Iisus de către Satana, în grădina Eleon, în timpul postului celor 40 de zile. De pe un munte învecinat, înconjurat de cetele sale, diavolul dezlănțuie lupta împotriva lui Iisus, care rezistă ademenirilor. Învins cu ajutorul fulgerelor trimise din nori, Satan este spînzurat de „toarta cerului". O a doua legendă, despre *lemnul crucii*, răspîndită și în Occidentul medieval, îmbină elemente tradiționale ale folclorului creat pe seama *Vechiului Testament* cu sugestii preluate din *Evanghelia apocrifă a lui Nicodim* (crucea pe care a fost răstignit Iisus ar fi fost de proveniență sacră deoarece lemnul arborelui din care a fost cioplită ar fi crescut din cununa pe care Sit o împletise lui Adam înaintea morții, din ramura adusă din rai). Legenda se completează, simetric, prin evocarea originii, de asemenea paradisiace, a crucilor celor doi tîlhari răstigniți împreună cu Mîntuitorul. Apocriful — conglomerat de motive, pare să fi contribuit la unificarea materiei evanghelice cu *Vechiul Testament*. Episodul înmuguririi unui cărbune sau a unui baston uscat, stropit cu apa procurată cu greu, vreme îndelungată, spre ispășirea unui păcat, are numeroase rezonanțe în folclorul nostru, ca și în cel al altor popoare europene (la bulgari, francezi sau la germani în legenda lui Tannhäuser). Natura sacră a lemnului crucii Mîntuitorului, aflată în Ierusalim de Elena, mama împăratului Constantin, se dezvăluie mai tîrziu, în miracolele produse prin vindecarea bolnavilor. Legenda este reținută de literatura hagiografică *(Viața sfîntului Constantin)*.

Povestea lui Afrodițian Persul, aflată într-un manuscris din secolul al XVIII-lea, dezvoltă episodul închinării magilor, din *Evanghelia lui Matei*. În templul „Irii", din „Persida", idolii prind a cînta din alăute, iar păsările zugrăvite se însuflețesc la ivirea stelei ce vestește nașterea Domnului. Odată tălmăcite aceste semne, împăratul trimite pe cei trei magi, Elemeleh, Elisur și Eliav, să se închine cu daruri Mîntuitorului, la Bethleem. Imaginația creștină naivă plăsmuiește de asemenea o legendă în care asupra lui Irod, pruncucigașul, se abate pedeapsa divină. Legenda este transmisă în fragmentul manuscris al unei cazanii apocrife, *Cazanie iarăși a doua zi la nașterea Domnului nostru Isus Hristos pentru omorîrea pruncilor Vifleimului și pentru jelele maicelor și mai apoi și Irod în ce chip au perit*. O categorie de texte apocrife, cunoscute sub denumirea de *prosopografii*, se regăsesc în *Erminii*, în care apar indicații privind portretul Domnului și al Precistei. Prosopografia lui Iisus, *Înștiințarea lui Lentul, proconsulul Iudeei, către senatul Romei pentru chipul Mîntuitorului*, este conținută într-un manuscris miscelaneu din 1796.

Dintre legendele apocrife din ciclul apocaliptic, printre cele dintîi traduse în limba română (secolele XVI—XVII), se detașează trei texte reprezentative: *Apocalipsul apostolului Pavel*, creat pe la sfîrșitul secolului al IV-lea și foarte răspîndit în Europa (identificat cu una din sursele *Divinei Comedii*), *Apocalipsul Maicii Domnului* (în manuscrisele și tipăriturile românești intitulat *Cuvînt de îmblare pre la munci* sau *Călătoria Maicii Domnului la iad*), apărut, se crede, prin secolul al X-lea, și *Testamentul lui Abraham (Moartea lui Avram)*, de asemenea plăsmuire a epocii creștine. Preluînd un motiv al gîndirii orfice (întîlnit la Homer și Vergiliu), contaminat cu vechi legende ebraice, siriace și arabe, scrierile cu caracter apocaliptic înfățișează călătoria în „lumea de dincolo" întreprinsă, prin grația divină, de un „ales" (aici apostolul Pavel, Precista sau patriarhul biblic), călăuzit pe parcursul acestui itinerar inițiatic de un înger sau un arhanghel. Se insistă, de obicei, în asemenea viziuni escatologice, mai mult decît asupra miracolelor paradisului, asupra imaginilor elocvente și moralizatoare ale iadului. Deosebit de populară *Călătoria Maicii Domnului la iad*, imaginînd compasiunea Precistei față de osîndiții focului veșnic, a influențat creația folclorică (îndeosebi bocetul și colinda religioasă), precum și pictura bisericească. „Dezvăluirile" asupra „sfîrșitului lumii" și a „judecății din urmă" constituie obiectul unei expuneri de un vizionarism sumbru, creat cu mijloacele simbolisticii mistice creștine, în *Apocalipsul apocrif al apostolului Ioan (Vedenia care o au văzut sfîntul Ioan Bogoslovul, în muntele Tavorului, pentru sfîrșitul veacului)*. Ioan asistă la „deschiderea cerurilor", aude glasul Domnului și citește tainele cărții „pecetluite cu șapte peceți". I se revelă astfel a doua venire a lui Iisus și învierea morților, precum și semnele premergătoare acestor evenimente — alternarea vremurilor de belșug cu cele de cumpene și lipsuri, stăpînirea vremelnică a lui „Antihrist" și a duhurilor beznei asupra lumii, focul pustiitor ce va cuprinde pămîntul etc. Imaginile sugestive și dramatice ale apocrifului au determinat nu numai circulația textului, ci și reapariția și prelucrarea, uneori în versuri, a unor episoade în tradiția orală.

Epica fabuloasă și miraculosul creștin, pioșenia și naivitatea, caracteristice genului hagiografic, înscriu legendele ce cuprind vieți de martiri și asceți într-un capitol fundamental al literaturii populare scrise a Evului mediu. Asemenea texte ce nu contravin de regulă canoanelor bisericii sînt cuprinse în colecțiile oficiale ale *Sinaxarelor* și *Mineielor*. Parte dintre ele, cele cu rezonanțe profunde în conștiința colectivităților de cititori aparținînd unui anumit mediu, circulă și independent sau dobîndesc la un moment dat autonomie și trăsături specifice cărților populare. transmițîndu-se de la o generație la alta, în numeroase copii manuscrise sau în succesivele ediții tipărite, care proliferează la noi în secolul al XIX-lea, dar și în prima jumătate a secolului al XX-lea. Fie că propovăduiesc lumii păgîne creștinismul, expunîndu-se feluritelor cazne, cărora le rezistă însă grație harului divin cu care sînt

înzestrați (Sfînta Vineri — Petca sau Paraschiva, Sfîntul Gheorghe, Sfîntul Vasile cel Nou) sau că renunță, în spiritul doctrinei creștine, la bucuriile trecătoare ale vieții (ca umilul Alexie, „omul lui Dumnezeu"), că adoptă, în urma unei revelații mistice, religia creștină, în numele căreia înfruntă apoi încercările sorții (Eustatie Plachida) sau devin ei înșiși eroii unor miracole menite a dezvălui puterea credinței (ca Avgar, toparhul Edessei, sau „cei șapte coconi" din Efes), sfinții apar, în biografiile ce li se închină, ca protagoniști ai unor întîmplări excepționale, reprezentînd destine exemplare în raport cu doctrina pe care o ilustrează, menite să sugereze norme etice corespunzătoare.

Ca în întreaga literatură apocrifă, și în legendele hagiografice (în genere, producții ale secolului al VI-lea sau ulterioare acestuia, asupra cărora se exercită, între altele, influența misticii neoplatonice), pe lîngă temele noi puse în circulație, aparținînd creștinismului, reînvie o serie de mituri ale Antichității și credințe arhaice, ce ajung pe această cale în patrimoniul literaturilor populare europene. Structura compozită este proprie majorității legendelor hagiografice traduse, începînd din secolul al XVI-lea, în limba română. Motivul somnului îndelungat avînd darul de a scoate un personaj în afara cursului unor întîmplări nefaste (cunoscut din legenda apocrifă despre Avimeleh și Ieremia profetul, precum și din unele tradiții ale Antichității eline) se regăsește în legenda tinerilor efesieni, fii ai unor creștini prigoniți de împăratul roman Decius. Refugiați într-o peșteră, cei șapte rămîn cufundați în somnul morții timp de 360 de ani. Redeșteptarea lor miraculoasă, în vremea domniei lui Theodosie cel Mic, ar fi constituit dovada, invocată prin rugăciune de împăratul creștin, preocupat a combate pe ereticii care luau în derîdere dogma învierii. Un răspîndit motiv cinegetic cu rădăcini într-un arhaic mit, se pare de origine indică, reapare prelucrat într-un episod din *Viața și munca sfîntului mucenic Eustatie Plachida* (cerbul urmărit de vînător glăsuiește, determinînd convertirea eroului la creștinism), ca și în alte numeroase legende ale Occidentului medieval. Tema centrală a aceleiași povestiri (despărțirea, peripețiile și regăsirea într-un tîrziu a membrilor familiei credincioșului Eustatie Plachida), reactualizînd o anume schemă a romanului grecesc din perioada elenistică, a cunoscut numeroase prelucrări în romanele și poemele cavalerești și medievale. Un motiv preluat din tradiția orală, descinzînd din mitul despre Perseu și Andromeda, s-a infiltrat, se crede, prin secolul al XI-lea, în legenda hagiografică a Sfîntului Gheorghe. Înfățișîndu-se ca ostaș, Sfîntul Gheorghe ucide un balaur ce sălășluia într-un iezer lîngă cetatea Virit, din preajma muntelui Livan, salvînd-o astfel pe fata împăratului, ce urma să fie jertfită monstrului. Episodul trece cu timpul în prim-planul legendei. Sfîntul Gheorghe este identificat și de tradiția noastră orală cu biruitorul balaurului — ipostază a diavolului în unele prelucrări populare ale motivului, regăsit, de asemenea, în basme. S-au stabilit apropieri între o versiune bănățeană a legendei Sfîntului Gheorghe și balada *Iovan Iorgovan*. Alteori s-au ivit contaminări între legenda Sfîntului Gheorghe și cea a Sfîntului Sisinie, text extrem de vehiculat, împotriva interdicțiilor repetate ale bisericii, ai cărei reprezentanți intuiseră fondul primitiv, păgîn, încă viabil, al legendei ce pare a fi conservat de-a lungul secolelor o veche formulă exorcistică asiro-babiloneană. În versiunea tradusă în limba română din slavonă în secolul al XVI-lea, Sisinie luptă împotriva diavolului (Avestița), care răpise copiii surorii sale Melintia. Diavolul se îndreaptă spre mare, în vreme ce Sisinie imploră pe rînd salcia și rugul să-i destăinuie direcția în care s-a retras adversarul său. Blestemul sfîntului se abate asupra celor doi arbori care refuză a-i oferi ajutor. Primește în schimb sprijin din partea măslinului, declarat de Sisinie pom sacru. Din apele mării, Avestița este pescuit de sfînt, bătut cu buzduganul și silit să înapoieze copiii. În legenda Sfîntului Sisinie își au originea credințele populare despre metamorfozele diavolului Avestița sau Samca, cel care, sub înfățișări și nume diferite, se consideră că ar pune în primejdie pe copiii mici și pe lehuze. Menționarea tuturor celor douăsprezece nume ale demonului transformă textul într-o așa-zisă amuletă, avînd însușirea de a apăra de pericol persoana sau casa căreia îi aparține. Prin influența pe care a exercitat-o la noi asupra descîntecului (este cunoscut descîntecul „de samcă") legenda își redescoperă nucleul, funcția primordială exorcistică. În numeroase variante folclorice reapare, de asemenea, legenda hagiografică a Sfîntului Alexie „omul lui Dumnezeu", contaminată spectaculos uneori cu povestirile ce-l au ca protagonist pe Păcală. *Viața și minunile sfîntului Vasile cel Nou* furnizează folclorului o serie de credințe escatologice, esențială rămînînd aceea, de origine biblică, referitoare la vămile văzduhului, cu consecințe în desfășurarea ritualului înmormîntării. Relatării privind viața de ascet a Sfîntului Va-

Legenda sfîntului Gheorghe (desen)

Judecata de apoi (pictură murală)

sile, în pustiul Asiei, şi martiriul său, la curtea împăratului Bizanţului, îi succede un capitol cu caracter apocaliptic. Prin mijlocirea sfîntului, ucenicului său Grigorie i se dezvăluie tainele călătoriei de după moarte a sufletului, care, de esenţă divină, deci nemuritor, este nevoit să treacă prin 21 (sau 24) de „vămi" ale văzduhului, pînă la a se înfăţişa supremei judecăţi. De-a lungul acestui itinerar îngerii şi demonii se înfruntă triumfînd rînd pe rînd, după cum precumpănesc succesiv faptele bune sau greşelile răposatului. Fiecare vamă semnifică un anumit păcat : minciuna, zavistia, clevetirea, îngîmfarea, mînia etc. Spre punctul terminus al călătoriei apar vămile mai dificil de înfruntat (a uciderii, a tîlhăriei, a otrăvirii, a vrăjitoriei, a tiraniei, a eresurilor etc.). Această escatologie populară apare ca o temă predilectă a picturii murale bisericeşti.

Un ciclu de legende în care se regăsesc trăsăturile specifice ale genului hagiografic exaltă, începînd din secolul al XII-lea, în întreaga Europă, cultul Maicii Domnului, popularizînd miraculele atribuite Sfintei Fecioare. Inspirate din literatura hagiografică sau omiletică, foarte răspîndite în Occident sînt *Les Miracles de Nostre Dame,* colecţia lui Gautier de Coincy (secolele XII—XIII) în Franţa, *Cantigas de Santa Maria* ale regelui Alfons al X-lea (secolul al XIII-lea) în Spania, *Libro dei cinquanta miracoli,* apoi colecţia lui Duccio di Gano (ambele din secolul al XIV-lea) şi *Libro del Cavaliere* (1475) în Italia. *Libro dei cinquanta miracoli* şi *Libro del Cavaliere,* prin intermediul unei ediţii veneţiene de la sfîrşitul secolului al XVI-lea, au fost prelucrate de grecul Agapie Landos alături de izvoare hagiografice bizantine într-unul din capitolele scrierii sale *Mîntuirea păcătoşilor (Amartolon sotiria).* Cartea călugărului cretan a devenit la noi unul din principalele mijloace de difuzare a legendelor Maicii Domnului. O traducere completă din *Amartolon sotiria* apare pentru întîia oară într-un manuscris din 1714 provenind de la mănăstirea Neamţ. O a doua culegere de legende, intitulată *Cer nou, făcut cu stele noi, adică prea blagoslovita Fecioară Maria Născătoare de Dumnezeu, cu minunile ei* şi datorată ucraineanului Ioanichie Galeatovski, a fost tipărită la Lvov în 1665. Textul a pătruns mai întîi în Ţara Românească, adus probabil de la Kiev de mitropolitul muntean Varlaam, şi a fost tradus, se pare, la mănăstirea Bistriţa din Oltenia, în ultimul deceniu al secolului al XVII-lea. În Moldova legendele din *Cer nou...* s-au tălmăcit în 1787, la îndemnul episcopului de Huşi, viitorul mitropolit Iacov Stamati. Ambele colecţii, atît cea a lui Agapie Landos, cît şi aceea a lui Galeatovski, au avut meritul de a fi pus în circulaţie la noi o suită de legende şi motive literare europene, între care **Genoveva de Brabant, Împărăteasa cu mîinile tăiate* (apuseanul *La Manekine), Minunile Prea Sfintei Bogorodiţe prin sibile, prorociţele păgîne* etc. Deosebit de receptate, *Minunile...,* semnalate în ţările române în circa 46 de traduceri manuscrise, au devenit la rîndul lor sursa a numeroase prelucrări folclorice. Un întreg ciclu de colinde religioase a fost creat în marginea acestor legende. Altele au fost descoperite circulînd independent, pe cale orală.

Extrem de diversificată tematic, nutrindu-se din străvechile mituri universale sau din tradiţiile veacului de mijloc, literatura populară religioasă apocrifă şi hagiografică alcătuieşte un capitol reprezentativ al culturii şi literaturii medievale din ţările române. Alături de alte cîteva cicluri de cărţi populare, aceste texte au contribuit la integrarea literaturii noastre în circuitul literar european, au slujit la crearea unei tradiţii narative în scrisul românesc, de care a beneficiat în primul rînd literatura istoriografică, au îmbogăţit patrimoniul creaţiei orale, atrăgînd mai tîrziu atenţia unor scriitori ca M. Eminescu, M. Sadoveanu, Lucian Blaga.

— Legenda dumnecei, Legenda sîntei Vineri, Cuvînt despre viaţa şi moartea lui Avram, cum a venit arhanghelul să ia sufletul lui, Minunile sfîntului Sisoe, Cuvînt de îmblare pre la munci : sînta Maria vrea să vadă cum se munceşte rodul creştinesc, Cuvîntul sfîntului Pavel apostol de ieşirea sufletelor, în Hasdeu, *Cărţile pop., 43—55, 145—156, 189—194, 284, 291, 312—367, 415—425 ; Călătoria lui Sit în rai, Tînguirea lui Adam după gonirea sa din rai, Viaţa sfîntului Grigorie Decapolitul, Colindă despre alungarea lui Adam din rai, Viaţa sfîntului Alexie, omul lui Dumnezeu. Viaţa sfîntului Eustatie Plachida* (publ. M. Gaster), RIAF, I, 1882, vol. I, *78—96,* II, 1884, vol. II, *335—352,* II, 1885, vol. IV, *629—645 ; Apocalipsul apostolului Paul; Minunile sfîntului Sisoe, Legenda Duminicii, Călătoria lui Sit la rai, Povestea lui Melchisedec, Minunile Maicii Domnului, Viaţa sfîntului Vasile,* CHRM, I, *1—3, 6—7, 8—9, 63—65, 65—68, 299—301, 301—304 ; Viaţa sfîntului Vasile cel Nou,* în Ovid Densusianu, *Studii de filologie română,* Bucureşti, Göbl, 1898, *58—102 ;* I. Pop-Reteganul, *Zidirea lumei. Adam şi Eva. Originea sfintei cruci şi Cele 12 vineri după tradiţiile poporale şi manuscrise vechi,* Gherla, Tip. Aurora, 1901 ; *[Fragmente dintr-o legendă a sfintei Paraschiva]. Viaţa, suferinţele şi minunile sfîntului* Teodor Tiron, SDIR, XIII, *53—54,* XXI, *22—35 ; Cuvînt de blare pre la munci, Cuvîntul sfîntului Pavel apostol de ieşirea sufletelor, Fragment din Pseudo-apocalipsul lui Ioan,* în Nicolae Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Marţian,* Bucureşti, Socec—Sfetea, 1914, *200—212, 229—231 ; Cuvînt de prea înţeleapta Sivila, Minunile Maicii Domnului* (fragm.), în T. Pamfile, *Sibile şi filosofi,* Bîrlad, Tip. Lupaşcu, 1916, *18—30 ; Istoria frumosului Iosif şi a prea frumoasei Asineta,* publ. C. Bobulescu, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1922 ; *Jitia Sivilei preaînţelepte, Jitia sfîntului cuviosului Antonie pustnicul, Jitia sfîntului Alexie,* în Eufrosina Simionescu, *Monumente literare vechi. Codicele de la Cohalm,* Iaşi, Tip. Lumina Moldovei, 1925, *47—49, 56—60, 67—72 ; Minunile Maicii Domnului,* publ. Dumitru Stănescu, Bucureşti, Ancora, 1925 ; *Din vieţile sfinţilor* (text revăzut de M. Sadoveanu

și D. D. Pătrășcanu), vol. I: *Spre Emaus*, București, Cartea românească, vol. II: *Sfintele amintiri*, București, Socec, 1926; *Legenda sfintei cruci*, *Legenda celor șapte copii din Efes*, *Legenda icoanelor*, în Em. C. Grigoraș, *Din cronografe*, București, Tip. Vremea, 1933, *9—14*, *23—65*.

— 1. Hasdeu, *Cărțile pop.*, *passim*; 2. Gaster, *Lit. pop.*, *251—458*; 3. M. Gaster, *Apocrifele în literatura română*, București, Socec, 1883—1884; 4. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, București, Göbl, 1892, *448—473*; 5. Sbiera, *Mișcări*, *75—83*; 6. Densușianu, *Ist. lit.*, *36—139*; 7. Marian, *Sărbătorile*, III, *197—202*, *258—270*; 8. Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, Cernăuți, Tip. Wiegler, 1903, *passim*; 9. S. Fl. Marian, *Legendele Maicii Domnului*, București, Göbl, 1904; 10. D. Russo, *Studii bizantino-române*, București, Göbl, 1907, *3—29*; 11. Niculiță-Voronca, *Studii*, II, *passim*; 12. Tudor Pamfile, *Povestea lumii de demult*, București, Socec—Sfetea, 1913, *passim*; 13. Nicolae Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, București, Socec—Sfetea, 1914, *passim*; 14. Pamfile, *Mitologie rom.*, I, *passim*; 15. Tudor Pamfile, *Sibile și filosofi*, Bîrlad, Tip. Lupașcu, 1916; 16. Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, București, 1920; 17. V. Bogrea, *Între filologie și istorie*, AIN, I, 1921—1922; 18. N. Cartojan, *Legenda lui Avgar în literatura veche românească*, CL, LVII, 1925, 4; 19. Eufrosina Simionescu, *Monumente literare vechi. Codicele de la Cohalm*, Iași, Tip. Lumina Moldovei, 1925; 20. Dumitru Stănescu, *Cultul Maicii Domnului la români*, București, Ancora, 1925; 21. Dan Simonescu, *Sibilele în literatura românească*, București, Cultura națională, 1928; 22. I. A. Candrea, *Iarba fiarelor*, București, Cultura națională, 1928, *passim*; 23. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *1—171*, II, *1—184*; ed. îngr. Alexandru Chiriacescu, București, E.E.R., 1974, I, *1—214*, II, *5—225*; 24. Iulian Ștefănescu, *Legenda despre sf. Constantin în literatura română*, RIR, I, 1931, fasc. 3; 25. Vasile Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1936; 26. Mircea Eliade, *Cărțile populare în literatura românească*, București, Imprimeria națională, 1939; 27. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *65—71*; 28. Piru, *Ist. lit.*, I, *72—79*, *232—237*, *239*, *241*, *244—246*, *249*; 29. *Ist. lit.*, I, *301—310*, *460—463*, *464—466*, *469—471*; 30. Anton Balotă, *Bogomilismul și cultura maselor populare din Bulgaria și țările române*, RSL, X, 1964; 31. Sadoveanu, *Opere*, XIX, *47—53*; 32. M. Eliade, *Zalmoxis*, *81—161*; 33. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, E.A., 1974, *passim*; 34. Mihai Moraru, *Postfață* la N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, II, București, E.E.R., 1974, *481—519*; 35. Gabriel Strempel, *Contribuțiuni la cunoașterea legendei blajinilor*, RITL, XXIV, 1975, 2; 36. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (sec. XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *40—48*; 37. Dennis Deletant, *The Sunday Legend*, RSE, XV, 1977, 3; 38. Mircea Popa, *Cărți populare mai puțin cunoscute*, T, VI, 1977, 10; 39. Mircea Popa, *Codicele Erneanul (1749)*, RITL, XXVII, 1978, 3.

R. Ș.

LE GLANEUR MOLDO-VALAQUE v. **Spicuitorul moldo-român.**

LEONARDESCU, Constantin (3.XII.1846, Craiova — 20.VIII.1907, Slănic-Moldova), estetician. Licențiat în litere și filozofie al Universității bucureștene (1866), **L.** a fost, o vreme, profesor la liceul „Mihai Viteazul" din Capitală, plecînd apoi în străinătate pentru întregirea studiilor. La Paris, urmează Facultatea de drept și obține licența în științe juridice (1872). După întoarcerea în țară, este numit profesor de istoria filozofiei la Universitatea din Iași, în locul lui T. Maiorescu. Concomitent, predă filozofia și la Institutele Unite. Din 1879, devine membru al Junimii, colaborînd, cu articole de filozofie, la „Convorbiri literare", între anii 1882—1895. Apărută în 1898, opera sa principală se intitula *Principii de filosofia literaturei și a artei. Încercare de estetică literară și artistică.*

Ca filozof, **L.** a debutat în „Revista contimporană" (1873) cu un studiu ce oscila între spiritualism și pozitivism. Odată cu intrarea în Junimea, el acordă un loc mai important pozitivismului și evoluționismului. Afirmînd legătura strînsă dintre știință și filozofie, **L.** crede că rostul filozofiei este de a afla „principiul tuturor științelor". Astfel, aproape în același timp cu V. Conta, **L.** încearcă, timid, să pună bazele unei metafizici materialiste. Concepția sa estetică este eclectică, alăturînd mecanic idei pozitiviste și altele aparținînd esteticii transcendentale. Cu toate acestea, **L.** ocupă în epocă un loc distinct, prin larga răspîndire, asigurată de cursurile sale universitare cuceririlor esteticii pozitiviste. Influențat de metoda sociologică a lui Aug. Comte, **L.** și-a sprijinit opiniile pe cercetarea evoluției artei începînd din comuna primitivă, analizînd, pe rînd, „arta simbolică" (a popoarelor orientale), „arta imitativă și ideală creatoare" (a Antichității greco-latine), arta religioasă (a Evului mediu), arta romantică, arta naturalistă. Concluzia sa este că arta a rezultat din prisosul energiei umane, și ar fi „un joc neinteresat" al facultăților sufletești. La originea ei se află activitatea psihică primară (excitațiile, instinctele, reflexele, senzațiile), deși arta apare numai la nivelul proceselor psihice superioare. Toate acestea constituie factorii, direcți sau subiectivi, care o determină. Există însă și alți factori, indirecți sau obiectivi, reprezentați de mediile înconjurătoare (geografic, social, moral). Rezultat al muncii artistului, opera conține în sine frumosul care, nefiind o entitate metafizică, se obiectivează în cadrul vieții sufletești, ca „reflectare" sau „expresiune a emoționalității". Frumosul se distinge prin ordine, proporție, armonie și seninătate — ideal în numele căruia **L.** a dezavuat naturalismul. Bazată în întregime pe psihologie, estetica lui **L.** privește creația artistică nu ca pe un produs ce trebuie investigat pentru el însuși, ci ca pe un intermediar dincolo de care transpar profunzimea psihologică a artistului și forța de viață pe care el a pus-o în redarea a ceea ce a „văzut" în imaginație. Opinia aceasta l-a determinat pe **L.** să ataşeze excesiv estetica de psihologie, deși, în nenumărate rînduri, a afirmat principiul autonomiei artei. A susținut ideea unei strînse legături dintre artă și societate, mai mult chiar, faptul că ultima ar oferi jaloane de orientare celei dintîi, prin mijlocirea moralei. Pe aceleași baze psihologiste, **L.** consideră că emoția estetică este o „contagiune nervoasă" între autor și cititor. Gustul estetic al cititorului s-ar întemeia pe judecată, deși este strîns legat și de afect. Astfel, critica literară s-ar întemeia pe principiile invariabile ale judecății — de unde și prezența unor „reguli absolute ale frumosului". Ca un adevărat pozitivist, **L.** nu deduce însă aceste reguli din filozofie, ci din realitatea artei. Principiile esteticii sale nu mai sînt formaliste, ci istorice și sociologice, dovedind înțelegere față de toate școlile artistice, socotite manifestări ale vieții omenești. În concepția lui **L.**, estetica nu trebuie să propună formule artistice, ci doar să le constate și să le explice pe acelea care există și să le critice numai atunci cînd nu corespund orientării generale a progresului social. Critica literară este datoare a semnala orice îndepărtare a operei de artă de adevărurile psihologice și științifice predominante în epoca respectivă. O bună parte a *Principiilor de filosofia literaturei* este rezervată istoriei esteticii — cea dintîi care a apărut la noi. Dar este o istorie sumară și lacunară, deși surprinde uneori esențialul sistemelor discutate.

— *Metodul în ştiinţele fizico-naturale, esacte, morale şi politice. Inducţiunea, analogia şi deducţiunea*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1866 ; *Câteva cuvinte asupra ştiinţei, poeziei şi religiunei*, RCO, I, 1873, 8 ; *Filosofia faţă cu progresul ştiinţelor pozitive*, Iaşi, Tip. Balassan, 1876 ; *Curs de filosofie pentru uzul liceelor. Partea I. Psihologia experimentală*, Iaşi, Tip. Balassan, 1878 : *Darwin şi ştiinţa contimporană*, CL, XVI, 1882, 3 ; *Introducţiune la Metafizică*, CL, XVIII, 1884, 8 ; *Morala inductivă sau ştiinţa conduitei omeneşti*, Iaşi, Tip. Goldner, 1885 ; *Idealul popoarelor în secolul nostru*, CL, XIX, 1885, 9 ; *Criza actuală a moralei. Morala şi ştiinţa contimporană*, CL, XXIV, 1891, 10 ; *Principii de psihologie. Încercare de a da o formă sistematică rezultatelor noudor cercetări şi experienţe psihologice*, Bucureşti, Socec, 1892 ; *Filosofia veche şi filosofia nouă. Istoria şi evoluţia filosofiei*, CL, XXVI, 1892, 7 ; *Socialismul şi romantismul. Romanul sociologic*, CL, XXIX, 1895, 11 ; *Principii de filosofia literaturei şi a artei. Încercare de estetică literară şi artistică*, Iaşi, Tip. Naţională, 1898 ; *Conştiinţa socială*, OM, 66—71.

— 1. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *315* ; 2. I. Pop Florantin, *Frumuseţea liniară şi frumuseţea omului*, Iaşi, Miron Costin, 1897, *73—79* ; 3. N. Vaschide, *C. Leonardescu. „Principii de filosofia literaturei şi a artei"*, RPH, XLIX, 1900, ianuarie—iunie ; 4. G. Călinescu, *Ştiri despre Maiorescu şi contimporanii săi : Bonifaciu Florescu, Ioan Pop Florantin şi Matilda Cugler*, JL, I, 1939, 2 ; 5. Iliescu, *Gînd. estet. rom., 41* ; 6. Vitner, *Lit. publ. soc., 421—422, 434—435* ; 7. *Ist. filoz. rom.*, I, *524—546*.

D. M.

LEONESCU, Vasile (1866, Bucureşti — 11.III.1927, Bucureşti), autor dramatic. Fiu al lui Ioan Leonida, **L.** face primii ani de şcoală la Bucureşti. Înainte de a termina liceul, avea să fugă cu trupa fraţilor Vlădicescu, într-un turneu, la Buzău. În 1883 joacă la teatrul „Dacia", iar după o stagiune îl va urma pe Grigore Manolescu. Angajat la Teatrul Naţional din Bucureşti, frecventează concomitent Conservatorul de artă dramatică (1885), încurajat şi sprijinit de Grigore Manolescu. Numele de Leonida nu a fost, însă, pe placul profesorului său Ştefan Vellescu, care i-l preschimbă în Leonescu. În 1897, **L.** este înaintat societar al Teatrului Naţional. Actorul, care debutează în *Pygmalion* de Gh. Bengescu-Dabija, este adeptul stilului romantic, cu gesturi fastuoase şi o rostire afectată, declamatoare. Avea să renunţe spre sfîrşitul carierei la acest mod, nenatural, de a juca. Era un actor de forţă, cu o statură impunătoare şi un temperament impetuos. Modelul său a fost marele actor francez Mounet-Sully, cu care **L.** ar fi studiat, la Paris, arta dramatică. A făcut parte din Societatea dramatică şi din primul comitet de lectură al Teatrului Naţional din Bucureşti. Moare în urma unei gripe, contractată într-un turneu.

Ca autor dramatic, **L.** nu e lipsit de însuşiri. A scris sporadic şi proză, publicată prin „Revista theatrelor", „Pagini literare" etc. A tradus, după Plaut, *Oşteanul lăudăros*, din Corneille — *Cidul* şi *Polyeucte*, iar împreună cu Gr. Ventura piesa *Sappho* de Fr. Grillparzer. În comedii *(Şarpele casei, În timpul alegerilor, O sindrofie, În flagrant delict, Mzel. Natalie — Mode şi confecţiuni)*, **L.** vizează îndeosebi năravuri politice, manevrele electorale, ca şi complicaţiile dubioase din viaţa conjugală. Urmărit, însă, de patosul şi grandilocvenţa personajelor, îndeosebi tragice, pe care le încarna pe scenă (Nero, Lear, Othello, Karl Moor), **L.** are ambiţia de a compune mai ales drame şi tragedii. Mai puţin preocupat de adevărul istoric şi adesea, chiar de verosimilitatea celor înfăţişate, autorul mizează întotdeauna pe acele efecte menite să impresioneze şi să zguduie. Astfel, eroul din piesa *Ion Vodă cel Cumplit* (jucată în 1896) reedita, palid, personaje de tipul lui Ivan cel Groaznic. *Traian şi Andrada*, concepută în 1893 împreună cu Gr. Ventura, plasează o intrigă amoroasă în epoca războaielor dintre daci şi romani. În tragedia *Rozamunda*, cu o intrigă sinistră şi întortocheată, unde se pare că ar fi prelucrat pe V. Alfieri, acţiunea se desfăşoară în timpul gepizilor şi longobarzilor. O „legendă naţională" este *Jianu* (1900). Boierul Iancu Jianu, osîndit de stăpînire, reuşeşte să scape din temniţă şi se face haiduc, înfrăţindu-se cu codrul. Limba e curgătoare, poate prea înflorită, în versuri bine meşteşugite. Tonul este emfatic, de exaltare a trecutului. În final, răzbat ecouri tot mai puternice ale „zaverei" lui Tudor Vladimirescu. Personajele din „drama războinică" *Peneş Curcanul* (1903), scrisă în colaborare cu T. Duţescu-Duţu, se agită într-o atmosferă entuziastă, euforică, de mare gală. Cu acelaşi T. Duţescu-Duţu, **L.** mai compune poemul istoric în versuri *Povestea neamului*, piesa *Zavistie* (1903), care aminteşte de *Năpasta* lui I. L. Caragiale, şi drama *Oricum !*, reprezentată în 1912. Cu acţiunea plasată în plină campanie pentru alegeri, piesa *Oricum !* întreprinde o critică a politicianismului, a moravurilor unor oameni politici, lipsiţi de scrupule, hotărîţi să parvină oricum, prin orice mijloace. Se pare totuşi că cei doi autori s-au inspirat din unele piese franţuzeşti. O bună impresie lasă dialogul, antrenant, ca şi acurateţea limbii. Mai izbutită, desi tezistă, cu accente moralizatoare, este *Crai de ghindă* (1899), un fel de *Dama cu camelii* autohtonă, cu acţiunea desfăşurîndu-se în mediul mahalalei. E vorba de încercarea unei femei decăzute de a se reabilita într-o viaţă cinstită şi demnă. Prejudecăţile celor din jur o împiedică însă. Tot o melodramă, înrudită tematic, este şi „drama socială" *Minciuni convenţionale*. Piesa, scrisă alert, nervos, vădeşte un bun spirit de observaţie. O dramă „forte", nu şi ca mijloace de realizare, e *Feciorul de milionar*. **L.** este, în epocă, un autor dramatic notabil.

— *Traian şi Andrada* (în colaborare cu Gr. Ventura), Bucureşti, Tip. Göbl, 1893 ; *Crai de ghindă*, CL, XXXIII, 1899, 1—3 ; *Jianu* (în colaborare cu T. Duţescu-Duţu), Bucureşti, Tip. Dreptatea, 1900 ; *Peneş Curcanul* (în colaborare cu T. Duţescu-Duţu), Bucureşti, Tip. Göbl, 1903 ; *Două drame ţărăneşti* (în colaborare cu T. Duţescu-Duţu), Bucureşti, Tip. Baer, 1903. **Ms. :** *Flagrant delict* (1890), A.S.I., ms. 532 ; *Şarpele casei*, M.T.N., ms. 1272. — **Tr. :** Corneille, *Cid* (fragm.), ROM. XL, 1896. 22, 28 septembrie. **Ms. :** Fr. Halm, *Fiul pădurilor* (c. 1890), A.S.I., ms. 367.

— 1. I. Dragomirescu-Ranu, *„Traian şi Andrada"*, ROM, XXXVII, 1893, 290 ; 2. Lear [Ioan I. Livescu], *Vasile Leonescu*, RT, II, 1896, 2 ; 3. Ion Gorun, *„Traian şi Andrada"*, U, XVII, 1899, 345 ; 4. Sanielevici, *Încercări, 68—76, 98—101* ; 5. I. Kalinderu, *V. Leonescu—T. Duţescu-Duţu, „Două drame ţărăneşti"*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXVI, 1903—1904 ; 6. D. C. Ollănescu, *V. Leonescu şi T. Duţescu-Duţu, „Peneş Curcanul"*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXVI, 1903—1904 ; 7. Chendi, *Fragmente, 194—198* ; 8. Mihail Dragomirescu, *Dramaturgie română*, Bucureşti, Tip. Gutenberg, 1905, *324—344* ; 9. Emil D. Fagure, *„Şarpele casei"*, ADV, XVIII, 1905, 5569 ; 10. P. Locusteanu, *„Oricum !"*, FLR, II, 1912, 5 ; 11. Lazăr Cosma, *„Oricum"*, NRR, XIII, 1912, 3 : 12. Massoff, *Ist. Teatr. Naţ., 333—335* ; 13. Predescu, *Encicl., 485* ; 14. Ion Marin Sadoveanu, *Vasile Leonescu*, TTR, VIII, 1963, 8 ; 15. Brădăţeanu, *Comedia, 154—155* ; 16. *Ist. teatr.*, II, *344, passim*.

F. F.

LERESCU, Ioan C. (c. 1830 — 18.XII.1895, Brăila), publicist. Doctor în ştiinţe politice şi administrative, cu studiile făcute în Belgia, la Liège (unde publica împreună cu Gr. H. Grandea broşura politică *Dorinţele a doi români şi mediile de a le vedea realizate* — 1866), **L.** este, după întoarcerea în ţară, avo-

cat, funcționar în Ministerul de Finanțe. Prin 1870 se stabilește la Brăila, unde funcționează ca profesor și director al Școlii comerciale, conduce secretariatul Camerei de comerț brăilene, este agent de schimb etc. Editează aici cîteva publicații prin care apăra drepturile comercianților brăileni.

Incomod și zgomotos, cu pretenții exagerate de reformator al vieții politice și economice a țării, **L.** este revocat de multe ori din funcții și implicat în procese publice. Redactor la „Farul român" (1866—1867), la foile umoristice „Strechea" (1867—1868) și „Vespea" (1868), este judecat în 1868 pentru lezmajestate. Față de publicistica lui politică, preocupările literare sînt cu totul întîmplătoare și cuminți. În tinerețe, publicase comedia *Fantasma sau Greșit, dar bine nemerit* (1851), vodevilul *Cum era acum 20 de ani sau Furii prinși* (1855), precum și traducerea comediei lui Fr. Ponsard, *L'Honneur et l'argent* (1855). După trecerea a treizeci de ani îi mai apar și două volume de proză, *Pieirea satelor* (1884) și *Cîteva istorioare morale* (1886), care sînt, ca și comediile, modeste imitații sau localizări.

— ***Fantasma sau Greșit, dar bine nemerit,*** Brașov, Tip. Gött, 1851 ; ***Cum era acum 20 de ani sau Furii prinși,*** în ***Onoarea și banii și Furii prinși,*** București, Tip. Copainig, 1855 ; ***Scene trase din istoria României : Columba, 1630—1635,*** UA, III, 1861, 79, 80 ; ***Bucovina,*** TRC, VIII, 1870, 792—797, 800, 842 ; ***Pieirea satelor,*** Brăila, Tip. Pestemalgioglu, 1884 ; ***Cîteva istorioare morale,*** București, Tip. Göbl, 1886. — **Tr. :** Fr. Ponsard, ***Onoarea și aurul,*** în ***Onoarea și banii și Furii prinși,*** București, Tip. Copainig, 1855.

— 1. S. Semilian, ***Ioan C. Lerescu — un îndrumător al Brăilei economice din a doua jumătate a veacului al XIX-lea,*** ABR, III, 1931, 2 ; 2. Iorga, ***Ist. lit. cont.,*** I, *31* ; 3. Predescu, ***Encicl., 486.***

G. D.

LETOPISEȚUL ANONIM AL MOLDOVEI (1733—1774) [Letopisețul Țării Moldovei de la domnia întîi și pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordatl. cronică alcătuită în Moldova, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Transmisă într-un manuscris semnat de Enache Kogălniceanu, în care succede letopisețului *Pseudo-Amiras,* cronica a fost atribuită la un moment dat înaintașului lui M. Kogălniceanu (Enache, colecționar de texte istorice și cărți populare, era frate cu bunicul viitorului om de cultură pașoptist), dar ipoteza (1, 2) rămîne insuficient argumentată (3, 4, 6, 8). De cultură mijlocie, ignorînd cronica lui Ion Neculce, cu care expune paralel evenimentele deceniului 1733—1743, ca și pe aceea mai modestă a contemporanului Ioan Canta, autorul *Letopisețului anonim al Moldovei* consemnează istoria unei epoci de declin feudal și de apogeu al fanariotismului în țările române. Cronicarul prezintă faptele onest, detaliat, fără comentarii inutile, fără elanuri și efuziuni lirice. Vremurile, pe care le înregistrează, totuși cu anume culoare, ochiul unui martor aflat adesea în mijlocul evenimentelor narate, nu predispun la entuziasm. Ceremonia înscăunării fanariotului (remanierea divanului domnesc, slujba de la mitropolie și ospățul tradițional) ori, dimpotrivă, sosirea firmanului de mazilire a domnului alcătuiesc laturile unui ritual ce exclude orice element de surpriză. Tarele sociale — războaie, năvăliri tătărești, biruri abolite prin anatema bisericii dar reînființate sub alt nume (văcăritului i se substituie, în domnia lui Ioan Teodor Callimachi, fumăritul), se înscriu ca într-o ordine naturală, alături de alte calamități — epidemii, invazia lăcustelor, seceta. Arătarea pe cer a unei comete nu tulburâ mai puțin ca trecerea prin țară a unui pașă „cu trei tuiuri", condus cu onorurile cuvenite și cu multe precauții pînă la hotare pentru ca, în sfîrșit, încordarea și nesiguranța să dispară. În

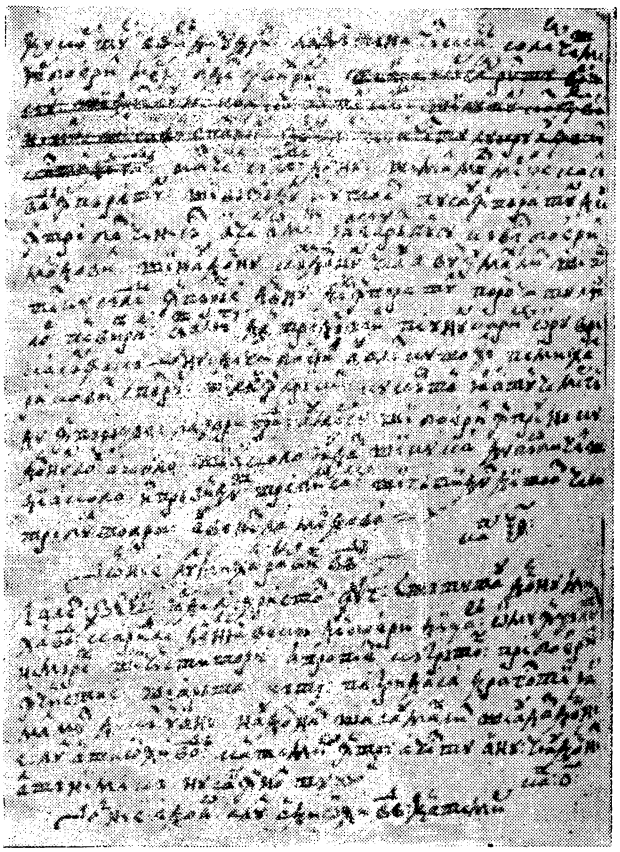

limitele mentalității boierimii mărunte, căreia îi aparține, cronicarul își îngăduie totuși preferințe față de unele dintre domniile evocate, după cum își rezervă și dreptul de a dezaproba. Galeria de portrete a cronicii, toate asemănătoare pînă la un punct datorită mai ales reacțiilor determinate de împrejurări identice (ce creează uneori impresia de tragice marionete ale istoriei), se însuflețește astfel, lăsînd să se întrevadă cîte o atitudine neașteptată, ticuri sau chiar personalități distincte. Sistemul politic al epocii generează o optică pînă într-atît deformatoare, încît se admite mai curînd cazul domnului care „nu prea știa rîndul să cîrmuiască", decît cel al unui fanariot respectat de propriii săi miniștri sau credincios cuvîntului dat. Ilustrînd o astfel de excepție fericită, Grigore Al. Ghica conduce țara cu autoritate, dovedindu-se un bun gospodar, preocupat de lucrări edilitare în capitala Moldovei. Promotor al progresului economic și social, Ghica ridică în Iași așezăminte școlare și înființează prima cherhana (manufactură de postav) la Chiperești. În schimb, nici una dintre cele patru domnii în Moldova ale lui Constantin Mavrocordat nu face să înceteze iritarea cronicarului față de cel ce se dovedește prea îngăduitor cu „prostimea", desființînd „vecinia", războindu-se — fără folos, insinuează autorul ostil — cu moravurile și incultura unei anumite categorii de clerici. Portretul memorabil al cronicii, trasat din cîteva linii, este al bătrînului și avarului Ioan Teodor Callimachi, „fricos de frig", tremurînd în blănuri în orice anotimp, în odaia în care arde în permanență mangalul. (Pagina transmite ceva atmosferei din *Princepele* lui Eugen Barbu.) Dacă, dintre personajele reale ale timpului, cel „jucat" de

Iordache Stavarache — grec, conducînd, ca prim sfetnic sau ca reprezentant la Constantinopol al mai multor domni, destinele ţărilor române — se ridică în cronică la valoarea de simbol al parvenitismului fanariot, descrierea evoluţiei războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774, cu care se încheie letopiseţul, rămîne nesemnificativă în raport cu amploarea şi consecinţele evenimentului.

— *Letopiseţul Ţării Moldovei de la domnia întîi şi pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat (1733—1774)*, CRL, III, *195—274*.

— 1. M. Kogălniceanu, *Prefaţă la a doua ediţiune*, CRL, I, *XVIII* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *391—398* ; 3. C. Giurescu, *Pseudo-cronicari*, Bucureşti, Socec, 1916 ; 4. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 86—93* ; 5. Puşcariu, *Ist. lit., 204* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *411—415* ; 7. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 123* ; 8. *Ist. lit.*, I, *630—634* ; 9. Ursu, *Memorialistica, 68—69*.

R. Ş.

LETOPISEŢUL ANONIM AL ŢĂRII MOLDOVEI (1661—1709) [Letopiseţul Ţării Moldovei de la Ştefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul], cronică terminată în 1712 de un autor necunoscut, atribuită, recent, lui Sava Ieromonahul ⟨11⟩. Cronica, cunoscută în istoriografie şi sub denumirea de *Pseudo-Nicolae Costin*, conţine, în continuarea letopiseţului lui Miron Costin, expunerea evenimentelor petrecute în Moldova în intervalul 1661—1709. Se menţionează drept izvoare ale acestei lucrări cu caracter de compilaţie „izvodul lui Vasile Damian, ce au fost treti-logofăt" şi „izvodul lui Tudosie Dubău logofătul", de fapt şi acestea tot scrieri anonime. Autorul, dotat cu o anumită cultură bisericească şi slavonă, pare ataşat în oarecare măsură familiei Cantemireştilor, lui Constantin Cantemir şi fiului acestuia, Antioh, fără ca lucrarea să aibă caracterul oficial al unui letopiseţ de curte. Situat între cronica lui Miron Costin şi aceea a lui I. Neculce (căruia îi va servi şi de izvor), acest letopiseţ, fără a se ridica la valoarea literară a operelor celor doi cronicari, are o fizionomie distinctă, caracterizată prin bogăţie portretistică şi amănunte semnificative, creatoare de atmosferă. Letopiseţul începe cu domnia lui Eustratie Dabija, urmărind în continuare prezentarea tuturor domnitorilor moldoveni care i-au succedat. Iliaş Alexandru, domn milostiv, care nu de puţine ori plătea datoriile săracilor reclamaţi la judecăţi, moare probabil otrăvit de Gheorghe Duca. Ştefan Petriceicu fusese un domn slab şi influenţabil. Antonie Ruset, cel pîrît la turci de boierii grupaţi în jurul lui Gheorghe Duca (printre ei nu lipsea nici marele boier Miron Costin, cronicarul), ucis în chinuri atroce, fusese „nelacom, bun la judecăţi, libovnic", ultima calitate avînd-o şi fiul său, Alexandru Ruset, ale cărui chefuri rămîn de pomină în multe din letopiseţele cronicarilor moldoveni. Un spaţiu mai larg ocupă evocarea lui Gheorghe Duca, a cărui domnie nefastă a polarizat resentimentele tuturor cronicarilor. Răutatea lui Duca era celebră şi dincolo de hotarele ţării, fiind cunoscută de către vecini : turci, tătari, greci şi sîrbi. Duca este pizmaş, „îndelungareţ" la mînie, lacom de averi. Doamna sa îi seamănă întru totul. Jafurile şi abuzurile săvîrşite pentru a smulge bani oamenilor sînt înfricoşătoare : Ursache vistiernicul este dezbrăcat şi legat de un stîlp în ger, Ion Iser, vistiernic, şi Andrei Şipoteanu, vornic, pedepsiţi vara, sînt dezbrăcaţi, unşi cu miere şi legaţi la stîlp. Luat prizonier de polonezi, Duca nu mai poate fi salvat cu banii trimişi pe ascuns de doamna lui, aflată la Constantinopol. Morţii lui Duca, cronicarul îi consacră o pagină sarcastică : în trupul domnitorului s-ar fi găsit pietre preţioase. Constantin Cantemir este lăudat pentru că, deşi ne-

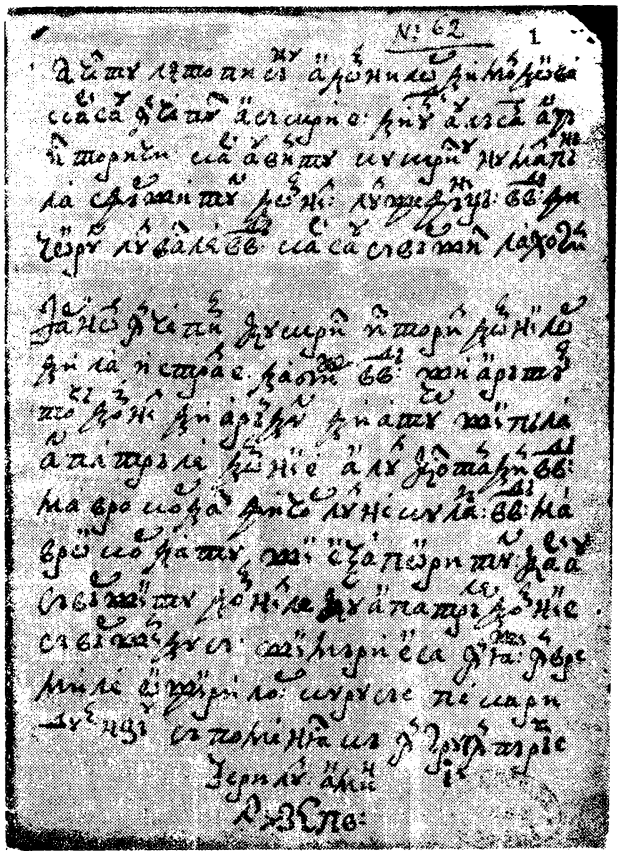

cărturar, ştia bine turceşte, avea limba dulce, era milostiv şi nelacom. Domnia lui a fost tulburată de incursiunile pline de cruzime ale podgheazurilor leşeşti şi de bandele de tîlhari. Cînd mitropolitul Dosoftei a fost luat de Jan Sobieski în Polonia, un leah a prins pe Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu, fostă soţie a lui Timuş Hmelniţki, căreia îi taie capul pentru a o jefui. Antioh Cantemir, deşi mai grosolan în relaţiile cu supuşii, chiar cu cei de rang mare (episcopul Varlaam de Huşi era înfruntat fără reverenţă : „Popo, (...) Ţi-oi rade pletele"), era iubitor de dreptate şi un bun domnitor. Constantin Duca îşi dezvăluie înalta învăţătură în intervenţiile ceremonioase pe care le face în adunările divanului. Epoca e zguduită deopotrivă de sîngeroase evenimente şi de calamităţi naturale. În timpul lui Dumitraşcu Cantacuzino a bîntuit o mare foamete, urmată de ciumă şi de năvălirea fiarelor ; lupii ajunseseră pînă la Iaşi, atacînd în plină zi. Letopiseţul se încheie cu povestirea celei de a doua domnii a lui Mihai Racoviţă. În cronică sînt incluse şi ştiri despre evenimente externe : informaţii despre domnia lui Carol al XII-lea din Suedia şi conflictul acestuia cu Petru cel Mare, descrierea luptei de la Poltava. Limba cronicarului se caracterizează printr-o mare claritate, o topică apropiată celei actuale, printr-o cursivitate rece, asemănătoare expunerii unui istoric.

— *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Ştefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul*, LTM. II, *1—130*, CRL, II, *1—117* ; *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Istratie Dabija pînă la domnia a doua a lui Antioh Cantemir (1661—1705)*, îngr. şi pref. C. Giurescu, Bucureşti, Socec, 1913.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *481—485* ; 2. Sbiera, *Mişcări, 175—176, 296, 312—313* ; 3. C. Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian)*, Bucureşti, Göbl, 1907 ; 4. C. Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul şi Vasile Demian*. Bucureşti. Socec 1914 ; 5. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 39—40* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, *341—346* ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *177—179* ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *287—301* ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *331—337* ; 10. *Ist. lit.*, I, *552—554* ; 11. D. Velciu, *Izvodul lui Miron logofătul*, RITL, XXV, 1976, 1.

A. S.

LETOPISEŢUL CANTACUZINESC [Istoria Ţării Rumâneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini], cronică a Ţării Româneşti din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. *Istoria Ţării Rumâneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini*, mai cunoscută sub denumirea de *Letopiseţul cantacuzinesc*, relatează evenimentele începînd cu întemeierea statului muntean, la 1290 (dată stabilită eronat, potrivit legendei „descălecatului" lui Negru Vodă) şi sfîrşind cu alegerea în scaunul ţării, în 1688, a lui Constantin Brîncoveanu, cu un adaos de date referitoare la primii doi ani ai domniei acestuia. Avînd un pronunţat caracter de compilaţie, letopiseţul are meritul de a conserva cele dintîi însemnări istoriografice ale Ţării Româneşti, constituind, pentru unele perioade, principala mărturie a existenţei unor astfel de texte. Letopiseţul reproduce aproape integral scrieri precum *Viaţa patriarhului Nifon* (expunere amplă a istoriei anilor 1495—1521, înlocuind în unele manuscrise ale cronicii vechile anale, cu un conţinut mai sărac în informaţii), **Istoria lui Mihai Vodă fiul lui Pătraşcu Vodă* (prelucrare a cronicii scrise la curtea lui Mihai Viteazul, datorată probabil iniţiativei Buzeştilor ⟨11, 25⟩), pagini traduse din poema lui Stavrinos *Vitejiile prea cucernicului şi prea viteazului Mihai voievod* sau repovestite după *Istoria celor petrecute în Ţara Românească. Începînd de la Şerban voievod pînă la Gavriil voievod*, alcătuită în versuri greceşti de Matei al Mirelor. Prin intermediul *Letopiseţului cantacuzinesc* s-a putut reconstitui de asemenea nucleul unor anale redactate în limba slavonă pe la 1525, în timpul domniei lui Radu de la Afumaţi, completate treptat în decursul veacului al XVI-lea şi utilizate mai tîrziu în scrierea unei cronici a lui Matei Basarab, ce se presupune că a stat la baza compilaţiei cantacuzineşti ⟨2, 3, 5, 6, 11, 21, 28⟩. Deşi rămîn controversate încă numeroase aspecte de detaliu, referitor la alcătuirea *Letopiseţului cantacuzinesc* s-a ajuns totuşi la un consens privind caracteristicile părţii a doua a scrierii, aceea care îi imprimă şi puternicul accent de cronică a partidei Cantacuzinilor. Rivalitatea dintre cele două grupări boiereşti, Cantacuzinii şi Bălenii, este declanşată aparent de executarea postelnicului Constantin Cantacuzino din porunca domnitorului Grigore Ghica, în 1663, ca urmare a unor intrigi ale adversarilor, cum insinuează cronica. Se acceptă în genere că, în prelungirea letopiseţului lui Matei Basarab, încluzînd cronicile anterioare ⟨2, 4, 5, 11, 21, 24, 27, 28⟩ (după altă opinie, acestea din urmă ar fi fost inserate, fiecare în parte, în compilaţia cantacuzinească ⟨3, 6, 16⟩), îşi începe naraţiunea un contemporan, devotat al Cantacuzinilor, care încheie o primă etapă a relatării sale cu stigmatizarea uciderii bătrînului postelnic. Se presupune apoi că scrierea a fost reluată, după venirea lui Şerban Cantacuzino în scaunul ţării, de acelaşi autor, care aduce povestirea pînă la 1679 ⟨3, 4⟩ şi că, în sfîrşit, ultima parte a cronicii, pînă la 1690, ar fi fost redactată în primii doi ani ai domniei lui Constantin Brîncoveanu. Potrivit altor ipoteze, se consideră epoca de după 1690 ca fiind cea mai prielnică alcătuirii unei însemnate părţi a letopiseţului ⟨15⟩. Un mare număr de exegeţi înclină să recunoască în cronicarul cantacuzinesc pe Stolca Ludescu.

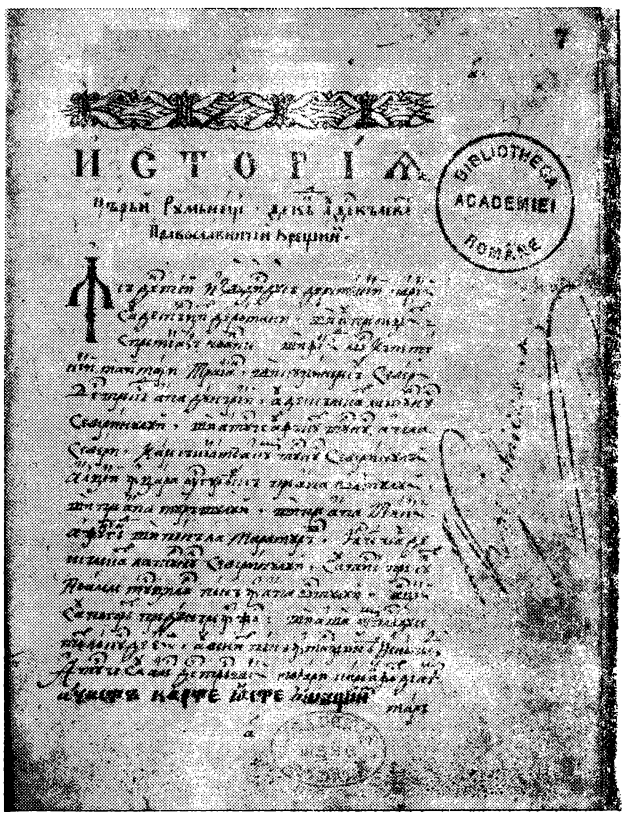

Asumîndu-şi rolul de a justifica şi apăra în scris interesele unei grupări feudale, autorul cronicii cantacuzineşti, cărturar nu de prim rang, cunoscător de slavonă, superstiţios şi bigot, se complace cu modestie în anonimat, acceptîndu-şi fără dificultate condiţia de subordonat. Se înlătură astfel orice premisă de apreciere detaşată a întîmplărilor, din perspectiva unei concepţii, a unei viziuni unificatoare. Istoria rămîne în letopiseţ o înşiruire de date şi evenimente, *Letopiseţul cantacuzinesc*, cea dintîi cronică munteană de la sfîrşitul secolului al XVII-lea, ambiţionînd totuşi o expunere neîntreruptă a faptelor, începînd cu întemeierea ţării. Singură preocuparea autorului de a face elogiul Cantacuzinilor ca şi al predecesorilor autohtoni ai familiei pare să imprime o anumită continuitate numeroaselor fragmente componente ale compilaţiei. În schimb, partea memorialistică a cronicii vădeşte înzestrarea literară a autorului care, asemenea celorlalţi cronicari munteni, aplecaţi spre polemică şi pamflet, discreditează sarcastic, folosind cu efect antiteza, gradaţia, ambiguităţile, imprecaţia, pilda usturătoare, o limbă dedată cu acuza batjocoritoare, colorată şi vie. În rest, contrapunctic, arta revine panegiristului. Cronicarul e pătimaş, interesat şi abil, impulsurile transcriu afectiv o mentalitate. Atitudinea faţă de turci rămîne prudentă, aceea faţă de răscoala dezlănţuită de seimeni la sfîrşitul domniei lui Matei Basarab şi în timpul lui Constantin Şerban, violent ostilă. Capetele de acuzare aduse răzvrătiţilor „covîrşiţi de nebunie şi plini de diavolul" (uciderea unor boieri, umilirea domnului, jaful bisericilor, al caselor boiereşti şi negustoreşti) sînt expuse răspicat, de un devotat al marilor

feudali și de un scriitor îndatorat clișeelor retorice tradiționale. Dar ritmul alert al expunerii, evocarea nervoasă, trădînd deseori impresia momentului trăit, pot duce la caracterizări de mare finețe expresivă, ce irump în succesiunea scenelor, ca în episodul în care Constantin Șerban e încolțit de mercenarii răsculați. Relații încondeind personajele dezagreabile sau, dimpotrivă, elogiind cu aparență de imparțialitate, scapă cronicarului ca în treacăt, după o tehnică stăpînită perfect. Mihnea III Radu „au fost de neamul lui grec cămătar". „Norocul țării" este postelnicul Constantin Cantacuzino, care ar fi stăvilit transformarea ei în pașalîc. Grigore Ghica, devenit domn cu sprijinul postelnicului, se lasă apucat de „doi draci" cu gura, adică de răi sfătuitori — vistierul Dumitrașco Cantacuzino Țarigrădeanul și vornicul Stroe Leurdeanu, ordonînd uciderea binefăcătorului său. Constantin paharnicul, un alt conspirator împotriva Cantacuzinilor, este fiu al armașului Radu Vărzariul, cel cu faimă de jefuitor al țării în timpul lui Matei Basarab, și nepot al unui „grădinari de verze" din Ploiești. Perpetuarea răutății ereditare este astfel de la sine demonstrată și nu rămîne decît a fi formulată cît mai pitoresc învățătura : „nu poate face den mărăcine strugure și din rug smochine". Radu Leon, urmașul în domnie al lui Grigore Ghica, nemulțumește ca protector al grecilor țarigrădeni, rivalizînd cu boierimea locală sau autohtonizată ceva mai devreme. Lipsit de personalitate, cîrmuind sub influența Cantacuzinilor, Antonie din Popești este pentru autorul cronicii — care moralizează simplificînd, țintind a reduce la prototip și la schemă — domnul ideal. Revirimentul adversarilor („Băleanul cu ceata lui"), în a doua domnie a lui Grigore Ghica, atrage noi persecuții asupra celor al căror partizan credincios este cronicarul. Domnia lui Gheorghe Duca, începută sub auspicii favorabile familiei proscrise și revenite la moșiile părăsite în restriște, prilejuiește realizarea celui mai curgător episod al narațiunii, îmbinînd concizia dramatică, detaliul creator de atmosferă și elementul senzațional, aici în ipostaza miraculoasei intervenții divine. Împresurarea gospodăriilor Cantacuzinilor de la Mărginenii Prahovei și Drăgănești, din porunca Ducăi, plecat uneltirilor bălene, într-un ajun pașnic de Sfînt Nicolae, este ultima încercare prin care trec fiii postelnicului, înainte de venirea la domnie a lui Șerban Cantacuzino, în 1678. De aici înainte tensiunea relatării slăbește, politica domnului este aprobată, însă fără atașament excesiv. Autorul pare a fi rămas fidel Elinei Cantacuzino și celorlalți fii ai postelnicesei, ale căror litigii cu voievodul Șerban probabil le cunoaște. Cu informațiile privind moartea lui Șerban Cantacuzino și alegerea lui Constantin Brîncoveanu, apoi tratativele acestuia cu generalul Heissler, ale cărui trupe părăsesc, în 1690, Țara Românească, cronica se încheie. Misiunea cronicarului se sfîrșise firesc, ceva mai înainte, odată cu triumful definitiv al Cantacuzinilor și împăcarea formală a taberelor printr-o căsătorie între fiica lui Șerban și un descendent al Bălenilor.

Ca primă alcătuire însemnată de cronici din Țara Românească de la sfîrșitul veacului al XVII-lea, *Letopisețul cantacuzinesc* a circulat în următoarele două secole în zeci de manuscrise, servind ca sursă documentară fie unor istorici străini ca J. Chr. Engel, fie lui D. Cantemir, M. Kogălniceanu și N. Bălcescu, cel care îl editează întîi, în „Magazin istoric pentru Dacia".

— *Istoria Țărei Românești de cînd au descălecat românii* (publ. N. Bălcescu), MID, IV, 1846, *231—372*, V, 1847, *3—32* ; *Istoria Țărei Românești începînd de la descălecătoarea românilor la Turnul Severinului ; și de supunerea lor sub Radul Negru după trecerea lui din Ardeal aici în țară*, în *Istoria Moldo-Românie*i, II, București, Ioanid, 1859, *1—165* ; *Letopisețul Țării Românești* (publ. Stoica Nicolaescu), RIAF, XI, 1910, partea I, *97—186*, partea II, *346—355* ; *Istoriile domnilor de la Adam pînă au venit Radul Negru voĭievod domn din țara ungurească în țara românească*, în M. Gaster, *Fragmente dintr-o cronică a Țării Românești*, RIR, VII, 1937, fasc. 1—2 ; *Letopisețul cantacuzinesc* (și *Variante*), în *Cronicile românești*, II—III, îngr. și pref. N. Simache și Tr. Cristescu, Buzău, Tip. Dumitrescu, 1942 ; *Istoria Țării Românești. 1290—1690. Letopisețul cantacuzinesc*, îngr. și introd. C. Grecescu și D. Simonescu, București, E.A., 1960 ; *Istoria Țării Românești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini (Letopisețul cantacuzinesc)*, CM, I, *81—223* ; *Istoria Țării Românești. 1290—1690 (Letopisețul cantacuzinesc)*, în I. I. Georgescu, *O copie necunoscută a „Letopisețului cantacuzinesc"*, MO, XIII, 1961, 7—9 ; *[Letopisețul Țării Românești în secolul al XVI-lea]*, LRV, I, *225—235*.

— 1. Gr. G. Tocilescu, *Studie critice asupra cronicelor române*, RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 2 ; 2. Sbiera, *Mișcări, 185—195* ; 3. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 4. C. Giurescu, *Contribuțiuni, 5—8, 20—22* ; 5. Pascu, *Ist. lit. XVII, 134—139* ; 6. Iorga, *Ist. lit., I, 352, 358* ; 7. I. Minea, *O versiune a cronicii lui Stoica Ludescu. Manuscrisul lui Șerban logofătul*, CI, I, 1925, 2—7 ; 8. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *497—500* ; 9. Al. Ciorănescu, *Un act al lui Stoica Ludescu*, RI, XX, 1934, 7—9 ; 10. Călinescu, *Ist. lit., 33—34* ; 11. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *233—239* ; 12. I. Ionașcu, *Documente inedite din perioada 1517—1774*, STD, VIII, 1955, 4 ; 13. I. Ionașcu, *Despre logofătul Stoica Ludescu și paternitatea cronicii „Istoria Țării Românești"*, AUB, istorie, t. V, 1956 ; 14. Virgil Cândea, *„Histoire de la Valachie" de M. Kogălniceanu, adnotată de N. Bălcescu*, SCB, II, 1957 ; 15. Constantin Grecescu, *Rostul „Vieții lui Nifon" în „Istoria Țării Românești de cînd au descălecat românii"*, BOR, LXXVI, 1958, 9 ; 16. C. Grecescu și D. Simonescu, *Introducere* la *Istoria Țării Românești. 1290—1690. Letopisețul cantacuzinesc*, București, E.A., 1960 ; 17. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică și literară a cronicilor muntene*, CM, I. *V—CXXVI* ; 18. Cioculescu, *Varietăți, 29—44* ; 19. Piru, *Ist. lit.*, I, *162—170* ; 20. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *303—360* ; 21. Panaitescu, *Contribuții, 390—476* ; 22. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 148—161* ; 23. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *8—26* ; 24. *Ist. lit.*, I, *384—394* ; 25. Zamfirescu, *Studii, 184—231* ; 26. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *152—155, 208—214* ; 27. G. Mihăilă, *Letopisețul Țării Românești în secolul al XVI-lea*, LRV, I, *221—225* ; 28. Pavel Chihaia, *A fost Negru Vodă un personaj real sau legendar ?*, MI, III, 1969, 5 ; 29. Virgil Cândea, *Letopisețul Țării Românești (1292—1664) în versiunea arabă a lui Macarie Zaim*, STD, XXIII, 1970, 4 ; 30. Sorin Nițâ, *Stabilirea înlănțuirii diferitelor variante ale Istoriei Țării Românești. 1290—1690. Letopisețul cantacuzinesc*, STD, XXIV, 1971, 2 ; 31. Elena Berea-Găgeanu, *Folosirea viitorului la cronicarii munteni*, LR, XXI, 1972, 1 ; 32. Liviu Onu, *Date noi cu privire la Stoica Ludescu. Din nou problema paternității „Letopisețului cantacuzinesc"*, LR, XXI, 1972, 1 ; 33. Ursu, *Memorialistica, 54—56, 249—250* ; 34. Piru, *Analize, 21—37* ; 35. Cătălina Velculescu, *Observații asupra „Cronicii lui Mihai Viteazul" din „Letopisețul cantacuzinesc"*, RITL, XXII, 1973, 2 ; 36. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 88—90, 94—97* ; 37. Ștefan Andreescu, *Considérations sur la date de la première chronique de Valachie*, RRH, XII, 1973, 2 ; 38. Mircea Anghelescu, *Asupra cronicilor muntene din a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 39. Cătălina Velculescu, *Continuitate și salt în transmiterea variantelor „Letopisețului cantacuzinesc"*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 40. Cătălina Velculescu, *Legende : reflexe în istoriografie*, RITL, XXVII, 1978, 1 ; 41. Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, București, Minerva, 1978, *11—88*.

R. Ș.

LETOPISEȚUL DE CÎND S-A ÎNCEPUT, CU VOIA LUI DUMNEZEU, ȚARA MOLDOVEI, v. **Letopisețul de la Bistrița.**

LETOPISEȚUL DE LA BISTRIȚA [Letopisețul de cînd s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei], versiune a cronicii alcătuite în limba slavonă, de unul sau mai mulți autori anonimi, la curtea lui Ștefan cel Mare, în a doua jumătate a secolului al XV-lea și la începutul secolului al XVI-lea, probabil în etape succesive, între 1473—1486, 1496—1504. Deși pusă în legătură cu o tradiție istoriografică, incipientă, anterioară (1), cronica lui Ștefan cel Mare este considerată a fi cea dintîi lucrare cu caracter laic, istoriografic, din literatura română, *Letopisețul de la Bistrița* ilustrînd, alături de **Cronica moldo-germană*, una din versiunile cele mai apropiate de arhetipul rămas necunoscut al acestei scrieri. *Letopisețul de la Bistrița*, descoperit de I. Bogdan la Tulcea în-

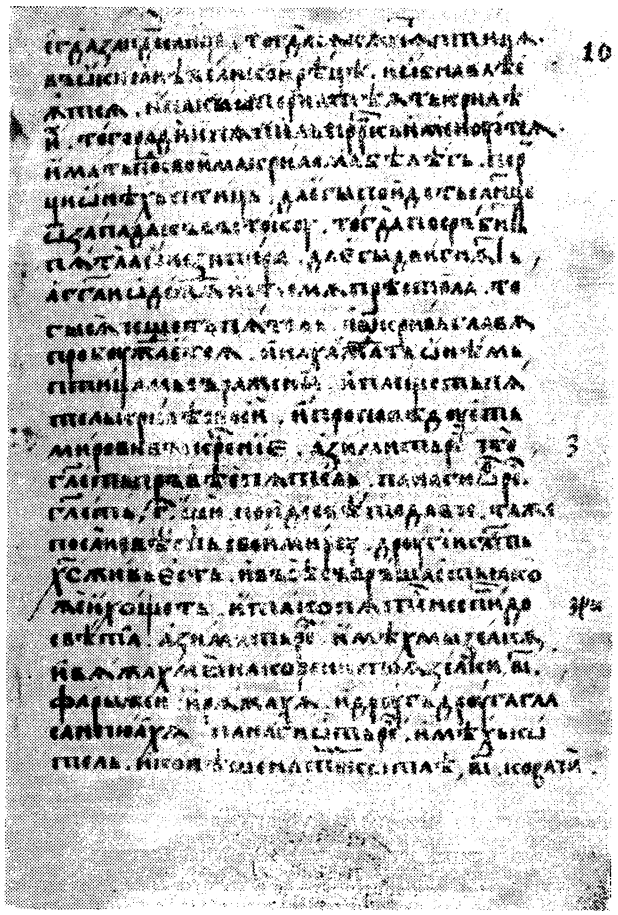

tr-un manuscris miscelaneu de la sfîrşitul secolului al XVI-lea sau începutul secolului al XVII-lea, cuprinzînd fragmente de scrieri bizantine cu caracter religios, apocrif şi istoric, consemnează ştiri privind istoria Moldovei dintre anii 1359—1507. Pentru perioada pînă la 1457 autorul utilizează ca izvoare inscripţii, însemnări aflate pe marginea cărţilor de cult, tradiţia orală. Partea de început a letopiseţului este însă săracă în date şi se limitează, în maniera cronografelor bizantine şi sîrbeşti, la înşiruirea numelor şi anilor de domnie ai primilor voievozi, începînd cu Dragoş. Însemnările referitoare la Alexandru cel Bun şi urmaşii săi, deşi mai variate, nu sînt lipsite de erori. În centrul cronicii se situează, prin extindere şi prin precizia notaţiei, domnia lui Ştefan cel Mare (relatare dictată de imperative politice imediate — ce ar fi constituit, conform unei ipoteze mai noi, nucleul iniţial al letopiseţului ţării, a cărui redactare va fi început să preocupe ceva mai tîrziu, prin anii 1517—1527 ⟨30⟩). Analistul se dovedeşte deopotrivă informat aici asupra evenimentelor petrecute la curte, asupra instituţiilor sociale ale vremii, ca, de pildă, cea desemnînd „vitejii" (cavalerii) ⟨24⟩ sau asupra unor detalii ale luptei antiotomane conduse de Ştefan cel Mare. Dincolo de sobrietatea tonului oficial transpar acum, în evocarea ce se impregnează de atmosferă, unele accente de participare afectivă în descrierea biruinţelor sau înfrîngerilor voievodului. Informaţia precedînd cronicii propriu-zise a lui Ştefan cel Mare, cu trimiteri la epoca anterioară, a întemeierii statului, s-a presupus a fi fost încorporată scrierii ulterior, din perspectiva integratoare a unei alte etape istoriografice, probabil în timpul domniei lui Ştefan cel Tînăr ⟨30⟩. Date din *Letopiseţul de la Bistriţa* au trecut, prin intermediul diferitelor redacţii ale scrierii, în cronica lui Grigore Ureche.

— *Letopiseţul de cînd s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Ţara Moldovei*, în Bogdan, *Cronice inedite*, *34—78*, în CSR, *6—23*, în LRV, I, *29—41*.

— 1. Bogdan, *Cronice inedite*, *1—34* ; 2. Bogdan, *Scrieri*, *374—393* ; 3. Gr. G. Tocilescu, I. Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor, adunate şi publicate cu traduceri şi adnotaţiuni*, AAR, partea administrativă, t. XVIII, 1895—1896 ; 4. Sbiera, *Mişcări*, *162* ; 5. Ştefan Orăşanu, *Ceva despre cronicele Moldovei*, CL, XXXI, 1897, 6, 7 ; 6. Dimitrie Onciul, *Datele cronicelor moldoveneşti asupra anilor de domnie ai lui Alexandru cel Bun*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXVII, 1904—1905 ; 7. N. Iorga, *Cîteva note despre cronicele şi tradiţia noastră istorică*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXIII, 1910—1911 ; 8. I. Vlădescu, *Începutul anului în cronicile moldoveneşti pînă la Ureche*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. IV, 1924—1925 ; 9. Iorga, *Ist. lit.*, I, *125—131* ; 10. Minea, *Letopiseţele*, *passim* ; 11. Vlădescu, *Isvoarele*, *passim* ; 12. Vasile Grecu, *Originea cronicelor româneşti*, OIB, *217—223* ; 13. Puşcariu, *Ist. lit.*, *44—45* ; 14. Pascu, *Letop. mold.*, *passim* ; 15. Cartojan, *Ist. lit.*, I. *30—38* ; 16. Ciobanu, *Ist. lit.*, *91—95* ; 17. Panaitescu, *Contribuţii*, *71—73*, *125—153* ; 18. P. P. Panaitescu, *Letopiseţul anonim al Moldovei*, CSR, *1—5* ; 19. Piru, *Ist. lit.*, I, *19—24* ; 20. I. Lăudat. *Cronicile slavo-române din secolele XV şi XVI*, AUI, ştiinţe sociale, t. VII, 1961 ; 21. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *33—35*, *38—39* ; 22. Crăciun—Ilies, *Repertoriul*, *45* ; 23. *Ist. lit.*, I, *258—261* ; 24. Şerban Cioculescu, *O cronică a „vitejilor"*, VR, XIX, 1966, 4 ; 25. Mihăilă, *Contribuţii*, *102—163* ; 26. Damian P. Bogdan, *„Letopiseţul de la Bistriţa" — la plus vieille des chroniques roumaines — sa langue*, RSE, VI, 1968, 3 ; 27. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *73—75* ; 28. G. Mihăilă, *Letopiseţul de cînd s-a început Ţara Moldovei*, LRV, I. *26—29* ; 29. Chiţimia, *Probleme*, *13—27* ; 30. Ştefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, XCIII, 1975, 1—2.

R. Ş.

LETOPISEŢUL DE LA PUTNA [Povestire pe scurt despre domnii Moldovei], versiune a cronicii scrise în limba slavonă, la curtea lui Ştefan cel Mare, de unul sau mai mulţi autori anonimi, în secolul al XV-lea şi la începutul secolului al XVI-lea. Se crede că această prelucrare a cronicii oficiale s-a realizat la mănăstirea Putna, între anii 1517—1527 ⟨9, 18⟩. Există două variante apropiate ale *Letopiseţului de la Putna*, descoperite de I. Bogdan la Kiev şi, respectiv, la Petersburg, în două culegeri manuscrise redactate în mediobulgară, cuprinzînd, alături de cronica românească, fragmente de scrieri bizantine şi slave cu caracter teologic, filologic şi istoric. Amîndouă culegerile au fost alcătuite în mănăstirile din nordul Moldovei şi au ajuns în Rusia în împrejurări ce nu se cunosc. La 1561, călugărul Isaia din Slatina, presupus a fi devenit episcop de Rădăuţi în vremea lui Ioan Vodă (cel Cumplit) ⟨9⟩, încheia copierea culegerii aflate de I. Bogdan la Kiev. Manuscrisul descoperit la Petersburg datează, de asemenea, din a doua jumătate a secolului al XVI-lea sau de la începutul secolului al XVII-lea. În culegerea de la Kiev, *Letopiseţul de la Putna* precede cronicile lui Macarie şi Eftimie. În codicele de la Petersburg, letopiseţul lui Azarie include *Letopiseţul de la Putna* şi cronica lui Macarie. O traducere românească a letopisetului, datînd din 1770 şi aparţinînd lui Vartolomei Măzăreanu, s-a transmis împreună cu manuscrisul culegerii sale de povestiri şi sfaturi morale *Învăţătură dulce sau Livada înflorită*, copiat la mănăstirea Bisericani la 1800. *Letopiseţul de la Putna* narează evenimente din istoria Moldovei petrecute între anii 1359—1526, respectiv 1359—1518 (în varianta manuscrisului de la Petersburg). Pe alocuri, pare o versiune prescurtată faţă de **Letopiseţul de la Bistriţa*. *Letopiseţul de la Putna* consemnează totuşi o serie de date privind domnia lui Ştefan cel Mare, inexistente în celelalte va-

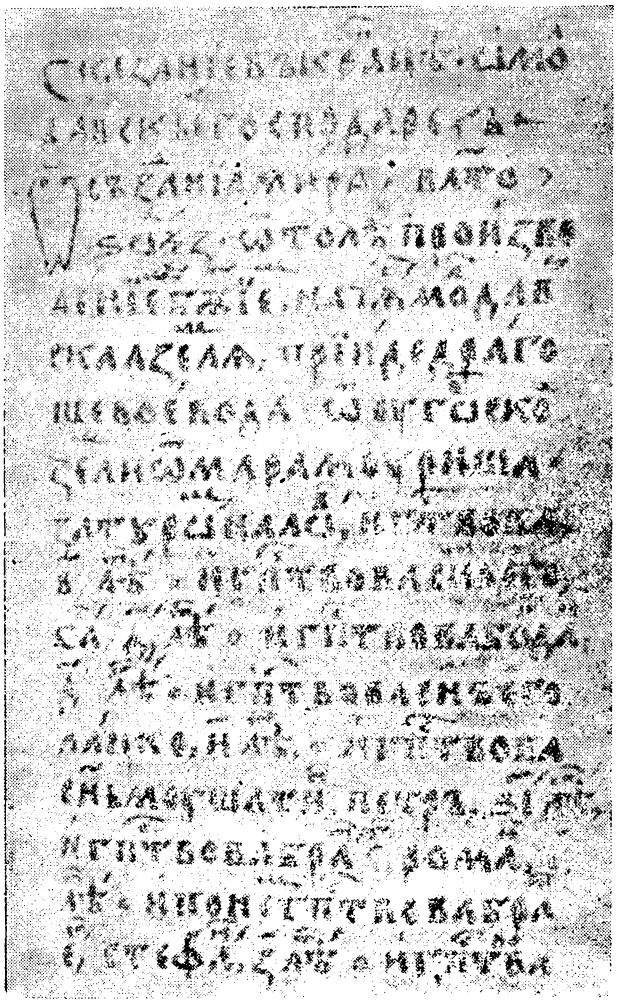

riante cunoscute ale cronicii oficiale. Este versiunea care se distinge prin abundența detaliilor privind istoricul și viața internă a mănăstirii Putna.

— *Povestire pe scurt despre domnii Moldovei*, în Bogdan, *Vechile cronice, 143—148, 193—198*, în I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909, în CSR, *43—52, 55—66, 69—73*.

— 1. Bogdan, *Vechile cronice, 1—41, 104—139, 243—267* ; 2. Bogdan, *Scrieri, 270—302, 346—372, 416—431, 457—463* ; 3. Sbiera, *Mișcări, 162—163* ; 4. Ștefan Orășanu, *Ceva despre cronicele Moldovei*, CL, XXXI, 1897, 6, 7 ; 5. I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909 ; 6. A. Iațimirski, *Die ältesten slavischen Chroniken moldawischen Ursprungs*, ASPH, XXX, 1909, *481—532* ; 7. N. Iorga, *Cîteva note despre cronicele și tradiția noastră istorică*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIII, 1910—1911 ; 8. I. Vlădescu, *Inceputul anului în cronicile moldovenești pînă la Ureche*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. IV, 1924—1925 ; 9. Iorga, *Ist. lit.*, I, *125—131* ; 10. Minea, *Letopisețele, passim* ; 11. Vlădescu, *Izvoarele, passim* ; 12. Vasile Grecu, *Originea cronicelor românești*, OIB, *217—223* ; 13. Pușcariu, *Ist. lit.*, *44—45* ; 14. Pascu, *Letop. mold., passim* ; 15. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30—38* ; 16. Ciobanu, *Ist. lit., 95—98* ; 17. Panaitescu, *Contribuții, 71—73, 125—153* ; 18. P. P. Panaitescu, *Letopisețul de la Putna*, CSR, *41—43, 53—55, 67—69* ; 19. Piru, *Ist. lit.*, I, *19—24* ; 20. I. Lăudat, *Cronicile slavo-române din secolele XV și XVI*, AUI, științe sociale, t. VII, 1961 ; 21. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *33—35, 38—39* ; 22. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 46—47, 431—432* ; 23. *Ist. lit.*, I, *258—261* ; 24. Mihăilă, *Contribuții, 104—163* ; 25. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *73—75* ; 26. Chițimia, *Probleme, 13—27* ; 27. Ștefan Andreescu, *Inceputurile istoriografiei în Moldova*, BOR, XCIII, 1975, 1—2.

R. Ș.

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA ȘTEFAN SIN VASILE VODĂ, DE UNDE ESTE PĂRĂSIT DE MIRON COSTIN LOGOFĂTUL v. **Letopisețul anonim al Țării Moldovei (1661—1709).**

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA DOMNIA ÎNTÎI ȘI PÎNĂ LA A PATRA DOMNIE A LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT v. **Letopisețul anonim al Moldovei (1733—1774).**

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVII DE LA DOMNIA LUI ISTRATI DABIJA VV. PÎNĂ LA A TREIA DOMNIE A LUI MIHAI RACOVIȚĂ VV. v. **Cronica anonimă racoviteană.**

LIBERALUL, cotidian politic care a apărut la Iași între 26 noiembrie 1880 și 31 martie 1888. Oficios al partidului național-liberal, **L.** înlocuia gazeta „Ștafeta" (1878—1880) și era condus și redactat, pînă în anul 1884 (cînd va scoate „Lupta"), de G. Panu, cu o întrerupere în anul 1881, tînărul politician și scriitor devenind atunci șef de cabinet la Ministerul de Interne. Din 1884 și pînă cînd își va înceta apariția, gazeta a fost redactată de poetul și ziaristul I. N. Roman. G. Panu inaugura foiletonul gazetei cu un studiu despre A. de Musset, în care încearcă să caracterizeze comparativ și metoda de creație a lui M. Eminescu. Tot Panu este, probabil, și autorul cronicilor dramatice apărute în **L.** prin anii 1881—1882, cronici care protestau împotriva avalanșei de traduceri din repertoriul teatral francez de bulevard. Referindu-se la reprezentațiile Teatrului Național din Iași, cronicarul proceda metodic, analizînd textul dramatic în sine, ca pe orice operă literară, apoi calitatea traducerii, jocul actorilor și chiar mizanscena. Preluînd rubrica, I. N. Roman, care întrebuința anagrama Morna, continuă în același spirit, ilustrîndu-se mai ales în analiza spectacolelor cu piesele lui I. L. Caragiale. Tot el, într-un ciclu de cronici, discută limba și stilul publicistic, ceea ce îi aduce un răspuns de o asprime nejustificată din partea „Contemporanului", prin Mordax (I. Nădejde). **L.** a publicat și republicat versuri de C. Negri (*Hora de la Răducăneni*), Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni, V. Alecsandri, Tr. Demetrescu și I. N. Roman. Cu excepția unor nuvele ale lui N. Gane și D. Zamfirescu, republicate din „Convorbiri literare", din care se relua și studiul *Poeți și critici* al lui T. Maiorescu, proza din **L.** este neglijabilă (B. N. Lupu, V. Marinescu). Un ciclu de schițe intitulat *Din viața poporului evreu* publica Magnus (poate M. Gaster). Cîteva traduceri din A. Achard, A. Marcade, Catulle Mendès, Em. Gaboriau și Maupassant (făcute de B. N. Lupu și N. D. Popescu) asigurau materia literară necesară foiletonului.

R. Z.

LIBERTATEA v. **Românul.**

LICEUL ROMÂN, publicație periodică apărută la București, bilunar, între 24 ianuarie și 24 mai 1870. Gr. H. Grandea a editat și redactat această revistă, destinată „celor ce voiesc să învețe singuri". Este, probabil, prima inițiativă de acest gen în istoria presei românești. **L. r.** avea un aspect compozit — Grandea o voia chiar enciclopedică — dar multe din articolele publicate, transcrise grăbit din diversele dictionare și manuale pe care le avea la îndemînă, sînt simple rezumate ale unui diletant. Totuși, printre ele sînt și cîteva care aparțin unor specialiști, ca profesorii N. I. Șerbănescu, dr. C. I. Istrati ș.a. Gr. H. Grandea republică un interminabil studiu în care încearcă să definească literatura ca artă. Textul este, desigur, tradus din franceză sau germană. B. V. Ver-

mont traduce cîteva fragmente din *Don Carlos* de Schiller. În două numere consecutive este republicat *Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională* al lui M. Kogălniceanu.

R. Z.

LIGA LITERARĂ, revistă literară lunară apărută la București, din iunie 1893 pînă în octombrie 1895 și în 1898, într-un singur număr (august). Colaboratori permanenți erau Bonifaciu Florescu, M. Demetriade, Al. Obedenaru, I. C. Săvescu, O. Dabija și obscurii I. Ianovitz, Chr. Dimpol, E. Umbreanu. Revistă de grup, lucru subliniat și prin titlu, **L. l.** a publicat cu regularitate încercări de „poezie nouă", exerciții simboliste sau chiar decadente, fără a susține teoretic această atitudine de frondă și, alături de acestea, producții lipsite de orice notă particulară. Tendințele revistei sînt evidente în versurile poeților M. Demetriade, Al. Obedenaru, I. C. Săvescu. Astfel, M. Demetriade publică o poezie a nevrozei, obsedată de urît, în care sînt accente de sinceritate dar și multă poză, Al. Obedenaru cultivă de preferință macabrul, amintind adesea atmosfera de morbid și bizar a *Nevrozelor* lui M. Rollinat. Motive romantice și simboliste apar la I. C. Săvescu („poetul blestemat", dezgustul copleșitor, visul evadării în exotic). Discipoli ai lui Al. Macedonski, M. Demetriade și Al. Obedenaru au la rîndul lor imitatori: O. Dabija, poet nu lipsit de îndemînare, și I. Ianovitz. B. Florescu rămîne la exercițiile sale de versificație și la poemul în proză. Versificări, neînsemnate, publică Ana Ciupagea și Chr. Dimpol, iar proză — E. Umbreanu, Vl. Macedonski, I. I. Livescu, S. S. Secula. Traducerile sînt foarte eterogene: Ovidiu, V. Hugo, Petőfi, L. Tolstoi, Catulle Mendès, J. Lemaître. Mai numeroase sînt traducerile din E. A. Poe, între care poemul *Corbul,* tălmăcit de I. C. Săvescu. Tot Săvescu traduce în versuri din *Antigona* lui Sofocle. **L. l.** a mai publicat o selecție din versurile lui Al. Depărățeanu, poet prețuit de Al. Macedonski.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.,* 376.

S. C.

LIGA ORTODOXĂ, ziar care apare la București între 20 iulie 1896 și 1 ianuarie 1897, sub direcția lui Al. Macedonski. De la 20 octombrie la 8 decembrie 1896 are un supliment literar săptămînal (opt numere). **L. o.** este ziarul disidenței liberale a lui P. S. Aurelian care, împotriva noului guvern al lui D. A. Sturdza, ia apărarea mitropolitului Ghenadie, caterisit de Sf. Sinod sub presiunile guvernului. Sub conducerea lui Al. Macedonski, **L. o.** dezlănțuie o violentă campanie antidinastică. Regele este acuzat de „trădarea românismului" și de surparea bisericii ortodoxe. **L. o.** a fost una dintre cele mai intransigente publicații antimonarhice ale epocii. În foiletonul literar, Macedonski publică poezii contestatare, ca *Pămînt, Proletarii,* și o nuvelă naturalistă *(Între cotețe).* Se traduce din Zola *(Le Ventre de Paris)* și se publică două romane de senzație și de mistere ale lui D. Caselli *(Lupta pentru mărire, Misterele inchiziției).* Suplimentul literar al **L. o.** a fost una din publicațiile prin care Al. Macedonski încerca să suplinească „Literatorul", într-o perioadă în care revista nu a apărut. Aici Macedonski își continuă pledoaria, începută la „Literatorul", pentru simbolism. Poezia este definită, în paginile **L. o.,** în spirit simbolist, ca „muzică" (Al. Macedonski, *Poezie și poeți contemporani),* „armonie" — Gr. Pișculescu (Gala Galaction), *Macedonski;* ea este rodul unui moment de exacerbare senzuală, de „nevroză" (Al. Macedonski, *Simțurile în poezie).* Al. Macedonski vorbește, referindu-se la *Clara noapte,* poezia lui I. Theo (Tudor Arghezi), de preschimbarea fiecărei litere într-o notă muzicală; Gala Galaction găsește în poezia lui Macedonski corespondențe baudelairiene. Se accentuează asupra distincției dintre poezie („fantezie, muzică, imagine, culoare") și cugetare (Al. Macedonski, *Despre poezie).* În contra curentului imitatorilor lui Eminescu, Macedonski se străduiește să impună nume noi. **L. o.** are meritul de a fi adăpostit în paginile ei primele versuri ale lui T. Arghezi și debutul lui Gala Galaction. Recomandînd cititorilor pe tînărul I. Theo, Macedonski intuiește pe cutezătorul poet care va rupe cu „tehnica veche a versificației, cu banalitatea imaginilor și ideilor". Tudor Arghezi debutează în numărul 1 al suplimentului literar cu poezia *Valea Saulei,* urmată de „exerciții simbolisto-instrumentaliste" *(Mai în roz, Zori de aur, Do-re-mi),* iar Gala Galaction, cu un *Tablou uitat,* de fast medieval și clișee simboliste. În dorința de a păstra în jurul său un grup și de a impune o direcție literară, Macedonski lansează în **L. o.** pe discipolul său C. Cantilli, poet lipsit de originalitate, în versurile căruia descoperea un suflet naiv, primitiv și calitățile naturaleții și simplității. Colonelul Gh. Boteanu și D. Caselli, scriitori mediocri, dar făcînd parte din grup, sînt de asemenea recomandați publicului. Alături de Al. Macedonski (cu *Psalmi moderni, Ploaia, Gusla, Ecourile nopții, Cameea),* au publicat poezii în **L. o.** Aristide și C. Cantilli, Elisabeta M. Z. Ionescu, iar D. Caselli, romanul „istorico-dramatic" *Olteanca cea frumoasă.* **L. o.** popularizează prin scurte portrete scriitori străini contemporani: P. Loti, P. Bourget, Sully Prudhomme, Catulle Mendès, J. Richepin, A. Tennyson, dar și pe Shakespeare. Au apărut traduceri din L. Uhland și Jean de Rouvray.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 376;* 2. Marino, *Macedonski, 296—300;* 3. A. Iliescu, *Rev. lit., 208—216.*

S. C.

LIGA ROMÂNĂ, publicație periodică apărută la București, săptămînal, de la 16 iunie 1896 pînă la 2 ianuarie 1900. Era organul de presă al Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor. Pînă la începutul anului 1897, **L. r.** a avut format de ziar, apoi de revistă. Un comitet de redacție, din care făceau parte toți membrii comitetului executiv al Ligii (politicieni, profesori universitari, scriitori), își asumă răspunderile redacționale. Printre gazetarii profesioniști care au redactat, de fapt, **L. r.** se numără G. Bogdan-Duică și Nerva Hodoș. Revista urmărea, așa cum reiese din articolele-program, realizarea unității culturale a tuturor românilor, socotită un prim pas spre realizarea unității naționale. Interesele naționale, se afirmă în numărul din 5 ianuarie 1897, se înlănțuie cu chestiunile de politică generală, de știință sau de literatură. **L. r.** își propune să le discute în ansamblu. Colaboratorii politici ai revistei sînt V. A. Urechia, I. G. Sbiera, C. Rădulescu-Motru; M. Strajanu, Nerva Hodoș (sub pseudonimul Nerva Codru) și G. Bogdan-Duică împletesc publicistica literară cu aceea politică. G. Bogdan-Duică dădea pentru fiecare număr și recenzii, note, informații culturale. Em. Grigorovitza publica un ciclu de amintiri din tinerețe, vizibil influențat de *Amintiri din copilărie* ale lui I. Creangă, interesante atît ca document, cît și ca scriere literară. Însemnările de călătorie ale lui Ovid Densusianu și minuțioasele foiletoane literare scrise de G. Bogdan-Duică, dedicate, mai ales, realităților culturale transilvănene, echilibrau sumarul periodicului, ale cărui scopuri rămîn, în primul rînd, politice.

R. Z.

LITERATORUL, revistă literară care apare la Bucureşti, cu mari întreruperi, de la 20 ianuarie 1880 pînă la 12 octombrie 1918, sub direcţia lui Al. Macedonski. Într-o primă serie, ianuarie 1880 — martie 1885, **L.** are o apariţie ceva mai regulată, deşi din anul 1884 nu se cunosc decît cinci numere, nedatate, iar în 1885 au apărut şapte numere în numai trei luni (ianuarie—martie). Din seria a doua (noiembrie 1886 — ianuarie 1887) au apărut trei numere ; în 1890 (seria a treia), de asemenea, trei numere. În 1892, 1893, 1894 revista apare regulat (în 12 sau 13 numere anual), dar în 1895 sînt scoase doar două numere, din cauza plecării lui Macedonski la Paris. În anii de pînă la apariţia unei noi serii, alte publicaţii macedonskiene, ca „Revista literară" (care îşi numerota anii de la 1880), „Revista independentă" (un număr, 1887) şi „Liga ortodoxă" (1896) sînt menite să întreţină spiritul de la **L.** Revista reapare în 1899 (20 februarie — 10 iunie), în 1900 (număr unic) şi în 1904 (două numere). Într-o ultimă serie, de la 29 iunie la 12 octombrie 1918, revista apare ca „organ al grupării intelectualilor". Sufletul revistei a fost tot timpul Al. Macedonski, directorul ei. În 1893, pe copertă apare numele lui V. A. Urechia, preşedintele de onoare al Societăţii literare înfiinţate în 1882, societate care patrona acum revista. În 1892 şi 1893 figurează ca director (mai mult onorific), alături de Macedonski, principesa Maria D. Ghica, poetă de limbă franceză, care susţinea materialiceşte publicaţia şi prin persoana căreia revista primea girul aristocraţiei, măgulitor pentru orgoliosul poet. Redactor şi administrator al primei serii era Th. M. Stoenescu. În 1890 sînt menţionaţi ca redactori M. Demetriade, Al. Obedenaru, Carol Scrob, I. S. Spartali. În 1892—1893, prim-redactor este Cincinat Pavelescu.

Revista, gîndită de mentorul său ca publicaţie antijunimistă, debutează cu un program destul de cuminte şi cu un ideal de artă care din multe puncte de vedere nu contrazice de fapt obiectivele literare junimiste. Într-un articol despre *Fond şi formă*, Macedonski vede în „idee" şi „formă" condiţiile obligatorii de existenţă a literaturii ca artă. Nu un rigorism al criticului estetic, ca pe T. Maiorescu, îl caracterizează pe mentorul **L.**, ci mai degrabă afişarea cu superbie, dar mai mult teoretică, a unui purism programatic, declarat, nu şi aplicat în selecţia materialelor de publicat. **L.** — stindard intransigent al artei pure (al „literaturii înalte") — se adresează „oamenilor de gust". Fronda antiburgheză şi antifilistinismul revistei au o îndreptăţire estetică. Macedonski se vrea creatorul unei direcţii noi. Treptat, programul revistei se precizează polemic. **L.** îşi revendică insistent o tradiţie şi anume tradiţia paşoptistă şi descendenţa heliadescă (interesul arătat limbii literare, adoptarea unei ortografii etimologice), fapt de apreciat la o revistă care va promova cele mai noi experienţe literare. Este semnificativă această racordare (mai mult declarativă) la spiritul paşoptist, privit în epocă şi chiar mai tîrziu ca o ţintă a criticii junimiste. Opoziţiile sînt aproape sistematice. Ateismului junimist i se opune ataşamentul faţă de religie, rămas fără dezvoltări teoretice sau literare în revistă. Acuzînd, frecvent şi exagerat, Junimea de „germanism" şi „pesimism schopenhauerian", Macedonski susţine în **L.** ideea apartenenţei noastre la lumea şi spiritualitatea latină. Criteriul latinităţii, ferment al spiritului naţional, va deveni argumentul cel mai utilizat şi mai specific antijunimist. În virtutea acestui criteriu, Macedonski încerca reabilitarea liricii de influenţă franceză (nu numai pe D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, ci şi

ANUL I. Numărul 20 bani

LITERATORUL

Apare Duminecă

— Duminecă, 20 Ianuarie 1880 —

pe Al. Depărăţeanu, Al. Sihleanu), spiritul latin găsind numeroşi adepţi minori la **L.** Chiar colaborarea unor scriitori francezi (St. Le Métayer, L. Chardon, Fr. Nizet ş.a.) capătă astfel o semnificaţie generală, de adeziune la universul spiritual latin, pe lîngă faptul că Macedonski nutrea iluzia că prin asemenea nume revista ar intra în circuitul european de valori. Macedonski se străduieşte să facă din **L.** o şcoală, lecţiile de prozodie clasică şi de artă literară urmărind să impună poeziei româneşti reguli, să fixeze limba şi versul. Numeroasele atacuri ale cercului de la **L.**, îndreptate împotriva lui Eminescu cel mai adesea, nu erau decît o punere în evidenţă, fără bună credinţă, a ceea ce se considera greşeală de versificaţie în raport cu norma clasică. Respingerea lirismului elegiac-intimist, care prolifera în epoca epigonismului posteminescian, se face de pe poziţia poeziei sociale, o poezie „bărbată", cugetată, izvorîtă din suferinţă, umanitară. Manifestul este poezia *Destul*, apărută în **L.** Dezvoltările se fac în prefaţa ediţiei de poezii din 1882 a lui Macedonski. În critică, Macedonski va contesta poziţia lui Maiorescu, ceea ce el numea, evident nedrept, verdictul dat de la înălţimea „unei simple slăbiciuni sau bunăvoinţe". Valabilă teoretic rămîne însă pledoaria pentru o critică analitică. Literatorişţii îşi susţin ideile polemic, mai degrabă negînd violent decît argumentînd sistematic. Macedonski încearcă semeţia celui care îndrăzneşte să se opună curentului general. Atacurile împotriva Junimii, faţă de care la început se încercase, timid, chiar o politică de apropiere (Macedonski dedica volumul său de poezii din 1882 lui Maiorescu), debutează prin lovirea lui M. Eminescu. *Frunze găsite prin volume*, semnat Rienzi, analizează poemul *Călin (File din poveste)* cu o totală neînţelegere a artei eminesciene, redusă, cu iritare, la „idei bolnave" în „cuvinte pocite". Eminescu îl atacase pe Macedonski în „Timpul". Macedonski ripostează, ca de obicei, necontrolat, orgolios. Este reprodus în **L.**, după „Telegraful", un portret insultător pe care N. D. Xenopol îl făcuse marelui poet. În 1883, coincizînd (după disculpările de mai tîrziu) în mod nefericit cu îmbolnăvirea poetului, apărea epigrama care a dezlănţuit o adevărată campanie împotriva lui Macedonski şi a hotărît destinul lui în epocă. Epigrama rămîne penibilă din multe puncte de vedere, dar discordia dintre cei doi poeţi pare inevitabilă, avînd în vedere rivalitatea de grup, profundele incompatibilităţi temperamentale, concepţia diferită

asupra poeziei. În 1890 încă, Macedonski formula, în acelaşi spirit polemic deformator, observaţii asupra versificaţiei eminesciene în articolul *Cestiuni ortografice, literare şi politice*. Mai tîrziu, în 1904, discipolul lui Macedonski, M. Demetriade, în *Iconoclaştii*, îi va recunoaşte lui Eminescu talentul, explicînd evoluţia lui „nefericită" prin influenţa Junimii. Între cei împotriva cărora **L.** a purtat campanii polemice este şi V. Alecsandri. Iritat de „domnia literară" a celui care în 1882 primea premiul „Năsturel Herescu" al Academiei, Macedonski (candidat şi el, respins încă în 1878) supune unei analize critice tăioase, pătimaşe, deşi cu unele observaţii judicioase, opera lui Alecsandri, reproşîndu-i superficialitatea, datorată inexistenţei unei experienţe a durerii, sărăcia ideilor, excesul diminutival. Răspunsul Junimii va fi ignorarea dispreţuitoare a **L.** şi a directorului său. Capitolul campaniilor polemice este mult mai amplu. Articolul *Les Petits maîtres*, semnat Polit, atacă pe B. Delavrancea, Al. Vlahuţă şi C. Mille. Sînt surprinse în „Contemporanul", faţă de care **L.** se găsea într-un total dezacord de poziţie şi de ideal estetic, greşeli de istorie literară. În 1893, o notiţă îl acuză de plagiat pe G. Coşbuc. Faţă de aproape toţi scriitorii epocii, **L.**, prin Macedonski, are o poziţie negativistă, explicabilă, în parte, prin eforturile acestuia de a crea şi a impune o poezie pe care gustul epocii încă nu o recepta, dar agravată, nu rareori, de patimă şi invidie. De reţinut este totuşi, în primul rînd, constanţa opoziţiei, structurale, faţă de intimismul elegiac şi de tradiţionalism. **L.** îşi precizează poziţia şi faţă de curentele literare străine : naturalismul este judecat din perspectiva unor norme clasice de către B. Florescu ; M. Demetriade, în 1887 *(Noua evoluţie literară)*, repetă confuzia, frecventă în epocă, dintre realism şi naturalism, pe care Macedonski îl respinge de pe poziţii romantice (naturalismul împiedică „ascensionarea spre ideal"). Excesele moderniste, sub semnul cărora a fost pusă orientarea **L.**, apar totuşi destul de rar. Poezia picturală şi obiectivistă, parnasiană, este respinsă (B. Florescu, *Despre poezia descriptivă*), pentru lipsa „simţămîntului". Articolele lui Macedonski, *Poezia viitorului* (1892), *În pragul secolului* (1899), ca şi *Noul curent literar* (1899) al lui Şt. Petică au fost considerate actul de naştere al simbolismului în literatura noastră, dar Macedonski interpretează simbolismul mai mult ca un neoromantism, ca „abstragere din viaţa reală, reîntoarcere şi urcare către frumos", „triumf al fanteziei şi cugetării". În 1918, după ce simbolismul se impune pe plan european, Macedonski, printr-o mişcare de restabilire a echilibrului, se găseşte la polul opus, pe poziţii clasice, condamnînd afectarea, poza, lipsa de conţinut din poezia decadentă *(Versul simfonic*, 1918). În domeniul ideilor literare, al teoriei poeziei, cu deschideri spre specificul poeziei moderne, **L.**, prin Macedonski, a jucat un rol de pionier. În momentul în care sînt formulate, teoretizările lui Macedonski despre poezie anticipă cele mai noi experienţe din domeniul lirismului. Macedonski publică versuri libere (poezia *Hinov*, 1880) înaintea lui G. Kahn şi J. Laforgue. Dovadă a unei înţelegeri moderne a conceptului de poezie şi a limbajului poetic este ideea de „nelogică" „sublimă" a adevăratei poezii *(Logica poeziei)*. Absurdul poeziei, înrudirea ei de esenţă cu muzica reprezintă aproximări intuitive ale inefabilului poetic. Macedonski anticipă, într-o formă mai simplă, experienţele instrumentaliste ale lui René Ghil, apropiind arta versurilor de arta muzicii şi alfabetul de scara muzicală. În 1892 el proclama unirea simbolismului cu instrumentalismul drept „ultimul cuvînt al geniului omenesc". Pledoaria pentru simbolism este continuată în 1899 *(În pragul secolului)* ; cuceririle simboliste („muzică, imagine, culoare") sînt însemnele adevăratei poezii. Macedonski formulează *(Simţurile în poezie*, 1895) o teorie senzualistă a cunoaşterii poetice, punct de plecare pentru o poezie modernă, care face din senzaţie un material oferit literaturii, dar şi experienţelor sinestezice („audiţia colorată"). Şt. Petică accentuează şi el asupra ideii de înnoire în lirică, acţiune în care revistei **L.** îi revine rolul de deschizător de drumuri *(Noul curent literar)*.

Formulările teoretice macedonskiene, îndrăzneţe pentru vremea lor, nu au dus în practica poetică la rezultate pe măsură. Experienţele instrumentaliste au dat doar numeroase încercări de armonie imitativă. Teoretizările despre arta versurilor şi-au găsit ecoul în exerciţii şi variaţiuni formale (încercări de sextină, sonet dublu şi rondel). În primii ani ai revistei, poezia, care ocupă cel mai larg spaţiu, are un izbitor aspect tradiţional : motive ale romantismului macabru şi byronian, erotică sentimentală, facilă, pastel tradiţional şi poezia copilăriei, satiră în tradiţie paşoptistă. Teoretizările asupra poeziei sociale sînt susţinute de o poezie a durerii proletare. În prima perioadă, în afară de D. Zamfirescu şi de Tr. Demetrescu, au mai colaborat B. Florescu, Th. M. Stoenescu, Carol Scrob, I. N. Polychroniade, junimiştii Th. Şerbănescu, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, ca şi începătorii I. I. Truţescu, I. N. Iancovescu, St. Grozea ş.a. Meritul **L.** în lirică este acela de a fi publicat cea mai mare parte din poezia lui Al. Macedonski şi de a fi încercat, mai ales sub raport tematic, o înnoire, prin deschiderea faţă de orientările noi în poezie, manifestă în colaborările lui M. Demetriade, I. C. Săvescu, Al. Obedenaru, C. Cantilli, Cincinat Pavelescu (nu toate de aceeaşi valoare) şi, după 1890, la Şt. Petică, Al. Petroff, D. Karr, G. Donna, G. Orleanu, Al. T. Stamatiad, Oreste. Evoluţia unor teme romantice şi unele influenţe literare apusene duc spre un amestec specific de romantism, parnasianism şi simbolism. Descripţia parnasiană pură este o apariţie destul de rară în **L.** Mult preţuită de Macedonski la D. Zamfirescu (în *Levante şi Calavryta)*, ea se aliază cu sentimentalismul. Parnasiene sînt poemul macedonskian *Ospăţul lui Pentaur* şi o *Fantezie blondă* de Cincinat Pavelescu sau *Către lună* de I. C. Săvescu. În *Helina* lui Al. Petroff parnasianismul descripţiei este tulburat de reminiscenţe simboliste : exacerbare senzorială, note muzicale etc. Din satanismul baudelairian Macedonski reţine implicaţiile titaniene şi tema lirică a scindării între puritate şi păcat, în timp ce I. C. Săvescu îi adaugă expresia unui orgoliu creator, victorios. La aceeaşi sursă trimit şi predilecţia pentru plăcerile „îngrozitoare" sau stările ambigue, Baudelaire fiind receptat la noi mai ales prin discipolul său, M. Rollinat (tradus în **L.** chiar în 1883, anul apariţiei *Nevrozelor)*. Th. M. Stoenescu, cu gesticulaţia agonică şi fanteziile macabre din *Necrofilul, Prinţul Ral*, Al. Obedenaru, cu insistenţa sa morbidă între fantastic, macabru şi bizar *(Cadavrul şi scheletul)*, se numără printre imitatorii poetului francez. Sub influenţa lui Baudelaire apare, la M. Demetriade mai ales, o poezie a *spleen*-ului. Peisajul devine proiecţie interiorizată, evocînd viziuni fantastice, tărîmuri ale visului. Regresiunea în trecut duce la identificarea cu stări mai vechi, avataruri, în decorul epocilor revolute. Călătoria devine şi ea fie nedefinită, lăuntrică, traducînd paralelisme tulburătoare (plecare-moarte), fie exotic îndepărtată. Se cultivă o poezie a pietrelor preţi-

oase. Explorarea universului floral, incitînd la fiori, extaze, sinestezii (muzică, culoare, parfum), erotica, prin excelenţă senzuală, instinctuală, demistificatoare, acompaniată baudelairian de viziunea descompunerii şi a morţii (Macedonski, *Idile brutale*, M. Demetriade, *Spasm*, *Desflorare*, *Beţia cărnii*, C. Pavelescu, *Senzitivă*), sînt de nuanţă simbolistă, ca şi poezia obiectelor simbolice şi evocatoare (G. Orleanu, *Pendula de stejar*). Mai rare, prin Şt. Petică, apar stilizări prerafaelite (*Serenadă*, *Imn profan*), anticipate, prin atmosfera de religiozitate şi hieratismul graţios al gesturilor, de Cincinat Pavelescu (*Fecioara*, *Bisericească*). Dintre marii poeţi români ai secolului al XX-lea sînt prezenţi, la începuturile creaţiei lor, în paginile **L.**, G. Bacovia şi I. Barbu. Proza publicată în **L.** este remarcabilă, îndeosebi prin Al. Macedonski: *Palatul fermecat*, capriciu fantastic de mare strălucire metaforică, *Casa cu nr. 10*, pătrundere în universul poeziei lucrurilor, *Dramă banală*, impunătoare prin pictura de moravuri şi tipice tablouri de interior. În 1893, în **L.** a apărut prima parte a romanului *Thalassa*. Proza colaboratorilor nu se ridică la acelaşi nivel. Cele mai multe încercări se opresc, fără succes, la poemul în proză (M. Demetriade, B. Florescu) sau la schiţa de moravuri (*Tipurile dispărute* ale lui Macedonski şi-au găsit imitatori în D. D. Racoviţă, D. Teleor). Prozele realiste, mai des naturaliste, ale lui Th. M. Stoenescu sau Şt. Vellescu sînt fără valoare literară. În **L.** publică şi D. Zamfirescu sentimentala nuvelă *Cum a iubit Depărăţeanu*. După 1900 mai colaborează I. Peltz şi T. Vianu. Exceptînd *Saul*, piesă scrisă în colaborare de Al. Macedonski şi Cincinat Pavelescu, nici o altă încercare dramatică publicată în **L.** nu depăşeşte nivelul comun al localizărilor şi comediilor de moravuri (*Nunta neagră* de Th. M. Stoenescu, *O spaimă* de Şt. Vellescu, *Cămătarul* de Gr. Ventura). Prin intermediul traducerilor, **L.** a popularizat mai ales pe romantici (Murger, Musset, Lamartine, Hugo, Byron, W. Scott, Schiller, Heine, Leopardi) şi pe moderni (M. Rollinat, J.-M. de Hérédia, J. Richepin, Villiers de L'Isle Adam, Catulle Mendès).

— **1.** Al. Macedonski, *Cronica*, L, I, 1880, 1, reed. în PLR. I. *336—338* ; **2.** *Proces cu detractori*, L, I, 1880, 10 ; **3.** *Cronică*, L, I, 1880, 13 ; **4.** Luciliu [Al. Macedonski], *Poetica „Convorbirilor literare"*, L, II, 1881, 2 ; **5.** Al. Macedonski, *Polemică*, L, IV, 1883, 2 ; **6.** *Către cititori*, L, V, 1884, 1 ; **7.** Luciliu [Al. Macedonski], *Cestiuni ortografice, literare şi politice*, L, XI, 1890, 2 ; **8.** *Cuvînt iniţial*, L, XIII, 1892, 1 ; **9.** Al. Macedonski, *Reapariţia „Literatorului"*, L, XXVI, 1918, 1, 16 ; **10.** Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *13—14* ; **11.** T. Vianu, *Introducere* la Al. Macedonski, *Opere*, I. Bucureşti, F.R.L.A., 1939, *XXXIX—L* ; **12.** Vladimir Streinu, *Politica tradiţiei şi spiritul de inovaţie la „Literatorul"*, K, II, 1943, 10—11 ; **13.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 301—307* ; **14.** Marino, *Macedonski, 150—199* ; **15.** Adriana Iliescu, *Literatorul*, Bucureşti, E.L., 1968 ; **16.** M. Bucur, *„Literatorul"*, RVTR, *267—375* ; **17.** Ciopraga, *Lit. rom., 25—28* ; **18.** Micu, *Început, 24—25* ; **19.** A. Iliescu, *Rev. lit., 74—89* ; **20.** *Ist. lit.*, III, *507—521*.

S. C.

LITERATURĂ ŞI ARTĂ ROMÂNĂ, revistă de literatură apărută lunar la Bucureşti de la 25 noiembrie 1896 pînă la 25 decembrie 1910, avîndu-l ca director pe N. Petraşcu. Un rol important în pregătirea şi susţinerea publicaţiei l-a avut cercul „Amicii literaturii şi artei române", ai cărui membri au colaborat cu deosebire în cei dintîi ani şi despre a cărui activitate revista a publicat cu regularitate ştiri. O bună parte din capitalul necesar editării l-a oferit D. C. Ollănescu-Ascanio. Prin prestigiul său în lumea literară a vremii şi vigoarea iniţiativelor sale, acesta a ştiut, în acelaşi timp, să atragă şi să păstreze un mare număr de colaboratori. Orientarea publicaţiei

era dată de N. Petraşcu, autorul *Cuvîntului începător* — programul în care sînt expuse principiile şi ţelurile revistei. **L. şi a. r.** a căutat să se definească în opoziţie cu „Convorbiri literare", socotind că revista junimistă, depăşită de mersul vieţii literare, ar fi introdus o stare de neîncredere a scriitorilor faţă de propriile lor posibilităţi. Se considera, în consecinţă, că este neapărat necesară o acţiune fermă de încurajare a oricărui talent, spre îmbogăţirea patrimoniului literar naţional. Revista şi propunea să acorde o mare importanţă tradiţiei autohtone, pentru a pune capăt lipsei de originalitate a literaturii române din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea. Întemeindu-şi afirmaţiile pe argumente extrase din determinism şi evoluţionism, redacţia a susţinut şi existenţa unui dezacord între scriitori şi public, propunîndu-şi să contribuie la formarea unor cititori care să sprijine literatura naţională. În **L. şi a. r.** au publicat unii dintre cei mai de seamă poeţi ai vremii, revista acordînd întîietate acelora care se inspirau în mod evident din tradiţie. G. Coşbuc colaborează cu poemele *Moartea lui Gelu* şi *Ghiaură*, lui Duiliu Zamfirescu i se tipăresc *Domniţa Mezirea*, *Fiica Haosului*, *În ruine*, lui Ollănescu-Ascanio basmul în versuri *Împăratul şoarecilor*, poezia *De la Griviţa*, precum şi satire. Cu foarte multe poezii este prezent, după 1900, D. Anghel (*În grădină*, *Floarea soarelui*, *Se trec şi florile de toamnă* etc.). Sporadic este întîlnit Al. Vlahuţă. Mai publică H. G. Lecca (*Dama cu camelii*), Th. Şerbănescu, V. D. Păun (*Iezerul*), Th. D. Speranţia (numeroase anecdote), Fl. Becescu, D. Nanu, Andrei Naum, I. N. Roman, I. Bîrseanul (*Sonet*, *Fîntînarul*), Al. Davila, Corneliu Moldovanu, V. Militaru, G. Tutoveanu. Din N. Bel-

diceanu se tipăresc versuri inedite *(Neguri, Bateri de vînt)*. În ceea ce privește proza, **L. și a. r.** a inserat scrieri de Duiliu Zamfirescu, între care nuvela *Cu bilet circular* și romanul *Îndreptări*. I. L. Caragiale publică schița *Între două povețe*, iar Vlahuță povestirea *Predare*, precum și fragmente din *România pitorească*. Se tipărește și romanul de moravuri al lui N. Petrașcu *Marin Gelea*. Lui Ollănescu-Ascanio îi apar pitoreștile nuvele *Burdumba, Fecior de bani gata, Banul alb*, lui Em. Grigorovitza cîteva portrete din seria „chip și grai din Bucovina" *(Soartă, Iancu Scripcarul)*, iar lui C. Oeconomu, romanul istoric *Fiica lui Sejan*. Revista a găzduit, de asemenea, povestiri și nuvele ale unor tineri scriitori ce se vor afirma în literatura primei jumătăți a secolului al XX-lea : V. Cioflec *(Logofeteasa, Georgică, Rapsodul, Robul)*, N. D. Cocea *(Renunțare, Fluture)*, Gala Galaction *(Moara lui Călifar)*. Mai mult decît oricare altă revistă a vremii, **L. și a. r.** a acordat atenție dramaturgiei naționale, publicînd numeroase piese, care au intrat în repertoriul epocii, dar au căzut în uitare nu mult după premieră. Agreat în mod deosebit și ca dramaturg a fost H. G. Lecca, căruia îi apar dramele *Bianca* și *Cîinii*. Gh. Bengescu-Dabija publică piesa de inspirație istorică *Silvina Doamna*, iar L. Dauș, *Akmintis*. Mai apar drame de M. Polizu-Micșunești *(Spre ideal)*, A. Orna *(Ceas rău)* și Șt. Mihăileanu-Stempo *(Două logodne)*. I. Vulcan tipărește comedia *Gărgăunii dragostei*, iar V. Cosmovici, *Goana după gineri*. Revista a publicat, de asemenea, piesa lui Șt. Petică *Solii păcii*.

În **L. și a. r.** au apărut multe studii de critică, istorie literară și teorie literară, întemeiate, parte din ele, pe estetica deterministă, amendată cu idei din romantismul german. Cele mai serioase contribuții se datoresc lui N. Petrașcu, autor al unor pagini de fină și temeinică analiză a operelor unor scriitori precum M. Eminescu, Duiliu Zamfirescu, I. L. Caragiale, B. P. Hasdeu sau I. Ghica. Anghel Demetriescu studiază poezia lui Eminescu, scrie despre valoarea literară a discursurilor parlamentare ale lui T. Maiorescu și despre poezia lui Al. Sihleanu. Despre Delavrancea scrie N. I. Apostolescu, iar Gala Galaction despre Iulia Hasdeu. Preocupîndu-se în mod constant de istoria literaturii române, revista a inclus în paginile ei lucrări despre *„Codicele Voronețean* și **Psaltirea Șcheiană* (de I. Brumărel), despre Antim Ivireanul și cronicarul Constantin Filipescu (de B. Iorgulescu). Despre D. Bolintineanu scrie V. D. Păun, iar P. V. Haneș continuă acțiunea sa de aducere în actualitate a lui Alecu Russo. Se publică numeroase documente literare inedite referitoare la V. Alecsandri, I. Ghica, Iancu Alecsandri. La evoluția romanului românesc se referă Iuliu Dragomirescu. N. Iorga face să apară o serie de *Studii de istorie și istorie literară*. Sînt incluse și numeroase lucrări de teorie literară, prin care revista a încercat să-și definească poziția. Ele sînt însă eterogene și frecvent eclectice. Sub semnătura lui Anghel Demetriescu apar ample studii despre *Obiectul artei în general* sau despre „poezia dramatică". Mai precise ca orientare și mai ferme ca atitudine sînt lucrările lui V. D. Păun *(Conflictul tragic, Criza geniului, Sublimul în estetică)*. C. Hamangiu se ocupă de un important aspect al mișcării literare — legislația proprietății literare și artistice în România, adăugîndu-se preocupărilor asemănătoare ale lui A. D. Xenopol. Revista a avut o bogată rubrică de cronici și recenzii literare, susținută consecvent mai ales de N. Petrașcu, care semna cu diverse pseudonime (D. Carpat, A. Costin, D. Riveanu, E. Serea, I. Nestor, E. Sirius, Lucenzio ș.a.). Mai scriau N. I. Apostolescu, I. D. Manolache. În genere pozitive, cronicile din revistă au avut în vedere majoritatea scriitorilor vremii. D. C. Ollănescu-Ascanio prezintă volumele *Momente* de I. L. Caragiale și *România pitorească* de Al. Vlahuță, se scrie despre I. Slavici, G. Coșbuc, A. D. Xenopol ș.a. Atenție s-a arătat și scriitorilor tineri, fiind discutate volumele lui H. Sanielevici, Șt. C. Hepites, Gala Galaction, G. Ranetti, M. Sadoveanu, Il. Chendi. Cărți și reviste străine recenza, în mod obișnuit, N. Petrașcu. Dealtfel, revista s-a preocupat și de literatura universală, făcînd să apară studii despre antici (datorate lui N. Bănescu), despre Shakespeare, Zola ori găzduind traduceri din Euripide *(Ifigenia în Aulida*, în versiunea lui Ed. Th. Aslan), Dante *(Infernul*, în tălmăcirea lui Coșbuc)

L. și a. r. a publicat numeroase eseuri, datorate unora din oamenii de cultură însemnați ai epocii. Victor Babeș, B. P. Hasdeu, G. Dem. Teodorescu, I. Mincu, N. Iorga, G. I. Ionnescu-Gion, G. Musicescu, Al. Vlahuță, V. A. Urechia sînt autorii unor note de călătorie, descrieri de monumente istorice, opinii despre istoria societății românești în diferite epoci ori despre psihologia anumitor pături sociale, ai unor pagini de memorialistică despre personalități din deceniile anterioare. O mare atenție a fost acordată artelor plastice. B. Iorgulescu face un istoric al picturii în Țara Românească, C. I. Stăncescu se ocupă de creația lui I. D. Negulici, Delavrancea și N. Petrașcu studiază tablourile lui N. Grigorescu, iar I. Mincu scrie despre Gh. Petrașcu. Se dau diverse informații despre pictori străini și apar cu regularitate cronici ale celor mai importante expoziții, semnate de I. Mincu ori N. Petrașcu. În fiecare număr apar reproduceri ale unor picturi sau sculpturi de N. Grigorescu, I. Andreescu, Th. Aman, Șt. I. Valbudea, G. D. Mirea, A. Verona, I. Strîmbulescu, I. Georgescu, C. Artachino, Fr. Storck. Dealtfel, autorul copertei — aceeași de-a lungul întregii apariții — era I. Mincu. Pentru condițiile grafice excepționale, revista a primit și un premiu la o expoziție internațională de la Paris. **L. și a. r.** a publicat de asemenea articole și cronici despre viața muzicală a României, precum și partituri de G. Stephănescu, G. Musicescu, M. Mărgăritescu, G. Enescu, Gh. Dima. Promovînd consecvent o serie de valori naționale, accentuînd importanța tradiției în viața culturală a epocii, **L. și a. r.** a creat și o atmosferă prielnică apariției sămănătorismului, fiind totodată una din cele mai importante reviste literare românești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

— 1. *Cuvînt începător*, LAR, I, 1896, 1, reed. în PLR, I, *453—462* ; 2. **Caragiale**, *Opere*, IV, *415—416* ; 3. N. Petrașcu, *[Corespondență]*, SDL, VI, *passim* ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *35—36* ; 5. Eugeniu Speranția, *Revista „Literatură și artă română"*, ST, XVIII, 1967, 5—11 ; 6. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *223—232* ; 7. *Ist. lit.*, III, *655—658* ; 8. Virgolici, *Comentarii*, *155—159*.

D.M.

LITERATURA ȘI ȘTIINȚA, publicație periodică apărută la București în anii 1893 și 1894. Deși C. Dobrogeanu-Gherea proiecta să scoată revista semestrial, nu au ieșit, în cele din urmă, decît două numere, la interval de un an. Discuțiile în jurul apariției începuseră cu mult înainte, în 1891, cînd Gherea îl anunța pe Ronetti-Roman că se hotărîse editarea unei publicații literare la care trebuia să colaboreze un grup de scriitori reputați (I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, B. Delavrancea, I. Nădejde, C. Mille, G. Panu). Periodicul urma să fie intitulat „Lumea nouă", iar rolul său era, după cum scria Gherea, să stimuleze oamenii de talent. Cum însă, între timp, mișcarea socialistă hotărăște să editeze un cotidian politic cu acest nume, Gherea se oprește la denu-

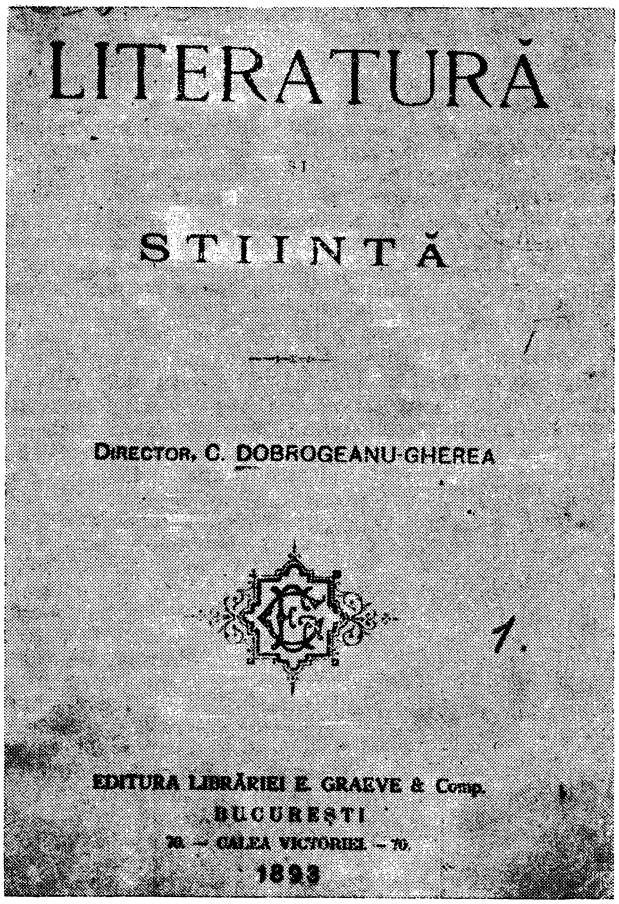

mirea cunoscută. **L. şi ş.** înlocuia „Contemporanul" şi, la rîndu-i, din 1895, va fi înlocuită de săptămînalul „Lumea nouă literară şi ştiinţifică", supliment al oficiosului socialist. Director al publicaţiei era Gherea, care are, totodată, şi colaborarea cea mai consistentă.

Spre deosebire de „Contemporanul", la care exista un echilibru între rubricile literare, ştiinţifice şi culturale, **L. şi ş.** este o revistă în care literatura primează sau, mai curînd, un almanah literar, cu proză şi versuri, cu studii ample, dedicate unor chestiuni teoretice (*Mişcarea literară şi ştiinţifică* şi *Asupra esteticei metafizice şi ştiinţifice* de Gherea, *Noi cuceriri transformiste* de N. Voinov). Colaboratorii părţii ştiinţifice şi sociale sînt Sofia Nădejde (articole despre condiţia femeii în societatea modernă), N. Voinov, I. Nădejde, Alceu Urechia, G. Proca (O. Carp), Gr. I. Alexandrescu şi un E. Arald care, de pe poziţii materialiste, critica vehement *Sic cogito* de B. P. Hasdeu. D. A. Teodoru, în studiul *Clasificarea genurilor literare*, şi Al. Vlahuţă, în articolul *Onestitatea în artă*, se ocupau de probleme literare mai generale. Gherea continuă polemica sa cu T. Maiorescu, căruia i se adăugaseră acum P. Th. Missir, Al. Philippide şi P. P. Negulescu, dar nici criticul socialist şi nici preopinenţii lui nu aduc argumente noi, ci reiau termenii mai vechi ai disputei. În articolele sale, Gherea este preocupat mai ales de aspectele teoretice ale literaturii, şi nu de analiza operei unui scriitor, motiv pentru care va renunţa să publice în **L. şi ş.** studiul său despre G. Coşbuc.

Datorită participării lui B. Delavrancea (*Bunicul, Bunica, Două lacrimi* şi *Marele Duce*), P. Bujor (*Mi-a cîntat cucul în faţă*) şi A. Bacalbaşa, proza literară este superioară, artisticeşte, poeziei. Tot cu proză colaborau I. Găvănescul, V. Miclescu şi V. G. Morţun. Versuri publică O. Carp, Artur Stavri, I. N. Roman, N. Iorga (*Înainte*), N. Beldiceanu (*Sorin*, poem profund pesimist), A. Bacalbaşa, Al. Vlahuţă (*Iubire*), I. Găvănescul şi I. Păun-Pincio (*Vară, Toamnă*).

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *379—380* ; 2. Nicolescu, *Contemporanul*, *213—214* ; 3. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *255—290* ; 4. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, Minerva, 1977, *87—98*.

R. Z.

LITERE-ŞTIINŢE-ARTE, revistă literară săptămînală apărută la Bucureşti la 15, 22 şi 29 martie 1898. Într-un *Cuvînt începător*, grupul de tineri care a iniţiat redactarea şi editarea acestei publicaţii declara că şi-a propus să ofere un prilej de afirmare noii generaţii scriitoriceşti. La cele trei numere au colaborat cu versuri St. O. Iosif, D. Nanu, C. Z. Buzdugan, V. Poenaru, G. Russe-Admirescu, D. Karr, Gh. Iacobescu, Const. Mugure, C. Cosco, Vintilă Noreanu, iar Al. Antemireanu, I. Simionescu, Toma Florescu, V. Mereanu şi Gr. Mărunţeanu-Sfinx dădeau schiţe şi nuvele de un modest nivel literar. Mai interesante sînt încercările de critică literară şi recenziile scrise de Mihnea, Mision, Gh. Vişin, Nestor (toate acestea sînt pseudonime). Mihnea, în articolul *Const. Mille*, creionează portretul unui scriitor-cetăţean, preocupat de realitatea socială şi de literatura inspirată din această realitate. Recenziile, la volumul *Epigrame* de C. Virgiliu şi Toma Florescu, la cartea de versuri a lui C. Z. Buzdugan şi la aceea de proză a lui Gr. Mărunţeanu-Sfinx, deşi discută producţiile literare ale unor membri ai cercului de colaboratori, nu au un caracter amical sau publicitar, ci sînt scrise cu seriozitate şi discernămînt critic.

R. Z.

LIUBA, Sofronie (3.XII.1850, Maidan, azi Brădişoru de Jos, j. Caraş-Severin — 3.X.1929), folclorist. După terminarea primelor clase în satul natal, învaţă la Oraviţa şi apoi la Arad, revenind la Maidan ca învăţător. A fost un harnic colaborator al lui At. M. Marienescu, trimiţîndu-i balade din Maidan, între care şase variante despre Novăceşti. **L.**, împreună cu ginerele său, preotul A. Iana, a publicat o monografie a satului Maidan, prefaţată de At. M. Marienescu. Tot în colaborare, sub semnătura Liuba—Iana au apărut, în revista „Familia", cercetări de medicină populară, (credinţe, datini, leacuri şi descîntece), balade şi poezii lirice, mici povestiri hazlii, scrise în grai bănăţean, precum şi cîteva texte ale jocurilor de copii, acestea din urmă ca răspuns la un apel al lui At. M. Marienescu. Interesante obiceiuri în legătură cu „frăţia de cruce" publică **L.** în „Foaia diecezană" din Caransebeş. Continuă să culeagă anecdote şi fabule pe care le trimite revistei „Munca literară şi ştiinţifică" din Piatra Neamţ (1905). A mai colaborat la „Tribuna", „Poporul român" şi la „Revista societăţii

„Tinerimea română“ cu descrieri de „jocuri copilăreşti“ şi de dansuri populare.

— *Unele proverbe sfătuitoare*, REV, I, 1884, 6 ; *Datini şi credinţe poporale despre „fraţii sau firtaţii de cruce“*, FDZ, V, 1890, 13, 14, 16, 19, 34 ; *Medicina poporală* (în colaborare cu A. Iana), F, XXVII, 1891, 45—52 ; *Poezii poporale culese din comuna Măidan* (în colaborare cu A. Iana), F, XXX, 1894 ; *Topografia satului şi hotarului Măidan* (în colaborare cu A. Iana), pref. At. M. Marienescu, Caransebeş, Tip. Diecezană, 1895 ; *Ochii-s mincinoşi* (în colaborare cu A. Iana), F, XXXIV, 1898, 1 ; *Vers de joc copilăresc* (în colaborare cu A. Iana), F, XXXIV, 1898, 12, 13 ; *Nu-i uom să nu se teamă de muiere* (în colaborare cu A. Iana), F, XXXIV, 1898, 14, 15 ; *Material folkloristic. Jocuri copilăreşti. Jocuri sau danţuri poporale*, RTR, I, 1898, *128—149* ; *Leacu cailor bivaşi ş-a oaminilor lienoşi*, MLŞ, I, 1905, 6 : *Omu şi ursu*, MLŞ, I, 1905, 6 ; *Jocuri copilăreşti (Din Banat)*, MLŞ, I, 1905, 7.

— 1. Marienescu, *Poezii*, *251* ; 2. *Encicl. rom.*, III, *115* ; 3. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului şi scriitorii bănăţeni*, AO, IV, 1925, 17 ; 4. Predescu, *Encicl.*, *493*.

L. C.

LIUBAVICI, Dimitrie (prima jumătate a sec. XVI), tipograf. Sîrb cu origine voievodală, **L.** a învăţat şi profesat meşteşugul imprimeriei la Veneţia şi la Gracianiţa (Serbia). Probabil în anul 1544, el vine în Ţara Românească şi înfiinţează o tipografie slavonă la Tîrgovişte. Aici, sub îndrumarea lui **L.**, ieromonahul sîrb Moise tipăreşte un *Molitvenic* (1545), cu o anexă — *Pravila sfinţilor apostoli* (considerată prima carte de legi apărută pe teritoriul românesc). Ajutat de diecii Oprea şi Petre, **L.** a imprimat, în 1547, un *Apostol* (în două ediţii, cu dedicaţii diferite : una pentru Ţara Românească, alta pentru Moldova). El a format ucenici tipografi autohtoni, dintre care s-a desprins Coresi, semnatar, alături de diacul Oprea, al ultimei cărţi apărute în această tipografie (*Triod-Penticostar*, 1558). Deşi mai slab realizate sub aspectul artei tipografice decît cărţile lui Macarie, prin tipăriturile lui **L.** se reia, după o lungă întrerupere, o activitate fundamentală pentru cultura noastră veche. Fiind una din foarte puţinele tipografii slavoneşti, cărţile imprimate aici au circulat pe aproape întreg teritoriul de cultură slavă.

— 1. *[Note bibliografice]*, BRV, I, *23—31* ; 2. Iorga, *Ist. lit.*, I, *171—173* ; 3. Ciobanu, *Ist. lit.*, *120—122* ; 4. *Ist. lit.*, I, *247—250* ; 5. Panaitescu *Inceputurile*, *122—123* ; 6. Tomescu, *Ist. cărţii rom.*, *34—36* ; 7. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *98—99*.

C. T.

LIVESCU, Ioan I. (19.III.1873, Ismail — 7.II.1944 Bucureşti), publicist şi scriitor. Fiu de magistrat, **L.** primeşte o educaţie îngrijită. Învaţă la un institut particular din Bucureşti, trece apoi la liceele „Sf. Sava“, „Matei Basarab“ şi „Sf. Gheorghe“, avînd printre profesori pe Anghel Demetriescu, G. I. Ionnescu-Gion, G. Dem. Teodorescu. La îndemnul tatălui, se înscrie la Facultatea de drept, pe care o părăseşte însă pentru a urma la Conservator cursul de artă dramatică al lui Şt. Vellescu. Face studii strălucite (1889—1892), în continuarea cărora este trimis cu o bursă la Viena şi Paris. Întors în ţară după cîteva luni, este angajat la Teatrul Naţional din Bucureşti, de unde pleacă în 1895 la Teatrul Naţional din Craiova. Revine la Bucureşti în 1899, este înaintat societar clasa I în 1908, iar mai tîrziu este numit subdirector general al teatrelor. Înlocuind o vreme pe Aristizza Romanescu şi pe C. I. Nottara la catedra de dicţie şi artă dramatică a Conservatorului din Bucureşti, **L.** obţine prin concurs suplinirea la această catedră (1911) şi apoi numirea ca profesor definitiv (1919). În acelaşi timp, este solicitat să predea cursuri de dicţie aplicată profesorilor secundari, institutorilor, elevilor şcolilor de ofiţeri, precum şi studenţilor. Un asemenea curs îi apare în 1911 *(Dicţiunea în şcoală)*. În anii 1920—1923 este director artistic al Teatrului popular, iniţiat de N. Iorga ; în 1921 este numit inspector al secţiilor de artă dramatică de la conservatoarele din ţară, iar un timp funcţionează ca director al Teatrului Naţional din Chişinău. Spre sfîrşitul carierei este ales şi preşedinte al Sindicatului artiştilor dramatici şi lirici din ţară.

L. s-a impus ca unul din actorii prestigioşi ai Teatrului Naţional din Bucureşti. Arta lui interpretativă, caracterizată în primul rînd prin naturaleţe, era rodul unui studiu inteligent, stăruitor, al înţelegerii superioare a textului dramatic, graţie şi unei bogate culturi. Rolurile în care a excelat au fost cele de compoziţie, predilectă fiind orientarea spre categoria personajelor care inspiră antipatie. Dintr-o puzderie de astfel de roluri fac parte cel al lui Napoleon din *Vai de cei învinşi* de Richard Voss, rolul titular din *Tartuffe* de Molière, cele din repertoriul ibsenian. **L.** avea însuşiri de analist şi de comentator al meşteşugului actoricesc, se arăta ca-

pabil să sesizeze şi să explice nuanţat, sugestiv, specificul muncii pe scenă, aspectele ei psihologice şi sociologice. De aceea, face dese incursiuni în tainele teatrului şi în istoria lui, popularizate prin articole, studii, dar mai cu seamă prin conferinţe (*Din tainele scenii* — 1898, *Dintre culise* — 1898, *Convenţionalul în teatru* — 1902, *De-ale teatrului la noi şi-n alte ţări* — 1907, *Teatrul modern alături de melodramă şi de tragedia clasică* — 1907, *Politica culturală* — 1928, *Firescul în teatru* — 1935, *Teatrul în slujba poporului* — 1937, *Le Rôle social de l'artiste* — 1937, *Arta de a vorbi. Arta de a citi. Arta de a tăcea* — 1937, *Idei şi consideraţiuni generale asupra gestului* — 1938 ş.a.). Este aici o vocaţie profesorală care s-a împlinit prin activitatea la Conservator. Printre elevii lui **L.** erau Elvira Popescu, Tina Barbu, Ion Sîrbu, Ion Manu, N. Bălţăţeanu ş.a. Fire energică, intrepidă, **L.** a susţinut permanent interesele breslei, s-a zbătut pentru îmbunătăţirea situaţiei materiale a actorilor, a pledat pentru prestigiul lor social.

Om de teatru, de o neistovită vervă publicistică, **L.** nutrise în tinereţe visuri de poet şi autor dramatic. Debutase în 1888 la „Revista societăţii „Studentul român". Colaborează şi este redactor la „România literară" (1888—1889), „Fîntîna Blanduziei" (1888—1889), „Revista poporului" (1889—1890), „Arhiva nouă" (1890), „Generaţia nouă" (1891—1893), la aceasta din urmă fiind şi director literar. Mai publică în „Biblioteca familiei" (1890—1891), „Românul literar" (1891), „Ilustraţiunea română" (1892), „Literatorul" (1893), „Liga literară" (1895), „Arta" (1904), „Literatură şi artă română" (1907), „Biblioteca modernă" (1908), „Rampa" (începînd din 1911) ş.a. O bună parte din scrieri sînt republicate în „Revista theatrelor" (1893—1903), pe care o conduce. În versurile lui **L.** se simte adesea înrîurirea eminesciană. Abundă imaginile romantice, transpunînd discrepanţa dintre realitate şi ideal, este invocată frecvent mîndra izolare a poetului, neînţeles, înstrăinat de lume. Poezia nu are însă relief, lirismul este împovărat de o expresie declamatoare. Piesele în versuri *Floarea din Firenze* („comedie-idilă"), *Cerşetorul* („dramă-idilă") şi *Îngerii lui Rafael* („fantezie"), jucate pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti (1892—1894), publicate şi în volum, arată o bună stăpînire a versului, dar o fantezie poetică precară. Ca lucrări dramatice sînt inconsistente, îndatorate unor scheme romanţioase (*Cerşetorul*, de pildă, împrumută mult din *Lăutarul din Cremona* de Fr. Coppée). **L.** traduce cam în aceeaşi vreme din poeţii felibri, din Aug. Barbier şi Ch. Fuster, are legături cu cei de la „Revue Félibréenne". Tălmăceşte, în 1896, pentru Teatrul Naţional din Craiova, comedia *Le Flibustier* de J. Richepin. În mai multe articole, precum şi în scrierile despre teatru, **L.** face numeroase referiri la literatura română şi străină. El este un comentator distins, care judecă mai ales din perspectivă culturală. Interpretarea critică nu pătrunde însă în interiorul operei, chiar dacă intenţia autorului era să tragă liniile particulare ale unui portret literar (*Traian Demetrescu, Lucreţia Suciu, Veronica Micle, Mihai Eminescu*). **L.** este mai inspirat cînd schiţează „profiluri din foaier", pe care le publică în „Revista theatrelor" (semna aici şi Lear, Don Livio, Rex), precum şi în descrierea chipurilor care se desprind dintr-o serie de schiţe şi impresii risipite în periodicele de după 1900, din amintiri (*Treizeci de ani de teatru* — 1925). Memorialistica lui reface o imagine plină de concreteţe a vieţii scenei româneşti. Îndrăgostit de teatru şi de oamenii lui, **L.** evocă viu, narează alert, reconstituind o atmosferă specifică. El înscenează colorat, pitoresc. Reuşeşte să creioneze cu ironie incisivă diferite tipuri umane, ceea ce dă prilejul detaşării şi al reflecţiei morale. Există aici grija pentru informaţia precisă, de unde şi valoarea documentară a însemnărilor. În ciuda unor interpretări prea pătimaşe, mai cu seamă cînd insistă asupra conflictelor lui cu diferiţi conducători ai teatrului, scrierile lui **L.** conţin idei preţioase despre evoluţia teatrului românesc.

— *Mihail Kogălniceanu*, Bucureşti, Tip. Generaţia nouă, 1891 ; *Floarea din Firenze*, Bucureşti, Haimann, 1893 ; *Cerşetorul*, Bucureşti, Haimann, 1894 ; *Îngerii lui Rafael*, Bucureşti, Müller, 1894 ; *Din tainele scenii*, [Craiova], [1898] ; *De-ale teatrului la noi şi-n alte ţări*, Bucureşti, Tip. Luis, [1907] ; *Treizeci de ani de teatru*, Bucureşti, Tip. Rampa, 1925 ; *Evoluţia teatrului românesc în ultimii 30 de ani*, Bucureşti, Tip. Independenţa, 1937 ; *Amintiri şi scrieri despre teatru*, postfaţă Mihai Vasiliu, Bucureşti, E.L., 1967. — Tr. : Ch. Fuster, *Sonet*, RML, VIII, 1899, 3 ; Aug. Barbier, *Nostalgie*, IRO, II, 1892, 3.

— 1. R., *Ioan I. Livescu*, BMR, I, 1903, 6 ; 2. Terentius, *Livescu*, RMP, I, 1912, 129 ; 3. *40 de ani de activitate artistică-culturală. 1892—1933. Volum omagial închinat maestrului Ioan I. Livescu*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1933 ; 4. Predescu, *Encicl.*, *493* ; 5. *50 de ani de activitate artistică-culturală. 1892—1942. Volum omagial închinat maestrului Ioan I. Livescu*, Bucureşti, Tip. Cultura, 1942 ; 6. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *154—155, 188* ; 7. Nottara, *Amintiri*, *129—132* ; 8. Eftimiu, *Portrete*, *226—229* ; 9. *Ist. teatr.*, II, *343—345, 524*.

G. D.

LOCUSTEANU, Nicolae B. (24.III.1821, Leu de Sus, j. Dolj — 1901), publicist. Se numea N. Rusu. Mai tîrziu (1856) a adoptat numele unor strămoşi — Locusteanu —, pe care îl va păstra pînă la sfîrşitul vieţii. **L.** a învăţat carte în chiliile bisericii Madona Dudu din Craiova, avînd ca profesori pe Florian Aaron, Stanciu Căpăţineanu şi Gr. Pleşoianu. După terminarea claselor primare, din cauza lipsurilor materiale, intră „scriitor" în cancelaria unui subprefect. Patriot înflăcărat, participă la revoluţia de la 1848, fiind exilat la Brusa. Aici învaţă franceza şi practică ingineria, construind, cu alţi ingineri exilaţi, prima şosea pietruită între Marea Marmara şi Brusa. În 1853 însoţeşte pe I. Heliade-Rădulescu în lagărul de la Şumla. Amîndoi se vor întoarce mai tîrziu la Constantinopol, unde **L.** va redacta „Conservatorul" (1856—1857).

Încă din tinereţe, **L.** este preocupat de alcătuirea unui dicţionar enciclopedic român. Se pare că nu a realizat decît un *Dicţionar istoric* (al cărui manuscris s-a pierdut) şi o traducere a marelui *Dicţionar al limbii franceze* de L.-N. Bescherelle.

L. nu a scris literatură. Cele două volume — *Amintiri din trecut* (1896) şi *După exil* (1898) — cuprind date autobiografice raportate la evenimentele timpului şi articolele publicate în diferite ziare, după întoarcerea din exil. În aceste articole **L.** abordează, în spirit progresist, aspecte culturale ale societăţii româneşti.

— *Dobrogea*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1878 ; *Religiune şi athele*, Brăila, Tip. Bălăşescu, 1888 ; *Note* la I. H. Rădulescu, *Scrisori din exil*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1891, *629—741* ; *Amintiri din trecut*, Craiova, Tip. Română, 1896 ; *Ion Heliade şi detractorii lui*, Craiova, Tip. Română, 1898 ; *După exil*, I—II, Craiova, Tip. Naţională, 1898—1900.

— 1. N. B. Locusteanu, *Amintiri din trecut*, Craiova, Tip. Română, 1896 ; 2. *Genealogia neamului meu*, în N. B. Locusteanu, *După exil*, I, Craiova, Tip. Naţională, 1898, *385—445* ; 3. Bucur, *Istoriografia*, *55—56* ; 4. Radu Tomoiagă, *Personalităţi şi tendinţe în perioada paşoptistă*, îngr. şi postfaţă Vasile Vetişanu, Bucureşti, Minerva, 1976, *161—183*.

M. T.

LOGOFĂTUL, Eustratie v. **Eustratie Logofătul.**

LUCEAFĂRUL, gazetă politică apărută la Craiova, săptămînal, între 8 aprilie şi 2 octombrie 1890. La această publicaţie, cu o uşoară atitudine anticonservatoare, director şi prim-redactor a fost V. Ste-

fănescu, iar redactor politic şi literar, începînd din luna august, Tr. Demetrescu. Poetul craiovean şi-a publicat aici cîteva schiţe şi impresii de călătorie, precum şi un pătrunzător articol dedicat lui M. Eminescu, interesant mai ales prin paralela cu A. de Musset şi prin afirmaţia că la 1890 Eminescu era poetul de predilecţie al tineretului. În ultimul număr al gazetei, Tr. Demetrescu tipăreşte recenzia *Poveştile lui Ion Creangă*, în care observă, printre cei dintîi, comuniunea de sentimente şi de cugetare dintre povestitor şi oamenii de la ţară.

R. Z.

LUCEAFĂRUL, revistă literară care a apărut la Galaţi, la 1 şi 25 decembrie 1897. Elisabeta M. Z. Ionescu (semna şi E. I., Eli) a editat acest periodic cu dorinţa, mărturisită într-un articol din primul număr, de a pune la dispoziţia scriitorilor din localitate o publicaţie care să însufleţească viaţa literară. Colaboratori au fost Iancu N. Păun (articole despre teatru, snoave, nuvele), Aristide Cantilli (poezii), I. C. Săvescu *(Versuri neînfrînate).*

R. Z.

LUCEAFĂRUL, revistă literară săptămînală apărută la Bucureşti între 10 septembrie şi 8 octombrie 1900. Director al acestei reviste, promiţător subintitulată de „literatură, artă, ştiinţă, politică", era Ludovic Dauş şi tot el, probabil, autorul unui articol-program care anunţa intenţia de a lupta împotriva „bisericuţelor" literare, a mercantilismului, a veleitarilor. **L.** publică beletristică, cronici de teatru şi pictură, articole politice nesemnificative, ştiri din viaţa literară, caricaturi. H. G. Lecca, Dem. Moldoveanu, Al. Obedenaru, N. Ţincu, Radu D. Rosetti, Ludovic Dauş şi N. G. Rădulescu-Niger au colaborat cu versuri. E. Conduratu, Constanţa Dunca-Schiau, C. Săteanu, N. G. Rădulescu-Niger, Ludovic Dauş şi Ch.-Ad. Cantacuzène publică proză.

R. Z.

LUCHIAN, Neculai (1821, Iaşi — 1.VII.1893, Iaşi), traducător. A învăţat mai întîi la şcoala de la Trei Ierarhi, după care, descoperindu-şi aptitudini pentru arta plastică, s-a înscris la clasa de pictură de la Academia Mihăileană. Trimis la Paris, în 1838, pentru a se perfecţiona, **L.**, care între timp se produsese, ca diletant, în diferite reprezentaţii de societate, ia lecţii de artă dramatică de la actori reputaţi şi susţine roluri de mică întindere pe scena de la Théâtre du Palais-Royal. Mai tîrziu, în Italia, el va face şi studii muzicale. Întors la Iaşi, se angajează în trupa românească, pentru reprezentaţiile ce aveau loc la Teatrul de varietăţi, precum şi în spectacolele trupei franţuzeşti. Era preţuit de M. Millo, sub a cărui îndrumare va juca (1846—1852) la Teatrul cel Mare de la Copou. Surghiunul la Caşin (1846) şi arestarea din 1858, cînd actorul, care nu de mult primise rangul de comis, rosteşte cuplete unioniste, interzise de cenzură, îi sporesc prestigiul în rîndul publicului ieşean. După plecarea lui Millo la Bucureşti (în stagiunea 1852—1853), răsfăţatul scenei moldoveneşti devine **L.** care, de cîteva ori (între anii 1855 şi 1871), ia conducerea teatrului ieşean, asigurînd, la unele spectacole, şi direcţia de scenă. În stagiunea 1865—1866, el redactează un regulament al teatrului românesc, imprimat în 1867. În 1868—1869, cu o trupă proprie, dă spectacole la Chişinău. După înfiinţarea Societăţii dramatice, **L.** este trecut printre primii societari de clasa întîi (1879). La început sub înrîurirea lui M. Millo, el îşi conturase treptat un mod propriu de joc, un stil burlesc, şarjat, din specia comicului naiv. A jucat în toate comediile şi vodevilurile lui V. Alecsandri, fiind, printre altele, creatorul rolurilor Clevetici şi Sandu Napoilă. Rolul său de predilecţie a fost, însă, Jocris din *Sora lui Jocris* de Fr.-A. Varner şi F.-A. Duvert, comedie localizată de el însuşi. **L.** a făcut multe traduceri (între care *Avarul* de Molière) şi prelucrări de farse şi vodeviluri din repertoriul francez al vremii. Astfel, *Jijianul*, un alt succes, *Un scrob îndrăcit* (Duvert şi Boyer), *Rudele din provincie* (E. Abraham), *Sare gardu sau Merele vecinului* (V. Sardou), *Ucigaşii* (E. Labiche, H. Monnier şi E. Martin), *Soacra şi ginerile* (Grangé şi L. Thiboust), *Spălătoriţa* (Grangé), *Necredinţa bărbaţilor* (Marc-Michel şi Labiche), *Impresiile de călătorie* (probabil după Saintine, Duvert, A.-Th. de Lauzanne) şi multe altele, aparţinînd lui de Beauplan, Brunswick, E. Cormon, L. Couailhac, Delacour, Ch. Duveyrier, A.-N. Hennequin, P. de Kock, Lockroy, J. Prevel. Traducerile sînt fără valoare, presărate cu multe regionalisme şi cuvinte străine nepotrivite, autorul schimbînd propoziţii şi fraze întregi şi denaturînd uneori ideea însăşi din textul original.

— Tr. ms.: [F.-A. Duvert şi A-Th. de Lauzanne], *Căpitanul de tîlhari* (1849), A.S.I., ms. 238; Saint-Yves, *Femeia cu doi bărbaţi* (1853), A.S.I., ms. 230, ms. 234; Th. Barrière, *Parizianul sau Fiul plugarului* (1857), A.S.I., ms. 254; E. Labiche şi Marc-Michel, *Capela de paie de Italia* (1858), A.S.I., ms. 287 (în colaborare cu T. Porfiriu); [A. Royer şi G. Vaez], *Domnişoara Rosa sau Ţaranca civilizată* (1861), A.S.I., ms. 256, *S-a mutat de ieri* (1875), A.S.I., ms. 432; [Anicet-Bourgeois şi Lockroy], *După miezul nopţii* (1865), A.S.I., ms. 259, *Dascalul de sat sau Examenul şi împărţirea premiilor* (c. 1866), A.S.I., ms. 375; F.-A. Duvert şi Boyer, *Un scrob îndrăcit* (c. 1869), A.S.I., ms. 379; L. Thiboust şi P. Siraudin, *Strechietul* (1871), A.S.I., ms. 468; Grangé şi L. Thiboust, *Soacra şi ginerile* (1871), A.S.I., ms. 469, *Dracii roşii* (1875), A.S.I., ms. 690, *O nuntă la dubă* (1876), A.S.I., ms. 412; Brunswick şi de Beauplan, *Într-o ureche sau Nebuniile lui Barone* (1871), A.S.I., ms. 520, ms. 722; H. Meilhac şi L. Halévy, *Omul cu cheia* (1871), A.S.I., ms. 608, *Socru buimac* (1871), A.S.I., ms. 652; E. Abraham şi J. Prevel, *Rudele din provincie* (c. 1873), A.S.I., ms. 359; Grangé, A. Brot, V. Bernard, *Ginerile colonelului* (c. 1873), A.S.I., ms. 389; Mélesville şi P. Carmouche, *Duelurile sau Familia Dareur* (1873), A.S.I., ms. 434, *Provincialul sau Unchiul şi nepotul* (1874), A.S.I., ms. 474; P. Siraudin, *Amicul femeilor* (1873), A.S.I., ms. 552; V. Bernard, *Cupeul doctorului* (1873), A.S.I., ms. 709; [Ed. Brisebarre şi L. Couailhac], *Violeta sau Îmi samănă hoţul* (1873), A.S.I., ms. 714; G. Petit, *Alegerile sau Un candidat de deputat* (c. 1875), A.S.I., ms. 365; A. Decourcelle, *Necazurile unui secondant* (1875), A.S.I., ms. 451; Saintine, Varin şi Ch. Dubois, *O noapte grozavă* (1875), A.S.I., ms. 539; A. Jaime, *Castelul lui Oscar* (1877), A.S.I., ms. 513; P. de Kock şi Varin, *Un tînăr minunat* (1877), A.S.I., ms. 554; E. Labiche, H. Monnier şi E. Martin, *Ucigaşii* (1877), A.S.I., ms. 580; Th. Barrière şi L. Thiboust, *Domnul încurcă-tot* (1880), A.S.I., ms. 484; J.-Fr.-A. Bayard, *Mănuşile galbene* (1880), A.S.I., ms. 1018; H. Murger, *Americanul* (1881), A.S.I., ms. 275, ms. 559; V. Sardou, *Sare gardu sau Merele vecinului*, A.S.I., ms. 361; [Autori neidentificaţi], *Străchini verzi* (1854), A.S.I., ms. 242, *Guliţă şi fata din casă* (1856), A.S.I., ms. 233, *Birtul lui Atanasie* (1859), A.S.I., ms. 252, *Pietrarîu sau Lucrătorul cinstit* (1861), A.S.I., ms. 265, ms. 269, *Fără nume sau Dramă şi roman* (1864), A.S.I., ms. 263, *Astăzi mă mărit* (1865), A.S.I., ms. 264, ms. 377.

— 1. N. Ţincu, *N. Luchian*, RN, VII, 1895, 6; 2. Burada, *Ist. teatr.*, II, *passim*; 3. I. B. Bobescu, *În clipe de linişte*, Bucureşti, Tip. Văcărescu, 1934, *41—42*; 4. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *459—466*, II, *145—151, 285—294, passim*; 5. Olga Flegont, *Neculai Luchian*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XIII, 1966, 1; 6. Brădăţeanu, *Ist. lit. dram.*, *328—329*; 7. *Ist. teatr.*, II, *272—279, passim*; 8. Brădăţeanu, *Profiluri*, I, *74—85*.

F. F.

LUDESCU, Stoica (c. 1612 ⟨10⟩ — c. 1695 ⟨10⟩), cărturar. Este autorul prezumtiv al **Letopiseţului cantacuzinesc.* Logofăt de cancelarie în timpul lui Matei Basarab, a fost fiul lui Şerban, logofăt, şi nepotul unui Seman, „judeţ" al Bucureştilor. De la

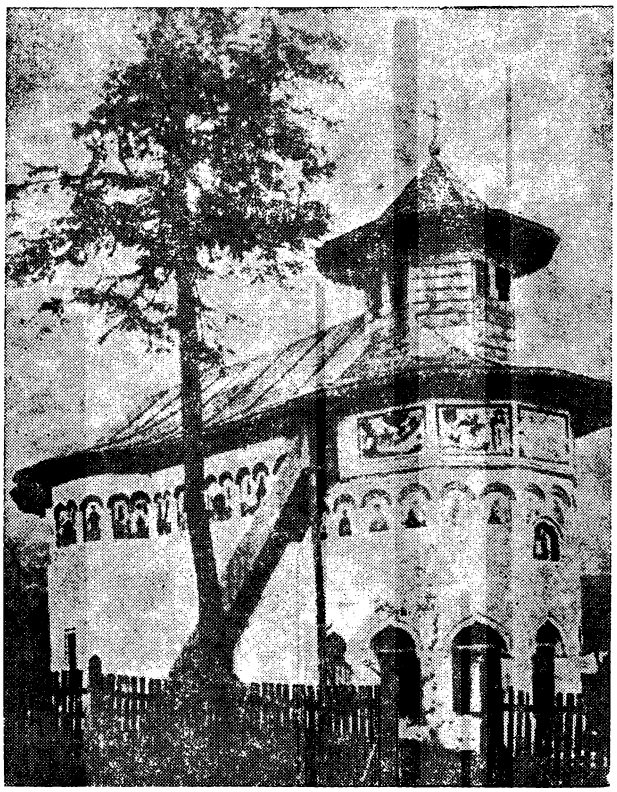

Biserica din Ludeşti

moşia Ludeşti, din Dîmboviţa, în posesia căreia intră ulterior, îşi ia numele de Ludescu. Ajunge în 1680 ispravnic al scaunului Tîrgovişteі. Ataşat din tinereţe familiei postelnicului Constantin Cantacuzino, **L.** însoţeşte pe Cantacuzini în pribegia lor în Moldova, în vara anului 1658. Consecinţă a devotamentului său, în 1672, în vîrtejul persecuţiilor ce se abat asupra Cantacuzineştilor, este trimis la ocnă de către Grigore Ghica. Este cel care redactează ca logofăt importante acte ale familiei, printre care testamentele postelnicesei Elina, din septembrie şi noiembrie 1681, ultimul marcînd disensiunile intervenite între domnitorul Şerban Cantacuzino şi fraţii săi după excluderea celui dintîi de la moştenire. **L.** se stinge în intervalul dintre anii 1693—1697 ⟨10⟩, lăsînd numeroase sugestii privind eventuala sa paternitate asupra *Letopiseţului cantacuzinesc*, nu însă şi dovada decisivă. De aici, incertitudinile şi rezervele manifestate încă faţă de calitatea sa de cronicar ⟨10, 12, 14⟩.

— 1. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 2. Al. Lapedatu, *Noi monumente istorice — Biserica din Ludeşti*, BCM, I, 1908—1909 ; 3. N. Iorga, *[O Biblie de la 1688 în posesia lui Stoica log. Ludescu]*, SDIR. XIII. *145* ; 4. Iorga, *Ist. lit.*, I, *352—353* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *497—500* ; 6. Al. Ciorănescu, *Un act al lui Stoica Ludescu*, RI, XX, 1934, 7—9 ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *33—34* ; 8. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *233—239* ; 9. I. Ionaşcu, *Documente inedite din perioada 1517—1774*, STD, VIII, 1955, 4 ; 10. I. Ionaşcu, *Despre logofătul Stoica Ludescu şi paternitatea cronicii „Istoria Ţării Româneşti"*, AUB, istorie, t. V, 1956 ; 11. C. Grecescu şi D. Simonescu, *Introducere* la *Istoria Ţării Româneşti. 1290—1690. Letopiseţul cantacuzinesc*, Bucureşti, E.A., 1960 ; 12. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică şi literară a cronicilor muntene*, CM, I, *V—CXXVI* ; 13. Cioculescu, *Variaţii*, *29—44* ; 14. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *152—155, 208—214* ; 15. Liviu Onu, *Date noi cu privire la Stoica Ludescu. Din nou problema paternităţii „Letopiseţului cantacuzinesc"*, LR, XXI, 1972, 1.

R. Ş.

LUMEA, revistă literară apărută la Iaşi la 1, 8 şi 15 octombrie 1899. Iniţiativa aparţine lui M. Sadoveanu, pe atunci elev la Liceul Naţional din localitate, şi unui publicist ceva mai experimentat, Matei Rusu. Deoarece liceenilor le erau interzise, prin regulamente şcolare, manifestările publicistice, răspunderea redacţiei şi-a asumat-o M. Rusu. Ţelul noii reviste era acela de a contribui la sporirea interesului pentru literatură. M. Sadoveanu publică în primul număr nuvela *Doi copii*, care va apare mai tîrziu cu titlul *Două vieţi* în volumul *Dureri înăbuşite*. Tot aici apare, în numărul din 8 octombrie, şi poezia *Mama*. Versuri au mai publicat Matei Rusu, I. Costin, A. Steuerman-Rodion, Virgiliu N. Cişman şi G. Botez-Gordon. Un *Fragment*, inedit, din versurile lui N. Beldiceanu deschide primul număr al revistei, în semn de omagiu pentru poetul dispărut din viaţă cu puţin înainte. Alături de M. Sadoveanu, care îşi iscălea colaborarea cu pseudonimul M. S. Cobuz, mai tipăreau schiţe, nuvele şi însemnări Gh. Nădejde (cu pseudonimul L. Gîrbea), H. Perez, M. Rusu, Spiru Prasin, iar A. Steuerman, cîteva note despre Octav Băncilă şi o frumoasă evocare a lui Anton Bacalbaşa. Din „Neue Freie Presse" se traduce un studiu scris de F. Schütz, dedicat vieţii şi operei lui Lev Tolstoi. Revista mai publică trei scrisori ale lui Dostoievski, adresate fratelui său Mihail, şi un articol despre H. Heine. Din versurile lui Heine tălmăceau C. Săteanu (sub pseudonimul Brînduşă) şi Mărunt (pseudonim neidentificat) ; Săteanu dă şi o versiune românească a poeziei *Secerişul* de Petöfi şi o transpunere a dramei *Puterea întunericului* de Tolstoi, din care în **L.** au apărut fragmente.

— 1. Sadoveanu, *Opere*, XVI, *533—534* ; 2. Savin Bratu, *Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, E.L., 1963, *134*.

R. Z.

LUMEA ILUSTRATĂ, revistă literară, bilunară, apărută la Bucureşti din noiembrie 1891 pînă în octombrie 1896 şi la 10 mai 1897. De fapt, în noiembrie 1891 se edita un număr-prospect, **L. i.** apărînd cu regularitate de la 1 ianuarie 1892. Între anul al doilea şi al treilea există un interval de timp, aproximativ un an, în care, ca şi între noiembrie 1896 şi mai 1897, din motive financiare, s-a întrerupt editarea revistei. **L. i.** avea caracterul unui magazin „pentru casă şi familie", după modelul unor periodice ca „Moderne Kunst", „L'Illustration" sau „Graphic". Literatura, atît cea originală, cît şi traducerile din scriitori germani, francezi şi ruşi, ocupă spaţiul cel mai larg în paginile revistei. Dacă **L. i.** nu a impus o nouă orientare literară sau un scriitor, a avut în schimb o difuzare relativ bună, făcînd posibilă cunoaşterea literaturii române şi adresîndu-se, mai ales, cititorilor cu o cultură medie. Redactorii s-au preocupat, în primul rînd, de accesibilitatea beletristicii publicate, evitînd, într-o vreme cînd acestea erau la modă, experienţele novatoare. Tot în scopul atragerii cititorilor, revista a editat un *Calendar*. Materialul literar din **L. i.** este, cantitativ, deosebit de bogat. După o statistică sumară a redacţiei, în anul al doilea se publicaseră 240 de poezii, dintre care 40 tălmăcite din alte limbi, apoi 31 de nuvele originale şi 26 tradu-

se, două romane traduse, două piese de teatru originale, 25 de portrete ale unor scriitori români și străini, alte numeroase articole literare și științifice, note, recenzii și o poștă a redacției, pentru tinerii care trimiteau revistei încercările lor poetice. Printre aceștia se aflau Ovid Densusianu, care debutase la „Revista critică literară", dar trimitea și aici versuri, și Mihai Codreanu, atunci în vîrstă de 16 ani, căruia i se publică primul *Sonet* („Dormind de somnul liniștei eterne"), în numărul 17 din anul 1892.

În **L. i.** au publicat I. L. Caragiale *(Poveste de contrabandă)*, G. Coșbuc (aproximativ 25 de poezii, între care unele traduceri, și comedia într-un act *La Slănic)*, Al. Vlahuță, N. Beldiceanu, A. D. Xenopol (studiul *Propășirea intelectuală de la 1822 la 1834* și articolul *Ceva despre arhitectură)*. Cu versuri sau proză au mai colaborat Tr. Demetrescu, A. Bacalbașa, Em. Grigorovitza, N. A. Bogdan, D. Stăncescu, I. Properțiu (între altele, cu amintiri despre I. Creangă), Gheorghe din Moldova, Gr. H. Grandea, D. Teleor, Artur Stavri, A. Naum, I. S. Nenițescu, I. N. Roman, I. I. Roșca, Matilda Cugler-Poni, C. Z. Buzdugan, P. Dulfu. Dintre tineri, mulți la primele scrieri publicate, trebuie notați H. G. Lecca, A. Steuerman-Rodion, Ludovic Dauș, Radu D. Rosetti, J. B. Hétrat, Constanța Hodoș, Sextil Pușcariu, V. Scîntee, N. Țimiraș. Deosebit de bogată este lista autorilor străini din care s-a tradus : Goethe *(Rămas bun,* traducere de V. Scîntee), Schiller *(Hero și Leandru, Norocul* ș.a.), Lenau *(Copacul amintirii,* traducere de V. Scîntee), Lamartine *(Nemurirea)*, Heine *(Doi frați, Don Ramiro* și, în traducerea lui G. Coșbuc, *Doream)*, A. de Vigny, Tolstoi, Petöfi, Longfellow, Balzac, Arvers (celebrul *Sonet,* în versiunea lui Gheorghe din Moldova), H. Murger, Maupassant, Fr. Coppée ș.a.

Printre cei care au făcut parte din conducerea acestei reviste se numără G. Coșbuc, D. Stăncescu și I. I. Roșca.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 384—385.*

R. Z.

LUMEA LITERARĂ, revistă literară care a apărut la Gherla, bilunar, din ianuarie pînă în decembrie 1893. În decembrie 1892 este posibil să fi apărut un număr de probă. Redactor răspunzător al publicației a fost George Simu, colaborator totodată cu versuri, proză și notițe de critică literară. Cu poezii au colaborat și Elena Lupan, V. B. Muntenescu, iar cu nuvele istorice, prozatorul V. Ranta-Buticescu. În revistă au apărut romane, nuvele, poezii culte și populare, articole despre viața teatrală din Transilvania, biografii ale oamenilor de seamă, însemnări de călătorie ; o parte din aceste scrieri erau traduse din publicații asemănătoare care se tipăreau în Austria și Germania.

R. Z.

LUMEA NOUĂ, gazetă umoristică, bilunară, apărută la Cluj de la 15 ianuarie pînă în octombrie 1876. Proprietar și redactor a fost N. Negruțiu-Fekete, profesor și publicist. În **L. n.** se publică parodii de articole politice și literare, de știri, și comunicate oficiale sau, în limbajul redactorilor, „știri și scorniri, adevăruri și minciuni, învățături și secături (...), denumiri și destituiri, căsătorie și repause". Totul nu este decît o glumă, și nu de bună calitate, parodia alegînd mijloacele cele mai ușoare de a ironiza. Se critică nu fondul, nu moravurile politice sau sociale ci, mai ales, limbajul, stilul gazetarilor ; sînt relatate persiflant și anumite evenimente lipsite de interes public. Totuși în unele din producțiile inserate există un subtext național, patriotic. Versurile și scrierile umoristice în proză, unele traduse, sînt atractive ; cîteodată se imită versificația populară, alteori se publică chiar anecdote și texte umoristice populare.

— 1. Emil Manu, *„Lumea nouă" (1876)*, RLRO, *279—281.*

R. Z.

LUMEA NOUĂ, publicație periodică apărută la București, în fiecare zi, între 2 noiembrie 1894 și 17 noiembrie 1898 (prima serie) și săptămînal de la 22 noiembrie 1898 pînă la 4 iulie 1899 (seria a doua), de la 11 iulie 1899 pînă la 1 octombrie 1900 (seria a treia). Prima serie a gazete. a avut un comitet redacțional condus de I. Nădejde, din care făceau parte, printre alții, C. Mille (care se retrage la sfîrșitul anului 1894). G. Diamandy, Al. Ionescu, I. Păun-Pincio, C. Z. Buzdugan. Din cauza evenimentelor politice (trădarea „generoșilor"), I. Nădejde renunță la conducerea ziarului odată cu apariția seriei a doua, responsabilitatea redacțională revenind acum unui comitet compus din I. C. Frimu, Al. Ionescu, C. Z. Buzdugan, T. Scutaru, I. Radu, Iosif Nădejde. Între 11 iulie 1899 și 28 mai 1900, C. Z. Buzdugan a fost secretar de redacție. **L. n.** înlocuia săptămînalul socialist „Munca" și, continuînd o bună tradiție, edita un supliment literar, mai întîi în numărul de duminică al ziarului, apoi scoțîndu-l într-o ediție separată, bogat ilustrată și cu format de revistă. Totuși, nici cotidianul nu a neglijat literatura, avînd în mod permanent un foileton, cronici teatrale, informații și rubrici literare. Cînd suplimentul literar și-a suspendat definitiv apariția (23 februarie 1897), **L. n.** cedează redactorilor literari o coloană din prima pagină și primele coloane din pagina a doua, publicînd în continuare un variat material beletristic și critic. Principalul colaborator literar al gazetei a fost C. Dobrogeanu-Gherea, cu articole polemice (controversa cu G. Panu, autor al seriei de foiletoane intitulate *Critica și literatura,* apărute în „Epoca literară" din 1896) și de critică literară. Au scris la **L. n.** și I. Nădejde, H. Sanielevici, Em. D. Fagure. În foileton apar traduceri din scriitori europeni și americani (E. A. Poe, Dickens, Petöfi, Tolstoi, Heine ș.a.).

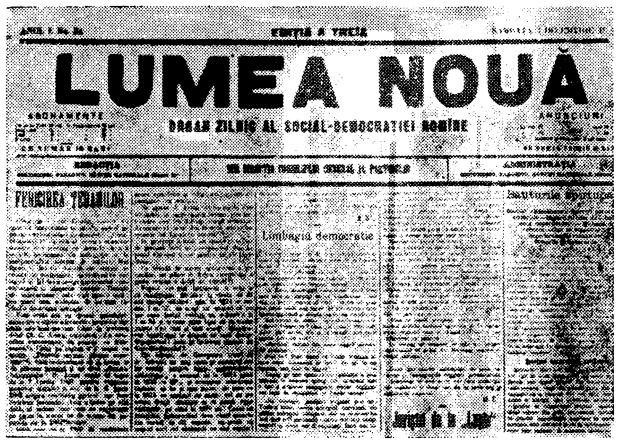
LUMEA NOUĂ

ORGAN ZILNIC AL SOCIAL-DEMOCRAȚIEI ROMÎNE

— 1. Ion Munteanu, *80 de ani de la apariție : „Lumea nouă"*, RL, VII, 1974, 45 ; 2. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *113—120.*

R. Z.

LUMEA NOUĂ ILUSTRATĂ ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ v. **Lumea nouă literară şi ştiinţifică.**

LUMEA NOUĂ LITERARĂ ILUSTRATĂ v. **Lumea nouă literară şi ştiinţifică.**

LUMEA NOUĂ LITERARĂ ŞI ŞTIINŢIFICĂ, supliment literar al ziarului „Lumea nouă" apărut la Bucureşti între 7 noiembrie 1894 şi 23 februarie 1897. „Lumea nouă" a editat suplimentul literar mai întîi ca număr de duminică (7 noiembrie 1894 — 4 iunie 1895). Cu numărul din 12 iunie 1895, apare seria a doua a suplimentului, în format de revistă şi cu un titlu diferit de cel al ziarului: „Lumea nouă ilustrată ştiinţifică şi literară" (12 iunie — 26 septembrie 1895). La 2 octombrie 1895 revista îşi modifică din nou titlul în „Lumea nouă literară ilustrată", iar peste cîteva luni se înregistrează cea de a patra şi ultima schimbare a denumirii în „Lumea nouă literară şi ştiinţifică" (28 ianuarie 1896 — 23 februarie 1897). Aceste schimbări succesive ilustrează eforturile redacţiei, din care făceau parte I. Nădejde, C. Z. Buzdugan, I. Păun-Pincio, H. Sanielevici ş.a., de a stabili un profil publicaţiei, care preluase cititorii revistei „Munca ştiinţifică şi literară", organ de popularizare ştiinţifică şi culturală, dar şi pe cei ai „Evenimentului literar", periodic în primul rînd literar. Revista a rămas însă pînă la sistarea apariţiei fără o limpede organizare internă, avînd rubrici diverse, publicînd articole politice şi traduceri din scrierile teoretice ale fruntaşilor socialişti europeni, studii şi cronici literare, teatrale, de artă plastică, muzicale, literatură foarte variată, informaţii culturale, ştiinţifice şi literare. De aceea, numărul colaboratorilor, precum şi cel al scriitorilor străini traduşi este foarte mare. Redacţia s-a străduit să pună la îndemîna cititorilor o bună literatură de informare politică şi de popularizare a ideilor marxiste. În acest scop se publicau traduceri din scrierile lui Marx şi Engels, din Paul Lafargue, G.-P. Deville, Fr. Mehring şi G. V. Plehanov. De asemenea, apăreau studii şi articole rezumative, traduceri şi adaptări din revistele socialiste străine, făcute de redactori sau de colaboratori din afară. Orientarea literară a revistei este dată, fără nici o îndoială, de C. Dobrogeanu-Gherea, colaborator încă de la primul număr cu articolul *Munca creatoare şi munca exerciţiu.* Gherea continuă aici acţiunea de propagare a ideilor estetice noi, a unei arte puse în slujba idealurilor socialiste. Articole de critică, subsumate, în ceea ce priveşte direcţia, şcolii critice de la „Contemporanul", dau şi I. Nădejde, G. Ibrăileanu, H. Sanielevici, V. Radu. Colaborează, tot cu articole dedicate literaturii, C. Mille, C. Stere, A. Bacalbaşa, E. Vaian, Em. D. Fagure ş.a. Printre colaboratorii literari se numără C. Mille, N. Beldiceanu, Sofia Nădejde, V. G. Mortun, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), I. Păun-Pincio, P. Bujor, Tr. Demetrescu, V. Pop, Th. Cornel, toţi autori de proză cu implicaţii sociale, încercînd să scrie o literatură militantă şi atractivă. Şi-au tipărit aici versurile D. Teleor, O. Carp, I. Păun-Pincio, D. Th. Neculuţă, A. Steuerman-Rodion, D. Anghel, A. Toma, Adrian Verea, Panaite Zosîn, Tr. Demetrescu, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, P. Vulcan, C. Z. Buzdugan, Th. V. Ficşinescu, G. Botez-Gordon, C. Sandu-Aldea, Virgiliu N. Cişman şi mulţi alţi poeţi, începători sau cu oarecare experienţă. S-a publicat, de asemenea, literatură populară din Oltenia, din Moldova şi Transilvania, precum şi folclor aromân. C. Z. Buzdugan a tradus studiul lui Paul Lafargue intitulat, în traducere, *Basmul zămislirii neprihănite,* în care se cerceta dintr-o perspectivă materialistă un mit străvechi.

Revista a publicat deosebit de multă literatură tradusă: Lermontov (C. D. Anghel), Tolstoi, S. I. Nadson, Turgheniev, Cernîşevski (C. Z. Buzdugan a transpus în limba română fragmente din romanul *Ce-i de făcut?*), Dostoievski şi Cehov, Ch.-H. Millevoye (din care s-a tradus *Căderea frunzelor*), C. Flammarion, fraţii Goncourt, Baudelaire (tradus de C. Z. Buzdugan şi Gr. D. Pencioiu), Verlaine (tradus de G. Botez-Gordon), Maupassant, A. Daudet, M. Leblanc, Sully Prudhomme, E. Zola, Fr. Coppée, Goethe, Schiller, Lenau, Heine, Petöfi şi Gárdonyi Géza, Ada Negri, R. Kipling, Dickens şi Mark Twain.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 386;* 2. *„Lumea nouă literară şi ştiinţifică",* PMS, I, partea II, *534—541;* 3. Vitner, *Ltt. publ. soc., 477—528;* 4. Nicolescu, *Contemporanul, 142—143, 226—228;* 5. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul",* Bucureşti, Minerva, 1977, *114—119.*

R. Z.

LUMEA VECHE, revistă literară şi umoristică apărută la Bucureşti, bilunar, între 15 ianuarie şi 15 mai 1896. Numai nouă numere se păstrează din această publicaţie redactată de Alceu Urechia. Denumirea periodicului ascundea o intenţie polemică, vizînd rubricile literare de la cotidianul socialist „Lumea nouă". În **L. v.** se parodia o anume manieră de a discuta situaţia literaturii române, specifică epocii (lipsa publicului literar, invazia traducerilor ş.a.), chiar programul revistei fiind o spirituală parodie a articolelor-program pe care orice gazetă se simţea obligată să le insereze în primul număr. Au colaborat, în afara lui A. Urechia (care mai semna Ortens, Aur şi Iodoform), Cincinat Pavelescu, I. G. Ionescu-Quintus, D. Stăncescu şi Al. Antemireanu. Cu sonetul *Ab irato,* republicat imediat în „Epoca literară" din 6 mai 1896, şi cu parodia *Din carnetul unui poet proletar...* (semnată Luca) era prezent în paginile revistei I. L. Caragiale, bun prieten al lui Alceu Urechia.

R. Z.

LUMINA (1863) v. **Din Moldova.**

LUMINA, gazetă culturală şi literară, bisăptămînală, apărută la Arad de la 1 august 1872 pînă la 29 iunie 1875. Publicaţia era editată de Episcopia ortodoxă arădană, iar redactori responsabili erau Georgiu Popa, apoi Iosif Goldiş (din 6 mai 1873) şi Vicenţiu Mangra (din 21 februarie 1874). În noiembrie 1873, episcopul Miron Romanul îi propune lui I. Slavici să-şi asume responsabilitatea redacţiei, dar scriitorul refuză din motive dictate de împrejurările politice şi mai ales pentru că voia să-şi păstreze independenţa. Cu toate acestea, Slavici a colaborat consecvent la gazeta din Arad cu articole politice şi cu studii consacrate problemelor învăţămîntului în limba română. Pe lîngă partea oficială (comunicate, ştiri şi informaţii ale episcopiei), **L.** avea o parte ştiinţifică, o alta literară, precum şi rubrici de varietăţi, de informaţii politice, corespondenţe de interes public ş.a. Nu numai Slavici a publicat în **L.** articole dedicate şcolii româneşti. Un punct esenţial al articolului-program apărut în primul număr al gazetei era acela de a tipări orice colaborare legată de chestiunile şcolare. Totuşi, ciclul de articole scris de Slavici în anii 1873—1874 se detaşează prin claritatea ideilor, prin buna cunoaştere a istoriei învăţămîntului românesc şi prin justeţea soluţiilor propuse. Puţina literatură apărută (se retipăreau versuri lirice şi fabule) aparţinea scriitorilor Gh. Asachi, N. Skelitti, G. Creţeanu, precum şi unor versificatori locali. În ultima perioadă de apariţie au cola-

borat At. M. Marienescu, Ciru Oeconomu, Al. Macedonski, acesta din urmă cu patru poezii, dintre care două ocazionale.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *388* ; 2. Breazu, *Lit. Trans.*, *180—181* ; 3. Slavici, *Amintiri*, *496* ; 4. Pervain, *Studii*, *423—427* ; 5. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *155*.

R. Z.

LUMINA, revistă literară din care au apărut trei numere, la Craiova, din iulie pînă în septembrie 1890. Cel de al treilea număr al revistei nu s-a păstrat. Caton Theodorian era redactorul publicației, iar P. Vulcan se ocupa de chestiunile administrative. **L.** trebuia să reprezinte gruparea tinerilor intelectuali craioveni, poeți, publiciști, profesori, așa cum se anunța și în *Cuvîntul către lectori* din primul număr, și, totodată, să devină organul literar reprezentativ al Craiovei. Redactorii se arătau decișî să lupte împotriva „exclusivismului literar", dar noțiunea de exclusivism nu este explicată. Oricum, **L.** se angaja să nu încurajeze tendințele de grup sau un anumit curent literar. Au colaborat cu versuri P. Vulcan, P. Niculescu, C. Theodorian, Ilie Ighel-Deleanu, D. Teodoru. Cîteva nuvele, modeste și sub raportul concepției artistice și sub acela al stilului, scria C. Theodorian și tot el publica o recenzie la o carte de versuri a lui I. St. Paulian *(Flori de cîmp)*, text revelator pentru vederile colaboratorilor de la **L.** C. Theodorian reproșează criticii literare, și mai ales lui C. Dobrogeanu-Gherea, faptul că nu se ocupă de tinerii scriitori de talent, lăsați în seama unor cronicari de gazete, inculți și rău intenționați. Critica ar deveni astfel un mijloc de publicitate sau unul de vindictă.

R. Z.

LUMINA, ziar apărut la București între 5 aprilie și 12 iulie 1894. Directorul publicației, Al. Macedonski, proclamă *(În loc de program)* un liberalism sincer și dezinteresat, neapartenența la vreunul din partidele politice. Procesul făcut guvernului, antiregalismul macedonskian devin atitudini ale **L.** Macedonski ridică problema țărănească, consemnînd revolte ale țăranilor, și aderă, sentimental, la idei socialiste. Combativitate manifestă **L.** în procesul Memorandumului. Al. Macedonski participă la manifestațiile studențești din timpul procesului. Au loc demonstrații de simpatie la redacția **L.** și manifestări ostile față de „Adevărul", ziarul lui Al. V. Beldiman, care îl atacase nu o dată pe Macedonski și care avea reținerî față de întrunirile studențești. Cînd, la 6 iunie, se pronunță sentința, ziarul apare cu un chenar îndoliat. Speriat, asociatul lui Macedonski, tipograful Miulescu, nu mai subvenționează ziarul care, după o lună, la 12 iulie, încetează să mai apară. O rubrică literară foarte bogată, intitulată *Literatura română*, conferă ziarului o ținută personală, în raport cu alte publicații ale vremii. În **L.**, Macedonski republică o bună parte din opera sa poetică apărută pînă atunci *(Ură, Plecare, În Arhanghel, Sub stele, Vis de mai, Gusla, Naiada, Noapte de aprilie, Noapte de iunie, În restriște, Ecourile nopții)* și, în proză, *Pe drum de poștă*, *Pitarul*, *Surugiul*, *Casa cu numărul 10*, *Pomul Margaritei*, *Observațiune asupra d-rei Teste*. Cincinat Pavelescu, C. Scrob, Al. Obedenaru, D. N. Saphir, G. Russe-Admirescu, din cercul „Literatorului", publică versuri. M. Demetriade, Mircea Pillat, St. Grozea, D. Teleor, Th. M. Stoenescu apar cu scrieri în proză, nesemnificative. De remarcat colaborarea lui Duiliu Zamfirescu, cu nuvela *Noapte bună*. O *Schiță asupra literaturii române*, reprodusă din „La Revue internationale" și semnată Principele Rogala (poate Al. Macedonski), fixează locul „Literatorului" în continuarea directă a mișcării heliadiste și atacă pe T. Maiorescu și, aluziv, pe Eminescu. Două articole teoretice, *Poezia patriotică* (Al. Macedonski), *Ziarismul și literatura* (Cincinat Pavelescu), preconizau o renaștere a poeziei române prin părăsirea liricii intimiste pentru una patriotică și prin separarea politicianismului de literatură. Al. Macedonski face elogiul poeziei *(Poezia și poetul)*. O rubrică de portrete, intitulată *Nemuritorii*, și semnată Aristarch (Al. Macedonski), prezintă scriitori străini, romantici, parnasieni, naturaliști, simboliști, dintre care unii s-au impus atenției la noi datorită „Literatorului". Macedonski este printre primii care scriu aici despre Baudelaire, cît și despre M. Rollinat. Sînt prezentați J. Richepin, E. A. Poe, Th. Gautier, Leconte de Lisle, alături de prerafaelitul Dante Gabriel Rosetti, dar și autori romantici, preferați de Al. Macedonski : Lamartine, Musset, Byron. Traducerile din **L.** atestă aceleași predilecții. Al. Macedonski publică *Întunecimile* după Byron, Cincinat Pavelescu traduce *Apologia dracului* din J. Richepin. *Lacul mistic* după Leconte de Lisle și *Antoniu și Cleopatra*, după J.-M. de Hérédia.

— 1. Macedonski, *În loc de program*, LUI, I, 1894, 1 ; 2. T. Vianu, *Introducere* la Al. Macedonski, *Opere*, I, București, F.R.L.A., 1939, *LIII—LIV* ; 3. Marino, *Macedonski*, *287—290* ; 4. M. Bucur, *„Lumina"*, RLRO, *177—204*.

S. C.

LUMINA, revistă politică și literară editată la Iași, lunar, de cercul de propagandă social-democrată, din iulie 1895 pînă în octombrie 1897. De la 1 ianuarie pînă la 15 iulie 1896, **L.** a apărut bilunar. Revista era scoasă de un grup de socialiști ieșeni, în dezacord cu acțiunile politice ale conducerii social-democrate din România. Dezacordul se extindea și asupra orientării celor două publicații centrale, cotidianul „Lumea nouă" și suplimentul său literar, „Lumea nouă literară și științifică". Grupul de la **L.** reproșa redactorilor de la gazetele socialiste din București metodele jurnalistice întrebuințate, considerate burgheze, deci incompatibile cu un periodic muncitoresc, și, de asemenea, concesiile făcute în problemele artistice și literare gustului burghez. **L.** trebuia să fie „o revistă de luptă", scrisă exclusiv pentru muncitori. Colaboratori frecvenți, cu articole politice și cu traduceri din Engels, Plehanov, Kautski și G. Dietzgen, erau Max Vexler (cu pseudonimul I. Gentilis), L. Ghelerter (semna și Mihai Văleanu), N. Costescu și dr. Șt. Stîncă. Din cînd în cînd, publicau și C. Mille, P. Mușoiu, B. Brănișteanu, care nu se situau pe poziția stîngistă a redactorilor de la **L.**, dar foloseau revista în polemica lor cu „Lumea nouă" și cu conducerea social-democrată. O. Carp, A. Stavri, I. Gorun, I. Alexandrescu-Dafin și N. Iorga au publicat versuri, iar V. G. Morțun, proză. Cîteva din poeziile inedite ale lui Tr. Demetrescu au apărut în **L.** și tot aici s-au republicat versuri de G. Coșbuc și Radu D. Rosetti și s-au tipărit traduceri din H. Heine și Aug. Strindberg.

R. Z.

LUMINA ILUSTRATĂ, cotidian politic și literar apărut la București de la 13 iulie 1894 pînă la 21 iunie 1895. În cîteva rînduri, redactorii de la **L. i.** au încercat să editeze un supliment literar intitulat „Lumina ilustrată literară", dar, neizbutind să atragă numărul de abonați necesar, au fost obligați să renunțe la proiect. Printre colaboratorii literari ai gazetei s-au numărat și G. Coșbuc, I. N. Roman, Andrei Naum, Al. I. Șonțu, Gheorghe din Moldova, H.G. Lecca, Cincinat Pavelescu, Virgiliu N. Cișman, care

publicau în **L. i.** versuri, precum şi prozatorii D. Zamfirescu, V. A. Urechia, Sofia Nădejde, Th. M. Stoenescu, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu). Anecdote, povestiri şi basme populare culese din Oltenia şi Bucovina au dat D. Stăncescu şi Elena Sevastos. O deosebită atenţie s-a acordat vieţii literare autohtone (recenzii, cronici teatrale, informaţii). Deşi nu a apărut decît un an de zile, **L. i.** a publicat multe traduceri literare, succinte prezentări ale unor scriitori străini (A. Tennyson, A. Daudet, H. Taine, Fr. Sarcey, E. Zola, P. Bourget, Maupassant, Al. Dumasfiul ş.a.) şi ample treceri în revistă ale activităţii unui scriitor *(Leconte de Lisle)* sau ale unei literaturi naţionale *(Literatura belgiană)*. Din versurile lui Cervantes se publica un sonet în tălmăcirea junimistului Şt. G. Vârgolici, din poezia lui Byron traducea V. Făgărăşanu. Mai apăreau traduceri ale versurilor lui Schiller, Lamartine, Heine şi Baudelaire. Schiţele şi nuvelele traduse aparţin lui Sacher-Masoch, Tolstoi, Turgheniev, Balzac, Andersen, J. Neruda, V. M. Garşin, Maupassant, A. Daudet ş.a.

R. Z.

LUMINA PENTRU TOŢI, revistă enciclopedică apărută la Bucureşti, de două ori pe lună, din iunie 1885 pînă în mai 1895. Director al revistei, iar din octombrie 1889 şi proprietar, era publicistul Eniu D. Bălteanu. În anul de apariţie 1890—1891, periodicul a fost condus de un comitet de redacţie din care au făcut parte şi B. Constantinescu, Th. D. Speranţia, P. Dulfu, A. Lupu-Antonescu. Profesorii şi literaţii grupaţi în jurul acestei reviste urmăreau difuzarea culturii („luminii") în popor. În acest scop, se preconiza realizarea unei literaturi pe înţelesul tuturor şi nu o „înaltă literatură" (aluzie la „Convorbiri literare"). „Literatura pentru toţi" era însă înţeleasă nu în sensul unei lărgiri a ariei tematice, în raport cu ideile literare ale orientărilor politice progresiste, ci, dimpotrivă, în sensul unei restrîngeri a problematicii, pînă la confecţionarea unui hibrid literar, în care concluziile morale erau scoase, cu totul exagerat, în evidenţă. Cele mai izbutite produse ale acestei direcţii literare au fost versurile şi anecdotele versificate scrise de P. Dulfu şi de Th. D. Speranţia. Au mai colaborat, fără a accepta punctul de vedere al redacţiei, V. Alecsandri, G. Coşbuc, B. P. Hasdeu. Lui M. Eminescu i s-au republicat aici poeziile *Mai am un singur dor, Glossa, Epigonii* şi *Kamadeva*. Au apărut şi cîteva traduceri din Fénelon, Turgheniev, Puşkin *(Ţiganii)*, Millevoye. Revista a avut o bogată rubrică de literatură populară, la care au trimis fragmente din culegerile lor I. Pop-Reteganul, Iuliu Tuducescu, M. Lupescu ş.a.

R. Z.

LUMINĂTORIUL, gazetă politică şi literară apărută la Timişoara, de două şi de trei ori pe săptămînă, între 5 martie 1880 şi 25 decembrie 1893. Proprietar era M. Drăghici, iar redactor responsabil a fost P. Rotariu. După ianuarie 1886, I. V. Barcianu apare ca asociat la conducerea foii, în calitate de „colaborator primar". Orientarea politică şi culturală a gazetei îşi avea sursele în programul mai general al grupărilor politice româneşti care luptau pentru egalitatea în drepturi a popoarelor din Imperiul austro-ungar şi pentru activarea socială a românilor din Transilvania. În paginile gazetei au publicat articole de atitudine politică P. Rotariu, I. V. Barcianu, I. Slavici, Paul Vasici, Vincenţiu Babeş, I. Vulcan şi s-au republicat articole apărute în gazetele din Bucureşti sau Iaşi, printre care unele ale lui T. Maiorescu. În iulie 1889, **L.** a fost implicat într-un proces de presă, intentat de autorităţile maghiare din Timişoara. Din decembrie 1893, condiţiile politice şi sociale cerînd acţiuni mai directe şi mai moderne, **L.** este înlocuit de cotidianul „Dreptatea", care preia nu numai sarcinile politice ale gazetei, ci şi pe acelea culturale şi literare.

Literatura publicată de **L.** are, în bună parte, un caracter local, gazeta fiind mai ales un mijloc de exprimare politică şi literară pentru intelectualii bănăţeni. Au colaborat cu versuri şi proză T. V. Păcăţian, At. M. Marienescu, D. Popovici, I. Siriteanul, T. Daul, I. Nicorescu, I. Simu, Petru Broşteanu, Aurel C. Popovici. Redactorii au încurajat studierea folclorului românesc din Transilvania şi chiar din întregul teritoriu locuit de români, publicînd literatura populară culeasă de At. M. Marienescu, P. Ispirescu, I. Lupulescu, T. Daul, D. Stăncescu, I. Pop-Reteganul, Aurel Iana, S. Fl. Marian, Tit Bud ş.a. În anul 1889, s-a tipărit articolul *Despre adunarea poeziilor populare* al lui P. Dulfu, iar un an mai tîrziu, un *Apel literar* scris, în scopul stimulării culegătorilor de literatură populară, de S. Fl. Marian. G. Popa susţinea ideea înfiinţării bibliotecilor „poporane", prin care să se pună la dispoziţia ţăranilor cărţile cele mai bune sub aspect naţional, educativ şi artistic. Articole de filologie şi istorie, precum şi recenzii la cărţile unor scriitori din Banat publicau Iosif Tempea, Elia Trăilă, Gr. Silaşi, Simion Mangiuca, G. Candrea, V. Burlă ş.a. S-a tradus şi publicat, fragmentar, din Dante (Maria Chiţu), din Boccaccio (S. Properţiu), din *Principele* lui Machiavelli (G. Popa). Cîteva pasaje ale *Contractului social* de J.-J. Rousseau s-au tradus, probabil, în redacţie, iar mai multe nuvele ale scriitorilor E. Zola şi H. Zschokke au fost transpuse în româneşte de I. S. Spartali, activul traducător din Bucureşti, şi de P. Pesteanu.

L. a fost prima publicaţie periodică importantă a românilor bănăţeni şi a contribuit efectiv, în anii premergători evenimentelor Memorandumului, la lupta naţională, politică şi culturală, alături de gazetele transilvănene.

R. Z.

LUNGU, Emilia (1853, Sînnicolau Mare — 16.XII. 1932, Timişoara), scriitoare. Era fiica învăţătorului Traian Lungu. A început să înveţe sub supravegherea tatălui, urmînd apoi patru clase secundare în institutul catolic „Notre-Dame" din Timişoara. Devine, în 1874, învăţătoare la cea dintîi şcoală primară de fete din Banat, înfiinţată la Izvin, lîngă Timişoara. A absolvit în 1875, ca elevă particulară, Preparandia din Arad. Colaborează cu versuri şi proză la revistele „Familia" (1874—1904), „Amicul familiei" (1879—1886), „Noua bibliotecă română" (1882—1883), „Rîndunica" (1895) şi la „Dreptatea" din Timişoara (1896). În revista „Biserica şi şcoala" din Arad a semnat diferite articole despre învăţămîntul în limba română, militînd pentru înfiinţarea de şcoli pentru fete. Semna şi cu pseudonimele Bănăţeanul Călător, Bănăţeanul June, Bănăţeanul Moş. Căsătorită în 1887 cu ofiţerul croat Isac Puhallo de Brlog, se mută la Sarajevo, în Bosnia, pe urmă la Mostar, în Herţegovina. După moartea soţului ei, în 1892, revine în Banat şi trăieşte retrasă, părăsind în bună parte şi preocupările literare. Reluînd activitatea publicistică tîrziu, în 1905, ca redactor la „Dreptatea poporului" din Timişoara, colaborînd la „Drapelul" din Lugoj şi la publicaţii în limba română apărute în S.U.A., **L.** refăcea imaginea feministei combative din tinereţe.

L. a avut un talent firav, o inspiraţie săracă şi monotonă. Într-o limbă cu nenumărate stîngăcii, poe-

ziile ei vorbesc cu naivitate despre iubire, durere, credinţă, speranţă. Romanul *Elmira*, ca şi multe nuvele şi schiţe, cu un pronunţat caracter didacticist, ilustrează parcă preceptele unui manual de morală. Ele dezvăluie în acelaşi timp gustul autoarei pentru schemele romantioase. Descriind micile drame sentimentale, **L.** compune convenţional, cu o tentă de tristeţe edulcorată. Ca atitudini, se preferă resemnarea, virtutea neînţeleasă de oamenii din jur, martiriul, unele personaje avînd ceva din fiinţa gingaşă, sensibilă a autoarei. Alte nuvele (*Barbu Cobzarul, Domnul Tudor* ş.a.) sînt simple biografii romanţate. În însemnările din timpul şederii la Sarajevo, unele rămase în manuscris, transpar, se pare, emoţii mai adevărate.

— *[Versuri şi proză]*, F, X, 1874, 13, 19—24, 30, 42, 49, XI, 1875, 13, XIV, 1878, 24—28, 72, 75, 77, 79, 91—97, XV, 1879, 6, 38, 45, 67, 71, 83, 97, XVI, 1880, 16—19, 41—43, XVII, 1881, 12, 44, 49, 79—86, XVIII, 1882, 3, 20—30, XIX, 1883, 16, XL, 1904, 28, AMF, III, 1879, 10—13, IV, 1880, 19—21, 23, 36, V, 1881, 1—6, VI, 1882, 2, 3, 12, VII, 1883, 1—8, 12, VIII, 1884, 2, 5, 7, 9, 18, 24, IX, 1885, 5, 12, 14, 15, X, 1886, 1, 2, 18, NBR, I, 1882, 19, 22, II, 1883, 3, 6, 8, 9, RD, II, 1895, 9 ; *Ea şi el* (fragm.), în Suciu, *Lit. băn., 134—138.*

— 1. *Premiul femeilor române*, F, XI, 1875, 29 : 2. L. J. *Emilia Lungu. O veche şi uitată scriitoare din Banat*, VS, III, 1932, 519, 520 ; 3. Ioan Dimitrie Suciu, *Emilia Lungu-Puhallo*, LUCE, V, 1939, 7—9 ; 4. Suciu, *Lit. băn., 130—134 ;* 5. N. Iorga, *Încă un nume literar : Emilia Lungu-Puhallo*, CGC, IV, 1940, 27 ; 6. Aurel Cosma. *Emilia Lungu (1853—1932). Evocări din viaţa scriitoarei timişorene*, O, XX, 1969, 7 ; 7. Straje, *Dicţ. pseud., 401 ;* 8. Aurel Cosma. *Prin Timişoara de altădată*, Timişoara, Facla, 1977, *103—113.*

G. D.

LUPESCU, Ioan (1837, Bucureşti — 21.VI.1893, Focşani), autor dramatic. Fiul lui Alexandru şi al Amaliei Lupescu, **L.** a învăţat cîtva timp la şcoala de la mănăstirea Domniţa Bălaşa. Izgonit de acolo, va încerca să-şi cîştige existenţa ca meseriaş, în lăcătuşerie. Se şi înscrie la o şcoală de meserii, după terminarea căreia va deschide, în asociaţie, şi un mic atelier. După ce un timp jucase ca diletant, este angajat în trupa Teatrului Naţional din Iaşi. **L.**, care avea să devină un comic foarte popular, îşi alcătuieşte el însuşi formaţii teatrale cu care colindă Moldova şi Muntenia. Printre tovarăşii de pribegie se numără şi tînărul, pe atunci, V. Conta. În anul 1868, la Iaşi el inaugurează „Teatrul Lupescu de vodevile române", care se bucură de mare afluenţă de public. Dar, devenit incomod pentru trupa oficială a Teatrului cel Mare din Copou, după fel de fel de şicane din partea autorităţilor, teatrul său „permanent" se va închide în 1869. În acest răstimp, vreme de trei luni, în vara lui 1868, **L.** susţinuse şi o stagiune la Botoşani. Actorul va îndrăgi însă oraşul Focşani, unde se şi stabileşte, construind acolo, nu fără multe greutăţi, un teatru, deschis în anul 1873. Sărăcit, cu sănătatea şubrezită, **L.** moare de cancer.

Conştient că repertoriul românesc de scrieri dramatice e în penurie, **L.** a pregătit pentru scenă numeroase piese, mai ales comedii şi vodeviluri, în mare parte traduceri şi localizări. Cu unele a obţinut succese mari, ca de pildă cu vestita, în vremea ei, comedie *Vlăduţu mamei*. Piesa aceasta, cu muzică de Ed. Caudella, a inspirat lui A. Goldfaden comedia *Şmendrik*. Actorul, care practică un comic buf, contribuie nu o dată la reuşitele autorului dramatic. **L.** scrie enorm, dar piese fără pretenţii literare, bune de jucat. Sînt, în general, farse, cu personaje aiurite, slabe cu duhul, nătăfleţi ca „Vlăduţu mamei", aproape întotdeauna cel mai cu minte jucînd o festă, să-i fie de învăţătură, celui rătăcit. Acţiunea, uneori ingenioasă, se încadrează, cu oarecare variaţii, în cîteva scheme. De profunzime nu poate fi vorba, nici de caractere, deşi autorul, apelînd şi la nume cu rezonanţă burlescă, sugestivă (Pungăşescu patriot, avocatul Fleoncănel ş.a.), era preocupat de a configura cîteva tipuri caracteristice. Ritmul e alert, replica, înviorată de un duh ghiduş, are, în cele mai bune pagini, spontaneitate. Scrise la repezeală, piesele sînt superficiale, adesea improvizate, compuneri de ocazie, cu un umor ieftin, bazat pe facile jocuri de cuvinte. Amuzante totuşi, de o sugubeaţă complicitate cu spectatorul, cele mai multe (*Cina fără sfîrşit, Bismarcu oraşului* — dedicată lui M. Millo —, *Paragraful 37 sau Palestina în Iasi, Trei zăpăciţi* ş.a.) se vor fi urmărit cu plăcere. În comediile şi vodevilurile sale, în cantonete şi „cînticele comice", autorul ia în răspăr fie cusururi şi năravuri dintotdeauna (imoralitatea, prostia etc.), fie moravuri ale epocii, de la limbajul franţuzit pînă la demagogia patriotardă. Extrăgîndu-şi subiecte din letopiseţe, **L.** scrie şi drame istorice (*Ştefăniţă vodă al V-lea, Vlad Ţepeş sau Ospăţul de sînge din ziua de Paşti, Lăpuşneanu vodă, Ştefan Tomşa* ş.a.), nehotărîte între melodramă şi comedie. În 1885, scoate revista „Comicul", în care îşi publică pe îndelete scrierile dramatice, mai rar anecdote în proză sau versuri satirice, semnate adesea cu nume năstruşnice precum Titirez, Ionică, Trancănilă, Turturică, Crăiţă. **L.** îşi susţinea revista aproape de unul singur.

— *Cometul*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1855 ; *Vlăduţu mamei*, Focşani, Tip. Samolada, 1875 ; *Paragraful 37 sau Palestina în Iaşi*, Focşani, Tip. Samolada, 1875 ; *Bismarcu oraşului*, Focşani, Tip. Charros, 1881 ; *Cina fără sfîrşit, Otrăviţii, Prostia din născare*, Focşani, Tip. Charros, 1881 ; *Vlăduţu patriot, Trenul accelerat, Olga sau O viaţă artistică, După război*, Focşani, Tip. Charros, 1881 ; *[Teatru]*, COM, I, 1885—1886 ; *Trei comedii complecte*, Focşani, Tip. Codreanu, 1890.

— 1. *Din viaţa mea !*, COM, I, 1885, 4—5 ; 2. *Ion Lupescu*, U, XI, 1893, 175 ; 3. Burada, *Ist. teatr.*, II, *247, 261—267, 342—343 ;* 4. I. M. Dimitrescu, *Trei îndrumători ai vieţii culturale focşănene*, MIL, II, 1931, *136—140 ;* 5. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *638—639.*

F. F.

LUPTA, ziar politic şi literar apărut la Iaşi, apoi la Bucureşti, între 19 iulie 1884 şi 30 noiembrie 1895. A fost întemeiat de G. Panu, director al acestei publicaţii pînă la 15 ianuarie 1892, cînd s-a retras de la conducere, rămînînd însă în continuare proprietar şi îndrumător politic. Intitulîndu-se la început ziar liberal-opoziţionist, **L.** a devenit, ulterior, organ al partidului radical, înfiinţat de Panu. Nefiind de acord cu principiile de guvernare ale lui I. C. Brătianu, din al cărui partid liberal făcea parte, G. Panu fundează **L.** ca un mijloc de combatere a politicii brătieniste ; împotriva acesteia a dus o violentă campanie, care a contribuit în mare măsură la căderea guvernului liberal. Concomitent, în paginile ziarului, directorul lui a tipărit extrem de numeroase articole antidinastice, acuzîndu-l pe rege de a fi acceptat şi tolerat un guvern corupt. În urma acestei campanii, G. Panu a fost condamnat la închisoare, dar, în cele din urmă, graţiat. Îndrăzneala articolelor sale, fermitatea pe care a arătat-o în combaterea atît a lui I. C. Brătianu cît şi a monarhiei, logica strînsă şi captivantă a celor mai multe articole au făcut din **L.** unul din cele mai citite zia-

LUPTA

re ale epocii. Dintre colaboratorii părții politice a ziarului se remarcau A. C. Cuza, C. Mille, P. V. Grigoriu, I. C. Bacalbașa, C. C. Bacalbașa, C.M.D. Miclescu, S. Pauker. Sub pseudonimul Bran Smeritul, ziarul publica cronici politice extrem de virulente.

Pe măsură ce s-a impus în atenția opiniei publice românești, ziarul a inclus în paginile sale și coloane de literatură și critică literară. S-au reprodus numeroase schițe și nuvele din Al. Vlahuță, C. Hogaș, D. Zamfirescu, I. N. Roman, P. Bujor și N. Volenti. Concomitent, se publică, în foileton, ample fragmente din romanul *Dinu Milian* al lui C. Mille, căruia i-au apărut și cîteva schițe „după natură". În acest sens, este vizibilă orientarea spre naturalism, nu totdeauna însă cu sorți de izbîndă, fie din lipsa unor talente capabile să susțină acest program, fie din lipsa consecvenței. Un reviriment cunoaște proza apărută în **L.** odată cu cronicile lui D. Teleor pe marginea unor fapte diverse, cu procedee umoristice de bună calitate *(Amor ars, Un cartofor)*. Ziarul condus de G. Panu nu a publicat poezii decît cu totul sporadic (Al. Vlahuță, Gheorghe din Moldova ș.a.), ori numai cînd a socotit că puteau servi intereselor politice ale momentului. O atenție deosebită a acordat **L.** traducerilor din literaturile străine, în special franceză. Conformîndu-se gustului vremii, redactorii au inclus foiletoane anonime *(Contesa Suzana, Ondina, Don Juan de Vireloup)* ori datorate unor scriitori ca Ad. Belot *(Cravatele albe)*, P. Bourget *(Mincinoasa)*, A. Matthey *(O viață criminală)*. Din cînd în cînd, apăreau totuși și schițe ori nuvele datorate lui Balzac *(Războiul civil)*, Flaubert (un fragment din *Doamna Bovary)*, A. Daudet, G. Courteline, H. Murger, M. Rollinat. Dar preferința vădită a redactorilor merge către reprezentanții naturalismului francez, cu deosebire spre E. Zola, din care se traduc *Nantas, Preotul Mouret, Pentru o noapte de amor* ș.a., și Maupassant, cu *O moștenire*. Literatura germană este reprezentată prin neînsemnații Fr. Gredel și Fr. Holzer, iar din cea ungară se traduce, prin intermediul limbii franceze, un fragment dintr-un roman al lui Jókay Mór. Din literatura rusă, alegerea redactorilor s-a oprit asupra unor schițe ale lui Tolstoi și Turgheniev.

O atenție specială a acordat **L.** și criticii literare, făcînd loc, în paginile sale, deși nu cu regularitate, unor cronici literare și dramatice, precum și unor articole referitoare la literatura și critica literară a vremii. Se remarcă importanța acordată realismului, ca singur criteriu valabil în judecarea operelor literare. Așa a procedat G. Panu însuși, în singura sa intervenție literară — cronica la piesa *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale. Participînd la polemica „artă pentru artă" sau „artă cu tendință", **L.** a luat fățiș atitudine în favoarea celei de a doua, fie reproducînd articolele lui C. Dobrogeanu-Gherea *(Către d-nul Maiorescu)*, fie popularizînd ideile acestuia prin articole semnate de Ovid Densusianu și Eduard Dioghenide. În primii ani de apariție, cronica literară săptămînală este semnată de C. Mille. Interesul acestor cronici îl dă opțiunea pentru estetica naturalistă, ale cărei idei (în special cele referitoare la strînsa legătură dintre opera de artă și mediul social) le-a difuzat în mod constant. Din 1891, cronica literară a fost susținută, un timp, de N. Iorga. Argumentate și temperate ca ton, articolele acestuia au sporit prestigiul ziarului prin fermitatea și maturitatea judecăților, ferite de exclusivismul pe care-l dovedise, uneori, Mille. Cronicile dramatice, semnate fie de I. C. Bacalbașa, fie de D. Teleor, se disting prin intransigența dovedită în combaterea localizărilor și în susținerea repertoriului național de calitate, inspirat din problemele specifice societății românești contemporane.

— **1.** Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 394* ; **2.** Bacalbașa, *Bucureștii*, IV, *202—204* ; **3.** Vitner, *Lit. publ. soc., 531—555* ; **4.** *Ist. lit.*, III, *928—935*.

D. M.

LUPTA LITERARĂ, revistă apărută la București la 19 și 26 aprilie 1887, sub direcția lui B. Delavrancea. Grupînd cîțiva tineri scriitori de orientare radicală și democratică — Al. Vlahuță, O. Carp, C. Mille — revista încearcă o opoziție, pe teren literar, împotriva artei oficializate, susținînd literatura inspirată din realitatea socială autohtonă. Delavrancea publică suita de articole *O familie de poeți* (despre Carol Scrob, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni, Theodor Șerbănescu), care conține numeroase critici la adresa direcției junimiste, și *Din cultura noastră*, precum și întîia variantă a nuvelei *Hagi-Tudose*, sub titlul *Hagiu*. Al. Vlahuță dă o poezie *(Mamei)*, C. Mille, mai multe poezii, O. Carp și A. Gorovei colaborează cu versuri, P. Ispirescu publică basme. Așa cum se înțelege din rubrica *Poșta redacției*, C. Dobrogeanu-Gherea promisese că va trimite articole pentru **L. l.**, dar această colaborare nu s-a mai realizat.

— **1.** Emilia **St. Milicescu**, *Barbu Delavrancea. Studiu biobibliografic*, București. E.S.I.P., 1959, *14* ; **2.** Al. Săndulescu, *Delavrancea*, București, E.L., 1964, *35* ; **3.** *Ist. lit.*, III, *935—939*.

R. Z.

LUPTELE DINTRE RUȘI ȘI TURCI (1769—1772), povestire istorică în versuri, alcătuită în Moldova în timpul războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774. Singurul manuscris, o copie din 1790, în care s-a transmis cronica, este incomplet. În cele 764 de versuri cunoscute, autorul, anonim, consemnează date despre luptele desfășurate între 1769 și 1772, începînd cu trecerea rușilor prin Moldova și pînă la alungarea turcilor din Giurgiu. Elogiind victoriile rușilor, comandați de feldmareșalul P. A. Rumeanțev, versurile dezvăluie starea de spirit declanșată de acest război în țările române, adeziunea diferitelor pături sociale la acțiunile militare antiotomane. Se amintește de asemenea, în cîteva rînduri, de voluntarii români care contribuie la izbîndă. Deși superiori numeric, turcii sînt învinși. O regrupare a oștirii rusești și a corpurilor de voluntari români provoacă în cele din urmă fuga peste Dunăre a or-

diilor otomane. La Iaşi, de unde Rumeanţev coordonează operaţiile de pe întreg cîmpul de luptă, se serbează victoria, la care se adaugă şi vestea înfrîngerii tătarilor în Crimeea. Autorul versifică sîrguincios dar tern, rimînd neglijent şi aproximativ. El reuşeşte să reconstituie cu fidelitate, în spiritul adevărului istoric, momente importante ale războiului. Este mai instruit decît alţi versificatori din această epocă. Alcătuieşte un acrostih, iar pe Rumeanţev îl compară cu Scipionii Romei antice.

— *Luptele dintre ruşi [şi] turci (1769—1772)*, CPV, *142—158*.

— 1. N. A. Ursu, *Un poem românesc din secolul al XVIII-lea închinat armatei ruse eliberatoare*, IL, V, 1953, 3—4 ; 2. Piru, *Ist. lit.*, I, *422—423* ; 3. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul*, *121* ; 4. *Ist. lit.*, I, *649—650* ; 5. Dan Simonescu, *Rumeanţev în luptele dintre ruşi şi turci (1769—1772)*, CPV, *141—142* ; 6. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ş.

LUPU-ANTONESCU, Anton (15.IV.1859, Lunca Frumoasă, j. Buzău — 26.III.1937, Bucureşti), publicist şi scriitor. Absolvent al Facultăţii de filozofie a Universităţii din Bucureşti, **L.-A.** e numit, în 1882, profesor la liceul „Mihai Viteazul", apoi la Şcoala normală „Carol I" din Bucureşti. După 1900 a fost inspector judeţean, apoi inspector general al învăţămîntului. **L.-A.** are o bogată activitate publicistică, pe care a început-o prin 1880. Împreună cu alţi doi colaboratori, el întemeiază şi redactează revista „Ştiinţe şi arte" (1881), ziarele „Scaiul" (1882—1883) şi „Curierul Capitalei" (1883—1884), iar între 1897—1900 este directorul revistei „Şcoala modernă", în care publică diferite articole. Susţine rubrici permanente la „Binele public" *(Condeie aruncate)*, „Poporul" *(Chestiuni şcolare)*, „România liberă" *(Verzi şi uscate)*. Mai colaborează la „Literatorul", „Revista literară", „Vieaţa", „Lumina pentru toţi", „Convorbiri didactice", „Tribuna pedagogică". Paralel cu publicistica, **L.-A.** are o intensă preocupare pentru activitatea didactică. Între 1889—1911, singur sau în colaborare, elaborează şi publică numeroase manuale de limba şi literatura română, prelucrează tratate de metodică şi pedagogie, cărţi de mare circulaţie în epocă *(Exerciţii de gramatică pentru şcoalele primare* s-a publicat între 1895—1906 în cincisprezece ediţii).

Contribuţia beletristică a lui **L.-A.** este modestă. Volumul *Din viaţa săracă (Poveşti)* (1896) însumează patru povestiri, imaginate pe ideea moralizatoare a cultivării bunătăţii şi delicateţii sufleteşti. Cugetînd la tragismul unui destin implacabil, autorul cere o solidarizare umană cu cei ce pătimesc. Faptele sînt învăluite într-un aer de tristeţe, de resemnare, de un dramatism mut. Limbajul şi exprimarea artistică, precară, naivă, subminează fondul liric al povestirilor. În domeniul istoriei literare, **L.-A.** are o sinteză didactică intitulată *Veacul XVI. Limba şi literatura românilor* (1890), în care, paralel cu înregistrarea faptelor şi documentelor cultural-literare ale secolului, este încercată şi o explicaţie a specificului religios în cultură. Ultima parte a studiului este consacrată aspectelor limbii textelor vechi.

— *Vălsuitoarea*, SAR, I, 1881, 1—2 ; *Veacul XVI. Limba şi literatura românilor*, Bucureşti, Göbl, 1890 ; *Din viaţa săracă (Poveşti)*, pref. D. Teleor, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896 ; *Vrăbiile*, RELI, XVIII, 1897, 6 ; *Din biografiile scriitorilor români. Ion Rlureanu*, FPT, II, 1898, 3—6 ; *Delavrancea — artistul*, CTC, XIV, 1933, 9—10.

— 1. D. Teleor, *A. Lupu-Antonescu*, în A. Lupu-Antonescu, *Din viaţa săracă (Poveşti)*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896, *3—4* ; 2. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *117* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *502*.

C. T.

la Muzeul de Istorie din Moscova, cuprinde un fragment din cronica lui Macarie referitor la intervalul 1504—1530.

— *Cronica lui Macarie*, în Bogdan, *Vechile cronice, 149—162, 198—212*, în I. Bogdan, *Letopiseţul lui Azarie*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909, în CSR, *77—105*, în LRV, I, *172—190*.

— 1. Bogdan, *Vechile cronice, 69—89, 97—103, 104—139, 268—279* ; 2. Bogdan, *Scrieri, 320—335, 340—348, 360—363, 431—438* ; 3. Sbiera, *Mişcări, 298* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *75*, II, *438—440, 447—448* ; 5. Iorga, *Ist. bis.*, I, *155—158* ; 6. I. Bogdan, *Letopiseţul lui Azarie*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909 ; 7. D. Russo, *Elenizmul, 36—39* ; 8. Iorga, *Ist. lit.*, I, *151—156* ; 9. Minea, *Letopiseţele, 66—98* ; 10. Puşcariu *Ist. lit., 46* ; 11. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *38—39, 41—42* ; 12. Călinescu, *Ist. lit., 19—20* ; 13. Ciobanu, *Ist. lit., 101—105* ; 14. P. P. Panaitescu, *Cronica lui Macarie*, CSR, *74—77* ; 15. Scarlat Porcescu, *Episcopul Macarie al Romanului (1531—1558)*, MM, XXXVI, 1960, 5—6 ; 16. Piru, *Ist. lit.*, I, *33—35* ; 17. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *39—41* ; 18. *Ist. lit.*, I, *261—264* ; 19. Crăciun—Illeş, *Repertoriul, 50* ; 20. Panaitescu, *Începuturile, 24* ; 21. Mihăilă, *Contribuţii, 104—163* ; 22. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *83—85* ; 23. G. Mihăilă, *Cronica episcopului Macarie*, LRV, I, *168—171* ; 24. G. Mihăilă, *Sintagma (Pravila) lui Matei Vlastaris şi începuturile lexicografiei româneşti (secolele XV—XVII)*, SSL, I, 1969 ; 25. Pompiliu Teodor, *Cronica lui Macarie*, EGIR, *7—12* ; 26. Eugen Barbu, *Caietele Principelui*, II, Bucureşti, Eminescu, 1973, *269—270*.

R. Ş.

MACARIE, ieromonahul (sfîrşitul sec. XV — începutul sec. XVI), tipograf. Deşi lipsesc documente referitoare la biografia sa, pornindu-se de la simpla menţionare a numelui în prologurile şi epilogurile cărţilor tipărite de **M.**, au fost stabilite o existenţă şi o activitate ipotetice, dar plauzibile. Probabil călugăr sîrb, **M.** a învăţat meşteşugul de tipograf la Veneţia, de unde despotul Gheorghe Cernoevič a cumpărat, în 1493, tipografia cu litere chirilice, instalînd-o la Cetinje (Muntenegru). Revenit în ţara sa, **M.** tipăreşte aici un *Octoih* (1494), o *Psaltire cu tîlc* (1495) şi un *Molitvenic* (1493—1495). Pe la 1496, tipograful, împreună cu mulţi clerici, a fugit, silit de venirea turcilor. După o lungă perioadă despre care informaţiile lipsesc, **M.** vine în Ţara Românească, unde în intervalul 1508—1512 tipăreşte trei cărţi slavoneşti, primele tipărituri pe teritoriul României. Numele său este menţionat în epilogurile acestora, atestîndu-i astfel existenţa. După 1512, nu se mai ştie nimic precis : sau a murit imediat ⟨12⟩, sau a mai trăit mult timp, fiind, după 1521, mitropolit al Ţării Româneşti ⟨6, 14⟩, ipoteză insuficient demonstrată.

Cea dintîi carte tipărită de **M.** în ţara noastră este un *Liturghier* slavon *(Rînduiala dumnezeieştii slujbe şi în ea a diaconilor)* din 1508. Executată din porunca domnitorului Radu cel Mare, tipărirea acestei cărţi are o deosebită importanţă, cărţile religioase fiind un liant puternic în unificarea culturală a românilor. *Liturghierul* este şi cea mai reuşită dintre cele trei tipărituri ale lui **M.**, avînd un aspect grafic frumos, elegant. Este o traducere din greceşte, considerată o formă rară între liturghierele slavone. Epilogul conţine datele fundamentale ale apariţiei : din îndemnul cui, cine şi cînd a executat tipărirea. Unele corecturi, făcute pe parcursul tipăririi, precum şi tehnica rudimentară a tiparului dau indicaţii sigure cu privire la locul şi condiţiile imprimării. Ornamentele, ca şi limba (slavonă, de redacţie bulgară) au dus la concluzia că originalul *Liturghierului* a fost copiat pe teritoriul românesc, fapt important pentru continuitatea culturii noastre. În 1510, apare un *Octoih* slavon, titlu sub care **M.** tipărise o carte şi la Cetinje. Conţinutul, însă, diferă substanţial, deci nu este o reeditare, ci o multiplicare a unui manuscris intern. Epilogul *Octoihului* de la 1510 este însă identic cu prologul celui din 1494, diferind doar datele. *Tetraevangheliarul* slavon din 1512 este ultima tipăritură cunoscută a lui **M.** Conţine textele celor patru evanghelii, cu indicaţii marginale asupra folosirii lor. Faţă de *Octoih*, *Tetraevangheliarul* are o ornamentaţie mai bogată şi mai variată.

Existenţa acestor trei cărţi nu rezolvă problema începutului tiparului pe teritoriul românesc : dacă şi în ce condiţii a fost înfiinţată o tipografie la 1508. Colaţionarea ştirilor oferite de tipărituri cu o serie de date istorice, interne şi externe, precum şi consideraţii logice fac posibilă o rezolvare plauzibilă a problemei. Deoarece răspîndirea tiparului în Europa a coincis în Ţara Românească cu necesitatea centralizării puterii, domnitorii au căutat să-şi facă din biserică un aliat puternic şi sigur, deci nevoia de cărţi bisericeşti era imperioasă. S-a presupus că această necesitate a fost satisfăcută prin comenzi la Veneţia ⟨1, 8, 10, 15⟩. Dar tehnica tiparului, folosirea manuscriselor româneşti, existenţa pe frontispicii a stemei muntene, lipsa vreunei menţiuni specifice a tipografiei veneţiene şi alte argumente şi consideraţii au dus la stabilirea opiniei că a fost înfiinţată o tipografie în Ţara Românească şi s-a lucrat cu meşteri autohtoni conduşi de **M.**, utilizîndu-se, pe lîngă materialul tipografic confecţionat de ei, şi litere aduse de la Veneţia. Deci, la relativ puţin timp după inventarea tiparului, prin cărţile sale, **M.** a contribuit la crearea unor premise ale dezvoltării culturale a românilor. Tipăriturile sale au stat la baza unor ediţii viitoare, dar mai cu seamă au constituit izvorul unor traduceri ulterioare în româneşte.

— *[Rînduiala dumnezeieştii slujbe şi în ea a diaconilor]*, 1508 ; ed. *(Liturghierul lui Macarie)* îngr. şi introd. P. P. Panaitescu, Bucureşti, E.A., 1961 ; *[Octoih]*, 1510 ; *[Tetraevangheliar]*, 1512.

— 1. A. I. Odobescu, *Despre unele manuscripte şi cărţi tipărite aflate la mănăstirea Bistriţa. Prima tipografie din Ţara Românească*, RR, I, 1861, *807—830* ; 2. H. [B. P. Has-

MACARIE (? — 1.I.1558), cronicar. Este unul dintre reprezentanții istoriografiei românești scrise în limba slavonă. Elev al învățatului mitropolit Teoctist al II-lea al Moldovei, pe care îl elogiază în cronica sa, **M.** ajunge, nu mult înainte de anul 1523, egumen la mănăstirea Neamț, unde începe a se face cunoscut prin preocupările cărturărești. La 23 aprilie 1531 devine episcop al Romanului. Un incident survine în cariera sa în timpul domniei lui Iliaș Rareș, cînd intrigi de curte îi atrag, între anii 1550—1551, dizgrația voievodului și a mamei acestuia, Elena. Își reia însă îndatoririle de episcop în 1551, odată cu urcarea în scaunul țării a lui Ștefan Rareș.

M. este cronicarul oficial al lui Petru Rareș. Letopisețul său relatează, în prelungirea letopisețului alcătuit la curtea lui Ștefan cel Mare, evenimentele istoriei Moldovei dintre anii 1504—1551. **M.** și-a elaborat cronica în mai multe etape. Între 1527—1531 redactează prima parte, prelucrînd probabil o variantă a analelor de cancelarie deja existente (pînă la 1525), de felul celor ce s-au transmis și în unele versiuni ale cronicii lui Ștefan cel Mare. Cele două domnii ale lui Petru Rareș fac, începînd din 1527, obiectul însemnărilor cronicarului. Apar de aici înainte accente apoteotice, pentru care **M.** uzează, în spiritul timpului, de mijloacele retoricii bizantine. Modelul său îl constituie *Istoria sinoptică* a lui Constantin Manasses, cunoscută într-o traducere slavă în proză. De la Manasses, **M.** împrumută numeroase imagini poetice, metafore, alegorii, de inspirație mitologică, adesea insuficient adaptate contextului. Avîntul retoric exprimă atașamentul față de voievodul protector, al unui cronicar nu lipsit de pătrundere în aprecierea politicii, cu aspirații de neatîrnare, a lui Petru Rareș. Domnul posedă înnăscute virtuți și este autorul unor strălucite victorii militare. În acest cadru, înfrîngeri, precum cea de la Obertyn, sînt doar vag amintite. **M.** nu contrazice totuși celelalte izvoare istorice, nici în privința lui Petru Rareș, nici a fiilor acestuia, Iliaș și Ștefan. Iliaș, cu care episcopul de Roman intrase în conflict, este tratat cu asprime și de cronicile ulterioare, pentru trecerea la mahomedanism. Pe Ștefan Rareș, căruia îi rămîne îndatorat pentru recăpătarea episcopatului, cronicarul evită a-l caracteriza în a doua perioadă a domniei, ce începe să semene tot mai mult cu cea a fratelui turcit. Din ordinul lui Alexandru Lăpușneanu, **M.** a copiat în 1556 *Sintagma* lui Matei Vlastaris, lucrare de drept bizantin, destinată a fi trimisă țarului Ivan al IV-lea (cel Groaznic). După majoritatea opiniilor, cronica lui **M.**, creator al unei direcții literare de influență greco-bizantină în istoriografia din Moldova în secolul al XVI-lea, a fost cunoscută, cel puțin parțial, de Grigore Ureche (1, 9, 14). Trei manuscrise miscelanee conțin textul cronicii lui **M.** Sbornicul de la Kiev (azi aflat în Biblioteca Academiei de Științe a R. S. S. Ucrainene) îl include, într-o variantă pînă la 1542, alături de **Letopisețul de la Putna* și cronica lui Eftimie. Codicele de la Petersburg (azi, la Biblioteca de Stat „Saltîkov-Șcedrin" din Leningrad) îl conservă în varianta completă (pînă la 1551), precedat de asemenea de o versiune a *Letopisețului de la Putna* și urmat de cronica lui Azarie. Un al treilea manuscris, aflat

Domnitorul Petru Rareș cu fiul său Ilie

deu], *Un tezaur de tipoxilografie română de pe la 1550*, TRA, I, 1869, 18, 20, 23, 27 ; 3. Picot, *Typ.*, 6—15 ; 4. Nerva Hodoș, *Începuturile tipografiei în Țara Românească*, CL, XXXVI, 1902, 11 ; 5. I. Bianu, *Din cărțile vechi*, PDS, 175—177 ; 6. Iorga, *Ist. lit. relig.*, 49—51 ; 7. *[Note]*, BRV, I, 1—20 ; 8. P. P. Panaitescu, *Octoihul lui Macarie (1510) și originele tipografiei în Țara Românească*, BOR, LVII, 1939, 9—10 ; 9. Virgil Molin, Dan Simonescu, *Tipăriturile ieromonahului Macarie pentru Țara Românească*, BOR, LXXVI, 1958, 10—11 ; 10. Barbu Theodorescu, *Prima tipografie a Țării Românești (Macarie. 1508—1512)*, BOR, LXXVI, 1958, 10—11 ; 11. Virgil Molin, *Tradiția artistică a Moldovei în tipăriturile ieromonahului Macarie*, MM, XXXV, 1959, 5—6 ; 12. P. P. Panaitescu, *Liturghierul lui Macarie (1508) și începuturile tipografiei în Țările române*, în *Liturghierul lui Macarie*, București, E.A., 1961, *V—LXIII* ; 13. Angela și Alexandru Duțu, *Începutul tiparului în Țara Românească — îndice bibliografic*, în *Liturghierul lui Macarie*, București, E.A., 1961, *LXIX—LXXV* ; 14. Damaschin Mioc, *Date noi cu privire la Macarie tipograful*, STD, XVI, 1963, 2 ; 15. Mario Ruffini, *Il primo libro romeno : Il „Liturghier" di Macarie del 1508*, Torino, 1963 ; 16. *Ist. lit.*, I, *245—247, 253* ; 17. Virgil Molin, *Observații și opinii noi în legătură cu tipăriturile ieromonahului Macarie (1508—1512)*, MM, XLIII, 1967, 5—6 ; 18. Tit Simedrea, *Epilogul din Octoihul slavon (m. Dealu, 1510) și identitatea de tipograf a lui Macarie din Țara Românească (1508—1512) cu Macarie din Muntenegru (1493—1496)*, MO, XXII, 1970, 7—8.

C. T.

MACEDONSKI, Alexandru (14.III.1854, București — 24.IX.1920, București), poet. Dimitrie, bunicul poetului, și fratele acestuia, Pavel, veniseră în țară după înfrîngerea răscoalei sîrbilor împotriva turcilor, condusă de Karagheorghievici, la care participaseră. Se proclamau descendenți de voievod sîrb și aduceau sîngele iute și amestecat al balcanicilor, un gust de aventură și dorința de înavuțire rapidă. În 1821 frații Macedonski au fost printre cei cu care Tudor Vladimirescu a pornit răscoala în Oltenia, la care, se pare, au contribuit și cu mari sume de bani. Alexandru, fiul lui Dimitrie și tatăl poetului, a urmat colegiul militar la Kerson, în Rusia, și s-a dedicat carierei militare. Numele său se leagă de evenimentul cel mai însemnat al epocii : Unirea Principatelor. Căsătorit cu Maria, fiica pitarului Dimitrie Pîrîianu, din autentica boierime oltenească, și socotind neîndestulătoare nobletea sud-dunăreană a înaintașilor săi, tatăl, Alexandru Macedonski, și-a confecționat singur un arbore genealogic fantast, de descendent al casei Biberstein, domnitoare în Lituania, mistificare în care ajunse să creadă el însuși. General și ministru de Război în timpul domniei lui Al. I. Cuza (a cărui alegere ca domn o sprijinise), iubitor de fast, ducea o existență seniorială, puternic fixată în amintirea copiilor. După pensionarea sa înainte de vreme, chestiunea Macedonski devine pretextul unei înfruntări între partidele liberal și conservator, generalul fiind rechemat (în ianuarie 1869) ca șef al diviziei teritoriale. Moartea sa neașteptată, în septembrie 1869, trezește în familie bănuiala unei crime, pusă în legătură cu numeroasele dușmănii pe care și le atrăsese generalul, fire impulsivă și dură. În contrast cu viața de lux de altădată, dificultățile de după decesul tatălui, pensia, considerată neîndestulătoare, oferită de guvern, creează la **M.**, adolescent pe atunci, ideea persecuției și ostilității mediului, precum și nostalgia onorurilor oficiale. O atare optică este întreținută și de mamă, fire romantică, imaginativă, frămîntată, chiar predispusă să dramatizeze, dominată de obsesia unei fatalități ireductibile, altfel femeie fină, cu o cultură franceză remarcabilă și cu un adevărat dar al povestirii. **M.** a primit educația care se dădea pe atunci odraslelor unei familii boierești : în limba franceză, cu un dascăl în casă, și, în românește, la gimnaziul din Craiova, unde i se certifică absolvirea clasei a IV-a (1867—1868). Colegii și-l amintesc timid, hipersensibil, cu o sănătate șubredă, trecînd adesea prin stări extatice și de ușoară nevroză, cu o fantezie neobișnuită, avid de afecțiune. Pentru însănătoșire, dar și pentru studii, mama îl trimite în străinătate. Adolescentul de 16 ani colindă singur Austria, Italia și Elveția, apoi din nou Italia. Era înscris de formă la Institutul Schewitz din București și chiar la Facultatea de litere. Debutase în „Telegraful român" (1870) de la Sibiu cu o poezie trimisă din străinătate : *Dorința poetului*. În 1872 e la București pentru a-și pregăti cel dintîi volum, *Primaverba*, apărut în același an. Între timp situația averii familiale devine tot mai nesigură. O slujbă administrativă sau birocratică, oricare ar fi fost ea, îi trezea o adevărată repulsie lui **M.**, atît de mîndru de nobletea originii sale. Se adaugă la aceasta credința în misiunea poetului, în geniul lui, care îl ridică deasupra existenței comune. „Complexul genialoid" al poetului, altoit pe mîndria sa aristocratică, se formează încă din vremea începuturilor sale literare. Cîteva recenzii binevoitoare îi dau o încredere de nezdruncinat în calitățile poeziei sale. Totuși, în această perioadă, **M.** își canalizează energia spre altă cale posibilă de dobîndire a gloriei și de împlinire a unui destin pe care și-l voia excepțional : politica, mai ales cea antidinastică (materializare în fapt a unor mai vechi resentimente familiale contra principelui străin), îi oferea posibilitățile unei afirmări pe care o visa spectaculoasă. **M.** intră în partidul liberal și scoate gazeta „Oltul" (1873). Atacurile antidinastice și enunțarea unor principii, susținute cu impulsivitate și inabilitate chiar împotriva propriului său guvern, atrag atenția asupra lui. Campania continuînd cu o și mai mare energie pamfletară, **M.** va fi judecat și arestat pentru un articol (din „Oltul"), care cerea cu malițiozitate publicarea unei genealogii a familiei domnitoare. Procesul și zgomotul din jurul numelui său îi dau mari satisfacții. Va relua în presă (în „Telegraful", 1875) atacurile antidinastice și va susține idei republicane. Curînd încearcă o mare dezamăgire, căci se vede șters de pe listele liberale ale candidaților pentru Cameră. **M.** intră atunci în gruparea celor nemulțumiți de noul guvern liberal, sub conducerea lui N. Blaramberg, și, împreună cu Bonifaciu Florescu și Pantazi Ghica, scoate „Stindardul" (1876). Numit, după multe insistențe, director al prefecturii județului Bolgrad, este silit — după cîteva luni — să demisioneze. **M.** ajunge în opoziție și se ridică, în „Vestea" (1877), împotriva lui C. A. Rosetti și a „viziratului" politic al lui I. C. Brătianu. Primul, pentru a-l potoli, îl numește, fără să-l consulte, controlor financiar. **M.**, care se socotea astfel retrogradat, izbucnește în presă împotriva acestei funcții „incalificabile", enumerîndu-și meritele de combatant liberal. Solicită lui M. Kogălniceanu postul de atașat de legație, dar e numit director de prefectură la Silistra Nouă (noiembrie 1878), funcție pe care poetul o acceptă, deși, sigur, n-o socotea pe măsura posibilităților sale. Administrator pentru o vreme al plășii Sulina, după 18 luni de serviciu rămîne în afară, cu sentimentul ratării carierei politice și într-o precară situație financiară. Idealist, imposibil de convertit la compromisuri în dezacord cu firea sa, irascibil și lipsit de tact, străin de micile și marile aranjamente și dezgustat de rapacitatea burgheziei, **M.** rămăsese la litera principiilor democratice ale burgheziei liberale din epoca pașoptistă, văzute în puritatea lor ideală, cu o sensibilitate aparte față de poziția omului de cultură în societate. În 1880 scoate ziarul satiric „Țarara", cu atacuri la adresa liberalilor și a regelui și, în același an, „Literatorul", prin care voia să cucerească gloria literară, după ce pierduse speranțele unei cariere politice. De la început, „Litera-

torul" s-a definit în opoziție cu „Convorbiri literare" și Junimea, care, după părerea lui **M.**, acaparaseră fără o justificare obiectivă pozițiile culturale cele mai însemnate ale epocii. Față de Maiorescu, **M.** duce inițial o politică de cîștigare a bunăvoinței. Cum însă sforțarea sa de a se impune literar nu avusese ecourile favorabile scontate la „Convorbiri..." și poetul rămînea pentru junimiști un irecuperabil ratat, o figură ciudată, el se dezlănțuie în repetate rînduri în polemici pline de venin împotriva Junimii. Iritat de „domnia literară" a lui V. Alecsandri, cînd acesta primește marele premiu al Academiei, **M.**, care concurase și el în 1878 cu o traducere din Byron *(Parisina)*, izbucnește fără reticențe. O „analiză critică" în „Literatorul" este menită a distruge mitul „infailibilității" lui Alecsandri. Junimiștii nu ripostează decît mai tîrziu, în 1883, printr-o recenzie distrugătoare la volumul său, *Poezii*, semnată de P. Th. Missir, și, în continuare, afișează o tăcere plină de dispreț. M. Eminescu, în care **M.** vede un exponent tipic al Junimii, este sistematic atacat pe tema „imperfecțiunilor" formale. Cauzele conflictului de ordin personal par a fi mai vechi și ele nu sînt cunoscute. Se pare că Eminescu l-a atacat în „Timpul" *(Naționalitate și cosmopolitism* (1881) și că prototipul unui portret satiric eminescian *(Materialuri etnologice,* 1882) ar fi fost **M.** În orice caz, **M.** se plîngea de atacurile „regulate" ale „confratelui Eminescu" în „Timpul" (unele — nesemnate — din 1879, acuzîndu-l de escrocherii și falsuri în calitate de director de prefectură la Silistra Nouă). Cert este că nepotrivirile temperamentale erau profunde și că **M.**, foarte susceptibil, izbucnea mai totdeauna disproporționat în raport cu cauza, neîmpiedicîndu-se, în furia lui egocentrică, de nici un obstacol. În 1883, cînd Eminescu era bolnav, **M.** publică, fără a bănui urmările, o nefericită epigramă, care ridică împotrivă-i valul indignării publice, cu consecințe dintre cele mai grave pentru viața și opera sa. Poetul vrea să se disculpe, dar toate ziarele refuză să-i publice cuvîntul, cu excepția „Românului". Evenimentul ia proporții, abonații refuză „Literatorul", societatea se destramă, poetul este arătat pe stradă ca un obiect al oprobriului public. **M.** se hotărăște să plece la Paris. Mijloacele nu îi lipseau, căci, în 1882, se căsătorise cu Ana Rallet Slătineanu, coborîtoare din familii boierești de vază, care îi aducea o dotă substanțială. La Paris încearcă să se impună ca poet de limbă franceză. Începe să-i apară versuri în „L'Elan littéraire" din Liège și în „Bulletin officiel de l'Académie des Muses Santonnes". Se întoarce în țară la începutul anului 1885. Caută, fără succes, să ducă mai departe „Literatorul". La 17 martie 1885 revista își întrerupe apariția. Este suplinită de „Revista literară", condusă de Th. M. Stoenescu. Situația materială a familiei nu mai este atît de înfloritoare. **M.** se străduiește să salveze aparențele. Pentru familie va urma o lungă perioadă de indigență lustruită. După „afacerea epigramei", în structura spiritului macedonskian, înclinat încă din tinerețe, datorită declasării sociale, spre mizantropie, obsesia damnării se instalează definitiv, consolidată și de identificarea geniului cu nefericirea. **M.**, singur în mijlocul ostilității generale, încearcă amara voluptate a persecuției (care îi dă aura superiorității), ba chiar și-o cultivă savant. Temperament energic, urmaș al mai multor generații de militari îndrăzneți și rebeli, el nu pleacă fruntea și nu abandonează atitudinile belicoase. Cu toate acestea, insistența cu care ulterior se justifică cu privire la epigrama adresată lui Eminescu, trădează o fixație a spiritului macedonskian, în care intrau și chin sufletesc și tardive păreri de rău, căci nu atît răutatea și invidia vorbiseră, cît mai ales orgoliul și furia necontrolată. Dezaprobarea publică îl va urmări mult timp. „Ghimpele" și alte reviste ale epocii („Moftul român") fac din **M.** un trist personaj de comedie, țința ironiilor și atacurilor. Volumul *Excelsior*, apărut în 1895, nu se bucură de nici o recenzie, deși autorul era cunoscut. La teatru și pe stradă este huiduit. Refugiul poetului este poezia și cenaclul. El găsește aici, în adulația cu care îl înconjoară discipolii, afecțiunea de care sufletul său avea nevoie. Odele, dedicațiile, decupajele din gazete conținînd elogii, lipite în album, sînt simple compensații iluzorii pentru poetul frustrat de recunoștința societății pe care, în ciuda pozei sale stoice de om de geniu, neînțeles, ar fi vrut să o cucerească. Pasagere satisfacții îi oferă în 1886 colaborarea la publicațiile străine „La Wallonie", „Revue du monde latin", „Revue française". Reapare și „Literatorul" doar în cîteva numere și, în 1886, „Revista independentă" (un număr). În 1888, **M.** editează „Stindardul țării", revistă antimonarhică, apoi, în 1889, „Straja țării", organ „liberal conservator", de fapt încercări de a se salva de sărăcie. La reapariția „Literatorului", în 1890, **M.** luptă pentru impunerea simbolismului. Articolul *Poezia viitorului* (1892) este primul manifest simbolist la noi. Perioada 1892—1894 este pentru poet o epocă de mari lipsuri materiale. Poetul deschide liste de subscripție pentru a-și scoate volumele, organizează festivaluri literare sau chiar recurge la diverse modalități de cerșetorie deghizată, toate făcute însă cu o anumită morgă și cu conștiința că umilințele și conce-

siile nu-l pot degrada. Dintr-o pornire sentimentală el acceptă idealul socialist, cu ecouri în ziarul „Lumina“ (1894). În 1896, cînd izbucnește scandalul în jurul „afacerii Ghenadie“, **M.** deschide din nou, și pentru ultima oară, focul împotriva dinastiei străine, în „Liga ortodoxă“, ziar subvenționat de prelatul caterisit. La Paris îi apare volumul de versuri în limba franceză, *Bronzes*. În 1901, în „Forța morală“, **M.** îl sprijină pe C. Al. Ionescu-Caion, care îl acuză pe I. L. Caragiale de plagiat. Gestul derutează, trădînd iritări comprimate, în urma repetatelor ironii și atacuri din „Ghimpele“ și „Moftul român“. Violența izbucnirii este maximă. În aceeași revistă, lui G. Coșbuc i se contestă naționalitatea română. Scandalul a avut răsunet. Cu prilejul unei conferințe la Ateneul Român, *Teatrul și literatura*, **M.** este fluierat și huiduit și el răspunde de asemenea fluierînd. După acest incident, „Forța morală“ își încetează apariția. În 1902, volumul *Cartea de aur*, cuprinzînd toată producția sa nuvelistică, nu trezește ecouri. În ultima perioadă a vieții, poetul se arată interesat de esoterism și magie, de metempsihoză, experimentează invenții fanteziste (un perpetuum mobile), are preocupări de astronomie (cu o comunicare anunțată în 1907 la „Société astronomique de la France“ și un memoriu, prezentat Institutului francez, asupra propagării luminii în vid), visează bogățiile pe care un brevet de inventator al unui aparat de stins coșurile i le putea aduce, lansează cu mare reclamă invenția fiului său Nikita, sideful sintetic, și pleacă la Paris pentru a o propune chiar lui Rockefeller. În 1906, unele aprecieri pozitive, mai mult politeți de circumstanță, cu care este primit în Franța *Le Calvaire de feu*, sînt o binefăcătoare consolare pentru sufletul rănit al poetului. La Paris, frecventează boema literară, cafenelele „Vachette“, „Closerie des Lilas“, „La Brasserie du Jubilité“, cîteva personalități ale lumii artistice întîlnite în atelierul fiului său Alexis, pictor stabilit acolo. În 1913, pleacă din nou la Paris, cu mari speranțe de a impune *Le Fou*? pe scena franceză. În ultimii ani, prin străduințele discipolilor, **M.** începe să fie recunoscut de critică. Cercul literatoriștilor se lărgește. Îl frecventează Cincinat Pavelescu, Șt. Petică, I. Pillat, Gr. Pișculescu (Gala Galaction), Horia Furtună, I. Peltz, G. Bacovia, A. Maniu, T. Vianu. Cenaclul cunoaște și el o epocă de strălucire. Salonul dominat de tronul poetului era decorat de Alexis. Tinerii poeți sînt răsplătiți cu nestemate false, obținute prin vreunul din procedeele sintetice ale lui Nikita. Tot ritualul vieții de cenaclu, frapînd prin insolitul lui pe contemporani, nu era în intenția lui **M.** decît ritualul poeziei, oficiat în cerc închis, aulic. În timpul războiului, **M.** lucrează intens la „marea epopee“, *Thalassa*, și, în 1916, publică în „Flacăra“ primul ciclu de rondeluri. În 1918, scoate ultima serie din „Literatorul“, ca organ al „grupării intelectualilor“ și, într-un moment cînd înfrîngerea Germaniei era iminentă, se pronunță pentru alianța cu germanii. Ov. Densusianu, care tocmai propusese candidatura lui **M.** la Academie, își retrage propunerea. **M.** publică pamfletul *Zacherlina în continuare*, cu atacuri la adresa lui Densusianu, O. Tăslăuanu, E. Lovinescu. Este pensionat de la Comisia monumentelor istorice. Scriitorii protestează, căci **M.** pierdea unica sursă de cîștig. În noiembrie 1920 poetul moare, aspirînd — fapt semnificativ — nu rozele pe care le dorea, ci numai parfumul procurat de Nikita. **M.** a semnat cu pseudonimele Académus, Z. Arghira, Paul din Alep, Alma, Radu Amăreanu, d'Amon Seïcha, Argus, Aristarc, Aristarque, Aristo, Bilan, Alexandre des

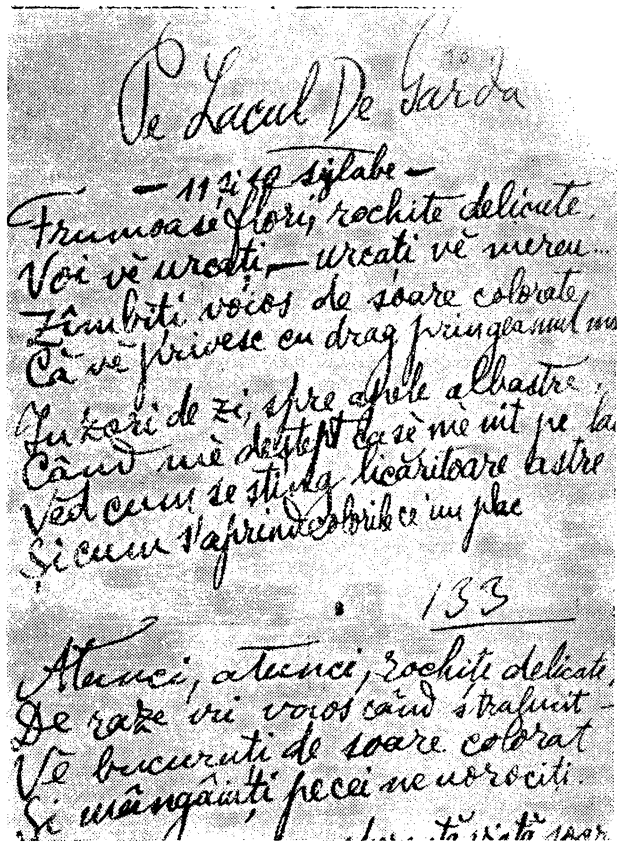
De Lacul De Garda
— 11 și 10 silabe —
Trandafiri de glorii, rochițe delicate,
Voi vă uscați — uscați vă mereu...
Zîmbiți voios de soare colorate,
Ca-n priveșe cu drag prin geamul nou
În zări de zi, spre zările albastre,
Cînd mă deștept ca-n mit pe la
Văd cum se stinge licăritoare lastre
Și cum s'aprinde-n brîie o jale
133
Atunci, atunci, rochițe delicate,
De raze vii voios când străfulgerați —
Vă bucurați de soare colorat
Și mîngîați pe cei necăjiți.

Basiles, Catulus, Censor, Chronicar, Discipol, Diaconul Damaschin, Editorial, Ego, Charles d'Est Anges, Eu, Gogascu, R. Tukendisch, Général Bonhomme, Ianus, Juvenal, G. Lais, A. Lăitescu, Doctorul Laurențiu, Léandre, Linx, Luciliu, J. Lut, A. Lutéano, Mac, Ef. S. Maire, Martial, Masca de fier, Vlad Mircescu, Moi, Mirtil, D. Monius, N'Arquois, D. K. Pité, R. Porter, A. Risto, Prince Rogala, Principele Rogala, Saint-Ives, Sallustiu, Stradivarius, Tarara, Tararaua, Un anonim, Un discipol, C. Uto-Darjan, Lisandru sin Vasile, A. Vatar, Verax, Zenone, El. Zévir, Paul Zvor ș.a.

Dincolo de ecourile unor influențe neasimilate (C. Bolliac și D. Bolintineanu, dar și Hugo, Musset, Lamartine, Byron) și de căderile frecvente în prozaism, discursivitate grandilocventă și anecdotic, începuturile poeziei macedonskiene prefigurează viitoarele teme și atitudini lirice specifice. Cu tot sentimentalismul ei, poezia socială, de un patetic suflu umanitar — romantic, și satira, încă stîngace, cu accente rechizitoriale uneori, alteori deformant-caricaturale, anunță marile înverșunări antiburgheze caracteristice *Nopților*. În genere, tonalitatea lamentoului romantic (însușită uneori prin conformarea la moda poetică a vremii) nu convine autenticei structuri a eului liric macedonskian, energic, incandescent atît în desfășurarea viziunilor ideale, cît și în prăbușirile sale în lutul realului. Nostalgia vîrstei revolute, pure, a copilăriei este secondată de gestul orgolios al înfruntării destinului vitreg *(Mîngîierea dezmoșteniri)*; meditația sumbră asupra inexorabilului morții, care urmează capriciilor „norocului“ *(Destinul, Filozofia morții)* se prelungește, vindicativ, în ideea generalizatoare (și deci egalizatoare) de condiție umană

supusă legii supreme a stingerii. Chiar tendința evaziunii în iluzoriu și himeric, care se schițează de pe acum, apare ca o revanșă în imaginar a eului macedonskian lovit și încarcerat în real. Imaginea romantică a geniului, demiurg al unui univers ideal, și mișcarea fundamentală de eliberare din real își corespund, configurînd axa în jurul căreia se organizează întreaga rețea de motive și teme. Repulsia în fața unei lumi dominate de „tîmpita burghezime", conștiința adversităților de tot soiul și solitudinea, cînd mîndră, cînd dureroasă, a geniului romantic, converg în mitul liric al damnării, al „soartei" ostile, căreia poetul i se sustrage prin proiecția demonică sau demiurgică a eului, prin înălțarea în zonele ideale ale artei, prin integrarea într-o natură vitalistă, frenetică, evaziune în spații exotice sau timpuri apuse și în vis, prin voluptate senzorială și jocul gratuit al artei-capriciu. La originea configurației specifice a lirismului macedonskian stau reacțiile unei structuri psihice complexe, complicata dialectică a compensațiilor interioare la care participă deopotrivă sarcasmul amar și lucid, iluzia și mirajul idealului, etosul unei înfruntări sisifice a destinului și laitmotivul speranței. Egocentrismul și chiar egolatria sînt corolare incontestabile ale ideii romantice de damnare, dar în acest mit al poetului — dezmoștenit al soartei — se întrevede nu numai un complex al frustrării, ci și sentimentul unei incompatibilități definitive între aspirațiile geniului și obtuzitatea, trivialitatea lumii. Ceea ce li se reproșează contemporanilor mai presus de orice este insensibilitatea la valorile superioare ale spiritului ; ostilitatea și ingratitudinea împing spre mizantropie *(La bestii)*, tensiune vindicativă *(Ură)* și orgoliu al solitudinii *(Moise, Leul)*. Adversitatea destinului și încercările dureroase de a-l depăși *(Homo sum)* sînt reluate într-o amplă orchestrație romantică în cîteva dintre *Nopți :* viziunea grotescă a înmormîntării, prefigurare a „farsei" posterității din *Noaptea de noiembrie*, implică o anumită cruzime demistificatoare ; în *Noaptea de martie* chiar nașterea este privită ca o eroare, trecere din „nemărginirea" increatului în finitul existenței-calvar ; *Noaptea de ianuarie* deplînge soarta cîntărețului ivit într-o lume opacă la frumusețe, lipsită de vocația proiectării în ideal. Una dintre cele mai tipice reacții ale sufletului macedonskian ulcerat este întoarcerea spre trecut, adevărată punere în paranteză a prezentului ingrat. Copilăria și tinerețea, vîrste paradisiace ale candorii și elanurilor pierdute, devin un mit interior, tărîm sacru al pelerinajelor memoriei *(Dor zadarnic, Rondelul trecutului, O umbră de dincolo de Styx)*. Alteori, grațioase sau hieratice gravuri pe motive antichizante *(Naiada, Ospățul lui Pentaur, Avatar)* evocă un timp legendar, al omului semizeu, pretext de abandonare în ficțiune a convențiilor lumii moderne, de exaltare a unei vitalități fruste, estetizată prin stilizarea mitologic-idilică sau prin sculpturalitate parnasiană. În același spirit al regăsirii energiilor primare, natura declanșează *(Stepa, Vis de mai)* o violentă furie a simțurilor, o senzualitate frenetică iresponsabilă care conferă erosului atmosfera specific macedonskiană, de „idilă brutală" (fondul obscur instinctual, care se întrevede în *Faunul*, deși are unele atingeri cu imaginea naturalistă a omului, trimite de fapt la una din fețele „diabolice" ale romantismului). În *Noaptea de mai* integrarea omului în ritualul zămislitor al naturii se sublimează în nota de idealitate a speranței, care renaște și crește în suflete cu impetuozitatea și exuberanța sevelor de primăvară. Beția odorifică nu a devenit încă o tehnică a introducerii în extaz ca în *Rondelurile rozelor*, în ea se trădează și se ascunde farmecul imaterial și intens al naturii, viața ei secretă și tulburătoare. Zborul fanteziei, stimulat de *Pădurea* enigmatică, oaza de calm contemplativ și reflexiv din *Mînăstirea* și grandoarea extatică din *Lewki* sînt ipostazele tămăduirii prin comunicare cu sublimul naturii. Marea temă romantică a liricii lui **M.**, mitul ei central, rămîne simbolicul „excelsior" al înălțării și eliberării din real prin artă, prin poezie *(Excelsior, Sub stele, Rimele cîntă pe harpă, În arcane de pădure)*. Zborul, desprinderea de pămînt se face pe aripile inspirării, care îl preschimbă pe poet în semizeu *(Avînt)*. Sufletul macedonskian țintește *Perihelia*, apoteoza solară, înălțarea spre absolut și pur. Capodopera poetului, *Noaptea de decemvrie*, concentrează semnificațiile tensiunii real-ideal în legenda alegorică a emirului (geniul) fascinat de viziunea Meccăi (idealul). Filozofia practică infuzată alegoriei este sceptică (triumful „drumețului pocit", care urmează drumul ocolit și sigur), dar pe intransigența emirului (hotărîrea de a ține drumul drept, înfruntînd pustiul) se întemeiază noblețea eroică a căutării însăși, chiar eșuată. Sublimării în simbol a ecourilor propriilor ciocniri cu adversitățile, **M.** îi adaugă un mare rafinament descriptiv și o ritmare expresivă sugerînd o complexă dialectică, în care sacrificiul și fascinația sînt fețele aceluiași destin. Cînd însă nici întoarcerea spre trecut sau natura tămăduitoare, nici înverșunările satirice sau înălțarea în sublim nu pot atenua obsesia „soartei", poetul are sentimentul acut, dureros, al relativității universale *(Psalmi moderni, Dialogul morților)*, se naște o stare de oboseală profundă a sufletului *(Nepăsare)*, din care unica ieșire posibilă duce spre paradisurile artificiale ale visului și himerelor, spre spațiile imaginarului exotic și spre plăsmuirile gratuite (jocuri, capricii) ale fanteziei grațioase sau macabre. Virtuozitățile picturale din *Acșam Dovalar, Banchetul la curte, Noaptea de decemvrie*, decorativul miniatural și stilizat din *Rondelurile de porțelan* sînt de orientare parnasiană, ca și unele viziuni antichizante *(Avatar, Naiada, Ospățul lui Pentaur)*, cu „exotismul" lor temporal. De simbolism îl apropie pe **M.** muzica vagă a trecerii *(Fîntîna, Rondelul lucrurilor, Rondelul lunei, Rondelul oglindei)*, penumbra melancolică a instantaneelor „impresioniste" *(Pe balta clară)*, nostalgia plecărilor *(Rondelul țiganilor, Plecare)*, atracția himericului *(Tutunul, Castele-n Spania)*, anticiparea unor motive și tonalități bacoviene *(Rondelul orașului mic)* și voluptățile senzuale de mare rafinament, mai ales olfactiv *(Rondelul crinilor, Rondelurile rozelor)*. Utilizarea pe scară largă a refrenului, încercările instrumentaliste, sinesteziile, apelul incidental la versul alb *(Hinov)*, revenirea la cîteva simboluri dominante fac din mentorul „Literatorului" un precursor al simbolismului românesc și sub aspectul tehnicii poetice. Poetul este un mare plăsmuitor de viziuni. De o virtuozitate unică sînt însă micile cîntece stilizate cu o grațiozitate și cochetărie complice *(În Arhanghel, Libelule)* și mai ales *Rondelul domniței, Rondelul ctitorilor*, miniaturi delicate, lucrate cu artă de bijutier, pe motive mitologice sau orientale *(Naiada, Nipomul, Rondelurile de porțelan)*. În multe dintre aceste capricii parnasiene sînt reluate, din perspectivă impersonală, vechi și stabile teme și motive macedonskiene, implicate într-un descriptiv simbolic. *Rondelul cupei de Murano* sau *Rondelul apei din grădina japonezului* propun simboluri ale elevației și purității artei (ipostază a motivului „excelsior"), chiar formula artistică a acestor jocuri de virtuozitate gratuită corespunde idealului

„periheliei", al desprinderii prin extaz (contemplație pură, absorbire în obiect) de pămînt, de relativ. De o mare coerență în complexitatea ei, poezia lui **M.** relevă o structură romantică dominată de tensiunea real-ideal, de obsesia eului și a „soartei". Lucid amară în fulgerările ei satirice, atrasă de mitul trecutului paradisiac și de un naturism păgîn, tonifiant, ispitită și de spațiile imaginarului exotic, se distanțează însă de tiparele romantismului prin absența aproape totală a strunei elegiace, prin intuiția sugestiei muzicale simboliste și prin vocația stilizării parnasiene, discret și rafinat lirică în subtext. El este marele poet al epocii, alături de Eminescu, de care se distinge fundamental prin fondul tonic, energic al lirismului său și prin sinteza dintre romantism și prefigurări ale simbolismului, parnasianismului, modernismului poetic de după 1900 (motive, atitudini lirice și elemente de tehnică poetică specifică lor), astfel încît nu numai simboliștii (G. Bacovia, I. Minulescu, Șt. Petică, D. Anghel) și parnasienii noștri reprezentativi (D. Zamfirescu, I. Pillat, Mateiu I. Caragiale), ci și mari individualități ale liricii din perioada interbelică (T. Arghezi, Al. Philippide, I. Barbu) se află, în unele note ale operei lor, în descendență macedonskiană, ceea ce confirmă virtualitățile moderne ale acestei poezii.

Teoretizările lui **M.** asupra poeziei, nesistematice dar bazate pe intuiții de mare finețe, se organizează în cea mai completă și mai nouă concepție despre poezie din epocă. Polemicile în care poetul își susține punctul de vedere, contactul cu ideile literare apusene au creat climatul prielnic încolțirii germenilor poeziei moderne la noi. Fondul originar, romantic, al structurii macedonskiene formează stratul de bază, cel mai solid, al ideilor sale estetice, deși demonul noutății îl împinge cu egală putere spre experiențele apusene cele mai noi din domeniul literar. „Literatorul" anunța, în 1880, un program estetic destul de cuminte. Mai mult chiar, deși orientat polemic împotriva Junimii, unele poziții fundamentale sînt identice cu cele ale societății ieșene. **M.** definește aproape în spirit maiorescian autonomia frumosului estetic și dihotomia fond-formă. Cultul formei, stimulat mai tîrziu și de exigențe parnasiene, este gîndit ca o condiție de bază a artei. Fronda lui **M.** față de Junimea se precizează prin afirmarea tradiției pașoptiste și prin susținerea conceptului de „poezie socială". De la conceptul poeziei sociale, poezie viguroasă, țîșnită din durere, cu destinație socială, umanitaristă, **M.** ajunge la teoria romantică, hugoliană, a poeziei ca expresie a unui conținut universal uman (de la eul poetului la eul întregii omeniri) și la definirea, în acest sens, a poemului *(Despre poemă)*. Noțiunile de teorie literară cu care operează **M.** sînt pur romantice. Poezia cuprinde viața în toate manifestările și aspirațiile ei, ținînd de idealitate și de realitate totodată. Sinceritatea, ca manifestare a unui fond liric irepetabil, și entuziasmul, condiții fundamentale ale artei, își mențin supremația chiar mai tîrziu, cînd în limbajul lui **M.** apar noțiuni simboliste (nuanță, muzicalitate, culoare). Ele sînt nucleul unei adevărate teorii a originalității literare, în numele lor este respins decadentismul, poza și imitația de orice fel. Ceea ce apreciază în primul rînd **M.** la generația pașoptistă este entuziasmul, „scînteia", romantismul. Poezia operează abstragerea din real și înălțarea către frumos — „esența ei divină". Chiar simbolismul este privit la un moment dat ca o reînviere a romantismului (operă de imaginație, „de sacru entuziasm"), ivit printr-o mișcare contrarie, după excesul de vulgaritate al naturalismului. Concomitent cu

afirmarea ideii de libertate a imaginației, **M.** propune și cultivă respectul pentru ordine, simetrie, armonie, condiții clasice ale frumosului. Admițînd libertatea nețărmurită a imaginației, el a rămas străin totuși de iraționalismul mistic al inspirației poetice, înlocuit cu o teorie senzualistă despre primatul simțurilor în raport cu cugetarea, însemnată prin consecințe : izolarea senzației și impunerea ei ca material poetic în sine, trăsătură fundamentală a liricii moderne. După **M.**, poezia își are izvorul într-o stare de nevroză, de acuitate exagerată a simțurilor. Prin intermediul senzației, poetul atinge ideea, încît, simplificînd, concluzia care se impune este „poezia = senzație directă" *(Simțurile în poezie)*. Încă din 1880, înainte ca simbolismul francez să se fi impus pe plan literar, poetul român teoretizează asupra logicii speciale a poeziei *(Despre logica poeziei,* 1880), asupra caracteristicilor ei în raport cu proza, introducînd noi criterii de apreciere a frumosului poetic, pregătind teoretic terenul poeziei simboliste și înțelegerea modernă a conceptului de poezie. **M.** vorbește despre logica „absurdă", în raport cu proza, a poeziei, „nelogică în mod sublim", intuiește unele din trăsăturile prin care simboliștii au definit, cîțiva ani mai tîrziu, poezia : inefabilul poetic, „poezia — muzica sufletului", și indică totodată poeziei, față de picturalitatea parnasiană, un alt domeniu de cucerit, muzicalitatea („arta versurilor e arta muzicii"). Apar germenii unui instrumentalism bazat pe observația, mai veche, asupra valorilor expresive ale sunetelor : scara alfabetică e o scară muzicală. **M.** nu gîndea instrumentalismul în felul lui René Ghil, aprecierile sale precedîndu-l, de altfel, pe acesta cu cîțiva ani. Cînd instrumentalismul

se impune în Franța, **M.** îl consideră (mîndru că teoretizările sale anterioare mergeau în același sens) ultimul cuvînt al geniului omenesc, alături de simbolism, și îl definește, într-un fel unilateral, drept „un simbolism în care sunetele joacă rolul ideilor". **M.** lansează la noi primele manifeste ale simbolismului: *Poezia viitorului* (1892), *Simbolismul* (1901). El definea simbolismul ca o exprimare prin imagini, care dă naștere cu ajutorul lor ideii, cum dealtfel îl definise și J. Moréas, dar avea noțiunile de sugestie, de muzicalitate, de sinestezie, ca participare a tuturor simțurilor (deci mai mult „audiție colorată" decît pătrundere în domeniul analogiilor universale, cosmice). În fața triumfului european al simbolismului (între pionierii căruia se numără cu mîndrie prin colaborarea la revista „La Wallonie"), se va retrage pe poziții romantice și clasice. **M.**, care în 1880 dăduse prima poezie în vers liber *(Hinov)*, într-un moment cînd acesta nu era utilizat nici în poezia franceză, este în 1918 *(Versul decadent)* adept al versului clasic. În fața invaziei imitațiilor decadente, el identifică versul alb cu nonpoezia și se proclamă precursor al versului simfonic. **M.**, prototipul poetului decadent pentru contemporani, a fost de fapt inamicul decadentismului, ca și al oricăror imitații și forme goale *(Decadentismul,* 1902).

Proza lui **M.** este prin excelență lirică și autobiografică. Ca și în poezie, în proză el se caută pe sine, confesiunea dezvăluie obsesii și reprimări esențiale. Rememorarea se întoarce ades spre siluetele și umbrele copilăriei, văzută în lumina unui conservatorism aristocratic, idilic și patriarhal, ce va reveni în proza discipolului său Duiliu Zamfirescu. Firul epic al nuvelelor este aproape inexistent. Descripția, sub formă de tablouri, naturi moarte, formează nucleul central. Din experimentele de tinerețe asupra poemului în proză, lui **M.** îi rămîne gustul pentru paralelismul sintactic și orchestrarea frazei, iar din proza simbolistă reține metafora animistă și transpoziția de senzații, sugestia sentimentului în peisaj, jocul impresionist al nuanțelor. *O noapte la Sulina, Pădurea ulmilor, Soare și grîu, Moară pe Dunăre,* veritabile proze simboliste, sînt reluările amplificate ale unor poeme în proză. În *O noapte la Sulina,* datorită nuanțelor luminii în schimbare, spre apus, descrierea capătă tușele unui adevărat tablou impresionist. Mai toate tablourile lui **M.** sînt construite dinamic. În *Zi de august,* natura comunică sugestia de mișcare, de devenire, prin asaltul pomilor spre culmea dealului, „totdeauna în lumina soarelui sau a lunii", ca o invazie a vegetalului. *Soare și grîu* e pata de lumină a amintirii unei zile însorite, sugestivă alăturare de natură și puritate. Momentele care apar cu predilecție în tablourile lui **M.** sînt cele ale apusului și zorilor, cînd lucrurile își schițează sau își topesc contururile. Chiar lucruri neînsufletite, în naturile moarte, primesc un puternic suflu de viață. *Casa cu nr. 10* dă prilejul unei inventarieri muzeistice de obiecte decorative și pitorești, vorbind prin ele însele, în încremenirea lor, despre trecerea oamenilor și a obiceiurilor. *Palatul fermecat* nu e decît transcrierea unui vis arhitectonic și de opulență, mărturisind, prin poezia savantă a interioarelor, fascinația decorației florale și a materiilor prețioase abundente asupra visătorului fantezist, îndrăgostit de lucruri frumoase. Mai explicit decît în poezie, visătorul își construiește fantasmele și în același timp se demistifică cu luciditate sarcastică. Eroii săi sînt visători, trăind la granița dintre real și fantastic, neputincioși și înfrînți datorită structurii lor fragile, iluzionate, uneori aproape atinși de patologic. *Nicu Dereanu,* funcționar umil, trăiește, în himerele sale, ipostaze gloriboase, de învingător; el se visează inventatorul unei locomotive fantastice, comandant de oști biruitoare și moare de foame pe banca din fața statuii lui Heliade, geniul inspirator al visurilor sale. Odorăscu a descoperit o cometă, iar Pandele Vergea *(Între cotețe)* are obsesia obținerii unor specii rare de viețuitoare domestice. Mania sa ia forme aberante. Pandele își vinde averea pentru a mări împărăția neamului păsăresc, are obsesii erotice ciudate și se visează transformat în cocoș. Cu un umor negru, **M.** imaginează răzbunarea păsărilor nemulțumite de hrană (între timp Pandele sărăcise) și organizate în regimente și batalioane, împotriva stăpînului lor. În astfel de proze, insistența asupra cazului patologic, explorarea unor zone instinctuale, obscure, ca și notația exactă, documentată, asupra tipurilor caracteristice unei epoci și unor moravuri (din *Dramă banală)* trădează infiltrații naturaliste. Remarcabile prin profunzimea destăinuirii, anumite proze analizează cu finețe senzațiile care apar în vis, trădînd obsesii și refulări *(Pe drum de poștă, Între cotețe).* **M.** este între primii noștri prozatori citadini, peisagist urban, evocator, în numeroase tablouri, al Bucureștilor. Preferințele sale se îndreaptă spre colțurile cu viață monotonă și patriarhală, copleșite de invazii florale *(Bucureștii trandafirilor și ai lalelelor).* Predilecția pentru pitorescul oriental autohton, dobrogean, din pictura și literatura interbelică, va fi găsit în **M.**, din *O noapte la Sulina,* un precursor. În tablourile de natură, scriitorul introduce ordinea artificialului, prin comparații savante, aluzii mitologice, ornamente estetice. Viziunea sa asupra naturii este cea a estetului și a citadinului obosit. **M.** este și autorul, mai puțin cunoscut, al unor plăsmuiri, în spiritul literaturii științifico-fantastice de mai tîrziu *(Palatul fermecat, Oceania-Pacific-Dreadnought),* aliind o prodigioasă și strălucită imaginație cu sarcasmul. Metaforismul macedonskian, pitorescul, proza lucrată artistic, intelectualizarea emoției, înregistrarea și analiza de senzații vor face o lungă și rafinată carieră la D. Anghel, Mateiu I. Caragiale, T. Arghezi. Parnasianismul poeziei sale — descripția de obiecte reci și strălucitoare — este depășit în proză de insistența asupra mișcării luminii și nuanțelor culorii, de gustul pentru metafora animistă, realizînd aliajul natură-stare de suflet. *Thalassa,* versiunea românească a romanului *Le Calvaire de feu* (Paris, 1906), a apărut în 1916, în revista „Flacăra". Roman liric și simbolic, *Thalassa* închide într-un conflict erotic una din obsesiile macedonskiene cele mai profunde: coruperea idealului prin real, nostalgia smulgerii din tirania realului și a realizării plenare sub zodia idealului. Thalassa, adolescent din Smirna, ajuns paznic al Insulei Șerpilor, își populează singurătatea cu cele mai fantastice închipuiri, creîndu-și singur o lume pe măsura visurilor și voinței sale; soarele, marea cu mîngîieri mincinoase și feminine, închipuirile erotice ale vîrstei îl aruncă pe Thalassa într-o stare continuă, prepatologică, de exacerbare și chin senzual, cînd valurile aruncă pe țărm o fată, singura supraviețuitoare dintr-un naufragiu. Cei doi tineri cunosc toate ipostazele iubirii: voluptatea îmbrățișărilor, ura și rănile orgoliului, nostalgia iubirii absolute. Thalassa, obsedat de despărțirea la care, încătușați în real, în senzualitate, îndrăgostiții sînt pururi osîndiți, o omoară pe Caliope și se sinucide, pentru a se regăsi deplin și a reface unitatea originară a sufletelor lor în lumea idealului nepieritor. Eroul nu poate fi judecat, nici osîndit, pentru că

nici un moment nu are conștiința crimei, ci sentimentul împlinirii unui destin, al reintegrării într-un circuit veșnic. Conflictul prezintă numeroase similitudini cu cel al romanului italianului G. D'Annunzio *Il trionfo della morte*, pe care **M.** se pare că l-a cunoscut. *Thalassa* este însă punctul de convergență al unora dintre cele mai profunde tendințe ale spiritului și scrisului macedonskian : violența orgoliului și magia voinței, himera idealului absolut, prezența copleșitoare a visului, erosul violent în climat arzător, solar și aspirația lui ideală, pură, platonică, idilismul naturist, păgîn, din perspectiva căruia eroii lui **M.** par varianta modernă a legendarilor Daphnis și Chloe. Căci Thalassa nu are decît trupul unui Adonis, sufletul său închide rana fără leac a individualismului. Chiar experiența sa ultimă, moartea, e privită ca o împlinire orgolioasă a individualității ce-și domină destinul. În spiritul experiențelor simboliste ale vremii, **M.** aspira să facă din *Thalassa* o operă de sinestezie, care să se adreseze, totodată și cu aceeași putere, tuturor simțurilor. Poetul apela în manuscrisul definitiv și la procedee exterioare de sugestie : caligrafierea cu cerneluri diferite în funcție de senzația dominantă ce se degajă din text, colorarea sugestivă a capitolelor, dar toate aceste procedee, chiar realizate tipografic, ar rămîne fără valoare dacă nu ar exista în *Thalassa* remarcabile momente de fină transcriere a senzațiilor, în special de natură erotic-elementară, care — sub acest aspect — pînă la **M.** nu intraseră în literatură, pagini excelente de descripție, mai totdeauna dinamizate de jocul savant al luminii și culorii. Din nefericire, metaforismul dezlănțuit, stilul prea lucrat, excesiv artificializat, pînă la pasaje autentic baroce, o figurație simbolică, mitologică, invazia de metale și pietre prețioase copleșesc aproape numeroasele pagini remarcabile, mai ales descriptive, ale romanului. Obiectul și limbajul, de o anume cruzime, caracteristice unor viziuni, au șocat pe contemporani. Mai supărătoare sînt explicitările ca și digresiunile pe motive filozofice. Concentrat și epurat de încărcătura metaforică, *Thalassa* ar fi însemnat un moment al literaturii noastre.

Teatrul lui **M.** este partea cea mai puțin realizată a operei sale. *Iadeș !*, *Unchiașul Sărăcie* sînt simple adaptări de tinerețe după **E.** Augier și, respectiv, E.-M. d'Hervilly și **A.** Grévin, iar *3 decembrie* după *Der 24 Februar* al lui Zacharias Werner. Drama *Saul*, compusă în colaborare cu Cincinat Pavelescu, aduce în scenă personaje tipic macedonskiene : Saul, întruchipare a orgoliului, a torturii puterii și a telurului, si David, cîntărețul pur, înaripat. Cu *Le Fou ?*, dramă a personalității, **M.** deschide un drum încă neîncercat în teatrul românesc, dominat de evocarea istorică și satira socială. Bancherul parizian Dorval dezlănțuie prin lovituri excelent calculate un adevărat crah financiar. Visul său suprem este să redea Franței puterea pe care o cunoscuse în epoca lui Napoleon. Napoleon este zeul său și, în anumite momente, în setea lui de putere și de supremație, Dorval trăiește veritabile euforii napoleoniene. Tema nu este aceea a dublei personalități, ci a evoluției și a mutațiilor pe care imaginea propriei noastre personalități le înregistrează răsfrîntă în ceilalți (adevărat motiv pirandellian). Nebunul Dorval îi apare, paradoxal, ca adevăratul înțelept, personajul devenind proiecția veleităților scriitorului de cucerire a puterii și gloriei. *Moartea lui Dante* închipuie o apoteoză a marelui florentin, în destinul căruia **M.** se regăsește pe deplin, mistic îndrăgostit de poezie, hulit de contemporani, glorificat de urmași.

Ca traducător, **M.** a dat o versiune a tragediei shakespeariene *Romeo și Julieta*, după textul folosit în repertoriul dramatic al lui Ernesto Rossi, cu mari libertăți față de original, cu intervenții în sens melodramatic în acțiune și un limbaj încărcat de forme străine, dar și cu multe pasaje realizate. Foarte personală, selecția lui **M.** în domeniul traducerilor s-a oprit asupra lui Byron, geniul său tutelar, a lui Th. Gautier, M. Rollinat (*Putrezirea*, 1884. *Năluca crimei*, 1887). Traducerea scenei de magie din *Faust* al lui Goethe dovedește doar interesul autorului pentru astfel de experiențe oculte.

Rămînînd înainte de toate un mare poet, la confluența romantismului său fundamental cu parnasianismul și mai ales cu simbolismul, creator al unui mit interior al „excelsiorului" și al „periheliei", precum si al unei tonalități lirice specifice, remarcabil teoretician al poeziei, **M.** interesează și prin proza și teatrul său, domenii complementare de expresie literară, prin răsfrîngerea în ele a unor fațete revelatoare ale personalității agitate, contradictorii și complexe, care a fost scriitorul, precursor al unor direcții estetice si stiluri impuse de poezia și proza de după primul război mondial.

— *Prima-verba*, București, Tip. Petrescu-Conduratu, 1872 ; *Ithalo*, București, Tip. Michailescu, 1878 ; *Poezii*, București, Haimann, 1882 ; *Dramă banală*, București, Editura Literatorului, 1887 ; *Excelsior*, București, Tip. Noua Concordie, 1895 ; *Bronzes*, pref. Al. Bogdan-Pitești, [Paris], 1897 ; *Cartea de aur*, București. Tip. Baer, 1902 ; *Le Calvaire de feu*, Paris, Sansot, 1906 ; *Flori sacre*, București, Minerva, 1912 ; *Cartea nestematelor*, pref. Gala Galaction, București, Viața românească. 1923 ; *Poema rondelurilor. 1916—1920*, București, Casa școalelor, 1927 ; *Poezii*, îngr. I. Pillat, București, Cartea românească ; *Albine de aur*, București, Viața românească ; *Năluci din vechime*, București, Cartea românească ; *Opere*, I—IV, îngr. și pref. T. Vianu, București, F.R.L.A., 1939—1946 ; *Opere*, vol. I—V, îngr. si pref. A. Marino, București, E.L., 1966—1969, vol. VI, îngr. Elisabeta Brîncuși si A. Marino, București, Minerva, 1973 ; *Versuri și proză*, îngr. A. Marino, pref. M. Anghelescu, București, E.T., 1969 ; *Poemele Nopților*, îngr. și pref. M. Anghelescu, București, Albatros, 1972. — **Tr.** : La Fontaine, *Sarpele și pila*, OLU, I. 1873, 1, *Puterea fabulelor*, TEG, VI, 1876, 1125 ; J.-Fr. Collin d'Harleville, *Juntmea de azi*, TEG. III, 1873, 502 ; Al. Dumas, *Cleopatra, regina Egyptului*, OLU, II, 1874, 2—10, *Lucrația*, OLU, II, 1874, 15—21, *Ioana d'Arc*, OLU, II. 1874, 28—36, *Sirena*, VT, I, 1877, 163, 165, 166, *Petru și gisca sa*, VT, I, 1877, 179, 181, 183 ; Lamartine, *Lacul*, OLU, II. 1874, 48. *Vîlceaua*, TEG, VI, 1876, 1413 ; A.-V. Arnault, *Frunza*, TEG. VI, 1876, 1343 ; N. Gilbert, *Adio la viață al unui june*, STN, I. 1876. 3 ; Chateaubriand, *Cel de pe urmă dintre Abenceraji*, VT, I, 1877, 88, 89, 96, 102 ; Goethe, *Margherita (după Faust)*, VT, I. 1877, 66, *Faust* (fragm.), FM. I, 1901. 1. 6 ; Bürger, *Balada*, VT, II, 1878, 251, *Octave*, L, I. 1880, 14 ; Byron, *Parisina*. București. Tip. Grecescu, 1878. *Lara* (fragm.), L II, 1881, 12, *Childe Harold* (fragm.), L, III, 1882. 10. *Întunecimile*, L, III, 1882, 11—12 : Malherbe, *Inscripțiune*, L, I, 1880. 28 ; Shakespeare, *Romeo și Julieta*, L. II, 1881, 5—9 ; Teocrit. *Idilă*. L, III. 1882. 7 ; Heine, *Contesa palatină*. L, III. 1882. 7 ; Th. Gautier. *Izvorul*, L, IV. 1883. 3 ; M. Rollinat, *Năluca crimei*, L, IV, 1883, 7, *Putrezirea*, L, V. 1884, 5 : Schiller, *Casandra*, L, V, 1884, 4 ; E. A. Poe, *Metzengerstein*, RIN, IX, 1887. 50—54 ; Villiers de L'Isle Adam, *De pe culmea vieții. Chinul prin speranță*, L, XIII, 1892, 1 ; H. Murger, *Viața de azi pe mîine*, L, XIII, 1892, 4 ; E. Legouvé, *Medeea* (fragm.), în Al. Macedonski, *Excelsior*, București, Tip. Noua Concordie, 1895 ; Hugo, *Dervișul*, PLD, I. 1904, 12 ; [La Fontaine. N. Gilbert, Collin d'Harleville. Béranger, Chateaubriand, Lamartine, Rollinat, Hugo, A. de Musset, Th. Gautier, Iwan Gilkin, Byron, Goethe, Schiller, H. Heine, H. Zschokke, Teocrit, Petőfi], în *Opere*, III. București, E.L., 1967.

— 1. D. Zamfirescu, *„Poezii" de Al. A. Macedonski*, RLB, V, 1881, 24 decembrie ; 2. Emil [C. Mille], *Un poet (Dl. Al. A. Macedonski)*, C, II, 1882, 9 ; 3. Emil [C. Mille], *Alexandri et Al. A. Macedonski*, C, II, 1882, 11 ; 4. C. Mille, *Un caz patologic*, C, II, 1883, 15 ; 5. Al. G. Djuvara, *„Poezii" de Al. A. Macedonski*, RLB, VII, 1883, 17 mai ; 6. M. Demetriade, *Alexis Macedonski*, ALP, I, 1904, 9—12 ; 7. Chendi, *Pagini, 145—161* ; 8. M. Dragomirescu, *„Noaptea de dechemvrie" de Al. Macedonski*, CVC, IV, 1910, 12 ; 9. Ov. Densusianu, *Alexandru Macedonski. „Flori sacre"*, VAN, VIII 1912, 17 ; 10. D. Karnabatt, *Discipolii Maestrului*, REN, III, 1921, 625 ; 11. N. Davidescu, *Poezia lui Alexandru Macedonski*, FLR, VII, 1922, 20 ; 12. D. Karnabatt, *Cafeneaua*

Kübler, RMP, VIII, 1925, 2236 ; 13. Ibrăileanu, *Scriit. rom. str., 158—161 ;* 14. Lovinescu, *Scrieri*, I, *267—271, 272—283 ;* 15. G. Bacovia, *Un poet al frumosului, Alexandru Macedonski*, ORN, I, 1929, 6—7 ; 16. I. Pillat, *Amintiri despre Al. Macedonski*, U, XLIX, 1932, 69 ; 17. E. Pahonțu, *Alexandru Alex. Macedonski*, București, Tip. Bucovina, 1934 ; 18. Șerban Cioculescu, *Detractorii lui Caragiale*, RFR, II, 1935, 10 ; 19. D. Karnabatt, *Destinul lui Macedonski*, VRA, X, 1937, 507 ; 20. G. Călinescu, *Alexandru Macedonski, omul*, JL, I, 1939, 16 ; 21. G. Călinescu, *Alexandru Macedonski. poetul*, JL, I, 1939, 17 ; 22. Vianu, *Opere*, II, *472—584 ;* 23. Ch. Drouhet, *Influența franceză în poezia lui Macedonski*, București, Monitorul oficial, 1940 ; 24, Vianu, *Arta*, II, *65—74 ;* 25. Călinescu *Ist. lit.. 456—468 ;* 26. Pillat, *Tradiție, 230—244 ;* 27. Caracostea, *Critice*, II, *199—210 ;* 28. Perpessicius, *Jurnal de lector. Alexandru Macedonski, prozatorul*, RFR, XI, 1944, 10 ; 29. V. G. Paleolog, *Viziunea și audiția colorată sinestezică la Alex. Macedonski*, București, Marvan, 1944; 30. A. Marino, *Din corespondența lui Alexandru Macedonski*, RFR, XIII, 1946, 6 ; 31. Perpessicius, *Fantezii și capricii critice la Al. Macedonski*, RFR, XIV, 1947, 4—5 ; 32. Mihu Dragomir, *Un clasic prea puțin cunoscut : Al. Macedonski*, VR, VI, 1953, 11 ; 33. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953, III, 1954, X, 1961, 2 ; 34. T. Vianu, *Literatură universală și literatură națională*, București, E.S.P.L.A., 1956, *223—227 ;* 35. G. C. Nicolescu, *Al. Macedonski. De la poezia socială la drama izolării creatorului*, LL, VII, 1963 ; 36. M. Bucur, *Momente în receptarea și difuzarea simbolismului românesc*, RITL, XIV, 1965, 1 ; 37. A. Marino, *Alexandru Macedonski, despre originalitate și imitație*, VR, XVIII, 1965, 10 ; 38. A. Marino, *Alexandru Macedonski și limba literară*, LR, XIV, 1965, 3 ; 39. G. Sorescu, *Macedonski inedit*, LL, X, 1965 ; 40. Bote, *Simbolismul, passim ;* 41. P. Constantinescu, *Locul lui Alexandru Macedonski*, LCF, IX, 1966, 16 ; 42. Marino, *Macedonski ;* 43. A. Marino, *Probleme de estetică a limbii la Alexandru Macedonski*, LR, XV, 1966, 1 ; 44. G. Munteanu, *Macedonski inedit*, CNT, 1966, 35 ; 45. Negoițescu, *Scriitori, 65—90 ;* 46. Al. Piru, *Macedonski și futuriștii*, GL, XIII, 1966, 51 ; 47. Streinu, *Versificația, passim ;* 48. Marino, *Op. Macedonski ;* 49. A. Marino, *Macedonski, inedit*, RMR, IV, 1967, 5 ; 50. A. Marino, *Macedonski, poet modern*, IL, 1967, 1 ; 51. Zaciu, *Glose, 39—45 ;* 52. Elena Zaharia, *„Nopțile" lui Macedonski*, AUB, filologie, t. XVI. 1967 ; 53. Șerban Cioculescu, *Al. Macedonski, teoretician al versului*, GL, XV, 1968, 7 ; 54. G. Cocora, *Preocupări necunoscute la Al. Macedonski, Em. Gîrleanu și I. Minulescu*, LL, XVII, 1968 ; 55. Ov. Drimba, *Al. Macedonski și simbolismul francez*, SLU, XI, 1968 ; 56. Adriana Iliescu, *Literatorul*, București, E.L., 1968 ; 57. N. Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, București, E.L., 1968, 7—*12 ;* 58. Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, E.L., 1968, *46—61 ;* 59. Ardeleanu, *Proza, 73—126 ;* 60. Constantinescu, *Scrieri*, III, *463—471*. VI, *130—134 ;* 61. Nicoletta Corteanu Loffredo, *Alexandru Macedonski — perspettive critiche di ieri e di oggi*, Napoli, Letteratura internazionale, 1969 ; 62. Ciopraga, *Lit. rom., 144—151 ;* 63. A. Marino, *Lecția lui Macedonski*, TR, XIV, 1970, 48 ; 64. Al. Melian, *Al. Macedonski la „Independentul"*, RMR, VII, 1970, 12 ; 65. O. Păun, *Documente Al. Macedonski*, LCF, XIII, 1970, 48 ; 66. Al. Piru, *Romanul lui Macedonski*, RL, III, 1970, 14 ; 67. M. Popa, *Al. Macedonski în Transilvania*, TR, XIV, 1970, 48 ; 68. *Comentarii macedonskiene*, îngr. Florea Firan, București, Minerva, 1971 ; 69. Gáldi, *Introd. ist. vers., 249—279 ;* 70. Zamfir, *Proza poetică, 249—288 ;* 71. Dana Dumitriu, *Macedonski*, ARG, VII, 1972, 1 ; 72. I. Iliescu, *Macedonski inedit*, O, XXIII, 1972, 1 ; 73. M. Straje, *Al. Macedonski. 2 caiete din „laboratorul" volumului „Prima verba"*, MS, III, 1972, 2 ; 74. G. Munteanu, *Eminescu și Macedonski*, TR, XVI, 1972, 2, 3 ; 75. T. Nedelcea, *Un proces al familiei poetului*, RL, X, 1972. 46 ; 76. Piru, *Varia*, I, *184—196 ;* 77. M. Zamfir, *Simbolismul ornamental al lui Macedonski : analiza sonetului „Avatar"*, LL, XXVIII, 1972, 1 ; 78. M. Zamfir, *Introducere în opera lui Al. Macedonski*, București, Minerva, 1972 ; 79. *Ist. lit.*, III, *449—506 ;* 80. Mîndra, *Clasicism, 159—162 ;* 81. Vl. Simon, *Univers balcanic în proza lui Al. Macedonski*, LCF, XVI. 1973, 40 ; 82. Valentin Silvestru, *Piesa uitată : „Moartea lui Dante Alighieri" de Al. Macedonski*, F, IX, 1973, 6 ; 83. Straje, *Dicț. pseud., 406—409 ;* 84. *Macedonskiana*, MS, V. 1974, 1 ; 85. *Alexandru Macedonski interpretat de...*, îngr. și pref. Fănuș Băileșteanu, București, Eminescu, 1975 ; 86. Laurențiu Ulici, *Proza lui Macedonski*, RL, VIII, 1975, 27 ; 87. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva. 1975, *165—173 ;* 88. Gh. Macarie, *Sentimentul naturii în proza românească a secolului XIX*, București, Minerva, 1978, *221—250.*

S. C.

MACEDONSKI, Vladimir (1.IX.1858, Craiova — 22.IX.1918, București), prozator. Al patrulea copil al generalului Alexandru Macedonski și frate mai mic al poetului Alexandru Macedonski, **M.** a făcut studii de drept la Bruxelles și și-a încercat, fără succes, șansele în politică. În 1880 este bănuit de a fi fost implicat în atentatul contra lui I. C. Brătianu și anchetat. Fire boemă, a profesat, fără prea mare tragere de inimă, avocatura la București și uneori a încercat să facă literatură, colaborînd la revistele macedonskiene cu versuri și proză *(Lira frate-meu, În ajunul plecării pentru Gand,* în „Literatorul"), proză lirică *(Fluturașul,* în „Liga literară"), nuvele *(Alfredo,* în „Literatorul", *Procesul boierului Christache,* în „Peleșul"). A semnat și Dimir. În 1908, colaborează la ziarul „Acțiunea". A murit de o boală de inimă.

Mai degrabă tradiția din familie decît vocația literară l-a împins pe **M.** spre literatură. În 1886 el era, alături de fratele său, printre colaboratorii revistei belgiene, de avangardă simbolistă, „La Wallonie", în care a publicat două poezii, *Au Danube* (iulie, 1886) și *Le Vieillard givre* (martie, 1887). Autorul unei proze lirice diluate *(Fluturașul)* și al unor versuri lipsite de har, **M.** dă dovadă de o oarecare înclinație spre evocarea de epocă, într-o dezvoltată nuvelă, *Procesul boierului Christache,* deplîngînd dispariția boierimii de viță veche. Această nuvelă nu este lipsită de atmosferă în lungile descripții de interioare și costume de epocă, în care arhaismul dă culoare. Construcția le, însă, nesigură, cu destul balast și schematism psihologic.

— *Alfredo*, L, II, 1881, 4 ; *Lira frate-meu*, L, III, 1882, 8 ; *În ajunul plecării pentru Gand*, L, IV, 1883, *634 ; Procesul boierului Christache*, PȘU, II, 1887, 1—7, III, 1889, 1—2 ; *Ceartă între trăsură și sanie*, PȘU, III, 1889, 1 ; *Fluturașul*, LGL, I, 1894, 9—10.

— 1. *[Vladimir Macedonski]*, L, XXVI, 1918, 14 ; 2. Marino, *Macedonski, 48—49, 519.*

S. C.

MACRI, Panait (1863, Gavanoasa-Cahul — 4.VII. 1932, București), ziarist. Face studii secundare la liceele „Matei Basarab" și „Sf. Sava" din București. După bacalaureat, urmează șase luni la Facultatea de medicină. Debutează de timpuriu, în 1877, cînd publică o poezie în „Vestea". Lucrează apoi în redacția publicațiilor „Resboiul", „Epoca", „Țara", „Timpul", „Adevărul", „Dimineața", „Universul", „România literară și științifică", publică în „Soarele", „Dreptatea", „Viitorul", „Minerva" ș.a. Scoate, ca redactor responsabil, „Vocea adevărului" (1882—1883), „Satira" (1897), iar în 1915 este director politic și literar al revistei „Actualitatea". Ziarist profesionist, **M.** scrie mult, de toate (articole politice și reportaje oficiale, însemnări de critică literară și teatrală — mai cu seamă în „Vocea adevărului" —, traduceri mărunte din literatura foiletonistică europeană), ajungînd cu timpul să se specializeze ca reporter al faptului divers. Semna și cu pseudonimele Cercetător, Conaki, Irc, Irca, Ircam, Ircan, Mac, Omega, Rimac. Prin 1926, era pensionar al Sindicatului ziariștilor și controlor financiar.

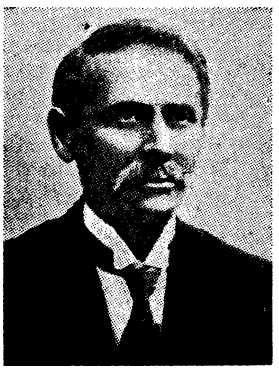

Cu totul neinspirate sînt versurile din cel dintîi volum al lui **M.**, *Poezii diverse* (1879). Apoi, ca și N. D. Popescu și Ilie Ighel-Deleanu, el scrie mai multe narațiuni, unele intitulate pretenții romane, despre haiduci de la începutul secolului, încercînd să-și justifice proza prin utilitatea ei social-educativă. Schema morală, interpretată simplist (haiducii

se răzbună pe fanarioţii aducători de nedreptate şi nenorociri), devine deseori un simplu pretext pentru o descriere lipsită de gust a scenelor de violenţă şi cruzime. Plecînd de la întîmplări legate de crimă, jaf, imoralitate, subiecte exploatate de reporterul avid de senzaţional, **M.** publică în periodice de circulaţie o sumedenie de scrieri foiletonistice. Scriitor fără talent, **M.** este autorul unei producţii literare în care abundă violenţele. Ascunse sub aparenţe moralizatoare, unele proze sînt de-a dreptul triviale. I s-au reprezentat şi cîteva piese de teatru, care dramatizau, în aceeaşi manieră, diferite întîmplări de senzaţie.

— *Poezii diverse,* Bucureşti, Tip. Michăiescu, 1879 ; *Ghiţă Cătănuţă, căpitan de haiduci.* Bucureşti. Tip. Cucu, 1883 ; *Scarvulis sau Crima din Brăila,* Bucureşti, Tip. Cucu, 1884 ; *Otrăvitoarea din Giurgiu sau Frumoasa Alexandrina,* Bucureşti, Tip. Cucu, 1884 ; *Omorul din strada Soarelui sau Asasinii Mariei Popovici,* Bucureşti, Tip. Ascher şi Klein, 1885 ; *Sugrumarea Teodorei, copila Domnului din Bucureşti,* Bucureşti, Tip. Cucu, 1886 ; *Ioan Tunsu,* Bucureşti, Tip. Cucu, 1887 ; *Viaţa în moarte sau Femeia trădătoare,* Bucureşti, Tip. Popescu, 1888 ; *Crima misterioasă din Calea Mogoşoaiei,* Bucureşti, Steinberg, 1893 ; *Haiducul Ţandură,* Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Femeia pierdută,* Bucureşti, Tip. Modernă, 1896 ; *Din lumea de azi,* Bucureşti, Tip. Cucu, 1898 ; *Excursiunea în Grecia,* Bucureşti, Tip. Eminescu, 1901 ; *Iorgu Cosma,* Bucureşti, Tip. Clemenţa, 1902 ; *Depravaţia pentru aur şi depravaţia pentru pîine,* Bucureşti, Tip. Grivita, 1903 ; *Din fundul ocnelor,* I—II, Bucureşti, Tip. Motzătzeanu, 1904 ; *Grozăviile din Petersburg,* Bucureşti, Tip. Speranţa, 1905 ; *Misterele Bucureştilor,* Bucureşti, Tip. Motzătzeanu, 1907—1908 ; *Femeile depravate,* Bucureşti, Tip. Motzătzeanu. 1908 ; *Bostan, haiduc de peste Milcov,* Bucureşti, Tip. Providenţa.

— 1. A. Bacalbaşa, *Scrieri alese,* I. Bucureşti, E.L., 1965, *269—272* ; 2. I. Dragomirescu-Ranu, *„Hanul Conachi“,* ROM, XXXVII, 1893, 249 ; 3. Fotograf, *Panait Macri,* SOR, I, 1897, 33 ; 4. Sofronie Ivanovici, *Ilie Ighel, N. D. Popescu, Panait Macri,* Bucureşti, Tip. Tickes, 1898 ; 5. *Noul director politic şi literar al revistei „Actualitatea“,* AC, III, 1915, 30 ; 6. Samoilă. *Ziaristica, 285* ; 7. Predescu. *Encicl.. 506* : 8. Dinu Pillat, *Romanul de senzaţie în literatura română din a doua jumătate a sec. al XIX-lea.* Bucureşti. Tip. Talazul. 1947, *30—47* ; 9. Massoff, *Teatr. rom.,* III, *194, 443,* IV, *14* ; 10. Straje, *Dicţ. pseud., 410.*

G. D.

MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA, revistă de istorie, editată la Bucureşti între 1845 şi 1848 de A. T. Laurian şi N. Bălcescu. Prospectul-program, scris de Bălcescu şi difuzat cu şase luni înainte de apariţia revistei, arată intenţia redactorilor, realizată în mare parte în cele cinci tomuri apărute, de a scoate o publicaţie pentru românii din toate provinciile, care să stimuleze cunoaşterea şi studierea multilaterală a istoriei naţionale. Reflectînd concepţia lui Bălcescu despre istorie, precum şi preocupările filologice şi arheologice ale lui A. T. Laurian, fiecare tom al revistei era alcătuit din mai multe secţiuni. Acestea cuprindeau cronici din Muntenia şi Moldova (ale lui Radu Greceanu, Radu Popescu, cronici anonime), editate pentru prima dată cu o atentă îngrijire filologică, acte, hrisoave şi scrisori oficiale, traduceri din cronici sau lucrări istorice străine referitoare la români, inscripţii de pe monumente vechi, prezentarea critică a celor mai însemnate cărţi sau colecţii de documente apărute. Revista îmbina editarea izvoarelor istorice cu publicarea unor studii parţiale sau de sinteză asupra istoriei românilor de pe întreg teritoriul vechii Dacii. Bălcescu a tipărit aici cîteva din scrierile sale care l-au impus ca istoric de mare profunzime şi rigoare : *Cuvînt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor, Românii şi fanarioţii, Despre starea soţială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri,* biografii istorice ş.a., iar A. T. Laurian, *Discurs introductiv la istoria românilor.* O secţiune rezervată publicării de poezii şi tradiţii populare cu

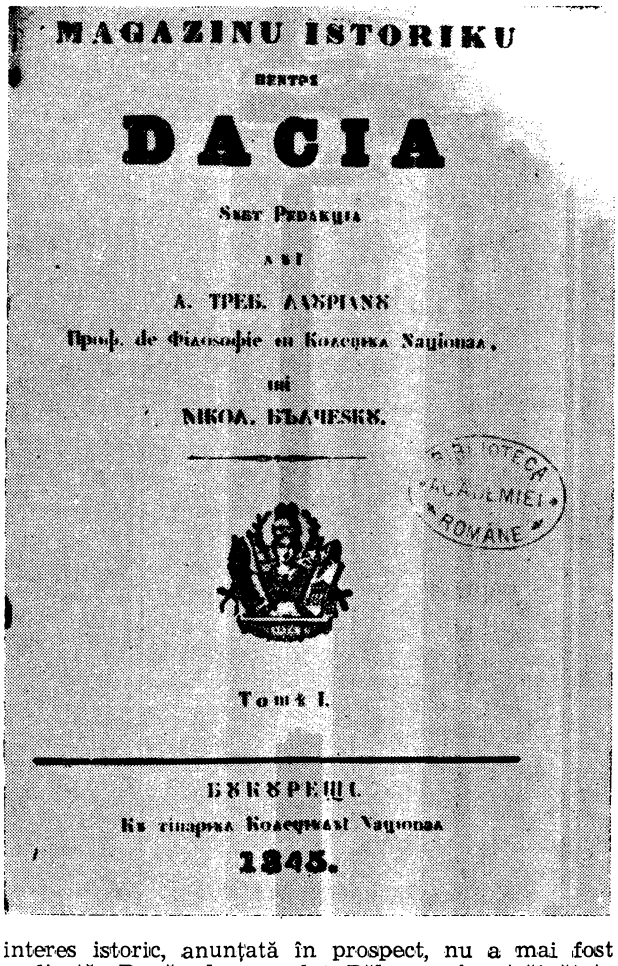
MAGAZINU ISTORIKU
DESPRE
DACIA
SAU EDAKŢIA
A EI
A. TPEB. LAUPIANU
Profs. de Filosofie ou Kolegiulu Nationalu,
ŞI
NIKOL. BĂLCESKU.
BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE
Tomŭ I.
BUKUPEŞTI.
Ku timpulu Kolegiulu Nationalu
1845.

interes istoric, anunţată în prospect, nu a mai fost realizată. După plecarea lui Bălcescu în străinătate (1846), cu editarea revistei se ocupă Laurian, ceea ce se resimte şi în ortografia latinizantă cu care sînt reproduse textele în ultimele două tomuri. Tot el a încercat, la Viena, în 1851, să continue tipărirea revistei, într-o formă schimbată, dar nu a scos decît un volum şi o fasciculă, cu circulaţie foarte restrînsă, cuprinzînd petiţii ale ardelenilor. Salutată cu entuziasm încă de la apariţie de către fruntaşii intelectualităţii din Moldova, Muntenia şi Transilvania, revista a cunoscut o răspîndire neobişnuită. Ea a contribuit hotărîtor la sporirea interesului pentru istoria patriei, manifestat de cărturarii şi scriitorii paşoptişti şi, îndeosebi, la fundamentarea istoriografiei române moderne.

— 1. [N. Bălcescu], *Magazin istoric pentru Dacia,* CR, XVII, 1845, 3, reed. în PLR, I, *103—106* ; 2. N. Iorga, *Despre adunarea şi tipărirea izvoarelor relative la istoria românilor,* PDS, *25—40* ; 3. G. Zane, *Note şi materiale* la Bălcescu, *Opere,* I, partea II, *186—199* ; 4. George Baiculescu, *„Magazinul istoric pentru Dacia“ în Ardeal,* ARR, VI, 1941 ; 5. Pompiliu Teodor, *Din nou despre „Magazinul istoric pentru Dacia“ în Transilvania,* AMN, III, 1966 ; 6. Horia I. Nestorescu, *Ştiri inedite privind tipărirea şi răspîndirea „Magazinului istoric pentru Dacia“ în ţările române,* SAI, XIII, 1968 ; 7. Ilie Popescu-Teiuşan. Vasile Netea, *August Treboniu Laurian,* Bucureşti, E.D.P., 1970, *54—75* ; 8. *Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu,* Bălceşti pe Topolog, 1971, *263—368, 471—475.*

L. V.

MAIOR, Petru (c. 1756 (42), Tîrgu Mureş — 14.II.1821, Budapesta), istoric, filolog şi scriitor iluminist. Atestată pe la începutul secolului al XVIII-

lea, familia Maior avea o tradiție mic-nobiliară și cărturărească. Bunicul lui **M.** a fost preot, iar tatăl, Gheorghe, a deținut funcția de protopop la Tîrgu Mureș, apoi la Căpușu de Cîmpie. Și mama sa, Ana, era fiica unui preot. Pierdut, apoi recîștigat în 1759, titlul de „nobil de Diciosînmărtin" (păstrat consecvent și de **M.**) conferea membrilor familiei o situație privilegiată. Despre începuturile învățăturii lui **M.** nu sînt informații. Se presupune doar că după însușirea noțiunilor elementare, va fi fost elev al gimnaziului romano-catolic din Tîrgu Mureș, urmînd între 1769—1772 cele trei clase existente : principia, gramatica și sintaxa, învățînd totodată latina și maghiara. Trece apoi la Blaj pentru absolvirea claselor superioare (retorica și poetica) ale gimnaziului și studiază aici elemente de teorie a versificației, de stilistică, de compoziție și oratorie. Remarcat de profesori și oficialități, **M.** este călugărit (cu numele Paul) și trimis în 1774, împreună cu Gh. Șincai, la Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma. În perioada studiilor de filozofie și de teologie, tînărul student a avut prilejul să vină în contact cu mișcarea de idei a timpului, orientîndu-se mai cu seamă spre dezbaterile polemice privitoare la istoria bisericii. E de presupus că acum își adună documentația generală pentru lucrările sale teologice și istorice de mai tîrziu, urmînd ca liniile directoare ale formației sale spirituale să se contureze precis, luînd forma unui program concret de acțiune, în timpul ședерii la Viena (1779—1780). Aici, la Universitate, **M.** audiază, printre altele, cursurile de drept canonic și natural. La sfîrșitul anului universitar vienez, el se întoarce la Blaj și este numit profesor de logică, metafizică și drept natural la „Scholae altiores" (clasele de filozofie ale Seminarului teologic). În 1784, **M.** părăsește ordinul monahal și primește parohia, apoi protopopia Reghinului. Despre această perioadă (1784—1808), vorbește însuși **M.** în *Răspunsul la cîrtirea, carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior* (1814). Aceștia sînt anii închegării operei sale omiletice, predicile fiind o formă adecvată a largii sale activități de educare a maselor. Înăsprindu-se relațiile cu episcopul Ioan Bob, dar și din dorința de a avea condiții prielnice realizării unor opere importante pentru neam, **M.** obține postul de cenzor al secției române a Tipografiei Universității din Buda. Din 1809 începe cea mai fecundă perioadă a vieții, cînd scrie și publică cele mai însemnate opere ale sale, traduce, coordonează și colaborează substanțial la redactarea *Lexiconului de la Buda*. El reușește să stimuleze colaborarea celor mai mulți cărturari ardeleni și macedo-români de la Buda, stabilind contacte și cu cărturarii din provinciile românești. **M.** transformă astfel cenzoratul tipografiei într-un puternic centru cultural al românilor.

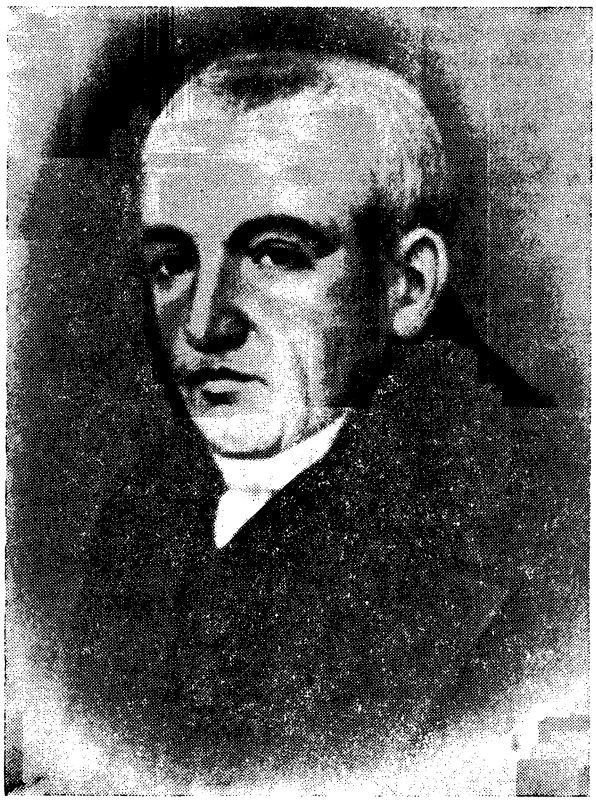

Opera lui **M.** stă sub semnul filozofiei iluministe și al raționalismului, avînd ca fundament determinismul, dreptul natural și interpretarea liberă a *Bibliei* și a istoriei bisericii. Urmînd îndeaproape argumentația lucrării lui Justinus Febronius, *De statu Ecclesiae et legitima potestate romani pontificis liber singularis* (1763), **M.** scrie cea mai reprezentativă carte a iluminismului românesc, *Procanonul* (1783), neterminată și rămasă în manuscris pînă în 1894. Desfășurîndu-și talentul polemic și critic, **M.** delimitează sfera de acțiune a bisericii, socotind necesară îndepărtarea ei din viața socială, contestînd pretențiile dominatoare ale papei și demascînd abuzurile clerului catolic. Mai mult, el abordează într-un spirit modern, raționalist, problemele teologice, fără prejudecăți în interpretarea textelor și faptelor. Prin această lucrare, **M.** își definește orientarea fundamental iluministă, integrîndu-se în largul curent european al epocii sale. În pofida aparenței de interes strict teologic, opera sa omiletică (cinci volume de predici) vine să exemplifice preocupările sale, concepția sa despre lume și viață. Dincolo de reminiscențele biblice ale imaginii vieții ca „vale a plîngerii", mai mult o figură retorică, se degajă încrederea deplină în puterea educației, în posibilitatea perfecționării umane. Efemeritatea vieții impune norme morale bazate pe cultivarea binelui, adevărului și frumosului. Predicile sale conturează profilul unui iluminist, convins de puterea învățăturii. Preocupările sale sînt completate de traducerea unor cărți de popularizare a cunoștințelor din domeniul economiei agrare. Deși transpuneri ale unor originale străine, aportul lui **M.** este precizat de el însuși în prefața la *Învățătură pentru ferirea și doftorirea boalelor* (1816) : îmbogățirea cunoștințelor și dezvoltarea limbii literare.

M. a fost stăpînit de ideea cîștigării de drepturi politice pentru românii din Transilvania. Resimțind nevoia fundamentării istorice a acestui deziderat și incitat de comentariile tendențioase și nefondate ale istoricilor străini, el scrie *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* (1812). Opera sa are o structură polemică și demonstrativă, depășind faza narativă sau strict documentară. Materialul istoric devine argument perpetuu, nuanțat și interpretat în sensul tezelor emise. Folosind documentația istorică referitoare la secolele I—XV, autorul susține originea pur romană a poporului, continuitatea neîntreruptă pe teritoriul vechii Dacii, unitatea etnică a tuturor românilor, din care derivă drepturile legitime

ale poporului român în Transilvania. Dezbătînd logic, dar şi cu mare pasiune, probleme ale istoriei naţionale, **M.** prefigurează tonul istoriografiei romantice. Nouă ca formă şi substanţă, *Istoria...*, operă polemică, se aprinde de ardoarea demonstraţiei, depăşeşte sfera istoriografiei, putînd fi înscrisă, în contextul vremii, în rîndul lucrărilor cu caracter literar-istoric. *Istoria besericei românilor atît a cestor din coace, precum şi a celor din colo de Dunăre* (1813) este o întregire a demonstraţiei originii şi vechimii românilor pe teritoriul Transilvaniei, iar pentru perioada de după 1700 — o discuţie critică, avînd un caracter politic, asupra unirii românilor cu biserica catolică. **M.** realizează, de asemenea, tabloul politic-cultural al epocii sale, manifestînd o atitudine vehementă împotriva a tot ceea ce leza fiinţa şi demnitatea naţională a românilor.

În spiritul aceloraşi imperative naţionale şi al convingerii iluministe despre necesitatea cultivării limbii ca instrument principal de elevare culturală a unui popor, **M.** a fost intens preocupat de probleme de istorie a limbii, de ortografie şi lexicografie, probleme derivate din concluziile sale istorice. Folosite ca argumente auxiliare dovezilor istorice, opiniile despre originea limbii române sînt formulate clar în cele două *Disertaţii* anexate *Istoriei...* Ca o consecinţă firească a purităţii etnice, este susţinută puritatea latină a limbii şi totodată noblleţea neamului. El preconizează elaborarea normelor ortografice necesare scrierii cu litere latine. În *Dialog pentru începutul limbei române între nepot şi unchi*, **M.** afirmă că româna este continuatoarea latinei comune (socotită mai veche decît latina clasică), ca şi celelalte limbi romanice, dar că nu a fost alterată ca acestea de influenţe de substrat autohton sau externe. Păstrînd, în mare, concluziile şi orientarea gramaticii lui S. Micu şi Gh. Şincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780), el propune norme ortografice care să sugereze prototipul latin al cuvintelor, orientîndu-se spre modelul limbii italiene şi folosind unele sugestii de notare a sunetelor din această limbă. Alcătuirea unei ortografii era necesară redactării dicţionarului limbii române, care, în cele din urmă, a căzut în sarcina lui **M.** Pe lîngă stabilirea acestor norme, el fixează reguli unitare de realizare a unui dicţionar etimologic. Exagerările teoretice l-au dus şi la stabilirea unor etimologii ce sînt mai mult rodul fanteziei decît al respectării legilor fonetice pe care le dezvoltase. Dar în scrisul său exagerările nu au pătruns, **M.** exprimîndu-se într-un mod accesibil, folosind cuvintele şi pronunţiile impuse de uzul limbii, promovînd neologismele. Atît operele originale, cît şi traducerile sale au contribuit la dezvoltarea limbii literare, îmbogăţind lexicul cu termeni ştiinţifici, nuanţînd şi definind sensuri, mlădiind sintaxa. S-a păstrat şi o încercare de gramatică descriptivă, publicîndu-se postum fragmente de morfologie.

Întreaga sa operă se pretează şi unei discuţii din unghi literar. Spiritul polemic al lui **M.** imprimă stilului o permanentă tensiune. Răspunsurile sale tăioase la criticile lui Bartolomeu Kopitar (aduse *Istoriei...*) sau ale partizanilor episcopului I. Bob dovedesc iscusinţă în mînuirea cuvîntului, o subtilă ştiinţă a minimalizării preopinenţilor şi a impunerii propriului adevăr. Omiletica sa, construită după canoanele literare ale genului (îndeosebi a avut ca model pe Paolo Segneri, *Quaresimale*), foloseşte procedeele specifice oratoriei, stilul direct, tensionat şi plasticizat, interpelînd şi interogînd retoric. Fondul sentenţios este ilustrat cu pilde, proverbe, comparaţii, cu regionalisme expresive şi familiare auditoriului. Realizează, astfel, pagini vii, convingătoare. Stringenţa logică, inteligenţa inventivă şi asociativă sînt dublate permanent de o savuroasă ironie, care incendiază tonul lui **M.** pînă la invectivă şi pamflet distrugător. Un subtil joc al aluziilor şi insinuărilor, disimularea urmată brusc de revelarea adevărului, folosirea unor expresii de coloratură populară definesc şi concretizează, deosebit de plastic şi ingenios, atitudini, idei, intenţii. **M.** actualizează istoria, o reînvie prin puterea sa evocatoare, care îl apropie de I. Neculce. Devenit memorialist în ultima parte a *Istoriei besericei...*, el conturează un tablou al epocii, datele realităţii fiind puternic impregnate de trăirea afectivă a autorului. Tradusă după versiunea italiană *(Le Avventure di Telemaco figliuolo d'Ulisse*, 1741) a celebrei scrieri a lui Fénelon, *Întîmplările lui Telemah fiiului lui Ulise (Odisseus)* (1818) este considerată o adevărată realizare literară a lui **M.** Traducătorul încearcă să dea versiunii româneşti o formă cît mai poetică, fluentă şi clară.

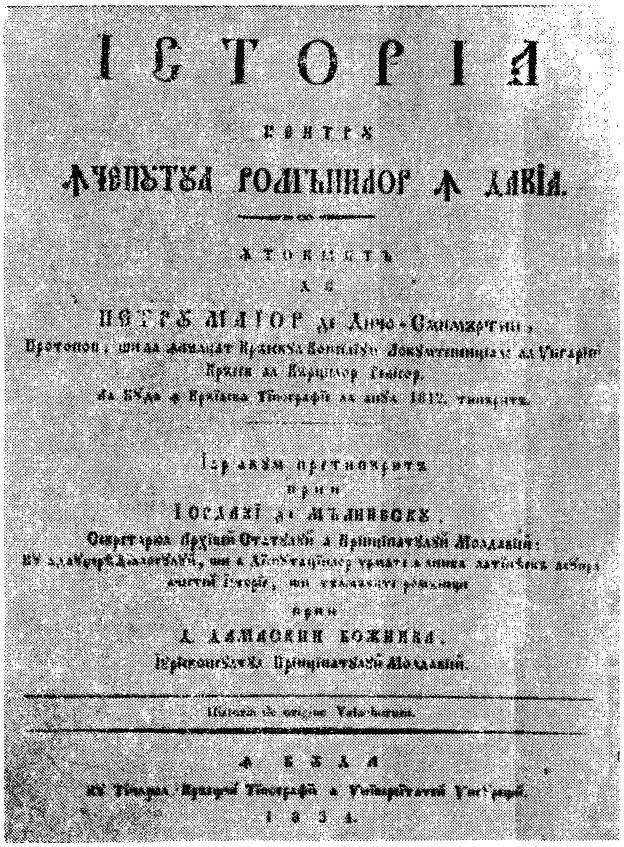
ІСТОРІА
БЕРІСЕРІ
АЛЪІЛОРЪ РОМЪНІЛОР Ѧ ДАКІА.
АТОМЕСЪ
А Ц
ПЕТРЪ МАІОР Ѧ Х.
Протопопъ, шкоа Архіалъ Крайовей Бонифатіевъ Докторъ
Крайи ал Ватикан Гелеор.
ла БЕРА а Крайеи Типографіи ал анъ 1812.
Ісправатъ оріторографіа
прин
ІОСИФЪ ѦЪ МЪДЪЛИНЕСКЪ.
Секретарълъ Ексіалъ Отъчіалъ а Принципателъ Молдавіи;
ІЪ ЛАТЪРЪ-ДАКОРОМЪНЪ, ОМ А ЛЕКСІКОНЪЛЪІ ЧЕЛЪ МАІ ЛАТІНЪ ДЕЛЪ
ЧЕЛЪ ГРЕЦЪ, ОМ ЧЕЛЪЛАЛТЪ РОМЪНЪ
прин
І. ЛЪМЪСКЪІН БОЖЕНЪІ.
Іспрекончіторъ Принципателъ Молдавіи.
Італіа де сіне Вол-ларъ.
А БЕРА
ІЪ Типогра. Крайеи Типографіи а Волпіторелъ Унівърсъ.
1 8 3 4.

Ştiind să mascheze cu fraze convenţionale adevăratele intenţii critice ale scrierilor sale, **M.** a izbutit să-şi publice cea mai mare parte a operei, făcînd-o astfel mult mai utilă şi cunoscută decît opera celorlalţi mari reprezentanţi ai Şcolii ardelene. Ecoul ideilor şi scrierilor sale s-a făcut imediat resimţit. Îndeosebi *Istoria...* a entuziasmat pe tinerii intelectuali, avînd un rol activ în formarea spiritului revoluţionar paşoptist. I. Heliade-Rădulescu, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu îl revendică drept magistrul lor întru istorie şi sentiment naţional. În Transilvania, atît generaţia paşoptistă, cît şi cele de pînă la sfîrşitul secolului au întreţinut un adevărat cult pentru opera şi memoria lui.

— *Didahii adecă Învățături pentru creșterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți*, Buda, Tip. Universității, 1809 ; *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți*, Buda, Tip. Universității, 1809 ; ed. Elie Dăianu, Cluj, Tip. Carmen, 1906 ; *Prediche sau Învățături la toate duminecile și sărbătorile anului*, I—III, Buda, Tip. Universității, 1810—1811 ; *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, Tip. Universității, 1812 ; ed. 2, îngr. Iordachi Mălinescu și Damaschin Bojîncă, Buda, Tip. Universității, 1834 ; ed. 3, Budapesta—Gherla, 1883 ; ed. îngr. Florea Fugariu, introd. Manole Neagoe, I—II, București, Albatros, 1970 ; *Istoria besericei românilor atît a cestor din coace, precum și a celor din colo de Dunăre*, Buda, Tip. Universității, 1813, republ. fragm. în ȘAR, *227—230*, în ȘA, II, *318—337* ; *Răspunsul la cîrtirea, carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior autorului Istoriei ceii pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, Tip. Universității, 1814, republ. Ar. Densușianu în RTL, II, 1894, 2—3 ; ed. îngr. G. Bogdan-Duică, Cluj, 1923 ; republ. în ȘA, II, *359—361* ; *Animadversiones in Recensionem Historiae de origine Valachorum in Dacia*, Buda, Tip. Universității, 1814 ; *Reflexiones in Responsum Domini recensentis Viennensis ad Animadversiones in Recensionem Historiae de origine Valachorum in Dacia*, Pesta, Tip. Trattner, 1815 ; *Contemplatio Recensionis in valachicam anticriticam Literariis Ephemeridibus Viennensibus, nro 7, Februar, 1816, divulgatae*, Buda, Tip. Universității 1816 ; tr. Damaschin Bojîncă *(Disputațiile asupra Istoriei pentru începutul românilor în Dachia, urmate între autorul ei Petru Maior (...) și între reținsentul K. improtivnicul Istoriei)*. publ. Iordachi Mălinescu, în *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*. Buda, Tip. Universității, 1834, *1—63* ; *Orthographia romana sive latino-valachica, una cum clavi qua penetralia originationis vocum reserantur*, Buda, Tip. Universității, 1819 ; republ. în *Lesicon românesc-lătinesc-unguresc-nemțesc*, Buda, Tip. Universității, 1825, *I—VIII, 1—53* ; *Dialog pentru începutul limbei române între nepot și unchi*, în *Orthographia romana sive latino-valachica*, Buda, Tip. Universității, 1819 ; republ. în *Lesicon românesc-lătinesc-unguresc-nemțesc*, Buda, Tip. Universității, 1825, *54—102* ; ed. îngr. Alex. I. Stoicescu, București, Alcalay ; *Din Istoria părintelui Petru Maior. Partea inedită* (publ. T. Cipariu), în *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, *129—137, 145—188* ; *Protopapadichia* (publ. Gr. Silași), SIT, I, 1865, 10—11, II, 1866, 2, 4—6, 9—16 ; *Fragmente inedite, de ale lui P. Maior* (publ. T. Cipariu), ARH, I, 1867, 2, II, 1868, 15, 17—20, 26 ; *Procanonul*, îngr. C. Erbiceanu, București, Tip. Cărților bisericești, 1894 ; *A lui Ioan Bob* (publ. Pompiliu Teodor), AII, IX, 1966 ; *Scrisori și documente inedite*, îngr. și pref. Nicolae Albu, București, E.L., 1968. — **Tr.** : Fénelon, *Intîmplările lui Telemah fiului lui Ulise (Odisseus)*, Buda, Tip. Universității, 1818.

— 1. At. M. Marienescu, *Viața și operele lui Petru Maior*, București, Tip. Academiei, 1883 ; 2. Teodor Roșu, *Cenzura și interdicțiunea operei lui Petru Maior „Istoria pentru începutul românilor în Dacia“*, UR, II, 1892, 45, 47—50 ; 3. G. Bogdan-Duică, *Petru Maior*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1893 ; 4. Ar. Densușianu, *Cauzele persecuțiunilor lui S. Micul, G. Șincai și Petru Maior*, RTL, II, 1894, 4 ; 5. Șăineanu, *Ist. fil. rom., 129—132* ; 6. *Documente prețioase*, UR, X, 1900, 38 ; 7. N. Iorga, *La o sută de ani după moartea lui Petru Maior*, București, Cartea românească, 1921 ; 8. Alex. Lăpedatu, *Petru Maior în cadrul vieții naționale și culturale a epocii sale*, AIN, I, 1921—1922 ; 9. I. Lupaș, *Scrierile istorice ale lui Petru Maior*, AIN, I, 1921—1922 ; 10. Sextil Pușcariu, *Părerile lui Petru Maior despre limba română*, AIN, I, 1921—1922 ; 11. P. Măgureanu, *Petru Maior și Unirea*, Lugoj, Sionul românesc, 1923 ; 12. Th. Capidan, *Petru Maior și aromânii*, JML, XII, 1923, 4—5 ; 13. Haneș, *Dezv. lb. lit., 20—28, 67—70* ; 14. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 185—274* ; 15. Traian Popa, *Contribuțiuni la viața lui Petre Maior*, SDM, V, 1928, 4 ; 16. *Petru Maior*, LRM, II, 1930, 9 ; 17. Iorga, *Ist. lit.*, III, *237—265, 310—314* ; 18. G. Bogdan-Duică, *Petru Maior și Iustinus Febronius sau Petru Maior ca vrăjmaș al Papei*, Cluj, Tip. Eparhiei ortodoxe, 1933 ; 19. Zenovie Pîclișanu, *Un vechi proces literar (Relațiile lui I. Bob cu S. Klein, Gh. Șincai și P. Maior)*, București, Tip. Națională, 1935 ; 20. Traian Popa, *Locul nașterii lui Petru Maior*, CLC, XVI, 1936, 6 ; 21. Ioan Georgescu, *Un izvor literar al lui Petru Maior : Paolo Segneri, „Quaresimale“*, SI, VII, 1940 ; 22. Mario Ruffini, *La scuola latinista romena (1780—1871)*. Roma, Signorelli, 1941, *69—86, 89—115* ; 23. Vasile Netea, *Cîteva precizări în legătură cu Petru Maior*, RFR, VIII, 1941, 6 ; 24. Nicolae Albu, *Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800*, Blaj, Tip. Lumina, 1944 ; 25. Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, Cugetarea, 1944 ; 26. Popovici. *Studii*, I. *111—114, 227—246, 252—260* ; 27. Macrea, *Lingviști, 46—66* ; 28. Tomescu, *Calendarele, 66—71, 113—117* ; 29. Șt. Cuciureanu, *Italienisme la Petru Maior*, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 30. Pompiliu Teodor, *Două scrisori ale lui Petru Maior din timpul petrecerii sale la Buda (1810)*, AII, III, 1960 ; 31. N. A. Ursu, *Cărți de popularizare a științei traduse de Petru Maior*, LR, X, 1961, 2 ; 32. Maria Protase, *Petru Maior, polemist*, ALIL, t. XII, 1961, fasc. 2 ; 33. N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, E.Ș., 1962, *44—48, 61—62* ; 34. Romul Munteanu, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, București, E.D.P., 1962, *passim* ; 35. Stelian Dumistrăcel, *Aspecte ale frazei lui Petru Maior*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; 36. Piru, *Ist. lit.*, II, *68—87* ; 37. Adrian Marino, *Iluminiștii români și problema „cultivării“ limbii*, LR, XIII, 1964, 5—6 ; 38. Nicolae Albu, *Petru Maior. Date noi privitoare la viața și activitatea sa*, MA. IX, 1964, 6—8 ; 39. Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivașcu. București, E.Ș., 1966, *128—133, 187—207* ; 40. A. Radu, *Opera omiletică a lui Petru Maior*, STT, XIX, 1967, 9—10 ; 41. *Ist. lit.*, II, *57—66* ; 42. Nicolae Albu, *Introducere* la Petru Maior, *Scrisori și documente inedite*, București, E.L., 1968 ; 43. A. Radu, *Cu privire la izvoarele predicilor lui Petru Maior*, ST, XIX, 1968, 8 ; 44. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *312—316, 590—591* ; 45. Manole Neagoe, *Studiu introductiv* la Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, I, îngr. Florea Fugariu, București, Albatros, 1970 ; 46. Florea Fugariu, *Limba și stilul „Istoriei pentru începutul românilor în Dacia“*, în Petru Maior. *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, I, București, Albatros, 1970, *51—86* ; 47. Alexandru Duțu, *Traducere și remodelare în cultura română din perioada luminilor*, în *Probleme de literatură comparată și sociologie literară*, București, E.A., 1970, *155—159* ; 48. I. Pervain și Maria Protase, *Petru Maior și „Lexiconul de la Buda“*, CLG, XV, 1970, 1 ; 49. I. Pervain și Maria Protase, *Numirea lui Maior în funcția de cenzor și corector la tipografia de la Buda*, SUB, Philologia, XV, 1970, fasc. 1 ; 50. Pompiliu Teodor, *În legătură cu „Răspuns la cîrtire“ de Petru Maior*, AMN, VII, 1970, *599—607* ; 51. Mircea Păcurariu, *Considerații asupra Istoriei bisericești a lui Petru Maior*, MA, XVI, 1971, 5—6 ; 52. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *447—450, 458—460* ; 53. Nicolescu, *Șc. ardeleană, passim* ; 54. I. Pervain, *Petru Maior în conștiința generației pașoptiste din Principate*, VTRA, I, 1971, 2 ; 55. Nicolae Albu, *Cauzele conflictului dintre episcopul Bob și Petru Maior*, ST, XXII, 1971, 2 ; 56. Șt. Cuciureanu, *Fonti teoriche e pratica italianizzante di Petru Maior*, ACLF, II, *1327—1332* ; 57. Ioan Chindriș, *Petru Maior — inedit*, TR, XV, 1971, 8 ; 58. Ion Lungu, *Iluministul*, TR, XV, 1971, 8 ; 59. I. Pervain, *Petru Maior în conștiința transilvănenilor din generația de la 1848*, TR, XV, 1971, 10 ; 60. Florin Roșca, *Petru Maior*, MM, XLVII, 1971, 3—4 ; 61. Nicolae Albu, *Date noi privitoare la viața și activitatea lui Petru Maior*, RA, XLVIII, 1971, 4 ; 62. Dumitru Ghișe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, Dacia, 1972, *179—212* ; 63. Maria Protase, *Petru Maior — un ctitor de conștiințe*, București, Minerva, 1973 : 64. *Les Lumières chez les Roumains*, CREL, 1977, 2 ; 65. Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Minerva, 1978, *passim*.

C. T.

MAIORESCU, Ana (17.III.1854, București — 28.IV.1914, Heidelberg), traducătoare. Soră cu soția lui I. Negruzzi, **M.** s-a căsătorit cu T. Maiorescu, după desfacerea căsătoriei acestuia cu Clara Kremnitz. Participa la ședințele Junimii bucureștene, cînd erau găzduite în casa lui Maiorescu, dovedindu-se nu numai o amfitrioană atentă, ci și o femeie foarte instruită.

A debutat ca traducătoare în 1881, cu o schiță aparținînd unui autor german încă neidentificat, pe care a semnat-o cu inițialele numelui ei dinaintea căsătoriei : A. R. (Ana Rosetti). Semnînd numai A., **M.** a continuat să publice în „Convorbiri literare“ tălmăciri din scrierile lui W. von Kotzebue referitoare la Moldova. Au apărut astfel, între 1882—1883, *Schițe din Moldova*, iar între 1887—1888, *Lascar Viorescu. O icoană a Moldovei din 1851*. Exactitatea echivalențelor, finețea și plasticitatea limbii, corectitudinea și eleganța frazei au făcut ca aceste două tălmăciri să devină clasice. **M.** a mai tradus *Lordul cel mititel* de Doamna Burnett, în „Convorbiri literare“ din anii 1903—1904. În volum, textul a fost retipărit postum.

— **Tr.** : [Autor german neidentificat], *Maria*, CL, XV, 1881, 5, 6 ; W. von Kotzebue, *Din Moldova. Descrieri şi schiţe*, pref. trad., Bucureşti, Haimann, 1884 ; ed. pref. Gala Galaction, Iaşi, Viaţa românească, 1920, *Lascar Viorescu. O icoană a Moldovei din 1851*, Bucureşti, Haimann, 1892 ; ed. pref. M. Sadoveanu, Iaşi, Viaţa românească, 1920 ; Doamna Burnett, *Lordul cel mititel*, Bucureşti, Steinberg, 1918.

— **1.** *Zamfirescu—Maiorescu, 328* ; **2.** *Scrisori de la V. Alecsandri*, CL, XXIX, 1895, 7 ; **3.** Ana Maiorescu, *[Scrisori către Emilia Maiorescu-Humpel, 1885—1901]*, JJ, *258—284* ; **4.** Maiorescu, *Critice*, III, *157—163* ; **5.** S. M[ehedinţi], *Ana Maiorescu*, CL, XLVIII, 1914, 10 ; **6.** Ion Petrovici, *Titu Maiorescu*, Bucureşti, Socec, 1940, *66—70* ; **7.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 3.

D. M.

MAIORESCU, Ioan (28.I.1811, Bucerdea Grînoasă, j. Alba — 2.VIII.1864, Bucureşti), filolog. Fiu al ţăranului Trifu, a purtat acest nume pînă în 1837. După ce a semnat o vreme şi Maioreanu, a adoptat numele Maiorescu pentru a sublinia înrudirea cu P. Maior. A urmat şcoala primară în satul natal, fiind înscris apoi la gimnaziul din Blaj, unde absolvă, în 1829, cursul de filozofie. Din anul următor, devine student în filozofie la Cluj, la colegiul piarist, unde nu frecventează decît o lună, apoi este student la Facultatea de teologie din Budapesta, pe care o şi termină în 1835. În acelaşi an, primind o bursă, încearcă să obţină doctoratul în teologie la colegiul vienez „Sf. Barbara", dar peste un an, nedorind să se dedice carierei preoţeşti, părăseşte Viena. În 1836, trecînd munţii, primeşte postul de profesor la şcoala din Cerneţi. Căsătorit cu Maria Popasu, vitoarea mamă a celor doi copii, Emilia şi Titu Liviu, **M.** este numit, din 1837, inspector şcolar şi profesor de istorie şi de „stilul naţional" la Şcoala centrală din Craiova. Fire întrucîtva rigidă, greu adaptabilă, **M.** se distinge prin sinceritatea şi promtitudinea opiniilor, dar îşi creează multe antipatii. În 1838, tipăreşte în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" o violentă critică a vieţii culturale din Ţara Românească şi îşi atrage cu acest prilej numeroase inimiciţii. În 1842, e destituit, cu toate că, sub conducerea sa, şcolile craiovene obţinuseră bune rezultate. Chemat în Moldova, el acceptă un post de profesor la Seminarul de la Socola, din Iaşi. Părăsindu-l însă în 1843, în urma unui conflict cu direcţia, se întoarce la Craiova, unde este restabilit în vechile-i drepturi. În 1847, este inspector al şcolilor din Oltenia. Izbucnind revoluţia, **M.**, care întreţinea de mai multă vreme relaţii de prietenie cu unii din viitorii conducători, ia parte activă la evenimente. Este trimis în Ardeal, pentru a stabili legături între revoluţionarii din Muntenia şi cei din Transilvania, apoi primeşte însărcinarea de agent al Guvernului provizoriu pe lîngă Dieta germană din Frankfurt, unde rămîne pînă la înfrîngerea revoluţiei din Principate, desfăşurînd o intensă activitate diplomatică. Se stabileşte la Viena, hotărît să continue lupta pentru afirmarea şi susţinerea drepturilor românilor din toate provinciile la independenţă naţională. Activitatea sa din această perioadă este extrem de vie ; el face să apară în „Allgemeine Zeitung", în „Ost Deutsche Post", în „Wanderer", numeroase articole favorabile românilor, redactează memorii (singur, ori împreună cu C. Hurmuzachi), călătoreşte prin Munţii Apuseni şi strînge date despre desfăşurarea revoluţiei. Este angajat, după multe dificultăţi, translator la Ministerul de Justiţie din Viena, post din care e îndepărtat prin pensionare în 1857, din cauza activităţii politice. În iunie-iulie 1857, întreprinde o călătorie la românii din Istria, pe care o va repeta în 1861. După doi ani de peregrinări, este, în 1859, preşedinte al Obşteştii Epitropii, apoi director al Comisiei centrale a Principatelor Unite, profesor la „Sf. Sava" şi director al Eforiei Instrucţiunii Publice, post din care demisionează în 1861. În 1863, e numit profesor la Şcoala superioară de litere din Bucureşti. Împreună cu Florian Aaron, A. I. Odobescu, A. T. Laurian şi P. I. Cernătescu, a alcătuit proiectul de statut al Societăţii Literare Române (Academia Română).

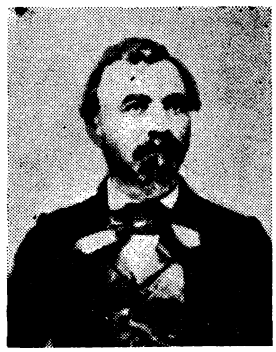

M. a privit toate problemele de limbă şi de literatură, pe care le-a luat în discuţie, într-un larg ansamblu de factori culturali. Atenţia sa a fost reţinută cu deosebire de rolul educaţiei în formarea unei generaţii capabile să răspundă cerinţelor epocii. Era adversar al imitării manifestărilor sociale specifice altor popoare, cerînd adaptarea lor la condiţiile particulare ale poporului român. Prin energica afirmare a acestei opinii, **M.** s-a dovedit unul din cei care au anticipat teoria junimistă a „formelor fără fond". Intervenţiile sale au urmărit să combată formarea unei „culturi superficiale", ai cărei germeni el considera că au şi început să se manifeste în literatură, în limbă şi, în genere, în întreaga viaţă socială a vremii. **M.** era de părere că o mare parte din literatura română imită literatura franceză mediocră, demonstrînd gustul rătăcit al publicului şi judecata alterată a criticii. El constată că sporirea numărului scriitorilor, traducătorilor, ziarelor şi revistelor, precum şi extinderea gustului pentru lectură sînt subminate de superficialitate şi de neadaptare la specificul naţional. A condamnat aspectele minore ale romantismului, pentru motivul că îndepărtează pe cititor de problemele vieţii practice, şi a recomandat studierea clasicilor Antichităţii greco-latine, pentru formarea unei concepţii sănătoase asupra vieţii. Atras şi de problemele limbii literare, **M.** a adus contribuţii la dovedirea latinităţii limbii române şi în stabilirea unor premise pentru formarea limbii artistice. După **M.**, suveran în limbă este uzul vorbitorilor. De aceea, cerea să fie cultivată mai întîi limba poporului şi mai ales graiurile diverselor provincii româneşti. A dedicat o cercetare specială dialectului românesc din Istria, contribuind la întemeierea dialectologiei noastre. Stilul scrierilor lui **M.** este precis şi, de cele mai multe ori, sobru. Frazele sînt construite după tipicul retoricii clasice. Umorul, ironiile sînt greoaie, manifestîndu-se, cînd este vorba de polemici, prin expresii violente.

— *Cuvîntul ce s-a spus cu prilejul examenului din 4 iulie 1837*, MZA, II, 1837, 9, reed. în GRP, II, *214—222* ; *[Scrisoare către G. Barţiu]*, FOL, I, 1838, 16, reed. în GRP, II, *223—225* ; *Asupra ortografiei românești*, FMIL, I, 1838, 23—25; *Despre vechimea românilor în Ardeal şi deosebit în pămîntul ce se zice Fundus Regius, adecă Pămîntul săsesc*, FMIL, V, 1842, 21—24 ; *Domnul dr. St. L. Rot şi românii ardeleni înaintea dumnealui în privinţă către zbieretele maghiarilor despre panslavism*, FMIL, V, 1842, 36—39 ; *Antipapadopul sau Autorii dicţionarului de Buda apăraţi în contra domnului Gr. Papadopul*, FMIL, VI, 1843, 11—13 ; *Cuvîntul zis de d. I. Maiorescu, inspectorul şcoalelor din Craiova, la 21 noiemvrie, cînd s-a înfăţişat înaintea Măriei Sale corpul profesoral de acolo*, FMIL, VI, 1843, 51 ; *Cuvînt şcolastic zis în 29 iunie 1846, cu prilejul împărţirii premiilor în şcoala centrală din Craiova, de inspectorul şcoalei I. Maiorescu*, FMIL, IX, 1846, 49—51 ; *Antischiaul. Adecă o înfruntătură dată unui român care voieşte a ne face schiai sau sloveni*, FMIL, X, 1847, 2—6 ; *Refutarea părerei d-lui I. K. Şuller despre germana origine a limbei române*, FMIL, X, 1847 15—22 ; *Studii asupra limbii române*. FMIL, XI, 1848, 14—19, XIII, 1850, 10—12 ; *Puţine cuvinte pregătitoare la studiul limbii româneşti*, FMIL, XIII, 1850,

8, 9 ; *Itinerar în Istria și Vocabular istriano-român (Din manuscriptele comune)*, îngr. și pref. T. Maiorescu, Iași, Goldner, 1874 ; ed. 2, îngr. și pref. T. Maiorescu, București, Socec, 1900.

— 1. Mp. Rucăreanu, *Domnule Redactor*, FOL, I, 1838, 19 ; 2. I. Maiorescu, *Domnule Redactor*, FOL, I, 1838, 24 ; 3. Un român din partida stîmpărat propășitoare, *Adaos la articolul „Anti-schiaul"*, FMIL, X, 1847, 13, 14 ; 4. G. B[ariț iu], *Cum au fost primiți articolii d-lui profesor I. Maior... în românime ?*, FMIL, X, 1847, 29 ; 5. G. Bariț iu, *Ioan Maiorescu*, T, X, 1877, 14 ; 6. *Epistole ale repausaților*, T, X, 1877, 15—23, XI, 1878, 2—5 ; 7. *Epistola repausaților Simion Barnuțiu și Ioan Maiorescu adresată din Viena către românii de la Brașov la a. 1852, în cauze naționale*, T, XXV, 1885, 13—14 ; 8. V. A. Urechia, *Un episod din istoria culturii noastre*, CL, XXV, 1891, 6 ; 9. Ionnescu-Gion, *Portrete, 67—104* ; 10. Titu Maiorescu, *Scrisori din anii 1848—1858*, CL, XXXII, 1898, 1—3, XXXIII, 1899, 3, 5—12 ; 11. *Scrisori de la Constantin Hurmuzachi către Ion Maiorescu*, CL, XLI, 1907, 8, 9 ; 12. Vasile Mihăilescu, *O încercare de „junime" a lui Ioan Maiorescu la Craiova*, București, Tip. Göbl, 1911 ; 13. N. Bănescu, V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, Tip. Românească, 1912 ; 14. Vasile Mihăilescu, *De ce am ridicat monument lui Ioan Maiorescu la Craiova*, Craiova, Tip. Ramuri, 1913 ; 15. *Trei scrisori inedite ale lui Ioan Maiorescu către mitropolitul Neofit al Ungrovlahiei*, CL, L, 1916, 3 ; 16. Coriolan Suciu, *Din tinerețea lui Ioan Trifu alias Maiorescu*. SDM, IV, 1927, 19—24 ; 17. Ion Mușlea, *Ioan Maiorescu despre nașterea și copilăria sa (Fragment dintr-o scrisoare inedită)*, București, 1933 ; 18. Petru Iroaie, *Ioan Maiorescu, întemeietorul dialectologiei române*, CL, LXXIV, 1941, 7 ; 19. Șt. Manciulea, *Corespondența lui I. Maiorescu cu T. Cipariu*, LUC, II, 1942, 11, 12 ; 20. N. A. Ursu, *Preocupările lingvistice ale lui Ioan Maiorescu*, ALIL, t. XII, 1961, fasc. 2 ; 21. Ioan N. Vlad, Gh. Stancoveanu. *O lucrare necunoscută a lui Ioan Maiorescu*, Craiova, 1966 ; 22. Marin Stoica, *Ioan Maiorescu*, București, E.D.P., 1967 ; 23. Gh. Platon, *Din corespondența lui Ioan Maiorescu cu Timotei Cipariu*, AUI, istorie, t. XIV, 1968 ; 24. Mărgărit Niculescu, *Activitatea politică și diplomatică a lui I. Maiorescu în perioada 1848—1851, în slujba națiunii române*, București, 1970 ; 25. I. Maiorescu, *[Scrisori către G. Bariț iu, 1838—1863]*, în *George Bariț și contemporanii săi*, I. București, Minerva, 1973, *203—419* ; 26. C. Popescu-Cadem, *Titu Maiorescu — precizări în marginea biografiei*, MS, VIII, 1977, 1 ; 27. Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iași, Junimea, 1978, *89—100*.

D. M.

MAIORESCU, Titu Liviu (15.II.1840, Craiova — 18.VI.1917, București), critic literar și estetician. Este fiul lui Ioan Maiorescu, înrudindu-se după tată cu P. Maior și T. Cipariu, iar după mamă, Maria, cu episcopul I. Popasu, cunoscut om de cultură transilvănean. Între 1846—1848, urmează primele două clase elementare la școala din orașul natal, al cărei director era tatăl său, însușindu-și acasă și primele noțiuni de limbă latină. În 1848 pleacă, împreună cu mama și sora lui, Emilia, la București, Brașov și apoi la Sibiu. Sub protecția lui Avram Iancu, familia ajunge la Blaj, în decembrie 1848, apoi revine la Brașov, unde rămîne cîțiva ani. De la 1 noiembrie 1850, **M.** este înscris elev în clasa întîi a primului gimnaziu românesc din Brașov, înființat și prin stăruința unchiului său, Popasu. După terminarea anului școlar, pleacă la Viena, unde, între timp, se stabilise tatăl său. Din octombrie 1851, devine elev extern al Academiei Theresiane. Învață limba germană, pe care va ajunge să o cunoască perfect și în care va alcătui, peste cîțiva ani, încercări literare (piese de teatru și versuri). Continuarea studiilor la Viena, între 1855—1858, îi este înlesnită de o bursă oferită de Episcopia Blajului. În urma rezultatelor excelente la învățătură, este primit, din 1856, ca elev intern al aceleiași școli. Citește extrem de mult, mai ales literatură germană, clasică și romantică (Lessing, Goethe, Schiller), literatură engleză (Shakespeare) și franceză (Corneille, Racine, Molière). Merge foarte des la spectacole teatrale, învață să cînte din flaut. Își formează o cultură solidă și multilaterală. Studiază, tot acum, franceza, engleza, italiana, latina și greaca. Încă elev, tălmăcește o povestire din Jean Paul, pe care o trimite, în 1857, la „Gazeta Transilvaniei", însoțind-o de cîteva rînduri în care blamează literatura franceză de foileton, dar apreciază literaturile engleză și germană. Tălmăcește de asemenea din scrierile lui Lessing și Klopstock. Termină școala în iulie 1858, fiind clasificat cel dintîi în promoție. După o scurtă vacanță în țară, **M.** se înscrie la 9 noiembrie ca student în filozofie la Universitatea din Berlin. Un timp predă psihologia la diverse pensioane particulare. Dorind să-și scurteze perioada studiilor universitare, părăsește Universitatea berlineză, înscriindu-se la cea din Giessen, unde, acordîndu-i-se scutirea de frecvență, obține doctoratul în filozofie „magna cum laude", la 2 iulie 1859, cu o teză despre *Das Verhältnis (Relația)*. În toamna lui 1859, **M.** pleacă la Paris, continuîndu-și studiile cu o bursă a Eforiei Școalelor. În 1860, scrie lucrarea *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form (Ceva filozofie pe înțelesul tuturor)*, cu care dobîndește, la 17 decembrie, și titlul de licențiat în litere și filozofie la Sorbona. Conferențiază la Berlin despre *Vechea tragedie franceză și muzica wagneriană (Die alte französische Tragodie und die Wagnersche Musik)*, la 10 martie 1861, în cadrul Societății filozofice din Berlin, al cărei membru corespondent era și la a cărei revistă „Der Gedanke", va colabora cu cîteva articole de filozofie. Conferința o va repeta și la Paris, în „Cercle des Sociétés savantes". La 28 noiembrie 1861, obține și diploma de licențiat în drept, cu teza *De jure dotium. Du régime dotal*, fără a avea posibilitatea să-și susțină și tezele pentru doctoratul în filozofie (depuse, totuși, sub titlul *La Relation. Essai d'un nouveau fondament de la philosophie* și *De Herbarti philosophia*). Manifestările sale publicistice și științifice din străinătate, bine primite de presa de specialitate, provoacă ecouri favorabile în țară, unde **M.** se întoarce spre sfîrșitul anului 1861, refuzînd propunerea de a rămîne în Prusia ca director de ziar. După nici o lună, la 10 decembrie, începe un ciclu de prelegeri publice în București, *Despre educațiunea în familie*, pe care le continuă pînă în primăvara anului următor. Prin intervenția directă a domnitorului Al. I. Cuza, i se acordă un post de supleant la Tribunalul de Ilfov, la 2 iulie 1862, fiind înaintat procuror peste puțin timp. La 16 noiembrie 1862, e numit profesor la Universitatea din Iași și, la 3 decembrie, director al Gimnaziului central din același oraș. La 9 decembrie, își inaugurează cursul *Despre istoria republicii romane*, la care va renunța la 23 ianuarie 1863, pentru a începe, din inițiativa Ministerului Cultelor, un altul, de filozofie (psihologie). Cu acest prilej, introduce, primul în România, metoda seminarizării studenților. Între februarie-septembrie 1863, a fost decan al Facultății de filozofie, iar la 18 septembrie 1863 a fost ales rector pentru o perioadă de patru ani. La 8 octombrie 1863, e numit și director al Școlii normale „Vasile Lupu", ale cărei cursuri le redeschide la 8 ianuarie 1864, după o scurtă călătorie de documentare la Berlin, efectuată din însărcinarea lui A. I. Odobescu. Predă pedagogia, gramatica română, psihologia, compunerea și inițiază, cel dintîi la noi, practica pedagogică a viitorilor învățători. Tot el se îngrijește și de apariția primului anuar școlar din Principate *(Anuariul Gimnaziului și Internatului din Iași pe anul școlar 1862—1863)*. La 10 februarie 1863, **M.** începuse în Iași un ciclu de conferințe publice despre educația în familie în lumina principiilor psihologice și estetice. După un an, la 9 februarie 1864, asociindu-se cu alți tineri întorși din străinătate (P. P. Carp, I. Negruzzi, V. Pogor, Th. Rosetti), el inițiază o nouă serie de conferințe publice care, sub numele de „pre-

lecțiuni populare", marchează începutul activității Junimii, societate la a cărei întemeiere **M.** a avut un rol decisiv. În vara anului 1864, împotriva sa este dezlănțuită o campanie de calomniere, condusă de adversarul său politic N. Ionescu. Fără o cercetare prealabilă, **M.** este suspendat, la 9 octombrie 1864, din toate funcțiile pe care le deținea. A fost reintegrat la 26 mai 1865, după achitarea rostită, la 8 februarie în procesul de imoralitate care i se intentase. Continuă prelegerile la Universitate (unde predă și estetica), precum și activitatea de conducere a Școlii normale, de la a cărei direcție va fi însă înlăturat, fără motiv, la 16 ianuarie 1868. Pentru a-și cîștiga existența, **M.** profesează și avocatura (fusese admis în baroul ieșean la 10 ianuarie 1866). Partizan convins al unității tînărului stat român, **M.** a desfășurat o intensă activitate politică, mai ales în paginile ziarului „Vocea națională" (1866), pentru a combate mișcarea separatistă, susținînd în același timp alegerea unui domnitor străin. După urcarea pe tronul României a lui Carol I, avea să rămînă un dinastic convins. Scrie cea mai mare parte a cuvîntului introductiv la primul număr, din 1 martie 1867, al „Convorbirilor literare", unde publică, în următorii ani, studii și articole cu un larg răsunet în cultura română a timpului. La 20 iulie 1867, este numit membru al Societății Academice Române, dar demisionează la 10 octombrie 1868, nefiind de acord cu orientarea latinistă a majorității membrilor ei (va reveni abia în 1879). În iarna anului 1869, **M.** pleacă în străinătate pentru a-și îngriji sănătatea. La întoarcerea în țară pledează în cîteva procese angajate mai dinainte, ceea ce dă prilej adversarilor politici să obțină destituirea sa din învățămînt, la 24 martie 1870. Scurt timp apoi, este reintegrat de P. P. Carp, ajuns ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. În mai 1871, **M.** este ales deputat în Parlament, la ale cărui lucrări participă din iarna aceluiași an, motiv pentru care este considerat demisionat din învățămînt la 25 noiembrie 1871, ultima sa prelegere la Universitatea ieșeană datînd din 15 noiembrie. Din 1874, părăsește definitiv Iașii, stabilindu-se la București. Numit ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice la 7 aprilie 1874, el încearcă să traducă în fapt unele din ideile sale : alcătuiește un proiect pentru reorganizarea învățămîntului rural, introduce limba română ca materie de studiu în licee, se ocupă de organizarea învățămîntului superior politehnic. Demisionează însă la 28 ianuarie 1876, deoarece proiectul său de lege este respins. La 1 mai 1876, primește numirea de agent diplomatic la Berlin, funcție la care renunță la 19 iulie. Întors în țară, conduce ziarul „Timpul", în perioada martie-iulie 1877. În ianuarie 1878, e ales deputat în Cameră, cu care prilej se stinge și procesul intentat împotriva sa, ca și a altor foști miniștri conservatori, de către guvernul liberal (i se imputase, între altele, acordarea unor burse de studii lui A. Lambrior, G. Panu, G. Dem. Teodorescu, Spiru Haret, C. Meissner). Reales în Adunarea Constituantă la 4 mai 1879, se distinge prin spiritul său de larg umanism cu prilejul discutării regimului juridic al străinilor din România. Trăind din avocatură, **M.** nu neglijează preocupările literare, continuînd să găzduiască în casa sa, precum o făcuse și la Iași, întrunirile Junimii. Publică un articol în „Deutsche Revue" (1881), prin care susține necesitatea încheierii unei alianțe între România și puterile Europei centrale — orientare politică pe care a păstrat-o întreaga viață. La 10 octombrie 1884, **M.** este reintegrat în învățămîntul superior, la Universitatea din București, ca profesor de logică, urmînd a ține și un *Curs de istoria filozofiei (germane, franceze, engleze) în secolul 19.* Mai ales cel de al doilea curs s-a bucurat de un larg răsunet .Cu acest prilej, **M.** s-a ocupat îndeosebi de idealismul german, de pozitivismul francez și de empirismul englez. În 1886, se desparte de prima soție, Clara, născută Kremnitz (din această căsnicie se născuse Livia Maiorescu), recăsătorindu-se ulterior cu Ana Rosetti, sora soției lui I. Negruzzi. La 23 martie 1888, e numit, pentru a doua oară, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. Demisionează la 29 martie 1889, deoarece îi fusese respins și cel de al doilea proiect de reorganizare a învățămîntului. În Parlament, a susținut validarea alegerii deputaților socialiști I. Nădejde și V. G. Morțun. La 16 noiembrie 1890, este numit din nou ministru al Cultelor, dar renunță la portofoliu în februarie, anul următor. Pentru puțin timp (7 iulie 1900 — 13 februarie 1901), a fost și ministru de Justiție. Atît ca om politic influent, cît și ca ministru, a sprijinit pe românii transilvăneni în revendicările lor naționale, ajutîndu-i în mod direct ori de cîte ori a avut prilejul. Ales rector al Universității din București în octombrie 1892, reales peste patru ani, demisionat în 1897, din motive politice, **M.** publică cel dintîi anuar al acestui lăcaș de cultură. Demisionează din profesorat la 3 martie 1901, dar continuă cursul, la rugămintea ministerului, pînă la 9 martie 1909, cînd, la cererea sa, este pensionat definitiv. La 29 decembrie 1910, este numit ministru de Externe, iar în iulie 1912, din nou, pentru o scurtă perioadă, ministru de Justiție. La 29 martie 1912, ia conducerea Consiliului de Miniștri, fiind reales

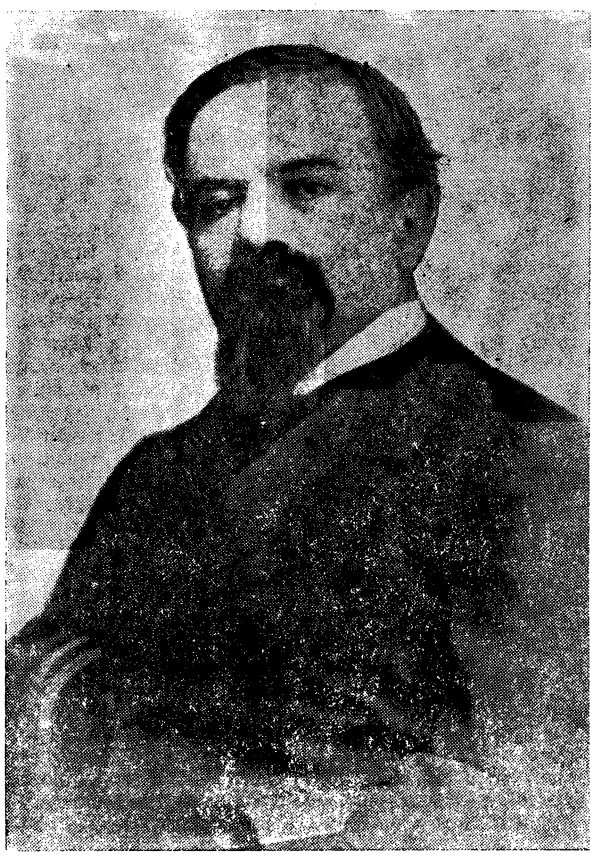

prim-ministru în același an, la 10 octombrie. După războiul balcanic desfășurat în timp ce el se afla în fruntea Consiliului de Miniștri, **M.** prezidează conferința de pace de la București din iulie 1913. La funcția de prim-ministru a renunțat la 31 decembrie 1913, după ce, scurt timp de la alegere, renunțase și la șefia partidului conservator. În timpul primului război mondial, a rămas în Bucureștiul cotropit de armata germană, refuzînd în orice fel să ia legătura cu ocupanții. Răpus de o boală de inimă, a fost înmormîntat la cimitirul Bellu, lîngă tatăl său.

Impresionantă forță morală, caracter ferm, uneori rigid, inteligență profundă, posedînd întinse, sistematice și temeinice cunoștințe, îmbogățite mereu prin lecturi, **M.**, însemnat om politic și orator de renume, s-a impus, totodată, ca unul din cei mai prestigioși oameni de cultură români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Întreaga sa activitate a răspuns cerințelor epocii, fiind nemijlocit determinată de dezvoltarea societății românești contemporane, la al cărei progres **M.** a contribuit în mod substanțial și în diverse planuri.

M. a fost înzestrat cu aptitudini deosebite pentru filozofie, către care a vădit o înclinație timpurie. În formarea unei concepții proprii despre lume și viață, o influență decisivă asupra sa a avut-o filozofia lui Kant, prin prisma căreia a receptat ulterior o parte din concepțiile lui J. Fr. Herbart, ale pozitivismului lui Aug. Comte, ale empirismului lui H. Spencer și ale filozofiei lui Schopenhauer. **M.** pleacă de la ideea că orice judecată directă asupra fenomenelor naturii trebuie să se bazeze pe date concrete, accesibile senzorial. Era de părere că filozofia se întemeiază pe legi desprinse din observarea directă a naturii. Cît despre metafizică, a considerat că rezultatele ei urmează a fi supuse, cu timpul, verificărilor științei, convins că numai experiența și practica sînt capabile de a confirma sau de a infirma o teorie. În virtutea acestei concepții, **M.** s-a arătat un adversar statornic al dogmelor și al motivărilor subiective și a admis legitatea, socotind legile drept concepte universale, valabile pentru orice domenii ale existenței. Adept al teoriilor evoluționiste, pe care le-a aplicat și în cîmpul activității umane, el a fost ostil teoriei fixismului. Din unghiul pozitivismului a privit **M.** și cercetarea activității spirituale, considerînd că științele oferă, prin observațiile și legile lor, un suport solid în acest sens. După el, fenomenele psihice sînt strîns legate de cele biologice și, în consecință, cerea psihologiei să țină seama de rezultatele fiziologiei. De pe această poziție, acceptînd ideile lui Feuerbach, **M.** a fost un ateist; religia, pe care nu a condamnat-o totuși integral, închide calea spre progres, căci se opune, prin dogmatismul ei, investigării științifice. Susținînd că științele pozitive își exercită influența și asupra eticii, **M.** a împărtășit numai o parte a concepțiilor lui Schopenhauer, nefiind de acord cu unele din principiile fundamentale ale acestuia. Astfel, el admitea pesimismul ca o parte integrantă a oricărei concepții despre viață, dar nu îl considera drept unica atitudine; interpreta durerea ca factor pozitiv, dar atribuia același rol și plăcerii. Apreciind în mod deosebit arta scriitoricească a lui Schopenhauer, **M.** a tradus un fragment din *Parerga und Paralipomena,* sub titlul *Aforisme asupra înțelepciunii în viață,* după ce, în 1870, tălmăcise un text mai puțin cunoscut, *Despre filozofia la Universitate.* O primă versiune, fragmentară, a traducerii *Aforismelor* a apărut în „Convorbiri literare" din 1872, reluată și publicată integral, în aceeași revistă, peste patru ani. Nemulțumit de rezultat, **M.** reface traducerea, publicînd-o în 1890 și reluînd noua versiune în numeroase ediții, contribuind astfel la cunoașterea la noi a filozofului german cam în același timp cînd el începuse a se bucura de popularitate în Europa întreagă. Umanismul profund al lui **M.** reiese și din afirmația potrivit căreia orice creație durabilă, în ordinea spiritualității, nu se poate realiza în cercul individualismului, ci numai prin ridicarea în sfera de interese a omenirii. Raționalist ponderat, el a năzuit către o filozofie practică, nu speculativă, marcîndu-și influența asupra unei întregi serii de gînditori români din prima jumătate a secolului al XX-lea. De orientare pozitivistă este și *Logica* sa, aflată sub înrîurirea lui J. Stuart Mill. Apărută în 1876, ea a cunoscut numeroase reeditări și a avut un rol deosebit în formarea școlii românești de logică. Difuzată de la catedrele universităților din Iași și București, ca și prin numeroase conferințe, gîndirea filozofică a lui **M.** a îndrumat hotărîtor spiritul public românesc din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea către școala științelor moderne. Nu mai puțin important a fost rolul său în crearea terminologiei filozofice românești.

Din tendințele pozitiviste ale gîndirii sale decurge și preferința pentru o estetică în care primatul revine legii sau, mai precis, principiilor. Judecata de valoare este supusă principiilor, care, în decursul timpului, se schimbă în funcție de experiențele literare ale fiecărei epoci. Ideea reînnoirii periodice a principiilor estetice deține în concepția lui **M.**

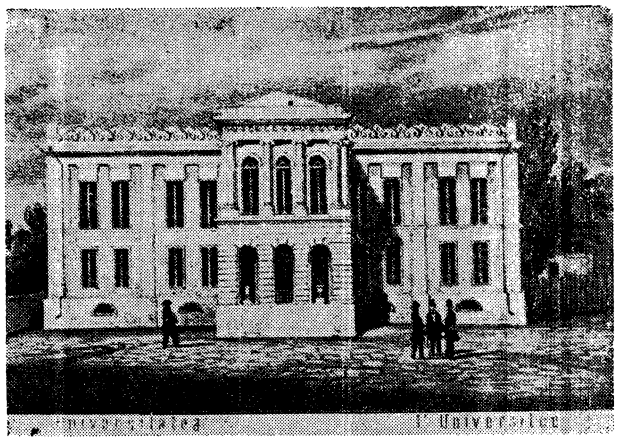

Universitatea din Iaşi

un loc important, atenuînd în mare măsură statutul de subordonare al aprecierii critice. Din acest motiv, **M.** a susţinut că, în estetică, determinantă este nu teoria, ci realitatea artei. Tocmai de aceea, el a căutat să deducă principiile estetice din evoluţia fenomenului literar, acordînd o mare importanţă capodoperelor, pe care le considera capabile să ofere trăsăturile caracteristice ale modelului ideal. Şi-a întemeiat argumentările pe exemple luate din literatura universală (Homer, Shakespeare, Goethe) şi română (Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, din folclorul literar). Cu toată atenţia acordată conceptului de lege, **M.** a avut grijă să delimiteze domeniul esteticii de cel al epistemologiei, bazîndu-se pe opoziţia, socotită de el ireductibilă, dintre artă şi ştiinţă ; cea dintîi ar reda intuirea directă, individuală a naturii, cea de a doua ar reflecta natura prin abstracţii generalizatoare. Acordînd o importanţă deosebită personalităţii artistului, **M.** defineşte arta drept un colţ al naturii văzut impersonal şi exprimat printr-un temperament individual. Prima parte a afirmaţiei a fost contestată de C. Dobrogeanu-Gherea (1886). Polemica iscată cu acest prilej a evidenţiat aspectul complementar al principiilor estetice ale celor doi combatanţi, a căror dispută stă la temelia criticii literare române moderne. Sprijinindu-se pe teoriile lui Platon şi, mai ales, pe ale lui Schopenhauer, **M.** afirmă impersonalitatea artistului în perceperea lumii : în cursul acestui act, artistul se uită pe sine şi se înalţă în sfera unui „entuziasm impersonal", izvorît din altruism, pătrunzînd astfel în natura absolută a lucrurilor şi reuşind să redea nu particularul, ci generalul. Prin depăşirea cercului de interese individuale, se creează o operă de valoare universală, cu atît mai evidentă cu cît artistul posedă o concepţie mai profundă de viaţă. Rădăcinile artei sînt fixate astfel în activitatea psihică, deşi li se recunoaşte şi un statut propriu. Arta, susţine **M.**, este o cale de cunoaştere a lumii, alături de ştiinţă ; ea se bazează pe contemplaţia dezinteresată şi lipsită de finalitate practică ; în măsura în care nu face aceasta, ea se autodistruge, deoarece se îndepărtează de principiul ei fundamental. Arta exclude orice element raţional luat ca atare (politic, ştiinţific, istoric). Fiindu-i contrar din principiu, acest element este acceptat numai în măsura în care serveşte la generarea unor pasiuni şi sentimente. Obiectul artei nu sînt noţiunile (de care se ocupă alte domenii), ci pasiunile şi sentimentele, care sînt eterne. La temelia artei stă frumosul, pe care **M.** îl consideră, în spirit hegelian, drept aparenţa sensibilă a ideii. El înseamnă contopirea ideii cu latura sensibilă, tinzînd spre sublim (cînd predomină cea dintîi) şi spre plăcut (cînd predomină cea de a doua). Preferînd frumosul propriu-zis şi condamnînd excesele, **M.** îşi evidenţiază nu atît clasicismul concepţiei, cît înclinaţiile şi gustul. În ceea ce priveşte raportul dintre operă şi cititor, el susţine, înrîurit de Schopenhauer, că opera exercită o profundă influenţă moralizatoare, dar nu în mod direct, ci prin înălţarea cititorului în lumea aşa-zisei „ficţiuni ideale", care este o aparenţă a realităţii şi nu realitatea însăşi. Altfel arta ar copia realitatea. Lumea „ficţiunilor ideale" îl ridică pe cititor deasupra intereselor cotidiene, egoiste, şi îl determină să se uite pe sine ca individ. Pentru a ajunge acest scop, artistul trebuie să fie de o sinceritate desăvîrşită şi să ocolească imitaţia. Aceasta din urmă, era de părere **M.**, este un principiu destructiv, cu atît mai primejdios cu cît duce la neglijarea individualităţii naţionale a poporului din care face parte artistul. Specia literară cea mai aptă de a releva specificul naţional i se părea a fi romanul, îndrumat de el spre un realism popular prin care să se fixeze asupra unor personaje din lumea rurală. În ceea ce priveşte poezia, **M.** a considerat că esenţa ei se află în stabilirea unui raport între lumea materială şi cea intelectuală. Un rol esenţial îi revine imaginii, care constituie materialul poetic propriu-zis, în timp ce cuvintele nu ar fi decît un vehicul, de o importanţă hotărîtoare, întrucît fără ele poezia nu poate exista. O condiţie fundamentală este noutatea imaginii ; clişeele, cînd totuşi se apelează la ele, trebuie aşezate într-un context înnoitor. Preferînd poezia concisă, construită pe principiul gradaţiei, excluzînd diminutivele şi cuvintele vulgare, cerînd unitate a compoziţiei, justeţe şi logică a comparaţiilor şi metaforelor, **M.** a introdus în literatura română o serie de norme a căror aplicare a contribuit la împămîntenirea unor criterii ferme, extrem de eficace în epocă. Majoritatea ideilor sale despre artă constituiau bunuri comune în estetica europeană şi fuseseră cunoscute la noi şi mai înainte (prin V. A. Urechia, B. P. Hasdeu, Radu Ionescu, Gh. Sion ş.a.). Dar în articolele sale, cu deosebire în *Despre poezia rumână* (1867, inclus în volume cu titlul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*), precum şi în *Comediile d-lui I. L. Caragiale* (1885), *Eminescu şi poeziile lui* (1889), *Contraziceri ?* (1892), **M.** aduce o concepţie unitară, chiar dacă nu originală, despre artă, susţinută cu argumente superioare şi întemeiată pe o gîndire fermă.

În domeniul criticii, acţiunea fundamentală a lui **M.** a constat în delimitarea obiectului artei de cel al ştiinţei, al moralei, al istoriei şi al politicii, ceea ce presupunea o vastă operaţie de apreciere valorică atît a literaturii române de pînă la el, cît şi a celei contemporane lui. Chiar de la început, estetica sa îşi dezvăluie funcţia eminamente practică. Activitatea sa de critic literar s-a desfăşurat cu deosebire între 1867—1886, perioadă în care a mai publicat *În contra direcţiei de astăzi în cultura română* (1868), *Direcţia nouă în poezia şi proza română* (1871—1872), *Beţia de cuvinte la „Revista contimporană"* şi *Răspunsurile „Revistei contimporane"* (1873). După 1890, **M.** s-a ocupat mai puţin de critică, deşi a continuat să fie o prezenţă extrem de vie în viaţa literară. Direcţiile principale ale activităţii sale de critic au vizat atît formarea unei opinii publice sănătoase, cît şi sporirea exigenţei scriitorilor faţă de propriile creaţii. El a căutat să îndrepte gustul cititorilor către valorile artistice durabile, oferind, în acest scop, o serie de principii de judecare desprinse

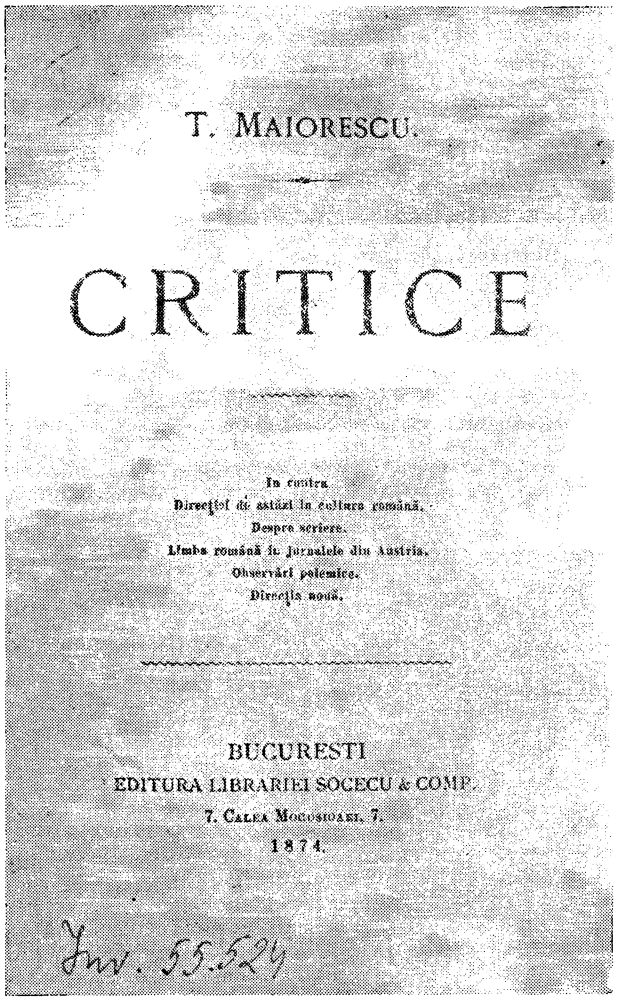
T. MAIORESCU.

CRITICE

In contra
Direcţiei de astăzi în cultura română.
Despre scriere.
Limba română în jurnalele din Austria.
Observări polemice.
Direcţia nouă.

BUCUREŞTI
EDITURA LIBRARIEI SOCECU & COMP.
7, Calea Mogoşoaei, 7.
1874.

Inv. 55.524

din capodoperele literaturii universale şi naţionale. Întreaga sa critică, pe care o legitima în măsura în care ajută la dezvăluirea şi înlăturarea răului, a fost o reacţie faţă de starea literaturii române dintre 1860—1870, cînd beletristica se confunda, adesea, cu istoria, politica, morala ori ştiinţa, iar frumosul — cu binele şi adevărul. Efectuînd distincţia cuvenită şi afirmînd că obiectul criticii este relevarea frumosului din opera de artă, **M.** a combătut cu violenţă epigonismul literar de după 1850, afirmînd că mediocritatea e cu atît mai periculoasă, cu cît se manifestă într-o cultură începătoare. În consecinţă, a ridiculizat scrierile mediocre, bazîndu-se atît pe gustul propriu, cît şi pe principii. Una din principalele acţiuni critice ale lui **M.** a constat în impunerea unor criterii valorice deduse numai din analiza operei, ceea ce a dat autoritate afirmaţiilor sale, contribuind la constituirea criticii noastre literare într-un domeniu axiologic autonom. Din acest punct de vedere, el poate fi considerat cel dintîi reprezentant al criticii literare române moderne. Cerînd criticului o largă receptivitate, el a impus respectul faţă de operă şi judecarea ei obiectivă. A pus totdeauna pe primul plan realitatea operei şi nu speculaţia teoretică, ceea ce i-a permis să exprime aprecieri durabile. **M.** este cel dintîi care a reliefat valoarea poeziilor lui Eminescu, iar ulterior pe aceea a comediilor lui I. L. Caragiale. Avînd o deosebită autoritate intelectuală, el a atras atenţia cititorilor asupra poeziilor lui O. Goga (cărora le-a evidenţiat valoarea patriotică), a povestirilor lui M. Sadoveanu (cărora le-a subliniat naturaleţea), a nuvelelor lui I. Al. Brătescu-Voineşti. **M.** a relevat cu deosebire specificul naţional al operei literare, pe care l-a transformat într-un alt criteriu valoric, îndată după cel estetic. Întrunindu-i pe toţi scriitorii junimişti sub ideea combaterii lipsei de autenticitate în literatură, el a proclamat drept principiu suveran luciditatea, exigenţa în creaţie şi în apreciere — trăsături distinctive a ceea ce el însuşi a numit „noua direcţie". Născută ca o reacţie împotriva mediocrităţii, „noua direcţie" s-a remarcat, sub raportul criticii, prin negarea violentă a frazeologiei patriotarde, prin opoziţia permanentă faţă de excesele de orice fel şi prin afirmarea consecventă a valorilor. **M.** este cel dintîi care introduce în critica noastră literară spiritul de şcoală, pe care a căutat să-l cultive şi să-l dezvolte la fiecare din membrii Junimii. Faţă de colegii de grupare a arătat multă bunăvoinţă, înrudită uneori cu părtinirea, bunăvoinţă vădită nu numai în manifestări publice, ci şi în lectura atentă şi migăloasă a textelor, numeroase, ce i se trimiteau, sugerînd modificări şi întreţinînd cu membrii cenaclului ori cu cei ce urmau să devină membri o corespondenţă întinsă, din care nu lipseau sfaturile şi îndrumările. El a contribuit substanţial la crearea celei mai importante manifestări unitare de spirit critic în literatura noastră. „Noua direcţie" animată de **M.** continuă, într-un plan superior, mişcările literare anterioare. Profund naţională, „noua direcţie" a îndrumat literatura către realitatea autohtonă pe care o dorea transpusă într-o haină artistică originală. Refractar spiritului provincial, **M.** a militat pentru o largă deschidere către cultura europeană, cerînd însă o receptare critică şi nu o imitaţie servilă. Ca factori de referinţă, recomanda atît tradiţia artistică (pe care o limita numai la perioada 1830—1850), cît şi literatura populară. Acesteia din urmă el i-a acordat o importanţă deosebită sub raport estetic, fără a-i neglija însă însemnătatea socială. Invocînd valoarea artistică a folclorului, a condamnat mediocritatea şi imitaţia, a dezavuat simbolismul şi a preţuit pe V. Alecsandri, dar şi pe V. Vlad-Delamarina şi I. Popovici-Bănăţeanul.

O atenţie aparte a acordat **M.** problemelor limbii artistice, preocupat de ruptura care s-ar ivi între literatura cultă şi popor în cazul în care latinismul şi-ar impune punctele de vedere. Pentru el, „direcţia nouă" însemna, între altele, şi o nouă orientare în aprecierea limbii operelor literare, căreia îi cerea să fie naturală şi expresivă. De aici, condamnarea exceselor stilistice şi preferinţa pentru o limbă echilibrată şi armonioasă, din care a făcut un alt criteriu valoric. A apreciat scriitori de o valoare modestă, care se remarcau însă prin calitatea exprimării (Th. Şerbănescu, D. Petrino, Matilda Cugler-Poni). Limba în scrierile sale critice poate fi considerată model de precizie şi de eleganţă. Folosea o terminologie critică modernă care, de la el, s-a impus în literatura română. Un rol esenţial în afirmarea opiniilor lui l-a avut şi stilul. Abil în ironie, **M.** se servea de argumentul logic pentru a sublinia, distant, inferioritatea adversarului, pe care îl desfiinţa, de obicei, prin citate ridicole, selectate cu cruzime.

Critica literară a lui **M.** e un reflex al criticii sale culturale. De-a lungul întregii activităţi, el a judecat cultura română contemporană în legătură nemijlocită cu viaţa socială. Considerînd că societatea românească, aflată într-o perioadă de tranziţie, este imperfectă, **M.** vedea în critică singu-

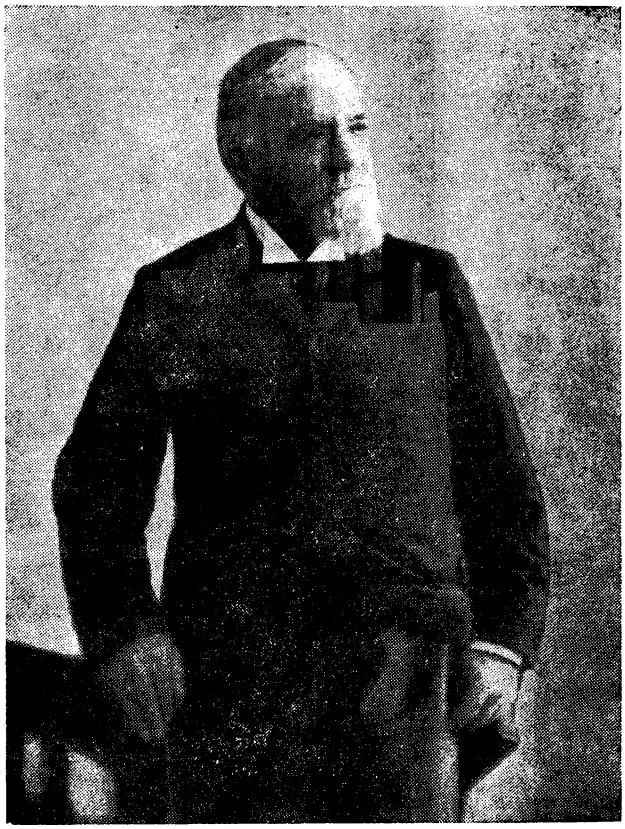

rul mijloc de îndreptare, pornind de la principiul că circumstanțele istorice explică o stare de fapt, dar nu o pot scuza. Consecventă acestui punct de vedere, critica sa culturală, violentă uneori, nu acceptă compromisul. Cel dintîi atac de proporții a avut loc în 1867—1868, odată cu apariția articolului *Dreptul public al românilor și școala lui Barnuțiu* (inclus în volume cu titlul *Contra școalei Barnuțiu*). Adversar, prin temperament și formație, al oricăror excese, adept al concepției organiciste despre societate și al sistemelor filozofice pozitiviste și criticiste, **M.** a condamnat cu vehemență șovinismul și demagogia, pe care le considera responsabile de impasul culturii române a timpului, la temelia căreia socotea că s-ar afla așezat „neadevărul". Rădăcinile acestei situații el le găsea în perioada anterioară. **M.** constată că ideea latinității limbii și a poporului nostru, cît și concepțiile care animaseră generația trecută au degenerat după 1859, devenind, cu timpul, o frînă. El a căutat să le combată, de pe o poziție situată între conservatorism și liberalism (deși a ajuns pînă la demnitatea de șef al partidului conservator, **M.** nu a fost un conservator convins). Critica sa nu a propus niciodată întoarcerea spre trecut, ci viza doar o cale spre progres. Partizan al evoluționismului, el a combătut tendințele revoluționare de orice fel, între ele și socialismul, căruia i s-a opus sistematic. Dorea o evoluție socială cu parcurgerea obligatorie a tuturor stadiilor. Din această pricină, a fost un adversar tenace al împrumuturilor străine nejustificate, pe care le considera, după o formulă căreia el i-a dat o largă circulație, „forme fără fond". Generate de procesul rapid al modernizării României, acestea erau considerate primejdioase, deoarece duceau la crearea unei rupturi grave între popor și cultură. Rod al unei generații avide de înnoiri dar incapabilă să le asimileze, cultura astfel apărută ar fi superficială, lipsită de tradiție. Alcătuită din forme goale, ce imită civilizația occidentală, ea ignoră specificul național și pune sub semnul întrebării însăși existența, în viitor, a poporului român. căci un popor poate trăi fără cultură, dar cu o cultură falsă el dispare. Remediul propus de **M.** constă în adaptarea grabnică a acestor forme la fondul specific național, pentru a se crea premisele unei culturi adevărate, în care energia națională să nu mai fie consumată într-o direcție eronată.

Continuînd acțiunea începută de Al. Russo și V. Alecsandri, **M.** a dezlănțuit o întinsă campanie împotriva exagerărilor latiniste, condusă de pe poziții științifice moderne și după principiul că limba asigură conservarea naționalității. În acest scop, el a recomandat consecvent cultivarea limbii populare, socotind că o limbă evoluează după uzul vorbitorilor, nu după legi inventate de filologi. Aportul său principal constă în soluționarea problemelor ortografiei, chestiune spinoasă, pe care a abordat-o mai întîi în lucrarea *Despre scrierea limbei române* (1866), în spiritul unui fonetism rațional. El a atacat sistemele ortografice etimologizante, grăbind abandonarea lor de către majoritatea filologilor vremii. Propunerile sale au format cea mai mare parte a raportului prezentat (în numele comisiei însărcinate cu elaborarea ortografiei) și aprobat de Academia Română la 8 aprilie 1880. Reluate și perfecționate în 1903, ele constituie norme fundamentale ale ortografiei noastre moderne și au avut o însemnătate deosebită în păstrarea specificului limbii. Același scop l-a urmărit **M.** și în articolul *Limba română în jurnalele din Austria* (1868), care a avut o contribuție decisivă la apărarea individualității limbii române din provinciile aflate sub ocupația austriacă : Transilvania, Bucovina și Banatul. A condamnat, în egală măsură, și excesul de împrumuturi lexicale (*Neologismele* — 1881), stabilind o sumă de principii riguroase și în această direcție.

Convins că o cultură adevărată se edifică numai de jos în sus, **M.** s-a arătat sensibil la aspectul educativ al problemelor culturale, încercînd să atragă de partea sa elementele tinere. A sprijinit, atît material-icește, cît și moral-icește, un număr apreciabil de scriitori și oameni de știință aflați la începuturile activității lor. I. L. Caragiale, I. Creangă, I. Slavici, S. Bodnărescu, G. Panu, Ed. Gruber, A. Lambrior, Spiru Haret, G. Coșbuc, J. Urban Jarnik, M. Dragomirescu, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, D. Evolceanu, S. Mehedinți s-au bucurat de sprijinul său dezinteresat. De Eminescu s-a preocupat în mod special, atît înainte de izbucnirea bolii, cît și mai tîrziu. A alcătuit cea dintîi ediție a versurilor lui — considerată printre cele mai bune —, drepturile de autor folosindu-le pentru îngrijirea poetului, iar după moartea acestuia, la înființarea unei burse pentru studenții merituoși. **M.** are un merit principal în orientarea Junimii pînă într-atît încît numele său a fost confundat cu acela al societății. Activitatea sa nu poate fi concepută în afara grupării ieșene, căreia el i-a fost un membru fidel și un îndrumător eficace și care i-a sprijinit, în mod substanțial, manifestările. La întrunirile junimiste ținute în locuințele sale din Iași ori din București au fost citite cele mai de seamă lucrări ale literaturii române din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Venind de timpuriu în contact cu capodoperele literaturii universale, **M.** s-a simțit îndemnat și către creația literară. Spectator pasionat de teatru, încă din copilărie, începe prin a alcătui comedii : în 1855

Die Blödsinnige (Idioata), în 1856 — *Ein Lustspiel ohne Namen (Comedie fără nume)*. Din acești ani datează și primele încercări poetice, tot în limba germană. Meditații adolescentine, ele trădează aspirația către prietenie și dragoste, însoțită de un pesimism ușor melodramatic, specific vîrstei. În versurile scrise mai tîrziu, la maturitate, acest pesimism dispare, făcînd loc introspecției stoice. Calități literare au discursurile sale parlamentare, **M.** dovedindu-se un priceput mînuitor al procedeelor retorice, folosind o limbă transparentă și precisă, o frază amplă și armonioasă. Aceste însușiri, care conferă stilului său un echilibru de tip clasic, sînt evidente, mai ales, în *Istoria contimporană a României*. Începute în 1855 și continuate pînă în preajma morții, *Însemnările zilnice* pot fi considerate printre cele mai reprezentative jurnale intime ale literaturii române. Ele sînt un document revelator asupra formării personalității lui **M.**

Cititor pasionat, bun cunoscător al cîtorva limbi, totdeauna la curent cu principalele literaturi europene, **M.** s-a încercat și în traduceri. Încă din 1857, trimisese „Gazetei de Transilvania" două tălmăciri, care nu au fost publicate: una din Dickens *(Manuscriptul unui volum,* fragment din *Documentele postume ale Clubului Pickwick)* și alta din Jean Paul *(Noaptea de Anul Nou a unui nefericit)*. Afară de Schopenhauer, a mai tălmăcit un fragment din partea întîi a lui *Faust* de Goethe (1870), semnînd numai cu inițiala numelui de familie, și o scurtă poezie de Byron, *Umpleți-mi paharul! (Fill the goblet again)*, în 1884. Îndreptate către literatura de factură realistă, preferințele sale l-au determinat să aleagă și să traducă nuvelele *Norocul din Roaring Camp* de Bret Harte (în 1870) și *O bună pescuire* de P. A. de Alarcón (în 1881). Fără a o prețui în mod deosebit, a tradus și drama lui H. Ibsen, *Copilul Eyolf*, în 1895, precum și romanul *Vechilul moșiei Siekala* de suedezul H. S. Greth și povestirea *La moartea unui cățeluș* de Maeterlinck.

— *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form*, Berlin, Nicolaische Verlagsbuchhandlung. 1861, tr. *(Ceva filosofie pe înțelesul tuturor)*, cap. I, CL, LII 1920, 2, *Chestiuni filozofice pe înțelesul tuturor* (cap. IX), AGR, II, *493—510; Pentru ce limba latină este chiar în privința educațiunei morale studiul fundamental în gimnasiu?*, AGI, 1862—1863, *8—24; Regulele limbei române pentru începători*, Iași, Tip. Bermann, 1864; *Despre scrierea limbei române*, Iași Junimea, 1866; *Poezia rumână. Cercetare critică. Urmată de o alegere de poezii*, Iași, Junimea, 1867; *Contra școalei Barnuțiu*, Iași, Junimea, 1868; *Constantin Negruzzi*, CL, II, 1868, 13; *Învățămîntul primar amenințat!*, CL, IV, 1870, 3, reed. în AIJ, *43—61; Despre reforma învățămîntului public*, CL, IV, 1870, 15, reed. în AIJ, *62—86; Beția de cuvinte în „Revista contimporană". Studiu de patologie literară*, Iași, Tip. Națională, 1873; *Răspunsurile „Revistei contimporane". Al 2-lea studiu de patologie literară*, Iași, Tip. Națională, 1873; *Critice*, București, Socec, 1874; vol. I—III, București, Socec, 1892—1893; vol. I—III, București Minerva, 1908; vol. I—III, București, Minerva, 1915; vol. I—III, îngr. și pref. I. Rădulescu-Pogoneanu, București, Socec, 1926, 1930, 1943; vol. I—II, îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, pref. Paul Georgescu, București, E.L., 1967; vol. I—II, îngr. Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, București, Minerva, 1973; *Din „Critice"*, îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, pref. Liviu Rusu, București, E.T., 1967; *Logica*, partea I, București, Socec, 1876; ed. îngr. și pref. I. Brucăr, București, Tip. Națională 1940; *Patru conferințe*, rezumate de Mihai C. Brăneanu (Hermes), apendice de Anghel Demetriescu, București, Tip. Mihalescu, 1883; *Prefață* la **Mihail Eminescu**, *Poezii*, București. Socec, 1884; *Ar. Densușianu, „Negriada"*, AAR, partea administrativă, t. VII, 1884—1885; *Gr. H. Grandea, „Miosotul", „Nostalgie", „Fulga"*, AAR, partea administrativă, t. VIII, 1885—1886; *Timoteu Ciparîu. Alexandru Cihac*, CL, XXI, 1887, 7; *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, vol. I—IV, **București, Socec**, 1897—1904, vol. V, București, Cartea românească, 1915; *M. Strajanu, „Principie de estetică și poetică"*. AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899; *Estetica lui Schopenhauer*, E, VI, 1900, 152; *Istoria filosofiei contimporane franceze*, E, VI, 1900, 1497; *N. Rădulescu-Niger, „Patriotism"*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904; *Raport asupra ortografiei revizuite, făcut Academiei Române în numele Secțiunii literare*, CL, XXXVIII, 1904 4; *[Scrisoare către I. V. Socec, 1892]*, CL, XL, 1906, 12; *Două note critice*, CL, XLII, 1908, 4; *Ion Dragoslav, „Povestea copilăriei", „Fata popei"*; *G. Rotică, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XXXII, 1909—1910; *Istoria contimporană a României (1866—1900)*, București, Socec, 1925; *Însemnări zilnice*, CL, LXIV, 1931, ianuarie—decembrie, LXV, 1932, ianuarie—februarie, LXVII, 1934, 10; *Însemnări zilnice*, I—III, îngr. și pref. I. Rădulescu-Pogoneanu, București, Socec, 1937—1943; *Însemnări zilnice*, RL, I 1968, 2, 3, STD, XXII, 1969, 5, XXIII, 1970, 1, 3, 4, MS, III, 1972, 2; *Gedichte*, îngr. și pref. I. E. Torouțiu, București, Tip. Bucovina, 1940; *[Poezii]*, tr. în Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, București, Eminescu, 1971, *89—101*; *Poezii*, MS, III, 1972, 2; *Jurnal și Epistolar*, I—II, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, introd. Liviu Rusu, București Minerva, 1975—1978; *Opere*, I, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, București, Minerva, 1978. — **Tr.:** Schopenhauer, *Despre filosofia la Universitate*, CL, IV, 1870, 20—24, *Aforisme pentru înțelepciunea în viață*, CL, X, 1876—1877, 1—12; ed. 2, București, Socec, 1890; ed. îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, pref. Liviu Rusu, București, E.L.U., 1969; Schopenhauer, *Despre estetica poeziei, Despre istorie, Despre geniu*, CL, XIX, 1885, 1, 2, 5; Goethe, *Din „Faust"*, CL, III, 1870 22, *Traduceri din...*, CL, XLV, 1932, martie—aprilie; [Carmen Sylva, P. A. de Alarcón, Bret Harte, Kin-Ku-Ki-Kuan], în *Patru novele*, pref. trad., Craiova, Samitca, 1882; Byron, *Umpleți-mi paharul! (Fill the goblet again)*, CL, XVIII, 1884, 4; Ibsen, *Copilul Eyolf*, pref. trad., București, Göbl, 1895; Chesterfield, *Culese și alese*, CL, XLIV, 1910, 3, 4; J. Grimm, *Cuvîntarea asupra bătrîneței*, CL, LV, 1923, 1.

— 1. G. Sion, *Relațiuni științifice (Un studinte român în Germania)*, REC, II, 1861, 15 iunie; 2. B. P. Hasdeu *Prelecțiuni filozofice și populare, relative la familie și educațiune*, DIM, II, 1863, 10; 3. *Procesul Maiorescu*, Iași, Bermann, 1865; 4. I. M. Moldovanu, *Critica d-lui Maiorescu*, ARH, 1869, 23, 25, 27, 30, 31; 5. *Rezumat de prelecțiunile populare ținute de d. Maiorescu*, CL, III, 1869, 3, 6, 10; 6. *Rezumat de prelecțiunile populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, V, 1871, 5, VI, 1872, 1, 3, VII, 1873, 7; 7. V., *Noua direcțiune din Iași*, ROM, XV, 1871, 11—26 septembrie; 8. *[T. Maiorescu. Corespondență]*, SDL, I—VI. IX, XI, *passim*; 9. Eminescu, *Scrieri, 21—23, 366—381*; 10. *Conferința domnului T. Maiorescu. Despre adevăr*, ZB, V, 1879, 47; 11. A. Densușianu, *Cercetări, 59—103*; 12. Panu, *Portrete, 85—89*; 13. Gherea, *Studii*, I, *23—49, 62—63, 191—213*, II *359—382*; 14. Gh. Ioan, *Gherea și Maiorescu*, LUP, IX, 1892, 1693; 15. *Titu Maiorescu: Condițiunile progresului. Radicalism și socialism sau naționalism și patriotism?*, LTO, VIII, 1892, 1; 16. Petrașcu, *Figuri, 19—62*; 17. Mihail Dragomirescu, *Criticele domnului Titu Maiorescu (Studiu de critică generală)*, CL, XXVII, 1893, 1, 3; 18. Gr. Tăușanu, *Asupra „Discursurilor parlamentare" ale d-lui T. Maiorescu*, CL, XXXIII, 1899, 12; 19. *Lui Titu Maiorescu. Omagiu*, București, Socec, 1900; 20. N. Iorga, *Discursurile d-lui Maiorescu*, S, III, 1904, 5; 21. Ibrăileanu, *Spiritul critic, 59—97*; 22. Chendi, *Poporanismul d-lui Maiorescu*, VLT, I, 1906, 30; 23. Tăslăuanu, *Informații, 64—77*; 24. Panu, *Junimea*, I—II, *passim*; 25. Delavrancea, *Oratorul Titu Maiorescu*, CL, XLIV, 1910, 2; 26. D. Onciul, *T. Maiorescu și Academia Română*, CL, XLIV, 1910, 2; 27. A. B., *Titu Maiorescu*, GT, LXXIII, 1910, 34; 28. *România Jună lui Titu Maiorescu. Scriere omagială*, Suceava, 1910; 29. *Sărbătorirea profesorului Titu Maiorescu la Universitatea din București*, București, Socec, 1910; 30. Lovinescu, *Epiloguri, 27—30*; 31. Ibrăileanu, *Note, 137—148*; 32. I. C. Filitti, *Maiorescu la 1913*, CL, LII, 1920, 2; 33. G. Bogdan-Duică, *T. L. Maiorescu*, București, 1921; 34. Lovinescu, *Antologie, 55—85*; 35. Negruzzi, *Junimea, passim*; 36. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923; 37. Const. Georgiade, *Adnotațiunile critice ale lui T. Maiorescu pe marginea unei cărți a d-lui Brătescu-Voinești*, RTV, I, 1925, 3; 38. Const. Georgiade, *Considerațiuni asupra adnotațiilor lui T. Maiorescu pe marginea unor volume a d-lui Sadoveanu*, RTV, I, 1925, 9—10; 39. Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, II, *127—136*; 40. Soveja [S. Mehedinți], *Titu Maiorescu*, București, Cartea românească, 1925; 41. P. P. Negulescu *Profesorul Maiorescu*, CL, LIX, 1927, ianuarie—aprilie; 42. Vasile Mihăilescu, *T. Maiorescu. Amintiri*, R, XXIII, 1929, 1; 43. Lovinescu, *Scrieri*, I, *242—252*, II, *33—37, 65—66, 547—550*; 44. Iulian Jura, *Cum ar trebui studiat Titu Maiorescu. Date noi asupra activității sale din tinerețe*, DRV, I, 1930, 4—5; 45. Artur Gorovei, *Titu Maiorescu (amintiri literare)*, ALA, X, 1931, 540; 46. Diogen, *Filozofia lui Maiorescu*, București, Tip. Oltenia, 1931; 47. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *66—77*; 48. Torouțiu, *Pagini, 35—41*; 49. Aurel A. Mureșianu, *Titu Maiorescu de la 1857 și atitudinea sa literară și politică antiromanică de mai tîrziu*, OL, *539—560*; 50. *Zamfirescu—Maiorescu, passim*; 51. *Comemorarea Junimii la Iași, mai 1936*, Iași, Tip. Terek, 1937, *passim*; 52. Mih. Popescu, *Procesele lui Titu Maiorescu*, ALA, XVIII, 1937, 864—889; 53. Mircea Florian, *Începuturile filozofice ale lui T. Maiorescu*, CL, LXX, 1937, 1—5; 54. I. E. Torouțiu, *Documente maioresciene*, FF. XII, 1937, 1—4; 55. Eugen Ciuchi, *Caracterul criticii lui Titu Maiorescu*, PL, II, 1937, 7—8; 56. Șerban

Cioculescu, *Despre Junimea și Titu Maiorescu*, RFR, IV, 1937, 8 ; 57. Gh. T. Kirileanu, *Maiorescu către Alecsandri*, FF, XIII, 1938, 4 ; 58. Panaite Zosin, *Titu Maiorescu despre poezie. O scrisoare către Ana Conta*, IIȘ, III, 1938, 8 ; 59. G. Juvara, *Titu Maiorescu. Fragmente de istorie politică*, București, Cultura poporului, 1939 ; 60. Săteanu, *Figuri, 1—42* ; 61. D. Murărașu, *Maiorescu și Schopenhauer*, CL, LXXII, 1939, 1 ; 62. Constantinescu, *Scrieri*, III, *379—383, 412—452, 484—546* ; 63. G. Călinescu, *Știri despre Maiorescu și contemporanii săi Burlă și Petrino*, JL, I, 1939, 1 ; 64. G. Călinescu, *Un student al lui Titu Maiorescu*, JL, I, 1939, 15 ; 65. D. Drăghicescu, *Titu Maiorescu*, [1940] ; 66. N. Iorga, *O încercare zădarnică de înviere*, București, Tip. Datina, 1940 ; 67. Lovinescu, *Maiorescu*, I—II ; 68. I. Petrovici, *Titu Maiorescu*, București, 1940 ; 69. Gr. Tăușan, *Contribuții filosofice și literare*, București, Casa școalelor, 1940, *15—72* ; 70. Streinu, *Pagini*, I, *187—201* ; 71. Ion Roman, *Atitudinea lui Titu Maiorescu față de religie*, PL, V, 1940, 4 ; 72. Șerban Cioculescu, *Titu Maiorescu și Eminescu*, RFR, VII, 1940, 3 ; 73. Al. Dima, *Afinități elective : Titu Maiorescu și Goethe*, RFR, VII, 1940, 9 ; 74. Bagdasar, *Ist. filos. rom., 27—34, 247—249* ; 75. Călinescu, *Ist. lit., 343—365* ; 76. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 149—178* ; 77. Haneș, *Tinerețe, 7—27* ; 78. Vianu, *Arta*, I, *125—137* ; 79. S. Mehedinți, *Din viața lui Maiorescu*, CL, LXXIV, 1941, 1 ; 80. Petre Ciureanu, *Fărîme de lumină*, CL, LXXIV, 1941, 5—6, 8—10, 11—12 ; 81. G. Juvara, *Din corespondența lui T. Maiorescu (1860—1862)*, Iași, Tip. Țerek, 1942 ; 82. G. Juvara, *O scrisoare a lui T. Maiorescu*, Iași, Tip. Țerek, 1942 ; 83. Licu Pop, *Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1942 ; 84. I. Verbină [I. Pervain], *G. Panu și T. Maiorescu*, SL, I, 1942 ; 85. Caracostea, *Critice*, II, *79—140* ; 86. *Maiorescu—Humpel* ; 87. Lovinescu, *Maiorescu cont.*, I—II ; 88. Lovinescu, *Maiorescu post.* ; 89. I. E. Torouțiu, *Din ineditele lui T. Maiorescu*, CL, LXXVI, 1943, 5—6 ; 90. Ștefan Manciulea, *Titu Maiorescu bursier al Blajului*, OIL, *510—519* ; 91. Licu Pop, *In jurul examenului de doctorat de la Giessen al lui Titu Maiorescu*, SL, III, 1944 ; 92. Licu Pop, *Începuturile herbartiene ale esteticei lui Titu Maiorescu*, Sibiu, 1944 ; 93. I. E. Torouțiu și Alexandru Ionescu, *Din ineditele lui Titu Maiorescu*, CL, LXXVII, 1944, 1, 2, 3 ; 94. I. E. Torouțiu, *Insemnări documentare*, CL, LXXVII, 1944, 3 ; 95. C. I. Gulian, *Titu Maiorescu, exponentul ideologiei reacționare a regimului burghezo-moșieresc*, STD, III, 1950, 2 ; 96. Anineanu, *Catalogul, passim* ; 97. Minai Isbășescu, *Faust în literatura română*, OII, *435* ; 98. Savin Bratu, *Fantoma lui Maiorescu*, GL, V, 1958, 25—30 ; 99. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 3 ; 100. Liviu Rusu, *Insemnări despre Titu Maiorescu*, VR, XVI, 1963, 5 ; 101. C. I. Gulian, *Valorificarea critică și necritică a lui Titu Maiorescu*, CNT, 1963, 24 ; 102. Savin Bratu, *Despre Titu Maiorescu*, LCF, VI, 1963, 10 ; 103. *Ist. gînd., 232—239* ; 104. Vianu, *Studii, 136—203, 569—571, 580—591, 604—609* ; 105. Al. Andriescu, *Precizări în legătură cu preocupările lingvistice și filologice ale lui Titu Maiorescu*, IL, XVI, 1965, 9 ; 106. D. Popovici, *Titu Maiorescu*, TR, IX 1965, 41 ; 107. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 325—368* ; 108. Gr. Botez și M. Bordeianu, *Maiorescu inedit*, CRC, I, 1966, 2 ; 109. Mircea Braga, *Titu Maiorescu și substanța poeziei*, LL, XII, 1966 ; 110. Mircea Zaciu, *Prezența lui Titu Maiorescu*, TR, X, 1966, 26 ; 111. Călinescu, *Ulysse, 324—328* ; 112. Zamfirescu, *Scrisori, 172—181* ; 113. Florin Manolescu, *Titu Maiorescu dramaturg*, AUB, filologie, t. XVI, 1967 ; 114. Al. Paleologu, *O lecție de ținută intelectuală*, CNT, 1967, 26 ; 115. Geo Șerban, *Titu Maiorescu : Pagini inedite din „Jurnal"*, CNT, 1967, 26 ; 116. M. Bordeianu, *Maiorescu inedit*, CRC, II, 1967, 10 ; 117. Constantin Turcu, *Maiorescu despre Eminescu*, CRC, II, 1967, 10 ; 118. Ovidiu Cotruș, *Titu Maiorescu și cultura română*, F, III, 1967, 2—12 ; 119. Dan Mănucă, *Maiorescu și critica literară de pînă la 1867*, IL, 1967, 7 ; 120. *Personalitatea lui Titu Maiorescu*, LCF, X, 1967, 25 (număr omagial) ; 121. Al. Dima, *Titu Maiorescu și problemele culturii naționale*, RITL, XVI, 1967, 3 ; 122. Dan Smîntînescu, *Titu Maiorescu către Octavian Goga. O scrisoare necunoscută*, TR, XI, 1967, 10 ; 123. Mihai Gafița, *Maiorescu în conștiința contemporanilor și urmașilor*, VR, XX, 1967, 6 ; 124. Adrian Marino, *Din istoria teoriei „formă fără fond"*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 125. Ion Dumitrescu, *Ediția Maiorescu a poeziilor lui Eminescu*, LL, XVIII, 1968 ; 126. Ion Stoica, *Biblioteca lui Titu Maiorescu*, RITL, XVII, 1968, 4 ; 127. Nic. A. Străvoiu, *Titu Maiorescu inedit*, RL, I, 1968, 4 ; 128. Muntean, *Cercetări, 140—148* ; 129. L. Surian, *Texte din operele filozofilor moderni traduse de Titu Maiorescu*, RMR, VI, 1969, 2 ; 130. C. Floru și Al. Surdu, *Texte filozofice traduse de Titu Maiorescu*, RMR, VI, 1969, 3—6 ; 131. D. Matei, *Tradiție, originalitate, evoluție artistică în gîndirea estetică maioresciană*, RFZ, XVI, 1969, 3 ; 132. Liliana Popa și Ion Stoica, *Titu Maiorescu și Herbert Spencer în lumina unor documente inedite*, RFZ, XVI, 1969, 11 ; 133. Ion Stoica, *Un document inedit de la elevul Titu Maiorescu*, RL, II, 1969, 9 ; 134. Ion Stoica, *Cărțile de premiu de la Theresianum*, RL, II, 1969, 40 ; 135. Drăgan, *Aproximații, 7—98* ; 136. Manolescu, *Maiorescu* ; 137. Vîrgolici, *Retrospective, 250—255* ; 138. Eugen Simion, *O istorie a maiorescianismului*, RL, III, 1970, 7, 8 ; 139. Mircea Tomuș, *Titu Maiorescu*, ST, XXI, 1970, 2 ; 140. *Titu Maiorescu. Epistolarium*, SXX, 1970, 12 ; 141. Păcurariu, *Clas. rom., 145—154* ; 142. T. Ionescu-Nișcov, *Corespondența dintre Jan Urban Jarnik și T. Maiorescu*, MS, II, 1971, 4 ; 143. Domnica Filimon, *Titu Maiorescu — inedit : doctoratul de la Giessen*, SPM, 1971, 29 ; 144. G. Ivașcu, *T. Maiorescu*, București, Albatros, 1972 ; 145. Piru, *Varia*, I, *112—124* ; 146. Marcel Petrișor, *Doctoratul lui Titu Maiorescu și disertația de la Giessen*, LCF, XV, 1972, 10 ; 147. *Ist. filoz. rom.*, I, *353—396* ; 148. *T. Maiorescu. Din Epistolarium* (publ. Domnica Filimon), CL, 1972, 15—21 ; 149. Simion Ghiță, *T. Maiorescu, doctorand la Sorbona*, RL, VI, 1973, 12 ; 150. *Amintiri despre Titu Maiorescu*, îngr. și pref. I. Popescu-Sireteanu, Iași, Junimea, 1973 ; 151. Corneliu Dima-Drăgan, *Editarea documentelor Hurmuzachi. Contribuția adusă de Maiorescu, Slavici și Eminescu*, RL, VII, 1974, 7 ; 152. Ion Topolog și Vasile Olteanu, *Titu Maiorescu și Brașovul*, RL, VII, 1974, 7 ; 153. Domnica Filimon, *Tînărul Maiorescu*, București, Albatros, 1974 ; 154. Simion Ghiță, *Titu Maiorescu*, București, E.S., 1974 ; 155. Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii*, București, Cartea românească, 1974, *65—147* ; 156. G. Ivănescu, *Scrisorile lui Titu Maiorescu către Alexandru Philippide*, CRC, IX, 1974, 16, 17 ; 157. Constantin C. Angelescu, *Titu Maiorescu student la Facultatea de drept din Paris*, CRC, X, 1975, 16 ; 158. Ion Ștefan, *Poziția lui Titu Maiorescu față de neologisme în edițiile succesive ale studiilor sale critice*, LR, XXV, 1976, 2 ; 159. Corneliu Dima-Drăgan, *Eminescu în „Conversations-Lexikon Brockhaus"*, RL, IX, 1976, 40 ; 160. Roxana Sorescu, *Titu Maiorescu către Vasile Alecsandri*, RITL, XXV, 1976, 3 ; 161. Corneliu Dima-Drăgan, *Eduard Brockhaus solicită colaborarea lui Mihai Eminescu și Titu Maiorescu*, MS, VIII, 1977, 1 ; 162. C. Popescu-Cadem, *Titu Maiorescu — precizări în marginea biografiei*, MS, VIII, 1977, 1 ; 163. Eugen Todoran, *Maiorescu*, București, Eminescu, 1977 ; 164. *Titu Maiorescu și prima generație de maiorescieni*, îngr. Z. Ornea, Filofteia Mihai, Rodica Bichiș, pref. Z. Ornea, București, Minerva, 1978 ; 165. Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iași, Junimea, 1978, *9—176* ; 166. D. Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, E.Ș.E., 1978, *387—416* ; 167. Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iași, Junimea, 1978, *101—158*.

D. M.

MAIORESCU-DYMSZA, Livia (28.III.1863 — 26.VIII.1946, Cîmpulung), traducătoare. S-a născut din căsătoria lui Titu Maiorescu cu Clara Kremnitz.

După o educație îngrijită primită în familie, **M.-D.** a fost înscrisă într-un pension din Berlin. S-a căsătorit, în 1892, cu Eugen de Dymsza, inginer constructor de căi ferate. S-a stabilit în localitatea Rokiskis din Lituania, pe care a părăsit-o după moartea soțului (1918). După multe peregrinări, se întoarce în țară în 1941, moare la Cîmpulung și este înmormîntată, alături de tatăl ei, la cimitirul Bellu din București.

Adolescentă fiind, **M.-D.** participa, sporadic, la ședințele Junimii bucureștene și copia pentru tipar unele din lucrările ce urmau a fi inserate în paginile „Convorbirilor literare". I. Creangă i-a dedicat *Amintiri din copilărie*. În „Convorbiri literare" a tradus, iscălind fie L. fie L. M., cîteva bucăți din Mark Twain, George Allan (Mite Kremnitz) și Carmen Sylva. Traducerile ei, făcute la o vîrstă fragedă, cuprind fraze construite stîngaci, deși limba este lipsită de asperități lexicale. Mai reușită este traducerea din *Un caracter de artist* de George Allan.

— **Tr.** : George Allan [Mite Kremnitz], *Un caracter de artist*, CL, XIX, 1885, 7 ; Carmen Sylva, *Bate la ușă*, București, Socec, 1887 ; [Mark Twain], în *Nuvele și schițe*, București, Alcalay, 1902.

— 1. *Maiorescu—Humpel, 22, 67* ; 2. A. Pop, *Noi contribuții, 194—202, 329—330* ; 3. Șerban Cioculescu, *Despre Livia Maiorescu-Dymsza*, RL, II, 1969, 47 ; 4. Domnica Filimon, *Tabel cronologic*, în T. Maiorescu, *Critice*, I, îngr. Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, București, Minerva, 1973, *LVII* ; 5. Traian Ionescu-Nișcov, *Corespondența dintre Livia Titu Maiorescu și Jan Urban Jarnik*, RITL, XXIII, 1974, 4 ; 6. C. Popescu-Cadem, *Titu Maiorescu — precizări în marginea biografiei*, MS, VIII, 1977, 1.

D. M.

MAIORESCU-HUMPEL, Emilia (1838, Craiova — 11.II.1918, Viena), traducătoare. A fost fiica lui I. Maiorescu şi sora mai mare a lui T. Maiorescu. După studii făcute în casa părintească şi, apoi, în străinătate, s-a căsătorit, în 1869, cu Wilhelm Humpel, profesor de muzică. Împreună cu soţul ei, **M.-H.** a întemeiat la Braşov, în 1870, un Institut de educaţiune şi instrucţiune pentru fete, pe care l-a mutat, în 1872, la Iaşi, sub numele de Institutul liceal de domnişoare, patronat de cîţiva membri ai Junimii (între care T. Maiorescu, A. D. Xenopol, Şt. G. Vârgolici, N. Culianu). Beneficiind de concursul unor profesori eminenţi (afară de cei amintiţi mai sus, au predat şi P. Poni, Gr. Cobălcescu, A. Lambrior, I. Nădejde, Ed. Gruber, G. Musicescu, I. Găvănescu), pensionatul condus de **M.-H.** a devenit curînd unul din cele mai temeinice institute de învăţămînt particular din România, printre elevele lui figurînd Ana Conta-Kernbach, precum şi Virginia şi Valeria Micle (fiicele Veronicăi Micle), Elena Sevastos. **M.-H.** dispunea de o cultură temeinică şi un spirit critic foarte viu. În 1864, a tipărit traducerea piesei *Moartea lui Wallenstein* de Schiller. Pentru a reda cît mai fidel conţinutul, **M.-H.** s-a folosit de un text german cu adnotaţii. *Moartea lui Wallenstein* poate fi considerată printre cele mai bune tălmăciri ale lui Schiller în literatura română a secolului al XIX-lea, nu numai prin cursivitatea şi echilibrul frazei, ci şi prin abilitatea rezolvării dificultăţilor prozodice.

— Cîteva cuvinte premergătoare asupra tinerimii noastre, AILD, XX, 1891—1892 ; *Diverse chestiuni şcolare,* AILD, XXVII, 1898—1899 ; *După 29 de ani,* AILD, XXIX, 1900—1901. — **Tr.:** Schiller, *Moartea lui Wallenstein,* Iaşi, Tip. Bermann, 1864.

— 1. I. Negruzzi, *[Scrisoare către Al. Gregoriady de Bonacchi, 1864],* SDL, III, *333* ; 2. T. Maiorescu, *[Scrisori către Emilia Maiorescu-Humpel, 1869—1893],* SDL, VI, *1—81* ; 3. Eminescu, *Scrieri, 277—278* ; 4. Emilia Maiorescu-Humpel, *[Scrisori către Elena Meissner, 1904—1911],* JJ, *151—155, 219—243* ; 5. Iorga, *Ist. înv., 335* ; 6. Gherghel, *Schiller, 71* ; 7. Maiorescu, *Însemnări,* I, *29—30* ; 8. Torouţiu, *Pagini, 52—53* ; 9. C. Meissner, *Despre T. Maiorescu şi Mareşal Averescu, dar mai ales despre M. Eminescu,* CL, LXX, 1937, 1—5 ; 10. Elena C. Meissner, *Institutul liceal de domnişoare „Humpel" din Iaşi (1870—1913),* Iaşi, Tip. Ţerek, 1939 ; 11. *Maiorescu—Humpel, passim* ; 12. A. Pop, *Noi contribuţii, 322.*

D. M.

MALLA, Ioan D. (16.III.1854, Bucureşti — 13.V. 1924, Bucureşti), autor dramatic, ziarist şi critic teatral. Fiu al lui Dumitru Malla şi al Alexandrinei Brătescu, **M.** se trage dintr-o veche familie boierească. A învăţat în Bucureşti, la „Sf. Sava". Îşi ia licenţa în drept la Toulouse, în 1875, iar doctoratul în drept la Paris. La înapoierea în ţară, **M.** e numit procuror la Tribunalul de Ilfov ; concomitent, avea o catedră de franceză la gimnaziul „Cantemir Vodă". În anul 1880, el se înscrie în baroul Capitalei ; în 1882 era consilier judeţean de Argeş. În urma alegerilor din noiembrie 1895. **M.** reuşeşte să intre în Camera deputaţilor, din partea partidului liberal. În 1896 este ales în comitetul de conducere al Teatrului Naţional din Bucureşti. A mai fost preşedinte la Conservatorul de muzică şi artă dramatică, prim-preşedinte al societăţii artistice „Lyra română". A condus gazeta literară „Curierul duminicei", colaborînd şi la alte publicaţii, precum „Ghimpele", „L'Orient", „Stindardul ţării", „La liberté roumaine", „Globul", „La Patrie", „Naţionalul", „Liberalul", „Secolul", „Gazeta poporului".

Preocupat de teatru, **M.** face, cu destulă pricepere, în genere judicios în aprecieri, cronică dramatică. Semnînd, în „Curierul duminicei", cu pseudonimele Alma şi, mai tîrziu, Strapontin, el practică o critică constructivă, insistînd mai mult asupra interpretării actoriceşti, a repertoriului şi a relaţiilor publicului cu teatrul naţional. Teatrul este socotit de **M.** ca o oglindă vie a istoriei unui popor. Menirea lui e de a evoca trecutul, dar, mai ales, de a satiriza ridicolele şi viciile contemporanilor. Mai mult decît un divertisment, teatrul trebuie să fie un factor de moralizare şi de educaţie cetăţenească. În 1897, în urma intervenţiei deputatului **M.**, căruia i se asociază N. Fleva, Parlamentul include pentru prima oară în ordinea de zi o dezbatere a celor mai importante chestiuni legate de bunul mers al teatrului românesc.

Ca autor dramatic, **M.** debutează, în 1874, cu vodevilul *Le Cid d'antichambre,* interpretat în Franţa, la o serbare studenţească. El ar fi, prin urmare, primul autor român jucat în străinătate. În 1877, i se pun în scenă la Teatrul Naţional un vodevil, *Limba portarului* — cu muzica de Ecaterina Mailla, şi comedia *Ploaie,* o traducere. Piesele lui **M.** sînt de cele mai multe ori traduceri şi, mai ales, localizări. Astfel, *Afurisitul iepure* (după G. Feydeau), *Prima scînteie* (după M. Uchard), *Un amor neaşteptat sau Lîngă uluci* (după E. de Najac), *Năzdrăvăniile divorţului* (după A. Mars şi Al. Bisson) sînt scenete uşoare, farse şi vodeviluri. Un vodevil e şi *Hagiu* (după A. Valabrègue), scris împreună cu Sever Moschuna. Alte compuneri ale lui **M.** sînt comediile, poate originale, *Din glumă, Nevasta dracului* şi *Furiile tinereţii,* comediile şi vodevilurile localizate *Împerecherile* (după Al. Bisson), *Păcatele unui portărel, Simona, Cearta, Viaţă tihnită,* monologul *În conciliere* ş.a. Amator de muzică, traduce libretul operetei *Pericola* de J. Offenbach, iar în 1903 se joacă opera bufă *Ziua şi noaptea* de A. Vanloo, în versiunea românească a lui **M.** În comediile, vodevilurile şi farsele sale, unele lucrate cu destulă iscusinţă, sînt satirizate făţărnicia, imoralitatea, mercantilismul, abuzurile justiţiei, demagogia politică. Cu toate că reuşita, mai ales în ce priveşte zugrăvirea moravurilor autohtone, e îndoielnică, comedia *423* — agrementată de autor cu noi cuplete, unele picante şi chiar licenţioase, referitoare la întîmplări şi evenimente cunoscute în epocă — a cunoscut un mare succes de public, fiind jucată, din 1892, unsprezece stagiuni la rînd. *În pragul scenei* (1894), cu subiectul din viaţa intimă a actorilor, e un vodevil cu situaţii la fel de artificiale pe cît sînt personajele. În anul 1898, **M.** compune o alegorie, *1848—1898,* încercînd să reconstituie unele momente ale revoluţiei din Ţara Românească ; printre personaje — I. Heliade-Rădulescu şi Popa Şapcă. Autorul a scris şi drame, ca, de pildă, *Castel istoric.* În colaborare cu Fr. Damé, **M.** produce o „dramă naţională", *Hatmanul Drăgan* — cu muzica de G. Stephănescu —, ridiculizată, într-o cronică, de Pantazi Ghica. Piesa, cu profil incert, e un amestec de comedie, dramă şi melodramă, cu acţiune desfăşurată

la voia întîmplării, cu multe pasaje şi personaje parazitare. Altfel, **M.** era, se pare, un bun orator, cultivat, pledoariile sale vădind un talent literar care în scrierile dramatice e mult mai discret.

— *In pragul scenei*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1894. **Ms.** : *423* (1905), A.S.I., ms. 781. — **Tr. ms.** : **Ed.** Pailleron, *Celalt motiv* (c. 1885), A.S.I., ms. 592.

— 1. Arutnev [Gr. Ventura], *„Hatmanul Drăgan"*, IR, IV, 1880, 999 ; 2. Pantazi Ghica, *„Hatmanul Drăgan"*, PR, I, 1881, 1 ; 3. *I. Malla*, ŢR, II, 1894, 191 ; 4. Cirne, *Ioan Malla*, NAŢ, VII, 1896, 155 ; 5. George D. Nicolescu şi Albert Hermely, *Deputaţii noştri*, Bucureşti, Müller, 1896, *94* ; 6. J. M., *Ioan D. Malla*, ACU, I, 1898, 4 ; 7. *Ioan D. Malla*, INA, XIII, 1924, 100 ; 8. Nicolae I. Malla, *Ioan Dimitrie Malla*, 1957, B.A.R. (text dactilografiat).

F. F.

MAMA ŞI COPILUL, revistă literară pentru copii editată săptămînal la Bucureşti între 4 iulie 1865 şi 24 aprilie 1866, redactată de Maria Rosetti, soţia lui C. A. Rosetti. Această publicaţie se adresa, printre primele în istoria presei româneşti, deopotrivă mamelor, pentru care erau publicate articole cu caracter de popularizare din domeniul educaţiei morale, şi copiilor, pentru care se publicau scrieri istorice şi literare. Beletristica tipărită era aleasă pentru a corespunde nivelului de înţelegere al copiilor. Au colaborat, în afara Mariei şi a lui C. A. Rosetti, Mircea C. A. Rosetti (cu traduceri), D. Bolintineanu, Pantazi Ghica, Iulian Grozescu, V. A. Urechia. Traducerile, făcute mai ales de directoarea revistei, erau din Chateaubriand, Erckmann-Chatrian, J. P. Stahl ş. a.

R. Z.

MANGIUCA, Simion (2.IX.1831, Broşteni, j. Caraş-Severin — 4.XII.1890, Oraviţa), folclorist. Fiu de preot, a studiat la Oraviţa, Seghedin, Lugoj şi **Oradea.** În 1855 îşi ia doctoratul în drept, iar în 1858, după ce termină şi teologia, la Vîrşeţ, este numit profesor de limba şi literatura română la gimnaziul din Timişoara. Intrînd în administraţie, a fost prim-pretor la Craşova, Iam si Sasca Montană, iar din 1861 la Satu Nou. Neînţelegîndu-se cu superiorii, se stabileşte în Oraviţa (1869), ca avocat. Aici **M.,** om cu o întinsă cultură, are prilejul de a impulsiona viaţa intelectuală a românilor. A redactat un „Calendar iulian-gregorian şi poporal român" (1882, 1883), a publicat numeroase lucrări de etnografie şi folclor în „Albina", „Luminătoriul" şi „Familia", precum şi în „Romänische Revue". Prieten cu At. M. Marienescu, a cules folclor literar şi a elaborat studii privind folclorul românesc. Dar punctul său de vedere este, în mare măsură, influenţat de latinism, **M.** susţinînd că poporul român a conservat intactă mitologia greco-romană *(Martirii, un cult al zeului Marte).* De aceea, el a încercat să afle corespondenţele unor sărbători, datini şi obiceiuri româneşti în mitologia latină. Astfel, el vede în colindă urme ale unui vechi cult al soarelui, trecut de la romani direct în folclorul românesc, care l-ar fi păstrat fără modificări. Cu toate acestea, studiile sale, depăşind punctul de vedere teoretic, reuşesc să aducă numeroase date şi fapte noi. **M.** este cel dintîi care, înaintea lui S. Fl. Marian, s-a ocupat pe larg de obiceiurile de înmormîntare la români, în studii precum *Strigarea zorilor la mort, Petrecerea mortului, Moşii sau Sacrificiul morţilor.* Cu această ocazie el publică unul din primele texte de „zori". S-a ocupat şi de colinde, făcînd o clasificare a lor (colinda colindătorilor, a pluguşorului, a piţărăilor, a colindeţilor, a junilor). Lucrarea *Păcală de origine din Italia* este una din primele cercetări de folclor comparat în România. Dar cea mai de seamă contribuţie a lui **M.** la cunoaşterea folclorului românesc este *De însemnătatea botanicei româneşti* (1874), primul vast studiu românesc de etnobotanică. Materialul a fost cules dintr-o regiune care avea ca centru Oraviţa, uneori **M.** notînd fie numele culegătorului, fie data culegerii. El împarte numele de plante într-o serie de categorii, studiate separat : mitologice, poetice, de descîntece şi vrăji, de leacuri, mitologice-poetice.

Preocupat, ca dealtfel şi în toate studiile sale despre folclor, să aducă date noi în sprijinul dovedirii romanităţii limbii şi poporului român, **M.** a scris şi diverse lucrări de istorie şi lingvistică, pe care le-a strîns în volumul *Dacoromanische Sprach- und Geschichtsforschung* (1882). În 1890, a fost ales membru onorar al Academiei Române.

— *Tractat de originea, vechitatea şi însemnătatea istorică a numelui „valac"*, AL, I, 1866, 83—92, II, 1867, 98—111 ; *Observaţiuni critice asupra discursului despre istoria literaturii italiene de dr. Iosif Hodoşiu*, AL, I, 1866, 96 ; *Baba Dochia*, F, X, 1874, 13 ; *De însemnătatea botanicei româneşti*, F, X, 1874, 43—49 ; *Precuvîntare*, CJG, 1882, *35—37* ; *Colinda*, CJG, 1882, *1—44* ; *Păcală de origine din Italia*, CJG, 1882, *67—120* ; *Petrecerea mortului*, CJG, 1882, *121—134* ; *Moşii sau Sacrificiul morţilor*, CJG, 1882, *135—143* ; *Martirii, un cult al zeului Marte*, F, XVIII, 1882, 38 ; *Crucea mică, crucea mare şi postul negru de la cruce pînă la cruce*, F, XVIII, 1882, 39 ; *Dacoromanische Sprach-und Geschichtsforschung*. I. Oraviţa, Tip. Wunder, 1882 ; *Strigarea zorilor la mort*, CJG, 1883, *129—131*.

— 1. Pop, *Conspect.* II, *182—183* ; 2. B. P. Hasdeu, *Despre accepţia medicală şi magică a diverselor plante în popor*, CT, VII, 1876, 7 ; 3. At. M. Marienescu, *Simeon Mangiuca*, F, XXVI, 1889, 51 ; 4. I. M. Roşiu, *La mormîntul lui Simion Mangiuca*. LUMN, XI, 1890, 76, 83 ; 5. Ilie Rusmir, *Viaţa şi operile lui Simeon Mangiuca*, Oraviţa, Astra, 1931 ; 6. Suciu, *Lit. băn., 308—319* ; 7. Gh. Ciulei, *Simeon Mangiuca, istoric şi folclorist*, O, XIV, 1963, 6 ; 8. Ion Taloş, *Activitatea folcloristică şi etnografică a lui Simion Mangiuca*, AMET, 1962—1964 ; 9. Bîrlea, *Ist. folc., 205—208*.

I. E.

MANI, Iosif I. (1816, Aiud — 30.IV.1851, Blaj), traducător şi scriitor. A urmat liceul în oraşul natal, apoi la Blaj, unde a studiat teologia, devenind, după călugărire (1840), profesor de „principie". A fost un timp preceptor în familia contelui Nemeş (1843—1847), apoi din nou profesor la Blaj (1847—1848, 1850—1851). În timpul revoluţiei a fost închis la Alba Iulia.

Din 1838, **M.** este unul dintre cei mai activi colaboratori la publicaţiile lui T. Cipariu şi G. Barţiu, cu care era şi bun prieten. Articolele pe teme educative sau politice şi încercările literare sînt semnate fie cu numele său (uneori Many), fie cu pseudonimul Aurelie Ardeleanu, fie cu diverse abrevieri ale numelui sau pseudonimului. După ce a debutat în foaia manuscrisă „Aurora", a colaborat îndeosebi la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1838—1848), la „Organul luminării" (1847—1848), „Învăţătoriul poporului" (1848), la ultimele două fiind şi redactor împreună cu A. Pumnul. Într-o perioadă cînd preocupările pentru literatură erau sporadice printre cărturarii şi publiciştii ardeleni, **M.** are meritul de a fi cultivat poezia, meditaţia în proză, povestirea şi nuvela, chiar dacă valoarea scrierilor sale este modestă. A scris elegii stîngace, meditaţii în proză despre viaţă şi moarte, despre trecerea timpului, uneori într-o limbă surprinzător de fluentă, precum şi cîteva povestiri şi nuvele *(Tatiana, Avesalom, Te-*

tera Cazacul ş.a.). Sub semnătura lui, dar fără a fi originale, au apărut numeroase aforisme şi cugetări, alegorii în proză, anecdote.

M. a pus în circulaţie, prin scurte traduceri sau prelucrări din franceză, germană, maghiară, poate şi engleză ⟨7⟩, alături de producţii literare de foileton, numeroase fragmente din scrierile unor autori clasici : La Rochefoucauld, J.-J. Rousseau, Voltaire, Lessing, Klopstock, Schiller, Uhland, Herder, Heine, Dickens. Din literatura maghiară, pe care o cunoştea bine, a tradus pagini din Erdély, Kisfaludy, Vörösmarty ş.a. Din 1843, circula în manuscris traducerea lui **M.** după celebra scriere a lui Lamennais, *Paroles d'un croyant*. În 1848, după înlăturarea cenzurii, cîteva fragmente au putut apărea în „Învăţătoriul poporului" *(Cuvintele unui credincios frînc). Frăgminte din cărţile pribegirei a lui Mickiewicz* au fost transpuse de **M.** în limba română, desigur pentru înrudirea lor cu opera lui Lamennais.

— *Către rîu*, FMIL, II, 1839, 38 ; *Mormîntul iubitei*, FMIL, III, 1840, 7 ; *Cîntec de primăvară*, FMIL, III, 1840, 21 ; *Tatăl nostru, Noaptea*, FMIL, III, 1840, 22 ; *Norocul şi vrednicia*, FMIL, IV, 1841, 17 ; *Pămîntul naşterei*, FMIL, IV, 1841, 26 ; *Miezul nopţii*, FMIL, IV, 1841, 29 ; *Ideea*, FMIL, VI, 1843, 40 ; *Tatiana (Jerfa amorului înşelat)*, FMIL, VII, 1844, 13—15 ; *Fiica munteană*, FMIL, VII, 1844, 25 ; *Avesalom*, FMIL, VIII, 1845, 15—17 ; *Singurătatea*, FMIL, X, 1847, 39. — **Tr. :** Erdély János, *Datoria patriotului*, FMIL, I, 1838, 24 ; Vörösmarty Mihályv, *Supăratul*, FMIL, II, 1839, 5 ; Herder, *Pomii ratului*, FMIL, II, 1839, 47 ; Lessing, *Sărutările*, FMIL, II, 1839, 49 ; B. Franklin, *Trîmbiţa*, FMIL, III, 1840, 21, *Blîndul bătrîn Richard sau mijlocul spre a se înavuţi*, GT, VIII, 1845, 85—89 ; L. Uhland, *Fiica bolnavă*, FMIL, III 1840, 22 ; Kisfaludy Sándor, *Cîntec*, FMIL, III, 1840, 23 ; A. Mickiewicz, *Frăgminte din cărţile pribegirei a lui...*, FMIL, VI, 1843, 15 ; Ch. Dickens, *Moartea beţivului*, FMIL, VII, 1844, 22—24 ; Fr. Schiller, *Norocul şi înţelenciunea*, FMIL, VII, 1844, 29, *Împărţirea pămîntului*, FMIL, IX, 1846, 25 ; Nagy Ignácz, *Holteiul vechi*, FMIL, VII, 1844, 50, 51 ; *Cămătarul*, FMIL, VIII, 1845, 28, 29 ; La Rochefoucauld, *Sentinţe după...*, FMIL, VII, 1844, 50, VIII, 1845, 1 ; Voltaire, *Jeano şi Colen*, FMIL, VIII, 1845, 25, 26 ; J.-J. Rousseau, *Cărţi bune*, FMIL, VIII, 1845, 35 ; Jósika Miklós, *Erculanul*, FMIL, VIII, 1845, 36—41 ; H. Heine, *Poetul amorez*, FMIL, IX, 1846, 31 ; P. Fodor, *Luna lui mai*, FMIL, X, 1847, 19 ; Lamennais, *Cuvintele unui credincios frînc*, INP, 1848, 4, 5, 18.

— 1. Chendi, *Preludii, 137—138* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *237—238, 242, 243* ; 3. Predescu, *Encicl., 518* ; 4. Comşa, *Dascălii, 76* ; 5. I. Breazu, *Lamennais la românii din Transilvania*, SL, IV, 1943 ; 6. *Ideologia 1848, 100, 211* ; 7. Marica, *Foaie, 30, 82, 84* ; 8. Zamfir, *Proza poetică, 101, 110—113, 121*. 9. *George Barit şi contemporanii săi*, III, îngr. Ştefan Pascu, Iosif Pervain, I. Chindriş, D. Suciu, Mircea Popa şi Gelu Neamţu, Bucureşti, Minerva, 1976, *288—348*.

L. V.

MANIU, Vasile (18.XII.1824, Lugoj — 10.III.1901, Bucureşti), publicist şi autor dramatic. Fiu al comerciantului Alexandru Maniu, învaţă mai întîi la Lugoj (şcoala primară) şi Caransebeş (şcoala normală germană), apoi urmează liceul la Lugoj, Arad şi Timişoara. Înscris la Facultatea de drept şi filozofie din Pesta, **M.** înfiinţează acolo, împreună cu Damaschin T. Bojîncă, o societate cultural-literară a tinerilor români. Întors în Banat, e numit subprefect la Orăştie. În 1847 vine să se stabilească în Bucureşti, unde, în anul următor, va lua parte la mişcarea revoluţionară. După înfrîngerea revoluţiei, se refugiază în Ardeal, unde îndeplineşte mai multe funcţii administrative, trecînd apoi în Banat. Stabilit definitiv, din 1858, la Bucureşti, **M.**, care îşi cîştigă o bună reputaţie cu avocatura, face politică liberală, fiind ales deputat în perioada anilor 1876—1888. În 1876 este primit în Societatea Academică Română (secţia istorică).

M. nu a fost, de fapt, un istoric, ci un gazetar, cu o temeinică informaţie, care foloseşte argumente din istorie pentru a susţine, împotriva unor aserţiuni tendenţioase, originea romană a neamului nostru, vechimea şi continuitatea lui. Concepţia sa despre istorie ca ştiinţă este expusă pe scurt în prefaţa la volumul *Disertaţiune istorico-critică şi literară* (1857). Istoria, după **M.**, nu trebuie să fie o reconstituire pedantă, o seacă înşiruire de date, ea trebuie să instruiască, dar totodată să emoţioneze. „Disertaţiunile" lui **M.** nu sînt demonstraţiile de erudiţie ale unui savant, ci impetuoase pledoarii politice. Ideile sale, între care cea mai importantă este unirea tuturor românilor, sub oblăduirea naţiunilor de stirpe latină, sînt fie risipite prin diferite publicaţii („Columna lui Traian", „Românul", „Trompeta Carpaţilor", „Buciumul român"), fie adunate şi expuse mai sistematic în broşuri. **M.** întreţine credinţa, de sorginte iluministă, că prin instrucţiune, prin difuziunea culturii, se va putea ameliora condiţia celor „dezmoşteniţi". În pasiunea pe care o investeşte în susţinerea cauzei naţionale, **M.** are ceva de tribun. Prin vehemenţa şi sarcasmul lor, unele dintre articolele sale atestă o vînă de pamfletar. **M.** e un spirit eminamente polemic, după cum o dovedeşte şi energica lui luare de poziţie împotriva lui Meletie Drăghici, într-o chestiune de filologie. Arătînd că limba română şi-a păstrat, în decursul secolelor, caracterul de limbă latină, el se declară categoric împotriva alfabetului chirilic.

Actor mai întîi în Banat, în trupa lugojeană a lui Iosif Farkaş, apoi la Bucureşti, sub conducerea lui C. Caragiali, **M.** promitea, se pare, o bună carieră în teatru. Renunţă, însă, la actorie în 1848, rămînînd mai departe legat de teatru prin activitatea de autor dramatic. Dar, pe acest tărîm, înzestrarea lui e destul de îndoielnică. *Amelia sau Victima amorului* (1849), este o melodramă aservită tuturor clişeelor genului. *Monumentul de la Călugăreni* (1871), unde se preamăresc bravura lui Mihai Viteazul şi virtuţile străbune, este cu totul artificioasă, învederînd un simţ artistic deficitar. Stilul este bombastic şi preţios, exprimarea naturală fiind la **M.** mai mult întîmplătoare. Tot o piesă istorică, mizînd pe un anume pedantism al reconstituirii, este *Congiuraţiunea lui Catilina* (1872), unde aluziile, răspicate, la stări de lucruri contemporane, se împletesc cu îndemnul de reîntoarcere la moravurile străbune. Apreciată entuziast în „Literatorul", drama *Proscrisul* (1880), cu o intrigă încurcată şi tenebroasă, nu e o reuşită. Stilul este sentenţios şi grandilocvent, iar limba, latinizată, e artificială. Unele pasaje sînt curat gazetăreşti, aride şi inexpresive dezbateri pe teme politice. A mai scris drama *Arderea amorului* şi a tradus piese ca *Şapte fete-n uniformă* de Angeli şi *Soldatul fugit* de Szigligeti.

— *Amelia sau Victima amorului*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1849 ; *Disertaţiune istorico-critică şi literară*, Timişoara, Tip. Hazay, 1857 ; *Unitatea latină sau Cauza română în procesul naţionalităţilor din puntul de vedere istoric, juridic şi politic*, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1867 ; *Monumentul de la Călugăreni*, Bucureşti, Tip. Weiss, 1871 ; *Congiuraţiunea lui Catilina*, CT, III, 1872, 17—23 ; *Studii asupra scrierei profesorului dr. I. Jung intitulată „Romanii şi românii din ţările dundrene"*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1878 ; *Proscrisul*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1880 ; *Mişcarea literaturei istorice în România şi în străinătate cu referinţă la români în anul 1879*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1880 ; *Românii în literatura străină*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1883 ; *Şapte scrisori deschise către majestatea sa Carol I, regele României*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1888.

— 1. *Vasiliu Maniu*, F, VIII, 1872, 1 ; 2. Pop, *Conspect*, II, *170—172* ; 3. Luciliu [Al. Macedonski], *[Despre „Proscrisul"]*, L I, 1880, 24 ; 4. Argus [B. Delavrancea], *V. Maniu, „Proscrisul român"*, RLB, IV, 1880, 1005—1007 ; 5. Tr. Topliceanu, *Vasile Maniu*, VS, I, 1930, 56 ; 6. I. Miloia, *Familia Maniu*, VS, IV, 1933, 742 ; 7. Suciu, *Lit. băn.*, *296—297* ; 8. Lupaş, *Cronicari*, I, *198—202* ; 9. Laţia, *Cărturari*, *22—24* ; 10. Breazu, *Studii*, I, *144—146* ; 11. Aurel Cosma, *Prin Timişoara de altădată*, Timişoara, Facla, 1977, *50—60*.

F. F.

MANOLESCU, Grigore (28.III.1857, Bucureşti — 14.VII.1892, Paris), traducător. Fără a mai termina cursurile secundare la „Sf. Sava", **M.**, care studia, concomitent, şi arta dramatică la Conservator, la clasa lui Ştefan Vellescu, se dedică, în pofida împotrivirii părinţilor, carierei actoriceşti. Remarcat de M. Millo, debutează, încă elev, în 1873, în vodevilul *Un bal în lumea mare*. Datorită aptitudinilor sale excepţionale, e cooptat în Societatea dramatică română. După desfiinţarea societăţii, joacă un timp în trupa cupletistului I. D. Ionescu, apoi îşi alcătuieşte, cu M. Mateescu şi N. Hagiescu, o formaţie proprie. La Iaşi, unde pleacă în 1875, interpretarea sa va fi apreciată de Eminescu, în cronicile lui teatrale din „Curierul de Iaşi". În anul 1878, **M.** îşi face debutul la Teatrul Naţional din Bucureşti, cîţiva ani mai tîrziu (în stagiunea 1881—1882) fiind înaintat, deşi încă foarte tînăr, societar clasa I. Beneficiar al unei burse, în 1878 fusese trimis, împreună cu Aristizza Romanescu, la Paris, pentru studii. Întors în ţară, va fi numit, în locul defunctului M. Pascaly, director de scenă, manifestînd multă exigenţă şi severitate. Plecînd apoi de la Teatrul Naţional, îşi înjghebează o trupă, cu care colindă prin ţară. După o călătorie în Apus, **M.** joacă din nou pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, dar în fiecare an revine la Iaşi, oraş de care se simte legat. În 1891, cu trupa Teatrului Naţional, el efectuează un temerar turneu la Viena. Bolnav de cancer, este trimis la Paris pentru a fi operat.

M. a fost unul din cei mai de seamă actori ai teatrului românesc. Inteligent şi cult, deosebit de perseverent şi ambiţios, el îşi întemeia interpretările pe o trăire sinceră, autentică, un joc totodată pasionat şi cerebral, susţinut de o mare combustie lăuntrică. A început cu roluri de comedie, dar marile lui creaţii au fost în *Ruy Blas* de V. Hugo, *Kean* de Al. Dumas, *Don Carlos* şi *Hoţii* de Schiller, *Macbeth* de Shakespeare, încununîndu-şi cariera cu o magistrală realizare în *Hamlet* (1884). Nu a ocolit nici dramaturgia originală, jucînd în piese de B. P. Hasdeu *(Răzvan şi Vidra)*, V. Alecsandri *(Despot-Vodă* şi *Fîntîna Blanduziei)*, care scrie pentru **M.** rolul Gallus din *Fîntîna Blanduziei*, I. L. Caragiale.

Ca traducător, **M.** a transpus în româneşte, din franceză şi italiană, comedii precum *Căsătoria silită* şi *Don Juan* de Molière, dar mai ales farse şi vodeviluri uşoare, pentru necesităţile trupelor pe care le-a condus. S-a încumetat să traducă piese ca *Hamlet, Romeo şi Julieta* de Shakespeare, e adevărat că după textul francez al lui Em. Montégut şi Le Tourneur. Folosind versiunea lui Al. Dumas-fiul, a tradus *Intrigă şi iubire* de Schiller. Din scriitorul francez, **M.** tălmăceşte piesa *Dama cu camelii*. Alte traduceri notabile sînt *Angelo Malipieri* de V. Hugo, *Otrava*, o dramatizare de W. Busnach şi Fr. Gastineau a romanului *L'Assomoir* de E. Zola, *Numărul regimentului* de Fr. Coppée, *Nervoşii* de Th. Barrière şi V. Sardou, *Mărirea şi decăderea unui om politic* de H. Monnier, *Ruinele arendăşiei* (împreună cu M. Millo) de Fr. Soulié, *Daniel Rochat* de V. Sardou, *Vicontele de Letorier* de J.-Fr.-A. Bayard şi Ph. Dumanoir, precum şi alte piese de Al. Dumas si A. Maquet, de Biéville, Erckmann-Chatrian, O. Feuillet, P. Giacometti, E. Labiche, H. Meilhac şi L. Halévy, Ed. Pailleron, L. Thiboust ş.a. Traducerile lui **M.**, destinate scenei, sînt făcute într-o bună limbă românească.

— *Amintiri teatrale. Hamlet*, FB, I, 1888—1889, 1, 14. — Tr. ms. : A. D'Ennery si E. Cormon, *O crimă celebră* (1865), A.S.I., ms. 1014, *Două orfeline* (1880), A.S.I., ms. 437 ; P. Newsky şi Al. Dumas-fiul, *Familia Danicheff* (1879), A.S.I., ms. 1243 ; Th. Barrière şi L. Beauvallet, *Sacrilegiul sau Îngropată de vie* (1882), A.S.I., ms. 354 ; A. Delpit, *Fiul Coraliei* (1882), A.S.I., ms. 533 ; Th. Barrière şi V. Sardou, *Nervoşii* (1883), A.S.I., ms. 977 ; Delacour şi E. Jaime, *Însurătoare ori foc* (1883), A.S.I., ms. 357 ; P. Siraudin şi Delacour, *Telegraful electric* (1883), A.S.I., ms. 351 ; J.-Fr.-A. Bayard şi de Biéville, *Orfanii regimentului* (1884), A.S.I., ms. 1384 ; Delacour şi A.-N. Hennequin, *Procesul Veauradieux* (1887), A.S.I., ms. 350 ; Molière, *Căsătorie silită* (1890), A.S.I., ms. 1339 ; Schiller, *Luiza Müller (Cabală şi amor)* (1890), A.S.I., ms. 507 ; H. Monnier, *Mărirea şi decăderea unui om politic*, A.S.I., ms. 568 ; Shakespeare, *Hamlet* (1895), A.S.I., ms. 521.

— 1. N. Petraşcu, *Manolescu*, LAR, IV, 1899, 9 ; 2. Caton Theodorian, *Amintiri din viaţa şi de la moartea lui*, RMP, I, 1912, 67 ; 3. [Paul Gusty], *Grigore A. Manolescu*, RMP, XV, 1932, 4342 ; 4. Virgil Brădăţeanu, *Grigore Manolescu*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; 5. Nottara, *Amintiri*, *133—134* ; 6. Tudor Şoimaru, *Grigore Manolescu*, Bucureşti, E.T., 1960 ; 7. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *296—309*, *passim* ; 8. *Ist. teatr.*, II, *326—328*, *passim*.

F. F.

MANOLLI, Alecu (a doua jumătate a sec. XIX), traducător. Dintre numeroşii traducători din dramaturgia franceză, de la mijlocul secolului al XIX-lea, face parte, printre cei de tot modeşti, dar spornici, şi acest **M.** El îşi tipăreşte o serie de tălmăciri, între care se găsesc comedii şi vodeviluri *(Castelul găinei* de E. Scribe, *Barbatul anonim*, după A. D'Ennery şi J.-B.-P. Lafitte, *Noblesa cumpărată)*, dar şi drame *(Peticariul de Paris* de F. Pyat, *Credinţa, nădejdea şi îndurarea* de P.-B. Rosier). Alte piese, cum sînt : *Bătaia orbilor* (1855) de Varin şi Laurencin, *Totul pentru aur* (1850) nu au fost publicate. În „Zimbrul" (1852), **M.** face să apară monologul dramatic *Ero şi Leandru*, după Florian. Multe dintre aceste tălmăciri au fost incluse în repertoriul teatrului ieşean.

— **Tr. :** P.-B. Rosier, *Credinţa, nădejdea şi îndurarea*, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1851 ; [Autor neidentificat], *Noblesa cumparată*, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1851 ; A. D'Ennery şi J.-B.-P. Lafitte, *Barbatul anonim*, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1851 ; E. Scribe, *Castelul găinei*, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1851 ; Florian, *Ero şi Leandru*, ZB, II, 1852, 63 ; F. Pyat, *Peticariul de Paris*, Iaşi, Tip. Buciumului român, 1854. **Ms. :** [Autor neidentificat], *Totul pentru aur* (1850), A.S.I., ms. 231 ; Varin şi Laurencin, *Bătaia orbilor* (1855), B.A.R., ms. 6081.

F. F.

MANU, Constantin (12.X.1777 — c. 1831), poet şi traducător. Era fiul marelui logofăt al Moldovei Scarlat Manu şi al Ecaterinei, născută Suţu. În septembrie 1793 a fost trimis pentru studii la Livorno. Domnitorul Ioan Gh. Caragea l-a numit apoi judecător. **M.** era un bun cunoscător al legilor. A primit ranguri de boierie, de la căminar la mare hatman. În 1831 este menţionat printre avocaţii din Bucureşti. Era supranumit Bondi. **M.** este cunoscut ca autor al unui manifest lansat în martie 1807, cînd se formează la Bucureşti corpul de voluntari eleni de sub conducerea lui N. Pangal. Manifestul, redactat în limba greacă, cheamă la luptă toate naţiunile sub-

jugate de turci. Contemporan cu Iancu Văcărescu, **M.** a scris versuri în greceşte, româneşte şi italiană. O parte sînt versuri ocazionale, fără timbru personal, în care se face apel la imaginile poeziei clasicizante, scrise însă într-o curată limbă românească, fără stîngăcii. Cunoscător al literaturii franceze, **M.** a tradus în româneşte din La Fontaine şi din Lamartine (prin 1826—1827, elegia *Sapho*) ⟨3⟩, dar tot el a tălmăcit din Voltaire şi J. Delille în greceşte. *Cleantes şi Avrocome*, romanul său pastoral, scris în limba greacă, a cunoscut două ediţii, una în 1801, apărută la Buda, şi alta la 1802, la Triest ⟨2⟩.

— 1. V. A. Urechia, *Din portofoliul doctorului Sutzu*, ATRO, I, 1894, 1 ; 2. *[Informaţii biografice]*, DFM, *XXIV, 283, 284, 339, 341* ; 3. Popovici, *Studii*, I, *83, 124* ; 4. **E. Vîrtosu.** *Despre corpul de voluntari eleni creat la Bucureşti în 1807*, SMIM, V, 1962 ; 5. Nestor Camariano, *O preţioasă proclamaţie a eteriştilor adresată popoarelor balcanice*, RA, X, 1967, 1 ; 6. Cornea, *Originile, 58, 63, 64, 577, 622.*

S. C.

MANU, Manoil (Manolachi) (4.XI.1815, Iaşi — 31.XII.1886, Iaşi), traducător şi poet. Din ramura moldovenească a boierilor Manu sau Mano, familie de origine venetiană, din care mai multe generaţii au trăit la Constantinopol, de unde, în secolul al XVIII-lea, au venit în ţările române, **M.** era fiul hatmanului Manolache din Iaşi şi al Sultanei Mavrogheni. **M.** a făcut carieră militară şi a primit ranguri boiereşti. A ajuns aghiotantul domnitorului Mihail Sturdza şi mare vornic, membru al Divanului domnesc. Era cunoscător al limbii franceze şi admirator al lui Voltaire, din care traduce *Zaira*. Un fragment din această tălmăcire apare în „Alăuta românească".

M., care era şi poet, trimite la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" o imitaţie după psalmul 48 *(Sur l'aveuglement des hommes du siècle)* al lui J.-B. Rousseau, sub titlul *Pentru orbirea oamenilor veacului.* Scrie el însuşi versuri în limba franceză pentru albumul vreuneia din iubitele sale. Alături de poezia sa erotică, de salon, pe gustul protipendadei, a rămas în manuscrisele sale *Chanson moldave*, pe tema ruinelor, evocate cu jale discursivă şi grandilocventă, ca amintiri ale unor timpuri de glorie iremediabil pierdute. Cîntecul a fost pus pe note şi a circulat în epocă, fiind uşor de memorat datorită refrenului. Nu se ştie cu precizie dacă poezia îi aparţine, dacă ea este o adaptare sau a fost doar copiată la un loc cu „poeziile făcute" de **M.**

— Ms. : *Poezii făcute şi altele copiate de marele vornic Manoil Manu*, B.A.R., ms. fr. 124. — Tr. : Voltaire, *Zaira* (fragm.), ALRO, 1838, 3 februarie ; J.-B. Rousseau, *Pentru orbirea oamenilor veacului*, FMIL, III, 1840, 10.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.I., Starea civilă, act nr. 4/1887, despărţirea III ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *248* ; 3. O. G. Lecca, *Familii boiereşti*, Bucureşti, 1899, *549—551* ; 4. *[Informaţii biografice]*, DFM, *338, 342, 349* ; 5. Cornea, *Originile, 104, 445, 447.*

S. C.

MARCHIŞ, George (16.IV.1836, Satu Mare — 1884), publicist. Absolvă liceul la Oradea, studiind apoi teologia la Viena. În capitala Austriei scoate, împreună cu cîţiva colegi români, revista manuscrisă „Armonia". Între 1859—1861 funcţionează ca profesor la Beiuş, iar apoi este paroh în comunele Sarcău din Bihor, Resighea şi Homorodu de Mijloc (judeţul Satu Mare), vicar episcopal, protopop de Carei. Colaborează la periodicele „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Muza română", „Aurora română" şi „Familia". Activitatea literară a lui **M.** este destul de modestă. Creaţia originală, concretizată în două poezii *(Amicului C. Gr[amma], Suvenir)* şi două nuvele istorice *(Preţul de capitulare, Orfanii)*, are o valoare literară redusă. Limba e greoaie, presărată cu latinisme. **M.** a mai publicat două traduceri din Petőfi : *Omul* şi *Juneţa.*

— *Amicului C. Gr[amma]*, FMIL, XXII, 1859, 16 ; *Suvenir*, FMIL, XXII, 1859, 17 ; *Fantasia*, MRO, 1865, *89—90* ; *Preţul de capitulare*, MRO, 1865, *119—142* ; *Orfanii*, F, II, 1866, 11—17. — Tr. : Petőfi, *Omul*, ARO, III, 1865, 5, *Juneţa*, ARO, III, 1865, 9.

— 1. Potoran, *Poeţii, 30—31* ; 2. Vartolomei, *Mărturii, 115—116* ; 3. Aurel Martin, *Metonimii*, Bucureşti, Eminescu, 1974, *239.*

C. B.

MARCOVICI, Simeon (25.I.1802 ⟨5⟩ — 1.VII.1877, Bucureşti), traducător, profesor de retorică. Absolvent al Academiei greceşti din Bucureşti, dar format hotărîtor la şcoala lui Gheorghe Lazăr, **M.** (cunoscut la început şi sub numele de Simeon Marcu) a devenit un susţinător al lui I. Heliade-Rădulescu şi al tuturor iniţiativelor sale culturale. După studii de filozofie, filologie şi matematică, între 1822 şi 1827, la Pisa şi Paris, unde a fost trimis ca bursier al Eforiei Şcoalelor, se consacră învăţămîntului, mai întîi ca profesor de matematică, apoi de franceză şi, pentru mai mulţi ani, de retorică la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. A fost un profesor de prestigiu printre contemporani, pătruns de însemnătatea şcolii pentru progresul şi „luminarea" unei naţii. Bucurîndu-se de favorurile ocîrmuirii (nu a participat la revoluţia de la 1848), **M.** a deţinut ranguri şi funcţii importante : secretar intim al domnitorului Gh. Bibescu, primar al Capitalei şi, din 1850, pentru mai mult timp, efor al şcolilor. Preocupările sale de îndrumător cultural, după exemplul lui Heliade, sînt în spiritul ideilor iluministe şi s-au făcut simţite în cuvîntări festive, în prefeţele traducerilor sau în articolele publicate în „Gazeta Teatrului Naţional", „Muzeu naţional", „Curierul românesc". Mai tîrziu, din 1859, conduce pentru scurt timp, împreună cu C. N. Brăiloiu, ziarul „Conservatorul progresist". Activitatea profesorului de retorică s-a concretizat într-un *Curs de retorică*, tipărit în 1834, util ca punct de reper în aprecierea începuturilor teoriei literare româneşti. Natura operei de artă, talentul şi geniul, imitaţia, calităţile şi defectele stilului sînt definite de **M.** cu ponderea şi claritatea unui pedagog, conform normelor clasiciste dominante în epocă. Regulile poetice au menirea, după el, de a ajuta talentul să-şi găsească drumul spre desăvîrşire, iar literatura are, înainte de toate, o funcţie moralizatoare. Teza, împărtăşită de cărturarii generaţiei sale, este reluată de nenumărate ori în comentariile lui **M.** „Frumoasă" şi „folositoare" sînt, invariabil, termenii de caracterizare a unei opere literare. Contrast caracteristic pentru primele noastre „arte poetice", regulile clasiciste sînt exemplificate cu versuri

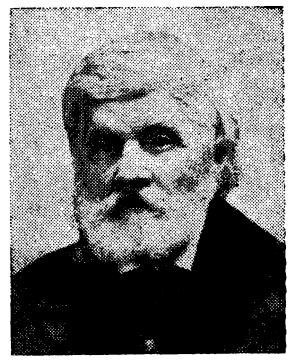

din lirica preromantică, la care se adaugă, fapt relevabil, numeroase pasaje din poezia românească, cu predominarea numelui lui Heliade, însoțit de epitete superlative. **M.** s-a întors de la studii familiarizat cu literaturile italiană și franceză și hotărît să le răspîndească la noi prin traduceri. A ales, în genere, opere aparținînd preromantismului apusean, sentimental și moralizator, cu nuanțe religioase, îndeosebi din literatura franceză, pe care o apăra într-o polemică purtată cu I. Maiorescu (în „Foaie literară", din 1838), revendicînd și dreptul scriitorilor români de a imita o literatură evoluată. Cu *Viața contelui de Comminj*, „romant moral" de M-me de Tencin ⟨8⟩, **M.** începe la 1830 seria traducerilor sale, convins de utilitatea lor pentru literatura națională. Urmează, la intervale scurte, o culegere din *Nopțile* lui Young, după versiunea liberă a francezului Le Tourneur (reluată într-o ediție îmbogățită, foarte citită în epocă și folosită la „Sf. Sava" pentru compuneri și analize stilistice), din nou un „romanț" de succes, *Istoria lui Gil Blas de Santilan* de Lesage, „scrierea morală" *Velisarie* a lui Marmontel, *Dialogurile lui Focion* de raționalistul francez G. de Mably. Din literatura romantică italiană alegerea numelor arată un gust oscilant: Alfieri (tragediile *Filip* și *Orest*), dar și obscurii Ulivo Bucchi și G. Compagnoni ⟨6⟩. Cărțile sînt însoțite de ample precuvîntări, în care se simte darul oratoric al tălmăcitorului. După cum o mărturisește aproape de fiecare dată, **M.** traducea „slobod", mergînd pînă la omiterea unor pasaje, intercalarea altora sau accentuarea „moralei" operei traduse. Cu toate libertățile îngăduite, el are meritul de a fi fost unul din primii noștri tălmăcitori care au avut în vedere transpunerea unei opere în spiritul autorului. A „intra" în „duhul" scriitorului e o preocupare enunțată încă de la prima tipărire a *Nopților* lui Young. Calitatea traducerilor sub aspectul limbii, remarcată și de M. Eminescu, a asigurat larga lor răspîndire. Ca și în cuvîntări și prefețe, fraza e bine echilibrată, cu o anumită fluență, într-o curată limbă românească, ușor arhaizantă, viguroasă și plastică. Sîrguincios discipol al lui Heliade, **M.** era conștient că ceea ce realizează cărturarii vremii sale și, într-o modestă măsură, și el, nu este decît pregătirea unui „capital bun de idei alese și limba oarecum formată" pentru generația imediat următoare, care va da pe autenticii scriitori naționali.

— *Idee pe scurt asupra tutulor formelor de oblăduire*, CR, I, 1829, 29, 30, 39, reed. în GRP, II. *230—236* ; *Curs de retorică*, București, Tip. Eliade, 1834 ; *Civilizația*, MZA, II, 1837—1838, *31—38*, reed. parțial în GRP, II, *237—239* ; *Scrisoare către redacție*, FOL, I, 1838, 20 ; *Asupra țărînei lui Mihai*, FMIL, VII, 1844, 40. — **Tr.:** M-me de Tencin, *Viața contelui de Comminj sau Triumful virtuții asupra patimii amorului*, pref. trad., [Sibiu], 1830 ; Volney, *Invocație*, în *Curs de retorică*, București, Tip. Eliade, 1834, *XI—XVI* ; Young, *Culegere din cele mai frumoase Nopți ale lui...*, pref. trad., București, 1831 ; ed. 2, București, Tip. Eliade, 1835 ; Lesage, *Istoria lui Gil Blas de Santilan*, pref. trad., I, București, Tip. Eliade, 1837 ; G. Compagnoni, *Privigherile lui Torquato Tasso*, CSL, 1837, 2 ; Marmontel, *Velisarie*, pref. trad., București, Tip. Valbaum, 1843 ; G. de Mably, *Dialogurile lui Focion asupra închinării moralului cu politica*, București, 1844 ; Ulivo Bucchi, *Francesca de la Rimini*, București, Tip. Sf. Sava, 1846 ; V. Alfieri, *Filip. Orest*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847.

— **1.** Eminescu, *Scrieri, 329—330* ; **2.** I. Bianu, *Întîii bursieri români în străinătate*, RN, I, 1888, 11 ; **3.** Urechia, *Ist. șc.*, I, *112* ; **4.** P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR III, 1922—1923 : **5.** Alexandru Marcu, *Un student român la Pisa și Paris, către 1820 : Simion Marcovici*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1929 : **6.** Alexandru Marcu, *Torquato Tasso în romantica românească*, SI, III, 1936 ; **7.** Ciorănescu, *Lit. comp., 154—155* ; **8.** I. Verbină [I. Pervain], *Simeon Marcovici, traducător și teoretician al problemelor sociale și literare*, SL, IV, 1948 ; **9.** Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 75* ; **10.** G. Ivașcu, *Studiu introductiv* la ITC, *passim* ; **11.** Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor*, STRS, *66—67* ; **12.** Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, Minerva, 1976, *150—163* ; **13.** Mircea Frînculescu, *Cursul de retorică al lui Simeon Marcovici*, RITL, XXVI, 1977, 1.

L. V.

MARIAN, George (1843 — 1900, București), autor dramatic și publicist. În 1864, student în drept la Paris, **M.** se interesa și de literatură. El a făcut demersurile necesare editării volumului lui D. Bolintineanu *Brises d'Orient*, în capitala Franței. A păstrat contactul cu viața literară și după întoarcerea în București, unde și-a desfășurat activitatea de magistrat. **M.** a făcut publicistică literară măruntă. A colaborat la „Revista contimporană" și la ziarele „Pressa", „Traian" și „Românul". Îl interesa mai ales teatrul, de la care aștepta îndreptarea moravurilor sociale prin rîs, „arma cea mai directă și mai pătrunzătoare". Un articol publicat în „Traian" pleda cu vervă pentru consolidarea acestei instituții naționale printr-un repertoriu de actualitate susținut de actori instruiți *(O conversație despre scenă și actori)*. **M.** a scris o comedie de moravuri într-un act, *O răzbunare*, și o dramă, *După despărțenie* (jucată de Teatrul Național, în decembrie 1880), piese moralizatoare, greoaie, cu o tipologie neconvingătoare și schematică și un comic de situații forțat. În „Revista contimporană", **M.** a publicat și cîteva bucăți în proză: *Istoria unei pălării (schiță de moravuri)*, *Căsătoria după despărțenie*, nuvelă dramatizată ulterior, și *Un ceai la d-na „Cutare"*, cozerie a cărei prolixitate l-a determinat pe T. Maiorescu să-l treacă pe **M.** între autorii vizați în *Beția de cuvinte la „Revista contimporană"*. În scurte „dări de seamă" semnala în ziarul „Pressa" apariția unor scrieri ale lui D. Bolintineanu, Gr. H. Grandea și M. Zamphirescu. Într-o încercare de analiză a romanului lui N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, accentul cade mai puțin pe considerațiile de ordin literar, autorul comentînd de fapt tipul tradițional al ciocoiului vechi, completat cu o schiță sarcastică a ciocoiului nou.

— *O conversație despre scenă și actori*, TRA, I, 1869, 59 ; *O iarnă literară*, PSS, IV, 1871, 1 ; *Un ceai la d-na „Cutare"*, RCO, I, 1873, 2 ; *O răzbunare*, RCO, I, 1873, 6 ; *Istoria unei pălării (schiță de moravuri)*, RCO, I, 1873, 9 ; *Căsătoria după despărțenie*, RCO, II, 1874, 9, 10 ; *O conversație asupra vieții intelectuale*, PSS, XI, 1878, 37 ; *„Ciocoii vechi și noi"*, București, Tip. Laboratorilor români, 1879 ; *După despărțenie*, București, Socec, 1884.

— **1.** Maiorescu, *Critice*, I, *248—249* ; **2.** *[Informații biografice și bibliografice]*, DML, I, *126—127* ; **3.** Petre Costinescu, *Cum a apărut la Paris volumul „Brises d'Orient" de Dimitrie Bolintineanu*, RITL, XVI, 1967, 1 ; **4.** Massoff, *Teatr. rom.*, III, *104—105* ; **5.** Dim. Păcurariu, Claude Pichois, *O carte și șapte personaje*, București, Cartea românească, 1976, *58—62, passim*.

S. C.

MARIAN, Simion Florea (1.IX.1847, Ilișești, j. Suceava — 11.IV.1907, Suceava), folclorist și scriitor. Născut într-o modestă familie de țărani, **M.** a cunoscut și a îndrăgit încă de mic lumea satului, mediu de care a rămas apropiat toată viața. Învață în satul natal, apoi la „școala poporală" din Suceava și la gimnaziul din același oraș. În perioada studiilor gimnaziale urmărește cu interes manifestările tradiționale locale și, cucerit de frumusețea lor, hotărăște să le facă cunoscute. Debutul său are loc în revista „Familia", care îi publică, în cîteva numere din 1866—1867, culegerea de folclor *O nuntă la Ilișești*. Tot în această perioadă, adună mai multe cîntece populare (doine și balade) — o parte apar în „Familia" din 1868 — ce vor alcătui volumul de *Poezii poporale din Bucovina. Balade române culese și corese*, apărut la Botoșani, în 1869. Ultimele clase de gimnaziu le urmează la Năsăud și apoi la Beiuș, unde își trece și bacalaureatul. Între timp străbătuse meleagurile transilvănene cu dorința, neîmplinită, de a-l întîlni pe Avram Iancu. În această călătorie a

adunat un apreciabil număr de cîntece populare, în care sînt glorificate faptele de vitejie ale revoluționarului ardelean. După absolvirea gimnaziului, s-a înscris la Facultatea de teologie din Cernăuți, pe care o termină în 1875. În anii studenției, interesul său pentru creația folclorică a crescut. Pe lîngă multiplele materiale risipite în publicațiile vremii, din această perioadă datează și colecția de *Poezii poporale române*, care marchează un moment important în evoluția concepției sale folcloristice. Proaspăt absolvent, **M.** se căsătorește cu Leontina, fiica parohului din Siret, George Piotrovschi, iar după un an este hirotonit, preoțind, pe rînd, în satele Poiana Stampei (județul Suceava) și Voloca-Siret, de unde strînge un bogat material folcloric și etnografic. În 1877, este numit preot în orașul Siret, unde va ajunge, peste doi ani, profesor de religie la „școala poporală", precum și la școala reală inferioară, la care va preda și limba română. În anul 1881, cînd este primit în rîndul membrilor Academiei Române, **M.** avea proiecte folcloristice impresionante. Cu ajutorul material al Academiei, el a reușit să le împlinească în mare măsură. Cea mai bogată activitate o desfășoară în orașul Suceava, unde se stabilește în 1883, mai întîi ca învățător, apoi, începînd cu 1894, ca profesor definitiv la gimnaziu. Aici a activat intens în cadrul mai multor societăți științifice, literare și didactice și a făcut să apară, între 1886—1891, „Revista politică". S-a interesat și de alte laturi ale vieții culturale, lăsînd o serie de lucrări cu caracter istoric și cîteva de literatură veche. A scris și poezii, facile, realizate după modele folclorice, de care se îndepărtează foarte puțin, a prelucrat snoave populare și a încercat, sub înrîurirea lui I. Creangă, genul amintirilor.

În activitatea folcloristică a lui **M.** se disting două etape. La început, în perioada studiilor gimnaziale, este puternic influențat de exemplul lui V. Alecsandri. El culege la întîmplare, manifestă preferințe pentru doine și balade, prelucrează textele culese și creează balade în manieră folclorică. Colecția sa din 1869 reține atenția doar prin cîteva piese a căror autenticitate nu este îndoielnică. Apropierea de cercul folcloristic al lui B. P. Hasdeu delimitează începutul celei de a doua etape a activității sale. Este perioada în care **M.** renunță la intervenția în textele culese și își lărgește simțitor sfera investigațiilor, interesîndu-se de cultura populară în totalitatea ei. Sub raport geografic, culegerile sale nu depășesc încă aria regională. Publică acum balade, snoave și legende (în „Columna lui Traian"), plugușoare și colinde (în „Foaia societății Românismul"), doine, hore, anecdote și păcălituri din Bucovina (în „Convorbiri literare"), datini și credințe (în „Albina Carpaților"), cîntece epice (în „Aurora română"), descîntece și vrăji (în „Trajan"), proverbe, zicători și cimilituri (în „Cărțile săteanului român"), mitologie populară (în „Amicul familiei" ș.a.). Credincios principiilor însușite de la B. P. Hasdeu, **M.** scoate, între 1873—1875, o nouă colecție de poezii populare (balade, doine și hore), în prefața căreia ține să precizeze că a adunat aceste creații așa cum le-a auzit și că le-a publicat în forma lor originală. Cele două volume de balade și doine, în care, pe alocuri, se mai simte intervenția culegătorului, cuprind piese folclorice de o incontestabilă ținută artistică. Notele explicative ce însoțesc unele texte, indicarea localităților de unde au fost culese și, cîteodată, notarea numelui informatorilor, precum și glosarul dialectal conferă caracter științific acestei colecții, care ocupă un loc însemnat în istoria folcloristicii românești. O contribuție notabilă este și volumul de *Tradiții poporane române din Bucovina* (1895). Legendele publicate de **M.** într-o broșură apărută la Sibiu, în 1878, reluate parțial în volumul din 1895, se remarcă prin forma lor autentic populară și se impun prin valoarea artistică și documentară. Tot în această perioadă publică broșura *Răsplata. Povești din Bucovina* (1897), în care basmele culese sînt repovestite, fără talent deosebit, nefăcîndu-se referiri la proveniența lor. După venirea sa la Suceava, **M.** realizează cele mai însemnate lucrări, în mare parte studii, prin care reușește să surprindă cîteva din principalele trăsături ale folclorului și etnografiei românești, înscriindu-și numele printre deschizătorii de drumuri în acest domeniu. Pentru cunoașterea realității folclorice din celelalte provincii locuite de români, **M.** a inițiat și întreținut o intensă corespondență cu un mare număr de învățători, preoți, precum și cu V. Alecsandri, P. Ispirescu, I. Pop-Reteganul, At. M. Marienescu, T. Bălășel ș.a., de la care a primit un sprijin substanțial. De asemenea, folosind metoda indirectă de cercetare, **M.** a difuzat și două chestionare (apeluri), prin revistele ardelene „Familia", „Amicul familiei", „Șezătoarea", „Tribuna", „Luminătoriul" etc. În această etapă a activității sale, **M.** tinde — și în bună parte reușește — să realizeze lucrări de interes național, străduindu-se să cuprindă principalele aspecte ale culturii populare de pe întreg spațiul dacoromân. În acești ani, **M.** se ocupă, aproape exclusiv, de orînduirea și redactarea imensului material folcloric adunat de-a lungul a peste două decenii. Văd acum lumina tiparului colecția *Descîntece poporane române*, prima de acest fel din folcloristica noastră, apoi *Poezii poporale despre Avram Iancu, Satire poporane române* etc. Reușite remarcabile înregistrează **M.** mai ales în domeniul etnografiei. El are meritul de a fi

studiat fenomenul etnografic în interdependența sa firească cu folclorul. Lucrările consacrate de **M.** sărbătorilor și obiceiurilor rituale, ornitologiei și insectelor, lucrări în care abundă legendele, cîntecele, descîntecele, colindele, strigăturile, proverbele, ghicitorile etc., se adresează în egală măsură etnografului și folcloristului. Au rămas în manuscris, neterminate, opere importante : *Botanica populară română* și *Mitologia română*, din care s-au publicat fragmente în „Viața literară și artistică", „Viața românească" și „Șezătoarea", alte două volume din *Sărbătorile la români*, *Junețea la români*, o culegere de *Cîntece ostășești*, alta de *Doine poporale române din Ardeal* etc. Postum, au apărut un volum de *Hore și chiuituri din Bucovina*, unul de basme și altul de legende. Cu unele excepții, lucrările lui sînt însoțite de comentarii. Bun cunoscător al folclorului românesc, **M.** a realizat o operă încă neegalată în literatura noastră de specialitate.

— *Poezii poporale din Bucovina. Balade române culese și corese*, Botoșani, Tip. Adrian, 1869 ; *[Poezii]*, F. VI, 1870, VII, 1871, CL, VIII, 1874, 3, IX, 1876, 10 ; *Poezii poporale române*, I—II, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1873—1875 ; *Tradiții poporale române*, Sibiu, 1878 ; *[Proză]*, AROR, I, 1881, F, XX, 1884 ; *Ornitologia poporană română*, I—II. Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1883 ; *Descîntece poporane române*, Suceava, Tip. Eckhardt, 1886 ; *Nunta la români*, București, Göbl, 1890 ; *Nașterea la români*, București, Göbl, 1892 ; *Înmormîntarea la români*, București, Göbl, 1892 ; *Satire poporane române*, București, Socec, 1893 ; *Vrăji, farmece și desfaceri*, București, Göbl, 1893 ; *Tradiții poporane române din Bucovina*, București, Imprimeria statului, 1895 ; *Răsplata. Povești din Bucovina*, Suceava. Școala română, 1897 ; *Sărbătorile la români*, I—III, București, Göbl, 1898—1901 ; *Poezii poporale despre Avram Iancu*, Suceava, Editura autorului, 1900 ; *Inscripțiuni de manuscripte și cărți vechi din Bucovina*, partea I, Suceava, 1900 ; *Portretul lui Miron Costin, marele logofăt și cronicar al Moldovei*, București, Göbl, 1900 ; *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, București, Göbl, 1903 ; *Legendele Maicii Domnului*, București, Göbl, 1904 ; *Hore și chiuituri din Bucovina*, București, Socec, 1910 ; *Păsările noastre și legendele lor*, București, Müller ; *Legendele ciocîrliei*, București, Cartea românească, 1923 ; *Legendele rîndunicii*, București, Cartea românească, 1923 ; *Legendele păsărilor*, îngr. Mihai Cărăușu și Orest Tofan, Iași, Junimea, 1975 ; *Basme din Țara de Sus*, îngr. Mihai Cărăușu și Paul Leu, Iași, Junimea, 1975.

— 1. Iorga, *Oameni*, I, *196—200* ; 2. Chendi, *Foiletoane*, *33—38* ; 3. Liviu Marian, *Simeon Florea Marian*, JML, IV, 1907, 6—7 ; 4. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *128—133* ; 5. O. Bîrlea, *Cincizeci de ani de la moartea lui S. Fl. Marian*, REF, II, 1957, 3 ; 6. M. Boca, *S. Fl. Marian*, MM, XXXIII, 1957, 3—4 ; 7. N. Jula, *Lucrări inedite ale lui S. Fl. Marian*, REF, III. 1958. 3 ; 8. A. Fochi și N. Al. Mironescu, *Contribuții la cunoașterea vieții și operei lui S. Fl. Marian*, REF, V, 1960, 1—2 ; 9. Chițimia, *Folcloriști*, *159—191* ; 10. Florica Cărăușu și Silviu Cărăușu, *Elemente de etnozoologie în opera folcloristului Simeon Florea Marian*, în *Lucrări științifice*, II, Galați, 1968, *231—237* ; 11. Vrabie, *Folcloristica*, *209—215* ; 12. Vartolomei Constantinescu, *Simion Florea Marian*, MA, XVII, 1972, 9—10 ; 13. *Ist. lit.*, III, *835—846* ; 14. Bîrlea, *Ist. folc.*, *232—244* ; 15. Mihai Cărăușu, *Simeon Florea Marian — schiță biografică*, în *Suceava. Anuarul Muzeului județean*, IV, Suceava, 1977, *191—203* ; 16. Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *74—82* ; 17. Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf*, Cluj-Napoca, 1978 (teză de doctorat dactilografiată).

I. C.

MARIENESCU, Atanasie Marian (20.III.1830, Lipova — 20.I.1915, Sibiu), folclorist și scriitor. Fiu al comerciantului Ion Mărian, **M.** a făcut primele clase în Lipova, după care a urmat gimnaziul la Arad, Timișoara și Pesta. A început dreptul la Pesta, dar l-a terminat la Viena. În scurt timp a devenit și doctor în drept. Este numit vicenotar al județului Caraș, apoi asesor la Tribunalul din Lugoj, de unde se mută mai întîi la Oravița și, în 1876, la Timișoara. Din 1880 funcționează ca judecător supleant la Tribunalul suprem din Budapesta, pînă în 1885, cînd este transferat la Oradea. După pensionare, la 1900, se stabilește la Sibiu. În 1877 fusese ales membru corespondent al Societății Academice Române și, în 1881, membru activ al secției istorice. **M.** a fost un cărturar cu preocupări multilaterale, manifestîndu-se ca istoric, filolog, scriitor, dar, mai ales, ca folclorist și etnograf. Lucrările sale istorice și filologice au fost însuflețite de ideea latinității limbii și poporului român. Prin colaborările foarte numeroase la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Telegraful român", „Amicul școalei", „Concordia", „Aurora română" (Pesta), „Albina", „Transilvania", „Familia" ș.a., el a dobîndit o largă audiență printre contemporani. A scris despre cucerirea Daciei de către romani, despre Aurelian și retragerea romanilor, despre formarea limbii române, despre români în timpul migrației hunilor. După un manual de istorie alcătuit de el s-a predat vreo cincisprezece ani în Transilvania și Banat.

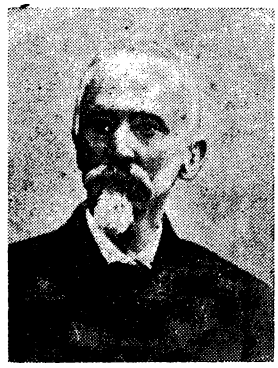

Poeziile lui **M.**, răspîndite în periodice, au, majoritatea, subiecte istorice, glorificînd pe strămoși, militînd pentru emancipare națională. Sînt scrise însă într-o limbă greoaie, înțesată de latinisme. Cîteva încercări în proză, fade evocări istorice, și piesa de inspirație folclorică *Pețitorii* — semnată A. L. Ipan — sînt tot atîtea eșecuri literare.

Folclorul a constituit pentru **M.**, în primul rînd, un domeniu ce îi oferea argumente pentru susținerea crezului său național. Astfel se explică interesul inegal față de speciile folclorice, dintre care doina a fost complet ignorată. În spiritul Școlii ardelene, el luptă pentru stîrpirea superstițiilor și practicilor magice, dar nu înainte de a le consemna, recunoscînd valoarea documentară a vrăjilor și farmecelor. **M.** continua principiile „Daciei literare", potrivit cărora o literatură națională trebuie să se inspire din tradiția populară. Primul apel pentru a i se trimite material folcloric îl lansează în 1857 *(Ceva de luare aminte)*, cerînd culegătorilor să noteze textele exact, să indice provincia, numele informatorului și al culegătorului. Revine cu alte numeroase apeluri către intelectualii rurali și către personalități ca Andrei Șaguna și Iosif Vulcan. În domeniul metodologiei, **M.** are meritele unui deschizător de drumuri, fiind primul care s-a preocupat consecvent de informatori, de diferențierea lor în funcție de talent, și totodată primul care a scris o biografie de informator. În unul din apeluri formulează și un mic chestionar pentru culegerea obiceiurilor. Pe baza materialului cules, **M.**, înrîurit de unele teorii folcloristice eronate, cerea să se facă „reconstituirea", din mai multe variante, a unui prototip, considerînd că forma primară perfectă s-a degradat cu timpul. Aceasta este metoda la care a recurs și în alcătuirea epopeii *Novăceștii*, a cărei publicare i-a fost însă refuzată de Academie. Din materialele primite, publică, în 1859, două broșuri, una cu balade și alta cu colinde, care sînt primele colecții de folclor tipărite în Transilvania. În prefața primei culegeri încearcă o periodizare a literaturii populare în funcție de evoluția istorică (balada, de pildă, ar data din Antichitate), constată unitatea culturală a românilor, identificînd motive comune tuturor provinciilor. Colindele, primele tipărite la noi, sînt considerate tot de origine romană și **M.** le clasifică în religioase și lumești, distingîndu-le de cîntecele de stea. **M.** a cules și

multe informații despre datini, pe care le-a publicat în „Familia" și în volumul *Cultul păgîn și creștin*. Atît datinile cît și basmele, publicate cu comentarii sub titlul *Descoperiri mari în povestele (basmele) românilor* în „Albina" (1871—1874), sînt interpretate în sensul stabilirii a cît mai multe corespondențe între mitologia română și cea romană. Tot pentru afirmarea specificului național, **M.** a preconizat ideea înființării unui muzeu al portului popular românesc. Prin colaborările sale la revistele din Ungaria, cu texte, studii și recenzii la lucrările de folclor românesc, el a făcut cunoscut stadiul cercetărilor de la noi în domeniul folclorului. În ciuda faptului că **M.** a „cores" textele folclorice, culegerile sale sînt însemnate atît pentru rolul lor istoric, cît și pentru valoarea unor piese care n-au mai fost atestate ulterior (baladele *Vizercan și porumbul*, *Ștefan Vodă și Vlădica Ion*, *Ileana din Ardeal*, unele din ciclul Novăceștilor, colindele *Soarele și porumbii*, *Mireasa*, *Dorul murgului*).

— *Raport în interesul poeziei poporale*, FMIL, XXII, 1859, 5, 6 ; *Poezia poporală. Balade culese și corese*, vol. I, Pesta, Tip. Herz, 1859, vol. II. Viena, Tip. Mechitaristi, 1867 ; *Poezia poporală. Colinde culese și corese*, Pesta, Tip. Herz, 1859 ; *Petru Rareș, principele Moldaviei*, Sibiu, Tip. Filtsch, 1862 ; *Ziua ajunului de Crăciun*, ARO, I, 1863, 12 ; *Schițe istorice despre poezia populară și cîntăreții poporali la maghiari, germani și, în parte, la francezi*, F, II, 1866, 35—37 ; *Detoriințele noastre*, Viena, Tip. Mechitaristi, 1868 ; *Epistolă deschisă către d-nii protopopi, preoți, profesori, învățători și către literații români*, Pesta, Tip. Bartalits, 1870 ; *Doi feți cotofeți sau Doi copii cu părul de aur*, Pesta, Tip. Bartalits, 1871 ; *Descoperiri mari în povestele (basmele) românilor*, AL, VI, 1871, 16, 17, 48, VII, 1872, 51—55, 98, 99, VIII, 1873, 1, 2, 93, 94, IX, 1874, 10—13 ; *Arghir și Ileana Cosînzeana*, Pesta, Tip. Bartalits, 1872 ; *De însemnătatea datinelor poporale pentru literatura dramatică*, F, IX, 1873, 19—22 ; *Saturnalia și Pizereii*, F, X, 1874, 38, 39 ; *Steaua Magilor sau Cîntece la Nașterea Domnului Isus Cristos*, Biserica Albă, Tip. Wunder, 1875 ; *Traianida și Negriada*, LUMN, I, 1880, 7—16 ; *Răspuns d-lui Aron Densușianu la articolul „Aventuri literare"*, F, XVII, 1881, 21—24 ; *Viața și operele lui Petru Maior*, București, Tip. Academiei, 1883 ; *Cultul păgîn și creștin*, t. I : *Sărbătorile și datinile romane vechi*, București, Tip. Academiei, 1884 ; *Novăceștii. Cinci ani înaintea Academiei Române*, Timișoara, Tip. Diecezană, 1886 ; *La poezia poporală*, LUMN, X, 1889, 15 ; *Muzeu pentru îmbrăcămintele românești*, F, XXVII, 1891, 30 ; *Mătcălăul sau Înfărtățiа și însurățiа*, F, XXX, 1894, 11 ; *Vers de joc copilăresc în comitatul Haidu*, F, XXXIV, 1898, 5 ; *Intru memoria lui George Barițiu*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1904 ; *Peținorii*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1905 ; *Sara, Miază-Noapte și Zorile*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1908 ; *Negru Vodă și epoca lui*, București, Tip. Academiei, 1909 ; *Țara Severinului sau Oltenia*, București, Göbl, 1910 ; *Novăceștii*, îngr. Eugen Blăjan, București, Minerva, 1970 ; *Poezii populare din Transilvania*, îngr. Eugen Blăjan, pref. Ovidiu Bîrlea, București, Minerva, 1971.

— 1. *At. M. Marienescu*, F, III, 1867, 38 ; 2. A. Pumnul, *Atanasie Marienescu*, LPTR, IV, partea II, *253* ; 3. Pop, *Conspect*, II, *183—184* ; 4. A. Densușianu, *Cercetări*, *166—218* ; 5. Lupaș, *Luptători*, *70—83* ; 6. Traian Topliceanu, *Dr. Atanasie Marian Marienescu (1830—1914)*, ANB, III. 1930, 3 ; 7. Suciu, *Lit. băn.*, *100—109* ; 8. Breazu, *Studii*, I. *47—51* ; 9. Ovidiu Bîrlea. *Atanasie Marienescu folclorist*, AUT, științe filologice, t. I, 1963 ; 10. Muslea, *Cercetări*, I, *145—156* ; 11. Vrabie. *Folcloristica*, *118—126* ; 12. I. D. Suciu. *At. M. Marienescu, „Poezii populare din Transilvania"*. REF, XVIII. 1973, 2 ; 13. *Ist. lit.*, III. *821—822* ; 14. Bîrlea, *Ist. folc.*, *134—154* ; 15. Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *66—73*.

L. C.

MARINESCU-MARION, Dumitru (27.V.1860, București — 1.V.1909, București), ziarist și scriitor. După absolvirea liceului, **M.-M.** își începe activitatea în gazetărie, îndeplinind funcția de corector la „Binele public", apoi la „România" și „Lupta". În 1884, el înființează revista „Zorile" și este redactor principal la „Ciulinul". Din același an. **M.-M.** începe să lucreze în redacția ziarului „Universul" unde desfășoară o activitate publicistică deosebit de intensă. Împreună cu Dem. Rocco, el a înființat și ziarul umoristic „Foarfeca" (1888), al cărui secretar de redacție a fost.

După ce debutează cu versuri la „Portofoliul român" (1881), **M.-M.**, care a semnat, în afară de Marion, cu numeroase pseudonime (dintre care cele mai frecvente sînt : Craumois d'Aurenzio, D. Drosse, Dumitru Cîmpulungeanu, Ion Mîndru, Marino Marinelli, Mitică, Mitică Egrasie, Miticuță, Moș Glumici, Nicodem, Nitză Delamilcov, Orion, Rion), mai colaborează la „Literatorul" (1882), „Revista literară" (1887), „Fîntîna Blanduziei" (1889), **„Curierul român"** (1889), „Independentul" (1894), „Familia" (1894, 1895), „Amicul copiilor" (1894), „Gazeta Transilvaniei" (1898), „Calendarul poporului român" (1906) ș.a. Colaborările la publicațiile al căror redactor a fost sînt extrem de numeroase, atît în versuri cît și în proză. În „Ciulinul", **M.-M.** publică satire violente ce vizau guvernarea liberală, ilustrativă fiind „epopeea" *Bratianida*. Susținuta colaborare la „Universul" și, mai cu seamă, la suplimentele literar-distractive ale acestui ziar — „Universul literar", „Universul ilustrat" și „Veselia" — se prezintă, de obicei, sub forma unor rubrici fixe : *Cronica*, *Viața la mahala*, *Viața veselă*, *Viața la băi*, *Carnetul meu*, *Povești vesele*, *Povești triste*, *Povești de iarnă*, *Povești de primăvară*, *Cronica săptămînei*, *O canționetă pe săptămînă*, *Tribunale*, *Curier judiciar*. În cadrul, dar și în afara acestor rubrici, **M.-M.** publică versuri, schițe, povestiri, articole. Unele cronici rimate (la care se mai adaugă numeroase proze scurte) cuprind critici politice acide, evocă tristeți cenușii de mahala, provocate de sărăcie, de nedreptate, de lipsa unui orizont. Dincolo de tratarea facilă, conținutul are o anume gravitate, iar hazul este, cîteodată, o disimulare a amărăciunii și a insatisfacției. Cele mai multe din povestirile sale își trag substanța din viața mahalalei bucureștene. Există însă și istorioare melodramatice, din alte medii, în care se vede o mai mare străduință de a face literatură. Totuși, uniformizarea și potrivirea artificială a situațiilor diminuează mult valoarea lor artistică. Pentru a scrie (aproape singur, sub cele mai diverse pseudonime) revista „Veselia", prolificul autor pătrunde într-o realitate pitorească, de bîlci, unde se rîde fără răutate, iar dramele pasionale se consumă, într-un patetism ridicol, pe străzi și la baluri. După ce publică facila „comedie-farsă" *Talmeș-balmeș* (1885), **M.-M.** reunește un număr de proze mai întinse în volumul *Viața la mahala. D-avalma* (1893). Prezentat pentru premiul „Năsturel Herescu", volumul a fost respins și criticat pentru superficialitate, monotonie și pentru excesiva „schimonosire" a cuvintelor. Totuși, aceste povestiri sînt mai elaborate, cu o oarecare tehnică a efectului și conțin unele realizări tipologice. Volumul de versuri umoristice *Cartea soacrelor* este o înșiruire uniformă de conflicte între ginere (sau noră) și soacră, rezolvate prin procedee stereotipe. O trăsătură constantă a celor mai multe dintre producțiile sale este folosirea unui limbaj pestriț de mahala. Lui **M.-M.** i se mai atribuie romanul *Pustnicul Carpaților* și comedia *Taman la pont*, jucată cu succes de multe teatre din țară. Alături de I. Moșoi, el semnează libretul operetei *Panglicarii* (1903). Înzestrat cu talent, dar scriind

în grabă, pentru o categorie de cititori cu pretenții și gusturi rudimentare, **M.-M.**, „poetul soacrelor", și-a făurit o notorietate care nu i-a supraviețuit.

— *[Versuri și proză]*, PR, I, 1881, 8, I, 1882, 11, L, III, 1882, 11—12, CNL, II, 1884 — III, 1885, RELI, VIII, 1887, 8, 9—12, U, V, 1888, 203, VII, 1890, 4 — XXVI, 1909, 100, UVR, I, 1888, 5 — XXVII, 1909, 15, FB, II, 1889, 1, 6, 7, 8, 12, CRR, IV, 1889, 4, 5, 10, UVRI, I, 1892, 2 — V, 1896, 51, VE, II, 1892, 65—XVII, 1909, 15, IND, IV, 1894, 45, 46, 47, 49, F, XXX, 1894, 1, 2, 5, 6, 11, 22, 43, 49, XXXI, 1895, 41, 44, ACO, III, 1894, 12, GT, LXI, 1898, 169, CLPR, IV, 1906, *77* ; *Talmeș-balmeș*, București, 1885 ; *Viața la mahala. D-avalma*, București, Tip. Universul, 1893 ; ed. 2, 1899 ; *Cartea soacrelor*, București, Tip. Göbl ; *Panglicarii* (în colaborare cu I. Moșoi), București, Tip. Cucu, 1903.

— 1. Haviz, *[Despre „Viața la mahala"]*, LGL, I, 1893, 6 ; 2. Kary, *Marion*, NAȚ, V, 1894, 24 ; 3. C. B. Stamatin-Nazone, *Profiluri (Gazetarii noștri)*, București, Tip. Românul, 1894, *59—60* ; 4. Fotograf, *Marion*, SOR, I, 1897, 32 ; 5. Al. Antemireanu, *Marion : „Viața la mahala"*, E, V, 1899, 1245 ; 6. I. C. Negruzzi, *Marion, „D-avalma. Viața la mahala"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; 7. *Anuarul general al presei române*, București, Tip. Munca, 1906, *82* ; 8. *Moartea lui Marion*, U, XXVII, 1909, 118 ; 9. *Înmormîntarea lui Marion*, U, XXVII, 1909, 120 ; 10. G. Caliga, *Marion s-a dus !...*, MIN, I, 1909, 136 ; 11. *Moartea lui Marion*, MIN, I, 1909, 137 ; 12. *Știri*, LU, VIII, 1909, 11 ; 13. G. Caliga, *Almanahul dicționar al presei din România*, București, 1926, *94—95* ; 14. Predescu, *Enciclop.*, *528* ; 15. Cosco, *Bunica*, *293—297* ; 16. Straje, *Dicț. pseud.*, *424*.

C. T.

MATEI al Mirelor (c. 1550, Pogoniani, Grecia — 1624, Tîrgoviște), cronicar. Despre **M.** se cunosc puține date biografice. Și-a format cultura teologică și istorică la Constantinopol, unde a și deținut funcția de protosinghel la Patriarhie. Între 1595—1597 are o misiune religioasă la Moscova, apoi, în 1600, la Lvov. Cu acest prilej învață slavona, din care va și traduce. Ca răsplată a îndeplinirii misiunilor, în 1600 e ridicat la rangul de arhimandrit al Patriarhiei constantinopolitane. Probabil din cauza stăpînirii turcești, vine în Țara Românească la o dată între 1603—1605. Domnitorul Radu Șerban îl numește egumen al mănăstirii Dealu, iar în 1605 i se conferă titlul onorific de mitropolit al Mirelor. Diferite documente precum și scrierile sale atestă participarea activă la viața publică, învățatul egumen, minte lucidă și dreaptă, bucurîndu-se de o mare apreciere din partea domnitorilor.

M. a scris numai în limba greacă, limbă de circulație în mediile culte din țările române în acea vreme și scrierile sale nu au rămas necunoscute. *Viața și petrecerea cuvioasei maicii noastre Parascheva cea nouă din Epivates* este o scriere hagiografică, avînd ca model opera cu același nume a patriarhului Eftimie de Tîrnovo. O primă referință asupra întîmplărilor sîngeroase din timpul domniei lui Radu Șerban o face în prefața la *Slujbă pentru Grigorie cel Mare Decapolitul*. Mai tîrziu, amplifică și întregește această relatare, tot în proză. Între 1616—1618, compune o scriere parenetică în versuri, după modelul **Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (pe care s-a presupus că le-ar fi tradus în greceşte), *Sfaturi către Alexandru Iliaș*, în care, pe lîngă sfaturi îndrăznețe, face o critică aspră stării sociale a țării, arătînd și cauzele răului. După 1618 versifică povestirea despre evenimentele din Țara Românească din perioada 1602—1618: *Istoria celor petrecute în Țara Românească. Începînd de la Șerban Voievod pînă la Gavriil Voievod*. Împreună cu poemul despre Mihai Viteazul al lui Stavrinos, *Istoria...* este tipărită de mai multe ori la Veneția în cursul secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea. Se pare că a fost tradusă destul de devreme în românește, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, și a fost folosită în compilațiile de cronici muntenești, direct sau indirect, de diferiți autori. Despre cei patru domni ai acestei perioade, **M.** vorbește pe același ton înalt al panegiricului. Între alte evenimente, sînt descrise luptele lui Radu Șerban cu voievodul Ardealului, lupte defavorabile ambelor părți, prilej pentru autor să înfiereze războiul. Este inserat și un capitol de istorie moldovenească, din timpul lui Ștefan Tomșa. De asemenea, sînt redate în această cronică întîmplările sîngeroase provocate de o răscoală împotriva grecilor, sub domnia lui Alexandru Iliaș. Tradusă, prescurtată sau adăugită, *Istoria...* a fost inclusă în principalele cronici ale Țării Românești, fiind unica sursă internă pentru perioada respectivă. Astfel ea se constituie, în mod indirect, într-un capitol de sine stătător al istoriografiei românești. Informațiile de martor ocular ale lui **M.** au o mare valoare istorică. Totodată, spiritul său lucid, grandiloc vența retorică (atestîndu-i și cultura) dezvăluie în această operă cu o puternică tentă moralizatoare și intenții literare. Veridicitatea și dramatismul relatărilor explică ecoul cronicii în istoriografia noastră. Ea a fost folosită de cronicarii succedenți sau a servit ca izvor de inspirație unor scriitori de mai tîrziu.

— *Istoria celor petrecute în Țara Românească. Începînd de la Șerban Voievod pînă la Gavriil Voievod*, TMI, I, *327—352* ; *Aici scriem oarecare sfaturi ce am dat prea luminatului domn Ion Alexandru, cînd se afla în scaunul domnesc*, TMI, I, *353—384* ; *Slujbă pentru Grigorie cel Mare Decapolitul*, în N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XX, 1897—1898 ; *Povestirea pe scurt despre neașteptata cădere din domnie a lui Șerban-vodă, dzis și Radu, și despre venirea în Țara Românească a lui Radu-voievod fiul lui Mihnea*, în N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; *[Istoria celor întîmplate în Țara Românească]* (publ. Dan Simonescu), RSE, IV, 1966, 1—2 ; *Istoria celor săvîrșite în Ungrovlahia începînd de la Șerban Voievod*, LRV, II, *234—249*.

— 1. N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 2. M. T. Berza, *Matei al Mirelor și cronica cantacuzinească*, CI, IV, 1928, 2 ; 3. Vasile Grecu, *Prima ediție a lui Stavrinos și Matei al Mirelor*, CC, X, 1936—1939, *544—547* ; 4. D. Russo, *Studii*, I, *157—179* ; 5. Iulian Ștefănescu, *Opere istorice*, București, Tip. Națională, 1942, *47—75* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *93—95* ; 7. *Ist. lit.*, I, *329—332*, *336* ; 8. Dan Simonescu, *Le chroniquer Mathieu de Myre et une traduction ignorée de son „Histoire"*, RSE, IV, 1966, 1—2 ; 9. Zamfirescu, *Studii*, *184—204* ; 10. *Matei al Mirelor*, LRV, II, *226—233* ; 11. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *124—126*.

C. T.

MAVRODOLLU, G. (mijlocul sec. XIX), autor dramatic. Din tagma autorilor dramatici mărunți din epoca Unirii face parte și **M.**, așezat de Eminescu (în articolul *Repertoriul nostru teatral*, 1870) în același rînd cu I. Dumitrescu-Movileanu, Șt. Mihăileanu, Al. Lăzărescu, C. Halepliu, E. Carada — categorisire într-un fel nedreaptă, întrucît față de Șt. Mihăileanu sau C. Halepliu **M.** are un oarecare ascendent. El scrie „drame istorice" *(Vlad-Țepeș, Castelul brîncovenesc)* sau piese, desigur traduceri, cu subiect străin, italian de pildă. În *Meriana* (1851), după Anicet-Bourgeois și M. Masson, acțiunea se desfășoară în ambianța sumbră și misterioasă, apăsătoare, a unei Veneții în care mișună „bravii", gata oricînd să săvîrșească o crimă pentru a răzbuna onoarea vreunui senior. O astfel de „vendetă" pune la cale și sîngerosul Giacomo Tiepolo (care amintește de Angelo, tiranul Padovei, din drama lui V. Hugo), urzind un plan căruia îi vor cădea victimă Don Gusman, un aventurier cu suflet nobil, și eroina însăși, Meriana. Meșteșugul teatral nu-i era străin lui **M.**, care are o oarecare iscusință în combinarea efectelor tari, senzaționale, întreținînd interesul asupra unei intrigi altminteri prolixă. Este și cazul „dramei istorice" *Vlad-Țepeș*, dedicată lui C. D. Aricescu. Domnitorul apare aici ca un scelerat, cu un rictus sata-

nic întipărit pe chip, excitat de sînge, de priveliştea crimelor pe care le concepe cu un fel de perversiune monstruoasă. Ura lui o revarsă asupra boierimii, pe care o acuză de trădare şi făţărnicie. Vlad socoteşte că „o aristocraţie" ridicată din popor ar fi o unealtă mai sigură pentru scopurile sale. Ca un alt Alexandru Lăpuşneanu, el întinde o cursă boierilor, amăgindu-i cu promisiuni de împăcare. Pentru moment, planurile tiranului sînt zădărnicite de mişcarea unor conjuraţi în frunte cu Dan, a cărui familie e într-o veche rivalitate cu aceea a lui Vlad. Conspiraţia nu reuşeşte pînă la urmă. Dan e omorît, doamna Ana, soţia domnitorului, se stinge şi ea, lăsînd nemîngîiat, în „maiestatea durerii" lui, pe proscrisul Radu, fiul lui Dan. În lupta cu turcii, Vlad, îndrăzneţ, însufleţit de o „scînteie de patriotism", e învins şi se refugiază în Transilvania, unde Matei Corvin îl aruncă în temniţă. În final, Radu e cel care pleacă să înfrunte armiile otomane. Piesa e obositoare, cu nesfîrşite monologuri şi explicaţii, uzînd de tot arsenalul curent — coincidenţe, dezvăluiri senzaţionale, apariţii misterioase, taine, presimţiri fatale, exaltări şi lamentaţii. Dar figura lui Vlad, demonic, autoritar sau, dimpotrivă, cuprins de căinţă în nopţile lui de veghe, are oarecare contur. Efectele scenice par astăzi artificioase, dar ele puteau crea atunci o anumită tensiune. Dincolo de anacronismele ţipătoare, de stridenţele sau improprietăţile de limbaj, se distinge în partitura lui Vlad o replică tăioasă, energică. Oricum, piesele lui **M.** sînt calchiate, cînd nu traduse, după modele străine. În 1886, G. G. Mavrodollu, fiul autorului dramatic, îi tipărea poema lirică în două cînturi *Dargo*, tălmăcită după Ossian.

— *Vlad-Ţepeş*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1859 ; *Castelul brîncovenesc*, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1887. — **Tr.** : Anicet-Bourgeois şi M. Masson, *Meriana*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1851 ; Ossian, *Dargo*, îngr. G. G. Mavrodollu, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1886.

F. F.

MAZILIREA LUI ALEXANDRU MORUZI DIN DOMNIA ŢĂRII ROMÂNEŞTI, povestire istorică în versuri de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Mazilirea din domnia Ţării Româneşti, în august 1796, a fanariotului Alexandru Moruzi devine prilej de versificare pentru un anonim, căruia i se mai atribuie : **Istoria Ţării Rumâneşti dă la leat 1769, Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi başa Ahmet, cu ferman de la Poartă* (versiune redactată în Ţara Românească), **Fuga fiilor lui Alexandru Ipsilanti, *Cronica anonimă despre domnia lui Mavrogheni* şi **Istoria voievodului Hangerli* (versiunea munteană) ⟨3⟩. Ocupat cu sfinţirea unei mănăstiri pe care o ctitorea, domnul primeşte firmanul pe neaşteptate, noaptea, în timpul ospăţului la care participă clerul, boierimea şi negustorii capitalei. Odată cu vestea pecetluirii cămărilor domneşti şi a numirii noului domn, Alexandru Ipsilanti, Moruzi înfruntă răceala subită a celor ce-l înconjoară. Autorul găseşte acum momentul potrivit pentru a-l deplînge şi a medita asupra capriciilor norocului. Versurile, dezordonate în ritm şi măsură, lipsite de orice intenţie expresivă, aduc, faţă de alte surse documentare, cîteva detalii în plus în raport cu evenimentul consemnat.

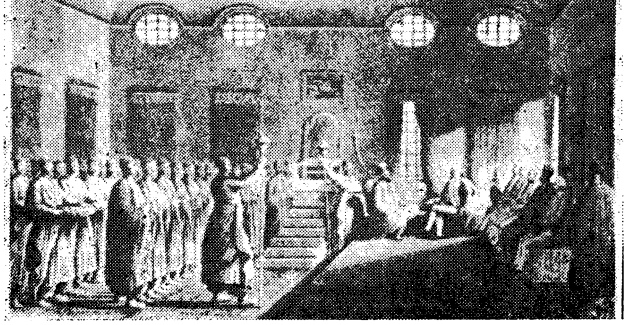

Alexandru Moruzi primind la curtea sa din Bucureşti pe ambasadorul englez la Constantinopol (desen)

— *Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Ţării Româneşti*, CPV, *300—302.*

— 1. Emil Turdeanu, *Contribuţiuni la studiul cronicilor rimate*, CEL, II, 1936, *39—41* ; 2. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul*, *200* ; 3. N. A. Ursu, *Noi contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, LR, XV, 1966, 2 ; 4. Dan Simonescu, *Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Ţării Româneşti (20 august 1796)*, CPV, *299—300* ; 5. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, Cartea românească, 1977, *60—66.*

R. Ş.

MĂZĂREANU, Vartolomei (c. 1720 — c. 1790), cărturar, traducător. Atît bunicul cît şi tatăl — Ghenadie — au fost clerici. **M.** intră de copil la mănăstirea Putna. Distingîndu-se în activitatea religioasă şi cărturărească, **M.** primeşte în 1755 rangul de arhimandrit. În 1757 este ales egumen al Putnei, apoi pleacă într-o călătorie la Kiev, de unde va aduce odoare şi cărţi bisericeşti. El traduce scrieri religioase şi întocmeşte documentaţii istorice şi administrative. În 1769, pe cînd era egumen la Solca, a fost ales membru al unei solii moldovene la Curtea petersburgheză. Călătoria va fi fructuoasă, **M.** consemnîndu-şi impresiile într-un jurnal. Între 1774—1776, vizitează şcolile mănăstireşti din nordul Moldovei, apoi se stabileşte la Putna, unde întemeiază o şcoală cu două trepte pentru viitorii preoţi. Un document de la 1778 îl atestă membru al Academiei teologice din Kiev şi „îndreptător" (inspector) al şcolilor din Moldova.

Ca şi în cazul altor clerici cărturari, opera lui **M.** este alcătuită în cea mai mare parte din traduceri, dintre care unele sînt laice. *Apoftegmata* şi *Ithica ieropolitica*, de exemplu, sînt culegeri de maxime şi învăţături morale. Sînt menţionate apoi tălmăcirea *Esopiei* din ruseşte şi greceşte, a unor culegeri, de sentinţe probabil, numite *Învăţătură dulce sau Livada înflorită*, *Crinii ţarinei* ⟨6⟩ şi a unei scrieri geografice. Cea mai bogată activitate, însă, o desfăşoară pentru tălmăcirea cărţilor de ritual în românește. Dintre numeroasele titluri de traduceri, cîteva depăşesc cadrul strict religios. Astfel, *Patimile sfîntului mucenic Procopie* (1779) ⟨9, 10⟩, *Viaţa precuviosului părintelui nostru Macarii Eghiptianul* (1778), *Pătimire* şi *Minunile sfîntului şi marelui mucinic Gheorghie* (1779) se înscriu circuitului amplu al hagiografiilor, abundente în literatura noastră veche. În domeniul istoric, pe lîngă traducerea unui cronograf din ruseşte, **M.** cercetează, copiază şi completează cronicile moldoveneşti. Alcătuind *Condica mănăstirii Solca* (1771), adaugă în final *Arătare pentru Ştefan Tomşe Voevodă, Domnul ţării Moldovii, ctitorul sfintei mănăstiri Solcăi*, o prelucrare în sens hagiografic a unor date istorice cunoscute. Impresia de sanctificare a lui Tomşa e dată şi de „cuvîntul de umilinţă" din final, plin de jale pentru cei morţi. *Condica mănăstirii Voroneţul* (1775) cuprinde şi *Domnia lui Ştefan Voevoda cel Viteaz, ctitorul sf. mănăstiri Voroneţului şi a altor multe mănăstiri şi*

beserici, text de strictă informaţie. Mai este menţionată şi o compilaţie amplă după cronicarii moldoveni, dar care nu s-a păstrat. În timpul călătoriei la Petersburg, **M.** a scris cîteva însemnări în care, pe lîngă înşirarea strictă a momentelor călătoriei, sînt şi pasaje descriptive care consemnează mirarea naivă în faţa minunilor strălucitoare ale capitalei imperiale. I s-au atribuit, eronat, un panegiric al lui Ştefan cel Mare şi pamfletul **Cuvînt a unui ţăran către boieri*. **M.** este o marcantă figură a culturii române din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea prin preocupările sale istorice, morale şi didactice, dar, mai cu seamă, prin exersarea amplă a limbii române scrise, prin lărgirea sferei ei lexicale şi expresive.

— *Călătoria la Petersburg de p. p. Vartolomei şi Benedict* (publ. **M. Kogălniceanu**), **ARR**, I, 1841, *335—360* ; *Condica mănăstirii Voroneţul* (publ. S. Fl. Marian), Suceava, Tip. Societăţii bucovinene, 1900 ; *Condica mănăstirii Solca* (publ. S. Fl. Marian), Suceava, Tip. Societăţii bucovinene, 1902 ; *Domnia lui Ştefan cel Mare şi cea a lui Ştefan Tomşa* (publ. S. Fl. Marian), Suceava, Tip. Societăţii bucovinene, 1904. **Ms. :** *Istorie pentru sf[i]nta m[ă]n[ăs]tire Putna* (1761), B.A.R., ms. 496, f. *28—36*. — **Tr. :** [Autori neidentificaţi], *Cuvînt pentru răbdare, Epistolie către Evagoras. Pentru cinste. Traducere dintr-o scriere geografică tipărită în Rosia la anul 1770. Pentru Moldova* (publ. M. Kogălniceanu), **ARR**, I, 1841, *140—171, 327—334*. **Ms. :** *Apoftegmata* (1755), B.C.U., ms. V — 1, VI — 28 ; *Ithica ieropolitica* (1764), B.A.R., ms. 67 ; *Letopiseţi* (1766), B.A.R., ms. 758 ; *[Leastviţa lui Ioan Scărarul]* (1766), B.A.R., ms. 2959 ; *Leatopiseţ* (1767), B.A.R., ms. 4241 ; *Orînduiala chipului celui mare ingeresc* (1768), B.A.R., ms. 496, f. *2—26* ; *Panahidnic* (1769), B.A.R., ms. 2356 ; *[Azbucoavnă]* (1775), B.A.R., ms. 6044 ; *Cuvînt pentru moarte* (1778), B.A.R., ms. 297, f. *56—71* ; *Viaţa pre cuviosului părintelui nostru Macarii Eghiptianul* (1778), B.A.R., ms. 155, f. *14—65* ; *Pătimire Sf[in]tului slăvitului marelui mucenic Gheorghii şi Minunile sfăntului şi marelui m[u]cin[i]c Gheorghie* (1779), B.A.R., ms. 297, f. *1—41*.

— 1. V. A. Urechia, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanul (1720—1780)*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1889 ; 2. Urechia, *Ist. şc.*, I, *41—42* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *440—453* ; 4. Iorga, *Ist. bis.*, II, *163—166* ; 5. Ovid Densusianu, *O falsificare literară — „Panegiricul lui Ştefan cel Mare"*, VAN, V, 1909, 13—14 ; 6. Dimitrie Dan, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu*, Bucureşti, Socec, 1911 ; 7. Puşcariu, *Ist. lit.*, *186—188* ; 8. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *263—265* ; 9. Simeon Reli, *Un manuscris inedit al lui Vartolomei Măzăreanu*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1939 ; 10. Ioan Zugrav. *Slujba şi patimile sfîntului mare mucenic Procopie*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1940 ; 11. Haneş, *Ist. lit.*, *77—78* ; 12. I. Minea, *Despre Vartolomei Măzăreanu*, MM, XVII, 1941, 9—11 ; 13. Sc. Porcescu, *Un manuscris al arhimandritului cărturar Vartolomeu Măzăreanu în biblioteca mănăstirii Secu*, MM, XXXVII, 1961, 7—8 ; 14. Piru *Ist. lit.*, II, *158—159* ; 15. Epifanie Cozărescu, *Arhimandritul Vartolomei Putneanul. Contribuţie la elucidarea unei vechi confuzii*, MM, XXXVIII, 1962, 3—4 ; 16. *Ist. lit.*, I, *656—657* ; 17. I. D. Lăudat, *Vartolomei Măzăreanul*, MM, XLII, 1966, 7—8 ; 18. Mircea Păcurariu, *500 de ani de la întemeierea mănăstirii Putna*, MA, XI, 1966, 7—8 ; 19. Lăudat, *Ist. lit.*, III, *106—114*.

C. T.

MEITANI, George G. (1840, Bucureşti—26.VII.1909, Sinaia), poet. Licenţiat în drept la Paris, **M.** a fost procuror la Curtea de Apel din Bucureşti, cunoscut avocat şi om politic (deputat şi senator). Studiile sale asupra constituţiei României (*Studie constituţionale*, 1868, *Studii asupra Constituţiunii românilor*, 1880—1881) au constituit scrieri de bază în cercetarea dreptului public la noi.

M. semnează uneori în publicaţiile vremii („Naţionalul" — 1858, 1861, „Românul" — 1858, „Presa" — 1873, „Revista contimporană" — 1874) articole politice sau pe teme juridice, precum şi versuri. În 1860 a publicat volumul de poezii *Cînturi intime* şi, în 1900, sub titlul *Critica literară*, o recenzie detaliată la *Poeţi şi artişti*, cartea lui N. Predescu. **M.** celebrează în versuri alegorice evenimentul Unirii, de care poetul lega speranţele şi visurile de viitor ale ţării (*La România, Patria, Ziua de 24 Ianuarie*) ; elegiac şi lamartinean, poetul deplînge însă durerea patriei (*Plîngerea poetului*), *Rugăciunea* fiind şi ea ecoul acestei suferinţe colective. Versurile sînt însă extrem de prozaice şi lipsite de spontaneitate. În poezia patriotică, de impuls romantic, ca şi în versurile pe motive preromantice (*Roza*, cu un moto din Parny, motivul soartei şi imaginea, atît de convenţională, a bărcii în furtună, tema lirică a prieteniei), **M.** a folosit, fără personalitate, imagini din recuzita lirică a poeziei vremii.

— *Cînturi intime*, Bucureşti, Tip. Anunţătorul român, 1860 ; *Critica literară*, Bucureşti, Tip. Voinţa naţională, 1900. — **Tr. :** Sappho, *Traduceri din...*, RR, II, 1862, *81—82*.

— 1. *[G. G. Meitani]*, ADV, XX, 1909, 7149 ; 2. Predescu, *Encicl.*, *538*.

S. C.

MELCHISEDEC, episcopul (15.II.1823, Gîrcina, j. Neamţ — 16.V.1892, Roman), cărturar şi istoric. Pe numele mirean Mihail Ştefănescu, **M.** era fiul preotului Petru Ştefănescu din Gîrcina. Studiile elementare şi le-a făcut la Piatra Neamţ, iar cele teologice la Iaşi, la Seminarul de la Socola (1834—1843), unde se şi călugăreşte sub numele Melchisedec, apoi la Academia teologică din Kiev (1848—1851). Obţinînd titlul de „magistru în teologie şi litere", **M.** e numit profesor la Seminarul de la Socola. Între 1856—1864 este director al noului seminar din Huşi şi locţiitor al episcopului de aici. Din 1865, el deţine, pe rînd, funcţia de episcop al Dunării de Jos, apoi al Romanului. Deosebit de cult, patriot înflăcărat, **M.** era şi o personalitate politică a vremii sale, fiind unul din fruntaşii luptei pentru Unire şi pentru consolidarea acesteia. Paralel cu activitatea teologică şi politică, el a avut statornice preocupări istorice, care au determinat alegerea sa, din 1870, ca membru activ al Societăţii Academice Române.

M. are cîteva contribuţii şi în domeniul istoriei literare. *Viaţa şi scrierile lui Grigorie Ţamblac* (1884) este un studiu foarte documentat şi amănunţit, construit cu rigoarea omului de ştiinţă şi scris cu o frază sigură, însufleţită uneori de patosul argumentaţiei sau de căldura caracterizării. În acelaşi volum este publicată şi traducerea pe care o face **M.** din opera lui Gr. Ţamblac : *Martiriul sîntului, slăvitului martir Ioan cel Nou carele s-a martirizat în Cetatea Albă*. O succintă biografie a lui Antim Ivireanul este publicată ca prefaţă la ediţia din 1886 a predicilor mitropolitului. Un *Catalog de cărţile sîrbeşti şi ruseşti manuscrise vechi ce se află în biblioteca sîntei Mănăstiri Neamţului* (1884) interesează, de asemenea, istoria culturii române vechi. Principalele sale scrieri istorice — *Chronica Huşilor şi a Episcopiei cu asemine numire* (1869) şi *Chronica Romanului şi a Episcopiei de Roman* (1874—1875) sînt temeinice lucrări de specialitate care au adus autorului pres-

tigiul de bun istoric. Prima este un studiu complex, care conține și biografiile unor oameni de cultură, precum și capitole independente, dintre care mai important e cel cu titlul *Noțiuni istorice relative la istoria limbii române*.

M. este și autorul unor note de călătorie, care însă nu intră în sfera literaturii. Erudit teolog, el a publicat numeroase manuale, exegeze și traduceri de opere religioase. În traduceri și în unele teoretizări, el se arată adept al înnoirii lexicului și sintaxei limbii vechilor cărți bisericești.

— *Chronica Husilor și a Episcopiei cu asemine numire*, București, Tip. Rosetti, 1869 ; *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, I—II, București, Tip. Națională, 1874—1875 ; *Proiect de regulament pentru revizuirea și editarea cărților bisericești*, București, 1882 ; *O vizită la cîteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, RIAF, I, 1883, vol. I, *245—281*, I, 1883, vol. II, *47—75* ; *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, Tip. Academiei, 1884 ; *Catalog de cărțile sîrbești și rusești manuscrise vechi ce se află în biblioteca sîntei Mănăstiri Neamțului, precum și de cuprinderea lor și de însemnările istorice ce se găsesc în ele*, RIAF, II, 1884, vol. III, *129—143* ; *Notițe biografice despre mitropolitul Ungrovlachiei Antim Ivireanul*, în Antim Ivireanul, *Predice făcute pe la praznice mari*, îngr. I. Bianu, București, Tip. Cărților bisericești. 1886, *V—XXII*, republ. în Antim Ivireanul, *Didahiile ținute la Mitropolia din București*, îngr. C. Erbiceanu, București, Tip. Cărților bisericești, 1888, *XVIII—XXXV*.

— **1.** Ioan Kalinderu, *Episcopul Melchisedec*, București, Göbl, 1894 ; 2. Constantin C. Diculescu, *Episcopul Melchisedec*, București, Tip. Cărților bisericești, 1908 ; 3. Gheorghe Dincă, *Episcopul Melchisedec (1823—1892). Viață și faptele*, București, Cartea românească, 1939 ; 4. *Melchisedec zugrăvit de cîțiva dintre ucenicii săi*, îngr. Gherontie Nicolau, București, Tip. Mănăstirii Cernica, 1939 ; 5. Al. Zub. *Kogălniceanu și Melchisedec. Note pe marginea unei opere de colaborare*, MM, XLIII, 1967, 9—10 ; 6. Scarlat Porcescu, *Episcopul Melchisedec. 80 de ani de la moartea sa*, MM, XLVIII, 1972, 5—6.

C. T.

MELIDON, George Radu (13.III.1831, Roman — 11.V.1897, Roman), scriitor. A învățat la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană). Din anul **1856 M.** funcționează ca profesor de mitologie, retorică și poetică la Gimnaziul central din Iași. Din 1857 este șef de secție în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din Moldova, iar în 1860 — director în același ministeriu. El dă acum o *Relațiune statistică de starea școalelor în Moldova* (Iași, 1862), Ca director general al învățămîntului din România (1862—1864), la București, el se ocupă îndeaproape de dezvoltarea învățămîntului sătesc, văzînd în luminarea poporului prin cărți didactice o condiție a bunăstării și a emancipării lui. Revizor, apoi inspector școlar în mai multe județe, după organizarea Școlii normale de învățători din București (1867), **M.** este chemat în fruntea acestei instituții, în care calitate elaborează cuprinzătoare programe de învățămînt. În 1881 se pensionează și, retras la Roman, continuă să activeze ca profesor suplinitor la gimnaziu. Un frate, Grigore, profesor la Academia din Iași, a scris și el versuri.

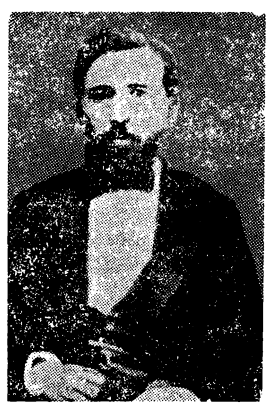

Preocupările lui **M.** sînt predominant didactice. El scoate, astfel, în mai multe ediții — prima în 1856 — o „carte de cetire", tradusă din G. P. Wilmsen, *Prietenul tinerimei*, de asemenea o „carte de lectură" (1858), un *Manual al învățătorului sau Elemente de pedagogie practică în uzul școalelor populare* (1874). Pregătea o *Cosmologie* și o *Istorie universală*, care n-au mai fost date la tipar, după cum nepublicate au rămas *Memoriile Unirei* și, pe cît se pare, un volum de *Chestiuni politice* (1855—1862) și altul de *Scrieri literare*, care fie că n-au mai apărut, fie că s-au pierdut. În almanahuri, în publicațiile vremii, ca „Zimbrul" și „Foiletonul Zimbrului", „Foița de istorie și literatură", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", **M.** scrie articole pe teme politice, sociale, comerciale, unele — traduceri din franțuzește. O idee care îl urmărește stăruitor pe **M.** o constituie drepturile politice și teritoriale ale românilor. Într-un manual, *Istoria națională pentru popor* (1876), **M.** caută să facă mai vii și memorabile faptele istorice povestite, ilustrîndu-le prin variate bucăți de lectură (cîntece populare, basme, balade, proverbe, fabule, poezii).

Un pedagog rămîne **M.** și în problemele de literatură. El socotea, scriind *Regule scurte de versificație română* (1858), că însușirea preceptelor cuprinse în acest „metod" ar duce la o lesnicioasă făurire de versuri corecte în limba română. Dedicată fostului său magistru, D. Gusti, lucrarea are trei secțiuni : reguli generale de versificație, licențe poetice și defecte de versificație, prozodia poetică aplicată la versificația modernă. **M.** însuși este un versificator sîrguincios și pedestru, înrîurit de poeții vremii, mai ales de Grigore Alexandrescu. El invocă timpul cel „voinicesc" și „a eroilor morminte", căutînd în acest trecut de slavă *(La coroana lui Ștefan cel Mare)* învățăminte și îndemnuri pentru prezentul decăzut. Poezia patriotică a lui **M.** este militantă, cu accente, uneori, de marș eroic *(Întîiul escadron)*. Un îndemn hotărît la frăție și solidaritate, la unire, conține poezia *Geniul României*. Altă dată este înregistrat cu satisfacție evenimentul dezrobirii țiganilor *(20 noiembrie 1855)*. Lirica de dragoste, cu dezagreabile dulcegării, este convențională. Peisajul predilect e acela nocturn, mîngîiat de razele lunii, dar **M.** nu are un simț deosebit al naturii *(Noapte pe lună în munți)*. Cîte o încercare de alegorie sau de filozofare *(Întunerec și lumină)* păstrează un iz didacticist. Cîteva traduceri „imitative" din Schiller *(Hero și Leandru, Cassandra, Împărțirea lumei)* au defecte de rimă și infidelități de sens. O tălmăcire în proză, din franțuzește, *Întîlnire d. A. de Lamartine cu sultanul Abdul Megid*, apare în „Zimbrul" (1851).

Mai interesant este prozatorul, mai ales cel din relatările de călătorie. *De la Iași la Roman* e un fluent jurnal de voiaj, în care, fără o pătrundere deosebită, sînt fixate firi și obiceiuri, locuri și așezăminte publice, fizionomia variată a unei politii. Peripețiile călătoriei cu poșta sînt povestite plăcut, pe un ton de glumă. *Călătorie în Moldova de sus*, lipsită de relief, e în schimb instructivă, dezvăluind o conștiință politică mereu trează. **M.** a compus și un *Irod național*, cu evidente implicații politice.

— *[Poezii]*, FZ, IV, 1855, ALMR, 1856—1858, ALIP, 1857—1859, FMIL, XX, 1857 — XXII, 1859, SEC, II, 1870 — III, 1871, CLS, I, 1877 ; *Călătorie în Moldova de sus*, FZ, IV, 1855, 44—50, V, 1856, 1, 2 ; *Meditații. Pe ruinile Cetății Neamțului*, FZ, V, 1856, 20 ; *Un vis curioz*, ALIP, 1857, *42—60* ; *De la Iași la Roman*, ALMR, VII, 1857, *1—22* ; *Regule scurte de versificație română*, Iași, Tip. Buciumul român, 1858, reed. fragm. în *Poetici românești*, îngr. și introd. Olimpia Berca, Timișoara, Facla, 1976, *65—83* ; *Istoria națională pentru popor*, București, Socec, 1876 ; *Irod național*, Roman, Tip. Haber, 1895. — **Tr. :** [Lamartine], *Întîlnirea d. A. de Lamartine cu sultanul Abdul Megid*, ZB, II, 1851, 43, 44 ; A. Poissonnier, *Manoli. Povești populare din România*, FZ, IV, 1855, 3 ; Schiller, *Hero și Leandru*, FZ, IV, 1855, 12, *Cassandra*, ALIP, 1857, *123—127*, *Împărțirea lumei*, FMIL, XXI, 1858, 3—4. **Ms. :** Plutarh, *Viața lui Sulla romanul*, B.A.R., ms. 4925, *f. 82—101*.

— 1. *[G. R. Melidon]*, ALPR, IV, partea II, *275* ; 2. Pop, *Conspect*, I, *221—223* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *188—189* ; 4. Alex. Epure, *Profesorul Gh. Melidon*, Roman, 1943 ; 5. *Ist. lit.*, II, 758—759 ; 6. Dan Mănucă. O *„anticipare" literară ignorată*, în *Almanah „Convorbiri literare". 1979*, Iaşi, *11—13*.

F. F.

MERA, Iuliu Traian (13.X.1861, Şiria, j. Arad — 24.VIII.1909, Viena), scriitor. Familia sa, originară din Moldova, se stabilise la Şiria, unde tatăl, Atanasie Mera, era preot ortodox. Urmează la şcolile din Timişoara şi Braşov, nimerind, în acest al doilea oraş, în perioada cînd cultul pentru Junimea era în floare, fapt care explică adeziunea sa de mai tîrziu la multe din ideile susţinute de această societate. Absolvind liceul (1880), îşi face studiile universitare la Viena (unde participă la activitatea societăţii „România jună"), iar după terminarea lor (1886), va profesa mult timp medicina la Karlsbad. Iubitor de călătorii, cunoscător a şapte limbi, **M.** cutreieră ţările Europei, notîndu-şi de multe ori impresiile, care vor fi publicate mai tîrziu în volum. Colaborează cu basme şi nuvele la „Familia", „Convorbiri literare" „Tribuna" din Arad, „Telegraful român". Bolnav de cancer, se stinge în străinătate, de unde este adus şi înmormîntat la Şiria.

Cele cîteva scrieri publicate în periodice nu atestă o vocaţie deosebită. Cu subiecte luate în majoritate din viaţa satului, unele nuvele eşuează în melodramatic *(Rada, La umbra teilor)*, iar altele, în care se încearcă unele portretizări *(Mitru Dascălul, Ioan Covrig, Gura satului)*, nu lasă nici o impresie mai favorabilă. Autorul se risipeşte adeseori într-o relatare prea amplă şi obositoare a conduitei personajelor. Oarecare talent descriptiv se vădeşte în nuvela *Lumea albă*. Poezia *Scrisoare*, publicată în „Familia", relevă, îndeosebi prin pesimismul ei accentuat, influenţa lui Eminescu. Mai reuşite sînt *Poeziile în proză*, apărute în aceeaşi revistă, adevărate imnuri închinate iubirii şi naturii. Dintre acestea se impun atenţiei evocarea frumuseţii Ardealului *(Ardeal)*, într-un stil apropiat de cel al **Cîntării României*, şi omagiul adus satului natal *(Către podgoria Şiriei)*. Notele de pesimism şi de melancolie care străbat aceste poeme în proză dezvăluie, mai mult decît restul operei sale, un temperament romantic. Astfel s-ar putea explica şi preferinţa pentru basm, manifestată încă din perioada studiilor la Viena. Un model în această direcţie l-a avut în I. Slavici. **M.** a deprins în oarecare măsură maniera povestitorului popular, fapt probat în primul rînd de importanţa acordată acţiunii şi, de asemenea, de folosirea unui limbaj limpede. Pentru această orientare spre limba vie a poporului şi spre o tematică inspirată din viaţa lui, scriitorul pledase energic în două din conferinţele ţinute în cadrul societăţii „România jună". Proverbele, zicătorile, formulele caracteristice basmului, intervenţiile autorului în spiritul naraţiunii orale, o oarecare vioiciune a ritmului povestirii fac agreabilă lectura basmelor lui **M.** O parte din ele au fost reluate din periodice (majoritatea din „Tribuna") şi incluse de autor în volumul *Din lumea basmelor*. Impresiile de călătorie, înmănuncheate sub titlul *Din ţări străine*, relevă un suflet sensibil atît la frumuseţile naturii sălbatice, cît şi la realizările civilizaţiei. **M.** se opreşte mai ales asupra capodoperelor Renaşterii, descriindu-le şi interpretîndu-le cu fineţe.

— *Ioan Covrig*, TM, VI, 1881, 72—75 ; *Scrisoare*, F, XVII, 1881, 69 ; *Scriitorii de la „Junimea"*, F, XVIII, 1882, 25 ; *Serbarea „României june" în onoarea „Junimii" din Iaşi. Răspuns d-lui dr. Gregoriu Silaşi*, F, XVIII, 1882, 40 ; *În pension*, F, XIX, 1883, 2—4 ; *Poezii în proză*, F, XXVI, 1890, 28 ; *Gräfenberg*, F, XXVI, 1890, 36 ; *Lumea albă*, F, XXVI, 1890, 47 ; *Gura satului*, F, XXVII, 1891, 28—29 ; *La umbra teilor*, TR, IX, 1892, 7 ; *Gînduri de toamnă*, CL, XXV, 1892, 11—12 ; *Rada*, VLT, I, 1906, 19—20 ; *Din lumea basmelor*, Bucureşti, Minerva, 1906 ; *Din ţări străine*, Arad, Tribuna, 1911 ; *Mitru Dascălul*, PAB, *74—84*.

— 1. *I. T. Mera*, LU, VIII, 1909, 18 ; 2. Octavian Lupaş, *Dr. Iuliu Traian Mera*, HOT, I, 1933, 7 ; 3. I. Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 4. I. Breazu, *Iuliu T. Mera*, PAB, *74*.

C. B.

MESAGERUL NAŢIONAL, gazetă săptămînală, politică şi literară, apărută la Bucureşti de la 16 septembrie 1895 pînă la 10 octombrie 1896. Cu numărul dublu 51—52, din 10 octombrie 1896, **M. n.** îşi înceta apariţia, transferînd abonaţii ziarului „Liga română", organul societăţii Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor. Între cele două periodice exista o similitudine de orientare, cu deosebirea că „Liga română" aborda problema naţională la nivelul principiilor, în timp ce **M. n.** se adresa „poporului", încercînd să-i facă accesibilă înţelegerea chestiunilor naţionale şi a doleanţelor românilor din Imperiul habsburgic şi din Balcani. În acest scop, directorul Roberto Fava s-a străduit să atragă printre colaboratorii gazetei şi scriitori din Transilvania (G. Coşbuc, Iosif Vulcan, Septimiu Sever Secula), cărora le publică versuri, schiţe, traduceri. Au mai colaborat V. A. Urechia şi N. Burlănescu-Alin.

R. Z.

MESERIAŞUL ROMAN, revistă bilunară, culturală şi literară, apărută la Braşov între 15 februarie 1886 şi 15 decembrie 1889. Editor şi redactor al acestei „foi pentru învăţătură şi petrecere", care se adresa meseriaşilor români, era Bartolomeu Baiulescu. **M. r.** trebuia să fie un buletin profesional şi, totodată, o publicaţie de literatură naţională. Redactorul şi-a propus de la început să publice lucrări literare atractive şi pe înţelesul tuturor cititorilor. Cele mai multe dintre scrierile apărute sînt reproduse din alte gazete şi reviste româneşti („Convorbiri literare", „Tribuna", revistele lui N. T. Orăşanu). Numele întîlnite în mod obişnuit sînt cele ale lui V. Alecsandri, Anton Pann, Iacob Mureşianu, N. T. Orăşanu, G. Coşbuc, I. Creangă *(Povestea unui om leneş)*, Cilibi Moise. Se traduce din C. Flammarion. O rubrică intitulată *Spice de aur* prezenta mari scriitori români : I. Văcărescu, Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, G. Barițiu, D. Bolintineanu, B. P. Hasdeu, T. Maiorescu.

R. Z.

MEŞTERUL MANOLE, baladă populară. Este cunoscută şi sub numele de *Cîntecul lui Manole, Mînăstirea Argeşului, Legenda Mînăstirii Argeşului* şi *Zidirea Mînăstirii Argeşului*. Face parte din ciclul baladelor legendare şi datează, aproximativ, din ultimele decenii ale secolului al XVII-lea. La originea acestui cîntec epic stau legendele despre „jertfa zidirii", generate la rîndul lor de un mit. Potrivit unei credinţe străvechi, noile construcţii, îndeosebi edificiile măreţe, nu puteau dăinui dacă în temelia lor nu era zidită o fiinţă omenească. Semnificaţiile ritualului erau multiple. Cel mai adesea, sacrificiul reprezenta ofranda adusă „spiritului locului", care

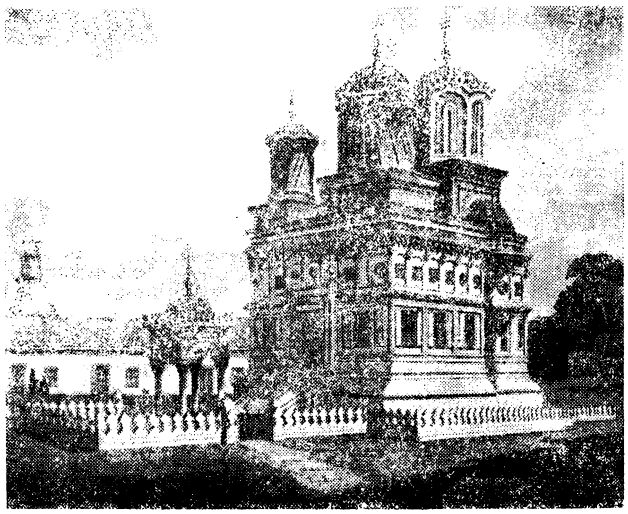

Mănăstirea Curtea de Argeş

urma să devină duhul protector al clădirii. Numeroase legende atestă larga circulaţie a acestui mit. Cunoscut de lumea antică, el era răspîndit atît în Europa, cît şi în Asia, Africa şi chiar în America precolumbiană. Formă poetică concretă, însă, a îmbrăcat numai în aria sud-est europeană, unde predomină balada. Versiunile extrabalcanice ale legendei cunosc o dezvoltare epică restrînsă, rezumîndu-se de obicei la prezentarea superstiţiei, şi sînt axate pe ideea sacrificiului minim : erau sortiţi să asigure trăinicia zidurilor fie copiii, fie oamenii în vîrstă care consimţeau să suporte supliciul. La popoarele sud-est europene motivul se prezintă altfel — aproape întotdeauna este jertfită soţia Meşterului. Actul capătă înţelesul simbolic al sacrificiului în slujba creaţiei şi afectează în chip direct destinul creatorului. Ideea sacrificiului maxim, abia schiţată în variantele sîrbeşti şi bulgăreşti ale baladei, capătă contur definitiv în versiunea românească, tipul moldo-muntean. Aici acţiunea este dominată de drama creatorului, încheiată printr-un dublu sacrificiu. Locul de obîrşie al prototipului pare să fie spaţiul elin. Pledează pentru aceasta atît forma incipientă a cîntecului neogrecesc, în care se păstrează trăsături rudimentare ce îl apropie de baza etnografică, dar şi antroponimicele Manole, Caplea şi Ana, frecvente în onomastica grecească. Un rol important în răspîndirea baladei la popoarele balcanice l-au avut breslele zidarilor aromâni. Variantele sud-est europene ale *Meşterului Manole* prezintă multe trăsături comune, dar conservă şi o serie de particularităţi distincte. În balada grecească apare „blestemul fiinţei sacrificate", în cea sîrbească, motivul „aşteptării după moarte", iar cea românească adaugă două episoade noi. Primul cuprinde întîlnirea voievodului cu ciobănaşul care îi indică locul pentru mănăstire, iar celălalt zugrăveşte sfîrşitul tragic al meşterilor. În evoluţia versiunii româneşti a baladei s-a pus în evidenţă existenţa a două straturi deosebite : unul arhaic, întîlnit numai în Transilvania — unde mitul zidirii mai apare întrupat în legendă, colindă şi chiar în cîntecul de lume — şi altul mai nou, cuprinzînd variantele moldo-muntene. Acestea din urmă se disting printr-o realizare artistică desăvîrşită. Balada debutează printr-un ritual — alegerea locului pentru mănăstire. Însoţit de Meşterul Manole şi de grupul său de zidari, domnitorul Negru-Vodă porneşte pe malul Argeşului, în căutarea unui zid părăsit, pe ruinele căruia urmează să-şi înalţe ctitoria. Un ciobănaş întîlnit în cale îl ajută să ajungă la locul căutat, aflat într-o poiană, lîngă o mlaştină. Rămăşiţele zidului par să adăpostească duhuri nefaste : „Cîinii cum îl văd, / La el se repăd / Şi latră a pustiu / Şi urlă-a morţiu". Meşterii încep să lucreze cu febrilitate, dar munca lor rămîne zadarnică aproape trei ani în şir, deoarece „Ziua ce-mi zidea / Noaptea se surpa". Îngrijorat, Manole află dintr-un vis că mănăstirea nu poate fi înălţată decît cu preţul vieţii uneia din soţiile sau surorile meşterilor. Toţi se leagă cu jurămînt să împlinească jertfa, dar singurul care nu trădează taina este Meşterul Manole. În ziua sortită, soţia sa zoreşte spre locul blestemat. Deznădăjduit, Manole imploră sprijinul puterii cereşti. Piedici de tot felul o fac pe Caplea să zăbovească, dar nu reuşesc s-o întoarcă din drum. Şi astfel, zidarii dau curs jurămîntului. Meşterul însuşi participă la săvîrşirea crudului ritual, menit să asigure durabilitatea zidurilor. Terminată, biserica impresionează prin frumuseţea ei, mărind totodată orgoliul domnitorului. Pentru năzuinţa lor de a zidi o altă mănăstire „Mult mai luminoasă / Şi mult mai frumoasă", Meşterul şi discipolii săi sînt condamnaţi la pieire. Asemenea legendarului Dedal, Manole plăsmuieşte aripi de şindrilă şi încearcă să zboare. El se prăbuşeşte, însă, la poalele mănăstirii, preschimbîndu-se într-un izvor „Cu apă curată, / Trecută prin piatră, / Cu lacrimi sărate, / De Caplea vărsate".

Versiunea românească a *Meşterului Manole* se caracterizează printr-o structură arhitectonică perfectă. Echilibrul compoziţional se explică prin aceea că atît în prima, cît şi în a doua parte a baladei este urmărit destinul Meşterului, fără a se diminua însă rolul fiinţei sacrificate. Dealtfel, soarta lui Manole se împleteşte cu cea a Caplei, într-un tot din care se degajă tragismul şi duioşia. Sentimentele ce îi animă pe cei doi amintesc de marile iubiri din literatura universală. Versuri de un lirism tulburător surprind atît zbuciumul Caplei — pe care soarta copilului ei, ce va rămîne orfan, o frămîntă mai mult decît propriul sfîrşit — cît şi durerea profundă a Meşterului. Implicaţiile adînci ale dramei cuprinse în baladă au constituit punctul de plecare al mai multor creaţii culte. În poezia *Meşterul Manole*, C. Bolliac prelucrează motivul în spiritul ideilor paşoptiste ; N. D. Popescu, în nuvela cu acelaşi nume, nu depăşeşte descrierea meticuloasă a faptului brut ; drama scrisă de Victor Eftimiu, *Meşterul Manole*, preia întreaga fabulaţie a baladei, subliniind valoarea simbolurilor ; Adrian Maniu, în *Meşterul*, rămîne fidel naraţiunii folclorice, căreia îi imprimă o tentă bizantinizantă, iar Lucian Blaga, în *Meşterul Manole*, încadrează mitul autohton într-o dramă de idei. Motivul este foarte răspîndit în lirica dintre cele două războaie mondiale, fiind preferat mai ales de scriitorii tradiţionalişti. Dintre creaţiile artistice din ultimele decenii, inspirate de această baladă, *Meşterul* lui Nicolae Labiş surprinde chipul de Prometeu român al eroului legendar.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1866, *186—195* ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1885, *460—470* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1900, *18—21* ; C. N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909, *13—28* ; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, Bucureşti Socec, 1910, *188—192* ; G. Giuglea, G. Vîlsan, *De la românii din Serbia*, Bucureşti, Göbl, 1913, *177—182* ; T. Pamfile, *Cîntece de ţară*, Bucureşti, Socec — Sfetea, 1913, *19—24* ; I. Diaconu, *Ţinutul Vrancei*, Bucureşti, Socec, 1930, *254—258* ; C. Sandu-Timoc, *Poezii populare de la românii din Valea Timocului*, Cra-

nova, Scrisul românesc, *135—150* ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București. Minerva, 1974, *424—430*.

— 1. Odobescu, *Scrieri*, II, *499—516* ; 2. L. Șăineanu, *Legenda Meșterului Manole la greci moderni*, CL, XXII, 1888, 8 ; 3. I. Popovici, *Jertfa zidirii la români*, T, XL, 1909, *5—19* ; 4. Pamfile, *Mitologie rom.*, I, *248—258* ; 5. P. Caraman, *Considerații critice asupra genezei și răspîndirii baladei „Meșterul Manole" în Balcani*, BIP, I, 1934 ; 6. Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, București, Publicom, 1943 ; 7. G. Ciompec, *Meșterul Manole în literatura cultă*, REF, V, 1960, 3—4 ; 8. I. Taloș, *Balada „Meșterului Manole" și variantele ei transilvănene*, REF, VII, 1962, 1—2 ; 9. O. Papadima, *Neagoe Basarab, Meșterul Manole și „vînzătorii de umbre"*, REF, VII, 1962, 3—4 ; 10. M. Pop, *Nouvelles variantes roumaines du chant du Maître Manole (Le sacrifice de l'emmurement)*, RSL, IX, 1963, 1 ; 11. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964, *184—185* ; 12. *Ist. lit.*, I, *125—128* ; 13. Lucia Djamo, *Tema Meșterului Manole în limba albaneză*, RITL, XIV, 1965, 1 ; 14. A. Fochi, *Versiuni extrabalcanice ale legendei despre „jertfa zidirii"*, LL, XII, 1966 ; 15. Vrabie, *Balada, 69—108* ; 16. Rusu, *Viziunea, 295—306* ; 17. E. Todoran, *Meșterul Manole, mit românesc în teatrul lui L. Blaga*, FLI, II, *5—37* ; 18. Caracostea, *Poezia trad.*, II, *185—223* ; 19. I. Ionescu, *Legendă și adevăr istoric în cîntecul bătrînesc al Mănăstirii Argeșului : balada „Meșterul Manole"*, BOR, LXXXVIII, 1970, 1—2 ; 20. Ion Taloș, *Meșterul Manole*, București, Minerva, 1973 ; 21. Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, E.A., 1975. *118—122* ; 22. Paul Anghel, *Baladă despre „a fi" în durată. Perspective la balada „Meșterul Manole"*, RMR. XII, 1975, 2—4 ; 23. Ion Rădoi, *Variantele românești ale baladei „Meșterul Manole"*, în *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, E.A., 1975, *50—71* ; 24. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*. București, E.D.P., 1976, *330—337*.

I. C.

MICA REVISTĂ, revistă culturală din care au apărut la Bacău două numere la 15 februarie și 6 august 1886. Era organul „Societății oamenilor ce știu citi" și urma să publice literatură originală și traduceri. **M. r.** trebuie înregistrată între publicațiile literare ale epocii ca o mărturie a existenței unei mișcări intelectuale la Bacău și a interesului pentru literatură. Puținele scrieri beletristice publicate nu prezintă însă interes.

— 1. M. Cosmescu, *Reviste și tradiții literare în orașul Bacău*, LL, XV, 1967 ; 2. M. C. Delasabar, *„Mica revistă"*, ATN, IV, 1967, 6.

R. Z.

MICHĂILESCU, Ștefan C. (1846, București — 2.VI.1899, București), filozof și critic de artă. Și-a făcut studiile la gimnaziul „Matei Basarab" și la liceul „Sf. Sava" din București. Din 1864 este student la Facultatea de științe a Universității din București, după absolvirea căreia e numit profesor de științe fizico-naturale la gimnaziul „Gh. Lazăr". A avut o activitate didactică îndelungată, ca profesor de gimnaziu și de liceu, apoi ca inspector general în învățămîntul primar și secundar sau ca secretar general la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Singur sau în colaborare, **M.** a editat numeroase manuale de citire, aritmetică, mineralogie. Fructificîndu-și experiența pedagogică, a scris *Încercări critice asupra învățămîntului nostru primar* (1888), analiză documentată și pătrunzătoare a situației școlilor din România, la acea dată. **M.** s-a făcut cunoscut mai ales prin studiile și conferințele sale pe teme științifice și filozofice. Articolele publicate în „Societatea pentru învățătura poporului român", „Columna lui Traian" sau „Tranzacțiuni literare și științifice", ca și studiile apărute în volum *(Influența luminii asupra vieții* — 1871, *Cîteva din siluetele epocei* — 1874, *Industria și rezbelul* — 1878, *Introducere la psihofizică* — 1892 ș.a.) dezvăluie un gînditor materialist, adept, într-o măsură, al pozitivismului lui Aug. Comte și al determinismului lui H. Taine. Era un bun cunoscător al mișcării filozofice și științifice europene, pasionat de fiecare nouă descoperire, pe care urmărea să o integreze într-o explicație materialistă a fenomenelor naturii.

M. a fost un gazetar talentat, care s-a impus în publicistica de la sfîrșitul secolului prin cunoștințele sale variate și spirit de observație, prin arta de a expune limpede și accesibil complicate probleme de fizică, mecanică, științe naturale sau psihologie. A fondat, împreună cu D. A. Laurian, revista „Tranzacțiuni literare și științifice" (1872), a fost redactor al „Revistei contimporane literare și științifice", iar din 1877, prim-redactor al ziarului „România liberă". Comentariile sale, spirituale și ironice, semnate Stemill, vizau stări sociale și politice, evenimente sau tendințe din domeniul cultural și al artei. A combătut, alături de A. I. Odobescu, plagiatul și a criticat existența spiritului de grup în mișcarea literară, cu aluzii la exclusivismul junimist. În apărarea comediei *D-ale carnavalului* a lui I. L. Caragiale, a scos, împreună cu N. G. Rădulescu-Niger, broșura *Caragiale fluierat* (1885). **M.** este autorul unui apel patetic pentru tipărirea și răspîndirea literaturii naționale *(Dați-ne biblioteci cu cărți românești !)*, cu accente care anunță manifestele culturale ale lui N. Iorga. El alcătuiește un program general, bine conceput, cu propuneri precise pentru reeditarea selectivă a scriitorilor români din trecut, urmărind valorificarea critică, pe etape, a scriitorilor și avînd drept criterii valoarea operei și „adevărul" ei. În domeniul culturii, **M.** se apropie de orientarea lui T. Maiorescu, de care se delimitează, însă, în filozofie. Era, totuși, un audient entuziast al cursurilor acestuia și putea fi văzut, uneori, și la ședințele Junimii.

M. a arătat interes și aptitudini pentru filozofia culturii și pentru estetică. Arta ar fi, în concepția sa, formulată într-un amplu comentariu asupra picturii lui N. Grigorescu, o fuziune între realitatea obiectivă și subiectivitatea artistului. Evoluția artei „după psihicul fiecărei epoce" este explicată prin evoluția atitudinii față de om. Arta antică ar fi consfințit „zeificarea" omului, iar creștinismul — prezența lui Dumnezeu în artă, făcînd din oameni „ființe eterate". Epoca modernă este marcată de domnia realității și a experienței, iar în planul artistic, de impunerea categorică și salutară a „realismului".

— *Robinson Crusoe*, RCO, I, 1873, 9 ; *Condeie*, RCO, II, 1874, 10 ; *Cîteva din siluetele epocei*, București. Tip. Dacia, 1874 ; *Dați-ne biblioteci cu cărți românești !*, RCO, III, 1875, 7 ; *Condeie inspirate de penelul d-lui Grigorescu*, RCO, IV, 1876, 2 ; *Condeie „ex tempore"*, RLB, I, 1877, 42 ; *„Roma învinsă"*, RLB, II, 1878, 298 ; *„Ruy Blas" de Victor Hugo, tradusă de D. C. Ollănescu*, RLB, II, 1878, 436—439 ; *Un portret istoric*, RLB, I, 1884, 8 (număr literar) ; *Introducere la psihofizică*, București, Socec, 1892 ; *Pagini filozofice alese*, îngr. și introd. S. Ghiță, București, E.A., 1955.

— 1. M. Gaster, *„Energia în viața fizică și morală". Conferință a d-lui Ștefan C. Michăilescu*, RELI, VI, 1885, 8 ; 2. Șt. C. Michăilescu, *[Scrisori către Nicolae Petrașcu]*, SDL, VI, *307—313* ; 3. Gherea, *Studii*, II, *147—151* ; 4. *Sinuciderea lui Ștefan Michăilescu*, EV, VII, 1899, 1835 ; 5. Demetriescu, *Opere*, *375—392* ; 6. Petrașcu, *Icoane*, IV, *227—234* ; 7. S. Ghiță, *Concepția filosofică materialistă a lui Ștefan C. Michăilescu și lupta lui împotriva idealismului*, CF, I, 1954 ; 8. L. Volovici, *„Adversarii" Junimii (1867—1880)*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 9. *Ist. filoz. rom.*, I, *408—412* ; 10. *Ist. lit.*, III, *150—151* ; 11. Straje, *Dicț. pseud.*, *437*.

L. V.

MICLE, Veronica (22.IV.1850, Năsăud — 3.VIII. 1889, mănăstirea Văratec, j. Neamț), poetă. Al doilea copil al cizmarului Ilie Cîmpan și al soției lui, Ana, **M.** a primit și ea la naștere numele de Ana. După moartea soțului (1849), Ana Cîmpan trece în Moldova, la Tîrgu Neamț. De aici, în 1853, pleacă la Iași, unde se și stabilește. Începînd să urmeze cursurile școlii primare, viitoarea poetă își schimbă numele din Ana, în Veronica. A fost bursieră a Școlii centrale de fete din Iași, pe care a absolvit-o în 1863. În anul următor, se căsătorește cu profesorul universitar Ștefan Micle. Din această căsătorie, s-au născut două fete : Virginia, poetă, căsătorită cu Ed. Gruber, și Valeria, care va deveni o apreciată cîntăreață de operă, sub pseudonimul artistic Nilda. În 1872, cu prilejul unei călătorii la Viena, **M.** îl cunoaște pe M. Eminescu, de care se va atașa printr-o afecțiune ce îi va marca în chip dureros existența. După moartea soțului (1879), a rămas cu o situație materială nesigură. Se mută, din 1887, la București și încearcă să-l sprijine moralicește pe Eminescu. Deprimată în urma morții acestuia, s-a retras la mănăstirea Văratec. Aici a alcătuit un album, intitulat *Dragoste și Poezie*, în care a transcris versuri proprii sau unele din poeziile lui Eminescu ce i-ar fi fost dedicate, însoțindu-le de comentarii. Din viață s-a săvîrșit, se pare, prin sinucidere.

M. a debutat, în 1872, în „Noul curier român" cu două schițe, de factură romanțioasă, apărute sub pseudonimul Corina. Și-a publicat versurile în „Columna lui Traian" (1874), iar din anul următor în „Convorbiri literare", revistă care i-a tipărit cele mai izbutite poezii. A colaborat și la „Familia" (din 1879), la „Revista nouă" și „Revista literară". Primele versuri nu se remarcă în mod deosebit. Treptat, lirica ei dobîndește o anume individualitate, maturizîndu-și expresia și conținutul. Deși, în genere, poeziile ei se resimt de influența lui Eminescu, unele păstrează un ton personal, dar fără prea multă profunzime. Adeptă a liricii de tip heinean, poeta versifică, cel mai frecvent, ca urmare a dezamăgirilor în iubire. Sensibilitatea ei este deosebit de acută, dar nu își găsește totdeauna expresia artistică adecvată. Notabile sînt sinceritatea sentimentului și discreția lirismului. Tonul lamentațiilor este estompat, deși stări sentimentale extreme sînt întîlnite deseori. Tînguirea după iubirea pierdută este atenuată de melancolie și de puritatea aspirațiilor. În chip obsedant revine imaginea iubitului plecat. Inspirația poetei pare a se desfășura în voie numai în absența ființei iubite, asociată, obișnuit, cu o suferință văzută ca un chin binefăcător. O retorică discretă face ca poza și afectarea, prezente uneori, să pară sincere. Corectitudinea prozodică, acuratețea limbii și accesibilitatea au făcut ca versurile scrise de **M.** să cunoască, în epocă, o relativă răspîndire.

— *Rendez-vous*, NCR, I, 1872, 22—25 ; *Plimbarea de mai în Iași*, NCR, I, 1872, 54 ; *Poezii*, București, Haimann, 1887 ; *Poezii*, pref. I. S. Mugur, Iași, Șaraga, 1909 ; *Poezii*, îngr. și pref. Iosif Nădejde, București, Alcalay, [1914] ; *Dragoste și Poezie*, îngr. și pref. Octav Minar, București, Socec ; *Poezii*, îngr. și pref. Augustin Z. N. Pop, București, E.L., 1969. — **Tr.** : [Lamartine, Th. Gautier], în *Poezii*, București, Haimann, 1887.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *122—123* ; 2. A. Vlahuță, *Critică literară*, LUP, IV, 1887, 203 ; 3. Const. Mille, *Săptămîna literară*, LUP, IV, 1887, 206 ; 4. Iacob Negruzzi, *Necrolog*, CL, XXIII, 1889, 6 ; 5. G., *Veronica Micle*, LUP, VI, 1889, 905 ; 6. Traian Demetrescu, *Veronica Micle. Amintiri personale*, RVO, II, 1889, 11 ; 7. Iorga, *Pagini*, I, *192—200* ; 8. Ion I. Livescu, *Veronica Micle*, BIF, II, 1891, 17, 19, 20 ; 9. Smara, *Veronica Micle. Viața și operile sale*, București, Tip. Basilescu, 1892 ; 10. A[dela] X[enopol], *Veronica Micle*, DC, II, 1898, 12 ; 11. Nic. V. Baboeanu, *Iubire—durere. M. Eminescu — Veronica Micle*, București, Niteanu, 1905 ; 12. I[zabela] S[adoveanu], *Veronica Micle*, *„Poezii"*, VR, IV, 1909, 10 ; 13. Panu, *Junimea*, I, *327—334* ; 14. Chendi, *Pagini*, *481—484* ; 15. Nicolae Drăganu, *Cronică*, LU, IX, 1910, 5 ; 16. Octav Minar, *Veronica Micle*, București, Flacăra, 1914 ; 17. Corneliu Botez, *Pentru istoriografii vieții lui Eminescu și a Veronicăi Micle*, ALA, III, 1922, 100 ; 18. Octav Minar, *Cum a iubit Eminescu*, Iași, Renașterea cărților românești ; 19. G. Bogdan-Duică, *M. Eminescu și V. Micle*, SDM, II, 1925, 7 ; 20. Emma Lăzărescu, *Amintiri despre Henrieta Eminovici și Veronica Micle*, CL, LVIII, 1926, ianuarie-februarie ; 21. Claudia Millian, *Cuvinte despre Veronica Micle*, RVS, III, 1929, 2 ; 22. Călinescu, *Eminescu*, *162, 233—255* ; 23. Gh. Bogdan-Duică, *Mihai și Veronica*, ME, III, 1932, 8 ; 24. P. V. Haneș, *Veronica Micle către Eugenia Frangolea*, PIL, I, 1933, 1 ; 25. Dana Vasiliu-Voina, *Veronica Micle. Schiță biografică*, ALA, XV, 1938, 913 ; 26. Leca Morariu, *Eminescu și Veronica Micle*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1939 ; 27. I. E. Torouțiu, *La 50 de ani de la moartea poetei Veronica Micle*, CL, LXXI, 1939, 10—12 ; 28. Călinescu, *Ist. lit.*, *524* ; 29. Leca Morariu, *Veronica Micle*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1942 ; 30. Cloculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *194—195* ; 31. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 3 ; 32. A. Pop, *Contribuții*, *passim* ; 33. Eugenia Oprescu, *Veronica Micle — poetă eminesciană*, RITL, XIII, 1964, 2 ; 34. Octavian Ruleanu, *Amintirea poetei*, TR, VIII, 1964, 31 ; 35. G. G. Ursu, *Un capitol eminescian de istorie literară : Veronica Micle*, LL, VIII, 1964 ; 36. Vasile Scurtu, *Cîteva date despre Veronica Micle*, LCF, VIII, 1965, 12 ; 37. Augustin Z. N. Pop, *Mărturii. Eminescu — Veronica Micle*, București, E.T., 1967 ; 38. Șerban Cioculescu, *Veronica Micle și „a doua vedere"*, GL, XIV, 1967, 46 ; 39. Marta Anineanu, *Corespondența lui Eminescu cu Veronica Micle*, RITL, XVI, 1967, 4 ; 40. Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895*, SIL, *169—171* ; 41. Aurel Leon, *Documentar eminescian*, CRC, IV, 1969, 24 ; 42. Augustin Z. N. Pop, *Aura geniului*, ARG, IV, 1970, 1 ; 43. *M. Eminescu — două scrisori către Veronica* (publ. Corin Grosu), MS, II, 1971, 4 ; 44. George Sanda, *Veronica Micle*, București, Cartea românească, 1972 ; 45. Piru, *Varia*, I, *164—170* ; 46. Augustin Z. N. Pop, *Noi documente despre M. Eminescu și T. Maiorescu*, TMS, VII, 1972, 1 ; 47. George Munteanu, *Din problemele corespondenței Eminescu — Veronica Micle*, TR, XVII, 1973, 15—16 ; 48. Augustin Z. N. Pop, *Veronica Micle — scrisori*, ARG, VII, 1973, 9 ; 49. *Ist. lit.*, III, *46—47* ; 50. Augustin Z. N. Pop, *Știri noi despre Veronica Micle*, ST, XXVI, 1975, 6 ; 51. Aug. Z. N. Pop, *Veronica Micle în 1885*, T, VI, 1977, 4.

D. M.

MICLESCU, Dimitrie Scarlat (29.II.1820, Iaşi — 20.XI.1896, Botoşani), scriitor. Este primul fiu al marelui logofăt Scarlat Miclescu şi al Mariei, născută Beldiman. A învăţat acasă cu poetul Daniil Scavinschi şi cu profesorul francez Malgouverné, apoi în diverse şcoli particulare şi la Academia Mihăileană. Călătorise, ca mai toţi boierii vremii, în Apus şi în 1846 intra în magistratură. La 1848, amestecat în mişcarea revoluţionară de la Iaşi, se vede obligat, pentru a scăpa de represalii, să se ascundă la moşia unui frate al mamei sale, din ţinutul Fălciu, dar, în 1849, figura din nou ca judecător şi, după puţini ani, ajunge preşedinte al Divanului de Apel din Iaşi (1855) şi membru al Divanului obştesc. La 30 mai 1856 se găsea printre cei care iscăleau actul de înfiinţare a Comitetului Unirii şi, după un an, era ales în Divanul ad-hoc, unde, unionist fiind, sprijinea candidatura principelui Grigore M. Sturdza la tronul Moldovei. După Unire, **M.** primeşte funcţii importante în guvernul de la Iaşi. În ianuarie 1859 era numit ministru la Departamentul Lucrărilor Publice, în august la Finanţe, pentru ca în noiembrie să treacă la Justiţie. Dar mersul evenimentelor nu-l mulţumeşte, sau poate demnităţile primite nu-l satisfac, şi, în anul 1861, **M.** abandonează activitatea politică şi se retrage la una din moşiile sale. Mai predă, gratuit, lecţii la şcoala din Cotnari şi la liceul din Botoşani, iar în anul 1864 primeşte de la M. Kogălniceanu însărcinarea de a explica ţăranilor legea rurală. Reacţia lui **M.** este neaşteptată. Se îmbracă ţărăneşte, renunţă la numele de Miclescu (iscălea acum chiar Dumitru sin Scarlat), şi pune atîta suflet în aplicarea reformei încît Kogălniceanu e nevoit să intervină energic pentru a-l determina să renunţe la această activitate, care ameninţa să devină o campanie de propagandă antiboierească. Detronarea lui Al. I. Cuza l-a afectat profund. Abia după 1875 îşi va relua activitatea politică (un an mai tîrziu era ales deputat) şi, după ce conservatorii îl închid pentru un delict de presă (critica violent regimul), liberalii îl destituie din funcţia de avocat al statului, tot din cauza atitudinii independente şi radicale. **M.** a fost frate cu mitropolitul Calinic Miclescu.

Puţinele scrieri literare rămase de la acest boier activ, democrat şi iubitor de dreptate, nu sînt pe măsura omului. Înainte de 1848 **M.** cunoscuse oarecare satisfacţii ca autor dramatic, fiind jucat în mai multe rînduri pe scena teatrului din Iaşi, precum şi în turneele diverselor trupe care străbăteau ţara. Piesele lui se aflau în repertoriu şi către 1870, ba chiar şi la 1875, cînd la Iaşi se mai juca melodrama *Dracul şi ciobanul sau Fluierul fermecat*, localizată după un text francez. Ca autor dramatic debutase la 2 ianuarie 1844 cu *Ionică, dragul mamei*, melodramă şi aceasta, probabil originală, oricum atingînd realităţile sociale şi preocupările protipendadei moldoveneşti de atunci. Se înfăţişau în această piesă, scrisă destul de bine, cu replică vie şi lovituri de teatru atent pregătite, urmările nefaste ale unei educaţii neîngrijite şi relele aduse de jocul de cărţi. Pe **M.** îl atrăgeau subiectele actuale, temele sociale. El prefera aspectele vesele ale vieţii şi critica, în felul lui V. Alecsandri, într-o manieră uşoară, predilect comică, nu lipsită de asprime. Ştia să înjghebeze o intrigă verosimilă, să alterneze momentele de acalmie ale acţiunii cu schimbări surprinzătoare de situaţie, să mascheze cît de cît concluziile morale, dar nu construia caractere, personajele, mereu aceleaşi, fiind conturate cu stîngăcie. Îi lipsea şi fantezia verbală. În 1845, teatrul din Iaşi juca *Rezeşii la Iaşi sau Iaşanca la ţară*, comedie în două acte, apoi, după şase ani, pe aceeaşi scenă, se reprezenta, în spectacol cuplat cu *Baba Hîrca* de M. Millo, comedia într-un act *Fata cojocarului*, o critică superficială şi veselă a cosmopolitismului şi a ambiţiilor de schimbare a stării sociale, pe care le manifesta mica burghezie. Se pare că **M.** a scris sau a adaptat şi alte piese, jucate de trupele Tardini—Vlădicescu, Luchian, Lupescu. Cîteva poezii patriotice, satire şi fabule, scrise cu uşurinţă şi pricepere în ale versificaţiei, a publicat **M.** în „Steaua Dunării", „Curierul", „Bîrladul" şi în gazetele redactate de el („Opiniunea", „Curierul de Dorohoi", „Cucoşul în pragul uşii").

— *Fata cojocarului*, Iaşi, Tip. Francezo-română, 1851. Ms. : *[Teatru]*, A.S.I., ms. 310.

— 1. *[D. S. Miclescu]*, CSRL, I, 1858, 13 ; 2. *[D. S. Miclescu]*, CUD, I, 1874, 1—2 ; 3. *[D. S. Miclescu]*, CSN, VIII 1896, 2164 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *66, 222* ; 5. Burada, *Ist. teatr.*, I, *283, 312*, II, *64, 349* ; 6. Suţu, *Iaşii*, II, *59—62* ; 7. Victor Slăvescu, *Din vremea lui Cuza Vodă. Un raport al lui Dimitrie Scarlat Miclescu (1865)*, RFR, IX, 1942, 8 ; 8. *Ist. teatr.*, I, *213* ; 9. Trifu, *Cronica, 147—148*.

R. Z.

MICU, Samuil (1745, Sadu, j. Sibiu — 13.V.1806, Budapesta), cărturar iluminist, istoric, filolog şi traducător. Ascendenţii săi erau ţărani liberi, din care, cu o generaţie înaintea lui **M.**, s-au desprins numeroşi cărturari, mai cu seamă oameni ai bisericii. Aşa au fost protopopul Stoia de Sad, tatăl lui **M.**, şi episcopul Inochentie Micu, unchiul datorită căruia familia este înnobilată şi primeşte numele german Klein (scris şi Clein), cu care va semna de obicei **M.** Mama sa, Ana, era fiica lui Maniu Neagoe din Broşteni. Probabil că învaţă să scrie şi să citească cu un dascăl particular, continuînd apoi la şcoala mănăstirii din Blaj, unde este călugărit, primind numele Samuil în locul celui mirean Maniu. Dovedindu-se un elev excepţional, în 1766 este trimis la Viena pentru a studia filozofia şi teologia, tocmai în perioada de laicizare a învăţămîntului. **M.** are astfel prilejul să audieze la Universitate cursuri de orientare iluministă, lecţii despre principiile politicii de stat şi să se iniţieze în studiul economiei, fizicii, matematicii şi al limbii germane. Lecturile sale depăşeau însă programa oficială, **M.** citind acum pe Christian Wolff, Christian Thomasius, Friedrich Chr. Baumeister, Carol Steinkellner. Obţine certificate de studii cu cele mai bune calificative şi, în 1772, revine la Blaj, înfiinţînd, împreună cu colegul Ştefan Pop, clasa de filozofie la gimnaziu, **M.** fiind primul profesor de etică şi aritmetică. În anii următori, la Blaj, unde inventariază biblioteca gimnaziului, precum şi în alte localităţi ale Transilvaniei, **M.** îşi completează substanţial informaţia istorică şi filologică. În 1777 este angajat prefect de studii la Colegiul „Sf. Barbara" din Viena. Anii petrecuţi aici sînt rodnici în lecturi, lucrări şi traduceri. Reîntors la Blaj pentru mult timp (1783—1804), **M.** se dedică în întregime preocupărilor filozofice, istorice, filologice, cît şi traducerilor. Dornic să contribuie la emanciparea naţională a românilor ardeleni, el alcătuieşte argumentaţia istorică pentru *Supplex libellus valachorum Transilvaniae*. Deziluzionat de respingerea acestui memoriu, **M.** devine şi mai

izolat. I se impune să se ocupe doar de traduceri religioase. Persecutat şi acuzat de episcopul Ioan Bob, împiedicat sistematic în activitatea sa, constrîns de condiţia de călugăr de care nu putuse scăpa, el voia să părăsească Blajul, dar nu izbuteşte decît în 1804. Numit cenzor la Tipografia Universităţii din Buda, **M.** îşi continuă lucrările şi traducerile alături de colaboratorul şi prietenul său Gh. Şincai, sfîrşitul găsindu-l în plină activitate.

Biografia lui **M.** relevă sensul unic al existenţei sale — luminarea poporului prin învăţătură şi educaţie morală. Încrezător în utilitatea şi puterea raţiunii, el a găsit o fundamentare şi un îndemn în filozofia iluministă wolffiană, pe care se întemeia politica reformistă a Curţii imperiale de la Viena. Integrat prin educaţie şi idealuri marii mişcări cultural-politice care s-a numit Şcoala ardeleană, **M.** şi-a însuşit această filozofie, făcînd din ea un instrument. Ordinea prestabilită, imuabilitatea dogmatică a învăţăturilor teologice erau incompatibile cu noul suflu reformator. Noul ideal — luminarea omului prin raţiune (cunoaştere şi înţelegere) — devine propriul ideal al lui **M.** Răspunzînd şi necesităţii unui program teoretic din care să derive criteriile reformei naţionale, el se va strădui să adapteze pentru români cărţile care îi luminaseră înţelegerea şi cu ai căror autori se identifică. O sinteză didactică şi sistematică a iluminismului practic wolffian era cartea lui Fr. Chr. Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae* (1771), constituită din cinci părţi mari, pe care **M.** le traduce separat. Izbuteşte să tipărească doar primele două părţi : *Loghica adecă partea cea cuvîntătoare a filosofiei* (1799) şi *Legile firei, ithica şi politica sau filosofia cea lucrătoare* (1800), celelalte rămînînd în manuscris pînă în 1966. Contribuţia sa esenţială constă în prezentarea într-o formă accesibilă a întregului sistem, în urmărirea permanentă a scopului explicit de creare a unei baze teoretice pentru necesităţi practice. Adaptarea se face prin definiţii simplificate sintetic, prin exemplificări din mediul cunoscut cititorilor români, prin numeroase concluzii şi reliefări ale sensurilor şi învăţăturilor utile. **M.** se situează pe poziţiile înaintate ale unui eclectism filozofic, în care raţionalismul iluminist se interfera cu elemente idealiste. Astfel, gîndirea sa realizează o primă desprindere de ideea divinităţii ca scop şi cauză absolută a lumii, care stăpînise spiritul românesc al secolelor anterioare. Determinismul universal, teoria cunoaşterii şi a adevărului, principiul contradicţiei şi al cauzei suficiente sînt concepte al căror sens a deschis lui **M.** noi căi de înţelegere şi prezentare a fenomenului istoric sau lingvistic.

Răspunzînd necesităţilor acute ale momentului, temeinic pregătit teoretic, **M.** va da una din cele dintîi opere istorice cu caracter ştiinţific în cultura românească. Concretizată în mai multe lucrări în latineşte şi româneşte, activitatea sa de istoric era îndreptată în două sensuri majore : informarea lumii ştiinţifice străine în legătură cu originea şi fiinţa poporului român, precum şi luminarea poporului prin dezvăluirea adevărului istoric despre propria sa existenţă. Astfel, el alcătuieşte mai întîi *Brevis historica notitia originc et progressu nationis daco-romanae* (1778), cunoscută şi citată de istoricii contemporani cu el. După două lucrări de popularizare, **M.** scrie, între 1800—1806, marea sa operă, rămasă în patru volume manuscrise, din care a publicat sub titlul *Istoria, lucrurile şi întîmplările românilor pre scurt* un fragment, în 1806 (continuat şi în 1807). Izvoarele folosite diferă după conţinutul volumelor. **Primul,** *Istoria românilor în Dachia,* tratează istoria romanilor de la căderea Troiei pînă la colonizarea Daciei, continuată de istoria Transilvaniei pînă la zi şi de cea a românilor sud-dunăreni, folosind istoricii antici, bizantini medievali şi pe cei maghiari. Al doilea, *Istoria domnilor Ţării Româneşti* pînă la 1724, îşi ia informaţia din istoricii bizantini, dintr-o cronică anonimă, din stolnicul Constantin Cantacuzino, Radu Popescu, Del Chiaro, Grigore Ureche, Nicolae Costin, Dimitrie Cantemir (şi izvoarele polone ale acestora) sînt utilizaţi în *Istoria domnilor Ţării Moldovei* pînă în 1795. Volumul al patrulea — *Istoria besericească a Episcopiei româneşti din Ardeal,* care cuprinde evenimentele de pînă la 1782, este bazat pe documente de arhivă, tradiţii şi pe propria informaţie a autorului. Pornind de la ideea scrierii unei istorii integrale a românilor, **M.** a avut în vedere demonstrarea unor teze fundamentale — originea, continuitatea şi unitatea poporului român. Pentru aceasta el foloseşte argumente de natură istorică, etnică, lingvistică şi toponimică. Încercînd stabilirea unei filiaţii etnice romani—români, el are prilejul să consemneze şi să descrie unele obiceiuri, făcînd un modest început de etnografie. Concepţia generală despre istorie izvora din raţionalismul concepţiei sale filozofice şi generează o serie de trăsături noi : înlănţuirea cauzală a evenimentelor, privirea generală asupra obiectului, înlăturarea din cauzalitatea istorică a providenţei, folosirea exactă a izvoarelor, erudiţia, îndemnul pentru luminarea maselor, critica instituţiilor feudale, caracterul militant. Dar modul de expunere, stilul, tonul preponderent narativ aparţin încă vechii istoriografii, **M.** făcînd trecerea de la aceasta la studierea ştiinţifică a istoriei, inaugurată, cu adevărat, de Gh. Şincai. Pentru

a completa demonstrația asupra originii românilor, **M.** a folosit și argumente lingvistice, limba trebuind să oglindească, după el, în mod absolut, descendența latină. În 1779, el tipărește la Viena prima carte românească cu litere latine — *Carte de rogacioni pentru evlavia homului chrestin* — încercînd să arate caracterul pur latin al limbii române și prin prezentarea succintă a sistemului ortografic etimologizant. Demonstrația devine mult mai complexă și mai largă în *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780), prima gramatică românească tipărită, scoasă cu colaborarea de ultim moment a lui Șincai. Scrisă, din necesități practice, în latinește, lucrarea are o dublă importanță prin descoperirea legilor fonetice ale evoluției cuvintelor de la latină la română și sistematizarea întregului material lingvistic (pe baza acestei gramatici, limba română a fost clasificată între limbile romanice) și prin valoarea de manual și model pentru întocmirea gramaticilor viitoare. Același sistem ortografic va fi susținut și în introducerea la *Acatist* (1801). În sens iluminist, **M.** inițiază o mare lucrare lexicografică, fundamentală pentru cultura unui popor, intenționînd să publice două dicționare, după cum atestă cele două prospecte tipărite în 1806 : *Dictionarium latino-valachico-germanico-hungaricum* și *Dictionarium valachico-latino-germanico-hungaricum*. Manuscrisul celui de al doilea (publicat în 1944) a fost continuat și dezvoltat de mai mulți lexicografi (între care un rol deosebit l-a avut Petru Maior), fiind tipărit în 1825 cu titlul *Lesicon românesc-lătinesc-unguresc-nemțesc (Lexiconul de la Buda)*.

Vastul program de „luminare" pe care și-l propusese **M.** era concretizat în bună măsură prin traducerile și prelucrările sale. În afară de textele filozofice, care contribuiau la formarea unei baze teoretice pentru renașterea culturală a românilor, el realizează și traduceri de texte cu caracter religios sau literar, în care își expune propriile idei și îndemnuri practice. În introduceri sau în diferite intervenții, **M.** face numeroase precizări și sublinieri, cu intenții pedagogice. Semnificative sînt în acest sens traducerile unor cărți prin excelență moralizatoare : *Viața și pildele lui Esop* și romanul *Belisarie* după Marmontel. Pe lîngă caracterul iluminist, de popularizare a cunoștințelor și ideilor morale, traducerile sale pot fi apreciate și din punct de vedere literar. Nu s-au păstrat traducerile după *Esopia, Varlaam și Ioasaf, Belisarie*, care ar fi evidențiat și mai mult măsura înzestrării sale. Calitățile de bun povestitor, dovedite în scrierile istorice, generează și în alte lucrări pasaje cu valoare literară. În traducerea *Bibliei*, **M.** a știut să valorifice experiența înaintașilor, dar și să limpezească stilul (necesitatea formulării cît mai clare o susținuse și teoretic), încercînd în *Cîntarea Cîntărilor* o exprimare literară, chiar poetică. Traducînd opera satirică *Istoria adevărată* a lui Lucian din Samosata, **M.** utilizează adecvat elemente ale limbii populare și obține adevărate pagini de proză literară.

În prelucrările și traducerile religioase, **M.** și-a păstrat spiritul raționalist și umanist, evidențiind nu latura mistică, de explicare și întărire a dogmei, ci pe cea realistă, a firestilor învățături sau chiar a atitudinilor critice. Traducînd *Istoria bisericească* a lui Claude Fleury, **M.** pășește alături de Petru Maior în larga mișcare europeană antipapală și anticlericală. Majoritatea traducerilor religioase sînt predici și hagiografii, prin care se perpetuează și se îmbogățește un important capitol al vechii noastre culturi. Precursor în lingvistică, filozofia și istoriografia românească, traducător cu un deosebit simț al limbii, cărturar în spiritul sfîrșitului secolului al XVIII-lea, **M.** este un inițiator al renașterii noastre culturale. Exemplul, sugestiile și ideile sale au fost continuate cu pasiune de cărturarii generației următoare — Gh. Lazăr, Simion Bărnuțiu, A. T. Laurian, Timotei Cipariu.

— *Carte de rogacioni pentru evlavia homului chrestin*, Viena, Tip. Kurzbek, 1779, reed. fragm. în ȘA, I, *57—59* ; *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (în colaborare cu Gh. Șincai), Viena, Tip. Kurzbek, 1780, reed. fragm. în ARH, 1869, 29—30, 1871, 31 ; *Dissertatio canonica de matrimonio juxta disciplinam graecae orientalis ecclesiae*, Viena, Tip. Kurzbek, 1781 ; *Dissertatio de jejuniis graecae orientalis ecclesiae*, Viena, Tip. Kurzbek, 1782 ; *Propovedanie sau Învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj, Tip. Seminarului, 1784 ; ed. Ioan Nicorescu, Arad, Tip. Diecezană, 1907 ; *Istoria, lucrurile și întîmplările românilor pre scurt*, CBD, 1806 (adaos), 1807, *35—72*, reed. fragm. în ȘAR, *31—48* ; fragm. în ȘARD, *91—107* ; *Istorie scurtă a românilor*, publ. Gavrilă Laslo, Sibiu, Tip. Closius, 1848 ; *De ortu, progressu conversione Vallachorum Episcopis item Archiepiscopis eorum*, în T. Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, Tip. Seminarului, 1855, *1—20* ; *Fragment biografic românesc despre episcopii uniți începînd de la Athanasie I pînă la al II-lea*, în T. Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, Tip. Seminarului, 1855, *137—138* ; *Historia daco-romanorum sive valachorum* (publ. A. T. Laurian), IP, II, 1861, *67—118*, reed. în FMIL, XXV 1862, 11—26, 29—30 ; *Fragment istoric bisericesc (decopiat din manuscrise de ale lui Samuil Clain). Partea a doua din istoria bisericească* (publ. G. Pop), SIR, III, 1867, 10—11 ; *Dictionarium valachico-latinum*, publ. Gáldi László, Budapesta, Tip. Királyi, 1944 ; *Scurtă cunoștință a istorii românilor*, îngr. și introd. Cornel Cîmpeanu, București, E. S., 1963 ; *Scrieri filozofice*, îngr. și introd. Pompiliu Teodor și Dumitru Ghișe, București, E. S., 1966 ; *Responsum ad Crisim Josephi Caroli Eder in Supplicem Libellum Valachorum Transilvaniae iuxta numeros ab ipso positos*, în Pervain, *Studii, 44—72*. **Ms.** : *Istoria și lucrurile și întîmplările românilor*, t. I—IV, B.F.C., ms. 436—439 ; *Hronologhia împăraților turcești, carii după împărații grecești au urmat la Țarigrad*, B.F.C., ms. 332. — **Tr.** : *Biblia adecă Dumnezeiasca scriptură a leagii vechi și a celi noao*, Blaj, Tip. Seminarului, 1795 ; *Theologhia moralicească sau Bogoslovia, carea cuprinde învățătura năravurilor celor bune, și a vieții creștinești, din S. Scriptură și din sfinții părinți culeasă*, Blaj, Tip. Seminarului, 1796 ; *Cartea a doao a Theologhiei moralicești, carea cuprinde învățătura despre contracturi și osibite detorii a fiestecărui stat și despre darul lui Dumnezeu și Tainele sfintei beserici și cealealalte*, Blaj, Tip. Seminarului, 1796 ; Fr. Chr. Baumeister, *Loghica adecă partea cea cuvîntătoare a filosofiei*, Buda, Tip. Universității, 1799, *Legile firei, ithica și politica sau filosofia cea lucrătoare*, I—II, Sibiu, Tip Bart, 1800. *Învățătura metafiziciî și Învățătura politicească*, în Samuil Micu, *Scrieri filozofice*, București, E. S., 1966, *71—186, 235—272* ; *Acathist sau Carte cu multe rugatsuni pentru evlaviea fiestequarui crestin*, Sibiu, Tip. Hochmeister, 1801, reed. fragm. în ARH, 1870, 39, în ȘA, I, *272—276* ; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taine preste tot*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801 ; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina botezului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801 ; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina mirului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801 ; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina maslului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801 ; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina preoției*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801 ; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina căsătoriei*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801 ; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina pocăinței*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801 ; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina euharistiei*, Blaj, Tip. Seminarului, 1802 ; P. Segneri, *Îndreptarea păcătosului*, îngr. Iacob Radu, Oradea, Societatea „Sf. Ioan Gură de Aur" ; Lucian din Samosata, *Istoria cea adevărată* (publ. N. Lascu), CLC, XXII, 1942, 1—6. **Ms.** : *A celui dintre sfinți părintelui nostru Doroteiu învățături foarte de mare folos omului cucernic* (1769), B.F.C., ms. 516 ; *A celui între sfinți părintelui nostru Vasilie cel Mare arhiepiscopul Chesariei Capadochiei rîndуielele celor ce pusnicește, sau singuri, sau împreună pre obște petrec* (1780), t. I—II, B.F.C., ms. 410, ms. 15 ; *Cartea întîia a împăraților dupre cea elinească tălmăcită* (1785), B.F.C., ms. 64 ; *[Texte religioase], Filosofia, etica sau morala* (1786), B.F.C., ms. 66 ; *A celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Gură de Aur arhiepiscopul Țarigradului omilii sau cuvinte în Evanghelia Sfîntului Ioan* (1787), B.F.C., ms. 432 ; *A celui întru sfinți părintelui nostru Chiril Arhiepiscopul Ierusalimului Catihises sau Învățături către cei ce vin la botez* (1788), B.F.C., ms. 429 ; *A celui întru sfinți părintelui nostru Vasile cel Mare cuvinte* (1788), B.F.C., ms. 502 ; *Tractat despre moral preste tot și despre moralul creștinesc îndeosebi* (c. 1789), B.F.C., ms. 475 ; *Istoria bisericească pre scurt* (1790), I—III, B.F.C., ms. 440—442 ; *A celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Gură de Aur arhiepiscopul Țarigradului cuvinte în Evanghelia Sfîntului Ioan* (1791), B.F.C., ms. 433 ; *[Predici]* (1792), B.F.C., ms. 434 ; *[Texte patris-*

tice] (1788—1794), B.F.C., ms. 431 ; *A celui dintru Sfinți părintelui nostru Grigorie Teolog, cuvînt* (1794), B.F.C., ms. 501 ; Claude Fleury, *Istorie besericească* (1794), partea I—XI, B.F.C., ms. 443—447 ; *Canoanele săboarălor a toată lumea și a celor nameasnice, și ale sfinților părinți, cele primite în beserica Răsăritului* (1798), B.F.C., ms. 427 ; *Statuta sau legile scaonelor săsești din Ardeal care în toate ju[de]cățile și rînduielile politicești să fin în scaonele săsești* (1802), B.F.C., ms. 515 ; *[Învățăturile sfinților părinți]* (1803), B.F.C., ms. 426 ; *A Thomei de la Kempis de urmarea lui Hs. cărți patru foarte de mare folos sufletului cucernic* (1803), B.F.C., ms. 430 ; *Sf. Vasile cel Mare, Învățături ascetice* (1804), B.F.C., ms. 533 ; *A celui întru sfinți părintelui nostru Vasile cel Mare arhiepiscopul Chesariei Capadochiei hotăriri scurte cu întrebări și cu răspunsuri* (1804), B.F.C., ms. 536 ; *A celui dintru sfinți Părintelui nostru Vasile cel Mare arhiepiscopul Cesariei din Capadochia cuvinte către norod zise* (1805), B.F.C., ms. 534 ; *A celui întru sfinți părintelui nostru Chiril Arhiepiscopul Alexandriei. Din prooroc[ul Ioil cuvînt înainte.* B.F.C., ms. 415 ; *A celui dintre sfinți Părintelui nostru Vasile cel Mare arhiepiscopul Cesariei Capadochiei rînduiale către cei ce împreună, sau pustnicește viețuiesc*, B.F.C., ms. 535 ; *Carte despre descoperirea cea dumnezăiască*, B.F.C., ms. 428 ; *Cartea pentru posturile besericii grecești a Răsăritului*, B.F.C. ms. 480 ; *De datorîile cinurilor călugărești*, B.F.C., ms. 477 ; *Despre Sfânta Scriptură*, B.F.C., ms. 497 ; *Evanghelille și Apocalipsul lui Ioan Teolog*, B.F.C., ms. 112 ; *Hotăriri lungi ; Epitimia sau pedepse asupra călugărilor ; Epistole*, B.F.C., ms. 512 ; *Imn sau cîntare la îngroparea domnului nostru Isus Hristos*, B.F.C., ms. 423 ; *Istoria împărăcherii întră biserica Răsăritului și a Apusului care s-au făcut pe vremea lui Mihail Celularie, patriarhul Țărigradului*, B.F.C., ms. 448 ; *În sfînta și marea Simbătă*, B.F.C., ms. 481 ; *Învățătură la dumineca lăsatului de brînză*, B.F.C., ms. 180 ; *Puneri de prolegomene Sfintei Scripturi de descoperirea cea dumnezăiască*, B.F.C., ms. 476 ; *[Texte patristice]*, B.F.C., ms. 92, ms. 478, ms. 537, ms. 539.

— 1. T. Cipariu, *Gramatiștii și ortografiștii români*, ARH, 1869, 29—30, 1870, 31, 39 ; 2. I. M. Moldovan. *Documente pentru bibliografia lui S. Klain*, ARH, 1870, 34—37 ; 3. Ioan Bianu, *Viața și activitatea lui Maniu Samuil Micu alias Clain de Sad*, București, Tip. Laboratorilor români, 1876 ; 4. Ar. Densusianu, *Cauzele persecuțiunilor lui S. Micul, G. Șincai și Petru Maior*, RTL, II, 1894, 4 ; 5. Emilian Micu. *Calendarul lui Samuil Clain, 1806*, A, XVII, 1906, 6 ; 6. Bălan, *Lb. cărților bis.*, 167—187 ; 7. Zenovie Pîclișanu. *Samuil Klein concurent la episcopia unită a Orăzii-Mari*, CLC VIII, 1919, 9—10 ; 8 Iacob Radu, *Manuscriptele bibliotecii episcopiei greco-catolice române din Oradea-Mare*, București Cultura națională, 1923 ; 9. Iacob Radu, *Doi luceferi rătăcitori. Gheorghe Șincai și Samoil Micu Clain*, București. Cultura națională, 1924 ; 10. Hanes, *Stud. cercet., 175—179* ; 11. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 105—145* ; 12. Em. Elefterescu, *Samuil Micu-Clain*, LRM, II, 1930, 7 ; 13. Iorga, *Ist. lit.*, III, *167—200* ; 14. Z. Pîclișanu, *Un vechi proces literar (Relațiile lui I. Bob cu S. Klein, Gh. Șincai și P. Maior)*, RFR, II, 1935, 7 ; 15. Nicolae Laslo, *Samuil Micu, traducător din Lucian*, GR, V, 1937, 5—7 ; 16. Mario Ruffini, *La scuola latinista rumena*, Roma, Signorelli, 1941, *27—51, 89—115* ; 17. Popovici, *Studii*, I, *197—209* ; 18. Dan Simonescu, *Proiecte de dicționare române. Samuel Micu și Vasile Kolosi*, ETH, II, 1945, 3—4 ; 19. I. Lungu, *Meritele lui Samuil Micu în problema terminologiei filozofice românești*, CF, III, 1955, 4 ; 20. D. Macrea, *Samuil Micu*, LR, V, 1956, 3 ; 21. Ion Roman, *Un cărturar luminat — Samuil Micu-Klein*, CNT, 1956, 19 ; 22. J. Byck, *Samuil Micu Klein — 150 de ani de la moartea învățatului ardelean*, GL, III, 1956, 20 ; 23. Perpessicius, *Mențiuni ist., 502—524* ; 24. N. Mladin, I. Vlad, Al. Moisiu *Samuil Micu Clain — teologul. Viața, opera și concepția lui teologică*, Sibiu, 1957 ; 25. Tomescu, *Calendarele, 66—67, 111—112* ; 26. Ion Lungu, *Gîndirea social-politică și filozofică a lui Samoil Micu*, DIF, II, *111—156* ; 27. Ion Lupaș, *Două manuscrise cu conținut juridic din activitatea lui Samuil Micu-Clain*, RITL, VI, 1957, 3—4 ; 28. C. Cîmpeanu, *O lucrare necunoscută a lui Samuil Micu : „Hronologhia împăraților turcești"*, SCI, VIII, 1957, 1—4 ; 29. Macrea, *Lingviști, 17—33* ; 30. I. Verbină II. Pervain), *Paternitatea unui text atribuit lui Samuil Micu Clain*, ST, XI, 1960, 3 ; 31. Pompiliu Teodor, *Despre „Istoria românilor cu întrebări și răspunsuri" a lui Samuil Micu Clain*, STD, XIII, 1960, 2 ; 32. Pompiliu Teodor, *Izvoarele lucrărilor de filozofie traduse și prelucrate de Samuil Micu*, ALIL, t. XI, 1960, fasc. 2 ; 33. Corneliu Cîmpeanu, *Considerații bibliografice asupra operelor lui Samuil Clain privitoare la istoria românilor*, AII, IV, 1961 ; 34. Pompiliu Teodor, *O copie din 1794 a manuscrisului lui Samuil Micu Clain : „Statuta sau legile scaunelor săsești din Ardeal"*, AII, IV, 1961 ; 35. Romulus Munteanu, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, București, E.D.P., 1962, *passim* ; 36. Cornel Cîmpeanu, *Introducere la* Samuil Micu, *Scurtă cunoștință a istorii românilor*, București, E.S., 1963 ; 37. Romul Munteanu, *Particularități ale iluminismului românesc*, GL, X, 1963, 51 ; 38. Piru, *Ist. lit.*, II, *44—56* ; 39. D. Ghise, Pompiliu Teodor, *Puncte de vedere la o discuție asupra iluminismului românesc*, GL, XI, 1964, 9 ; 40. A. Marino, *Iluminiștii români și problema „cultivării" limbii*, LR, XIII, 1964, 5—6 ; 41. Pompiliu Teodor, *Ideologia revoluției din 1848 și opera istorică a lui Samuil Micu*, SUB, Historia, X, 1965, fasc. 2 ; 42. Zamfira Mihail, *Observații asupra vocabularului scrierilor lui Samuil Micu*, ALIL, t. XVI, 1965 ; 43. Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivașcu, București, E.Ș., 1966, *128—170* ; 44. Pompiliu Teodor, D. Ghișe, *Studiu introductiv* la Samuil Micu, *Scrieri filozofice*, București, E.Ș., 1966 ; 45. M. Zaciu, *La o ediție Samuil Micu*, TR, X, 1966, 47 ; 46. Iosif Pervain, *Date pentru o monografie despre Samuil Micu*, SUB, Philologia, XII, 1967, fasc. 2 ; 47. Nicolae Albu, *Completări la biografia lui Samuel Micu Clain*, F, IV, 1968, 6 ; 48. *Ist. lit.*, II, *37—46* ; 49. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *308—310* ; 50. Romul Munteanu, *Studiu introductiv*, ȘA, I ; 51. Mușlea, *Cercetări*, I, *3—18* ; 52. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *447—457* ; 53. Pervain, *Studii, 15—44* ; 54. N. A. Ursu, *Modelul gramaticii lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai*, LR, XX, 1971, 3 ; 55. Nicolescu, *Șc. ardeleană, passim* ; 56. Dumitru Ghișe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, Dacia, 1972, *21—100* ; 57. Nicolae Albu, *Contribuție la opera filozofică a lui Samuil Micu*, ST, XXIII, 1972, 7 ; 58. Ion Lungu, *„Loghica" lui Samuil Micu în actualitate*, TR, XVIII, 1974, 32 ; 59. *Les Lumières chez les Roumains*, CREL, 1977, 2 ; 60. Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Minerva, 1978, *117—122, 246—252, passim.*

C. T.

MICU-KLEIN, Ioan Inocențiu (1692, Sadu, j. Sibiu — 23.IX.1768, Roma), cărturar. Ioan Micu, în călugărie Inocențiu (Inochentie), și cu numele de familie devenit în urma înnobilării Klein, învață un timp la școala iezuiților din Sibiu. De aici este trimis în 1721 la Tyrnavia (Trnava), unde obține una din cele douăsprezece burse instituite de cardinalul L. Kollonich pentru copiii de români uniți. Instrucția primită, zelul religios și purtările alese îl fac să fie desemnat episcop de Făgăraș, de către sinodul electoral al clerului unit, în iunie 1728. Numit episcop în 1729 cu aprobarea Cancelariei aulice și a lui Carol al VI-lea, instalat sărbătorește în 1732, **M.-K.** a pornit chiar de la începutul carierei sale ecleziastice lupta pentru emanciparea națională a românilor ardeleni. El este cel dintîi care emite tezele fundamentale și trasează programul de acțiune — politic, social și cultural — al Școlii ardelene. A cerut respectarea celei de a doua Diplome leopoldine, contestată și blocată de Dieta Transilvaniei, diplomă prin care se promitea românilor uniți cu Roma egalitatea în drepturi cu celelalte națiuni. Timp de 15 ani (1729—1744), cînd a condus efectiv biserica ardeleană, **M.-K.** asaltează Viena cu numeroase suplice (una se numea chiar *Supplex libellus*), memorii, cerînd admiterea micii nobilimi românești și a altor pături înstărite printre stările privilegiate, reprezentarea românilor în guvern, în Dietă și în funcțiunile publice, declararea lor ca a patra „națiune" în stat, egalitatea „plebei" române cu „plebea" celorlalte popoare, dreptul acesteia la școală, meserii, reducerea „robotei", restituirea pămînturilor ocupate de nobili, ștergerea iobăgiei pe pămîntul regesc (scaunele săsești), dreptul la liberă mutare. Acest vast program politic și social, formulat în etape diferite, era sprijinit cu argumente istorice și juridice. Episcopul cere drepturi egale în virtutea faptului că populația română, care este cea mai numeroasă și cea mai veche din Transilvania, suportă cele mai multe sarcini și aduce cele mai multe contribuții și este firesc ca acela care suportă sarcina să-i simtă și folosul. Cunoscînd, prin 1735, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* al lui D. Cantemir, **M.-K.** argumentează că românii nu sînt inferiori nici în vechime și nici în „nobletea spiței" față de celelalte popoare, punînd deci ideile cronicarilor la temelia ideologiei și programului de luptă al Școlii ardelene. El și-a dat seama de necesitatea ridicării culturale a românilor, în general, și a clerului unit, în special, folosind pentru prima dată dreptul acordat românilor uniți de a trimite bursieri la Viena și

Roma. Episcopul achiziționează domeniul Blajului, unde se va înălța, conform planurilor sale, un oraș în întregime românesc, menit a adăposti primele școli ale românilor uniți și care a devenit o citadelă a culturii, însuflețită de ideile iluministe ale lui **M.-K.** Deși episcop unit, a făcut apel, în lupta sa, la toți românii, militînd pentru cauza lor, respingînd încercările de catolicizare și presiunile teologului iezuit de pe lîngă Episcopia din Blaj. În iunie 1744, împărăteasa Maria Tereza îl cheamă la Viena pentru a-l intimida și a-l decide să renunțe la luptă. **M.-K.** pleacă la Roma, pentru a cere sprijinul papei, însă pontiful, îndatoritor față de habsburgi, va transforma prezența acestuia la Roma într-un exil pe viață. El nu va înceta însă să se ocupe de situația românilor. Folosindu-se de clericii devotați cauzei sale, adresează Curții din Viena noi cereri și memorii, iar locțiitorii săi vor continua politica națională condusă de el din exil. În Transilvania, **M.-K.** rămîne personalitatea cea mai importantă a epocii, devenind în gîndirea social-politică românească principalul precursor al Școlii ardelene, în orientările ei esențiale.

— *Corespondența din exil a episcopului Inochentie Micu Klein, 1746—1768*, îngr. și pref. Zenovie Pîclișanu, București, Cultura națională, 1924.

— 1. A. Densușianu *Ist. lit., 141—142* ; 2. Gh. Bogdan-Duică, *Procesul episcopului Ioan Inochentie Clain*, Caransebeș, 1896 ; 3. Augustin Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728—1751)*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1900 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *57—60* ; 5. Șt. C. Ioan, *Priviri asupra culturii în Ardeal*, București, Tip. Miulescu, 1907, *8—13* ; 6. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirei religioase a românilor din Ardeal : în secolul XVIII*, I, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1920, *127—136* ; 7. Iorga, *Ist. lit.*, III, *68—72* ; 8. P. P. Panaitescu, *Ctitorul Blajului, episcopul Inocentie Micu-Klein*, GR, IV, 1936, 8—9 ; 9. N. Comșa, *Episcopul Ion Inochentie Micu*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1943 ; 10. Popovici, *Studii*, I, *95—96* ; 11. Tuliu Racotă, *Ion Inochenție Micu*, Sibiu, Dacia Traiană, 1944 ; 12. Iosif Pervain, *Ioan Inocențiu Micu-Klein*, TR, I, 1957, 7 ; 13. *Ist. lit.*, I, *508—512* ; 14. *Ist. gînd., 95—96* ; 15. D. Prodan, *Supplex libellus valachorum*, București, E.Ș., 1967. *137—199* ; 16. Dumitru Stăniloae, *Lupta și drama lui Inocențiu Micu Clain*, BOR, LXXXVI, 1968, 9—10 ; 17. Ion Lungu, *Inochentie Micu*, TR. XII, 1968, 39 ; 18. Dim. D. Roman, *Ioan Inochentie Micu-Klein, erou al luptei pentru afirmarea românească a Transilvaniei*, ATN, V, 1968, 12 ; 19. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *304—306* ; 20. Pervain, *Studii, 9—14* ; 21. Armbruster, *Romanitatea, 237—239* ; 22. Radu Bratеș, *Oameni din Ardeal*, București, Minerva, 1973, *27—37* ; 23. Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Minerva, 1978, *77—93, passim*.

A. S.

MICULESCU, Grigore (1817, Cerneți, j. Mehedinți — c. 1885), autor de versuri. Pitarul **M.** a fost candidat la domnie în 1842, unionist și deputat. În 1857 a publicat poemul *O noapte pe ruinele Severinului*, scris sub influența poeziei ruinelor a lui V. Cîrlova și Gr. Alexandrescu. Dar, în afara invocării „Danubiului" și a apariției fantomei, nu sînt decît versuri care, într-un limbaj italienizat, forțat, narează unele fapte istorice.

— *O noapte pe ruinele Severinului*, București, Imprimeria Secolului, 1857, reed. fragm. în APMH, *5—6*.

— 1. A. Pumnul, *Gr. Miculescu*, LPTR, IV, partea II, *96* ; 2. Pop, *Conspect*, I, *110* ; 3. Sarmiza Cretzianu, *De pe Valea Motrului*, București, Eminescu, 1971, *38—43* ; 4. V. Pîrvănescu, *Grigore Miculescu*, în *Tribuna bibliotecii*, Drobeta-Turnu Severin, 1979 (ianuarie).

M. T.

MICU MOLDOVANU, Ioan v. **Moldovanu, Ioan M.**

MIHĂESCU, Alexandrina (20.VIII.1876, Gura Sărății, j. Buzău — 21.VI.1895, Gura Sărății, j. Buzău), **poetă.** Moartă de tuberculoză la nouăsprezece ani, **M.** a lăsat cîteva versuri și proze, strînse de familie într-o broșură cu titlul *Flori de zăpadă*, după ce mai înainte fusese remarcată de Al. Vlahuță în „Viața". Era fiica moșierului Grigore Mihăescu din ținutul Buzăului și sora scriitorului N. Gr. Mihăescu-Nigrim. Deși urmase doar patru clase la școala din satul natal, avea lecturi numeroase. În poezia ei există, în forme populare sau influențate de lirica lui M. Eminescu și G. Coșbuc, o adiere proaspătă de sensibilitate naivă, copilărească, o delicatețe specifică. Obsesia dureroasă a morții, trecută în resemnare și melancolie, e comunicată simplu, pe un ton adînc omenesc, în imagini nu lipsite de noutate, de lirism. În proză, se remarcă ascuțimea spiritului de observație și echilibrul expresiei.

— *Flori de zăpadă*, Rîmnicu Vîlcea, Tip. Sfetea, 1898.

— 1. Al. Vlahuță, *Un talent necunoscut*, VT, II, 1895, 24 ; 2. Al. Antemireanu, *Alexandrina Mihăescu*, E, IV, 1898, 690 ; 3. [A. Steuerman-]Rodion, *„Flori de zăpadă"*, OP, I, 1898, 245 ; 4. Savin Constant, *Viața și opera poetei Alexandrina Mihăescu*, București, Tip. Române unite, 1926 ; 5. Iorga, *Oameni*, I, *191—195*.

S. C.

MIHĂILEANU, Ștefan (1821 — 15.VII.1909, București), autor dramatic. La fel ca frații lui, Costache și Ralița, **M.**, trecut prin școala Societății Filarmonice, a fost actor. S-a angajat, la începutul îndelungatei sale activități, în trupa lui C. Caragiali. A jucat la București și la Craiova, luînd parte și la turneele ce se întreprindeau în Moldova și Transilvania. Interpret de vodeviluri, dar și de drame și tragedii, **M.** nu impresiona deloc prin naturalețe, cronicarii vremii reproșîndu-i „ifosul". Aici, actorul se confundă cu autorul dramatic, ale cărui compuneri sînt de un retorism strident. Acestea, în intenția lui **M.** drame istorice și naționale, urmărind să redeștepte „amorul de patrie și virtutea", erau niște prolixe melodrame. Tonul e mereu ridicat, exaltat, fie că se invocă apusele vremuri de mărire ori se deplînge soarta amară a țării,

fie că se incriminează, în rechizitorii patetice, decăderea dinlăuntru, corupția politică, trădarea și alte nelegiuiri. În tiradele vehemente, surescitate, pline de efuziuni subite sau de măreațe viziuni inspirate de ideea, obsedantă, a „onoarei și demnității naționale", se glorifică „martiriul" celor care se jertfesc pentru patrie și dreptate, împotriva „tiraniei". Au fost publicate în volum tîrziu : *Blestemul unui bătrîn țăran murind sau Timpul vechi și timpul nou* (1893), piesă în versuri, *Martirul libertății* (1893), monolog în proză, *Danubiul și Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele* (1893), dramă națională prelucrată după romanul *Aldo și Aminta* de C. Boerescu. Mai inspirate nu sînt nici piesele istorice, asupra cărora, în treacăt, M. Eminescu emisese o judecată aspră în articolul *Repertoriul nostru teatral* (1870). Refugiați de răul turcilor în codru, unde dau lupte violente, sub imboldul unor patriotice, dar confuze încă, simțăminte, haiducii din piesa *Dragomir Rucăreanul, Vulturul munților* (1885) .vor deveni, împreună cu viteaza lor căpetenie, „panduri" ai lui Mihai Viteazul *(Mihai Bravul*, 1885). Într-o înfruntare cu oștile otomane, „Vulturul munților" cade rănit de moarte, sfîrșit ce încununĕ o viață de „martir al libertății" — acesta fiind eroul predilect al lui **M.** Piesele, discursive, turmentate parcă, foiesc de inadvertențe, de anacronisme. Nu mai puțin artificială e limba. Chiar sumară, execuția lui Eminescu era cu totul îndreptățită.

— *Dragomir Rucăreanul, Vulturul munților*, București, Tip. Modernă, 1885 ; *Mihai Bravul*, București, Tip. Modernă, 1885 ; *Blestemul unui bătrîn țăran murind sau Timpul vechi și timpul nou, Martirul libertății, Danubiul și Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele*, București, Tip. Cucu, 1893.

— 1. Eminescu, *Scrieri*, 57 ; 2. *[Ștefan Mihăileanu]*, U, XXVII, 1909, 194 ; 3. *Ist. teatr.*, II, 526.

F. F.

MIHĂLESCU, Simeon (1820 — 30.I.1897, București), traducător. Adept politic al lui C. A. Rosetti, **M.** a fost, pe rînd, deputat de Călărași, senator, director la Ministerul de Interne, prefect al poliției Capitalei, director al Eforiei Spitalelor. Pentru trupa de teatru a lui M. Pascaly a tradus din franceză, corect dar fără cursivitate, numeroase drame, comedii și, mai ales, vodeviluri. După versiunea franceză a lui Al. Dumas-fiul, a tradus *Intriga și amoru* (1852) de Fr. Schiller. În afara dramelor lui Al. Dumas-fiul, *Dama cu camelii* și *Martirul ideei* (reprezentate dar nepublicate), **M.** a ales din repertoriul francez, indicînd foarte rar autorul, numai melodrame (unele cu aluzii politice) sau farse lipsite de valoare literară. S-au mai reprezentat, fără a fi tipărite, *O mumă din popor* (E. Legouvé), *Fata aerului* (Th. și J.-H. Cogniard), *Martirul inimii* (V. Séjour), *Îngerul morței* (Th. Barrière și Ed. Plouvier), *Familia Lambert* (L. Gozlan), *Biciul mărilor, Burghezul de Paris sau Lecțiuni guvernului* de Clairville, *Omul din nimic, Uzurpatorul tronului*. După modelul lor, a încercat și cîteva compuneri dramatice : *Tunsul Haiducul* (după *Le Capitain des voleurs* de F.-A. Duvert și A.-Th. de Lauzanne), *Doi soldați români, Cimpoiul fermecat* (1864).

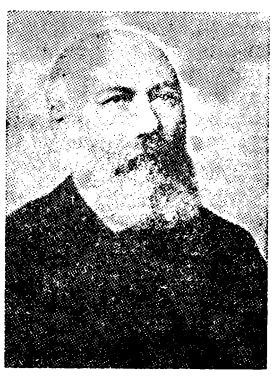

— **Ms.** : *Soldatul român* (1886), B.A.R., ms. 2853, f. 2. — **Tr.** : Fr. Schiller, *Intriga și amoru*, București, Tip. Copainig, 1852 ; A. Ancelot, *Șarlota*, București, Ioanid, 1852 ; [Autori neidentificați], *Idiotul sau Suteranul de Eilberg*, București, Tip. Mitropoliei, 1852, *Orfelinii de la puntea Notre-Dame*, București, Tip. Ohm, 1852, *Palma sau Noaptea Vinerii patimilor*, București, Tip. Ohm, 1852 ; Anicet-Bourgeois și M. Masson, *Pichilo Alliaga sau Trei castele în Ispania*, București, Tip. Vinterhalder, 1852 ; P.-B. Rosier, *Credința, speranța și caritatea*, București, Tip. Ohm, 1852 ; E. Sue, *Dealu dracului*, București, Tip. Ohm, 1853. **Ms.** : [Autor neidentificat], *Țăranul din munte* (1866), A.S.I., ms. 662 ; E. Scribe, *Doi pricopsiți sau Măgarii pe măgari* (1880), A.S.I., ms. 483.

— 1. C. A. Rosetti, *Cronica dramatică*, ROM, I, 1857, 21 decembrie, II, 1858, 4 ianuarie ; 2. *[Anunțuri teatrale]*, ROM, II, 1858, 11 februarie, III, 1859, 15 decembrie, 22 decembrie, VII, 1863, 29 octombrie, X, 1866, 2 aprilie, XIV, 1870, 14 martie, 17 martie, XV, 1871, 21 octombrie, XIX, 1875, 19 octombrie ; 3. C. D. Aricescu, *Cronică dramatică*, ROM III, 1859, 26 februarie, 8 decembrie ; 4. Elena [Maria Rosetti], *Cronică dramatică*, ROM, III, 1859, 10 martie, 3 decembrie ; 5. *Simion Mihălescu*, RB, XXI, 1897, 6538 ; 6. Adamescu, *Ist. lit.*, *368* ; 7. Rădulescu, *Contribuțiuni*, *60—62*, *84*, *86*, *88* ; 8. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *27*, *31*, *46*, *288*, *332*, *348*, *374*, *526*.

L. V.

MILESCU, Nicolae, spătarul (1636—1708), cărturar. Fiu al lui Gavril, boier cu moșii în ținutul Vasluiului, **M.** este descendentul unei familii care își va fi avut obîrșia în Peloponez, fie prin tată, fie printr-o rudă mai îndepărtată. Din 1645 pînă în 1653 învață la Școala Patriarhiei din Constantinopol, unde beneficiază, ca și D. Cantemir mai tîrziu, de o instrucție în care elementele tradiționale ale culturii teologice bizantino-ortodoxe se îmbinau cu cele de sursă umanistă, venite prin intermediul influenței universităților din Italia. La întoarcerea în Moldova, este grămătic al domnitorului Gheorghe Ștefan, funcție pentru care îl recomanda, în primul rînd, desăvîrșita stăpînire a limbilor greacă, latină, slavonă, neogreacă, turcă. În 1659 era omul de încredere al noului domn Gheorghe Ghica. La porunca turcilor de a da ajutor potrivnicilor lui Gheorghe Rákóczi II, acesta îl trimite în Ardeal cu o mie de oameni, dar **M.** își purtă oastea fără a interveni în luptă. În noiembrie 1659 îl urmează pe Gheorghe Ghica, uns domn al Țării Românești, și este investit cu rangul de mare spătar, de unde i s-a tras și al doilea nume, sub care s-a făcut apoi cunoscut. După mazilirea lui Gheorghe Ghica, în septembrie 1660, revine în Moldova, la curtea lui Ștefăniță Lupu. Tînărul domnitor, și el fost elev al școlii de la Constantinopol, îl ținea în mare cinste, luîndu-l consilier intim. În toamna anului următor, spătarul ajunge din nou în Țara Românească, unde Grigore Ghica îi încredințează misiunea de capuchehaie la Poarta otomană. **M.** și-a împărțit timpul ședерii la Constantinopol între slujba de agent diplomatic și munca la tălmăcirea în limba română a *Vechiului Testament*. Este cea dintîi lucrare care îl solicită intens, după cîteva mărunte scrieri traduse anterior. În 1664, cînd Grigore Ghica se vede nevoit să-și părăsească scaunul, **M.** pleacă din Constantinopol într-o lungă pribegie prin Europa. Face un popas la Berlin, la curtea marelui elector de Brandenburg, Friedrich Wilhelm, de unde, probabil la chemarea primului său protector, Gheorghe Ștefan, se îndreaptă în 1666 spre Stettin, în Pomerania. Aici fostul domnitor moldovean se așezase sub protecția regelui Carol al XI-lea. **M.**, ale cărui însușiri de abil diplomat erau știute de Gheorghe Ștefan, este trimis întîi la Stockholm, ca să obțină mărirea sumei de bani pe care o oferea regele Suediei. Cu acest prilej, boierul moldovean cunoaște pe ambasadorul francez Simon Arnauld de Pomponne, literat și filozof în același timp. Este so-

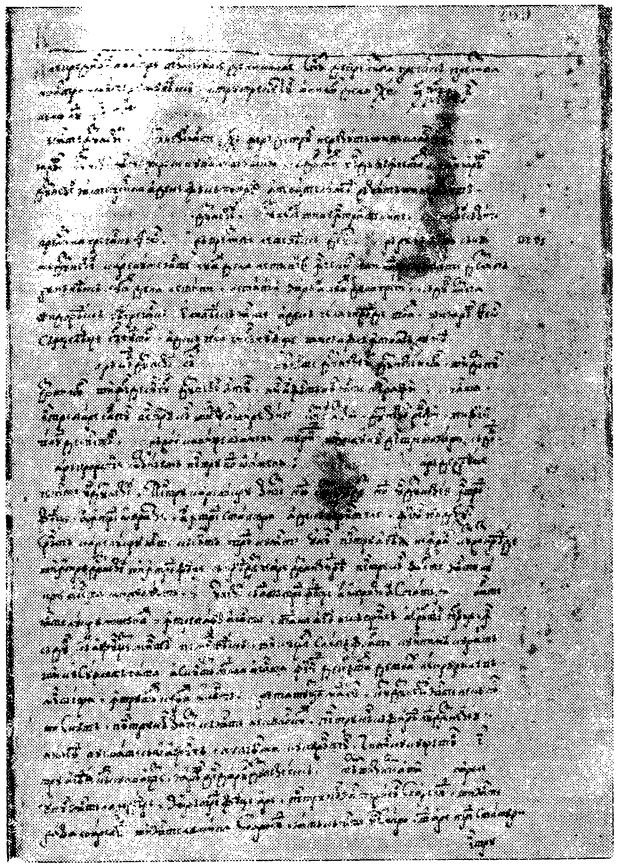

licitat de ambasador, care se arătă surprins de neobişnuita-i erudiţie, să scrie despre dogma transsubstanţierii în religia ortodoxă, expunere ce trebuia să servească jansenişti1or de la Port-Royal în disputa lor cu protestanţii. Tratatul teologic şi apologetic întocmit, intitulat *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens* şi semnat Nicolao Spadario Moldavolaccone barone ac olim generali Wallachiae, se tipăreşte la Paris în 1669, în anexa scrierii *La Perpétuité de la Foy de l'Eglise Catholique touchant l'Eucharistie* a lui Antoine Arnauld şi Pierre Nicole. Este cea dintîi lucrare a unui român tipărită în Franţa, iar pentru **M.**, unica scriere care n-a rămas în manuscris în timpul vieţii lui. În vara lui 1667, spătarul fusese la Paris, trimis de Gheorghe Ştefan, care încerca să-şi recîştige tronul, cu scrisori către Ludovic al XIV-lea. Aflase iarăşi alte locuri, stabilise legături cu oameni de seamă ai vremii. Reîntors la Stettin, stă în preajma ocrotitorului său, căruia îi traduce din slavoneşte cîteva rugăciuni, pînă în ianuarie 1668, cînd acesta moare. **M.** ia din nou drumul Moldovei, unde domnea Iliaş Alexandru. Acum se va fi petrecut ceea ce povesteşte în *O samă de cuvinte* I. Neculce, care plasează însă „legenda" în timpul lui Ştefăniţă Lupu: **M.** unelteşte împotriva domnitorului, rîvnind, fără izbîndă, să ia scaunul Moldovei, drept care este stigmatizat, după tradiţie, cu crestarea nasului. Abia în decembrie **1669** i se semnalează prezenţa la Constantinopol, în preajma ambasadei engleze. Avea relaţii de prietenie cu capelanul Thomas Smith şi îi transcria în româneşte *Tatăl nostru* şi *Crezul.* În ianuarie **1671** se afla tot la Constantinopol, în apropierea lui Dositei, vechiul lui prieten, devenit patriarh al Ierusalimului. Cu recomandarea acestuia, **M.** pleacă în Rusia. Ţarul Alexei Mihailovici avea nevoie de un om cu temeinice cunoştinţe teologice, ştiutor de limbi străine şi Dositei i-l trimite pe învăţatul moldovean, asemuindu-l, în scrisoarea de prezentare, cu „un cronograf în care sînt adunate toate lucrurile din lume". În drumul spre Rusia, **M.** primeşte mai multe însărcinări diplomatice ce îl fac să treacă de la Adrianopol, unde se afla un alt prieten, Panaiotis Nicusios, mare dragoman al Porţii, prin Serbia, Ungaria şi Polonia. În decembrie 1671 este primit tălmaci pentru limbile greacă, latină şi română la Departamentul Soliilor (Posolskii Prikaz) din Moscova şi, mai tîrziu, numit şef al traducătorilor din cancelaria diplomatică. În scurtă vreme, cîştigă prietenia lui A. S. Matveev, şeful departamentului, şi stima celor din jur. Pe lîngă obişnuitele traduceri de acte de stat, alcătuieşte, singur sau în colaborare, numeroase compilaţii cu caracter teologic, filozofic, istoric şi mai ales de hermeneutică medievală, pentru uzul ţarului, al dregătorilor sau al elevilor pe care îi avea (*Aritmologhion, Cartea sibilelor, Cele nouă muze şi cele şapte arte liberale, Hresmologhion, Vasiliologhion, Povestea asupra construcţiei bisericii celei mari Sfînta Sofia din Constantinopol, Cartea hieroglifelor, Cele şapte minuni ale lumii, Genealogia ţarilor Rusiei* ş.a.). Sînt lucrări tălmăcite sau prelucrate îndeobşte după izvoare greceşti şi latineşti. La Moscova, **M.** are prestigiu de erudit, dar şi faimă de om umblat, experimentat în chestiuni politice şi diplomatice, cunoscător al unor medii foarte variate. De aceea, în **1674** este ales să conducă o solie care să stabilească legături diplomatice şi comerciale cu China şi să informeze cît mai amănunţit asupra drumului, puţin bătut pînă atunci. După o lungă perioadă de documentare, pleacă din Moscova în primăvara lui **1675**, încercînd şi reuşind să afle calea cea mai scurtă spre Pekin. Solii trec graniţa Chinei, ajung în mai **1676** la Pekin şi, după ce îşi îndeplinesc, în parte, misiunea, se reîntorc în Rusia. Relatarea călătoriei o face **M.** într-un jurnal scris în rusește, *Călătoria de-a lungul Siberiei de la Tobolsk pînă la fortul Nercinsk,* iar fazele şi rezultatele acţiunii diplomatice sînt comunicate într-un raport oficial intitulat *Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătaru în China.* Ca urmare a călătoriei, la acestea se adaugă *Descrierea Chinei* şi *Cartea tătarilor,* o tălmăcire după *De bello tartarico historia* a iezuitului Martinius Martini. În drumul spre Moscova şi la Posolskii Prikaz, **M.** este întîmpinat cu răceală, ba chiar cu ostilitate, datorită unei noi conjuncturi politice. I se aduc acuzaţii în legătură cu felul în care a condus ambasada, este implicat de curtenii noului ţar într-un proces de magie. Îşi reia însă, după un timp, funcţia la Posolskii Prikaz. Mai tîrziu exercită, cu tact, o oarecare influenţă asupra politicii culturale a ţarului Petru cel Mare. În 1695—1696 îl însoţeşte pe acesta într-o expediţie la Marea de Azov. La curtea rusească, el sprijinise mereu interesele ţărilor române. Astfel, îl ajutase pe mitropolitul Dosoftei să obţină o tipografie. Voiajul său, extraordinar pentru timpul în care trăia, îi aduce un renume în Europa, mulţi oameni iluştri se interesează de el, de scrierile lui.

Avatarurile pe la curţile domnitorilor români, în capitala Imperiului otoman, pribegiile prin Europa, peregrinările prin Asia au creat în jurul lui **M.** o legendă care a lăsat în umbră activitatea lui cărturărească. El are însă o operă de erudit umanist, cu toate că este inegală şi imprevizibilă, cum i-a fost şi viaţa. Cea dintîi scriere o întocmeşte în anul 1655, cu prilejul unei vizite la mănăstirea Neamţului, cînd

tălmăceşte cuprinsul unei corespondenţe dintre Ioan Paleologul şi Alexandru cel Bun, prin care se transmitea legenda unei icoane făcătoare de minuni dăruită de împăratul bizantin. *Istoria despre sfînta icoană a Prea Sfintei noastre Stăpîne Născătoare de Dumnezeu Maria* s-a păstrat o vreme într-un manuscris din 1723 al mitropolitului Gheorghe al Moldovei. În ianuarie 1661 termină de tradus din greceşte *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinţei noastre*, o expunere a unor chestiuni alopogetico-dogmatice ale religiei creştine, luată din scrierile lui Atanasie, patriarhul Alexandriei. **M.** tratează textul cu destulă libertate, prelucrează, amplifică sau reduce, adăugînd, atunci cînd vorbeşte despre numele lui Dumnezeu, şi o însemnare despre originea latină a limbii române. I s-au atribuit multe alte lucrări teologice şi istorice, printre care mai insistent *Istoria Ţării Rumâneşti* (care aparţine, de fapt, stolnicului Constantin Cantacuzino), şi s-a discutat, contradictoriu, despre contribuţia lui la **Biblia de la Bucureşti* (1688), în care este preluată tălmăcirea *Vechiului Testament* făcută de spătar. Este un act care ţine de spiritul umanist al culturii lui **M.** şi de vocaţia lui de traducător. În tălmăcirea lui, cea dintîi traducere românească integrală a *Vechiului Testament*, s-a folosit de o ediţie protestantă a *Septuagintei*, apărută la Frankfurt în 1597, din care preia şi transpune cu rigoare un dificil aparat critic. El utilizează cîteva ediţii latineşti şi una slavonă. Traducerea, copiată şi revizuită de nişte cărturari munteni sau, potrivit unei ipoteze mai noi, revizuită de Dosoftei, viitorul mitropolit al Moldovei (64), este revăzută apoi de autorii ediţiei de la 1688 şi inclusă în ea. Aceştia nu modifică, în esenţă, traducerea spătarului, ci îşi îndreaptă atenţia doar spre simplificarea textului şi spre şlefuirea expresiei. Tălmăcirea lui **M.** îi domină într-atîta, încît ei păstrează şi inserţiile laice aflate de spătar în izvorul protestant. Astfel, **M.** preluase tratatul filozofic *Despre raţiunea dominantă*, text atribuit lui Josephus Flavius, dar aparţinînd unui anonim din Alexandria secolului I e.n., devenit, în tălmăcirea lui, *Pentru sîngurul ţiitoriul gînd*. Este cea dintîi scriere filozofică tipărită în limba română, în care traducătorul transpune definiţii ale filozofiei, gîndirii, raţiunii, afectelor, materiei. În traducerea sa, **M.** mai introduce versuri în text (*Epigrama lui David*). Trecerea de la tălmăcirea în româneşte a *Vechiului Testament* spre scrierile cu caracter teologic în limba rusă o face un text în limba latină, *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens*, tratat asupra dogmelor, principiilor şi practicilor liturgice ortodoxe, dezvăluind la autor şi perfecta cunoaştere a artei retorice clasice.

Dar cea mai mare aventură a destinului capricios şi agitat al lui **M.**, călătoria în China, dă naştere şi operelor care l-au făcut cunoscut. Ele au circulat în copii şi în traducere grecească încă din timpul vieţii lui. La sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea jurnalul misiunii diplomatice în China a fost intens editat şi comentat în Rusia. O copie grecească, aflată de Cezar Bolliac la Constantinopol, în timpul emigraţiei de după 1848, i-a servit lui Gh. Sion la alcătuirea, în 1888, a unei versiuni, prima traducere românească a relatării lui **M.** asupra itinerarului siberian. Opera spătarului s-a răspîndit mai tîrziu prin intermediul versiunii engleze pe care J. F. Baddeley o include în lucrarea *Russia, Mongolia, China*, apărută la Londra, în 1919. În secolul al XX-lea au apărut în limba română versiuni care urmează fie ediţiile ruseşti, fie pe cea engleză. Diplomat, istoric, geograf, cartograf, etnograf, filolog şi, nu în ultimul rînd, om cu vocaţia călătoriei şi memorialist, **M.** îşi pune în valoare cu prilejul acestei odisei toate disponibilităţile pe care prima parte a vieţii le relevase disparat. Trecerea prin Siberia, unde erau imense teritorii recent cucerite, este punctată de **M.** prin descrieri precise ale reliefului, apelor, drumurilor, aşezărilor, faunei şi florei, prin consemnarea obiceiurilor locuitorilor, toate într-un stil dens, detaşat, clar, uneori de oarecare farmec plastic. La trecerea graniţei în China, cadrul se schimbă, personajele sînt altele şi chiar dacă misiunea nu este pe deplin reuşită, **M.** va fi fost încîntat de posibilitatea de a cunoaşte o ţară atît de neobişnuită pentru mentalitatea şi imaginaţia unui european, fie şi a unui veşnic călător, cum era el. Desfăşurarea, lentă şi anevoioasă, a tratativelor, lupta de uzură dintre abilul ambasador şi demnitarii chinezi, încremeniţi într-o gestică ciudată, cu amabilităţi reticente, într-o cazuistică ostenitoare, sînt reconstituite amănunţit, captivant. Solul pare egal cu sine tot timpul, deşi jocul este plin de tensiune şi neprevăzut. Evocarea nesfîrşitului şir de negocieri pentru stabilirea exactă a protocolului prezentării scrisorilor de la ţar pentru bogdihan, descrierea vizitei în cetatea bogdihanului arată că **M.** înţelege dificultăţile de comunicare între cele două lumi. Umorul, ironia, nota hazlie intervin deseori pentru a restabili echilibrul. Venit să vadă cît mai mult, solul dă detalii utile sau doar pitoreşti despre locuri, aşezări, obiceiuri, mitologie, observă iscoditor psihologia, descrie concret obiectele, mobilierul, îmbrăcămintea, tot ce intră în hieratismul chinezesc, bizar pentru nestatornicul boier. *Descrierea Chinei* are un alt caracter decît jurnalul siberian sau relatarea itinerarului în China şi a fost scrisă mai tîrziu decît acestea. Era destinată să informeze cît mai complet asupra împărăţiei şi poporului chinez şi este, în acest sens, o monografie bogată despre civilizaţia chineză. Sînt adunate în ea observaţiile directe ale lui **M.**, informaţii orale, altele scrise, culese din cărţile anterioare despre China, începînd cu cea a lui Marco Polo. Izvorul principal rămîne *Atlas siniensis* al lui M. Martini, cunoscut prin intermediul lucrării din 1665 a lui J. Nieuhoff despre o ambasadă olandeză, cu misiuni asemănătoare celei conduse de spătar.

— *De la Tobolsk pînă în China*, tr. G. Sion, Bucureşti, Tip. Academiei, 1888 ; *Călătorie în China (1675—1677)*, tr. şi pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1926 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1941 ; *Jurnal de călătorie în China*, tr., îngr. şi pref. Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956 ; ed. 2, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; ed. Bucureşti, E.L., 1962 ; ed. Bucureşti, Eminescu, 1974 ; *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens*, în Al. I. Ciurea, *Mărturisirea de credinţă a Spătarului Nicolae Milescu : „Stella Orientalis Occidentali splendens"*, OTD, X, 1958, 4 ; *Descrierea Chinei*, tr., îngr. şi pref. Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; ed. Bucureşti, Minerva, 1975. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Pentru sîngurul ţiitoriul gînd*, în *Biblia*, Bucureşti, 1688 ; *Pavecernie velichie*, în N. Drăganu, *Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan voievodul Moldovei*, AIN, III, 1924—1925 ; *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinţei noastre (1661)*, în P. V. Hanes, *Un tricentenar Milescu. Cartea cu întrebări (1661—1961)*, GBS, XXI, 1962, 1—2.

— 1. Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, ed. 2, îngr. Iorgu Iordan, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959, *26—29* ; 2. Wang-Pon-Ki [B. P. Hasdeu], *Nicolae Milescu-Spătarul*, STY, I, 1866, 12—14 ; 3. B. P. Hasdeu, *Viaţa, faptele şi ideile lui Nicolai Spătaru din Mileşti*, TRA, II, 1870, 7—9, 11—12, 14, 16 ; 4. Emile Picot, *Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spathar Milescu*, Paris, Leroux, 1883 ; 5. Urechia, *Schiţe, 200—203* ; 6. Philippide, *Introd. ist. lit., 130—138* ; 7. C. Erbiceanu, *Cronicari greci cari au scris despre români în epoca fanariotă*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1888, *104—108* ; 8. Săineanu, *Ist. fil. rom., 52—55* ; 9. V. A. Urechiă, *Spătarul N. Milescu (Contribuţiune nouă la biografia lui)*, ATRO, I, 1894, 1 ; 10. G. Bogdan-Duică, *Despre spătarul Nicolae Milescu*, CL, XXXV, 1901, 3 ; 11.

N. Iorga, *În legătură cu Biblia de la 1688 şi Biblia de la 1667 a lui Nicolae Milescu*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVIII, 1915—1916 ; 12. Pascu, *Ist. lit. XVII, 85—97, 177* ; 13. A. Bitay, *Contribuţii la viaţa lui Nicolae Milescu Spătarul*, DR, III, 1922—1923 ; 14. P. P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu (1636—1708)*, MERF, IV, 1925, 1-e partie, *135—144* ; 15. Iorga, *Ist. lit.*, I, *365—369* ; 16. Constantin C. Giurescu, *Nicolaie Milescu Spătarul. Contribuţie la opera sa literară*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. VII, 1927 ; 17. P. P. Panaitescu, *C. C. Giurescu, „Nicolae Milescu Spătarul"*, DR, V, 1927—1928 ; 18. N. Iorga, *Oeuvres inédites de Nicolas Milescu*, Bucureşti, Tip. Cultura naţională, 1929 ; 19. Ioan Hudiţă, *Contribuţiuni la istoria Spătarului Neculai Milescu şi a lui Gheorghe Ştefan*, Iaşi, Presa bună, 1929 ; 20. Giorge Pascu, *Note despre Milescu*, RCT, IV, 1930, 1 ; 21. Puşcariu, *Ist. lit., 126—131* ; 22. C. A. Stoide, *N. Milescu şi Poiana Cîrnului*, RCT, VII, 1933, 2—3 ; 23. D. Russo, *Studii*, I, *337—339* ; 24. Tiberiu Moşoiu, *Neculai Milescu Spătarul călător în China*, Oradea, Familia, 1936 ; 25. Radu Boureanu, *Viaţa Spătarului Milescu*, Bucureşti, [1936] ; ed. Cluj, Dacia, 1973 ; 26. Octavian S. Mărculescu, *Spatarul Nicolai Milescu*, Vaslui, Tip. Onceanu, 1936 ; 27. Constantinescu, *Scrieri alese, 303—308* ; 28. Simionescu, *Oameni*, II, *18—26* ; 29. N. Iorga, *La Biblia lui Şerban Vodă*, RI, XXIV, 1938, 7—9 ; 30. Ion G. Dimitriu, *Contribuţie la opera spătarului Nicolae Milescu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1940 ; 31. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *129—135* ; 32. Ciobanu, *Ist lit., 311—321* ; 33. Al. Grecu [P. P. Panaitescu], *Din legăturile lui Nicolae Milescu spătarul cu Rusia*, STD, III, 1950, 4 ; 34. E. D. Tappe, *An english contribution to the biography of Nicolae Milescu*, RVER, I, 1953, *152—160* ; 35. Laetitia Turdeanu-Cartojan, *Une relation anglaise de Nicolas Milescu : Thomas Smith*, RVER, II, 1954, *145—152* ; 36. D. Almaş, *Neculai Milescu spătarul*, Bucureşti, E. T., 1954 ; 37. Emil Manu, *Nicolae Milescu — gînditor umanist*, TNS, IV, 1955, 6 ; 38. D. Ursul. *Concepţiile filozofice şi social-politice ale lui N. G. Milescu Spătarul*, Chişinău, 1955 ; 39. Gh. I. Constantin, *The transbaikalian routes to China as known to or explored by Nicolae Milescu (Spathary)—1675*, STAO, I, 1957 ; 40. Gh. I. Constantin, *Nicolae Milescu Spătarul s-a înapoiat în China*, TR, I, 1957, 4 ; 41. Gh. I. Constantin, *Studii sovietice şi româneşti despre Nicolae Milescu la Moscova, Peking şi Bucureşti*, STD, X, 1957, 6 ; 42. Dumitru Cristescu, *Opera teologică şi apologetică a spătarului Nicolae Milescu*, OTD, X, 1958, 4 ; 43. Al. I. Ciurea, *Mărturisirea de credinţă a Spătarului Nicolae Milescu : „Stella Orientalis Occidentali splendens"*, OTD, X, 1958, 4 ; 44. Perpessicius, *Alte menţiuni*, I, *378—385* ; 45. Cioculescu, *Varietăţi, 20—28* ; 46. Ion Hurdubeţiu, *Cîteva ştiri privitoare la relaţiile româno-suedeze*, MO, XI, 1959, 9—12 ; 47. H. Dj. Siruni, *Le spathar Nicolae Milescu et son rôle dans les relations des Arméniens avec Pierre le Grand*, STAO, II, 1960 ; 48. Petre V. Haneş, *Un tricentenar Milescu. Cartea cu întrebări (1661—1961)*, GBS. XXI, 1962, 1—2 ; 49. Haneş, *Studii ist. lit., 7—131* ; 50. Piru, *Ist. lit.*, I, *198—216* ; 51. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *162—185* ; 52. Virgil Cândea, *O epigramă grecească tradusă de spătarul Nicolae Milescu*, LR, XII, 1963, 3 ; 53. Virgil Cândea, *Tratatul „Despre raţiunea dominantă", cea dintîi operă filozofică publicată în limba română (1688)*, VR, XVI, 1963, 3 ; 54. Virgil Cândea, *Nicolae Milescu şi începuturile traducerilor umaniste în limba română*, LL, VII, 1963 ; 55. *Ist. lit.*, I, *423—436, 444—445* ; 56. Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Maliţa, *Pagini din trecutul diplomaţiei româneşti*, Bucureşti, E. P., 1966, *148—167* ; 57. Scarlat Porcescu, *O operă scrisă în Occident de un cărturar român acum 300 de ani*, CRC, II, 1967, 5 ; 58. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *164—179* ; 59. Paul Cernovodeanu, *Ştiri noi despre Spătarul Nicolae Milescu şi relaţiile lui cu teologul anglican Thomas Smith*, BOR, LXXXIX, 1971, 3—4 ; 60. C. Cihodaru, *Originea spătarului Neculai Milescu*, AUI, istorie, t. XVII, 1971, fasc. 2 ; 61. Zalis, *Scriitori, 25—35* ; 62. Şerban Cioculescu, *Milescu — călătorul*, RL, VIII, 1975, 29 ; 63. Ştefan Pascu, *N. Milescu, umanist şi luminist*, ST, XXVI, 1975, 8 ; 64. N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, CRC, XI, 1976, 6 ; 65. Titu Popescu, *Nicolae Milescu, primul călător-literat*, T, VI, 1977, 10.

G. D.

MILLE, Constantin (20.XII.1861, Iaşi — 14.II.1927, Bucureşti), ziarist şi scriitor. Era fiul lui Costache Milea, un mic boier scăpătat, care fusese numit în 1852 director al Epitropiei „Sf. Spiridon" din Iaşi. Mama lui **M.** se trăgea din familia boierilor moldoveni Tăutu, bunicul ei fiind marele vornic Ioan Tăutu. În 1869, **M.** este înscris la Institutul Academic din Iaşi, printre dascălii căruia s-a aflat pentru scurtă vreme, ca suplinitor de limba germană, şi M. Eminescu. **M.** este primit semibursier şi apoi bursier în acest institut pentru copii înstăriţi. Rămas la 15 ani orfan de ambii părinţi, cunoaşte umilinţa unei stări materiale precare. După absolvire se înscrie, în 1878, la Facultatea de litere şi la cea de drept ale Universităţii din Iaşi. Prin intermediul lui I. Nădejde şi al doctorului N. Russel, **M.**, care fusese angrenat în diferite acţiuni revendicative studenţeşti, se apropie treptat de mişcarea socialistă. Cînd socialiştii ieşeni încearcă să organizeze, în 1881, aniversarea Comunei din Paris, oficialităţile găsesc prilejul să intervină cu măsuri represive şi studentul „nihilist", considerat periculos, este exclus din Universitate. **M.** pleacă în străinătate în toamna lui 1881 şi îşi reia studiile la Bruxelles. Stă cîteva luni şi la Paris, unde intră în contact cu diferite grupări revoluţionare. Împreună cu V. G. Morţun, preia de la Vintilă C. A. Rosetti revista „Dacia viitoare", care apărea la Paris, şi îi transferă redacţia la Bruxelles (1883). După ce obţine diploma de doctor în drept, se întoarce în ţară şi se stabileşte în 1884 la Bucureşti, unde practică avocatura. Ca activist politic, dar mai ales ca ziarist, **M.** are un rol de seamă în organizarea mişcării muncitoreşti de la noi. Atitudinea lui era deseori mai fermă decît a altor fruntaşi, aceasta datorîndu-se atît temperamentului, cît şi formaţiei ideologice pe care o căpătase în anii de studii în ţară şi în străinătate. Colaborează şi este redactor la „Românul" lui C. A. Rosetti (1884), unde popularizează cunoştinţe de socialism ştiinţific şi de economie politică. Contribuie la înfiinţarea cercului de studii sociale de la Bucureşti şi la apariţia primului ziar socialist, „Drepturile omului" (1885). În noiembrie 1886, intră în redacţia ziarului „Lupta" al lui G. Panu. Aici publică, pînă în martie 1888, articole politice, literare — semna rubrica *Săptămîna literară* —, proză. Aceasta este una dintre cele mai fecunde perioade din activitatea de ziarist şi de literat a lui **M.** El face să apară a doua serie a gazetei „Drepturile

omului" (septembrie 1888 — aprilie 1889), unde își păstrează rubrica de cronică literară săptămînală, scriind în același timp numeroase articole în care afirmă energic ideile socialiste. Dar acum devin mai acute disensiunile între orientarea politică mai radicală a lui M. și aceea moderată a altor conducători ai mișcării, precum I. Nădejde sau V. G. Morțun. În 1890 M. este în redacția publicației „Munca", editată de Clubul muncitorilor din București, la care conferențiază deseori. În 1893, la constituirea Partidului social-democrat al muncitorilor din România, va fi ales membru în Consiliul general și reales la al doilea congres. Este redactor la ziarul „Lumea nouă" (1894—1895). În 1895, demisionează din partid. Demisia lui are cauze numeroase, printre care și faptul că devenise proprietarul ziarului „Adevărul", publicație de orientare democratică, dar nesocialistă. De acest ziar își leagă de acum înainte toată cariera politică și truda publicistică. Militează constant pentru democratizarea vieții politice și sociale românești. El rămîne un simpatizant al mișcării socialiste, credincios în esență multor idealuri din perioada anterioară. M. aduce în paginile „Adevărului" un suflu înnoitor, modern. Ziarist crescut la școala lui C. A. Rosetti și G. Panu, formează la rîndul lui numeroși gazetari.

Ca literat, deși publică în 1880 o poezie în revista „Femeia română" a Mariei Flechtenmacher, M. își face adevăratul debut în „Contemporanul", în 1881, revistă a cărei conducere literară o are pînă în toamna aceluiași an, cînd pleacă în străinătate. Aici îi apar cele mai bune din poeziile care au alcătuit volumul *Versuri*, povestiri *(Zoe, Pruncucigașa)*, cîteva nuvele care au intrat, alături de altele, în volumul *Feciorul popei* (1887), fragmente din romanul *Dinu Milian* (1887), recenzii. Colaborează cu scrieri literare la periodicele în redacția cărora lucrează mai cu seamă ca gazetar politic, dar și la alte publicații („România liberă" — numărul literar din 1884, „Lupta literară", „Evenimentul literar", „Adevărul ilustrat", „Revista literară", „Viața socială" ș.a.). Semna și cu pseudonimele Camil, Chițibuș, Dinu, Gheorghe Dinu, Emil, Gheorghe Frunză, T. Al. Maciu, Vîntură țară.

Concepția despre literatură a lui M. stă sub semnul esteticii deterministe. În articolele, cronicile și recenziile pe care le scrie urmează și el orientarea critică a lui C. Dobrogeanu-Gherea. Ideea de la care pleacă este aceea că, prin origine și prin finalitate, literatura este în strînsă dependență de societate. Scriitorul este chemat să se apropie de cei mulți, să observe realitatea, să critice pe cei vinovați de relele întocmiri și să mobilizeze la acțiune. Opera literară este scrutată din unghi social mai întîi și apoi din cel psihologic. În acest fel sînt analizate scrierile lui M. Eminescu, I. L. Caragiale, B. Delavrancea, Al. Vlahuță, scriitori de care M. s-a preocupat îndeosebi. Comentariile lui, făcute după principii sociologice, au în general consistență, dar analiza literară propriu-zisă este lipsită de finețe estetică, limitîndu-se la simple judecăți de bun simț. În epocă au avut ecou ideile lui M. despre naturalism. Autorul lui *Dinu Milian* pleda pentru naturalism nu numai *pro domo*, ci și pentru că îl considera unicul mod de a scrie modern. Însușită integral, teoria zolistă este susținută cu spirit de frondă într-o serie de articole publicate în „Lupta" (1887). Normele naturaliste sînt aplicate romanelor epocii, care ar trebui „să disece omul, patimile și firea lui" în funcție de „mediul social și cel material". Tot astfel este judecată evoluția romanului românesc, începînd cu N. Filimon.

M. făcuse o primă profesie de credință încă în volumul de versuri din 1883, unde este exprimată în alt limbaj concepția despre poet și misiunea lui. Virtuțile poeziei clasice și romantice sînt abolite programatic. Autorul se vrea „naturalist", altcîndva „poet socialist", cu totul nou. Își face arme din verbul dur, aspru, din cuvîntul hulit, din asonanța ostentativă. Lirica lui este dominată de figura bardului răzvrătit, ateu și iconoclast, îmbrăcat în „manta-i de dispreț", dezgustat de ipocrizia și de ticăloșia lumii. Apar în prima secțiune a volumului *(Din caietul roșu)* versuri energice, incendiare, altele de un umanitarism care indică influența lui Fr. Coppée (titlul este împrumutat, dealtfel, de la poetul francez). Dar poezia lui M. este îndatorată mai ales versurilor protestatare ale lui Eminescu, continuînd în același timp și o tradiție mai veche, a liricii militante pașoptiste (Gr. Alexandrescu, C. Bolliac). Dacă în poezii ca *Spartacus*, *Poezia roșie* ș.a., retorismul se voala datorită sincerității unui crez, versurile ce alcătuiesc partea a doua, intitulată *Din caietul dragostei*, sînt veștede, artificioase. Se pare că Eminescu a văzut la un moment dat în M. un virtual mare poet. Deși mai publică sporadic versuri și după 1883, aceasta rămîne însă o vocație neîmplinită. Și în proză, M. este preocupat de ilustrarea vieții sociale în aspectele ei antagonice, folosindu-se de maniera naturalistă. *Dinu Milian* este un roman care exclude ficțiunea și se menține în sfera întîmplărilor reale. Autorul își face, de fapt, o autobiografie spirituală, referindu-se, în prima parte a romanului, la perioada copilăriei și adolescenței. Sînt depănate amintiri legate de familie, școală, universitate, cu o atenție deosebită pentru ambianța socială în care se mișcă eroul. Astfel sînt motivate comportamentul teribilist, neconformist al personajului și apoi aderarea lui la socialism. Se insistă asupra faptelor, sînt înfățișate transparent evenimente și persoane reale din viața urbei ieșene, unele pagini fiind de o autentică valoare documentară. Cunoscător al romanelor lui J. Vallès și al literaturii lui Zola (din care a și tradus), M. n-a realizat însă în romanul lui o sinteză viabilă literar. A doua parte a romanului, intitulată *O viață* (1914), tot cu vădit caracter autobiografic, în ciuda finalului imaginînd moartea eroului, are și mai mult caracterul unor însemnări însumate cronologic, ca și cele două volume de *Letopisiți* (1908), unde este cuprinsă o parte din publicistica lui M. În nuvele, unele publicate în volumul *Feciorul popei*, altele risipite în diferite periodice, scriitorul își ia subiectele „după natură", povestind întîmplări mărunte, ce vor să recompună un tablou al societății contemporane, plină de contraste. Aici naturalismul este însă de-a dreptul strident. Autorul arată predilecție pentru situații și dialoguri brutale, care umbresc semnificația mai generală, umanitară, a nuvelelor.

— *Versuri*, Iași, Tip. Buciumul român, 1883 ; *Dinu Milian*, București, Haimann, 1887 ; ed. 2, București, Tip. Adevărul, 1904 ; ed. 3, București, Tip. Adevărul, 1909 ; ed. 4, București, Tip. Adevărul, 1913 ; *Dinu Milian. II. O viață*, București, Tip. Adevărul, 1914 ; *Feciorul popei*, București, Haimann, 1887 ; *Scrisori către iubită*, București, Tip. Adevărul, 1897 ; *Letopisiți. 1905*, București, Tip. Adevărul, 1908 ; *Letopisiți. 1906*, București, Tip. Adevărul, 1908 ; *Rochia Catiței*, București, Lumen, 1910 ; *Versuri și proză*, îngr. și pref. G. C. Nicolescu, București, E.S.P.L.A., 1953 ; *Scrieri alese*, îngr. Virgiliu Ene, pref. G. C. Nicolescu, București, E.L., 1961 ; *[Versuri]*, POC, *69—97*, PRC, III, *127—132* ; *[Proză]*, PC, *165—216*. — **Tr.** : E. Zola, *O cușcă de fiare sălbatice*, C, II, 1883, 19 ; Th. Hood, *Cîntecul cămeșei*, C, III, 1883, 2 ; [Sauter Lauman, Béranger, Louise Ackermann, C. Hugues, N. A. Nekrasov], în *Versuri*, Iași, Tip. Buciumul român, 1883.

— 1. [G. I. Ionnescu-] Gion, *„Dinu Milian" de Const. Mille*, ROM, XXI, 1887, 10 mai ; 2. Gheorghe de la Plevna, *„Feciorul popei"*, RML, VII, 1888, 1 ; 3. Petrașcu, *Figuri*

167—191 ; 4. Vlahuță, *Scrieri*, II, *423—426* ; 5. Iorga, *Pagini*, I, *237—240* ; 6. Demetrescu, *Profile*, *71—76* ; 7. Chendi, *Fragmente*, *12—13*, *186—193* ; 8. P., *Const. Mille*, FCL, II, 1911, 15 ; 9. R. Rosetti, *Spicuiri*, *149—151* ; 10. A. Gorovei, *Constantin Mille*, ALA, IX, 1930, 500 ; 11. Călinescu, *Ist. lit.*, *483—484* ; 12. Al. Nora, *Un om uitat : Const. Mille*, București, Cartea românească, 1945 ; 13. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, *passim* ; 14. Virgiliu Ene, *Constantin Mille*, LCF, IV, 1961, 24 ; 15. Nicolescu, *Contemporanul*, *passim* ; 16. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *passim* ; 17. *Ist. lit.*, III, *571—574* ; 18. Straje, *Dicț. pseud.*, *445* ; 19. Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinerețea unui socialist*, București, E.P., 1973 ; 20. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *passim* ; 21. Nicolae Mecu, *C. Mille, teoretician și critic de susținere al direcției realist-naturaliste*, RITL, XXVI, 1977, 3.

G. D.

MILLO, Matei (25.XI.1814, Stolniceni-Prăjescu, j. Iași — 9.IX.1896, București), autor dramatic. Nepot al poetului moldovean Matei Milu, **M.**, cel dintîi născut al lui Vasile Milo și al Zamfirei Prăjescu, învață încă din copilărie limbile greacă, franceză și, cu mai puțină aplicație, cea germană. Își continuă studiile, între anii 1833 și 1834, în capitala Moldovei, la pensionul lui Victor Cuénim. Din această epocă datează primele sale apariții pe scenă, precum și cele dintîi texte dramatice, ocazionale, compuse după modelul celor ale lui Gh. Asachi, pe care **M.** îl va avea ca profesor la Academia Mihăileană (1835—1836). Între timp, vreme de un an, tînărul fusese traducător de acte și documente și copist. La 19 noiembrie 1840, **M.** pleacă la Paris pentru a se instrui în economie politică sau în inginerie. Dar, odată ajuns acolo, el se preocupă mai mult de teatru (a și jucat, se pare, la teatrul Bobino și în provincie), deși e posibil să fi urmat și cursuri de filozofie. Întors în țară fără diplomă de inginer, **M.**, spre indignarea familiei, se dedică scenei. I se încredințează, pe timp de opt ani, împreună cu N. Suțu, conducerea teatrului din Iași ; acum organizează el o „școală declamatorie". **M.** își începe cariera de actor profesionist la 1 martie 1847. În mai 1851, pornește într-un turneu prin Țara Românească. E primul din seria numeroaselor turnee care culminează cu triumfătoarea expediție întreprinsă în Ardeal (1870), succedîndu-se apoi pînă în anul 1895, cînd are loc cel din urmă periplu. În 1852, **M.** se angajează ca actor, în București, la teatrul care îi va fi concesionat în mai multe rînduri (1855—1866), fiind chemat și la catedra de mimică și declamație a conservatorului bucureștean (1864—1866). Talentul îi este recunoscut de toți, chiar și de neprieteni, precum C. Caragiali sau M. Pascaly, de care, din păcate, **M.** a fost despărțit prin grave disensiuni. Cu M. Pascaly polemica s-a purtat prin ziare („Perseverența") și chiar broșuri, cum e aceea intitulată semnificativ *Iluziuni și realități*. El răspunde, de asemenea, atacurilor lui C. D. Aricescu printr-o broșură, scrisă cu nerv, *Masca pe obraz sau Hai să rîdem*. A inițiat, în 1871, „Trupa artiștilor asociați", iar în 1874 o formație analoagă, „Artiștii asociați". La 19 iulie 1877, **M.** devine prim-societar al Societății dramatice a Teatrului Național, unde îndeplinește și funcția de director de scenă. În ultimii ani de viață, slăbit și bolnav, face scurte călătorii în străinătate, la Neapole (1891) și Nisa (noiembrie 1895 — martie 1896). Aici, el își deapănă amintirile, încercînd să redacteze niște *Memoare*, pe care, abia începute, nu avea să le mai isprăvească.

Cu o înzestrare actoricească excepțională, **M.** a fost un creator de școală, un reformator care, luînd ca model adevărul vieții și natura, s-a impus prin interpretarea lui realistă asupra manierei romantice, emfatice, a unui C. Caragiali sau M. Pascaly. Susținînd un repertoriu național axat pe comedii satirice și vodeviluri, el a contribuit, într-o măsură, și la impulsionarea creației dramatice originale. V. Alecsandri a făurit pentru marele actor scene și tipuri cărora **M.** le-a dat viață cu o deosebită măiestrie, prețuită de personalități ale timpului precum C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, I. L. Caragiale.

Creația dramatică a lui **M.** este legată nemijlocit de activitatea lui de actor, director de teatru și regizor. A început să scrie de timpuriu, sub înrîurirea magistrului său ieșean Gh. Asachi. În 1834 el compune *Sărbare ostășască*, vodevil inspirat de înființarea armatei naționale, în care este evocat chipul domnitorului Ștefan cel Mare. Urmează, în 1835, alte trei scrieri originale : *Piatra teiului*, *Un poet romantic* și *Postelnicul Sandu Curcă*. *Un poet romantic* e o scenetă comică în versuri amintind de *Franțuzitele* lui C. Faca. Satira e șovăitoare, dacă nu confuză, scriitorul luînd în răspăr atît boierimea retrogradă, cît și tineretul cosmopolit, figurat printr-un versificator cam trăsnit și fanfaron, dar revoltat de inerțiile și prejudecățile generației vechi. Cu *Baba Hîrca*, prima operetă românească, a cărei premieră are loc la 26 decembrie 1848, **M.**, totodată interpret al rolului titular (el este primul actor care încearcă la noi travestiul), obține un triumf cum nu se mai pomenise pînă atunci la o reprezentație românească. Piesa, care a avut o neobișnuită longevitate, este o feerie, cu elemente de folclor. Marele succes al piesei îl determină pe scriitor să compună și o *Urmare a Babei Hîrca sau Urmarea Hîrcii*, așa cum, în 1852, va însăila — era în obiceiul vremii — și o *Urmare a Cucoanei Chiriții*. Deși mai puțin atras de teatrul istoric, în preajma Unirii actorul-dramaturg redactează cîteva texte de inspirație patriotică. Așa sînt dramele *Ștefan cel Mare* (în stagiunea 1856—1857), *Jianul căpitan de hoți* (în 1858, împreună cu I. Anestin). O piesă ocazională, *Unirea 1859 sau Cîntecul Unirii*, beneficiază de concursul compozitorului I. A. Wachmann. O poezie închinată aceluiași eveniment îi apare în „Românul" (1859). Lipsit de orice înzestrare pentru poezie, dar versificînd cu ușurință, **M.** a mai scris cîteva poezii ocazionale, ca și o *Meditație asupra Cetățuii Neamțului*, pe tema ruinelor. În stagiunea 1865—1866 i se joacă o altă scriere, *Chițibuș sau Emoțiile unui jurnalist la apele de la Văcărești*, care persiflează lipsa de curaj a gazetarilor. Treptat, satira, la început mai amabilă și frivolă, se înăsprește. Politicianismul, afacerismul, parvenitismul, demagogia, corupția moravurilor, înșelătoria alegerilor, cosmopolitismul sînt satirizate de **M.**, care nu se sfiește să facă aluzii, uneori foarte caustice, la adresa monarhiei. Reprezentată la 19 noiembrie 1872, „comedia vodevilă" *Apele de la Văcărești* este unul din primele noastre spectacole de revistă. Succesul ei îl determină pe **M.** să o suplimenteze cu scene proaspete, precum *Creditul funciar sau Sîngele bere nu se face* și *Licențele spirtoase*. Printre farsele și comediile, foarte puțin inocente, cu adresă precisă, din această perioadă, se mai numără *Millo mort, Millo viu* (1876), *Haine vechi sau Zdrențele politice*, sugerată probabil de *Vieux habits, vieux galons !* de

M. Millo în rolul olteanului
din piesa *Prăpastiele Bucureştilor*

Béranger, care provoacă un răsunător scandal în cercurile politice ale vremii, *Chiriţa la expoziţia de la Viena*, unde, ca şi în *Cucoana Chiriţa la carantină în vagoanele de Vîrciorova*, reapare, mai sărăcit în haz, popularul personaj al lui Alecsandri. **M.** compune şi el „cîntecele comice", reluînd, astfel, tipul paraponisitului în *Paraponisitul pus în slujbă*. Colaborînd cu V. Alecsandri, nu numai ca actor, la elaborarea unor piese *(Lipitorile satelor în Moldova, Nunta ţărănească în Moldova)*, **M.** e influenţat, uneori covîrşitor, pînă la pastişă, de reputatul dramaturg, în crearea unor tipuri, ca şi în procedeul de caracterizare, prin nume elocvente, a personajelor. În ce priveşte alte cîteva piese, este greu de precizat dacă ele reprezintă scrieri originale, prelucrări sau localizări. E vorba, spre exemplu, de vodevilul feeric *Zavistia*, de comedia *Danga sau Influenza*, ca şi de o altă lucrare satirică, *Cuconiţa doarme*. De multe ori, canavaua rămîne încă una neautohtonă, dar **M.** se străduieşte să insufle pieselor străine pe care le alege ceva din frămîntările şi din specificul ambianţei naţionale. Aşa se petrec lucrurile, de pildă, în *Prăpastiele Bucureştilor*, după L. Thiboust, sau în *Spoielile Bucureştilor*. Dintre celelalte localizări, foarte numeroase, mai pot fi amintite vodevilurile *Femeiuşca dracului* (în colaborare cu Gh. Sion), probabil după L. Thiboust, *Samson şi Spiridon* (împreună cu actorul Apostoleanu), *Nişcorescu sau Lista fruntaşilor*, comediile-vodevil *Tuzu calicul sau Cerşetorul orb*, *Un trîntor cît zece* şi *Ursul alb şi ursul negru* (după E. Scribe, G. Delavigne şi Saintine), *Însurăţeii* după E. Scribe, *După miezul nopţii*, probabil după Anicet-Bourgeois şi Lockroy, *Căzăturile* după Ph. Dumanoir şi Lafargue. Din Molière traduce *George Dandin sau Bărbatul dat pe bete*, *Bădăranul sau Burghezul gentilom*, iar din Beaumarchais, *Căsătoria lui Figaro*. I se atribuie şi o tălmăcire a melodramei *Mulatrul*, după Bernardin de Saint-Pierre (15). *Domnul Moftureanu sau Politica cea mare* e o adaptare după *Mercadet* de Balzac. *Un mister în pasagiu* după J.-Fr.-A. Bayard şi Ph. Dumanoir, precum şi *Moş Pipirig sau Bunul odinioară* după H. Murger sînt alte localizări ceva mai cunoscute. Obişnuia să traducă „liber", preferinţele sale fiind îndreptate spre literatura franceză. Astfel sînt piesele *De sus gios şi de gios sus* de Mélesville şi P. Carmouche, după J. N. Nestroy, *Sfărmarea corăbiei Medusa* de Ch. Desnoyer, *Vicontele de Letorier* de J.-Fr.-A. Bayard şi Ph. Dumanoir, *Peticarul din Paris* de F. Pyat, *Fetele de marmură* de Th. Barrière, *Testamentul lui Cezar Girodot* de Ad. Belot şi Ed. Villetard, *Burghezul de Paris sau Lecţiuni guvernului* de Clairville, *Ruinele arendăşiei* (împreună cu Gr. Manolescu) de Fr. Soulié, *Don Juan de Austria* de C. Delavigne şi *Don Cezar de Bazan* de A. D'Ennery şi Ph. Dumanoir (traduceri făcute împreună cu M. Pascaly) şi multe altele, după E. Cormon, Al. Dumas, P. Duport, E. Labiche, G. Lemoine, A.-Th. de Lauzanne. Cu mai puţine calităţi literare, piesele lui **M.** nu sînt lipsite de firesc şi spontaneitate, exploatînd pînă la saturaţie comicul de limbaj. Ceea ce face **M.** nu e atît literatură, cît pamflet politic, pe de o parte — pe de alta piesele lui fiind, mai curînd, texte cu virtuţi scenice, pe care autorul, interpret totodată, le anima cu vivacitatea şi proteismul lui. În tablourile sale de moravuri, în comedia satirică, pentru care are predilecţie, intenţiile scriitorului, foarte receptiv la tot ce ţine de actualitate, sînt, adesea, dintre cele mai serioase, din păcate nesusţinute de o realizare artistică pe măsură. Prea puţin convingător atunci cînd moralizează pe un ton sentenţios, pieselor sale le convine mai mult dialogul sprinţar, de un umor buf, cu jocuri de cuvinte facile, uneori spirituale.

— *Un poet romantic*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1850 ; ed. Iaşi, Tip. Goldner, 1896, reed. în PND, *351—367* ; *Baba Hîrca*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1851, reed. în PND, *369—418* ; *Imn*, ROM, III, 1859, 14, reed. în TTR, XI, 1966, 1 ; *Masca pe obraz sau Hai să rîdem*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Apele de la Văcăreşti*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, [1872] ; *Chiriţa la expoziţia de la Viena*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi ; *Meditaţie asupra Cetăţuii Neamţului*, în I. Negruzzi, *Matei Millo, poet liric*, CL, XXX, 1896, 11 ; *Memoarele mele. Trei lecţii de artă dramatică la Conservator*, în I. Massoff, *Matei Millo şi timpul său*, Bucureşti, Ciornei, [1939] ; *Însurăţeii*, PND, *291—349*. **Ms. :** *Sărbare ostăşască* (1834), B.A.R., ms. 2692, ms. 3104, ms. 4131 ; *Nişcorescu, urita sau frumoasa sau O lecţie bărbaţilor* (1848), B.A.R., ms. 1453, f. *105—134*, ms. 2397, ms. 2405 ; *Orbul cerşetor sau Tuzu calicul* (1850), B.A.R., ms. 2404 ; *Prăpastiele Bucureştilor* (1858), B.A.R., ms. 2406, ms. 2845, ms. 2848 ; *Spoielile Bucureştilor* (1863), B.A.R., ms. 5085, f. *1—86* ; *Haine vechi sau Zdrenţele politice* (1876), B.A.R., ms. 5087 ; *Millo mort, Millo viu* (1876), B.A.R., ms. 5095, f. *6—17* ; *Danga sau Influenza* (1890), B.A.R., ms. 2397, ms. 5095, f. *70—146* ; *Dracachi sau Darnicul cîronom*, B.A.R., ms. 1449, f. *57—91* ; *Cuconiţa doarme*, B.A.R., ms. 2400 ; *Jianul căpitan de hoţi* (în colaborare cu I. Anestin), B.A.R., ms. 2404, f. *1—77* ; *Ştefan Vodă*, B.A.R., ms. 2692, ms. 2849, ms. 3101 ; *Duelistul*, B.A.R., ms. 2975, f. *143—169* ; *Baba Cloanţa ghicitoarea*, B.A.R., ms. 3135, f. *115—116* ; *Coana Chiriţa la carantină*, B.A.R., ms. 3649, ms. 5095 ; *Paraponisitul pus în slujbă*, B.A.R., ms. 5083, f. *32—36* ; *Bărbierul advocat*, B.A.R., ms. 5085, f. *91—112* ; *Samson şi Spiridon* (în colaborare cu Apostoleanu), A.S.I., ms. 292. — **Tr. ms. :** Ch. de Livry, Deforges, A. de Leuven, *Salamandra*, B.A.R.,

ms. 2399 ; J.-Fr.-A. Bayard şi Ph. Dumanoir, *Un mister în pasagiu sau Cine este tatăl ?*, B.A.R., ms. 2852, *Vicontele de Letorier*, B.A.R., ms. 5084 ; [Anicet-Bourgeois şi Lockroy], *După miezul nopţii*, B.A.R., ms. 5085, *f. 87—88* ; Molière, *George Dandin sau Bărbatul dat pe bete*, *Bădăranul sau Burghezul gentilom*, B.A.R., ms. 5086, *f. 1—129* ; Mélesville şi P. Carmouche, *De sus gios şi de gios sus*, B.A.R., ms. 5848, *f. 2—164* ; C. Delavigne, *Don Juan de Austria*, A.S.I., ms. 400 (în colaborare cu M. Pascaly) ; [Autor neidentificat], *Invalidul*, B.A.R., ms. 2398, *f. 39—65*.

— 1. M. Millo, *[Scrisori]*, DML, I, *219—230* ; 2. Vulcan, *Panteonul*, *149—154* ; 3. [G. Barițiu], *Matei Millo*, T, III, 1870, 14 ; 4. Caragiale, *Despre teatru*, *320—322* ; 5. I. Negruzzi, *Matei Millo, poet liric*, CL, XXX, 1896, 11 ; 6. N. Petraşcu, *Matei Millo*, LAR, IV, 1899, 2 ; 7. Sadoveanu, *Opere*, XIX, *362—372*, *410—414* ; 8. Artur Gorovei, *Artistul Matei Millo*, AAR, partea administrativă, t. VI, 1932, mem. 3 ; 9. Artur Gorovei, *Viaţa lui Matei Millo la Paris*, RFR, I, 1934, 8 ; 10. Ion Breazu, *Matei Millo în Transilvania şi Banat*, OL, *193—207* ; 11. Ioan Massoff, *Matei Millo şi timpul său*, Bucureşti, Ciornei, [1939] ; 12. Mihai Florea, *Manuscrise inedite ale lui Matei Millo*, SCIA, II, 1955, 1—2 ; 13. I. Pervain, *Trupa lui Matei Millo la Cluj, în 1870*, SCIA, III, 1956, 3—4 ; 14. Nottara, *Amintiri*, *135—138* ; 15. Massoff, *Teatr. rom.*, I—III, *passim* ; 16. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 17. N. Barbu, *M. Millo, Bucureşti, Meridiane, 1963* ; 18. M. Frunză, *Matei Millo — autor dramatic*, AUI, limbă şi literatură, t. XI, 1965, fasc. 1 ; 19. Victor Eftimiu, *Oameni de teatru*, Bucureşti, Meridiane, 1965, *149—169* ; 20. Mihai Florea, *Matei Millo*, Bucureşti, Meridiane, 1966 ; 21. Brădăţeanu, *Ist. lit. dram.*, *298—315* ; 22. Mihai Vasiliu, *Matei Millo*, Bucureşti, E.T., 1967 ; 23. *Ist. lit.*, II, *617—620* ; 24. *Ist. teatr.*, II, *281—286*, *passim* ; 25. Brădăţeanu, *Comedia*, *42—44*, *115—121* ; 26. Brădăţeanu, *Profiluri*, I, *42—61* ; 27. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 119 ; 28. Mîndra, *Clasicism*, *153—168*.

F. F.

MILU, Matei (21.I.1725 sau c. 1750 ⟨7⟩, Spătăreşti, j. Suceava — 3.X.1801 ⟨7⟩), poet. Fiu al lui Enăcache Milu (Milo sau Mile), staroste de Cernăuţi, şi al unei Safta, din familia Roset, **M.** este bunicul marelui actor moldovean Matei Millo. Avea oarecare cultură, deprinzînd acasă franceza şi greaca modernă — în care şi compune o poezie. Nici limba rusă nu îi era străină, de vreme ce mersese, pentru studii, la Petersburg, de unde se reîntoarce în ţară la începutul anului 1775. Nutrea interes pentru matematici, dovadă o aritmetică din 1795, probabil o copie după manualul lui Amfilohie Hotiniul ⟨2⟩. Boier velit, poetul fu, mai întîi, vătaf de aprozi şi, mai departe, vel sulger, vel stolnic, ispravnic, vel ban, vel spătar (cum semna în 1798).

Preocuparea pentru poezie a lui **M.**, contemporan cu Ienăchiţă Văcărescu, a fost statornică, dar stihurile sale de factură elegiacă, naive şi convenţionale, sînt lipsite de har. Ele anticipă, totuşi, — dacă nu-i vor fi servit cumva chiar de model — lirica erotică a lui C. Conachi. Tînguitoare, întretăiate de suspinuri şi de oftaturi grele, aceste versuri se resimt, prin anumite ticuri, de maniera anacreontică, fiind înrîurite şi de poezia galantă franceză. **M.** cunoaşte şi pe Voltaire, din care traduce, dealtfel, o scurtă cugetare. În epocă, **M.** nu apare ca o figură veche, anacronică, cîteodată pare un spirit receptiv la înnoiri, curios de prefacerile aduse de civilizaţia apuseană ; asemenea lui I. Cantacuzino, nu respinge, de pildă, ideea reformării, în spirit voltairian, a moralei religioase. Pe plan literar, **M.** se arată sensibil la maniera moraliştilor francezi, mai apropiată structurii şi formaţiei sale. Nota originală a operei lui subzistă nu în lirică, ci în genul satiric. Înaintea lui B. P. Mumuleanu, **M.** concepe, în forma populară a cimiliturii, o serie de schiţe caracterologice, sumare portrete caricaturale, în care surprinde defecte de ordin moral îndeosebi (înfumurarea, zgîrcenia etc.), precum şi obiceiuri (jocul de cărţi) sau moravuri de-ale contemporanilor săi. Poetul nu e lipsit de umor şi posedă un ascuţit simţ al ridicolului, care dă „caracterelor" sale o anume expresivitate plastică. Aşa se întîmplă cînd ironizează anacronismul veşmintelor orientale, sau cînd, în cadenţe prevestindu-l parcă pe T. Arghezi, se ocupă de moda „istericalilor". Portretul creionat avarului paharnic Iordache Lazu a fost socotit un prim pamflet românesc în versuri. Una din victimele lui **M.** este boierul Iordache Darie Dărmănescu, cunoscut ca amator şi poate tălmăcitor de literatură franceză. Maliţioasă, verva satiricului dă la iveală şarje izbutite — cum este aceea a bătrînei cochete — care vădesc oarecare inventivitate verbală şi talent în portretistică. Expresia, cu un iz popular, e adeseori greoaie şi încă nefiltrată de greco-turcisme, dar nu lipsită de culoare. Cu ocazia încheierii păcii între Rusia şi Turcia, **M.** compune o odă, închinată lui Al. Moruzi (1792), una dintre primele în limba română.

— *[Poezii]*, în I. Tanoviceanu, *Un poet moldovean din veacul XVIII : Matei Milu*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XX, 1897—1898, reed. parţial în PNP, *73—80*, PRC, I, *25—27*.

— 1. I. Tanoviceanu, *Un poet moldovean din veacul XVIII : Matei Milu*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XX 1897—1898 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *400—401* ; 3. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *5—7* ; 4. Popovici, *Studii*, I, *398—402* ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, *75—76* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, II, *258—262* ; 7. *Ist. lit.*, II, *177—180* ; 8. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *96—98* ; 9. George Sorescu, *Matei Milu — poet erotic*, RMR, XIV, 1977, 6.

F. F.

MINCU, Ioan (1852, Focşani — 6.XII.1912, Bucureşti), autor de versuri. S-a născut într-o familie cu înclinaţii artistice. Sora sa este mama lui Duiliu Zamfirescu. După ce va fi frecventat şi cursurile liceului „Unirea", din oraşul natal, se mută la liceul „Matei Basarab" din Bucureşti, după a cărui absolvire (1870), se înscrie la Şcoala de poduri şi şosele, pe care o termină în 1875, obţinînd titlul de inginer. Din acelaşi an, întorcîndu-se la Focşani, este numit inginer de poduri şi şosele al judeţului Putna. În august 1877 pleacă la Paris, ca student la Ecole des Beaux Arts, secţia de arhitectură. O absolvă în 1883 şi, primind o bursă, călătoreşte în Spania, Italia, Grecia şi Turcia. Întors în ţară, **M.** studiază cu pasiune vechea arhitectură românească şi, în spiritul ei, ridică o serie de edificii, publice şi particulare, care au marcat începutul arhitecturii româneşti moderne. Şi-a răspîndit ideile şi ca profesor şi director al Şcolii superioare de arhitectură din Bucureşti şi în cele cîteva cronici artistice publicate în revista „Literatură şi artă română" (a cărei copertă a fost desenată de **M.**). Frecventa societatea „Amicii literaturii şi artei române" şi era prieten cu cei mai mulţi dintre membrii acesteia, mai ales cu N. Petraşcu. Dealtfel, acesta, inspirîndu-se din viaţa şi activitatea lui **M.**, a creat eroul principal al romanului său *Marin Gelea*.

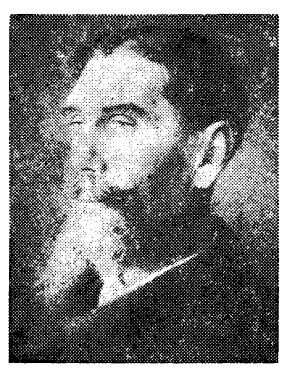

Poezii, **M.** a scris puţine şi, aşa cum singur mărturisea, numai cu totul întîmplător. Toate versurile sale au apărut în „Convorbiri literare" (1876—1878). În general, este o lirică de dragoste, împletită pe alocuri cu meditaţia pe motivul scurgerii timpului. Pesimismul său e cam factice şi exprimat în imagini ce revin mult prea frecvent. Limba şi chiar prozodia

sînt însă corecte, deși comune. A publicat și un *Descîntec de bubă rea,* culeș de el în județul Rîmnicu Sărat, adăugînd o descriere a practicilor însoțitoare.

— *La...*, CL, IX, 1876, 10 ; *Descîntec de bubă rea*, CT, VII, 1876, noiembrie ; *Izvorul*, CL, X, 1876, 1 ; *E frumos...*, CL, X, 1876, 2 ; *Zadarnic*, CL, X, 1876, 7 ; *Ochi dulci...*, CL, XI, 1877, 3 ; *Iarna, De mult..., Pe un album al d-nei M... B...*, CL, XI, 1878, 10 ; *În noapte*, CL, XI, 1878, 11 ; *Te iubesc... M-ai iubit...*, CL, XII, 1878, 4. — Tr. : V. Hugo, *După bătaie*, CL, X, 1876, 9.

— 1. N. D. Xenopol, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1877]*, SDL, III, *51* ; 2. *Encicl. rom.*, III, *284* ; 3. N. Petrașcu, *Ioan Mincu*, București, Cultura națională, 1928 ; 4. Mihail Caffé, *Arhitectul Ion Mincu*, București, E. Ș., 1960.

D. M.

MINERVA, revistă literară bilunară apărută la Brăila între 1 martie și 15 octombrie 1889. De la 1 iunie pînă la 1 septembrie, tipărirea publicației, din care au apărut unsprezece numere, a fost întreruptă. Director era H. Theodoroff. Editorialul primului număr semnala primejdia pe care o ascunde avalanșa traducerilor făcute doar pentru profit material. **M.** anunță că va publica tălmăciri de calitate din literatura străină, „orice scriere originală", precum și contribuții de istorie, informații culturale. Beletristica tipărită este însă cu mult sub nivelul promisiunilor. Au colaborat Christu Șt. Reveneanu, W. Barca-Karbotti, I. Christescu și I. Theodoroff. Se traduc pagini din G. Ohnet și cîteva romane senzaționale *(Misterele crimei* ș.a.). W. Barca-Karbotti se vădește a fi preocupat și de mitologie în articolele *Cîteva cuvinte asupra divinității Krișna la indieni, Mitul lui Prometeu, Feele și literatura lor.*

R. Z.

MINERVA, revistă literară bilunară editată la Bistrița între 1 august 1891 și 15 decembrie 1894. Proprietar, editor și redactor responsabil a fost George Curteanu. În decembrie 1894, revista își întrerupe apariția din cauza „persecuțiilor și a piedicilor" pe care le întîmpina redactorul, provocate de atitudinea lui în problema națională. Revista își propunea să reflecte viața socială și culturală a românilor din întreaga Transilvanie și acorda o atenție deosebită poeziei populare. Apar, totodată, note și știri în legătură cu principalele periodice românești din Imperiul habsburgic și din România, precum și informații culturale, literare, politice despre românii de pretutindeni.

M. a fost unul dintre puținele periodice românești în care atacurile îndreptate împotriva lui M. Eminescu de către Al. Grama au avut o primire favorabilă. În **M.** a apărut și un articol intitulat *Un poet din școalele Blajului,* în care Eminescu este comparat cu obscurul V. B. Muntenescu, preferințele criticului de la **M.** îndreptîndu-se către versurile acestuia din urmă. Revista are însă și merite în ceea ce privește propagarea unei literaturi de bună calitate. În paginile ei G. Coșbuc a tipărit pentru prima dată poezia *Noapte de vară,* precum și alte poezii originale și traduceri. Tot aici debuta, dacă nu se iau în considerație versurile publicate în revista școlară „Muza", viitorul critic Ilarie Chendi (1893). Colaborau cu versuri și George Simu, P. Dulfu, Z. Boiu, iar cu proză V. Ranta-Buticescu, C. Szatmary, T. Simtion. Un grup de intelectuali transilvăneni (Anton Pop, Iacob Onea, Marioara Bosga ș.a.) trimitea la **M.** culegeri de folclor din jurul Năsăudului, din Bihor, din zona Aradului. Revista publica și traduceri din Lenau *(Cîntece din trestie),* Schiller, La Bruyère (fragmente din *Caractere* traduse de I. G. Baritiu), Maupassant și Jókay Mór. Predomină însă traducerile și adaptările din autori germani, maghiari și francezi mai puțin sau deloc cunoscuți (Theo Selmann, E. Kulcsár, H. Berlis), ceea ce semnalează orientarea redacției către o literatură considerată accesibilă și aptă de a trezi interesul unei categorii mai largi de cititori.

— 1. Lăzăreanu, *Glose, 176—178.*

R. Z.

MIORIȚA, baladă populară. Prin realizarea artistică deosebită, balada presupune o perioadă îndelungată de șlefuire. S-au făcut diverse supoziții în legătură cu timpul în care a fost creată. În general, se admite că motivul mioritic își are originea în relațiile păstorești de transhumanță, fenomen caracteristic începuturilor orînduirii feudale. Unii cercetători consideră că nucleul baladei a fost conceput în secolul al XVI-lea, alții indică o dată mai recentă ⟨3⟩, cu aproximație la începutul secolului al XVIII-lea. Un indiciu asupra primei versiuni a baladei este dat de episodul judecării ciobanului, episod ce ar fi putut să fie inspirat de anumite obiceiuri juridice străvechi, semnalate în Transilvania. Conform unui asemenea cod păstoresc, ciobanul acuzat că și-a neglijat îndatoririle era condamnat. Se pare că aici, în acest „jus valachicum", trebuie căutată baza istorico-etnografică a faptului epic din baladă. Prezența elementului justițiar a dus la supoziția că prima versiune s-a născut în zona de nord-est a Ardealului, respectiv în regiunea dintre munții Rodnei și munții Călimanului ⟨17⟩. Colinda transilvăneană, considerată ca fiind prima etapă în geneza *Mioriței,* cuprinde numai acest motiv. Ulterior, în mediul folcloric moldovenesc, firul epic al baladei s-ar fi îmbogățit cu episodul „oii năzdrăvane". Se pare că într-o fază următoare, în versiunea moldomunteană a baladei este introdus episodul „maicii bătrîne". Ultima etapă în procesul de închegare a temei ar constitui-o includerea motivului „moarte-însurătoare", motiv preluat din bocetele cîntate la înmormîntările tinerilor necăsătoriți.

Meritul de a fi publicat prima variantă a *Mioriței* îi revine lui V. Alecsandri. În ceea ce privește proveniența acestei variante, indicațiile lui Alecsandri sînt contradictorii. Într-o scrisoare adresată lui Al. Hurmuzachi, cel care a publicat pentru prima oară textul în revista „Bucovina", la 18 februarie 1850, el afirma că balada a fost culeasă de Alecu Russo, în vremea exilului la Soveja, iar într-o notă la balada *Dolca,* apărută în volumul de *Poezii populare ale românilor,* susține că ar fi cules-o personal în timpul unei excursii pe Ceahlău. Problema locului de origine al baladei culese de Russo și Alecsandri, considerată și varianta clasică, nu a fost încă pe deplin elucidată. Marea ei circulație, realizarea ei artistică excepțională, precum și multitudinea temelor și motivelor i-au determinat pe majoritatea specialiștilor să o considere drept variantă arhetip. De aceea, în cercetarea motivului mioritic se pornește întotdeauna de la varianta Alecsandri.

Balada debutează cu prezentarea cadrului natural, ce constituie fundalul acțiunii. Imaginile sugerează un spațiu cosmic etern stăpînit de liniște: „Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai". Ideea plaiului este prezentă în cadrul variantelor de tip moldovenesc, în cele transilvănene fiind substituită de cea a spațiului muntos. Odată cu prezentarea turmelor care coboară, își fac apariția și personajele umane. Cei trei ciobani, din varianta Alecsandri, se întîlnesc întîmplător. Spre deosebire de alte variante, acești păstori nu sînt frați de cruce și nici nu provin din aceeași zonă geografică a țării : „Unu-i moldovean, / Unu-i ungurean / Și unu-i vrîncean". Se pare că denumirea de „vrîncean" a fost introdusă de Alecsandri, substituind-o pe aceea de muntean,

deoarece în cercurile unioniste înfățișarea fraților din Muntenia în acest fel ar fi stîrnit eventuale animozități. În baladă, conflictul este declanșat de hotărîrea luată de ungurean și vrîncean de a-și ucide tovarășul de drum. Ciobanul moldovean trebuie să moară fiindcă e „mai ortoman / Și-are oi mai multe, / Mîndre și cornute". În varianta Alecsandri, cauza omorului o constituie invidia celor doi păstori pentru averea celui de al treilea. Variantele presupuse a fi arhaice cuprind ideea judecării ciobanului pentru abateri de la îndatoririle păstorești. O categorie aparte o alcătuiesc variantele de dată mai recentă, în care cauzele crimei sînt rivalitatea în dragoste sau jaful. Firul baladei continuă cu motivul „mioarei năzdrăvane". Acest motiv trebuie pus în legătură cu o credință străveche, răspîndită și la alte popoare balcanice, potrivit căreia oaia poate prevesti apropierea morții. Mioara năzdrăvană află planul pe care-l urzesc baciul ungurean și cel vrîncean și-l destăinuie tînărului său stăpîn, sfătuindu-l să se apere : „Stăpîne, stăpîne, / Îți cheamă și-un cîne, / Cel mai bărbătesc / Și cel mai frățesc, / Că l-apus de soare / Vreau să mi te-omoare". Acceptînd gîndul morții, ciobanul moldovean își exprimă dorința ca ritualul înmormîntării să fie îndeplinit după rînduielile străvechi. În vorbele ciobanului, ceremonialul înmormîntării este transpus într-o metaforă a nunții. Motivul „morții-nuntă" oglindește un anumit tip de ritual funerar. Ca și în bocet, de unde motivul provine, transfigurarea înmormîntării are, pe lîngă scopul magic, de îndepărtare a acțiunii malefice pe care ar putea-o avea mortul nelumit asupra celorlalți membri ai colectivității, și menirea de a alina durerea celor dragi. De aceea, mioara năzdrăvană trebuie să vestească numai sub formă alegorică faptul că păstorul a murit. Cadrul și personajele nunții din *Miorița* sînt elementele naturii. Nașii sînt soarele și luna, nuntașii sînt brazii și paltinii, păsările țin loc de lăutari, iar mireasa este, în unele variante, „un luceferel". Frecvența elementelor de bocet în structura unor variante moldovenești ale baladei evidențiază faptul că elementul funerar prevalează asupra celui nupțial : „Și el mi-o luat / Pe negrul pămînt / — (...) Nevastă mi-o luat, / Sfîntă bătrînă, / Cu mușchi pe bîrnă". Finalul nunții mioritice proiectează alegoric, la dimensiuni cosmice, durerea în fața morții : „la nunta mea / A căzut o stea". Miorița este rugată s-o consoleze pe bătrîna măicuță a păstorului, vorbindu-i de aceeași înșelătoare nuntă. Cununia este acum prezentată mai succint, pentru că măicuța cunoaște sensul limbajului figurat din testament. Ea trebuie să afle numai că feciorul ei s-a însurat „C-o fată de crai, / Pe-o gură de rai". Testamentul ciobanului constituie nucleul tematic principal al baladei, episodul care îi susține osatura. Aproape de sfîrșitul versiunii Alecsandri, portretul moral al ciobanului este completat cu portretul fizic. Tinerețea și frumusețea păstorului accentuează sentimentul de durere pentru dispariția lui timpurie. Ceea ce impresionează în testamentul ciobanului, cu care se încheie varianta Alecsandri, este împletirea dintre dragostea de viață și sentimentele sugerate de contemplarea morții.

În versiunea moldovenească a *Mioriței*, răspîndită și în Muntenia, Oltenia și Dobrogea, schema metrică a versului este de 5—6 silabe. Aceeași măsură o au și versurile provenite din sudul și estul Transilvaniei, inclusiv cele bănățene. Doar în nordul Transilvaniei, variantele sînt organizate după măsura de 7—8 silabe. În cele mai multe cazuri însă, schema metrică de 5—6 silabe este cea originară. De remarcat că variantele transilvănene ale baladei se caracterizează prin prezența frecventă a rimelor interne. Un procedeu stilistic folosit în *Miorița* este aliterația, constituită pe baza repetiției acelorași cuvinte sau a unor derivate flexionare ale acestora. Mai des întîlnite sînt situații ca : „Ori din pușcă să-l împuște" sau „Din drugă-ndrugînd". Des folosite sînt conjuncțiile adversative, menite să sublinieze anumite opoziții („Să nu mă-ngroape / În dosul stînii, / Unde latră cînii, / Ci în strunga oilor"). Diminutivele numeroase pun în valoare tonalitatea afectivă a legăturilor dintre mioară și stăpîn sau dintre mamă și fiu. Antepunerea adjectivului, asupra căruia cade accentul emoțional, apare cel mai adesea în cazul vocativelor (dalbă mioriță, mîndră mioriță, mîndru ciobănel). În portretistica din versiunile moldo-muntene accentele sînt predominant lirice, ca în descrierea ochilor tînărului cioban : „Ochișorii lui, / Mura cîmpului, / Coaptă pe sub foi, / Ne-ajunsă de ploi, / Coaptă la răcoare, / Ne-ajunsă de soare, / Coaptă la pămînt, / Ne-ajunsă de vînt". În opoziție cu portretul static al ciobanului, imaginea mamei exprimă zbuciumul sufletesc al femeii care-și caută zadarnic fiul : „Măicuță bătrînă, / Cu brîul de lînă, / Pe cîmpi alergînd, / Din ochi lăcrămînd". În baladă, un loc deosebit îl are mioara, care este personificată, atribuindu-i-se și însușiri supranaturale. Într-o variantă culeasă din Teleorman, descrierea mioarei pune în evidență elemente ornamentale de basm : „Cu patru corniță / Cu cîte-o piatră nestemată / De-mi lumină noaptea toată". Cadrul nupțial este realizat magistral. Primele elemente ale tabloului desfășoară o adevărată feerie cosmică. Într-un spațiu imens, „nunta" este vegheată de soare și lună, de stele și luceferi, de lumină, umbră, ploaie, ninsoare, negură și cer. Apoi, cadrul este limitat la peisajul caracteristic, unde munții, plaiurile, dealurile, vîrfurile, văile, pripoarele, cîmpurile străjuiesc o stînă. La ceremonia funerară participă și vietățile pădurii (lupul, ursul, vulturul, cerboaica), dar mai ales animalele domestice (oaia, cîinele, calul, vaca, vițelul) ; apar și cîteva insecte (fluturi, greieri, lăcuste). În Moldova, textul *Miorița* tinde mai mult spre dialog, în timp ce în variantele transilvănene există tendința către monolog. În funcție de deosebirile de nivel artistic, se poate face o sistematizare a variantelor mai importante. Pînă în prezent se cunosc peste nouă sute de variante și fragmente de variante. Nici una din creațiile folclorice românești nu cunoaște o atît de largă circulație. Spre deosebire de celelalte balade, *Miorița* este cîntată atît de bărbați cît și de femei. Au fost descoperite 502 localități în care se cîntă balada (19). Variante ale baladei au fost semnalate în Macedonia, în Banatul iugoslav, pe valea Timocului. Din R. S. F. Iugoslavia se cunosc șapte variante, cinci timocene și două bănățene, toate influențate de balada moldovenească. De asemenea, a fost descoperită o variantă și în R. P. Ungară. Odată cu răspîndirea culturii, penetrația baladei (în special a variantei culese de Alecsandri) este din ce în ce mai mare. Fenomenul indică viabilitatea acestei creații folclorice. Comparată cu majoritatea variantelor, *Miorița* publicată de V. Alecsandri este cea mai valoroasă din punct de vedere estetic. Ea are cea mai largă răspîndire teritorială, a dat naștere celor mai numeroase interpretări și se dovedește a fi cea mai rezistentă în timp. Alături de varianta arhetip, au circulat și alte variante de mare valoare artistică. De la vestitul lăutar brăilean Petrea Crețul Șolcanu, G. Dem. Teodorescu a cules în 1884 varianta cunoscută sub numele de *Oaia năzdrăvană*. Această baladă, ce se distinge printr-un viguros patos epic,

este considerată reprezentativă pentru tipul muntenesc al *Mioriței*. Tot așa cum varianta culeasă de la cîntărețul Gh. Avasiloaiei din Goești (județul Iași) constituie tipul moldovenesc al acestei capodopere. În cadrul tipului transilvănean au fost înglobate un număr mare de balade, de cîntece lirico-narative și de colinde. Versiunea ardeleneasă este redusă ca întindere epică, schema fiind simplificată la două elemente: cadrul nupțial și testamentul ciobanului. Tema transhumanței este mai slab reprezentată în variantele transilvănene. Nucleul tematic comun pentru toate zonele în care se cunoaște balada este testamentul ciobanului. Variantele moldovenești au o notă de pronunțat lirism, fapt ce le diferențiază net de variantele ardelenești, în care se tinde către epicizare. În Transilvania și Banat, concomitent cu formarea versiunii-baladă, s-a constituit și o versiune-colindă. Între baladă și colindă a existat un schimb reciproc de valențe artistice, însă versiunea-baladă a exercitat o influență mai puternică asupra versiunii-colindă decît invers. *Miorița*-colindă are două tipuri principale. În nordul și estul Transilvaniei, respectiv în Crișana și Maramureș, există colinda cunoscută sub denumirile de *Corinda păcurarului Străienelul* sau *Cei trei păcurari*. Această colindă se cînta în genere între Crăciun și Anul nou, dar mai ales în cele trei zile ale Crăciunului. Celălalt tip de colindă, cuprinzînd motivul „fata de maior", circula îndeosebi în zona Jiboului. Tematic, ceea ce deosebește versiunea-colindă de versiunea-baladă este episodul „oii năzdrăvane", caracteristic numai baladei.

Asupra baladei *Miorița* s-au făcut numeroase cercetări, cu metode diferite. Există o interpretare în sens ritualist și mitologic, ai cărei adepți au fost A. I. Odobescu, G. Coșbuc, Th. D. Speranția și H. Sanielevici. Astfel, Coșbuc considera balada ca fiind un bocet solar, ciobanul reprezentînd soarele, iar maica bătrînă — pămîntul. H. Sanielevici mergea mai departe, atribuind omorului un caracter ritual, ciobanul fiind jertfit unei divinități. N. Iorga a dat o interpretare istoricistă, încercînd să stabilească o datare riguroasă a momentului apariției baladei. La rîndul lor, Duiliu Zamfirescu și D. Caracostea au adoptat un punct de vedere estetizant. D. Caracostea a alcătuit și o schiță genetică a *Mioriței*. Alți cercetători au analizat balada dintr-o perspectivă etnografică. Ov. Densusianu consideră că împrejurarea tipică pentru nașterea baladei a fost rivalitatea frecventă pe drumurile de transhumanță. Interpretări etnografice au mai oferit și C. Brăiloiu, I. Mușlea și chiar V. Alecsandri. Cercetarea filozofiei mioritice a dat naștere la o vie dispută. În viziunea lui L. Blaga, moartea transfigurată metaforic în nuntă nu ar fi decît o „unire sacramentală cu o stihie cosmică". Balada *Miorița* continuă să rămînă în centrul preocupărilor folcloristice românești și după apariția monumentalei monografii despre *Miorița*, alcătuită de A. Fochi.

— V. Alecsandri, *Cîntece poporale românești. VI. Mieoara*, BCV, III, 1850, 11 ; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *1—4* ; I. Creangă, *Mielușica*, C, I, 1882, *431—433* ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *435—437* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, București, Tip. Corpului didactic, 1900, *3—4* ; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete de-ale poporului*, București, Tip. Progresul-Ploiești, 1909, *24* ; I. N. Popescu, *Miorița*, IC, III, 1910, 3 ; T. Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec—Sfetea, 1913, *79* ; Ov. Densusianu, *Flori alese din cîntecele poporului*, București, Suru, 1920. *107—109* ; I. Bîrlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, Casa școalelor, 1924, *103* ; I. Bîrlea, *Literatură populară din Maramureș*, I, îngr. Iordan Datcu, pref. M. Pop, București, E.L., 1968, *29—32* ; C. S. Nicolaescu-Plopșor, *Mneoriță*, FLA, III, 1925, 2 ; T. Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, Cultura națională, 1925, *120—121* ; M. Costăchescu, *Cîntecul Mioarei*, ALN, 1928—1929 ; I. Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, Socec, 1930, *3—159* ; I. Cocișiu, *Miorița*, ALB, XXXVIII, 1935, 5 ; *Cîntecul ciobanului : Variantă dobrogeană a „Mioriței"*, RMM, V, 1938, 219 ; *Antologie de literatură populară*, I, pref. G. Călinescu, București, E.A., 1955, *229—237* ; Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, București, E.L., 1964, *463—486* ; Adrian Fochi, *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*, pref. Pavel Apostol, București, E.A., 1964, *555—1074* ; *Miorița. Balade populare românești*, îngr. și pref. Iordan Datcu, București, E.L., 1966, *45—47* ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I, București, E.L., 1967, *597—600* ; *Folclor din Moldova*, București, E.L., 1969, I, *81—90*, II, *90—92*.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *477—479* ; 2. Odobescu, *Scrieri*, I, *208—219* ; 3. Iorga, *Balada*, *35* ; 4. Ovid Densusianu, *Flori alese din cîntecele poporului. Viața păstorească în poezia noastră populară*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, E.L., 1966, *359—416* ; 5. C. S. Nicolaescu-Plopșor, *Balada Mioriței în Oltenia*, AO, V 1926, 25—26 ; 6. Caracostea, *Poezia trad.*, I, *5—309*, II, *224—320* ; 7. Lucian Blaga, *„Miorița" în Elveția*, DRNU, I, 1931, 13 ; 8. H. Sanielevici, *„Miorița" sau patimile unui Zalmoxis*, ALA, X, 1931, 552—554 ; 9. Călinescu, *Ist. lit.*, *61—64* ; 10. Al. Husar, *În jurul unei variante a „Mioriței"*, RFR, 1943, 6 ; 11. Blaga, *Trilogia cult.* *119—131* ; 12. C. Brăiloiu, *Sur une ballade roumaine (La Mioritza)*, Geneva, 1946 ; 13. Petru Comarnescu, *Pozitivarea Mioriței*, RFR, XIV, 1947, 6 ; 14. G. Istrate, *Două variante ale „Mioriței"*, IL, VIII, 1957, 4 ; 15. Vasile Adăscăliței, *„Miorița" text la plug*, REF, V, 1960, 1—2 ; 16. Al. I. Amzulescu, *Cîntecul nostru bătrînesc*, REF, V, 1960, 1—2 ; 17. I. Farago, *Variantele maghiare ale „Mioriței"*, LL, V, 1961 ; 18. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, București, E.L., 1964, *178—179* ; 19. Fochi, *Miorița* ; 20. *Ist. lit.*, I, *118—121* ; 21. Mușlea, *Cercetări*, II, *29—36* ; 22. Dumitru Pop, *Pe marginea „Mioriței"*, SUB, Philologia, X, 1965, fasc. 1 ; 23. I. C. Chițimia, *V. Alecsandri și problemele folclorului românesc la jumătatea veacului al XIX-lea*, RITL, XV, 1966 1 ; 24. Vrabie, *Balada*, *217—282* ; 25. George Popa, *Moarte și transfigurare în „Miorița"*, IL, XVIII, 1967, 8 ; 26. Ion Neață, *Considerații asupra baladei „Miorița", culeasă și publicată de G. Cătană*, FLI, II, *355—366* ; 27. Eliade, *Zalmoxis*, *218—246* ; 28. Gh. Ivănescu, *„Miorița". Tipologia variantelor, geneza*, Craiova, 1970 ; 29. Caracostea—Bîrlea, *Problemele*, *105—160* ; 30. Paul Tutungiu, *O viziune asupra „Mioriței"*, RL, VII, 1974, 8 ; 31. Al. I. Amzulescu, *Observații istorico-filologice despre „Miorița" lui Alecsandri*, REF, XX, 1975, 2 ; 32. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *320—329*.

I. C.

MIRCEȘTI, revistă literară săptămînală apărută la București între 15 decembrie 1892 și 28 februarie 1893. Prim-redactor al acestei reviste era G. Russe-Admirescu, gazetar activ în cercurile și redacțiile literare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Vecini de pagină în această modestă publicație sînt versificatorii Eliza Mustea, V. Grigorescu-Elvir, Ilie Ighel-Deleanu, D. Nicolescu, B. Theodorescu, prozatorii Gr. Mărunțeanu, G. Lungu, Toma Florescu, precum și I. Catina, autorul dramei *Amalafrida*. Se mai publică articole despre obiceiurile de la Anul nou, despre jurnalism etc., un portert al lui Taine, scris cu pătrundere și bună cunoaștere a operei criticului francez. Lui Al. Macedonski i se retipărește poezia *Precum...*, apărută mai întîi la „Literatorul" din 1880. **M** își încetează apariția după cinci numere.

R. Z.

MISAIL Călugărul (a doua jumătate a sec. XVII), copist interpolator. Un „ieromonah Misail" de la mănăstirea Putna iscălește un act în 1676. Acesta ar fi fost un cărturar al timpului, poate același cu adnotatorul cronicii lui Gr. Ureche (3, 5). Aproximativ din această perioadă (1675—1685 (5)), datează o copie după versiunea lui Simion Dascălul a cronicii lui Ureche, conținînd noi adaosuri, datorate lui **M.** Caracterizat după aceste texte, el apare ca un cărturar și un copist corect, bine informat și cu spirit critic. Numele său nu este dat în cronică, dar e menționat de Miron Costin și I. Neculce. Interpolările lui **M.** sînt importante și constau în: informația despre cucerirea Daciei de către Traian (pentru prima oară într-un text românesc); relatarea domniei lui Iuga vodă; o prețioasă completare privind domnia lui Alexandru cel Bun, în care

descrie organizarea bisericii şi stabilirea boierilor şi a atribuţiilor acestora ; trei completări relative la domnia lui Ştefan cel Mare. **M.** a avut şi intervenţii formale (în topică, lexic, fonetică), dînd una din cele mai corecte versiuni ale cronicii, folosită de Miron şi Nicolae Costin şi de o serie de copişti, stînd la baza unei întregi ramuri de manuscrise ale cronicii lui Ureche.

— *[Interpolări]*, în Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, îngr. şi introd. P. P. Panaitescu, ed. 2, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958, *66—67, 71, 72, 75—78, 101—103.*

— 1. Gîdei, *Studiu, 151—168* ; 2. C. Giurescu, *Noi contribuţiuni, passim* ; 3. *[Documente]*, IZP, IV, partea I, *10—11* ; 4. P. P. Panaitescu, *Introducere* la Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ed. 2, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; 5. Liviu Onu, *Viaţa şi opera lui Grigore Ureche*, în Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Bucureşti, E.Ş., 1967.

C. T.

MISSAIL, George (23.IV.1835, Trifeşti, j. Neamţ — 21.X.1906, Bucureşti), publicist şi folclorist. Îşi face studiile la Iaşi, la Academie (fosta Academie Mihăileană), urmînd apoi dreptul la Universitate. După absolvire va intra în magistratură, unde funcţionează douăzeci şi patru de ani. A colaborat la o serie de ziare politice şi literare : „Steaua Dunării", „Zimbrul şi Vulturul". „Ateneul român", „Revista Carpaţilor", Revista română", „Românul", „Traian", „Columna lui Traian", „Foaia societăţii Românismul" ş.a., publicînd, în genere, articole pe teme social-politice (care vădesc o poziţie liberală), istorice şi culturale.

În unele din acestea autorul evocă figuri de intelectuali paşoptişti *(La mormîntul lui Heliade, Aug. T. Laurian, Constantin Negri).* Influenţat de B. P. Hasdeu, **M.** încearcă de multe ori să-şi susţină ideile politice cu exemple luate din creaţia folclorică. Numeroase articole semnate de el sînt împînzite cu fragmente din balade, cîntece şi tradiţii populare.

Cele cîteva studii de folclor pe care **M.** le-a tipărit, scrise în stil entuziast, desuet romantic, sînt lipsite de valoare ştiinţifică. Studiul *Datini sau moravuri naţionale* suscită mai mult un interes informativ, prin descrierea unor jocuri, credinţe, obiceiuri populare. Autorul le atribuie însă, greşit, o origine romană, recurgînd, uneori, la asociaţii pur fanteziste. Cînd încearcă să definească doina *(Formarea doinei, Fluierul şi rolul ce joacă în muzica naţională a românilor)*, **M.** citează pasaje întregi din *Cîntarea României* sau realizează altele în aceeaşi manieră exaltată. Din lucrarea *Datinile, obiceiurile şi tradiţiunile poporului român*, proiectată în douăzeci şi opt de capitole, **M.** redactează doar primele două : *Consideraţiuni generale* şi *Sentimentul naţionalităţii, al rasei, al unităţii şi al patriei la români.* Prea ample şi mult deviate de la subiect, ele sînt scrise în stilul avîntat, bombastic, caracteristic publicisticii sale.

Prin numeroase şi supărătoare divagaţii păcătuieşte şi încercarea de roman a lui **M.**, *România veche şi România nouă.* Tema sa, tristeţea unei iubiri neîmpărtăşite, ca şi modul în care este dezvoltată vădesc o influenţă accentuat romantică. Nefericirea eroinei, căsătorită cu un tînăr care îi împiedică cu răceală afecţiunea, se consumă adesea patetic. Desele intervenţii ale autorului, cu versuri din doinele de haiducie, cu ample comentarii sociale, politice sau filozofice, distrug aproape cu totul unitatea acţiunii. Ansamblul apare atît de eterogen, încît lasă, în mare parte, impresia unei suite de articole.

— *Datini sau moravuri naţionale*, ATR, I, 1866—1867, 4—9; *România veche şi România nouă*, TRA, I, 1869, 1—95, II, 1870, 1—16 ; *Istoria şi actualitatea*, TRA, I, 1869, 2, 6, 8, 12, 16 ; *Cum au învăţat carte unii din oamenii mari ai românilor*, TRA, I, 1869, 33—39, 41 ; *Am prins tatarul*, TRA, I, 1869, 87 ; *Datinile, obiceiurile şi tradiţiunile poporului român*, CT, I, 1870, 1—50 ; *La mormîntul lui Heliade*, ROM, XVI, 1872, 5 mai ; *Constantin Negri*, Bucureşti, Ioanide, 1877 ; *Cîteva idei despre muzica naţională*, LRO, I, 1879, 1—12 ; *Fluierul şi rolul ce joacă în muzica naţională a românilor*, LRO, I, 1880, 17 ; *Frăţia dintre muzică şi poezie*, LRO, I, 1880, 23—24; *Ariile de la munţi şi cîmpii*, LRO, I, 1880, 25—30 ; *Formarea doinei*, LRO, I. 1880, 31—39 ; *Colonelul Ioan Cîmpineanu*, RELI, XX, 1899, 1—5.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *227—230* ; 2. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 133* ; 3. Maiorescu, *Ist. cont., 86—95* ; 4. G. Bogdan-Duică, *Burăh şi Eminescu*, ME, III, 1932, 9 ; 5. Predescu, *Encicl., 558* ; 6. Ovidiu Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian" şi „Columna lui Traian")*, SIL, *233.*

C. B.

MISSIR, Petru Th. (8.X.1856, Roman — 10.VI.1929, Bucureşti), critic literar şi publicist. Fiu al unor negustori de origine armeană, **M.** a urmat cursurile Liceului Naţional din Iaşi, pe care l-a terminat în 1873. În toamna anului următor se înscrie la Facultatea de drept din Viena şi devine membru, apoi secretar, al societăţii studenţilor români „România jună". Citeşte articolele lui T. Maiorescu, din „Convorbiri literare", al cărui adept ajunge de îndată, şi la apărarea sistemului ortografiei fonetice. În 1876 pleacă la Berlin, tot ca student în drept, obţinînd doctoratul în ştiinţele juridice în 1879. Întors în ţară în anul următor, **M.** devine membru al Junimii şi unul din cei mai activi susţinători ai principiilor ei literare şi politice. Din 1884, ocupă catedra de drept natural şi al gintilor la Universitatea din Iaşi, predînd şi filozofia dreptului. Ulterior a fost profesor şi la Universitatea din Bucureşti. Bun specialist, participă la Congresul de drept internaţional de la Haga (1893), cu un referat bine primit. Ca membru al Junimii, s-a îngrijit, din însărcinarea lui T. Maiorescu, de strîngerea fondurilor necesare ajutorării lui Eminescu, a cărui găzduire în Iaşi a şi supravegheat-o un timp. Între anii 1889—1900, a redactat săptămînalul „Era nouă", oficios al grupării politice junimiste, iar în 1902 a fost membru în comitetul de redacţie al „Revistei române", alături de M. Dragomirescu, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru ş.a. În 1913, trece în partidul politic al lui Take Ionescu, părăsind definitiv gruparea junimistă. În 1926 a fost ales membru onorific al Academiei Române. **M.** rămîne unul din ideologii reprezentativi ai celei de a doua generaţii junimiste, atît prin fermitate, cît şi prin sinceritatea pusă în răspîndirea şi apărarea principiilor societăţii. Influenţat de H. Spencer şi Em. Durkheim, el susţine existenţa unor analogii între fenomenele sociale şi cele biologice, dar şi a unor deosebiri fundamentale,

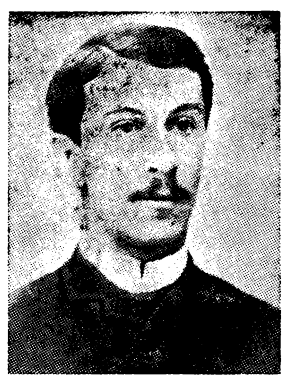

date de existenţa conştiinţei sociale. De aceea, a combătut pe Malthus şi, de la noi, pe A. C. Cuza care, după el, nu acordau atenţia meritată factorului uman în evoluţia socială. Adversar al socialismului, a polemizat cu C. Dobrogeanu-Gherea, folosind argumente împrumutate uneori din lucrările lui E. Dühring. În extrem de numeroasele sale articole politice, pe care, de cele mai multe ori, nici nu le semna, **M.** a răspîndit opiniile maioresciene despre „forma fără fond". Afirmînd că între păturile culte şi popor există o mare diferenţă, chiar o ruptură, el a susţinut, în acelaşi timp, că aceasta nu poate fi remediată doar prin intervenţia cercurilor literare, ci prin adoptarea unui complex de măsuri sociale.

Deşi restrînsă, activitatea de critic literar a lui **M.** se înscrie pe aceleaşi coordonate junimiste. A dus o campanie susţinută împotriva galicismelor şi a germanismelor atît din traduceri cît şi din scrierile originale, condamnînd, de pildă, drama *Mort fără luminare* a lui I. C. Bacalbaşa. Ascuţişul criticilor sale a fost deseori îndreptat contra a ceea ce numea el „boala autorlîcului", tendinţa de a scrie literatură cu orice preţ. În această direcţie, **M.** a urmărit să releve, în mod constant, originalitatea scriitorilor de care se ocupa. A fost necruţător faţă de imitatori şi faţă de clişeele poetice, respingînd, de pildă, poezia lui T. G. Djuvara. Asemenea multora din membrii Junimii, **M.** are un ideal de artă clasic, întemeiat pe noţiunea de verosimilitate. În opera literară el cerea să existe trăsături caracteristice şi concizie, fiindu-i greu să accepte, spre exemplu, poezia lui Al. Macedonski. Din aceeaşi perspectivă clasicistă, el condiţiona reuşita unei scrieri de intensitatea emoţională pusă de artist în execuţia ei. Prin această prismă a judecat **M.** poezia patriotică, afirmînd că este cu atît mai reuşită cu cît sentimentul care o inspiră îl priveşte mai îndeaproape pe poet şi este cu atît mai firavă, cu cît se îndepărtează de individ şi se referă numai la colectivitate. Cu toate acestea, **M.** nu a neglijat relaţiile dintre artist şi societate. Cerea scriitorilor opere literare accesibile unor categorii întinse de cititori. Fără a respinge, în principiu, noutăţile, le atribuia o valoare infimă. Spirit foarte riguros şi caustic, **M.** a dat mai totdeauna articolelor sale o turnură de pamflet, prin întrebuinţarea frecventă, dar urbană, a ironiei. Stringenţa logicii şi răceala judecăţii păstrează, în argumentările lui **M.**, influenţe din Maiorescu.

— *„Ştiinţe şi arte"*, *„România viitoare"*, CL, XIV, 1881, 11 ; *„Poezii" de Al. Macedonski*, CL, XVI, 1883, 12, reed. în ASO, *442—460* ; *Foarte puţine cuvinte d-nului Al. A. Macedonski*, CL, XVII, 1883, 1 ; *Din literatura periodică*, CL, XVIII, 1884, 7 ; *„Coarde sparte", versuri de T.G.Dj.*, CL, XIX, 1885, 1 ; *O pagină din istoria „României june"*, CL, XXV, 1892, 11—12 ; *Floarea maturităţei*, ERN, IV, 1892, 136 ; *Încurajarea artelor*, ERN, IV, 1892, 162 ; *Generaţiunea noastră*, ERN, IV, 1892, 169 ; *„Vatra", foaie ilustrată pentru familie, sub direcţiunea d-lor I. Slavici, I. L. Caragiale şi G. Coşbuc*, ERN, V, 1894, 227 ; *O ingratitudine*, ERN, V, 1894, 230 ; *Varietate*, ERN, V, 1894, 235 ; *„Mort fără luminare". Dramă în trei acte de Ioan C. Bacalbaşa*, ERN, VI, 1895, 291 ; *O nouă revistă*, ERN, VII, 1896, 356 ; *Junimism*, ERN, VIII, 1897, 362 ; *De la teatru*, ERN, VIII, 1898, 397 ; *1848*, ERN, VIII, 1898, 419 ; *Fenomenul social*, OM, *391—395*.

— 1. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *316* ; 2. Al. A. Macedonski, *Polemică*, L, IV, 1883, 2 ; 3. Al. A. Macedonski, *La notiţa din „Convorbiri literare"*, L, IV, 1883, 4 ; 4. P. Th. Missir, *[Corespondenţă cu T. Maiorescu şi N. Petraşcu]*, SDL, IV, *180—184*, VI, *321* ; 5. C. Dobrogeanu-Gherea, *Polemice*, LS, II, 1894 ; 6. *Encicl. rom.*, III, *294* ; 7. Nestor, *Cazul d-lui P. Missir*, FCL, IV, 1913, 16 ; 10. I. Negruzzi, *Dicţionarul „Juniniei"*, CL, LVII, 1925, martie ; 11. N. Sculy-Logotheti, *Scrisori colective de la P. Missir, P.P. Carp, A. Naum*, CL, LXVIII, 1935, 6—8 ; 12. Iorga, *Oameni*, III, *291—292* ; 13. Săteanu, *Muşchetarii*, *14—15* ; 14. D. C. Amzăr, *Studenţi români în străinătate*, CEL, IV, 1940 ; 15. Gane, *Amintiri*, *139—145* ; 16. A. Pop, *Contribuţii*, *347—349*, *441* ; 17. Marino, *Macedonski*, *183—184* ; 18. *[P. Th. Missir. Corespondenţă]*, DCM, II *63—65*.

D. M.

MIŞCAREA SOCIALĂ, revistă politică şi literară apărută la Bucureşti, săptămînal, între 16 februarie şi 14 decembrie 1897. P. Muşoiu şi P. Zosîn erau directorii şi redactorii acestui săptămînal, în care se făcea o publicistică socială apropiată ca mişcare a ideilor de tipul eseului modern, cu generoase şi avansate atitudini politice şi culturale. În **M.s.** se scria într-un stil de bună ţinută intelectuală, utilizîndu-se un bogat bagaj de informaţii din cele mai variate domenii. P. Zosîn se arăta preocupat de aspectul cultural şi literar al vieţii sociale, în timp ce P. Muşoiu aborda mai ales domeniul politic. Revista poate fi plasată, ca orientare politică generală, în rîndurile presei socialiste de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Au mai colaborat Şt. Micu, Mircea Demetriade, N. Ţimiraş (cu versuri), A. Naum (cu versuri), Elena Sevastos (cu însemnări de călătorie). P. Muşoiu tălmăcea din La Bruyère şi Schopenhauer. Alte traduceri fragmentare, nesemnate, erau făcute din Lamennais, P. Mantegazza, Goethe, H. Spencer, Claude Bernard, Jules Renard. Un D. Paltin (probabil un pseudonim) transpunea în româneşte poezia *Tînguire* a poetului rus N. A. Nekrasov. Mircea Demetriade a publicat în **M.s.** articolul *Voiţi*, în care poeţii sînt îndemnaţi să participe activ la răsturnarea ordinei sociale, alături de muncitori şi ţărani. O importantă menire socială este atribuită poetului de P. Zosîn, în recenzia scrisă la volumul *Bronzes* al lui Al. Macedonski. Recenzentul sublinia protestul social implicit conţinut de literatura modernistă.

R. Z.

MIU COBIUL, baladă populară din ciclul baladelor de vitejie. Aparţinînd eposului medieval, a fost pusă în circulaţie, printre primii, de V. Alecsandri prin colecţia sa. În culegerea lui G. Dem. Teodorescu, varianta *Miul Cobiul* este pusă în legătură cu o legendă despre satul şi pădurea Cobia, cuib al haiducilor legendari. Acţiunea baladei evoluează în majoritatea variantelor în acelaşi sens. Tema acestei balade este cea a luptei dintre doi voinici, Miu Cobiul (sau Mihu Copilul, Miul Zglobiul) şi Ianoş (sau Ianuş) ungurul. În miez de noapte, prin codru trece călare Miu cîntînd din cobuz. Cîntecul său de dor se aude pînă în tabăra lui Ianoş, căpetenia unei cete vestite de haiduci. Presimţind o primejdie, calul se poticneşte sau se abate din drum. Miu, încrezător în forţa lui fizică şi în armele-i nebiruite, îşi continuă drumul. Ianoş îşi trimite voinicii după viteazul Miu. Întîlnindu-se, cei doi benchetuiesc, urmînd să se întreacă apoi în luptă dreaptă, pentru a alege pe cel vrednic a fi căpetenia cetei. Lupta bărbătească a celor doi viteji este sugerată de cîntăreţul popular şi prin ecoul ei în întreaga natură : „Vîntul vîjîia, / Frunza şuiera, / Codrul răsuna". În unele variante, Ianoş încearcă prin viclenie să-l omoare în somn pe Miu, dar calul, credincios, îi dă de veste. Miu îl învinge în luptă pe Ianoş şi haiducii acestuia i se supun. Spre a le încerca vitejia, Miu îi pune la proba ridicării armelor, ca în epopeile antice. În cele mai multe cazuri, voinicii lui Ianoş se dovedesc nevrednici, prilej pentru Miu de a-i persifla, refuzînd să le fie conducător : „Voi ştiţi să hoţiţi / Nu să haiduciţi / Nu să biruiţi". Uneori reuşeşte în această probă cel mai neînsemnat din ceată şi atunci lui i se dă conducerea. Miu îşi continuă drumul cîntînd. În variantele culese la începutul secolului nostru, şi chiar mai tîrziu, Miu nu mai are alură de cavaler medieval care urmăreşte să se impună prin vitejie.

Atît personajul, cît și acțiunea pierd treptat din măreție. Dispar elementele de basm din episodul întrecerii voinicești dintre Miu și Ianoș, prezente în variantele mai vechi. Balada *Miu Cobiul* cunoaște o circulație mai mare în Muntenia, Oltenia, la românii din Serbia. Ea a circulat și în Moldova, fără a avea aceeași frecvență ca în sudul țării. Închegate ca formă, variantele reprezentative ale baladei conțin imagini cu o mare putere de sugestie. Se folosesc unități sintactice cu caracter hiperbolic, cumulul de epitete cu valoare de formulă în momentele esențiale ale acțiunii, repetiția amplificatoare în construcția frazei („Au șeaua te apasă, / Au iarba nu-i grasă, / Pajiștea frumoasă?") sau enumerări cu nuanță umoristică.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *62—68* ; *Mihu Copilul*, BGI, 1879, 3 ; *Miu*, TN, II, 1885, 19—20 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *490—500* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, București, Tip. Corpului didactic, 1900, vol. I, partea I, *187—189, 195—197, 205—206*, vol. I, partea III, *1228* ; G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia*, București, Göbl, 1913, *63—69* ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, îngr. Iordan Datcu, București, E.L., 1968—1969, vol. III, *50—54*, vol. IV, *205—210* ; I. Diaconu, *Ținutul Vrancei*, II, București, E.L., 1969, *113—115* ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Minerva, 1974, *301—307*.

— 1. Alecsandri, *Poezii populare*, II, *332—336* ; 2. Lovinescu, *Critice*, VI, *91—95* ; 3. Iorga, *Balada*, *21—22* ; 4. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964, *152* ; 5. Vrabie, *Balada*, *376—389* ; 6. Rusu, *Viziunea*, *192—197* ; 7. Dumitru Pop și Ion Șeulean, *Contribuții la studiul baladei populare românești : Balada voinicească*, SUB, Philologia, XII, 1967, fasc. 1 ; 8. Caracostea—Bîrlea, *Problemele*, *283* ; 9. Chițimia, *Folclorul*, *94—95*.

L. B.

MIU HAIDUCUL, baladă populară de haiducie. Ca și balada *Corbea*, a fost creată, probabil, în perioada tîrzie a feudalismului. Conflictul nu mai este de ordin etic, ca în balada de vitejie *Miu Cobiul*, ci social, caracteristic baladei haiducești. În cele mai multe variante, acțiunea este localizată la „casele domnești" din București, unde un Ștefan Vodă bănchetuiește cu „boierii sfatului, / Stîlpii Țarigradului, / Stîlpii împăratului". Domnul dezvăluie slujitorilor planul său de a simula o vînătoare pe valea Cobiului (sau în munții Crinului), urmărind, în fapt, prinderea vestitului haiduc. Se conturează astfel conflictul social al baladei : „Că de cînd s-a haiducit, / Drumuri mari s-au părăsit... / Hasnale la Domnie n-a mai venit". Pentru fărădelegile lui, haiducul trebuie spînzurat în „două furci și-o cumpeoară, / Ca să-l bată vînt de vară, / Să-l privească multă țară". Calea (Florica sau Ilincuța, în unele variante), sora haiducului, auzind planul, îi adoarme pe meseni cu băuturi tari, ca să se poată strecura neobservată în codru, spre a-și preveni fratele asupra primejdiei ce-l așteaptă. Miu nu se sperie și plănuiește, la rîndu-i, atragerea domnului, prin viclenie, într-o cursă și pedepsirea lui. Îndelung comentat este episodul următor, al travestirii haiducului în cioban, motiv larg răspîndit în literatura populară balcanică. Haiducul așteaptă la răspîntia drumului sosirea alaiului domnesc. Acțiunea se precipită, intervine nota senzațională, menită să stîrnească interesul crescînd al ascultătorilor. Întîlnirea dintre domn și Miu este un moment esențial, care evidențiază istețimea și curajul haiducului. Cu multă abilitate, Miu înlătură bănuielile lui Ștefan Vodă și reușește să-l convingă să-și lase oastea pentru a-i păzi turmele risipite. Admirînd istețimea haiducului, rapsodul compătimește ironic pe domnitorul atît de ușor păcălit. Punctul culminant al acțiunii este momentul judecării voievodului de către haiduc în fața cetelor sale. Domnul se dovedește laș și fricos. Finalul baladei reflectă atitudinea diferențiată a cîntăreților populari și, implicit, evoluția variantelor acestui cîntec bătrînesc. În culegerea lui V. Alecsandri, domnul, mustrat de Miu, se căsătorește cu sora haiducului, codrul preamărindu-l ca pe un erou. La G. Dem. Teodorescu, acțiunea evoluînd mai firesc și mai aproape de gustul popular, domnul primește pedeapsa supremă : este omorît, iar trupul, sfîrtecat în bucăți, este trimis înapoi oastei. De groază, boierii „pe fugă se punea / Dunărea de nemerea / Peste Dunăre trecea / Vestea-n Țarigrad ducea". În variantele culese la începutul secolului nostru în *Materialuri folkloristice* ale lui Gr. G. Tocilescu și în cele de dată mai recentă din Muntenia și Oltenia, este preferat finalul cu fuga rușinoasă a domnului și umilirea acestuia. Comicul situației este prins în imagini pitorești : „Să vezi Vodă cum fugea / Barba grapă și-o făcea" ; „Nu mi-ș fuge cum se fuge, / Pare-i crîngul tot colnice, / De ieșea la drum bătut / C-un car de curpeni de gît". Cîntecul bătrînesc despre Miu Haiducul este răspîndit în Muntenia, Oltenia și la românii din Serbia ; în Moldova apare fragmentar, iar în Transilvania cu totul sporadic. Tehnica acestei balade (gradarea acțiunii, peripețiile personajelor, încordarea atenției ascultătorilor) este realizată cu mijloace artistice proprii eposului popular : repetiția amplificatoare, cumulul de epitete, valoarea sugestivă a hiperbolei. Alături de balada lui *Corbea, Miu Haiducul* este, prin conținut și valoare artistică, una din cele mai reprezentative creații din ciclul baladelor de vitejie.

— *Miu Haiducul și Ștefan Vodă*, CIP, 1857, *141—144* ; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *206—209* ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *500—509* ; *Mihul Haiducul*, C. VI, 1888, 7 ; *Ștefan Vodă și Miul*, RTL, III, 1895, 5—6 ; Cristu S. Negoescu, *Poezii populare alese. Balade*, București, Socec, 1896, *26—44* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, Tip. Corpului didactic, 1900, vol. I, partea I, *156—163*, vol. I, partea II, *1074—1078* ; C. N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909, *55—60* ; V. Vîrcol. *Gratul din Vîlcea*, București, Socec, 1910, *67—70* ; N. Păsculescu, *Literatura populară românească*, București, Socec, 1910, *230—239* ; *Miu haiducul*, IC, III, 1910, 10 ; *[Miu Haiducul]*, SZ, XIII, 1912, *88—89* ; T. Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec — Sfetea, 1913, *79—81* ; *Miu Haiducul*, GHI, II, 1914, 3—4 ; *Miu*, IC, VIII, 1915, 8 ; N. Georgescu-Tistu, *Folklor din județul Buzău*, București, Cultura națională, 1928, *60—62* ; I. Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, II, Focșani, Tip. Cultura, 1934, *51—55* ; *Miu Haiducul*, AO, XIV, 1935, *79—82* ; *Miu Haiducul*, IZ, XV, 1936, 5 ; C. Nicolaescu-Plopșor, *Balade oltenești*, București, E.T., 1961, *70—79* ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, București, E.L., 1967—1969, I, *199—203*, II, *197—208*, III, *439—448*, *625—627*, *800—817*, IV, *211—231*, *543—549* ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Minerva, 1974, *307—316*.

— 1. Lovinescu, *Critice*, VI, *91—95* ; 2. D. Caracostea, *Un examen de conștiință literară în 1915*, DD, XI, 1916, 2, 4, 5, 10, 12 ; 3. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964, *152—153* ; 4. Vrabie, *Balada*, *376—389* ; 5. Botezatu, *Folclorul*, *39—50* ; 6. Rusu, *Viziunea*, *143—148* ; 7. Caracostea—Bîrlea, *Problemele*, *283*.

L. B.

MOFTUL ROMÂN, revistă umoristică și literară apărută la București, de două ori pe săptămînă, prima serie între 24 ianuarie și 23 iunie 1893, a doua, între 1 aprilie și 18 noiembrie 1901 și apoi la 12 mai 1902. Cu **M. r.** I. L. Caragiale își reia activitatea gazetărească, pe care o întrerupsese în anul 1889. La prima serie a revistei Caragiale a fost director (între 24 ianuarie și 20 mai 1893, anunțat ca atare pe copertă), în timp ce Anton Bacalbașa își asuma răspunderile de prim-redactor (tot pînă la 20 mai 1893). Odată cu seria a doua, răspunderile redacționale îi revin cu totul lui Caragiale (cu numărul doi din nou este indicat pe copertă ca director), deși multele tre-

MOFTUL ROMAN
REVISTA SPIRITISTĂ NAȚIONALĂ
DACIA-TRAIANA
Nr. 1.
Moftul Român

buri ale revistei sînt rezolvate de umoristul George Ranetti, colaborator asiduu și titular de rubrici importante. Numărul unic apărut în anul 1902 este posibil să nu fi fost redactat de I. L. Caragiale. **M. r.** a editat și un calendar intitulat „Calendarul „Moftului român" pe anul 1902", care cuprinde toate scrierile literare publicate de marele umorist în seria a doua a revistei, alături de reflexiuni, cugetări, anecdote și „sfaturi".

La prima serie a revistei a colaborat, alături de Caragiale și Bacalbașa, ambii într-o permanentă vervă, Alceu Urechia, care-și semna textele umoristice cu pseudonimul Iodoform. Este probabilă și participarea altor umoriști ai vremii, dar este greu de pătruns în hățișul de pseudonime și inițiale întrebuințate. Situația va fi, din acest punct de vedere, mai limpede în cazul seriei din anul 1901, la care, desigur, Caragiale este principalul colaborator, dar alături de el scriu — unii cu regularitate și sub diverse semnături, alții ocazional — Alceu Urechia, George Ranetti (Tarascon, Menelic, Farmazon ș.a.), Vasile Pop, G. Gr. Cair, V. Podeanu, Petre Liciu, Al. Cazaban, Emil Gârleanu (Emilgar), D. Teleor, I. Petrovici, I. Al. Brătescu-Voinești. Dintre caricaturiștii care au ilustrat paginile revistei, cel mai statornic a fost C. Jiquidi.

Linia generală a revistei nu urmează o anumită orientare politică sau culturală. Totuși, se poate observa o atitudine comună, de la număr la număr, mai puțin de la un colaborator la altul, o trăsură de unire implicată tuturor textelor, în afara valorii lor literare și a intenției umoristice. Este vorba de ceea ce s-ar putea numi o cenzură a bunului simț, aplicată cu detașare „teatrului social al epocii" de cetățeanul simplu, de pe stradă. Sub ochiul lui atent și pătrunzător tarele societății apar în toată hidoșenia lor și rîsul devine astfel, voluntar sau involuntar, un mijloc de consemnare activă, de protest. Cu aparent indiferentism sînt văzute și scăderile vieții literare, veleitarismul (aici este sursa ranchiunei lui C. Al. Ionescu-Caion, detractorul de mai tîrziu), exagerările moderniștilor (nici Caragiale nu este scutit de exagerări atunci cînd verva lui va fi îndreptată împotriva poeziei macedonskiene), relațiile necamaraderești existente între aleșii muzelor, spiritul de coterie, lipsa de responsabilitate a criticii ș.a. Procedeul întrebuințat frecvent este parodia. Se parodia poezia de atunci, stilul cronicarilor dramatici și al criticilor literari, stilul publiciștilor sau al politicienilor, sînt ridiculizate mai ales ambițiile nejustificate, reputațiile nemeritate. Deseori simpla reproducere a textului unui articol, a unei poezii din gazete ca „Vocea Covurluiului", „Vocea Botoșanilor" și chiar „Literatorul" devine un mijloc de producere a rîsului.

Revista avea, în mod obișnuit, pe copertă o caricatură politică de actualitate. Rubricile principale erau aceleași și apăreau cu regularitate, dedicate unor chestiuni la ordinea zilei: un editorial (scris de I. L. Caragiale și, mai rar, la prima serie, de A. Bacalbașa), o cronică a Camerei deputaților, o alta dramatică, articole de știință și de literatură, „mofturi", „culmi" și, în sfîrșit, o rubrică de publicitate. Interesul periodicului stă mai ales în schițele și parodiile lui Caragiale, în bătăioasele articole scrise de Bacalbașa, în cronicile rimate și anecdotele lui G. Ranetti. **M. r.** intră în istoria literaturii în primul rînd prin colaborarea lui I. L. Caragiale. În paginile acestei reviste au apărut unele dintre cele mai cunoscute schițe și articole, printre care: *Lache și Mache*, *Moftangiul* și *Moftangioaica*, reluate în „Calendarul „Moftului român" cu titlurile *Rromânul*, *Rromânca*, *Justiție* sub titlul *Justiția română* (în prima serie) și *Art. 214*, *Căldură mare*, *Diplomație*, *Bubico* (în cea de a doua serie).

— 1. Adamescu, *Ist. lit.*, *491—493* ; 2. Hodoș — Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *419* ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *30* ; 4. Cioculescu, *Caragiale*, *103* ; 5. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit.*, *241—242* ; 6. Marino, *Macedonski*, *212*, *214* ; 7. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *118—125*.

R. Z.

MOISE, Cilibi (1812, Focșani — 31.I.1870, București), autor de aforisme și glume. Froim Moise, poreclit Cilibi, s-a născut într-o familie numeroasă, de condiție modestă. Existența și-a asigurat-o din negustătorie mărunță, purtîndu-și bocceaua cu marfă pe la toate iarmaroacele, unde îl mîna mai degrabă sociabilitatea lui decît dorința de cîștig. Taraba lui constituia întotdeauna un centru de atracție, căci **M.**, prin volubilitate și prin vorbe de duh memorabile, capta interesul ascultătorilor. Legendele iscate în jurul persoanei sale îl descriu ca pe un înțelept ambulant, răspîndindu-și învățăturile în formă umoristică, un suflet generos, ajutînd pe cei aflați în nevoie. Lipsit de posibilitatea de a-și nota ideile (nu știa carte), dar înzestrat cu o inteligență vie, **M.** își dicta parimiile și pildele prietenilor sau direct zețarilor. Se pare că o parte din ele ar fi fost dictate chiar lui I. L. Caragiale, al cărui tată era prieten cu **M.** Prima broșură de cugetări i-a apărut în 1858 (*Diata lui Cilibiu Moisi vestitul*). Au urmat încă 12 sau 13 volumașe, unele în mai multe ediții, ultimul în chiar anul morții sale. Maximele alcătuiesc un fel de manual de filozofie practică ce conține concluzii și mai ales recomandări, cele mai multe în formă alegorică, privind viața. O bună parte din cugetări au conținut social, sesizînd pe un ton amar-ironic opoziția bogat-sărac. Fericirea, zice **M.**, nu stă în bogăție, cum s-ar crede, ci în resemnare și în speranța în viitor. Bun psiholog, perspicace în observarea semenilor, **M.** a persiflat, fără răutate, prostia, ipocrizia, corupția. Femeile au fost o țintă predilectă a glumelor sale, din care nu lipsește însă o undă de duioșie. Referirile la propria-i soartă, făcute cu un

umor fin şi ironie, pun în lumină şi mai clar talentul său. Unul din procedeele frecvente de realizare a umorului este jocul de cuvinte („cînd puterea are dreptate, dreptatea n-are putere"). Specifice sînt şi comparaţiile cu termeni împrumutaţi din domeniul îndeletnicirii sale, comerţul, iar uşurinţa şi precizia cu care se exprimă, precum şi spiritul de observaţie sînt remarcabile. Avîndu-şi izvorul în înţelepciunea populară, scrierile sale, asemănate, în acest sens, cu cele ale lui Anton Pann, sînt o îmbinare originală de umor popular balcanic, românesc şi evreiesc.

— *Diata lui Cilibiu Moisi vestitul*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1858 ; *Visul de 48 nopţi*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1861 ; *Anecdote şi poveţe din reflexiele lui Cilibi Moisi vestitul din Ţara Românească*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Practica şi culegeri ale lui Cilibi Moise vestitul din Ţara Românească*, ed. 4, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1864 ; *Practica lui Cilibi Moise vestitul din Ţara Românească*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1865 ; *Practica lui Cilibi Moise vestitul din Ţara Românească*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1866 ; *Gîndurile a 40 de nopţi ale lui Cilibi Moise vestitul din Ţara Românească*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1867 ; *Păcăliturile lui Tîlu Buh-Oglindă, împreună cu testamentul lui*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1883 ; *Practica şi apropourile lui Cilibi Moise vestitul din Ţara Românească*, îngr. şi pref. M. Schwarzfeld, Craiova, Tip. Lazăr, 1883 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Cucu, 1901 ; ed. Bucureşti, Alcalay, [1936].

— 1. M. Schwarzfeld, *[Prefaţă]* la *Practica şi apropourile lui Cilibi Moise vestitul din Ţara Românească*, Craiova, Tip. Lazăr, 1883 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Cucu, 1901 ; ed. Bucureşti, Alcalay, [1936] ; 2. *Cilibi Moise*, CL, XVIII, 1884, 2 ; 3. Caragiale, *Opere*, IV, *425—426* ; 4. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *53—54* ; 5. Gh. Ghibănescu, *Cilibi Moisă*, EV, IX, 1901, 59 ; 6. N. Zaharia, *Cilibi Moise ca filosof popular*, Bucureşti, Tip. Ionescu, 1915 ; 7. Claudia Millian, *Cilibi Moise*, CLI, I, 1936, 44 ; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, *214* ; 9. *Cilibi Moise vestitul din Ţara Românească*, RCM, X, 1965, 118 ; 10. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, 377.

L. C.

MOLDOVA, gazetă politică şi literară editată la Roman săptămînal între 15 iunie şi 27 decembrie 1890. Redactor pentru partea literară şi, probabil, cel ce scria în întregime acest periodic de orientare liberală era Eugen Vaian, prietenul lui G. Ibrăileanu şi colegul acestuia în redacţia revistei „Şcoala nouă". Dealtfel, **M.** iese la cîteva zile după ce încetase să apară „Şcoala nouă". Probabil că îndatoririle pe care E. Vaian le avea în redacţia noii gazete îl împiedicau să se mai ocupe de redactarea revistei scoase împreună cu Ibrăileanu.

La **M.** se face simţită o uşoară tendinţă antijunimistă, de esenţă politică însă, şi nu culturală. Un program literar gazeta nu a avut, dar Vaian continuă aici activitatea începută sub atît de favorabile auspicii la „Şcoala nouă". El publică versuri erotice, unele apărute şi în revista romaşcană, schiţe inspirate din realităţile sociale ale vremii, o cronică satirică în versuri, traduceri din diverşi scriitori francezi la modă şi un ciclu de articole în chestiunea, la ordinea zilei atunci, a naturalismului. A mai colaborat cu nuvele şi cu o traducere din V. M. Garşin prozatorul Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu).

R. Z.

MOLDOVAN, Silvestru (1861, Agîrbiciu, j. Cluj — 31.V.1915, Sibiu), publicist şi culegător de folclor. Fiu al protopopului Simion Pop Moldovan şi al Mariei, originară dintr-o familie de români macedoneni, **M.** a terminat liceul la Braşov, urmînd apoi filozofia la Cluj şi Viena. După absolvirea studiilor, funcţionează timp de doi ani (1885—1887) ca profesor supleant de geografie, istorie şi limba maghiară la Braşov. Mai tîrziu, va lucra ca redactor la publicaţiile „Telegraful român", „Tribuna" din Sibiu şi „Foaia poporului". De asemenea, **M.** editează revistele „Rîndunica" (1894—1895) şi „Femeia şi familia" (1903). În anul 1911 a fost director al „Gazetei Transilvaniei". În toate aceste periodice au apărut sub semnătura sa o serie de studii geografice (unele au fost publicate şi în volum), basme şi anecdote. Împreună cu N. Togan a publicat, în 1909, *Dicţionarul numirilor de localităţi cu poporaţiune română din Ungaria*. **M.** a fost membru al cîtorva societăţi, printre care Societatea geografică română.

Încă din tinereţe, **M.** este cucerit de farmecul poveştilor şi legendelor populare. Eroii basmelor publicate de el au un fond sufletesc energic şi optimist. Ei ies victorioşi nu numai în luptele cu zmeii şi diavolii, dar înşeală prin isteţime chiar moartea şi, uneori, pe Sf. Petru şi pe Dumnezeu. Relatate într-un stil îngrijit, în tonul şi cu fabulaţia tradiţională, toate aceste basme reuşesc să captiveze atenţia. Dacă poveştile au fost publicate de **M.** separat, legendele sînt, în schimb, presărate în număr mare în cuprinsul studiilor monografice *Ardealul şi Zarandul şi Munţii Apuseni ai Transilvaniei*. Descrierea locurilor, stabilirea însemnătăţii lor istorice şi economice, surprinderea oamenilor cu obiceiurile, portul şi ocupaţiile lor sînt realizate, în cele două lucrări, într-o manieră mai mult literară decît ştiinţifică. Preocupat de exactitatea informaţiilor geografice, istorice, etnografice, **M.** este, totodată, sensibil la farmecul naturii şi la frumuseţea legendelor.

— *Povestea frigurilor*, TR, I, 1884, 104 ; *Nănaşa dreaptă*, TR, I, 1884, 124—125 ; *Nănaşul şi finul păcăliţi*, TR, I, 1884, 125 ; *Păcală şi Tăndală*, Sibiu, 1884 ; *Povestea lui Ignat*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Îndărătnicul*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Fiica a nouă mame*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Zarandul şi Munţii Apuseni ai Transilvaniei*, Sibiu, 1898 ; *Ardealul*, vol. I : *Ţinuturile de pe Olt*, vol. II : *Ţinuturile de pe Mureş*, Braşov, Ciurcu, 1911—1913 ; *În Panteon. Mormintele marilor noştri bărbaţi de la 1848—49*, Cluj, Tip. Anca, 1929. — Tr. : Luigi Capuana, *Banul găurit*, TR, I, 1884, 175—176.

— 1. Bârseanu, *Ist. şcoalelor*, *588* ; 2. *Silvestru Moldovan*, ASN, *111—118* ; 3. Vasile C. Oswadă, *Un vrednic gazetar ardelean, Silvestru Moldovan*, ALPR, 1926, *82—84* ; 4. Petrea Dascălu, *Amintiri recunoscătoare. Silvestru Moldovan şi N. Petra-Petrescu*, LUF, II, 1935, 4—6 ; 5. Ion Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935.

C. B.

MOLDOVANU, Ioan M. (13.VI.1833, Moldoveneşti, j. Cluj — 20.IX.1915, Blaj), filolog şi cărturar. Fiul ţăranilor iobagi Vasile şi Domnica Moldovanu a început şcoala în satul natal, urmînd apoi gimnaziul la Blaj. Din 1853, e trimis la Pesta şi Viena, pentru a studia teologia, dar foarte curînd se va întoarce în Transilvania, urmînd numai cursurile Seminarului din Blaj, pe care le termină în 1857. Numit tot atunci profesor pentru studiul biblic, este trecut, în 1858, la gimnaziul din acelaşi oraş, unde va preda, pînă în 1884, limba şi literatura latină, limba română, istoria şi geogra-

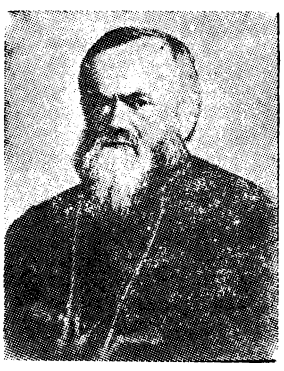

fia. Este ales vicar capitular, apoi vicar general arhiepiscopesc, prepozit capitular, prelat papal. Autoritate a bisericii greco-catolice transilvănene a timpului său, **M.**, care şi-a zis uneori şi Micu Moldovanu, a fost un deosebit de dîrz apărător al drepturilor naţionale ale românilor. A fost unul din autorii Pronunciamentului de la Blaj (1868), pentru care va fi şi judecat de autorităţile ungureşti. A alcătuit două manuale, unul de istoria, altul de geografia Ardealului, ambele interzise de autorităţi. S-a ocupat îndeaproape de educarea poporului prin cultură. A condus, el însuşi, cea dintîi adunare a Astrei, al cărei preşedinte va fi între 1894—1901. Între anii 1876 şi 1881, **M.** a redactat la Blaj revista pedagogică „Foaia scolastică", unde, în articolul *Limba maghiară în şcoala poporală*, se pronunţă hotărît pentru menţinerea limbii române în şcolile frecventate de elevi români. În „Archivu pentru filologie şi istorie", la care a colaborat alături de T. Cipariu, a publicat unele articole, dintre care se remarcă *Libertatea conştiinţei în Transilvania*. Din îndemnul lui **M.**, elevii gimnaziului blăjean au alcătuit o amplă colecţie de folclor, utilizată apoi pe larg de J. Urban Jarnik şi A. Bârseanu.

Fire combativă, **M.** a purtat polemici numeroase cu T. Maiorescu, At. M. Marienescu, N. Popea, a contestat unele idei ale istoricului german W. Wattenbach, călăuzindu-se nu totdeauna după logica faptelor, ci după preceptele teoriilor latinizante. În scris, totuşi, **M.** a folosit o limbă firească, chiar savuroasă, cu foarte puţine particularităţi regionale. Adept al unei culturi izvorîte din tradiţiile naţionale, el a considerat limba vorbită de popor drept unul din elementele ei esenţiale. În acelaşi timp, fiind de părere că poporul român este în genere „conservativ", **M.** socotea cu atît mai necesară răspîndirea în mase a culturii şi a civilizaţiei noi, moderne.

— *Pentru istoria Horiei*, FMIL, XXV, 1862, 45 ; *Cuvînt de deschidere a Asociaţiunei Transilvane*, T, XXV, 1894, 9, XXVI, 1895, 9, XXVII, 1896, 9, XXIX, 1898, 9.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *143—145* ; 2. I. Bălan, *Ion Micu Moldovan*, CL, XLIX, 1915, 10 ; 3. Iorga, *Oameni*, II, *181—182* ; 4. I. Lupaş, *Nicolae Popea şi Ioan M. Moldovanu*, Bucureşti, Cartea românească, 1920 ; 5. Şt. Manciulea, *Ioan Micu Moldovanu, autor de manuale istorice*, Blaj, Tip. Seminarului, 1938 ; 6. Nicolae Comşa, *Corespondenţa între Ion Micu Moldovanu şi Ion Bianu*, Blaj, Tip. Seminarului, 1943; 7. Şt. Manciulea, *Corespondenţa dintre Visarion Roman şi Ioan Micu Moldovan*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1944 ; 8. Ileana Bozac, *Ioan Urban Jarnik în lumina corespondenţei sale cu Ioan Micu Moldovanu*, LL, XIV, 1967 ; 9. Vasile Vesa, *Lecţii de istorie universală propuse de Ioan Micu Moldovan la Gimnaziul din Blaj*, SUB, Historia, XII, 1967, fasc. 2 ; 10. D. Păcurariu, *Corespondenţă românească inedită în arhivele vieneze*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XVIII, 1968 ; 11. Adrian Fochi, *Studiu introductiv* la Ioan Urban Jarnik şi Andrei Bîrseanu, *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, E. A., 1968, *8—15* ; 12. Radu Brateş, *Oameni din Ardeal*, Bucureşti, Minerva, 1973, *55—67*.

D. M.

MOLNAR-PIUARIU, Ioan v. **Piuariu-Molnar, Ioan.**

MONDUL, revistă culturală şi literară apărută într-un singur număr, la Bucureşti, în luna ianuarie 1847. Redactată de I. Genilie, **M.** este o publicaţie cu aspect de magazin, după modele similare franceze, cu literatură corespunzătoare gustului epocii, cu articole istorice timid orientate în direcţia afirmării idealurilor naţionale şi cu traduceri din literatura romantică. În **M.** au apărut versurile din „condica" lui Alecu Văcărescu scrise între aprilie 1795 şi decembrie 1796. Le publica I. Genilie, autor şi al unei prezentări succinte, care îl arată bine orientat în chestiuni de literatură şi de folclor. Un articol despre românii din Istria (cu exemple din poezia populară istro-română), un altul, statistic, despre populaţia Principatelor şi un studiu de istorie al lui D. Gusti, dedicat bătăliei de la Racova (Podul Înalt), dintre Ştefan cel Mare şi armatele otomane, completau sumarul revistei.

R. Z.

MONORAI, Ioan (1756, Mănărade, j. Alba — 9.VIII.1836, Cergău Mare, j. Alba), istoric. Născut într-o familie cu vechi tradiţii preoţeşti, **M.** învaţă la seminarul unit din Oradea, desăvîrşindu-şi studiile teologice la Universitatea din Lvov. Din 1794 este capelan, apoi preot greco-catolic al parohiei din Cergău Mare.

Starea de spirit a cărturarilor români din Transilvania de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, precum şi agitaţia stîrnită de controversa dintre Petru Maior şi B. Kopitar au determinat pe **M.** să scrie o *Scurtă cunoştinţă a lucrurilor Dachiei şi mai ales ale Ardealului şi ale altor mişcări care în zilele ceste mai de curînd să întîmplară în Europa* (1820), semnată Un patriot român, cu o versiune latinească, în 1822. Lucrarea este împărţită în cinci capitole care cuprind istoria românilor de la origini pînă la 1817. Pentru a-şi argumenta ideile privitoare la romanitatea şi continuitatea poporului român în Dacia, **M.** foloseşte autori latini, bizantini, maghiari, precum şi o bogată informaţie de istorie ecleziastică (bule şi scrisori de la papii Inocenţiu al III-lea şi Pius al II-lea). Partea cea mai interesantă a lucrării este cea finală *(Ce preludiumuri avu tumultul Horiii şi Tumultul Horiii)*, în care autorul explică, naiv, cauzele răscoalei de la 1784 şi narează, îngrozit, înfrîngerea şi pedepsirea lui Horea şi a celorlalţi conducători. *Scurtă cunoştinţă...* este scrisă într-o limbă populară, fără excesele latinizante ale unor înaintaşi ; se întîlnesc chiar unele frînturi de baladă, ce dau textului cadenţe poetice. Prin opera sa, **M.** poate fi considerat printre ultimii istorici ai Şcolii ardelene.

— *Scurtă cunoştinţă a lucrurilor Dachiei* (fragm.), publ. Ed. I. Găvănescu, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1939. Ms. : *Scurtă cunoştinţă a lucrurilor Dachiei şi mai ales ale Ardealului şi ale altor mişcări care în zilele ceste mai de curînd să întîmplară în Europa* (1820), B.M.A., ms. 566.

— 1. Ed. I. Găvănescu, *Ioan Monorai. Un istoric ardelean necunoscut*, Arad, Concordia, 1938 ; 2. *Istoricul Ioan Monorai, zis şi popa Iancu din Cergăul Mare*, CLC, XVIII, 1938, 1—2 ; 3. Al. Negură, *„Ioan Monorai. Un istoric necunoscut", de prof. Ed. I. Găvănescu*, F, V, 1938, 5—6 ; 4. Ed. I. Găvănescu, *Ioan Monorai şi opera sa istorică*, în Ioan Monorai, *Scurtă cunoştinţă a lucrurilor Dachiei*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1939, *1—16* ; 5. *Ist. lit.*, II, *115—117*.

M. T.

MORARIU, Constantin (5.V.1854, Mitocu Dragomirnei, j. Suceava — 16.III.1927, Cernăuţi), traducător şi poet. Era dintr-o familie de plugari bucovineni în care preoţia şi îndeletnicirea scrisului aveau totuşi tradiţie. Unchi îi era mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici, autor de versuri şi de scrieri cu caracter teologic. **M.** a urmat şcoala primară şi liceul în Suceava, după care a făcut studii teologice la Cernăuţi. Ca student a făcut parte din societatea „Arboroasa" şi a fost închis pe motive politice. Era bun prieten cu compozitorul Ciprian Porumbescu. Scria versuri,

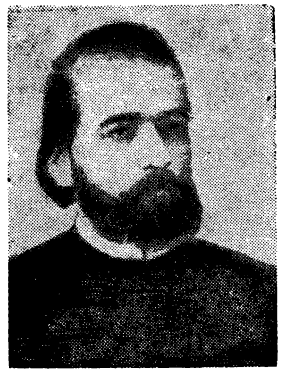

unele apărute în revista „Amicul familiei", şi se ocupa cu traduceri din literatura germană. Prin 1884 trimitea o traducere din Goethe *(Herman şi Dorotea)* lui V. Alecsandri, care ar fi citit-o „cu plăcere" şi ar fi corectat-o. În 1887, cu iniţialele F. C., publica în „Convorbiri literare", unde a semnat şi N. Filin, cîteva traduceri din germană. Se preoţise şi, după o perioadă în care a slujit în satul Toporăuţi, a fost numit preot în Cernăuţi. În 1896, din motive politice, a fost exilat la Pătrăuţi, lîngă Suceava. **M.** a fost o figură marcantă a vieţii culturale şi bisericeşti bucovinene. Sentimentul său naţional, ferit de exagerări şovine, iubirea pentru oamenii din popor, precum şi persecuţiile oficialităţilor din Cernăuţi au învăluit figura lui **M.** într-o aură de legendă. „Sfîntul de la Pătrăuţi", cum era supranumit, a fost o figură simbolică a luptei pentru drepturile românilor.

M. a făcut să apară în 1893 „Deşteptarea", gazetă destinată educaţiei sătenilor. În primii ani, scria aproape singur revista, publicînd aici articole cu caracter instructiv (istorie, agricultură, economie), educativ şi literar (în „Biblioteca Deşteptării"). După 1900, „Deşteptarea" a devenit, independent de voinţa lui **M.**, ziarul politic al partidului poporal naţional. A fost membru al Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina. În 1906, a colaborat la „Viaţa românească". În ultima parte a vieţii, **M.** s-a dedicat scrierilor cu caracter teologic şi educativ, dînd la iveală numeroase broşuri de propagandă religioasă, destinate satelor.

În tinereţe, **M.** a publicat versuri şi traduceri din lirica germană în „Familia", „Aurora română", „Amicul familiei", „Candela" ş.a., pe care le-a reluat mai tîrziu în volumele *Versuri originale şi traduse, Poezii germane traduse liber, Versuri de Schiller şi Goethe.* O istorie, foarte documentată, a Bucovinei, intitulată *Părţi din istoria românilor bucovineni* (1893, 1894), cuprinde prima schiţă de istorie a literaturii acestei provincii. A mai semnat şi cu pseudonimul Un poet bucovinean.

Lirica lui **M.** se subordonează unor idealuri naţionale şi religioase: patriotism neabătut, milă creştină şi proslăvire a dumnezeirii, legătura spirituală în dragoste. Caracterul acestei poezii este rece, conceptual şi discursiv. Accentele sincere nu lipsesc în poeziile inspirate de credinţă, dar nici ele nu aduc mai multă căldură. Elementele biblice, vocabularul arhaic, căutarea ardentă a dumnezeirii anticipă palid *Psalmii* lui T. Arghezi. Elogiul muncii, al virtuţilor creştine, pildele de patriotism se menţin în linia unui plat didacticism. Erotica aduce un ideal de spiritualitate, în stil petrarchist. Influenţele din D. Bolintineanu şi V. Alecsandri sînt, de asemenea, neîndemînatic valorificate. În traducerile din lirica germană (Goethe, Schiller, Heine) atenţia lui **M.** este reţinută numai de grija redării exacte a conţinutului, dar de aici vin şi defectele de ritm, neglijarea atmosferei, lipsa de mlădiere a limbii.

— *Părţi din istoria românilor bucovineni,* I—II, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1893—1894; *Versuri originale şi traduse,* Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1924; *Versuri (originale şi traduse),* Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1937. — **Tr.:** Goethe, *Herman şi Dorotea,* Gherla, Tip. Aurora, 1884; ed. 2, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1924, *[Poezii],* în *Poezii germane traduse liber,* Gherla, 1890, *Versuri de Schiller şi Goethe,* Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1923; Heine, *[Poezii],* AMF, XI, 1887, 13, XII, 1888, 15, XIII, 1889, 2, 3, 5, 17; Schiller, *[Poezii],* în *Poezii germane traduse liber,* Gherla, 1890, *Versuri de Schiller şi Goethe,* Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1923; [Autori germani neidentificaţi], în *Poezii germane traduse liber,* Gherla, 1890, *Versuri originale şi traduse,* Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1924.

— 1. *Constantin Andrievici Morariu,* AMF, XIII, 1889, 15—18; 2. C. Morariu, *[Scrisori către N. Iorga, 1907—1913],* SDL, VIII, *1—22*; 3. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 135—140*; 4. *Ecouri culturale în versificaţia preotului Constantin Morariu,* JML, XVI, 1927, 8—10; 5. Torouţiu, *Heine, 166—168*; 6. Gherghel, *Goethe, 83—87*; 7. Gherghel, *Schiller, passim*; 8. Iorga, *Oameni,* III, *232—233*; 9. P. Iroaie, *Poezia lui Constantin Morariu,* JML, XXVI, 1937, 1—9; 10. V. Loichiţa, *Preotul şi românul Constantin Morariu,* Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1938; 11. Straje, *Dicţ. pseud., 458.*

S. C.

MORARIU-ANDRIEVICI, Silvestru (26.XI.1818, Mitocu Dragomirnei, j. Suceava — 15.IV.1895, Cernăuţi), cărturar şi poet. Era fiul unui preot de ţară.

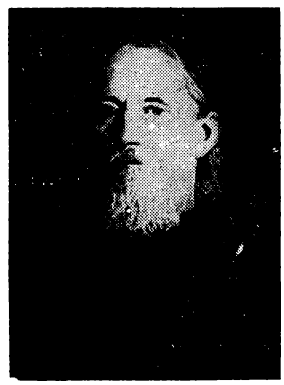

A urmat şcoala primară la Suceava, gimnaziul şi teologia la Cernăuţi, după care s-a preoţit şi s-a stabilit ca paroh în comuna Ceahor, de lîngă Cernăuţi. În 1864, episcopul Diecezei, Eugeniu Hacman, îl cheamă pe **M.-A.** la Cernăuţi, ca predicator la Catedrală. În 1871, îşi schimbă numele de Andrievici (care îi fusese impus în şcoală, la Suceava, după un înaintaş al său cu numele de Andrii) în acela de Morariu, schimbare pe care o acceptă întreaga familie Andrievici. Peste trei ani se călugăreşte, luîndu-şi numele de Silvestru (în locul prenumelui mirean Samuil) şi este numit arhimandrit. Urcă toate treptele ierarhiei bisericeşti — arhimandrit diecezan şi vicar general, arhiepiscop al Cernăuţilor, mitropolit al Bucovinei şi al Dalmaţiei, în care calitate este membru al Dietei din Bucovina şi deputat în Parlamentul din Viena. Figură centrală a vieţii bisericeşti din Bucovina, **M.-A.** a fost totodată o personalitate culturală, preocupat de viaţa culturală a românilor bucovineni. A scris şi a editat manuale mult folosite, pentru şcolile sătesti *(Elementar sau Carte de citire, Lecturariu românesc* ş.a.), cărţi de cult în limba română sau germană, a înfiinţat o tipografie, a scos o revistă pentru preoţi („Candela", 1882) şi a sprijinit editarea de calendare în limba română. Activitatea sa literară, nu prea bogată, se încadrează în această acţiune mai largă de răspîndire a culturii şi scrisului românesc. Din 1841 pînă în 1859 a colaborat cu versuri la „Calendariul pentru Bucovina". A scris fabule, încercînd o actualizare a tipurilor şi situaţiilor clasice. *Cocoşul curcănit* este o caricatură (cu aluzii evidente la societatea timpului) a celor care, imitînd pe reprezentanţii stăpînirii, se îndepărtează de ai lor şi se degradează sufleteşte; morala accentuează asupra necesităţii păstrării limbii, portului şi obiceiurilor autentice. O satiră nesemnată din „Calendariul pentru Bucovina" pe anul 1848 *(Calendariul vechi către cel nou),* scrisă cu umor, într-o curată limbă românească, este atribuită lui **M.-A.** ⟨4⟩. Un ciclu de patru sonete de factură clasică, pornind de la comparaţia, atît de uzitată, între anotimpuri şi ciclurile vieţii omeneşti, este o compunere livrescă, lipsită de orice fior liric. Lui **M.-A.** i se atribuie, de asemenea, traducerea şi localizarea unei povestiri a lui Puşkin, *Viscolul,* sub titlul *Rătăcirea,* publicată de „Calendariul pentru Bucovina" pe anul 1854 ⟨4⟩.

— *[Versuri],* CBU, 1841—1859 ASBV, I, *6—9*; *Rătăcirea,* CBU, 1854.

— 1. Pop, *Conspect,* II, *219—220*; 2. *[Silvestru Morariu-Andrievici],* T, XXVI, 1895, 5; 3. Z. Bolu, *Din viaţa mitropolitului Silvestru,* T, XXVI, 1895, 6; 4. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 28—31*; 5. L. Marian, *Contribuţiuni, 47—50, 86—92*;

cesc. În „Contemporanul" el a publicat *Chestii teatrale* (1887), articol în care discuta situația teatrului românesc, mai ales a literaturii dramatice originale, precum și două drame. În prima dintre ele, *Ștefan Hudici*, recenzată favorabil la puțină vreme după apariție de C. Dobrogeanu-Gherea, **M.** încearcă, folosind procedee ale teatrului naturalist, o analiză a modului în care mercantilismul burghez influențează negativ asupra căsătoriei. Tezismul autorului este însă prea evident, iar mijloacele artistice, insuficiente. *Zulnia Hîncu*, cea de a doua piesă a lui **M.**, trezește oarecare interes prin descrierea mediului de provincie al anilor 1870—1880, dar construcția dramatică lipsește și personajele nu sînt realizate. Cîteva traduceri și localizări (*Pascal Fargeau* de J. de Marthold, *Ministru*, după Ed. Gondinet, *Setea de bani*, după Pușkin, *Dragoste*, după *Rusalka* de Pușkin, printr-o tălmăcire intermediară din limba franceză) nu sînt mai izbutite. Schițele și poemele în proză, scrise sub influența lecturilor din Turgheniev, în versiunea franceză a lui L. Viardot, rămîn simple notații de diletant, deși autorul lor este un fin observator al realităților sociale și psihologice. **M.** literaturizează stîngaci, din lipsă de exercițiu, cu toate că are darul de a se exprima bine în scris (dovadă publicistica politică sau nuvela *Cuconul Petrachi Sgangură*), cu o anume precizie, cu individualitate a stilului. A mai tradus, făcînd apel la tălmăcirile franceze care circulau în epocă, din Lermontov, Tolstoi și Dostoievski.

M. a alcătuit și o ediție a scrierilor lui Eminescu, intitulată *Proză și versuri* (Iași, 1890), în care, spre deosebire de ediția lui T. Maiorescu, sînt incluse versurile apărute în „Familia" (1866—1869 și 1884), poeziile *Făt-Frumos din tei*, *Foaie veștedă* ș.a., două postume, precum și basmul în proză *Făt-Frumos din lacrimă*, *Sărmanul Dionis* și studiul *Influența austriacă*. O altă ediție, a operei lui I. Creangă, întocmită de **M.** împreună cu scriitorul, ar fi rămas în manuscris.

— *[Versuri și proză]*, DAV, I, 1883, 1, 8, 9, 13 ; *[Versuri și poeme în proză]*, C, IV, 1885, 8—9, 20—21, V, 1887, 8, 12, VI, 1887, 4, 9, 12, VII, 1889, 6, VII, 1890, 7, VII, 1891, 11, 12, LUP, X, 1893, 2004, LȘ, I, 1893, *181—182*, INDL, I, 1894, 4, EVL, II, 1894, 13, MSL, I, 1894, 2, LUN, I, 1895, 206, 213, 220, 226, 240, CG, I, 1899, 1, ROD, I, 1901, 1, 2, S, I, 1902, 37 ; *Ștefan Hudici*, București, Socec, 1891 ; *Zulnia Hîncu*, București, Socec, 1891. — Tr. : [Autor neidentificat], *Deputatul pălmuit*, Roman, Tip. Cubelca, 1882 ; J. de Marthold, *Pascal Fargeau*, Roman, Tip. Cubelca, 1882 ; Pușkin, *Setea de bani*, C, IV, 1884, 2, *Dragoste* [fragm. din *Rusalka*], C, V, 1887, 11 ; L. Tolstoi, *Trei morți*, C, IV, 1885, 10—12, COL, I, 1889, 1 ; Ed. Gondinet, *Ministru*, C, IV, 1885, 16 ; Lermontov, *Taman*, C, IV, 1885, 20—21, COL, I, 1889, 10—11 ; Dostoievski, *Marmeladov (fragment din „Crimă și pedeapsă")*, C, V, 1886, 2.

— 1. Gherea, *Studii*, II, *310—324* ; 2. C. Mille, *Săptămîna literară (XIX)*, LUP, IV, 1887, 277 ; 3. Iorga, *Pagini*, I, *167—170* ; 4. Demetrescu, *Profile*, *127—134* ; 5. I. C. Frimu, *Consecvență politică*, LUN, VI, 1900, 34 ; 6. Al. Șerban, *D-l V. G. Morțun și Eminescu*, FLR, III, 1914, 35 ; 7. I. G. Duca, *V. G. Morțun*, VRL, XII, 1919, 3415 ; 8. *Moartea lui V. G. Morțun*, VRL, XIII, 1919, 3415, 3417 ; 9. G. Ibrăileanu, *Opere*, II, îngr. Rodica Rotaru și Al. Piru, pref. Al. Piru, București, Minerva, 1975, *286—288* ; 10. Iorga, *Ist. presei*, *151—152* ; 11. I. Nădejde, *V. G. Morțun. Biografia lui, genealogia și albumul familiei Morțun*, București, Tip. Speranța, 1924 ; 12. Gorovei, *Alte vremuri*, *129—145* ; 13. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *290* ; 14. C. Păcurariu, *Cîteva amintiri despre C. Dobrogeanu-Gherea*, București, Tip. Antonescu, 1936, *4*, *18* ; 15. N. Savin, *Vremi de altădată*, VR, XXVIII, 1936, 4—5 ; 16. Perpessicius, *Introducere. Tabloul edițiilor*, în Eminescu, *Opere*, I, *XIX—XX* ; 17. T. Avramescu, *Eminescu și socialiștii*, GL, XI, 1964, 23 ; 18. T. Avramescu, *Constantin Mille. Tinerețea unui socialist*, București, E. P., 1973, *25—26* ; 19. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *passim*.

R. Z.

MOSCHUNA, Sever (c. 1870 — ?), traducător și cronicar dramatic. **M.** a făcut studii superioare de drept în București. În 1895 și-a susținut licența în drept, după care a lucrat în magistratura Capitalei.

M. a tradus și a prelucrat pentru Teatrul Național (singur sau în colaborare cu N. Țincu, I. D. Malla) cîteva piese din repertoriul francez al epocii, comedii de moravuri (*Aventuriera* de E. Augier), vodeviluri (*Hagiu*, localizare după A. Valabrègue), în genere piese de un succes imediat și facil (*Ocolul pămîntului*, după J. Verne). În „Independentul" (1891), „Telegraful român" (1891), **M.** a ținut, fără merite deosebite, cronica teatrală. A publicat cîteva schițe în proză, creionînd *Tipuri de la cafenea* în „Biblioteca familiei", „Telegraful român". A fost redactor la „Revista poporului".

— *Tipuri de la cafenea*, TER, III, 1891, 804, 808, 811, BIF, III, 1892, 5. — Tr. : E. Augier, *Aventuriera*, București, Tip. Basilescu, 1893 (în colaborare cu N. Țincu).

— 1. I. Bacalbașa, *„Hagiu", vodevil în trei acte localizat după A. Valabrègue de domnii I. Malla și S. Moscuna*, LUP, XI, 1894, 2242 ; 2. Massoi, *Teatr. rom.*, III, *328*.

S. C.

MOȘOI, D. (mijlocul sec. XIX), traducător. În „Curierul românesc" (1847—1848) **M.** traduce din George Sand nuvelele *Metella* (reprodusă și într-o *Colecție de nuvele*), *Lavinia* și *Mattea*. Tot din franceză, el a mai tradus *Nepotul ca unchi* (1846) de Louis-Benoît Picard. De fapt, piesa autorului francez se intitulează *Encore des Ménechmes*, însă **M.** a preferat să preia titlul, mai ușor de transpus în românește, al versiunii germane a lui Schiller (*Der Neffe als Onkel*), fără însă a o folosi. *Nepotul ca unchi* e o comedie ce apelează la procedeul clasic al quiproquo-ului. După o suită de încurcături, provocate de tertipul ingenios al nepotului, care se dă drept propriul său unchi, totul se termină, firește, în împăcare și armonie, prin căsătoria dintre nepot și fiica unchiului său. Traducerea lui **M.** nu e prea curgătoare, fiind adesea șovăielnică.

— Tr. : Louis-Benoît Picard *Nepotul ca unchi*, București, Tip. Sf. Sava, 1846 ; George Sand, *[Metella]* în *Colecție de nuvele*, București, Tip. Eliade, 1847, *Lavinia*, CR, XX, 1848, 2—6, *Mattea*, CR XX, 1848, 6—12.

— 1. I. Horia Rădulescu, *O piesă franceză și un titlu german traduse în românește*, RFR, VII, 1940, 11 ; 2. Al. Piru, *Identificări*, LL, IV, 1960.

I. L.

MOȘ TEACĂ, revistă umoristică și literară săptămînală care a apărut la București, cu întreruperi, de la 26 martie 1895 pînă la 18 martie 1901. Sufletul acestui „jurnal țivil și cazon" a fost Anton Bacalbașa, iar modelul ei, în orientarea generală și în mijloacele satirei și ale umorului, era, desigur, „Moftul român" al lui I. L. Caragiale, la care Bacalbașa fusese prim-redactor. Dealtfel, în anul 1901, George Ranetti care, după moartea prematură a lui A. Bacalbașa, a continuat să redacteze **M. T.**, va opri apariția revistei pentru a trece în redacția noii serii a „Moftului român", reapărut la 1 aprilie 1901. El recunoștea astfel, tacit, nu numai autoritatea în materie a lui Caragiale, dar și legătura existentă între cele două reviste umoristice scrise, practic, de aceeași echipă redacțională (A. Bacalbașa, G. Ranetti, D. Teleor), căreia i se adăugau, după împrejurări,

6. C. Loghin, *Silvestru Andrievici-Morariu*, ASBV, I, 1—5 ; 7. Predescu, *Encicl.*, *781—782* ; 8. Straje, *Dicț. pseud.*, *459.*

S. C.

MOROIU, Constantin (22.XI.1800, București — 13.IV.1847, București), traducător. Era fiul preotului Dumitru Moroiu, de unde și numele Constantin Papà Dimitru sau Pappadopulo Constantino di Pappa Demetrio di Valachia, sub care apărea pe cînd era student în Italia. Fusese elev al lui Gheorghe Lazăr și trimis, din 1820, bursier, pentru studii la Pisa, împreună cu Simeon Marcovici, Eufrosin Poteca și I. Pandele. Avea bune cunoștințe de limba latină, era preocupat de literatura italiană. În 1824, pe cînd ceilalți trei bursieri plecaseră la Paris, **M.** își lua doctoratul în drept. Întors în țară în 1825, a fost numit profesor de drept roman la „Sf. Sava". Aici a predat apoi și dreptul civil și comercial. În acest timp, a tradus mai multe corpuri de legi. Era un spirit deschis, în tradiție iluministă, care a introdus în lucrările și prelegerile sale de drept și mai ales în studiul asupra regimului penitenciarelor române idei înnoitoare. Participarea sa la mișcarea culturală a epocii nu putea fi întîmplătoare. La apariția „Curierului românesc", al doilea editor, alături de I. Heliade-Rădulescu, era **M.**, care s-a retras însă după o vreme. În 1830 a tradus piesa *Triumful vieții*, reprezentată, iar în 1836, în cadrul activității Societății Filarmonice, tălmăcea *Văduva vicleană* de Carlo Goldoni. Traducerea are vioiciune și limpezime. În „Pămînteanul" (1839), semnînd cu inițialele M. C., a tradus și din Byron.

— Tr. : Carlo Goldoni, *Văduva vicleană*, București, Tip. Eliade, 1836 ; Byron, *Bonivard la Șilon*, PM, I, 1839, 21.

— 1. Ioan Bărbătescu, *Cursul dreptului civil român*, București, Tip. Copainig, 1849, 6—7 ; 2. Iosif Naniescu, *Cuvînt din partea școlarilor la înmormîntarea d-lui Constantin Moroi*, București, Tip. Cărților bisericești, 1892 ; 3. Petre Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 4. Alexandru Marcu, *Un student român la Pisa și Paris către 1820 : Simion Marcovici*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1929 ; 5. Ovid Stănciulescu, *Cercetări asupra regimului penitenciar român din veacul al XIX-lea, cu un studiu necunoscut al lui Constantin Moroiu*, Cluj, 1933 ; 6. *Ist. teatr.*, I, *151, 269—270* ; 7. Valentin Al. Georgescu, *Contribuții la studiul luminismului în Țara Românească și Moldova*, STD, XXI, 1968, 4 ; 8. Cornea, *Originile*, *239—240.*

G. D.

MORȚUN, Dimitrie (23.X.1829, Fălticeni — 27.XI. 1893, Fălticeni), prozator. Fiu al lui Vasile Morțun de la Cămîrzani, din ținutul Sucevei, și frate mai mic al lui Iordache Morțun (tatăl lui V. G. Morțun), **M.** este dat să învețe la Iași, unde îl prinde mișcarea revoluționară de la 1848, în care, probabil, s-a amestecat, fiind amenințat cu arestarea. Trăiește apoi în Fălticeni, administrîndu-și, singur sau împreună cu vreunul dintre frați, moșiile. A fost primar de Fălticeni din februarie 1883 pînă în aprilie 1884.

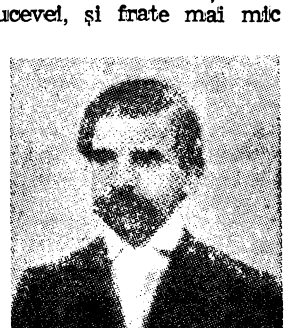

La stăruințele lui N. Gane, fălticenean și el, lui **M.** îi fuseseră acceptate spre publicare în „Convorbiri literare" (1867, 1868) cîteva legende, însăilări lipsite de imaginație, scrise într-o limbă fără culoare, stereotipă. Ele dăduseră multă bătaie de cap redactorilor revistei junimiste, lui I. Negruzzi în special, acesta văzîndu-se asaltat de nenumăratele manuscrise ale lui **M.** Reușește totuși să publice în urbea în care trăia un volum, în care își adună încercările literare *(Nuvele și legende* — 1881). Mai colaborează după această dată la „Contemporanul", unde îi apar *Amintiri din copilărie*, imitație după R. Töpffer, *Vînătoarea*, localizare după un fragment din *Povestirile unui vînător* de Turgheniev (1882—1883). Tot pe Turgheniev îl imită în alte *Amintiri din copilărie*, publicate în „Lupta" lui G. Panu (1886). Aceste din urmă povestiri, scrise probabil în urma unui exercițiu îndelung (colaborase și la „Gazeta de Folticeni", între 1882—1884), sînt mai reușite. Exploatînd filonul liric al amintirilor, desigur și după modelul lui N. Gane, **M.** evocă o atmosferă arhaică, reînvie molcom, cu timbru cronicăresc, figuri, întîmplări, obiceiuri, descrie case, mobilier, veșminte.

— *Nuvele și legende*, Fălticeni, Tip. Saidman, 1881.

— 1. Iacob Negruzzi, *[Scrisoare către N. Gane, 1868]*, SDL, III, *209—210* ; 2. Negruzzi, *Junimea*, *131* ; 3. I. Nădejde, *V. G. Morțun. Biografia lui, genealogia și albumul familiei Morțun*, București, Tip. Speranța, 1924, *110* ; 4. Gorovei, *Folticenii*, *136, 165, 239.*

G. D.

MORȚUN, Vasile G. (30.XI.1860, Roman — 30.VII. 1919, Broșteni, j. Neamț), scriitor. După studii liceale la Institutul Academic din Iași, unde, în 1875, l-a avut profesor de limba germană pe M. Eminescu, și apoi la Colegiul „Sainte-Barbe" din Paris, **M.**, fecior de oameni bogați și urmașul unei vechi familii din Moldova, frecventează cursurile Facultății de litere și filozofie la Paris și Bruxelles, de unde se întoarce în țară fără diplome, dar cu un meritat renume, pe care i-l adusese activitatea îndrăzneață de gazetar și militant socialist. Deputat în mai multe rînduri, ca reprezentant al socialiștilor români, și membru în conducerea partidului, el face parte din grupul „generoșilor", alături de care, în anul 1899, părăsește mișcarea socialistă și se raliază liberalilor. După 1900 ajunge în cele mai înalte demnități și funcții ale statului : senator, ministru al Lucrărilor Publice și ministru de Interne, președinte al Camerei deputaților. A înființat și condus gazetele socialiste „Dacia viitoare" (1883), împreună cu Vintilă C. A. Rosetti și C. Mille, „Revista socială" (1884—1887) și „Muncitorul" (1887—1888), împreună cu I. Nădejde, „Ciocoiul" (1889), „Înainte !" (1891). La „Contemporanul" a fost redactor, din 1885, al părții literare. A mai colaborat la „Drepturile omului", „Telegraful român", „Critica socială", „Calendarul pozitivist", „Adevărul", „Literatură și știință", „Evenimentul literar", „Almanahul social-democrat", „Munca", „Lumea nouă", „Lumea nouă științifică și literară", „Generația nouă", „Rodica", „Sămănătorul", „Viața socială", „Flacăra", „Viața românească", „Revista democrației române". La „Dacia viitoare" a întrebuințat pseudonimul Spancioc, iar la „Ciocoiul", pe acela de Tiflă. În romanul *Dinu Milian* al lui C. Mille, apare ca personaj literar sub numele de Colțun.

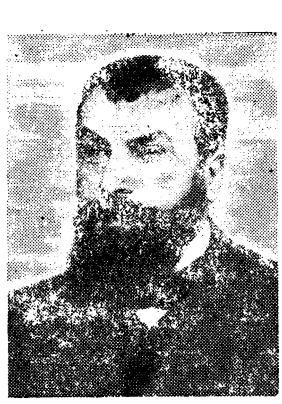

M. făcuse la Paris și studii de artă dramatică și se pare că ar fi avut un remarcabil talent actori-

și alți colaboratori. G. Ranetti părăsise redacția, la puțină vreme de la apariția revistei (numărul 40, din 1895), dar va relua colaborarea în anul următor (1896). Cu numărul 119 din 1897, **M. T.** va fi condusă de un comitet de redacție compus din necunoscuții G. T. Popescu, A. Vasiliu, P. I. Teodorescu și St. Apeteanu. După mai bine de un an, A. Bacalbașa reia direcția publicației (cu numărul 188 din 1898), reluînd, totodată, și vechile făgașuri care aduseseră notorietate revistei, adică atacul neîntrerupt și necruțător al „moștecismului" din toate sectoarele vieții sociale. Din mai 1899, cînd Bacalbașa, obligat de starea sănătății, părăsește definitiv conducerea revistei, aceasta va fi redactată de un comitet, cu excepția perioadei dintre 17 octombrie 1899 și 20 februarie 1900, cînd G. Ranetti figurează ca director.

Structural, **M. T.** se înrudește cu „Moftul român", înscriindu-se într-o tradiție care pleacă de la primul număr al gazetei satirice „Nichipercea" sau al „Bondarului". Coperta, ocupată în întregime de o caricatură politică, indica pentru fiecare număr situarea în imediata actualitate socială și politică. Editorialul, redactat mai întotdeauna de A. Bacalbașa, sprijinea cu argumente ingenioase, într-un stil febril și incisiv, atitudinea politică adoptată care, de cele mai multe ori, nu era a redacției în întregime, ci a directorului. Ceilalți redactori și colaboratori erau preocupați de latura umoristică propriu-zisă, furnizînd materialul literar și satiric. Cîteva rubrici alcătuiau osatura revistei: pagina literară, deosebit de variată, cu articole și note de actualitate îmbibate de sarcasm, *Moș Teacă în provincie*, culegere săptămînală de știri și informații provinciale, rubrică vie și temută, care a provocat numeroase conflicte de presă, o rubrică de informații din viața societății bucureștene, în care erau persiflate ambițiile burgheziei române de a copia modul de viață parizian, și, în sfîrșit, o exigentă revistă a presei, căreia nu-i scăpau aproape niciodată defecțiunile de stil sau inconsecvențele de atitudine ale gazetelor din epocă. Un oarecare scepticism, specific lui A. Bacalbașa, întunecă imaginea vieții literare dintre 1895—1900, așa cum este reflectată de **M. T.** Revista critică neobosit, dar fără subțirimea de spirit cu care era discutată literatura la „Moftul român". Același scepticism este și sursa lipsei de pătrundere cu care sînt ironizate, batjocorite chiar, eforturile de înnoire poetică făcute de Al. Macedonski și de emulii săi. Era o adevărată campanie, preluată în liniile ei mari tot de la „Moftul român", împotriva poeziei „mistico-simboliste", „decadente-orientale", „instrumentaliste" etc. Alături de poetul *Nopților*, sînt criticați Cincinat Pavelescu, Mircea Demetriade, C. Cantilli și chiar Ion Theo (T. Arghezi) pentru tinereasca și exotica poezie *Aegypt*. Veleitarii și nechemații din lumea literelor constituie o altă țintă a săgeților din **M. T.** Avalanșa de versuri, proză și teatru din paginile revistelor și ale diverselor publicații periodice era cenzurată cu vigilență necruțătoare. Victimele acestei intransigențe estetico-literare sînt un D. Păun-Drăghicescu, un D. S. Vasculescu, schimonahul Pahomie Bălănescu, Ilie Ighel-Deleanu ș.a. Un alt grup de literați urmărit cu perseverență de săgețile veninoase ale criticilor de la **M. T.** a fost cel al epigonilor, autori lipsiți de personalitate artistică (Ana Ciupagea, Th. M. Stoenescu), atacați individual sau în grup (cenaclul de la „Românul literar"). Nu au fost cruțați nici marii scriitori, ironizați pentru motivele cele mai neașteptate (naivitatea politică a lui Caragiale, care l-a făcut să adere la partidul radical, exagerările spiritiste ale lui B. P. Hasdeu, tendința spre oportunism politic la B. Delavrancea, rigiditatea autoimpusă a lui T. Maiorescu ș.a.).

Apariția revistei a însemnat, în primul rînd, impunerea unui protest de esență morală și politică îndreptat împotriva unor realități generale ale vieții sociale românești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. „Moștecismul", urmărit în toate straturile sociale, în toate instituțiile burgheze, este sinonim cu incompetența arogantă și oficială, cu lipsa de cinste și de demnitate, cu brutalitatea și obtuzitatea cazonă, cu lipsa de omenie și de onestitate.

O mare parte din materialul publicistic din **M. T.** (articole politice și literare, schițele cu Moș Teacă, versuri și parodii, note și recenzii) este scrisă de A. Bacalbașa. Alături de el, G. Ranetti, D. Teleor, A. Vasiliu și, desigur, sub multe pseudonime, și alți scriitori din jurul anului 1900 au contribuit la redactarea revistei.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *437*; 2. Constantinescu, *Scrieri alese*, *213*; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *188—194*.

R. Z.

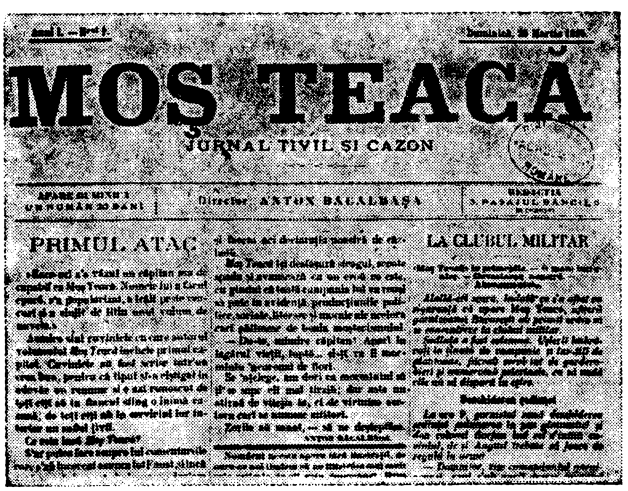
MOȘ TEACĂ

JURNAL TIVIL ȘI CAZON

Director ANTON BACALBAȘA

PRIMUL ATAC

LA CLUBUL MILITAR

MOVILĂ, Petru (21.XII.1596, Suceava — 22.XII 1646, Kiev), teolog și om de cultură. Al treilea din cei șase fii ai lui Simion Movilă, domn în Țara Românească (1601—1602) și în Moldova (1607—1608), **M.** este dus, după moartea tatălui, în Polonia, de către mama sa, Margareta Movilă. El se instruiește, prin grija cancelarului Stanislas Jolkiewski, tutorele său, și, apoi, a hatmanului Karol Chodkiewicz, la școala Frăției ortodoxe din Lvov și, probabil, la Academia Zamoiska din Zamosc. Alături de hatmanul protector, ia parte la lupta polonilor cu turcii la Hotin din 1621. Un timp nutrește dorința de a ocupa tronul Moldovei. Sprijină, la rîndul lui, domniile fraților săi, Gavril și Moise Movilă. Legăturile statornice ale lui **M.** cu Lavra Pecerska din Kiev și cu mitropolitul Iov Borețki, cultura sa umanistă de nuanță occidentală, sprijinul nobilimii polone și prestigiul titlului de fiu de voievod român au determinat alegerea sa, în 1627, ca arhimandrit al influentei mănăstiri ucrainene. În această calitate și, mai tîrziu, ca mitropolit, **M.** a urmărit ridicarea culturală a clerului ortodox cu ajutorul școlilor și al tipăriturilor, întărirea ortodoxiei răsăritene și, în special, a celei ucrainene, aflată, datorită integrării Ucrainei în regatul Poloniei, în concurență și sub influența catolicismului (în ofensivă prin „unația" cu biserica ruteană de la Brest-Litovsk, din 1596), și a protestantismului. Dezvoltînd tipografia existentă la

Lavra Pecerska şi înzestrînd-o cu litere latine, **M.** a imprimat numeroase cărţi care au avut o mare răspîndire, ajungînd şi în ţările române. Prin grija lui se deschide, în 1631, colegiul de la Lavra Pecerska, care se unifică, în 1632, cu şcoala Frăţiei ortodoxe din Kiev, lărgindu-şi organizarea şi programul de studiu (limbile latină, polonă, slavonă, greacă, o serie de discipline, începînd cu gramatica şi terminînd cu retorica, filozofia şi teologia) după sistemul învăţămîntului apusean. În jurul acestui colegiu, ce va servi ca model celui înfiinţat după 1640 la Trei Ierarhi, în Iaşi, şi care va deveni ulterior o reputată academie teologică, purtînd numele întemeietorului, s-au adunat, într-un „Ateneu Movilean", personalităţi umaniste care au contribuit la reorganizarea ortodoxiei răsăritene, întărind-o printr-o bogată literatură polemică în confruntarea cu alte confesiuni. Hirotonisirea lui **M.** ca mitropolit are loc la 28 aprilie 1633, la Lvov, de faţă fiind şi mitropolitul Varlaam al Moldovei, care îl cunoscuse la Kiev încă din 1629. **M.** sprijină, în continuare, dezvoltarea învăţămîntului şi este preocupat de activitatea editorială, traducînd şi corectînd texte, scriind prefeţe şi lucrări originale, îndrumînd pregătirea meşterilor tipografi şi gravori, efort care s-a răsfrînt favorabil asupra vieţii culturale româneşti. Nu şi-a uitat originea, rămînînd legat de ţară prin familie şi, mai ales, prin relaţiile culturale şi bisericeşti stabilite cu personalităţi române. Revede Moldova în 1645, cînd oficiază la Trei Ierarhi nunta domniţei Maria, fiica lui Vasile Lupu, cu nobilul protestant lituanian Janusz Radziwill, unire sprijinită de **M.** cu scopul de a întări domnia.

Întreaga activitate desfăşurată de **M.** pe teren cultural-religios a înscris o epocă de reformă a tradiţionalei culturi bizantino-slave, aşezînd-o pe o direcţie de occidentalizare în contact cu umanismul apusean. Prin acest proces de înnoire culturală, cu largi ecouri în ţările române, unde timp de două decenii, care corespund domniilor lui Vasile Lupu şi Matei Basarab, se exercită o influenţă slavo-ucraineană, înlocuită ulterior de cea grecească, numele mitropolitului se leagă de cultura românească. Cu sprijinul lui **M.** iau fiinţă tipografii româneşti la Cîmpulung (1635) şi Govora (1637), cu material şi meşteri tipografi formaţi la Lavra Pecerska sau în tiparniţe afiliate acesteia. Sofronie Poceapski, fost rector, conducător al tipografiei de la Lavra Pecerska, este trimis de **M.** la Iaşi, în 1640, pentru a deschide la Trei Ierarhi un colegiu şi o tipografie. Predosloviile tipăriturilor îngrijite de **M.** sînt deseori preluate sau prelucrate de predoslovi români (Udrişte Năsturel, mitropolitul Teofil al Ungro-Vlahiei), care vor păstra structura şi tipul acestor prefeţe : prefeţe polemice sau prefeţe cu dedicaţie.

M. a fost o personalitate marcantă şi ca autor propriu-zis, scriind, în latină, slavonă şi polonă, prefeţe, memorii şi lucrări erudite de polemică teologică. Prefaţa, în slavonă, din *Triod ales* (Kiev, 1631), dedicată domnitorului Moise Movilă, a fost comparată, în planul semnificaţiei istorico-literare, cu **Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (30). Ea cuprinde o serie de idei legate de îndatoririle conducătorului ţării : lupta pentru libertate (îndemn aluziv la îndepărtarea asupririi turceşti), necesitatea spiritului de dreptate în ocîrmuire, grija pentru răspîndirea culturii şi apărarea bisericii naţionale. Prefaţa celuilalt *Triod*, tipărit în 1631, dedicată protectorului lui **M.**, Toma Zamoiski, aduce ştiri de interes istoric despre Movileşti, ajutaţi, în dobîndirea tronului Moldovei şi, apoi, a indigenatului polon, de Jan Zamoiski. Cuvîntarea lui **M.**, rostită în limba română (cea mai mare parte a discursului) şi polonă, la nunta oficiată de el, la Iaşi, s-a tipărit în polonă, în *Cuvînt duhovnicesc* (Kiev, 1645). Versurile dedicate celor două steme — a lui Vasile Lupu şi a familiei Radziwill — includ o metaforă destinată nunţii, „taină" asupra căreia discursul insistă cu citate din *Biblie*, din scriitori şi texte religioase. Bogata operă memorialistică a lui **M.**, redactată în slavona bisericească folosită în cultura feudală română, aduce mărturii despre nobilimea poloneză, viaţa monahală şi rivalităţile confesionale, precum şi multe episoade cu caracter hagiografic. Atitudinea polemică a lui **M.** împotriva atacurilor uniato-iezuite şi acuzaţiilor de protestantism aduse ortodocşilor este prezentă şi în scrierea *Lithos sau Piatră din praştia adevărului sfintei biserici ortodoxe ruse* (Kiev, 1644), publicată sub pseudonimul Eusebie Pimen.

Principala operă a lui **M.**, scrisă în latină, este *Orthodoxa Confessio Fidei Catholica et Ap[osto]lica Ecclesiae Orientalis*, cunoscută ulterior sub numele de *Mărturisirea ortodoxă*. Această operă teologică normativă, redactată, sub formă catihetică, pe baza izvoarelor religioase tradiţionale, reprezintă un răspuns al bisericii răsăritene împotriva acuzaţiilor de erezie şi decădere provocate de apariţia la Geneva, în 1633, a confesiunii de credinţă ortodoxă, dar cu tente calvinizante, a patriarhului Chiril Lucaris. Aprobată în sinodul de la Kiev (8—18 septembrie 1640), *Mărturisirea ortodoxă* trebuia să obţină confirmarea patriarhiei în cadrul unui sinod ecumenic, care s-a ţinut, date fiind neutralitatea poziţiei şi prestigiul în Orient al lui Vasile Lupu, la Iaşi, între 15 septembrie şi 27 octombrie 1642, reunind delegaţi kieveni, greci şi moldoveni (mitropolitul Varlaam, cei trei episcopi ai ţării şi egumenul de la Trei Ie-

rarhi). Delegații greci doreau să impună reuniunii teologice hotărîrea de condamnare a lui Chiril Lucaris și să propună adoptarea lucrării antiprotestante a lui Meletie Sirigul, *Antirrisis (Întîmpinarea)* (1640). Delegații ruteni, atenți la menajarea susceptibilităților unor sprijinitori protestanți în cadrul regatului polon, declară drept apocrifă confesiunea lui Lucaris și cer limitarea dezbaterilor numai la catehismul lui **M.**, poziție adoptată și de teologii români. Dezbaterile sinodului marchează nu numai o limpezire de doctrină, ci evidențiază contribuția teologilor români în epocă, element de legătură între lumea elenică și cea slavo-răsăriteană. Aprobată la Iași, cu remanieri aduse de Sirigul în două puncte controversate și tradusă de el în neogreacă (ulterior originalul latin s-a pierdut), *Mărturisirea ortodoxă* este confirmată în martie 1643 și de patriarhia constantinopolitană. În 1645, **M.** își va tipări lucrarea, fără a accepta modificările făcute acesteia, în polonă și în slavona ucraineană, a doua versiune fiind cunoscută și sub titlul de *Catehismul cel mic*. Lucrare de mare circulație, *Mărturisirea ortodoxă* a fost citată și de catolicul port-royalist Antoine Arnauld în disputele dintre catolici și protestanți, fiind inclusă în colecția *La Perpétuité de la Foy de l'Eglise Catholique touchant l'Eucharistie*. Prima ediție a lucrării s-a tipărit, în limba greacă, la 1667, în Olanda, prin grija marelui dragoman Panaiotis Nicusios, fiind reprodusă, împreună cu o traducere în latină, în ediția de la Lipsca, din 1695, a lui Laurentius Normannus. În 1699, s-a tipărit a treia ediție greacă a lucrării, la mănăstirea Snagov, sub îngrijirea lui Antim Ivireanul. Mult prețuită de români, *Mărturisirea ortodoxă* este tipărită în românește încă din 1691, la Buzău, din îndemnul domnitorului Constantin Brîncoveanu, tradusă fiind de Radu Greceanu, cu aportul filologic al stolnicului Constantin Cantacuzino. Ulterior, lucrarea s-a tipărit în 18 ediții, ce cuprind versiuni ale traducătorilor Radu Greceanu, Filaret Scriban, Barbu Constantinescu și Ghenadie Enăceanu. Ultima ediție, din 1942, reproduce, alături de traducerea lui Radu Greceanu, și cel mai vechi text grecesc, o copie a versiunii aprobate la Constantinopol în martie 1643, păstrat la Paris, în manuscrisul Parisinus.

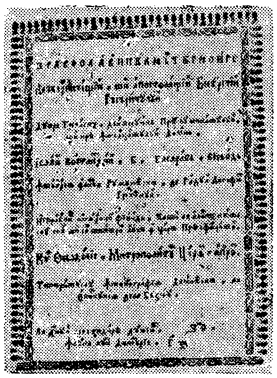

— Pravoslavnica Mărturisire a săborniceștii și apostoleștii beserecii Răsăritului, tr. Radu Greceanu, Buzău, Tip. Episcopiei, 1691 ; *Mărturisirea ortodoxă a apostoliceștei și catoliceștei biserici de Răsărit*, tr. Filaret Scriban, Tip. Mănăstirii Neamț, 1844 ; *Mărturisirea ortodoxă*, îngr. și introd. Niculae M. Popescu și Gh. I. Moisescu, pref. Tit Simedrea, București, Mitropolia Bucovinei, 1942 ; *[Sfaturi către Moise Movilă (1631)]*, LRV, II, *264—267* ; *[Prefață dedicată lui Vasile Lupu (Mowa duchowna..., Kiev, 1645)]*, LRV, II, *268—269*.

— 1. Filaret Scriban, *Viața mitropolitului Petru Movilă*, în *Mărturisirea ortodoxă a apostoliceștei și catoliceștei biserici de Răsărit*, Tip. Mănăstirii Neamț, 1844 ; 2. O. Okolski, *Despre Movilești*, TMI, II, *145—149* ; 3. Barbu Constantinescu, *Românul Petru Movilă ca reprezentant al bisericii ortodoxe*, CT, IV, 1873, 3 ; 4. Ghenadie Enăceanu, *Estracte din jurnalul „Biserica ortodoxă română"*, București, Tip. Cărților bisericești, 1882, *3—17, 79—315* ; 5. S. Golubev, *Kievsky mitropolit Petr Moghila i ego spodvijniki*, I—II, Kiev, 1883—1898 ; 6. Urechia, *Schițe, 177—180* ; 7. Philippide, *Introd. ist. lit., 138—142* ; 8. Melchisedec, *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul în special cu calvinismul în veacul al XVII și cele două sinoade din Moldova contra calvinilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XII, 1889—1890 ; 9. N. Mateescu, *Petru Movilă. 1596—1646*, București, Tip. Luis, 1896 ; 10. E. Picot, *Pierre Movila (Mogila)*, în E. Legrand, *Bibliographie hellénique du XVII-e s.*, IV, Paris, 1896, *104—159* ; 11. Iorga, *Ist. lit. relig., 130—142, 149—152* ; 12. Iorga, *Ist. bis.*, I, *290—295, 297—300, 310—313*, II, *6—7* ; 13. C. Erbiceanu, *Petru Movilă*, BOR, XXXIII, 1909—1910, 5, 6, 8, 10 ; 14. Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIV, 1911—1912 ; 15. Pascu, *Ist. lit. XVII, 59—62, 64—66* ; 16. Haneș, *Ist. lit., 18—19* ; 17. Iorga, *Ist. lit.*, I, *239—246, 257—258* ; 18. P. P. Panaitescu, *L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev, dans les Principautés roumaines*, Paris, Gamber, 1926 ; 19. Antoine Malvy, Marcel Viller, *Introduction*, în *La confession orthodoxe de Pierre Moghila, métropolite de Kiev (1633—1646)*, îngr. Antoine Malvy, Marcel Viller, Paris, Beauchesne, 1927 ; 20. J. Mihalcesco, *La théologie symbolique au point de vue de l'église orthodoxe orientale*, București, Tip. Cărților bisericești, 1932, *73—79* ; 21. P. P. Panaitescu, *Curs de influență polonă și rusă în vechea cultură a românilor*, București, 1932—1933, *315—339, 352—357, 367—379* ; 22. Oreste Tafrali, *Chiesa ortodossa e Riforma nei secoli XVI e XVII*, Roma, 1935, *22—27* ; 23. P. P. Panaitescu, *Un autograf al lui Petru Movilă pe un tetravanghel al lui Ștefan cel Mare*, RIR, IX, 1939 ; 24. T. G. Bulat, *Petru Movilă, prinț de Moldova, apărător al ortodoxismului*, Iași, Tip. Ligii culturale, 1941 ; 25. Teodor Petrovici, *Petru Movilă mitropolitul Chievului*, București, Tip. Mănăstirii Antim, 1941 ; 26. Gh. Ioan Savin, *Mitropolitul Petru Movilă și Sinodul de la Iași. Contribuții românești la viața spirituală rusă*, CMD, II, 1941, 11—12 ; 27. Emilian Vasilescu, *Petru Movilă, apărător al ortodoxiei*, G, XX, 1941, 10 ; 28. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *93—96* ; 29. Al. Elian, *Contribuția grecească la „Mărturisirea ortodoxă"*, B, V, 1942 ; 30. Panaitescu, *Contribuții, 575—595* ; 31. Teodor Bodogae, *Din istoria bisericii ortodoxe de acum 300 ani. Considerații istorice în legătură cu sinodul de la Iași*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1943, *passim* ; 32. Niculae M. Popescu, *Pomenirea de trei sute de ani a sinodului de la Iași — 15 septembrie — pînă la 27 octombrie 1642*, București, Monitorul oficial, 1943 ; 33. Teofil Ionescu, *La vie et l'oeuvre de P. Movilă*, Paris, 1944 ; 34. Ciobanu, *Ist. lit., 253—259* ; 35. Iustin Moisescu, *În legătură cu „Mărturisirea ortodoxă"*, BOR, LXVI, 1948, 5—8 ; 36. Gh. Lungu, *Un important moment istoric al legăturilor culturale și bisericești ruso-române. Petru Movilă*, MM, XXX, 1954, 11 ; 37. Gabriel Strempel, *Sprijinul acordat de Rusia țiparului românesc în secolul al XVII-lea*, SCB, I, 1955, 1 ; 38. Bezviconi, *Contribuții, 71—76* ; 39. Valeriu Ciobanu, *Relații literare româno-ruse în epoca feudală*, RITL, IX, 1960, 2 ; 40. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *118—125* ; 41. Piru, *Ist. lit.*, I, *87—88* ; 42. *Ist. lit.*, I, *316* ; 43. P. P. Panaitescu, *O carte necunoscută a lui Petru Movilă, dedicată lui Matei Basarab*, OCI, *295—301* ; 44. G. Mihăilă, *Petru Movilă*, LRV, II, *260—263* ; 45. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *129—132, 137, 140, 142—143* ; 46. Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, Minerva, 1974, *23—35, 80, 81, 92, 94, 96, 101, 123—124, 147, 219—221*.

A. S.

MOXA, Mihail (sfîrșitul sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII), cronicar. Se cunosc puține date despre viața lui. El însuși menționează în cronica sa că este călugăr și că a scris din îndemnul lui Teofil, episcopul Rîmnicului, la 1620, servindu-se de izvoade slavonești. A folosit, pentru întocmirea cronografului său, versiunea slavă a cronicii lui Manasses (care fusese model de stil și cronicarilor moldoveni Macarie, Efthimie și Azarie) și, între altele, una sîrbească (1355—1490) și alta bulgară. **M.** a prelucrat toate aceste izvoare, le-a îmbinat și le-a dat o anumită unitate, introducînd și unele date și informații de istorie românească, folosind tradiția și unele surse interne muntenești. Cronograful său este o istorie universală, prima de acest fel în limba română, care înșiră întîmplările de la „facerea lumii" pînă la 1489, cuprinzînd știri despre asirieni, egipteni, caldeeni, perși, romani și bizantini, despre împărații din Apus și Răsărit pînă la stabilirea dominației turcești în Europa. La sfîrșit se ocupă de luptele turcilor cu bulgarii, sîrbii și românii, ocazie pentru autor să prezinte mari conducători de oști români : Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare. Legende fantastice sau narațiuni populare, legate de figurile istorice pe care le evocă, se întîlnesc în scrierea sa mai la tot pasul. Foarte interesante sînt știrile de la sfîrșitul cronografului,

adăugate de **M.**, despre luptele cu turcii la Rovine și la Nicopole. **M.** scrie într-o limbă apropiată prin expresii și imagini de cea populară. Tot lui **M.** i se datorează și traducerea din slavonește în românește a *Pravilei de la Govora* (1640) și pe care o iscălește Mihail Moxalie. Ar mai fi tradus un *Liturghier* între anii 1620—1630.

— *Cronica lui...*, în B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, I, București, Tip. Academiei, 1878, *337—443* ; *Hronograful lui...*, îngr. N. Simache și Tr. Cristescu, Buzău, Tip. Dumitrescu, 1942, reed. parțial în *Cronicarii români*, îngr. Al. Rosetti, București, Universul, 1944, *33—46*.

— **1.** I. Bogdan, *Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtsschreibung*, ASPH, XIII, 1901, *502—535* ; **2.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *488—489* ; **3.** Pascu, *Ist. lit. XVII*, *54—55* ; **4.** Margareta Ștefănescu, *Cronica lui Manasses și literatura româno-slavă și română veche*, Iași, 1927 ; **5.** Pușcariu, *Ist. lit., 88—89* ; **6.** Lucian Predescu, *Un cronicar oltean : Mihail Moxa*, AO, X, 1931, *53* ; **7.** Cartojan, *Ist. lit.*, II, *135—136* ; **8.** C. Nicolaescu-Plopșor, *Hronograful lui Moxa*, OLN, IV, 1943, *1—28* ; **9.** Lucian Predescu, *Mihail Moxa și opera sa*, BOR, LXXVIII, 1960, 9—10 ; **10.** Piru, *Ist. lit.*, I, *94—95* ; **11.** *Ist. lit.*, I, *332—335* ; **12.** G. Mihăilă, *Cronograful lui Mihail Moxa (1620)*, LRV, II, *250—253* ; **13.** Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *133—134* ; **14.** I. C. Chițimia, *Folclorul în substratul literaturii române vechi*, TF, *14—15* ; **15.** K. H. Schroeder, *Un manuscris necunoscut al cronografului lui Mihail Moxa*, LL, XX, 1971 ; **16.** Dennis Deletant, *Un manuscris al lui Mihail Moxa din Muzeul Britanic*, RITL, XXIV, 1975, 2.

I. L.

MOZAICUL, revistă culturală și literară apărută la Craiova, săptămînal, între 3 octombrie 1838 și 25 septembrie 1839. Profesorul de desen și caligrafie de la școala publică din Craiova C. Lecca, redactor și editor, intenționa să facă din această primă revistă craioveană o tribună culturală a orașului. Ecoul apariției, în presa anului 1838, a fost favorabil („România", „Albina românească", „Gazeta de Transilvania"). C. Lecca a tipărit în **M.** traduceri de nuvele, versuri, semnate Gr. Canuș, cîteva poezii și fabule reluate din „Curierul românesc" și din „Albina românească". Nemulțumit de conținutul revistei și dorind să găsească mijloacele necesare pentru a-i schimba formatul și a-i îmbogăți conținutul, redactorul a oprit apariția după primul an de editare.

— **1.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *272* ; **2.** Iorga, *Ist. presei, 58* ; **3.** Barbu Theodorescu, *Constantin Lecca*, București, Tip. Națională, 1938, *24—39* ; **4.** C. D. Papastate *Traian Demetrescu*, București, E.L., 1967, *47—48*.

R. Z.

MUGURI, almanah literar apărut la Arad în anul 1859. Subtitlul acestei publicații a elevilor de gimnaziu și a tinerilor intelectuali români din Arad era „Almanah pe anul 1859 prin conlucrarea junimei clericale și studioase a claselor gimnaziale superioare". Redactat de Mircea V. Stănescu-Arădanul, **M.** închidea între coperțile sale încercările poetice ale lui I. Goldiș, N. Christian, G. Crăciunescu, August Russu, Vincențiu și Iulian Grozescu, G. Popovici, N. Costa, M. Șerban, Paul Draga, At. M. Marienescu, I. Puticiu și Moise Bota. Versurile intitulate *O fatală ocaziune* erau iscălite I.P.D. și aparțineau unui „rigorosant" ; Atanasie Șandor era autorul unui îndemn intitulat *Încurajare spre înălțarea științelor folositoare și a limbei materne*, scris în hexametri și pentametri, iar N. Christian, al unui articol-program, *Onorați leptori*, în care se susținea că **M.** apare pentru a „restatornici" limba română în publicistica și printre tinerii români din Arad.

M. este însă interesant nu prin literatura tipărită, ci prin polemica pe care a prilejuit-o. Sărăcia inspirației, dar, mai ales, limba hibridă întrebuințată de tinerii colaboratori au stîrnit indignarea intelectualității din Transilvania, dînd ocazia de a se discuta chestiunea limbii române dintr-o nouă perspectivă, aceea de instrument al creației poetice. Această discuție o va încheia mult mai tîrziu T. Maiorescu, cu acerba critică făcută grupului de la **M.** în studiul *Direcția nouă în poezia și proza română*.

— **1.** Z. Boiu, *[„Muguri"]*, TLR, VIII, 1860, 8, 9 ; **2.** I. Pușcariu, *[„Muguri"]*, TR, VIII, 1860, 12 ; **3.** Maiorescu, *Critice*, I, *167—231* ; **4.** Pop, *Conspect*, II, *125* ; **5.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *337* ; **6.** Breazu, *Lit. Trans., 243*.

R. Z.

MUGURUL, revistă literară lunară apărută la București de la 1 octombrie 1888 pînă în martie 1889. Un comitet își asumase răspunderile redacționale și editarea periodicului, care se adresa tineretului în scopul de a contribui la răspîndirea cunoștințelor științifice și, mai ales, a literaturii originale. Revista nu a tipărit articole de știință. În schimb, literatura tinerilor redactori și atitudinea plină de bunăvoință manifestată prin *Poșta redacției* față de corespondenți au atras un număr relativ mare de cititori. În **M.** a publicat versuri muzicale, dovedind, în egală măsură, sensibilitate poetică și o bună cunoaștere a poeziei eminesciene, sub semnătura Ciopone, un autor al cărui pseudonim rămîne încă nedezlegat. C. Dimitriu dădea versuri și nuvele prin nimic memorabile. Ciopone și O. Carp traduceau din Heine, mai apăreau traduceri din Musset (de C. Dimitriu), din Tolstoi și Gogol. Cu poezii populare, culese la Berevoiești, colabora D. Nanu, care debutase în numărul 5 al revistei (poezia *Lacrimi de toamnă*), după o susținută corespondență cu redactorii.

R. Z.

MUMULEANU, Barbu Paris (1794, Slatina — 21.V. 1836, București), poet. Provenit dintr-o familie modestă de orășeni, **M.** vine încă de copil la București, unde va ajunge logofăt în casa învățatului boier Constantin Filipescu, traducător din Byron. Cu înclinarea sa firească spre lectură, își formează o cultură de autodidact, care avea la temelie cunoașterea cărților populare, scrierile lui I. Barac, V. Aaron sau aparținînd unor cărturari și poeți ai timpului (P. Maior, C. Conachi, Iancu Văcărescu). La 1820, **M.** vorbea despre Homer ca despre treapta cea mai înaltă a poeziei, îl cunoștea pe Plutarh, cita pe Aristofan, Euripide, Hesiod, Vergiliu, Ovidiu. În mod surprinzător, față de lecturile sale, clasice, definiția dată de **M.**, în prefața primului său volum (1820), poeziei („o mișcare a simțirii, o patimă sufletească și o naștere a fandasiei") este în esență romantică, acordînd primat simțirii, „fandasiei", spontaneității, față de construcția rațională. **M.** sesizează chiar înrudirea între poezie și muzică. Deși nu sînt originale, aceste idei sînt singulare în epocă.

În primul său volum, *Rost de poezii adecă stihuri*, **M.** adună versuri mai cu seamă erotice, care îl apropie, prin accentele neoanacreontice (poetul recunoaște în lirica lui At. Christopoulos un model) și sentimentalismul lăutăresc, de Conachi și de poeții Văcărești. Poeziile sale proclamă o filozofie hedonistă, împrumutată din poezia lui Christopoulos, dar lipsește nota de senzualitate grațioasă caracteristică poeziei erotice a acestuia, deși unele versuri sînt chiar traduceri (20). Poetul, preocupat de latura

etică a situațiilor, rămîne un moralist chiar și în poezia erotică și, în acest sens, *Rost de poezii* anunță *Caracterurile. Stihuri bachicești*, cu ecouri din cîntecele de lume, preiau ritmul cîntecului popular. Platitudinea expresiei, dar și exclamația patetică, blestemele, tînguirile scad valoarea versurilor. *Odă rîvnitoare spre învățături*, scrisă cu prilejul deschiderii, la București, a școlii de la „Sf. Sava" și inclusă în volum, indică orientarea lui **M.** spre o lirică patriotică, spre problemele epocii și ideile iluministe, cunoscute în bună parte prin intermediul reprezentanților Școlii ardelene. *Pentru mărirea omului, Pentru neputința omului* amintesc de discursurile lui Voltaire din *Sur l'homme*. Filozofia sceptică și atitudinea contemplativ pesimistă față de natura morală a omului, din aceste versuri, sînt înlocuite în *Caracteruri* (1825) de satira activă, cu o finalitate precisă, de îndreptare. Portrete ale patimilor omenești, tributare ca expresie modelelor clasice (Teofrast, La Bruyère), sînt însă cert inspirate de o anumită epocă, aceea a *Nobilului făcut și nenvățat* și a *Nobilului vechi și sărac* (epoca destrămării atotputerniciei boierimii feudale și a ridicării unei noi pături, rapace). Atitudinea poetului este sever critică (uneori lăsînd să se întrevadă amărăciunea micului slujbaș rănit de trufia marilor boieri). Tendința și expresia generalizatoare, ținînd de tipologia clasică a modelelor, își aliază înverșunarea polemică a autorului, de unde violența limbajului, invectivele (cîteodată coborînd satira), dar și detaliile care individualizează, dînd autenticitate, culoare locală tablourilor și chiar caracterelor ; alteori, verva imprimă mișcare, transformînd „caracterul" într-o mică scenetă *(Defăimătorul)*. Obositoarele lungimi, discursivitatea sînt inerente. Prefața volumului, amplă critică a societății timpului, cu idei în spiritul filozofiei iluministe, atestă un patriot interesat de propășirea neamului, un moralist care găsește pentru înfierarea luxului și desfrîului accente virulente, apropiate de tonul *Didahiilor* lui Antim Ivireanul, sau imagini grotești. Este recomandată „doctoria" învățăturii, se cer cărți pentru luminarea neamului și așezarea lui în rîndul popoarelor civilizate, o literatură moralizatoare, cunoașterea și cultivarea limbii poporului, întreținerea, prin cultură, a mîndriei naționale. **M.** vorbește despre datoria morală a fiecăruia către patria sa. *Plîngerea și tînguirea Valahiei asupra nemulțemirii streinilor ce au derăpănat-o*, apărută în 1825, la Buda, fără semnătură, a dat naștere la controverse privind paternitatea (11). Este o poemă în versuri, în patru părți *(Plîngerea și tînguirea patriei, Blestem pentru nelegiuirea lor, Rugăciune, Sfătuiri către pămînteni)*, de fapt o elegie ce exprimă durerea și mînia țării chinuite în haosul provocat de Eterie, nu lipsită și de unele accente satirice. Într-unul din manuscrisele prin care scrierea a circulat, copiat la Brașov în 1822, *Plîngerea...* este urmată de două poezii *(Fama patriii lor răspunde patriii, Slava patriii lor)*, cu care alcătuiește un ciclu. Prima dintre ele adîncește satira din *Plîngere...*, **M.** făcînd un adevărat rechizitoriu boierilor refugiați, de teama Eteriei, la Brașov ; egoismul și frivolitatea acestora, lipsa patriotismului trezesc indignarea poetului. Autentic pamflet politic, poezia capătă accente de o vehemență rară, ceea ce explică, poate, apariția ei fără semnătură. *Slava patriii lor* (reluată în volumul *Poezii* sub titlul *Vremea)*, dezvoltă vechiul motiv al atotputerniciei timpului și al schimbării, al vremelniciei universale, influențînd, se pare, pe M. Eminescu în *Glossă*, mai ales prin formula sentențioasă a versului. Prin alegorie, prin tonul liric de rugă și blestem, *Plîngerea și tînguirea Valahiei* precede **Cîntarea României*. Reprodusă de Aron Pumnul în *Lepturariu rumânesc*, a fost cunoscută de Eminescu, care îi atribuie lui **M.** epitetul „glas cu durere". Sub influența unor lecturi din Gray, Young, Thomson, Lamartine, **M.** adoptă în fața naturii atitudinea contemplativă a romanticului, care simte frica de întuneric și de moarte și se extaziază de măreția creației divine. Poetul intuiește dramatismul existenței și melancolia trecerii, dar nu și limbajul sentimentelor. Extrem de rar el găsește expresia pe deplin evocatoare ; numai sporadic se întrevede o reacție lirică în fața naturii, dincolo de imagini : stelele, „focuri în noapte" (de fapt, întregul tablou din *Noaptea)*, anticipează descrierea nopții din *Zburătorul* lui I. Heliade-Rădulescu, luna, „lumină răcoroasă", prevestește eminescienele peisaje lunare. Sentimentul nestatorniciei vieții omenești devine un motiv al liricii lui **M.** *(Memoria celor trecute, Toamna, Vremea, Greierele, Clopotul, Mormîntul)*. Tendința de a epuiza gama cîte unui motiv nu salvează această poezie de impresia de utilizare stîngace a mijloacelor de concretizare a ideilor și sentimentelor. Ideile despre moarte și viață, despre Dumnezeu nu sînt transfigurate, meditația rămîne exterioară, iar cadrul, vrînd să exprime uneori un sentiment (groaza, în *Noaptea)*, este, cel mai adesea, decorativ. Frecventele aluzii mitologice țin de preromantism. Influențat direct de J. Thomson pare a fi **M.** în evocările anotimpurilor. El reușește cîteodată, în versuri care diluează lirismul în descriere, să redea sentimentul prospețimii naturii, al purității agreste, amintind, pe alocuri, de Iancu Văcărescu. Meditația din *Adevărul, Prietești* deși construită pe un ton moralizator (care o apropie de *Caracteruri*, poetul indicînd de astă dată virtuțile salvatoare, opuse disoluției morale) îl vestește pe Grigore Alexandrescu. *Începutul omului și starea orășănească* este o meditație în spiritul lui J.-J. Rousseau despre decăderea omului prin civilizație, iar *Omul* — un imn, construit pe antiteză și amintind de A. Pope, al măreției și neputinței omului trecător. Contemplația, pesimismul, melancolia sînt notele caracteristice ale volumului postum, prin care **M.** deschide drumul meditației, aducînd în poezia română unele ecouri din lirica occidentală. Tot el, prin *Caracteruri*, a consolidat satira, după I. Budai-Deleanu și înainte de Gr. Alexandrescu, schițînd prin opera sa drumul urmat de întreaga lirică românească în secolul al XIX-lea.

— *Rost de poezii adecă stihuri*, București, 1820 ; ed. 2, București, 1822 ; *Caracteruri*, București, 1825 ; *Plîngerea și tînguirea Valahiei asupra nemulțemirii streinilor ce au derăpănat-o*, Buda, Tip. Universității, 1825, reed. în LPTR, III, *332—341 ; Poezii*, [București], Tip. Eliade, 1837 ; *[Poezii]*, MHC, *20—56 ; Scrieri*, îngr. și pref. Rodica Rotaru, București, Minerva, 1972. Ms. : *Fama patriii lor răspunde patriii, Slava patriii lor* (1822), B.A.R., ms. 2897.

— 1. I. Heliade-Rădulescu, *Viața poetului*, în Paris Mumuleanu, *Poezii*, [București], Tip. Eliade, 1837, *I—VII* ; 2. Pop, *Conspect*, I, *81—84* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *40—44, 80—86* ; 4. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *79—93* ; 5. Călinescu, *Ist. lit., 118—122* ; 6. Popovici, *Romant. rom., 110—126* ; 7. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953 ; 8. Gr. Brâncuși, *Limba poeziilor lui Barbu Paris Mumuleanu*, CIL, I, *7—22* ; 9. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 10. Piru, *Ist. lit.*, II, *398—399* ; 11. N. A. Ursu, *Paternitatea poemei „Plîngerea și tînguirea Valahiei" și unele versuri necunoscute ale lui Barbu Paris Mumuleanu*, LR, XIV, 1965, 5 ; 12. *Ist. lit.*, II, *206—210* ; 13. Elisabeth Close, *Neologismele în opera lui B. P. Mumuleanu*, LR, XVII, 1968, 3, XVIII, 1969, 1 ; 14. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *359—360* ; 15. N. Isar, *Note despre concepția iluministă a lui Barbu Paris Mumuleanu*, RFZ, XVII, 1970, 9 ; 16. Anghelescu, *Preromant. rom., passim* ; 17. Păcurariu, *Clas. rom., 48—54* ; 18. Cornea, *Originile, 364—386* ; 19. Al. Piru, *Barbu Paris Mumuleanu*, RL, VI, 1973, 5 ; 20. N. A. Ursu, *Mumuleanu și Athanasie Hristopol*, CRC, X, 1975, 36.

S. C.

MUNCA, gazetă politică și literară apărută la București, săptămînal, între 25 februarie 1890 și 23 octombrie 1894. Cu puțin timp înainte de a ieși primul număr al cotidianului „Lumea nouă" (2 noiembrie 1894), **M.** își suspendă apariția. La început comitetul de redacție a fost format din I. Nădejde, C. Mille, I. Catina, P. Mușoiu și Al. Ionescu. Din 24 februarie 1891, conducerea periodicului revine comitetului executiv al Clubului muncitorilor, compus din I. Nădejde, V. G. Morțun, Al. Ionescu, Al. G. Radovici, C. Mille, Al. Georgescu și A. Bacalbașa. După ce în aprilie 1893 se constituie Partidul social-democrat al muncitorilor din România, **M.** devine organul de presă al partidului, sub directa responsabilitate a consiliului general. Însărcinat cu redactarea gazetei va fi în această perioadă, așa cum rezultă dintr-un anunț inserat în paginile ei, A. Bacalbașa. Un an mai tîrziu, prin august 1894, direcția era girată de I. Nădejde.

Rostul gazetei a fost unul politic, și au predominat luările de poziție în cele mai însemnate chestiuni sociale și politice, articolele privind organizarea muncitorilor, activitatea cluburilor muncitorești și apoi a partidului. Rubricile literare nu au ocupat niciodată un spațiu prea mare, iar literatură propriu-zisă s-a publicat puțină. Totuși, din primul an, în **M.** s-a făcut loc unor comentarii, mai ales ale conducătorilor gazetei, privitoare la menirea socială a literaturii, la rolul intelectualului și al artistului în societate. Astfel, în continuarea atitudinii statuate de „Contemporanul" și de pe aceleași poziții politice, s-a militat și prin **M.**, așa cum s-a făcut și prin „Democrația socială" sau „Adevărul", și înainte de „Lumea nouă științifică și literară" ori „Evenimentul literar", pentru o artă angajată. Promotorii acestei campanii de presă au fost C. Mille și A. Bacalbașa, prin articole ca *O literatură nouă* și, respectiv, *Arta populară*. Li s-au adăugat S. Sanielevici care, sub pseudonimul Șt. Sacîz, polemiza cu Al. Vlahuță *(În chestia artei, Din luptele „Vieții"* ș.a.), și H. Sanielevici *(Cu privire la discuția asupra artei)*. Cu articole în care au atins de multe ori aceleași teme au colaborat, în cei cinci ani de apariție, C. Dobrogeanu-Gherea (și sub pseudonimul I. Vasiliu), G. Ibrăileanu (sub pseudonimul Cezar Vraja), R. Ionescu-Rion. Scrieri literare au dat Sofia Nădejde, C. Mille, A. Bacalbașa, Gh. Nădejde (sub pseudonimul Leon Gîrbea), C. Z. Buzdugan, E. Vaian, I. Catina, M. Pastia, Tr. Demetrescu, A. Steuerman (De la Iași, De la Prut), C. A. Teodoru (C. Ghindă), I. N. Roman, I. Păun-Pincio, N. Tofan, V. Pop, Z. C. Arbore. În **M.** a debutat Jean Bart (Eugeniu P. Botez), sub semnătura „Gh. Rot... Iași", cu un articol intitulat *Să ne dumerească* și tot în săptămînalul socialist el a mai publicat un articol iscălit cu literele Tr. (abreviere a lui Trotuș, pseudonim frecvent întrebuințat).

— 1. C. Mille, *Ținta noastră*, MCA, I, 1890, 1 ; 2. I. Nădejde, *Cel din urmă număr al „Muncei"*, MCA, V, 1894, 34 ; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 439* ; 4. Jean Bart, *Însemnări și amintiri*, București, Casa școalelor, 1928, *214* ; 5. Antip, *Contribuții, 66—67* ; 6. *„Munca"*, PMS, I, partea II, *5—111* ; 7. I. Lăudat, *Contribuții la cunoașterea activității lui G. Ibrăileanu în etapa sa socialistă. 1889—1895*, Iași, 1965, *86* ; 8. Nicolescu, *Contemporanul, 141, 211—212, 217* ; 9. Jean Bart, *Scrieri*, I, îngr. și pref. C. Mohanu, București, Minerva, 1974, *VII* ; 10. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *82—84*.

R. Z.

MUNCA, săptămînal politic apărut la București între 24 ianuarie și 18 februarie 1896. Un grup de social-democrați, printre care C. Mille, P. Zosîn, P. Mușoiu, B. Brănișteanu, Gr. Mălinescu ș.a., edita periodicul, în continuarea ziarului cu același titlu care apăruse din 1890 pînă în 1894. El marca astfel diferența de opinii în raport cu conducerea Partidului social-democrat al muncitorilor din România, pe care o acuzau de oportunism. Mille, Mușoiu și Zosîn scriau în fiecare număr articole polemice. B. Brănișteanu trimitea de la Roman un studiu politic intitulat *Poporanismul*. Zosîn este și autorul unor excelente portrete ale scriitorilor I. Păun-Pincio și N. Beldiceanu, precum și al unor schițe de atmosferă care apar sub titlul *Palatul de justiție*. Gr. Mălinescu publică poemul *Proletarii*, un I. Zane face o paralelă între *Schiller și Eminescu*, iar P. Mușoiu traduce cîteva fragmente din romanul lui Cernîșevski *Ce-i de făcut?* Unele colaborări ale lui S. Sanielevici sînt semnate cu pseudonimul Șt. Sacîz.

— 1. *„Munca"*, PMS, I, partea II, *610—613*.

R. Z.

MUNCA ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ, publicație periodică apărută la București, lunar, între 26 februarie și 16 octombrie 1894. Într-un articol din „Munca", scris de C. Mille cu o săptămînă înainte de a ieși de sub tipar primul număr al noii reviste, se afirma că **M. ș. și l.** va fi un supliment al săptămînalului socialist și va fi scos de un grup de tineri militanți. Afirmația era reluată în editorialul întîiului număr din **M. ș. și l.** Cîteva săptămîni mai tîrziu, însă, „Munca" se delimita de publicația literară, anunțînd că între cele două redacții, deci și între cele două periodice, nu există nici o legătură. **M. ș. și l.** a fost, de fapt, redactată și subvenționată de studentul medicinist C. Popescu-Azuga, activist socialist, publicist și traducător. Articolul-program al revistei enunța ideea că muncitorii au nevoie de o publicistică științifică și culturală scrisă pe înțelesul lor. Din literatură se va publica „tot ce e de valoare", adică foarte multe traduceri din scriitori clasici (Teofrast, Esop, Plaut, Juvenal) sau de circulație europeană (Byron, Lenau, frații Grimm, Heine, Kielland, Björnson, Tolstoi, Nekrasov, Turgheniev, Korolenko, Garșin, La Fontaine, Hugo, Balzac, Maupassant). Fiecare text tradus este însoțit de o prezentare succintă a scriitorului respectiv. Unele traduceri din Heine sînt făcute de O. Carp, care întrebuințează pseudonimul Alastor. C. Popescu-Azuga traduce din Byron și Heine, iar Cornelia V. Morțun din Maupassant. Cîteva poezii și poeme în proză aparțin lui I. Păun-Pincio și lui V. G. Morțun. Din fabulele lui Gr. Alexandrescu se retipăresc *Lupul moralist* și *Șarlatanul și bolnavul*, iar din poeziile lui M. Eminescu, *Sara pe deal*. **M. ș. și l.** a publicat și articole de popularizare, în maniera „Contemporanului", scrise de C. Popescu-Azuga (sub pseudonimul Gregorian).

— 1. C. Mille, *„Munca științifică și literară"*, MCA, IV, 1894, 52 ; 2. Redacțiunea, *Gîndul nostru*, MȘL, I, 1894, 1, republ. în PMS, I, partea II, *512—514* ; 3. *[Notă]*, MCA, V, 1894, 3 ; 4. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 440* ; 5. *„Munca științifică și literară"*, PMS, I, partea II, *510—521* ; 6. Vitner, *Lit. publ. soc., 469—476* ; 7. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *84—86*.

R. Z.

MUNTEANU, Gavriil (1812, Vingard, j. Alba — 28.XII.1869, Brașov), cărturar și traducător. Cu tatăl său, cantor la biserica din sat, **M.** deslușește primele slove. Apoi, e dat la învățătură la Alba Iulia, unde face școala normală și liceul (1823—1830), iar între 1831—1834 urmează, la Cluj, cursuri de filozofie și drept. Cum nici o perspectivă sigură nu i se deschide în Ardeal, pleacă la București (1835). Aici, P. Poenaru îi încredințează lui **M.**, văr cu Florian Aaron, un post de prefect de studii la internatul înființat de curînd la școala de la „Sf. Sava". Din

1836, timp de opt ani, este profesor la seminarul de pe lîngă Episcopia Buzăului. Demisionează în 1844, plecînd la București, iar în 1845 se găsea, ca inspector și profesor, la seminarul din Rîmnic, apoi la mănăstirea Bucovăț. Datorită participării sale la revoluția din 1848 este scos din slujbă și se întoarce în Ardeal. Nevoit, însă, să fugă din nou, în urma intrării armatei ungare, se va înapoia nu peste multă vreme, instalîndu-se la Brașov. Colaborează la publicațiile de acolo, figurînd, între 1860—1861, în comitetul de redacție al „Gazetei Transilvaniei", unde semnează cronica străină. Prin articole și documente, ca și prin scrisori, **M.** pledează cauza românilor ardeleni, apărînd totodată (cum făcuse și în ziarul „Bucovina") mișcarea de la 1848. După înființarea gimnaziului român ortodox din Brașov, **M.** va lucra aici, vreme de două decenii, ca profesor, iar din 1853 devine director al instituției. Cîteva versuri ocazionale publică în „Telegraful român" (1861). În 1867 a fost primit în Societatea Academică Română. În ultimii ani ai vieții, **M.**, fire depresivă, suspicioasă, se cufundă tot mai mult în melancolie, persecutat de idei mistice.

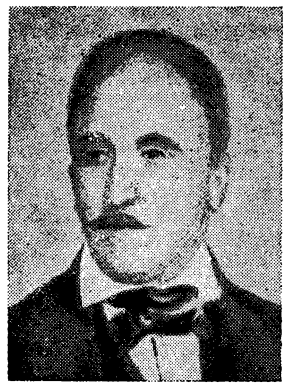

M. a fost, mai întîi de toate, un pedagog. A susținut, de cîte ori i s-a ivit prilejul, necesitatea înființării de școli pentru români, unde limba de predare să fie româna, „semnul cel mai caracteristic al națiunii". Numai în acest fel, prin limbă, socotea el, pot fi păstrate tradițiile și datinile și se conservă naționalitatea. În afara unor programe gimnaziale în care a publicat diferite lucrări pe teme de învățămînt și de lingvistică, **M.** a făcut să apară o serie de manuale școlare: *Geografie biblică sau Descrierea locurilor însemnate prin fapte biblice* (1854), *Carte de lectură românească pentru gimnaziul inferior* (1857), *Gramatica latină* (1863) și, împreună cu G. Barițiu, un dicționar german-român (1853—1854). Mai multă însemnătate prezintă *Gramatica română* (1860—1861). Ortografia românească, unitatea ei, a fost o preocupare dominantă a cărturarului ardelean. În discursuri, dezertații, unele reproduse în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", **M.**, membru în comisia filologică română transilvăneană, argumentează pe larg romanitatea limbii române, declarîndu-se pentru o ortografie etimologică. În articolul *Purismul în limba română* (1862), autorul cere înlăturarea cuvintelor de origine nelatină și înlocuirea lor prin cuvinte culese din cărțile vechi sau existente în graiurile românilor din toate provinciile. Bun cunoscător al literaturii bisericești, **M.**, împreună cu ierodiaconul Dionisie Romano, scoate, din 1839, timp de cîteva luni (pînă în 1840), o „gazetă religioasă și morală", „Vestitorul besericesc", cuprinzînd povestiri, anecdote, articole religioase și morale, discursuri ale lui E. Poteca ș.a. *Meditații religioase* (1839—1840) și *Urmare lui Iisus Hristos* (1845), o traducere corectă din Thomas a Kempis, accesibilă, deși într-o limbă latinizată, sînt, în fond, scrieri morale, subsumîndu-se concepției pedagogice a lui **M.** Împreună cu Ioan Petric, el mai publică o culegere de „învățături mîntuitoare", sub titlul *Înfricoșatele stricăciuni ale băuturei de vinars-rachiu* (1854). O altă traducere, religioasă, este aceea a biografiei „fericitei Macrina", după episcopul Grigorie al Nyssei (Sibiu, 1868). Din germană, **M.** a tradus mai întîi *Încurcătura* de Aug. von Kotzebue, întîia sa tălmăcire, rămasă netipărită. În 1842, surprinzător în raport cu preocupările sale, apare *Suferințele junelui Werter* de Goethe, traducere superioară celor ulterioare ale lui B. V. Vermont și I. Hussar. E o transpunere limpede, care se ține aproape de model. În concepția lui **M.**, un traducător trebuie să se exprime în felul în care s-ar fi exprimat autorul însuși dacă ar fi scris în limba în care e tălmăcit. Traduceri notabile, însoțite de prefețe, comentarii și note, a făcut din scriitorii latini Tacit, Suetoniu și Horațiu. O cultură națională, susține el, trebuie neapărat să aibă la bază clasicismul antic.

— *Purismul în limba română*, RR, II, 1862, *443—461* ; *Însemnătatea și neapăravera trebuință a așezămintelor de învățătură*, LPTR, IV, partea II, *42—46* ; *[Texte pedagogice]*, GP, *174—180*. — **Tr.**: Goethe, *Suferințele junelui Werter*, București, Tip. Valbaum, 1842 ; Thomas a Kempis, *Urmare lui Iisus Hristos*, București, Tip. Copainig, 1845 ; Tacit, *Viața lui C. J. Agricola*, Brașov, Tip. Römer și Kamner, 1858, *Germania sau Situațiunea, datinele și popoarele ei*, Sibiu, Tip. Filtsch, 1864, *Opurile lui...*, Sibiu, Tip. Filtsch—Krafft, 1871 ; Suetoniu, *Viața a XII imperatori*, pref. trad., Brașov, Tip. Römer și Kamner, 1867 ; Horațiu, *Odele și epodele lui...*, pref. trad., Iași, Junimea, 1868.

— 1. Aron Pumnul, *Gavriil Munteanul*, LPTR, IV, partea II, *40—42* ; 2. *Gavril Munteanu*, F, VI, 1870, 18 ; 3. Ștefan Iosif, *Gavrilă Munteanu*, CT, I, 1870, 51 ; 4. G. Barițiu, *Gavriil I. Munteanu*, în *Opurile lui Caiu Corneliu Tacitu*, Sibiu, Tip. Filtsch—Krafft, 1871 ; 5. Pop, *Conspect*, II, *149—151* ; 6. *Gavril Munteanu*, F, XXXIV, 1898, 1 ; 7. *[Gavriil Munteanu. Corespondență, 1850]*, CL, XXXIII, 1899, 3—7 ; 8. Bârseanu, *Ist. școalelor*, *79—82* ; 9. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *287—288* ; 10. I. Lupaș, *O sută de ani de la nașterea directorului Gavriil Munteanu*, LU, XI, 1912, 13 ; 11. G. Bogdan-Duică, *Relativ la G. Munteanu*, ȚB, II, 1930, 1 ; 12. Gherghel, *Goethe, 90—96* ; 13. Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la școlile teologice din Țara Românească și Moldova în secolul al XIX-lea*, MM, XLIV, 1968, 1—2 ; 14. Breazu, *Studii*, I, *83—84, 148, 212* ; 15. Maria Marinescu-Himu, *Contribuții la istoricul învățămîntului limbii latine*, SC, XII, 1970 ; 16. *Cărturari brașoveni*, *150—151* ; 17. Gabriel Cocora, *Peneluri și condeie*, București, Litera, 1978, *41—49*.

F. F.

MUREȘANU, Andrei (16.XI.1816, Bistrița — 24.X. 1863, Brașov), poet. După primele studii la școala săsească și la liceul călugărilor piariști din Bistrița, **M.**, fiul morarului Toader și al Eftimiei, pleacă la Blaj, unde, din 1832, urmează cursurile de filozofie și teologie, avînd printre profesori pe T. Cipariu și S. Bărnuțiu. Chemat de G. Barițiu, coleg mai vîrstnic și prieten, **M.** pleacă la Brașov, în 1838. Este mai întîi institutor la școala română condusă de Barițiu, apoi profesor de gimnaziu (pînă în 1849), ca și vărul său, publicistul Iacob Mureșianu. Din 1839 începe să colaboreze la publicațiile lui Barițiu, „Gazeta Transilvaniei" și „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Alături de poezii semnate uneori Sereteanu și Urziceanu sau, mai frecvent, Eremitul din Carpați, publică articole, istorioare, fabule în versuri, unele prelucrate după Schiller, Wieland, Bürger, Herder, M. G. Saphir sau Kisfaludy, cele mai multe culese din revistele străine, fără indicarea autorului. Cîteva fragmente din *Nopțile* lui Young, traduse spre sfîrșitul vieții, au apărut postum. Pentru educația copiilor, a tradus din germană *Icoana creșterii rele*, după Chr. G. Salzmann (1848). Participant la revoluția de la 1848 din Ardeal, **M.** trece, după înfrîngerea ei, în Muntenia, împreună cu Barițiu. Intors la Sibiu, este numit funcționar și translator la buletinul oficial al guvernului ; **M.** devine un slujbaș conștiincios, închinînd ode și imnuri reprezentanților imperiali de la Viena. Pentru a nu risca modesta stare dobîndită, refuză propunerea lui Băr-

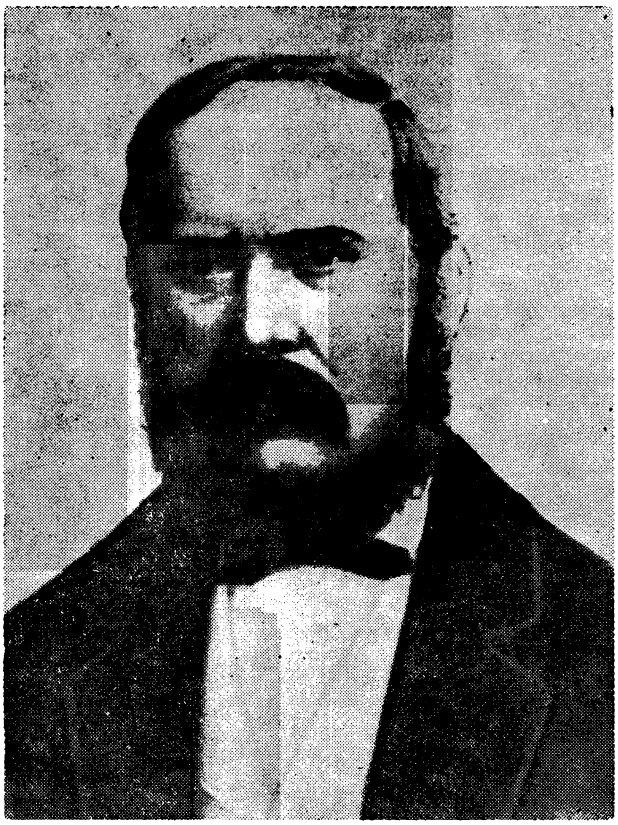

nuțiu de a ocupa o catedră la Iași. Colaborează cu articole la „Telegraful român" din Sibiu, iar în 1862 își adună versurile în volum, premiat de Astra. Pensionat, se retrage la Brașov, unde moare în sărăcie, cu mintea tulburată.

M. a debutat cu versuri, în maniera alegorică a poeților Văcărești. Sub influența poeziei romantice franceze (Lamartine, în primul rînd), dar și a poeților din Principate (C. Bolliac, Gr. Alexandrescu, I. Heliade-Rădulescu), el a evoluat spre o lirică pesimistă, cu interogații lamentuoase către Ursită și Dumnezeu și meditații despre nedreapta alcătuire a lumii. **M.** și-a relevat vocația pentru poezia socială și patriotică după 1843, cu *Glasul unui român*, și mai ales la 1848, prin poezia *Un răsunet* (cunoscută îndeosebi sub titlul *Deșteaptă-te, române)*, devenită repede imn popular. Poetul se închipuie un tribun care vorbește în numele neamului oprimat, invocînd vitejia străbună și vestind profetic, în cadențe ample, momentul decisiv al „deșteptării". Imaginea poetului exponent al unui întreg popor, tonul grav, sumbru și răspicat, cu rezonanțe biblice, inaugurate în poezia ardeleană de **M.**, se vor regăsi, amplificate, la G. Coșbuc, la O. Goga și mai tîrziu la A. Cotruș și M. Beniuc. Unele accente din poezia socială a lui Eminescu au fost, cu siguranță, inspirate de **M.**, devenit și erou (sub chipul unui poet romantic și damnat) al unor mari poeme eminesciene din tinerețe. Pe lîngă puținele poezii de autentică vibrație, **M.** este după 1848 autorul a numeroase versuri ocazionale, în care retorismul greoi și confuz, stîngăcia expresiei sau stridența unor neologisme nu mai sînt compensate de patosul poeziilor care l-au făcut cunoscut.

Articolele lui **M.**, mai ales cele din „Telegraful român", dezvăluie o bună cunoaștere a istoriei românilor și a stărilor sociale din Transilvania (a și tradus din cronicile săsești capitolele referitoare la epoca lui Mihai Viteazul). Publicistul este preocupat mereu de situația „poporului celui de rînd", de a cărui stare, ca și în viziunea socială a lui Eminescu, depinde destinul unei națiuni. Un ciclu de articole din 1853 sintetizează dezvoltarea artelor de-a lungul secolelor, văzută, sub influența lui Herder, în legătură cu evoluția istorică și socială a popoarelor, cu o particulară atenție pentru evoluția artelor la români *(Arțile sau măiestriile cele frumoase, Românul în privința muzicei, Românul în privința picturei)*. Pentru **M.**, înflorirea artei este condiționată de libertatea socială, de organizarea statului după legi drepte și morale. Marii artiști nu apar decît în societățile întocmite rațional, într-o „desfășurare liberă a puterilor sufletești". Poezia, definită, după Goethe, ca un „simțămînt viu de a cuprinde lucrurile din lume după toate împrejurările lor, și puterea de a le reproduce sau răspica cu grație și suavitate", trebuie să se afle în slujba unor înalte idealuri sociale și naționale. **M.** considera, încă de la 1844, în *Cîteva reflexii asupra poeziei noastre* și în *Duplică (Asupra poeziei)*, că a sosit „minutul criticei" și, după exemplul revistelor din Principate, făcea observații (polemizînd cu foarte tînărul Vincențiu Babeș) pe marginea poeziilor primite la redacția „Foii pentru minte...". Urmărea mai ales respectarea regulilor de prozodie și dădea ca model poezia populară, elogiată și în articolul *Românul și poezia lui*. Prin claritate și consecvență cu care a avut în vedere obiectivele estetice, ideile lui **M.** despre artă și poezie depășesc nivelul la care s-a situat lirica sa.

— *Din poeziele lui...*, Brașov, Tip. Gött, 1862 ; ed. 2, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1881 ; *Poezii și articole*, îngr. și pref. D. Păcurariu, București, E. L., 1963 ; *Reflexii*, îngr. și pref. Livia Grămadă, Cluj-Napoca, Dacia, 1977. — **Tr.** : Schiller, *Făcătorul de rele din cinstea pierdută*, FMIL, II, 1839, 33—36, *Vînătoriul de pe Alpii*, FMIL, XIV, 1851, 42 ; Young, *Din nopțile lui...*, FMIL, XXVII, 1864, 1.

— **1.** [Iacob Mureșianu], *Trăsurile fundamentali din biografia repauzatului*, GT, XXVI, 1863, 101 ; **2.** A. Densușianu, *Cercetări, 121—142* ; **3.** G. Barițiu, *Epistole ale repauzaților*, T, X, 1877, 21 ; **4.** G. Barițiu, *Material pentru biografia lui Andrei Mureșanu*, OBS, I, 1878, 47—64 ; **5.** Maiorescu, *Critice*, III, *90—100* ; **6.** Ioan Rațiu, *Viața și operile lui Andrei Mureșan*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1900 ; **7.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *240—241* ; **8.** I. Lupaș, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureșanu*, București, Tip. Academiei, 1925 ; **9.** Aurel A. Mureșianu, *Andrei Mureșanu intim*, RIT, I, 1929, 2 ; **10.** Călinescu, *Ist. lit., 237—239* ; **11.** Mircea Bogdan, *Andrei Mureșanu. Contribuțiuni biografice*, Brașov, 1942 ; **12.** Mihai Zamfir, *O polemică despre versificație la 1844*, AUB, științe sociale-filologie, t. XII, 1963, 28 ; **13.** Livia Grămadă, *Ideile literare în publicistica lui Andrei Mureșanu*, SUB, Philologia, IX, 1964, fasc. 1 ; **14.** *Ist. lit.*, II, *566—572* ; **15.** Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *467—469* ; **16.** Marica, *Foaie, passim* ; **17.** Ion Cutora, *Andrei Mureșanu în constiința lui Eminescu*, AS, II, 1974 ; **18.** Ilie Petri, *Preocupările pedagogice ale lui Andrei Mureșanu*, AS. II, 1974 ; **19.** Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *337—358*.

L. V.

MUREȘIANU, Iacob (28.XI.1812, Rebrișoara, j. Bistrița-Năsăud — 29.IX.1887, Brașov), ziarist și poet. Trăgîndu-se, ca și vărul său, poetul Andrei Mureșanu, dintr-o veche familie de obîrșie maramureșeană, **M.** era fiul lui Ioan Moroșan, preot în Rebrișoara, stegar într-un regiment grăniceresc care ia parte la campania din Italia împotriva lui Napoleon. Mama, Anastasia Făgărășeanu, cobora dintr-o familie preoțească. **M.** începe învățătura la Năsăud, trecînd apoi la Blaj, unde, după absolvirea gimnaziului, frecventează doi ani cursul filozofic, în care are profesori pe T. Cipariu și pe S. Bărnuțiu. Din 1833 pînă

în 1837 urmează la Seminarul teologic din Blaj. Renunță la cariera ecleziastică și primește să fie profesor de limba latină la gimnaziul romano-catolic din Brașov. Predă aici din 1837 pînă în 1875, fiind din 1857 și director. La această școală (al cărei istoric îl scrie și îl publică în limba germană — 1859), **M.** introduce și ore de predare în limba română. Se află de la început printre fruntașii mișcării naționale, alături de alți tineri cărturari ardeleni stabiliți în aceeași perioadă la Brașov (G. Barițiu, I. Popasu, I. Bran, A. Mureșanu, P. Vasici ș.a.). Contribuie la apariția „Gazetei de Transilvania", unde colaborează cu articole politice, publică mai tîrziu și la „Foaie pentru minte, inimă și literatură". După ce Barițiu este înlăturat de la conducerea acestor publicații, **M.** reușește să împiedice suprimarea lor definitivă, preluînd direcția în septembrie 1850. Fără să aibă meritele de îndrumător ale înaintașului său, **M.** nu este un ziarist lipsit de personalitate, care să se facă vinovat de declinul foilor brașovene, așa cum îl acuza la un moment dat M. Kogălniceanu. Condițiile politice erau puțin prielnice, iar dificultățile materiale — stînjenitoare. Pînă la retragerea din presă, în 1878, cînd trece conducerea „Gazetei Transilvaniei" în mîna fiului său, Aurel Mureșianu, prudența și abilitatea lui au fost hotărîtoare pentru continuarea programului trasat cu mai multă autoritate și dîrzenie de Barițiu. A susținut cu consecvență interesele românilor din Transilvania, a fost solidar cu lupta pentru unire și independență din Principate. În două rînduri este și acționat în judecată pentru atitudine politică potrivnică celei oficiale (în 1868, în procesul Pronunciamentului, și în 1877, cînd apără cauza războiului pentru Independență). Militantismul lui este de sorginte iluministă. Lui **M.** îi este caracteristică atitudinea moderată, el definindu-se în primul rînd ca un adept al reformelor social-culturale. Acordînd o deosebită importanță instrucției, școlilor, a sprijinit deschiderea unui gimnaziu românesc la Brașov, a strîns fonduri pentru o Academie română de drept, a încercat să organizeze o școală agronomică. Societatea „Reuniunea femeilor române" din Brașov, întemeiată în 1850, a avut în **M.** un inițiator și un îndrumător; în cadrul Astrei, el lucrează, de asemenea, cu dăruire. În 1877, este ales membru onorific al Societății Academice Române.

Problemele culturii și literaturii în limba română intrau și în preocupările de redactor ale lui **M.** În note redacționale, în scurte prezentări, el recomanda călduros scrieri istorice, literare și folclorice, îndemna la culegerea și publicarea documentelor, a tradițiilor populare, solicita interes și sprijin material pentru editarea de cărți și periodice românești. Versurile pe care le publică între 1839 și 1863 în „Foaie pentru minte..." (semna aici, ca și în „Gazeta Transilvaniei", b, B, b.n., b.nu, b.Nu, I.B., M-U, I.M.-n, I.M-nu, I.M-nul, I.M-u, Iacobus M-n, Red., Ubocai) sînt strîns legate de activitatea sa socială și publicistică și au aceeași menire — mobilizarea conștiinței naționale. În ele se invocă patetic, cu mîndrie, originea nobilă a românilor, trecutul plin de glorie, sînt preamărite virtuțile patriotice, pilduitoare, ale înaintașilor, luptători sau cărturari. În ciuda unei maniere greoaie, a imaginilor ceremonios convenționale și a limbajului latinizant, poeziile impresionează prin vigoarea crezului lor. Dintre cele mai reușite, *Orfelinul*, *Blăstămul mamei mele* exprimă energic, pătrunzător, sentimentul demnității, credința că ființa națională poate fi păstrată doar prin lupta tuturor. Și poeziile ocazionale, unele scrise în limba latină, au aceeași semnificație, dincolo de tonalitatea encomiastică, chiar atunci cînd omagiază ditirambic binefacerile monarhiei austro-ungare. Un prilej de versificare este și prima interpretare, în 1850, a dansului „Romana", un dans pe care **M.** l-a alcătuit din figuri de joc popular românesc, pe muzică de Șt. Emilian. În familie existau preocupări artistice, ilustrate mai tîrziu și prin activitatea de compozitor a lui Iacob Mureșianu, fiul ziaristului.

— *[Versuri]*, FMIL, II, 1839, 21, XI, 1848, 26, XIII, 1850, 4, 9, XIV, 1851, 4, 7, 36—38, XV, 1852, 30, XVIII, 1855, 8, 14, XIX, 1856, 15, XXII, 1859, 36, XXIII, 1860, 43, 51, XXIV, 1861, 14, 19, XXV, 1862, 3, 7, 33, XXVI, 1863, 23, 27, LPTR, II, partea II, 5, IV, partea II, *84—89*, PAU, *85—86*. — **Tr.**: Schiller, *Credința mea, Libertatea ideală*, FMIL, XXII, 1859, 38, *Zeu și Ercule. Geniul german*, FMIL, XXIII, 1860, 1.

— 1. M. Kogălniceanu, *Domnului Iacob Murășanu, redactor răspunzător a „Gazetei de Transilvania"*, RLT, I, 1855, 14—15; 2. E.I.A., *D-le Mihălache Kogălnicene*, FMIL, XVIII, 1855, 26; 3. Pop, *Conspect*, II, *158*; 4. *[Corespondență, documente]*, A.S.S., ms. II — 514, B.A.S., ms. M. XV/4/I, M. XXI, M.M., ms. 4289, ms. 13589, ms. 16701, ms. 16720, ms. 16722 — ms. 16746; 5. G. Barițiu, *Iacob Mureșianu*, T, XVIII, 1887, 17—18; 6. *În amintirea aniversărei a cincizecea a „Gazetei Transilvaniei". 1838—1888*, Brașov, Tip. Alexi, 1888; 7. *Encicl. rom.*, III, *350—351*; 8. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *313*, III, *225*; 9. T. C. [Oct. C. Tăslăuanu], *Iacob Murășianu (1812—1887)*, LU, XI, 1912, 33; 10. A. A. M[ureșianu], *Iacob Mureșianu, 1812—1887. Album comemorativ*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1913; 11. Iuliu Moisil, *Figuri grănițerești năsăudene*, [Bistrița], 1937, *211—234*; 12. George Em. Marica, *Iacob Mureșeanu (1812—1887)*, TR, III, 1959, 2; 13. Mircea Gherman, *Mureșenii*, MI, II, 1968, 4; 14. *Cărturari brașoveni, 155—156*; 15. Straje, *Dicț. pseud., 467—468*; 16. Marica, *Studii*, I—II, *passim*.

G. D.

MURGU, Eftimie (28.XII.1805, Rudăria, azi Eftimie Murgu, j. Caraș-Severin — 12.V.1870, Budapesta), profesor de filozofie și filolog. Fiu al unui ofițer dintr-un regiment de grăniță din Banat, **M.** a urmat cursuri de filozofie la Seghedin (1826), apoi la Pesta (1827), unde absolvă și Facultatea de drept, în 1830. După obținerea titlului de doctor în drept (1834), este chemat la Iași, inaugurînd aici cursurile de filozofie în limba română la Academia Mihăileană. Din cauza neînțelegerilor cu Gh. Asachi și cu domnitorul Mihail Sturdza, se mută la București, ca profesor de logică și drept roman, la colegiul „Sf. Sava" (1837—1839). În 1840, împreună cu Dimitrie Filipescu și J. A. Vaillant, **M.** a pus bazele unei organizații revoluționare, din care au mai făcut parte N. Bălcescu, C. Bolliac ș.a. În urma arestării complotiștilor, este expulzat și pleacă în Banat, unde, în scurt timp, devine purtătorul de cuvînt al revendicărilor naționale și sociale ale românilor. După o nouă detențiune (1845—1848), pentru acțiuni revoluționare și propagarea ideii unirii Banatului cu Țara Românească, **M.** își reia activitatea politică. Este

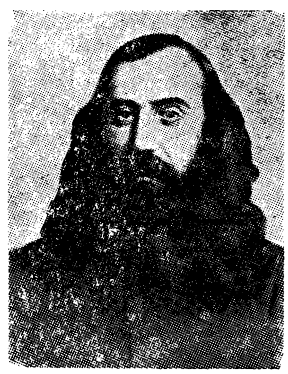

ales deputat în Parlamentul de la Pesta, convoacă și prezidează adunarea populară a românilor, la Lugoj, în 15 iunie 1848, încearcă, fără succes, să obțină aprobarea guvernului lui L. Kossuth pentru înființarea unei armate românești. După înfrîngerea revoluției ungare, **M.** este din nou închis (1849—1853) și abia în 1861 revine în viața politică, lipsit însă de popularitatea de care se bucurase înainte și în timpul revoluției. Din scrisori, proclamații sau broșuri politice, **M.** se relevă constant ca un revoluționar intransigent, cu spirit practic și tact politic, militant pentru unirea și emanciparea socială a românilor. La 62 de ani de la moartea sa, osemintele i-au fost aduse în țară și reînhumate în capela cimitirului din Lugoj.

M. a fost un susținător înfocat al culturii și limbii naționale, în tradiția cărturarilor Școlii ardelene. Încă în timpul studiilor (1830), a publicat o lucrare polemică, în limba germană, în care discuta pe larg, ca și prietenul său Damaschin T. Bojîncă și împotriva aceluiași adversar, sîrbul Sava Tökölli, originea și caracterul romanic al limbii române și necesitatea înlocuirii alfabetului chirilic cu cel latin. Ca argument în sprijinul romanității limbii, **M.** transcrie cîntece populare românești (probabil prelucrate), împreună cu traducerea lor latină. Cu jumătate de veac înaintea lui B. P. Hasdeu, el vorbește despre circulația cuvintelor, despre cuvintele de „necesitate" care alcătuiesc „esența" unei limbi. În lecțiile sale de filozofie și de logică, **M.** se dovedește un spirit raționalist, „luminat", care găsește în filozofie un temei pentru ideile sale privitoare la cultura națională. Aceste lecții sînt însemnate și pentru constituirea terminologiei filozofice românești.

— *Scrieri*, îngr. și introd. I. D. Suciu, București, E.L., 1969.

— 1. George Barițiu, *Eftimie Murgu*, T, III, 1870, 11 ; 2. G. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, București, Imprimeria națională, 1937 ; 3. Traian Topliceanu, *Eftimie Murgu*, Timișoara, 1938 ; 4. V. Cheresteșiu, *Luptătorul revoluționar Eftimie Murgu*, STD, IX, 1956, 1 ; 5. Emil Diaconescu, *Eftimie Murgu profesor la Academia Mihăileană*, IL, VII, 1956, 12 ; 6. Emil Diaconescu, *Manuscrisul cursului de filozofie al profesorului Eftimie Murgu*, IL, VIII, 1957, 6 ; 7. *Ist. gînd., 190—191* ; 8. I. D. Suciu, *Introducere* la Eftimie Murgu, *Scrieri*, București, E.L., 1969 ; 9. I. D. Suciu, Tiberiu Moț, *Eftimie Murgu*, O, XXI, 1970, 5 ; 10. I. D. Suciu, Tiberiu Moț. *Eftimie Murgu. Noi contribuții documentare*, STD, XXIII, 1970, 6 ; 11. Gh. Cotoșman, *Eftimie Murgu*, BOR, LXXXVIII, 1970, 7—8 ; 12. Alex. Metea, *Preocupări filologice în scrierile lui Eftimie Murgu*, AUT, științe filologice, VIII, 1970 ; 13. D. Hrițcu, *Cariera didactică a lui Eftimie Murgu la Academia Mihăileană din Iași și un atestat de studii eliberat arhiereului Neofit Scriban*, MM, XLVIII, 1972, 9—12.

E. V.

MUSTEA, Eliza (sfîrșitul sec. XIX), poetă. A colaborat la „Adevărul", „Lupta", „Voința națională", „Dreptatea", „Independentul", „Universul", „Familia", „Școala nouă", „Mircești", „Amicul progresului român" ș.a. Își adună versurile în trei volume : *Poezii, Spleen* și *Pagini triste*. Poeziile sînt elegiace, abordînd teme ca iubirea, natura, rolul poetului în societate, zădărnicia vieții. Lipsite, însă, cu totul de originalitate, ele aparțin, de fapt, unei imitatoare a lui M. Eminescu. **M.** a mai scris o serie de articole în care ia în discuție probleme legate de aspectele vieții sociale, cea mai dezbătută fiind necesitatea unei mai mari atenții pentru educație și instruire *(Despre educație, Studentele noastre, Libertatea în educațiunea fetelor)*. Toate aceste articole, împreună cu cîteva poezii, sînt reunite în volumul *Părerile mele* (1906). I se datorează și o culegere de poezii populare, intitulată *Din cîntecele populare ale românilor din toate țările*, alcătuită prin selectarea unor cîntece din diferite colecții și regruparea lor după provinciile cărora le aparțin.

— *Poezii*, Focșani, 1890 ; *Spleen*, București, Tip. Cucu, 1893 ; *Pagini triste*, București, Tip. Universul, 1899 ; *Părerile mele*, București, Tip. Niculescu, 1906 ; *Din cîntecele populare ale românilor din toate țările*, ed. 2, București, Tip. Ionescu, 1911.

C. B.

MUSTEA, Nicolae (? — 1731 ⟨6⟩), copist. Puține sînt datele biografice despre **M.**, crezut mult timp drept autorul **Cronicii anonime racovițene (Letopisețul Țării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija Vv. pînă la a treia domnie a lui Mihai Racoviță Vv.)*. Se pare că el este doar copistul acestui text. **M.** a fost probabil un diac aflat în serviciul boierului Ioan Buhuș, din inițiativa căruia s-a alcătuit, de către un admirator rămas necunoscut, prima parte (1661—1705) a cronicii.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *179—180* ; 2. C. Giurescu, *Introducere* la *Letopisețul Țării Moldovei de la Istratie Dabija pînă la domnia a doua a lui Antioh Cantemir, 1661—1705*, București, Socec, 1913, *28—39* ; 3. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 63—65* ; 4. Iorga, *Ist. lit.*, II, *252—253* ; 5. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *301—303* ; 6. *Ist. lit.*, I, *587—592*.

A. S.

MUZA ROMÂNĂ, almanah literar editat la Pesta în anul 1865. Ioan Ioviță era „redigintele", adică redactorul acestei culegeri de versuri, proză și articole de istorie, care se adresa „sororilor romane". Cuvîntul introductiv, scris într-un curios și neinteligibil amestec lingvistic, ca și textele literare, conține cîteva idei demne de consemnat cu privire la penuria de scrieri beletristice originale și la rolul educativ al literaturii naționale. I. Ioviță a avut intenția de a scoate un periodic cu același titlu în continuarea almanahului, dar condițiile materiale nu i-au fost favorabile. La **M. r.** au colaborat cu lirică erotică și patriotică At. M. Marienescu, A. Densușianu, Carol Grama, Iulian Grozescu, George Marchiș, I. Vulcan, I. Ioviță, Vincențiu Babeș, Gh. Tăutu și V. Bumbac. Nuvele istorice și articole politice publică Vincențiu Babeș și G. Marchiș, iar A. Trîmbițașu-Betlen scrie un articol despre posibilitățile artistice și literare ale femeilor.

R. Z.

MUZA ROMÂNĂ, revistă muzicală și literară, lunară, scoasă la Blaj, prima serie între 1 ianuarie și 31 decembrie 1888, seria a doua între 1 ianuarie 1894 și 6 septembrie 1895 și seria a treia de la 1 martie 1906 la 1 martie 1907. Periodic specializat în publicarea partiturilor muzicale și a textelor respective, redactat de Iacob I. Mureșianu, **M. r.** a inserat adeseori și versuri ale redactorului, ale lui Andrei Bîrseanu și ale lui Traian H. Pop, care publica și multe culegeri de poezie populară.

R. Z.

MUZEUL LITERAR, supliment literar al ziarului „Patria" din Galați, apărut în anul 1851. Din acest periodic s-au păstrat numai numerele 3 (din 15 aprilie) și 4 (din 30 aprilie). Redactor era V. Vrabie. **M. l.** publica fragmente din traducerea unui roman rusesc *(Providența)*, versuri și cîteva nuvele, dintre care una despre haiducul Ion Petraru.

R. Z.

MUZEUL LITERAR, revistă literară scoasă la București în anii 1878—1879 și 1899—1903. Inițiativa de a edita și a redacta această publicație îi aparține lui George Chiru, avocat bucureștean cu veleități heliadești, încercat de ambiția de a produce el singur o întreagă literatură, în care scop compune versuri și proză, alcătuiește studii de istorie și lingvistică, traduce din franceză. Îi lipseau însă gustul literar și talentul. De aceea, scrierile, interminabile, scoase și în broșuri, sînt lipsite de orice valoare literară. Cînd poligraful obosea, accepta colaboratori

întîmplători şi cu nimic relevabili, ca I. Erozescu (nuvela istorică *Ştefănică Vodă*).

R. Z.

MUZEU NAŢIONAL, revistă culturală apărută la Bucureşti, ca supliment al „Curierului românesc", de la 5 februarie 1836 pînă în martie 1838, condusă de I. Heliade-Rădulescu. A apărut săptămînal pînă în aprilie 1837, apoi lunar. Primele zece numere cuprind texte paralele, în română şi franceză. Subintitulat „gazetă literală şi industrială", **M. n.** a avut menirea de a participa la mişcarea pentru răspîndirea culturii şi a cunoştinţelor ştiinţifice, pentru cultivarea unei limbi literare unitare şi pentru susti-

nerea învăţămîntului naţional. Revista cuprinde numeroase articole pe teme ştiinţifice, la un nivel accesibil, de popularizare, precum şi sfaturi practice din cele mai diverse domenii : agricultură, medicină şi igienă, educaţia copiilor, economie casnică. O atenţie deosebită este acordată învăţămîntului. Este reprodusă programa cursurilor de la colegiul „Sf. Sava", se publică anual lista premianţilor. Apar în revistă cuvîntările festive ţinute de P. Poenaru, I. Maiorescu, S. Marcovici, în care, în spirit iluminist, se face elogiul înnoirilor civilizatoare şi al instrucţiei în limba naţională. Publicaţia a trezit interesul cititorilor mai ales prin tipărirea schimbului de scrisori dintre C. Negruzzi şi Heliade-Rădulescu (*Corespondenţă între doi rumâni, unul din Ţara Rumânească şi altul din Moldova,* 1836), o expunere a ideilor privitoare la istoria limbii şi a poporului român, a obiectivelor activităţii culturale şi literare în provinciile româneşti. Revista nu a publicat literatură propriu-zisă.

— 1. [I. Heliade-Rădulescu], *Programă,* CR, VII, 1836, 1, reed. în PLR, I, *20.*

L. V.

MYLLER, Theodor A. (1848, Botoşani — 23.VI.1906, Bucureşti), scriitor. Rămas orfan la o vîrstă fragedă, este crescut de un unchi al său, care îl sprijină să urmeze cursurile Academiei din Iaşi (fosta Academie Mihăileană). A fost înscris apoi la şcoala de medicină a doctorului Carol Davila, la Bucureşti, pe care însă nu a terminat-o. În 1866 intra funcţionar în administraţia Ministerului de Finanţe, unde a lucrat timp îndelungat, fiind numit inspector financiar şi apoi director. A publicat, mai întîi, cîteva poezii în „Ghimpele" (1871) şi în „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice" (1872), versuri fluente, dar cu imagini banale. În 1871 îi apărea şi unicul roman, *În Iaşi.* După modelul romanelor-foileton, **M.** se străduieşte să ilustreze aşa-zisele „mistere" ale Iaşilor, aşa cum alţii le dezvăluiseră pe cele ale Bucureştilor. Mai neexperimentat ca romancier decît înaintaşii săi, **M.** împinge tehnica senzaţionalului pînă la aberaţie. Cu totul inabil este introdus în acţiune un cuplu care întruchipează iubirea pură, contrapunct obligatoriu într-o astfel de scriere. În creionarea unui singur personaj, Vilotescu, observator lucid, cinic chiar, al moravurilor urbei, **M.** află nuanţa adecvată, replicile fiind pline de naturaleţe şi vervă. De aceea, i-au adus oarecare succes printre contemporani cele cîteva comedii, unele doar într-un act, publicate mai întîi în „Revista contimporană" (1873—1876) şi în „Revista literară şi ştiinţifică" (1876), în al cărei comitet de redacţie figura. *Socrul unui ginere, 1-iul aprilie stil nou, Fata lui Chir Troancă* şi *Gulgudachi* aduc în scenă mici burghezi (funcţionari, proprietari, un ofiţer în retragere), surprinşi în starea lor de confuzie legată fie de căpătarea vreunui „onor", fie de o tranzacţie matrimonială, fie de o simplă farsă pusă la cale în familie sau într-un grup de amici. **M.** are percepţia concretă a firii micului burghez cu fumuri, care vorbeşte împestriţat şi ridicol. Prin unele scene de suculenţă comică, prin dialogul alert, oral, scoţînd la iveală clişee, ţicuri, un verbiaj semnificativ, **M.** anticipă, ca şi alţi cîţiva autori ai epocii, tehnica lui I. L. Caragiale. O dramă ocazională, *Răpirea Bucovinei,* scrisă în colaborare cu V. A. Urechia şi N. Ţincu, semnată X. Y. Z., îi va fi publicată în 1883 în „Literatorul".

— *În Iaşi,* Bucureşti, Ioanovici, 1871 ; *Socrul unui ginere,* Bucureşti, Tip. Dacia, 1873 ; *1-iul aprilie stil nou,* Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1874 ; *Fata lui Chir Troancă,* Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1874 ; *O scrisoare,* RLŞ, I, 1876, 1 ; *Gulgudachi,* RLŞ, I, 1876, 4, RCO, IV, 1876, 7 ; *Răpirea Bucovinei* (în colaborare cu V. A. Urechia şi N. Ţincu), L, IV, 1883, 1—3.

— 1. D. A. L[aurian], *Bibliografia,* TLŞ, I, 1872, 8 ; 2. Pop, *Conspect,* II, *110—112* ; 3. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 135* ; 4. *Encicl. rom.,* III, *361* ; 5. *[Act de deces],* C.M.B., act nr. 3619, vol. 9/1906 ; 6. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *114—115, 205* ; 7. Săteanu, *Muşchetarii, 74—79* ; 8. Ilie Popa, *Tătăraşul descris în romanul „În Iaşi" de Theodor A. Myller, apărut în 1871,* IIŞ, IV, 1939, 6 ; 9. Mîndra, *Clasicism, 189—191.*

G. D.

NAȚIONALUL, gazetă politică și literară care a apărut la București, bisăptămînal, între 5 decembrie 1857 și 11 mai 1861. Comparabil ca răspîndire cu „Românul", acest periodic de orientare liberală, dar reprezentînd liberalismul moderat și critic al lui Vasile Boerescu, militant de la 1848 și ziarist cu vocație, a impus un alt stil jurnalistic și o altă judecată a evenimentelor decît gazeta lui C. A. Rosetti. La **N.** redactori responsabili au fost V. Boerescu, între 5 decembrie 1857 și 29 mai 1860, apoi I. Bălășescu, pînă la 17 iulie, și Aristide Pascal, de la 20 iulie 1860. Lipsită de exagerările de ton și de atitudine din alte periodice ale vremii, gazeta încerca să formeze un public interesat de viața politică și culturală a țării. Ideile de bază ale programului erau realizarea Unirii Principatelor și instaurarea unui regim democratic, apt să guverneze țara pe calea progresului. În jurul acestei gazete s-au strîns scriitorii legați printr-o concepție politică asemănătoare : D. Bolintineanu, C. Bolliac, C. D. Aricescu și chiar I. Heliade-Rădulescu dintre pașoptiști, apoi Al. Depărățeanu, G. G. Meitani, Șt. Sihleanu, G. Baronzi, I. C. Fundescu și transilvăneanul At. M. Marienescu. Au mai publicat și francezii A. Roques, Ulysse de Marsillac, A. Pechméja. Un colaborator statornic al gazetei a fost N. Filimon care, debutînd aici, și-a publicat apoi o parte din cronicile sale muzicale și dramatice, însemnări din călătoriile în Italia și Germania, nuvele.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *250 ;* 2. Iorga, *Ist. presei, 120 ;* 3. G. Călinescu, *Nicolae Filimon,* București, E.Ș., 1959, *20—21 ;* 4. O. Papadima, *Cezar Boliac,* București, E.A., 1966, *211 ;* 5. Gr. Chiriță, *Periodicul bucureștean „Națională" (1857—1861) și problemele Transilvaniei,* STD, XXV, 1972, 1.

R. Z.

NAȚIONALUL, cotidian politic și literar apărut la București de la 9 martie 1889 pînă la 1 decembrie 1896. Ca atîtea alte gazete, **N.** și-a întrerupt deseori apariția pentru perioade de timp mai scurte sau mai lungi. Direcția politică îi aparținea lui I. N. Iancovescu. Partea literară a fost redactată pe rînd de A. Bacalbașa (pînă la 8 noiembrie 1889), de B. Florescu (1889—1890), de Al. Vlahuță (prim-redactor în 1891) și de Al. Macedonski, prim-redactor și el pentru puțină vreme. Printre colaboratori s-au numărat G. Coșbuc, I. N. Roman, Cincinat Pavelescu, Matilda Cugler-Poni, Elena Niculiță-Voronca, A. C. Cuza, Gheorghe din Moldova, Iuliu C. Săvescu, M. Demetriade, Al. Obedenaru, Radu D. Rosetti, Duiliu Zamfirescu, St. O. Iosif. Gazeta a publicat, alături de literatură română, traduceri din Goethe, Schiller, Lamartine, Leopardi, E. A. Poe, Heine (versuri transpuse în românește de St. O. Iosif), Andersen, Tolstoi, Balzac, Turgheniev, Korolenko, Garșin, Maupassant, A. Daudet, A. France, Mark Twain, Jókay Mór, H. Murger, A. Allais, G. Courteline. Cronici literare și dramatice, recenzii și note bibliografice, știri literare completau paginile de literatură.

R. Z.

NAȚIUNEA ROMÂNĂ, gazetă politică și literară apărută la București, de trei și de patru ori pe săptămînă, între 10 mai 1867 și 24 februarie 1868. **N. r.** și-a suspendat apariția din cauză că directorul și fondatorul publicației, T. Pascal, nu mai putea face față cheltuielilor pe care le pretindeau redactarea și imprimarea. **N. r.** a pus în discuție ideea organizării scriitorilor români într-o societate, intitulată „Adunarea generală a autorilor români", care ar fi trebuit să sprijine profesional și material scriitorii și să contribuie astfel la dezvoltarea literaturii române. În **N. r.** și-a publicat o parte din articolele sale politice *(Principii din 1789, Liberalismul, Școalele primare rurale* ș.a.), precum și versuri, D. Bolintineanu. Versuri publicau și V. Alecsandri, Z. Antinescu, I. Savin. O comedie de E. Scribe a tradus, sub titlul *Independinții,* I. Manu, iar I. Rădulescu un fragment din *Charlotte Corday* de J. Michelet. În 1867 se publica *Imn cîntat de elevii bursieri din Liceul Sf. Sava* de Gr. G. Tocilescu, pe atunci elev în clasa a cincea de liceu, iar după cîteva luni, la 4 octombrie 1867, **N. r.** tipărea mai multe poezii ale elevului V. Conta din Iași *(Căderea Istambulului sau Viziunea unui bun otoman, Viața, Timpul* ș.a.).

R. Z.

NAȚIUNEA ROMÂNĂ, cotidian apărut la București la sfîrșitul lui august și începutul lui septembrie 1877. S-a păstrat doar numărul 7 din 1 septembrie al acestui periodic redactat de Fr. Damé, cu concursul lui I. L. Caragiale. Ziarul, după cum își va aminti mai tîrziu Caragiale, fusese scos din inițiativa lui Damé, gazetar întreprinzător, ca să cultive „entuziasmul popular pe chestiunea independenței". Cîteva articole „de entuziasm" și multe știri de pe cîmpul de război, transcrise, în bună parte, din gazetele vieneze, alcătuiau un material publicistic de succes, datorită căruia, în scurt timp, gazeta ar fi ajuns la tirajul, imens pentru vremea aceea, de 1800 de exemplare. Dar o știre eronată, prin care se anunța prematur căderea Plevnei, pune capăt întreprinderii, primejduind totodată și pe redactori, atacați de „publicul" indignat. În numărul păstrat, Caragiale a publicat articolul *O măsură urgentă,* în care cerea trimiterea pe front a medicilor gărzii naționale, și o compilație, după surse franceze, despre omul politic L.-A. Thiers, care murise de curînd. *Ecourile de ieri și astăzi* conțin știri din război și sînt, după propria mărturisire a scriitorului, tot ale lui. Damé colabora cu articolul „de entuziasm", cu două traduceri din franceză, date în foileton, *Domnul de Camors* de O. Feuillet și o nuvelă. Ziarul inserează și știri interne, fapte diverse, știri economice, acte oficiale, informații de stare civilă, notițe bibliografice ; se publică și un calendar, buletinul meteorologic, lista călătorilor sosiți în București, reclame de cărți (la varianta în limba franceză a *Visului Dochiei* de Damé și la o alta, scrisă în colaborare cu N. Densușianu, *Les Roumains du Sud),* reclame comerciale ș.a.

— 1. I. L. Caragiale, *Opere*, III, îngr. Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Liviu Călin, Bucureşti, E.L., 1962, *385—388, 723—727* ; 2. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice şi literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2 ; 3. Cioculescu, *Caragiale, 90—93.*

R. Z.

NAUM, Anton (17.I.1829, Iaşi — 28.VIII.1917, Iaşi), poet. Comerciant mărunt, apoi arendaş al cîtorva moşii din Moldova, tatăl lui **N.** se stabilise în Iaşi venind din Macedonia. Viitorul poet a copilărit atît la oraş cît şi la ţară, bucurîndu-se în ambele împrejurări de vecinătatea scriitorului C. Negruzzi, ale cărui versuri le-a cunoscut de mic copil. A absolvit cursurile Academiei Mihăilene din Iaşi. În Franţa, timp de nouă ani, urmează, la Paris, cursurile Facultăţii de litere şi pe cele de la Collège de France. Odată întors în ţară (1865), **N.** este numit „provizor" la Liceul central din Iaşi şi e avansat, în 1868, revizor al şcolilor din districtul Roman. Destituit în 1870, reprimit în 1871, ajunge din nou, în 1875, profesor la Liceul central, dar e demis în urma campaniei dusă de ministrul Christian Tell împotriva adepţilor politici ai Junimii. Abia în 1879 i se oferă un post de profesor la Şcoala militară din Iaşi, unde a rămas mai bine de un deceniu. Din 1894, după venirea la putere a junimiştilor, ajunge profesor la Şcoala normală superioară de pe lîngă Universitatea ieşeană. Între 1892—1895, l-a suplinit pe Şt. G. Vârgolici la catedra de istoria literaturilor moderne (neolatine) de la Facultatea de litere din Iaşi. Titularizat în 1897, va ţine cursuri pînă la anul 1908. Decedat la Iaşi în timpul primului război mondial, a fost înmormîntat în cimitirul satului Cîndeşti, din judeţul Neamţ.

N. a devenit membru al Junimii în 1872, colaborînd numai la „Convorbiri literare", unde a şi debutat, dealtfel, în noiembrie 1872, cu traduceri. La 11 martie 1893 a fost ales membru al Academiei Române. În discursul său de recepţie despre poezia română (1894), **N.** aduce un reproş Academiei de a nu-l fi ales membru al ei, la timpul potrivit, pe M. Eminescu. În calitate de academician, a căutat să promoveze principiile estetice junimiste, insistînd cu deosebire asupra purităţii limbii literare. Rapoartele sale de premiere dovedesc exigenţă şi gust, dar şi oarecare unilateralitate, consecinţă a educaţiei clasiciste.

Lirica lui **N.** este o continuare a poeziei meditative a lui B. P. Mumuleanu, Al. Beldiman şi V. Pogor. Motivele principale ale poeziilor sale sînt „credinţa" şi „îndoiala", „divinitatea" şi „ştiinţa". Adept al „credinţei", religia reprezintă pentru el un sprijin moral cu atît mai puternic cu cît, în înţelesul pe care i l-a dat el, religia nu are aproape nimic din spiritualizarea romantică, ci este, mai degrabă, rodul unui creştinism primitiv şi teluric. Gîndirea lui se bazează pe un maniheism rudimentar, ilustrat cu elemente şi imagini biblice. Din acelaşi maniheism derivă şi ideea că, în alcătuirea omului, hotărîtor este „răul", a cărui acţiune distrugătoare religia nu o poate opri. Temperament paşnic, **N.** e impresionat de spectacolul violenţei, de unde şi imaginea, frecventă în versurile sale, a lui Cain şi Abel. Cît despre „îndoială", ea reprezintă în concepţia lui cauza răului în omenire, deoarece îl împiedică pe om să admită, fără să cerceteze, credinţa. Săgeţile sale s-au îndreptat adesea către ştiinţă — în special către darvinism — şi chiar către filozofie. Nemulţumit de răspunsurile date de gînditori, referitoare la modul în care poate fi combătut răul în lume, poetul se retrage în „durere", sinonimă uneori cu penitenţa. Un refugiu totdeauna înviorător a găsit **N.** în natură, înţeleasă de el ca manifestare a divinităţii şi ca mijloc de readucere a omului la credinţă. Îi reuşesc versurile în care natura e privită în momentele ei de linişte fortifiantă şi maiestuoasă, cu note bucolice accentuate. De aici vine şi admiraţia constantă pentru Antichitate, tradusă prin utilizarea unor motive livreşti, dar şi a unor procedee învechite (toponimice greceşti şi latine, nume de divinităţi antice, chiar citatul latin). Alte modele sînt de factură romantică. Sub influenţa lui A. de Musset şi, mai ales, a lui H. Heine, el scrie cîteva poezii cu subiect hispanic, care s-au bucurat de o mare circulaţie în epocă. Pe V. Hugo l-a urmat în alte poezii. Cînd totuşi şi-a îndreptat privirea spre cei din jurul său, **N.** a recurs la satiră. El scrie, avînd ca model opera lui Goethe *Reinecke Fuchs* şi romanul popular francez *Le Roman de Renart,* poemul *Povestea vulpei,* la care a lucrat începînd cu anul 1890. Satira sa are asemănări numeroase cu *Istoria ieroglifică* a lui D. Cantemir. Într-o manieră comică, adesea de parodie, poetul povesteşte disputa dusă în parlamentul animalelor pe marginea nedreptăţilor săvîrşite de Vulpe, în timpul cît fusese prim-ministru ; acuzator e Lupul, duşman şi adversar politic. Dar cele cincisprezece cînturi ale poemei se desfăşoară greoi, împiedicate atît de lungimi de prisos, cît şi de dificultatea cu care e folosită ironia. Aluziile la evenimentele politice din timpul lungii guvernări liberale dintre 1876—1888 sînt mult prea străvezii, iar atitudinea scriitorului alunecă adesea spre sarcasm şi pamflet.

O foarte rodnică activitate a desfăşurat **N.** în calitate de traducător din literatura franceză. Este cel dintîi care tălmăceşte integral în româneşte *Arta poetică* a lui Boileau, oprindu-şi apoi îndelung atenţia asupra autorului său preferat — A. Chénier. A mai tradus din Teocrit, La Fontaine, Lamartine, A. de Musset, V. Hugo, Th. Gautier, J. Reboul, Ad. Belot, Fr. Ponsard. Pentru transpunerea în românește a primului cînt din poemul *Miréio* al lui Fr. Mistral, a fost premiat în 1882 de mişcarea literară provensală, la Jocurile Florale de la Forcalquier.

— *Aegri somnia,* Iaşi, Tip. Naţională, 1876 ; *Versuri,* Iaşi, Tip. Naţională, 1890 ; *[Cuvînt de primire în Academia Română],* Bucureşti, Tip. Göbl, 1894 ; P. Dulfu, *„Isprăvile lui Păcală", N. Rădulescu-Niger, „Rustice", A. Stavri, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; *I. Pop Florantin „Principii de logică", „Anecdote poporane", A. Vlahuţă, „In vîltoare"*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897 ; *D. Nanu, „Nocturne", A. Vlahuţă, „Clipe de linişte"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; *H. G. Lecca, „Prima", „Secunda", „Casta Diva", „Sexta"*, AAR, partea administrativă, t. XXIII, 1900—1901 ; *Povestea vulpei,* Bucureşti, Socec, 1903 ; *Adaos,* CL, XXXVII, 1903, 6 ; *La Roma. Idele lui Mart,* CL, XXXIX, 1905, 4 ; *Lady Macbeth,* F, XL, 1905, 16 ; *Lui Vasile Alecsandri, Cîntecul sirenelor,* AAR, partea administrativă, t. XXVIII, 1905—1906 ; *Radu Sbiera, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XXIX, 1906—1907 ; *Omagiu lui Vasile Alecsandri,* CL, XLI, 1907, 5 ; *Th. Cornel, „Mentalia"*, AAR, partea administrativă, t. XXXI, 1908—1909 ; *I. Agârbiceanu, „În întunerec"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIII, 1910—1911 ; *V. Eftimiu, „Înşiră-te, mărgărite"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIV, 1911—1912 ; *Două elegii,* AAR, partea administrativă, t. XXXVI, 1913—1914 ; *[Poezii],* PRC, II, *117—123* ; *Asmodeu sau Dracul şchiop,* DLJ, *51—64.* — Tr. : La Fontaine, *Filemon şi Baucis,* Iaşi, Tip. Naţio-

nală, 1874 ; Boileau, *Arta poetică*, Iaşi, Tip. Naţională, 1875 ; [A. Chénier, La Fontaine, Lamartine, A. de Musset, V. Hugo, Th. Gautier], în *Traduceri*, Iaşi, Tip. Naţională, 1875 ; [A. Chénier, La Fontaine, Lamartine, A. de Musset, V. Hugo, J. Reboul, Th. Gautier, Boileau, Fr. Mistral, Fr. Ponsard], în *Traduceri*, Iaşi, Tip. Naţională, 1890. Ms. : Ad. Belot, *Nebunul*, A.S.I., ms. 396.

— 1. D. Aug. Laurian, *Notiţe bibliografice*, RCO, I, 1873, 7 ; 2. A. Naum, *[Corespondenţă cu T. Maiorescu, I. Negruzzi, S. Mehedinţi, E. I. Melik]*, SDL, I, *25—27, 130—147, 338—369*, IX, *279—286*, JJ, *105—117* ; 3. Anineanu, *Catalogul, 530—531* ; 4. Iorga, *Pagini*, II, *56, 258—276* ; 5. Gr. G. Tocilescu, *A. Naum, „Versuri", „Traduceri"*, AAR, partea administrativă, t. XIII, 1890—1891 ; 6. Negruzzi, *Junimea, 174, 181, 205—208* ; 7. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 8. *A. Naum*, F, XXIX, 1893, 30 ; 9. Petraşcu, *Figuri, 117—132* ; 10. Maiorescu, *Critice*, III *283—296* ; 11. *Anton Naum*, LMI, II, 1893—1894, 24 ; 12. Panu, *Junimea*, I, *226—227* ; 13. Conta-Kernbach, *Boabe, 108—109* ; 14. T. Maiorescu, *[Scrisori către A. Naum, 1892]*, CL, LXI, 1928, ianuarie-aprilie ; 15. Th. Rosetti, *[Scrisori către A. Naum, 1912—1913]*, CL, LXI, 1928, mai-august ; 16. Victor Morariu, *„Povestea vulpei" de Anton Naum şi „Reinecke Fuchs" de Goethe*, Bucureşti, Bucovina, 1932 ; 17. N. Sculy-Logotheti, *Scrisori colective de la P. Missir, P. P. Carp, A. Naum*, CL, LXVIII, 1935, 6—8 ; 18. N. Laslo, *Horaţiu în literatura română*, GR, III, 1935, 11 ; 19. A. C. Cuza, *Amintiri de la „Junimea" din Iaşi*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 20. Săteanu, *Figuri, 289—290* ; 21. Iorgu Iordan, *Limba şi literatura franceză la Universitatea Mihăileană*, MCD, *223—224* ; 22. Călinescu, *Ist. lit., 371—372* ; 23. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 196—197* ; 24. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 25. Rodica Florea, *Poeţi convorbirişti în perioada 1867—1895*, SIL, *179—181* ; 26. Mănucă, *Scriit. jun., 93—116* ; 27. *Ist. lit.*, III, *35—37* ; 28. Verzea, *Byron, 190—192*.

D. M.

NAUM Rîmniceanu (27.XI.1764, Corbi, j. Argeş — — c. 1838, Cernica, j. Ilfov), cronicar, autor de versuri şi traducător. Bunicii lui **N.** erau originari din Jina, din părţile Sibiului. Din cauza tulburărilor provocate de unirea bisericească cu Roma, familia trece munţii, în Muscel, stabilindu-se în satul Corbi. Bunicul, Ioan, a avut doi fii, dintre care protopopul Bucur este părintele lui **N.** Acesta îşi petrecu la Corbi anii copilăriei. De timpuriu, la şase ani, este dat la Bucureşti pentru învăţătură, urmată în limbile română şi greacă. La 12 ani, în 1776, **N.** este luat pe lîngă dînsul de Filaret, pe atunci arhimandrit al Mitropoliei Ungro-Vlahiei. La 1780, Filaret ocupă scaunul Episcopiei de Rîmnic. Cu el vine în Oltenia ca diacon şi tînărul **N.**, care îmbracă la Hurezi rasa de călugăr, în 1784. În timpul războiului austro-turc, Filaret se refugiază, în 1788, în Transilvania, însoţit, printre alţi boieri şi egumeni, şi de **N.** De la Sibiu, **N.** şi Dionisie Eclesiarhul merg la una din mănăstirile Banatului, la Lipova. Petrece şapte ani de exil, în timpul cărora este dascăl de limbă greacă. Cînd se întoarce în ţară, în 1795, el îndeplineşte servicii pe lîngă episcopii Dositei Filitis şi Nectarie Moraitul la Rîmnic, dar se ataşează, pentru restul vieţii, de episcopul Constandie din Buzău, care îl făcu protosinghel, în 1802. **N.** nu părăseşte însă ocupaţiile cărturăreşti. Devenit iarăşi elevul profesorilor Academiei domneşti, idei patriotice se deşteptară în el, ascultînd călduroasele îndemnuri ale dascălilor săi : Gheorghie Ghenadie, Neofit Duca, C. Vardalah, Lambru Fotiade, Constantin Ioanu şi alţii. La 1814 era cîntăreţ la biserica Sf. Nicolae din Şelari, iar din 1818, profesor la biserica Panaghia din Ploieşti, chemat de unii boieri locali. Deschide o şcoală cu patru clase şi rămîne aici pînă în 1821. Sub domnia lui Grigore D. Ghica, la 1822, **N.** este egumen la biserica Sfinţii Apostoli din Bucureşti. La 1825 era dascăl în casa lui Scarlat Grădişteanu, după ce renunţase la egumenat. În 1828, el manifesta intenţia de a se face sihastru la Călugăreni. În 1833 se retrage la Cernica, lăsînd unui nepot averea sa — biblioteca ce strînsese. Aici se dedică preocupărilor literare pînă la 1834, cînd căzu bolnav. La 25 noiembrie se făcu schimonah, îndeplinind o mai veche hotărîre.

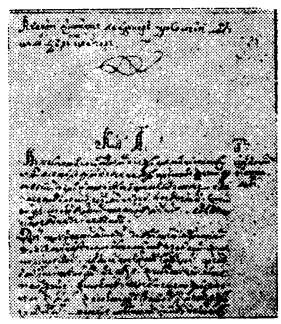

N. era pentru vremea sa un cărturar. Ştia greceşte, poate şi slavoneşte, ceva turceşte şi probabil încă o limbă europeană, deprinsă în pribegie. Cunoştea istoriografia românească, deoarece citează din stolnicul Constantin Cantacuzino, Nicolae Costin şi Petru Maior. De la **N.** au rămas numeroase scrieri, cele mai multe în limba greacă : volume de notiţe gramaticale, copii de documente privitoare la istoria Ţării Româneşti, însemnări personale, discursuri funebre, cuvîntări şi dedicaţii în versuri către părinţi, alcătuite ca din partea copiilor pe care îi instruia, discursuri patriotice, encomioane, planuri de reformă pentru şcoli, traduceri ca *Istoria bisericească* după Meletie de Arta, manuale, încercări istorice, versuri. În 1800 începe să scrie în limba română un cronograf de la „facerea lumii", continuat pînă la 1834. S-au mai păstrat de la **N.** un „poemation", scris înainte de 1810, în versuri greceşti, conţinînd laude închinate „patriei" şi unor domnitori, o cronică grecească în proză, despre evenimentele Ţării Româneşti de la 1768 pînă la 1810 şi *Izbucnirea şi urmările zaverei din Valahia*, tot în greceşte. Interesantă pentru mentalitatea lui rămîne disertaţia despre originea românilor, din prima parte a cronografului, intitulată *Cuvînt înainte la Adunarea hronologiei domnilor ţării noastre*. Învechit, în multe privinţe, el a primit şi înrîurirea noilor idei ale veacului luminilor. Izvoarele lui **N.** sînt *Geografia veche şi nouă* (Veneţia, 1728) a lui Meletie de Arta, o cronologie sîrbească, alta a Transilvaniei, **Letopiseţul cantacuzinesc* şi cronologia Ţării Româneşti a stolnicului Dumitrache. **N.** citează, probabil indirect, pe Strabo, Dio Cassius, Suidas, pe Nikephoros Gregoras, I. Zonaras, A. Bonfini, L. Toppeltin, C. Baronius. În sprijinul originii latine a creştinismului în Dacia, **N.** invocă pe Ienăchiţă Văcărescu. Pentru a dovedi latitatea limbii române el citează cuvinte de origine latină, dar este conştient că altele sînt de origine slavă. În legătură cu războaiele lui Traian în Dacia, afirmă că romanii au descălecat la Romanaţi, de unde şi numele ţinutului, că Decebal a fost decapitat, capul trimiţîndu-i-se la Roma, că Traian a dat numele de Transilvania ţinutului de peste munţi. Dacii, deveniţi robi, ar fi primit învoirea de a locui printre romani şi ei s-au amestecat cu aceştia prin căsătorii. Astfel, neamul dacilor s-a „rumânit", iar limba dacă, asemănătoare cu a tătarilor, „de tot s-au pierdut". Despre cuţovlahi, **N.** crede că sînt coloniţi deplasaţi din Moldova în sudul Dunării din pricina unor răzvrătiri. Cronicarul se opune defăimărilor străine în chestiunea continuităţii romanilor în Dacia şi susţine că „patrioţii" nu şi-au părăsit ţara. Spre deosebire de cronicari, el nu face din latinitate şi continuitate chestiuni de mîndrie naţională, ci le înfăţişează ca adevăruri istorice. Enumeră cetăţile rămase de la romani, evocă venirea popoarelor migratoare, aminteşte imperiul Asaneştilor, pentru a ajunge la a doua descălecare a lui Radu Negru de la 1290. Celelalte două capitole ale lucrării, cuprinzînd „hronologia domnilor" Ţării Româneşti de la 1290 pînă la 1834, nu mai poartă decît în parte amprenta

lui **N.**, avînd un caracter compilativ. Pînă la 1774, el transcrie, cu modificări şi adaosuri din alte izvoare, *Istoria politică şi geografică a Ţării Româneşti de la cea mai veche a sa întemeiere pînă la anul 1774* a lui Mihai Cantacuzino. De la 1774 pînă la 1834, cronologia e fragmentară. O parte din această perioadă istorică a fost dezvoltată în *Cronicul de la 1768—1810* şi în *Izbucnirea şi urmările zaverei din Valahia*. **N.** simpatizează pe domnitorul Nicolae Mavrogheni, care caută să se elibereze de tutela turcească, apropiindu-se de Rusia. Constantin Hangerli, în schimb, apare în cronica sa ca un tiran, ce ruinase ţara. Cronicarul deplînge abuzurile domnitorului Ioan Gh. Canagea şi excesele dregătorilor. Sub Alecu Suţu (1818—1821), dăbilarii smulgeau birurile torturînd copii. Scrierile lui **N.** conţin şi cîteva date din istoria Europei şi a Imperiului otoman. Cealaltă lucrare demonstrează că autorul nu are înţelegere pentru mişcările revoluţionare, temîndu-se îndeosebi de ceea ce el consideră anarhie. **N.** se arată, totodată, un înverşunat adversar al fanarioţilor, dar şi al lui Tudor Vladimirescu. *Tînguirea Ţării Valahiei asupra jafului şi dărăpănării ce i-au făcut străinii tălhari greci*, publicată anonim la Buda, în 1825, sub titlul *Plîngerea şi tînguirea Valahiei asupra nemulţemirii streinilor ce au derăpănat-o*, atribuită un timp lui **N.** ⟨1, 11⟩, este totuşi a lui B. P. Mumuleanu ⟨14⟩. În 1829 **N.** a tradus o „hristoitie" după A. Vizantios, care avea la bază un manual al lui Erasm. Tălmăcirea sa, *Buna obicinuinţă noaoă*, cuprinde sfaturi versificate pentru corectarea moravurilor. În afară de acestea, **N.** a mai compus laude sacre, preamărind în versuri, în spirit creştin, adevărul, nu fără atingeri cu filozofia raţionalistă a luminilor. Idei iluministe, mai avansate, susţine îndeosebi în *Tratat important* (1822).

— *Despre originea românilor* şi *Cronicul protosinghelului... de la 1768—1810*, publ. C. Erbiceanu, în *Cronicarii greci carii au scris despre români în epoca fanariotă*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1888, *235—294* ; *Poezitle protosinghelului... asupra zaverei*, îngr. C. Erbiceanu, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1890 ; *Izbucnirea şi urmările zaverei din Valahia*, în C. Erbiceanu, *Istoricul zaverei în Valahia*, BOR, XXIII, 1899—1900, 5, 6 ; *Cuvîntul adevăratului român către fraţii săi români*, în C. Erbiceanu, *Documente*, A, V, 1894, 5—6 ; *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului...*, partea I, îngr. şi introd. Şt. Bezdechi, Cluj—Sibiu, Tip. Cartea românească, 1944.

— 1. C. Erbiceanu, *Viaţa şi activitatea literară a protosinghelului Naum Rîmniceanu*, Bucureşti, Göbl, 1900 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *277—284* ; 3. C. Erbiceanu, *Naum Rîmniceanu. 1822. Tratat important*, BOR, XXVII, 1903, 1; 4. O. Tafrali, *Un manuscris necunoscut al lui Naum Rîmniceanu*, RIAF, V, 1903, vol. IX, fasc. 2 ; 5. D. Russo, *Studii şi critice, 41—46* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, II, *341—348* ; 7. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *33—37* ; 8. Şt. Bezdechi, *Protosinghelul Naum Rîmniceanu despre originea neamului şi limbii noastre*, T, LXXIV, 1943, 3—4 ; 9. Popovici, *Studii*, I, *144—145* ; 10. G. Călinescu, *Naum Rîmniceanu*, RITL, IX, 1960, 2 ; 11. Piru, *Ist. lit.*, II, *176—184* ; 12. *Ist. gînd.*, *121* ; 13. Ştefan Meteş, *Şcolile de muzică şi cîntare bisericească din Iaşi (1558) şi Bucureşti (1711—1823) şi românii din Transilvania*, MA, X, 1965, 7—8 ; 14. N. A. Ursu, *Paternitatea poemei „Plîngerea şi tînguirea Valahiei" şi unele versuri necunoscute ale lui Barbu Paris Mumuleanu*, LR, XIV, 1965, 5 ; 15. *Ist. lit.*, II, *126—128* ; 16. Duţu, *Coordonate, 166—167* ; 17. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *341—342* ; 18. Cornea, *Originile, 463—464*.

A. S.

NĂDEJDE, Gheorghe (30.V.1857, Vlăsineşti, j. Botoşani — 27.III.1939, Iaşi), scriitor. Era fratele lui Ioan Nădejde şi se căsătorise cu Ecaterina Băncilă, sora Sofiei Nădejde. Profesor în Iaşi, a fost suspendat din învăţămînt în anul 1881, alături de fratele său, în urma unui proces intentat pentru răspîndirea ideilor ateiste şi socialiste în şcoală. Nu avea însă temperamentul tumultuos al lui Ioan Nădejde, deşi fuseseră amîndoi printre cei mai activi membri ai cercului socialist din Iaşi. Reintegrat mai tîrziu în învăţămînt, a devenit directorul gimnaziului „Ştefan cel Mare" şi a fost, mai bine de jumătate de secol, un reputat profesor al Iaşilor. Fiica lui **N.**, Camelia, a fost cunoscută ca scriitoare sub pseudonimul Lucia Mantu. **N.** lucrase în redacţia „Besarabiei", apoi a intrat în redacţia „Contemporanului", încă de la apariţia acestei publicaţii. Multă vreme editarea revistei s-a datorat, aproape în întregime, celor trei Nădejde (Ioan, Sofia, Gheorghe) şi vărului lor, Th. D. Speranţia. În „Contemporanul", **N.** a susţinut, alături de fratele său, campania de dezvăluire a plagiatelor şi erorilor din manualele didactice, din cele de ştiinţe naturale îndeosebi. Prin 1887 începe să publice aici proză, „schiţe din viaţa ţărănească". La „Evenimentul literar", în „Lumea nouă", „Lumea nouă literară şi ştiinţifică", va adăuga schiţelor de acest fel o serie de amintiri din copilărie, din şcoală mai ales, şi cîteva modeste poeme în proză, după modelul lui Turgheniev. Semna încercările literare cu pseudonimele Leon Gîrbea şi E. Taină. Prozatorul a intenţionat să creioneze, în spiritul şcolii naturaliste, o suită de portrete din lumea satului. Oamenii sînt văzuţi îndeobşte ca nişte victime ale oprimării, ale sărăciei şi alcoolismului. Dar ariditatea este mai evidentă decît la alţi confraţi (Sofia Nădejde, V. Crăsescu), chiar dacă limbajul are la **N.** o căutată coloratură moldovenească, iar dialogurile o oarecare naturaleţe. În povestirile despre şcoală, demasca, pe un ton nepotrivit, jurnalistic, bătaia şi silnicia. După 1900 scrie piese pentru Teatrul Naţional din Iaşi (*Pentru cinste*, *De dragul Mărioarei*, *Între ciobani*, *După roluri*, *De la oaste*, *Îndrumări spre nenorocire*, *Omorul ritual* ş.a.), dar majoritatea rămîn nejucate, ca şi cele cîteva traduceri pe care le încearcă, din Ad. Belot, Fr. Soulié şi George Sand. Din aceeaşi epocă datează şi articolul *Menirea Teatrului Naţional*, publicat în revista „Arta" (1903—1904), care făcea o argumentată demonstraţie a necesităţii ridicării prestigiului scenei ieşene. Către sfîrşitul vieţii, **N.** trimitea revistelor „Adevărul literar şi artistic" şi „Însemnări ieşene" amintiri şi proze asemănătoare cu cele din tinereţe, dovedind umor, căldură şi îndemînare în utilizarea limbajului popular.

— *Monologul unui soldat*, C, I, 1882, 2 ; *Critică*, C, III, 1883, 2 ; *„Drepturile femeilor". Comedie originală de G. Marcu*, C, IV, 1886, 22 ; *Schiţe din viaţa ţărănească. Ion Cozmîncă*, C, VI, 1887, 4 ; *Nică a Zamfirei*, C, VI, 1887, 5 ; *Dascălul Zaharia*, C, VII, 1889, 5 ; *Schiţe din viaţa ţărănească. Un cules de popuşoi*, C, VII, 1890, 9 ; *Amintiri din şcoală*, EVL, I, 1894, 14, 16, 19, 21, 22, 28, 31 ; *L-a omorît un cal*, EVL, I, 1894, 21 ; *Vinovatul*, EVL, I, 1894, 29 ; *Din vremea cea bună*, EVL, I, 1894, 42 ; *Întîia oară la teatru*, EVL, I, 1894, 45 ; *Rămăşagul*, LUN, I, 1894, 19 ; *La iazul lui Vasiliu*, LUN, I, 1895, 101 ; *Din ale lui Christian Tell*, LUN, I, 1895, 135 ; *Corbiţă*, LUN, I, 1895, 141 ; *Ceasul din urmă*, LUN, I, 1895, 160 ; *Secerea*, LUN, I, 1895, 174 ; *Cu vreo 30 de ani în urmă*, LUN, I, 1895, 180 ; *La cotitura din deal*, LUN, I, 1895, 273 ; *Mustrat de cuget*, LNŞ, II, 1896, 45 ; *În ceasuri de cumpănă*, LNŞ, II, 1896, 49 ; *Amintiri despre Beldiceanu*, MLA, I, 1901, 1 ; *Poemă în proză*, MLA, I, 1901, 3 ; *După roluri*, Iaşi, Tip. Dacia, 1901 ; *Menirea Teatrului Naţional*, AT, I, 1903—1904, 1—4, 6—8, 11, 13—16, 18—20 ; *Se cere vreo alegere în amintirile despre M. Eminescu ?*, MEN, I, 1904, 5 ; *Costache Arhip*, MEN, I, 1904, 7, 8 ; *„Azilul de noapte"*, GMO, II, 1904, 68 ; *În sat, La Talpa*, ALA, VII, 1926, 280 ; *De demult...*, ALA, VII, 1926, 284 ; *La velniţă*, ALA, VII, 1926,

300 ; *M-a luminat Maica Domnului, Din blagoslovitele vremuri patriarhale,* IIŞ, II, 1937, 7 ; *Cuconul Costache Cornaru,* IIŞ, IV, 1939, 3 ; *Bobcu Nasture,* IIŞ, IV, 1939, 6 ; *Dascălul Gavril,* IIŞ, IV, 1939, 9. **Ms.** : *Pentru cinste* (1900), A.S.I., ms. 1119 ; *De dragul Mărioarei,* A.S.I., ms. 1181 ; *Îndrumări spre nenorocire,* A.S.I., ms. 907.

— 1. *Dosarul d-lui George G. Nădejde,* A.S.I., Fond Facultatea de drept, nr. 2/1879—1880 ; 2. *[Notă biografică],* AT, I, 1904, 24 ; 3. *Anuar oficial. Ministerul Instrucţiunii şi al Cultelor,* Bucureşti, 1908, *563* ; 4. Dafin, *Figuri, 28—30* ; 5. Dan, *Gh. Nădejde, o strălucită figură a Iaşului de odinioară,* OP, XXXVI, 1939, 9602 ; 6. C. Săteanu, *O figură culturală : Gh. Gh. Nădejde,* OP, XXXVI, 1939, 9603 ; 7. P[opa] Gr. [T.], *Gheorghe Nădejde,* IIŞ, IV, 1939, 5 ; 8. I. Felea, *Familia Nădejde,* MI, III, 1969, 10, 11 ; 9. *[Acte şi documente],* DCM, II, *117—125.*

G. D.

NĂDEJDE, Ioan (18.XII.1854, Tecuci — 29.XII. 1928, Bucureşti), publicist. Părinţii lui, Gheorghe Nădejde şi Elena (născută Ghica), erau oameni fără prea multă stare, tatăl fiind urmaş al unei vechi familii de răzeşi. **N.** urmează liceul la Botoşani, iar bacalaureatul îl trece la Iaşi. Fusese remarcat ca un elev deosebit, cu lecturi bogate, cu bune cunoştinţe de greacă şi latină. În 1874, **N.** preda greaca şi franceza la gimnaziul „Alexandru cel Bun" din Iaşi, iar în 1876 obţinea prin concurs postul de profesor de limba română în cursul inferior al Liceului Naţional. Se căsătorise cu Sofia Băncilă (1874), pe care o cunoscuse la Botoşani. În 1878 era printre membrii cercului socialist din Iaşi, a cărui conducere o ia după o vreme. În aceşti ani, casa din strada Sărărie a soţilor Nădejde devine un centru al răspîndirii ideilor mişcării socialiste. **N.** scoate,

împreună cu dr. N. Russel, cu Gh. Nădejde, fratele său, cu Sofia Nădejde şi alţii, ziarul „Besarabia" (1879), suspendat după aproximativ trei luni. În urma unui proces în care au fost implicaţi şi Gh. Nădejde, precum şi Th. D. Speranţia, vărul lor, toţi acuzaţi de propagarea ideilor ateiste şi socialiste printre şcolari, este destituit în 1881 din funcţia de profesor. În această împrejurare, el are o atitudine demnă, tranşantă. Se angajase în mişcarea socialistă, aderase la marxism, deşi de pe acum existau în concepţia lui unele infiltraţii anarhiste, bakuniniste. Între tovarăşii de idei îi erau recunoscute puterea de muncă şi de dăruire, informaţia enciclopedică, talentul de popularizator al cunoştinţelor din variate domenii ale ştiinţei, îi erau apreciate, de asemenea, darul de agitator, forţa de înrîurire. De aceea, în 1881, cînd se hotărăşte apariţia revistei „Contemporanul", i se încredinţează conducerea publicaţiei, redacţia stabilindu-şi sediul în casa de pe Sărărie. În primii ani, la „Contemporanul" domină spiritul polemic, intransigent, al lui **N.**, care era şi redactorul cel mai fecund. Numele, precum şi pseudonimele lui (Audax, Audetot, Mordax, Simbad, Vedetot, Verax, Veritas, Vindex şi multe altele) se întîlnesc pretutindeni în „Contemporanul". Colaborează, în acelaşi timp, la majoritatea publicaţiilor socialiste din epocă, scriind mai cu seamă articole ideologice, politice şi sociale, necesare în campania de afirmare şi susţinere a programului mişcării. Semnează articolul-program la „Revista socială" (1884), este în comitetul de redacţie la „Drepturile omului" şi la „Muncitorul". După încetarea apariţiei „Contemporanului" (1891), **N.** scoate, cu V. G. Morţun, „Critica socială", publică în „Literatură şi ştiinţă", „Evenimentul literar", „Lumea nouă ştiinţifică şi literară", „Gazeta săteanului" ş.a. Această activitate publicistică era şi reflexul poziţiei pe care el o avea în mişcarea socialistă. Fusese ales deputat în 1888 şi 1892. La congresul de constituire a Partidului social-democrat al muncitorilor din România (1893), este ales în Consiliul general, reales apoi şi la următoarele patru congrese. În 1894, conduce „Munca", ziarul partidului. În acelaşi an se mută la Bucureşti, unde i se dă conducerea ziarului „Lumea nouă". Cînd, la 2 februarie 1899, se retrăgea de la conducerea ziarului şi din partid, **N.** se afla la capătul unui drum orientat spre absolutizarea căii luptei legale în cadrul partidului. El se înscrie în partidul liberal (1903) şi ia conducerea oficiosului acestuia, „Voinţa naţională". Mai publică articole de istorie şi drept în „Noua revistă română" şi în „Viaţa românească", numeroase articole de răspîndire a cunoştinţelor ştiinţifice în „Albina". **N.** trece acum într-o zonă de margine a vieţii publice. Ruptura cu mişcarea socialistă, iar mai tîrziu durerea pricinuită de moartea a doi fii îl marchează profund. Din 1918, ocupă funcţia de jurisconsult pentru dreptul rus pe lîngă Înalta Curte de Casaţie din Bucureşti. Traduce lucrări de drept, face studii istorice asupra instituţiilor juridice româneşti, ca o continuare a preocupărilor din teza de licenţă, susţinută la Facultatea de drept din Bucureşti *(Din dreptul vechi român* — 1898).

N. are un rol însemnat în publicistica socialistă a secolului al XIX-lea, contribuţia esenţială aducînd-o prin revista „Contemporanul". Deziderat programatic al publicaţiei, referitor la explicarea lumii prin ideile ştiinţei contemporane şi la polemica deschisă faţă de tot ce se opunea acestei viziuni, este împlinit în primul rînd prin campania susţinută de **N.** Materialist şi ateist, discipol al lui V. Conta, pe care îl reconsideră în mod critic în revistă, adept al darvinismului, al pozitivismului în general, el consacră popularizării acestor teorii multe articole,

unele organizate în cicluri *(Ce ştim despre lume?, Este oare spirit ca ceva deosebit de materie?, Este sau nu Dumnezeu?)*. Prin traduceri şi prelucrări din sociologia europeană, el îşi exprimă opţiunea pentru democratism şi umanitarism, atitudini în numele cărora face şi o severă critică instituţiilor româneşti. În 1885—1886, **N.** traduce în „Contemporanul" lucrarea lui Fr. Engels *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului.* Engels a ţinut să mulţumească traducătorului român. În numeroase comentarii apărute în „Contemporanul", **N.** utilizează argumente extrase din scrierile lui Marx şi Engels, subliniind valoarea filozofică şi practică a teoriei marxiste. Mai tîrziu, traduce *Manifestul Partidului Comunist,* care apare însă cu titlul schimbat, *Manifestul socialist* (1893), şi cu un adaos în care sînt formulate unele rezerve faţă de textul marxist. Există la eclecticul **N.** o mare doză de mecanicism, limite de interpretare, inexactităţi şi stîngăcii, dar scrisul lui a fost util în propagarea concepţiei materialiste, în cunoaşterea socialismului ştiinţific şi a materialismului istoric. Redactorul „Contemporanului" atacă totodată concepţiile idealiste, mistice, sistemul de instrucţie şi educaţie care favorizează obscurantismul, intervenţiile sale luînd şi aici aspectul unor campanii, duse cu îndrăzneală şi tenacitate. El dezvăluie fără menajamente şubrezenia, lipsa de valoare ştiinţifică a unor manuale şcolare şi cursuri universitare, dă în vileag „monstruozităţile", plagiatele. Era o acţiune salutară, deşi nu ferită de exagerări.

Ca profesor şi ca publicist, **N.** a fost preocupat şi de chestiunile de limbă şi literatură română. A alcătuit un manual pentru cursul liceal superior, *Istoria limbei şi literaturei române* (1886), o gramatică, un dicţionar latin-român şi unul român-latin. În „Contemporanul", incursiunile lui în lingvistică şi filologie sînt frecvente. Cu informaţia la zi, ca şi în alte domenii, **N.** cunoaşte ideile şcolii neogramatice, desigur şi prin intermediul lucrărilor lui A. Lambrior, al cărui elev se considera. Expune amănunţit concepţia şi rezultatele cercetărilor lingvistului ieşean *(Studiul ştiinţific al limbii române),* preluîndu-le în cîteva încercări de fonetică şi morfologie istorică românească, de dialectologie, în comentariile asupra necesităţii ortografiei fonetice. Urmînd pe Lambrior, el scrie despre originea sud-dunăreană a limbii şi poporului român, susţinînd şi continuitatea elementului romanic în Dacia. **N.** nu era totuşi un specialist şi, cu toate că intervenea în corectarea unor erori, cădea la rîndu-i în interpretări simplificatoare, în ipoteze hazardate. Mai justificate se dovedesc observaţiile cu privire la limba literară, a cărei evoluţie o schiţează într-un întins articol. El cenzurează cu aplomb stilul şi limba unor literaţi mediocri, a traducătorilor şi publiciştilor improvizaţi. Recomandă întotdeauna modelul limbii vii, aflat şi în literatura populară, precum şi cel al limbii literaturii vechi. De aceea, utilizînd şi culegeri anterioare, alcătuieşte în manualul lui din 1886 o întinsă crestomaţie de texte vechi. Prezentarea cărturarilor şi scriitorilor este însă neadecvată, sumară, cu lacune şi erori. **N.** va încuraja publicarea folclorului în „Contemporanul", cerînd colaboratorilor culegeri riguroase, exacte, în care să se consemneze locul şi izvorul, particularităţile de pronunţie şi de versificaţie. Materialul trebuia să fie adunat fără îndreptări şi adaosuri, pentru a fi studiat ştiinţific. Literatura populară este privită ca un document social-istoric şi psihologic, ca o expresie a puterii creatoare a unui popor. Traducînd un studiu al lui P. Lafargue asupra originii familiei, **N.** comentează ideile acestuia despre valoarea gnoseologică a creaţiei colective şi le ilustrează cu exemple din poezia populară românească *(Cîntece şi obiceiuri la nunţi).* Ca şi Sofia Nădejde, culege date despre credinţele populare, pe care le foloseşte în acţiunea, mai generală, de combatere a misticismului *(Despre strigoi, strige sau strigoaice).* Îl interesează aspectele legate de înfăţişarea luptei sociale în folclor, poezia populară fiind considerată o primă dovadă a caracterului de clasă al literaturii. În *Istoria limbei şi literaturei române,* **N.** face o împărţire a literaturii populare, dar clasificarea nu are un criteriu unitar. I se datoreşte, în bună parte, climatul literar întreţinut în redacţia „Contemporanului" pînă la venirea adevăratului mentor, care a fost C. Dobrogeanu-Gherea. Ca şi ceilalţi colaboratori ai revistei, **N.** avea admiraţie pentru opera înaintaşilor. Judecînd însă literatura mai nouă, a secolului în care trăia, pierdea deseori perspectiva istorico-literară, viziunea nu îi era sintetică, ci fragmentaristă. El este campionul îndărătnic şi pătimaş al descoperirii de probe care să dovedească lipsa de originalitate a uneia sau a mai multor lucrări aparţinînd unor scriitori consacraţi (Al. Donici l-ar fi copiat pe Krîlov, C. Negruzzi pe P. Mérimée, V. Alecsandri pe E. Labiche, iar Al. Sihleanu pe Panaiotis Suţu). În manualul lui, **N.** are, de asemenea, unele eclipsări ale gustului. Nu îl aprecia pe Gr. Alexandrescu, îl considera superficial pe N. Filimon, îl ignora pe Al. Macedonski (pe care îl atacase violent în 1883), judeca partizan pe colaboratorii „Contemporanului", declarîndu-l pe D. A. Teodoru, de exemplu, un mare talent. În schimb, elogiază constant pe M. Eminescu, „superior tuturor artiştilor literari români, trecuţi şi prezenţi", ştie să preţuiască măiestria lui I. Creangă, ale cărui scrieri le detaşa de cele ale lui A. Pann şi P. Ispirescu. Clară, mai puţin contradictorie, este opţiunea lui teoretică pentru literatura naturalistă (aici fiind cuprinsă şi accepţia de literatură realistă), care este considerată expresia adevărului naturii omeneşti, determinată de mediul social. Această orientare concordă cu celelalte aspecte ale pozitivismului şi determinismului promovat de **N.** Asupra ei revine stăruitor în mai multe note privitoare la o serie de conferinţe ţinute la Universitatea din Iaşi, în articolul-program *Direcţia urmată de „Contemporanul"* (1883) sau în cel intitulat *Baza pozitivă a artei.* Cu atîtea alte preocupări, nu a avut răgazul, dar probabil nici aplicaţia, pentru studii aprofundate de teorie şi critică literară. Cuvîntul lui în probleme de ideologie literară a avut însă o anume greutate în periodicele socialiste. Astfel, la „Evenimentul literar", publicaţie al cărei profil era încă indecis, scriitorii erau îndrumaţi să se intereseze de viaţa celor oprimaţi, să fie conştienţi de rolul artei în lupta de clasă *(Menirea artei).* În cadrul disputei revistelor socialiste cu Al. Vlahuţă, **N.** scrie despre arta tendenţioasă şi arta socialistă. Altă dată subliniază funcţia artei ca „oglindă a societăţii", relevă imperativul angajării, imposibilitatea gratuităţii artei şi a neutralităţii artistului. La „Contemporanul", **N.** a făcut şi cîteva traduceri, alegînd scrieri ale lui Zola, Flaubert, Turgheniev, Dickens. Din ultimii doi autori a tălmăcit şi în colaborare cu Sofia Nădejde, semnînd cu iniţialele G. S. sau S. G. În 1882, edita la Iaşi *Tristia* de Ovidiu, text latin după R. Merkel, însoţit de note şi comentarii erudite.

— *Conferinţele din sala Universităţii: Panu Gh., „Ideal în artă",* C, I, 1882, 17; *Conferinţele din sala Universităţii: Panu G., „Poezie şi ştiinţă",* C, I, 1882, 18; *„Agachi Flutur". Comedie cu cîntece în trei acte de V. Alecsandri,* C, I, 1882, 20; *„Toderică" plagiat de C. Negruţi de pe „Federigo" a lui Mérimée,* C, II, 1882, 2; *Conferinţele de la Universitate: Panu, „Morala în roman şi în teatru",* C, III, 1883, 18; *Baza pozitivă a artei,* C, II, 1883, 20; *Direc-*

ția urmată de „Contemporanul", C, II, 1883, 24, III, 1883, 1—3 ; *D-l Macedonski*, C, III, 1883, 2 ; *Despre strigoi, strige sau strigoaice*, C, III, 1883—1884, 5, 7—9, 13, 14, 16 ; *A. Donici, plagiator*, C, V, 1886, 2 ; *Istoria limbei și literaturei române*, Iași, Șaraga, 1886 ; *Limba literară*, C, V, 1887, 12 ; *Cîntece și obiceiuri la nunți*, C, V, 1887, 12, VI, 1887, 1, 2 ; *„Istoria limbei și literaturei române"*, C, VI, 1887, 3 ; *Poeziile populare culese de d-l M. Canianu*, C, VI, 1888, 8 ; *Schiță despre Miron Costin și vremea lui*, Iași, Daniel, 1888, reed. fragm. în EGIR, *286—288* ; *Alexandru Sihleanu prins cu mița-n sac*, C, VII, 1889, 4 ; *Menirea artei*, EVL, I, 1894, 6 ; *Literatura populară. Haiducii și lupta de clase*, EVL, I, 1894, 10 ; *Ce cred țăranii despre sorți*, EVL, I, 1894, 12 ; *Arta tendențioasă și arta socialistă*, EVL, I, 1894, 14 ; *„Lourdes"*, EVL, I, 1894, 33 ; *Adevărul în literatură*, LUN, I, 1894, 45 ; *Rolul ritmului în poezie*, LUN, I, 1894, 51 ; *Obiceiuri la Anul nou*, LUN, I, 1895, 55 ; *Muncitorii și literatura*, LNȘ, I, 1895, 5 ; *Gherea și Panu*, LNȘ, II, 1896, 34 ; *Oglinda societății*, LNȘ, II, 1896, 39 ; *Mediocritățile*, LNȘ, II, 1896, 40 ; *Neutralitatea literară*, LNȘ, II, 1896, 49 ; *Rolul social al artei*, LNȘ, III, 1896, 5 ; *[Articole social-politice și de popularizare a științei]*, AGR, II, *808—823*, PMS, I, partea I, *126—139, 147, 412—414, 426—428*, partea II, *272, 448—450*, CRCT, *49—80, 107—126*. — **Tr.** : B. Malon, *Spartacus sau Războiul robilor contra romanilor*, Iași, Tip. Buciumul român, 1882 ; E. Zola, *Revărsarea*, C, II, 1883, 17, 19, *Cum se moare*, C, II, 1883, 20, *Lili*, C, III, 1883, 1, *Amintiri*, C, III, 1883, 2, *Moartea lui Olivier Bécaille*, C, III, 1883, 10, 12, 13 ; Turgheniev, *Intîlnirea*, C, II, 1883, 21 ; Turgheniev, *Poeme în proză*, C, III, 1883—1884, 9—11, 14, 18 (în colaborare cu Sofia Nădejde) ; L. Descaves, *De ziua lui tata Gervais*, C, III, 1883, 5 ; Dickens, *Vălul negru*, C, III, 1884, 22—23 (în colaborare cu Sofia Nădejde), *Dugheana de vechituri* (fragm.), C, V, 1886, 3 ; Harry Alis, *Cei fără noroc*, C, IV, 1885, 16 ; G. Flaubert, *Moloh* (fragm. din *Salammbô*), C, V, 1886, 5 ; V. M. Garșin, *Artiștii*, C, V, 1887, 10 ; M. Leblanc, *Masca somnului*, LNȘ, II, 1896, 15.

— 1. *Procesul fraților Nădejde înaintea juriului universitar*, Iași, Tip. Buciumul român, 1881 ; 2. I. N. Roman, *Despre „Istoria limbei și literaturei române" de Nădejde*, CL, XXI, 1888, 10 ; 3. Panu, *Portrete, 97—101* ; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont., 135* ; 5. D. Anghel, *Fantome*, București, Minerva, 1911, *69—80* ; 6. Ioan Nădejde, *V. G. Morțun. Biografia lui, genealogia și albumul familiei Morțun*, București, Tip. Speranța, 1924, *4—30* ; 7. Dafin, *Figuri, 293—298* ; 8. O. B[otez], *Ioan Nădejde*, VR, XX, 1928, 12 ; 9. Jean Bart, *Însemnări și amintiri*, București, Casa școalelor, 1928, *212—213* ; 10. Camil Petrescu, *Scriitori și curente*, UVR, XLV, 1929, 3 ; 11. B. Cecropide, *Ion Nădejde*, UVR, XLV, 1929, 3 ; 12. Const. Păcle, *Scriitorul Ion Nădejde*, UVR, XLV, 1929, 3 ; 13. Jean Bart, *Misterul casei din Sărărie*, ALA, IX, 1929, 424 ; 14. V. Corbasca, *Ioan Nădejde. Activitatea sa cărturărească în cei din urmă zece ani de viață*, ALA, IX, 1929, 425 ; 15. Atanasiu, *Mișcarea, passim* ; 16. C. Săteanu, *Opera culturală a lui Ioan Nădejde*, ADV, XLVII, 1933, 15.250 ; 17. N. Leon, *Note și amintiri*, București, Cartea românească, 1933, *56—60, 77—78* ; 18. Sofia Nădejde, *Amintiri...*, în Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde*, București, E.P., 1972, *221—243* ; 19. Const. Titel Petrescu, *Istoria socialismului în România*, București, Tip. Dacia Traiană, 1940, *passim* ; 20. Călinescu, *Ist. lit., 481—482* ; 21. Sadoveanu, *Opere*, XX, *439—442* ; 22. Al. Teodorescu, *Folclorul la „Contemporanul"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 23. V. Arvinte, *Preocupări lingvistice la „Contemporanul" (1881—1891)*, ALIL, t. XII, 1961, fasc. 1 ; 24. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul, passim* ; 25. Nicolescu, *Contemporanul, passim* ; 26. Vitner, *Lit. publ. soc., passim* ; 27. I. Felea, *Familia Nădejde*, MI, III, 1969, 10, 11 ; 28. *Ist. filoz. rom.*, I, *605—609* ; 29. Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde*, București, E.P., 1972, *passim* ; 30. Bucur, *Istoriografia, 52—54* ; 31. Straje, *Dicț. pseud., 474—475* ; 32. Emanuela Stifter-Buzău, *Probleme ale limbii române literare în concepția lui Ioan Nădejde*, LR, XXIV, 1975, 2 ; 33. *[Acte și documente]*, DCM, II, *109—114* ; 34. Z. Ornea, *O restituire necesară : Ion Nădejde*, RL, X, 1977, 11 ; 35. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *passim* ; 36. Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde*, CL, 1978, 3 ; 37. Victor Vișinescu, *Tabel cronologic*, în Sofia Nădejde, *Scrieri*, Iași, Junimea, 1978, XC—CXIII.

G. D.

NĂDEJDE, Sofia (14.IX.1856, Botoșani — 11.VI. 1946, București), scriitoare și traducătoare. Este fiica cea mai mare a lui Vasile Bărcilă-Gheorghiu, provenit dintr-o familie de răzeși scăpătați, și a Pulheriei Profira Neculce. Între ceilalți patru frați ai ei era și viitorul pictor Octav Băncilă. La Botoșani, **N.** urmează școala primară și frecventează cursurile unui pensionat particular. După căsătoria cu Ioan Nădejde, se mută la Iași, unde soțul primise o catedră și unde ea își va pregăti bacalaureatul. Deși împovărată, cu anii, de grija numeroșilor ei copii, a fraților și a rudelor, **N.**, femeie instruită, energică, a fost întotdeauna în mijlocul activității socialiștilor de la Iași. Doar devotamentul pentru ideile promovate, hărnicia, perseverența au putut să o susțină în activitatea ei de publicistă și scriitoare. Începe prin a colabora la publicația Mariei Flechtenmacher, „Femeia română", în 1879, cu articolul *Chestiunea femeilor*, preludiu al campaniei feministe pe care avea să o ducă decenii în șir. Publică apoi în ziarul „Besarabia", scos la Iași, în 1879, de I. Nădejde, Gh. Nădejde, dr. N. Russel și alții. În „Contemporanul", a cărui apariție este legată de numele soților Nădejde, **N.** scrie, cu permanentă adresă polemică, articole care afirmau necesitatea emancipării femeii. Pleda pentru revizuirea principiilor ce stăteau la baza familiei și a școlii, pentru regenerarea vieții morale. Adversarilor mișcării feministe, printre ei fiind, într-un moment, și Titu Maiorescu, **N.** le răspunde cu argumente extrase dintr-o pasionată lectură a lucrărilor de referință, cu comentarii și traduceri din Aug. Comte, H. Spencer, J. Stuart Mill, Ch. Letourneau ș.a. După 1885, prin aderarea la ideile marxiste, **N.** relevă în publicistica sa rolul femeii ca virtual element activ în viața socială și politică a țării. Tot în „Contemporanul", **N.** se alătură acțiunii de popularizare a științei, întreprinsă de soțul ei. Publică și cîteva articole descriptive de etnografie și folclor *(Despre viața viitoare la români, Credințele religioase la români)*, ca primă etapă în orientarea publicației către combaterea superstițiilor și a misticismului. Mai colaborează la „Drepturile omului", „Muncitorul", „Literatură și știință", „Munca", „Gazeta săteanului" ș.a., scrie la „Calendarul pozitivist" (1892), la „Almanahul social-democrat" (1894). În iulie 1894 era directoare a

„Evenimentului literar", în redacția revistei fiind și I. Nădejde, C. Stere, Raicu Ionescu-Rion, Cezar Vraja (G. Ibrăileanu). Aici, **N.** publica articole, proză și traduceri, uneori sub pseudonim (Eva, Elisabeta, Sorina, Sonia, Vanda D.). Mutîndu-se la București, participă la manifestările democratice și socialiste ale vremii (este aleasă președintă a celui de al patrulea congres al Partidului social-democrat al muncitorilor din România), colaborează intens la „Lumea nouă", „Lumea nouă științifică și literară". Dar și **N.** părăsește mișcarea socialistă, odată cu retragerea soțului ei, în 1899.

Debutul literar îl făcuse în 1885, la „Contemporanul", cu nuvela *Două mame*, urmată de altele care vor alcătui volumul *Nuvele* din 1893. Ulterior tipărește o altă culegere de nuvele *(Din chinurile vieții. Fiecare la rîndul său,* 1895), piese de teatru *(O iubire la țară,* 1888, *Fără noroc,* 1898, *Ghica-Vodă, domnul Moldovei,* 1899, *Vae victis! Vai de învinși,* 1903). Mai scrie la „Universul" (rubrica *Chestii zilnice,* articole despre etnografie și teatru ș.a.), „Noua revistă română", „Adevărul", „Dimineața", „Arta", „Voința națională", „Revista noastră", colaborează cu o schiță la „Viața românească" (1910). Foarte frecvent i-a apărut numele în „Albina", revistă pentru săteni a lui Spiru Haret, unde, din 1904 pînă la 1916, s-a ocupat, în articole de popularizare, de științele naturale, medicină, economie rurală, pedagogie, istorie. Aici au continuat să apară nuvele și schițe din viața țăranilor, unele incluse în volumul *Din lume pentru lume* (1909). Pînă la începutul primului război mondial, **N.** scrie cîteva romane, tipărite mai întîi în foileton, la „Universul" *(Patimi* și *Tragedia Obrenovicilor),* „Dimineața" *(Robia banului),* „Voința națională" *(Părinți și copii)* și la „Comoara tinerimei", revistă pentru copii, în al cărei comitet de redacție era *(Irimel sau Întîmplările unui român în Rusia, Mangiuria și Japonia,* apărut în volum cu titlul schimbat și cu unele modificări). În timpul primului război mondial, **N.** se refugiază la Iași, apoi în Rusia, revenind, la sfîrșitul războiului, la București. După o lungă perioadă de tăcere, publică o suită de *Amintiri* (în „Adevărul", 1935), de un deosebit interes documentar pentru începuturile mișcării socialiste din România.

N. fusese, pînă la 1900, o partizană a ideilor socialiste, cîștigase autoritate și popularitate prin generozitatea și tenacitatea cu care se dedicase unei cauze, prin informația științifică și literară pe care o relevau articolele ei. Pentru că a fost convinsă de forța de influență a scrisului, a făcut adeseori și din literatură o ilustrare a preocupărilor sociale din publicistică. În cîteva articole apărute în „Contemporanul", își explica inaderența la orientarea romantică, văzută ca una generatoare de artificialitate, și se declara admiratoare a naturalismului, a metodei experimentale, care ar fi permis pătrunderea în adevărul psihologic și social. Pentru **N.**, finalitatea instructivă și educativă a literaturii era esențială. La „Evenimentul literar", ea a reafirmat aceste convingeri. Într-un moment în care se milita pentru angajarea literaturii, vorbește despre tipologia literară a mediilor noi, nesedimentată încă, dar recomandată ca demnă de a fi prospectată și abordată *(Ce scriem!).* Opera scriitoarei s-a integrat mișcării literare de la revistele socialiste, dar a avut și aspecte care o duceau către poporanism și sămănătorism, tocmai pentru că la **N.** tendința critică a fost înlocuită cu vremea de umanitarismul și sentimentalismul ce îi erau structurale. Influența concomitentă a naturalismului francez și a literaturii ruse (a lui Turgheniev în special) îi caracterizează de la început scrierile. Mediul predilect în proza scurtă, romane și piese de teatru este cel țărănesc, de unde **N.** acumulează „documente omenești", cum cerea școala lui Zola. Oameni triști, roși de mizerie și de vicii, înrăiți, fără speranță, duc un trai chinuit și zadarnic; ciocoii și boierii intervin și sugrumă bucuria lor săracă. Beția, nebunia, crima fac să cedeze în ei omenescul *(Două mame, Un sfîrșit, Așa a fost să fie, Nici o faptă fără plată* ș.a., piesa *O iubire la țară).* Fapte de viață, analize ale comportamentelor și dialoguri caracteristice, descrieri de obiceiuri se aglomerează, adunate sîrguincios, cu patos demonstrativ. Invenția epică este însă precară, sufocată de pasaje întregi de jurnalistică. Abundă reflecția moralistă și moralizatoare. **N.** se înduioșează la vederea victimelor nedreptății, reclamă intervenția justițiară a destinului. Deși cu bune intuiții psihologice și mai ales de limbaj, nuvelele se subțiază, pierd autenticitatea, contrar intențiilor autoarei. M. Sadoveanu, mai tîrziu, va crea din conflicte asemănătoare opere cu adîncă semnificație umană și cu valoare literară superioară. Alte nuvele, piesa *Fără noroc* și mai cu seamă romanele *(Patimi, Robia banului, Părinți și copii)* vor să reconstituie lumea orașului, considerat focar de necinste și compromis, care distruge sau pervertește sufletele, loc unde toate instituțiile sociale sînt clădite pe viciu și corupție. Rechizitoriul este violent, viața personajelor devine adesea un simplu pretext pentru expunerea ideilor critice ale publicistei. Cu toate acestea, **N.** avea darul observației sociale, al portretizării adecvate a unei galerii de oameni mărunți, bicisnici, știa să realizeze un dialog alert, fluid, plastic. O piesă istorică, *Ghica-Vodă, domnul Moldovei,* lipsită de conflict dramatic, se susține tot prin calitățile limbajului. Ca traducătoare, **N.** și-a putut valorifica înzestrarea, simțul limbii, și a dat bune transpuneri în românește din literatura engleză (Ch. Dickens), franceză (E. Zola, Jules Verne, P. Mérimée, A. Theuriet), italiană (Matilde Serao, Edmondo De Amicis), poloneză (H. Sienkiewicz). rusă (Turgheniev, N. A. Nekrasov, Maxim Gorki, Leonid Andreev). Unele tălmăciri (Turgheniev, Dickens) sînt făcute împreună cu I. Nădejde și semnate cu inițialele G. S. sau S. G.

— *Critica piesei „Jidovul leșesc",* C, II, 1882, 10; *Unor domni de la „Școala română",* C, II, 1883, 17; *Despre viața viitoare la români,* C, III, 1884, 20; *Credințele religioase la români,* C, IV, 1885, 10—15, 17; *„Drepturile femeilor" (comedie originală de dl. Marcu),* C, IV, 1885, 20—21; *O iubire la țară,* Iași, Tip. Gheorghiu, 1888; *„Năpastea",* C, VII, 1889—1890, 5; *„Studii critice" de I. Gherea,* C, VII, 1890, 6; *Nuvele,* Iași, Șaraga, [1893]; *Din chinurile vieții. Fiecare la rîndul său,* Craiova, Samitca, 1895; *Rămășiți la români din vechile forme de familie,* LNȘ, III, 1897, 15—17; *Fără noroc,* București, Tip. Lumea nouă, 1898; *Ghica-Vodă, domnul Moldovei,* București, Tip. Gazetei săteanului, 1899; *Înzestrea sufletelor la români,* NRR, I, 1900, 5; *Vae victis! Vai de învinși,* București, Tip. Gazetei săteanului, 1903; *Patimi,* București, Sfetea, 1903; ed. 3, 1904; *Tragedia Obrenovicilor,* U, XXI, 1903, 150—298; *Robia banului,* București, Nițeanu, 1906; ed. 3, 1907; *Părinți și copii,* ed. 3, București, Nițeanu, 1907; *Din lume pentru lume,* București, Nițeanu, 1909; *Irimel. Întîmplările unui tînăr român în Moldova, Rusia și Japonia,* Iași, Viața românească, [1919]; *Din chinurile vieții,* îngr. și pref. Victor Vișinescu, București, E.L., 1968; *[Proză],* în Miller—Săndulescu, *Evoluția, 189—196,* PC, *77—114; [Articole],* CRCT, *127—133, 158—166,* în Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde,* București, E.P., 1972, *195—243; Scrieri,* îngr. și introd. Victor Vișinescu, Iași, Junimea, 1978. — Tr.: Erckmann—Chatrian, *Jidovul leșesc,* C, II, 1882, 6, 7; Turgheniev, *Poeme în proză,* C, III, 1883—1884, 9—11, 14, 18 (în colaborare cu I. Nădejde); Ch. Dickens, *Vălul negru,* C, III, 1884, 22—23 (în colaborare cu I. Nădejde), *Vremuri grele,* LUN, I, 1894—1895, 1—120; N. A. Nekrasov, *Mama și poetul,* C, VI, 1887, 5; Mina Kautsky, *Elena,* LUN, I—II, 1895, 296—388, LNȘ, I, 1895, 17 — II, 1895, 6; E. Zola, *Roma,* LUN, II, 1895—1896, 380—593, LNȘ, II, 1895—1896, 7—34, *Visul,* LNȘ, III, 1897, 16; H. Sienkiewicz, *Viața la sate. Schițe cu căr-*

bune (Natură și viață), București, Nițeanu, 1908, *Fără credință*, București, Nițeanu, 1908, *Prin foc și sabie*, I—III, București, Nițeanu, 1909—1910 ; Jules Verne, *Minunile și grozăviile Indiei*, București, Nițeanu, 1908 ; A. Theuriet, *Prăvălia la doi crapi*, București, Minerva, 1909 ; C. Flammarion, *Visuri înstelate*, București, Minerva, 1909 ; P. Mérimée, *Don Juan*, București, Librăria nouă, 1911 ; Maxim Gorki *Omorul*, București, Librăria nouă, [1912] ; Leonid Andreev, *Prăpastie*, București, Librăria nouă, [1912] ; L. Fulda, *Prostul*, București, Minerva, 1913 ; Matilde Serao, *Visul unei nopți de dragoste*, București, Flacăra, 1915, *Idila paiaței. Ciccotto*, București, Steinberg, *Iubire pierdută*, București, Steinberg, 1921 ; Edmondo De Amicis, *Cuore (Inimă)*, București, Steinberg, 1916 ; ed. 2, București, Cultura națională, 1942 ; Karl May, *Saiwa-Tjalem*, București, Adevărul, [1926].

— 1. Iorga, *Pagini*, I, *254—255* ; 2. Sib., *Sofia Nădejde*, EVL, I, 1894, 3 ; 3. D. Evolceanu, *Sofia Nădejde : „Fiecare la rîndul său"*, CL, XXIX, 1895, 6 ; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, 135 ; 5. A. D. Xenopol, *Sofia Nădejde, „Patimi"*, AAR, partea administrativă, t. XXVII, 1904—1905 ; 6. C. Șr. [C. Stere], *Sofia Nădejde, „Robia banului"*, VR, I, 1906, 3 ; 7. I. S. [Izabela Sadoveanu], *Sofia Nădejde, „Părinți și copii"*, VR, II, 1907, 7 ; 8. Izabela Sadoveanu-Evan, *Impresii literare*, București, Minerva, 1908, *201—212* ; 9. D. Anghel, *Fantome*, București, Minerva, 1911, *69—80* ; 10. Izabela Sadoveanu, *[Sofia Nădejde]*, în Atanasiu, *Mișcarea*, *368—372* ; 11. Conta-Kernbach, *Boabe*, *103—104* ; 12. Dafin, *Figuri*, *293—298* ; 13. N. Leon, *Note și amintiri*, București, Cartea românească, 1933, *77—78* ; 14. Călinescu, *Ist. lit.*, *482* ; 15. Viorica Botez și Lucia Pop, *Literatura pentru emanciparea femeii în „Contemporanul" : Sofia Nădejde*, ALIL, t. VIII, 1957, fasc. 2 ; 16. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, *266—269*, *276—277* ; 17. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 18. Ion Roman, *Sofia Nădejde*, CNT, 1966, 26 ; 19. Victoria Beldiceanu, *Amintiri despre Sofia Nădejde*, FMI, 1966, 9 ; 20. Nicolescu, *Contemporanul*, *passim* ; 21. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *passim* ; 22. I. Felea, *Familia Nădejde*, MI, III, 1969, 10, 11 ; 23. Rotaru *Ist. lit.*, I, *557—559* ; 24. Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde*, București, E.P., 1972 ; 25. *Ist. lit.*, III, *584—585* ; 26. Mîndra, *Clasicism*, *223—225* ; 27. Ion Munteanu, *Sofia Nădejde*, RL, IX, 1976, 24 ; 28. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *passim* ; 29. Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde*, CL, 1978, 3 ; 30. Victoria Frâncu, *Un roman mai puțin cunoscut al Sofiei Nădejde : „Tragedia Obrenovicilor"*, RITL, XXVII, 1978, 3.

G. D.

NĂSTUREL, Udriște (c. 1596 ⟨8, 64⟩ — c. 1658 ⟨5, 40, 55, 64⟩), cărturar, autor de versuri, traducător. Este descendent al unei vechi familii boierești, atestată în documente în Țara Românească încă din secolul al XV-lea. Fiu al marelui logofăt Radu Năsturel din Fierești (azi Herești, j. Ilfov) și al jupînesei Despina, **N.** primește o instrucție temeinică în casa părintească, beneficiind probabil, alături de frații săi Șerban, Cazan și Elina, de îndrumarea unor

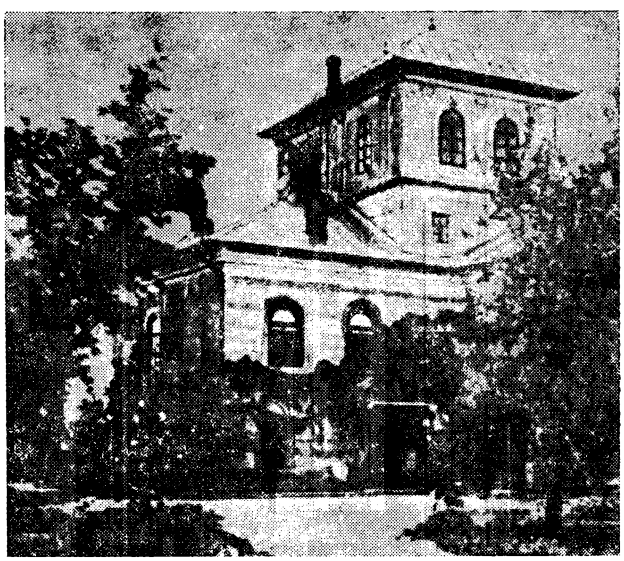

Conacul din Hereşti

preceptori străini — un catolic din Occident sau vreun călugăr kievean ⟨14, 32, 64⟩. Ajunge să-și însușească limbile slavonă și latină, dobîndind poate și noțiuni de elină ⟨64⟩. Prin erudiția sa și prin rolul de îndrumător spiritual pe care și-l asumă cu timpul la curtea lui Matei Basarab, **N.** se afirmă ca o personalitate complexă în epocă și ca precursor al umanismului în cultura românească.

În tinerețe, ca diac ori grămătic în cancelaria domnească, obișnuia a-și întări semnătura cu pecetea neamului Năsturel, ce se va regăsi ulterior și pe unele dintre tipăriturile a căror apariție o va supraveghea. Conștiința nobleții familiei, apoi înrudirea cu Matei Basarab (prin sora sa, Elina, soția domnului) fac poate ca mai tîrziu ambițiile să i se îndrepte nu atît spre cariera publică, ce i-ar fi stat la îndemînă, ci să se identifice, în primul rînd, cu năzuințele și rîvna neabătută a unui ctitor de cultură. De la 13 februarie 1632, cînd este menționat întîi ca al doilea logofăt, și pînă la 12 iulie 1658, dată la care „vtori-logofătul" apare citat pentru ultima oară în actele vremii, **N.** se menține în această unică dregătorie. Există însă o opinie potrivit căreia el ar mai fi trăit aproape un an, ar fi devenit în acest răstimp mare spătar și ar fi sfîrșit ucis de Mihnea al III-lea Radu la 12 iunie 1659 ⟨55⟩. Lui **N.** i-au revenit însă, pe lîngă Matei Basarab, și atribuții de „tainic", de consilier intim al voievodului, ceea ce îi îngăduie să se manifeste el însuși ca o prezență în diverse domenii (politic, diplomatic, didactic, teologic, cultural și literar) și să stimuleze numeroase din inițiativele contemporanilor, eforturile sale prefigurînd, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, activitatea umanistă a stolnicului Constantin Cantacuzino. I se încredințează mai multe misiuni diplomatice, la Viena, în 1638, sau în Transilvania, pe lîngă Gheorghe Rákóczi al II-lea (1649, 1652). Tratativele desfășurate la curtea din Tîrgoviște, în 1644, în vederea încheierii unei păci între Matei Basarab și Vasile Lupu, îl apropie de mitropolitul Varlaam al Moldovei. Din biblioteca sa, apreciată de oaspeții cărturari care o vizitează (teologul rus Arsenii Suhanov află aici ediția din 1619 a gramaticii lui Meletie Smotrițki), **N.** îi dăruiește ierarhului moldovean catehismul tipărit de calvini în limba română, lîngă Bălgrad (Alba Iulia), probabil în 1642, și faptul va atrage o luare de atitudine de pe pozițiile ortodoxiei. *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc* a mitropolitului Varlaam apare în 1645, însoțită de o prefață elogioasă la adresa logofătului muntean, al cărui aport la clarificarea punctelor de vedere afirmate este de presupus. Rezistența în materie de dogmă a cercurilor teologice și intelectuale din preajma lui Matei Basarab va fi determinat dealtfel și eșecul misiunii lui Raphael Levaković, trimis în 1638 de papa Urban al VIII-lea pentru a îndruma Țara Românească spre o eventuală unire cu biserica Romei. Ceea ce nu exclude raporturile de cordialitate, corespondența între **N.** și misionarul catolic vădind o dată în plus spiritul animat al dezbaterii, precum și setea de informare a învățatului român. În preajma anului 1640, este posibil ca **N.** să fi îndrumat școala slavonă de pe lîngă mitropolia din Tîrgoviște ⟨53⟩. Dintr-o primă căsătorie, cu Maria Corbeanu, stinsă din viață pretimpuriu, îi rămîne un fiu, Mateiaș, adoptat de Matei Basarab și doamna Elina, care se pierde, și el, în adolescență. Dintr-o a doua căsnicie, cu Despa, se vor naște un băiat, Radu-Toma, și o fată, Măricuța. Educat în spirit umanist, cu kieveanul Teodor. Radu-Toma va moșteni, în parte, preocupările pă-

rintelui său. Cunoscător al mai multor limbi, prieten cu cronicarul Gheorghe Brancovici, fiul lui **N.** devine, în 1675, mare ban. În 1669 el dona un teren pentru înființarea unei școli în Cîmpulung.

În timpul domniei lui Matei Basarab, epocă de stabilitate politică și reviriment cultural, **N.** desfășoară o activitate remarcabilă în domeniul traducerilor și tipăriturilor religioase. Programul promovat de voievod, ce se resimte de infiltrațiile ideologice ale Contrareformei occidentale, dar și de sugestii umaniste iradiind dinspre Kievul ortodox al lui Petru Movilă, tinde a restabili acum tradițiile autohtone de cultură, ce numărau printre întemeietori, în primul rînd, pe Neagoe Basarab, a cărui guvernare, de strălucire cărturărească, este invocată de **N.** în una din precuvîntările *Antologhionului* slavon din 1643. Cărțile de cult sau cele cu caracter didactic-meditativ, apărute la Govora, Cîmpulung ori mănăstirea Dealu, cele mai multe în limba slavonă, urmau a se răspîndi între români, mai ales printre transilvănenii ce trebuiau sprijiniți în lupta împotriva propagandei catolice și reformate, dar și la popoarele slave ortodoxe învecinate, cu deosebire la slavii sud-dunăreni, ce se găseau sub dominație otomană. Acest patronat cultural ambiționat de voievod pare să fi inspirat, mai ales, autorului prefețelor și dedicațiilor versificate „la stemă" (cuprinse în *Molitvenic* slavon, Cîmpulung, 1635, *Pravila,* Govora, 1640, *Evanghelie învățătoare,* Govora, 1642, *Antologhion* slavon, Cîmpulung, 1643, *Evanghelie învățătoare,* Dealu, 1644, *Carte despre imitarea lui Hristos,* tradusă de **N.** din latină în slavonă, tipărită la Dealu, în 1647, *Triod-Penticostar,* Tîrgoviște, 1649) comparația cu „binefăcătorul" de odinioară al țării, Neagoe, din care s-ar trage, potrivit mitului genealogic exaltat de versuitor, întreaga „casă prealuminată" a Basarabilor și însuși „voievodul vestit", Matei, sub al cărui sceptru „pămînteanului pașnică-i e viața". Predosloviile, ca și versurile în limba slavonă, semnate de **N.** uneori Uriil sau Orest Năsturel, ori elaborate de el în numele lui Matei Basarab, al doamnei Elina sau al egumenului mănăstirii Cîmpulung, Melchisedec din Peloponez, sînt alcătuite, dacă nu cu talent, cel puțin cu acea artă savantă în care se poate descifra înrîurirea modelelor Antichității greco-latine. Ele gravitează în jurul anumitor teme, dezvoltate în compoziții riguroase, realizate cu sobrietate și concizie. Se face elogiul avuțiilor spiritului, al căror rod, dar și simbol, este cartea — în prefața *Molitvenicului* din 1635, unde **N.**, autorul de fapt al precuvîntării, semnate de Matei Basarab, afirmă, printre cei dintîi la noi, ideea unității naționale a românilor. Se glorifică prezentul, „comorile de binefacere" ținînd de domeniul vieții materiale, dar și faptele de cultură, „netrecătoare", împlinite, toate, grație străduințelor voievodului — enumerate în *Predoslovie arătînd cuprinsul și închinînd cartea domnului, ctitor al mănăstirii,* din fruntea *Antologhionului* din 1643. Se preamărește generozitatea, într-o veritabilă disertație, împrumutînd stilul epistolei clasice, cu referiri mitologice și citate din *Biblie,* dar și din Homer, Teognis din Megara, Simonides din Keos, Aristofan, Antistene, Platon, Aristotel, Strabo, Plutarh, Lucian din Samosata, Diogene Laerțiu — în predoslovia *Triodului-Penticostar,* alcătuită în numele doamnei Elina. Propaganda anticalvină face obiectul predosloviei *Evangheliei învățătoare* din 1642.

N. este, înaintea lui Varlaam, cel dintîi versificator cult ale cărui stihuri se răspîndesc la noi prin intermediul slovei tipărite. Versurilor encomiastice, în limba slavonă (*La prealuminata stemă a milostivilor domni Basarabi* din *Molitvenicul* din 1635, retipărite în *Pravila* de la Govora din 1640, și prelucrate în limba română în *Evanghelia învățătoare* de la Dealu din 1644, sau *La prealuminata stemă a prealuminatei case a măriilor lor, domnilor Basarabi* din *Antologhionul* apărut la Cîmpulung în 1643) li se adaugă altele, în care același exercițiu erudit îmbracă un conținut mai nuanțat. În *Epigrama* pe care, în *Triod-Penticostar,* o dedică doamnei țării, ținuta solemnă și fantezia doctă (numele Elena este explicat de **N.** prin grecescul „*Eleos,* ce-nseamnă milă") nu reprimă o anume căldură a sentimentului fratern, iar în distihurile introductive din manuscrisul traducerii romanului **Varlaam și Ioasaf* apare meditația cu subiect moral-filozofic, de inspirație livrescă.

În 1647 **N.** editează la mănăstirea Dealu, în limba slavonă, *Carte despre imitarea lui Hristos,* traducere, căreia el îi consacră mai mulți ani, după *De imitatione Christi* a lui Thomas a Kempis (textul îi parvine, se crede, în ediția Sommalius, din 1615). Tălmăcirea populară scrieri ascetice a lumii creștine occidentale, nu lipsită de accente patetice și muzical-retorice, proprii literaturii religioase medievale, solicită, în special, virtuțile filologului și stilistului. Predoslovia concepută aici de **N.** ca o replică, în manieră renascentistă, la omagiul pe care îl adusese cărturarului muntean mitropolitul Varlaam, cu prilejul apariției *Răspunsului împotriva Catihismusului calvinesc,* echivalează cu o profesiune de credință. Interesul mărturisit, pe care traducătorul *Imitației...* îl manifestă încă din adolescență, pentru cunoașterea limbii latine, „nouă vădit înrudită", este egalat de iubirea ce el o va purta, deopotrivă, „slăvitului dialect slavon", principal mijloc de vehiculare a valorilor clasice, în ambianța culturală din sud-estul Europei. Confesîndu-se mitropolitului Varlaam, în prefața *Imitației...* **N.** încearcă a-și clarifica sieși sensul propriei sale evoluții intelectuale.

Lui **N.** i se datorează și cea dintîi transpunere românească a romanului popular **Varlaam și Ioasaf,* desăvîrșită pe la 1649. În vederea realizării acestei traduceri (al cărei autograf nu s-a păstrat, dar care va circula în copii manuscrise pînă în secolul al XIX-lea), **N.** confruntă diferite versiuni slavone ale scrierii, demonstrînd rigoare filologică, dar și virtuți în stăpînirea limbii poporului, pe care, între îndatoriri oficiale și căutări savante, „slovesnicul boierin" nu renunță a o cultiva. S-a presupus, de aceea, că el ar fi putut aduce o contribuție — fie și ca autor moral — la tălmăcirea, din slavonă în limba română, a **Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* precum și a **Vieții patriarhului Nifon* (44, 45, 48, 49, 52, 63, 64).

— *La prea luminata stemă a milostivilor domni Basarabi* (versuri slavone), în *Molitvenic,* Cîmpulung, 1635, reed. în *Pravila,* Govora, 1640, reed. și tr. în BRV, I, *109,* IV, *181,* tr. în LRV, II, *272—273 ; Predoslovie* (în limba slavonă) la *Molitvenic,* Cîmpulung, 1635, reed. și tr. în BRV, IV, *182—187 ; Predoslovie cetitorului,* în *Evanghelie învățătoare,* Govora, 1642, reed. în BRV, I, *120—123 ; La prealuminata stemă a prealuminatei case a măriilor lor domnilor Basarabi* (versuri slavone), în *Antologhion,* Cîmpulung, 1643, tr. în LRV, II, *274 ; Predoslovie arătînd cuprinsul și închinînd cartea domnului, ctitor al mănăstirii* (în limba slavonă), în *Antologhion,* Cîmpulung, 1643, reed. și tr. în BRV, I, *129—132,* tr. în LRV, II, *275—277 ; Precuvîntare către cetitori* (în limba slavonă), în *Antologhion,* Cîmpulung, 1643, reed. și tr. în BRV, I, *133—135 ; Stihuri în stema domniei Țării Românești, neam casei Băsărăbească,* în *Evanghelie învățătoare,* Dealu, 1644, reed. în BRV, I *145,* reed. în LRV, II, *273 ; A tot binecinstitoarei stăpînei noastre* (versuri slavone), în *Carte despre imitarea lui Hristos,* 1647, reed. și tr. în BRV, IV, *195 ; Predoslovie* (în limba slavonă) la *Carte despre imitarea lui Hristos,* Dealu, 1647, reed. și tr. în BRV, IV, *195—198,* tr. în LRV, II, *277—279 ; Epigrama* (versuri slavone), în *Triod-Penticostar,* Tîrgoviște, 1649, reed. și tr. în BRV, I, *172—173,* tr. în LRV, II, *274 ; Pre-*

doslovie (în limba slavonă) la *Triod-Penticostar*, Tîrgoviște, 1649, tr. Virgil Cândea, în *Udriște Năsturel și începuturile umanismului românesc*, RL, II, 1969, 11 ; *[„Recapitulatio" la romanul „Varlaam și Ioasaf"]* (versuri slavone), publ. și tr. Dan Horia Mazilu, în *Udriște Năsturel*, București, Minerva, 1974. — **Tr.** : *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, îngr. și pref. P. V. Năsturel, București, Universala, 1904.

— **1.** Varlaam, *[Prefață]* la *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, [Dealu], 1645, reed. fragm. în BRV, I, *151* ; **2.** *[Documente]*, DIR, IV, partea I, *623*, SDIR, IV, *CLXXXIV*, *277* ; **3.** Sbiera, *Mișcări, 300—301* ; **4.** *[Note bibliografice]*, BRV, I, *103—104, 108—114, 120—125, 128—136, 144—147, 158—160, 171—175*, IV, *181—188, 189—190, 194—201* ; **5.** P. V. Năsturel, *Prefață* la *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, București, Universala, 1904, *I—LXVII* ; **6.** Iorga, *Ist. lit. relig., 166—167* ; **7.** Iorga, *Ist. bis.*, I, *338* ; **8.** P. V. Năsturel, *Genealogia Năsturelilor*, RIAF, X, 1909, *1—25*, XI, 1910, partea I, *37—71*, partea II, *282—330*, XII, 1911, partea I, *7—43*, XIII, 1912, partea I—II, *46—90*, XV, 1914, *81—119*, XVI, 1922, *81—136* ; **9.** P. V. Năsturel, *Istoricul leagănului Năsturelilor*, RIAF, X, 1909, *200—232* ; **10.** T. Dinu, *Din trecutul culturii românești : Udriște Năsturel*, NRL, I, 1909, *488—493* ; **11.** Pascu, *Ist. lit. XVII, 70—71, 74—77* ; **12.** Iorga, *Ist. lit.*, I, *259, 276—277* ; **13.** Simonescu, *Încercări, 28—31* ; **14.** P. P. Panaitescu, *L'Influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev, dans les Principautés roumaines*, Paris, Gamber, 1926, *36—48* ; **15.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *495* ; **16.** Iorga, *Ist. înv., 29—32* ; **17.** N. Iorga, *Mormîntul lui Udriște Năsturel ?*, BCM, XXII, 1929, iulie-septembrie ; **18.** Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *232, 240* ; **19.** Pușcariu, *Ist. lit., 98, 111* ; **20.** Lucian Predescu, *Udriște Năsturel*, CL, LXIII, 1930, 12 ; **21.** Lucian Predescu, *Din cronicari români*, București, Adevărul, *42—51* ; **22.** Eufrosina Dvoicenco, *Un studiu necunoscut al lui Hasdeu despre traducerea cărții „De imitatione Christi" în 1647*, RI, XVIII, 1932, 10—12 ; **23.** I. Lupaș, *Începutul domniei lui Matei Basarab și relațiunile lui cu Transilvania*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XIII, 1932—1933 ; **24.** N. Iorga, *Doamna Elina a Țării Românești ca patroană literară*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XIII, 1932—1933 ; **25.** Emil Turdeanu, *„Varlaam și Ioasaf". Istoricul și filiațiunea redacțiunilor românești*, CEL, I, 1934 ; **26.** Emil Turdeanu, *„Varlaam și Ioasaf". Versiunile traducerii lui Udriște Năsturel*, BOR, LII, 1934, 7—8 ; **27.** Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților bisericești*, I, București, Librăria universitară, 1938, *68—71, 74—79, 81—86, 89—96, 101—105, 113—115* ; **28.** Dan Simonescu, Damian P. Bogdan, *Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, BOR, LVI, 1938, 11—12 ; **29.** Horia Oprișan, *Un izvor polon asupra luptei de la Țuțora (1620) — „Imitatio Christi" în traducerea lui Năsturel, copiată la Moscova*, RI, XXV, 1939, 7—9 ; **30.** Călinescu, *Ist. lit., 51—53* ; **31.** Șt. Nicolaescu, *Mateiaș voievod, fiul lui Matei Basarab voievod*, AO, XX, 1941, *19—27, 73—80* ; **32.** Cartojan, *Ist. lit.*, II, *97—98, 102* ; **33.** Ciobanu, *Ist. lit., 31, 234, 272—283* ; **34.** Radu Greceanu, *Casa de piatră din Hrești. Istoric*, MMU, I, 1958 ; **35.** Eugenia Greceanu, *Casa de piatră din Hrești. Studiu arhitectonic*, MMU, I, 1958 ; **36.** Piru, *Ist. lit.*, I, *105—110* ; **37.** Lăudat, *Ist. lit.*, I, *138—142* ; **38.** I. C. Chițimia, *Introducere la Varlaam și Ioasaf*, CPL, II, *290* ; **39.** Victor Papacostea, *Les origines de l'enseignement supérieur en Valachie*, RSE, I, 1963, 1—2 ; **40.** *Ist. lit.*, I, *346—349* ; **41.** L. Predescu, *Udriște Năsturel și răspîndirea romanului religios „Varlaam și Ioasaf"*, BOR, LXXXIII, 1965, 1—2 ; **42.** Panaitescu, *Începuturile, 193—194* ; **43.** Lucian Predescu, *Influența romanului „Varlaam și Ioasaf" în folclorul românesc*, BOR, LXXXIV, 1966, 1—2 ; **44.** Petre Ș. Năsturel, *Recherches sur les rédactions gréco-roumaines de la vie de Saint-Niphon II, Patriarche de Constantinople*, RSE, V, 1967, 1—2 ; **45.** Virgil Cândea, *L'humanisme d'Udriște Năsturel et l'agonie des lettres slavonnes en Valachie*, RSE, VI, 1968, 2 ; **46.** G. Mihăilă, *Principales étapes de l'histoire des études slaves en Roumanie et de leurs rapports avec les études slaves internationales*, RSL, XVI, 1968 ; **47.** Pîrnuță—Radu—Lupu, *Învățămîntul, 27—34* ; **48.** Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *145—147* ; **49.** Dan Zamfirescu, *Gavriil protul și Învățăturile lui Neagoe Basarab*, LRV, I, *63, 113* ; **50.** G. Mihăilă, *Udriște Năsturel*, LRV, II, *270—272* ; **51.** Virgil Cândea, *Udriște Năsturel și începuturile umanismului românesc*, RL, II, 1969, 11 ; **52.** G. Mihăilă, *Originalul slavon al „Învățăturilor" și formația culturală a lui Neagoe Basarab*, în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, București, Minerva, 1970, *102* ; **53.** Gh. Pîrnuță, *Istoria învățămîntului și gîndirea pedagogică din Țara Românească. Sec. XVII—XIX*, București, E.D.P., 1971, *35, 54, 57—60, 70, 71, 73, 82, 88—89, 94—97, 103* ; **54.** Diomid Strungaru, *Versificația românească pînă la Dosoftei*, ACLF, II, *464—467* ; **55.** Stoicescu, *Dicț. dreg., 214—216* ; **56.** Armbruster, *Romanitatea, 184—188* ; **57.** Duțu, *Cărțile, 19* ; **58.** Dan Horia Mazilu, *Umanistul român Udriște Năsturel, autor de versuri în limba slavonă*, AUB, limbi slave, t. XXI, 1972 ; **59.** Dan Horia Mazilu, *„Viața sfinților Varlaam și Ioasaf" în versiunea românească a lui Udriște Năsturel (geneza traducerii)*, RITL, XXII, 1973, 1 ; **60.** Neaga Graur, *Arhitectură post-renascentistă în Cîmpia Dunării : casa Udriște Năsturel*, CNT, 1973, 22 ; **61.** Tancred Bănățeanu, *Arta populară tradițională și lumea lui Udriște Năsturel*, RL, VI, 1973, 51 ; **62.** Ion Horea, *La Casa Hereștilor*, RL, VI, 1973, 51 ; **63.** Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și „Învățăturile către fiul său Theodosie". Problemele controversate*, București, Minerva, 1973, *45, 362* ; **64.** Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, Minerva, 1974 ; **65.** Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, Minerva, 1976, *90—136*.

R. Ș.

NEAGOE, Ștefan (1838, Micăsasa, j. Sibiu — 23.VIII.1897, Bîrlad), publicist. Se naște într-o veche familie de preoți. Învață la Blaj, urmează apoi cursurile juridice la Academia de drept din Sibiu. Este numit procuror la București. Nu peste mult timp este profesor la Focșani, stabilindu-se, în cele din urmă, la Bîrlad, unde predă, la liceul „Codreanu", limba latină, pînă la pensionare. **N.** alcătuiește pentru clasele gimnaziale *Gramatica limbei române* (1869) care, alături de gramatica lui T. Cipariu, a fost în acea vreme cel mai folosit manual în învățămîntul secundar. Autorul îmbină, în acest manual, principiul etimologic cu cel fonetic. **N.** este redactor al „Sămănătorului" bîrlădean (1870—1874), unde publică, printre altele, cîteva pamflete politice și sociale. În 1881 scoate, împreună cu alți intelectuali, gazeta politică și literară „Paloda", de orientare liberală și democratică, cu preocupări pentru problema țărănească. **N.** descoperă printre cărțile tatălui său un manuscris miscelaneu, cunoscut ulterior sub numele de *Codex Neagoeanus*.

— *Anul 1871*, **SML**, II, 1871, 52 ; *În ziua nașterii mîntuitorului nostru Isus Christos*, SML, IV, 1873, 51 ; *Bîrlad. 1874, martie 30*, **SML**, V, 1874, 12.

— **1.** Gh. Ghibănescu, *„Gramatica limbei române pentru clasele gimnaziale" de Ștefan Neagoe*, GLZ, II, 1888, 8 ; **2.** *Necrolog*, PD, XVI, 1897, 9 ; **3.** E. C., *Ștefan Neagoe*, PD, XVI, 1898, 43 ; **4.** Vrabie, *Bîrladul, 102—111* ; **5.** Gh. Vrabie, *Dascăli ardeleni necunoscuți : Ștefan Neagoe*, F, VII, 1940, 5—6 ; **6.** V. Molin, *Din istoricul parohiei române ortodoxe din Pesta (1788)*, MB, XVI, 1966, 4—6.

M. T.

NECESARUL v. **Trebuinciosul.**

NECULCE, Ion (c. 1672—1745, Prigoreni, azi Ion Neculce, j. Iași), cronicar. Tatăl său, vistiernicul Neculce, intrase în rîndurile marii boierimi prin căsătoria cu Catrina, fiica marelui vistiernic Iordache Cantacuzino. Astfel că prin naștere **N.** aparține clasei celei mai înalte, înrudindu-se cu domni, boieri și cărturari munteni din familia Cantacuzinilor. Pînă la vîrsta de șapte ani, copilărește la moșia părintească Prigoreni, apoi, murindu-i tatăl iar mama recăsătorindu-se, este luat de bunica Alexandra la Blăgești. Această întîmplare, poate și un anume conservatorism au făcut ca **N.** să nu fie dat la învățătură. Probabil bunica a avut totuși grijă să pună vreun dascăl să-l inițieze în cititul și scrisul chirilic, concomitent cu exersarea limbii grecești, deprinsă de la tatăl său. În 1686, în urma incursiunii unui podgheaz polonez, este ucis tatăl vitreg, grămăticul Enache. **N.** se refugiază în Muntenia, la familia stolnicului Constantin Cantacuzino, pînă în 1690. Această perioadă l-a influențat puternic, trezindu-i interesul pentru faptul de cultură și pentru istorie, dar și inoculîndu-i o ură statornică împotriva Cantacuzinilor. Întors în Moldova, **N.** intră în viața publică, din 1693, cu rangul de postelnicel. Șirul dregătoriilor continuă, cu întreruperi și fluctuații, dar ascendent : vătaf de aprozi, mare agă, mare sluger, mare spătar, caimacam (locțiitor de domn). În 1701 se căsătorește cu Maria, fiica hatmanului Lupul Bogdan și nepoata de soră a lui Dimitrie Cantemir, consolidîndu-și astfel poziția de mare boier prin rudenii și avere. O scurtă perioadă mai grea o constituie venirea la domnie a lui Mihai Racoviță, în 1707, cînd **N.**, proscris, fuge pentru pa-

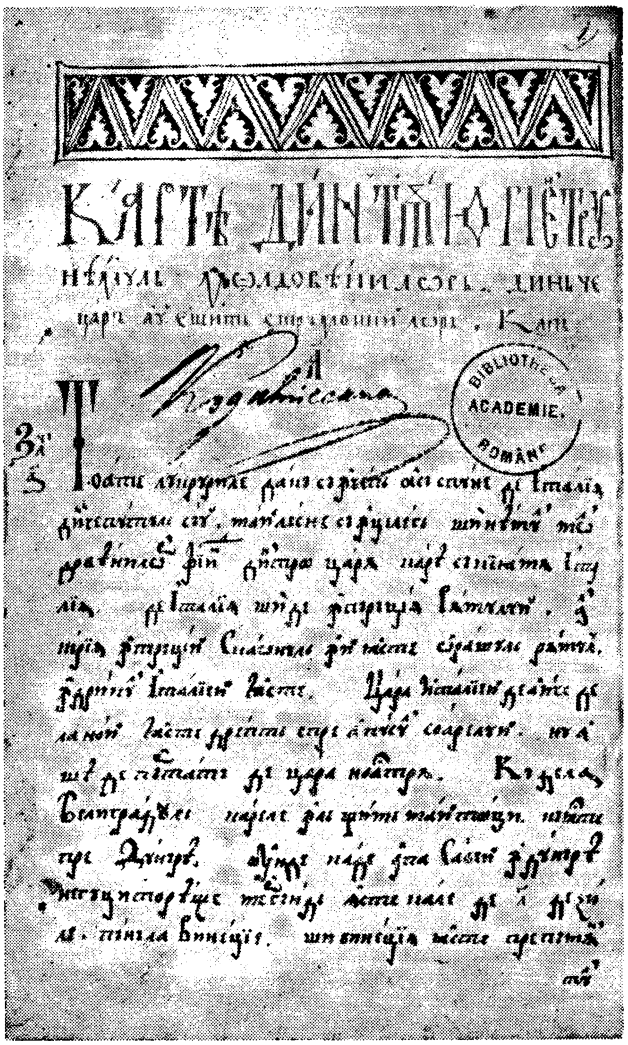

tru luni în Polonia. Odată cu venirea lui Dimitrie Cantemir, este numit din nou mare spătar şi ajunge sfetnicul cel mai apropiat al tînărului domn, iar în preajma luptelor cu turcii i se dă o dovadă de încredere şi apreciere — devine mare hatman. În această calitate participă la întîlnirile cu Petru cel Mare şi la luptele cu turcii. Are comanda oştirii moldovene la Stănileşti (1711) şi asistă îngrijorat la încheierea armistiţiului ruso-turc, care lăsa Moldova pradă războinicii otomane. După doi ani de pribegie în Rusia, **N.** mai are de aşteptat încă şapte ani în Polonia pînă să poată intra fără primejdie în ţară. În vara anului 1720, în divanul mare are loc procesul de reabilitare materială şi morală a pribeagului. După o pledoarie foarte abilă şi documentată cu probe incontestabile, este achitat. Abia în 1731 Grigore Ghica îl numeşte mare vornic al Ţării de Sus, însă aproape onorific. Principala sa activitate este administrarea averii şi creşterea celor patru copii. Acesta este timpul cel mai favorabil continuării şi completării cronicii sale, începută probabil încă din tinereţe (29, 32). Urmează o serie de mici funcţii : judecător de divan, ispravnic, zlotaş, el avînd numeroase însărcinări juridice şi fiscale.

N. s-a format într-o epocă de dezvoltare a culturii româneşti. Cronicarul, fără o formaţie sistematică, nu are o concepţie definită şi unitară asupra istoriei. El nu urmăreşte vreo evoluţie sau involuţie, faptele nu sînt raportate la o idee anume. De aici atitudini diferite, sau chiar contradictorii, faţă de întîmplări asemănătoare. Totuşi, nu-i lipsesc anumite idei şi principii în judecata sa asupra evenimentelor — patriotismul, în primul rînd — amplificat la **N.** de anii petrecuţi în exil, de nedreptăţile suferite de Moldova ; în al doilea rînd spiritul de clasă. Mare boier, **N.** ignoră sau disprefuieşte oamenii de jos, mai ales atunci cînd evenimentele îl aduc în conflict cu ei. Legat organic de clasa sa, cronicarul priveşte cu ochi răi orice lezare a privilegiilor, chiar dacă, astfel, prin criticile sale, încalcă principiile moralei creştine. Primind o educaţie religioasă, dar bazată şi pe tradiţia familiilor moldoveneşti, **N.** şi-a însuşit profund această morală, mai mult, întreaga concepţie providenţialistă despre lume şi viaţă. Din această cauză nu simţea lipsa unei concepţii istorice, căci voinţa divină nu avea legi, era imprevizibilă şi implacabilă. Şi aprecierea străinilor se supune acestor principii ; cei buni, creştini, fidelitori Moldovei şi boierimii, sînt trataţi favorabil. Fără aceste calităţi, grecii (nu poporul, ci aventurierii) sînt prezentaţi cu ură şi sarcasm, ca un rău distructiv, aproape de neînlăturat. La fel sînt priviţi turcii. Dar dincolo de toate acestea stă o personalitate puternică, avînd interese proprii, cu o percepere particulară, de multe ori maliţioasă şi neiertătoare în aprecieri, omul şi artistul **N.** După cum mărturiseşte în *Predoslovie*, **N.** a fost îndemnat să scrie de exemplul preţios al înaintaşilor săi cronicari, pe care îi citează şi al căror continuator se socotea. Dealtfel, el avea o înclinaţie firească pentru istorie, pentru observarea evenimentelor, aşa cum demonstrează unele manuscrise ale sale, printre care şi o traducere din greceşte a unui cronograf. În acelaşi sens, elocvent este şi faptul că **N.** este singurul cronicar care s-a ocupat de culegerea tradiţiilor, păstrate în scris sau oral, în legătură cu diferite personalităţi şi evenimente *(O samă de cuvinte)*. S-a stabilit că unele din aceste tradiţii au strictă atestare documentară, altele sînt numai brodate pe un fapt autentic, iar celorlalte nu li se poate verifica autenticitatea, unele fiind erori evidente. Ele sînt adunate fie din letopiseţele anterioare, fie din mediul boieresc sau călugăresc ori chiar auzite în străinătate. Pentru cronică, principalul izvor folosit este **Letopiseţul anonim al Ţării Moldovei (1661—1709)*. Anumite amănunte, reproducerea unor documente şi ştiri exacte despre alte ţări au dus la concluzia că **N.** a mai folosit şi alte surse, în special acte, rapoarte oficiale. În rest, este vorba de evenimente contemporane, la care, parţial, autorul a fost şi martor ocular.

Cronica s-a păstrat şi transmis în mai multe copii, cea mai importantă fiind aceea din manuscrisul 253 din Biblioteca Academiei R. S. România, care poartă corecturile şi adăugirile autografe ale cronicarului. M. Kogălniceanu a editat-o pentru prima dată în 1845, cu titlul *Leatopisiţul Ţării Moldovii de la Dabija v.v. pînă la domnia lui Ioan Mavrocordat v.v. (1662—1743). Cuprinzînd şi o samă de cuvinte (anecdote) pentru domni şi pentru ţară ce nu se află în letopisiţele Costineştilor*. Folosind manuscrisul 253, Iorgu Iordan întocmeşte în 1955 ediţia de bază : *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte. Predoslovia* care precede cronica e scrisă, ca şi la înaintaşi, pentru a lămuri scopurile lucrării. Spre deosebire de toţi ceilalţi, el se mîndreşte că nu are nevoie de izvoare, faptele fiind „scrise" în inima sa. Înaintea *Letopiseţului...* este aşezată culegerea intitulată de **N.**

O samă de cuvinte ce sînt auzite din om în om, de oameni vechi şi bătrîni, şi în letopiseţ nu sînt scrise, ci s-au scris aice, după domnia lui Ştefăniţă-vodă, înaintea domnii Dabijii-vodă. Deci cine va ceti şi le va crede, bine va fi, iară cine nu le va crede, iară va fi bine: cine precum îi va fi voia aşa va face. Cele mai multe „cuvinte" aduc amănunte semnificative din domniile şi despre domnii Ştefan cel Mare, Petru Rareş, Vasile Lupu, Gheorghe Ştefan, iar cea mai vastă naraţiune cuprinde evocarea lui Nicolae Milescu spătarul („Cîrnul"), marcată de cîteva evenimente aventuroase. Conceput în maniera cronicilor bazate pe succesiunea cronologică a domniilor, *Letopiseţul...* se divide în 25 de capitole, corespunzătoare celor 25 de domnii ale perioadei 1662—1743, a căror mărime diferă după mulţimea şi importanţa faptelor petrecute în acel timp în ţară sau peste hotare. Eroii principali sînt 14 domnitori, unii domnind de două sau trei ori. Perioada de pînă la Dimitrie Cantemir este dominată de figurile, sugestive, ale lui Gheorghe Duca şi Dumitraşcu Cantacuzino, personalităţi ale căror domnii nefaste au corespuns cu vremuri deosebit de dificile pentru Moldova. Primul s-a făcut cunoscut prin dări foarte multe şi grele, prin cheltuieli risipitoare, al doilea prin lăsarea ţării pradă tuturor, prin purtarea lipsită de orice respect pentru obiceiurile şi legile ţării. Dar această perioadă cuprinde şi două figuri mai luminoase: Constantin şi Antioh Cantemir. Lui Constantin i se fac biografia şi portretul, în care calităţile (vitejia, cinstea, înţelepciunea) stau alături de defecte. În al şaptelea an al domniei sale, Constantin Cantemir, dînd curs unor intrigi perfide, săvîrşeşte o mare greşeală, asupra căreia insistă îndeosebi **N.**: uciderea fraţilor Miron şi Velicico Costin. Mult lăudată este prima domnie a lui Antioh, pentru micşorarea birului, pentru pacea aşezată în ţară, pentru firea voievodului, aplecat la bunele sfaturi ale boierilor, dar e descrisă cu mare amărăciune cea de a doua domnie, cînd o rea influenţă face ca totul să decadă. Capitolul al XIX-lea tratează pe larg *Domnia lui Dumitraşco Cantemir-voevoda în anul 7219 [1710].* Deşi se referă la o domnie de numai nouă luni, acest capitol înseamnă aproape a şasea parte în întreaga economie a cronicii. Sînt prezentate amănunţit şi cu însufleţire planurile şi pregătirile abile ale domnului (secondat îndeaproape de marele hatman **N.**). Vizita ţarului la Iaşi, ospeţele, convorbirile — toate sînt evocate cu voluptatea amănuntului pitoresc. Febrilitatea pregătirilor e urmată de amărăciunea înfrîngerii, apoi de durerea exilului. În ultima parte, de după 1711, se poate constata o schimbare de ton şi o mai mică preocupare pentru prelucrarea datelor. Căderea lui D. Cantemir şi a iluziilor sale, pribegia silită de nouă ani, starea jalnică a ţării sînt zugrăvite de un **N.** mai resemnat, mai obosit, fără ambiţii de mărire. Această parte a cronicii este plină de relatări ale războaielor externe, de multe ori fără nici o legătură directă cu istoria Moldovei. **N.** avea măcar satisfacţia că acolo turcii erau bătuţi dezastruos. Doar spre sfîrşit se mai înseninează cronicarul, înfăţişînd domnia mai bună a lui Constantin Mavrocordat, care a reorganizat şi întărit şcolile, obligînd pe toţi boierii să-şi trimită copiii la învăţătură. Pe lîngă valoarea istorică în sine (informaţiile despre evenimentele petrecute în Moldova şi alte ţări), **N.** izbuteşte să dea *Letopiseţului...*, prin interpretare proprie, un evident sens etic. Îmbinînd morala omului de bun simţ cu aceea creştină, autorul ţese un adevărat sistem justiţiar, în care rolul principal îl deţine divinitatea. De-a lungul cronicii sînt notate,

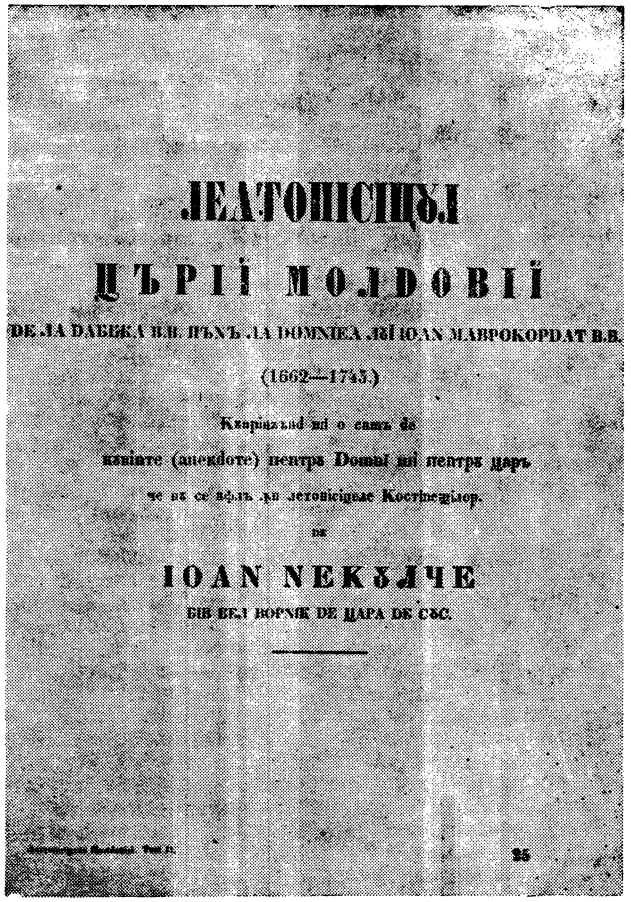
ЛѢТОПИСЕЦЬ
ЦѢРІЇ МОЛДОВІЇ
DE LA DABIJA V.V. PÂNĂ LA DOMNIEA LUĬ IOAN MAVROKORDAT B.B.
(1662—1743.)
Кнпиазаад ші о самă де
каиите (anecdote) пентрв Domnii ші пентрв царь
ce ав сă афлe ла letopiseцeлe Kocmeнeшeiop.
de
IOAN NEKȘAЛЧE
FIB BE.I HOPNIK DE ЦАРА DE CSC.
25

îndată după relatările unor fărădelegi, pedepsele care vor urma. Şi lui Miron Costin, ucis atît de nedrept, i se găsesc culpe care i-ar fi adus o asemenea moarte. Dezideratul exprimat de **N.** în finalul *Predosloviei* — de a educa şi instrui generaţiile viitoare — este realizat şi prin accentuarea cauzelor care duc la săvîrşirea răului (nesocotirea legilor, obiceiurilor şi sfaturilor, abuzul de putere, lăcomia, laşitatea), ca şi prin sublinierea unor calităţi (dragostea şi grija de ţară, simţul măsurii, blîndeţea, înţelepciunea, respectarea bunelor principii).

Letopiseţul... lui **N.** încheie şi încununează vechea istoriografie moldovenească, el constituind totodată începutul prozei literare româneşti. Amploarea lui e dată de marea bogăţie a faptelor, cu amănunte semnificative, păstrate de tradiţie şi de memoria de artist a autorului. Forma clasică a istoriografiilor este respectată doar în structurarea după domnii şi în prezentarea unor obiceiuri de înscăunare. Dar graniţele cronologice sînt încălcate ori de cîte ori scriitorul are de completat un fapt, o imagine, un portret, o idee. Ceea ce îl interesează nu este atît devenirea istorică, ci mai mult ilustrarea faptică a defectelor şi calităţilor umane, senzaţionalul, întîmplarea ieşită din comun. Purtat de imaginaţia sa vie, autorul vede şi simte, vibrează şi trăieşte, participă afectiv la toate relatările. Adoptă tonuri potrivite pentru fiecare situaţie, bucurîndu-se sau văicărindu-se, jubilînd sau făcînd observaţii pline de umor. Vechiul stil analistic e complet depăşit, faptele fiind ordonate şi valorificate numai de înţelegerea, sensibilitatea şi puterea de retrăire a

autorului. Pentru a defini mai expresiv, **N.** face mereu comparații între situații și între oameni, așa încît criteriul cronologic e de multe ori formal. Personalitățile cronicii constituie lumea vie a unei opere literare închegate, în care **N.** toarnă întreg materialul selectat de sensibilitatea și memoria sa. El urmărește cu atenție oamenii, faptele de viață. Chiar și cei pe care istoria îi păstrează în posturi statuare, domni și împărați, coboară, în cronică, în rîndul muritorilor, vorbesc firesc, cu simplitate, au bucurii și necazuri. *Letopisețul...* are o expunere cursivă, expresivă, probînd o mare putere de observație și caracterizare, de concretizare și reconstituire a vieții. La aceasta a contribuit în primul rînd limba, bazată pe cea vorbită, concentrînd virtuțile ei plastice și sugestive. Stilul este simplu, natural, adecvat. Talentul de povestitor este darul cel mai de preț al lui **N.** Legendele grupate înaintea *Letopisețului...* nu-l preced numai cronologic, ci sînt o adevărată „introducere" în arta neculceană, mostre elocvente ale capacității narative, descriptive și evocatoare a acestui prim prozator al literaturii noastre. Tradițiile din *O samă de cuvinte* constituie o colecție de miniaturi bine lucrate, trase dintr-o substanță epică senzațională, adevărate embrioane de nuvele prin concentrația puternică a evocării. **N.** a și fost considerat, dealtfel, primul nuvelist român. La reușita povestirii contribuie esențial expresia, care fixează și sugerează plastic o situație; deși uzează de obicei de un lexic comun, o sintaxă proprie duce la noi valențe și dimensiuni. Sînt surprinse mișcarea, tensiunea dramatică sau hazul, întreaga semnificație a unui moment. Remarcabilă este arta portretului, în general descrierea. Avînd o funcție mai amplă, portretul e realizat complex, prin acumulări biografice și faptice care, analizate și interpretate, duc la conturarea liniilor esențiale ale unui caracter, îmbogățesc personajul cu amănunte și observații de detaliu. Așa sînt create figurile lui Dumitrașcu Cantacuzino, Gh. Duca, Gin Ali-Pașa (a cărui imagine este realizată prin îngroșarea pînă la grotesc a sadismului). Constantin Cantemir apare bine reliefat, cu lumini și umbre, cu măreția și micimile lui, cu tot omenescul. Nu lipsesc nici tablourile mai vaste, pline de dinamism și autenticitate (descrierea nunții fiicei cronicarului, Anca, și a luptelor de la Stănilești). Imaginile artistice sînt realizate cu mijloacele simple ale exprimării orale, cu puține figuri de stil. Doar comparația este mai frecventă, ca și epitetul, uneori multiplu. Puținele metafore sînt fine și sugestive. **N.** este socotit cel dintîi scriitor artist din literatura română. Modalitatea narativă, stilul și limba cu un farmec inegalabil, conținutul istorico-etic, dar și general uman al cronicii au constituit un bogat izvor al prozei noastre artistice. Mulțimea copiilor și răspîndirea lor atestă circulația cronicii. Editarea din 1845, în cercul format în spiritul „Daciei literare", care cerea inspirația din istorie, a fost un fapt de o deosebită importanță pentru scriitorii de atunci și de mai tîrziu. D. Bolintineanu și V. Alecsandri poetizează multe din motivele propuse de *O samă de cuvinte*, creînd un curent puternic de valorificare a vechilor cronici. Mai tîrziu, M. Sadoveanu se va considera, prin I. Creangă, un coborîtor din cronicarul moldovean.

— *Leatopisițul Țării Moldovii de la Dabija v.v. pînă la domnia lui Ioan Mavrocordat v.v. (1662—1743). Cuprinzînd și o samă de cuvinte (anecdote) pentru domni și pentru țară ce nu se află în letopisețele Costineștilor*, LTM, II, *193—464*, CRL, II, *174—416*; *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Socec, 1894; ed. 2, 1897; ed. 3, 1906; *O seamă de cuvinte și Cronica*, București, Socec, 1909; *Cronica lui...*, I—II, îngr. și introd. Al. Procopovici, Craiova, Scrisul românesc, 1932; ed. 2, 1942; *Letopisețul Țării Moldovei și O seamă de cuvinte*, îngr. Ion Pillat, București, Cartea românească, 1933; ed. 2, 1938; *O seamă de cuvinte. Letopisețul Țării Moldovii*, București, Cioflec, 1943; *O samă de cuvinte*, București, E.T., 1953; *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, îngr. și introd. Iorgu Iordan, București, E.S.P.L.A., 1955; ed. 2, București, E.S.P.L.A., 1959; ed. București, E.L., 1963; ed. București, E.Ș., 1968; ed. București, Ion Creangă, 1972; *O samă de cuvinte*, îngr. și postfață Valeriu Cristea, București, Minerva, 1972.

— 1. I. Tanoviceanu, *Cîteva notițe biografice asupra cronicarului Ion Neculce*, A, II, 1890—1891, *330—333*; 2. Cireș, *Studii*, *21—123*; 3. I. Tanoviceanu, *Contribuțiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXVII, 1905; 4. Iulian Marinescu, *Documente relative la Ioan Neculce*, BCIR, IV, 1925, *1—104*; 5. Iorga, *Ist. lit.*, II, *269—309*; 6. Pușcariu, *Ist. lit.*, *154—161*; 7. Al. Procopovici, *Introducere. Epoca, viața, opera și personalitatea lui I. Neculce*, în *Cronica lui I. Neculce*, I, Craiova, Scrisul românesc, 1932; 8. I. N. Băleanu, *Sensul actual al lui Neculce*, D, X, 1932, 1—3; 9. Sadoveanu, *Opere*, XIX, *472—498*; 10. Ion M. Negreanu, *Cronici literare*, Craiova, Făclia, 1938, *209—214*; 11. Șiadbei, *Cercetări*, I, *1—10*; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *28—30*; 13. Dan Simonescu, *Din începuturile istoriografiei românești: Nicolae Costin și Ion Neculce*, AcCG, *483—492*; 14. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *189—197*; 15. Paul Mihail, *Cronica lui Ioan Neculce în copie din 1781*, Iași, Tip. Lupta Moldovei, 1948; 16. Gr. Scorpan, *Ion Neculce*, IL, II, 1950, 8; 17. Iorgu Iordan, *Introducere* la Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, București, E.S.P.L.A., 1955; 18. I. Verdeș, *Ideile social-politice ale cronicarilor din secolele XVII—XVIII din Țara Românească și Moldova*, DIF, I, *7—36*; 19. Al. Andriescu, *Contribuția marilor cronicari moldoveni și munteni la dezvoltarea limbii literare*, AUI, științe sociale, t. III, 1957, fasc. 1—2; 20. Piru, *Ist. lit.*, I, *374—406*; 21. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *172—207*; 22. *Ist lit.*, I, *596—619*; 23. G. Călinescu, *Ioan Neculce*, RITL, XIV, 1965, 1; 24. Cioculescu, *Varietăți*, *70—92*; 25. Dumitru Velciu, *Bibliografia lui Ion Neculce*, LL, XII, 1966; 26. Const. C. Giurescu, *Valoarea istorică a tradițiilor consemnate de Ion Neculce*, SFL, *439—495*; 27. Martinescu, *Cronicari*, *71—76*; 28. Dumitru Velciu, *Ion Neculce*, București, E.T., 1968; 29. C. Boroianu, *Cînd a fost scrisă cronica lui Neculce?*, RITL, XVII, 1968, 4; 30. Doina Curticăpeanu, *Arta portretului la Neculce*, SUB, Philologia, XIII, 1968, fasc. 1; 31. Dumitru Velciu, *Cînd și-a redactat Neculce cronica*, RL, II, 1969, 20; 32. C. Boroianu, *În legătură cu datarea cronicii lui Neculce*, RITL, XVIII, 1969, 4; 33. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *269—279*; 34. Nichita Stănescu, *Ion Neculce*, LCF, XII, 1969, 46; 35. Șerban Cioculescu, *Ioan Neculce și folclorul*, RL, III, 1970, 45; 36. D. Velciu, *Aspecte și preocupări de cultură la cronicarul Ion Neculce*, RVB, XXIII, 1970, 11—12; 37. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *274—302*; 38. Chițimia, *Probleme*, *315—338*; 39. Ursu, *Memorialistica*, *passim*; 40. Valeriu Cristea, *Un portret: Ion Neculce*, RL, V, 1972, 10; 41. Mihai Berza, *Ion Neculce și societatea moldovenească a veacului al XVIII-lea*, LCF, XV, 1972, 50; 42. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *72—78*; 43. Valeriu Cristea, *Introducere în opera lui Ion Neculce*, București, Minerva, 1974; 44. C. Rezachevici, *Un alt „cuvînt" al lui Neculce confirmat de documente din veacul al XVII-lea și cîteva relatări în legătură cu „istoriile" sale*, STD, XXVII, 1974, 4; 45. Iorgu Iordan, *Neculce precursor al lui Creangă*, CRC, IX, 1974, 36; 46. Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520—1743)*, București, Minerva, 1975, *72—122*; 47. Liviu Onu, *Aspecte din tradiția manuscrisă a cronicii lui Ion Neculce. Contribuția căpitanului Gavril Gherghel*, RITL, XXV, 1976, 1; 48. Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I, București, Minerva, 1976, *193—273*.

C. T.

NECULUȚĂ, Dumitru Theodor (20.IX.1859, Tîrgu Frumos — 17.X.1904, București), poet. Era fiul unor țărani nevoiași. La zece ani părăsește casa părinților. Lipsit de posibilități materiale, dar dornic de a se instrui, **N.** se formează ca autodidact. Citea literatură — dintre poeți el frecventa în special pe M. Eminescu și G. Coșbuc —, iubea mult muzica. Strîns legat de mișcarea muncitorească, poetul este alături de I. C. Frimu în lupta pentru refacerea partidului socialist, după trădarea „generoșilor". **N.** a fost muncitor cizmar. A murit bolnav de inimă. O parte din versurile apărute prin reviste („Adevărul ilustrat", „Icoana vremei", „România muncitoare", „Lumea nouă literară și științifică") i-au fost culese, postum, în volumul *Spre țărmul dreptății* (1907). A semnat și cu pseudonimele D. Azur, E. Crîng, D. Niculescu, N. Sorin, Odin. Post-mortem, a fost ales membru de onoare al Academiei (1948).

Nu originalitatea face meritul poeziei lui **N.**, îndatorată mult modelelor vremii (Eminescu, G. Coşbuc, Al. Vlahuţă), ci pronunţata ei notă socială, patosul sincer al revoltei şi speranţei, mai convingătoare cînd tonul e direct. În poemul *Spre ţărmul dreptăţei*, al cărui titlu ar sugera o profetică chemare la luptă, apare viziunea revoluţiei triumfătoare. Energiile colective, încărcate de revoltă, vor purifica lumea *(Poporul)*. Amestec de obidă şi ură, de sarcasm şi profeţie, lirismul poetului preia adesea tonul coşbucian, din *Noi vrem pămînt* (în *Moment de revoltă)*, din *Doina* (în *Sorţarii)*, precum şi unele scheme metrice specifice autorului *Baladelor şi idilelor* (în *Ţiganii*, de pildă). Modelul eminescian se simte în linia poeziei satirice (de un anume patos pamfletar, *Lor* este un ecou al *Junilor corupţi)* şi în reminiscenţe evidente, ca acelea din *La steaua, Unei proletare, Cusutoreasa.* Adesea însă influenţa lui Eminescu este receptată prin Vlahuţă, dovadă mai ales compunerile care retorizează suferinţa, ca *Durere de mamă, Bordei şi mormînt*, în maniera poeziei *La icoană.* Culoarea sentimentală a poeziei sociale pe care o scrie **N.** este evidentă, dealtfel, şi în *Înserare, În amurg*, imagini ale durerii ţărăneşti, sau în *Ţiganii, Tu, Moise, Prigonitul*, expresii ale sentimentului înfrăţirii cu neamurile lovite sau cu categoriile umane năpăstuite. Fostul deţinut, femeia care-şi vinde trupul sînt personaje reabilitate din perspectiva unui umanitarism sentimental. Dintre poeziile care nu au fost incluse în volumul din 1907 sînt de reţinut doar cîteva, printre care *Cor de robi*, remarcabilă în ciuda amprentei coşbuciene în versificaţie. În *Şi totuşi*, ca, dealtfel, în cea mai mare parte a eroticii sale, **N.** eminescianizează vizibil. Surprinzătoare sînt cîteva anticipări ale atmosferei şi descripţiei bacoviene. Rămîn, din versurile primului nostru poet-muncitor, poeziile impregnate de simpatie şi compasiune pentru umilinţii şi obidiţii lumii.

— *Spre ţărmul dreptăţei*, Bucureşti, Cercul de editură socialistă, 1907 ; ed. 2, Bucureşti, Casa Pap ; ed. 3, Bucureşti, Editura Partidului Social-Democrat, 1945 ; ed. îngr. Mihu Dragomir, pref. Maria Banuş, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1954 ; ed. pref. Mihu Dragomir, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; *[Poezii]*, POC, *249—301.*

— 1. I. Nicoară [N. D. Cocea], *„Spre ţărmul dreptăţii", Poezii de D. Th. Neculuţă*, FCL, I, 1910, 32 ; 2. I. Vitner, *Viaţa şi opera lui D. Th. Neculuţă*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1950 ; 3. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953 ; 4. Mihu Dragomir, *Date noi asupra vieţii şi operei lui D. Th. Neculuţă*, VR, VII, 1954, 8 ; 5. Mihu Dragomir, *În legătură cu data naşterii lui D. Th. Neculuţă*, GL, VI, 1959, 28 ; 6. Mihu Dragomir, *Locul lui D. Th. Neculuţă în poezia noastră*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 7. Regman, *Confluenţe, 280—287* ; 8. Micu, *Început, 526—532* ; 9. Ciopraga, *Lit. rom., 278—279* ; 10. Straje, *Dicţ. pseud., 477.*

S. C.

NEGOESCU, Cristu S. (26.VIII.1858, Bucureşti — 5.IX.1923, Bucureşti), publicist şi scriitor. A făcut clasele primare la Cîmpulung, unde tatăl său era institutor. În 1868 este trimis la Bucureşti pentru studii la liceul „Matei Basarab", dar, după un an, murindu-i tatăl, se mută cu familia la Craiova, de unde era originară mama, şi continuă aici liceul ca bursier. Încă din liceu, **N.** este pasionat de ziaristică. În 1876 debutează cu un articol despre importanţa învăţămîntului, apărut în ziarul „Oltenia". Între 1876—1879 urmează la Bucureşti cursurile Facultăţii de litere şi ale Facultăţii de drept. Ca student, a iniţiat societatea „Unirea" (1879) şi a fost membru în comitetul Ligii culturale. În toamna anului 1884, **N.** a obţinut licenţa în litere cu teza *Fabula*, fiind numit profesor la Ploieşti. Pleacă apoi în Belgia să-şi perfecţioneze studiile de drept şi obţine titlurile de doctor în ştiinţele politice şi administrative şi doctor în drept. Întors în ţară, **N.** şi-a continuat activitatea didactică la Ploieşti. Se mută, după un timp, la Bucureşti, ca profesor de istorie la liceul „Matei Basarab". Din 1891—1892 pînă în 1901, a ocupat diferite funcţii superioare în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. S-a făcut cunoscut prin colaborările sale la „Resboiul" şi la „Democratul" din Ploieşti, unde publica versuri şi proză ; în 1879 a intrat în redacţia ziarului „Românul" ; a scos, cu Fr. Damé şi I. G. Bibicescu, ziarul „Renaşterea" ; în 1882 a întemeiat la Ploieşti revista „Şcoala română", iar în 1884 ziarul „Alarma". O categorie a scrierilor lui **N.** o formează articolele de popularizare a operelor scriitorilor români şi a literaturii populare, alături de articole pe teme de învăţămînt sau politice, ştiinţifice şi filozofice. În altă categorie se grupează manualele didactice de retorică şi stilistică, precum şi antologiile de literatură populară şi din clasicii români. Încercările sale, în proză şi versuri, le-a publicat în volum, laolaltă cu studii şi conferinţe. Literaturii populare **N.** i-a acordat o importanţă de prim ordin, socotind-o „izvorul cel mai bogat de cultură generală pentru o naţiune". În revista „Şcoala română" el lansează în 1882 un apel *Către inteligenţa satelor* pentru culegerea de cîntece bătrîneşti, doine, colinde, proverbe, basme etc. El însuşi publică, în acelaşi an, o doină din Transilvania şi cîntece soldăţeşti despre războiul din 1877, culese în Muntenia. Cele două volume de *Poezii populare alese* (1896) sînt alcătuite în scop educativ şi cuprind piese reprezentative din toate provinciile româneşti, adunate din reviste şi colecţii. La fel este concepută şi colecţia de *Colinde şi cîntece de stea* (1911). Un rezumat al preocupărilor sale pentru literatura populară va fi publicat în volumul *Negru pe alb* (1922), care reuneşte şi cîteva studii, conferinţe, amintiri, poezii, cugetări şi schiţe după natură. Modelele unor *Tipuri după natură* sînt luate din lumea comercianţilor din Ploieşti *(Gură rea, Burtă verde)*. Cugetările, în proză sau în versuri, despre viaţă, morală, raţiune, poezie, femeie, sînt presărate pe tot parcursul lucrării. Tonul didactic şi moralizator este caracteristic volumului şi celorlalte încercări literare ale lui **N.** Versurile sale, fără relief, sînt meditaţii în notă pesimistă, unele în stil popular. Fabulei, **N.** i-a consacrat două studii în care reia păreri deja exprimate în legătură cu originea şi evoluţia ei. Studiul teoretic este întregit cu o selecţie de texte din cei mai cunoscuţi fabulişti români.

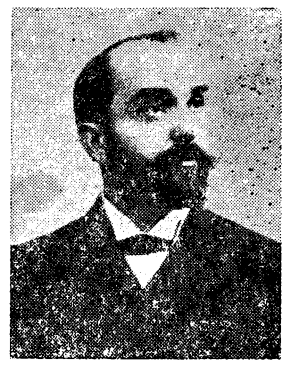

— *Către inteligenţa satelor*, ŞR, I, 1882, 2 ; *Într-un album*, ŞR, I, 1882, 2 ; *Credeam...*, ŞR, I, 1882, 2 ; *Pe albumul sori-mi*, ŞR, I, 1882, 3 ; *Cugetări*, ŞR, I, 1882, 3 ; *Un manuscris vechi*, ŞR, I, 1882, 2—4 ; *O întrebare*, ŞR, I, 1882,

4 ; *Naşul şi fina. Doină din Transilvania,* CT, IX, 1882, 5 ; *Cîntece soldăţeşti din ultimul război,* CT, IX, 1882, 10—12 ; *La Constanţa,* ŞR, III, 1884, 16 ; *Retorica,* Ploieşti, Tip. Progresul, 1883 ; ed. 2, Ploieşti, Tip. Cărjean, 1888 ; ed. 3 *(Retorica şi stilistica),* Bucureşti, Steinberg, 1896 ; *Diverse. Conferinţe publice,* Ploieşti, Tip. Democratul, 1887 ; *Poezii populare alese. Balade,* Bucureşti, Socec, 1896 ; *Poezii populare alese. Doine, colinde, cîntece soldăţeşti, bocete, legende,* Bucureşti, Socec, 1896 ; *Studiu asupra fabulei,* Bucureşti, Tip. Cucu, 1898 ; *Fabule şi fabulişti,* ed. 3, Bucureşti, Minerva, 1905 ; *Colinde şi cîntece de stea,* Bucureşti, Sfetea, 1911 ; *Negru pe alb,* Bucureşti, Tip. Cultura neamului românesc, 1922.

— 1. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 136* ; 2. *Encicl. rom.,* III, *385* ; 3. D. Teleor, *Oamenii şcoalei,* ROI, I, 1901, 2 ; 4. *Cristu S. Negoescu,* TD, I, 1909, 3 ; 5. *Candidaţii noştri. Din viaţa şi activitatea d-lui Cristu Negoescu,* Ploieşti, Tip. Prahova, 1911 ; 6. *[Act de deces],* C.M.B., act nr. 6986, vol. 18/1923 ; 7. Predescu, *Encicl., 590.*

L. B.

NEGRI, Constantin (Costache), (1812, Iaşi — 28.IX.1876, Tîrgu Ocna), scriitor. Era al doilea din cei cinci copii ai lui Petrache Negre (sau Negrea, cum apare, mai rar, în scriptele timpului), vel agă, şi ai Smarandei Donici. Învaţă mai întîi acasă, cu un dascăl grec, iar după 1823 la curtea domnitorului Ioan Sandu Sturdza. În 1821, în timpul mişcării eteriste, familia se refugiase la Chişinău şi **N.** îşi continuă acolo învăţătura, la şcoala mitropoliei. Se înapoiază la Iaşi, după moartea tatălui (1823), şi va urma o vreme la pensionul francez al lui Mouton. În 1828, la Odessa, înscris tot la un pension ţinut de un francez, Costache Negre e apelat Negry, nume pe care avea să-l şi adopte în forma, uşor modificată, Negri. La reîntoarcere, **N.** a trecut şi prin pensionul lui V. Cuénim. Plecat în Apus (1832) pentru a studia medicina, cutreieră oraşe ca Viena, Paris, Berlin, Hamburg. În Italia, **N.** avea să fie subjugat de frumuseţea cetăţilor Veneţia, Neapole, Florenţa. După mărturia lui D. Bolintineanu, el ar fi luat contact cu tineri patrioţi din Risorgimento, iniţiindu-se în conspiraţiile lor politice. În 1841 era în ţară şi refuza să devină clironomul averii, impresionante, a tatălui vitreg, Costache Conachi. Din moştenirea lăsată de Petrache Negre şi-a păstrat moşia de la Mînjina, care avea să devină un loc de întrunire al unioniştilor din cele două provincii. Amfitrion preţuit pentru tactul, modestia şi chibzuinţa lui, pentru caracterul său ales, **N.** se bucura de multă autoritate. În 1845 era în Anglia. La Paris, în 1848, va înmîna Guvernului provizoriu, abia instaurat, tricolorul românesc, realizat se pare chiar de către el, prin combinarea culorilor vechilor drapele moldovenesc şi muntenesc. La mişcarea revoluţionară din Moldova nu a participat, nefiind în ţară, dar va împărtăşi cu ceilalţi căuzaşi soarta de exilat. La Braşov, iscăleşte, cu alţii împreună, o declaraţie de principii pentru „reformarea patriei" ; la Cernăuţi este ales preşedinte al comitetului revoluţionar restrîns. În 1849, N. Bălcescu îl propune drept şef al emigraţiei române în străinătate, dar **N.** nu acceptă. Revenit în ţară, el face propagandă pentru Unire. În 1851 este numit pîrcălab de Covurlui. Devenit şef al Departamentului Lucrărilor Publice (1854) şi trimis, în fruntea unei delegaţii, la Viena (1855), spre a pleda cauza Principatelor şi drepturile lor de autonomie, **N.** îşi inaugurează o carieră diplomatică eminentă. Agent al ţării la Constantinopol, el se preocupă îndeaproape şi de chestiunea mănăstirilor închinate. În 1856 revine în ţară şi e integrat în Comitetul Unirii din Iaşi, iar în 1857 este ales deputat la Galaţi. Vicepreşedinte al Adunării ad-hoc, **N.** militează pentru împroprietărirea ţăranilor. La un moment dat (1858), erau de partea sa cele mai multe şanse de a fi ales domn, dar a renunţat la candidatură. Va rămîne un sfetnic apropiat al prietenului său Al. I. Cuza, mai ales în ce priveşte problemele de politică externă. Din nou la Constantinopol, ca agent oficial al ţării, el luptă cu dîrzenie şi infinită răbdare pentru recunoaşterea dublei alegeri a lui Cuza, adică a Unirii. Năzuind de mult la chietudinea sălaşului său din Tîrgu Ocna, **N.** declină propunerile lui Cuza şi ale lui M. Kogălniceanu de a reintra în viaţa politică. Pînă la sfîrşitul vieţii trăieşte retras la moşia lui. A murit de pe urma unei pneumonii.

Ca scriitor, **N.** a fost un diletant fin şi cultivat, compunînd mai mult pentru plăcerea lui ori impulsionat de amicul său V. Alecsandri. A colaborat îndeosebi la „Propăşirea". În rest, ceea ce a mai apărut în diverse publicaţii — „Calendar pentru poporul românesc pe anul 1845", „Calendar pe 1853", „România literară" (1855), „Steaua Dunării" (1856), „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina" (1868) se datoreşte mai mult stăruinţelor unor prieteni. Poet ocazional, **N.** celebrează un eveniment ca dezrobirea ţiganilor *(Urarea. 31 Ianuarie 1844)* ori consemnează discret vreo împrejurare intimă, mişcătoare *(Moartea Emiliei).* În colaborare cu V. Alecsandri, de a cărui înrîurire va fi covîrşit, a scris *Strigoiul* şi *O noapte la Blînzi.* Stihurile de dragoste, care şi-au avut în epocă răsunetul lor, mai ales pe muzică de M. A. Corradini, nu sînt prea departe de alcătuirile poetice ale unui C. Conachi sau ale Văcăreştilor *(Ciuda de amor).* Mai multă vigoare au versurile de inspiraţie folclorică *(Doina, Cîntic haiducesc, Hora haiducească),* nu însă şi cele pe teme istorice *(Războienii şi Neamţu),* fade şi fără inspiraţie. Cîte un motiv poetic precum trecerea de neoprit a timpului deşteaptă parcă un ecou mai adînc. Mai mult ca divertisment, a compus şi cîteva fabule. Inapt pentru scrierile de ficţiune, cu o fantezie săracă, **N.** era mai înclinat spre proza

de evocare lirică și spre memorialul de călătorie. Cele trei „sări" din ciclul *Veneția*, de atmosferă romantică, povestesc patetic despre iubiri aprinse, răzbunări teribile, petrecute într-o ambianță misterioasă și lugubră. Descripțiile, într-o cromatică vie, au o patină lirică, ușor desuetă. În dispoziție reflexivă, autorul cugetă fugar la soarta Veneției și la decăderea ei. Un fragment de nuvelă, cam neguroasă, *Mănăstirea*, are ca erou un proscris politic pe nume Corrad, amintind de M. A. Corradini, căruia, în 1843, scriitorul îi închinase versuri. Tot neterminată, schița *Memoriile unei părechi de foarfici*, sugerată probabil de *Istoria unui galbîn* a lui Alecsandri, dezvăluie la **N.** resurse satirice. Poliglot (cunoștea franceza, italiana, engleza, germana, turca, greaca modernă și latina), **N.** a tradus din Byron poezia *O lacrimă*, dînd și o versiune în proză a poemului *Mazeppa*. Din Schiller tălmăcește poezia *La pîrîu ședea băietul...* Ar fi făcut și alte traduceri, între care *Lampa* de A. Chénier. În decursul activității lui politice, **N.** a rostit multe discursuri, cel mai remarcabil fiind toastul ținut la Paris (27 decembrie 1848), cu prilejul comemorării lui Ștefan cel Mare. Evocarea trecutului se împletește aici cu viziunea României, a viitorului ce o așteaptă din clipa cînd Unirea va fi fost un fapt împlinit. În 1855 inserează în paginile „României literare" o notiță despre *Logofătul C. Conachi.*

Epistolele sînt cele mai interesante scrieri ale lui **N.** Corespondența lui e copioasă și destul de variată. Parte dintr-însa are o pecete oficială, cu o valoare documentară, istorică. Așa sînt, de pildă, scrisorile adresate, în timpul misiunii la Constantinopol, lui Al. I. Cuza. Cea mai mare parte a corespondenței are un caracter privat, cu destinație intimă, către prieteni (V. Alecsandri, I. Ghica) sau membri ai familiei. Fără ambiții beletristice, **N.** scrie cu sinceritate și căldură și tocmai naturalețea și aura de omenie, de noblețe, fac prețul acestor scrisori. Epistolierul e un moralist blajin și un înțelept, înclinat spre un trai patriarhal, în mijlocul naturii. Omul politic, fostul fruntaș al unioniștilor moldoveni, care meditează acum cu amărăciune la neajunsurile parlamentarismului, la moravurile politice ale vremii, lasă loc unei alte imagini, mai discretă, a lui **N.** E imaginea unui boier de țară, retras departe de vînzoleala luptelor politice, dedîndu-se, cu o bucurie simplă și naivă, pornirilor sale de numismat și horticultor. Ducînd o viață armonioasă, echilibrată, el predică răbdarea și resemnarea și se înfioară de singurătate și de apropierea sfîrșitului. **N.** este un spirit reflexiv și sceptic, cu porniri de duioșie și alunecări spre fatalism. Umorul nu-i lipsește însă, și nici autoironia. Din scrisorile lui se mai desprinde un cult al prieteniei și al lucrurilor frumoase. În literatura noastră epistolară, **N.** ocupă un loc distinct.

— *Versuri, proză, scrisori*, pref. Em. Gârleanu, București, Minerva, 1909 ; *Scrieri*, I—II, îngr. și introd. Emil Boldan, București, E.L., 1966 ; *Scrieri social-politice*, îngr. și introd. Emil Boldan, București, E.P., 1978. — **Tr.** : [Byron, Schiller], în *Scrieri*, I, București, E.L., 1966.

— 1. C. Negri, *[Corespondență]*, DML, I, *231—236* ; 2. Bolintineanu, *Opere alese*, II, *299—301* ; 3. Vulcan, *Panteonul*, *129—132* ; 4. George Missail, *Constantin Negri*, București, Ioanid, 1877 ; 5. A. Papadopol-Calimah, *Amintiri despre Costache Negri*, RN, II, 1889—1890, 9—12 ; 6. A. D. Atanasiu, *Colecția Costachi Negri în Pinacoteca din Iași*, A, XVIII, 1907, 1—4 ; 7. D. Teleor, *Costachi Negri*, București, Tip. Voința națională, 1909 ; 8. Gh. N. Munteanu-Bîrlad, *Costache Negri*, București, Alcalay, [1911] ; 9. I. B. Bobescu, *Din corespondența particulară a lui Costache Negri cu Vodă Cuza*, CL, XLVI, 1912, 6 ; 10. Vladimir Ghika, *O contribuție la biografia lui C. Negri*, CL, XLVI, 1912, 9 ; 11. *Comemorarea lui Costachi Negri la Galați*, Galați, Tip. Dimitriade, 1912 ; 12. Al. Șerban, *C. Negri — opera sa literară*, FLR, I, 1912, 35 ; 13. *Eroii Unirei. Jertfa lui C. Negri*, București, Tip. Ionescu, 1912 ; 14. Rosetti. *Amintiri*, *114—131*, *passim* ; 15. G. G. Burghele, *Costache Negri*, Dorohoi, Bercovici, 1927 ; 16. Marie G. Bogdan, *Autrefois et aujourd'hui*, București, Göbl, 1929, *60—64*, *202—227* ; 17. I. B. Bobescu, *În clipe de liniște*, București, Tip. Văcărescu, 1934, *17—40* ; 18. Petrașcu, *Icoane*, II, *61—84* ; 19. G. G. Mironescu, *Contribuțiune la biografia lui Constantin Negri*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXII. 1939, mem. 3 ; 20. Călinescu. *Ist. lit.*, *243—245* ; 21. Alex. Lăpedatu, *Între Cuza-Vodă și Costache Negri*, OIL, *450—462* ; 22. Emil Boldan, *Prietenia și colaborarea literară dintre Costache Negri și Vasile Alecsandri*. LL, VI, 1962 ; 23. Emil Boldan, *Costache Negri — epistolierul*, LL, VIII, 1964 ; 24. Pericle Martinescu, *Costache Negri*, București, E.T., 1966 ; 25. Emil Boldan, *Studiu introductiv* la C. Negri, *Scrieri*, I, București, E.L., 1966 ; 26. *Ist. lit.*, III, *446—451* ; 27. Andrei Pippidi, *Cu prilejul unei ediții recente a scrierilor lui C. Negri*, RITL, XVII, 1968, 1 ; 28. Paul Păltănea, *Costache Negri. Corespondență inedită*, în *Carpica*, III, Bacău, 1970, *65—70* ; 29. C. Turcu, *Costache Conachi și Costache Negri (Documente inedite. 1832—1834)*, ALIL t. XXIII, 1972 ; 30. *[Acte și documente]*, DCM, I, *188—216* ; 31. Paul Păltănea, *Costache Negri. Alte contribuții biografice*, STD, XXIX, 1976. 9 ; 32. Paul Păltănea, *Inexactități privitoare la Costache Negri*, CRC, XII. 1977, 39.

F. F.

NEGRUȚIU-FEKETE, Nicolae (1846, Sucutard, j. Cluj — 11.XI.1890, Abazzia, Italia), publicist și traducător. A făcut studii teologice. În 1878 este numit rector și profesor la Seminarul din Gherla. A editat publicațiile „Amicul familiei", „Preotul român" (apărută mai întîi cu titlul „Predicatoriul săteanului român") și „Cărțile săteanului român". În 1876 a scos la Cluj „Lumea nouă", revistă satirică scrisă de el aproape în întregime.

Primele colaborări cunoscute ale lui **N.-F.** sînt la „Amicul poporului", unde, semnînd și N. fiu de Econom, publică articole de știință popularizată *(Ceva despre cucuruz, Însemnarea unor plante la vechii romani și greci)*, precum și scurte proze moralizatoare *(Bumbusca, Viața, Învățături și adevăruri)* și sociale *(La cultivarea femeilor române)*. Mai colaborează cu articole și traduceri la „Familia" (1867, 1870—1874). Îmbinînd preocupările profesionale cu veleități poetice, **N.-F.** a alcătuit o „colec-

țiune de versuri pentru ocaziuni funebrali", publicată cu titlul sugestiv de *Nu mă uita* (1883). Volumul, cu scop practic, este scris într-un limbaj accesibil. A tradus și publicat din Ponson du Terrail, Marie-Sophie Schwartz, Aug. von Kotzebue, J. Pederzani, L. Sacher Masoch.

— *Nu mă uita*, Gherla, Tip. Aurora, 1883 ; ed. 1928. — **Tr.** : J. J. Dusch, *Un părinte murind, către fiica sa*, F, VII, 1871, 14 ; Aug. von Kotzebue, *Căsătoria fericită și nefericită*, F, VIII, 1872, 32 ; J. Pederzani, *Preoteasa omenimei*, F, VIII, 1872, 33, 34 ; Paul de Kock, *Autobiografia unei bufetiți*, F, X, 1874, *102—103* ; Ponson du Terrail, *Amor și dincolo de mormînt*, Sibiu, Tip. Closius, 1878 ; Marie-Sophie Schwartz, *El trebuie să se însoare*, Gherla Amicul familiei, 1879.

— 1. *[Notă biografică]*, AMF, I, 1878, 3, 4 ; 2. *„Nu mă uita". Colecțiune de versuri pentru ocaziuni funebrali, aranjată prin N. F. Negruțiu*, OBS, VI, 1883, 98 ; 3. *Nu-i chiar după cum se povestește*, OBS, VII, 1884, 11 ; 4. *Enciclop. rom.*, III, *386* ; 5. Apostol-Popescu, *Studii*, *172*, *175* ; 6. Emil Manu, *„Lumea nouă" (1876)*, RLRO, *279—281*.

M. T.

NEGRUZZI, Constantin (Costache) (1808, Trifești, j. Iași — 24.VIII.1868, Iași), scriitor. Era fiul fostului răzeș Dinu Negruț, intrat nu de multă vreme în rîndul micii boierimi, și al Sofiei Hermeziu. Tatăl era, în felul său, un bibliofil, trecînd și fiului plăcerea lecturii. **N.** învață mai întîi grecește și franțuzește ; slova românească a deprins-o singur, cu ajutorul cărții lui P. Maior *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, dispensîndu-se foarte curînd de pedagogia anacronică și ineficientă a dascălului Ioan Alboteanu. La 1821, izbucnind mișcarea eteristă, familia se refugiază la moșia Șărăuți (unde **N.** face primele sale încercări literare), apoi la Chișinău. Aici, în anul 1822, după propria-i mărturie, l-ar fi cunoscut pe Pușkin. Întors la Iași în 1823, e numit peste doi ani diac la Vistierie. Primește rangul de căminar, iar în 1837 (ca și în 1842) este ales deputat de Iași. În anul 1838, ca urmare a unui articol tăios, *Vandalism*, **N.** este exilat la moșia sa de la Trifești. Spătar, agă, postelnic, vornic, scriitorului, care e un dregător fidel, i se încredințează slujbe importante : prezident al Eforiei (primar al Iașilor) între 1840—1843, director al Vistieriei (1843—1849). Sub domnia lui Grigore Al. Ghica va fi director al Departamentului Lucrărilor Publice (1850—1851), din nou director al Vistieriei (1851—1854), iar în timpul Căimăcămiei, în două rînduri, membru al Divanului domnesc, precum și membru al Consiliului administrativ extraordinar al Moldovei ; în 1856 e încă o dată director al Vistieriei, în același an lucrînd, împreună cu Gh. Asachi, în cadrul cenzurii, ale cărei rigori le suferise el însuși, cu prilejul publicării poveștii *Toderică* în paginile „Propășirii". În timpul domniei lui Al. I. Cuza este numit director al Statisticii centrale (1859) și ministru interimar la Finanțe (1861). Cu V. Alecsandri, M. Kogălniceanu și P. M. Cîmpeanu, **N.** luase în antrepriză, fiind și codirector, Teatrul Național din Iași (1840—1842). A mai fost efor al școlilor (1848), a făcut parte din comisia pentru delimitarea frontierelor conform Tratatului de la Paris (1856), precum și din alte, nu puține, comisii. În anul 1855, **N.** pleca pentru prima oară în Apus, la Berlin, apoi la băile din Ems, să-și îngrijească sănătatea. În 1860 e ales reprezentant al marilor proprietari în Obștească Adunare. La mișcarea din 1848 nu a luat parte, deși nu era, în fond, un adept al regimului lui M. Sturdza. Era, însă, refractar la ideea schimbărilor survenite prin violență. Transformările, după **N.**, trebuie să se producă treptat, de aceea el și condamnă importul grăbit de civilizație. În totul, e un spirit moderat, omagiind eroismul femeii române la 1848, dar totodată socotind că la acel an „politica predomnind, literatura amuți". Nu a activat nici pentru Unire, fără să fie însă împotrivă, după cum reiese din broșura *Despre capitalia României* (1861). Dealtfel, la 1862 va vota și el unirea definitivă a Principatelor. În 1867 este chemat, ca membru, la lucrările Societății Academice Române, dar, bolnav, nu dă curs invitației. Moare de apoplexie, după ce în ultimii ani ai vieții suferise mult.

Ceea ce frapează la acest scriitor, care a fost socotit adesea un diletant superior, este precocitatea. Nu avea mai mult de 13 ani cînd, bun cunoscător al limbii grecești și al celei franceze, se încumeta să facă traduceri, intitulîndu-le, la un loc : *Zăbăvile mele din Basarabia în anii 1821, 1822, 1823 la satul Șărăuții, în raiaua Hotinu.* Deocamdată, **N.** frecventează literatura clasică, pînă către 1826 el aflîndu-se și sub semnul raționalismului iluminist. *Zuma sau Discoperire scorțișoarii tămăduitoarei de friguri, adecă a hinii* e o nuvelă, cu tentă moralizatoare, după M-me de Genlis. *Moralicești haractiruri*, trădînd o înclinație timpurie pentru fiziologia literară, este tălmăcirea unor imitații ale lui Dimitrie Darvari după Teofrast. *Crispin, rival stăpînăsău* după Lesage și o tălmăcire dintr-un autor grec necunoscut, *Pentru bărbatul cel greu, cari, luînd o fimei guralivă, să duci să cei moarte la giudecată*, completează acest prim lot de încercări ale nevîrstnicului traducător. La 1823, **N.** va traduce, după un intermediar grecesc al lui Evghenie Vulgaris, povestirea *Memnon* de Voltaire. *Pirostia Elenei* (1824) e o nuvelă de Marmontel, preluată direct din franțuzește. O „idilie", *Satirii*, redînd, într-un cadru mitologic, plîngerea lui Pan după metamorfozarea nimfei Syrinx în trestie, cîteva fabule de La Fontaine, J.-B. Grécourt, Pessellier, P.-Fr. D'Erbigny, un fragment dintr-o nuvelă romantioasă *(Duchesa Milanului)*, precum și *Chelestina*, traducere din Florian, sînt, iarăși, încercări, unele mai pretențioase, care nu au fost încredințate tiparului. Din anul 1828 s-au păstrat și primele versuri originale ale lui **N.** — un poem burlesc purtînd titlul *Disțerare șlicului.* Cea dintîi operă literară publicată este melodrama *Trii-zeci ani sau Viața unui jucători de cărți* (1835), de asemenea o traducere, din scriitorii francezi V. Ducange, J.-F. Beudin și P.-P. Goubaux (ultimii cu pseudonimul Dinaux). Piesa, cu accente moralizatoare, vădește preferința, temporară, a scriitorului pentru literatura romantică. Depășind, din această epocă, neoclasicismul, **N.** începe să traducă, dar fără o afinitate lăuntrică, din opera scriitorilor preromantici și romantici. Efortul său e de a rămîne aproape de original, străduindu-se să transpună cît mai exact, însă nu „păpăgalește", „ideea și simțul autorului strein". Tiparul prozodic e respectat, într-adevăr, dar adeseori mecanic, poeziile tălmăcite rămînînd păgubite de lirism. În afara lui V. Hugo *(Baladele*, în „Albina românească", și poezia *Dervișul*, din ciclul *Orientalelor*, în „Curier de ambe sexe"), **N.** a mai tradus sau imitat din G.-M. Legouvé, Ch.-H. Millevoye, L. Dufilhol, J. Delille ; prin intermediare franțuzești a tălmăcit versuri din literatura germană și engleză : S. Gessner *(Potopul)*, H. von Levitschnigg *(Floarea florăriță româncă)*, Byron (poemul *Oscar d'Alva)*, Th. Moore *(Melodiile irlandeze*, după Louise Swinton-Belloc), Young (prima *Noapte)* — unele publicate, altele rămase în manuscris. Din rusește, a transpus pe Derjavin *(Odă către Dumnezeu)*, Jukovski, Pușkin *(Șalul negru, Cîrjaliul, La Maria)*. Împreună cu Al. Donici, a realizat o versiune românească din opera lui Antioh Cante-

mir — *Satire şi alte poetice compuneri* (1844). Tablourile de moravuri şi portretele zugrăvite şi satirizate de scriitorul rus corespundeau înclinaţiei de moralist a lui **N.** A mai tălmăcit, în proză, din A. Karr *(Vergiss mein nicht),* precum şi, în 1860, *Harta nouă a Europei* de Ed. About. În „Propăşirea" a apărut un fragment, referitor la ţările române, din *Călătoria arabului patriarh Macarie de la Alep la Moscova,* fiind pus la contribuţie intermediarul rusesc al lui P. Saveliev, iar în „Magazin istoric pentru Dacia" (1846), *Fragmente atingătoare de istoria Moldovei, trase din Istoria Rosiei,* după N. M. Karamzin. Cu acelaşi Al. Donici, traduce şi tipăreşte, incomplet, în „Propăşirea", povestirea haiducească *Tunsul* de Radul Curălescu (A. F. Veltman). Tălmăcirile din creaţia unor scriitori preromantici şi romantici, chiar dacă nu pe potriva temperamentului său, îşi vor lăsa totuşi o amprentă asupra scrierilor ulterioare ale lui **N.**, a cărui conformaţie clasică, însă, iese tot mai mult în evidenţă. El pune o frînă sentimentalităţii şi efuziunilor lirice, bizuindu-se mai mult pe raţiune, pe simţul său de observaţie şi analiză, de lucidă autoanaliză. Din 1835, **N.** era un colaborator preţuit al publicaţiilor lui Gh. Asachi („Albina românească", „Alăuta românească", „Spicuitorul moldo-român"), ale lui I. Heliade-Rădulescu („Curierul românesc", „Curier de ambe sexe", „Gazeta Teatrului Naţional", „Muzeu naţional"), precum şi al altor reviste, ca „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". De la Heliade primeşte îndemnul şi încurajarea de a scrie şi a publica. Orientarea iluministă a scriitorului muntean şi, în mai mică măsură, cea a lui Gh. Asachi, îşi găsesc în **N.** un susţinător fervent. El se pronunţă hotărît pentru o limbă unitară şi o literatură naţională, pentru răspîndirea culturii prin şcoală şi presă. La 1840 **N.** va fi unul din colaboratorii revistei „Dacia literară" ; în 1844 este redactor la „Propăşirea" — suspendată şi din cauza nuvelei *Toderică.* A mai colaborat la presa unionistă („România literară", „Steaua Dunării", „Zimbrul", „Tribuna română"). Ca redactor la foaia sătească „Săptămîna" (1853—1854), atitudinea lui **N.** e una retrogradă. Împărţind învăţături morale şi religioase, el propovăduieşte obedienţa şi smerenia înaintea lui Dumnezeu şi a stăpînirii, socotind, în acelaşi timp, drept adevărata cauză a mizeriei ţăranilor, lenea şi beţia. Pe această temă, el are şi o polemică cu I. Ionescu de la Brad. Structura intimă a lui **N.** e duală ; în el sălăşluiesc, după cum observă singur *(Pentru ce ţiganii nu sînt români),* „românul vechi" şi „românul nou". Nu s-ar putea spune că scriitorul nu simpatizează cu ţărănimea, dar el rămîne şi un apărător al proprietăţii. În broşura *Elemente de dreptul politic dupre mai mulţi autori de un filoromân* (1846), compilaţie după Montesquieu şi G.-L.-J. Carré, **N.**, care se dovedeşte un adept al monarhiei constituţionale, întreprinde în fond, dincolo de teoriile expuse, o critică a regimului regulamentar din Moldova. Cu nostalgia vremurilor patriarhale, scriitorul, refractar la exagerările de orice soi, e de părere, ca mai tîrziu junimiştii, că civilizaţia noastră nu este decît o imitaţie a celei apusene. În ultimii ani, a mai colaborat la „Din Moldova" şi la „Convorbiri literare".

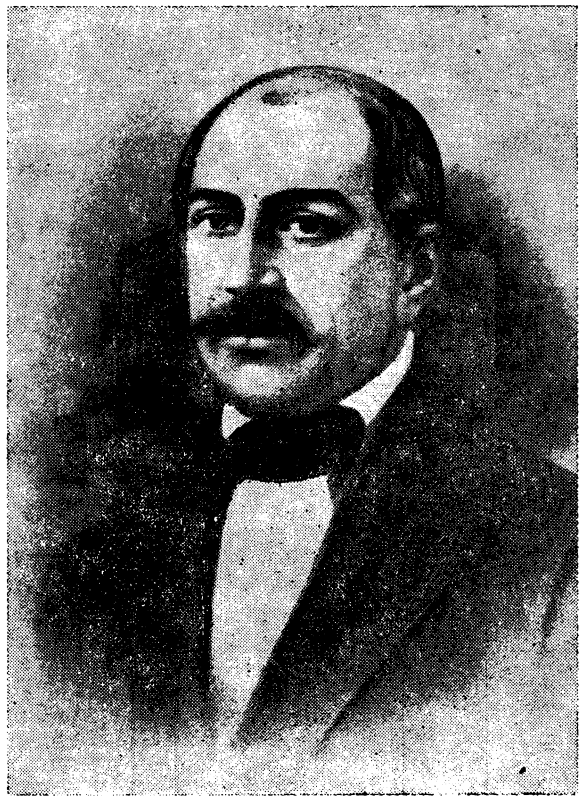

Atît prin scrierile lui literare, cît şi prin opiniile teoretice, exprimate în articole, prefeţe sau scrisori, **N.** anticipă programul paşoptist conceput de **M. Kogălniceanu** în *Introducţie* la „Dacia literară". Scriitorul moldovean face astfel o transpunere, în versuri, a unui episod din istoria naţională *(Aprodul Purice)* şi tot el, cucerit de frumuseţea folclorului românesc, încearcă o distinctă teoretizare şi clasificare a speciilor folclorice. Crezul său literar, paşoptist în esenţă, are şi nuanţe prejunimiste, mai ales în chestiunea limbii literare. În scrisori (către Heliade, Gh. Asachi, G. Barţiu), **N.** se manifestă ca un adversar al purismului latinist, preconizînd o limbă literară unitară, avîndu-şi sursele în limba vechilor cronici şi în aceea vorbită de popor. Ostil faţă de zicerile eterogene, scriitorul nu este contra inovaţiilor conforme cu firea limbii, fiind totodată pentru menţinerea acelor slavonisme care au pătruns în ţesătura ei. El combate, însă, şi prin operele sale *(Muza de la Burdujăni* ş.a.), exagerările latiniste sau cele italienizante ale lui Heliade, pe care, mai înainte, îl privise ca pe un reformator (dovadă, corespondenţa lor din „Muzeu naţional", 1836, intitulată *Corespondenţă între doi rumâni, unul din Ţara Rumânească şi altul din Moldova).* **N.** cere o ortografie fonetică şi înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin. El însuşi va renunţa la moldovenismele din primele scrieri. Fără a fi un spirit teoretic, **N.** dovedeşte mult tact şi simţ al limbii ; polemicile sale lingvistice sînt purtate pe un ton spiritual, cu inflexiuni sarcastice, ca, de pildă, la adresa unor „pedanţi stîrpitori de filologie", cum se exprimă el vizîndu-l pe Gh. Săulescu. Un diletant a fost **N.** în opiniile sale despre folclor, dar unul cu bun simţ şi intuiţie. El susţine chiar o teorie, a influenţei climei, a mediului geografic, a firii locuitorilor, asupra cîntecului popular, definit ca o „răsfrîngere a sufletului" *(Cîntece populare a Moldaviei,* după J. Mainzer). **N.**, care priveşte folclorul sincretic, considerînd laolaltă aspectul muzical, coregrafic, etnografic, literar, împarte cîntecele

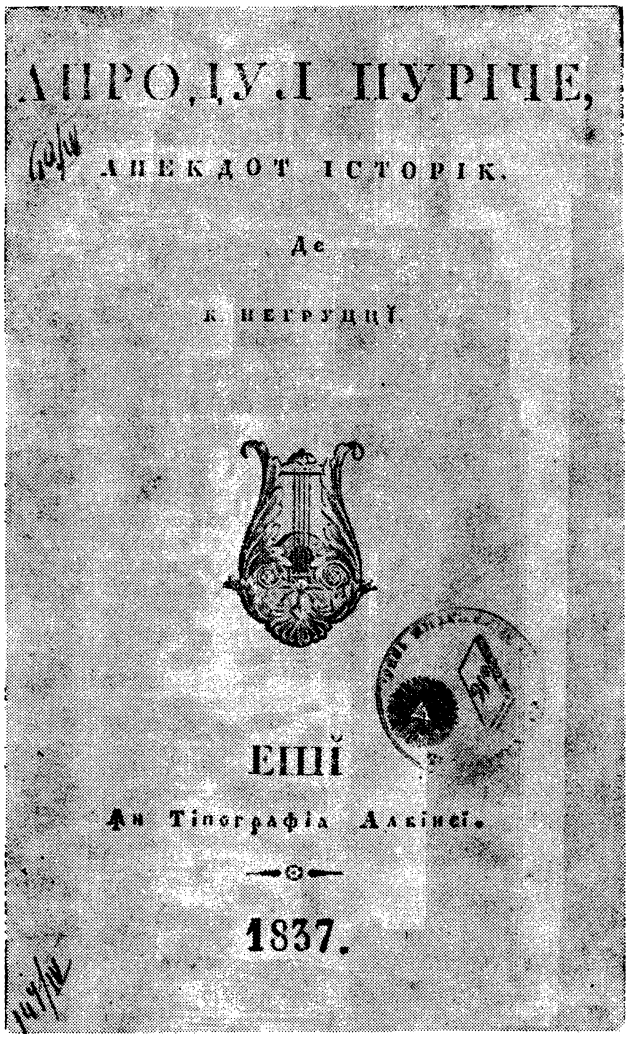

populare în mai multe categorii — cîntecul ostăşesc sau istoric, religios, erotic, de nuntă, cîntecul codrului sau voinicesc. **N.** a făcut ocazional şi critică literară. A scris prefeţe, biografii, necroloage despre scriitori ca D. Cantemir, Antioh Cantemir, D. Scavinschi, Al. Hrisoverghi, Al. Donici, unde interesul e reţinut nu de comentariul literar, ci de portretistică. În ce priveşte teatrul, s-a declarat pentru un repertoriu naţional, respingînd, ca şi M. Kogălniceanu, cosmopolitismul acelora care s-au deprins „a maimuţi" pe străini. El atribuia scenei, această „şcoală de moral", un mare rol în educaţia publicului, ca factor de civilizare şi ca mijloc de stimulare a conştiinţelor amorţite. Concepţia lui **N.** înregistrează o evoluţie semnificativă pentru un scriitor cu structura lui. De unde în 1837, în prefaţa la *Maria Tudor,* ia apărarea romantismului, în 1838, într-o scrisoare către Gh. Asachi, se desparte de romantism, în favoarea clasicismului. Cu o formulare frecventă în epocă, asemăna teatrul cu o oglindă, în care cată să se reflecte atît moravurile sociale cît şi faptele glorioase din trecut. O piesă trebuie să cuprindă scene grandioase, măreţe, dar mai ales adevărate. Criteriul principal al scriitorului fiind cel al verosimilităţii, el apreciază piesele elegante, nu triviale, comice, dar nu bufone, tragice, nu însă sîngeroase.

Ca autor dramatic, **N.** a făcut aproape numai prelucrări şi traduceri, îndeobşte din necesităţi de repertoriu. *Doi ţărani şi cinci cîrlani* (1849), probabil o adaptare, este o farsă fără aplomb, cu o atmosferă convenţională, idilică. Dialogul păstrează însă o oarecare vioiciune şi naturaleţe. *Muza de la Burdujăni* (1851), după un proverb dramatic al lui M.-Th. Leclercq, este o satiră a cosmopolitismului şi a exagerărilor lingvistice, nu numai latiniste. Cucoana Caliopi, un fel de Chiriţă a Burdujenilor, e o cochetă ridicolă, cu fumuri de poetă, vorbind o limbă imposibilă, amestecătură de jargon franţuzit, ciunist etc. Comicul, mult şarjat, e de limbaj. *Carantina* (după E. Scribe şi Ed. Mazères) e scrisă în maniera farselor clasice. A mai tradus din V. Hugo *(Angelo tiranul Padovei* şi *Maria Tudor)* şi din Molière (patru scene din *Femeile savante).* S-au mai păstrat *Pansionul de fete în vreme de război* (1838), după A. D'Ennery şi E. Cormon, *Vicontele de Letorier* (1847) de J.-Fr.-A. Bayard şi Ph. Dumanoir, o prelucrare după scrierea lui Voltaire *(Nanine ou Les préjugés vaincus), Două dueluri* (1845), poate după P. Carmouche şi Mélesville. Pierdute ar fi, în schimb, *Fiica lui Faraon* (1837), după Aug. von Kotzebue, *Elevul de conservator* (1840), *Două fete* (1848), *Pamfil* (1849), *Profesorul şi chineza* (1850), *Bochet, tată şi fiu* (1850), probabil după Varin şi Laurencin, *Ştrengarul de Paris* de J.-Fr.-A. Bayard şi L.-E. Vanderburch, poate şi altele.

N., unul din cei mai buni traducători în versuri din prima jumătate a secolului trecut, nu era, el însuşi, un poet. Compune versuri în spirit folcloric (cele trei „doine" — *Ostaşul păstor, Marşul lui Dragoş, Doină nouă,* publicate în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1838) sau evocă episoade pilduitoare din istoria noastră. Poemul *Aprodul Purice,* fragment din prima încercare de epopee naţională, *Ştefaniada,* ar fi, după caracterizarea lui Alecsandri, „o palmă dată de trecutul glorios prezentului mişelit", scoţînd în evidenţă bravura ostaşilor moldoveni şi a lui Ştefan cel Mare. Pornind de la o anecdotă consemnată de I. Neculce în *O samă de cuvinte* şi de la cronica lui Gr. Ureche, inspirîndu-se şi din opere ale scriitorilor străini *(Henriada* de Voltaire şi *Poltava* de Puşkin), **N.** deapănă un lung poem istoric, cu un izbutit prolog în manieră gessneriană, în rest destul de monoton, cu multe enumerări inexpresive. Scriitorul se dovedeşte un bun cunoscător al tehnicii şi procedeelor retoricii clasice. În general, poezia aceasta narativă, descriptivă, i se potriveşte mai mult lui **N.** decît aceea de vibraţie elegiacă. *Potopul,* după Gessner, are atmosferă, chiar dramatism, mai ales cînd zugrăveşte înfricoşătorul apocalips. *Gelozie* (după Millevoye), semnată Carlu Nervil, e mai mult o analiză, destul de convenţională, a acestui sentiment. *Melancolia* (după Legouvé) este o elegie, sugerînd corespondenţele misterioase dintre natură şi stările afective ; ruinele sau un ţintirim sărac trezesc cuvenitele reflecţii. Ambianţa e, în genere, romantică, cu infiltraţii clasiciste, scriitorul fiind un reflexiv, un contemplativ, care mimează afectele, poza poeţilor romantici. Mai conformă firii sale ar fi *Apolog,* unde se predică o existentă cumpătată, sub semnul raţiunii.

Eminamente prozator, **N.** este pe acest tărîm nu doar un deschizător de drumuri, creator al nuvelei româneşti, ci şi autor al unei capodopere. *Alexandru Lăpuşneanul.* În volumul selectiv *Păcatele tinereţelor* (1857), cu titlul împrumutat de la Al. Dumas-fiul, *Les Péchés de jeunesse,* trei secţiuni *(Amintiri de junete, Fragmente istorice, Negru pe alb — Scrisori la un prieten)* sînt ocupate de

proză, capitolul de poezie fiind intitulat, cu autoironie, *Neghină şi pălămidă*. Remarcabil scriitor, **N.** e lipsit totuşi de facultatea invenţiei. Proza lui e fie de natură memorialistică, evocatoare, fie anecdotică. Cel dintîi titlu, *Amintiri de junete*, e sugestiv. Deocamdată, **N.** pare convertit, şi asta în dezacord cu propriul său temperament, echilibrat şi ponderat, la romantism, de care depinde prin izvoare de inspiraţie, prin viziune şi manieră. *Zoe* este o nuvelă melodramatică, cu o intrigă şi o gesticulaţie violent romantice. Eroina este o femeie pierdută, dar inocentă sufleteşte, în stare de pasiuni furibunde, de un devotament fără margini ; căzută însă pe mîna unor curtezani cinici, ea sfîrşeşte prin a se sinucide. Finalul, descriind încrucişarea carului mortuar cu un alai de sărbătoare, se regăseşte la N. Filimon *(Ciocoii vechi şi noi)*. Dincolo de pasajele de exaltare romantică, este de reţinut tabloul colorat şi exact al societăţii mondene a Iaşilor. La fel, preocuparea, vocaţia chiar, a analizei psihologice, pusă în relaţie cu aspectul fizic, cu fizionomia. Scriitorul îl pomeneşte dealtfel pe J. K. Lavater, întemeietorul „fiziognomoniei". Nuvela a fost dramatizată de I. Catina. *O alergare de cai (Scacica)*, datată 1836, publicată în „Dacia literară" (1840), împletind două poveşti de dragoste, una romanţioasă şi o alta, galantă, a autorului însuşi, repovestită cu umor fin, se încadrează într-un reuşit tablou de epocă, luat din mediul nobilimii ruse şi zugrăvit cu ascuţime şi realism. Începe să se observe o îndepărtare treptată de la ispitele romantismului. În finalul nuvelei, adăugat mai tîrziu, autorul scrutează cu o privire lucidă, maliţioasă, îngăduitoare totuşi, propriile iluzii din tinereţe. O reconstituire a anilor de ucenicie este schiţa *Cum am învăţat româneşte* (publicată în 1836), cu acea memorabilă şi grotesc figură a dascălului Socoleanu, batjocorit cu o crudă faceţie. *Au mai păţit-o şi alţii* (1839) e un divertisment, o farsă, relatînd cu umor tribulaţiile conjugale ale postelnicului Andronache Zimbolici. *Toderică*, de fapt o traducere mai slobodă a nuvelei *Fédérigo* de P. Mérimée, lasă totuşi, prin aplomb şi spontaneitate, impresia de creaţie originală. Felul ingenios în care Toderică păcăleşte moartea îl prevesteşte parcă pe Ivan Turbincă al lui Ion Creangă. *Fragmente istorice* este o secţiune neomogenă. *Regele Poloniei şi Domnul Moldaviei* pare mai curînd o pagină de istorie, folosind ca izvoare *Histoire de Charles XII* de Voltaire şi letopiseţul lui N. Costin. *Sobieţki şi românii*, celebrînd eroismul plăieşilor, se inspiră din scrierea despre Imperiul otoman a lui D. Cantemir ; ea însăşi a inspirat pe V. Alecsandri şi G. Coşbuc. *Cîntec vechi* (1843) este mai mult un pretext pentru inserarea unui cîntec bătrînesc despre omorîrea Costineştilor de către domnitorul Constantin Cantemir.

Alexandru Lăpuşneanul rămîne un model încă neegalat al nuvelei istorice româneşti. Într-o naraţiune concentrată, densă, învăluită de o atmosferă arhaică, scriitorul evocă figura cumplită, stranie, a domnitorului. Alexandru Lăpuşneanul e un personaj complex, crud şi sîngeros ca şi veacul în care trăieşte, răzbunător şi perfid, sadic, chiar monstruos în „dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omeneşti". Nu altfel era descris de vechii cronicari, Gr. Ureche şi Miron Costin, de care **N.** se foloseşte, fără a rămîne fidel întru totul adevărului istoric. Dar lîngă despotul sîngeros şi rafinat, creat după tipar romantic, coexistă omul politic, dibaci şi clarvăzător, care caută să îngrădească puterea, ambiţiile boierimii, în folosul unei domnii centralizate. Apariţia lui, va spune tot **N.** în *Ochire retrospectivă* (1853), a fost, de aceea, providenţială ; greşeala domnitorului ar fi fost însă aceea că, lovind în boierime, nu s-a sprijinit pe norod. Adevărul este că, în nuvelă, scriitorul se lasă fascinat de demonismul şi cruzimea personajului, trăsături care sînt mai degrabă manifestările unei firi maladive. Nuvela, cu o compoziţie echilibrată, viguroasă, are o tensiune crescîndă, putînd fi asemănată cu o piesă în patru acte, fiecare purtînd un moto semnificativ („Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu..." ; „Ai să dai sama, doamnă !...", „Capul lui Moţoc vrem..." ; „De mă voi scula, pre mulţi am să popesc şi eu"). Omorîrea celor 47 de boieri într-un groaznic măcel este punctul culminant al nuvelei, care se termină prin călugărirea şi moartea prin otrăvire a lui Lăpuşneanu. În umbra domnitorului, magistrală creaţie a scriitorului, celelalte personaje sînt zugrăvite mai discret, dar cu siguranţă : Doamna Ruxanda, blîndă şi supusă, în contrast cu tiranicul ei soţ, mitropolitul Teofan, nu atît prelat cucernic, cît abil om politic, Moţoc, intrigant, slugarnic şi laş. De o deosebită forţă de sugestie, nuvela a inspirat de-a lungul vremii scriitori ca D. Bolintineanu, N. V. Scurtescu, S. Bodnărescu, I. I. Roşca, pe Eminescu însuşi, pe A. I. Odobescu şi B. P. Hasdeu, mai tîrziu pe G. M. Zamfirescu ; remarcabilul episod care aduce în scenă mulţimea înfierbîntată, la început confuză, neştiind ce doreşte, treptat însă unindu-şi glasurile într-unul singur şi cerînd imperios „capul lui Moţoc", îi va fi servit de model lui L. Rebreanu pentru o secvenţă asemănătoare din *Răscoala*. În *Alexandru Lăpuşneanul* scriitorul se poate să fi folosit unele sugestii din opere ale lui Puşkin, V. Hugo, P. Mérimée sau Al. Dumas — ceea ce, însă, nu răpeşte din meritele lui **N.** în crearea acestei nuvele profund originale.

Cu *Negru pe alb — Scrisori la un prieten*, cuprinzînd 32 de scrisori publicate între 1837—1855, scriitorul inaugurează un nou gen în literatura noastră, cel epistolar. Fizionomia acestui capitol, în care se resimt ecouri din *Impressions de voyage* de Al. Dumas, este neunitară, pestriță, configurînd un mozaic de aspecte, idei, probleme, de la cele lingvistice *(Critică)* pînă la cele istorico-sociale *(Ochire retrospectivă)*. Observator pertinent și moralist de esență clasică, scriitorul este, înaintea lui Alecsandri sau Kogălniceanu, un autor de fiziologii, amintind specia cultivată de La Bruyère sau, mai tîrziu, în alt sens, de un P. Durand. *Fiziologia provincialului, Un poet necunoscut, Lumînărică* sînt încercări de caracterologie. Moralistul zugrăvește, cu un ascuțit simț al grotescului, tablouri de moravuri *(Istoria unei plăcinte)* sau desprinde din faptele trecutului istoric învățăminte pentru prezent. **N.** gîndește ca un conservator, legat de tradițiile și obiceiurile strămoșești, cu o slăbiciune pentru vechiul boier de țară, cu deprinderi patriarhale (Bogonos, din *Pentru ce țiganii nu sînt români*, schiță în limbaj parodic). Deplîngînd risipirea acelor urme care atestă originea străveche a neamului *(Vandalism)*, autorul e tot mai convins că civilizația nu face decît să spulbere vechile și bunele rînduieli *(Pelerinagiu)*. Dacă scriitorului îi place să se refugieze în trecut, sau măcar în liniștea tainică a unei mănăstiri, unde îi vin în minte triste cugetări despre vremelnicia celor omenești *(Calipso)*, el rămîne totuși un lucid, satirizînd moravuri de odinioară *(Un proțes de la 1826)*. Suferințele, martiriul țării îl mișcă pe cronicar *(Un vis)*, altminteri un spirit sceptic, reținut, discret, cu rare efuziuni, disimulîndu-și emoția și convertind înduioșarea de o clipă în glumă și autoironie. Se mai găsesc, între scrisorile lui **N.**, pagini de critică și istorie literară (despre D. Scavinschi, despre poezia lui Dosoftei), polemici pe teme filologice ș.a. În relatarea, spirituală, a călătoriilor sale, descrierile de natură nu sînt cele mai reușite. Clasicizant, scriitorul nu are o percepție proaspătă a peisajului, pe care-l contemplă uneori glumeț, cel mai adesea prin prisma reminiscențelor sale livrești, mitologice. Un mic cap de operă este schița *Pîcală și Tîndală sau Morală moldovinească* — avînd poate ca model **Archirie și Anadan* —, ingenios compendiu de proverbe și sentințe, debitat cu voluptate paremiologică. Stilul scrisorilor e asociativ, capricios și autopersiflant, dar și cu o anume sfătoșenie calmă, bonomă, alternînd exprimarea familiară cu aceea populară sau cărturărească. Între prozele lui **N.** se mai află un „manual" *(Vînătorul bun sau Meșteșugul de a nu-ți fi urît*, 1844), îndatorat unui **E. Blaze**, de care s-a folosit și A. I. Odobescu în *Pseudo-cynegeticos*. Este aici, în afara unei adevărate erudiții în materie, o rafinată delectare cinegetică. În *Flora română* (1863), după o sugestie din A. Karr, se face o descriere plină de tandrețe a florilor grădinii, cărora li se atribuie însușiri omenești. Acest original dicționar botanic este însoțit de o grațioasă idilă. Atribuită lui Al. Russo, n-ar fi imposibil ca scrierea *Palatul lui Ghica Vodă* să aparțină lui **N.** ⟨94⟩. Cu M. Kogălniceanu, scriitorul publică, în 1841, *200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*.

În literatura noastră, **N.** e un multiplu precursor. El inițiază, prin *Aprodul Purice*, poemul istoric, anticipă, în scrisori, pe memorialistul Ion Ghica, iar cu fiziologiile sale impune, înaintea lui M. Kogălniceanu, N. Filimon, I. Ghica, specia în literatura română. Tipul boiernașului de țară, Bogonos *(Pentru ce țiganii nu sînt români)*, va deveni un personaj

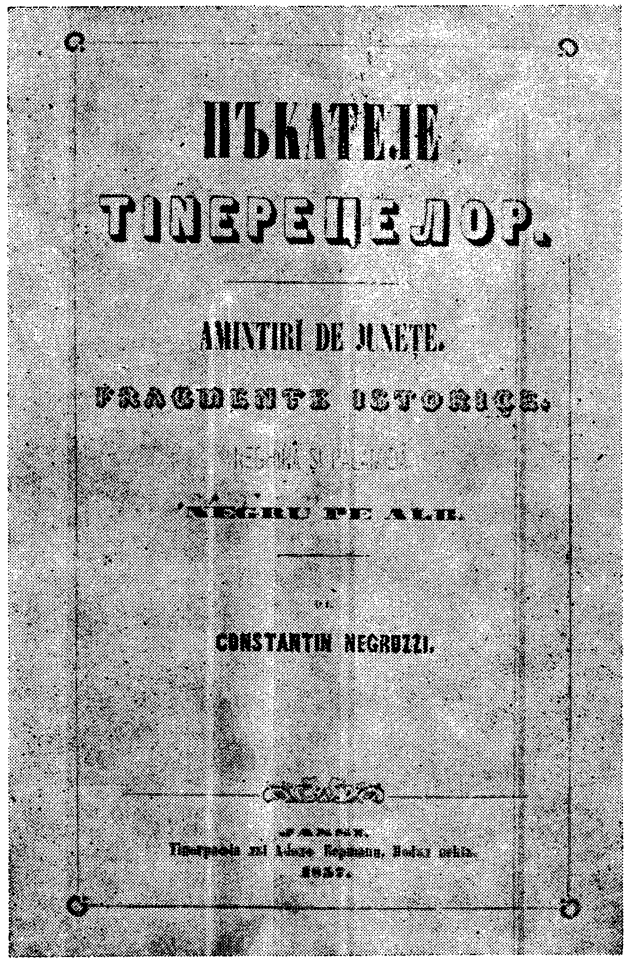

mult cultivat în literatura sămănătoristă. Prin stilul uneori erudit, clasicizant, amestecînd elemente de arheologie, istorie, lingvistică, literatură, **N.** precede pe Odobescu și Calistrat Hogaș. E un scriitor artist, remarcabil în ce privește concizia, densitatea și armonia expresiei. Aservit la început manierei romantice, retorice, artificiale, stilul lui **N.** se emancipează treptat, devenind mai suplu, mai bogat, cu un echilibru clasic modulat de luciditate ironică. **N.** este primul nostru mare prozator modern.

— *Trilzeci ani sau Viața unui jucător de cărți*, Iași, Tip. Albinei, 1835 ; ed. 2, Iași, Tip. Bermann—Pileski, 1863 ; *Aprodul Purice*, Iași, Tip. Albinei, 1837 ; ed. 3, Iași, Tip. Albinei, 1846 ; ed. București, Tip. Lessicografică, 1857 ; *200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești* (în colaborare cu M. Kogălniceanu), Iași, Cantora Foaiei sătești, 1841 ; ed. îngr. Titus Moraru, pref. Mircea Zaciu, Cluj, Dacia, 1973 ; *Magaziile Iașilor, Veacul merge sporind*, AR, XVIII, 1846, 10 ; *Doi țărani și cinci cîrlani*, Iași, Tip. Albinei, 1849 ; *Muza de la Burdujani*, Iași, Tip. Francezo-română, 1851 ; ed. 2, Iași, Tip. Bermann, 1857 ; *Carantina*, Iași, Tip. Francezo-română, 1851 ; *Păcatele tinereților*, Iași, Tip. Bermann, 1857 ; *Scrierile lui...*, vol. I : *Păcatele tinereților*, pref. V. Alecsandri, vol. II : *Poezii*, vol. III : *Teatru*, București, Socec, 1872—1873 ; *Opere complete*, I—III, îngr. și pref. E. Carcalechi și H. Chendi, București, Minerva, 1905—1912 ; *Poezii*, îngr. Petre V. Haneș, București, Alcalay, 1908 ; *Poezii și teatru*, București, Sfetea, 1908 ; *Opere necunoscute ale lui...*, îngr. N. Iorga, Iași, Tip. Neamul românesc, 1918 ; *Opere alese*, îngr. și pref. Alexandru Iordan, București, Cugetarea, 1941 ; *Păcatele tinereților*, ed. 2, pref. V. Ghiaciolu, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; *Păcatele tinereților*, București, E.S.P.L.A., 1952 ; *Opere alese*, vol. I : *Pro-*

zâ, vol. II : *Versuri*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955 ; *Opere alese*, vol. I : *Proză*, vol. II : *Versuri*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; *Păcatele tinereţelor şi alte scrieri*, îngr. Liviu Leonte, pref. N.I. Popa, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; *Păcatele tinereţelor*, îngr. şi pref. Liviu Leonte, Bucureşti, E.L., 1963 ; *Cîrlanii, Muza de la Burduţăni*, PND, *453—507* ; *Opere*, I, îngr. şi introd. Liviu Leonte, Bucureşti, Minerva, 1974. — **Tr.** : V. Hugo, *Dervişul*, CAS, I, 1836, 7, *Maria Tudor*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1837, *Angelo tiranul Padovei*, Bucureşti, Tip. Eliade,1837, *Balade*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1845 ; ed. 2, Iaşi, Tip. Bermann — Pileski, 1863 ; S. Gessner, *Potopul*, CAS, II, 1839, 2 ; Byron, *Oscar d'Alva*, SMR, 1841, *48—67* ; Antioh Cantemir, *Satire şi alte poetice compuneri*, tr. A. Donici şi C. Negruzzi, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1844 ; ed. 2, Iaşi, Tip. Bermann, 1858 ; N.M. Karamzin, *Fragmente atingătoare de istoria Moldovei, trase din Istoria Rosiei*, MID, II, 1846 ; Molière, *Femeile savante* (fragm.), ZB, I, 1850, 19—21 ; G.R. Derjavin, *Odă către Dumnezeu*, SMA, 1853—1854, 7 ; Thomas Moore, *Melodii irlandeze*, CL, II, 1868, 17 ; [Antioh Cantemir, Victor Hugo, Molière, Thomas Moore, Puşkin], în *Scrierile lui Constantin Negruzzi*, II—III, Bucureşti, Socec, 1872—1873; [L. Dufilhol, Al. Dumas, A. Karr, Puşkin], în *Traduceri în proză*, pref. Il. Chendi, Bucureşti, Minerva, 1908 ; [J.-B. Grecourt, Pessellier, P.-Fr. D'Erbigny, La Fontaine], în E. Lovinescu, *Cîteva poezii inedite ale lui Costache Negruzzi*, CL, XLV, 1911, 3 ; E. Blaze, *Vînătorul bun sau Meşteşugul de a nu-ţi fi urît*, DML, I, *239—262*. **Ms.** : [J.-Fr.-A. Bayard J. Cleland, E. Cormon, A. D'Ennery, Ph. Dumanoir, Florian, M-me de Genlis, Lesage, Marmontel, Molière, Voltaire, Teofrast, Young, autori neidentificaţi], *[Traduceri]*, B.A.R., ms. 423, ms. 474, ms. 670, ms. 1022, ms. 2681, ms. 3076, ms. 3558, ms. 3741, ms. 5855.

— 1. Vaillant, *La Romanie*, III, *203—207* ; 2. B. P. Hasdeu, *A propos de scrierea d-lui C. Negruzzi*, DIM, II, 1863, 10, reed. în ITC, *645—648* ; 3. C. Negruzzi, *Scrisori către Iacob Negruzzi*, SDL, II, *1—4* ; 4. T. Maiorescu, *Constantin Negruzzi*, CL, II, 1868, 13 ; 5. G. Sion, *C. Negrutzi. Epoca şi scrierile sale*, ROM, XII, 1868, 23—24 iunie ; 6. Alecsandri, *Proză*, *327—348* ; 7. A. D. Xenopol, *O corespondenţă literară între I. Eliade şi C. Negruzzi din 1836*, CL, VI, 1872, 5 ; 8. Pop, *Conspect*, I, *188—192* ; 9. [Ioan Al. Lapedatu], *Biografia lui Constantin Negruzzi*, ABG, II, 1878, 23 ; 10. Verax [I. Nădejde], *„Toderică" plagiat de C. Negruţi de pe „Federigo" a lui Mérimée*, C, II, 1882, 2 ; 11. N. Gr. Racoviţă, *Constantin Negruzzi*, CL, XX, 1886, 4 ; 12. N. A. Bogdan, *Costachi Negruzzi către Gheorghe Asachi*, F. XXII, 1886, 22 ; 13. G. I. Lahovari, *O scrisoare uitată a lui C. Negruzzi*, CL, XXV, 1892, 11—12 ; 14. Iorga, *Pagini*, I, *57—58* ; 15. Gh. Ghibănescu, *Sobieski şi românii*, OP, I, 1897, 176, 178—180 ; 16. D. Evolceanu, *Proza lui C. Negruzzi*, OM, *397—409* ; 17. G. Bogdan-Duică, *Salomon Gessner în literatura română*, CL, XXXV, 1901, 1 ; 18. C. Em. Krupenski, *Patru scrisori ale lui Costache Negruzzi către Ioan Ionescu (de la Brad) din 1859*, CL, XXXV, 1901, 7 ; 19. G. Bogdan-Duică, *Două capitole dintr-o biografie a lui Constantin Negruzzi*, CL, XXXV, 1901, 10 ; 20. Ovid Densusianu, *„Floarea română" a lui C. Negruzzi*, NRR, III, 1901, 28 ; 21. Alex. Lăpedatu, *O lucrare necunoscută a lui Constantin Negruzzi*, S, II, 1903, 37 ; 22. Ibrăileanu, *Spiritul critic*, *96—114* ; 23. Haneş, *Dezv. lb. lit.*, *174—185*, *236—241* ; 24. E. Carcalechi, *„Melodii irlandeze" de Thomas Moore traduse de C. Negruzzi*, CL, XXXIX, 1905, 2, 3, 7—8 ; 25. E. Carcalechi, *„Junimea" şi Alecsandri. Scrisori de V. Alecsandri către dl. T. Maiorescu*, CL, XXXIX, 1905, 6 ; 26. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *237—250*, II, *39—41*, *151—152* ; 27. Ioan Săndulescu, *Constantin Negruzzi (Viaţa şi operele)*, LAR, XII, 1908, *111—126*, *237—248*, *305—313* ; 28. C. Damianovici, *Nuvela istorică în literatura română. C. Negruzzi*, VAN, IV, 1908, 6 ; 29. Lovinescu, *Critice*, IV, *209—217* ; 30. Iacob C. Negruzzi, *Începuturile literare ale lui Constantin Negruzzi*, CL, XLIII, 1909, 5 ; 31. Apostolescu, *Infl. romant.*, *150—169* ; 32. E. Lovinescu, *Cea dintîi pagină de proză a lui Costache Negruzzi*, FLR, I, 1911, 4 ; 33. E. Lovinescu, *Un poem inedit al lui Costache Negruzzi*, CL, XLV, 1911, 6 ; 34. E. Lovinescu, *Costache Negruzzi. Viaţa şi opera lui*, Bucureşti, Minerva, 1913 ; 35. E. Lovinescu, *Scrisori inedite ale lui Costache Negruzzi*, CL, XLVII, 1913, 1 ; 36. Şt. Meteş, *Constantin Negruzzi (Contribuţii nouă istorice-literare)*, DD, X, 1915, 15, 16 ; 37. N. Iorga, *Opere necunoscute ale lui Costache Negruzzi*, Iaşi, Tip. Neamul românesc, 1918 ; 38. Gh. Ghibănescu, *Familia Negruţi*, IN, I, 1922, fasc. 2 ; 39. N. A. Bogdan, *Costachi Negruţi faţă cu începuturile teatrului ieşan şi cultivarea limbii româneşti*, IN, 1923, fasc. 3 ;40. Ioan C. Filitti, *Două scrisori de la C. Negruzzi*, CL, LV, 1923, 1 ; 41. Negrescu, *Infl. slave*, II, *169—175* ; 42. Haneş, *Stud. cercet.*, *184—186* ; 43. Gh. Bogdan-Duică, *Tăutu—Beldiman—Negruzzi*, FF, V, 1930, 5 ; 44. Ramiro Ortiz, *Un imitazione rumena dal Gessner e dal de Vigny*, Firenze, 1932 ; 45. Densusianu, *Lit. rom.*, III, *58—71* ; 46. Raşcu, *32 opere*, *173—181* ; 47. Iorga, *Oameni*, I, *106—111* ; 48. Nestor Camariano, *Primele încercări literare ale lui C. Negruzzi şi prototipurile lor greceşti*, Bucureşti, Cartea românească, 1935 ; 49. V. Ghiacioiu, *Identificarea originalelor unor „tălmăciri" ale lui Costache Negruzzi*, RIR, V—VI, 1935—1936 ; 50. V. Ghiacioiu, *Din inedítele lui Costache Negruzzi*, RIR, VII, 1937, fasc. 1—2 ; 51. V. Ghiacioiu, *Un izvor al lui Costache Negruzzi*, CL, LXX, 1937, 8—10 ; 52. E. Dvoicenco, *Influenţa lui Puşkin asupra scriitorilor români*, RFR, IV, 1937, 10 ; 53. Raşcu, *Alte opere*, *93—119* ; 54. Al. Iordan, *Izvoarele nuvelei „Alexandru Lăpuşneanu"*, VR, XXXII, 1940, 8—9 ; 55. Ramiro Ortiz, *Sull' influsso della "Leyenda de los siete infantes de Lara" su "Lucrèce Borgia" di Victor Hugo e su "Alecsandru Lăpuşneanu" di Costache Negruzzi*, MCD, *245—259* ; 56. E. Turdeanu, *Contribuţiuni la influenţa franceză în opera lui Costache Negruzzi*, RIR, X, 1940 ; 57. Călinescu, *Ist. lit.*, *195—206* ; 58. Vianu, *Arta*, I, *59—73* ; 59. G. Bezviconi, *Costache Negruzzi — scriitor basarabean*, Iaşi, Tip. Brawo, 1942 ; 60. V. Ghiacioiu, *Viaţa lui Costache Negruzzi şi Activitatea literară a lui Negruzzi*, în Costache Negruzzi, *Păcatele tinereţelor*, ed. 2, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; 61. Liviu Rebreanu, *Amalgam*, Bucureşti, Socec, [1943], *109—119* ; 62. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *35—41* ; 63. Popovici, *Romant. rom.*, *339—363* ; 64. Grigore Scorpan, *Realismul lui Costache Negruzzi*, IL, 1950, 7 ; 65. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, I, 1952, 1—4 ; 66. Gh. Bulgăr, *Despre contribuţia lui C. Negruzzi la dezvoltarea limbii noastre literare*, LL, I, 1955 ; 67. Gr. Brâncuş, *Părerile lui Costache Negruzzi despre limbă*, LR, V, 1956, 4 ; 68. N. I. Popa, *Costache Negruzzi, traducător*, ALIL, t. VIII, 1957, fasc. 2 ; 69. N. I. Popa, *Ideile literare ale lui Costache Negruzzi*, IL, IX, 1958, 9—10 ; 70. I. Lăzărescu, *Preocupări politice şi sociale în opera lui C. Negruzzi*, ALIL, t. IX, 1958, fasc. 1—2 ; 71. Al. Teodorescu, *C. Negruzzi, epica de inspiraţie istorică*, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 72. C. G. Ionescu, *Valoarea artistică a inspiraţiei istorice în opera lui C. Negruzzi*, LL, IV, 1960 ; 73. Massoff, *Teatr. rom.*, I *260—263*, *passim* ; 74. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *336—387* ; 75. Alex. Bistriţeanu, *C. Negruzzi şi creaţia populară*, LL, VI, 1962 ; 76. Olga Tudorică, *Un motiv literar spaniol la C. Negruzzi*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XIII, 1964 ; 77. Ion Dumitrescu, *Arta frazării în proza lui Costache Negruzzi*, LL, VIII, 1964 ; 78. Al. Piru, *C. Negruzzi*. Bucureşti, E.T., 1966 ; 79. Paul Cornea, *Negruzzi, colonelul de Weiss şi Mülevoye*, LL, XI, 1966 ; 80. Vladimir Streinu, *C. Negruzzi, marele precursor*, LCF, IX, 1966, 52 ; 81. Alfred Heinrich, *Elemente puşkiniene în lirica şi proza lui Negruzzi*, AUT, ştiinţe filologice, t. IV, 1966 ; 82. Brădăţeanu, *Ist. lit. dram.*, *156—158* ; 83. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *77—107* ; 84. *Ist. lit.*, II, *380—399* ; 85. Al. Piru, *Un clasic al prozei : C. Negruzzi*, RL, I, 1968, 1 ; 86. N. I. Popa, *100 de ani de la moartea lui Costache Negruzzi*, RITL, XVII, 1968, 4 ; 87. Aurel Leon, *Costache Negruzzi*, CRC, III, 1968, 34 ; 88. Al. Husar, *Marginalii la nuvela „Alexandru Lăpuşneanu"*, IL, XIX, 1968, 8 ; 89. Silvia Breabăn-Christache, *Procesul de unificare a limbii în scrierile lui C. Negruzzi*, LR, XVIII, 1969, 3 ; 90. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *431—437* ; 91. N. I. Popa, *Costache Negruzzi, clasic al literaturii noastre*, LL, XXI, 1969 ; 92. Const. Ciopraga, *Costache Negruzzi, scriitor modern*, LL, XXI, 1969 ; 93. Emil Boldan, *Contribuţia lui Costache Negruzzi la pregătirea şi dezvoltarea „Daciei literare"*, LL, XXI, 1969 ; 94. Paul Cornea, *O autobiografie necunoscută a lui Costache Negruzzi*, LL, XXI, 1969 ; 95. C. D. Papastate, *Costache Negruzzi traducător al „Baladelor" lui Victor Hugo*, LL, XXI, 1969 ; 96. Const. Sava, *Negruzzi traducător al lui Puşkin*, LL, XXI, 1969 ; 97. Mircea Anghelescu, *Note despre Costache Negruzzi şi „Melodiile irlandeze" ale lui Thomas Moore*, LL, XXI, 1969 ; 98. Vasile Adăscăliţei, *Negruzzi şi folclorul*, LL, XXI, 1969 ; 99. Ioan Micu, *Interferenţe de cultură clasică în proza epică negruzziană*, LL, XXI, 1969 ; 100. Augustin Z. N. Pop, *Cîteva contribuţii documentare la opera şi biografia lui Costache Negruzzi*, LL, XXI, 1969 ; 101. Ion Dumitrescu, *Stilul lui Costache Negruzzi*, LL, XXI, 1969 ; 102. Paula Diaconescu, *Livresc şi popular în stilul lui C. Negruzzi*, LL, XXI, 1969 ; 103. Al. Cristureanu, *Imagini livreşti formate din nume proprii în opera lui Costache Negruzzi*, LL, XXI, 1969 ; 104. I. C. Chiţimia, *Contribuţia lui C. Negruzzi în domeniul literaturii paremiologice*, LL, XXIII, 1969 ; 105. I. Osadcenko, *Constantin Negruzzi. Viaţa şi opera*, Chişinău, Cartea moldovenească, 1969 ; 106. Paula Diaconescu, *Limba şi stilul lui Constantin Negruzzi*, SILL, II, *38—77* ; 107. Brădăţeanu, *Comedia*, *68—70* ; 108. Cioculescu, *Itinerar*, *61—63* ; 109. Leonid Dimov, *Un realist romantic : Costache Negruzzi*, ATN, VII, 1970, 7 ; 110. Bogaci, *Pagini*, *60—64* ; 111. Marian Papahagi, *C. Negruzzi sau despre rigoarea construcţiei*, TR, XIV, 1970, 42 ; 112. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *167—171* ; 113. Păcurariu, *Clas. rom.*, *91—100* ; 114. Găldi, *Introd. ist. vers.*, *169—176* ; 115. Piru, *Varia*, I, *77—79* ; 116. Cornea, *Originile*, *589—594* ; 117. Gheorghe Lăzărescu, *C. Negruzzi şi John Cleland*, RMR, IX, 1972, 2 ; 118. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 121 ; 119. Ţepelea—Bulgăr, *Momente*, *176—184* ; 120. Mîndra, *Clasicism*, *74—77* ; 121. *[Acte şi documente]*, DCM, I, *141—186* ; 122. Paul Cornea, *C. Negruzzi — traducător al „Nopţilor" lui Young*, RITL, XXII, 1974, 1 ; 123. I. Negoiţescu, *C. Negruzzi*, ST, XXV, 1974, 4 ; 124. Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, Eminescu, 1975, *39—46* ; 125. Liviu Leonte, *Un alt început pentru „Aprodul Purice"*, MS, VII, 1976, 1 ; 126. Al. Bistriţeanu, *Teorie şi inspiraţie folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, Bucureşti, Minerva, 1977, *244—277* ; 127. Edgar Papu, *Din clasicii noştri*, Bucureşti, Eminescu, 1977, *50—57*.

F. F.

NEGRUZZI, Iacob C. (31.XII.1842, Iaşi — 6.I.1932, Bucureşti), scriitor. Era al doilea fiu al lui Costache Negruzzi şi al soţiei sale, Maria, şi se înrudea, prin mamă, cu N. Gane. S-a bucurat de timpuriu, împreună cu fratele său, Leon, de o educaţie foarte îngrijită, sub supravegherea tatălui. Sub îndrumarea lui K. Fieweger, preceptor, pleacă în Germania, unde urmează, din 1853, liceul şi, din 1859, cursurile Facultăţii de drept din Berlin. În ţară se întoarce în octombrie 1863, după ce obţinuse, în vara aceluiaşi an, titlul de doctor în drept. Din anul următor, devine profesor de drept comercial la Universitatea din Iaşi, unde funcţionează pînă în 1884, cînd ocupă catedra similară a Facultăţii de drept din Bucureşti. În 1896 e pensionat. Din anul 1870 a fost deputat, apoi senator, pînă în timpul celui dintîi război mondial. În lunga sa carieră parlamentară, nu a luat cuvîntul decît de puţine ori, ca, de pildă, în 1888, cînd propune un proiect de lege pentru acordarea unei pensii de stat lui Eminescu. A fost ales membru al Academiei Române la 26 martie 1881, fiind apoi secretar general, vicepreşedinte şi preşedinte al Academiei. În şedinţele secţiei literare, a recomandat spre premiere lucrări de T. T. Burada, Al. Vlahuţă, I. Al. Brătescu-Voineşti ş.a.

Îndată după întoarcerea în ţară (1863), **N.** a făcut cunoştinţă cu P.P. Carp, T. Maiorescu, V. Pogor şi Th. Rosetti, împreună cu care a înfiinţat societatea literară Junimea. Devenit unul din membrii de bază, a fost ales, din 1868, secretar al societăţii. Totodată a fost şi redactor răspunzător al revistei „Convorbiri literare", de la 1 martie 1867, continuînd a

o conduce apoi, ca director, pînă în anul 1895. Cu tot ajutorul primit de la ceilalţi membri ai societăţii, **N.** făcea mari sacrificii materiale pentru a putea asigura apariţia revistei. În calitatea sa de redactor al „Convorbirilor literare", s-a dovedit un sprijinitor energic şi activ al literaturii române atît prin încurajarea tinerelor talente, cît şi prin atragerea scriitorilor din toate provinciile locuite de români. Supraveghind îndeaproape tot ceea ce se publica în paginile revistei, el a reuşit să imprime „Convorbirilor literare" o linie fermă, pe care a menţinut-o tot timpul cît s-a aflat la conducerea ei. Avînd posibilitatea de a-i cunoaşte bine pe toţi membrii societăţii, **N.** a putut strînge numeroase date despre fiecare din ei, precum şi despre desfăşurarea întrunirilor junimiste, folosindu-le apoi în scrierea *Amintiri din „Junimea"*. Scrisă cu începere din 1889, lucrarea a apărut abia peste trei decenii. Amintirile sale se disting prin precizia informaţiilor, rămînînd cea mai de seamă lucrare memorialistică despre societatea literară ieşeană, deşi, în cîteva locuri, **N.** a fost vădit condus de patimă. Prin „prelecţiunile populare" la care a participat, prin articole, note redacţionale sau chiar prin rubrica de corespondenţă a „Convorbirilor literare", **N.** a sprijinit fără rezerve toate ideile junimiste, cu o constanţă pe care puţini membri au avut-o. Susţine astfel rolul covîrşitor al frumosului în desăvîrşirea educaţiei, recomandînd cultivarea lui, pentru cîştigarea unei garanţii de statornicie morală şi stabilitate socială. Combătînd cosmopolitismul, **N.** afirma necesitatea dezvoltării conştiinţei naţionale prin îngrijirea „izvorului naţional" în literatură şi prin culegerea folclorului, prin cultivarea limbii populare şi îndepărtarea neologismelor de prisos, prin combaterea latinismelor şi răspîndirea operei marilor scriitori români din trecut.

Ca scriitor, **N.** a debutat în anul 1866, în „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina" cu sceneta *Împăcarea*. Poeziile sale lirice, scrise sub impresia dezamăgirilor în dragoste, sînt lipsite de valoare. Nici în balade nu se dovedeşte mai înzestrat: *Kaher, Iezid, Mervan, Domniţa şi robul* sînt excesiv tributare baladelor lui Goethe, Schiller ori Heine, din care, dealtfel, **N.** a şi tradus. Tot livrescă, dar bine construită şi scrisă într-o limbă curată, este şi idila *Miron şi Florica*. Deasupra mediocrităţii izbutesc să se ridice doar unele satire. Mult mai consistentă este proza sa, deoarece aici înclinaţiile moraliste ale lui **N.** se desfăşoară în voie în „copiile de pe natură", care i-au stabilit reputaţia de scriitor. Animate, de un umor abundent, ele surprind cu precizie trăsături caracteristice unor personaje aparţinînd de preferinţă, ca şi la I. L. Caragiale, burgheziei mărunte. Înrîurite de realism şi avînd ca model cîteva din scrierile lui C. Negruzzi, „copiile" vizează, de regulă, obiective ce au stat frecvent în atenţia criticii junimiste: politicianismul *(Tachi Zambilă om politic)*, demagogia *(Ştefan şi Mihai)*, mania latinistă *(Vespasian şi Papinian)* şi veleitarismul literar *(Poeticale)*. Observator atent al moravurilor contemporane, **N.** realizează cîteva portrete remarcabile *(Părintele Gavril, Cucoana Nastasiica, Ioniţă Cocovei, Cuconul Pantazachi)*. O deosebită contribuţie la campania începută de Junimea pentru cultivarea limbii populare şi îndepărtarea neologismelor o au cele cinci *Scrisori*, susţinute de o argumentare ce dovedeşte cunoaşterea aprofundată a istoriei naţionale şi ataşament faţă de limba vie. Tot predispoziţia pentru satiră este cea care dă viaţă romanului *Mihai Vereanu* (1873), altfel minat de o intrigă romanţioasă.

Scriitorul se simte îndemnat să facă un roman social şi reuşeşte în oarecare măsură, ajutat de darul său de observator, care apare însă, cu mai bune rezultate, în însemnările de călătorie : *Plimbări prin munţi* (1868) şi *Pe malul mării* (1870). Un interes constant a arătat **N.** pentru teatru : traduce, în proză şi în versuri, cea mai mare parte din dramele lui Schiller şi alcătuieşte el însuşi cîteva comedii de moravuri şi de situaţii, dintre care se disting *Amor şi viclenie* (1870) şi *O alegere la senat* (1878). În aceasta din urmă, verva satirică a lui **N.** se dezlănţuie nestînjenită, în scene a căror maliţie aminteşte de *O scrisoare pierdută*, căreia îi precede cu aproape un deceniu.

— *Cuvînt înainte* (în colaborare cu T. Maiorescu), CL, I, 1867, 1 ; *Notiţe literare*, CL, I, 1867, 10, I, 1868, 22, II, 1868, 10 ; *Revistă ştiinţifică*, CL, IV, 1870, 3 ; *Notiţe bibliografice*, CL, IV, 1870, 5, 7 ; *„Armonii intime". Poezii de A. Z. Sihleanu*, CL, V, 1871, 3 ; *Neculai Neculeanu*, CL, V, 1871, 5 ; *Către cetitori*, CL, V, 1872, 22 ; *Alesandru Chrisoverghi*, CL, VI, 1872, 9 ; *Poezii*, Bucureşti, Socec, 1872 ; *Mihai Vereanu*, Iaşi, Tip. Naţională, 1873 ; *Copii de pe natură*, Bucureşti, Socec, 1874 ; *Bibliografie*, CL, IX, 1875, 8 ; *I. S. Nenitescu, „Şoimii de la Războieni"*, AAR, partea administrativă, t. V, 1882—1883 ; *Pe malul mării*, Craiova, Samitca, 1883 ; *Hatmanul Baltag* (în colaborare cu I. L. Caragiale), CL, XVIII, 1884, 2—4 ; *Nazat !* (în colaborare cu D. R. Rosetti), Bucureşti, Socec şi Teclu, 1886 ; *C. de Stamati-Ciurea, „Opuri dramatice", N. Mihăescu, „Frumoasa Valentină"*, AAR, partea administrativă, t. IX, 1888—1889 ; *Zeflemele* (în colaborare cu D. R. Rosetti), CL, XXII, 1889, 11, 12, XXIII, 1889, 1 ; *Eminescu*, CL, XXIII, 1889, 4 ; *Ion Creangă*, CL, XXIII, 1890, 11 ; *Eroul fără voie*, Craiova, Tip. Naţională, 1891 ; *Scrieri complecte*, I—VI, Bucureşti, Socec, 1893—1897 ; *Către cetitori*, CL, XXVI, 1893, 12 ; *Făt Frumos şi cele 12 fete de împărat*, Bucureşti, Göbl, [1905] ; *C. Sandu-Aldea, „Două neamuri"*, AAR, partea administrativă, t. XXIX, 1906—1907 ; *Începuturile literare ale lui Constantin Negruzzi şi Cîntecul sau „stihuirea" lui Grigorie Ghica Vodă*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXII, 1909—1910 ; *Caragiale*, CL, XLVI, 1912, 6 ; *Ioan Al. Brătescu-Voineşti, „În lumea dreptăţii", „Întuneric şi lumină", „Pe marginea cărţilor"*, AAR, partea administrativă, t. XXXV, 1912—1913 ; *A. Vlahuţă, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIX, 1916—1919 ; *Autografe române. Ioan Bogdan, A. Vlahuţă, Al. Xenopol şi manuscriptele lor*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. I, 1919 ; *La a 80-a aniversare a naşterii lui Titu Maiorescu*, CL, LII, 1920, 5—6 ; *Amintiri din „Junimea"*, Bucureşti, Viaţa românească, [1923] ; *Un drum la Cahul*, Cartea românească, [1923] ; *Cuconul Pantazachi*, Cartea românească, [1924] : *Dicţionarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, ianuarie— decembrie, LVII, 1925, ianuarie — decembrie ; *[Cuvîntare]*, CL, LIX, 1927, ianuarie — aprilie ; *Scrieri alese*, I—II, pref. Corneliu Simionescu, Bucureşti, Minerva, 1970. — **Tr. :** Schiller, *Hoţii, Fiesco, Cabală şi amor*, pref. trad., Iaşi, Junimea, 1871, *Fecioara de la Orleans*, CL, XVII, 1883, 1—3, *Don Carlos, Maria Stuart*, în *Scrieri complecte*, VI, Bucureşti, Socec, 1897 ; [Schiller, H. Heine, V. Hugo], în *Poezii*, Bucureşti, Socec, 1872.

— 1. Alecsandri, *Însemnări, 311—350* ; 2. *Prelecţiuni populare ţinute în Iaşi de membrii societăţii „Junimea"*, CL, I, 1867, 5, VII, 1873, 2 ; 3. *Rezumatul prelegerilor populare a societăţii „Junimea"*, CL, VI, 1872, 3, VIII, 1874, 1 ; 4. M., *Una din rătăcirile literare ale d-lui Iacob Negruzzi*, STR, II, 1878, 120—124 ; 5. M.C., *Cronica teatrală*, ROM, XXVIII, 1884, 10 martie ; 6. C. Ignotus, *„Fecioara de la Orleans", traducere din Schiller de d. Iacob Negruzzi*, C, III, 1884, 14 ; 7. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, *Recensiuni dramatice*, VN, II, 1885, 216 ; 8. Nemo, *Beizadea Epaminonda*, DPO, I, 1885, 55 ; 9. Nădejde, *Ist. lit., 472* ; 10. Ms., *Un specimen de literatură junimistă*, VN, III, 1886, 660 ; 11. *Iacob Negruzzi*, F, XXVI, 1890, 7 ; 12. Radu [Al. Vlahuţă], *Iacob Negruzzi*, VŢ, I, 1893, 7 ; 13. I. Negruzzi, *[Scrisori către D. Zamfirescu, 1894]*, RL, II, 1969, 6 ; 14. Intim [Tr. Demetrescu], *Iacob Negruzzi*, EVL, I, 1894, 4 ; 15. Clio, *Jak Negruzzi*, NRR, I, 1900, 1 ; 16. *Nuveliştii în viaţă din Regat*, LU, IV, 1905, 15—16 ; 17. Panu, *Junimea*, I—II, *passim* ; 18. G. Ibrăileanu, *La jubileul d-lui Iacob Negruzzi*, VR, XV, 1923, 2 ; 19. Mihai L. Negruzzi, *„Moş Jac"*, CL, LIX, 1927, ianuarie — aprilie, LXV, 1932, ianuarie — februarie ; 20. I. Negruzzi, *[Corespondenţă]*, SDL, I—XII, *passim* ; 21. *Academia Română. Şedinţa solemnă pentru sărbătorirea domnilor M. C. Sutzu şi I. C. Negruzzi la ajungerea vîrstei de 90 de ani*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1932 ; 22. Alexandru Iordan, *Iacob Negruzzi*, Bucureşti, Socec, 1932 ; 23. I. Massoff, *Cum a început Alecsandri să publice în „Convorbiri literare"*, AIA, XIX, 1932, 954 ; 24. Săteanu, *Figuri, 43—71, 215—217* ; 25. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *122—123, 248* ; 26. A. C. Cuza, *Amintiri de la „Junimea" din Iaşi*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 27. Leca Morariu, *Bucovina lui Iacob Negruzzi*, FF, XIV, 1939, 1—2 ; 28. Călinescu, *Ist. lit., 377—379* ; 29. Ciorănescu, *Teatr. rom., 186—187* ; 30. Dan Simonescu, *Răsunetul Unirii Principatelor la Berlin*, RFR, XI, 1944, 6 ; 31. I. Verbină [I. Pervain], *Iacob Negruzzi şi „Revista contimporană"*, SL, III, 1944 ; 32. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit., 184—186* ; 33. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 34. V. Mîndra, *În anticamera comediilor lui Caragiale*, VR, XVI, 1963, 9 ; 35. Pompiliu Marcea, *Iacob Negruzzi*, LL, X, 1965 ; 36. Mircea Anghelescu, *Iacob Negruzzi scriitor*, RVB, XXI, 1968, 1 ; 37. Rodica Florea, *Poeţi convorbirişti în perioada 1867—1895*, SIL, *164—165 181—183* ; 38. Piru, *Varia*, I, *125—128* ; 39. *Ist. lit.*, III, *54—57* ; 40. I. Massoff, *Despre ei şi despre alţii*, Bucureşti, Minerva, 1973, *235—236* ; 41. L. Negruzzi, *Jurnal* (publ. fragm. Horst-Helge Fassel, introd. Dan Mănucă), CL, 1974, 1, 2, 4 ; 42. Horst Fassel, *Das Tagebuch des Iacob Negruzzi*, KR, 1975, 15 ; 43. Florin Manolescu, *„Copiile de pe natură" ale lui Iacob Negruzzi şi I. L. Caragiale. O relaţie de anticipare*, RITL, XXVI, 1977, 2.

D. M.

NEGRUZZI, Leon (5.VI.1840, Iaşi — 16.VII.1890, Trifeşti, j. Iaşi), scriitor. Este primul fiu al lui Constantin Negruzzi. A învăţat la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană), apoi la un pension particular din acelaşi oraş. În 1852, împreună cu fratele său Iacob, **N.** pleacă la studii în străinătate. La Berlin şi Viena, frecventează cursurile facultăţilor de medicină, filozofie şi drept. Se întoarce în ţară în 1864, fără să fi obţinut vreo diplomă. A fost judecător, membru al Curţii de Apel, procuror general, apoi prefect şi primar al oraşului Iaşi. Figură deosebit de jovială, a avut mai mult faimă de om de societate, decît de scriitor. Membru al societăţii Junimea, şi-a publicat toate scrierile în „Convorbiri literare", unde a şi debutat în 1867 cu două poezii fără însemnătate.

Două dintre nuvelele sale *(Vîntul soartei* şi *Osîndiţii)* au caracter de foileton şi descind direct din specia răspîndită la noi prin literatura franceză a vremii. Dominate de un romantism mediocru, ele cultivă aventura în sine şi propagă o morală dulceagă, prin intermediul unor personaje puse de autor în cele mai neverosimile situaţii. Măsura adevăratului său talent a dat-o **N.** în alte nuvele. Personajele nu mai sînt acum simple pretexte pentru imaginaţia scriitorului, ci, devenind caractere, determină acţiunea. Subiectul nu pare artificial, ci este o consecinţă firească a comportamentului eroilor. Aceştia sînt desprinşi dintr-un mediu pe care scriitorul îl cunoştea în amănunţime : societatea ieşeană a epocii 1860—1880. Din această cauză, dialogurile sînt naturale şi, făcînd abstracţie de unele întorsături încă greoaie de frază, au fluenţă. Personajele sînt dominate de viaţa afectivă. În *Serghie Pavlovici*, forţa sentimentului devine patologică, iar eroul — un obsedat. În linii generale, comportarea lor e previzibilă. Le dă viabilitate dialogul, care particularizează mentalitatea prin nuanţe distinctive. În ce priveşte arta nuvelistică, **N.** se dovedeşte capabil să închege o intrigă prin intermediul cîtorva personaje, cărora are grijă să le dea o fundamentare socială, insistent reliefată. Scopul evident este de a crea un tip, ceea ce îi reuşeşte deseori. Dealtfel, în cele mai izbutite din nuvelele sale *(Evreica* şi *Ţiganca)*, conflictul se produce între reprezentanţii a două clase sociale diferite. Nuvelele au o compoziţie asemănătoare. În primul capitol sînt expuse intenţiile personajului central, sortite, de la început, eşecului. Avertizat, cititorul urmăreşte cu interes desfăşurarea

propriu-zisă a conflictului, a cărui rezolvare este, de obicei, tragică, deşi scriitorul încearcă să atenueze impresia, punînd deznodămîntul sub specia eternităţii.

— *Nesimţitorul, Durere*, CL, I, 1867, 12 ; *Vîntul soartei*, CL, I 1867, 12—16 ; *Evreica*, CL, II, 1868, 18—20, II, 1869, 21, 22 ; *O răzbunare*, CL, VIII, 1874, 1 ; *Serghie Pavlovici şi alte nuvele*, pref. T. Maiorescu, Bucureşti, Alcalay.

— 1. D. Xenopol, *[Scrisoare către A. D. Xenopol, 1870]*, SDL, V, *189* ; 2. T. M[aiorescu], *Leon C. Negruzzi*, CL, XXIV, 1890, 7 ; 3. Negruzzi, *Junimea, 56—59, 70—71, 173, 334—379* ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *122, 229* ; 5. C. Gerota, *Nuvelele lui Leon Negruzzi*, RFR, IX, 1942, 3 ; 6. Ciocu-lescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 200* ; 7. Mănucă, *Scriit. jun., 117—127* ; 8. Valeriu Birlan, *Un moment greu din viaţa lui Iacob Negruzzi*, LL, 1978, vol. III.

D. M.

NEGULICI, Ioan D. (1812, Cîmpulung — 5.IV.1851, Istanbul), traducător şi publicist. Foarte dotat pentru pictură, fiul preotului Dumitrache Oaie a primit primele îndrumări în atelierul Mariei Rosetti, la Bucureşti, unde frecventează un timp şi şcoala de la „Sf. Sava". După studii de pictură la Iaşi, apoi, din 1833, la Paris, **N.** se întoarce în Bucureşti şi devine unul dintre cei mai cunoscuţi pictori din Muntenia. Împrietenindu-se cu I. Heliade-Rădulescu, este atras de activitatea publicistică şi literară de la „Curierul românesc", gazetă pe care a şi condus-o, între 1 octombrie 1845 şi 1 decembrie 1846, în absenţa din ţară a lui Heliade. Tînărul pictor şi publicist ia parte la acţiunile cercurilor revoluţionare din Muntenia, iar în timpul evenimentelor de la 1848, numit administrator al judeţului Prahova, se remarcă printr-o activitate energică în sprijinul Guvernului provizoriu. După înfrîngerea revoluţiei, pleacă în exil, la Brusa, apoi la Istanbul, unde moare de tuberculoză. Ultima perioadă a vieţii lui **N.** este marcată de conflictul cu Heliade, căruia, într-o memorabilă scrisoare, îi reproşează, în numele cauzei comune, egolatria şi inconsecvenţa politică.

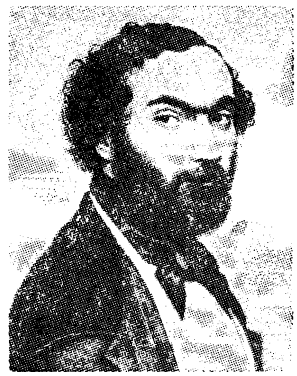

N. a făcut parte din grupul cărturarilor care urmau să pună în aplicare vasta acţiune de traduceri din literatura universală, iniţiată de Heliade. El însuşi a întocmit un *Plan de o mică bibliotecă universală* (1847), care să pregătească şi să sprijine proiectul lansat anterior de Heliade, după modelul celui publicat de Aimé Martin, literat francez foarte apreciat de intelectualii noştri paşoptişti. Din scrierile acestuia, **N.** a tradus, în „Curierul românesc", *Despre amor, lege fizică şi morală a naturei* şi *Scrisori la Sofia : asupra fizicei, himiei şi istoriei naturale* (1846), iar în volum, *Educaţia mumelor de familie sau Civilizaţia neamului omenesc prin femei* (1844—1846) — recenzat elogios de N. Bălcescu. Convins de rolul educativ al literaturii (întregul plan este conceput în acest sens) şi urmărind pregătirea şi atragerea cititorilor prin lecturi accesibile, **N.** a tradus din franceză cîteva scrieri fără valoare ale unor scriitori minori, ca J.-E. Paccard sau S.-H. Berthoud, şi două piese, reprezentate dar nepăstrate : *Dreptatea lui Dumnezeu* de Anicet-Bourgeois şi *Credinţa, Speranţa, Caritatea* de P.-B. Rosier. Mai importantă este tălmăcirea romanului lui J. Swift, *Călătoriile lui Gulliver în ţere depărtate* (1848). Cîteva traduceri, anunţate ca fiind sub tipar, se pare că nu au mai apărut sau nu se păstrează : *Martirii* de Chateaubriand, *Zestrea Suzetei* de J. Fiévée şi nuvela (poate originală) *Samoil Neguţătorul*. Tălmăcirile lui **N.** sînt cursive, într-un stil modern, vădind preocuparea pentru cultivarea limbii române, întîlnită şi în unele prefeţe, ca şi într-un *Vocabular român* de neologisme (1848).

— **Tr.** : Aimé Martin, *Educaţia mumelor de familie sau Civilizaţia neamului omenesc prin femei*, pref. trad., vol. I, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1844, vol. II, Bucureşti, Tip. Eliade, 1846 ; J.-E. Paccard, *Iubita franţeză sau Clotilda şi Edmond*, pref. trad., t. I, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1844, t. II, Bucureşti, Tip. Eliade, 1846 ; S.-H. Berthoud, *Maria*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1846 ; J. Swift, *Călătoriile lui Gulliver în ţere depărtate*, I—II, Bucureşti, Tip. Copainig, 1848.

— 1. Bălcescu, *Opere alese*, I, *126—131* ; 2. Heliade, *Scrisori, 76—78, 83—86, 107—110* ; 3. *Scrisoarea răposatului I. D. Negulici către d. I. Eliade*, ROM, IV, 1860, 22 ; 4. N. Iorga, *I. D. Negulici, „Biblioteca enciclopedică"*, RI, XX, 1934, 1—3 ; 5. Popovici, *Ideol. lit., 167—173* ; 6. D. Popovici, *Louis Aimé-Martin şi proiectele de biblioteci universale de la Bucureşti*, RI, XXII, 1936, 7—9 ; 7. Lucia Dracopol-Ispir, *Pictorul Negulici*, Bucureşti, Rotativa, 1939 ; 8. Dan Grigorescu, *Trei pictori de la 1848*, Bucureşti, E.T., 1967.

L. V.

NENIŢESCU, Ioan S. (11.IV.1854, Galaţi — 23.II.1901, Buzău), poet. Fiu al lui Ştefan Vasiliu, manufacturier în Galaţi, **N.** a urmat o şcoală comercială în oraşul natal, a terminat, la Iaşi, liceul şi s-a înscris ca audient la Facultatea de litere. Participă, ca voluntar, la războiul de Independenţă de la 1877 şi e rănit la Griviţa. În 1878 se află în Germania, student la Facultatea de filozofie din Berlin. Şi-a dat doctoratul în filozofie la Leipzig (1887), cu o teză despre Spinoza *(Die Affektenlehre Spinoza's)*. A scos, în 1884, şi a condus timp de patru ani revista „Ţara nouă". În 1892, întreprinde o călătorie pentru a cerceta situaţia şcolilor româneşti din teritoriile supuse Turciei. Rezultatul este un studiu etnografic şi statistic asupra aromânilor : *De la românii din Turcia europeană* (1895). A fost numit inspector şcolar în Bucureşti în 1895, apoi prefect al judeţului Tulcea. În activitatea politică şi administrativă, **N.**, care a fost şi deputat de Covurlui, se caracterizează printr-un naţionalism rigid. Moare, pe neaşteptate, în tren, în timpul unei călătorii. Este înmormîntat la Bucureşti. A fost membru corespondent al Academiei Române.

N., care încă din şcoală publica versuri în „Gardistul civic", în 1878 semnează în paginile „Convorbirilor literare" pasteluri şi poezii erotice în maniera lui V. Alecsandri, reluate în volumul *Flori de primăvară. Şoimii de la Războieni*, poem epic folosind versul popular, are, vizibil, drept modele *Dumbrava Roşie* a lui V. Alecsandri şi legendele istorice ale lui D. Bolintineanu. **N.** s-a făcut cunoscut mai ales prin „poeziile eroice şi naţionale" din volumul *Pui de lei* (1891), foarte răspîndite într-o vreme prin intermediul şcolii. Patriotismul autorului, luptător în războiul de Independenţă, era real, dar poezia este absentă. Versurile, cu destinaţie evident educativă, rămîn simple sonorizări de cuvinte mari. Majoritatea sînt versificări ale unor episoade din istoria naţională, utilizînd, de preferinţă, versul de factură populară *(Voievodul Ştefan, Vlad Ţepeş, Moartea lui Decebal)*, altele sînt simple marşuri *(În-*

crede-te în viitor, Înainte). Naivitatea şi convenţionalul personajelor istorice, care — după modelul poeziilor lui Bolintineanu — ţin lungi tirade patriotice, exagerarea hiperbolică duc, fără intenţie, la efecte comice. Mai interesantă, drama istorică *Radu de la Afumaţi* vădeşte meşteşug în conducerea firului principal al acţiunii. **N.** scrie într-o limbă curată, care evită excesele neologistice. Nici aici nu este întru totul original : scena despărţirii în zori a celor doi îndrăgostiţi, fiul domnului şi Ana, fata vornicului Drăgan, este imitată după Shakespeare *(Romeo şi Julieta).* În 1897, la Teatrul Naţional i s-a jucat comedia *Un singur amor.*

— *Flori de primăvară,* Berlin, Berg Holten, [1880] ; ed. 2, Bucureşti, Göbl, 1889 ; *Şoimii de la Războieni,* Bucureşti, Tip. Laboratorii români, 1882 ; *Pui de lei. Poezii eroice şi naţionale,* Bucureşti, Haimann, 1891 ; *Tatăl nostru în cîteva istorioare pe înţelesul tuturor,* Bucureşti, 1894 ; ed. 2, Bucureşti, Cartea românească, 1925 ; *Radu de la Afumaţi,* Bucureşti, Göbl, 1897 ; *Poezii,* Bucureşti, Minerva, 1911.

— 1. Luciliu [Al. Macedonski], *Notiţe literare : „Flori de primăvară",* L, II, 1881, 3 ; 2. *I. C. Negruzzi, I. S. Neniţescu, „Şoimii de la Războieni",* AAR, partea administrativă, t. V, 1882—1883 ; 3. G. Bogdan-Duică, *„Flori de primăvară",* TR, VI, 1889, 141 ; 4. G. Bogdan-Duică, *„Pui de lei",* TR, VII, 1890, 265 ; 5. V. Babeş, *Ioan Neniţescu, „Tatăl nostru în cîteva istorioare pe înţelesul tuturor",* AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 6. Demetrescu *Profile, 27—32 ;* 7. D. C. Ollănescu, *I. Neniţescu, „Radu de la Afumaţi",* AAR. partea administrativă t. XX, 1897—1898 ; 8. *Moartea lui Ioan Neniţescu,* FP, IV, 1901, 5 ; 9. Sp. Hasnaş, *„Pui de lei",* FLR, II, 1913, 40 ; 10. Haneş, *Ist. lit., 264 ;* 11. Iorga, *Ist. lit. cont.,* II, *7, 8, 11 ;* 12. G. Călinescu, *Ştiri despre Ioan S. Neniţescu,* JL, I, 1939, 13 ; 13. Călinescu, *Ist. lit., 524—525 ;* 14. Rodica Florea, *Poeţi convorbirişti în perioada 1867—1895,* SIL, *175—177 ;* 15. Cioculescu, *Itinerar 172—174.*

S. C.

NENOVICI, Nicolae (1820 — 6.VII.1863, Bucureşti), publicist şi traducător. A fost coleg cu N. Bălcescu la şcoala de la „Sf. Sava". În timpul revoluţiei de la 1848, **N.** a fost comisar de propagandă, iar după înăbuşirea ei a fost întemniţat. În 1855 edita publicaţia „politică, literară şi industrială" „Patria", iar în 1857 semna, la Bucureşti, manifestul pentru Unire. Publicase la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1843) cîteva mărunte scrieri moralizatoare (un „epitaf" hazliu, o fabulă, o istorioară) şi o traducere. De un interes mai mare sînt cele două traduceri ale lui **N.** din limba franceză, *Elisabeta sau Esilaţii din Siberia* de M-me Cottin şi *Lelia* de George Sand.

— *Cuvînt pentru îngroparea carnavalului din Bucureşti,* FMIL, VI, 1843, 10 ; *Vînătorul, vulpea şi leopardul,* FMIL, VI, 1843, 23 ; *Tiranul,* FMIL, VI, 1843, 26. — **Tr.** : *Barb-Albastră,* FMIL, VI, 1843, 17 ; M-me Cottin. *Elisabeta sau Esilaţii din Siberia,* Braşov, Tip. Gött, 1845 ; George Sand, *Lelia,* I—III, Bucureşti, Ioanid, 1853—1854.

— 1. N. Nenovici, *[Scrisoare către Dimitrie Golescu],* ANPR, t. IV, *221—222 ;* 2. N. T. Orăşanu, M. Pascaly, *[Discursuri la înmormîntarea lui N. Nenovici],* ROM, VII, 1863, 20, 21 iulie ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *249.*

G. D.

NIAGOE, Ştefan P. (c. 1800, Sănănăş—Vîrşeţ — 6.III.1869, Bucureşti), autor de calendare. Urmează şcoala normală la Arad, devenind, în 1822, învăţător la şcoala românească din Pesta. Pe la 1836 se afla în Ţara Românească. A ocupat funcţia de secretar al Eforiei Şcoalelor, pînă la sfîrşitul vieţii. În perioada profesoratului, **N.** a editat patru calendare româneşti, pe anii 1828, 1829, 1830, 1831. În paginile lor, **N.** susţine introducerea alfabetului latin *(Scurtă prevedere)* sau demonstrează, cu argumente istorice şi lingvistice, latinitatea poporului român *(Dialog sau vorbire între învăţător şi şcolar despre romani şi români sau daco-romani).* Continuînd un drum început de cărturarii Şcolii ardelene, el face să apară în calendarele sale lucrări originale şi traduceri, toate scrise într-o limbă clară, apropiată de cea a poporului.

— *Scurtă prevedere,* CBD, 1828, *47—48 ; Dialog sau vorbire între învăţător şi şcolar despre romani şi români sau daco-romani,* CBD, 1829, *38—118,* reed. fragm. în Nicolae Albu, *Un satelit al Şcoalei ardelene. Ştefan P. Niagoe,* Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943, *13—18.*

— 1. A. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară,* ed. 2, I, Viena, Tip. Gerold, 1852, *209 ;* 2. A. D. Xenopol, C. Erbiceanu, *Serbarea şcolară de la Iaşi cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de la înfiinţarea învăţămîntului superior în Moldova,* Iaşi, Tip. Naţională, 1885, 325 ; 3. Onisifor Ghibu, *Şcoala românească din Pesta,* Bucureşti, Sfetea, 1916, *5 ;* 4. Iuliu Moisil, *Românii ardeleni din vechiul regat şi activitatea lor pînă la războiul întregirii neamului,* Bucureşti, Cultura naţională, 1929, *31 ;* 5. Nicolae Albu, *Un satelit al Şcoalei ardelene. Ştefan P. Niagoe,* Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943 ; 6. Tomescu, *Calendarele, 76—78, 121—122 ;* 7. V. Molin, *Din istoricul parohiei române ortodoxe din Pesta (1788),* MB, XVI, 1966, 4—6 ; 8. Theodorescu, *Ist. bibl., 32.*

M. T.

NICHIPERCEA, revistă satirică şi literară apărută la Bucureşti, săptămînal, între 23 iulie 1859 şi mai 1879. Înfiinţată şi condusă de N. T. Orăşanu, **N.** poate fi considerată cea mai însemnată publicaţie satirică românească dintre 1860 şi 1880. După ce redactase împreună cu C. A. Rosetti „Ţînţarul" (pînă la 23 mai), iar apoi, singur, „Spiriduş" (suspendat la 14 iulie 1859), Orăşanu scoate noul săptămînal, pe al cărui frontispiciu figurează numai în calitate de administrator, pentru a ocoli astfel prevederile legii presei. Nici **N.** nu va avea însă o soartă mai bună. În primii ani de apariţie va fi suspendat de şase ori şi va cunoaşte mai multe schimbări de titlu. Prima sancţiune a autorităţilor survine după cîteva săptămîni, la 19 septembrie, şi va dura pînă la începutul lunii decembrie. Suspendat din nou, în ianuarie 1860, **N.** va apărea un timp în broşuri („Coarnele lui Nichipercea", nenumerotate, dar păstrînd paginaţia revistei). Iese iar ca revistă, între 28 iulie şi 30 noiembrie, şi din nou în broşuri („Ochiul Dracului", „Arţagul Dracului", „Codiţa Dracului", „Ghearele Dracului"), din ianuarie pînă în aprilie 1861. Din 5 mai 1861 îşi reia formatul de revistă, trei săptămîni mai tîrziu şi numerotarea, pentru a cunoaşte o perioadă de relativă linişte, care se încheie la 22 mai 1864, cînd din nou este suspendat. La reapariţie, în 11 februarie 1865, va

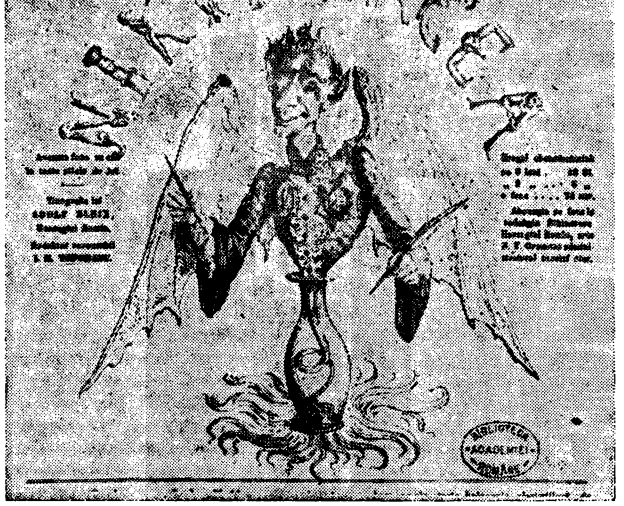

purta titlul „Cicala". Odată cu noua denumire începe, de fapt, o altă perioadă în existența revistei, perioadă în care răspunderile redacției nu-i mai revin în întregime lui Orășanu, după cum, uneori, nici orientarea politică nu mai corespunde integral cu vederile lui. „Cicala" fiind suspendată după cîteva numere, reapare într-un singur număr la 1 ianuarie 1866, apoi cu un alt titlu, „Sarsailă", din 27 februarie pînă în 18 mai. La 29 mai, cînd denumirea devine „Ghimpele", redacția publică un editorial în care se face istoricul periodicului, subliniindu-se continuitatea dintre „Spiriduș", „Nichipercea", „Cicala", „Sarsailă" și „Ghimpele". Totuși această continuitate era acum mai mult formală, de vreme ce, după un an, Orășanu încearcă să editeze, în paralel cu „Ghimpele", un nou „Nichipercea" (31 mai — 25 iunie 1867). Publică iarăși în „Ghimpele", dar se înstrăinează de revistă și, cu timpul, nici nu mai colaborează, fapt pe care îl recunoaște într-o scrisoare inserată în „Românul".

N. este legat, între 1859 și 1866, de numele lui Orășanu. Colaboratorii care i s-au alăturat în această perioadă, Radu Rosetti, I. V. Adrian, Pantazi Ghica, I. A. Geanoglu, I. C. Fundescu, au publicat puțin, revista fiind scrisă aproape în întregime de el. Caricaturile sînt făcute pînă în 1861 de H. Trenk. Orășanu a întrebuințat o sumedenie de pseudonime, între care Nicor, Netto, Odobașa, Iago. Autor de comentarii politice pătrunzătoare, scrise cu patimă și cu o agitație a spiritului care, de multe ori, îl avantajează, el era întotdeauna în miezul evenimentelor și, dacă sensul lor îi scapă nu o dată (mai ales în ceea ce privește înfăptuirile și politica domnitorului Al. I. Cuza și ale lui M. Kogălniceanu), Orășanu are, în schimb, darul de a le relata într-o lumină particulară, cu o subiectivitate care le dă culoare literară, de a afla mereu latura lor comică, făcînd adesea haz de necaz. Compune și versuri, sub tutela poetico-satirică a lui Béranger, scrie parodii și fabule, schițe și reportaje parlamentare, redactează așa-zise știri politice, note polemice, anecdote. Orășanu nu-și cenzurează mijloacele de expresie, buna-cuviință este adesea uitată în focul polemicii, adversarii avînd a se teme de ironia lui, de vorbele de duh memorabile, de portretele trasate cu o peniță înmuiată în venin, dar și de calamburile licențioase, de anecdotele nu rareori grosiere. Într-un fel, Orășanu este un martor al procesului social, din spița cronicarilor, iar **N.**, cronica lui.

— 1. Redacțiunea, *Anul al VIII-lea*, SRS, VII, 1866, 52 ; 2. N. T. Orășanu, *[Scrisoare către redacție]*, ROM, XV, 1871, 4 februarie ; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *449—451* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *253, 269—277* ; 5. Iorga, *Ist. presei*, *121* ; 6. Sergiu Milorian, *Bunicii rîsului românesc. „Nichipercea"*, ALA, IV, 1923, 117, 118 ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *302* ; 8. Cosco, *Bunica*, *108—109* ; 9. Lăzăreanu, *Glose*, *390—394* ; 10. *Ist. lit.*, III, *548—549* ; 11. Trifu, *Presa*, *23—74*, *86—87*, *94—96*, *109—111*.

R. Z.

NICOLEANU, Nicolae (16.VI.1835, Săcele — 7.IV.1871, București), poet. Se numea de fapt Neagoe Tomoșoiu. Familia sa — țărani din comuna Cernatu Săcelelor de lîngă Brașov — a părăsit satul pe la 1848 și s-a stabilit la Buzău. Aici, un văr, episcop, îl înscrie pe viitorul poet la seminar. Tînărul își schimbă numele, nu se știe de ce, în Nicolae Nicoleanu. În 1849, profesorul V. Caloianu îl aduce la Craiova. **N.** frecventează cursurile colegiului local, scrie versuri și se întreține dînd lecții de limba franceză. Pe cheltuiala unor binevoitori bogați, în 1858 este trimis la studii în Franța, de unde se întoarce, din lipsă de mijloace materiale, în 1861. C. A. Rosetti îi oferă un loc de corector, apoi de redactor, la „Românul". Între 1862 și 1868, **N.** ocupă diverse funcții modeste : perceptor fiscal la Roman (1862), director al gimnaziului din Iași (1864), funcționar la Arhivele Statului din București (1865, 1867), revizor școlar (1866). La 1 ianuarie 1868, poetul înnebunește. Moare, trei ani mai tîrziu, la spitalul Pantelimon din București.

N. a scris puțin : versuri, strînse într-o broșură semnată cu inițialele N.N., cîteva articole, o conferință ținută la Ateneul Român *(Despre influința lecturei romanțelor streine)*, cîteva traduceri din Musset. A colaborat la „Satyrul", unde semna cu pseudonimele Sam-Huang-Ki și Tschao-Wan-Ki, fiind apreciat de B. P. Hasdeu. În același timp a susținut foiletonul literar al „Gazetei de Iași". Junimiștii îl simpatizau (pe T. Maiorescu poetul îl cunoscuse la Paris), iar Iacob Negruzzi îl considera chiar printre întemeietorii societății Junimea. Versurile lui **N.**, în care sarcasmul se amestecă cu lamentația, satira cu elegia, relevă nu numai psihologia autorului, de neliniștit romantic (marcat și de lecturi), ci și amprenta unui moment istoric de destrămare a iluziilor, după înfrîngerea revoluției de la 1848. Scrierile lui poetice nu reușesc însă să cristalizeze un lirism autentic, cele mai multe nedepășind nivelul unor versificări fie retorice, fie convenționale. Poetul are conștiința unui destin dureros, el se vede rătăcind, proscris, într-o lume strîmb alcătuită, este urmărit de gîndul rupturii dintre real și ideal. Apare frecvent motivul romantic al vieții — cortegiu de dureri, al alunecării continue spre moarte. La **N.**, tonul elegiac, de nuanță lamartineană, este minat adesea de un sentimentalism comun, poetului îi lipsește imaginația, ca și vibrația meditativă, pesimismul său rămîne superficial. Iubirea este văzută, în spirit romantic, ca un refugiu. Poetul încearcă uneori, timid, să sugereze o comunicare între mișcarea sentimentului și atmosfera, cadrul natural al iubirii. Poeziile erotice sînt de un pronunțat sentimentalism retoric. Abstracte, ca întreaga lirică a lui **N.**, lipsite de căldura imaginii, ele cad în disertație prozaică și sterilă, prelungită artificial. Priveliștea patriei „de sclavie junghiată", în care „adevărații aleși" se sting uitați, spectacolul ipocriziei și parvenitismului îi smulg accente de protest și indignare vehementă, satira sa violentă amintind pe alți autori ai epocii : I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, B. P. Hasdeu. Publicistul schița polemic portretul ciocoiului gata să susțină toate opiniile, toate partidele, era preocupat de decadența artei. **N.** considera literatura, în spirit pașoptist, expresie a societății și chiar proclama ideea rolului reformator al artei. El condamna excesul de traduceri care, prin jargonul lor galo-roman, strică limba, „cel mai scump tezaur al unui popor". Adversar, cel puțin în teorie, al scepticismului și al pesimismului, **N.** vedea în drama „brumoasă" și în „romanțele" (romanele) străine, de un romantism „vaporos" și bolnăvicios, o primejdie socială, o cauză a decăderii morale. Postpașoptist și preeminescian, poetul contribuie la impunerea unora dintre elementele sensibilității romantice.

— *Poezii*, Iași, Tip. Buciumul român, 1865 ; *Poezii*, pref. I. Negruzzi, Iași, Șaraga ; *Poezii și proză*, NCS, *23—130* ; *[Poezii]*, PLB, I, *277—305*, PRC, II, *158—166*. — Tr. : [F. Ar-

vers, A. de Musset], în *Poezii* Iaşi, Tip. Buciumul român 1865.

— 1. *[Documente]*, DML, I, *275—277* ; 2. I. Negruzzi, *Neculai Neculeanu*, CL, V, 1871, 5 ; 3. Deales, *Nicolae Nicoleanu*, RVŞ, I, 1891, 1 ; 4. Demetrescu, *Profile, 135—142* ; 5. Şt. Vellescu, *Nicolae Nicoleanu*, ALV, I, 1893, 6 ; 6. G. P. Pârvulescu, *N. Nicoleanu*, JI, I, 1894, 8—9 ; 7. B. Iorgulescu, *Notiţe lămuritoare la biografia poetului N. Nicoleanu*, A, IX, 1898, 5—6 ; 8. Ov. Densusianu, *Din viaţa şi scrierile poetului Nicoleanu*, NRR, I, 1900, 5 ; 9. N. Iorga, *Un poet din vremile nehotărîte : N. Nicoleanu*, S, V, 1906, 26 ; 10. G. Bogdan-Duică, *Nicolae Nicoleanu*, NCS, *7—21* ; 11. Apostolescu, *Infl. romant., 239—247* ; 12. Dem. D. Stoenescu, *Poetul Nicoleanu în Craiova*, AO, I, 1922, 1 ; 13. Ilie Constantinescu, *O poezie necunoscută încă a lui N. Nicoleanu*, AO, III, 1924, 12 ; 14. Săteanu, *Figuri, 225—229* ; 15. Călinescu, *Ist. lit., 297—298* ; 16. Perpessicius, *Menţiuni*, V, *276—283* ; 17. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 2 ; 18. Călinescu, *Stud. cercet., 121—126* ; 19. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 288—324* ; 20. *Ist. lit.*, III, *20—23*.

S. C.

NICULIŢĂ, Gheorghe (? — 1.VII.1899, Botoşani), poet. Născut la Suceava, **N.** provenea dintr-o familie aromână, venită în Moldova pe la 1777. A învăţat la gimnaziul din Cernăuţi. La Bîrlad, unde a locuit o vreme cu familia, s-a născut fiica sa, viitoarea folcloristă Elena Niculiţă-Voronca. S-a stabilit apoi la Botoşani. **N.** a ocupat diverse funcţii administrative, ajungînd în cele din urmă primar la Hîrlău. În casa lui se ţineau săptămînal şedinţe literare. A colaborat cu articole politice la publicaţii din Botoşani, Cernăuţi şi Iaşi, semnînd, uneori, Niculiţă din Moldova. **N.** a alcătuit, ocazional, poezii patriotice, influenţat de V. Alecsandri, A. Mureşanu, D. Bolintineanu. A compus idile *(Lebedele şi cioarele)* şi poemul *Şezătoarea*, de inspiraţie folclorică. Ar mai fi scris o lucrare referitoare la epoca fanariotă (1).

— *La un stejar*, în Elena Niculiţă-Voronca, *Studii în folclor*, I, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908, *172—173* ; *Lebedele şi cioarele*, AROR, II, 1882, 12 ; *Şezătoarea*, Iaşi, 1890 ; *Junelor române din Ardeal*, NAŢ, V, 1894, 146 ; *Doină*, CRR, XIII, 1898, 16—17.

— 1. *Elena Niculiţă-Voronca*, GHI, I, 1913, 3—4 ; 2. Elena Niculiţă Voronca, *Amintiri din copilărie şi tinereţe*, RID XIV, 1916, 5 ; 3. Miller—Săndulescu, *Evoluţia*, *237* ; 4. G. T. Niculescu-Varone, *Elena Niculiţă-Voronca*, IZ, XXI, 1940, 5 ; 5. Niculiţă-Voronca, *Studii*, I, *172—173*.

L. B.

NICULIŢĂ-VORONCA, Elena (15.V.1862, Bîrlad — 1939), folcloristă şi poetă. Descendentă a unei familii aromâne stabilite în nordul Moldovei în secolul al XVIII-lea, **N.-V.** şi-a făcut primele studii în Botoşani, după care a trecut la Iaşi în pensionul Humpel. Îmbolnăvindu-i-se tatăl, Gh. Niculiţă (el însuşi publicist şi autor de versuri), **N.-V.** se întoarce la Botoşani, unde îşi continuă studiile într-un pension particular Se căsătoreşte cu preotul Zaharia Voronca şi se stabileşte la Siret. După încercările poetice de tinereţe, publicate în paginile „Familiei". **N.-V.** începe, către 1888, sub influenţa lui S. Fl. Marian, să culeagă poveşti, credinţe şi datini populare din Bucovina. Colaborează la revista „Rîndunica" din Iaşi, a Elenei Sevastos, cu poezii, cugetări, poveşti şi studii despre poveşti. Apreciate favorabil de B. P. Hasdeu, primele studii de folclor enunţau doar cîteva principii generale, valabile pentru culegerea producţiilor populare. Ideea că poveştile ar fi rămăşiţe ale unei străvechi mitologii sau urme de „cultură divină" o va duce în studiile ulterioare la afirmaţii riscante. Observaţii judicioase sînt, însă, formulate în legătură cu geneza anecdotelor. **N.-V.** continuă să colaboreze la „Familia", de data aceasta la rubrica *Din popor* — alături de folcloriştii ca D. Stăncescu, I. G. Bibicescu, I. Pop-Reteganul —, la „Sămănătorul" şi mai tîrziu la „Convorbiri literare", „Dreptatea" ş.a. Timp de cîţiva ani, la îndemnul lui S. Fl. Marian, **N.-V.** culege datini şi credinţe populare în vederea reconstituirii unei mitologii autohtone. Materialul folcloric din volumul *Datinile şi credinţele poporului român* (1903), reprodus cu o transcriere aproximativă a textelor, este repartizat în funcţie de patru elemente : pămînt, apă, aer şi foc. Următoarele două volume, care ar fi trebuit să cuprindă credinţe despre om şi despre natură, n-au mai apărut. Cele două volume, din 1908—1912, de *Studii în folclor* (primul respins de la premiul Academiei Române, în urma raportului prezentat de Andrei Bârseanu), ca şi celelalte cercetări de folclor comparat atestă aceeaşi înclinaţie către analogii hazardate şi construcţii mitologice fanteziste. Versurile din volumul *Poezii* (1935), modeste ca valoare, sînt înrîurite de lirica lui V. Alecsandri şi O. Goga. Un ciclu de *Poveşti din munţi*, cu ecouri mitologice, este scris în stil şi ritm popular.

— *[Poveşti]*, ROM, XXXIV, 1890, 22 septembrie, F, XXVI, 1890, 10, 11, XXVII, 1891, 47, XXVIII, 1892, 2, 44, XXIX, 1893, 36. XXX, 1894, 22, 28, 38, 42, 43 ; *Descîntec de dragoste*, ROM, XXXV, 1891, 24 ianuarie ; *Să stric hramurile !*, GAB, I, 1891, 59 ; *[Versuri]*, F, XXVIII, 1892, 8, 11, 24, 31, 35, 46, XXIX, 1893, 44, XXX, 1894, 8. 16, 21, 26, 30, 34, 37, 45, XXXI, 1895, 5, 12. 13, 16, 46, XXXII, 1896, 21, 23, 26 ; *[Proză]*, F, XXVIII, 1892, 2, XXXI, 1895, 19, 26, XXXII, 1896, 37 ; *Piramidele*, RND, I, 1893, 1 ; *Despre poveşti*, RND, I, 1893, 1, F, XXX, 1894, 33 ; *Din poveşti. Credinţele noastre şi ale popoarelor vechi*, RND, I, 1893, 2 ; *Cugetări, De-ale noastre*, RND, I, 1893, 5 ; *Datinile şi credinţele poporului român*, I, Cernăuţi, Tip. Wiegler. 1903 ; *Zamfira*, DRT, I, 1904, 1, 2 ; *Impresii de călătorie*, DRT, I, 1904, 16, 18—20 ; *Tradiţii despre Ştefan cel Mare*, S, III, 1904, 11 ; *Poveştile noastre despre Crăciun şi Crăciuneasa. La Romani. Colinde*, JML, III, 1906, 3 ; *Amintire*, JML, IV, 1907, 6—7 ; *Studii în folclor*, vol. I, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908, vol. II, Cernăuţi, Tip. Gutenberg. 1912 ; *Basme. Legende şi povestiri. Soarele şi luna*, GHI, I, 1913, 2 ; *Sărbătoarea moşilor în Bucureşti*, Bucureşti, Tip. Stroilă, 1913 ; *Amintiri din copilărie şi tinereţe*, RID, XIV, 1916, 5 ; *Sf. Alexi, omul lui Dumnezeu*, CL, LXII, 1929, *131—150* ; *Necuratul*, CL, LXIII, 1930, *464—473* ; *Poezii*, I, Botoşani, Tip. Munca, 1935.

— 1. A. Bârseanu, *Elena Niculiţă-Voronca, „Studii în folclor"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIII, 1910—1911 ; 2. *Elena Niculiţă-Voronca*, GHI, I, 1913, 3—4 ; 3. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 133—134, 263—264* ; 4. Miller—Săndulescu, *Evolutia, 237—242* ; 5. G. T. Niculescu-Varone, *Elena Niculiţă-Voronca*, IZ, XXI, 1940, 5 ; 6. *Scrisori—Gorovei, 363—365* ; 7. *Scrisori—Ibrăileanu*, III, *428* ; 8. Bîrlea, *Ist. folc., 332—335*.

L. B.

NOTTARA, Constantin I. (5.VI.1859, Bucureşti — 16.X.1935, Bucureşti), traducător. Încă elev la „Sf. Sava", **N.** se înscrie la Conservator, la clasa de declamaţie a lui St. Vellescu (1876). După o scurtă ucenicie în trupa lui M. Pascaly, în 1877, remarcat de I. Ghica, intră în Societatea dramatică. În 1883 era înaintat societar clasa a doua. Este anul călătoriei sale la Paris, unde **N.** are prilejul să urmărească, seară de seară, spectacolele Comediei Franceze şi, cu profesorii Ed. Got şi L.-A. Delaunay, să studieze repertoriul clasic. În 1885 devine societar

clasa I la Teatrul Național din București. În 1889 preia funcția de director de scenă, din care îl îndepărtează Al. Davila. S-a iscat un conflict în urma căruia **N.** își dă demisia, dar în 1907 el va reveni în trupa Teatrului Național. Din 1893, vreme de 33 de ani, activează ca profesor la Conservatorul de muzică și declamație. Printre elevii săi figurează Tony Bulandra, N. Soreanu, I. Manolescu, Gh. Storin, V. Maximilian, Const. Tănase, Maria Ventura, G. Ciprian. În 1927 este declarat societar de onoare, iar după cîțiva ani — societar pe viață al Teatrului Național. A avut un fiu, Const. C. Nottara, compozitor.

Peste 700 de personaje a interpretat **N.** în strălucita lui carieră. A jucat eroi din repertoriul clasic și romantic, a apărut în numeroase melodrame, s-a acomodat, mai lent, și cu teatrul modern, s-a devotat dramaturgiei românești. A fost memorabil în Regele Lear, Othello, Shylock, Richard al III-lea, Tartuffe, Oedip, Hamlet, ca și în Vlaicu Vodă (din piesa lui Al. Davila), Ștefan cel Mare (din *Apus de soare* de B. Delavrancea), Ion *(Năpasta* de I. L. Caragiale), Ovidiu (din piesa cu același titlu a lui V. Alecsandri) ș.a. De la o manieră grandilocventă, cu gesticulație fastuoasă, **N.**, impresionînd mereu prin „măștile" pe care și le compune, prin maiestatea ținutei și rostirea cantabilă, plină de virtuozități, va evolua treptat, cu aceeași forță, spre un joc realist, mai puțin preocupat de plastica exterioară, mai interiorizat. **N.** era, pe scenă, un adevărat creator. Dealtfel, în articolele sale asupra artei actorului (unele, apărute în „Rampa"), el preconizează tocmai dreptul actorului de a crea. Intuiția, indispensabilă, trebuie neapărat susținută prin studiu și o cultură cît mai vastă. **N.** formulează și o definiție, metaforică, a actorului : „spion al sufletului omenesc și al moravurilor societății". În afara acestor articole, care iau în discuție chestiuni de teorie a teatrului sau de artă a interpretării, **N.** a alcătuit, cu diferite ocazii, portrete ale unor oameni de teatru : I. Brezeanu, Tony Bulandra, I. L. Caragiale, Al. Davila, A. Demetriade, Al. Flechtenmacher, P. Gusty, I. I. Livescu, Gr. Manolescu, M. Millo, Matilda Pascaly, Aristizza Romanescu, Maria Ventura ș. a. Unele dintre acestea au apărut în „Rampa" sau în „Literatură și artă română". Tot în „Literatură și artă română", ca și în „Ilustrația", a publicat cîteva schițe. **N.**, care a încurajat mult dramaturgia originală, ca interpret sau ca director de scenă (colaborînd chiar, pe texte, cu mai tineri autori), a făcut și traduceri, din franceză : *Amicii falși*, *Bechierii* (V. Sardou), *Demi-monde* (Al. Dumas-fiul), *Egoism și fățărnicie* (O. Feuillet), *Sullivan* (Mélesville), *Jean Boudry* (Aug. Vacquerie), *Dezrobirea sufletească* (E. Brieux). Tălmăcirile lui sînt, de fapt, mai mult localizări.

— *Amintirile din teatru ale lui...*, publ. Tatiana Nottara și Ioan Massoff, București, Adevărul ; *Amintiri*, îngr. și pref. Mihai Vasiliu, București, E.S.P.L.A., 1960.

— 1. G. Călinescu, *Gîlceava înțeleptului cu lumea*, II, București, Minerva, 1974, *215—218* ; 2. *Mărturii despre Nottara*, în Nottara, *Amintiri*, *195—273* ; 3. Virgil Brădățeanu. *Constantin I. Nottara*, București, Meridiane, 1966 ; 4. *Ist. teatr.*, II, *328—336*, *passim*.

F. F.

NOTTARA, Constantin I. A. (21.I.1872, Ariceștii Rahtivani, j. Prahova — ?), prozator. Născut într-o familie modestă, **N.** pretindea a fi un descendent al lui Hrisant Nottara, patriarh al Ierusalimului la începutul veacului al XVIII-lea. Își ia licența în drept la București cu teza *Individul și statul* (1899) și, primind o bursă, își continuă studiile la Paris. După întoarcerea în țară, a funcționat ca magistrat.

Prezent cu totul întîmplător în publicațiile vremii, **N.** este autor al romanelor *De vînzare* (1897) și *Suflete obosite* (1898) și al unui volum de nuvele, *De dincolo de moarte* (1907). Primele două scrieri și bună parte din nuvele sînt o expresie hibridă, devitalizată, a influenței naturaliste, precum și a înrîuririi experiențelor decadente, estetizante, din proza franceză de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. În centrul narațiunii din romanul *De vînzare* stă figura Ecaterinei Ralet. Vlăstar nevrednic al unei familii boierești sărăcite, Katia, amestec bizar de exaltare și luciditate practică, se căsătorește cu un negustor și reușește, prin odioasa ei imoralitate, să-și cîștige o înaltă poziție socială. Personajul, ca și imaginea vieții și a moravurilor, sînt artificioase, iar maniera stilistică, bombastică, la fel de neinspirată. În zelul lui de neofit, **N.** ajunge să-și transforme scrierile în simple pastișe după operele lui J.-K. Huysmans, J. Péladan, L. Bloy ș.a. *Suflete obosite*, mai ales, este o astfel de mixtură. Eroul, Alexe Villara Comnean, descris ca un apăsat de ereditate, trăindu-și cu orgoliu aristocratic izolarea de pragmatismul burghez, cufundat împreună cu iubita lui, și ea de obîrșie princiară, într-o beție de rafinată sexualitate, apare în primul rînd ca un epigon al lui Des Esseintes din romanul *A rebours* de Huysmans. **N.** nu s-a dovedit un intermediar potrivit și proza lui rămîne doar un document pentru încercarea de aclimatizare la noi a unei orientări moderne din literatura europeană.

— *De vînzare*, București, Steinberg, 1897 ; *Suflete obosite*, Craiova, Samitca, 1898 ; *De dincolo de moarte*, București, Socec, 1907.

— 1. D. Evolceanu, *Const. I. A. Nottara, „De vînzare", roman de „moravuri sociale"*, CL, XXXI, 1897, 3—4, reed. în ASO, *375—391* ; 2. Caragiale, *Opere*, IV, *412—413* ; 3. Ram. *C. I. A. Nottara*, TR, III, 1897, 792 ; 4. C. Scîntele, *„Suflete obosite"*, CMN, I, 1899, 8 ; 5. G. G. Orleanu, *Nottara, Huysmans et co.*, L, XX, 1899, 5 ; 6. Predescu, *Encicl.*, *607*.

G. D.

NOUA ALBINĂ ROMÂNĂ, supliment literar al „Gazetei de Moldavia", care a apărut de două ori pe lună, la Iași, între 5 ianuarie și 7 februarie 1857. Apariția acestui periodic literar și cultural sub redacția lui Gh. Asachi își are explicația în dorința scriitorului de a găsi mijloacele prin care să învioreze un ziar ce devenise anacronic și ca structură jurnalistică și ca atitudine socială. **N. a. r.** păstrează însă caracteristicile „Gazetei de Moldavia" și nu aduce nimic nou, în măsură să atragă cititorii ; își încetează dealtfel apariția după trei numere, atestînd astfel apusul unei orientări politice și culturale. În **N. a. r.** au publicat versuri V. Alecsandri, I. Ianov și Gh. Asachi, acesta redactînd și toate articolele culturale sau de informație științifică.

R. Z.

NOUA BIBLIOTECĂ POPULARĂ, publicație periodică de literatură care apare la București, lunar, între ianuarie 1889 și martie 1891. Inițiativa apariției pare să fi fost a lui Gr. H. Grandea, care și-l asociază pe editorul D. I. Cerbureanu, pentru a scoate o revistă dedicată republicării celor mai valoroase opere ale literaturii române. Fiecare număr este consacrat unui scriitor. Grandea scrie studii biografice, în general bine documentate, dar lipsite de spirit critic, care însoțesc antologiile de texte reprezentative, alese tot de el. Seria este deschisă de prezentarea vieții și operei lui I. Heliade-Rădulescu. Sînt republicate poeziile *O noapte pe ruinele Tîrgoviștei*, *Zburătorul*, *La Schiller*, *Margarita*, *Viața sau Androginul* ; scrierilor în proză ale lui Heliade li se preferă un discurs din 1866, rostit în fața Adunării Constituante. Urmează selecții din scrierile lui

D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, în aprilie 1889 se dedică un număr lui M. Eminescu, apar apoi alte culegeri din opera lui I. Ghica, V. Conta, V. Alecsandri, C. Bolliac, N. Bălcescu, Gh. Asachi, C. Negruzzi, I. Văcărescu și Al. Sihleanu. Cîteva numere de revistă sînt închinate unor scriitori mai noi — N. V. Scurtescu, P. Ispirescu, sau unor pictori ca Sava Henția și Mișu Popp. În aceste cazuri, prezentarea și antologarea sînt făcute de I. I. Roșca. Totodată, în supliment, se publică și versuri ale lui Al. Vlahuță, ale unor scriitori de mai mică importanță sau ale unor contemporani (Th. M. Stoenescu, Veronica Micle, Al. I. Șonțu).

R. Z.

NOUA BIBLIOTECĂ ROMÂNĂ, revistă literară, bilunară, care a apărut la Brașov între 1 mai 1882 și 1 septembrie 1883. **N. b. r.** se adresa „claselor de mijloc". Theohar Alexi era redactorul responsabil al foii și tot el autorul unei bune părți din beletristica originală și din traducerile care au fost publicate. Deși nu era încercat de mari ambiții, Alexi avea totuși dorința de a menține periodicul la un nivel literar satisfăcător, motiv pentru care a respins propunerile unei librării din București de a publica romane de genul *Nihiliștii* sau *Mireasa ucigașului.* Se retipăresc în fiecare număr articole biografice dedicate unor personalități culturale și literare : Racine, Molière, J.-J. Rousseau, Byron, Dickens, V. Monti, Vörösmarty Mihály. În cadrul aceleiași rubrici au apărut și prezentări ale lui Kant și H. Chr. Andersen. V. Alecsandri a publicat în **N. b. r.** poezia *Cireșele.* Alte versuri aparțineau mai puțin cunoscuților autori ardeleni I. N. Macavei, T. V. Păcățian, C. Băilă, precum și lui Th. Alexi. Culegeri de folclor, făcute, ca atîtea altele în epocă, fără vreo preocupare metodică sau științifică, publică N. Petra-Petrescu și C. Băilă. În foiletonul revistei Th. Alexi tipărea un amplu roman istoric, *Ciocoii,* pastișă inabilă după *Ciocoii vechi și noi* al lui N. Filimon. Tot el mai publica *Amor în veacul crîncen,* de asemenea roman istoric, iar V. Onițiu, A. Vlaicu, N. Petra-Petrescu, I. Pop-Reteganul. N. Popilian, Emilia Lungu, Ion Broju și Gr. Sima al lui Ion colaborau cu nuvele, schițe și amintiri.

Scriitorii străini din ale căror opere se traducea pentru **N. b. r.** erau Swift, Molière, La Bruyère, La Rochefoucauld, Aug. von Kotzebue, Schiller, P. Mérimée, Al. Dumas, Th. Körner, Ponson du Terrail, V. Monti și E. Legouvé, iar principalii traducători, I. Pop-Reteganul, A. Vlaicu, Virgil Popescu.

— 1. Ion Faitar, *O revistă a luptei pentru unitatea națională,* TMS, III, 1968, 11.

R. Z.

NOUA REVISTĂ, publicație politică și culturală care a apărut la Iași, săptămînal și bisăptămînal, de la 13 noiembrie 1883 pînă la 24 noiembrie 1885 și de la 19 octombrie 1886 pînă la 7 iunie 1887. La **N. r.** au colaborat cu versuri N. A. Bogdan și I. G. Holban. Se mai republicau, cu ocazia centenarului morții lui Horea, cîteva poezii ale lui A. Mureșanu. Nuvele, unele cu subiecte din viața satului moldovenesc *(Garofița de la Poeni),* dădea N. A. Bogdan. Mai apare o *Revistă teatrală* în care se discută activitatea Teatrului Național din Iași.

R. Z.

NOUL CURIER ROMÂN, gazetă politică și literară care apare la Iași între 1 ianuarie 1872 și 5 iulie 1873. Pînă la 19 februarie 1872, **N. c. r.** a ieșit de patru ori pe săptămînă, iar după aceea de trei ori. Redactor responsabil a fost I. S. Bădescu, gazetar experimentat, coleg de redacție peste cîțiva ani la „Timpul" cu M. Eminescu și prieten al poetului. Pentru un timp direcția și editarea gazetei vor fi asigurate de T. Codrescu și apoi de I. M. Codrescu, dar un conflict cu redactorul responsabil duce la apariția a două ziare cu același nume. De la 1 ianuarie 1873, T. Codrescu renunță însă la editarea ziarului său și titlul rămîne proprietatea exclusivă a lui I. S. Bădescu.

În **N. c. r.** s-a publicat puțină literatură originală și din aceasta destul de multă reprodusă din publicații bucureștene sau din „Convorbiri literare" : *Cugetări* de Al. Russo, versuri de Gr. Alexandrescu, nuvele de C. D. Aricescu, *Dumbrava Roșie* și pasteluri de V. Alecsandri, nuvele ale lui Pantazi Ghica. Cu versuri și proză au colaborat I. Ianov, I. Pop-Florantin, Maria Suciu și V. Gr. Pop. S-a mai republicat *Viața la țară* a lui Al. Depărățeanu, I. S. Bădescu, folosind și pseudonimul Bihoreanul, a tipărit fabule și o culegere de poezii populare. Au apărut și cîteva traduceri din Lamartine (reproduse după „Telegraful") și din Xavier de Maistre (traducere de I. M. Codrescu). La **N. c. r.** a colaborat și I. Creangă, atunci diacon, cu articolele *Misiunea preotului la sate* și *Iezuitismul în România.*

R. Z.

NOUL TESTAMENT DE LA BQLGRAD, traducere românească a *Noului Testament,* apărută în 1648, la Alba Iulia. Continuînd acțiunea de convertire începută încă în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în vremea lui Coresi, calviniștii ardeleni încearcă presiuni noi asupra bisericii ortodoxe. După ce politica principelui Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi, eșuează în încercarea de a-l sili pe mitropolitul Iorest să impună învățătura și practicile calvine, acesta este schimbat cu Simion Ștefan. Mai abil, noul mitropolit convinge autoritățile că o acțiune preliminară, care ar putea reuși, ar fi traducerea și tipărirea în românește a cărților ortodoxe, aceasta fiind deja o primă renunțare la vechiul ritual. El obține astfel nu numai aprobarea, dar și fondurile necesare traducerii și tipăririi textelor din *Noul Testament,* care vor apărea în 1648, sub titlul *Noul Testament sau Împăcarea cu leagea noao a lui Is. Hs. Domnului nostru.* Este un eveniment important în istoria culturii noastre, prin însemnătatea predosloviilor și valoarea lingvistică și literară a textului tipărit. În *Predoslovie către măria sa craiul Ardealului,* mitropolitul Simion Ștefan arată că textele *Noului Testament* au fost traduse din limbile greacă, slavonă și latină. *Predoslovie către cetitori,* nesemnată, dar atribuită tot lui Simion Ștefan, dă o indicație sigură asupra celui care a început traducerea — ieromonahul Silivestru, adus special din Muntenia ; moartea l-a împiedicat pe acesta să termine opera începută. Cu ocazia continuării traducerii a fost îndreptată și partea deja tălmăcită, urmărindu-se simultan versiunile grecești, slavone și latinești, care au lăsat toate urme evidente în corpul operei. Izvorul principal a fost textul grecesc. Cîteva explicații din predoslovie atestă o lucidă conștiință lingvistică : introducerea de neologisme atunci cînd limba duce lipsă de echivalente corespunzătoare ; efortul conștient de a scrie unitar (în urma observației că în limbă sînt diferențieri dialectale), prin folosirea, pe cît posibil, a unor cuvinte unanim înțelese (comparația, devenită celebră, a cuvintelor cu banii buni care circulă peste tot). În cuprinsul textului mai sînt incluse încă 23 de predoslovii, reprezentînd introduceri mai lungi sau mai scurte la fiecare din cele patru evanghelii și la capitolele mai importante ale *Faptelor apostolilor.* Acestea își au însemnătatea lor,

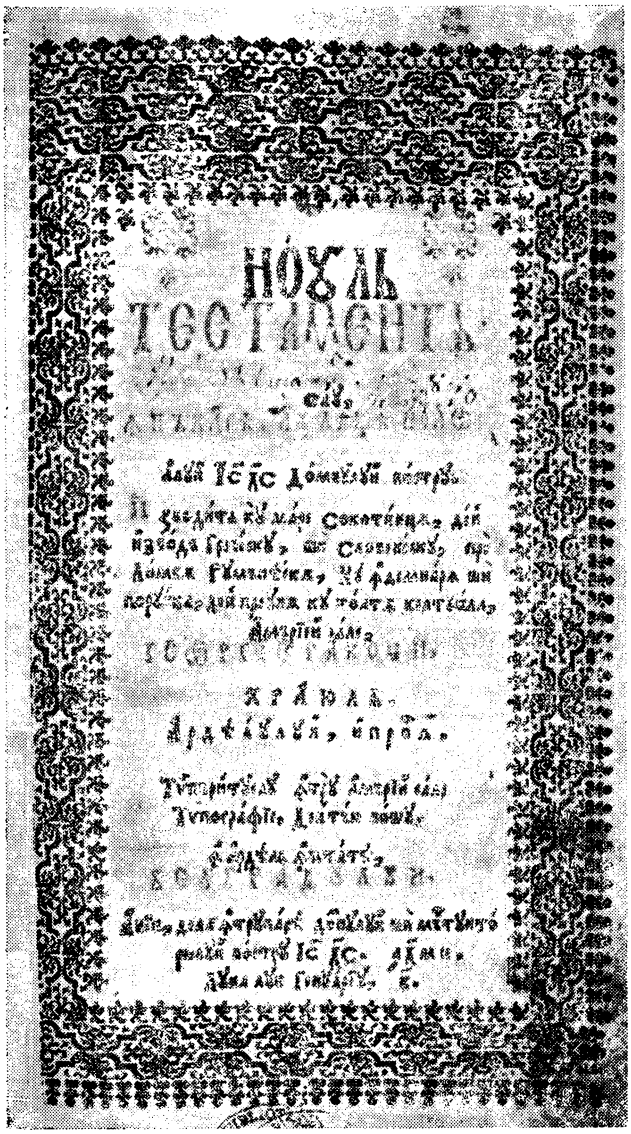

deoarece constituie texte originale, nu traduceri. În general, ele conțin referiri la viața evangheliștilor și apostolilor și informații geografice. Veleitățile lingvistice ale traducătorilor se mai concretizează și în explicarea pe marginea foilor a cuvintelor necunoscute sau în notarea sinonimelor unor cuvinte, fapt inedit, considerat ca o primă preocupare lexicografică în cultura noastră. Textul *Noului Testament* este superior traducerilor fragmentare, apărute anterior. Grija pentru exprimarea unitară, clarificările unor pasaje altădată fără sens sau obscure, explicațiile pentru termenii mai rar întîlniți, organizarea aproape didactică a materialului biblic, omogenitatea acestei masive lucrări colective au impus-o ca pe o reușită de primă mărime a cărturarilor acelui veac. Pe lîngă rolul avut în menținerea unității lingvistice și culturale a românilor, pe lîngă ridicarea la o treaptă superioară a posibilităților limbii, *Noul Testament de la Bălgrad* a fost și un model folosit de generațiile următoare, în primul rînd de traducătorii și editorii **Bibliei de la București* (1688).

— *Noul Testament sau Împăcarea cu leagea noao a lui Is. Hs. Domnului nostru*, Bălgrad [Alba Iulia], Tip. Crăiască, 1648.

— **1.** Urechia, *Schițe, 130—131* ; **2.** Iorga, *Ist. lit. relig., 171—173* ; **3.** Bălan, *Lb. cărților bis., 136—148* ; **4.** Drag. Demetrescu, *O eroare moștenită de veacuri în traducerile Noului Testament*, BOR, XXXVIII, 1915, 12 ; **5.** D. Macrea, *Circulația cuvintelor în limba română*, T, LXXIII, 1942, 4 ; **6.** Ioan Zăgrean, *Mitropolitul Simion Ștefan*, Cluj, Tip. Episcopiei, 1947 ; **7.** Pirru, *Ist. lit.*, I, *110—113* ; **8.** *Ist. lit.*, I, *349—352* ; **9.** Gabriel Țepelea, *Orizonturi enciclopedice în vechile cărți bisericești*, ARG, II, 1967, 11 ; **10.** Gabriel Țepelea, *Trepte spre unitatea limbii literare*, ARG, III, 1968, 12 ; **11.** Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *112—114* ; **12.** Țepelea, *Studii, 7—75* ; **13.** G. Istrate, *Un moment important în istoria limbii române literare : „Noul Testament" de la Bălgrad (1648)*, MM, XLVIII, 1972, 9—12.

C. T.

NOUTATEA, cotidian politic și literar apărut la Iași între 22 iunie 1897 și 1 ianuarie 1898. Începînd cu numărul 128, redactor responsabil va fi poetul Virgiliu N. Cișman. **N.** fiind un ziar independent, nesusținut material de nici o grupare sau partid politic, a dat o mare atenție rubricilor literare și distractive, pentru a atrage astfel cititorii. Din echipa colaboratorilor au făcut parte poeții Mihai Codreanu, Șt. Cruceanu, G. Botez-Gordon, A. Steuerman-Rodion, A. Milan, E. Herovanu și D. Karnabatt. Primul dintre ei era și cel mai activ, publicînd versuri (printre altele *Oda*, *Poeme barbare*, satirele *Masă de maus* și *Mi-ar fi rușine*, poeziile *Anul nou* și *Adio*, ambele intrate în volumul *Diafane* ș. a.). A. Steuerman-Rodion traducea versuri din Heine și Sully Prudhomme, E. Herovanu din Goethe, Hugo și Baudelaire, iar M. Codreanu din Byron. I. Adam colaborează cu schițe din seria intitulată *Poznășii țărănești*, pe care o continuă și în alte gazete și reviste ; cîteva schițe *(Moravuri semite)* sînt scrise de A. Steuerman-Rodion. În foileton se publică *Dubrovski* de Pușkin, sub titlul *Răzbunarea unui fiu sau Viața unui haiduc rus.*

R. Z.

NOVĂCEȘTII, ciclu de balade populare avînd ca protagoniști pe Novac, Balaban, Gruia, Iovița, din neamul Novăceștilor. Cuprinde tipuri din categoriile de balade fantastice *(Novac și Zîna, Însurătoarea lui Gruia cu fata sălbatică, Novac și Dîrvij, Gruia și șarpele, Gruicea)* și vitejești *(Gruia captiv în Țarigrad, Anița (Lidva) crîșmărița, Însurătoarea lui Iovița cu fata cadiului, Gruia la arat, Gruia-femeie și turcii, Însurătoarea lui Gruia cu fata birtășitei din Dodrin, Novac vinde pe Gruia, Turcul și Novăceștii, Novac și Balaban, Gruia scapă pe Novac legat de turci).* Aria de răspîndire a baladelor acoperă o întinsă zonă care cuprinde și Peninsula Balcanică. Numele eroilor acestui ciclu este comun la români și la slavii de sud, mai ales la bulgari, dar acțiunile lor apar deosebite în folclorul românesc față de cel balcanic. În cronicile din secolele al XVI-lea și al XVII-lea este atestat ca erou cu existență reală căpitanul de oști al lui Mihai Viteazul, Baba Novac, sîrb de origine. Plecînd de la numele personajului, B. P. Hasdeu a presupus că variantele românești provin din baladele sîrbești. Teoria aceasta a fost susținută și de N. Iorga, iar ulterior de D. Marmeliuc, Lucian Costin, Gh. Vrabie. Alți cercetători, ca D. Caracostea, Tr. Ionescu-Nișcov, Al. I. Amzulescu, A. Fochi, adepți ai teoriei originii autohtone a baladei populare românești, au considerat că nu trebuie să se plece de la existența istorică a lui Baba Novac. Dealtfel, Hasdeu însuși observase că în eroul Baba Novac poporul a contopit mai multe personaje reale și imaginare. În tradiția populară, la români, „novaci" sînt numiți și primii locuitori, „uriașii", de la care ar fi rămas nume de munți și toponimicul Brazda lui Novac.

La români, tematica ciclului novăcesc este deosebită de cea bulgară sau sîrbocroată. Faptele eroilor se desfăşoară în cadrul familiei patriarhale. Bătrînul Novac este personajul cel mai autoritar din familie, fiind caracterizat prin vitejie, prudenţă şi înţelepciune. Eroul principal al ciclului românesc despre Novăceşti este însă Gruia, fiul lui Novac, în jurul căruia se desfăşoară cel mai adesea acţiunea. Gruia este un tînăr dinamic, dar nechibzuit care, în isprăvile sale, are mereu nevoie de ajutorul tatălui. Ioviţă este nepotul lui Novac, iar Balaban, fratele bătrînului. Toţi trăiesc la curţile lui Novac, localizate „În munţii Cătrinului", „Pe culmiţa dealului, / Dealului Ardealului" sau „Sub seninu cerului, / La aripa norului". Motivul tematic principal este însurătoarea lui Gruia. În baladele mai vechi, din categoria celor fantastice, eroul trebuie să-şi dovedească vitejia în lupta cu fata sălbatică sau cu şarpele, să răpească o zînă, să aducă mărul de argint de peste Marea Neagră, să se lupte cu viteazul Dîrvij, încercări ce amintesc de basm. În cîntecele bătrîneşti ale acestui ciclu dintr-o epocă mai tîrzie, Gruia (sau Ioviţă în unele variante) vrea să se însoare cu fata cadiului, nepoata împăratului din Ţarigrad, pe care o răpeşte din grădina palatului. Lupta se dă, de data aceasta, între cadiu şi bătrînul Novac, venit la timp pentru a-şi salva fiul (sau nepotul). Un motiv foarte răspîndit al ciclului Novăceştilor se referă la plecarea lui Gruia la Ţarigrad. Neascultînd sfaturile bătrînului de a fi prudent, el trage la cîrciuma împăratului, „la Aniţa crîşmăriţa", care duce veste împăratului despre purtarea ciudată a drumeţului. Gruia este prins de turci numai după ce, la sfatul împăratului, Aniţa îl îmbată, apoi este închis trei ani (în alte variante, şapte sau nouă ani), pînă cînd Novac trimite un corb să-l caute. Corbul îl află la închisoare, iar bătrînul Novac, travestit în călugăr, pleacă la Ţarigrad. La refuzul turcilor de a-i da fiul, Novac recurge la şiretlicul cu galbenii aruncaţi pe jos, la care se reped paznicii şi în acest timp îl eliberează pe Gruia. Cei doi nimicesc o armată întreagă de turci şi se întorc la curţile lor, „Către Ţara Românească, / Fapta să şi-o povestească".

Un subiect rar, cu caracter local, cunoscut însă şi la bulgari, este *Gruia la arat*. Mama îl sfătuieşte pe Gruia să renunţe la lupte şi să aibă grijă de gospodărie. Gruia îi urmează sfatul şi pleacă împreună cu sora lui la arat. Nu peste mult timp apar turcii, pe care Gruia îi răpune, apoi, spunîndu-i mamei că a terminat lucrul, o cheamă să-i arate „rodul". Mai puţin răspîndit este motivul travestirii lui Gruia în femeie, pentru a-i ademeni pe turci. Un motiv asemănător se găseşte la sîrbi.

Baladele româneşti despre Novăceşti sînt realizate cu mijloace artistice din fondul tradiţional autohton. În cîntecele bătrîneşti aparţinînd categoriei eroico-legendare se întîlnesc elemente din basme: fabulosul, fiinţe monstruoase (fata sălbatică, Dîrvij, balaurul) sau procedee artistice caracteristice basmului: formule introductive şi finale, întreita repetiţie a acţiunii, hiperbola descriptivă (ca în portretul fetei sălbatice: „Buzele ca clisele, / Măselele ca piuăle, / Mînele ca bîrnele, / (...) Iar dinţii ca lopeţile") ş.a. De asemenea, prin trăsăturile lor sufleteşti şi fizice, Novăceştii amintesc de personajele din basme. În baladele vitejeşti ale ciclului, proporţiile fantasticului se diminuează. Se mai păstrează hiperbola în relatarea unor acţiuni (Gruia singur bate cinci sute de turci şi ucide o armată numai cu grindeiul plugului) sau în realizarea unor portrete, cum este cel al lui Gruia, făcut de Aniţa crîşmăriţa: „Căutătura lui / Seamănă cu-a lupului, / Mustăţile-i ca la rac / Şi le-noadă după cap, / Face nodul cît pumnul / Şi rînjeşte ca ursul, / De bubuie tot locul".

În privinţa circulaţiei motivelor, cele mai frecvente apropieri se pot face între unele variante româneşti şi unele bulgare. Subiectul din *Novac şi Zîna* apare şi în baladele bulgăreşti, unde este însă mai dezvoltat. Motivul tematic din *Aniţa crîşmăriţa* se află la bulgari într-o singură variantă, iar cel din *Gruia la arat* nu are o răspîndire prea largă. Motivul corbului şi al travestirii în haine călugăreşti se întîlnesc în literaturile slave de sud. În timp ce acolo corbul este prevestitor de nenorociri, în baladele noastre el este solul eroului întemniţat. Baladele româneşti despre Novăceşti din categoria celor fantastice sînt răspîndite în Banat. Ele sînt cele mai vechi creaţii ale acestui ciclu. În Muntenia au circulat baladele *Gruia la Ţarigrad, Ioviţă şi fata cadiului,* în Oltenia — *Aniţa (Lidva) crîşmăriţa* şi *Însurătoarea lui Ioviţă,* în Moldova — *Aniţa crîşmăriţa*. Novăceştii au polarizat în jurul lor episoade şi teme variate: lupta lui Gruia cu şarpele uriaş aminteşte balada *Iovan Iorgovan; Gruia la arat* are legătură cu balada *Tanislav,* din ciclul dunărean.

În 1879, At. M. Marienescu, urmărind să reconstituie întreg ciclul novăcesc, realiza epopeea *Novăceştii,* aranjînd episoadele cronologic şi intercalînd fragmente din mai multe variante în aceeaşi baladă. Procedeul a fost criticat de B. P. Hasdeu şi V. Alecsandri, iar Academia Română a refuzat publicarea lucrării. Au existat mai multe încercări de prelucrare cultă. Din ciclul novăcesc, St. O. Iosif alege momentul petrecerii celor trei voinici la crîşma Aniţei, pe care îl versifică în poezia *Aniţa crîşmăreasa,* urmată, apoi, de balada *Gruia.* Petre Dulfu versifică 24 de episoade în ciclul *Gruie-al lui Novac* (1913), într-o formă apropiată de cea populară, ceea ce a făcut ca versurile lui să se răspîndească în popor. În Moldova circulă ca urătură de Anul nou în special *Gruia la arat* şi *Gruia în Ţarigrad.* Astăzi baladele româneşti despre Novăceşti se întîlnesc mai rar, chiar în zona lor de maximă frecvenţă în trecut (Banatul), deseori fiind contaminate cu alte motive.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor,* Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1866, *77—81, 144—147, 149—151;* Simeon Fl. Marian, *Poezii poporale române,* Cernăuţi, Tip. Piotrovschi, 1873, *71—85, 142—150, 171—180 ;* I. Pop-Reteganul, *Trandafiri şi viorele,* Gherla, Aurora, 1884, *57—78 ;* G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române,* Bucureşti, Tip. Modernă, 1885, *614—615 ;* D. Vulpian, *Poezia populară pusă în muzică,* Bucureşti Tip. Mihalescu, 1886, *56—57, 78—79, 85—86 ;* I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania,* Bucureşti, Imprimeria statului, 1893, *284—317 ;* Gh. Cătană, *Balade poporale din gura poporului bănăţean,* Braşov, Ciurcu, 1895, *108—114, 124—134 ;* C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel, cîntece poporane,* I, Bucureşti, Socec, 1896, *263—267 ;* G. Alexici, *Texte din literatura poporană română,* I, Budapesta, Editura autorului, 1899, *13—22 :* Avram Corcea, *Balade poporale,* Caransebeş, Tip. Diecezană, 1899, *81—118, 125—131 ;* Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice,* Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1900, vol. I, partea I. *106, 261,* partea II, *733—734, 1238—1240 :* Enea Hodoş, *Poezii poporale din Banat,* vol. II : *Balade,* Sibiu, Asociaţiunea, 1906, *100—138 ;* Iosif Popovici, *Poezii populare române,* vol. I : *Balade populare din Bănat,* Oraviţa, 1909, *99—113 ;* Al. Vasiliu, *Cîntece, urături şi bocete de ale poporului,* Bucureşti, Tip. Progresul-Ploieşti, 1909, *14—16, 67—68 :* N. Păsculescu, *Literatură populară românească,* Bucureşti, Socec, 1910, *255—263 ;* T. Pamfile, *Cîntece de tară,* Bucureşti, Socec—Sfetea, 1913, *89—91 ;* G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1913, *19—23, 155 :* Ovid Densuşianu, *Flori alese din cîntecele poporului,* Bucureşti, Suru, 1915, *183—189 ;* Ion Buzdugan, *Cîntece din Basarabia,* vol. I, Chişinău, Luceafărul, 1921, *180—186,* vol. II, Craiova, Ramuri, 1928, *132—133 :* I. Bîrlea, *Literatură populară din Maramureş,* îngr. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, Bucureşti, E.L., 1968, *15—22 ;* Tache Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului,* Bucureşti, Cultura naţională, 1925, *87—89, 196 ;* Gh. Cardaş, *Cîntece poporane moldoveneşti,* Arad, Tip. Diecezană, 1926, *116—119 :* D. Furtună, *Izvoditi din bătrîni,* îngr. şi pref. Gh. Macarie, Bucureşti, Minerva, 1973, *314—*

317, 322—324 ; Gruia Viteazul și tatăl său Novac, Gherla, Tip. Aurora, 1928 ; C. Sandu Timoc, *Poezii populare de la românii din Valea Timocului,* introd. N. Cartojan, Craiova, Scrisul românesc, 1943, *75—90, 93—116 ;* C. Sandu Timoc, *Cîntece bătrînești și doine,* București, E.L., 1957, *83—87, 130—135, 146—155 ;* C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Balade oltenești,* București, E.T., 1961, *53—57, 89—97 ; Folclor din Moldova,* București, E.L., 1969, I, *294,* II, *648—657 ;* At. M. Marienescu, *Novăceștii,* îngr. Eugen Blăjan, București, Minerva, 1970 ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești,* București, Minerva, 1974, *145—174 ;* Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897),* îngr. și introd. I. Oprișan, București, Minerva, 1975, *122—132, 247—248.*

— 1. B. P. Hasdeu, *Baba Novac,* CT, VII, 1876, 4 ; 2. Iorga, *Balada, 30 ;* 3. D. Marmeliuc, *Figuri istorice românești în cîntecul poporal al românilor,* AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXVII, 1914—1915 ; 4. V. Bogrea, *Cercetări de literatură populară,* DR, II, 1921—1922 ; 5. C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Din legendele lui Novac,* CL, LIII, 1921, 2—4, 10, 11 ; 6. Tr. Ionescu-Nișcov, *Lupta dintre creștini și păgîni în balada populară,* AO, IX, 1930, 49—52 ; 7. Pavel Dan, *Baladele haiducești. Ciclul Novăceștilor,* BL, I, 1934, 3 ; 8. Lucian Costin, *Novăceștii în balada bănățeană,* BAL, III, 1937, 2—8 ; 9. Costin, *Studii,* II, *69—115 ;* 10. Caracostea, *Poezia trad.,* II, *106—107 ;* 11. Tr. Ionescu-Nișcov, *Haiducia și cîntecele haiducești,* REF, III, 1958, 2 ; 12. Gh. Vrabie, *Balada Novăceștilor,* O, IX, 1958, 6 ; 13. *Ist. lit.,* I, *102 ;* 14. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești,* I, E.L., 1964, *40—42 :* 15. Călinescu, *Est. basm., 49—51 ;* 16. Vrabie, *Balada, 326—339 ;* 17. A. Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești,* București, E.A., 1975, *16, 65, 74—75, 96, 97, 250.*

L. B.

NUVELISTUL, cotidian politic apărut la București în anul 1877. S-au păstrat puține numere din această publicație redactată de Pantazi Ghica, „director politic și literar". Era o gazetă liberală cu simpatii centriste. Au colaborat, cu articole politice, N. R. Lăcusteanu, vechi discipol al lui I. Heliade-Rădulescu, P. Ghica și Bonifaciu Florescu. O nuvelă, *Moartea lui Nicolae Bălcescu,* este compusă de B. Florescu. Un M. Dulceteanu traduce în foileton romanul *Banditul judecător* de Fr. Gerstäcker. Redactorii manifestă simpatie pentru Al. Macedonski, solidarizîndu-se cu poetul, atunci cînd acesta, nemulțumit de o funcție oferită de C. A. Rosetti, protesta cu violență în „Vestea".

R. Z.

NUVELISTUL, revistă literară apărută la București în 1895. Un singur număr, de probă, a ieșit din această publicație a lui I. C. Săvescu. Alături de versurile lui, mai apar o nuvelă, *Trîmbița Arhanghelului,* de I. S. Spartali și proză umoristică de D. Marinescu-Marion. Pentru numerele următoare, care n-au mai văzut lumina tiparului, își anunțau colaborarea M. Demetriade, Cincinat Pavelescu, Septimiu Sever Secula, N. Carageally-Costache ș.a.

R. Z.

OBEDENARU, Alexandru (13.VII.1865, Bucureşti — 13.I.1945, Bucureşti), poet. Figură cunoscută a boemei literare bucureştene (frecventa cercurile din jurul lui Al. Macedonski şi M. Demetriade), **O.**, pe numele său adevărat Alexandru Georgiade, a fost între 1901—1933 funcţionar la Biblioteca Academiei Române. Participa activ (din 1888) la şedinţele cenaclului „Literatorului", conferenţia la Ateneul Român despre *Poezia decadentă* (1890), colabora cu versuri la revista lui Macedonski (în 1890) şi la toate publicaţiile de orientare modernă ale timpului : „Generaţia nouă" (1891), „Românul literar" (1893), „Liga literară" (1893—1895), „Revista literară" (1896—1900), „Viaţa nouă" (1898), „Ilustraţiunea română" (1903) etc., dar şi la „Convorbiri literare" (1892), „Epoca" (1898—1899), „Luceafărul" (1900). În 1891 a fost director, pentru un an, la „Revista poporului". După primul război mondial a publicat în „Universul" şi „Propilee literare". La 75 de ani, după o lungă absenţă din publicistică, revine cu evocări, amintiri din tinereţe şi fragmente autobiografice în ziarele „Adevărul" şi „Dimineaţa". A semnat şi Al. S. Georgiad-Obedenaru (în „Opinca", 1884). De o robusteţe fizică remarcabilă, viveur şi boem, **O.** a cultivat, însă, în poezie, un decadentism programatic. El evocă, cu o insistenţă morbidă şi cu o imagistică descinsă din poezia lui M. Rollinat, ororile morţii şi ale descompunerii. Imaginaţia poetului se complace în scene de un fantastic macabru şi bizar, ca aceea a îmbrăţişării dintre un schelet stăpînit de o „lubrică" dorinţă şi cadavrul unei fete *(Cadavrul şi scheletul)*. **O.** asociază, imitîndu-l pe Rollinat, ideea plăcerii şi ideea morţii, „cîntă" fiorul nebuniei şi uneltele crimei. Lipsită de sinceritatea autoscrutărilor, care dă preţ unora din „nevrozele" poetului francez, şi utilizîndu-i doar locurile comune, această lirică decadentă şi necrofilă este doar ecoul unei mode (de care nu au fost străini Macedonski, M. Demetriade, chiar G. Bacovia mai tîrziu) ; **O.** rămîne un imitator fără identificare cu vibraţia mai adîncă a acestei poezii. El este mai personal în poezia de alură parnasiană, transpunere în viziune clasicizant-mitologică a unor frămîntări lăuntrice. Poetul apare pe deplin integrat universului antic şi străin printre contemporani. Figuraţia antichizantă sau mitologică imprimă un aer livresc acestei poezii. Poetul este soldatul roman, „surprins pe Istru de sciţi şi sloi de gheaţă", epicureul înălţînd imnuri lui Joe, resemnatul ce aşteaptă pe „funesta nimfă" să-i ţesală „arhaic linţoliu din frunze, brumă şi lumină". De parnasieni **O.** se distanţează totuşi prin accentul liric imprimat versului, expresie a eului, departe de deviza impersonalităţii. Notele comune ţin de preferinţa pentru imagistica sculpturală şi figuraţia mitologică, de cultul formelor fixe şi al versificaţiei sonore, impecabile. Cîteva poezii atestă influenţa simbolistă : imagini marine, visări vagi, *spleen*, arome producînd extaz *(Anxietas)*, simboluri *(Yahtul negru)*, analogii şi imagini preţioase *(Flori de sînge)*. Clişeele din lirica parnasiană şi simbolistă a epocii sînt numeroase, deoarece poetul nu îndrăzneşte prea mult sub raportul expresiei, după cum îşi cenzurează şi confesiunea lirică, ajungînd uneori la formalism. Imaginea simbolică a corăbiei, precum şi o anumită nuanţă de parodie a propriilor inspiraţii simboliste anticipă în poezia lui **O.** pe I. Minulescu. A cultivat cu insistenţă rondelul şi sonetul. **O.** este autorul unui poem dramatic, *Astrela*, şi al libretului unei „opere feerice", *Sabaru*.

— *Spleen*, Bucureşti, 1891 ; *Rondele*, Bucureşti, Tip. Minulescu, 1892 ; *Sonete*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1916 ; *Dacia noastră*, Bucureşti, 1919 ; *Himere*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1927 ; *Pantheea*, Bucureşti, Tip. Brănişteanu, 1927 ; *[Poezii]*, PPA, *73—85*, APS, *35—41*, PRC, III, *144—145*.

— 1. Caton Theodorian, *Al. Obedenaru, „Spleen"*, TER, III, 1891, 804 ; 2. Polit [St. Orăşanu], *Alexandru Obedenaru*. Bucureşti, Tip. Miulescu. 1891 ; 3. Chendi, *Pagini, 576—580* ; 4. I. I. Stratulat, *Alexandru Obedenaru*, RID, XIV, 1916, 5 ; 5. Ciorănescu, *Lit. comp., 240—243* ; 6. N. Davidescu. *Alexandru Obedenaru*, PPA, *69—71* ; 7. Bote, *Simbolismul, 50, 170, 339, 356, 410* ; 8. A. Marino, *Note*, în Al. Macedonski, *Opere*, II, Bucureşti, E.L., 1966. *332* ; 9. Vladimir Streinu, *Doi poeţi macedonskieni*, AFT, V, 1970, 5 ; 10. Micu, *Început, 424—425* ; 11. Straje, *Dicţ. pseud., 497—498*.

S. C.

OBREGIA, Alexandru (1827, Focşani — 14.V.1895, Iaşi). publicist. După absolvirea Academiei Mihăilene din Iaşi, a ocupat diverse funcţii în aparatul administrativ al Moldovei. A fost membru al Divanului ad-hoc şi, apoi, avocat. A lucrat, se pare, în redacţia „Gazetei de Moldavia", unde a publicat numeroase traduceri, cu deosebire anecdote, „curiozităţi", descrieri geografice, maxime, culese din periodicele străine. Pentru Teatrul Naţional din Iaşi a tradus piesele *Minunică, băiet de lut* şi *Lara*. Sub pseudonimele Aliquis şi Aliquid Omnibus, **O.** a scris în aceeaşi gazetă cronici teatrale, care se remarcau prin fermitatea atitudinii, printr-o judecată obiectivă şi pătrunzătoare, prin sprijinirea constantă a repertoriului naţional.

— *[Cronici teatrale]*, GM, XXIV, 1852, 35, 100, XXV, 1853, 23, 94, XXVI, 1854, 5, 23, XXVIII, 1856, 1, 8, 12, 28, XXIX, 1857, 25 ; *Viaţa omenească*, ALIP, XIV, 1855 ; *[Versuri]*, ALIP, XIV, 1855 ; *Şamil — leul Caucazului*, ALIP, XIX, 1860. — **Tr.** : Ponson du Terrail, *Pantofla de atlaz*, GM, XXV, 1853, 46—85 ; [Autori neidentificaţi], *Fantomul de la balul mascuit*, GM, XXV, 1853, 3. Rubens *la Velasquez*, GM, XXV, 1853, 87—88, *O oară de trăit*, GM, XXV, 1853, 93—97, *O damă închisă în turn*, GM, XXV, 1853, 98—99, *Oliver III, sir de Clisson*, GM, XXVI, 1854, 10, 13, *O partidă de vist în Indii*, GM, XXVI, 1854, 43, *Genunea ucigaşilor*, GM, XXVI, 1854, 55—57, *Maxime şi sfătuiri*, GM, XXVII, 1855, 1, 24, 30, 63—69, 81, *Polca la Sevastopoli !*, GM, XXVII, 1855, 48.

— 1. *[Inregistrarea actului de deces]*, A.S.I. Registru de decese. 1895 ; 2. Gh. Ungureanu, *Istoria avocaturii în Moldova*, I, Iaşi, Tip. Ţerek, 1938, *224* ; 3. Predescu, *Encicl., 611.*

D. M.

OBSERVATORIUL, foaie politică şi literară care a apărut la Sibiu, de două ori pe săptămînă, între 1 ianuarie 1878 şi 15 iunie 1885. Într-un *Anunţ de prenumeraţiune* publicat în ultimele zile ale anului 1877, proprietarul, editorul şi redactorul responsabil al gazetei, G. Bariţiu, după ce discuta situaţia presei ardelene, subliniind insuficienţa ei numerică şi, în primul rînd, erorile orientării politice şi culturale ale unora dintre periodicele care se editau în Ardeal, expunea un bine argumentat program redacţional. **O.** trebuia, potrivit acestui program, să urmărească realizarea unei coordonări a mişcării naţionale şi culturale, păstrîndu-şi în acelaşi timp independenţa, în raport cu diversele grupări politice ale românilor transilvăneni. Ţelurile gazetei erau acelea de a sprijini şi de a îndruma învăţămîntul românesc şi eforturile de culturalizare a poporului şi, totodată, de a da o informare obiectivă şi promptă asupra desfăşurării evenimentelor politice din Europa, cu precădere din Imperiul austro-ungar şi din România.

În afara rubricilor obişnuite *(Conversaţiuni literare,* revista politică şi a războiului, ştiri din România, ştiri diverse etc.), G. Bariţiu scria, pentru aproape fiecare număr al gazetei, serioase articole, toate corespunzînd programului general şi inspirate din actualitatea socială transilvăneană. Cu articole de popularizare a ştiinţei sau cu articole culturale au colaborat I. G. Bariţiu, N. Petra-Petrescu, I. Pop-Reteganul, G. Garbiniu (G. O. Gârbea), S. Fl. Marian. Consecvenţa cu care se publicau scrierile literare ale unui grup restrîns de autori (Grigore M. Jipescu, I. G. Bariţiu, N. Petra-Petrescu) semnalează încercarea redacţiei de a constitui un cerc literar şi de a sprijini literatura inspirată din realităţile naţionale. Prin rubricile de bibliografie, **O.** ţinea la curent cititorii cu evenimentele însemnate ale vieţii culturale de peste munţi. De regulă, se reluau, din gazetele bucureştene şi ieşene, acele scrieri pe care G. Bariţiu le socotea utile acţiunii proprii : fragmente din *Ovidiu* de V. Alecsandri, versuri închinate eroilor din războiul pentru Independenţă, proză de N. Istrati etc. I. G. Bariţiu, N. Petra-Petrescu, D. Petrescu şi I. Marcheş au tradus şi publicat în **O.** din operele lui J.-J. Rousseau, Al. Dumas, V. Hugo, R. von Gottschall, P. Féval, Th. Gautier, Al. Dumas-fiul. S-au tipărit, de asemenea, traduceri din diverse periodice literare germane şi austriece („Die Gartenlaube", „Die Neue Freie Presse"), precum şi din scriitori francezi şi germani mai puţin cunoscuţi.

O oarecare uscăciune a stilului, revenirea, uneori obositoare, la aceleaşi idei, argumente şi evenimente, fără încercarea, necesară, de a face din gazetă şi o oglindă a vieţii politice transilvănene în continuă evoluţie, precum şi o lipsă de preocupare pentru organizarea mai variată şi mai atractivă a foii, explicabile poate istoriceşte (dar evitate de redactorii gazetei sibiene din 1884, „Tribuna"), au fost principalele cauze pentru care **O.** nu a devenit un periodic cu o mai mare răspîndire.

— 1. [G. Bariţiu], *Anunţ de prenumeraţiune* (foaie volantă). Sibiu, 1877 ; 2. Sara Iercoşan, *Preocupări literare în paginile ziarului „Observatoriul" din Sibiu (1878—1885)*, SUB, Philologia, XII, 1967, fasc. 2.

R. Z.

OCCISIO GREGORII IN MOLDAVIA VODAE TRAGEDICE EXPRESSA, cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută. Compusă între anii

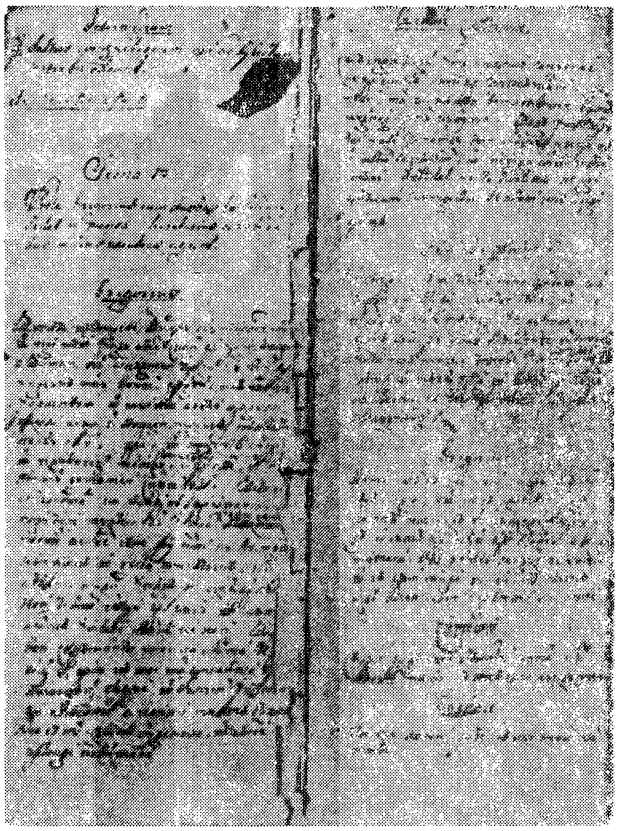

1778 şi 1780, scrierea despre „uciderea lui Grigore Vodă în Moldova, expusă în formă tragică" este o curioasă alcătuire în proză şi versuri, cu indicaţii scenice în latineşte şi replici în mai multe limbi. Piesa a fost atribuită lui Samuil Vulcan ⟨1⟩, unui profesor din Blaj ⟨5⟩ sau din Oradea ⟨7⟩, ori lui I. Budai-Deleanu (singur sau în colaborare) ⟨10⟩. Se pare că autorul este, totuşi, Samuil Vulcan, pe atunci elev la Blaj, în ultima clasă a gimnaziului teologic ⟨12⟩. Oricum, textul a fost înrîurit de dramele şcolare maghiare, în care anumite întîmplări grave din istorie erau parodiate — pretext pentru spectacole de divertisment, organizate cu ocazia unor serbări sau carnavaluri. În manieră de farsă, unele momente cu rezonanţă dramatică alternînd cu interludii groteşti (cîntece, scamatorii, dansuri), este evocată în *Occisio...* uciderea, întîmplată în anul 1777, a domnitorului moldovean Grigore III Ghica de către turci. După un *Praeambulum,* în care se anunţă subiectul, acţiunea începe printr-o scenă în care domnul plănuieşte, împreună cu sfetnicii săi, o alianţă cu puterile creştine (Rusia şi Austria) împotriva împărăţiei otomane. Dar sfetnicii îl trădează sultanului, care porunceşte vizirului să-l suprime pe principele valah. Ghica e asasinat prin vicleşug turcesc. Soţia îi deplînge moartea în versuri ungureşti şi nemţeşti, un ţigan ţine o predică, urmată de un cîntec pe limba lui. Într-o scenă pastorală, fostul secretar al domnitorului îşi cîntă, în latineşte, româneşte şi ungureşte, fericirea simplă, în mijlocul naturii, oricînd de preferat măririlor lumeşti. În fine, se intonează un cîntec bahic şi apoi, în româneşte, un *Testamentum Bachi.* După o scenă, de un spectaculos naiv, în care sfetnicii uneltitori sînt luaţi de un demon învesmîntat în flăcări, în încheiere se face o urare Mariei

Tereza, împăratului Iosif al II-lea, ca şi episcopului Grigore Maior. Aşadar, piesa e mai mult o improvizaţie ca de carnaval, precum în *commedia dell' arte*, după inspiraţia interpreţilor, probabil studenţi ai şcolilor înalte din Blaj. Expresiile licenţioase, care apar şi într-o scenă a peţitului, a oraţiei de nuntă (se remarcă apelul la folclor, la obiceiurile populare), erau menite a spori efectul comic, şi aşa destul de gros. *Occisio...*, cu toată întîmplarea sîngeroasă din care se inspiră, nu e deloc o tragedie, ci o compoziţie burlescă. Ea a prilejuit primul spectacol de teatru, atestat, în limba română.

— *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa* (publ. Lucian Dumba), LL, VII, 1963.

— 1. Nic. Densuşianu, *[Manuscrise şi alte documente]*, AAR, partea administrativă, t. II, 1879—1880 ; 2. D. C. Ollănescu, *Teatrul la români*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XX, 1897—1898 ; 3. [Iosif Vulcan], *O tragedie românească din secolul al XVIII*, F, XXXIV, 1898, 49 ; 4. T. T. Burada, *Cercetări despre începutul teatrului românesc în Transilvania*, A, XVI, 1905, 7—8 ; 5. Göbl László, *A legrégibb olăh iskolai dráma*, în *Debreceni Szemle*, VII, 1933, *204—208* ; 6. Al. Ciorănescu, *„Occisio Gregorii Vodae" — cea mai veche piesă de teatru în româneşte*, RFR, IV, 1937, 8 ; 7. Mărcuş, *Thalia, 80* ; 8. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *123—126* ; 9. Lucian Dumba, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa" — cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută*, LL, VII, 1963 ; 10. Lucia Protopopescu, *Noi contribuţii la biografia lui Ion Budai-Deleanu. Documente inedite*, Bucureşti, E.A., 1967. *53—57* ; 11. Eugen Onu, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae..."*, T, VI, 1977, 10 ; 12. N. A. Ursu, *Paternitatea primei piese de teatru româneşti*, CRC, XIII, 1978 8.

F. F.

ODOBESCU, Alexandru I. (23.VI.1834, Bucureşti — 10.XI.1895, Bucureşti), scriitor. Era fiul generalului Ioan Odobescu, şef al oştirii române în 1848, membru al Guvernului provizoriu din Ţara Românească, cel care a participat apoi la complotul împotriva revoluţionarilor. Mama lui **O.**, Catinca, fiică a doctorului Constantin Caracaş şi a Irinei Filitti, era descendenta unor familii cu bogată tradiţie cărturărească. **O.** îşi începe învăţătura în casă, cu institutorul Bîrzotescu. Intră în 1844 la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti, unde urmează „umanioarele". Din această vreme datează cele dintîi exerciţii literare ale lui, compuneri şcolare, o scrisoare trimisă mamei din Balta Albă, toate redactate în limba franceză. În 1850, Catinca Odobescu însoţeşte pe Alexandru şi pe Maria, sora lui, la Paris, unde cei doi copii îşi vor continua studiile. **O.** vine în contact cu grupul revoluţionarilor români aflaţi aici. Era un intim al familiei C. A. Rosetti, avea legături cu fraţii Golescu şi cu Brătienii. Poate încurajat de mama lui, care îşi înfruntase soţul în timpul complotului antirevoluţionar, şi oricum împotriva voinţei lui Ioan Odobescu, tînărul intră în grija lui A. Ubicini, francez ce slujise activ revoluţia română. Are apoi profesor pe Alfred Dumesnil, ginerele lui Jules Michelet, în casa căruia locuieşte o vreme. Face servicii cauzei Principatelor Române în străinătate, tălmăcind, printre altele, în limba franceză, părţi din poemul **Cîntarea României*. Intră în cercul societăţii „Junimea română", ţine la întrunirile ei conferinţa *Viitorul artelor în România*, o prelegere despre civilizaţia Indiei, publică în revista „Junimea română" articolul *Muncitorul român*, scrie, pentru aceeaşi publicaţie, *Idei asupra progresului societăţii*, articol rămas între manuscrise, ca şi proiectul pentru o *Odă „Junimii române"*. Spre sfîrşitul anului 1851, se înscrie la Collège de France, unde îşi formează, mai cu seamă, o serioasă cultură clasică. După o primă încercare nereuşită, îşi ia bacalaureatul în decembrie 1853. Urmează apoi cursuri la Sorbona, făcîndu-se remarcat îndeosebi de profesorul E. Egger, elenist, epigrafist şi arheolog. Citea mult, cu discernămînt însă, alcătuindu-şi acum o bibliotecă în care figurează ediţii bune din clasicii greci şi latini şi din scriitorii moderni, istorii literare şi lucrări filologice asupra literaturilor şi limbilor clasice, asupra literaturii medievale, istorii ale literaturii franceze (La Harpe, Nisard, Villemain ş.a.), lucrări de estetică, principalele arte poetice, texte din Lessing, Herder, Fr. Schlegel, Hegel ş.a., volume de critică ale lui Sainte-Beuve şi Taine, numeroase istorii antice şi moderne. Se străduia să-şi procure din ţară publicaţii şi cărţi nou apărute, să-şi completeze colecţiile de periodice şi volume editate mai demult. În toţi aceşti ani, încearcă să-şi fructifice lecturile în studii filologice, istorice, de istoria artelor şi de literatură, scrie poezii sau schiţează febril drame istorice, comedii, traduce fragmente din poezia greacă şi latină (Homer, Vergiliu, Horaţiu). Publică în „Calendarul popular pentru anul 1852", editat de C. A. Rosetti şi E. Winterhalder, fragmentul istoric *Fecioara din Orléans*, îi apar în 1855, în „România literară" a lui V. Alecsandri, poezia *Odă României*, studiul *Despre satira latină*, versurile intitulate *Întoarcerea în ţară pe Dunăre*. Prea puţine însă din mulţimea de încercări literare ale tînărului **O.** au fost încredinţate tiparului. Avea obiceiul scrisului zilnic, îşi însemna impresiile din călătorii (fusese la Londra, vedea, în drumul spre ţară, Dresda şi galeriile ei). Revine la Bucureşti fără licenţă, căci studiase cu pasiune, dar risipit. Duce aceeaşi existenţă de boem aristocrat, ce scandalizează pe rigidul său tată, plănuieşte noi scrieri, se gîndeşte să editeze un ziar, să ţină un curs public de literatură greacă, conştient însă, de pe acum, că nu poate să-şi pună ordine în viaţă. I se dau mărunte funcţii administrative : şef al biroului francez la Secretariatul de Stat (1857), procuror la secţia a doua a Curţii de Apel (1859) ş.a. Se căsătoreşte, în 1858, cu Saşa Prejbeanu, fiica naturală a generalului P. D. Kiseleff, înrudită după mamă cu familia princiară rusă Bagration. **O.** scrie şi publică nuvelele istorice *Mihnea-Vodă cel Rău* (apărută în foileton la „Românul" — 1857) şi *Doamna Chiajna* (inserată în „Revista Carpaţilor" — 1860), tipărite şi în volum, prima în 1857, amîndouă în 1860, sub titlul *Scene istorice din cronicele româneşti. Mihnea-Vodă cel Rău. Doamna Chiajna*. Pasiunea pentru cercetarea istorică îi este favorizată de numirea, în 1860, ca membru al Comisiei Documentale. Acum **O.**, însoţit de Saşa şi de pictorul H. Trenk, face o călătorie prin judeţele Argeş şi Vîlcea pentru a studia mănăstirile de aici. În anul următor, scoate „Revista română" (1861—1863), publicaţie în jurul căreia readună pe mulţi din prietenii de la „Junimea română". În această revistă, care continua prin profilul ei tradiţia de la „Dacia literară" şi „România literară", **O.** îşi publică cercetările istorice asupra mănăstirilor, studiile despre tipărituri şi manuscrise descoperite în pelerinajele lui, studii de istorie literară şi folclor, memorialul de călătorie *Cîteva ore la Snagov*. Primeşte, în aceşti ani, funcţii înalte : în 1862 este numit director, iar în 1863, ministru al Cultelor şi ministru ad-interim la Ministerul de Externe. Era la ordinea zilei secularizarea averilor mănăstireşti, problemă în care **O.**, interesat în primul rînd de posibilitatea folosirii veniturilor pentru propăşirea culturală, are o atitudine potrivnică guvernului, ceea ce îl determină să-şi dea demisia din minister. Îşi argumentează poziţia în broşura *Etude sur les droits et obligations des monastères roumains dédiés aux Saints-Lieux d'Orient*, publicată în 1863, sub pseudonimul Agathon Otmenedec. În 1865, **O.**, ca delegat din partea Consiliului de Stat, prezintă la sesiunea

Consiliului general al Instrucțiunii Publice un raport despre reorganizarea învățămîntului secundar, în care propune diversificarea formelor de învățămînt, înființarea de școli reale și profesionale, îmbunătățirea manualelor didactice. Sînt idei pe care, mai tîrziu, ca profesor și autor de manuale, le va avea el însuși în atenție.

Ceea ce îl preocupă însă constant este cercetarea istorico-arheologică. Este numit delegat permanent pe lîngă Comisia Expoziției universale ce se pregătea la Paris pentru anul 1867, apoi comisar al pavilionului românesc la expoziție. Întreprinde mai multe investigații arheologice și etnografice în țară, pregătește prezentarea la expoziție, redactează un catalog al ei, două note despre produsele expuse (*Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale*, scrisă în colaborare cu P. S. Aurelian, și *Notice sur les antiquités de la Roumanie*). În 1868 se afla în Rusia, cu treburi de familie, profitînd însă de prilej pentru a se cufunda în cercetări la muzeul Ermitaj din Petersburg. În anul următor pleca din nou în străinătate, la Copenhaga, unde participa cu V. A. Urechia la Congresul internațional de antropologie și arheologie preistorică. Este ales, la 10 septembrie 1870, membru al Societății Academice Române. **O.** se afla peste hotare, fusese la Constantinopol, la Muntele Athos, trecea prin Elveția în Italia, ținînd să studieze arta antică și arta bizantină. Impresiile culese, descrierea capodoperelor de artă ale Italiei, care îl copleșesc, iau drumul spre țară în lungi scrisori către soția sa. Întors la București, își începe, în 1871, participarea la sesiunile generale ale Societății Academice. Fără a-și părăsi cercetările arheologice, ale căror rezultate le publică în „Trompeta Carpaților", „Românul", „Columna lui Traian", răspunde solicitărilor Academiei în problemele filologice. Întocmește rapoarte asupra traducerilor din limbile greacă și latină, își expune principiile în chestiunea traducerilor (*Despre condițiunile unei bune traducțiuni a autorilor clasici în limba română* — 1874). Combătînd exagerările latiniste ale dicționarului lui I. C. Massim și A. T. Laurian, în curs de redactare sub egida Academiei, susține necesitatea revizuirii lui. **O.**, academician deloc rigid, își invită chiar colegii la un „prandiulu academicu", la care meniul era redactat, cu intenții de ridiculizare, în limbaj latinizant. Ca membru în mai multe secții ale Academiei, ales să conducă deseori lucrările ei, desemnat în 1879 secretar general, se străduia să facă față tuturor îndatoririlor. A supravegheat editarea de texte vechi, a făcut comunicări despre manuscrise și documente inedite și a scris rapoarte de premiere, printre care cel despre teatrul lui V. A. Urechia (1878) și cel despre scrierile lui V. Alecsandri (1881). În 1875 fusese numit director al Teatrului Național din București, calitate în care s-a îngrijit să modernizeze instituția, după un plan care avea în vedere totul, de la arhitectura clădirii și recuzită pînă la arta spectacolului și calitatea repertoriului.

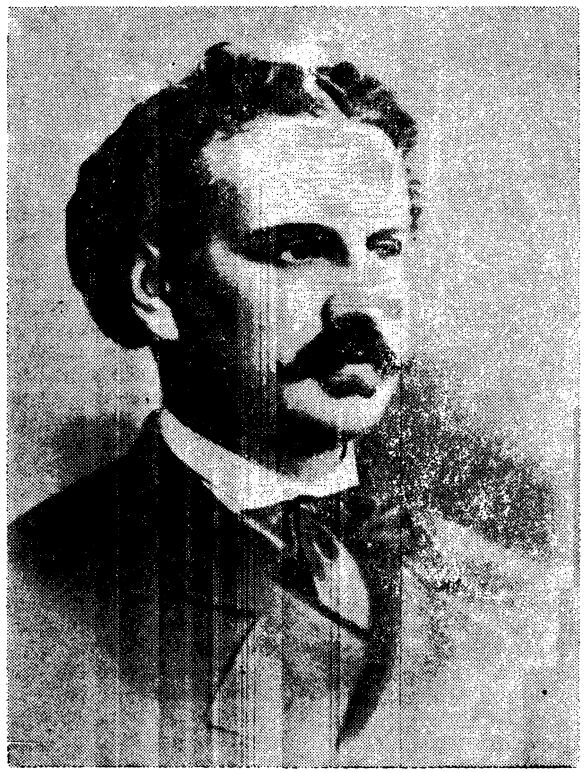

Chiar dacă a înnobilat misiile publice pe care le-a primit cu competența și distincția ce-i erau proprii, efortul continuu și pasionat al lui **O.** mergea în altă direcție. El nu avea prea mult simț practic, o energie de animator cum avusese I. Heliade-Rădulescu și nici puterea de muncă a lui B. P. Hasdeu sau disciplina lui T. Maiorescu. Fire aristocrată, trăia mai autentic în lumea cărților și artei, studiul îl fascina, era prilej de bucurii inegalabile. Cînd, în 1874, apare *Pseudo-cynegeticos. Epistolă scrisă cu gînd să fie Precuvîntare la cartea Manualul vînătorului*, lucrarea literară cea mai de seamă a lui **O.**, contemporanii au putut recunoaște cu ușurință filigranul spiritual al umanistului. La propunerea lui Maiorescu, **O.** este invitat în 1874 să țină cursuri de arheologie la Facultatea de litere din București, prelegerile fiind adunate în volumul *Istoria archeologiei* (1877). Aceasta e și perioada în care este prezent cu regularitate la ședințele Junimii, ținute uneori și în casa lui. Plecat în Franța spre sfîrșitul anului 1879, primește mai tîrziu fonduri pentru a culege din arhivele Ministerului Afacerilor Străine din Paris documente care interesau istoria românilor și care vor fi publicate în continuarea colecției lui E. Hurmuzachi. Numit, în 1881, și secretar de legație la Paris, rămîne aici, cu intermitențe, pînă în 1886, chiar după ce, cu un an înainte, își dăduse demisia din diplomație. În 1887—1888 se găsea iarăși la București. Ținea cursul la Universitate, participa la ședințele Academiei, citea la Junimea, colabora cu articole literare la „Epoca" (unele semnate Ibis), își pregătea pentru tipar, cu ajutorul lui G. I. Ionnescu-Gion, cele trei volume de *Scrieri literare și istorice* (1887). Dar, mereu neliniștit de încurcăturile bănești, convins că nu le poate rezolva, **O.** era temător și cu privire la soarta operei la care lucra de ani de zile, monografia asupra Tezaurului de la Pietroasa. Pentru tipărirea ei, mai primește încă o subvenție și merge la Paris, unde supraveghează lucrul la primul volum, apărut în 1889. Celelalte două volume din *Le Trésor de Pétrossa* au apărut postum (1896, 1900).

Obosit de atîtea călătorii, neputînd să întrețină două case, una la București și alta la Paris, unde locuiau Saşa și fiica lor, Ioana, reușește să-și readune familia în țară abia în 1890. Acceptase să predea la liceul particular „Sf. Gheorghe" al prietenului An-

ghel Demetriescu. Era membru în Consiliul general al învățămîntului. Luînd, în 1891, conducerea Școlii normale superioare din București, se ocupă de modernizarea ei, colaborează la alcătuirea unor manuale didactice, revizuiește altele. Acum cunoaște pe profesoara Hortensia Racoviță și pentru **O.** urmează o perioadă tulbure, nefericită, pe care nu o poate depăși. Bolnav, împovărat de complicații de tot felul, la rezolvarea cărora Sașa, admirabila lui soție, încerca zadarnic să contribuie, **O.** se sinucide.

Format într-un mediu de cultură elevată, influențat, din anii studiilor la Paris, de programul ideologic pașoptist, **O.** își pune vocația de cărturar și estet sub semnul responsabilității față de afirmarea națională. Era un bun cunoscător al clasicismului greco-latin, pe care îl admira ca pe o manifestare armonioasă a binelui, frumosului și adevărului. Din gîndirea Antichității a desprins, mai întîi, ideea despre rostul culturii în progresul social, idee întărită și prin contactul cu pașoptismul și prin formarea lui ca istoric la școala lui J. Michelet și E. Quinet. A considerat că una din căile de ridicare a unui popor este tocmai „formarea unei literaturi și unor arte naționale", pentru care în tradiția românească găsea că se află suficiente puncte de sprijin. Conferința *Viitorul artelor în România*, articolul din 1855, *Bazele unei literaturi naționale*, rămas între manuscrise în timpul vieții autorului, îl arată dintru început ca pe un reprezentant al direcției naționale și populare. Ceea ce îl deosebește însă de contemporani este aspirația către o cultură durabilă care să-și afle modelul în clasicism. Antichitatea înseamnă pentru el un echilibru interior și un peisaj estetic a cărui perfecțiune formală poate fi transmisă inteligenței și sensibilității unui creator din secolul al XIX-lea, poate fi preluată, cum spune **O.**, modern. Față de umanismul erudit și uneori greoi al înaintașilor săi, el aduce simțul euritmiei estetice a clasicismului. În idealul clasic al lui **O.** mai intră armonia și frumusețea spiritului popular. Și mai tîrziu, în conferința *Artele în România în periodul preistoric* (1872), în studiul *Priviri asupra stilului în arte* (1894) și în alte lucrări, se reliefează drept caracteristice pentru civilizația românească „instinctul artistic" și „stilul artistic". Prin cercetarea și continuarea acestei tradiții estetice poate fi asigurată individualitatea națională în artă, ceea ce dă posibilitatea confruntării cu arta universală. Ca arheolog, **O.** este condus tocmai de ideea valorificării vestigiilor trecutului din perspectiva estetică. El are o contribuție de seamă la descoperirea și cercetarea mărturiilor de cultură materială veche și feudală românească. Studiile lui, monografia *La Trésor de Pétrossa* sînt elaborări savante, de o prodigioasă informație, seducătoare călătorii în istorie și artă. În *Istoria archeologiei*, lucrare modernă, unică în literatura de specialitate de la noi, **O.**, înrîurit de J. J. Winckelmann, face un periplu prin arta universală, a Antichității și Renașterii, unind erudiția densă cu rafinamentul criticului de artă.

Aflat la interferența mai multor școli literare, scriitorul se situează între romantismul civic al generației anterioare și exigența estetică născută dintr-un cult al clasicismului, exigență prin care premerge orientării junimiste. El stabilește astfel, în cultura română, puntea de legătură între M. Kogălniceanu și T. Maiorescu. **O.** a fost văzut de aceea ca o sinteză de criticism și pașoptism sau ca o îmbinare de pașoptism și umanism. Deși nu a fost un teoretician sau un critic literar propriu-zis, **O.** a făcut de multe ori dovada unui spirit critic apt să țină cumpăna între însuflețire și severitate. Un literat, spunea el încă în articolul *Bazele unei literaturi naționale*, trebuie să se bizuie pe talent și pe studiu, acesta din urmă dîndu-i posibilitatea să-și aleagă modelele. Delimita apoi etapele evoluției literaturii universale, pentru a se opri la clasicism, ca expresie plenară a spiritului omenesc. În această disertație din tinerețe, ca și în intervențiile de mai tîrziu, în forul academic, ideile despre limbă sînt în egală măsură ale artistului și ale filologului. Minuțios și competent, ferit de exagerări, el arăta că limba trebuie să țină seama de „izvoarele naționale", adică de limba poporului și de cea a cronicarilor și a scriitorilor contemporani, îmbogățindu-se cu măsură prin împrumuturi din alte limbi, adaptate firii limbii române. Trebuie evitate tendințele latiniste, ca și exagerarea elementului slav, după cum și influența excesivă a lexicului și sintaxei franceze. El îndrepta privirea scriitorilor și a traducătorilor spre „o perfecțiune de stil clasică", fiind împotriva „frazeologiei nomoloase și încîlcite", recomandînd ocolirea provincialismelor, vulgarităților, a platitudinilor de stil. Traducătorului, spunea el, i se cere să fie „limpede, corect, elegant, cumpănit și mai cu seamă inteligibil în limba sa".

Preocuparea pentru creația literară populară se integra firesc în activitatea cărturarului. El preia ideile herderiene, întîlnite și la pașoptiști, despre valoarea de document istoric și psihologic a litera-

turii populare, dar tinde, cel dintîi la noi, către cercetarea folclorului prin analiza textelor şi prin utilizarea metodei comparative. Îşi propusese, ca o premisă de durabilitate, să „cearnă" tradiţiile populare prin sita modelelor clasice şi să urmărească paralele folclorice la popoarele învecinate. Astfel, în studiul *Cînticele poporane ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu ţara, istoria şi datinile românilor,* din care a publicat doar introducerea şi o primă parte, urmăreşte geneza motivului morţii tînărului nevinovat din balada *Mioriţa,* detectîndu-i originea în vechiul *linos* grec. Pune la contribuţie o informaţie bogată, slujindu-se, printre alte surse, de lucrările de specialitate asupra *linosului* (Fr. Th. Welcker, P. E. von Lasaulx), de culegerile şi cercetările asupra folclorului balcanic. Deşi identificarea nu a fost acceptată, studiul indica un făgaş nou în folcloristica românească, pe care merge şi un alt erudit al timpului, B. P. Hasdeu. **O.** a încurajat culegerea literaturii populare, apreciind contribuţia lui P. Ispirescu şi G. Dem. Teodorescu. El însuşi face cîteva adaptări literare (povestea *Jupîn Rănică vulpoiul,* apoi *Tigrul păcălit),* prelucrează, după G. W. Cox, *Zece basme mitologice.*

Studiile de istorie literară ale lui **O.** pleacă din pasiunea conjugată pentru istorie, filologie şi literatură. El a cercetat manuscrise şi tipărituri vechi aflate în mănăstirile ţării, a scris despre *Psaltirea* diaconului Coresi, a contribuit la editarea scrierilor lui Dimitrie Cantemir. Elogiind munca lui T. Cipariu în valorificarea textelor vechi româneşti, cunoscînd cultul Şcolii ardelene în ţinuturile de peste munţi, locuri de care el s-a simţit legat (în 1862 participa la adunarea Astrei la Braşov, iar în 1894 întreprindea o altă călătorie în Ardeal), **O.** reînvie, la rîndul lui, viaţa cărturarilor din Ţara Românească; era conştient că figurile lor sînt demne de a sta alături de cele ale lui S. Micu, Gh. Şincai, P. Maior *(Mişcarea literară din Ţara Românească în secolul al XVIII-lea* — 1869). Încă din 1860 publicase în „Revista română" studiul *Poeţii Văcăreşti,* o monografie încărcată de erudiţie, de mare valoare documentară, dar şi o sinteză care situa în epocă activitatea familiei de cărturari, a lui Ienăchiţă Văcărescu în special. Meritul poeţilor Văcăreşti era mai cu seamă acela că au adus limbii române „o cultură începîndă", încercînd s-o mlădieze după modelul limbilor clasice. Analizînd traducerea piesei *Britannicus* de Racine, făcută de Iancu Văcărescu, **O.** găseşte prilejul de a arăta că această „nobilă şi demnă tendinţă" a scriitorului ar fi trebuit păstrată şi continuată de „literatorii mai noi". **O.** alege modalitatea reconstituirii istorice, dramatică, plină de culoare, atît de specifică, dealtfel, scrisului său, îl evocă pe Ienăchiţă Văcărescu, al cărui testament literar este considerat „cel mai nobil legat ce putea lăsa un om de geniu posterităţii sale". Din aceeaşi preţuire pentru înaintaşi, din sentimentul înrudirii cu ei, **O.** publică în „Revista română" postume din scrierile lui Alecu Russo, republică din poeziile lui V. Cîrlova. El editează opera de căpătîi a lui N. Bălcescu, sub titlul *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul,* pe care o publică, alături de alte lucrări ale istoricului, şi în volum (1878).

În cercetările lui, **O.** este un voluptos al ideilor, ca şi al informaţiei, arcuind asupra lor un nimb de poezie. Scrierile literare se nutresc, la rîndul lor, din erudiţia savantului. Spiritul este al unui umanist, care ştie să descopere pretutindeni „comori de încîntare". Regăsindu-şi echilibrul lăuntric în scris, el a lăsat mult mai multe pagini de literatură decît cele publicate. Jurnalele de călătorii, adesea sub formă de epistole către cei apropiaţi, întinsa corespondenţă au interes deopotrivă documentar şi literar, căci **O.** îşi retrăia prin scris existenţa, cristalizată într-o rafinată plăcere a comunicării discrete. În corespondenţă, gîndită probabil spre a fi citită de urmaşi, măiestrita lucrătură a epistolelor sale, comparabile cu ale lui P. Mérimée, reflectă aceeaşi sete de armonie şi bun gust.

Proiectele literare i-au fost, la începuturi, grandioase. A încercat să dramatizeze, sub înrîurirea romantismului, subiecte legendare foarte diferite, schiţînd tragedia în versuri *Mihai Viteazul* (1848), o dramatizare a cărţii despre Ruth din *Biblie,* dramele *Urban Grandier, Ioaniţiu, craiul românilor, Decebal* ş.a. Din toate visurile de dramaturg ale lui **O.** nu s-a născut nici o piesă terminată. Localizările pe care le face mult mai tîrziu — *Radicalele* (1881), după *La Grammaire* de E. Labiche, şi alta, semnată Aliod, *Nea Frăţilă* (1882), în colaborare cu G. I. Ionnescu-Gion, după *L'Ami Fritz* de Erckmann—Chatrian — sînt divertismente cu totul neinteresante. Întîile lui reuşite literare publicate rămîn „scenele istorice", *Mihnea-Vodă cel Rău* şi *Doamna Chiajna.* Compunîndu-le, **O.** avea în vedere maniera romantică a evocărilor istorice din literatura europeană (W. Scott, P. Mérimée, V. Hugo), dar ţinea să se integreze mai ales unei tradiţii româneşti, plecînd de la modelul nuvelei istorice a lui C. Negruzzi. El îşi limitează, cu modestie, contribuţia doar la păstrarea limbii cronicilor, la culoarea locală şi la valoarea documentară a nuvelelor, prezentîndu-şi scrierile ca pe nişte imitaţii. Dar *Mihnea-Vodă cel Rău* şi *Doamna Chiajna* evocă, cu remarcabil talent narativ şi descriptiv, domniile celor doi despoţi din secolul al XVI-lea românesc, încrîncenata lor încercare de a

păstra tronul, nelegiuirile săvîrşite împotriva boierilor vrăjmaşi, cruzimea faţă de oricine le-ar fi putut stînjeni planurile. Sînt reconstituite în detalii prodigioase, cu bogăţie cromatică, tablouri de epocă, se descriu case boiereşti, curtea domnească, obiceiuri, ceremonii, vestimentaţie. Portretele celor doi domnitori au relief dramatic, creat prin acumulări gradate, care împing eroii de la mărirea nestatornică spre moartea violentă, cuvenită uzurpatorilor. Figura Chiajnei deschide o întreagă serie tipologică în literatura noastră. **O.** apelează uneori la înscenări melodramatice, unele destul de convenţionale. Nuvelele relevau însă mai cu seamă un stilist. Bogăţia lexicală, irizările cuvîntului arhaic, fluenţa, muzicalitatea frazei, care este cînd maiestuoasă, cînd simplă, se întîlniseră arareori la prozatorii de pînă la el.

Tendinţa de a conjuga studiul savant, înţesat de referinţe istorice, cu evocarea literară este prezentă şi în *Cîteva ore la Snagov*. Pretextul este al unei călătorii istorice. Rătăcind pe urmele trecutului, **O.** alătură informaţiei reveria, fantazarea, reînvie figuri şi scene dramatice, invocă duhurile istoriei, descrie peisajul cu măiestrit penel de pictor, pentru a se întoarce, apoi, cu umor, la realitate. Cu toată predispoziţia spre digresiune, specifică lui **O.**, spiritul lui Bălcescu este acela care tutelează, în bună parte, această scriere. Pe o altă treaptă se situează ***Pseudocynegeticos***, expresie caracteristică a umanismului estetic al lui **O.**, sinteză originală a artei lui literare. Şi aici există un pretext, opera fiind „scrisă cu gînd să fie *Precuvîntare* la cartea *Manualul vînătorului,*" a prietenului C. C. Cornescu. Călătoria este acum imaginară. Scriitorul adună în jurul ideii de vînătoare o serie de *difficiles nugae*, care compun un adevărat mozaic, lucrat cu o migală disimulată sub detaşarea graţioasă. Autorul îşi împarte „epistola" în unsprezece capitole propriu-zise. Cel de al doisprezecelea capitol, „cel mai plăcut pentru cititor", este o pagină cu puncte de suspensie. **O.** începe prin a-şi recunoaşte puţina pricepere într-ale vînătorii, deşi în copilărie trăise în vestitele locuri ale acestei îndeletniciri, în împărăţia dropiilor. Amintirea devine un prilej pentru a descrie Bărăganul, mişcarea surdă a imensităţii toropite de arşiţă, colinda căruţelor cu vînătorii de dropii, tămădăienii. Rememorează apoi, autopersiflîndu-se, modestele lui isprăvi vînătoreşti, trece la o lungă digresiune despre păsări, ceea ce îi provoacă reverii livreşti, debitează cu bonomie o anecdotă vînătorească. Invocînd lucrarea *Laocoon* a lui Lessing, care i-ar fi sugerat posibilitatea unei scrieri despre diferitele reprezentări ale unui subiect în artă, **O.** îşi începe, de fapt, peregrinarea. Trei imagini, statuia antică Diana cu ciuta, Diana de Poitiers, sculptată de Jean Goujon, şi gravura lui Albrecht Dürer înfăţişînd „vocaţiunea Sfîntului Hubert", considerate întruchipări geniale ale motivului vînătorii în arta plastică, deschid galeria sinuoasă a „muzeului imaginar" al lui **O.** Sînt reunite într-o dezordine savantă, tocmai prin acea voluptate a mobilităţii şi asociaţiei capricioase, surprinzătoare, descrieri de sculpturi şi picturi antice şi moderne, aprecieri fine asupra muzicii, comentarii şi citate din literatură, de la Horaţiu la Turgheniev, referiri la poezia românească, aluzii la disputele filologice şi literare ale vremii, istorioare, snoave şi anecdote spuse cu zîmbet subţire. Povestirea unei excursii în munţii Buzăului este cadrul pentru basmul unui bisocean despre „feciorul de împărat cel cu noroc la vînat", piesă literară unică, unde expresia populară, întîlnită des în *Pseudo-cynegeticos*, imaginaţia specifică poveştii sînt filtrate într-o compoziţie stilizată, uşor convenţională, apropiată de luxuriaţa barocă. **O.** este un erudit care se delectează, un om de gust şi rafinament estetic, ce dă viaţă, aproape cu senzualitate, impresiilor, emoţiilor provocate de artă. Epicureul preferă gluma, ironia şi autoironia în locul uscatei severităţi profesorale, nu-şi reprimă impulsurile afective, vibrează ca un îndrăgostit în faţa naturii. O poezie difuză, discretă, învăluie totul. Nu lipseşte acel abur de uşoară melancolie ce ţine de sentimentul vremelniciei. În echilibrul clasicului, acum mai senin ca oricînd, mai străbat încă unde romantice. Alcătuirea operei, cel dintîi eseu din literatura noastră, dă prilejul unei remarcabile demonstraţii de virtuozitate stilistică. **O.** trece cu eleganţă de la registrul grav la badinerie, de la solemnitate la familiaritate, este un descriptiv şi un narator în acelaşi timp. Stilul este îndelung cizelat, valorificînd modelul livresc şi popular în ingenioase alternări. **O.** scoate efecte surprinzătoare din alăturarea, de un pitoresc aristocratic, a expresiei populare şi a cuvîntului arhaic cu neologismul. Scriitorul este un imagist, refuzînd expresia cenuşie, un muzician, utilizînd frazarea armonioasă, care capătă fie orchestrarea solemnă a perioadei arborescente, fie euritmia cristalină a oralităţii propoziţiilor scurte. **O.** este un creator de limbă şi de stil.

— *Scene istorice din cronicile Ţării Româneşti. Mihnea-Vodă cel Rău (1508—1510)*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1857 ; *Scene istorice din cronicele româneşti. Mihnea-Vodă cel Rău. Doamna Chiajna*, Bucureşti, Danielopulo, 1860 ; ed. 3, Craiova, Samitca, 1886 ; ed. 5, Bucureşti, Socec, 1894 ; ed. pref. E. Lovinescu, Bucureşti, Ancora ; ed. îngr. şi pref. Al. Dima, Bucureşti, Tip. Române unite, [1936] ; ed. îngr. şi pref. Nicolae N. Condeescu, Craiova, Scrisul românesc,

1942 ; *Pseudo-cynegeticos. Epistolă scrisă cu gînd să fie Precuvîntare la cartea Manualul vînătorului*, Bucureşti, Tip. Statului, 1874 ; ed. îngr. şi pref. Al. Busuioceanu, Craiova, Scrisul românesc, [1932] ; ed. îngr. şi pref. Şt. Bezdechi, Bucureşti, Tip. Române unite, 1935 ; ed. îngr. Ion Pillat, Bucureşti, Cartea românească, 1941 ; ed. îngr. J. Byck, Bucureşti, 1947 ; ed. îngr. G. Pienescu, Bucureşti, Minerva, 1971 ; *Istoria arheologiei. Studiu introductiv la această ştiinţă*, I, Bucureşti, Socec, 1877 ; ed. îngr. şi pref. D. Tudor, Bucureşti, E.Ş., 1961 ; *Moţii şi Curcanii. 1785—1877*, Bucureşti, Socec, 1878 ; *Petre Ispirescu*, Bucureşti, Tip. Românul, 1887 ; *Scrieri literare şi istorice*, I—III, Bucureşti, Socec, 1887 ; *Petrache Poenaru*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1889 ; *Opere complete*, I—IV, pref. Il. Chendi, E. Carcalechi, Bucureşti, Minerva, 1906—1919 ; ed. 2, vol. I, Bucureşti, Minerva, 1915 ; ed. 3, vol. I—II, Bucureşti, Cartea românească, 1925 ; ed. 4, vol. I, Bucureşti, Cartea românească, 1929 ; ed. 5, vol. I, pref. Il. Chendi, E. Carcalechi, Bucureşti, Cartea românească, 1943 ; *Basme*, Bucureşti, Alcalay, 1908 ; *Cîteva ore la Snagov*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Alcalay, 1909 ; ed. îngr. şi pref. Al. Iordan, Bucureşti, Tip. Române unite, 1937 ; *Nicolae Bălcescu*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Steinberg, 1925 ; *Opere literare*, îngr. şi pref. Scarlat Struţeanu, Bucureşti, F.R.L.A., 1938 ; *Opere alese*, I—II, îngr. şi pref. Alexandru Iordan, Bucureşti, Cugetarea, 1941 ; *Scrieri alese*, I—II, îngr. şi pref. N. Mihăescu, Bucureşti, Universul, 1943 ; *Scrieri alese*, I—II, îngr. şi pref. Al. I. Ştefănescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1949 ; *Opere*, I—II, îngr. şi introd. Tudor Vianu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955 ; *Scene istorice. Cîteva ore la Snagov. Pseudo-cynegeticos*, îngr. G. Pienescu, Bucureşti, E.L., 1961 ; *Pagini regăsite*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, E.L., 1965 ; *Opere*, vol. I, îngr. G. Pienescu, Tudor Vianu, Virgil Cîndea, pref. Tudor Vianu, Bucureşti, E.A., 1965, vol. II, îngr. Marta Anineanu, Virgil Cîndea, pref. Al. Dima, Bucureşti, E.A., 1967, vol. IV : *Tezaurul de la Pietroasa*, îngr. şi introd. Mircea Babeş, studii arheologice Radu Harhoiu şi Gh. Diaconu, Bucureşti, E.A., 1976 ; *Pseudo-cynegeticos. Scene istorice din cronicele româneşti. Cîteva ore la Snagov. Articole*, îngr. G. Pienescu, pref. Constantin Măciucă, Bucureşti, Eminescu, 1972. — **Tr.** : Erckmann—Chatrian, *Nea Frăţilă [L'Ami Fritz]*, Bucureşti, 1882 (în colaborare cu G. I. Ionnescu-Gion) ; Herondas, *[Mimi]* (fragm.), în Constantin Litzica, *Herondas* Bucureşti, Tip. Göbl, 1901 ; [Homer, Vergiliu], în *Traducerile lui Odobescu din clasici (1847—1851)*, pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, Socec, 1930 ; [Homer, Hesiod, Horaţiu, Béranger], în *Opere*, I, îngr. G. Pienescu, Tudor Vianu, Virgil Cîndea, Bucureşti, E.A., 1965. **Ms.** : Hesiod, *Lucrările şi zilele*, B.A.R., ms. 1522, *Teogonia*, B.A.R., ms. 1852.

— **1.** Maiorescu, *Critice*, I, *passim* ; **2.** Eminescu, *Scrieri, 297—299* ; **3.** Pop, *Conspect*, I, *152—154* ; **4.** I. Bianu, *Scrierile lui Al. Odobescu*, RN, I, 1888, 2 ; **5.** V. A. Urechia, *A. I. Odobescu*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; **6.** Caragiale, *Opere*, IV, *209—218* ; **7.** Grigore G. Tocilescu, *Cuvîntarea rostită la înmormîntarea lui Al. Odobescu în numele Academiei Române, la 11 noiembrie 1895*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1896 ; **8.** Teohari Antonescu, *Activitatea ştiinţifică a lui Odobescu*, CL, XXXI, 1897, 3—4 ; **9.** D. Rosetti, *Dicţ. cont., 141—142* ; **10.** G. Ionnescu-Gion, *Alexandru Odobescu*, ROI, I, 1901, 11—12 ; **11.** D. Dimiu, *Al. Odobescu şi activitatea sa*, NRR, I, 1901, 40 ; **12.** *Encicl. rom.*, III, *441* ; **13.** N. Petraşcu, *Alexandru Odobescu*, LAR, VIII, 1904, 1—2 ; **14.** Iorga, *Oameni*, I, *49—58* ; **15.** S. Mehedinţi, *Amintirea lui Odobescu*, CL, XLI, 1907, 11 ; **16.** Al. Tzigara-Samurcaş, *Odobescu — arheolog*, CL, XLI, 1907, 11 ; **17.** I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Odobescu ca pedagog*, CL, XLI, 1907, 11 ; **18.** C. Litzica, *Traducerile lui Odobescu*, CL, XLI, 1907, 11 ; **19.** Chendi, *Pagini, 365—367* ; **20.** Ibrăileanu, *Spiritul critic, 207—217* ; **21.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *195, 290—296, 304—307* ; **22.** D. Anghel, *Al. Odobescu autor dramatic*, FLR, III, 1913, 2 ; **23.** Al. Şerban, *Odobescu om de teatru*, FLR, III, 1913, 5 ; **24.** I. S. Petrescu, *Al. I. Odobescu, scriitor dramatic*, FLR, III, 1913, 9 ; **25.** Al. Şerban, *Odobescu şi „Vlaicu Vodă"*, FLR, III, 1913, 9 ; **26.** Al. Şerban, *Teatrul lui Odobescu*, FLR, III, 1913, 10 ; **27.** Al. Şerban, *„Doamna Clara" a existat*, FLR, III, 1914, 12 ; **28.** Al. Şerban, *Piesele lui Odobescu*, FLR, III, 1914, 13, 14, 19 ; **29.** Th. D. Speranţia, *Al. Odobescu scriitor de versuri*, NRR, XV, 1914, 20 ; **30.** Lovinescu, *Scrieri*, I, *80—82* ; **31.** N. Bănescu, *Opt scrisori ale lui Al. Odobescu (din corespondenţa lui Gh. Barițiu)*, T, LI, 1920, 3 ; **32.** Haneş, *Ist. lit., 221—224* ; **33.** G. Popa-Lisseanu, *O odă a lui Horatius tradusă de Alexandru Odobescu*, ORP, I, 1924, 1 ; **34.** G. Popa-Lisseanu, *Din corespondenţa lui Al. Odobescu*, CL, LVII, 1925, mai ; **35.** Ibrăileanu, *Ist. lit. Alecsandri, 595—651* ; **36.** G. Popa-Lisseanu, *Traducerea lui Hesiod de Al. Odobescu*, RC, VI, 1930, 4 ; **37.** Raşcu, *32 opere, 143—162* ; **38.** T. Arghezi, *Alexandru Odobescu*, CL, LXVII, 1934, 7—9 ; **39.** Al. Tzigara-Samurcaş, *Al. Odobescu, „Tezaurul de la Pietroasa", Ineditele lui Odobescu*, CL, LXVII, 1934, 7—9 ; **40.** Al. Busuioceanu, *Odobescu arheolog şi istoric de artă*, CL, LXVII, 1934, 7—9 ; **41.** C. Gerota, *Odobescu folclorist*, CL, LXVII, 1934, 7—9 ; **42.** Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *214—218* ; **43.** Petru Iroaie, *La centenarul Al. Odobescu (1834—1934)*, Suceava, 1934 ; **44.** Constantinescu, *Scrieri*, VI, *205—206, 493—495* ; **45.** Al. Dima, *Al. Odobescu (Privire sintetică asupra operei şi personalităţii)*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1935 ; **46.** C. I. Andreescu, *Odobescu şi Iaşul*, IIŞ, I, 1936, 5 ; **47.** Alexandru Iordan, *Contribuţii la cunoaşterea operei lui Alexandru Odobescu. Bibliografia completă a scrierilor lui Alexandru Odobescu*, Bucureşti, Tip. Române unite, 1936 ; **48.** Scarlat Struţeanu, *Al. Odobescu şi romantismul franco-englez*, Craiova, Ramuri, 1937 ; **49.** G. Călinescu, *Moartea lui Odobescu*, ALA, XVIII, 1937, 886 ; **50.** Scarlat Struţeanu, *Junimismul lui Al. Odobescu*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; **51.** Streinu, *Clasicii, 5—39* ; **52.** Munteano, *Panorama, 66—67* ; **53.** I. Massoff, *[Al. Odobescu]*, ALA, XIX, 1938, 900, 938, 940, 948 ; **54.** Al. Iordan, *Strămoşii dinspre mamă ai lui Alexandru Odobescu*, VR, XXXII, 1940, 2 ; **55.** Vianu, *Arta*, I, *196—205* ; **56.** Călinescu, *Ist. lit., 303—309* ; **57.** Ecaterina Carp, *Italia în opera lui Al. Odobescu*, SI, VIII, 1941 ; **58.** D. Caracostea, *Un diptic folcloric : Alecsandri—Odobescu*, RFR, IX, 1942, 6 ; **59.** Nicolae N. Condeescu, *Al. Odobescu şi „Scenele" sale „istorice"*, Craiova, Scrisul românesc, 1943 ; **60.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 116—123* ; **61.** Breazu, *Studii*, I, *269—276* ; **62.** Perpessicius, *Jurnal, 134—144* ; **63.** G. Călinescu, *Biblioteca lui Odobescu*, RFR, XIV, 1947, 12 ; **64.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, I, 1952, 1—4, II, 1953 ; **65.** Augustin Z. N. Pop, *Prigonirea lui Alexandru Odobescu*, TS, IV, 1955, 11 ; **66.** T. Vianu, *Observaţii asupra limbii şi stilului lui A. I. Odobescu*, CIL, I, *113—137* ; **67.** Scarlat Froda, *Odobescu şi teatrul*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; **68.** D. Păcurariu, *Scrieri inedite din tinereţea lui Odobescu*, LL, III, 1957 ; **69.** G. Călinescu, *Al. Odobescu*, RITL, VII, 1958, 3—4 ; **70.** Florica Ionescu, *Limba şi stilul lui Al. Odobescu în „Pseudo-Kynegheticos"*, VSD, *236—263* ; **71.** M. Ignat-Frunză, *Preocupări de folclor în opera lui Alexandru Odobescu*, AUI, ştiinţe sociale, t. V, 1959 ; **72.** Al. Andriescu, *Influenţa cronicilor în limba „Scenelor istorice" ale lui Al. Odobescu*, AUI, ştiinţe sociale, t. VI, 1960 ; **73.** D. Păcurariu, *În legătură cu începuturile literare ale lui Al. Odobescu*, LL, IV, 1960 ; **74.** Tudor Vianu, *Alexandru Odobescu*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960 ; **75.** Geo Şerban, *O comedie necunoscută a lui Al. Odobescu*, VR, XVI, 1963, 4 ; **76.** N. Georgescu-Tistu, *Activitatea bibliologică a lui Alexandru Odobescu*, SCB, V, 1963 ; **77.** D. Tudor, *Alexandru Odobescu ca profesor*, AUB, ştiinţe sociale-istorie, t. XII, 1963 ; **78.** Mihai Drăgan, *„Specificul naţional" în gîndirea literară a lui Odobescu*, ATN, II, 1965, 11 ; **79.** Elena Piru, *Un proiect de ediţie a corespondenţei lui Al. Odobescu*, RITL, XIV, 1965, 3—4 ; **80.** Paul Georgescu, *Proza eseistică*, CNT, 1966, 8 ; **81.** Geo Şerban, *Cînd s-a născut Al. Odobescu*, RITL, XV, 1966, 1 ; **82.** Maria Marinescu-Himu, *Odobescu şi clasicismul*, SC, VIII, 1966 ; **83.** D. Păcurariu, *A. I. Odobescu*, Bucureşti, E.T., 1966 ; **84.** Elena Piru, *Alexandru Odobescu. Documente literare*, RITL, XV, 1966, 2, 4, XVII, 1968, 2 ; **85.** Massoff, *Teatr. rom.*, II, *335—338* ; **86.** Şerban, *Exegeze, 56—112* ; **87.** Aurel Leon, *Drama lui Odobescu*, CRC, III, 1968, 2 ; **88.** D. Păcurariu, *Corespondenţă inedită : Al. Odobescu ; B. P. Hasdeu*, RITL, XVII, 1968, 3 ; **89.** Marin Sorescu, *Divagaţionismul*, LCF, XI, 1968, 31 ; **90.** Ioan Grecul, Dumitru Braharu, *Contribuţii biografice privitoare la sfîrşitul tragic al lui Odobescu*, ST, XIX, 1968, 12 ; **91.** *Ist. lit.*, II, *705—739* ; **92.** Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *504—511* ; **93.** N. A. Ursu, *Cui aparţine traducerea franceză a „Cîntării României" ?*, CRC, IV, 1969, 15 ; **94.** George Baiculescu, *Al. Odobescu despre poetul latin Ovidiu. Pagini de proză necunoscută*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; **95.** Elena Piru, *Odobesciana*, ATN, VI, 1969, 8 ; **96.** C. Frîncu, *Limba scrierilor lui Al. I. Odobescu*, AUI, lingvistică, t. XV, 1969 ; **97.** *[Informaţii. Scrisori]*, DIAF, I, *passim* ; **98.** Geo Şerban, *Al. Odobescu epistolier*, TR, XIV, 1970, 30 ; **99.** Marin Bucur, *Un document al revoluţiei de la 1848 în versiunea franceză a lui Al. Odobescu : „Procesele verbale" ale „Comisiei proprietăţii"*, VR, XXIII, 1970, 8 ; **100.** Nicolae Manolescu, *Teme*, Bucureşti, Cartea românească, 1971, *112—114* ; **101.** *Ist. teatr.*, II, *445—447* ; **102.** Elena Piru, *Pe marginea morţii lui A. I. Odobescu. Note de istorie literară*, MS, II, 1971, 1 ; **103.** Al. Philippide, *Alexandru Odobescu*, RITL, XX, 1971, 1 ; **104.** Al. Dima, *Personalitatea lui Al. Odobescu*, RITL, XX, 1971, 1 ; **105.** Rodica Florea, *Al. Odobescu, deschizător de drumuri în folclor*, RITL, XX, 1971, 1 ; **106.** Răzvan Theodorescu, *Alexandru Odobescu şi unele preocupări de istoria artei „barbare" în Europa secolului al XIX-lea*, RITL, XX, 1971, 1 ; **107.** Horia Oprescu, *Tragica romanţă de dragoste a lui Al. Odobescu*, VR, XXII, 1971, 7 ; **108.** Păcurariu, *Clas. rom., 133—144* ; **109.** Rotaru, *Ist. lit.*, I, *237—246* ; **110.** Dan Cristea, *Arcadia amară*, RL, V, 1972, 37 ; **111.** Săndulescu, *Lit. epistolară, 103—112* ; **112.** I. Negoiţescu, *Idealul estetic al omului : Odobescu*, ARG, VIII, 1973, 3 ; **113.** Nicoleta Coatu-Manafi, *Aspecte ale prelucrării literare de material folcloric la Alexandru Odobescu*, RITL, XXII, 1973, 1 ; **114.** Mircea Tomuş, *Document, creaţie şi program patriotic în literatura istorică a lui Odobescu*, RL, VI 1973, 22 ; **115.** Mircea Tomuş, *Sensurile principale ale literaturii lui Odobescu*, ST, XXIV, 1973, 12 ; **116.** Bucur, *Istoriografia, 40—42* ; **117.** Straje, *Dicţ. pseud., 499—500* ; **118.** Zalis *Scriitori, 135—142* ; **119.** Săndulescu, *Citind, 36—42* ; **120.** Tepelea—Bulgăr, *Momente, 224—234* ; **121.** Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1974, *401—429* ; **122.** Leon Baconsky, *Centenarul unei capodopere :*

„Pseudo-cynegeticos", ST, XXV, 1974, 5 ; **123.** Lascu, *Clasicii, passim* ; **124.** Nicolae Manolescu, *Odobescu — „Un călător cu gîndul de a scrie"*, RL, VIII, 1975, 46 ; **125.** Ioana Creţulescu, *Privirea artistică a lui Alexandru Odobescu*, VR, XXVIII, 1975, 11 ; **126.** Nicolae Cârlan, *Gîndirea artistică a lui A. I. Odobescu*, LL, 1975, vol. I ; **127.** N. Barbu, *Noi şi clasicii*, Bucureşti, 1975, *78—87* ; **128.** Nicolae Manolescu, *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu*, Bucureşti, Minerva, 1976 ; **129.** *Al. Odobescu interpretat de...*, îngr. şi pref. Rodica Pandele, Bucureşti, Eminescu, 1976 ; **130.** Gh. Macarie, *Sentimentul naturii în proza românească a secolului XIX*, Bucureşti, Minerva, 1978, *133—143*.

G. D.

OECONOMU, Ciru (1848, Lungulețu, j. Dîmbovița — 20.II.1910, București), scriitor. Fiu al lui Gheorghe şi al Mitanei Economu, a urmat liceul la București. A făcut studii juridice la Paris, de unde s-a întors în țară doctor în drept (1872). Ca magistrat, a avut o carieră sigură şi rapidă. Procuror la Tribunalul de Ilfov (1873—1875), a fost avansat procuror la Curtea de Casație din București (1876) şi apoi consilier la aceeaşi instituție (1878). În 1879, ajunge secretar general la Ministerul de Justiție, iar în 1882 — procuror general la Curtea de Apel din Capitală. Din 1884, e procuror la Înalta Curte de Casație din București.

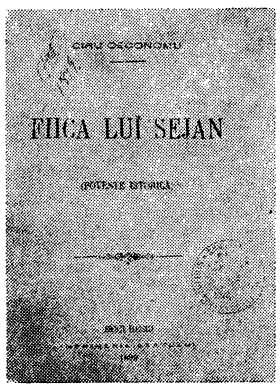

Ca scriitor, **O.** a debutat cu versuri, scrise în timpul studiilor pariziene şi publicate în „Columna lui Traian". Ulterior, a colaborat şi la „Revista contimporană", „Convorbiri literare" şi „Literatură şi artă română". Versurile sale, patriotice sau de dragoste, nu reuşesc să depăşească sfera mediocrității, din cauza retorismului exagerat şi a abundenței clişeelor. A scris şi numeroase legende istorice, imitîndu-l pe D. Bolintineanu, preluînd maniera şi limbajul acestuia. Notabile rămîn doar amplul poem *Babel* şi unele imitații după poezii de Hugo. A tradus din Byron şi Th. de Banville. A prelucrat şi poezia *Le Clairon* de P. Déroulède sub titlul *Cimpoierul*, precum şi *La Chanteuse* de E. Manuel, sub titlul *Cerşitoarea*. Este printre cei dintîi poeți români care au făcut cunoscută cititorilor de la noi poezia lui Ch. Baudelaire, combinînd *Bénédiction* şi *L'Albatros* sub titlul *Poetul*.

O. şi-a încercat talentul şi ca romancier, scriind *Răzbunarea lui Anastase* şi *Fiica lui Sejan*, primul cu subiect din lumea Imperiului bizantin, al doilea — din lumea Imperiului roman. Scriitorul e un foarte bun şi minuțios cunoscător al epocilor descrise, mişcîndu-se cu uşurință printre personaje şi intrigi de curte. Dar caracterele sale sînt mai mult decorative decît reieşite din acțiune, deoarece pe autor îl interesează prea puțin psihologia lor. Interesul lui **O.** se îndreaptă către viața socială, intriga dovedindu-se un simplu pretext. Obiceiuri, tradiții, organizare politică, forme de guvernămînt — toate sînt urmărite în egală măsură din dorința evidentă de a cuprinde cît mai numeroase fapte. Informațiile istorice sînt introduse fără ostentație, la fel şi descrierile de monumente, împrumutate adesea din tratate de istorie a arhitecturii. Cu exactitate şi simț al culorii sînt prezentate fastuoasele interioare ale palatelor imperiale. **O.** este atras, de asemenea, şi de povestirea unor evenimente secundare, ce încarcă narațiunea, dar contribuie la crearea atmosferei ; revenirea la linia principală a acțiunii se face, dealtfel, cu uşurință. Topită în fraze curgătoare, erudiția nu devine obositoare, dar romanele pierd vioiciunea compozițională, cu atît mai mult cu cît dialogurile sînt rare şi stîngaci alcătuite. Atît *Răzbunarea lui Anastase* cît şi *Fiica lui Sejan* respectă cu rigurozitate adevărul istoric, ceea ce frînează fantezia, şi aşa săracă, a autorului. Ambele romane au în centru două tipuri de arivişti ca, dealtfel, şi ultimul său roman, *Din Rucăr*. Excesiv moralizator, acesta prezintă idilic satul românesc contemporan. Deznodămîntul apare astfel de un tragism artificios, iar intențiile satirice — atîtea cîte sînt — se pierd în considerații edulcorate şi în descrieri, bine compuse totuşi, ale peisajului montan.

— *Memoriei lui Ştefan cel Mare*, CT, I, 1870, 29 ; *Bene Merentibus*, Paris, Claye, 1871 ; *O chitară politică*, CT, II, 1871, 26 ; *Bucegiul şi Baltica*, CT, II, 1871, 33 ; *Desperare*, CT, III, 1872, 6 ; *Conştiința*, CT, III, 1872, 9 ; *Patricidul*, CT, III, 1872, 14 ; *Cînturi intime. Elegii*, RCO, I, 1873, 7 ; *Estaz*, RCO, I, 1873, 9 ; *Cerşitoarea*, RCO, I, 1873, 10 ; *Lui Victor Hugo*, RCO, II, 1874, 1 ; *Cimpoierul*, RCO, II, 1874, 3 ; *Poetul*, RCO, II, 1874, 6 ; *Babel*, RCO, II, 1874, 7 ; *La cameră*, ALG, I, 1875, 47 ; *Defecțiunea lui Titu*, ALG, I, 1875, 52 ; *Cronici şi legende*, Bucureşti, Tip. Gutenberg, 1890 ; *Răzbunarea lui Anastase, Linda, Un jubileu literar*, Bucureşti, Tip. Gutenberg, 1896 ; *Fiica lui Sejan*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1899 ; *Din cugetările unui deziluzionat*, RELI, XXI, 1900, 1 ; *Din Rucăr (Scene văzute)*, pref. B. Delavrancea, Bucureşti, Socec, 1905 ; *Romhilda*, CVC, I, 1907, 22. — Tr. : Byron, *Oscar d'Alva*, RCO, III, 1875, 4.

— **1.** Teodorescu, *Cercetări, 48—49* ; **2.** Cyrus Oeconomu, *[Scrisori către I. Negruzzi şi N. Petraşcu]*, SDL, II, *359—360*, IV, *336* ; **3.** D. Evolceanu, *Ciru Oeconomu, „Răzbunarea lui Anastase"*, CL, XXX, 1896, 4 ; **4.** Caragiale, *Opere*, IV, *421—422*, **5.** V. A. Urechia, *Ciru Oeconomu, „Răzbunarea lui Anastase. Linda. Un jubileu literar"*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897 ; **6.** R.A., *Recenziune*, IND, V, 1899, 18 ; **7.** D. C. Ollănescu, *Ciru Oeconomu, „Fiica lui Sejan"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; **8.** *Encicl. rom.*, III, *442* ; **9.** G., *„Din Rucăr", roman de d. Ciru Oeconomu*, RID, III, 1905, 9 ; **10.** Spartacus, *„Din Rucăr" de Ciru Oeconomu*, ADV, XVIII, 1905, 5636 ; **11.** N. Iorga, *Cronica*, NRL, II, 1910, 10 ; **12.** Maiorescu, *Critice*, I, *184—185* ; **13.** Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *112—113* ; **14.** Predescu, *Encicl.*, *613* ; **15.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; **16.** Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, *395—396* ; **17.** Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 288—324*.

D. M.

OLAHUS, Nicolaus (10.I.1493, Sibiu — 17.I.1568, Trnava), istoric şi cărturar umanist. Descendent al unei vechi familii voievodale românești, origine ce va fi invocată cu mîndrie de umanistul de prestigiu european de mai tîrziu, **O.** este al doilea din cei patru copii ai sibiencei Varvara Hunsar şi ai argeşanului Stoian (Ştefan). Familia lui se înrudea cu domnitorii munteni Vlad Țepeş şi Mihnea cel Rău. Cel din urmă s-a folosit de serviciile diplomatice ale lui Ştefan Olahus în timpul refugiului său de la Sibiu. Bunica dinspre tată a lui **O.**, Marina, era sora voievodului Iancu de Hunedoara, Ştefan Olahus refuzînd la un moment dat sprijinul vărului său Matei Corvin pentru dobîndirea tronului de la Tîrgoviște, în favoarea vieții liniştite de jude crăiesc în Orăştie. **O.** frecventează şcoala săsească din Sibiu, apoi pe cea din Orăştie. Din 1505, studiază, la şcoala capitulară din Oradea, latina, teologia, poetica, retorica, muzica şi astronomia. De la 17 ani, din 1510, este numit paj la curtea regală din Buda, dar părăseşte viața de curtean pentru cea ecleziastică. Este secretar episcopal la Pécs şi canonic de Strigoniu (Esztergom). Din 1526, este adus la curte ca secretar şi consilier al lui Ludovic al II-lea. După înfrîngerea de la Mohács, însoțeşte în exil pe regina văduvă Maria, care va deveni, în 1531, regentă în Țările de Jos. În anii petrecuți la Bruxelles, prin poziția la curtea regentei şi prin cultura sa, **O.** devine un mecena al filozofilor şi scriitorilor umaniști. Relațiile sale cu scriitori

din diferite ţări ale Europei, cu profesori de la Universitatea din Louvain şi cu Erasm din Rotterdam au fost foarte fecunde. În această perioadă, **O.** îşi scrie lucrările sale istorice. În 1542 revine în Ungaria şi este numit consilier, în 1543 devine cancelar al regatului şi episcop de Zagreb, apoi episcop de Agria. Diploma de reînnobilare a lui **O.** cu titlul de baron imperial este, în 1548, un nou prilej de a se reaminti originea sa românească şi înrudirea cu familia domnitoare a Drăculeştilor, cu Iancu de Hunedoara şi Matei Corvin. În 1562 el urcă cea mai înaltă treaptă, la care putea să aspire datorită meritelor sale excepţionale : este numit regent al Ungariei. Ca regent, el luptă pentru a întări ţara contra pericolului turcesc. El are merite mari în ceea ce priveşte organizarea învăţămîntului, reorganizînd şcoala de la Tyrnavia (Trnava), fondînd un seminar şi un internat, asigurînd profesorilor o bază materială şi o situaţie legală, care să-i pună la adăpost de abuzurile bisericii. A acordat aceeaşi importanţă învăţămîntului laic, introducînd ca obiecte de studiu pe marii clasici greci şi latini. A lăsat prin testament o parte din averea sa instituţiilor culturale pe care le crease.

Prima sa lucrare istorică, *Hungaria,* a fost terminată în 1536, fiind scrisă în latineşte, la cererea regentei Maria. Opera este o monografie istorică, geografică, economică şi etnografică în nouăsprezece capitole, din care opt sînt consacrate Daciei. Metoda istorică aplicată de **O.** este cea din scrierile umaniştilor. El este primul român care afirmă, în scris, unitatea de neam, de origine şi de limbă a românilor din cele trei ţări. În legătură cu Transilvania, **O.** menţionează că „valahii" reprezentau cea mai veche populaţie din acest ţinut, a cărui frumuseţe o evocă, plin de nostalgie, ca pe o fabuloasă ţară de basm. A doua lucrare istorică, *Atila,* a fost compusă cu scopul de a da curaj celor înfrînţi, după dezastrul de la Mohács. Ultimul capitol este consacrat secuilor. Inspirîndu-se din cronicile maghiare de la 1225, el îi consideră urmaşi ai hunilor. Lucrarea istorică *Chronicon* este de proporţii modeste. Aici se găsesc indicate, cronologic, evenimentele cele mai importante, de la 1464 (încoronarea regelui Matei Corvin) la 1558 (încoronarea lui Ferdinand de Habsburg ca împărat german) şi informaţii autobiografice însemnate. **O.** a fost şi un poet apreciat al timpului său. Sub titlul *Carmina* sînt reunite epitafuri, corespondenţă cu prieteni, felicitări, elegii, satire, poezii pastorale, toate în limba latină. Importantă este corespondenţa purtată de **O.** cu personalităţi politice, diplomatice, ecleziastice şi culturale din epocă. Din această corespondenţă se disting 29 de scrisori, de o mare valoare, adresate lui Erasm.

— *Carmina,* în Şt. Bezdechi, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română,* Aninoasa-Gorj, 1939 ; *Texte alese (Hungaria, Atila, Carmina. Corespondenţă),* în *Umanistul Nicolaus Olahus (Nicolaie Românul) (1493—1563),* îngr. şi introd. I. S. Firu, Corneliu Albu, Bucureşti, E. Ş., 1963 ; *Corespondenţă cu umanişti batavi şi flamanzi,* îngr. şi pref. Corneliu Albu, tr. Maria Capoianu, Bucureşti, Minerva, 1974 ; *Filipica rostită în Dieta de la Augsburg* (tr. şi publ. Corneliu Albu), MS, VI, 1975, 1.

— 1. N. Iorga, *Renegaţi în trecutul ţărilor noastre şi al neamului românesc,* AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVI, 1914 ; 2. I. Lupaş, *Doi umanişti români din secolul al XVI-lea,* Bucureşti, Cultura naţională, 1928 ; 3. Şt. Bezdechi, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română,* Aninoasa-Gorj, 1939 ; 4. I. Crăciun, *Cronicile româneşti ale Transilvaniei şi Banatului,* AII, I—II, 1958—1959 ; 5. Piru, *Ist. lit.,* I, *48—51* ; 6. *Ist. gînd., 54* ; 7. Emil Domocoş, *Un descendent al voievozilor români de pe Argeş : Nicolae Olahus (Valahul),* ARG, II, 1967, 12 ; 8. Corneliu Albu, *Un strălucit umanist : Nicolaus Olahus,* AST, III, 1968, 1 ; 9. Corneliu Albu, *Nicolaus Olahus — un umanist român de prestigiu,* RL, I, 1968, 5 ; 10. Emil Domocoş, *Idei pedagogice înaintate în opera şi activitatea umanistului român Nicolae Olahus (1493—1568),* RPD, XVII, 1968, 6 ; 11. Maria Holban, *Nicolaus Olahus et la description de la Transylvanie,* RRH, VII, 1968, 4 ; 12. Octavian Şchiau, *Nicolaus Olahus,* TR, XII, 1968, 3 ; 13. Pompiliu Teodor, *Nicolaus Olahus,* F, IV, 1968, 1 ; 14. I. S. Firu, Corneliu Albu, *Studiu introductiv* la *Umanistul Nicolaus Olahus (Nicolaie Românul) (1493—1568),* Bucureşti, E. Ş., 1968, 7—*111* ; 15. Al. Tonik, *Diplomele de înnobilare ale lui Nicolaus Olahus,* RA, XII, 1969, 1 ; 16. Ivaşcu, *Ist. lit.,* I, *58—62* ; 17. G. Mihăilă, *Nicolaus Olahus,* LRV, I, *250—255.*

A. S.

OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru C. (21.III.1849, Focşani — 20.I.1908, Bucureşti), scriitor. Fiu al lui Constantin şi al Mariei Ollănescu, proprietari în Focşani, **O.-A.** a studiat la colegiul bucureştean „Sf. Sava" şi la Institutul Academic din Iaşi, pe care l-a terminat în 1863. În anul următor, împreună cu Şt. C. Michăilescu, Gr. G. Tocilescu şi G. Dem. Teodorescu, participă la întemeierea societăţii „Românismul", condusă de B. P. Hasdeu. Între 1870—1873 a studiat dreptul la Paris şi la Bruxelles ; după întoarcerea în ţară, între 1873—1874 a fost magistrat. În următorii doi ani a îndeplinit funcţia de primar al oraşului Tecuci, legînd, în acest timp, o strînsă prietenie cu Th. Şerbănescu. Din 1876, a intrat func-

ționar la Ministerul de Externe, inaugurînd astfel o întinsă carieră diplomatică : secretar general al ministerului, secretar de legație și apoi ministru al României la Istanbul, Viena și Atena. În 1893, a devenit membru al Academiei Române și, mai tîrziu, vice-președinte al secției literare. Membru al Junimii din 1878, a colaborat constant la „Convorbiri literare" pînă în 1895. Relațiile sale cu Junimea răcindu-se, **O.-A.** a înființat o nouă grupare artistică, „Amicii literaturii și artei române", al cărei președinte a și fost. Admirator al lui V. Alecsandri, el s-a bucurat de prietenia acestuia.

Fără să fi desfășurat o prea întinsă activitate de prozator, **O.-A.** este unul din nuveliștii înzestrați de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Influențat de C. Negruzzi, N. Filimon și I. Ghica, precum și de proza realistă franceză și engleză, el reușește să creeze, cu toate acestea, tipuri originale. Folosind o limbă aproape lipsită cu totul de neologisme, apelînd la termenii populari cei mai răspîndiți, scriitorul dovedește un incontestabil simț artistic. Stilul scrierilor sale în proză se distinge prin siguranță și prin proprietatea termenilor. Fraza poate fi apropiată de aceea a lui A. I. Odobescu, prin echilibrul părților, prin claritatea ei deosebită, prin calmul desfășurării și sobrietatea tonului. Atributelor stilistice li se adaugă imagistica, pentru care concretizarea plastică este aproape singurul scop. A contribuit la aceasta și plasarea subiectelor fie într-o epocă pitorească, fie într-un cadru exotic. Majoritatea nuvelelor sale își desfășoară acțiunea în Țara Românească, între 1800—1850, iar altele în Grecia. Personajele cunosc o viață aventuroasă, cu ridicări și căderi neprevăzute. E o consecință a caracterului lor, dedus, de cele mai multe ori, din originea socială. Din apele tulburi ale obîrșiei, **O.-A.** alege trăsăturile care să confere eroilor săi nu numai originalitate, ci și dramatism. În toate nuvelele, scriitorul creează un tablou amănunțit al personajului și al ambianței. De aceea, începe de obicei cu prezentarea antecesorilor, făcînd un fel de „fișă" naturalistă. Excelează în aplicarea acestui procedeu nuvela *Fata spînzuratului.* Scriitorul continuă apoi prin descrierea soartei personajului fie pînă la moarte, fie pînă la un anumit moment, socotit semnificativ în definirea caracterului. În ambele cazuri, firul principal al intrigii este însoțit de numeroase episoade adiacente, care îl explică și-l întregesc. Construcția nuvelelor lui **O.-A.** este, astfel, arborescentă și are cu atît mai multe șanse de a lua amploare cu cît scriitorul e furat adesea de plăcerea explicațiilor secundare. Este și motivul pentru care *Fecior de bani gata,* care promitea să devină unul din cele mai realizate romane de moravuri românești din secolul al XIX-lea, după *Ciocoii vechi și noi* de N. Filimon, a rămas neterminat.

Ca poet, **O.-A.** a debutat la 1870, în „Foaia societății „Românismul", cu un ciclu de *Doine,* în care brodează motive culte pe o canava populară. Versurile de mai tîrziu se disting prin aceeași acurateță a limbii ca și scrierile în proză. Imaginile sînt simple și limpezi, iar coloritul poeziilor luminos, cu tonalități calme, aproape idilice. Natura este un mijloc de fortificare, de îndepărtare a melancoliei. Atitudinea față de viață e, în esență, horațiană. În genere, lirica sa are un aspect festiv. Realizate sînt și *Satirele,* scrise de pe pozițiile junimismului, și care vizează îndeosebi înstrăinarea, renunțarea la obiceiurile strămoșești.

Ca dramaturg, a debutat în 1878, cînd i s-a jucat piesa-proverb *Lupul și barza,* urmată, după puțină vreme, de comedia *Pe malul gîrlei* și apoi de *Pribeagul.* Toate trei cuprind aluzii la unele evenimente politice ale epocii, ceea ce explică și succesul lor. Dincolo de acest fapt, ele se disting prin stilul savuros, împînzit de expresii populare, dar păcătuiesc printr-o excesivă tendință moralizatoare. Alte trei piese *(După război, Fanny, Primul bal)* sînt comedii de situații, compuse cu multă grijă, dar lipsite de nerv dramatic. Ultima ar putea fi o prelucrare după o piesă germană, necunoscută. A plănuit să scrie, împreună cu I. Ghica, o comedie de moravuri, proiect care însă nu s-a realizat. Între 1878—1879, **O.-A.** a susținut, sub pseudonimul Ascanio, cronica dramatică la ziarul „România liberă", iar între 1884—1885, la „Voința națională", unde a semnat și cîteva cronici literare. În cronicile teatrale s-a preocupat mai mult de spectacol, insistînd asupra regiei, scenografiei și jocului actorilor. În calitate de critic literar, a combătut pesimismul posteminescian (criticîndu-i și pe bunii săi prieteni Duiliu Zamfirescu și T. G. Djuvara). L-a prețuit în mod deosebit pe I. L. Caragiale, scriind una din cele mai bune cronici dramatice despre *O scrisoare pierdută* și un raport academic în favoarea premierii volumului *Momente.* **O.-A.** este și autorul unui amplu studiu monografic intitulat *Teatrul la români,* în care face un istoric atît al teatrului popular, cît și al celui cult. Folosindu-se de o bibliografie extrem de bogată, apelînd la amintirile unora dintre întemeietorii și sprijinitorii teatrului nostru cult, el a reușit să scrie cea dintîi istorie sistematică a spectacolului românesc, în strînsă legătură cu viața socială. Cu acest prilej, a prezentat competent, primul la noi, și o istorie a criticii dramatice românești.

O.-A. este un înzestrat traducător al lui Horațiu. A studiat la Paris cu specialiști recunoscuți ai operei poetului latin. În transpunerea românească, el a modernizat prozodia antică, adoptînd versul, ritmul modern și chiar rima. A proiectat să traducă în întregime opera lui Horațiu ; nu a reușit însă să tălmăcească decît epistolele, odele și epodele, două satire și, integral, pentru întîia oară la noi, *Arta poetică* (1891). Din franceză, a tradus *Ruy Blas* de V. Hugo, text după care s-a jucat aproape trei decenii la Teatrul Național din București. A mai tradus din Catul, Fr. Coppée, Ada Negri, Turgheniev, Multatuli.

— *Doine,* FSR, I, 1870, 1 ; *Lupul și barza,* CL, XII, 1878, 7 ; *[Cronici dramatice],* RLB, II, 1878, 209, 211, 214, 232, 244, 256, 285, 286, 433, III, 1879, 704, 711—717, VN, I, 1884, 73—77, 81, 85, 88, 93, 106, 107, 110, II, 1885, 216 ; *Naravuri orientale. Nevruz,* CL, XVI, 1882, 3, 5, 6 ; *Iubirea și datoria. Amintire din rezbel. 1877* (în colaborare cu Fr. Damé), CIMP, I, 1882, 5—10 ; *Jocurile seculare,* CL, XVII, 1883, 3 ; *Naravuri orientale,* CL, XVII, 1883, 5, 6 ; *Studii și figuri literare,* VN, I, 1884, 114, 116, 124, 126, 127, 143 ; *Cîntec din Languedoc,* CL, XXII, 1889, 12 ; *Fata spînzuratului,* CL, XXVI, 1892, 2 ; *Teatru,* București, Tip. Göbl, 1893 ; *Vasile Alecsandri,* București, Tip. Göbl, 1894 ; *Ospățul lui Nasidienus,* CL, XXIX, 1895, 5 ; *Isprava lui Pandur,* CL, XXIX, 1895, 8 ; *Petre Cioclul,* LAR, I, 1896, 2, 3 ; *Teatrul la români,* I—II, București, Tip. Göbl, 1897—1898 ; *Cronica,* LAR, I, 1897, 10 ; *C. A. Rosetti critic și director de teatru,* LAR, III, 1898, 6, 7 ; *Fecior de bani gata,* LAR, IV, 1899, 2—5, VIII, 1902, 7, XI, 1907, 5, 6 ; *Const. A. Grigoriu, „Teatru de familie" ; H. G. Lecca, „Jucătorii de cărți" ; Ciru Oeconomu, „Fiica lui Șejan",* AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; *Poezii,* București, Socec, 1901 ; *M. Codreanu, „Diafane" ; I. L. Caragiale, „Momente" ; St. O. Iosif, „Patriarhale" ; Radu D. Rosetti, „Cele din urmă" ; Achile Theodoride, „Olimnio" ; Al. Vlahuță, „România pitorească",* AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901—1902 ; *Poetul Theodor Șerbănescu,* LAR, VI, 1902, 1 ; *Din viața teatrului,* LAR, VII, 1903, 3 ; *Societatea română și literatura,* LAR, VIII, 1904, 2, 3 ; *Banul alb,* LAR, IX, 1905, 1—3 ; *Burdumba,* LAR IX, 1905, 11, 12, X, 1906, 1—3, 5 ; *„Marin Gelea", roman de N. Petrașcu,* LAR, X, 1906, 5 ; *Cîntărețul din luncă,* LAR, XII, 1908, 1—3 ; *Satire. Pe malul gîrlei,* București, Alcalay, 1908 ; *Activitatea literară și culturală a lui C. A. Rosetti,* OMR, 352—363. — **Tr.** : V. Hugo, *Ruy Blas,* CL, XII, 1878, 3—7 ; Catul. *De inconstantia faeminei amoris, Ad Lesbiam,* CL, XII, 1879, 12;

Fr. Coppée, *Trei păsări*, CL, XIV, 1880. 3 ; Horaţiu, *Ode, epode, Carmen Saeculare*, I, Bucureşti, Socec, 1891, *Ad Pisones (Ars poetica)*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1891, *Satira IV*, CL, XXVII, 1893, 7. *Satira IX*, CL, XL, 1906, 3—5 ; Ada Negri, *Ninsoare*, ATRO, II, 1895, 6 ; Multatuli, *Tăietorul de pietre*, TL, II, 1902, 77 ; Turgheniev, *Osînda nebunilor vei auzi*, TL, II, 1902, 77.

— 1. T. Maiorescu, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1878]*, SDL, I, *11* ; 2. D. C. Ollănescu-Ascanio, *[Corespondenţă cu I. Negruzzi şi N. Petraşcu]*, SDL, II, *384—421*, VI, *337—348* ; 3. Fr. D[amé], *Săptămîna teatrelor. „Ruy Blas"*, ROM, XXII, 1878, 24 octombrie — 2 noiembrie ; 4. Stemil [St. C. Michăilescu], *„Ruy Blas" de Victor Hugo, tradusă de D. C. Ollănescu*, RLB, II, 1878, 436—439 ; 5. *Acta căsătoriei d-lui Demetrie Constantin Olănescu cu d-ra Eugenia Strat, 1879*, A.S.I., Starea civilă oraş Iaşi, căsătoriţi, dosar 4547/1879 ; 6. Alecsandri, *Corespondenţă, 200—207* ; 7. Arutnev [Gr. Ventura], *„Pribeagul", proverbe-allégorie en un acte, en vers, par Ascanio*, IR. IV, 1880, 734 ; 8. Fr. Damé, *Săptămîna teatrelor*, ROM, XXIV, 1880, 27 februarie ; 9. Ghica, *Documente, 91—107* ; 10. Maiorescu, *Critice*, III, *275—282* ; 11. I. Dragomirescu-Ranu, *Teatrul Naţional*, ROM, XXXVII, 1893, 283 ; 12. Petraşcu, *Figuri, 135—144* ; 13. Caragiale, *Opere*, III, *313—314* ; 14. *[Date biografice]*, AMAS, *62—63* ; 15. D. C. Ollănescu-Ascanio, *Scrisoare din Atena*, CL, XLII, 1908, 2 ; 16. I. Negruzzi, *Dimitrie C. Ollănescu*, CL, XLII, 1908, 2 ; 17. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *315* ; 18. N. Petraşcu, *Dimitrie C. Ollănescu (Ascanio)*, Bucureşti, Cultura naţională, 1926 ; 19. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *246—247* ; 20. Nicolae Laslo, *Horaţiu în literatura română*, GR, III, 1935, 11 ; 21. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *197—198, 203—204* ; 22. Tăuşan, *Aspecte, 112—116* ; 23. Ciorănescu, *Teatr. rom., 150—153* ; 24. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 25. I. Petrovici, *De-a lungul unei vieţi*, Bucureşti, E. L., 1966, *62—65* ; 26. *Ist. lit.*, III, *69—70*.

D. M.

OLTUL (1857) v. **Vocea Oltului.**

OLTUL, gazetă bisăptămînală care a apărut la Bucureşti, de la 14 noiembrie 1873 pînă la 22 decembrie 1874. Ar fi apărut şi în 1875. Ziarul a fost scos de partidul liberal în timpul unei campanii de înlăturare a guvernului Lascăr Catargiu. Conducerea periodicului a fost încredinţată tînărului Al. Macedonski. *Profesiunea de credinţă* cu care debutează Macedonski în **O.** este socială, umanitară, chiar revoluţionară. Macedonski a transformat **O.** într-o curajoasă publicaţie antimonarhică. Pentru că a reprodus aici o insinuantă *Respectuoasă cerere guvernului* (în care se cerea publicarea genealogiei casei regale pentru a se putea evita situaţia de lezmajestate), lui Macedonski i s-a intentat un proces de presă. Poetului îi aparţine accentul particular pus pe libertatea presei, critica reformei codului penal, orientarea polemică a ziarului, în duel cu întreaga presă guvernamentală, ba chiar cu organele propriului său partid. Lui Macedonski i se datorează şi spaţiul mai larg acordat părţii literare. În paginile **O.** se găseşte o mare parte a producţiei de tinereţe a poetului — încercări ce nu se disting prea mult de poezia epocii. Macedonski relua motivele lirice ale vremii cu o juvenilă dar deplină încredere în sine (*La patria, Un tînăr poet murind, Reîntoarcerea, Chemarea la arme a lui Tudor Vladimirescu, Fericirea vieţii cîmpeneşti, Meditaţiune, La condeiul meu, Melancolia, Desperarea, Fatalitatea, Secolul*). Cîteva accente mai personale se conturează chiar în această producţie poetică de început, interesînd evolutia ulterioară a poetului. Unele motive vor fi reluate mai tîrziu, într-o desăvîrşită execuţie poetică. *Umbrei amicului meu Ricardo Bergamasco*, apărută în **O.**, este schiţa poeziei *O umbră de dincolo de Styx*. Ceilalţi colaboratori literari sînt mai puţin însemnaţi : N. Ţincu, N. V. Scurtescu, T. G. Djuvara, alături de B. P. Rădulescu, Şt. I. Slăvescu, Const. I. Cornăţeanu, D. N. Saphir, I. N. Polychroniade şi cîţiva dintre scriitorii din cercul Junimii — Th. Şerbănescu, Veronica Micle. Revista reproduce versuri din poeţii pasoptişti, cultivaţi şi mai tîrziu de Macedonski la „Literatorul" : Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, precum şi din Gr. H. Grandea şi M. Zamphirescu. În **O.**, Macedonski publica, în traducere din franceză, o suită de portrete romanţate : *Lucreţia, Jana d'Arc, Cleopatra regina Egiptului* (de Al. Dumas), *Jana Grey* (de G. Dufaye) şi o versiune a *Lacului* lui Lamartine.

— 1. *Profesiune de credinţă*, OLU, I. 1873, 1, reed. în PLR, I, *314—315* ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *462* ; 3. Marino, *Macedonski, 112—122*.

S. C.

ONACIU, Alexandru (30.III.1844, Recea-Cristur, j. Cluj — ?), nuvelist. Face studiile gimnaziale şi superioare (juridice) la Cluj. În 1862 ocupă funcţia de vicenotar comunal, iar în 1871 trece ca notar la tribunal, devenind apoi judecător şi avocat. Mai tîrziu, este numit judecător la Curtea de Apel (1889) şi judecător supleant la Curie, în Budapesta (1898).

În tinereţe, **O.** a fost unul dintre colaboratorii revistei „Familia". A publicat aici, din anul 1866 pînă în 1875, nuvele, „conversări cu cetitoarele", articole de popularizare. Două nuvele, *Ultimul principe* şi *Marţi seara*, au fost premiate la concursurile „Familiei". Ca şi alte scrieri din revista lui Iosif Vulcan, nuvelele lui **O.** sînt reflexul orientării publicaţiei către inspiraţia istorică şi populară. Cultivînd naraţiunea simplă, cu intrigă romanţioasă, naivă, din care să se desprindă cu uşurinţă o învăţătură morală, întărită şi prin stilul sentenţios, **O.** aparţinea unui climat literar caracteristic de asemenea „Familiei".

— *Datinile poporului român. Vergelul şi Prinosul*, F, II, 1866, 23 ; *Veronica*, F, III, 1867, 14—17 ; *Ultimul principe*, F, IV, 1868, 8—13 ; *Amor şi amiciţie*, F, VI, 1870, 7—11 ; *Marţi seara*, F, VII, 1871, 1—6 ; *Palat şi colibă*, F, VII, 1871, 27—33 ; *Aurelia*, F, VIII, 1872, 39—41 ; *Cununa*, F, XI, 1875, 7—10 ; *Nu-i tot aur ce luceşte*, AMF, II, 1879, 5—8.

— 1. *Encicl. rom.*, III, *460* ; 2. Predescu, *Encicl.*, *615*.

G. D.

ONIŢIU, Virgil (21.II.1864, Reghin — 21.X.1915, Braşov), scriitor. Era cel mai mare din cei cinci copii ai magistratului Alexandru Oniţiu. Urmează şcoala primară la Reghin şi Caransebeş, iar cursurile secundare la Seghedin. Se înscrie în 1882 la Seminarul teologic din Sibiu, după absolvirea căruia este o vreme ajutor de redactor la „Telegraful român" şi „cancelist" al Mitropoliei. În 1886 pleacă la Viena, unde frecventează cursurile Facultăţii de litere. Îşi termină însă studiile la Budapesta. Fusese preşedinte al societăţii „România jună" din Viena (1888), activase apoi în societatea „Petru Maior" din Budapesta, fiind şi redactor al revistei „Roza cu ghimpi" (1888). Întors în ţară, este numit, în septembrie 1890, profesor de latină şi română în Braşov, pentru ca din 1894 pînă la sfîrşitul vieţii să aibă conducerea şcolilor române centrale din Braşov. S-a dovedit un bun pedagog şi un bun organizator al învăţămîntului, preocupat de modernizarea instituţiei. Publică mai multe manuale şcolare, înfiinţînd totodată, în 1896, Fondul Coresi, destinat să ajute profesorii în misiuni de studiu şi în editarea manualelor didactice. Este, din 1896, vicepreşedinte al Societăţii pentru fond de teatru român, iniţiator al editării co-

lecției „Biblioteca teatrală" la Brașov, vicepreședinte și apoi președinte al secției literare în cadrul Astrei. În 1902 a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

Fără să fie deosebit de rodnic, scrisul lui **O.** ilustrează o anumită etapă a literaturii ardelene. Debutase în „Muza", revista-manuscris a Seminarului din Sibiu. Colaborează apoi la „Telegraful român", „Noua bibliotecă română", „Familia". Numele lui este legat însă mai ales de „Tribuna" din Sibiu, unde publică, între 1888 și 1895, sub semnătura Gil, traduceri din Jules Verne, F. Dostoievski, L. Tolstoi, nuvele, schițe și numeroase foiletoane (unele semnate Ile Borg). În 1889 îi apare în „Convorbiri literare" povestirea *Tanda și Manda*, iar în 1890 „Tribuna" îi premiază schița umoristică *O serată literară—muzicală—declamatorică în Șunturug*. Din prozele apărute în periodice, **O.** alcătuiește în 1897 volumul *De toate*. Mai colabora la „Foaia ilustrată", scria articole în „Transilvania", „Gazeta Transilvaniei", „Vatra". Alte foiletoane umoristice și satirice, apărute mai cu seamă în „Drapelul" din Lugoj (mai publica și la „Românul" din Arad), sînt reunite în volumele *Clipe de repaus* (1901, 1903), semnate cu pseudonimul Sorcovă.

Înzestrat mai ales cu dar de povestitor umorist, **O.** părăsește destul de repede proza romantică, de nuanțe psihologice, spre care era îndreptat și de lecturile din scriitorii ruși, dar care la el apare artificioasă, nereușită *(Fără nume, Praf și cenușă)*. Cîteva povestiri de observație realistă a satului ardelean sînt scrise sub influența lui I. Slavici. Într-o povestire precum *Sărmanul Fekete Jóska* se analizează cu intuiție uneori remarcabilă frămîntarea unui personaj, ce pare a anticipa drama eroului din *Pădurea spînzuraților* de Liviu Rebreanu. Jovialului **O.** îi convin însă schițele în care își pune în valoare spiritul critic, verva umoristică. Ținta o formează unele tipuri din „inteligența" ardeleană, cu false atitudini patriotice și ignoranță ascunsă sub formule sacrosancte. Mai ales *Epistola ad Corobetium sive De arte corespondentica* este, în acest sens, edificatoare. În *Notarul Scurtu* sau în amintirile din viața de student *(Tanda și Manda*, de pildă), **O.** creionează, cu mînă sigură, portrete, în care se trece nuanțat de la duioșie la ironie. *Linda Raia* este o schiță amuzantă despre o nevinovată obsesie, ca mai tîrziu la D.D. Pătrășcanu. Scriitorul umorist este înrîurit de Mark Twain, din a cărui literatură se traducea mult la sfîrșitul secolului. Dar, cu vremea, umorul lui **O.** își pierde degajarea și firescul, majoritatea foiletoanelor și schițelor din *Clipe de repaus* vădind o anume oboseală.

Din preocupările de profesor de limba și literatura română s-au născut cele cîteva cercetări de istorie literară și folclor ale lui **O.** Ele fac dovada unei informații serioase, în primul rînd. Interpretării nu-i lipsește uneori finețea analitică, precum în articolul *Ceva despre epica lui Vasile Alecsandri*. Pregătind acțiunea de culegere a folclorului, publicat apoi de revista „Vatra", studiul *Straturi în poezia noastră poporană* încearcă o periodizare a literaturii populare. Se pleacă de la teoria straturilor istorice a lui B. P. Hasdeu și se discută vechimea și cronologizarea poeziei populare, prezența elementelor păgîne și crestine în balade, tipurile de eroi populari. Scrierile *Limba română. Ființa, originea, rudeniile și istoria ei*, *Istoria literaturei române* (pînă în secolul al XVIII-lea) sînt părți din cursurile de liceu ale lui **O.**, iar antologia literară comentată *Din cele trecute vremi* are tot caracter didactic, de popularizare. În 1892, **O.** scosese o culegere cuprinzînd *101 istorioare morale pentru tinerime*, prelucrate din limba germană (aici iscălea Un prietin al copiilor), iar în 1900 dă o ediție, „pe înțeles întocmită", din *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu.

— *Dinaintea Griviței*, NBR, I, 1882, 13—16 ; *O intrigă cu bun sfîrșit*, NBR, I, 1883, 17 ; *O glumă*, F, XIX, 1883, 33, 34 ; *Ursita mea*, F, XIX, 1883, 38, 39 ; *Deian*, F, XX, 1884, 11—13 ; *Niciodată*, F. XX, 1884, 41, 42 ; *Ceva despre epica lui Vasile Alecsandri*, T, XXI, 1890, 9, 10 ; *Vasile Alecsandri*, T, XXI, 1890, 11 ; *Straturi în poezia noastră poporană*, V, I, 1894, 4, 5 ; *De toate*, Brașov, Ciurcu, 1897 ; *Clipe de repaus*, I—II, Brașov, Ciurcu, 1901—1903 ; *În sat la Tinguleștí*, Sibiu, Astra, 1912 ; *Din cele trecute vremi*, Arad, Tip. Concordia, 1912 ; *Notarul Scurtu*, PAU, *113—119* ; *O serată literară—muzicală—declamatorică în Șunturug*, POAR, *183—208*. — Tr. : E. Labiche și Fr.-A. Jolly, *Pentru ochii lumii sau Cum se-mbată lumea cu apă rece*, F, XXII 1886, 47—52 ; Jules Verne, *Cinci săptămîni în balon*, TR, V, 1888, 9—24, 26—29 ; Dostoievski, *[Povestiri și nuvele]*, TR, V, 1888, 219—231, 234—240, 245, 246, 250 ; L. Tolstoi, *Fericirea casnică*, TR, V, 1888, 254—275.

— 1. S. Albini, *Concursul literar al „Tribunei"*, TR, VII, 1890, 264 ; 2. Sex. Til. [Pușcariu], *„De toate. Schițe și novele" de Virgil Onițiu*, GT, LXI, 1898, 8, 9 ; 3. D. Evolceanu, *Virgil Onițiu, „De toate. Schițe și novele"*, CL, XXXII, 1898, 11 ; 4. I. Caragiani, *Sorcovă, „Clipe de repaus"*, AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901—1902 ; 5. Il. Chendi, *„Clipe de repaus" de Sorcovă (Virgil Onițiu)*, CL, XXXVI, 1902, 7 ; 6. Chendi, *Foiletoane, 116—121* ; 7. Bârseanu, *Ist. școalelor, 590* ; 8. I. C. Negruzzi, *Sorcovă, „Clipe de repaus"*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904 ; 9. Iorga, *Oameni*, II, *180* ; 10. Iosif Blaga, *Directorul Virgil Onițiu. Sufletul și activitatea lui*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1916 ; 11. Axente Banciu, *Virgil Onițiu*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1926 ; 12. I. Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 13. Breazu, *Studii*, I, *245—246* ; 14. Horia Teculescu, *V. Onițiu, un educator, deschizător de suflete și ziditor de idealuri. Viața și opera*, pref. I. Bratu, București, Casa școalelor, 1937 ; 15. I. Nicoară, *Virgil Onițiu*, AST, II, 1967, 9 ; 16. Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Nițu, Grigore Ploeșteanu, *Profiluri mureșene*, Tîrgu Mureș, 1971, *233—243* ; 17. *Cărturari brașoveni, 170—171* ; 18. Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, București, Minerva, 1972, *passim* ; 19. Straje, *Dicț. pseud., 503*.

G. D.

OPINCA, foaie politică și literară care a apărut, de două ori pe săptămînă, la București, între 20 mai 1884 și 24 martie 1885. Trăsătura caracteristică a acestei gazete, pe plan politic, este ardoarea cu care milita în favoarea românilor din Transilvania, precum și în probleme de politică internă, atacînd neobosit monarhia și guvernarea liberală. Cu epigrame susține partea literară a periodicului Al. Macedonski. Este posibil ca și unele dintre articolele politice, semnate cu pseudonimul Jupiter, să fie scrise tot de poetul *Nopților*. În **O.** au mai publicat versuri Bonifaciu Florescu, N. G. Rădulescu-Niger și Al. Obedenaru care, probabil, a debutat aici, iscălind Alexandru S. Georgiad-Obedenaru.

R. Z.

OPINCA, foaie culturală și literară scoasă la Reșița, săptămînal, între 1 mai și 27 octombrie 1885 de S. Pocreanu. **O.** este unul din puținele periodice culturale care se adresează țăranilor din aceste părți, cu scopul de a le trezi interesul pentru lectură și pentru literatură. Totodată, **O.** încearcă să atragă atenția asupra valorii literaturii populare și, mai ales, îndeamnă cititorii să culeagă folclor, organizînd și un concurs. În **O.** s-a publicat și literatură de dincolo de Carpați (inițiativele literare aveau la bază o atitudine politică și națională): versuri de D. Bolintineanu și Gh. Sion, proză de C. D. Aricescu, P. Ispirescu, D. Stăncescu, I. Creangă. Din Ardeal și Bucovina au colaborat cu scrieri inspirate de aceleași sentimente patriotice și naționale I. Pop-Reteganul, I. Vulcan, Șt. Ștefurea, P. Broșteanu, At. M. Marienescu.

R. Z.

OPINIA, cotidian politic care a apărut la Iaşi de la 1 mai 1897 pînă la 23 ianuarie 1900. Deşi era o gazetă politică, a conservatorilor ieşeni, în **O.** nu s-au neglijat rubricile literare. Din comitetul de redacţie au făcut parte scriitori şi publicişti cunoscuţi : Gh. Ghibănescu, Eugen Herovanu, A. Steuerman-Rodion. În afară de foiletonul propriu-zis, ocupat întotdeauna cu textul unui roman de aventuri senzaţionale, tradus din limba franceză, se publicau o *Tribună literară,* care cuprindea versuri şi

OPINIA

ZIAR CONSERVATOR COTIDIAN

GRECIA PRIMEŞTE PACEA

proză originale, o cronică a vieţii artistice, o rubrică de *Teatru, muzică, arte,* o alta de informaţii bibliografice şi recenzii. Între orientarea politică a gazetei şi cea a părţii literare nu exista nici o corespondenţă. Un colaborator asiduu, cu frumoase pagini de amintiri, cu evocări ale vieţii patriarhale de provincie, cu nuvele şi atractive articole de istorie sau de explicare a unor particularităţi şi expresii ale limbii populare a fost profesorul şi istoricul Gh. Ghibănescu. Din volumul *Schiţe* al lui I. L. Caragiale se republica, în 1897, *Un om cu noroc.* D. Nanu, A. Steuerman-Rodion (Tristis), E. Herovanu, I. Adam (autor al unor spirituale *Poznăşii ţărăneşti)* au colaborat cu nuvele, amintiri de călătorie, schiţe satirice. E. Herovanu, C. Săteanu şi alţi traducători, neidentificaţi, tălmăceau din proza lui Herder, Byron, Schubart, Chateaubriand, Tolstoi, Turgheniev, Al. Dumas, Zola, Fr. Coppée şi Maupassant. Poeţii A. Steuerman-Rodion, Şt. Cruceanu, Adrian Milan, Gh. D. Mugur şi G. Botez-Gordon au publicat versuri alături de consacratul D. Nanu şi de începătorul, atunci, M. Codreanu. În **O.,** au apărut şi traduceri din Ronsard, Millevoye, Lamartine, Schiller, Goethe, Petöfi, Baudelaire şi Verlaine. Teatrului i se consacră un spaţiu însemnat. Cronica dramatică are, de multe ori, observaţii ascuţite, dar se referă în primul rînd la spectacol. În schimb, se publică articole dedicate marilor dramaturgi europeni (H. Ibsen, Aug. Strindberg, G. Hauptmann, G. D'Annunzio ş.a.).

La **O.** a colaborat şi Mihail Sadoveanu, care semna cu iniţiale, cu pseudonim (M. S. Cobuz), precum şi Mihai S. Aici scriitorul a tipărit mai întîi (la 4 iulie 1899) primul episod dintr-o cronică a vieţii de provincie, intitulată *„Opinia" la Paşcani,* pe care o va continua, publicînd însă alternativ *Povestiri vînătoreşti,* versuri şi o traducere a sonetului lui Arvers. Colaborarea lui M. Sadoveanu se încheie la 29 august 1899.

R. Z.

OPINIUNEA CONSTITUŢIONALĂ, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, de două ori pe săptămînă, de la 27 aprilie 1869 pînă la 28 februarie 1870. **O. c.** era redactată de Pantazi Ghica, dar punctele de vedere şi linia de perspectivă urmărită erau ale fratelui său, I. Ghica, aflat atunci la o răscruce de drumuri politice şi hotărît să-şi organizeze o grupare proprie. P. Ghica şi-a îndeplinit îndatorirea de redactor cu fervoarea pe care, de obicei, o punea în acţiunile sale şi care s-a transmis într-un fel şi gazetei. Multe din articolele politice, de nuanţă liberală, deosebită însă sensibil de cea a lui I. C. Brătianu sau de a lui C. A. Rosetti, îi aparţineau, probabil, lui I. Ghica, iar altele, semnate, cele mai multe, lui D. Bolintineanu şi lui P. Ghica. Acesta era preocupat şi de partea literară. Scrierile publicate sînt eterogene şi ca valoare şi ca preocupări tematice. Nu lipseşte dintre scriitorii care au publicat versuri în **O. c.** V. Alecsandri, vechiul prieten al lui I. Ghica. Se mai tipăreau versuri de Gr. Alexandrescu, Al. Donici şi G. Creţeanu, iar un G. Ionescu traducea, monocord şi neinspirat, din Heine. Gr. Alexandrescu era şi autorul unor scrieri moralizatoare şi patriotice, la limita dintre publicistică şi nuvelistică, despre rolul educativ al oştirii, despre faptele de arme ale lui Mihai Viteazul, şi tot el tălmăcea din scriitorul francez Ed. Laboulaye mai multe basme (seria acestor traduceri o începuse în „Pressa" şi a continuat-o aici). Celelalte încercări în proză din **O. c.** îi aparţin lui P. Ghica : schiţe, nuvele, mici eseuri despre literatură şi artă, precum şi un fragment de roman social, cu subiectul luat din viaţa societăţii româneşti *(Cugetări literare),* relevabil şi pentru că unul dintre personaje este N. Bălcescu. **O. c.** a sprijinit „noua direcţie" iniţiată de T. Maiorescu şi de „Convorbiri literare" prin articole în care se încerca realizarea unui acord între ideile politice şi culturale junimiste şi cele ale fraţilor Ion şi Pantazi Ghica.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 468 ;* 2. G. Călinescu, *Gr. M. Alecsandrescu,* Bucureşti, E.L., 1962, *235—238 ;* 3. D. Păcurariu, *Ion Ghica,* Bucureşti, E.L., 1965, *233.*

R. Z.

OPINIUNEA LITERARĂ, periodic literar care a apărut la Craiova între 10 martie şi 20 iunie 1892. **O. l.** este, de fapt, un supliment literar al săptămînalului politic craiovean „Opiniunea". Prin nimic însemnat ca program şi ca realizări, **O. l.** trebuie totuşi menţionat datorită colaborării lui N. Burlănescu-Alin, P. Vulcan şi C. D. Fortunescu. **O. l.** a republicat în foileton **Cîntarea României* şi, în fiecare număr, prezenta un scriitor român (Miron Costin, Gh. Asachi, C. Negruzzi, Andrei Mureşanu ş.a.) sau străin.

R. Z.

OPINIUNEA NAŢIONALĂ, gazetă politică şi literară care a apărut la Bucureşti, de două ori pe săptămînă, de la 16 martie pînă la 2 iulie 1865. Suspendată, **O. n.** este înlocuită cu „Epoca", iar această foaie, la rîndul ei, cu „Actualitatea". Obişnuit să înfrunte rigorile legii presei, redactorul gazetei, N. T. Orăşanu, ataca îndrăznet şi cu vervă politica oficială, ceea ce nu era în măsură să atragă prea mulţi colaboratori. I. Heliade-Rădulescu a publicat în **O. n.** cîteva scrisori cu caracter politic şi autobiografic, precum şi o cronică a festivităţilor organizate la Ravenna pentru cinstirea memoriei lui Dante. În mai multe numere, B. P. Hasdeu dădea fragmente dintr-o istorie a lui Ştefan cel Mare, iar Gh. Sion, Em. Kretzulescu şi V. A. Urechia colaborau cu articole dedicate unor aspecte ale vieţii sociale şi artistice. Literatură propriu-zisă, versuri şi

proză, a tipărit în **O. n.** N. T. Orășanu, autor prolific, dar inegal. Totuși, amintirile sale din liceu conservă un nucleu emotiv care le face interesante. Într-un articol de critică *(Studie literarie. Henrich Heine)*, Th. Văcărescu aborda, cu o bună informație, chestiunea rolului social al literaturii, precum și pe aceea a relațiilor dintre literaturile naționale.

R. Z.

ORAȚIE, specie folclorică în versuri, care se rostește la nuntă, de obicei pe un ton ceremonios, prezentînd principalele momente ale desfășurării ritualului și totodată subliniind importanța acestora. În limba noastră există o variantă destul de veche a acestui termen. Latinescul *oratio* a dat în românește *urăciune*. Cît despre formele *orație, urație,* care pot fi aflate încă din secolul al XVIII-lea în scrierile cronicarilor, acestea au o sursă savantă, amîndouă derivînd din polonezul *oracya*. Neologismul polonez a fost concurat în epoca influenței grecești de cuvîntul *encomion*. De aici și cumulul de înțelesuri pe care îl capătă noțiunea, însemnînd nu numai **o.** de nuntă, ci și **o.** de înmormîntare. Sensul de bază al acestui termen, aflat și în **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* rămîne acela de „cuvîntare". În ceremonialul nunții, **o.** este semnalată la români încă din secolul al XVIII-lea. Cel mai vechi text al unei **o.** de nuntă este cel reprodus de D. Cantemir în *Descriptio Moldaviae*. **O.** care se rostea la nunțile boierești și domnești nu se deosebea de aceea întîlnită la nunțile țărănești. De cele mai multe ori, lungimea textului făcea dificilă memorarea lui spontană. Încît, pentru a nu fi uitată, **o.** era transcrisă uneori de dascăli bisericești, de călugări și chiar de preoți. Așa se explică prezența elementelor apocrife și mai ales a citatelor biblice în **o.** de nuntă, fapt care i-a determinat pe unii cercetători să-i atribuie acestei specii o origine cultă, religioasă. Cercetări amănunțite au arătat însă că, de fapt, toți autorii indicați de manuscrisele cu **o.** de nuntă, păstrate, precum Grigore Lehaci din nordul Moldovei, transilvăneanul Ilie Șerban, Iosif Popovici, Ilie Logofăt și alții, n-au făcut decît să noteze pe hîrtie **o.** care circulau în popor în vremea lor. Cele mai importante o. de nuntă sînt : **o.** *schimburilor,* rostită de vornicei cu prilejul schimbării darurilor (straielor) între mire și mireasă. **o.** *de iertăciune,* prin care starostele sau unul din vornicei se adresează socrilor, rugîndu-i să-i binecuvînteze pe miri, **o.** *de colăcărie (conăcărie* sau *colăcășie),* rostită de unul dintre vornicei la poarta părinților miresei. în momentul în care sosește alaiul mirelui, și **o.** *la masa cea mare* sau *de dezlegare a mesei,* spusă de vornic înaintea bucatelor. **O.** de nuntă cuprinde o adevărată aglomerare de motive și simboluri specifice în variate expuneri metaforice. Mirele este un „tînăr împărat", mireasa este „o floare crăiasă", vornicelii sînt „Feți-frumoși din ceea lume" constituiți în „armata mirelui" și „armata miresei". Noțiunile de pîine, sare, apă, grîu semnifică vigoarea, frumusețea castă, belșugul și norocul care trebuie să-i însoțească în viață pe tinerii căsătoriți. **O.** de colăcărie configurează un cadru de basm, în care nunta este prezentată alegoric. Un tînăr împărat, împreună cu mai mulți însoțitori, pleacă la vînătoare. În cale ei întîlnesc „o urmă de fiară" care-i pune în încurcătură : „Unii au zis că e de zînă / Aib-o împăratul de mînă ! / Alții, că-i floare crăiasă / Aib-o împăratul mireasă !" Tinerii din alaiul mirelui-împărat pornesc în căutarea ființei necunoscute. Ei călătoresc „Pe brîul pămîntului, / Pe aburii vîntului", pînă ajung la casa miresei. Exprimarea rămîne alegorică : fata de măritat este o floare căreia nu-i mai prieste grădina părintească. De aceea, trimișii mirelui, veniți „Cu tîrnăcoape de argint / Să scoată floricica din pămînt", hotărăsc s-o ducă în grădina acestuia, unde „De-nflorit va-nflori, / De rodit va rodi, / Locul îi va prii / Și nu se va ofili". Narațiunea poetică se încheie cu o parte umoristică. Vorniceii intervin cu o avalanșă de glume la adresa nuntașilor, amplificînd astfel atmosfera de petrecere. Motivul mirelui-împărat plecat la vînătoare pe o urmă de căprioară se găsește și în folclorul albanezilor, sîrbilor, rușilor și al altor popoare. Aceeași imagine, puțin modificată, se găsește în plugușoarele și colindele românești. În genere, **o.** de colăcărie are un caracter conservator ; cel care o spune nu-și permite să improvizeze decît foarte rar și totdeauna în partea finală, unde nota șăgalnică poate fi mai mult sau mai puțin accentuată. **O.** de iertăciune aduce în contextul nunții o notă solemnă, gravă. Iertăciunea este compusă din două părți. Prima parte cuprinde legenda biblică privitoare la zidirea omului. Spiritul inventiv al creatorului popular însuflețește tema prin imagini plastice. Impresionează portretul lui Adam, conturat poetic cu ajutorul elementelor naturii : „Cu trupul din pămînt, / Cu auzul din vînt, / Cu sîngele din rouă, / Cu ochii din mare, / Cu frumusețea din soare". Partea a doua cuprinde iertăciunea propriu-zisă, prilej de exprimare a înțelepciunii poporului în fața momentelor cruciale ale vieții. **O.** de iertăciune este cunoscută la toate popoarele romanice. Mai mici ca întindere, celelalte **o.** de nuntă fac loc, în bună măsură, improvizațiilor de moment. Predominantă rămîne nota de umor și bună dispoziție pe care acestea le degajă.

Sub influența creațiilor populare, la curțile boierești și domnești a luat naștere **o.** cultă. **O.** domnească este o creație retorică alcătuită într-un mediu cărturăresc, pe canavaua unor vechi obiceiuri populare. Acest tip de **o.** este influențat de epistolele grecești, în special de epistolele lui T. Coridaleu. **O.** domnească a servit drept model **o.** protocolare rostite la sărbători. Un creator de **o.** ocazionale a fost St. Văcărescu, tatăl poetului Ienăchiță Văcărescu. Spre deosebire de **o.** festivă, obișnuită la curțile domnești și boierești, **o.** de nuntă conservă numeroase elemente poetice de o rară frumusețe.

— I. Păunescu, *Orații populare, care în unele sate obișnuiesc a se zice la nunți,* București, Tip. Pann, 1848 ; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor,* București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *363—364* ; I. C. Fundescu, *Basme, orații, păcălituri și ghicitori,* București, Socec, 1875, *143—156* ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române,* București, Tip. Modernă, 1885, *161—184* ; I. G. Sbiera. *Povești și poezii populare românești,* îngr. și pref. Pavel Țugui, București, Minerva, 1971, *455—470* ; Elena Sevastos, *Nunta la români,* București, Göbl, 1889, *92—216, 283—404* ; S. Fl. Marian. *Nunta la români,* București, Göbl, 1890, *275—849* ; *Orațiuni ținute la nunțile țărănești sau binecuvîntarea tinerilor ce se însor,* București, Pinath, 1893, *5—24* ; G. Fira, *Nunta în județul Vîlcea,* București, Cultura națională, 1928, *1—54* ; Axentie Bilețchi-Oprișanu. *Din comorile neamului nostru. Datini, orațiuni, cîntece și strigături de nuntă,* Cernăuți, 1930, *3—39* ; N. I. Dumitrașcu, *Orații sau carte de vornicit,* București, Cultura românească, 1937 ; Gh. Pop, *Orații și strigături de nuntă din regiunea Maramureș,* București, 1967 ; Ioan Meițoiu, *Spectacolul nunților. Monografie folclorică,* București, 1969, *51—438* ; *Nunta la români,* îngr. I. Moanță, pref. M. Beniuc, București, Minerva 1977.

— 1. Gaster, *Lit. pop., 487—489* ; 2. Dan Simonescu, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți,* CEL. IV, 1941 ; 3. Gh. Vrabie, *Contribuții la studiul orațiilor populare,* REF. I, 1947 ; 4. Apostol-Popescu. *Studii, 241—248* ; 5. I. Șeuleanu. *Orația de colăcărie. Preliminarii la o viitoare analiză,* SUB. Philologia, XIV, 1969, fasc. 1 ; 6. *Dicț. term., 230—231* ; 7. Gheorghe Cardaș. *Cele mai vechi orații de nuntă. tipărite,* REF. XVI, 1971. 4 ; 8. Mihai Pop. Pavel Ruxăndoiu. *Folclor literar românesc,* București, E.D.P., 1976, *179—192.*

I. C.

ORĂSCU, Scarlat (1871, Bucureşti — ?), poet. După ce, în 1894, îşi ia licenţa în drept, **O.** funcţionează ca magistrat. Prin 1910 era avocat la Ploieşti. A fost membru al cenaclului lui Al. Macedonski şi colaborator credincios la mai toate publicaţiile grupului de la „Literatorul" („România literară", „Generaţia viitoare", „Revista orientală"), dar şi la „Revista nouă" şi „Constituţionalul". În poezie rămîne totuşi unul dintre cei mai fideli şi mai lipsiţi de personalitate imitatori ai lui Eminescu. Deşi, la apariţia, în 1891, a volumului de versuri *Peisaje*, autorul regreta că „şi-a lăsat condeiul să lunece pe o pantă eminesciană", colaborările ulterioare la ziarele şi revistele vremii se menţin în aceeaşi tonalitate epigonică. **O.**, mai ales pastelist, fără originalitate, versifică pe motive frecvente: chemarea pădurii, iubirea împlinindu-se în cadrul romantic al „codrului vrăjit", invocaţia morţii, melancolia. Un amestec de eminescianism şi idilism plat îi caracterizează poezia. Imagini din pastelurile lui V. Alecsandri intervin într-o foarte eminesciană *Singurătate*. Vocabular, sintagme, ritmuri eminesciene sînt reproduse fidel. Chiar invocaţia Luceafărului apare într-o copie ridicolă. Diminutivele, în poezia sa erotică, distonează faţă de tonul grav, eminescian. O satiră *(Doamnă)* vulgarizează motivul din *Scrisoarea V.*

— *Peisaje*, Bucureşti, Lupta, 1891; *[Versuri]*, RAL, I, 1891, 1—6, GV, XIII, 1893, 1—9, REO, I, 1896, 1.

— 1. Dem. Moldoveanu, *Sc. Orăscu, „Peisaje"*, GV, XII, 1892, 2.

S. C.

ORĂŞANU, Nicolae T. (1833, Craiova — 7.VIII. 1890, Negreni, j. Olt), gazetar şi scriitor. Venit de timpuriu la Bucureşti, **O.** învaţă la şcoala de la „Sf. Sava". Cea mai frumoasă „pagină" a vieţii sale o constituie cele trei „zile sfinte" — 22, 23 şi 24 ianuarie 1859. Atunci, cum îşi aminteşte el, cu inocentă fanfaronadă, mobilizînd mulţimea şi exercitînd în acest mod o presiune asupra deputaţilor, **O.** ar fi contribuit într-un fel la alegerea ca domnitor, şi în Muntenia, a lui Al. I. Cuza. De altminteri, cînd principele îşi va face intrarea în Bucureşti, **O.**, alături de Gr. Serrurie, e în fruntea unei delegaţii care-i iese în întîmpinare. Totuşi, chiar în timpul domniei lui Cuza, suportă cinci detenţiuni, rememorate în *Întemniţările mele politice* (1861). Fire turbulentă, cu agresivităţi necontrolate, **O.** irită autorităţile şi delictul de presă e numai una din pricinile pentru care va avea necazuri. El e un veşnic opozant — o şi mărturiseşte singur cu o anume semeţie de „martir". Îl inspiră, neîndoielnic, „iubirea de patrie şi de adevăr", dar îl întărîtă poate şi gîndul neîmplinirii unei vocaţii politice, care, în zilele Unirii, începuse să se manifeste sub cele mai promiţătoare auspicii. Satira va fi deci pentru el şi o revanşă, vădind nevoia lui de popularitate. În rest, funcţiile pe care le-a avut de îndeplinit de-a lungul vremii sînt mai puţin importante: inspector în Regia Monopolului Tutunurilor (1872—1875), director al „Monitorului oficial" (1876), inspector în serviciul impozitelor asupra spirtoaselor (1880), inspector financiar (1882), din nou director al „Monitorului oficial" şi al Imprimeriei Statului. Către sfîrşitul vieţii, starea lui materială era precară.

Un gazetar prolific a fost **O.**, înfiinţînd mereu publicaţii satirice, pe care, odată suprimate, le făcea să reapară sub un titlu schimbat. În 1859, împreună cu C. A. Rosetti, este redactor la „Ţînţarul". Redactează apoi, mai mult de unul singur, „Spiriduş", „Nichipercea", „Cicala", „Opiniunea naţională", „Sarsailă", „Ghimpele", „Daracul", „Urzicătorul", „Asmodeu", „Farfara", „Cucu". În anii 1860—1861, el scoate o serie de broşuri: „Coarnele lui Nichipercea", „Coada lui Nichipercea", „Ochiul Dracului", „Arţagul Dracului", „Codiţa Dracului", „Ghearele Dracului", încercînd să înşele vigilenţa cenzurii, care suspendase „Nichipercea". În afară de N. T. Cetăţenescu (la „Ţînţarul") şi G. Palicariopol (cu care semnează „cînticelul comic" *Iane Halvagiopol*, 1858), **O.** a mai folosit pseudonimele Iago, Ioana lui Vişan Văduvă, Netto, Nicor, Odobaşa, Orăşenescu ş.a.

În 1854, satiricul aprig de mai tîrziu aduna într-un volum cu titlu gingaş *(Floricele de primăvară)* nişte versuri cu totul naive, convenţionale, în care poza meditativă sau suspinătoare nu se încheagă, dispoziţia fiind una evident senină, nonşalantă. Ceva mai răsărite ar fi *Steaua căzătoare* şi *Christ după cină*, care, însă, nu par originale. **O.** a mai publicat poezii de inspiraţie patriotică, în care cîntă Unirea, viitorul ţării, trecutul de glorie (în ziarul „România"), stihuri închinate armatelor române din războiul pentru Independenţă. Alte poezii, poeme, fabule sau epigrame îi apar în „Revista contimporană" (1874), „Dîmboviţa", „Resboiul" ş.a. Tot în versuri, serbede, alternînd cu proza, el compune mai multe broşuri, pe care, cu un titlu la modă, le va numi, mai mult în glumă, *Misterele mahalalelor* (1857—1858). E, în fapt, o „cronică scandaloasă a oraşului", îndeosebi a cartierelor mărginaşe din Bucureşti, unde aproape la tot pasul autorul descoperă scandaluri, certuri, bîrfe, intrigi de tot felul. Cîteva popasuri sînt făcute la baluri, unele fastuoase, altele simple, chiar sordide, care reţin prin coloritul lor cam ţipător. E o lume pestriţă care se perindă — politicieni, parveniţi, negustori, meşteşugari, cucoane pline de ifose, o lume păcătoasă şi coruptă, pîndită de scriitor cu maliţie şi cu o mare poftă de a bat-jocori, grosolan, mai rar cu spirit. În aceeaşi manieră sînt însăilate şi broşurile din ciclul *Tîrgul cu idei sau Buletinul Cişmegiului*, unde oameni politici, diplomaţi, avocaţi fără procese, paraponisiţi, cochete sînt surprinşi de **O.** cu ochi de caricaturist. Imoralitatea, nu doar în viaţa publică, e aceea care îl scandalizează. Scriitorul, într-un mic „roman nichipercean" în versuri *(Trefleac voivod)* face aluzii, de un comic căznit şi adeseori inept, la domnitorul Cuza. Ţinuse să lanseze şi un personaj popular, pe nume Fiil-fiil-son. Dar anecdota lui în versuri e cu totul nesărată. Ca umorist, **O.** are un haz forţat, grosier şi cîteodată imund. Satirele sale impun mai mult prin alura teribilă, prin temeritatea lor, şochează prin violenţe de limbaj. În epocă, **O.** era, dealtfel, un gazetar temut, deloc străin de plăcerea de a ofensa şi de a inspira teamă prin pamfletele sale virulente, brutale. El este un pătimaş, crezînd cu oarecare inocenţă în misiunea lui de a „regenera" naţiunea, în orice caz slujind-o cu tot devotamentul de care e în stare. Dezgustat peste măsură de tot ce vede în jur — corupţie, abuzuri, ticăloşie etc. — satiricul se înflamează cu uşurinţă, luînd la refec orice, pe oricine, persiflîndu-şi chiar foştii amici, combătînd mereu aceste „gangrene ale societăţii" care sînt miniştrii sperjuri, magistraţii şarlatani şi alţii asemenea lor, ironizînd sîngeros „tombaterele"

(cum ar fi personajul „Catinca Rugineasca, născută Retrogradescu"), lovind în „albi" (conservatorii), dar necruţînd nici pe „roşii" (liberalii). Numai că în şarjele lui congestionate **O.** se arată cîteodată destul de obtuz în faţa unor măsuri inovatoare, întreprinse de către domnitorul Al. I. Cuza, de M. Kogălniceanu sau I. Ghica. Calambururi, poreclе (de un gust îndoielnic), sarcasme mergînd pînă la invectivă aglomerează pamfletele lui **O.**, care nu vede decît trădări, duplicităţi, lichele, poltroni şi mofturangii, indivizi — fie că e vorba de cei ce cîrmuiesc ţara, de „gaşca boierească" sau de „ciocoii noi" — care nu pregetă să-şi vîndă „principiile", conştiinţa. Aceştia ar fi „iluştrii contimporani", pe care îi şi fixează într-un volum, cu acest titlu, din 1861. În *Dicţionar politic sau Epoca pruso-ciocoiască*, atacînd guvernul, justiţia, clerul, constituţia ş.a.m.d., **O.** se dezlănţuie mai ales în diatribe antidinastice, mustrînd fără menajamente „străina secătură", cu care, în perioada cînd va fi director al „Monitorului oficial", totuşi se va acomoda. Deocamdată, însă, vehemenţa ia forme revoluţionare şi viziunea lui despre poporul care, pierzîndu-şi răbdarea, se ridică şi spulberă orice strîmbătate are o anume intensitate *(Revoluţiune, Divorţul, Măturătorul, Răfuiala* ş.a.). **O.** adoptă uneori maniera lui Béranger, din care şi localizează *(Paiaţul)* sau traduce *(Bunul Dumnezeu)*; alteori, preia ritmica poeziei populare *(Dorul săteanului, Cîntec poporan)*. Scriitorul care în diferite ocazii a luat în rîs franţuzomania, exprimarea cosmopolită sau latinizantă, mărturisindu-şi preferinţa pentru limba „vulgului", foloseşte uneori în scrierile sale caracterizarea prin limbaj. Ca, de pildă, în *Sărmana vreme veche. Plîngere patetică a unui binişliu*, unde termenii arhaici, îmbulziţi, au rostul lor evocator.

În proză, cînd nu cade în retorică sau în răfuieli mărunte, **O.** îşi dezvăluie resurse narative, o vervă aţîţată, un haz răutăcios. O evocare vie, colorată, însufleţită chiar de o anume frenezie, este *O pagină a vieţii mele sau 22, 23 şi 24 ianuarie 1859* — momentul cel mai fast al existenţei sale. *Întemniţările mele politice* (1861), amintind prin titlu de opera lui Silvio Pellico, *Le mie prigioni*, este o istorisire succintă a celor cinci detenţiuni. Omul apare şi aici colţos şi intratabil, păstrîndu-şi însă umorul în împrejurări mai grele, foarte ingenios cînd e să ticluiască farse, de obicei crude. Cartea e revelatoare pentru psihologia acestui scriitor agitat. A mai lăsat nostalgice amintiri din adolescenţă, precum şi note de călătorie. În 1889, împreună cu N. Xenopol, **O.** scrie revista în trei acte *Trecerea gîrlei*. A tradus *Sora Ana* (1856) de Paul de Kock, apoi, în 1857, *Istoria Moldaviii şi a Românii* de J.-L. Carra, *Gonzalv de Cordova* (1858) de Florian.

— *Floricele de primăvară*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1854 ; *Tîrgul cu idei sau Buletinul Cişmegiului*, I—IX, Bucureşti, Tip. Romanov, 1857 ; *Trei-feţi-logofeţi sau Povestea lui Fil-fil-son*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1857 ; *Botezul lui Fil-fil-son în balta Cişmegiului*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1857 ; *Cîntea lui Fil-fil-son*, Bucureşti, Tip. Romanov. 1857 ; *Misterele mahalalelor sau Cronica scandaloasă a oraşului*, I—IX, Bucureşti, Tip. Naţională, 1857—1858; *O fată de măritat*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1858 ; *Iane Halvagiopol*, Bucureşti, 1858 ; *Panorama sau Minelele lui Nichipercea*, I—II, Bucureşti, Ioanid, 1860 ; *O pagină a vieţii mele sau 22, 23 şi 24 ianuarie 1859*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1861, reed. fragm., în GSPU, *302—311* ; *Iluştrii contimporani*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1861 ; *Întemniţările mele politice*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1861 ; *Opere satirice*, I—III, Bucureşti, Socec, 1875 ; *[Poezii]*, PMU, *410—427* ; *[Poezii şi satire]*, PLB, II, *137—187* ; *Dicţionar politic* (fragm.), PRC, II, *128—130* ; *[Satire]* (fragm.), SLR, I, *256—264*. — **Tr.** : Paul de Kock, *Sora Ana*, I—II, Bucureşti, Tip. Naţională, 1856 ; Florian, *Gonzalv de Cordova*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1858 ; Béranger, *Bunul Dumnezeu*, în *Opere satirice*, I, Bucureşti, Socec, 1875, *3—4*.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *141—143* ; 2. *[Necrolog]*, VN, VII, 1890, 1750 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *253, 269—277* ; 4. Chendi, *Pagini*, *567—569* ; 5. D. Teleor, *N. T. Orăşanu*, MLI, V, 1914, 239 ; 6. Sergiu Milorian, *Bunicii risului românesc. „Nichipercea"*, ALA, IV, 1923 117, 118 ; 7. Cosco, *Bunica*, *108—109* ; 8. I. Verbină [I. Pervain], *Contribuţii la soarta lui Silvio Pellico în România*, SL, III, 1944 ; 9. Lăzăreanu, *Glose*, *390—394* ; 10. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, III, 1954, IX, 1960, 4 ; 11. *Ist. lit.*, II, *753—757* ; 12. Vîrgolici *Retrospective*, *116—118* ; 13. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *267—268* ; 14. Straje, *Dicţ. pseud.*, *505* ; 15. N. Vătămanu, *Istorie bucureşteană*, Bucureşti, E.E.R., 1973, *18—24, 124—132*; 16. Trifu, *Presa*, *9—115*.

F. F.

ORĂŞANU, Ştefan (7.I.1869, Bucureşti — 12.XI. 1903, Bucureşti), istoric, critic literar şi poet. Se înrudea, aşa cum arată şi numele, cu scriitorul satiric N. T. Orăşanu. Fiu de preot, **O.** şi-a făcut studiile, începînd cu cele elementare şi terminînd cu Universitatea, la Bucureşti. În 1901 îşi ia licenţa în litere şi filozofie, iar în 1902 obţine prin concurs o bursă pentru a studia în Germania istoria modernă şi contemporană, dar, bolnav fiind, se întoarce în ţară. Îl interesa în primul rînd istoria Orientului, însă aria preocupărilor sale cuprinde şi literatura, teatrul, muzica şi arta plastică, etnografia, economia, filozofia. Studiile despre *Bibliografia cestiunii Orientului, Cronicarii moldoveni din secolul al XVII-lea, Botanica populară, Istoria Românieі contimporane, Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade* sînt dovada unei erudiţii care i-a adus preţuirea lui T. Maiorescu şi N. Iorga. Funcţionar din 1895 la Biblioteca Academiei Române, el este cooptat în 1900, împreună cu D. Onciul şi I. Bogdan, în comitetul de redacţie al „Convorbirilor literare". În anul următor îl suplineşte la catedra de istorie a Universităţii din Bucureşti pe N. Iorga. A colaborat cu versuri, studii, recenzii, cronici literare, dramatice şi plastice la „Revista independentă" (1887), „România literară" (1888), „Literatorul" (1890), „Convorbiri literare" (1891—1903), „Revista poporului" (1891—1895), „Liga literară" (1893), „Românul literar" (1896), „Epoca" (1898—1899), „Revista societăţii „Tinerimea română" (1890—1900), „Economia naţională" (1899), „Noua revistă română" (1900). Folosea pseudonimele Polit, pentru a-şi semna recenziile, şi Z. Miron, pentru poeziile sale.

O. vede în critică un instrument de acţiune socială, necesar în egală măsură şi domeniului ştiinţific sau artistic *(Critica ştiinţifică*, 1900). Pentru cultura noastră, afirmă el, critica are un rol explicativ şi normativ. Cunoscînd principalele doctrine literare ale timpului (H. Taine, F. Brunetière), **O.** este adeptul unei metode critice complexe, care să îmbine analiza operei cu studiul datelor biografice şi psihice ale scriitorului. În studiul *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade* (1901), el supune ideile literare ale lui Pompiliu Eliade unui examen critic pătrunzător, deşi nu întotdeauna obiectiv, reliefînd tendinţele dogmatice, rigiditatea sistemului estetic teoretizat de Eliade. **O.** a fost un activ şi pasionat cronicar teatral. El aprecia reprezentaţia dramatică în ansamblul ei, ca spectacol, dar nu neglija nici textul literar. Jocul actorilor, elementele tehnice ale interpretării, corespondenţa dintre personalitatea interpretului şi rolul interpretat erau cercetate cu minuţie şi competenţă. Accentul cădea însă, în cronicile lui **O.**, pe menirea socială, educativă a teatrului, pe necesitatea de a se alcătui un repertoriu de calitate. De aceea, el a protestat împotriva reprezentării unor piese uşoare, frivole, luate din repertoriul teatrului francez de bulevard, şi a criticat piesele unor dramaturgi reputaţi, români sau străini, pentru slăbiciuni de construcţie, pentru lipsa adîncimii psihologice, pentru neconcordanţa cu

adevărul istoric. O atenție deosebită acordă **O.** teatrului istoric. Dramaturgii, scrie el, sînt datori să se documenteze, să folosească mijloacele pe care istoriografia națională le oferă. Drama istorică, dar și drama în general, trebuie să oglindească realitatea, să se inspire din viața socială. Influențată de Rollinat, poezia lui oscilează între parnasianism și simbolism. Este o poezie echilibrată, tinzînd către exactitate prozodică, străbătută însă de nostalgia plecărilor, a depărtărilor, a necunoscutului, cu vagi presimțiri și cu misterioase elanuri erotice.

— *Alexandru Negrișanu-Nenoveanu : „Frunze de toamnă“*, RML, VII, 1888, 6 ; *[Versuri]*, CL, XXV, 1891, 4, 7 ; *Alexandru Obedenaru*, București, Miulescu, 1891 ; *Împrumuturi literare*, RP, III, 1892, 6 ; *Cronica teatrală*, RP, III, 1892, 8 9, IV, 1893, 1, 4—5, E, III, 1897, 587, 599 ; *Reflexiuni asupra criticii*, RP, V, 1895, 4—5 ; *„F. W. Nietzsche“. Studiu filosofic de C. Rădulescu-Motru*, E, III, 1897, 472 ; *Expoziția Grant*, E, IV, 1898, 894 ; *Teatrul din Craiova*, E, IV, 1898, 939 ; *Cronicarii moldoveni din secolul al XVII-lea*, București, 1899 ; *Istoria României contimporane. Note critice*, București, 1900 ; *Critica științifică*, OM, *573—584* ; *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade. Note critice*, București, 1901 ; *M. Codreanu, „Diafane“*, CL, XXXVII, 1903, 2.

— 1. T. Maiorescu, *[Scrisoare către Al. Philippide și S. Mehedinți, 1899]*, SDL, IX, *259—260* ; 2. I. Bogdan, *[Scrisori către N. Iorga, 1901]*, SDL, VII, *76, 79* ; 3. N. Iorga, *Ștefan Orășanu*, S, II, 1903, 47 ; 4. Al. Sadi Ionescu, *Ștefan Orășanu*, IB, *278—303* ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont., I, 337*, II, *31, 89—90*.

R. Z.

ORDINEA, gazetă politică și literară apărută la București, de trei ori pe săptămînă, de la 18 august 1866 pînă la 2 februarie 1867. Aici a colaborat B. P. Hasdeu cu mai multe cronici dramatice, în care discuta spectacolele cu piese străine și românești (*Concina* de V. Alecsandri, de pildă). Ulysse de Marsillac redacta un supliment literar în limba franceză. Gazeta avea și rubrici de știri culturale, bibliografie ș.a.

R. Z.

ORGANUL LUMINĂREI, publicație periodică săptămînală cu caracter filologic, politic și literar care a apărut la Blaj între 4 ianuarie 1847 și 28 aprilie 1848 ; de la 12 mai pînă la 29 septembrie 1848 gazeta este editată în continuare sub denumirea „Organul național“. Scopul pentru care T. Cipariu, redactorul prim, și redactorii I. I. Mani și A. Pumnul au scos periodicul era acela de a contribui la „luminarea“ culturală și politică a românilor din Transilvania, fără a fi uitate Principatele. **O. l.** se adresa însă, în primul rînd, intelectualității transilvănene.

PROSPECTU

ORGANULU

LUMINAREI.

Gazeta Besericésca, Politica, e literara.

Cu pre Gratiosa inprotecsiune

Sambata Nr. 1. 4 Jan. 1847.

AUSTRIA

VIENA 1/27 Dec. 1846. Maiestatea Sa binevoi a denumi la representarea Statoriloru Transilvaniei din trei candidati la stersa Cancelariei de Curte pre Exc. sa D. Samuel Jozsika l. b. de Bruckenthal cu 213 de voturi. Cetirea Rescriptului imperatesc in sed'a Statoriloru in 4 Jan. a. c.

T. Cipariu dezbate chestiuni de filologie, accesibile atunci unui mic număr de cititori. Apar articole despre cele mai vechi cărți în limba română, glosare cu denumirile plantelor din Transilvania, discuții în jurul folosirii alfabetului latin și importantul ciclu de studii publicat sub titlul *Principia de limbă și scriptură.* Redactorii și alți colaboratori (Th. Aaron, G. Pop, Al. Gavra) au publicat articole, documente și informații istorice, diverse încercări de prezentare, la un nivel accesibil, a unor probleme de filozofie, educație, geografie, științele naturii, precum și modeste încercări de prelucrare a unor poezii populare. **O. l.** este prima gazetă transilvăneană care, prin scrisul lui Cipariu, pune în discuție, folosind o bogată argumentație filologică și istorică, chestiunea limbii române literare, susținînd direcția latinistă și etimologistă, cu exagerările ei. În același scop, se adoptase alfabetul latin.

T. Cipariu a tipărit în **O. l.** și încercările sale de versificație sau cele ale lui I. I. Mani, P. Kerekes și ale altor autori transilvăneni. Aproape toate aceste producții poetice, modeste ca valoare, erau inspirate din realitatea socială a epocii.

Gazeta a cunoscut o bună difuzare prin abonamente și avea un număr remarcabil de cititori, în parte recrutați din Muntenia și Moldova. Printre abonați figurau C. Bolliac, T. Codrescu, G. Baronzi, I. Ghica, Florian Aaron, Gh. Sion, I. Văcărescu, P. Poenaru, C. Negruzzi, redacțiile „Albinei românești“ și „Curierului românesc“. Evenimentele politice au impus însă încetarea apariției, în toamna anului 1848.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *244—247* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 80, 91—92* ; 3. Macrea, *Lingviști, 73* ; 4. *Ideologia 1848, 191—205* ; 5. Ioana Botezan, *Timotei Cipariu și ziaristica transilvăneană*, TR, XI, 1967, 7 ; 6. Marica, *Studii*, I, *73—80* ; 7. Costică Prodan, *„Organul luminării“ în slujba intereselor naționale ale românilor din Transilvania*, T, VII, 1978, 3 ; 8. Costică Prodan, *Reflectarea acțiunilor revoluționare de la 1848 în gazeta blăjeană „Organul luminării“*, T. VII, 1978, 5.

R. Z.

ORGANUL NAȚIUNALE v. **Organul luminării.**

ORIENTUL, societate literară înființată la București, la 1 aprilie 1869. Inițiator și președinte al societății este Gr. H. Grandea, iar secretari sînt V. Gr. Pop și I. S. Bădescu, așa cum reiese dintr-o dare de seamă amplă, detaliată, apărută în numărul din 16—30 iunie 1869 al revistei „Albina Pindului“, reprodusă parțial în „Românul“ și integral în „Gazeta Transilvaniei“. Tot aici sînt comunicate data fondării, scopul și componența societății, tematica discuțiilor de la întruniri, precum și proiectele societății. **O.** se definește în primul rînd ca un cerc de lucru și studiu, țintind „cultura literară prin discuții, lecturi, comunicări intime și publicații“. În program figura însă și „strîngerea basmelor, poeziilor poporale și a documentelor care interesează istoria și literatura patriei“. În jurul lui Grandea, literat entuziast, cu preocupări variate, ambițioase, s-au adunat poeți tineri, dintre care nu puțini erau veniți din Transilvania. Din **O.** a făcut parte și M. Eminescu, în acea vreme sufleor la Teatrul Național din București. El a găsit aici o ambianță care îi favoriza îndeosebi interesul pentru culegerea creației populare, a legat prietenii, care vor dura, cu I. S. Bădescu, M. Pompiliu ș.a. La dezbaterile literare ale cercului, săptămînale și apoi bisăptămînale, Grandea era cel mai fervent participant ; vorbea despre *Frumosul în poezie, Versificația română, Poemele lui Ossian, Poezia lirică română*, prezenta studii asupra criticii literare, asupra poeziei lirice universale, începînd cu Anacreon și Sappho, analizați „din punct de vedere strict estetic“. Subiecte

mai puțin spectaculoase aveau conferințele lui V. Dimitrescu (V. D. Păun), care se oprea la legendele lui Ch. Lafont, ale lui N. Droc-Barcianu despre Mirabeau, Gh. Șincai sau despre legislația maghiară. I. S. Bădescu dădea într-una din ședințe un studiu de declamație asupra poemei *Nebunul*, tradusă din Petöfi. Cîteva din aceste lucrări au fost publicate în „Albina Pindului". Membrii **O.**, poeți în formare, își citeau și comentau scrierile în cadrul întîlnirilor societății. Astfel, Grandea discuta versurile lui N. V. Scurtescu și V. Gr. Pop, V. Dimitrescu analiza un poem al lui Grandea, C. Cîrlova și Gr. Columbeanu comentau versurile lui I. S. Bădescu, M. Pompiliu pe cele ale lui Al. Negroni. Venită în bună parte din preocupări anterioare ale unor membri ai cercului, care mai adunaseră și publicaseră poezii populare, inițiativa culegerii sistematice a folclorului din toate provinciile românești este remarcabilă în epocă, apropiindu-se de acțiunile întreprinse în acest domeniu de B. P. Hasdeu. În ședința din 29 iunie 1869, sînt propuse șapte comisii care să străbată „toate părțile Daciei", pentru a aduna „tot ce vor putea din ceea ce se atinge de literatura poporană". Pentru Transilvania sînt desemnați M. Pompiliu, I. S. Bădescu și N. Droc-Barcianu, pentru Oltenia, Minescu și Gr. Columbeanu, pentru Muntenia, Grandea, C. Cîrlova, precum și N. V. Scurtescu și Iliescu. Din Bucovina este propus să culeagă folclor V. Gr. Pop, iar M. Eminescu, V. Dimitrescu (V. D. Păun) și Basarab sînt numiți în comisia pentru Moldova. Grandea se angaja să aibă în vedere și folclorul din Macedonia. Se făcea de asemenea apel pentru sprijinirea acestei acțiuni, pe care chiar inițiatorii o considerau temerară. În toamna anului 1869 însă, membrii **O.** se risipiseră. Ei nu se vor mai întîlni pentru a-și comunica rezultatele cercetărilor. Eminescu plecase încă din mai în turneu cu trupa lui M. Pascaly, la Iași, Cernăuți și Botoșani, de unde va fi trimis de părinți la Viena pentru studii, M. Pompiliu și I. S. Bădescu se înscriu la Universitatea din Iași. Culegerile proiectate în cadrul **O.** au fost realizate, într-un fel, de V. Gr. Pop și I. S. Bădescu, care vor publica texte folclorice în mai multe reviste, sau de M. Pompiliu, autorul unei mari colecții de poezii populare, apărută în 1870. Între manuscrisele lui Eminescu se află cîteva mărturii ale aceleiași preocupări, cum ar fi așa-numitul *Caiet anonim*, culegere de folclor din Moldova, utilizată ulterior în transcrierile poetului, și pe care este posibil să o fi achiziționat în vara anului 1869.

— 1. *Cercul literar „Orientul"*, AP, II, 1869, 16—30 iunie ; 2. Gh. Bogdan-Duică, *Eminescu în societatea „Orientul"*, ME, II, 1931, fasc. 7 ; 3. Călinescu, *Eminescu, 118* ; 4. Perpessicius, *Introducere* la Eminescu, *Opere*, VI, *12—13*.

G. D.

ORIENTUL LATIN, publicație periodică, bisăptămînală, de politică, literatură și cultură, care apare la Brașov între 23 februarie 1874 și 13 septembrie 1875. Ar mai fi apărut un număr la 30 septembrie 1875. Ca atîtea alte reviste și gazete românești din Transilvania, **O. l.** a trebuit să înfrunte atitudinea obstrucționistă și chiar ostilă a oficialităților austro-ungare. Ingerințele au mers pînă acolo încît I. Al. Lapedatu a fost nevoit să demisioneze din redacție (3 martie 1875), amenințat fiind să-și piardă catedra de profesor. Redactor responsabil era Teofil Frîncu, dar cel de la care a plecat inițiativa editării și care avea, totodată, un limpede program politic și cultural, ilustrat meritoriu și consecvent în paginile gazetei, a fost Aron Densușianu, profesor atunci la Făgăraș. Un colaborator permanent al gazetei, cu

ORIENTULU LATINU.

Foiță politică, literară, socială și economică.

Brașovu 23 Februariu 1874 st. v.

PROGRAMULU

contribuții de istorie și critică literară, era Nicolae Densușianu. În **O. l.** un loc preponderent îl deținea articolele de atitudine politică și socială. Se publica și o bună rubrică de știri, apăreau articole informative relative la viața științifică și culturală a Transilvaniei și a Principatelor Unite. Partea literară conține întotdeauna versuri, proză și încercări de critică literară aparținînd lui I. Al. Lapedatu și A. Densușianu. Cu versuri și nuvele au colaborat, sporadic, V. Alecsandri, I. Vulcan, Olimpia Locusteanu, N. Barbu. Este republicată *Cîntarea României*, atribuită aici lui Alecu Russo, cu o bună prezentare a semnificației politice și estetice, scrisă de A. Densușianu (semnată R. N., inițialele pseudonimului său Radu Năsturel).

În raport cu presa periodică transilvăneană de pînă la 1875, **O. l.** a adus puncte de vedere politice și culturale noi. E vorba, mai întîi, de curajoasa afirmare a ideii naționale într-o perioadă în care efectele dualismului se răsfrîngeau negativ asupra vieții sociale și naționale românești din Transilvania. Relevabilă este apoi încercarea de înscriere în cadrul mai larg al vieții politice din Balcani și din Europa centrală, prilej de afirmare a unității naționale și culturale a românilor. În continuarea ideologiei culturale pașoptiste, redactorii gazetei din Brașov încearcă să pună bazele unei politici de culturalizare, cultura fiind, în concepția lor, principala condiție a progresului național și social. Ideea directoare era aceea că poporului trebuie să i se dea o literatură științifică și beletristică accesibilă : cărți de popularizare despre agricultură, administrație etc., scrieri de istorie universală și națională, culegeri de versuri și proză (de A. Pann, I. Barac, I. Vulcan, Al. Donici, Gr. Alexandrescu). **O. l.** propunea, de asemenea, și un echilibrat program literar. Împrejurările au fost însă potrivnice și **O. l.** a trebuit să-și suspende tipărirea în al doilea an de apariție.

A. Densușianu a publicat în **O. l.** versuri originale și tălmăciri din Leopardi și Petrarca, nuvele istorice și articole de critică literară. În paginile acestei gazete el continuă și polemica sa cu T. Maiorescu (articolul *Regenerarea literaturei române)*, controversă care îl va împinge spre atitudinea antijunimistă și antieminesciană de mai tîrziu. În **O. l.** s-a afirmat ca o personalitate culturală și literară cu mari disponibilități tînărul profesor brașovean I. Al. Lapedatu. Autor de înflăcărate și bine argumentate articole politice, poet sincer și inspirat, prozator cu resurse, critic literar pertinent, Lapedatu a scris număr de număr, semnînd cu numele său și cu pseudonimele Narcis, Nouraș. Intervenția brutală a autorităților a curmat însă această fructuoasă activitate publicistică.

— 1. Iorga, *Ist. presei, 141* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *115—117* ; 3. I. Agârbiceanu, *„Orientul latin", ziar politic, literar, social și economic*, OL, *3—28* ; 4. C. Lacea, *Brașovul între anii 1871 și 1878*, OL, *392—393* ; 5. Breazu, *Lit. Trans., 118* ; 6. Georgeta Antonescu, *Aron Densușianu*, Cluj, Dacia, 1974, *29—35*.

R. Z.

ORIGINEA, foaie politică şi literară apărută la Iaşi la 1 iulie şi la 1 septembrie 1867. Primul număr nu s-a păstrat. George Pavlov redacta această publicaţie cu ambiţia de a însufleţi viaţa literară şi de a grupa intelectualii capabili să participe la dezvoltarea „muvementului literar". Se publicau versuri de V. Pogor, Leon Negruzzi, N. Pruncu, G. Creţeanu şi colonelul Ceaur Aslan. Ultimul traducea actul I din tragedia *Fedra* a lui Racine. Se publica şi tălmăcirea unui *Sonet* de Musset.

R. Z.

OŢELEA, Nicolae (a doua jumătate a sec. XVIII), fabulist. Nici o istorie literară şi nici vreo altă mărturie nu-l menţionează pe acest bănăţean, „practicant crăieştilor de cămară venituri din Denta". *Alese fabule,* opusculul său, apărut în anul 1784, la Viena, dar descoperit abia în 1976, devansează cu trei decenii cartea de fabule tălmăcite şi prelucrate de D. Ţichindeal după D. Obradovici. **O.** este deci, pînă la alte eventuale dezvăluiri, primul nostru fabulist. Deşi alte informaţii biografice lipsesc, se poate presupune că bănăţeanul era un om citit, ştiutor de limbi străine şi probabil umblat, poate chiar la studii, prin străinătate. *Alese fabule* este un titlu care vrea să spună că cele aproape nouăzeci de texte sînt fie selectate de **O.** însuşi de prin diferite surse (greceşti sau apusene), fie că, mai probabil, reproduc întocmai un model, poate german, în orice caz o culegere contemporană încă neidentificată. Important este că ele sînt „înturnate" în româneşte într-o vreme în care asemenea iniţiative erau, la noi, cu totul răzleţe. Receptiv la tendinţele iluministe ale timpului, autorul nu se mărgineşte doar la fabuliştii din vechime (Esop, Fedru, Avian ş.a.) sau la istorioare mitologice. El include şi o seamă de parabole de rezonanţă şi cu tîlcuri strict contemporane. Într-un *Cuvînt înainte,* în care îşi ia unele fireşti precauţii, menite a preîntîmpina anumite susceptibilităţi, mai ales clericale, **O.** ţine să noteze că el nu a făcut decît să transpună fabulele „în rumânie". Totuşi strădania sa nu a fost numai una, oarecum impersonală, de tălmăcire literală. Căci, precizează el, „la fieştecare fabulă din jos o învăţătură scurtă am adăugat". Ar fi vorba deci şi de o încercare de adaptare a acestor fabule. Descoperirea cărţii lui **O.** nu pune numai o chestiune, oricum însemnată, de prioritate literară. Faptul se răsfrînge direct asupra istoriei fabulei româneşti.

— *Alese fabule,* Beci [Viena], Tip. Kürzböck, 1784.

— 1. Mircea Popa, *O carte veche necunoscută,* ST, XXVII, 1976, 6 ; 2. Mircea Popa, *Un scriitor încă necunoscut : Nicolae Oţelea şi cea dintîi carte de fabule în limba română (1784),* LCF, XXI, 1978, 11.

F. F.

PAGINI LITERARE, revistă literară săptămînală care apare la Bucureşti între 21 ianuarie 1899 şi 30 aprilie 1900. Poetul Artur Stavri s-a ocupat de întreaga muncă redacţională a acestei reviste pînă la numărul 25, din 10 decembrie 1899, cînd i se alătură şi scriitorul Ion Gorun. Au apărut cincizeci şi patru de numere, săptămînă de săptămînă, exceptînd perioada 21 iunie — 3 octombrie 1899, cînd apariţia a fost suspendată, probabil datorită unor dificultăţi materiale. **P. l.** nu a fost o revistă „de program", ci o publicaţie prin care se încerca o concentrare a scriitorilor, indiferent de concepţii politice sau de crezuri artistice. Articolul editorial din primul număr semnala tendinţa unei părţi a criticii literare de a exagera cauzele şi efectele unei aşazise „crize" a literaturii române. Acelaşi editorial sublinia intenţia redacţiei de a face din **P. l.** o publicaţie deschisă pentru oricine, ferită de exclusivism şi anunţa că revista avea garanţia colaborării celor mai cunoscuţi scriitori. Şi totuşi o idee directoare rezultă din conţinutul revistei, din bogatul şi variatul material beletristic şi critic. La **P. l.** au colaborat scriitori care, în anii precedenţi, puteau fi întîlniţi în paginile unor reviste ca „Vatra", „Vieaţa" sau „Povestea vorbei", iar literatura publicată mărturiseşte acelaşi interes pentru viaţa omului simplu, pentru obiceiurile, tradiţiile şi preocupările lui. Şi la **P. l.** încercările de modernizare, de înnoire a expresiei artistice, excepţie făcînd uşoara atracţie către parnasianism a lui Artur Stavri, nu au găsit înţelegere (de aceea, s-a respins colaborarea lui I. Minulescu şi chiar aceea a lui Panait Cerna). Cînd se împlineau zece ani de la moartea lui I. Creangă, revista retipărea *Popa Duhu.* Nu cu mult înainte, se tipărise şi traducerea lui M. Eminescu din Mark Twain intitulată *Obsesiune.* I. L. Caragiale, care s-a numărat, ca şi Al. Vlahuţă, printre colaboratori, a publicat aici cîteva din cronicile sale teatrale. În coloanele revistei era adeseori întîlnit cu versuri originale sau traduceri G. Coşbuc, alături de care mai publicau St. O. Iosif, D. Anghel, O. Carp, D. Nanu, Artur şi Raul Stavri, H. G. Lecca, D. Teleor, Ion Gorun, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, A. Naum, P. Liciu. Din versurile postume ale lui N. Beldiceanu au apărut *Neguri* şi *Doina ochilor albaştri.* D. Anghel traducea din Lenau, Uhland, Lermontov, Rückert, Heine, Th. Gautier şi Verhaeren; St. O. Iosif din Lenau, Heine şi Longfellow; C. Xeni din Bürger, din Heine şi cîteva anacreontice. În **P. l.** s-au tipărit pentru prima dată versuri din ciclul *În grădină* al lui D. Anghel şi traducerile aceluiaşi din poezia populară spaniolă, italiană, ungară etc., *Cîntec* şi *Romanţă* de St. O. Iosif, anecdotele lui P. Liciu. Proza publicată ilustra mai bine decît versurile orientarea tradiţionalistă şi populară a revistei. V. A. Urechia dădea schiţe memorialistice, Ion Gorun, Eugeniu P. Botez (Jean Bart), Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), Constanţa Hodoş, A. Gorovei, I. Adam şi Virgil Cioflec, schiţe şi nuvele cu o tematică predominant socială şi rurală. Septimiu Sever Secula, Emil D. Fagure, Laura Vampa, V. Leonescu şi D. Anghel încercau să descrie frămîntările intelectualului izolat într-un oraş burghez, ostil sau indiferent. Un umor uşor, chiar superficial, caracterizează schiţele lui George Ranetti sau ale lui Alceu Urechia, ca şi traducerile numeroase din literatura umoristică franceză. De un bun nivel literar erau articolele, variate ca tematică (artă, politică, viaţă socială), cu care au colaborat Sofia Nădejde, I. Găvănescul, Al. Vlahuţă, I. Teodorescu, G. Ranetti. Tot aici şi-a publicat S. Sanielevici studiile referitoare la curentele literare ale sfîrşitului de secol (naturalism, simbolism etc.), precum şi pe acelea în care discuta relaţiile dintre morală şi literatură, dintre frumos şi util. Ion Gorun era şi autorul unor cronici dramatice, în care comenta, periodic, spectacolele Teatrului Naţional. El se ocupă şi de literatura populară, subliniind rolul ei în formarea literaturii culte şi influenţa asupra unor scriitori ca V. Alecsandri, M. Eminescu şi G. Coşbuc.

La **P. l.** M. Sadoveanu a fost întîmpinat cu căldură. Începînd cu numărul trei (din 4 februarie 1899) el a devenit un colaborator consecvent şi apreciat, publicînd schiţe şi nuvele, versuri originale şi traduceri.

— 1. *[„Pagini literare"],* TM, XXI, 1899, 14; 2. Murărăşu, *Ist. lit., 285;* 3. A. Iliescu, *Rev. lit., 276—291;* 4. *Ist. lit.,* III, *660—662.*

R. Z.

PALIA DE LA ORĂŞTIE, prima traducere românească a *Vechiului Testament.* Sub acest nume este cunoscută *Palia* tipărită în 1582 la Orăştie de diecii Şerban Coresi şi Marian, cuprinzînd primele două părţi ale *Bibliei: Bitia (Geneza)* şi *Ishod (Exodul).* Textul biblic este precedat de o predoslovie în care se dau toate lămuririle privitoare la geneza cărţii. În urma intensei propagande calvine, precum şi a mişcării generale de românizare a cultului, ce caracterizează secolul al XVI-lea, un grup de clerici cărturari a tradus *Pentateucul* maghiar al lui Heltai Gáspár (1551), folosind şi versiunile latine şi slavone ale *Bibliei.* Autorii traducerii sînt Mihail Tordaşi, episcopul Ardealului, Ştefan Herce, „propovăduitorul Evangheliei" în Sebeş, Efrem Zacan, dascăl în Sebeş, Moise Peştişel, „propovăduitorul Evangheliei" din Lugoj, şi Archirie, protopopul Hunedoarei. Textul *Paliei* este un foarte preţios document lingvistic, mai ales prin strădania autorilor de a unifica limba, înlăturînd particularităţile regionale. Prin traducerea, chiar şi parţială, a *Bibliei* se demonstrau posibilităţile de expresie ale limbii române şi capacitatea ei de a fi o limbă de cultură. Apărînd imediat după tipăriturile coresiene, *Palia* aduce o nouă contribuţie la formarea limbii române literare.

— *Palia,* Orăştie, 1582, reed. fragm. Mario Roques, Paris, Champion, 1925; *Palia de la Orăştie,* îngr. şi introd. Viorica Pamfil, Bucureşti, E.A., 1968.

— 1. Iosif Popovici, *Paliia de la Orăştie, 1582,* AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXIII, 1910—1911; 2. Mario Roques, *L'original de la „Palia" d'Orăştie,* în *Mélanges offerts à M. Émile Picot,* II, Paris, Morgand, 1913, *515—531;* 3. Bălan, *Lb. cărţilor bis., 119—126;* 4. Pascu, *Ist. lit. XVI,*

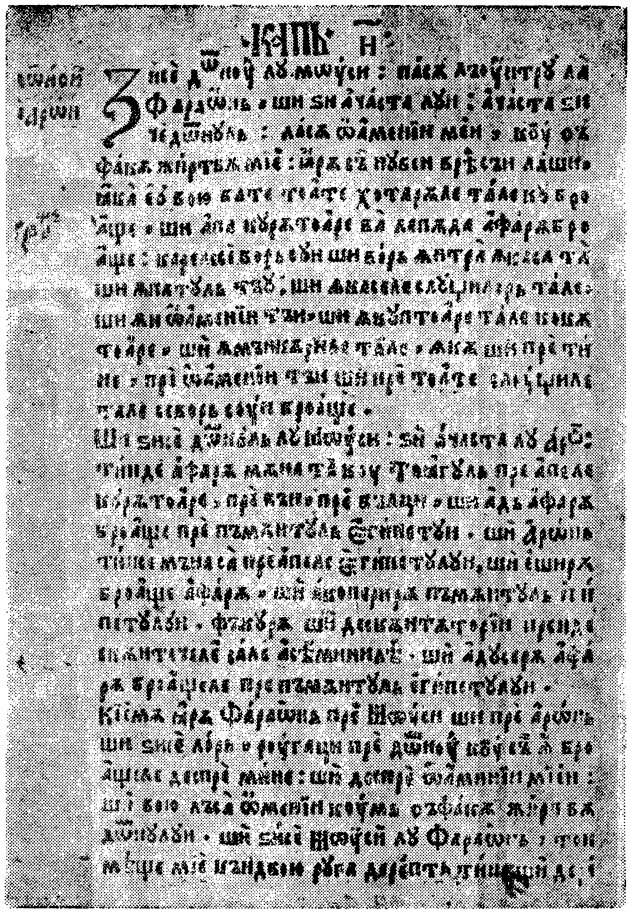

183—195 ; 5. Iorga, *Ist. lit.*, I, *203—206 ;* 6. Mario Roques, *Introduction* la *Palia d'Orăştie*, Paris, Champion, 1925 ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *64—65 ;* 8. Ciobanu, *Ist. lit., 180—184 ;* 9. Viorica Pamfil, *Calcuri româno-maghiare în „Palia de la Orăştie"*, CLG, III, 1958 ; 10. Viorica Pamfil, *Elemente regionale în lexicul „Paliei de la Orăştie"*, CLG, III, 1958 ; 11. Piru, *Ist. lit.*, I, *70—72 ;* 12. *Ist. lit.*, I, *294—295 ;* 13. Viorica Pamfil, *Introducere* la *Palia de la Orăştie*, Bucureşti, E.A., 1968 ; 14. Ion Gheţie, *Palia de la Orăştie, 1581—1582*, LR, XVII, 1968, 6 ; 15. Gh. Chivu, Mariana Costinescu. *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, Bucureşti, E.A., 1974, *154—156.*

C. T.

PALODA, gazetă politică şi literară apărută la Bîrlad, o dată pe săptămînă, între 5 februarie 1881 şi 5 mai 1883 şi, din nou, de la 2 iulie 1892. A apărut şi după 1900. Din martie 1884 şi pînă la sfîrşitul lunii iunie 1892, G. Cataţani, tipograf şi editor bîrlădean, a scos săptămînalul „Tutova", care înlocuia **P.**, păstrînd aceeaşi redacţie. Gazeta, reapărută la 2 iulie 1892, continua numerotarea anilor, ca şi „Tutova", începînd din 1883. Continuitatea nu era formală, deoarece de partea politică a acestor două periodice s-a ocupat neîntrerupt, din 1882, profesorul de liceu Ştefan Neagoe. Probabil că tot el, pînă la 1 iunie 1893, cînd renunţa la direcţia politică a ziarului, se va fi ocupat şi de rubricile literare, la care colabora şi editorul G. Cataţani. După această dată grija redactării va fi preluată de Th. Rigo (semna cu pseudonimul Herodot) pînă în 1895 şi apoi, între 1895 şi 1908, de G. G. Ionescu (poetul George Tutoveanu). **P.** a fost o modestă gazetă de provincie, limitată politiceşte la susţinerea intereselor organizaţiei locale a partidului liberal. Ceva din cultura temeinică a profesorului ardelean Şt. Neagoe se reflectă însă în modul de alegere a mijloacelor de manifestare publicistică şi, îndeosebi, în atenţia cu care se urmărea viaţa culturală a oraşului şi a ţării.

O foarte activă *Poştă a redacţiei*, rubrici de noutăţi literare, de bibliografie şi de varietăţi (anecdote si schiţe umoristice) şi, mai ales, un foileton zilnic făceau din **P.** un ziar atractiv. Au publicat aici versuri de factură eminesciană C. Hamangiu (care semna M. N., Maria N. şi Maria de la Banca) şi G. Tutoveanu (iscălind G.G.I.), Cosmih şi un De pe Tutova. Au mai colaborat A. Mîndru, D. Nanu, Corneliu Moldovanu.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 480—481, 751 ;* 2. Tod, *Politica la Bîrlad*, LUN, IV, 1998, 1290 ; 3. Antonovici—Creţu, *Tipografiile, 54—76 ;* 4. Vrabie, *Bîrladul, 102—111, 134—135, 182—190 ;* 5. Al. Piru, *G. Ibrăileanu (Viaţa şi opera)*, Bucureşti, E.L., 1967, *40.*

R. Z.

PANN, Anton (1796, Sliven — 2.XI.1854, Bucureşti), poet. Adevăratul lui nume era Antonie Pantoleon (Pantaleon sau Pandoleon) Petroveanu. Din familia unui arămar din tîrguşorul bulgăresc Sliven, **P.** părăseşte încă din copilărie locurile natale. În timpul războiului ruso-turc din anii 1806—1812, mama sa, Tomaida, rămasă văduvă, pribegeşte cu copiii în nordul Dunării. După o scurtă şedere la Chişinău, unde ajunsese doar cu Anton, în urma morţii celor doi fii mai mari, înrolaţi în armata rusă şi căzuţi la asediul Brăilei, Tomaida ia din nou drumul spre sud, stabilindu-se în 1812 la Bucureşti. Aici, **P.**, cu vocea lui neobişnuit de frumoasă, datorită căreia fusese primit şi în corul bisericii mari din Chişinău, intră cîntăreţ la biserica Sfinţilor şi paracliser la biserica Olari. Învaţă doi ani la şcoala de psaltichie, înfiinţată în 1816 de Petru Efesiu, deţinător şi al unei tipografii, în care **P.** va lucra ca tipograf şi pe care, mai tîrziu, o va şi conduce. Trecerea lui **P.**, la anii cuveniţi, prin şcoala de la „Sf. Sava", este îndoielnică. Se pare că abia în 1832, la 36 de ani, a fost înscris în clasa a patra de franceză. În 1821 se refugiază şi el la Braşov, unde intră psalt la biserica Sf. Nicolae din Şchei. Acum îl cunoaşte pe I. Barac. Între anii 1826 şi 1828, este profesor de muzică la o şcoală a episcopiei din Rîmnicu Vîlcea. Dar **P.**, fire întru totul lumească, îşi părăseşte slujba şi pleacă din nou peste munţi, de data aceasta împreună cu o călugăriţă, răpită de la Mănăstirea Dintr-un Lemn. La Braşov, în 1828, iarăşi cîntăreţ la biserica din Şchei, reia şi legăturile cu Barac, simţind desigur afinităţile dintre ei. Întors la Bucureşti, funcţionează ca profesor de muzică, fiind, în acelaşi timp, cîntăreţ la diferite biserici. În 1842 era orînduit protopsalt la biserica domnească de la Curtea Veche şi profesor de cîntări bisericeşti la seminarul Mitropoliei. Odată cu anul 1843, cînd devine proprietar de tipografie, **P.** intensifică tipărirea de cărţi bisericeşti şi laice, începută încă înainte de anul 1830. Adună în jurul lui numeroşi elevi, pe care îi iniţiază deopotrivă în muzica bisericească şi în rosturile tipografiei. Călătorea prin ţară, pe la mănăstiri şi iarmaroace, în căutare de subvenţii şi de cumpărători pentru tipăriturile lui. Pe cînd se întorcea dintr-un astfel de drum făcut în Oltenia, se îmbolnăveşte de tifos şi moare.

Dintre scrierile lui **P.** s-au tipărit mai întîi lucrările de muzică ecleziastică. Pe la 1820, el fusese numit într-o comisie care avea misiunea de a adapta cîntările liturgice greceşti la noul sistem de psaltichie. Dar **P.** n-a lucrat numai la „românirea" liniei

melodice, ci şi la aranjarea şi şlefuirea textelor. El va scoate, după 1840, *Noul doxastar, Bazul teoretic şi practic al muzicii bisericeşti sau Gramatica melodică, Irmologhiu sau Catavasier* şi alte asemenea lucrări. Înţelege însă de timpuriu că trebuie să-şi îndrepte îndemînarea şi hărnicia spre tipărituri cu mai mulţi sorţi de vînzare decît cele de muzică bisericească. Mărturiseşte singur că a început „a aduna şi a face cîte o carte din cele politiceşti" pentru a-şi umple timpul şi pentru a-şi cîştiga existenţa. În acest sens, el a fost un receptacul al gusturilor literare şi muzicale ale măruntei lumi urbane din prima jumătate a secolului al XIX-lea, pentru care se trudea să adune, să prelucreze şi să editeze cîntece de lume, cărţi populare, fabule, snoave, povestiri, proverbe etc. Unui gust fără mari pretenţii îi răspundeau şi calendarele pe care le-a editat. În ele au apărut scrieri incluse ulterior şi în volume. Dispus să versifiice diferite împrejurări ale vieţii sale, **P.** şi-a împestriţat publicaţiile cu destăinuiri ale avatarurilor sentimentale, savuroase dealtfel, ale necazurilor zilnice. A turnat în rimă chiar şi dispoziţiile testamentare, ca în „diata" din 1849.

În epocă şi mai tîrziu, scrisul lui **P.** a avut parte de aprecieri contradictorii, tocmai datorită caracterului cu totul deosebit al operei. Pe de o parte, prin tipăriturile sale, el a mediat, ca şi alţi scriitori populari (I. Barac, V. Aaron), cunoaşterea literaturii culte şi a celei populare. Dar, mai înzestrat decît aceştia, a ajuns cu vremea să treacă de la culegeri, versificări şi prelucrări, la opere originale, unde se relevă o certă vocaţie de creator. Printre cele dintîi volume editate era o culegere de cîntece de stea şi cîntări religioase, *Versuri muzicesti ce să cîntă la naşterea mîntuitorului nostru Is. Hs. şi în alte sărbători ale anului* (1830), în care fuseseră introduse şi cîteva poezii laice. Reluată în mai multe ediţii, cu modificări numeroase, culegerea a avut o mare răspîndire. Preferinţa lui **P.** mergea însă spre o literatură mai colorată, cum este aceea a cîntecelor de lume. Volumul *Poezii deosebite sau Cîntece de lume* (1831), în afară de cîteva poezii ale lui **P.**, cuprinde piese adunate din circulaţia orală şi manuscrisă a acestui gen de literatură, cultivat încă de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea de N. Dimachi, M. Milu, I. Cantacuzino, iar în urma lor, mai ales de C. Conachi şi poeţii Văcăreşti. Lauda vinului, în stil anacreontic, o face şi în *Îndreptătorul beţivilor* (1832). Mai apropiată de formula volumului din 1831, reluat în 1837 cu un adaos de cîntece haiducesti, este antologia *Spitalul Amorului sau Cîntătorul dorului*, apărută într-o primă ediţie în două broşuri (1850), amplificată la a doua ediţie în şase broşuri (1852). Compoziţia eteroclită corespundea dorinţei de a pune la dispoziţia cititorului cît mai multe texte (majoritatea însoţite de melodii), indiferent de provenienţa şi calitatea lor literară şi de aceea fără vreo grijă specială de a le nota paternitatea. Sînt puse alături poezii populare, unele cu izvorul în culegerea transilvăneană *Cîntece cîmpeneşti*, versiuni ale poeziei neoanacreontice româneşti de pînă la 1830, din Conachi mai cu seamă, versuri de I. Heliade-Rădulescu, V. Cîrlova, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, C. Bolliac, C. D. Aricescu, G. Creţeanu, C. A. Rosetti, Gh. Sion, cuplete din *Baba Hîrca* de Matei Millo, poezii ale lui **P.** şi ale elevilor săi Gh. Ucenescu, M. Lupescu ş.a. Modificările, alterările se explică prin circulaţia în mediul urban, de unde textele fuseseră culese, şi mai puţin prin intervenţia directă a lui **P.** Le apropie zugrăvirea, aproximativ identică, a iubirii ca sursă de tristeţe şi suferinţă, tonul dulceag, tînguirea, jeluirea în diferite registre. Pentru că printre textele existente în circulaţia manuscrisă o răspîndire deosebită aveau cărţile populare, **P.** a prelucrat şi tipărit cîteva, lucrînd pe versiunea-model cu libertatea ce îi era caracteristică, adaptînd istorisirile, atunci cînd a versificat, la versul său fluent şi lipsit de ornamente, dîndu-le savoare lexicală. Deşi îi era la îndemînă biblioteca fostului său profesor Dionisie Fotino, bogată în manuscrise greceşti, **P.** a prelucrat mai degrabă textele aflate în traducere românească, editînd *Hristoitie au Şcoala moralului care învaţă toate obiceiurile şi năravurile cele bune* (1834), *Noul Erotocrit* (1837), *Înţeleptul Archir cu nepotul său Anadam* (1850). Şi *Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea* (1853) au fost mai curînd prelucrate după istorioare care circulau oral, cu toate că traducerea nu ar fi fost prea dificilă acestui cunoscător al limbii turce. Din această lucrare se desprinde una din însuşirile scrisului lui **P.** — fabulaţia cu tîlc, desfăşurată pe în-

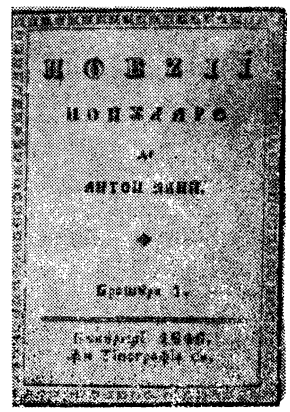

delete, cu întorsături și înfloriturí meșteșugite, născute dintr-o adevărată plăcere a spunerii. În nararea pățaniilor eroului, întotdeauna pilduitoare, tenta didacticistă cedează locul înțelepciunii șugubețe și indulgente. Dar *Fabule și istorioare*, apărute într-o primă ediție din 1841, fuseseră cele dintîi care îl anunțaseră pe adevăratul **P.** Pot fi identificate în prelucrarea lui motive livrești și populare de mare vechime și cu o circulație îndelungată. Reîmprospătarea și îmbogățirea lor printr-o mare capacitate de invenție epică, reașezarea întîmplărilor în mediul autohton, cu atmosfera lui caracteristică, intuirea și plasticizarea cugetării etice specifice poporului nostru, miezul umoristic, culoarea exuberantă a lexicului țin însă de contribuția lui **P.** Și în *O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu*, publicată în două părți (1851, 1852), dintre care prima purta în ediția întîi titlul *O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*, **P.** pleacă de la un amalgam de creații populare, istorioare, snoave, proverbe, ghicitori, strigături, cîntece, vorbe de duh, subordonate unei scheme epice: călătoria lui Moș Albu și desfășurarea unei șezători la care Moș Albu asistă din întîmplare. Gîndite scenic, după un anume ceremonial, amplificate și ramificate, oscilînd între proverbul concis și povestirea tacticoasă, intervențiile participanților la șezătoare conturează o tipologie morală și socială de esență realistă. Înrudirea cu maniera poveștilor și povestirilor orientale se menține, dar această scriere este legată, în spiritul ei, de tradițiile literaturii populare românești. Compoziția anticipă *Hanu Ancuței* de M. Sadoveanu. **P.** este un virtuoz al spectacolului comic, în care risipește o vervă inepuizabilă, o bogată fantezie lexicală. *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, apărută într-o primă ediție în 1847, amplificată în ediția din 1852—1853, definește în modul cel mai exact genul căruia îi aparținea talentul lui **P.** Mult îmbogățită față de „adunarea de pilde" a lui Dinicu Golescu, pe care o folosea, independentă de lucrarea asemănătoare a lui Iordache Golescu, necunoscînd încă scrupulele științifice ale culegerii lui Iuliu Zanne, care îi datorează masiv, *Povestea vorbii* este, în primul rînd, o veritabilă antologie paremiologică românească, versificată, cu o alcătuire originală. Principiul de ordonare a materialului este cel asociativ, plecîndu-se de la o anumită temă-titlu, prin acumulări gradate de proverbe selectate sinonimic, în prelungirea cărora apar și povestiri, fabule, cîntece ilustrative. Pentru multe „povești" s-au aflat arhetipuri milenare, coborînd pînă în Orientul antic, la care **P.** ajunsese prin intermediul culturii sale de esență folclorică. Observarea vieții omenești se conformează unei structuri morale tipologice, general valabilă, încadrată în același timp în atmosfera specifică a tîrgurilor și satelor românești. În *Povestea vorbii* se întîlnesc toate liniile caracteristice operei lui **P.**: capacitatea definirii tipologiei morale, surprinderea concretă, plastică, a datelor esențiale în portretul individual, observația critică incisivă, morala moderată, umorul, nesecata știință aforistică, vocația narațiunii arborescente și, mai presus de orice, marea voluptate a jocului cu vorbele, cu înțelesurile lor multiple, cu bogăția lor multicoloră. Sînt trăsături care îl încadrează într-o familie de spirite căreia îi vor aparține Mateiu I. Caragiale, Ion Barbu, Tudor Arghezi.

— *Versuri muzicești ce să cîntă la nașterea mîntuitorului nostru Is. Hs. și în alte sărbători ale anului*, București, Tip. Mitropoliei, 1830 ; ed. 3 *(Versuri muzicești ce să cîntă la nașterea domnului nostru Is. Hs.)*, București, Tip. Pann, 1846 ; ed. 4 *(Cîntece de stea sau Versuri ce să cîntă la nașterea domnului nostru Is. Hs.)*, București, Tip. Pann, 1848 ; ed. 5 *(Versuri sau Cîntece de stea ce să cîntă la nașterea domnului nostru Is. Hs.)*, București, Tip. Pann, 1852 ; *Poezii deosebite sau Cîntece de lume*, București, Tip. Mitropoliei, 1831 ; ed. 2, [București], 1837 ; *Îndreptătorul bețivilor*, [București], 1832 ; *Hristoitie au Școala moralului care învață toate obiceiurile și năravurile cele bune*, [București], 1834 ; *Noul Erotocrit*, I—V, Sibiu, Tip. Closius, 1837 ; *Fabule și istorioare*, I—II, București, Tip. Pencovici, 1841 ; ed. 2, București, Tip. Pann, 1847 ; *Poezii populare*, I, București, Tip. Pann, 1846 ; *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, București, Tip. Pann, 1847 ; ed. 2, I—III, București, Tip. Pann, 1852—1853 ; ed. pref. M. Gaster, Craiova, Scrisul românesc, 1936 ; *Memoria focului mare în București din ziua de Paști anul 1847, martie 23*, București, Tip. Pann, 1847 ; *Pocăința omului dezmerdat sau Vorbire între suflet și trup*, București, Tip. Pann, 1849 ; ed. 2, București, Tip. Pann, 1854 ; *Înțeleptul Archir cu nepotul său Anadam*, București, Tip. Pann, 1850 ; ed. 2, București, Tip. Pann, 1854 ; *Spitalul Amorului sau Cîntătorul dorului*, I—II, București, Tip. Pann, 1850 ; ed. 2, I—VI, București, Tip. Pann, 1852 ; *O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*, I, București, Tip. Pann, 1851 ; *O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu*, II, București, Tip. Pann, 1852 ; *O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu*, ed. 2, I, București, Tip. Pann, 1853 ; *Triumful beției sau Diata ce o lasă un bețiv pocăit flului său*, București, Tip. Pann, 1852 ; *Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea*, București, Tip. Pann, 1853 ; *Culegere de povești și anegdote*, București, Tip. Pann, 1854 ; *Opere complete*, București, Minerva, 1904 ; *Opere alese*, I—II, îngr. și pref. N. Mihăescu, București, Cugetarea, 1941—1942 ; *Cîntece de lume*, îngr. și pref. Gh. Ciobanu, București, E.S.P.L.A., 1955 ; *Scrieri literare*, I—III, îngr. Radu Albala și I. Fischer, introd. Paul Cornea, București, E.L., 1963 ; *Povestea vorbii*, I—II, îngr. I. Fischer, pref. Șerban Foarță, București, E.L., 1967 ; ed. îngr. I. Fischer, București, Minerva, 1975 ; *Felurite*, îngr. și pref. Mircea Muthu, Cluj, Dacia, 1973.

— 1. *[Informații biografice]*, în Gh. Ucenescu, *Carte de cînturi cu note de psaltichie*, B.A.R., ms. 3497 ; 2. Anton Pann, *[Scrisori către Gh. Ucenescu, 1853—1854]*, DML, I, *284—291* ; 3. Vasile Alecsandri, *„Cîntece de stea" și „Povestea vorbii" de Anton Pann*, CL, V, 1872, 23, 24 ; 4. D. Aug. Laurian, *Un cîntăreț uitat*, TLȘ, I, 1872, 2 ; 5. Pop, *Conspect*, I, *92—96* ; 6. Gaster, *Lit. pop.*, *75—76, 150—159, 164—168, 193—195, 461—471* ; 7. Th. D. Speranția, *Anton Pann*, RN, II, 1889, 10 ; 8. G. Dem. Teodorescu, *Operele lui Anton Pann*, București, Socec, 1891 ; 9. G. Dem. Teodorescu, *Viața și activitatea lui Anton Pann*, București, Tip. Göbl, 1893 ; 10. G. Bogdan-Duică, *Din vremea lui Anton Pann*, CL, XXXVI, 1902, 11 ; 11. Al. T. Dumitrescu, *Anton Pann. Ipoteze filologice asupra numelui său*, S, II, 1903, 33 ; 12. Iorga, *Oameni*, I, *59—66* ; 13. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *230—236* ; 14. D. Russo, *Studii și critice*, *27—48* ; 15. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *93—109* ; 16. Barbu B. Brezianu, *Despre politețea lui Anton Pann*, RFR, I, 1934, 2 ; 17. Pillat, *Tradiție*, *141—159* ; 18. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *251—262*, II, *187—191, 202—219, 241, 355—356* ; 19. Ariadna Camariano, *Poricologos și Opsarologos grecesc*, CEL, III, 1939 ; 20. Călinescu, *Ist. lit.*, *206—214* ; 21. Gheorghe I. Moisescu, *Știri noi despre Anton Pann — dascăl de psaltichie*, București, Tip. Cărților bisericești, 1946 ; 22. I. Mușlea, *Între Ioan Barac și Anton Pann — Paternitatea „Povestei poamelor"*, SL, IV, 1948 ; 23. Popovici, *Romant. rom.*, *97—108* ; 24. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953, X, 1961, 1 ; 25. Tudor Arghezi, *Lume veche, lume nouă*, București, E.T., 1958, *237—243* ; 26. Ion Manole, *Anton Pann*, București, E.S.P.L.A., 1954 ; 27. Vianu, *Studii*, *49—66* ; 28. Perpessicius, *Mențiuni ist.*, *447—477* ; 29. B. Cazacu, I. Fischer, *Neologismele în scrierile lui Anton Pann*, CIL, I, *23—56* ; 30. Șerban Cioculescu, *Date noi despre un poet vechi. Anton Pann la „Sf. Sava"*, GL, IX, 1962, 42 ; 31. Vladimir Drimba, *Surse românești pentru dialectologia istorică turcă. I. Scrierile turcești ale lui Anton Pann*, FDL, IV, 1962 ; 32. Ovidiu Papadima, *Anton Pann, „Cîntecele de lume" și folclorul Bucureștilor*, București, E.A., 1963 ; 33. Paul Cornea, *Anton Pann*, București, E.L., 1964 ; 34. Traian Cantemir, Sergiu Curechianu, *Noi mărturii despre Anton Pann la Rîmnicu Vîlcea*, LL, VIII, 1964 ; 35. Domițian Cesereanu, *Modul antonpannesc*, TR, IX, 1965, 20 ; 36. Elisabeta Dolinescu, *Anton Pann*, București, E.M., 1967 ; 37. *Ist. lit.*, II, *343—354* ; 38. Geo Șerban, *Antonpannismul*, LCF, XII, 1969, 38 ; 39. Nichita Stănescu, *Temenea la Anton Pann*, LCF, XII, 1969, 38 ; 40. Edgar Papu, *Clasicul Anton Pann*, LCF, XII, 1969, 38 ; 41. Romulus Vulpescu, *Sfîntul Anton Pann*, LCF, XII, 1969, 38 ; 42. Leonid Dimov, *Anton Pann și lumea sa*, LCF, XII, 1969, 38 ; 43. Gh. I. Moisescu, *Anton Pann — psaltul*, LCF, XII, 1969, 38 ; 44. Marin Sorescu, *Masca lui Anton Pann*, LCF, XII, 1969, 38 ; 45. Cioculescu, *Itinerar*, *52—56* ; 46. *[Anton Pann]*, EFR, *45—50, 166—167, 412—413, 516—520, 599—601* ; 47. Piru, *Varia*, II, *80—82* ; 48. Cornea, *Oamenii*, *120—123* ; 49. Dinu Flămînd, *Anton Pann și Ion Barbu*, RL, VIII, 1975, 38 ; 50. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *190—229, 289—304*.

G. D.

PANȚU, Ion C. (13.III.1860, Brașov — 28.IX.1927), prozator. Era fiul magistratului Constantin Panțu și fratele mai mare al lui Zacharia Panțu, viitorul botanist. După ce termină liceul la Brașov, pleacă în 1879 la Viena, unde face studii la Academia comercială, Școala politehnică și la Facultatea de filozofie. Întors în țară, este, din 1882 pînă în 1918, profesor la Școala comercială superioară din Brașov. Publică numeroase lucrări de contabilitate și comerț, fiind unul dintre economiștii reputați ai Transilvaniei.

În vremea studenției la Viena, **P.** a fost membru al societății „România jună", adept entuziast al direcției literare junimiste, pe care încerca, împreună cu alții, să o impună în locul orientării învechite a lui I. Vulcan și a revistei „Familia". Publică, începînd din 1879, în „Albina Carpaților", „Gazeta Transilvaniei", „Familia", „Poporul", „Școala și familia", „Tribuna", „Convorbiri literare", „Rîndunica", folosind uneori și pseudonimul I. C. Frunză. În nuvelele, povestirile și schițele lui, **P.** se străduiește să părăsească făgașul prozei anecdotice, didacticiste. Literatura sa este mai ales una de atmosferă, după modelul lui Turgheniev, din opera căruia a și tradus în „Tribuna". Scrisese mai întîi o nuvelă istorică anodină *(Florica, fata Radului)*, apoi o alta, mai reușită, în manieră zolistă, inspirată din viața periferiei brașovene *(Țica lui Coderiște)*. Paginile cele mai semnificative ale lui **P.** sînt însă cele despre satele și oamenii din Ialomița *(Logofătul Matei* — 1887, *Schițe* — 1893). Învăluite într-un lirism discret, întîmplările sînt derulate lent, analizîndu-se de predilecție situațiile care încetinesc narațiunea, stările de nedumerire, de neliniște, cumpăna prin care trec eroii. Sînt notate gesturile, mișcările caracteristice, felul de a vorbi al oamenilor. Istorisirile, dintre care cea mai reușită este *Cale grea*, sînt sobre, ferite de stridențe melodramatice. Prozator fără posibilități de invenție epică, **P.** eșuează ca romancier *(Liniștea casei* — 1890). După 1900, publică în volum mai multe traduceri. El tălmăcește nuvele de H. Sienkiewicz și cîteva povestiri finlandeze de Pietari Päivärinta, apropiate ca tonalitate de unele din prozele sale.

— *Lui I. Al. Lăpedat*, ABC, IV, 1879, 1 ; *Florica, fata Radului*, ABC, IV, 1880, 10, 11 ; *Țica lui Coderiște*, F, XVIII, 1882, 33, 34 ; *Trăian Globescu*, F, XX, 1884, 5 ; *Povestiri din Bărăgan. Testamentul lui moș Cîrlig*, F, XX, 1884, 53 ; *Pădurarul de la Ialomița*, PO, 1885, 640, 642, 643 ; *Logofătul Matei*, Brașov, Tip. Alexi, 1887 ; *Nită dragă*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1888 ; *Liniștea casei*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1890 ; *Schițe*, Brașov, Ciurcu, 1893 ; *La Solferino devale...*, RD, I, 1894, 24 ; *La tîrg*, Brașov, Ciurcu, 1895 ; *Cale grea*, PAB, *126—138*. — Tr. : Schopenhauer, *Despre educațiune*, ȘF, II, 1887, 4 ; Mark Twain, *Despre mărinimie*, ȘF, II, 1887, 16—17 ; Turgheniev, *Din memoriile unui vînător. Iermolai și morăreasa*, TR, V, 1888, 232—234 ; Pietari Päivärinta, *Pățania mea de la tîrg. Tovarășul de drum*, Brașov, Ciurcu, *Bătrîna cerșitoare și vracitul*, Brașov, Ciurcu, 1911 ; H. Sienkiewicz, *Novele*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1901 ; Maxim Gorki, *Hanul tătarilor și fiu-său*, Brașov, Ciurcu, 1902.

— 1. G. B[ogdan-] Duică, *„Logofătul Matei", novelă de I. C. Panțu*, GT, LI, 1888, 124 ; 2. *Encicl. rom.*, III, *519* ; 3. I. C. Panțu, *„Cartea" lui Maiorescu. Amintiri din viața de student*, GT, LXXIII, 1910, 34—36 ; 4. Grămadă, *România jună*, *155, 156* ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *171* ; 6. I. Breazu, *I. C. Panțu*, PAB, *126* ; 7. I. Breazu, *Noi contribuții privitoare la pătrunderea junimismului în Transilvania*, SL, I, 1942 ; 8. Breazu, *Studii*, II, *144, 145, 148—149* ; 9. *Cărturari brașoveni*, *176—177*.

G. D.

PANU, George (9.III.1848, Iași — 6.XI.1910, București), memorialist, ziarist și critic literar. Era fiu al ofițerului Vasile Panu, unul din aghiotanții lui Al. I. Cuza. A urmat școala primară (din 1856) și liceul (din 1860) în orașul natal, absolvindu-l în 1867, odată cu A. Lambrior, C. Hogaș și C. Dimitrescu-Iași. În același an, devine student al Universității din Iași. Pentru a-și cîștiga existența, predă și limba franceză la un liceu din localitate (1869). Influențat de ideologia lui S. Bărnuțiu, se înscrie în Fracțiunea liberă și independentă, remarcîndu-se prin cîteva articole în care combătea Junimea și pe T. Maiorescu. Din primăvara anului 1872, devine însă membru al societății Junimea. Trimis la studii în Franța de către T. Maiorescu, se înscrie la Ecole des Hautes Etudes și la Colegiul „Sainte-Barbe", din Paris. Înrîurit de partidul liberal, **P.** se desprinde de Junimea politică. Tot în această perioadă, stabilește legături cu grupări socialiste din Franța și Belgia. Obținînd doctoratul în drept la Bruxelles în 1879, se întoarce în țară și este numit în anul următor procuror pe lîngă tribunalul din Iași, post din care demisionează în 1881. În următorii doi ani, e avocat al Eforiei spitalelor Sf. Spiridon din Iași. Membru de vază al partidului liberal, **P.** obține funcția de șef de cabinet al lui C. A. Rosetti, pe atunci ministru de Interne. Deputat în 1884, devine un aprig inamic al guvernului liberal al lui I. C. Brătianu, pe care îl atacă vehement în ziarul „Lupta". Întemeiază partidul numit „radical". Violența tonului din articolele sale despre rege, mai ales din cel intitulat *Omul periculos*, îi atrage condamnarea la doi ani de închisoare, pentru delictul de lezmajestate (1887). **P.** însă pleacă în străinătate. Ales deputat, se întoarce în țară, este grațiat și își continuă activitatea politică. În Parlament, s-a distins prin ardoarea cu care susține votul universal, prin înțelegerea arătată deputaților socialiști (cu care încheiase chiar și o alianță, temporară însă) și prin campaniile de condamnare vehementă a deputaților antisemiți. În 1896 se raliază partidului conservator, al cărui membru devine în 1897, iar din 1901 revine în partidul liberal. Tot acum publică studii despre starea economică și socială a țăranilor români. Ca avocat, **P.** a pledat, împreună cu B. Delavrancea, în procesul intentat de I. L. Caragiale lui C. Al. Ionescu-Caion.

În istoria literaturii române, **P.** a rămas cunoscut mai ales ca autor al lucrării *Amintiri de la „Junimea" din Iași*, amplă operă memorialistică despre societatea ieșeană. După mai bine de două decenii de la desprinderea din Junimea, **P.** și-a așternut pe hîrtie amintirile, publicîndu-le timp de aproape cinci ani (1901—1906), în revista „Săptămîna". Încă de la apariție, amintirile au trezit un interes considerabil, atît pentru că priveau o societate în jurul căreia s-au dus multe discuții contradictorii, cît și pentru că cititorii se așteptau la dezvăluirile, poate senzaționale, ale unui fost adept. Scrisă de

un om cu o inteligență vie și pătrunzătoare, lucrarea lui **P.** cuprinde scene pitorești, portrete pertinente, caracterizări sugestive. Fără să fie înzestrat în chip deosebit cu talent literar, autorul închipuie un fel de roman, plin de culoare, dar neavînd totdeauna tangențe cu realitatea. Cînd îi are în vedere pe junimiștii marcanți, **P.** îi privește cu oarecare antipatie, din cauza deosebirilor de orientare politică. Paginile dedicate lui M. Eminescu și I. Creangă vădesc neînțelegere pentru valoarea operei lor. Date inexacte sau fapte relatate denaturat îi servesc adesea autorului să vehiculeze unele atitudini antijunimiste neîntemeiate, curente în epocă.

Temperament de luptător, **P.** a acordat o însemnătate deosebită activității jurnalistice, conducînd, înființînd sau redactînd numeroase ziare. După ce, în 1883, a colaborat susținut la „Liberalul", în 1884 înființează ziarul „Lupta", pe care îl conduce efectiv, în calitate de director politic, pînă în 1892. Tipărite în fiecare număr, articolele sale politice se distingeau prin stringența logicii, bogăția argumentării și, mai ales, prin incisivitatea analizei și vehemența tonului. În 1896, a condus „Ziua", în care a abordat, pe lîngă probleme de politică, și chestiuni de literatură și de sociologie. În același timp colabora la „Epoca", „Epoca literară", „L'Indépendance roumaine", „Fîntîna Blanduziei". În 1901 a întemeiat revista „Săptămîna", pe care a scris-o singur, în întregime, pînă în preajma morții. Aici au apărut *Amintiri de la „Junimea" din Iași*, apoi nenumărate articole politice (a căror țintă predilectă era Take Ionescu), literare, de sociologie, schițe, comentarii pe marginea unor fapte diverse, continuînd astfel a fi prezent în viața politică și culturală a țării. **P.** este însă un izolat, luptînd de pe poziții fără perspectivă.

Fără a fi rodnică, activitatea de critic și de teoretician îi asigură totuși lui **P.** o fizionomie particulară în epocă. Ea cunoaște două etape distincte. Cele dintîi manifestări critice ale sale stau sub semnul junimismului, în general, și al lui T. Maiorescu, în special. Articolele îndreptate împotriva lui B. P. Hasdeu au drept punct de plecare conceptul maiorescian al adevărului; plecînd de aici **P.** atacă, cel dintîi la Junimea, probleme de istorie națională, pe care le discută cu un spirit critic cutezător, nu însă totdeauna și fundamentat (comite, astfel, eroarea de a supraaprecia importanța înrîuririlor slavă și germană asupra civilizației poporului român). În lupta dusă de Junimea pentru instaurarea unui spirit nou în cercetările istorice, lui **P.** îi revine un merit principal — acela al evidențierii importanței ce trebuie acordată informării precise și interpretării la obiect a documentelor. Aceleași principii au stat și la baza concepției despre literatură și critică literară. **P.** a fost un adversar al clasicismului, pe care îl acuza că împiedică manifestarea originalității artistice, susținînd principiile unei estetici a realismului. În special după 1880, cînd s-a îndepărtat fățiș de junimism, el a încercat să se delimiteze de estetica acestui curent, fără a reuși să-i opună totdeauna opinii temeinic argumentate. Cea de a doua etapă a activității de critic și teoretician literar a lui **P.** stă, așadar, pe aceeași platformă junimistă ca și cea anterioară. De junimism se deosebea doar prin excesiva atenție acordată pozitivismului. Spirit iscoditor, **P.** a fost deschis mereu, spre deosebire de o parte din esteticienii junimiști, inovațiilor artistice și receptiv la evoluția esteticii europene către o abordare sociologică a artei. A acordat multă însemnătate teatrului și mai puțină poeziei, pentru a cărei receptare nu era suficient de înzestrat și pe care a judecat-o cu rigiditate. De aceea, nu l-a înțeles pe Eminescu, iar poezia contemporană a condamnat-o vehement. A fost printre cei dintîi care, la noi, au discutat probleme de versificație modernă. Plecînd de la afirmațiile lui J.-M. Guyau, **P.** a prezis dispariția formelor clasice de versificație și apariția altora noi. Un interes deosebit a arătat dramaturgiei, discutînd competent și documentat diverse chestiuni legate de tehnica artei teatrale. Probabil inspirat de estetica franceză a vremii, s-a ocupat de muzica și de pictura modernă, punînd în circulație opinii ce dovedesc intuiție, mobilitate spirituală și înțelegere.

Fără a avea o înzestrare artistică deosebită, **P.** s-a încercat și în domeniul beletristicii, reușind să ofere, în *Portrete și tipuri parlamentare*, o serie de „caractere" descrise cu un fin spirit de observație și tratate cu umor sau, uneori, cu ironie incisivă. În „Săptămîna" a tipărit numeroase schițe ori scene intitulate *Din viața animalelor*, interesante prin minuția compoziției.

— *Studii asupra atîrnării sau neatîrnării politice a românilor în deosebite secule. Introducere*, CL, VI, 1872, 4—8 ; *„Istoria critică a românilor", de d. B. P. Hăjdău*, CL, VI, 1873, 11, 12, VII, 1873, 1, 3, 5, 6 ; *Studiul istoriei la români*, CL, VIII, 1874, 8—11, reed. în AIJ, *281—398* ; *Către cetitori*, LUP, I, 1884, I ; *„O scrisoare pierdută"*, LUP, I, 1884, 63 ; *Ortodoxia*, LUP, II, 1885, 43, 44 ; *Omul periculos*, LUP, IV, 1887, 223, 235 ; *Răscoala țăranilor*, LUP, V, 1888, 88 ; *Grupul junimist*, LUP, V, 1888, 623 ; *Chestiuni politice*, București, Tip. Lupta, 1893 ; *Sufragiul universal*, București, Tip. Lupta, 1893 ; *Portrete și tipuri parlamentare*, București, Tip. Lupta, 1893 ; *Critica și literatura*, ECL, I, 1896, 1—4 ; *„Eminenții..."*, ECL, I, 1896, 6 ; *Cronica literară*, ZI, I, 1896, 1, 7, 13 ; *Apărătorii versului*, ZI, I, 1896, 18 ; *Poezia și versul*, ZI, I, 1896, 22 ; *Viitorul versului*, ZI, I, 1896, 29 ; *Plagiatul în poezie*, E, II, 1896, 296 ; *Precuvîntare*, SPA, I, 1901, 1 ; *Caragiale reclamat*, SPA, I, 1901, 8 ; *[Articole de estetică și critică literară]*, SPA, I, 1901, 9, II, 1902, 17, 21, 23, 34, 37, 47, 49, 54, III, 1904, 60, 61, 67, 68, 76, IV, 1905, 96, 97, 100, 101, V, 1905, 122, VI, 1906, 52, VII, 1907, 8, 9, 18—23, 26, 38, 39, 49, 51, VIII, 1908, 23, 31, IX, 1909, 18, 19, X, 1910, 5, 6, 8 ; *Amintiri de la „Junimea" din Iași*, vol. I, București, Adevărul, 1908, vol. II, București, Tip. Brozer și Parzer, 1910 ; ed. I—II, București, Cioflec ; ed. îngr. și pref. Z. Ornea, I—II, București, Minerva, 1971; *Din viața animalelor*, București, Adevărul ; *Pagini alese*, îngr. și pref. Alexandru Leon, București, E.S.P.L.A., 1958. — **Tr.** : Petrarca, *Traduceri din...*, CL, VII, 1873, 1, reed în PARO, *342—343*.

— 1. *Prelecțiuni populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, VII, 1873, 3 ; 2. Gr. Tocilescu, *Doi istorici. G. Panu și P. Cernătescu*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1874 ; 3. G. Panu, *[Corespondență cu I. Negruzzi, T. Maiorescu, A. Gorovei]*, SDL, I, *158—178*, III, *211*, IX, *333—338* ; 4. N. Xenopol, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1877]*, SDL, III, *50—51* ; 5. *Scrisoarea unui ministru*, TM, V, 1880, 262, 263, 265, 266, 268 ; 6. Verax [I. Nădejde], *Conferințele din sala Universității*, C, I, 1882, 17, 18, II, 1883, 18, 20 ; 7. N. X., *Fantezie și realitate*, C, III, 1884, 12 ; 8. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 9. P., *Gheorghe Panu*, ROM, XL, 1896, 327 ; 10. I. Dragomirescu-Ranu, *Cronica literară*, ROM, XL, 1896, 394 ; 11. Verax [I. Nădejde], *Gherea și Panu*, LNL, II, 1896, 34 ; 12. Gherea, *Studii*, I, *362—403* ; 13. Hero [E. Herovanu], *Oratorii noștri*, SR, I, 1896, 11 ; 14. T. Arghezi, *Vers și poezie*, LID, I, 1904, 2, 3 ; 15. M. Dragomirescu, *Revista critică*, CVC, I, 1907, 21 ; 16. G. Bogdan-Duică, *Amintiri literare*, LU, VIII, 1909, 18 ; 17. Chendi, *Pagini*, *414—416* ; 18. St. Crăciun, *Gheorghe Panu*, FCL, I, 1910, 36 ; 19. Iacob Negruzzi, *Gheorghe Panu*, CL, XLIV, 1910, 9 ; 20. C. Hogaș, *Gheorghe Panu. Amintiri răzlețe*, VR, V, 1911, 11 ; 21. Ibrăileanu, *Note*, *234—239* ; 22. Anghel—Iosif, *Portrete*, *77—84* ; 23. Negruzzi, *Junimea*, *225—231* ; 24. Dafin, *Figuri*, III, *33—38* ; 25. Maiorescu, *Ist. cont.*, *393—395*; 26. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVII, 1925, mai; 27. D. Hogea, *George Panu la Durău*, Piatra Neamț, 1931 ; 28. C. D. Anghel, *Gh. Panu, semănătorul de idei*, București, Geller, 1933 ; 29. Bacalbașa, *Bucureștii*, IV, *202—206* ; 30. S. Pauker, *25 ani de la moartea lui Gh. Panu*, ADV, XLIV, 1935, 15899 ; 31. Torouțiu, *Pagini*, *108—120* ; 32. Călinescu, *Ist. lit.*, *383—384* ; 33. Săteanu, *Figuri*, *245—259* ; 34. Cecilia Caroni-Chilom, *Gheorghe Panu, eseist și critic la revista „Convorbiri literare" și „Săptămîna"*, București, Tip. Universul, 1942 ; 35. I. Verbină [I. Pervain], *G. Panu și T. Maiorescu*, SL, I, 1942 ; 36. Lovinescu, *Maiorescu cont.*, II, *11—167* ; 37. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *211—213* ; 38. Barbu Lăzăreanu, *Din literatura noastră antimonarhică*, STD, III, 1949, 2 ; 39. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 40. Streinu, *Versificația*, *170—173* ; 41. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *69—77*, *173—179*, *531—555* ; 42. P. Cîn-

cea, *Din istoricul radicalismului liberal burghez : activitatea parlamentară a lui Gh. Panu (1888—1894)*, STD, XX, 1967, 1 ; 43. Alexandru George, *Paradoxul de a fi junimist*, RL, IV, 1971, 50 ; 44. Ornea, *Studii, 256—279* ; 45. Mihai Drăgan, *„Amintirile" lui Gh. Panu*, ATN, X, 1973, 3 ; 46. Mîndra, *Clasicism, 115—118* ; 47. *Ist. lit.*, III, *74—75, 920—926* ; 48. Cioculescu, *Itinerar, 146—150* ; 49. Straje, *Dicț. pseud., 517.*

D. M.

PAPADOPOL-CALIMAH, Alexandru (1833, Tecuci — 18.VI.1898, Tecuci), istoric și publicist. Era înrudit, după mamă, cu familia domnitorului moldovean Scarlat Callimachi.

Angajat, din tinerețe, în lupta pentru Unire, **P.-C.** i-a cunoscut și a fost prieten cu mai toți scriitorii și oamenii de cultură ai epocii, în special cu V. Alecsandri, în a cărui revistă, „România literară", a și debutat (1855). După 1859, a făcut parte din diferite guverne, fiind numit ministru de Externe (1865—1866) și ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1868). S-a retras apoi din activitatea politică, dedicîndu-se exclusiv studierii istoriei naționale și colaborînd cu lucrări de specialitate la numeroase reviste, între care „Revista literară și științifică", „Convorbiri literare", „Revista nouă", „Arhiva". A fost ales membru al secției istorice a Societății Academice Române, în 1876.

Influențat de principiile generației pașoptiste, **P.-C.** a combătut latinismul și purismul (în articolul *Limba românească*, 1855), luînd apărarea limbii populare, alături de V. Alecsandri și Al. Russo. A fost unica lui intervenție în disputele literare de actualitate. Restul vieții l-a consacrat colecționării unui bogat material referitor la istoria României, expus în numeroase lucrări. Unele dintre acestea cuprindeau informații, culese din izvoare naționale și străine, mai puțin cunoscute istoriografiei românești de pînă la acea dată, utile și pentru îmbogățirea datelor despre cultura și literatura noastră din secolele XVI—XIX, prin referințele bogate despre Chiril Lucaris, Atanasie Patelarie, Alexandru Mavrocordat Exaporitul și despre raporturile lor cu literatura română. Tip de erudit, **P.-C.** a utilizat lucrări scrise în limbile greacă, latină, franceză, rusă, germană, dar fără a face dovada unui spirit critic deosebit. Dincolo de document s-a avîntat rareori, precum în articolul despre *Dezrobirea țăranilor în Moldova*, în care încearcă, prin mijloace literare, să reconstituie atmosfera creată în urmă actului semnat, în 1749, de Nicolae Mavrocordat. Ca și în amintirile publicate în diverse reviste, stilul este însă incolor, lipsit de personalitate. **P.-C.** este cel dintîi care pune la îndemîna publicului opera literară a lui C. Negri. Într-o limbă proprie, deși nu totdeauna ferită de neologisme stîngace, a tradus cîteva fragmente din opera lui Lucian din Samosata, precum și, pentru prima dată la noi, *Cuvînt despre expediția lui Igor Sveatoslavici, principele Novgorodului nordic, contra polovților sau cumanilor*, însoțindu-l de o foarte documentată introducere.

— *Limba românească*, RLT, I, 1855, 26, reed. în GRP, II, *296—301* ; *Dioscoride și Luciu Apuleiu (Botanica daco-getica)*, București, Tip. Societății Academice Române, 1879 ; *Scrisoarea lui Al. Papadopol-Calimah către V. Alecsandri*, CL, XIV, 1880, 5, 7, XV, 1881, 1, 5 ; *Două documente pentru istoria noastră contimporană*, CL, XV, 1881, 6 ; *25 mai 1856*, CL, XVI, 1882, 10 ; *Mișcarea literară provensală*, CL, XVI, 1883, 11 ; *Notiță despre Cronica lui Hur*, CL, XVII, 1883, 4 ; *Despre Alexandru Mavrocordat Exaporitul și despre activitatea sa politică și literară*, București, Tip. Academiei, 1884 ; *Cercetări filologice despre România*, CL, XVIII, 1884, 5 ; *Costache Negri (Un document pentru istoria noastră contimporană)*, CL, XVIII, 1884, 7 ; *Scrisoare despre Tecuci*, CL, XIX, 1885, 5 ; *Dunărea în literatură și în tradițiuni*, București, Tip. Academiei, 1886 ; *Dezrobirea țăranilor în Moldova*, CL, XXI, 1887, 1, 2 ; *Cîntecul hatmanului Ivan Serpeaga*, CL, XXI, 1888, 11 ; *Amintiri despre Costache Negri*, RN, II, 1889—1890, 9—12 ; *Despre Atanasie Patelarie, patriarh ecumenic*, CL, XXIII, 1890, 12, XXIV, 1890, 1 ; *Un episod din istoria tipografiei în România*, București, Göbl, 1896 ; *Luminărică și Titinaș*, A, VII, 1896, 1, 2 ; *Din scrierile lui...*, îngr. Paul Al. Papadopol-Calimah, Tecuci, Tip. Munca, 1908. — **Tr.** : Lucian din Samosata, *Adunarea zeilor*, CL, XIII, 1879, 4, *Jupiter tragic*, CL, XXIV, 1890, 3, 4 ; *Cuvînt despre expediția lui Igor Sveatoslavici, principele Novgorodului nordic, contra polovților sau cumanilor*, pref. trad., București, Tip. Academiei, 1885.

— 1. Anineanu, *Catalogul, 362—395* ; 2. Al. Papadopol-Calimah, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1881—1889]*, SDL, I, *203—207* ; 3. *Al. Papadopol-Calimah*, MOF, 1899, 279 ; 4. *Encicl. rom.*, III, *521* ; 5. I. Petrovici, *De-a lungul unei vieți*, București, E. L., 1969, *65—68.*

D. M.

PAPIU, Ioan (29.VIII.1836, Șasa, j. Sălaj — 5.IX. 1902), publicist. Primul din cei treisprezece copii ai preotului Matei Pop și ai Mariei, **P.** își însușește cele dintîi cunoștințe la școlile din Bistrița și Năsăud. După absolvirea gimnaziului din Blaj (1860), urmează teologia la Viena. Cunoștea mai multe limbi (maghiară, greacă, latină, germană, franceză, italiană). Din 1865, este numit profesor de română, latină și greacă, iar apoi, director la gimnaziul din Năsăud. A deținut și numeroase funcții bisericești : „protocolist" și arhivar în Cancelaria diecezană, „spiritual" la Institutul corector regnicolar din Gherla, consilier referent la Tribunalul matrimonial pentru dieceză, vice-protopop „onorar" ș.a. **P.** a desfășurat o bogată activitate, concretizată în lucrări cu caracter teologic, filozofic și moralizator, didactic și literar. Multe din acestea, ca și poeziile, au apărut în diferite periodice : „Aurora română", „Sionul românesc", „Amicul școalei", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Magazinul pedagogic" ș.a. **P.** scrie poezii patriotice *(Româna, Tînguire)*, filozofice *(Ce e omul, Mai este o sperare)*, unele vag erotice *(O fetiță și o vioară, Româna de sub munte)*, cîteodată ocazionale *(La mormîntul soției mele)*. Versurile prolixe, lipsa figurilor de stil, sărăcia de idei, impresia de superficialitate a trăirilor nu mărturisesc o vocație. **P.** a mai compus o narațiune istorică, *Preotul din Noeni*, instructivă pentru preoții de la sate. În domeniul filologiei, **P.** a scris *Reflexiuni fugitive*, o replică la primul capitol al cărții lui L. Réthi, *Formarea limbii și a națiunii valahice*, scrisă în limba maghiară. **P.**, al cărui tată a fost elev al lui T. Cipariu, apare în considerațiile sale ca un bun filolog, apărător al limbii române. Într-o serie de articole, intitulate *Bibliografie veche*, glosează pe marginea cîtorva cărți bisericești rare și prețioase din biblioteca sa. Dintre lucrările filozofice ale lui **P.** (care a mai semnat cu pseudonimul Arghirobarb) se pot aminti *Cugete și considerațiuni din experiența vieții* (1898) și prelucrarea *Rezultatele filosofiei*, după I. Frapporti, iar dintre cele teologice interesează în mod deosebit cele patru volume de *Cuvîntări bisericești*. Aceste volume cuprind predici pentru toate sărbătorile din cursul anului, fiecare predică fiind precedată de o notiță cu caracter istoric.

— *[Poezii]*, FMIL, XXVI. 1863, 6. ARO. III, 1865, 2. 5. 7, 11 15. F, II, 1866, 31, V, 1869, 19 ; *Reflexiuni fugitive*, Gherla, Tip. Diecezană, 1897.

— 1. Rațiu, *Studii, 163—207* ; 2. *Encicl. rom.*, III, *523.*

C. B.

PAPIU-ILARIAN, Alexandru (9.X.1827, Bezded, j. Sălaj — 23.X.1877, Sibiu), istoric și filolog. Numele Papiu-Ilarian provine din latinizarea numelui tatălui său, preotul Ioan Bucur Pop. **P.-I.** învață la Budiu de Cîmpie (azi comuna Papiu-Ilarian), la Tîrgu Mureș și la Blaj, unde îl are ca profesor pe Simion Bărnuțiu, al cărui discipol devine. Termină cursul de filozofie la Cluj și frecventează, tot aici, între 1845—1847, un curs de științe juridice. Este numit funcționar juridic în Tîrgu Mureș. Alături de mulți tineri din generația sa, participă deosebit de activ la evenimentele revoluționare ale anilor 1847—1848, fiind unul din tribunii revoluției. Împreună cu S. Bărnuțiu, A. T. Laurian, T. Cipariu și Avram Iancu, el s-a aflat în fruntea luptelor pentru revendicări naționale și sociale. După revoluție, tînărul **P.-I.** va continua lupta sub alte forme. În 1850 se înscrie la Facultatea de drept a Universității din Viena. Își continuă studiile la Padova și obține în 1854 titlul de doctor în drept. Peste un an este chemat profesor de drept și istorie la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană). Conflicte de natură politică îl fac să se angajeze profesor particular în casa unui boier și are ocazia să cerceteze documente prețioase în bibliotecile din Berlin. Între 1860—1868, la Iași și București, **P.-I.** deține înalte funcții juridice, participînd la reformele domnitorului Al. I. Cuza. După această perioadă se dedică muncii științifice. În 1868 devine membru al Societății Academice Române. Totodată, înființează și conduce, la București, societatea „Transilvania", destinată unor acțiuni culturale. Din 1874, zdruncinat de o boală nervoasă, el nu mai poate continua lucrările începute.

P.-I. a avut o susținută activitate culturală, fiind adeptul ideilor iluministe, care au făcut școală în Transilvania. Preocupat de formarea unei puternice conștiințe naționale, el redactează, împreună cu alți colegi, un periodic, difuzat manuscris, „Ziorile pentru minte și inimă" (1845—1846). Aici, semnînd Alexandru Pop, el publică articole politice de orientare revoluționară și, alături de alții, o culegere de proverbe și cimilituri. După acest debut, colaborarea sa cu articole politice, juridice și istorico-filologice continuă în multe publicații ale vremii: „Foaie pentru minte, inimă și literatură (1848, 1853), „Organul național" (1848), „Gazeta Transilvaniei" (1852), „Instrucțiunea publică" (1860), „Revista Carpaților" (1860, 1861), „Tribuna română" (1861), „Românul" (1861, 1862, 1867, 1868, 1870—1873), „Amicul școalei" (1863), „Concordia" (1863, 1864), „Trompeta Carpaților" (1865, 1866), „Archivu pentru filologie și istorie" (1870), „Analele Societății Academice Române" (1870), „Familia" (1872).

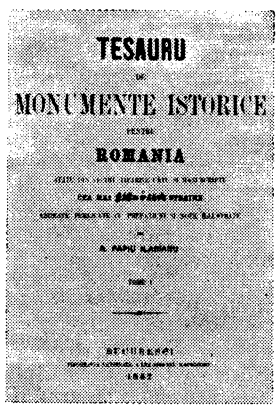

Acordînd o mare însemnătate istoriei în deșteptarea conștiinței naționale, **P.-I.** a proiectat o istorie a revoluției din Transilvania, în șase volume. Primele două au apărut sub titlul *Istoria românilor din Dacia Superioară* (1851—1852), iar schița celui de al treilea a fost publicată abia în 1943, sub același titlu. După un preambul despre originea și continuitatea poporului român, autorul face o amplă prezentare a conjuncturii politice din Ungaria și Transilvania, anterioară revoluției. Întîmplările premergătoare adunării de la Blaj și desfășurarea ulterioară a evenimentelor sînt consemnate în continuare. În mare parte reproduceri de documente și fragmente din periodicele vremii, paginile *Istoriei...* deslușesc semnificațiile profunde ale faptelor și reconstituie uneori dramatismul, entuziasmul general, patosul luptei. Preocupările istorice se concretizează și prin publicarea celor trei volume ale colecției *Tezaur de monumente istorice pentru România* (1862—1864) și prin rezultatele unor cercetări istorico-literare: *Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai din Șinca* (1869), o dare de seamă asupra manuscriselor lui I. Budai-Deleanu. Editează și prefațează primul volum al operelor lui Dimitrie Cantemir, începînd traducerea primelor capitole din *Descriptio Moldaviae*. În domeniul filologiei, i se recunoaște colaborarea la dicționarul Academiei, de sub redacția lui A. T. Laurian. Strîns legate de activitatea politică și istorică sînt studiile sale de drept istoric național, precum și scrierile juridice, care au contribuit la modernizarea legislației și vieții administrative românești.

— *[Articole politico-juridice]*, FMIL, XI, 1848, 13, ON, I, 1848, 7—8, GT, XV, 1852, 71, 74, 77, REC, II, 1861, *297—305*, TRO, III, 1861, 129, 145, 149, ROM, V, 1861, 232, 261—262, XI, 1867, 24 august, 19 octombrie, XII, 1868, 10 noiembrie, XIV, 1870, 29—30 mai, 5, 6, 24 iunie, 10, 19—20 octombrie, XV, 1871, 19 decembrie, XVI, 1872, 26—28, 29 martie, XVII, 1873, 26—27 martie, CDA, III, 1863, 45, TRC, I, 1865, 75, AMPO, I, 1867, 35 ; *Istoria românilor din Dacia Superioară*, I—II, Viena, Tip. Gerold, 1851—1852 ; *[Articole istorico-filologice]*, FMIL, XVI, 1853, 41—42, 45—48, 50, IP, I, 1860, *213—220*, REC, I, 1860, *114—129*, II, 1861, *193—211*, AMS, IV, 1863, 14, CDA, IV, 1864, 100, TRC, IV, 1866, 1—2, ARH, IV, 1870, 36, AAR, t. III, 1870, *105—116*, ROM, XV, 1871, 4, 8, 20—21, 22 decembrie, F, VIII, 1872, 41 ; *Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai din Șinca*, București, Tip. Națională, 1869 ; *Prefațiune* la *Operele principelui Demetriu Cantemir*, I, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1872 ; *Istoria românilor din Dacia Superioară. Schița tomului III*, îngr. și introd. Ștefan Pascu, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943.

— 1. Vulcan, *Panteonul, 125—128* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *175—178* ; 3. *Alesandru Papiu Ilarianu*, F, XIII, 1877, 45 ; 4. *A. Papiu-Ilarianu*, GT, XL, 1877, 81 ; 5. August Crainic, *Memoriu inedit de A. Papiu Ilarian*, RIAF, I, 1883, vol. I, *133—134* ; 6. I. Bianu, *A. Papiu Ilarianu*, RN, I, 1888, 10 ; 7. Ioan Rațiu, *Alesandru Papiu Ilarian*, UR, XII, 1902, 43—52, XIII, 1903, 1, 3, 5—6, 38—52 ; 8. Ioan Rațiu, *Alexandru Papiu Ilarian și decorațiunile de la 1850*, LU, II, 1903, 1—2 ; 9. Vasile Pârvan, *O întîmpinare la articolul „A. Papiu Ilarian și decorațiunile de la 1850"*, LU, II, 1903, 4 ; 10. V. Pârvan, *Activitatea politică a lui Alex. Papiu Ilarian*, PDS, 373—395 ; 11. Ioan Rațiu, *Alexandru Papiu Ilarian și tinerimea academică din Cluj*, LU, IV, 1905, 1—2 ; 12. I. Rațiu, *Papiu și adunările naționale de la Blaj (lucrare inedită)*, T, LI, 1920, 10 ; 13. Coriolan Suciu, *Al. Papiu-Ilarian. Cîteva inedite din prilejul centenarului nașterii lui*, SDM, IV, 1927, 49—50 ; 14. Traian Popa, *Alexandru Papiu-Ilarian*, SDM, V, 1928, 2 ; 15. I. Bojoru, *Centenarul (1827—1927) nașterii și semicentenarul (1877—1927) morții neobositului istoriograf Alexandru Papiu Ilarian*, Tîrgu Mureș, Tip. Ardeleana, 1930 ; 16. G. Bogdan-Duică, *[A. Papiu-Ilarian]*, AAR, partea administrativă, t. LI, 1930—1931 ; 17. Marius N. Sulica, *Contribuții la bibliografia operelor lui A. Papiu Ilarian*, PRCL, II, 1934, 6 ; 18. Alexandru Marcu, *Simion Bărnuțiu, Al. Papiu Ilarian și Iosif Hodoș la studii în Italia*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. VII, 1934—1936 ; 19. Ion Clopoțel, *Al. Papiu-Ilarian în fața problemelor românești contemporane*, Alba Iulia, 1939 ; 20. St. Pascu, *Introducere* la Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară. Schița tomului III*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943 ; 21. Corneliu Albu, *Al. Papiu Ilarian*, Bucu-

rești, Tip. Dacia Traiană, 1945 ; 22. Tudor Drăganu, *Contribuția lui Al. Papiu-Ilarian la formarea doctrinei dreptului public român*, Cluj Tip. Cartea românească, 1946 ; 23. Ștefan Pascu, *Alexandru Papiu-Ilarian*, TR, I, 1957, 45 ; 24. V. Netea, *Alexandru Papiu Ilarian și locul său în dezvoltarea istoriografiei române*, STD, XVII, 1964, 6 ; 25. Victor Grecu, *Un precursor : Alexandru Papiu Ilarian*, F, IV, 1968, 10 ; 26. Constantin Rusu, *Papiu Ilarian*, TR, XII, 1968, 41 ; 27. Constantin Rusu, *Din ideile de tinerețe ale lui Al. Papiu Ilarian*, ST, XX, 1969, 6 ; 28. *Omagiu lui Alexandru Papiu Ilarian*, Zalău, 1969 ; 29. *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I—II, îngr. și pref. Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Cluj, Dacia, 1972 ; 30. Virgil Nemoianu, *Ilarian printre contemporani*, F, IX, 1973, 2 ; 31. Mircea Zaciu, *Ordinea și aventura*, Cluj, Dacia, 1973, 232—241 ; 32. Ioan Chindriș, *Alexandru Papiu Ilarian și Academia Română*, Zalău, 1973 ; 33. *George Barit și contemporanii săi*, II, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, G. Neamțu, Gr. Ploeșteanu și Mircea Popa, București, Minerva, 1975, *passim* ; 34. Corneliu Albu, *Alesandru Popiu-Ilarian*, București, E.Ș.E., 1977 ; 35. Marica, *Studii*, I, *passim*.

C. T.

PAPP, Antoniu (1868—1917), culegător de folclor. A colaborat între 1889—1892 la publicații transilvănene cunoscute în epocă („Familia", „Gutinul", „Gazeta de Transilvania", „Foaia ilustrată", „Gazeta poporului", „Luminătoriul"), cu material de literatură populară culeș din Bihor și Crișana. Textele publicate — doine, cîntece, strigături, balade, povești — sînt reprezentative pentru zonele de unde au fost culese. Multe din ele au o valoare artistică deosebită. Preponderente sînt doinele, de dragoste și de cătănie. Culegătorul notează numai localitățile de unde adună materialele, fără vreo indicație asupra informatorilor și adesea face confuzii între specii. Din bogatul material adunat, **P.** nu a publicat în volumul *Lira Bihorului* decît balade. Spre deosebire de textele apărute în reviste, baladele din volum dau impresia de prelucrare. Intervenția culegătorului se face simțită în intenția de localizare a unor motive epice cunoscute : „blestem de mamă", „nevasta amăgită", „mireasa răpită", „blestemul mîndrei", „îndrăgostiții înfrățiți prin moarte". **P.** nu s-a mulțumit numai să culeagă poezii populare, dar a scris el însuși versuri în manieră populară, subintitulîndu-le doine. Alte poezii ale sale, de dragoste sau ocazionale, nu se deosebesc de mulțimea versurilor mediocre din epocă. **P.** a scris și proză, strînsă în volumele *Cu vîrful penei* (1894) și *Suspin și zîmbire* (1899). Povestite antrenant sînt amintirile din vremea școlii și din tinerețe, în timp ce satirele vizînd întîmplări cotidiene abundă în comic de situații *(Divorț pentru o saltea, Pe tren, O pățanie* etc.).

— *Doine și chiuituri poporale*, F, XXV, 1889, 25 ; *Doine poporale*, F, XXV, 1889, 37, 44, FIS, I, 1891, 11, 21, 44 ; *[Versuri]*, GUT, I, 1889, 7, 20, 31, 34, GPO, VI, 1890, 48, 52, VII, 1891, 5, 6, 13, 29, 30, 47, 48, 52, VIII, 1892, 4, 5, LUMN, XI, 1890, 42 ; *Doine din jurul Beiușului*, GUT, I, 1889, 9 ; *Calicul înavuțit (poveste poporală)*, GUT, I, 1889, 29 ; *Poezii poporale*, GUT, II, 1890, 1, LUMN, XI, 1890, 42 ; *Altele*, GT, LI, 1890, 147, 159 ; *Boga. Baladă poporală*, GPO, VI, 1890, 21 ; *Cîntece populare*, GPO, VI, 1890, 41, 42, VII, 1891, 10, 11, VIII, 1892, 3 ; *Lira Bihorului*, Gherla, Tip. Aurora, 1894 ; ed. 2, 1908 ; *Cu vîrful penei*, Gherla, Tip. Aurora, 1894 ; *Suspin și zîmbire*, Gherla, 1899.

— 1. *Poșta redacțiunii*, LUMN, XI, 1890, 75 ; 2. Niculescu-Varone, *Folk.*, *18* ; 3. G. T. Niculescu-Varone, *Folkloriștii români*, IZ, XXI, 1940, 2.

L. B.

PASCALY, Mihail (1830, București — 30.IX.1882, București), autor dramatic și traducător. De obîrșie greacă, familia lui **P.** era una de oameni nevoiași. După șase clase urmate la „Sf. Sava", el intră în „trupa de diletanți" a lui C. Caragiali, pe care îl va părăsi destul de curînd în favoarea lui M. Millo. În anii 1860 și 1862 efectuează două călătorii la Paris, unde studiază intens, perfecționîndu-și meșteșugul în preajma unor actori reputați. În două rînduri (1871—1874 și 1875—1877), după o concurență acerbă, reușește să obțină concesiunea Teatrului cel Mare din București. La Iași, unde a dat reprezentații în cursul mai multor stagiuni, în anii 1878—1879 se găsește, împreună cu C. A. Constantiniu, la direcția Teatrului Național. A mai dat reprezentații la Cernăuți, Galați, Botoșani, iar în cele două turnee întreprinse cu trupa sa în Transilvania și Banat, în anii 1868 și 1871, a fost întîmpinat sărbătorește aproape pretutindeni. În 1877, **P.** este primit în Societatea dramatică, atunci înființată, ca societar și director de scenă. Ultima perioadă a vieții e amară, dramatică pentru marele actor, care își pierde și soția și fiica, el însuși fiind chinuit de o ftizie care îl va răpune.

Actor romantic, pasionat și tumultuos, **P.** avea o frenezie a jocului dusă uneori pînă aproape de paroxism. Cu un temperament patetic, chiar exaltat, se lăsa cu ușurință furat de o manieră de joc retorică. Prin excelență actor de melodramă, **P.** era însă înzestrat și pentru comedie (a jucat rolul principal în *Revizorul* de Gogol). **P.** e primul interpret, la noi, al lui Hamlet (1861), abordînd și alte mari roluri ale dramaturgiei universale, precum Hernani, Kean, Don Carlos, Chatterton, Ruy Blas, Faust. A fost, pe scenă, creatorul rolului Răzvan (1867) din piesa lui B. P. Hasdeu. Obsedat de ideea unui teatru edificat pe baze sigure, așezămînt privilegiat și un important factor de civilizare, a întocmit nenumărate memorii, apeluri, declarații, precum și mai multe proiecte de reorganizare teatrală. În publicațiile vremii („Românul", „Timpul", „Reforma" ș.a.) sînt găzduite nu doar sugestiile și propunerile sale, ci zadarnice și interminabile răfuieli în primul rînd cu M. Millo, extinse și în broșuri (ca *Respect adevărului*, scrisă împreună cu Matilda Pascaly și C. Dimitriade). Sînt cuprinse aici ca, dealtfel, și în celelalte documente pe care le-a redactat, cîteva din ideile sale despre teatru. Ceea ce trebuie să urmărească teatrul nu este numai delectarea, dar și instrucția morală. Țința sa ar trebui să fie luminarea spiritelor prin adevăr, frumusețe, noblețe, respingînd tot ce apare înjositor, ridicol sau artificial. În viziunea lui **P.**, măreția unui spectacol nu e de conceput în afara unor decoruri impunătoare, a costumelor bogate și adecvate, a unei muzici armonioase.

Autorul dramatic este lipsit aproape cu desăvîrșire de înzestrare literară. Piesele sale, pline de înălțătoare sentimente patriotice, sînt, îndeobște, compuneri ocazionale : *Urarea și dorul românilor în ziua de 24 Ianuarie 1863*, pieseta *Unirea țărilor și a tuturor partitelor, 11 iuniu sau Treisprezece ani în urmă. Un ciorbagiu și un zavragiu* (1861), unde se aduce un omagiu lui Al. I. Cuza, *Zavera sau Țăranul din vremea lui Tudor Vladimirescu* (acest titlu, ca și altele, are mai multe variante), piesă cu unele note de critică socială, *Rotarul*, episod istoric național cu cîntece, *Mihai Bravul, Vasile Lupu, domnul Moldovei, Moartea lui Constantin Brîncoveanu* (scrisă împreună cu A. Roques). A mai compus, în jurul unor personaje celebre în epocă, piese ca *Învierea Babei Hîrcei sau Țiganul epistat, Nenorocirea cuconului*

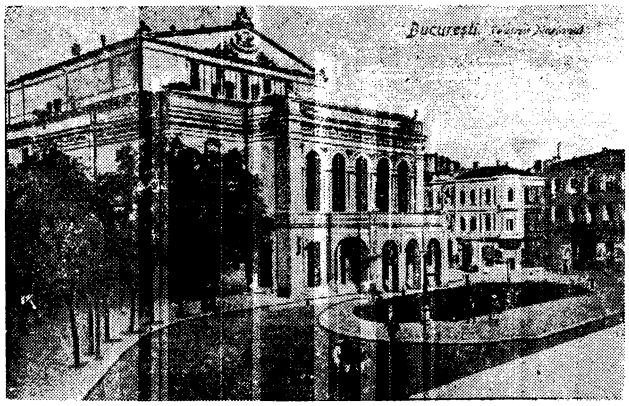

Teatrul Național din București

Bîrzoi, bărbatul cucoanei Chiriţa. În 1859 a publicat o aşa-zisă „trilogie", în versuri, de fapt un monolog, *Viitorul României*, al cărei erou, poetul V. Cîrlova, are, înaintea morţii, viziunea unirii ţărilor române. Localizările *(Patrie şi domnitor*, după V. Sardou, *Păcatele bărbaţilor*, după Clairville şi Gillet, *Căzăturile*, după Ph. Dumanoir şi Lafargue), sînt făcute cu o anume abilitate, ceea ce nu l-a scutit însă de acuzaţia, excesivă, de plagiat, din partea lui I. L. Caragiale. Mai emancipată faţă de original ar fi „comedia locală" *Haimanalele*, după A.-N. Hennequin şi Delacour. **P.** a făcut numeroase traduceri, şi din Molière *(Amorul doctor)* sau V. Hugo (traduce, în proză, *Ruy Blas*), dar în special melodrame, care îi ofereau prilejul unor montări de efect. Astfel, el tălmăceşte ***Două orfeline*** de A. D'Ennery şi E. Cormon, *Ghebosul* de Aniceţ-Bourgeois şi P. Féval, *Demonii negri* (V. Sardou), *Don Juan de Maraña* (Al. Dumas), *Curierul de Lyon* (E. Moreau, P. Siraudin şi Delacour), ***Căpitanul cu năravi*** (E. Labiche), *Limbutele* (Ph. Dumanoir), ***Primar de poruncealâ*** (J.-Fr.-A. Bayard, Ph. Dumanoir şi A. D'Ennery), *Hatmanul* (P. Déroulède), *Femei care plîng* (L. Thiboust), *Don Cezar de Bazan* (Ph. Dumanoir şi A. D'Ennery), împreună cu Millo, *Hoţii de codru sau hoţii de oraşe* (F. Pyat), *Cerşetorii în haine negre* (Ed. Brisebarre şi Eug. Nus). Tot împreună cu M. Millo, a transpus *Don Juan de Austria* de C. Delavigne şi o piesă intitulată *Orbul şi nebuna*. A mai tradus din E. Augier, de Biéville, Al. Dumas-fiul, O. Feuillet, Ed. Gondinet, A.-Th. de Lauzanne, J.-L. Laya, E. Legouvé, A. Maquet, P. Meurice, Nuitter şi J. Dornay, Fr. Ponsard, J. Sandeau, V. Séjour, L.-E. Vanderburch. Neînsemnat ca autor dramatic, însă cu unele idei interesante şi înnoitoare, **P.** rămîne unul dintre marii noştri oameni de teatru din secolul al XIX-lea.

— *Viitorul României*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1859, reed. parţial în TTR, XI, 1966, 1 ; *11 iuniu sau Treisprezece ani în urmă. Un ciorbagiu şi un zavragiu*, Bucureşti, Tip. Naţionalul, 1861. — **Tr. ms. :** V. Sardou, *Demonii negri* (1875), A.S.I., ms. 524 ; [L. Thiboust şi Grangé], *Supliciul unui bărbat* (1880), B.C.U., ms. VI — 224 ; A. D'Ennery, *Orbul şi cocoşatul*, A.S.I., ms. 1004 ; B. Antier şi Fr. Lemaître, *Robert Makeru*, B.A.R., ms. 1448, *f. 200—261*; F. Pyat, *Hoţii de codru sau hoţii de oraşe*, A.S.I., ms. 1330 ; [Ch. Duveyrier], *Toreador sau Getatura*, B.A.R., ms. 1449, *f. 199—262* ; A. D'Ennery şi Ph. Dumanoir, *Valentina sau Amăgirea*, B.A.R., ms. 3029, *f. 38—101* ; [Autori francezi neidentificaţi], *Bătaia e din rai*, B.A.R., ms. 2973, *f. 128—144*, *Vrăjitorul*, B.A.R., ms. 2973, *f. 51—65*, *Gărgăunii*, A.S.I., ms. 585, *Doi sergenţi*, A.S.I., ms. 684 ; C. Delavigne, *Don Juan de Austria*, A.S.I., ms. 400 (în colaborare cu M. Millo).

— 1. Pop, *Conspect*, II, *14—15* ; 2. Caragiale, *Despre teatru, 140* ; 3. P. Gusty, *Mihail Pascaly*, RMP, XX, 1937, 5919 ; 4. Letiţia Gîţă, *Mihail Pascaly*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; 5. Nottara, *Amintiri, 150—162* ; 6. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *passim*, III, *passim* ; 7. Brădăţeanu, *Comedia, 153* ; 8. *Ist. teatr.*, II, *286—291*, *passim* ; 9. Brădăţeanu, *Profiluri*, I, *99—117*.

F. F.

PASTIA, Mihai (1.III.1860, Huşi — 16.VI.1928, Iaşi), publicist şi traducător. În 1883, după ce absolvise cinci clase la Liceul Naţional, **P.** este numit, prin concurs, institutor provizoriu la o şcoală primară din Iaşi. Deşi îi sînt apreciate talentul pedagogic şi conştiinciozitatea profesională, la 1 martie 1889, pentru activitate desfăşurată în rîndul socialiştilor ieşeni, este transferat, din ordinul Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, în Dobrogea, la Babadag. Membru al Cercului muncitorilor din Iaşi, **P.** se număra, într-adevăr, între semnatarii unei *Protestări* împotriva încălcării de către poliţie a dreptului de întrunire, apărută în „Muncitorul", la 31 decembrie 1887. Semna, de asemenea, ca reprezentant al „partidei muncitorilor", alături de V. G. Morţun, Ioan Nădejde, I. Panaitescu, D. A. Teodoru, Sofia Nădejde, V. Lateş şi alţii, o proclamaţie, *Către ţărani*, în timpul mişcărilor din 1888. Persecuţiile nu vor conteni, **P.** fiind nevoit să colinde ca institutor, în următorii ani, mai multe oraşe ale ţării : Tulcea, Constanţa, Tîrgu Ocna, Huşi, Galaţi — unde ţine şi cursuri primare pentru adulţi, ce se bucură de o largă audienţă printre muncitori — şi Vaslui. Tot aceasta este însă şi perioada în care numele său (uneori înlocuit prin pseudonimele Cara Murat, I. Varoş şi, probabil, Urzică) apare destul de frecvent în presa socialistă şi muncitorească, îndeosebi în „Munca", „Evenimentul literar", „Adevărul". La Galaţi, contribuie el însuşi la apariţia unor publicaţii ca „Ecoul", „Calendarul pozitivist", „Avîntul", „Învierea", „Votul universal" şi la organizarea primului club socialist. Începuse prin a colabora, între anii 1887—1889, la „Muncitorul" din Iaşi, cu o serie de istorioare cu tîlc, nesemnate, pe care de fiecare dată le intitula simplu, *Poveste*, pentru ca mai tîrziu, pe măsura precizării conţinutului lor satiric, agitatoric, autorul să recurgă la titluri semnificative, precum *Vrabia malai visează, În numele lui Dumnezeu şi al Voinţei Naţionale, La ce-s buni boierii ?, Din ţara oamenilor slobozi.* Îi mai aparţin probabil *Din ţara orbilor, Din ţara betegilor, Din ţara catîrilor.* În afara unor personaje sau figuri alegorice pe care le împrumută din tradiţia folclorică şi le distribuie în parabolele sale (Dumnezeu, Sfîntul Petre, Dracul, Păcală, Împăratul Roşu, Împăratul Verde, Flămînzilă, Prostia), **P.** inventează uneori, nu tocmai inspirat, altele, ca Sfînta Fericire sau Făt-Frumos cel Nou al asupriţilor (socialismul). Mult gustate de publicul căruia îi se dedică, accesibile, „poveştile" lui **P.**, prin hazul şi ironia necruţătoare la adresa „duglişilor împărăteşti", au meritul de a fi slujit la răspîndirea unor idei progresiste, la denunţarea inegalităţii de clasă şi a corupţiei aparatului de stat burghez, de a fi arătat necesitatea luptei revoluţionare. În 1893, în „Munca", **P.** publica sub pseudo-

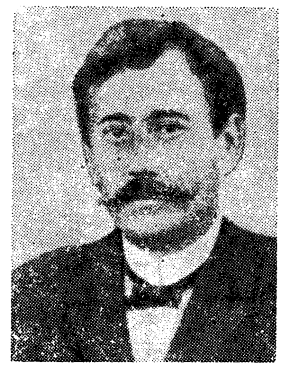

nimul Cara Murat articolul intitulat *Armindin*, consacrat sărbătoririi zilei de 1 Mai. Este de asemenea autorul cîtorva traduceri apărute în 1905—1906 în revista „Comoara tinerimei" (face parte aici şi din comitetul de redacţie), între care şi a unui text de Jules Verne. După 1900 **P.** se apropie de poporanism. A colaborat la „Curentul nou" al lui H. Sanielevici, iar după apariţia „Vieţii româneşti" a lucrat în administraţia revistei. În 1912, mai funcţiona ca institutor, la Şcoala de băieţi numărul 1 din Iaşi.

— *Vrabia malai visează*, MCA, II, 1891, 28 ; *În numele lui Dumnezeu şi al Voinţei Naţionale*, MCA, II, 1891, 31 ; *La ce-s buni boierii ?*, CDP, 1892 ; *Armindin* MCA, IV, 1893, 8 ; *Pătăraniile lui Flămînzilă*, MCA, IV, 1893, 12 ; *Partea literară*, MCA, IV, 1893, 16 ; *Din ţara oamenilor slobozi*, MCA, V, 1894, 19 ; *Popa Sardică*, EVL, I, 1894, 12 ; *O inspecţie şcolară*, EVL, I, 1894, 16 ; *„Domniţa Viorica"*, CNO, I, 1906, 3 ; *Şcoalele de adulţi*, CNO, I, 1906, 5. — Tr. : Elisa Muzzoni, *Păţaniile lui August cel prost*, CMT, I, 1905, 1—3 ; *Comoara lui Azama (basm japonez)*, CMT, I, 1905, 11 ; Jules Verne, *Trenul accelerat al viitorului*, CMT, I, 1906, 13.

— 1. *Permutarea lui M. Pastia*, MUN, II, 1889, 16 ; 2. *Anuar oficial. Ministerul Instrucţiunii şi al Cultelor*, 1903, *588*, 1910, *394*, 1912, *199* ; 3. Dafin, *Figuri*, IV, *51—54* ; 4. Jean Bart, *Însemnări şi amintiri*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928, *162—166* ; 5. Sidonia C. Hogaş, *Tataia*, Piatra Neamţ, Tip. Lumina, 1940, *78* ; 6. Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor. Întoarcerea în timp*, Bucureşti, Forum, [1946], *38* ; 7. N. Ionescu-Johnson, *Însemnările unui marinar*, I, Bucureşti, E.S.P.L.A. 1956, *358, 393—408* ; 8. Lăzăreanu, *Glose, 327—328* ; 9. *[Note biobibliografice]*, PMS, I, partea I, *502—507*, partea II, *270* ; 10. M. Sevastos, *Amintiri de la „Viaţa românească"*, Bucureşti E.L., 1966, *155—159* ; 11. *Scrisori — Ibrăileanu*, I—III, *passim* ; 12. Z. Ornea, *Poporanismul*, Bucureşti, Minerva, 1972, *68—69, 75—76, 78, 88, 116* ; 13. Straje *Dicţ. pseud., 524—525* ; 14. Gh. S. Ştefănescu, *Pedagogul Mihai Pastia (1860—1928)*, CRC, XIII, 1978, 39.

R. Ş.

PATRIA, foaie politică şi literară care apare la Iaşi, bisăptămînal, de la 27 noiembrie 1858 pînă la 5 octombrie 1859. C. Gane şi apoi, de la 1 decembrie 1858, C. Dediu, indicaţi drept redactori responsabili ai foii, nu sînt, în realitate, decît giranţi, **P.** fiind continuarea „Albinei româneşti" şi a „Gazetei de Moldavia". Gazeta va urma, aşa cum se arată într-un editorial scris la 1 iunie 1859, cînd se împlineau treizeci de ani de la apariţia primului ziar al lui Gh. Asachi, direcţia politică şi literară de la „Albina românească". **P.** milita astfel pentru un ideal social şi cultural care nu mai corespundea stării de lucruri din Principate. De aceea, **P.**, care va fi doar un martor neutru al evenimentelor din 24 ianuarie 1859, îşi suspendă apariţia înainte de a trece un an de la tipărirea primului număr. Aici Gh. Asachi a continuat să publice, sub titlul general *Foiletonul „Albinei române"*, versuri, articole şi recenzii.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *249* ; 2. Iorga, *Ist. preset, 110* ; 3. Antip, *Contribuţii, 35.*

R. Z.

PATRIA, gazetă politică şi culturală apărută la Cernăuţi. de trei ori pe săptămînă, între 2 iulie 1897 şi 21 aprilie 1900. Organ al grupărilor politice româneşti, **P.** îşi încadra activitatea între limitele prescrise de legile Imperiului austro-ungar, încercînd, în cadrul îngust al acestora, mobilizarea românilor din Bucovina în jurul ideii naţionale. Programul politic al foii, diferit poate în nuanţe şi amănunte, datorită condiţiilor locale, nu se deosebea, în schimb, în ceea ce priveşte orientarea de principiu, de cel al marilor gazete din Transilvania şi Banat („Tribuna", „Dreptatea"). Redactori responsabili au fost Dimitrie Bucevschi (14 iulie 1897 — 1 mai 1898) şi Erast Levescu (4 mai 1898 — 21 aprilie 1900). Redactorul de fapt al gazetei era însă transilvăneanul Valeriu Braniştе. În cei trei ani de apariţie, gazeta a sprijinit, urmînd pilda ziarelor bucovinene precedente (continua, dealtfel, „Gazeta Bucovinei"), viaţa culturală şi literară a regiunii. Cultura, în concepţia redactorilor de la **P.**, era un mijloc de acţiune în planul mai general al confruntărilor politico-naţionale. Gazeta trebuia să ofere cititorului posibilitatea unei lecturi literare, culturale şi politice de bună calitate, pentru a-l scoate de sub influenţa jurnalismului străin. De aceea, este evidentă preocuparea pentru un conţinut variat şi pentru un stil publicistic accesibil. Totodată, se acordă o deosebită atenţie problemelor referitoare la limba literară, redactării într-o îngrijită limbă românească, atragerii unor colaboratori cunoscuţi şi, de asemenea, cultivării gustului literar.

P. publica un foileton cu articole literare, reportaje şi însemnări de călătorie, dări de seamă de la manifestări culturale (spectacole, şezători). O rubrică intitulată *Literatură şi ştiinţă* urmărea viaţa literară a Bucovinei, dar ţinea cititorul la curent şi cu mersul literaturii româneşti de pretutindeni. Un procedeu frecvent uzitat era acela de a se republica articole şi studii din ziare şi reviste ca „Voinţa naţională", „Opinia" din Iaşi, „Convorbiri literare", „Gazeta Transilvaniei", „Arhiva", „Floare-albastră" ş.a. La **P.** a colaborat destul de des G. Coşbuc cu versuri *(Lordul John)*, cu note în care explica expresii populare şi cu articole de folclor *(Simboluri erotice în creaţiunile poporului român)*. Printre colaboratori s-au numărat şi V. A. Urechia, Al. Antemireanu, Al. Ciura, Virgil Oniţiu, I. A. Bassarabescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Th. D. Speranţia, D. Nanu, J. B. Hétrat. Aici, St. O. Iosif a tradus din Schiller şi Heine. Alte traduceri, din Lenau şi Uhland, au fost făcute de I. Prişcu şi N. Dracinschi. Cu versuri şi proză au colaborat Em. Grigorovitza, M. Teliman, D. Dan, C. Berariu, Elena Niculiţă-Voronca, Valeriu şi Victor Braniştе. Săptămînal, gazeta publica o cronică a spectacolelor de teatru şi variate informaţii bibliografice.

— 1. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 161—162.*

R. Z.

PAULETI, Nicolae (c. 1816 ⟨1, 5⟩, Roşia de Secaş, j. Alba — 1.VIII.1848, Făget, j. Alba), culegător de folclor şi poet. Fiu de ţărani, **P.** a crescut în casă unchiului său, preotul satului şi protopop districtual, care i-a supravegheat îndeaproape instruirea. De aici şi părerea că **P.** descindea dintr-o familie de preoţi ⟨2⟩. Studiile le-a făcut în oraşul Blaj. După primii doi ani de liceu a urmat cursuri de filozofie. Începuturile studenţiei coincid cu preocupările sale de folclor, care datează din 1838, cînd a cules din satul natal peste trei sute de cîntece şi strigături. Astfel, apelul pentru adunarea literaturii populare, difuzat de G. Bariţiu în 1838, prin „Foaie literară", îl găseşte în plină activitate. Se pare că **P.** nu s-a îndreptat spre creaţia populară din proprie iniţiativă, ci, probabil, la îndemnul lui T. Cipariu ⟨1⟩, ulterior el abandonînd definitiv aceste preocupări. Terminînd studiile teologice în 1841, se căsătoreşte cu fiica preotului Simion Pop din Făget, sat în care va preoţi pînă la sfîrşitul vieţii.

P. a scris mai multe poezii, a alcătuit o amplă antologie poetică, a cercetat notele despre prozodie ale lui Gh. Săulescu, încercînd la rîndu-i, fără succes, să elaboreze un tratat de poetică românească *(Anotaţii scoase din prozodia limbii româneşti)* şi a făcut cîteva traduceri în versuri (din Schiller ş.a.). În timpul vieţii i s-a tipărit doar o odă închinată episcopului greco-catolic al Făgăraşului, cu prilejul zilei onomastice. Versurile sale, cu destule stîngăcii,

le-a adunat în cîteva volume rămase în manuscris, mai important fiind cel din 1840, *A poeziilor de Nicolae Paulethy*. Bun cunoscător al limbilor latină şi greacă, **P.** încerca să traducă mai multe lucrări, printre care şi opera lui Ovidiu. În întregime a tălmăcit doar romanul lui Xenofon despre *Antia şi Avrocom*, lăsînd astfel singura versiune românească a acestei cărţi. Traducerea, rămasă în manuscris, a fost realizată în anul 1846, după o ediţie greco-latină din 1796. Punctul de rezistenţă al activităţii lui **P.** rămîne culegerea sa de folclor *(Cîntări şi strigături româneşti, de cari cîntă fetele şi ficiorii jucînd)*, a cărei valoare documentară este de netăgăduit. Manuscrisul, trimis în 1839 lui G. Bariţiu, pentru a fi publicat, a rămas netipărit în timpul vieţii. Doar cîteva poezii au apărut, fără semnătura culegătorului, în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" ⟨8⟩. Importanţa acestei colecţii, în care sînt cuprinse cîntece şi strigături notate la petreceri, sporeşte prin autenticitate şi prin transcrierea în dialect a textelor. Cîntecele de dragoste şi dor, precum şi cele de jale, de înstrăinare sau de voinicie, bogate în figuri de stil sugestive, se împletesc cu versurile spirituale ale strigăturilor de atmosferă şi satirice, toate contribuind la realizarea unei imagini vii, dinamice, a vieţii satului de pe Secaş. Culegerea lui **P.**, una din cele mai valoroase colecţii de folclor din prima jumătate a secolului al XIX-lea, a fost editată pentru prima dată în anul 1927.

— *Pandorie Mărimii Sale Pre-Luminatului... Domnului Ioan de Lémeni... Episcopul C.C. al Făgăraşului*, Blaj, 1848 ; *De pe Secaş. Cîntece şi strigături româneşti de cari cîntă fetele şi feciorii şi strigă la joc, culese de... din Roşia, în anul 1838*, îngr. Al. Lupeanu-Melin, Blaj, Tip. Seminarului, 1927 ; ed. *(Cîntări şi strigături româneşti, de cari cîntă fetele şi ficiorii jucînd)*, îngr. şi introd. Ion Muşlea Bucureşti, E.A., 1962. **Ms. :** *[Scrieri]*, B.A.R., ms. 460—461, ms. 462, ms. 463. — **Tr. ms. :** Ovidiu, *Oarecîte fabule din a lui...* (1839), B.A.R., ms. 459, *f. 2—55, Tristia. Elegia III*, B.A.R., ms. 459, *f. 56—58* ; Xenofon, *Antia şi Avrocom* (1846). B.A.R., ms. 198 ; Schiller, *Împărţirea lumei*, B.A.R., ms. 460—461, *f. 193—194*.

— 1. Ioan Breazu, *Versuri populare în manuscrise ardelene vechi*, AAF, V, 1930 ; 2. Ion Bianu, *Nicolae Pauletti, popă românesc unit de sat şi om de litere în Ardeal*, INI, *38—41* ; 3. Ion Muşlea, *De pe Secaş*, DR, VII, 1931—1933 ; 4. Georgescu-Tistu, *Bibl. lit., 68—69* ; 5. Maria C. Marinescu, *Romanul „Efesiaca" a lui Xenofon din Efes, în versiunea românească a lui Nicolae Pauletti*, RIR, XI—XII, 1941—1942 ; 6. Nicolae Comşa, *Nicolae Pauletti, culegător al poeziei noastre populare* (ms.), A.I.L.F. ; 7. Bîrlea, *Ist. folc., 61—65* ; 8. *George Bariţ şi contemporanii săi*, III, îngr. St. Pascu, I. Pervain, I. Chindriş, D. Suciu, M. Popa şi Gelu Neamţu, Bucureşti, Minerva, 1976, *352—354, 372*.

I. C.

PĂCALĂ, gazetă satirică săptămînală apărută la Bucureşti de la 16 iunie pînă la 15 noiembrie 1860. Atacurile repetate împotriva guvernului, folosindu-se mijloace satirice dintre cele mai diverse, între care invectiva era un procedeu des întrebuinţat, aduc darea în judecată a redactorului Pantazi Ghica şi suspendarea periodicului. Prin iunie 1861, **P.** ar fi reapărut, dar numărul nu s-a păstrat, iar în anul 1865 P. Ghica încearcă, fără succes, să scoată o nouă serie. Uşurinţa la scris a redactorului şi-a găsit un bun cîmp de acţiune în paginile gazetei. Se critică hotărîrile administraţiei, se parodiază discuţiile din Cameră sau stilul gazetarilor adverşi. Umorul, cam greoi, rezultă mai ales din calambururi şi din stîlcirea numelor proprii, dar se apelează şi la caricaturizarea excesivă, cu referiri la defectele fizice, reale sau imaginare, ale celor vizaţi. Cronici, glume, varietăţi umoristice, un „consiliu al mandarinilor" (tipul acestui gen de satiră îl va desăvîrşi B. P. Hasdeu), relatări de fapte diverse se adaugă versurilor, schiţelor, reportajelor şi articolelor pe teme politice. Superior, poate, sub raport literar, gazetei „Nichipercea" a lui N. T. Orăşanu, **P.** se situează sub nivelul acesteia în ceea ce priveşte atitudinea politică. O fabulă, *Atelajul eterogen*, publicată aici de Gr. Alexandrescu la 17 septembrie 1860, este prima sa colaborare poetică după greaua încercare la care îi fusese supusă sănătatea în vara aceluiaşi an.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 478* ; 2. Trifu, *Presa, 43—48*.

R. Z.

PĂCĂŢIAN, Dimitrie V. (1856, Seliştе, j. Arad — 30.XI.1900, Bucureşti), prozator. Fiul unui învăţător din Seliştе, **P.** era fratele ziaristului bănăţean Teodor V. Păcăţian. Mama, Elena, era fiică de ţărani, originară din comuna Ususău. A copilărit la ţară, la Seliştе şi Ususău. Nostalgia şi amintirea satului natal i-au prilejuit evocări literare, strînse într-un volum intitulat *De pe la noi*, singura scriere, dealtfel, a lui **P.**, care a ţinut toată viaţa o drogherie în Bucureşti. *De pe la noi*, culegere de schiţe şi tablouri specifice din viaţa satului bănăţean, cu intenţia fixării unor momente simbolice (nunta, cina, botezul) sau a unor scene de gen (munca la arie, şezătoarea), interesează mai mult sub raport etnografic, căci autorul transformă totul în descripţii şi apariţii şterse, fără culoare, chiar dacă tocmai pitorescul era vizat prin limbajul specific, bănăţean, excesiv solicitat. Excepţie fac schiţele *Tîrgul* şi *Liza lui Trifu Cătană*, prin intuiţia exactă a sufletului ţăranului, prin notaţia realistă, autenticitatea mediului şi atmosferei rurale şi limbajul dialectal bine utilizat care, de data aceasta, salvează scrierile de conformism.

— *De pe la noi*, Bucureşti, Minerva, 1899 ; *Tîrgul*, în Suciu, *Lit. băn., 118—129*.

— 1. Suciu, *Lit. băn., 117* ; 2. I. Lupaş, *Teodor V. Păcăţianu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1941, *3—4* ; 3. Predescu, *Encicl., 624* ; 4. Ţepelea, *Studii, 244—249*.

S. C.

PĂCĂŢIAN, Teodor V. (28.XI.1852, Ususău, j. Arad — 11.II.1941, Sibiu), ziarist şi poet. Provenind dintr-o familie modestă — tatăl, Vasile Păcăţian, era învăţător — **P.** a trebuit să se rezume doar la gimnaziul german din Lugoj şi la liceul din Arad. Funcţionează apoi timp de şapte ani ca notar în comuna Jadani (judeţul Timiş), după care se dedică publicisticii, devenind un bun ziarist profesionist. Debutul îl face în 1872 cu încercări literare în revista „Familia" (unde mai publică şi în anii următori), continuînd cu colaborări la „Amicul familiei" (1881—1884), „Foaia literară" şi „Noua bibliotecă română" (1882—1883).

Stabilindu-se ulterior la Timişoara, **P.** devine pentru mult timp colaborator la „Luminătoriul" şi „Dreptatea" (sub pseudonimele Brutus sau Luca Drugă). Aici întemeiază, în 1885, săptămînalul „Timişana", continuat din al doilea an de „Gazeta poporului". La „Tribuna" din Sibiu, unde va deveni redactor şef, trimite articole semnate Delacerna. Între 1900—1917 este directorul „Telegrafului român", iar în 1919 fondează şi redactează „Gazeta oficială"

a Transilvaniei. A mai colaborat la periodicele „Transilvania", „Aurora română", „Revista economică", „Foaia poporului", „Societatea de mîine", „Gazeta ilustrată", „ ,Renașterea", „Patria", „Înfrățirea", „România nouă", „Tribuna" (Cluj), precum și la calendarele apărute la Sibiu. Între 1903—1915 publică la Sibiu, în opt volume, culegerea de documente parlamentare ale românilor ardeleni, intitulată *Cartea de aur sau Luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, premiată în 1930. Activitatea sa în slujba libertății și integrității naționale a românilor i-a adus șapte procese de presă (soldate cu închisoare și amenzi).

Unicul volum de poezii al lui **P.**, *Flori de toamnă* (1882), cuprinde un fel de meditații elegiace, cu triste inexplicabile și dor de moarte, dar livrești și superficiale, sufocate de o expresie comună. Unele versuri au temă erotică, dar sînt banale, simple indiscreții neinteresante. Altele, cu motive patriotice, par ocazionale declarații de articol politic. **P.** își definește poezia ca fiind „stropi din sîngele inimii". Lirica lui a fost însă aspru criticată de unii contemporani, ca un rău exemplu de imagini, idei și limbă. Înțelegător, **P.** renunță la versuri și publică numeroase schițe umoristice și istorioare în diferite periodice, mai cu seamă în calendarele sibiene apărute între anii 1906—1936. Ultima colaborare, însă, este la „Calendarul Tribuna Ardealului" (1941), unde publică o reușită povestire populară, *Pățania lui badea Spiridon*, hazlie demonstrație a incapacității bărbatului de a rezista la insistențele curiozității feminine. Cunoscînd limba germană, **P.** a localizat o dramă după E. Raupach — *Sîmbăta morților*. A tradus unele lucrări juridice și politice de R. Ihering, J. Stuart Mill, F. Holtzendorff. Ca ziarist, **P.** are meritul de a fi participat la lupta pentru drepturi a românilor ardeleni și de a fi contribuit la dezvoltarea interesului lor pentru cultură.

— *Flori de toamnă*, Timișoara, Tip. Magyar, 1882 ; *Visul lui Badea Simion, Cînd ceasul bate treisprezece*, în *Un ceas de șezătoare poporală*, Sibiu, Ed. Asociațiunii, 1927, *49—64* ; *Cartea de aur sau Luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, I—VIII, Sibiu, 1903—1915. — **Tr. :** E. Raupach, *Sîmbăta morților*, ed. 2, Sibiu, Krafft, 1906.

— 1. M. Pompiliu, *„Flori de toamnă", poezii de Teodor V. Păcățian*, CL, XVI, 1882, 10 ; 2. Gr. Silași, *„Flori de toamnă", poezii de T. V. Păcățian*, F. XIX, 1883, 5 ; 3. *O critică vătămătoare*, NBR, II, 1883, 4 ; 4. *Encicl. rom.*, III, *504* ; 5. *Teodor V. Păcățian, publicist*, AMPR, LXIII, 1923, *77—79* ; 6. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului și scriitorii bănățeni*, AO, IV, 1925, 17 ; 7. Gh. Cardaș, *T. V. Păcățian*, PAU, *302—305* ; 8. *Viața și activitatea d-lui T. V. Păcățian*, CLPO, LIII, 1938, *77—80* ; 9. Predescu, *Encicl., 624* ; 10. I. Lupaș, *Teodor V. Păcățianu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1941 ; 11. Alex. Lăpădatu, *T. V. Păcățian*, CL, LXXIV, 1941, 5—6 ; 12. Aurel Cosma, *O lucrare inedită a publicistului bănățean Teodor V. Păcățian*, MB, XVIII, 1968, 4—6 ; 13. Elena Dunăreanu, *Calendarele românești sibiene (1793—1970)*, Sibiu, 1970, *passim* ; 14. Straje, *Dict. pseud., 528—529* ; 15. Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, Facla, 1977, *126—136*.

C. T.

PĂMÎNTEANUL, gazetă politică și literară care a apărut, de două ori pe săptămînă, la București, între 3 iulie și 25 septembrie 1839. Era editată cu scopul de a combate poziția lui I. Heliade-Rădulescu în problemele limbii literare. Un Petre Înlesnitoru, pseudonim care ar putea să îl ascundă pe C. Bolliac sau pe Gr. Alexandrescu, critică exagerările etimologiste și inconsecvența lui Heliade în raport cu părerile susținute în prefața gramaticii de la 1828. Bolliac publică aici versuri lirice, începînd cu *O patimă*, apoi balada *Maria din Bezdat* și alte poezii erotice. O scriere în proză, cu caracter satiric, *Cele dintîi ceasuri de petreceri ale unui domnișor* îi aparține lui S. C. Boerescu, iar un A. D. comentează situația creată de inundarea Bucureștilor, periodic, prin revărsările Dîmboviței. Din Byron, sub titlul *Bonivard la Șilon*, traduce M. C. (C. Moroiu), iar A. Poenaru colaborează cu tălmăcirea unei serii de povestiri despre școală, reunite sub titlul *Exemplu asupra iubirii de patrie*. Traducerea unei lungi nuvele, *Balu vițe-legatului*, de M-me Charles Reybaud, îi aparține lui E. Winterhalder, viitorul colaborator al lui C. A. Rosetti.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 481* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX, I, 270—271* ; 3. Ibrăileanu *Ist. lit. Alecsandri, 52* ; 4. O. Papadima, *Cezar Boliac*, București, E.A., 1966, *93—94*.

R. Z.

PĂRĂEANU, Emanuel (11.III.1860, Izvoarele, j. Gorj — 4.XII.1916, București), scriitor. Era descendent al unei vechi familii boierești din Oltenia. Urmează liceul la Craiova, iar la Iași frecventează cursurile unei școli militare. Este ofițer timp de 25 de ani, pînă în 1910, cînd, suferind, se retrage din armată, cu gradul de căpitan.

P. este un prozator și un versificator modest, cu o notorietate limitată, provincială. Se pare că a debutat la Iași, publicînd versuri ocazionale în „Curierul" (1884—1886). Stabilit la Tîrgu Jiu, el colaborează sporadic la revistele bucureștene „Lumea ilustrată" (1891—1896), „Revista theatrelor" (1897) ș.a., scriind mai cu seamă pentru publicațiile gorjene : „Jiul" (**P.** este unul dintre cărturarii care scot din 1894 această revistă, în casa lui ținîndu-se și adunările cenaclului literar al revistei), „Ardeiul", „Amicul tinerimei", „Amicul poporului", „Lumina satelor", „Șezătoarea săteanului", „Călăuza Gorjului", „Românismul" ș.a. Volumele lui, *Nicu, Steluța* (1889), *Umbre și lumini* (1896), *Cartea săteanului* (1897), *Suflete din popor* (1914), au apărut toate la Tîrgu Jiu. La **P.**, poezia are un timbru minor, inspirația fiind lipsită de profunzime și nuanțare. Atît versurile sociale cît și cele erotice urmează o schemă simplificatoare : „umbre" și „lumini". Autorul este un sentimentalist, un eticist, care versifică fără strălucire, dar destul de curgător. Deseori aspectul este doar de proză rimată, anecdotică. Scrise pentru luminarea și ridicarea sătenilor și a soldaților proveniți de la sate, povestirile lui **P.**, tipărite mai întîi separat, reunite apoi în volumul *Cartea săteanului*, abordează tematica rurală sau evocă întîmplări din vremurile de tulburare a țării. Fiecare din ele este ilustrarea unei învățături morale. Se combat viciile și excesele care strică vechile rosturi ale omului de la țară, sînt deplînse consecințele influenței orașului, sînt descrise cu compătimire victimele dezrădăcinării. Stilul este adecvat, accesibil, cu o coloratură cvasifolclorică. **P.** ilustrează și el orientarea umanitaristă a literaturii de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, scrierile lui conținînd și elemente presămănătoriste.

— *Nicu, Steluța*, Tîrgu Jiu, Tip. Miloșescu, 1889 ; *Umbre și lumini*, Tîrgu Jiu, Tip. Miloșescu, 1896 ; *Cartea săteanului*, Tîrgu Jiu, Tip. Miloșescu, 1897 ; *Suflete din popor*, Tîrgu Jiu, Tip. Lumina, 1914.

— 1. Vasile Petrescu, *„Umbre și lumini", poezii de Emanoil Părăeanu*, LEC, I, 1896, 4 ; 2. Iuliu Moisil, *Căpitanul Emanoil Părăeanu, poetul Gorjului. 1860—1916*, AO, VIII, 1929, 45—46.

G. D.

PĂUCESCU, Grigore G. (5.II.1842, Roşiori de Vede — 4.V.1897, Bucureşti), publicist şi traducător. Urmează, la Bucureşti, cursurile colegiului „Sf. Sava" şi Facultatea de drept, la Paris, unde obţine titlul de doctor în drept. Întors în ţară, ajunge procuror la Înalta Curte de Casaţie, apoi ministru, după ce se remarcase ca un bun magistrat. A fondat revista „Dreptul" (1871) şi a condus ziarele conservatoare „Epoca" (1886—1888) şi „Timpul" (1882—1883), unde îşi publică articolele politice, sub pseudonimul Censor. Bun cunoscător al literaturii, mare iubitor de frumos, omul politic organiza serate literare, cultivînd prietenia unor scriitori. M. Eminescu, G. Panu, I. L. Caragiale, D. Zamfirescu, B. Delavrancea citeau la aceste serate, găsind în **P.** un amator sincer, foarte cult, avînd criterii statornice în judecarea operelor de artă. **P.** nu a scris literatură. A tradus doar *Cîntul I* din *Eneida* de Vergiliu şi o odă a lui Horaţiu.

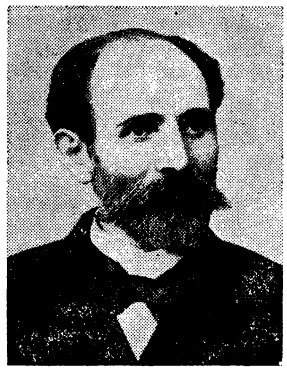

— **Tr.**: Vergiliu, *Eneida*, TLS, I, 1872, 8—18; Horaţiu, *Ode. Către Sextiu*, CT, III, 1872, *115*.

— 1. *Grigore G. Păucescu*, Bucureşti, Tip. Gutenberg, 1897; 2. Petraşcu, *Scriitori, 123—133*; 3. Slavici, *Amintiri, 626*; 4. C. D. Anghel, *Grigore Păucescu*, Bucureşti, Tip. Curierul judiciar, 1922; 5. Paul I. Papadopol, *Hasdeu şi clasicismul*, ORP, III, 1927, 5; 6. George Baiculescu, *Virgiliu în româneşte*, ALA, IX, 1930, 516; 7. Predescu, *Enciel.*, *641*.

M. T.

PĂUN, Vasile D. (9.II.1850, Bucureşti — 1.III.1908, Bucureşti), poet, teoretician şi critic literar. Face studiile secundare în Bucureşti, la gimnaziul „Gh. Lazăr" şi la liceul „Sf. Sava". Intră apoi funcţionar în administraţie. Este numit în 1877 profesor de limba română şi limba latină la gimnaziul „Cantemir Vodă" din Bucureşti, unde din 1878 este şi director. Începînd cu anul următor funcţionează ca profesor la liceul „Sf. Sava". Din 1883 este preceptor al principelui Ferdinand de Hohenzollern, pe care îl însoţeşte în Germania, unde îşi va fi desăvîrşit şi el studiile. În 1890 era profesor titular de limba şi literatura română la liceul „Gh. Lazăr" din Bucureşti, iar din 1892 pînă în 1903 a fost şi director al şcolii.

P. debutase cu versuri în 1868, în revista „Albina Pindului" a lui Gr. H. Grandea. Primele poezii le semnează Basiliu Dimitrescu sau Vasile Demetrescu. În cercul „Orientul", organizat în jurul revistei lui Grandea, are prilejul să-l cunoască şi să se împrietenească cu M. Eminescu, care, generos, caută mai apoi să-i pledeze cauza pe lîngă I. Negruzzi, atunci cînd la „Convorbiri literare" lui **P.** i se respinge categoric poeziile. El mai colaborează cu versuri, dar şi cu proză şi cronici literare, la „Foaia societăţii „Românismul" (1871), „Traian" (1871), „Columna lui Traian" (1872—1873), „Foaia societăţii „Renaşterea" (1874), „Povestitorul" (1876), „România liberă" (1877—1880), „România liberă. Număr literar" (1884), „Românul literar" (1891) ş.a. Deşi continuă să scrie poezii şi după 1890 (dealtfel, nu şi-a adunat în volum decît puţine versuri), acum publică mai cu seamă articole de critică şi teorie a literaturii şi artei, la „Vatra" (1894—1895), la „Literatură şi artă română" (1896—1897) a lui N. Petraşcu şi la „Revista societăţii „Tinerimea română" (1897—1899), unde a fost şi redactor şef. Scoate, împreună cu alţii, „Apărarea naţională", unde scrie şi sub pseudonimele Davus, Pavo şi Zorilă. La „Secolul" colaborează pînă în anul morţii, susţinînd o cronică literară săptămînală şi o rubrică de *Note şi reflexiuni*, în care îi apar foiletoane semnate Simplex.

Expresie a unui spirit meditativ cam abstract, poezia lui **P.** este mai curînd a unui manierist, care ştie să fructifice lecturile din lirica universală şi română. De la *Umbra lui Mihai* (1868) la *Iezerul şi Sihastrul* (1896), **P.** scrie versuri patriotice, elegii, satire, ode, alegorii, balade. Unora dintre poezii nu le lipseşte energia, după cum altele sînt pline de graţie. Virtuozitatea tehnică, din ce în ce mai accentuată, înăbuşă însă fluidul emotiv al versurilor. Configurate după o schemă antitetică romantică prea vizibilă (ca mai tîrziu la P. Cerna), ele rezervă totuşi, uneori, surpriza unor imagini realizate. Le caracterizează mai întotdeauna eufonia ritmică, prozodia desăvîrşită. *Iezerul*, bunăoară, o parafrază destul de interesantă la *Lorelei* de Heine, cu ecouri şi din *Luceafărul* lui Eminescu, este mărturia calofiliei autorului.

P. avea o serioasă cultură clasică, era capabil să se orienteze şi în arta şi literatura contemporană. Ca şi prietenul său Anghel Demetriescu, el a fost un critic şi un teoretician tradiţionalist, puţin receptiv în privinţa inovaţiilor, preocupat să înregistreze, să analizeze doar ceea ce devenise consacrat în evoluţia artei şi literaturii. Teoretiza insistent asupra fanteziei, ca izvor al inspiraţiei şi al libertăţii artistului, facultate ce domină asupra sensibilităţii, inteligenţei şi reflexiei. Dar în concepţia lui de orientare clasicistă nu puteau pătrunde idei care ar fi modificat vechiul înţeles al frumosului artistic. Citînd abundent din estetica universală (pleca întotdeauna de la Antichitate, era însă la curent şi cu noutăţile din estetica germană şi franceză), **P.** analizează noţiunile de urît, ridicol şi comic, sublimul, graţia, farmecul şi naivitatea, scrie despre *Ficţiune, imagine şi comparaţiune*, despre *Înrudirea poeziei cu celelalte arte frumoase (muzica, pictura, plastica şi arhitectura)*. Comentariul lui este sobru, accesibil, dovedind deseori siguranţă în alegerea exemplelor, precum şi aplicaţie analitică. Prudent faţă de poezia lui Baudelaire, pe care o recunoaşte totuşi însemnată, **P.** o defineşte ca fiind scrisă de „stegarul celui mai desăvîrşit senzualism". O astfel de înrîurire criticul n-ar fi vrut-o împămîntenită în literatura română. El preferă „aerul limpede al imaginilor senine", cere o deplină armonie a figurilor de stil, este neiertător cu greşelile de limbă şi de prozodie. Face pedante observaţii pe marginea incorectitudinilor descoperite în versurile lui Gr. Alexandrescu, M. Eminescu, Al. Macedonski şi ale altora. Tonul iritat, uneori violent, justificat în unele comentarii, precum cele asupra versurilor lui N. V. Scurtescu, apărute în „România liberă" din 1877, se arată alteori nepotrivit, suficient.

— *Odă la rezbel*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1877; *Ficţiune, imagine şi comparaţiune. Studiu comparativ de literatură*

poetică. Sihastrul. Poveste poetică, Bucureşti, Tip Göbl, 1896 ; *Catastrofa Nibelungilor*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896 ; *Inrudirea poeziei cu celelalte arte frumoase (muzica, pictura, plastica şi arhitectura)*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1898. — **Tr.** : N. Gilbert, *Momente de mizantropie*, AP, I, 1868, 5 ; A. de Musset, *Juna vergină adormită*, AP, I, 1868, 6 ; L. Enault, *Comoara*, P, I, 1876, 8.

— 1. M. Eminescu, [*Scrisoare către I. Negruzzi, 1870*], SDL, I, *311—312* ; 2. Gr. H. Grandea, *Starea literaturei române*, AP, III, 1871, 1 ianuarie ; 3. Pop, *Conspect*, II, *41—45* ; 4. Aman., *Dascălul Păun*, ŢR, I, 1893, 4 ; 5. D., *„Ficţiune, imagine şi comparaţiune. Sihastrul" de V. D. Păun*, LAR, I, 1896, 1 ; 6. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *147* ; 7. V. D. Păun, [*Scrisori către N. Petraşcu, 1899*], SDL, VI, *349—356* ; 8. *Encicl. rom.*, III, *547* ; 9. G. Bogdan-Duică, *Multe şi mărunte despre M. Eminescu. Un amic al poetului*, OIB, *45—50* ; 10. G. Popa-Lisseanu, *Vasile D. Păun*, UVR, XLV, 1929, 22 ; 11. [*V. D. Păun*], în *Monografia liceului „Gh. Lazăr" din Bucureşti. 1860—1935*, Bucureşti, Tip. Luceafărul, 1935, *247—249, 334, 356—357* ; 12. N. Petraşcu, *Biografia mea*, SDL, VI, *CLXIV—CLXV* ; 13. Perpessicius, *Alte menţiuni*, II, *397—398* ; 14. Bucur, *Istoriografia*, *56—57*.

G. D.

PĂUN-PINCIO, Ion (17.VIII.1868, Mihăileni, j. Botoşani — 30.XII.1894, Bucureşti), scriitor. Tatăl său, Alexandru Păun, îndeplinise funcţia de subprefect în judeţul Dorohoi. Mama, o femeie sensibilă care, înainte de căsătorie, publicase, sub semnătura Maria Cozmiţă, cîteva scrieri prin revistele din Bucovina, este aceea care îi deşteaptă interesul pentru literatură. Terminînd şcoala primară, la Mihăileni, în 1881, **P.-P.** începe liceul la Pomîrla şi îl continuă la Botoşani. Este epoca în care el scrie şi tipăreşte cele dintîi versuri în „Familia" (prima poezie publicată — *În pădure*, 1888), „Drepturile omului", „Contemporanul", iar între 1890—1891, la „Ilustraţiunea română". O vreme urmează cursuri liceale şi la Iaşi, unde, cuprins de o afecţiune subită pentru arta scenei, se înscrie şi în clasa de declamaţie a Conservatorului. Dar, covîrşit de neajunsuri materiale, **P.-P.** nu-şi poate termina studiile. În 1892, prietenul său D. Anghel îl ia într-o călătorie prin Italia. Vrăjit de frumuseţea unică a peisajului, **P.-P.** îşi alege un pseudonim după numele celebrei grădini din Roma. Astfel, parte din scrierile lui vor fi semnate, de acum înainte, Pincio. La începutul lui 1892, poetul se angajează telegrafist în Bucureşti. De aici e mutat la Brăila şi, mai tîrziu, în comuna Piua Petrii (Ialomiţa). Intrat în conflict cu mai marii lui, poetul îşi va da demisia, dedicîndu-se ziaristicii. Acum colaborează mai regulat la „Adevărul", „Adevărul ilustrat", „Arhiva", „Evenimentul literar", „Literatură şi ştiinţă", „Munca", „Munca ştiinţifică şi literară" — la publicaţiile muncitoreşti îndeosebi, fiind atras, în această vreme, către mişcarea socialistă. Dar tribulaţiile vieţii de slujbaş îi zdruncinaseră sănătatea. Nu rezistă decît cîteva săptămîni în postul de casier la o berărie ţinută de I. L. Caragiale. Bolnav, se retrage la Brăila, să se îngrijească. Găseşte încă resurse de a răspunde cu entuziasm chemării revistei „Lumea nouă", care îi oferă o funcţie de redactor. Poetul se prăpădeşte în urma unei banale infecţii. Înmormîntarea lui va fi evocată de St. O. Iosif în poezia *Elegie*. Este membru de onoare, post-mortem, al Academiei (1948).

Poezia lui **P.-P.** este aceea a unui melancolic timid şi însingurat, pierzîndu-se în reverii sau urzind sfioase gînduri de dragoste (*Albăstrele, Marian şi Mărioara*). Poetul este un afectuos, de o duioşie aproape feminină. Peisajul cernit al amurgului, toamna, cu cerul plumburiu străbătut de umbrele sinistre ale corbilor — ca în poezia lui Traian Demetrescu — îi provoacă acestui senzitiv o stare apăsătoare de urît, de *spleen* (ca în poezia simbolistă), şi o melancolie tulburată, vag, de presentimentul morţii. *Amurg, Toamna, Dies irae* (după Leconte de Lisle), *Sfîrşit de toamnă, Vae soli* sînt poezii care, prin atmosfera deprimantă provocată de spectacolul naturii în destrămare, îl prevestesc pe G. Bacovia. Poetul este însă, în primul rînd, un eminescianizant (*În pădure, Iubita mea, Stinsă-i văpaia*). Lirismul lui cuprinde, totuşi, o autentică simţire şi emoţie, cît să nu facă din acest poet un searbăd epigon (elegia *În urma despărţirei*). Versurile erotice, în care se percep inflexiuni folclorice (*Vîntule..., Doină*), capătă cîteodată tonalitatea unor idile scrise de G. Coşbuc (*Scrie-mi, mîndro...*). Poezia lui **P.-P.** are o factură intimistă, de spovedanie discretă şi sinceră. El este un confesiv — faptul se vede nu numai în scrisori, ci şi în pasteluri şi în stihurile de dragoste. Sentimental, **P.-P.** nu-i lipsit totuşi de umor (*Fricoşii*), cu amuzante note de autoironie. Alteori, aplecîndu-se spre necazurile altora, din firească simţăminte de caritate, din altruism — de care vorbeşte în articolul *Sentimentul religios şi arta* — poetul nu se mai abandonează doar propriei suferinţe. Deşi abulic, el întrevede drept singura cale de urmat lupta (*Te-afunzi mereu...*), Poezia socială a lui **P.-P.** este notabilă prin accentele de satiră (*Pe stradă*), ca şi prin factura ei realistă. În afara unor articole şi note critice (*O. Carp şi Gheorghe din Moldova*), **P.-P.** a mai scris şi cîteva schiţe evocînd anii copilăriei, petrecută la ţară. Prozele lui sînt pătrunse de simpatie şi compasiune pentru oamenii sărmani, amărîţi şi năpăstuiţi (*Bietul Gheorghe, Sub şopron, Moş Iordan*). Cîteodată, mila se preschimbă în indignare (*Gheorghe Vătăjelu*) ori într-o ironie acidă, ca în *Parazit* şi în *Anii cumineşc...*, satiră la adresa celor care ajung să-şi renege idealurile generoase ale tinereţii. Prin sinceritatea şi prospeţimea inspiraţiei, prin melodicitatea lor, ca şi prin sunetul pur al ingenuităţii, multe dintre versurile lui **P.-P.** dovedesc o înzestrare adevărată.

— *Versuri şi proză*, Bucureşti, Tip. Nouă, 1896 ; *Versuri, proză, scrisori*, pref. G. Diamandi, Bucureşti, Democraţia română, 1911 ; *Versuri*, îngr. şi postfaţă N. Ionescu-Lazu, Bucureşti, Editura Partidului social-democrat, 1946 ; *Poezii, proză, scrisori*, pref. I. Vitner, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1950 ; *Versuri, proză, scrisori*, îngr. A. Rusu, pref. I. Vitner, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955 ; ed. 2, 1959.

— 1. Iosif Nădejde, *Ion Păun (Pincio)*, ADV, XVII, 1904, 5186 ; 2. *Din biografii lui Păun* [A. Bacalbaşa, D. Anghel, Sofia Nădejde, C. Mille, A. Steuerman, L. Macrea, P. Zosin], în I. Păun-Pincio, *Versuri, proză, scrisori*, pref. G. Diamandi, Bucureşti, Democraţia română, 1911 ; 3. St. Constantinescu, *Un poet uitat : Ion Păun-Pincio*, RID, XIII, 1915, 1 ; 4. O. Botez, *Pe marginea cărţilor*, *84—88* ; 5. Chendi, *Schiţe*, *105—108* ; 6. G. Dumitrescu, *Figuri uitate. Ion Păun-Pincio*, VRA, VIII, 1935, 408 ; 7. Barbu Lăzăreanu, *Ioan Păun-Pincio*, Bucureşti, Cartea românească, 1948 ; 8. S. Semilian, *55 de ani de la naşterea lui Ioan Păun-Pincio*, NAN, III, 1949, 835 ; 9. Nicolescu, *Contemporanul*, *323—326* ; 10. Mihai Drăgan, *Ion Păun-Pincio*, CRC, V, 1970, 4 ; 11. *Ist. lit.*, III, *576—578* ; 12. *Amintiri literare despre vechea mişcare socialistă (1870—1900)*, îngr. şi pref. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, Minerva, 1975, *626—633*.

F. F.

PELEŞUL, revistă literară care a apărut la Bucureşti, săptămînal, între 21 ianuarie — 18 iunie 1884 şi, o dată pe lună, între noiembrie 1887 — octombrie 1888 şi ianuarie — martie 1889. În 1888 a apărut şi sub

denumirea „Revista", iar în 1889, sub aceea de „Revista românească". M. I. Toncescu, poet lipsit de talent (cu o oarecare faimă pe la 1885, datorită unui incident cu Al. Vlahuță), și, în anul 1889, actorul Șt. Vellescu au fost directorii periodicului, care se situează ca orientare între gazetele tutelate de Al. Macedonski. Deși colaborarea lui Macedonski este sporadică (un articol biografic dedicat generalului I. Em. Florescu și un excelent portret al actorului C. Dimitriade), referirile la el sînt des întîlnite. M. I. Toncescu îi dedică versuri; Tr. Demetrescu descrie în pagini pline de sensibilitate modul în care l-a cunoscut; multe din comentariile critice îl citează drept un poet exemplar, opunîndu-l scriitorilor mai în vîrstă și, în primul rînd, lui V. Alecsandri. Cu recenzii și încercări de critică literară colaborează Bonifaciu Florescu, Șt. Vellescu, Tr. Demetrescu și N. D. Georgian. Alături de Toncescu, au mai publicat versuri M. Demetriade, Tr. Demetrescu, I. I. Truțescu, H. Rănișteanu (H. Rheinstein), Al. Negrișanu-Nenoveanu și Șt. Vellescu. Este posibil ca poezia *Pe cînd cerul vieții mele* a lui I. C. Săvescu (apărută în septembrie 1888) să reprezinte debutul literar al poetului. Scrierile în proză aparțin lui D. Teleor, I. S. Spartali, Aug. R. Clavel, B. Florescu, Tr. Demetrescu, Ed. Th. Aslan, D. Manolescu-Sidery și Vladimir Macedonski (nuvela *Procesul boierului Christache*). Se traduc versuri din Lenau, Lamartine, Th. de Banville, Catulle Mendès și Ch. Grandmougin (poezia *La întoarcere*, în versiunea lui Tr. Demetrescu). Sub titlul *Esența internă a artei*, apar fragmente din *Lumea ca voință și reprezentare* de Schopenhauer, în tălmăcirea unui Fl. Simionescu.

R. Z.

PELIMON, Alexandru (1822 — 27.VII.1881, Novaci, j. Gorj), scriitor. Era cel de al patrulea copil al lui Antoniu Pandele, slujbaș și, mai în urmă, comerciant în București. Nu avea prea multă învățătură și a ocupat felurite funcții modeste, fiind, între altele, secretar al Comisiei documentelor mănăstirești, procuror la Consistoriul eparhiei Buzău, subșef la secția istorică a Arhivelor Statului din București. Cu o carieră administrativă lipsită de strălucire, mai mereu fără bani, s-a dedicat, compensativ, scrisului. Colabora din 1845 la „Vestitorul românesc", scrie în 1848 la „Pruncul român". Debutul în volum și-l face cu *Poezii fugitive*, în 1846. De-a lungul anilor, scoate un mare număr de opuri cuprinzînd poezii lirice și epice, impresii de călătorie, nuvele, romane, tragedii, melodrame, vodeviluri. E o literatură de serie, fără relief. A avut și el sentimentul că nu este un creator și o declară în cîteva prefețe. A exprimat însă, cu convingere, cu exaltare chiar, credința în puterea literaturii de a face educație patriotică, de unde și aderarea lui la tendințele și temele literare ale epocii pașoptiste și postpașoptiste.

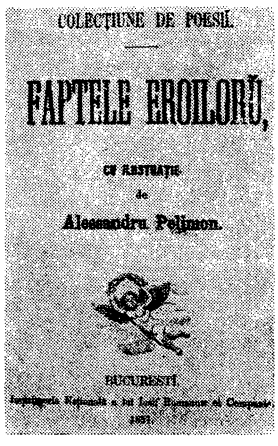

Deși a cultivat o vreme poezia erotică, introducînd în naivele lui compuneri și unele motive exotice, după modelul lui D. Bolintineanu, **P.** a scris mai cu seamă versuri inspirate din istoria țării, ample poeme epice, care ar fi trebuit să alcătuiască un ciclu eroic, epopeic: *Traian în Dacia* (1860), *Vestita bătălie de la Călugăreni* (1848), *Tudor Vladimirescu. Mișcarea de la 1821* (1862). Aceste poeme, reluate, completate în ediții succesive, sînt narațiuni rimate, discursive și retorice, cu un aer vetust. Ciclul *Oștenii români (1877—1878)*, în care se resimte influența lui V. Alecsandri, așa cum altundeva **P.** este îndatorat lui Gr. Alexandrescu sau lui D. Bolintineanu, dezvăluie o sensibilitate comună. **P.** compune și piese de teatru: melodramele *Fiul mazîlului* (1851), *Actrița din Moldova* (1852), tragedia *Curtea lui Vasilie Vodă* (1852), comedia *Păcală și Tîndală. Și-a găsit tingirea capac* (1854). Sînt scrieri fără timbru original, în care pot fi regăsite subiecte, personaje și procedee dramatice obișnuite în epocă. Mai variată și mai interesantă este proza lui **P.** *Hoții și Hagiul* (1853), unul dintre primele romane românești terminate și tipărite, își plasează acțiunea în lumea pestriță a periferiei bucureștene. Conflictul este foarte liniar. Hagiul consimte la căsătoria dintre Lefterica, fiica lui, și Costache, negustor cam sărac, abia după ce acesta își dovedește devotamentul scăpîndu-l din mîna tîlharilor. Dar, ca și în romanele *Jidovul cămătar. Moldova și Bucovina* (1863), *Un funcționar sinucis. Fratele și sora* (1873), se suprapune o intrigă amoroasă, tratată în manieră foiletonistică, cu tot arsenalul de elemente senzaționale, sentimentaliste și didacticiste. Oarecare prospețime și culoare aduc scenele de moravuri, cîteva portrete, unele descrieri de natură. **P.** a scris și romane istorice, generoase afirmări ale aspirațiilor sale patriotice, dar subordonate literar aceluiași schematism foiletonistic. În *Bucur, istoria fundării Bucureștilor* (1858) sînt transpuse ideile unioniste ale autorului. După un șir de peripeții, Bucur, fiul lui Laic Vodă Basarab, se unește cu Iliana, fiica lui Bogdan al Moldovei, și fundează orașul București. În acțiune sînt introduse informații istorice, unele dubioase, descrieri ale Bucureștilor, păreri asupra moravurilor epocii. O evocare a trecutului se află și în *Matei Vodă la monastirea Sadova* (1870), unde cîteodată culoarea locală este mai atent urmărită. Menționabile ca tematică sînt *Catastrofa întîmplată boiărilor în muntele Găvanul — 1821* (1864) și narațiunea *Revoluțiunea română din anul 1848. Mușătoiul* (1868), care pun în evidență ideile democratice ale lui **P.**, simpatia față de figura lui Tudor Vladimirescu și aderiunea la mișcarea pașoptistă. Mai mult decît romanele, ies din sfera interesului strict documentar impresiile de călătorie ale lui **P.** El a introdus și în romane pagini de jurnal de călătorie, a scris și versuri despre peisajul țării, ca în *Flori de Moldo-România* (1864), mărturii ale pasiunii pentru drumeție. Dar *Impresiuni de călătorie în România* (1859) și *Memoriu. Descrierea s. monastiri* (1861) aduc în prim plan pe peregrin. Ca mulți alți scriitori, călători prin locurile istorice ale Munteniei și Olteniei, **P.** cercetează vestigiile trecutului, vizitează mănăstirile, citește hrisoavele și inscripțiile, evocă gloria apusă. Plăcute i se par ieșirea din Bucureștii cu aerul „împestat", călătoria „cu sacul pe spate", pe jos, pentru a vedea în voie totul. Sînt descrise ținuturile străbătute, așezările, se fac comentarii etnografice și folclorice, portrete ale oamenilor întîlniți, sînt intercalate subiecte de nuvele romanțioase, se schițează conflicte sociale. Vizita la peștera Dîmbovicioara sau la o ocnă de sare este consemnată în pagini de o reală plasticitate.

P., care a mai semnat și Palemon, a făcut și traduceri, unde nu transpare însă mai nimic din însușirile originalului. Versurile nu l-au reținut decît

întîmplător (Schiller, Lamartine, Mickiewicz). Traduce din proza preromanticului Bernardin de Saint-Pierre *(Paul și Virginia, Coliba indiană)*, o primă parte din romanul *Cei trei mușchetari* de Al. Dumas ș.a. Pentru scenă, a tălmăcit melodrama *Tereza* de Al. Dumas și libretul operetei *Ketli sau Reînturnarea în Svițera.*

— *Poezii fugitive*, I, București, Tip. Sf. Sava, 1846 ; *Suliotul. Grecia liberă*, București, Tip. Copainig, 1847 ; *Poezii*, Iași, Tip. Institutul Albina, 1847 ; *Vestita bătălie de la Călugăreni. Resuvenire despre gloria românilor*, [București], 1848 ; *Poezii diverse*, în *Coliba indiană* și *Poezii diverse*, București, Tip. Copainig, 1850 ; *Poezii (Martirii de la 19 iunie și 13 septembrie)*, [București], [1850] ; *Fiul mazilului*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1851 ; *Stanțe la România*, București, Tip. Mitropoliei, 1852 ; *Curtea lui Vasilie Vodă*, București, Tip. Vinterhalder, 1852 ; *Actrița din Moldova. Pe ursită*, București, Tip. Vinterhalder, 1852 ; *Hoții și Hagiul*, București, Tip. Mitropoliei, 1853, republ. parțial în PRR, *51—63* ; *Colecție de poezii nuoi*, București, Tip. Ohm, 1854 ; *Păcală și Tîndală. Și-a găsit tingirea capac*, [București], 1854 ; *Colecțiune de poezii. Faptele eroilor*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Bucur, istoria fundării Bucureștilor*, București, Tip. Romanov, 1858 ; *Impresiuni de călătorie în România*, București, Tip. Romanov, 1859 ; *Traian în Dacia*, București, Tip. Romanov, 1860 ; *Memoriu. Descrierea s. monastiri*, București, Tip. Național, 1861 ; *Tudor Vladimirescu. Mișcarea de la 1821*, București, Tip. Rosetti, 1862 ; *Jidovul cămătar. Moldova și Bucovina*, București, 1863 ; *Catastrofa întîmplată boiărilor în muntele Găvanul — 1821*, București, Tip. Rassidescu, 1864 ; *Flori de Moldo-România*, București, Tip. Bolliac, 1864 ; *Epoca glorioasă a lui Mihai Viteazul*, București, Tip. Națională, 1867 ; *Revoluțiunea română din anul 1848. Mușătoiul*, București, Tip. Michaiescu și Vaidescu, 1868 ; *Citera în Carpați*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1870 ; *Matei Vodă la monastirea Sadova*, București, Tip. Petrescu și Costescu, 1870 ; *Un funcționar sinucis. Fratele și sora*, București, Tip. Națională, 1873 ; *Baia de Aramă. Lucifer. Cîteva poezii alese*, București, Tip. Națională, 1874 ; *Gloriile românilor. Mihai Viteazul*, București, Tip. Națională, 1875 ; *Patriotism — Vladimirescu*, București, Tip. Națională, 1877 ; *Trei sergenți. Campania românilor în Bulgaria*, București, Tip. Națională, 1879 ; *Oștenii români (1877—1878)*, București, Tip. Națională, 1880 ; *Amintiri poetice istorice*, București, Tip. Națională, 1881 ; *[Poezii]*, MU, *209—220*. Mss. : *Arderea Iașului sau Rezbelul lui Bogdan Vodă cu tătarii*, B.A.R., ms. 1179, f. *71—121*. — Tr. : A. Mickiewicz, *Alpuhara*, în *Vestita bătălie de la Călugăreni. Resuvenire despre gloria românilor*, [București], 1848 ; Al. Dumas, *Tereza*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1848, *Trei mușchetari*, I, București, Tip. Mitropoliei, 1853 ; Lamartine, *Omul*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1850, *[Poezii]*, în *Colecțiune de poezii. Faptele eroilor*, București, Tip. Romanov, 1857 ; Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, București, Tip. Copainig, 1850, *Coliba indiană*, București, Tip. Copainig, 1850 ; Shakespeare, *Romeo și Julieta* (fragm.), în *Poezii (Martirii de la 19 iunie și 13 septembrie)*, [București], [1850] ; J. Fiévée, *Zestrea Suzetii*, București, Tip. Mitropoliei, 1852 ; [F.-A. Duvert și Paulin], *Ketli sau Reînturnarea în Svițera*, București, Tip. Mitropoliei, 1852 ; Telesforo de Trucha, *Giurămîntul ținut. Don Martin de Freytas*, București, Tip. Mitropoliei, 1854 ; E. Souvestre, *Avutul și săracul*, București, Tip. Romanov, 1856 ; Schiller, *[Poezii]*, în *Flori de Moldo-România*, București, Tip. Bolliac, 1864, în *Amintiri poetice istorice*, București, Tip. Națională, 1881, *Cîntarea clopotului*, București, Tip. Petrescu și Costescu, 1872.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *114—116* ; 2. Gherghel, *Schiller, 46, 54, 60, 63, 65* ; 3. Eugen I. Păunel, *Bucovina de altădată oglindită în trei narațiuni românești uitate*, CL, LXXII, 1939, 2 ; 4. Al. Piru, *O sută de ani de roman*, VR, X, 1957, 6 ; 5. Paul Cornea, *Un roman de acum un veac despre București*, GL, VI, 1959, 41 ; 6. Vîrgolici, *Începuturile, 41—43, 74—77* ; 7. Călinescu, *Studii, 65—80* ; 8. *Ist. lit.*, II, *589—592* ; 9. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *487—488* ; 10. Vîrgolici, *Retrospective, 41—50*.

G. D.

PENCIOIU, Grigore D. (1869, Craiova — 2.VII.1936, Craiova), critic literar și traducător. Avocat în Craiova și luptător socialist, **P.** participă în 1893, împreună cu Traian Demetrescu, la primul congres al Partidului social-democrat al muncitorilor din România, ca reprezentant al organizației din Craiova. Conduce clubul local al muncitorilor, iar în 1888 va scoate, tot cu prietenul său Traian Demetrescu, „Revista olteană". A colaborat și la „Românul literar", „Evenimentul literar", „Lumea nouă științifică și literară" ș.a. A semnat cu pseudonimele Gri-Pen, Xeres și Heres.

În „Revista olteană", **P.** publică studii de economie politică *(Legea progresului omenesc, Capitalul și Karl Marx)*, versuri erotice fără prea multă consistență și încercînd să imite armonia eminesciană, cîteva portrete de scriitori *(Nicolaus Lenau, Heinrich Heine, Robert Hamerling)*, note bibliografice atestînd o foarte bună cunoaștere a poeziei lui Eminescu și a liricii germane. Discutînd cartea lui Otto von Leixner, *Geschichte der fremden Literatur*, **P.** observă că un imn din literatura indiană veche prezintă mari asemănări cu *Rugăciunea unui dac* și prima parte a *Scrisorii I* și propune ipoteza unei influențe. În *Nicolaus Lenau*, **P.** comentează paralel, din punct de vedere al pesimismului, poezia lui Eminescu și Lenau. Un studiu mai dezvoltat, cel dintîi asupra prozei eminesciene, cu referire specială la *Sărmanul Dionis*, îi apare în 1890. **P.** urmărește să analizeze „ideile filozofice" și influențele din *Sărmanul Dionis* și, mai ales, să pună în evidență strînsa lor legătură cu natura și temperamentul poetului. Studiul pare a fi o replică polemică la adresa lui C. Dobrogeanu-Gherea *(Eminescu)* și vine din partea unui critic cu sensibilitate și intuiții în domeniul liricii. Astfel, fără a nega izvoarele sociale ale pesimismului, **P.** susține că Eminescu era temperamental predispus la pesimism și că e nepotrivit să i se ceară poetului o imagine a „femeii socialiste", de vreme ce în lirica sa, prin excelență romantică, dragostea-vis stabilește o altă imagine a iubirii. O temeinică analiză reliefează ideile schopenhaueriene din *Sărmanul Dionis*, cu concluzia că Eminescu este cel mai „demn reprezentant al școlii schopenhaueriene", fără a-i contesta profunda originalitate, și încearcă o imagine a personalității eminesciene în „perfectă asemuire cu filozofia lui tristă". Studiul lui **P.**, prin cîteva concluzii, susținute de o atentă argumentare și prin cîteva intuiții exacte (în paralelismul Dionis — Demonul — Prometeu), dovedind temeinice cunoștințe asupra romantismului și filozofiei germane, este nu numai primul studiu asupra prozei eminesciene, dar și o încercare inedită în epocă prin țelul propus. **P.** a fost mai cu seamă un bun traducător. A tradus din *Cartea Cîntecelor* a lui Heine, vădind înțelegere și cunoaștere a textului, a nuanțelor. Unele din traducerile sale au o formă armonioasă, în care pot fi însă recunoscute reminiscențe din versurile eminesciene. Din Lenau, **P.** a tradus poezii în „Revista olteană". În „Lumea nouă științifică și literară" din 1895 i-au apărut traduceri din Baudelaire (poezia *Cei șapte bătrîni)* și din Heine. Pentru Teatrul Național din Craiova, **P.** a tradus mai multe piese și librete de operetă. A evocat în cîteva articole personalitatea lui Traian Demetrescu.

— *[Poezii]*, RVO, I, 1888, 4, 12, II, 1889, 10 ; *De pe munți (Schițe de voiaj)*, RVO, I, 1888, 6 ; *Nicolaus Lenau*, RVO, II, 1889, 1 ; *Heinrich Heine*, RVO, II, 1889 8 ; *Robert Hamerling*, RVO, II, 1889, 10 ; *Proza lui Eminescu (Sărmanul Dionis)*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1890 ; *Traian Demetrescu*, LNȘ, II, 1896, 25 ; *Prefață* la Traian Demetrescu, *Simplu*, Craiova, Samitca, 1896 ; *Cum l-am cunoscut*, TD, 1906 ; *Traian Demetrescu (Cu prilejul aniversării morții lui)*, R, XXVIII, 1936, 5—6. — Tr. : Lenau, *La dorita*, RVO, I, 1888, 1, *Pe marginile vieții*, RVO, I, 1888, 2, *Seara de toamnă*, RVO, I, 1888, 7, *Tablouri de seară*, RVO, I, 1888, 9, *Din cîntecul trestiei*, RVO, II, 1889, 3, *Moartea lui Faust*, RLR, I, 1891, 16 ; Schiller, *Fantezie*, RVO, I, 1888, 4 ; Petöfi, *Fire ungurească*, RVO, I, 1888, 11, *Cea din urmă pomană*, ADV, VII, 1894, 1927 ; Baudelaire, *Cei șapte bătrîni*, LNȘ, I, 1895, 4 ; Heine, *Din „Cartea Cîntecelor"*, Craiova, Samitca, 1896 ; Leopardi, *Sie însuși*, RLR, I, 1891, 17 ; E. A. Poe, *Corbul*, RLR, I, 1891, 19 ; Goethe, *Prometeu*, RLR, I, 1891, 22 ; V. Hugo, *Dumnezeu*, RLR, I, 1891, 23 ; Fr. Grillparzer, *Străbuna*, R, XXII, 1928, 5, 11—12.

— 1. D. A. Teodoru, *Dl. Pencioiu şi „Sărmanul Dionis"*, C, VII, 1890, 7 ; 2. Virgil Popescu, *H. Heine — Din „Cartea Cîntecelor", traducere în versuri de G. D. Pencioiu*, CL, XXX, 1896, 1 ; 3. Chendi, *Pagini, 82* ; 4. Torouţiu, *Heine, 175—179* ; 5. Atanasiu, *Mişcarea, passim* ; 6. Straje, *Dicţ. pseud., 535.*

S. C.

PENESCU, Ioan (1808 — 20.XI.1868, Bucureşti), traducător şi publicist. Se cunosc puţine date despre activitatea sa, pînă la sosirea în Brăila, în 1832 cînd este numit profesor la prima şcoală românească din localitate. Urmase, probabil, cursurile lui I. Heliade-Rădulescu de la „Sf. Sava" (P. va rămîne un simpatizant al lui Heliade şi după revoluţie), ajutat de fratele mai vîrstnic, serdarul Gh. Penescu. La Brăila, a fost nu numai un profesor cu merite deosebite în consolidarea şi modernizarea şcolii, ci şi un animator al vieţii culturale. Din 1839, devenit proprietarul unei tipografii, **P.** fondează o bună gazetă comercială („Mercur"), despre care M. Kogălniceanu, în „Dacia literară", are cuvinte de laudă. O altă încercare de a mai scoate o gazetă, „Econoama română" (1839), a eşuat după primele numere. În tipografia sa, **P.** scoate şi două cărţi traduse de el din franceză : *Hoţie din ideile unuia din visurile lui Lebriun* (1840) şi *Eudoxia sau Viitorul prevăzut* (1841) de D'Arnodar, ambele povestiri moralizatoare, cu lungi disertaţii despre virtute. Adept al respectării proprietăţii literare, **P.** cerea autorilor, în prefaţa la *Hoţie...*, să nu-şi însuşească, nemărturisit, ideile şi scrierile altora, pentru a fi feriţi de „mustrarea cugetului" şi de o „înfricoşată critică a înaltului tribunal al literaţilor".

Din 1844, **P.** se mută la Bucureşti, ca profesor la Seminarul Mitropoliei. În Tipografia Mitropoliei, pe care o şi conduce din 1851, el îşi va tipări *Principuri de agricultură* (1845), *Manual de economie casnică* (1846), *Istoria sfîntă*, după Victor Duruy (1852) şi *Catehismul bunei creşteri a fetelor* (1854). **P.** a fost implicat şi în evenimentele revoluţionare de la 1848. După înfrîngerea revoluţiei, el se află printre arestaţi, dar este eliberat din cauza unei boli cronice.

Dacă nu este vorba de un alt autor, omonim, atunci **P.** este şi dramaturgul, nu lipsit de îndemînare, care semnează cîteva piese rămase în manuscris : *Stanciu Bratului*, melodramă în trei acte despre haiduci, o comedie cu cîntece, ***Fătul haiducul***, o dramă, *Meşterul Manole*, în care sînt intercalate pasaje din legenda populară, sub formă de arii şi coruri. Tot în manuscris se mai află şi o compunere ocazională : *Umbra lui Mihai Viteazul*. Piesele făceau parte din repertoriul lui Iorgu Caragiali şi Matei Millo.

— **Ms.** : *Stanciu Bratului* (1849), B.A.R., ms. 2968, f. *108—130*, ms. 3134, f. *103—157*, *Meşteru Manole* (1868), B.A.R., ms. 2970, f. *181—218*, *219—261* ; *Fătul haiducul*, B.A.R. ms. 1054, f. *392—409* ; *Umbra lui Mihai Viteazu*, B.A.R., ms. 2977, f. *185—198*, ms. 2975, f. *133—141*. — **Tr.** : J. Lebrun, *Hoţie din ideile unuia din visurile lui...*, Brăila, Tip. Penescu, 1840 ; D'Arnodar, *Eudoxia sau Viitorul prevăzut*, Brăila, Tip. Penescu, 1841.

— 1. I. Vîrtosu, *Ioan Penescu*, ABR, I, 1929, 4—6 ; 2. Gh. T. Marinescu, *Note privitoare la activitatea culturală a lui Ioan Penescu*, ABR, II, 1930, 4 ; 3. I. Vîrtosu, *Ioan Penescu — animator cultural al Brăilei în primii ani după 1829*, Bucureşti, Tip. Oltenia, 1931 ; 4. Gh. T. Marinescu, *Ioan Penescu. Alte note privitoare la activitatea lui culturală*, ABR, III, 1931, 2 ; 5. Gh. T. Marinescu, *Ioan Penescu. Noi contribuţii la cunoaşterea activităţii lui*, ABR, VII, 1935, 1 ; 6. L. Volovici *Apariţia scriitorului în cultura românească*, Iaşi, Junimea, 1976, *108* ; 7. Marin Bucur, *Ioan Penescu*, RITL, XXVIII, 1979, 2.

L. V.

PENEŞ CURCANUL, revistă literară apărută lunar la Focşani, între ianuarie şi mai 1895, şi la Bucureşti, între februarie şi aprilie 1897. După un număr-prospect (16 iunie 1894), la începutul anului următor se editează de un căpitan Gorski, admirator al lui M. Eminescu, acest periodic subintitulat „revistă populară militară", scris pentru soldaţi, cu intenţia de a le trezi interesul pentru cultură şi de a le cultiva patriotismul. Literatura publicată se rezumă la nuvelele redactorului, *Moş Prichici*, *Ceva din ştiinţă*, şi la anecdote, versificate cu iscusinţă tot de el. Gorski mai traduce din Lamartine o poezie, sub titlul *Bătălia*, precum şi din scrierile lui P. Déroulède.

R. Z.

PERDAFUL, periodic satiric şi literar apărut la Iaşi, săptămînal, probabil din octombrie 1873 pînă la 24 mai 1887, apoi între 20 februarie şi 20 martie 1888 şi între 14 mai 1892 şi 25 ianuarie 1893. Redactor, în primii ani de apariţie, a fost M. Negrutz, un anticonservator şi un antijunimist convins. Diversitatea de procedee satirice întrebuinţate, precum şi menţinerea satirei şi a umorului la un nivel literar mai întotdeauna acceptabil, fac din **P.** o gazetă interesantă. Se criticau în primul rînd politica junimistă, mai ales sub aspectele ei culturale, apoi personalităţile societăţii ieşene : T. Maiorescu, I. Negruzzi, N. Gane. Faţă de V. Alecsandri se adoptă o atitudine contradictorie — cînd critică aspră, cînd laudă fără rezerve. Criticile nu ţinteau numai actele şi atitudinile politice, ele erau îndreptate şi împotriva literaţilor junimişti : N. Gane era ironizat pentru mai puţin realizata nuvelă *Două nebunii*, satirele lui I. Negruzzi deveniseră un prilej de comentarii umoristice şi de parodie, versurile Matildei Cugler-Poni erau interpretate echivoc, obţinîndu-se efecte comice. După anul 1876, calitatea literară şi umoristică a periodicului scade. În ultimii ani de apariţie (1885—1893), redactor a fost V. Negrutz. Din noiembrie 1876 şi pînă în octombrie 1877 revista a apărut sub titlul „Figaro".

R. Z.

PEŞACOV, Gheorghe (Gheorghian) (15.IV.1785, Vidin — 1.XII.1854, Bucureşti), poet. Familia tatălui (pe nume Peşica), aromâni din Vlaho-Clisura, s-a stabilit la sfîrşitul secolului al XVI-lea în Craiova. Mama era româncă. Tatăl se îndeletnicea cu comerţul. **P.** a învăţat la Braşov şi Craiova. Răpit de cîrjaliii lui Osman Pazvantoglu, ieşiţi la pradă în ţinutul Craiovei, **P.** este reţinut la Vidin în cancelaria lui Pazvantoglu şi obligat să traducă documente slavone, luate de la boierii români. După 1818, la Vidin, controlează comerţul de tranzit şi este secretar al lui Rusten Paşa. La Craiova, unde s-a stabilit o vreme, era considerat printre intelectualii oraşului, prieten cu Stanciu Căpăţîneanu şi Gr. Pleşoianu. După 1821, dă lecţii particulare şi e profesor la şcoala din Tîrgu Jiu. În urma unui examen, e numit, din 1842, tîlmaci în Comisia Documentală de pe lîngă Arhivele Statului din Bucureşti. Traduce, în 1849, documentele slavo-bulgare rămase de la Neagoe Basarab. La Bucureşti a întîlnit emigranţi bulgari, între care A. Kipilovski, la îndemnul căruia scrie cîteva poezii în limba bulgară. Era prieten cu Văcăreştii, îi cunoştea pe Anton Pann şi B. P. Mumuleanu. Românizîndu-şi numele, semna şi Pedestrăşescu. **P.** a scris versuri în limbile greacă, bulgară (e menţionat de istoriografia literară bulgară în legătură cu începuturile poeziei culte), română şi acrostihuri bilingve greco-române. Astfel de versuri scrisese şi Alecu Văcărescu, pentru care **P.** nutrea o mare admiraţie şi pe care îl numeşte „înfricoşatul poet". Versurile în limba română sînt, în cea mai mare parte, ocazionale, omagiale. Cîteva au fost scrise la moartea lui Dinicu Golescu pe o pagină a cărţii

Tudor Vladimirescu

acestuia *Însemnare a călătoriii mele.* Altele se adresează lui Iancu Văcărescu, Eufrosin Poteca, P. Vasici. Un poem mai dezvoltat, scris în februarie 1821, în bejenie, este un panegiric pentru Tudor Vladimirescu : *Jălire a necuviincioasei morți a eroului României.* **P.** hiperbolizează imaginea eroului, prețuindu-i patriotismul. Versurile, de factură similipopulară, sînt lipsite de culoare și vervă, chiar în paginile de pamflet anticiocoiesc. De la **P.** a rămas, în manuscris, un volum de versuri, intitulat *Desmierdare poeticească.* Descrierea naturii, neștiutoare și fericită în sine, în contrast cu tristețea omului și sentimentul zădărniciei vieții, urmează la **P.** canonul convențional al clasicismului. Poetul descrie cu minuție anotimpurile, formele de relief, îndeletnicirile omenești. Sînt cîteva accente sincere în elogiul exuberanței naturale, precum și detalii care imprimă peisajului o atmosferă autohtonă (mulsul oilor, strivirea strugurilor în cetare și hîrdaie, întoarcerea țăranilor de la cîmp), trădînd la **P.** darul observației spontane, contrastînd cu pesimismul artificios al pasajelor de poem filozofic. Într-o amplă scrisoare către Z. Carcalechi, **P.** menționa cîteva traduceri din grecește, de „romanțuri" „morale și filozofice", pe care intenționa să le publice în „Bibliotecă românească". Între manuscrisele poetului nu se află decît traducerea intitulată *Împărătesc sînual spre statornicia adevăratei fericiri omenească,* scriere cu conținut iluminist, pe tema fericirii omenești, o tălmăcire din Aug. von Kotzebue și fragmente din *Nopțile* lui Young. În aceeași scrisoare **P.** arată că a tradus în românește versuri sîrbești „despre lauda răsăritului soarelui" și că a compus și „lauda apusului". S-a emis și ipoteza, eronată, că Zilot Românul și **P.** ar fi una și aceeași persoană (14).

— *Prietenia din univers,* UV, III, 1847, 5, PRC, I, *137—138; [Stihuri despre Tudor Vladimirescu]* (publ. Emil Vîrtosu), RA, vol. III, 1939, 8 ; *[Scrisoare către Z. Carcalechi],* ITC, *109—112,* **Ms.** : *[Memorii. Versuri],* B.A.R., ms. 1277 ; *Desmierdare poeticească,* B.A.R., ms. 1279. — **Tr. ms.** : [Autori neidentificați], *Împărătesc sînual spre statornicia adevăratei fericiri omenească* (1806), B.A.R., ms. 1279, *Marcellus la Nola,* B.A.R., ms. 1278, f. *1—6* ; Young, *Nopțile* (fragm.), B.A.R., ms. 1276, f. 40 ; Aug. von Kotzebue, *Urire de omenire și căire,* B.A.R., ms. 1278, f. *10—40.*

— 1. Gh. Pețacov, *[Corespondență, 1825—1844],* B.A.R., ms. 1276, ms. 1277, ms. 1278 ; 2. Al. Ciorănescu, *O scrisoare literară a lui Gh. Pețacov,* RI, XX, 1934, 10—12 ; 3. E. Vîrtosu, *Un oltean despre Dinicu Golescu,* AO, XVI, 1937, 89—91 ; 4. D. N. Mincev *Poeții Văcărești și Gh. Pețacov,* GAC, VII, 1938, 17—18 ; 5. E. Vîrtosu, *Versuri inedite despre 1821,* RA, vol. III, 1939, 8 ; 6. M. Fănescu, *Gheorghian Pețacov, contribuții la cunoașterea vieții și activității sale,* în *Arhivele Statului. 125 de ani de activitate,* București, 1957, *287—301* ; 7. *Istoriia na bălgarskata literatura,* II, Sofia, Editura Academiei Bulgare de Științe, 1966, *124* ; 8. Piru, *Ist. lit.,* II, *206—207* ; 9. *Ist. lit.,* II, *139—141* ; 10. C. Velichi, *Un poète slavo-roumain : Georges Pețacov,* RSL, XVI, 1968 ; 11. Ș. Cioculescu, *Tudor Vladimirescu în literatură. Un poem dramatic pierdut,* RMR, VI, 1969, 7 ; 12. Duțu, *Cărțile, 98* ; 13. Cornea, *Originile. 387—396* ; 14. Al. Alexianu, *Jos masca, Zilot !,* SPM, 1978, 394.

S. C.

PETICĂ, Ștefan (22.I.1877, Bucești, j. Galați — 17.X.1904, Bucești, j. Galați), poet. Tatăl, Ienache Petică, notar și jelbar al satului, și-a dat băiatul la învățătură la școala primară din Liești, apoi la gimnaziul real din Tecuci. Cursul superior **P.** îl face la Brăila, la liceul „N. Bălcescu". Elev, el se alătură entuziast mișcării socialiste din orașul dunărean. Activează la clubul muncitoresc, aflat sub îndrumarea profesoarei Izabela Andrei (Sadoveanu), vorbește, alături de V. G. Morțun și I. Nădejde, muncitorilor din port, face propagandă socialistă la sate și, mai ales, citește febril lucrări din domeniul filozofiei, sociologiei și economiei, în mai multe limbi (își însușise germana, franceza, engleza), fiind la curent și cu publicațiile străine socialiste („L'Ere nouvelle", „La Revue socialiste"). În octombrie 1895 este chemat în fața tribunalului din Tecuci pentru activitatea sa propagandistică în satele județului. La „Lumea nouă", ziar socialist, **P.** își începe, din ianuarie 1896, activitatea publicistică. A susținut campania de presă împotriva bătăii în armată și revendicările muncitorilor, a demascat ***Barbariile din portul Brăila. Cum se face averea,*** și-a exprimat solidaritatea cu muncitorii (***Solidaritate, Altă grevă, Sfîrșitul burgheziei***). În același timp, **P.** observă cu amărăciune efectele pătrunderii civilizației burgheze la sat (***Pieirea satelor răzeșe***), acuzată, în

termeni apropiați de cei ai filozofiei lui J. Ruskin, și de distrugerea frumosului și a armoniei naturale *(Fum și praf, Iad și rai)*. Momentul de dezorganizare și derută prin care a trecut mișcarea muncitorească la noi în anii 1898—1899 a fost trăit de **P.** cu deznădejdea unei prăbușiri sufletești. Îndepărtîndu-se de mișcarea socialistă, însingurat, cu iluzia unei evadări posibile în lumea frumosului, a artei, el se îndreaptă spre simbolism, în care vedea o răzvrătire superioară, împotriva unei lumi urîte și nedrepte. **P.** intră în cercul lui Al. Macedonski și este, din februarie pînă în iunie 1899, secretar de redacție la „Literatorul". Nevoit să scrie pentru a se întreține (își trecuse bacalaureatul la București și urma cursurile facultăților de filozofie și de matematici), își oferea colaborarea diferitelor ziare din Capitală. Redactor la „Capitala" (1898—1899), colaborator la „Depeșa" (1901), „Apărarea națională" (1902), „Dorobanțul" (1902—1903), „Economia națională" (1902—1903), el evoluează spre un naționalism cu accente xenofobe. Colaborează cu versuri și articole de critică, teatru și proză la „România jună", „România ilustrată", „Literatură și artă română", „Românul literar". A semnat cu numeroase pseudonime : Caton, Erics, Fanta-Cella, M. Pall, Narcis, S. Mușat, Sapho, Senez, Sentino, Sergiu, Ștefan, Stef, Trubadur, Ywann ș.a. O vreme a fost bibliotecar la Ministerul Domeniilor. Sărac, bolnav de tuberculoză, s-a întors în satul natal, unde a și murit, în vîrstă de 27 de ani.

Poemele din ciclurile *Fecioara în alb, Cînd vioarele tăcură, Moartea visurilor*, cuprinse în volumul publicat de autor în 1902, au apărut anterior, uneori sub alte titluri, în „Literatorul" (1899), „România jună" (1900), „Literatură și artă română" (1899—1901). *Cîntecul toamnei* și *Serenade demonice* au fost editate în volum, postum, în 1909. După versificări de început pe teme umanitare (1894—1898), **P.** își găsește în poezie un drum al său, propriu, în contact cu simbolismul. Simbolismul lui nu a fost al unui simplu imitator. A fost unul dintre poeții care au trăit, pe coordonate de o excepțională noblețe intelectuală, drama însingurării, a eșecului, a fatalității tragice (de unde și durerile misterioase, fără pricini, din poezia sa). Imaginea poetului damnat, frecventă în poezia epocii, cultivată în cenaclul macedonskian și de multe ori artificioasă, se nutrește la **P.** din sentimentul real al unei condamnări fără ieșire și dintr-o autentică trăire a dramei interioare, chiar dacă în poezie nu poate evita cu totul clișeele. **P.** se consideră unul dintre cei născuți sub „semnul lui Cain", predestinat să nu se poată împăca cu nimeni și cu nimic. Văzînd în artă singura cale de refacere a unității primare om-univers, de care omul unui secol al tehnicii și al unei excesive civilizări a fost frustrat și deci împins într-o singurătate tragică, el credea cu fanatism în misiunea poeziei sale. Primul nostru simbolist declarat, **P.** a făcut din poezia sa o spovedanie, o rugă, un strigăt de spaimă, un delir obsesiv și muzical. Ciclurile au o construcție polifonică, cu laitmotive și refrene obsedante. Senzații prețioase de artă, emoții intelectualizate devin la **P.** sursă de poezie, de stilizări uneori artificioase, alteori de o grație naivă. Imagini mai ales picturale și muzicale se înlănțuie în asociații de simboluri cu sensuri polivalente, al căror mister poetul pare a-l proteja. Sugestia muzicală și simbolul, în cele mai bune creații ale sale, întreține atmosfera vaporoasă, de clarobscur, tonul surdinizat al poeziei. Ciclul *Fecioara în alb* pare un cînt de slavă închinat unei iubite de o suavitate botticelliană, dar imaginile se încarcă de semnificații mai adînci, purtînd nostalgia, specifică lui **P.**, a unei purități inaccesibile și aproape inumane și a frumosului absolut, tristețea renunțării, povara visului care absoarbe și devitalizează, avertismentul timpului ireversibil. Tragicul său orgoliu de demon romantic (**P.** nu era străin de influența eminesciană) suferă totuși de a fi pierdut „drumul vieții", acaparat de un „torturator vis himeric", purtînd povara lumilor de stele. Spiritul său înregistrează o oscilație între fascinația purității și insinuarea ispitei, a păcatului. Accentul cade pe atmosferă, sugestia purității insinuîndu-se în muzica și pictura imaginii, în care domină albul, atitudinea hieratizată de rugă, influență a școlii prerafaelite. Domină o predispoziție spre nuanță și vag, picturalitatea rămîne eterată. În ciclul următor, *Cînd vioarele tăcură*, preocuparea pentru muzicalitatea versului este dominantă. Atmosfera evanescentă, de visare vagă se recompune din sunete și parfumuri. Poezia instrumentelor muzicale (viori, mandoline întristate, flaut magic) vine din simbolismul francez, după cum elogiul albului și al tăcerii nu este străin de spiritul poeziei lui Mallarmé. Sinestezii de o deosebită finețe asociază sunete, culori, parfumuri pînă la impresia de pierdere a conturului material al cuvîntului, de topire a lui în atmosferă. Laitmotivul este același „prea tîrziu", renunțarea, aceeași aspirație spre o transcendență inaccesibilă și pură, același chin al frumosului. *Moartea visurilor* este poema derutei și renunțării totale, a alunecării în deznădejde și moarte. Însingurarea și întunecarea sînt transpuse în decorul sumbru al unei „nopți fără stele" care, cu aripi grele de fier, dărîmă crucea de pe turnul părăsit (simbol al însingurării), în plînsul prin somn al păunilor, în avertismentele stolului de corbi care se adună în depărtare. Dominantă e însă, față de decor, atmosfera și tensiunea ideilor și sentimentelor. Poezia „cetății" — mocirlă de păcate, imaginea poetului damnat, sarcasmul, ca și bogăția cromatică și prețiozitatea lexicală, toate acestea trădează la **P.** școala lui Macedonski. O anume artificialitate și prețiozitate a imaginii, impresia de efeminat și uneori de morbid dau poeziei lui **P.** un aer desuet. Cu el, totuși, poezia încorporează pe deplin muzica, în spiritul unei tehnici literare moderne, anecdota lirică fiind înlocuită de simbol și de sugestia muzicală. Un salt calitativ înregistrează poemul în proză, datorită organizării frazei poematice pe principiul muzicalității interne.

P. este interesant și ca dramaturg, el fiind autorul primei piese de idei și al primei drame a absolutului din literatura noastră *(Solii păcii*, 1900—1901). Tensiunea aspirației spre un ideal absolut și inefabil din poezia lui **P.** se transpune într-un conflict psihologic cu figurație simbolică și de basm, tinzînd spre o structură alegorică : prințul Viorel renunță la Ileana (care reprezintă — simbolic — realitatea, stavilă între creator și ideal), pentru Simina (imaginea perfecțiunii abstracte, inaccesibile), atras de o supraomenească chemare. Nu rezistă fizic chinului renunțărilor totale, ascezei inumane, și atunci se reîntoarce printre ai săi, fără a-și găsi între ei locul. Piesa se încheie cu presentimentul morții și al odihnei, anunțată de Solii păcii, apariții episodice, pur simbolice, cu modele în teatrul lui Maeterlinck. Mai puțin realizată artistic este *Frații*, dramă a incestului și a damnării, iar comedia *Prietenii poporului*, încercare de a ironiza mișcarea socialistă la sate, reprezintă un eșec și sub raport artistic. Remarcabilă în epocă prin consecvență, prin soliditatea lecturilor și a argumentelor este pledoaria lui **P.** pentru simbolism. Poetul, cunoscător,

ca aproape nimeni altul în vremea sa, al literaturii moderne, citită în original (W. Whitman, A. Gide, Arno Holz, Stefan George, G. D'Annunzio, H. von Hofmannsthal), al filozofiei, artelor plastice şi muzicii, a fost, înainte de Ovid Densusianu, cel mai competent teoretician al simbolismului (*Noul curent literar* — 1899, *Poezia nouă*, *Transformarea liricei* — 1900). El încearcă să găsească poeziei noi o tradiţie naţională în lirica lui Eminescu şi Macedonski. Adept al estetismului (de la care reţine ideea perfecţiunii formale şi pe aceea a metafizicii fondului), **P.** dovedeşte în acelaşi timp o modernă înţelegere a spiritului naţional în artă şi a dialecticii relaţiei modernism — tradiţionalism (*Momentul naţional în artă* — 1900), anticipînd disputele teoretice din deceniile următoare. Înainte de L. Blaga, el a scris despre rolul inconştientului în constituirea formei interne, care modelează şi comandă evoluţia spirituală a unui popor, şi despre locul misterului în poezie.

— *Fecioara în alb. Cînd vioarele tăcură. Moartea visurilor*, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1902 ; *Fraţii*, Bucureşti, Tip. Eminescu, 1903 ; *Cîntecul toamnei. Serenade demonice*, Bucureşti, Tip. Ionescu, 1909 ; *Poeme*, Bucureşti, Adevărul ; *Opere*, îngr. şi pref. N. Davidescu, Bucureşti, F.R.L.A., 1938 ; *Scrieri*, I—II, îngr. şi introd. Eufrosina Molcuţ, Bucureşti, Minerva, 1970—1974. — **Tr.** : [W. Whitman, Petöfi, Heine, Fr. M. von Bodenstedt, Lermontov, Mickiewicz, Th. Moore, Turgheniev], în *Scrieri*, I, Bucureşti, Minerva, 1970.

— 1. Chendi, *Fragmente*, *89—94* ; 2. C. Demetrescu, *Un nume fatal*, FRE, II, 1912, 1—3 ; 3. D. Karnabatt, *Ştefan Petică*, FRE, II, 1912, 1—3 ; 4. I. Chendi, *Ştefan Petică*, FRE, II, 1912, 1—3 ; 5. G. Tutoveanu, *Ştefan Petică*, FRE, II, 1912, 1—3 ; 6. Al. T. Stamatiad, *Doi dispăruţi. Iuliu Săvescu — Ştefan Petică*, Bucureşti, Flacăra, 1915 ; 7. Davidescu, *Aspecte*, II, *96—105* ; 8. Const. Doboş, *Ştefan Petică*, CTC, V, 1924, 7 ; 9. I. Dongorozi, *In legătură cu Ştefan Petică*, CTC, V, 1924, 8 ; 10. Gr. Tăbăcaru, *Ştefan Petică*, Tecuci, 1925 ; 11. Perpessicius, *Menţiuni*, I, *140—141* ; 12. Gabriel Drăgan, *Un prinţ al poeziei : Ştefan Petică*, UVR, XLV, 1929, 33 ; 13. Călinescu, *Ist. lit.*, *606—608* ; 14. Vianu, *Arta*, II, *75—77* ; 15. G. Ursu, *Un caiet de versuri inedite ale lui Ştefan Petică*, AM, II, 1943, 3—4 ; 16. O. Botez, *Ideologia literară a lui Ştefan Petică*, ETH, I, 1944, 1 ; 17. Perpessicius, *Menţiuni ist.*, *134—148* ; 18. G. G. Ursu, *Ştefan Petică, contribuţie la reconsiderarea vieţii şi operei lui*, LL, VI, 1962 ; 19. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Ştefan Petică şi prerafaelitismul englez*, LL, X, 1965 ; 20. Eliza Ispăşoiu, *Ştefan Petică : două scrisori necunoscute*, GL, XIII, 1966, 20 ; 21. Bote, *Simbolismul*, *passim* ; 22. M. Cazacu, *Ştefan Petică, teoretician literar*, AUT, ştiinţe filologice, V, 1967 ; 23. G. G. Ursu, *Un sonet inedit al lui Ştefan Petică*, CRC, II, 1967, 21 ; 24. Noe Smirnov, *Teatrul lui Ştefan Petică*, RITL, XVII, 1963, 1 ; 25. G. G. Ursu, *Versuri inedite de Ştefan Petică*, CRC, IV, 1969, 39 ; 26. Eufrosina Molcuţ, *Studiu introductiv* la Ştefan Petică, *Scrieri*, I, Bucureşti, Minerva, 1970 ; 27. Şerban Cioculescu, *Ştefan Petică, un neadaptat al Bucureştilor*, RL, III, 1970, 31 ; 28. Vladimir Streinu, *Ştefan Petică*, TR, XIV, 1970, 38 ; 29. D. Micu, *Ştefan Petică, pionierul*, TR, XIV, 1970, 31 ; 30. Micu, *Inceput*, *392—401* ; 31. Al. Ştefănescu, *Ştefan Petică şi poezia absenţei*, LCF, XIII, 1970, 27 ; 32. Const. Ciopraga, *Un fantast : Ştefan Petică*, IL, XXI, 1970, 2 ; 33. Eufrosina Molcuţ, *Ştefan Petică* (teză de doctorat, dactilografiată), Bucureşti, 1971 ; 34. Zamfir, *Proza poetică*, *291—330* ; 35. C. Trandafir, *Intîiul simbolist declarat şi veritabil*, CL, 1972, 17 ; 36. Magdalena Georgescu, *Consideraţii statistice asupra lexicului poeziei lui Ştefan Petică*, LR, XXII, 1973, 2 ; 37. Straje, *Dicţ. pseud.*, *538—539* ; 38. Şerban Cioculescu, *Din ideile artistice ale lui Ştefan Petică*, RL, VII, 1974, 28.

S. C.

PETRA-PETRESCU, Nicolae (7.XI.1848, Ibăneşti, j. Mureş — 25.VI.1923, Sibiu), publicist şi traducător. Are obîrşie ţărănească (tatăl său era printre fruntaşii satului). **P.-P.** frecventează şcoala primară în satul natal, continuîndu-şi învăţătura la şcolile din Reghin, Bistriţa şi, în cele din urmă, la Blaj, unde în 1869 îşi ia bacalaureatul. Urmează, apoi, Seminarul teologic din Sibiu. Între timp, **P.-P.** îl cunoaşte pe mitropolitul Andrei Şaguna, cîştigîndu-i simpatia şi protecţia. Viitorul publicist intenţiona să studieze dreptul, dar, solicitat de Visarion Roman, fondatorul băncii româneşti „Albina", se angajează funcţionar la această instituţie. Mai tîrziu va conduce el însuşi, ca director, banca „Cordiana" din Fofeldea (lîngă Sibiu). A mai îndeplinit şi alte funcţii : bibliotecar al Astrei, arhivar bibliotecar, membru în Eforia Şcoalelor centrale române greco-ortodoxe din Braşov etc. În timpul primului război mondial a pribegit în Rusia.

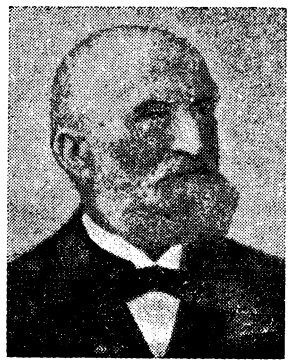

Sub pseudonimul Moşul, **P.-P.** colaborează la „Telegraful român", „Observatoriul", „Gazeta Transilvaniei", „Amicul familiei", „Amicul tinerimei", „Revista ilustrată", „Familia" ş.a. Redactează el însuşi revista „Muza" (1871) şi calendarul „Amicul poporului". **P.-P.** a încurajat culegerea folclorului, publicînd şi el, în periodice, poezii populare. Este, în acelaşi timp, autorul multor traduceri, inegale ca valoare. Preferinţele sale se îndreaptă spre literaturile rusă (Tolstoi, Turgheniev, Garşin), germană (Schiller) şi spre cele orientale. În genere, traducătorul foloseşte o limbă clară, simplă, şi o frază cursivă. Se remarcă, îndeosebi, traducerile din Tolstoi, publicate în „Gazeta Transilvaniei" şi adunate în volumul *Povestiri alese*. Alegerea textelor este subordonată, în majoritatea cazurilor, unor tendinţe moralizatoare. Uneori, **P.-P.** se depărtează prea mult de original, ocolind sondajele psihologice (nuvela *Patru zile* de V. M. Garşin), abuzînd de latinisme (*Biografii romane* de A. W. Grube). A mai publicat două poezii patriotice (*3/15 mai* şi *E păcat*) şi cîteva localizări (*Satul cu comorile*, *Geloşii*, *Pomul de Crăciun*).

— *Poezii poporale*, în Gh. Preda, *Nicolae Petra-Petrescu (Moşul)*, Sibiu, Tip. Asociaţiunii, 1926. — **Tr.** : A. W. Grube, *Biografii romane*, Sibiu, Tip. Krafft, 1876 ; V. M. Garşin, *Patru zile*, OBS, I, 1878, 4, 5 ; Carol Horn, *In munţi*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1879 ; Schiller, *Nepotul ca unchi*, Sibiu, Tip. Krafft, 1880 ; [L. Tolstoi], *Povestiri alese*, Braşov, Tip. Mureşianu, 1892 ; [Autori neidentificaţi], *Ilie Marin*, Bucureşti, Minerva, 1905, *Povestiri*, Sibiu, Editura Asociaţiunii, 1912, *Fabule*, Sibiu, Tip. Krafft, 1923, *Istorioare orientale*, Sibiu, Tip. Krafft, 1923, *De braţ cu Moşul, în poveşti*, Sibiu, Tip. Asociaţiunii, 1924.

— 1. *N. Petra-Petrescu*, ASN, *97—104* ; 2. Gh. Preda, *Nicolae Petra-Petrescu (Moşul)*, Sibiu, Tip. Asociaţiunii, 1926 ; 3. Petrea Dascălul, *Amintiri recunoscătoare. Silvestru Moldovan şi N. Petra-Petrescu*, LUF, II, 1935, 4—6 ; 4. Predescu, *Encicl.*, *650—651* ; 5. Valeriu Ciobanu, *Doi nuvelişti ruşi în România : V. Garşin şi V. Korolenko*, RITL, IV, 1955 ; 6. T. Nicolescu, *Tolstoi*, *50*.

C. B.

PETRAŞCU, Nicolae (5.XII.1859, Tecuci — 24.V. 1944, Bucureşti), critic literar şi scriitor. Fiu al lui Costache şi al Elenei Petrovici-Rusciucliu, mici proprietari în Fălciu, **P.** a urmat şcoala primară în oraşul natal, iar liceul la Bîrlad, adoptînd de timpuriu numele sub care a devenit cunoscut mai tîrziu. Încă de pe băncile liceului, s-a împrietenit cu Al. Vlahuţă, elev al aceleiaşi şcoli. În 1880, s-a înscris la Facultatea de litere şi drept şi la Conservatorul de muzică şi artă dramatică din Bucureşti, dar nu a urmat decît prima facultate, pe care o şi termină în

1884. Elev fiind, trimisese „Convorbirilor literare" cîteva poezii, care nu au fost tipărite. Ca student, frecventează seratele de la „Intim club", unde-i cunoaşte pe cîţiva dintre scriitorii şi artiştii de frunte ai ţării, între care şi pe Duiliu Zamfirescu, de care s-a legat printr-o lungă prietenie. Din 1883, **P.** este introdus la şedinţele Junimii bucureştene. Ataşat în Ministerul de Externe (1885), şef de cabinet al lui P. P. Carp (1888), va fi numit secretar de legaţie la Paris (1889) şi Istanbul (1890). Din 1892, retrăgîndu-se din diplomaţie, **P.** a ţinut, la recomandarea lui T. Maiorescu, un curs facultativ de istoria literaturii române la Universitatea din Bucureşti. Susţine activitatea politică a Junimii în coloanele ziarului „Constituţionalul", dar, treptat, se desprinde atît de principiile ei literare, cît şi de cele politice, întemeind, împreună cu D. C. Ollănescu-Ascanio, o nouă societate — „Amicii literaturii şi artei române" şi făcînd să apară din noiembrie 1896, revista „Literatură şi artă română", al cărei director a fost pînă la încetarea apariţiei, în 1910. Către sfîrşitul vieţii, **P.** şi-a reluat activitatea de critic literar, întreruptă aproape două decenii, alcătuind cîteva monografii despre scriitorii şi artiştii pe care îi cunoscuse.

Ambiţia lui **P.** era de a fi socotit un îndrumător al literaturii române de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, căreia intenţiona să-i dea, după propria-i expresie, o „nouă orientare". În critică a debutat în 1887, în paginile „Convorbirilor literare", cu un articol foarte drastic la adresa lui B. Delavrancea, iscălit cu pseudonimul, ce-i va deveni obişnuit, A. Costin. Părea un adept convins al ideilor maioresciene despre literatură, motiv pentru care I. Negruzzi i-a şi încredinţat, pentru scurt timp dealtfel, obligaţiile de redactor al „Convorbirilor literare". În polemica dintre T. Maiorescu şi C. Dobrogeanu-Gherea, a luat apărarea celui dintîi, într-un studiu dedicat lui M. Eminescu, prima lucrare amplă care cercetează viaţa şi opera marelui poet. Pe baza unor documente inedite, **P.** reconstituie cu exactitate momentele principale din existenţa lui Eminescu şi discută competent cîteva trăsături caracteristice ale operei (componenţa vocabularului, muzicalitatea şi armonia versului), iniţiind studiul formal al poeziei eminesciene. Alte studii literare, de mai mică importanţă, mărturisesc un dispreţ, tipic junimist, faţă de demagogie. După 1892, **P.** încearcă să practice o critică literară întemeiată nu doar pe gustul artistic, dar, mai ales, pe ceea ce el dorea să fie criterii obiective. De aceea, socoteşte opera literară determinată în chip decisiv de mediul social, de caracterul şi de ereditatea artistului. Monografia despre V. Alecsandri, din 1894, deşi investighează pe larg caracteristicile epocii, nu reuşeşte să stabilească relaţia hotărîtoare între esenţa operei poetului şi epoca în care aceasta a fost creată. O atenţie deosebită a arătat **P.** legăturii dintre public şi literatură. Dealtfel, scopul principal al revistei pe care a condus-o a fost tocmai acela de a cîştiga tot mai numeroşi cititori pentru literatura naţională. Cauza pentru care scriitorii români nu aveau cititori el o considera a fi intransigenţa junimistă faţă de scrierile cu caracter patriotic, singurele care, după el, puteau cîştiga o largă adeziune. De aceea, în activitatea sa critică, **P.** a adoptat o atitudine de toleranţă faţă de orice lucrare provenind de la un scriitor român, mai ales dacă aceasta era inspirată din istoria naţională. În concepţia sa însă, specificul naţional în literatură era înţeles mai curînd ca un ornament pitoresc decît ca o componentă organică. În ciuda acestei poziţii, manifestată atît în selectarea lucrărilor ce urmau a fi tipărite în „Literatură şi artă română", cît şi în recenziile din aceeaşi revistă, semnate cu pseudonimele D. Carpat, O. Leandru, O. Lian, Lucenzio, Nap, I. Nestor, Don Paez, D. Riveanu, El. Rovin, Sanzio, Em. Serea, I. Serea, Silver, E. Sirius, **P.** a avut reale merite în încurajarea literaturii naţionale. S-a remarcat cu deosebire prin campaniile duse pentru reorganizarea teatrelor naţionale şi a conservatoarelor de muzică şi artă dramatică, pentru sprijinirea scriitorilor şi a artiştilor de către stat. Preţuitor constant al artelor plastice (era frate cu pictorul Gh. Petraşcu), el este autorul unei serii de monografii despre I. Mincu, N. Grigorescu, I. Georgescu, G. Demetrescu-Mirea, pe care i-a cunoscut şi sprijinit prin revista sa. Dealtfel, arhitectul I. Mincu este şi personajul principal din romanul *Marin Gelea*, în care **P.** intenţiona să descrie societatea românească de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Apărut în 1905, romanul nu vădeşte calităţi deosebite, lipsindu-i profunzimea analizei şi soliditatea construcţiei.

— *Încercări critice. De la Vrancea*, CL, XXI, 1887, 8, 9 ; *Tranziţia*, CL, XXII, 1888, 7 ; *Mihail Eminescu*, Bucureşti, Socec, 1892 ; *Noi în 1892*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1892 ; *Figuri literare contimpurane*, Bucureşti, Socec, 1893 ; *Vasile Alecsandri*, Bucureşti, Socec, 1894 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Bucovina ; *Pictorul Grigorescu*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1895 ; *Cronică*, LAR, I, 1896, 1 ; *Scriitori români contimporani*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1898 ; *Iulian*, LAR, III, 1899, 5 ; *Manolescu*, LAR, III, 1899, 9 ; *Mişcarea literară şi artistică contimporană în România*, LAR, III, 1899, 10 ; *Omul superior şi societatea*, LAR, III, 1899, 11 ; *După trei ani*, LAR, IV, 1899, 1 ; *Matei Millo*, LAR, IV, 1899, 2 ; *Aniversarul d-lui T. Maiorescu*, LAR, IV, 1900, 4 ; *Asupra reorganizării instituţiilor de artă*, LAR, IV, 1900, 5, 8 ; *Atitudinea noastră*, LAR, V, 1900, 3 ; *O nouă orientare*, LAR, V, 1901, 11, VI, 1902, 1 ; *„România pitorească" de A. Vlahuţă*, LAR, VI, 1902, 1 ; *„Literatura şi arta de stat"*, LAR, VI, 1902, 5 ; *C. A. Rosetti*, LAR, VII, 1903, 3 ; *Un critic de artă al „Epocei" : d. Al. Tzigara-Samurcaş*, LAR, VII, 1903, 12 ; *Alexandru Odobescu*, LAR, VIII, 1904, 1—2 ; *Marin Gelea*, Bucureşti, Tip. Baer, 1905 ; *Dimitrie C. Ollănescu (Ascanio)*, Bucureşti, Cultura naţională, 1926 ; *Ioan Mincu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1928 ; *Duiliu Zamfirescu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1929 ; *Ioan Georgescu*, Bucureşti, Bucovina, 1931 ; *Anghel Demetriescu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1931 ; *Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, Bucovina, 1932 ; *Mihai Eminescu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1934 ; G. D. *Mirea*, Bucureşti, Casa şcoalelor ; *Icoane de lumină*, I—IV, Bucureşti, Litera, Bucovina, Casa şcoalelor, 1935—1941 ; ed. îngr. şi pref. D. Petrescu, Bucureşti, Minerva, 1972.

— 1. Iorga, *Pagini*, I, *179—186* ; 2. Gherea, *Studii*, I, *129—139* ; 3. N. Ionescu, *N. Petraşcu, „Mihail Eminescu"*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893 ; 4. A. D. Xenopol, *N. Petraşcu, „Figuri literare"*, AAR, partea administrativă, t. XVI, 1893—1894 ; 5. I. Vulcan, *N. Petraşcu, „Vasile Alecsandri"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 6. N. Petraşcu, *[Scrisori către A. Gorovei, 1897]*, SDL, III, *244—245* ; 7. N. Ionescu, *N. Pătraşcu, „Scriitori români contimporani"*, AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899 ; 8. I. Olt., *Premiile Academiei*, VN, XVI 1899, 4318 ; 9. Iorga, *Opinions sincères, 188* ; 10. N. I. Apostolescu, *„Marin Gelea", roman de N. Petraşcu*, LAR, IX, 1905, 11, 12 ; 11. D. C. Ollănescu, *„Marin Gelea", roman de N. Petraşcu*, LAR, X, 1906, 4 ; 12. Otto Wilder, *Trei romane*, VAN, II, 1906, 1 ; 13. *I. Mincu şi Marin Gelea*, FLR, I, 1912, 51 ; 14. Chendi, *Impresii, 205—213* ; 15. *Zamfirescu—Maiorescu, 226, 256* ; 16. N. Petraşcu, *Biografia mea*, SDL, VI, *CI—CCXVIII* ; 17. N. Petraşcu, *[Corespondenţă]*, SDL, VI, *passim* ; 18. G. Călinescu, *Fişe literare*, JL, I, 1939, 34 ; 19. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 20. G. Sorescu, *N. Petraşcu şi dr. C. Istrati*, LL, XV, 1967 ; 21. D. Petrescu, *Un precursor*, RL, II, 1969, 48 ; 22. Straje, *Dicţ. pseud., 540* ; 23. Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1974, *509—521*.

D. M.

PETRESCU, Ioan D. (21.XI.1818, Vălenii de Munte — 1.V.1903, Tîrgovişte), memorialist. Era primul din cei şase copii ai lui Dumitrache Petruş, comerciant şi apoi vameş al plaiului Teleajen. Învaţă cu mai mulţi dascăli din Vălenii de Munte, ajungînd în 1835 elev la şcoala condusă de I. Gherasim Gorjanu. La îndemnul unchiului său, Iosafat Snagoveanul, viitorul arhimandrit, pleacă, după moartea ma-

mei, la Buzău. După două luni de inițiere la mănăstirea Ciolanu, primește călugăria. Întors la Episcopia Buzăului, este hirotonisit diacon. Între 1841 și 1845 urmează cursurile seminarului din Buzău, unde este apoi profesor, inspector, probabil și director. Funcționează totodată la școala grămăticilor eparhiei. Amestecat în mișcarea revoluționară din 1848, este arestat. După zece luni de încarcerare, timp în care, la închisoarea Văcărești, cunoaște mulți participanți la revoluție, printre ei fiind și țărani de la Islaz, **P.** revine la Episcopia Buzăului. Primit cu ostilitate, surghiunit, leapădă rasa călugărească și găsește azil la Rucăr. Îi este refuzată intrarea în învățămîntul de stat și rămîne, pînă în 1859, institutor la o școală privată. În 1860 este subinspector al școlilor sătești din Dîmbovița, apoi inspector al școlilor din Muscel și Vîlcea. Destoinic și exigent, **P.** aduce bune servicii învățămîntului sătesc din aceste regiuni. Din 1864 este profesor la seminarul din Curtea de Argeș și institutor la o școală din Cîmpulung. În 1869 este mutat la Tîrgoviște, fiind numit învățător și director de școală, funcții din care se retrage în 1885.

Acest dascăl cu spirit iscoditor încearcă să lase în scris cronica locurilor, a epocii și întîmplărilor prin care a trecut. Insuficient pregătit pentru a fi un bun istoric, cu o modestă înzestrare literară, pe de altă parte, **P.** nu reușește să se impună. Lucrările *Martirii crucii din ambele Dacii* (1856), *Mitropoliele țării* (1870), *Radu cel Mare* (1884), *Tîrgoviștea* (1888), *Descălicarea lui Negru-Vodă și cetatea sa după Dîmbovița* (1894) sînt compilații mediocre. În ele poate fi remarcată doar bogăția de informații asupra legendelor, tradițiilor populare. Există aici o asemănare frapantă, ca dealtfel în tot ce a scris **P.**, cu C. D. Aricescu, și el un eclectic. În reconstituirea istoriei, evocarea narativă, cu elemente pitorești, este preferată comentariului riguros, sobru. Intenția literară este vădită, autorul vrea să recreeze atmosfera epocii. Aceeași justificare o au descrierile de natură, foarte frecvente la acest pasionat peregrin, dar lipsite de expresivitate, fără putere de sugestie. Interesante prin caracterul documentar, vii în amănunte, sînt paginile memorialistice din *Buchetul urmat de diverse cugetări alese* (1889), din care o parte fuseseră publicate în „Binele public" (1879). **P.** vorbește cu emoție și naivitate despre locurile natale, despre oameni și obiceiuri. Sînt înfățișate momentele de seamă ale vieții sale, se stăruie cu mîndrie asupra legăturilor cu pașoptiștii, sînt rememorate întîmplări legate de arestul și prigonirea lui. Narațiunea capătă violente accente polemice cînd sînt portretizați clericii, bigoți, fățarnici, lacomi, plini de cruzime și neomenie. Autorul face rechizitoriul bisericii (discuta cu un pedantism de autodidact originile, evoluția ei), dezvăluindu-i contradicțiile. Este și un fel de răfuială cu acei care îl amăgiseră să intre în călugărie. În volum se mai află și povestirea istorică *Dinte pentru dinte, ochi pentru ochi*, de o sentențiozitate greoaie, întru totul caracteristică. **P.** a avut răgazul să reia, să-și completeze lucrările de istorie, cele în care făcea biografia unor prelați români, precum și memoriile. Un manuscris rămas de la el adună astfel de revizuiri. Mărturisirile autobiografice, intitulate *Povestiri contimporane*, sînt mai bogate, inflexiunile sentimentale se întîlnesc la tot locul. **P.** a și versificat, dîndu-și la lumină producțiile în volumul *Colecțiune de poezii originale* (1895). Binecunoscute motive de inspirație istorică sau legendară sînt ilustrate fără strălucire, epigonic, în prolixe narațiuni rimate *(Mănăstirea Dealului, Lăpușneanu și solii, Visul lui Mihail Bravul din ultima sa noapte* ș.a.). Limbajul lui **P.** este inadecvat poeziei.

— *Martirii crucii din ambele Dacii*, pref. C. D. Aricescu, București, Tip. Romanov, 1856 ; *Mitropoliele țării*, București, Tip. Laboratorii români, 1870 ; *Radu cel Mare*, Tîrgoviște, Tip. Michaescu, 1884 ; *Tîrgoviștea*, Tîrgoviște, Tip. Viitorul, 1888 ; *Buchetul urmat de diverse cugetări alese*, Tîrgoviște, Tip. Viitorul, 1889 ; *Descălicarea lui Negru-Vodă și cetatea sa după Dîmbovița*, Tîrgoviște, Tip. Viitorul, 1894 ; *Colecțiune de poezii originale*, Tîrgoviște, Tip. Viitorul, 1895. **Ms.** : *[Scrieri. Documente]*, B.A.R., ms. 3748.

— 1. I. Heliade-Rădulescu, *[Scrisoare către I. D. Petrescu, 1853]*, DML, I, *181—182* ; 2. N. Iorga, *Memoriile unui vechi dascăl*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XV, 1934 ; 3. *[Notă bio-bibliografică]*, DML, I, *199* ; 4. Pîrnuță—Radu—Lupu, *Învățămîntul, 215—234, 245, 247—250.*

G. D.

PETRINO, Dimitrie (1838 (36), Rujnița—Soroca — 30.IV.1878, București), poet. Fiu al lui Petre și al Eufrosinei Petrino. **P.** a început să învețe în familie, îndrumat de mama sa, iar mai tîrziu de frații ei, Constantin și, mai ales, Gheorghe Hurmuzachi. Moștenind o mare avere de la un unchi (al cărui nume l-a și împrumutat mai tîrziu pentru a semna, unele poezii, Dimitrie P. Armis), pleacă, din 1859, în străinătate, vizitînd principalele țări europene și risipindu-și averea în scurt timp. Se căsătorește împotriva dorinței familiei, are un copil, dar în septembrie 1867 îi mor atît soția cît și copilul. În anul următor, **P.** devine membru al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, la revista căreia a colaborat un timp. Atras de ideologia junimistă, rupe legăturile cu societatea bucovineană și începe a colabora la „Convorbiri literare", recomandat atît de I. Negruzzi, cît și de V. Alecsandri, care îi prețuia versurile. Este numit bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași, în locul lui M. Eminescu, iar între 1876 și 1878 îl suplinește, fără să fi avut pregătirea cerută de lege, pe A. Vizanti, la catedra de limbă și literatură română a Universității din Iași. Fire bolnăvicioasă, **P.** a suferit de ftizie, fiind atins și de surzenie. Pătimaș, orgolios, deosebit de susceptibil, s-a arătat foarte schimbător în relațiile sale : membru al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, a repudiat-o apoi cu vehemență ; partizan al principiilor junimiste, le-a combătut, ulterior, violent ; admirator al lui V. Alecsandri, l-a atacat pe urmă în versuri suburbane ; prieten cu I. Negruzzi, l-a provocat mai tîrziu la duel.

P. a început să scrie versuri încă din 1860, continuînd cu poezii bahice și patriotice pînă la moartea soției, împrejurare hotărîtoare pentru cariera lui artistică. În 1867 tipărește volumul *Flori de mormînt*, recenzat extrem de favorabil de V. Alecsandri. Cuprinzînd lamentații scrise cu ocazia morții soției, volumul are ca model lirica lui Alecsandri. Imaginile sînt însă emfatice, cele mai multe din ele fiind clișee curente în literatura epocii. Prea frecvent invocată, disperarea ajunge obositoare, uneori chiar stridentă. Cu timpul, poezia lui **P.** se limpezește și, cu toate că se menține în același cadru al disperării din dragoste, își găsește un drum propriu de manifestare, care îi conferă individualitate în cadrul liricii preeminesciene. **P.** refuză în mod deliberat apartenența la lirica de meditație, re-

vendicîndu-şi exclusiv latura sentimentală şi bazîndu-se, după cum el însuşi o spune, pe ideea că „le coeur est la vraie lyre". Germenii acestei concepţii apar, deşi timid şi încă imprecis, chiar din primul volum. **P.** şi-a făurit o morală proprie, dedusă din capriciile zbuciumatei şi scurtei sale vieţi de boem. Binele şi răul, adevărul şi minciuna, fericirea şi nefericirea, viaţa şi moartea sînt judecate numai din această perspectivă. Unei asemenea opoziţii **P.** i-a consacrat un poem întreg, *Raul*, aflat sub nemijlocita înrîurire a lui *Rolla* de A. de Musset ; dar, pe cît vreme poetul francez îşi concentrează atenţia asupra eroului, poetul român pune în centru pe Maria, eroina săracă şi cinstită. *Raul* încearcă să fie un imn al iubirii pure, ce n-ar putea exista decît într-o altă lume, a morţii. Astfel, idealul de iubire este atins dincolo de o societate care, în concepţia poetului, era incapabilă să-i ofere condiţii de împlinire. Dragostea ia forma invariabilă a obsesiei, în care senzualismul nu şi-a făcut loc decît ca ecou livresc tradiţional. Încununarea acestei concepţii o reprezintă *Legenda Nurului* — amplu poem în care elementul important este „Nurul", simbol preluat stîngaci de la C. Conachi. El reprezintă o iubire spiritualizată prin durere şi suferinţă, ale cărei domenii încep dincolo de raţional. Restrîngîndu-şi lirica exclusiv la sfera sentimentului, **P.** a acordat importanţă hazardului, de unde şi frecvenţa motivului sorţii schimbătoare, materializat prin imaginea bărcii purtate la întîmplare de valuri. Împotriva labilităţii destinului, **P.** nu a găsit alt mijloc de a se apăra decît cultivînd stăruitor idealul feminin, conceput idilic, dar întîlnit în realitate în forme decepţionante. De aceea, versurile lui au adesea ca obiect visul. Ca orice romantic, **P.** a văzut posibilitatea acestei împliniri şi în trecut ; *La gura sobei*, poem străbătut de obsesia iubirii pierdute, imaginează un paşnic şi fericit cămin, ideal pe care el nu a ajuns niciodată să-l vadă realizat. Fără a dovedi un simţ poetic prea dezvoltat, versurile lui **P.** reuşesc să închege locurile comune ale liricii vremii într-un tot armonios, exprimat într-o limbă curată şi limpede şi susţinut de o prozodie variată. Tonul moderat, expresia clară, sobrietatea stilistică şi perfecţiunea prozodică pot situa, de pildă, ciclul *Resunete* (publicat iniţial sub titlul *Cîntece)* printre cele mai reuşite versuri ale deceniului 1860—1870.

Broşura sa *Puţine cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina* (1869), scrisă de pe poziţii junimiste, recomandă cunoaşterea limbii populare, pentru păstrarea caracterului naţional al limbii literare. Tonul pamfletar la adresa sistemului analogist al lui A. Pumnul a atras replica la fel de violentă a lui M. Eminescu, de unde şi inimiciţia lor permanentă. **P.** a tradus poezii de Goethe, Heine, Em. Geibel, Lenau, V. Hugo.

— *Suspinul meu*, FMIL, XXVI, 1863, 22 ; *La mormîntul lui Iancu Costin, Către muză, Intimioara*, FSC, II, 1866, 8—11 ; *Părere critică*, FSC, II, 1866, 12 ; *Flori de mormînt*, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1867 ; *Prolog compus şi rostit de domnul D. Petrino la deschiderea concertului ce s-a dat în 27 ianuarie 1869 în Cernăuţi spre folosul Fundăciunei Pumnulene*, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1869 ; *Puţine cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina*, Cernăuţi, Tip. Bucoviecki, 1869 ; *Lumine şi umbre*, Cernăuţi, Tip. Bucoviecki, 1870 ; *Lunca din Mirceşti*, CL, VIII, 1874, 1 ; *Inger păzitor. De pe pragul morţii*, CL, VIII, 1874, 2 ; *Deşteptarea*, RCO, II, 1874, 12 ; *Raul*, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1875 ; *Discurs rostit la serbarea funebră ce s-a ţinut în Iaşi la 1 octombrie 1875*, Iaşi, Tip. Goldner, 1875 ; *La mormîntul lui Grigore Ghica Vv.*, CL, IX, 1875, 7 ; *Adio Bucovinei, Tinca*, CL, IX, 1875, 8 ; *Libelula, La privighetoarea mea, Familia unui artist*, RJ, 1875, 2 ; *Odă la mormîntul fraţilor Constantin şi Alexandru Hurmuzachi*, APL, II 1876, 8 ; *La gura sobei*, Iaşi, Tip. Goldner, 1876 ; *Roza şi viorica*, RLŞ, 1876, 15 mai ; *Legenda Nurului*, Iaşi, Tip. Goldner, 1877 ; *Amicului meu H. P. Cortazzi*, CRI, V, 1877, 60 ; *Către armata română*, RLB, II, 1878, 223 ; *Poeme*, pref. G. Sion, Iaşi, Şaraga, [1894] ; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908 ; *[Poezii]*, DLJ, *65—71*. — Tr. : H. Heine, *Declararea*, CL, VII, 1874, 12.

— 1. I. Negruzzi, *[Scrisori către Al. Gregoriady Bonacchi, 1863—1867]*, SDL, III, *328—353* ; 2. G. Marian, *D. Dimitrie Petrino poet român din Bucovina*, ROM, XII, 1868, 23 octombrie ; 3. G. H[urmuzachi], *„Flori de mormînt" de D. Petrino*, FSC, IV, 1868, 1—2 ; 4. V. Alecsandri, *Recensiune*, FSC, IV, 1868, 5 ; 5. D. Petrino, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1869—1874]*, SDL, I, *249—263* ; 6. Red., *Poezii de D. Petrino*, FSC, V, 1869, 3—5 ; 7. Eminescu, *Scrieri, 63—76* ; 8. Maiorescu, *Critice*, I, *191—193* ; 9. D. Petrino, *[Scrisori către un prieten, 1873—1875]*, DLJ, *192—204* ; 10. *Conferinţa literară a lui D. Petrino*, APL, II, 1876, 15 ; 11. D. Petrino, *Scrisoare către redacţie*, ROM, XX, 1876, 21 martie, 3 aprilie ; 12. *O nouă ispravă a „Direcţiei noue"*, APL, II, 1876, 19 ; 13. I. Negruzzi, *Răspuns d-lui Dimitrie Petrino*, CUI, IX, 1876, 36 ; 14. D. Petrino, *Răspuns la scrisoarea d-lui Iacob Negruzzi*, APL, II, 1876, 22 ; 15. D. Petrino, *Apel la opiniunea publică*, APL, II, 1876, 22 ; 16. D. Petrino, *Răspuns la scrisoarea domnului A. D. Holban*, APL, II, 1876, 27 ; 17. *Rezumatul discursului d-lui Petrino din întrunirea de la 28 mai*, APL, II, 1876, 37, 38 ; 18. Pop, *Conspect*, II, *226—230* ; 19. Alecsandri, *Insemnări, 126—127* ; 20. Paul P. Docan, *D-lui D. Petrino. Asupra răspunsului său la poezia lui Alecsandri către generalul Florescu*, RB, 1878, 227 ; 21. G. Sion, *Suvenire despre poetul D. Petrino*, RN, IV, 1891, 2—3 ; 22. Ciso, *D. Petrino, Poeme*, GAB, V, 1895, 72 ; 23. I. G. Sbiera, *O pagină din istoria Bucovinei din 1848—1850*, Cernăuţi, 1899, *34* ; 24. V. Marcu, *Două poezii inedite de Dimitrie Petrino*, JML, IX, 1912, 6 ; 25. Sever Zotta, *La centenarul lui V. Alecsandri*, Iaşi, 1921, *28* ; 26. Haneş, *Ist. lit., 211—213* ; 27. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 88, 103—112* ; 28. Călinescu, *Eminescu, 189—192* ; 29. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I *167—169* ; 30. Călinescu, *Ist. lit., 368—369* ; 31. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 191—192* ; 32. Ciorănescu, *Lit. comp., 187—191* ; 33. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 34. M. Frunză, *Cele dintîi cursuri de literatură română la Universitatea din Iaşi (1860—1900)*, AUI, ştiinţe sociale, t. VIII, 1962 ; 35. A. Pop, *Noi contribuţii, 151—157* ; 36. Mănucă, *Scriit. jun., 128—148*.

D. M.

PETROVAY, Nicolae (c. 1650 — c. 1723), cărturar. Originar din Maramureş, **P.** este fiul pretorului Ştefan Petrovay. În 1685, el este asesor şi jude în comitatul Maramureş. Român calvinizat, **P.** copie, cu litere latine şi ortografie maghiară, între aprilie 1671 şi ianuarie 1672, *Codicele* care îi poartă numele. Codicele conţine o veche şi importantă traducere artistică românească, *Cîntec rumânesc de dragoste scris*, care are la bază un *cantio de amore*, compus de un poet maghiar, la Sibiu, în 1660, al cărui prototip s-a păstrat în *Codicele Mátray* şi *Codicele Vásárhelyi*, colecţii de cîntece ungureşti. Versurile româneşti sînt nerimate şi destul de stîngace. În *Codicele Petrovay* se află şi versurile mai sprintene ale unui fragment, de cinci strofe, dintr-o poezie populară românească.

— 1. Gh. Alexici, *Material de limbă din Codicele de Petrova*, RIAF, 1912, vol. XIII, partea I—II ; 2. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926 ; 3. Puşcariu, *Ist. lit., 107—108* ; 4. Piru, *Ist. lit.*, I, *196—197* ; 5. *Ist. lit.*, I, *438* ; 6. Gáldi, *Introd. ist. vers., 94—95*.

A. S.

PETROVICI, Naum (sfîrşitul sec. XVIII — prima jumătate a sec. XIX), autor de versuri. Educat în spiritul ideilor iluministe şi raţionaliste ale vremii, **P.** a avut o activitate asemănătoare multora dintre reprezentanţii mai modeşti ai Şcolii ardelene. Funcţionar juridic pe la 1815, el iscăleşte mai tîrziu (1818) „perţeptor" al şcolilor româneşti. Probabil a trăit şi activat la Buda. Continuînd o mai veche tradiţie ardelenească, **P.** a dedicat versuri ocazionale unor demnitari : *Versuri celui de înalt şi bun neam născutului domnului Uroş Stefan Nestorovici* (1815), *Versuri celui de bun neam născutului domnului Atanasie Grabovski* (1816). Atent doar la rimă şi la ritm, folosind construcţii sintactice improprii, **P.** compune versuri de o facilitate puerilă. Mult mai importantă, şi în concordanţă cu iluminismul cărturarilor ardeleni, este traducerea după Villaume, *Pedagoghia şi metodica pentru învăţătorii shoalelor orăşeneşti*

și sătești (1818). În prefața traducerii, **P.** vorbește despre necesitatea culturii și a reformei învățămîntului în școlile românești. Tot aici, el încearcă o definire a noțiunilor de pedagogie și metodică.

— *Versuri celui de înalt și bun neam născutului domnului Uroș Stefan Nestorovici*, Buda, Tip. Universității, 1815 ; *Versuri celui de bun neam născutului domnului Atanasie Grabovski*, Buda, Tip. Universității, 1816. — **Tr.** : Villaume, *Pedagoghia și metodica pentru învățătorii shoalelor orășenești și sătești*, pref. trad., Buda, Tip. Universității, 1818, republ. fragm. în ȘA, III, *26—33*.

— 1. *[Note bibliografice]*, BRV, III, *124, 155, 247—250* ; 2. Țircovnicu. *Contribuții, 77—78*.

C. T.

PETRU Cercel (c. 1545 ⟨11, 15⟩ — 1590), cărturar umanist. Fiu al domnitorului muntean Pătrașcu cel Bun (1554—1557), **P.** este trimis de părintele său în 1555 ca ostatec la Poartă. După moartea tatălui, este exilat, împreună cu un frate mai mare, Pătrașcu, în insula Rhodos, ajungînd, în urma intervențiilor domnitorului Alexandru II Mircea al Țării Românești pe lîngă sultanul Selim, într-o închisoare din Siria. Reușește să scape prin 1568 sau 1569, adăpostindu-se în casele doamnei Chiajna, văduva fostului domnitor Mircea Ciobanul, ea însăși surghiunită în acea vreme la Alep. De aici, nutrind ambiția de a recuceri tronul părintesc, **P.** ia, pe la 1571, drumul Constantinopolului, trecînd apoi prin Țara Românească la Brașov, după ce încearcă a instiga și a grupa în jurul său pe adversarii lui Alexandru. În 1572, dobîndește în Polonia protecția regelui Sigismund II August. Astfel începe **P.** un îndelungat pelerinaj prin Europa. Se află la Viena între 1575—1577, la curtea împăratului Maximilian al II-lea, în Italia — la Genova, apoi la Roma, unde este prezentat papei Grigore al XIII-lea, care îl recomandă la rîndul său regelui Franței, Henric al III-lea. La curtea franceză, unde se înfățișează în ianuarie 1579, **P.** produce o impresie puternică, grație însușirilor sale ce se fac pretutindeni remarcate — cultură (mărturii contemporane îl menționează drept cunoscător a 12 limbi), dar oratoric, distincție, farmec personal. În urma insistențelor suveranului francez, care intervine în favoarea pretendentului român prin intermediul ambasadorului său la Poartă, după un popas la Veneția, **P.** revine la Constantinopol în 1581, convins de apropiata sa intrare ca domn în Țara Românească. Neîncrederea turcilor, nelipsitele intrigi, precum și banii risipiți cu dărnicie de Mihnea Turcitul, domnitorul muntean, devin veșnice motive de tergiversare, **P.** văzîndu-și planul adus la îndeplinire abia în 1583. Intervalul în care domnește efectiv, din septembrie 1583 pînă în aprilie 1585, îi este suficient pentru a-și plăti — numai în parte — datoriile contractate în anii de peregrinare prin Europa, dar și pentru a lăsa în țară cîteva ctitorii (printre care biserica domnească din Tîrgoviște), pentru a năzui la o cruciadă împotriva turcilor (începe prin a fonda în Țara Românească o turnătorie de tunuri), sau pentru a comanda la Brașov, lui Coresi, un *Evangheliar* slavon, tipărit în 1583 ⟨11⟩. Mazilit în 1585, **P.** se refugiază peste munți, în Ardeal, este urmărit un timp de turci, trădat de un slujitor, jefuit și închis în cele din urmă de guvernatorul Transilvaniei. Transferat, succesiv, de la închisoarea din Mediaș la cele de la Chioar și Hust, încearcă să fugă în cîteva rînduri, cu ajutorul credincioșilor săi, dintre care unii împînzesc Europa, lucrînd pentru eliberarea fostului domn. De la Hust, din Maramureș, **P.** evadează spectaculos în 1587, ajungînd, ca odinioară, la Viena, apoi în Italia, la Veneția și Roma. Reciștigă pentru cauza sa pe mai toți vechii prieteni. Gîndul că ar putea redobîndi scaunul domnesc îl determină să revină la Constantinopol, în 1589. Rivalii dovedindu-se însă mai abili, **P.** este aruncat în temnița de la Edicule, fiind apoi ucis pe mare, în drum spre Rhodos, în februarie sau martie 1590 ⟨11⟩.

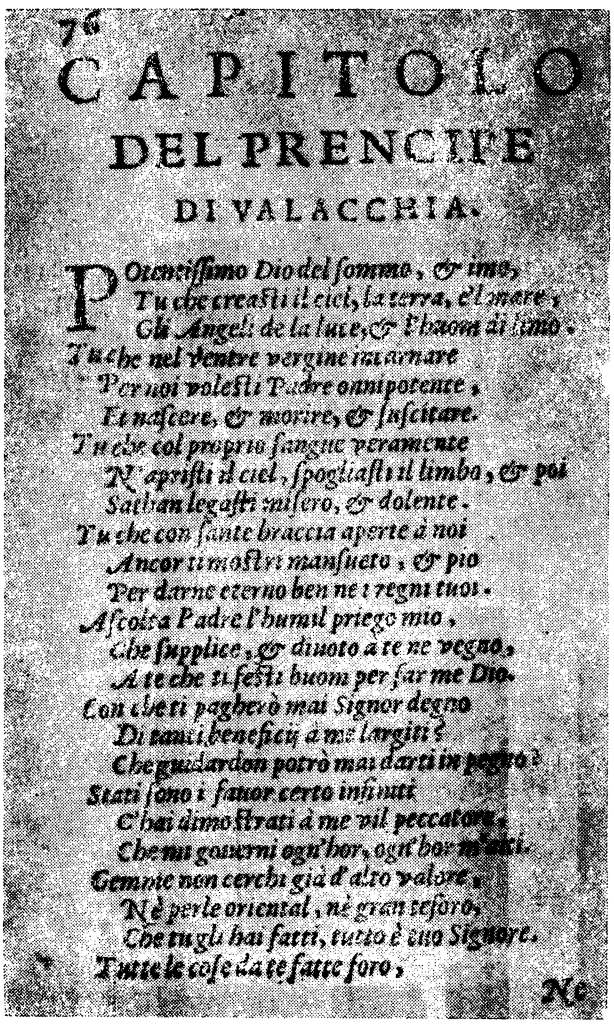
76
CAPITOLO
DEL PRENCIPE
DI VALACCHIA.
Potentissimo Dio del sommo, & imo,
Tu che creasti il cielo, la terra, e'l mare,
Gli Angeli de la luce, & l'huom di limo.
Tu che nel ventre vergine incarnare
Per noi volesti Padre onnipotente,
Tu nascere, & morire, & suscitare.
Tu che col proprio sangue veramente
Ne apristi il ciel, spogliasti il limbo, & poi
Sathan legasti misero, & dolente.
Tu che con sante braccia aperte à noi
Ancor ti mostri mansueto, & pio
Per darne eterno ben ne i regni tuoi.
Ascolta Padre l'humil priego mio,
Che supplice, & divoto à te ne vegno,
A te che ti festi huom per far me Dio.
Con chieti pagherò mai Signor degno
Di tanti beneficij à me largiti?
Che guiderdon potrò mai darti in pegno?
Stati sono i favor certo infiniti
C'hai dimostrati à me vil peccatore,
Che mi governi ogn'hor, ogn'hor m'aiuti.
Gemme non cerchi già d'alto valore,
Nè perle oriental, nè gran tesoro,
Che tu gli hai fatti, tutto è tuo Signore.
Tutte le cose da te fatte foro,
Ne

Raporturile lui **P.** cu Țara Românească rămîn cele îngăduite de o scurtă domnie. În acest răstimp însă, în capitala de la Tîrgoviște, la curtea sa, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, după o jumătate de veac de la stingerea învățatului Neagoe Basarab, domnul încearcă să adopte tradițiile de civilizație, rafinament și cultură ale occidentului renascentist. Înconjurat de o suită de italieni și francezi cu preocupări artistice, care îl urmaseră în țară de dragul aventurii sau al cîștigului (unul dintre aceștia, secretarul și apropiatul său, genovezul Franco Sivori, a scris un memorial ce constituie, pentru acea vreme, o informată sursă privind istoria Țării Românești), **P.** reconstituie palatul domnesc din Tîrgoviște în stilul construcțiilor Renașterii franceze, amenajează grădini inspirate de cele italiene, decorate cu fîntîni și plante exotice, și plănuiește trimiterea unor tineri fii de boieri la studii, la Roma. Domnitorul român apare, în documentele epocii — o vastă corespondență, numărînd și scrisori cu ecouri umaniste compuse de el însuși —, drept subiect de interes și curiozitate europeană. Contemporanii îi prețuiau printre altele

și înzestrarea literară. De prin 1579—1580, din timpul șederii sale în Franța și al corespondenței cu ducele Ferrarei, Alfonso al II-lea d'Este, datează un imn alcătuit de **P.** în avîntate terține italiene, elogiu al divinității și implicit al creației, nu străin de influența lui Ariosto. Dăruite de **P.** italianului Francesco Pugiella, versurile, singurele cunoscute ale producției sale poetice, au fost consemnate de Stefano Guazzo în *Dialoghi piacevoli*, apărute la Veneția în 1586.

— *Capitolo del prencipe di Valacchia*, în Stefano Guazzo, *Dialoghi piacevoli*, Veneția, Pietro Tini, 1586, *25—26* ; *Rugăciunea domnului muntean*, tr. și publ. Al. Ciorănescu, RFR, II, 1935, 9, reed. *(Imn)* în LRV, I, *293—297*.

— 1. Stefano Guazzo, *Dialoghi piacevoli*, Veneția, Pietro Tini, 1586, *14—30* ; 2. Gr. G. Tocilescu, *Petru Cercel*, București, Tip. Thiel și Weiss, 1874 ; 3. Petru Cercel, *[Corespondență]*, DIR, III, partea I, *21—23*, partea II, *87, 134—135*, XI, *passim* ; 4. Ortiz, *Cult. it., 153—166* ; 5. N. Iorga, *Aventuriers orientaux en France au XVI-e siècle* și *Un „Héraclide" à Montpellier et un courtisan valaque de Henri III*, BSH, XVII, 1930 ; 6. Al. Ciorănescu, *Nou despre Petru Cercel*, RI, XXI, 1935, 7—9 ; 7. Al. Ciorănescu, *Rugăciunea lui Petru Cercel*, RFR, II, 1935, 9 ; 8. P. P. Panaitescu, *Originea lui Petru Cercel*, București, Institutul social român, 1936 ; 9. Al. Cartojan, *Petru Cercel*, Craiova, Scrisul românesc ; 10. Călinescu, *Ist. lit., 67—68* ; 11. Ștefan Pascu, *Petru Cercel și Țara Românească la sfîrșitul sec. XVI*, Sibiu, Tip. Cartea românească — Cluj, 1944 ; 12. Ion Ionașcu, *Un prinț valah pe drumurile Europei*, MI, I, 1967, 1 ; 13. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *67—68* ; 14. G. Mihăilă, *Petru Cercel*, LRV, I, *291—293* ; 15. Pimen Constantinescu, *Un umanista romeno del '500 in italiano*, ACLF, II, *135—140* ; 16. Ovidiu Drimba. *Scrisori ale lui Petru Cercel în arhivele din Torino*, TMS, VIII, 1973, 14 ; 17. G. Nistor, *Pentru o mai dreaptă considerare*, T, VI, 1977, 10 ; 18. Pimen Constantinescu, *Petru Cercel — umanist român și poet*, T, VI, 1977, 10.

R. Ș.

PETRU, N. (a doua jumătate a sec. XIX), culegător de folclor. După ce a debutat cu versuri originale în 1870, **P.** a publicat în „Familia" și în „Convorbiri literare" o serie de satire și de cîntece lirice populare culese din Transilvania. Nu a specificat decît provincia, fără a nota nici satul și nici datele despre informator. A avut însă grijă să păstreze atît elementele lexicale și particularitățile fonetice regionale, cît și imperfecțiunile prozodice. Majoritatea versurilor culese se încadrează în lirica de dragoste, înscriindu-se printre cele mai frumoase poezii de acest fel publicate în epocă.

— *[Versuri]*, F, VI, 1870, 42 ; *Satire poporale*, F, VII, 1871, 37, VIII, 1872, 52 ; *Poezii poporale*, F, VIII, 1872, 10, 13, 14 ; *Cîntece populare din Transilvania*, CL, V, 1872, 22.

— 1. *Corespondență*, CL, V, 1871, 18, V, 1872, 21.

D. M.

PITIȘ, George I. (1.III.1858, Brașov — 11.XII. 1920, București), folclorist și etnograf. Născut într-o familie de țărani, era ultimul din cei șase copii ai Mariei și ai lui Ion Pitiș. Urmează școala primară și liceul la Brașov și, din 1880, Facultatea de litere și filozofie din București. Copilăria și vacanțele petrecute în Șcheii Brașovului l-au ajutat să cunoască modul de viață, îndeletnicirile și creațiile artistice ale celor în mijlocul cărora trăia. Ca student, este atras de preocupările unor reputați folcloriști — B. P. Hasdeu, M. Gaster, L. Șăineanu, Gr. G. Tocilescu — de

la care își însușește elemente de concepție și metodă, fructificate în activitatea sa. De asemenea, lucrările culegătorilor de folclor I. Pop-Reteganul, P. Ispirescu și D. Stăncescu au constituit pentru el un îndemn. Teza sa de licență, *Despre areopag*, susținută în 1887, îl recomandă ca pe un bun cunoscător al limbilor clasice și al culturii antice. A funcționat ca profesor de greacă și latină, timp de 37 de ani, la Craiova, Galați și București. Autor al unor manuale de gramatică elină, **P.** a tradus din Homer și a publicat, în original, o ediție comentată a dialogului *Kriton* de Platon. A colaborat cu studii de folclor și etnografie la „Revista nouă", „Convorbiri literare" și „Gazeta Transilvaniei", în urma culegerilor efectuate pe baza cercetărilor directe, desfășurate după cele mai exigente metode ale timpului. Începute în Șcheii Brașovului, anchetele sale au fost extinse pînă în Țara Hațegului. Insistînd deopotrivă, așa cum Hasdeu imprimase linia în epocă, asupra jocurilor de petrecere, obiceiurilor la sărbători, obiceiurilor rituale, îndeletnicirilor tradiționale și subliniind valoarea artistică a folclorului literar, pe baza unor analize de texte, **P.** s-a dovedit un adevărat etnolog. Studiind jocurile de petrecere, el observă că unele dintre ele, mai ales jocurile de copii, își au originea în vechi practici magice ale grupurilor de vîrstă matură. Mai amplu concepute, lucrările referitoare la „juni" reprezintă o contribuție remarcabilă la cunoașterea acestui străvechi obicei românesc. Intenția lui **P.** de a realiza un studiu monografic al tuturor obiceiurilor rituale, legate de naștere, nuntă și înmormîntare, nu s-a materializat decît în parte, lucrarea alcătuită nedepășind faza descriptivă. Cercetările sale reține atenția prin cîteva probleme privitoare la evoluția acestor obiceiuri sau la valoarea literară și socială a cîntecelor de leagăn și a bocetelor. Din literatura populară l-a interesat îndeosebi proza. Poveștile pe care le-a cules, deși nu ilustrează teme și motive noi, sînt importante pentru valoarea documentară, sub raportul psihologiei mediilor investigate. A lăsat în manuscris numeroase culegeri și articole referitoare la credințele populare, colindele, descîntecele, legendele, strigăturile și snoavele adunate din zona cuprinsă între Brașov, Săcele, Covasna și Sălișteа. Tot în manuscris au rămas și paisprezece texte lirice culese înainte de 1880 și considerate cele mai vechi cîntece consemnate de la românii din Șchei. Studiile sale de etnografie, în care se ocupă de industria casnică în Șcheii Brașovului, portul din Țara Hațegului și păstoritul din Sălișteа, Săcele, Covasna și din Dobrogea au fost, parțial, valorificate ulterior. **P.** a lăsat una din cele mai vechi descrieri ale stînei din sud-estul Transilvaniei, precum și numeroase date în legătură cu obiceiurile și credințele păstorilor. Prin limitarea ariei de cercetare, însoțirea descrierilor de schițe și desene și prin notarea fonetică a materialelor culese, **P.** anunță școala lui Ovid Densusianu.

— *Nunta în Șchei pînă la 1830*, RN, I, 1888, 3, 4 ; *Jocuri de petrecere*, RN, I, 1888, 6 ; *Comori*, RN, I, 1888, 11 ; *Sărbătoarea junilor la Paști*, RN, II, 1889, 7, 8 ; *Un ochi plînge, unul rîde*, RN, III, 1890, 2 ; *Poveste cu Miază Noapte și Șina de fier*, RN, III, 1890, 4, 5 ; *Șiște, pricolici, necuratu*, RN, III, 1890, 9, 10 ; *Nunta din Sălișteа în trecut și acuma*, RN, III, 1890, 11, 12 ; *Căsătoriile la românii din Săcele. Cum se săvîrșesc acum și cum se săvîrșeau în trecut*, CL, XXIV, 1890, 11 ; *Junii la Crăciun*, CL, XXIV, 1890, 12 ; *Ioan*, GT, LIII, 1890, 118 ; *Povestea lui Dumnezeu*, GT, LIV, 1891, 91 ; *Cei trei frați*, GT, LIV, 1891, 144 ; *Feciorul de împărat și fata de popă*, RN, IV, 1891, 2, 3 ; *Uitatul*, CL, XXV, 1891, 3 ; *Îngropăciuni, Perșani*, CL, XXVII, 1893, 3 ; *Turca în Perșani*, RN, VI, 1893, 8, 9 ; *Obiceiuri populare la românii din Șchei (Nașterea și creșterea)*, CL, XXXVI, 1902, 4, XXXVII, 1903, 8 ; *[Studii de folclor și etnografie. Texte folclorice]*, în Ion Muslea, *George Pitiș, folclorist și etnograf*, București, E.L., 1968. — **Tr.** : Homer, *Iliada* (cartea I), București, Tip. Cucu, 1888.

— 1. Chițimia, *Folclorişti, 327—370* ; 2. Ion Muşlea, *George Pitiş, folclorist şi etnograf*, Bucureşti, E.L., 1968 ; 3. Bîrlea, *Ist. folc., 308—310.*

I. C.

PIUARIU-MOLNAR, Ioan (1749, Sadu, j. Sibiu — 16.III.1815, Sibiu), cărturar iluminist. Este fiul preotului Ioan Piuariu, supranumit Popa Tunsu, figură cunoscută a luptei românilor împotriva catolicizării. După ce învață la Sibiu şi la Cluj, **P.-M.** se dedică chirurgiei ochiului, pe care o profesează neoficial pînă în 1774, cînd obține diploma de magistru chirurg la Facultatea de medicină a Universității din Viena. Este numit medic în Banat, iar în 1777, medic oculist al Transilvaniei, cu sediul la Sibiu. Devine un chirurg celebru, astfel încît în 1791 i se creează o catedră la Cluj, unde **P.-M.** este cel dintîi profesor român de rang universitar. El desfăşoară concomitent o susținută activitate cultural-iluministă. Lui i se datoresc primele tentative de a edita un periodic românesc (1789, 1793—1795), precum şi tipărirea unor cărți de difuzare a unor cunoştințe teoretice şi practice.

Ca şi toți ceilalți cărturari ardeleni ai epocii, **P.-M.** este preocupat de cultivarea limbii române, ca o condiție esențială a luminării maselor. Urmînd îndeaproape modelul şi scopul gramaticii lui Samuil Micu şi Gh. Şincai, *Elementa linguae dacoromanae sive valachicae* (1780), el alcătuieşte un manual (*Deutsch-walachische Sprachlehre*, 1788), accesibil, practic, cu reguli simple, concise şi cu exemple adecvate. După această gramatică scoate

РЄТО́РИКЪ
АДЕКЪ
ЛѢЦЬТЄ́РА
ШИ
АТОКМИРЪ ФРѢМОАСЕИ КѢВАНТЪРИ.
АКѢМ
АТЪЛЮ ИЗВОДИТЪ ПЕ АИМБА РОМЪНЕСКЪ.
АПОДОКИТЪ ШИ АТЕМЕАТЪ КѢ ПИЛДЕЛЕ ВЕКИЛОР
Филосо́фи, шиĭ Да́скали бисерице́щи.
А БѢДА:
Сѧ типери́т А краи́ка Типографіе Ориенталичаскѧ,
а Университатеи Пещи
1798.

dicționarul german-român, mai puțin ştiințific, dar destul de bogat şi explicit. Prin cărțile sale de popularizare şi prin traduceri, **P.-M.** a contribuit la dezvoltarea şi îmbogățirea limbii literare, la formarea şi fixarea terminologiei ştiințifice româneşti. În *Retorică adecă învățătura şi întocmirea frumoasei cuvîntări* (1798), alcătuită după lucrări similare străine, autorul dă învățături detaliate despre importanța „meşteşugului" de a vorbi frumos şi logic, despre structurarea unei alocuțiuni, despre procedeele stilistice şi oratorice specifice acesteia. În aceste capitole, **P.-M.** defineşte şi ilustrează cu texte literare concepte de teorie literară. Deşi cu definiții confuze şi cu o folosire improprie a termenilor, tratatul — primul de acest gen tipărit în româneşte — este important pentru îndrumările didactice şi metodice şi pentru numeroasele pasaje ilustrative. *Economia stupilor* (1785) este o prelucrare tipică pentru iluminismul ardelean, integrîndu-se într-un vast curent de popularizare a cunoştințelor ştiințifice practice. O traducere — Claude François Millot, *Istorie universală adecă de obşte, care cuprinde în sine întîmplările veacurilor vechi* (1800) — vădeşte străduania de a da o formă adecvată, sensibilă, conținutului şi demonstrează, ca şi *Retorica...*, gust şi înclinație literară.

— *Economia stupilor*, Viena, Tip. Kurzbek, 1785 ; *Deutsch-walachische Sprachlehre*, Viena, Tip. Kurzbek, 1788 ; ed. 2, Sibiu, 1810 ; ed. 3, Sibiu, Tip. Hochmeister, 1823, republ. fragm. în TGS, I, *104—105* ; *Paraenesis ad auditores chyrurgiae in Liceo Regio Academico Claudiopolitano*, Cluj, Tip. Hochmeister, 1793, tr. şi republ. fragm. în TGS I, *105—106* şi în AGR, I, *135* ; *Retorică adecă învățătura şi întocmirea frumoasei cuvintări*, Buda, Tip. Universității, 1798 ; ed. îngr. şi pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, Dacia, 1976 ; *Wörterbüchlein deutsch und wallachisches. Vocabularium nemțesc şi românesc*, Sibiu, Tip. Hochmeister, 1822. — **Tr.** : Claude François Millot, *Istorie universală adecă de obşte, care cuprinde în sine întîmplările veacurilor vechi*, I. Buda, Tip. Universității, 1800, republ. fragm. în Lupaş, *Cronicari*, I, *89—100*, în TGS, I, *105*, în ŞAR, *267—276*, în AGR, I, *134—135*.

— 1. Cipariu, *Principia, 305—307* ; 2. T. Cipariu, *Gramatiştii şi ortografiştii români*, ARH, 1870, 32 ; 3. Valeriu Bologa, *Ioan Molnár-Piuariu, primul medic titrat român ca autor medical*, CJM, V, 1924, 5—6 ; 4. Valeriu L. Bologa, *Terminologia medicală românească a doctorului Ioan Piuariu (Molnar von Müllersheim)*, DR, IV, 1924—1926 ; 5. I. Lupaş, *Părinții şi bunicii scriitorului ardelean Ioan Piuariu-Molnar*, OIB, *241—250* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, III, *290—294* ; 7. I. Lupaş, *Doctorul Ioan Piuariu-Molnar. Viața şi opera lui*, Bucureşti, Tip. Națională, 1939 ; 8. *[Note bibliografice]*, BRV, II, *307—309, 417—418*, III, *27, 48—49, 401—402*, IV, *109, 111, 264, 272—273, 284* ; 9. Valeriu L. Bologa, *Cîteva lămuriri şi date cu privire la biografia lui Ioan Piuariu-Molnar*, OIL, *104—112* ; 10. Popovici, *Studii*, I, *272—273* ; 11. V. Bologa, *Cîteva date şi interpretări în legătură cu studiul şi gradul academic al lui Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815)*, RMDC, II, 1956, 1 ; 12. Al. Neamțu, *Date noi privitoare la Ioan Piuariu-Molnar*, STD, XIII, 1960, 1 ; 13. Al. Vianu, *Ioan Piuariu-Molnar în Moldova*, STD, XIV, 1961, 4 ; 14. N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiințifice româneşti*, Bucureşti, E.Ş., 1962, *39, 59—61* ; 15. Samuil Iszák, *Studii şi cercetări de istoria medicinii şi farmaciei din R.P.R.*, Bucureşti, E.A., 1962, *184—212* ; 16. Piru, *Ist. lit.*, II, *143—144* ; 17. Dumitru Belu, *Cea dintîi omiletică în limba română. Retorica de la 1798*, MA, VIII, 1963, 9—10 ; 18. Mihai Popa, *Un precursor al presei româneşti, Ioan Piuariu Molnar*, PRN, X, 1965, 6 ; 19. Emil Domocos, *Ideile pedagogice ale lui Ioan Piuariu Molnar*, RPD, XIV, 1965, 11 ; 20. Dimitrie D. Roman, *Ioan Piuariu-Molnar, medic, om de cultură şi pedagog iluminist român*, ATN, II, 1965, 12 ; 21. Stela Petcu, *Limba lui I. Molnar-Piuariu în „Economia stupilor" (1785)*, SUB, Philologia, X, 1965, fasc. 1 ; 22. Valeriu L. Bologa, *Ioan Piuariu Molnar*, CNT, 1965, 12 ; 23. A. Hattmann, *Pregătirea profesională şi gradul academic ale lui Ioan Piuariu-Molnar*, RMDC, XII, 1966, 1 ; 24. Z. Szökefalvy Nagy, *Primii ani de activitate a lui Ioan Piuariu-Molnar*, RMDC, XII, 1966, 1 ; 25. Z. Szökefalvy Nagy, I. Spielmann, *Contribuții la istoricul primelor decenii ale Institutului medico-chirurgical din Cluj*, RMDC, XIII, 1967, 2 ; 26. *Ist. lit.*, II, *98—103* ; 27. Al. Neamțu, *Date noi despre Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815)*, SUB, Historia, X, 1970, fasc. 1 ; 28. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *460—461* ; 29. Nicolescu, *Şc. ardeleană, 34, 36, 76—77, 176—179* ; 30. V. L. Bologa, I. Spielmann, Z. Szökefalvy Nagy, *Contribuții noi la viața şi activitatea lui Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815)*, AII, XIV, 1971 ; 31. Ioan Dani, *Con-*

tribuții privitoare la Ioan Piuariu-Molnar, AII, XVII, 1974 ; 32. Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, Minerva, 1976, *116—149* ; 33. Mircea Popa, *Ioan Molnar Piuariu*, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

C. T.

PÎCLEANU, Atanasie N. (1821, Brașov — 11.IX. 1856, Graz), traducător. Tatăl lui **P.**, paharnicul Nicolae Pîcleanu, fusese director al Departamentului din Lăuntru (1856—1858) și deputat al județului Buzău în Divanul ad-hoc (1857). **P.**, despre care se știe că a învățat „literatura limbilor elenă și franceză", era în 1838 „simplu scriitor în Secretariatul Statului", probabil la București, unde va deține pînă la sfîrșitul vieții și funcții mai importante. Prin 1850 călătorea în Italia și pe Marea Nordului. Veleitățile sale literare, atestate de o scrisoare din această călătorie, sînt realizate, parțial, prin traduceri. A publicat *Ienicerii* (1849), o „traducție liberă din limba elenă" după romanul lui A. Royer, și *Ierusalimul liberat* (1852), prima versiune românească, integrală, a operei lui T. Tasso. Autorul, bun cunoscător al limbii italiene, folosește și un intermediar francez. După această traducere, **P.**, antrenat în obligațiile sale politice, părăsește literatura, publicînd o serie de *Documente franceze atingătoare de cauza Orientului sau Corespondența diplomatică urmată asupra tutulor fazelor acestei chestii* (1854), precum și o *Espunere a chestiii locurilor sînte și a cauzei acestei prigoniri*, urmată de *Documente oficiale, manifeste, note, firmane, circulare ș.c.l. de la începutul neînțelegerii turco-ruse pînă la izbucnirea rezbelului actual* (1855), toate traduse după A. Ubicini.

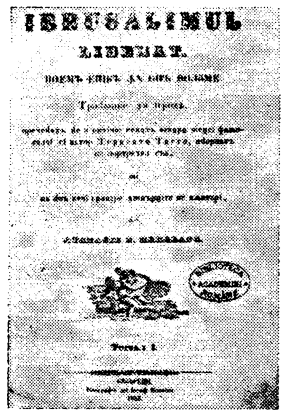

— **Tr.** : [Alphonse Royer], *Ienicerii*, I—II, ed. 2, București, Tip. Copainig, 1850 ; T. Tasso, *Ierusalimul liberat*, I—II, București, Tip. Copainig, 1852.

— 1. *Un articol tras dintr-o scrisoare a serdarului Atanasie Pîcleanu, trimisă către părinții săi de la ostrovul britanicesc Ergoland din Marea Nordului*, VSR, XIV, 1850, 71, 73 ; 2. Un abonat, *„Ierusalimul liberat", poemă epică tradusă de A.N. Pîcleanu, București, 1852*, GM, XXV, 1853, *145—146* ; 3. *[Despre moartea lui Atanasie N. Pîcleanu]*, VSR, XXI, 1856, 69, 70, 75 (foaie volantă), 76, 86 ; 4. Alexandru Marcu, *„Gerusalemme liberata" în traducerea lui A. Pâcleanu*, SI, II, 1935 ; 5. Ciorănescu, *Lit comp.*, *159—160* ; 6. Șt. Cuciureanu, *Limba traducerilor lui A. N. Pîcleanu*, ALIL t. VII, 1956, fasc. 2.

M. T.

PLEȘOIANU, Constantin C. (29.X.1859, Pleșcoi, j. Buzău — 17.VI.1887, Buzău), poet. A învățat la Buzău, apoi la liceul „Matei Basarab" din București. A murit tînăr, de tuberculoză.

P. a scris versuri pe care le-a publicat în „Convorbiri literare", „Literatorul", „Pressa", „Resboiul" (aici, sub pseudonimul Kepler), „Lumina". La Ploiești, în 1886, i-a apărut un volum de *Poezii*. **P.** versifica cu ușurință, dar versul curat, cugetarea ușor pesimistă, ironia în amărăciune nu ajung să-l individualizeze. El este autorul unei *Elegii a cărților*.

— *Poezii*, Ploiești, Tip. Progresul, 1886.

— 1. N. Țincu, *Constantin C. Pleșoianu*, RN, VII, 1894, 7.

S. C.

PLEȘOIANU, Grigore (30.I.1808, Cerneți, j. Mehedinți — 30.I.1857, București), traducător. Elev al lui Gh. Lazăr și I. Heliade-Rădulescu, **P.** a fost, între 1826 și 1832, profesor la Școala națională din Craiova. Nemulțumit de condițiile din școală, pleacă în satul natal, după un schimb de scrisori vehemente cu Eforia Școalelor. În 1836, fiind înlocuit la școala din Cerneți cu I. Maiorescu, se mută la București și se retrage curînd din învățămînt. Pe temeiul studiilor mai vechi de la școala lui Gh. Lazăr, devine inginer hotarnic. Noua profesiune i-a adus avere și ranguri.

P. a fost un pedagog cu prestigiu, preocupat în spirit iluminist, de înnoirea metodelor de predare și de îmbunătățirea manualelor. Numeroasele abecedare și „dialoguri" pentru învățarea limbilor franceză și greacă, compuse sau traduse de el, vădesc, prin prefețele și istorioarele care le însoțesc, grija pentru „luminarea" tinerilor printr-o chibzuită educație morală și religioasă, după „regule bune și omenoase". De aceea, întreaga atenție a traducătorului se îndreaptă spre literatura moralizatoare. Voltaire, Marmontel *(Aneta și Luben)*, Fénelon *(Întîmplările lui Telemah fiul lui Ulise)*, M-me Cottin (romanul epistolar *Emilia Mansfield)* și, mai ales, canonicul german J. Chr. Schmid ⟨7⟩ sînt autorii preferați de **P.**, nu pentru valoarea lor literară, ci pentru accesibilitatea și caracterul educativ al scrierilor lor. Doar lunga introducere la romanul lui Fénelon (o transpunere fidelă a studiului lui La Harpe, *Vorbire asupra poeziii epice și de bunătatea poemii lui Telemah)* indică un anumit interes pentru normele estetice clasiciste, în perioada începuturilor teoriei literare românești. Lipsa de discernămînt a lui **P.** în alegerea operelor străine, vizibilă mai ales după 1833 și criticată de M. Kogălniceanu într-o notiță din „Dacia literară", se explică și prin dorința sa de a pune la îndemîna copiilor povestiri atractive și ușor de înțeles. O versiune românească după romanul *Robinson Crusoe* al lui Daniel Defoe, pe care o anunțase în „Curierul românesc" (1830), nu a mai apărut.

După exemplul lui Heliade, **P.** și-a expus ideile despre starea socială și culturală a Țării Românești în prefețele cărților traduse. Într-o *Idee repede despre istoria românilor*, capitol adăugat la manualul lui P. Blanchard *Cele dintîi cunoștințe* (1828), și retipărit în „Curierul românesc", **P.** realizează, cu accente pamfletare, imaginea țării devastate de turci și de fanarioți. Prefața la *Aneta și Luben* este o amplă satiră socială, sub forma unei conversații cu un boier retrograd, prilej de a enumera, sarcastic, moravuri feudale și nedreptăți mai vechi sau mai noi. Se cer aici învățătură și cultură pentru toți, „legi drepte și moralicești", un teatru în limba română. Dialogul e purtat cu vervă, **P.** dovedind un dar deosebit de a contura, prin replici spirituale, dar și triviale uneori, tipuri pitorești și mentalități caracteristice epocii. Vigoarea polemică a primelor prefețe a scăzut însă repede. Cele mai multe conțin, pe

lîngă mărturii autobiografice, obişnuitele îndemnuri şi precepte de morală tradiţională.

— *Idee repede despre istoria românilor*, CR, I, 1829, 59, 60 ; *Prefaţă* la Marmontel, *Aneta şi Luben*, Bucureşti, 1829, reed. în BRV, III, *649—658*. — **Tr.** : [P. Blanchard], *Cele dintîi cunoştinţe*, pref. trad., Bucureşti, 1828 ; Marmontel, *Aneta şi Luben*, pref. trad., Bucureşti, 1829 ; [Voltaire, Marmontel], în *Deosebite istorii morale desfătătoare şi pline de învăţătură*, Bucureşti, 1831 ; Fénelon, *Întîmplările lui Telemah fiul lui Ulise*, I—IV, pref. trad., Buda, 1831 ; *Engolpion de aur sau Deslușirea înţelesului icoanei lui Chevit Tebeanul*, pref. trad., [Sibiu], 1833 ; [J. Chr. Schmid], *Istoria Ghenovevii de Brabant*, pref. trad., Bucureşti, 1838, *Copilul pierdut şi Licuriciul*, pref. trad., Bucureşti, Tip. Romanov, 1838, *Columbul*, pref. trad., Bucureşti, Tip. Pencovici, 1839, *Canarul*, pref. trad., Cralova, Tip. Leca, 1840 ; Ambrosius Marlianus, *Theatron politicon*, pref. trad., I—III, Buzău, Tip. Episcopiei, 1838.

— 1. G. Bogdan-Duică, *Grigore Pleşoianu. Notiţe despre un dascăl vechi*, ODI, *145—151* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *81—82, 127—128* ; 3. N. Bănescu, *Un dascăl uitat : Grigore Pleşoianu*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVII, 1915 ; 4. D. Popovici, *Gr. Pleşoianu şi La Harpe*, SL, II, 1943 ; 5. Ilie Popescu-Teiuşan, *Grigore Pleşoianu*, DIPR, I, *285—329* ; 6. Călinescu, *Eliade*, *96—106* ; 7. Piru, *Ist. lit.*, II, *252—256* ; 8. Dinu A. Dumitrescu, *Un animator : Grigore Pleşoianu*, RMR, IV, 1967, 2 ; 9. N. A. Ursu, *O disertaţie necunoscută de la 1822 despre limba română literară*, SLF, I, *155—170* ; 10. Viorica Diaconescu, *Grigore Pleşoianu — pionier al literaturii româneşti pentru copii*, AUB, limbă şi literatură română, t. XVIII, 1969, 2.

L. V.

PLÎNGEREA SFINTEI MĂNĂSTIRI A SILVAŞULUI DIN EPARHIA HAŢĂGULUI, DIN PRISLOP, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Inedită ca tematică în cadrul speciei pe care o reprezintă, a fost atribuită călugărului Efrem din Prislop, care ar fi alcătuit-o la 1673 (14). Situată în vecinătatea unor căi de acces spre Ţara Românească, mănăstirea Prislop din satul Silvaşu de Sus (Haţeg) devine în cursul secolului al XVIII-lea un centru de agitaţie antiuniată (în 1698, o parte a clerului din Transilvania, în frunte cu mitropolitul Atanasie Anghel, acceptase unirea cu biserica Romei). Încercările succesive ale autorităţilor de la Blaj de a suprima focarul determină în cele din urmă sărăcirea şi paragina vechii ctitorii. Într-o tipică prozopopee, este rememorată istoria bogată în evenimente a Silvaşului, i se deplînge apoi decăderea şi ruina. Fundat după tradiţie în secolul al XV-lea, de călugărul Nicodim, ctitorul Vodiţei şi Tismanei din Ţara Românească, sau de un urmaş al acestuia, piosul lăcaş îşi menţine în secolele următoare legăturile cu mănăstirea Tismana, căreia îi fusese închinat. Vădind interes pentru ctitoriile din Ardeal ale domnitorilor din Ţara Românească şi Moldova, versificatorul insistă semnificativ asupra epocii lui Mihai Viteazul, avertizînd că cele trei ţări române au avut mereu comună credinţa ortodoxă, dovadă şi existenţa mitropoliei de la Bălgrad (Alba Iulia). Ironia la adresa mitropolitului Atanasie este necruţătoare. Titlurile oferite vlădicii s-au arătat a fi, ca şi promisiunile făcute românilor din Transilvania (printre care aceea a abolirii iobăgiei), simple mijloace de ademenire („Acestui vlădică, dacă s-au unit, săracu, / I-au umplut papa sacu / De tituluşuri înalte / Mîncinoase şi deşarte"). Persecuţiile împotriva ortodocşilor culminează cu desfiinţarea mitropoliei din Bălgrad. Prislopul este prădat de calvini şi uniţi. În satele şi oraşele din sudul Transilvaniei apar predicatori ca Visarion Sarai, propovăduind revenirea la „dreapta credinţă". În continuare, autorul face rechizitoriul episcopului unit Petru Pavel Aaron, învinuit de a fi creat numeroase dificultăţi românilor care rezistau „unaţiei". Între altele este incriminată *Floarea adevărului*, cartea plină de „eresuri" a episcopului, apărută în 1750.

Scrierea a circulat în copii manuscrise, în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. Versificat conştiincios, uneori cu oarecare patos retoric ce creează variaţii ale măsurii şi ritmului, textul, adevărat manifest de propagandă religioasă, interesează îndeosebi prin accentele social-politice pe care le conţine. *Plîngerea sfintei mănăstiri a Silvaşului din eparhia Haţăgului, din Prislop* pare să cuprindă, însă, cea dintîi la noi, în germene, motivul preromantic al ruinelor, precum şi principiul structural antitetic raportînd un „prezent" degradat la gloria veacurilor revolute.

— *Plîngerea sfintei mănăstiri a Silvaşului din eparhia Haţăgului, din Prislop*, CPV, *74—90*.

— 1. Aug. Bunea, *Vechile episcopii româneşti a Vadului, Geoagiului, Silvaşului şi Bălgradului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1902, *45—46* ; 2. Iacob Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Haţegului*, Lugoj, Tip. Gutenberg, 1913, *61—102, 351—367* ; 3. Puşcariu, *Ist. lit.*, *190—191* ; 4. Iorga, *Ist. lit.*, III, *163—166* ; 5. Popovici, *Studii*, I, *145—146* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *425—427* ; 7. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul*, *389—391* ; 8. Dan Simonescu, *Cronica mănăstirii Silvaşului — Haţeg (1762)*, CPV, *69—74* ; 9. Mircea Anghelescu, *Contribuţii la stabilirea unor premise ale literaturii româneşti moderne (1750—1780)*, LL, XVI, 1968 ; 10. Ovidiu Papadima, *Iluminismul şi clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *60* ; 11. Găldi, *Introd. ist. vers.*, *104—106* ; 12. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1975, *110—111*. 13. Octavian Şchiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, *27—29* ; 14. L. Burlec, *Contribuţii la studiul cronicii „Plîngerea mănăstirii Silvaşului"*, AIX, t. XV, 1978.

R. Ş.

PLUGUŞOR, formă a colindei legată de obiceiul uratului din ajunul Anului nou. Regional, obiceiul se mai numeşte „cu plugurelul", „cu plugul", „cu buhaiul", „cu cîrceia", iar colindătorii — „plugari", „plugăraşi" sau „urători". Se practică, în forme mai simple sau degradate, de către copii şi în forme ample, adesea spectaculoase, de către bărbaţii tineri sau maturi şi, mai rar, de femei. Urătorii se organizează în grupuri de două sau mai multe persoane şi urează la fiecare familie fericire şi mai ales recolte bogate. Textul este un recitativ epic (în Muntenia se cîntă uneori), prezentat de un solist pe fond zgomotos de tălăngi, de pocnete de bici, imitaţii de răgete, uneori cu acompaniament muzical, într-o atmosferă de mare veselie. În forma sa clasică şi cea mai răspîndită, **p.** narează desfăşurarea amănunţită a cultivării şi recoltării grîului, măcinatul şi coacerea pîinii. Poemul, care are uneori sute de versuri, este salvat de monotonie prin numeroase pasaje hazlii. Ca şi alte forme de colinde, **p.** cuprinde formule şablon introductive, mediane şi finale. Spre deosebire de celelalte colinde, însă, acordă o mai mare libertate de improvizaţie şi, prin aceasta, prilejul exercitării nestingherite a talentului creator. Astfel s-a ajuns la unele forme de **p.** care au renunţat total la conţinutul tradiţional agrar, devenind cronici ale unor evenimente locale şi actuale, satira fiind nelipsită. Mai rar, textul urat este o baladă, poate din necesitatea adaptării textului la situaţia celor ce li se face urarea (*Miorita* urată la păstori) sau, în unele zone, datorită preferinţei pentru literatura de haiducie (balade haiduceşti). O formă deosebită de cele anterioare este **p.** lipsit complet de episodul epic, redus ca întindere, adesea cîntat, întîlnit în special în Muntenia. Se pare că acesta se află numai în repertoriul copiilor şi n-ar fi exclus să fie o folclorizare a **p.** scris de Gh. Sion. În evoluţia tipului tradiţional de **p.** nu poate fi ignorat nici rolul variantei publicate de V. Alecsandri. O situaţie specială are **p.** pe teritoriul Transilvaniei, unde ia forma de epilog al colindei propriu-zise şi se nu-

meşte *urarea colacului* sau *mulţămită*. Ca şi celelalte forme ale colindei, **p.** îşi are originea într-un ritual magico-religios. Funcţia sa ritualică s-a transformat treptat într-una de divertisment şi felicitare, care i-a asigurat permanenţa. S-a găsit o corespondenţă a **p.** în sărbătorile romane Opalia, în care se celebra cultul soţiei lui Saturn, Ops, simbol al abundenţei şi fertilităţii, dar ipoteza că **p.** ar continua nişte manifestări autohtone legate de solstiţiul de iarnă pare mai verosimilă. Principala direcţie de realizare artistică este aceea a satirei şi umorului, care se obţin printr-o variată gamă de mijloace. Consemnînd muncile agricole din epoci mai îndepărtate, unele variante conservă amănunte valoroase din punct de vedere documentar. Prin funcţia originară, **p.** se înrudeşte cu descîntecul (a fost atestată şi denumirea de *descînteca plugului*), de care îl apropie uneori şi un anume tipar în dezvoltarea epicului. Prin amploare, prin modul de rostire, dar mai ales prin cultivarea alegoriei şi a divagaţiilor amuzante, **p.** se aseamănă cu oraţia de nuntă. Deoarece ocazia de care se leagă **p.** coincide cu aceea a reprezentării teatrului popular de Anul nou, sînt dese situaţiile în care cele două manifestări se reunesc, **p.** servind ca preambul al piesei. **P.** poate fi încadrat şi într-un ciclu de obiceiuri cu caracter agrar, căci după el urmează *semănatul*, în ziua de Anul nou, şi obiceiul *cununii*, la seceriş. Dintre toate formele colindei, **p.** se dovedeşte a fi cel mai rezistent, datorîndu-şi vitalitatea conţinutului său laic, marii adaptabilităţi la situaţii şi funcţiei educative a satirei.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1866 ; Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iaşi, Tip. Naţională, 1880 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1885 ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea II, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1900 ; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături şi bocete de-ale poporului*, Bucureşti, Tip. Progresul-Ploieşti, 1909 ; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, Bucureşti, Socec, 1910 ; *Cîntece de stea şi Pluguşor ce se cîntă la Naşterea Domnului nostru Isus Hristos şi la Anul nou (Sf. Vasile)*, Huşi, Tip. Cerchez, 1936 ; V. Cojocaru şi I. Pantelimon, *Pluguşor*, Pascani, Tip. Haimovici, [1936] ; Gh. Cucu, *200 colinde populare*, îngr. C. Brăiloiu, Bucureşti, Adevărul, 1936 ; M. Bejenariu, *Culegeri de cîntece de stea, Colinde şi urături pentru Crăciun şi Anul nou*, Huşi, [1943] ; George Cozma-Diaconu, *Colinde şi pluguşoare*, Fălticeni, Tip. Bendit ; P. Gheorgheasa, *Obiceiuri de Crăciun şi Anul nou*, Bucureşti, Cultura românească ; *Folclor din Moldova*, I—II, Bucureşti, E. L., 1969.

— 1. V. Bumbac, *Serbarea Anului nou la români*, AL, IV, 1869, 1 ; 2. Teodorescu, *Încercări*, *58—62* ; 3. Gh. Ghibănescu, *Pluguşorul*, ANL, II, 1883, 1 ; 4. Marian, *Sărbătorile*, I, *22—44* ; 5. Rădulescu-Codin — Mihalache, *Sărbătorile*, *13* ; 6. Rădulescu-Codin *Comorile*, *83* ; 7. Pamfile, *Agricultura*, *29—32*. 8. Speranţia, *Mioriţa*, *169—191* ; 9. A. Lambrior, *Obiceiuri din deosebite timpuri ale anului*, FF, I, 1926, 5, 6 ; 10. Gh. Neagu, *Poezii culte ajunse populare*, PL, V, 1940, 4 ; 11. Augustin Z. N. Pop, *„Cucamuca" în semnificaţia pluguşorului*, REF, III, 1958, 3 ; 12. V. Adăscăliţei, *„Mioriţa", text la plug*, REF, V, 1960, 1—2 ; 13. Dumitru Pop, *Pluguşorul în Transilvania*, REF, V, 1960, 1—2 ; 14. *Ist. lit.*, I, *27—29* ; 15. Pavel Ruxăndoiu, *Formele descriptive ale poeziei riturilor carare*, AUB, filologie, t. XII, 1963 ; 16. Henri H. Stahl, *Comentarii etnografice pe tema „Pluguşorului"*, REF, X, 1965, 2 ; 17. Ernest Bernea, *„Buhaiul" la Fundu Moldovei — Bucovina*, REF, XII, 1967, 4 ; 18. Papadima, *Lit. pop.*, *208*, *385* ; 19. Vrabie, *Folclorul*, *215 — 220*.

L. C.

POENARU, Petrache (10.I.1799, Beneşti, j. Vîlcea — 2.X.1875, Bucureşti), cărturar. Fiu al vtori-vistiernicului Constantin Poenaru şi al Smarandei Otetelişanu, **P.** face parte dintr-o familie de mici boieri scăpătaţi, dar cu obîrşie veche, suind pînă în veacul al XVI-lea. Dat mai întîi la învăţătură în seama unui dascăl grec, **P.** intră, în 1812, cu sprijinul unchiului său Iordache Otetelişanu, ca bursier la şcoala adăpostită în clădirea fostei mănăstiri Obedeanu din Craiova. O vreme copist la cancelaria din Craiova a Episcopiei Rîmnicului, **P.** pleacă la Bucureşti (1818), unde în 1819 va fi numit, în locul lui E. Poteca, profesor de elină la „Sf. Sava". Concomitent, urma cursurile Academiei greceşti de la Schitu Măgureanu. În anul 1821 ajunge secretar al cancelariei lui Tudor Vladimirescu. După moartea acestuia, **P.** avea să se dedice studiilor şi preocupărilor culturale. Sprijinit de rude, el pleacă (1822) în străinătate, la Viena, iar în 1824 reuşeşte să obţină o bursă de patru ani, pentru a se specializa în Franţa, la Şcoala politehnică, în matematicile teoretice şi practice. Între timp, devenise un bun cunoscător de limbă franceză şi latină, italiană şi germană. La Paris, urmează, din 1826, la Şcoala politehnică, cursuri de inginerie, mineralogie şi geologie. După absolvire, **P.** va efectua, în vederea completării şi aprofundării studiilor teoretice, o călătorie prin Franţa şi, în 1830, în Anglia. Întors în ţară, în 1832, va fi numit profesor de fizică şi matematică la „Sf. Sava" şi inspector, apoi director la Eforia Şcoalelor. În 1832, folosind şi experienţa sa apuseană, redactează un regulament al şcolilor, care reprezintă cea dintîi încercare de organizare a învăţămîntului în Ţara Românească. Pentru strădania sa neobosită, **P.** e recompensat în cîteva rînduri, fiind făcut mare comis (1834), mare clucer (1841), agă (1851). A ocupat numeroase funcţii administrative. Din 1841 face parte din Obştească Adunare. În anul 1848, **P.**, care fusese şi în comisia pentru eliberarea robilor ţigani, este arestat. În 1864 domnitorul Al. I. Cuza îl numeşte în Consiliul de Stat. O participare activă are **P.** în viaţa culturală a ţării. În 1833 era printre cei care înfiinţaseră Societatea Filarmonică. În 1845 făcea parte din Asociaţia literară. În 1855 lucrează, împreună cu alţii, la proiectul de ortografie cu litere latine. A iniţiat Societatea agronomică şi Şcoala de agricultură de la Pantelimon. În 1861, Astra îl desemnează membru de onoare. A fost vicepreşedinte şi apoi (1871) preşedinte al Societăţii pentru învăţătura poporului român. În 1870, **P.** e primit în Societatea Academică Română, cu un discurs de recepţie despre Gh. Lazăr. E unul dintre întemeietorii Grădinii botanice şi ai Muzeului Naţional de Antichităţi. S-a stins la o vîrstă înaintată, după ce în ultimii ani ai vieţii fusese lovit de o paralizie parţială.

P., destoinic discipol al lui Gh. Lazăr, s-a devotat, de-a lungul întregii vieţi, învăţămîntului românesc. În calitatea sa de director al Eforiei Şcoalelor (1832—1843), el s-a străduit să facă din şcoală o instituţie de stat cu caracter permanent, în care limba de predare să nu fie greaca sau franceza, ci româna. În virtutea convingerilor sale iluministe, **P.** nutrea credinţa că singure reformele culturale ar putea contribui la îmbunătăţirea stării morale şi materiale a poporului. Preocupările sale pentru învăţămîntul românesc se reflectă şi în cuvîntările pe care le-a ţinut cu prilejul festivităţilor şcolare. Aceste discursuri, însufleţite de alese simţăminte şi elanuri, au o elocvenţă caldă şi convingătoare. A publicat în „Curierul românesc", „Muzeu naţional", „Gazeta Teatrului Naţional", „România", „Cantor de avis şi comers", „Foaie pentru minte, inimă şi lite-

ratură", „Vestitorul românesc", „Trompeta Carpaților". Sînt, îndeobște, sfaturi practice pentru lucrarea pămîntului, învățăminte folositoare în gospodărie, rapoarte școlare, cuvîntări festive ș.a. La 1 octombrie 1843, **P.** scoate foaia „Învățătorul satului", cea dintîi publicație, gratuită și oficială, destinată mediului rural. Semnînd de obicei cu inițiale. **P.** folosește o exprimare agreabilă și pe înțeles, vădind o familiarizare cu graiul țărănesc. În afară de povețe pentru îndreptarea moravurilor, mai inserează o serie de articole, strînse apoi într-un volum *(Învățături pentru prăsirea duzilor și creșterea gîndacilor de mătasă adunate și întocmite pe clima Țării Românești,* 1849). Redactorul publică și proză de factură didactică *(Bogăția muncitorului sau Tainele lui moș Stan).* **P.** a întocmit mai multe cărți de școală. Împreună cu Florian Aaron și G. Hill alcătuiește un *Vocabular franțezo-românesc* (1840—1841), în două volume.

Din perioada studiilor în străinătate, cît și în legătură cu unele probleme de învățămînt, a rămas de la **P.** o interesantă corespondență. Înregistrînd cu admirație realizările tehnicii, ale urbanisticii, el le descrie cu precizie și pătrundere, fără stupefacția altor călători români care l-au precedat. Priceput în tehnică, **P.** este el însuși un om cu idei și inițiative. Și-a brevetat, dealtfel, o invenție, măruntă dar ingenioasă, numită „condei portăreț, fără sfîrșit, alimentîndu-se însuș cu cerneală", un predecesor al stiloului. Scrisorile lui **P.** sînt ceremonioase, pline de modestie și bun simț. Limba lor e veche, cu fraze lungi și uneori greoaie, avînd cîteodată o tentă cronicărească. Sînt, pe alocuri, și izbucniri vehemente, de mînie, care dau mai mult aplomb acestor epistole. În 1871, în forul academic, se dă citire discursului său de recepție despre *Giorgiu Lazăr și școala română.* E o schiță biografică alcătuită cu pietate pentru marele său înaintaș. Unele date, cum sînt acelea care privesc evenimentele de la 1821, au și implicații autobiografice. **P.** rămîne un ctitor al învățămîntului românesc.

— *Giorgiu Lazăr și școala română,* București, Tip. Laboratorii români, 1871 ; ed. îngr. și pref. G. Bogdan-Duică, în Petrache Poenaru și I. Heliade-Rădulescu, *George Lazăr,* [București], Cultura națională, [1923], *15—59 ; Din discursurile pedagogice ale lui Petrache Poenaru,* în A. Vasculescu, *Petrache Poenaru. Organizatorul școalei române,* București, Cartea românească, *17—32 ; Cuvîntări ale lui Petrache Poenaru în legătură cu învățămîntul,* în George Potra, *Petrache Poenaru — ctitor al învățămîntului în țara noastră,* București, E. Ș., 1963, *329—364 ; [Extrase din cuvîntări],* GP, *52—66.* **Ms.** : *Cursul vieții mele (1866),* B.A.R., ms. 5981.

— **1.** G. Sion, *[Discurs la înmormîntarea lui Petre Poenaru],* ROM, XIX, 1875, 6 octombrie ; **2.** Pop, *Conspect,* II, *1—4 ;* **3.** A. I. Odobescu, *Petrache Poenaru. Cuvintare asupra vieței și activității sale,* București, Tip. Göbl, 1889 ; **4.** Urechia, *Ist. școalelor,* I, *188 — 191,* II, *25 — 27, 105 — 108 ;* **5.** Eliade, *Histoire, 238—243 ;* **6.** N. Iorga, *Petrache Poenaru,* AAR, memoriile secțiunii literare, t.XXVIII, 1905 — 1906 ; **7.** Iorga, *Ist. lit. XIX,* I, *135 — 138 ;* **8.** Eliade, *Roum., 251—259 ;* **9.** *Corespondența între Petrache Poenarul și unchii săi George (Iordache) și Gr. Otetelișanu* (publ. P. V. Năsturel), CL, XLVIII, 1914, 2—9 ; **10.** Ioan C. Filitti, *Scrisori inedite ale lui Petrache Poenaru,* Craiova, Scrisul românesc, 1934 ; **11.** N. Iorga, *Scrisori vechi de studenți,* București, 1934, *VIII — XV ;* **12.** A. Vasculescu, *Petrache Poenaru. Organizatorul școalei române,* București, Cartea românească ; **13.** Simionescu, *Oameni,* II, *90 — 93 ;* **14.** Marcel Romanescu, *Petrache Poenaru și neamurile sale,* AGN, 1944, ianuarie ; **15.** C. Dinu, *Petrache Poenaru,* DIPR, I, *225 — 279 ;* **16.** Ion Stanciu, *Petrache Poenaru — organizator al școlilor sătești în Țara Românească,* RPD, VII, 1958, 11 ; **17.** George Potra, *Petrache Poenaru — ctitor al învățămîntului în țara noastră,* București, E.Ș., 1963 ; **18.** C. Dinu, *Un nou studiu despre viața și opera lui Petrache Poenaru,* RPD, XIII, 1964, 1 ; **19.** *Ist. lit.,* II *295—298.*

I. L.

POGOR, Vasile (20.VIII.1833, Iași — 20.III.1906, Iași), scriitor și traducător. Fiu al comisului Vasile Pogor, a învățat la pensionul Malgouverné din Iași, după care, în 1849, a plecat în străinătate, făcînd studii juridice la Paris. Întors în țară, a participat la conspirația îndreptată împotriva lui Al. I. Cuza ; după detronarea acestuia a fost numit prefect al județului Iași. În același an a redactat, împreună cu C. Negruzzi și alții, ziarul „Constituțiunea". Prieten cu T. Maiorescu, P. P. Carp, I. Negruzzi, Th. Rosetti, **P.** este, alături de aceștia, unul din întemeietorii societății Junimea, ale cărei ședințe, găzduite vreme îndelungată în propria-i casă, le înviora cu glumele sale maliționse. A luat parte activă la „prelecțiunile populare", vorbind despre *Înrîurirea revoluțiunei franceze asupra ideilor moderne,* despre *Dramele lui Shakespeare,* despre *Artă.* Pînă în anul 1871, a fost proprietarul tipografiei în care s-au tipărit „Convorbirile literare" și majoritatea scrierilor junimiștilor. Mult timp președinte al „Societății de încurajarea junimei române studioase", deputat, prim-președinte al Curții de Apel din Iași, **P.** refuză în 1870 să devină ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, dar acceptă funcția de primar al orașului Iași (1880—1881, 1888—1897).

Înzestrat cu o inteligență vie, sceptic și zeflemist, **P.** avea și patima cititului. Determinist convins la începuturile activității sale, adept al lui H. T. Buckle și Aug. Comte, el a evoluat treptat, asemenea altor junimiști, către schopenhauerianism și, apoi, către budism. În ceea ce privește literatura, a fost un neconformist, care, cu toate că recitea anual pe Homer, sfătuia poeții să arunce „pe foc" poeticele lui Horațiu și Boileau și să scrie fiecare „liber și isteț", „fără călăuz și cîrjă". Îndemnul pornea mai mult dintr-o atitudine etică decît estetică, ceea ce explică și insistența sa asupra rolului artei în apropierea naturii omului de idealul perfecțiunii. **P.** aprecia literatura și în măsura în care contribuie la satisfacerea necesităților spirituale ale unui popor. Moștenind de la tatăl său preferința pentru satira în spiritul secolului al XVIII-lea, a cultivat-o mereu, pînă către sfîrșitul vieții. Verva și spiritul mușcător sînt singurele merite ale amplului poem *La Copou,* vetust ca mod de tratare, subiect și versificație. Fără aptitudini deosebite, **P.** a abordat și poemul de meditație, pe care a încercat, nereușind, să-l îmbine cu satira. Meditațiile lui se concentrează cu predilecție în jurul temei deșertăciunii. Poate și sub influența lui Schopenhauer și a lui M. Eminescu, **P.** a scris poemul *Nirvana. Calea vieții,* unde versifică incolor precepte budiste, extrase din cărțile orientalistului francez E. Burnouf (din care a și tradus cîteva fragmente). Aceleași înclinații transpar și din nuvela *Cele cinci surori de la Tîrgul Neamțului,* a cărei atmosferă amintește de *Cezara* lui M. Eminescu. Dezbătînd ideea opoziției dintre umilința ascetică a creștinismului și dorința de viață, viguroasă și pură, a tinereții, nuvela se încheie incert, optînd pentru un compromis. **P.** a fost atras și de „cînticelul comic", scriind, înrîurit de V. Alecsandri

și I. Ianov, *Paharnicul Chifterescu*, plin de ironii la adresa boierilor provinciali, ignoranți și pușl pe căpătuială.

O deosebit de bogată activitate a desfășurat **P.** în calitate de traducător. Dealtfel, a și debutat cu traduceri, apreciate de B. P. Hasdeu, în revistele „Ateneul român" și „Din Moldova". Cea mai demnă de reținut este tălmăcirea primei părți din *Faust* de Goethe, la care a început să lucreze înainte de 1859, asociindu-și-l apoi pe N. Skelitti. Traducerea a apărut în 1862, fiind cea dintîi în literatura română. Nemulțumit de faptul că în prima versiune a tradus versurile prin proză, **P.** a reluat singur textul, publicînd, după un deceniu, o nouă variantă, fragmentară, superioară celei dintîi. Poreclit la Junimea „biblioteca contemporană", din cauza întinselor sale lecturi, el a tradus versuri, din cei mai diverși autori, de la literatura chineză clasică pînă la literatura franceză contemporană. Este cel dintîi traducător român al lui Baudelaire, al nuvelelor lui E. A. Poe. Primele sale tălmăciri sînt pline de neologisme și chiar barbarisme, la care a renunțat cu greu. Adaptîndu-se dificil originalului, **P.** a folosit în mai toate traducerile același ritm (trohaic).

— *Studii istorice : H. T. Buckle, „Istoria civilizațiunii în Englitera"*, CL, I, 1867, 6, reed. în AIJ, *98—112; Vezi... grădina*, CL, I, 1867, 12; *Magnitudo parvi*, CL, I, 1867, 17; *Pastel de marcheză, Sonet*, CL, II, 1868, 14 ; *Sfinx egiptean, La o jună greacă, Sala de operă, O lacrimă furtivă*, CL, III, 1869, 4 ; *Versuri scrise sub „Melancolia" lui Albrecht Dürer*, CL, VI, 1873, 11 ; *Iarna. După un vals*, CL, VII, 1873, 9 ; *[Scrieri literare]*, DLJ, *72—103*. — **Tr.** : P.-J. Cantel, *Myria*, ATR, 1861, iulie—august ; Anacreon, *O pagină din...*, ATR, 1861, iulie—august ; L. Uhland, *Blăstemul cîntărețului*, ATR, 1861, septembrie—octombrie, reed. în CL, I, 1867, 8 ; Goethe, *Faust*, Iași, Tip. Bermann, 1862 (în colaborare cu N. Skelitti), *Faust (fragment din partea întîi)*, CL, XIII, 1879, 1, XIV, 1880, 2 ; Horațiu, *Dialog între Horațiu și Lydia*, DIM, II, 1863, 10, *Adio la amor*, CL, V, 1871, 6 ; Th. Gautier, *Norul și Sultan-Ahmet*, DIM, II, 1863, 10, *După un bal mascat*, CL, V, 1871, 17, *Iubesc munții*, CL VII, 1873, 1 ; P. Lachambeaudie, *Rosa umedă*, DIM, III, 1863, 17 ; V. Hugo, *Conștiința*, CL, III, 1869, 7, *Așteptarea, Romanță*, CL, III, 1869, 14, *Broasca*, CL, III, 1870, 21, *Vaca, Luna senină*, CL, V, 1871, 17, *Tristețea lui Olympio*, CL, V 1871, 19, *De cinci ani*, CL, VII, 1873, 1 ; Baudelaire, *Țiganii călători, Don Juan în inferne*, CL, IV, 1870, 3 ; Fr. Coppée, *Romanță*, CL, IV, 1870, 3 ; [Autor neidentificat], *Bardit*, CL, V, 1871, 6 ; L. Ratisbonne, *Cerșitoarea, Rugăciune*, CL, V, 1872, 23 ; Vergiliu, *Crîșmăriță*, CL, VI, 1872, 9 ; A. de Musset, *Fragment din „Rolla"*, CL, VIII, 1873, 1, *Viziune*, DLJ, *87—89* ; Sully Prudhomme, *Cupa*, CL, VII, 1873, 1 ; Leconte de Lisle, *Veranda*, CL, VII, 1873, 8 ; Bret Harte, *Miggles*, CL, XI, 1877, 4 ; Amaru, *O pereche minioasă, Amantul supus*, CL, XVI, 1882, 1 ; J. Richepin, *Țiganul*, CL, XVIII, 1884, 7. **Ms.** : Diderot, *Nepotul lui Rameau*, B.A.R., ms. 2550, f. *1—102* ; Aulus Gellius, *Versuri erotice*, B.A.R., ms. 3769, f. *9* ; Catul, *Versuri, Vorbe rele*, B.A.R., ms. 3769, f. *9* ; J. R. de Segrais, *Vorbe bune*, B.A.R., ms. 3769, f. *9* ; V. Hugo, *Pira spiritului pădurei*, B.A.R., ms. 3769, f. *17—20, Așteptare*, B.A.R., ms. 5669, f. *29, Către episcopul care să numească ateu, Pentru că lumea...*, B.A.R., ms. 5907, f. *28—29* ; Volney, *Ruinele sau Meditații asupra revoluțiilor imperiilor*, B.A.R., ms. 5669, f. *1—25* ; Byron, *Cîntecul bardului din Grecia modernă*, B.A.R., ms. 5907, f. *24—27* ; E. A. Poe, *Istorii estraordinare. Inima denunțătoare*, B.A.R., ms. 5907, f. *30—44* ; M. Barrès, *Iubirea pentru copaci*, B.A.R., ms. 5907, f. *63—64*.

— 1. *Prelecțiuni populare ținute de membrii societății „Junimea"*, CL, I, 1867, 5 ; 2. V. Pogor, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1868]*, SDL, II, 7 ; 3. M. Pompiliu, *Rezumat de prelecțiunile populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, V, 1871, 5 ; 4. A. D. Xenopol, *[Procese verbale ale ședințelor societății Junimea, 1871]*, SDL, IV, *438—441* ; 5. *Prelecțiunile populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, VII, 1873, 7 ; 6. *Prelecțiunile populare*, CUI, IX, 1876, 34 ; 7. I. Negruzzi, *Vasile Pogor*, CL, XL, 1906, 3—5 ; 8. Panu, *Portrete, 128—130* ; 9. Negruzzi, *Junimea, 5—6, 47—50, 128* ; 10. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, martie, aprilie, octombrie ; 11. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *313* ; 12. V. Pogor, *[Scrisoare către S. Bodnărescu, 1887]*, CL, LIX, 1927, ianuarie—aprilie ; 13. Conta-Kernbach, *Boabe, 110* ; 14. Suțu, *Iașii*, II, *349—351* ; 15. C. Gane, *Ceva despre Vasile Pogor*, PLT, 1928, 14 martie ; 16. Gherghel, *Goethe, 54—56, 69—70* ; 17. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *103—104* ; 18. Săteanu, *Figuri, 91—105* ; 19. V. I. Cataramă, *Vasile Pogor*, Iași, Tip. Presa bună, 1939 ; 20. Călinescu, *Ist. lit., 380* ; 21. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 181—182*; 22. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 23. Mănucă, *Scriit. jun., 149—175*.

D. M.

POGOR, Vasile, comisul (1792, Pogorăști, j. Botoșani — 10.XII.1857, Iași), scriitor. Dintr-o modestă familie de răzeși, fiu al lui Alexandru Pogor, **P.** și-a făurit, cu tenacitate, o bună carieră administrativă. Mai întîi grămătic la Episcopia Hușilor, prin 1811 ar fi fost angajat la Consulatul rus din București. În 1819, primind rangul de serdar, el pătrunde în rîndurile micii boierimi. Ioan Sandu Sturdza, în cancelaria căruia lucrează, îl face mare comis (1826). În urma unei jalbe, în versuri, în 1838 ajunge vel spătar ; apoi vel agă (1840), postelnic (1844), vornic (1852). La 1834 și, din nou, în 1838, este director al Departamentului Dreptății. În 1849 e membru în Divanul domnesc. La 1854 face parte din comitetul cercetării socotelilor și a bugetelor, ca director al Casei vămilor. Ajunsese, la 1856, prezident al Divanului de Apel. Cu toată ascensiunea lui, **P.**, avînd complexul unei ascendențe obscure, a rămas un nemulțumit, dușman al evgheniei și un potrivnic al regimului sau, în tot cazul, al unor aspecte ale acestui regim. Nu întîmplător în 1839 participase la conspirația lui Leonte Radu.

Opera sa, de natură satirică, își are un impuls tocmai în această nemulțumire. Stăpînind limbile greacă, franceză și rusă, **P.** e un spirit nutrit și de enciclopedismul și iluminismul veacului al XVIII-lea. Elemente clasiciste și preromantice coexistă în poezia lui. Comisul s-a bucurat de notorietate datorită compunerii *Niam vine și niam să trece*. Versurile, cuprinzînd aluzii transparente la domnitorul M. Sturdza, egoist și rapace, tind să fie o meditație pe tema *fortuna labilis*. Pe alocuri se presimte *Glossa* lui Eminescu. Deșarte sînt vanitatea și lăcomia, dorul de parvenire, cînd totul stă sub semnul vremelniciei. Timpul aduce celor pămîntești grozave risipiri. După moarte, făptura omenească se desface iarăși în „stihii" (aer, lut, foc, apă). Purceasă din textele Ecleziastului, viziunea lui **P.** conține și unele elemente materialiste. Descriind, cu imaginație plastică, părăginirea sinistră a palatului lui M. Sturdza, **P.**, pe urmele lui Volney, este, la noi, unul dintre primii poeți ai ruinelor. Vocația scriitorului moldovean, cu temperamentul său pătimaș, nu e reflecția, ci satira, pamfletul. Uneori subtile, alteori violente, cu sarcasme muscătoare, degenerînd în vulgarități, satirele lui **P.** contestă îndreptățirea privilegiilor moștenite. Fostul răzeș urăște protipendada, socotind-o răspunzătoare de starea înapoiată și întristătoare a Moldovei. Vrăjmaș al Eteriei, la fel ca și Al. Beldiman, **P.** denunță pe boieri ca vînzători de neam. Cu zel justițiar, el compune scrierea, neterminată, *Vedenie, ce au văzut un schimnic Varlaam de la mînăstirea Secului din Moldova, la anii de la zidirea lumei 7329, iar de la întruparea mîntuitoriului nostru Iisus Hristos, 1821*. E o poemă alegorică în care duhul schimnicului Varlaam, înălțat în slava cerului, purtat apoi în infern, unde i se oferă priveliștea groaznicelor cazne la care sînt supuși păcătoșii, asistă în cele din urmă la judecata pe care o face un personaj simbolic, Dreptatea, demnitarilor trădători, vinovați de pătimirile Moldovei, începînd chiar cu domnitorul (M. Suțu) și mitropolitul (Veniamin Costache). Pedeapsa, pentru fiecare, e sîngeroasă și umilitoare : puși în falangă, sînt crunt bătuți la tălpi. Sînt scene și imagini zugrăvite cu o ciudată voluptate, scriitorul zăbovind pe îndelete asupra chinurilor și zvîrcolelii celor osîndiți. Portretele, șarjele mai degrabă, au densitate și vigoare. Eminescu, necunoscînd autorul, a fost re-

ţinut de această *Vedenie...*, pe care a transcris-o cu grijă, intervenind uneori în manuscris. Unele versuri prevestesc pasaje din *Scrisoarea I*, altele vor fi reluate în articolele politice ale lui Eminescu. Limbajul lui **P.**, fluent, energic, are o turnură arhaică, uzînd de lexicul dialectal, dar nerespingînd totuşi neologismul franţuzesc. Ca şi C. Aristia, scriitorul încearcă unele creaţii lexicale, de felul: „samuroblane", „aniscrielnic" (letopiseţ). O „facire epic-comică împrotiva întrunirii grecilor asupra Porţii otomaniceşti" urma să fie *Eterida*, din care s-a păstrat doar invocaţia către adevăr. *O satiră veche sau Cîntic pe care odă nu bine l-au poreclit* reia ideile asupra privilegiilor moştenite, **P.** socotind că singurul titlu de merit îl constituie nu „evghenia vechimei", ci vrednicia, înzestrarea, care nu e neapărat ereditară. În afara unui dialog în versuri, de factură populară, între Ţara Ungurească şi Moldova, unde sînt elemente preeminesciene, **P.** a mai compus un *Dialog între Fire şi Moldova*. E o satiră politico-socială, o diatribă la adresa unor instituţii ale vremii, precum Divanul, Vistieria, biserica. Interogaţiile retorice către Moldova, bogată dar îndurerată de starea ei prezentă, amintesc de *Cîntarea României*. Nişte versuri franţuzeşti din 1830, *Oubli*, vădesc lecturi clasice (Boileau) şi romantice (V. Hugo).

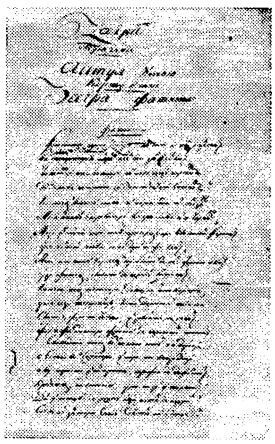

Admirator al lui Voltaire, **P.** traduce *Henriada* (1838), fiind încurajat de C. Conachi, căruia îi adresează o dedicaţie de mulţumire, în versuri. Prefaţa *(Către cititoriu)* e interesantă pentru opiniile sale în problemele de limbă. Comisul socoteşte că limba română are destule resurse, dar nu e prelucrată îndeajuns. Atîta vreme cît cuvintele noi se pot plămădi din aluatul limbii, nici n-ar prea fi trebuincioase împrumuturile lexicale. Sînt idei care apar şi în corespondenţa sa cu I. Heliade-Rădulescu, unde **P.** se declară în favoarea unei limbi literare unitare, înglobînd elemente din toate dialectele, „sfinţite" prin uz îndelungat. Declarîndu-se împotriva „romainitului" de cuvinte, el dezaprobă înclinaţia lui Heliade către crearea unei limbi italienizate. În 1837 tălmăcea *Zaira* de Voltaire. Alte traduceri, rămase în manuscris, sînt *Traghedia lui Don Pedro, Abdoral, cercare pentru tragodia Almanzii tînără morească şi a lui Don Pedro tînăr espagniul, Închipuirea Nadiriei sau Slobozirea Persiei, Închipuiri pentru cîntaria al doile a Neradinii, Tragodia lui Idomeneu* de Crébillon, precum şi din *Poème sur le désastre de Lisabonne*.

— *Enigmă*, AR, X, 1839, 7 ; *Poezie [Niam vine şi niam să trece]*, FMIL, II, 1839, 25, reed. *(Profeţie scrisă la anul 1839 şi împlinită în 1849)*, BCV, II, 1849, 20, reed. *(Deşertăciunea lumii, răutăţile ei şi tristele urmări ale faptelor rele)*, LPTR, IV, partea I, *97—100*, reed. în PRC, I, *189—193* ; *O satiră veche*, CL, V, 1871, 18, reed. în PNP, *145—152* ; *Din poeziile boierului V. Pogor* (publ. N. Iorga), SDIR, XXII, *66—78* ; *[Pagini inedite]* (publ. Emil Vîrtosu), SMIM, II, 1957. **Ms.** : *[Versuri]*, B.A.R., ms. 5288. — **Tr.** : Voltaire, *Henriada*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1838. **Ms.** : [Voltaire, Crébillon, autori neidentificaţi], *[Traduceri]*, B.A.R., ms. 5288.

— 1. Vaillant, *La Romanie*, III, *208—209* ; 2. C. Sion, *Arhondologia*, *258—260* ; 3. Theodor Codrescu, *[Notă biografică]*, în A. Lambrior, *Carte de citire*, ed. 3, Iaşi, Şaraga, 1894, *351* ; 4. Em. C. Grigoraş, *Poezia românească în sec. XVII şi XVIII*, CL, LXI, 1928, ianuarie—aprilie ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, *95* ; 6. V. I. Cataramă, *Sufletul Junimii : Vasile Pogor*, Iaşi, Tip. Brawo, 1942, *13—24* ; 7. Augustin Z. N. Pop, *Epistole inedite adresate de scriitori francezi unor români*, TS, V, 1956, 8 ; 8. Perpessicius, *Menţiuni ist.*, *431—435* ; 9. Emil Vîrtosu, *O satiră în versuri din Moldova anului 1825*, SMIM, II, 1957 ; 10. Gh. Bulgăr, *O operă literară inedită*, LR, VII, 1958, 3 ; 11. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 1—2 ; 12. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *169—172* ; 13. Marta Anineanu, *Un contract editorial şi o corespondenţă literară între Vasile Popor şi Eliade Rădulescu*, SCB, V, 1963 ; 14. Piru, *Ist. lit.*, II, *287—296* ; 15. *Ist. lit.*, II, *218—224* ; 16. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *348—349* ; 17. Cornea, *Originile*, *284—287* ; 18. *[Acte şi documente]*, DCM, I, *83—87* ; 19. N. A. Ursu, *O satiră a lui Lorenzo Pignotti prelucrată de comisul Vasile Pogor*, CRC, X, 1975, 23.

F. F.

POLIHRONIADE, Alexandru G. (15.IV.1873, Bucureşti — ?), poet. În 1894, student la Facultatea de drept şi filozofie din Bucureşti, **P.** colabora de cîţiva ani la „Biblioteca familiei" (aici îşi făcuse debutul în 1890), „Independentul", „Tinerimea unită". Este autorul a două volume de versuri, fără valoare literară, *Mugurei* şi *Ura ! La Turda !* (rodul unui moment de exaltare naţionalistă). Semna şi cu pseudonimele De Longtemps şi Agedelon. A publicat şi traduceri din Parny, Lamartine, Baudelaire, George Sand şi din autori francezi ocazionali : Saint Juris, J. Noriac ş.a.

— *Mugurei*, Bucureşti, 1894 ; *Ura ! La Turda !*, Bucureşti, Tip. Luis, 1894. — **Tr.** : A. Chénier, *Ultimele versuri*, BIF, II, 1891, 4 ; J. Sandeau, *Sfîrşitul unei lumi*, BIF, II, 1891, 5 ; Baudelaire, *Ochii săracilor*, IND, II, 1892, 76 ; P. Loti, *La mormîntul samuraisilor*, IND, II, 1892, 123 ; George Sand, *Pitulicea doctorului*, IND, II, 1892, 125 ; Ch. Monselet, *Soţia după amici*, IND, II, 1892, 129 ; J. Noriac, *Educaţiunea unui conte*, IND, II, 1892, 133 ; J. Rameau, *Mielul de paşte*, IND, II, 1892, 145 ; [Parny, Lamartine], în *Mugurei*, Bucureşti, 1894.

— 1. *A. G. Polihroniade-De Longtemps*, BIF, V, 1894, 13 ; 2. Straje, *Dicţ. pseud.*, *554*.

S. C.

POLIZU-MICŞUNEŞTI, Mihail (1842, Bucureşti — 2.VII.1916, Bucureşti), autor dramatic. După anii de şcoală petrecuţi la Dresda, **P.-M.**, care provenea dintr-o familie avută, se întoarce acasă în 1868. Îmbrăţişînd cariera armelor, este trimis la Viena, într-o şcoală militară ; curînd, însă, va intra în diplomaţie, ca secretar de legaţie la Berlin. În ţară, el a mai fost primar al Constanţei. Membru onorific în comitetul teatral, după plecarea lui Petre Grădişteanu de la conducerea Teatrului Naţional din Bucureşti e numit director interimar. A fost şi compozitor, autor de romanţe, mai ales pe versuri de M. Eminescu. Pictor, şi-a prezentat tablourile la cîteva expoziţii, primind şi un premiu, în 1874.

P.-M. a început să scrie tîrziu, impulsionat şi de frumuseţea limbii operei lui A. I. Odobescu. Reve-

lația e hotărîtoare și, părăsind fără regrete vechile-i deprinderi mondene, el se consacră literaturii. În 1891 compune o nuvelă, *Băiatul cu steaua*, facilă și misoginǎ. Va fi, însă, acaparat de teatru. S-a bucurat de bune aprecieri, nu numai din partea publicului. Titu Maiorescu îl recomanda ca pe un creator, pe scenă, al limbii de salon. Piesele așa-numite „de salon" ale lui **P.-M.**, cum sînt *Lăcrămioare* (1893) — cea dintîi piesă a lui — sau *Flori de piatră* (1897), sînt scrise într-o limbă suplă, cu un dialog alert, de multe ori firesc, cîteodată spiritual. Cu subiecte împrumutate dintr-o ambianță apropiată spectatorului (familia, cu problemele ei, căsătoria, cu bucuriile și neplăcerile inerente), comediile sale, dezinvolte, cu o anume grație, vădesc și meșteșug, ceea ce le-a asigurat, dealtfel, succesul. *La 30 de ani* (1894) — poate după P.-B. Rosier —, un amestec de farsă și vodevil, s-a jucat stagiuni de-a rîndul. O idilă sprințară, cu un dialog vioi, dar prea înflorit, este sceneta *Dragoste de cioban*. Tonul surîzător, de badinerie, este acela care convine cel mai mult comediografului. *Lizi* (1894), în schimb, este o melodramă întocmită după regulile genului, cu tot arsenalul (lacrimi, taine, dezvăluiri senzaționale). Cîteva tipuri (o franțuzită, un parvenit) înviorează atmosfera, punînd o tentă mai colorată.

P.-M. este un scriitor cu lecturi moderne, un admirator, probabil, al teatrului scandinav, al lui Ibsen îndeosebi. Faptul se vede și în *Lăcrămioare* (1893), și, mai mult încă, în *Lizi*, care poate fi raportată la *Hedda Gabler*. Cea dintîi — e vorba de *Lăcrămioare* — conține cîteva incisive accente de critică socială. În peroratii moralizatoare, care-i sînt proprii, autorul stigmatizează convențiile sociale. Piesele lui **P.-M.** vădesc și oarecare preocupări de psihologie, care rămîn, totuși, mai mult la suprafață sau duc, în nuvela *Băiatul cu steaua*, la rezultate dubioase. O „dramă socială" ambiționează să fie *Sburătorul* (1898). Aici, ca și în *Lăcrămioare*, nepăsarea soțului nu antrenează o intrigă de vodevil, precum în sceneta *La 30 de ani*, ci are consecințe tragice. Structura e de melodramă, la fel ca și aceea din *Judecată și osîndă* (1895).

Teatrul lui **P.-M.** este unul cu tendință, nu numai etică, exaltînd cinstea, dreptatea, hărnicia, dar și socială — și amîndouă, de altminteri, se întrepătrund. În piesa *Pămînt* (1910), conflictul, pe plan moral, angajează două clase sociale: boierimea, care dă semne de degenerescență, și țărănimea. Unele analogii cu *Strigoii* lui H. Ibsen se pot face. Împovărat de o „ereditate păcătoasă", tînărul Ștefan se zbuciumă, cu mințile tulburate. Intriga se complică prin niște revendicări ale plugarilor care, sătui de „stîmbătate", vor pămînt, pe care să-l lucreze în „tovărășie" cu boierii. În problemele sociale, autorul, urmărit de nebuloase idealuri „socialiste" e, însă, confuz, denaturînd adevăratele raporturi de clasă și aruncînd toată vina pe seama arendașilor străini, din pricina cărora nu ar mai fi iubire din partea țăranilor pentru boieri. *Spre ideal* este o utopie, în care un boier luminat, Silveanu, dorește să înalțe pe țărani la o nouă viață socială, cu „un trai liber în muncă liberă", într-un irealizabil falanster. Autorul nu are de fapt o concepție socială limpede, el fiind însuflețit mai mult de simțăminte și elanuri generoase. De aici și accesele retorice sau unele pasaje inundate de un lirism abundent, dar factice. În afara unei limbi de o anume mlădiere și acuratețe, meritul lui **P.-M.** a fost acela de a fi încercat să scrie un teatru de factură modernă.

— *Băiatul cu steaua*, CL, XXV, 1891, 9; *Lăcrămioare*, București, Tip. Lupta, 1893; *Lizi*, CL, XXVII, 1894, 9—11; *Pămînt*, București, Revista ilustrată, 1910; *Opere complete*, I, îngr. și pref. Virgil Zaborovschi și Paul Papadopol, București, Luceafărul, 1920.

— 1. Ion Bacalbașa, *„Lizi"*, LUP, XI, 1894, 2234; 2. E., *„Lizi"*, ȚR, II, 1894, 233; 3. [G. I. Ionnescu-]Gion, *Teatrul Național*, RN, VII, 1895, 6; 4. Ion C. Bacalbașa, *„Lăcrămicarele"*. *„La 30 de ani"*, LUP, XII, 1895 2508; 5. Astor, *„Sburătorul"*, ADJ, I, 1898, 7; 6. Ion Gorun, *„La 30 de ani"*, U, XVI, 1898, 312; 7. Ion Gorun, *„Sburătorul"*, U, XVII, 1899, 280; 8. G. I. Ionnescu-Gion, *„Sburătorul"* E, V, 1899, 978; 9. Ludovic Dauș, *„Sburătorul"*, RELI, XX, 1899, 2; 10. A. Davila, *„Sburătorul"*, LAR, III, 1899, 3; 11. Emil D. Fagure, *„Spre ideal"*, ADV, XV, 1902, 4803; 12. Sc. [I. Scurtu], *„Pămînt"*, S, VIII, 1909, 48; 13. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 5358, vol. 14/1916; 14. Corneliu Moldovanu, *Autori și actori*, București, Casa școalelor, 1944, *223—226*.

F. F.

POMPILIU, Miron (20.VI.1848, Ștei, azi Dr. Petru Groza — 19.XI.1897, Iași), scriitor și folclorist. Era al doilea fiu al preotului Nicolae Popovici, al cărui nume l-a purtat pînă la debutul în publicistică, schimbîndu-l apoi în Moise Popiliu și, mai tîrziu, în Miron Pompiliu. A urmat cursul primar în satul natal, fiind trimis ulterior la școala germană din Băița și la liceul din Beiuș, unde a fost coleg cu I. S. Bădescu, S. Fl. Marian și V. Ranta-Buticescu. După terminarea studiilor liceale la Oradea, se înscrie la Facultatea de drept din Pesta. În 1867, pentru merite publicistice deosebite, e ales membru de onoare al „Societății de lepturǎ" din Oradea, dar peste un an este nevoit să fugă, din motive politice, la București, unde devine student al Facultății de litere. Se familiarizează repede cu atmosfera culturală a Capitalei, este membru al societății „Orientul" și intră în comitetul de redacție al „Albinei Pindului". Împrietenit cu B. P. Hasdeu, colaborează la „Traian" începînd chiar cu primul număr. Se înscrie la Universitatea din Iași în anul 1869—1870, devenind licențiat al Facultății de litere în 1873. Timp de doi ani a fost secretar al Universității, apoi profesor la Școala centrală de fete din Iași și la alte licee și pensionate.

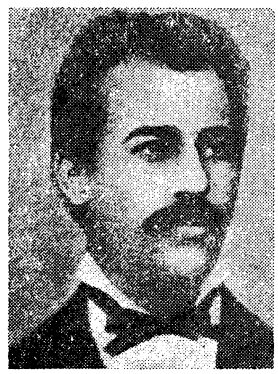

P. a fost, din 1869, unul dintre cei mai activi membri ai societății Junimea. Împreună cu A. Lambrior, prezintă în ședințele societății recenzii asupra revistelor românești din Ardeal și scrie, un timp, rezumatul „prelecțiunilor populare" ținute de junimiști. Colaborator al „Convorbirilor literare" încă din primul an de apariție (cu poezii semnate Moise Popiliu), a sprijinit revista printr-o bogată și diversă colaborare; avînd deplină încredere în el, I. Negruzzi îi încredința din cînd în cînd secretariatul de redacție. A susținut Junimea prin întreaga sa activitate, aderînd necondiționat la ideologia ei literară și politică, pe care a răspîndit-o mai ales prin recenziile sale. Atît de departe a mers în însușirea pozițiilor junimiste, încît nu a ezitat să condamne, uneori vehement, scriitorii ardeleni care îl sprijiniseră și reviste din provincia natală la care colaborase. Atacurile sale, îndreptate împotriva neologismelor și a construcțiilor calchiate după modele străine, urmăreau să susțină articolele similare ale lui T. Maiorescu. Din aceeași atmosferă junimistă provin și antipatia manifestată față de literatura patriotardă și fraza bombastică, precum și elogiul simplității imagistice și al sobrietății stilistice. Apreciind literatura „cu valoare în sine" și disprețuind-o

pe cea „de ocazie", **P.** considera perfecțiunea artistică drept adecvarea perfectă a formei la fond.

Ca scriitor, a debutat în „Familia" din 1866, odată cu Eminescu, colaborînd apoi la numeroase alte periodice: „Traian", „Albina Pindului", „Albina" „Concordia", „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina". Versurile sale de început, create în spiritul doinelor, sînt copleșite de reminiscențe din literatura română a epocii și lipsite de simțul limbii. Poate sub înrîurirea lui Eminescu și a Junimii, poeziile de mai tîrziu ale lui **P.** se transformă cu totul. Dacă în lirica de dragoste el nu reușește să se elibereze de influența marelui său prieten, în schimb în poeziile dedicate copilăriei găsește un ton oarecum propriu, rezultat din simplitatea și armonia imaginilor. **P.** are psihologia înstrăinatului, a „osînditului" și de aceea versurile sale de după 1880 sînt dominate de motivul copilăriei fericite. El preferă două teme: pădurea (simbolizînd prospețimea) și rîul (simbol al liniștii), pe care, melancolic, le combină pînă la oboseală.

Mai realizate, basmele sale, în special *Ileana Cosînzeana, din cosiță floarea-i cîntă, nouă-mpărății ascultă*, nu sînt reproduceri, ci creații proprii, după modele folclorice din Bihor. Prin ele, **P.** îi precede pe I. Slavici și I. Creangă, inițiind astfel prelucrările de acest gen atît în „Convorbiri literare", cît și în literatura română. La aceasta se adaugă o limbă mlădioasă, cu perioade ample, bine construite, precum și un umor țărănesc specific. Asemenea lui Slavici și Eminescu, el folosește portrete, descrieri și imagini romantice, care dau povestirii o notă cultă, dar și, pe alocuri, livrescă. Dealtfel, înclinațiile sale romantice sînt vizibile și în numeroasele traduceri făcute din Goethe, Schiller, J. Kerner, L. Uhland, Fr. Rückert, A. von Platen, Heine, Lenau, Fr. Halm, Em. Geibel, Lamartine și Arany János.

O deosebit de fructuoasă activitate, începută imediat după terminarea liceului, a desfășurat **P.** în calitate de culegător de folclor. Delegat din partea societății „Orientul" să culeagă folclor transilvănean împreună cu I. S. Bădescu și N. Droc-Barcianu, el a colindat în multe rînduri regiunea Bihorului, valea Crișului Negru și împrejurimile Sibiului, adunînd și publicînd mii de versuri aparținînd aproape tuturor speciilor folclorice. O atenție deosebită a acordat baladei: culegerea sa din 1870, apărută sub patronajul Junimii, este, în ordine cronologică, a treia din Ardeal și a patra din România. Acoperind o largă arie tematică, baladele culese de el au deschis drum unei întregi serii de poezii populare în „Convorbiri literare". În această intensă activitate era călăuzit de ideea valorii documentare a folclorului, pe care îl socotea capabil să ofere date despre originea și istoria poporului, asigurînd drumul progresiv al acestuia prin relevarea tradițiilor naționale, amenințate, la noi, de elemente străine împrumutate fără măsură. Pentru a păstra valoarea documentară a folclorului, **P.** a recurs la transcrierea fidelă a textelor, pe care nu le-a modificat în nici un fel, păstrînd neatinse lexicul, formele morfologice, ritmul, rimele și, pe cît s-a putut, pronunția; pentru a facilita înțelegerea, le-a însoțit de numeroase adnotări. În unele cazuri, are grijă să înregistreze nu numai localitatea unde a efectuat culegerea, ci și numele informatorului. Spre a întregi imaginea vieții românilor din Bihor, el a scris un studiu etnografic și un altul despre graiul din această regiune (printre primele în lingvistica românească).

Pasionat de problemele școlii, **P.** a avut și bogate preocupări didactice. În cadrul „prelecțiunilor populare" ale Junimii a vorbit despre învățămînt, iar împreună cu I. Paul a alcătuit și cea mai serioasă și mai completă *Carte de cetire*. Selecția severă, făcută după principii junimiste, nu l-a împiedicat pe **P.** să includă și nume necunoscute atunci chiar de către specialiști, dar să și acorde prioritate, uneori, camarazilor de principii. În 1887, a îngrijit o ediție a poeziilor lui C. Conachi.

— *Balade populare române*, Iași, Junimea, 1870; *Învățămîntul în școalele noastre*, CL, IX, 1875, 6, X, 1876, 1; *„Fragmente din autorii români vechi și moderni" de C. S. Stoicescu*, CL, XII, 1878, 8; *„Principie de stil și compozițiune" de I. Sommer, prelucrate de Dem. I. Popilian*, CL, XIII, 1879, 8; *„Fragmente din autorii români vechi și moderni", ed. II, de C. S. Stoicescu*, CL, XIII, 1879, 9; *„Manual de stilistică" de M. Străjanu*, CL, XIII, 1880, 12; *„Vocea română"*, CL, XIV, 1880, 4; *„Colecțiune de fabule române", editate de G. S. Petrini*, CL, XIV, 1880, 5; *„Abecedar pentru clasa I" de Victor Dogar*, CL, XIV, 1880, 7; *„Manual de gramatica limbei române" de M. Străjan*, CL, XIV, 1880, 9; *„Flori de toamnă", poezii de T. V. Păcățian*, CL, XVI 1882, 10; *„Florile inimii", poezii de Isaia B. Bosco*, CL, XVIII, 1884, 6; *Antologie română pentru uzul școalelor secundare*, Iași, Tip. Goldner, 1885; *Rotacismul la moți și istrieni*, LB, VIII, 1887, 5; *Carte de cetire* (în colaborare cu I. Paul), I—III, Iași, Tip. Dacia, 1897; *Voltaire*, JL, I, 1939, 11; *Literatură și limbă populară*, îngr. și pref. V. Netea, București, E.L., 1967. **Ms.**: *Conu Gheorghie*, B.A.R., ms. 1829, f. *142*. — **Tr.**: J. G. Seidl, *Clopoțelul fericirii*, F, XVII, 1881, *154*; Tóth Kálmán, *La ce-i inima oare și-n inimă amor?*, F, XVIII, 1882, *276*; Vörösmarty Mihály, *Nu-ți spun*, F, XVIII, 1882, *600*; Petőfi, *Cînturi jalnice*, F, XIX, 1883, *19*.

— **1.** *Cercul literar „Orientul"*, AP, II, 1869, 16—30 iunie; **2.** I. Mureșianu, *[Scrisoare către T. Maiorescu, 1869]*, SDL, IX, *276*; **3.** M. Pompiliu, *[Scrisori către T. Maiorescu, 1874—1879]*, SDL, V, *59—60*, IX, *373—399*; **4.** *Balade populare române adunate de d. Miron Pompiliu*, CL, IV, 1870, 7; **5.** M. Pompiliu, *[Scrisoare către I. Slavici, 1876]*, SDL, III, *228—229*; **6.** M. Pompiliu, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1879—1894]*, SDL, I, *147—157*; **7.** Caragiale, *Opere*, IV, *417—421*; **8.** A. C. Cuza, *[Cuvîntare la înmormîntarea lui M. Pompiliu]*, CL, XXXII, 1897, 12; **9.** G. Teodorescu-Kirileanu, *Cîteva cuvinte asupra lui Miron Pompiliu și a manuscrisului său*, ȘZ, XI, 1903, 1; **10.** I. Sc[urtu], *Notițe literare*, S, II, 1903, 34; **11.** N. Bănescu, *O „misiune" a lui Miron Pompiliu*, CL, XLIII, 1909, 12; **12.** Panu, *Junimea*, I, *353*, II, *82—83*; **13.** Șardin, *Botoșani, 31—35*; **14.** Const. Pavel, *Miron Pompiliu*, Beiuș, Tip. Doina, 1930; **15.** Victor Cordoș, *Bihorul și Eminescu*, OE, *151—154*; **16.** Lovinescu, *Scrieri*, II, *15—20*; **17.** Săteanu, *Figuri, 377—384*; **18.** Călinescu, *Ist. lit., 380—382*; **19.** I. Verbină [I. Pervain], *Aspecte din lupta junimistă în Transilvania*, SL, I, 1942; **20.** Vartolomei, *Mărturii, 206—223*; **21.** G. Călinescu, *„Amica" lui Nicoleanu etc.*, NAN, II, 1947, 447; **22.** O. Papadima, *Doi contemporani ai lui Eminescu*, RITL, XII, 1963, 3—4; **23.** O. Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu*, SIL, *235—240*; **24.** *Miron Pompiliu*, Oradea, [1968]; **25.** *Ist. lit.*, III, *59—60, 875—880*; **26.** Aurel Leon, *Nefericita dragoste a lui Miron Pompiliu*, CRC, X, 1975, 18; **27.** Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *83—95*.

D. M.

PONI, Ioan (8.VIII.1819, Roman—6.XI.1853, Iași), autor de versuri și traducător. Fiu al lui Constantin Ponici și al Ecaterinei Buhlea, învață mai întîi la Roman, urmînd apoi cursurile Academiei Mihăilene și ale Conservatorului filarmonic-dramatic din Iași. În stagiunea 1839—1840 **P.** se angajează în trupa condusă de C. Caragiali, apoi, remarcat de M. Millo, intră la școala de declamație inițiată de acesta. În anii 1844—1846 apare pe scena Teatrului de varietăți din Iași, iar între 1846 și 1853 evoluează la Teatrul cel Mare din Copou. Pentru inaugurarea noului teatru (22 decembrie 1846), **P.** compusese, anume, un prolog. După înapoierea din străinătate, unde fusese la studii, va lua parte activă la pregătirea mișcării de la 1848. Era membru al „Asociației patriotice" și una dintre misiunile lui a fost aceea de a face propagandă revoluționară în ținutul Focșanilor. După reprimarea mișcării, **P.** va fi închis. Dealtfel, nu avea de suportat pentru întîia dată consecințele activității sale, socotită subversivă. Arestat în cîteva rînduri, **P.** era considerat un personaj incomod pentru stăpînire, chiar primejdios. Va mai juca la București, în reprezentații ale trupei lui C. Caragiali (1850), precum și la Teatrul cel Mare (1853). După

plecarea lui M. Millo la București, el preia, împreună cu N. Luchian, în stagiunea 1852—1853, conducerea teatrului ieșean. O soră, Anica, era și ea actriță la Iași, iar o alta, Zamfira — mama savantului Petru Poni.

P., care debutează în 1839, în spectacolul cu piesa *Saul* de V. Alfieri, a fost un remarcabil actor de tragedie, prețuit de critică și de public. Forța interpretărilor sale se vădea atît în eroii romantici (din piesele lui Schiller, V. Hugo ș.a.) pe care îi întruchipa, cît și în dificile roluri de compoziție.

A publicat versuri, originale și traduceri, în foile vremii, în special în ale lui Gh. Asachi. Versiunea românească *(Cazacul)* a uneia dintre primele poezii scrise în franțuzește de V. Alecsandri, *Le Kosaque*, apare în „Spicuitorul moldo-român" (1841). O traducere este și *Eliza Merchior. Cîntarea cea din urmă*, după Adèle Hommaire de Hell. O meditație despre viață și moarte conțin versurile, de un timbru elegiac, din *O vizită la munte* („Albina românească", 1845). Alte poezii îi apar în „Zimbrul" (1851). Preferința lui **P.**, care îi vine din experiența lui de om de teatru, e pentru monologul dramatic în versuri ca, de pildă, *Vechiul ostaș moldovean în războaiele lui Ștefan cel Mare*, unde evocarea isprăvilor de vitejie de odinioară se face pe un ton eroic, înalt. Poeziile lui vor fi fost bune de recitat. În „Almanah de petrecere pentru moldo-români", „Almanah pentru români", sînt inserate versuri de o factură meditativă. **P.** pare tentat de lirica de idei, frămîntat de întrebări, nebuloase, asupra veșniciei timpului și a misterului vieții („ascunsul firii"). Cîte o imagine mai îndrăzneață surprinde în *Monahul Slatinei* și, mai mult încă, în poezia *Acsinia sau Nebuna din Tîrgul Ocnei*, în care e configurată silueta stranie, de „nălucă", a femeii nebune. Autorul a tradus, din franțuzește, și piese de teatru. I se anunța, la un moment dat, drama *Nădejdea de triumf;* o tălmăcire, din 1837, a piesei lui Ph. Dumanoir și A. D'Ennery *Don Cezar de Bazan* a fost mult reprezentată, de asemenea *Clopotarul de la Sf. Pavel* (1848) de J. Bouchardy.

— *[Poezii]*, FMIL, II, 1839, 12, AR, XVII, 1845, 44, ZB, I, 1851, 85, II, 1852, 62, APM, 1852, *77—79*, 1853, *106—108*, *115—119*. — Tr.: Adèle Hommaire de Heil, *Eliza Merchior. Cîntarea cea din urmă*, SMR, 1841, iulie-septembrie.

— 1. Il. Chendi, *Iancu Poni*, VLT, I, 1906, 12; 2. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *364—365*; 3. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.*, *175—176*; 4. Olga Flegont, *Ioan Poni*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XV, 1968, 1; 5. Trifu, *Cronica*, *242—244*; 6. Brădățeanu, *Profiluri*, I, *62—73*; 7. *[Acte și documente]*, DCM, II, *11—41*.

F. F.

POP, Ghiță (29.XII.1864, Ludoș, j. Sibiu — 22.II. 1915, București), autor dramatic și publicist. Cu studii liceale făcute la Sibiu, s-a înscris la Universitatea din Budapesta, după a cărei absolvire a funcționat un timp ca profesor de română și germană în Brașov. Îndepărtat din învățămînt în urma unei cuvîntări socotită subversivă de autoritățile maghiare, **P.** se stabilește în București. Aici, primește sprijin pentru a se specializa și în filologia germană. În 1895 obține titlul de doctor în filozofie. Funcționează ca profesor de limba germană la liceul „Mihai Viteazul", predînd o vreme și un curs liber de limbă și literatură germană la Universitatea din București.

P. a scris o serie de lucrări care dovedesc o serioasă pregătire în domeniul germanisticii. A alcătuit, astfel, manuale de gramatică a limbii germane, foarte apreciate în epocă, precum și dicționare germano-române și româno-germane, apărute în mai multe ediții. Este cel dintîi care a semnalat înrudirea dintre poezia lui M. Eminescu *La Steaua* și poezia *Die Sterne* a lui G. Keller. Cunoștințe temeinice arată **P.** și în cele cîteva articole de filologie germanică. În ceea ce privește concepția despre artă, el s-a situat în descendența lui T. Maiorescu, precum se vede și în articolul *Naturalismul stă în contrazicere cu arta* (1900). Cu acest prilej, respingînd naturalismul, **P.** consideră arta nu o copie fidelă a naturii, ci o creație în conformitate cu legile acesteia, o emanație nu a obiectului din natură, ci a artistului.

În timpul studenției, **P.** a alcătuit și o tragedie cu subiect istoric, *Horia* (1891), pe care o socotea prima piesă românească scrisă în iambi. Intriga, urmînd în linii mari adevărul istoric, e în genere simplă. Exasperat de lipsa de înțelegere a nobilimii transilvănene, Horia pregătește răscoala, pe care o vede ca o afirmare a drepturilor iobagilor, fără vărsare de sînge. Anarhia îi repugnă și el pedepsește aspru pe oricine îi încalcă poruncile. Atitudinea sa este însă pe punctul de a se schimba cînd află că fata lui și soția au fost răpite de baronul Nyul. Victimă a lipsei de stăpînire, Horia e trădat de Nuțiu, un răsculat pedepsit odinioară de el pentru neascultare. În genere, piesa are un caracter discursiv, datorită monologurilor meditative sau expozitive care o împînzesc. Personajul principal apare ca un conducător ce nu mai poate domina, la un moment dat, mulțimea. Cu toate că a intenționat să surprindă rădăcinile adînci ale revoltei, **P.** nu a reușit. Piesa este mai curînd o înfruntare de pasiuni mărunte, Horia, singurul care posedă o concepție mai clară, nefiind un personaj realizat. Versificația este corectă, iar limba, cu regionalisme cumpănit folosite.

— *Horia*, Budapesta, Institutul tipografic Sibiu, 1891; ed. Cleveland—Ohio, Tip. Românul, 1909; *Eminescu și Gotfried Keller*, CL, XXX, 1896, 1; *Reflexiuni asupra „unui studiu aprofundat" (Gramatica d-lui Comănescu)*, CL, XXX, 1896, 4; *„Teoria dramei" de I. Blaga*, CL, XXXIII, 1899, 10—11; *Naturalismul stă în contrazicere cu arta*, OM, *247—256*.

— 1. Valeriu Braniște, *„Horia", tragedie istorică în cinci acte de Ghiță Pop*, TR VIII, 1891, 180, 181; 2. Iosif Blaga. *Din estetica tragicului*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1900; 3. *Encicl. rom.*, III, *641*; 4. *Dr. Ghiță Pop*, GT., LXXVIII, 1915, 44; 5. Victor Morariu, *„Horia", tragedie de Ghiță Pop, și „Wilhelm Tell" de Schiller*, CC, IX, 1935, *259—276*; 6. Predescu, *Encicl.*, *671*.

D. M.

POP, Traian H. (1864, Șard, j. Alba — 14.VI. 1908, Șard, j. Alba), poet. A făcut studii teologice la Blaj, dar din 1886 a început să practice gazetăria, colaborînd la „Familia", apoi la „Gazeta Transilvaniei", al cărei redactor responsabil va și deveni după 1900. În 1890, e condamnat la un an închisoare pentru delicte de presă, de natură politică, executîndu-și pedeapsa la închisoarea din Seghedin. Grav bolnav, se va retrage în satul natal, unde, cu mintea întunecată, se stinge.

Aproape toate versurile publicate de **P.** sînt tributare lui M. Eminescu, pe care îl pastișează în atitudini, lexic, imagini, ritmuri și rime. Se pare, dealtfel, că el și-ar fi propus să realizeze chiar „dubluri" ale unor cunoscute poezii eminesciene. Astfel, **P.** a pastișat *Luceafărul* în versurile din *Scobori din lumea ta!* (1887). *Sora pe deal* în *Melancolie* (1887), *Sonetele* în *Picură de somn* și *Din neguri reci* (1887), *Atît de fragedă...* în *Așa de blîndă* (1888) ș.a.m.d. După 1890, versurile lui **P.** capătă oarecare personalitate, vizibilă în tablourile cîmpenești *(Seara)* sau în „cîntecele" de tip heinean *(Lacrimile inimei)*. În poeziile scrise acum se observă o limbă proprie, precum și imagini simple *(Iubirea mea, Toamnă)*. A scris și versuri cu caracter civic, dintre care unele (precum *De departe)* au cunoscut o anume răspîndire.

—*[Versuri]*, F, XXII, 1886, 52, XXIII, 1887, 1, 10, 15, 16, 18, 22, 27, 32, 36, 43, 47, 50, XXIV, 1888, 2, 12, 18—19, 24, 29, 34, 41, 46, 51, XXV, 1889, 4, 8, 17, 25, 30, 35, XXVI, 1890, 2, 7, 17, 48, XXVII, 1891, 2, 6, 8, 14, 18, 23, 32, 37, XXXI, 1895, 47, XXXII, 1896, 2, 47, 50, XXXIII, 1897, 19, MUR, I, 1888, 3—6, MN, I, 1891, 2, 7, GT, LIV, 1891, 38, 91, 102, 134, LVI, 1893, 2, 286, LVIII, 1895, 285, PARO, *99—101, 159, 314*, PAU, *408—415*, TPR, *81—83*.

— 1. *Ştirile zilei*, GT, LIV, 1891, 257 ; 2. *Encicl. rom.*, III, *641* ; 3. *Cronică*, LU VII, 1908, 13 ; 4. Alexandrina Mititelu, *Traduceri româneşti din Leopardi*, SI, III, 1936 ; 5. Predescu, *Encicl.*, *672*.

D. M.

POP, Vasile Gherman (13.X.1850, Crasna—Storojineţ — 21.VI.1909, Bucureşti), scriitor. Absolvent al Facultăţii de litere din Bucureşti, **P.** a fost profesor, în acelaşi oraş, apoi funcţionar în Ministerul Instrucţiunii şi al Cultelor, pînă în anul 1909. A publicat în „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina“ balade, după modelul popular, şi poezii patriotice, iar în „Traian“, o colecţie de doine din Bucovina. Ca secretar al cercului literar „Orientul“, fusese desemnat să culeagă folclor bucovinean. Autor el însuşi de versuri — discursive meditaţii morale şi lirică cetăţenească — **P.** publică, în 1872, broşura *Aurora Bucovinei*, întovărăşind versurile de o „privire fugitivă asupra literaturei române în genere, iar în special asupra mişcărei literare din acea provincie a Daciei“. În 1875—1876 publică *Conspect asupra literaturei române şi scriitorilor ei de la început şi pînă astăzi, în ordine cronologică*, una dintre primele încercări de istorie literară la noi. Autorul îşi propunea să cuprindă mişcarea literară, de la aşezarea romanilor în Dacia pînă la anul apariţiei cărţii, într-un conspect cu destinaţie didactică şi nu într-o istorie literară, căci literatura română nu ajunsese la stadiul literaturii moderne, să acorde atenţie nu numai literaturii propriu-zise ci şi teatrului, periodicelor, societăţilor literare, publiciştilor din toate provinciile româneşti. Dacă partea privind cele douăsprezece secole de existenţă în Dacia e o redactare aproape fantezistă, în schimb **P.** are meritul de a fi subliniat însemnătatea literaturii populare ca început al literaturii scrise şi ca tezaur al specificului naţional. Din cultura veche, **P.** menţionează pe Neagoe Basarab, „erudit al epocii sale“, autorul „Învăţăturilor“ către fiul său Theodosie, pe Coresi, Varlaam, cronicarii, pe cărturarii Şcolii ardelene şi poeţii Iancu Văcărescu, C. Conachi, A. Pann. În partea a doua se subliniază însemnătatea „direcţiei noi“ şi a personalităţii lui T. Maiorescu. Aproape toţi junimiştii sînt incluşi. Eminescu este văzut prin prisma portretului pe care Maiorescu i-l consacrase. *Împărat şi proletar*, *Sărmanul Dionis*, *Egipetul* sînt apreciate ca „mărgăritare preţioase“, gustul autorului selectînd însă *Mortua est* drept cea mai reprezentativă scriere eminesciană. Al. Macedonski, aflat la primul său volum, e caracterizat prin vers uşor, rimă bogată, stil curgător. Aprecierile sînt de multe ori simplificatoare, cu accent pe acţiunea culturală, dar, pentru secolul al XIX-lea, *Conspectul...* oferă cele mai multe informaţii asupra unor publicişti şi scriitori mai puţin cunoscuţi. Sursele lui **P.** au fost bibliografia lui D. Iarcu şi *Lepturariu românesc* al lui A. Pumnul. **P.** şi-a continuat activitatea pînă la 1890, publicînd versuri *(Suveniri)*, nuvele *(Eufrosina sau Virtutea unei femei, Rezultatul inspiraţiunei unei mame)* şi o prelucrare *(Caterina Cornaro, episod istorico-romantic)*.

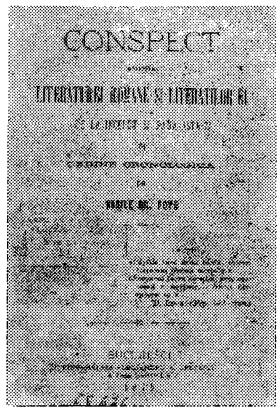

— *Aurora Bucovinei. Poezii. Cu o privire fugitivă asupra literaturei române în genere, iar în special asupra mişcărei literare din acea provincie a Daciei*, Bucureşti, Tip. Andrici, 1872 ; *Suveniri*, Bucureşti, 1874 ; *Eufrosina sau Virtutea unei femei*, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1875 ; *Conspect asupra literaturei române şi scriitorilor ei de la început şi pînă astăzi, în ordine cronologică*, partea I, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1875, partea II, Bucureşti, Tip. Naţională, 1876 ; *Rezultatul inspiraţiunei unei mame*, Bucureşti, 1891.

— 1. *[Informaţii biografice]*, în *Anuarul oficial, Ministerul Instrucţiunii şi al Cultelor*, 1909, *11, 603* ; 2. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 3920, vol. 10/1909 ; 3. G. Bogdan-Duică, *Eminescu în societatea „Orientul“*, ME, II, 1931, fasc. 7 ; 4. Bucur, *Istoriografia, 23—30*.

S. C.

POPAZOLU-ZINEANU, Panaite (mijlocul sec. XIX), autor dramatic. Este autorul unei piese originale, scrisă în anul 1858 şi intitulată *Visul păstorului român sau O zi a serbării Unirii*. Compunerea, un vodevil în două acte, cu o intrigă naivă şi stîngace, exaltă ideea Unirii şi se încheie printr-un tablou alegoric închipuind înfrăţirea celor două provincii româneşti, Moldova şi Muntenia. Acţiunea, care se petrece în 1858, în Munţii Neamţului, aduce în scenă un cuplu de îndrăgostiţi, Viorica şi Gheorghe. Gheorghe ţine să-şi sărbătorească nunta chiar în ziua Unirii. (În dramaturgia Unirii, nunta e un motiv frecvent, cu valoare de simbol). Partea comică a piesei este susţinută de grotescul Andronachi, negustor care rîvneşte la Viorica, precum şi de către Teleleu Axinte, care face haz mereu de vîrstnicul pretendent. Limba, vioaie şi presărată cu expresii şugubeţe, în duh ţărănesc, e surprinzător de firească.

— **Ms.** : *Visul păstorului român sau O zi a serbării Unirii* (1858), A.S.I., ms. 285.

— 1. Mihai Florea, *O piesă inedită din epoca Unirii*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XI, 1964, 1.

I. L.

POP-DENSUŞIANU, Bizanţiu (Vizantie) (1798, Măceu, j. Hunedoara — 1.V.1857, Densuş, j. Hunedoara), culegător de folclor şi autor de versuri. Este unul dintre fiii preotului greco-catolic Nicolae Pop din Măceu şi ai soţiei acestuia, Tanasia. În 1824 **P.-D** absolvea teologia la Blaj. Hirotonisit în 1827, se căsătoreşte cu Sofia Popovici, stabilindu-se, în 1828, în Densuş. Dintre cei şapte copii ai lui **P.-D.**, doi se vor afirma îndeosebi în cultura românească : Aron Densuşianu, ca literat, şi Nicolae Densuşianu, ca istoric. De la **P.-D.** a rămas o colecţie de versuri populare, descoperită în 1966 într-un manuscris al Bibliotecii din Drobeta-Turnu Severin. Alături de compuneri ce ţin de tradiţia bisericească, celebrînd sărbători religioase sau evenimente ca naşterea, căsătoria, moartea, „teologul“ din Blaj consemnează în 1821 şi unele „cîntece“ de factură pronunţat laică *(Verşul horincii, Nevasta trăind rău cu bărbatul, Vers de veselie, Verşul fetelor ce rămîn nemăritate)*. Nu-i exclus să fi fost ispitit acum a alcătui el însuşi versuri în manieră populară. *Verşul rumânului* sau *Verşul Corinei* par a ilustra această îndeletnicire, la care a renunţat cu timpul întreprinzătorul părinte al Densuşenilor.

— *Colecţiune de cîntece*, A.S.M., ms. 46.

— 1. *Arhiva Beniamin Densuşianu*, mapa I, B.A.R. ; 2. N. Iorga, *Neamul românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească*, I, Bucureşti, Minerva, 1906 *283—285, 288—289* ; 3. C. I. Istrati, *Nic. Densuşianu. Viaţa şi opera sa*, Bucureşti, Socec — Sfetea, 1912, *5—10* ; 4. Ernest Armeanca, *Însemnările unui tribun din 1848/49*, AIN, VI, 1931—1935 ; 5. Gr. T. Pop, *Un Conachi „avant la lettre“ ? Pe marginea unui manuscris*

necunoscut din biblioteca de la Turnu Severin, RMR, III, 1966, 6 ; 6. Marin Bucur, *Ovid Densusianu*, Bucureşti, E.T., 1967, 6—9 ; 7. Georgeta Antonescu, *Aron Densuşianu*, Cluj, Dacia, 1974, 7—12.

R. Ş.

POPEA, Nicolae (29.II.1826, Braşov — 8.VIII.1908, Caransebeş), cărturar. Fiu al preotului Neagoe Popea, a urmat cursul secundar la Braşov şi Blaj. **P.** a studiat dreptul la Cluj (1843—1846), de unde pleacă la Viena pentru studii teologice. În 1848 era căpitan în garda românească din Braşov, luînd parte activă la revoluţie. În 1854, Andrei Şaguna l-a angajat ca secretar personal şi, după doi ani, ca profesor la seminarul din Sibiu. Se va călugări (primind numele Nicolae în locul celui de Neagoe) la Sibiu, în 1856, la îndemnul lui Şaguna. Ca funcţionar al Consistoriului, **P.** a înaintat repede la gradul de vicar arhiepiscopal (1870). Este hirotonisit arhimandrit în 1871. După moartea lui Şaguna, el candidează, fără reuşită, la alegerile pentru desemnarea noului mitropolit al Ardealului. Luptă pentru cîştigarea drepturilor politice şi culturale ale românilor ardeleni. Deputat în Dieta transilvană (în 1863) şi în Senatul imperial, este şi preşedinte al Comitetului naţional român (1878—1881). Pentru meritele sale de istoric şi cărturar este ales în 1877 membru onorar şi în 1899 membru activ al Academiei Române. Din 1889 pînă la moarte a fost episcop la Caransebeş.

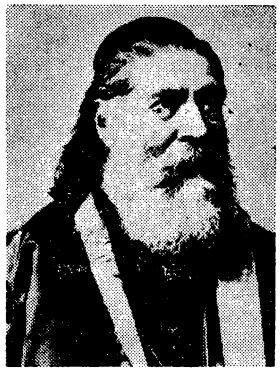

P. a avut activitate bisericească, politică, dar şi literară. Împreună cu Al. Papiu-Ilarian, redacta la Cluj, în 1846, foaia literară manuscrisă „Zorile pentru minte şi inimă". Se numără şi printre iniţiatorii editării gazetei „Tribuna" (1884). Publică diferite articole în „Telegraful român" şi altele, în limba germană, în reviste vieneze. În 1868 publică o serie de articole istorice cu titlul *Vechia metropolie ortodoxă română a Transilvaniei, suprimerea şi restaurarea ei*, apărută în volum în 1870, care conţine şi numeroase acte, petiţii şi documente. În această lucrare, care a provocat o polemică între el şi I. M. Moldovanu, a încercat să adune toate argumentele în sprijinul vechimii şi continuităţii mitropoliei române în Ardeal. Cele mai importante lucrări ale lui **P.** sînt cele închinate vieţii şi activităţii lui Andrei Şaguna : *Arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron de Şaguna* (1879) şi *Memorialul arhiepiscopului şi metropolitului Andrei baron de Şaguna sau Luptele naţionale-politice ale românilor. 1846—1873* (1889), în care, paralel cu viaţa lui Şaguna, **P.** urmăreşte întreaga viaţă social-istorică a Transilvaniei din jurul anului 1848.

— *Vechia metropolie ortodoxă română a Transilvaniei, suprimerea şi restaurarea ei*, Sibiu, Tip. Krafft, 1870 ; *Escelenţia sa arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1873 ; *Contra-critica la critica d-lui I. M. Moldovanu*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1873 ; *Arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1879 ; *Memorialul arhiepiscopului şi metropolitului Andrei baron de Şaguna sau Luptele naţionale-politice ale românilor. 1846—1873*, I, Sibiu, Institutul tipografic, 1889 ; *Arhiepiscopul şi mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1900.

— 1. Iorga, *Ist. bis.*, II, *303—304* ; 2. I. Lupaş, *Nicolae Popea şi Ioan M. Moldovanu*, Bucureşti, Cartea românească, 1920 ; 3. I. Lupaş, *Episcopul Nicolae Popea membru activ al Academiei Române*, Cluj, Tip. Eparhiei ortodoxe române, 1933 ; 4. Iorga, *Oament*, I, *141—145, 293—296* ; 5. Al. I. Ciurea, *Clerici şi personalităţi ale bisericii române din Transilvania şi Banat, membri ai Academiei Române, înainte de 1 decembrie 1918*, MO, XXI, 1969, 1—2.

A. S.

POPESCU, Nicolae D. (9.VIII.1843, Bucureşti — 8.VI.1921, Bucureşti), prozator. Era fiul preotului Dimitrie Popescu de la biserica Icoanei din Bucureşti. Şi-a întrerupt prematur şcoala, intrînd, în 1861, copist la Ministerul de Externe. În 1876 era arhivist-şef tot acolo, slujbă pe care şi-a menţinut-o pînă în 1913, cînd a ieşit la pensie.

P. este cunoscut mai întîi prin calendarele pe care le scoate, începînd din 1866, timp de peste patruzeci de ani, sub diferite titluri : „Calendarul pentru toţi", „Calendarul României", „Calendarul amuzant", „Calendarul istoric şi popular", „Calendarul Daciei", „Calendarul pentru români", „Calendarul basmelor", „Calendarul progresului", „Calendarul amuzant şi picant", „Calendarul pentru toţi românii", „Calendarul pentru toţi fiii României" ş.a. Aici îşi publică proza de inspiraţie istorică, prelucrările de literatură populară. Colaborează şi la unele din revistele vremii : „Amicul familiei", „Telegraful", „Ghimpele", „Revista contimporană", „Revista literară şi ştiinţifică", „Columna lui Traian", „Vatra", „Revista literară", „România ilustrată" ş.a. **P.** semna şi Nedea, Popnedea, N. D. P. Sporadic şi neinspirat s-a încercat în schiţe şi nuvele de prezentare a moravurilor contemporane. Alte nuvele, care au ca pretext războiul pentru Independenţă din 1877 (*Primul rănit, Botezul de sînge, Sora de caritate* ş.a.), se reduc, în fapt, la elementare istorioare moralizatoare şi patriotarde. **P.** abordează însă frecvent nuvela cu subiect istoric, imaginînd cu facilitate întîmplări romanţioase. *Radu al III-lea cel Frumos, Constantin Mavrocordat, Fata de la Cozia, Lupu Mehedinţeanu, Maria Putoianca, Juneţea lui Mihai Viteazul, Mihai Viteazul şi călăul* aveau intenţia de a evoca un anume moment istoric, dar se limitau, în cele din urmă, la fabricarea unor intrigi şi personaje schematice, accesibile cititorului nepretenţios. Poligraful şi-a făcut o oarecare faimă prin aceste scrieri, ca şi prin nuvelele şi romanele haiducesti. Ciclurile consacrate haiducilor Iancu Jianu, Bujor, Tunsu, Codreanu, Mihul Copilul se caracterizează prin înfăţişarea simplistă a conflictului dintre bine şi rău, excesiva utilizare a senzaţionalului şi prin aglomerarea naraţiunii cu scene de violenţă şi omoruri. Specia ţine de o etapă de început a romanului de aventuri autohton. **P.** a fost comparat, dealtfel, cu Ponson du Terrail. A avut numeroşi imitatori, printre care Panait Macri şi Ilie Ighel-Deleanu. Mai publică, prelucrate, alterate, numeroase basme şi legende populare, adunate într-o colecţie apărută în patru tomuri. Tot el editează, cu modificări şi adăugiri de la o ediţie la alta, culegerea *Dorul inimei*, care cuprinde versuri populare, romanţe, cîntece de lume, cuplete, poezii de V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Al. Sihleanu, N. Nicoleanu ş.a., traduceri, versificări ce îi aparţineau, colecţie care amintea, cel puţin ca structură, de aceea a lui Anton Pann. **P.** a localizat piesa *La Bergère des Alpes* de Ch.

Desnoyer şi A. D'Ennery, devenită *Păstorița Carpaților*, jucată cu succes stagiuni în şir, începînd cu cea din 1877—1878.

— *Radu al III-lea cel Frumos*, Bucureşti, Tip. Vaidescu, 1864 ; *Amazoana de la Rahova*, Bucureşti, Ioaniţiu, 1870 ; *Prizonierul român de la Plevna*, ed. 2, Bucureşti, Ioaniţiu, 1879 ; *Dorul inimei*, Bucureşti, Tip. Luis, 1879 ; *Supliment la „Dorul inimii"*, ed. 8, Bucureşti, Steinberg, 1881 ; *Amorul*, ed. 6, Bucureşti, Steinberg, 1888 ; *Mica poezie a Dorului inimei*, Bucureşti, Steinberg, 1915 ; *Micul dor al inimii*, Bucureşti, Steinberg, 1920 ; *Cîntece de dor şi amor şi alte cuplete din cele mai hazlii*, Bucureşti, Şaraga ; *Iancu Jianu*, Bucureşti, Rădulescu, 1880 ; *Iancu Jianu, căpitanul de haiduci*, ed. 3, Bucureşti, Steinberg, 1881 ; *Miul haiducul*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1881 ; *Tunsul haiducul*, Bucureşti, Steinberg, 1881 ; *Moartea lui Bujor haiducul*, Bucureşti, Steinberg, 1882 ; *Bujor haiducul*, Bucureşti, Steinberg, 1882 ; *Codreanu haiducu*, Bucureşti, Steinberg, 1882 ; *Meşterul Manole sau Fundarea monastirei Curţii de Argeş*, ed. 2. Bucureşti, Steinberg, 1882 ; *Constantin Brîncoveanu*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1885 ; *Fata de la Cozia*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1887 ; *Iancu Jianu, zapciu de plasă*, ed. 4, Bucureşti, Steinberg, 1887 ; *Santinela de la Griviţa*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1889 ; *Căpitan Buzdugan*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1890 ; *Primul rănit*, Bucureşti, Steinberg, 1890 ; *Botezul de singe*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Boierii haiduci*, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Peneş Curcanul*, ed. 2, Bucureşti, 1892 ; *Sora de caritate*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Războiul dintre haiduci şi ruşi*, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Carte de basme*, I—IV, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Maria Putoianca*, Braşov, Ciurcu, 1892 ; *Radu Anghel*, I—II, ed. 3, Bucureşti, Steinberg, 1893 ; *Bătălia de la Călugăreni*, Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Juneţea lui Mihai Viteazul*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1895 ; *Mihai Viteazul şi călăul*, I, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1895 ; *Tinereţea lui Iancu Jianul, vestitul căpitan de haiduci*, ed. 7, Bucureşti, Tip. Concurenţa, [1909] ; *Dragostea lui Iancu Jianu cu Sultana Gălăşeasca*, ed. 6, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Prinderea lui Iancu Jianu, căpitanul de haiduci*, ed. 6, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Scăparea lui Iancu Jianu din ocna părăsită*, ed. 6, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Voinea Voinicul sau Tinereţea lui Bujor*, ed. 4, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Tinereţea lui Tunsu haiducul*, ed. 5, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Isprăvile tîlhăreşti ale lui Nicolae Grozea, Dumitru Lungu şi Ioniţă Tunsul*, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Porcul fermecat şi alte basme foarte hazlie*, Bucureşti, Tip. Concurenţa. **Ms.** : *Păstorița Carpaților*, A.S.I., ms. 877. — **Tr.** : Em. Gaboriau, *Crimele misterioase*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1880.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *28—30* ; 2. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, *„Păstorița Carpaților" comedie imitată din franţuzeşte de N. D. Popescu*, RLB, II, 1878, 232 ; 3. R., *„Păstorița Carpaților"*, PSS, XI, 1878. 34 ; 4. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 153* ; 5. *Encicl. rom.*, III, *643* ; 6. B. Brănişteanu, *Istoria unui calendar popular*, ADV, XVII, 1905, 5879 ; 7. N. D. Popescu, *Jubileul „Calendarului" meu, Istoria unei familii de oameni muncitori urmată de autobiografia mea*, CRO, 1906 ; 8. Sadoveanu, *Opere*, VI, *329—333* ; 9. Iorga, *O luptă*, II, *115* ; 10. Barbu Lăzăreanu, *N. D. Popescu*, ALA, II, 1921, 31 ; 11. *N. D. Popescu*, în *Calendarul ziarului „Dacia"*, Bucureşti, Tip. Gutenberg, 1922, *116* ; 12. N. Iorga, *Pagini alese*, I, îngr. M. Berza, Bucureşti, E.L., 1965, *44—45* ; 13. *O mai veche convorbire cu N. D. Popescu*, GAC, X, 1940, 3—4 ; 14. Călinescu, *Ist. lit., 530* ; 15. Dinu Pillat, *Romanul de senzaţie în literatura română din a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, Bucureşti, Tip. Talazul, 1947, *30—47* ; 16. G. Călinescu, *Note despre doi scriitori populari (N. D. Popescu, N. Burlănescu-Alin)*, BTŞ, I, 1948, 1 ; 17. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *36—37, 105, 395*.

G. D.

POPESCU, Radu (c. 1655 ⟨3, 8, 10, 25, 26, 30, 36⟩ — 1729 ⟨8, 14, 24, 25, 36⟩, Bucureşti), cronicar. Este unul dintre cei trei copii ai vistierului Hrizea şi ai Mariei, fiică a marelui ban Gheorghe şi soră a lui Ivaşco Băleanu, ambii, împreună cu Hrizea însuşi, reprezentanţii facţiunii boiereşti aşa-numite „a Bălenilor", adversară, în Ţara Românească, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, partidei cantacuzineşti. Biblioteca bunicului dinspre tată al lui **P.**, vistierul Gheorghe Carida (originar din Trikke, din părţile Ioninei, ucis în 1655, în timpul răscoalei seimenilor) număra cărţi de pravili căutate în epocă, ceea ce dezvăluie o anumită tradiţie de cultură în familia viitorului cronicar, despre ale cărui studii nu se cunosc date precise. Logofăt de vistierie în 1675, „Radu sin Hrizii", cum semna pe atunci în documente, trăieşte curînd tragedia morţii părintelui său, închis la începutul anului 1680, sub pretexte financiare, şi executat cîteva luni mai tîrziu, la Snagov, din ordinul domnitorului Şerban Cantacuzino. Sărăcită, familia pribegeşte la Istanbul, apoi în Moldova, de unde revine prin 1687 ⟨8⟩. Împreună cu fratele său, postelnicul Gheorghe, **P.** plăteşte acum datoriile rămase de pe urma tatălui. Între 1692 şi 1696 este ciucer de arie. În 1698 fraţii răscumpără satul Popeşti din Ilfov, moştenire de la bunica Sofia, soţia vistierului Carida, moşie de la care îşi va lua numele cronicarul. Amestecat, în 1700, în complotul urzit de Dumitraşcu Corbeanu, Constantin Brîncoveanu l„-au pedepsit puţină vreme cu închisoarea". În anii următori, ocupă dregătorii mărunte — ispravnic pentru strîngerea haraciului în Vîlcea (1701) sau ispravnic la „Vel Ocna" din Rîmnic (1703). Este numit, tot de Brîncoveanu, mare vornic de Tîrgovişte (1712). Cunoscător al limbilor greacă, latină şi turcă, preţuit uneori pentru abilitatea diplomatică, îndeplineşte cîteva misiuni mai însemnate la începutul domniei lui Brîncoveanu, în a cărui dizgraţie a căzut mai tîrziu, apoi în timpul domniei lui Ştefan Cantacuzino. În 1689 Brîncoveanu îi încredinţase o solie dificilă pe lîngă generalul austriac Heissler. În toamna anului 1714, **P.** pregăteşte „conace" şi supraveghează trecerea prin ţară a regelui Suediei, Carol al XII-lea, iar în 1715 face parte dintre boierii trimişi să soluţioneze neînţelegerile ivite la hotarul cu turcii din raiaua Brăilei. La apogeul carierei sale politice ajunge însă în timpul celor două domnii ale lui Nicolae Mavrocordat. În 1716 primeşte demnitatea de mare vornic, în acelaşi an este numit mare ban şi, din nou, mare vornic, începînd din 1719. Lui Nicolae Mavrocordat, căruia îi dedică *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, **P.** îi rămîne îndatorat cu atît mai mult, cu cît, în 1716, el nu fusese străin, cum ar lăsa să se înţeleagă în cronica sa, de împrejurările ce îl fac pe domnul fanariot prizonier al nemţilor. Refugiat apoi la Braşov, între 1716—1718, se alătură partidei filoaustriece, ca semnatar al memoriilor repetate trimise la Viena, stăruind pentru aducerea în scaunul ţării a lui Gheorghe, fiul lui Şerban Cantacuzino. La capătul unei vieţi agitate, bătrînul sfetnic al lui Mavrocordat se călugăreşte, probabil în 1724, primind numele de Rafail în mănăstirea Radu Vodă din Bucureşti, în care continuă să-şi scrie cronica şi unde, peste cîţiva ani, îl va surprinde sfîrşitul.

Cronica lui **P.**, *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, consemnînd evenimente petrecute între anii 1290—1728, a fost publicată întîi în „Magazin istoric pentru Dacia", în 1846 şi 1847, partial sub semnătura lui Constantin căpitanul (Filipescu). Un fragment, cuprinzînd istoria anilor 1688—1699, a fost descoperit de C. Giurescu şi editat abia în 1906. În legătură cu paternitatea cronicii au existat şi continuă să existe controverse. Nefiind transmis integral de nici unul din manuscrisele păstrate, textul a fost reconstituit după numeroase fragmente independente sau cuprinse în diferite compilaţii. Fragmentarea extremă se consideră a fi reflexul puternicelor accente polemice pe care letopiseţul le conţine, precum şi al folosirii parţiale a scrierii în conpurile de cronici comandate de Nicolae Mavrocordat. Unul dintre acestea, alcătuit în Ţara Românească de Radu Lupescu, „logofeţelul de divan", în 1729, include, în prelungirea cronicii lui Radu Greceanu, menţionînd ca autor pe **P.**, fragmentul final, de la 1699 (octombrie) pînă la 1728, al *Istoriilor domnilor Ţării Româneşti*. Capitolele din *Istorii...* referitoare la cele două domnii ale lui Nicolae Mavrocordat în Ţara Românească se află precedate, în-

tr-o altă compilație de cronici, de letopisețul consacrat de Nicolae Costin și Axinte Uricariul celor două domnii în Moldova ale lui Mavrocordat. I se atribuie lui **P.**, aproape fără rezerve ⟨47⟩, și așanumitul „fragment de legătură", publicat de C. Giurescu, ce pune, conform tradiției manuscrise, în relație directă cronica recunoscută ca aparținîndu-i cu aceea asupra paternității căreia părerile diferă. Discuția se restrînge în fapt la partea de început a cronicii (urmînd șirul evenimentelor de la 1290 pînă la 1688), atribuită inițial, printr-o eroare în care s-a persistat, lui Constantin căpitanul Filipescu ⟨2, 4, 5, 6, 7, 17⟩, considerată pînă astăzi a fi opera aceluiași **P.** ⟨3, 8, 18, 22, 24, 25, 31, 39, 42, 46, 49, 50⟩, ori apreciată ca aparținînd unui autor necunoscut ⟨10, 26, 30, 32, 36, 37, 47, 61⟩. Această primă parte a cronicii, cu pronunțat caracter factional, conținînd vehemente acuze la adresa Cantacuzinilor, a fost, izolat de rest, identificată de adversarii paternității lui **P.** cu „cronica Bălenilor", ce trebuia să fi reprezentat, la timpul potrivit, o replică la **Letopisețul cantacuzinesc.* Controversa se extinde și asupra timpului elaborării scrierii. Conform cîtorva opinii, redactarea primei părți a cronicii (de la 1290 la 1688) s-ar fi încheiat în jurul anilor 1686 ⟨30⟩, 1687—1688 ⟨4, 8, 24⟩ sau după 1693 ⟨3⟩. Potrivit unei alte păreri, scrierea *Istoriilor...* ar fi început abia după 1703 ⟨31⟩. Restul cronicii (de la 1688 la 1729) se consideră a fi fost redactat în trei etape, între anii 1719—1729. O cercetare mai nouă asupra izvoarelor scrise utilizate de autorul *Istoriilor domnilor Țării Rumânești* ar pleda pentru ideea că întreaga cronică, inclusiv partea de la 1290, a început a fi redactată după 1718 ⟨42⟩.

Istoriile domnilor Țării Rumânești au fost concepute după un plan vast, evidențiind efortul de prelucrare a informației provenind din numeroase surse documentare, cronici interne sau scrieri ale unor istorici străini, la care s-au adăugat, odată cu mijlocul secolului al XVIII-lea, tradiția orală, amintiri de familie, mărturiile cronicarului. Ca și autorului *Letopisețului cantacuzinesc*, cu care se înfruntă, cronicarului îi furnizează date privitoare la istoria Țării Românești vechile anale ale țării, **Viața patriarhului Nifon*, **Cronica Buzeștilor*, poema grecească a vistierului Stavrinos *Vitejiile prea cucernicului și prea viteazului Mihai voievod* sau *Istoria celor petrecute în Țara Românească. Începînd de la Șerban voievod, pînă la Gavriil voievod* de Matei al Mirelor. Este de presupus, de asemenea, că unele detalii asupra conflictului dintre Băleni și Cantacuzini au trecut în *Istorii...* din textul violent anticantacuzinesc, astăzi pierdut în forma sa originară, al adevăratei „cronici a Bălenilor" ⟨42⟩. Încă rămîne controversat raportul *Istoriilor...* cu **Anonimul brîncovenesc* și cronica lui Radu Greceanu ⟨59⟩. Pentru evenimentele din istoria Moldovei, cronicarului i-au stat la îndemînă letopisețul lui Grigore Ureche (care i-a parvenit, se pare, după 1716), precum și așanumita *Cronică buhușească*, intrată ulterior în compilația **Cronicii anonime racovițene*. Este posibil ca autorul *Istoriilor...* să fi cunoscut, într-o versiune trunchiată însă, și *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-Vodă încoace* al lui Miron Costin ⟨42⟩. Sînt consultați, de asemenea, istorici bizantini, între care, citat frecvent de cronicar, Georgios Sphrantzes (în prelucrarea lui Macarie Melissenos), precum și Gheorghe Brancovici cu *Hronica slovenilor Illiricului, Misiii cei din sus și cei din jos Misii*, polonezul P. Piasecky, ori sași ca Simeon Massa, Marcus Fuchs și Christian Lupinus, ale căror anale le va fi cunoscut **P.** în perioada ședерii sale la Brașov.

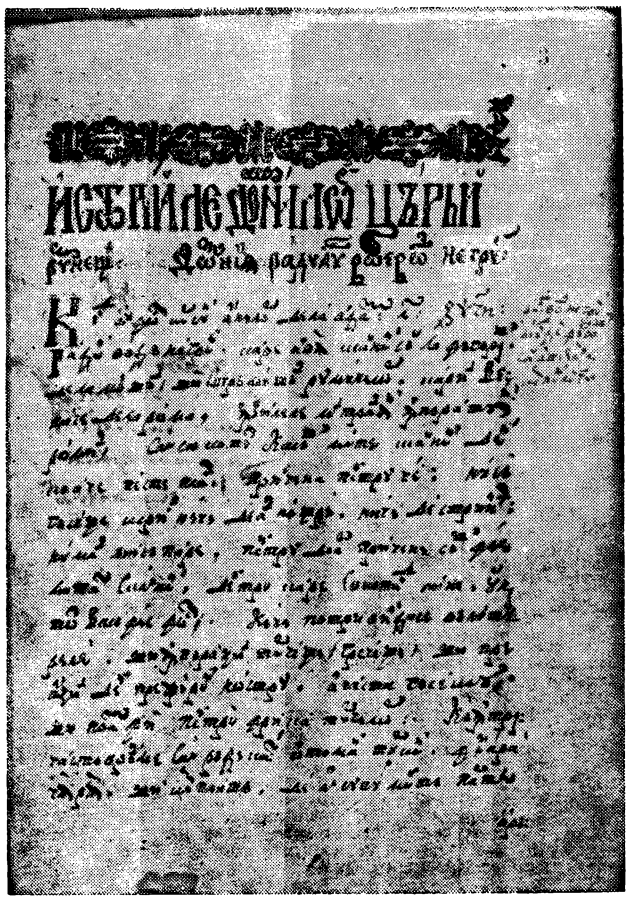

Fără a se distinge ca o conștiință în istoriografia românească a vremii, în care începuseră să se afirme elemente ale gîndirii umaniste, **P.** se vădește a fi totuși un spirit iscoditor și sistematic, deprins a aduna izvoarele cu rîvnă și a le utiliza cu prudență, după o prealabilă confruntare și selecție. Se remarcă în *Istorii...* tendința de prezentare a evenimentelor interne în contextul mai larg al istoriei universale. În cronică apar numeroase referiri la Moldova și Transilvania (**P.** amintește și el de originea romană a poporului, implicit subzistînd aici și ideea unității de neam a românilor), dar și date privind istoria Bizanțului, Imperiului otoman, Serbiei, Austriei, Rusiei, Poloniei sau Ungariei. Ca și în *Letopisețul cantacuzinesc*, dar într-o prelucrare istoriografică superioară, *Istoriile...* aduc știri începînd cu întemeierea țării, adică, potrivit tradiției „descălecatului" lui Radu Negru, de la 1290. În prima parte a cronicii, autorul, riguros în consemnarea informațiilor, insistă asupra unor domnii semnificative din Țara Românească, precum cele ale lui Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Radu de la Afumați sau Mihai Viteazul, cel pe care „tîlhariul" Basta, „cu înșălăciune l-au omorît". Nu lipsesc însă nici datele despre personalități ca Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare („Ștefan vodă cel Bun" al Moldovei), Petru Rareș. În ceea ce privește episodul domniei lui Mihai Viteazul, în *Istorii...* se poate recunoaște una din principalele surse utilizate de N. Bălcescu în *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul;* (lui Bălcescu, căruia nu-i va fi displăcut un anume patos conținut

în relatarea cronicarului despre voievod, *Istoriile...* par a-i fi sugerat şi procedeul acumulării verbelor, în descrierea bătăliei de la Călugăreni). Începînd cu secolul al XVII-lea, atît ineditul faptelor, cît şi originalitatea tratării sporesc, cronicarul angajîndu-se treptat în polemica, uneori deschisă, alteori disimulată, cu autorul *Letopiseţului cantacuzinesc*. Ambii condamnă deopotrivă „nebuniile" dorobanţilor şi seimenilor răzvrătiţi în timpul domniilor lui Matei Basarab şi Constantin Şerban, a căror mişcare ia în *Istorii...*, ca şi în *Letopiseţul cantacuzinesc*, proporţiile unui tablou apocaliptic, evocat cu înfricoşare şi oroare. Faţă de domnii ce se succed, de la Radu Şerban pînă la Constantin Brîncoveanu, atitudinea lui **P.** se modifică, potrivit admiraţiilor sau resentimentelor perpetuate prin tradiţie în familia Bălenilor. La 1630, un Leon vodă nemulţumea, silind pe boieri „de plătea judeţele cu bani". În schimb, autorul a auzit „pe bătrînii noştri" mărturisind despre bunele rînduieli ale domniei lui Matei Basarab, ctitor de mănăstiri şi al altor zidiri cu faimă, a cărui vistierie nu s-a umplut pînă nu s-au plătit toate datoriile ţării. Acelaşi domn este deplîns pentru nenorocul de a fi avut în Moldova un vrăjmaş consecvent ca Vasile Lupu, pe care cronica îl ridiculizează cînd se iveşte prilejul (pentru o luptă pe care domnul Moldovei o evită, lîngă Buzău, cînd „fără nici un război au dat dosul", după înfrîngerea de la Finta sau pentru surpriza îndelung pregătită de Gheorghe Ştefan — prilej pentru autor de a introduce scena „jucată" de marele logofăt moldovean, reţinută şi de Miron Costin, apoi de Ion Neculce în *O samă de cuvinte* : pretextînd că jupîneasa sa trage să moară, logofătul reuşeşte să plece de la curte şi să iasă în întîmpinarea oştilor muntene şi transilvane, pe care le aştepta pentru a se ridica împotriva domnului). Caracterul partizan al cronicii se accentuează treptat, pe măsură ce în relatare apar ca protagonişti reprezentanţii principali ai celor două partide adverse. Evocînd domnia lui Mihnea III Radu, domn autoritar, ordonînd numeroase execuţii, înfăţişate drept uciderі perfide sau ca odioase şi rafinate masacre, cronica semnalează existenţa unui conflict unic, ce opune nediferenţiat marea boierime — domnitorului. Mai tîrziu, domniile lui Grigore Ghica, Antonie din Popeşti, Gheorghe Duca sau Şerban Cantacuzino ilustrează, fiecare, din perspectiva cronicii, triumful uneia sau alteia dintre partidele feudale ce-şi dispută supremaţia. Instigat împotriva Cantacuzinilor, Grigore Ghica, din ordinul căruia este sugrumat, în 1663, în trapeza mănăstirii Snagov, postelnicul Constantin Cantacuzino, apare în „cronica Bălenilor" ca „judecător drept şi milostiv, şi gingaş întru toate". Cu aer de imparţialitate, autorul cronicii insinuează că intrigile, „amestecăturile", constituiau o îndeletnicire exclusiv a fiilor postelnicului, între care Şerban, cu aspiraţii la domnie. Tutelat de Cantacuzini, „ticăitul" Antonie din Popeşti, în timpul căruia fiii postelnicului „să mărise" peste măsură, mazileşte pe Băleni din funcţiile importante, astfel încît „s-au spart divanul". Banul Mareş, şi el din tabăra rivală, circulă acum fără smerenie de la Bucureşti la Craiova, cu trîmbiţe, tobe, surle şi grapă („steag bănesc"), intrigînd pe cronicar, iar „Postelniceştii" găsesc vreme „să caute moartea tătîne-său, den cine au fost". Nişte „răvaşele" scoase de feciorii postelnicului acuză pe vornicul Stroe Leurdeanu, căruia i se face „judecată dă moarte". Asupra sentinţei se revine însă şi are loc călugărirea silită a vornicului. Dacă apoi Gheorghe Duca încearcă o politică echilibrată, mai temperînd din orgoliile cantacuzineşti şi readucînd pe Bălenii pribegi în ţară, domnia lui Şerban Cantacuzino — în timpul căreia piere, de moarte cumplită, părintele cronicarului, vistierul Hrizea — recheamă imaginea apocalipsei („mare şi întunecat nor şi plin dă fulgere şi de trăsnete au căzut..."). Totul apare acum răstălmăcit cu înverşunare, petrecerile şi veselia de la încoronarea domnului fiind taxate ironic drept psihoză colectivă, efect al „orbirii" generale şi al „amăgelilor" Cantacuzinului („care nu avea vin, bea apă pentru sănătatea lui Şărban-vodă, şi juca şi chiuia..."). Ambiţiosul program politic şi cultural al domnitorului pare cu totul ignorat, cum şi mai tîrziu, cel al lui Brîncoveanu. Cronicarul nu omite însă a aminti, între altele, de amestecul frecvent al lui Şerban în Moldova, de lipsa de loialitate a domnului muntean faţă de Gheorghe Duca şi Dumitraşcu Cantacuzino sau despre solia trimisă la Viena, cu cărţi de închinare către austrieci, aşadar de „trădarea" faţă de Poartă, pe care el o „adormea", pretinzînd că mediază pacea între împăraţi. Pe Cantacuzini, „şaitanici oglulari" (fiii dracului), îi va acuza ulterior de a fi provocat moartea lui Brîncoveanu. Începînd cu anul 1688, caracterul de compilaţie al scrierii dispare, *Istoriile...* transformîndu-se de aici înainte în cronică neoficială brîncovenească, apoi în jurnal de curte mavrocordătesc. Stăruind într-o rezervă ostilă, lui Brîncoveanu cronicarul îi impută defecte morale (dorinţa de mărire, lăcomia, cruzimea), ori decizii ca sporirea haraciului, în 1703, sau jocul duplicitar în preajma luptei de la Stănileşti, din 1711. Disociind între „fericire" şi slavă, **P.** este departe de a-i face domnului executat de turci la Constantinopol în 1714 apoteoza, precum Radu Greceanu şi, într-o măsură, autorul *Anonimului brîncovenesc*. Meritele contestate lui Brîncoveanu sînt transferate, în schimb, encomiastic, dar se pare nu tocmai dezinteresat, fanariotului Nicolae Mavrocordat. Altfel, pătimaş şi polemic, memorialistul nu devine decît la ocazii moralist, după cum, participant la evenimente înainte de a fi devenit el însuşi personaj al cronicii sale, marele dregător al lui Mavrocordat nu pare vreodată obsedat de principii etice.

Ca în majoritatea cronicilor muntene, nu portretul, ci situaţia şi acţiunea derulată cu nerv se impun atenţiei în primul rînd în *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, retorica disimulării, poza ingenuă, dialogul concis şi alert, limbuţia insinuantă şi maliţioasă a cronicarului. Deşi pe alocuri aridă, datorită unui anume exces de informaţii — **P.** deplînge în cîteva rînduri puţinătatea izvoarelor şi lacunele, sesizabile în scrierea istoriei la noi —, atmosfera specifică a cronicii ţine înainte de toate de talentul de a „spune" al autorului, de stilul oral, de varietatea registrului lexical. O umanitate diversă, plină de contraste, gălăgioasă şi crudă, surprinsă în ipostaze pitoreşti sau dramatice, invadează din paginile cronicii ca dintr-o mare frescă de la „descălecatul" ţării. Ambianţa feudală caracteristică (domnii schimbătoare, rivalitatea dintre grupările boiereşti, imixtiunile Porţii) se constituie din detalii, acumulate treptat, reţinînd pulsaţia febrilă, culoarea, forţa tăcută şi ameninţătoare şi, mai rar, petrecerea senină a clipei, ale cărei semnificaţii se dezvăluie adesea mult după consumarea evenimentelor. Autorul este un neobosit adnotator al faptului divers, din care se extrage, în mare parte, însăşi substanţa narativă a cronicii sale. Un domn, Vlad vodă, la 1532, se îneacă în Dîmboviţa, în timpul unei „primblări" în afara capitalei. „Amăgitor bun", Despot cade, în Moldova, el însuşi, în cursa întinsă de Ştefan Tomşa, care îl ucide cu buzduganul. Înainte de a deveni un „Basarab", „aga Matei"

se înfruntă pentru domnie cu Radu Iliaș, „cerut" de la Poartă. Războiul se bate pe uliță, între Dudești și Mărcuța, iar bucureștenii cu copiii, suiți pe garduri, privesc ca la spectacol. Pe doi trimiși ai lui Hrizea spătar, proclamat domn de seimenii răsculați, Constantin Șerban porunci „de-i spînzurară de nește umbrare". Despre același Constantin Șerban, pribeag în Ardeal, se zice că își ținea avuția „înecată în burie, în helești de la Dobreni". Reține, evocate, „jocurile minunate" ale unui „pehlivan hindiu harap" de la o logodnă domnească sau episodul — boccaccesc — cu tinerii, boieri, beizadele, fugind în vremea ciumei, pe la conace, „den loc în loc(...) cu glume, cu rîsuri". Postelnicului Cantacuzino, care s-ar fi lăudat că el „au popit pă Grigorie vodă, el îl va despopi", domnul îi arată, cu prilejul unei întrevederi rău prevestitoare, „un chip foarte posomorît și vorbind cam alăturea cu calea". Un vistier, Gligorie Halepliu, ridicat la cinste de Ioan Mavrocordat, „luasă obrăznicie mare", nebăgînd în seamă nici pe boierii mari, nici „pă al doilea", și mai are și năravul de a jefui. După dreptate, cei păgubiți își revendică bunurile („unii cerea cai buni, carii dedese, alții cerea țigani, alții bani, alții lăstruri, alții canavețe..."). Enumerarea se face anticipîndu-se parcă tehnica de mai tîrziu a lui Ion Creangă, printre ai cărui rari precursori în arta înscenării naive și burlești cronicarul muntean poate fi uneori invocat, alături de Ion Neculce. Persistă în *Istorii*... un gust, bizantin, al farsei, autorul pare a se încînta de propria-i vocație de comediograf.

Prin intermediul așa-numitei „cronici bălăcenești" (redacție ce a aparținut urmașilor lui Constantin Bălăceanu), *Istoriile domnilor Țării Românești* ajung a fi cunoscute, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ardelenilor S. Micu și Gh. Șincai.

— *Istoriile domnilor Țării Românești scrise de Constantin Căpitanul* (publ. N. Bălcescu), MID, I, 1845, *83—114, 147—186, 211—250, 279—326, 343—379*, II, 1846, *3—35* ; *Cronica Țării Românești*, MID, IV, 1847, *21—62, 93—178* ; *Istoria Moldo-Românieĭ*, vol. II : *Istoria Țărei Românești*, București, Ioanid, 1859, *278—399* ; *Material pentru „Istoria Țărei Românești de cînd au descălicat pravoslavnicii creștini aici în țară"* (publ. Constantin Erbiceanu), BOR, XV, 1891—1892, *883—901* ; *Istoriile domnilor Țării Românești, cuprinzînd istoria munteană de la început pînă la 1688*, îngr. și pref. N. Iorga, București, Socec, 1902 ; *[Istoriile domnilor Țării Românești]* (fragm.), în C. Giurescu, *Contribuțiuni, 80—92* ; *Istoriile domnilor Țării Românești*, în N. I. Simache, Tr. Cristescu, *Viața și opera lui Radu Popescu*, Ploiești, Tip. Presa noastră, 1943 ; *Istoriile domnilor Țării Românești*, CM, I, *225—577* ; *Istoriile domnilor Țării Românești*, îngr. Const. Grecescu, introd. Const. Grecescu, Eugen Stănescu, București, E.A., 1963.

— 1. Gr. G. Tocilescu, *Studie critice asupra cronicelor române*, RIAF, II, 1884, vol. I, fasc. 2 ; 2. A. Densușianu, *Ist. lit., 224—225* ; 3. Sbiera, *Mișcări, 200—206, 207—220, 324—326* ; 4. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 5. B. Iorgulescu, *Cronicarul căpitan Constantin Filipescu și biserica din Mătești zidită de dînsul*, LAR, IV, 1899, 3 ; 6. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *122—131, 143—161, 167—172*, II, *156, 500—505* ; 7. N. Iorga, *Prefață* la *„Istoriile domnilor Țării Românești, cuprinzînd istoria munteană de la început pînă la 1688"*, București, Socec, 1902 ; 8. C. Giurescu, *Contribuțiuni* ; 9. Bianu, *Manuscrise*, I, *135—136*, II, *281* ; 10. Em. Panaitescu, *Cronicarul Radu Popescu și „Istoriile domnilor Țării Românești"*, București, Göbl, 1908 ; 11. Al. Vasilescu, *Un cronicar bizantin anonim utilizat de autorul „Istoriilor domnilor Țării Românești"*, CL, XLVIII, 1914, 11, 12 ; 12. Pascu, *Ist. lit. XVII, 140—148, 149—151* ; 13. Virginia Vasiliu, *Știrile de istorie munteană din cronica lui Ureche pînă la sfîrșitul secolului XV*, A, XXIX, 1922, 1 ; 14. Giorge Pascu, *Data morții lui Radu Popescu și Turcisme la Radu Popescu*, A, XXIX, 1922, 2 ; 15. Iorga, *Ist. lit.*, I, *279—280* ; 16. Pușcariu, *Ist. lit., 146—149* ; 17. N. Iorga, *Originea lui Mihai Viteazul după o cronică românească*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XVIII, 1936—1937 ; 18. P. P. Panaitescu, *În jurul lui Mihai Viteazul. Răspuns d-lui Iorga*, RIR, VII, 1937, fasc. 1—2 ; 19. Ion Roman, *Paternitatea „Istoriei Țării Românești de la 1689 încoace"*, PL, V, 1940, 10 ; 20. Călinescu, *Ist. lit., 34—37* ; 21. C. Grecescu, *Cîteva date noi în legătură cu „Istoriile domnilor Țării Românești"*, ACG, *277—289* ; 22. Alexandru A. Vasilescu, *Contribuțiuni la biografiile cronicarului Radu Popescu și compilatorului Constantin căpitanul*, ACG, *533—546* ; 23. Const. Grecescu, *Despre „Cronica bălăcenească"*, H, IV, 1944, *116—121* ; 24. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *239—250* ; 25. I. Ionașcu, *Mărturii relative la cronicarul Radu Popescu*, București, Imprimeria națională, 1945 ; 26. Piru, *Ist. lit.*, I, *171—179, 297—304* ; 27. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *303—360* ; 28. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică și literară a cronicilor muntene*, CM, I, *V—CXXVI* ; 29. Cioculescu, *Varietăți, 62—69* ; 30. Panaitescu, *Contribuții, 390—476* ; 31. Const. Grecescu, *Introducere* la Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, București, E.A. 1963 ; 32. Eugen Stănescu, *Cronica „Istoriile domnilor Țării Românești" și locul ei în istoriografia medievală românească*, în Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, București, E.A., 1963 ; 33. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 164—171* ; 34. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *58—109* ; 35. Octavian Șchiau, *Probleme controversate ale vechii noastre literaturi*, TR, VII, 1963, 19 ; 36. *Ist. lit.*, I, *394—401, 537—542, 547* ; 37. Damian Mioc, *„Istoriile domnilor Țării Românești" de Radu Popescu vornicul*, STD, XVII, 1964, 1 ; 38. Al. Andriescu, *Neologisme latino-romanice și neogrecești în cronica lui Radu Popescu*, OR, *11—14* ; 39. Al. Cărăușu și D. Stan, *Un punct de vedere probabilist-informațional în problema paternității cronicii „Istoriile domnilor Țării Românești"*, SCL, XIX, 1968, 2 ; 40. Gabriel Tepelea, *Începuturile prozei realiste muntene*, ARG, III, 1968, 4 ; 41. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *214—217* ; 42. Dragoș Sebastian Neamțu, *Paternitatea și datarea cronicii „Istoriile domnilor Țării Românești"*, RL, II, 1969, 50 ; 43. Paul Cernovodeanu, *Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine aux XVII-e et XVIII-e siècles*, RRH, IX, 1970, 4 ; 44. Maria Rădulescu, *Prezentul istoric în „Istoriile domnilor Țării Românești"*, LR, XIX, 1970, 3 ; 45. C. Stănescu, *Cronicarul cronicarilor și „ura de porunceală"*, ARG, V, 1970, 3 ; 46. Al. Cărăușu și D. Stan, *Cu privire la paternitatea cronicii „Istoriile domnilor Țării Românești"*, ACLF, II, *33—35* ; 47. Viorica Negrici, Eugen Negrici, *Aperçu statistique du problème de la paternité de la „Chronique des Bălenu"*, ACLF, II, *53—58* ; 48. Stoicescu, *Dicț. dreg., 231* ; 49. Mircea Anghelescu, *Din nou despre paternitatea cronicii Bălenilor*, RMR, IX, 1972, 4 ; 50. I. D. Lăudat, *Problema paternității „Istoriilor domnilor Țării Românești"*, LL, 1972, 2 ; 51. Ursu, *Memorialistica, passim* ; 52. Mircea Anghelescu, *Din nou despre „Cronica bălăcenească"*, RITL, XXII, 1973, 4 ; 53. Mariana Stescu, *Radu Popescu (Biobibliografie)*, Iași, B.C.U., 1973 : 54. Tepelea—Bulăr, *Momente, 91—97* ; 55. Piru, *Analize, 21—37* ; 56. Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, Minerva, 1974, *83, 96—100, 112, 122, 185* ; 57. Mircea Anghelescu, *Asupra cronicilor muntene din a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, RITL, XXV, 1976, 1 : 58. Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, Junimea, 1977, *70—77* ; 59. Mircea Cociu, *Izvoarele și datarea „Anonimului brîncovenesc". O reconsiderare a argumentelor*, RITL, XXVI, 1977, 4 ; 60. Cătălina Velculescu, *Legende : reflexe în istoriografie*, RITL, XXVII, 1978, 1 ; 61. Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, București, Minerva, 1978, *89—145, 281—338*.

R. Ș.

POPESCU, Virgiliu (10.X.1860, Lugoj — 22.VI. 1928, București), traducător și publicist. După ce a terminat liceul în orașul natal, a plecat pentru studii superioare la Budapesta, Viena și Roma. Licențiat în litere și doctor în filozofie, a fost numit, în 1883, profesor de filozofie și limba italiană la liceul și scoala comercială din Ploiești. Era, în 1892, subdirector al învățămîntului primar în cadrul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar din 1894, profesor de limba germană la liceul „Sf. Sava". Preda și limba italiană la Școala specială de finanțe din București. Din 1900 era director al unui liceu particular, în Capitală. **P.** a tipărit mai multe lucrări didactice, manuale de limba germană îndeosebi. Colaborează în 1880—1881 la „Deșteptarea" din Lugoj cu traduceri, reproduse apoi în „Noua bibliotecă română", editată de Theohar Alexi, la Brașov, în 1882—1883. Tălmăcea din literatura franceză mai ales — Molière *(Avarul)*, La Bruyère, La Rochefoucauld, Al. Dumas s.a. —, publica biografii ale unor scriitori străini. Articolul *Bolintineanu ca poet* era o expunere rezumativă a operei poetului. A mai colaborat la „Liga română" și la „Convorbiri literare". În revista junimistă a criticat cu severitate traducerile lui Gr. D. Pencioiu din poezia lui

H. Heine, teoretizînd asupra calităților necesare unui bun traducător. Tot aici a publicat **P.** tălmăcirile pieselor *Magda (Heimath)* de H. Sudermann și *Rosmersholm* de H. Ibsen, care au fost incluse în repertoriul Teatrului Național din București, în stagiunea 1895—1896 (versiunea după piesa lui Sudermann fusese refăcută de Mihail Dragomirescu, înainte de a fi pusă în scenă). **P.** a localizat, împreună cu Cristu S. Negoescu, piesa *Gazetarii* de G. Freytag, jucată la București, în 1894.

— *Bolintineanu ca poet*, NBR, I, 1882, 21—24 ; *Luis de Camoens*, NBR, II, 1883, 2 ; *H. Heine — Din „Cartea Cîntecelor", traducere în versuri de G. D. Pencioiu*, CL, XXX, 1896, 1. — **Tr.** : Molière, *Sgîrcitul*, pref. trad., Brașov, Alexi, 1882 ; V. Monti, *Caiu-Grach*, pref. trad., Brașov, Alexi, 1882 ; Al. Dumas, *O vizită la Nîmes*, NBR, I, 1882, 20, *O vînătoare de urs*, NBR, I, 1882, 21 ; La Bruyère, *Meritul personal*, NBR, II, 1882, 1, *Avutul și săracul*, NBR, II, 1883, 3 ; La Rochefoucauld, *Maxime*, NBR, II, 1882, 1, *Amorul propriu*, NBR, II, 1883, 5 ; Vauvenargues, *Reflexiuni și maxime*, NBR, II, 1883, 3 ; [Autor neidentificat], *Copiii norocului*, NBR, II, 1883, 3 ; H. Sudermann, *Magda (Heimath)*, CL, XXX, 1896, 1, 2 ; H. Ibsen, *Rosmersholm*, CL, XXX, 1896, 5, 6.

— 1. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *154* ; 2. *Encicl. rom.*, III, *643* ; 3. *[Informații biografice]*, U, XLVI, 1928, 144 bis ; 4. Torouțiu, *Heine*, *175—177* ; 5. Torouțiu, *Sudermann*, *83—84*.

G. D.

POPFIU, Justin (23.X.1841, Dijir, j. Bihor — 27.III.1882, Leta-Mare, azi Liteni, j. Cluj), publicist. Copilărind și învățînd în orașele din nord-vestul Transilvaniei (Baia Mare, Carei, Oradea), în condițiile nedreptăților naționale și ale izolării administrative suferite de români, **P.** crește într-o ambianță de puternic sentiment național. Încă din liceu începe să redacteze reviste („Deșteaptă-te, române" și „Muza crișană"). În perioada 1860—1864 studiază la colegiul „Sf. Barbara" din Viena, desfășurînd și o activitate organizatorică printre studenții români. În 1863 este hirotonisit preot și e numit profesor de limbă și literatură română la liceul din Oradea, urmînd a se ocupa și cu reorganizarea vechii „Societăți de lectură". Orientîndu-se tot mai mult spre preocupările religioase, el scoate revista „Amvonul" (1868). În 1880 este numit protopop la Leta-Mare. A mai colaborat cu versuri și articole la „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1860—1862), „Concordia" (1862—1863), „Aurora română" (1863), „Familia" (1863, 1866—1871), „Sionul românesc" (1866) ș.a.

Activitatea literară a lui **P.** este mai mult o formă de propagare a ideilor sale politice, naționale și morale. Însușindu-și procedeele retoricii clasice, el a devenit un bun orator religios (predicile sale apar în „Amvonul"). Încercările poetice *(Poezie și proză*, 1870), însă, sînt lipsite de firesc, grandilocvente. Fără o sensibilitate profundă și gust, animat doar de sentimente morale, **P.** tratează superficial, naiv și prozaic, teme de istorie națională, folosind motive din D. Bolintineanu. Sînt, îndeosebi, panegirice prolixe, atribuind personajelor calități ideale. Prozodia greoaie, mulțimea epitetelor fade și improprii, diminutivele ridicole, flexiunile forțate nu atestă un poet. În 1867, **P.** rostea la o adunare a Astrei un lung discurs (publicat apoi în volum) în care preamărea trecutul cultural și cerea imperios elaborarea unei istorii critice a literaturii române. Dar tonul exaltat al expunerii a provocat îndreptățita ironie a lui T. Maiorescu.

— *Poezie și proză*, Oradea, Tip. Hügel, 1870.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *180* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *190—191* ; 3. *Encicl. rom.*, III, *643* ; 4. Potoran, *Poeții*, *38—43* ; 5. Teodor Neș, *Figuri bihorene — Iustin Popfiu (1841—1882)*, F, III, 1936, 4 ; 6. Gh. Cardaș, *Iustin Popfiu*, PAU, *180* ; 7. Petre Dejeu, *Instituțiunile culturale din municipiul Oradea și județul Bihor*, Oradea, Tip. Franklin, 1937, *145—146* ; 8. Vasile Vartolomei, *Iustin Popfiu. La centenarul nașterii*, Cluj, Tip. Națională, 1941.

C. T.

POP-FLORANTIN, Ioan (8.VIII.1843, Popteleac, j. Sălaj — 29.VIII.1936, București), scriitor și estetician. Fiu al lui Vasile și al Mariei Pop, **P.-F.** ia primele învățături în casa părintească, după care se înscrie la un gimnaziu din Cluj, terminîndu-l în 1863. Student al Facultății de filologie, la Viena, o absolvă în 1867, tipărind, cu acest prilej, o disertație despre sistemul fonetic al limbii române. Trece în România și este numit profesor la Botoșani ; predă apoi filozofia la gimnaziul din Bîrlad, iar în 1870, cu sprijinul lui T. Maiorescu, se transferă la Iași. Ulterior, între 1872 și 1873, îl suplinește pe Maiorescu la catedra de filozofie a Universității din Iași.

A fost membru al societății Junimea din 1868, cînd trimite spre publicare, fiind refuzat, studiul *Der psychische Moment in der Sprachlaut-Veränderung*. Mai mult succes are cu nuvela *Decebal*, care, citită de Maiorescu, entuziasmează întreaga Junime. A luat parte la „prelecțiunile populare", vorbind despre *Forma estetică*. Impulsiv și orgolios, **P.-F.**, cu toate că avea aceleași idealuri estetice, se îndepărtează definitiv de gruparea ieșeană. Spirit multilateral, preocupat de cuceririle cele mai noi ale filozofiei și disciplinelor înrudite, el a tipărit manuale de psihologie și logică și a popularizat metodele pedagogice ale lui Fr. Fröbel. A descoperit o metodă originală de teletipie, revendicîndu-și întîietatea mondială în acest domeniu.

Activitatea de scriitor a lui **P.-F.** cunoaște două perioade : cea din timpul Junimii și cea ulterioară. Prima este și cea mai interesantă și originală, asigurîndu-i un loc distinct în istoria nuvelisticii române. Nuvelele scrise acum (*Decebal, Pribeagul, O floare albă, Juanita, O casă neagră, Tuhutum* și *Zoa-Zuirvan*), caracterizate printr-o atmosferă stranie, amintesc, în ansamblu, de povestirile romanticilor germani Jean Paul, J. L. Tieck, A. von Chamisso și J. von Eichendorff și anticipă *Sărmanul Dionis* al lui Eminescu. Imaginația lui **P.-F.** se dovedește nu numai aprinsă și bogată, dar și deosebit de bine stăpînită. Documentația istorică întinsă nu este decît un pretext și un punct de plecare în crearea unei opere singulare. Istoria și exotismul se confundă într-o lume romantică, uneori delirantă, abundentă în ciudățenii și surprize. Nuvelele sale, chiar dacă precis localizate în timp, estompează orice contur determinabil istoricește : Decebal, Tuhutum, Zoa-Zuirvan nu sînt nici daci, nici huni și nici persani, ci ființe ciudate, desprinse din legendă și basm. Numele lor sînt sonore și neobișnuite, **P.-F.** pose-

dînd o veritabilă știință a denumirii personajelor. Eroii cad adesea într-o stare de transă, acțiunea desfășurîndu-se astfel sub semnul echivocului, accentuat și de un onirism care, avînd legături cu maniera lui Tieck, îl precede, la noi, pe Gala Galaction. O ursită inexorabilă antrenează personajele într-o cursă a fabulosului, la capătul căreia cititorul nu mai știe dacă eroii au existat ori nu, dacă nu sînt cumva halucinații. Excelează în această direcție *Pribeagul* și *O floare albă*. Eroii au aureolă de damnați, pătimirile lor sînt veșnice, nimeni nu-i poate alina. Ei rătăcesc în lume, incapabili să se elibereze de povara propriului lor destin. Adesea ei sînt niște posedați. Decebal e stăpînit de patima luptei și a puterii ; drama lui se înscrie pe un fundal care, în concepția autorului, nu e național, ci etic. Această tehnică apropie nuvelele lui **P.-F.** de basmul popular, cu care are, dealtfel, și alte tangențe. Stilul său este cu totul particular : un amestec de provincialisme greoaie și supărătoare — e drept, rare — și de metafore îndrăznețe, vizînd frecvent paradoxul. Fraza, adesea ritmată, e construită armonios. **P.-F.** a scris și romane, a căror valoare este însă departe de aceea a nuvelelor. În *Romeo* imaginația se dezlănțuie fără frîu ; *Horea* și *Avram Iancu, regele Carpaților* sînt biografii romanțate, fără altă valoare decît a dinamismului și cursivității expunerii. Apărut în 1870, volumul *Cîntece voinicești despre zile din bătrîni* cuprinde balade în formă populară, dar cu subiecte din istoria romanilor, iar *Anecdote poporane*, scrise cu multă ușurință, își bazează umorul mai ales pe șarjarea limbajului. Ampla sa epopee *Ștefaniada*, prin prozodie și atmosfera de legendă, descinde direct și, poate, deliberat, din *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu. A scris și o piesă cu subiect istoric — *Avram Iancu*.

Un merit deosebit îi revine lui **P.-F.** în calitate de estetician. El este, la noi, autorul primelor tratate de estetică tipărite (1874—1887). În concepția sa, această ramură a filozofiei studiază materia și sistemul formal al artei, pentru a găsi un principiu fundamental și general, apt să rezolve toate problemele esteticii. Pentru **P.-F.** plăcerea estetică se constituie într-un domeniu diferit de cel al necesităților practice, caracterizîndu-se prin seninătate și independență. Ea se produce numai atunci cînd sufletul se află într-o stare de „joc", adică de mișcare liberă (idee preluată din estetica germană a epocii). În felul acesta, apar „frumosul în sine", dar și „urîtul", atunci cînd jocul nu prieste spiritului. **P.-F.** e astfel și printre primii esteticieni români care definește noțiunea de „urît", în același timp în care ea circula intens și în estetica europeană. Un accent aparte a pus pe aspectul senzorial al frumosului, în speranța de a afla unele legi estetice precise, **P.-F.** putînd fi considerat, în acest sens, un precursor al lui M. Dragomirescu. Cel mai important dintre principiile sale stabilește însușirile jocului estetic, care, pentru a provoca frumosul, trebuie să fie proporționat, moderat și armonic. Idealul estetic al lui **P.-F.** se vădește a fi de natură clasică și junimistă, foarte apropiat de cel al lui Titu Maiorescu. A acordat însemnătate și noțiunii de „semn" (considerat mijloc de vehiculare a plăcerii estetice), precum și noțiunii de „serie" (socotită drept înlănțuire de semne). El este, dealtfel, și un înaintaș al preocupărilor de semiologie la noi.

— *Muza română, almanac beletristic pre anul 1865, redes de Ion Iovită*, CDA, V, 1865, 20—23 ; *Răspuns la „reflesiunile" d-lui M. Besanu*, CDA, V, 1865, 28 ; *Decebal*, CL, III, 1869, 1, reed. în NIRO, *133—164* ; *Tragedii din viață*, I : *Pribeagul*, CL, III, 1869, 7, 8 ; *O floare albă*, CL, III, 1869, 10—13 ; *Principii fundamentale pentru filosofia limbei*, ROM, XIII, 1869, 27—29 august ; *Juanita*, CL, III, 1870, 21 : *O casă neagră*, CL, IV, 1870, 1, 2 ; *Tuhutum*, CL, IV, 1870, 10—12 ; *Cîntece voinicești despre zile din bătrîni*, Bîrlad, Tip. Unirea, 1870 ; *Zoa-Zuirvan*, CL, V, 1871, 4, 5 ; *Filosofia în liceu*, CL, V, 1871, 11, 12 ; *Ristori în Iași*, CL, V, 1871, 16, 17 ; *Fundament de filosofie*, Iași, Tip. Buciumul român, 1871 ; *Romeo*, Iași, Tip. Buciumul român, 1873 ; *Estetica*, [partea I], Iași, Tip. Buciumul român, 1874, partea II, Iași, Șaraga, 1887 ; *Decebal*, Craiova, Samitca, 1882 ; *Răspuns la adresa d-lui „Verax-Mordax-Vindex"*, C, II, 1882—1883, *270—274* ; *Horea*, Iași, Tip. Lucrătorii români asociați, 1885 ; *Avram Iancu, regele Carpaților*, Iași, Tip. Cucu, 1891 ; *Anecdote poporane*, I, București, Editura buletinului „Bibliografia României", 1893 ; *Specificări asupra artei*, EM, III, 1894, 40, 41 ; *Reforma metoadelor în știință și practică și teoria consecutizmului universal*, București, Socec, 1895 ; *Frumusețea liniară și frumusețea omului*, Iași, Tip. Miron Costin, 1897 ; *Mama*, FFM, 1905, 1 ; *Acuz*, FFM, 1905, 1 ; *Lady Macbeth, scenă dramatică pe baza lui Shakespeare*, FFM, 1905, 11—12 ; *Ortografia corectată, față de erorile Academiei Române*, București, Tip. Aurora, 1915 ; *Maica starița*, București, Iliescu, 1920 ; *Maria Tudora*, București, Tip. Aurora, 1915 ; ed. 3, Rîmnicu Vîlcea, 1920 ; *Avram Iancu*, București, Tip. Române unite, 1924 ; *Ștefaniada*, București, Tip. Române unite, 1925.

— 1. M. Besanu, *Reflesiuni la contracritica d-lui I. Pop Florentin*, CDA, V, 1865, 25 ; 2. M. Pompiliu, *Rezumat de prelecțiunile populare ținute de societatea Junimea*, CL, V, 1871, 5 ; 3. Ion P. Florentin, *Avis*, NCR, I, 1872, 133 ; 4. M. Strajan, *„Fundament de filosofie". Psihologia, logica, morala, teodiceea, de I. P. Florentin*, CL, VI, 1873, 11 ; 5. Mordax [I. Nădejde], *„Decebal". Novelă istorică de I. Pop Florentin*, C, II, 1882—1883, *155—159* ; 6. I. Nădejde, *Nelogica unui profesor de logică*, C, II, 1882—1883, *313—318* ; 7. T. Maiorescu, *„Reforma metoadelor în știință și practică și Teoria consecutizmului universal", de Ioan Pop Florantin*, CL, XXIX, 1895, 5 ; 8. Negruzzi, *Junimea, 134—136, 244* ; 9. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 10. *Schiță biografică a scriitorului Ioan Pop Florantin, profesor în pensiune*, Făgăraș, Tip. Popp, 1914 ; 11. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *121—122* ; 12. G. Călinescu, *Știri despre Maiorescu și contimporanii săi : Bonifaciu Florescu, Ion Pop Florantin și Matilda Cugler*, JL, I, 1939, 2 ; 13. Călinescu, *Ist. lit.*, *373—374* ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 15. Mănucă, *Scriit. jun., 175—212* ; 16. *Ist. filoz. rom.*, I, *554—563* ; 17. *Ist. lit.*, III, *58—59* ; 18. Ionel Maftei, *Personalități ieșene*, III, Iași, 1973, *267—269*.

D. M.

POPOLUL v. **Reforma.**

POPOLUL SUVERAN, gazetă politică și literară apărută bisăptămînal, între 19 iunie și 11 septembrie 1848, la București, în 26 de numere. Primele două numere au purtat titlul „Poporul suveran" (ca și numerele 8—14). Pentru restul numerelor s-a utilizat în denumirea gazetei un neologism frecvent în epocă, „popol", poate și pentru a sublinia latinitatea cuvîntului. Redactor responsabil a fost Dimitrie Bolintineanu, înlocuit, temporar, de Al. Zanne. Sînt menționați ca redactori C. Bolliac, Gr. Alexandrescu, P. Teulescu și N. Bălcescu, acesta și redactor responsabil între 2—13 august. **P.s.** a fost unul din organele de presă ale revoluției muntene de la 1848. El și-a înscris pe frontispiciu deviza revoluției franceze : „Libertate, egalitate, fraternitate", pe care din numărul 15 a înlocuit-o cu dictonul latinesc „Vox populi, vox dei". Țința ziarului, exprimată în articolul-program, era de a sprijini drepturile poporului român „în contra tiraniei", precum și unirea Principatelor. Exprimînd idealurile lui Bălcescu, cu o orientare sobră și consecvent revoluționară, **P.s.** a dezbătut ideile și problemele imediate ale revoluției de pe o poziție fermă democrată și populară. A luat, astfel, atitudine împotriva amestecului puterilor străine în treburile țării, a criticat lipsa de promptitudine a Guvernului provizoriu în rezolvarea problemei țărănești, a militat pentru unire, a susținut ideea necesității înarmării populației și a atragerii tuturor păturilor în revoluție, a demascat falsul patriotism. În **P.s.** au apărut studii privind chestiunea țărănească (N. Bălcescu, *Despre împroprietărirea țăranilor*, I. Ionescu de la Brad, *Proprietatea muncii și a pămîntului este sfîntă)* și lucrarea lui N. Bălcescu *Drepturile româ-*

POPORUL SUVERAN.

GAZETĂ POLITICĂ ȘI LITTERARĂ.

LIBERTATE, EGALITATE, FRATERNITATE.

București Sîmbătă 19 Iunie. Anul 1848.

nilor către Înalta Poartă. Articolele, aparținînd lui D. Bolintineanu, I. Ionescu de la Brad, C. Bolliac, N. Bălcescu, sînt în majoritate nesemnate. Deși **P. s.** s-a subintitulat gazetă politică și literară, literatura publicată aici este puțină și legată cu necesitate de momentul revoluției. Bolintineanu publică, chiar în numărul 1, o poezie mobilizatoare, un marș celebrînd ziua revoluției, *Cîntec de libertate, improvizat în ziua de 11 iunie,* și reproduce, după „Foaie pentru minte, inimă și literatură", *O noapte pe malul Dunării,* pe o temă de mare actualitate în acel moment, robia țăranilor. **P. s.** a publicat și pamfletul anonim **Cuvînt a unui țăran către boieri.* Rubrica intitulată *Urzici* satirizează moravuri și persoane ostile revoluției. O satiră, în proză, nesemnată, îi aparține lui Gr. Alexandrescu. De cîteva ori apare și o rubrică intitulată *Teatru.* Se traduce în foileton, din Lamartine, *Carlota Corday.*

— 1. *[Articol-program]*, PS, I, 1848, 1, reed. în PLR, I, *126—128* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 86—88* ; 3. I. Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, București, E. T., 1962, *54—68* ; 4. T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu la „Popolul suveran"*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; 5. G. Zane, *Note* la N. Bălcescu, *Opere*, IV, București, E.A., 1964, *549* ; 6. Ileana Manole, *„Popolul suveran" și revoluția de la 1848 din Țara Românească*, RMR, X, 1973, 7.

S. C.

POPORUL, gazetă politică și literară apărută la București, de două ori pe săptămînă, seria întîi de la 18 august 1871 pînă la 8 octombrie 1876 și seria a doua de la 17 mai 1881 pînă la 21 aprilie 1892. Între aceste două limite, apariția gazetei a fost neregulată (1553 de numere) ; din 1884 i s-a interzis difuzarea în Ungaria. Director și redactor, cu excepția unei perioade scurte din anii 1875—1876, cînd **P.** este redactat de un comitet, era gazetarul liberal N. Bassarabescu.

În foiletonul periodicului (intitulat „folliola") au publicat versuri, proză și articole dedicate vieții literare B. P. Hasdeu, C. D. Aricescu, Gr. G. Tocilescu, A. I. Odobescu, N. Țincu, C. Eraclide. Tot în foileton au apărut *O săptămînă la schitul Frumoasa,* promițătoare încercare de roman, cu bune descrieri de natură și ale mediului social (semnată cu inițiala M.), precum și traduceri din H. Chr. Andersen, Th. Moore și P. Zaccone (romanul *Lanterna roșie,* al cărui erou este un român, principele Mihai Orbescu).

Seria a doua a gazetei nu a mai publicat literatură.

R. Z.

POPOVICI, Mihai (mijlocul sec. XVIII), memorialist. Paroh în Sînmiclăușu Mare (azi Sînnicolau Mare), lîngă Timișoara, **P.**, care știa sîrbește și rusește și avea probabil cunoștințe de greacă și latină, călătorea pe la 1766 în Grecia, la Athos, apoi la Constantinopol și la locurile sfinte. Obișnuia a-și păstra unele însemnări de drum, cum ar indica un fragment manuscris datat 1766, presupus ca aparținîndu-i ⟨3⟩, din care se poate reconstitui un itinerar parcurs între „Sfeta Gora" și Jaffa. Faptul s-ar confirma, deoarece cîțiva ani mai tîrziu, în urma vizitei pe care o face în Rusia în 1770—1771 — unde, de pe pozițiile ortodoxiei, va protesta împotriva uniației, impusă în mod abuziv în Transilvania de autoritățile habsburgice —, **P.** lasă un jurnal de călătorie intitulat *Novini de înștiințări și întîmplări însămnare, carele să aude și să vede, pe scurt însemnate în Petersburg cele mai însemnate lucruri întîmplate în timp de război ; care le-am văzut și auzit, dar foarte pe scurt le-am scris acestea, trăind acolo în orașul împărătesc.* Însemnările lui **P.**, descoperite și publicate în 1901 de N. Iorga, modeste ca proporții și valoare, interesează totuși, în primul rînd în refacerea unei etape în evoluția memorialisticii la noi. În relatarea, lipsită de o selecție a faptelor, amintind stilul cronicăresc, se amestecă date despre ținuturile și orașele străbătute (Kiev, Nijni-Novgorod, Moscova, Tver, Petersburg), tablouri ale ceremoniilor de la curtea împărătesei Ecaterina a II-a, impresii asupra discuțiilor lui **P.**, oaspete al mănăstirii Neva, cu reprezentanți ai clerului petersburghez sau informații privind războiul ruso-turc dintre anii 1768—1774. E și un aer de noutate însă, în notațiile ce recompun, de pildă, nu fără un suflu de autenticitate, imaginea diafan-hieratică a unui început de iarnă, octombrie și noiembrie, al anului 1770 : „întîie gheață ca hărtia ; în 4 vînt cu zăpadă (...). În 13, ca sticla supțirică era gheața (...) și vînt cu zăpadă au început, și au nins multe zile ; și au stat riurile în gheață". Uneori, reacțiile lui **P.** prevestesc ceva din receptivitatea lui Dinicu Golescu, confruntat cu civilizația europeană. Fiorul modern este dat de curiozitatea încîntătoare și bucuria nedisimulată a vizitatorului colindînd Petersburgul, în muzeele și parcurile căruia par a fi descins și a se fi întrupat în marmură toate miracolele *Alexandriei* — „pilul" cu un harap în spate, corăbiile lui Petru cel Mare și „jertva lui Avraam", aspide, șerpi, „paseri" și „fierile" lumii, „carele văzînd omul cît de trist uită întristarea și să face vesel de frumusețea marmurilor". Întors acasă încurajat de promisiunile, altminteri formale, ale împărătesei Ecaterina către ardelenii chemați a rezista presiunilor bisericii romano-catolice, se crede că **P.** ar fi trecut ulterior în Țara Românească. Poate să fi îndeplinit aici o funcție pe lîngă Mitropolie (în Rusia îl cunoscuse pe mitropolitul Grigore, aflat atunci în fruntea unei delegații a boierilor munteni, care aspirau la o alianță îndreptată împotriva Porții). În octombrie 1781, se pare că mai trăia încă, în București ⟨3⟩.

— *Novini de înștiințări și întîmplări însămnare, carele să aude și să vede, pe scurt însemnate în Petersburg cele mai însemnate lucruri întîmplate în timp de război ; care le-am văzut și auzit, dar foarte pe scurt le-am scris acestea, trăind acolo în orașul împărătesc*, în N. Iorga, *Călătoriile în Rusia ale preotului bănățean Mihail Popovici (1770—1771)*, Arad, Tip. Tribuna poporului, 1901.

— 1. N. Iorga, *Introducere* la *Călătoriile în Rusia ale preotului bănățean Mihail Popovici (1770—1771)*, Arad, Tip. Tribuna poporului, 1901 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *137—138* ; 3. Nicolae-Anastase Gheorghiu, *Un preot bănățean, Mihail Popovici, la Muntele Athos și locurile sfinte în 1766*, CEL, I, 1934 ; 4. Drăganu, *Hist. litt., 62* ; 5. Crăciun — Ilieș, *Repertoriul, 394—395.*

R. Ș.

POPOVICI-BĂNĂŢEANUL, Ioan (17.IV.1869, Lugoj — 10.IX.1893, Lugoj), scriitor. S-a născut în familia maistrului opincar Nicolae Popovici. A urmat, în oraşul natal, cursurile unei şcoli primare bisericeşti, iar din 1880, liceul, fiind coleg cu Victor Vlad-Delamarina, împreună cu care participă la şedinţele unei societăţi literare a elevilor. Este eliminat din şcoală, în 1884, sub motivul că ar fi desfăşurat o activitate considerată subversivă de autorităţile maghiare. În toamna aceluiaşi an, se înscrie la liceul românesc din Braşov, pe care îl părăseşte peste doi ani, mutîndu-se la liceul din Beiuş (1886) şi luînd parte activă la întrunirile societăţii de lectură „Ioan Popasu". În anul următor, revine la Braşov, unde urmează cursurile liceului „Andrei Şaguna" pînă în 1889, cînd se înscrie student la Institutul teologic-pedagogic din Caransebeş. Este ales secretar, apoi vicepreşedinte al societăţii de lectură a studenţilor din institut şi redactor al revistei literare „Progresul", editată de aceştia. Este nevoit să părăsească Banatul şi, în primăvara anului 1892, pleacă la Bucureşti, unde este angajat ajutor contabil la Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor. În ianuarie 1893, citeşte la Junimea nuvela *În lume*, iar în martie se întoarce în Banat, intenţionînd să termine Institutul teologic. Viaţa plină de privaţiuni îi marcase definitiv existenţa şi, ftizic de mai multă vreme, scriitorul se stinge în toamna aceluiaşi an.

Îndată după sfîrşitul prematur, scrierile lui **P.-B.** cunosc o răspîndire rapidă, înlesnită cu deosebire de articolul elogios scris de T. Maiorescu, criticul căruia i se datorează şi cognomenul Bănăţeanul (scriitorul semnase fie Ioan Popovici, fie cu pseudonimele Oreste sau Niţă de la Lugoj). **P.-B.** debutează în 1888, cu poezii, în „Tribuna". Versuri a continuat să scrie mereu, sub influenţa lui M. Eminescu, al cărui admirator fervent era. Dealtfel, şi în nuvelele sale pot fi întîlnite unele personaje livreşti (David, din schiţa *D-ale tinereţilor*), create parcă după un model eminescian. La sugestia lui Maiorescu, **P.-B.** urma să scrie o lucrare intitulată *De ce Eminescu a avut atîta influinţă asupra generaţiei de astăzi.* Cu toate că se află, ca imagini şi prozodie, în umbra lui Eminescu, versurile sale se disting prin fineţea şi subtilitatea sentimentelor, expuse cu simplitate. Este nota care le particularizează în cadrul curentului eminescian. Motive frecvente — copilăria fericită, resemnarea în faţa morţii — primesc un timbru ceva mai personal, cu deosebire în poemele în proză *(De demult şi astăzi, Ţărînă, Fulgi de zăpadă).* Influenţat, se pare, de G. Coşbuc, **P.-B.** a scris şi poveşti în versuri, inspirîndu-se din legende şi basme populare *(Şerpele, Cal-din-frîu, Trandafir).* Dealtfel, el cunoştea bine folclorul bănăţean, ca unul ce culesese, în vara anilor 1886 şi 1887, poezii din împrejurimile Lugojului.

În istoria literaturii române, **P.-B.** s-a impus prin nuvelistica sa. Format în spiritul literaturii realiste a lui I. Slavici, el era şi adeptul curentului realist european (citea mult din Balzac, Flaubert, Tolstoi, Gogol, B. Auerbach ; a tradus din Turgheniev, Ibsen, Björnson). În copilărie, cunoscuse îndeaproape mediul cojocarilor bănăţeni, viaţa maiştrilor, a calfelor şi a ucenicilor, singurele personaje care îi vor popula proza. Cea dintîi nuvelă se intitulează *Din lume* (1889), iar ultima — *După un an de jale* (1893). În acest interval, apar *Din lume* (1890), *Un sfîrşit jalnic* (1891), *De la tîrg, În lume* (1893). Nepublicată a rămas schiţa *Fără noroc.* Unele nuvele sînt subminate de melodramă şi de procedee naturaliste, cu vădita intenţie de a reda „o felie de viaţă" *(Din lume).* Ca în toate scrierile sale în proză, nuvela *În lume* — cea mai reuşită — îşi ia subiectul din viaţa meseriaşilor : eliberat din armată, Sandu Boldurean se tocmeşte calfă la maistrul opincar Dinu Tălpoane. Dar nevinovata idilă ce se înfiripă între el şi Ana, fata meşterului, este curmată de mama Anei, Veta, stăpîna de fapt a casei, Sandu fiind alungat. În genere, în nuvelele lui **P.-B.** intriga este sumară, interesul îndreptîndu-se mai ales către personaje. De obicei, este vorba de fiinţe sfioase, cu o bogată viaţă interioară, pe care însă nu şi-o exteriorizează, de unde şi neînţelegerea cu care sînt privite de ceilalţi, suferinţele pe care le suportă. Ele nu pot fi concepute în afara unui anume rigorism moral, caracteristic mediului social în care vieţuiesc. Scriitorul excelează în înfăţişarea atmosferei rigide, constituită în jurul unui cod etic mai mult îngust decît ferm, pe care, uneori, eroii se amuză ei înşişi în a-l încălca *(De la tîrg).* La impresia de realism pe care o degajă nuvelele lui **P.-B.** contribuie naturaleţea dialogurilor, precum şi sobrietatea stilului şi proprietatea limbii, rareori tulburată de stîngăcii ori de regionalisme. Calmul de povestitor, arta portretului moral şi a selectării detaliului semnificativ ar fi putut face din **P.-B.** un scriitor de valoare.

— *Şerpele,* TR, V, 1888, 158—163 ; *Cal-din-frîu,* TR, VI, 1889, 46 ; *Poezii în proză,* TR, VI, 1889, 261, VII, 1890, 8 ; *Din lume,* TR, VII, 1890, 2—5 ; *Darul lui Christos,* TR, VII, 1890, 7 ; *Poezii poporale din Bănat,* TR, VII, 1890, 13, 14, 36, 37 ; *Trandafir,* TR, VII, 1890, 18 ; *Fulgi de zăpadă,* TR, VII, 1890, 269 ; *Romăncele în istorie,* TR, VII, 1890, 272, 273 ; *Ficiorul moşului,* TR, VII, 1890, 280—283 ; *Zi de iarnă, Şi astăzi...,* FIS, I, 1891, 4 ; *O cură drastică,* FIS, I, 1891, 9, 10 ; *Un sfîrşit jalnic,* FIS, I, 1891, 26—31 ; *Din viaţa meseriaşilor. Nuvele,* pref. Titu Maiorescu, Bucureşti, Müller ; *Nuvele. Din viaţa meseriaşilor,* I, Bucureşti, Socec, 1909 ; *Darul lui Christos. La fereastră,* Sibiu, Astra, 1909 ; *Doi scriitori bănăţeni : Victor Vlad Delamarina şi Ioan Popovici-Bănăţeanul,* îngr. şi pref. Al. Bistriţeanu, Craiova, Scrisul românesc ; *Nuvele şi poezii,* PAU, *433—468 ; In lume,* pref. Marin Bucur, Bucureşti, E.T., 1955 ; *În lume,* îngr. şi introd. Nicolae Ţirioi, Timişoara, Facla, 1973. — **Tr.** : Gaston Schaedler, *Comediantul,* TR, VI, 1889, 19, 20 ; [Autor finlandez neidentificat], *Muncitorul de la calea ferată,* TR, VI, 1889, 28—30 ; R. D. Milne, *Zece mii de ani în gheaţă,* TR, VII, 1889, 34—38 ; Turgheniev, *Sublocotenentul Iergunoff,* TR, VI, 1889, 48—52 ; B. Björnson, *Cuibul de vultur,* TR, VI, 1889, 256 ; H. Ibsen, *Expediţiune nordică,* Lugoj, Traunfellner, 1907.

— **1.** I. Popovici-Bănăţeanul, *[Scrisori către T. Maiorescu, 1893],* SDL, V, *51—54 ;* **2.** *Zamfirescu—Maiorescu, 333—334 ;* **3.** T. Maiorescu, *Ioan Popovici,* CL, XXVII, 1893, 6 ; **4.** Lovinescu, *Paşi, 114—119 ;* **5.** Chendi, *Portrete, 71—76 ;* **6.** *Din corespondenţa lui Ioan Popovici-Bănăţeanu,* EDC, III, 1911, 5, 6 ; **7.** Maiorescu *Critice,* III, *175—196 ;* **8.** Traian Topliceanu, *Viaţa şi opera lui Ioan Popovici-Bănăţeanu,* Caransebeş, Tip. Diecezană, 1930 ; **9.** Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *369—370 ;* **10.** Ion Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895),* DR, VIII, 1934—1935 ; **11.** Gr. Scorpan, *Un poet eminescian uitat : Ioan Popovici-Bănăţeanu,* Iaşi, Tip. Brawo, 1937 ; **12.** Traian Topliceanu, *Nuvela lui Ioan Popovici-Bănăţeanu,* LUF, III, 1937, 3—4 ; **13.** Ion Breazu, *O scrisoare a lui Ioan Popovici-Bănăţeanu,* LUF, IV, 1938, 5—6 ; **14.** Traian Topliceanu, *Începuturile literare ale poetului Ioan Popovici-Bănăţeanu,* LUF, VI, 1940, 1—3 ; **15.** Călinescu, *Ist. lit., 566—567 ;* **16.** I. Breazu, *Turgheniev la românii din Ardeal,* SL, IV, 1948 ; **17.** Mircea Serbănescu, *Contribuţie la un studiu despre Ioan Popovici-Bănăţeanu,* O, V, 1954, 4 ; **18.** Pompiliu Dumitraşcu, *Despre limba şi stilul operei lui Ioan Popovici-Bănăţeanu,* O, VI, 1955, 3 ; **19.** Partenie Murariu, *Realismul operei lui Ion Popovici-Bănăţeanu,* O, VII, 1956, 1 ; **20.** Virgil Birou, *Cîteva amănunte din anii de studenţie ai lui Ion Popovici-Bănăţeanu,* O, IX, 1958, 4 ; **21.** D. Vatamaniuc, *I. Popovici-Bănăţeanul,*

București, E.S.P.L.A., 1959 ; 22. Virgil Birou, *O scrisoare inedită a lui Ioan Popovici-Bănățeanu*, O, XIII, 1962, 1 ; 23. Partenie Murariu, *Poezia lui Ioan Popovici-Bănățeanul*, O, XIV, 1963, 9 ; 24. Nicolae Țirioi, *Chipul muncitorului în nuvela lui Ioan Popovici-Bănățeanul*, O. XIV, 1963, 9 ; 25. Partenie Murariu, *Preocupările folclorice ale lui I. Popovici-Bănățeanul*, AUT, științe filologice, II, 1964 ; 26. *Ist. lit.*, III, *61—63* ; 27. Dan Mănucă, *Cîteva precizări în legătură cu Ion Popovici-Bănățeanul și Junimea*, ALIL, t. XXIV, 1973 ; 28. Dan Mutașcu, *Un uitat*, SPM, 1978, 388, 389.

D. M.

POPP, Vasilie (1789 ⟨3⟩, Chimitelnic, j. Mureș — 6.III.1842), folclorist și istoric literar. Fiu de preot, dintr-o familie care a numărat mai multe generații de clerici, **P.** a fost trimis la învățătură într-o școală din Tîrgu Mureș, apoi la liceul piarist din Cluj. În perioada studiilor la Cluj a compus cîteva elegii în limba latină dedicate profesorilor, colegilor, guvernatorului Transilvaniei, care sînt printre primele poezii latinești tipărite, scrise de un român. În 1811 **P.** pleacă la Viena, unde urmează, cu sprijinul unui conte ungur, cursurile facultăților de filozofie și medicină. La Viena, scrie ultimele sale elegii latinești, *Elegia de laudibus Medicinae* și o elegie închinată împăratului Francisc I. În ultimii ani de studii a servit Curții imperiale austriece ca interpret de limba română și, poate, chiar ca profesor al arhiducelui Maximilian al Austriei. În 1814 și-a trecut doctoratul în filozofie și, în 1817, doctoratul în medicină, cu o lucrare în limba latină despre obiceiurile de înmormîntare la români *(Dissertatio inauguralis historico-medica de funeribus plebeiis daco-romanorum)*. **P.** a fost primul medic cu studii superioare al românilor din Brașov, unde din 1818 pînă în 1828 a practicat medicina. În 1820, la invitația lui Gh. Asachi, trece în Moldova, împreună cu alți ardeleni (V. Fabian-Bob, I. Costea, I. Manfi), ca profesor de filologie și filozofie și director al Seminarului de la Socola. Nu rămîne la Iași decît cîteva luni ; izbucnirea mișcării eteriste și închiderea școlii îl determină să se reîntoarcă în Transilvania, nu înainte de a colinda Moldova și Țara Românească, cercetînd biserici și mănăstiri în căutare de cărți vechi, în vederea unei lucrări asupra tipografiilor românești. La Brașov a pus ordine în arhiva bisericii Sf. Nicolae din Șchei și a scris o istorie a bisericii în latinește, *Brevis Notitia Ecclesiae Bolgarszegiensis ad St. Nicolaum* ⟨3⟩, rămasă în manuscris, și o lucrare *Despre apele minerale de la Arpătac, Bodoc și Covasna* (1821), importantă ca punct de plecare pentru o terminologie medicală în limba română. Din 1829 pînă în 1842, **P.** a fost medic în Zlatna și a făcut parte din direcția sanitară a minelor din Rodna.

Puțin cunoscută, activitatea literară și culturală a lui **P.** impresionează nu prin volum, ci prin îndrăzneala cu care sînt abordate domenii încă ignorate în acel timp, schițînd calea unor discipline noi (folcloristică, bibliografie, istorie literară), sub semnul unui real sentiment de datorie și de răspundere cetățenească și patriotică. Primul studiu de folclor românesc și prima încercare de folclor comparat este, la noi, disertația de doctor în medicină a lui **P.** Preocupat, ca medic, să combată obiceiuri și practici de înmormîntare dăunătoare sănătății, el a prezentat în lucrarea sa un bogat material documentar asupra riturilor populare de înmormîntare, din toate provinciile locuite de români, comparate cu aceleași datini ale romanilor, grecilor și slavilor. Ca informatori, **P.** a avut pe tatăl său, pe Simeon Bran, preot în Oradea și fost preot de sat, pe P. Maior și, pentru folclorul aromânilor, pe doctorul Nicolides din Pind. Dar informația sa era mult mai vastă. **P.** citează bibliografie germană, franceză, italiană, pe D. Cantemir și Del Chiaro. Vechimea, stadiul primitiv al riturilor înregistrate sporesc interesul documentar al lucrării. El demonstrează, prin comparație, romanitatea folclorului românesc. În 1827 prefațează *Psaltirea proorocului și împărat David*, a lui I. Prale. *Disertație despre tipografiile românești* (1838) face cunoscute cele dintîi centre tipografice din țara noastră și cărțile care au apărut aici, constituind astfel o primă încercare bibliografică românească. Înainte de această disertație nu erau cunoscute tipografiile de la Uniev, Sîmbăta Mare (Tyrnavia), Cluj. Ideile expuse în prefața scrierii sînt foarte aproape de cele care apar mai tîrziu în programul „Daciei literare". **P.** vorbește despre „neapărata trebuință de a cunoaște istoria națiunei și literatura națională" ; el vrea să arate prin această istorie a scrisului românesc că „pe la începutul veacului al XVI-lea, în care timp puține nații au scris în limba lor, românii au scris bine românește". Vederile lui **P.** în domeniul literaturii și lingvisticii depășeau pe ale contemporanilor săi prin bun simț, echilibru, justețe. El a susținut publicațiile „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Gazeta de Transilvania" și a exercitat o bună influență asupra lui Gh. Barițiu. **P.** îi recomanda să renunțe la ortografia greoaie a lui P. Maior, să nu intervină în limbă eliminînd slavonismele, pentru că acestea sînt adînc înrădăcinate și limba va fi sărăcită, să popularizeze literatura din celelalte provincii românești, să evite, în traduceri, construcțiile străine spiritului limbii. În „Foaie pentru minte, inimă și literatură", **P.** pledează pentru introducerea în școală a studiului diplomaticii, disciplină auxiliară a istoriei, și pentru o cît mai completă cunoaștere a istoriei patriei. **P.** a fost printre primii traducători la noi ai *Bucolicelor* lui Vergiliu. Traducerile au apărut după moartea sa în „Foaie pentru minte...", dar manuscrisul, încredințat lui T. Cipariu, se pare că s-a pierdut. Traducerile se remarcă prin fidelitatea față de original. Limba rămîne însă trudnică, lipsită de suplețe.

— *Elegia [...] Carolo Michaeli Moger*, Cluj, 1808 ; *Elegia [...] Georgio Banffi*, Cluj, 1808 ; *Elegia [...] Emerico Wass*, Cluj, 1809 ; *Elegia and inclytos status*, Cluj 1810 ; *Elegia de laudibus Medicinae*, Viena, 1813 ; *Elegia Francisco Primo*, Viena, 1814 ; *Dissertatio inauguralis historico-medica de funeribus plebeiis daco-romanorum*, Viena, 1817 ; *[Prefață]* la I. Pralea, *Psaltirea proorocului și împărat David*, Brașov, Tip. Șobeli, 1827, reed. în BRV, III, *546—552*, ȘA, III, *199—206* ; *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor pînă la vremile noastre*, Sibiu, Tip. Closius, 1838 ; *Trăsuri oareșicare din biografia sau viața răposatului d. paharnic Vasilie Fabian sau Bob*, FMIL, III, 1840, *31—34*. — **Tr.** : Vergiliu, *Egloga I—III*, FMIL, XVI, 1853, 31, 48, 49, *Egloga V—X*, FMIL, XVII, 1854, 4—5, 14, 18, 44, XVIII, 1855, 6.

— 1. G. Barițiu, *Dr. Vasile Pop*, T, I, 1868, 7—8 ; 2. Pop, *Conspect*, II, *280—287* ; 3. I. Mușlea, *Viața și opera doctorului Vasilie Pop*, Cluj, Tip. Ardealul, 1928 ; 4. N. Lascu, *Traduceri românești din Vergiliu*, Cluj, Tip. Ardealul, 1934 ; 5. Sextil Rusu, *Cea dintîi lucrare medicală în limba română, „Despre apele minerale" de Vasile Pop*, Cluj, Cartea românească, 1935 ; 6. I. Mușlea, *Contribuțiuni nouă la viața și opera doctorului Vasilie Popp*, Cluj, Cartea românească, 1936 ; 7. I. Mușlea, *Dr. Vasile Popp. La centenarul morții sale*, Sibiu, 1942 ; 8. Popovici, *Romant. rom.*, *326—327* ; 9. N. A. Ursu, *Părerile doctorului Vasile Popp asupra ortografiei române cu litere latine*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 10. Mircea Păcurariu, *Un fost student român la Viena : Dr. Vasilie Popp*, APOR, 1964 ; 11. Al. Neamțu, *Doctorul Vasile Pop și minerii din Rodna*, TR, XI, 1967, 14 ; 12. *Ist. lit.*, II, *117—119* ; 13. Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la școlile teologice din Țara Românească și Moldova în secolul al XIX-lea*, MM, XLIV, 1968, 1—2 ; 14. Marica, *Foaie, passim* ; 15. V. Netea, *Preocupările lingvistice și literare ale lui V. Popp*, LL, XXV, 1970 ; 16. Pompiliu Teodor, *Cinci scrisori de la doctorul Vasilie Popp*, AII, XIII, 1970 ; 17. Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Nițu, Grigore Ploeșteanu, *Profiluri mureșene*, Tîrgu Mureș, 1971, *63—70* ; 18. *Cărturari brașoveni*, *190—191*.

S. C.

POP-RETEGANUL, Ion (10.VI.1853, Reteag, j. Bistriţa-Năsăud — 3.IV.1905, Reteag, j. Bistriţa-Năsăud), folclorist şi scriitor. Părinţii, Dumitru şi Maria Pop, au fost ţărani nevoiaşi, abia eliberaţi din iobăgie. **P.-R.** începe să înveţe carte în Reteag, urmează apoi şcoala normală din Năsăud, continuîndu-şi studiile la Gherla şi la Deva. Din 1873, cînd este numit învăţător la Orlat, lîngă Sibiu, se dedică muncii de educare şi instruire a ţăranilor, considerînd că emancipărea naţională este posibilă numai pe calea progresului material şi cultural. Entuziast şi energic, dornic de a cunoaşte locuri şi oameni noi, **P.-R.** funcţionează ca învăţător în Haţeg, Făgăraş, Lugoj, Blaj, preocupat în acelaşi timp de culegerea folclorului din aceste zone. Citea, de predilecţie, studii de pedagogie, de folcloristică şi de etnografie. Întreţinea legături cu alţi folclorişti, printre care T. T. Burada, Elena Niculiţă-Voronca, A. Gorovei, J. Urban Jarnik, At. M. Marienescu, G. Cătană. La sfîrşitul secolului al XIX-lea numele lui **P.-R.** putea fi întîlnit în mai toate publicaţiile vremii. A condus el însuşi „Cărţile săteanului român", „Convorbiri pedagogice", „Revista ilustrată", „Gazeta de duminecă" şi a colaborat la „Gazeta Transilvaniei", „Telegraful român", „Familia", „Transilvania", „Amicul familiei", „Luminătoriul", „Contemporanul", „Tribuna", „Timişana", „Gazeta poporului", „Fîntîna Blanduziei", „Gutinul", „Biblioteca familiei", „Noua revistă română", „Luceafărul" ş.a. Semna şi Anibal, Detunătescu, Doctor Zeno, Feciorul tatii de la noi din sat, I. P. Reteganul, Someşanul, Stan Păţitul.

Pedagog cu vocaţie, **P.-R.** a susţinut ideea unui învăţămînt cu finalitate practică, orientat spre agricultură şi pomicultură. În acest spirit, făcea educaţia şcolarilor şi sătenilor, în şcoală cît şi în afara ei. Concepţia sa pedagogică este ilustrată şi de producţiile literare, căci proza lui **P.-R.** conţine, în subtext, îndemnuri moralizatoare. Povestirile şi nuvelele, scrise într-o limbă neaoşă, anticipînd uneori temele lui L. Rebreanu (*Susana cea nebună* are unele analogii cu *Ion*), sînt frînturi din viaţa sătească, foarte veridice. Fără a fi deplin realizate artistic, ele au cunoscut o mare popularitate. Articolele de istorie literară ale lui **P.-R.** popularizează viaţa şi opera unor autori care răspundeau concepţiei sale despre rolul scriitorului : I. Barac, D. Ţichindeal, A. Mureşanu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu ş.a. Sporadic, a publicat şi traduceri, alegînd mai cu seamă povestiri cu semnificaţii etice. Ca folclorist, **P.-R.** a avut în vedere diversele perspective din care poate fi studiată creaţia populară : estetică, psihologică, socială, lingvistică etc. El a fost un adept al ideii circulaţiei şi contaminării unor motive folclorice în aria universală. Cu o informaţie temeinică şi o bogată activitate de culegător, a formulat şi principii cu privire la metoda de adunare şi publicare a folclorului. (*Programa pentru adunarea materialului literaturii poporale* şi *Despre modul de a aduna materialul literaturii populare*). Cerea redarea exactă a versurilor, iar în privinţa prozei folclorice recomanda păstrarea nealterată a fondului, recunoscînd că fiecare povestitor creează o nouă variantă. Intenţionînd să alcătuiască un corpus de folclor, oglindă a vieţii poporului, **P.-R.** a strîns basme, legende, cîntece, balade, colinde, bocete, oraţii de nuntă, obiceiuri etc. *Poveşti ardeleneşti culese din gura poporului*, cea mai cunoscută din colecţiile sale, apreciată de B. P. Hasdeu pentru autenticitate, cuprinde basme din toată Transilvania. Dintre basmele publicate în secolul al XIX-lea, cele culese de **P.-R.** se pare că se situează cel mai aproape de textul popular. Unele, dezvoltate pe motive universale (reînvierea prin găsirea inimii, eroul care salvează luna şi soarele ş.a.), pot fi alăturate celor mai bune basme ale altor popoare. Culoarea locală apare foarte pregnant din obiceiuri, onomastică, localizări şi grai. Culegerile de versuri cuprind multe texte inedite, rămase, în parte, în manuscris. În prefaţa la *Trandafiri şi viorele* **P.-R.** face o clasificare a versurilor folclorice în cîntece bătrîneşti, voinicești, ostăşeşti, de bucurie, de amor, de jale, de dor, de urît, satirice, de nuntă şi chiuituri. Din acelaşi volum reţin atenţia cîntecele de cătănie, o frumoasă variantă a motivului „amărîtă turturea", „cintecele găinii" din ceremonialul nunţii şi colindele cu destinaţie specială (după ocupaţie, vîrstă, sex). Despre haiducul Pintea Viteazul a alcătuit un volum de „tradiţii, legende, schiţe istorice" şi un studiu. **P.-R.** a îmbinat preocupările folcloristice cu cele de etnografie, descriind portul şi diverse obiceiuri, cerînd informaţii, în repetate rînduri, în apelurile şi chestionarele pe care le lansa.

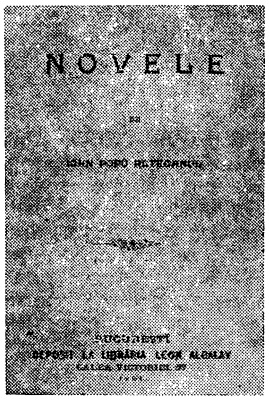

— *Trandafiri şi viorele*, Gherla, Aurora, 1884 ; *Despre literatura poporală tradiţională*, CSTR, XI, 1886, 1 ; *Ţiganii*, Blaj, Editura autorului, 1886 ; *Chiuituri de care strigă feciorii la joc*, Gherla, Aurora, 1887 ; *Programa pentru adunarea materialului literaturii poporale*, GT, L, 1887, 229—231 ; *Poveşti ardeleneşti culese din gura poporului*, I—V, pref. Alexiu Viciu, Braşov, Ciurcu, 1888 ; ed. îngr. V. Netea, Bucureşti, F.R.L.A., 1943 ; ed. Bucureşti, E.T., 1954 ; ed. Bucureşti, E.T., 1957 ; *Poezitle noastre de jale*, GUT, I, 1889, 25 ; *Despre modul de a aduna materialul literaturii populare*, TR, VII, 1890, 120 ; *Românul în glumele şi satirele sale*, F, XXVI, 1890, 4, 5 ; *Cine nu ştie striga cetească cartea asta, adecă Chiuituri de care strigă feciorii în joc adunate din popor*, Gherla, Aurora, 1891 ; *Starostele sau Datini de la nunţile românilor ardeleni*, Gherla, Aurora, 1891 ; ed. 6, Gherla, Aurora, 1911 ; *Leonat cel tînăr*, Gherla, Aurora, 1893 ; *Povestiri din popor*, pref. Z. Boiu, Sibiu, Astra, 1895 ; *Bocete, adecă cîntări la morţi*, Gherla, Aurora, 1897 ; *Opşaguri cît cioplite cît pilite şi la lume împărţite*, Gherla, Aurora, 1897 ; *Pintea Viteazul. Tradiţii, legende şi schiţe istorice*, Braşov, Tip. Mureşianu, [1898] ; *Novele şi schiţe*. I—II, Gherla, Aurora, 1898, 1899 ; *Românul în sat şi la oaste apreţiat din cîntecele lui poporale*, Gherla, Aurora, 1899 ; *125 chiuituri de care strigă feciorii în joc*, Gherla, Aurora ; *Poezii populare. Cîntece bătrîneşti*, Sibiu, 1900 ; *Povestiri din viaţa ţăranilor români*, I—II, Sibiu, Astra, 1900—1901 ; *Novele*, Bucureşti, Alcalay, 1901 ; *Zidirea lumei. Adam şi Eva. Originea sfintei cruci şi Cele 12 vineri după tradiţiile poporale şi manuscrise vechi*, Gherla, Aurora, 1901 ; *De la moară, poveşti şi snoave*, Budapesta, Tip. Poporului român, 1903 ; *Povestiri*, pref. O. Goga, Sibiu, Astra, 1908 ; *Povestiri din viaţa ţăranilor*, Sibiu, Astra, 1911 ; *1000 doine, strigături şi chiuituri ce se obişnuiesc la jocurile şi petrecerile noastre poporale*, ed. 4, Braşov, Ciurcu, 1923 ; *Lucă-minte slabă şi alte povestiri pentru popor*, Sibiu, Astra, 1925 ; ed. 2, Sibiu, Astra, 1943 ; *Stan Bolovan şi alte povestiri ardeleneşti*, Sibiu, Astra, 1929 ; *Din Ţara Haţegului. Povestiri*, Sibiu, Astra, 1930 ; *Copiii Ursuţului şi alte povestiri pentru popor*, pref. H. Petra-Petrescu, Sibiu,

Astra, 1931 ; *Dascălul Ioniță*, Sibiu, Astra, 1932 ; *Odinioară și acum (amintiri din copilărie)*, Sibiu, Astra, 1933 ; *Munți, animale și pămînt*, Sibiu, Astra, 1935 ; *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, îngr. și pref. V. Netea, București, Casa școalelor, 1943 ; *Crincu vinătorul Codrului*, București, E. T., [1963] ; ed. București, Ion Creangă, 1971 ; *Amintirile unui școlar de altădată*, îngr. și pref. I. Apostol Popescu și Serafim Duicu, București, E. T., 1969 ; *Crăiasa zînelor. Povești ardelenești*, îngr. și pref. V. Netea, București, Minerva, 1970 ; *De n-ar fi poveștile*, îngr. N. Nistor și I. Drăgoiescu, pref. Vasile Rusu, Sibiu, 1971 ; **Ms.** : *[Balade, cîntece, doine, chiuituri, datini și folclor al obiceiurilor]*, B.A.R., ms. 4524—4544 ; *[Balade, cîntece, strigături, descîntece]*, A.S.S., ms. var. I 220, ms. var. I 221 ms. var. I 223 ; ms. var. I 343. ms. var. I 363. — **Tr.** : Jókai Mór, *O noapte de bal*, MN, II, 1892, 19, 20, *Crimă e sărutarea*, TL, I, 1900, 63, 69 ; *Fii binecuvîntată. Legendă indică*, F, XXX, 1894, 19 ; W. Hauff, *Povestea ca almanah*, F, XXXVI, 1900, 4 ; Mark Twain, *Din cancelaria unui advocat*, TL, II, 1901, 98 ; H. Chr. Andersen, *Ce mi-a povestit luna*, F, XXXVIII, 1902, *117* ; Jules Renard, *Murul*, F, XXXIX, 1903, *328*.

— 1. [G. I. Ionnescu-] Gion, *„Trandafiri și viorele"*, ROM, XXIX, 1885, 386 ; 2. P. Stoica, *Ion Pop Reteganul*, CPD, II. 1887, *201—203* ; 3. *[Recenzie la „Trandafiri și viorele" și „Starostele"...]*, MN II, 1892, 5—10 ; 4. I. Simionescu, *Un scriitor folositor*, ATE, I, 1901, 7 ; 5. *Ion Pop Reteganul*, LU, IV, 1905, 7 ; 6. Chendi, *Foiletoane, 82—86* ; 7. Iorga, *Oameni*, I, *91—95* ; 8. I. Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 9. H. Petra-Petrescu, *Din viața lui Ioan Pop Reteganul*, TB, VII, 1935, 4 ; 10. I. Breazu, *Ioan Pop-Reteganul*, PAB, *193—198* ; 11. *Din viața dascălului Ion Pop Reteganul*, Cluj, Tip. Anca, 1938 ; 12. V. Netea, *Ion Pop Reteganul*, București, Cartea românească, 1943, 13. Netea, *Maior—Goga, 143—165* ; 14. Pompiliu Dumitrașcu, *Observații asupra limbii și stilului operei lui Ioan Pop-Reteganul*, LR, III, 1954, 5 ; 15. Mușlea, *Cercetări*, I, *169—200* ; 16. Gh. Popovici, *Din corespondența primită de Ion Reteganul*, LL, IV, 1960 ; 17. I. Apostol Popescu, *Ion Pop Reteganul*, București, E.D.P., 1965 ; 18. Mircea Popa, *Contribuții noi la biografia lui Ion Pop Reteganul*, FLI, II, *469—479* ; 19. *Ist. lit.*, III, *881—888* ; 20. Bîrlea, *Ist. folc.*, *285—291* ; 21. Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *130—141*.

L. C.

PORFIRIU, Mihail (22.IV.1833 — 13.VI.1851, Paris), poet. Fiu al spătarului Iordachi Porfiriu și al Paraschivei, născută Drăghici, **P.** își începe învățătura în casa părintească. Trece prin cîteva pensionate și frecventează apoi cursurile Academiei Mihăilene din Iași. Tatăl îi moare în 1849. Cu mari dificultăți, **P.** reușește să plece împreună cu V. Pogor și alții, în același an, la Paris, unde face studii de medicină. Fire plăpîndă, se îmbolnăvește de piept și moare în scurtă vreme. **P.** versifica de timpuriu și își reunise încercările într-un caiet manuscris, sub titlul *Momente pierdute*. Ele apar postum la Iași, în 1852, intitulate de V. Drăghici, îngrijitorul volumului, *Scrieri*. Volumul a rămas fără ecou la data publicării, ca și în istoria literară. **P.** nu a avut răgazul unei formări depline și versurile lui sînt, în bună măsură, convenționale, tributare lecturilor din poezia romantică. În ele există totuși mărturia unei sensibilități reale, o undă lirică, elegiacă, pronunțată. Apar frecvent lamentațiile, plîngerea singurătății, meditația asupra trecerii timpului, invocarea morții. Tonalitatea sumbră, tenebroasă, nu lipsește, așezată sub pecetea influenței byroniene. Cîteodată, **P.** își luminează poezia cu peisaje de primăvară, strălucitoare de soare și verdeață. Limbajul utilizat este încă hibrid, alăturînd în construcții artificioase termeni populari și neologisme stridente. În mai multe balade haiducești sau istorice, ca și în cîteva legende, scrise viguros, fluent, în cadență populară, **se simte înrîurirea** poeziei lui D. Bolintineanu mai ales, apoi cea a lui Gh. Asachi. Volumul *Scrieri* mai conține o evocare istorică romanțată, în proză, după modelul lui Asachi, precum și traducerea unui fragment din *Georgicele* lui Vergiliu.

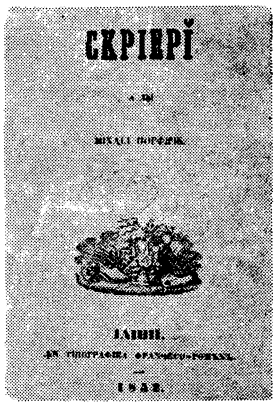

— *Scrieri*, pref. V. D[răghici]. Iași. Tip. Francezo-română, 1852 ; *[Poezii]*, LPTR, I, *53—54, 246—247, 264*, II, partea I, *5—6*. — **Tr.** : Vergiliu, *Episodul lui Aristeu*, în *Scrieri*, Iași, Tip. Francezo-română, 1852.

— 1. V. D[răghici], *Notițe asupra vieții junelui Mihalachi Porfiriu*, în Mihai Porfiriu, *Scrieri*, Iași, Tip. Francezo-română, 1852, *III—XII* ; 2. *Fragments d'un voyage de Iassy à Paris, recuellis et annotés par B. Pogor fils*, DLJ, *206—213* ; 3. Verzea, *Byron, 148—149*.

G. D.

PORFIRIU, Teodor (1828—29.XII.1863, Iași), traducător. Prezent în publicațiile „Steaua Dunării", „Zimbrul și Vulturul" cu versuri exprimînd entuziast idei unioniste *(Crezul meu, Apa trece, pietrele rămîn)*, **P.** își leagă însă numele de teatrul din Iași, căruia îi furnizează cîteva modeste scrieri, originale sau prelucrate, și mai cu seamă traduceri, unele puse în scenă, altele păstrate doar în arhiva instituției, dar nici una încredințată tiparului. În stagiunea 1859—1860 au fost reprezentate vodevilurile *Păunașul codrilor*, *Soldatul și plăieșul*, în care **P.**, prin intermediul unor naive acțiuni dramatice, propaga cu convingere utilitatea reformelor legate de Unire. Tot el scrie cuvintele unui imn ce este cîntat pe scena ieșeană cu ocazia celei dintîi aniversări a Unirii. **P.** era un foarte prolific traducător. Avea, dealtfel, un contract cu teatrul, prin care se angaja să traducă un anumit număr de piese într-o stagiune. Răspunzînd unor comenzi care țineau seamă de cerințele spectatorilor și de rentabilitatea spectacolelor, **P.** tălmăcea vodeviluri, comedii, melodrame, de obicei din limba franceză. De prin 1848 s-au reprezentat în traducerea lui, atît la Iași, cît și la București, o sumedenie de asemenea piese, printre care și *Michel și Christine* de E. Scribe și J.-H. Dupin, *Fetele de marmoră* de Th. Barrière și L. Thiboust, *Margot sau Binefacerile educațiunei* de Clairville, *Casa de nebuni* de E. Scribe, *Amicii falși (Nos intimes)* de V. Sardou, *Coarda simțitoare* de Clairville și L. Thiboust, *Paul Jones* de Al. Dumas, *Morărița de la Marly* de Mélesville. Între manuscrise se mai află și comedia *Capela de paie de Italia* de E. Labiche și Marc-Michel, tradusă în colaborare cu N. Luchian.

— *Crezul meu*, SDU, II, 1856, *152* ; *Apa trece pietrele rămîn*, ZV, IV, 1858, 16 ; *Călători și călătoare*, BON, 1861, 29. **Ms.** : *Țăranul sau 15 ani în Iași* (1859), A.S.I., ms. 237 ; *Pădurea de la Bordea* (c. 1859), A.S.I., ms. 272 ; *Soldatul și plăieșul*, B.A.R., ms. 2974, f. *17—37* ; *Toanta de la Gugumănești* (în colaborare cu Anton Parteni), B.A.R., ms. 2977, f. *66—98*. — **Tr. ms.** : E. Scribe și G. Delavigne, *Un berbant cit zeci* (c. 1858), A.S.I. ms. 323 ; E. Scribe, *O casă de nebuni* (c. 1865), A.S.I., ms. 298 ; E. Labiche și Marc-Michel, *Capela de paie de Italia* (c. 1858), A.S.I., ms. 287 (în colaborare cu N. Luchian) ; Clairville, *Margot sau Binefacerile educațiunei*, B.C.U., ms. VI-217 ; J.-Fr.-A. Bayard și Ph. Dumanoir, *Căpitanul Carlotta* (1860), A.S.I., ms. 268 ; Ph. Dumanoir și Clairville, *33333 franci, 33 centime pe zi*, B.A.R., ms. 2968, f. *195—251* ; Clairville și L. Thiboust, *Coarda simțitoare*, B.A.R., ms. 2968, f. *256—268* ; Anicet-Bourgeois și M. Masson, *Pichilo Aliaga sau Trei casteluri în Spania* (c. 1864), A.S.I., ms. 318 ; V. Sardou, *Amicii falși (Nos intimes)* (1871), A.S.I., ms. 500 ; Mélesville, *Morărița de la Marly* (c. 1880), B.C.U., ms. VI-225 ; [Autori neidentificați], *Portariu sau Mama și fiica* (1856), A.S.I., ms. 245, *Fiul bravului*, (c. 1856) A.S.I., ms. 262, *Drăcușorul* (c. 1856), A.S.I., ms. 301, *Lizetta* (c. 1856), A.S.I., ms. 309, *Spînzuratul* (1858), A.S.I., ms. 236, *Un demon de fată* (1858), A.S.I., ms. 249, *Eric sau Fantasma*, A.S.I., ms. 304, *Femeile moraliste* (1858), A.S.I., ms. 267, ms. 325, *Precopața* (c. 1858), A.S.I., ms. 308, *Corsarii sau Spaima*

mărilor (1859), A.S.I., ms. 251, *Duelul în poloboc* (c. 1859), A.S.I., ms. 257, *Portretul viu* (1860), A.S.I., ms. 258, *Banii, gloria şi familia*, A.S.I., ms. 260, *Banii dracului* (c. 1864), A.S.I., ms. 322, *Răposata* (c. 1865), A.S.I., ms. 294, *Nunta notarului sau Căsătoria cu clopoţel* (c. 1865), A.S.I., ms. 297, *O dispărţenie*, A.S.I., ms. 330, B.A.R., ms. 2972, f. 3—26, *Margo contesa*, B.A.R., ms. 3215, f. 17—31, *O palmă sau Voinicos da fricos*, B.A.R., ms. 3215, f. 32—54, *Un bal în lumea cea mare* (1871), B.A.R., ms. 2854, *Blăstămatul de nepotu-meu*, A.S.I., ms. 462.

— 1. *[Însemnare de deces]*, A.S.I., Condica bisericii Prea Cuvioasa de sus, nr. 456/1863 ; 2. Burada, *Ist. teatr.*, II, *171—172, 303, 323—324* ; 3. I. Horia Rădulescu, *Scribe sur la scène roumaine dans la première moitié du XIX-e siècle*, MERF, XV, 1939—1940, *69* ; 4. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *457*, II, *44, 59—60, 61—62, 68, 238, 640.*

G. D.

PORTOFOLIUL ROMÂN, revistă literară şi istorică apărută la Bucureşti, o dată pe lună, din martie 1881 pînă în iunie 1882. Redactor şi editor a fost Bonifaciu Florescu. Periodicul a avut un cerc eterogen de colaboratori, publicişti şi poeţi, animaţi de lăudabile intenţii şi grupaţi într-o societate pentru studiul istoriei naţionale, aşa cum rezultă dintr-un preambul scris de B. Florescu. O rubrică intitulată *Revista politică*, pe care o redactau alternativ B. Florescu şi Pantazi Ghica, urmărea, punctul de vedere fiind cel liberal, viaţa politică şi activitatea legislativă. Un scop politic, nemărturisit, avea şi selecţia documentelor istorice, pe care B. Florescu le publica număr de număr sub titlul *Portofoliul român* sau *Acte istorice*. Excelent redactat, într-un limbaj publicistic îngrijit şi accesibil, *Buletinul bibliografic* se mărginea totuşi să recenzeze doar cărţile trimise revistei. Au colaborat cu versuri şi proză Mircea Demetriade, T. G. Djuvara şi G. D. Georgian. S-au publicat şi traduceri din literatura populară poloneză şi cehă făcute de T. Dumbrăveanu. O cronică dramatică vie, susţinută în fiecare număr de P. Ghica, discuta viaţa teatrală a Bucureştilor şi, mai ales, literatura dramatică, semnalînd lipsa de originalitate şi desprinderea de realitate a unor piese.

R. Z.

PORUMBESCU, Iraclie (9.III.1823, Sucevița, j. Suceava — 13.II.1896), scriitor. Al doilea fiu al vornicului Tănase şi al Varvarei, **P.** a purtat numele de Golembiovschi, pe care şi-l schimbă în Porumbescu (oficial în 1881, dar îşi spunea astfel încă din tinereţe). Capătă primele învăţături la mănăstirea Putna şi continuă cursul primar la Suceava, după care urmează, la Cernăuţi, gimnaziul, apoi Institutul teologic (1847—1850). În tot acest timp, **P.** îndură lipsuri şi luptă din greu pentru a se întreţine. Remarcat de fraţii Hurmuzachi încă de cînd era student şi publica poezii patriotice, el este numit secretar al redacţiei ziarului „Bucovina". În casa acestora îi cunoaşte pe unii dintre paşoptişti şi se apropie îndeosebi de V. Alecsandri. La Cernăuţi, **P.** a urmat şi cursul de limbă şi literatură al lui Aron Pumnul. După absolvirea Institutului teologic, a fost preot în comunele bucovinene Şipotele Sucevii, Stupca, Boian şi Frătăuţii Noi. În 1893 este numit exarh, iar în 1895 egumen al Putnei. Este tatăl compozitorului Ciprian Porumbescu.

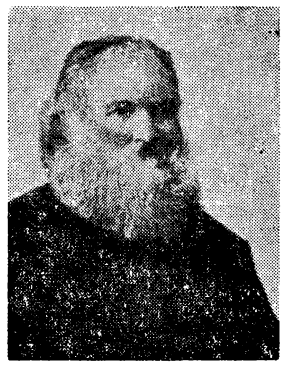

P. a colaborat la periodicele „Albina românească", „Bucovina", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Gazeta Transilvaniei", „Românul", „Fîntîna Blanduziei" etc. Influenţat de Alecsandri, căruia îi adună material pentru culegerea sa de poezii populare, **P.** scrie el însuşi balade după modelul acestora *(Aniţa)*, prelucrează legende din popor *(Ieremie Movilă şi sihastrul sau Altariul mînăstirii Sucevița)* sau evocă obiceiuri legate de îndeletnicirile rustice *(Stîna)*. Dealtfel, întreaga sa operă relevă contactul nemijlocit cu folclorul. În cele cîteva poezii patriotice, **P.** exaltă originea latină a neamului *(Fata de roman)* sau preamăreşte personalitatea unor luptători de la 1848 *(Lui Iancu)*. Tot în aceste versuri de tinereţe, semnate uneori Un sătean, se fac simţite şi ecouri ale luptelor pe tărîm cultural *(Buchea şi litera)*. Alteori transpare compasiunea pentru cei apăsaţi de un destin tragic *(Poetul, Cerşetorul)*. Valoarea producţiilor sale poetice este mult diminuată din cauza limbii, inundată de latinisme şi germanisme. Mai interesantă este proza scrisă în pragul bătrîneţii. Compusă din amintiri din diverse perioade ale vieţii sale, ea reconstituie o existenţă deloc monotonă. Naraţiunea colorată, scrisă cu vervă, conţine şi informaţii preţioase privitoare la evenimentele istorice sau culturale ale epocii sau la scriitorii paşoptişti. De data aceasta scriitorul foloseşte o limbă neaoşă, plastică. Descrierile reuşite, umorul sănătos, popular, plasat cu promptitudine, sporesc calitatea evocării. **P.** este unul din primii prozatori români din Bucovina.

— *Poezii*, FMIL, XVIII, 1855, 31, LPTR, II, partea I, *17—22, 50—52*, partea II, *14—15, 23—25* ; *Desmormîntarea domnitorilor Moldovei*, ALIP, 1857, *64—84* ; *Scrierile lui...*, îngr. şi pref. Leonida Bodnărescu, Cernăuţi, Bodnărescu, 1898 ; *Două incidente din viaţa violoncelistului François Servais*, JML, XII, 1923, 4—5 ; *Amintiri*, îngr. I. Ştefan, Bucureşti, Gorjan, 1943 ; ed. îngr. şi pref. Nicolae Oprea, Cluj-Napoca, Dacia, 1978.

— 1. Leonida Bodnărescu, *Notiţă biografică*, în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi, Bodnărescu, 1898 ; 2. V. Braniştе, *Iraclie Porumbescu. Un poet bucovinean*, PTRA, II, 1898, 26 iunie ; 3. *[Iraclie Porumbescu]*, JML, XII, 1923, 1—2 ; 4. Leca Morariu, *Iraclie Porumbescu (1823—1896), precursorul presei bucovinene, şi-n „Lepturarele" lui Pumnul*, R, XVII, 1923, 22 ; 5. C. Loghin, *Iraclie Porumbescu*, SB, *155—168* ; 6. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 59—66* ; 7. Cardaş, *Ist. lit., 301—302* ; 8. Leca Morariu, *Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1938 ; 9. Predescu, *Encicl., 688* ; 10. Leca Morariu, *Pentru Iraclie Porumbescu*, Iaşi, Tip. Ţerek, 1945 ; 11. Mircea Păcurariu, *O corespondenţă a preotului Iraclie Porumbescu cu studenţii teologi din Sibiu în 1891*, MA, IV, 1959, 5—6 ; 12. Paul Leu, *Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1972, *9—17* ; 13. Nina Cionca, *Ciprian Porumbescu*, Bucureşti, E. M., 1974, *5—10*.

C. B.

POŞTA ROMÂNĂ, publicaţie periodică bisăptămînală care a apărut la Braşov între 1 ianuarie 1838 şi 6 aprilie 1889. Theohar Alexi era editor şi redactor responsabil al acestui periodic, pe care îl subintitula „foaie pentru poporul român". Într-un prospect difuzat la sfîrşitul anului 1887 se arată că **P.r.** va urmări să îndrepte interesul unui public larg către problemele politice, culturale şi literare la ordinea zilei. Un editorial din 1888 subliniază nevoia de a se dezvolta gustul pentru lectură în toate clasele sociale, în scopul consolidării sentimentelor naţionale şi al cultivării datinilor strămoşeşti. Beletristica publicată se circumscrie acestui program. Th. Alexi este autorul unor nuvele istorice, cam prolixe, al unor comedii *(Vistavoiul Marcu)*, pe care le traduce şi le localizează fără a indica sursa, al unei tragedii *(Domnul Tudor)* şi al unui vodevil, *Lăcustele*, în care printre personaje figurează Al. I. Cuza şi Moş Ion Roată. Cu poezii de

valoare modestă colaborează, alături de Th. Alexi, George Sîmu, I. P. Coman, Valentin Dioniu şi I. I. Roşca. Învăţătorii A. Hodîrnău, Z. Florian şi Maria Trîmbiţoniu trimit literatură populară culeasă din satele unde profesau. Dintre scrierile lui C. Negruzzi se republică *O alergare de cai* şi *Istoria unei plăcinte*. În mai multe recenzii ample (la *Fata de la Cozia* de I. I. Roşca, la *Logofătul Matei* de I. C. Pantu), N. Ch. Quintescu face observaţii interesante în legătură cu relaţia dintre literatură şi istorie. Totodată, el critică imitarea exagerată a modelelor străine. La *Poşta redacţiei*, în mai 1888, i se răspunde unui I. P. în B. (poate I. Popovici-Bănăţeanul), care trimisese mai multe încercări de proză şi poezie. Începătorul este sfătuit să persevereze, deoarece textele trimise, deşi nepublicabile, mărturisesc semnele unui „frumos talent". În **P.r.**, fără a constitui o preocupare principală, se publică şi cîteva traduceri. Din Petrarca dădea o *Madrigală* şi mai multe sonete I. Bocaniciu, din H. Chr. Andersen tălmăcea Maria S. Dănăilă o povestire, sub titlul *Mitutica*. Alte traduceri sînt din Mark Twain *(Istoria Venerei capitoline)*, din Maupassant şi Fr. Coppée.

— 1. *Către cetitori*, PŞR, I, 1888, 53.

R. Z.

POTECA, Eufrosin (c. 1785, Nucşoara, j. Prahova — 10.XII.1858, Gura Motrului, j. Mehedinţi), cărturar, profesor de filozofie. Fiu de ţărani, **P.** (din botez, Radu, după călugărire, Eufrosin) a studiat la Bucureşti, la Academia grecească, între 1812 şi 1816. Remarcîndu-se la cursurile de filozofie, a fost numit profesor la aceeaşi şcoală, condusă de Neofit Duca, de unde, în 1818, se transferă ca profesor de geografie şi religie la şcoala românească înfiinţată de Gh. Lazăr. Trimis, în 1820, de către Eforia Şcoalelor la studii în străinătate, împreună cu alţi trei tineri bursieri, urmează timp de cinci ani cursuri de filozofie, istorie şi teologie, la Pisa şi Paris. La întoarcere, este numit profesor de filozofie la „Sf. Sava" (1825), unde rămîne pînă în 1832, cu o întrerupere de un an (1828), cînd pleacă la Buda pentru a-şi tipări traducerea *Filosofia cuvîntului şi a năravurilor* de J.-Th. Heineccius, filozof raţionalist folosit de **P.** în cursurile sale. Mereu în conflict cu Mitropolia, al cărei preot era, se retrage, pînă la sfîrşitul vieţii, ca egumen la mănăstirea Motru din judeţul Mehedinţi, de unde şi numele Motreanu, cu care a mai semnat uneori.

Cursul de filozofie, rămas în manuscris, şi numeroasele cuvîntări festive ale lui **P.**, adunate, o parte, în *Cuvinte panighirice şi moralnice* (1826), pun în evidenţă un spirit raţionalist şi luminist. Printre cărturarii munteni din generaţia premergătoare revoluţiei de la 1848, a fost unul dintre cei mai radicali adversari ai instituţiilor feudale din ţările române. Influenţat de Bacon şi Descartes, **P.** este adept al „dreptului natural", al reformelor sociale progresiste, al răspîndirii culturii prin şcoli şi tipărituri în limba naţională. A cerut, în repetate rînduri, o „lege a dreptăţii", conformă cu ordinea firească, cu „regula magnifică a lumii". **P.** a fost un orator remarcabil, priceput mînuitor al procedeelor retorice. Cuvîntările sale abundă în lamentaţii patetice pentru soarta ţării, mlădiate cu o artă rafinată de orator religios, atent la echilibrul şi sonoritatea frazei. O descriere a primăverii pe meleagurile patriei (într-un discurs către domnitor) capătă accente de imn de bucurie închinat înfloririi naturii. Limba expresivă şi suplă a textelor sale oratorice se regăseşte şi în traducerile, din franceză şi greacă, după cărţile de morală religioasă ale lui Claude Fleury şi J.-B. Massillon şi îndeosebi după cartea lui Bossuet, *Vorbire asupra istoriii universale* (1853).

— *Cuvinte panighirice şi moralnice*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1826 ; [*Cuvîntări*], în J.-Th. Heineccius, *Filosofia cuvîntului şi a năravurilor*, Buda, Tip. Universităţii, 1829, *349—368* ; [*Cuvîntări*], în G. Dem. Teodorescu, *Viaţa şi operile lui Eufrosin Poteca*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1883, *53—65* ; *Două cuvîntări ale arhimandritului Eufrosin Poteca, starețul mănăstirii Gura Motrului* (publ. Gh. I. Moisescu), MO, VI, 1954, 4—6 ; *Cîteva cuvîntări ale arhimandritului Eufrosin Poteca* (publ. Gabriel Cocora), MO, XVI, 1964, 9—10 ; [*Texte alese*], AGR, I, *181—192*. Ms. : *Istoria filosofică. Elementuri de metafizică*, B.A.R., ms. 1173. — Tr. : Dim. Darvari, *Mai nainte gătire spre cunoştinţa de Dumnezeu prin privirea celor ce sînt*, pref. trad., Buda, Tip. Universităţii, 1818 ; J.-Th. Heineccius, *Filosofia cuvîntului şi a năravurilor*, Buda, Tip. Universităţii, 1829 ; *Sfinta Scriptură pe scurt*, Buzău, Tip. Episcopiei, 1836 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Copainig, 1847 ; Claude Fleury, *Obiceiurile israiltenilor şi ale creştinilor*, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1845 ; J.-B. Massillon, *Mic post ori Cuvinte alese*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1846 ; Bossuet, *Vorbire asupra istoriii universale*, I—II, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1853.

—1. Eufrosin Poteca, *Ideile faptelor mele pă anul 1828 pînă la aprilie 1829*, în C. Rădulescu-Motru, *Din autobiografia lui Eufrosin Poteca*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XII, 1943, mem. 2 ; 2. *Intîii bursieri români în străinătate. Scrisori de ale lui Efrosin Poteca* (publ. I. Bianu), RN, I, 1888, 11 ; 3. *Din corespondenţa arhimandritului Eufrosin Poteca. 1825—1858* (publ. Gh. I. Moisescu), MO, X, 1958, 11—12 ; 4. *Trei scrisori ale lui Eufrosin Poteca* (publ. Gh. Nicolaiasa), CL, LVII, 1925, decembrie ; 5. *Din corespondenţa arhimandritului Eufrosin Poteca* (publ. Gabriel Cocora), MO, XI, 1959, 3—4 ; 6. Radu Popescu, *Discurs funebru*, ROM, III, 1859, 60 (supliment) ; 7. G. Dem. Teodorescu, *Viaţa şi operile lui Eufrosin Poteca*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1883 ; 8. Dimitrie Dobre, *Eufrosin Poteca Motreanul*, Bucureşti, Gutenberg, 1899 ; 9. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *61—64, 135—136* ; 10. Haneş, *Ist. lit., 138—140* ; 11. Dan Simonescu, *Bossuet în literatura românească*, CL, LX, 1927, septembrie-noiembrie ; 12. Petre V. Haneş, *Eufrosin Poteca traducător al lui Bossuet*, PIL, I, 1931 ; 13. I. Vîrtosu, *Pagini din autobiografia lui Efrosin Poteca*, Bucureşti, 1937 ; 14. C. Rădulescu-Motru, *Catehismul mititel al lui Eufrosin Poteca*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1940 ; 15. I. Vîrtosu, *Efrosin Poteca egumen la mînăstirea Motru*, Craiova, 1944 ; 16. Gh. I. Moisescu, *O sută de ani de la moartea arhimandritului Eufrosin Poteca egumenul mănăstirii Gura Motrului*, MO, X, 1958, 11—12 ; 17. Călinescu, *Eliade, 84—95* ; 18. Piru, *Ist. lit.*, II, *249—252* ; 19. *Ist. gînd., 135—137* ; 20. Nicolae Isar, *Concepţia iluministă a lui Eufrosin Poteca în baza analizei discursurilor sale din anii 1825—1837*, RFZ, XII, 1965, 12 ; 21. Adrian Marino, *Iluminiştii români şi idealul „luminării"*, IL, XVI, 1965, 4 ; 22. *Ist. lit.*, II, *164—168* ; 23. Ilie Popescu Teiuşan, *Eufrosin Poteca*, DIPR, III, *66—83* ; 24. Cornea, *Originile, 224—225, 229—230* ; 25. *Ist. filoz. rom.*, I, *180—182, 208—209* ; 26. V. Diacon, *Cîtori ai şcolii româneşti : Eufrosin Poteca*, OPS, I, 1974, 4—5.

L. V.

POVESTE v. **basm.**

POVESTEA LUI ARCHIRIE FILOSOFUL... v. **Archirie şi Anadan.**

POVESTEA VIEŢII, revistă literară săptămînală care a apărut la Bucureşti şi apoi la Focşani de la 13 februarie pînă la 10 aprilie 1900. Din această publicaţie au apărut şase numere în care, alături de proza şi versurile lui Al. Şt. Vernescu (directorul revistei) şi de cele ale prim-redactorului Adrian Sulcină, au publicat diverse scrieri literare Al. Macedonski, Panait Muşoiu, P. Vulcan, Radu D. Rosetti, Panaite Zosîn, D. Nanu, G. Marinescu, E. Herovanu,

M. Rusu, I. Neagu (semna şi Elena Dăscălescu), Const. Cantilli, Dem. Demetrescu-Piatra. Al. Macedonski recenza volumul de versuri *Romaniţe* al directorului revistei şi, folosind recenzia ca un pretext, făcea o trecere în revistă cuprinzătoare a situaţiei literaturii naţionale, urmărind mai ales acţiunea principalelor curente literare (romantism, simbolism ş.a.). Lui C. Dobrogeanu-Gherea i s-a republicat în **P. v.** studiul dedicat scriitorului ucrainean Taras Şevcenko, iar P. Muşoiu colabora cu două traduceri din Leopardi.

R. Z.

POVESTEA VORBEI, revistă literară săptămînală apărută la Bucureşti de la 10 octombrie 1896 pînă la 4 mai 1897. Eclectismul ideilor şi imprecizia formulărilor caracterizează programul acestei publicaţii. Colaboratorii recrutaţi şi, mai ales, caracterul literaturii publicate indică, totuşi, o tendinţă naţională şi populară, care s-ar fi vrut situată în prelungirea atitudinii ideologice de la „Vatra". Ion Gorun, redactorul şi criticul literar al revistei, nu avea însă autoritatea şi experienţa necesară pentru a strînge în jurul noului periodic acelaşi grup de scriitori sau pentru a forma un altul, echivalent ca valoare ori, cel puţin, ca influenţă. Dacă nu a reuşit să constituie un cerc şi o direcţie de opinie literară, **P.v.** a asigurat totuşi o continuitate de preocupări. Este vorba de cultivarea unei literaturi pentru popor, inspirată din realitatea socială autohtonă, şi de străduinţa de a oglindi în paginile revistei, cît se poate de obiectiv, viaţa culturală şi literară a ţării. Mai mult decît atît, **P.v.** s-a preocupat de îndrumarea şi formarea tinerilor scriitori, în primul rînd a debutanţilor. O atentă *Poştă a redacţiei,* scrisă, probabil, de I. Gorun, se adresa cu răbdare şi cu amicală ironie corespondenţilor din toată ţara. Comprehensiunea arătată de redacţie începătorilor avea să fie răsplătită de valoarea celor care şi-au legat începuturile literare de paginile acestei reviste. La 12 decembrie 1896 i se răspundea unui Nirvan (viitorul poet I. Minulescu) : „Poate altele sau nu !", pentru ca, după cîteva luni, acelaşi Nirvan să publice (în 20 aprilie 1897) poezia, încărcată de juvenilă melancolie, *Gîndurile,* iar o săptămînă mai tîrziu, de data aceasta semnînd I. M., *În aşteptare,* versuri de atmosferă eminesciană. Probabil că *Sonet,* poezie pe care o publică la 17 ianuarie 1897 Panait Cerna, reprezintă, de asemenea, un debut. Aceluiaşi i se răspundea în aprilie 1897 : „P. Cerna, *Belbruno şi Almi* prea subită şi neexplicată catastrofă. Versuri frumoase" — dar nu i se mai publica nimic. Cu articole şi recenzii au colaborat la **P.v.**, alături de Ion Gorun (care semna recenziile sale Cr.), H. Sanielevici (Hassan), S. Sanielevici (Sandu, Sanea) şi I. Teodorescu. G. Coşbuc dădea, fără a fi un colaborator permanent, notiţe filologice, nuvele şi traducerea unui fragment din *Eneida.* I. L. Caragiale îşi publica în **P.v.** schiţa *O blană rară,* îndreptată împotriva literaturizării excesive, iar Al. Vlahuţă un *Sonet.* Colaboratori obişnuiţi erau poeţii Artur şi Raul Stavri, A. Toma (care iscălea Ştefan Tomşa), H. G. Lecca, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, G. Murnu, D. Teleor şi G. Ranetti. Aici D. Teleor şi D. Marinescu-Marion au tipărit şi schiţe umoristice, în care se ironizau, cîteodată prea apăsat, neajunsurile vieţii cotidiene. Schiţe şi nuvele, cu subiecte extrase în primul rînd din mediul rural, publicau I. Gorun, P. Vulcan, V. Pop, I. Adam, Spiru Hasnaş, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), A. Gorovei, M. Rusu, A. Steuerman, I. Teodorescu. Cîteva traduceri din Maupasant, A. France şi M. Prévost sînt făcute, probabil,

tot de I. Gorun. Din Lenau şi Petöfi a tradus St. O. Iosif, din Petöfi şi Heine, A. Toma, iar din Jean Lahor, D. Anghel.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 505 ;* 2. A. Iliescu, *Rev. lit., 217—219.*

R. Z.

POVESTEA VREMEI, revistă literară care a apărut la Bucureşti la 29 iunie 1897. Colaboratori erau V. Constantinescu, autor al nuvelei *De 50 de ori milionar,* un Olympio, poet influenţat de G. Coşbuc, un C. Vladimir, semnatar al nuvelei *Povestiri extraordinare,* şi un N. Oscar, care dădea nuvela *Maria.* Lui Coşbuc i se republică poezia *Lupta vieţii.*

R. Z.

POVESTE DE JALE ŞI PRE SCURT ASUPRA NEDREPTEI MORŢI A PREACINSTITULUI CONSTANDIN CANTACUZINO, MARELUI POSTELNIC AL ŢĂRII RUMÂNEŞTI, cronică versificată. Alcătuită de un anonim în limba greacă şi tipărită la Veneţia în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, a fost tradusă în româneşte de Radu Greceanu. Autorul, poate un apropiat al Cantacuzinilor din Ţara Românească, versifică nu mult după 20 decembrie 1663, dată la care postelnicul Constantin Cantacuzino era ucis la mănăstirea Snagov din ordinul domnitorului Grigore Ghica. Poema surprinde prin eforturile versificatorului, orientate spre o finalitate artistică şi, deopotrivă, prin ineditul unor informaţii privitoare la familia postelnicului. În genere, ştirile transmise concordă cu datele **Letopiseţului cantacuzinesc,* al cărui compilator a cunoscut probabil versurile. Cultivat, după familiaritatea cu care recurge la invocaţia retorică şi la ritmul amplu, de epopee, autorul deschide de fapt cu naraţiunea sa de circa cinci sute de versuri şirul cronicilor tendenţioase, ce caracterizează literatura istorică din Ţara Românească la sfîrşitul secolului al XVII-lea. (S-a sugerat în treacăt ideea unei eventuale paternităţi a stolnicului Constantin Cantacuzino, fiul erudit al postelnicului, asupra scrierii (6).) Din perspectiva partidei feudale a Cantacuzinilor, cronica evocă viaţa postelnicului, personalitate politică, victimă, la o vîrstă venerabilă, a uneltirilor unor adversari nedemni. Autorul este preocupat de compoziţie, precum şi de o definire, schematică totuşi, a caracterelor intrate în conflict. Postelnicul, întruchipînd blîndeţea şi înţelepciunea, înfruntă pe nepotul trădător, vistierul Dumitraşco Cantacuzino. Nerecunoscător şi viclean (se întîlnesc aici

Neamul boierilor Cantacuzini

şi cîteva comparaţii preluînd motive din *Fiziolog*), Dumitraşco, în fruntea intriganţilor, prin vini imaginare puse în seama postelnicului, atrage urgia asupra casei protectorului său, acuzat de a fi complotat împotriva domniei în vreme ce Grigore Ghica se afla la asediul cetăţii Uivar. Paralel cu urmărirea unor efecte de contrast, dramatismul relatării sporeşte, treptat, pe măsură ce uneltitorilor li se dă crezare, iar osînditul se pregăteşte de moarte cu calm şi demnitate, în decorul sumbru al mănăstirii Snagov. Traducînd *Poveste de jale...* în limba română, în vers iambic, Radu Greceanu aducea, înainte de 1699, un omagiu doamnei Stanca, mama domnitorului Constantin Brîncoveanu şi fiică a postelnicului Constantin Cantacuzino, făcînd totodată dovada aptitudinilor sale de stihuitor. Nici un exemplar, dintre cele tipărite probabil la Snagov, al acestei tălmăciri nu s-a aflat pînă azi, după cum nu s-a păstrat nici originalul grecesc al scrierii, cunoscută prin intermediul unei copii manuscrise de la 1735.

— *Poveste de jale şi pre scurt asupra nedreptei morţi a preacinstitului Constandin Cantacuzino, marelui postelnic al Ţării Rumâneşti*, CPV, *37—48*.

— 1. Emil Vîrtosu, *O povestire inedită în versuri despre sfîrşitul postelnicului Constantin Cantacuzino*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1940 ; 2. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *232—233* ; 3. Piru, *Ist. lit.*, I, *248* ; 4. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 161—162* ; 5. Dan Simonescu, *Poveste de jale asupra uciderii postelnicului Constantin Cantacuzino (20 decembrie 1663)*, CPV, *35—37* ; 6. Corneliu Dima-Drăgan, Livia Bacâru, *Constantin Cantacuzino stolnicul*, Bucureşti, Albatros, 1970, *138, 143* ; 7. Gáldi, *Introd. ist. vers., 98—99* ; 8. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1975, *99—100* ; 9. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ş.

POVESTIRE DESPRE DRACULA VOIEVOD, scriere anonimă, cu caracter literar şi istoric, sub forma unor anecdote despre Vlad Ţepeş, redactată în secolul al XV-lea, în versiuni germane şi slavone. Povestirile despre Vlad Ţepeş, larg răspîndite în Europa centrală şi de sud-est, îşi au sorgintea în creaţiile folclorice din Ţara Românească privitoare la domnitorul român, creaţii al căror ecou s-a răsfrînt în spaţiul din sudul Dunării şi în Transilvania. Anecdotele populare despre Vlad Ţepeş reunesc o serie de mărturii şi fapte reale, alături de motive folclorice universale, adaptate figurii domnitorului, şi unele povestiri tendenţioase. Legendele despre Vlad Ţepeş (Dracula) sînt prelucrate şi dezvoltate original în două opere literar-istorice (una germană, alta slavonă), ce răsfrîng viziuni etice şi filozofice diferite. Cele două versiuni ale povestirilor reprezintă expresia artistică a unui larg curent de opinie asupra lui Vlad Ţepeş, înregistrat în epocă, creînd o imagine favorabilă acestuia în aria Ţării Româneşti şi în sudul Dunării şi una deformată, negativă, în spaţiul din nordul Carpaţilor pînă la Buda. *Povestire despre Dracula voievod* are, în numeroasele variante din germană şi rusă, în general, titlurile de *Geschichte Dracole Waide şi Skazanie o Drakule voevode*. Versiunea germană a povestirilor, mai veche decît aceea slavonă, avînd la bază textul original, scris în intervalul august — noiembrie 1462, de către un sas, probabil de la Braşov, creează domnitorului român efigia literară a tiranului Dracula. Această optică negativă asupra lui Vlad Ţepeş servea intenţiei lui Matei Corvin de a-l discredita pe domnitorul român în faţa Apusului, justificînd astfel schimbarea atitudinii politice faţă de acesta şi abandonarea campaniei antiotomane în care se angajase. Portretul lui Dracula din versiunea germană, în care se accentuează cruzimea, demonismul şi inumanitatea eroului, prin descrierea de suplicii şi atrocităţi, corespunde şi mentalităţii medievale occidentale, unde predomină ideea morţii asociată cu imaginea tiranului sadic. Larga difuzare a povestirii germane în Europa centrală şi apuseană s-a datorat atît legăturilor ecleziastice din mediul catolic şi a celor comerciale, întreţinute de saşi cu centrul Europei, cît şi relaţiilor politice ale curţii din Buda. Popularitatea textului german este asigurată şi printr-o serie de broşuri, tipărite, în numeroase ediţii, unele nedatate, la : Nürnberg (1488, 1499, 1515, 1521), Bamberg (1491), Leipzig (1493), Augsburg (1494, 1530), Strasbourg (1500). Personalitatea şi legendele despre Vlad Ţepeş au avut ecou în literatura umaniştilor europeni, interesaţi nu numai de originea latină a românilor ci şi de rolul acestora în stăvilirea expansiunii otomane. Povestirile germane au fost integrate, în aceeaşi perioadă, în cronica austriacului Thomas Ebendorfer, în comentariile lui E. S. Piccolomini (papa Pius II), au fost folosite de legatul papal Nicolae de Modrussa şi prelucrate în versuri în poemul lui Michael Beheim. Mai tîrziu, anecdotele despre Vlad Ţepeş sînt receptate de scrierile istoriografice ale lui Filippo Buonaccorsi-Callimachus şi mai ales de cronica lui Antonio Bonfini, de unde pasajul respectiv trece în cosmografia lui Sebastian Münster şi în prelucrarea cehă a acesteia, datorată lui Jan din Puchow. Cronica abaţiei de la Melk *(Chronicon Mellicense)* şi cea a lui Jacob Unrest, ambele opere istoriografice austriece din a doua jumătate a secolului al XV-lea, conţin date şi elemente legendare despre Vlad Ţepeş.

Versiunea slavonă, ulterioară celei germane, avînd cu aceasta o serie de elemente anecdotice comune, dar cu episoade mai dezvoltate literar, se deosebeşte de redacţia germană prin optica favorabilă în care este învăluit domnitorul român. Textul slavon îmbină anecdote de sursă folclorică cu înregistrări de fapte şi situaţii istorice precise — luarea lui Vlad Ţepeş ca prizonier, eliberarea lui, ultima sa domnie, informaţii despre familia şi moartea acestuia. Varianta slavonă a povestirii nu s-a păstrat în redacţia originală, ci, ca rezultat al circulaţiei în mediul ortodox, în numeroase manuscrise ruseşti, cel mai vechi fiind copia din 1490 a călugărului Efrosin. Redacţia rusă a fost considerată, însă, fie o producţie originală, independentă de versiunea occidentală, ea fiind opera unui călător rus (poate chiar solul şi diacul Feodor Kurîţin) la Buda, la curtea lui Matei Corvin, în 1481—1482 (1, 14, 17), fie o adaptare sau traducere a unui original slav anterior,

Abb. 8. „Dracole Wayda"
Ausg. Hans Sporer, Bamberg 1491. (British Museum)

Domnitorul Vlad Ţepeş

scris în mediobulgară, probabil de către un român ce trăise la Buda, şi, în acest caz, povestirea despre Vlad Ţepeş ar reprezenta o operă istorică aparţinînd literaturii slavo-române ⟨5, 8, 11⟩. O altă opinie consideră, de asemenea, povestirea slavă o operă originală, redactată în nordul Transilvaniei şi Maramureş ⟨9⟩. Rămas anonim, autorul acestei scrieri originale, ce se poate încadra, ca şi *O samă de cuvinte* a lui I. Neculce, într-o tipologie literară medievală românească, de sorginte populară, pare a fi un român, probabil cleric ortodox din Transilvania, preot sau călugăr, care şi-a încheiat redactarea textului, scris în slavona de redacţie română, în cursul aceluiaşi an, pînă la data de 13 februarie 1486 sau oricum în intervalul 1482—1486 ⟨19, 21⟩. Mult mai apropiată de realitatea istorică decît versiunea germană (ce poate servi ca izvor numai prin informaţiile legate de relaţiile şi expediţiile lui Vlad Ţepeş în mediul negustorilor saşi), povestirea slavonă, nu lipsită de unele accente de acuzare a cruzimii excesive a voievodului, îi compune acestuia un portret veridic, ale cărui dominante sînt vitejia, înţelepciunea, mîndria, orgoliul de „mare stăpînitor", trăsătură preluată din tradiţia bizantină. Povestirea scoate în evidenţă latura antiotomană a acţiunilor domnitorului, lupta dusă de acesta cu boierimea pentru centralizarea statului, măsurile sale de o extremă severitate fiind menite să îndrepte neajunsuri social-morale frecvente în epocă : hoţia, trîndăvia, ignoranţa, trufia celor puternici, necinstea ş.a. Solilor turci care nu se descoperă, motivînd că păstrează obiceiul ţării lor, Vlad Ţepeş, spre a le întări această obişnuinţă, le fixează fesurile pe cap cu cîteva cuie. În lupta ce o dă cu sultanul, înfuriat de tratamentul solilor, Ţepeş pedepseşte cu tragerea în ţeapă pe cei care erau răniţi la spate. Oferindu-se să intre în slujba sultanului, el îşi îndeplineşte serviciul pedepsind şi omorînd o mulţime de turci din locurile prin care trecuse. În ţară stîrpeşte cerşetoria ; hoţia dispăruse în vremea sa, încît la o fîntînă publică se putea bea apă cu o cană de aur, pe care nimeni nu îndrăznea să o fure. În această atmosferă un negustor îşi recapătă repede punga furată şi mărturiseşte deschis că a primit un galben în plus care, tăinuit, i-ar fi atras lui însuşi moartea. Cu viaţa plătesc şi femeile trîndave (cea care îşi lasă bărbatul să umble cu o cămaşă ruptă şi murdară), precum şi cele certate cu virtutea. Un călugăr ipocrit, care îndrăzneşte a-l dojeni pe vodă pentru pedepsele date, este omorît şi el pentru a nu pierde ocazia de a deveni mucenic. Unei slugi care strîmbă din nas la mirosul trupurilor trase în ţeapă, i se oferă o ţeapă mai înaltă, în vîrful căreia va avea mai mult aer. Domnitorul ştie să răsplătească un răspuns sau o faptă înţeleaptă ; în felul acesta se acoperă de cinste solul care ghicise că ţeapa strălucită era destinată unui personaj de vază, ce putea fi chiar el, dacă s-ar fi arătat fricos sau şovăielnic. Întemniţat, apoi eliberat şi ajuns din nou la domnie, Ţepeş moare într-o luptă, ucis de ai săi, care îl luaseră drept turc. Povestirea despre Vlad Ţepeş, pe lîngă informaţiile istorice conţinute, se impune prin elemente caracteristice literaturii medievale : satira, sarcasmul, ironia dialogurilor, tablouri groteşti şi eroice. Mai vechi probabil decît celelalte două versiuni, povestirile româneşti despre Vlad Ţepeş s-au transmis doar pe cale orală, prezenţa lor, identificabilă ca sursă de inspiraţie, fiind atestată şi prin recente cercetări de folclor în satele argeşene învecinate reşedinţei voievodale de la Poienari.

Anecdotele despre Vlad Ţepeş au influenţat, în secolul următor, paginile consacrate domniei acestuia în **Letopiseţul cantacuzinesc* şi oferă mai tîrziu motive de inspiraţie pentru epopeea lui I. Budai-Deleanu. Povestirile sînt prelucrate de către P. Ispirescu în *Viaţa şi faptele lui Vlad-Vodă Ţepeş*, iar una din anecdote serveşte drept punct de plecare în piesa *Praznicul calicilor* de Mihai Sorbul. Imaginea negativă din povestirea germană devine în romanul *Contele Dracula* (1897) al irlandezului Abraham (Bram) Stoker prototipul, de largă circulaţie, al literaturii de groază, legenda astfel modificată fiind menţinută prin dramatizări şi numeroase ecranizări.

— *Povestire despre Dracula Voievod*, în I. Bogdan, *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*, Bucureşti, Socec, 1896, reed. în CSR, *200—214* ; *[Povestiri despre Dracula Voevod]*, în Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş*, Bucureşti, E.A., 1961, în Ion Stăvăruş, *Povestiri medievale despre Vlad Ţepeş-Dracula*, Bucureşti, Univers, 1978.

— 1. I. Bogdan, *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*, Bucureşti, Socec, 1896 ; 2. Grigore C. Conduratu, *Michael Beheims, „Gedicht über den Woiwoden Wlad II — Drakul". Dissertation*, Bucureşti, 1903 ; 3. N. Iorga, *Încă ceva despre Vlad Ţepeş şi Ştefan cel Mare*, CL, XXXVIII, 1904, 4 ; 4. Constantin I. Karadja, *Incunabule povestind despre cruzimile lui Vlad Ţepeş*, INI, *202—206* ; 5. N. P. Smochină, *Elemente româneşti în naraţiunile slave asupra lui Vlad Ţepeş*, Iaşi, Tip. Brawo, 1939 ; 6.

N. Iorga, *Contribuţii la legăturile româneşti cu ruşii şi ungurii, I, Ceva nou despre Povestea ruseacă a isprăvilor lui Vlad Ţepeş*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXI, 1939 ; 7. Pandele Olteanu, *Lexicul povestirilor slave despre Vlad Ţepeş*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, 1955 ; 8. P. P. Panaitescu, *Viaţa lui Vlad Ţepeş, Povestire despre Dracula voievod. Introducere*, CSR, *197—200* ; 9. Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş*, Bucureşti, E.A., 1961 ; 10. Piru, *Ist. lit.*, I, *24—26* ; 11. Anton Balotă, *Pandele Olteanu, „Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş"*, SCL, XIII, 1962, 1 ; 12. P. P. Panaitescu, *J. Striedter, „Die Erzählung vom walachischen vojevoden Drakula in der russischen und deutschen Überlieferung"*, RRH, II, 1963, 1 ; 13. I. S. Luria, *Povest o Drakule*, Moscova—Leningrad, 1964 ; 14. I. S. Luria, *In legătură cu originea subiectului povestirilor din secolul al XV-lea despre Dracula (Vlad Ţepeş)*, RSL, X, 1964 ; 15. *Ist. lit.*, I, *277—278* ; 16. Şerban Papacostea *Cu privire la geneza şi răspîndirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Ţepeş*, RSL, XIII, 1966 ; 17. Emil Vrabie, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş*, RSL, XIII, 1966 ; 18. Alexandru V. Boldur, *Un român transilvănean — autor presupus al „Povestirii ruse despre Dracula"*, în *Apulum*, Alba Iulia, 1970 ; 19. Ştefan Andreescu, *Vlad Ţepeş (Dracula)*, Bucureşti, Minerva, 1976, *147—269* ; 20. Nicolae Stoicescu, *Vlad Ţepeş*, Bucureşti. E.A., 1976, *175—226* ; 21. Ion Stăvăruş, *Povestiri medievale despre Vlad Ţepeş Draculea*, Bucureşti, Univers, 1978.

A. S.

POVESTIRE PE SCURT DESPRE DOMNII MOLDOVEI v. **Letopiseţul de la Putna.**

POVESTIRE PE SCURT DESPRE DOMNII MOLDOVEI DE CÎND S-A ÎNCEPUT ŢARA MOLDOVEI, ÎN ANUL 6867 (1359) v. **Cronica moldo-rusă.**

POVESTITORUL, revistă literară care apare, săptămînal şi apoi lunar, la Bucureşti între 4 iulie şi 19 septembrie 1876. Redactată de Bonifaciu Florescu, care publică versuri proprii în limba franceză, proză şi numeroase traduceri, poate fi socotită drept una din primele noastre reviste dedicate difuzării literaturii străine. Mai colaborează cu versuri şi proză N. V. Scurtescu, I. Al. Lapedatu, D. N. Saphir, V. D. Păun, Pantazi Ghica şi N. Ţincu. Traduceri fac B. Florescu, V. D. Păun, N. Ţincu, P. V. Grigoriu şi I. Alessandrescu. Se transpune din La Rochefoucauld, Voltaire, Vauvenargues, M-me Colomb, Xavier de Maistre, George Sand, Sainte-Beuve, Gérard de Nerval, H. Murger, N. Hawthorne (printr-un intermediar francez), E. A. Poe (se foloseşte traducerea lui Baudelaire), precum şi din A. Karr, L.-A. Garnier, L. Ernault, A. Second, Ch. Lemonnier, Jules Tardieu de Saint Germain. Cîteva contribuţii critice, dintre care se detaşează aceea dedicată lui Gr. Alexandrescu, în care sînt analizate paralel versurile scriitorului român şi cele ale lui Lamartine, făcîndu-se astfel una din primele încercări de literatură comparată la noi, îi aparţin, de asemenea, lui B. Florescu.

R. Z.

PRALE, Ioan (1769, Vulcinetul Răzeşi—Soroca — 1847, Iaşi), poet. Figură bizară, care amuză şi consternează deopotrivă, **P.** a lăsat nu atît o operă, cît o legendă. A putut fi chiar socotit de către unii un bărbat genial, care aspiră la universalitate. Era, însă, numai un om ciudat, poate nu tocmai întreg la minte, dar totodată un spirit inventiv şi, în felul său, original. Aşa, de pildă, prin 1824, născocise un curios sistem de scriere simplificată la şapte semne, pe care l-a înmînat mitropolitului Veniamin Costache. Nu se ştie unde şi-a făcut **P.** studiile. De tînăr, el s-a stabilit la Iaşi, unde îndeplineşte funcţia de psalt bisericesc. „Micul între musicoşii sistimii vechi", cum avea să se iscălească, ştia greceşte şi cunoştea psaltichia. E posibil ca el să fi predat un timp la Seminarul de la Socola. În anul 1819 efectuează o călătorie la Petersburg. Îşi crease o reputaţie de om polivalent. Trecea drept arhitect, era, se pare, preţuit pentru talentele lui de croitor şi ciubotar, avea porniri de inventator. El merge pînă acolo încît, în calitatea, cam dubioasă, de „lucrătoriu a feliuri de manifăpturi de peni de păuni", publică în „Albina românească" (1830) un insolit „articol de iconomie" referitor la smulsul **păunilor.** Înainte de a-şi da sfîrşitul, **P.** şi-a compus singur epitaful. Moare la începutul lunii septembrie 1847.

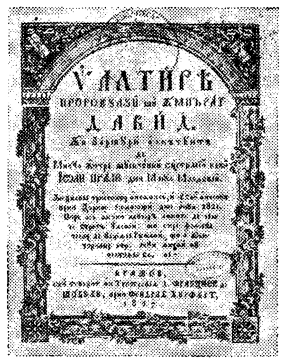

Nici în poezie **P.** nu-şi dezminte firea plină de ciudăţenii. În 1820 „potrivise" în româneşte şi greceşte o carte — un prohod al Domnului şi al Sf. Fecioare — cu un titlu contrariant: *Urmări pe mormintiri. Giamnîn limbi.* ceea ce vrea să însemne că e vorba de un text în două limbi gemene, deci bilingv. Versiunea românească se poate descurca anevoie, prin confruntare cu aceea grecească. La fel de confuză e o psaltire în versuri, alcătuită în 1827 şi prefaţată de către Vasilie Popp *(Psaltirea proroculuí şi împărat David).* Dacă autorul prefeţei dă frîu liber unui entuziasm de neexplicat, în schimb Gr. Alexandrescu în *Satiră. Duhului meu* găseşte prilejul să-l ironizeze pe nebulosul stihuitor. **P.** ticluieşte, aşa cum va face şi C. Aristia în tălmăcirile lui din greceşte, o sumedenie de forme lexicale, cuvinte compuse („omfăt" — copil, „călclegi" — călcător de legi) şi expresii năstrupnice („moldovelineaţă", „grădină florue", „ilectră de finear" ş.a.), în împerecheri cîteodată absurde („pomul lîngă al său lapte"), înşiruite în versuri care par, sau chiar sînt, fără nici o noimă. Versurile lui **P.,** numit de Eminescu „firea cea întoarsă", sînt dintre cele mai stranii ce s-au iscodit în literatura noastră.

— *Urmări pe mormintiri. Giamnîn limbi*, Iaşi, 1820, reed. parţial în BUR, I, 1875, 7 ; *Psaltirea proroculuí şi împărat David*, pref. Vasilie Popp, Braşov, Tip. Şobeli, 1827, reed. parţial în LPTR, IV, partea I, *104—106.*

— 1. T. Cipariu, *Limba de azi şi de deunăzi*, ARH, 1870, 31—33 ; 2. Maiorescu, *Critice*, I, *127—129* ; 3. V. Alecsandri, *Din albumul unui bibliofil*, CL, IX, 1875, 9 ; 4. Pop, *Conspect*, II, *241—242* ; 5. Gh. Ghibănescu, *Ioan Pralea*, OP, II, 1899, 275, 276 ; 6. G. Bogdan-Duică, *Două notiţe biografice : Ioan Prale — Ioan Rusu*, T, LVII, 1926, 5 ; 7. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *401—402* ; 8. Cardaş, *Ist. lit., 202—203* ; 9. Bezviconi, *Profiluri, 175—176* ; 10. Călinescu, *Ist. lit., 95—96* ; 11. Piru, *Ist. lit.*, II, *304—307* ; 12. *Ist. lit.*, II, *216—218* ; 13. Ţepelea, *Studii, 171—174.*

F. F.

PRAVILA RITORULUI LUCACI, manuscris juridic românesc din secolul al XVI-lea. Sub acest nume este cunoscut un manuscris slavo-român cu titlul *Pravila sfinţilor apostoli şi a celor şapte sfinte săboare ale preacuvioşilor şi purtătorilor de Dumnezeu părinţii noştri ; despre episcopi şi despre preoţi şi despre călugări şi despre oameni mireni, învăţături de tot felul.* Din cele 354 de foi, numai 65 conţin textul slavon cu traducerea românească inserată interliniar. Foile 204—210 conţin numai text românesc : *Pravila sventilor oteţi după învăţătura a marelui Vasile.* Textele româneşti au fost extrase şi editate sub titlul *Pravila ritorului Lucaci* (1971).

Acest manuscris (cunoscut şi sub numele de *Pravila de la Putna*) a fost întocmit şi copiat de „ritorul şi sholasticul" Lucaci, un învăţat profesor de retorică şi logică de la mănăstirea Putna, în 1581. Originalul traducerii în româneşte a *Pravilei* este necunoscut. Se pare că Lucaci nu a fost un simplu copist, ci a şi corectat versiunea românească, din-

du-i o formă mai explicită, în scopuri didactice. Fiind cel mai vechi manuscris juridic românesc păstrat, *Pravila ritorului Lucaci* este un document important pentru studiul formării terminologiei de specialitate. Cel mai vechi text literar moldovenesc, *Pravila*... este un preţios material pentru cercetarea începuturilor culturii româneşti scrise şi a dezvoltării limbii literare.

— *Pravila ritorului Lucaci*, îngr. şi introd. I. Rizescu, Bucureşti, E.A., 1971.

— 1. Al. Grecu [P. P. Panaitescu], *Inceputurile dreptului scris în limba română*, STD, VII, 1954, 4 ; 2. I. Rizescu, *Un text puţin cunoscut de drept vechi românesc*, OR, 767—771 ; 3. Nicolae N. Smochină şi N. Smochină, *O pravilă românească din veacul al XVI-lea — „Pravila sfinţilor părinţi după învăţătura lui Vasilie cel Mare" întocmită de ritorul şi scolasticul Lucaci, în 1581*, BOR, LXXXIII, 1965, 11—12 ; 4. Ştefan Birsănescu, *Şcoala greco-slavo-românească de la Mănăstirea Putna*, RPD, XV, 1966, 6 ; 5. Alexandru Mareş, *Prima pravilă bisericească tipărită în limba română şi raporturile ei cu cele mai vechi versiuni ale Nomocanonului prescurtat*, SLF, I, 269—293 ; 6. I. Rizescu, *Introducere, Studiu de limbă*, în *Pravila ritorului Lucaci*, Bucureşti, E.A., 1971.

C. T.

PREDESCU, Nicolae (26.XI.1834, Bucureşti — 26.IV. 1906, Bucureşti)), scriitor. Strănepot al lui Filaret, episcop de Rîmnic, şi văr cu Eugeniu Predescu, membru al Asociaţiei literare (1845), **P.** îşi face studiile în capitala Franţei, după ce trecuse prin şcoala de la „Sf. Sava". După o călătorie aventuroasă pe Dunăre, cu întîmplări evocate mai tîrziu în cartea sa *Poeţi şi artişti*, el descinde în 1855 la Paris, pentru a urma dreptul. În 1859 îşi ia licenţa, iar doi ani după aceea îşi trece şi doctoratul. Era un mare iubitor al artelor frumoase şi de aceea frecventează muzeele celebre din Paris, din München, din Italia. În 1869 avea să-l cunoască pe Leconte de Lisle. Întors în ţară, el a fost consilier la Înalta Curte de Casaţie.

P. a compus, într-un elan de tinereţe, sub imperiul unei mode romantice, sentimentale, un singur roman, în franceză — *Le Comte de Walneg* (Paris, 1862). Totul, de la personaje pînă la stil, este de împrumut în această carte, care vădeşte totuşi aptitudini de prozator şi o uşurinţă a expresiei, abundentă, retorică şi adeseori convenţională. Contele de Walneg e o plăsmuire livrească, însumînd trăsături ale eroilor „damnaţi" din literatura romantică. Palid, sumbru şi tăcut, învăluit în melancolie, el pare marcat de o suferinţă ascunsă, o tristeţe adîncă şi fără leac. E un solitar, dispreţuind viaţa artificială şi zgomotoasă din saloane şi regăsindu-şi liniştea în mijlocul unei naturi luxuriante, un „templu" în care poate medita în voie la deşertăciunea şi nestatornicia celor lumeşti, la viaţă, care nu e decît visul unei umbre, o vale a plîngerii. Lecturile lui **P.** sînt puse mereu, din plin, la contribuţie. Teza romanului e supremaţia spiritului asupra materiei, a idealului asupra realului. În contrast cu visătorul conte, însetat de absolut, baronul de Brinvillle e un juisor frenetic, cinic şi amoral, risipindu-se în voluptăţi nenumărate şi, ca urmare, rămînînd ruinat, ca o pedeapsă pentru viaţa lui uşuratică. Scriitorul e şi un moralizator. O idilă castă se înfiripă între contele de Walneg şi nefericita actriţă Aurélie, un „înger căzut", încercată, ca şi contele, de aceeaşi ardoare mistică pentru sublimităţi. Dragostea lor pură şi neverosimilă e tratată într-un registru de naivă melodramă, cu lacrimi şi extazuri, pînă la sfîrşitul patetic al celor doi. Aurélie moare de fitizie, contele, de prea multă durere. Romanul, suferind de un verbiaj neînfrînat, e scris cu multă însufleţire, care-i mai atenuează superficialitatea. În descrierea ambianţei sau a eroilor, scriitorul se foloseşte de foarte multe referinţe culte, îndeosebi din domeniul picturii şi sculpturii. Dealtfel, în 1865, el publicase în „Trompeta Carpaţilor" un studiu despre Th. Aman, **P.** fiind unul dintre premergătorii criticii noastre plastice. S-a încercat şi în critica literară, sporadic a publicat şi versuri (de pildă, în „Resboiul" din 1878, glorificînd eroismul luptătorilor de la Plevna). Articolele sale de critică vor fi reunite abia în 1900, în volumul *Poeţi şi artişti*, care cuprinde cercetări asupra operei lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, Ienăchiţă Văcărescu, Iancu Văcărescu, precum şi despre pictura lui Th. Aman şi N. Grigorescu. Expunerea e descriptivă, narativă, cu multe digresiuni care îi îngăduie autorului ample incursiuni în special în artele plastice, domeniu în care **P.** se mişcă cu o anume dezinvoltură. Este o manieră predominant asociativă, adeseori prolixă, într-un limbaj vag, învechit, cu multe gerundive („palpitînde". „sclipinde", „rîzînde"). Sensibilitatea lui **P.** reacţionează mai ales la colorit, el vede plastic, încercînd să facă apoi literatură pe marginea operelor studiate. Sînt presărate pe alocuri şi unele opinii, comune, de teoria literaturii şi artei : în artă predomină „modul de a spune", arta nu trebuie să moralizeze cu dinadinsul, tendinţa se cuvine a fi resorbită în materia operei, iar realitatea se cere înfăţişată nu ca atare, în nuditatea ei, ci transfigurat. Mai nuanţat şi competent, cu o expresie mai precisă, evoluată, apare **P.** în studiile consacrate lui Th. Aman şi N. Grigorescu. El dovedeşte gust şi o bună informaţie, în genere o receptivitate mai ascuţită în calitate de critic de artă. Aportul cert al cărţii e însă mai ales documentar, atît prin mărturiile autobiografice cît şi prin informaţiile inedite pe care le furnizează despre unii dintre poeţii şi artiştii pe care îi studiază cu rîvnă, dar fără multă pătrundere.

— *Le Comte de Walneg*, Paris, Dentu, 1862 ; *Poeţi şi artişti*, Bucureşti, La Roumanie, 1900.

— 1. Ulysse de Marsillac, *„Le Comte de Walneg" par Nicolas Predesco*, VOR, II, 1862, 35 ; 2. G. G. Meitani, *„Poeţi şi artişti" de Nicolae Predescu*, VN, XVII, 1900, 4590—4592 ; 3. Cornel, *Figuri*, III, 31 ; 4. Cornea, *Oamenii*, 128—144.

F. F.

PRESSA, gazetă politică şi literară care a apărut la Bucureşti, de trei ori pe săptămînă, între 18 februarie 1868 — 16 februarie 1869, şi apoi zilnic, între 16 februarie 1869 — 26 aprilie 1876 şi 23 ianuarie 1877 — 14 mai 1881. Orientarea politică era liberală, dar ziarul reprezenta o anumită fracţiune a partidului, nemulţumită de C. A. Rosetti şi de jurnalul acestuia, „Românul". Cu articole politice au colaborat, printre alţii, C. Esarcu, I. Strat, Gr. Vulturescu şi, mai ales, D. A. Sturdza, autor al editorialelor şi, probabil, redactor în primii ani de apariţie. În 1870, gazeta a fost administrată de C. D. Aricescu, colaborator şi mai înainte, apoi de B. V. Vermont şi, de la 30 octombrie, de Gr. H. Grandea. **P.** a publicat rar literatură originală, şi atunci mai mult reluări din „Convorbiri literare". Printre cei care au scris aici se aflau D. Petrino, după conflictul cu Junimea, N. Skelitti, M. Gregoriady de Bo-

nacchi, Pantazi Ghica. O bogată activitate publicistică are, în primii ani (1868—1869), Gr. Alexandrescu, semnatar de articole politice *(Responsabilitatea miniştrilor, Despre dreptul public* ş.a.), unele traduse, de fapt, din franceză, sau al altora de polemică, înviorate de accente satirice *(Leneşa, Arendaşul prudent* ş.a.). Cu articole de polemică politică sau de critică este prezent şi P. Ghica, acesta publicînd aici şi o scrisoare în care critică scrierile teatrale ale lui B. P. Hasdeu. C. Bolliac dă fragmente din studiile de arheologie, Grandea republică articole literare *(Geneza poeziei, Starea literaturei noastre. Cîţiva poeţi noi),* iar I. Heliade-Rădulescu trimite, în 1868, redacţiei o scrisoare în care îşi reafirmă principiile lingvistice etimologiste. **P.** retipăreşte, din „Convorbiri literare", poezii de V. Alecsandri, altele de I. Negruzzi, precum şi studiul lui T. Maiorescu *În contra direcţiei de astăzi în cultura română.* În decursul anilor, gazeta a publicat traduceri din operele lui Petrarca, Shakespeare, Young, Goethe, Schiller, Byron, Heine, Hugo, dar şi din scriitori mai puţin cunoscuţi cum sînt Ed. About, E.-J. Delécluze, Ad. Mützelburg ş.a. O tălmăcire îngrijită a romanului *Wilhelm Meister. Anii de învăţătură* de Goethe, făcută de B. V. Vermont, este tipărită în foileton în cursul anului 1872.

R. Z.

PRICULICIUL, gazetă satirică apărută la Pesta şi apoi la Timişoara, săptămînal, între 2 ianuarie — 30 aprilie 1872 şi 31 martie — 31 decembrie 1874, iar între 13 ianuarie — 15 septembrie 1875, bilunar. În 1872, periodicul, redactat de poetul Iulian Grozescu, este un supliment al ziarului politic „Albina" şi se află, astfel, sub influenţa politică a familiei bănăţene Mocioni. În consecinţă, **P.** combate politica activistă şi pe reprezentanţii ei din Banat, precum şi excesele naţionaliste ale administraţiei dualiste, dar, prin pana, uneori inspirată, a lui Grozescu, satira capătă un sens mai general. Schiţele, anecdotele, versurile satirice vizează politicianismul, parvenitismul. Hazul nu lipseşte, deşi referirile frecvente la evenimente nesemnificative, cu răsunet local, fac astăzi textele mai greu de înţeles.

R. Z.

PRIVIGHETOAREA, revistă literară bilunară care s-a editat la Bocşa şi la Reşiţa de la 1 octombrie 1882 pînă la 1 octombrie 1883. Primele nouă numere au apărut în redacţia lui G. Crăiniceanu, înlocuit apoi de C. Groza, dar iniţiativa editării aparţine tipografului reşiţean Simion Pocreanu. Revista era concepută ca o „foaie populară", după modelul publicaţiilor similare din Germania. Rolul ei era, în intenţia celor ce o redactau, acela de a contribui la dezvoltarea literaturii naţionale, prin publicarea de poezie populară şi prin stimularea interesului pentru lectură şi pentru scris. Colaboratori obişnuiţi sînt, alături de S. Pocreanu şi de cei doi redactori, C. Almăjan, Şt. Albu, A. Roxim, Th. D. Speranţia. Se publică versuri, doine din Maramureş culese de I. S. Bădescu, anecdote versificate, articole despre corifeii Şcolii ardelene sau despre alţi scriitori români. Citeva traduceri de basme din limba germană se adaugă materialului literar original.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 516.*

R. Z.

PROGRESUL, gazetă politică şi literară care apare, de două ori pe săptămînă, la Bucureşti, de la 5 septembrie pînă la 29 decembrie 1861. Un I. A. Comăneanu este redactorul acestei publicaţii periodice, ale cărei simpatii se îndreaptă către grupările politice de centru, nedecise încă între liberali şi conservatori. Colaboratorii literari ai gazetei sînt Al. Pelimon şi Al. Depărăţeanu, primul cu versuri şi proză, cel de-al doilea cu versuri. D. Bolintineanu dă articolul *Chestiunea Unirii la Constantinopol,* iar C. Bolliac publică o retrospectivă a evenimentelor premergătoare Unirii, intitulată *Acţiunea română şi reacţiunea boierimii antinaţionale.*

R. Z.

PROPAGANDA, cotidian politic apărut la Iaşi de la 1 iulie 1898 pînă la 9 iunie 1899. Unul dintre redactori este poetul Mihai Codreanu, a cărui publicistică politică şi literară dă culoare paginilor acestei gazete liberale, altfel neglijabilă. Scriitorul exersează aici, scriind mult şi semnînd puţin, în mod obişnuit cu pseudonime (Cain, Cod, Macbeth Don Sallust) şi iniţiale. De la comentariul evenimentelor politice din ţară şi din Iaşi la discuţia afacerilor de politică externă, făcută cu un aplomb de cronicar avizat, dar şi cu o umbră de scepticism şi ironie, el atacă cele mai variate domenii ale gazetăriei — rubrica „Palatului de justiţie", rubrica „pieţei", faptul divers, cronica teatrală, ştirile politice sau culturale ş.a. Totodată, este şi principalul colaborator al paginii literare, pentru care traduce din Baudelaire şi J. Richepin, compune versuri, influenţate de Baudelaire sau de Eminescu, şi proză, relevîndu-se, ca nuvelist, un observator fin al unor medii sociale specifice epocii. I. Dafin, Adrian Milan, H. Sanielevici (Hassan) şi Al. Vişan scriu, de asemenea, la pagina literară a gazetei.

R. Z.

PROPĂŞIREA, publicaţie periodică săptămînală, cu profil ştiinţific, literar şi social, apărută în Iaşi, la Cantora Foaiei sătеşti, între 9 ianuarie şi 29 octombrie 1844, sub redacţia „răspunzătoare" a lui M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, I. Ghica şi P. Balş. Difuzarea întîiului număr tipărit, datat 2 ianuarie 1844, a fost interzisă de cenzură. Revista, care se subintitula „foaie pentru interesurile materiale şi intelectuale", apare, cu o săptămînă mai tîrziu, sub titlul „Foaie ştiinţifică şi literară". Intenţia de a edita o nouă revistă, după suprimarea „Daciei literare", era prezentă în conştiinţa grupării scriitorilor moldoveni ai epocii încă din toamna anului 1842, dar va fi concretizată după mai bine de un an. Programul noii publicaţii continua acţiunea iniţiată de „Dacia literară", urmărea aceleaşi obiective în planul culturii şi literaturii, afirma cu aceeaşi hotărîre militantismul generaţiei revoluţionare, dar cuprin-

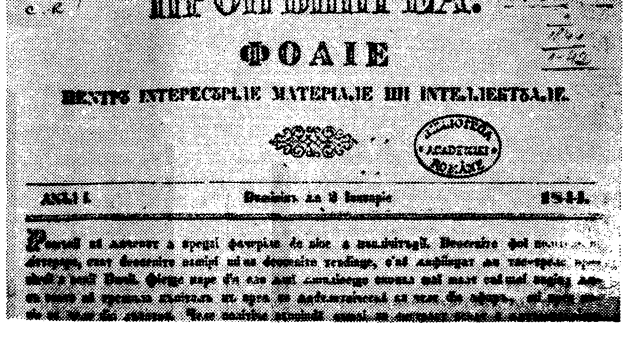
ПРОПЪШИРЕА.
ФОАІЕ
ПЕНТРЪ ІНТЕРЕСЕЛЕ МАТЕРІАЛЕ ШІ ІНТЕЛЕКТУАЛЕ.

dea şi elemente noi, cum ar fi preocuparea pentru ştiinţe, pentru economie politică şi jurisprudenţă. Sinteză a cerinţelor epocii, dar şi a unor tendinţe permanente ale spiritului românesc, ideologia publicaţiei a cîştigat asentimentul celor mai reprezentativi scriitori ai vremii, din toate provinciile locuite de români. În afară de redactorii răspunzători, mai colaborează C. Negruzzi cu nuvela *Toderică*, poezia *Gelozie*, după Ch.-H. Millevoye (semnată Carlu Nervil) şi un articol, *Despre limba românească*, C. Negri cu cîteva poezii, D. Ralet cu schiţe de moravuri, Al. Donici cu fabule originale şi cu traduceri din Antioh Cantemir (făcute împreună ca C. Negruzzi), I. Ionescu de la Brad cu un articol despre agricultură şi A. Vincler cu două articole de economie. Lui N. Bălcescu i se publică în **P.** *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea principatului Valahiei pînă acum* şi *Comentarii asupra bătăliei de la Cîmpii Rigăi sau Cosova ;* lui D. Bolintineanu îi apar aici cinci poezii (dintre care *Barcarola* şi *O noapte la morminte*), Gr. Alexandrescu colaborează cu două poezii *(În ceasuri de mîhnire* şi *Umbra lui Mircea sau O seară la Cozia)* şi fragmente dintr-un memorial de călătorie. Au mai publicat versuri Iancu Văcărescu, C. Bolliac (poezia *Muncitorul*), C. Negri, A. Mureşanu, M. Cuciuran. Dar prezenţa literară cea mai importantă este a lui V. Alecsandri, care tipăreşte aici poeziile *Baba Cloanţa, Sora şi hoţul, Andrii Popa, Visul* ş.a., iar în proză, *Istoria unui galbîn şi a unei parale, O preumblare prin munţi, O intrigă de bal-masche* ş. a. Mai apar scrieri în proză de C. Negri (ciclul *Veneţia*), D. Ralet (fiziologii — *O plimbare la iarmarocul Fălticenilor, Provincialii şi iaşenii* ş.a.). Adeziunea de care s-au bucurat principiile enunţate este amplificată şi îşi sporeşte autoritatea prin valoarea contribuţiilor literare şi ştiinţifice din paginile revistei, unde s-au grupat cei mai talentaţi scriitori români ai vremii. Sînt de remarcat, în afară de articolele lui N. Bălcescu despre puterea armată şi arta militară la români, cuvîntul introductiv la cursul de istorie naţională al lui M. Kogălniceanu, articolul despre unirea vămilor între cele două principate (suprimat de cenzură) şi cele de economie politică ale lui I. Ghica. Cu articole de filologie, de istorie sau juridice au colaborat A. T. Laurian şi P. Balş.

În ciuda cenzurării celor mai avansate prevederi ale programului, redacţia n-a abandonat intenţiile exprimate iniţial şi, inevitabil, a ajuns în conflict cu ocîrmuirea. Unele pasaje din nuvela lui C. Negruzzi, *Toderică*, comentariul lui V. Alecsandri la o fabulă tradusă de Donici din Antioh Cantemir, precum şi multe alte aluzii la stările de lucruri contemporane au culminat cu suspendarea publicaţiei la sfîrşitul lunii octombrie 1844. Expresie a unei epoci revoluţionare şi a unei generaţii de militanţi pe tărîm social, cultural şi literar, **P.** este una din publicaţiile cele mai de seamă ale literaturii române, atît prin valoarea colaborărilor cît şi prin ideologia sa politică şi literară şi, împreună cu „Dacia literară", care o premerge, şi cu „România literară", care îi succede, pregăteşte evenimente de mare importanţă pentru destinele României : mişcarea revoluţionară de la 1848 şi Unirea Principatelor.

— 1. *[Articol-program]*, PRP, I, 1844, 1, reed. în PLR, I, *100—101* ; 2. N. Cartojan, *Soarta unei reviste literare în 1844 — „Propăşirea"*, CL, XLI, 1907, 2, 4 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *105—115* ; 4. Iorga, *Ist. presei*, *75—77* ; 5. Em. Haivas, *„Propăşirea" sub foarfeca cenzurii*, JML, XXIV, 1935, 5—7 ; 6. N. Bagdasar, I. Lăzărescu, *Preocupări de economie politică la „Propăşirea"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 7. Aug. Z. N. Pop, *„Propăşirea". 7 scrisori inedite*, LCF, II, 1959, 24 ; 8. Paul Cornea, *Vaillant, Bălcescu şi un articol anonim din „Propăşirea"*, RITL, XV, 1966, 1 ; 9. *Ist. lit.*, II, *416—417, 428—429* ; 10. Paul Cornea, *„Propăşirea"*, RVTR, *43—104*.

A. T.

PROPĂŞIREA, revistă literară din care a apărut un singur număr la Brăila la 26 martie 1893. Beletristica originală nu e interesantă. În revistă s-a tradus poemul în proză *Muncitorii şi omul cu mîinile albe*, după Turgheniev, un fragment din *Lumea* de C. Flammarion şi *Neliniştirea*, după Stendhal.

R. Z.

PROPRIETARUL ROMÂN, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, de două ori pe săptămînă, din 23 decembrie 1860 pînă la 19 aprilie 1862. Aşa cum specifica I. Heliade-Rădulescu în articolul *Proprietarul român,* jurnalul trebuie încadrat între periodicele care continuau „Curierul românesc". Tot Heliade indica şi programul cultural al gazetei *(Programa)*, care trebuia să urmărească viaţa literară românească şi să publice scrieri originale şi traduceri ale celor mai bune opere literare străine. He-

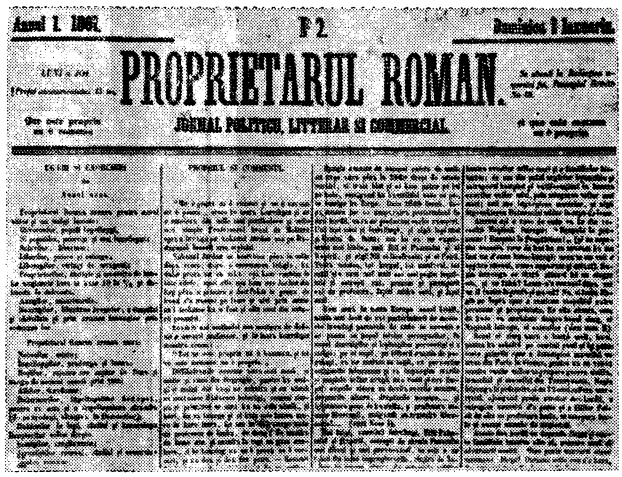
Anul I. 1860. № 2.
PROPRIETARUL ROMAN.
JURNAL POLITICU, LITTERARU ŞI COMERCIALU.

liade şi-a tipărit în coloanele gazetei multe din articolele politice. Tot în **P. r.** a apărut „misterul" *Proces general între două hordii şi naţia sau Spoiţii cu roşu şi spoiţii cu alb,* satiră politică violentă, între ale cărei personaje pot fi recunoscuţi C. A. Rosetti (Musiu Rapace) şi I. C. Brătianu (Musiu Bimbirică). Sînt criticaţi în această satiră şi poeţii epocii (poetul „urlător", poetul „zis umarritar"). Petre Grădişteanu a susţinut în **P. r.** cronica dramatică. Se mai tipăreşte un roman, neterminat şi nesemnat, intitulat *Zece ani din viaţa unui om de lume,* dedicat lui M. Millo.

— 1. I. Heliade-Rădulescu, *„Proprietarul român"*, PRRO, I, 1860, 1 ; 2. I. Heliade-Rădulescu, *Programa*, PRRO, I, 1860, 3.

R. Z.

PROVERB, specie folclorică exprimînd, adeseori metaforic şi uneori rimat, într-o propoziţie sau o frază, un adevăr cu valabilitate generală, impus prin tradiţie. Denumirea speciei este de provenienţă cultă (din latinescul *proverbium* şi francezul *proverbe)* şi a înlocuit mai vechiul *parimie*, de origine neogreacă. În popor se folosesc, însă, termenii *cuvînt, pildă, vorbă, zicală, zicătoare.* Izvorît dintr-o experienţă colectivă îndelungată, **p.** a circulat la toate popoarele, din cele mai vechi timpuri. Pătrunzînd foarte devreme în scris, s-a confundat cu maximele, sentinţele, pildele filozofilor şi scriitorilor din Anti-

— *Suspinele primăverei*, Focşani, Tip. Samolada, 1868 ; *Poezii*, pref. Alexandru Mavrocordat, Focşani, Tip. Samolada, 1887.

— 1. *[Informaţii biografice]*, A.S.V., act de căsătorie nr. 86, registrul 22/1868, act de deces nr. 321, registrul 211/1888 ; 2. N. Pruncu, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1868—1881]*, SDL, III, *95—99* ; 3. Amicus Musarum [Alexandru Mavrocordat], *Critica poeziilor d-lui N. Pruncu*, PSS, XIII, 1880, 129—137 ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *58—59* ; 5. D. Murărașu, *Năpăstuitul Anghel Demetriescu*, TS, VI, 1957, 12 ; 6. M. Straje, *Istoria unui pseudonim*, GL, XIV, 1967, 16 ; 7. Rodica Florea, *Poeţi convorbirişti în perioada 1867—1895*, SIL, *165—166*.

S. C.

PRUNCUL ROMÂN, ziar politic şi literar apărut la Bucureşti, de trei ori pe săptămînă, între 12 iunie şi 11 septembrie 1848. Redactorii „răspunzători" ai acestui adevărat buletin neoficial al revoluţiei au fost C. A. Rosetti şi E. Winterhalder. Primul a dat şi orientarea politică a gazetei, prin articole de fond, şi a scris amănunţite relatări ale evenimentelor importante. **P. r.** reprezenta astfel publicistic o fracţiune a mişcării revoluţionare, fracţiune condusă de I. C. Brătianu şi C. A. Rosetti. Tinerii colaboratori

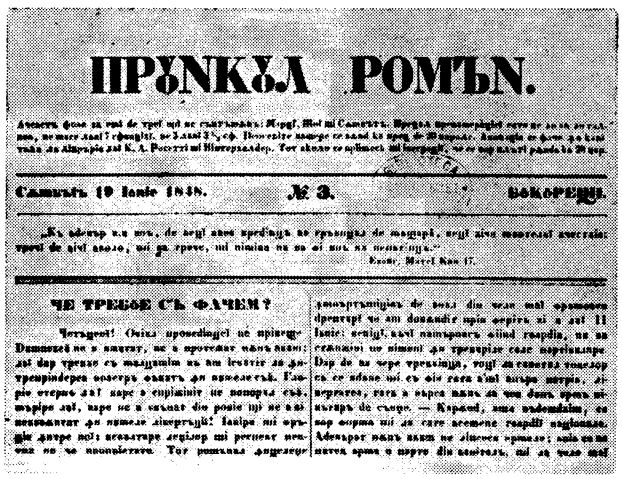

ПРѢНКѢЛ РОМѢН.

Cămpulŭ 19 Iunie 1848. № 3. БОКОПЕШТІ.

„Къ адевър къ вом, де вегі авем сперанца съ ешіръмъ де мізерій, вегі авем мізеріле съ ешіръмъ, ші ам врове, ші німічіа ня ва ві вом ва ешіръмъ."

Есем. Мігеї Кол. 17.

ЧЕ ТРЕБЕ СЪ ФАЧЕМ?

(poetul I. Catina, C. I. Arion, Gh. Bacaloglu, Barbu G. Gănescu, V. Boerescu, G. Vernescu şi I. Ionescu de la Brad) îşi redactau articolele sub imperiul unei stări de exaltare patriotică şi revoluţionară. Îndemnurile la luptă care se succed număr de număr, adresate către „fraţii români (...) din toate clasele", reflectă ceva din febrilitatea acelor zile. Sinceritatea sentimentelor compensează, în parte, emfaza tonului şi neclarităţile stilistice, dar nu poate ascunde o oarecare dezorientare, manifestată în exprimarea crezurilor politice. Se reţine totuşi, din paginile gazetei, apelul la unitate naţională.

Puţina literatură apărută în coloanele **P. r.** nu este la nivelul publicisticii politice. Versurile poeţilor C. D. Aricescu, G. Creţeanu şi Al. Pelimon rămîn doar exerciţii ocazionale, care ilustrează momentele memorabile ale verii anului 1848. Mai inspirat pare să fi fost doar I. Catina, în ale cărui înflăcărate imnuri răsună ecourile revoluţiei.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *5—8* ; 2. Iorga, *Ist. preset, 82—86* ; 3. Călinescu, *Ist. lit., 161* ; 4. Perpessicius, *Cîteva instantanee din cronica literară a anului 1848*, VR, I, 1948, 2 ; 5. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 197* ; 6. Antip, *Contribuţii, 23* ; 7. Giurescu, *Ist. Buc., 134*.

R. Z.

PSALTIREA HURMUZAKI, manuscris religios din secolul al XVI-lea. Cuprinde o traducere în limba română a psalmilor. Manuscrisul nu a fost încă pu-

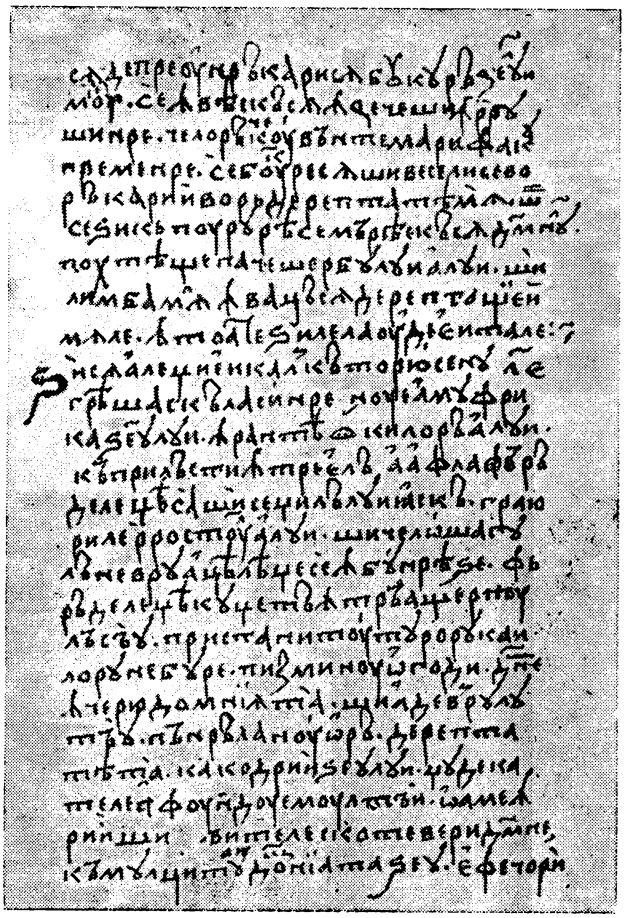

blicat. Face parte din *textele rotacizante*, ca şi **Codicele Voroneţean.*

— *Psaltirea Hurmuzachi*, B.A.R., ms. 3077.

— 1. Pascu, *Ist. lit. XVI, 63—68* ; 2. Ion Diaconescu, *Unele aspecte ale înlocuirii infinitivului cu conjunctivul în limba română din secolul al XVI-lea*, OR, *167—170* ; 3. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, Bucureşti, E.A., 1974, *99—101*.

C. T.

PSALTIREA SCHEIANĂ, manuscris religios din secolul al XVI-lea. Este o copie a unei traduceri în limba română a psalmilor lui David, la care se mai adaugă zece cîntări şi „simbolul atanasian" al credinţei. Acest manuscris prezintă particularităţi paleografice şi lingvistice specifice şi este considerat unul din primele texte scrise în limba română. A fost studiat şi publicat cu titlul *Psaltirea Scheiană*. Ca şi **Codicele Voroneţean*, face parte din categoria *textelor rotacizante*.

— *Psaltirea Scheiană*, publ. I. Bianu, Bucureşti, Göbl, 1889 ; *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, II, îngr. I. A. Candrea, Bucureşti, Socec, 1916.

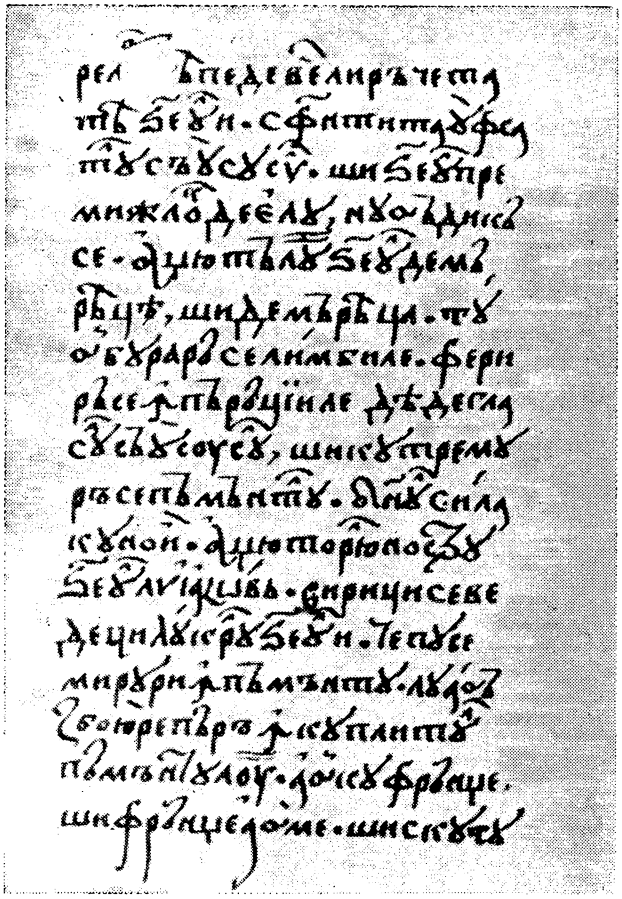

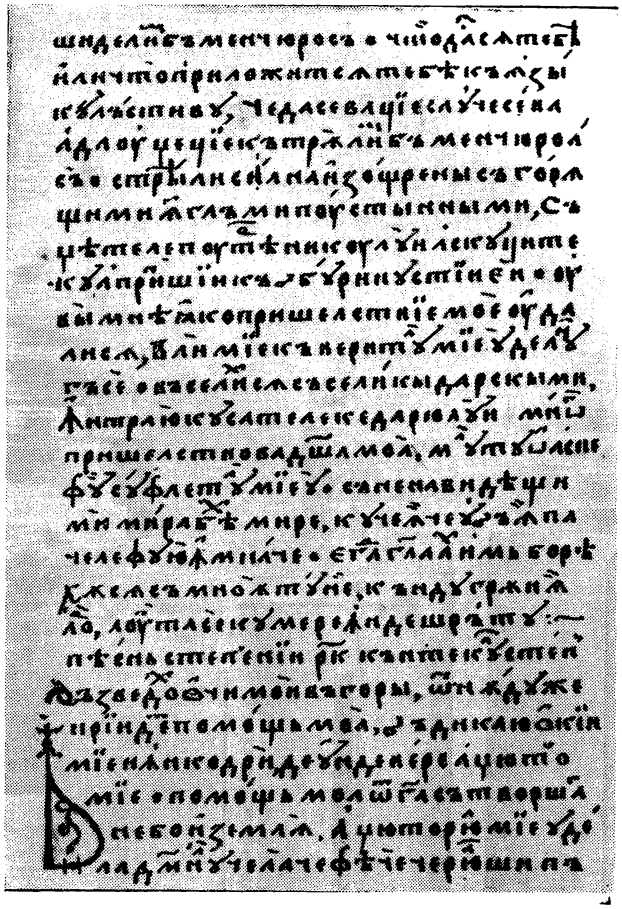

— 1. I. Bianu, *Prefață* la *Psaltirea Scheiană*, București, Göbl, 1889 ; 2. N. Iorga, *I. Bianu, „Psaltirea Scheiană" (1482). Tomul I. Textul*, A I, 1889—1890, *759—761* ; 3. A. Densușianu, *Tradițiunea literară din Psaltirea Scheiană*, RTL, V, 1897, 4 ; 4. Gh. Ghibănescu, *Glosarul Psaltirei Scheiane*, Iași, Tip. Dacia, 1902 ; 5. I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, I, București, Socec, 1916 ; 6. Pascu, *Ist. lit. XVI, 79—92* ; 7. Constantin Lacea, *Copiștii Psaltirii Scheiene*, DR, III, 1922—1923 ; 8. Al. Rosetti, *„Filioque" din Psaltirea Scheiană*, GS, II, 1925, 1 ; 9. R. Pava, *Criptograma din Psaltirea Scheiană*, SMIM, III, 1959 ; 10. Ion Diaconescu, *Unele aspecte ale înlocuirii infinitivului cu conjunctivul în limba română din secolul al XVI-lea*, OR, *167—170* ; 11. Gebhard Blücher, *Filigranele brașovene și tipăriturile chirilice din secolul al XVI-lea*, RVB, XX, 1967, 7 ; 12. Ion Gheție, *Simbolul atanasian din „Psaltirea Scheiană"*, LR, XXII, 1973, 3 ; 13. Ion Gheție, *Din nou despre simbolul atanasian din „Psaltirea Scheiană"*, LR, XXIII, 1974, 3 ; 14. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, E.A., 1974, *101—106*.

C. T.

PSALTIREA VORONEȚEANĂ, manuscris religios din secolul al XVI-lea. Conține copia unei traduceri parțiale a psalmilor, paralel cu textul slav corespunzător. Este considerat unul din cele mai vechi manuscrise românești, fiind publicat cu titlul *Psaltirea Voronețeană* și studiat în cadrul *textelor rotacizante* (ca și **Codicele Voronețean*).

— *Psaltirea Voronețeană* (publ. G. Giuglea), RIAF, vol. XI, 1910, partea II, vol. XII, 1911, partea I—II ; *Slavisch-rumänisches Psalterbruchstück*, îngr. Constantin Gălușcă, Halle, Tip. Niemeyer, 1913.

— 1. Ovid Densusianu, *Studii de filologie română*, București, Göbl, 1898, *17—43* ; 2. Pascu, *Ist. lit. XVI, 69—77* ; 3. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, E.A., 1974, *106—108*.

C. T.

PSEUDO-AMIRAS v. **Cronica anonimă a Moldovei (1661—1729).**

PSEUDO-MUSTE v. **Cronica anonimă racoviteană.**

PSEUDO-NICOLAE COSTIN v. **Letopisețul anonim al Țării Moldovei (1661—1709).**

PUBLICĂRILE UNUI GRUP DE IUBITORI AI LITERATUREI ȘI AI ȘTIINȚEI, revistă de literatură apărută la Ploiești în aprilie 1898. Susținătorul material al publicației pare să fie V. Bilciurescu. El colaborează cu versuri, cu anecdote versificate și cu un articol în care face istoricul cercului literar de la „Revista nouă". O poezie a lui N. Nicoleanu, pe care Al. Macedonski i-o transmisese lui Bilciurescu pentru a fi publicată, dă prilejul unui studiu asupra celor trei ediții din scrierile poetului, apărute pînă atunci. Se compară, comentatorul dovedind însușiri de istoric literar și editor, textul din ediția Șaraga (1892) cu textul din manuscrisul găsit acum, discutîndu-se diferențele, lecțiunile greșite etc. Revista republică *Apari să dai lumină* de M. Eminescu și articolul *Cele una sută și una fabule ale d-lui Sion* de P. P. Carp.

R. Z.

PUMNUL, Aron (27.XI.1818, Cuciulata, j. Brașov — 24.I.1866, Cernăuți), filolog și istoric literar. Dintr-o familie de țărani ardeleni din părțile Făgărașului, **P.** a urmat școala primară la Odorhei, de unde, în 1836, trece la liceul din Blaj. Aici are ca profesori, printre alții, pe G. Barițiu și S. Bărnuțiu, care l-au îndrumat spre studiul filozofiei. Timp de doi

chitate, a fost difuzat prin texte juridice, religioase și cărți populare. **P.** și-a păstrat, totuși, o existență folclorică proprie. Odată intrate în circuitul oral, cele presupuse a fi de origine cultă au devenit anonime, nedeosebindu-se de creațiile moștenite prin tradiție. În legătură cu geneza speciei se poate stabili o împărțire în **p.** universale aflate în patrimoniul folcloric al tuturor popoarelor din cele mai îndepărtate timpuri ; **p.** împrumutate fie pe cale orală, fie prin scris ; **p.** locale, sintetizînd experiențe și situații istorice specifice din viața unui popor. Ultimele pot fi, după conținut, istorice, religioase, mitologice, reflectînd evoluția istorică, socială și filozofică a poporului respectiv. O altă clasificare ține seama de forma artistică a acestor creații populare : metaforice (sau alegorice) și nemetaforice, în proză sau în versuri. Din punct de vedere gramatical sînt **p.** propriu-zise — cele ce apar sub forma unei propoziții enunțiative, afirmative sau negative, care exprimă în mod direct o judecată completă, și **p.** imperative — sub forma unor propoziții imperative, afirmative sau negative, care prin conținutul lor implică ideea de bine și impun un sfat, un îndemn. Derivate din **p.** propriu-zise sînt **p.** exclamative și **p.** dialogate.

Tematica **p.** relevă cele mai variate aspecte ale existenței umane. El este, în ansamblu, expresia unei adevărate filozofii a vieții, în care conținutul etic se îmbină cu cel social-istoric și cu povețele practice. Creat într-un anumit moment istoric, **p.** are un sens inițial care exprimă ideea de bază de la care se pleacă. Cu cît această idee este mai generală, cu atît pot apărea semnificații multiple, în contexte particulare, dar subordonîndu-se sensului primar. **P.** universale îmbrățișează domenii întregi de viață („Corb la corb nu-și scoate ochii", „Spune-mi cu cine te aduni, ca să-ți spun cine ești", „Cîinele care latră nu mușcă", „Unde nu-i cap, vai de picioare", „Ulciorul nu merge de multe ori la apă"), pe cînd cele locale, istorice, au o arie mai restrînsă („Vodă da și Hîncu ba", „Turcul te bate, turcul te judecă"). Numeroase sînt aspectele negative, selectate, față de care **p.** dezvăluie o atitudine cu tendințe explicit educative („Lupul păru-și schimbă, dar năravul ba", „Pînă la Dumnezeu, te mănîncă sfinții"). Multe **p.** care conțin norme de conduită, raportate la condițiile de viață din diferite epoci, exprimă concepții contradictorii („Aurul deschide raiul", dar „mai bine sărac și curat, decît bogat și pătat"). În centrul atenției stă omul cu calitățile și, mai ales, cu defectele sale ; de aici, un mare număr de **p.** satirice („După război mulți viteji s-arată", „Popa mănîncă și de pe viu și de pe mort"). Spre deosebire de zicătoare (care se constituie ca expresie figurată fără o existență independentă și nu exprimă o concluzie, ci doar o sugerează), cu care este înrudit, **p.** are un conținut bine determinat, exprimînd o judecată completă și o concluzie. Prin conținut, **p.** se apropie de maximă, dar se deosebește de ea prin valoarea lui metaforică.

P. se exprimă prin propoziții sau fraze întregi, concise, uneori eliptice, cu o accentuată stereotipie sintactică. Pentru a-i spori valoarea, se folosesc comparații, metafore, alegorii și, uneori, elemente de versificație, ritm sau rimă. Chiar în cazul **p.** metaforice plasticitatea se realizează printr-o anume simetrie a frazei, prin concizia și selecția termenilor („Cine se scoală de dimineață, departe ajunge"). Intonația și accentul sînt folosite pentru relevarea sensului. Un procedeu care subliniază atitudinea selectivă pe care **p.** o implică este exagerarea („Femeia îl scoate dator și pe dracul"). Caracteristice speciei sînt posibilitatea aplicării la situații practic nelimitate ca număr și îmbinarea mai multor sensuri, uneori contradictorii. În circulația orală, **p.** dobîndește un mare număr de variante, prin adaos sau eliminare, prin nuanțări diferite în raport cu semnificația de bază sau prin substituiri. Cu toate acestea, dintre speciile folclorice, este cel mai apropiat de literatura cultă. În scris, **p.** a circulat, la noi, prin intermediul cărților populare (**Albinușa*, **Archirie și Anadan*), al diferitelor manuscrise și al operelor marilor cronicari din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Îndemnuri la culegerea „vorbelor cu tîlc" vin din Ardeal, de la Dimitrie Țichindeal, de la Timotei Cipariu ș.a. Prin 1845 vornicul Iordache Golescu întocmește o culegere de *Pilde, povățuiri i cuvinte adăvărate și povești.* Culegeri propriu-zise sînt cele ale lui Anton Pann, I. C. Hințescu, P. Ispirescu, iar cea mai importantă colecție o publică I. A. Zanne.

— Iordache Golescu, *Povățuiri pentru buna-cuviință*, îngr. Gh. Paschia, pref. Marin Bucur, București, Eminescu, 1975 ; Anton Pann, *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, București, Tip. Pann, 1847 ; I. C. Hințescu, *Proverbele românilor*, Sibiu, Tip. Closius, 1877 ; P. Ispirescu, *Zicători populare*, RIAF, I, 1882—1883, vol. I—II, II, 1884, vol. III, III, 1885, vol. V ; I. A. Zanne, *Proverbele românilor*, I—X, pref. G. Dem. Teodorescu, București, Socec, 1895—1903 ; I. A. Candrea, *Dicționar de proverbe și zicători*, București, Alcalay, 1912 ; *Din înțelepciunea poporului*, îngr. Corneliu Bărbulescu și Gh. Ghiță, București, E.S.I.P., 1957 ; *Ghicitori și proverbe*, I—II, îngr. Monica Rahmil, București, E.S.P.L.A., 1957 ; *Apa trece, pietrele rămîn. Proverbe românești*, îngr. și pref. George Muntean, București, E.L., 1966 ; *Cartea înțelepciunii populare. Proverbe*, îngr. și pref. Ion Dodu Bălan, București, Minerva, 1974 ; Petru Rezuș, *Dacă poți rîde, să rizi*, pref. Dumitru Lazăr, Timișoara, Facla, 1974.

— 1. Teodorescu, *Cercetări* ; 2. Gaster, *Lit. pop., 197—201*; 3. *Ist. lit.*, I, *193—199* ; 4. Vasile Netea, *Primele colecții de proverbe românești publicate*, SFL, *401—439* ; 5. Papadima, *Lit. pop., 596—604* ; 6. Bîrlea, *Proverbe* ; 7. Pavel Ruxăndoiu, *Aspectul metaforic al proverbelor*, SPS, *94—113* ; 8. Pavel Ruxăndoiu, *Proverbele ca gen folcloric*, FLI, I, *183—198* ; 9. Muntean, *Cercetări, 33—96* ; 10. *Dicț. term., 263—264* ; 11. Vrabie, *Folclorul, 276—282* ; 12. Chițimia, *Folclorul, 239—267* ; 13. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *231—244*.

L. B.

PRUNCU, Nicolae I. (1845, Focșani — 14.VII.1888, Focșani), poet. Printre colaboratorii „Convorbirilor literare" se număra și focșăneanul **P.** (primar al orașului între 1881 și 1884), căruia i-au apărut versuri încă în primele numere, din 1867, ale revistei. El este și autorul a două volume (*Suspinele primăverei*, 1868, *Poezii*, 1887), cuprinzînd poezii apărute și în publicațiile vremii : „Convorbiri literare", „Originea", „Curierul de Iași", „Oltul", „Revista literară și științifică", „Timpul", „Românul", „Pressa", „Amicul familiei", „Album macedo-român", „Familia". La „Literatorul", care i-a publicat o epistolă în 1881, era considerat convorbirist. **P.** încearcă o poezie de avînturi romantice, byroniene, de contraste tari, senzații puternice și gesticulație patetică, traducînd disperarea unui proscris al sorții. Nereușita este totală prin lipsa oricărui fior liric, prin platitudinea și desensibilizarea limbajului poetic. Eronat, lui **P.** i s-a atribuit pseudonimul Gr. Gellianu (5).

ani, din 1841, este elev al liceului piarist din Cluj. Din 1843, primind o bursă de studii din partea Episcopiei din Blaj, urmează cursurile de teologie și filozofie la colegiul „Sf. Barbara" din Viena. Acum se conturează formația sa intelectuală, **P.** orientîndu-se hotărîtor înspre filozofia raționalistă a „luminilor", devenită, ca și pentru ceilalți cărturari ardeleni, temeiul unui program de „luminare" a românilor din Transilvania în vederea consolidării culturii naționale. Idealurile sale iluministe și patriotice sînt enunțate și în programul societății studențești „Românimea cea tînără", pe care **P.** o fondează în cadrul colegiului. Cu o bună pregătire filozofică (citise temeinic pe Aristotel, Spinoza, Voltaire, Rousseau, tradusese *Fizica* lui Fr. Chr. Baumeister), formată mai ales în spiritul kantianismului, **P.**, întors la Blaj în 1846, ține un curs de filozofie, prelucrînd, ca și Bărnuțiu, prelegerile kantianului W. T. Krug. În publicistică, **P.** debutase încă din 1845, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", cu un studiu privitor la ortografia limbii române *(Literele corespunzătoare firei limbei rumânești și încă ceva)*. Unele articole sînt semnate și Pumne, care pare să fi fost adevăratul nume de familie. În 1847 e redactor și colaborator, cu articole filozofice și de morală religioasă, la revista lui T. Cipariu „Organul luminării", apoi la „Învățătoriul poporului", unde publică *Viața năciunei române, dulceața limbei și a simțemîntelor ei* (1848). La evenimentele din timpul revoluției de la 1848 **P.** a participat intens, influențînd și acțiunile tinerilor intelectuali români din Blaj, al căror îndrumător spiritual era. El a redactat proclamația în vederea adunării populare de la Blaj și a fost ales membru al comitetului românesc permanent de la Sibiu. Pus sub urmărire de către autoritățile maghiare, **P.** fuge la București. Aici, Guvernul provizoriu îl numește comisar de propagandă. Din București, după înăbușirea revoluției, se refugiază la Iași, apoi la Cernăuți, unde, primit cu deosebită căldură de E. Hurmuzachi, va rămîne pînă la sfîrșitul vieții. La Cernăuți, continuînd, în scris, lupta pentru drepturile românilor, **P.** își începe de îndată colaborarea la revista „Bucovina". Deși departe de ținuturile natale, românii din Făgăraș îl aleg senator în consiliul districtual. În 1849 devine primul profesor de limba și literatura română la liceul german din Cernăuți. Toate mărturiile foștilor săi elevi confirmă deosebitele calități de pedagog ale lui **P.**, ca și atașamentul și afecțiunea cu care era înconjurat. Ca profesor, publicist, autor de manuale, activitatea sa fără preget pentru promovarea culturii românești i-a creat un nimb de „apostol al românismului", în jurul cărturarului ardelean formîndu-se o adevărată mișcare culturală națională. În spiritul acestei mișcări și în cultul reputatului dascăl s-a format și M. Eminescu, în anii de școală la Cernăuți. Poetul a și locuit o vreme în casa lui **P.**, citind neobosit din bogata bibliotecă de cărți românești a profesorului său. De numele lui **P.** se leagă și debutul poetului: la moartea profesorului, în culegerea omagială a elevilor, Eminescu publică elegia *La mormîntul lui Aron Pumnul* (1866).

Ideile lingvistice ale lui **P.**, susținute cu pasiune, de la catedră sau în articole, au stîrnit, îndeosebi postum, critici și ironii. E vorba, în primul rînd, de încercarea de reformare a lexicului limbii române, prin renunțarea la cuvintele de origine străină și înlocuirea lor cu altele create artificial, prin adăugarea unor sufixe românești la rădăcini latine, neținîndu-se seama de perioada de acțiune, limitată în timp, a legilor fonetice, aplicate de **P.** fără discernămînt. În felul acesta, el urmărea să „elibereze" româna și de dependența față de latina cultă, pe care o considera, aberant, ulterioară limbii române. Creațiile lexicale hibride ale „pumnismului" au fost ridiculizate de V. Alecsandri și respinse, cu argumente lingvistice, de către T. Maiorescu, în primele sale articole despre limba română. Studiile lui **P.** au, totuși, meritul de a fi susținut, convingător, necesitatea înlocuirii slovelor cu litere latine în scrierea limbii noastre și de a fi participat la clarificarea căilor de evoluție a limbii literare românești. În concepția lui **P.**, limba este „sufletul" națiunii, temelia și condiția unei culturi naționale.

În istoria literară, **P.** a rămas cunoscut datorită acelui ***Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni***, prima antologie de literatură românească, alcătuită, cu scopuri didactice, în patru tomuri (șase părți), apărute treptat, din 1862 pînă în 1865. Simplă culegere de texte literare sau de popularizare a unor cunoștințe practice, *Lepturariu rumânesc...* devine, începînd cu tomul al treilea, un tablou cuprinzător al literaturii și culturii românești. Selecția, bogată, este însoțită de biografiile autorilor, cuprinzînd informații adunate cu stăruință de **P.** din cărți și periodice sau obținute, în scris, direct de la autori. Comentariile lui **P.** urmăresc cu precădere contribuția fiecăruia la lupta pentru emanciparea națională, fără a se face distincție între activitatea literară și cea cultural-politică. Dincolo de absența unor criterii în alegerea textelor, antologia realizează o perspectivă amplă asupra culturii românești, de la traducătorii textelor religioase și cronicari pînă la tinerii autori contemporani cu **P.** Scriitorii din toate provinciile românești se întîlnesc, pentru prima dată, în paginile aceleiași lucrări. Incluzînd peste o sută de nume (cu selecția de texte cea mai întinsă figurează Gh. Asachi, V. Alecsandri, Anton Pann), antologia nu omite aproape nici un scriitor român cunoscut la acea dată. Pentru **P.**, literatura, cum o definea și într-un ***Curs de literătura rumânească***, însemna „cuprinsul tuturor scriptelor cîte s-au făcut în limba rumânească de cînd a început a se scrie într-însa și pînă astăzi", rostul ei fiind, înainte de toate, unul educativ. În același curs sînt prezentați, succint, Gr. Ureche, Miron Costin, N. Costin, Dosoftei, I. Neculce, D. Cantemir. Dintr-un tratat de prozodie scris de **P.** nu s-a păstrat decît un fragment intitulat *Foarma din afară a poeziei române*, în care terminologia este artificială și greoaie. Îndeosebi prin *Lepturariu rumânesc...* — carte de căpătîi a elevului Eminescu —, **P.** este unul din întemeietorii istoriei noastre literare.

— Viața năciunei române, dulceața limbei și a simțemîntelor ei, INP, I, 1848, *7—10, 33—36, 41—42*; *Convorbire între un tată și între fiul lui asupra limbei și literelor românești*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1850; *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, I—IV, Viena, Editura Cărților scolastice, 1862—1865; *[Scrieri filologice și de istorie literară]*, în I. G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieței și însemnătății lui, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1889.

— 1. Al. Hurmuzachi, *Arune Pumnul*, FSC, II, 1866, 2; 2. Vulcan, *Panteonul, 61—66*; 3. Maiorescu, *Critice*, I, *127—131*; 4. Eminescu, *Scrieri, 63—76*; 5. O. Lugosianu, *Aron Pumnul*, RN, II, 1889, 8; 6. I. G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieței și însemnătății lui, precum și scrierile*

lui mărunte și fragmentare, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1939 ; 7. *Encicl. rom.*, III, 695—696 ; 8. T. Bulat, *Aron Pumnul, candidat la Universitatea din Iași*, NRL, III, 1911, 11 ; 9. Călinescu, *Eminescu*, 57, 59, 79—81 ; 10. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 45—47 ; 11. Densusianu, *Lit. rom.*, III, 17—19 ; 12. Const. Loghin, *Aron Pumnul — Mihai Eminescu*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943 ; 13. Aug. Z. N. Pop, *Eminescu înfiat de Pumnul ?*, TR, VIII, 1964, 14 ; 14. Ioana Petrescu, *Concepția lingvistică a lui Aron Pumnul*, CLG, XI, 1966, 2 ; 15. *Aron Pumnul*, GP, 265—266 ; 16. *Ist. lit.*, II, 629—632 ; 17. Luiza Seche, *O lucrare puțin cunoscută a lui Aron Pumnul*, LR, XVII, 1968, 1 ; 18. Mihai Drăgan, *Aron Pumnul*, ATN, V, 1968, 12 ; 19. Ioana Petrescu, *Un discipol pașoptist al lui W. T. Krug : Aron Pumnul*, SUB, Philologia, 1968, fasc. 1 ; 20. D. Macrea, *Aron Pumnul. La 150 de ani de la nașterea sa*, CLG, XIII, 1968, 2 ; 21. Rotaru, *Ist. lit.*, I, 204—206 ; 22. Paul Leu, *O carte uitată — Lepturariu rumânesc*, Bacău, 1972 ; 23. Bucur, *Istoriografia*, 24—73 ; 24. Petru Zugun, *Influența lui Aron Pumnul asupra lui Mihai Eminescu sub raport lingvistic*, LR, XXIV, 1975, 6 ; 25. D. Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, E.Ș.E., 1978, 74—96.

L. V.

PUȘCARIU, Ioan (10.X.1824, Sohodol, j. Brașov — 24.XII.1911, Sohodol, j. Brașov), scriitor. Este unul din cei nouă copii ai preotului Ioan Pușcașiu, fiind frate cu cărturarii Iosif și Ilarion Pușcariu. După ce a urmat școala primară în comuna natală, s-a înscris, în 1834, la Școala normală germană din Brașov, trecînd, peste trei ani, la gimnaziul catolic. Din 1841, s-a mutat la Sibiu, unde audiază cursuri de teologie. Între 1843 și 1846, urmează și termină liceul la Cluj, înscriindu-se apoi la Academia de drept din Sibiu. Participă la evenimentele de la 1848 (acum își schimbă numele din Pușcașiu în Pușcariu), fiind membru în Comitetul permanent al revoluționarilor români transilvăneni, iar, ceva mai tîrziu, în Țara Românească, comisar de propagandă pentru județul Argeș. După înăbușirea revoluției, **P.** va îndeplini diverse funcții în administrația din districtul Făgărașului, fiind apoi, pînă la pensionarea sa din 1890, consilier în Ministerul Cultelor, membru al Curții supreme judecătorești din Budapesta. În 1877 a fost ales membru onorar al Societății Academice Române, iar în 1900 — membru activ al secției literare.

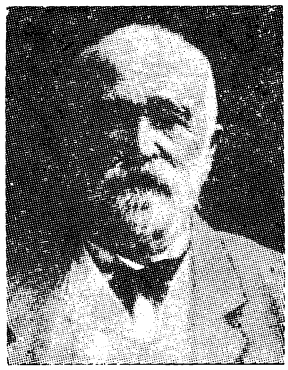

P. a fost unul din animatorii vieții culturale a românilor din Transilvania. A avut o grijă deosebită față de bunul mers al școlilor românești, a introdus limba română în administrația politică și juridică a Făgărașului, a făcut parte din comisia pentru stabilirea unei ortografii unitare românești în Ardeal. Criticînd un articol al lui Zaharia Boiu, **P.** a publicat, la rîndul său, în „Telegraful român" (1860), un alt articol ce a cunoscut un considerabil răsunet. Aici, el propunea înființarea unei societăți („pentru cunoașterea literaturii române și pentru cultura poporului român"), care să organizeze viața culturală ardeleană. Propunerile lui **P.** au constituit punctul de plecare al Astrei, el participînd la elaborarea statutelor societății. Preocupat de trecutul românilor, **P.** a alcătuit, nu totdeauna cu rigoarea necesară, studii de istorie, între care se disting cele două volume cuprinzînd *Date istorice privitoare la familiele nobile române* (1892, 1895). Volumele sale de amintiri : *Reminiscențe din anul 1860* (semnat cu pseudonimul Un contemporan) și *Notițe despre întîmplările contemporane* (1913) cuprind date despre viața politică și socială a Transilvaniei pînă la 1890 și sînt scrise într-o limbă cursivă, vioaie.

Autor a numeroase versuri, **P.** a semnat unele din ele cu pseudonimul Ioan de la Buceci. Predilecția lui a fost pentru satiră și anecdota în versuri, specii pe care le-a cultivat cu stăruință. Volumul său de „imitațiuni" (1900) este însă foarte firav, încercînd să se susțină prin umor, cam grosolan. Ceva mai reușite sînt poemele didactice (*Mărul, Strugurii*), cu atmosfera lor bucolică. Foarte cunoscut a fost **P.** ca autor al poeziei *Patria română*, ale cărei avîntate sentimente patriotice și naționale i-au asigurat o largă răspîndire în Ardeal.

— *[Scrisoare către redacție]*, TER, VIII, 1860, 12, 19 ; *Despre importanța documentelor nobilitari ale familiilor române*, GT, XXV, 1862, 58, 59 ; *Patria română*, LPTR, IV, partea II, 272—274 ; *Orele libere*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1867 ; *Mărul*, Budapesta, Tip. Kocsi, 1883 ; *Mitarca*, F, XXI, 1885, 3 ; *Țințarul*, F, XXII, 1887, 12 ; *Reminiscențe din anul 1860*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1897 ; *Strugurii*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1898 ; *Dintre imitațiunile lui Ioan de la Buceci*, Brașov, Ciurcu, 1900 ; *Alfabetul secuilor și slovele cirilice*, București, Tip. Göbl, 1905 ; *Notițe despre întîmplările contemporane*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1913.

— 1. *Ioan cav. de Pușcariu*, F, XXXII, 1896, 12 ; 2. Iorga, *Oameni*, II, 46—47 ; 3. Curticăpeanu, *Mișc. cult.*, 62—64 ; 4. Emil Micu, *„Stegarul național" de pe Cîmpul Libertății : Ioan Pușcariu*, AST, III, 1968, 5 ; 5. Al. I. Ciurea, *Ioan Pușcariu*, MO, XXI, 1969, 1—2.

D. M.

PUȘCARIU, Iosif (11.XII.1835, Sohodol, j. Brașov — 22.XII.1923), scriitor. Fiu al preotului Ioan Pușcașiu și frate cu scriitorul Ioan Pușcariu, **P.** a urmat gimnaziile românesc și săsesc din Brașov, făcînd apoi studii de drept la Sibiu. A funcționat, pe rînd, ca pretor și judecător în ținutul Făgărașului, stabilindu-se, din 1867, la Brașov, unde desfășoară o bogată activitate culturală, în calitate de membru în consiliul municipal, membru și apoi președinte al Eforiei Școalelor centrale române ortodoxe. A editat una din primele reviste umoristice din Ardeal, intitulată „Cocoșul roșu" (1874—1878, 1881). Periodicul, nefiind bine văzut de autorități, a fost suspendat. **P.** a colaborat la „Gazeta Transilvaniei", „Sămănătorul" ș.a. Compune poezii de dragoste în care descrie în culori vii o natură prielnică trăirii sentimentului erotic, comunicat cu finețe. În volumul cu titlul *Povestiri de ale lui Moș Barbă-Albă*, scriitorul își istorisește cu multă vervă amintirile, împletind date autobiografice cu întîmplări din viața satelor din Bran. **P.** a fost tatăl lingvistului Sextil Pușcariu.

— *În noapte*, S, IV, 1905, 29 ; *Amintire*, S, V, 1906, 45 ; *Povestiri de ale lui Moș Barbă-Albă*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1909.

— 1. *Encicl. rom.*, III, 699 ; 2. I. Breazu, *Iosif Pușcariu*, PAB, 286—292 ; 3. *Cărturari brașoveni*, 198.

C. B.

PUTNA, gazetă politică apărută la Focșani, de două ori pe săptămînă, între 10 mai 1880 și februarie 1881. Din numerele ieșite după 25 decembrie 1880 nu s-a păstrat nici un exemplar. La acest periodic a colaborat, cu poezia *Ecoul*, Duiliu Zamfirescu, în iulie 1880. Este una din primele lui producții lirice tipărite, la trei ani după debutul în „Ghimpele". Apar, de asemenea, știri privind studiile universitare ale scriitorului, examenul de licență, primii pași în magistratură, ca supleant la tribunalul din Hîrșova. Mai publică aici I. C. Tacit, profesor din Brașov, și se retipăresc, din „Ghimpele", poezii de N. Nicoleanu și o biografie a poetului, scrisă de G. Dem. Teodorescu, însoțite de un studiu al operei, care s-ar putea să fie redactat de Duiliu Zamfirescu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 534.

R. Z.

PUTNEANUL, Iacov v. **Iacov Putneanul.**

QUINTESCU, Nicolae Ch. (21.II.1841, Craiova — 12.VIII. 1913, Bucureşti), critic literar şi traducător. Fiu al unui negustor, urmează cursurile colegiului „Sf. Sava" din Bucureşti, după a căror absolvire este trimis, din 1861, să studieze filologia la Berlin şi la Bonn. Studiile universitare le termină în anul 1867, susţinîndu-şi doctoratul în acelaşi an cu o teză despre diminutivele limbii române. Întors în ţară, este numit profesor de limba şi literatura latină la Universitatea din Iaşi, transferîndu-se la Universitatea din Bucureşti în 1881. Din 1898 a funcţionat şi ca director al Şcolii normale superioare din Capitală. A fost pensionat în anul 1902. Îndată după întoarcerea în ţară, **Q.** a devenit membru al societăţii Junimea, colaborînd la „Convorbiri literare" cu studii, articole şi recenzii. În urma unui conflict cu T. Maiorescu, împotriva căruia scrie şi un pamflet (sub pseudonimul Victor Motreanu), el îi părăseşte pe junimişti, în anul 1875. La 14 septembrie 1877 este ales membru al Societăţii Academice Române, în secţia literară, al cărei secretar a fost timp de aproape două decenii. Deşi profesor de limba şi literatura latină, **Q.** nu a publicat decît un singur studiu de specialitate, dedicîndu-se, în rest, problemelor de filologie română. A susţinut, prin lucrările sale, cîteva din principalele idei junimiste. A arătat o deosebită preţuire pentru limba vie a poporului, condamnînd excesele neologice; nu admitea cuvinte împrumutate din limbi străine decît în cazuri de reală necesitate. Bun cunoscător al limbii vorbite de popor, el a combătut atît latinismul (într-un foarte documentat articol despre *Dicţionarul limbii române* al lui I. C. Massim şi A. T. Laurian), cît şi încercarea făcută de A. Lambrior de a reactualiza cuvintele vechi, ieşite din uz. Consecvent cu aceste principii, **Q.** a susţinut cu deosebită căldură pe acei scriitori la care afla subiecte naţionale şi o limbă curată. Rapoartele sale academice, printre cele mai amănunţite şi mai documentate din cîte se prezentau, au fost extrem de favorabile, de pildă, lui I. Slavici, B. Delavrancea ori St. O. Iosif, chiar dacă uneori au trecut cu vederea, în mod conştient dealtfel, neajunsurile artistice ale unui I. I. Roşca sau A. Densuşianu.

Alături de alţi junimişti, **Q.** a contribuit la răspîndirea operelor lui Goethe în literatura română, traducînd *Egmont* într-o limbă în care elementul popular este precumpănitor, iar fraza are o cursivitate îndeajuns de modernă. Inferioare sînt *Omagiul artelor*, prelucrare după Schiller, precum şi jurnalul de călătorie intitulat *De la Bonn la Coblenz, pe apă şi pe jos*, însăilare firavă de impresii comune.

— *Despre literatura latină*, CL, I, 1867, 9, 10 ; *„Viaţa a XII imperatori", traducere din Suetoniu de d. G. I. Munteanu*, CL, II, 1868, 5 ; *Proiectul de dicţionar al Societăţii Academice*, CL, IV, 1871, 21—24 ; A. Densuşianu, *„Negriada"*, AAR, partea administrativă, t. II, 1879—1880 ; *De la Bonn la Coblenz, pe apă şi pe jos, cu o scrisoare către d. Vas. A. Urechia*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1881 ; *„Pygmalion", „Fata de la Cozia" şi „Lăpuşneanu". Studiu critic comparativ*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1887 ; *G. Sion, „Suvenire contimpurane"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; *B. Şt. Delavrancea, „Paraziţii" şi I. Slavici, „Novele"*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893 ; *O formaţiune adverbială introdusă „fuiorul popei" în limba română*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1895 ; *G. O. Gârbea, „Iov"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; *I. Gorun, „Alb şi negru" ; Gh. Silvan, „Cuiburi părăsite" ; I. Slavici, „Din bătrîni" ; Th. D. Speranţia, „Anecdote populare" ; I. Blaga, „Analize psihologice"* şi *P. Dulfu, „Euripide", traduceri*, AAR, partea administrativă, t. XXV, 1902—1903 ; *Goethe, „Faust", traducere de I. Gorun ; J. B. Hétrat. „Aievea"* şi *St. O. Iosif, „Zorile"*, AAR, partea administrativă, t. XXIX, 1906—1907. — **Tr.** : Goethe, *„Egmont"*, pref. trad., Iaşi, Tip. Goldner, 1876 ; Schiller, *„Omagiul artelor"*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893.

— 1. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 2. *Encicl. rom.*, I, *711* ; 3. Maiorescu, *Critice*, II *141, 151, 153, 160* ; 4. Dr. C. I. Istrati, I. Bianu, *[Discursuri funebre]*, AAR, partea administrativă, t. XXXVI, 1913—1914 ; 5. I. Negruzzi, *Dicţionarul „Junimei"*, CL, LVII, 1925, iunie ; 6. Gherghel, *Goethe, 75—77* ; 7. Gherghel, *Schiller, 73* ; 8. D. C. Amzăr, *Studenţi români în străinătate*, CEL, IV, 1940 ; 9. Marian Popa, *Călătoriile epocii romantice*, Bucureşti, Univers, 1972, *93—94, 104, 112, 287—288, 343.*

D. M.

RACOCE, Teodor (c. 1780 (4), Carapciu pe Ceremuş — 22.I.1822, Lvov), traducător. Urmaş al unei vechi familii de răzeşi din Bucovina, era fiul lui Alexandru Racoce. A început şcoala primară la Văscăuţi pe Ceremuş şi a continuat-o la Cernăuţi, unde, în 1797, devine bursier al şcolii normale. După numai jumătate de an părăseşte însă oraşul, atras de „şcolile latineşti" ale Ardealului. Urmează trei ani la liceul piarist din Cluj, avîndu-l coleg aici pe Gheorghe Lazăr, dar se transferă ulterior la liceul din Stanislau (în Galiţia), pe care îl frecventează pînă la absolvire, în 1803. De la această dată îşi urmează cariera de funcţionar, de-a lungul căreia se va distinge prin competenţă şi ţinută morală. Este angajat în 1804, la Lemberg, la Departamentul Incurselor de pe lîngă Administraţia guberniei Galiţia, trece, în 1806, „cancelist" la Administraţia din Cernăuţi, revenind la Lemberg în 1815, pentru a ocupa pînă la sfîrşitul vieţii un post de translator gubernial. În 1815 se căsătoreşte la Cernăuţi cu Ludovica Aloisa de Seeber. Cunoscător al limbilor germană, rusă, polonă şi slavonă, **R.** nu rămîne străin de ideologia iluminiştilor ardeleni. Dovadă eforturile sale pentru înfiinţarea unei gazete româneşti la Lemberg, care — sugera inspirat **R.** în cererea adresată Guberniului Galiţiei la 17 iulie 1816 —, ar fi putut sta sub controlul direct al consilierului „chesaro-crăiesc" I. Budai-Deleanu. Avizul, favorabil formal, primit din partea autorităţilor austriece la 25 februarie 1817, nu va salva acest proiect, demn de reţinut totuşi, al cercului intelectualilor români din Lemberg. În *Înştiinţarea* tipărită de **R.** la 8 martie 1817, precum şi într-o scrisoare adresată de el Consistoriului Episcopiei din Sibiu în speranţa asigurării unei publicităţi în Transilvania viitorului săptămînal (urmînd a se intitula „Novele sau Gazete româneşti"), se contura un program modest, dar cu sesizabil substrat politic. Idealurile luministe ale unor „oameni învăţaţi şi iubitori de neam" urmăreau să împlinească nu numai o lipsă culturală, tot mai acut resimţită în condiţiile de dezvoltare ale societăţii moderne. Trebuia exprimat deopotrivă deziderатul îndreptăţit al unui popor „de mai multe milioane", cum erau „românii socotiţi împreună" („trăind supt osebite stăpîniri", dar avînd aceeaşi limbă, aceeaşi lege, aceleaşi obiceiuri, „aceleaş cărţi şi aceeaş scrisoare"), de a comunica, prin intermediul unei gazete tipărite în limba română, cu celelalte naţiuni europene, adică de a vedea, „ca şi într-o oglindă", „ce să lucrează în toate părţile lumii". Ziarul, care ar fi abordat domenii variate, „de la gramatică pînă la teologie", era conceput, cel puţin pentru început, ca o selecţie de ştiri, beletristică şi articole ştiinţifice, traduse din gazetele străine — engleze, franceze, germane, spaniole, italiene. Vigilent, în Transilvania, guvernul Bánffy nu îngăduie însă difuzarea, la Sibiu, de către episcopul Vasile Moga, a *Înştiinţării* lui **R.** (Se argumentează cinic cum că înaltul cler românesc stăpîneşte limbile de circulaţie pentru a avea acces la publicaţiile străine, cît despre cel de rînd, este recomandabil a nu citi gazete.) Asemenea reacţii de opoziţie din partea autorităţilor vor mai fi fost, astfel încît, neputîndu-se asigura numărul suficient de abonamente în toate provinciile româneşti, drept urmare nici mijloacele materiale necesare apariţiei publicaţiei, proiectul rămîne doar ca o însufleţită iniţiativă, una dintre primele tentative de editare a unui periodic românesc. În schimb, **R.** a publicat la Cernăuţi, în 1820, *Chrestomaticul românesc sau Adunare a tot feliul de istorii şi alte făptorii, scoase din autorii di pe osebite limbi*, în care figurează traduceri (ce ar fi intrat desigur în „Novele sau Gazete româneşti") din operele unor scriitori antici şi moderni ca Diodor din Sicilia, Quintus Rufus, Plutarh, Lucian din Samosata, Diogene Laerţiu, Ioannes Stobeu, Chr. M. Wieland sau M-me de Genlis. Departe de a fi desăvîrşite, traducerile lui **R.**, efectuate toate, se pare, numai prin mijlocirea limbii germane, au constituit cu siguranţă la vremea respectivă un eveniment literar, cu ecou îndeosebi în provincia de obîrşie a autorului.

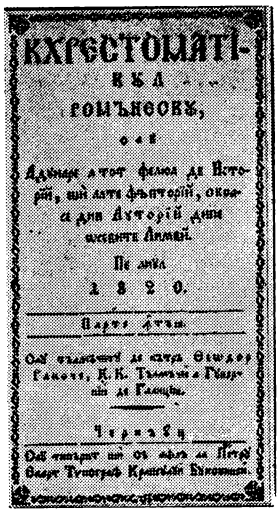
ΧΡΗΣΤΟΜΑΤΙ-
ΚΟΝ
ΡΟΥΜΗΝΟΥΝ,
ΟΥΤΕ
Δδυνατε α τοτ φελιου δε Ιστο-
ριϊ, σαϊ δατε φηπτοριϊ, οσκο-
α δην Δυτορϊϊ δημ
οσεβιτε λιμβι.
Πε ανϊ
1 8 2 0.

— Tr. : [Diodor din Sicilia, Quintus Rufus, Plutarh, Lucian din Samosata, Diogene Laerţiu, Ioannes Stobeu, Chr. M. Wieland, M-me de Genlis], în *Chrestomaticul românesc sau Adunare a tot feliul de istorii şi alte făptorii, scoase din autorii di pe osebite limbi*, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1820, în ed. 2 *(Chrestomaticul românesc din anul 1820)*, publ. şi pref. Teodor Bălan, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1930.

— 1. Chendi, *Începuturile*, *4* ; **2.** *[Note bibliografice]*, BRV, III, *195, 327—328* ; **3.** Iorga, *Ist. presei*, *34—35* ; **4.** Teodor Bălan, *Chrestomaticul românesc din anul 1820*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1925 ; **5.** Lupaş, *Contribuţiuni*, *30—36, 39* ; **6.** Gherghel, *Goethe*, *2—10* ; **7.** Ion Gherghel, *Poeţi germani în oglinda tălmăcirilor româneşti*, TB, VI, 1934, 2 ; **8.** Călinescu, *Ist. lit.*, *123* ; **9.** Popovici, *Studii*, I, *279* ; **10.** Gh. Bulgăr, *Despre limba şi stilul primelor periodice româneşti*, CIL, II, *77, 157* ; **11.** *Ist. lit.*, II, *69, 242* ; **12.** Ariadna Camariano-Cioran, *Cîteva din operele iluminiştilor germani Wieland şi Lafontaine traduse în limbile greacă şi română în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, LL, XII, 1966 ; **13.** Romul Munteanu, *Prefaţă*, DPL, *11* ; **14.** Cornea, *Originile*, *474*.

R. Ş.

RACOVIŢĂ, Dimitrie D. (1862, Buzău — 8.VII. 1891, Bucureşti), critic dramatic şi prozator. Un publicist interesant, cu vînă de critic, a fost **R.** care, semnînd adesea cu pseudonimul Sphinx, colaborează intens la „Binele public", „Literatorul" (făcea parte din Societatea revistei „Literatorul"), „Epoca", la „România liberă" şi „Revista nouă", unde era şi redactor. Articolele sale pe teme diverse, apărute în

„România liberă", sînt scrise cu un condei incisiv, uneori caustic, luînd în deriziune moravuri ale vieții politice, parlamentare, surprinzînd fizionomii și atitudini caracteristice. **R.** are privire de moralist și prin această prismă scrutează el de obicei lumea bucureșteană, la rubrica intitulată *Cronica de joi*. E totuși o gazetărie modestă, subalternă, în cariera începută și sfîrșită timpuriu, a lui Sphinx. *Observări sociale și morale* (1881) este o culegere ce înmănunchează o serie de articole apărute mai întîi în „Binele public". Sînt meditații, copleșite de poncife, asupra nestatorniciei destinului, asupra familiei și societății, a sărăciei și bogăției, a fericirii. Expunerea, cu alură greoaie, e dogmatică, rigidă.

Un moralist este **R.** și în fiziologiile lui, publicate în „Literatorul" (și reproduse în „Peleșul" și „România liberă"). Ciclul *Tipuri apărute (Unu ca mulți alții, Una ca multe altele, Un critic, O matroană română, Omul viitorului)* configurează în tușe repezi, nervos ritmate, profiluri sugestive — parvenitul, cocheta, criticul care disprețuiește literatura națională ș.a.m.d. Este în această pictură de caractere o pornire pătimașă, disimulată îndeobște sub scepticism ironic, divulgată în accentele de sarcasm. Schițele și nuvelele *(Marioara, Ionel, Mai ții minte?..., Oglinda fermecată, Fantazie, Muguri uscați)*, alunecînd spre melodramă, pendulează între real și ireal. Eroul e de obicei un visător, suflet romantic, fascinat de himere, întotdeauna înfrînt în contactul dur cu realitatea, care-i spulberă orice iluzie. Paradoxală, în acest context, poate apărea o afirmație a prozatorului, care își mărturisește net „fanatizmul" pentru „naturalizm" și pentru „adevăr". Însă crezul criticului, admirator al lui Zola, e tocmai acesta. În cronica amplă pe care o consacră nuvelelor lui B. Delavrancea, Sphinx formulează condiția operei de artă — adevăr, coerență lăuntrică, sinceritate în analiza simțămintelor, exactitate în descrierea ambianței. Arta nu trebuie să aibă de-a face cu politica („frumosul e frumos ori de unde ar fi, independent de loc și de timp"). C. Dobrogeanu-Gherea, amendînd unele excese din intervenția prea laudativă a lui **R.**, întrezărea în el un critic de valoare. În „Binele public", **R.** s-a mai ocupat și de poeziile lui Al. Macedonski. A tradus din Shakespeare — *Othello* —, după un intermediar francez. Vocația lui e însă cronica dramatică, susținută în special în „România liberă" și, cu intermitențe, la „Epoca". Sphinx e un comentator sever și competent, temperament polemic, un nonconformist care-și comunică impresiile „verde", „neted", fără a menaja pe nimeni, nici chiar o personalitate ca V. Alecsandri. Criticul, care discerne întotdeauna între partea literară și aceea tehnică a unei piese de teatru, recunoaște dramelor lui Alecsandri *(Despot-Vodă, Fîntîna Blanduziei, Ovidiu)* calități poematice, nu și disciplina unei construcții propriu-zis dramaturgice, evidentă la I. L. Caragiale. Comediile lui Caragiale sînt prețuite mai mult pentru autenticitatea personajelor, pentru senzația de adevăr ce o iradiază, aceste piese oglindind un mediu autohton. Cu toate acestea, dacă unele mărturii sînt adevărate, **R.** ar fi fost acela care, la premiera cu *D-ale carnavalului*, ar fi pus la cale o zgomotoasă manifestație de ostilitate. Excedat de inflația piesei istorice, de multe ori străină de adevărul istoric, în schimb grandilocventă, speculînd de fapt simțămintele patriotice, cronicarul postulează inspirația din viața societății românești, precum și „compilarea" de „documente omenești" — deziderat naturalist care exclude de la sine zugrăvirea de „ființe ideale". **R.** își îngăduie să ironizeze „căznitele producțiuni dramatice" ale lui Schiller ori teatrul, „ruină măreață", al lui V. Hugo. O analiză cuprinzătoare este consacrată, atît în cronici cît și în substanțialul studiu *Teatrul nostru* (din „Revista nouă"), problemelor de repertoriu. **R.** e circumspect. Decît o piesă originală proastă, el preferă una străină valoroasă. În repertoriu este nevoie de piese bune, indiferent dacă ele sînt indigene sau traduceri. Chiar și unele opere ale dramaturgilor mai vechi (D. Bolintineanu, N. V. Scurtescu, Al. Depărățeanu) ar putea fi, în acest sens, reconsiderate. În schimb, **R.** respinge farsa, feeria, opereta și acceptă cu multe rezerve (el îl contestă pe V. Sardou) melodrama. Pledoaria lui urmărește întocmirea unui repertoriu care să se situeze chiar mai presus de puterea de apreciere a publicului, la un moment dat. Zăbovind mai puțin asupra creațiilor actoricești, **R.** e totuși un admirator al marilor noștri interpreți, dintre care lui Șt. Iulian, Gr. Manolescu, C. I. Nottara le consacră pătrunzătoare portrete, scrise cu talent, în „Revista nouă" *(Profile din teatru)*. El face aici observația, întemeiată, că unele succese ale dramaturgiei originale s-au datorat și unor interpretări ilustre. În mișcarea teatrală a vremii, o voce de luat în seamă, stinsă prematur, a fost aceea a lui Sphinx.

— *Observări sociale și morale*, București, Tip. Modernă, 1881 ; *Mai ții minte?...*, L, II, 1881, 12 ; *Tipuri apărute*, L, II, 1881, 12, III, 1882, 1—4 ; *„Poezii" de Alecsandru A. Macedonski*, L, III, 1882, 1 ; *Marioara*, L, III, 1882, 1 ; *Ionel*, L, III, 1882, 5 ; *[Cronici teatrale]*, RLB, VII, 1883, 1729, 1792, 1833, 1838, 1852, 1875, 1895, 1896, 1898, 1917, VIII, 1884 1964, 1965—1967, 2031, 2173, 2176, 2185, IX, 1885, 2431, 2445, 2459, 2465, 2470, 2476, 2481, 2487, 2492, 2498, 2503, 2509, 2514, 2520, 2525—2526, X, 1886, 2532, 2544, 2550, 2555, 2591, 2602, 2608, 2746, 2752, 2757, 2763, 2764, 2769, 2780, 2797, 2802, XI, 1887, 2817, 2832, 2848, 2860, 2872, 2878, 3029, 3035, 3040, 3046, 3063, 3080, XII, 1888, 3117 3145, E, I, 1886, 286, 306, 310, 316, 317, 321, 329, II, 1887, 333, 337, 347, 353, 358, 364, 366, 376, 382 384, 388, 390, 398, 401, 402, 416, 469, 539, 547, 551, 556, 558, 565, 572, 574, 575, 576, 581, 582, 593, 603, 609, 618 ; *Muguri uscați*, RLB, VII, 1883, 1904 ; *Oglinda fermecată*, RLB, VIII, 1884, 2096 ; *Scrisori deschise către d-nul Gr. C. Cantacuzino, directorul general al teatrelor*, RLB, VIII, 1884, 2162—2166 ; *Mărturisirea unui mizerabil*, RLB, X, 1886, 2740—2742 ; *Originalul lui Banville („Socrate et sa femme") și traducțiunea d-lui G. Sion*, RLB, X, 1886, 2757, 2763 ; *De la Vrancea, „Sultănica" — „Trubadurul"*, RLB, XI, 1887, 2939—2947 ; *Fantazie*, RLB, XI, 1887, 3051 ; *Critica criticei — Domnului Ioan Gherea*, RLB, XI, 1887, 3094 ; *Teatrul nostru*, RN, I, 1887—1888, 1—3, reed. parțial în PIG, *83—85* ; *Profile din teatru*, RN, I, 1888, 4, 6, 9.

— 1. Gherea, *Studii*, I, *51, 57—58, 59, 71—72, 73* ; 2. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 3285/1891 ; 3. *Ist. teatr.*, II, *462—463* ; 4. *Ist. lit.*, III, *847—848* ; 5. Ionuț Niculescu, *D. D. Racoviță-Sphinx*, TTR, XX, 1975, 11.

F. F.

RACOVIȚĂ, Nicolae D. (1820, București — 18.VI. 1896, București), traducător. Descendent din domnitorii Mihai și Ștefan Racoviță, este fiu al lui Dumitru și al Sevastiței Racoviță. În 1838, era „scriitor" la Departamentul Dreptății, fiind avansat „șef de masă" în 1847, iar peste trei ani — judecător în București. Numit prefect în 1856, ajunge director în Ministerul Instrucțiunii Publice (1858), iar din 1860 — membru al Înaltei Curți de Casație ; scurtă vreme (iulie—decembrie 1862) a fost și ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Posedînd probabil o bună cultură, **R.** a căutat să sprijine inițiativa lui I. Heliade-Rădulescu de întemeiere a unei Biblioteci universale. În acest scop, a tradus două din scrierile lui Voltaire, contribuind la răspîndirea operei acestuia în România. Cursivitatea și limba curată, lipsită aproape cu totul de provincialisme, precum și precizia interpretării sînt calitățile care disting atît traducerea nuvelei *Ieșirea din școală* (1843), cît și aceea a *Istoriei lui Carol XII, regele Sveției* (1845). Aceleași însușiri se recunosc și în tălmăcirea romanului *Claud Stoc*. Cu numeroase neologisme inutile și într-un stil încăr-

cat, **R.** a mai tradus și masivul roman al lui E. Sue, *Comandorul de Malta.*

— **Tr.:** [Voltaire], *Ieșirea din școală*, FMIL, VI, 1843, 45—50, *Istoria lui Carol XII, regele Sveției*, I—II, București, Tip. Eliade, 1845—1846; [Autor francez neidentificat], *Claud Stoc*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847; E. Sue, *Comandorul de Malta*, București, Tip. Ohm, 1857.

— 1. *Nicolae D. Racoviță*, RB, XX, 1896, 6414; 2. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *157*; 3. *Encicl. rom.*, III, *717*; 4. Gh. Ghibănescu, *Arborele genealogic al familiei Cehan-Racoviță*, SIZ, VIII; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *167—168*; 6. Ion I. Nistor, *O traducere din Voltaire în arhiva mănăstirii Putna*, JML, XXVIII, 1939, 1—12; 7. *Ist. lit.*, II, *248*.

D. M.

RADICALUL, gazetă politică săptămînală care apare la Iași din martie pînă la 26 iunie 1891. Ca atîtea alte ziare politice, **R.** era editat în scopuri electorale. Redactorii au însă experiență gazetărească. O cronică științifică, literară și artistică, o alta a vieții ieșene, parodii și satire ale activității partidelor politice se adaugă publicisticii electorale, înviorînd paginile gazetei, la care colaborează Ovid Densusianu (cu studiul *Primele ambasade ruse în Apus*), Al. A. Bădărău și un M. C., probabil M. Codreanu, atunci în vîrstă de 15 ani.

R. Z.

RADU, Alexandru (? — 15.VI.1895, Miendzy Górze, R. P. Polonă), autor de versuri și traducător. Avea o instrucție serioasă, cunoștea bine limbile franceză și germană. Dedicîndu-se carierei didactice, a fost profesor, cea mai mare parte a vieții, în Galați, unde a deschis și un institut particular de învățămînt ce-i purta numele. Între 1871 și 1872, a publicat în „Gazeta Transilvaniei" corespondențe din București, continuate, în 1873, la „Familia". A debutat ca scriitor în „Familia" din 1872, cu versuri de dragoste, continuînd să publice în „Tranzacțiuni literare și științifice", „Tribuna" (1873), „Literatorul" și în publicațiile gălățene „Orientul român", „Concordia", „Galați". **R.** nu avea o înzestrare deosebită pentru poezie și cu atît mai puțin pentru lirica de meditație, cultivată, totuși, cu insistență. Versurile lui au însă o anume melodicitate și cursivitate pe care, din păcate, le întrerup nu o dată flagrante erori prozodice. Tematica e din cele mai comune. O imagistică mediocră, o exprimare banală, vulgară uneori, îi caracterizează versurile. A tradus, printre alții, din Schiller, E. von Feuchtersleben, V. Hugo. Adept al unei ortografii cît mai lesnicioase, a criticat cu asprime aberațiile latinizante ale redactorilor ziarului craiovean „Vocea română". În 1880, a publicat un manual de sintaxă a limbii latine.

— *Conversare cu cetitoarele*, F, X, 1873, 25, 30; *Predice*, Galați, Antoniady, 1885; *Ore de distracție*, Brăila, Tip. Pestemalgioglu, 1889. — **Tr.:** [Schiller, E. von Feuchtersleben, Heine, Byron, V. Hugo, Büchner, W. Wader, autori francezi și germani neidentificați], în *Ore de distracție*, Brăila, Tip. Pestemalgioglu, 1889.

— 1. *[Necrolog]*, CRR, X, 1895, 26—27; 2. Ghergheł, *Schiller*, *42*, *48*.

D. M.

RALET, Dimitrie (1816, Istanbul — 25.X.1858, Botoșani), scriitor. Întîiul născut al spătarului Alecu Ralet din Botoșani, **R.** a fost un studios, care nu și-a irosit timpul petrecut prin străinătăți. În jurul anului 1840, el și-ar fi încheiat, pe cît se pare, studiile la universitățile din Germania și Franța. Intrat în magistratură, **R.** este, în 1841, judecător și președinte de tribunal în orașul copilăriei sale, Botoșani, fiind numit în această funcție și în 1842, în 1843, apoi în 1847 și 1848. Atașat „partidei naționale" din Moldova, fruntaș al mișcării liberale din această provincie, **R.** ia parte la evenimentele care au loc aici în 1848, către sfîrșitul lui martie. Director în 1849 în Departamentul Dreptății din Moldova, **R.** este numit, cîțiva ani mai tîrziu, în 1854, ministru al Cultelor și Învățăturilor Publice. În 1855 a fost ales președinte al Societății de medici și naturaliști din Iași. În același an, el a fost trimis de către domnitorul Grigore Al. Ghica la Constantinopol, împreună cu C. Negri, în chestiunea spinoasă a averilor mănăstirilor închinate. Cei doi își duc cu bine la capăt misiunea, **R.**, însă, se îmbolnăvește și aceasta avea să-i precipite sfîrșitul. Întors la Iași, în vara lui 1856, el acționează neobosit pentru împlinirea unuia dintre marile sale idealuri — Unirea. Face parte din Comitetul Unirii, din Comitetul electoral al Unirii, ca și din delegația unioniștilor pe lîngă Comisia internațională din București și din biroul definitiv al Adunării generale a Moldovei, unde se pronunță în favoarea emancipării țăranilor. La finele anului 1857, **R.** pleacă la Paris pentru a încerca să susțină și să impună, alături de alții, ideea Unirii. Dealtfel, în gazeta „Opiniunea", el publicase articole de orientare prounionistă. În locuința lui din clădirea Societății de medici și naturaliști s-a desfășurat adunarea care va propune susținerea candidaturii lui Al. I. Cuza. Dar **R.** s-a stins mai înainte ca marele act al Unirii să fi fost un fapt împlinit.

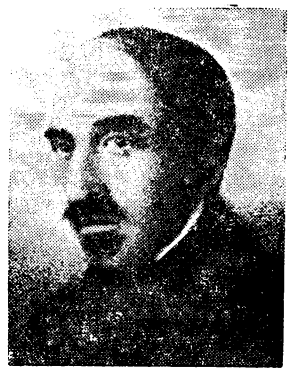

R. — care, în afară de Dimitrie Ralet, a mai semnat D. Ralet, D. Ralleti, D. Ralleto, Raleto, ca și, în unele acte și documente ale campaniei unioniste, Démètre Ralleto — a scris mult și variat, colaborînd și la unele din publicațiile vremii. În 1840 îi apare un volumaș de *Scrieri* în proză, în care, cu sentențiozitatea vîrstei și cu unele accese de mizantropie, își dezvăluie predilecția pentru reflecția și tipologia morală și, totodată, aplecarea pe care o are spre satiră. Sînt trăsături pe care opera sa de mai tîrziu nu le-a dezmințit. Cu trei ani mai devreme, însă, în 1837, **R.** încă se mai afla sub zodie romantică, traducînd (în placheta *Plăcerea simțirei*) din Lamartine, precum și alte versuri, mărturisind simțăminte din „ceasuri singuratice". Scriitorul nu va conteni să versifice, cu destulă înlesnire, dar har mai sărac, compunînd poezii, unele de înrîurire folclorică, pe care le tipărește în „Albina românească", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Zimbrul" și „Calendarul literar al foii Zimbrului", înainte și după 1848. Cu un ascuțit simț al ridicolului, **R.**, pe care stilul mușcător, sarcastic sau persiflant îl prinde, reușește mai bine în fabule (în proză sau versuri), vituperînd multe din „relele" care dăunau vieții sociale a vremii, cum ar fi corupția moravurilor, oportunismul și cosmopolitismul, lipsa de patriotism. Bineînțeles, unionistul șfichiuie pe aceia care nu pricep necesitatea Unirii. Cu o inspirație proaspătă, din actualitatea cea mai stringentă, și cu o construcție foarte adesea ingenioasă, fabulele lui **R.** sînt agreabile, chiar dacă deservite de o expresie mai dificilă, nefluentă. I se datoresc și cîteva epigrame. Că, în persoana lui **R.**, scriitorul s-a subordonat uneori căuzașului, o dovedesc pamfletele lui versificate, care au circulat pe foi volante sub titlul *Plutarhul Moldovei* și care i-au fost atribuite de M. Kogăl-

niceanu. Calitatea artistică nu intră aici în discuție, după cum doar o însemnătate de ordin documentar conservă și cele două broșuri, *România după tractat* (Bruxelles, 1857) — care nu e altceva decît o indignată și locvace cronică satirică în versuri, nepoetice — și *Unirea și clevetitorii ei* (Iași, 1857).

În proza satirică, fructificînd, desigur, mai vechi lecturi din moraliștii francezi, dar și o experiență autohtonă ca aceea a lui C. Negruzzi *(Fiziologia provințialului)* sau a lui M. Kogălniceanu *(Fiziologia provincialului în Iași)*, **R.** șarjează, cu țeluri etice mărturisite, o serie de ciudățenii sau fapte compromițătoare, ridicole, din viața morală și socială a boierului și a burghezului arivist. Apetența pentru portretul moral este evidentă, scriitorului izbutindu-i unele tipuri caracteristice. Fraza e nervoasă, uneori de o surprinzătoare plasticitate, alteori însă prolixă și încărcată. Schițele de moravuri, aceste „caractere" ale lui **R.** *(O plimbare la iarmarocul Fălticenilor, Provincialii și iașenii, Amorezii și interesații de îmbe sexele, Vînătoria)*, apar în „Propășirea" (1844). Tentat cînd de reflecția morală, cînd de satiră, cînd de ambele deopotrivă, scriitorul găsește mijlocul de a le face să fuzioneze în cele *101 maxime și întrebări*, cugetări retorice nu tocmai adînci și nici spirituale, foarte adesea nu mai mult decît niște jocuri de cuvinte cu anume tîlcuri vizînd politica, dragostea, morala. În „România literară" apare *O scrisoare de pe Bosfor*, în care orice urmă de blazare și mizantropie s-a șters, deși acum omul era bolnav și singur. O proză, *Soarta cinelui*, precum și fabule sînt inserate în „Almanah de petrecere pentru moldo-români" (1852).

Teatrul nu a rămas în afara interesului lui **R.**, care vedea în „scena națională" o școală mare a moravurilor. „Cînticelele comice", „scenele naționale" pe care le-a scris *(Pavel Clopotarul* s-a jucat cu succes) sînt niște monologuri, întrerupte de cuplete în versuri, sprintene, însă cît se poate de banale, cîteodată chiar involuntar ilare. Ele dau în vileag, cu năduf, dar și cu ironie, într-un stil neomogen, cu o vagă savoare arhaică și populară, păcate morale și anomalii sociale. Așa sînt *Harță sau Balaban Răzeșu, Păun Burlacul, Bețivul, Pavel Clopotarul*, cea dintîi anunțînd „cînticelul comic" al lui V. Alecsandri intitulat, aproape identic, *Harță Răzășul*.

Misiunea diplomatică la Constantinopol, îndeplinită împreună cu C. Negri, îi prilejuiește lui **R.** o seamă de impresii și observații pe care le consemnează într-un jurnal publicat la Paris, în 1858, intitulat *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*. Însemnările de voiaj sînt scrise cu talent, într-o manieră care dezvăluie plăcerea digresiunilor. Relatarea e sinuoasă și abundentă, supravegheată continuu de nedezmințita ironie a autorului, care face figură de erudit, abordînd aspecte din cele mai diverse (sociale și istorice, etnografice și folclorice, literare și culturale, peisagistice), aspecte care imprimă narațiunii o structură oarecum mozaicată. Obsedat de marile chestiuni politice la ordinea zilei, scriitorul le face loc și în paginile jurnalului său. Om cult — cunoștea limbile greacă și latină, franceză și germană —, **R.** intervine judicios în dezbaterile filologice ale vremii, în articolul *Limba noastră*, combătînd, și cu argumente din domeniul filologiei comparate și al lingvisticii generale, excesele școlii latiniste, purismul și etimologismul latinist și sugerînd folosirea limbii populare și a celei cronicărești.

— *Scrieri*, Iași, Cantora Daciei literare, 1840 ; *O plimbare la iarmarocul Fălticenilor*, PRP, I, 1844, 3 ; *Provincialii și iașenii*, PRP, I, 1844, 9, 10 ; *Amorezii și interesații de îmbe sexele*, PRP, I, 1844, 16, 17 ; *Vînătoria*, PRP, I, 1844, 33 ; *101 maxime și întrebări*, RLT, I, 1855, 6, 24; *Limba noastră*, RLT, I, 1855, 14—16, reed. în GRP, II, *309—319* ; *O scrisoare de pe Bosfor*, RLT, I, 1855, 36 ; *Bețivul*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Păun Burlacul*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Scene naționale*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Harță sau Balaban Răzeșu*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, Paris, De Soye—Bouchet, 1858. — **Tr.** : [Lamartine, autori neidentificați], în *Plăcerea simțirei*, Iași, Tip. Albinei, 1837.

— 1. Pantazi Ghica, *Suvenire și impresii de călătorie în Turcia, de D. Raleti*, DIV, I, 1858, 1—2 ; 2. Neofit Scriban, *Cuvinte bisericești compuse și rostite la deosebite ocazii*, București, Tip. Teodorescu, 1868, *295—302* ; 3. Alecsandri, *Proză*, *464—466* ; 4. G. Barițiu, *„Suveniri și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole" de Dim. Rallet*, AAR, partea administrativă, t. II, 1879—1880 ; 5. Popovici, *Romant. rom.*, *364—367* ; 6. Lăzăreanu, *Glose*, *60—68* ; 7. Maria Frunză, *Un scriitor moldovean de la 1848: Dimitrie Ralet*, ALIL, t. XII, 1961, fasc. 2 ; 8. Paul Cornea, *Dimitrie Rallet*, GL, XIII, 1966, 3 ; 9. *Ist. lit.*, II, *597—599* ; 10. Cornea, *Originile*, *595—596* ; 11. Moraru, *Fiz. lit.*, *149—153* ; 12. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *94—100* ; 13. Mircea Anghelescu, *Necunoscutul D. Rallet*, RITL XXIV, 1975, 4 ; 14. Gheorghe Sibechi, *Un luptător pentru Unire : Dimitrie Ralet*, STD, XXXII, 1979, 1.

F. F.

RANTA-BUTICESCU, Vasile (1841, Mierța, j. Sălaj — 8.X.1922, Cluj), scriitor. Era fiul unui primar poreclit Butica, de unde și cognomenul Buticescu, cu care a semnat deseori.

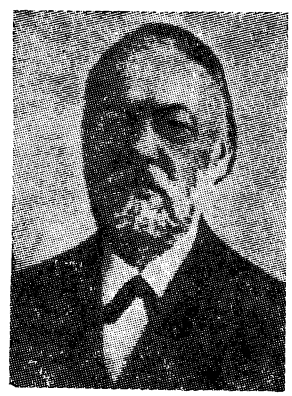

Face studii secundare la Beiuș și Cluj și facultatea la Cluj. După terminarea lor (1867), funcționează ca notar și judecător la tribunalul din Cluj, iar din 1872 ca judecător la tribunalul din Bistrița.

R.-B. debutează cu versuri în 1864, la „Aurora română" din Pesta. Din 1866, cînd nuvela *Geniul lui Ștefan cel Mare* îi este premiată la un concurs al revistei „Familia", își începe colaborarea statornică la această publicație, unde îi apar timp de aproape patru decenii, pînă în 1903, versuri, dar mai cu seamă povestiri și nuvele. Mai publică în almanahul orădean „Fenice" (1867), în revistele „Amicul familiei" (1878—1886), „Minerva" (1893), „Lumea literară" (1893), „Rîndunica" (1894—1895), scrierile fiindu-i reproduse și în alte periodice ardelene și, sporadic, în cele de peste munți. Din ce a risipit prin reviste a adunat un volum de *Poezii* (1881) și abia tîrziu, în 1902, un volum de *Novele*.

Cunoscut în Ardeal mai ales ca povestitor și nuvelist, **R.-B.** începuse însă prin a scrie poezii. El imită greoi pe V. Alecsandri și D. Bolintineanu în versurile erotice și în cele de inspirație istorică și populară. În cîteva poezii mai mlădioase prelucrează doine. Se întîlnesc însă la el imagini puerile, expresii defectuoase, o prozodie chinuită, care arată că nu avea aplicație pentru poezie. Renunță după o vreme la versuri, simțindu-se mai în largul lui în proză, cu atît mai mult cu cît se bucura și de încurajarea și admirația celor din jur. Scrie, ca și alți colaboratori ai „Familiei", nuvele cu subiecte istorice și legendare, în care preocuparea mergea mai mult spre interpretarea acuzat moralizatoare decît spre evocarea propriu-zisă. De un melodramatism naiv, nuvelele de dragoste ce își iau personajele din lumea „inteligenței" ardelene, un mediu în care autorul este străin, stingher, fac mai stridente schematismul etic, amestecul dintre cugetarea voit sub-

ţire şi sfătoşenia bătrînească. Limba este impură, cu excese latinizante şi provincialisme. Doar în povestirile şi nuvelele inspirate de viaţa ţărănească, eliberat de clişeele fals cărturăreşti, scriitorul s-a realizat neaşteptat de armonios. Este aici şi influenţa lui I. Slavici, dar încă din *Fata pădurii*, publicată în 1867, se întrevedea darul lui **R.-B.** de a surprinde cu simplitate şi realism poezia rusticităţii. Ţăranii lui, ca şi cei ai lui Slavici, au mereu în gînd munca, averea, răsplata după măsură a faptelor. Continuînd tradiţia poveştilor populare, ca în *Florile dragostei, Florile codrului, Dracul* ş.a., **R.-B.** pune soarta eroilor în legătură cu o mulţime de credinţe şi vrăji, vii încă în viaţa satului ardelean. Portretele personajelor, simbolizînd binele şi răul, ca şi finalitatea etică, ce se desprinde acum firesc din naraţiune, sînt în spiritul aceleiaşi tradiţii. Vorbe înţelepte, proverbe şi zicători, notate cu generozitate, ca în *Dragostea unchiaşului*, colorează proza, în maniera specifică povestitorului popular. În limbajul sprinten, apropiat de oralitate, intervin destul de rar expresii neadecvate. Deşi nu avea înzestrarea lui Slavici, **R.-B.** a fost, alături de autorul *Novelelor din popor*, unul dintre cei mai citiţi povestitori ai Ardealului.

— *Poezii*, Gherla, Tip. Lazăr, 1381 ; *Novele*, I, Gherla, Aurora, 1902 ; *[Versuri]*, PARO, *61—63, 68—71*, PAU, *147—153* ; *[Proză]*, PAB, *203—215*, PAU, *154—163*, POAR, *117—136*.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *187—188* ; 2. G. B. Duică, *Revista literară*, GT, LI, 1888, 80 ; 3. *Encicl. rom.*, I, *644* ; 4. Il. Chendi, *V. Ranta-Buticescu, „Novele"*, CL, XXXVI, 1902, 6 ; 5. I. Bianu, *Vasiliu Ranta-Buticescu, „Novele"*, AAR, partea administrativă, XXV, 1902—1903 ; 6. N. Drăganu, *Vasile Ranta Buticescu*, DR, II, 1921—1922 ; 7. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *271—272* ; 8. I. Breazu, *V. Ranta Buticescu*, PAB, *203* ; 9. Breazu, *Studii*, I, *166—167* ; 10. Vartolomei, *Mărturii, 153—159*.

G. D.

RASTI, C. (prima jumătate a sec. XIX), traducător. Este unul dintre primii noştri traducători de opere dramatice. Comisul **R.** se încumeta să transpună din Molière *Vicleniile lui Scapin*, piesă tipărită pe cheltuiala sa şi care fusese interpretată, la 30 octombrie 1835, de elevii Societăţii Filarmonice, precum şi *Amanţii magnifici*. Sub impresia spectacolelor în limba română prezentate de Conservatorul filarmonic-dramatic din Iaşi, **R.** trimite de la Bucureşti, spre a fi jucate, 17 piese din repertoriul Teatrului Naţional din Bucureşti. Este autorul unor traduceri de istorie — scurte articole apărute în „România" (1848).

— **Tr. :** Molière, *Vicleniile lui Scapin*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836.

— 1. Burada, *Ist. teatr.*, I, *177* ; 2. Barbu Theodorescu, *Teatrul francez în România*, RFR, VII, 1940, 2.

I. L.

RĂŞCANU, Petru (18.II.1846, Bîrlad — 31.VIII.1913, Piatra Neamţ), publicist şi traducător. Era fiul preotului Pamfil Răşcanu şi al presviterei Ecaterina. Elev la Bîrlad în epoca Unirii, învăţăcel al lui T. Maiorescu la Gimnaziul central din Iaşi (1862—1863), **R.** ajunge institutor în Iaşi, la Piatra Neamţ, apoi din nou în Iaşi, profesor de istorie la Seminarul de la Socola. În 1880 a fost trimis la studii la Paris, după care, întors în ţară, el îşi ia licenţa cu teza *Lefile şi veniturile boierilor Moldovei în 1776. Document de la Grigorie A. Ghica v.v.* (1887). **R.**, numit prin concurs profesor de istorie veche la Universitatea din Iaşi (1895), se specializase în istoria greacă şi romană (a făcut şi o călătorie la Roma). De cîteva ori a îndeplinit funcţia de inspector general al învăţămîntului secundar. A mai avut o catedră la Şcoala militară, precum şi o alta la Institutele Unite, îndeplinind din 1893 şi funcţia de director al Şcolii normale superioare. Profesor şi decan al Facultăţii de litere şi filozofie din Iaşi, a sprijinit, în cariera universitară, pe N. Iorga, care îi va face mai tîrziu, la moarte, o caldă evocare.

R. a scris relativ puţin ca publicist. Cîteva articole, conferinţe *(Partea Moldovei în cultura românească, Aniversara morţei lui Mihail Kogălniceanu, Şcoala românească* ş.a.) i-au apărut prin reviste cum ar fi, de pildă, „Arhiva" din Iaşi. Manualele sale sînt masive şi încărcate, greoaie, însă erudite şi ambiţioase : *Curs complect de istorie universală pentru liceul superior* (în cinci volume), apărut la Iaşi între 1890—1895 şi, în a doua ediţie, la Ploieşti (1896—1898), *Istoricul învăţămîntului secundar* (1906) şi altele (despre istoria grecilor, istoria romanilor, istoria Orientului, a Evului mediu, despre istoria contemporană). În discursurile lui, ţinute cu felurite prilejuri, **R.** se ilustra ca un bun orator, cu fraza clară, cumpătată. El are un oarecare stil în elocinţă, dar originalitatea e aproape cu totul absentă. Faptul este evident în broşura despre *Cuza-Vodă* — o conferinţă ţinută la Iaşi cu ocazia împlinirii a 40 de ani de la abdicarea lui Al. I. Cuza. Este o evocare respectuoasă şi sentimentală a împrejurărilor în care s-a făcut alegerea lui Cuza, precum şi a domniei acestuia, ale cărei merite autorul le relevă cu pioşenie. Nici o cugetare mai personală, critică, nu tulbură mersul domol al expunerii. Totuşi, cu multă părtinire, T. Maiorescu putea să pună, în 1908, broşura lui **R.** mai presus de volumele lui A. D. Xenopol consacrate domnitorului Unirii. Dealtfel, **R.** este acela care, la Iaşi, va organiza o festivitate atunci cînd Maiorescu se retrage din învăţămînt.

Dacă nu e vorba de un omonim, **R.** a tradus din franţuzeşte mai multe piese, destinate Teatrului de la Copou. Opţiunile sînt inegale : *Maria Tudor* (1867) şi *Lucreţia Borgia* (1868) de V. Hugo, *Lucrătorul* de Fr. Soulié, *Minunea prin un sărutat* (1868) de Anicet-Bourgeois şi G. Lemoine, *Năucul din munte* (1873), dramă „cu mare spectacol" de Grangé şi L. Thiboust, *Doctorul copiilor* (1879) de Anicet-Bourgeois şi A. D'Ennery, drama *Leon* de M. de Rougemont. Dar **R.** rămîne mai ales o figură a Iaşilor de odinioară.

— *Cuza-Vodă*, Iaşi, Tip. Naţională, 1907, reed. în ASO, *213—262*. — **Tr. :** Fr. Soulié, *Lucrătorul* (1863), A.S.I., ms. 711 ; V. Hugo, *Maria Tudor* (1867), A.S.I., ms. 647, *Lucreţia Borgia* (1868), A.S.I., ms. 649 ; Anicet-Bourgeois şi G. Lemoine, *Minunea prin un sărutat* (1868), A.S.I., ms. 485 ; Anicet-Bourgeois şi A. D'Ennery, *Doctorul copiilor* (1879), B.C.U., ms. VI — 230.

— 1. P. Răşcanu, *[Scrisori către S. Mehedinţi şi N. Iorga]*, SDL, XI, *443—450*, XII, *127—136* ; 2. *Petru Răşcanu*, OP, X, 1913, 1975 ; 3. Iorga, *Oameni*, II, *62—63* ; 4. I. Antonovici, *Petru Răşcanu*, MCS, I, 1913, 2 ; 5. Ioan Andrieşescu, *Cîteva consideraţiuni şi îndemnuri de început cu privire la Istoria veche şi ştiinţele ei ajutătoare în o introducere despre Petru Răşcanu şi Teohari Antonescu*, Bucureşti, Tip. Cultura neamului românesc, 1920, *3—9* ; 6. Suţu, *Iaşii*, II, *307—310* ; 7. E. Lovinescu, *Petru Rîşcanu*, ASO, *203—211*.

F. F.

RECREAŢIUNI LITERARE, revistă care a apărut la Bucureşti, lunar, din ianuarie pînă în octombrie 1887. Director şi proprietar al periodicului era Dem. Demetrescu. În octombrie, în cel de-al zecelea număr, se anunţa fuziunea cu grupul de la „România literară", revista lui Ed. M. Adamski. La **R. l.** au colaborat cu versuri Al. Stroja, Dem. Demetrescu, G. Calognomo, Al. Văitoian, Carol Scrob şi Th. Şer-

bănescu. *Mihnea Vodă*, nuvelă istorică, minată de toate locurile comune ale genului, aparţine lui C. Crişan. Se republică fragmente din nuvela *Babaoarba* a lui Duiliu Zamfirescu, din proza lui V. Alecsandri şi din publicistica literară a lui C. Bolliac (articolul *Despre poeţi şi poezie*). O poezie de V. Hugo, tradusă — sub titlul *Moartea şi floarea* — tot de C. Bolliac, apare de asemenea aici.

R. Z.

REFORMA, gazetă politică şi literară editată la Bucureşti, de două ori pe săptămînă, între 6 septembrie 1859 şi mai 1870, 1 noiembrie 1872 şi 25 decembrie 1879, 13 noiembrie 1880 şi martie 1881, 30 august 1882 şi 6 aprilie 1888. Întreruperile se explică prin desele suspendări pe care le-a provocat atitudinea combativă şi intratabilă a redactorului şi proprietarului, ziaristul I. G. Valentineanu. Şi între aceste limite cronologice periodicul a apărut neregulat, schimbîndu-şi uneori şi titlul (în anul 1861 s-a tipărit sub titlul „Poporul", iar în 1866 sub acela de „Constituţionalul") sau scoţînd alteori ediţii în limba franceză (o versiune în limba franceză a fost redactată de V. d'Equevilley în 1863—1864 şi de J. A. Vaillant — 1864 — sub titlul „La Réforme"). Veşnic în opoziţie, Valentineanu a combătut mai întîi antiunionismul, apoi ideile politice ale unor miniştri ai lui Al. I. Cuza (N. Kretzulescu, M. C. Epureanu), pentru a continua să atace domnitorul străin şi nedreptăţile sociale ale noilor guvernări sub lozinca „dreptate — naţionalitate — adevăr". Au colaborat C. D. Aricescu, Th. Paschides, Th. Pascal (cu cronici şi articole despre teatru), D. Bolintineanu şi, probabil, I. Heliade-Rădulescu. La **R.** au mai fost prezenţi în primii ani, cu versuri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, D. Petrino, N. Nicoleanu, Maria Flechtenmacher, V. Gr. Pop, Gr. H. Grandea, Gh. Tăutu, I. C. Gîrleanu, I. Vulcan, Z. Antinescu, I. C. Drăgescu, V. Bumbac, S. Fl. Marian, Iulian Grozescu, D. Vellisson, Th. Şerbănescu şi I. P. Bancov. Printr-o scrisoare către redacţie, Bolintineanu recomandă spre publicare o traducere din *Contractul social* al lui J.-J. Rousseau, făcută de Adelaida S. Fragmentele traduse apar în gazetă în anul 1863. Alte tălmăciri, puţine, aparţin chiar lui Bolintineanu (Horaţiu, *Odă la ţară*) şi lui Grandea, care traduce din Mickiewicz (fragmente din *Străbunii*). Se mai tălmăceşte din Uhland (versuri traduse de M. Strajanu), Schiller şi Musset (versuri traduse de N. Nicoleanu). Demnă de semnalat este atitudinea faţă de Transilvania, manifestată în articole prin care se semnalează opiniei publice din Principate situaţia politică şi socială a românilor transilvăneni şi se susţine ideea realizării unităţii naţionale.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *543—544*.

R. Z.

REPUBLICA RUMÂNĂ, revistă politică şi literară din care au apărut două numere în anii 1851 (Paris), sub titlul „Republica română", şi 1853 (Bruxelles). Comitetul de redacţie al periodicului era reprezentat de C. A. Rosetti, care semna în numărul din 1853 o *Înştiinţare*. Articolele politice scrise de I. C. Brătianu analizau desfăşurarea evenimentelor de la 1848 şi căutau un drum politic şi social nou pentru cei ce compuneau emigraţia revoluţionară şi pentru partizanii ei din ţară. Versuri inspirate, de sorginte naţională şi patriotică, unele nesemnate, altele aparţinînd lui G. Creţeanu (care iscălea L. Fabian), ar fi trebuit să înviorezе, sub aspectul literar, revista, dar paginile încărcate cu argumentaţia de fapte politice, istorice şi statistice dau nota caracteristică. Cu un studiu de arheologie şi filologie colabora C. Bolliac.

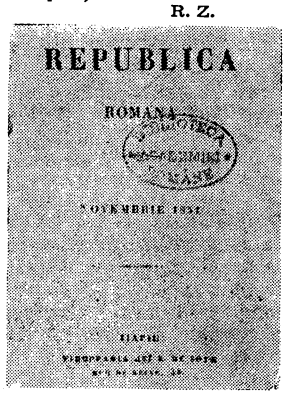

— 1. [I. C. Brătianu], *[Articol-program]*, RERU, I, 1851, reed. în GRP, I, *119—129* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *64—65* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *98—99* ; 4. Dan Simonescu, *Din istoria presei româneşti : „Republica română". Paris, 1851 — Bruxelles, 1853*, Bucureşti, 1931 ; 5. Antip, *Contribuţii*, *30*.

R. Z.

RESBOIUL, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti, cu multe întreruperi, de la 23 iulie 1877 pînă la 6 iulie 1902. În septembrie 1877, Gr. H. Grandea, pînă atunci redactor la „Timpul", ia conducerea gazetei, al cărei redactor va fi pînă la 27 iunie 1879. Un conflict survenit între el şi tipograful Ioan Weiss, care era şi proprietarul ziarului, are ca rezultat un proces, intentat de Grandea, şi care va dura pînă în 1882. Din 1880 însă, Grandea scoate, la 25 martie, o serie nouă, care apare paralel cu vechiul **R.** al lui Weiss. Din noiembrie 1880, o va intitula „Resboiul român", din 1881, „Resboiul, organul partidului naţional" şi, din martie 1882, din nou „Resboiul român". Între 2 mai şi octombrie 1882, Grandea, pentru a pune capăt procesului, schimbă titlul ziarului în „Steaua Dunării" ; în această perioadă va fi subvenţionat de M. Kogălniceanu, care colaborează şi cu articole politice. Din noiembrie se revine la „Resboiul român", denumire sub care gazeta se va edita, cu alte numeroase întreruperi, pînă prin 1892, cînd Weiss renunţă la drepturile sale şi Grandea poate relua titlul de „Resboiul".

La **R.**, Grandea a scris articole politice, romane, publicate în foileton, versuri, articole de critică literară şi teatrală, recenzii, articole polemice. Aici au apărut sau au fost republicate poeziile sale cu subiecte din istoria naţională, romanul satiric cu cheie *Berlicoco*, romanul *Fulga* ş.a. Au mai colaborat G. Creţeanu, cu articole şi amintiri despre scriitori (*Alexandru Sihleanu* ş.a.), Iosif Sterca Şuluţiu (cu memorii despre evenimentele de la 1848—1849), C. C. Pleşoianu (cu versuri), Th. M. Stoenescu, P. Macri, N. Beldiceanu, N. Pruncu, Sc. Moscu, Al. I. Şonţu. Prin 1880, poate şi mai înainte, la **R.** scrie şi Al. Macedonski, republicîndu-şi poezii apărute cu puţină vreme înainte în „Literatorul", pentru a le da o circulaţie mai mare (satira *Formele* ş.a.) sau publicînd altele întîi aici (*Lacrimi*, dedicată Cleopatrei Poenaru) ; el dă şi articole de polemică, răspunzînd astfel la criticile pe care Fr. Damé le făcuse piesei *Unchiaşul Sărăcilă* (în *Cum se face critica*). În 1878, Duiliu Zamfirescu îşi tipărea în **R.** poeziile *Bătrînul şi fluturul* şi *Oh ! Taci*, iar doi ani mai tîrziu, în martie—aprilie 1880, prima lui nuvelă, *Natalia Anisimovna*. Din I. Heliade-Rădulescu şi D. Bolintineanu se reiau texte cu caracter politic (articolul *România în 1866* de Heliade sau poezia antidinastică *România sub roşii* a lui Bolintineanu). Foiletonul conţine prelucrări ale lui Grandea după romane străine, de preferinţă franceze, inegale ca valoare, dar alese cu scopul de a interesa şi a atrage cititorii (după Zola, *Potopul*, după Jules Verne, *Mihail Strogoff* ş.a.). Se traduce din scriitori puţin cunoscuţi ca Ch.-L. Mollevaut (poezia *Moartea lui Abel*, tălmăcită de Al. I. Şonţu) sau din alţii care abia atunci se impuneau (Sully Prudhomme, din care Grandea

transpunea, în 1882, poezia *Un vis).* Înființat în zilele de început ale războiului de Independență, pentru a informa opinia publică în legătură cu mersul operațiunilor militare, **R.** a cunoscut în primii ani un succes pe care nu-l vor mai obține decît alte două ziare de informație, „Universul" și „Adevărul". Mai tîrziu, gazeta își pierde din importanță, căzînd, cu trecerea anilor, în uitarea care îl învăluise și pe Grandea.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *552—554* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 142* ; 3. M. Gafița, *Duiliu Zamfirescu la ziarul „România liberă" (decembrie 1880 — decembrie 1884)*, IL, XVII, 1967, 6 ; 4. Vasile Oltean, *„Resboiul"*, RL, X, 1977, 17 ; 5. Pavel Țugui, *Prefață* la Grigore H. Grandea, *Scrieri*, București, Minerva, 1975, *XX—XXI.*

R. Z.

REVISTA (1888) v. **Peleșul** (1884).

REVISTA ALEXANDRI, publicație literară lunară care apare la București între ianuarie și iunie 1891. Țelul redactorilor era acela de a urma „școala curat românească", adică o direcție socială și culturală situată în continuarea pașoptismului. Redactor al revistei pare să fie N. D. Georgian, încercat de ambiția de a iniția un cerc și chiar o mișcare literară, dar lipsit de talent. Tot el, sub inițiala G., publică în fiecare număr note bibliografice, atent și pătrunzător scrise (N. Țincu, *Monologuri în versuri* ; I. T. Florescu, *Nuvele* ; Caton Theodorian, *Petale* ș.a.). Colaborează N. G. Rădulescu-Niger și N. Țincu, autori, împreună, ai dramei *Doamna Chiajna,* N. Vaschide, cu versuri și proză, Mircea Demetriade, Scarlat Orăscu, epigon eminescian, poet sensibil și discret, precum și D. Teleor, cu bune schițe de moravuri sau satirice, și un R. Cotorca, prozator înzestrat cu simț de observație și imaginație. N. Vaschide, V. Pantazi și D. Stăncescu publică literatură populară. Din **R. A.** au apărut cinci numere, dintre care ultimul, pentru lunile mai-iunie, dublu.

— 1. N. D. Georgian, *Cîteva cuvinte înainte*, RAL, I, 1891, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 558.*

R. Z.

REVISTA BUZĂULUI, publicație literară apărută bilunar între 1 martie și 2 iunie 1896 la Buzău. În cele șase numere, colaborează cu versuri și proză Tr. Demetrescu, O. Carp, N. Beldiceanu, Gheorghe din Moldova, Lucrețiia Suciu-Rudow, Ana Ciupagea, Laura Vampa, N. G. Rădulescu-Niger, Gr. N. Lazu. Tot aici, P. Liciu publică mai multe epigrame, iar Ludovic Leist traduce din Turgheniev (schițele *Vizita, Moșneagul, Călugărul, Auzi-vei judecata proștilor).* Alte traduceri sînt făcute probabil tot de L. Leist din A. Karr și din O. Klaussmann, C. Schiffer, P. Gyulai, Ch. Monselet. Revista își propunea să ofere cititorilor lecturi plăcute și instructive, să răspîndească învățături folositoare. Literatura publicată răspunde întru totul acestui program.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 562.*

R. Z.

REVISTA CARPAȚILOR, revistă literară, științifică și politică apărută la București între 1 ianuarie 1860 și 15 decembrie 1861. Întîia publicație de literatură editată după Unirea Principatelor se adresa, așa cum arată și titlul, românilor din ambele părți ale Carpaților. Un model, în ceea ce privește aspectul general, par să fi fost „Revue des Deux Mondes" a lui Fr. Buloz și „La Revue britannique" a lui A. Pichot. Țelul noii reviste era acela de a contribui la progresul cultural și științific. Gh. Sion, redactorul ei, anunța în 1860 că va publica „productele" scriitorilor și învățaților români, spre a se

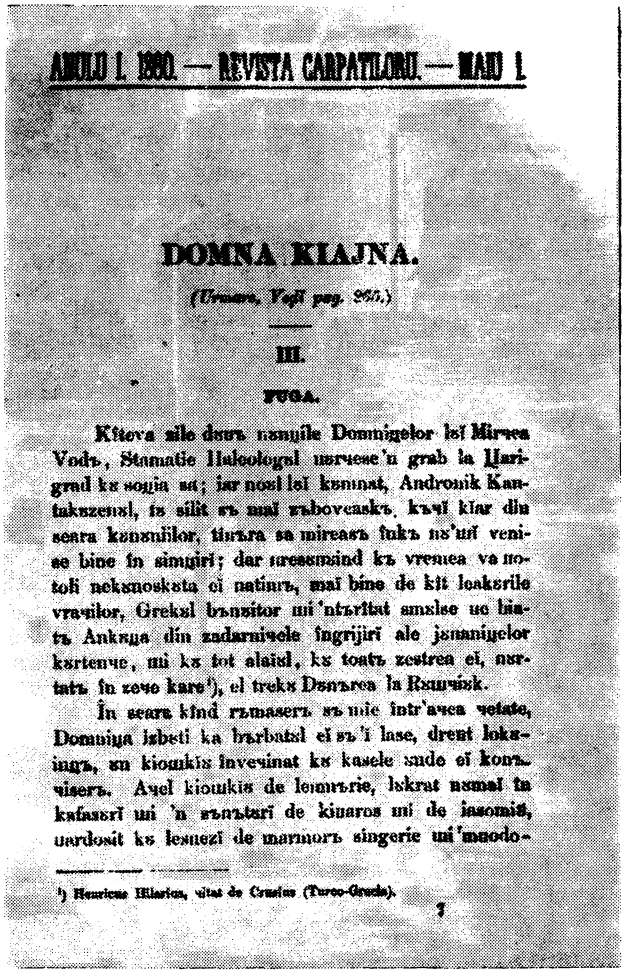

ANULU I. 1860. — REVISTA CARPATILORU. — MAIU 1.

DOMNA KIAJNA.

(Urmare. Vedi pag. 265.)

III.

FUGA.

Kîteva sîle dupe nunțile Domnitorelor lui Mirtea Vodă, Stanatie Halcologul mersese'n grab la Ungrad ke soția sa; iar nou lui kesinat, Andronik Kantakuzenul, fu silit ke mai rămîe kîțî kiar din seara kununiei, tiindu ke mireasa fuke ne'nfi venise bine în simțiri; dar uresmind ke vremea va notoli nekunoskuta ei natiune, mai bine de kît loakrile vrașilor, Grekul bunuitor mi'ntîrtiat amîse ne lîngă Ankuga din zadarnicele îngrijiri ale jenaniților kertenițe, mi ke tot alaiul, ke toate zestrea ei, nurtate în zece kare[1]), el treke Dunărea la Rusciuk.

În seara kînd rămaseră sîngure într'acea vetate, Domniga îzbeti ka barbatul ei să'i lase, drept lokuință, un kioșkiu învecinat ke kasele unde ei konusiseră. Acel kioșkiu de lemnărie, lukrat numai în kafasări ui 'n ornaturi de kinaros ui de iasomiă, uardosit ke lemnezi de marmură singerie ui'mpodo-

[1]) Henricus Hilarius, vitez de Crudius (Turco-Grudo).

realiza astfel „luminarea" minților și „perfecționarea" sufletelor. Un an mai tîrziu, într-un articol-bilanț, Sion își preciza intențiile, arătînd că urmărește, în primul rînd, dezvoltarea sentimentelor naționale și cultivarea gustului literar. Revista a publicat contribuții variate, începînd cu cele literare sau istorice și continuînd cu altele politice, filologice, juridice, de folclor sau de artă. Între cei care au colaborat se numără Al. Papiu-Ilarian, autor al unor articole privind „independența constituțională" a Transilvaniei, I. Ionescu de la Brad, Iulia Aricescu, I. Missail și I. Hodoș, care, sub pseudonimul Gemenul, trimitea articolul *Răsunet din M-ții Apuseni ai Transilvaniei.* Gh. Sion scrie, la rubrica intitulată *Convorbiri literare,* încercări de critică *(Pleiada poeților români* sau *Nemesis — Satire politice),* lipsite cîteodată de obiectivitate, articole în care discută situația literaturii și a scriitorului român, dezvoltarea presei periodice, evoluția limbii literare ș.a. Din Iași se primesc mai multe corespondențe politice semnate Iassiorum Municipium. Se traduc studii și articole din gazetele și revistele franceze și italiene. Th. Aman colaborează cu studiul *Despre pictură* și cu schița *1 mai 1860. Din carnetul unui artist.* Alături de proza lui Sion, *Galeria calomniatorilor, Suvenire contimpurane (Anul 1848),* apar scrierile lui G. Crețeanu, A. I. Odobescu și N. Filimon. Cu versuri au colaborat Gh. Sion, Al. Donici, C. D. Aricescu, N. G. Negulici, G. Baronzi, G. Crețeanu, D. Dăscălescu, J. Popfiu, Gr. H.

Grandea, M. Zamphirescu. N. Filimon a publicat două articole *(Idei repezi despre muzica și opera maghiară* și *Maddalena* — cronică la o operetă a lui A. T. Zissu, reluată din „Independința"), precum și *Mateo Cipriani, Orașul Bergamo și monumentul maestrului Donizetti*, republicare după „Naționalul" din 1858, *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala* și o nouă versiune a nuvelei *Friederich Staaps sau Atentatul de la Schönbrunn în contra vieței lui Napoleon I*, care apăruse mai întîi în „Naționalul" din 1860. În **R. C.** Odobescu tipărește întîia oară *Doamna Chiajna*. Sion face și cîteva traduceri din Musset și din poetul ceh K. J. Erben, Grandea tălmăcește *Lacul* de Lamartine, iar I. Barasch, povestirea *Istoria lui Harvey fabricantul de mănuși*.

— 1. G. Sion, *Introducere*, REC, I, 1860, *1—8*, reed. fragm. în PLR, I, *179—180* ; 2. G. Sion, *La lectori*, REC, II, 1861, *504* ; 3. G. Sion, *Cîteva cuvinte* în *Suvenire contimpurane*, București, Tip. Laboratorii români, 1888, *161—162* ; 4. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *563* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *283—290* ; 6. Iorga, *Ist. presei*, *122—123* ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *303* ; 8. Radu Albala, *Un clasic uitat : G. Sion*, în G. Sion, *Proză*, îngr. Radu Albala, București, E.S.P.L.A., 1956, *18—20* ; 9. G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, București, E.Ș., 1959, *108* ; 10. *Ist. lit.*, II, *417, 638, 640, 646*.

R. Z.

REVISTA CONTIMPORANĂ, revistă literară, culturală și științifică apărută lunar la București, de la 1 martie 1873 pînă la 1 iunie 1876, cu o întrerupere în perioada iulie—octombrie 1875. A fost condusă de un grup de literați și publiciști, printre care P. Grădișteanu, V. A. Urechia și Anghel Demetriescu, precum și de D. Aug. Laurian și Șt. C. Michăilescu, veniți de la revista „Tranzacțiuni literare și științifice", pe care **R. c.** o continuă. Fără a anunța vreun program, revista a preluat, în bună măsură, profilul și orientarea „Tranzacțiunilor...", avînd, însă, un număr mai mare de colaboratori permanenți, mai ales pentru partea literară. În fruntea lor se află V. Alecsandri, care trimite spre publicare revistei bucureștene nuvela *Dridri*, poezii și cîteva comedii într-un act *(Arvinte și Pepelea, Concina, Nobila cerșetoare)*. Cu cîte o singură poezie apar tinerii Al. Macedonski și I. L. Caragiale. Poetul cultivat de **R. c.**, reprezentativ pentru preferințele literare ale redactorilor, este M. Zamphirescu. Alături de el, apar mai frecvent G. Crețeanu, Ciru Oeconomu, N. V. Scurtescu și, sporadic, C. Aristia, N. T. Orășanu, I. Bută, G. G. Meitani, Gr. Ventura, Al. Lara, N. Țincu, D. Petrino, Th. Șerbănescu. Prelucrări sau imitații publică Ciru Oeconomu (după Hugo, Byron și Baudelaire), Th. Șerbănescu (după Musset) și C. A. Chrisoscoleu (după Lamartine). Cu rare excepții, poeții grupați în jurul **R. c.**, talente mediocre, scriu o poezie minoră, pastișîndu-i pe romanticii francezi, ceea ce dă revistei un aer epigonic și desuet. Exceptîndu-l pe Alecsandri, prozatorii revistei sînt lipsiți de valoare : Pantazi Ghica (nuvele istorice), G. Marian (schițe de moravuri), N. D. Popescu și Bonifaciu Florescu (nuvele). Mai bogată și mai interesantă este

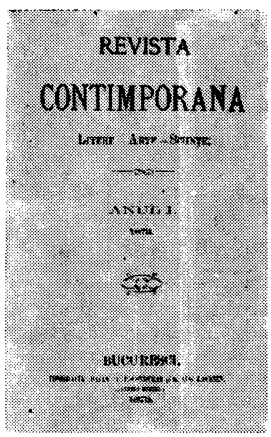

partea consacrată dramaturgiei, susținută, probabil, și de preocuparea lui Grădișteanu pentru teatrul național. Comedia de moravuri, într-un act, după modelul lui Alecsandri, este cea mai gustată. Se încearcă în această specie Th. A. Myller, P. Ghica, N. Țincu și A. Roques. P. Grădișteanu localizează, introducînd numeroase elemente de satiră socială autohtonă, comedia lui Gogol, *Revizorul*. N. V. Scurtescu publică o dramă istorică, *Despot-Vodă*, iar Gh. Sion încearcă o versiune românească a tragediei lui Racine, *Fedra*.

Prin V. A. Urechia *(Miron Costin)* și Gh. Sion *(Suvenire despre poetul Conachi)*, **R. c.** a inițiat studiul scriitorilor din trecut, în dorința de a consolida o tradiție literară. Polemica, iscată chiar după primele numere, cu revista „Convorbiri literare", în urma articolului *Beția de cuvinte la „Revista contimporană"* (1873) al lui T. Maiorescu a făcut ca publicația bucureșteană să urmărească de acum înainte combaterea junimiștilor, încercînd să opună „noii direcții" ieșene o orientare proprie, a așa-zisei „școale de la București", în frunte cu B. P. Hasdeu. Riposta **R. c.** la atacul lui Maiorescu, susținută de P. Grădișteanu, V. A. Urechia, D. Aug. Laurian ș.a., foarte zgomotoasă și violentă, cu mare ecou în epocă, este, însă, lipsită de însemnătate pentru istoria literaturii. Deși nu a fost, decît rareori, o luptă de principii, ci mai degrabă o reacție subiectivă la criticile lui Maiorescu, însoțită de atacarea scriitorilor publicați de „Convorbiri literare", polemica a avut, totuși, meritul de a trezi interesul unui public mai larg față de viața literară. Unii dintre colaboratorii **R. c.**, înainte de a fi criticați de Maiorescu, fuseseră chiar simpatizanți ai grupării ieșene. În articolele lui P. Grădișteanu și Gr. Gellianu, Maiorescu și Eminescu devin tinta celor mai violente atacuri.

Unii colaboratori ai revistei s-au impus printr-o activitate mai susținută. Anghel Demetriescu publică două studii substanțiale despre H. Taine și despre poetul Al. Sihleanu, Șt. C. Michăilescu, de obicei sub pseudonimul Stemill, semnează comentarii inteligente și subtile despre artă și cultură. Într-un eseu *(Despre gust)*, B. Florescu semnalează lipsa gustului artistic și insuficiența criticii literare și se declară adept al criteriului istoric în aprecierea operei literare, mai mult pentru a insinua inoportunitatea „direcției noi". Un studiu despre poezie, știință și religie publică profesorul universitar C. Leonardescu. Partea de „notițe" și „tablete bibliografice", cu prezentări de cărți și însemnări polemice, adesea antijunimiste, era asigurată de D. Aug. Laurian. Printre recenzenți apar N. Țincu, Șt. C. Michăilescu, Anghel Demetriescu.

Partea științifică a **R. c.** cuprinde studii de fizică, geologie, medicină, economie politică. Articolele de filozofie aparțin, cele mai multe, lui Șt. C. Michăilescu, iar cele de istorie lui C. Esarcu, Al. Papadopol-Calimah și Anghel Demetriescu. Revista a continuat răspîndirea ideilor filozofice materialiste și popularizarea cuceririlor științei începută de „Tranzacțiuni literare și științifice". La 1 iulie 1876, **R. c.** fuzionează cu „Revista literară și științifică", devenind „Revista contimporană literară și științifică".

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *233—293* ; 2. Iacob Negruzzi, *Foi căzute*, CL, X, 1876, 9 ; 3. Panu, *Junimea*, II, *33—58, 69—72, 222—290* ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *111—115* ; 5. I. Verbină [I. Pervain], *Iacob Negruzzi și „Revista contimporană"*, SL, III, 1944 ; 6. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.* *272—273* ; 7. Alexandru George, *V. A. Urechiă și adevăratele răspunsuri ale „Revistei contimporane"*, RL, VIII, 1975, 40.

L. V.

REVISTA CONTIMPORANĂ, revistă literară care a apărut la Bucureşti, bilunar şi apoi lunar, între 1 martie şi 15 septembrie 1894. Începînd din iunie 1894, redactor şi proprietar al publicaţiei a fost Ilie Demetrescu-Ghiocel, autor de versuri şi publicist literar lipsit, în ambele ipostaze, de vocaţie. În **R. c.,** la care au colaborat I. A. Bassarabescu, Al. Obedenaru, Dem. Moldoveanu, A. Naum, Gr. Mărunţeanu şi Şt. Orăşanu (cu pseudonimul Polit), s-a pus chestiunea organizării profesionale a scriitorilor. Ideea era susţinută de Şt. Orăşanu şi de Ilie Demetrescu-Ghiocel, ultimul văzînd în constituirea asociaţiilor scriitoriceşti o soluţie pentru dificilele probleme materiale, dar şi de ordin profesional, ale literaţilor români.

R. Z.

REVISTA COPIILOR, periodic literar care a apărut la Bucureşti sub direcţia lui Th. D. Speranţia, de două ori pe lună, între 5 februarie şi 5 septembrie 1896, de trei ori pe lună de la 5 septembrie 1896 pînă la 1 ianuarie 1897 şi din nou de două ori pe lună pînă la 5 octombrie 1897. Dintre revistele pentru copii care au apărut la sfîrşitul secolului al XIX-lea, **R. c.** se detaşează prin încercarea de a publica mai ales literatură originală. Alături de Speranţia, autor de versuri, de anecdote versificate şi nuvele, au mai scris pentru această publicaţie I. A. Bassarabescu, N. G. Rădulescu-Niger, L. Dauş, C. Nădejde, Şt. Cruceanu, N. Ţincu, Dem. Moldoveanu, Gh. Ionescu-Tutoveanu (G. Tutoveanu) şi P. Dulfu. Aici, G. I. Demetrescu-Mugur traducea versuri din Heine şi Petöfi ; desenatorul C. Jiquidi a ilustrat cu desene şi caricaturi textele literare. Au colaborat cu literatură populară D. Popa (culegător de basme) şi C. I. Bondescu (autor de articole despre datinile poporului român).

R. Z.

REVISTA CRAIOVEANĂ, publicaţie ştiinţifică şi literară care a apărut la Craiova, la 1 iulie 1890. Din comitetul de redacţie trebuie să fi făcut parte şi puţinii colaboratori ai revistei, tinerii N. Burlănescu-Alin, P. Vulcan, Iulian N. Theodorescu şi An. Georgescu. Ultimul dintre ei este traducătorul unei „legende celto-teutonice", *Hildebrand şi Hadebrand,* a lui Jacob Grimm. Ceilalţi colaborează cu versuri şi proză.

R. Z.

REVISTA CRITICĂ LITERARĂ, revistă lunară, editată la Iaşi de Aron Densuşianu, din ianuarie 1893 pînă în iunie 1897. În cea mai mare parte, publicaţia cuprinde studii de istorie şi critică literară, studii etnografice şi de folclor, cercetări de filologie, care reflectă concepţiile estetice şi lingvistice ale conducătorului revistei şi ale principalilor lui colaboratori : fratele său, istoricul Nicolae Densuşianu şi fiul său, Ovid Densusianu. A. Densuşianu publică articole ample despre cronicari şi despre primele texte religioase, despre cărturarii Şcolii ardelene şi despre poemele lui I. Budai-Deleanu. Tot el continuă aici violentele atacuri la adresa poeziei lui M. Eminescu *(Literatură bolnavă,* 1894), începute în *Istoria limbei şi literaturei române.* Prin articolele semnate de Aron şi Ovid Densusianu şi de M. Strajanu, revista manifestă interes faţă de problemele generale ale literaturii (curente şi genuri literare, evoluţia criticii literare) şi faţă de locul scriitorului şi al literaturii în viaţa socială. Aceiaşi colaboratori, cărora li se alătură sporadic S. Fl. Marian, Tit Bud ş.a., publică numeroase articole despre folclorul românesc. Printre producţiile folclorice culese şi tipărite în **R. c. l.** figurează o variantă a baladei *Iovan Iorgovan* şi una a *Mioriţei,* neautentică însă. În paginile rezervate poeziei, alături de Aron şi Ovid Densusianu (primul şi cu pseudonimul I. Corban) mai apar V. C. Molna, G. Dîmboviţeanul. A. V. Pop semnează pagini de proză, fără valoare. Tragedia *Optum* a lui Aron Densuşianu apare pentru prima dată în **R. c. l.** (1897).

— 1. *Programă,* RTL, I, 1893, 1, reed. în PLR, I, *403—409;* 2. Iorga, *Ist. lit. cont.,* II, *20—21 ;* 3. Georgeta Antonescu, *Aron Densuşianu,* Cluj, Dacia, 1974, *137—164.*

L. V.

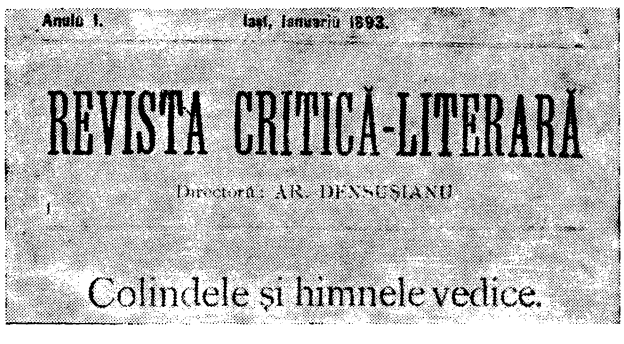
Anulu I. Iaşi, Ianuariu 1893.

REVISTA CRITICĂ-LITERARĂ

Director: AR. DENSUŞIANU

Colindele şi himnele vedice.

REVISTA DUNĂREANĂ, publicaţie periodică literară, săptămînală, care a apărut la Galaţi din august pînă la 6 octombrie 1891, redactată de A. Curteanu. **R. d.** a republicat versuri de M. Eminescu *(Adio, Ce e amorul* şi fragmente din *Scrisoarea IV),* G. Creţeanu, Matilda Cugler-Poni, Al. Sihleanu şi Th. D. Speranţia. Un A. G. de la Milcov colabora cu nuvele şi schiţe. Au mai apărut traduceri, nesemnate, din M. G. Saphir, K. Waldomar, A. Silvestre şi Catulle Mendès. Pentru a atrage cititorii, s-a tipărit în supliment tălmăcirea romanului *Orfana* de Currer Bell (Charlotte Brontë).

R. Z.

REVISTA DUNĂRII, periodic ştiinţific, literar şi politic, apărut la Bucureşti, între 19 decembrie 1865 şi 1 ianuarie 1866, sub conducerea unui comitet de direcţie format din C. Grădişteanu, Em. Kretzulescu, D. Berindei, Radu Ionescu şi N. Blaramberg. Redactorii revistei erau G. Gr. Cantacuzino, I. Fălcoianu, Th. Văcărescu, Gr. I. Lahovari, Aristide Pascal, Pantazi Ghica şi I. Geanoglu. Editarea **R. D.** face parte dintre cele cîteva tentative de întemeiere a unei reviste serioase, care au precedat apariţia „Convorbirilor literare". În program, redactorii îşi propuneau să contribuie la îndreptarea situaţiei culturale a României. Deviza pe care revista şi-a propus să o respecte era „Adevăr şi dreptate". Cele două numere ale revistei (care şi-a încetat apariţia prin suspendare) cuprind articole şi studii politice semnate de C. A. Rosetti, I. Heliade-Rădulescu, D. Brătianu, vădind orientarea liberală a comitetului de direcţie. Deşi promiseseră să colaboreze şi I. Ghica, V. Pogor şi alţii, în **R. D.** nu se întîlneşte, ca literatură, decît „povestirea fantastică" a lui N. Blaramberg, intitulată *Cineva nu se înamorează d-un suflet* — probabil o traducere. În cel de al doilea număr se mai publică *A doua epistolă deschisă către d. Petriceicu Hajdeu,* constituind răspunsul lui P. P. Carp la întîmpinarea făcută de Hasdeu contra criticii sale la *Ion Vodă cel Cumplit.*

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 567—569.*

D. M.

REVISTA GENERALĂ, periodic literar care a apărut la București, sub redacția unui comitet, la 15 iunie și la 15 august 1886. **R. g.** încerca, fără informația științifică necesară, de unde și nivelul scăzut al contribuțiilor publicistice, să combată curentul materialist și antireligios în știință și literatură. Cu versuri și proză au colaborat la această publicație Grigore Sima al lui Ion și I. Pop-Reteganul. O traducere din scrierile lui L. Tolstoi *(Cazacii,* primele capitole) făcea, probabil, tot I. Pop-Reteganul, semnînd cu pseudonimul Anibal. S-a mai tradus, după o versiune franceză, *Cele trei mere de aur* de scriitorul american N. Hawthorne.

R. Z.

REVISTA ILUSTRATĂ, publicație periodică de literatură care a apărut la Craiova, neregulat, între octombrie 1891 și decembrie 1892. În aprilie 1892 era indicat drept redactor șef Gr. D. Pencioiu, iar numărul ultim anunța ca editor și proprietar pe C. N. Iovipale. Prospectul făcea cunoscut un program redacțional cu totul nou pentru anii respectivi și, totodată, deosebit de promițător. **R. i.** trebuia să fie o revistă de literatură, urmînd să tipărească traduceri de literatură străină și informații privind viața culturală și artistică din toată lumea. Redactorii își propuneau să încerce nu numai o cuprindere largă a literaturilor naționale, ci și o reprezentare onestă și informată a tuturor curentelor și școlilor artistice. Fără a-și realiza programul ambițios și dificil, revista a publicat totuși multă literatură, iar selecția scriitorilor a fost întotdeauna judicioasă. Este demnă de semnalat încercarea de a da în limba română și traduceri din literaturile bulgară (I. Vazov) și croată (Fr. Majuranici). S-au făcut tălmăciri din literatura de limbă engleză *(Un mort viu* și *Corbul* de E. A. Poe), din franceză (V. Hugo, J. Verne, E. Renan, Maupassant, A. Daudet, E. Zola, Fr. Coppée, Catulle Mendès, J. Richepin, Ed. Pailleron, Jules Claretie, Sully Prudhomme ș.a.), germană (Lessing, Heine, M. G. Saphir), italiană (Leopardi, G. Verga) și rusă (Gogol, Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski).

R. Z.

REVISTA ILUSTRATĂ, publicație periodică lunară, apoi bilunară, care a apărut între ianuarie—decembrie 1898 la Reteag și Șoimuș (județul Bistrița-Năsăud), din ianuarie 1899 pînă la 15 iulie 1901 la Șoimuș și din 1 august 1901 pînă la 15 decembrie 1902 la Bistrița. În primul an redactor a fost I. Pop-Reteganul. I-au urmat I. Baciu (1899—1901), Simion P. Simon (1 august — 15 decembrie 1901) și Victor Onișor. Revista a publicat, așa cum se anunța din primul număr, beletristică, literatură populară, note și recenzii. Trăsătura comună a scrierilor tipărite este una „instructivă și moralizatoare". **R. i.** se așează, astfel, în linia publicațiilor de familie, care au apărut în Transilvania spre sfîrșitul secolului al XIX-lea. S-au republicat și pagini din V. Alecsandri *(Legenda sfințirei bisericii de la Curtea de Argeș)*, G. Coșbuc *(Ștefan Vodă, Doina* ș.a.). Producțiile folclorice publicate în revistă (legende, doine, anecdote) sînt culese, cele mai multe, de I. Pop-Reteganul. La *Telegraful redacțiunei*, I. Pop-Reteganul îi răspunde elevului Octavian Goga : „Ai talent (...) cultivă-l cu diligență", iar în numărul următor îi tipărește poezia *Nu-i fericire pe pămînt.*

— **1.** Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *572* ; 2. I. Apostol Popescu, *Ion Pop Reteganul*, București, E.D.P., 1965, *28* ; 3. I. Dodu Bălan, *Prefață* la Octavian Goga, *Opere*, I, București, E.L., 1967, *XXXV*.

R. Z.

REVISTA INDEPENDENTĂ, publicație literară scoasă la București de Al. Macedonski, în noiembrie 1887, pentru a suplini „Literatorul" care, la 1 ianuarie 1887, își încetase apariția. Nu a ieșit decît un singur număr, anul de apariție fiind numerotat în continuarea „Literatorului". **R. i.** își propunea în introducere, redactată de Al. Macedonski, a nu avea în vedere decît „arta și frumosul literar". Colaboratorii sînt din cercul „Literatorului". Bonifaciu Florescu și M. Demetriade experimentează și aici poemul în proză, N. Țincu, N. G. Rădulescu-Niger și D. Manolescu-Sidery publică pagini de proză. Un comentariu politic antigerman *(Buletinul politicii externe)* este semnat de Al. Macedonski, prezent în paginile revistei cu versuri *(Noapte de mai, Supt stele, Leul, Homo sum)* și cu o povestire, *Metzengerstein*, „pe jumătate imitată, pe jumătate tradusă" din E. A. Poe. La rubrica *Bibliografie* este criticată pătimaș proza lui C. Mille.

— **1.** Al. Macedonski, *Introducere*, RIN, IX, 1887, 1, reed. în PLR, I, *382—383* ; 2. Vladimir Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" pînă la 1900*, RL, II, 1969, 14 ; 3. *Ist. lit.*, III, *522*.

S. C.

REVISTA INDEPENDENTĂ LITERARĂ-ȘTIINȚIFICĂ, publicație periodică literară apărută la Craiova la sfîrșitul anului 1890 sau la începutul anului 1891. S-a păstrat un singur număr, primul, dar în gazetele vremii se anunța și apariția celui de-al doilea. Din comitetul de redacție fac parte Tr. Demetrescu, I. T. Izvoranu și Mihail M. Trișcu, toți trei dornici să contribuie, prin revistă, la impulsionarea vieții intelectuale din Craiova. Cel mai activ dintre ei este Tr. Demetrescu, prezent cu versuri și cu articolul *Portrete din literatura franceză — M. Guyau.* D. Stăncescu trimite basme populare, M. Trișcu tipărește cîteva *Impresii de călătorie*, iar Eugen Vineș, note bibliografice.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *572*.

R. Z.

REVISTA JUNIMEI, publicație literară apărută la București, lunar, între 15 ianuarie și 15 septembrie 1875. Grupul de adolescenți, cei mai mulți elevi de liceu, care participă la redactarea revistei, a oferit conducerea periodicului tînărului Al. Macedonski. Poetul se retrage însă după apariția primului număr, nefiind de acord cu latinismul excesiv al grupării. Era mai curînd o tendință italienizantă în ortografia și limbajul acestor începători, între care se numărau Demetru G. Ionnescu (Take Ionescu), Gr. Andronescu, George I. Ionescu, I. P. Niculescu, Paul Pîrvulescu, Paul Scorțeanu și Barbu Păltinianu. Ei sînt și colaboratorii revistei, cu versuri modeste ca valoare, influențate de literatura pașoptistă și de poeții de la „Revista contimporană", cu proză de aceeași factură și cu traduceri. Număr de număr publică aici nuvele romantioase, în care realul și fantasticul se îmbină, Take Ionescu, autor și al uneia din primele scrieri românești de anticipație, *Spiritele anului 3000 (Impresiuni de călătorie).* Viitorul politician face și cronică literară, discutînd, cu aplomb dar fără discernămînt critic, scrieri literare diverse *(Scarlat*, roman de I. C. Fundescu, *Amor, Patria și Dumnezeu* de G. Baronzi ș.a.). Un P. E. traduce, nu fără o sensibilă înțelegere a originalului, *Tristețea lunii* de Baudelaire și, în versuri curgătoare, *Undinele* de Heine. Alte poezii, ale lui V. Hugo, sînt tălmăcite de P. Pîrvulescu și de D. Petrino, căruia i se publică și versuri originale. Al. Macedonski a colaborat la **R. j.** cu fragmente din poema *Carminella* și cu un *Pastel.*

— 1. Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, *397* ; 2. Marino, *Macedonski*, *121*.

R. Z.

REVISTA LIPOVEI, publicație săptămînală care a apărut la Lipova între 14 octombrie și 16 decembrie 1895. În ianuarie 1896 este posibil să mai fi apărut două numere. **R. L.** este, de fapt, un ziar de politică locală, redactat de gazetarul bănățean Ioan Brînda, om interesat de artă și literatură, autor el însuși al unei nuvele în care surprinde aspecte cotidiene ale vieții rurale, în maniera lui I. Popovici-Bănățeanul. La partea literară colaborează Al. Vlahuță cu trei poezii *(Ananghie, Pilde vechi, Prima lecție)* și poeta Viora Magdu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 576—577.*

R. Z.

REVISTA LITERARĂ, publicație săptămînală scoasă de Șt. Vellescu și Th. M. Stoenescu, la București, de la 7 aprilie 1885, cu unele întreruperi, pînă la 20 noiembrie 1905 și de la 1 martie pînă la 20 mai 1907. **R. l.** a apărut în locul „Literatorului" care, prin plecarea lui Al. Macedonski la Paris, își suspendase pentru un timp apariția. Subintitulată chiar „Literatorul", revista continua numerotarea „Literatorului", încît debuta cu numărul 8 din anul VI. Cînd „Literatorul" reapare (1886), **R. l.** își continuă, paralel, existența și Macedonski va atrage atenția în „Literatorul" asupra distincției necesare între cele două publicații. În primele numere, Th. M. Stoenescu este menționat ca redactor-administrator, director fiind Șt. Vellescu, iar V. A. Urechia președinte de onoare al societății „Revistei literare". De la 1 noiembrie 1885 director este I. Rădoi, iar din 1887 pînă în 1905 directorul revistei va fi Th. M. Stoenescu. Prim-redactori au fost Șt. Vellescu, Gh. Boteanu, C. Al. Ionescu-Caion. În 1907 (de la 1 martie pînă la 20 mai) revista apare cu titlul „Revistă literară și politică", tot sub direcția lui Th. M. Stoenescu, **R. l.** a început ca revistă a cenaclului macedonskian și nu a avut o poziție independentă, ea continuînd polemicile „Literatorului". Îi lipseau însă verva polemică macedonskiană, inițiativa, orientarea programatică a „Literatorului". Profilul **R. l.**, dat fiind eclectismul publicației, rămîne destul de șters, improvizat. În primii ani colaboratorii sînt membrii grupului de la „Literatorul" : Duiliu Zamfirescu, Carol Scrob, B. Florescu, Tr. Demetrescu, V. Bilciurescu, D. Karr, I. N. Iancovescu, dar în **R. l.** apar sporadic și Al. Davila, M. Gaster, Al. Vlahuță, B. Delavrancea și C. Mille. Macedonski a publicat foarte puțin aici : nuvela *După perdele* (1885), poeziile *Ospățul lui Pentaur* (1886) și *Sonnet scythe* (1898). În fiecare număr, Stoenescu tipărea, neobosit și fără selecție, poezie, proză, teatru, traduceri. Alături de versurile lui M. Demetriade, I. C. Săvescu, Al. Obedenaru și Al. Petroff — poezie simbolistă și parnasiană — în

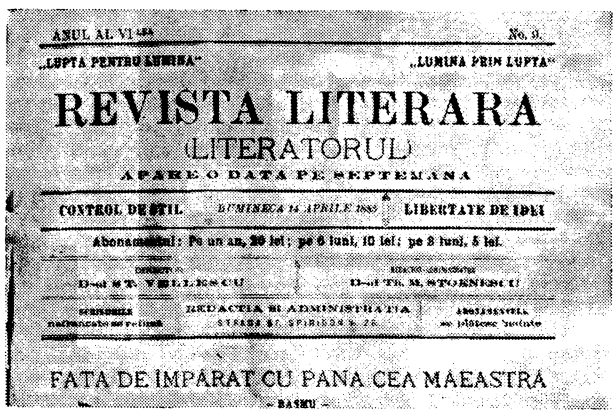
ANUL AL VI-LEA No. 9.

„LUPTA PENTRU LUMINA" „LUMINA PRIN LUPTA"

REVISTA LITERARA

(LITERATORUL)

APARE O DATĂ PE SEPTEMANA

CONTROL DE STIL DUMINECA 15 APRILIE 1885 LIBERTATE DE IDEI

Abonamentul: Pe un an, 20 lei; pe 6 luni, 10 lei; pe 3 luni, 5 lei.

D-nii ST. VELLESCU D-nii TH. M. STOENESCU

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

FATA DE IMPĂRAT CU PANA CEA MAEASTRĂ

— BASMU —

R. l. apar numeroase încercări poetice sentimentale, lipsite de valoare, semnate de A. Cantilli, N. Țincu, M. I. Toncescu, N. G. Rădulescu-Niger, C. Scrob, V. Fărcășanu. Proză au publicat D. Stăncescu, Th. D. Speranția, neînsemnații G. Dympolescu, Aug. R. Clavel, D. P. Manolescu, superficialul N. G. Rădulescu-Niger, dar și I. A. Bassarabescu (din 1897) și M. Sadoveanu (în 1900 și 1901). Numeroasele anecdote și „scene casnice" sau „d-ale vieții" sînt de un gust îndoielnic. Scriitorii pașoptiști, revendicați de „Literatorul" ca tradiție literară, sînt retipăriți și în paginile **R. l.** : D. Bolintineanu (cu romanul *Elena),* Al. Depărățeanu. Studii de istorie literară publică M. Gaster *(Din scrierile lui Constandin Golescul),* T. G. Djuvara *(Încercări asupra literaturii române de la început pînă în zilele noastre),* Șt. Vellescu *(Pagini din istoria teatrului român) ;* M. Strajanu are preocupări de estetică *(Principiul artei, Realism și idealism, Estetică),* C. Al. Ionescu-Caion și C. Drăgulinescu apar ca autori de studii clasice ; se traduce din F. Brunetière *Arta și morala.* Mai vie este cronica teatrală, cel mai adesea sub semnătura lui Stoenescu. În 1901, sprijinit de directorul revistei, Caion îl acuză pe I. L. Caragiale de plagiat. Speriat însă de intervenția justiției, Stoenescu se desolidarizează și C. Al. Ionescu-Caion este înlăturat din funcția de prim-redactor al revistei. **R. l.** are o bogată rubrică de traduceri. Fără a se fi călăuzit de vreun principiu în selecție, precumpănesc traducerile din scriitori romantici (Byron, Hugo, Lamartine, Musset, Bürger, Carducci, Heine). Numeroase sînt tălmăcirile din poezia franceză simbolistă și parnasiană, prin care **R. l.** făcea, în continuarea „Literatorului", atmosferă favorabilă curentelor moderne. Au apărut traduceri din Baudelaire *(Poeme în proză, Abel și Cain, Spleen, Cîntec de toamnă),* Verlaine *(Cînt de toamnă),* M. Rollinat *(Amanta macabră, Prăpastia, Biblioteca),* J. Richepin, J.-M. de Hérédia, Catulle Mendès, Sully Prudhomme, din E. A. Poe și chiar din Nietzsche. S-a mai tradus din Barbey d'Aurevilly, Fr. Coppée, P. Bourget, G. Ohnet, E. Manuel, A. Silvestre, A. Allais, dar și din Zola, Maupassant, Flaubert, Tolstoi.

— 1. *Incunoștiințare,* RELI, VI, 1885, 8, reed. în PLR, I, *372—373 ;* 2. Th. M. Stoenescu, *Polemicile noastre,* RELI, X, 1889, 22 ; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 577—579 ;* 4. *Ist. lit.,* III, *522.*

S. C.

REVISTA LITERARĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ, publicație apărută lunar la București între 15 februarie și 15 mai 1876. Într-o notă din primul număr, B. P. Hasdeu anunța că va „dirige" partea literară a revistei, căreia îi va imprima „nu o direcție nouă, ci o direcție sănătoasă". Sub titlul *În loc de prefață. Al doilea rămășag* Hasdeu reia aceste idei și republică celebrul acrostih îndreptat contra Junimii. Revista păstrează în cele patru luni de apariție orientarea antijunimistă enunțată cu limpezime de la început dar, ca și la „Revista contimporană", junimismul va fi combătut nu atît pe planul principiilor politice și literare, cît în chestiuni de amănunt, privind mai ales pe membrii societății ieșene. Polemica se cobora astfel de la idei la persoane, pierzîndu-și în bună măsură interesul istorico-literar ; rămîn, totuși, savoarea și ascuțimea de spirit a replicilor lui Hasdeu. El a mai publicat versuri *(Doine orientale)* și a republicat *Ursita.* Dintre scriitorii epocii și-au tipărit versurile în această revistă G. Crețeanu, N. V. Scurtescu, I. Al. Lapedatu, M. Zamphirescu, Ciru Oeconomu, N. Pruncu, Ronetti-Roman, Al. Lara, D. Petrino, Gr. Gellianu, P. V. Grigoriu, G. G. Meitani și ieșenii Matilda Cugler-Poni și N. Beldiceanu *(Armindenul).* N. Țincu a tălmăcit poe-

zia *Ninonei*, după Musset, dar, în general, revista nu publică traduceri de literatură, excepție făcîndu-se și pentru tragedia *Egmont* de Goethe, în versiunea românească a lui D. A. Sturdza. La partea științifică au colaborat medicul Dimitrie Brîndză, V. A. Urechia, P. Grădișteanu, Al. Papadopol-Calimah, precum și A. Densușianu (cu studiul *Epopeea română*).

Cu numărul cinci, din iunie 1876, revista s-a unit cu „Revista contimporană", sub titlul „Revista contimporană literară și științifică". Tot atunci, B. P. Hasdeu încetează să mai redacteze rubricile de literatură.

— 1. B. P. Hasdeu, *În loc de prefață*, RLȘ, I, 1876, 1, reed. în PLR, I, *320—323*.

R. Z.

REVISTA MODERNĂ. publicație bilunară apărută la București, sub direcția lui C. Cantilli, de la 20 iulie 1897 pînă la 26 martie 1898. Din octombrie 1897, apare o dată pe lună. Prima revistă românească programatic „modernă", **R. m.** se subintitula „științifică, literară și în special sportivă". Deschisă colaboratorilor „Literatorului" într-un moment în care cenaclul macedonskian rămăsese fără revistă proprie, **R. m.** publică versurile de început, de factură simbolist-parnasiană, ale lui Ion Theo (Tudor Arghezi) : *Clara noapte*, reprodusă din „Liga ortodoxă", *În regiuni bizare*, *Noapte*, și ale lui Grigore Pișculescu (Gala Galaction) : *Pe lyra*, precum și poezii de Cincinat Pavelescu, C. Cantilli și Al. Bogdan-Pitești. Al. Macedonski continuă aici seria demonstrațiilor de versificație, începută în „Literatorul", cu *Pe lacul de Garda*. Revista se situează în continuarea „Literatorului" prin atacurile violente la adresa lui T. Maiorescu, G. Coșbuc și C. Dobrogeanu-Gherea. Macedonski îi consacră un medalion lui Gr. H. Grandea, socotit unul dintre poeții de valoare ignorați de public, „o trăsătură de unire între clasicismul nostru și modernitate". Un articol despre *Literatura modernă*, semnat Martial (Al. Macedonski), se menține însă pe o poziție moderată, apreciind că rafinamentul, complexitatea de simțiri, caracteristice sensibilității moderne, duc în poezie la o complicație artificială și prețioasă și recomandă apropierea de trecut, „de natural, de simplu, de clasic". Este elogiat Verlaine, poetul genial al nevrozei, mai presus de orice etichetă (simbolist, decadent, instrumentalist). O prezentare interesantă prin filiațiile parnasiene pe care le stabilește face C. Cantilli la volumul lui Al. Macedonski *Branzes*. Tot el ține în fiecare număr cronica sportivă (cronica biciclismului), publică un reportaj vioi narînd aventura „velocipedică" a sa și a lui Al. Macedonski *(Pe velociped între București și Brașov)* și o nuvelă fantastică, mai dezvoltată, *Diavolie*, scrisă cu îndemînare, mai ales în pasajele în care realul trece pe nesimțite în vis.

— 1. *Cronica numărului 1*, RM, I, 1897, 1, reed. în PLR, I, *481—482* ; 2. Adriana Iliescu, *Sateliții „Literatorului"*, VR, XXI, 1968, 5 ; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *232—240* ; 4. *Ist. lit.*, III, *522* ; 5. Marin Bucur, *„Revista modernă"*, RLRO, *210—215*.

S. C.

REVISTA NOUĂ, publicație literară lunară apărută la București, de la 15 decembrie 1887 pînă în septembrie 1895, sub conducerea lui B. P. Hasdeu. După întreruperea apariției „Luptei literare" și, aproape în același timp, a „Literatorului", B. Delavrancea, Al. Vlahuță, împreună cu Al. Macedonski, avînd la dispoziție un fond donat de V. Bilciurescu, proiectează editarea unei reviste, al cărei director urma să fie B. P. Hasdeu. Publicația apare, dar, în urma unor neînțelegeri, ea nu beneficiază de sprijinul lui Macedonski. Alături de Delavrancea, de

APARE ODATĂ PE LUNĂ

REVISTA NOUA

No. 1. Bucuresci 15 Decembre 1887 Anul I.

UN CUVINT INAINTE

Vlahuță (care părăsește revista în martie 1891) și de Bilciurescu, au mai intrat în redacție D. D. Racoviță, I. Bianu, G. I. Ionnescu-Gion, Th. D. Speranția (1888), I. Ghica, V. Cosmovici, D. A. Sturdza (1891), V. Crăsescu (1893). *Un cuvînt înainte*, ce deschidea primul număr al publicației, insista cu precădere asupra tendințelor pe care trebuie să le evite colaboratorii revistei. Hasdeu, care îl semna, amintea că trecuse în tinerețe prin socialism, zolism și gongorism, experiențe ce vor fi ocolite de publicația pe care tinerii i-o încredințează. În fapt, **R. n.** nu rămîne însă „stăvilită între aceste zăgazuri", așa cum dintru început încerca să decreteze directorul ei. Sînt indicate, în termeni vagi, și orientările de nuanță clasicistă ale revistei, care va îmbrățișa, totodată, tot „ce merge la inima și la mintea poporului". Și aceasta din urmă este o promisiune respectată doar în parte, prin caracterul enciclopedic al publicației, pentru că, în rest, **R. n.** nu a fost un periodic ușor accesibil, popular. Ea s-a aflat printre revistele de prestigiu ale epocii, fiind în același timp tipărită elegant, pe o hîrtie de lux, bogată în ilustrații și stampe.

Cu toate că literatura rămîne cel mai bine reprezentată în **R. n.**, se publică aici numeroase studii, mai ales de istorie și filologie. Autorii sînt Hasdeu, Ionnescu-Gion *(Cîteva pagine din istoria fanarioților în România* și altele — lucrări așezate la hotarul dintre istorie și literatură), R. Rosetti. D. A. Sturdza, I. Bianu (care are în grijă, împreună cu Hasdeu, I. Bogdan și O. Lugoșianu, și o foarte bogată rubrică de note bibliografice și informații științifice), iar dintre filologi, alături de Hasdeu, Lazăr Șăineanu, I. Bogdan, I. Paul. Mai apar unele contribuții în domeniul geologiei (Gr. Ștefănescu), arheologiei (Al. Ștefulescu), sociologiei (R. Rosetti).

R. n. nu a avut o direcție literară fermă și constantă. Scriitorii prezenți aici veneau din cercuri literare diferite, mulți de la „Literatorul", uniți de la revista „Convorbiri literare" (care intrase într-o fază de declin), iar alții de la „Contemporanul". Zguduit de moartea fiicei sale, Hasdeu se desprinde tot mai mult de activitatea de redacție. El nu-și ascunde durerea și obsesiile, vrea să convertească pe cei din cercul **R. n.** la căutările sale oculte, popularizate și prin intermediul articolelor despre spiritism. Orgoliul, capriciile, subiectivismul, vocația polemică i se menținuseră intacte, ceea ce determină pe colaboratorii cu mai multă personalitate să-l părăsească. În ultimii ani de apariție a revistei predomină scriitorii mediocri, pe care Hasdeu, rupt de viața literară, îi investea nejustificat cu merite. Poezia publicată în **R. n.** este în genere fără strălucire. Versurile lui Vlahuță, inspirate de revolta împotriva inechităților sociale sau cele închinate iubirii *(Iertarea, Liniște, Homo homini lupus, În fericire)*, sînt în descendența lirismului eminescian ca, dealtfel, multe din cele apărute în revistă. La N. Iorga, colaborator pentru scurtă vreme (1890—1891), primele

poezii poartă pecetea înrîuririi eminesciene, iar altele, ca și însemnările în proză *(Amintiri din Italia)*, ecou al călătoriilor, reînvie figurile, miturile Antichității. S-au dovedit puțin rezistente la trecerea timpului versurile publicate aici de V. Bilciurescu, V. Cosmovici, N. Țincu, H. G. Lecca, N. G. Rădulescu-Niger, cele ale lui P. Dulfu, A. Stavri, Scarlat Orăscu, Șt. Cruceanu, Ludovic Dauș (acesta își face debutul în **R. n.**), Cornelia din Moldova, I. Frumușanu, Dem. Moldoveanu ș.a. Minoră este poezia unor autori de la „Convorbiri literare", care publică frecvent în **R. n.** (Ciru Oeconomu, I. S. Nenițescu ș.a.). Au apărut în revistă și versuri de Veronica Micle *(Rime la un amic)*, Traian Demetrescu, Al. Obedenaru. Poetul în care Hasdeu credea că descoperise un mare talent și a cărui prezență o cultivă în **R. n.** este Gheorghe din Moldova. Dar remarcabile cu adevărat sînt doar poeziile scrise de Hasdeu, izvorîte din sfîșietoarea durere la pierderea fiicei sale *(Așteptînd, Gaudeamus, Dumnezeu)*. Cultul Iuliei Hasdeu este intens întreținut în **R. n.**, unde apar multe din versurile ei în limba franceză, poezia *România*, nuvela *Sanda*, scrise în românește pentru această publicație. Admiratorii îi dedică versuri, proză, memoria îi este cinstită prin intermediul muzicii și al picturii. În sectorul de proză al **R. n.**, o contribuție de valoare o aduc nuvelele și schițele lui Delavrancea. El publică aici *Hagi-Tudose* (o variantă, *Hagiul*, apăruse anterior în „Lupta literară"), *Bursierul, Domnul Vucea, Sentino, Neghiniță, Poveste, Irinel, Norocul dracului, Departe-departe, De azi și de demult* ș.a., creații care marchează un moment de seamă în evoluția scriitorului. Notabilă este prezența lui I. Ghica, mai întîi printre colaboratorii și apoi printre redactorii revistei. El consimte să fie date la lumină în revistă noi scrisori către V. Alecsandri, după cele apărute în volum în 1887. Astfel, sînt publicate *Amintiri din pribegia după 1848, Un bal la curte în 1827, Două călătorii în vis, Un boier cum a dat Dumnezeu, Moravuri de altădată* ș.a. Colaborator credincios al revistei este V. Crăsescu care, fie că reia scrieri în proză apărute anterior în „Contemporanul", fie că publică altele noi, se menține în sfera reconstituirii unor întîmplări și chipuri dintr-o lume mai puțin cunoscută în literatură, alcătuită din contrabandiști, marinari, pescari. În ultimii ani colaborează și I. A. Bassarabescu, acum încă în căutarea unui drum propriu, autor al unei proze străbătute de sentimente umanitare, dar melodramatică. Cu totul neglijabil este scrisul îmbelșugat, grăbit, al lui N. G. Rădulescu-Niger, puțin interesante sînt schițele lui V. Cosmovici. Dramaturgia n-a constituit o preocupare a redactorilor. Se remarcă doar schița dramatică *Femeia* de Hasdeu, variantă tîrzie la *Domnița Roxana*. Prelucrările lui N. G. Rădulescu-Niger și N. Țincu sînt lipsite de valoare și oarecum necaracteristice pentru profilul publicației, unde apar cu totul întîmplător traduceri, prelucrări. Este meritorie tendința de afirmare a creației originale, chiar dacă aceasta era ilustrată de scriitori foarte inegali. La **R. n.** colaborează Th. D. Speranția, cu schițe și, mai ales, cu anecdote versificate, aproape toate de un gust îndoielnic. Anecdote, snoave scriu și D. Stăncescu, Gh. Adamescu. Hasdeu, care știuse să facă dintr-o altă revistă a sa, „Columna lui Traian", o bună publicație de folclor, încurajează și la **R. n.** culegerea și studierea serioasă, sistematică, a creației populare. Colaborările sînt felurite ; se publică basme (P. Ispirescu, D. Stăncescu, G. I. Pitiș), obiceiuri și datini populare (S. Fl. Marian, G. I. Pitiș, P. Papahagi), A. Candrea scrie despre *Poreclele la români*. Pline de interes sînt studiile despre basm datorate lui Lazăr Șăineanu, Virginiei Rîmniceanu și lui Ionnescu-Gion, scrise sub influența cercetărilor despre basm ale lui Hasdeu, din care se publică, de asemenea, în **R. n.**

Un alt element semnificativ pentru orientarea revistei este prezența în fiecare număr a unui studiu sau a unui medalion în care se evocă o personalitate a culturii și literaturii române. Cel dintîi articol este închinat de Vlahuță lui Gh. Asachi, văzut ca un deschizător de drumuri. Delavrancea scrie despre Gr. Alexandrescu, P. Ispirescu. În caracterizări sintetice sînt elogiate meritele mitropolitului Dosoftei, ale lui Veniamin Costache, sînt definite scrierile lui Ienăchiță Văcărescu, Iordache Golescu, C. Conachi, Al. Beldiman, Antioh Cantemir, Costache Stamati, C. Negruzzi, se apreciază activitatea lui Al. Papiu-Ilarian, A. T. Laurian, T. Maiorescu, Gh. Sion, C. A. Rosetti, sînt evocați C. Negri, N. Nicoleanu, G. Crețeanu, Al. Sihleanu. O serie de astfel de portrete sînt scrise cu vioiciune și pitoresc de Ionnescu-Gion. În ultimii ani de apariție a publicației, medalioanele istorico-literare sînt semnate de N. Țincu. Nu mult după moartea povestitorului, apare în **R. n.** o biografie a lui I. Creangă, alcătuită de A. Stavri. Studii asupra lui V. Alecsandri, N. Bălcescu și N. Filimon scrie N. Iorga. Acesta face dovada unui spirit critic penetrant, capabil să delimiteze originalitatea fiecărui scriitor și să o definească în formulări sintetice, care au fost preluate, uneori fără modificări, de criticii de după el. În **R. n.**, G. Dem. Teodorescu publică un minuțios studiu biobibliografic, cea dintîi cercetare mai întinsă asupra lui Anton Pann. Autorul care alcătuise *Povestea vorbii* mai este evocat de Th. D. Speranția, iar Delavrancea, desenator fin și cunoscător al artelor plastice (făcuse și în **R. n.** cîteva cronici plastice), îi schițează un portret imaginar. Mult mai rar se referă redactorii **R. n.** la literatura contemporană. Scurte comentarii se află în prezentările și notele bibliografice, în articole și cronici dramatice. Cronicarul dramatic obișnuit al **R. n.** este D. D. Racoviță, critic sever al pieselor de duzină, încurajînd cu măsură piesele originale. Tot el face cîteva reușite „profile" ale actorilor Șt. Iulian, Gr. Manolescu, C. I. Nottara. Un alt ton adoptă G. I. Ionnescu-Gion, cronicar bine informat, dar ușor convențional și prea generos în aprecieri. Orientarea relațiilor revistei cu lumea literară din epocă pare să fi fost monopolizată de Hasdeu. Scrisul lui polemic, în care își manifestă fără reticență idiosincrasiile, dă o viață agitată publicației, atacată la rîndul ei de nenumărate ori. În rubrica *Zacherlina*, deschisă în 1893, concepută ca o necesară cenzură a producției literare autohtone, Hasdeu are izbucniri neelegante față de Al. Vlahuță, C. Dobrogeanu-Gherea, Tr. Demetrescu, A. Bacalbașa. Aici, dar și cu orice alt prilej, Hasdeu lovește nejustificat, fără menajamente, în vechii lui adversari, T. Maiorescu și scriitorii de la „Convorbiri literare". Este pusă la îndoială valoarea operei lui I. L. Caragiale, sînt comentate sarcastic versurile lui M. Eminescu. Și totuși necrologul închinat lui Eminescu, izvorît dintr-o extraordinară luciditate critică, recunoștea valoarea marelui poet. Imaginea, tulburată anterior și chiar după această dată de malefica dispoziție polemică a lui Hasdeu, devine, acum, cristalină. În același an, în **R. n.**, Vlahuță își exprimase indignarea față de atitudinea lui Macedonski, autor al unei nefericite epigrame la adresa lui Eminescu, și scria cîteva amintiri despre marele poet, iar V. Cosmovici îl omagia în versuri. Tot Vlahuță, înainte de

a părăsi revista, publicase cîteva rînduri în care aprecia activitatea literară a lui Gherea.

— 1. B. P. Hasdeu, *Un cuvînt înainte*, RN, I, 1887, 1, republ. în PLR, I, *385* ; 2. *[Notă bibliografică]*, CL, XXI, 1888, 10 ; 3. Iorga, *Opinions sincères, 184—185* ; 4. Iorga, *Ist. preset, 160* ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *9—13* ; 6. Călinescu, *Ist. lit., 501* ; 7. E. Speranția, *Amintiri, 8—16* ; 8. A. Iliescu, *Rev. lit., 112—115* ; 9. *Ist. lit.*, III, *939—951* ; 10. *Epistolar : B. P. Hașdeu — Iulia Hașdeu* (publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu), MS, V, 1974, 1 ; 11. Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, Minerva, 1974, *166—180*.

G. D.

REVISTA OLTEANĂ, publicație literară și științifică lunară, apărută la Craiova, sub direcția lui Traian Demetrescu și Gr. D. Pencioiu, de la 15 martie 1888 pînă la 15 martie 1890, reapărînd în 1892, între 1 mai și 15 iulie, ca supliment literar al ziarului „Economistul". Revista își datorează existența îndeosebi eforturilor și colaborărilor lui Traian Demetrescu, prezent în fiecare număr. În **R. o.**, poetul își publică numeroase versuri, unele din ele *(Clavirul, Simfonie de toamnă)* de atmosferă specifică, cu accente care îl anunță pe G. Bacovia prin proiecția stărilor eului în peisajul simbolic. Prin notele de modernitate revista se apropie de „Literatorul", în cercul căruia se formase Traian Demetrescu. Acestuia îi apar tot aici pagini de proză, amintiri și portrete literare (V. Alecsandri, N. Nicoleanu, A. de Lamartine, A. de Musset, P. Bourget, Fr. Coppée), schițe de critică literară *(Mișcare de idei, Forma în artă, O pagină de psihologie literară, Temperamentul în artă)*. La aceeași rubrică de *Portrete și studii literare*, Gr. D. Pencioiu scrie despre Lenau și Heine, M. Chintescu publică *Încercări asupra poetului Eminescu*, iar M. Stăureanu traduce din G. Brandes *(Din literatura generală)*. În 1892 colaborează și M. Strajanu cu studiile *Însemnătatea și influența literaturei, Principii de literatură*. Revista a publicat al doilea articol al lui M. Schwarzfeld asupra culegerii de poezii populare a lui V. Alecsandri, alături de articolul lui Traian Demetrescu, *Folclorul și Alecsandri*, care, în același spirit, acuză pe Alecsandri că a falsificat prin intervenții personale materialul folcloric. La moartea lui M. Eminescu, în semn de omagiu, se tipărește, după „Convorbiri literare", nuvela *Sărmanul Dionis*. Notele bibliografice și cronica teatrală erau scrise de Gr. D. Pencioiu și de Traian Demetrescu. Revista publica și studii de economie politică și sociologie, politică, educație (Gr. D. Pencioiu, *Capitalul și K. Marx, Legea progresului omenesc, Barbaria modernă*, Tr. Demetrescu, *Un cuvînt pentru țărani*, H. Streitman, *Băgări de seamă asupra progresului)*. La rubrica de traduceri apar tălmăcirile lui Pencioiu din Heine, Lenau, Schiller și Petöfi, ale lui Traian Demetrescu din Fr. Coppée și ale lui H. Certeneanu din Turgheniev. N. I. Basilescu traduce aici unul din poemele lui Ossian. Alți colaboratori au fost V. Petrescu, N. H. Popp și, în 1892, C. Scrob, Th. M. Stoenescu, Scarlat Moscu, Smara, C. D. Fortunescu.

— 1. *Prefață*, RVO, I, 1888, 1 ; 2. Dem. D. Stoenescu, *O revistă literară în Craiova în 1888*, AO, IV, 1925, 21—22 ; 3. E. Manu, *Presa literară craioveană și Eminescu*, LL, I, 1955 ; 4. C. D. Papastate, *Traian Demetrescu*, București, E.L., 1967, *49—55* ; 5. Vladimir Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 14 ; 6. Al. Melian, *„Revista olteană"*, RLRO, *237—245*.

S. C.

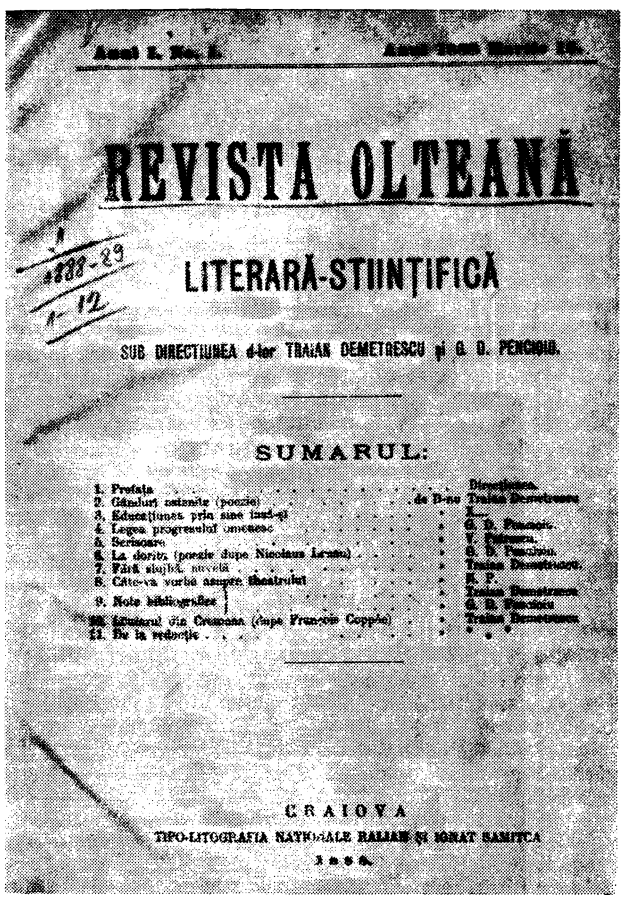
REVISTA OLTEANĂ

LITERARĂ-ȘTIINȚIFICĂ

SUB DIRECȚIUNEA d-lor TRAIAN DEMETRESCU și G. D. PENCIOIU.

SUMARUL:

CRAIOVA

TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALE RALIAN ȘI IONAT SAMITCA

REVISTA ORĂȘTIEI, publicație periodică săptămînală de politică și cultură care a apărut la Orăștie între 1 ianuarie 1895 și 25 decembrie 1899. Director și editor al gazetei a fost Aurel Popovici-Barcianu, iar redactori responsabili Silviu Moldoveanu (pînă la 1 ianuarie 1896), Ioachim Munteanu și Petru P. Braniște (ambii în 1897). Subintitulată, la apariție, „organ social, economic și cultural", **R. O.** este, în 1895, o gazetă fără preocupări politice explicite, care publică articole de informație, știri și reproduce multă literatură din revistele de peste munți. Din 16 noiembrie 1895, avînd o difuzare satisfăcătoare, gazeta devine în primul rînd politică, susținînd cauza națională românească. Se militează în paginile ei, în tradiția atitudinii de la „Gazeta de Transilvania", pentru ridicarea culturală a poporului, căruia trebuie să i se dea „hrană sufletească" prin intermediul colecțiilor de cărți accesibile și atractive (articolul *Cărți bune și ieftine* discută activitatea editurii Müller din București). Se evocă, totodată, prin pana lui G. Bogdan-Duică, exemplul înaintașilor *(Grigore Maior, Programul de la 1849)*. Din „Vatra", „Foaia interesantă" și „Familia" sînt republicate versuri, proză și notițe filologice ale lui G. Coșbuc. De fapt, literatura apărută în **R. O.** este, cu unele excepții, reluată din alte periodice, mai ales din „Vatra". Scrierile lui Al. Vlahuță, I. Popovici-Bănățeanul, Matilda Cugler-Poni, Radu D. Rosetti, I. N. Roman, Tr. Demetrescu, Ion Gorun, Veronica Micle, D. Nanu, Artur Stavri, Duiliu Zamfirescu, Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), I. Adam, D. Stăncescu, Sofia Nădejde, Th. D. Speranția, N. Iorga și I. L. Caragiale sînt puse astfel la îndemîna cititorului din Transilvania. Cu aceeași intenție, se inserează și scrieri ale lui Alecu Văcărescu, Anton Pann, V. Alecsandri. Dintre ardeleni colaborează Ioan Bota, Emil Sabo, Gr. Sima al

lui Ion, A. Bârseanu, I. Cîndea, I. Moţa, Elena din Ardeal, iar Petre Alexe şi Sabin Safta publică poezie populară, D. Stăncescu, basme ; apar şi multe balade, colinde, strigături, la care nu se indică autorul culegerii. Şi sub raportul traducerilor, **R. O.** prezintă interes, deoarece selecţia scriitorilor străini este, în linii mari, bună. Au apărut tălmăciri din H. von Kleist, Lenau (poezia *Vîntul*, adaptată de St. O. Iosif), Heine, Mérimée, Maupassant, Zola, A. France, Sully Prudhomme, Catulle Mendès, Tolstoi ş.a.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *583*.

R. Z.

REVISTA ORIENTALĂ, publicaţie periodică literară apărută la Bucureşti din mai pînă în septembrie 1896. Subintitulîndu-se „revue franco-roumaine", **R. o.** tipăreşte şi articole sau poezii culte şi populare traduse în limba franceză. Redactori par să fie Mircea Demetriade şi Bonifaciu Florescu. În două articole din primul număr se arată că noua publicaţie va căuta, urmînd exemplul îndepărtat al „Curierului românesc" al lui I. Heliade-Rădulescu, să contribuie la dezvoltarea literaturii originale şi, totodată, să-şi asigure colaborarea unor poeţi de valoare. O idee nouă este aceea de a adresa, prin intermediul acestei publicaţii, scriitorilor din toate ţările balcanice, un apel la „confraternitate poetică", oferindu-li-se paginile revistei, pe care cei doi redactori o vor un „organ literar al Europei carpato-balcanice".

La **R. o.** au colaborat cu versuri M. Demetriade (influenţat, vizibil, de Baudelaire), Carol Scrob, N. G. Rădulescu-Niger, Gr. Ventura, N. Ţincu, Scarlat Orăscu şi Iuliu C. Săvescu. În limba franceză publică poezii B. Florescu, Al. A. Sturdza, Al. Bogdan-Piteşti. Se traduce din proza Iuliei Hasdeu, B. Florescu dă cîteva nuvele, iar I. A. Bassarabescu — schiţe şi nuvele cu subiecte alese din viaţa micilor funcţionari, a studenţilor săraci. Din Lamartine transpune, în versuri clare, M. Demetriade (poezia *Bonaparte*), în timp ce B. Florescu dă echivalenţe româneşti ale versurilor poetului albanez Ghusé Schiro. Mai apar cronici artistice (Al. Bogdan-Piteşti, *Impressions d'art. M. Vermont* ; Panaite Zosîn, *Expoziţia artiştilor independenţi*) şi dramatice. Din **R. o.** s-au păstrat doar trei numere.

— 1. M. Demetriade, *„Revista orientală"*, REO, I, 1896, 1 ; 2. B. Florescu, *Avant-propos*, REO, I, 1896, 1 ; 3. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *583*.

R. Z.

REVISTA PENTRU TOŢI, publicaţie periodică apărută la Bucureşti în anul 1892. Nu se mai păstrează decît numărul 2, ieşit la 20 septembrie, din această revistă, pe care o redactau tinerii socialişti C. Z. Buzdugan şi Th. Voicu. G. Diamandy publică aici, în traducere românească, studiul său *Materialismul în artă*, tipărit mai întîi în „L'Art social". Th. Voicu eminescianizează, în versuri corecte, pe teme sociale, veştejind nedreptatea care desparte clasele, iar C. Z. Buzdugan scrie o poezie, în tonul epocii, dedicată unei iubite care rămîne indiferentă la suferinţele poetului. În nuvela *Un priveghi şi o legendă* de C. Z. Buzdugan, sînt folosite, pentru caracterizarea vieţii satului, procedee narative, conflicte şi situaţii care, peste un deceniu, la scriitorii sămănătorişti, vor constitui o manieră.

R. Z.

REVISTA POLITICĂ, publicaţie periodică bilunară, politică şi literară, care a apărut la Suceava între 3 mai 1886 şi 1 aprilie 1891. Redactarea o asigurau Matei Lupu, editor şi redactor responsabil, şi S. Fl. Marian, acesta îndeplinind şi atribuţiile ad-

Anul I. Suceava 15 Maiu 1886 st. n. Nr. 1.

REVISTA POLITICĂ.

Preţul abonamentului:

Eese la 1 şi la 15 a fie-căreĭ luni.

Către publicul român.

ministratorului. **R. p.** se adresa, în primul rînd, românilor bucovineni, susţinînd ideea unităţii naţionale, dar încerca, totodată, în absenţa unei gazete reprezentative pentru întreaga Bucovină, să apere interesele româneşti în cadrul complex, multinaţional, al Imperiului austro-ungar. Din acest program îşi trag rădăcinile şi iniţiativele culturale, precum şi grija acordată limbii române şi aspectului ei literar, interesul pentru viaţa socială din România, pentru promovarea scriitorilor locali, ca şi încercarea de a atrage atenţia asupra valorii artistice şi documentare a folclorului. Revista a republicat multe din poeziile lui M. Eminescu, amintiri şi articole dedicate poetului, versuri ale Veronicăi Micle, ale Matildei Cugler-Poni şi Adelei Xenopol. Versuri au dat şi Gheorghe din Moldova, A. C. Cuza, iar din Bucovina au colaborat V. Bumbac, C. Morariu, T. Robeanu, V. Codreanu. Fragmente din *O călătorie la Dorna în Bucovina* publică A. D. Xenopol. În notele intitulate *Un patron în Viena (Amintiri din viaţa de student)*, T. V. Ştefanelli evocă momente semnificative din viaţa studenţească vieneză, mai ales legate de Eminescu. Alte scrieri în proză aparţin Adelei Xenopol, lui Averchie Macovei, Olimpiei Iliuţ şi lui C. Drăgulinescu. Legende populare din Bucovina (culese de S. Fl. Marian) şi balade din Transilvania (din colecţia lui I. Pop-Reteganul) apar în fiecare număr.

În **R. p.** se publică şi note bibliografice, ştiri literare, teatrale, muzicale, varietăţi, cronici dramatice (Adolf Last este autorul unei pertinente prezentări a piesei *Năpasta* a lui I. L. Caragiale). Revista îşi întrerupe apariţia în aprilie 1891, pentru a nu face concurenţă unui nou periodic, „Gazeta Bucovinei", scos la Cernăuţi, la care trec şi colaboratorii publicaţiei din Suceava.

— 1. *Către publicul român*, RPO, I, 1886, 1 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *585* ; 3. Mihai Lazăr, *Din istoricul presei sucevene — „Revista politică"*, în *Suceava. Anuarul Muzeului judeţean*, IV, Suceava, 1977, *205—213*.

R. Z.

REVISTA POPORULUI, publicaţie lunară apărută la Bucureşti din iunie 1888 pînă în august 1906, exceptînd perioada iulie—august 1899. Între 1890 (ianuarie)—1896(decembrie) a avut o apariţie neregulată şi unele numere nu sînt datate.

Condusă de un comitet, **R. p.** a avut pe rînd ca directori pe M. Demetriade, Al. Obedenaru, I. S. Spartali, doctorul C. N. Chabudeanu şi P. Vulcan. Redactori au fost I. I. Livescu, Ilie Ighel-Deleanu, A. Alexandrescu-Dorna, I. A. Bassarabescu, I. C. Măldărescu, Sever Moschuna. Revista, cu un cuprins eterogen, nu a avut o orientare fermă. În nu-

mărul 7 din 1889 se precizează că ea va urma totdeauna în domeniul literar „o linie de mijloc între ideile cele vechi şi cele prea nouă". **R. p.** se vrea o publicaţie în afara grupărilor şi a „coteriilor" literare, „străine artei". A publicat însă o literatură minoră, ieşită de sub pana unor scriitori obscuri: G. Russe-Admirescu, V. Fărcăşanu, I. Anestin, V. Boscu, A. Vîntul. Sub conducerea lui Al. Obedenaru, revista devine, pentru un timp, o tribună a noilor tendinţe poetice. Colaborează M. Demetriade, I. C. Săvescu, A. Cantilli, toţi adepţi declaraţi ai poeziei noi, discipoli ai lui Al. Macedonski. Fantasticul macabru, cu note morbide şi artificioase, sonorităţile şi neologismele cu efecte coloristice, în spiritul poeziei decadente, din versurile lui Obedenaru *(Imn funebru, Pe undele briliantine, În noaptea eternă, Agonie)* şi M. Demetriade *(Florile morţii)* trec în încercările unor imitatori: tînărul Şt. Orăşanu semnînd Z. Miron *(Fiori morbizi* şi *Vibrări albastre)*, Gh. Petrescu *(Armonii macabre)*, Aurel N. Goran *(Iubire stranie)*, E. Conduratu. Alături de aceştia au publicat poezie Lucreţia Suciu-Rudow, Smara, Tr. Demetrescu, Dem. Moldoveanu, P. Vulcan. Proza şi teatrul ocupă un spaţiu mai mic în cuprinsul revistei. I. A. Bassarabescu publică aici cîteva nuvele, P. Vulcan, fragmente din romanul *Fecioara* şi comedia *Duelul*, D. Teleor, schiţe, I. Catina, proză şi drama *Pentru tron*. În 1897, **R. p.** a publicat un tablou al orientărilor literare ale vremii şi al poeţilor în viaţă (150 de nume), în care figurează şi I. Theo (T. Arghezi), printre simbolişti, şi D. Anghel, la independenţi. P. Vulcan propunea, în 1899, critica operelor reprezentative ale secolului al XIX-lea, alcătuirea unor bibliografii. În cadrul acestui program s-au publicat studiul lui A. D. Xenopol, *Mişcarea literară de la 1822—1848*, medalioane dedicate lui N. Nicoleanu, Al. Macedonski, V. A. Urechia. Cu toate acestea, sectorul criticii literare a fost slab reprezentat.

În **R. p.** au apărut traduceri din Byron, A. Chénier, H. Murger, Heine, Poe *(Corbul, Morella)*, G. Verga. Din 1899, spaţiul acordat literaturii se micşorează foarte mult în favoarea paginilor de ştiinţă popularizată.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 586—588*; 2. Ciorănescu, *Lit. comp. 242—243*; 3. Vladimir Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 14.

S. C.

REVISTA ROMÂNĂ, publicaţie lunară „pentru ştiinţe, litere şi arte" apărută la Bucureşti din aprilie 1861 pînă în noiembrie 1863, sub conducerea lui A. I. Odobescu. Redactorii permanenţi ai revistei erau A. I. Odobescu, G. Creţeanu, Radu Ionescu, D. Berindei, I. I. Fălcoianu, P. Iatropol, Pană Buescu, C. Aninoşanu, A. Gianni, Gr. I. Lahovari şi N. Gr. Racoviţă. Aici se regrupează mulţi dintre foştii colegi de studii ai lui Odobescu, legaţi prin activitatea de la societatea şi revista „Junimea română" (Paris, 1851). Programul şi profilul **R. r.** o situează în tradiţia publicaţiilor paşoptiste „Dacia literară", „Propăşirea", „Magazin istoric pentru Dacia", „România literară".

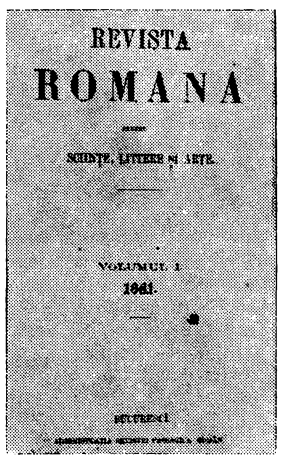

Fondatorii **R. r.** vorbesc despre dorinţa de a contribui la progresul naţional prin stimularea „studiilor serioase", popularizînd „cultura literilor şi gustul artelor", răspîndind „noţiuni drepte şi serioase despre toate ramurile ştiinţei". Intenţia lor este transformarea revistei într-un „centru de activitate intelectuală", unde să publice colaboratori din toate provinciile româneşti. Deşi a avut o viaţă scurtă, **R. r.** a reuşit să se impună drept cea mai importantă publicaţie ştiinţifică şi literară a vremii. În structura enciclopedică a revistei, precumpănitoare a fost latura ştiinţifică, reprezentată de studii ale redactorilor şi ale colaboratorilor externi, printre care Gr. Cobălcescu, Gr. Ştefănescu, Em. Bacaloglu, I. Felix, P. S. Aurelian şi alţii. S-au tipărit studii de geologie, astronomie, medicină, contribuţii originale, dar mai ales docte puneri la curent cu cercetările pozitiviste europene. Apar foarte multe studii juridice, economice, sociologice, de o informaţie bogată, însă eteroclită. Revista a dat o atenţie deosebită cercetărilor de istorie şi istorie culturală. D. Berindei semnează articole de istoria şi teoria artelor, precum şi studiul istoric *Bucureştii*. I. Ghica scrie articolul *Dacia veche*, I. Missail are studii despre evenimentele de la 1821 şi despre istoria învăţămîntului românesc. Se observă în aceste cercetări şi o permanentă dispoziţie activistă, fiecare autor simţindu-se îndatorat să se refere la starea social-culturală a vremii şi să adreseze vibrante chemări pentru îmbunătăţirea ei. Pasiunea lui Odobescu pentru cercetările istorice şi filologice a făcut ca **R. r.** să dea un loc important reproducerii şi comentării textelor vechi româneşti. Sînt prezentate rezultatele descoperirilor lui Odobescu la mănăstirile din Argeş şi Vîlcea (printre care şi studiul despre *Psaltirea* diaconului Coresi). Sînt valorificate şi cercetările lui Şt. D. Greceanu *(Scrierile lui Radu logofătul)*, Gr. I. Lahovari *(Despre Izvodul spătarului Clanău)*, Radu Ionescu *(Necrologul lui Ştefan cel Mare)*. Pios faţă de înaintaşi, Odobescu retipăreşte în **R. r.** versuri ale lui V. Cîrlova, la care adaugă o poezie inedită a lui Iancu Văcărescu. Tot el îngrijeşte publicarea în **R. r.** a *Istoriei românilor sub Mihai-Vodă Viteazul* de N. Bălcescu, rămasă între manuscrise în timpul vieţii istoricului, precum şi a unor scrieri postume ale lui Alecu Russo. Odobescu nu reuşise să adune în jurul revistei un cerc de scriitori cu o colaborare permanentă. Mai ales poezia publicată în **R. r.** este inegală: versuri trimise cu generozitate de V. Alecsandri, traduceri din Anacreon de D. Bolintineanu, fabule şi alte poezii de Al. Donici, cîteva firave versuri de D. Dăscălescu şi Radu Ionescu, traduceri din Sappho de G. G. Meitani. Se tipăresc aici o nuvelă istorică a lui G. Creţeanu şi două naraţiuni ale lui Pantazi Ghica. Remarcabilă este însă apariţia memorialului *Cîteva ore la Snagov* de A. I. Odobescu şi a romanului *Ciocoii vechi şi noi* de N. Filimon. Odobescu publică studiul de folclor comparat *Cînticele poporane ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu ţara, istoria şi datinile românilor*, monografia istorico-literară *Poeţii Văcăreşti*. Revista nu a avut o rubrică permanentă de critică literară. Au apărut doar cîteva articole literare ample (Em. Kretzulescu, *Vasile Alecsandri*, Radu Ionescu, *Alexandru Donici*). La sfîrşitul lui 1861, G. Creţeanu a semnat un bilanţ al întregii mişcări culturale a anului, care era mai ales o caldă pledoarie pentru conlucrare. De un interes deosebit este studiul lui Radu Ionescu, *Principiele criticei*. Autorul premerge lui T. Maiorescu prin ideile estetice de sursă hegeliană despre specificul artei şi al criticii. O expunere teoretică des-

pre *Ziaristica după şcoala clasică* face I. Missail. Interesul faţă de problemele culturale de peste munţi este notabil la **R. r.** Odobescu publică o dare de seamă asupra adunării generale a Astrei, din 1862, la Braşov, şi primeşte în revista lui articolul ardeleanului Gavriil Munteanu, *Purismul în limba română*, pe care îl supune discuţiei. Prin nivelul elevat al contribuţiilor, **R. r.** a depăşit publicaţiile cu aceeaşi structură din epocă.

— 1. *Precuvîntare*, RR, I, 1861, aprilie, reed. în PLR, I, *185—186* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *290—296* ; 3. Iorga, *Ist. presei, 121—122* ; 4. O. Scridon, *„Revista română" şi Gheorghe Bariţ*, SL, I, 1942 ; 5. Dan Al. Berindei, *Din viaţa „Revistei române"*, RIR, XVI, 1946, 2 ; 6. Stancu Ilin, *„Revista română"*, RVTR, *105—159* ; 7. Constantin Boroianu, *Odobescu publicist*, ARG, VI, 1971, 10.

G. D.

REVISTA ROMÂNEASCĂ (1889) v. **Peleşul** (1884).

REVISTA ROŞIE, periodic politic şi literar care a apărut la Focşani la 1 şi la 23 martie 1890, în locul revistei „Gazeta roşie". **R. r.** era o publicaţie de orientare socialistă, cu nuanţe de anarhism politic, motiv pentru care a şi fost criticată în gazeta socialistă „Munca" din anul 1891. Adresîndu-se, aşa cum se specifica într-un editorial, muncitorilor, **R. r.** a publicat articole în legătură cu nivelul de cultură al clasei muncitoare, precum şi recenzii la diverse lucrări de literatură *(Manual de poetică română* de G. I. Ionnescu-Gion, un volum de proză al lui E. Vaian ş.a.). Beletristică nu a publicat.

R. Z.

REVISTA SOCIETĂŢII „SANTINELA ROMÂNISMULUI", publicaţie periodică literară apărută la Bucureşti în februarie şi martie 1884. Scriu la această revistă, care îşi propunea să acţioneze în „folosul literaturii" şi pentru a păstra nestinsă „făclia patriotismului", poetul Al. I. Şonţu (fondator şi director), precum şi neinteresanţii versificatori I. C. Mălărescu, Th. I. Anestin, P. N. Alexandrescu şi un V. Cîrlova. Se republică, sub titlul *M. Kogălniceanu profesor*, fragmente din cursul ţinut la Academia Mihăileană din Iaşi în anul 1843, iar din D. Bolintineanu, articolul *Datoriile către patrie*. Un V. Lambru traduce *Juneţea regelui Eunic* de Ponson du Terrail.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *595*.

R. Z.

REVISTA SOCIETĂŢII „STUDENTUL ROMÂN", publicaţie periodică literară care a apărut lunar la Bucureşti din februarie pînă în aprilie 1888. Student încă, I. A. Bassarabescu este colaboratorul cel mai cunoscut al acestei reviste, în care publică nuvele *(Flăcău bătrîn, Oglinda)* şi poezii. Mai scriu aici versuri Const. Conţescu şi un Scarlat, epigon eminescian, precum şi I. I. Livescu. Din Montesquieu se traduce, sub iniţialele Gh. T. M., *Gelozia*, din Chateaubriand un G. Mălinescu dă o variantă românească pentru *Rugăciunea de seară pe podul unei corăbii*, iar Al. Slătineanu transpune studiul *Luna este sau nu locuită ?* al lui C. Flammarion.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *595*.

R. Z.

REVISTA SOCIETĂŢII „TINERIMEA ROMÂNĂ", publicaţie periodică de cultură şi literatură care a apărut la Bucureşti, lunar, între 15 februarie 1882 şi martie 1890, în ianuarie 1891 şi între mai 1893 şi mai 1902. În primii ani, direcţia revistei era asigurată de poetul Al. I. Şonţu. Îi succed la direcţie, în 1891, Petre I. Stroescu, în 1897—1898, N. S. Dumitrescu şi, în 1898—1902, Gr. G. Tocilescu. Foarte des s-a modificat şi componenţa comitetului de redacţie, din care au făcut parte de-a lungul anilor N. G. Rădulescu-Niger, Victor Babeş, M. Dragomirescu (în anul 1899), G. O. Gârbea, I. Găvănescul, G. I. Ionnescu-Gion, Şt. C. Michăilescu, G. Murnu, Th. M. Stoenescu, D. Teleor, N. Ţincu, V. A. Urechia ş.a. Au mai colaborat, la partea literară, V. D. Păun (redactor şef prin 1898), N. I. Apostolescu, C. Banu, T. Dragu, Şt. Orăşanu, P. Papahagi. În anul 1885 revistei i s-a interzis difuzarea în Transilvania. Versuri publică N. G. Rădulescu-Niger, Tr. Negrescu, N. Ţincu, D. Soreanu, Simion Miculescu, A. Vîntul, D. Teleor, Al. I. Şonţu, Şt. R. Michăiescu, George Murnu, G. O. Gârbea, Smaranda Andronescu-Gârbea (Smara). Cu povestirea *Ţară fără bătrîni* colaborează, în 1898, V. A. Urechia. Alte schiţe, nuvele şi articole de cultură sau de etnografie dau Al. I. Şonţu, V. Pretorian *(Juvenal şi satirele lui)*, Şt. R. Michăiescu, N. G. Rădulescu-Niger, Ph. I. Gesticone, C. I. Lupu *(Sovejenii*, studiu privind obiceiurile şi literatura populară), Gr. Creţulescu. Se fac şi cîteva traduceri din Musset (fragmente din *La Confession d'un enfant du siècle*, în tălmăcirea lui Şt. R. Michăiescu), Andersen *(Mangu cel mare şi Mangu cel mic*, basm adaptat de Gr. Goilav), P. Bourget *(Amorul şi Psycheea*, poem al cărui traducător semnează Chridest). Al. I. Şonţu (semna şi Brutus) critică, uneori cu o ironie prea apăsată, concepţiile estetice ale lui Al. Macedonski, recomandînd, în schimb, poezia lui C. Mille sau pe aceea a lui D. N. Saphir. Într-un studiu dedicat gustului literar, Şt. V. Nanu discută cu pătrundere starea literaturii române la 1890. Alte studii despre literatura naţională scriu N. I. Apostolescu, mai puţin receptiv la valorile autohtone, exagerînd efectele influenţelor literare, M. Dragomirescu *(Cultura populară şi revistele populare, Individualismul* ş.a.), V. D. Păun, Şt. Orăşanu. Poezie populară publică Sofronie Liuba şi D. Stăncescu, dar folclor nu se tipăreşte în paginile revistei decît întîmplător. Cu un conţinut eterogen, reflectînd lipsa de orientare a comitetelor de redacţie, dar şi perioada mare de ani în care a apărut, acest periodic, în general redactat cu îngrijire, nu a izbutit să impună o atitudine literară.

R. Z.

REVISTA SPECTACOLELOR, publicaţie de literatură care a apărut la Bucureşti la 4, 16 şi 27 februarie 1899. La **R. s.** au colaborat cu versuri D. Teleor, I. Alexandrescu-Dafin, A. Steuerman şi G. Russe-Admirescu. O snoavă publică D. Stăncescu, proză dădeau Smaranda Andronescu-Gârbea (Smara) şi Aristide Cantilli ; I. S. Spartali republica nuvela *Trîmbiţa Arhanghelului* şi traducea, sub pseudonimul Nair, din Zola *(Ploaia, Amintire)*.

R. Z.

REVISTA ŞCOALEI, publicaţie periodică de literatură care a apărut la Craiova, lunar, între noiembrie 1891 şi septembrie 1892. În aprilie 1892 a colaborat, cu poezia *Cele trei porunci*, Al. Macedonski. Mai scriu Tr. Demetrescu, P. Vulcan, N. Burlănescu-Alin, G. T. Buzoianu, C. D. Fortunescu, P. Andreescu şi I. Culescu. Gh. Ţiţeica, viitorul matematician, continuă aici activitatea de recenzent literar inaugurată, înainte de 1890, în efemerele reviste editate de el la Turnu Severin. La *Poşta redacţiei* din numărul 6 (aprilie 1892), i se răspunde unui tînăr, Ştef. Iosif, din Bucureşti : „Încercaţi mereu. Este un început". În numărul următor (din mai 1892), sub semnătura Şt. Iosif, se publică poe-

zia *Izvorul*, compusă cu un an înainte. Totodată, debutantul este anunțat că vor vedea lumina tiparului și celelalte texte trimise. Primul dintre ele este o traducere a baladei *Craiul ielelor* de Goethe, care se tipărește în numărul 8. Nu i se mai publică însă nimic și, probabil, nici St. O. Iosif nu a mai încercat să colaboreze la **R. ș.** La *Poșta redacției* se mai răspunde macedoromânilor Nuși Tulliu, sfătuit să persevereze, și N. Batzaria, căruia i se cere să trimită articole privitoare la obiceiurile și datinile populare ale românilor din sudul Dunării. Din Béranger a tradus N. Burlănescu-Alin *(Lauda beției)*; au mai apărut traduceri nesemnate din Edmond și Jules de Goncourt *(Calinot)*, Chateaubriand (fragmente din *Les Martyrs*) și Grillparzer *(Valurile mării și ale iubirii)*.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 591*; 2. Ion Roman, *St. O. Iosif*, București, E.L., 1964, *26—27*.

R. Z.

REVISTA THEATRELOR, publicație literar-artistică, condusă de Ioan I. Livescu, apărută lunar, din septembrie 1893 pînă în septembrie 1894 la București, din noiembrie 1896 pînă în august 1898 la Craiova și București, iar într-o a doua serie, din octombrie 1902 pînă în martie 1903 la București. Programul publicației, fixat într-un *Articol inițial*, exprimă o atitudine critică față de starea teatrului la noi (precaritatea repertoriului dominat de traduceri, lipsa de sprijin față de repertoriul național, empirismul și rutina jocului actoricesc, întîrzierea formării gustului public) și, în același timp, stabilește ca principal obiectiv susținerea intereselor și prestigiului profesiunii atît în fața publicului, cît și a autorităților. **R. t.** este cea dintîi publicație specializată de la noi care dezbate astfel de probleme, după încercarea, de prea scurtă durată, făcută de I. C. Fundescu cu revista „Teatrul", în 1864. **R. t.** își propune să-și completeze profilul și cu articole asupra literaturii, muzicii, istoriei. În cele 27 de numere ale revistei, apărute cu intermitențe, vreme de aproape zece ani, se reconstituie o imagine văzută din interior a vieții teatrale românești. Directorul publicației, actor din generația tînără, pledează constant pentru reînnoirea instituției. Chestiunea repertoriului este considerată mereu printre cele mai acute. Revista dă publicității intervenții, scrisori deschise ale autorilor dramatici și ale actorilor, referitoare la dificultățile și neajunsurile muncii în teatru. Este apreciată și popularizată o anchetă care se ocupa de psihologia actorului. La rubrica *Profiluri din foaier* sînt înfățișați, în pregnante portrete, actori, regizori, directori de scenă (Lear, cel care le semnează de obicei, este Livescu). Sînt consemnate aparițiile mai importante din literatura dramatică, meritorie fiind, de exemplu, recomandarea noutății și valorii teatrului lui H. Ibsen. **R. t.** nu are o cronică dramatică permanentă și abia în a doua serie (dealtfel mult mai săracă, umplînd coloanele cu reluări din anii anteriori) părea că își găsise cronicarul potrivit în G. Ranetti. Studiile și articolele publicate au, în general, un caracter informativ, didactic: *Istoria literaturii dramatice moderne*, curs ținut de Th. D. Speranția la Universitatea din București, *Despre poezia lirică a francezilor*, tot un curs, al lui B. Florescu (care colaborează și cu o lucrare despre teatrul antic), *Cum scriem și cum vorbim* de N. G. Rădulescu-Niger, un rezumat al studiului *Audițiunea colorată și noile curente literare* de A. Binet, un fragment din *Psihologia artei moderne* de H. Taine. **R. t.** recurge frecvent la republicarea de literatură, puține dintre scrierile apărute aici fiind inedite. Apar sporadic piese de teatru originale (doar cîteva improvizații ale unor actori-autori), fiind considerată oportună retipărirea unor lucrări mai vechi, originale sau traduse. În cuprinsul revistei, precumpănitoare este poezia. În afara numeroaselor versuri ale lui Livescu, mai sînt publicate poezii de B. Florescu, Th. M. Stoenescu, Mircea Demetriade, N. Țincu, N. G. Rădulescu-Niger, H. G. Lecca. Mulți dintre scriitori vin din cercul „Literatorului", pe unde trecuse și Livescu. Mai colaborează cu proză I. A. Bassarabescu, N. G. Rădulescu-Niger, N. D. Georgian, I. T. Florescu, Em. Părăeanu, V. Petrescu, se publică încercările literare ale unor actori (C. Mărculescu, V. Leonescu). Livescu consideră util să republice și cîteva „profile literare" *(Traian Demetrescu, Mihai Eminescu, Veronica Micle* ș.a.), unele tipărite anterior în „Biblioteca familiei".

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 597—598*; 2. *Ist. teatr., II, 493—494*.

G. D.

REVOLTA, gazetă săptămînală, politică și literară, care apare la Craiova între 2 decembrie 1892 și 12 martie 1893. De orientare liberală, **R.** este redactată de Caton Theodorian, ziarist și dramaturg, coleg de școală cu Tr. Demetrescu. Cu numărul 8 (au ieșit cu totul treisprezece numere), director va fi G. T. Buzoianu, iar C. Theodorian prim-redactor. În afară de producțiile literare ale lui Buzoianu, proză modestă, vag romantică, la **R.** colaborează cu versuri Tr. Demetrescu, iar C. Theodorian dă nuvele și bune cronici dramatice, în care se arată preocupat de repertoriul teatrului din localitate, de valoarea literară a pieselor. Tot el schițează, atent la trăsăturile care particularizează, portrete de actori și, în articolul *Impresioniste. Traian Demetrescu și „Intim"*, cîteva amintiri învăluite de nostalgia adolescenței, dar surprinzînd cu pătrundere și procesul de formare intelectuală a poetului. Lui Al. Macedonski i se traduce, din „La Nouvelle Revue Internationale", publicație din Paris, sub titlul *Schiță asupra literaturii române*, un studiu în care este urmărită evoluția literaturii de la poeții Văcărești la M. Eminescu și B. Delavrancea.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 600*.

R. Z.

RHEINSTEIN, Herman (6.VIII.1855 — ?), autor de versuri. Licențiat, apoi doctor în drept de la Gand, **R.** a fost, din 1896, avocat al primăriei orașului Brăila. Intrat în ziaristică, a lucrat ca redactor la „Mesagerul de Brăila". A început să scrie poezii încă din adolescență, atras de maniera lui D. Bolintineanu. Cele mai multe din versurile lui au caracter civic, **R.** închinînd, de pildă, războiului pentru Independență strofe numeroase *(La ocuparea Nicopolei, Bătaia de la Grivița* ș.a.). Alte poezii sînt prozaice meditații despre scurtimea vieții. Sub titlul *Garanția*, a prelucrat o poezie de Schiller. Semnînd H. Rănișteanu, a tradus versuri de A. Romagnoli și a colaborat la „Literatorul", „Peleșul", la numeroase ziare și reviste din Brăila și Galați.

— *Incercări*, Buzău, Noua Tip. română, 1879; *Micul Parnas*, București, Tip. Modernă, 1880; *Miscelanee. Poezii*, Brăila, 1893. — **Tr.:** A. Romagnoli, *Apoteoza lui Victor Emanuel II*, Brăila Tip. Universala, 1888.

— 1. *H. Rănișteanu, „Miscelanee. Poezii", Brăila, 1893*, ATRO, I, 1894, *780*; 2. Predescu, *Encicl., 715*.

D. M.

RÎMNICEANU, Grigore v. **Grigore Rîmniceanu.**

RÎMNICEANU, Naum v. **Naum Rîmniceanu.**

RÎNDUNICA, revistă lunară de literatură şi folclor apărută la Iaşi din ianuarie pînă în decembrie 1893, sub direcţia Elenei Sevastos. Orientarea publicaţiei, în care se disting cîteva din ideile progresiste ale „Contemporanului", o încadrează în mişcarea feministă a vremii. Ca urmare, în coloanele **R.**, deschise numai colaboratoarelor, ocupă un loc însemnat articolele tratînd problema emancipării femeii : *Ligile feministe, Femeia în trecut şi femeia în prezent, Despre aservirea şi drepturile femeii* ş.a. Ponderea o au, totuşi, literatura şi folclorul. Modestă ca realizare artistică, creaţia beletristică, în primul rînd poezia, este bogat reprezentată. Alături de Matilda Cugler-Poni, Adela Xenopol, Virginia Micle-Gruber, semnau şi Emilia Teodor, Stanca Fulger, Elena Dimitrovici, Ana Stănescu ş.a. Pe tărîmul folclorului, cîteva contribuţii notabile au Elena Sevastos şi Elena Niculiţă-Voronca. Prima publică anecdote, cîntece populare din Ţara Oltului, cîntece populare şi strigături din Ardeal şi fragmente din studiile *Naşterea la români* şi *Înmormîntarea la români*. Cea de-a doua însumează observaţii interesante în cîteva articole despre poveşti şi descîntece. Celelalte culegeri de folclor, ale Aspaziei Culianu (legende), Constanţei Vulpescu (descîntece) şi Mariei Angelian (poveşti), poartă într-o mai mică măsură pecetea autenticităţii. O încercare de exegeză asupra operei lui T. Maiorescu, semnată Alexandrina, a rămas neîncheiată, întrucît, din motive financiare, **R.** şi-a încetat apariţia.

— 1. Al. Bistriţeanu, *Elena Sevastos*, RITL, VI, 1957, 1—2.

I. C.

RÎNDUNICA, revistă literară care apare la Sibiu de trei ori pe lună de la 30 martie 1894 pînă la 10 iunie 1895. Atenţia pentru beletristica originală şi pentru mişcarea literară şi culturală a românilor este principalul element al programului anunţat de editorul şi redactorul Silvestru Moldovan. Totodată, ca şi la alte reviste transilvănene, se dă un spaţiu întins rubricilor cu scrieri atractive sau moralizatoare, cu jocuri distractive, modă etc. Dintre colaboratori se remarcă, alături de S. Moldovan, Il. Chendi, care publică proză (*Schiţe şi portrete, Domnica, Roza ultimă* ş.a.), note critice, şi I. Scurtu, în postura de autor de versuri. Nuvele şi schiţe dau şi V. Ranta-Buticescu, Margareta Moldovan, Emilia Lungu, iar I. G. Bariţiu este autorul unor *Reminiscenţe*, dedicate lui M. Eminescu. În **R.** s-a publicat multă poezie, aparţinînd fie transilvănenilor George Simu, Lucreţia Suciu-Rudow, V. B. Muntenescu, Petrea de la Cluj (P. Conda), T. Bocancea, O. Bocea, Viora Magdu, Elena din Ardeal şi Emilia Sabo, fie unor autori mai cunoscuţi de peste munţi, printre care M. Gregoriady de Bonacchi, Gh. Becescu-Silvan, Carol Scrob, I. I. Roşca. Se tipăreşte şi literatură populară, culeasă de Antoniu Popp, apar anecdote versificate aparţinînd lui I. Cîndea şi P. Dulfu. Din Heine şi Platen traduce frecvent M. Gregoriady de Bonacchi, un Camil B. (probabil I. G. Bariţiu), din Teofrast, iar I. I. Schiopul dă o versiune fragmentară a comediei *George Dandin* de Molière.

R. Z.

RÎUREANU, Ion M. (1831, Risipiţi, azi Lăcustenii de jos, j. Vîlcea — 25.VIII.1904, Bucureşti), scriitor pentru copii. Fiu al protoiereului Matei, **R.** face gimnaziul la Craiova, intrînd apoi intern la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. Urmează şcoala de inginerie civilă şi este numit inginer-conductor de poduri şi şosele în judeţul Argeş. Îşi părăseşte profesia, fiind chemat la Bucureşti de fratele lui, care înfiinţase un institut particular de învăţămînt, unde **R.** ajunge director (1857—1860). Pînă în 1887, cînd se retrăgea din funcţiile publice, a fost inspector general al şcolilor din Oltenia, profesor şi director al gimnaziului şi internatului „Matei Basarab" din Bucureşti.

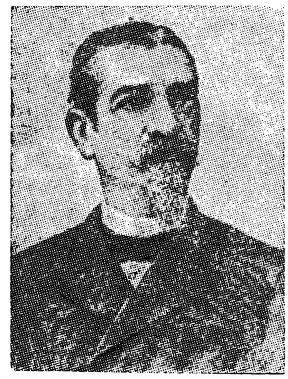

Din 1859, **R.** începuse să publice povestiri şi istorioare moralizatoare, adaptate sau prelucrate după autori străini, scrieri pe care ca pedagog le considera bune instrumente în educaţia şcolarilor. Editează colecţia „Biblioteca de lectură pentru junimea (tinerimea) română de ambele sexe", în cadrul căreia publică aceste broşuri, grupate în trei serii. Semna şi Un amic al copiilor sau Un amic al tinerimii. Cele mai multe istorioare sînt repovestite după cele ale canonicului german J. Chr. Schmid (*Inelul găsit, Ouăle Paştelui* ş.a.), dar **R.** menţiona rareori autorul tradus sau prelucrat. În 1869, tipărea *Christophor Columb*, după Lamartine. Alcătuiri literare simple, ilustrînd precepte morale de maximă generalitate, istorioarele erau scrise într-o limbă accesibilă, corectă, ceea ce a făcut să fie apreciate la data primelor apariţii. Pentru uzul didactic, broşurile cuprindeau uneori şi sumare antologii de poezie românească.

— *Ajunul naşterii Domnului*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1864 ; *Privighetoarea, urmată de Theodora sau Copilul pierdut*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1867 ; *Inelul găsit, urmat de Banii de aramă şi de Incendiul*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1868 ; *Mielul, urmat de Licuriciul*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1868 ; *Rozariul, urmat de Musca*, pref. C. Esarcu, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1868 ; *Despre datoriile copiilor către părinţii lor*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1868 ; *Istorioare pentru copii*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1869; *Ouăle Paştelui, urmate de Petre şi Alexandru*, pref. Gr. Grandea, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1869 ; *Emigranţii la Brasilia*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1869 ; *Christophor Columb*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1869 ; *Cei doi fraţi*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1870 ; *Cele două surori sau Frumoasa şi urîta, urmate de Alte cinci istorioare*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1870 ; *Canarul, urmat de Capela din pădure*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1870 ; *Roza de Tanneburg*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1871 ; *Moartea lui Maximilian, împeratorul Mexicului. Bătrîna americană*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1871 ; *Familia creştină, urmată de Rozele roşii şi rozele albe, Copila mută, Pescarul*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1871 ; *Noue istorioare pentru copii*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1871 ; *Mierlotul, urmat de Adevăratul curagiu. Biserica din pădure*, ed. 2, Bucureşti, Tip. Luis, 1890 ; *Biblioteca de lectură pentru tinerimea română de ambe sexe*, I, Bucureşti, Tip. Luis, 1901 ; *Istorioare*, Bucureşti, Casa şcoalelor ; *Noui istorioare pentru copii*, pref. A. Moşoiu, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928. — Tr. : B. Franklin, *Opere alese*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1859.

— 1. *Biblioteca de lectură pentru junimea de ambele sexe*, CL, IV, 1870, 5 ; 2. [I. Heliade-Rădulescu, B. P. Hasdeu, A. I. Odobescu, V. A. Urechia, G. I. Ionnescu-Gion, G. Dem. Teodorescu, C. Bolliac], *[Despre colecţia lui I. M. Rîureanu]*, în *Biblioteca de lectură pentru tinerimea română de ambe sexe*, I, Bucureşti, Tip. Luis, 1901 ; 3. *Encicl. rom.*, III, *775* ; 4. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 4887, vol. 13/1904 ; 5. D.B.B., *Ion M. Rîureanu*, ALB, VIII, 1904, 4 ; 6. Predescu, *Encicl.*, *731* ; 7. Ilie Stanciu, *Literatura pentru copii*, Bucureşti, E.D.P., 1968, *35* ; 8. Tomescu, *Ist. cărţii rom.*, *142*.

G. D.

ROBEANU, T. (pseudonim al lui *George Popovici* ; 20.XI.1863, Cernăuţi — 12.VII.1905, Munkács), poet. Descinde dintr-o familie care dăduse cîteva generaţii de preoţi cărturari. Tatăl său, Eusebie Po-

povici, profesor la Facultatea de teologie din Cernăuți, bun patriot, s-a străduit să-i dea o educație aleasă. În 1882, la Cernăuți, **R.** termină gimnaziul, iar în 1886 — Facultatea de drept. A fost un elev și un student remarcabil, cu însușiri deosebite și cunoștințe întinse în domeniul istoriei, literaturii, filozofiei, istoriei dreptului. După studii la Innsbruck și Viena, își ia doctoratul în drept în 1894. Ca o urmare firească a activității politice desfășurate încă din timpul studenției, în 1897 e ales deputat în Camera austriacă, devenind în 1898 redactor al „Foilor legilor imperiale". Ales deputat în Dieta Bucovinei, activează cu dăruire, fiind un talentat orator și organizator al Partidului național român. Intrigi politice fac ca **R.** să nu mai fie ales deputat și, dezgustat, el se retrage din politică și trece, în 1901, în România. Se dedică cercetărilor în domeniul istoriei dreptului românesc. Pe neașteptate se sinucide, la două luni după ce fusese ales membru corespondent al Academiei Române.

Paralel cu preocupările științifice și politice, **R.** scrie, discret, și poezii. Colaborează cu articole de istorie, istoria dreptului și cu versuri la „Convorbiri literare" (1885—1889, 1891—1893), la „Candela" și „Gazeta Bucovinei". Impresionați de poezia și de soarta sa, St. O. Iosif și D. Anghel adună poeziile publicate în „Convorbiri literare" — la care adaugă două postume din „Sămănătorul" (1907) — și alcătuiesc un mic volum de *Poezii postume* (1908). Poet delicat, **R.** se lasă în voia imaginației pure. Cel mai adesea, în liniștea adîncă a nopților, sînt evocate iubirea duioasă, eterată și tristețea provocată de moartea neașteptată a logodnicei. Căutarea sensului vieții, contemplarea senină a morții, moartea iubitei generează o stare nostalgică, o durere subtilă, resemnată. Tonul este coborît, șoptit melodios, chiar hipnotic uneori. Acestea, precum și desele aluzii metaforice fac să se infiltreze aproape în toate poeziile sentimentul morții. Moartea este percepută ca o trecere solitară, blîndă și fără convulsii, în „noaptea veșnicei uitări", în felul dispariției vegetale. Erotica este dominată de această obsesie, dorința voluptății izbucnind rar, ca o încercare de reîntoarcere la viață. Poezia este pentru **R.** un fel de comunicare cu lumea umbrelor. Apare în zbor fantomatic duhul iubitei, reîmprospătîndu-i durerea și chemîndu-l spre moarte *(Un mort, De cînd te-ai dus, Azi)*. Din trecut străbate amintirea de vis a eroilor istoriei, sugerînd glorii mari sau vitejii juvenile, toate trecute ireversibil. Un glas de voievod, deșteptat de halucinația milezului de noapte sub bolți de piatră, sună în pustiu, fără ecou *(Voievodul)*. Alte cîteva evocări din trecut nu sînt decît decoruri pentru visări erotice romantice. Imaginile create sînt fulgurante, construite din sugestii fine, care învăluie armonios și inefabil imaginația și sensibilitatea. E o poezie apropiată, ca efect, de simbolism, prin vagul melodios creat, prin lipsa concretului. O viziune și o recuzită romantice duc la descrieri de interior și de natură specifice : decoruri misterioase și tainice, ziduri și bolți de piatră sau tablouri luminate de vis și de lună, codri seculari și zăpezi sclipitoare de argint *(Cîntece vechi, Voievodul, Strofe carpatine, În ger, pe troienita stradă)*. Două poezii au, îndeosebi, relief. *În umbra de gardine* este o meditație asupra efemerității fericirii și asupra condiției deosebite a poetului. Delirul erotic ar provoca, apoi, o revenire lucidă și sceptică ; împlinirea și satisfacția clipei s-ar transforma în deziluzie și regrete. Aceste concluzii aduc gînduri și mai triste : fericirea e imposibilă, nu rămîne decît dorul de moarte. Firește, „ea" se va consola cu lumea obișnuită a oamenilor, cu o familie, dar el, poetul, va sfîrși solitar, ca un vultur pe o stîncă (aceeași izolare și solitudine ca a *Luceafărului* eminescian). *Novela de castel* este un amplu poem epic, după un motiv istoric, bine realizat dramatic prin urmărirea reușită a reacțiilor psihologice ale unui îndrăgostit și prin dozarea spre tensiune și explozie a elementelor epice. Un fragment din această poezie a fost pus pe muzică și cîntat frecvent. **R.** a fost comparat, păstrîndu-se proporțiile, cu M. Eminescu. În epocă, el s-a distins prin lirismul pur, emancipat de retoricul declamativ și concretizat în imagini de o sugestivitate aeriană și melodioasă, de o elevată trăire și expresie artistică, fiind considerat de St. O. Iosif și D. Anghel un precursor.

— *Poezii postume*, îngr. și postfață St. O. Iosif și D. Anghel, pref. **N. Iorga**, București, Minerva, 1908.

— **1.** N. Iorga, *O lacrimă pentru George Popovici*, S, IV, 1905, 3 ; **2.** [St. O. Iosif, D. Anghel], *Notiță biografică și bibliografică*, în T. Robeanu, *Poezii postume*, București, Minerva, 1908, *75—78* ; **3.** V. Savel, *T. Robeanu — Postume*, S, VII, 1908, *53* ; **4.** Vasile Savel, *Contimporanii. Schițe și portrete literare*, I, Arad, Librăria Diecezană, 1920, *31—36* ; **5.** Loghin, *Ist. lit. Bucov., 173—180* ; **6.** Leca Morariu, *Un cîntăreț al Sucevii : T. Robeanu*, Cernăuți, 1926 ; **7.** *[Scrisori. Note]*, SDL, I, *394—419*, VII, *XCI—XCVIII, 207—222, 367* ; **8.** Iulian Vesper, *Bucovina literară*, JML, XXII, 1933, 10—12, XXIII, 1934, 1—6 ; **9.** Leca Morariu, *T. Robeanu*, Siret, Tip. Arta, 1936.

C. T.

ROMAN, Alexandru (26.XI.1826, Aușeu, j. Bihor — 27.IX.1897, Sebeș), publicist și îndrumător cultural. Cursurile primare și secundare le-a urmat la Beiuș și Oradea, ca și fratele său Iosif Roman, iar Universitatea la Viena (filozofia, matematicile, teologia), ca bursier al Episcopiei unite din Oradea. În 1849 este profesor la liceul „Samuil Vulcan" din Beiuș, iar între 1850 și 1853, profesor la Academia de drept din Oradea. Ca translator român pe lîngă Locotenența imperială, **R.** luptă împreună cu episcopul unit de Oradea, Vasile Ardeleanu-Erdélyi, pentru înființarea unei catedre de limba și literatura română la Universitatea din Pesta. Reușește și, în 1862, este primul titular al acestei catedre, unde predă pînă spre sfîrșitul vieții. S-au păstrat în manuscris o parte din eruditele sale prelegeri de limba și literatura română.

R. își începe activitatea culturală la Beiuș și, mai tîrziu, la Oradea, unde, ca profesor, îndrumă și organizează tineretul în „Societatea de lepturǎ a junimei române studioase" (1851). Pe baza statutelor acestei societăți ia ființă în 1862, la Budapesta, tot sub îndrumarea lui **R.**, societatea „Petru Maior". Este redactor la gazeta politică „Concordia" (1861—1866) și întemeiază „Federațiunea" (1868—1876), a-

ceasta devenind o tribună de luptă pentru drepturile românilor din Ardeal. Articolele politice şi, mai ales, publicarea Pronunciamentului de la Blaj (1868) îi aduc numeroase procese de presă, fiind condamnat şi la un an închisoare. **R.** a fost unul din primii membri ai Societăţii Literare Române (Academia Română). El face, în această calitate, numeroase rapoarte asupra unor lucrări trimise Academiei spre premiere. Adept al principiilor lui Timotei Cipariu, **R.** se preocupă mai mult de probleme de gramatică (publică în „Concordia" studiul *Ortografia română*, 1864). A mai semnat şi Cato Censoriul.

— *Avorbinţa domnului..., profesorul limbei române, rostită cu ocaziunea deschiderii prelegerilor din limba română în arhigimnaziul orădan în anul 1851, 17 martie*, FMIL, XIV, 1851, 13 ; *Raport general asupra premiului craiovean*, AAR, partea administrativă, t. V, 1882—1883 ; *„Novele" de A. Vlahuţă*, AAR, partea administrativă, t. IX, 1886—1887 ; *T. Frîncu şi G. Candrea, „Românii din munţii Apuseni (Moţii)"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; *A. Philippide, „Introducere în Istoria limbei şi literaturei române"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; *P. Broşteanu, „Traista cu poveşti"*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897 ; *I. Pop Reteganul, „Poveşti din popor"*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *173—178* ; 2. I. B. Boni, *Jubileul profesorului Alexandru Roman*, T, XXIV, 1893, 2 ; 3. Ilie Dinurseni, *Alexandru Roman. Materiai pentru biografia şi activitatea lui*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1897 ; 4. Iorga, *Ist. presei, 126—127* ; 5. Lupaş, *Contribuţiuni, 16—20* ; 6. C. Pavel, *Contribuţii la istoria Bihorului — Alexandru Roman*, Beiuş, Doina, 1927 ; 7. G. Bogdan-Duică, *Discurs la aniversarea de o sută de ani a naşterii lui Alexandru Roman*, CTC, VIII, 1927, 1 ; 8. G. Bogdan-Duică, *Din Bihorul lui Alexandru Roman*, CTC, VIII, 1927, 5 ; 9. Teodor Neş, *Figuri bihorene. Alexandru Roman*, Oradea, Sonnenfeld, 1934 ; 10. Petre Dejeu, *Instituţiunile culturale din municipiul Oradea şi judeţul Bihor*, Oradea, Tip. Franklin, 1937, *143* ; 11. V. Vartolomei, *Veche cultură românească în Ţara Bihariei*, Cluj, Tip. Naţională, 1941, *30—42* ; 12. Petre Dejeu, *Academicianul Alexandru Roman*, Oradea, Tip. Viaţa nouă, 1947 ; 13. Gelu Neamţu, *Activitatea parlamentară a lui Alexandru Roman. 1866—1887*, AII, XII, 1969 ; 14. Gelu Neamţu, *Înfiinţarea, programul şi colaboratorii ziarului „Federaţiunea" (1868—1876)*, AII, XIV, 1971 ; 15. Gelu Neamţu, *Tirajul, cititorii şi situaţia financiară a ziarului „Federaţiunea" (1868—1876)*, AMN, IX, 1972 ; 16. Gelu Neamţu, *Alexandru Roman, militant pentru unitatea naţională a românilor (1848—1897)*, AII, XVI, 1973 ; 17. Straje, *Dicţ. pseud., 606* ; 18. *George Barit şi contemporanii săi*, I, îngr. Ştefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriş, Gelu Neamţu, Grigore Ploeşteanu, Mircea Popa, Bucureşti, Minerva, 1975, *201—271* ; 19. Mircea Popa, *Două istorii ale literaturii române în manuscris*, RITL, XXIV, 1975, 3 ; 20. Gelu Neamţu, *Alexandru Roman profesor la Universitatea din Budapesta (1863—1897)*, AII, XIX, 1976.

M. T.

ROMAN, Ioan N. (20.VII.1866, Comîndăreşti, j. Botoşani — 12.VII.1931, Constanţa), publicist şi poet. Părinţii erau oieri, originari din Sălişte. **R.** a terminat liceul la Iaşi şi a început tot aici studii de drept. Primele încercări literare şi publicistice îi apar în „Albina Botoşanilor" (1881), „Familia" (1883), „România liberă. Număr literar" (1884). Între 1885—1887, **R.** este redactor şef al ziarului ieşean „Liberalul", în paginile căruia, sub anagrama Morna, a desfăşurat o polemică literară cu „Contemporanul", în problema direcţiei estetice urmate de revista socialistă (articolele din „Liberalul" apar, în 1887, reunite în broşura *În contra direcţiunei literare de la „Contemporanul"*). În 1888 scoate „Drapelul", organ liberal, unde continuă să polemizeze cu „Contemporanul", publicînd *Un răspuns domnului Ioan Gherea* (1889). **R.** este chemat apoi la Bucureşti, ca prim redactor al „Adevărului" (1892—1893). În 1894 trimite de la Bruxelles, unde îşi termina studiile de drept, colaborări la revista lui Al. Vlahuţă „Vieaţa" şi la ziarul „Evenimentul". A mai colaborat la „Convorbiri literare", „Lupta", „Evenimentul literar", „Literatură şi artă română", „Neamul românesc", „Revista literară" ş.a. În 1897 este, pentru scurt timp, ajutor de judecător la Curtea de Argeş. Pînă la sfîrşitul vieţii va practica avocatura în Constanţa, A fost primar al oraşului şi unul dintre animatorii vieţii culturale dobrogene. A condus publicaţiile locale : „Drepturile Dobrogei" (1902), „Farul" (1903—1904). A publicat şi în revista lui P. Vulcan, „Ovidiu" (1905), în „Analele Dobrogei", revistă a Societăţii culturale dobrogene fondate de el în 1898, şi în „Dobrogea jună" (1928). A folosit uneori şi pseudonimele Chisoi, Ghib, Inero, Mărgineanul, Meşterul Manole, Nichifor Norma, Dr. Romanus şi Rosmarin.

R. s-a făcut cunoscut mai ales datorită polemicii cu C. Dobrogeanu-Gherea în jurul principiilor estetice ale „Contemporanului". El îi reproşa criticului întîietatea acordată ideilor sociale faţă de arta propriu-zisă, amestecul utilului cu poeticul, noţiuni care în filozofia lui H. Spencer (utilizat de **R.**) se exclud, ceea ce a determinat demonstraţia lui Gherea *(Direcţiunea „Contemporanului")* asupra mecanismului complex al determinării artă-societate şi definirea tendinţei şi a tezei în artă. **R.** neagă existenţa unei direcţii a „Contemporanului", relevînd discordanţa dintre principiile estetice programatice şi literatura care apărea în revistă. El analizează producţiile literare din „Contemporanul" (poezie, proză, teatru), făcînd drepte observaţii asupra nivelului artistic adesea scăzut (epigonism eminescian în poezie, naturalism în proză) şi cu privire la inconsecvenţele ideologice. Ceea ce a provocat riposta lui **R.** a fost caracterizarea ideologiei lui Eminescu, în studiul lui Gherea, drept reacţionară. **R.** se declara pentru o interpretare mai nuanţată a poeziei eminesciene. Justeţea unora dintre observaţiile critice ale lui **R.** nu poate fi negată, analiza literaturii din „Contemporanul" fiind făcută cu fineţe, dar considerînd, eronat, principiile critice ale lui Gherea drept principii doctrinare. Ulterior, **R.** a devenit colaborator al publicaţiilor socialiste „Munca", „Literatură şi ştiinţă", cu versuri închinate muncitorilor *(Primăvara)* sau evocînd existenţe umile *(Datoria)*. În poezie (a publicat versuri în „Familia", „Convorbiri literare", „Vieaţa", „Lumea ilustrată", „Ovidiu"), rămîne şi el în sfera influenţei eminesciene. Note personale apar în pasteluri, acolo unde **R.** cultiva o poezie de notaţie, cu accent pe amănuntul plastic şi colorat (în genul lui V. Alecsandri, Duiliu Zamfirescu), dar şi aceasta uşor umbrită de o melancolie eminesciană. Memorialistica, risipită în publicaţii de după 1900, depăşeşte interesul strict documentar.

— *In contra direcţiunei literare de la „Contemporanul"*, Iaşi, Tip. Goldner, 1887 ; *Poeziile lui Conachi*, CL, XXII, 1888, 4 ; *Un răspuns domnului Ioan Gherea*, Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1889 ; *Poezii*, Bucureşti, Müller, 1894 ; ed. 2, Bucureşti, Müller, 1895 ; *St. O. Iosif*, în *Adevărul. 1888—1913*, Bucureşti, 1913, *288—297*. — Tr. : Ch.-H. Millevoye, *Căderea frunzelor*, F, XIX, 1883, 44 ; Béranger, *Rîndunelele*, F, XIX, 1883, 52 ; A. Chénier, *Deşertăciune*, F, XX, 1884, 7 ; Fr. Coppée, *Trei paseri*, F, XX, 1884, 9 ; Corneille, *Cinna*, F, XX, 1884, 49—53 ; Sully Prudhomme, *Ochii*, VŢ, I, 1893, 16 ; Ed. Grenier, *Infinitul*, VŢ, I, 1893, 34 ; [Fr. Coppée, Sully Prudhomme, Ed. Grenier], în *Poezii*, Bucureşti, Müller, 1895.

— 1. Mordax [I. Nădejde], *„Cinna" tradus în versuri de d-l I. N. Roman*, C, IV, 1885, 20—21 ; 2. Gherea, *Studii*, I, *75—95* ; 3. Juvenal [N. D. Xenopol], *In contra direcţiunii literare de la „Contemporanul"*, LTO, III, 1887, 6 ; 4. L., *Poeziile lui I. N. Roman*, TR, XI, 1894, 264 ; 5. T. Maiorescu, *„Poezii" de I. N. Roman*, CL, XXIX, 1895, 5 ; 6. *„Poe-*

zii" de I. N. Roman, ŢR, I, 1895, 2 ; 7. P. Vulcan, *I. N. Roman*, OV, IV, 1905, 11—12 ; 8. Iorga, *Oameni*, III, *355—356* ; 9. Călinescu, *Ist. lit., 529—530* ; 10. Predescu, *Enciclop., 733* ; 11. B. Lăzăreanu, *Din literatura antimonarhică şi antidinastică*, STD, II, 1949 ; 12. Rodica Florea, *Poeţi convorbirişti în perioada 1867—1895*, SIL, *184—185* ; 13. Vitner, *Lit. publ. soc., 111—113* ; 14. E. Pulu, *Ioan N. Roman*, TMS, II, 1967, 11 ; 15. Bucur, *Istoriografia, 76—77* ; 16. Straje, *Dicţ. pseud., 607* ; 17. Rodica Florea, *Ioan N. Roman — un poet dobrogean influenţat de mişcarea socialistă*, TMS, XII, 1977, 1.

S. C.

ROMAN, Iosif (12.I.1829, Auşeu, j. Bihor — 29. VIII.1908, Oradea), poet. A învăţat la Beiuş. În 1848 termina Academia de drept din Oradea, după care, timp de un an, e funcţionar în Ministerul Cultelor la Budapesta. Din 1866 este, în Bihor, ajutor de judecător şi de pretor, pretor, subprefect. Părăseşte cariera administrativă pentru a deschide un birou de avocat în Oradea. Fruntaş al vieţii culturale din localitate, este membru al „Societăţii de lepturĂ" şi în comitetul Astrei. La Congresul autonomist romano-catolic de la Budapesta (1869), el expune punctul de vedere al bisericii române unite. A fost şi director al domeniului episcopal din Beiuş. Era fratele lui Alexandru Roman.

R. a colaborat la „Amicul poporului" şi „Democraţia", publicaţii care apăreau în capitala Ungariei. A scris versuri în tinereţe şi le-a publicat în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Familia", în almanahul „Zorile Bihorului" (1854), „Gazeta Transilvaniei", exersînd, fără talent, meditaţia pesimistă, elegia erotică, poezia civică. De oarecare popularitate s-a bucurat *Balada tribunului*, care glorifică figura lui Avram Iancu şi face elogiul libertăţii. În versuri greoaie, **R.** urmărea să insufle energie de luptători urmaşilor unui neam strălucit *(Strămoşii şi strănepoţii)*. Versifică în jurul unor concepte morale, în *Amanta, Mama, Prietenului*. Balada *Trandafir şi Sabina* încearcă, fără succes, a fi o „baladă populară". Limba versificărilor sale e greoaie, încărcată de latinisme şi provincialisme. **R.** era adeptul alfabetului latin şi al purificării limbii. A semnat în „Gura satului" cîteva epigrame cu pseudonimul Campanella.

— *[Versuri]*, FMIL, XIV, 1851, 18, 20, 42, 44, XVII, 1854, 14, 21, XVIII, 1855, 6, XXII, 1859, 6, F, II, 1866, 8, III, 1867, 35, 41, 45, 49, XIII, 1877, 34, XXIII, 1887, 49, XXIV, 1888 2, XXV, 1889, 27, XXXVI, 1900, 7 ; *Suveniri de călătorie*, F, XXI, 1885, 35, XXII, 1886, 37.

— 1. Potoran, *Poeţii, 70—74* ; 2. T. Neş, *Oameni din Bihor*, Oradea, Tip. Diecezană, 1937, *51—58* ; 3. Vartolomei, *Mărturii, 105—109*.

S. C.

ROMAN, Visarion (5.VII.1833, Dîrlos, j. Sibiu — 11.V.1885, Sibiu), publicist. Tatăl lui **R.** a fost dascăl bisericesc în comunele ardelene Seuca, Dîrlos, Smig, dar înaintaşii fuseseră plugari din comuna Blăjel ; mama, de asemenea, era fiică de ţărani. **R.** a învăţat la Mediaş, Dumbrăveni şi Sibiu. La Sibiu a absolvit gimnaziul romano-catolic, după care a urmat seminarul pedagogic şi teologic de pe lîngă Episcopia ortodoxă. A fost învăţător şi, între 1862—1865, notar al comunei Răşinari, primul bibliotecar al Astrei şi corespondent al ziarului „Românul" pentru Transilvania, agent al unei societăţi de asigurări. A desfăşurat şi o intensă activitate politică, organizînd în 1869 „Conferinţa de la Miercurea", care s-a opus dualismului austro-ungar proclamat în 1867, susţinînd atitudinea de pasivitate a românilor faţă de politica statului maghiar. **R.** a fost mai ales un luptător entuziast pentru emanciparea economică a ţărănimii transilvănene. După ce înfiinţase la Răşinari prima cooperativă românească, „Societatea de păstrare şi împrumut", el organizează primul institut de credit român din Transilvania, banca „Albina", care a avut printre fondatori şi pe T. Cipariu. În 1877 a fost ales membru corespondent al Societăţii Academice Române.

R. face parte dintr-o generaţie tîrzie de luptători iluminişti ardeleni, pentru care propăşirea culturală rămîne necesitatea fundamentală a progresului social, dar care încearcă totodată soluţii practice pentru ridicarea economică a păturii ţărăneşti. În domeniul activităţii economice, **R.** rămîne un iniţiator. Învăţătorul din Răşinari este totodată şi un pedagog la curent cu cercetările în domeniu, cunoscător al lui J.-J. Rousseau, J. Fr. Herbart, J. H. Pestalozzi, redactorul primei reviste româneşti de pedagogie — „Amicul şcoalei" (1860—1865), traducător şi autor de manuale şcolare *(Cartea de lectură română, Aritmetica cu ţifre)* şi, în manuscris, al unui manual de pedagogie *(Metodul)*. Ca publicist, **R.** a fost continuu preocupat de cultura ţăranului. Vreme de 22 de ani, el editează pentru sate calendarul „Amicul poporului" (1861—1882), primul calendar din Ardeal cu alfabet latin şi unul din cele mai bune ale timpului. În „Amicul poporului", se publică pagini de istorie a românilor *(Istoria Ardealului cu privire la români)* şi literatură din toate provinciile româneşti (D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, A. Mureşanu). Ca redactor al revistei „Albina Carpaţilor" (1878—1880), se ocupă de partea administrativă, de redactarea ştirilor politice şi a rubricii *Varietăţi*. Colaborînd la „Românul" cu informaţii politice din Transilvania, **R.** se afirmă ca un ziarist pătrunzător şi combativ. În tinereţe a scris şi versuri (publicate în „Telegraful român"), fără valoare literară.

— *[Versuri]*, TER, I, 1853, 36.

— 1. *Visarion Roman*, CAA, XV, 1926, *130* ; 2. *Visarion Roman*, AMPR, LXVI, 1926 ; 3. Lupaş, *Contribuţiuni, 95* ; 4. Netea, *Maior—Goga, 75—118* ; 5. O. Ludu, *Rolul lui Visarion Roman în viaţa economică a Ardealului*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1940 ; 6. V. Netea, *Un capitol necunoscut din activitatea lui Visarion Roman. Colaborarea sa la ziarul „Românul" din Bucureşti*, T, LXXII, 1941, 3 ; 7. V. Netea, *Noi contribuţii la cunoaşterea vieţii şi activităţii lui Visarion Roman. Corespondenţa sa cu Gheorghe Bariţiu şi Iosif Hodoş*, Sibiu, 1942 ; 8. Şt. Manciulea, *Corespondenţa dintre Visarion Roman şi Ioan Micu Moldovan*, ACG, *315—334* ; 9. Bujor Sandu, *Corespondenţa dintre George Bariţ şi Visarion Roman (1867—1879)*, AII, IX, 1966 ; 10. Elena Dunăreanu, *Bibliotecari ai „Astrei", publicişti*, CTR, *29—32* ; 11. I. N. Ciolan, V. V. Grecu, *Visarion Roman, pedagog social*, Bucureşti, E.D.P., 1971 ; 12. Bucur Ţincu, *Visarion Roman, îndrumător şi patriot*, TR, XVI, 1972, 10.

S. C.

ROMANCIERUL ILUSTRAT, revistă literară apărută la Bucureşti, neregulat, între anii 1875 şi 1878. Foiletonul marilor gazete din Paris era sursa din care se lua literatura publicată în **R. i.**, periodic destinat cititorilor de nivel cultural mediu. Prin 1875 era redactor un E. I. Popescu. În anii următori este posibil să fi redactat revista I. S. Spartali, autor al celor mai multe traduceri. Alţi colaboratori sînt poetul I. I. Roşca, L. Koslinski, Ch. Tabacovici, C. D. Ştefănescu, G. I. Goleşteanu. Scriitorii din ale căror opere se tălmăceşte mai des sînt Al. Dumas, Paul de Kock, Léuzon le Duc, Paul Bocage. În 1884 s-a

editat „Romancierul popular ilustrat", o reluare a acestei reviste.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 604 ;* 2. *Publ. per.,* II, *802.*

R. Z.

ROMANCIERUL POPULAR ILUSTRAT, revistă literară care a apărut la Bucureşti, săptămînal, în 1884. Continuînd mai vechiul „Romancier ilustrat", scos de E. I. Popescu în anii 1875—1878, **R. p. i.** publică traduceri de literatură foiletonistică franceză. În cele 13 numere editate s-a tradus o parte din romanul *Domnişoara de Plouernel. Povestire din timpul lui Ludovic al XIV-lea* de E. Sue.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 604 ;* 2. *Publ. per.,* II, *854.*

R. Z.

ROMANO, Dionisie v. **Dionisie Romano.**

ROMANU, gazetă politică şi literară apărută la Roman între august 1879 — 30 noiembrie 1890, 5 ianuarie — 3 martie 1891 şi 14 mai — 21 iunie 1892. Redactor, director şi proprietar al acestui ziar a fost Emanoil (Manole) Arghiropol, unchi după mamă al lui Nicolae Iorga. Depinzînd, ca orice gazetă de provincie a vremii, de bunul plac al abonaţilor, **R.** şi-a întrerupt deseori apariţia şi nu a respectat periodicitatea anunţată. Em. Arghiropol, care era avocat, iar în orele libere scria versuri, nuvele şi traducea din scriitori francezi şi ruşi, avea experienţă de ziarist şi redactor, deoarece scosese revistele „Jurnal pentru toţi" (1868—1869) şi „Nuvele române". În **R.** s-a publicat puţină literatură originală, aparţinînd lui **G. R. Melidon şi M. Gregoriady** de Bonacchi. Redactorul îşi tipărea şi propriile scrieri, versuri şi proză, lipsite de valoare literară. El traduce, cu mai multă aplicaţie, din Bossuet, Xavier de Maistre, X. Marmier, V. Sardou, V. M. Sologub ş.a. Aici a debutat, după propria-i mărturisire, N. Iorga, în vara anului 1884, cu articole şi comentarii de politică externă. În numărul 76, din 28 septembrie 1884, apărea poezia *Dedicaţiune amicului meu P... la Giurgiu,* semnată Nicu, diminutiv sub care e foarte probabil că se ascundea tot viitorul istoric. **R.** a însemnat pentru N. Iorga şi prima şcoală de ziaristică, Em. Arghiropol lăsînd uneori în seama nepotului redactarea paginilor care nu aveau legătură cu viaţa oraşului, precum şi a rubricilor de informaţii culturale.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 623 ;* 2. N. Iorga, *O viaţă de om,* îngr. şi pref. Valeriu Răpeanu, Bucureşti. Minerva, 1972, *47, 75, 107 ;* 3. B. Theodorescu, *Nicolae Iorga,* Bucureşti, E.T., 1968, *16—17, 34.*

R. Z.

ROMÂNIA, publicaţie periodică politică şi literară care apare la Bucureşti, de şase ori pe săptămînă, între 1 ianuarie şi 31 decembrie 1838. După un număr de probă, ieşit la 20 decembrie 1837, cu prima zi a anului următor se tipăreşte întîia gazetă cotidiană românească, avîndu-i redactori pe profesorii Florian Aaron şi G. Hill, iar ca editor pe tipograful şi librarul Fr. Walbaum. Era o întreprindere curajoasă, care-şi găsea un îndemn în existenţa „Curierului românesc" şi o justificare în interesul tot mai pronunţat pentru viaţa politică autohtonă şi europeană, pentru cultură şi literatură, nu numai al celor privilegiaţi, ci şi al păturilor sociale de mijloc. Un program editorial îmbietor promite difuzarea ştirilor politice noi din ţară şi din afara ei, articole dedicate industriei, comerţului, noutăţilor ştiinţifice, precum şi „varietăţi", adică nuvele, anecdote, curiozităţi şi, în sfîrşit, dări de seamă („analizuri scurte") asupra cărţilor de orice fel, asupra vieţii teatrale şi a manifestărilor literare. Gazeta se im-

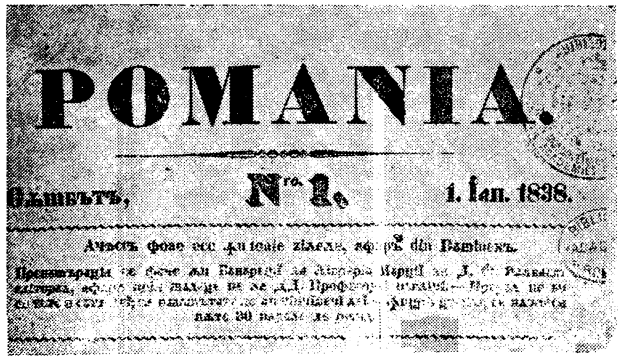
ROMANIA.

Nro 1. 1. Ian. 1838.

primă mai întîi cu caractere chirilice, pentru a se folosi apoi, de la 9 iunie, alfabetul de tranziţie. Împrejurările par să fi fost însă vitrege pentru **R.**, care nu izbuteşte să atragă numărul de abonaţi ce ar fi făcut-o rentabilă sau, cel puţin, ar fi permis rambursarea cheltuielilor. De aceea, împlinindu-se anul pentru care se angajaseră editorul şi cei doi redactori să scoată gazeta, chiar şi în pierdere, se anunţă suspendarea apariţiei.

Denumirea gazetei, ca şi articolul program, lăsa să se înţeleagă că redactorii se adresau tuturor celor ce vorbesc româneşte în patrie, „cît şi în ţările vecine". Articolele publicate au păstrat în genere o anume moderaţie de ton şi chiar de atitudine în comparaţie cu ziarul lui I. Heliade-Rădulescu. La **R.** a colaborat cu versuri Gr. Alexandrescu. Este vorba de fabula *Vulpea, calul şi lupul* şi de poeziile *Ciinele soldatului* şi *Fericirea.* Şt. Stoica publica trei nuvele, probabil traduceri, şi un articol politic. Alte articole îi aparţin lui P. Poenaru.

— 1. F. Aaron şi G. Hill, *Instiinţare,* RMNA, 1837, 20 decembrie (număr de probă) ; 2. F. Aaron, G. Hill şi Fr. Walbaum, *Instiinţare,* RMNA, I, 1838, 302 ; 3. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 604—607 ;* 4. Iorga, *Ist. ltt. XIX,* I, *271 ;* 5. Iorga, *Ist. presei, 56—58 ;* 6. Gh. Bulgăr, *O contribuţie la dezvoltarea stilului publicistic : „România", primul nostru cotidian,* LL, IV, 1960 ; 7. Antip, *Contribuţii, 16 ;* 8. V. Netea, *„România", primul cotidian al poporului român,* STD, XIX, 1966, 1 ; 9. Ovidiu Papadima, *Cezar Boliac,* Bucureşti, E.A., 1966, 7.

R. Z.

ROMÂNIA, gazetă bisăptămînală, politică şi literară, care a apărut la Bucureşti de la 2 aprilie pînă la 25 octombrie 1857. Suspendată la 6 august, pentru articolul *Presa străină despre Principate,* **R.** iese din nou la 10 septembrie, dar persecuţiile cenzurii şi greutăţile financiare obligă redactorii, după 48 de numere, să renunţe la editarea gazetei. Servind interesele unei grupări politice unioniste, reprezentată în comitetul de redacţie prin C. Bozianu, Gh. Sion, C. Bolliac, G. Creţeanu, M. Costiescu şi G. D. Vernescu, gazeta publică şi articole în limba franceză, cu scopul de a informa străinătatea asupra desfăşurării evenimentelor în cele două ţări româneşti. Totodată, se acordă atenţie propagandei şi prin alte mijloace decît publicistica politică. Unul dintre aceste mijloace îl constituia poezia ; la **R.** au colaborat scriitori cunoscuţi, alături de alţii aflaţi la începutul carierei literare, cu toţii legaţi prin simţămintele patriotice şi unionismul lor. Astfel, C. Bolliac şi-a tipărit aici *La România,* G. Baronzi poezia *Deputatul,* iar G. Creţeanu, *Imn în onoarea unirei.* N. T. Orăşanu este autorul poeziilor *România, Curcubeul* ş.a., C. D. Aricescu — al poemei *România (7 şi 9 octombrie 1857),* Radu Ionescu — al înflăcăratei *Odă. 9 octombrie. Dedicată la deputaţii români.* Mai scriu în paginile gazetei Gh. Chiţu, E. Carada, I. A. Geanoglu, Gr. Vulturescu, I. C. Fun-

descu, G. Angelescu. În numărul 5, din 23 aprilie 1857, o notă a redacției însoțea poezia de debut *La România* a lui M. Zamphirescu. Cîteva săptămîni mai tîrziu era prezentat cititorilor un alt debutant, Dimitriu Andreianu. În **R.** s-au tipărit și cîteva traduceri, alese cu grija de a răspunde obiectivelor politice ale gazetei, din George Sand, A.-F. Villemain și din alți scriitori francezi și germani, neindicați de tălmăcitor.

— 1. C. Bozianu, *Programa*, RMN, I, 1857, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 608* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *297—298* ; 4. Iorga, *Ist. presei, 115.*

R. Z.

ROMÂNIA, publicație periodică săptămînală care a apărut la Iași între 18 noiembrie 1858 și 26 ianuarie 1859. Au ieșit din acest periodic politic și literar opt numere în două serii, prima în 1858, iar a doua la începutul lui 1859. Redactor era B. P. Hasdeu. Național și unionist, programul politic răspunde întru totul liniei politice de mai tîrziu a istoricului. În plan cultural și literar, ambițiile redactorului sînt de pe acum de enciclopedist, el anunțînd că va publica articole de istorie, filozofie, „storia firească" (științele naturii), biografie, arheologie, precum și „literatură naciunară", literatură străină ș.a. Prins însă în campania prounionistă, Hasdeu scrie, ca și în alte periodice la care colabora, articole predominant politice, lăsînd realizarea planurilor sale literare pentru vremuri mai liniștite. Cîteva note mai dezvoltate, dedicate etnografiei și poeziei populare, îl anunță pe viitorul cercetător al folclorului, iar maniera de a scrie, cu referiri erudite, cu aluzii și perifraze, dar și cu fulgerări de ironie, pe viitorul savant și scriitor satiric.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 607, 610* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *297—298* ; 3. Maria Frunză, *Începuturile publicisticii lui B. P. Hasdeu*, ALIL, t. XX, 1969 ; 4. Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, Minerva, 1974, *30—35.*

R. Z.

ROMÂNIA JUNĂ, societate culturală și literară înființată la 25 martie 1871 la Viena, cu scopul de a educa, în spirit național, pe studenții români aflați în capitala Austriei. **R. j.** a luat ființă prin contopirea, la îndemnul lui A. Hurmuzachi, a două societăți studențești, Societatea literar-științifică și Societatea literar-socială „România", într-o Societate academică social-literară, după tratative purtate între octombrie 1870 și ianuarie 1871. Numele noii societăți a fost dat de A. Mureșanu, al cărui vers „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri" a devenit și deviza ei. Imnul societății, compus de Ciprian Porumbescu, pe versurile lui A. Bârseanu, a devenit ulterior cîntec patriotic național *(Pe-al nostru steag e scris unire)*. Prima ședință oficială a **R. j.** a avut loc la 8 aprilie 1871, cînd este ales și cel dintîi comitet de conducere, alcătuit din I. Slavici (președinte), Emanoil Logotheti (vicepreședinte), I. Bumbac (secretar), Sterie Ciurcu (casier), I. Popp (controlor), M. Eminescu (bibliotecar). Pînă la desființarea ei, în preajma primului război mondial, societatea a numărat anual între 28 și 88 de membri, studenți din România și din toate provinciile locuite de români. Societatea ținea întruniri „sociale" și „literare". Scopul celor dintîi era de a-i apropia sufletește pe membrii ei, de a determina un viu schimb de opinii și de a realiza, astfel, o mai bună cunoaștere din perspectivă etnografică și socială a tuturor românilor. Educația patriotică fiind unul din scopurile ei de căpetenie, **R. j.** a organizat diverse manifestări cu caracter național, precum o sărbătorire a lui Avram Iancu (1873) sau grandioasa comemorare a 400 de ani de la întemeierea mănăstirii Putna

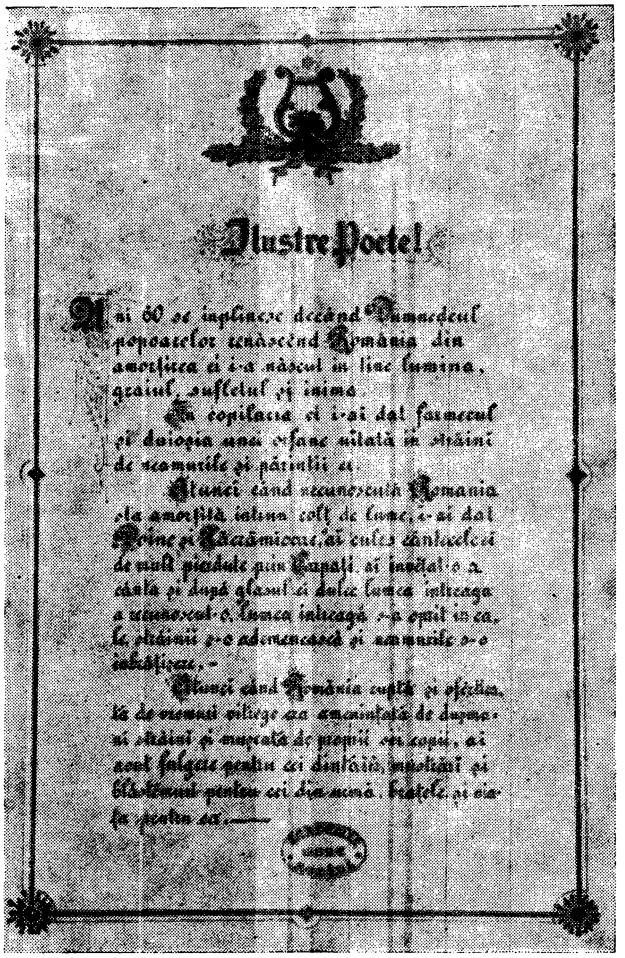
Ilustre Poetel

Mai 60 se împlinesc decând Dumnedeul popoarelor trămițând România din amestecul ei i-a născut în loc lumina, graiul, sufletul și inima.

În copilăria ei i-a dat farmecul și dulceața unei ființe ursită în străini de mamele și părinții ei.

Atunci când necunoscută România ca amorțită intra cătră de lungi ani dat Prinț și Domnitori, ai cules cântecele ei de vitejii pierdute prin Capați și înălțat o statuă și după glasul ei dulce limba întreagă a românesc-o limba întreagă o-ți spus în ea, le străinii s-o admireze și semințile s-o întâlnească.

Atunci când România cufundă și ofilită, la de vremuri pline ca amintirile de dureri străini și mușcată de popoii cei tari, ai scos falgera geniu ei dintâiu inspirări și libertății pentru ei Dumnezeu. Fratele și ea în pieptu ei.

Salutul societății „România jună" către V. Alecsandri (1881)

(1871 — serbare patronată tacit de **R. j.**), una din cele mai importante manifestări ale conștiinței naționale a românilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Întrunirile literare erau organizate de un comitet special, alcătuit din cinci membri. În cadrul lor, se citeau scrieri originale, traduceri, studii de teorie și critică literară, respectîndu-se un tipic foarte strict : critică, anticritică, replică și duplică. Cu prilejul acestor întruniri, au citit P. Th. Missir *(Literatura română pînă în secolul al XVII-lea* și *Naționalitatea ca element de cultură)*, B. M. Lazăr *(Despre tragicomedie, Studii critice despre arte, Reflexiuni asupra „Paradisului pierdut" de Milton)*, I. Pamfilie *(Cultura și arta la români)*, I. C. Panțu *(Începutul literaturii române)*, A. Bârseanu *(V. Alecsandri)*, I. Paul *(Despre nuvelă și roman)*, Ciprian Porumbescu *(Muzica la români)*. Versuri și proză au citit V. Bumbac, A. Mureșanu, I. T. Mera, Al. Tuducescu, N. Dracinschi, L. Bolcaș. S-au prezentat și traduceri din Herder (B. M. Lazăr și D. Axente), Goethe (N. Dracinschi), J. L. Tieck (D. Marmeliuc), H. Sudermann (Al. Vaida-Voevod), Max Nordau (T. Perția). Încă de la înființare, **R. j.** s-a aflat sub influența ideologiei literare a Junimii, datorită mai ales prezenței lui Eminescu și Slavici. La sfîrșitul anului 1871, primul comitet este înlocuit cu un altul, în fruntea căruia se afla I. Bumbac, antijunimist înfocat. Discuțiile din interiorul societății

au loc mai ales în chestiuni de limbă şi ortografie. Ele sfîrşesc, în cele din urmă, cu victoria partidei favorabile Junimii, fapt consfinţit de sărbătorirea pe care, în 1882, **R. j.** o organizează în onoarea societăţii ieşene, a „Convorbirilor literare" şi, apoi, în 1910, a lui T. Maiorescu. Prin orientarea activităţii ei, **R. j.** reprezintă unul din cele mai importante momente de pătrundere şi consolidare, în Transilvania, a opiniilor literare ale Junimii. Un substanţial sprijin a primit **R. j.** din partea acestei societăţi pentru a edita, în 1883 şi 1888, „Almanahul Societăţii academice social-literare „România jună".

— **1.** I. Slavici, D. Popovici-Barcianu, *Raport*, ROM, XV, 1871, 12—13 aprilie ; 2. G. Dem. Teodorescu, *Serbarea de la Putna*, ROM, XV, 1871, 21—29 august ; 3. *Serbarea de la Putna*, ROM, XV, 1871, 10 septembrie ; 4. A. D. Xenopol, *Cuvîntarea festivă rostită la serbarea naţională pe mormîntul lui Ştefan cel Mare*, CL, V, 1871, 12 ; 5. Mihai Eminescu, *Naţionalii şi cosmopoliţii*, SDL, IV, *85—92* ; 6. *Societatea academică „România jună" în Viena*, ROM, XVII, 1873, 21 aprilie ; 7. Teofil Frîncu, *România-jună*, ROM, XX, 1876, 13 noiembrie ; 8. I. T. Mera, *Scriitorii de la „Junimea"*, F, XVIII, 1882, 25 ; 9. Gregoriu Silaşi, *D-l Slavici şi serbarea „României june" întru onoarea „Convorbirilor literare"*, F, XVIII, 1882, 33—37 ; 10. I. T. Mera, *Serbarea „României june" în onoarea „Junimii" din Iaşi. Răspuns d-lui dr. Gregoriu Silaşi*, F, XVIII, 1882, 40 ; 11. I. C. Frunză [I. C. Panţu], *Şedinţa literară festivă în onoarea „Junimei" din Iaşi şi a organului său „Convorbiri literare"*, GT, XLV, 1882, 66 ; 12. Cato, *„România jună"*, LUP, VIII, 1891, 1320 ; 13. Petru Th. Missir, *O pagină din istoria „României june"*, CL, XXV, 1892, 11—12 ; 14. *Societatea academică „România jună"*, GT, LVIII, 1895, 16 ; 15. Cornel Comănescu, *Jubileul de 25 ani al Societăţii academice social-literare „România jună"*, GT, LIX, 1896, 78, 79 ; 16. *Societatea „România jună" din Viena*, GT, LIX, 1896, 262 ; 17. X., *Şedinţa generală a XXVIII a soc. acad. „România jună" din Viena*, GT, LXI, 1898, 261 ; 18. *[Scrisoarea societăţii „România jună" către direcţia „Convorbirilor literare"]*, CL, XL, 1906, 3—5 ; 19. *„România jună" lui Titu Maiorescu. Scriere omagială*, Suceava, Şcoala română, 1910 ; 20. *Statutele Societăţii academice social-literare „România jună" din Viena*, Suceava, Tip. Şcoala română, 1910 ; 21. I. C. Panţu, *„Cartea" lui Maiorescu*, GT LXXIII, 1910, 34 ; 22. Grămadă, *România jună* ; 23. Ştefanelli, *Amintiri, 73—79, 105—123* ; 24. Aurel Dumbrăveanu, *Fapte şi documente din trecut. „România jună" de la Viena*, ALA, II, 1921, 26 ; 25. Ioan Pop Florantin, *Românii din Viena de la 1863—1868*, ALA, IV, 1923, 131 ; 26. A. A. M[ureşianu], *Mihail Eminescu şi întemeierea „României june". 1868—1871*, Braşov. Tip. Mureşianu, 1926 ; 27. Teodor Bălan, *Serbarea de la Putna. 1871*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1932 ; 28. Aurel A. Mureşianu, *Eminescu, Aurel Mureşianu şi serbarea de la Putna*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1935 ; 29. Slavici, *Amintiri, 40—77, 92—109* ; 30. D. Vatamaniuc, *Eminescu şi Slavici la „România jună" din Viena : lupta lor pentru unitatea naţională*, RITL, XVI, 1967, 1 ; 31. Curticăpeanu, *Mişc. cult., 147—162* ; 32. Anghel Popa, *Un document privind serbarea de la Putna din 1871*, MM, L, 1974, 5—6 ; 33. Paul Leu, *Ciprian Porumbescu*, Bucureşti, E.M., 1978, *59—106* ; 34. Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iaşi, Junimea, 1978, *84—88*.

D. M.

ROMÂNIA JUNĂ, cotidian politic şi cultural apărut la Bucureşti între 2 decembrie 1899 şi 9 octombrie 1900. Printre colaboratorii şi susţinătorii gazetei sînt anunţaţi, în primul număr, I. L. Caragiale, Al. Vlahuţă, G. Coşbuc, N. Iorga, Ovid Densusianu, G. Bogdan-Duică, I. Gorun, A. C. Cuza, I. Paul, H. G. Lecca, S. Haliţă, D. R. Rosetti-Max, Alceu Urechia, A. C. Popovici, N. Vaschide, C. Rădulescu-Motru ş.a. Nu toţi au participat, însă, efectiv la conducerea şi redactarea gazetei, pe care a dirijat-o, probabil, A. C. Popovici. În dezacord cu direcţia politică de pronunţat naţionalism, cu timpul unii dintre aceşti scriitori se retrag. Caragiale publică o singură scriere, *Reporter-Reportaj*, Al. Vlahuţă mai multe articole referitoare la actualitatea politică şi culturală, iar Ovid Densusianu cronici politice şi literare, precum şi note (semnate D.), în care abordează chestiuni de artă, literatură, ştiinţă. Tot cu cronici literare colaborează G. Bogdan-Duică, Il. Chendi şi Şt. Petică. Articole de publicistică militantă, vizînd diverse aspecte ale problemei naţionale, scriu N. Iorga, I. Gorun, I. A. Bassarabescu, în timp ce D. Nanu, P. V. Haneş, E. Lovinescu, Şt. Orăşanu, N. Vaschide şi C. Rădulescu-Motru dau, sporadic, studii şi articole de istorie, filozofie, literatură etc. Un colaborator statornic, poate chiar redactor salariat al gazetei, este Şt. Petică, autor, sub variate pseudonime (Caton, Fanta-Cella, Muşat, Narcis, M. Palll, Sentino, Sergiu, Stef, Ştefan, Trubadur), de cronici şi articole literare dedicate poeziei simboliste, de recenzii şi note ; el pare să fi redactat şi numeroasele informaţii şi ştiri bibliografice din fiecare număr şi tot el colaborează frecvent cu versuri în care se face simţită influenţa simbolismului francez, mai ales a lui Verlaine. Alături de Petică, publică versuri sonore, dar lipsite uneori de substanţă, Cincinat Pavelescu, precum şi D. Nanu, aflat sub înrîurire eminesciană, D. Karr ş. a. A. Urechia, S. S. Secula, Em. Grigorovitza şi Al. Cazaban sînt prozatorii gazetei. Apar, în foileton, şi traduceri din E. Marlitt, Victor şi Paul Margueritte, R. Haggard şi Mark Twain (*Bărbierul anglo-saxon*, în tălmăcirea unui A. Victor).

În **R. j.**, ca şi în alte periodice ale vremii („Epoca", „L'Indépendance roumaine"), prin articolele politice ale lui A. C. Popovici, dar, mai întîi, prin întreaga colaborare a lui N. Iorga, sînt susţinute ideile care, după cîţiva ani, vor sta la baza sămănătorismului politic şi cultural.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 611* ; 2. Z. Ornea, *Sămănătorismul*, Bucureşti, Minerva, 1970, *41—44*.

R. Z.

ROMÂNIA LIBERĂ, cotidian politic şi literar care apare la Bucureşti între 15 mai 1877 şi 14 iunie 1889. Printre gazetele înfiinţate în zilele de început ale războiului de la 1877 se numără şi **R. l.**, a cărei denumire anticipă proclamarea Independenţei. Iniţiator şi director a fost D. Aug. Laurian, intelectual cu solide studii universitare şi ziarist cu vederi noi, însufleţit de dorinţa de a da expresie, prin intermediul presei periodice, elanului patriotic şi problemelor politice şi culturale care frămîntau intelectualitatea si, în bună măsură, masele populare. Independent ca orientare în primii ani, ziarul devine din 1881 apropiat junimiştilor, pentru a prelua mai tîrziu toate răspunderile unui organ politic junimist. După doisprezece ani de apariţie neîntreruptă, în 1889 se renunţă la editarea gazetei, care este înlocuită, ca şi celălalt oficios junimist, „Timpul", cu ziarul „Constituţionalul". Prieten apropiat cu marii scriitori ai epocii, Laurian a ştiut să le obţină colaborarea pentru **R. l.**, de multe ori în afara oricăror considerente politice. I. L. Caragiale, sub pseudonimul Luca, a colaborat cu cronici dramatice. Proză şi versuri, cronici literare şi dramatice, articole de atitudine politică şi note bibliografice au dat, în cursul anilor, B. Delavrancea (semnînd cu pseudonimele Argus, Barbu, Fra Dolce, Ignota, Minuzio, Sugra, Un visător), Duiliu Zamfirescu (Don Asturio, Crai nou & Comp, Don Lorenzo, Don Padil, Duna, Rienzi, Zadic), Al. Vlahuţă (Ave, Jehovah), Al. Macedonski (Luciliu). Beletristică au publicat şi C. Bolliac, B. P. Hasdeu, V. A. Urechia,

ROMANIA LIBERA

AFACERE IN TOATE ZILELE

G. I. Ionnescu-Gion, D. Teleor, D. Petrino, G. Al. Zamphirolu, N. V. Scurtescu, V. D. Păun, Maria Flechtenmacher, Virgil Oniţiu. S-au republicat, din „Convorbiri literare", versuri ale lui V. Alecsandri şi nuvele scrise de N. Gane şi I. Negruzzi. Printre scriitorii străini din ale căror opere se traduce figurează şi Lamartine, Musset, Hugo, Maupassant, Zola, H. Malot, O. Feuillet, Turgheniev, W. von Kotzebue. Într-un şir de numere a apărut o versiune în limba română a studiilor de estetică ale lui Schopenhauer, pe cît se pare prima lor traducere într-o limbă străină. S-au tălmăcit, de asemenea, multe basme indiene, persane, turceşti, precum şi numeroase schiţe umoristice din literatura engleză şi americană. Partea de critică literară şi dramatică a gazetei era redactată de D. C. Ollănescu-Ascanio, cronicar circumspect şi obiectiv al spectacolelor Teatrului Naţional, de D. D. Racoviţă-Sphinx, de Şt. C. Michăilescu (Stemil). V. D. Păun. B. Florescu. G. I. Ionnescu-Gion, un Fedru şi un Pseu-d'Onim, ultimii doi relevabili în postura de comentatori ai vieţii culturale şi teatrale. În 1888 a colaborat, cu două articole politice, M. Eminescu.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 612* ; 2. M. Gafiţa, *Duiliu Zamfirescu la ziarul „România liberă" (decembrie 1880—decembrie 1884)*, IL, XVII, 1967, 6 ; 3. Nicolae Liu, *Eminescu şi „Fîntîna Blanduziei"*, ST, XXVI, 1975. 2.

R. Z.

ROMÂNIA LIBERĂ. NUMĂR LITERAR, supliment săptămînal al ziarului „România liberă", care apare la Bucureşti între 16 septembrie şi 4 noiembrie 1884. O beletristică „originală" şi „variată" trebuia să fie tipărită în această publicaţie periodică, alături de pagini din literatura clasică şi de studii de economie, sociologie etc. Poeţii revistei sînt Al. Vlahuţă *(La icoană, Sonet, Nu căta* ş.a.), Duiliu Zamfirescu *(Destul, Dona Paz* ş.a.), D. C. Ollănescu-Ascanio *(Basme japoneze* ş.a.) ; mai colaborează şi B.P. Hasdeu, D. Voinov, Matilda Cugler-Poni, V. D. Păun, G. O. Gârbea, Gheorghe din Moldova, B. Delavrancea (cu *Iancu Moroi, Palatul de cleştar* şi alte scrieri în proză), C. Mille *(Moartea lui Vladimir, Gura lumei)*, Al. Vlahuţă *(Amintiri)*, G. I. Ionnescu-Gion, Şt. C. Michăilescu *(Un portret istoric)* şi P. Ispirescu *(Copilul netoatei)*. Se publică nuvele, schiţe, memorialistică. Mai multe traduceri din Horaţiu (făcute de D. C. Ollănescu-Ascanio), Beaumarchais, Th. Gautier (poezia *Atît*, în adaptarea lui D. Zamfirescu), J. Richepin *(Cîntec*, tradus de T. G. Djuvara) şi un amplu articol, *Artiştii noştri*, al lui Delavrancea, care semna Fra Dolce, se adaugă versurilor şi prozei originale. Delavrancea, sub acelaşi pseudonim, redacta o cronică a spectacolelor operei italiene din Bucureşti. Tot el, probabil, comenta noutăţile teatrale, iar Şt. C. Michăilescu redacta notele ştiinţifice. Într-o rubrică intitulată *Corespondenţa* se răspundea poeţilor începători I. N. Roman şi A. Gorovei (numărul 3, din 30 septembrie). Cîteva săptămîni mai tîrziu, lui I. N. Roman i se publica *Linişte*, poezie scrisă sub influenţa lui M. Eminescu.

— 1. *[Articol-program]*, RLL, I, 1884, 1 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 612.*

R. Z.

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă săptămînală, literară şi ştiinţifică, apărută în Iaşi de la 1 ianuarie pînă la 3 decembrie 1855. Condusă de Vasile Alecsandri, revista continuă programul literar şi idealurile politice ale „Daciei literare" şi „Propăşirii", strîngînd în jurul ei pe cei mai de seamă scriitori ai vremii. Reluată de V. Alecsandri în 1855, după ce în 1852 cenzura a interzis difuzarea primului nu-

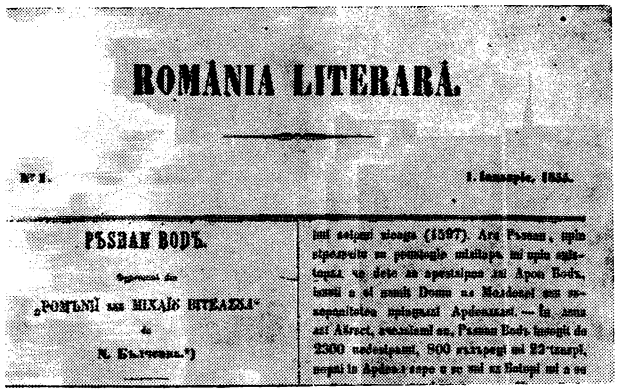
ROMÂNIA LITERARĂ.

Nr 1. 1 Ianuarie, 1855.

PSSHAH BODE.

„PONTUL ши MIXAIŬ BITEAZUL"

N. Ek...

mär, deja tipărit, **R. l.** contribuie, prin programul ei, care dă glas năzuinţelor întregii intelectualităţi din Muntenia, Moldova şi Transilvania, cît şi prin lucrările publicate, la crearea unui curent de opinie favorabil ideii Unirii. Publicaţia devine astfel „cîmpul de întîlnire frăţească a tuturor talentelor din ţările noastre". În coloanele ei tipăresc versuri V. Alecsandri, C. Negri, C. Negruzzi, Gh. Sion, C. Stamati şi Al. Donici, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, G. Creţeanu şi D. Băscălescu, R. Ionescu, N. Istrati, A. I. Odobescu. Acesta din urmă publică două poezii şi studiul *Despre satira latină*. Alecu Russo tipăreşte aici *Cugetările* şi *Amintirile*, iar lui Alecsandri îi apar *Călătorie în Africa* şi *24 de ceasuri la Balta-Albă*. Încredinţat că realizarea unităţii şi a independenţei Principatelor putea fi obţinută numai cu ajutorul marilor puteri, V. Alecsandri tipăreşte *Melodiile româneşti*, *Prietenii românilor* şi „cîntece poporale a românilor" din Moldova, Transilvania, Muntenia şi Banat, scrieri prin intermediul cărora caută să demonstreze că ţările române meritau încrederea şi sprijinul Apusului. În revista condusă de V. Alecsandri apar, de asemenea, *Cîntarea României* şi unele încercări de roman naţional : *Serile de toamnă la ţară* de Al. Cantacuzino, *Logofătul Baptiste Veleli* de V. Alexandrescu (V. A. Urechia) si *Manoil* al lui D. Bolintineanu. Dovedind preţuire pentru înaintaşi, revista publică cinci poezii de C. Conachi şi scrisoarea acestuia către mitropolitul Venianim Costache, fragmentul *Răzvan-vodă* din *Românii supt Mihai Voievod Viteazul* de N. Bălcescu şi un fragment din „tragodia" lui Al. Beldiman. Critica socială este şi ea prezentă în paginile revistei prin fabulele tipărite de Gr. Alexandrescu *(Răzbunarea şoarecilor, Ogarul şi iepurele)* şi Al. Donici *(Nada şi chiticul, Ştiuca şi motanul)* ; prin articolul despre mitropolitul Iacob Stamati, scris de M. Kogălniceanu, sau prin studiul social-istoric al acestuia, *Sclăvie, vecinătate şi boieresc*, ca şi prin multe din paginile lui V. Alecsandri *(Un salon din Iaşi)*, C. Negruzzi *(Ochire retrospectivă* şi *Istoria unei plăcinte)*. **R. l.** duce de asemenea lupta contra exagerărilor latiniste prin lucrările publicate de Al. Russo *(Cugetări)*, D. Ralet *(Limba noastră)*, C. Negruzzi *(Slavonisme)* şi Al. Papadopol-Calimah *(Limba românească)*. Publicaţia marchează una din etapele cele mai de seamă ale opoziţiei pe care scriitorii moldoveni şi munteni o fac latinismului şi italienismului. Apar traduceri din Homer (Z. C. — probabil Zaharia Columb) şi Pope (C. Conachi). În sfîrşit, revista acordă importanţă şi unor lucrări de popularizare şi de răspîndire a cunoştinţelor ştiinţifice, scrise de M. Vitlemescu, N. Suţu, Gh. Apostoleanu, Gr. Cobălcescu. Acesta din urmă, în studiul

Istorie naturală (Introducere), leagă problemele ştiinţifice cu cele sociale. Suprimată după 47 de numere, revista nu are răgazul să strîngă în jurul ei decît un număr mic de tineri scriitori, majoritatea colaboratorilor fiind alcătuită din scriitori consacraţi. Prin bogăţia şi valoarea beletristicii publicate, **R. I.** a contribuit la dezvoltarea gustului, a acordat literaturii o însemnătate socială deosebită. Strîns legată de forţele înaintate ale societăţii, publicaţia a exercitat o influenţă activă asupra vieţii culturale din Principate, exemplul ei fiind urmat de periodicele literare care au apărut după această dată.

— 1. *Prospectul*, Iaşi, 1852, reed. în PLR, I, *150—151* ; 2. *Înştiinţare*, RL, I, 1855, 1, reed. în PLR, I, *151—152* ; 3. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 613* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *171—187, 205—207* ; 5. N. Cartojan, *O revistă literară în 1851 („România literară")*, DD, I, 1913, 3 ; 6. I. Minea, *Lupta pentru „România literară"*, CL, LI, 1919, 4—5 ; 7. Iorga, *Ist. presei, 103—104* ; 8. Nestor Camariano, *Primul număr al „Românieî literare" din 1852 a lui Vasile Alecsandri*, RFR, VII, 1940, 10 ; 9. Călinescu, *Ist. lit., 287* ; 10. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 72—73* ; 11. Murăraşu, *Ist. lit., 184, 200* ; 12. Despina Ursu, *Probleme de limbă în revista „România literară" din 1855*, LR, IV, 1955, 1 ; 13. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la scriitorii moldoveni, de la „Dacia literară" la „România literară"*, ALIL, t. VI, 1955, 1—2 ; 14. I. Lăzărescu, *Ştiinţele naturii la „România literară" (1855)*, ALIL, t. VIII, 1957, 1 ; 15. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 16. *„România literară". Iaşi, 1855. Indice bibliografic adnotat*, B.C.U.C., 1965 ; 17. *Ist. lit.*, II, *416—417* ; 18. Şerban Cioculescu, *„România literară" în trecut*, RL, I 1968, 1; 19. C. Turcu, *Un fragment din numărul unic al revistei „România literară" de la 1852*, ALIL, t. XX, 1969 ; 20. Ion Rîmbu, *„România literară" în decursul vremii*, RL. III. 1970, 1 ; 21. Emil I. Manu, *Alecsandri, fondator al „Românieî literare"*, RL. IV. 1971, 29 ; 22. *Publ. per., II. 855.*

I. L.

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă apărută la Iaşi, săptămînal, între 21 august şi 20 noiembrie 1877. Em. Negrutz, editor şi redactor de gazete satirice antijunimiste, scoate acest periodic, din care au ieşit 14 numere. Pentru ultimele două figura ca redactor un B. Ionaşco. De tot modestă, materia literară inserată este compusă dintr-o proză uşoară, de amuzament, din versuri satirice referitoare la viaţa politică şi administrativă locală şi dintr-un foileton tradus din limba franceză.

— 1. Hodoş — Sadi-Ionescu, *Publ. per., 613*; 2. Ion Rîmbu, *„România literară" în decursul vremii*, RL, III, 1970, 1.

R. Z.

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă literară lunară apărută la Bucureşti, din 1883 pînă în septembrie 1889. În numărul 1. din 1888, se spune că revista a fost fondată în 1881 de Ed. M. Adamski, cu titlul „Foaia literară", schimbat, în 1883, în „România literară". „Foaia României" (1882—1884), cu titlul „Foaia României literare" în 1884, publicaţie scoasă de Ed. Adamski la Bucureşti, ar constitui începuturile **R. I.**, care în 1885 era la anul al patrulea de apariţie. Din februarie 1886, **R. I.** este organul societăţii cu acelaşi nume. Din septembrie 1889, „România literară" încetează să existe ca societate şi revistă. **R. I.** este succedată de o nouă publicaţie, „Generaţia viitoare". Directorul revistei pînă în 1888 este Ed. Adamski. În 1886, conducerea revistei trece în seama unui comitet de redacţie, mereu în schimbare, din care au făcut parte D. Stăncescu, N. D. Georgian, Em. I. Critzman, Dem. Gh. Lupaşcu, I. Ştefănescu, C. Crisan, D. Teleor şi alţii. În februarie 1888 revista lui Dem. Demetrescu „Recreaţiuni literare" se contopeşte cu **R. I.** În acelaşi an trece sub conducerea lui Al. Macedonski şi B. Florescu, pentru cîteva luni directori ai revistei. Cu numărul 9 din 1888 se revine la formula comitetului de redacţie. Preşedinte de onoare al comitetului este ales V. Alecsandri, alături de profesorul universitar Marin Alexi. Redactori sînt N. D. Georgian, D. Teleor, V. Bilciurescu, Sc. Orăscu, iar secretari de redacţie Al. G. Adămescu, Al. Obedenaru şi I. I. Livescu. Din mai 1889, directorul părţii ştiinţifice va fi C. N. Chabudeanu, iar al celei literare, Corneliu Botez. Ed. Adamski este menţionat ca fondator şi proprietar.

R. I. a rămas o publicaţie obscură. Producţiile tipărite aici de Em. I. Critzman, N. D. Georgian, C. Catunoff, V. Petrescu, I. Constantinescu, I. I. Livescu nu au valoare literară. La **R. I.** colaborează poeţi mărunţi ai vremii, ca V. Bilciurescu, Sc. Orăscu, I. Catina, O. Carp. I. Catina publică şi o dramă istorică, *Ion Muşat*, iar Ed. Th. Aslan şi D. Teleor, mici scenete. Trecînd conducerea revistei lui Al. Macedonski, „unicul şi demnul reprezentant al poeziei naţionale", **R. I.** urmărea să devină „organul unei mişcări literare", tinzînd chiar la „reînălţarea şcolii franceze în poezia noastră". Macedonski publică un articol programatic, *Direcţiune în politică*, în care îl atacă nedrept pe M. Eminescu, spre a dovedi eşecul „şcolii germane" în lirica noastră. Apar acum în revistă versurile unor poeţi din cercul macedonskian : I. C. Săvescu, Al. Obedenaru, Tr. Demetrescu. De reţinut sînt colaborările lui Al. Macedonski cu *Cîntece ale slavului din sud* şi cu bucăţile în proză *După perdele, Pe drum de poştă, Între cotețe*. După retragerea sa de la conducerea revistei, **R. I.** a proclamat pe Eminescu „fruntaşul adevăratei direcţiuni noi". După moartea poetului, sînt publicate poezii omagiale şi entuziastul studiu ale lui Corneliu V. Botez, *Poeziile de dragoste ale lui Eminescu. Filozofia lui. Limba, forma şi gramatica lui Eminescu.*

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 612* ; 2. Şerban Cioculescu, *„România literară" în trecut*, RL, I, 1968, 1 ; 3. Vl. Streinu, *Reviste literare în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 14 ; 4. *Ist. lit.*, III, *522.*

S. C.

ROMÂNIA LITERARĂ ŞI ŞTIINŢIFICĂ, revistă săptămînală apărută la Bucureşti de la 26 februarie 1895 pînă la 15 februarie 1896 şi de la 1 ianuarie pînă la 15 martie 1897. Condusă de P. Macri, anunţat ca secretar de redacţie, publicaţia grupează numeroşi colaboratori cu scopul de a constitui o nouă direcţie literară, independentă de influenţa revistelor la care aderau marii scriitori ai epocii („Literatorul", „Viaţa" ş.a.). Încercarea va eşua, ca atîtea altele făcute de P. Macri, activ organizator de reviste şi cercuri literare. Printre autorii de publicistică politică şi culturală care au scris în paginile revistei se găseau C. Dimitrescu-Iaşi, semnatarul unei suite de articole dedicate esteticii *(Frumosul muzical, Instinctul frumosului* ş.a.), Cincinat Pavelescu, Ludovic Dauş şi doctorul Al. Suţu, care studia psihologia personajelor lui Shakespeare *(Psihologia morbidă)*. Lui C. Stamati-Ciurea i se publică mai multe nuvele ; cu proză colaborează şi V. Grigorescu-Elvir, A. Bacalbaşa, Gh. Bengescu-Dabija, V. A. Urechia. Poeţii revistei sînt Cincinat Pavelescu, C. Cantilli, Ludovic Dauş, N. Burlănescu-Alin şi C. Bucşan.

R. Z.

ROMÂNIA MUZICALĂ, revistă de artă apărută la Bucureşti, lunar, între 1 martie 1890 şi 15 decembrie 1904. Director şi proprietar era profesorul Const. M. Cordoneanu. Pentru partea literară au fost redactori V. Grigorescu-Elvir, Ilie Demetrescu-Ghiocel, N. Ţincu şi I. I. Roşca. Au mai colaborat Emil I. Critzman (cu articole şi cronici dramatice), Th. Aguletti (cu nuvele), Şt. C. Dumitrescu (Stecedum), N. G. Rădulescu-Niger (cu proză şi versuri), P. Dulfu,

Gh. Bengescu-Dabija. G. Coşbuc a publicat aici poezia *Cîntec*. Cea mai mare parte a revistei este rezervată muzicii şi vieţii muzicale româneşti.

R. Z.

ROMÂNIA VIITOARE, revistă apărută la Paris, într-un număr unic, în noiembrie 1850 (datată însă 20 septembrie 1850), editată de N. Bălcescu şi de un comitet de redacţie compus din revoluţionarii români exilaţi : C. Bălcescu, D. Brătianu, C. G. Florescu, Şt. Golescu, N. Golescu, Gh. Magheru, V. Mălinescu, A. Paleologu, C. A. Rosetti şi I. Voinescu II.

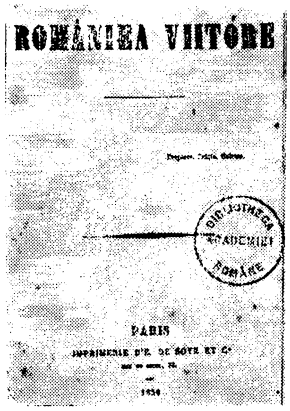

Sosit din Ardeal în 1849, Bălcescu proiectează, la Paris, editarea unei reviste care să regrupeze pe conducătorii revoluţiei de la 1848 aflaţi în exil şi să organizeze activitatea lor politică în vederea pregătirii acţiunilor viitoare. După un an, reuşeşte să pună sub tipar revista care, avînd ca deviză : „Dreptate, Frăţie, Unitate", se deschidea cu o proclamaţie către poporul român, semnată de întregul comitet de redacţie, dar scrisă, de asemenea, numai de Bălcescu (3). Sînt expuse, pe un ton înflăcărat, idealurile revoluţionarilor : credinţă şi devotament faţă de poporul român, dorinţa de a apăra drepturile poporului împotriva reacţiunii şi a puterilor străine, încrederea în viitorul României, „una, mare şi nedespărţită". Este exprimată speranţa în triumful democraţiei printr-o revoluţie a tuturor popoarelor, în cadrul căreia românii vor trebui să se afle în avangardă. Revista publică studiul lui N. Bălcescu *Mersul revoluţiei în istoria românilor,* fundamental pentru înţelegerea ideologiei revoluţionare paşoptiste, precum şi alte studii politice legate de activitatea şi programul exilaţilor (V. Mălinescu, *Flamura românilor,* C. Bălcescu, *Cheltuielile revoluţiei şi ale reacţiei în Ţeara Românească,* I. Voinescu II, *Noul cabinet Arghiropulo-Mano-Vilara,* C. A. Rosetti, *Epistolă Domnului Ştirbei,* D. Brătianu, *Cronică politică).*

În **R. v.** a apărut pentru prima dată poemul în proză ******Cîntarea României,* cu o *Precuvîntare* a lui N. Bălcescu care, în spiritul mistificărilor romantice, atribuie opera unui călugăr necunoscut. Revista mai cuprinde trei poezii aparţinînd lui V. Alecsandri *(Cîntec haiducesc),* D. Bolintineanu *(La o paseră trecătoare)* — ambele semnate cu iniţiale — şi lui G. Creţeanu *(Pompierii români).* **R. v.** nu a mai apărut în continuare din lipsă de fonduri şi din cauza agravării bolii lui Bălcescu.

— 1. *Poporului român,* RV, I, 1850, 1, reed. în Hodoş — Sadi-Ionescu, *Publ. per., 620—622,* PLR, I, *139—141* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III *63—64* ; 3. G. Zane, *Note şi materiale* la N. Bălcescu, *Opere,* I, partea II, Bucureşti, F.R.L.A., 1940, *248—252.*

L. V.

ROMÂNIA VIITOARE, gazetă politică apărută la Brăila din martie 1888 pînă la 23 mai 1890. Redactată de socialistul Th. C. Mănescu, publicaţia obţine colaborarea unor tineri militanţi, printre care I. Catina, Zamfir Filoti, P. Muşoiu şi G. Ibrăileanu (Cezar Vraja). Dealtfel, singurul număr păstrat în colecţia Bibliotecii Centrale Universitare „M. Eminescu" din Iaşi este adresat „D-lui G. T. Ibrăileanu, Bîrlad". La acest număr Ibrăileanu colaborează cu articolul *Socialiştii,* în care analizează, cu o terminologie junimistă („spoială", „imitaţie", „forme fără fond"), aspecte negative ale culturii româneşti.

R. Z.

ROMÂNUL, gazetă politică şi literară care apare la Bucureşti (bisăptămînal, apoi din 15 decembrie 1859 zilnic) între 9 august 1857 şi 9 iulie 1864, între 25 martie şi 25 aprilie 1865 şi de la 13 februarie 1866 pînă în aprilie 1905. În anul 1899 se editează un număr pe săptămînă, în 1902, două pe lună, în 1903, din nou unul pe săptămînă. Cel ce a înfiinţat ziarul şi i-a dat orientarea politică şi literară a fost C. A. Rosetti, care îl şi conduce, efectiv, între 1857 şi 1885, anul morţii sale. În trei perioade (1857 — 28 mai 1860, 15 iulie 1860 — 1863 şi 1884 — 1885), Rosetti figurează pe frontispiciul gazetei ca director, succedat din 1885 de fiul său Vintilă C. A. Rosetti (director pînă în 1890 şi, apoi, din 1892 pînă în 1901). În scurtul răstimp dintre mai — iulie 1860, Rosetti, fiind ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, este înlocuit la direcţie prin C. D. Aricescu, de fapt doar administrator, ca şi pînă atunci. O altă perioadă de interimat este aceea dintre 1890 şi 1892, cînd **R.** va fi condus de un comitet redacţional din care fac parte, printre alţii, alături de Vintilă Rosetti şi Take Ionescu, G. I. Ionnescu-Gion şi Gr. G. Tocilescu. De la întemeiere şi pînă prin 1870, greutăţile muncii de redacţie cad pe umerii lui E. Carada, anunţat în cîteva rînduri ca redactor. I se alătură, mai tîrziu, Emil Costinescu, răspunzător de gazetă în perioadele de timp cînd Rosetti lipsea din ţară, el avînd dreptul, de care uzase şi Carada, de a scrie editoriale, de a angaja polemici, într-un cuvînt, de a alcătui şi conduce ziarul. Cum Rosetti avea vocaţia opoziţiei, **R.** se va afla, mai întotdeauna, în luptă cu guvernele, ceea ce îi va aduce frecvente suspendări. În 1864, gazeta fiind interzisă, Rosetti o înlocuieşte printr-un alt periodic, „Libertatea", iar un an mai tîrziu, pentru a evita din nou suspendarea, prin „Conştiinţa naţională". Cu începere din anul 1860, autorităţile din Transilvania au oprit difuzarea gazetei, sancţiune aplicată din nou în anii 1873—1876 şi 1894. Şi în aceste situaţii se recurge la subterfugii, şi **R.** va pătrunde în Austro-Ungaria sub denumirile „Unul pentru altul" sau „Pruncul". De la apariţie, titlul este imprimat cu caractere latine, în timp ce articolele se culeg în alfabetul de tranziţie. Din 1861, o parte din text se tipăreşte cu litere latine, cum se va face, doi ani mai tîrziu, cu întregul ziar. Pentru întîia dată, în 1864 se editează un supliment duminical („Românul de duminică"), cu scopul de a se concentra materialul publicistic referitor la cultură şi la literatură. Sub acelaşi titlu, va mai apare un număr de duminică şi în 1897. Din cînd în cînd, de-a lungul anilor, tot duminica, ziarul e consacrat în întregime literaturii. După 1890, în două rînduri (1891, 1893), se editează o publicaţie de beletristică, „Românul literar", sub direcţia lui Vintilă C. A. Rosetti.

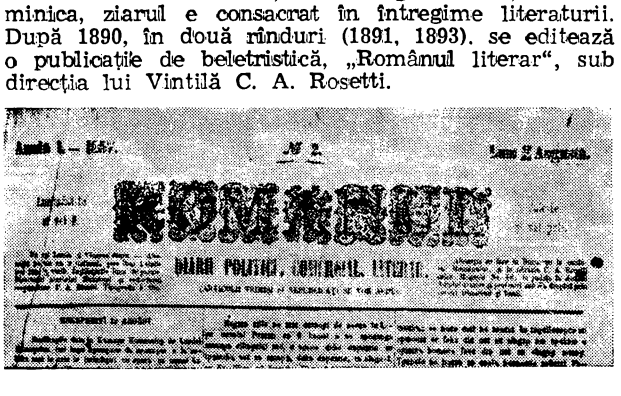

În articolul de fond, care avea caracterul unui program, scris de C. A. Rosetti pentru primul număr din august 1857, **R.** este definit drept continuatorul gazetei unioniste de nuanță liberală „Concordia", a lui C. A. Crețulescu. Este, de fapt, o declarație tactică, impusă de necesitățile momentului, deoarece noul ziar adoptă de la început, sub toate aspectele, o ținută inovatoare în raport cu celelalte gazete ale epocii. Ambiția lui Rosetti, sprijinit de I. C. Brătianu, de E. Carada și de E. Winterhalder, era aceea de a edita un ziar nou și sub aspect tipografic, lucru destul de greu în condițiile de atunci, dar nou mai ales în ceea ce privește maniera publicistică și structura paginilor. O izbîndă completă nu a fost posibilă ; totuși, prin apariția gazetei, presa românească a primit, fără îndoială, un îndemn către modernizare și către o diversificare a mijloacelor. În ceea ce privește atitudinea politică, **R.** continuă, în linii generale, „Pruncul român", gazetă scoasă de Rosetti și Winterhalder în vîltoarea evenimentelor de la 1848. Trecuseră nouă ani de la revoluție, ardoarea căuzașului era acum astîmpărată de experiență, de dezamăgiri și de învățămintele exilului. Și condițiile sociale, dealtfel, se modificaseră mult. Steagul sub care, pentru moment, se concentrau elementele înaintate, era acela al Unirii. De la început, **R.** a fost una din principalele gazete unioniste, alături de „Steaua Dunării". După 24 ianuarie 1859, periodicul lui Rosetti se face însă purtătorul de cuvînt al opoziției liberale împotriva reformelor preconizate de Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu. În raport cu noile stări de lucruri, de după 11 februarie 1866, atitudinea ziarului devine oscilantă, uneori violent antidinastică, alteori temperată. La **R.** au colaborat, cel mai adesea sub pseudonim, mulți transilvăneni (G. Barițiu, în 1868, Visarion Roman ș.a.).

Spre 1880, declinul este evident. **R.**, depășit ca ideologie, păstrînd un aspect și o organizare acum învechite, agonizează. Încercările făcute la sfîrșitul secolului al XIX-lea pentru revitalizare nu dau rezultate, gazeta aparținînd unei perioade revolute.

În perioada de avînt național care a premers Unirii, C. A. Rosetti a încercat, folosind paginile ziarului, să impună nu numai o direcție politică, ci și una culturală. În acest scop, el scrie articole de critică literară și dramatică, își republică studiul despre *Doine și lăcrimioare* de V. Alecsandri, încearcă să atragă colaboratori de prestigiu — D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, Gh. Sion. Apelează, apoi, la prietenii de la Paris (Taxile Delord), pentru a colabora cu articole despre *Situația literaturii franceze*, pe care le traduce singur, scrie note de informație și bibliografice despre literaturile străine. Interesul său pentru literatură scade însă pe măsură ce politica îl acaparează și, cu vremea, rubricile literare se restrîng, pentru a se rezuma, în special după 1866, la un foileton obișnuit, în care se publică traducerea unui roman francez. În **R.** s-au tipărit traduceri din George Sand, Jules Verne, Balzac, Al. Dumas, Al. Dumas-fiul, A. Karr, A. Daudet, E. Zola, A. France, Ed. About, E. Souvestre, A. Achard. Multe din aceste tălmăciri, după 1877, sînt făcute de Fr. Damé, care a fost un timp redactor al ziarului, iar în primii ani de Gr. Serrurie, D. G. Negulici. Se mai traduce din Leopardi, Dickens, Turgheniev (prin intermediul limbii franceze), E. T. A. Hoffmann și Chr. Wieland. Printre scriitorii români care au colaborat la **R.** se numără Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, A. I. Odobescu, B. P. Hasdeu, N. T. Orășanu, C. D. Aricescu, I. C. Fundescu (multă vreme secretar de redacție), Gh. Sion, Al. Pelimon, Radu Ionescu, Gr. H. Grandea, E. Winterhalder (cu pseudonimul Iernescu), Maria Rosetti, Maria Flechtenmacher, Constanța Dunca-Schiau. După 1885, au mai scris Al. Macedonski, G. Dem. Teodorescu, Vintilă C. A. Rosetti, Fr. Damé, G. I. Ionnescu-Gion ș.a. Alături de Rosetti, au făcut critică literară și dramatică E. Winterhalder, C. Caragiali, E. Carada, E. Costinescu, Pantazi Ghica, Al. Lăzărescu-Laerțiu, A. Densușianu, G. Dem. Teodorescu, N. D. Xenopol, Șt. Vellescu, iar G. I. Ionnescu-Gion a publicat aproximativ 300 de cronici și recenzii. Cu articole dedicate altor culturi au colaborat și Ulysse de Marsillac, Ange Pechméja, Taxile Delord, Ph. Chasles, ca și G. Dem. Teodorescu sau A. Densușianu. Paginile gazetei au adăpostit și multe texte cu caracter polemic îndreptate contra Junimii sau a lui T. Maiorescu, scrise de P. Ghica, de B. P. Hasdeu și de Bonifaciu Florescu. Cei mai însemnați colaboratori ai părții politice au fost, alături de redactorii ziarului, I. C. Brătianu, I. Ghica, C. Bolliac, I. G. Valentineanu, Radu Ionescu. Dar nu prezența acestora a creat atmosfera specifică a ziarului, ci prodigioasa activitate publicistică a lui Rosetti. Stilul său, pastișat și de cei mai apropiați colaboratori — Winterhalder, Carada și Costinescu — își are sursa în oratoria revoluționară pașoptistă, amintind și de înflăcărarea romantică a publicisticii franceze de la 1848. Frazele se desfășoară larg, încărcate de patos. Argumentele se succed torențial, repetițiile abundă, trimiterile istorice prisosesc și se sprijină pe date memorabile. Efectul imediat e impresionant. Cu trecerea vremii, însă, se simte în această publicistică o desprindere de actualitate. Rosetti, ca om politic, rămăsese prizonierul unei epoci, fapt oglindit cu claritate și de ziarul său.

— 1. *Banchetul oferit lui C. A. Rosetti cu ocaziunea aniversării a XXV-a a fondării „Românului" la 27 septembrie 1881*, București, Tip. Göbl, 1881 ; 2. Ionnescu-Gion, *Portrete, 224, 228* ; 3. Chendi, *Fragmente, 9—10* ; 4. Hodos—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 624—637* ; 5. Iorga *Ist. lit. XIX*, III, *254—255, 283* ; 6. Iorga, *Ist. presei, 111—114, 117—120, 133—134, 143* ; 7. Călinescu, *Ist. lit., 161* ; 8. Antip, *Contribuții, 34, 39* ; 9. Marino, *Macedonski, 286* ; 10. Ovidiu Papadima, *Cezar Boltac*, București, E.A. 1966, *8* ; 11. Vasile Netea, *C. A. Rosetti*, București, E. S., 1970, *passim* ; 12. Marin Bucur, *C. A. Rosetti*, București, Minerva, 1970, *passim* ; 13. *George Barit și contemporanii săi*. II, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, G. Neamțu. Gr. Ploeșteanu și M. Popa, București, Minerva, 1975, *161—168*.

R. Z.

ROMÂNUL DE DUMINICĂ, supliment al ziarului „Românul", apărut la București, săptămînal, între 1 martie și 5 iulie 1864. Într-un amplu articol-program, C. A. Rosetti susține necesitatea realizării unității politice, morale și spirituale a românilor. Instrumentele trebuitoare ar fi presa periodică, precum și cărți scrise special în scopul ridicării nivelului cultural al maselor. În acest mod, distanța care desparte straturile sociale s-ar micșora sau ar dispare. Noul periodic era editat în vederea inițierii acestui proces de culturalizare și urma să publice articole explicative, pe înțelesul tuturor, referitoare la viața politică și socială, precum și „varietăți științifice și distractive". Colaboratorii lui Rosetti au fost Maria Rosetti, Mircea C. A. Rosetti, E. Winterhalder, S. A. Mihălescu și G. Vîrnav. Literatura publicată se compune din traduceri și adaptări. După ce „Românul" a fost suspendat, Rosetti își continuă campania împotriva lovitură de stat de la 2 mai 1864 în paginile suplimentului duminical. Consecința a fost suprimarea gazetei.

— 1. C. A. Rosetti, *Programa*, RMD, I. 1864, 1 ; 2. Hodos-Sadi-Ionescu, *Publ. per., 638* ; 3. Marin Bucur, *C. A. Rosetti*, București, Minerva, 1970, *204—207*.

R. Z.

ROMÂNUL LITERAR, supliment al ziarului „Românul", apărut săptămînal la Bucureşti, între 14 ianuarie — 5 august 1891 şi 7 februarie — 20 iulie 1893. Un „club" literar, condus de Vintilă C. A. Rosetti, reunea, în anii 1890—1891, pe colaboratorii oficiosului liberal. Cu scopul de a face publică activitatea cercului s-a editat **R. l.**, prin transformarea numărului din fiecare duminică al „Românului" într-o publicaţie de beletristică. Paginile consacrate politicii sînt înlocuite cu o succintă rubrică de ştiri şi un rezumat al evenimentelor din săptămîna precedentă. Alături de foiletonul cotidian din „Românul", care continuă în **R. l.**, se publică şi cronici literare, dramatice, poezii, schiţe şi nuvele; viaţa culturală din Bucureşti, din provincie şi din Transilvania este ilustrată printr-o pagină de recenzii, note bibliografice, ştiri şi „ecouri". Pentru a atrage cît mai mulţi cititori se recurge la publicarea de „varietăţi", denumire sub care se înglobează povestiri educative sau umoristice, articole medicale, despre modă etc. Poezii publică Tr. Demetrescu, asiduu colaborator la prima serie. Gheorghe din Moldova, D. Teleor, Artur Stavri, I. S. Nenițescu, tînărul socialist C. Z. Buzdugan, Corneliu Budu (Badea Pletea), N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Radu D. Rosetti, Al. Obedenaru, I. Dragomirescu-Ranu, Ilie Ighel-Deleanu, Dem. Moldoveanu, precum şi Lucreţia Suciu-Rudow, Elena Niculiţă-Voronca, Smaranda Andronescu-Gârbea (Smara). G. Coşbuc a colaborat, în cîteva rînduri, cu versuri *(Triolete, Mi-a zis mama, Filozofia şchiopului* şi o *Anacreontică).* Unele schiţe, atractive, cu un lirism bine dozat, aparţin lui P. Muşoiu, iar altele, de observaţie socială, lui I. A. Bassarabescu. O proză avînd punctul de plecare în faptul divers scriu N. G. Rădulescu-Niger şi N. Ţincu, ambii interesanţi uneori datorită unei prospeţimi pe care literatura lor de mai tîrziu nu o mai păstrează. Autori de nuvele, schiţe şi însemnări de călătorie sînt şi V. D. Păun, Ilie Ighel-Deleanu, Lazăr Spiridon Bădescu (De la Căscioare), Gr. D. Pencioiu, Elena Niculiţă-Voronca şi I. Păun-Pincio. Se republică destul de mult din scrierile lui C. A. Rosetti, din I. Ghica şi V. A. Urechia. În fiecare număr apar traduceri din scriitori ca Horaţiu, Lenau, Goethe, Heine, Ossian, Byron, Poe, Longfellow, Leopardi, Montesquieu, Hugo, Maupassant, O. Mirbeau, H. Lavedan, Elena Văcărescu, A. L. Kielland, Petöfi, Tolstoi. Cele mai multe tălmăciri, mai ales din limba franceză, sînt făcute de Gr. D. Pencioiu; din engleză traduce Dem. Moldoveanu, iar L. Leist din limba rusă. Vintilă Rosetti studiază aportul lui C. A. Rosetti la dezvoltarea literaturii originale şi publică documente referitoare la Asociaţia literară din 1845. În *Note din carnet,* H. Streitman discută starea literaturii române la 1890, încercînd o definire nouă, după aceea a lui N. Petraşcu, a personalităţii lui Eminescu. Iuliu Tuducescu recenzează *Balade şi idile* de G. Coşbuc şi face o amplă prezentare a vieţii şi operei lui A. Tennyson. Deşi este publicaţia unui cerc literar, **R. l.** nu a avut un caracter închis, ci a tipărit scriitori de orientări diferite, precum şi traduceri din alte literaturi.

ROMANULŬ LITERAR

APARE IN FIECARE DUMINICA

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA IN STRADA BREZOIANU BUCUREŞCI

REPREZENTANŢII NATIUNEI

R. Z.

RONETTI-ROMAN (1847, Jezierzany — 7.I.1908, Iaşi), scriitor. Incerte sau contradictorii sînt, despre viaţa lui **R.-R.** (pe adevăratul nume Aron Blumenfeld) o serie de date. Şi-a pierdut de timpuriu părinţii, evrei săraci din oraşelul Jezierzany din Galiţia, fiind crescut, aşa cum sugerează şi poema *Radu,* de o bunică. Adolescent, s-ar fi stabilit, prin 1868, la Hîrlău. Deşi foarte tînăr, avea o bună cultură, ebraică. Cu un profesor particular învaţă germana. Ar fi fost învăţător la Sadagura, apoi contabil la Bacău, pregătindu-se să-şi dea bacalaureatul la Suceava ⟨37⟩. Sigur este că în toamna lui 1869 a plecat la Berlin. Cu bacalaureatul luat, după ce se înscrie la Facultatea de medicină, **R.-R.** se simte mai atras de filologie. Frecventează chiar o „Akademie für Philologie". Urma totodată, ca audient, filozofia. Cîţiva ani, studiază în mai multe oraşe din Germania, dar nu termină nici o facultate. În schimb, călătoreşte prin Franţa şi Italia. În această perioadă îşi preschimbă numele, împrumutat, de Moise Roman în Ronetti-Roman. La înapoierea în ţară, se angajează ca pedagog şi profesor de limba germană la Institutul lui V. A. Urechia. În urma unor conflicte, demisionează, răzbunîndu-se apoi printr-un pamflet corosiv *(Domnul Kanitferstan)* şi prin alte aluzii satirice, strecurate şi în poema *Radu.* Cam în această vreme, în salonul lui T. Maiorescu sau la Junimea, **R.-R.** îl cunoaşte pe I. L. Caragiale, bucurîndu-se de preţuirea marelui scriitor care, mai tîrziu, avea să plănuiască întocmirea unei culegeri a scrierilor prietenului său, în ediţie postumă. În 1878, an în care **R.-R.** colabora la „Timpul", M. Kogălniceanu îl cheamă în Ministerul de Externe, ca translator de limbă germană. Peste cîţiva ani, căsătorit cu fiica unui arendaş, **R.-R.** începe să ducă o viaţă mai retrasă, de moşier. Răscoala din 1907, însă, îl înspăimîntă şi îl zdruncină. Într-un articol scris acum *(După răscoale),* dar apărut postum, el încearcă să explice motivele mişcării nu prin starea grea a ţărănimii, ci prin unele subtilităţi de conjunctură economică. Scriitorul s-a refugiat la Iaşi unde, nu peste multă vreme, moare în urma unui atac de cord.

Între anii 1868 şi 1872, semnînd Moise Roman (sau Romano), **R.-R.** publicase în „Hamagid" şi în alte publicaţii străine articole în chestiuni de literatură ebraică. O altă semnătură-anagramă a scriitorului este R. Moran. A colaborat la „Adevărul", „Almanahul Dacia", „Calendarul Răsăritul", „Convorbiri literare", „Curentul nou", „Egalitatea", „Mîntuirea", „Opinia" (Iaşi), „Reforma", „Revista literară şi ştiinţifică" (1876) — unde debutează cu o poezie —, „România liberă", „Timpul". Un articol îi apare şi în revista omagială „Catulle Mendès" (Iaşi, 1904). Ca publicist, el adoptă, în studiile sale sociale şi economice, o atitudine conservatoare.

În literatură, în româneşte, **R.-R.** se afirmă cu satira *Domnul Kanitferstan, extras din jurnalul unui*

trîndav (1877). Tonul nu este violent, dar ironia acidă, vicleană sau fățișă, e strecurată în doze din ce în ce mai intense, astfel încît execuția, mai mult insidioasă, e fără apel. Victima este V. A. Urechia, înfățișat drept un plagiator, un farsor, om cu o viață morală mai mult decît dubioasă, un impostor de anvergură. Mai ales în tinerețe, **R.-R.** nu-și poate stăpîni pornirile vindicative. Scurte poeme *(Telegraful, Rusia)* îi apar și în „Reforma" lui I. G. Valentineanu. În 1878, el publică *Radu,* poemă de inspirație byroniană, o spovedanie cînd nostalgică și lamentuoasă, cînd crispată și exasperată, retorică adesea, dominată de tonuri decepționiste. Eroul, prigonit pentru atașamentul său la cauza libertății, e nevoit să-și părăsească patria, rătăcind pe meleaguri străine. Îl mai însenin eză imaginea copilăriei, cînd, ca o prevestire, auzise întîia dată ciudatul basm al „fetei fără corp" (basm versificat de **R.-R.**, ca și de Eminescu). Sortit să alerge după năluciri, fără ca aspirațiile să i se poată vreodată împlini, dezamăgit în dragoste, în prietenie, proscrisul Radu, ros de o suferință fără leac, încercat de voluptatea durerii sau bîntuit de negre melancolii, își caută un refugiu în mijlocul naturii. Iluziile spulberate rînd pe rînd au făcut din el un sceptic, cu sufletul înveninat de ură. Episodul unei iubiri romantice e curmat brutal, prin moartea fetei. Singur și nemîngîiat, eroul, care dorise țării lui o grabnică mîntuire de „obedele străine", se consacră luptei pentru libertate. În final, el moare și la mormîntul lui groparii fac reflecții, livrești, despre zădărnicia celor omenești. Autorul și-a închinat scrierea, cu un sunet autobiografic, celor „ce după idealuri zadarnic au umblat". Momentele de reverie sau de meditație alternează cu sarcasme la adresa corupției morale, a decăderii, care fac de plîns o țară odinioară mîndră. Poema, ocolită de lirism, e adesea nebuloasă, incoerentă, dezavantajată și de o exprimare impură, cu multe improprietăți. Limba va rămîne multă vreme la **R.-R.** un punct nevralgic. Într-un alt poem, *Ivan,* eroul e un amoral, seducător frenetic și fără nici un scrupul, bătîndu-și joc nu numai de obișnuitele convenții, dar și de lucrurile sfinte, dedîndu-se plăcerilor, cu voluptăți perverse. Unele versuri conțin reflecții despre „comedia omenirii" care, în vreme de război, apare încă mai absurdă. Poemul e și o satiră a regimului țarist. În alte poeme *(Muza tragediei, Răzbunare),* maniera este teatrală, declamatorie — e mai mult retorică decît simțire adevărată. Ura e simțămîntul ce se descătușează, o ură dusă pînă dincolo de mormînt, precum și o dorință neînduplecată de răzbunare. Mai izbutită la **R.-R.** se dovedește satira, scriitorul fiind un observator maliții și inteligent. În *Satira jocului* el realizează o galerie de tipuri (cămătarul, senatorul pehlivan, „un poețel simbolic", „o văduvă trezită", un gazetar vîndut, un cartofor ș.a.m.d.), care îi prilejuiesc ironii crude pe seama acestei „lumi nalte", cu „spoiala ei de moravuri". Un crîmpei de povestire *(Duhul urgiei)* lasă să se întrevadă oarecare resurse narative. Broșura *Două măsuri* este o luare de poziție a autorului într-o chestiune, situația evreilor în România, care îl obseda. În această pledoarie, pătimașă, tendențioasă, poate interesa sub aspect literar acea „icoană limpede a ovreiului vechi", zugrăvită cu o anume forță evocatoare. În polemica lui, **R.-R.** susține că în literatură, și nu doar în cea română, nu a fost încă înfățișat un chip de evreu adevărat, ci numai „ovreiul" grotesc sau, eventual, hapsîn. În *Manasse* el avea să încerce o reabilitare.

Piesa *Manasse* (1900), care a incitat mult spiritele, declanșînd fie reacții de contestare violentă, fie elogii exagerate, polemicile ieșind adesea în afara tărîmului literaturii, este o operă de maturitate. Tema ar fi aceea a dragostei care triumfă asupra oricăror opreliști — în acest caz, prejudecățile de rasă. Manasse Cohen e un bătrîn venerabil, învățat și evlavios, tip de evreu habotnic, devotat cu fanatism idealului său religios. Față de orice încălcare a vechilor rituri, a tradiției, el se arată intolerant, cu reacții vehemente, de o fervoare aproape sălbatică. Orice amestec între creștini și evrei, pe care îi socotește inexorabil separați prin ură milenară, i se pare o nelegiuire și o zădărnicie, căci fiecare rasă trebuie să-și urmeze destinul. Fiul său, Nisim Cohanovici (nu Cohen), ilustrează o generație intermediară, care respectă tradiția mai mult de formă, aspirînd de fapt către o asimilare, mai ales dacă aceasta poate aduce un „folos". Idealismului bătrînului Manasse i se opune mercantilismul acestui soi de ariviști, reprezentat și de afaceristul Emil Horn, cupid și fudul, un individ josnic, ales ca soț pentru fiica lui Nisim, Lelia. Fata, la fel ca fratele ei, Lazăr, tînăr socialist, face parte din cea de-a treia generație, emancipată de constrîngeri religioase, de rasă. Iubirea Leliei pentru Matei Frunză provoacă o mare tulburare tuturor, dar mai ales lui Manasse, neclintit în crezul său că imboldul inimii e amăgitor și numai supunerea în fața „datoriei" este calea de urmat. Dacă el se arată neîncrezător față de „simțire", tinerii vor să unească, într-o aceeași trăire, simțirea cu înțelepciunea. Cele două „lumi", cărora le aparțin Lelia și, pe de altă parte, Matei, par despărțite ca de un străvechi blestem. Și totuși, credința curată a tinerilor îndrăgostiți în forța iubirii, disprețuitoare de îngrădiri și convenții, biruie pînă la urmă. Manasse moare, nesuportînd lovitura, iar sfîrșitul lui înseamnă și falimentul unei mentalități rigide, înțepenită în dogme. Deși mai discretă ca prezență pînă aproape de final, figura lui Manasse e, în felul ei, impunătoare, scriitorul încercînd să-i sugereze măreția printr-un patos ca al vechilor profeți, ca și prin imaginea hiperbolizată. Un personaj pitoresc, guraliv și impertinent, cam fricos și bețiv, uneori bufon, alteori cinic, însă minte ascuțită, manevrînd abil pilde și vorbe cu două înțelesuri, glumind întruna, cînd cu haz amar, cînd mai ieftin, este Zelig Șor, misitul, comentator pătrunzător al dramei care se petrece în casa Cohanovici. Oricît scriitorul s-ar fi dezis de vreo intenție anume, teza există, nu întru totul absorbită în substanța dramei. Piesa se susține printr-o atentă observație realistă și prin construcția fermă a unor caractere. Atras de forța scrierii lui **R.-R.**, Caragiale imaginase un alt final. Cu o istorie agitată, *Manasse* e opera unui dramaturg profund, stăpîn pe mijloacele artei sale, dar care nu s-a desfășurat într-un registru care să intereseze mai larg literatura noastră dramatică.

— *Domnul Kantiferstan, extras din jurnalul unui trîndav,* în Lazăr Șăineanu, *O carieră filologică (1885—1900),* București, Storck, 1901, *70—76* ; *Radu,* București Szöllösy, 1878 ; ed. 2, București, Tip. Profesională, 1914 ; *Răzbunare,* CL XXV, 1892, 11—12 ; *Două măsuri,* București, Tip. Adevărul, 1898 ; ed. 2, București, Tip. Profesională, [1914] ; *Manasse,* București, Steinberg, 1900 ; *Muza tragediei,* FLR, II, 1912, 10 ; *Ivan* (Cîntul I), FLR, II, 1913, 15 ; *Satira jocului,* FLR, II, 1913, 45 ; *Duhul urgiei,* FLR, III, 1914, 30.

— 1. P. P. Carp, *O nouă poemă și un nou poet,* CL, XII, 1878, 3 ; 2. I. Slavici *„Radu". Poemă de Ronetti Roman,* TM, III, 1878, 92—96 ; 3. B. Florescu, *„Radu",* RLB, II, 1878, 242, 247, 249, 250 ; 4. Pompiliu Eliade, *Causeries littéraires,* I, București, L'Indépendance roumaine, 1903, *131—183* ; 5. Sanielevici, *Încercări,* 37—55 ; 6. Il. Chendi, *Despre „Manasse",* VN, XXI, 1904, 5779 ; 7. Mihail Dragomirescu, *Dramaturgie română,* București, Tip. Gutenberg,

1905, *345—350* ; 8. G. Bogdan-Duică, *„Manasse" de Ronetti Roman*, CL, XXXIX, 1905, 4 ; 10. Mihail Dragomirescu, *„Manasse"*, E, XI, 1905, 44, 51, 58, 65, 72, 79, 93 ; 11. Mihail Dragomirescu, *Manasse şi naţionalismul*, E, XI, 1905, 100, 111, 118, 125, 132, 138, 152, 159, 166 ; 12. I. Petrovici, *Cu privire la „Manasse"*, E, XI, 1905, 101 ; 13. [G. Panu], *„Manasse"*, SPA, IV, 1905, 96 ; 14. Emil D. Fagure, *„Manasse"*, ADV, XVIII, 1905, 5569 ; 15. Ion Scurtu, *„Manasse"*, S, IV, 1905, 12, 13 ; 16. N. Iorga, *Cu privire la drama „Manasse" (= Manase) a d-lui Ronetti-Roman*, S, IV, 1905, 18; 17. Al. Rubin, *Ronetti Roman*, CL, XLII, 1908, 1 ; 18. *Ronetti-Roman. Viaţa şi opera lui*, RIS, I, 1908, 4 ; 19. D. Zamfirescu, *„Manasse"*, R, IV, 1909, *889—892* ; 20. Mihail Dragomirescu, *În chestia „Manasse"*, FLR, III, 1913, 4 ; 21. P. Locusteanu, *„Manasse"*, FLR, III, 1913, 4 ; 22. D. Tomescu, *„Manasse" şi furia estetismului*, R, VIII, 1913, 19 ; 23. Properţiu, *Chestia Manasse*, Iaşi, Tip. Goldner, 1914 ; 24. M. Simionescu-Râmniceanu, *Câteva observaţii asupra piesei „Manasse"*, FLR, III, 1914, 22 ; 25. Emil I. Critzman, *Ronetti Roman. Amintiri — Opera lui*, Bucureşti, Steinberg, 1915 ; 26. B. Brănişteanu, *Ronetti Roman despre „Manasse"*, ALA, I, 1921, 4 ; 27. Sadoveanu, *Opere*, VI, *272—278* ; 28. I. Duscian, *O scrisoare inedită a lui Caragiale. Caragiale şi Ronetti Roman*, ALA, II, 1921, 6 ; 29. Chendi, *Impresii, 177—178* ; 30. Carol Drimer, *Studii critice*, I, Iaşi, Viaţa românească, 1923, *130—141* ; 31. Mircea Rădulescu, *Portrete şi amintiri*, Bucureşti, Socec, 1924, *43—46* ; 32. Mihail Dragomirescu, *De la misticism la raţionalism*, Bucureşti, Tip. Române unite, 1924, *190—195* ; 33. Barbu Lăzăreanu, *Eminescu şi Ronetti Roman*, ADM, I, 1929, 3 ; 34. E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, Bucureşti, Socec, [1937], *325—326* ; 35. Saşa Pană, *Ronetti Roman în amintirea unor contimporani*, ADM, XI, 1938, 146—147 ; 36. Călinescu, *Ist. lit., 488—489* ; 37. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 38. *Ist. teatr.*, II, *217—218* ; 39. Massoff, *Teatr. rom.*, IV, *111—112*, V *28—30* ; 40. Straje, *Dicţ. pseud., 609* ; 41. Mîndra, *Clasicism, 213—215* ; 42. Saşa Pană, *Ronetti Roman*, RCM, XVIII, 1973, 292 ; 43. Nicolae Liu, *I. L. Caragiale. Un alt final pentru „Manasse"*, MS, V, 1974, 4 ; 44. *Encyclopaedia Judaica*, XIV, Jerusalem, 1978, *238*.

F. F.

ROSET, Ion (Iancu) (1800, Bucureşti — 1866, Bucureşti), traducător. Era fiul cel mai mare al lui Constantin Roset — unchi al lui C. A. Rosetti — şi al Mariei Lehliu. **R.**, care a făcut studii la Leipzig, a fost, pe rînd, paharnic, mare paharnic, spătar (însărcinat şi cu corespondenţa Ţării Româneşti cu Constantinopolul), clucer, agă, logofăt. În cariera sa de magistrat a funcţionat ca supleant la Curtea apelativă de comerţ, la Divanul civil, supleant la Înaltul Divan, judecător la Curtea apelativă de comerţ, membru la Înalta Curte. La 1864 era pensionar. A luat parte la viaţa politică, fiind ales, din 1831, deputat în Obştească Adunare. Ataşat partidei lui I. Cîmpineanu, la 1837 suferi unele persecuţii. În 1848 ar fi avut manifestări oportuniste. Despre acest boier s-au păstrat mărturii divergente. În necrologul din „Trompeta Carpaţilor" se afirmă că **R.** ar fi fost unul dintre primii boieri care au lepădat binişul şi işlicul, iar în saloanele sale, ale lui I. Cîmpineanu şi Gr. Cantacuzino — cu care forma un fel de „trinitate" — tinerimea studioasă avea necontenit acces. Alte informaţii îl denunţă ca agent zelos al Austriei, ca antiunionist şi ultraconservator. A fost înmormîntat la mănăstirea Cernica.

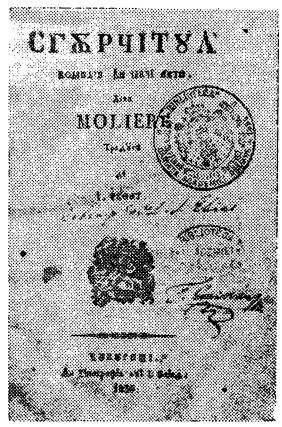

Cultivat — cunoştea limbile turcă şi franceză —, colaborator la „Curiosul" şi „Pămînteanul", **R.**, care mai semna, şi în actele oficiale, I. Ruset, s-a manifestat mai ales ca traducător. Membru în Societatea Filarmonică şi în comitetul ei, atras de teatru prin urmare, la 1831 tradusese piesa *Héraclius* de Corneille, sub titlul *Eraclie, împărat al Răsăritului*. Traducerea, destul de corectă, are şi o prefaţă în care autorul, plîngîndu-se de sărăcia vocabularului, socotea că cineva, totuşi, trebuie să facă începutul. A publicat o tălmăcire din *Avarul* de Molière, versiune care s-a jucat la 1840 *(Zgîrcitul)*, dar s-a tipărit mai devreme, în 1836. În 1840, traduce *Don Quichotte*, după versiunea lui Florian din Cervantes. Alte încercări sînt *Nebunul de la Peron*, după E. Scribe, drama *Jarvis sau Negustătorul cinstit* şi vodevilul *Cina între prieteni*, precum şi *Domnul de Pursoniac* de Molière. Apreciat de C. Bolliac, **R.** pregătea pentru „Curiosul" o traducere din *Galeria morală şi politică* de Louis-Philippe de Ségur, terminată în 1837.

— **Tr.** : Corneille, *Eraclie, împărat al Răsăritului*, [Bucureşti, Tip. Eliade], 1831 ; Molière, *Zgîrcitul*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836.

— 1. C. Bolliac, *Varietăţi*, CSL, I, 1837, 2 ; 2. *Iancu Roset*, TRC, IV, 1866, 437 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *132* ; 4. R. Rosetti, *Familia Rosetti*, vol. II : *Celelalte ramuri*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1940, *68—70* ; 5. Barbu Theodorescu, *Teatrul francez în România*, RFR, VII, 1940, 2.

F. F.

ROSET, Nicolae (c. 1680 — c. 1759) cronicar. Fiu al influentului boier moldovean Iordache Ruset (Cuparul), **R.**, postelnic pe atunci, se va căsători cu Ancuţa, fata lui Constantin Brîncoveanu, stingîndu-se astfel duşmănia dintre familia sa şi domnitorul muntean. Însoţind în exil la Constantinopol familia domnitorului, el se întoarce în Ţara Românească, în 1717, sub domnia lui Ioan Mavrocordat, care îl face mare paharnic şi îl foloseşte, înlesnindu-i şi un anumit rol politic, în corespondenţa cu austriecii, ce îi vor acorda lui **R.** titlul de comite al Imperiului (1733). Apreciat de Nicolae Mavrocordat, în a doua domnie a sa, **R.**, acum mare logofăt, îi dedică, în 1726—1727, o scriere genealogică. Cade curînd în dizgraţia domnitorului omagiat, suspectat, poate, de legături cu Mihai Racoviţă, ce rîvnea scaunul Ţării Româneşti, şi se retrage la Braşov. Pribegeşte în Oltenia, dar stă mai mult la Braşov, de unde revine în Ţara Românească, în 1741, sub domnia lui Constantin Mavrocordat, cînd este din nou mare logofăt. Trecuse, între timp, la catolicism — şi în 1749 **R.** era sprijinit, pe lîngă domnitorul Grigore II Ghica, de un episcop catolic stabilit la Bucureşti. De la acelaşi domnitor primeşte, pentru cîteva luni, şi ultima sa dregătorie — mare postelnic (1749).

Lucrarea sa, *Preaslăvita viţă a prealuminatului şi preaînălţatului Domn Io Nicolae Alexandru-voevod, marile, bunul şi preaînţeleptul stăpînitor a toată Ţara Românească*, începe cu versuri, în româneşte şi greceşte, dedicate stemei duble — moldovene şi muntene — a lui Nicolae Mavrocordat şi cu o prefaţă, în stil encomiastic, despre faima europeană a domnitorului, cîştigată prin opere literare şi prin sprijinirea ştiinţelor. Genealogia propriu-zisă, cu un conţinut mai puţin original, extras din izvoare interne (Gr. Ureche) şi externe (M. Miechowita, dar şi „Taţitus" şi „Marţialis"), susţine în mod fantezist originea românească şi nobilă a lui Mavrocordat, ca urmaş îndepărtat al lui Alexandru cel Bun şi ca descendent al vechilor despoţi sîrbi şi al Jagellonilor poloni. Nelipsită de calităţi stilistice (metafore şi întorsături măiestrite de frază), lucrarea lui **R.** a fost tradusă în latineşte din porunca domnitorului şi prescurtată, în elineşte, de învăţata soţie a acestuia, Smaranda Movrocordat.

— **Ms.** : *Preaslăvita viţă a prealuminatului şi preaînălţatului Domn Io Nicolae Alexandru-voevod, marile, bunul şi preaînţeleptul stăpînitor a toată Ţara Românească* (1727) B.A.R., ms. 353, f. *357—373, [Prefaţă]*, în Bianu, *Manuscrise*, II, *65—67*.

— 1. Melchisedec, *Biblioteca domnului Dimitrie Sturza de la Miclăuşeni din judeţul Romanului*, RIAF, III, 1885, vol. V ; 2. V. A. Urechia, *Introducere* la Miron Costin, *Opere complete*, I, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886, *26—30* ; 3. G. Dem. Teodorescu, *Originea Mavrocordaţilor*, A, V, 1894, 5—6 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *162—165* ; 5. St. D. Grecianu, *Contele Nicolae Rossetti*, RIAF, V, 1903, vol. IX, fasc. 2 ; 6. Iorga *Ist. lit.*, II, *227—232* ; 7. Puşcariu, *Ist. lit.*, *118*.

A. S.

ROSETTI, Constantin A. (2.VI.1816, Bucureşti — 8.IV.1885, Bucureşti), scriitor şi ziarist. Tatăl, spătarul Alexandru Rosetti, se născuse la Constantinopol, locul de obîrşie al Rosetteştilor. Căsătorit cu Elena Obedeanu, el a avut doi fii, pe Dumitru, mort prematur, şi pe Constantin (Costache). După lecţiile luate acasă cu profesori particulari, **R.** urmează un an de zile cursurile de la „Sf. Sava", avînd printre profesori pe Eftimie Murgu şi pe C. Aristia, cu care se iniţiază în meşteşugul actoricesc. I se prevedea o bună carieră de actor. Va intra, însă, în armata naţională, cu gradul de praporgic, fiind numit apoi aghiotant al domnitorului Al. D. Ghica. Fire capricioasă, uneori ciudată, **R.** a avut o tinereţe zvăpăiată, excentrică. Nu rămîne prea mult timp cantonat în garnizoana Giurgiu, prezentîndu-şi, în august 1836, demisia. În 1842 era şef al poliţiei la Piteşti, iar la Bucureşti va obţine preşedinţia Tribunalului comercial. Viaţa mondenă nu-l răpeşte cu totul preocupărilor serioase şi **R.** e unul dintre cei care contribuie la întemeierea societăţii secrete „Frăţia" (1843) şi a Asociaţiei literare (1845). Împreună cu E. Winterhalder va deschide o tipografie şi o librărie (1845), cu o sală de lectură — care devine un centru de propagandă revoluţionară. Deşi nu are tragere de inimă pentru învăţătură, îşi însuşeşte totuşi greaca veche şi latina, mai tîrziu engleza şi germana. La începutul lui 1844 se afla în Franţa, unde va reveni în aprilie 1845. La Paris urmăreşte cursurile lui Jules Michelet şi Adam Mickiewicz de la Collège de France. E acceptat în loja masonică, de orientare republicană, „L'Athénée des Etrangers" şi figurează printre întemeietorii publicaţiei „Les Ecoles" (1845). O realizare deosebită a lui **R.** este iniţierea Societăţii studenţilor români, al cărei *Apel* îl redactează. Căsătorit în 1847 cu Maria Grant, va avea mai mulţi copii, printre care Mircea, unul din primii socialişti români, şi Vintilă, care îi va edita scrierile. În mişcarea de la 1848 **R.** joacă un rol de frunte. Are misiunea de a răscula Bucureştii, face parte din Comitetul revoluţionar, din Comisia executivă, unde suplineşte pe I. Ghica, fiind numit prefect al poliţiei şi apoi avansat, în noul guvern, secretar de stat. Redactează decrete, apeluri, proclamaţii ale Guvernului provizoriu, pronunţîndu-se, ca şi N. Bălcescu, pentru împroprietărirea ţăranilor. În timpul Locotenenţei domneşti este director în Ministerul din Năuntru. A fost unul dintre oamenii politici cei mai înaintaţi ai vremii sale, cu o atitudine radical revoluţionară. În exil, la Paris, făcînd parte din conducerea emigraţiei, el stabileşte, mereu pentru cauza în care crede neabătut, o reţea întreagă de legături (Paul Bataillard, Ledru Rollin, J. Michelet, L. Blanc, P.-J. Proudhon ş.a.), audiază iarăşi cursurile lui J. Michelet, pentru care, împreună cu Maria Rosetti, traduce doine româneşti şi pagini din istoriografia naţională. Semnează, cu Bălcescu şi N. Golescu, un *Apel către români*, iar împreună cu I. C. Brătianu un catehism pentru săteni *(Catehismul săteanului sau Sfaturi la vatra focului între un revoluţionar şi un sătean*, Bruxelles, 1852). După o infructuoasă misiune politică la Istanbul, într-o delegaţie a emigranţilor români, la

1857 **R.** revine în ţară. E ales deputat în Adunarea ad-hoc şi în Adunarea electivă şi va participa în toate legislaturile de după 1857, fiind susţinut şi de către negustori şi meseriaşi. Dealtfel, a fost staroste al corporaţiei de negustori marchitani şi prim staroste al comercianţilor. Ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice (mai — iulie 1860), **R.** prezintă o schiţă de proiect pentru reorganizarea şcolilor. Înflăcărat adept al Unirii, salutase cu entuziasm, în „Românul", dubla alegere a domnitorului Al. I. Cuza, ale cărui iniţiative le şi susţine un timp. Treptat, relaţiile devin mai încordate (este şi arestat, iar publicaţiile sale — suspendate) şi **R.** va fi unul dintre principalii organizatori ai actului de la 11 februarie 1866. În 1864 publicase la Paris broşura, nesemnată, *Relation authentique du coup d'état du prince Couza*, scriere tendenţioasă, potrivnică domnitorului. În noul guvern e iarăşi ministru al Cultelor (februarie—iulie 1866). Republican convins, el nu se împacă nici cu guvernarea lui Carol I şi, pentru răsturnarea de la putere a grupării conservatoare, liberalul **R.** ia parte la aşa-numita coaliţie de la Mazar-Paşa (1875—1876). Primar al Capitalei, apoi, la 1876, preşedinte al Camerei, **R.** are enorma satisfacţie de a proclama, el, în 1877, Independenţa, în numele Adunării Naţionale. Între timp, mai îndeplineşte o misiune politică la Paris. Din mai 1878 este, cîteva luni, ministru de Interne. Propunerile sale (o nouă lege a tocmelilor agricole, revizuirea Constituţiei din 1866, o nouă lege electorală, libertatea presei) nefiind acceptate, cu unele excepţii, de către primul ministru I. C. Brătianu, **R.**

demisionează, depărtîndu-se treptat de fostul tovarăș din timpul exilului parizian și de mai tîrziu. De fapt, nu se mai socotea membru al partidului liberal. Va mai fi, totuși (iunie 1881 — ianuarie 1882), ministru de Interne. A girat chiar conducerea Consiliului de Miniștri, în perioada cînd I. C. Brătianu era în străinătate. A fost, în mai multe rînduri, președinte al Camerei deputaților. În ultimii ani ai vieții se bucura încă de o mare popularitate. Suferea de mai multă vreme de o afecțiune pulmonară, care s-a agravat, grăbindu-i sfîrșitul.

Poeziile din tinerețe ale lui **R.** par mai curînd urmarea unui capriciu, o expresie a preocupărilor erotice, foarte asidue. Versificînd cu înlesnire, în maniera anacreontică a lui C. Conachi ori a Văcăreștilor, contaminat de poezia galantă a sfîrșitului secolului al XVIII-lea, **R.**, care debutează ca poet în 1836 cu romanța *A cui e vina?*, își dedică versurile femeii *(Dedicațiune la sexul frumos)*, pentru care nutrește un cult. El trece de la invocație, aproape mistică, la reproșuri pline de sarcasm și la blesteme. Aceste versuri se fredonau și tonul chiar e de romanță. Fără a fi singura consonanță, o poezie ca *Femeia cea nobilă sau Pierderea iluziunii mele* amintește de lirica lui M. Eminescu. La fel, *Demisiunea la amor*, o prelucrare, prin intermediar francez (J.-B. Rousseau), din Metastasio. Poetul e un epicureu — *Ceasurile de mulțumire* este titlul unicului său volum. În spiritul lui Béranger, el practică un cîntec ușor, sprințar, susținut de refrene, cu unele inflexiuni de satiră socială *(Fațeți, zău, și voi așa, Schimbarea mea, Fracul meu)*. E o poezie simplă, de oarecare grație, uneori didactică *(Cămașa fericitului*, după *La Chemise de l'homme heureux* a lui P. Daru), căutînd fericirea în mijlocul naturii, în mediul pastoral sau chiar în sărăcie. Amintind de *Zburătorul* lui Heliade, *Bolnava țărăncuță* încearcă să redea înfiorarea unei fete în preajma dragostei. Intensitatea sentimentului nu salvează întotdeauna aceste poezii, nu tocmai adînci. Sînt, în volum, mai multe traduceri și imitații din Byron, Lamartine *(Fluturul, Invocațiune)*, Hugo, Béranger și versificări prolixe pe subiecte din „romanțuri" străine. Din Byron, cu aportul profesorului Bernhardt Stolz, **R.** a încercat să tălmăcească, direct din englezește, poema dramatică *Manfred*. Traducerea are pasaje și imagini remarcabile și se poate să fi stat în atenția lui Eminescu *(Mureșan*, chiar *Luceafărul)*. În epocă, **R.** s-a bucurat, ca poet, de mare popularitate. Versuri ale sale sînt traduse în alte limbi (franceză, germană, rusă) ori încorporate de A. Pann în *Spitalul Amorului*, făcînd, pînă la urmă, și prozeliți (C. Caragiali, Gh. Sion ș.a.). La 1848 circulau unele satire politice ale lui **R.**, un fel de fiziologii. În calendarele sale (1847, 1848) se mai găsesc o serie de povestiri și articole.

Demersul liric al lui **R.** are la bază și un resort național, răspunzînd nevoii viitorului om politic de „a face un bine" patriei. Concepția lui se situează pe linia programului de la „Dacia literară". Propovăduind, asemeni lui C. Bolliac, arta socială, el cere operei să fie „dagherotipia stării sociale a timpului", să se inspire din realitate, să oglindească frumosul din natură. Literatura fiind „expresia societății", trebule să se conformeze cerințelor istorice și sociale ale momentului. În considerațiile sale pe marginea unui volum de N. Moreanu (N. Blaramberg), **R.** optează pentru o literatură combativă, agitatorică. În comentariul la poeziile lui D. Bolintineanu subliniază îndeosebi patriotismul care le animă. Critica lui, avînd în vedere nu atît mijloacele de expresie, cît conținutul, e participativă și, ca metodă, cu elemente deterministe. El încearcă, astfel, să explice apariția poeziilor lui V. Alecsandri în funcție de contextul social-istoric, de ereditatea și educația scriitorului, de contactul său cu aspirațiile poporului. Actor diletant în tinerețe, **R.** a sprijinit dintotdeauna teatrul național. Între 29 mai 1859 și 9 iunie 1860 a fost chiar director al Teatrului cel Mare și în această calitate s-a zbătut pentru instituirea unor cursuri de muzică vocală și declamație. Pentru **R.**, teatrul este o „oglindă", iar scena un „sanctuariu", un „altar" sau o tribună de la care se cer răspîndite ideile de dreptate și libertate. De aceea, criticul pledează pentru un repertoriu original, cu piese inspirate din istoria și legendele naționale. Ostil dramelor lacrimogene, **R.** se declară în favoarea „comediei naționale". Observațiile sale, competente, se referă la interpreți, sfătuiți „a imita natura", la decoruri și costume, care trebuie să fie adecvate ambianței generale a spectacolului, cît și la public. În afara transpunerii dramei *Chatterton* de A. de Vigny, **R.** mai scrie, la Paris, piesa *Femeia fără zestre* și traduce *Bogatul și săracul* de E. Souvestre, precum și *Doctorul negru*, după Anicet-Bourgeois și Ph. Dumanoir. I s-a atribuit *Omul muntelui*, „romanț original", publicat în „Românul" (1857—1858) și semnat în volum Doamna L. ⟨39⟩. După alte ipoteze ⟨41⟩, Doamna L. nu ar fi decît un pseudonim al scriitoarei franceze Marie Boucher (autoare, în colaborare cu V. A. Urechia, a romanului). Scrierea, cu incisive accente de critică la adresa boierimii, vădește simpatie pentru țărani. Misteriosul și romanticul Hora, „om al muntelui", e, de fapt, un proscris politic.

Prețios ca sursă de informații, jurnalul lui **R.** *(Jurnalul meu)*, susținut cu intensitate între anii 1848 și 1859, este și un revelator document sufletesc. Omul politic de o clocotitoare energie, tribunul cu gesturi fastuoase, făcînd din fiecare apariție a sa în public un adevărat spectacol, oratorul grandilocvent apare în jurnal ca un abulic, lăsîndu-se adesea pradă unor frămîntări sterile, bolnăvicios și chiar lacrimogen. O natură hipersensibilă, lucidă în același timp, analizîndu-se necruțător, în dorința de a se autoperfecționa. Scrutînd omul prin prisma dicotomiei morale, autorul, auster cîteodată pînă la puritanism, își dezvăluie firea de un cotropitor senzualism. E loc, desigur, și pentru meditație — despre soartă, fericire, moarte —, **R.** avînd, dincolo de atitudinea livrescă, de inspirație byroniană, sentimentul acut al morții. Este, în acest jurnal, o tensiune a sentimentului patriotic, pașoptistul asumîndu-și aproape cu fanatism misiunea sa de „propagandist revoluționar". De memorialistică țin și însemnările *De la Paris la Stambul (Călătorie făcută în 1853)*. Din scrisori, **R.** apare ca un om tandru, afectuos, cu o religie a prieteniei și cu o credință curată și vibrantă în dreptatea cauzei revoluției, căreia i s-a devotat.

R. a fost un mare ziarist al vremii sale, inaugurînd un stil în presa românească, precum și o tradiție în publicistica politică. Își făcuse mulți discipoli, crescuți la școala „Românului", se bucura de aliați prestigioși, dar avea de înfruntat și numeroși adversari, printre care I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, M. Eminescu. Publicistica lui **R.** e net militantă, cu un suflu combativ și revoluționar. Cu E. Winterhalder dăduse la iveală, în 1848, „Pruncul român". În exilul parizian, cu același neastîmpăr, întemeiază cu I. C. Brătianu „Republica rumână" (1851) și intră în comitetul de redacție al „României viitoare". Triumful activității de ziarist a lui **R.** este „Românul", organ unionist, de o mare longevi-

tate, apărut la 9 august 1857. În „Românul", directorul este omniprezent, cu articole de fond, cronici economice, artistice, literare, comentarii asupra vieții politice interne și internaționale. Uneori numere întregi, aproape, sînt redactate de el. A întemeiat și a girat și alte publicații : „Apărătorul dreptății" (mai—iulie 1863), răspîndit subversiv, în manuscrise, apoi „Libertatea" (12—23 iulie 1864), „Constituțiunea" (1864), „Românul de duminică" (1864), o anexă-magazin a „Românului", „Conștiința națională" (1865) ; de asemenea, o revistă umoristică, „Țînțarul" (1859), împreună cu N. T. Orășanu. A colaborat la „Steaua Dunării", semnînd K. sau Constandinescu, la „Revista Dunării", „Cugetarea", „Sentinela română" ș.a. Cu Winterhalder editează un „Calendar popular" care va apărea pînă la 1852. A mai semnat cu inițiale, precum și cu pseudonimele Costin, C. Trandafirescu, Conțopist Trandafirescu, Pitarul Zăvoiescu, Konstandin ș.a.

Inspirat, cu viziuni maiestuoase, desfășurate în fraze cu o amplă respirație, a fost **R.** în manifestările sale oratorice. Temperament frenetic, de tribun, însuflețit de încrederea în „steaua României", în idealurile sale, uneori utopice, de libertate, progres, democrație, acest exponent al mesianismului pașoptist a fost un spirit exaltat și fulgurant, realist și visător. Viziunea sa asupra prefacerilor sociale apare, cu toate contradicțiile, dialectică, el preconizînd revoluția — o revoluție burgheză — ca mijloc radical de preschimbare a vechilor rînduieli. **R.** e un vrăjmaș al marii proprietăți individuale, dar, sub înrîurirea lui Proudhon, ca și a lui Saint-Simon, admite, cu necesitate, proprietatea ca rod al muncii. Credința lui **R.** în progres este nezdruncinată și, sub înrîurirea socialismului utopic și a iluminismului, el se pierde uneori în reverii despre frăția și solidaritatea națiunilor, în marșul lor către o fericire universală. Adept al lui J.-J. Rousseau, îmbrățișează teoria dreptului natural, care ar exclude de la sine oprimarea. După Unire și mai tîrziu, la 1877, **R.** va propovădui un timp concordia între boieri și țărani. Tezele principale ale programului său politic sînt libertatea individuală absolută, salvgardarea naționalității, republica. Ca un profet al revoluției, el invocă adeseori divinitatea în maniera, poematică, a **Cîntării României*, întemeindu-și argumentarea pe citate și ilustrări biblice, ceea ce conferă discursurilor o coloratură mistică, fără ca omul să fie un spirit religios. Influența romanticilor J. Michelet și E. Quinet, a lui Lamennais, dar și a socialismului utopic se regăsește în opera politică și socială a lui **R.** În scrierile sale istorico-politice el investește fantezie, patos, o forță reală a elocinței. Ca polemist, **R.** se ilustrează în replica pe care o dă, cu sarcasm și întărîtare, *Domnilor Eliade și Tell*, dar mai ales în cele trei epistole adresate domnitorului Barbu Dimitrie Știrbei (1850—1851). Întreprinzînd o critică amplă a regimului, o adevărată diatribă, scrisorile acestea sînt pamflete de o artă polemică sigură, folosind o gamă largă de mijloace de expresie, de la apelul familiar, în bătaie de joc, la atacul dur, necruțător. Finețea și subtilitatea sînt însușiri mai rar valorificate de **R.**, înclinat spre stilul somptuos, măreț, grandilocvent, adesea delirant, închipuind tablouri terifiante, apocaliptice, tinzînd către sublim și neevitînd, întotdeauna, ridicolul. Stilul — se poate vorbi de o manieră — este romantic, mesianic, oracular, cu efecte oratorice bine calculate. Opera lui **R.** s-a întrupat în vîltoarea luptei politice și sociale și, în cuprinsul ei, autorul e un artist și, nu rareori, un poet.

— *Cesurile de mulțumire ale lui...*, București, Tip. Valbaum, 1843 ; *Apel la toate partidele urmat de Încrederea-n sine*, Paris, De Soye, 1850, reed. în GRP, II, *320—325* ; *„Doine și lăcrămioare" de domnul V. Alecsandri*, SDU, II, 1856, 15, 17, 18, 20, 24 ; *Epistole despre teatrul național (Domnilor C. Cornescu, A. Odobescu, Ad. Cantacuzino)*, ROM, II, 1858, 12—14 ; *„Un vis pe Carpați" de d. N. Moreanu*, ROM, II, 1858, 29—31 ; *„Melodii române" de D. Bolintineanu*, ROM, II, 1858, 49 ; *[Satire]*, în C. D. Aricescu, *Satire politice care au circulat în public, manuscrise și anonime, între anii 1840—1866*, București, Tip. Modernă, 1884, *20—22* ; *Scrieri din junețe și esiliu*, I—II, ed. 2, București, Tip. Göbl, 1885 ; *Scrierile lui...*, I, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, București, Tip. Românul, 1887 ; *Amintiri istorice*, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, București, Tip. Românul, 1889 ; *Note intime*, I—II, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1902—1903, reed. parțial în Radu Pantazi, *C. A. Rosetti. Gînditorul. Omul*, București, E.P., 1969, *53—226* ; *Poezii alese*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; *[Poezii]*, în PLB, I, *35—69* ; *[Versuri]*, în DML, I, *297—330* ; *[Articole politice]*, în AGR, I, *416—429* ; *[Texte critice]*, în ITC, *504—525, 535—538* ; *Jurnalul meu*, îngr. și pref. Marin Bucur, Cluj-Napoca, Dacia, 1974. — **Tr. :** [Byron, Béranger, Lamartine, V. Hugo], în *Scrieri din junețe și esiliu*, I, ed. 2, București, Tip. Göbl, 1885.

— **1.** [I. Hellade-Rădulescu], *Despre „Ceasurile de mulțumire" ale lui C. A. Rosetti*, CAS, IV, 1842—1844, *296* ; 2. Vaillant, *La Romanie*, III, *214—216* ; 3. Pantazi Ghica, *Autorii cei vechi*, ACT, I, 1865, 1 ; 4. *Constantin Rosetti*, F, I, 1865, 7 ; 5. C. A. Rosetti, *[Corespondență]*, OMR, *371—398*, DML, I, *297—330*, II, *243—351*, DIAF, I, *56—209*, MS, IV, 1973, 1 ; 6. Pop, *Conspect*, II, *134—136* ; 7. Fabius Cunctator, *Curriculum vitae sau Viața d-lui C. A. Rosetti*, București, Tip. Thiel și Weiss, 1879 ; 8. *Banchetul oferit lui C. A. Rosetti*, București, Tip. Göbl, 1881 ; 9. Louis Ulbach, *C. A. Rosetti*, RPL, XXII, 1885, 2 ; 10. I. V[ulcan], *C. A. Rosetti*, F, XXI, 1885, 19 ; 11. *Moartea și înmormîntarea lui C. A. Rosetti*, București, Tip. Göbl, 1885 ; 12. Caragiale, *Opere*, III, *131—137* ; 13. Al. Macedonski, *Costache A. Rosetti*, LUI, I, 1894, 5 ; 14. Ionnescu-Gion, *Portrete, 215—235* ; 15. D. C. Ollănescu, *C. A. Rosetti, critic și director de teatru*, LAR, III, 1898, 6, 7 ; 16. C. A. Rosetti, *Note intime*, I, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1902 ; 17. George Panu, *C. A. Rosetti*, SPA, II, 1903, 37 ; 18. *C. A. Rosetti ca tipograf*, București, Tip. Göbl, 1903 ; 19. N. Petrașcu, *C. A. Rosetti*, LAR, VII, 1903, 3—4 ; 20. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *194—198*, III, *73—74* ; 21. Apostolescu, *Infl. romant., 46—47* ; 22. A. Ștefănescu-Galați, *C. A. Rosetti (O biografie critică)*, OMR, *1—61* ; 23. D. C. Ollănescu-Ascanio, *Activitatea literară și culturală a lui C. A. Rosetti*, OMR, *352—362* ; 24. N. Iorga, *Revoluția din 1848 și emigrația după scrierile lui C. A. Rosetti*, RI, II, 1916, 10—12 ; 25. T. A[rghezi], *C. A. Rosetti*, CRN, II, 1916, 70 ; 26. **E.** Lovinescu, *C. A. Rosetti și M. Eminescu*, FLR, V, 1916, 34 ; 27. Iorga, *Ist. presei, 82—84, 111—113* ; 28. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 29. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 279—290* ; 30. Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, *162—164* ; 31. Nicolae I. Angelescu, *C. A. Rosetti prim staroste al negustorilor bucureșteni*, București, Tip. Luceafărul, 1932 ; 32. Iorga, *Oameni*, II, *226—228* ; 33. Antim, *Studii, 37—44* ; 34. Simionescu, *Oameni*, II, *120—126* ; 35. Călinescu, *Ist. lit., 159—165* ; 36. Popovici, *Romant. rom., 452—461* ; 37. C. Borănescu-Lahovary, *C. A. Rosetti*, București, Cartea românească, [1949] ; 38. Anca Costa-Foru, *C. A. Rosetti și arta actorului*, SCIA, II, 1955, 3—4 ; 39. D. Păcurariu, *Un romancier necunoscut din veacul trecut*, VR, XII, 1959, 12 ; 40. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 41. Șt. Cazimir, *Scriitoarea franco-română Marie Boucher*, AUB, științe sociale-filologie, t. X, 1961 ; 42. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *477—480*, II, *10—41, 200—202* ; 43. *Ist. lit.*, II, *527—539* ; 44. Radu Pantazi, *C. A. Rosetti. Gînditorul. Omul*, București, E.P., 1969 ; 45. Alexandru Cebuc, *C. A. Rosetti — tipograf, editor și librar*, București, [1970] ; 46. Vasile Netea, *C. A. Rosetti*, București, E.Ș., 1970 ; 47. Marin Bucur, *C. A. Rosetti. Mesianism și donquijotism revoluționar*, București, Minerva, 1970 ; 48. Țepelea, *Studii, 148—170* ; 49. *Ist. teatr.*, II. *423—426* ; 50. *Ist. filoz. rom.*, I, *293—299* ; 51. Mîndra, *Clasicism, 77—80* ; 52. Cioculescu, *Itinerar, 64—67, 68—72* ; 53. Straje, *Dicț. pseud., 610* ; 51. N. Carandino, *C. A. Rosetti*, ST, XXVI, 1975, 8 ; 55. Al. Săndulescu, *C. A. Rosetti*, RL, VIII, 1975, 15 ; 56. Verzea, *Byron, 54, 67—69, 89—90, 126—127*.

F. F.

ROSETTI, Dimitrie R. (17.IV.1850, București — 12.X.1934, București), publicist și autor dramatic. Fiu al lui Radu Rosetti și al Casiei Brăiloiu, **R.** a făcut studii, neterminate, la colegiul „Louis le Grand", urmînd apoi, vreme de doi ani, la Ecole des sciences politiques et administratives din Paris. Întors în țară în 1876, a ocupat diferite funcții : copist la Ministerul de Interne (1871), șef de cabi-

net al lui I. C. Brătianu (1876), şeful poliţiei din Brăila, avocat al statului la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice (1910), şef al serviciului contencios la acelaşi minister (1922—1929). Între 1888—1900 a fost deputat de Teleorman. Membru în comitetul teatral (1888—1890), **R.** a girat conducerea artistică a Teatrului Naţional din Bucureşti, în perioada în care I. L. Caragiale se afla în concediu. Sora lui, Ana, a fost soţia lui T. Maiorescu.

Cîteva lucrări întocmite de **R.** nu sînt de literatură. Apărută în două ediţii, *Poveţe către săteni*, de fapt o prelucrare, conţinînd şi unele accente critice privind viaţa grea a ţărănimii, predică, între altele, foloasele învăţămîntului primar, formulînd, într-o manieră ca şi literară, temeinice precepte morale. O operă meritorie a lui **R.**, chiar dacă nu lipsită de erori şi omisiuni, a fost *Dicţionarul contimporanilor din România* (1898). Cu o elaborare anevoioasă, datorită penuriei surselor de informare, dicţionarul cuprinde, în prezentări succinte, biografia şi operele unor scriitori, ale unor oameni de ştiinţă sau politici. În afară de bibliografia pe care o citează în *Precuvîntare*, **R.** a compilat biografiile româneşti întocmite de A. Ubicini pentru dicţionarul lui L.-G. Vapereau (4).

Ca publicist, **R.**, redactor la „Românul", mai colaborează la ziare ca „La Boîte aux lettres", „Timpul", „Constituţionalul", „L'Indépendance roumaine", „Epoca". La Bucureşti, lua parte la şedinţele Junimii. Dealtfel, în „Convorbiri literare" i-au şi apărut o serie de scrieri. A mai semnat D. R. R., Dim, precum şi cu pseudonimele Max şi Stal.

Localizările şi prelucrările lui **R.** — *Politica Babachei* (după *Les Convictions de papa* de Ed. Gondinet), *Un leu şi un zlot, Moştenire de la răposata* (după E. Labiche), *Neruşinaţii* (după Ed. Augier), „gluma" într-un act *Uite popa... nu e popa, Păţania lui Dumitrache* ş.a. sînt farse uşoare, frivole, deşi cu unele porniri moralizatoare, bizuindu-se pe comicul de situaţii, mai rar pe acela de limbaj sau chiar onomastic, unde ar exista şi o intenţie de tipizare. Totul se sprijină pe quiproquo ; iţele se încurcă şi se descurcă rapid, derutant, şi din această zăpăceală generală se iscă hazul, destul de îndoielnic. Abilitatea de manevră e compromisă de o incorigibilă superficialitate. Temele care îl preocupă şi ca publicist pe **R.** se găsesc în revistele sale teatrale, „politice şi umoristice". Sînt strecurate aluzii, îngăduitoare sau caustice, uneori mai directe, alteori învăluite în transparente alegorii, la realităţi ale epocii. Discursurile patriotarde din Cameră, farsa alegerilor, situaţii comice sau reprobabile din presă, administraţie, învăţămînt, dezbaterile sterile cîteodată ale Academiei, mercantilismul, corupţia sînt persiflate în scrieri ca *Vicleimul* (1881), *Nazat !* (1886), compusă, ca şi *Zeflemele* (1889), împreună cu I. Negruzzi (cu care era cumnat), *Scump... dar face !* (1902). E aici un amalgam năstruşnic, în care se învălmăşesc laolaltă neurastenia cu telegraful fără fir, ţiganul şi arendaşul, proprietarul şi meseriaşul sărăcit, personaje-personificări, cum sînt Criza, Naftalina şi altele asemenea. Probabil că, în epocă, efectul de ilaritate era asigurat, mai ales că autorul face apel la procedee umoristice verificate (calamburul, limbajul stropşit, parodia ş.a.).

Un comentator spiritual, malitios, pus pe arţag, se arată **R.** în *Cronicele* sale din „Epoca", reunite în volum (1888). Satira ţinteşte nu doar „nostimadele săptămînei", ci mai ales exhibiţiile unora din „scamatorii noştri politici", şi cu deosebire „gugumăniile" liberalilor, deşi nici aluziile antidinastice nu sînt lipsite de virulenţă. Cu o limbă rea şi ascuţită, **R.**, aflat în opoziţie, batjocoreşte pe oamenii politici la putere (I. C. Brătianu, D. A. Sturdza ş.a.), speculînd cu regretabilă insistenţă chiar defectele fizice ale adversarilor, făcînd , cu o expresie a vremii, „personalităţi". Şarjele lui sînt adesea brutale, sarcasmul — usturător, iar ridicolul unor chipuri ori al unor scene e obţinut cu mijloace joase. Cînd renunţă la poanta de un gust dubios, **R.** practică o cozerie acidulată, dezvăluindu-şi unele aptitudini narative, ca în notele de călătorie *Bucureşti—Varna*, precum şi reale resurse umoristice. Însemnările lui **R.** au cîteodată aspect de fiziologie *(Mache, Copie după natură* ş.a.), colectînd „tipuri şi impresii", ca în volumul *Trotuarul Bucureştiului* (1896). Unele anomalii ale „sistemei" politice, administrative, felurite obiceiuri şi năravuri, tipuri variate (cămătarul, copistul, artistul dramatic, deputatul, linguşitorul, ipohondrul ş.a.) sînt surprinse cu agerime şi un umor cînd agresiv, cînd „inocent", şi zugrăvite în trăsături apăsate, care pun mai bine în relief grotescul, uneori evidenţiat, după un procedeu mai vechi, prin chiar numele personajului. *Viaţa în provincie* e o adevărată schiţă, redînd sugestiv automatismele, tabieturile, toropeala, plictisul existenţei dintr-un tîrg de provincie. *Danţuri vechi, danţuri noi* e o meditaţie asupra vremelniciei, sub semnul unei resemnări senine din care nu lipseşte o undă de melancolie. *Între Capşa şi Palat... Impresiile unui trecător* (1904) este opera unui observator atent, preocupat de o tipologie diversă, ironizînd subţire nestatornicia femeii sau creionînd o serie de „moftangii". Sînt monologuri, mici scenete cu haz *(La spiţerie)*, schiţe *(Curius Deputatus)*, care vădesc o bună, deşi inegală, înzestrare.

— *Vicleimul*, Bucureşti, Tip. Românul, 1881 ; *Uite popa... nu e popa*, CL, XVI, 1882, 3 ; *Şahăr-Mahăr* (în colaborare cu N. Ureche), CL, XVIII, 1884, 9 ; *Poveţe către săteni*, Bucureşti, Tip. Mihăilescu, 1885 ; ed. 2, Bucureşti, Storck şi Müller, 1898 ; *Nazat !* (în colaborare cu I. Negruzzi), Bucureşti, Socec şi Teclu, 1886 ; *Cronicele lui Max (1886—1888)*, Bucureşti, Tip. Românul, 1888 ; *Zeflemele* (în colaborare cu I. Negruzzi), CL, XXII, 1889, 11, 12, XXIII, 1889, 1 ; *Trotuarul Bucureştiului — Tipuri şi impresii*, Bucureşti, Müller, 1896 ; *Plevuşcă ceapcînul*, CL, XXX, 1896, 7, 8 ; *Dicţionarul contimporanilor din România (1800—1898)*, Bucureşti, Tip. Populară, 1898 ; *Scump... dar face !*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1902 ; *Între Capşa şi Palat... Impresiile unui trecător*, Bucureşti, Minerva, 1904 ; *Un leu şi un zlot*, Bucureşti, Alcalay, [1910] ; *Moştenire de la răposata*, Bucureşti, Alcalay, [1910].

— 1. *Un specimen de literatură junimistă : „Nazat !"*, VN, III, 1886, 660; 2. N. Ionescu, *Dimitrie R. Rosetti, „Dicţionarul contimporanilor din România (1880—1898)"*, AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899 ; 3. Caragiale, *Opere*, IV, *427—428* ; 4. Olimpiu Boitoş, *Biografiile româneşti ale lui Ubicini*, Cluj, Tip. Fraternitas, 1932, *44—46* ; 5. R. Rosetti, *Familia Rosetti*, vol. II : *Celelalte ramuri*, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1940, *83—89* ; 6. Predescu, *Enciclop.*, *739* ; 7. Brădăţeanu, *Comedia, 151—152* ; 8. *Scrisori — Iorga, 189—191.*

F. F.

ROSETTI, Maria (1820, Guernsey, Anglia — 13.II.1893, Bucureşti), publicistă. Maria Grant, fiica unui ofiţer scoţian şi a unei franţuzoaice, era prin 1846 institutoarea copiilor fratelui Catincăi Odobescu. În casa Odobeştilor îl cunoaşte pe C. A. Rosetti, cu care se căsătoreşte în 1847, la Plymouth, în Anglia, unde îşi avea familia. A împărtăşit cu sentimentalism şi cu acelaşi devotament ca şi C. A. Rosetti

ideea revoluției de la 1848. Primului său copil, născut la 6 iunie 1848, i-a dat numele Libertate. **R.** a urmat, pe uscat, de la Giurgiu la Svința pe revoluționarii exilați afflați în ghimiile turcești, între care se găsea C. A. Rosetti, alături de N. Bălcescu, I. Ionescu de la Brad, D. Bolintineanu, încurajîndu-i, transmițîndu-le informații, procurînd alimente și îmbrăcăminte și făcînd demersuri pentru obținerea pașapoartelor. Jules Michelet îi face un elogios portret, dedicîndu-i capitolul *Principautés Danubiennnes* din lucrarea sa *Légendes démocratiques du Nord.* Pînă în martie 1857 a rămas împreună cu C. A. Rosetti în exil, la Paris. În 1853—1854 a colaborat la ziarul „La Presse" și, mai tîrziu, la „Românul" lui C. A. Rosetti. În 1863, îi ajută acestuia să redacteze „Apărătorul dreptății", în 1864 scrie la „Românul de duminică" și în 1865—1866 scoate ea însăși ziarul „Mama și copilul". A semnat cu inițialele M, M. G., M. G. R. și cu pseudonimele Elena și Florica. **R.** a fost modelul picturii lui Daniel Rosenthal *România revoluționară.*

R. este considerată prima ziaristă româncă. Ziarul „Mama și copilul" era redactat aproape în întregime de ea. Scriitoarea exaltă ideea de maternitate și crede în influența femeii-mame asupra destinului societății, pe primul plan fiind idealul etic de bunătate și dragoste universală. **R.** a editat o bună publicație pentru copii, în care interesează mai puțin istorioarele scrise sau traduse de ea, cu scopul nemijlocit de a educa *(Minciuna, Ploaia de aur),* în stil moralizator și sentimental, cît, mai ales, însemnările despre Franklin, Galilei, Newton, Mozart, interesantele *Convorbiri despre univers,* evocările din istoria patriei, făcute cu căldură, istorioare despre dreptate, libertate, egalitate. O parte din aceste scrieri și din colaborările la „Românul" au fost strînse într-un volum și publicate de Vintilă C. A. Rosetti, unul din fiii săi. La „Românul" a mai publicat cronici dramatice, precum și descrieri de călătorie. Un remarcabil talent epistolar dovedește **R.** în scrisorile către Adèle Dumesnil, fiica lui J. Michelet.

— *Scrieri din 1864 și 1865,* îngr. Vintilă C. A. Rosetti, pref. J. Michelet, București, Tip. Românul, 1893. **Ms.** : *Însemnări din 1853, din timpul călătoriei lui C. A. Rosetti de la Paris la Constantinopol,* B.A.R., ms. 4639. — **Tr.** : Chateaubriand, *Cataractul Niagara,* MCO, I, 1865, 13 ; Erckmann—Chatrian, *Melcul unchiului Bernard,* MCO, I, 1865, 16 ; M-me de Genlis, *Zuma sau Descoperirea Quinquinei,* MCO, II, 1866, 1—3 ; Alexandre de Saillet, *Micii bolnavi fricoși,* MCO, II, 1366, 1—3.

— 1. J. Michelet, *Principautés Danubiennes. M-me Rosetti 1848,* Paris, J. Bry Ainé, 1853 ; 2. Maria Rosetti, *[Corespondență],* OMR, *409—484,* DIAF, I, *passim* ; 3. C. A. Rosetti, *[Scrisori către Maria Rosetti],* DML, II, *245—329* ; 4. C. A. Rosetti *Jurnalul meu,* îngr. și pref. M. Bucur, Cluj-Napoca, Dacia, 1974, *passim* ; 5. D. Bolintineanu, *Călătorii,* I, îngr. și pref. I. Roman, București, E.L., 1963, *25—27* ; 6. I. Rusu-Șirianu, *Maria C. A. Rosetti,* TR, X, 1893, 125 ;7. Chendi, *Fragmente, 48* ; 8. Marin Bucur, *C. A. Rosetti,* București, Minerva, 1970, *passim* ; 9. Straje, *Dicț. pseud., 611.*

S. C.

ROSETTI, Mircea C. A. (28.I.1850, Paris — 20.VI.1882, București), publicist. Era fiul Mariei și al lui C. A. Rosetti. Se născuse la Paris, unde părinții lui își aflaseră refugiul împreună cu alți revoluționari români, exilați după înfrîngerea mișcării de la 1848. Un accident, petrecut la vîrsta de patru ani, îi pecetluiește viața, astmul și emfizemul pulmonar care interveniră după această întîmplare tragică distrugîndu-i treptat organismul. Odată cu întoarcerea în țară a patrioților români, în 1857 revine și familia Rosetti. Copilul bolnav și plăpînd învață mai întîi în casă, iar din 1866 urmează cursurile liceului „Matei Basarab" din București, pe care le termină în 1871. După aceea, pleacă pentru studii și îngrijiri medicale în străinătate. Își ia bacalaureatul în 1873 la Paris, unde va frecventa și cursurile facultăților de litere și de drept. Participă la diferite manifestări democratice și socialiste studențești, în Franța și în Italia. În „Românul", sub pseudonimul Mihnea, a scris mai multe foiletoane, în preocupările lui intrînd mai ales sociologia și politica. În 1882, postum, îi apare unicul volum literar, *Nuvele.* Predispoziția spre cugetarea morală, înclinația spre descrierea experiențelor triste ale vieții și spre înfățișarea suferinței sînt vizibile în majoritatea nuvelelor *(Spovedania unei murinde, Prietenul meu Ion, Zinca).* Altele, legate de războiul pentru Independență *(O româncă, Bălanul)* sau de Comuna din Paris *(14 iuliu al mamei Bernard)* sînt inegale ca tonalitate, cu o desfășurare melodramatică. Se observă totuși și în aceste scrieri o oarecare îndemînare în a prezenta stările tulburi, de ezitare, de incertitudine și tristețe, stări predilecte la **R.**

— *Nuvele,* pref. Emil Costinescu, București, Tip. Românul, 1882 ; ed. București, Socec, 1908. — **Tr.** : J.-B. Massillon, *Adevărul și conștiința,* RMD, I, 1864, 19 aprilie.

— 1. Em. C[ostinescu], *Mircea Rosetti,* RILL, I, 1882, 12 ; 2. Dangely, *„Nuvele" de Mircea C. Rosetti,* NAA, I, 1882, 64 ; 3. D. Rosetti, *Dicț. cont., 163* ; 4. *[Notă biografică],* DML, II, *340* ; 5. Nicolae Liu, *Vintilă C. A. Rosetti. Pagini dintr-o cronică a eroismului,* MS, VII, 1976, 2, 3.

G. D

ROSETTI, Theodor G. (4.V.1837, Iași sau Solești, j. Vaslui — 17.VII.1923, București), publicist. Dintr-o veche familie boierească, **R.** a urmat școala secundară în Germania și în Franța. La Viena, a studiat economia politică și finanțele. În timpul domniei lui Al. I. Cuza, al cărui cumnat a fost, a îndeplinit diverse funcții administrative. În calitatea sa de agent diplomatic al țării la Berlin, l-a angajat pe Eminescu funcționar la legație. Ulterior, ca prim-ministru, ministru și influent om politic, a sprijinit numeroși tineri junimiști, obținîndu-le burse de studii. Prieten cu T. Maiorescu și V. Pogor, **R.** a fost unul din membrii fondatori (dînd chiar și denumirea societății) ai Junimii, a cărei ideologie a susținut-o prin cele trei eseuri ale sale : *Despre direcțiunea progresului nostru, Mișcarea socială la noi* și *Scepticismul la noi.* Concepția sa se ba-

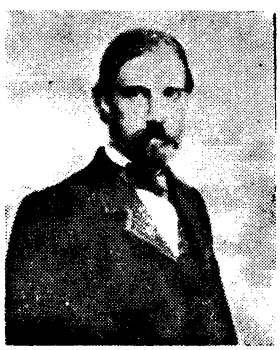

zează pe ideea, comună la Junimea, că în societatea românească a vremii exista o ruptură violentă între prezent şi trecut; prin imitaţie, au fost adoptate „formele goale", fără ca acestea să aibă un suport real. A apărut astfel un scepticism facil — piedică în calea progresului social. De unde — o dezamăgire profundă şi generală, născută din anchilozarea tradiţiei şi din înstrăinarea păturii culte (din cauză că ţăranii asupriţi nu-şi pot manifesta individualitatea). Eminescu, i se părea lui **R.**, a dat expresie tocmai unei astfel de deziluzii. Singurul mijloc de a asigura un progres real ar fi dezvoltarea culturii şi înfăptuirea unei economii înţelepte.

— *Despre direcţiunea progresului nostru*, CL, VIII, 1874, 1, 2, reed. în AIJ, *117—162*; *Mişcarea socială la noi*, CL, XIX, 1885, 8, XIX, 1886, 11, reed. în ASO, *33—60*; *Scepticismul la noi*, CL, XXV, 1892, 11—12, reed. în ASO, *61—68*; *Scrisoare din Muntele Athos*, A, X, 1899, 3—4; *O scrisoare*, CL, XL, 1906, 3—5; *Amintiri din timpul Unirii*, CL, XLIII, 1909, 1.

— **1.** Panu, *Portrete, 137—140*; **2.** *Th. G. Rosetti*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1909; **3.** Th. G. Rosetti, *[Scrisori către A. Naum, 1912, 1913]*, CL, LXI, 1928, mai—august; **4.** *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 5731, vol. 15/1923; **5.** *[Moartea lui Th. G. Rosetti]*, ADV, XXXVI, 1923, 12108, 12109; **6.** I. N[egruzzi], *Theodor Rosetti*, CL, LV, 1923, 7—8; **7.** Negruzzi, *Junimea, 13—15, 17, 24*; **8.** N. Petrescu, *Critica societăţii româneşti la „Junimea"*, CL, LXX, 1937, 1—5; **9.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 183*; **10.** I. Rădulescu-Pogoneanu, *O cuvîntare a lui Teodor Rosetti la o masă literară*, ARR, IX, 1944, partea II; **11.** Săteanu, *Figuri, 107—115*; **12.** *Ist. lit.*, III, *75—76*; **13.** Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene*, III, Iaşi, 1978, *292—293*.

D. M.

ROSETTI, Vintilă C. A. (23.I.1853, Douet, Franţa — 10.IX.1916, Bucureşti), publicist. Fiu al lui C. A. Rosetti şi al Mariei Rosetti, **R.** a făcut liceul la Bucureşti, urmînd apoi arhitectura la Paris. În timpul studiilor din străinătate a frecventat unele cercuri socialiste şi s-a aflat printre întemeietorii revistei „Dacia viitoare" (1883). Întors în ţară, s-a angajat în mişcarea politică, fără a ocupa posturi importante. Din 1885, a preluat de la tatăl său direcţia ziarului „Românul". Din 1901, a fost director al „Monitorului oficial". Membru fondator al Ligii culturale, a făcut parte şi din comitetul de conducere al Societăţii presei. A editat scrierile literare ale Mariei Rosetti, precum şi unele lucrări ale lui C. A. Rosetti sau scrisori primite şi trimise de acesta, strecurînd, în comentarii, cîteva amintiri proprii.

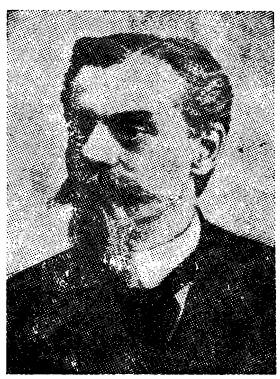

În „Românul" şi „Românul literar", **R.** a tipărit cronici teatrale, cronici politice, săptămînale, articole de fond, iscălind Fănică, Rovin, Stan Opincă. Scrisă fără nerv, supusă unui moralism cam simplist, publicistica lui era convenţională. A sprijinit însă prin scrisul său unele măsuri care urmăreau transformarea teatrului într-o artă cu largă răspîndire.

— *[Cronici teatrale]*, ROM, XXXVII, 1893, 1, 9, XLII, 1898, 40, 156, 157, 196, 197, 201, 206; *Amintiri literare istorico-politice. Societatea literară de la 1845*, RLR, I, 1893, 1—14.

— **1.** *Vintilă C. A. Rosetti*, TR, II, 1894, 192; **2.** Catulle, *Vintilă Rosetti*, NAT, V, 1894, 31; **3.** *Encicl. rom.*, III, *846*; **4.** *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 7259, vol. 19/1916; **5.** Predescu, *Encicl., 742*; **6.** Straje, *Dicţ. pseud., 612*; **7.** Nicolae Liu, *Vintilă C. A. Rosetti. Pagini dintr-o cronică a eroismului*, MS, VII, 1976, 2—VIII, 1977, 2.

D. M.

ROŞCA, Iuliu I. (10.X.1858, Bucureşti — 15.XI.1940, Bucureşti), scriitor. Învăţător în comuna Bolintinul din Vale, a intrat în 1878 în redacţia ziarului „Dorobanţul". În acelaşi an era redactor şi la „Ghimpele", ziar satiric-politic. A fost redactor al revistei de muzică, teatru şi arte frumoase „Doina" (1884—1885), colaborator la ziarul „Unirea" şi corespondent al „Familiei", unde, sub semnătura A. C. Şor, publica versuri şi cronici săptămînale, intitulate *Viaţa la Bucureşti*. A colaborat cu versuri la „Universul" şi „Universul literar", „Resboiul", „Vocea adevărului", „Femeia română", „Lumea ilustrată" ş.a. A scris cronici literare şi muzicale, articole, recenzii şi a lucrat în redacţia mai multor publicaţii: „Universul", „Universul literar", „România muzicală" (1897—1904), „Revista muzicală şi teatrală" (1907—1908), „Comoara satelor", „Lumea ilustrată" (1891—1895). A semnat Ac-U-Şor, Caros, Danart, Do, Do-Mi-Sol, Don Re Mi, Julius I. Oscar, Lucilius, Oscar, Rasco, Re Fa, Sol, I. Şor ş.a. A trimis colaborări la publicaţiile pariziene „La Renaissance littéraire et artistique" şi „Revue d'art dramatique et musicale". Prin 1887, **R.** era şef de divizie la Prefectura poliţiei din Capitală.

Poet mediocru, **R.** s-a făcut cunoscut datorită celor două lucrări dramatice ale sale, *Fata de la Cozia* şi *Lăpuşneanu, domnul Moldovei*. Cea dintîi a fost citită la Junimea, corectată la sugestiile lui T. Maiorescu şi premiată în 1882, cu ocazia unui concurs iniţiat de Direcţia generală a teatrelor. Cea de a doua a primit, în 1887, premiul „Năsturel Herescu" al Academiei. *Lăpuşneanu...* a fost jucată la teatrul „Dacia" în 1881, iar *Fata de la Cozia*, la Teatrul Naţional, în 1883. Ambele piese au apărut în volum în 1886. Fără a fi original (e vizibilă influenţa lui V. Alecsandri), în *Fata de la Cozia* **R.** fixează un cadru istoric unor scene de viaţă cîmpenească, destul de convenţionale şi idilice decorative. Radu şi Vlad, fiii lui Vlad Dracul, se îndrăgostesc amîndoi de Florica, preafrumoasa fiică a unui bătrîn căpitan de plai. Florica îl îndrăgeşte pe Radu, dar este răpită de Vlad. Ea reuşeşte să scape din captivitate şi se distinge într-o luptă cu oştile străine aduse în ţară de Domnica, nepoata domnitorului, care în felul acesta încearcă să cîştige tronul pentru Dăneşti şi să se răzbune pe Radu, logodnicul necredincios. Figurile eroilor sînt palide, cu un aer festiv, de operetă. Singură Domnica, personaj care acţionează sub impulsul unei uri paroxistice, capătă un profil mai precis. Lungile monologuri ale celorlalte personaje reduc cu totul caracterul dramatic al lucrării, mai mult poem epic decît dramă. Piesa se remarcă prin limba curgătoare şi prin intenţia autorului de a insista în drama istorică asupra caracterului rustic şi asupra psihologiei populare, considerate componente ale specificului naţional. *Lăpuşneanu...* are o acţiune mai bine legată şi motivată, căci scriitorul îşi impune normele tragediei clasice, respectul unităţii de loc, timp şi acţiune. Modelul este nuvela lui C. Negruzzi. **R.** se arată şi aici preocupat de specificul românesc al figurilor aduse în scenă. Acţiunea este determinată, ca în tragedia clasică, de caractere. Lăpuşneanu apare ca un obsedat al crimei, pe care

setea de sînge îl duce la nebunie. Neexistînd nici un alt mobil al acțiunii, în afara psihicului bolnav al eroului, dramatismul piesei este diminuat și figura lui Lăpușneanu schematizată. Piesa nu depășește un nivel mediocru. Ca poet, **R.** este un romantic decepționist, deseori plat *(Zîmbiri și lacrimi)*. Citatele și moto-urile trădează și lecturi din V. Hugo, Th. Gautier, Byron, Ossian, Chateaubriand, Shakespeare. Încercarea de a ilustra în versuri limbajul simbolic al florilor *(Florile vorbesc)* nu reține atenția. Un volum de proze publicat postum *(Quintet)* indică preferințe cu totul deosebite de cele ale tinerești sale : istoria unui îmblînzitor de șerpi, figură malefică, al cărui cîntec aduce moartea, istoria unei iubiri neîmplinite, în decor italian, reține prin exotic, situații stranii, nemotivate, neanunțate prin nimic din ceea ce **R.** a scris înainte de 1900. El a dat prima traducere în volum (1890) a *Sonatei Kreutzer* a lui L. Tolstoi, după o versiune franceză. A mai tradus din Al. Dumas, W. Hauff, B. Pascal, H. Sudermann.

— *Flori de primăvară. Dora și Florin*, București, Tip. Cucu, 1879 ; *Zina florilor. Crivățul*, București, 1879 ; *Zîmbiri și lacrimi*, București, Tip. Laboratorilor români, 1880 ; *Ce timpuri. Ce moravuri !*, București, 1880 ; *Sacrificiu pentru sacrificiu*, Oravița, Tip. Țăranu, 1881 ; *Lăpușneanu, domnul Moldovei*, București, Bidșovski, 1886 ; *Fata de la Cozia*, București, Bidșovski, 1886 ; *Scriitori și artiști*, București, Tip. Academiei, 1890 ; *Obraze cu mască și oameni fără obraz*, București, Tip. române unite, 1926 ; *Florile vorbesc*, București, Tip. române unite, 1927 ; *Femeia română după cîntecele populare. Calul la români*, București, Tip. române unite, 1929 ; *Quintet*, București, Marvan, 1941. — **Tr.** : Al. Dumas, *Istoria unui mort*, RIL, 1877, 1 ; Erkmann—Chatrian, *Hoața de copii*, RIL, 1877, 2 ; P. Grimm, *Misterele din palatul țarilor*, București, Graeve, 1878 ; A. Bouvier, *Domnul Coquelet, șpionul*, București, 1879 ; W. Hauff, *Corabia blestemată*, București, 1880 ; Ossian, *Colna-Dona*, VOA, I, 1882, 13 ; Lamartine, *Ischia*, F, XIX, 1883, *441* ; L. Tolstoi, *Sonata Kreutzer*, București, Herz, 1891 ; A. de Launay, *Onoare și datorie*, LMI, II, 1894, 1—36 ; Ed. Laboulaye, *Călătorie în țara libertății*, București, 1912 ; O. S. Marden, *Puterea cugetării*, București, Socec ; Marc Aureliu, *Cugetări asupra vieții*, București, Socec.

— 1. *Notiță literară. „Flori de primăvară"*, LRO, I, 1880, 31 ; 2. N. Ch. Quintescu, *„Pygmalion", „Fata de la Cozia" și „Lăpușneanu"*, AAR, partea administrativă, t. IX, 1886—1887 ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *268* ; 4. Predescu, *Enciel.*, *738* ; 5. *[Act de deces]*, C.M.B. act nr. 2261, vol. 5/1940, sector III ; 6. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *90—91* ; 7. Cosma, *Muzicieni*, *386—387* ; 8. Straje, *Dicț. pseud.*, *612—613*.

S. C.

RUCĂREANU, Nicolae (1810, Cîmpulung — c. 1889, Cîmpulung), scriitor. Cu o vedere slabă încă din copilărie, **R.** nu a făcut, după cum singur o mărturisește, studii sistematice. A învățat acasă, cu dascăli particulari, a trecut în București, la „Sf. Sava", prin școala lui I. Heliade-Rădulescu, a citit mult, nu numai în românește, dar și în limbile greacă, franceză și germană. La Paris, în 1844, audiază cursurile lui J. Michelet. În 1846 se găsea din nou în capitala Franței, nu însă pentru studii, ci în chestiuni de afaceri. Mare proprietar, **R.** a dus, în general, o viață retrasă, la moșia lui din Cîmpulung, fiind totodată profesor în acest oraș. Unionist înfocat, este ales, la 14 septembrie 1857, deputat în Divanul ad-hoc. La 1861 era președinte al judecătoriei din Cîmpulung.

Fire agitată, plină de orgolii, **R.**, oarecum turmentat de ideile mari pentru care se războiește, își spune părerea, cu vehemență, întotdeauna pe un ton polemic, în diferite chestiuni, de la „sufragiul universal" și „legea rurală", pînă la ortografie și fonetică, el fiind un zelator neobosit al lui Heliade *(Statua lui Heliade*, 1882), ale cărui principii le apără cu sfințenie. **R.** nu s-a împăcat deloc cu ideea aducerii unui domnitor străin *(Principe străin sau domn român*, 1863). Printre broșurile sale politice este *Partidul liberal progresist și viitorul său* (1867), o traducere după Ed. Laboulaye. A colaborat, uneori fără să semneze, la „Muzeu național", „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1841, 1847, 1848), „Poporul", „Tipograful român", „Gazeta Severinului", „Trompeta Carpaților", „Românul". Înzestrarea de scriitor i-a lipsit lui **R.** O carte de *Impresiuni d-un viagiu la Constantinopole și înapoi* (1886), presărată cu cugetările politice ale autorului, nu e decît un prolix jurnal de călătorie, cu descrieri incolore și comentarii surescitate. Sînt inserate și două palide versificări *(Bosphorul* și *Adio la Bosphor)*. În versuri, o altă cărțulie *(Vade-mecum la Dîmbovicioară*, 1889) e un fel de reclamă, zgomotoasă și prozaică, a unor priveliști care îl încîntă pe călător, dar nu reușesc să-l și inspire. El își adună produsele poetice într-un op intitulat *Modeste încercări poetice*, „originale și traducțiuni" (1873). Sînt aici versificările unui amator, aproape cu desăvîrșire lipsite de duhul poeziei, fie că schițează un peisaj montan, ori că încearcă să imite poezia populară. Interesant este că **R.**, cu nostalgia poeziei antice, atent la metru și la cadență, propunîndu-și de-a dreptul să elibereze poezia din „sclavia rimei", scrie adesea în versuri albe. **R.** a făcut și traduceri, folosindu-se, obstinat, de ortografia italienizantă propusă de Heliade. A tradus din Schiller, dar și din alți autori, de pildă „din liricele" lui At. Christopoulos, sacrificînd uneori forma pentru a fi cît mai apropiat de litera originalului. Creația cea mai cunoscută a lui **R.**, *Vînătorul Carpaților*, avînd ca model poezia lui Schiller *Cîntecul clopotului*, este și cea mai învecinată cu poezia, prin senzația de prospețime care se degajă din versurile ei alerte. A. I. Odobescu o amintește în *Pseudo-cynegeticos*, găsind însă că imaginile au „aspectul tern al fotografiei și nu coloritul viu al vieții".

— *Modeste încercări poetice*, București, Noua Tip. a laboratorilor români, 1873 ; *Statua lui Heliade*, București, Tip. Academiei, 1882 ; *Impresiuni d-un viagiu la Constantinopole și înapoi*, București, Tip. Academiei, 1886 ; *Vade-mecum la Dîmbovicioară*, Cîmpulung, Tip. Sîrbu, 1889. — **Tr.** : Prințesa Constanța de S., *Douăzeci și patru de ore ale unei femei simțibile sau O mare lecție*, București, Tip Eliade, 1843 ; [At. Christopoulos, Schiller], în *Modeste încercări poetice*, București, Noua Tip. a laboratorilor români, 1873.

— 1. Ion Scipione Bădescu, *„Clopotul" de Schiller (traducere de d-nul N. Rucăreanu)*, CL, V, 1871, 9 ; 2. Pop, *Conspect*, I, *103—106* ; 3. Călinescu, *Ist. lit.*, *301—302* ; 4. P. Costinescu, *Un scriitor din epoca Unirii la Constanța*, TMS, II, 1967, 5 ; 5. *Ist. lit.*, II, *757—758*.

F. F.

RUDEANU, Teodosie (?—1621, Flămînda, azi Valea Rîului j. Vîlcea), cronicar. Originar din Gorj, **R.** este primul din cei nouă copii ai lui Gheorghe logofătul, stabilit la Ruda, în Vîlcea (14). Se înrudea cu bogate familii de boieri olteni, printre aceștia și cu Buzeștii, prin căsătoria lui Stroe Buzescu cu Sima, sora lui Teodosie. În 1584 **R.** era mare spătar. În timpul domniei lui Mihai Viteazul, ajunge în 1594 mare vistiernic, iar din 1596 este mare logofăt. Viața și cariera lui se împletesc strîns, pentru o perioadă, cu domnia lui Mihai Viteazul, **R.** sprijinind acțiunile voievodului în desfășurarea campaniei antiotomane. În 1595 făcea parte din solia boierilor munteni, conduși de mitropolitul țării, ce încheie la Alba Iulia un tratat cu Sigismund Báthory. Semnătura logofătului s-a aflat pe acte importante ale Țării Românești : jurămîntul către împăratul Rudolf II, din 1598, și tratatul cu Andrei Báthory din 1599. Logofătul îl însoțește pe Mihai Viteazul în campania din Transilvania, avînd aceeași funcție de mare logofăt pentru ambele țări. Făcînd parte din Divanul din Alba Iulia, **R.** îndeplinește diferite sarcini militare, administrative și financiare. În perioada cam-

Uciderea lui Mihai Viteazul (gravură)

paniei lui Mihai Viteazul împotriva lui Ieremia Movilă, domnul Moldovei, **R.** este un timp guvernator al Ardealului. În august 1600 este trimis sol la împăratul Rudolf II la Praga. După înfrîngerea lui Mihai Viteazul, **R.** trece de partea Movileştilor. Este mare logofăt al lui Simion Movilă, în 1602 şi, mai tîrziu, în 1618, al lui Gavril Movilă. A fost înmormîntat la 28 mai 1621 la mănăstirea Flămînda, al cărei ctitor era.

R. rămîne în istoriografia munteană prin cronica oficială scrisă în cancelaria curţii domneşti din Tîrgovişte, pînă în 1597. Textul acestei cronici s-a păstrat doar într-o serie de lucrări privitoare la domnia lui Mihai Viteazul. În 1597 diplomatul silezian Baltazar Walther, membru al unei solii polone la curtea lui Mihai Viteazul, cunoaşte, prin intermediarul polon al lui Andrei Taranowski, cronica oficială a lui **R.**, scrisă probabil în limba română, şi o încorporează în lucrarea sa *Scurtă şi adevărată descriere a faptelor săvîrşite de Ioan Mihai, domnul Ţării Româneşti*, redactată în limba latină. Cronica scrisă sub îngrijirea logofătului **R.** pare să fi fost o expunere sumară, făcută paralel cu desfăşurarea evenimentelor istorice, înregistrînd cronologic mai cu seamă mersul luptelor şi rezultatele lor. Redactarea cronicii, aşa cum a cunoscut-o şi Baltazar Walther, se opreşte la evenimentele de la sfîrşitul anului 1597. Cronica lui **R.** a fost continuată de Petru Grigorovici Armeanul, conducător de oşti al lui Mihai Viteazul şi mai tîrziu scriitor în cancelaria domnească pentru limbile străine, în special latina. Noua versiune se oprea la evenimentele petrecute în toamna anului 1598. Redacţia mai completă a cronicii oficiale traduse în latină a fost folosită în scoouri diplomatice, la curtea împăratului Rudolf II şi la aceea a arhiducelui Maximilian. Textul lui Petru Grigorovici Armeanul a servit la redactarea celor două rapoarte întocmite de Mihai Viteazul, unul în italiană, adresat ducelui Ferdinando de Medici, la 16 februarie 1601, celălalt în latină, adresat lui Rudolf II, la 17 ianuarie 1601. Nu se ştie dacă cronica oficială întocmită de **R.** a fost continuată şi pentru perioada 1599—1601.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *605—609* ; 2. Haneş, *Ist. lit.*, *22—23* ; 3. Puşcariu, *Ist. lit.*, *117—118* ; 4. P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, Bucureşti, Cultura naţională, 1927, *45—48* ; 5. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *85—88* ; 6. Dan Simonescu, *Cronica lui Baltazar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane*, SMIM, III, 1959 ; 7. Piru, *Ist. lit.*, I, *45—48* ; 8. St. Ştefănescu, *Ştiri noi cu privire la domnia lui Mihai Viteazul*, SMIM, V, 1962 ; 9. *Ist. lit.*, I, *271—274* ; 10. Dan Zamfirescu, *Elemente noi într-o cronică veche : „Cronica oficială a lui Mihai Viteazul" şi „Cronica Buzeştilor"*, GL, XIV, 1967, 19 ; 11. Zamfirescu, *Studii*, *205—231* ; 12. Stoicescu, *Dicţ. dreg.*, *84—86* ; 13. Chiţimia, *Probleme*, *145—156* ; 14. Octavian Ungureanu, *Logofătul Teodosie Rudeanu. Un oltean guvernator al Transilvaniei în timpul lui Mihai Viteazul*, RMR, IX, 1974, 8.

A. S.

RUGINĂ, V. (sec. XIX), poet. Absolvent, în 1839, al Academiei Mihăilene din Iaşi, probabil jurist, **R.** este autorul uneia din primele cosmogonii româneşti, în poemul *Anul 1871*, tipărit de B. P. Hasdeu în „Calendarul României pre anul 1871". Nu se cunosc alte scrieri ale sale, dar poemul e scris cu îndemînare, limba e corectă, versul are fluiditate şi chiar tiparul prozodic al *Scrisorilor* lui M. Eminescu, iar cosmogonia cu care începe (amintind cosmogonia eminesciană din *Scrisoarea I*) conţine imagini surprinzătoare. Expresii ca „noaptea veşniciei", „deşertul fără margini", care vor apare şi la Eminescu, sprijină ipoteza unei lecturi făcută de marele poet poemului lui **R.** Sugestivele versuri : „Pe cînd totul n-avea nume, / Pe cînd totul n-avea viaţă, / Pe cînd tot rota în fuzii, / Timpul martor sta de faţă" sună aproape eminescian, dar ele nu ajung la sensurile filozofice pe care le degajă poemul lui Eminescu. Cosmogonia lui **R.** continuă cu o apoteoză a omului, atom răzvrătit contra dumnezeirii, contra oricărei tiranii, şi cu o viziune melioristă asupra viitorului României. Suflul liric e scăzut în această parte a poeziei, interes resuscitînd mai ales cosmogonia cu timbrul ei preeminescian.

— *Anul 1871*, CARO, *125—127*.

— 1. Cioculescu, *Varietăţi*, *182—187*.

S. C.

RUSĂNESCU, Vasile (a doua jumătate a sec. XIX), autor dramatic. Fost grefier militar, om cu preocupări juridice *(Despre complicitate în dreptul penal român*, 1890), **R.** e un autor zelos de compuneri dramatice minore. În versuri, piesa *Smîrdanul şi Vidinul* pare să fi fost alcătuită chiar la Vidin, în februarie 1878, fiind dedicată, dealtfel, regimentelor româneşti care au luptat acolo. Tonul rămîne mereu înalt, de odă, exaltînd fie măreţia trecutului, fie bravura ostaşilor români care, ca în ciclul cunoscut al lui V. Alecsandri *(Ostaşii noştri)*, merg la război cîntînd şi se bat cu o frenezie învecinată cu euforia, încingînd o „horă a libertăţii". Hiperbola, solicitată din plin, nu aduce un spor de relief unei monotone desfăşurări epice, narative, în care, totuşi, sugestia ritmului învîrtejit al bătăliei se face simţită. Încurajat de „buna primire", care s-ar fi făcut acestei scrieri fade, **R.** dă, în 1879, o poemă eroică în patru cînturi, *Predilă (Un prizonier la turci)*. Dezvăluind gustul pentru senzaţional al autorului, cît şi înclinaţia sa de a supradimensiona personaje şi întîmplări, plăsmuirea, cu ţesătura ei de fapte pe cît de grozave pe atît de neverosimile, ia o turnură de naivă şi uşuratică legendă. Descrierile, deşi avîntate, sînt banale, imaginile amintind uneori de legendele istorice ale lui D. Bolintineanu. Versificaţia, chiar dacă avariată pe alocuri de unele rime forţate, e în genere corectă, tacticoasă, în contrast flagrant cu patimile mari (ură, iubire, dor de răzbunare) şi gesturile crunte care se agită în această poemă eroică. Prolixă este drama în cinci acte, în versuri, *Dorin* (1883), din care un crîmpei apăruse în „Literatorul" (1882). Orchestraţia e zgomotos romantică, iar drama erotică, sentimentală, are şi implicaţii etice şi sociale. Dragostea nefericită a poetului „damnat" Dorin e comunicată în aceeaşi retorică naiv exclamativă, cu vagi inflexiuni de melancolie şi o mişcare patetică, teatrală (invocaţii deznădăjduite,

zbateri zadarnice, exaltări, lacrimi, efuziuni), cu o poză byroniană în monologurile tenebroase. Ambianța devine la un moment dat sinistră, urmare a lanțului de nenorociri care culminează cu momentul de confuzie tragică în care Dorin își ucide, împins parcă de o fatalitate, iubita, luîndu-și apoi și el viața. Meditațiile asupra timpului, ca și cugetările pe tema *vanitas vanitatum* sînt livrești, cu totul impersonale. Ca autor dramatic, **R.** nu avea prea multe de spus.

— *Smîrdanul și Vidinul*, București, Tip. Michaiescu, 1878 ; *Predilă (Un prizonier la turci)*, București, Tip. Modernă, 1879 ;*Dorin*, București, Tip. Cucu, 1883.

— 1. Spinu Ghimpescu [I. Vulcan], *„Dorin" de Vasile Rusănescu*, F, XX, 1884, 29 ; 2. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *158—159*.

F. F.

RUSET, Ion (Iancu) v. Roset, Ion (Iancu).

RUSSE-ADMIRESCU, George (1873, București — 1.V.1899, București), publicist și poet. Redactor la „Revista poporului", „Generația nouă", „Mircești" și „Adevărul", colaborator la „Independentul", „Independentul literar", „Revista poporului", „Lumea ilustrată", „Adevărul literar", **R.-A.** a făcut publicistică socialistă *(Poporul, Socialismul prinde teren în România, Mișcarea socialistă)* și a polemizat cu „Evenimentul", acuzînd, în „Independentul", pe A. Bacalbașa de plagiat.

Într-un vers cursiv dar fără valoare artistică, elogiat de Al. Macedonski pentru sinceritate, **R.-A.** destăinuie tristeți proletare *(Singur, Zdrobit, Sahara, Deziluzie)* și sentimente de compasiune pentru durerile obștei *(Cerșetorii)*. În proză, aceleași motive sînt înecate în sentimentalism și declamație forțat patetică *(Cum trăiești ?, Ochii ei)*. În 1897 și-a strîns versurile într-un volum de *Vise roze*, prefațat de Al. Macedonski. A tradus, se pare primul la noi, o dramă a lui Calderón de la Barca, *Credința în cruce*, reprezentată în 1898. A semnat G. R., Gadm, G. Constantinescu și G. Constantinescu Valea Rea.

— *Vise roze*, pref. Al. Macedonski, București, 1897.

— 1. Lisandros [Al. Antemireanu], *„Vise roze"*, CL, XXXI, 1897, 10 ; 2. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 2783, vol. 7/1899 ; 3. Straje, *Dicț. pseud.*, 7.

S. C.

RUSSO, Alecu (17.III.1819, Strășeni — Lăpușna — 5.II.1859, Iași), scriitor. Proprietar de moșii, arendaș și negustător de cereale, Iancul Rusul sau Russul, părintele scriitorului, se trăgea dintr-un neam vechi de boieri. Treptat, după moartea mamei, **R.** avea să se rupă de familia lui, dar deocamdată copilăria îi este fericită și o va evoca întotdeauna cu nostalgie. Pe cît se pare, învață acasă cu un dascăl grec, iar în 1829 este trimis în Elveția, la Institutul „François Naville" din Vernier, lîngă Geneva, unde rămîne pînă în toamna anului 1835. E. acum, un tînăr nu numai cultivat, dar și receptiv la ideile democratice și liberale care agitau Europa apuseană în preajma revoluției. El compune, în limba franceză, poeme *(La Mort d'Alibaud* și *Epitaphe d'Alibaud)* celebrînd revolta împotriva tiraniei. Scrise, probabil, la Viena, unde **R.** ar fi urmat studii practice la o casă de comerț turcească, aceste încercări poetice îi atrag expulzarea. Întors în țară, petrece un timp la moșia părintească din ținutul Neamțului, după care, relațiile cu familia înăsprindu-se, se stabilește la Iași. Asesor judecătoresc la Piatra Neamț (1841—1844), va fi destituit ca urmare a repetatelor absențe. În mai 1845 se afla la Mînjina, la onomastica lui C. Negri. Pentru unele aluzii îndrăznețe din piesa *Jignicerul Vadră sau Provincialul la Teatrul Național*, autorul e surghiunit la schitul de la Soveja. Consemnat acolo aproape două luni (februarie—aprilie 1846), **R.**, îmboldit de pasiunea lui crescîndă pentru poezia populară, are șansa să descopere o adevărată „minune poetică", „cea mai frumoasă epopee păstorească din lume", balada **Miorița*. În 1848 a luat parte la mișcarea revoluționară din Moldova, după înfrîngerea căreia pleacă în exil, în Bucovina. De aici ia drumul Vienei, spre a face propagandă în favoarea Principatelor. Renunțînd să-și mai continue călătoria pînă la Paris, **R.** se îndreaptă, cu cîțiva tovarăși și prieteni, spre Ardeal. La 3/15 mai 1848 ia parte la marea adunare de pe Cîmpia Libertății de lîngă Blaj. Își va pune semnătura pe două importante documente revoluționare : *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei* și *Proclamația partidului național către români*. La Lugoj participă la o altă adunare, condusă de Eftimie Murgu, iar de la Sibiu trimite lui N. Bălcescu o scrisoare, iscălită A. Sauvegea, în care exaltă viitorul de „mare popor" al românilor. Suspectat de autoritățile maghiare, la Dej peregrinul e arestat și trimis în prevenție la Cluj, de unde, în urma intervenției unor prieteni, va fi eliberat. După cîteva escale, în 1849, la Viena și Paris, scriitorul se întoarce, la începutul lui 1851, la Iași, unde i se oferă un loc în Divanul apelativ. O vreme profesează avocatura, pe baza unei autorizații provizorii, dar e concediat, pentru că s-ar fi „sumețit" contra autorităților. Iertat de domnitorul Grigore Al. Ghica, își reia slujba în august 1853. În iulie 1856 este numit director în Departamentul Lucrărilor Publice, iar în septembrie, același an — membru al Sfatului administrativ. Renunță nu după multă vreme, dar, ca să aibă din ce trăi, reia avocatura. În aprilie 1857, scriitorul devine procuristul Băncii Moldovei. Cu sănătatea din ce în ce mai șubredă, **R.** se retrage din viața publică. Totuși, cîteva apeluri și petiții emise de unioniști poartă și semnătura sa. Se stinge în noaptea de 4 spre 5 februarie 1859, de ftizie.

Modest și de o discreție rară, **R.** nu a avut ambiții de notorietate, ca scriitor. O bună parte a creației sale s-a editat postum ; cît despre antume, în afara unui singur articol de polemică literară *(Critica criticii)*, semnat A. Rusu, celelalte au fost semnate, de obicei, cu inițiale sau, o singură dată, cu un pseudonim (Terentie Hora). Scriitorul a adoptat și varianta Russo, cu o grafie sugerînd pronunția franțuzească a numelui său. Dealtfel, **R.** a scris mult în limba franceză, în care se exprima cu ușurință.

E în opera lui **R.** un ciudat amestec de melancolie a trecutului și de elanuri progresiste. Sentimental, scriitorul se lasă adesea în voia reveriilor paseiste, deplîngînd risipirea bunului trai patriarhal de odinioară, ca și a unei iluzorii armonii de clasă. Însă militantul pașoptist, care se consideră, și este, un ostaș al propășirii, a fost un om al vremii sale. Ideile lui filozofico-sociale, de nuanță democrat-burgheză, au o orientare de sursă iluministă, dar și romantică, incluzînd elemente de socialism utopic. Ținînd după trecut și scrutînd totodată viitorul, **R.** avea profunde motive de nemulțumire față de un prezent în care rînduielile vechi, perimate, și o men-

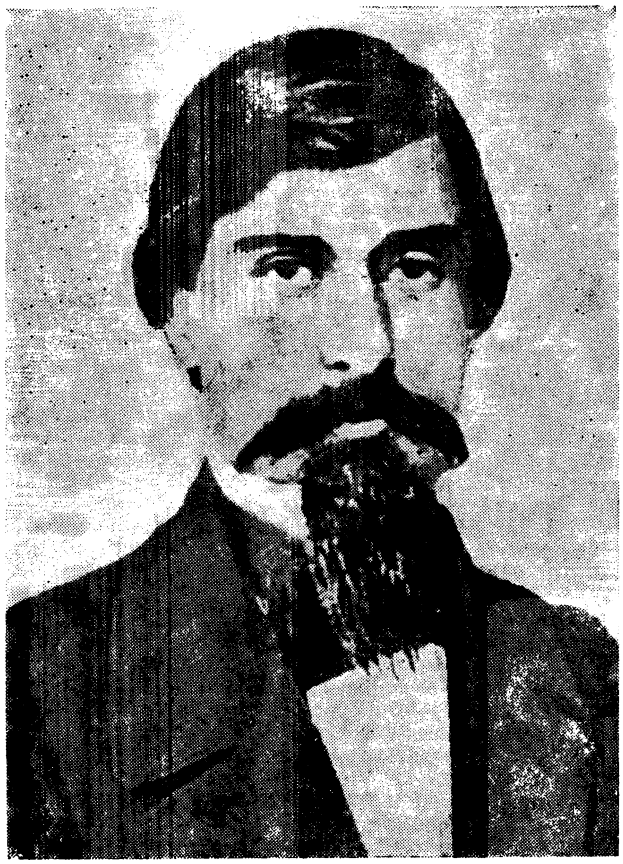

talitate obtuză, legănată în trîndăvii orientale, se mai puneau încă de-a curmezișul înnoirilor. Scriitorul înțelege că un progres real nu e posibil dacă nu-și înfige rădăcinile în tradiție, prin care prezentul corupt și moleșit s-ar putea regenera. Într-un fel, **R.** anticipă critica făcută de T. Maiorescu „formelor fără fond".

În chip firesc, în opera lui **R.** lirismul amintirii se întrepătrunde cu proza de idei, febrilă și tensionată. Elegiac sau reflexiv, scriitorul e, în primul rînd, un memorialist. În scrierea parțial autobiografică *Amintiri* (neterminată, apărută în „România literară", 1855), imagini din copilărie și adolescență se perindă într-o evocare melancolică, în care autorul, suspinînd după propriul său trecut, e înclinat să idealizeze — așa cum face și în *Studie moldovană* („Zimbrul", 1851) — epocile de demult. Ca și în alte scrieri, narațiunea face loc reflecțiilor sociologice, psihologice sau filozofice, preponderente în *Iașii și locuitorii săi în 1840*, o încercare de fiziologie, elaborată în franțuzește *(Iassy et ses habitants en 1840)* și apărută postum. În panorama Iașilor scriitorul descoperă „un vrednic subiect de cugetare pentru observatorul filozof". Plin de evlavie față de legendarele vremuri strămoșești, proslăvite de **R.** în atîtea rînduri — de pildă în *Decebal și Ștefan cel Mare (Décébal et Etienne, étude historique)* — scriitorul zugrăvește totodată un tablou al societății contemporane, în care vechiul și noul, orientalul și occidentalul se amestecă și se înfruntă, oferindu-i prilejul să se delecteze fixînd diferite tipuri și moravuri, cu ceea ce au ele caracteristic. Avusese chiar de gînd să scoată un volum de *Moeurs moldaves*. Pasionat călător, cucerit de farmecul priveliștilor montane, își consemnează impresiile de volaj : *Piatra Teiului (La Pierre du Tilleul, légénde montagnarde, fragment d'un voyage dans la haute Moldavie en 1839), Stînca Corbului (Le Rocher du Corbeau)*. Și în *Amintiri*, el descoperă peisajul cu o sensibilitate proaspătă, simțindu-se atras de tot ce i se pare ascuns, misterios, ca atunci cînd descrie *Palatul lui Duca Vodă*, ale cărui ruine ar mai fi păstrînd ceva din taina trecutului. **R.** are o predispoziție pentru contemplație, lucidă uneori, alteori sentimentală. E o natură bogată, surprinzătoare și capricioasă. În jurnalul de surghiun *(Sovéja, journal d'un exilé politique en 1846)* scriitorul își manifestă, într-o variată gamă de tonuri afective, firea neastîmpărată, dar și dispoziția reflexivă, precum și un umor care poate merge de la gluma aparent nevinovată pînă la sarcasm. E întotdeauna mare amator să asculte și cîte o istorie palpitantă cu haiduci și bandiți. Ar fi scris el însuși un fel de reportaj, *Groază, ultimul haiduc român*, apărut postum în „Columna lui Traian" (1873). Se încîntă de povești și basme, îi plac legendele *(Piatra Teiului* și *Stînca Corbului* sînt, de fapt, niște pretexte, literare, pentru nararea unor legende populare). De beletristica lui **R.** ține și *Holera* (1853), o evocare realistă, dar fără prea multă vibrație, a cumplitei molime care bîntuise Moldova copilăriei lui. De o factură predominant descriptivă, proza lui **R.**, cu o tonalitate lirică și evocatoare, are o permanentă alură teoretică, s-ar putea spune eseistică.

În litigiu de mai bine de o sută de ani, **Cîntarea României* a fost atribuită, pe rînd, lui **R.**, lui N. Bălcescu, ca și amîndurora.

Autor dramatic lipsit de șansă, **R.** a compus două piese într-un act, care însă s-au pierdut. În cea dintîi dintre ele, *Băcălia ambițioasă* (jucată la 11 ianuarie 1846), **R.** viza procesul de parvenire a burgheziei. Cea de-a doua *(Jignicerul Vadră sau Provincialul la Teatrul Național)*, jucată la 25 februarie 1846, nu era doar o „scenă de haiduci", ci, după spusele autorului, și o satiră a melodramelor care invadaseră scena. **R.** a prelucrat vodeviluri franțuzești *(Un student de Paris* și *Doi cît unul)*. Lucrarea *Șezătorile la țară* s-a pierdut, la fel ca și *Réflections politiques, écrites dans la prison d'Edimburg*.

Ca teoretician, **R.** nu este un gînditor original. Aproape tot ceea ce susține el în chestiuni de literatură și de cultură românească fusese enunțat în programul „Daciei literare". La el însă, dispersată în diferite scrieri, mai ales în *Critica criticii*, dar și în *Cugetări* sau *Studie moldovană*, argumentația nu e pur și simplu programatică, ci are un caracter mai combativ, impetuos, uneori imperativ. Miezul concepției despre literatură a lui **R.** stă în ideea că literatura este „expresia vieții unei națiii". Răfuindu-se cu pedantismul și cosmopolitismul, el pledează net, cu multă decizie, pentru o literatură originală care să-și tragă sevele din istorie, din realitatea autohtonă, din creația populară. **R.** este un prețuitor al tradiției și ideea moștenirii culturale („cleronomia părintească") apare ca o consecință firească. Ceea ce face **R.** e mai curînd critică culturală. El proclamă că e timpul să se instituie o critică adevărată, eficientă, care să discearnă valorile autentice de cele false. Precursor al junimismului prin criticismul său, **R.** anticipă, prin șarjele sale împotriva „imitației necugetate", sterile — ca și a stricătorilor de limbă — campania pe care o va desfășura, cu aceleași obiective, Titu Maiorescu. Criticului i se cere „giudecată nepărtinitoare", talent, o experiență de viață, nu doar una livrescă. **R.** condamnă judecă-

ţile rigide, dogmatice sau, cu propriile cuvinte, „socotinţile judecătoreşti". Avea uneori talentul formulării pregnante, memorabile. Unele chestiuni de măiestrie artistică, de formă şi compoziţie, de stil fac de asemenea obiectul preocupării lui **R.** Încercările sale de critică aplicată — asupra poeţilor M. Cuciuran şi D. Dăscălescu — sînt cu totul modeste.

În problemele de limbă, **R.**, om cu o cultură umanistă, dovedea judecată limpede şi plină de bun simţ. Concepţia lui e una istoristă, opusă celei raţionaliste, a cărturarilor ardeleni. În disputa filologică la care ia parte, **R.** polemizează îndeosebi cu „pedanţii", cu „fabricanţii de sisteme" care încearcă să abată limba din cursul ei. Cu aplomb şi cu nerv satiric, într-o logică strînsă, **R.** denunţă ca aberante şi chiar ilare curente ca latinismul, purismul ori italienismul propovăduit de I. Heliade-Rădulescu. După el, o limbă unitară şi accesibilă nu se poate obţine decît prin aprofundarea contactului cu limba populară. Polemica împotriva latinizanţilor ardeleni va fi continuată în „Steaua Dunării".

Atras de creaţia populară de timpuriu, **R.** începe entuziast să adune, de prin 1839, poezii populare, balade şi doine, încredinţîndu-le prietenului său V. Alecsandri, care le foloseşte în culegerea sa de balade. După Gh. Asachi, a cărui colecţie se pierduse încă de atunci, **R.** a fost, astfel, unul dintre primii culegători de folclor la noi. Pornirea lui a fost una romantică, şi patriotică nu mai puţin. El a încercat (în *Poezia poporală*) să mediteze, să facă generalizări asupra materialului cules, ajungînd la acea clasificare a poeziilor populare (cîntece bătrîneşti, de frunză, doine şi hore) preluată şi de V. Alecsandri. Cu o orientare istoristă, ca şi Bălcescu, el evaluează, în spiritul concepţiei lui Herder, aspectul documentar al producţiei folclorice („Datinile, poveştile, muzica şi poezia sînt arhivele popoarelor"), păstrătoare a limbii şi a obiceiurilor străvechi. Dar nici aspectul estetic nu e neglijat, **R.** încercînd chiar să întreprindă (în *Holera*) o analiză artistică a baladei *Vîlcul*.

Liric sau retoric, ironic şi polemic, scrisul lui **R.** e nuanţat de un anume spirit de fineţe. Stilul e romantic, sentimental, mai ales în evocări, în memorialistică, şi eseistic, pasionat, scăpărător de vervă a ideii, în proza de atitudine.

— *Scrieri*, îngr. şi pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, Academia Română, 1908 ; *Piatra corbului. Soveja*, tr. V. Alecsandri şi A. I. Odobescu, pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, Socec, 1908 ; *Piatra Teiului şi Iaşii şi locuitorii săi în 1840*, tr. C. Mărgăritescu, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; *Scrieri*, pref. G. Bogdan-Duică, Bucureşti, Minerva, 1910 ; *Piatra-Teiului şi Iaşii în 1840*, tr. Mihail Sadoveanu, Bucureşti, Minerva, 1915 ; *Scrieri*, îngr. şi introd. Petre V. Haneş, Craiova, Scrisul românesc, 1937 ; ed. 2, Craiova, Scrisul românesc ; *Scrieri postume*, tr. V. Alecsandri, Al. Odobescu, M. Sadoveanu, îngr. Petre V. Haneş, Craiova, Scrisul românesc, 1940 ; *Opere complete*, îngr. Lucian Predescu, Bucureşti, Cugetarea, 1942 ; *Scrieri alese*, pref. Emil Boldan, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956 ; *Scrieri alese*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; *Piatra-Teiului*, îngr. Geo Şerban, pref. D. Păcurariu, Bucureşti, E.L., 1963 ; *Scrieri alese*, îngr. Geo Şerban, pref. Teodor Vîrgolici, Bucureşti, Albatros, 1970.

— 1. Alecsandri, *Proză, 373—378, 437—441* ; 2. P. V. Haneş, *Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română*, pref. O. Densusianu, Bucureşti, 1901 ; ed. 2, 1930 ; 3. G. Bogdan-Duică, *Alecsandru Russo*, CL, XXXV, 1901, 7 ; 4. Petru V. Haneş, *O scriere necunoscută : „Studii moldovene" de Al. Russo*, CL, XXXVI, 1902, 9 ; 5. Petru V. Haneş, *Asupra lui Alexandru Russo. Ştiri nouă*, LAR, VII, 1903, 3 ; 6. O. Densusianu, *O legendă literară*, VAN I, 1905, 14—15 ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *255—257*, III, *177—180, 228—230* ; 8. Apostolescu, *Infl. romant., 170* ; 9. Radu S. Dragnea, *Viaţa lui Alexandru Russo*, NRL, V, 1912, 43—44 ; 10. Ms. [M. Sadoveanu], *Locul de naştere al lui Alecu Russo*, ILT, I, 1919, 39 ; 11. A. Semaca, *O scrisoare necunoscută a lui V. Alecsandri*, CL, LVIII, 1926, ianuarie — februarie ; 12. Simonescu, *Încercări, 3—24* ; 13. A. Semaca, *Scrisori de la Alecu Russo*, CL, LX, 1927, mai — august ; 14. Traian Ichim, *Alecu Russo*, Iaşi, Viaţa românească, [1929] ; 15. Petre V. Haneş, *Ştiri despre Al. Russo*, PIL, I, 1931 ; 16. Densusianu, *Lit. rom.*, III, *72—85* ; 17. Lucia A. Popovici, *Pe urmele lui Alecu Russo*, PL, V, 1940, 7 ; 18. Călinescu, *Ist. lit., 182—186* ; 19. Vianu, *Arta*, I, *44—55* ; 20. Vasile V. Haneş, *Alexandru Russo*, PL, VI, 1941, 6 ; 21. Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, Cluj, Dacia, 1973, *242—246* ; 22. D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române*, Bucureşti, F.R.L.A., 1942, *322—333* ; 23. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 64—68* ; 24. Popovici, *Romant. rom., 407—442* ; 25. Geo Şerban, *Un însufleţit admirator al geniului popular : Alecu Russo*, în *Literatura noastră clasică*, Bucureşti, 1953, *131—164* ; 26. N. I. Popa, *Măiestria artistică în opera lui Alecu Russo*, AUI, 1954, fasc. 1—2 ; 27. Constantin C. Angelescu, *Cu privire la numele scriitorului Alecu Russu — O rectificare necesară*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 28. Al. Dima, *Alecu Russo*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; 29. Şerban Cioculescu, *Un suflet mare : Alecu Russo*, GL, IV, 1957, 41 ; 30. L. Leonte, *Limba scrierilor româneşti ale lui Alecu Russo*, ALIL, t. IX, 1958, fasc. 1—2 ; 13. Radu Tomoiagă, *Cu privire la ideile social-politice ale lui Alecu Russo*, CF, V, 1958, 6 ; 32. Constantin C. Angelescu, *Ştiri noi despre Alecu Russu*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; 33. Cornea, *Studii, 269—290, 334—345* ; 34. Al. Dima, *Alecu Russo sau Alecu Russu ?*, LCF, VI, 1963, 13 ; 35. T. Vîrgolici, *Alecu Russo*, Bucureşti, E.T., 1964 ; 36. Maria Magyaródi, *Contribuţii documentare la cunoaşterea vieţii şi activităţii revoluţionare a lui Alecu Russo în Transilvania anului 1848*, SUB, Philologia, XI, 1966, fasc. 2 ; 37. Geo Şerban, *Un izvor al lui Alecu Russu*, RITL, XV, 1966, 1 ; 38. Brădăţeanu, *Ist. lit. dram., 147—150* ; 39. Traian Cantemir, *Opinii despre primele scrieri ale lui Alecu Russo*, LL, XIV, 1967 ; 40. *Ist. lit.*, II, *489—507* ; 41. Şerban, *Exegeze, 5—41* ; 42. Ivaşcu, *Ist. lit., I, 449—454* ; 43. Paul Cornea, *Secretul lui Alecu Russo*, VR, XXII, 1969, 4 ; 44. Paul Cornea, *O autobiografie necunoscută a lui Costache Negruzzi*, LL, XXI, 1969 ; 45. Al. Piru, *Un destin : Alecu Russo*, RL, II, 1969, 11 ; 46. D. Păcurariu, *Un înaintaş al polemicii literare*, RL, II, 1969, 11 ; 47. Elena Piru, *Un document inedit de la Alecu Russo*, RL, II, 1969, 11 ; 48. Maria Platon, *Investigaţia mediului contemporan în proza lui A. Russo*, AUI, literatură, t. XV, 1969 ; 49. Mihai Zamfir, *Alecu Russo*, AUB, limbă şi literatură, t. XVIII, 1969 2 ; 50. C. Turcu, *Ştiri noi despre activitatea teatrală a lui Alecu Russu*, ALIL, t. XXI, 1970 ; 51. *Alecu Russo. Studii şi articole*, Bucureşti, 1970 ; 52. Haneş, *Studii ist. lit., 245—298* ; 53. Brădăţeanu, *Comedia, 56—58* ; 54. Bogaci, *Pagini, 48—60* ; 55. Teodor Vîrgolici, *Viziunea foclorică a lui Alecu Russo*, CRC, VII, 1972, 8 ; 56. Piru, *Varia*, I, *83—85*, II, *83—86* ; 57. Ţepelea—Bulgăr, *Momente, 184—186* ; 58. Teodor Vârgolici, *Aspecte istorico-literare*, Bucureşti, Eminescu, 1973, *8—31* ; 59. Mîndra, *Clasicism, 70—74* ; 60. *[Acte şi documente]*, DCM, I, *338—364* ; 61. Ion-Radu Mircea, *Un paşoptist român în închisorile Vienei*, MS, VII, 1976, 2 ; 62. I. Negoiţescu, *Alecu Russo*, VR, XXIX, 1976, 6 ; 63. Radu Tomoiagă, *Personalităţi şi tendinţe în perioada paşoptistă*, îngr. şi postfaţă Vasile Vetişanu, Bucureşti, Minerva, 1976, *184—220*.

F. F.

RUSSU, Ioan (26.X.1816, Comloşu Mare, j. Timiş — 13.IV. 1891, Arad), traducător. A făcut studii de teologie la Arad şi Vîrşeţ. A fost preot, profesor şi director la Şcoala normală (Preparandia) din Arad. În anul 1885, **R.** a publicat o nouă traducere a fabulelor scriitorului sîrb Dositei Obradovici (tălmăcite anterior, în 1814, de D. Ţichindeal, care nu indicase, însă, autorul). Intenţiona să corecteze aşazisele „greşeli" ale lui Ţichindeal şi să demonstreze că adevăratul autor al fabulelor este Obradovici. Ceea ce **R.** consideră greşeli sînt de fapt intervenţiile originale prin care Ţichindeal încercase localizarea şi adaptarea fabulelor la realităţile timpului şi locului, modificarea moralei unor fabule (interpretate tendenţios ca îndepărtare calculată a primei traduceri faţă de original, pentru a ascunde plagiatul). **R.** ignoră faptul că Ţichindeal s-a considerat autor al versiunii localizate a fabulelor, „prefăcătoriu" şi nu simplu traducător, şi că o lege a statului austriac, din 1793, interzicea tipărirea fabulelor lui Obradovici. Pe de altă parte, el încearcă să apere biserica ortodoxă română, punînd întru totul pe seama autorului străin critica iluministă împotriva misticismului, a bisericii şi a reprezentanţilor ei. Totuşi, şi **R.** a localizat la rîndul său o parte din fabule, însă cu mai puţin talent decît predecesorul său. Pentru unele a dat o traducere exactă. Limba e mai aridă, mai savantă, încărcată de latinisme ; tradu-

cerea uneori *ad litteram*, cu ignorarea sensurilor de ansamblu, scade valoarea textului.

— Tr. : *Fabulele lui Demetriu Cichindealu în traducere nouă din originalul sîrbesc al lui Dositei Obradovici*, Arad, Tip. Diecezei române, 1885.

— 1. Botiș, *Ist. Școalei normale, 407—408* ; 2. Negrescu, *Înfl. slave*, II, *8* ; 3. V. Vintilescu, *Dimitrie Țichindeal*, Timișoara, 1965, *passim*.

S. C.

RUSSU, Victor (c. 1844, Stîrciu, j. Sălaj — ?), scriitor. A făcut studiile gimnaziale la Șimleu și Beiuș, iar teologia la colegiul „Sf. Barbara" din Viena. După 1868 a fost numit profesor la Institutul preparandial din Cluj. Prin 1890 era membru onorific al Societății geografice române și al unor societăți culturale din Transilvania. În spiritul tradiției culturale ardelenești, **R.** este preocupat în lucrările lui literare de originea și trecutul poporului român. Volumul *Suspinele Silvelor* (1872) este o culegere eterogenă, în care versuri patriotice, meditative și erotice, fără valoare, alternează cu capitole de proză istorico-arheologică, referitoare la romanitatea neamului. Mai închegat compozițional, volumul *Din trecutul Silvaniei* (1889) este o expunere de istorie și etnografie. În *Precuvîntare*, autorul anunță că și-a scris cartea sub imperativul „utile cum dulci". Împletind datele științifice cu ficțiunea, **R.** evocă pagini din trecut într-un stil înflorit, sub forma unei legende. A mai publicat, în 1890, un tratat geografic despre Dacia *(Dacia porolisense. Cu distinctă privire la Silvania)*.

— *Suspinele Silvelor. Poezii și proză*, Karlsruhe, Tip. Gutsch, 1872 ; *Din trecutul Silvaniei*, Gherla, Tip. Aurora, 1889 ; *Poezii*, Gherla, Tip. Aurora, 1889 ; *Sălbatecul codrului*, Brașov, 1889.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *203—204*.

M. T.

RUSSU-ȘIRIANU, Ioan (22.VI.1864, Șiria, j. Arad — 12.XII.1909, București), ziarist și scriitor. Era dintr-o familie de meseriași ; mama sa a fost sora lui I. Slavici. După ce a absolvit școala normală din Arad, a trecut munții în România (1884). Slavici l-a recomandat lui T. Maiorescu, dar **R.-Ș.** a preferat cercurile liberale. A intrat în redacția ziarului „Românul", condus de Vintilă C. A. Rosetti, și a făcut aici o bună ucenicie în ziaristică. A publicat în „Voința națională" și în același timp a trimis colaborările sale „Tribunei" din Sibiu. Era pedagog la o școală de institutori și profesor la un institut particular. În 1891, întorcîndu-se în Ardeal, continuă să susțină la „Tribuna", în calitate de redactor, crezul politic și literar al lui Slavici. Apără, cu o rară energie, curaj și vehemență, cauza românilor din Ardeal, în procesele de presă intentate de autoritățile maghiare unor redactori sau revistelor „Tribuna" și „Foaia poporului". Este închis la Seghedin timp de șase luni. **R.-Ș.** avea temperament de luptător politic. După procesul Memorandumului, a colindat satele pentru a propaga în rîndurile țăranilor încrederea în idealul libertății și unității naționale. Cînd, în 1895, vechii tribuniști părăsesc ziarul, el editează „Tribuna poporului" (1897), continuînd pînă tîrziu (în „Tribuna" din Arad, 1903), să militeze pentru idealurile politice și programul cultural al „Tribunei" sibiene. În „Tribuna poporului" semna și Leandru. A fost corespondentul „Tribunei" la Conferința interparlamentară de pace de la Bruxelles (1894), adunîndu-și într-un jurnal impresiile călătoriei prin Europa. A mai colaborat la ziarul „Românul" din Arad și la „Luceafărul" din Budapesta. În 1905—1906 era deputat în Parlamentul de la Budapesta.

R.-Ș. a fost un ziarist talentat și combativ, unul din cei mai hotărîți luptători pentru drepturile românilor ardeleni. La „Tribuna" și „Familia" a colaborat cu articole politice și cu nuvele și povestiri, recenzii și cronici dramatice, pagini memorialistice. Și-a strîns o parte din scrierile literare într-un volum, apărut în 1894 *(Moara din vale)*. Altele au fost publicate postum. Povestirile și nuvelele sale amintesc foarte puțin pe ziaristul militant. Sînt compuneri romanțioase, narînd iubiri pătimașe și fatale *(Olga, Moara din vale, Din viața unui călugăr)*, convenționale intrigi de serai *(Din tainele Bosforului)* sau idile rustice *(Nicu Ciobănelul)*, lipsite de firesc în intrigă și dialoguri. Cînd încearcă evocări realiste (episoadele revoluției de la 1848 în Ardeal, din *Nicu Ciobănelul* sau *Moara din vale)*, acestea nu se leagă într-un întreg, copleșite de romanescul foiletonistic. Personajele, elaborate consecvent după rețeta melodramei, nu ajung să se individualizeze. Stilul, chiar și în povestirile cu subiecte rustice sau exotic-orientale, este lipsit de culoare istorică sau locală, neindividualizat. Spre deosebire de alți scriitori ardeleni, **R.-Ș.** se exprimă într-o limbă curată, fără provincialisme și construcții străine. Amintirile din temnița de la Seghedin, publicate în „Tribuna" sub pseudonimul Bül-A-Zam, au un stil viguros, în care amănuntul realist dă culoare și autenticitate evocării. Traducerile lui **R.-Ș.**, apărute în „Tribuna", făcute din limba franceză, au popularizat în Transilvania, aflată mai ales sub influență germană, mari scriitori francezi : Zola, Maupassant, A. Daudet. **R.-Ș.** este printre primii traducători ai lui Turgheniev (cu un roman semnificativ, *Apele primăverii)* în Ardeal.

— *Moara din vale*, Sibiu, Tip. Albini, 1894 ; *La Roma. Schiță din călătorie*, Arad, Tip. Tribuna poporului, 1903 ; *Schițe și nuvele inedite*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1911 ; *Militărește*, Brașov, Ciurcu, 1913. — Tr. : *Povestiri turcești*, TR, VIII, 1891, 100—101 ; Ouida (Maria Louise de La Ramée), *Frescurile*, TR, VIII, 1891, 185—205 ; Turgheniev, *Apele primăverii*, TR, VIII, 1891, 209—262 ; *Fata ori tigrul ? (Povestire arabă)*, TR, VIII, 1891, 215 ; G. Ohnet, *Fără zestre*, TR, IX, 1892, 15 ; Maupassant, *Șalt*, TR, IX, 1892, 16—17, *Sărmanul soldat*, TR, IX, 1892, 21, *Pe lună*, TR, IX, 1892, 66, *Singur*, TR, IX, 1892, 85—86 ; E. Zola, *Cînd nu e de lucru*, TR, IX, 1892, 97 ; A. Daudet *Intiiul meu frac*, TR, IX, 1892, 157, *Port-drapelul*, TR, IX, 1892 207, *Liza*, TR, IX, 1892, 222 ; Bret Harte, *Yerba Buena*, TR, IX, 1892, 158—196 ; A. Delpit, *Nissa*, TR, IX, 1892, 220 ; J. Richepin, *Asasinul gol*, TR, IX, 1892, 230 ; R.-H. Le Roux, *Intre valuri*, TR, X, 1893, 69 ; [Autor neidentificat], *Gheara de leu*, TR, X, 1893, 177 ; A. Allais, *Inventios...*, TR, X, 1893, 250 ; C. Hedenstierna, *Invenția lui Ostrand*, TR, XI, 1894, 49—51.

— 1. Sălișteanu, *Novele de I. Russu-Șirianu*, TR, XII, 1895, 9 ; 2. Advoșanul, *Un mucenic al condeiului : Ioan Russu-Șirianu*, VR, IV, 1909, 12 ; 3. Iorga, *Oameni*, I, *379—380* ; 4. Tăslăuanu, *Informații, 57—60* ; 5. I. Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 6. I. Breazu, *I. Rusu-Șirianu*, PAB, *171—178* ; 7. G. Ștrempel, *Din activitatea lui I. Russu-Șirianu la „Tribuna"*, CTR, *151—161*.

S. C.

RUSU, Ioan (25.III.1811, Habic, j. Mureş — 4.IV. 1843, Blaj), poet şi traducător. După studii începute, în 1824, la gimnaziul din Alba Iulia, **R.** (iscălea şi Ioan Rus sau Ioan Rusz), fiu al economului Vasile Rusu şi nepot al lui Simion Crainic, prepozit capitular al Blajului, îşi continuă învăţătura la liceul piarist din Cluj, unde absolvă cursul de filozofie, în 1827. Remarcat pentru calităţile sale, este trimis ca bursier la Viena, unde urmează timp de patru ani teologia. La întoarcere se stabileşte la Blaj şi este, începînd din 1831, profesor. A predat, succesiv, gramatica, teologia, istoria universală şi geografia. Moartea prematură (de ftizie) a întrerupt o evoluţie ce se anunţa, pe plan cultural şi pedagogic, de anvergura aceleia a prietenilor şi colegilor săi blăjeni T. Cipariu şi S. Bărnuţiu. Puţin înaintea sfîrşitului, **R.** apucase să încheie lucrarea sa de geografie universală *Icoana pămîntului* (apărută la Blaj, în trei tomuri, în 1842—1843). Bine alcătuită, bogată în informaţii, cu interesante observaţii etnopsihologice, *Icoana pămîntului* s-a impus în epocă prin frumuseţea şi plasticitatea limbii. Lucrarea conţine în precuvîntare o pasionată pledoarie pentru unitatea culturală a românilor, pentru cultivarea limbii şi păstrarea nealterată a „vieţii sufleteşti" a poporului. **R.** are în vedere, în spiritul militantismului iluminiştilor transilvăneni, „cultura mulţimii", nu „cultura unor feţe, care voiesc a-şi cerca aplicarea în deregătorii cetăţeneşti". Cu o atenţie specială sînt descrise Moldova, Bucovina, Muntenia (cunoscute şi în urma unei călătorii de studii în 1836), **R.** avînd limpede conştiinţa unităţii naţionale a românilor din toate provinciile.

Cele cîteva poezii, originale sau traduse, apărute în „Foaie literară" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", dezvăluie un poet sensibil şi înzestrat, de tonalitate preromantică, rămas însă necunoscut. **R.**, fire modestă, dar şi excesiv de prudentă, nu a semnat cu numele propriu versurile trimise spre publicare. Semnăturile criptice (***Z, Y, OOO) au fost identificate abia după cercetarea scrisorilor către prietenul său G. Bariţiu. Stîngace uneori, versurile au totuşi graţie şi naturaleţe, oscilînd între meditaţia elegiacă şi accente mai noi, de coloratură romantică, neîntîlnite pînă la el în lirica românească (*Amorul, Despărţirea, Cîntarea unei fecioare la sămănatul florilor*). Cu adevărat înnoitoare este poezia *Iubita părăsită* (1838), inspirată, cum singur menţionează într-o scrisoare, de o „cîntare de şezătoare", premergînd astfel tendinţei generale a poeziei noastre romantice către inspiraţia folclorică. La **R.** influenţa poeziei populare este vizibilă şi în simplitatea, firescul limbii, în prospeţimea imaginilor. În îndreptarea liricii româneşti pe făgaşul romantic, **R.** a contribuit prin cîteva poezii traduse — cu aplicaţie şi vibraţie — din Schiller, el fiind, în Transilvania, primul tălmăcitor român din creaţia poetului german.

Activitatea publicistică a lui **R.**, rămasă şi ea sub semnul anonimatului, este de asemenea notabilă pentru fermitatea şi clarviziunea orientării în probleme de cultură naţională. În articolele apărute în „Foaie pentru minte...", **R.** este un adept hotărît al ortografiei cu litere latine (exemplificată, în *Ceva despre ortografia latino-românească*, prin traducerea fabulei lui Fedru *Cerbul la izvor*). El propune îmbinarea principiului fonetic cu cel etimologic. Alte articole îl arată pasionat de istoria şi cultura românilor, bine informat asupra istoriei universale. *Moartea Virginiei* este o repovestire, în stilul istoriografiei romantice, a unui episod din istoria Imperiului roman. Atitudini şi opinii demne de interes se întîlnesc şi în scrisorile sale către G. Bariţiu.

— *Amorul*, FOL, I, 1838, 23 ; *Despărţirea*, FMIL, I, 1838, 1 ; *Cîntarea unei fecioare la sămănatul florilor*, FMIL, I, 1838, 6 ; *Ceva despre ortografia latino-românească*, FMIL, I, 1838, 10 ; *Iubita părăsită (cîntare săteneasca)*, FMIL, I, 1838, 26 ; *Moartea Virginiei*, FMIL, II, 1839, 1—3 ; *Boala vinarsului şi soţietăţile de contenire*, FMIL, II, 1839, 6, 7 ; *Însemnări asupra călătoriei p[ărintelui] A. Gegö în Moldova*, FMIL, II, 1839, 43—46 ; *Limba românească în a şasa sută*, FMIL, 1840, 2 ; *Ceva despre „Hronicul românomoldo-vlahilor"*, FMIL, III, 1840, 37—39 ; *Aflarea şi folosul tipografiei*, FMIL, IV, 1841, 1, 2 ; *Precuvîntare* la *Icoana pămîntului*, t. I, Blaj, Tip. Seminarului, 1842. — **Tr.** : Schiller, *Tînărul la pîriu*, FMIL, I, 1838, 14, *Dorul*, FMIL, I, 1838, 23, *Vînătoriul alpicesc*, FMIL, II, 1839, 1, *Cătră Minna*, FMIL, II, 1839, 29.

— 1. Ioan Raţiu, *Ioan Rusu. Notiţă biografică*, Blaj, Tip. Seminarului, 1907 ; 2. Ştefan Manciulea, *Un geograf uitat : Ioan Rusu*, CLC, XVII, 1937, 2—3 ; 3. N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, E.Ş., 1962, *27—28* ; 4. Vasile Netea, *Un scriitor transilvănean premodern*, LL, XII, 1966 ; 5. *George Barit şi contemporanii săi*, III, îngr. Ştefan Pascu, Iosif Pervain, I. Chindriş, D. Suciu, Mircea Popa şi Gelu Neamţu, Bucureşti, Minerva, 1976, *349—400*.

L. V.

SAPHIR, Demetru Nicolae (pseudonim al lui *Nicolae Demetrescu*; 1847, Craiova sau Bucureşti — 1883, Bucureşti), poet. Era fiul unui cîrciumar din satul Pasărea, de lîngă Bucureşti. A debutat în ziarul „Oltul", care apărea la Bucureşti (1873—1875), sub conducerea lui Al. Macedonski. Debutantul nu şi-a semnat versurile. Mărturiile contemporanilor îl prezintă pe S. ca redactor al ziarului. Al. Macedonski i-a sugerat poetului pseudonimul. S. a avut o existenţă nefericită şi ştearsă, ca funcţionar la vama din Corabia şi apoi proprietar al unei prăvălioare în satul părinţilor. Boem şi idealist, vizionar animat de elanuri socialiste cam confuze, S. apărea contemporanilor drept un om bizar, totdeauna nenorocit, trăind cu desăvîrşire retras „în lumea ideală". A frecventat cercurile socialiste şi a fost bun prieten cu C. Mille. Cîteva poezii i-au apărut în „Femeia română" şi în „Contemporanul". Se pare că a lucrat şi în redacţia „Revistei literare" condusă de Th. M. Stoenescu. A publicat două volume de versuri: *Suspinuri şi cugetări* (1876) şi *Cavalul* (1883). După moartea sa, C. Mille i-a tipărit cîteva proze în „Drepturile omului". Dacă existenţa poetului a trezit interes prin entuziasmul cu care el s-a dăruit idealurilor socialiste şi prin firea sa excesiv „senzitivă", poezia lui S. rămîne la stadiul de imitaţie ştearsă după D. Bolintineanu şi C. Bolliac. După modelul *Macedonelor*, S. scrie pastorale convenţionale *(Impresiuni, Didin)* şi reeditează senzualismul evazioriental din *Florile Bosforului* în *Leili, Liliţele, Ilina, Zinzili, Zarifé*. Cuvintele turceşti sau din dialectul macedoromân, introduse de autor, nu duc la realizarea efectelor de culoare locală scontate. Tot la Bolintineanu trimit şi strofele macabre din *Hîrca, Vrăjitoarea* sau unele compuneri cu haiduci ţinînd discursuri despre libertate *(Tunsul)*. S. scrie o poezie a contrastelor sociale *(Prostituata, Copilul cîntător)* care, prin îndemnurile generoase la lupta revoluţionară *(Libertatea)*, confirmă afinităţile cu „Contemporanul" socialist. Mai frecventă este la el deznădejdea romantică *(Soarta, Ultimul suspin, Remuşcarea, Melancolia, Exilatul)*, copleşită însă de un stil anost, plin de clişee şi platitudini.

— *Suspinuri şi cugetări*, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1876; *Cavalul*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1883; *Riga di Palermo*, DPO, I, 1885, 42; *Monologul unui ţăran*, DPO, I, 1885, 76; *Familia muncitoare*, DPO, I, 1885, 102; *Ecaterina şi George*, DPO, I, 1885, 127; [*Poezii*], POC, *56—64*.

— 1. Mirtil [Al. Macedonski], *O frunză-n vînt*, L, II, 1881, 1; 2. Asa [*Dem. N. Saphir*], RELI, VI, 1885, 27; 3. C. Mille, *Un poet uitat*, ADV, XIII, 1900, 3899; 4. Gherea, *Studii*, II, *503*; 5. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *166*; 6. Mihail Stăncescu, *Demetru Nicolae Safir*, PIL, I, 1931; 7. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, *27*, *247*, *253*, *332*; 8. *Ist. lit.*, III, *580*.

S. C.

SARA, cotidian politic şi literar apărut la Iaşi între 1 noiembrie şi 14 decembrie 1896. Organ al grupării politice ieşene a lui Take Ionescu, ziarul era redactat, cu destulă îngrijire, de cîţiva tineri gazetari cu veleităţi literare, printre care şi E. Herovanu. În S. nu se publică prea multă literatură originală, doar cîteva schiţe de Herovanu şi de G. Botez-Gordon. În schimb, se dă o atenţie deosebită vieţii culturale, discutată în forme variate — note critice, comentarii, cronici în versuri, anecdote (scrise, cele mai multe, de E. Herovanu, care semna şi Rigoletto). Sub pseudonimele Vioreanu, Tambur, Yvann (poate Şt. Petică), Gil, Blan, Halicarnas — dintre care unele sînt, desigur, tot ale lui Herovanu — se ascund şi alţi redactori. În primele cinci săptămîni de apariţie, la S. a colaborat I. L. Caragiale, autor al unei serii de articole publicate sub titlul *Cronica de joi*, în care discută probleme generale, plecînd de la evenimentele zilei (cazul mitropolitului Ghenadie, moartea actriţei Teodora Pătraşcu ş.a.). Într-o atitudine publicistică superioară, se îmbină maturitatea scriitorului cu experienţa observatorului pătrunzător al vieţii sociale.

SARA

APARE LA ORA 4 DE SEARA ŞTIRILE IMPORTANTE ALE ZILEI

R. Z.

SARSAILĂ, gazetă satirică apărută la Bucureşti, de trei ori pe săptămînă, de la 8 aprilie pînă la 6 iunie 1871. Aceeaşi denumire fusese folosită în 1866 de N. T. Orăşanu, în timpul uneia dintre desele suspendări ale ziarului său „Nichipercea". Gazeta din 1871 este însă editată şi redactată de G. Dem. Teodorescu (Ghedem), care nu mai colabora la periodicele umoristice scoase de N. T. Orăşanu. S. polemizează cu celelalte foi satirice ale vremii. Lui Orăşanu i se reproşează că a abandonat apărarea intereselor ţării de cînd a obţinut funcţii oficiale. Ghedem critică şi monarhia. Poezia şi-ar fi pierdut aura romantică, iar poeţii, în loc să însufleţească sentimentele patriotice ale poporului, se îngrămădesc pe scările palatului domnesc pentru a obţine privilegii. Satira lui Ghedem este însă greoaie, viitorul profesor universitar nu are nici umorul şi nici sprinteneala de limbaj a lui Orăşanu. Lirică erotică, fabule şi parodii, precum şi două traduceri (poeziile *Fluturele* de Lamartine şi *Anima* după Musset) sînt publicate în paginile de literatură ale gazetei.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *649*; 2. Trifu, *Presa*, *160—161*.

R. Z.

SATIRA, revistă satirică şi literară apărută la Bucureşti, săptămînal, între 8 iunie şi 19 octombrie 1897. Panait Macri, editor si director, şi Picolo-Iaşi, redactor şef, scoteau această publicaţie periodică în scopul de a critica aspecte ale vieţii sociale. De fapt, Macri se foloseşte de noua lui foaie pentru a con-

tinua să atace, ca şi în alte publicaţii ale sale, pe acei scriitori care, datorită talentului, se impuneau atenţiei publice. De data aceasta, principala ţintă era G. Coşbuc, ale cărui poezii sînt analizate tendenţios, răstălmăcite şi parodiate. Mai obiectiv, Picolo-Iaşi satirizează versurile neizbutite apărute în volume sau în paginile gazetelor, începînd cu acelea ale colegului său de redacţie.

R. Z.

SATYRUL, gazetă satirică săptămînală care a apărut la Bucureşti între 6 februarie şi 5 iunie 1866. Reflectînd intens actualitatea politică din zilele detronării lui Al. I. Cuza şi ale înscăunării principelui străin, S. este totodată un periodic de literatură şi critică literară. Redactor era B. P. Hasdeu, iar colaboratori au fost N. Nicoleanu, I. C. Fundescu şi Şt. Vellescu. Toţi semnează cu pseudonime care imită nume chinezeşti ; dealtfel, într-o *Profesiune de credinţă* se anunţa, în glumă, editarea simultană a două ediţii, una în limba română şi alta în chineză, deoarece românii ar prefera numai literatura şi gazetele străine. Articolele politice se referă la instabilitatea guvernelor şi a administraţiei, la grevarea bugetului prin cheltuieli nesocotite, la înfiinţarea de instituţii netrebuincioase (Senatul), la lipsa de pregătire a celor chemaţi să călăuzească destinele ţării. Într-o altă serie de articole se observă discrepanţa dintre pretenţiile protipendadei şi nevoile societăţii, se pun în lumină superficialitatea şi spoiala de civilizaţie caracteristice unora dintre reprezentanţii păturilor sociale avute. Violenţele de limbaj nu lipsesc din această publicistică, izvorîtă mai curînd din tensiunea de moment a luptelor politice, decît dintr-un limpede program de acţiune socială. Autorii articolelor sînt Hasdeu însuşi, precum şi N. Nicoleanu, care colaborează şi cu versuri, în nota obişnuită a liricii sale. Hasdeu scrie şi cronică dramatică, schiţînd un adevărat plan de dezvoltare a teatrului românesc, dar, mai ales, criticînd aspecte ale stagiunii din 1866 (repertoriul necorespunzător, format din localizări şi imitaţii, diletantismul actorilor, punerea în scenă nesatisfăcătoare etc.). Într-o recenzie la *Tentamen criticum* el combate exagerările etimologiste ale lui A. T. Laurian. Tot el dă note bibliografice, comentează limba şi stilul gazetelor din Bucureşti, se ocupă de cele mai vechi poezii satirice româneşti, scrie un studiu asupra spătarului Nicolae Milescu, compune versuri. Un foileton excelent, intitulat *Scene din pasagiu,* în care se surprind elemente caracteristice ale boemei bucureştene, pare să fie scris alternativ de Hasdeu, de I. C. Fundescu şi Şt. Vellescu. În S. a apărut pentru prima dată poezia *Viaţa la ţară* a lui Al. Depărăţeanu, însoţită de o prezentare a activităţii poetului, care murise în 1865. O rubrică de *Ecouri* teatrale şi literare urmărea viaţa artistică din săptămîna care preceda apariţia gazetei, o alta, denumită *Vorba vorbei,* satiriza autorii netalentaţi sau pe plagiatori.

— 1. Trifu, *Presa, 101—108* ; 2. V. Sandu, *Publicistica lui Hasdeu,* Bucureşti, Minerva, 1974, *77—83.*

R. Z.

SĂCEALA, publicaţie lunară apărută la Iaşi între 29 ianuarie şi 25 decembrie 1884. Nu i se cunosc redactorii, articolele fiind nesemnate ori semnate cu diverse pseudonime (Săcelescu, Gh. Cîrlig din Sfinţeni). Revista avea un caracter umoristic, întreţinîndu-şi verva aproape numai din parodiere. S. avea drept moto două proverbe prin care ironiza strategia străvezie şi servilismul publicaţiilor mărunte („capul plecat sabia nu-l taie" şi „varga şi toiagul tău mă vor mîntui"). *Profesie de credinţă* reprezintă o pastişă a limbajului demagogic al partizanilor politici ai diferitelor partide, între care S. nu prea făcea deosebire (par a exista totuşi unele simpatii liberale). Excelînd în parodierea stilului administrativ, revista publica imitaţii ale rapoartelor oficiale *(Corespondenţe de la Senat),* scrise cu spirit şi multă vervă. La *Partea literară* periodicul tipărea două parodii *(Oraşul morţii* şi *Misteriele nopţei sau Natura siluită de infami),* în care se ironizau clişeele romantismului decadent şi ale foiletoanelor mediocre ale epocii. Rubrica *Feliurimi* cuprindea, uneori, judicioase observaţii asupra incorectitudinii limbii din periodicele vremii.

D. M.

SĂPTĂMÎNA, publicaţie periodică săptămînală apărută la Iaşi de la 9 mai 1853 pînă la 1 mai 1854. Subintitulată „foaie sătească" şi subvenţionată de Departamentul Cultului şi Învăţăturilor Publice, gazeta apărea, probabil, în continuarea mai vechiului periodic „Foaie sătească" (1839—1851), propunînd, în spirit iluminist, o acţiune, moderată, de culturalizare a ţăranului. Acest program, sintetizat într-o *Înştiinţare* semnată de C. Negruzzi, în calitate de redactor, prevedea tipărirea de scrieri cu caracter moral şi educativ, de articole referitoare la economia rurală şi casnică şi chiar de liste de preţuri. Articolul ilustrează conservatorismul scriitorului, ale cărui idei politice erau, la 1854, depăşite. Publicistica lui Negruzzi şi povestirile care îi apar aici pornesc, cele mai multe, de la prejudecata că lenea şi beţia ar fi

principalele cauze ale vieții grele a țăranului ; soluția ar veni de la respectarea vechiului sistem de relații dintre clasa avută și cea săracă și de la întărirea credinței în Dumnezeu. Aceleași idei sînt reluate de Al. Donici în fabulele cu care colaborează aproape în fiecare număr. Alte articole sînt scrise de I. Ionescu de la Brad și de Gh. Sion ; I. Ianov este autorul versurilor intitulate *Învățături religioase și morale*. Traducerile, fragmentare, din scrierile lui Aimé Martin, Fénelon, J.-J. Rousseau, Cambacérès, Buffon pun la îndemîna cititorilor o literatură în deplină concordanță cu orientarea gazetei.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *118* ; 2. Al. Piru, *C. Negruzzi*, București, E. T., 1966, *23—24* ; 3. *Ist. lit.*, II, *385, 386* ; 4. L. Leonte, *Introducere* la C. Negruzzi, *Opere*, I, București, Minerva, 1974, *XIV*.

R. Z.

SĂPTĂMÎNA ILUSTRATĂ, revistă literară săptămînală care apare la București între 1 ianuarie și 6 iunie 1893. Condusă de Laura Vampa (directoare) și Eugen Vaian (redactor șef), publicația se situează printre acelea care au arătat simpatie pentru ideile estetice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, fără să se alăture însă presei socialiste. Vaian se angaja, într-o *Convorbire săptămînală* (rubrică permanentă), să continue orientarea literară de la „Contemporanul", numindu-se el însuși „elev modest" al școlii lui Gherea. Noua revistă își propunea să publice o beletristică accesibilă tuturor, pregătind astfel receptarea literaturii „de valoare". Versuri, schițe și nuvele, o rubrică intitulată *Scriitori vechi*, în care s-au publicat poezii de C. Bolliac, Andrei Mureșanu, pitarul H. Ioanide și Al. Donici, o alta de întrebări și răspunsuri, precum și ecouri literare, note bibliografice și *Poșta redacției* se publică în fiecare număr. Versurile aparțineau lui E. Vaian, Tr. Demetrescu, Al. Obedenaru, I. N. Roman, Corneliu Budu (Badea Pletea), I. Catina, C. Z. Buzdugan (Zamfir Cobuz), Eugen Herovanu, iar N. G. Rădulescu-Niger, Th. D. Speranția și Șt. C. Dumitrescu (Stecedum) colaborează cu anecdote populare versificate. Laura Vampa, E. Vaian și Tr. Demetrescu se arată în nuvelele lor adepții unei proze de observație socială, cu accente naturaliste. I. L. Caragiale, care era prieten și mentor literar al lui Vaian, și-a republicat în S.i. schița *Norocul culegătorului*.

R. Z.

SĂTEANUL, publicație apărută săptămînal în satul Beregseu, lîngă Timișoara, între 15 august 1891 și 25 decembrie 1891. Proprietar, editor și redactor era E. Andreescu. Foaia își va înceta apariția din cauza conflictului în care E. Andreescu va intra cu autoritățile. Destinată comercianților și țăranilor, publicația își propunea să se ocupe numai de chestiunile naționale. Se republică apelul lui At. M. Marienescu adresat învățătorilor români prin ziarul „Pedagogul român" (care nu apăruse decît într-un singur număr), directorul poartă polemici aprinse cu ziarul timișorean „Luminătoriul", apar diverse articole pe teme sociale. Sînt publicate și cîteva schițe, datorate lui T. Daul *(Ilenuța, Îngerul păzitoriu)*, scenete și povestiri cu caracter popular *(Nițu ajuns osîndit la moarte, Moș Achim cîntărețul la divanul sătenilor)*. Foarte numeroase sînt versurile, mediocre, semnate de N. Țințariu, D. Voniga, I. N. Roman. Cele mai multe sînt însă iscălite cu inițiale. N. Țințariu publică un ciclu de *Doine poporale*, fără a specifica însă locul, data și nici numele celui de la care le-a cules. La fel procedează și T. Daul, cu un șir de *Colinde*.

D. M.

SĂULESCU, Gheorghe (4.III.1798, Roșiești, j. Vaslui — 6.IX.1864, Corni-Albești, j. Vaslui), filolog, poet și publicist. Este descendentul unei vechi familii de preoți din ținutul Fălciului. După învățătura elementară din satul natal, urmează un an la Huși, în 1807, clasa de limbă greacă a dascălului Gheorghe Patruiotul, continuîndu-și instruirea la Iași, sub protecția mitropolitului Veniamin Costache. Studiază la Școala domnească, în clasele „gramaticale" și „umanioare", retorica, poezia și limbile clasice. Cu ajutorul mitropolitului, S. este trimis în 1819 la Academia din insula Chios, condusă de rectorul Neofit Vamva. După izbucnirea mișcării de eliberare națională din Grecia (1821), el pleacă la Cernăuți, unde face, pînă în 1826, studii de limba germană, latină, de limbi romanice (franceza și italiana) și de filozofie germană. Tot în acest interval, cînd a dobîndit o temeinică cultură filologică, umanistă și filozofică, el face și cîteva călătorii la Viena. În 1828, cînd se deschid, la Trei Ierarhi, Școala normală și Gimnaziul Vasilian, S. este numit profesor de limba română, istorie universală și logică și conducător al celor două școli și al internatului de stipendiști. Din 1829, cînd Gh. Asachi începe publicarea „Albinei românești", S., împreună cu V. Fabian-Bob, devine redactor. A ținut locul lui Asachi la conducerea revistei, ca și în Epitropia Învățăturilor Publice, cît timp acesta a lucrat în comisia de redactare a Regulamentului organic (1829—1830). În decembrie 1832, este numit membru permanent și secretar al Comitetului scolastic, organ consultativ al Epitropiei Învățăturilor Publice. Din 1835, S. este profesor la Academia Mihăileană și director al Tipografiei Mitropoliei, unde va tipări, în două volume, în 1835—1836, *Hronicul romano-moldo-vlahilor* al lui D. Cantemir. S. a desfășurat o bogată activitate publicistică în periodicele vremii : „Albina românească", „Icoana lumei", „Spicuitorul moldo-român", „Almanah pentru învățătură și petrecere", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Gazeta Transilvaniei", unde a tipărit fabule și alte poezii, articole de filologie, arheologie, istorie, psihologie, etică, informații statistice, traduceri ș.a. În 1839 el susține, în „Albina românească", o polemică energică cu C. Negruzzi și I. Heliade-Rădulescu în probleme de limbă și gramatică românească. Ca profesor al Academiei Mihăilene a redactat o serie de manuale — netipărite, unele pierdute — de retorică și poetică, de psihologie, mitologie, logică, statistică, de pedagogie și metodică. La 1 noiembrie 1843, S. se retrage la pensie, dar își va continua pînă tîrziu activitatea socială și publicistică. În 1849 este numit de domnitorul Grigore Al. Ghica inspector provizoriu al școlilor, iar din 1851 se ocupă de reorganizarea învățămîntului. În 1855 l-a însoțit pe C. Negri la Conferința de la Viena a reprezentanților puterilor angajate în războiul Crimeii (1853—1856), contribuind la redactarea protocoalelor care priveau interesele Moldovei. Pentru bogata sa activitate social-culturală, S. a fost răsplătit cu ranguri boierești : paharnic în 1835, căminar în 1853, iar mai tîrziu spătar. Și-a petrecut ultimii ani ai vieții retras la proprietatea sa de la Vladnic, lîngă Huși.

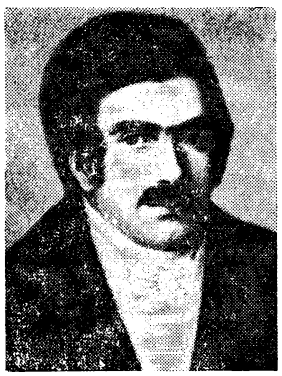

Opera lui Săulescu acoperă mai multe domenii : filologie, istorie, arheologie, literatură. **S.** este autorul unui *Abeţedariu românesc sau Întîile cunoştinţe* (1832), retipărit în numeroase ediţii. Pe lîngă obişnuita materie a unui abecedar, manualul cuprinde capitole educativ-literare de o importanţă care depăşeşte necesităţile didactice. Sînt incluse fabule în proză, încheiate cu învăţături morale ca la D. Ţichindeal, de asemenea, proverbe şi zicale, „sentinţii morale", cu sfaturi pentru purtarea în viaţă. Urmează „dietetica" sau „regula de vieţuit", cuprinzînd însemnări privitoare la igienă, la alimentaţie, îmbrăcăminte. Partea mai accentuat literară este cea cuprinsă în sentinţe, în care autorul vorbeşte copiilor despre patrie, ce trebuie iubită şi pentru care trebuie să-şi cheltuiască silinţele. **S.** aminteşte aici despre obîrşia romană a locuitorilor ţării. La a treia ediţie, din 1836, manualul mai conţine şi notiţe despre geografia celor cinci continente, iar în retipăririle din 1842 şi 1846 autorul aduce lămuriri mitologice ale numelor zilelor săptămînii, note de istorie românească generală şi chiar versuri despre trecutul îndepărtat al românilor. A doua lucrare a lui **S.** este *Gramatică românească sau Observaţii gramaticeşti asupra limbei româneşti pentru şcoalele normale şi ghimnaziale* (primele două volume în 1833) care, deşi tipărită cu chirilice, lasă să se evidenţieze tendinţele latiniste ale autorului, criticate de Gh. Asachi. Spre sfîrşitul primei părţi, consacrată etimologiei, **S.** dă liste întregi cu forme de neologisme, introduse conform concepţiilor sale lingvistice. Ca o curiozitate a rămas şi sistemul ortografic propus de **S.** A susţinut tot în spirit latinizant purificarea limbii de elemente nelatine. Volumul al treilea al lucrării, din 1834, consacrat prozodiei şi versificaţiei, tratează chestiuni privitoare la accentuarea silabelor şi la metrul poetic, aducînd numeroase exemplificări din psaltire, din scriitori greci, francezi şi români şi fireşte din creaţia lui **S.** — epigrame, fabule.

Stăruinţele de latinizare s-au răsfrînt şi asupra preocupărilor sale de folclorist. Pentru a evidenţia latinitatea românilor şi prin folclor, **S.** a prefăcut materialul folcloric cules, introducînd nume din mitologia romană sau cuvinte de origine latină. El face loc în mitologia noastră „zînelor parnasiene", iar Maicii Domnului îi schimbă numele în „Matrea Domnului". De la **S.** a rămas în manuscris lucrarea *Tratatii poetice*, cuprinzînd o introducere *Despre istoria literaturii şi a poeziei ghintelor*, numeroase fabule şi poezii cu caracter variat. De asemenea — o disertaţie, *Discurs asupra distincţiei în stat şi societate*, scrisă de pe poziţii retrograde, în care se combate ideea egalităţii între oameni, Revoluţia franceză şi „comunismul". În 1837, **S.** publica cea dintîi lucrare arheologică românească, *Descrierea istorico-gheografică a cetăţei Caput-Bovis, Capul Boului sau Ghertina*. Plecînd de la monedele romane şi de la alte urme găsite în ruinele de la Ghertina sau Ţiglina (Galaţi), **S.** crede că poate localiza aici vechea cetate Caput-Bovis. În prefaţa broşurii, **S.** reafirmă romanitatea neamului. Ca manual şcolar, el a tipărit, în 1837, o istorie universală intitulată *Hronologhia şi istoria universală prelucrată pe scurt*, în două volume. Lucrarea, după modele străine, începe cu istoria vechilor greci şi romani, continuîndu-se expunerea istoriei pînă în secolul al XVIII-lea. Istoria noastră, începută din cele mai vechi timpuri daco-romane, este urmărită cronologic pînă în epoca fanariotă. Manualul, învechit ca metodă, este mai mult o juxtapunere de date, decît o interpretare critică a izvoarelor.

S. se integrează literaturii beletristice prin volumul *Fabule în versuri sau poezii alegorice* (1835). În prefaţa volumului se face şi o încercare de teoretizare asupra fabulei, punîndu-i-se în valoare scopul educativ. Fabulele sale critică vicii generale, ca beţia şi zgîrcenia *(Avarul sau zgîrcitul şi beţivul)*, falsele judecăţi *(Mîţele şi caşul)* etc. Ca o localizare pitorească a motivelor universale din fabule, apar elemente lingvistice arhaice şi provinciale şi nume autohtone (cotoiul e „Petrică", găina e „Porumbaca"). O fabulă, deosebită şi ca întindere, este *Asinul*, o lucrare clasică a genului, cu toate elementele licenţioase din final. Asemănătoare poemului lui B. G. Casti *Gli animali parlanti*, fabula lui **S.** expune păţaniile măgarului obosit, flămînd, batjocorit şi bătut, care, îmbolnăvindu-se, este lăsat în voie să se îngraşe pe o pajişte înverzită. Aici lupul şi vulpea vor să-l piardă, ademenindu-l într-o călătorie. Asinul şi ceilalţi pornesc pe mare, sînt surprinşi de furtună, prilej pentru dobitoace de a-şi face procese de conştiinţă. Deşi este vinovat numai pentru că a mîncat o salată pe furiş, asinul este osîndit, dar scapă în ultimul moment, lovindu-l pe lupul credul ce voise să-i citească „taina" scrisă pe copită. Morala din final ar fi : orice fiinţă se apără cu mijloacele pe care i le-a dat firea. **S.** scrie şi cîteva poezii sentimentale, mediocre. În poezia *Porul* (1833), descrie o luptă pe mare pentru eliberarea Greciei. El încearcă aici cadenţa lui Lamartine, fiind unul din primii lamartinieni în Moldova. La sfîrşitul volumului de poezii, **S.** adaugă şi cîteva traduceri din Boileau şi Homer. El se dovedeşte un bun traducător, înţelegînd deplin, ca fost elev al unei înalte şcoli greceşti, vechea poezie eroică elină, pe care o tălmăceşte în hexametri corecţi. A mai compus şi cîteva pasteluri, rămase în periodice.

— *Abeţedariu românesc sau Intîile cunoştinţe*, Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1832 ; ed. 2, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1833 ; ed. 6, Iaşi, Tip. Francezo-română, 1851 ; *Gramatică românească sau Observaţii gramaticeşti asupra limbei româneşti pentru şcoalele normale şi ghimnaziale*, vol. I—II, Iaşi, Tip. Mitropoliei 1833, vol. III *(Urma observaţiilor gramaticeşti asupra limbei româneşti la Gramatica românească. De prozodia limbei româneşti şi de versificaţie, la care s-au adaos mai multe exempluri de versuri)*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1834 ; *Fabule în versuri sau poezii alegorice*, Iaşi, 1835 ; *Hronologhia şi istoria universală prelucrată pe scurt*, I—II, Iaşi, Tip. Mitropoliei 1837 ; *Descrierea istorico-gheografică a cetăţei Caput-Bovis, Capul Boului sau Ghertina*, Iaşi, 1837. — **Tr.** : [Boileau, Homer], în *Fabule în versuri sau poezii alegorice*, Iaşi, 1835 ; Byron, *Childe Harold* (cîntul II, fragm.), AR, XII, 1841, 95 ; Sappho, *Cînticul înamorării sale către Faon şi Rugăciunea Sapfei către Vinerea, înamorată fiind de Faon*, AR, XII, 1841, 95 ; A. Hommaire de Hell, *Astrahanul*, SMR, 1841, *86—90*.

— 1. *Mănunchiu din manuscrisele lui Gh. Săulescu (Raporturi despre ele de domnii S. Fl. Marian, N. Ionescu, T. Maiorescu şi Iacob Negruzzi)*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1883 ; 2. Urechia, *Ist. şc.*, I, *107, 119, 128, 217, 251, 291, 391*, II, *292*, III, *29* ; 3. I. Dumbravă, *Note biografice asupra vieţii lui Seulescu*, A, VI, 1895, 1—2 ; 4. Negoescu, *Fabule, 44—46* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *162—172* ; 6. Iorga, *Ist. presei, 47, 59* ; 7. Densusianu, *Lit. rom.*, III, *3—6* ; 8. Călinescu, *Ist. lit., 247* ; 9. Popovici, *Studii*, II, *396—399* ; 10. Călinescu, *Studii, 36—42* ; 11. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 429—430* ; 12. Petru E. Zugun, *Polemica filologică dintre Gh. Săulescu şi I. Eliade Rădulescu*, AUI, filologie, t. XII, 1966, fasc. 2 ; 13. *Ist. lit.*, II, *377—378* ; 14. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *485—486* ; 15. N. C. Enescu, *Gheorghe Săulescu, Dimitrie Pop, Anton Velini*, Bucureşti, E.D.P., 1970 ; 16. Păcurariu, *Clas. rom., 63—64*.

A. S.

SĂVESCU, Iuliu Cezar (28.IX.1866, Brăila — 9.III.1903, Bucureşti), poet. Fiul unui avocat a cărui soţie publica, din cînd în cînd, versuri, **S.** îşi face studiile la Bucureşti, urmînd cursul secundar al liceului „Sf. Sava". Este remarcat de profesorul Bonifaciu Florescu, care îi înlesneşte pătrunderea în mediul literar de la cafeneaua „Fialkovski". Îm-

preună, vor scoate o „gazetă de familie", „Duminica" (1890—1891). Poetul scrie mult, cu precipitare, publicînd la multe din periodicele vremii. Sub semnătura sa apar poezii, impresii, schiţe, traduceri, atît în revistele redactate de dînsul („Duminica", „Nuvelistul") sau în cele macedonskiene („Literatorul", „Liga literară", „Revista literară"), cît şi în alte numeroase reviste şi ziare („Peleşul", „Biblioteca familiei", „Revista poporului", „Ilustraţiunea română", „Revista orientală", „Foaie pentru toţi", „Revista modernă", „Revista theatrelor", „Viaţa nouă", „Tribuna familiei", „Carmen", „Telegraful român", „Liberalul", „Românul" ş.a.). Prin intervenţia lui Al. Macedonski obţine un post de corector la „Monitorul oficial". Mereu strîmtorat, boemul, care într-o scrisoare din 1898 se recomandă „student în litere şi drept", nu isprăveşte o facultate. Aceleaşi neajunsuri materiale îl împiedică să-şi scoată, în 1901, un volum de poezii, din care sînt trase numai primele patru coli. S-a stins prematur, din cauza unei boli de piept.

Lirica lui **S.**, uneori de expresie simbolistă sau parnasiană, e în esenţă a unui romantic. Ecouri din M. Eminescu (în *De-aicea pîn'la steaua lină* ş.a.), dar şi din G. Coşbuc (în *Din război*) se regăsesc în opera lui **S.**, încă îndatorat la începuturile sale literare poeziei unui D. Bolintineanu ori Al. Depărăţeanu. El are cîteodată nostalgii rustice *(Campestris)*, părînd că tînjeşte după un trai senin şi împăcat, în sînul îmbietor al naturii regeneratoare. Idilele lui cimpeneşti, suave sau senzuale, dar oricum naive şi edulcorate, pastelurile, respirînd un aer bucolic, îl apropie de V. Alecsandri *(Pastel, Senin de primăvară)*. Poetul e un temperament labil, cînd contemplativ, cînd exaltat, cu frecvente pendulări între euforie şi deznădejde. Există, în poezia lui **S.**, o tensiune către adîncimile celeste, o chemare, străbătută de un fior de nelinişte, a altor orizonturi *(Plopul, Într-o ţară îndepărtată)*. În limbajul poetului, această nostalgie a nemărginirilor ori a unor spaţii imaginare se cheamă, îndeobşte, „dor de nemurire", „dor de vecinicie" *(Excelsior)*. Gustul său pentru exotic îşi are aici una din surse. *Leul*, cu acel peisaj saharian conceput în maniera lui Leconte de Lisle, *La Polul Nord*, desfăşurînd privelişte feerică a întinderilor de gheaţă încremenite într-un somn etern, ***Tanit — imn cartaginez***, la fel ca şi ***Pe muntele Sitú, Cîntarea lui Walmiki*** ş.a. sînt cîteva inspirate poeme care îl situează pe acest preţuitor al formei frumoase şi limpezi *(Arta versurilor clare)* sub zodie parnasiană. Nu definitiv însă, pentru că poetul se întîlneşte adeseori cu simbolismul (repetiţii muzicale, simboluri evocatoare etc.). Ameţit de miresme, încercat, ca şi D. Anghel, de nevroze, tînjind de „dorul vecinic de mister", **S.** se supune ritualului poeziei moderniste, dar într-un chip exterior, fără să aibă o înclinaţie profundă, structurală pentru aceasta. Dealtfel, discipol el însuşi al lui Macedonski, va lua în derîdere (în ***Poezia simbolistă-instrumentală***) anumite experimente propăvăduite de maestru. **S.** e înrîurit de poezia lui E. A. Poe, din care şi traduce *(Corbul)*, şi a lui M. Rollinat. El îşi ia o înfăţişare cumplită sau răvăşită de disperare, gesticulînd ameninţător, convulsiv şi sarcastic *(Piaza rea)*. Este poetul damnat, muncit de „un duh satanic", avînd viziuni macabre *(În cetatea morţilor)* sau coşmaruri *(Pe cînd zăceam)*, populate de strigoi, schelete, siniştri corbi şi împînzite de morminte lugubre. Sub afectarea romantică a poetului turmentat de voluptatea morţii există, totuşi, şi o exasperare, o oboseală adevărată. Lirica erotică e cu totul palidă şi convenţională, cu foarte rare excepţii. Încă mai neconcludente sînt cele cîteva versificări pe teme sociale şi patriotice. Mai adînc apare **S.** în poezia naturii, înfiorată de spectrul extincţiei apropiate *(Suspinul toamnei)*, prevestindu-l pe G. Bacovia. E o poezie preponderent vizuală, cu remarcabile însuşiri de plasticitate şi cu armonii pline de prospeţime. Sînt încercate ritmuri variate *(Plopul, Anacreontică, În cetatea morţilor)*; reminiscenţele folclorice nu lipsesc *(Pentru ce, Ah, mi-e dor !)*. Ca traducător, în afară de E. A. Poe sau Shelley, a fost atras de scriitorii antici. Astfel, el dă o versiune românească din Ovidiu *(Elegia VII)* şi o tălmăcire fluentă după Sofocle *(Antigona)*. În „Liberalul" (1897) apare o idilă *(Milo şi Haïdhée)* de Ghusé Skiro, poet albanez. În proză, **S.** se dovedeşte un imaginativ, cu predispoziţii onirice, precum şi un descriptiv cu o certă vocaţie a fantasticului. El poate fi considerat un precursor al poemului în proză la noi.

— *[Proză]*, DCA, I, 1890, 3, 4, 6—10, 13—14, IRO, I, 1891, 2 RP, II, 1891, 9, TER, III, 1891, 794, LGL, I, 1893, 7, II, 1894, 9—10, II, 1895, 6, LIB, I, 1897, 135 ; *Poezii*, pref. N. Davidescu, [Bucureşti, 1926] ; *[Poezii]*, PPA, *131—187*, APS, *45—53*. — **Tr.** : Shelley, *Regina visurilor Mab*, LGL, I, 1893, 5 ; Ovidiu, *Elegia VII*, LGL, I, 1894, 9—10 ; E. A. Poe, *Corbul*, LGL, II, 1895, 6 ; Sofocle, *Antigona*, LGL, II, 1895, 4—8, reed. în PPA, *189—236* ; Ghusé Skiro, *Milo şi Haïdhée*, LIB, I, 1897, 131.

— **1.** I. Serdar, *Iuliu C. Săvescu*, TR, XX, 1903, 50 ; **2.** Chendi, *Preludii*, *99—110* ; **3.** Emile I. Critzman, *Poètes disparus. Jules César Savesco*, BDB, I, 1905, 3 ; **4.** Al. T. Stamatiad, *Doi dispăruţi. Iuliu Săvescu — Ştefan Petică*, Bucureşti, Flacăra, 1915, *9—15* ; **5.** Davidescu, *Aspecte*, II, *106—111* ; **6.** Perpessicius, *Menţiuni*, I, *183—189* ; **7.** Călinescu, *Ist. lit.*, *608* ; **8.** Karnabatt, *Bohema*, *101—111* ; **9.** Mircea Anghelescu, *Un precursor : Iuliu C. Săvescu*, LL, XI, 1966 ; **10.** Bote, *Simbolismul, passim* ; **11.** Romulus Vulpescu, *Iuliu Cezar Săvescu*, ATN, IV, 1967, 6 ; **12.** Const. Ciopraga, *Iuliu C. Săvescu*, CRC, V, 1970, 3 ; **13.** Micu, *Inceput*, *426—428*.

F. F.

SBIERA, Ion al lui Gheorghe (1.XI.1836, Horodnic de Jos, j. Suceava — 22.X.1916, Cernăuţi), folclorist şi istoric literar. Era al optulea din cei zece copii ai ţăranilor înstăriţi Ana şi Gheorghe Sbiera. Învaţă un an acasă, continuă la şcoala primară de limbă germană din Rădăuţi, iar ultima din primele patru clase o face la Cernăuţi, unde va urma şi gimnaziul. În 1857 îşi trece bacalaureatul şi pleacă la Viena pentru a studia dreptul. Frecventează, în acelaşi timp, cursurile Facultăţii de filozofie. Terminîndu-şi studiile superioare, în 1861, se întoarce în ţară şi este gata să accepte o funcţie politică în guvern. La insistenţa fraţilor Alecu şi Gheorghe Hurmuzachi, renunţă la hotărîrea sa şi primeşte să-l suplinească la gimnaziu pe fostul său profesor Aron Pumnul, care

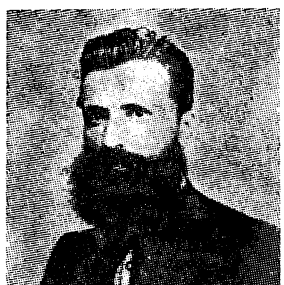

se îmbolnăvise. În anul 1862, **S.** se afla în fruntea intelectualilor care au organizat „Reuniunea română de leptură din Cernăuți", devenită, după numai trei ani, „Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina". Se numără, de asemenea, printre întemeietorii și principalii colaboratori ai revistei „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina", pe care a condus-o efectiv din iulie 1866 pînă în decembrie 1869. În coloanele acestei reviste, precum și în „Almanahul Societății academice social-literare „România jună", „Arhiva", „Candela", „Familia", „Gazeta Transilvaniei", „Vatra" ș.a., au apărut, sub semnătura sa, cronici și articole, necroloage, studii de istorie, de lingvistică și istorie literară, studii și culegeri de folclor. Cunoscut și apreciat pentru bogata sa activitate, în 1866 **S.** este ales membru al Societății Literare Române (Academia Română). Era un adept al sistemului fonetic preconizat de A. Pumnul. Aplicarea excesivă a acestui sistem în paginile „Foii Societății..." îi va aduce destule critici. În urma unor neînțelegeri cu comitetul de redacție, **S.** a părăsit revista pe care o conducea, pentru ca doi ani mai tîrziu, în 1871, să-și dea demisia și din învățămînt. Cîțiva ani a îndeplinit funcția de custode al Bibliotecii Bucovinei, iar în 1875 a fost numit profesor de limba și literatura română la Universitatea din Cernăuți, unde a rămas pînă în 1906.

Convins că folclorul constituie principala temelie pe care se poate dura adevărata literatură națională, **S.** străbate în anii 1855 și 1856 satele Horodnic de Jos și Voitinel, de unde adună un mare număr de povești, care aveau să vadă lumina tiparului abia peste trei decenii. De aceea, valoarea colecției sale nu trebuie raportată la momentul apariției, ci la acela al întocmirii. Deși repovestește — poveștile au fost culese după metoda timpului — **S.** nu denaturează expresivitatea limbajului popular și reușește, cu destulă iscusință, să reconstituie atmosfera firească a narațiunii. Colecția se încheie cu cîteva anecdote și un apreciabil număr de ghicitori, apărute, în parte, și în revista „Familia". O contribuție însemnată reprezintă volumul de *Colinde, cîntece de stea și urări la nunți*, alcătuit de **S.** cu sprijinul larg al elevilor săi și publicat în 1888. Dincolo de unele neajunsuri, care decurg, mai ales, din culegerea neriguroasă a textelor, lucrarea se impune prin cîteva observații interesante privind datina colindatului, precum și prin descrierea amănunțită a obiceiurilor *Malanca* și *Irozii*. Mai izbutite ca realizare artistică, cele cîteva orații de nuntă sînt însoțite de note explicative și alcătuiesc o succintă schiță monografică a acestui ceremonial. Un apel pentru culegerea poveștilor, cîntecelor, cimiliturilor și descîntecelor populare, publicat de **S.** în 1858, mai întîi în „Gazeta Transilvaniei", apoi în „Foaie penru minte, inimă și literatură", a rămas fără urmări. În primul număr al revistei „Foaia Societății..." i-a apărut un studiu de folclor, în care se ocupă de originea și semnificația refrenului „O, Lere Doamne" din colindele românești. Spre deosebire de înaintași, el considera că la baza acestui refren ar sta vechea credință a romanilor în lari, credință pătrunsă la noi odată cu creștinismul. **S.** a scris lucrări de istorie, în care documentele sînt corelate cu tradițiile folclorice, a publicat, în 1885, **Codicele Voronețean* și a intenționat să realizeze o istorie culturală și literară a românilor, din care au apărut numai două volume. De fapt, cele două lucrări, *Contribuiri pentru o istorie socială, cetățenească, religioasă-bisericească și cultural-literară a românilor, de la originea lor încoace pînă la iulie, 1504* și *Mișcări culturale și literare la românii din stînga Dunării, în răstimpul de la 1504—1714*, a căror valoare documentară este de necontestat, reprezintă o amplă prelucrare a cursului de limba și literatura română predat de **S.** în îndelungata sa carieră didactică. Dacă studiile monografice despre Gr. Ureche și A. Pumnul reținem atenția într-o mai mică măsură, lucrarea cu caracter autobiografic *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului* este impresionantă prin bogăția informațiilor.

— *Despre însămnința refrenului „O, Lere Doamne" din colindele române, despre timpul ivirii și despre însemnătatea lor*, FSC, I, 1865, 111 ; *Povești poporale românești*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1886 ; *Colinde, cîntece de stea și urări la nunți*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1888 ; *Aron Pumnul. Voci asupra vieței și însemnătății lui*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1889 ; *Tratul românilor înainte de fundarea staturilor naționale*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1890 ; *Mișcări culturale și literare la românii din stînga Dunării, în răstimpul de la 1504—1714*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1897 ; *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1899 ; *O pagină din istoria Bucovinei, din 1848—1850, dimpreună cu niște notițe despre familia Hurmuzachi*, Cernăuți, Societatea tipografică bucovineană, 1899 ; *Contribuiri pentru o istorie soțială, cetățenească, religioasă-bisericească și cultural-literară a românilor, de la originea lor încoace pînă la iulie, 1504*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1904 ; *Grigoriu Urechie. Contribuiri pentru o biografie a lui*, București, Tip. Academiei ; *Povești și poezii populare românești*, îngr. și pref. Pavel Țugui, București, Minerva, 1971.

— 1. Al. Procopovici, *Doi dascăli bucovineni : I. G. Sbiera și Sextil Pușcariu*, LU, XV, 1920, 4—5 ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 99—102* ; 3. N. Tcaciuc-Albu, *Viața și opera lui Ion Sbiera*, Cernăuți, 1936 ; 4. Nicolae Both, *Activitatea de folclorist a lui I. G. Sbiera*, REF, XII, 1967, 1 ; 5. Pavel Țugui, *Prefață* la I. G. Sbiera, *Povești și poezii populare românești*, București, Minerva, 1971 ; 6. Bîrlea, *Ist. folc., 124—127.*

I. C.

SCAIETELE, revistă umoristică apărută săptămînal la București. Data primului număr nu se cunoaște, cel de-al doilea apărînd la 6 martie 1899, iar ultimul la 3 aprilie 1899. Director și proprietar era De la Beiu. Dealtfel, toate colaborările din acest periodic sînt semnate cu pseudonime, dintre care unele cunoscute. Astfel, George Ranetti, ascunzîndu-se sub pseudonimul Cyrano, publica în mod curent scenete (*O cunoștință ciudată*) și versuri (*Țiganul șiret, O deziluzie*). Iscălind Bel-Ami, V. Scîntee tipărea schițe umoristice facile pe tema infidelității feminine (*O răzbunare*) ori cu subiecte diverse (*Surîsul, Mediul, Chicul*), cîteodată și versuri (*Păcăleală*). Alți colaboratori (poate chiar G. Ranetti și V. Scîntee) semnau Clak-Ston, Epice (anecdote în versuri), Catadouche (schițe umoristice precum *Consolare*), Coquelin (scenete, ca *Flux și reflux*), Pygmalion (tot scenete — *O răfuială*). O țintă predilectă a primelor numere este simbolismul. În *Literatura noastră*, Rodolphe ironizează „Literatorul" și ortografia lui ; *Supărarea poetului*, semnată Răstoacă, este o parodiere a procedeelor simboliste, la fel ca și versurile iscălite Raicu ori Clak-Ston.

D. M.

SCAVINSCHI, Daniil (1795 — 8.XI.1837, Iași (16)), poet și traducător. Originar din Bucovina, s-ar fi numit Scavin. Orfan de părinți, a fost luat și crescut de o rudă care ținea o farmacie la Lvov. Și-a împodobit singur numele cu un sufix polonez, după moda timpului. Un boier moldovean, întorcîndu-se de la Viena la 1813, în trecere prin Lvov, a remarcat talentul literar al calfei de spițer și l-a adus la Iași, unde tot restul vieții **S.** a dat lecții de germană unor odrasle de boieri. A trăit în mizerie, cu toate ajutoarele primite. Un pitoresc portret al acestei firi bizare a

lăsat C. Negruzzi, prieten cu poetul, într-o scrisoare din ciclul *Negru pe alb*. S. era ipohondru, dimineața bea „dicoct", seara lua „picături". Omul „mai mic decît mic", cum se autocaracteriza cu amară ironie, avea complexe, crize de melancolie și se droga cu opium. Se închipuia mort ca romanticul Nicolas Gilbert, „în vreun spital". A murit în urma unei intoxicații cu medicamente pe bază de mercur.

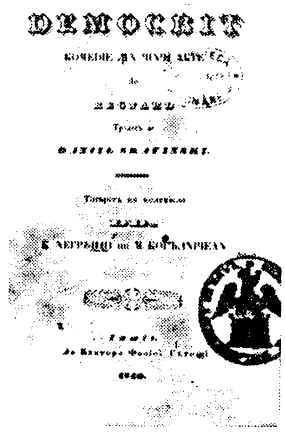
DEMOCRIT

S. este autorul unor stihuri ocazionale, urări de sărbători adresate lui M. Sturdza, Gr. Ghica și lui Gh. Asachi, „firitisiri", la numirea noilor domni, ode cu ocazia unor evenimente fericite (la nunta hatmanului Grigore Ghica) sau închinate unor frumuseți ale timpului *(Odă întru mărirea frumuseței a trei fecioare, fiice a d-sale marelui hatman R. R.)*, „imne pentru învierea românilor", „sonete pentru fericirea patriei", rămase în manuscris și pierdute. S. și-a lăsat moștenire manuscrisele protectorului său, aga Sturdza Miclăușanu. Nu apucase să publice decît un fel de epitalam, „din partea opștiei", „întru slava nunții luminării sale prințesii Elenco Sturza" (1825). C. Negruzzi i-a publicat, în 1840, traducerea piesei lui J.-Fr. Regnard, *Democrit*. Într-o scrisoare din 1831, S. vorbește și de alte traduceri aflate în manuscris : *Brutus* de Voltaire, comentată pe larg și de C. Negruzzi, *Moartea lui Socrat* de Lamartine (tălmăcire în proză). Cunoștințe de franceză își însușise, probabil, la Iași, unde, în 1814, fusese printre cei dintîi care au frecventat cursul de ingineri hotarnici, deschis de Gh. Asachi. Din germană S. a tradus fragmentar prefața *Macrobioticii* lui W. Hufelland. A rămas de la S. un jurnal de călătorie în versuri din 1828, relatînd *Călătoria dumnealui hatmanului Costandin Paladi la feredeile Borsăcului* (1828). Pățaniile voiajului de la Iași la Borsec, în care poetul însoțea un grup vesel de boieri, sînt evocate într-un poem construit, după modelul poeziei neoclasice, din lungi descripții cu reminiscențe livrești, mitologice, din pasaje de idilă bucolică gessneriană și litografie pastorală și din relatarea prozaică, amănunțită, a tuturor întîmplărilor. Simțul comicului nu-i lipsea lui S. Accidentele drumului sînt hiperbolizate ironic. Uneori, efectul comic se realizează prin amînarea poantei. Un umor involuntar se degajă din transpunerea unor întîmplări obișnuite în plan mitologic. În jurnalul lui S. apare muntele, ipostază romantică a peisajului. Timida încolțire a sentimentului naturii este copleșită de canoanele descripției clasice. S. se mărturisește pătruns de o „romanticească priveală", dar de fapt rareori lasă să scape de sub pană un accent mai sincer, mai spontan, în descrierea tabloului alpestru. Imaginea tipic romantică a contemplării peisajului de la umbra unui copac dominînd perspectiva șesurilor este de proveniență livrescă. S. este primul poet care a întrebuințat termenul „romantic". *Democrit*, traducerea lui S. din J.-Fr. Regnard, care i-a solicitat înclinația spre satiră, este superioară altor traduceri ale timpului prin fidelitate față de original, prin cursivitatea versului și elementele de limbă populară.

— *Odă din partea opștiei întru slava nunții luminării sale prințesii Elenco Sturza*, Iași, 1825 ; *Călătoria dumnealui hatmanului Costandin Paladi la feredeile Borsăcului* (1828), LPTR, III, *397—402*, PRC, I, *316—323*. — Tr. : J.-Fr. Regnard, *Democrit*, îngr. C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, pref. C. Negruzzi, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1840, reed. în LPTR, III, *402—473*.

— 1. C. Negruzzi, *Negru pe alb*, București, E.T., 1969, *159—166* ; 2. I. Negruzzi, *Un vechi manuscript*, CL, IV, 1870, 3 ; 3. Maiorescu, *Critice*, I, *130* ; 4. Densusianu, *Lit. rom.*, II *36—37* ; 5. Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, *47—49* ; 6. Călinescu, *Ist. lit., 156—158* ; 7. Popovici, *Studii*, I, *424—425, 437* ; 8. G. Călinescu, *Material documentar : Daniil Scavinski*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 9. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 425—427* ; 10. Piru, *Ist. lit.*, II, *301—304* ; 11. *Ist. lit.*, II, *379—380* ; 12. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 381—382* ; 13. Păcurariu, *Clas. rom., 65—66* ; 14. Cornea, *Originile, 400—402* ; 15. Șerban Cioculescu, *„Daniil cel trist și mic"*, RL, IX, 1976, 29 ; 16. Gabriela Drăgoi, *Ceva despre viața lui Daniil Scavinschi și o ipoteză asupra datei morții lui*, ALIL, t. XXVI, 1977—1978.

S. C.

SCHWARZFELD, Moses (1857, Iași — 11.X.1943, București), folclorist și publicist. Se trage dintr-o familie cu înclinații literare și preocupări istorico-filologice. După absolvirea liceului, la Iași, S. frecventează cursurile Facultății de litere, dar, atras și de științele medicale, cîțiva ani mai tîrziu este student în medicină, la București. Debutează cu încercări literare și cu studii istorice, care aveau să-i atragă critica aspră a lui V. A. Urechia. Ca redactor la „Anuar pentru israeliți" și director al ziarului „Egalitatea", S. desfășoară o asiduă muncă de publicist, semnînd fie cu numele întreg, fie cu pseudonimele Ploeșteanu, Un călător, Ben Bril. Prima preocupare legată de folclor o reprezintă editarea operei lui Cilibi Moise, însoțită de o schiță biografică și un comentariu elogios *(Practica și apropourile lui Cilibi Moise vestitul din Țara Românească)*. Publică, apoi, în „Contemporanul", texte populare culese din Muntenia, fără a se supune exigențelor unei metode științifice, ale cărei principii le va susține, însă, în scrierile sale teoretice. Excepție face numai textul *Lacrimile și blestemul mumei sau Călătoria mortului*, apărut în „Revista olteană" (1889), la care adaugă o notă despre informator și citează alte variante autohtone și străine ale motivului. Spirit combativ, S. și-a definit concepția despre folclor în lucrări polemice. În studiul *Poeziile populare colecția Alecsandri (1866) sau Cum trebuie culese și publicate cîntecele populare* el susține că folclorul trebuie să fie „un izvor pentru psihologia populară", „un repertoriu al limbii poporului" care să folosească lingviștilor, scriitorilor și istoricilor. De aceea este condamnabilă modificarea textului și absolut necesară culegerea tuturor variantelor, cu indicații precise privind localitatea și informatorul. S. afirmă că frumusețea poeziei populare nu trebuie apreciată după canoanele literaturii culte. Cînd judecă, însă, colecția și metoda lui V. Alecsandri, tonul său devine violent, acuzîndu-l pe acesta de „rău gust" și de „pildă rea". S. citează, pe două coloane, textele din ediția 1866 și versiunile lor apărute în periodice sau în ediția 1852—1853, punînd toate neconcordanțele pe seama intervenției poetului, numindu-l pe Alecsandri „meșterul drege-strică". Atitudinea lui S. a stîrnit indignare. Printre cei ce au împărtășit părerile lui S.

este şi Tr. Demetrescu, care îi publică în „Revista olteană" o nouă intervenţie: *Vasile Alecsandri sau Meşterul drege-strică şi apărătorii săi* (1889). Este, de fapt, o reluare a ideilor din studiul anterior, de pe aceeaşi poziţie de critică acerbă. A fost recunoscută, în general, justeţea opiniilor lui S. despre folclor, dar i s-a reproşat inconsecvenţa, căci analizînd cîţiva ani mai tîrziu, anecdotele lui Th. D. Speranţia, el abdică de la principiile susţinute anterior. S. s-a ocupat şi de istoria şi cultura poporului evreu. A alcătuit o bogată colecţie de folclor în limba idiş şi a scris studii de etnopsihologie comparată, cu privire specială asupra creaţiei folclorice evreeşti. A mai colaborat la „Fraternitatea", „Buciumul român" şi „Arhiva".

— *Literatura populară israelită*, API, I, 1877—1878 ; *Practica şi apropourile lui Cilibi Moise vestitul din Ţara Românească*, Craiova, Tip. Lazăr, 1883 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Cucu, 1901 ; *Două istorioare prea frumoase din viaţa lui Cuza-Vodă*, Craiova, Tip. Lazăr, 1884 ; *[Poezii populare]*, C, V, 1886, VI, 1888 ; *Anecdote populare române cu privire la evrei. Cercetare critică*, Bucureşti, 1889 ; *Lacrimile şi blestemul mumei sau Călătoria mortului*, RVO, II, 1889, 2 ; *Poeziile populare colecţia Alecsandri (1866) sau Cum trebuie culese şi publicate cîntecele populare*, Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1889 ; *Vasile Alecsandri sau Meşterul drege-strică şi apărătorii săi*, Craiova, Samitca, 1889 ; *Cîntece populare din Muntenia*, A, I, 1889, 3 ; *Literatura populară israelită ca element etnico-psihologic*, API, XII, 1889—1890 ; *V. Cireş, „Consideraţiuni estetice asupra poeziei populare române"*, A, I 1890, 5 ; *Evreii în literatura populară română*, API, XIV, 1891 ; *Rîs sau dezgust ? Cu privire la anecdotele d-lui Speranţia*, EG, III, 1892, 2 ; *Ignoranţă şi reavoinţă. Tot cu privire la anecdotele d-lui Speranţia*, EG, III, 1892, 3 ; *O ochire asupra anecdotelor populare române*, ŞZ, I, 1892, 5 ; *Basmul cu pantoful la evrei, români şi la alte popoare*, [Bucureşti], [1893]. — **Tr.** : Leopold Kompert, *Christu şi Leea*, Bucureşti, Wiegand 1892.

— 1. [G. I. Ionnescu-]Gion, *M. Schwarzfeld, „Poeziile populare colecţia Alecsandri"*, ROM, XXXIII, 1889, 5 aprilie ; 2. A. Cozma, *Schwarzfeld şi Alecsandri. Ochire critică*, CL, XXIII, 1889, 2 ; 3. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 2216, vol. 5/1943, sector II ; 4. L. Fink, *M. Schwarzfeld*, RCM, VII, 1962, 86 ; 5. Savin Solomon, *O colecţie de proverbe idiş culese de Moses Schwarzfeld*, RCM, X, 1965, 113 ; 6. Chiţimia, *Folcloriştii, 24—33*.

L. C.

SCÎNTEIA, revistă săptămînală ilustrată apărută la Bucureşti între 1 noiembrie 1892 şi 25 aprilie 1893. Redactorii îşi propuneau să publice informaţii despre noile descoperiri ştiinţifice, precum şi articole despre scriitori şi artişti. Nici una din aceste promisiuni nu a fost respectată în întregime. Ştirile despre progresele ştiinţifice se reduceau la note mărunte şi nesemnificative, iar articole despre scriitori şi artişti nu au mai apărut. Fiecare număr este deschis printr-o rubrică de *Convorbiri săptămînale*, semnată Democrit, în care se face o trecere în revistă a unor evenimente însemnate din viaţa socială, politică şi literară a săptămînii. Scrise fără spirit şi nerv, aceste cronici conţin totuşi uneori aprecieri judicioase despre I. L. Caragiale, B. Delavrancea, Al. Vlahuţă, I. Vulcan, M. Polizu-Micşuneşti. Se republică în mod obişnuit versuri de M. Eminescu, Al. Macedonski, Th. D. Speranţia, Th. I. Anestin, A. D. Bogdan, G. Russe-Admirescu, M. Zamphirescu, V. D. Păun, Al. Vlahuţă, Th. Şerbănescu. Schiţele şi povestirile, în cea mai mare parte retipăriri, aparţin lui I. L. Caragiale, A. I. Odobescu, I. Ghica. În afara unor tălmăciri din scrierile unor foiletonişti străini cu totul obscuri, S. a publicat o bună parte din cugetările lui Leopardi, transpuse cu oarecare îndemînare, precum şi fragmente din scrierile lui Edmondo De Amicis, P. Mantegazza, E. Renan, J. Richepin, Guy de Maupassant.

D. M.

SCORŢEANU, Paul (21.V.1856, Brăila — 1916), scriitor. Avea studii universitare făcute la Bucureşti şi Paris. Publicist de orientare socialistă, a făcut parte din redacţia ziarului „Drepturile omului" (1885), editat de cercul socialist din Bucureşti. Debutase în „Revista junimei", cu versuri (1875) şi colaborase la „Femeia română", „Timpul", „Ţara", publicaţii la care fusese şi redactor, şi, sporadic, la „Literatorul". În „Drepturile omului" a comentat în articole cu caracter teoretic cîteva teze ale socialismului ştiinţific, susţinînd ideea revoluţiei şi a proprietăţii colective asupra mijloacelor de producţie.

Meditaţii-eseu pe teme de sociologie, comentarii asupra conceptelor de libertate, solidaritate, cultură, patriotism, dintr-o perspectivă deterministă, dar şi prin prisma unui umanitarism creştin, au fost adunate într-un volum intitulat *Realităţi* (1894). Încercarea de roman istoric *Inimi de femeie. Strănepotul lui Ţepeş*, publicată în foiletonul ziarului „Adevărul", e o construcţie compozită incluzînd tot ceea ce cuprinde reţeta genului : momente etnografice (nunta, botezul) şi folclorice (legenda Meşterului Manole, transpusă în roman, episodul icoanei făcătoare de minuni), aventură complicată, în genul romanului de mistere, scene erotice, momente de exaltare eroică şi patriotică. Acţiunea principală e plasată în vremea lui Neagoe Basarab, în momentul în care acesta construieşte mănăstirea Argeş şi încearcă să pună capăt adversităţii dintre Basarabi şi Drăculeşti prin căsătoria fiicei sale, Ruxandra, cu Radu Paisie. Autorul îşi întemeiază scrierea pe o serioasă documentare, de care nu reuşeşte să se desprindă. Scene de acţiune alternează cu pagini de istorie povestită, în care se dau citate din A. D. Xenopol şi din alte izvoare folosite. Limbajul personajelor e moderat arhaic şi popular, în felul în care îl va folosi, pe o treaptă artistică superioară, Mihail Sadoveanu. Uneori, S. nu poate renunţa totuşi la un vocabular care e al său şi sună străin în vorbirea personajelor istorice. Nu lipsite de firesc sînt cîteva scene de viaţă cotidiană în palatul domnesc. În ansamblu, S. nu reuşeşte să închege o imagine a epocii sau un portret memorabil al lui Neagoe, nici să se desprindă de pilda moralizatoare, ci, mai curînd, să nareze aventuri plasate în istorie. El este şi autorul unei lucrări despre *Sufletul animalelor* (1914) şi al volumului de publicistică *Noutăţi extraordinare*.

— *[Versuri]*, RJ, I, 1875, 3, 5, FRO, I, 1878 4, 7—9, II, 1879, 128, L, II, 1881, 1, 2 ; *Christ şi Cesar*, Bucureşti, Tip. Rădulescu, 1879 ; *Realităţi (Schiţe sociologice şi literare)*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1894 ; *Inimi de femeie. Strănepotul lui Ţepeş*, ADV, XVII, 1904, 5490 — XVIII, 1905, 5644 ; *Noutăţi extraordinare*, Bucureşti, Biblioteca română, 1907.

— 1. *[Foaia matricolă a studentului Paul Scorţeanu. Facultatea de drept. 1893—1896]*, Arhiva Universităţii din Bucureşti ; 2. Predescu, *Encicl., 769* ; 3. Miron Radu Paraschivescu, *Amintiri*, Bucureşti, Ion Creangă, 1975, *12*.

S. C.

SCRIBAN, Filaret (1811, Burdujeni-Suceava — 23. III.1873, Iaşi), cărturar şi traducător. Vasile Popescu, după numele de mirean, este unul din fiii preotului Ioan Artimescu şi ai Pelaghiei Bogatu. După învăţătura primită în casa părintească şi la călugării greci din mănăstirea Todireni (Burdujeni), S. urmează la Iaşi ca stipendist, din 1830, cursurile

Gimnaziului Vasilian de la Trei Ierarhi şi, de la 1835 la 1837, pe cele de la Academia Mihăileană, unde profesorul V. Fabian-Bob îi dă numele de Scriban. În aceeaşi perioadă, S. a urmat cursul de filozofie al lui Eftimie Murgu şi cel de legi al jurisconsultului Chr. Flechtenmacher. Ca elev încă, este numit prin concurs, în 1834, profesor suplinitor de limba franceză la Şcoala normală de la Trei Ierarhi, post pe care îl deţine pînă în 1836, cînd este însărcinat să predea la „clasul începător" gramatica, aritmetica şi catehismul. În 1837 primeşte suplinirea cursurilor de retorică, poezie şi mitologie la Academia Mihăileană, fiind numit totodată şi pedagog. Între 1838—1839 este ajutorul lui Gh. Săulescu, la cursul acestuia de istorie. În 1837 S. primeşte rangul de pitar. În 1839 este trimis, cu sprijinul mitropolitului Veniamin Costache, pentru studii la Academia teologică din Kiev. Urmează cursurile Academiei pînă în 1841, reuşind să promoveze cei patru ani de studiu numai în doi ani. Are ca profesori şi colegi pe unii dintre cei mai de seamă teologi ruşi ai vremii. În Rusia, S. a strîns din arhive şi biblioteci mult material bibliografic şi documentar referitor la istoria, biserica şi literatura română. Primind învoirea lui Veniamin Costache, S. este călugărit, în 1841, la Lavra Pecerska, de însuşi mitropolitul Kievului, Filaret Amfiteatrov, care i-a dat şi numele său monahal, hirotonisindu-l, în scurt timp, ierodiacon şi ieromonah. În aprilie 1842, S. este declarat magistru în teologie, fiind primul absolvent român cu acest titlu al unei Academii teologice din Rusia. Întorcîndu-se în ţară, este numit, din 1842, profesor şi rector la Seminarul de la Socola, unde este, pentru o lungă perioadă (1843—1862), şi egumen al mănăstirii. În 1843 este ales arhimandrit, treaptă ecleziastică la care va adăuga, în 1852, titlul de arhiereu de Stavropoleos. Conducînd Seminarul de la Socola — cu scurte şi formale întreruperi în 1848 şi 1853 — pînă în 1860, perioadă în care reorganizează cursurile şi materiile de studiu, pregăteşte manuale şi profesori, punînd prin activitatea sa bazele învăţămîntului teologic superior din Moldova. Între 1860—1863 S. predă o serie de discipline teologice, nu numai în cadrul vechiului seminar, ci şi la Facultatea de teologie a Universităţii din Iaşi. Ca ecleziast şi om de cultură, nu rămîne departe de evenimentele social-politice ale vremii. Ca şi fratele său Neofit Scriban, el sprijină Unirea Principatelor. Mai tîrziu, în 1857, joacă un anumit rol în Divanul ad-hoc, ca deputat din partea mănăstirilor neînchinate şi preşedinte al Comitetului clerului. Din 1865, este alături de fratele său în lupta pentru canonicitate a bisericii române. Între 1867—1869, S. îndeplineşte mandatul de senator în unul din colegiile electorale ieşene. În 1871 este delegat al Mitropoliei la festivitatea de la Putna. S. va fi îngropat, după dorinţa sa, în biserica ctitorită de el la Burdujeni-Suceava.

Absorbit de-a lungul întregii vieţi de activitatea didactică, S. a fost preocupat în primul rînd de alcătuirea manualelor necesare studiului pe diferite trepte ale învăţămîntului, compunînd, prelucrînd şi traducînd numeroase lucrări cu conţinut teologic, istoric, literar şi filologic. Din primii ani ai activităţii sale la Academia Mihăileană sînt cîteva manuale tipărite sau în manuscris ; printre ele *Întăile cunoştinţe pentru junimea moldoveană care învaţă limba franceză* (1836) şi o geografie referitoare la cele trei ţări româneşti, *Mica geografie a Daciei, Moldaviei şi a Ţării Româneşti* (1838). Se pare că din aceeaşi perioadă, din care a rămas în manuscris traducerea la o gramatică franceză, data şi un manual de *Retorică cu toate părţile ei* ⟨4⟩, destinat claselor „umanioare" ale Academiei Mihăilene. Mai tîrziu, S. alcătuieşte numeroase şi temeinice lucrări pentru învăţămîntul teologic, oprindu-se asupra unor discipline ca dogmatica, pastorala, ermeneutica, dreptul canonic, teologia morală, omiletica, arheologia biblică şi istoria bisericească. În acest din urmă capitol se înscrie *Istoria bisericească pe scurt* (1858), un manual pentru uzul şcolilor secundare. Aceeaşi disciplină este explorată pe larg pe baza documentaţiei inedite efectuate în Rusia, dar, mai ales, folosind izvoare româneşti — cronicile ţării, lucrările lui Petru Maior, Gh. Şincai, D. Fotino, Andrei Şaguna, M. Kogălniceanu — în *Istoria bisericească a românilor pe scurt* (1871). Între scrierile originale ale lui S. se află un grupaj de poezii, rămase în manuscris, rod al frămîntărilor sufleteşti din perioada tinereţii petrecute la Kiev. Autorul meditează pe marginea unor noţiuni general-abstracte *(Fericirea, Adevăr)*, îşi exprimă nostalgia după ţară *(Acasă, Toamna)* sau versifică în limitele ocazionalului *(Singur în spital, Paştele de la Kiev, Postul cel mare)*.

Stăpînind bine limbile latină, franceză şi rusă, S. efectuează cîteva traduceri din Cornelius Nepos, Platon *(Viaţa lui Socrate)*, Fénelon, *Dialogurile morţilor* ⟨6⟩, păstrîndu-se în manuscris *Tragodia lui Brutus* (1838) după Voltaire şi, prin intermediul unei prelucrări franceze, *Ambrosie Cruzoe* (1836) după Daniel Defoe. Dintre scrierile prietenului şi protectorului său, Alexandru Sturdza, S. traduce din rusește o lucrare de pastorală, *Epistolii sau scrisori despre datoriile sfinţitei diregătorii preuteşti* (1843), iar din franceză, transpune lucrarea aceluiaşi, *Învăţături religioase, morale şi istorice* (1844). S. realizează, în 1844, o bună traducere din rusește a celei mai importante opere a lui Petru Movilă, *Mărturisirea ortodoxă a apostoliceştei şi catoliceştei biserici de Răsărit*, versiune adoptată ulterior ca manual în învăţămîntul teologic. Traducerea lui S. era însoţită de o scurtă prezentare a personalităţii mitropolitului kievean. Ca predicator, S. este autorul a numeroase cuvîntări, din care s-a păstrat în manuscris o mică parte. Tot în manuscris a rămas de la el şi o bogată corespondenţă cu personalităţi româneşti şi străine : Gh. Asachi, Veniamin Costache, Andrei Şaguna, Neofit Scriban, Al. Sturdza ş.a.

— *Întăile cunoştinţe pentru junimea moldoveană care învaţă limba franceză*, Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1836 ; *Viaţa mitropolitului Petru Movilă*, în Petru Movilă, *Mărturisirea ortodoxă a apostoliceştei şi catoliceştei biserici de Răsărit*, Tip. Mănăstirii Neamţ, 1844 ; *Istoria bisericească a românilor pe scurt*, îngr. Iosif Bobulescu, Iaşi, Tip. Bermann, 1871. Ms. : *[Poezii]*, B.A.R., ms. 734, f. *106—107, 122, 124, 136—142* ; *[Memorii, compuneri literare, cuvîntări, documente]*, B.A.R., ms. 734 — ms. 738. — Tr. ms. : [Daniel Defoe], *Ambrosie Cruzoe* (1836), B.A.R. ms. 734, f. *80—100* ; Voltaire, *Tragodia lui Brutus* (1838), B.A.R., ms. 734, f. *1—79*.

— 1. *Cuvintele funebre pronunţate la înmormîntarea reposatului arhiereu Filaret Scriban, episcop Stavropoliei*, îngr. Iosif Bobulescu, Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1880 ; 2. C. Erbiceanu, *Istoricul Seminarului „Veniamin" din monastirea Socola*, Iaşi, Tip. Goldner, 1885, *62—112* ; 3. A. D. Xenopol, *Memoriu asupra învăţămîntului superior în Moldova*, Iaşi, Tip. Naţională, 1885, *56—58, 119—133* ; 4. A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu, *Serbarea şcolară de la Iaşi*, Iaşi, Tip. Naţională, 1885, *146—149, 209—223* ; 5. G. P. Samureanu, *Episcopul Filaret Scriban*, RELI, XI, 1890, 3 ; 6. C. Erbiceanu, *Viaţa, activitatea şi scrierile preasfinţitului Filaret Scriban, tratată din punct de vedere religios, moral şi literar*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1892 ; 7. Gh. Adamescu, *Istoria Seminarului „Veniamin" din Iaşi (1803—1903)*, Bucureşti, Göbl, 1904, *64—103* ; 8. Iorga, *Ist. bis.*, II, *262* ; 9. I. L[upaş], *Din corespondenţa lui Şaguna cu Filaret Scriban*, AIN, I, 1921—1922 ; 10. D. Furtună, *Între Filaret Scriban şi Vladimir Suhopan*, BOR, XLVI, 1928, 12 ; 11. Mircea Păcurariu, *Arhiereii Neofit şi Filaret Scriban*, MM, XXXV, 1959, 1—2, XLVI, 1970, 1—2.

A. S.

SCRIBAN, Neofit (1803, Burdujeni-Suceava — 9.X.1884, Burdujeni-Suceava), cărturar, autor de versuri. Este urmaşul unei familii ardelene la origine, din care descinde tatăl său, Ioan Artimescu, din Cîmpulung Moldovenesc, căsătorit cu Pelaghia Bogatu şi stabilit la Burdujeni, lîngă Suceava. Dintre cei patru copii ai preotului Artimescu (o fată, Sofia, şi trei fii), Gavriil şi îndeosebi Vasile (Filaret) se vor ilustra, ca şi S., în cariera didactică şi ecleziastică. Cele dintîi cunoştinţe de limbă elină S. le datorează călugărilor greci de la mănăstirea Todireni din Burdujeni. Îmbrăcînd rasa monahală în mănăstirea Gorovei (în apropiere de Dorohoi), i se preschimbă numele de Nicollae în Neofit. (Ca şi fratele său Filaret, mai tîrziu şi-l va adăuga şi pe acela de Scriban). În 1827 era psalt al mănăstirii. Ieromonah la Iaşi, la Trei Ierarhi, în 1833 îşi reia studiile, audiind cursuri (literatură, filozofie, limbi — latină, greacă, franceză) la Gimnaziul Vasilian, apoi la Academia Mihăileană. În 1838 S. urcă treapta de singhel, fiind numit totodată predicator şi catihet la Mitropolie. Rodul îndeletnicirilor de acum va fi un catehism tipărit cu litere latine în acelaşi an, *Catihis sau Învăţături de căpitenie ale Bisericii răsăritene*. La îndemnul profesorului său Eftimie Murgu, S. va studia între 1838—1839 la Bucureşti, la colegiul „Sf. Sava". Revine la Iaşi, ca predicator la Mitropolie şi catihet al şcolilor publice de la Trei Ierarhi, în 1839. Este ridicat la gradul de protosinghel. Într-un *Cuvînt* rostit în 1840, cu prilejul deschiderii cursurilor Gimnaziului Vasilian, S. pomeneşte de „soarele ştiinţelor" şi face apologia educaţiei, principala cauză a „propăşirii sau căderii unei naţii", pledînd pentru o cultură în limba naţională. Suspectat de a fi propagat idei progresiste, acuzat de a-l fi citit pe Voltaire şi de a fi cîntat la vioară, i se percheziţionează chilia, fiind silit să-şi vîndă biblioteca şi să părăsească Iaşii, pentru a se „pocăi", vreme de cinci ani, la mănăstirea Neamţ. Preţuit însă pentru cunoştinţele sale, în acest răstimp al îndeplinirii canonului S. răspunde mai multor însărcinări venind din partea mitropolitului Veniamin Costache sau a domnitorului Mihail Sturdza. Înfiinţează, în aprilie 1842, o şcoală publică la Fălticeni, la care funcţionează un an ca profesor, avîndu-l ca elev aici pe N. Gane, iar în vara lui 1843 administrează, ca egumen, mănăstirea Mogoşeşti. Din luna august a aceluiaşi an, predă elina şi ştiinţele religioase la şcoala instituită pentru călugări la mănăstirea Neamţ. I se impune, de asemenea, a corecta *Pidalionul* tradus din greceşte de Veniamin Costache. După ce revine în Iaşi, în 1846, lui S. i se încredinţează funcţia de director al şcolii de la Trei Ierarhi. Între 1846—1862 el va reorganiza, împreună cu Filaret Scriban, cursurile Seminarului de la Socola, unde va preda istoria, filozofia, retorica şi limba elină. Între anii 1860—1862, S. funcţionează şi ca membru al Consiliului superior al Instrucţiunii Publice. Acum publică traducerea unei lucrări de simbolică dogmatică, *Duplul paralel sau Biserica în faţa papităţii şi a reformei veacului al XVI-lea* (1851) a lui Alexandru Sturdza, precum şi două manuale destinate uzului şcolilor publice, *Urziri istorice sau Curs metodic de istorie* (1851), prelucrare după D.-E. Lévi-Alvarès, în care introduce un capitol privitor la istoria patriei, şi *Metoda pentru studiul limbei elenice* (1861—1862), după J.-L. Burnouf. S. va susţine cu înflăcărare cauza Unirii Principatelor. Via arhimandriţilor Scriban, de la Socola, adăposteşte întrunirile secrete ale comitetului unionist din Moldova, numărînd între alţii pe M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, D. Ralet, V. Mălinescu, Anastase Panu, C. Hurmuzachi. Pentru articolul *Unirea şi neunirea Principatelor Române*, publicat în „Zimbrul", în iunie 1856, S. este atacat de antiunionişti, prin N. Istrati, care îl combate într-un răspuns polemic *(Despre cvestia zilei în Moldova)*. Ripostînd la rîndul său, din nou în „Zimbrul", unde în iulie 1856 îi apare un al doilea articol, *Foloasele Unirei Principatelor Române*, este în primejdie de a fi surghiunit. În scopuri de propagandă unionistă mai publică în 1857, la Paris, o *Scurtă istorisire şi hronologie despre Mitropolia Moldaviei*, în care argumentează în favoarea autocefaliei bisericii române. Tot în 1857, delegat de comitetul unionist din Moldova, S. călătoreşte la Bucureşti, pentru a lua legătura cu unioniştii de peste Milcov şi pentru a transmite membrilor Comisiei europene protestul moldovenilor împotriva abuzurilor caimacamului N. Vogoride. Ca şi Filaret Scriban, S. va fi ales reprezentant al clerului în Divanul ad-hoc din Moldova, a cărui deschidere o întîmpină cu un discurs, la 28 septembrie 1857. Se distinge şi acum ca adept al reformelor democratice. Rosteşte cuvîntări în preajma alegerilor pentru Adunarea electivă, apoi cu prilejul începerii lucrărilor acesteia, şi adresează o *Salutare României la 1859, ianuarie 24* (apărută în „Steaua Dunării", la 3 februarie 1859), după alegerea ca domn în ambele Principate a lui Alexandru Ioan Cuza, pe care îl va felicita şi într-un cuvînt pronunţat la 12 decembrie 1861, cu ocazia proclamării Unirii definitive. În 1862 S. este ridicat la rangul de arhiereu, episcop de Edessa, în acelaşi an fiind numit şi locotenent de episcop al Argeşului. Mai multe lucrări ale arhimandritului, date la iveală imediat după Unire *(Necesitatea clerului în societate şi nevoia de punere a sa în adevărata cale a sortirei sale* — 1859, *Clerul român în faţa articulului 46 din Convenţiune* — 1860, *Nelegalitatea şi defectuozitatea proiectului de lege pentru alegerea mitropoliţilor şi episcopilor din Principatele Unite* — 1861), par a fi destinate acum întăririi poziţiei clerului în statul modern. Ca urmare, legea numirii episcopilor şi mitropoliţilor în stat, sancţionată de Cuza în 1865, îl va îndepărta definitiv pe S. de domnitor. Decretat episcop de Argeş la 11 mai 1865, el refuză titlul prin demisie, declanşînd de aici înainte o violentă campanie împotriva procedurii „necanonice", în scrieri ca *Răspuns gubernului şi sinodului românesc din 1865* (1866), *Apărare a adevărului şi a dreptului faţă cu episcopatul necanonic* (1866) ş.a. Mai păstoreşte totuşi, ca locotenent de episcop în Argeş, între 1868—1872. S. îşi editează în 1868 cea mai mare parte a discursurilor sale în *Cuvinte bisericeşti compuse şi rostite la deosebite ocazii*. În 1872 el va da o a treia ediţie, revizuită, în limba română, a *Mărgăritarelor* lui Ioan Hrisostom, iar în 1876, o ultimă lucrare teologică, *Testamentul vechi studiat duce la cel Nou*. După un pelerinaj la Ierusalim, în 1878 se retrage la Burdujeni, unde se săvîrşea din viaţă peste un deceniu, cu gîndul la unirea Transilvaniei cu România.

S. lasă în urmă şi o modestă creaţie poetică, alături de cîteva note de călătorie. Volumul său, *Încercări poetice*, din 1870, îngrijit de Romulus Scri-

ban, adună poezii ocazionale, evocînd entuziasme colective sau dureri intime *(La sfinţirea temeliei Academiei Moldovei, Vocea patriei,* inspirată de înfiinţarea şcolii din Fălticeni, *Liberarea sclavilor în Moldova la 1856, La unirea românilor, La moartea fratelui meu Gavriil Scriban* ş.a.), precum şi cîteva compuneri de tinereţe cu caracter elegiac şi meditativ *(Lumea, Cătră cel mîhnit, Norocul, Exilul meu în pustie, la 1840, la mănăstirea Neamţ, Salutare Sucevei, vechea capitală a Moldovei),* ce eşuează, toate, în prozaism, ca şi mai tîrziile *Plîngeri ale unui sihastru pentru România* (1875), cu accente de critică socială. *Călătoria mea la pămîntul sînt şi la Ierusalim în lunile iunie, iulie. august şi septembrie 1874,* dedicată memoriei lui Filaret Scriban, cuprinde cîteva însemnări despre Bulgaria şi Grecia, Constantinopol, Ierusalim şi locurile sfinte, curiozitatea pelerinului erudit reţinînd uneori cu precizie anumite detalii, din care emană un vag exotism biblic.

— *Unirea şi neunirea Principatelor Române,* Iaşi, Tip. Buciumul român, 1856 ; *Foloasele Unirei Principatelor Române,* Iaşi, Tip. Buciumul român, 1856 ; *Cuvinte bisericeşti compuse şi rostite la deosebite ocazii,* Bucureşti, Tip. Teodorescu, 1868 ; *Încercări poetice. Discursuri politice. Memuare şi scrisori politice,* îngr. Romulus Scriban, Iaşi, Junimea, 1870 ; reed. fragm. în MU, *402—496 ; Călătoria mea la pămîntul sînt şi la Ierusalim în lunile iunie, iulie, august şi septembrie 1874,* Bucureşti, Tip. Naţională, 1875 ; *Plîngerile unui sihastru pentru România,* [Iaşi], 1875.

— 1. A. Pumnul, *Neofit Scriban,* LPTR, IV, partea I, *214—218 ;* 2. Maiorescu, *Critice,* I, *129—130 ;* 3. Pop, *Conspect,* II, *56—59 ;* 4. Constantin Erbiceanu, *Viaţa şi activitatea preasfinţitului Neofet Scriban,* Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1888 ; 5. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 168 ;* 6. D. Lascăr, *P. S. Neofit Scriban,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1898 ; 7. Iorga *Ist. lit. XIX,* I, *176—178 ;* 8. I. Lupaş, *O scrisoare a lui Neofit Scriban către mitropolitul Şaguna,* CL, XLII, 1908, 12 ; 9. Iorga, *Ist. bis.,* II, *260—262 ;* 10. Serafim Ionescu, *Un apostol al neamului dat uitării,* RMO, V, 1926, 7—9 ; 11. Horia Oprişan, *Un prelat poet : Neofit Scriban,* IDR, XVII, 1933, 53 ; 12. Dionisie I. Udişteanu, *Luminişuri din viaţa sufletească a călugărilor Scriban,* Tip. Mănăstirii Cernica, 1939 ; 13. Mircea Păcurariu, *Arhiereii Neofit şi Filaret Scriban,* MM XXXV, 1959, 1—2, XLVI, 1970, 1—2 ; 14. N. Şerbănescu, *Episcopii Argeşului,* MO, XVII, 1965, 7—8 ; 15. D. Hriţcu, *Cariera didactică a lui Eftimie Murgu la Academia Mihăileană din Iaşi şi un atestat de studii eliberat arhiereului Neofit Scriban,* MM, XLVIII, 1972, 9—12.

R. Ş.

SCRIBAN, Romulus (24.VIII.1838, Burdujeni-Suceava — 29.X.1912, Iaşi), poet. Dintr-o familie de vază, care şi-a cîştigat merite însemnate, nu numai pe plan cultural, dar şi pe acela politic, **S.**, tatăl arhimandritului ieşean Iuliu Scriban, al profesorului August Scriban şi al juristului Traian Scriban, era nepot de frate al lui Neofit şi al lui Filaret Scriban. Cei doi prelaţi au sprijinit în mod activ cauza Unirii. La mişcările premergătoare istoricului act de la 1859 a fost antrenat şi **S.** care, însoţindu-l pe Filaret, va duce cu sine, peste Milcov, actele şi protestele Comitetului unionist moldovean (1857). Învaţă mai întîi la Iaşi, frecventînd cursurile Seminarului de la Socola şi cursul superior al Academiei din Iaşi (fosta Academie Mihăileană). De aici pleacă, în 1860, la Torino, continuîndu-şi studiile la Universitatea din acel oraş. Urmează teologia şi dreptul, reuşind să-şi ia doctoratul în 1864 cu o disertaţie de drept civil. Este secretar al Societăţii internaţionale neolatine din Torino. Revenit în ţară la începutul anului 1865, el se prezintă la un examen pentru catedra de procedură civilă şi penală la Universitatea din Iaşi, dar fără succes. Procuror la Tribunalul de comerţ Ilfov (1865), **S.** va fi numit şi prim-procuror la Galaţi. După un timp demisionează (1872), urmînd a profesa la catedra de drept şi economie politică a şcolii comerciale din localitate, precum şi ca avocat. Între timp, colaborează cu articole la publicaţiile gălăţene, ca de pildă, în 1881, la ziarul liberal „Voinţa poporului". În cîteva lucrări *(Istoria comerciului,* 1894, *Istoria economiei politice, a comerciului şi a navigaţiunei României,* 1895), se arată preocupat de creşterea economică a ţării. Pensionat în 1899, spre sfîrşitul vieţii se stabileşte în Iaşi.

Format într-o ambianţă culturală în care prestigiul lui Gh. Asachi mai avea încă înrîurire, **S.** debutează, ca elev în ultima clasă a Academiei ieşene, cu versuri, la „Ateneul român". Solicitat de poezie, de poemul epic, de tip alegoric îndeosebi, el nu se mărgineşte la o activitate strict literară. În presă atacă o seamă de chestiuni politice, juridice, economice, religioase (în „Biserica ortodoxă română"), dar şi culturale. Cunoscător al mai multor limbi vechi şi moderne, cărturarul încearcă să stabilească *Originele unor cuvinte grele ;* dar etimologiile lingvistului improvizat, sînt, în bună parte, fanteziste. **S.** a fost ataşat de unchiul său, episcopul Neofit Scriban — căruia îi îngrijeşte şi un volum de versuri, discursuri politice, memorii ş.a. Colaborează la unele publicaţii ale vremii, ca „Ateneul român" (la care trimite, în timpul şederii în Italia, o odă închinată *Geniului lui Cavour* şi unde îi apare meditaţia *O noapte pe malul Dunării),* „Steaua Dunării" (în care publică *O noapte pe ruinele Sucevei),* „Românul" (unde i se inserează o „corespondinţă despre Italia", precum şi articole în care, filoitalian convins, pledează pentru cooperarea culturală şi politică italo-română). **S.** întemeiază el însuşi, împreună cu Demetriu N. Preda, bisăptămînalul politic comercial, literar şi religios „Dacia română" (octombrie 1866 — februarie 1867), care îşi va înceta apariţia din cauza neînţelegerilor dintre redactori. Aici îi apare poezia *Veneţia liberată.* În 1868—1869, **S.** scoate la Galaţi revista „Dacia literară". În introducerea la primul număr al publicaţiei, scriitorul îşi enunţă crezul literar. Pentru el, „literatura este sufletul şi paladiul unei naţiuni" ; ea poate salva un popor, făcînd să nu se stingă „flacăra spiritului naţional".

Debitor lui Gh. Asachi şi, într-o măsură, lui Gr. Alexandrescu, poetul e un fals romantic, divagînd pe tema ruinelor *(O noapte pe ruinele Sucevei, O noapte pe ruinele Hotinului),* ori a soartei proprii *(Frunze).* Prin temperament şi prin formaţie, **S.** este mai curînd un clasic, obsedat de ideea de a transpune în versuri istoria naţională. Mîndru de ascendenţa latină *(Penaţii Troiei),* **S.** deplînge totodată spulberarea vremilor de slavă de odinioară. El invocă adesea, cu nostalgie, glorioase umbre strămoşeşti (poemul *Ştefaniada),* care să-l întărească în credinţa-i profetică *(La Vulturul meu)* în mîntuirea deplină a neamului, într-o ţară unită, puternică şi demnă ca Dacia de altădată. Reveriile livreşti ale poetului sînt proiectate într-o ambianţă solemnă, într-un cadru istoric invadat de mitologie *(Fulgerile lui Joe),* încremenit parcă între vestigii arhaice. De adîncime sau de un fior lăuntric nu poate fi vorba, nici chiar în lirica erotică, searbădă şi convenţională. Poezia lui **S.** — admirator al odei italiene —, cu versificaţia ei sonoră, bine meşteşugită, e o poezie de cărturar.

— *Încercări poetice,* Iaşi, Tip. Buciumului român, 1860 ; *Poeme,* Bucureşti, Tip. Weiss, 1866 ; *Corespondinţă despre Italia,* ROM, XII, 1868, 6 şi 14 ianuarie.

— 1. Xenopol, *Ist. românilor,* XIII, *106—107 ;* 2. N. Iorga, *Un romantic poet al unităţii naţionale,* RI, VI, 1920, 7—9 ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *56—58 ;* 4. Călinescu, *Ist. lit., 301 ;* 5. Claudio Isopescu, *Il poeta Romolo Scriban e l'Italia,* Roma, Signorelli, 1943 ; 6. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, X, 1961, 1 ; 7. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 302 ;* 8. *Ist. lit.,* II, *760—761.*

F. F.

SCRISOAREA LUI NEACȘU, cel mai vechi text românesc păstrat. Descoperit în arhivele Brașovului, datat 1521 (la care cercetări mai noi au precizat zilele de 29—30 iunie) și publicat de N. Iorga în lucrarea sa asupra istoriei otomane, scrisă în limba germană, în 1909, textul interesează prin conținutul său cu caracter diplomatic, politic și militar, referitor la expansiunea otomană de la începutul secolului al XVI-lea. Autorul scrisorii, Neacșu, era un negustor din Cîmpulung, om umblat și cultivat, cunoscător al slavonei, care avea relații cu Brașovul și cu turcii, de unde primea mărfuri, dar și informații prin agenții săi, unul dintre ei, Negre, fiindu-i ginere. Neacșu făcea parte dintr-o vastă rețea de legături, care unea Viena de Nicopole, rețea în care se intercalau Brașovul și Sibiul, a căror soartă era influențată, prin vecinătatea cu Țara Românească, de Imperiul otoman. Informațiile transmise de Neacșu judelui sas al Brașovului Johannes Benkner, se referă la campania lui Soliman al II-lea contra Ungariei. Textul cuprinde detalii despre mișcarea flotei otomane pe Dunăre, despre dificultatea trecerii prin zona Porților de Fier („locul cela strimtul") și despre intenția lui Soliman de a cuceri Transilvania trecînd prin Valahia. Alte știri din scrisoare se referă la incursiunile de jaf, care îl îngrijorau și pe Neagoe Basarab, proiectate de Mehmedbeg, sangaciul Nicopolei, căruia sultanul i-a dat „slobozenie" de a intra în Țara Românească. Importanța textului este de ordin istoric și literar-lingvistic. Scrisoarea este o adevărată filă de cronică. Ea este totodată cea mai veche mărturie a stilului epistolar în limba română. Elementele proprii sistemului vechi de redactare a scrisorilor (adresa, salutația și subscripția) sînt în limba slavonă. Vocabularul și aspectul fonetic al textului sînt apropiate de limba română modernă. Lexicul scrisorii este predominant latin, cu puține cuvinte slave (i pak, ot, za) și turcești. Structura morfologică și sintactică a limbii lui Neacșu nu diferă prea mult de cea actuală, cu unele elemente morfologice arhaice. Această primă scriere românească este pe deplin închegată ca limbă și vocabular, frazele au o legătură logică și sintactică, informațiile fiind comunicate într-o formă concisă și, în același timp, explicită. Fraza clară și bine construită, energică, este superioară celei din *textele rotacizante. Scrisoarea lui Neacșu* marchează începutul folosirii în scris a limbii române.

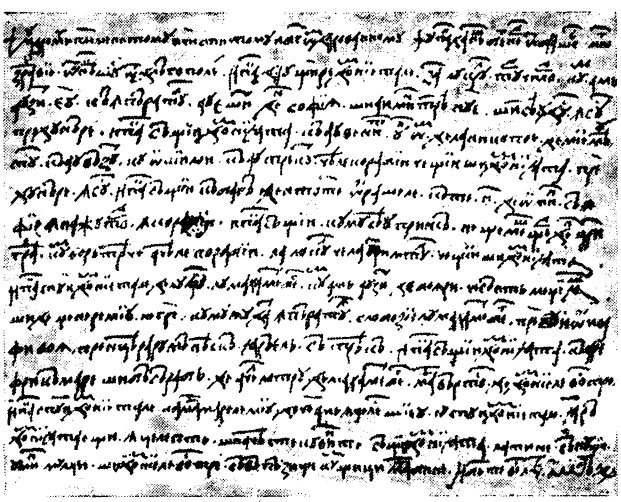

— *Scrisoarea lui Neacșu (1521),* DIR, XI, *843,* reed. în CRM, I, *149—150,* LRV, I, *166—167.*

— 1. Pascu, *Ist. lit. XVI, 162* ; 2. Cartojan, *Ist. lit.,* I, *47* ; 3. Ciobanu, *Ist. lit., 125—126* ; 4. *Ist. lit.,* I, *282—283* ; 5. Panaitescu, *Începuturile, 117* ; 6. Matei Cazacu, *Sur la date de la lettre de Neacșu de Cîmpulung (1521),* RSE, VI, 1968, 3 ; 7. G. Mihăilă, *Cel mai vechi text în limba română : Scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung (1521),* LRV, I, *164—167* ; 8. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *93—94* ; 9. Nicolescu, *Observații, 19—29* ; 10. Vasile Netea, *Scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung,* ARG, VI, 1971, 8 ; 11. G. Mihăilă, *Scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung. Vestitor de zori noi în istoria culturii românești,* ARG, VI, 1971, 9 ; 12. Săndulescu, *Lit. epistolară, 66—67.*

A. S.

SCROB, Carol (21.VII.1856, Săbăoani, j. Neamț — 17.I.1913, București), poet. În timpul războiului din 1877, **S.**, fiul unui medic și absolvent al Liceului Național din Iași (promoția 1875), era sublocotenent de infanterie. A avansat pînă la gradul de maior. Sentimentalul ofițer scrie versuri și le publică la început în „Stindardul", apoi în „Literatorul" (1880—1884). Al. Macedonski îl prezintă publicului, în 1881, ca pe o speranță, alături de Duiliu Zamfirescu. I se găsea sensibilitate, entuziasm, chiar gingășie. Nu i-ar mai fi rămas decît să-și perfecționeze meșteșugul. A colaborat la „Revista literară", „Peleșul", „Curierul", „Universul", „Minerva literară ilustrată" ș.a. A scos și o revistă, „Viitorul țării" (1902). **S.** era cunoscut ca poet galant, autor de omagii lirice, madrigale, versuri de album, elegii erotice, romanțe. Fără eleganța cînteculuí lui Th. Șerbănescu sau al Matildei Cugler-Poni, versurile lui **S.** sînt de un patetism forțat, la un nivel de sensibilitate de tot superficial și comun. Pe gustul unui anumit public și mai ales datorită muzicii, unele din romanțele sale au avut succes. *Dor de răzbunare,* considerată „capodopera" genului, provoacă însă, prin gesticulația patetică, un comic involuntar. Cursivitatea versificărilor, dobîndită la școala lui Macedonski, dar și facilitatea lor au făcut ca mare parte din ele să fie puse pe muzică (se cunosc mai mult de 50 de compoziții pe versurile lui **S**). *Valurile Dunării,* pe muzica lui I. Ivanovici, se cîntă și azi. Alte poezii, închinate unor personalități ale epocii, nu depășesc tonul versificărilor ocazionale. **S.** a experimentat, fără reușite, poemul în proză. El este și autorul unor prelucrări după poezii ale lui Goethe, Heine, Lenau, Fr. Coppée, Sully Prudhomme, J. Soulary, L. Stechetti, precum și după Iulia Hasdeu și Elena Văcărescu.

— *Rime pierdute,* Craiova, Tip. Benvenisti, 1881 ; *Poezii complecte,* pref. G. Sion, București, Tip. Haimann și Schönfeld, 1883 ; *De-ale inimei,* Iași, Șaraga ; *Rouă și brumă,* București, Minerva, 1900. Ms. : *Sf[in]tu Dumitru. Alegorie în versuri,* B.A.R., ms. 2977, f. *202—221.*

— 1. Al. Macedonski, *Curs de analiză critică ; Speranțe,* L, II, 1881, 3 ; 2. Don Anton, *Despre poeziile lui Carol* Scrob, L, III, 1882 10 ; 3. Șt. Vellescu, *„Poezii complecte" de Carol Scrob,* L, III, 1882, 10 ; 4. Duiliu Zamfirescu, *Carol Scrob,* RLB, VI, 1882, 1416—1418 ; 5. Crit., *Poezii de Carol Scrob,* JU, I, 1895, 88 ; 6. *„Rouă și brumă",* ROI, I, 1901, 2 ; 7. Călinescu, *Ist. lit., 469* ; 8. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 9. Șerban Cioculescu, *Poezia sentimentală,* RL, VII, 1971, 33.

S. C.

SCURTESCU, Nicolae V. (1844, Valea Lungă, j. Dîmbovița — 31.III.1879, București), scriitor. Fiu de țăran, **S.** a pornit, la 16 ani, spre București, ca să învețe. În doi ani a absolvit cele patru clase primare și, în 1862, a intrat la colegiul „Sf. Sava". Scria versuri încă din școală și participa la ședințele societății „Orientul", fiind însărcinat, în 1869, de societate să strîngă literatură populară din județele muntene. Publică primele încercări literare în „Albina Pindului". În 1870 este numit institutor la o școală primară din București. Membru al societății „Românismul", aduce un elogiu lui Tudor Vladimirescu și pandurilor săi la sărbătorirea organizată de societate, în iunie 1871, pe cîmpul Cotrocenilor și participă la pregătirea serbărilor de la Putna, din august 1871. În 1873 era secretarul „Societății didactice" și redactor la „Ghimpele". A publicat versuri, articole și piese de teatru în „Albina Pindului", „Viitorul", „Columna lui Traian", „Tranzacțiuni literare și științifice", „Revista contimporană", „Revista literară și științifică", „Foaia societății „Românismul", „România liberă", „Românul". A semnat cu pseudonimele Niță Vintilă Stroie, Vintilă Stroie. În 1876 a participat la ședințele societății Junimea. Ultimii ani i-au fost chinuiți de tuberculoză.

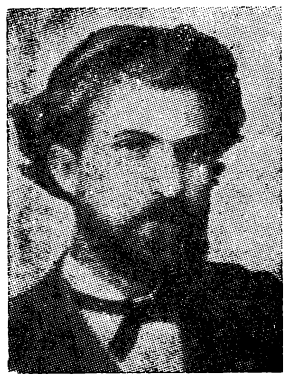

S. a fost publicist, poet și autor dramatic. A scris versuri erotice, în genere fade, în care surprinzătoare este apariția unor accente preeminesciene. O poemă închinată *Gînditorului* prefigurează atmosfera și problematica *Scrisorii I*. Lipsindu-i poezia marilor singurătăți și maiestuoasa alunecare lunară a poemului eminescian, meditația lui **S.** rămîne doar la cugetarea sceptică. Gînditorul, care cuprinde cu mintea universul, nu poate aduce progresul omenirii. Lumea rămîne cum a fost de mii de ani: „dilectă și infamă". Paralelismul om trecător — univers nu trezește fiorul nimicniciei. Un conceptualism rece caracterizează toate încercările lui **S.** în direcția meditației. Rareori prin această poezie „de cugetare" trece o undă de lirism, ca într-o *Elegie a frunzelor*, unde comparația între steaua care mereu răsare și apune, „cadențînd" „un imn veșniciei", și omul trecător ca frunza este însoțită de o tristețe resemnată și aproape senină. Alte versuri, unele în forma baladei sau cîntecului, pe care poetul le numea „populare", sînt antiboierești și chiar revoluționare. Problematica țărănească și antimonarhică din aceste versuri și din cîteva fabule, ținuta lor protestatară prefigurează de aproape linia dominantă a liricii de la „Contemporanul". Mai interesant decît poetul este autorul dramatic. În *Studii asupra teatrului*, publicate în „Foaia societății „Românismul", **S.** militа pentru o literatură dramatică românească în care poporul să apară după „tipul și caracterul său", care să instruiască și să delecteze și recomanda totodată istoria națională ca izvor de inspirație pentru artă. Piesele sale de teatru sînt rezultatul unei încercări conștiente de a contribui la realizarea dramei istorice românești, în această direcție **S.** avînd printre predecesori pe B. P. Hasdeu. Mai cunoscute au fost, la vremea lor, *Despot Vodă* și *Rhea-Silvia*. Aceasta din urmă este prima noastră piesă de factură net clasică, raciniană. **S.** folosește în subiectul piesei sale legenda întemeierii Romei, interpretînd-o în sensul ideii de triumf al libertății împotriva tiraniei. Acțiunea decurge, ca în tragedia clasică, din caracterele reduse la o pasiune unică, acaparatoare: Amuliu, uzurpatorul tronului lui Numitor, tatăl Rheei Silvia — setea de putere, Rhea Silvia — **răzbunarea**. Ecouri din *Andromaca* lui Racine se întrevăd în construcția cuplului Rhea Silvia—Amuliu. Intriga este condusă cu abilitate și scena în care Rhea Silvia se trădează este o dovadă a pătrunderii psihologice a autorului. Tiradele sînt în general pedante și retorice. Discursurile asupra tiraniei și forței poporului rămîn exterioare personajului. Versurilor le lipsește poezia (cu o singură excepție, în visul lui Romul, prevestind victoria neamului), iar drama pasiunilor se înecă în didacticism. *Despot Vodă*, publicată în „Revista contimporană", în 1875, este considerată de autor doar o introducere la drama *Alexandru Lăpușneanu*, care însă s-a pierdut. Conflictul din *Despot Vodă* este cel care va deveni clasic în dramaturgia noastră istorică: ciocnirea între domnitorul străin, boierii interesați și tradiție, ca factor de rezistență a neamului. Poziția scriitorului este exprimată de țăranii care comentează evenimentele: ură împotriva boierilor, neîncredere în domnitorul venetic fără aderență la obiceiurile țării, pe care urmărește, cu dibăcie, s-o treacă la luteranism. Despot Vodă nu este îndeajuns de reliefat pentru a fi personajul central al piesei. Ambiția de a domni cu orice preț nu este convingător motivată de temperamentul și caracterul eroului, cum se întîmplă în piesa lui V. Alecsandri. Moțoc este mai bine conturat, deși pe o singură trăsătură dominantă (ca în teatrul clasic): versatilitatea. El este, în piesa lui **S.**, neadormitul conspirator, uneltitorul din umbră, acționînd cu un fel de conștiință a puterii sale diabolice de a așeza și dărîma domnii, prudent însă cînd e în joc propria-i persoană. Figura lui Moțoc apare în mișcare de la un act la altul, urmărindu-și cu abilitate planul. Ca și în nuvela lui C. Negruzzi (pe care **S.** a avut-o de model), dar fără pătrunderea psihologică a acestuia, apare personajul colectiv, mulțimea, care îl silește pe Despot să predea Suceava lui Tomșa (este vizibilă aici credința scriitorului în triumful poporului asupra tiraniei). Limbajul este, în genere, neadecvat, generalizator, excepție făcînd replicile de un umor amar ale cîtorva țărani. Culoarea locală lipsește. **S.** respectă formula teatrului clasic, în timp ce, cu același subiect, Alecsandri a dat o dramă romantică. Versurile au fluiditate, legîndu-se, uneori, într-un dialog nervos, dramatic. Între *Răzvan și Vidra* a lui Hasdeu și *Despot-Vodă* a lui Alecsandri, dramele lui **S.**, trecînd peste unele neajunsuri artistice, contribuie la consolidarea teatrului istoric în versuri. **S.** mai proiectase două piese istorice: *Brutu și Tarciniu* și *Pîrvu banul Craiovei*. În manuscris i-au rămas partea întîi dintr-un roman intitulat *Mihai Viteazul*, versuri din drama *Moartea lui Cezar* și fragmentele unor nuvele. A tradus în proză din Ovidiu și Fedru, în „Albina Pindului" (1869).

— *Mireasa la mormînt*, FSR, I, 1870, 3—7; *Studii asupra teatrului*, FSR, I, 1870, 7—11; *Dan și Anicuța*, CT, II, 1871, 27—41; *Rhea-Silvia*, București, Tip. Petrescu, 1873; *Teatru. Rhea-Silvia. Despot Vodă*, București, Tip. Grecescu, 1877; *Poezii*, București, Tip. Grecescu, 1877; *Ștefan Rareș*, F, XIX, 1883, 42—50. — Tr.: Ovidiu, *Piram și Tisbe*, AP, II, 1869, *104*; Fedru, *Caraghiosul și țăranul*, AP, II, 1869, *105*.

— 1. D. Aug. Laurian, *Notițe bibliografice*, RCO, I, 1873, 2; 2. N. D. Popescu, *„Rea Silvia"*, CT, IV, 1873, 10; 3. Tanda [I. Slavici], *N. Scurtescu, „Poezii"*, TM, II, 1877, 58; 4. V. D. Păun, *Un volum de poezii de d. N. Scurtescu*, RLB, I, 1877, 61—85; 5. I. Slavici, *N. Scurtescu, „Rhea Silvia" și „Despot*

Vodă", TM, II, 1877, 167—175 ; 6. Fr. D[amé], *„Despot Vodă"*, ROM, XXIII, 1879, 17 octombrie ; 7. I. I. Roșca, *Scriitori și artiști*, București, Tip. Academiei, 1890, *3—20* ; 8. N. Țincu, *Nicolae Scurtescu*, RN, V, 1892, 11—12 ; 9. Apostolescu, *Infl. romant., 277—282* ; 10. D. Teleor, *Poetul N. Scurtescu (Amintiri)*, MLI, II, 1911, 96 ; 11. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *23—28* ; 12. Călinescu, *Ist. lit., 339—340* ; 13. Corneliu Moldovanu, *Autori și actori*, București, Casa școalelor, 1944, *198—201* ; 14. Ciorănescu, *Teatr. rom., 84—88* ; 15. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 3 ; 16. Mircea Handoca și Viorica Farcașiu, *Un premergător al literaturii „Contemporanului" : N. Scurtescu*, RITL, XI, 1962, 3—4 ; 17. Brădățeanu, *Drama, 118—120* ; 18. *Ist. teatr.*, II, *132, 231, 460* ; 19. *Ist. lit.*, III, *26—29* ; 20. Claudiu Christescu, *Un dramaturg dat uitării : Nicolae Scurtescu*, TTR, XX, 1974, 5.

S. C.

SEARA, revistă literară săptămînală care a apărut la București între 21 septembrie 1886 și 18 ianuarie 1887. La S. au colaborat cu versuri Th. M. Stoenescu și Carol Scrob. În primul număr se anunță că se vor publica romane „alese" din toate literaturile. Primul dintre acestea era *Dracul șchiop* de Lesage, din care s-au tipărit cîteva capitole, într-o traducere destul de cursivă. S-au mai tradus romanul de aventuri *Pieile roșii* al lui Paul Duplessis și fragmente dintr-un alt foileton de epocă al scriitorilor A. Sirven și H. Leverdier, *O dramă la mănăstire*. Toate aceste traduceri îi aparțin, probabil, lui Th. M. Stoenescu, editor al revistei și proprietar al tipografiei care o tipărea.

R. Z.

SECOLUL, periodic bisăptămînal care a apărut la București între 4 aprilie și 5 decembrie 1857 și între 2 aprilie și 22 decembrie 1860, sub conducerea lui Gr. R. Bossueceanu. **S.,** deși se subintitula „jurnal politico-comercial", publica și literatură, continuînd astfel acțiunea politică și literară a ziarului conservator „Timpul", în locul căruia a apărut în două rînduri, atunci cînd „Timpul" a fost suspendat de autorități. La S. au colaborat I. Heliade-Rădulescu, în primul rînd ca om politic, dar și ca literat (el prefața, în coloanele gazetei, versurile lui C. Bălăcescu), Gh. Sion, C. Caragiali, Gr. Serrurie și Gr. R. Bossueceanu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 664.*

R. Z.

SECOLUL, gazetă politică apărută la Iași, săptămînal, între 8 martie 1869 și 5 august 1871. Pînă la 5 mai 1869, a apărut cu denumirea „Secolul al nouăsprezecelea". Redactor, în primii doi ani de apariție, a fost V. Brănișteanu. Au colaborat cu versuri și proză N. Roiu, Gh. Tăutu, P. V. Grigoriu și Gr. Melidon. Ultimul dintre ei publică în octombrie 1870 o poezie intitulată *Eminentului poet Eminescu,* în care, întîia dată, se recunoaște geniul poetului.

R. Z.

SECOLUL, publicație săptămînală apărută la Craiova, în două serii, de la 1 octombrie la 26 noiembrie 1890 și de la 1 septembrie 1891 la 22 ianuarie 1892. Redactori au fost Al. Constantinescu și Tr. Demetrescu, succedați, de la 1 octombrie 1891, de un comitet de redacție condus de N. Mărăscu și M. N. Săulescu. Programul anunța un ziar independent din punct de vedere politic, avînd printre obiective lupta pentru deplina gratuitate a învățămîntului și pentru dezvoltarea industriei naționale. Rubricile literare, destul de frecvente, nu au, totuși, relief și nu lasă să se întrevadă o orientare. Demetrescu semnează schițe de observație și meditații lirice *(Cărți, Profil, Dintr-un carnet, Note de impresionism, Un cîntec proletar, Șoapte de ape).* Tot el ține rubrica de *Convorbiri teatrale* despre repertoriul și spectacolele teatrului craiovean. În alte comentarii, pe aceeași temă, semnate Dramaturgus sau nesemnate, este analizată critic activitatea aceluiași teatru. Se reproșează părăsirea repertoriului național și pervertirea gustului spectatorilor prin piese de proastă calitate. La rubrica de critică sînt recenzate, de către Gr. D. Pencioiu și de Un amic al literaturii, volumele lui Tr. Demetrescu *Cartea unei inimi* și *Profile literare.* Rubrica de observație socială *Tipuri* este semnată de Mirmidon. Cu poezii este prezent în S. numai N. Burlănescu-Alin.

L. V.

SECOLUL AL NOUĂSPREZECELEA v. **Secolul** (1869).

SECULA, Septimiu Sever (19.XI.1869, Baia de Criș, j. Hunedoara — 25.III.1912, Sibiu), scriitor. Fiu al unui avocat ardelean, **S.** studiază la seminarul teologic din Arad, înscriindu-se în 1889 la Facultatea de litere și filozofie din București. Își ia licența în 1896, cu lucrarea *Românii în revoluțiunea lui Gheorghe Doja (1514),* publicată în revista „Arhiva" din Iași și apoi, separat, într-o broșură (1897). Rămas în București, este ajutor de bibliotecar la Academia Română (1895—1898) și funcționar la Arhivele Statului (1889—1900). Revenit în Transilvania la 1900, lucrează ca profesor la seminarul teologic din Arad, ca referent ajutor al Senatului școlar de la Consistoriul diecezan, fiind apoi preot în Odvoș (județul Arad).

În timpul studiilor la București, **S.** publica la „Corespondența română" a lui I. Slavici (articole, informații politice, schițe literare, traduceri din B. Björnson), colabora la „Liga literară", dînd proze scurte, versuri de inspirație eminesciană, traduceri din poezia lui Petőfi (1893—1895). Sînt probabil primele lui scrieri literare tipărite. Cam în aceeași vreme îi apare în „Tribuna" schița *Sonata Kreutzer* (1895). Colaborează mai intens la „Foaie literară" a Lucreției Suciu-Rudow (1897), la „Tribuna poporului" din Arad (1897—1910), „Familia" (1899), „România jună" (1899), „Luceafărul" (1903—1910). Este mult timp redactor la „Biserica și școala" (1900—1910). Publicase și în „Convorbiri literare" (1899) cîteva însemnări istorice în completarea unui studiu, *Țara de Sus și Țara de Jos în Principatele Române,* care îi apăruse cu un an înainte.

Ca și alți scriitori ardeleni de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, **S.** ilustrează în proza lui, adunată în parte în volumele *Realități și visări* (1897), *Povestiri și schițe* (1903), tendința de depășire a romantismului artificios, eticist, învesmîntat în forme latinizante. Aflat multă vreme la București, el este influențat direct de atmosfera literară de aici. **S.** este și un povestitor talentat, cu toate că e mai puțin cunoscut decît alți confrați de la „Tribuna" și „Luceafărul". În instantaneele lui epice sau lirice dovedește un fin spirit de observație, vervă, spontaneitate, alteori sensibilitate, delicatețe și discreție, precum și ușurința de a scrie fără asperități provinciale, ferit în bună măsură de prolixitate jurnalistică. *Calul de tramvai, Romeo și Julieta, Sonata Kreutzer* (aici este preluată concepția lui L. Tolstoi despre castitatea iubirii, așa cum apare în nuvela al cărei titlu **S.** îl împrumută) sînt narațiuni interesante, ca și amintirile nostalgice din *Primăvara* (subintitulată *Trilogie impresionistă)* sau impresiile de călătorie în Orient — acestea din urmă, scrieri care n-au mai fost însă adunate în volum. Au rămas în presa vremii și numeroasele articole ale lui **S.** care, modest, considera că a avut, alături de mulți alți publiciști ardeleni, doar un rol de „hamal cultural".

— *Realităţi şi visări*, Orăştie, Tip. Minerva, 1897 ; *Povestiri şi schiţe*, Arad, Tip. Tribuna poporului, 1903 ; *Un memoriu al lui Moise Nicoară*, Arad, Tip. Diecezană, 1904. — Tr. : Petöfi, *[Versuri]*, LGL, I, 1894, 9—10 ; Chateaubriand, *Frumuseţile creştinismului*, BIS, XXXIII, 1909, 47, 49, XXXIV 1910, 1 ; B. Björnson, *[Proză]*, CROM, I, 1893, 26, 28, 32, 33.

— 1. *[Foaia matricolă a studentului Septimiu Sever Secula. Facultatea de drept. 1889—1895]*, Arhiva Universităţii din Bucureşti ; 2. *Sever Secula, „Realităţi şi visări"*, T, XXVIII, 1897, 9—10 ; 3. *Sever Secula, „Povestiri şi schiţe"*, LU, II, 1903, 22 ; 4. *Sever Secula*, RUL, II, 1912, 70 ; 5. *Sever Secula*, BIS, XXXVI, 1912, 15 ; 6. Al. Sadi Ionescu, *Tovarăşi de muncă dispăruţi*, IB, *273—277* ; 7. Predescu, *Encicl.*, *772* ; 8. Vartolomei, *Mărturii*, *250*, *252*, *315* ; 9. T. Nicolescu, *Tolstoi*, *70*.

G. D.

SENTINELA, gazetă apărută zilnic la Bucureşti între 2 iulie şi 3 august 1887. Organ al partidului naţional-liberal, publicaţia, ieşită la început sub direcţia lui Gr. H. Grandea, era condusă, în realitate, de un comitet, care şi preia direcţia, de la 9 iulie. Apărută din necesităţi politice, **S.** publica articole şi comentarii extrem de violente la adresa adversarilor. Dar, datorită probabil lui Gr. H. Grandea, ziarul a inclus în coloanele sale şi literatură. Afară de cronici în versuri, mai apar pamflete sub forma parodierii discursurilor politice ale conservatorilor *(Din lumea politică)*. Se reproduc versuri de G. Coşbuc *(Paul de Nola)*, Miron Pompiliu *(Cocostîrcul rob)*, P. V. Grigoriu, M. Belador, I. Catina, P. Răşcanu. În foileton, apărea o povestire poliţistă *(Nouă de cupă)* cu subiect englezesc. Cu toate că, pentru a lovi în adversarii politici, gazeta a privit cu circumspecţie strîngerea unui fond pentru ajutorarea lui M. Eminescu, nu a pregetat, după o vreme, să-şi schimbe atitudinea, publicînd ştiri despre starea sănătăţii lui şi despre rezultatele subscripţiei.

D. M.

SENTINELA, periodic politic, economic şi literar apărut săptămînal la Buzău între 7 martie 1890 şi 1 martie 1892. Director a fost I. Miculescu, devenit şi proprietar de la 3 martie 1891. Afară de obişnuitele rubrici de ştiri locale, de articole politice şi de polemici, I. Miculescu semnează în fiecare număr şi articolul de fond. Literatura publicată de **S.** este cu totul mediocră. Colaboratorul obişnuit al gazetei, N. Derera, iscăleşte schiţe umoristice şi amintiri vesele *(Vacanţele mele)* şi un reuşit ciclu intitulat *Galeria Buzăului*, în care include portrete ale unor personalităţi politice ale oraşului *(Grăsun Papalechi, Monsieur l'avocat Caltaboş, Baron Tuslama, Dascălul Pîrloagă* ş.a.). Poeziile apărute în **S.** se datoresc, în cea mai mare parte, unor autori ocazionali, precum L. G. Garoflid, care face să apară *Satira epocei*, sau lui De la Glodeanu, cu poemul *La morminte*. Alte versuri aparţin lui Al. Oprescu. N. Derera publică însemnări despre M. Kogălniceanu. Tot el este şi traducătorul unui lung studiu despre determinism, aparţinînd lui G. Renard. Se mai traduc, rar, mici schiţe de Catulle Mendès ori A. Delpit.

D. M.

SENTINELA DUNĂREI, ziar politic şi economic apărut la Galaţi de trei ori pe săptămînă între 7 august şi 27 septembrie 1892. De la 2 septembrie a apărut în fiecare zi. Continuă numerotarea „Trompetei Covurluiului". Director era G. Georgiade Heleujanu, care semnează şi articole cu caracter politic, scrise într-un stil demagogic şi cu frecvente incorectitudini gramaticale. Apar cîteva schiţe nesemnate, fără valoare. Se republică însă, în foileton, şi romanul *Thalassa* al lui Al. Macedonski. Printre numeroasele versuri fără nici o însemnătate, cele mai multe anonime, altele iscălite de Eliza Mustea, sînt publicate, în mod obişnuit, poezii de Th. M. Stoenescu *(Diversă, Sărmana ţară, Capete şi pălării)*. O cronică a vieţii muzicale gălăţene, semnată Fantasio, întreţese preocupările artistice ale gazetei. În **S. D.** au apărut şi tălmăciri din G. Ohnet şi A. de Pontmartin.

D. M.

SERRURIE, Grigore (25.I.1821, Giurgiu ⟨1⟩ — 29.I.1893, Bucureşti), publicist, poet şi traducător. Era fiul lui Panait Serrurie, din insula Egina, ostaş în armata rusească, stabilit apoi în Muntenia. În preajma revoluţiei de la 1848, **S.**, locotenent în garnizoana Giurgiu, devenise om de încredere al comandantului său, Chr. Tell. Ridicat la rangul de căpitan, avea să ia parte la eroica bătălie din Dealul Spirii (13 septembrie 1848). După înfrîngerea revoluţiei, este exilat la Brusa, unde rămîne pînă în 1856. La întoarcerea în ţară, **S.** va lua parte la campania pentru Unire. Era, dealtfel, un membru activ (din 1857) în Divanul ad-hoc, iar ca deputat de Giurgiu avea să facă parte din toate Camerele liberale pînă în anul 1888, cînd se şi retrage din activitatea politică. Amic al lui C. A. Rosetti, **S.** lucrează timp de mai mulţi ani în redacţia ziarului „Românul". Arestat de patru ori sub domnia lui Al. I. Cuza, ar fi fost, după propria mărturie, unul dintre cei ce au pregătit răsturnarea domnitorului. Înainte de 1861, **S.** mai îndeplinise funcţia de director în Prefectura de poliţie din Bucureşti. Mai tîrziu a fost ajutor de primar al Capitalei. Din 1866 pînă în 1877, colonelul **S.** este comandantul legiunii a IV-a de Gardă civică din Bucureşti. În ultimii ani ai vieţii trăieşte mai mult retras.

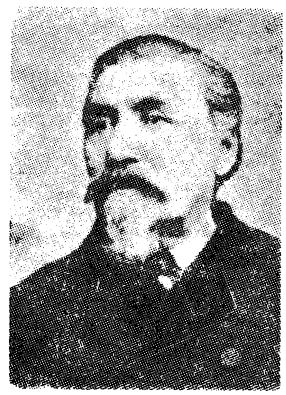

Ca om politic, cît şi ca publicist, **S.** se dovedeşte un temperament combativ, chiar pătimaş, necontenit preocupat de binele obştesc. A militat cu multă ardoare, în versuri sau în articole de presă (în „Reforma", „Steaua Dunării", „Dîmboviţa", „Românul" şi altele) pentru cauza Unirii, pentru suveranitate şi autonomie, clamînd împotriva despotismului sau denunţînd lipsa de patriotism, nu numai a adversarilor politici. Socotind că e un „timp de conştiinţă", **S.** lansează energice apeluri către compatrioţii săi, somîndu-i să-şi facă datoria către ţară. În versuri răspicate, pe un ton patetic *(Sbirul silei şi tînguirea plugarului)*, el deplînge soarta obidită a clăcaşului şi condamnă vehement pe cei ce-l asupresc. *România şi Mihai Viteazul* (1875) e un lung poem alegoric, cu accente de violent pamflet, consunînd, pe alocuri, cu *Scrisoarea III* a lui Eminescu. Verbul e congestionat, autorul, inventiv în imprecaţii, indignîndu-se, retoric, de făţărnicia clerului sau de nepăsarea tinerilor cu inimi bătrîne. **S.**, care scrie încă de pe la 1845, versifica, se pare, cu multă uşurinţă, nu în afara înrîuririi unor I. Heliade-Rădulescu, Gr. Alexandrescu, C. Bolliac. În 1858, el publică o *Colecţiune de poezii scrise în esiliu*. E aici o poezie searbădă şi monocordă, autorul lamentîndu-se întruna, pururi nemîngîiat de pierderea iubitei şi covîrşit de amărăciunea exilului. Nota socială, uneori cu accente satirice, nu lipseşte. O ale-

gorie de inspirație unionistă, ca multe altele în epocă, este *Micșunelile*. Unele poezii, precum satira *N-ai monedă? Nu ești om!*, sînt adaptări, din grecește. De oarecare interes ar fi elementele de exotic și mai ales acelea de pastel. Nu doar în sensul observației caracterologice *(Definițiuni morale)*, ci și în planul etic, S. e un critic lipsit de seninătate, un înverșunat. El are o adevărată oroare de luxul, corupția, abuzurile și toate viciile care minează societatea română a vremii. Un reportaj în versuri, deși putea fi foarte bine în proză, este *Brussa la 1850* — descriere exactă și minuțioasă a cetății, sub diferitele ei aspecte, zugrăvită în ce ar fi avînd mai rău și depravat. Referirile, prin analogie sau contrast, la țările române, sînt stăruitoare și S. întreprinde, de fapt, o apăsată critică socială, politică și de moravuri. În calitate de martor ocular, el relatează *Catastrofa Brussei la 1855* și povestirea lui versificată despre dezastruosul cutremur se încarcă de o anume tensiune. În 1872 a publicat un *Catehism român și creștin* despre noțiuni ca Dumnezeu, om, naționalitate, patrie, religie, familie, stat, creștinism. Autodidact prin formație, S. cunoștea limbile greacă (din familie), probabil turcă (învățată în exil) și franceză. Din franțuzește a transpus o poezie ca *Săraca orfelină*, precum și lucrarea lui N. Bălcescu *Question économique des Principautés Danubiennes*, sub titlul *Chestiune economică a Principatelor danubiene*. A tradus, de asemenea, *Împăratul Napoleon III și Principatele Române* (1859) de Armand Lévy, *Temnițele austriace în Italia* (1860) de F. Orsini, *Parisul în America* (1864) de Ed. Laboulaye. S. e un militant politic, ale cărui mesaje sînt exprimate uneori în versuri.

— *[Poezii]*, TMPL, I, 1856, 1, SDU, II, 1856, 51, SEO, I, 1857, 44, ALL, I, 1856—1857, 3, DIV, I, 1858, 23, I, 1859, 65, ROM, III, 1859, 86, 90 ; *Colecțiune de poezii scrise în esiliu*, București, Tip. Nifon Mitropolitul, 1858 ; *România și Mihai Viteazul*, București, Tip. Grecescu, 1875.

— 1. Gr. Serrurie, *[Corespondență]*, în *Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu*, Bălcești pe Topolog, 1970—1971, *569—578* ; 2. Gr. P. Serrurie, *[Scrisoare deschisă către Lascăr Catargiu]*, ROM, XVII, 1873, 30 aprilie ; 3. *Gr. Serrurie*, U, XI, 1893, 256 ; 4. M. Tomescu, *Un poet din generația de la 1848 : Grigorie Serrurie*, RLTR, I, 1939, 13 ; 5. George Potra, *Un pașoptist uitat : Grigore Serrurie (1821—1893)*, în *Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu*, Bălcești pe Topolog, 1970—1971, *537—578* ; 6. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *139—143*.

F. F.

SEVASTOS, Elena Didia Odorica (16.V.1864, Cucorăni, j. Botoșani — 18.III.1929, Chișinău), folcloristă și scriitoare. Strănepoată a lui Sevastos Kimenitul (cel puțin așa se considera), S. era singurul copil al lui Alecu, mic proprietar de pămînt, și al Xeniei. Învață un an în particular, după care, în 1876, dă examene de trei clase la o școală primară din Botoșani, trecînd în același an la Școala centrală de fete din Iași. Are de înfruntat greutăți materiale deoarece, între timp, tatăl său sărăcise. În ultimii ani de școală manifestă interes față de ideile progresiste ale timpului. Citește și comentează cu însuflețire operele lui L. Büchner și Ch. Darwin, fapt pentru care conducerea școlii o acuză de ateism și socialism. În 1886 își ia bacalaureatul și se înscrie la Facultatea de litere și filozofie din Iași, pe care o termină, dar nu se prezintă la examenul de licență. Dînd curs unei vechi pasiuni, S. își dedică cercetărilor folclorice întreaga vacanță a primului an de studenție. Este perioada în care, întovărășită de tatăl ei, călătorește prin țară pentru a-și aduna materialul necesar redactării studiului *Nunta la români*. Rod al acestor investigații sînt și volumele *Călătorii prin Țara Românească* și *Cîntece moldovenești*, care au apărut în 1888. Energică și entuziastă, S. desfășoară o intensă și variată activitate publicistică, concretizată în culegeri de folclor, scrieri literare, precum și cîteva articole social-politice în care se ridică împotriva războiului, propune soluții pentru îmbunătățirea soartei țăranilor, pledează pentru emanciparea femeii. Colaborează la „Convorbiri literare", „Familia", „Tribuna", „Universul", „Lumea ilustrată", „Vatra", „Viața literară", „Dochia", „Gazeta săteanului", „Viitorul românilor" ș.a., semnînd uneori numai cu prenumele Odorica. În 1893 scoate, la Iași, revista de literatură și folclor „Rîndunica", suportînd, timp de un an, aproape toate cheltuielile. Căsătoria cu Jean Boniface Hétrat nu i-a adus prea multe bucurii. O sărăcie apăsătoare, pe care au fost nevoiți s-o îndure și cei doi copii, Mihai și Ecaterina, i-a umbrit ultimul deceniu de existență. S-a stins la Chișinău și a fost înmormîntată la Iași.

Îndrăgostită de literatura populară, S. a cules din Moldova, Muntenia, Dobrogea și, într-o mai mică măsură, din Oltenia și Ardeal, numeroase doine, balade, anecdote, strigături, snoave și povești, pe care le-a publicat în periodicele vremii sau în volume. Singura lucrare cu caracter teoretic, în care discută, tendențios, volumul de *Poezii populare* al lui M. Canianu, dovedește că principiile metodologice din cercul folcloristic al lui B. P. Hasdeu nu-i erau străine. Colecțiile sale de folclor, *Cîntece moldovenești*, *Anecdote poporane*, *Povești*, în care, alături de producții autentice, de o incontestabilă valoare artistică și documentară, își află locul destule producții prolixe, care trădează intervenția autoarei, o apropie, însă, mai mult de școala romanticilor. Poveștile publicate de S. sînt foarte scurte, poartă titluri moralizatoare și par să fie, mai curînd, mici nuvele, în care lumea celor obidiți luptă cu neajunsurile vieții. O contribuție remarcabilă, de data aceasta nu numai în domeniul folclorului, ci și în acela al etnografiei, reprezintă studiul istorico-etnografic comparativ *Nunta la români*, preferat pentru premiere de Academia Română celui prezentat de folcloristul S. Fl. Marian. Celelalte studii *(Nașterea la români* și *Înmormîntarea la români)*, anunțate de S. în 1892 și 1906 ca fiind în curs de apariție, au rămas în manuscris. Fragmente din aceste lucrări au apărut în revistele „Rîndunica", „Dochia" și „Lumea ilustrată". Creația literară proprie, mai puțin însemnată, cuprinde note de călătorie, poezii, nuvele, prelucrări după legende populare și piese de teatru. Mai izbutit este volumul epistolar *Călătorii prin Țara Românească*, în care S. zugrăvește oameni și locuri, consemnează obiceiuri și credințe, legende, proverbe și zicători, explică o serie de termeni dialectali și se referă la cîteva meșteșuguri populare. A tradus din Heine *(Don Ramiro*, în revista „Viitorul românilor" din 1912).

— *Poezii poporane. Doine*, CL, XX, 1886, 1 ; *Călătorii prin Țara Românească*, Iași, Tip. Națională, 1888 ; *Cîntece moldovenești*, Iași, Tip. Națională, 1888 ; *Nunta la români*, București, Tip. Göbl, 1889 ; *Irina*, CL, XXV, 1891, 1 ; *Povești*, Iași, Saraga, 1892 ; *Anecdote poporane*, Iași, Saraga, 1893 ; *Mustrare de cuget*, RND, I, 1893, 2 ; *Liliana*, RND, I, 1893, 7 ; *Truda morții*, LMI, II, 1893, 18 ; *Limba română și autorii evrei. Critică literară asupra poeziilor populare*

de M. Canianu, Iaşi, 1898 ; *Ştefan cel Mare în munţii Vrancei*, Galaţi, 1904 ; *Mijloace pentru îmbunătăţirea stării poporului român*, Galaţi, 1905 ; *Pace-Înfrăţire*, Galaţi, 1905 ; *Poveşti*, VLT, I, 1906, 35, 36, 38, 40 ; *Dreptul tău*, Bucureşti, 1906 ; *Omagiu Franţei*, Iaşi, 1919.

— 1. Miller—Săndulescu. *Evoluţia, 244—257* ; 2. I. Muşlea, *Elena Sevastos*, DR, VII, 1931—1933 ; 3. Al. Bistriţeanu, *Elena Sevastos*, RITL, VI, 1957, 1—2 ; 4. Bîrlea, *Ist. folc., 292—294.*

I. C.

SFURA, Dimitrie (1835, Vezendiu, j. Satu Mare — 7.XI.1858, Oradea), poet. Fiu de ţăran, S. învaţă la şcoli din Carei, Beiuş şi Oradea — unde termină şi teologia. I-a fost elev lui Alexandru Roman. În 1857 este numit profesor la Şcoala normală (preparandială). Tot acum este ales preşedinte al „Societăţii de leptură a junimei române" din Oradea Moartea lui, prematură, va fi deplînsă de „lepturişti", trezind unele ecouri şi în presa românească din Ardeal.

În „Zorile Bihorului", almanah beletristic „naciunal", scos în 1854 de „Societatea de leptură", S. şi-a publicat o parte din scrieri, restul rămînînd în manuscris. E vorba, mai ales, de versuri *(Fata română, Amicele vieţii, Amiciţia, Eldoradul* — o imitaţie, *Primăvara, Las'să fiu acela eu, Rămas bun* ş.a.) ; tot aici se mai află o nuvelă *(Cursoriul lui Horea şi Cloşca)*, precum şi cîteva „sentinţe". Postum, prin grija lui I. Vulcan, lui S. îi vor apărea în „Familia" (1869) poeziile *Grînele vara se coc, Cătră lună, Amorul, Mai ţurnaţi-mi înc-o dată*, ultima fiind publicată în 1860, cu titlul *La vin*, şi în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". Cîteva s-au tradus şi în maghiară. Dacă versurile de dragoste sînt cu totul fade, mai mult accent au cele de inspiraţie patriotică, în care autorul invocă „timpii fericiţi" de demult şi cugetă cu tristeţe la „românul cel decăzut" *(Primăvara, Prier 12/24 1854, Totputinţa)*. Jalea pentru „naţiunea" lui, o anume exasperare, amărăciunea persistentă ar lăsa să se întrezărească în S. un depresiv. Un umor amar, pe seama sărăciei, e în *Chilia studintelui*, în timp ce *Luca Pescereanul* este o poemă comică, pe o temă de basm. Dificultoasă apare limba, greoaie, provincială. Unele poezii, puse pe muzică, s-au cîntat o vreme. Dintre acestea, *La vin*, poezia cea mai populară a lui S., în versiunea ei melodică, îl impresionase şi pe M. Eminescu.

— *[Poezii]*, ZBH, 1854, FMIL, XXIII, 1860, 30, F, V, 1869, 43 ; *Cursoriul lui Horea şi Cloşca*, ZBH, 1854, *77—104.* Ms. : *[Poezii]* (1855—1858) M.M., ms. 2934, ms. 3010 — ms. 3013.

— 1. I. Vulcan, *Memoria lui Dumitru Sfura*, F, V, 1869, 43 ; 2. Gh. Bogdan-Duică, *Doi români din Vest în viaţa lui Eminescu*, ME, VII, 1936, 14 ; 3. V. Vartolomei, *Veche cultură românească în Ţara Bihărei*, Cluj, Tip. Naţională, 1941, *70—73* ; 4. Vartolomei, *Mărturii, 110—114* ; 5. Potoran, *Poeţii, 25—29* ; 6. Vasile Bolca, *„Lepturiştii" din Oradea*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943, *28—29.*

F. F.

SIHLEANU, Alexandru Z. (6.I.1834, Bucureşti — 14.III.1857, Bucureşti), poet. Fiu al paharnicului Zamfirache Sihleanu, poetul a copilărit la una din moşiile părinteşti, Sihlele, din judeţul Buzău. După ce învaţă mai întîi în Bucureşti, la colegiul „Sf. Sava" şi într-un pension, este trimis în 1852 la Paris pentru a-şi termina studiile la liceul „Louis le Grand". În capitala Franţei a urmat cîtva timp şi cursurile Facultăţii de drept. A. I. Odobescu i-a fost tovarăş de studii în ţară şi în străinătate. Se întoarce în ţară în 1855. Intră în cercul colaboratorilor ziarului „Concordia". Moare pe neaşteptate, la numai 23 de ani, înainte de a fi putut da măsura talentului său poetic.

Cu două luni înainte de moarte îi apărea volumul *Armonii intime*, care cuprinde, în 24 de poezii, toată creaţia poetului. În „Românul" şi „Concordia" au mai apărut, postum, poeziile *Un mormînt* şi, respectiv, *Ce e mai dulce-n lume*. Tinereţea şi o mare disponibilitate afectivă îl fac pe S. tributar romantismului epocii şi unor modele. De V. Alecsandri şi D. Bolintineanu, din care aduce ecouri şi numeroase reminiscenţe, se apropie pe latura mai senină a inspiraţiei sale. Caracterul pasionat şi violent l-a făcut receptiv la poezia lui Byron, pe care îl urmează îndeaproape în balade. În poezia erotică, imaginea diafană a unei iubite, pe veci pierdută, care trece prin visurile poetului, aminteşte cu insistenţă de *Steluţa* lui V. Alecsandri, dar jalea celui părăsit e a eroului romantic byronian, bătut de „cumplita vijelie" a soartei, „rătăcitor" pe „piscuri singurate" sub „vifor şi ninsori", vărsînd în tăcere „valuri de lacrime de sînge", şi care, pentru că şi-a pierdut, odată cu speranţa dragostei, şi credinţa, îşi închină sufletul duhului întunericului. În *Sonetul V*, goana poetului spre iubită are ca fundal un cadru romantic de sălbatică furtună, însoţită de vaietul rău prevestitor al unei păsări de noapte. Într-o *Barcarolă* mai luminoasă apar unele note ale atmosferei de idilă eminesciană ; luna crăiasă „cu vii stele împrejur", valul care „doarme", vîntul care „tace", nălucile aşteptării, visarea poetului în barcă, toate acestea cheamă în minte ceva din *Lacul* lui Eminescu. În genere, însă, nota romantică, izvorînd din înclinaţia poetului spre durere, rămîne predominantă în poezia erotică, iar imaginile copiază foarte adesea maniera unor contemporani. Nostalgia vieţii rustice în curgerea ei armonioasă, intim integrată firii, şi lauda naturii autumnale, încărcată de roade, cu un fel de senzualitate robustă, neprefăcută, par a-l exprima mai mult pe poet decît neliniştea şi zbuciumul byronian din balade sau din *Strofe*, din *Sonet III*. În acestea din urmă poetul se vede pe sine sub zodia unui destin tragic. Sufletul său arde şi ar vrea să zboare, mînat de un dor nelămurit, spre alte tărîmuri, îşi doreşte „senzaţii de-acele ce doboară", orgii, „privelişti sîngeroase" în mijlocul unei naturi dezlănţuite. Poza de damnat îl prinde însă mai puţin pe S., deşi o notă de energie comprimată nu lipseşte temperamentului său. Influenţa romanticului englez este copleşitoare în balade, mergînd de la atmosferă pînă la numele eroilor. *Logodnicii morţii* reia motivul baladei lui Byron *Oscar of Alva*. Conrad, stăpînul trufaş al unui măreţ castel, încearcă să scape de fratele său mai mic, părăsindu-l pe un pisc singuratic, şi se căsătoreşte cu Ema, iubita tăinuită a lui Oscar. În noaptea nunţii, o fantomă neagră, şiroind de sînge, dezvăluie şi pedepseşte crima. Scena luptei dintre cei doi fraţi, în sala cuprinsă de întuneric şi în acompaniamentul stihiilor, nu este lipsită de vigoare. În *Strigoiul* o fantomă îşi povesteşte incestul şi crima. Motivul, mult răspîndit în romantism, îşi are originea în poema apocrifă *Vampirul*, prelucrată şi de Byron. Balada începe cu imaginea unei cavalcade fantastice, prin noapte, ca în *Mazeppa*. Anumite imagini sînt, de fapt, clişee. S. nu este, dealtfel, un imagist. Are însă darul construcţiei epice, iar descrierile carpa-

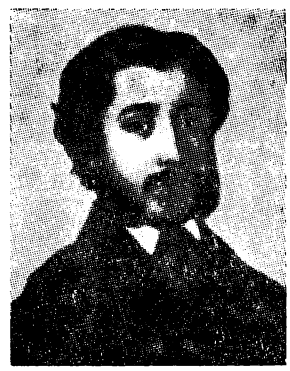

tine, cînd nu uzează prea mult de imagini manieriste, transmit un anume fior de pustietate şi sălbăticie. Expresia are limpezime, limba, cu excepţia diminutivelor şi a unor, foarte puţine, neologisme neasimilate, este modernă. Deşi poetul nu a reuşit să ajungă la un lirism de substanţă, timbrul pur al poeziei sale a făcut ca **S.** să fie definit metaforic de Eminescu, în *Epigonii*, „liră de argint".

— *Armonii intime*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1857 ; ed. 2, pref. G. Creţianu, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1871 ; ed. Bucureşti, Müller, 1896 ; ed. pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; [*Poezii*], PLB, I, *103—107*, PRC, II, *145—149*.

— 1. I. Negruzzi, *„Armonii intime". Poezii de A. Z. Sihleanu*, CL, V, 1871, 3 ; 2. Odobescu, *Opere*, II, *195—197* ; 3. N. Ţincu, *Alexandru Z. Sihleanu*, RN, VI, 1893, 7 ; 4. Ion T. Ghica, *Alexandru Sihleanu (1834—1857)*, RN, VI, 1893, 7 ; 5. Demetriescu, *Opere*, *209—225* ; 6. Chendi, *Pagini*, *164* ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *211—217* ; 8. D. Bodin, *Cîteva date noi privitoare la familia Sihleanu*, RIR, III, 1933, fasc. 1 ; 9. Lucian Predescu, *Vasile Cîrlova şi Al. Sihleanu*, Bucureşti, Adevărul, *39—117* ; 10. G. Călinescu, *Al. Depărăţeanu şi Al. Sihleanu*, RFR, III, 1936, 9 ; 11. Mihăescu, *Oameni*, *270—277* ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *287—289* ; 13. E. Turdeanu, *„Oscar of Alva" de Lord Byron. Izvoare apusene şi reflexe româneşti*, SL, III, 1944 ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, III, 1954, X, 1961, 1 ; 15. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *288—324* ; 16. Cioculescu, *Varietăţi*, *122—126* ; 17. *Ist. lit.*, II, *763—765* ; 18. Elena Tacciu, *Trei poeţi preeminescieni*, Bucureşti, Minerva, 1978, *passim* ; 19. Verzea, *Byron*, *156—159*.

S. C.

SILAŞI, Grigore (27.I.1836, Beclean — 17.I.1897, Năsăud), filolog şi folclorist. Fiu al protopopului Vasile Silaşi din Beclean, **S.** a studiat la liceul grăniceresc din Năsăud, apoi la Dej şi la Cluj. Face teologia la Blaj şi, remarcat pentru înclinarea sa spre studiu, i se acordă o bursă care îi înlesneşte înscrierea la colegiul „Sf. Barbara" din Viena. În 1862, după ce îşi ia doctoratul în teologie, este numit vicerector al colegiului. Încă de la Viena începe să se manifeste vocaţia sa de organizator şi animator pe tărîm obştesc şi cultural : conduce acum o societate literară a teologilor români din Viena, editează „Sionul românesc", participă la întemeierea şi la întrunirile societăţii „România jună". În cei zece ani petrecuţi în capitala Austriei va fi făcut şi studii temeinice de limbă, literatură şi folclor, căci în 1872, la întoarcerea în ţară, devine profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Cluj. Străduinţele sale, pe plan ştiinţific, social sau politic, se orientează în direcţia afirmării naţiunii române. De la catedră **S.** propovăduia ideea descendenţei nobile, romane, insuflînd discipolilor săi, printre care P. Dulfu, Virgil Oniţiu, Silvestru Moldovan, poate şi G. Coşbuc (4), sentimentul mîndriei naţionale. Aceleaşi idei însufleţeau şi pe membrii societăţii studenţeşti „Iulia", pe care **S.** a condus-o timp de patru ani. A fost şi „director onorar" al despărţămîntului Astrei din Cluj, iar din 1877, membru onorific al Academiei Române. Militantismul său i-a atras, însă, aversiunea autorităţilor ungare şi, în 1866, **S.** este destituit din învăţămînt. Se retrage la Năsăud pînă la sfîrşitul vieţii.

Scrierile sale, cîte s-au păstrat, tratează chestiuni de literatură şi limbă română, dar în special de folclor, şi se află răspîndite în paginile revistelor „Transilvania", „Familia" şi „Amicul familiei". Ca filolog, **S.** susţine originea latină a limbii române ; se declară însă pentru o limbă populară, nu pentru una artificială, creată de savanţi. Lucrarea cea mai importantă este *Renaşterea limbei româneşti în vorbire şi scriere*, publicată mai întîi în „Amicul familiei", între 1879—1884. **S.** a avut preocupări de teorie, istorie şi critică literară. Cursurile sale de istoria literaturii, împărţite pe perioade sau pe genuri (istoria teatrului, a scrierilor istorice, a liricii, a creaţiei satirice şi didactice etc.) nu s-au păstrat. A cercetat şi a comentat texte vechi, printre care o psaltire calvino-română, un abecedar românesc din secolul al XVII-lea, o traducere manuscrisă din Homer, făcînd el însuşi o tălmăcire din Caesar (*De Bello Gallico*). Cîteva principii de teorie literară şi de estetică sînt enunţate în prelucrarea după S. Brassai, *Despre operele de artă*. **S.** a scris şi cîteva recenzii şi articole, dintre care unul foarte elogios, despre P. Dulfu, pe care îl recomanda şi lui V. Alecsandri. Mai substanţiale sînt studiile de folclor, din care se conturează apartenenţa sa la curentul mitologizant latinist. Considerînd literatura, în general, şi folclorul, în special, drept cea mai fidelă oglindă a unei naţiuni, **S.** cercetează multiplele aspecte pe care le poate revela cunoaşterea creaţiei populare (*Românul în poezia sa poporală, Însemnătatea literaturii române tradiţionale*). Artă, dar în primul rînd document, literatura populară dezvăluie fapte istorice, mitologice, lingvistice şi, mai ales, viaţa spirituală a poporului nostru. Considerînd psihologia populară cel mai însemnat obiectiv al folcloristicii, **S.** întreprinde o largă descriere a caracterului românesc, aşa cum transpare el din poezia populară. Pentru valoarea sa estetică şi pentru specificul naţional, folclorul trebuie să fie principala sursă de inspiraţie a unui scriitor. Familiarizat cu metodele istoriei literare, **S.** cercetează originea şi evoluţia creaţiei populare, pe specii. Poezia a apărut în faza „juniei" omenirii, iar „poeticitatea românilor" este moştenită pe de o parte de la romani, pe de altă parte este determinată de mediul geografic. „Legendele mitice", adică basmele, descind din mituri străvechi, ariene, originare din Asia, şi evoluează spre „naraţiuni epice", tot mai sărăcite de miraculos. Datinile şi credinţele sînt reminiscenţe ale aceluiaşi fond mitologic. Studiul poeziei populare îl determină să constate varietatea acesteia şi strînsa ei legătură cu viaţa. Activitatea sa în domeniul folcloristicii ţinteşte să argumenteze romanitatea poporului român şi drepturile sale naţionale.

— *Însemnătatea literaturii române tradiţionale*, T, VIII, 1875, 3—5 ; *Psaltirea calviniano-română versificată*, T, VIII, 1875, 12—14 ; *Românul în poezia sa poporală*, T, IX, 1876, 18—23, X, 1877, 4—18 ; *Bătaia broaştelor cu şoarecii*, F, XIII, 1877, 9 ; *„Complimentul" în danţul naţional „Romana"*, F, XIV, 1878, 13, 15 ; *Apologie. Discusiuni filologice şi istorice maghiare privitoare la români*, Cluj, Stein, 1879 ; *Renaşterea limbei româneşti în vorbire şi scriere*, I—III, Cluj—Gherla, 1879—1885 ; *Un diamant în nisip*, AMF, III, 1879, 3—6 ; *D-l Slavici şi serbarea „României june" întru onoarea „Convorbirilor literare"*, F, XVIII, 1882, 33—37 ; *„Flori de toamnă", poezii de T. V. Păcăţian*, F, XIX, 1883, 5 ; *Cum să criticăm ? (Răspuns la întîmpinarea d-lui M. Pompiliu din nr. 8 al „Familiei")*, F, XIX, 1883, 16—18 ; *Despre operele de artă*, F, XXI, 1885, 8—12. Tr. : Caesar, *Memoriele lui... despre resbelul galic*, B.A.R., ms. 263.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *185* ; 2. Ana Filipan, *[Necrolog]*, FOP, V, 1897, 4 ; 3. Breazu, *Studii*, I, *22—24* ; 4. D. Pop, *Grigore Silaşi folclorist*, SUB, Philologia, IX, 1964, fasc. 1 ; 5. Viorica Nişcov, *Ecouri în România ale activităţii folcloristice a fraţilor Grimm*, RITL, XVI, 1967, 2 ; 6. Octavian Şchiau, *Grigore Silaşi, dascălul*, TR, XI, 1967, 8 ; 7. Lascu, *Clasicii*, *305*.

L. C.

SIMA AL LUI ION, Grigore (21.IX.1856, Gîrbova, j. Alba — 26.XII.1907, Cărpiniş, j. Alba), folclorist. După cursurile primare în satul natal, **S.** urmează

şcoala normală la Sibiu, funcţionînd, apoi, ca învăţător la Bucium-Poeni, iar mai tîrziu, ca învăţător şi preot, la Cărpiniş. Încercarea de a-şi depăşi condiţiile precare de existenţă prin exploatarea unei mine eşuează şi el moare sărac.

Alături de I. Pop-Reteganul, pe care l-a cunoscut, **S.** a cules şi a publicat folclor (cîntece lirice, balade, poveşti, colinde) în „Familia", „Convorbiri literare", „Telegraful român", „Tribuna", „Transilvania", „Revista Orăştiei" ş.a. La aceleaşi periodice trimite şi cîteva nuvele. El însuşi a redactat calendarul „Amicul poporului" (1883—1890) şi revista populară „Foişoara pentru răspîndirea cunoştinţelor folositoare şi a iubirei de carte" (1886).

Un apel pe care l-a adresat cărturarilor de la sate pentru culegerea literaturii populare, ameninţată, după părerea autorului, de uitare, subliniază valoarea artistică a creaţiilor orale şi totodată necesitatea de a se reproduce fidel materialul cules. Aceste opinii sînt, dealtfel, reluate în articolul *Cîteva observări asupra scrierilor din popor şi pentru popor.* **S. atribuie limbii populare**, în afară de calităţi artistice, o deosebită însemnătate pentru lingvistică, prin materialul de multe ori arhaic pe care îl oferă spre studiu (în special colindele). În ceea ce priveşte culegerea folclorului, el admite numai înlăturarea cuvintelor indecente, inestetice sau a unor cuvinte străine, introduse fără rost. Totuşi, poveştile publicate în „Tribuna" şi „Convorbiri literare" au o formă oarecum cizelată de folclorist. Formulele tradiţionale (iniţiale, medii, finale), proverbele, zicătorile, expresiile populare, destul de numeroase, provincialismele introduse fără abuz sau intervenţiile lui **S.**, cu unele reflecţii în maniera povestitorului popular, le conferă ceva din pitorescul basmelor lui I. Creangă. Culegerea *Ardeleanu glumeţ* reuneşte anecdote cu o tematică variată. Prostia, îngîmfarea, infidelitatea conjugală sînt cîteva dintre defectele satirizate. Merită, de asemenea, amintite cele cîteva ghicitori, întrebări şi răspunsuri şi frămîntături de limbă adunate în colecţia *Din bătrîni,* preocupările pentru aceste specii fiind destul de rare pînă atunci. În nuvele (puţine la număr), se resimte uneori influenţa lui Creangă, alteori cea a lui I. Slavici. Semnificativ pentru idealul artistic al autorului este personajul titular din nuvela *Petre Butuc,* modest dascăl de ţară, lipsit de talent, dar aspirînd spre gloria literară.

— *Cîntece populare din Ardeal,* CL, XV, 1881, 5, 6, 9, XVI, 1882, 7 ; *Pajura,* CL, XVII, 1883, 7 ; *Soacra vicleană,* F, XIX, 1883, 8 ; *Cîntece poporale,* F, XIX, 1883, 9 ; *Povestea omului ce înţelegea limba dobitoacelor,* TR, I, 1884, 198 ; *Apel către d. d. învăţători şi cărturari de la sate,* TR, I, 1884, 311 ; *Din bătrîni. Gicituri, întrebări şi răspunsuri, frămîntări de limbă,* Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Tei-Legănat,* TR, II, 1885, 6—10 ; *Vlad şi Catrina,* TR, II, 1885, 202—205 ; *Cîntece poporale,* F, XXI, 1885, 39 ; *Orb împărat,* TR, III, 1886, 101—106 ; *Bărbaţii tot ca ei,* FŞ, I, 1886, 1 ; *Fratele şi sora,* FŞ, I, 1886, 3 ; *Credinţele şi obiceiurile noastre poporale,* FŞ, I, 1886, 7 ; *Povestea mîncinoşilor,* TR, IV, 1887, 272 ; *Petre Butuc,* TR, V, 1888, 74—76 ; *Ardeleanu glumeţ,* Sibiu, Tip. Krafft, 1889 ; *Vorbe pentru înţelepciunea în viaţă,* TR, VI, 1889, 144—148 ; *Colinde,* T, XXI, 1890, 1 ; *Cîteva observări asupra scrierilor din popor şi pentru popor,* T, XXI, 1890, 2.

— 1. I. Bratu, *Grigorie Sima al lui Ioan,* LU, VII, 1908, 1—2 ; 2. Ciura, *Foiletoane, 75—79 ;* 3. Ion Breazu, *Literatura Tribunei (1884—1895),* DR, VIII, 1934—1935 ; 4. Vrabie, *Folcloristica, 201—202 ;* 5. Romulus Felea, *Un folclorist uitat : Grigore Sima,* LL, XIX, 1968 ; 6. Bîrlea, *Ist. folc., 291.*

C. B.

SIMION Dascălul (sec. XVII), copist şi interpolator. Un „Simion dascălul din satul dumisale Roşiiaci" iscăleşte un act la 1669. Probabil că acesta este şi adnotatorul cronicii lui Grigore Ureche. Se pare că fusese adus în Moldova din Transilvania, ca preceptor pentru copiii boierului Gavril Costache, locuind astfel un timp în satul Lungani. Aici se afla şi fiica lui Ureche, Alexandra, păstrătoarea manuscrisului tatălui, **S.** putînd intra astfel în posesia lui ⟨17⟩. Contribuţia sa la textul cronicii lui Ureche a fost foarte controversată, fiind propus autor ⟨2, 4⟩ sau coautor ⟨6, 12⟩ al letopiseţului. Mai sigură este opinia după care **S.** a copiat şi făcut unele interpolări în acest text, probabil în perioada 1660—1669 ⟨17⟩, adăugirile sale fiind luate fie din izvoare externe, fie din izvoare interne, mai cu seamă orale, ignorate de Ureche. Urmîndu-se, în analiza cronicii, criterii precise şi unitare, i-au fost atribuite ⟨11⟩ lui **S.** o prefaţă (în continuarea predosloviei lui Ureche), legendele despre originea moldovenilor din tîlharii romani aşezaţi de unguri în Maramureş şi despre Iaţco prisăcarul, fragmentele despre viaţa şi domnia lui Despot Vodă şi despre domnia lui Petru Vodă Cazacul. Alte studii, recente ⟨16, 18⟩, îi atribuie şi mai puţin. Interpolările lipsite de valoare istorică şi literară au provocat, prin afirmaţiile denigratoare ale lui **S.**, reacţia puternică a unor autori ca Miron Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, care au încercat stabilirea adevăratei origini şi istorii a românilor.

— *[Interpolări],* în Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* ed. 2, îngr. şi introd. P. P. Panaitescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958, *64—65, 68—71, 175—185, 187—188, 195, 224.*

— 1. Gîdei, *Studiu, 151—168 ;* 2. C. Giurescu, *Noi contribuţiuni, passim ;* 3. *[Documente],* IZP, III, partea II, *86—88 ;* 4. Const. Giurescu, *Introducere* la *Letopiseţul Ţării Moldovei,* Bucureşti, Socec, 1916 ; 5. P. P. Panaitescu, *Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin,* Bucureşti, Cultura naţională, 1925, *7—83 ;* 6. Constantin C. Giurescu, *Introducere* la *Letopiseţul Ţării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595),* Craiova, Scrisul românesc, 1934 ; 7. I. Minea, *Din istoria culturii româneşti,* I, Iaşi, Tip. Bejan, 1935, *43—154 ;* 8. Şiadbei, *Cercetări,* I, *passim ;* 9. Const. A. Stoide, *Şiadbei I., „Cercetări asupra cronicilor moldovene. Eustratie logofătul, Grigore Ureche, Simion Dascălul, Ion Neculce", Iaşi, 1939,* RIR, XI—XII, 1941—1942 ; 10. Cartojan, *Ist. lit.,* II, *148—153 ;* 11. P. P. Panaitescu, *Introducere* la Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* ed. 2, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; 12. Const. C. Giurescu, *Grigore Ureche, „Letopiseţul Ţării Moldovei",* LR, IX, 1960, 4 ; 13. P. P. Panaitescu, *Letopiseţul lui Grigore Ureche şi editarea lui,* LR, IX, 1960, 6 ; 14. Piru, *Ist. lit.,* I, *117 ;* 15. *Ist. lit.,* I, *353—364 ;* 16. Liviu Onu, *Studiu introductiv. Viaţa şi opera lui Grigore Ureche,* în Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* Bucureşti, E.Ş., 1967 ; 17. Gh. Cardaş, *Odiseea celui mai vechi manuscris al cronicii lui Grigore Ureche,* MO, XXI, 1970, 5—6 ; 18. Chiţimia, *Probleme, 197—271.*

C. T.

SIMION ŞTEFAN (? — 1656 ⟨3⟩), cărturar şi traducător. Datele biografice anterioare alegerii sale ca mitropolit al Ardealului sînt aproape inexistente. Probabil că a învăţat la o şcoală mănăstirească, deoarece încă de tînăr este numit preot la mănăstirea din Bălgrad (Alba Iulia). În 1640 candidează la scaunul mitropolitan din acest oraş, dar e numit „arhiepiscop şi mitropolit scaunului Bălgradului şi a Vadului şi a Maramureşului şi a toată ţara Ardealului" abia în 1643. Împrejurările politice ale numirii sale erau dificile şi delicate, **S. Ş.** fiind silit să accepte unele condiţii care aveau ca scop calvinizarea românilor. Fire lipsită de autoritate sau poate, mai curînd, diplomat abil, **S. Ş.** nu îndeplineşte decît prima condiţie : mitropoliţii şi preoţii să predice numai în româneşte. Dînd curs iniţiativei oficiale de traducere a *Noului Testament,* încredinţată mai întîi ieromonahului Silivestru, el a mobilizat, după moartea acestuia, mai mulţi cărturari, împreună cu care a terminat şi perfecţionat traducerea, tipărind-o în 1648 sub titlul *Noul Testament sau Împăcarea cu leagea noao a lui Is. Hs. domnului nostru (*Noul Testament de la Bălgrad).* Aceiaşi traduc şi publică în 1651 o *Psaltire ce să zice Cîntarea a fericitului proroc şi împărat David.*

Nu se ştie precis cît şi cum a contribuit **S. Ş.** la traducere şi redactare. El semnează doar un singur text, *Predoslovie către măria sa craiul Ardealului.* În afara laudelor convenţionale şi a mulţumirilor aduse lui Gheorghe Rákóczy, mitropolitul face cunoscut felul în care a fost elaborată traducerea : au fost căutaţi între preoţii din Ardeal oameni învăţaţi, ştiutori de greacă, slavonă şi latină, apţi pentru traduceri şi confruntări de izvoare. Tot lui i se mai atribuie predosloviile către cititori din *Noul Testament* şi *Psaltiră.* În afara indicaţiilor cu privire la rigurozitatea cu care se proceda la traducere, comune celor două prefeţe, predoslovia din *Noul Testament* este deosebit de preţioasă prin ideile lingvistice şi istorice pe care le cuprinde. Unele formulări (privitoare la teoria circulaţiei cuvintelor, precum şi la explicarea istorică a diversificării dialectale) au devenit celebre, ideile conţinute fiind larg dezvoltate de lingviştii români de mai tîrziu.

— Predoslovie către măria sa craiul Ardealului şi Predoslovie către cetitori, în *Noul Testament sau Împăcarea cu leagea noao a lui Is. Hs. Domnului nostru,* Bălgrad [Alba Iulia], Tip. Crăiască, 1648 ; *Predoslovie către măria sa craiul Ardealului, Predoslovie la Psaltire şi către cetitoriu. Despre lauda şi de folosul Psaltirii, Predoslovie către cetitori, în Psaltiră ce să zice Cântarea a fericitului proroc şi împărat David,* Bălgrad [Alba Iulia], Tip. Crăiască, 1651 ; *[Predoslovii],* BRV, I, *166—170, 184—190.*

— 1. [Diploma lui George I. Rákóczy pentru întărirea lui Simion Ştefan, 1643], MID, III, 1846, *231—253 ;* 2. Iorga, *Ist. bis.,* II, *325 ;* 3. Ştefan Meteş, *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Transilvania şi Ungaria,* I, ed. 2, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1935, *201—206, 394—399 ;* 4. Ioan Zăgrean, *Mitropolitul Simion Ştefan,* Cluj, Tip. Episcopiei, 1947 ; 5. Ciobanu, *Ist. lit., 285—288 ;* 6. Piru, *Ist. lit.,* I, *110—113 ;* 7. *Ist. lit.,* I, *349—352 ;* 8. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.,* I, *104—106.*

C. T.

SIMU, George (4.III.1862, Gheja, j. Mureş — 22.IV. 1934, Dumbrăveni), scriitor. Fiu al preotului Nicolae Simonfi, **S.** a urmat teologia la Blaj şi trei ani de filozofie la Cluj. Din 1888 este funcţionar parohial în satul natal, fiind numit mai tîrziu preot. Preocupat încă din tinereţe de literatură şi publicistică, redactează la Gherla revista „Lumea literară" (1892—1893).

Începînd din 1882, **S.** colaborează la „Preotul român" (1882—1886), „Amicul familiei" (1882—1886), „Cărţile săteanului român" (1882—1884), editate la Gherla, în care publică articole ocazionale şi, mai cu seamă, versuri. A mai colaborat la „Foaie bisericească" (1884, 1886), „Foaie scolastică" (1884—1885), „Unirea" (1891), „Minerva" (1891—1893), „Tribuna" (1891—1892), „Rîndunica" (1894—1895), „Revista ilustrată" (1898—1901). Numeroasele poezii publicate în „Amicul familiei" au ca temă comună suferinţele dragostei, dar tratate, în general, livresc, fără profunzime *(Căci am iubit, Pierdut-am ce-am iubit, Cît de mult te pot iubi, Mi-aş da totul pentru tine, Copilei ce iubesc).* Într-o manieră naivă sînt deplînse, în versuri lipsite de armonie şi fluiditate, suferinţe erotice sau sînt cîntate, fără graţie, virtuţi feminine. Alteori **S.** este un moralist, de tradiţie ardeleană, temele abordate fiind cele sociale şi istorice ; el critică unele aspecte şi moravuri sau preamăreşte oratoric faptele înaintaşilor. Uneori, forma versurilor sale aminteşte de prozodia lui G. Coşbuc. Şase „novele pentru popor" formează cuprinsul volumului *Nopţi de iarnă,* cu subiecte din lumea satului ⟨3⟩. *Felicitări în poezii şi proză la Anul Nou, ziua naşterei şi ziua numelui* (1901) este o culegere, în spirit didactic, de urări şi alocuţiuni ocazionale. În bibliografia operei lui **S.** mai sînt citate şi volumele *Părintele Niculae, Codrean, craiul codrului, Ultimul sihastru, Cartea ilustrată pentru copii şi copile* ⟨4⟩. O nuvelă a sa *(Din propria ei putere)* a fost dramatizată de Ion Baciu *(Orfanii).* **S.** a tradus din E. Legouvé *Bunica şi nepoţelul* ⟨4⟩.

— [Versuri şi proză], AMF, VI, 1882 — X, 1886, CSTR, VII, 1882, 9, VIII, 1883, 5, IX, 1884, 1—12, PRER, VIII, 1882, 4, 5, IX, 1883, 5, 12, X, 1884, 1, 9, XI, 1885, 1, 5, 6, 9, XII, 1886, 9, FSL, II, 1884, 3, 8, 22, 24, III, 1885, 11, 24, FBI, II, 1884, *109,* IV, 1886, *161—162,* MN, I, 1891 — III, 1893, TR, IX, 1892, 38—39, 93—95, LLT, I, 1893, RD, I, 1894, 10, II, 1895, 3, 5, 9, REI, I, 1898, 7, 8, II, 1899, 1—10, III, 1900, 1—9, 1901, *66 ; Felicitări în poezii şi proză la Anul Nou, ziua naşterei şi ziua numelui,* Gherla, Tip. Aurora, 1901.

— 1. Nu-i chiar după cum se povesteşte, OBS, VII, 1884, 11 ; 2. G. Bogdan-Duică, *[Poezia lui G. Simu],* TR, V, 1888, 173 ; 3. *[Anunţ editorial],* MN, II, 1892, 14 ; 4. *George Simu,* REI, II, 1899, 6 ; 5. Apostol-Popescu, *Studii, 173.*

M. T.

SINDIPA, carte populară. De origine orientală, povestea a trecut din India în Persia şi Siria, apoi în secolul al XI-lea e tradusă în greceşte de Mihai Andreopulos. Din greacă a trecut în slavă şi, prin secolul al XVII-lea, în română. Cel mai vechi text românesc e cel din miscelaneul dascălului Costea din Braşov — 1703, o copie a unei traduceri anterioare. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, *Sindipa* a circulat mai mult, atît în scris, cît şi oral. Prima tipărire a acestei cărţi e tîrzie : *Istoria Sindipii filozofului* (1802).

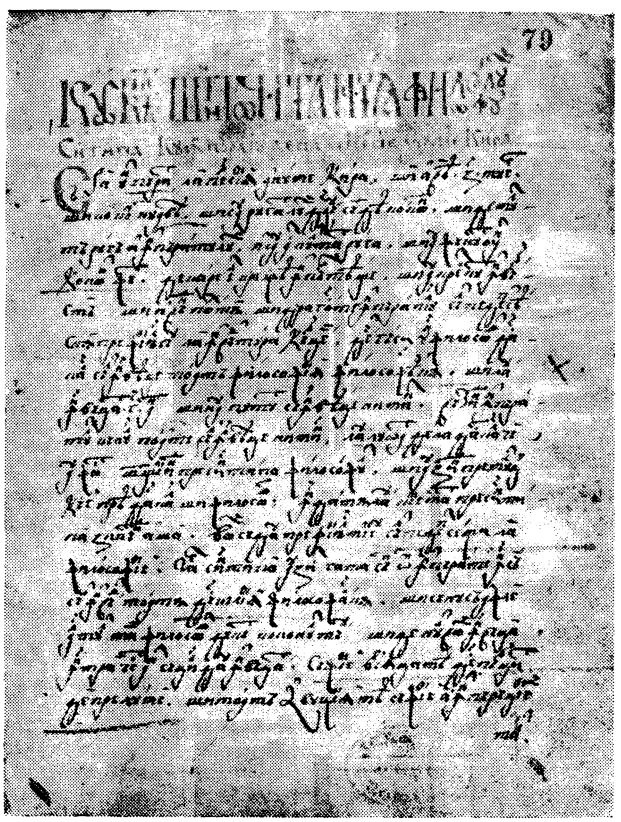

Structura epică a *Sindipei* este asemănătoare cu cea a cărții *O mie și una de nopți*: o povestire-ramă care încadrează alte povestiri. Marele filozof Sindipa, care instruiește pe fiul împăratului Chira, îi citește în stele, prevestindu-i o nenorocire dacă nu va păstra tăcere timp de șapte zile. Revoltat de purtarea unei soții a tatălui, fiul nu respectă consemnul, lucru care era să-l coste viața. Femeia îl denunță împăratului ca pe un răufăcător, iar el, neputîndu-se apăra, e condamnat la moarte. Șapte filozofi spun zilnic cîte două povestiri moralizatoare, pentru a amîna execuția șapte zile, în fiecare zi femeia anulînd morala filozofilor cu cîte o altă povestire. După șapte zile fiul poate vorbi; el arată adevărul, femeia e pedepsită, iar înțelepciunea triumfă într-o sărbătorească adunare împărătească. *Sindipa* este o carte care a circulat enorm, cuprinzînd motive comune folclorului din multe țări. La noi, unele episoade au fost prelucrate de scriitori. A. Pann *(O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu)* și I. Barac *(Cei trei frați gheboși)* preiau motivul uciderii consecutive a unui mort. Episodul cu tînărul pseudo-filozof păcălit de o femeie a fost cules lîngă Dorohoi de D. Furtună și lîngă Năsăud de I. Cazan. Acest motiv pătrunde și în literatura cultă. M. Kogălniceanu publică *Edeș* în „Alăuta românească", I. Heliade-Rădulescu — *Un filozof și o femeie* în „Curier de ambe sexe", Al. Macedonski îl prelucrează în *Iadeș*, iar M. Sadoveanu în *Divanul persian.*

— *Istoria Sindipii filozofului, care mai întîi s-au întors din limba persască în elinească, iar acuma din limba elinească prefăcută în românească. Dată în tiparu cu cheltuiala lui Simeon Pantea din satul Sălcioa de pe Arlași*, Sibiu, Tip. Bart, 1802; *Cuvînt și pocitania filozofului Sindipa cu împăratul din țara Persiei anume Chira*, CPL, I, *353—401.* **Ms.**: *Istorie lui crai împărat [...] Cuvîntul întîi al Sandipei filozofului tălmăcît de pre limba sirien[ească] pre limba elin[ească] iar acum mai pre urmă pre limba românească* (c. 1779), B.A.R., ms. 1067, *f. 131—134*; *[Istoria Sindipii filozofului]* (1781), B.A.R., ms. 1766. *f. 41—68*; *[Voroava filozofului Sintipii cu fiiul împăratului Chiros al împărăției Persiii]* (1783), B.A.R., ms. 5115, *f. 5—85*; *Istorie Sindipii* (1784), B.A.R., ms. 3388, *f. 1—61*; *Sandipa* (1784—1785), B.A.R., ms. 1364, *f. 35—172*; *Pilde filozofești a das[că]lului Sindipii* (1785), B.A.R., ms. 3391, *f. 52—78*; *Pilda filozofului celui mare în ce chip au venit filozoful celiu dintăi să vorbească cu împăratul* (1794), B.A.R., ms. 2138, *f. 48—50*; *Istoriile filozofului Sindipa* (c. 1800), B.A.R., ms. 1366, *f. 2—59*; *Sandipa adică Poveste lui Chir împărat* (1805), B.A.R., ms. 3184, *f. 1—115*; *Istoria lui Chir împărat de la Persida cu dascălul Sandipa filozofu* (1825), B.A.R., ms. 1784, *f. 37—115*; *[Istoria Sindipii filozofu]* (1831), B.A.R., ms. 5937, *f. 4—39*; *Istoria Sintipei filozofului* (c. 1840), B.A.R., ms. 5269, *f. 6—54*; *Istorie Sindipii filozofului* (1843), B.A.R., ms. 1506, *f. 2—39*; *Sandipa*, B.A.R., ms. 5556; *Istoria Sindipii filozofului*, B.A.R., ms. 3191, *f. 178—230*, ms. 4811, *f. 2—38*, ms. 4378, *f. 148—163*; *Istoria Sindipii filozofu dupâ [...] Chirie*, B.A.R., ms. 4364, *f. 3—24*; *Cuvînt și pocitania filozofului Sintipa cu împăratul de la țara Persiei, anume Chira*, B.A.R., ms. 1432, *f. 1—41.*

— 1. Gaster, *Lit. pop., 54—77*; 2. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *284—297*; 3. Ciobanu, *Ist. lit., 240—242*; 4. Ștrempel, *Copiști, 30, 38, 88, 165*; 5. Piru, *Ist. lit.*, I, *445—448*; 6. I. C. Chițimia, *Sindipa*, CPL, I, *347—351*; 7. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *240—245*; 8. *Ist. lit.*, I, *667—669*; 9. Mircea Anghelescu, *Un manuscris necunoscut al „Sindipei"*, LR, XXIV, 1975, 1; 10. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *48—50, 57—60.*

C. T.

SION, Constandin (7.IX.1795, Iași — 23.II.1862, Iași) memorialist. Coborîtor dintr-un neam de răzeși din ținutul Vasluiului, paharnicul **S.**, penultimul din cei șase urmași ai basceaușului Iordache Sion, nu s-a putut împăca niciodată cu ascendența lui atît de modestă. Cu atît mai mult cu cît condiția-i de boiernaș nu putea decît să prejudicieze unei cariere publice, altfel pornită destul de promițător. A învățat la Iași, însușindu-și temeinic limba greacă. În 1821, drept recompensă pentru unele servicii aduse ocupanților turci, i se încredințează sarcina de a numi ispravnicii de ținuturi. Un an mai tîrziu, e copist la Vistierie. După o raită prin

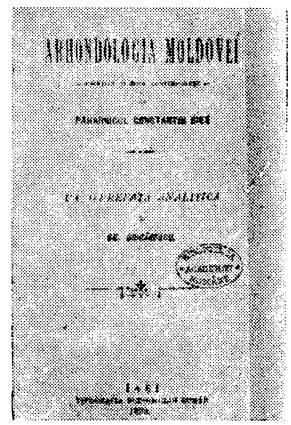

Țara de Jos, cu „potira" (1824), **S.** e trimis ceauș prin Balcani. După războiul ruso-turc, ajunge „deputat" la „marele cartier" din Brăila (1829), fiind rînduit, în același an, staroste la Focșani, pe urmă vechil de staroste în ținutul Putnei. Sameș și îngrijitor la spitalul ostășesc, **S.** este, în 1840 și 1842, președintele Eforiei din Focșani, unde se așezase de la un timp. Odată cu urcarea pe tron a lui Mihail Sturdza, cît și în vremea domniei lui Grigore Al. Ghica, ascensiunea ambițiosului boier, avid de înalte cinuri, încetează. Socotindu-se persecutat, dospind în el nemulțumirea și ranchiunele, paharnicul pune la cale — sau poate este doar complice fratelui său, paharnicul Costache — o copioasă mistificare *(Izvodul lui Clănău* sau **Cronica lui Huru,* ce se tipărește în 1856), atribuind neamului Sion o obîrșie legendară, cu aparențe de veracitate istorică. Falsul izvod era menit să ateste străvechea noblețe a familiei, ai cărei membri se dovedeau, astfel, înrudiți cu cele mai de vază familii boierești moldovene.

Cu același temei documentar și în acest spirit și-a alcătuit **S.** pătimașa lui operă, *Arhondologia Moldovei.* Pregătită minuțios de prin 1822, scrierea a fost întocmită între anii 1844 și 1856. Cu o genealogie pe care o pretinde atît de falnică, arhondologul, căftănit cu de la sine putere boier velit, nu are decît cuvinte de dispreț pentru toți cei strecurați de curînd, într-un fel sau altul, în sînul protipendadei. Mizantrop și pătruns adînc de sentimentul orgoliului de castă, înclinîndu-se cu respect doar înaintea evgheniei autentice, de a cărei decădere se arată întristat, **S.**, impostorul, nutrește o ură înverșunată față de orice străin „pripășit" la curte și parvenit la ranguri înalte. Complexul vindicativ al arhondologului megaloman răbufnește aici, împotriva grecilor îndeosebi, în accente violente, de pamflet aproape, într-un limbaj grosolan, congestionat de invective stereotipe, **S.** e un spirit închistat, înlănțuit de tot felul de prejudecăți de clasă și de rasă, legat de trecut, refractar la înnoiri, așa încît și antiunionismul lui vehement apare firesc. Dacă evocarea unor închipuite fapte de vitejie patriotică ale străbunilor lui rămîne amuzantă, intransigența, austeritatea morală a paharnicului, oroarea lui de orice nelegiuire, abuz sau infamie ar fi lăudabile dacă nu ar deștepta destule suspiciuni, acrul moralist putînd fi lesne bănuit de ipocrizie. Memorialistul nu e lipsit însă de talent; unele evocări sau cîteva portrete își au plasticitatea lor, apăsată și cam vulgară. În general, fără a fi amorf, scrisul e dezordonat, învălmășit, surprinzînd totuși adeseori cu vreo metaforă savuroasă ori o picantă întorsătură de grai popular și arhaic, colorată de un umor parșiv și răutăcios. Paradoxul acestei neobișnuite arhondologii ar fi că, în loc să aureoleze o clasă și o orînduire pe care paharnicul le venerează, nu a făcut decît să le zugrăvească, în tente adeseori grotești, crepusculul și destrămarea.

— *Arhondologia Moldovei*, pref. Gh. Ghibănescu, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1892 ; ed. îngr. Rodica Rotaru, pref. Mircea Anghelescu, postfaţă Ştefan S. Gorovei, Bucureşti, Minerva, 1973.

— 1. Gh. Ungureanu, *Familia Sion*, Iaşi, Tip. Ştefăniu, 1936, *65—71* ; 2. Cioculescu, *Varietăţi*, *145—168* ; 3. Călinescu, *Studii*, *34—36* ; 4. *Ist. lit.*, II, *607—609* ; 5. Şerban Cioculescu, *La reeditarea „Arhondologiei Moldovei"*, RL, VII, 1974, 7 ; 6. Şerban Cioculescu, *Glosse arhondologice*, RL, VII, 1974, 10 ; 7. Şerban Cioculescu, *Testamentul paharnicului Constantin Sion*, RL, VIII, 1975, 38.

F. F.

SION, Gheorghe (18.V.1822, Mamorniţa—Cernăuţi — 1.X.1892, Bucureşti), scriitor. Sedus de plăsmuirea cutezătoare din acel imaginar *Izvod al lui Clănău (*Cronica lui Huru)*, **S.** a crezut o vreme, pînă ce mistificarea fu dovedită, în obîrşia legendară a neamului său. Era unul din foarte numeroşii copii ai paharnicului Ioniţă Sion şi ai Eufrosinei Schina. Învaţă mai întîi acasă, cu un dascăl rus, deprinzînd în felul acesta şi limba rusă, pe urmă cu un altul, grec, perfecţionîndu-şi cunoştinţele de limba greacă primite de la mama sa, fiică de eterist. Mai departe, însă, datorită unui complex de împrejurări, nu va beneficia de o învăţătură sistematică, rămînînd un autodidact. Urmează doar două clase la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti (1837—1839), unde se împrieteneşte cu D. Bolintineanu. Ca să-şi ajute familia, după moartea mamei, el pleacă la Iaşi, unde intră copist la Departamentul Dreptăţii (1842), ajungînd în cele din urmă funcţionar la Departamentul din Lăuntru. Audiind cursuri la Academia Mihăileană, luînd parte la „soaréle" literare acasă la Gh. Asachi, capătă gustul lecturii şi al scrisului. Pentru poezia *Viitorul*, socotită subversivă, modestul funcţionar este destituit. Deşi nu participase efectiv la mişcarea de la 1848, e pus totuşi pe lista proscrişilor şi, după multe peripeţii, reuşeşte să treacă în Ardeal (unde ia parte la adunarea de pe Cîmpia Libertăţii) şi, de acolo, în Bucovina. În 1849 revine în Iaşi. Este numit şef al secţiei I din Departamentul Averilor Bisericeşti şi Învăţăturilor Publice. În 1855, intră la Arhivele Statului din Iaşi, iar în 1856 el se numără printre membrii Divanului de întăriturі. După un an se stabileşte la Bucureşti. În 1861 figurează ca membru al Curţii Criminale, iar un an mai tîrziu — al Curţii apelative. În 1866 este director general al Regiei Monopolului Tutunurilor din Bucureşti. **S.** e „membru onorariu" al Societăţii de medici şi naturalişti din Moldova, al Astrei şi al Societăţii academice „Junimea" din Cernăuţi. În 1868 este ales membru al Societăţii Academice Române, discursul său de recepţie fiind consacrat lui Al. Donici. Toate cele patru încercări ale lui **S.** de a se alege deputat au eşuat. Fiica lui, Marica, a fost soţia lui Mateiu I. Caragiale.

S. pătrunde în literatură cu traducerea în versuri, din limba greacă, a tragediei *Ahil* de At. Christopoulos, tipărită în 1843 sub auspiciile lui M. Kogălniceanu, care apreciază că debutantul se serveşte de o bună limbă românească. Într-adevăr, el mînuieşte pana cu multă, chiar cu prea multă uşurinţă, trecînd, cu nonşalanţă de poligraf, de la articole pe teme politice, sociale, economice, culturale, la beletristică — poezii, schiţe satirice, impresii de călătorie, traduceri etc., găzduite fie în volume, fie în publicaţii ale vremii, precum „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Zimbrul", „Foiletonul Zimbrului", „Revista română", „Album macedo-român", „Revista contimporană", „Familia", „Literatorul". În anul 1844 iese de sub teascuri o primă cărticică de versuri, *Ceasurile de mulţemire a lui Gheorghe Sion*, cu un titlu însuşit de la C. A. Rosetti. Sînt strînse aici spovedaniile unui melancolic depănîndu-şi suvenirurile triste, care îşi plînge, în tonuri minore, ofu unui amor neîmplinit. Nu e mai multă poezie nici în volumul *Din poeziile lui George Sion* (1857). Poetul pleacă adesea de la Béranger, din care prelucrează o serie de motive, adoptînd maniera facilă a refrenului, aşa încît versurile sale, de o sonoritate agreabilă, par bune de pus pe muzică. Convins, totuşi, că scrisul are şi o menire mai înaltă decît simpla delectare, **S.** năzuia să configureze o „panoramă a Moldovei", cîntîndu-i trecutul şi vitejia strămoşească, exaltîndu-i viitorul, dar în acelaşi timp criticînd neajunsurile sociale, moravurile corupte ale vremii. El rămîne, însă, un poet ocazional. Vetustă şi dulceagă, lipsită de fior, lirica lui erotică nu-i mai izbutită decît poezia satirică ori cea de meditaţie. Ceva mai inspirată este poezia epică, de asemenea şi imnurile religioase. În epocă, **S.** a fost un autor citit, chiar popular. Compuneri ca *Limba românească*, *Pluguşorul* sau romanţa *Hora nouă*, pe muzică de Al. Flechtenmacher, au circulat multă vreme, dar calitatea lor literară nu intră în discuţie, fiind la fel de discretă ca în cazul celor *101 fabule*, care se referă la unele aspecte ale vieţii politice şi sociale a vremii. A mai scris, în proză, schiţe satirice *(Un canariu şi o rîndunică)*, o încercare de fiziologie *(Un curcan. Novelă din Moldova)* ş.a.

Ca traducător, preferinţele lui **S.** se îndreaptă către literatura franceză, spre dramaturgie îndeosebi. Astfel, el dă traduceri în versuri din Corneille, Racine, Molière, Voltaire. A mai tradus din A. de Musset, V. Hugo, ca şi din Th. de Banville. În „Revista Carpaţilor" schiţează o istorie a poeziei, după E. Quinet. Tot aici, a tradus din poetul ceh K. J. Erben. Dintre scriitorii englezi l-au reţinut Milton şi Byron. A tălmăcit, de asemenea, din opera umoristului german M. G. Saphir, din G. A. Bürger, precum şi versurile din romanul *Wilhelm Meister* de Goethe, traducere nesemnată, apărută în foileton, în „Pressa" (1871—1873). Ar mai fi tradus din epopeea *Şah-Name* de Firdousi, prin intermediul lui J. von Mohl (18). În manuscris, a lăsat versiunea românească a unei comedii de V. Bersezio. Din greceşte, transpune scrieri istorice aparţinînd lui D. Fotino şi notele de călătorie *De la Tobolsk pînă în China* ale spătarului N. Milescu (1888). Dar **S.** e şi un asiduu susţinător al literaturii autohtone. În articolul *Pleiada poeţilor români* („Revista Carpaţilor"), el face o succintă trecere în revistă, cu unele caracterizări nimerite, a poeţilor români contemporani. Editează, sau supraveghează apariţia unor opere ale prietenului său D. Bolintineanu, prefaţează scrieri semnate de Gr. H. Grandea, D. Petrino (despre care va lăsa şi nişte „suvenire"), Carol Scrob. Stăruind asupra unui manuscris rămas de la un autor pe atunci ca şi necunoscut, I. Budai-Deleanu, **S.** are revelaţia unei opere remarcabile, *Ţiganiada*, despre care vorbeşte, pe larg, într-o conferinţă. Ca preţuitor de literatură, **S.** are şi o experienţă mai nefericită, cu articolul *Suvenire despre poetul Conachi*, unde cîteva confuzii grave de terminologie literară, plus stilul turmentat îi atrag

execuția nemiloasă a lui T. Maiorescu *(Beția de cuvinte)*. Om cu preocupări multiple, **S.** scrie lucrări în care abordează și alte chestiuni decît cele literare (despre spitalele din Țara Românească, despre băncile agricole ș.a.).

Împreună cu G. Baronzi, **S.** face să apară, la 3 martie 1859, foaia politică, literară și științifică „Zioa", cu o existență efemeră. Mai mult succes va avea „Revista Carpaților" (1860), alcătuită după modelul publicației „Revue des Deux Mondes". **S.** publică aici versuri, proză, cronici politice. El scrie despre „un studinte român în Germania" (T. Maiorescu), despre moralitatea clericală, se ocupă, ca un adevărat cărturar, de chestiuni de ordin filologic, respingînd rătăcirile latiniste. Concepția socială a lui **S.** are reflexe iluministe, scriitorul fiind convins de binefacerile răspîndirii, pe o scară cît mai întinsă, a culturii și literaturii.

La fel ca toți pașoptiștii, **S.** a înțeles teatrul ca pe un focar de instrucție și educație, o tribună de propagare a îndemnurilor generoase întru iubirea de neam și de țară. Asemenea elanuri însuflețesc o piesă ca *La Plevna !* Comedia *Candidat și deputat* (care a mai cunoscut versiunile *Negru pe alb*, în manuscris, și *Influința morale*, în 1869) își propune să dea în vileag mascarada alegerilor. În vorbirea personajelor sînt elemente care prevestesc limbajul caragialesc. În urma raportului elogios al lui I. Ghica, volumul *Dramatice* (1879) al lui **S.** primește laurii academici. I se mai datorează cîteva prelucrări *(Hagi Eni de la Galatz, Femeiușca dracului* — în colaborare cu M. Millo).

Iubitor de drumeție, **S.** își consemnează din cînd în cînd impresiile de voiaj scriind, odată, niște note de drum din Apus (1858), altă dată un reportaj de la *Tîrgul-Ocnei* (1847) sau în urma unui *Peregrinagiu la Neamț* (1855), cu comentariile de rigoare, în marginea unor chestiuni sociale, politice ori economice. În *Suvenire de călătorie în Basarabia meridională* (1857), evocare pe un ton molcom, blajin, mărturisind „plăcerea călătoriei", memorialistul lasă să se întrevadă că zestrea sa este aceea de povestitor. E ceea ce face farmecul operei sale de căpătîi, *Suvenire contimpurane*.

Scriitorul este, prin structură, un memorialist, care, însă, nu reconstituie pur și simplu anii săi de copilărie sau de tinerețe *(Din copilărie, Din tinerețe)*, ori întîmplările *Din anul 1848*, de dragul adevărului. Evocarea ține mai degrabă de voluptatea povestirii. **S.** nu plăsmuiește, dar învăluie totul într-un abur de poveste, așa încît o nuntă ca aceea a beizadelei Grigore sau aventurile prin care trece răpitoarea cucoană Marghioliță par să fi fost aievea, dar tot atît de bine ar fi putut să fie imaginate. E un amestec de adevăr și de fabulație ingenuă, de istorie și de legendă, într-o ambianță pitorească, degajînd o puternică senzație de viață. Amintirile, cu toate numeroasele digresiuni, nu vin la voia întîmplării, dimpotrivă, ele tind să se așeze într-o structură narativă. Așa se întîmplă în *Emanciparea țiganilor*, cu o romantică poveste de dragoste, sfîrșită tragic, și mai ales în *Frații Cuciuc*, în care destinul celor „șapte generațiuni de paricizi" stă sub semnul lugubru al fatalității. Atmosfera are aici ceva de basm oriental, realul luînd o ciudată înfățișare de imaginar. **S.** știe să țină treaz interesul, intercalînd întîmplări neașteptate, anecdote cu haz și episoade de senzație cum este acela al sfîrșitului poetului Al. Hrisoverghi. Limba are o patină de vechime. Accentele de oralitate și subtilitățile lexicale îi dau o aură evocatoare. Ca povestitor, **S.** nu e mai prejos decît memorialistul Ion Ghica.

— *Ceasurile de mulțemire a lui...*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844 ; *Un curcan*, FMIL, VIII, 1845, 39 ; *Din poeziile lui...*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Suvenire de călătorie în Basarabia meridională*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Datine de Anul Nou*, REC, I, 1860, *42—51* ; *Poetul de pe Milcov*, REC, I, 1860, *171—178*, reed. în ITC, *548—553* ; *Pleiada poeților români*, REC, II, 1861, *337—345*, reed. în ITC, *620—625* ; *Despre literatura serbă în raport cu cea română*, REC, II, 1861, *501—525* ; *Influința morale*, București, Tip. Națională, 1869 ; *101 fabule*, București, Tip. Națională, 1869 ; ed. 2, București, Tip. Academiei 1886 ; *[Poezii]*, LPTR, IV, partea II, *229—253* ; *„Reporta din vis"*, București, Tip. Petrescu și Costescu, 1870 ; *Suvenire despre poetul Conachi*, RCO, I, 1873, 1, 2 ; *Himnuri pentru Crucea roșie*, București, Tip. Laboratorilor români, 1877 ; *La Plevna !*, București, Tip. Socec, Sander și Teclu, 1878 ; *„Țiganiada"*, GLO, I, 1878, 28—31 ; *Dramatice*, București, Tip. Academiei, 1879 ; *Suvenire contimpurane*, București, Tip. Academiei, 1888 ; ed. îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, Minerva, 1915 ; *Suvenire despre poetul D. Petrino*, RN, IV, 1891 2—3 ; *Moldova romantică*, Iași, Viața românească, 1921 ; *Proză. Suvenire contimpurane*, îngr. și pref. Radu Albala, București, E.S.P.L.A., 1956 ; *[Poezii]*, PLB, II, *252—300*, PRC, II, *82—86* ; *Versuri. Suvenire contimpurane*, I—II, îngr. și introd. Radu Albala, București, Minerva, 1973. **Ms. :** *Demir*, B.A.R., ms. 5924. — **Tr. :** At. Christopoulos, *Ahil*, pref. trad., Iași, Cantora Foaiei sătești, 1843 ; Voltaire, *Zaira*, în G. Sion, *Ceasurile de mulțemire a lui...*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844 ; ed. Iași, Tip. Francezo-română, 1854 ; Lamartine, *Moartea lui Socrat*, Iași, Tip. Albinei, 1847, *Credința*, ZB, I, 1851, 69, *La o jună moldovancă*, FZ, 1855, 19 ; Milton, *Din Paradisul pierdut*, Iași, Tip. Buciumul român, 1851 ; Molière, *Mizantropul*, Iași, Tip. Francezo-română, 1854 ; ed. București, Tip. Petrescu și Costescu, 1872 ; *Visul lui lord Byron*, FZ, 1855, 30 ; G. A. Bürger, *Istoria și întîmplările baronului de Miunhausen*, București, Tip. Mitropoliei, 1855 ; M. G. Saphir, *Cartea vieței și cenzorul ei*, pref. trad., București, Tip. Mitropoliei, 1855, *Piatră prețioasă*, Iași, Tip. Goldner, 1857 ; [A. de Musset], *Namuna*, REC, I, 1860, februarie—iunie ; Racine, *Athalia*, pref. trad., București, Tip. Laboratorilor români, 1875, *Phedra*, pref. V. Alecsandri București, Tip. Laboratorilor români, 1875 ; Corneille, *Horațiu*, pref. trad., Tip. Laboratorilor români, 1875 ; V. Hugo, *Ruy Blas* (fragm.), L, II, 1881, 1 ; Th. de Banville, *Socrate și femeia sa*, București, 1886, *Sărutarea*, București, Tip. Göbl, 1888. **Ms. :** Vittorio Bersezio, *Nevoile bietului Travetti*, B.A.R., ms. 5925.

— **1.** Gh. Sion, *[Corespondență]*, A.S.I., ms. 67, ms. 93, B.C.U.C., ms. 4125 ; **2.** Aron Densușianu, *Poeziile lui George Sion*, FDR, I, 1868, 171, 172, 174 ; **3.** V. A. Urechia, *Fabule de domnul George Sion*, ATR, II, 1869, ianuarie ; **4.** M. D. Cornea, *Notiță bibliografică*, CL, III, 1869, 2 ; **5.** P. P. Carp, *Cele una sută și una fabule ale d-lui Sion*, CL, III, 1870, 23 ; **6.** Vulcan, *Panteonul, 121—124* ; **7.** Maiorescu, *Critice*, I, *237—242* ; **8.** Pop, *Conspect*, I, *215—220* ; **9.** Ion Ghica, *Recensiunea dramei „La Plevna" a d-lui G. Sion*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1878 ; **10.** Ion Ghica, *„Dramatice" de G. Sion*, AAR, partea administrativă, t. II, 1879—1880 ; **11.** Fr. D[amé], *G. Sion, „Candidat și deputat"*, ROM, XXIII, 1879, 14 decembrie ; **12.** Gh. Barițiu, *[Raport despre „Una sută una fabule"]*, AAR, partea administrativă, t. IX, 1886—1887 ; **13.** Sphinx [D. D. Racoviță], *Originalul lui Banville („Socrate et sa femme") și traducțiunea d-lui G. Sion*, RLB, X, 1886, 2757, 2763 ; **14.** N. Quintescu, *G. Sion, „Suvenire contimpurane"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; **15.** Z. Boiu, *George Sion*, T, XXIII, 1892, 11 ; **16.** Petrașcu, *Figuri, 195—199* ; **17.** G. I. Ionnescu-Gion, *George Sion*, RN, VI, 1893, 1 ; **18.** *Encicl. rom.*, II, *425* ; **19.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *22—24, 240—243* ; **20.** Haneș, *Ist. lit., 210—211* ; **21.** Haneș, *Stud. cercet., 54—80* ; **22.** Gheorghe Ungureanu, *Familia Sion*, Iași, Tip. Ștefăniu, 1936, *101—167* ; **23.** Șt. Meteș, *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi*, Cluj, Tip. Pallas, 1939 ; **24.** *Din corespondența poetului Gheorghe Sion*, publ. Ștefan Meteș, Cluj, Tip. Hermes, 1940 ; **25.** Alex. I. Băleanu, *Poetul G. Sion și Arhivele Statului din Iași*, Iași, Tip. Țerek, 1940 ; **26.** Șerban, *Racine, 97—105* ; **27.** Călinescu, *Ist. lit., 240—243* ; **28.** Șerban Cioculescu, *Un memorialist talentat : G. Sion*, GL, III, 1956, 51 ; **29.** Șerban Cioculescu, *Limba literară a lui G. Sion*, GL, III, 1956, 52 ; **30.** Al. Piru, *Identificări*, LL, IV, 1960 ; **31.** V. Mîndra, *În anticamera comediilor lui Caragiale (1866—1879)*, VR, XVI, 1963, 9 ; **32.** Cioculescu, *Varietăți, 137—144* ; **33.** *Ist. lit.*, II, *609—614* ; **34.** Moraru, *Fiz. lit., 162—164* ; **35.** Florin Faifer, *Gheorghe Sion, memorialistul*, CRC, VII, 1972, 23 ; **36.** Radu Albala, *Introducere* la G. Sion, *Versuri. Suvenire contimpurane*, I, București, Minerva, 1973 ; **37.** Mîndra, *Clasicism, 177—180* ; **38.** *[Acte și documente]*, DCM, I, *366—373*.

F. F.

SIONUL ROMÂNESC, gazetă bisericească și literară, bilunară, care a apărut la Viena între 1 iulie 1865—15 octombrie 1867 și între 15 ianuarie—15 septembrie 1872. Viitorul profesor de limba română

de la Universitatea din Cluj, Gr. Silaşi, a fost redactorul acestei publicaţii, care se adresa clerului român din Transilvania. Puţinele poezii publicate, toate cu caracter religios, sînt compuse de Justin Popfiu, P. Bran, I. Papiu, Laurenţiu Pop şi Victor Rusu. G. Bariţiu colaborează cu un studiu de literatură, *Romanele*, în care încearcă o definiţie a speciei. Gr. Silaşi, subliniind nevoia de biblioteci populare, propune să se editeze „catehisme ilustrate", după modelul celor numite şi „weberiane", care se tipăreau la Leipzig. Tot el, într-un apel, îndeamnă tinerii poeţi să urmeze exemplul lui V. Alecsandri.

R. Z.

SITUAŢIUNEA, gazetă politică şi literară, bisăptămînală, care apare la Piatra Neamţ din primele zile ale anului 1878 pînă la 23 martie 1878. Organ al unei grupări disidente liberale, era editată de un comitet format din Calistrat Hogaş, I. Negrea, Em. Leonescu, M. Adamescu, Gr. N. Lazu, majoritatea profesori la gimnaziul din localitate. Răspunderile editării şi ale redacţiei îi revin lui C. Hogaş. S-a păstrat un singur număr (din 23 martie 1878), dar Sidonia Hogaş a reprodus fragmente din alte numere în cartea ei *Tataia. Amintiri din viaţa lui Calistrat Hogaş*. Se pare că Hogaş scria singur cea mai mare parte a gazetei, în care se combăteau, cu o violenţă ce transformă unele articole în pamflete politice, abuzurile administraţiei locale *(Procurorul C. Iancicof sau Dosarul cu doi cai)*. Folosind pseudonimele Agache Frige-Linte, Cucoana Zarifa şi Leiba Samsarul, scriitorul se ocupă şi de afacerea Strousberg (într-o spirituală scenetă) sau ripostează celor ce se amestecau în treburile gimnaziului. Un alt pseudonim, Catone, e întrebuinţat atunci cînd, în articole obiective şi curajoase *(Un răspuns meritat)*, Hogaş apare în ipostaza de îndrăzneţ critic social. Atitudinea lui îi atrage, dealtfel, mutarea de la gimnaziul din Piatra Neamţ. Cînd se va întoarce, trei ani mai tîrziu, scriitorul scoate din nou, pentru o scurtă perioadă, gazeta.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 676 ;* 2. D. Hogea, *Din trecutul oraşului Piatra Neamţ*, Piatra Neamţ, 1936, *187 ;* 3. Sidonia Hogaş, *Tataia. Amintiri din viaţa lui Calistrat Hogaş*, Piatra Neamţ, 1940, *22—37 ;* 4. Const. Ciopraga, *Calistrat Hogaş*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, *47—53.*

R. Z.

SÎMBOTEANU, Ecaterina (Catinca) (prima jumătate a sec. XIX), traducătoare. Cu o biografie rămasă cu totul necunoscută, **S.** a fost, aşa cum se poate deduce din prefaţa traducerii sale după Lesage *(Dracul şchiop*, 1836), una din femeile cultivate ale societăţii bucureştene, care au sprijinit cu entuziasm activitatea culturală iniţiată de membrii Societăţii Filarmonice. Pentru reprezentaţiile teatrale ale trupei româneşti, ea a tradus în 1836 *Meropa* de Voltaire, traducere care, deşi anunţată în „Gazeta Teatrului Naţional" (1836) ca fiind în curs de tipărire, se pare că nu a mai apărut. Tălmăcirea romanului lui Lesage este fidelă, cu o frază bine echilibrată, fără asperităţi. Prefaţa evocă atmosfera de patriotică însufleţire creată de reprezentaţiile teatrului românesc. Se face un elogiu al teatrului, „oglinda în care se văd triumful faptelor celor cu adevărat mari" şi al foloaselor lecturii, care „înfloreşte duhul" şi îndeamnă la fapte bune şi nobile.

— **Tr. :** Lesage, *Dracul şchiop*, pref. trad., Bucureşti, [Tip. Eliade], 1836.

L. V.

SÎRBU, Ioan (15.I.1830, Ignăţei—Orhei — 10.IV.1868, Măşcăuţi—Orhei), fabulist şi poet. Era fiul lui Gheorghe Sîrbu, moşier şi căpitan de margine, şi al Smarandei Tomovici, originară din Iaşi. **S.** urmează cursurile liceale la Chişinău. Om de ţară, dezinteresat de funcţiile administrative (lucrase, în 1849, după terminarea gimnaziului din Chişinău, într-o cancelarie judecătorească, în 1850 fiind numit traducător titular ; în 1851 era registrator de colegiu), el se înapoiază la Măşcăuţi, unde se arată priceput într-ale gospodăriei şi, în acelaşi timp, are vreme destulă să scrie şi să citească. A fost înmormîntat la biserica din Măşcăuţi, al cărei ctitor este.

A început să scrie devreme şi, în 1851, îi apărea în „Foiletonul Zimbrului" poezia *Moldova*. Tot atunci scotea primul volumaş de *Fabule alcătuite în limba moldovinească*. Dacă se îndeamnă la scris, cu puţinătatea înzestrării sale, este pentru că îl însufleţeşte dorinţa de a îmbogăţi limba şi literatura română cu o carte, fie ea şi de traduceri. În fabulele tălmăcite de **S.** (din Krîlov, mai ales, dar şi din I. I. Dmitriev sau I. I. Hemniţer) nu se vede intenţia de a localiza, de a adapta alegoria la realităţile locale. Intervenţiile lui sînt neînsemnate şi ele se rezumă la cîteva schimbări sau inversiuni de titluri, la unele parafraze şi omisiuni. Versificator modest, cu posibilităţi reduse sub raportul invenţiei lexicale, fabulistul se exprimă sărăcăcios, destul de aproximativ în ce priveşte ritmul şi rima. Din fabulele traduse se desprind învăţăminte de tot felul, precum şi o serie de caractere morale. Sînt texte care fac aluzie la libertate, la egalitate, mărturisind o compasiune pentru omul simplu şi sărman, nevoit să îndure nedreptăţile şi samavolniciile celor mari. În vreme ce cinstea, munca, bunătatea sînt preţuite cum se cuvine, trîndăvia, îngîmfarea, minciuna sînt, firească, osîndite. Dacă în primul său volum, şi ca traducător, **S.** e un moralizator deghizat, în cel de al doilea, *Alcătuirele* (1852), care cuprinde traduceri şi încercări originale, o asemenea înclinaţie este evidentă. **S.** e mai puţin apropiat, ca preferinţe, de Lermontov sau de Puşkin (din care traduce, totuşi, *Florile cele tîrzie)*, modelul său fiind Derjavin (din care prelucrează poezii ca *Visul* sau *Către moarte)*. O altă trăsătură, în afară de didacticism, este deceptionismul, de sorgine livrescă, dar ţinînd probabil şi de o predispoziţie temperamentală. Cuvinte mari, ca „soarta", „fericirea", „viaţa şi moartea", „dreptatea", revin în versurile sale, de tentă meditativă, în care poetul îşi mărturiseşte tristeţea în faţa scurgerii de neoprit a timpului, jalea pentru tinereţea apusă, teama de moarte, dar şi resemnarea dinaintea providenţei. **S.**, care îşi dedică volumul „patrioţilor" vremii, aduce un prinos de dragoste pămîntului Moldovei *(Moldova)*. Totul e spus în versuri simple, cam naive, prin care se obţin uneori *(Obştească petrecere a carnavalului)* şi efecte mai notabile.

— *Fabule alcătuite în limba moldovinească*, Chişinău, Tip. Popov, 1851, reed. în CSS, *291—385 ; Alcătuirele*, Chişinău, Tip. Popov, 1852 ; *[Poezii]*, PBU, *126—235 ; Poezii*, pref. L. T. Boga, Chişinău, Tip. Carmen-Sylva, 1938 ; *Fabule şi poezii*, Chişinău, Editura pedagogică de stat, 1954. — **Tr. :** [Krîlov, Dmitriev, Hemniţer, Puşkin], în *Fabule şi poezii*, Chişinău, Editura pedagogică de stat, 1954.

— 1. G. Missail, *Idei despre cultura românilor din Basarabia*, BUP, I, 1865, *507 ;* 2. Ciobanu *Cultura, 200—215 ;* 3. Negrescu, *Infl. slave*, II, *41—90 ;* 4. G. Călinescu, *Prin publicaţii vechi sau uitate*, RFR, VII, 1940, 9 ; 5. Haneş, *Scriitorii, 21—25 ;* 6. Bezviconi, *Profiluri, 205—207 ;* 7. *Ist. lit.*, II, *596—597.*

F. F.

SKELITTI, Nicolai (2.VIII.1837, Iaşi — 20.VI.1872, Viena), poet şi traducător. Născut în familia unui militar, S. a fost trimis să studieze ştiinţa armelor la Potsdam şi Berlin, de unde se întoarce fără să-şi fi terminat învăţătura. Intrînd în armată, din simplu soldat ajunge, în 1869, colonel şi comandant de regiment. Atins de alienaţie mintală, pleacă, după un îndelungat tratament, la Berlin şi Paris. Moare în drum spre ţară.

S. a fost unul din membrii credincioşi ai Junimii, colaborînd constant la „Convorbiri literare", începînd cu cel de al doilea număr. Versuri a început să scrie de la vîrsta de douăzeci de ani, în urma unor deziluzii sentimentale. Tot în acest timp a tradus şi *Suferinţele lui Werther* de Goethe, refuzînd să încredinţeze tiparului manuscrisul. S. era, din fire, un pesimist. Rănit adînc, în sensibilitatea-i bolnăvicioasă, de schimbarea violentă din societatea românească a vremii, el a găsit în poezie singurul mijloc de a se apăra. În versurile sale, contrastul dintre ideal şi real este profund şi fără soluţie. Omul e condamnat să trăiască numai pe pămînt, deşi aici nu are parte decît de durere şi suferinţă. Simbolul acestui etern condamnat e Werther (eroul lui Goethe), căruia S. i-a dedicat o lungă poezie. Dar omul tinde către eliberarea din această stare. Tentativa, zadarnică, e făcută de dragul unui ideal ; simbolul acestui tip de om S. l-a văzut în Faust, căruia i-a dedicat, de asemenea, versuri. Nici în dragoste poetul nu vede vreo salvare, care ar fi totuşi, după el, visul. Moartea apare drept un liman de fericire. Antinomia dintre prezent şi trecut este redusă la planul civic : condamnat la blazare, după „crude îndoinţi", omul actual nu ar mai fi capabil de altruismul celor vechi. Poeziile lui S. au fost foarte răspîndite în epocă, fiind reproduse în numeroase reviste pînă în preajma lui 1900. În versurile sale, accesibile, ideile sînt expuse cu o limpezime ce merge frecvent pînă la prozaic. Ele sînt şi de o armonie ce a solicitat de la sine punerea pe note. În lirica vremii, poezia sa se distinge printr-o mare varietate de combinaţii ritmice.

S. a tradus împreună cu V. Pogor partea întîi din *Faust* de Goethe, insistînd asupra fidelităţii transpunerii. A mai tălmăcit din G. Herwegh, M. Claudius, Uhland, Schiller, Lenau, Heine (fiind printre cei dintîi care contribuie masiv, prin „Convorbiri literare", la răspîndirea operei poetului german la noi), din J. Chr. von Zedlitz, R. Prutz şi Lamartine.

— *Poezii*, Bîrlad, Cataţany, 1888. — **Tr. :** Goethe, *Faust*, pref. trad., Iaşi, Tip. Bermann, 1862 (în colaborare cu V. Pogor) ; [Goethe, Uhland, Schiller, G. Herwegh, M. Claudius, H. Heine, J. Chr. von Zedlitz, R. Prutz, Lamartine], în *Poezii*, Bîrlad, Cataţany, 1888.

— 1. N. Skelitti, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1867—1868]*, SDL, II, *314—316* ; 2. I. Negruzzi, *[Scrisoare către A. D. Xenopol, 1871]*, SDL, V, *170* ; 3. I. Negruzzi, *Neculai Schelitti*, CL, VI, 1872, 4 ; 4. Pop, *Conspect*, II, *84—88* ; 5. Negruzzi, *Junimea*, *43* ; 6. Gherghel, *Goethe*, *54—56*, *68* ; 7. Gherghel, *Schiller*, *42—44*, *62*, *64* ; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, *367* ; 9. Mănucă, *Scriit. jun.*, *213—224* ; 10. *Ist. lit.*, III, *40*.

D. M.

SLAVICI, Ioan (18.I.1848, Şiria, j. Arad — 17.VIII.1925, Crucea de Jos, j. Vrancea), scriitor. A fost al doilea din cei cinci copii ai lui Savu şi ai Elenei Slavici. Tatăl era meşter cojocar, ocupîndu-se şi cu negustorii de tot felul. Mama sa, născută Borlea, era dintr-o familie de cărturari ardeleni. Sora lui, Maria, a fost mama scriitorului I. Russu-Şirianu. S. a învăţat primele clase în satul natal, la şcoala de pe lîngă biserică, din 1854 pînă în 1858. În 1859 este trimis la Arad, unde repetă clasa a patra, iar din 1860 pînă în 1864 urmează liceul maghiar din acelaşi oraş. În 1865 se transferă la liceul piarist din Timişoara, unde frecventează clasele a şasea şi a şaptea gimnaziale. Examenele pentru clasa următoare le susţine ca elev particular, deoarece, între timp, părinţii săraciseră, neputîndu-i asigura continuarea studiilor. După ce, trecînd peste mari greutăţi, îşi susţine examenul de bacalaureat, în august 1868, la Satu Mare, S. se înscrie la Facultatea de drept a Universităţii din Budapesta şi devine totodată membru al societăţii studenţilor români „Petru Maior". Vara lui 1869 o petrece ca „scrietor" la notariatul din satul Cumlăuş, iar din toamnă se înscrie la Facultatea de drept a Universităţii din Viena, efectuînd concomitent şi stagiul militar. Îl cunoaşte acum pe M. Eminescu, de care se ataşează printr-o strînsă prietenie şi prin care va intra în legătură cu I. Negruzzi şi societatea Junimea. Pentru a-şi asigura traiul, se angajează pedagog la Institutul ceh din Viena. În primăvara anului 1870, este ales preşedinte al societăţii „România jună" şi pregăteşte, împreună cu Eminescu şi alţi studenţi români din Viena, serbarea de la mănăstirea Putna, din august 1871. Pentru continuarea studiilor universitare, primeşte, din toamna anului 1871, ajutor material din partea societăţii Junimea. Peste un an se întoarce în satul natal, intrînd, apoi, pentru practică avocăţească la Arad, în cancelaria lui M. V. Stănescu-Arădanul. În acelaşi timp, este şi „colaborator intern" la revista acestuia „Gura satului", unde publică sub pseudonimele Ioan Ciocîrlan, Ioani Lenei Savului lui Mihai Bogii, Nasone Sclavix şi Laviciu Nipocopo. După modelul Junimii, organizează, în Arad, un ciclu de „prelecţiuni populare", contribuind la răspîndirea ideilor maioresciene în Ardeal. Din august pînă în noiembrie 1873, este secretar consistorial la Episcopia din Oradea. Sprijinit de Junimea, încearcă să-şi continue studiile, plecînd din nou la Viena, dar este împiedicat de o boală gravă, care îl reţine în spital şi apoi în sanatoriu o bună parte a anului 1874. În septembrie 1874 pleacă la Iaşi, fără să fi dobîndit vreo diplomă universitară. Pentru scurtă vreme, este redactor, în locul lui Eminescu, la „Curierul de Iaşi", iar din noiembrie 1874, mutîndu-se la Bucureşti, este numit secretar al Comisiei pentru documentele Hurmuzachi. Această funcţie a păstrat-o trei decenii, timp în care a tradus şi a îngrijit apariţia unor documente în limba germană referitoare la istoria românilor şi a publicat broşura *Răpirea Bucovinei după documente autentice*. Concomitent, a supravegheat tipărirea lucrării lui N. Bălcescu *Românii sub Mihai-Vodă Viteazul*. Ca o recunoaştere a activităţii din comisie, la 22 martie 1882 scriitorul va fi ales membru corespondent al secţiei istorice a Academiei Române. După o scurtă încercare, nereuşită, de continuare a studiilor (1875), S. fusese numit profesor de filozofie la liceul bucureştean „Matei Basarab", dar, peste un an, este destituit. Din ianuarie 1876 intră ca redactor la „Timpul", unde publică articole politice, cronici dramatice şi

scrieri literare, sub pseudonimul Tanda. Aici, S. a lucrat pînă în vara anului 1880, avîndu-i colegi de redacție pe Eminescu și I. L. Caragiale. În 1880 primește postul de profesor de limba română și de geografie la Școala normală din București și la Azilul „Elena Doamna". Preocupat tot mai mult de soarta românilor ardeleni, el acceptă oferta partidului liberal de a scoate un ziar românesc în Transilvania. În acest scop, S. pleacă, în aprilie 1884, la Sibiu, ca director al celui dintîi cotidian al românilor ardeleni, „Tribuna". Au urmat mai bine de zece ani de muncă intensă, concretizată într-o bogată activitate publicistică. Pentru atitudinea sa fermă de apărare a intereselor naționale ale românilor, scriitorului, care a fost și secretar al Partidului național român, i s-au intentat cinci procese de presă, de către autoritățile maghiare, cel din urmă avînd drept rezultat condamnarea sa la un an închisoare. S. și-a executat pedeapsa la Vác (1888—1889). După ieșirea din închisoare, în 1890 se stabilește la București și înființează, împreună cu I. Russu-Șirianu, I. S. Nenițescu și alții, Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor. Întreaga activitate politică desfășurată de scriitor a avut un rol important în pregătirea mișcării Memorandumului. Tot în vederea sprijinirii mișcării de eliberare națională a românilor transilvăneni, S. întemeiază ziarul „Corespondența română" (1893—1894). În 1894 este numit director de studii la Institutul „Ion Otetelișanu" din Măgurele, pe care îl conduce împreună cu a doua soție a sa, Eleonora Tănăsescu. Ca profesor de limba și literatura română, de istorie și de geografie, el alcătuiește acum, fie singur, fie în colaborare cu A. I. Odobescu sau I. Manliu, cîteva manuale foarte apreciate în epocă. La Măgurele, scriitorul a locuit timp de 14 ani, pînă la demiterea sa, nejustificată, din 1908. În următorii doi ani el deține funcția de director al ziarului „Minerva", iar din mai pînă în iulie 1910 este director al agenției de presă „Corespondența română" și al ziarului cu același titlu. Din septembrie 1910 S. este învățător principal la Școala evanghelică și la Școala superioară de fete din București. Pentru scurtă vreme, în 1913, este numit redactor al „Buletinului armatei și marinei". În preajma intrării României în primul război mondial, S. găsește prilejul să-și manifeste convingerile filohabsburgice, pe care, cu o rigidă statornicie, le profesase o viață întreagă. Expuse în „Ziua" (periodic a cărui conducere o are între iulie 1914—iulie 1915), aceste opinii îl fac pe scriitor cu totul impopular. Îndată după angajarea României în război, împotriva Austro-Ungariei, în 1916, S. este arestat și închis. În timpul ocupației germane, el colaborează la „Gazeta Bucureștilor", de orientare progermană. După încheierea păcii, este arestat din nou, în ianuarie 1919, judecat și condamnat la cinci ani de închisoare, dar eliberat în decembrie, același an. În ultimii ani, a fost înconjurat de o atmosferă ostilă. A colaborat, pînă în preajma morții, cu articole, nuvele și romane la cîteva din cele mai răspîndite reviste și ziare din epocă : „Adevărul literar și artistic", „Gîndirea", „Viața românească".

Avînd preocupări sociale, psihologice și, în parte, filozofice, S. a desfășurat, de-a lungul întregii sale vieți, o intensă și variată activitate publicistică. Membru al Junimii din 1874, el a căutat să-i răspîndească principiile, contribuind efectiv la pătrunderea și difuzarea acestora în Ardeal. Conștient de pericolul exagerărilor latinismului, S. și-a propus să militeze pentru o cultură unitară, întemeiată pe elemente ale vieții populare. A pus un accent deosebit pe respectarea tradițiilor și a obiceiurilor naționale, pentru a căror cunoaștere a cutreierat, cu vie curiozitate, toate provinciile românești, relieîînd apoi unitatea lor etnică. În lupta împotriva asupririi naționale, el considera cultura drept un mijloc eficace. S. a acordat o atenție aparte educației și pedagogiei : în 1871 publică, în „Speranța", articolul *Despre creștere și, mai cu seamă, despre creșterea junelor române*, continuînd, apoi, cu o serie de alte studii, în „Lumina" (1873, 1874), „Convorbiri literare" (1877), „Timpul" (1879, 1881), „Educatorul" (1883), „Tribuna" (1885—1890), „Voința națională" (1893), „Minerva" și „Lupta" (1909). A susținut aplicarea unor principii pedagogice corespunzătoare necesităților epocii și adecvate condițiilor naționale. Pe aceeași poziție s-a situat și în problema limbii literare, considerînd ca temelie a unității numai graiul poporului. Este ideea principală a *Gramaticii limbii române* (1914), a studiului *Așezarea vorbelor în românește* (1905), a articolelor *Cum se scrie românește* (1906) sau *„Păsăreasca" de azi* (1922).

Conștient de necesitatea solidarității naționale, S. a lansat lozinca „Pentru toți românii, soarele la București răsare !". Animat de principiile filozofiei pozitiviste și ale moralei lui Confucius — pe care o cunoscuse prin intermediul lui Shopenhauer — el s-a opus șovinismului, fiind adept al convietuirii pașnice a naționalităților. Nu a confundat poporul cu clasele stăpînitoare, considerînd că, în Transilvania, poporul român nu a fost niciodată asuprit de poporul maghiar, ci numai de nobilimea maghiară (*Rase ori clase ?*, 1893).

Junimist convins se arată S. în opiniile sale despre literatură și artă, expuse cu deosebire în cro-

nicile din „Timpul“ (1877—1880), în care combătea cu asprime educativă ceea ce considera a fi „necuviințe estetice“. În concepția sa, estetica este strîns legată de etică, arta fiind privită ca un act moral : cu cît sentimentele sînt mai profunde și mai curate, cu atît ele sînt mai estetice. Susținînd imposibilitatea separării frumosului de bine, scriitorul cerea de la autor sinceritate a elanului și iubire de adevăr. În numele acestui principiu, a condamnat operele tendențioase, afirmînd că frumosul, pe care nu îl considera drept o simplă distracție a spiritului, e menit să provoace o plăcere senină, ceea ce nu se poate obține decît prin echilibru, cumpătare și printr-o formă perfectă, capabilă să sugereze toate nuanțele fondului.

În literatura română, **S.** a devenit cunoscut cu deosebire prin nuvelele sale, pe care a început să le scrie încă din perioada studenției vieneze. Cea dintîi este *Popa Tanda*, redactată în 1873, dar publicată abia în 1875, în „Convorbiri literare“. Scriitorul continuă și desăvîrșește nuvelistica noastră anterioară și pregătește apariția, în prima jumătate a secolului al XX-lea, a nuvelelor lui L. Rebreanu, I. Agârbiceanu, Pavel Dan. Cunoscînd bine realitățile rurale ardelene din care s-a inspirat, **S.** este atent cu deosebire la viața socială și la particularitățile ei. Cele mai reușite nuvele (*Popa Tanda, Scormon* — 1875, *La crucea din sat* — 1876, *Gura satului* — 1878, *Budulea Taichii* — 1880, *Moara cu noroc* — 1880, *Pădureanca* — 1884), cu subiecte extrase din mediul sătesc, au impus, în literatura română, un „realism poporal“ cu adînci rădăcini în specificul național și în realitățile epocii. Lumea satului este reconstituită veridic, de obicei prin aglomerarea de amănunte caracteristice. Un loc aparte îl ocupă ideea atotputerniciei tradiției și a obiceiurilor. Întîmplările se succed parcă după un ritual bine cunoscut, păzit cu strășnicie. De aici, caracterul de idilă pe care îl iau primele nuvele (*Popa Tanda, Scormon, La crucea din sat* și *Gura satului*). În intenție, situațiile ar fi trebuit să fie dramatice, întrucît e vorba, în mai toate, de drame pasionale (*Gura satului*) sau de conștiință (*Popa Tanda*). Dar conflictele sînt privite cu seninătate și subordonate deznodămîntului, care este, în toate cazurile, fericit. Momentele tragice sînt considerate cu înțelepciunea bătrînească a celui care știe să prețuiască viața și bucuria de a trăi. Cu timpul, scriitorul își schimbă modul de a concepe nuvela rurală și, dorind parcă să ofere, prin subiecte și intrigă, lecții de morală, ajunge la deznodămîntul tragic. Așa se întîmplă în *Pădureanca*, în care, ca în multe din nuvelele scrise după 1881, el acordă o însemnătate aparte elementelor moralizatoare : Iorgovan, fiul bogătanului Busuioc, se îndrăgostește de Simina, săracă și frumoasă, iubită și de Șofron, argat la curtea lui Busuioc. Nehotărît și neputînd trece peste convențiile sociale spre a o lua în căsătorie pe Simina, Iorgovan se sinucide. Încheierea tragică subliniază atmosfera unei nuvele construite din antiteze etice. De la intriga sumară a celor dintîi nuvele se trece, ulterior, la o alta, amplificată, scriitorul introducînd fapte mai numeroase, legate prin mai multe relații, dar fără a pierde niciodată din vedere conflictul principal. **S.** s-a simțit atras și de mediul orășenesc, pe care a încercat să-l descrie în cîteva nuvele (*Un paravan, Mîhnirile lui Trică, Din valurile vieții, Prințesa, Un democrat*). Considerînd orașul un loc de pierzanie, el imaginează intrigi puternice, cu situații dramatice și, de obicei, cu încheieri nefericite. Uneori, el reușește să se elibereze de această optică și atunci scrie nuvele vioaie, deși nu totdeauna abil închegate, precum *Revoluția din Pîrlești* (1873) sau *Crucile roșii* (1876) — satire bonome cu aspect burlesc. Cele mai reușite din personajele sale aparțin, însă, mediului rural. Fără a fi convenționale sau numai pitorești, ele au, dimpotrivă, autenticitate. La aceasta contribuie, în mare măsură, surprinderea unor gesturi tipic rustice — de obicei legate de ocupații pașnice, gospodărești. În cele dintîi nuvele, caracterele sînt liniare. Cu timpul, ele evoluează, scriitorul înzestrîndu-le cu tot mai multe însușiri. Predilecția sa merge spre personaje discrete, tăcute, care nu-și dezvăluie adevărata fire decît după mult timp. Eroii lui **S.** sînt dominați de un puternic rigorism moral. Ei au sentimentul obîrșiei rurale, cu care se fălesc. Fără a neglija aspectul fizic, nuvelistul e atras de dilemele morale ale personajelor, urmărindu-le în momentele sufletești decisive, surprinse cu finețe. În genere, personajele lui **S.** caută puritatea sufletească și liniștea interioară, confundată fie cu realizarea dorințelor, fie cu fericirea casnică. Aspirînd spre echilibru, ele se feresc de excesele și de actele imorale. Opțiunea pentru o conduită corectă este actul de căpetenie al personajelor lui **S.** și acelea care șovăie pier în împrejurări dramatice. Pentru a spori intensitatea dramei, aproape toți eroii sînt înzestrați cu o neobișnuită vigoare sufletească, datorită căreia procesele morale devin cu atît mai intense. Acesta este cazul lui Moș Mărian, din nuvela *O viață pierdută*. El ezită să intervină energic în viața fetei sale, pe care, în cele din urmă, o pierde. Eroii lui **S.** își află liniștea numai acționînd după legile moralei, precum maica Teofana, din *Împăcare*. Alteori, încercînd să se împotrivească ursitei, ei își provoacă vii suferințe, pe care le acceptă cu stoicism și resemnare, convinși că, totuși, în cele din urmă destinul, determinat de însăși firea lor,

îi va înfrînge. Cei care reuşesc să se transforme ajung la împăcare cu ei înşişi şi la seninătate sufletească, asemenea lui Paraschiv Ciulic, din *Vecinii (II)*. Scriitorul este un moralizator care îndeamnă la cumpătare. Excesul este funest şi pe el nu se poate întemeia o existenţă onestă. Cumînţenia înseamnă acceptare a soartei, dar şi o automulţumire, uneori de aspect filistin. Cu atît mai mult va condamna scriitorul arghirofilia, ilustrînd de nenumărate ori influenţa nefastă a banilor. Reprezentativ este Ghiţă din *Moara cu noroc*. Stabilit cîrciumar, împreună cu soţia sa, Ana, şi cei doi copii, la locul numit Moara cu noroc, el încearcă să agonisească bani, fie şi pe căi necinstite, întovărăşindu-se cu Lică Sămădăul, mai marele porcarilor din ţinut. El nu ezită să-şi calce în picioare demnitatea, iar trezirea sa este tîrzie şi fără efect: îşi pierde soţia şi moare el însuşi, împuşcat de fostul său complice. Înzestrat cu inteligenţă, Ghiţă este lipsit însă de rezistenţă la patima banului. La fel i se întîmplă şi lui Duţu, din *Comoara*, dar ale cărui avataruri sînt prezentate cu umor. Multe din nuvelele lui S. accentuează incompatibilitatea dintre un caracter nehotărît şi stabilitatea familiei. Ghiţă este un exemplu elocvent: zbătîndu-se între pofta de cîştig şi grija pentru familie, el nu le poate împăca. Cînd opţiunea se face la timpul potrivit, lucrurile pot lua o întorsătură fericită, ca în *Spiru Călin*. Preocupat de realităţile sociale ardeleneşti, S. a ilustrat, în cîteva din nuvele, modul de formare şi caracteristicile intelectualităţii româneşti din Transilvania. Tipică este, în această privinţă, *Budulea Taichii*, în care se înfăţişează viaţa lui Mihai, fiul lui Lepădat Budulea, lăutarul satului. Provenit din ţărănime, răzbind în viaţă nu prea uşor, el îşi găseşte un ideal în seriozitatea cu care îşi îndrumă poporenii, la fel ca şi Popa Tanda din nuvela cu acelaşi titlu, a cărui mulţumire sufletească este deplină numai cînd constată binele pe care l-a făcut semenilor. Scriitor realist, S. leagă personajele de epoca şi de problemele ei dominante. Realismul psihologic se vădeşte în subtila analiză a comportamentului sufletesc, în portrete memorabile: Lică Sămădăul, Ghiţă Lepădat Budulea, Mitrea Boarul ş.a.

Către roman, S. a fost atras încă din epoca studenţiei, cînd a încercat să scrie *Osînda răului* (1873). Abia în 1894 el dă la lumină romanul *Mara*, publicat în „Vatra" şi reluat în volum în 1906. După *Ciocoii vechi şi noi* al lui N. Filimon, *Mara* reprezintă o altă treaptă în evoluţia romanului românesc, fiind una din cele mai puternice opere care s-au scris la noi, înainte de *Ion* al lui L. Rebreanu. Scriitorul s-a oprit asupra unei lumi pe care o cunoscuse nemijlocit, ţăranii şi tîrgoveţii din împrejurimile Aradului. Subiectul şi intriga sînt sumare. Precupeaţa Mara, văduvă, se zbate să asigure o existenţă îndestulată celor doi copii ai săi, Persida şi Trică, încercînd în acelaşi timp să le facă viaţa după propria ei dorinţă. Conflictele care se declanşează şi implicaţiile lor, prezentate pe un larg fundal social, constituie substanţa „novelei" lui S. Adept al unui roman înţeles ca o suită de caractere, acesta se opreşte îndelung asupra personajelor, cărora le creează portrete vii şi sugestive, reliefînd, de obicei, cîte o singură trăsătură, considerată reprezentativă. Deasupra tuturor se ridică Mara, prin vigoare sufletească şi o dîrzenie aproape bărbătească. Voluntară şi abilă, chibzuită şi egoistă, ea îşi foloseşte însuşirile pentru a răzbate în viaţă. Opuşi Marei sînt Trică şi Persida, care, dominaţi de sentimente, nu reuşesc decît cu mare greutate să-şi găsească echilibrul sufletesc care, în concepţia scriitorului, poate fi dobîndit numai prin respectarea convenienţelor sociale, considerate drept temelie a moralei. În funcţie de acestea, S. apreciază şi comportamentul personajelor din roman. Cînd datoria faţă de societate nu este respectată, faptul se pedepseşte cu asprime, ceea ce explică moartea lui Hubăr, ucis de fiul său natural Bandi, pe care îl recunoscuse prea tîrziu. Datoria faţă de societate înseamnă, pentru eroii lui S., respectarea unor reguli sociale, oferindu-i individului sentimentul de siguranţă morală şi fizică. Mara, Hubăr şi Hubăroaie se împotrivesc căsătoriei copiilor lor, Persida şi Naţl, şi suferă la gîndul că, prin consimţămîntul lor, ar încălca reguli respectate de toată lumea. Nesocotirea acestora este admisă de scriitor doar într-un singur caz: cînd ele ar fi contrare omeniei. Căci, atît în nuvele, cît şi în romane, S. se relevă drept un fervent apărător al altruismului. Amalgam realist de însuşiri bune şi rele, personajele sale tind, mai toate, către eliberarea de interesele egoiste, pentru dobîndirea armoniei sufleteşti. Preocuparea aceasta l-a urmărit pe scriitor şi în alte două romane: *Din bătrîni* (1902) şi *Din bătrîni. Manea* (1905). Urmare a interesului său constant pentru istoria patriei, concretizat atît în studii cît şi prin activitatea în Comisia pentru documentele Hurmuzachi, cele două romane încearcă să înfăţişeze crîmpeie din perioada formării poporului român (secolele VI—IX). Circumstanţele istorice se arată a fi doar pretexte pentru reliefarea conflictelor morale, singurele care îl interesează pe scriitor. Are loc o înfruntare de atitudini etice (reprezentate de diverse personaje), urmărită în capitole excesiv de lungi, dăunătoare echilibrului compoziţional. Intenţia scriitorului este de a proba că excesele de orice natură sînt funeste. El recurge la o intrigă sumar închipuită şi la întîm-

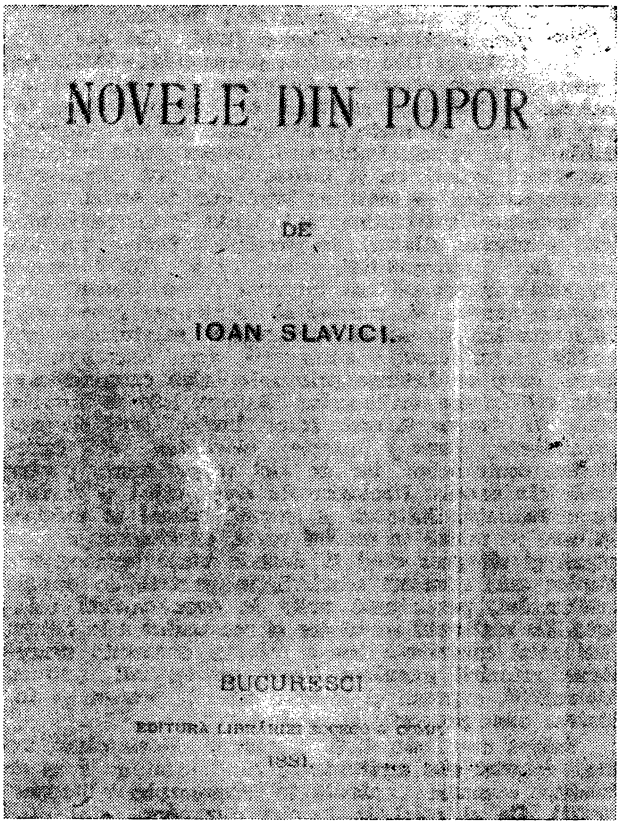

plări în care anacronismele sînt înadins solicitate. Pe alt plan se situează *Corbei* (1906), *Cel din urmă Armaş* (1923) şi *Din păcat în păcat* (1924—1925). Acţiunea acestor romane este plasată la mijlocul secolului al XIX-lea, perioadă pe care scriitorul însuşi o trăise, de unde şi încercarea sa de a zugrăvi tablouri de epocă. Politicieni, moşieri, mic-burghezi, negustori, artişti, ca şi întruniri literare sau evenimente istorice — toate se împletesc în tentativa de a reconstitui un răstimp agitat din formarea României moderne. Alături de personaje fictive, nu lipsesc nici personalităţi, precum M. Kogălniceanu, T. Maiorescu ş.a. Deşi cuprind scene izbutite, romanele acestea nu reuşesc să le închege într-o unitate artistică, rămînînd, mai curînd, mărturii asupra epocii decît creaţii romaneşti, spre deosebire de *Mara*, care se distinge prin soliditatea compoziţiei şi prin sobrietatea mijloacelor literare. Atît în nuvele, cît şi în romane, **S.** scrie într-o limbă lipsită de provincialisme, care ţinteşte claritatea şi exactitatea comunicării, iar de aici şi preferinţa pentru cuvintele uzuale. Neologismele sînt puţine şi folosite cu chibzuinţă. Sfătoasă şi fluentă numai în măsura în care se referă la mediul rural, exprimarea devine aspră şi stîngace cînd **S.** descrie viaţa orăşenească. Topica este adeseori afectivă, influenţată de poziţia scriitorului, participant activ la evenimentele relatate. La realismul nuvelelor şi romanelor sale *(Mara*, mai ales) contribuie într-o măsură deosebită procedeele retoricii populare (fraze scurte, stil indirect, interogaţii, expresii şi imagini tipice), precum şi folosirea unor proverbe şi zicători.

Talent multilateral, **S.** a scris şi cîteva piese, însuşi debutul său scriitoricesc fiind legat de *Fata de birău*, comedie apărută în „Convorbiri literare" (1871). Ca şi celelalte lucrări din epoca studenţiei vieneze, şi această piesă a fost citită şi revizuită amănunţit de Eminescu, mai ales în ceea ce priveşte limba şi stilul. Prin comedia lui, **S.** introduce în dramaturgia românească personaje rurale autentice, nu doar pitoreşti. Intriga şi compoziţia sînt mai puţin realizate, fapt compensat prin realismul culorii locale şi prin abilitatea redării scenice a unei idile. Întemeiată pe comicul de situaţii şi de moravuri este *Toane sau Vorbe de clacă* (1875), farsă fără valoare deosebită, ca şi *Polipul unchiului* (1875). Procedeele comice sînt, în genere, comune, ca, de pildă, denominarea personajelor (Frecăţel, madam Clevetiţă). Dar dialogurile sînt naturale şi limpezi, iar situaţiile — firesti. **S.** s-a îndreptat şi către drama istorică : *Bogdan Vodă* (1876) şi *Gaşpar Graţiani* (reprezentată la Teatrul Naţional din Bucureşti, la 11 martie 1888). În amîndouă piesele, intriga este precară, concepută şi realizată cu mijloace epice, nu dramatice. De aici — desfăşurarea greoaie şi inconsistenţa personajelor, dintre care se detaşează, totuşi, Gaşpar Graţiani, nehotărîtul domnitor ale cărui tribulaţii amintesc de Ghiţă, din *Moara cu noroc*.

În numeroasele călătorii de-a lungul ţării, **S.** a avut prilejul să cunoască bine particularităţile etnografice ale diverselor provincii româneşti, pe care le-a studiat aproape cu pregătirea unui specialist. S-a oprit cu precădere asupra românilor din provinciile Imperiului austro-ungar, prezentaţi în *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina (Românii din Ungaria, Transilvania şi Bucovina)* (1881), *Ardealul* (1893) şi *Românii din Ardeal* (1910). Cunoscînd concluziile şcolii etnopsihologice germane şi opiniile lui M. Müller, el le-a aplicat folclorului românesc, prin a cărui studiere a urmărit cunoaşterea poporului şi îmbogăţirea literaturii culte. Subliniind unitatea literaturii populare a românilor, **S.** a privit folclorul într-un larg context etnografic, cerînd culegerea lui exactă. A făcut şi cîteva încercări de folclor comparat (în *Studie asupra maghiarilor* — 1871). Preocuparea sa constantă au constituit-o basmele, pe care le-a cules încă elev fiind, studiindu-le apoi cu atenţie. A subliniat existenţa variantelor, a căror explicare o afla atît în diferenţele geografice şi de timp, cît şi în temperamentul fiecărui povestitor. Cerea celui ce creează basmele în gen popular să cunoască toate variantele, să le selecteze pe acelea care pot fi combinate în mod estetic, dar să respecte întru totul concepţia de viaţă a poporului. El însuşi s-a conformat acestor principii, scriind numeroase basme şi poveşti. Cel dintîi basm publicat de **S.** este *Zina Zorilor* (1872), căruia i-au urmat *Floriţa din codru, Doi feţi cu stea în frunte* ş.a. Plecînd de la modele populare, el introduce elemente moralizatoare şi realiste din viaţa rurală. Asemenea a procedat şi în cazul ciclului despre Păcală, ale cărui aventuri îl preocupă în cîteva rînduri : *Păcală în satul lui, Stan Bolovan, Petrea Prostul*.

Cu predispoziţii de moralist, **S.** a observat atent mediile diverse pe care le-a străbătut în lunga şi agitata-i viaţă. Din impresiile culese, scriitorul a alcătuit cîteva volume de memorialistică, precum *Închisorile mele* (1921) şi *Lumea prin care am trecut*, apărut în 1930. Mai interesante sînt datele cuprinse în *Amintiri* (1924), ce reînvie, cu pricepere în prezentarea amănuntului evocator, figurile lui M. Eminescu, I. L. Caragiale, T. Maiorescu, G. Coşbuc. A tradus cîteva povestiri din Jókai Mór (fără a semna), din Th. Storm, Bret Harte, Gogol, Božena Němcová poate şi din Björnson ⟨68⟩, precum şi un roman lipsit de valoare al lui R. Stratz.

—*Studie asupra maghiarilor*, CL, V, 1871, **10—20, 1872**, 21—24, VIII, 1873, 6—8 ; *Laturomachia*, GU, XV, 1875, 32—34 ; *N. Scurtescu, „Poezii"*, TM, II, 1877, 58 ; *Cultura maghiară*, TLR, XXV, 1877, 15—19 ; *Teatrul român*, TM, II, 1877, 62, 63, 65, 69 ; *N. Scurtescu, „Rhea Silvia" şi „Despot Vodă"*, TM, II, 1877, 167—175 ; *Epoca fanarioţilor. Documente istorice adunate de Eudoxie Hurmuzachi*, CL, XII, 1878, 9—11 ; *„Radu". Poemă de Ronetti Roman*, TM, III, 1878, 92—96 ; *Novele din popor*, Bucureşti, Socec, 1881 ; *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina*, Wien und Teschen, Verlag von Karl Prochaska, 1881 ; *Pădureanca*, Sibiu, Institutul tipografic, 1884 ; *Păcală în satul lui*, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 ; *Novele*, I—II, Bucureşti, Socec, 1892—1896 ; *Ardealul. Studiu istoric*, pref. Grigore T. Brătianu, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1893 ; *Rase ori clase ?*, CROM, I, 1893, 23 ; *„Tribuna" d-lui dr. I. Raţiu. Explicări documentare*, Orăştie, Minerva, 1896 ; *„Tribuna" şi tribuniştii*, Bucureşti, Göbl, 1896 ; *Vatra părăsită*, Bucureşti, Minerva, 1900 ; *Din bătrîni*, Bucureşti, Minerva, 1902 ; ed. 2, Bucureşti, Steinberg 1916 ; *Aşezarea vorbelor în româneşte*, Bucureşti, Göbl, 1905 ; *Din bătrîni. Manea*, Bucureşti, Sfetea, 1906 ; *Mara*, Budapesta, Luceafărul, 1906 ; ed. Bucureşti, Minerva, 1913 ; ed. pref. Constantin Măciucă, Bucureşti, E.L. 1969 ; *La răscruci*, Bucureşti, Göbl, 1906 ; *Poveşti*, Bucureşti, Minerva, 1908 ; *Spiru Călin*, Bucureşti, Minerva, 1908 ; *Din valurile vieţii*, Bucureşti, Minerva, 1909 ; *Iubirea de formă*, S, VIII, 1909, 3, 4 ; *Românii din Ardeal*, Bucureşti, Minerva, 1910 ; *Puişorii*, Bucureşti, Alcalay ; *Gramatica limbii române*, Bucureşti, Minerva, 1914 ; *Popa Tanda*, Sibiu, Asociaţiunea, 1914 ; *Politica naţională română*, Bucureşti, Editura autorului, 1915 ; *Nuvele*, vol. I, Bucureşti, Minerva, 1915, vol. II—VI, Bucureşti, Cartea românească, 1921—1927 ; *Poveşti*, I—II, Bucureşti, Cartea românească, 1921—1923 ; *Din două lumi*, Bucureşti, Socec, 1921 ; *Închisorile mele*, Bucureşti, Viaţa românească, 1921 ; *„Păsăreasca" de azi*, ALA, III, 1922. 70, 71, 76, 82 ; *Budulea Taichii*, Bucureşti, Cartea românească ; *Cel din urmă Armaş*, Bucureşti, Cultura naţională, 1923 ; ed. îngr. C. Mohanu, Bucureşti, Eminescu, 1971 ; *Amintiri*, Bucureşti, Cultura naţională, 1924 ; *Prinţesa, Căile morţilor, Un democrat*, Bucureşti, Alcalay ; *Lumea prin care am trecut*, Bucureşti, Socec, 1930 ; *Nuvele*, îngr. şi pref. Scarlat Struţeanu, Craiova, Scrisul românesc ; *Opere*, I—II, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1952 ; *Teatru*, îngr. şi pref. I. D. Bălan, Bucureşti, E.L., 1963 ; *Amintiri*, îngr. şi pref. George Sanda, Bucureşti, E.L., 1967 ; *Opere*, I—IX, pref. D. Vatamaniuc, Bucureşti, E.L., Minerva, 1967—1978 ; *Cugetări filosofice*, TR, XVI, 1972, 6, 7. — **Tr.** : Jókai Mór, *Başi-buzucul*, TM I, 1876, 161, 162, 166, 167, 169 ; Th. Storm, *Immensee*, CL, X, 1876, 7—9 ; Bret Harte,

Prietenul meu Vîntură-Țară, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 ; Gogol, *Strigoaica*, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 *Vecinii*, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 ; R. Stratz, *Scumpă țară*, pref. trad., București, 1917.

— 1. I. Slavici, *[Corespondență]*, SDL, II, *180—313*, III, *198—206*, V, *68—114*, VII, *236—240* ; 2. M. E[minescu], *„Novele din popor" de Ioan Slavici*, TM, VII, 1882, 69 ; 3. Nicu Xenopol, *„Novele din popor" de Ioan Slavici*, ROM, XXVI, 1882, 7 februarie ; 4. Iorga, *Pagini*, I, *227—231* ; 5. Em. Serea [N. Petrașcu], *Cronica literară și artistică*, LAR, IV, 1899, 3 ; 6. Maiorescu, *Critice*, III, *272—273* ; 7. *Nuveliști în viață din Regat*, LU, IV, 1905, 15—16 ; 8. N. Iorga, *Romanul istoric și d. Slavici*, S, V, 1906, 18 ; 9. N. Iorga, *Un nou roman al d-lui Slavici*, S, V, 1906, 25 ; 10. Z. Bădeanu, *Ideile pedagogice ale d-lui Slavici*, NRR, VII, 1909, 1 ; 11. E. Hodoș, *I. Slavici, „Povești"*, LU, VIII, 1909, 12 ; 12. Negruzzi, *Junimea*, *298—303* ; 13. G. Bogdan-Duică, *Ioan Slavici, „Amintiri"*, SDM, II, 1925, 4—5 ; 14. Nichifor Crainic, *Ioan Slavici*, CL, LVII, 1925, septembrie ; 15. G. Topîrceanu, *Ioan Slavici*, VR, XVII, 1925, 9 ; 16. Olimpiu Boitoș, *Activitatea lui Slavici la „Tribuna" din Sibiu*, Cluj, 1927 ; 17. Constantinescu, *Scrieri*, V, *595—605* ; 18. Breazu, *Studii*, I, *168—171*, *484—524* ; 19. Iorga, *Oameni*, III, *208—210* ; 20. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *223—228*, II, *86—88* ; 21. Al. Philippide, *Slavici și stilul ardelean*, ALA, XIV, 1935, 782 ; 22. Ion Banu, *Gîndirea pedagogică a lui I. Slavici*, CL, LXIX, 1936, 8—10 ; 23. *Fragmente din jurnalul intim în formă epistolară al lui I. Slavici*, R, XXIX, 1937, 1. 4, 8—10 ; 24. M. Iorgulescu, *Economicul în opera lui Slavici*, VR, XXXII, 1940, 6 ; 25. Călinescu, *Ist. lit.*, *447—454* ; 26. Vianu, *Arta*, I, *162—166* ; 27. Scarlat Struțeanu, *Forme literare culte ale hazului poporan universal în snoavele lui I. Slavici*, R, XXXVIII, 1942, 5 ; 28. Scarlat Struțeanu, *Romantismul german din „Dorfgeschichte" în literatura românească*, R, XXXVIII, 1942, 8 ; 29. Olimpiu Boitoș, *Slavici și Italia*, OIL, *90—103* ; 30. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *264—270* ; 31. Breazu, *Lit. Trans.*, *52—53*, *245—249* ; 32. I. Diaconescu-Tismana, *Ion Slavici și Junimea*, Slatina, Tip. Oltului, 1945 ; 33. Ion Breazu, *Slavici și Confuciu*, Cluj, Cartea românească, 1946 ; 34. Pompiliu Dumitrașcu, *Observații stilistice privind nuvelele lui Slavici*, ST, VII, 1956, 11 ; 35. D. Florea-Rariște, *Aspecte inedite din viața lui Slavici*, TR, I, 1957, 33 ; 36. Ion Breazu, *Ion Slavici nuvelistul*, TR, II, 1958, 4 ; 37. I. Pervain, *Cîteva manuscrise ale lui Ioan Slavici*, TR, II, 1958, 8 ; 38. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 39. Aurel Vasiliu, *Slavici despre optimismul lui M. Eminescu*, LL, V, 1961 ; 40. V. Popeangă, *Spicuiri din corespondența inedită a lui I. Slavici*, LL, VI, 1962 ; 41. I. Niciu, *Un moment din viața lui I. Slavici : revolta de la Păuliș*, LL, VII, 1963 ; 42. Virgiliu Vintilescu, *Ion Slavici (Contribuții biografice)*, O, XVI, 1965, 2 ; 43. D. Vatamaniuc, *Slavici către Maiorescu despre Coșbuc*, GL, XIII, 1966, 36 ; 44. T. Gal, *Ioan Slavici despre educație și învățămînt*, București, E.D.P., 1967 ; 45. Perpessicius, *Opere*, II, *54—57* ; 46. Vasile Popeangă, *Fragmente din corespondența lui I. Slavici*, LL, XIII, 1967 ; 47. Aurel Vasiliu, *Cîteva scrisori inedite de la Ioan Slavici*, RITL, XVI, 1967, 4 ; 48. Pompiliu Marcea, *Ioan Slavici*, București, E. L., 1968 ; 49. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E. A., 1968 ; 50. Victor Eftimiu, *Slavici*, TR, XII, 1968, 4 ; 51. George Munteanu, *Slavici necunoscutul*, GL, XV, 1968, 22, 23 ; 52. Mircea Iorgulescu, *„Mara" — un roman al predestinării*, TR, XIII, 1969, 19 ; 53. Virgil Vintilescu, *Ioan Slavici și folclorul*, FLI, II, *39—72* ; 54. Ion Turcin, *„Mara" — operă deschisă*, RL, II, 1969, 17 ; 55. P. Dumitrașcu, *Limba și stilul operei lui Ioan Slavici*, SILL, II, *460—480* ; 56. Brădățeanu, *Comedia*, *133—140* ; 57. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici. Opera literară*, București, E. A., 1970 ; 58. V. Vintilescu, *Caragiale, Slavici, Macedonski*, Timișoara, 1970, *181—278* ; 59. Sara Iercoșanu, *Realismul popular și concepția estetică a lui Ioan Slavici*, SUB, Philologia, XVI, 1971, fasc. 1 ; 60. *[Scrisori și documente]*, DLT, I, *135—160* ; 61. Vîrgolici, *Retrospective*, *144—167* ; 62. Pervain, *Studii*, *423—467* ; 63. Gelu Voican, *Demersuri pentru editarea romanului „Mara"*, MS. IV, 1973, 1 ; 64. Mircea Zaciu, *Pentru o nouă lectură a lui Slavici*, TR, XVII, 1973, 20, 21 ; 65. Al. Săndulescu, *Slavici al amintirilor*, ATN, X, 1973, 2 ; 66. *Ist. lit.*, III, *361—418* ; 67. Straje, *Dicț. pseud.*, *655—657* ; 68. T. Bugnariu, I. Domșa, D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici, 1848—1925, Biobibliografie*, București, E.E.R., 1973 ; 69. Todoran, *Secțiuni*, *87—137* ; 70. Mîndra, *Clasicism*, *132—153* ; 71. Valentin Tașcu, *Carta morală a „Tribunei" lui Slavici*, TR, XVIII, 1974, 12 ; 72. Teofil Bugnariu, *Două scrisori din martie 1884 ale lui Ioan Slavici despre rostul cultural și politic al ventirii sale la Sibiu*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 73. I. Oarcăsu, *Destine și valori*, Cluj, Dacia, 1974, *35—56* ; 74. Mircea Popa, *Spații literare*, Cluj, Dacia, 1974, *7—24* ; 75. Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj, Dacia, 1974, *42—56* ; 76. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici. Pretexte pentru pronunțarea unui divorț*, MS, V, 1974, 4 ; 77. *[I. Slavici. 50 de ani de la moarte]*, LCF, XVIII, 1975, 33 (număr comemorativ) ; 78. Magdalena Popescu, *Slavici*, București, Cartea românească, 1977.

D. M.

SLĂTINEANU, Iordache (?—1822 ⟨4⟩), traducător. Boier muntean, cu ranguri de paharnic și mare vornic, S. a tradus piesa lui Metastasio *Ahilefs la Schiro* și *Istoria lui Sofronim* de Florian (ambele după intermediare grecești), publicate într-un singur volum, la Sibiu, în 1797. Tragedia lui Metastasio este transpusă în proză, cu excepția unor pasaje lirice, versificate, dintre care unele nu aparțin originalului italian, fiind, probabil, introduse de traducătorul grec. Versurile sînt curgătoare, vioaie, iar limba este superioară traducerilor anterioare, manuscrise, din același autor.

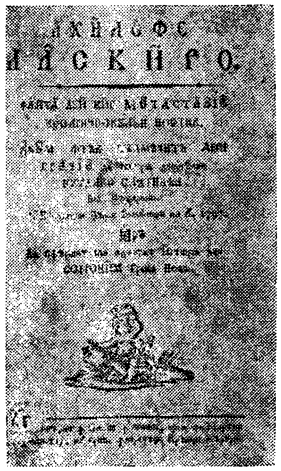

— Tr. : Metastasio, *Ahilefs la Schiro*, Florian, *Istoria lui Sofronim*, pref. trad., Sibiu, Tip. Hochmeister, 1797.

— 1. Șt. Vellescu, *Pagini din istoria teatrului român*, RELI, XVIII, 1897, 23 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *35*, *88*, *350—351* ; 3. Ortiz, *Cult. it.*, *260—265* ; 4. Candrea—Adamescu, *Dicț. encicl.*, *1874* ; 5. I. Verbină [I. Pervain], *O dare de seamă germană despre traducerile lui Iordache Slătineanu*, SI, I, 1942 ; 6. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *19—20* ; 7. Ciorănescu, *Lit. comp.*, *137—140* ; 8. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *119—125*.

L. V.

SMARA (pseudonim al *Smarandei Gheorghiu*, născută *Andronescu* ; 5.IX.1857, Tîrgoviște — 26.I.1944, București), scriitoare. S., fiica unui proprietar de vii din ținutul Tîrgoviștei, nepoată a poetului Gr. Alexandrescu, a învățat la București, la Școala centrală de fete. Căsătorindu-se cu poetul George O. Gîrbea, S. începe să scrie și să publice, organizează chiar un cenaclu literar, frecventat și de M. Eminescu. Își completează învățătura prin lecturi și prin studiul limbilor franceză și italiană. După moartea lui Gîrbea, ajunge institutoare la Sinaia, apoi, recăsătorindu-se cu căpitanul P. Gheorghiu, e institutoare la Ploiești. Mai tîrziu s-a transferat la București, unde a funcționat la mai multe școli. Temperament activ, S. a fost printre primele militante ale mișcării feministe la noi, manifestînd inițiativă pe tărîm cultural. Făcea parte din mai toate societățile românești de cultură, ceea ce a dat naștere, în epocă, la numeroase ironii. Avea spontaneitate și a conferențiat mult în țară (la Ateneul Român, pe teme de educație și în problema emancipării femeii, la întruniri ale „Societății învățătorilor") și în străinătate (Italia, Belgia, Franța, Suedia, Danemarca, Grecia). Ea a participat la organizarea congresului pentru pace al „Uniunii universale a femeilor" și a reprezentat România la Congresul orientaliștilor (1889), Congresul latin (1902), la congrese ale păcii, fiind o sinceră propagandistă a cauzei românești peste hotare. A scos, în 1893, „Altițe și bibiluri", publicație literară, destinată și studierii portului și artei

cusăturilor populare. A introdus şi popularizat ca formă de învăţămînt şcoala în aer liber. A publicat numeroase volume de proză, cuprinzînd nuvele, romane, jurnale de călătorie, conferinţe, poveşti pentru copii, versuri şi teatru. A colaborat la „Convorbiri literare", „Fîntîna Blanduziei", „Revista literară", „Literatorul", „Revista poporului", „Românul", „Tribuna", „Universul" ş.a., semnînd Smara, dar şi Smaranda Gîrbea, Smaranda Garbiniu, Frusinica, Baba Vişa ş.a. S-a crezut datoare să-şi transpună în literatură ideile de propagandistă a sentimentelor naţionale şi de luptătoare feministă, ceea ce, în lipsa unui autentic talent, a dus la eşecul încercărilor sale literare. În „romanul educativ" *Băiatul mamii,* eroina, nefericită în căsnicie, se avîntă în lupta feministă, dar din cauza josniciei bărbatului iubit, se sinucide. Aici, ca şi într-un alt roman, *Domnul Bădină,* intenţiile autoarei sînt prea făţiş ilustrate de personaje, altfel fără identitate şi consistenţă : femeia, totdeauna „slabă din fire", umilită în căsnicie, înşelată în dragoste, bărbatul egoist, despotic şi arivist. Pledoariile feministe, concepţia eronată a autoarei, care crede într-o fire a „omului de rînd" — caracterizată prin fătărnicie, grosolănie, laşitate — şi în soluţia fericirii dobîndite prin întoarcerea acestuia „la plug" *(Domnul Bădină)* sau explică tarele morale printr-o ascendenţă care nu e curat românească *(Fata tatii),* intriga totdeauna foarte complicată, artificialitatea personajelor, pe alocuri vulgaritatea limbii coboară sub nivelul literaturii încercările de roman ale S. De aceeasi factură sînt şi nuvelele din volumele *Novele* (1890), *Dumitriţe brumate* (1937), în care apar idilicul rural, sentimentalismul, compasiunea faţă de nefericiţi şi umili *(Recrutul, Puşcăriaşul, Nadia).* S. e autoarea unor drame lipsite de tensiune, mai mult înşiruiri de dialoguri : *Mirza,* pe motivul iubirii incestuoase, *Ispăşire,* pledoarie pentru recunoaşterea paternităţii copiilor naturali, tablourile festive *La 24 Ianuarie, Dorul de ţară, Meseriaşii,* ultimul, un elogiu al muncii. Versurile ieşite „din pana suferinţei" afişează un pesimism grandilocvent şi lăcrimos, meditaţia se opreşte la filozofia comună a vieţii fără rost, a ursitei oarbe. Versurile erotice nu poartă nici o undă de simţire adevărată, nici o idee poetică originală. Ele se îneacă în platitudine şi convenţional, ca şi poezia patriotică din volumele *Ţara mea, Spade strămoşeşti,* înşirare de sentinţe ritmate, evident tributare lui V. Alecsandri şi D. Bolintineanu. Oda *La Columna lui Traian* a fost recitată în Forumul roman, atunci cînd o delegaţie de români a depus o cunună la Columnă. Mai interesante şi scrise cu nerv sînt impresiile dintr-o călătorie în Danemarca, Suedia, Finlanda, călătorie în care S. l-a cunoscut pe Ibsen *(O româncă spre Polul Nord).*

— *Din pana suferinţei,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1888 ; *Novele,* Bucureşti, Socec, 1890 ; *Veronica Micle. Viaţa şi operile sale,* Bucureşti, 1892 ; *Feciorii şi fiicele noastre,* Bucureşti, Tip. Universul, 1896 ; *Inteligenţa femeii,* Bucureşti, Tip. Universul, 1896 ; *Mozaicuri,* Bucureşti, 1897 ; *Schiţe din Tîrgovişte,* Bucureşti, Tip. Gazetei săteanului, [1898] ; *Schiţe şi amintiri din Italia,* Bucureşti, 1900 ; *Calvar,* Bucureşti, 1901 ; *Mirza,* Bucureşti, Tip. Brătănescu, 1904 ; *Dorul de ţară, Meseriaşii, La 24 Ianuarie, Ispăşire,* Ploieşti, Tip. Progresul, 1905 ; *Ţara mea,* Ploieşti, Tip. Progresul, 1905 ; *Conferinţe şi discursuri,* Bucureşti, Tip. Universul, 1905 ; *Stîlpi de pază,* Bucureşti, 1906 ; *Fata tatii,* Bucureşti, Tip. Antonescu, 1912 ; *Băiatul mamii,* Bucureşti, Alcalay ; *Spade strămoşeşti,* Bucureşti, Steinberg ; *Schiţe şi amintiri din Cehoslovacia,* Bucureşti, Tip. Convorbiri literare, 1925 ; *Simfonii din trecut,* Bucureşti, 1927 ; *O româncă spre Polul Nord,* Bucureşti, Tip. Universul, 1932 ; *Domnul Bădină,* Bucureşti, Tip. Curierul judiciar ; *Corbul cu pene de aur,* Bucureşti, Tip. Universul, 1935 ; *Dumitriţe brumate,* Bucureşti, Tip. Universul, 1937 ; *Cîntă Dorna,* Bucureşti, Tip. Bucovina, 1939. — Tr. : E. A. Poe, *Remuşcarea,* L, II, 1881, 9 ; Fenimore Cooper, *Ciorap de piele,* Bucureşti, Haimann, 1889.

— 1. I. M., *„Spade strămoşeşti". Proză şi poezii patriotice de Smara,* ADV, XXVIII, 1915, 10283 ; 2. Miller—Săndulescu, *Evoluţia, 197—205* ; 3. *Jubileul de 75 de ani al scriitoarei Smara,* Bucureşti, Tip. Eminescu, 1932 ; 4. Predescu, *Encicl., 790* ; 5. *[Act de deces],* C.M.B., act nr. 252, vol. 1/1944, sector I ; 6. Straje, *Dicţ. pseud., 658.*

S. C.

SNOAVĂ, specie a epicii populare, în proză, de obicei uniepisodică, avînd caracter satiric şi un conţinut anecdotic. Alături de denumirile ei regionale *(polojanie, jîtie, tacla, trufă, sozie, basm, păcăleală, pildă, palavră, isnoavă* ş.a.), există termenii *poveste* şi *glumă,* larg răspîndiţi în toate provinciile. În folcloristică s-a impus cuvîntul *snoavă* (de origine veche slavă) şi, alături de acesta, au fost adoptaţi termenii *glumă* şi *anecdotă,* pentru desemnarea unor categorii de s.

Deşi specia pare să fi apărut mult mai tîrziu decît basmul şi legenda, prin fenomenul de poligeneză, motive ale ei au fost depistate încă în operele literare ale Antichităţii. Circulînd de la un popor la altul (mai ales în Evul mediu), s. a suferit în continuare un proces de selecţie şi de adaptare la realităţile specifice, contaminîndu-se, uneori, cu alte naraţiuni. Prin larga lor răspîndire, cărţile populare au avut un rol însemnat în îmbogăţirea repertoriului s. româneşti. Astfel, s. despre bătrînul care, prin înţelepciune, îi pune în inferioritate pe sfetnicii împărăteşti sau s. despre fata isteaţă care dezleagă o serie de întrebări dificile îşi au sursa în cartea populară **Bertoldo* şi prezintă un număr mare de variante româneşti. O contribuţie la fel de însemnată în asimilarea unor noi teme sau în consolidarea celor existente prin subiecte asemănătoare a adus şi prelucrarea lui Anton Pann, *Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea.* În colecţiile din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, publicate de I. C. Fundescu, P. Ispirescu, D. Stăncescu, ca şi în cea a lui D. Furtună, s. apare alături de basm şi doar rareori separat. O serie de motive de s. au fost versificate mai întîi de Anton Pann în *Povestea vorbii,* procedeul fiind apoi reluat de P. Dulfu şi Th. Speranţia.

S. românească este ilustrată, în prezent, de aproximativ 4000 tipuri de s. propriu-zise şi 200 de anecdote (12). Avîndu-se în vedere conţinutul, au fost clasificate în patru categorii tematice : relaţii sociale (conflicte de clasă), relaţii familiale, deficienţe psihologice şi defecte fizice (16). Cea dintîi categorie se axează pe conflictul bogat—sărac, avînd ciclul cel mai reprezentativ legat de isprăvile lui Păcală. Existent sub diferite denumiri şi la alte popoare, Păcală sau Pepelea din folclorul românesc este personajul care îşi bate joc şi pedepseşte pe bogaţi, arma lui principală fiind isteţimea, ascunsă în spatele unei naivităţi simulate. În cazuri mai rare, prin intermediul aceluiaşi tip, satira este îndreptată împotriva prostiei. Relaţiile familiale (soţ-soţie, părinţi-copii, naş-fin etc.) stau la baza celei de-a doua categorii tematice. Preferinţele colectivităţii merg îndeosebi spre subiectele referitoare la cuplul conjugal, ilustrate printr-un număr apreciabil de motive şi variante, care vizează infidelitatea, viclenia, răutatea, îndărătnicia unuia dintre soţi (de obicei femeii i se atribuie aproape toate aceste cusururi). O altă categorie de s. persiflează anumite defecte general-umane (lenea, beţia, hoţia, minciuna, lăcomia, zgîrcenia şi, mai ales, prostia), de data aceasta fără a le implica neapărat în cadrul conflictului de clasă sau al relaţiilor familiale. Mult mai puţine la număr şi urmărind în special amuzamentul sînt s. din cadrul ultimei categorii, vizînd unele deficienţe fizice. S. cu un conţinut social au o tentă satirică mai pronunţată decît toate celelalte

cări. Acțiunea împrumută, în continuare, elemente biblice, cum ar fi cele despre rai și iad. Soarele este trimis de sora lui la moș Adam și la maica Eva — uneori și la Crăciun și Dumnezeu — pentru a le cere sfatul. Aceștia îl poartă prin rai și iad în speranța de a-i abate gîndul. Neînduplecat, Soarele se întoarce la Ileana Simzeana și împreună pornesc la cununie. Sora îi cere fratelui să meargă înainte (sau se oprește să bea apă) și, pentru a scăpa, se aruncă în mare și se transformă într-o mreană cu solzii de aur. Dumnezeu sau sfinții o scot și-o aruncă pe cer, prefăcînd-o în lună. Astfel, cei doi, oricît s-ar urmări, nu se vor putea întîlni niciodată : „Și de-atunci se trase / și de-atunci rămase / lumea cît o fi / și s-o pomeni, / că ei se gonesc / și nu se-ntîlnesc. / Luna cînd luceşte, / Soarele sfințește. / / Soare cînd răsare, / Luna intră-n mare". Acesta este primul și cel mai vechi tip al baladei *Soarele și Luna*, întîlnit în spațiul muntean, oltean, bănățean, dobrogean și moldovean. Balada se înrudește, totodată, cu basmele tratînd tema incestului. Prin forma ei, se înscrie printre cele mai reușite creații populare, cu deosebire datorită elementelor fantastice, care o apropie de basm și îi potențează expresivitatea.

În Transilvania și în Moldova de nord circulă tipul de baladă cunoscut sub numele *Fratele și sora*, în care domină caracterul nuvelistic și tendința moralizatoare. Aici, fratele, fecior de însurat, o cere pe soră de la mama lui sau îi cere surorii să se căsătorească cu el. Înspăimîntată, sora (sau mama) încearcă să-l abată de la această intenție, trimițîndu-l în lume să-și caute o altă mireasă. El se reîntoarce însă cu aceeași cerere. Fata îi pretinde, ca și în tipul mai vechi al baladei, să facă un pod peste mare și o scară pînă la cer, îi mai cere să aducă stelele în cortegiul nunții, iar pe soare și pe lună drept nași. În unele variante, fata se sinucide înaintea cununiei. În alte variante, la intrarea în biserică, icoanele cad ori plîng și astfel cununia este împiedicată. Există și versiunea-colindă a acestui tip. Dintre baladele aparținînd tipului *Fratele și sora* cele mai realizate au fost culese de Miron Pompiliu, S. Fl. Marian, Enea Hodoș.

Cele mai numeroase variante ale baladei *Soarele și Luna* sînt realizate cu mijloace artistice superioare. Alegoria și metafora abundă. În rai Soarele vede „pomi înfloriți" (oameni buni), „dalbe păsărele" (copii creștinați), în iad — „pomi negri și pîrliți" (oameni păcătoși), „negre păsărele" (copii nebotezați) ș.a. Într-o variantă se spune că, pentru a ajunge la cer, eroului i-ar trebui „scară de-argințel, / toiag de oțel, / opincă de fier". Pentru a exprima gravitatea sacrilegiului pe cale să-l comită Soarele, autorul anonim imaginează o catastrofă de proporții cosmice. Ca un laitmotiv apare în multe variante descrierea podului („pod de aramă / preste vamă, / pod de fier / pînă la cer, / pod de-argint / preste pămînt, / pod de ceară / preste țară"). Imaginea nunții („Sfîntul soare, nănaș mare, / sfînta lună, mare nună, / stelele druşcuțele, / luceferii vătăjeii") este prezentă și în *Miorița*.

Astăzi balada *Soarele și Luna* se întîlnește mai rar. Ea circulă mai mult fragmentar, observîndu-se tendința trecerii spre o altă categorie tematică, cea a baladei familiale, prin extinderea tipului *Fratele și sora*.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *27—29* ; Miron Pompiliu, *Balade populare române*, Iași, Junimea, 1870, *32—34* ; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, I, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1873, *151—160* ; T. T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, Tip. Națională, 1880, *165—173* ; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, Aurora, 1834, *14—16* ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *410—415* ; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, I, Budapesta, Editura autorului, 1899, *51—53* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, București, Tip. Corpului didactic, 1900, *13—17* ; Al. Țiplea, *Poezii populare din Maramureș*, București, Tip. Göbl, 1906, *4—6* ; Enea Hodoș, *Poezii poporale din Bănat*, II, Sibiu, Asociațiunea, 1906, *9—16* ; Gh. Tulbure, *Cîntece din lumea veche*, Făgăraș, Tip. Popp, 1908, *48—51* ; C. N. Mateescu, *Balade*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909, *111—114* ; Nicolae Păsculescu, *Literatură populară românească*, București, Socec, 1910, *182—187* ; Marin I. Apostolescu, *Balade populare*, I, Alexandria, Tip. Speranța, *22—27* ; G. Giuglea, G. Vîlsan, *De la românii din Serbia*, București, Tip. Göbl, 1913, *216—228* ; Gh. Cătană, *Balade poporale*, Brașov, Ciurcu, 1916, *74—77* ; Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, Socec, 1930, *263—268* ; Const. Brăiloiu, *Cîntece bătrînești din Oltenia, Muntenia, Moldova și Bucovina*, București, 1932, *11—22* ; C. Sandu-Timoc, *Poezii populare de la românii din Valea Timocului*, Craiova, Scrisul românesc, 1943, *35—50* ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Minerva, 1975, *89—99* ; Alexiu Viciu, *Flori de cîmp*, Cluj-Napoca, Dacia, 1976, *263—264*.

— 1. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, București, Tip. Göbl, 1890, *210—212* ; 2. Șăineanu, *Basmele*, *9, 413, 505, 677, 898, 978—979* ; 3. Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român*, Cernăuți, Wiegler, 1903, *588—593* ; 4. I. Otescu, *Credințele țăranului român despre cer și stele*, București, Tip. Göbl, 1907, *60—64* ; 5. Niculiță-Voronca, *Studii*, I, *16—20, 67—69* ; 6. Nicolae Densușianu, *Dacia preistorică*, București, Tip. Göbl, 1913, *113—121* ; 7. Ciaușanu, *Superstițiile*, *75—98* ; 8. T. Pamfile, *Cerul și podoabele lui*, București, Socec—Sfetea, 1915, *105—152* ; 9. Paul Petrescu, *Imagini ale soarelui în arta populară*, SCIA, X, 1963, 1 ; 10. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E. L., 1964, *107—108* ; 11. Călinescu, *Est. basm.*, *273—274* ; 12. Chițimia, *Folclorul*, *83* ; 13. Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, E. A., 1975, *68—72* ; 14. Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, E.Ș.E., 1976, *231—234, 372*.

L. B.

SOCIETATEA FILARMONICĂ, societate culturală înființată la București la începutul lunii octombrie 1833. Întemeietori pot fi considerați I. Cîmpineanu, I. Heliade-Rădulescu și C. Aristia. În special prin Heliade, **S. F.** continua Societatea literară din 1827, propunîndu-și să contribuie la realizarea unor progrese grabnice în cultura română, la înaintarea literaturii, a muzicii vocale și instrumentale, precum și la formarea unui teatru național. Printre membrii societății (la început în număr de 43), se aflau : Gr. Băleanu, C. Brăiloiu, I. Voinescu II, N. Golescu, Dimitrie (Tache) Ghica (tatăl lui I. Ghica), C. Cornescu, I. Ionescu, I. Otetelișanu, P. Poenaru, I. Roset, Gr. Racoviță, I. Slătineanu, Șt. Stoica, C. Faca, Iancu Văcărescu. Comitetul ales la 27 octombrie 1835 îl avea ca președinte pe G. Filipescu, vicepreședinte fiind Cîmpineanu, secretar — P. Poenaru, director al școlii societății — Heliade, iar membri — I. Voinescu II, I. Manu, I. Roset și colonelul Nojin. Pentru atingerea unora din țelurile propuse, membrii cotizau în vederea strîngerii unor fonduri bănești. Sub acest raport, Cîmpineanu a fost unul din cei mai de seamă susținători. Tot el avea să imprime ideologiei promovate de **S. F.** o nuanță democratică și burgheză, contrară orientării plutocrate a domnitorului, ca și a consulului țarist. Se pare că spre sfîrșitul activității ei societatea adăpostea o organizație politică secretă, care milita pentru unirea Principatelor Române, pentru egalitate în fața legii, pentru eliberarea robilor, vot universal, înlăturarea protectoratului țarist ș.a. Lipsită de sprijinul material al oficialităților, chiar combătută de acestea, minată de disensiunile între unii membri de vază, societatea și-a încetat activitatea în cursul anului 1838.

S. F. și-a propus, în primul rînd, să sprijine apariția unui teatru în limba română. Prin cotizări, s-a deschis o Școală de literatură, declamație și muzică vocală. Printre elevi s-au aflat C. Caragiali și Șt. Mihăileanu. Deschisă la 20 ianuarie 1834, aceasta

și înregistrează o evoluție deosebită de la o perioadă istorică la alta.

După criteriul compoziției au fost distinse patru tipuri de s. Din primul tip fac parte piesele scurte, construite dintr-un singur episod și avînd un singur personaj, cel negativ (glumele și anecdotele). A doua categorie grupează s. compuse din două scene sau două acțiuni (sistem binar caracteristic s. propriuzise). Alte două tipuri se apropie prin sistemul lor compozițional de basm, fiind alcătuite din mai multe episoade (tip serial — de exemplu, povestea despre mortul ucis de mai multe ori) sau grupîndu-și întîmplările în jurul personajului reprezentativ (tip ciclic — ciclul despre Păcală).

Istorisită cel mai adesea în momentele de odihnă, s. este inspirată din realitatea cotidiană, surprinsă în aspectele ei comice, cu o vădită intenție satirică. Personajul ridiculizat este, de obicei, pus în situația de a-și dezvălui defectele fizice sau morale. Comportamentul eroilor, de natură să-i caracterizeze, este acela care generează comicul. De la ironia îngăduitoare și inofensivă pînă la sarcasm, s. parcurge o gamă de nuanțe care cresc treptat în intensitate. De obicei simplă, cu un stil lipsit de podoabe, ea are efect în cazul în care este relatată de un povestitor talentat, înzestrat cu un anumit dar al expunerii (cursivitate, intonație, mimică).

S. se apropie uneori de basmul fantastic datorită unor elemente, procedee sau personaje specifice acestuia, existente în cuprinsul ei (ființe cu puteri supranaturale, obiecte miraculoase). În alte cazuri, s. pătrunde în zona basmului animalier, luînd naștere s. explicative cu caracter legendar. La fel de ușor se poate identifica și cu legenda propriuzisă, cînd motivele ei dobîndesc o finalitate explicativă sau se referă la un anume personaj istoric.

Două categorii ale s. sînt gluma și anecdota. Mai redusă ca proporții (se limitează la relatarea unui singur moment) și de proveniență citadină, gluma pune accent pe replica finală, așa-zisa poantă care evidențiază anumite calități ale eroului (istețimea, perspicacitatea, inteligența). Dacă replica finală disimulează anumite defecte ale protagonistului (prostia, viclenia), vizînd aspectul satiric în primul rînd și apoi comicul, ne aflăm tot pe terenul s. Gluma rezistă prin ineditul ei. Odată cunoscută își diminuează efectul.

Nu de puține ori s. a constituit un izvor important de inspirație pentru creația cultă (la I. Budai-Deleanu, C. Negruzzi, A. I. Odobescu, I. L. Caragiale, I. Creangă ș.a.). Datorită viabilității pe care i-o conferă caracterul ei realist, s. rămîne una din speciile folclorice răspîndite.

— Anton Pann, *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, București, Tip. Pann, 1847 ; D. Iarcu, *Eftmeride (anecdote) sau Românul glumeț*, București, Tip. Sf. Sava, 1857 ; ed. 2 *(Românul glumeț)*, București, Tip. Națională, 1874 ; P. Ispirescu, *Legende și basmele românilor. Ghicitori și proverburi*, I—II, pref. B. P. Hasdeu, București, Tip. Laboratorilor români, 1872—1876 ; I. C. Fundescu, *Basme, oraștii, păcălituri și ghicitori*, pref. B. P. Hasdeu, București, Socec, 1875 ; Th. D. Speranția, *Anecdote populare*, I, București, Tip. Basilescu, 1892 ; D. Stăncescu, *Snoave*, București, Haimann, 1893 ; P. Dulfu, *Isprăvile lui Păcală*, București, Tip. Basilescu, 1894 ; C. Rădulescu-Codin, *Dăfii, snoave și povești*, Craiova, 1904 ; Dumitru Furtună, *Cuvinte scumpe. Taclale, povestiri și legende românești*, București, Socec, 1914 ; *Basme, povestiri și snoave*, București, E.S.P.L.A., 1958 ; *De-ale lui Păcală*, îngr. V. Adăscăliței și P. Ursache, pref. P. Ursache, București, E. L., 1964 ; Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, III, București, E. L., 1966 ; *Povești, snoave și legende*, îngr. și pref. I. C. Chițimia, București, E. A., 1967 ; *Nevasta cea isteață*, îngr. Sabina Cornelia Stroescu, pref. Ovidiu Bîrlea, București, Minerva, 1971 ; Petru Rezuș, *Dochița Impărătița*, București, Minerva, 1972 ; Gh. Vrabie, *Basmul cu soarele și fata de împărat. Povești, snoave și legende argeșene*, București, Minerva, 1973.

— 1. Gaster, *Lit. pop., 149—176* ; 2. Iorga, *Pagini*, I, *3—7* ; 3. M. Schwarzfeld, *O ochire asupra anecdotelor populare române*, SZ, I, 1892, 5 ; 4. Șăineanu, *Basmele, 71—78, 911—944* ; 5. Adamescu, *Ist. lit., 48—52* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, *65—74* ; 7. *Ist. lit.*, I, *95—98* ; 8. P. Ursache, *Prefață* la *De-ale lui Păcală*, București, E. L., 1964 ; 9. Sabina Cornelia Stroescu, *Cu privire la sistemul de clasificare a snoavei populare românești*, REF, X, 1965, 6 ; 10. Ovidiu Bîrlea, *Prefață* la *Antologie de proză populară epică*, I, București, E. L., 1966, *45—52* ; 11. Ovidiu Bîrlea, *Folclorul în „Țiganiada"*, SFL, *512—545* ; 12. Sabina Cornelia Stroescu, *La typologie bibliografique des facéties roumaines*, I—II, București, E. A., 1969 ; 13. A. Fochi, *G. Coșbuc și creația populară*, București, Minerva, 1971 *186—200* ; 14. Ovidiu Bîrlea, *Prefață* la *Nevasta cea isteață*, București, Minerva, 1971 ; 15. Vrabie, *Folclorul, 363—366* ; 16. Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, E.S.E., 1976, *350—370* ; 17. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *274—277*.

C. B.

SOARELE, publicație politică și literară, săptămînală, care apare la București între 11 noiembrie 1896 și 6 ianuarie 1898. Gazetă a unei grupări antiliberale, S. a fost redactată de G. Urzică, redactor responsabil și proprietar, publicist destul de cunoscut. El și-a asigurat, pentru paginile de literatură, colaborarea scriitorilor I. Alexandrescu-Dafin, Gheorghe din Moldova, A. Steuerman-Rodion, Radu D. Rosetti, Al. Radeș, T. Dutescu-Dutu. Sporadic au publicat și Al. Antemireanu, Virgiliu N. Cișman, J. B. Hétrat, N. Burlănescu-Alin, D. Karr, I. N. Roman, Em. Părăeanu, G. Murnu, P. Zosîn, C. Al. Ionescu-Caion, D. Marinescu-Marion. Aici, St. O. Iosif a tradus din Lenau și Petöfi, Radu D. Rosetti, din Heine și Fr. Coppée, A. Toma (iscălind Șt. Tomșa), din Heine. Au mai apărut traduceri din A. de Vigny, V. Hugo, Sully Prudhomme, din Goethe și Turgheniev.

R. Z.

SOARELE ȘI LUNA, baladă populară din ciclul baladelor fantastice. Fondul acestei balade este mitologic, reflectînd o mentalitate arhaică, și oferă o explicare poetică naivă a succesiunii continue a celor doi aștri, a imposibilității întîlnirii lor. Din mitologia greacă se cunoaște legenda incestului lui Apollo (Soarele) cu sora sa, Artemis (Luna), legendă valorificată și de poeții antici, întîlnită apoi la romani (unde Ianus e Soarele și Iana sau Diana — Luna), la popoarele germanice, la slavii răsăriteni și la unele popoare balcanice. În tradiția orală a poporului nostru există numeroase credințe despre „sfîntul soare" și „sfînta lună". Numai la români, la bulgari și la croați se găsește transpunerea poetică a acestei legende în cîntec epic. Potrivit concepției antropomorfice și animiste, cei doi aștri sînt frate și soră, la a căror căsătorie se opun elementele naturii și cele supranaturale. Intriga baladei pornește de la interpretarea veșnicei alternări a soarelui cu luna, ca urmare a acestei interdicții de ordin etic. Semnalată mai întîi de V. Alecsandri în Moldova, balada a fost culeasă apoi de pe întreg teritoriul românesc. Versiunea cea mai completă și mai bine realizată artistic a fost publicată de G. Dem. Teodorescu, în 1885.

Vrînd să se căsătorească, „puternicul Soare" a străbătut lumea „măre nouă ai, / tot pe nouă cai". Nu-și găsește soție pe plac decît, într-un „prunduț de mare", pe cea mai mică din cele nouă „feciorele", care nu este alta decît sora lui, „Ileana Simzeana, / doamna florilor / și-a garoafelor, / sora Soarelui, / spuma laptelui". Sora caută să se opună dorinței fratelui și să amîne împlinirea ei, cerîndu-i lucruri pe care ea le crede irealizabile : un pod de fier (în alte variante, de aramă sau de ceară) peste mare, la capătul acestuia o mănăstire cu scară pînă la cer ș.a. Soarele reușește să treacă de aceste încer-

Ion Cîmpineanu

este cea dintîi şcoală românească în care s-au format actori după un program bine chibzuit şi sistematic. Se preda muzica (Bongianini), arta dramatică (C. Aristia). Heliade ţinea cursuri despre istoria literaturilor europene mai însemnate, preda noţiuni elementare de estetică, învăţa pe elevi să analizeze literar textele pieselor ce urmau a fi prezentate. Mai predau E. Winterhalder (istoria artelor), Duport (dansul şi scrima), Schalb (pianul), Conti (muzica vocală), C. Mihalache (limba română). La 23 august 1834, are loc cea dintîi reprezentaţie, cu piesa lui Voltaire *Mahomet sau Fanatismul*, în traducerea lui Heliade. Îngrijindu-se de repertoriu, membrii societăţii au făcut numeroase traduceri din dramaturgia universală. Foarte apreciat era Molière, din care se traduce intens : I. Em. Florescu *(Amorul doctor)*, C. Aristia *(Silita căsătorie)*, C. Rasti *(Vicleniile lui Scapin)*, I. Voinescu I *(Doctorul fără voie)*, I. Ghica *(Precioasele)*, Heliade *(Bădăranul boierit)*, Gr. Grădişteanu *(George Dandin sau Bărbatul cornat în părere)*, I. Roset *(Zgîrcitul)*. Din Corneille, s-a tradus numai *Eraclie, împărat al Răsăritului*, de către I. Roset. Din Voltaire — *Alzira* (de către C. Aristia), iar din Schiller — *Intriga şi amorul* (de către I. Cîmpineanu). S-au mai tălmăcit piese de Goldoni *(Văduva vicleană*, tradusă de C. Moroiu), Alfieri *(Virginia*, traducere de Aristia), Lesage *(Crispin, rival stăpînă-său*, tradusă de Şt. Burchi). Un autor preferat se pare că era şi Aug. von Kotzebue, din care traduc I. Niţescu *(Ştefu nerod)*. Iancu Văcărescu *(Grădinaru orb sau Aloiul înflorit)*, G. Munteanu *(Încurcătura)*. Din alţi autori au mai tradus, fără a le indica numele, E. Winterhalder şi Şt. Burchi. Numărul mare al tălmăcirilor din piesele străine se datora concepţiei potrivit căreia actorii se pot forma îndeosebi la şcoala unor lucrări de valoare recunoscută. Pe de altă parte, în acest mod, **S. F.** a înlesnit cunoaşterea de către publicul românesc a unora dintre capodoperele repertoriului european, contribuind, totodată, şi la consolidarea limbii literare româneşti moderne. Din atît de pauperul repertoriu autohton s-a reprezentat, pare-se, numai piesa lui Faca *Comodia vremii* (1835). În schimb, dacă nu i-a îndemnat prea mult pe scriitori către dramaturgie, **S. F.** a avut un rol deosebit în formarea unui public de teatru. A ajutat la aceasta, pe lîngă repertoriu, şi înfiinţarea revistei „Gazeta Teatrului Naţional", apărută sub patronajul societăţii, din noiembrie 1835 pînă în decembrie 1836. Urmărindu-şi cu tenacitate ţelul, **S. F.** a adunat fondurile necesare pentru ridicarea unui edificiu destinat Teatrului Naţional, a cumpărat terenul, a alcătuit şi planurile. Împrejurările i-au fost însă potrivnice. Reprezentaţiile în limba română, pentru prima oară atît de frecvente în Ţara Românească, aveau loc în săli închiriate şi cu un regizor străin. Actorii-elevi interpretau însă cu pasiune, publicul fiind din ce în ce mai numeros şi mai entuziast. În martie 1835, **S. F.** a înfiinţat şi o Şcoală publică de muzică vocală şi instrumentală, ai cărei elevi, conduşi de I. A. Wachmann, au interpretat, un an mai tîrziu, opera *Semiramida* de Rossini, punînd astfel bazele spectacolului românesc de operă. Printre elevele acestei şcoli se afla şi Eufrosina Popescu, cîntăreaţă de operă ce va deveni celebră sub numele E. Marcolini.

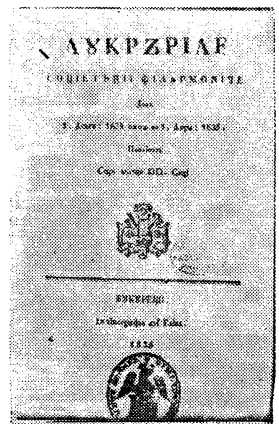

În istoria culturii şi a literaturii româneşti, **S. F.** rămîne ca o deschizătoare de drumuri, căreia i se datorează cea mai mare parte a reuşitelor teatrului românesc din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

— 1. *Lucrările Soţietăţii Filarmonice, de la 1 dechem. 1833 pînă la 1 apr. 1835*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1835 ; 2. Timotei Cipariu, *Jurnal*, îngr. şi pref. Maria Protase, Cluj, Dacia, 1972, *127—128* ; 3. A. C. Golescu, *[Scrisoare către I. Ghica, 1838]*, în Bodea, *Lupta românilor*, *215* ; 4. Heliade, *Echilibrul*, I, *140—155* ; 5. Teodor T. Burada, *Cercetări asupra Şcoalei Filarmonice din Bucureşti, 1833—1837*, CL, XXIV, 1890, 1, 2 ; 6. C. Ollănescu, *Societatea Filarmonică*, LAR, III, 1893—1899, 1—3 ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *148—153* ; 8. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *125—128*, *134—135*, *175—177* ; 9. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *137—143* ; 10. I. Xenofon, *Filarmonica de la 1833. Centenarul primei reprezentaţii de teatru naţional în Bucureşti*, Bucureşti, Munca literară, 1934 ; 11. Margareta Bărbuţă, *Consideraţii asupra repertoriului teatral al Şcolii Filarmonice din Bucureşti, 1833—1837*, SCIA, V, 1958, 2 ; 12. Simion Alterescu, *Prima şcoală românească de teatru*, TTR, IV, 1959, 1 ; 13. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *161—199* ; 14. Brădăţeanu, *Ist. lit. dram.*, *77—89* ; 15. Cornea, *Originile*, *437—438* ; 16. Trifu, *Cronica*, *7—82* ; 17. M. N. Rusu, *„Societatea filarmonică"*, RL, VIII, 1975, 30.

D. M.

SOCIETATEA LITERARĂ, societate înfiinţată în anul 1827 de Dinicu Golescu şi I. Heliade-Rădulescu. Organizarea ei se datorează încercărilor celor doi oameni de cultură de a impulsiona viaţa culturală şi literară din Ţara Românească, în perioada imediat următoare instalării primilor domni pămînteni în locul celor fanarioţi. Ea reprezintă o continuare a unei alte societăţi, secrete, din 1822, înfiinţată de unii dintre boierii munteni refugiaţi la Braşov, între care N. Văcărescu, Gr. Băleanu, C. Cîmpineanu,

I. Cîmpineanu, I. Em. Florescu, R. Voiculescu, Dinicu Golescu şi episcopul Ilarion al Argeşului. După dizolvarea acestei societăţi (care avea în vedere mai ales revendicări politice), Golescu şi Heliade s-au hotărît să alcătuiască o altă asociaţie, de data aceasta numai cu scopuri culturale şi literare. Mai tîrziu, lor li s-a alăturat şi Stanciu Căpăţîneanu. Golescu, Heliade şi Căpăţîneanu ar fi fost astfel, după mărturisirile lui Heliade (cel care a pus în circulaţie unele date — contradictorii — despre **S. l.**), singurii membri ai nucleului secret al acestei societăţi. După scurtă vreme, în jurul celor trei s-au reunit, fără a face parte totuşi din aşa-zisa societate secretă, mai toţi boierii luminaţi din Bucureşti şi chiar cei trei fraţi ai domnitorului Grigore Ghica. Ţelurile **S. l.** erau îndeosebi culturale şi vizau transformarea şcolii „Sf. Sava" în colegiu, înfiinţarea unor şcoli normale în fiecare capitală de judeţ, a şcolilor primare în fiecare sat, reînnoirea instituţiilor fanariotizate. Alte scopuri se refereau la crearea unor condiţii pentru dezvoltarea literaturii naţionale, editarea unor ziare în limba română, încurajarea traducerilor în româneşte, abolirea monopolului tipografic, înfiinţarea unui teatru naţional. Întrunirile **S. l.** aveau loc în casa din Bucureşti a lui Dinicu Golescu şi în cadrul lor au fost citite gramaticile lui Heliade şi Iordache Golescu, precum şi traduceri din Boileau şi Lamartine. Prin stăruinţa membrilor **S. l.** s-a creat o şcoală în Craiova, unde s-au predat, pentru întîia dată aici, gramatica şi literatura în limba română. Deşi a avut o existenţă scurtă (a încetat în timpul războiului ruso-turc dintre 1828—1830), **S. l.** a contribuit la crearea, în Ţara Românească, a unui curent favorabil dezvoltării culturii naţionale, pregătind apariţia şi activitatea Societăţii Filarmonice.

— 1. Heliade, *Echilibrul*, I, *135—138* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *76—80, 101—103* ; 3. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 62—63, 120* ; 4. Popovici, *Studii*, I, *351—353* ; 5. George Franga, *Începuturile teatrului în regiunea Argeş*, ARG, II, 1967, 4 ; 6. *Ist. lit.*, II, *246—247* ; 7. Cornea, *Originile, 257—260.*

D. M.

SOCIETATEA PENTRU CULTURA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA, societate culturală şi literară înfiinţată la Cernăuţi în anul 1865. Constrînşi să se organizeze, ca urmare a opresiunii exercitate asupra lor de Imperiul habsburgic, românii din Bucovina au reuşit să alcătuiască „Reuniunea română de leptură din Cernăuţi" (1862), prezidată de M. Zotta şi avîndu-i ca membri ai comitetului de conducere pe Al. Hurmuzachi, Al. Costin, Aron Pumnul, I. Calinciuc, I. G. Sbiera, N. Vasilco, Leon Popescu. Timp de trei ani, această asociaţie a pregătit înfiinţarea alteia noi, mai bine organizată şi cu scopuri mai precise. Constituirea noii societăţi a avut loc la 23 ianuarie 1865, preşedinte fiind ales Gh. Hurmuzachi, care a deţinut această funcţie pînă la moartea sa (1882), urmat fiind de Iancu Zotta, Eudoxiu Hurmuzachi, Dionisie Bejan ş.a. Vicepreşedinţi au fost : I. Calinciuc (1865—1874), Silvestru Morariu-Andrievici (1874—1879), Miron Călinescu (1880—1887), Vladimir de Repta (1889). Societatea a dăinuit pînă către 1940.

Scopul societăţii era răspîndirea şi susţinerea culturii româneşti pe toate planurile. Pentru strîngerea fondurilor necesare realizării unor puncte din program, au fost lansate liste de subscripţie naţională. Între 1865 şi 1869, societatea a editat o revistă proprie, „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina", iar între 1881 şi 1884, revista „Aurora română". Aflată la început sub înrîurirea concepţiilor despre limbă ale lui Aron Pumnul, societatea a renunţat treptat la ele, datorită, în parte, şi contribuţiei aduse în această direcţie de D. Petrino (în broşura *Puţine cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina)* şi de Al. şi Gh. Hurmuzachi. Consecventă scopurilor propuse, societatea a iniţiat, în 1886, colecţia „Biblioteca pentru tinerimea română", continuată, din 1890, de „Biblioteca pentru tinerimea adultă". Tot datorită intervenţiilor ei a putut să ia fiinţă o catedră de limba şi literatura română la Universitatea din Cernăuţi. Primul titular a fost I. G. Sbiera, care deţinea, concomitent, şi funcţia de secretar al societăţii, arătîndu-se drept unul dintre cei mai activi membri. O atenţie deosebită s-a acordat şcolii în limba română. S-a organizat o subscripţie printre românii bucovineni, pentru obţinerea fondurilor necesare întreţinerii şcolilor comunale româneşti. I se datorează şi înfiinţarea unei tipografii româneşti (Tipografia Mitropolitul Silvestru).

Considerînd literatura drept un mijloc eficient de cultivare şi întărire a sentimentului naţionalităţii, societatea a contribuit la răspîndirea în Bucovina a scrierilor lui V. Alecsandri, C. Negruzzi, M. Eminescu, I. Creangă, P. Ispirescu şi la închegarea unei mişcări artistice locale, în special în jurul celor două reviste pe care le-a patronat.

— 1. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 80—99* ; 2. Grigore Nandriş, *Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina*, BG, II, 1931, 4 ; 3. *Şaptezeci de ani de la înfiinţarea Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1932 ; 4. Constantin Loghin, *Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1932 ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *47—51* ; 6. Ioan Negură, *Societatea pentru cultura şi literatura română din Bucovina*, în *Suceava. Anuarul Muzeului judeţean*, IV, Suceava, 1977, *181—190.*

D. M.

SOCIETATEA PENTRU FOND DE TEATRU ROMÂN, asociaţie culturală constituită la Deva la 4—5 octombrie 1870, avînd ca prim ţel strîngerea de fonduri pentru ridicarea unui edificiu destinat spectacolelor teatrale în limba română în Transilvania ; pînă la contopirea ei cu Astra, la 14 aprilie 1934, a dus o activitate mult mai largă, de promovare a mişcării teatrale româneşti. Ideea înfiinţării unui teatru stabil, care să contribuie la afirmarea culturală a românilor şi în acelaşi timp la întărirea conştiinţei unităţii lor naţionale, este frecvent enunţată în publicaţiile ardelene din deceniul al şaptelea, situîndu-se de fapt în continuarea unor deziderate mai vechi. Un stimulent îl constituie succesul turneelor trupelor de teatru de dincolo de Carpaţi (Tardini—Vlădicescu, M. Pascaly), despre care, în periodicele ardelene şi îndeosebi în „Familia" lui I. Vulcan, apar entuziaste aprecieri. Directorul „Familiei" ia iniţiativa şi publică articolul exhortativ *Să fondăm teatru naţional !* (1869). După ce caracterizează teatrul ca o înaltă şcoală morală, umanitară şi patriotică, prin care poate fi educat gustul frumosului şi poate fi cultivată limba, Vulcan expune posibilităţile concrete ale acţiunii de ridicare a teatrului în limba română. Se propune formarea de comitete filiale pentru adunarea contribuţiilor băneşti, se recomandă organizarea, în beneficiul fondului de teatru, a unor reprezentaţii cu actori diletanţi (care ar putea fi îndrumaţi de M. Millo), a unor concerte şi serbări populare. Se arată că localul teatrului ar putea fi ridicat la Braşov, unde să fie date spectacole iarna, iar în restul anului să fie organizate turnee. Articolul lui Vulcan a fost primit cu entuziasm şi „Familia" înregistrează numeroase adeziuni la această iniţiativă. Dintre intervenţiile publicate, articolele lui I. Al. Lapedatu, *Reuniunile literare şi cestiunea teatrală, Publicaţiuni literare şi cestiunea teatrală* (1869), cel al lui

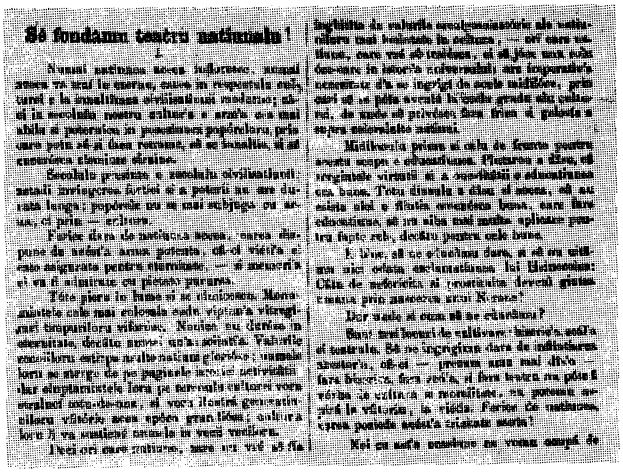
Să fondăm teatru național!

M. Strajanu, *Cestiunea teatrală la noi şi ceva despre originea teatrului în România liberă* (1869), un amplu excurs critic semnat de M. Eminescu, pe atunci student la Viena, *Repertoriul nostru teatral* (1870), insistau asupra sărăciei dramaturgiei naţionale, indicînd în preocuparea pentru crearea unui repertoriu original, de inspiraţie istorică şi populară, cu valoare predominant etică, cel mai util serviciu pe care l-ar putea aduce societatea ce se pregătea să ia fiinţă. Printre românii din Pesta, cărora în februarie 1870 li se adresează un apel, exista de asemenea un climat favorabil. Deputaţii români solicitaseră în Dieta de la Pesta să fie acordată o subvenţie destinată teatrului românesc, dar cererea le fusese refuzată. Constrînşi să folosească doar contribuţii benevole, intelectualii români aleg un comitet de cinci persoane (Vincenţiu Babeş, Iosif Hodoş, Petru Mihaly, Alexandru Mocioni şi Iosif Vulcan), care redactează un „program preparativ" pentru înfiinţarea societăţii. În urma unor întîlniri, sînt aleşi Iosif Hodoş — preşedinte, Iosif Vulcan — secretar, Vincenţiu Babeş — casier şi se aprobă un *Apel către publicul român*, apărut în aprilie 1870 atît în „Familia", ce va deveni publicaţia societăţii, cît şi în periodicele de peste munţi. Adunarea de constituire a avut loc mai tîrziu, la Deva. Aici se dezbate proiectul de statut şi sînt aleşi Iosif Hodoş — preşedinte, Al. Mocioni — vicepreşedinte, Iosif Vulcan şi Augustin Horşia — secretari, Vincenţiu Babeş — casier. I. Hodoş face o expunere asupra *Teatrului în ţările române*, iar I. Vulcan rosteşte discursul *De ce voim să avem un teatru naţional?* Adunările generale anuale, ţinute pe rînd în aproape toate oraşele importante din Transilvania, erau evenimente de seamă în viaţa culturală a acestor centre, prilejuri de solidaritate naţională. Disertaţiile, conferinţele, pregătite fie de membrii comitetului, fie de alţi intelectuali din societate, prezentau probleme de artă teatrală, ţintind spre educarea auditoriului, sau sinteze asupra evoluţiei mişcării teatrale româneşti (*Schiţe din istoria teatrului, Limba şi scena, Literatura noastră dramatică, Pregătiri la înfiinţarea unui teatru român* de I. Vulcan, *Despre datinele poporale în literatura dramatică* de At. M. Marienescu, *Arta (în special drama) şi morala* de I. Bunea, *Din taina culiselor* de Sextil Puşcariu, *Catharza* de Valeriu Branişte, *Idei referitoare la înfiinţarea teatrului nostru* de V. Goldiş, *Ceva despre psihologia plăcerii estetice* de Iosif Blaga, *Chestiunea teatrului la noi* de I. Scurtu, *Eminescu şi teatrul* de I. Borcea, *De după culise, Rolul artei naţionale* de A. P. Bănuţ ş.a.). Într-o primă etapă a activităţii societăţii, ce îşi avea sediul la Budapesta, atunci cînd principalul animator este I. Vulcan, energia s-a îndreptat mai ales spre strîngerea de fonduri. Se intensifică în acelaşi timp organizarea de spectacole cu actori diletanţi, „reuniunile" de teatru şi muzică devenind numeroase, la oraşe şi la sate. Era o acţiune propagandistică şi de aceea criteriul selectării pieselor era cel etico-naţional. S-au pus în scenă piese accesibile, de obicei comedii inspirate din viaţa satului, scenete umoristice, vodeviluri, melodrame şi, mult mai tîrziu, drame şi tragedii. Autorii cei mai populari au devenit V. Alecsandri şi I. Vulcan. Au fost jucate şi *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale, *Ovidiu* şi *Despot-Vodă* de V. Alecsandri. După o perioadă de stagnare, între 1890 şi 1895, cînd nici nu mai au loc adunările generale, se hotărăşte reorganizarea societăţii, care din 1895 îşi mută sediul la Braşov. Acum se modifică şi componenţa comitetului, I. Vulcan fiind ales preşedinte, Virgil Oniţiu — secretar şi apoi vicepreşedinte, Vasile Goldiş — secretar, iar apoi Iosif Blaga, Gheorghe Dima, tot secretari. Se ia hotărîrea publicării unui anuar care să reflecte activitatea societăţii, anuar ce apare din 1898. După 1900 sînt precizate şi mai realist obiectivele societăţii, conturîndu-se desprinderea orientării asociaţiei de vechiul scop al construirii unei clădiri pentru teatrul românesc. Totuşi, cu fondurile societăţii s-a ridicat o scenă în cadrul Muzeului Astrei, la Sibiu, inaugurată în 1905. Prin noua generaţie de cărturari se aduc în centrul preocupărilor pregătirea unei trupe de actori profesionişti, înfiinţarea unor noi „reuniuni" teatrale şi muzicale şi sprijinirea lor din fondurile societăţii, prin intermediul unor comitete filiale. Pentru aceste trupe sînt trimişi la studii teatrale şi muzicale bursieri (Zaharia Bârsan, A. P. Bănuţ — care din 1908 devine directorul artistic al societăţii, Ion Băilă, Ştefan Mărcuş, Ionel Crişan, Zeno Vancea ş.a.). Se observă o evoluţie a gustului literar. Multe din piesele reprezentate fiind considerate nerealizate, se insistă asupra stimulării creaţiei originale prin concursuri şi premii. Încă din 1898 luase fiinţă, la propunerea lui V. Oniţiu şi cu sprijinul editorului N. I. Ciurcu din Braşov, colecţia „Biblioteca teatrală", în care erau tipărite piese de teatru originale, localizări şi traduceri. Puse sub semnul valorii educative, aceste lucrări dramatice, majoritatea de inspiraţie locală, au circulat mult în Transilvania. Colecţia se deschidea cu *Soare cu ploaie*, comedie de I. Vulcan, care îşi publică numeroase piese în „Biblioteca teatrală". În rîndul scrierilor editate erau multe comedii de Theohar Alexi, piese de M. Popescu, Maria Baiulescu, Z. Bârsan ş.a. În 1904, în cadrul societăţii, este deschis un concurs pentru lucrări dramatice, întrerupt în 1908, reluat în 1913, cînd premiile sînt acordate însă din fondurile unor donaţii. Din prima comisie de premiere făceau parte, alături de I. Vulcan, V. Goldiş, I. Blaga, Ilarie Chendi şi St. O. Iosif. Acestuia din urmă îi sînt premiate cîteva traduceri din literatura germană (*Dragoste cu toane* de Goethe, *Wilhelm Tell* de Schiller). În 1913 apare „Revista teatrală", publicaţie ce înlocuieşte vechiul anuar al societăţii. Animatorul revistei, Horia Petra-Petrescu, care din 1913 devenise secretar literar al societăţii, deschide o întreagă dezbatere asupra repertoriului teatral. Tendinţa este aceea a ridicării ţinutei artistice a pieselor, chiar dacă acestea sînt jucate în faţa unui public puţin pretenţios. Se recomandă lucrări originale, traduceri „vrednice de jucat" (tălmăcirile sînt făcute de scriitori ca D. Anghel şi St. O. Iosif), se acordă atenţie pieselor pentru copii, se comentează experienţele tea-

trale din alte țări. În ultima perioadă a existenței societății, cînd, cu puțin înaintea începerii primului război mondial, este numit secretar Tiberiu Brediceanu, activitatea se orientează mai mult spre sprijinirea muzicii. Interesul merge spre folclorul muzical românesc, pus în valoare prin spectacole, conservat prin editarea melodiilor, valorificat în creații culte. Societatea alocă în 1905 o sumă pentru cumpărarea manuscrisului operetei *Crai-nou* de Ciprian Porumbescu. Animatorii acestei mișcări sînt Gh. Dima, T. Brediceanu, V. Braniște, I. Vidu ș.a. Această etapă este și una în care societatea a avut de luptat cu numeroase greutăți, mai ales financiare. Dar, după Unirea din 1918, se înființează ca instituții de stat Teatrul Național și Opera din Cluj, ceea ce determină societatea să-și considere principalul țel realizat. Contopirea cu Astra, în 1934, apare ca o soluție firească. Din fondurile societății au fost sprijinite în continuare trupele de teatru și tipărirea de literatură dramatică.

— 1. Iosif Vulcan, *Să fondăm teatru național !*, F, V, 1869, 29, 30, reed. în DPL, *185—191* ; 2. *Apel către publicul român*, F, VI, 1870, 13 ; 3. Iosif Vulcan, *Istoricul Societății pentru crearea unui fond de teatru român*, ASTR, I, 1898 ; 4. Al. Bogdan, *Douăzeci de ani de „mișcare teatrală"*, LU, XIII, 1914, 9, 10 ; 5. Breazu, *Studii, I, 108—117* ; 6. Aurel Buteanu, *Teatrul românesc în Ardeal și Banat*, Timișoara, Tip. Matheiu, 1945, *86—109* ; 7. Mărcuș, *Thalia, 205—492* ; 8. Lucian Drimba, *Contribuția lui Iosif Vulcan și a „Familiei" la dezvoltarea teatrului din Ardeal*, LL, II, 1956 ; 9. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *536—546, 565—566, 579—584, 599—601* ; 10. Maria Fanache, *Iosif Vulcan și problema teatrului românesc în Transilvania*, LL, XIV, 1967 ; 11. V. Mîndra, *Viața teatrală a Transilvaniei între anii 1860—1918. Preocupări teoretice și oameni de acțiune*, TTR, XIII, 1968, 11 ; 12. Constantin Cuza, *Societatea pentru fond de teatru român*, AST, V, 1970, 2 ; 13. Constantin Cuza, Maria Lambucă, *Societatea pentru crearea unui fond de teatru român*, pref. Mircea Mancaș, Brașov, 1971 ; 14. Mîndra, *Incursiuni, 259—263* ; 15. Lucian Drimba, *Iosif Vulcan*, București, Minerva, 1974, *215—248* ; 16. Nicolae Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, București, Eminescu, 1977, *82—89*.

G. D.

SOCIETATEA PENTRU ÎNVĂȚĂTURA POPORULUI ROMÂN, revistă lunară apărută la București din martie 1870 pînă în mai 1872, cu întreruperi în aprilie 1870 și aprilie—august 1871. Ultimele două numere din 1872 s-au tipărit în 1873. Organ al Societății pentru învățătura poporului român, revista publica dări de seamă asupra lucrărilor societății, conferințe, articole de pedagogie și istorie, de popularizare a științei, profilîndu-se ca o publicație enciclopedică, de un serios nivel științific și literar. Revista era împărțită în patru secțiuni : *Actele societății, Școala, Enciclopedie populară* (aici intrau și paginile literare) și *Diverse*. Documentate articole de istorie au publicat C. Esarcu *(Petru Cercel)*, Gh. Sion *(Filozofia la romani)*, Barbu Constantinescu *(Cultura domnilor fanarioți din secolul XVIII)*, Bonifaciu Florescu și P. Cernătescu *(Fragmente istorice)*. Articolele pe teme de educație și pedagogie aparțin lui C. Esarcu, I. C. Massim, B. Constantinescu, iar cele științifice lui Șt. C. Michăilescu și doctorului Carol Davila. În paginile rezervate poeziei, cu excepția lui V. Alecsandri (prezent doar cu poezia *Bărăganul)*, nu apar decît poeți din București, ceea ce presupune omiterea intenționată a poeților grupați în jurul societății Junimea din Iași. Mai frecvent semnează G. Crețeanu *(Simbolul credinței, Patrie și libertate, Vegherea*, fabule), M. Zamphirescu *(Sora Maria, Spuneți-mi, văi solitare, Balada vîntului)*. Sporadic mai pot fi întîlniți Gh. Sion, G. Al. Zamphirolu, G. G. Meitani. Cu prilejul morții lui I. Heliade-Rădulescu (1872), C. Esarcu reconstituie biografia scriitorului, G. Crețeanu îi închină o poezie *(O rugăciune)* și se republică poezia lui Heliade *Cîntarea dimineții*. Din „Convorbiri literare", revista preia basme populare prelucrate.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 678*.

L. V.

SORA NOAC, Moise (1806, Hațeg — 13.XII.1862, Bozînta Mare, j. Maramureș), cărturar și traducător. Cu o îndepărtată ascendență italiană, fiul preotului Matei Soranul și al Mariei Novac își însușește primele învățături la școala călugărilor franciscani din Hațeg. Urmează apoi gimnaziul la Blaj și Alba Iulia, filozofia și dreptul la Cluj și teologia la Oradea. A fost paroh la Ausеu, Oradea, Fiziș, Homorodu de Mijloc și Bozînta Mare. După cum reiese dintr-o corespondență a sa cu G. Barițiu, a participat și la evenimentele revoluționare din 1848, în Transilvania. Latinist convins, **S. N.** încearcă să-și publice scrierile folosind alfabetul latin. El polemizează, totodată, cu autorii unor afirmații denigratoare privind originea poporului român. A colaborat la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Gazeta Transilvaniei", „Organul național", semnînd și Moise Novacul Soranul, M. Noac Szora, M. Noac sau M. S. Noacu, M. Szora. A publicat lucrări teologice și poezii, multe din ele ocazionale.În anul 1851 el anunța, în căutare de prenumeranți, că are în manuscris și alte lucrări, de istorie și filologie, între care *Deducerea originei românilor străbunilor noștri, tot după autori probați*. Om cu o cultură umanistă, el încearcă să faciliteze înțelegerea operelor Antichității greco-latine, alcătuind *Deslușiri mitologice pentru înțelegerea autorilor clasici greci și latini*, cu un dicționar de nume ale unor personalități, ale unor munți și rîuri. Influența clasicismului greco-latin se resimte și în tematica unor poezii ale lui **S. N.** Poetul cîntă, asemenea celor vechi, bucuria pricinuită de belșugul recoltei — *Cerere (Ceres) din anul 1847* — sau mulțumește anului care a trecut sub o zodie bună, pentru prosperitatea adusă *(Anul mercuresc. 1851)*. Mai scrie versuri inspirate de frumusețea naturii *(Luna mai din anul 1845)*, altele, cu o tentă filozofică *(Chora din Szathmár)* sau satirică *(Numa poet să nu fii*, fabula *Ochiul și ochenașul)*, versuri elegiace. **S. N.** a publicat cîntece populare în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și a făcut mai multe traduceri (publicate parțial) din Vergiliu și Ovidiu. Atît tălmăcirile, cît și poeziile originale sînt greoaie, prozaice, din cauza unei topici forțate și a limbii presărate cu latinisme și provincialisme.

— *Tresvire muzelor romane*, Oradea, Tip. Tichy, 1833 ; *[Poezii]*, FMIL, V, 1842, 39, 42, VIII, 1845, 21, IX, 1846, 27, X, 1847, 7, 38, XVI 1853, 6. — **Tr.** : Ovidiu, *Tristele (Lib. IV, Elegia 6)*, FMIL, II, 1839, 17 ; Vergiliu, *Bucolica, Georgica, Eneida* (fragm.) (publ. N. Laslo), AISC, II, 1933—1935. **Ms.** : Vergiliu, *Bucolica II*, B.A.R., ms. 1000.

— 1. Aron Pumnul, *Moise Sorannul Noacul, preot român în dieceza Oradiei Mari*, LPTR, IV, partea II, *37—39* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *134—136* ; 3. Lăzăriciu, *Ist. lit., 143* ; 4. *Encicl. rom.*, III, *989* ; 5. *Preotul Moise Sora Noac lui A. Tr. Laurian la Viena*, CL, XXXIII, 1899, 3 ; 6. Antoniu Popp, *Moise Sora Noacu*, GT, LXII, 1899, 193 ; 7. Antoniu Popp, *Două prefețe ale opurilor lui Moise Sora Noacu*, GT, LXII, 1899, 268 ; 8. N. Laslo, *Traduceri românești din Vergiliu*, AISC, I, 1928—1932, partea II, *17—19*, II, 1933—1935 ; 9. L. Codreanu, *Moise Sora Noac*, OBR, V, 1932, 2 ; 10. Potoran, *Poeții, 9—12* ; 11. Predescu, *Encicl., 795* ; 12. Vartolomei, *Mărturii, 102—104* ; 13. Viorel Faur, *Moise Sora Noac — un cărturar transilvănean mai puțin cunoscut*, în *Crisia*, III, Oradea, 1973, *235—241* ; 14. Viorel Faur, *Mărturii documentare inedite despre anul revoluționar 1848 în Transilvania*, F IX, 1973, 4 ; 15. Straje, *Dicț. pseud., 493—494* ; 16. Lascu, *Clasicii, 397, 456—457* ; 17. D. Radosav, *Cărturarul sătmărean Moise Sora Novac și revoluția din 1848*, AII, t. XXI, 1978.

C. B.

SPARTALI, Ioan S. (8.V.1855, București — 23.IV. 1908, București), traducător și publicist. După absolvirea liceului „Sf. Sava" din București, a urmat, între 1876—1878, cursurile Facultății de medi-

cină. Încă din 1874, **S.** (Mavruț, cum a mai semnat sporadic, este, de asemenea, numele său) a intrat în gazetărie și a lucrat ca gazetar profesionist. Toată opera sa este pusă sub semnul unor permanente și acute necesități publicistice. Cunoscînd limba franceză, răspunzînd cerințelor unui anumit public al epocii, **S.** a tradus intens, cu predilecție din literatura franceză. A colaborat la „Romancierul ilustrat" (1877—1878), „Adevărul" (1890—1892), „Țara" (1893—1895), „Generația nouă" (1896), „Revista literară" (1896—1901), „Foaia pentru toți" (1897—1898) și la alte ziare și reviste ale timpului. Într-o anumită măsură, **S.** urmărea să țină pasul cu actualitatea literară europeană. Totodată, traducerile sale din Pușkin, Turgheniev, Hugo, Flaubert, Baudelaire, Zola, Maupassant, Byron, Shelley, Poe au contribuit la menținerea interesului pentru marile personalități ale literaturii universale. Importantă este și acțiunea sa de tălmăcire a unor basme și legende din folclorul diferitelor popoare. Cel mai mult a tradus însă din literatura de foileton a epocii. Făcute sub imperiul grabei, traducerile lui nu sînt rodul unor strădanii de cizelare artistică, principala lor calitate rămînînd accesibilitatea, cursivitatea și caracterul atractiv. **S.** a publicat și cîteva proze originale (*O picătură de rouă și soarele, Stea stinsă, Trei sunt, Dragomira, Cine intră mai lesne în Paradis*), de fapt mici schițe umoristice, străbătute de un ușor suflu liric. Vag spirit enciclopedic sau îndeplinind doar anumite cerințe redacționale, **S.** abordează și popularizează diferite subiecte de științe sociale și naturale, scriind articole (*Socialismul lui Moise, Richard Wagner și revoluția socială* ș.a.) în revista „Generația nouă" (1896).

— *[Proză]*, PȘU, I, 1884, 11, GV, X, 1891, 12, XII, 1892, 2, 4, RD, I, 1894, 25. — **Tr.**: P. de Kock, *Infumuratul păcălit*, RIL, 1877, 15 octombrie ; Fr. Gerstäcker, *O noapte într-o casă de joc din California*, GLO, I, 1878, 35 ; Al. Dumas, *Murat*, RIL, 1878, 5—12 februarie, *Un amic necunoscut*, APRO, II, 1895, 25—46 ; Aug. Th. Blanche, *Ianas Dugge*, PSS, XII, 1879, 266—267 ; Xavier de Montépin, *Fetele de bronz*, DEN, I, 1880, 102—165 ; Henri de Kock, *Treisprezece nopți ale unei femei galante*, Tîrgoviște, Michăescu, 1882 ; Pușkin, *Fiica căpitanului*, VOA, I, 1882, 7—8, 10 ; *Basme și legende străine*, București, Tip. Curții, 1885 ; P. Féval, *Copilul dracului*, RB, IX, 1885, 2801 — X, 1886, 3215, *Iubirea care mîntuiește*, ȚR, I, 1893, 109 ; V. Hugo, *Ziua din urmă a unui osîndit*, RLB, IX, 1885, 2357—2369, *Ethel și Ordener*, ȚR, I, 1893, 127 ; Catulle Mendès, *Oglinda*, F, XXI, 1885, 319, *Mica flacără albastră*, F, XXI, 1885, 462, *Vînzătorul de moarte*, RLB, XI, 1887, 3068, *Mînciunile lui Puck*, RLB, XII, 1888, 3173, *Paserile Ioanei*, RLB, XII, 1888, 3193, *Numele vrăjmașe*, RB, XII, 1888, 3988—4053, *Patul fermecat*, RB, XII, 1888, 4058, *Dragostea după boală*, CRR, IV, 1889, 8, *Mîncarea îngerilor*, CRR, V, 1890, 4, *Nevoia de a fi totdeauna gata*, ADV, II, 1890, 411, *Trecătorul răutăcios*, ADV, II *1890, 427, Vanitatea vanitatei*, ADV, II, 1890, 429, *Dreptul amantei*, ADV, II, 1890, 438, *Răzbunarea vrăjitorului*, ADV, II, 1890, 473, *Trandafirii din grădina albastră*, ADV, II, 1890, 476, *Ce nu știu bărbații*, ADV, II, 1890, 479, *Amintirea cea mai frumoasă*, ADV, II, 1890, 482, *Pedepsirea curiozității*, ADV, II, 1890, 493, *Divina mînciună*, ADV, II, 1890, 499, *Cele trei vise*, ADV, II, 1890, 547, *Monstrul îmblînzit*, ADV, II, 1890, 552, *Lașul*, ADV, II, 1890, 570, *Părul alb*, ADV, II, 1890, 589, *Aceea care nu plînge*, ADV, II, 1890, 520 ; *Cele trei fericiri*, ADV, III, 1890, 609, *Comori pierdute*, ADV, III, 1890, 663, *Toate sărutările*, ADV, III, 1890, 667, *Pescarul*, ADV, III, 1890, 669, *Chipul care vorbește*, ADV, III, 1890, 678, *Calomniata*, ADV, III, 1890, 679, *Păsările false*, ADV, III, 1890, 691, *O spovedanie*, CRR, VI, 1891, 31, *Urări de Anul Nou iubitei*, ADV, IV, 1892, 1049, *Împăratul și fluturii*, ADV, IV, 1892, 1058, *Amantul cinstit*, ADV, IV, 1892, 1059, *Pedeapsa cea mai rea*, ADV, IV, 1892, 1075, *Apa, gheața și focul*, ADV, V, 1892, 1083, *Amorurile Madelenei*, ADV, V, 1892, 1090, *Idilele prețioase*, ADV, V, 1892, 1096, *Fiica*, ADV, V, 1892, 1102, *Porumbița răzbunătoare*, ADV, V, 1892, 1103, *Sărutarea*, ADV, V, 1892, 1119, *Moneda de aur și steaua*, ADV, V, 1892, 1124, *Pentru cele mai frumoase*, ADV, V, 1892, 1238, *Sic vos non vobis*, ADV, V, 1892, 1248, *Deniza*, ADV, VI, 1892, 1335, *Sărutările și lacrimile*, IRO, II, 1892, 10 *Culcușul fierbinte*, U, XI, 1893, 26, *Așteptare*, ȚR, I, 1893, 8, *Madeleta*, ȚR, I, 1893, 101, *Agatha*, ȚR, I, 1893, 114, *Vincento*, ȚR, I, 1893, 144, *În parc, în lumina lunei*, ȚR, II, 1894, 195, *Liceu de fete*, ȚR, II, 1894, 208, *Numele uitat*, ȚR, II, 1894, 211, *Grădina, patul și mormîntul*, ȚR, II, 1894, 216, *Sub dafini*, ROM, XXXVIII, 1894, 31 decembrie, *Rețeta*, ROM, XL, 1896, 24 iunie, *Mici poeme din aprilie*, FPT, I, 1898, 20, *Arta de a iubi*, București, 1903 ; Maupassant, *Daruri de Anul Nou*, RLB, XI, 1887, 2818, *Viața la țară*, ADV, II, 1890, 587 ; A. Theuriet, *Lăutarii țigani*, RLB, XI, 1887, 2895, *Dragoste veche*, ADV, III, 1890, 628 ; M. Montégut, *Femeia misterioasă*, RLB, XI, 1887, 3065, *Bărbatul, nevasta și doctorul*, ȚR, I, 1893, 12, *Iubire și prietenie*, ȚR, I, 1893, 107, *Manuscrisul*, ȚR, III, 1895, 484 ; P. Arène, *Cele două stele*, UVR, I, 1888, 15, *O vizită a lui Dumnezeu în iad*, UVR, I, 1889, 44, *Avocatul dracului*, ADV, V, 1892 1111, *Ratișul dracului*, ȚR, II, 1894, 221 ; Byron, *O, plîngeți pe acei, Cînd frigul morții, Dacă inima mea*, FB, II, 1889, 11 ; Andersen, *Istoria unei mume*, UVR, I, 1889, 62 ; Sully Prudhomme, *Obișnuința*, FB, I, 1889, 12 ; Villiers de l'Isle Adam, *Chinuirea prin speranță*, UVR, I, 1889, 67, *Casa fericirii*, ADV, III, 1890, 675 ; Th. de Banville, *Slujnicile*, ADV, II, 1890, 497 ; A. Aderer, *Verbinele*, ADV, II, 1890, 559—565, *Mona Maria*, ADV, III, 1890, 640—648 ; Ossian, *Bătălia de la Lora*, ADV, II, 1890, 584 ; J. Rameau, *Femeia de zahăr*, ADV, II, 1890, 592, *Canurel și Mataron*, ADV, III, 1890, 605, *Romanul unui călugăr*, FPT, I, 1897, 1—37 ; R. Maizeroy, *Caiete de amor*, ADV, II, 1890, 478, *Luiza Hozier*, ADV, II, 1890, 504, *Bădărani ajunși*, ADV, II, 1890, 546, *Nebunie ciudată*, ADV, II, 1890, 568, *Dragoste de bătrîn*, ADV, II, 1890, 569, *Corbul*, ADV, II, 1890 630, *Pantoful alb*, ADV, IV, 1892, 1066, *Palma*, ADV, V, 1892, 1105, *Dragoste*, ADV, V, 1892, 1129, *Intemerata*, ȚR, I 1893, 148 ; Em. Geibel, *Moartea*, ADV, III, 1890, 614 ; M. Prévost, *Alegerea unui amant*, ADV, III, 1890, 622, *Amantul din urmă*, ADV, III, 1890, 645, *Fetele de azi*, ADV, III, 1890, 674, *În seara unei greșeli*, ADV, III, 1890, 682, *Trecătorii*, ADV, IV, 1892, 1057, *Doi bărbați*, ADV, IV, 1892, 1067, *Copilul*, ADV, V, 1892, 1108, *Devotament*, ADV, V, 1892, 1120, *Ca în carte*, LUP, IX, 1892, 1820, *Douăzeci și opt de zile*, ȚR, I, 1893, 116, *Ce este pudoarea*, ȚR, I, 1893, 182, *Predică*, ȚR, I, 1893, 184 ; O. Méténier, *Omul de 50 ani*, ADV, III, 1890, 625, *Institutoarea*, ADV, III, 1890, 651, *In extremis*, ȚR, I, 1893, 106 ; H. Lavedan, *Noapte de Crăciun*, ADV, III, 1890, 633 ; J. Lemaître, *Prietenie*, ADV, III, 1890, 634 ; A. Palacio Valdés, *Visul unui osîndit la moarte*, ADV, III, 1890, 637 ; E. A. Poe, *Corbul*, ADV, III, 1890, 648, *Istoria unui nas*, ADV, III, 1890, 698, *Somnoroasa*, RELI, XVII, 1896, 3, *Principiul poetic*, RELI, XVII, 1896, 35 ; P. Margueritte, *Istorie de amor*, ADV, III, 1890, 667, *Bună ziua, Filipino*, ADV, IV, 1892, 1062, *Urîta noapte*, ADV, V, 1892, 1094, *Imagini*, ADV, V 1892, 1100, *Rusoaicele*, ȚR, I, 1893, 7, *Femeia urîtă*, ȚR, I, 1893, 152 ; A. Silvestre, *Crima din strada Marais*, ADV, III, 1890, 688, *Cearta*, ADV, IV, 1892, 1064, *Femeia trebuie să arate că iubește ?*, RELI, XIX, 1898, 6 ; J. Neruda, *Legenda Clopotelor Loretei*, ADV, III, 1890, 690 ; J. Richepin, *Arborele Crăciunului*, ADV, III, 1890, 702, *Latinerii*, IRO, II, 1892, 11, *Lucius Valerius Pudens*, ȚR, I, 1893, 4 ; Fénelon, *Istoria împăratului Alfarut și a Clarifilei*, ADV, III, 1890, 705 ; J. Second, *Sărutările*, București, Tip. Basilescu, 1891, *Elegii solemne*, ADV, VI, 1892, 1290—1291 ; J. Moréas, *Ciobanul bolnav*, U, 1891, 309 ; R. Kipling, *Poarta celor o sută de dureri*, ADV, IV, 1892, 1054 ; J. Péladan, *Cinticu lui Nero*, ADV, IV, 1892, 1056 ; M. Boucheron, *Înțelegere*, ADV, IV, 1892, 1060, *Mijloc bun*, ADV, IV, 1892, 1065, *Epilog*, ADV, V, 1892, 1088, *Precauțiune folositoare*, ADV, V, 1892, 1098, *Piedica*, ȚR, I, 1893, 147 ; P. Bourget, *Simona*, ADV, IV, 1892, 1063, *Spovedanie*, ADV, V, 1892, 1115, *Etatea amorului*, GT, LIX, 1896, 167—171 ; M. Schwob, *Acmé*, ADV, V, 1892, 1080, *Hermes Psychagogus*, ADV, V, 1892, 1081, *Cele trei daruri funerarii*, ADV, V, 1892, 1087, *Sabatul*, ADV, V, 1892, 1113, *Legenda Sf. Julien Ospitalierul*, ȚR, I, 1893, 15 *Fata și dracu*, ȚR, I, 1893, 134, *Regatul alb*, ȚR, III, 1895, 487 ; E. Zola, *Postul*, ADV, V, 1892, 1110, *Paradisul pisicilor*, ADV, V, 1892, 1121 ; Turgheniev, *Potîrnichea*, ADV, V, 1892, 1864, *Să-l spînzure*, ȚR, I, 1893, 168 ; Stuart Merrill, *Foi dintr-un caiet vechi*, LUP, IX, 1892, 1864 ; Fr. Coppée, *Poveste de Crăciun*, F, XXIX, 1893, 615 ; M. Rollinat, *Ce spune moartea*, LUP, X, 1893, 1901 ; A. France, *Pîinile negre*, ȚR, I, 1893, 2, *Ispita*, ȚR, I, 1893, 131, *Doctorul subtil*, ȚR, I, 1893, 172, *Casa nevinovăției*, ȚR, I, 1893, 149 ; M. Leblanc, *Fernanda*, ȚR, I, 1893, 13, *Viața mea*, ȚR, I, 1893, 99, *Zuina*, ȚR, I. 1893, 111, *Pilda*, ȚR, I, 1893, 140, *Să-mi vinzi pe fie-ta*, ȚR, I, 1893, 171, *Fecioara*, ROM, 1893, 21 ianuarie, *Bunătatea femeilor*, ȚR, II, 1894, 199, *Răzbunare tîrzie*, ȚR, II, 1894, 215, *Substituire*, ȚR, III, 1895, 480 ; A. Capus, *Cerșetorie pariziană*, ȚR, I, 1893, 108, *Omul byciclu*, ȚR, I, 1893, 120 ; J. Ajalbert *Scobitoarea*, ȚR. I, 1893, 112 ; G. D'Annunzio, *Nevinovatul*, ȚR, I, 1893, 116—188 ; A. Scholl, *Să fie nevăzut*, ȚR, I, 1893, 126, *Slujnică la toate*, ȚR, III, 1895, 489 ; J. și W.

Grimm, *Haimanalele*, ŢR, I, 1893, 155, *Cei trei fraţi*, ŢR, I, 1893, 157, *Prostul*, ŢR, I, 1893, 165, *Galbenii picaţi din cer*, ŢR, I, 1893, 173 ; Ch. Monselet, *Flagrant delict*, ŢR, I, 1893, 177—178 ; H. Kistemaekers, *Destăinuire grozavă*, ŢR, I, 1893, 179 ; Ch. Baudelaire, *Ochii săracilor*, ŢR, II, 1894, 189 ; Remy de Gourmont, *Focas*, ŢR, II, 1894, 202, *Mîini de regină*, ŢR, II, 1894, 223 ; A. Hermant, *Tot aşa*, ŢR, II, 1894, 218 ; A. Allais, *Un leac anodin*, ŢR, II, 1894, 224 ; Shelley, *Mizerie*, ŢR, II, 1894, 234, *Moartea, Cîntec*, ŢR, II, 1894, 235 ; Proclos, *Imn soarelui*, ŢR, II, 1894, 237, *Prea înţeleptei Athene*, RELI, XVII, 1896, 4 ; Jókai Mór, *Vis şi viaţă*, ROM, XXXVIII, 1894, 28 decembrie ; L. Menard, *Studii asupra originei creştinismului*, GV, XVI, 1896, 1—2 ; J.-H. Rosny, *Xipehuzii*, RELI, XVII, 1896, 24—26, 28, *Nomai*, RELI, XIX, 1898, 22—23 ; G. Flaubert, *Candidatul*, RELI, XVIII, 1897, 9—13, 15, 17 ; J. Morand, *Introducere la studiul ştiinţelor fizice*, Bucureşti, Müller, 1897 ; R. Ghil, *A doua iubire*, FPT, I, 1897, *44, 349* ; J. Moinaux, *Pălăria nouă*, FPT, II, 1893, 131 ; Camões, *Sonete alese*, RELI, XIX, 1898, 14, 16 ; Fr. G. Klopstock, *Mesiada* (fragm.), RELI, XIX, 1898, 30 ; Fr. Nietzsche, *A citi şi a scrie*, RELI, XX, 1899, 15 ; Georges de Peyrebrune, *Christia*, Bucureşti, 1899 ; Mallarmé, *Fenomenul viitor*, RELI, XXII, 1901, 15 ; Abatele Prévost, *Manon Lescaut*, Bucureşti, Alcalay, 1924.

— 1. Mircea Dimitriade, *Impresii de citire. „Sărutările"*, TER, III, 1891, 599 ; 2. M., *Traducţiunile la noi*, GV, XIII, 1893, 3 ; 3. Ed. M. Adamski, *I. S. Spartali*, GV, XVI, 1896, 1—2 ; 4. *I. S. Spartali*, FPT, I, 1897, 28 ; 5. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 172* ; 6. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 2521, vol. 7/1908 ; 7. M. S[chwarzfeld], *Un coleg dispărut*, EG, XIX, 1908, 17 ; 8. Predescu, *Encicl., 797*.

M. T.

SPERANŢA, revistă teologică şi literară apărută la Arad, de două ori pe lună, de la 1 la 15 decembrie 1869 şi de la 10 ianuarie 1871 la 15 iunie 1872. Publicaţie a societăţii de lectură a elevilor de la seminarul arădean, **S.** era destinată tipăririi lucrărilor teologice sau beletristice prezentate în cadrul şedinţelor societăţii. Puţina literatură din revistă aparţine lui Iulian Grozescu şi G. Morariu. Cu articolul *Despre creştere şi, mai cu seamă, despre creşterea junelor române* a colaborat I. Slavici.

— 1. D. Vatamaniuc, *I. Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti, E.A., 1968, *131*.

R. Z.

SPERANŢIA, Theodor Dimitrie (4.V.1856, Onești, j. Iaşi — 9.III.1929, Bucureşti), scriitor şi folclorist. Fiu al unui diacon numit Nădejde, **S.** învaţă mai întîi la Tîrgu Frumos, unde învăţătorul îi schimbă numele în Speranţia. Dorind ca fiul să îmbrăţişeze cariera preoţească, tatăl îl trimite să studieze la seminarul „Veniamin Costachi" din Iaşi. Nu peste mult timp însă, atras de ideile socialiste şi ateiste, **S.** părăseşte seminarul. Prin 1878—1879 se hotărăşte să se înscrie la Facultatea de ştiinţe. Între timp audiase şi cursurile de psihologie, estetică şi pedagogie ale profesorului C. Dimitrescu-Iaşi, ceea ce-l determină să se înscrie şi la Facultatea de litere şi filozofie. Alături de fraţii Ioan şi Gheorghe Nădejde, cu care se înrudea, şi de doctorul N. Russel, **S.** face să apară primul ziar socialist din Iaşi, „Besarabia" (1879). Se numără printre întemeietorii şi primii colaboratori ai „Contemporanului" (1881—1888), trecînd apoi, din 1888, la „Revista nouă" a lui B. P. Hasdeu. Cu Z. C. Arbore şi Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), **S.** va scoate „Amicul copiilor" (1891). Funcţionează, scurt timp, ca institutor în Iaşi. Pentru activitatea sa socialistă, **S.** este implicat, în 1881, într-un proces alături de fraţii Nădejde, eveniment după care părăseşte Iaşii. În vederea aprofundării studiilor de filozofie, în 1885 se află la Universitatea din Liège, unde, în vara anului următor, obţine diploma de doctor în filozofie şi litere. În străinătate, **S.** vine în contact cu mişcarea folcloristică şi se iniţiază în studiul comparativ al literaturilor. Întors în ţară, se stabileşte la Bucureşti, unde predă, timp de un an, la Universitate, un curs liber de istoria teatrului. A ţinut şi un curs despre *Istoria comparată a literaturii dramatice la popoarele europene (timpul modern)*, publicat parţial, iar la Conservatorul de muzică şi artă dramatică preda literatura dramatică. **S.** a fost profesor de limba şi literatura română la liceul „Gh. Lazăr", apoi la „Matei Basarab" şi la şcoala de institutori. A colaborat la numeroase publicaţii : „Contemporanul", „Familia", „Revista nouă", „Drepturile omului", „Noua revistă română" ş.a. În 1891 este ales membru corespondent al Academiei Române.

În publicistica literară, **S.** s-a afirmat de timpuriu. Încă elev, a publicat primele versuri în „Perdaful" (1873). Cea dintîi scriere semnată este anecdota *Trei surzi*, care apare în „Contemporanul" (1881). Folclorul l-a atras din copilărie. **S.** nu a făcut însă operă de culegător, ci păstrînd, la început în linii mari, conţinutul anecdotelor, uneori chiar forma, a versificat, din ce în ce mai prolific, pe teme folclorice, alterînd fondul popular al multor anecdote. Acestea sînt, de fapt, producţii hibride între creaţia originală şi cea populară. Anecdotele lui **S.**, impropriu numite „populare", au cunoscut o rapidă difuzare în public şi s-au bucurat de aprecieri favorabile din partea lui B. P. Hasdeu, A. D. Xenopol, N. Iorga. Succesul obţinut cu primul volum de anecdote îl determină să folosească în continuare resursele acestei specii, fără a mai porni de la texte populare, ci inventîndu-şi singur subiectele. Apar, la intervale scurte, aproape douăzeci de volume de anecdote, unele recenzate sever de G. Ibrăileanu şi Ilarie Chendi. Înseşi titlurile volumelor indică devalorizarea anecdotelor lui **S.**, devenite din „populare" — „botezate", „sărate", „afumate", „piperate" etc. Intenţia de moralizare, o constantă a scrisului său, se manifestă atît în anecdote, cît şi în piesele de teatru sătesc sau pentru şcolari. Din numeroasele sale volume de proză (schiţe, nuvele, romane, povestiri), se remarcă unele povestiri pentru copii şi romanul *Feigheală*, interesant prin atmosfera specifică, obiceiurile şi credinţele populaţiei evreieşti a Iaşilor de dinainte de primul război mondial.

S. a avut şi preocupări de teoretician al folclorului. Cele două lucrări mai importante, *Introducere în literatura populară română* (1904), *Miorița şi căluşarii. Urme de la daci şi alte studii de folklor* (1914) sînt prezentări didactice ale unor specii populare sau ale unor probleme legate de originea şi vechimea poeziei populare. A întreprins şi cîteva cercetări istorico-literare asupra lui Antioh Cantemir, Ienăchiţă Văcărescu, Veniamin Costache, Anton Pann şi C. Negruzzi. A teoretizat asupra fabulei într-o prezentare istorică a evoluţiei genului în literatura română *(Fabula în genere şi fabuliştii români în specie*, 1892) şi asupra originii versificaţiei române *(Versificaţia română şi originea ei*, 1906).

— *Anecdote populare*, Bucureşti, 1888 ; ed. 2, vol. I, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1892, vol. III, ed. 1, Bucureşti, Steinberg, 1893 ; *Fabula în genere şi fabuliştii români în specie*, Bucureşti, Göbl, 1892 ; *Omer întinerit*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1893 ; *Vorba de acasă*, Bucureşti, Socec, 1893 ; *Proza*, vol. I, Bucureşti, Steinberg, 1893, vol. II, Bucureşti, Alcalay, 1894 ; *Teatru*, I, Bucureşti, Alcalay, 1894 ; *Anecdote afumate*, Bucureşti, La Biserica Albă, 1898 ; *De necaz*, Bucureşti, 1900 ; *Ce face dracu*, Bucureşti, Heliade, 1900 ; *Ce face beţia*, Bucureşti, 1900 ; *Minunea vieţii şi cheia lumii*, Bucureşti, Göbl, 1902 ; *Anecdote botezate*,

pref. Al. Vlahuţă, Bucureşti, Steinberg, 1903, vol. IV, ed. 4, Bucureşti, Cartea românească, 1924 ; *Pentru toţi copiii*, Bucureşti, Sfetea, 1904 ; *Introducere în literatura populară română*, Bucureşti, Clementa, 1904 ; *Amintiri*, ODI, *111—113* ; *Lămuriri asupra literaturii române culte şi populare*, Bucureşti, Librăria naţională, 1906 ; *Versificaţia română şi originea ei*, Bucureşti, Tip. Regală, 1906 ; *Mana vacilor*, ed. 2, Bucureşti, Sfetea, 1908 ; *Mireasa*, ed. 2, Bucureşti, Sfetea, 1908 ; *Fete de azi*, I—II, Bucureşti, Socec, 1908 ; *Ce poate lenevia*, Bucureşti, Sfetea, 1908 ; *Scriitori vechi*, Bucureşti, Alcalay, 1909 ; *Anecdote de post*, Bucureşti, Cultura românească ; *Anecdote marinate*, Bucureşti, Alcalay ; *Teatru de familie*, Bucureşti, Sfetea, 1912 ; *Mioriţa şi căluşarii. Urme de la daci şi alte studii de folklor*, Bucureşti, Sfetea, 1914 ; *Anecdote piperate*, ed. 2, Bucureşti, Sfetea, 1915 ; *Anecdote cu minuni*, Bucureşti, Steinberg, 1918 ; *Anecdote cu noroc*, Bucureşti, Steinberg, 1918 ; *Anecdote împănate*, Bucureşti, Alcalay ; *Sar şi Ionel*, Bucureşti, Socec, 1920 ; *Mă-nşală*, Bucureşti, Cartea românească, 1921 ; *Feigheală*, Bucureşti, Niţeanu ; *Din lumea lui Spulberă vînt*, Bucureşti, Ancora ; *Chiţibuş cel drăguţ*, Bucureşti, Cultura românească ; *Vinovată ?*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1922 ; *Curcanii*, ed. 2, Bucureşti, Cartea românească, 1922 ; *Lîngă pămînt*, ed. 2, Bucureşti, Cartea românească 1922 ; *Călătoriile lui Enache Cocoloş*, ed. 4, Bucureşti, 1924 ; *Din joc de cărţi*, Bucureşti, Cartea românească, 1925 ; *Amintiri despre Ion Creangă*, Bucureşti, Viaţa românească, 1927 ; *Neamul nostru*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928 ; *Început de viaţă*, Bucureşti, Cartea românească, 1929 ; *Icoane vii*, Bucureşti, Universul. **Ms.** : *[Folklor şi etnografie]*, B.A.R., ms. 4952 — ms. 4968.

— **1.** I. Nădejde, *Direcţia urmată de „Contemporanul"*, C, II, 1833, *954—956*, III, 1883, *115—117* ; **2.** V. A. Urechia, *Th. D. Speranţia, „Anecdote populare"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; **3.** Al. Vlahuţă, *„Anecdotele populare" de Th. Speranţia*, RN, II, 1889, 2 ; **4.** Demetrescu, *Profile, 59—62* ; **5.** V. A. Urechia, *Alte anecdote populare*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893 ; **6.** M. Schwarzfeld, *O ochire asupra anecdotelor populare române*, ŞZ, I, 1892, 5 ; **7.** Ploeşteanu [M. Schwarzfeld], *Ris sau dezgust ? Cu privire la anecdotele d-lui Speranţia*, EG, III, 1892, 2 ; **8.** Ploeşteanu [M. Schwarzfeld], *Ignoranţă şi rea voinţă, Tot cu privire la anecdotele d-lui Speranţia*, EG, III, 1892, 3 ; **9.** Ion C. Bacalbaşa, *Teatrul d-lui Speranţa*, LUP, XI, 1894, 2473 ; **10.** T. Maiorescu, *Th. D. Speranţia, „Mama soacră", „Popa cel de treabă"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; **11.** Anton Bacalbaşa, *Th. D. Speranţă şi eu*, MT, II, 1896, 92 ; **12.** *Scriitorii şi artiştii noştri. Răspunsul d-lui Th. D. Speranţa*, FPT, I, 1897, 26 ; **13.** A. D. Xenopol, *Th. D. Speranţa : „Anecdote afumate"*, F, XXXV, 1899, 49 ; **14.** N. Quintescu, *Th. D. Speranţia, „Anecdote populare"*, AAR, partea administrativă, t. XXV 1902—1903 ; **15.** S. Fl. Marian, *Th. D. Speranţia, „Minunea vieţii şi cheia lumii*, AAR, partea administrativă, t. XXV, 1902—1903 ; **16.** Th. D. Speranţia *Amintiri*, ODI, *111—113* ; **17.** I. Bianu, *Th. D. Speranţia, „Introducere în literatura populară". Studiu comparativ*, AAR, partea administrativă, t. XXVII, 1904—1905, fasc. 2 ; **18.** Th. D. Speranţia, *Memoriu de calităţi, titluri şi lucrări ştiinţifice*, Bucureşti, Tip. Regală, 1906 ; **19.** T. Pamfile, *„Studiile" d-lui Th. D. Speranţia*, IC, VIII, 1915, 2, 3 ; **20.** Chendi, *Foiletoane, 139—142* ; **21.** G. I[brăileanu], *Th. D. Speranţia, Anecdote proaspete*, VR, XVII, 1925, 11—12 ; **22.** George Baiculescu, *Theodor Speranţia*, PRL, IV, 1929, 1 ; **23.** Ciorănescu, *Teatr. rom., 183* ; **24.** Al. Teodorescu, *Folclorul la „Contemporanul"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; **25.** Caracostea—Bîrlea, *Problemele, 275—276* ; **26.** *Ist. lit.*, III, *580* ; **27.** Bîrlea, *Ist. folc., 335—338* ; **28.** *[Acte şi documente]*, DCM, II, *115—116*.

L. B.

SPICUITORUL MOLDO-ROMÂN, publicaţie periodică literară şi culturală care a apărut la Iaşi, trimestrial, din ianuarie pînă în decembrie 1841. Gazetă bilingvă, tipărită în română şi franceză, **S. m.-r.** avea pentru ediţia franceză titlul „Le glaneur moldo-valaque", dar se păstrează şi exemplare intitulate „Le glaneur moldo-roumain". Primul număr, pentru lunile ianuarie şi februarie, iese de sub tipar în martie 1841. Deşi subtitlul menţiona că **S. m.-r.** este „rediguit de o soţietate de literaţi", publicaţia îi aparţine lui Gh. Asachi. Sarcina de a redacta gazeta îi revine însă lui A. Gallice, secretar de redacţie, autor al primului articol editorial şi cel mai activ colaborator. **S. m.-r.** ilustrează astfel mai curînd punctul de vedere al lui Gallice, decît pe cel al lui Asachi. Într-un prospect, publicat în „Albina românească" din 21 iulie 1840 şi redactat, probabil, de Asachi, se anunţa un program promiţător, sublniindu-se preocuparea redacţiei pentru „literatura naţională" şi pentru „productele cele mai însemnătoare a literaturelor străine", precum şi intenţia de a face cunoscute „descoperirile ştiinţelor, a frumoaselor arte şi a industriei". Asachi ar fi vrut ca noua gazetă să înlocuiască de curînd suspendata „Dacie literară", dar, din motive necunoscute, el lasă în seama lui Gallice grijile redacţiei. **S. m.-r.** republică în primul număr *Prospectul* apărut în „Albina românească", însă Gallice scrie şi un confuz articol introductiv care, în bună parte, era copiat după *Histoire de la Valachie* a lui M. Kogălniceanu. Cele mai multe articole şi scrieri literare apărute sînt reproduse fie după reviste şi gazete străine, fie din „Albina românească" sau „Curierul românesc". Gallice este autorul unui articol în care scoate în evidenţă meritele directorilor teatrului românesc din Iaşi (C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri şi P. M. Câmpeanu) şi al unor cronici dramatice referitoare la spectacolele teatrului francez din Iaşi. Tot el publică slabe încercări literare. Colaborează însă şi C. Negruzzi, cu o traducere a poemului byronian *Oscar d'Alva*, făcută după versiunea franceză a lui Amédée Pichot, apoi cu versiunea românească a poeziei lui Puşkin *Şalul negru* ; V. Alecsandri republică traducerea odei pe care Lamartine o dedicase unei tinere moldovence şi răspunsul său ; Gh. Asachi dă cîteva articole de istorie, între care *Viaţa prinţului Dimitrie Cantemir scoasă din cronicele Moldovei* ; mai apar o transpunere în limba franceză a poeziei *Ciinele soldatului* de Gr. Alexandrescu (traducere de

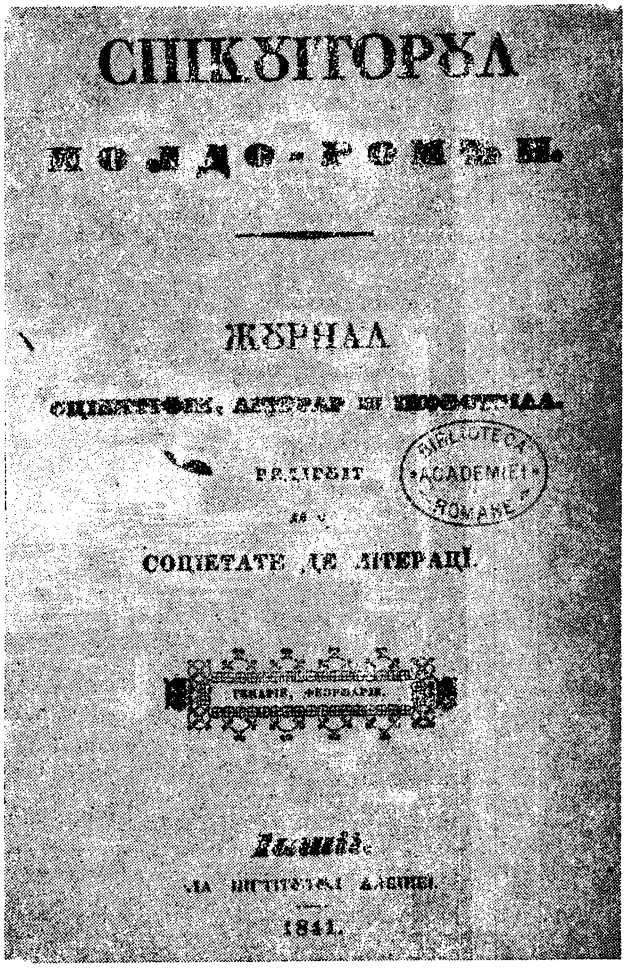

V. Alecsandri), un articol despre Basarabia al inginerului Hommaire de Hell, o traducere din B. Franklin, articole de Al. Fotino, T. Codrescu, traduceri din franceză de Gh. Săulescu, notiţe şi recenzii critice, ştiri în legătură cu dezvoltarea industrială a Moldovei ş.a.

— 1. *[Prospect]*, SMR, I, 1841, 1, reed. în PLR, I, *96—97* ; 2. [M. Kogălniceanu], *[Notă]*, ARR, I, 1841, *373—376* ; 3. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *311* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *27, 62* ; 5. Iorga, *Ist. presei, 74* ; 6. E. Lovinescu, *Gh. Asachi*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1927, *192—196* ; 7. D. Coval, *File din istoria presei democratice moldoveneşti*, Chişinău, Cartea moldovenească, 1972, *88—91*.

R. Z.

SPIRIDUŞ, periodic satiric apărut la Bucureşti, săptămînal, de la 23 iunie la 14 iulie 1859. Plecînd de la „Ţînţarul", revistă pe care o redactase împreună cu C. A. Rosetti, şi înainte de a înfiinţa, la 23 iulie 1859, „Nichipercea", N. T. Orăşanu a scos, vreme de cîteva săptămîni, prima sa gazetă satirică. În ofensivă contra guvernului şi a acelor grupări liberale care îl sprijineau, **S.** făcea front comun cu „Ţînţarul", combătînd pe „boieri", adică pe retrogrizi şi conservatori, precum şi puterile străine care încercau să se amestece în afacerile interne ale Principatelor Unite. Orăşanu avea de acum un stil ; modelul său este, în parte, Béranger, din care traduce, dar se inspiră şi din tradiţia satirică autohtonă. O pornire către violenţe de limbaj există în proza şi versurile pe care le publică în **S.**, deşi nu cu amploarea din scrisul său de mai tîrziu. După patru numere gazeta a fost suspendată de autorităţi.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *682* ; 2. Trifu, *Presa, 19—23*.

R. Z.

STAICU Grămăticul (sec. XVII), traducător şi filolog. A fost vreme îndelungată (probabil între 1630—1670) dascăl şi grămătic la Mitropolia din Tîrgovişte. La „şcoala de slavonie" care exista la Tîrgovişte din timpul lui Matei Basarab, **S.** preda ucenicilor săi gramatica slavonă după manualul de gramatică al lui Meletie Smotriţki, în ediţia apărută la Eve, în apropiere de Vilno, în 1619. În scopuri didactice, între 1667—1669, el alcătuieşte, plecînd de la gramatica lui Smotriţki, *Tîlcuirea sau arătarea gramaticii slavoneşti*, cu text bilingv, slavo-român, menit să faciliteze înţelegerea gramaticii slavone. Părăsind exemplele originalului slavon în ilustrarea normelor gramaticale, el introduce altele, adecvate limbii române. **S.** a făcut aici prima încercare de formulare a unei terminologii gramaticale româneşti. Manualul începe cu o prefaţă în care se subliniază rostul gramaticii ca îndreptar al vorbirii şi scrierii. Gramatica propriu-zisă cuprinde patru părţi : ortografia, „etimologhia" (morfologia), sintaxa şi prozodia. Atenţia lui **S.** se opreşte asupra unor definiţii şi reguli din morfologie. Alături de manuscrisul gramaticii, în *Codicele Sturdzan* se află încă o lucrare a lui **S.**, un *Lexicon slavo-român*, terminat înainte de 1670, care are la bază lexiconul lui Pamvo Berînda, apărut la Kiev în 1627. Importantă lucrare a lexicografiei româneşti din acea epocă, dicţionarul lui **S.** se distinge prin contribuţia originală a autorului, sub raportul materialului (el adaugă numeroase articole noi) şi al prezentării acestuia (înregistrează şi formele flexionare — cele nominale şi verbale). De la **S.** a rămas cea mai veche traducere a unui cronograf rusesc, făcută după o redacţie din 1617. Traducerea, păstrată în manuscrisul autograf intitulat *Cartea cea grăită hronograf, ce se zice început scripturilor neamurilor împărăteşti*, este importantă pentru studiul limbii române vechi. **S.** este şi traducătorul unei interesante cărţi cu caracter gnomic, *Dioptra carea să chiamă Oglindă sau închipuirea cea adevărată a vieţii omeneşti în lume*, după o versiune slavonă din secolul al XVII-lea, aparţinînd lui Vitalie de Dubna. În manuscris s-a păstrat şi traducerea, din 1667—1669, a unor texte de polemică religioasă între apărătorii ortodoxismului şi reprezentanţii altor culte — *Cartea tocmită spre eretici*. **S.** rămîne şi unul dintre cei mai vechi versificatori români, prin versurile aflate în traducerile sale, în cea de polemică religioasă, în hronograf (24 de versuri) şi în *Dioptra...* (99 de versuri). Remarcabil cărturar român al epocii, activitatea lui **S.** reprezintă şi un reflex al influenţei culturale umanist-renascentiste.

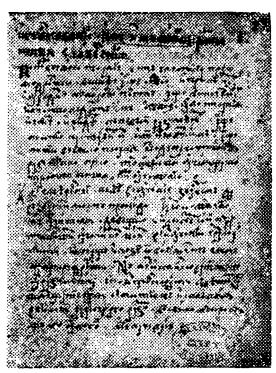

— *[Lexicon slavo-român, Gramatica slavo-română]*, B.A.R., ms. 312. — Tr. : *Cartea cea grăită hronograf, ce se zice început scripturilor neamurilor împărăteşti*, B.A.R., ms. 1385 ; *[Cartea tocmită spre eretici]*, B.A.R., ms. 1570 ; *Dioptra carea să chiamă Oglindă sau închipuirea cea adevărată a vieţii omeneşti în lume*, B.A.R., ms. 2341.

— 1. B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, I, Bucureşti, Tip. Academiei, 1878, *261—265* ; 2. Bogdan, *Scrieri, 559—567* ; 3. Gr. Creţu, *Introducere* la Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc şi tîlcuirea numelor din 1649*, Bucureşti, Göbl, 1900, *28—38* ; 4. D. Strungaru, *Gramatica lui Smotriţki şi prima gramatică românească*, RSL, IV, 1960 ; 5. Victor Papacostea, *O şcoală de limbă şi cultură slavonă la Tîrgovişte în timpul domniei lui Matei Basarab*, RSL, V, 1962 ; 6. Diomid Strungaru, *Cel mai vechi cronograf românesc de proveniență rusă*, RSL, X, 1964 ; 7. Diomid Strungaru, *Inceputurile lexicografiei române*, RSL, XIII, 1966 ; 8. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *136—137* ; 9. N. A. Ursu *Studiu introductiv* la Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, *Gramatica românească. 1757. Prima gramatică a limbii române*, Bucureşti, E. Ş., 1969, *V* ; 10. Diomid Strungaru, *Staicu Grămăticul. Contribuţii la istoria scrisului românesc din secolul al XVII-lea* (teză de doctorat, dactilografiată), Bucureşti, 1973 ; 11. Dan Horia Mazilu, *Udrişte Năsturel*, Bucureşti, Minerva, 1974, *40—41*.

A. S.

STAMATI, Constantin (Costache) (1786, Huşi sau Iaşi — 12.IX.1869, Ocniţa—Hotin), scriitor şi traducător. Nepot de frate al mitropolitului Iacov Stamati, tatăl lui **S.**, paharnicul Toma, s-a stabilit în 1812 cu familia la Chişinău. **S.** învaţă la Iaşi şi ocupă unele slujbe în cancelaria vistieriei Moldovei, apoi este funcţionar în administraţia rusească a Basarabiei, cavaler, din 1826, al ordinului „Sf. Ana". Era un bun cunoscător al limbilor franceză, rusă şi greacă, cu numeroase lecturi din clasici şi romantici. L-a cunoscut la 1821 pe Puşkin, exilat pe atunci la Chişinău, şi pe P. Svinin, unul dintre apropiaţii poetului rus V. A. Jukovski. Era prieten (şi rudă) cu Al. Hîjdeu, tatăl lui B. P. Hasdeu, avea legături cu Gh. Asachi, N. Dimachi, C. Conachi şi M. Kogălniceanu. Cîteva poezii i-au apărut în revistele şi almanahurile vremii : „Albina românească" (1830—1834), „Dacia literară" (1840), „Almanah pentru români" (1853), „Foiletonul Zimbrului" (1855). În 1866, cînd s-a constituit Societatea Literară Română, viitoarea Academie Română, **S.**

a fost numit membru activ. S-a retras în anul următor. În 1870 a fost declarat membru onorific.

S. scria dintr-un imbold patriotic, năzuind la ridicarea şi luminarea neamului prin literatura naţională şi prin popularizarea „autorilor Europei", în traduceri şi adaptări pe care le voia „mai aproape de simţirile românilor". Vedea în „limba rustică a vechilor români", în folclor şi în trecutul istoric un reazem al ideii de naţionalitate şi făcea critica boierimii ultraliberale, franţuzite. Începe prin a traduce din Florian *(Galateea)*, în 1808, încearcă apoi traduceri, care nu s-au păstrat, din Racine *(Phèdre)* şi Voltaire, ca mai tîrziu să traducă din romanticii apuseni şi ruşi, uneori fără a indica autorul, adaptînd liber sau localizînd. În *Fiica lui Deceval şi Armin cîntăreţul* (după *Harfa eoliană* a lui Jukovski) o iubire nefericită are ca decor o Dacie legendară ; *Păgînul şi fiicele sale*, localizarea poemului *Gromoboi* al aceluiaşi poet rus, cu pasaje originale de descripţie şi fantastic tenebros, păstrează însă şi numeroasele ecouri byroniene ale originalului ; *Le Sylphe* al lui V. Hugo este tratat în spiritul credinţelor autohtone *(Zburătorul la zebrè)*. Primul traducător român din A. de Vigny este **S.**, care a dat o versiune reuşită pentru *Le Bain d'une dame romaine*, într-un cadru românesc, fără a pierde nota graţioasă a originalului (în *Scăldătoarea unei cucoane romînce*). În *Muza românească* intră traduceri din Lamartine, Hugo, o „melodie irlandeză" de Th. Moore, tălmăcită sub titlul *Luntrea pe uscat*, versiunea românească a poemului lui Puşkin *Prizonierul din Caucaz* şi *Oda* lui Derjavin *(Lauda lui Dumnezeu)*, tradusă şi de C. Negruzzi, poezii din Lermontov şi numeroase fabule — traduse şi adaptate — după Krîlov şi I. I. Hemniţer. **S.** a imitat într-un dialog o satiră de I. Krasicki, folosită şi de Gh. Asachi în *Soţia la modă*. *Pompoasa audienţă la Satana a miniştrilor guvernămîntului din iad* este o adaptare după O. Senkowski *(Satira universală)*.

Cele cîteva poezii originale ale lui **S.** nu sînt lipsite de ecouri ale lecturilor sale. Gh. Asachi îl influenţează în poezia ocazională şi patriotică *(Imnul lăutei româneşti, Sentinela taberii de la Copou la 1834)*, Puşkin, în balada *Dragoş*, dar şi Ariosto, cu *Orlando furioso*, în unele episoade din *Povestea povestelor*. Nota originală a scrisului său apare în povestire (căci poetul epic posedă simţul fabulosului) şi în descripţie, mai ales în tablourile fantaste, întunecate, cu un aer de vechime şi legendă. Dragoş, eroul baladei cu acelaşi nume, pornit în căutarea tricoliciului Vronţa care i-a răpit-o pe frumoasa Dochia, rătăcind prin noapte şi furtună, ajunge la poarta unei cetăţi luminate de vinete văpăi, rău prevestitoare, şi asistă la sarabanda duhurilor rele (sugerată auditiv cu o artă superioară chiar lui D. Bolintineanu). Vronţa este o apariţie de un relief fantast deosebit, obţinut printr-un fel de confuzie voită a regnurilor. Mai reprezentativă pentru scriitor este *Povestea povestelor*, încercare de a fixa în epopee (cu episoade de basm sau avîndu-şi punctul de plecare în Ariosto) întemeierea Moldovei, prin împlinirea ursitei lui Bogdan, cel plecat în căutarea Cosînzenei. Amănuntul pitoresc sau burlesc, ineditul unor imagini, de viziune terifiantă, descripţia teratologică, dar şi umorul de esenţă populară, asimilarea unor procedee ale poeziei şi basmului popular, folosirea fondului folcloric de credinţe şi superstiţii, limbajul neaoş, savuros, căruia îi sînt asociate cu fineţe unele neologisme, toate acestea compun imaginea unui poet nu lipsit de individualitate şi originalitate. **S.** este unul din primii scriitori români care a intuit posibilităţile unei fructificări culte a folclorului. Cîteva satire *(Dialogul unui holtei cu un boiernaş avut, însoţit cu o cucoană de înalt neam, Cum era educaţia nobililor români în secolul trecut cînd domnea fanarioţii în ţară)* sînt de fapt mici comedii („dialoguri"), bazate pe observaţia şi pictura de moravuri, în manieră clasică.

S., rezistent faţă de modă, credea în viabilitatea tradiţiei ca normă de viaţă şi oferea contemporanilor modelul ideal al epocii de glorie a Moldovei lui Ştefan cel Mare, criticînd decăderea morală a boierimii din vremea lui. Pe urmele lui Asachi şi înainte de Eminescu, el evoca mitul dacic *(Geniul vechi al românilor şi românii de astăzi)*. Deşi legat de epoca premergătoare generaţiei paşoptiste, prin tendinţa moralizatoare şi elementele clasiciste ale operei sale, **S.** se alătură generaţiei „Daciei literare" prin elogiul înălţat patriei, trecutului, în poezia sa şi în cîteva articole *(Suceava şi Alessandru cel Bun în secolul al XV, Domnul Moldovei, marele Ştefan al VI şi bravul său hatman Arbore)*, ca şi prin critica latinismului *(Ştiinţi filologice şi istorice)* şi, mai ales, prin accentul pus pe sensul patriotic al literaturii.

— *Povestea povestelor*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1843 ; *Muza românească*, I, îngr. Th. Codrescu, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1868 ; ed. Iaşi, Şaraga, 1896 ; ed. îngr. Ion şi Rodica Rotaru, introd. Ion Rotaru, Bucureşti, E.L., 1967 ; *Poezii şi proză*, îngr. şi pref. G. Bogdan-Duică, Bucureşti, 1906 ; *[Poezii]*, CSS, *39—286*. — **Tr.** : [A. de Lamartine, V. Hugo, A. de Vigny, Th. Moore, V. A. Jukovski, G. R. Derjavin, Puşkin, Lermontov, Krîlov, I. I. Hemniţer, I. Krasicki, O. Senkowski], în *Muza românească*, Bucureşti, E.L., 1967, Ms. : Florian, *[Galateea]*, B.A.R., ms. 3502 (1803), ms. 150 (1813).

— 1. G. H[urmuzachi], *Poetul C. Stamati*, FSC, III, 1867, 7—8 ; 2. B. P. Hasdeu, *Costache Stamate*, CT, I, 1870, 57, 60, 61 ; 3. N. Iorga, *Un poet basarabean, C. Stamati*, S, V, 1906, 27 ; 4. Apostolescu, *Infl. romant., 132—150* ; 5. Al. Epure, *Influenţa fabulistului rus Krîlov asupra fabuliştilor noştri A. Donici şi C. Stamati*, Iaşi, Tip. Ştefăniu, 1913 ; 6. P. V. Haneş, *Scriitori basarabeni*, Bucureşti, Alcalay, 1920, *192—253* ; 7. Ch. Drouhet, *Cavalerul Stamati*, VR, XIII, 1921, 11 ; 8. Negrescu, *Infl. slave*, II, *91—128* ; 9. Eufrosina Dvoicenco, *Influenţa literaturii ruse asupra scriitorului Constantin Stamati*, RI, XV, 1929, 7—9 ; 10. A. Gorovei, *Contribuţii la biografia lui Constantin Stamati*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. V, 1930—1931 ; 11. Eufrosina Dvoicenco, *Viaţa şi opera lui C. Stamati*, Bucureşti, Cartea românească ; 12. Eufrosina Dvoicenco, *O satiră polonă imitată de Asachi şi Stamati*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1938 ; 13. Eufrosina Dvoicenco, *Completări la „Viaţa şi opera lui C. Stamati"*, PL, IV, 1939, 4 ; 14. Călinescu, *Ist. lit., 229—232* ; 15. G. Bezviconi, *Costache Stamati. Familia şi contemporanii săi*, Iaşi, 1942 ; 16. Bezviconi, *Profiluri, 183—187, 211—212* ; 17. Popovici, *Romant. rom., 444—446* ; 18. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, XI. 1962. 1 ; 19. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 388—394* ; 20. I. Rotaru, *Introducere* la C. Stamati, *Muza românească*, Bucureşti, E.L., 1967 ; 21. *Ist. lit.*, II, *372—376* ; 22. Al. Piru, *C. Stamati, filolog*, RL, II, 1969, 37 ; 23. Cornea, *Originile, passim* ; 24. Marin Beşteliu, *Originalitatea poeziei lui C. Stamati*, AUC, II, 1973 ; 25. Verzea, *Byron, 138—139*.

S. C.

STAMATI, Iacov (24.VI.1749 — 9.III.1803, Iaşi), cărturar. Era de origine ardelean, din ţinutul Bistriţei, şi se trăgea din părinţi săraci. Venit de tînăr în Moldova, pentru a învăţa la vreo mănăstire, **S.** dobîndeşte o bogată cultură. Ştia greceşte şi franţuzeşte, citea din Montesquieu. La mănăstirea Neamţ, în 1765, îmbracă rasa monahală. În 1774 mitropolitul Gavriil Callimachi îl aduce la Iaşi ca protosinghel, însărcinat cu administrarea veniturilor Mitropoliei. În 1782 este ales episcop de Huşi, unde renovează şi dezvoltă epar-

hia. În războiul ruso-austro-turc din 1787—1791, **S.** rămîne credincios turcilor, lucru pentru care sultanul îi mulțumi. După încheierea păcii din 1792, noul domnitor Alexandru Moruzi îl ridică pe **S.** în scaunul arhiepiscopal al Moldovei. În timpul păstoriei sale (1792—1803), mitropolia ce arsese este reconstruită. În raportul asupra școlilor din Moldova, pe care îl întocmește **S.** din poruncă domnească, apar o serie de idei înaintate inspirate de „adîncul Montesquieu". El critică sistemul mecanic de învățătură al epocii. Autorii traduși și predați în școli trebuie urmăriți în idee, nu în litera lor. Fapt remarcabil pentru un cleric, **S.** recomandă introducerea studiului științelor (matematica, geometria practică), necesare pregătirii inginerilor hotarnici în cadrul Academiei domnești. Sub îndrumarea sa, la tipografia Mitropoliei, reorganizată de el, se imprimă, în 1794, o *Liturghie* și *Psaltirea proorocului și împărat David* (la care, dat fiind interesul pentru istorie al mitropolitului, acesta adaugă o cronologie a domnitorilor moldoveni, *Însemnare de domnii Moldaviei*), iar în 1795 se publică pe rînd operele lui Amfilohie Hotiniul. Din îndemnul și cu cheltuiala lui **S.** s-au tipărit cărți didactice de geometrie și aritmetică, s-a făcut, în 1787, de către nepotul său, Toma Stamati, o nouă traducere din *Cer nou* de Ioanichie Galeatovski. În 1794, **S.** prefațează și patronează tipărirea unei importante traduceri românești, după romanul spaniol *El Criticón* de Baltasar Gracián y Morales. Traducerea, făcută după intermediar grecesc, aparține lui Gherasim Clipa și cuprinde în textul tipărit doar nouă capitole din prima parte a operei. După explicațiile lui **S.**, romanul, tipărit sub titlul *Critil și Andronius*, este o nouă formă de „divan", ceea ce reactualizează specia abordată de D. Cantemir. **S.** arată că este vorba de o lucrare simbolică, în care unul dintre personaje, Critil, semnifică judecata, iar celălalt, Andronius, bărbăția. Andronius este lipsit de rațiune și nu poate vorbi. Cucerit de Critil, care îi dezvoltă rațiunea, el are revelația divinității. Tipărind *Critil și Andronius*, **S.** împărtășește gustul epocii pentru un roman baroc, cu caracter alegoric și satiric, din care nu lipsea o temă predilectă a cărților populare — inițierea unui ingenuu de către un înțelept.

— *[Prefață]* la Baltasar Gracián y Morales, *Critil și Andronius*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1794 ; *[Raport asupra școlilor din Moldova]*, URC, III, *13—23*.

— 1. [M. Kogălniceanu], *Iacob Stamati, mitropolit Moldovei*, RLT, I, 1855, 3—5 ; 2. Melchisedec, *Chronica Hușilor, 342—371* ; 3. A. D. Xenopol și C. Erbiceanu, *Serbarea școlară de la Iași*, Iași, Tip. Națională, 1885, *190—198* ; 4. M. Mihăileanu, *Viața și activitatea mitropolitului Moldaviei și Sucevei Iacob II Stamate*, București, Göbl, 1895 ; 5. Eliade, *Infl. fr., 332—333* ; 6. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *311—314* ; 7. Iorga, *Ist. bis.*, II, *160—161, 195—196* ; 8. Pușcariu, *Ist. lit., 186* ; 9. Popovici, *Studii*, I, *194—195* ; 10. Al. I. Ciurea, *Iacov Stamati (1749—1803)*, Iași, Tip. Țerek, 1946 ; 11. Dan Simonescu, *Un roman spaniol în Moldova secolului al XVIII-lea*, ALN, 1946 ; 12. I. Lupaș, *Cum înfățișează o carte tipărită la Sibiu în anul 1805 personalitatea mitropolitului Iacob Stamati*, MA, IV, 1959, 11—12 ; 13. Piru, *Ist. lit.*, II, *159—160* ; 14. Duțu, *Coordonate, 219—220, 244—248, 253* ; 15. *Ist. filoz. rom.*, I, *172* ; 16. Ariadna Camariano-Cioran, *Precizări și identificări privind unele traduceri românești din greacă (sec. al XVIII-lea)*, RITL, XXII, 1973, 2 ; 17. N. A. Ursu, *Traducătorul necunoscut al romanului „Critil și Andronius"*, LR, XXVI, 1977, 4.

A. S.

STAMATI, Teodor (1812 — 13.XII.1852, Iași), publicist și traducător. Cu serioase înclinații spre studiu. **S.**, fiu de preot, învață ca elev stipendist (1828—1832) la Gimnaziul Vasilian de la Trei Ierarhi, unde va fi și institutor, după absolvirea cursului pregătitor, din 1833. Își va continua pregătirea la Viena (1834—1837), urmînd cursuri de matematică, fizică, chimie, științele naturii și de filozofie, încheiate cu doctoratul în filozofie (1838) și cu o călătorie în Franța și Germania. Prin pregătirea sa multilaterală și stimulat de Gh. Asachi, el va fi un membru activ în Comitetul academic, desfășurînd, în aceeași perioadă (1838—1847), o bogată activitate didactică la Academia Mihăileană, ca profesor de matematică și fizică, inițiind, în 1840, primele lecții experimentale de laborator. **S.** va susține, ca inspector școlar, într-un memoriu din 1845, îmbunătățirea organizării învățămîntului în Moldova. Merituoasa activitate didactică, care i-a adus, în 1843, rangul de paharnic, este întreruptă în perioada 1847—1850, greu resimțită materialicește de **S.** Acesta ocupă acum doar postul de conservator al colecțiilor de la Societatea de medici și naturaliști, al cărei membru era. Își va relua activitatea didactică în 1850, ca director al școlii de fete de la Sf. Spiridon și profesor de științele naturii la gimnaziul internat de băieți (1851—1852). În 1851, **S.** era asociat, alături de T. Codrescu și D. Gusti, la Tipografia Buciumul român. În stagiunea decembrie 1839 — martie 1840, el a condus trupa românească de teatru din Iași, ce oferea, în condițiile dificile ale vremii, reprezentații modeste, criticate sever de M. Kogălniceanu în „Dacia literară". **S.** răspunde, în „Albina românească", cu motivări, desigur reale, dar mai mult de ordin practic și organizatoric. Polemica întreținută din ambele părți de violente atacuri la persoană, sancționate, în cazul lui Kogălniceanu, de avertismentul Epitropiei Învățăturilor Publice, a avut totuși un rezultat hotărîtor pentru soarta teatrului național în epocă : numirea la conducere a lui M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, V. Alecsandri și P. M. Câmpeanu.

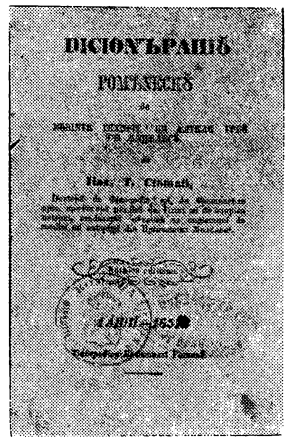
DICTIONARIU
POLIANTEU

Incadrîndu-se în spiritul vremii și avîndu-l ca model pe Gh. Asachi, **S.** are preocupări variate și multilaterale, ca profesor, autor de cursuri și manuale, om de știință și publicist, fiind interesat totodată de literatură, teatru, folclor. La curent cu noutățile din știință, el publică, uneori fără semnătură, numeroase articole de popularizare științifică, în „Albina românească" (1839—1847), conținînd observații meteorologice și astronomice, continuate în „Gazeta de Moldavia" (1850—1852), scrie o serie de materiale despre noțiuni generale de fizică în „Icoana lumei" (1841) și dă, ca naturalist, în „Povățuitorul sănătății și a economiei" (1844), informații de utilitate practică pentru agronomie. Preocupările sale literare, nesemnificative, sînt reprezentate de poeziile cu caracter ocazional (poezia *Zimbrul* sublinia misiunea publicației omonime de a-i lumina pe români) și omagial (versuri închinate lui Grigore Al. Ghica, Lascar Rosetti — 1849), apărute în revistele „Albina românească", „Zimbrul", „Jurnalul de Galați". Dintre puținele producții literare ale lui **S.** se distinge povestirea *Un vis : Cine de ce se teme, nu scapă* (1849), satiră la adresa justiției corupte. El traduce, demonstrînd că nu a rămas străin de teatru, comedia *Nepotul răposat* a lui Aug. von Kotzebue, reprezentată în Iași, la 2 decembrie 1845. Ca institutor, a tipărit, în 1833, *Abețedarul fran-*

țezo-românesc, dînd, în precuvîntare, unele informații autobiografice legate de activitatea sa la Gimnaziul Vasilian. Manualul este revelator pentru cunoștințele de limba franceză, pe care **S.** și-o însușea la acea dată, alături de limba germană, a cărei deplină stăpînire îi permite să redacteze primul dicționar german-român de la noi, *Vocabulariu de limba germană și română* (1852), bine primit, mai ales în Transilvania. **S.** a făcut parte din colectivul, condus de Gh. Asachi, care își propusese să redacteze primul dicționar enciclopedic românesc, intitulat *Lexicon de conversație,* din care a apărut o singură fasciculă, în 1842. Principala sa lucrare lexicografică este dicționarul de neologisme *Disionăraș românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles* (1851), în care siguranța și simțul limbii, dovedite la selectarea împrumuturilor lexicale făcute în limba română în prima jumătate a secolului al XIX-lea, se reflectă și în concepțiile lingvistice (afectate doar în ortografie de principiile lui A. Pumnul) expuse în prefață, unde **S.** insistă asupra necesității stabilirii unor reguli în adaptarea termenilor străini. Definițiile date unor termeni (roman, romantic ș.a.) depășesc interesul strict lexicografic al lucrării, oferind indicii pentru stadiul de început al concepțiilor de teoria literaturii și artei la noi. Contribuția de folclorist a lui **S.**, rămasă fără ecou în epocă, este broșura din 1851, *Pepelea sau Trădiciuni năciunare românești.* Influențat de direcția pașoptistă de valorificare a folclorului, **S.** consideră „tradițiile" drept mărturii pentru „întregul caracter al unui popor", incluzînd aici originea, evoluția istorică, limba, obiceiurile și religia. El modifică, în manieră cultă, nu numai stilul, ci și compoziția povestirii populare despre Păcală, conferind narațiunii un caracter biografic și inserînd importante elemente folclorice : credințe despre stingerea focului la trăsnet, despre curcubeu, belciugari (ființe fantastice care pedepsesc copiii răi), jocuri de copii, cimilituri (colecția lui **S.** fiind prima de acest gen în folcloristica românească), obiceiuri de Crăciun, un plugușor, două urări pentru dimineața Anului nou. Celelalte două capitole conțin narațiunea, de sorginte folclorică, despre pedepsirea îbovnicului stăpînei de către sluga șireată și snoava cu porcul închis în biserică. Din însemnata contribuție de autor didactic a lui **S.** s-au păstrat un *Manual de istoria naturală,* compus în 1841, și *Fizica elementară* (1849), interesantă sub raport lingvistic prin terminologia de specialitate, ce îmbogățea limbajul științific al epocii.

— *Un vis : Cine de ce se teme, nu scapă,* FMIL, XII, 1849, 4, 5 ; *Disionăraș românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles,* Iași, Tip. Buciumul român, 1851 ; ed. 2, 1856 ; *Pepelea sau Trădiciuni năciunare românești,* Iași, Tip. Buciumul român, 1851 ; *Vocabulariu de limba germană și română,* Iași, Tip. Buciumul român, 1852.

— 1. G. Asachi, *Necrolog,* GM, XXIV, 1852, 98 ; 2. Urechia, *Ist. șc.,* I, *201, 245, 267,* II *52, 54, 292, 320* ; 3. Adamescu, *Ist. lit., 60, 302* ; 4. Artur Gorovei, *„Pepelea sau Trădiciuni năciunare românești",* SZ, XII, 1912 ; 5. Constantin I. Andreescu, *Istoricul Liceului Național din Iași (1835—1935),* în *De la Academia Mihăileană la Liceul Național. 100 de ani. 1835—1935,* Iași Tip. Brawo, [1936], *passim;* 6. G. Atanasiu și T. Câmpan, *Teodor Stamati, primul fizician moldovean,* București, Monitorul oficial, 1940 ; 7. G. Zane, *O concurență tipografică și o polemică literară între M. Kogălniceanu și Gh. Asachi,* București, Fundația Kogălniceanu, 1941, *9—10* ; 8. Massoff, *Teatr. rom.,* I. *238, 241, 545* ; 9. *Ist. gînd., 150—151* ; 10. Seche, *Schiță,* I. *36—38, 77, 86—87, 89—94, 96* ; 11. Trifu, *Cronica, 126—128* ; 12. Bîrlea, *Ist. folc., 122—124.*

A. S.

STAMATI-CIUREA, Constantin (4.V.1828, Chișinău — 22.II.1898, Caracușeni—Hotin), scriitor. Fiul lui Costache Stamati și al Ecaterinei, fiică a căminarului Tudorache Ciurea, **S.-C.** și-a făcut studiile liceale și universitare la Paris. A studiat dreptul, filozofia, științele naturii. A fost secretar al ambasadelor rusești din Paris, Berlin, Londra. După 1854, pînă la sfîrșitul vieții, a trăit retras la moșia sa, Caracușeni, unde dădea îngrijiri medicale țăranilor, se ocupa de pictură, fotografie, astronomie. A instalat chiar un observator meteorologic și astronomic pe moșie. Era un om de cultură, cu preocupări variate, nu numai științifice, ci și literare. Prima scriere literară, *Excursiuni vînătorești,* a apărut la Odessa, în 1853. **S.-C.** a scris mult în rusește, dar operele sale nu au avut răsunet în Rusia, deși, după apariția piesei *Moartea lui Lermontoff* (1884), a fost numit membru al unei societăți literare din Moscova. În limba germană, i-a apărut la Viena, în 1880, *Tamar. Trauerspiel in vier Aufzügen.* În prefața volumului *Răsunete din Basarabia,* **S.-C.** anunță și scrieri în limba franceză. A tradus în românește cea mai mare parte a lucrărilor sale elaborate în limba rusă și împreună cu altele (scrise de la început în românește), le-a tipărit la Cernăuți cu ajutorul cuscrului său, Silvestru Morariu-Andrievici, străduindu-se, după pilda tatălui, să continue tradiția culturii românești în Bucovina. A fost romancier, poet, autor dramatic, povestitor. Parvenitismul social și contradicția dintre generația vîrstnicilor, apărători ai datinei, conducîndu-se după norma bunului simț, și superficialitatea tinerilor, interesați doar de bani și modă, sînt ținta atacurilor scriitorului în comedie *(Parvenitul, Un unchi și trei nepoate, Trei bunici și un nepot).* Cîteva farse ridiculizează manii inofensive sau snoabe *(Fricosul, Cînofilul).* Uneori cam silite și artificiale, situațiile nu sînt lipsite de comic, dealtfel ca și limbajul, cînd nu e prea căutat și cînd scriitorul reușește să intre în pielea personajelor sale. Numele personajelor sînt în mod evident alese pentru a le sugera caracterul. Dramele *Magdalina păcătoasa, Răzbunarea unei nebune* sînt moralizatoare și artificiale. O tragedie istorică, *Logodnica țarului,* este construită pe contraste și situații romantice. O parte din piesele sale au fost interpretate la Cernăuți de societatea „Armonia". Povestirile din volumele *Trei suveniri, Caleidoscop literar, Răsunete din Basarabia,* fantezii, amintiri, episoade din viața românilor basarabeni, sînt scrise într-un stil elegant și erudit, scriitorul fiind mereu interesat de etnografie, istorie, religii, filozofie. *O vînătoare în Basarabia,* avînd ca model declarat proza lui Gogol și Turgheniev, începe printr-o amănunțită descriere etnografică a ținutului. Astfel de digresiuni erudite sînt specifice stilului lui **S.-C.** Scriitorul este un descriptiv, îi reușesc tablourile de natură sălbatică, dezlănțuită. Viforul, lupii, singurătățile albe, buțile de catran arzînd în fața curții boierești pentru a alunga fiarele compun un tablou de o reală plasticitate. În povestirile romantice, realitatea alunecă pe nesimțite în vis și legendă, apar personaje demonice, stranii, victime ale veacului ; scriitorul se arată interesat de magnetism, istoria religiilor, cultivă de preferință contrastul romantic. În *Istoria unui țînțar,* deosebite efecte comice sînt obținute prin parodierea relațiilor umane, atribuite insectelor. Romanul *Insula Sagalin* (1894) ține să atragă atenția

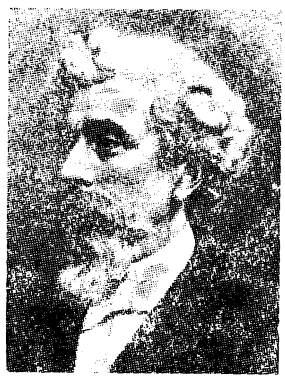

atît asupra poeziei aspre a ţinuturilor sălbatice ale Siberiei şi ale Amurului, cît şi asupra barbariei regimului autocratic ţarist şi să trezească milă pentru surghiuniţi, zugrăviţi în măreţia şi ticăloşia lor. Istoria fetei seduse de guvernator şi a luptătorului politic exilat în Siberia este construită anume pentru a ilustra ideile autorului. Dialogurile artificiale, lipsa de preocupare pentru psihologia eroilor, maniera aproape poliţistă a povestirii accentuează schematismul romanului.

— *Magdalina păcătoasa*, Cernăuţi, Armonia, 1881 ; *Opuri dramatice*, I—II, Cernăuţi, Armonia, 1888—1893 ; *Trei suveniri*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1890 ; *Istoria unui ţinţar*, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1891 ; *Insula Sagalin. Ţara misterioasă a exilaţilor*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1894 ; *Caleidoscop literar*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1895 ; *Răsunete din Basarabia*, Cernăuţi, Pardini, 1898.

— 1. I. Negruzzi, *C. de Stamati-Ciurea, „Opuri dramatice"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; 2. Polux [Al. Antemireanu], *Caleidoscop literar*, CL, XXXI, 1897, 9 ; 3. M. Teliman, *Constandin de Stamati-Ciurea*, Cernăuţi, 1897 ; 4. Eufrosina Dvoicenco, *Viaţa şi opera lui C. Stamati*, Bucureşti, Cartea românească, *51—53* ; 5. V. Şt. Ciobanu, *Un scriitor român din Basarabia. C. Stamati-Ciurea*, RFR, VIII, 1941, 8—9 ; 6. Călinescu, *Ist. lit., 568* ; 7. G. Bezviconi, *Costache Stamati. Familia şi contemporanii săi*, Iaşi, 1942, *81—100* ; 8. Haneş, *Scriitorii, 455—477* ; 9. Bezviconi, *Profiluri, 262—270* ; 10. Călinescu, *Material documentar*, RITL, XI, 1962, 1.

S. C.

STAVRI, Artur (10.XI.1869, Botoşani — 10.V.1928, Botoşani), poet. A fost elev la Liceul Naţional şi, din 1888, student la Facultatea de drept din Iaşi. A colaborat la „Convorbiri literare", „Contemporanul", „Literatură şi ştiinţă" (în redacţia revistei răspundea de partea literară), „Vieaţa", „Vatra", „Revista nouă", „Lumea ilustrată", „România literară", „Povestea vorbei", „Adevărul", „Sămănătorul", „Noua revistă română" ş.a. A făcut parte, împreună cu fratele său Raul, din cercul literar condus de N. Beldiceanu, pe care îl frecventau D. Anghel, Ed. Gruber, A. Gorovei. Cu I. Gorun, în 1899, scoate revista „Pagini literare", la care a colaborat şi M. Sadoveanu. A mai semnat Astar (A star), Coresi, A. Coresi, Sfîrîiac. A fost prefect de judeţ şi cunoscut om politic liberal.

Începuturile literare ale poetului trebuie raportate la poezia posteminesciană şi la atmosfera literară a revistelor socialiste. **S.** mimează melancolia eminesciană în versuri de o armonie corectă şi abordează poezia socială, fără a depăşi, în cele cîteva încercări din primul său volum, *Poezii*, nivelul unui umanitarism sentimental. Ulterior, evoluează spre sămănătorism, cultivînd pastelul rural şi idila. Chiar dacă uneori evocarea poartă amprenta nostalgiei după copilărie, motivul dorului de „căsuţa mea din sat", o anumită figuraţie (ciobănaşi, păstori, copile) şi atitudini (doinind, plîngînd, la rîu, la horă), ca şi aerul de voie bună care învăluie tablourile vin din sămănătorism. **S.** face cronica satului *(La ţară, În răsărit, Hora, Frumoasa satului)*, mergînd pe urmele lui G. Coşbuc, care îi este model în cîteva pasteluri şi în poezia erotică, prin evitarea confesiunii şi trecerea ei în ţesătura de basm sau de baladă pe motive folclorice *(Păunaşul codrilor, Trei fete sece-ră, Căprioara)*. Fantezia prin personificare figurată ţine tot de influenţa coşbuciană. Pastelist, **S.** năzuia a evoca în tablou o stare de suflet şi în acest sens, uneori, pastelurile sale capătă o notă de individualitate, vorbind prin delicateţea nuanţelor despre discreţia sentimentului, de o melancolie resemnată şi de un echilibru senin, în firea autorului lor. Aceste accente sînt rare, impresia generală fiind de lipsă de culoare şi de convenţional, de sentimentalism şi edulcorare a stilului, impresie întărită de frecvenţa diminutivelor.

— *Poezii*, Bucureşti, Panaitescu, 1894 ; *De demult...*, Bucureşti, Müller, 1897 ; *Pe-acelaşi drum*, Bucureşti, Alcalay, [1900] ; *Cîteva clipe*, Bucureşti, Alcalay, 1904 ; *Luminişuri*, Iaşi, Viaţa românească, 1910 ; *[Poezii]*, POC, *175—184*, PRC, II, *267—268*.

— 1. D. Evolceanu, *Artur Stavri, „Poezii"*, CL, XXIX, 1895, 3 ; 2. Iorga, *Pagini*, I, *278—279* ; 3. A. Naum, *A. Stavri, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1895 ; 4. Sanielevici, *Încercări, 83—86* ; 5. I. Scurtu, *Artur Stavri, „Cîteva clipe"*, S, III, 1904, 8 ; 6. G. Bogdan-Duică, *„Luminişuri" de A. Stavri*, R, V, 1910, 4 ; 7. Gh. Panu, *„Luminişuri" de A. Stavri*, SPA, X, 1910, 13 ; 8. Chendi, *Pagini, 470—474* ; 9. Anghel—Iosif, *Portrete, 35—38* ; 10. Călinescu, *Ist. lit., 524* ; 11. *Ist. lit.*, III, *580* ; 12. Straje, *Dicţ. pseud., 669*.

S. C.

STAVRINOS (sfîrşitul sec. XVI — începutul sec. XVII), cronicar. Grec din ţinutul Epirului, stabilit în Ţara Românească, **S.** a slujit ca vistiernic în timpul domniei lui Mihai Viteazul. **S.**-a bucurat de încrederea voievodului şi pentru faptul că era concetăţean cu Iani Epirotul, unchiul după mamă al lui Mihai. Din mărturii contemporane rezultă că vistiernicul a îndeplinit misiuni diplomatice, printre care o solie la Ibrahim paşa. S-ar putea să fi fost în suita lui Mihai, la Viena şi Praga, fiind singurul martor care consemnează în opera sa această perioadă din viaţa domnitorului. După moartea lui Mihai Viteazul, **S.** este întemniţat la Bistriţa, în Transilvania, unde se afla şi în 1602. Ştiri nesigure pomenesc ulterior de cariera lui **S.** în Moldova, unde se pare că a şi fost ucis, împreună cu fiul său, hatmanul Gheorghe.

S. este autorul unei cronici rimate despre domnia lui Mihai Viteazul, cu titlul *Vitejiile prea cucernicului şi prea viteazului Mihai Voievod*. Poema lui **S.**, compusă în închisoare la Bistriţa, în februarie 1602, scrisă în limba greacă populară, cuprinde 1312 versuri, de cîte 15 silabe, împărţite în mai multe capitole. **S.**, ca „om neînvăţat", a fost influenţat în compunerea poemei sale de poezia populară greacă, de poemele anonime sau cu autori cunoscuţi scrise în aceeaşi limbă, care circulau în epocă în manuscris sau imprimate în tipografiile veneţiene. Opera lui **S.** se înscrie în rîndul creaţiilor literare, numeroase în epocă, produse de curentul de admiraţie provocat în lumea elenică de lupta antiotomană a lui Mihai Viteazul. Importantă în primul rînd pentru istoriografie, întrucît reprezintă o cronică completă a întregii domnii a lui Mihai Viteazul, poema lui **S.**, spre deosebire de alte izvoare contemporane, nu este lipsită de virtuţi literare. Compunerea, simplă, cu o anumită stereotipie stilistică, are meritul de a transmite informaţiile unui martor ocular, pe un ton cald, admirativ, plin de vervă şi de exaltare. Naraţiunea

istorică este întreruptă adesea pentru a se introduce în scenă personaje reale care dialoghează între ele sau rostesc discursuri pline de culoare, naive uneori, alteori îmbibate de violență verbală. Intervențiile autorului, de la imprecații și trivialități la accentele grave ale motivului *vanitas vanitatum*, sînt adresate oamenilor și istoriei, nelipsind notele de părtinire pentru neamul său. Poema lui **S.** a fost asimilată literaturii române, constituind un izvor pentru **Letopisețul cantacuzinesc* și pentru cronica lui Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Rumânești*. Mai tîrziu, a fost cunoscută și utilizată de istoricul german J. Chr. Engel și de N. Bălcescu. Poema a fost prefațată și publicată la Veneția în 1638 de către ieromonahul Neofit. Ediția princeps este descoperită abia în 1939 de V. Grecu la Biblioteca mănăstirii Esfigmenos de la Muntele Athos. Cunoscînd o largă popularitate, poema a fost retipărită fără modificări la Veneția, în numeroase ediții. Dintre admiratorii lui **S.**, unii nu se sfiesc să-l imite : Gheorghe Palamed, Matei al Mirelor, Antim Diacrusis, Ignatie Petritzis, Ioannis Spontis. În limba română, poema lui **S.** a fost tradusă prima dată, într-o formă prescurtată, în 1837, de Teodor M. Eliat. Independent de această traducere, I. C. Massim realizează o alta, în 1862, în proză.

— *Vestitele vitejii ale lui Mihai Vodă ce au stăpînit Țara Rumânească și Ardealul de la anul mintuirii 1588 și pînă la 1601*, tr. Teodor M. Eliat, București, 1837 ; *Vitejiele pre-piosului și pre-viteazului Mihail voievod*, tr. I. C. Massim, TMI, I, *279—326* ; *[Vitejiile prea cucernicului și prea viteazului Mihai Voievod]*, în N. Simache și Tr. Cristescu, *Doi cîntăreți greci ai lui Mihai Viteazul : Stavrinos și Palamed*, Ploiești, 1943 ; *Povestea preafrumoasă a lui Mihai Voievod*, tr. Rita și Eugen Dobroiu, LRV, II, *193—222* ; *Cronica lui Stavrinos*, tr. și pref. Gheorghe Tomozei, București, Eminescu, 1975.

— 1. Eugenie Predescu, *Memorialul vistierului Stavrinos*, MID, I, 1845, *251—276* ; 2. A. Papiu-Ilarian, *Vistieriul Stavrinos*, TMI, I, *275—277* ; 3. G. Dem. Teodorescu, *Scrieri neogrece despre români. Vistierul Stavrinos și mitropolitul Matei al Mirelor*, LAR, I, 1896, 5 ; 4. G. Dem. Teodorescu, *Scrieri neogrece despre români. Iarăși vistierul Stavrinos*, LAR, II, 1897, 1, 5 ; 5. Iulian Ștefănescu, *Epopeea lui Mihai Viteazul în lumea greco-ruscască în secolii 17 și 18*, RIR, IV, 1934, *141—174* ; 6. D. Russo, *Studii*, I, *103—144* ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *85* ; 8. V. Grecu, *Prima ediție a lui Stavrinos și Matei al Mirelor*, CC, X, 1940, *544—547* ; 9. *Ist. lit.*, I, *325—329* ; 10. Dan Zamfirescu, *Stavrinos : „Vitejiile lui Mihai Voievod"*, LRV, II, *186—193* ; 11. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *120—121* ; 12. Al. Piru, *Stavrinos*, RL, III, 1970, 5 ; 13. Gheorghe Tomozei, *Poema lui Stavrinos*, în *Cronica lui Stavrinos*, București, Eminescu, 1975.

A. S.

STĂNCESCU, Constantin I. (20.X.1837, București — 8.VI. 1909, București), scriitor. Născut în mahalaua armenească a Bucureștilor, **S.** face primele clase la colegiul „Sf. Sava". Se înscrie, apoi, la Facultatea de drept, luîndu-și toate examenele în doi ani, și se ocupă sistematic de pictură, sub îndrumarea pictorului Gh. Tattarescu. Pentru studii superioare de belle-arte pleacă la Paris, cu o bursă pe care o cîștigase concurînd cu N. Grigorescu, apoi la Roma. Paralel cu studiile, **S.** a frecventat și cercurile literare și artistice din capitala Franței. După revenirea în București (1865), este numit profesor de estetică și istoria artelor la Școala de arte frumoase și profesor de caligrafie la Școala normală, apoi la liceul „Sf. Sava". **S.** a fost printre fondatorii Ateneului Român, unde a ținut numeroase conferințe despre critica de artă, despre formarea gustului artistic sau despre istoria picturii românești. Participă la toate expozițiile și organizează saloane oficiale anuale. Din anul 1887, i se încredințează conducerea Teatrului Național. Atitudinea sa conservatoare îi va aduce, însă, mulți adversari, care îl vor sili să demisioneze atît din conducerea teatrului, cît și de la Școala de arte frumoase. Printre elevii săi sînt Camil Ressu, C. Brâncuși, J. Steriadi.

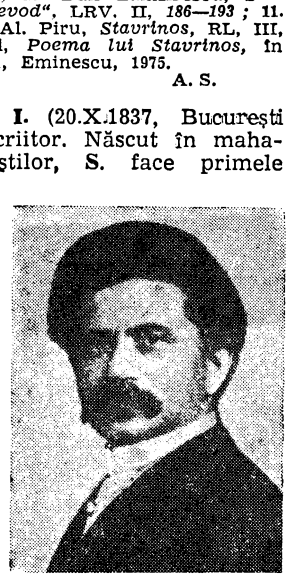

Activitatea sa literară e puțin cunoscută. A fost redactor, în 1866, la foaia literară „Satyrul", a scris cîteva comentarii despre viața artistică bucureșteană, prilej, între altele, de a-l elogia pe N. Grigorescu. O schiță, *Costin și Radu*, de fapt povestea redactării unei reviste, a apărut în „Sfîrșit de veac" (1897). **S.** a fost, însă, cunoscut ca autor de piese de teatru, mult jucate în timpul vieții sale, dar care nu s-au păstrat tipărite : *Bunul părinte*, comedie satirică reprezentată în 1853 și interzisă apoi pentru insultă la adresa justiției, *Răzbunarea morților*, jucată în 1854, *Banul Craiovei*, dramă istorică, *13 Septembrie 1848* (sau *Santinela română*), tablou militar, *Fanarioții*, *Dreptatea lui Mircea Vodă*, jucată în 1865 de trupa Tardini—Vlădicescu. A tradus și localizat un mare număr de piese și vodeviluri, ca *Pălăria de paie de Italia* (E. Labiche și Marc-Michel), *Moștenitorii* (Ad. Belot), *Peticarul din Paris* (F. Pyat), *Curierul din Lyon* (A. D'Ennery), *Bertan matelotul*, *Benvenuto Cellini*, *Lady Melville*, *Mama vinovată*, *Cum vine mintea la copii*, *Fata regimentului*, *Amorurile dracului* și multe altele.

— *Scrisori de la București*, F, V, 1869, 46, 47 ; *Ce este frumusețea. Artele plastice în România între anii 1848—1878. Cum se judecă operele de artă*, pref. D. Stăncescu, București, Alcalay, [1896] ; *Costin și Radu*, SFV, I, 1897, 1.

— 1. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *173* ; 2. D. C. Ollănescu, *Teatrul la români*, II, București, Göbl, 1898, *128*, *154* ; 3. *[Conflictul lui C. I. Stăncescu cu actorii]*, LUN, IV, 1898, 1044, 1045, 1046, 1048, 1051, 1112 ; 4. *[Anunț despre retragerea de la Școala de arte frumoase]*, LIB, III, 1899, 660 ; 5. C. I. Stăncescu, *[Scrisoare către Th. M. Stoenescu]*, RELI, XXI, 1900, 2 ; 6. E. D. F[agure], *[Necrolog]*, ADV, XXI, 1909, 7099 ; 7. G. Oprescu, *Pictura românească în secolul al XIX-lea*, ed. 2. București, F.R.L.A., 1943, *195—197* ; 8. Petre Oprea, *Date despre C. I. Stăncescu*, SCIA, VIII, 1961, 2 ; 9. Alecsandri, *Însemnări*, *131—132* ; 10. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *497*, III, *203—204*, *514*, *523*.

L. C.

STĂNCESCU, Dumitru (20.XII.1866, București — 9.VII.1899, Axenfels, Elveția), scriitor și culegător de folclor. S-a născut într-o familie de intelectuali cu un rol însemnat în viața culturală a Bucureștilor. Atît tatăl, cît și unchiul său, C. I. Stăncescu, fost director al Teatrului Național, au fost printre animatorii Ateneului Român. **S.** învață la liceul „Sf. Sava" din București, avînd ca profesor și pe G. Dem. Teodorescu care, probabil, va fi contribuit la trezirea interesului său pentru folclor. Debutează în paginile revistei „Literatorul" cu schițe sentimentale, moral-educative. Dintre colaboratorii aceleiași reviste s-a simțit atras de Traian Demetrescu, cu care a legat o strînsă prietenie. Studiile și le-a continuat la Liège, de unde se întoarce, în 1891, cu titlul de doctor în științe politice și administrative. Publică basme, snoave și traduceri, iar din 1895, împreună cu Carol Müller, înființează colecția „Biblioteca pentru toți", urmărind, prin conținutul operelor, selectate cu mult discernămînt, răspîndirea „frumosului și moralului". Același imbold îl va călăuzi și în activitatea de director al revistei „Foaia pentru toți", pe care o va conduce între 1896 și 1899. A murit de ftizie.

Schițele lui **S.** *(Actualități, Memoriile unui cățel, Monologul unui papagal)* sînt mediocre, chiar dacă unele imagini sînt foarte sugestive, ca în *Artă* sau *De teamă.* Încearcă și proza satirică *(Cartofu, Popa Cinzeacă),* dar cele mai izbutite rămîn însemnările din care se degajă multă sensibilitate și un elan generos *(Crîmpeie. Păreri și impresii. Notițe biografice. Treizeci de zile în Elveția),* multe dintre ele publicate în „Adevărul", sub pseudonimul Radu Prelea. A publicat mai mult la „Literatorul", „Revista literară", „Revista olteană". „Familia", „Biblioteca familiei". „Vatra", „Revista nouă", „Viața" și „Universul". În revistele și ziarele vremii, numele lui **S.** se întîlnește însă foarte des, și aceasta pentru că basmele și snoavele publicate de el au fost mereu reproduse. Peste munți, basmele și snoavele sale erau cunoscute retipărite de „Gazeta Transilvaniei" și „Luminătoriul". Între 1885—1886 a făcut parte și din comitetul de redacție al revistei „Analele literare". În 1896 scoate „Foaia pentru toți", revistă cu profil divers, ce-și propunea să instruiască și să amuze toate categoriile de cititori. Aici publică mult folclor și traduceri din literatura universală. Paralel cu munca la redacție, continuă să se preocupe de editarea volumelor din „Biblioteca pentru toți", difuzînd literatură română și universală, folclor, știință popularizată, traducînd el însuși din Bernardin de Saint-Pierre, H. Chr. Andersen, Al. Dumas-fiul, Catulle Mendès, J. Lemaître, Fr. Coppée, A. France, precum și din alți autori francezi la modă pe atunci : A. D'Ennery, E. Legouvé și J. Janin. Traducerile vădesc o oarecare dexteritate literară și au fost apreciate de mulți dintre contemporanii săi. A scos și un „Calendar ilustrat al „Bibliotecii pentru toți", urmărind același program. Ca folclorist, **S.** este unul dintre primii culegători de basme. În prefața la prima sa broșură, *Basme culese din popor,* M. Gaster remarca una din principalele calități ale culegerii, aceea de a se fi integrat spiritului popular, de a nu-l fi denaturat. Urmează, în 1892, o reeditare a primelor șase basme, la care mai adaugă încă nouăsprezece, în 1893 *Alte basme culese din gura poporului* și încă vreo cîteva volume de povești și snoave care i-au adus laude și încurajări din partea lui B. P. Hasdeu, L. Șăineanu, N. Iorga, Ilarie Chendi, E. Picot. Ele aduc o accentuată notă realistă și un ton glumeț, caracteristice, dealtfel, creațiilor populare. *Înșiră-te mărgărite cu dalbe flori aurite, Împărăția Arăpușchii* sau *Răsplata Sfintei Sîmbete* sînt cîteva din basmele valoroase și interesante publicate de **S.**, chiar dacă nu dezvoltă motive inedite. Trei dintre basmele sale au fost traduse în franceză de Jules Brun. Snoavele se mențin la același ton popular vioi, ce le sporește savoarea. Se poate constata din toate textele folclorice publicate de **S.** că s-a străduit, ca și Al. Vasiliu, I. G. Sbiera sau I. Pop-Reteganul, să stea cît mai aproape de originalul popular, conformîndu-se astfel recomandărilor făcute de B. P. Hasdeu privind introducerea unui spirit științific în culegerea folclorului.

— *Actualități,* L, IV, 1883, 11—12 ; *Literatura la noi,* FON, II, 1883, 18 ; *Memoriile unui cățel,* L, V 1884, 2 ; *Întîmplările unei bâncuțe,* L, V, 1884, 2 ; *Copilul muncitorului,* L, V, 1884, 3 ; *Pastel,* L, V 1884, 4 ; *Monologul unui papagal,* L, V, 1884, 4 ; *Basme culese din popor,* pref. M. Gaster, București, Tip. Petrescu—Conduratu, 1885 ; *Popa Cinzeacă,* Tip. Română-italiană, 1886; *Artă,* RVO, II, 1889, 8 ; *De teamă,* RVO, II, 1889, 9 ; *Lacrimi, Peste drum, Fericire apusă,* F, XXV, 1889, 33 ; *Basme culese din gura poporului,* pref. G. I. Ionnescu-Gion, București, Haimann, 1892 ; *Snoave sau glume populare,* București, Tip. Universul, 1892 ; *Alte basme culese din gura poporului,* București, Steinberg, 1893 ; *Cerbul de aur și alte basme pentru copii culese din gura poporului,* București, Haimann, 1893 ; *Snoave,* București, Haimann, 1893 ; *Dramă,* F, XXX, 1894, 13 ; *Magie de salon,* V, I, 1894, 14 ; *Glume și povești,* pref. A. Vlahuță, Craiova, Samitca, 1895 ; *La gura sobei,* București, Müller, [1895] ; *Povești și snoave noi pentru popor,* București, Steinberg, 1895 ; *Crîmpeie. Păreri și impresii. Notițe biografice. Treizeci de zile în Elveția,* București, Tip. Populară, 1897 ; *Cartofu,* FPT, I, 1897, 41 ; *Asupra traducerilor,* FPT, II, 1898, 6 ; *Basme culese din gura poporului,* pref. I. C. Chițimia, București, E.T., 1955 ; *Sora soarelui. Basme culese din popor,* îngr. Iordan Datcu, pref. I. C. Chițimia, București, Minerva, 1970. — **Tr.** : *Povești adevărate (imitații și traduceri),* București, Tip. Iris, 1884 ; Anatole France, *Istorie chinezească,* GV, II, 1890, 8 ; Catulle Mendès, *Durere,* BIF, I, 1890, 1, *Cămășile vrăjite,* BIF, I, 1890, 28 ; H. Chr. Andersen, *Povești alese,* București, Müller, [1895], *Cartea de chipuri fără chipuri,* București, Müller, 1896 ; A. Theuriet, *Din tinerețe,* București, Müller, [1895] ; M-me Colomb, *Istorioare pentru copii,* București, Müller, [1895] ; A. Gennevraye, *Ombra,* București, Müller, [1895] ; Fr. Coppée, *Prietene,* București, Müller, [1896], *Poveste tristă,* București, Müller, [1898—1899] ; P. Bourde, *Patriotul,* București, Müller, [1896] ; E. Augier și J. Sandeau, *Ginerele lui Poirier,* București, Müller, [1896] ; G. Putlitz, *Ce povestește pădurea,* București, Müller, [1896] ; Al. Dumas-fiul, *Denisa,* București, Müller, [1896] ; Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia,* București, Müller, [1896—1897] ; J. Lubbock, *Întrebuințarea vieții,* București, Müller, [1897]. **Ms.** : Al. Dumas-fiul, *Francillon* (1898), B.C.S. ms. 11055.

— **1.** Tr. Demetrescu, *Amintiri literare,* RVO, I, 1888, 11 ; **2.** Iorga *Pagini,* I, *16—17* ; **3.** Al. Macedonski, *Basme de D. Stăncescu,* L, XIV, 1893, 10 ; **4.** D. Rosetti, *Dicț. cont., 173* ; **5.** Ilarie Chendi, *Umanitate și progres,* F, XXXIV, 1898, 9 ; **6.** D. Stăncescu, *[Scrisori către N. Iorga],* SDL, XII, *235—236* ; **7.** I. Achimescu, *În memoria lui D. Stăncescu,* CMN, II, 1899, 10 ; **8.** Lys [Al. Antemireanu], *Dumitru Stăncescu,* E, V, 1899, 1140 ; **9.** Lyonnel, *Dumitru Stăncescu,* E, V, 1899, 1143 ; **10.** [Șt.] Tuțescu, *Dumitru Stăncescu,* OV, I, 1899, 19—21 ; **11.** Chițimia, *Folcloriști, 371—387* ; **12.** Tomescu, *Ist. cărții rom., 156—157* ; **13.** Vrabie, *Folcloristica, 277—278* ; **14.** *Ist. lit.,* III, *910—917* ; **15.** Bîrlea, *Ist. folc., 295—296* ; **16.** Virgiliu Ene, *Folcloriști români,* Timișoara, Facla, 1977, *151—155.*

L. C.

STĂNESCU, D. (a doua jumătate a sec. XIX), poet. Născut în Transilvania, **S.** și-a publicat poeziile, vizibil influențate de A. Mureșanu, la București, în „România" (1857) și „Reforma". Sporadic i-au apărut poezii și în „Românul", „Dreptatea" și „Informațiunile bucureștene". Versurile lui **S.** impresionează prin consecvența cu care autorul își exprimă crezul său politic, patriotic. Împilarea națională și dorința fierbinte de unire a tuturor provinciilor românești stimulează permanent inspirația sa poetică, altfel destul de precară. Poezia lui e uneori violentă, cu accese de fanatism. În prefața la volumul *Citera,* I. G. Valentineanu, care îi atribuie cu dărnicie talent, chiar geniu în poezia epică, anunța că poetul elaborează o epopee, *Mihaida,* care, însă, nu a mai apărut.

— *Citera,* pref. I. G. Valentineanu, București, Tip. Națională, 1862.

L. C.

STĂNESCU-ARĂDANUL, Mircea Vasile (23.II.1841, Arad — 30.XI.1888, Arad), publicist și culegător de folclor. Fiul lui Atanasie Stanu, devenit ulterior Stanovici, a fost înscris în 1851 la liceul maghiar din Arad sub numele de Sztánovics Imre Vazul. În 1859, la Viena, optează definitiv pentru numele Stănescu, cu intenția de a-și sublinia naționalitatea. Un moment însemnat al biografiei sale este redactarea, în 1859, a almanahului „Muguri", care înmănunchea producțiile literare ale tinerilor învățăcei din Arad, printre care și Iulian Grozescu. În 1859, se înscrie la Facultatea de drept din

Viena, unde se pare că s-a împrietenit cu At. M. Marienescu, la îndemnul căruia ar fi publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" apelul-concurs pentru culegere de literatură populară. A profesat ca avocat în Arad, avînd printre stagiari pe I. Slavici. **S.-A.** a fost un animator al vieții culturale și politice arădene, ales deputat dietal. S-a aflat printre delegații trimiși la serbarea de la Putna (1871). În 1861 fondează, la Budapesta, prima revistă umoristică pentru românii transilvăneni, „Tutti frutti", urmată de „Strigoiul" (1862), „Umoristul" (1863) și „Gura satului" (1867). În colaborare cu I. Grozescu scoate și o revistă literară, efemeră, „Speranția" (1863). Orientarea acestor reviste era militant-națională, de unde și cele cîteva procese de presă în care a fost implicat. Mai colaborează și la alcătuirea unui calendar umoristic, „Calendarul babelor", în 1871. Versurile din volumul *Buchet de simțăminte naționale pe anul 1860* sînt, fără excepție, patetice discursuri patriotice. Volumul *Povești culese și corese* (1860), semnat Emeric Basiliu Stănescu Arădanul, reprezintă cea dintîi colecție de proză populară tipărită în limba română. Din moto-ul cărții, ca și din „precuvîntare", se poate sesiza rațiunea unei asemenea opere : cunoașterea spiritului poporului. Din păcate, **S.-A.** a modificat textele, alterîndu-le autenticitatea. Culegerea conține două basme, două snoave, o legendă a cucului și două povestiri. Publicarea acesteia a reprezentat un act de patriotism, ce se integra crezului național al autorului.

— *Buchet de simțăminte naționale pe anul 1860*, Arad, Tip. Goldscheider, 1860 ; *Povești culese și corese*, I, Timișoara, Tip. Hazay și Guilom, 1860, reed. în *Povești din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bîrlea și Ion Taloș, pref. Ovidiu Bîrlea, Cluj-Napoca, Dacia, 1975, *43—74* ; *Prevorbire*, în I. Grozescu, *Poezii*, Arad, Tip. Gyulai, 1869. — **Tr.** : La Remellay, *Zimbrul*, CDA, II, 1862, 29.

— 1. I. Slavici, *[Scrisoare către I. C. Negruzzi, 1873]*, SDL, II, *206—208* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *188—189* ; 3. V. Mangra, *Mircea Vasiliu Stănescu*, F, XXIV, 1888, 51 ; 4. Păcățian, *Cartea de aur*, V—VI, *passim* ; 5. Octavian Lupaș, *Figuri arădane : Mircea V. Stănescu*, Arad, Concordia, 1936 ; 6. Breazu, *Studii*, I, *59, 76—78* ; 7. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968 *137—153* ; 8. Bîrlea, *Ist. folc.*, *129—132* ; 9. L. Grămadă, *Presa satirică*, *16—17* ; 10. Ovidiu Bîrlea, *Prefață* la *Povești din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bîrlea și Ion Taloș, Cluj-Napoca, Dacia, 1975, *9—13*.

L. C.

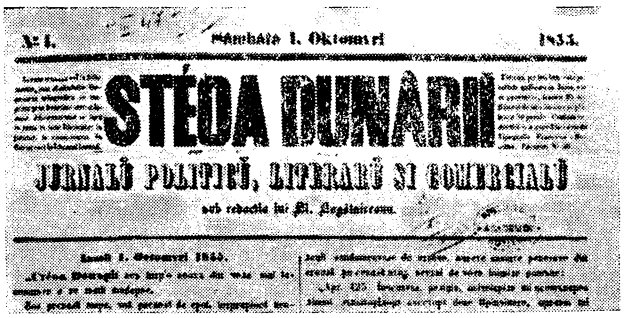
Nr. 1. Marțiulă 1. Octomvri 1855.

STEAUA DUNĂRII

JURNALŬ POLITICŬ, LITERARŬ ȘI COMERCIALŬ

sub redacția lui Șt. Kogălnicenu.

STEAUA DUNĂRII, jurnal politic, literar și comercial editat la Iași de M. Kogălniceanu, de la 1 octombrie 1855 pînă la 11 septembrie 1856 și de la 1 noiembrie 1858 pînă la 5 noiembrie 1860, cu întreruperi datorate intervenției cenzurii (3 martie 1856 — 22 mai 1856 și 11 septembrie 1856 — 1 noiembrie 1858). Între 1856 și 1858 a apărut și o ediție franceză a ziarului, „L'Etoile du Danube", mai întîi la Iași, apoi la Bruxelles. De la 2 ianuarie 1859, **S. D.** fuzionează cu ziarul „Zimbrul și Vulturul", apărînd un timp sub titlul „Steaua Dunărei. Zimbrul și Vulturul". Redactori, alături de M. Kogălniceanu (care rămîne la conducerea ziarului pînă la 3 mai 1860), au fost V. Mălinescu, V. Alexandrescu-Urechia, I. M. Codrescu și N. Ionescu.

Ziarul **S. D.** a fost conceput de Kogălniceanu ca principala tribună pentru susținerea campaniei în favoarea unirii Principatelor (inițial, fusese chiar proiectat cu titlul „Unirea"). Programul politic, expus în primul număr, avea în vedere obținerea autonomiei Principatelor și unirea lor, modernizarea și liberalizarea instituțiilor sociale, emanciparea claselor de jos, desființarea robiei, răspîndirea instrucțiunii școlare. Ziarul urmărea o cît mai mare audiență în rîndul cititorilor și crearea unei opinii publice care să sprijine obiectivele sale politice. Pe lîngă informarea cititorilor asupra mișcării politice din Principate și de peste hotare, Kogălniceanu își propunea inițierea lor în „știința politicii", propagarea ideilor înnoitoare în economie, agricultură, industrie.

În domeniul literaturii, programul **S. D.** relua principalele obiective ale „Daciei literare" și „Propășirii", aderînd de aceea și la orientarea revistei lui V. Alecsandri, „România literară". Se cere scriitorilor să creeze o literatură originală, de inspirație națională, izvorîtă din istoria, moravurile și tradițiile autohtone. **S. D.** se anunță de la început ca o publicație combativă, de atitudine, menită să impună în mișcarea literară și culturală o tendință ideologică evidentă și o concepție bine închegată despre căile pe care trebuie să le urmeze literatura și limba literară. În polemică directă sau aluzivă cu filologii ardeleni latinizanți și cu I. Heliade-Rădulescu, ziarul a respins în articolul program și în cîteva intervenții ulterioare, „direcția falsă" a teoriilor lingvistice care ignorau evoluția firească a limbii române. Ca și în programul „Daciei literare", se proclamă necesitatea criticii, exercitată în numele publicului, al schimbului de opinii ; se cere aprecierea exigentă a oricărei scrieri, indiferent de poziția socială a autorului ei.

Din foarte numeroasele poezii apărute în cuprinsul jurnalului (paginile de proză sînt cu totul sporadice), multe sînt ocazionale, mai cu seamă satire politice, fabule, cuplete comice, ode festive, prin care poeții intervin prompt, cu mijloacele versului agitatoric, în evenimentele zilnice legate de înfăptuirea Unirii și de lupta pentru realizarea unor reforme democratice. Dincolo de nivelul mediocru al producțiilor poetice, rămîne fervoarea participării directe, entuziaste, la acțiuni politice și sociale de însemnătate istorică. Dintre poeții de seamă ai epocii apar, destul de rar, V. Alecsandri *(Hora Unirei)*, Gr. Alexandrescu și, cu versuri reproduse din „Dîmbovița", D. Bolintineanu. Cu versuri militante, care slujesc obiectivele politice ale momentului, sînt prezenți D. Dăscălescu, Gh. Tăutu, Al. Donici, G. Crețeanu, Gh. Sion, I. Ianov, I. V. Adrian, C. D. Aricescu, N. Istrati, Sofia Cocea, I. Caragiali, Gr. Serrurie. Alte nume sînt mai puțin cunoscute: E. Cobălcescu, D. Idieriu, D. S. Miclescu, Ioan Pavlov, G. Nichitache, T. Porfiriu. O baladă populară *(Ștefan Vodă și Vlădica Ion)* este publicată de viitorul folclorist At. M. Marienescu.

Fără a promova constant o atitudine critică în judecarea operelor literare, așa cum anunțase în articolul program, **S. D.** a menținut atenția asupra mișcării literare prin cîteva rubrici apărute temporar *(Științi și arte, Literatură, Bibliografie)* și prin cîteva articole și recenzii. Un amplu comentariu la volumul lui V. Alecsandri *Doine și lăcrimioare* semnează C. A. Rosetti, în 1856. În același an, Alecu Russo polemizează cu latinizanții ardeleni, în chestiunea reformelor lingvistice, reclamînd exigență și discernămînt față de orice fenomen cultural. În cîteva

numere din 1859 apar capitole din *Schiţări de literatură română* de V. A. Urechia.

Pînă la reintrarea în activitatea politică, M. Kogălniceanu a fost prezent în paginile ziarului cu numeroase articole politice, foiletoane, însemnări, multe din ele nesemnate.

Între 6 mai şi 24 octombrie 1882, prin iniţiativa lui M. Kogălniceanu, Gr. H. Grandea a scos o nouă serie a ziarului **S. D.**, care de la numărul 46 continua însă şi „Resboiul". În partea literară, apar o dată sau de două ori, cu producţii nesemnificative, V. Alecsandri, Al. Macedonski (care semnează şi note polemice antijunimiste), B. P. Hasdeu. Printre colaboratori, alături de Gr. H. Grandea, semnează publiciştii Al. Pencovici, C. Bulgărescu, C. N. Racottă, Th. Balassan, I. Vrăbiescu. Între traducerile apărute se află *Mantaua* de Gogol şi *Ocolul pămîntului în 80 de zile* de Jules Verne.

Cu acelaşi titlu, „Steaua Dunării", fiul lui Kogălniceanu, Vasile M. Kogălniceanu, a scos un ziar politic la Bucureşti, între 1897—1899 şi, din nou, în 1907.

— 1. M. K[ogălniceanu], *[Programul ziarului „Steaua Dunării"]*, SDU, I, 1855, 1, reed. în PLR, I *154—159*, GRP, I, *132—138* ; 2. N. Bănescu, *Cum a fost primită apariţia foii „Steaua Dunării"*, R, III, 1900, *380—384* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *105—107* ; 4. N. Iorga, *Mihail Kogălniceanu. Scriitorul, omul politic şi românul*, Bucureşti, Socec, 1922, *17—18*, *90—92* ; 5. Ovidiu Papadima, *Literatura din foaia lui M. Kogălniceanu „Steaua Dunării"*, RITL, V, 1956, 3—4 ; 6. Ovidiu Papadima, *Mihail Kogălniceanu şi Unirea Ţărilor Române. „Steaua Dunării"*, RITL, VII 1958, 3—4 ; 7. Paul Cornea, *Un capitol din existenţa zbuciumată a unei publicaţii unioniste : „Steaua Dunării"*, LL, XVII, 1968 ; 8. Al. Zub, *O publicaţie necunoscută : noua serie a ziarului „Steaua Dunării", iniţiată de M. Kogălniceanu (1882)*, ALIL, t. XXI, 1970 ; 9. Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu. Biobibliografie*, Bucureşti, E.E.R. şi E.MT., 1971, *XI—XII*, *XV*, *XLII*, *453*, *455*.

L. V.

STELUŢA, revistă literară apărută la Botoşani, săptămînal, între 21 ianuarie — februarie 1868 şi 11 februarie — 13 iulie 1869. Fostul militant unionist I. V. Adrian, gazetar cu experienţă şi scriitor cu oarecare faimă în epocă, a editat, în tripla calitate de proprietar, redactor şi tipograf, această publicaţie, probabil primul periodic literar botoşănean. Adrian îşi publică în **S.** propriile compuneri, versuri, nuvele istorice, traduceri, dar obţine şi colaborarea poeţilor Gh. Tăutu, N. Nicoleanu, N. Roiu, V. Gr. Pop. El reproduce, de asemenea, din versurile lui D. Petrino, N. Pruncu, fabule de C. Stamati şi tipăreşte scrieri teatrale ale lui T. Boian (vodevilul *Teatru la ţară)* şi Şt. Mihăileanu (tabloul în versuri *Blestemul unui ţăran murind*, jucat în 1868 la Teatrul Naţional din Bucureşti). N. Nicoleanu traduce din A. de Musset (poezia *Nu mă uita)*, iar I. V. Adrian din Th. Gautier (poezia *Fuga)* şi trei poezii de Lermontov *(Privesc..., Ah ! tristu-i, urît tare !, O ! nu, o ! nu pe tine)*. Tot redactorul revistei publică documentate articole de istorie şi sociologie *(Constituirea primitivă a familiei şi societăţii* sau *Cercetări asupra originii ziarelor)*, care par să fie, mai curînd, traduceri.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *695* ; 2. Ileana Turuşancu, *Reviste botoşănene din trecut*, LL, III, 1957.

R. Z.

STERN, Adolph (14.XI.1848, Bucureşti — 18.X.1931, Bucureşti), traducător. Se numea Abner Stern şi era fiul unui giuvaergiu evreu. A învăţat în şcoli particulare şi la colegiile „Sf. Sava" şi „Matei Basarab" din Bucureşti. După studii de drept la Berlin, Leipzig şi Paris şi trecerea doctoratului cu o teză de drept roman, **S.** a lucrat pe lîngă un avocat parizian. Întors în ţară, este secretar al consulului Statelor Unite. A ţinut un timp cursuri de drept internaţional şi privat la o şcoală de ştiinţe politice şi administrative din Bucureşti. **S.** este cunoscut datorită încercărilor de a traduce opera lui Shakespeare în limba română. În 1875, T. Maiorescu recomanda lui I. Negruzzi, pentru „Convorbiri literare", *Hamlet*, în versiunea lui **S.**, ca pe o „traducere bunicică". *Hamlet* nu s-a publicat totuşi în revista Junimii, ci într-o broşură, în 1877. Maiorescu i-a făcut o prezentare foarte favorabilă în „Timpul", în vreme ce A. D. Xenopol critica în „Convorbiri literare" abaterile de la spiritul limbii române. În 1879 apare, în tălmăcirea lui **S.**, *Iuliu Cezar*, iar în 1881, *Regele Lear*. Piesa *Romeo şi Julieta* este citită la Junimea şi Eminescu apreciază iniţiativa traducătorului. La rugămintea lui I. L. Caragiale, în 1893, **S.** a tradus, pentru Teatrul Naţional, *Visul unei nopţi de vară*, care însă nu s-a jucat, tălmăcirea rămînînd în manuscris. În 1922—1923, a scos o ediţie de *Opere alese* din Shakespeare, în cinci volume. Traducînd din Shakespeare, **S.** a încercat să transpună originalul cu o mare fidelitate literală, ceea ce a dus la neglijarea sensului de ansamblu al comunicării şi mai ales a spiritului limbii în favoarea echivalării, mecanice însă, a cuvîntului. **S.** traduce direct după original, ajutîndu-se (în înţelegerea textului) de comentariile engleze şi germane asupra lui Shakespeare şi de tălmăcirea germană dată operei lui Shakespeare de Aug. W. von Schlegel şi Ludwig şi Dorothea Tieck. Este păstrată şi structura metrică a versului shakespearean, pentametrul iambic, mînult însă destul de greoi. Dacă folosirea unor vocabule şi variante lexicale din limba veche, în scopul evitării excesului neologistic, nu este deloc greşită, limbajul familiar şi localizant al traducătorului duce, fără intenţie, la efecte comice şi la vulgarizare. Se adaugă numeroase şi grave inexactităţi, exprimări străine de spiritul limbii române. **S.** a tradus în germană din V. Alecsandri, C. Bolliac, I. Slavici. Şi-a povestit viaţa în volumele *Din viaţa unui evreu român* şi *Însemnări din viaţa mea.*

— *Din viaţa unui evreu român*, Bucureşti, Tip. Progresul, 1915 ; *Insemnări din viaţa mea*, Bucureşti, 1921. — Tr. : Schiller, *Mănuşa*, RFM, VII, 1865, 8, *Clopotul*, Bucureşti, Tip. Weiss, 1869 ; Shakespeare, *Hamlet, prinţul Danemarcei*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1877, *Iuliu Cezar*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1879, *Regele Lear*, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1881 *Opere alese*, I—V *[Hamlet, Iuliu Cezar, Antoniu şi Cleopatra, Coriolan, Macbeth, Neguţătorul din Veneţia]*, Bucureşti, Socec, 1922—1923.

— 1. S. Bodnărescu, *„Clopotul" de Schiller ; trad. de dl. Stern*, CL, III, 1869, 15 ; 2. T. M[aiorescu], *Traducerea lui „Hamlet" de d. Adolf Stern*, TM, II, 1877, 129—134 ; 3. A. D. Xenopol, *„Hamlet, prinţul Danemarcei"*, CL, XI, 1877, 7 ; 4. I. G[orun], *O traducere a lui „Hamlet"*, RVN, I. 1905, 4 ; 5. P. Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 6. I. Botez, *Shakespeare în româneşte*, VR, XV, 1923, 5 ; 7. Henry Marcus, *Dr. Adolphe Stern*, ADM, III, 1931, 43 ; 8. S. Bărbulescu, *Shakespeare în România*, IL, XV, 1964, 6 ; 9. Duţu, *Shakespeare*, *22*.

S. C.

STEUERMAN, Avram (30.XI.1872, Iaşi — 19.IX. 1918, Iaşi), poet şi publicist. Aparţinea unei familii evreieşti sărace. În 1892 a absolvit Liceul Naţional din Iaşi. A debutat în publicaţia lui I. N. Roman „Drapelul", cu două epigrame şi un poem în proză,

semnate De la Iaşi. După bacalaureat, intră în publicistică. Colabora la revista bucureşteană „Ecoul săptămînei" şi la revistele socialiste „Lumea ilustrată", „Evenimentul literar", „Lumea nouă literară şi ştiinţifică", cu versuri, proză şi traduceri. C. Dobrogeanu-Gherea, care l-a cunoscut la „Evenimentul literar", aprecia încercările sale literare. În acest timp, **S.** studia medicina la Iaşi şi activa în mişcarea socialistă. În 1893, a luat parte la primul congres al Partidului social-democrat al muncitorilor din România. Ziarist înzestrat, a colaborat mai ales la ziarele ieşene, semnînd A. Trestianu, Tristis, Rodion şi Steuerman-Rodion, Leandru, Flişki sau Fişki. A condus ziarul „Răsăritul" şi a fost redactor la „Opinia". În „Evenimentul" din 1897 publica, număr de număr, *Impresiunile unui civilizat* şi *Carnetul unui senzibil.* După absolvirea facultăţii (1898), a practicat medicina la Iaşi. În 1918, la puţin timp după întoarcerea din război, **S.** s-a sinucis.

S. este autorul a două antologii de literatură română (1893). A publicat şi cîteva volume de versuri *(Sărăcie,* 1897 ; *Lirice,* 1898 ; *Spini,* 1915). Ziaristul şi-a strîns o parte din producţiile gazetăreşti în volumul intitulat *Ele* (1898). *O toamnă la Paris* reuneşte schiţe, cronici jurnalistice, amintiri, fantezii, sonete. **S.** a scris libretul operei *Petru Rareş,* cu muzica de Ed. Caudella. În 1896, după moartea lui Tr. Demetrescu, a scos o ediţie a poeziilor acestuia, sub titlul *Aquarele.*

Versurile lui **S.,** proiecţie lirică a dramei sociale şi psihologice a autorului, afişează, mai toate, un sentimentalism elegiac, duios şi, uneori, masca unui cinism îndurerat. Sentimentalismul acesta de dezmoştenit al vieţii, visul unei înfrăţiri universale îl integrează pe **S.** atmosferei lirice din revistele socialiste. Poetul reia, fără personalitate, motive ale poeziei sociale. În lirica erotică a imitat pe Heine. Situaţiile sentimentale sînt rezolvate printr-o poantă ironică, ce nu disimulează, totuşi, amărăciunea. Influenţa lui Eminescu este şi ea vizibilă. Mai interesante sînt versurile din culegerea postumă, *Frontul roşu,* un fel de jurnal de front în care notaţia nudă şi lucidă a senzaţiilor încercate în aşteptarea morţii, demistificarea războiului într-o poezie aspră, document al mizeriei omeneşti, anticipă întrucîtva poezia de război a lui Camil Petrescu din *Ciclul morţii* (1923). **S.** a tradus, cursiv, din Lenau, Heine, Sully Prudhomme ş.a. A transpus în româneşte lucrările lui V. Conta *(Teoria ondulaţiunii universale* şi *Bazele metafiziciii),* scrise în limba franceză, şi cîteva scrieri dramatice în limba germană de Carmen Sylva *(Vrăjitoarea, Ullranda, Loiza, Mărioara).* Pentru teatru a tălmăcit din P. Hervieu *(În lanţ),* din A. D'Ennery şi Ph. Dumanoir *(Don Cezar de Bazan)* şi din Tristan Bernard *(Cafeneaua cea mică). Cadavrul viu* de L. Tolstoi şi *Torquemada* lui V. Hugo au fost jucate pe scena Teatrului Naţional din Iaşi în traducerea lui **S.**

— *Sărăcie,* Iaşi, Şaraga, 1897 ; *O toamnă la Paris,* Iaşi, Şaraga, 1897 ; ed. Iaşi, Viaţa românească ; *De recitat,* Iaşi Şaraga, 1897 ; *Lirice,* Iaşi, Tip. Dacia, 1898 ; *Ele,* Iaşi, Tip. Goldner, 1898 ; *Heinrich Heine şi Ed. Grenier,* Bucureşti, Lumen, 1910 ; *Complicele lui Heine,* Iaşi, Tip. Dacia, 1911 ; *Spini,* Bucureşti, Saron, 1915 ; *Frontul roşu. Sonete postume,* îngr. E. Relgis, Iaşi, Viaţa românească, 1920 ; *Cartea băiatului meu. Autobiografie,* Iaşi, Viaţa românească, 1924 ; *În depărtări,* Bucureşti, Alcalay, [1936]. — Tr. : Lenau, *Maica şi trandafirul,* LMI, II, 1893—1894, 9, *Sărmanul evreu,* EVL, I, 1894, 4 ; Lermontov, *Profetul,* EVL, I, 1894, 28 ; Shelley, *Filozofia iubirei,* LMI, II, 1893—1894, 32 ; Petöfi, *Piriul,* LMI, II, 1893—1894, 40, *Pomana de pe urmă,* EVL, I, 1894, 32, *Crucea,* LMI, III, 1895, 7—8 ; Heine, *Doamna Clara,* EVL, I, 1894 38, *Ierusalim, Pleacă,* în *Sărăcie,* Iaşi, Şaraga, 1897, *Don Ramiro, Mihnitul,* în *Lirice,* Iaşi, Tip. Dacia, 1898 ; J. Lahor, *Platonism,* LNŞ, I, 1895, 305, *Venus Victris,* LNŞ, II, 1896, 406 ; Ada Negri, *Poveste scurtă, Misticism,* LNŞ, II, 1896, 51, *Enigma,* Samitca, 1896 ; P. Hervieu, *În lanţ,* Craiova, Samitca, 1896 ; ROM, 1898, 5 iulie ; Sully Prudhomme, *Poezii,* Craiova, Racine, *Fedra* (fragm.), în *De recitat,* Iaşi, Şaraga, 1897 ; A. D'Ennery şi Ph. Dumanoir, *Don Cezar de Bazan,* Iaşi, 1897 ; Ch. Baudelaire, *Sufletul vinului,* OP, II, 1898, 108 ; Aug. von Platen, *Cîntări poloneze,* ATO, II, 1916, 6 ; V. Hugo, *Torquemada,* [Iaşi], 1916 ; Rudolf von Gotschall, *Rahab,* Iaşi, Beneli.

— 1. *Scrisori — Ibrăileanu,* II, *382—387* ; 2. *Un pamfletar,* EV, V, 1897, 1387 ; 3. Silvius, *„Sărăcie", „O toamnă la Paris",* OP, I, 1897, 26 ; 4. G., *„Lirice",* OP, II, 1898, 29 ; 5. Caragiale, *Opere,* VII, *425—435* ; 6. G. T[opîrceanu], *„Spini",* VR, X, 1915, 5—6 ; 7. Gala Galaction, *Opere alese,* II, îngr. T. Vîrgolici Bucureşti, E. L., 1961, *204—206* ; 8. D. [Botez], *A. Steuerman-Rodion,* ILT, I, 1919, 35 ; 9. Dafin, *Figuri, 284—288* ; 10. M. Gresian, *Actualitatea lui Steuermann,* ADM, VII, 1935, 84 ; 11. S. Podoleanu, *Note bibliografice asupra operei lui Steuermann,* ADM, VII, 1935, 84 ; 12. Eug. Relgis, *A. Steuermann-Rodion,* ILT, I, 1919, 35 ; 13. M. Schwarzfeld, *Latura spirituală a operei lui Steuermann,* ADM, VII, 1935, 84 ; 14. S. Podoleanu, *A. Steuerman-Rodion,* în *Almanahul ziarelor „Adevărul" şi „Dimineaţa",* Bucureşti, 1937, *267—269* ; 15. Ciopraga, *Lit. rom., 333—334.*

S. C.

STIH GHINĂRARIULUI NEMŢĂSC ANUMI ARVAT, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Anonimul, martor al întîmplărilor, stăruie asupra cîtorva momente ale războiului ruso-austro-turc, desfăşurat între 1788—1791 şi pe teritoriul ţărilor române. Versificator modest, autorul relatează despre înfrîngerile suferite de trupele austriece conduse de generalul-maior Horváth („Arvat"), în vara anului 1788, în primele confruntări cu armatele turceşti şi cu mercenarii domnitorului fanariot Nicolae Mavrogheni. Notele ironice nu lipsesc. Nemţii, ispitiţi de cramele Odobeştilor şi loviţi de Mavrogheni prin surprindere, la 4 iunie 1788, sînt siliţi să se retragă, în ciuda rezistenţei unor regimente, ca de pildă cel al maiorului Lajos ori cel al căpitanului de husari Nemetz („Nemeş"). Povestirea reţine, din punct de vedere documentar, prin cîteva observaţii de detaliu. Se consemnează bejenia spre munţi a populaţiei, după înfrîngerea nemţilor la Grozeşti, revenirea generalului Horváth şi aşezarea taberei austriece în vecinătatea satului Rîpi, de unde se face aprovizionarea în acest răstimp, precum şi un ultim atac al turcilor, la Bîlca, urmat de pierderea carelor cu zaherea şi risipirea armatei austriece. Versurile s-au transmis printr-o copie manuscrisă din secolul al XIX-lea.

— *Stih ghinărariului nemţăsc anumi Arvat,* CPV, *284—287.*

— 1. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 138—139* ; 2. Dan Simonescu, *Înfrîngerea generalului Horváth (1788),* CPV, *283—284.*

R. Ş.

STIHURI ASUPRA PEIRII RĂPOSATULUI MANOLACHI BOGDAN VEL VORNIC I A LUI IOAN CUZA BIV VEL SPATAR, CARII CU URGIA ÎMPĂRĂTEASCĂ ŞI DE SABIA DOMNEASCĂ S-AU SĂVÎRŞIT ÎN DOMNIA MĂRII SALE CO[N]STANDIN DIMITRIE MORUZI VOIEVOD, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Autorul anonim evocă scena execuţiei boierilor Manolachi Bogdan şi Ioan Cuza, din ordinul domnitorului Constantin Moruzi, în Iaşi, la 18 august 1778. După o opinie mai veche, acelaşi autor ar fi scris **Versuri pentru moartea domnului Grigo-*

rie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1 (1). Într-o cercetare mai recentă, autorului *Stihurilor...* i se atribuie şi **Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul, *Istorie di patima Gălaţilor, *Istorie ce au scos domnilor şi boierilor, *Istoria cneazului Potemkin celui ce au răpăusat în Ţara Moldovii, *Stihurile preînălţatului domn Alexandru Constantin Moruzi voievod, Constantin Hangerliul voivod, căruia din porunca împărătească i s-au tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova) (6). El aparţine păturii orăşeneşti sau micii boierimi (6, 8) şi versifică în manieră populară, cu oarecare dexteritate, avîntat şi prolix, scrierea interesînd în primul rînd prin autenticitatea relatării. Denunţurile („eftale") împotriva administraţiei lui Constantin Moruzi, răspîndite la Bender (Tighina) de un grup de boieri moldoveni, precum şi o jalbă adresată turcului comandant al raialei provoacă mînia domnitorului fanariot, care descoperă complotul. Învinuiţi de a fi condus conspiraţia, marele vornic Manolachi Bogdan şi spătarul Ioan Cuza sînt închişi în beciurile domneşti, judecaţi şi condamnaţi, prilej pentru autor de a deplînge familia celui dintîi, într-un lamento cu vagi rezonanţe mioritice („Săracii cuconaşi / Micii năsturaşi ! / Da o fetişoară / Cea mai mărişoară ! / (...) Lume să petrecă / Văduvă săracă / În strai cernite / În lacrimi fierbinte"). Armaşul Balş urmează a da curs sentinţei, pe care o aduce la îndeplinire, sub ameninţare, un călău de ocazie, un întemniţat, căpitanul Pavel Soroceanul. Momentul surprins de cronicar mărturiseşte, alături de episodul ce consemnează reacţia norodului la trecerea lui Bogdan, în lanţuri, spre divanul de judecată, un anume ecou pe care încercarea protestatară l-a avut în rîndul maselor. Manuscrisele cronicii conservă două versiuni ce diferă, atît ca întindere, cît şi prin detalii de conţinut. Versurile au fost publicate întîi de M. Kogălniceanu, în 1874, în *Cronicele României*, unde sînt atribuite neîntemeiat lui Enache Kogălniceanu.

— Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar, carii cu urgia împărătească şi de sabia domnească s-au săvîrşit în domnia măriii sale Costandin Dimitrie Moruzi voievod, CPV, *203—220.*

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *73—75* ; 2. Iorga, *Ist. lit.*, III, *88—90* ; 3. Piru, *Ist. lit.*, I, *425* ; 4. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 135—138* ; 5. *Ist. lit.*, I, *652* ; 6. N. A. Ursu, *Contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1 ; 7. Dan Simonescu, *Stihuri asupra pieirii vornicului Manolachi Bogdan şi a spătarului Ioan Cuza (18 august 1778)*, CPV, *197—203* ; 8. Mircea Anghelescu, *Contribuţii la stabilirea unor premise ale literaturii româneşti moderne (1750—1780)*, LL, XVI, 1968 : 9. Gáldi, *Introd. ist. vers., 102—103* ; 10. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Minerva, 1976, *310—312, 315.*

R. Ş.

STIHURI DESPRE FELDMAREŞALUL RUMEANŢEV v. Luptele dintre ruşi şi turci (1769—1772).

STIHURILE BOTOŞANENILOR, povestire versificată de la începutul secolului al XIX-lea. Înfăţişîndu-se ca un scurt dialog între negustorii din Iaşi şi cei din Botoşani, scrierea ridiculizează moravuri ale unei pături sociale aflate în plină ascensiune. Un schimb de acuze între reprezentanţii breslei negustoreşti din cele două oraşe, nu lipsit de vervă, dezvăluie şiretenia şi necinstea ce caracterizează, în egală măsură, taberele rivale. Tenta satirică a versurilor decurge din succesiunea de reproşuri reciproce, în care se evidenţiază aspectul de răfuială, inexistenţa conflictului real între adversari. Maniera în care sînt alcătuite stihurile, datate în manuscris 1802, aminteşte întrucîtva de medievalele *altercationes.*

Negustor român din secolul al XVIII-lea

— Stihurile botoşanenilor, CPV, *329—331.*

— 1. Dan Simonescu, *Ceartă între negustorii din Botoşani şi cei din Iaşi (1802)*, CPV, *329* ; 2. Ovidiu Papadima, *Iluminismul şi clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *59—60* ; 3. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1975, *109—110.*

R. Ş.

STIHURILE PREÎNĂLŢATULUI DOMN ALEXANDRU CO[N]STANTIN MORUZI VOIEVOD, povestire istorică în versuri de la începutul secolului al XIX-lea. Autorul anonim relatează despre mazilirea lui Alexandru Moruzi, la 12 august 1806, din cea de a doua domnie în Moldova. Versurile deplîng zgomotos plecarea din scaunul ţării a domnitorului, înfăţişat ca un reformator şi civilizator, iniţiind în capitala Moldovei lucrări edilitare şi arhitecturale de amploare. Transmisă în două redacţii, una moldovenească şi alta muntenească, interesînd îndeosebi ca document al unei epoci de transformări economico-sociale, povestirea a fost elaborată în Moldova, de un cărturar modest, poate autor şi al altor sti-

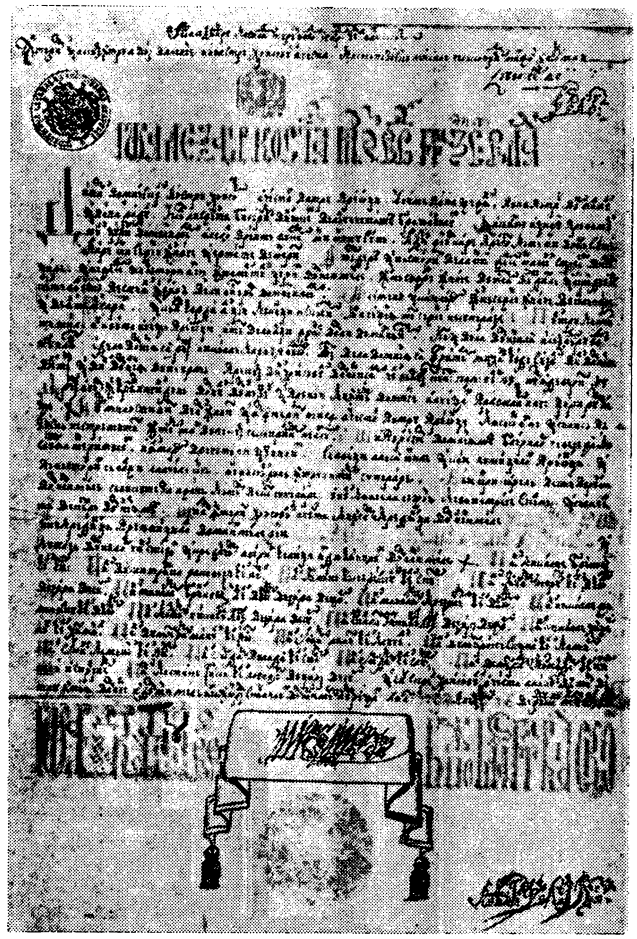

Hrisov cu iscălitura domnitorului Alexandru Moruzi

huri de factură asemănătoare, ca **Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul*, **Istorie di patima Gălaţilor*, **Istorie ce au scos domnilor şi boierilor*, **Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1* (versiunea moldovenească), *Constantin Hangerliul voivod, căruia din porunca împărătească i s-au tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova), **Istoria cneazului Potemkin, celui ce-au răpăusat în Ţara Moldovii*, **Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar* (1).

— *Stihurile preînălţatului domn Alexandru Costantin Moruzi voievod*, CPV, *334—336* ; *Stihurile lui Moruzi vodă*, CPV, *336—338*.

— 1. N. A. Ursu, *Contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1 ; 2. Dan Simonescu, *Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Moldovei (august 1806)*, CPV, *333—334* ; 3. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ş.

STINDARDUL, cotidian politic şi literar care apare la Bucureşti de la 25 martie pînă la 30 iunie 1876. Oficios al unei grupări disidente liberale, cu o uşoară nuanţă republicană, **S.** avea ca director pe Pantazi Ghica, iar ca redactori pe Al. Macedonski (pînă la 23 aprilie), pe B. Florescu (pînă la 3 iunie) şi pe G. Fălcoianu. Retrăgîndu-se din redacţie, Macedonski nu-şi întrerupe colaborarea, ultima apariţie a numelui său datînd din 26 iunie, cînd i se republică poezia *Fluierul ciobanului*, care apăruse şi în primul număr al gazetei. Poetul tipăreşte sau retipăreşte în **S.** mai multe poezii *(Ziua naşterii, Destinul* ş.a.), nuvele *(Cîrjaliul, Cînele din Văcăreşti)*, un „proverb original într-un act" *(Gemenii)*, precum şi două traduceri, din Lamartine *(Lacul)* şi N. Gilbert *(Adio la viaţă al unui june poet)*. Sînt prezenţi cu versuri şi V. D. Păun, N. V. Scurtescu, D. N. Saphir ; P. Ghica dă nuvele, B. Florescu, două traduceri *(Imn către Joe* de Cleante şi *Hamlet* de George Sand), iar P. V. Grigoriu publică o tălmăcire din Musset (fragmente din *La Nuit d'Octobre)*. Bine informate, cu un registru de idei noi în epocă, sînt articolele în care B. Florescu scrie despre *Adevăr şi originalitate în literatură*, despre *Calităţile stilului* sau face biografia poetului I. Al. Lapedatu.

— 1. Marino, *Macedonski, 129—130*.

R. Z.

STINDARDUL, publicaţie săptămînală, de orientare politică naţional-liberală, apărută la Ploieşti de la 8 aprilie 1899 pînă la 30 martie 1900. Director a fost G. Ionescu-Quintus, secondat, de la 2 martie 1900, şi de Vasile Pop ca redactor şef. Ionescu-Quintus dădea şi orientarea literară a revistei, prin editoriale, care cereau promovarea unei culturi naţionale, sau în conferinţa *Datine şi credinţe naţionale*. Publicaţia adună, la rubrica *Tribuna literară*, cîţiva autori cunoscuţi : I. A. Bassarabescu, Ion Gorun, alături de V. G. Morţun şi de redactorul Vasile Pop, prezenţi şi ei cu însemnări variate. În foileton apar V. A. Urechia, cu evocarea istorică *Logodna prin sărutat*, V. Cioflec (nuvela *Culiţă)* şi foarte tînărul M. Sadoveanu (sub pseudonimul M. S. Cobuz), cu povestirile *Fiul pierdut* (în numărul 49 din 1900) şi *Tatăl* (în numărul 51, din acelaşi an). Poeziile apărute în gazetă sînt mai puţin interesante. Frecvent publicau Gh. Scytul (pseudonimul lui V. Pop), Gh. Bradul, A. Toader, Maria Popescu. Se mai pot întîlni cronici rimate şi parodii fie pe teme politice, fie vizînd, uneori, pozele lui Al. Macedonski. Un articol amplu despre poetul D. N. Saphir scrie Ionescu-Quintus. **S.** a publicat adesea poezii populare, cu un caracter mai curînd lăutăresc (fiind culese chiar de la lăutari), decît propriu-zis folcloric.

L. V.

STINDARDUL ŢĂREI, publicaţie politică bisăptămînală apărută la Bucureşti de la 6 martie pînă la 10 aprilie 1888, sub direcţia lui Al. Macedonski. Conformîndu-se *Manifestului program*, scris de directorul publicaţiei în primul număr, **S. ţ.** a avut ca principal obiectiv lupta antimonarhică. Regele este ţinta unor atacuri violente în articolele lui Macedonski, memorabile şi datorită stilului lor pamfletar : *Ce vrea regele şi ce vrea ţara*, *Germanizarea României* (cuprinzînd şi acuzaţii politice aduse grupării junimiste). Într-o rubrică de „literatură politică", Macedonski reproducea mai vechile sale poezii antidinastice *Cetăţeanul şi toboşarul*, *Mai avem ţară ?*, *Visul* ş.a. Tot el semna şi nuvela *Între cotețe*. Constant colaborator literar al gazetei este Bonifaciu Florescu, prezent cu *Aquarele* şi *Poezii în proză*, scurte poeme, comentarii lirice, instantanee. Într-o cronică literară, Mircea Demetriade apreciază defavorabil piesa lui I. Slavici *Gaşpar Graţiani*, făcînd şi aluzii critice la adresa lui T. Maiorescu şi a junimiştilor. Sub pseudonimul Strapontin (pseudonimul lui I. D. Malla) apare un comentariu asupra repertoriului dramatic al teatrelor bucureştene, iar un Polit (poate Al. Macedonski) face o dare de seamă despre o conferinţă a lui G. I. Ionnescu-Gion, de la Ateneul Român.

S. ţ., din care au apărut numai zece numere, a fost o gazetă scrisă cu nerv, cu rubrici vioaie şi însemnări de actualitate, confirmînd încă o dată calităţile de ziarist ale lui Macedonski.

L. V.

STOENESCU, Theodor M. (23.IX.1860, Coteşti, j. Vrancea — 17.III.1919, Bucureşti), scriitor şi traducător. A învăţat la liceul „Sf. Sava", după care a frecventat un timp cursurile facultăţilor de litere şi de medicină din Bucureşti, fără a le termina. În 1882, **S.** absolvă Conservatorul de muzică şi declamaţie. Bonifaciu Florescu, profesorul său din liceu, îl introdusese în cenaclul lui Al. Macedonski, pe care îl sprijină cînd, în 1880, acesta scoate revista „Literatorul". **S.** îşi face aici debutul literar, publicînd versuri originale şi traduceri din lirica universală. Cînd, după plecarea lui Macedonski la Paris, „Literatorul" îşi încetează pentru un timp apariţia, **S.** scoate, pentru a-l suplini, la 7 aprilie 1885, „Revista literară". Publicaţia lui **S.** continuă să apară apoi paralel cu „Literatorul". Între **S.** şi Macedonski au existat, un timp, neînţelegeri. La apariţia epigramei lui Macedonski îndreptată împotriva lui Eminescu, **S.** s-a desolidarizat de maestru. Relaţiile refăcîndu-se ulterior, **S.** ia apărarea lui Macedonski în articolul *Polemicele noastre* (1889) şi adăposteşte în „Revista literară" atacurile lui C. Al. Ionescu-Caion, o vreme redactor al revistei, împotriva lui I. L. Caragiale. După ce intervine justiţia, **S.** nu-l mai sprijină pe Caion, ceea ce provoacă o ruptură definitivă între el şi Macedonski. **S.** nu a ocupat nici o funcţie publică pînă în 1894, cînd a fost numit funcţionar în Ministe-

rul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Profesor, apoi, la Conservatorul din Bucureşti, **S.** a înfiinţat şi primul conservator particular de muzică şi artă dramatică şi a redactat, pentru nevoile şcolii, un *Curs de declamaţiune*, apărut în 1913.

S. a scris mult — poezie, proză şi teatru, publicîndu-şi producţiile în special în „Literatorul" şi „Revista literară", unde este prezent în fiecare număr, dar şi în alte ziare şi reviste ale vremii : „Analele literare" (1886), „Independentul" (1892), „Lumina ilustrată" (1894), unde semna Ermil, „Românul", „Adevărul de joi" (1898), „Lectura" (1907). De o verbozitate goală şi nu rareori ridicolă este poezia sa, atît în încercările de transcriere lirică a elanurilor sentimentale, cît şi în reflecţiile pesimiste, cu aparenţe de profunzime, trezite de gîndul morţii şi al scurgerii timpului. Volumele se intitulează semnificativ şi naiv *Nopţi albe* (1887), *Zile negre* (1888). Versurile, deşi mimează pasiuni răvăşitoare, eşuează mereu în discursivitate fadă, într-o mecanică sterilă a ritmurilor şi a rimei. Naivităţile abundă, rareori se salvează cîteva versuri cu accente de romanţă, nu însă fără un comic involuntar *(Vino, În lipsa ta, Mai bine orb)*. De un macabru cam artificios sînt reprezentările morţii *(Moartea, Oglinda)*. Masca damnării şi gesticulaţia agonică din *Spasm, Danţul spînzuratului, Aşternutul morţii* nu sugerează crisparea interioară şi atmosfera halucinantă din M. Rollinat, modelul lui **S.**, rămînînd doar la simpla imitaţie. *Prinţul Ral*, fantezie macabră, conduce motivul fantastic spre un efect parodistic deloc în intenţia poetului. *Cerşetorul, Copilul mizeriei* şi alte asemenea poeme sociale sînt compuneri retoric-patetice, impregnate de o viziune sentimentală, melodramatică, cu ecouri din Fr. Coppée şi A. de Musset. În *Zile negre*, **S.** imită, fără fineţe, doar superficial, reflexivitatea eminesciană, arborînd un cabotin dezgust de existenţă sau nenorocul în iubire. **S.** a scris nuvele şi schiţe mai şterse chiar decît poezia sa şi istorii de colportaj *(Aron Vodă cel cumplit, Corbea, Ştefan cel Mare)* într-un stil anacronic, suferind de insuficienţa documentării istorice şi lipsa atmosferei de epocă. Accentul cade în aceste nuvele mai dezvoltate, intitulate uneori roman, pe aventurile erotice ale eroilor.

S. a fost un harnic traducător din lirica universală, dar şi această activitate poartă pecetea dilentantismului. Traducînd *Inocenţa* şi *Cîntecul boemianului* din Goethe, el este mai puţin preocupat de ţinuta artistică, încercînd să rămînă cît mai fidel textului original. Prin intermediar francez, **S.** a tradus din Byron poemele *Manfred* şi *Corsarul*, în versuri, şi *Mazeppa*, în proză. Lucrînd de data aceasta mai liber faţă de text, el a dat versiuni cursive, cu unele versuri reuşite. A mai tradus din Schiller, Musset, Lamartine, A. Chénier, Petöfi, Sully Prudhomme, Leconte de Lisle. Alături de Macedonski, **S.** este printre primii traducători, la noi, din Rollinat. În „Revista literară", sub pseudonimul Zetta, el traduce în 1887 din poemele în proză ale lui Baudelaire. În gustul epocii, a tradus din teatrul lui Coppée dramele *Pentru coroană* şi *Severo Torelli*. Aceasta din urmă a fost jucată de mai multe ori, impunîndu-se prin fluiditatea versurilor şi uşurinţa dialogului.

— *Poezii*, pref. Al. Macedonski, Bucureşti, Literatorul, 1883 ; *Nunta neagră*, Bucureşti, Literatorul, 1883 ; *Nuvele*, Bucureşti, Literatorul, 1884 ; *Nopţi albe*, Bucureşti, Revista literară, 1887 ; ed. 4, Bucureşti, Revista literară, 1898 ; *Muma copilului*, RELI, VIII, 1887, 8—12 ; *Zile negre*, Bucureşti, Revista literară, 1888 ; *Polemicele noastre*, RELI, X, 1889, 22 ; *Corbea*, Braşov, Ciurcu, 1892 ; *Ştefan cel Mare*, Braşov, Ciurcu, 1892 ; *Poezii*, Bucureşti, Haimann, 1892 ; *Aron Vodă cel cumplit*, Braşov, Ciurcu, 1893 ; *Drăguşin haiducul*, Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Nuvele*, Bucureşti, Revista literară, 1894 ; *Poezii*, Bucureşti, Müller, 1897 ; *Însurătoare*, Bucureşti, Revista literară 1897 ; *Nuvele*, Bucureşti, Revista literară, 1898 ; *Caligula*, RELI, XXI, 1900, 23, XXII, 1901, 17. — **Tr.** : Fr. Coppée, *Două dureri*, L, I, 1880, 25—31, *Rîndunica*, L, IV, 1883, 3, *Trecătorul*, L, IV, 1883, 10, *Severo Torelli*, RELI, VI, 1885, 8—21, *Serenadă*, F, XXII, 1886, *485*, *Pentru coroană*, RELI, XVI, 1895, 1, 2, 14 ; Petrarca, *Vă invidiez*, L, II, 1881, 3 ; Goethe, *Cugetări nocturne*, L, II, 1881, 2, *Cîntecul boemianului, Inocenţa*, L, II, 1881, 3 ; Byron, *Depărtarea, Adio muzei*, L, II, 1881, 3, *Lacrima*, L, II, 1881, 10, *Mazeppa*, L, IV, 1883, 1—3, *Corsarul*, RELI, XVII, 1896, 16, 19, 21, 23, XVIII, 1897, 20—23 ; Schiller, *Florile*, L, II, 1881, 9, *Mărimea lumii*, L, II, 1881, 12, *Infanticiderea*, L, IV, 1883, 3 ; Ch. Aubert, *O sărbătoare*, L, IV, 1883, 9, *Pe malul Ivetului*, Bucureşti, Revista literară, 1886 ; [Fr. Coppée, A. de Lamartine, A. de Musset], în *Poezii*, Bucureşti, Literatorul, 1883 ; Baudelaire, *Din poemele în proză ale lui...*, RELI, VIII, 1887, 9—12 ; M. Rollinat, *Prăpastia, Amanta macabră*, RELI, VIII, 1887, 9—12 ; Maupassant, *Divorţul*, RELI, X, 1889, 9 ; Voltaire, *Zaira* (fragm.), RELI, XIII, 1892, 26—30 ; Racine, *Athala* (fragm.), RELI, XV, 1894, 4—5, XXII, 1901, 19 ; [Voltaire, J.-Fr. Regnard, Byron, Fr. Ponsard], în *Teatru*, Bucureşti, Revista literară 1896 ; [Elena Văcărescu, A. Daudet, M. Rollinat, A. Silvestre, E. Manuel, A. de Lamartine, Byron, J. Berge, P. Déroulède, Bertha Galeron, A. Chénier, Sully Prudhomme, Petöfi], în *Nopţi albe*, Bucureşti, Revista literară, 1898 ; [E. A. Poe, A. Karr, Turgheniev, Maupassant, Humbert de Gallier, Carmen Sylva], în *Nuvele*, Bucureşti, Revista literară, 1898 ; G. Colomb, *Bagheta sacră*, RELI, XIX, 1898, 12—20 ; Th. Cahu, *Inimă de tată*, RELI, XX, 1899, 2—33 ; J. Richepin, *Amorul*, RELI, XX, 1899, 23 ; Leconte de Lisle, *Christina*, RELI, XX, 1899, 31, *Elefanţii*, RELI, XX, 1899 35 ; V. Hugo, *Pentru săraci*, RELI, XXI, 1900, 10, *Maria Tudor* (fragm.), RELI, XXII, 1901, 10 ; Ch. Joliet, *Cabina lui Molière*, RELI, XXI, 1900, 15 ; C. Flammarion, *Astronomia populară*, Bucureşti, 1900 ; Corneille, *Cina* (fragm.), RELI, XXI, 1900, 20, *Cidul* (fragm.), RELI, XXI, 1900, 23 ; Shakespeare, *Hamlet* (fragm.), RELI, XXII, 1901, 3, *Macbeth* (fragm.), RELI, XXII, 1901, 9 ; E. Scribe, *Adrienne Lecouvreur* (fragm.), RELI, XXII, 1901, 14 ; Al. Dumas-fiul, *Dama cu camelii* (fragm.), RELI, XXII, 1901, 15 ; Molière, *Tartuffe* (fragm.), RELI, XXVIII, 1907, 10 martie ; A. de Musset, *La ce visează fetele*, Bucureşti, Müller ; A. Vacquerie, *Ades bărbatul schimbă*, Bucureşti, Müller.

— **1.** Al. Macedonski, *Curs de analiză critică*, L, II, 1881, 4—5 ; **2.** Demetrescu, *Profile, 93—100* ; **3.** Chendi, *Fragmente, 199—206* ; **4.** *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 3588, vol. 10/1919 ; **5.** P. Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; **6.** Gherghel, *Schiller, 42—48* ; **7.** Călinescu, *Ist. lit., 469* ; **8.** Ciorănescu, *Lit. comp., 195, 234—236* ; **9.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; **10.** Bote, *Simbolismul, passim* ; **11.** A. Marino, *Note* la Al. Macedonski, *Opere*, I, Bucureşti, E. L., 1966, *419* ; **12.** Verzea, *Byron, 66—70, 187—189*.

S. C.

STOICA, Ştefan (1812, Lipova — 12.VII.1878, Urziceni), traducător. A urmat liceul şi o şcoală de cadeţi la Viena. A făcut carieră militară, ajungînd pînă la gradul de colonel. **S.** a deschis, pentru gradele inferioare din garnizoana Bucureşti, o şcoală lancasteriană, printre profesorii căreia s-a aflat şi N. Bălcescu. A fost primar al Capitalei şi membru al Senatului.

S. a fost unul din discipolii lui I. Heliade-Rădulescu. Cunoscător al limbii franceze, şi-a sprijinit maestrul în opera de popularizare a clasicilor literaturii universale, traducînd din V. Hugo, în 1839, *Ziua dupe urmă a unui osîndit* şi din Shakespeare, în 1844, *Iuliu Cesar*. Este prima traducere integrală a unei piese shakespeariene care a văzut lumina tiparului la noi, într-un moment în care mesajul politic al tragediei, ideile republicane, îndemnul la cucerirea libertăţilor civice puteau fi receptate cu maximum de acuitate. **S.** a făcut tradu-

cerea după versiunea franceză a lui Le Tourneur, utilizînd ediţiile din 1821—1822 şi 1835. Se pare că el a mai folosit şi ediţia lui Fr. Guizot şi Amédée Pichot (8). Lipsa de experienţă a traducătorului, tălmăcirea prin intermediar francez, tendinţa de a-l romantiza pe Shakespeare, potrivit gustului epocii, au îndepărtat versiunea lui S. de original. Totuşi înţelesurile fundamentale ale operei nu s-au pierdut. Limba e mai fluentă decît în versiunea anterioară — fragmentară — aparţinînd lui G. Bariţiu. Traducătorul se sileşte să găsească echivalentul românesc, neevitînd arhaismul şi limbajul popular, prudent faţă de neologism. Textul este însă încărcat de latinisme; se încearcă chiar înlocuirea unor cuvinte de origine slavă cu derivate de origine latină. În „Curier de ambe sexe", „România", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi „Zimbrul", S. a publicat nuvele şi povestiri traduse, probabil, din foiletoanele gazetelor străine ale vremii şi, uneori, foarte slab prelucrate. Sînt compuneri melodramatice, cîteodată macabre şi terifiante, cu efecte stridente de contrast romantic şi senzaţional *(Amorul la locul osîndei, Necunoscuta, Zugravul portreturilor de morţi, Fata neguţitorului)*. Tot din publicaţiile străine, S. traducea proză lirică, oscilînd între confesiune şi poem în proză *(Preludia primăverii, Steaua mea, pentru M.)* sau sfaturi morale *(Mică cărticică a toaletei inimii damelor)*. Interesul lui se îndreaptă nu numai spre romantismul popular, ci şi spre marii autori romantici. Din Hugo a mai tradus *Angelo, tiranul Padovei*, sub titlul *Angello*, şi *Maria Tudor — Maria de Englitera*. Nu se cunoaşte soarta acestor traduceri. Traducătorul a fost unul dintre membrii fondatori ai Societăţii Filarmonice.

— **Tr.** : [Autori neidentificaţi], *Amorul la locul osîndei*, CAS, I, 1836—1838, *267—272*, *Ochii amorezii*, CAS, I, 1836—1838, *284—285*, *Cuvîntul manialii vorbit în vînt*, RMNA, I, 1838, 134, *Mică cărticică a toaletei inimii damelor*, RMNA, I, 1838, 208 ; *Zugravul portreturilor de morţi*, RMNA, I, 1838, 219—220, *Va banque, nădejdi*, RMNA, I, 1838, 237, *Necunoscuta*, RMNA, I, 1838, 274—277, *Va banque, primăveri*, RMNA, I 1838, 279—280, *Steaua mea, pentru M.*, RMNA, I, 1838, 289—291 *Fata neguţitorului*, CAS, III, 1840—1842, 7. *Preludia primăverii*, CAS, III, 1840—1842, 14, *Negustoreasa*, FMIL, VI, 1843, 6—9 ; V. Hugo, *Ziua dupe urmă a unui osîndit*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1839 ; Shakespeare, *Iuliu Cesar*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1844 ; Plinius cel Tînăr *Despre folosul traducerei*, ZB, I, 1850, 43.

— 1. *[St. Stoica]*, ROM, XXII, 1878, 22 iulie ; 2. G[eneral] N. S[toica], *Notiţe din viaţa unui ostaş. Polcovnicul Ştefan Stoica*, Bucureşti, Tip. Eminescu, 1912 ; 3. P. Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 4. N. Vasilescu-Buzolanu, *Traduceri din limba franceză în „Curierul de ambe sexe"*, Bucureşti, Vremea, *15, 19, 50, 51, 53* ; 5. Al. Duţu, *Traduceri româneşti din opera lui Shakespeare*, ST, XV, 1964, 9 ; 6. S. Bărbulescu, *Shakespeare în România*, IL, XV, 1964, 6 ; 7. *[Informaţii biografice]*, DML, II, *224, 242* ; 8. Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, Bucureşti, Minerva, 1971, *64—67* ; 9. Cornea, *Originile*, *passim*.

S. C.

STOICA de Haţeg, Nicolae (24.II.1751, Mehadia, j. Caraş-Severin — 6.I.1833, Mehadia, j. Caraş-Severin), istoriograf şi traducător. Este al doilea din cei cinci copii ai Varvarei şi ai preotului ortodox Athanasie Stoica din Haţeg, refugiat în Banat din cauza persecuţiilor religioase. S. este trimis, după învăţătura elementară de la Mehadia, la Timişoara, unde, pentru o instrucţie cît mai temeinică, frecventează succesiv, între 1763—1769, trei şcoli : sîrbească, germană şi cea latină a iezuiţilor. Limbile străine cunoscute, mai ales sîrba şi germana, îi asigură funcţia de tălmaci, mult solicitat în relaţiile cu populaţia locală de autorităţile imperiale — reprezentate, în primul rînd, de colonelul Paul von Papilla, însărcinat cu încheierea militarizării graniţei din Banat a Imperiului habsburgic — şi pe lîngă împăratul Iosif II, în repetatele sale vizite în regiune. Deşi regretă, S. nu urmează îndemnurile lui Papilla de a intra în armată, ceea ce i-a atras pentru un timp persecuţiile acestuia, şi se orientează spre o carieră clericală. Între 1773—1775, el este în serviciul episcopului Vichentie Vidac din Timişoara. După o călătorie la Viena în 1773, împreună cu Teodor Iancovici, secretar episcopal şi director şcolar, ia parte la sinodul de la Karlowitz, din 1774, unde protectorul său, Vidac, este ales mitropolit. În 1777 S. este numit învăţător şi diacon în satul Cornea, iar spre sfîrşitul anului este hirotonit preot. Cel mai însemnat episod al vieţii sale, care îi va marca o bună parte a operelor lăsate, este participarea la războiul ruso-austro-turc din 1788—1791, ca preot militar şi tălmaci al regimentului valaho-ilir. Din 1792 pînă în 1829, cînd îl înlocuieşte C. Diaconovici-Loga, este director al şcolilor naţionale neunite române şi sîrbeşti din satele regimentului şi, pînă la sfîrşitul vieţii, protopop la Mehadia. Prin şcoală şi biserică, S. a dus o susţinută activitate de luminător cultural. A fost pasionat mai ales de istorie, de arheologie şi numismatică, deschizînd la Mehadia un muzeu, ulterior risipit, cu colecţii antice şi medievale, descoperite în Banat. Ca orizont spiritual, S. are profilul unui cărturar iluminist.

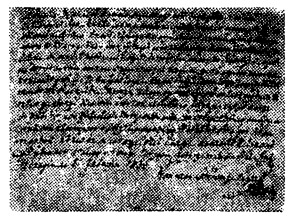

Deşi a scris mult şi variat — lucrări cu un caracter istoric şi didactic — în limba română şi germană, S. a rămas un autor puţin cunoscut, deoarece abia tîrziu i s-au tipărit două lucrări, iar multe s-au pierdut. O *Scurtă cronică a războiului din 1788—1791*, scrisă probabil paralel cu desfăşurarea evenimentelor, succint şi precis relatate, şi completată cu informaţii pînă spre anul 1811, a servit şi la redactarea cronicii sale principale. Din 1815 şi 1816 datau două lucrări ce i se comandaseră, azi pierdute, compuse în germană şi, respectiv, în sîrbeşte. Prima, *Scurtă istorie a Banatului*, trebuia, prin informaţiile ei, să completeze, după un plan dat, lucrarea unui istoric maghiar, neidentificat. A doua, *Sîrbii în Banat*, se referea la amestecul populaţiilor sîrbeşti şi româneşti în satele regiunii. În manuscris s-a păstrat o vastă cronică a districtului Mehadiei, în limba germană, destinată străinilor, urmărind istoria românilor, în special a celor din regiune, de la romanizarea Daciei pînă la sfîrşitul războiului ruso-austro-turc. S. a tradus şi o serie de lucrări didactice cu conţinut religios şi istorico-literar. Cu ocazia sinodului de la Karlowitz, termină traducerea, începută de D. Eustatievici, a unui catehism, urmînd versiunea germană făcută de Teodor Iancovici, traducere apărută la Viena, într-o ediţie trilingvă (din 1776 sau 1777), intitulată *Catihisis mic sau Scurtată pravoslavnică mărturisire a legii greceşti neunite pentru treaba pruncilor celor neuniţi*. Împreună cu arhimandritul sîrb de la Vîrşeţ, Földvari, se pare că traduce, după o ediţie bilingvă (sîrbă şi germană), o lucrare de metodică a lui I. Felbiger. Este vorba, probabil, de lucrarea *De lipsă cărtice pentru învăţători*, apărută la Viena în anul 1785. Cu scop didactic erau făcute şi două prelucrări, azi pierdute, *Faptele lui Hercule* (1817) şi *Viaţa lui Alexandru cel Mare* (1825), traducere rezumativă după Quintus Curtius Rufus. Principala lucrare a lui S, scrisă în două variante, în 1826—1827, cu adăugiri pînă în 1829,

este *Cronica Banatului*, sau, după titlul dat de el însuşi, *Istoria ultimului război a turcilor şi patimile românilor în acel timp, precum şi începutul militarizării în graniţe*. Cronica cuprinde însă istoria românilor în ansamblul istoriei universale, urmărită de la „facerea lumii" pînă la 1825. Prin prezentarea cronologică a evenimentelor şi prin modul de utilizare a izvoarelor, nemenţionate şi puţine la număr în raport cu cele folosite de istoricii Şcolii ardelene, dar recurgînd la informaţii din literatura istorică sud-slavă, neglijată de aceştia, cronicarul rămîne tributar mentalităţii istoriografiei medievale. **S.** apelează la sinopsisuri şi scrieri istorice, în latină şi germană, în prima parte a lucrării (pînă la istoria Bizanţului, în secolul al XI-lea), foloseşte istoria sîrbilor a lui I. Raić şi notele de călătorie în Banat ale italianului Francesco Griselini, cronologii româneşti, surse bizantine. În a treia parte a cronicii, despre istoria Banatului în secolul al XVIII-lea, **S.** recurge la mărturiile unor bătrîni localnici, ale tatălui său, la propriile sale amintiri, utilizează calendarele şi presa vremii, poate şi jurnale de campanie ale regimentelor grănicereşti bănăţene. Cronica a inclus şi informaţiile oferite de izvoarele arheologice, epigrafice, numismatice, de cărţile populare şi de folclor. Problema cuceririi şi romanizării Daciei, cu referiri mai bogate la Banat, „Daţia Ripenzi sau Rîpărea", tratată nu prea diferit în raport cu istoricii Şcolii ardelene, este susţinută cu noi argumente aduse de descoperirile arheologice din regiune. Din Evul mediu românesc, autorul reţine, insistînd asupra Banatului şi Transilvaniei, urmărite în contextul istoriei Europei centrale, cu referinţe mai sărace la Ţara Românească şi cu totul sumare pentru Moldova, momentele marilor bătălii antiotomane, conduse de Mircea cel Bătrîn, Vlad Ţepeş, Mihai Viteazul, Iancu de Hunedoara, Matei Corvin şi comitele Pavel Chinezul. Se aminteşte, uneori, situaţia cultural-religioasă a epocii : avîntul cunoscut sub Matei Basarab, activitatea lui Simion Ştefan, conflictele religioase din Ardeal. Mult mai originală, cu un pronunţat caracter memorialistic, este partea a treia a cronicii, valoroasă şi sub aspect literar. Se dau numeroase ştiri despre viaţa socială a satelor bănăţene, despre opoziţia locuitorilor la militarizarea regiunii, despre haiduci, se fac bogate referiri de ordin economic (comerţ, preţuri, monede etc.) şi cultural, legate de învăţămînt şi biserică, despre activitatea unor prelaţi (Inocenţiu Micu-Klein, Vichentie Popovici ş.a.) şi despre frămîntările religioase cauzate de „unaţie". Ştirile cu caracter politic şi militar din războiul ruso-austro-turc (1788—1791) constituie cele dintîi memorii de război din literatura română. Respectînd principiul obiectivităţii istorice, deşi supus credincios al habsburgilor, **S.** menţionează neînţelegerile dintre generali, lipsa lor de încredere în soldatul de rînd şi nu omite întîmplări personale care îl defavorizează. Întemeietor al istoriografiei bănăţene, **S.** este totodată un scriitor de tipul povestitorilor populari, sfătos şi iscoditor, plin de vervă şi imaginaţie. Limba cronicii, interesantă sub raport lingvistic, abundă în arhaisme, regionalisme din sud-estul Banatului şi în termeni străini, mai ales germani, desemnînd noţiuni militare şi administrative. Topica frazei, cu predicatul la sfîrşit, este proprie şi scriitorilor Şcolii ardelene.

— *Însemnări de cronică de protopopul Nicolae Stoica şi alţii*, în N. Iorga, *Observaţii şi probleme bănăţene*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1940, *97—118* ; *Cronica Banatului*, îngr. şi introd. Damaschin Mioc, Bucureşti, E.A., 1969. — 1. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului şi scriitori bănăţeni. Despre Nicolae Stoica de Haţeg*, LUCE, VI, 1940, 4 ; 2. Suciu, *Lit. băn.*, *266—271* ; 3. I. Crăciun, *Cronicile româneşti ale Transilvaniei şi Banatului*, AII, I—II, 1958—1959 ; 4. Bujor Surdu, *Înfiinţarea graniţei militare bănăţene descrisă de un martor ocular (1768—1773)*, AII, IV, 1961 ; 5. Bujor Surdu, *Desfăşurarea războiului austro-turc din 1788—1790 pe teritoriul Banatului, descrisă de un contemporan*, AII, X, 1967 ; 6. Damaschin Mioc, *Introducere* la Nicolae Stoica de Haţeg, *Cronica Banatului*, Bucureşti, E.A., 1969 ; 7. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *74—76* ; 8. Damaschin Mioc, *Elemente de etnografie şi folclor la cronicarul Nicolae Stoica de Haţeg*, RFZ, XVIII, 1973, 4 ; 9. Dănilă Puia, *Ordine, completări, însemnări, note şi observaţii ale protopopului Mehadiei, Nicolae Stoica de Haţeg*, MB, XXIII, 1973, 7—9 ; 10. D. Mioc, A. Armbruster, C. Feneşan şi H. Jaeger, *„Autobiografia" lui Nicolae Stoica de Haţeg*, MB, XXIV, 1974, 7—9 ; 11. Liliana Boiţ-Trâpcea, *Consideraţii de ordin literar şi lingvistic asupra „Cronicii Banatului" a lui Nicolae Stoica de Haţeg*, MB, XXV, 1975, 4—6 ; 12. Marcu Bănescu, *Cronicarul Nicolae Stoica de Haţeg în tradiţia bănăţeană*, MB, XXVII, 1977, 1—3 ; 13. Ion B. Mureşianu, *O afirmare românească : biserica de la Băile Herculane din 1803, ctitorită de protopopul Nicolae Stoica de Haţeg*, MB, XXVII, 1977, 7—9.

A. S.

STRAJANU, Mihail (2.X.1841, Tiur, j. Alba — 16.VII.1918, Rîmnicu Vîlcea), estetician. S-a născut într-o familie de ţărani. Tatăl său participase, în 1848, la adunarea de pe Cîmpia Libertăţii. **S.** a urmat liceul la Blaj, după care s-a înscris la Academia de drept din Sibiu, ca bursier al Astrei, al cărei membru devenise din 1867 şi căreia îi va dona o bună parte din manuscrisele sale. După numai un an, trece munţii şi se înscrie la Facultatea de litere şi filozofie a Universităţii din Bucureşti, pe care o termină în 1868 cu o teză despre etica lui Aristotel. Este trimis, ca bursier al statului, în străinătate, urmînd filozofia, la Paris şi la Berlin. Obţine diploma de doctor în filozofie la Universitatea din Giessen şi, întorcîndu-se în ţară în 1872, devine profesor la Iaşi. În acelaşi an, este cooptat membru al Junimii şi începe a colabora la „Convorbiri literare", după ce, mai înainte, tipărise poezii, articole mărunte de critică literară, cronici şi traduceri în „Familia", „Federaţiunea" şi „Românul". Activitatea didactică şi-o continuă ca profesor la Botoşani şi la Bucureşti, iar din 1881, la Craiova, unde va rămîne pînă la pensionare (1902). El contribuie la dezvoltarea vieţii culturale din acest oraş prin numeroase conferinţe, prin participarea la întemeierea Ligii culturale din localitate. Este redactor, în 1884, la „Vocea română". Tot în acest timp a colaborat la alcătuirea *Enciclopediei române* a lui C. Diaconovici, pentru care a scris articole referitoare la istoria literaturii române. Stabilit apoi la Bucureşti, **S.** este numit, pentru scurt timp, director al „Bibliotecii populare Socec" şi ales membru al societăţii „Ramuri". Continuă să colaboreze intens la diferite reviste. Moare în plină activitate, la sfîrşitul primului război mondial.

Deosebit de înzestrat pentru cariera didactică, **S.** a scris numeroase manuale şcolare, considerate printre cele mai bune din vremea lor. Îi revine meritul de a fi contribuit, prin manualele sale de liceu, la răspîndirea ideilor esteticii moderne. Dealtfel, estetica a fost una din preocupările sale, manifestată chiar din tinereţe. Nu era, cu toate acestea, un gînditor original, mulţumindu-se să selecteze acele idei

care i se păreau juste şi cărora le-a rămas devotat. Aflat la început sub înrîurirea cercurilor adversare Junimii, el a îmbrăţişat curînd convingerile estetice ale lui T. Maiorescu, fiindu-le dator în bună măsură. Ideile despre artă ale lui **S.** au o fundamentare psihologică. Partizan al „simpatiei estetice", el susţine că, prin intelect, artistul ajunge la o cunoaştere perfectă a realităţii, prin fantezie îşi creează o „icoană" adevărată a acesteia, iar prin sentimente şi prin identificarea cu fenomenul contemplat, el îi dă acestuia expresia cea mai corespunzătoare. Artistul este considerat, în felul acesta, tributar realităţii ; el imită, dar nu copiază raporturile şi armonia fenomenelor din natură şi societate, aşezîndu-le sub zodia unei idei predominante. Ceea ce este difuz în natură se clarifică în opera de artă, care devine un mijloc de a trezi în mintea cititorului imaginea cea mai adevărată a realităţii. Funcţia ei catarctică se manifestă prin intermediul plăcerii estetice, care produce o „linişte senină", căci frumosul nu are o finalitate exterioară lui. Deşi se poate uni cu binele şi adevărul, frumosul nu se confundă cu ele, dar are un rol determinant în educaţia omului. În concepţia lui **S.**, frumosul înseamnă armonie şi, de aceea, el a condamnat poezia modernă postromantică, pe care nu a înţeles-o. A acordat, în studiile sale, o mare importanţă raportului dintre artă şi ştiinţă, relevîndu-se ca un adversar hotărît al celor care susţineau incompatibilitatea dintre ele. O importanţă deosebită a acordat **S.** şi folclorului, pe care îl considera fundamentul literaturii culte. Era de părere că literatura populară trebuie culeasă aşa cum este auzită în popor şi modificată doar atunci cînd prezintă greşeli evidente gramaticale sau prozodice, menţionîndu-se însă şi acestea. Într-un studiu special despre basm, pe care îl socoteşte rămăşiţă a miturilor primitive, el reliefează, în opoziţie cu B. P. Hasdeu, rolul stării de veghe în geneza lui. Deşi **S.** posedă un indiscutabil simţ al limbii, numeroasele sale traduceri din literatura latină (Vergiliu), italiană (Leopardi, S. Pellico), franceză (V. Hugo) şi germană (Goethe, Schiller, F. Freiligrath) nu au alte calităţi în afara exactităţii.

— *„Amor şi Patria", poezie de Brutu Catone Horia,* FDR, II, 1869, 145, 146 ; *Camil Desmoulins,* F, VI, 1870, 20—22 ; *Cosmopolitismul şi naţionalismul în literatură,* F, VI, 1870, 45, 46 ; *„Poezie şi proză" de Iustin Popfiu,* F, VII, 1871, 29 ; *„Filozofia în liceu" de I. P. Florantin,* CL VI, 1873, 11 ; *Manual de stilistică,* Bucureşti, Socec, 1880 ; *Limba şi originea românilor din Istria,* VOCR, I, 1883, 7 ; *Problema ortografiei române,* VOCR, I, 1883, 9 ; *Revista bibliografică,* VOCR, II, 1884, 1, 2, 5 ; *Principiul artei,* CL, XIX, 1886, 12 ; *Începutul renaşterii naţionale prin şcoli sau despre episcopul Petru Pavel Aron,* Craiova, Samitca, 1891 ; *Principie de literatură,* Craiova, Tip. Benvenisti, 1892 : ed. 2, Craiova, Tip. Benvenisti, 1893 ; *Epistolar,* Craiova, Tip. Benvenisti, 1893 ; *Principie de estetică şi poetică,* partea I : *Estetica,* ed. 2, Craiova, Samitca, 1898, partea II : *Poetica,* Craiova, Tip. Benvenisti, 1896 ; *Cestiuni literare şi pedagogice,* Craiova, Samitca, 1897 ; *Cestiuni literare,* pref. R. Hardouin, Craiova, Samitca, 1897 ; *Astra,* CL, XXXIII, 1899, 10 ; *Religiune şi filozofie, Aforisme,* OM, *362, 369—375 ; Ioan Eliade Rădulescu,* Craiova, Tip. Constantinescu. 1902 ; *Din viaţa lui Inocenţiu Micul,* Blaj. Tip. Arhidiecezană, 1903 ; *Legătura între filozofie şi ştiinţele experimentale,* Bucureşti, Tip. L'Indépendance roumaine, 1907 ; *Biblioteca populară Fundaţiunea „I. V. Socec",* Bucureşti, Socec, 1907 ; *Pe calea cimitirului,* R, III, 1908, *230—231 ; Mitropolitul A. Şaguna,* R, IV, 1909, 2 ; *Amintiri despre Eminescu,* R, IV, 1909, *526—529 ; Simbolismul,* R, VII, 1912, 18 ; *Pesimismul doamnei L. Ackerman sau influenţa materialismului asupra literaturii,* R, VIII, 1913, 10—11 ; *Istoria vieţii lui Arthur Schopenhauer cu o scurtă privire asupra filozofiei lui,* Craiova, Tip. Macavei ; *Parabole,* T, LI, 1920, 1—4, 10 ; *Vasile Alecsandri,* CL, LIII, 1921, 5. — **Tr. :** L. Uhland, *Blestemul poetului,* RFM, VIII, 1866, 82 ; Dante, *Îngerul celor trei nopţi,* F, III, 1867, 36 ; V. Hugo, *Mormîntul şi roza,* F, III, 1867, 40 ; Ch.-H. Millevove, *Floarea suveniret,* F. IV. 1968 31 ; N. Gilbert. *Adio vieţii,* F, V, 1869, 31 ; Goethe, *Din suferinţele lui Werther,* F, VI, 1870, *366, Herman şi Dorothea,* pref. trad., Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1912 ; Vergiliu, *A X-a eclogă,* CL, V, 1871, 11, *Nis şi Eurial. Episod din cartea a IX-a a Eneidei,* CL, VI, 1872, 7, *Turta,* CL, VII, 1873, 6, *Egloga I—X,* T, XXXV, 1904, *77—82, 124—143, Bucolicele şi Georgicele* pref. trad., Bucureşti, Socec, 1904 ; F. Freiligrath, *În căsătorie,* CL. XXV, 1891. 5 ; Leopardi, *Din cugetările lui...,* CL, XXVI, 1893, 11, XXIX, 1895, 7 ; P. Heyse, *Nerina,* Craiova. Tip. Macavei, 1909 ; Fr. Ad. Krummacher, *Duşmanta,* A, XX, 1909, 12 ; S. Pellico, *Moartea lui Dante Alighieri,* Craiova, Tip. Fulgerul, 1911.

— **1.** A. D. Xenopol, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1871],* SDL, II, *99 ;* 2. Miron Pompiliu, *„Manual de stilistică" de M. Străjanu,* CL, XIII, 1880, 12 ; 3. Miron Pompiliu, *„Manual de gramatica limbei române" de M. Străjan,* CL, XIV, 1880, 9 ; 4. M. Strajanu, *[Scrisori către I. Negruzzi şi S. Mehedinţi],* SDL, II, *351—354,* XI, *45—46 ;* 5. A. D. Xenopol, *M. Strajan, „Principie de estetică şi poetică",* A, IV, 1893, 5—6 ; 6. *„Principie de estetică şi poetică" de M. Străjanu,* GT, LVI, 1893, 152 ; 7. N. Ch. Quintescu, *Raport asupra scrierilor didactice ale domnului M. Strajan,* AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 8. P. Vulcan, *Mihail Strajan,* OV, I, 1899, 9 ; 9. Z., *„Chestiuni literare şi pedagogice" de M. Străjanu,* A, X, 1899, 1—2 ; 10. C. D. Fortunescu, *Un om de muncă şi de omenie : M. Străjan,* R, XII, 1919, 3—4 ; 11. Dan C. Smântânescu, *Un uitat : Mihail Străjanu,* AO, XIII, 1934, 71—73 ; 12. Ioan M. Neda, *Din legăturile craiovenilor cu Gheorghe Barţiu,* AO, XIX, 1940. 107—112 ; 13. C. Ş. Făgeţel, *Mihail Strajanu,* R, XXXII, 1940, 9—11.

D. M.

STRIGĂTURĂ, specie a liricii folclorice, care însoţeşte jocurile populare, unele petreceri sătesti sau familiale (nunta, cumetria), precum şi anumite forme de teatru popular, avînd o structură concisă, cel mai adesea de catren. Rostită, de obicei, în tactul muzicii, s. prezintă un ritm specific de emitere, menit să întărească acompaniamentul instrumental. Termenului consacrat îi corespund, în diferite zone etnofolclorice ale ţării, numeroase alte denumiri : *chiotitură, chiuitură, ciot, descîntec, iuitură, horire, strigare, ţipătură, ţipurităra.* În unele zone, cum ar fi Bihorul, Ţara Oaşului, Bucovina, s. sînt cîntate pe o melodie monotonă, arhaică. Clasificarea s. trebuie făcută în funcţie de conţinutul afectiv, de cadrul ocazional în care se rosteşte şi de funcţionalitatea ei. După conţinutul afectiv, s. se împarte în două mari categorii : s. cu caracter liric-sentimental şi s. satirică. Prima constituie, în genere, punctul de plecare al multor cîntece şi cuprinde confesiuni de dragoste, de o discreţie deosebită. Dimpotrivă, în s. satirică tonalitatea este incisivă, uneori sarcastică. Tematica acestui tip de s. este axată pe caracterizarea ironică a unor indivizi ce se abat de la normele de comportare ale colectivităţii. S. satirică vizează lenea, zgîrcenia, lăcomia, căsătoria din interes şi alte tare. După cadrul ocazional în care se rosteşte, s. se grupează astfel : s. la joc, s. la nuntă, la ospăţ, la şezători, la drum ş.a. Se impune aici o demarcaţie între s. la joc, care este aproape exclusiv apanajul bărbaţilor, şi cea de nuntă, rostită în foarte mare parte de femei. Funcţionalitatea acestei specii folclorice determină o compartimentare în s.-comandă de joc, care are scopul de a ordona, de a armoniza mişcările dansatorilor, şi s. de atmosferă, destinată să creeze şi să întreţină atmosfera veselă a petrecerilor populare. Răspîndită pe întreg teritoriul carpato-dunărean, s. apare, cu totul sporadic, şi la istroromâni, iar la aromâni şi meglenoromâni nu este semnalată. Ariile de mare intensitate ale speciei (Maramureşul, Munţii Apuseni, Ţara Haţegului, Ţara Bîrsei, Bucovina) coincid, în general, cu acelea în care muzica de joc conservă forme arhaice. Aici melodiile jocurilor populare, executate adesea numai la fluier, se cereau întărite de s. Atestată documentar de S. Micu, în 1780, şi apoi de D. Ţichindeal în 1802, s. are o vechime mult mai mare. Prima culegere este realizată în 1838 de N. Pauleti. Ea cuprinde peste 300 de cîntece şi strigături culese dintr-un singur sat, Roşia de Secaş. V. Alecsandri nu

acordă importanţă speciei, considerînd-o identică cu cîntecul de joc. Denumirea de „hore", pe care el o încetăţeneşte în literatura de specialitate, va crea unele confuzii. Începînd cu colecţia lui J. Urban Jarnik şi A. Bârseanu, publicată în 1885, în care sînt cuprinse peste 1000 de texte lirice, s. va intra din ce în ce mai mult în sfera de interes a culegătorilor de folclor.

Necesitatea comunicării concise, aproape aforistice, a unor observaţii determină, în cadrul s. dezvoltarea unor modalităţi specifice de exprimare. Enunţarea directă este destul de rară : „Te cunoşti lele pe frunte / C-ai pus rumenele multe". Se foloseşte mai mult exprimarea aluzivă, falsul monolog („Hora, polca pot juca, / Dar cămăşi nu pot spăla"), precum şi pseudodialogul („Mîndro cu nasul pe sus, / Poale la cămaşă nu-s / — Ba le am, dar nu le-am pus, / Că-s la harnica pe fus"). Un procedeu compoziţional, specific şi altor creaţii folclorice scurte, este repetiţia. Ea susţine osatura s., căreia îi întregeşte imaginea poetică, ajutînd-o să se constituie într-un întreg independent. Repetiţia este absolut necesară pentru a întreţine ritmul alert, vivace. Respectînd o caracteristică a liricii folclorice în general, s. are o structură internă construită pe baza paralelismelor. Sînt utilizate frecvent paralelismele de sinonimie, de gradaţie, de enumeraţie şi, mai ales, paralelismul contrastant. Contrastul poate fi aparent, pentru a sublinia o trăsătură caracterologică („Fata muicăi cea bărbată / Cu cînepa nelucrată / Cu casa nescuturată"), sau poate fi real, reliefînd o satiră socială („Are hîda şese boi / Mîndra n-are nice doi"). Mai puţin frecvente în s., epitetele contribuie la marcarea puternică a satirei, ducînd-o, în unele portretizări, pînă la sarcasm. Apar, de asemenea, falsele epitete laudative, menite să evidenţieze contrastul dintre aparenţă şi realitate. Comparată adesea cu epigrama, s. are aceeaşi formă concisă, redusă la cîteva versuri, dar este lipsită de poantă, de efectul final de surpriză, specific acestei specii culte. Nu rareori, cîntecul şi s. s-au influenţat reciproc, ajungîndu-se ca unele s. să se cînte, iar fragmente de cîntece să se strige la joc. S. cu caracter liric-sentimental, spre exemplu, se apropie atît de mult de cîntec, încît numai comprimarea materialului liric şi modalitatea de a fi rostite contribuie la diferenţierea celor două specii. La fel de labile sînt şi graniţele dintre s. satirică şi cîntecul satiric. Acesta din urmă porneşte adesea de la s., dar dă amploare temei, reuşind să realizeze o accentuare, o îngroşare a ironiei. Deşi este mult mai spontană decît cîntecul propriu-zis, s. prezintă o anumită stereotipie formală şi de conţinut. Improvizaţia intervine, ca şi în cazul altor specii folclorice, doar pe linia îmbogăţirii unor texte elaborate anterior. Prin realismul observaţiei morale şi vigoarea imaginilor poetice, prin valoarea ei etică, s. se înscrie printre speciile importante, precis conturate, ale creaţiei populare.

— N. Pauleti, *Cîntări şi strigături româneşti, de cari cîntă fetele şi ficiorii jucînd*, îngr. şi introd. I. Muşlea, Bucureşti, E.A., 1962 ; I. Urban Jarnik şi Andrei Bârseanu, *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1885 ; ed. îngr. şi introd. Adrian Fochi, Bucureşti, E. A., 1968, *333—371, 447—480* ; S. Fl. Marian, *Nunta la români*, Bucureşti, Göbl, 1890, *614—696* ; I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1893 ; ed. îngr. Maria Croicu, introd. I. C. Chiţimia, Bucureşti, Minerva, 1970, *165—209* ; Gr. C. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, Bucureşti, Tip. Corpului didactic 1900, I, partea I, *415—503*, partea II, *881—1055, 1353—1455* ; Tit Bud, *Poezii populare din Maramureş*, Bucureşti, 1908, *45—64* ; Florian Cristescu, *In mijlocul horelor. Chiuituri sau strigăte la horă adunate din jud. Teleorman*, Craiova, Tip. Fulgerul, 1910, *7—63* ; S. Fl. Marian, *Hore şi chiuituri din Bucovina*, Bucureşti, Socec, 1910, *30—174* ; Ov. Densusianu, *Graiul din Ţara Haţegului*, Bucureşti, Socec, 1915, *91—227* ; I. Pop-Reteganul, *1000 doine, strigături şi chiuituri ce se obişnuiesc la jocurile şi petrecerile noastre poporale*, ed. 4, Braşov, Ciurcu, 1923 ; I. Bîrlea, *Balade, colinde şi bocete din Maramureş*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1924 ; I. Bîrlea, *Literatură populară din Maramureş*, II, îngr. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, Bucureşti, E. L., 1968, *259—332* ; G. F. Ciauşanu, G. Fira şi C. M. Popescu, *Culegere de folclor din judeţul Vîlcea şi împrejurimi*, Bucureşti, Cultura naţională, 1928, *109—125* ; Horia Teculescu, *Pe Mureş şi pe Tîrnave. Doine şi strigături*, Sighişoara, Tip. Neagu, 1929, *151—206* ; Andrei Grobei şi Vladimir Diaconiţa-Poiana, *1070 chiuituri ale Chioarului*, Şomcuta Mare, Mercur, 1931 ; Vasile Gh. Costin, *Strigături şi poezii originale*, Bucureşti, Editura noastră, 1936, *3—70* ; M. C. Serghi, *Nunta la ţară*, Iaşi, Tip. Ţerek, 1937 ; Ion Marcu Munteanu, *Strigături populare din toată ţara românească*, Bucureşti, Tip. Capitalei, 1938 ; Const. Brăiloiu, *Nuntă în Someş*, Bucureşti, 1941, *5—17* ; Gh. Cernea, *Strigături de joc din judeţul Sibiu*, Sibiu, Tip. Săteanului, 1941 ; *Strigături*, îngr. şi pref. C. Ciuchindel, Bucureşti, E. T., 1958 ; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, II, introd. I. Muşlea, Bucureşti, E. A., 1966, *111—147* ; Ion Iliescu şi Petru Baciu, *Chiuiţi pogan, flăcăi. Chiuituri din Orăştie*, Bucureşti, 1967 ; *Flori de cîmp*, îngr. Ion Mărgineanu, Arad, 1969, *173—248* ; *Folclor din Moldova*, Bucureşti, E. L., 1969, vol. I, *68—73, 154—179, 364—381*, vol. II, *263—396, 626—647* ; Ioan Meiţoiu, *Spectacolul munţilor. Monografie folclorică*, Bucureşti, 1969, *60—497* ; Virgil Medan, *1000 chiuituri de pe Someş*, Cluj, 1969 ; D. Pop, *Folcloristica Maramureşului*, Bucureşti, Minerva, 1970, *197—225, 293—319* ; I. H. Ciubotaru şi Silvia Ionescu, *Vînătorii. Monografie folclorică*, Iaşi, 1971, *83—90, 235—252* ; Vasile Oarcea, *Poezii populare din Ţara Zarandului*, Bucureşti, Minerva, 1974, *212—512* ; Alexiu Viciu, *Flori de cîmp. Doine, strigături, bocete, balade*, îngr. şi introd. R. Todoran şi I. Taloş, Cluj-Napoca, Dacia, 1976, *80—180*.

— 1. V. Cireş, *Consideraţiuni estetice asupra poeziei populare române*, Focşani, Tip. Codreanu, 1888 ; 2. V. Gheorghiu, *Satira populară şi spiritul satiric al poporului român*, Botoşani, Concurenţa, 1888, *11—12, 17, 35—37* ; 3. Lucian Costin, *Strigăturile*, BAL, II, 1935, 1—2 ; 4. Papahagi, *Poezia, 271—306* ; 5. Monica Brătulescu, *Contribuţie la cercetarea creaţiei noi de strigături*, REF, VI, 1961, 1—2 ; 6. *Ist. lit.*, I, *155—163* ; 7. Papadima, *Lit. pop.*, *142—197* ; 8. Gh. Pavelescu, *Aria satirică a strigăturii în folclorul din sudul Transilvaniei*, LL, XXII, 1969 ; 9. Const. Catrina, *Strigătura de joc într-un sat din Transilvania*, AST, V, 1970, 7 ; 10. Vrabie, *Folclorul, 420* ; 11. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, E.D.P., 1976, *351—352*.

I. C.

STRÎMBEANU, Toma (sec. XIX), autor dramatic. A trăit şi a activat în Craiova, fiind mai întîi funcţionar şi grefier la judecătorie, apoi preşedinte al tribunalului şi avocat cu renume. Înclinat, prin structură şi profesie, spre morală şi discursul moralizator, S. a fost atras de posibilităţile instructive ale literaturii. Pe lîngă opuscule literare, a redactat în 1848 ziarul local „Naţionalul", iar peste zece ani a publicat o pledoarie pronunţată într-un proces de moravuri. S. prefera teatrul, compunînd două „comedii-vodevil" : *O căsătorie* (1851) şi *Penitenţa unei mumi de familie* (1853). Personajele primei piese sînt inconsistente, neverosimile, iar situaţiile forţat hazlii sau dramatice. Autorul vizează critic modul de încheiere a căsătoriilor, în majoritate afaceri necinstite. A doua comedie este mai curînd o încercare de dramă psihologică. Partea comică a pieselor e lăsată pe seama dialogurilor şi a gesturilor servitorilor, dar în afară de o vorbire naiv-ţărănească, artificială, hazul e sărac. S. scrie şi o tragedie istorică, avînd explicite intenţii patriotice : *Radul Leon Vodă, prinţul Ţării Româneşti şi miniştrii săi fanarioţi* (1856). Piesa e construită după un şablon romantic : personajele sînt împărţite în bune şi rele, domnul este sfătuit de cei răi, cei buni luptă pentru dreptate. Înainte de a scrie teatru, S. a făcut versuri pe care le-a publicat în primul său volum, *Culegere din lucrările pitarului T. Strîmbeanu* (1846). Printre cele cîteva compuneri care parafrazează precepte etice se află şi o încercare de a defini menirea poeziei şi a poetului *(Timpul. Anului 1838)*. Alte versuri, patriotice şi unioniste, îi apar în „Oltul" şi „România" din 1857. La începutul activităţii sale, S. a fost şi traducător. În *Culegere...*, prima parte este consti-

tuită din cîteva traduceri, în proză, din Byron *(Elegii Tîrzii)* ode, stanțe, sonete. Din Molière traduce *Școala bărbaților* (1847).

— *Culegere din lucrările pitarului...*, Craiova, Tip. Leca, 1846 ; *O căsătorie*, Craiova, Tip. Moisi, 1851 ; *Penitența unei mumi de familie*, Craiova, Tip. Moisi, 1853 ; *Radul Leon Vodă, prințul Țării Românești și miniștrii săi fanarioți*, Craiova, Tip. Moisi, 1856 ; *Recrutația reteveiștilor. Ciocoiul vechi și nuou și Osebite poezii*, Craiova, Tip. Națională, 1869 ; *Literatura și morave*, TRC, VIII, 1870, 852. — Tr. : Byron, *[Poezii]*, în *Culegere din lucrările pitarului T. Strîmbeanu*, Craiova, Tip. Leca, 1846 ; Molière, *Școala bărbaților*, Craiova Tip. Moisi, 1847.

C. T.

SUCIU, Maria (18.VI.1841, Tăut, j. Bihor — 11.IX. 1891, Budapesta), poetă. Soția preotului Petre Suciu din comuna Ucuriș, S., născută Bosco, și ea fiică de preot, a fost prima femeie din Transilvania care a scris și a publicat versuri în limba română. În 1867 a debutat în „Familia" cu poezia *Ruga unei june*. A publicat versuri în „Familia", „Amicul familiei" și, în 1872, în „Noul curier român" din Iași. În casa din Ucuriș tineri intelectuali ardeleni (G. Coșbuc, S. Albini, G. Bogdan-Duică, A. C. Popovici) se opresc să-și citească versurile, să-și împărtășească părerile. Fiica sa, Lucreția Suciu-Rudow, scria și ea poezii. S. a murit la Budapesta, într-un spital de boli nervoase.

S. transpune în versuri, fără elevație, chiar fără grație, tribulațiile sale sentimentale, într-un stil declamatoriu și convențional *(Flori de mormînt, Cununa de dorințe)*. O mișcare mai vioaie, un vers curgător dobîndesc poeziile sale imitate după cîntece populare din Bihor *(Cîntec de toamnă, Spune-mi)*. Poeta a renunțat, printr-o fericită intuiție, la ortografia și la lexicul latinizant, folosite de literații ardeleni ai vremii, în favoarea limbii populare, neartificializate.

— *[Versuri]*, F, III, 1867, 7, 12, 16, IV, 1868, 4, 20, 39, V, 1869, 3, 67, VI, 1870, 16, VII, 1871 6, IX, 1873, 3, 14, 31, X, 1874, 61, XVI 1880, 78, XVIII, 1882, 5, 17, 33, 52, XIX, 1883, 52, XX, 1884, 13, XXI, 1885, 10, 28, XXII, 1886, 46, XXVII, 1891, 36, NCR, I, 1872, 45 ; *[Versuri]*, PAU, *189—191*.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *202—203* ; 2. Potoran, *Poeții*, *66—68* ; 3. T. Neș, *Figuri bihorene : Lucreția Suciu*, F, III, 1936, 1 ; 4. Lucia Popovici, *Lucreția Suciu, scriitoare din Bihor*, RFR, X, 1943, 11 ; 5. Vartolomei, *Mărturii*, *235—240* ; 6. Gh. Cardaș, *Maria Suciu*, PAU, *189* ; 7. Angela Popovici, *Revista „Familia"*, CFAM, *66*.

S. C.

SUCIU-RUDOW, Lucreția (3.IX.1859, Oradea — 5.III.1900, Oradea), poetă. Tatăl ei, Petre Suciu, referent consistorial la Oradea și protopop în Beliu, s-a stabilit în satul bihorean Ucuriș. Mama era poeta Maria Suciu. G. Coșbuc, S. Albini, G. Bogdan-Duică, A. C. Popovici se întîlneau la Ucuriș, în casa familiei Suciu, într-un mic cerc literar. S.-R., cultivată, cunoscătoare a limbilor franceză, germană, maghiară, a debutat în 1884 în „Familia", cu poezia *Suvenir*. Pînă în 1895 a publicat regulat versuri în aceeași revistă. În 1889 și-a strîns versurile într-un volum, tipărit la Sibiu, și a publicat în „Tribuna" poezii și o traducere din Lessing *(Laokoon)*. Se căsătorise cu Wilhelm Rudow, doctor în filozofie la Halle, filoroman, autorul unei istorii a literaturii române în limba germană. În 1897 au scos împreună la Oradea „Foaie literară", revistă săptămînală la care au colaborat G. Coșbuc, Maria Cunțan, Il. Chendi, I. Stanca. Aici, S.-R. a tipărit versuri și o povestire romantică, *Logodnica contelui Stuart*. „Convorbiri literare" o popularizează și îi publică mai multe poezii în 1898. Maiorescu vede în poezia sa semnele certe ale unei renașteri culturale ardelene. Versuri i-au mai apărut în „Tribuna poporului", la Arad. În ultimii ani de viață a fost bolnavă de tuberculoză.

S.-R. cultivă aproape exclusiv poezia erotică. De o sensibilitate autentică, ascuțită dureros de boală și de o puternică decepție sentimentală, autoarea a fost înrîurită de Eminescu, în poezia căruia a găsit acele tipare care conveneau simțirii sale. Astfel, S.-R. a preluat motive, imagini și ritmuri, menținîndu-se în atmosfera poeziei eminesciene. Versurile sale se detașează totuși de simpla imitație eminesciană prin încărcătura de sinceritate care se străvede printre rînduri, prin spontaneitate și prin delicatețea și grația specific feminine. Influențată și de romanticii germani (Lenau, Heine), pe care scriitoarea îi cunoștea foarte bine, poezia ei exprimă o melancolie ușoară, regretul dureros în fața neînțelegerii, a iubirii trecute, resemnarea. S.-R. rămîne tot timpul la tonul sentimentalismului romantic. Muzicalitatea, limbajul elegant, discreția poeziei depășesc tot ce s-a scris în lirica feminină de pînă atunci în Ardeal. Versul are, pe alocuri, vioiciunea ritmurilor coșbuciene. *Întunericul* este o alegorie amintind din nou pe Coșbuc din *Vîntul* sau *Prahova*. În cîteva pasteluri, S.-R. face dovada unor certe posibilități poetice : naturalețe, picturalitate a imaginii, ritm adecvat *(La drum)*. Referindu-se la pastelul *La scaldă*, Maiorescu remarca la S.-R. un „naturalism senin, pînă aproape de libertatea antică", iar N. Iorga găsea că acest sonet poate fi comparat cu poezia lui Hugo *Sara la baigneuse*.

— *Versuri*, Sibiu, Institutul tipografic, 1889 : *Logodnica contelui Stuart. Povestiri din viața românilor bihoreni*, FLT, I, 1897, 1—19. — Tr. : Lessing, *Laokoon*, TR, V, 1889, 17—47.

— 1. Maiorescu, *Critice*, III, *200—201* ; 2. I. I. Livescu, *Lucreția Suciu*, BIF, II, 1891, 15—16 ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *368—369* ; 4. Potoran, *Poeții*, *68—70* ; 5. T. Neș, *Figuri bihorene : Lucreția Suciu*, F, III, 1936, 1 ; 6. D. Popovici, *La littérature roumaine de Transilvanie au XIX-e siècle*, București, 1938, *38—39* ; 7. Lucia Popovici, *Lucreția Suciu, scriitoare din Bihor*, RFR, X, 1943, 11 ; 8. Vartolomei, *Mărturii*, *241—245* ; 9. Netea, *Maior—Goga*, *167—178* ; 10. Angela Popovici, *Revista „Familia"*, CFAM, *66* ; 11. Elena Stan, *Poezia lui Eminescu în Transilvania*, București, E. L., 1969, *121—125* ; 12. Vasile Netea, *Citind poezie*, MS, V, 1974, 2.

S. C.

SULIOTIS, Christodul J. (3.III.1854, Brăila — 14.IX.1908, Brăila), publicist și traducător. După ce și-a luat doctoratul în litere și filozofie la Berlin și pe cel în drept la Geneva, S. a funcționat ca magistrat în Brăila. Părăsind magistratura, intră în politică, devenind o personalitate a vieții publice brăilene. A fost redactor la „Curierul român" (1881) și a fondat, la Brăila, „Conservatorul Brăilei" (1901). De la S. au rămas articole și studii politice, juridice și filozofice, unele publicate în „Literatorul" *(Ochire asupra istoriei filozofice, Știința politică și omul de stat)* sau în „Convorbiri literare", altele adunate în volume, precum și o traducere, fragmentară, cu adnotări, din *Iliada* lui Homer.

— *Compendium de filosofie*, Brăila, 1867 ; *Regulele ortografice ale limbii române*, Brăila, 1880 ; *Nicolae Blaremberg. Omul și faptele lui*, I—II, București, Tip. Lăzăreanu, 1894—1895. — Tr. : Homer, *Iliada* (cîntul I), Brăila, Siloghi, 1876.

— 1. Panu, *Portrete*, *154—156* ; 2. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *179* ; 3. S. Semilian, *Christache Suliotti. 1854—1908*, ABR, XI,

1939, 1 ; 4. Predescu, *Encicl.*, *825* ; 5. Marino, *Macedonski, 153* ; 6. I. Hajós, *Un psiholog materialist brăilean de acum 100 de ani*, TMS, XII, 1977, 1.

M. T.

SUNETE ŞI RĂSUNETE, revistă literară apărută la Viena în mai 1892. S-a păstrat un singur număr (2, din 15 mai) din această publicaţie subintitulată „literară-socială-ilustrată" şi redactată de Romulus Boiu şi Corneliu Roşescu. Ei sînt prezenţi, alături de un Eugen Velescu şi de Caton Theodorian, cu versuri, proză, articole despre sport, o cronică a unui spectacol al Operei din Viena, umor şi anecdote.

— 1. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *21* ; 2. *Publ. per.*, II, *860.*

R. Z.

SUŢU, Alexandru Gr. (14.III.1837, Iaşi — 24.VIII. 1895, Iaşi), publicist şi traducător. Fiu al beizadelei Grigore Suţu, dintr-o veche familie fanariotă, din care se ridicase domnitorul Alexandru Suţu, S. şi-a petrecut tinereţea mai mult prin străinătate. La Paris stă 15 ani, apoi patru ani la Atena, unde urmează literele. La înapoierea în ţară, este numit profesor de limba şi literatura franceză la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană). El redactează lucrări didactice pentru clasele secundare, avînd ca obiect tocmai limba şi literatura franceză. Membru al secţiei literare a Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi, fusese şi membru al Junimii. Un comentariu al său, susţinut la şedinţele societăţii, despre Sarah Bernhardt, era ironizat de A. Naum într-o scrisoare către I. Negruzzi. Dar poate că ironia să nu fi fost chiar îndreptăţită. Iniţiat în literaturile clasice, antice şi moderne, umblat prin oraşele apusene (în Franţa, în Italia, la Dresda) şi grecești, S. are o anume dezinvoltură în incursiunile sale pe tărîmul esteticii, ca şi al istoriei artelor. Îl pasiona îndeosebi pictura şi a realizat o serie de desene şi tablouri.

Ca publicist, S. e cam risipit, ceea ce îi dă în vileag diletantismul. Astfel, în „Convorbiri literare", el face să apară un *Studiu asupra bisericei Trei Ierarhi din Iaşi* (1883—1884), cu o minuţioasă analiză asupra arhitecturii edificiului, dar şi *Ultimul cuvînt asupra dramei de la Queretaro* (1892), prilejuit de moartea împăratului Maximilian. O schiţă, *Cuibul cocoveicilor*, este o istorisire naivă despre un anume Daveli, „crai al pădurilor", căpitan de „hoţi". Se simte înrîurirea lui N. Gane. O altă proză, *Cei de pe urmă osîndiţi la moarte*, e publicată în „Lupta". Un *Studiu critic asupra piesei „Les Ménechmes" a lui Regnard şi traducerii ei moldoveneşti*, apărut în „Arhiva", îl arată preocupat de unele probleme ale traducerilor, cu care dealtfel S. însuşi s-a îndeletnicit. Începuse, împreună cu H. Tiktin, un dicţionar român-francez-german, neterminat. Cunoscător al limbii greceşti, el transpune în 1879 cartea a patra din *Istoria lui Herodot*, însoţind-o cu o „precuvîntare" şi cu o schiţă biografică şi literară *(Herodot şi opul său)*. În „precuvîntare", S. mărturiseşte a fi sacrificat limpezimea textului în favoarea unei cît mai mari fidelităţi faţă de original. Deoarece stilul cărţii lui Herodot ar aminti de acela al *Sfintei Scripturi*, traducătorul a recurs la vechea limbă românească. Traducerea e însoţită de numeroase adnotări. Tot din greceşte, S. tălmăceşte în „Arhiva" (1889) cronica lui Chiparissa — *A lui Neculai Kiparisa povestire a tîmplărilor din Moldova către anul 7224 (1716) în a treia domnie a lui Mihail Racoviţă Voievod*. E o versiune vinovată faţă de original, mai ales sub raportul exactităţii. În afară de traducerea din Herodot, o anumită notorietate i-a adus lui S. şi transpunerea în franţuzeşte a unor poeme de Eminescu. Apărute întîi în „Arhiva" (1893), aceste poeme *(Despărţire, S-a stins viaţa, O, mamă..., La steaua, Somnoroase păsărele, Doina)* au fost reunite, postum, într-un volum, fiind precedate de o scurtă prezentare aparţinînd lui A. D. Xenopol. Fluidă, tălmăcirea suferă de prea multă lejeritate. Unele păreri ale lui S. în probleme de artă şi literatură sînt cuprinse în conferinţa *Geniul şi talentul în artă* (1881). După o disociere între „geniu", care nesocoteşte orice reguli creînd el însuşi modele, şi „talent", care nu face decît să imite apoi aceste modele, conferenţiarul îşi mărturiseşte ataşamentul pentru arta ca „reprezentaţiune a idealului", desluşit în „formele naturei", forme care, însă, nu trebuie niciodată copiate întocmai. Menirea frumosului este aceea de a înălţa pe acela care-l contemplă. S. e un maiorescian, şi un adept al teoriilor idealiste, schopenhaueriene, asupra artei. După o coerentă şi limpede narare a chipului în care s-au născut arhitectura, sculptura, muzica, în fine arta dramatică şi poezia, el abandonează domeniul teoretic, enumerînd exemple de artişti — genii sau numai talente — care s-au ilustrat de-a lungul vremii în fiecare dintre aceste arte. Sprijinit pe autoritatea lui F. Brunetière, pe care însă nu-l pomeneşte, S. deschide un „proces" romanului „realist" (de fapt, naturalist) în *Studiu asupra romanului realist din zilele noastre* (1884). Romanul, după S., este impulsionat de două tendinţe — „idealistă", care merită toată preţuirea, şi „materialistă", care înseamnă decadenţa, corupţia, „înjosirea" acestui gen. S. nu are noţiunea clară a conceptului de realism, confundat uneori, în formulările sale, cu naturalismul. Dar el blamează literatura naturalistă, imitatoare „slugarnică" a naturii, literatură care ar fi lipsită de orice preocupare pentru sufletul omenesc. Ţinta atacurilor o constituie E. Zola şi romanele „experimentale" şi „patologice". Reluînd idei mai vechi, S. se arată iarăşi adeptul unei arte desprinse de contingent, inaccesibilă celor mulţi şi oferind o „petrecere" rafinată.

— *Cuibul cocoveicilor*, CL, XIV, 1880, 2 ; *Geniul şi talentul în artă*, Iaşi, Tip. Goldner, 1881 ; *Studiu asupra romanului realist din zilele noastre*, CL, XVIII, 1884, 6 ; *Cei de pe urmă osîndiţi la moarte*, LUP, II, 1885, 7 ; *Studiu critic asupra piesei „Les Ménechmes" a lui Regnard şi traducerii ei moldoveneşti*, A, III, 1892, 4—5. — Tr. : Herodot, *Istoria lui...* (cartea IV), pref. trad., Iaşi, Tip. Savul, 1879.

— 1. D. Russo, *Studii*, II, *478—482* ; 2. Dafin, *Figuri*, III, *67—70* ; 3. Suţu, *Iaşii*, II, *507* ; 4. Nicolescu, *Contemporanul*, *203—204* ; 5. G. Călinescu, *Principii de estetică*, Bucureşti, E.L., 1968, *372*.

F. F.

ŞAGUNA, Andrei (1.I.1809, Miskolc — 28.VI. 1873, Sibiu), cărturar, îndrumător cultural. Pe numele său mirean Anastasie, era fiul unui negustor macedonean. A terminat gimnaziul la Pesta şi tot acolo a făcut studii de filozofie şi drept. La Vîrşeţ urmează secţia română a seminarului teologic. În 1833 se călugăreşte, primind numele Andrei. A fost profesor de teologie la Karlowitz şi la Vîrşeţ. În 1846 era vicar general al bisericii române ortodoxe din Ardeal. În urma alegerilor din 1847, în 1848 este confirmat episcop. La 3/15 mai, în acelaşi an, împreună cu episcopul unit Ioan Lemeni, Ş. era în fruntea adunării de la Blaj. În 1850 primeşte titlul de baron, iar în 1871 e numit membru onorar al Societăţii Academice Române.

Meritele lui Ş. ţin, în special, de emanciparea şi întărirea bisericii ortodoxe române din Ardeal. Prin separarea de mitropolia sîrbească şi prin reorganizarea ei (în acest scop Ş. elaborează *Statutul organic*), biserica românească devine un factor însemnat în lupta pe tărîm naţional. Convins de rostul înalt al învăţăturii, al culturii, Ş. sprijină înfiinţarea de şcoli în comune, precum şi a gimnaziilor din Braşov şi Brad, a Seminarului teologic şi pedagogic din Sibiu. Este unul dintre întemeietorii Astrei (1861), al cărei prim preşedinte a fost. În 1850, Ş. deschide la Sibiu o tipografie — Tipografia Arhidiecezană. Aici îi apar broşuri politico-bisericeşti *(Scrisori apologetice*, 1862), opere canonice *(Elementele dreptului canonic*, 1854, *Compendiu de dreptul canonic*, 1868, *Enchiridionul*, 1871), *Istoria bisericii ortodoxe răsăritene universale* (două volume, 1860), studii pastorale *(Teologia pastorală*, 1857, *Manual de studiul pastoral*, 1872), scrieri omiletice. Sub îngrijirea lui, ies de sub teascuri cărţi de ritual, traduse din slavonă şi sîrbeşte, cărţi bisericeşti (*Mineiele*, de pildă) cărora le întocmeşte prefeţe, precum şi o serie de manuale pedagogice. Între 1856—1858, sub privegherea şi cu o frumoasă prefaţă a lui Ş., se tipăreşte *Biblia*. Va urma, în această chestiune, o polemică cu I. Heliade-Rădulescu. Acesta începuse la Paris o tălmăcire a *Bibliei*, contestată de Ş. pentru incompetenţă teologică şi pentru întrebuinţarea unei limbi artificiale în locul limbii bisericeşti şi a graiului popular. Pledoaria lui Ş. pentru limba vie, a românilor de pretutindeni, e făcută tocmai într-o perioadă de intens etimologism. În manuscris i-a rămas o gramatică *(Grammatica valachica)*, redactată în latineşte (cu echivalenţe româneşti), inspirată din gramatica lui C. Diaconovici-Loga. O rostire simplă, fără efecte retorice sau înfloriturі de stil, avînd ca sursă limba din vechile cazanii, dar substituind unele arhaisme mai obscure prin cuvinte pe înţelesul tuturor, se găseşte în *Predicile* lui Ş. Propovăduind învăţăturile creştineşti, predicile cuprind şi poveţe laice (privind muncile agricole, starea zidirilor bisericeşti şi şcolare, „primejdiile veseliilor lumeşti"), fiind scrise cu multă însufleţire. Ş. a fost un orator cu autoritate, manifestîndu-se în cuvîntări ţinute în româneşte, ungureşte sau sîrbeşte: despre autonomia bisericii ortodoxe române, în chestiunea tipăririi cărţilor româneşti, în diete(a fost deputat în două rînduri), la sinoade, în Parlament (la Viena, Pesta), la dezbaterile Senatului imperial (în care era membru). Multe dintre discursurile sale au apărut în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi în „Gazeta Transilvaniei", ziar pentru a cărui reapariţie a intervenit pe lîngă guvern. În 1853, Ş. face să apară „Telegraful român", trecut la început sub redacţia lui Florian Aaron. Articole politice, dar şi pe teme bisericeşti sau şcolare, unele nesemnate, cuvîntări, scrieri pastorale îi apar aici lui Ş., care dădea, dealtfel, linia politică a publicaţiei. Foarte receptiv la ideile sale politice avea să fie I. Slavici, care va mărturisi înrîurirea hotărîtoare pe care Ş. a exercitat-o asupra sa. O circulară din 1859 către preoţi şi învăţători îi îndemna pe aceştia să culeagă colinde, poveşti şi cîntece populare. Ş. intenţiona chiar să alcătuiască o culegere de poveşti şi cîntece româneşti. Rămase o vreme în manuscris, memoriile mitropolitului cuprind însemnări din 1846, anul sosirii sale în Ardeal, şi pînă în 1871. Notaţiile lui Ş. evocă luptele sale pentru apărarea bisericii ortodoxe de „duhul batjocoritor" şi ingerinţele care ar fi putut să-i vatăme autonomia, despre adunarea din 1848 de la Blaj şi străduinţile sale pentru cauza naţională, despre înfiinţarea de şcoli şi imprimarea de cărţi, atît de folositoare unui neam trezit din „somnul cel adînc" la conştiinţa de sine.

— *[Memorii]*, în N. Popea, *Memorialul arhiepiscopului şi metropolitului Andrei baron de Şaguna sau Luptele naţionale-politice ale românilor, 1846—1873*, I. Sibiu, Institutul tipografic, 1889 ; *Memorii din anii 1846—1871*, introd. Ilarion Puşcariu, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1923 ; *Predici*, introd. Florea Mureşanu, Cluj, Episcopia ortodoxă română, 1945.

— 1. Iosif Puşcariu, *Mitropolitul Andrei Şaguna. Viaţa şi faptele sale*, CL, VIII, 1874, 7 ; 2. Pop, *Conspect*, II, *128—130* ; 3. N. Popea, *Arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1879 ; 4. Ioan Slavici, *Metropolitul Andrei baron de Şaguna*, CL, XIV, 1880, 1 ; 5. O. Lugosianu, *Mitropolitul Andrei Şaguna*, RN, III, 1890, 3 ; 6. P. Gârboviceanu, *Andrei Şaguna*, BOR, XXII, 1898—1899, 4, 6, 7, 9, 10, XXIII, 1899—1900, 9, XXIV, 1900—1901, 6, XXV, 1901—1902, 8, 10 ; 7. Al. Ghiga, *Viaţa şi activitatea arhiepiscopului şi mitropolitului Andrei baron de Şaguna*, Bucureşti, Göbl, 1899 ; 8. Iorga, *Ist. bis.*, II, *290—296* ; 9. Gh. Tulbure, *Activitatea literară a mitropolitului Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1909 ; 10. N. Dobrescu, *Mitropolitul Andrei Şaguna*, Bucureşti, Göbl, 1909 ; 11. M. Strajan, *Mitropolitul A. Şaguna*, R, IV, 1909, 2 ; 12. *[Andrei Şaguna]*, NR, IV, 1909, 111-112 (număr omagial) ; 13. *Mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, Consistoriul mitropolitan, 1909 ; 14. Ioan Lupaş, *Mitropolitul Andrei Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1909 ; 15. Gh. Comşa, *Istoria predicei la români*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1921, *145—149* ; 16. Vale-

riu Braniște, *Andrei baron de Şaguna*, CL, LV, 1923, 9—10 ; 17. I. Lupaș, *Viața și faptele lui Andrei Şaguna*, București. Casa școalelor, 1926 ; 18. Goga, *Precursori*, *181—192* ; 19. Const. P. Secelea, *Dreptul canonic în literatura românească. Opera lui Andrei baron de Şaguna*, Iași, Viața românească, 1927 ; 20. *Pomenirea mitropolitului Andrei Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1933 ; 21. Iorga, *Oameni*, I, *44—48*, *351—358*, III, *140—141* ; 22. Simionescu, *Oameni*, II, *202—211* ; 23. Gh. Tulbure, *Mitropolitul Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1938 ; 24. T. Bodogae, *Dintr-o corespondență timișoreană de acum 100 ani — 15 scrisori de la Andrei Şaguna către prot. Meletie Drăghici*, MB, IX, 1959, 3—4 ; 25. Iacob Mârza, *Gramatica lui Andrei Şaguna*, LR, XX, 1971, 1.

F. F.

ŞARIVARI ROMÂN, publicație periodică satirică apărută la București, săptămînal, între 3 ianuarie și 12 martie 1865. După ce la 4 martie primește un avertisment pentru o caricatură ireverențioasă față de marile puteri, o săptămînă mai tîrziu revista lui C. Alexandru (Alessandre), caricaturist cunoscut în epocă, a fost suspendată. Se pare că această publicație, replică autohtonă a celebrei gazete satirice franceze „Le Charivari", ar fi fost redactată, sub pseudonimul Rudolf Ivăncescu, de Radu Ionescu, desenatorul Alexandru fiind director doar cu numele. Cîteva *Apreciațiuni literare periodice* îl arată, de altfel, pe redactor familiarizat cu viața culturală din București. O *Cronică* trece în revistă evenimentele politice, cu preocuparea de a scoate în evidență ridicolul și demagogia, lipsa de independență a presei. Sub semnătura Adeodatus Hosidius, se publică două reușite nuvele, în care umorul se îmbină cu satirizarea moravurilor. Se face și o cronică literară și teatrală, care discută, în termeni ironici, pretențiile cîtorva gazete de a compara unii poeți români (pe Gr. H. Grandea, de pildă) cu Schiller și Byron sau cenzurează terminologia necorespunzătoare a unor cronicari dramatici. Articolul *O odă tulbure* este consacrat lui D. Bolintineanu, criticat cu violență pentru versurile dedicate împăratului Napoleon al III-lea.

— 1. Iorga, *Ist. presei*, *136* ; 2. Trifu, *Presa*, *91—94*.

R. Z.

ŞĂINEANU, Lazăr (23.IV.1859, Ploiești — 11.V. 1934, Paris), filolog și folclorist. Era fiul zugravului Moisi Şain. A învățat cu un dascăl grec și cu unul evreu, înscriindu-se abia la unsprezece ani la o școală primară din Ploiești. Studiile secundare le-a început la gimnaziul „Sf. Petru și Pavel" din același oraș, continuîndu-le la liceul „Matei Basarab" din București. Ultimele două clase de liceu le-a pregătit în particular, audiind, în același timp, cursurile de la Universitatea din București, ținute de T. Maiorescu, A. I. Odobescu și B. P. Hasdeu, care i-au fost mai tîrziu profesori. Îl cunoscuse pe Moses Gaster, care l-a ajutat mult în acești ani. Ş. făcea gazetărie, semnînd Eliezer ben Moșe, ben Moșe, Lazăr Schein, Lazăr Şain, Lazăr M. Şăineanu, la „Fraternitatea", „Anuar pentru israeliți" ș.a. S-a înscris, în 1881, la Facultatea de litere din București, unde este remarcat de Hasdeu. În „Columna lui Traian" își publică cea dintîi lucrare de lingvistică, *Cîteva specimene de etimologie poporană română*. Discipol al lui Hasdeu și admirator al lui Odobescu, prețuind culegerile de literatură populară ale lui Petre Ispirescu, Ş. își orientează preocupările spre cercetarea elementului istoric și popular al limbii române. La „Revista pentru istorie, arheologie și filologie" (1882—1887), începe să publice studii, pe care le va relua mai tîrziu în cercetări amplificate : *Elementele turcești în limba română*, *Ielele*, *Încercare asupra semasiologiei limbii române*. După absolvirea facultății, Ş. a plecat în străinătate, în Franța și în Germania. La Paris, în 1888, audiază cursuri la Ecole des Hautes Etudes, Collège de France, Ecole des Langues Orientales, printre profesorii lui fiind Gaston Paris, Michel Bréal, Emile Legrand. L-au interesat îndeosebi cercetările comparatiste asupra limbilor și literaturilor populare din perimetrul balcanic, ceea ce s-a reflectat și în alegerea subiectului pentru teza de doctorat la Universitatea din Leipzig, *Les Jours d'emprunt ou les Jours de la vieille*, apărută în revista „Romania", în 1889. Revistei „Convorbiri literare", în care mai publicase și înaintea plecării, Ş. i-a trimis de la Paris două studii de folclor comparat : *Zilele babei și legenda Dochiei* și *Legenda Meșterului Manole la grecii moderni*. Întors în țară, îl suplinește pe Hasdeu la catedra de filologie comparată a Universității din București. Funcționează și ca profesor suplinitor de limba latină la gimnaziul „Gh. Lazăr" și la Școala normală superioară. A fost numit în 1890 la o catedră de la Universitatea din București, ceea ce a declanșat proteste și inimiciții care, alimentate de-a lungul a doisprezece ani, l-au urmărit și l-au împiedicat să obțină cetățenia română. Îi apăruseră între timp mai multe lucrări. Printre ele erau numeroase cărți didactice : un dicționar român-german, german-român, o gramatică a limbii latine, *Mitologia clasică*, antologia literară comentată *Autorii români moderni*, precum și *Dicționarul universal al limbii române*, care a avut, pînă în 1943, nouă ediții. A mai editat, în 1892, *Istoria filologiei române*, apoi un glosar la ediția operei lui Miron Costin, îngrijită de V. A. Urechia, cel mai înverșunat adversar al său, iar în 1895 — monografia, solicitată și premiată de Academia Română, *Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice*. În 1896 publica culegerea *Studii folclorice*, iar în 1900, lucrarea *Influența orientală asupra limbei și culturei române*, mai tîrziu tradusă și premiată de Institutul Franței. Părăsește țara, plecînd cu soția sa, fiica editorului Ralian Samitca, la Paris, unde rămîne din 1901 pînă la moarte. Aici, susținut de foștii lui profesori din Franța, în ale căror publicații îi mai apăruseră unele studii, colaborează mai întîi la revistele „Mélusine", „La Tradition", „Revue des traditions populaires", „Revue de l'histoire des religions". Reia, la început, cercetările asupra folclorului românesc și balcanic. A predat și un curs liber de folclor balcanic la Ecole des Hautes Etudes, a cărui lecție de deschidere se numea *L'Etat actuel des études de folklore*. Dar, după o vreme, considerînd sterile și fără perspectivă științifică studiile de folclor, desigur și din lipsa informației directe. Ş. le-a abandonat, îndreptîndu-și interesul spre lingvistica franceză. I-au apărut, de-a lungul anilor, studii istorice despre argoul francez — *L'Argot ancien (1455—1850)*, *Les Sources de l'argot ancien*, *L'Argot des tranchées*, *Le Langage parisien au XIX-e siècle* —, o serie de monografii despre limba secolului al XVI-lea și în special despre limba lui Rabelais, la a cărui editare critică a și colaborat *(La Langue de Rabelais*, *Les Problèmes littéraires du XVI-e siècle*, *L'Influence et la réputation de Rabelais)*, studii de etimologie compa-

rată *(La Création métaphorique en français et en roman, Les Sources indigènes de l'étimologie française).*

Format la şcoala filologică a lui B. P. Hasdeu Ş. a dat o accepţie largă noţiunii de filologie. Limba, obiectul de studiu al disciplinei, era înţeleasă ca o „cheie" a vieţii culturale a unui popor, cuvintele — considerate „oglinzi ale spiritului". Conexiunea dintre limba şi psihologia unui popor s-ar releva mai cu seamă prin intermediul folclorului. Ş. integra în lucrările lui orientările mai noi ale lingvisticii şi folcloristicii europene (H. Steinthal, A. H. Sayce, W. Wundt), era interesat de etnologie şi etnopsihologie. Faptul lingvistic este cercetat din punct de vedere istoric, psihologic, religios, literar (popular şi cult), iar toate aceste elemente, din perspectiva comparatistă. Ş. era de părere că trebuie asigurată o bază ştiinţifică studiilor filologice, prin editarea specializată a literaturii vechi, prin culegerea riguroasă a literaturii populare. În acest sens, *Istoria filologiei române* (1892) era un bilanţ, dar şi o deschidere de perspectivă spre cercetările viitoare. Expresia clară, echilibrată caracterizează comentariile din antologia, pentru uz didactic, *Autorii români moderni,* unde selecţia este făcută cu spirit critic şi gust literar. Dealtfel, Ş. dovedeşte o bună pătrundere a literaturii române, de la literatura religioasă şi cronici pînă la M. Eminescu şi I. Creangă. În *Încercare asupra semasiologiei limbii române,* făcînd pionierat în stilistica românească, Ş. definea metafora ca „elementul de viaţă şi de mişcare a limbii", poezia „adeseori latentă" a ei, în expresiile metaforice aflîndu-se originalitatea şi geniul unei limbi. În formarea metaforelor, el studia fantezia, cu „combinaţiunile ei multiple", imaginaţia creatoare, „concepţia poetică" specifică fiecărei naţiuni. Poeziei culte îi era atribuită misiunea de a împrospăta aceste metafore lingvistice ades tocite, „gîrbovite" prin îndelungă folosire. Numeroase trimiteri la elementul popular caracteristic se găsesc în monografia *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române.* Cercetările speciale asupra basmelor *(Basmele române...),* cele asupra datinilor, credinţelor, obiceiurilor, legendelor, teatrului popular, adunate în *Studii folclorice,* se constituiau ca nişte monografii istorico-comparative ale folclorului. Ş. a aderat la acea orientare a folcloristicii europene care interpreta creaţia populară prin prisma etnopsihologiei, curent care avusese ecou şi în lucrările lui Hasdeu. A definit în repetate rînduri psihologia populară şi rolul ei în folclor. Considera creaţia populară generată de un fond psihologic în esenţă comun. Prin evoluţie istorică, dar în acelaşi timp şi datorită puterii imaginaţiei şi expresivităţii limbii, se marchează atît diferenţierile, pe tipuri şi variante, cît şi analogiile. Plecînd de la elementul naţional, prin lărgirea sferei la vecinătatea balcanică şi la înrudirea romanică, pînă la tipurile miturilor antice sau, prin procedeul invers, de la matca universală către fondul specific românesc, Ş. a sistematizat materialul folcloric după scheme tematice. Astfel, legenda *Meşterului Manole* este studiată în cadrul literaturii balcanice, stabilindu-se, prin analiză, trei tipuri ale credinţei despre construcţie (grec, sîrb şi român), iar în cadrul lor, mai multe variante. După ce prezintă critic studii similare asupra basmului, apreciind clasificarea basmelor neogreceşti făcute de J. G. von Hahn, Ş. expune în prima parte a monografiei *Basmele române...* teoria substratului antropologic şi a suprapunerii factorului etnologic în poveştile populare. El grupează basmele româneşti în patru secţiuni: poveşti mitico-fantastice, etico-mitice (psihologice), religioase (legende), glumeţe (snoave). Clasificarea lui, ca şi cea a lui Hahn, s-a dovedit însă caducă în comparaţie cu sistemul Aarne—Thompson. Acestor categorii tematico-stilistice li se subsumează cicluri şi tipuri, apoi basmul-tip, variantele şi versiunile lui paralele. Ş. alcătuieşte, cu ajutorul lui I. A. Candrea, şi un indice de motive, de personaje, simboluri, locuri şi obiecte caracteristice imaginaţiei populare reflectate în basm, lucrare utilă, ce prefigurează indicele de motive al lui St. Thompson. Explică însă limitat geneza poveştilor, evoluţia lor şi exagerează punînd basmul românesc sub pecetea, cvasiobligatorie, a unui mit antic. Nefind un culegător de folclor, pentru cele 500 de basme pe care le prezintă în rezumate (utilizate şi în tipologia lui A. Schullerus, în 1928), Ş. a folosit în bună parte culegeri anterioare. Lucrarea lui Ş. este cea dintîi care sistematizează repertoriul basmelor româneşti, într-o construcţie remarcabilă prin bogăţia informaţiei, orizont ştiinţific, modernitate.

— *Ielele, Dinsele, Vîntoasele, Frumoasele, Şoimanele, Măiestrele, Milostivele, Zinele,* Bucureşti, Tip. Academiei, 1886 ; *Încercare asupra semasiologiei limbii române,* pref. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1887 : *Autorii români moderni,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1891 ; ed. 2, 1892 ; ed. 3, Craiova, Samitca, 1895 ; *Ioan Eliad Rădulescu ca gramatic şi filolog,* Bucureşti, Socec, 1892 ; *O istorie a literaturii române în limba germană,* în Lazăr Şăineanu, G. I. Ionnescu-Gion şi B. P. Hasdeu, *„Eine Trilogie". O istorie germană a literaturii române,* Bucureşti, Socec, 1892 ; *Istoria filologiei române,* pref. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Socec, 1892 ; ed. 2, 1895 ; *Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1895 ; ed. îngr. Ruxandra Niculescu, pref. Ovidiu Bîrlea, Bucureşti, Minerva, 1978 ; *Studii folclorice,* Bucureşti, Socec, 1896 ; *Mitologie clasică,* Craiova, Samitca, 1898 ; *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române,* I—III Bucureşti, Socec, 1900 ; *Jocul păpuşilor şi raporturile sale cu farsa Karagöz,* OM, *281—287* ; *L'Etat actuel des études de folklore,* Paris, Cerf, 1902 ; *Les Rites de la construction d'après la poésie populaire de l'Europe Orientale,* Paris, Leroux, 1902 ; *La Création métaphorique en français et en roman,* Halle, Niemeyer, I—II, 1905—1907. — **Tr.** : Ch. Dickens, *O colindă în proză sau O istorie fantastică de Crăciun,* ANL, I, 1866, 13.

— 1. Lazăr Şăineanu, *O carieră filologică (1885—1900),* Bucureşti, Storck, 1902 ; 2. Luca Vornea [Lazăr Şăineanu], *Lazăr Şăineanu,* Bucureşti, Adevărul, [1928] ; 3. Lovinescu, *Scrieri,* II, *558—560* ; 4. Lazare Sainéan, *Histoire de mes ouvrages,* Paris, Boccard, 1930 ; 5. Iorgu Iordan, *Lazăr Şăineanu,* VR, XXVI, 1934, 10—12 ; 6. Constantin Şăineanu, *Lazăr Şăineanu (1859—1934),* Bucureşti, Cultura poporului, 1935 ; 7. *Lettres de L. Sainéan,* îngr. şi pref. Constantin Şăineanu, Bucureşti, 1936 ; 8. Constantin Şăineanu, *Celui à qui on n'a pas rendu justice. Lazare Sainéan, le grand philologue (1859—1934),* Craiova, Scrisul românesc, 1946 ; 9. Perpessicius, *Menţiuni ist., 348—385* ; 10. D. Macrea, *Lazăr Şăineanu,* CLG, VII, 1962, 1 ; 11. I. Şvarţ, *Lazăr Şăineanu şi cultura evreiască,* RCM, XIII, 1968, 190 ; 12. Vrabie, *Folcloristica, 238—240* : 13. Seche, *Schiţă,* II, *81—93* ; 14. Luiza Seche, *Concepţia lingvistică a lui Lazăr Şăineanu,* LR, XIX, 1970, 1 ; 15. Dragoş Mocanu, *Concepţia lingvistică a lui Lazăr Şăineanu,* AUI, lingvistică, t. XVIII, 1972 ; 16. *Istoria şi teoria comparatismului în România,* Bucureşti, E.A., 1972, *47—49* ; 17. Dragoş Mocanu, *Lazăr Şăineanu* (teză de doctorat, dactilografiată), Iaşi, 1972 ; 18. Bucur. *Istoriografia, 64—65* ; 19. Ion Taloş, *Meşterul Manole,* Bucureşti, Minerva, 1973, *55—57* ; 20. Bîrlea, *Ist. folc., 316—324* ; 21. D. Macrea, *Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti,* Bucureşti, E.Ş.E., 1978, *162—183* ; 22. Ovidiu Bîrlea, *Prefaţă* la Lazăr Şăineanu, *Basmele române,* Bucureşti, Minerva, 1978.

G. D.

ŞCOALA NOUĂ, revistă literară care a apărut între 15 iulie 1889 — 1 iunie 1890 la Roman. Pînă la 31 decembrie 1889 revista a avut o apariţie bilunară, iar de la 11 ianuarie pînă în iunie 1890 a apărut lunar. Revista era redactată de cîţiva tineri entuziaşti, simpatizanţi ai mişcării socialiste : G. Ibrăileanu, elev în clasa a VII-a la liceul „Codreanu" din Bîrlad, aflat în vacanţă la Roman, P. Muşoiu, propagandist socialist, funcţionar, care susţinea materialiceşte iniţiativa, şi Eugen Vaian, poet emi-

nescian. Li s-a alăturat R. Ionescu-Rion, elev la Bîrlad şi, ca şi Ibrăileanu, debutant în publicistică, H. Streitman, student la Göttingen, C. Hamangiu, viitorul jurist, coleg — pe atunci — cu Ibrăileanu, precum şi Izabela Andrei (Sadoveanu), C. Botez, I. Catina (nume care vor apare şi mai tîrziu în publicistica de stînga). Revista era gîndită ca o publicaţie „socialistă, ateistă, materialistă, realistă — în sfîrşit, revoluţionară în toate direcţiile". **Ş. n.** îşi propunea cu modestie să „formeze" un mănunchi de „tineri muncitori". Modelul a fost, în chip evident, revista „Contemporanul", a cărei orientare şi organizare **Ş. n.** o urmează îndeaproape. Rubricile şi preocupările din „Contemporanul" sînt toate prezente sau măcar schiţate în revistă. **Ş. n.** publică articole pe teme de ateism, morală, sociologie, filologie, ştiinţă popularizată şi sfaturi practice, reia campania contra plagiatului şi pentru emanciparea femeii. Între publicaţiile socialiste, **Ş. n.** se distinge prin profilul ei preponderent literar. Contribuţia revistei în acest domeniu este legată de colaborarea lui Ibrăileanu, debutant în **Ş. n.** Versurile publicate de Ibrăileanu *(Ideal, O, cînd ai şti* ş.a.), de atmosferă eminesciană, nu au altă semnificaţie decît aceea de document al unei vîrste, într-o epocă în care mirajul eminescian captivase o întreagă generaţie. În schimb, sub titlul *Note* sau *Din caiet,* el publică (sub pseudonimul Cezar Vraja) interesante încercări filozofico-literare, meditaţii provocate de lecturi din Kant, Lessing, Feuerbach, Nietzsche, M. Nordau, într-o interpretare nuanţată, stăpînind o frază surprinzător de sigură şi concisă, apropiată de formula aforismului. În embrion, sînt în aceste note cugetările din *Privind viaţa,* operă de maturitate, în formulări uneori atît de apropiate şi care vorbesc despre luciditatea tînărului, precoce analist şi scriitor de idei, preocupat de raporturile dintre spirit şi materie, condiţie umană şi timp, conştiinţă şi morală, morală şi cultură, om şi univers. În artă, Ibrăileanu era pentru realism (materialism în filozofie — realism în literatură) şi, pe urmele lui C. Dobrogeanu-Gherea, scrie despre raportul dialectic dintre bază şi suprastructură, despre tendinţă şi moralitate în artă. I. Chilianu, autorul articolului *Naturalism şi pornografie,* în care naturalismul este apărat de acuzaţia de pornografie în numele ideii de adevăr în artă, pare a fi tot Ibrăileanu. Este posibil însă ca I. Chilianu să fie pseudonimul lui H. Streitman, cunoscător al literaturii germane şi autor al unui articol cu multe observaţii pătrunzătoare asupra eroului în romanul lui Zola *(Zola şi Spielhagen).*

R. Ionescu-Rion (a folosit în **Ş. n.** şi pseudonimul Paul Fortună) face critica civilizaţiei noastre, resimţită ca o imagine a formelor fără fond, reia argumentele criticii aduse de M. Schwarzfeld culegerii de poezii populare alcătuite de V. Alecsandri, pledînd pentru primatul autenticităţii în artă, îşi manifestă admiraţia pentru Eminescu într-un articol asupra entuziasmului în artă. În **Ş. n.** impresionează îndrăzneala, lipsa de prejudecăţi a tinerilor, abordarea realistă şi critică a problemelor sociale şi artistice, încercarea de înţelegere materialistă a lumii, prezentă în paginile lui Ibrăileanu şi ale lui Rion, în „studiul" de psihologie socială al lui P. Muşoiu, *Dragostea,* în traduceri din L. Büchner *(Forţă şi materie),* M. Nordau *(Minciunile convenţionale ale civilizaţiei noastre).* Literatura publicată în **Ş. n.** a fost puţină ; poezie romantică şi juvenilă de influenţă eminesciană scria nu numai Ibrăileanu, ci şi E. Vaian, C. Hamangiu, P. Muşoiu şi Corneliu Botez. I. Catina şi E. Vaian versifică pe tema inechităţii sociale, vădind simpatii proletare *(Socialistul, Avarul, Dreptatea, Între fraţi).* Cîteva scurte scrieri în proză, apropiate de anecdotă, datorate lui Şt. Scurtu, E. Vaian, I. Popa sînt neînsemnate. Se traduce din Byron, Ossian, Lessing, Uhland, Turgheniev, Garşin. Revista e un document de epocă revelator pentru drumul unor tineri intelectuali spre ideile socialiste.

— 1. Al. Epure, *Contribuţii la cunoaşterea vieţii şi începuturilor literare ale marelui critic G. Ibrăileanu,* Roman, Tip. Rapid, 1936, *6—20* ; 2. Savin Bratu, *Ibrăileanu, omul,* Bucureşti, E. T., 1959, *47—57* ; 3. M. Apostolescu, *Publicaţia de debut a lui G. Ibrăileanu şi Raicu Ionescu-Rion,* PRN, X, 1965 4 ; 4. I. D. Lăudat, *Contribuţii la cunoaşterea activităţii lui G. Ibrăileanu în etapa lui socialistă. 1889—1895,* Iaşi, 1965, *85* ; 5. M. Drăgan, *Revista „Şcoala nouă",* IL, XVII, 1966, 3 ; 6. Ov. Papadima, *Revista debuturilor lui Ibrăileanu : „Şcoala nouă",* LL, XI, 1966 ; 7. Vitner, *Lit. publ. soc., 221—252* ; 8. Al. Piru, *G. Ibrăileanu (Viaţa şi opera),* Bucureşti, E. L., 1967, *43—49* ; 9. I. Creţu, *G. Ibrăileanu. Restituiri literare,* Bucureşti, E. A., 1963, *10—11, 179, 180* ; 10. A. Iliescu, *Rev. lit., 108—111* ; 11. *Ist. lit.,* III, *951—954* ; 12. N. Gr. Steţcu, *Contribuţii la viaţa lui Ibrăileanu,* ATN, XIV, 1977, 1.

S. C.

ŞCOALA PRACTICĂ, revistă de pedagogie care a apărut lunar la Năsăud între aprilie 1882 şi martie 1886. În acest periodic, pe care îl redacta şi îl edita învăţătorul V. Petri, autor de manuale şcolare, a publicat G. Coşbuc, elev în clasa a VII-a la Năsăud, traducerea unei poezii a lui J. Chr. von Zedlitz, *Cuvintele Coranului.* Versurile au apărut în numărul dublu din februarie-martie 1884 şi pot fi considerate drept debutul (tipărit) al poetului, pînă atunci colaborator, începînd din 1882, doar la „Muza someşană", publicaţie manuscrisă a societăţii literare „Virtus romana rediviva" a elevilor de la liceul din Năsăud.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 656* ; 2. Iosif Naghiu, *„Şcoala practică" (1882—1884),* AS, V, 1936—1937, 19.

R. Z.

ŞCOALA ŞI FAMILIA, revistă pedagogică apărută la Braşov, de două ori pe lună, de la 4 aprilie 1886 pînă la 1 iulie 1889 şi de la 1 februarie 1903 pînă în 1904. În primii ani, director al publicaţiei a fost profesorul Ştefan Iosif, iar redactori, I. Popea şi A. Bârseanu, fondurile necesare fiind oferite de „Reuniunea învăţătorilor români greco-ortodoxi" din districtul Braşov. Dedicată problemelor de pedagogie, revista a publicat puţină literatură. S-au retipărit din scrierile lui Gh. Sion poeziile *Butoiul gol, Cocoşul şi rubinul.* I. Darie, A. Bârseanu au colaborat cu versuri, I. Popea cu proză. În 1887, G. Coşbuc închina memoriei lui T. Cipariu poezia *Non omnis moriar.* S-au republicat versuri de A. Pann şi V. Alecsandri (poeziile *Ţara, Odă)* şi s-au tipărit traduceri din Mark Twain, Schopenhauer (făcute de I. C. Panţu), din Lessing (fabula *Asinul şi lupul,* tradusă de I. Darie), din Fr. Fröbel şi Herodot.

R. Z.

ŞERBĂNESCU, Theodor (29.XII.1839, Tecuci — 2.VII.1901, Brăila), poet. Era unul din cei optsprezece copii ai măruntului boier Eni Şerbănescu. A urmat şcoala primară în oraşul natal, continuîndu-şi apoi studiile la Academia Mihăileană din Iaşi. Elev al şcolii militare din acelaşi oraş, a terminat-o în 1859, ca şef de promoţie, obţinînd gradul de sublocotenent de geniu. A fost un unionist convins, exteriorizîndu-şi entuziasmul într-una din puţinele sale poezii civice. Fire boemă, recalcitrantă faţă de rigorile vieţii militare, mai ales din cauza piedicilor pe care aceasta le punea escapadelor sale sentimentale, poetul demisionează în anul 1869, cînd abia dobîndise gradul de căpitan. Retras la Tecuci, duce o viaţă aproape idilică. În 1876, acceptă funcţia de prefect al

judeţului Cahul. Odată cu izbucnirea războiului, Ş. reintră în armată, în 1877, cu gradul de maior şi participă la asaltul Plevnei. Cu acest prilej, compune cea de a doua poezie patriotică a sa — *Marşul Călăraşilor* care, pusă pe note de I. Meţescu, a fost tipărită şi răspîndită pe foi volante de societatea Junimea. Ajunge colonel, comandant de regiment şi de garnizoană la Bacău, Buzău şi Brăila. În anul 1893, ca urmare a unor conflicte cu superiorii, părăseşte definitiv armata, puţin timp înainte de a avea dreptul la gradul de general. În 1894, Ş. este ales membru corespondent al Academiei Române. Retras la moşie, duce pînă la moarte o viaţă izolată, accentuată şi mai mult de tentativa nereuşită de a intra în viaţa politică.

Ş. a fost unul dintre poeţii români cei mai citiţi în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Membru al societăţii Junimea din 1868, s-a bucurat de aprecierea favorabilă a lui T. Maiorescu. Debutase în 1861, la „Ateneul român", colaborînd apoi la alte reviste şi ziare, precum „Convorbiri literare" (unde a semnat şi cu pseudonimul Dornescu), „Albina Pindului", „Literatură şi artă română". Lirica sa are în centru numai iubirea, de unde şi monotonia tematică. Emoţiile sînt mereu aceleaşi şi derivă din încîntarea de a se afla pururea în faţa „amorului", care e sinonim cu „viaţa". La Ş. cultul iubirii se degradează din cauza grandilocvenţei furibunde şi a galantoniei stereotipe. Totuşi, acesta fiind modul de existenţă al liricii lui, poetul a perseverat în a-l răspîndi în zeci de poezii. El preia un gen pe care îl iniţiase V. Alecsandri — romanţa. Spre deosebire însă de autorul *Steluţei*, Ş. merge pe o altă cale, aceea a lui C. Conachi şi A. Pann. Romanţele lui sînt, astfel, o continuare a cîntecului de lume, trecut prin prisma sentimentalismului lui D. Bolintineanu, căruia, dealtfel, i-a şi dedicat o poezie. El foloseşte cîteva procedee şi imagini caracteristice cîntecului lăutăresc, precum interjecţiile (în special „oh"-urile şi „ah"-urile), hiperbola, metafore tipice (mai ales „dorul arzător", cu variantele lui), încheieri împrumutate din genul epistolar. Ş. apelează deseori la termeni neologici, din stiluri îndepărtate de cel artistic, precum stilurile ştiinţific şi administrativ. Aceeaşi frecvenţă o au şi termenii luaţi din stilul familiar. Imagistica este provocată de un sentiment de dragoste atît de furtunos, încît versurile sale nu cunosc registrul mediu, ci numai extremele, ceea ce le conferă o notă melodramatică. Dacă în plan psihologic Ş. se află într-o continuă exaltare erotică, în plan artistic patetismul său este minor, aceasta şi pentru că poetul explicitează totul, pînă la cele mai mici amănunte, dar şi din cauză că, privită în ansamblu, lirica sa este retorică. Călăuzindu-se după un anume cod de eleganţă, el face apel la gestul teatral şi la poza demonică sau iconoclastă, teribilistă şi grandilocventă, susţinută de procedee corespunzătoare : interogaţia, exclamaţia, repetiţia, apostrofa, antiteza. Toate sînt înmănuncheate în versuri curgătoare, melodioase, ceea ce a dat posibilitate lui Gr. Ventura şi G. Cavadia să le folosească în cîteva romanţe ce au cunoscut o mare popularitate. Pînă în preajma lui 1890, poezia lui Ş., în ciuda tonului lamentuos, a fost promotoarea unui optimism sentimental, ceea ce şi explică, într-o măsură, larga ei audienţă. Meditaţiile lui, superficiale înainte, capătă cu timpul o oarecare gravitate, de unde şi accentul deosebit pus pe rolul fatalităţii în viaţă. Sub influenţa simbolismului, Ş. a scris cîteva *Sonete decadente*, utilizînd procedee şi motive tipice acestui curent literar : rime sonore, cu accentul pe vocale deschise, anumite neologisme, mai ales din domeniul cromaticii, nume cu sonorităţi străniі, imaginea mării misterioase. Tentativa lui a rămas însă unică şi curioasă. A tradus poezii din Horaţiu, V. Hugo, A. de Musset, Lamartine, H. Heine şi Ada Negri.

— *Speranţia, La Maria, Lacrimile, Frunzile*, ATR, 1861, mai-iunie ; *Poetului D. Bolintineanu*, RFM, VI, 1864, 67 ; *După, Duhul aprig*, CL VIII, 1874, 4 ; *A Madame Pia P. V.*, IR, XXV, 1901, 7504 ; *Poezii*, îngr. T. G. Djuvara, pref. T. G. Djuvara şi D. C. Ollănescu, Bucureşti, Socec, 1902 ; *Poezii alese*, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1927 ; *Poezii alese*, pref. I. Petrovici şi N. Cartojan, Craiova, Scrisul românesc ; *[Poezii]*, în Const. Solomon, *Theodor Şerbănescu. Contribuţii la viaţa şi opera sa*, AM, II, 1943, 3—4 ; *[Poezii]*, DLJ, *104—110*. — Tr. : [V. Hugo, A. de Musset, Ada Negri, H. Heine], în *Poezii*, Bucureşti, Socec, 1902.

— 1. Gr. H. Grandea, *M. Zamfirescu şi Teodor Şerbănescu*, CT, II, 1871, 2 ; 2. Th. Şerbănescu, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1872—1874]*, SDL, II, *318—321* ; 3. Maiorescu, *Critice*, I, *189—190* ; 4. Pop, *Conspect*, II, *104—107* ; 5. Th. Şerbănescu, *[Scrisori către Victoria Şerbănescu şi Iordache Şerbănescu, 1876—1901]*, SDL, V, *193—240* ; 6. Al. Macedonski, *Conferinţă*, PSS, XI, 1878, 62 ; 7. M. D. Ionescu, *Poetul militar, colonelul Theodor Şerbănescu*, OV, I, 1898, 3 ; 8. Il. Chendi, *Recensiuni*, CL, XXXVI, 1902, 9 ; 9. *O poezie inedită de Şerbănescu*, S, II, 1903, 5 ; 10. Negruzzi, *Junimea, 176* ; 11. Panu, *Junimea*, II, *73—77* ; 12. Lili [Liviu Marian], *Poetul Teodor Şerbănescu*, JML, I, 1904, 12 ; 13. G. Bogdan-Duică, *Notiţă despre T. Şerbănescu*, CL, XXXVIII, 1904, 12 ; 14. *Inaugurarea monumentului poetului Th. Şerbănescu*, Bucureşti, Göbl, 1904 ; 15. I. E. Torouţiu, *Introducere*, SDL, V, *LXV—LXXV* ; 16. I. E. Torouţiu, *Theodor Şerbănescu*, CL, LXXIII, 1940, 1 ; 17. Artur Gorovei, *Teodor Şerbănescu*, Bucureşti, Cartea românească, [1940] ; 18. Călinescu, *Ist. lit., 366* ; 19. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 188—189* ; 20. G. Ursu, *Theodor Şerbănescu şi Junimea*, CL, LXXVI, 1943, 3 ; 21. Const. Solomon, *Theodor Şerbănescu. Contribuţii la viaţa şi opera sa*, AM, II, 1943, 3—4 ; 22. Ionel Oprişan, *Albumul „Junimii"*, RITL, XVI, 1967, 4 ; 23. *Ist. lit.*, III, *41—42*.

D. M.

ŞEZĂTOAREA, revistă de literatură şi folclor apărută la Budapesta şi apoi la Oradea, mai întîi lunar, ulterior de două ori pe lună, de la 1 ianuarie 1875 pînă la 15 decembrie 1882, sub conducerea lui Iosif Vulcan. Deşi revista nu are un articol-program, orientarea ei, sugerată în parte şi de titlu, se conturează clar de la primele numere. Subintitulată „foaia poporului român", Ş. cultivă interesul pentru folclor, promovînd totodată şi literatura originală menită să contribuie la culturalizarea maselor. Acestui deziderat încearcă să-i răspundă şi succintele prezentări făcute unor cărturari ca G. Bariţiu, T. Cipa-

Nr. 1. Budapesta 1 Ianuarie 1875. Anulu I.

ŞEZĂTOREA

FOIA POPORULUI ROMANU.

Haidaţi la şedietóre!

Frundia verde, aiu si crepe.
Şedietórea se incepe.
Haidaţi fete si nevaste,
Să ve spuau cate-o poveste.
Du mperatu cu pera de auru,
Intr-o dina si balauru...
Să ve cantu o doina dome,

Seu acelu ce bate doba...
Mai vinati si voi barbati,
De toti grige se partati!
Să ve spuau si io din gura
Cale-o scutia ghiciatura.
Avema multe de mai scimu,
Ca să nu ne fia cainu,
Ca ne frige si dulesce

riu, B. P. Hasdeu, Al. Hurmuzachi, notiţele istorice despre Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare şi Vlad Ţepeş, precum şi multe din articolele apărute în rubrica *Sfaturi practice pentru oamenii de la ţară*. Poeziile publicate în Ş., variate ca tematică, dar de un nivel artistic scăzut, sînt semnate, printre alţii, de I. Vulcan, P. Dulfu, I. Pop-Reteganul, Şt. Pîrjol şi G. Catană. Proza este prezentă prin cîteva povestiri, datorate lui At. M. Marienescu, V. Ranta-Buticescu, N. Ştef, iar teatrul, printr-o scenetă în versuri, publicată de Gr. Silaşi după un manuscris din 1816. Interesul cititorilor era stimulat şi de reproducerea, periodică, a unora din poeziile lui V. Alecsandri, C. Bolliac, Gr. Alexandrescu, Gh. Sion ş.a. Dintre creaţiile folclorice, spaţiul cel mai întins îl ocupă doinele şi strigăturile culese din părţile Sălajului, din Năsăud, Maramureş şi Bucovina, de M. Precup, I. Pop-Reteganul, S. Fl. Marian, E. Pop, Gr. Balint şi D. Dan. Dealtfel, producţiile populare lirice sînt şi cele mai izbutite sub raportul realizării artistice. Cîteva dintre baladele tipărite aici, între care două sînt sîrbeşti iar una din Muntenegru, au o provenienţă folclorică îndoielnică. Coloanele Ş. mai cuprind anecdote şi poveşti, unele fiind reluate după P. Ispirescu, legende, oraţii de nuntă, bocete, colinde etc. În primul număr din mai 1879 a apărut un apel prin care S. Fl. Marian cerea să i se trimită datine şi credinţe, legende, cîntece şi ghicitori referitoare la ornitologia populară. Mai ales prin preocupările sale de folclor, Ş. ocupă un loc de frunte între revistele scoase de I. Vulcan concomitent cu „Familia".

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, I, 674 ; 2. Breazu, *Studii*, I, 31—72 ; 3. Lucia Sucigan, *„Şezătoarea", foaia poporului român*, F, V, 1969, 11 (supl.).

I. C.

ŞEZĂTOAREA, revistă de folclor apărută la Fălticeni, cu întreruperi, de la 1 martie 1892 pînă în anul 1929, sub conducerea lui Artur Gorovei. Grupul membrilor fondatori îl formau cîţiva învăţători (N. Vasiliu, C. Pavilescu şi T. Daniilescu), susţinători entuziaşti ai propunerii lui A. Gorovei şi M. Lupescu, cei care în decembrie 1891 hotărîseră, la Broşteni, apariţia Ş. Revista, ale cărei coloane erau deschise colaboratorilor din toate provinciile româneşti, apărea din nevoia de a salva cît mai multe din valorile culturii populare, ameninţate să se piardă pentru totdeauna, şi îşi propunea să-i unească într-un front comun pe toţi aceia care aveau astfel de preocupări. Într-un *Apel* adresat intelectualităţii satelor, viitorii colaboratori ai revistei erau invitaţi să culeagă producţiile folclorice direct de la sursă şi să le noteze „întocmai cum le ştie poporul". Respectîndu-şi cu fidelitate programul, Ş. avea să devină o publicaţie de prestigiu, cea mai valoroasă revistă de folclor care a apărut la noi, spre care nu o dată şi-au îndreptat privirile cărturari iluştri, români şi străini, precum Titu Maiorescu, Al. Philippide, B. Delavrancea, M. Gaster, J. Urban Jarnik, W. Meyer-Lübke, G. Weigand, M. Friedwagner ş.a. Directorul Ş. a purtat o amplă corespondenţă cu specialişti de peste hotare, cărora le-a trimis revista în schimbul unor publicaţii similare sau al altor lucrări din domeniul culturii populare, deosebit de utile pentru dezvoltarea folcloristicii în ţara noastră. Personalităţi ca Angelo de Gubernatis, Arnold van Genep, M. Friedwagner, W. Meyer-Lübke, K. Nyrop, E. Györfy, Adam Fischer ş.a. au făcut ca revista fălticeneană să fie apreciată peste hotare (Italia, Franţa, Germania, Austria, Elveţia, Danemarca, Anglia, Ungaria, Polonia ş.a.). Receptivi la ideile promovate de curentele sau şcolile folcloristice ale timpului,

ŞEZĂTOAREA
Revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare
DIRECTOR: ARTUR GOROVEI
ANUL I 1 Martie 1892 No. 1

redactorii Ş. au ţinut seamă în permanenţă de tradiţia existentă la noi în direcţia cercetării folclorului. Revista s-a bucurat, încă de la început, de aportul unui însemnat număr de colaboratori, aparţinînd tuturor provinciilor româneşti. Printre cei care au desfăşurat o activitate bogată şi substanţială se numără moldovenii G. şi S. T. Kirileanu, T. T. Burada, T. Pamfile, Gh. Ghibănescu, N. Mateescu, V. Radovici, bucovineanul D. Dan, ardelenii N. Spirlea şi V. Sala, muntenii Hr. Ţapu, R. Marinescu, S. Crainic, M. T. Adameşteanu, I. G. Bibicescu, oltenii T. Bălăşel, I. N. Popescu, C. N. Mateescu ş.a. Cei mai mulţi dintre aceştia aveau nevoie de un îndreptar metodologic privind culegerea producţiilor folclorice. În sprijinul lor, A. Gorovei publică, după Paul Sébillot, încă din primele numere ale revistei, un amplu chestionar folcloric, structurat pe mai multe capitole, adaptat la realităţile culturii populare de la noi. Rubricile Ş. indică o tendinţă de sistematizare a materialului publicat, dovadă că majoritatea colaboratorilor aveau în vedere problematica îndreptarului amintit. Capitolele destinate folclorului propriu-zis includ un material bogat şi variat : poveşti, legende, snoave, glume, păcălituri, obiceiuri tradiţionale, cimilituri, cîntece, strigături, bocete, jocuri de copii, de o certă valoare artistică şi documentară. Preocupările de etnografie şi artă populară sînt concretizate în observaţii referitoare la port, arhitectură populară, îndeletniciri, instrumente muzicale etc. Revista publică de asemenea vechi manuscrise laice ori religioase, precum şi scrieri de genul *Filosofia babelor* (text din 1847), ori *Pepelea sau Trădiciuni năciunare româneşti* de T. Stamati. Lipsesc, în genere, studiile folclorice cu caracter teoretic, precum şi încercările de interpretare a unor genuri sau specii, altfel bogat reprezentate în paginile revistei. Cele cîteva articole care apar totuşi, semnate nu numai de români, ci şi de străini, au un caracter preponderent descriptiv. Spre exemplu : M. Schwarzfeld, *O ochire asupra anecdotelor populare române*, A. Gorovei, *Despre descîntece*, *Elementul popular în literatura cultă* şi *Legenda arborilor îmbrăţişaţi*, N. I. Apostolescu, *Frunză verde*, Th. D. Speranţia, *Frunză verde în poezia populară* ş.a. Notabile sînt lucrările : *Verbul plastic în creaţiunile poporane* de B. Delavrancea, *Despre muzica populară românească şi culegerea ei* de T. Brediceanu, *Icoanele pe sticlă la românii din Ardeal* de I. Muşlea, *Noima variantelor din poezia populară*, *„Crăciunul şi cei trei crai de la răsărit"* de J. Urban Jarnik, *Începuturile cîntecelor populare româneşti în relaţie cu începutul cîntecelor populare italiene, greceşti, portugheze ş.a.* de Stanislav Prato. Lipsesc cercetările asupra producţiilor folclorice muzicale şi coregrafice, iar asupra celor plastice apar numai sporadic. Ş. a tipărit, de asemenea, o cronică, în care erau comentate eveni-

mentele folcloristice mai deosebite, interne şi internaţionale, a făcut să apară necroloagele unor personalităţi ce au activat pe acest tărîm şi a publicat o rubrică de bibliografie care, cu toate neajunsurile, rămîne printre primele iniţiative româneşti în acest sens. Preocupările de lingvistică ale unor colaboratori ai Ş. se concretizează în articole de istorie a limbii române, glosare regionale din toate provinciile româneşti, folosite în bună măsură la elaborarea unor dicţionare etimologice, în publicarea unui vast material lingvistic şi etnografic referitor la îndeletniciri (păstorit, agricultură, pescuit, meşteşuguri), în note şi materiale cu caracter onomastic (culese din sate ori extrase din documente) etc. Reţin atenţia în chip deosebit lucrările lui G. T. Kirileanu, *O nouă ediţie a scrierilor lui Creangă*, J. Urban Jarnik, *Comoara de cuvinte şi moneta de limbă*, precum şi V. Bogrea, *În Cîrneleagă şi iarăşi Cîrneleagă*.

După o întrerupere de şase ani, în 1922, Ş. reapare, în fruntea ei, pe lîngă A. Gorovei, figurînd de astă dată M. Lupescu şi G. T. Kirileanu. Dar numărul celor ce sprijineau revista se micşorează treptat, astfel că întemeietorii ei hotărăsc, în 1929, odată cu apariţia celui de al douăzeci şi cincilea volum, să-i sisteze apariţia. A. Gorovei va mai adăuga acestora un al douăzeci şi şaselea volum, reprezentînd indicele analitic şi alfabetic al tuturor volumelor apărute. Revista de la Fălticeni, care a născut şi a izbutit să devină o valoroasă arhivă a creaţiei populare româneşti, a determinat, în primele decenii ale veacului al XX-lea, apariţia unor publicaţii similare dominate de aceeaşi concepţie : „Ion Creangă", la Bîrlad, „Tudor Pamfile", la Dorohoi, „Doina", la Jorăşti—Covurlui, „Ghiluşul", la Balota—Dolj, „Izvorașul", la Bistriţa—Mehedinţi, „Suflet oltenesc", la Craiova, „Comoara satelor", la Blaj, „Scînteia", la Gherla ş.a.

— 1. Artur Gorovei, *Literatură populară*, îngr. şi introd. Iordan Datcu, Bucureşti, Minerva, 1976, *158—196* ; 2. Gorovei, *Folc.*, *16*, *57* ; 3. Augustin Z. N. Pop, *La aniversarea revistei „Şezătoarea"*, REF, III, 1958, 1 ; 4. I. Muşlea, *La centenarul naşterii lui Artur Gorovei*, AMET, 1961—1964 ; 5. V. Adăscăliţei, *Însemnări despre revista „Şezătoarea"*, IL, XIII, 1962, 3 ; 6. I. D. Lăudat, *Artur Gorovei — folclorist*, LL, X, 1965 ; 7. V. Adăscăliţei şi H. Juncu, *Folcloristul A. Gorovei în aprecierile contemporanilor*, CRC, II, 1967, 2 ; 8. Ştefan Sorin Gorovei, *75 de ani de la apariţia revistei „Şezătoarea"*, CRC, II, 1967, 11 ; 9. Ilie Dan, *Preocupări filologice la „Şezătoarea"*, AUI, ştiinţe sociale, t. XIII, 1967, fasc. 2 ; 10. *Scrisori — Gorovei* ; 11. Iordan Datcu, *20 de ani de la moartea lui Artur Gorovei*, REF, XVI, 1971, 1 ; 12. Ursache, *Şezătoarea* ; 13. I. H. Ciubotaru, *Din corespondenţa lui G. T. Kirileanu cu Mihai Lupescu. Contribuţii la cunoaşterea revistelor „Şezătoarea" şi „Ion Creangă"*, ALIL, t. XXIV, 1973.

I. C.

ŞINCAI, Gheorghe (28.II.1754, Rîciu, j. Mureş — 2.XI.1816, Sinea), istoric, filolog şi scriitor iluminist. Atît bunicul, cît şi tatăl lui Ş., Ioan, erau mici nobili care se ocupau cu agricultura. Mama, Ana, avea o origine asemănătoare, tatăl ei, Nicolae Grecu (Görög), fusese căpitan în armata austriacă, dar revenise la cultivarea pămîntului. Ş. îşi petrece copilăria în Şamşud, iar şcoala primară o începe la Săbed (judeţul Mureş). În 1766 este înscris la Colegiul reformat din Tîrgu Mureş, după doi ani trece la seminarul iezuit „Sf. Iosif" din Cluj, iar în 1772 este elev la gimnaziul piariştilor din Bistriţa. În această perioadă Ş. îşi însuşeşte limbile greacă, latină, maghiară, germană, precum şi solide cunoştinţe de literatură clasică antică, de poetică, oratorie, gramatică. Remarcat de oficialităţile culturale ale vremii, el este primit la şcoala mănăstirii din Blaj, devenind pentru un an profesor de retorică şi poetică. Se călugăreşte cu numele de Gabriel şi, în toamna anului 1774, e trimis să studieze la Colegiul „De Propaganda

Fide" din Roma. Aici, încă din primul an, Ş. începe o muncă intensă de culegere a informaţiilor şi atestărilor documentare privind istoria românilor. Acţiunea îi este mult uşurată de funcţia sa de bibliotecar al Colegiului, avînd permisiunea de a cerceta orice fel de documente. Deprinzînd italiana şi franceza, riguros în metoda sa, el copie cu exactitate orice referire la istoria românilor. Mediul cultural, elevat, îi prilejuieşte contacte directe cu savanţi şi oameni de cultură. După cinci ani, Ş. obţine titlul de doctor în filozofie şi teologie. La întoarcere, el rămîne, din ordin împărătesc, încă un an la Viena, pentru a se perfecţiona în vederea organizării învăţămîntului naţional. La Şcoala normală „Sf. Ana" studiază metodele de predare şi de conducere a şcolilor, iar la Universitate audiază cursuri de drept natural, public şi ecleziastic. La Viena cunoaşte pe Samuil Micu, al cărui colaborator şi prieten devine. Adună neobosit informaţii, transcrie documente, adăugîndu-le celor strînse la Roma. În 1780, Ş. ajunge la Blaj, unde primeşte însărcinări didactice, din 1781 fiind numit profesor de poetică la gimnaziul românesc. Este numit apoi director al şcolii normale proaspăt înfiinţate, iar în 1784 devine director general al şcolilor româneşti unite din întreaga Transilvanie. Adept fervent al politicii iozefiniste de culturalizare a maselor prin laicizarea învăţămîntului, Ş. înfiinţează şi reorganizează şcolile sătеşti, pregăteşte cadrele didactice necesare, fixează concret programele de învăţămînt. Utilizînd, în general, originale germane, el traduce şi elaborează manualele fundamentale : abecedarul, gramatica, aritmetica şi catehismul. Adaptînd şi creînd terminologia necesară, autorul expunea materialul cît mai adecvat înţelegerii elevilor săi. O nefastă conjunctură de ordin personal şi politic a determinat un grav

conflict cu episcopul Ioan Bob, Ş. fiind arestat, umilit şi închis în vara anului 1794. Eliberat peste cîteva luni, el este exclus din viaţa oficială şi deposedat de bunuri. Cunoaşte timp de şase ani o perioadă de refacere sufletească, fiind preceptorul copiilor şi administratorul moşiei contelui Daniel Vass de Ţaga. Aici are prilejul să-şi continue munca sa de istoric, dar şi să se reapropie de viaţa ţăranilor. Ş. pleacă apoi la Buda şi, peste un timp, în 1804, e numit corector la Tipografia crăiască, intrînd în centrul preocupărilor cărturăreşti din Buda. Citeşte, copiază, pregăteşte ediţii, scrie prefeţe, poartă corespondenţă diversă. Totodată, el începe redactarea istoriei sale şi caută, fără succes, un editor. Traduce şi prelucrează cărţi cu caracter iluminist, de popularizare a unor elemente de fizică şi agronomie. Moartea lui S. Micu, şeful şi colaboratorul său, duce la desfiinţarea postului de corector. Ş. suplineşte doi ani funcţia de cenzor, fiind, însă, respins de la titularizare. Fără posibilităţi materiale pentru tipărirea istoriei, el se retrage la Sinea (Szinnye), moşia conţilor Vass, în Slovacia, unde îşi definitivează opera. Propunînd-o spre publicare tipografiei din Sibiu, lucrarea este prezentată cenzurii ardelene şi primeşte un raport nefavorabil, care determină confiscarea manuscriselor şi învinuirea autorului ca instigator la răscoală. După această nouă lovitură, Ş. mai trăieşte doi ani de dramatice peregrinări, care au intrat apoi în legendă.

Structură preponderent raţionalistă, Ş. a fost pătruns de spiritul european în care s-a format. Însuşindu-şi ideile filozofice ale lui Christian Wolff şi ale discipolilor săi, el se orientează spre o gîndire specific iluministă : egali de la natură, oamenii trebuie „luminaţi" cu ajutorul culturii, al reformelor. Cu o concepţie deist-raţionalistă despre lume şi o încredere nelimitată în posibilităţile raţiunii umane de a cunoaşte şi stăpîni tainele naturii, Ş. a avut mereu în vedere răspîndirea de cunoştinţe. Modul gîndirii sale, cu elemente mecanicist-materialiste şi empirice, devine explicit în scrierea *Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului*, prelucrată după I. H. Helmuth, *Volksnaturlehre zur Dämpfung des Aberglaubens* (1788). Ş. selectează, simplifică şi limpezeşte textul original, adaptîndu-l nivelului de înţelegere al cititorilor săi. Ideea fundamentală o constituie determinismul, accentul căzînd pe explicarea cauzelor fenomenelor, de la care se pleacă apoi în combaterea superstiţiilor. Vrînd să „surpe" superstiţiile şi practicile magice, el le descrie, făcînd astfel şi operă de folclorist. *Învăţătură firească...* are un stil concis şi definiţii clare. Există şi pasaje narative, dar predomină încercarea de exprimare ştiinţifică. În alte prelucrări, iluministul ardelean popularizează învăţături şi metode agronomice sau face o descriere a naturii pe regnuri, la înţelegerea căreia ajută pe cititori cu un vocabular de specialitate, alcătuit în patru limbi.

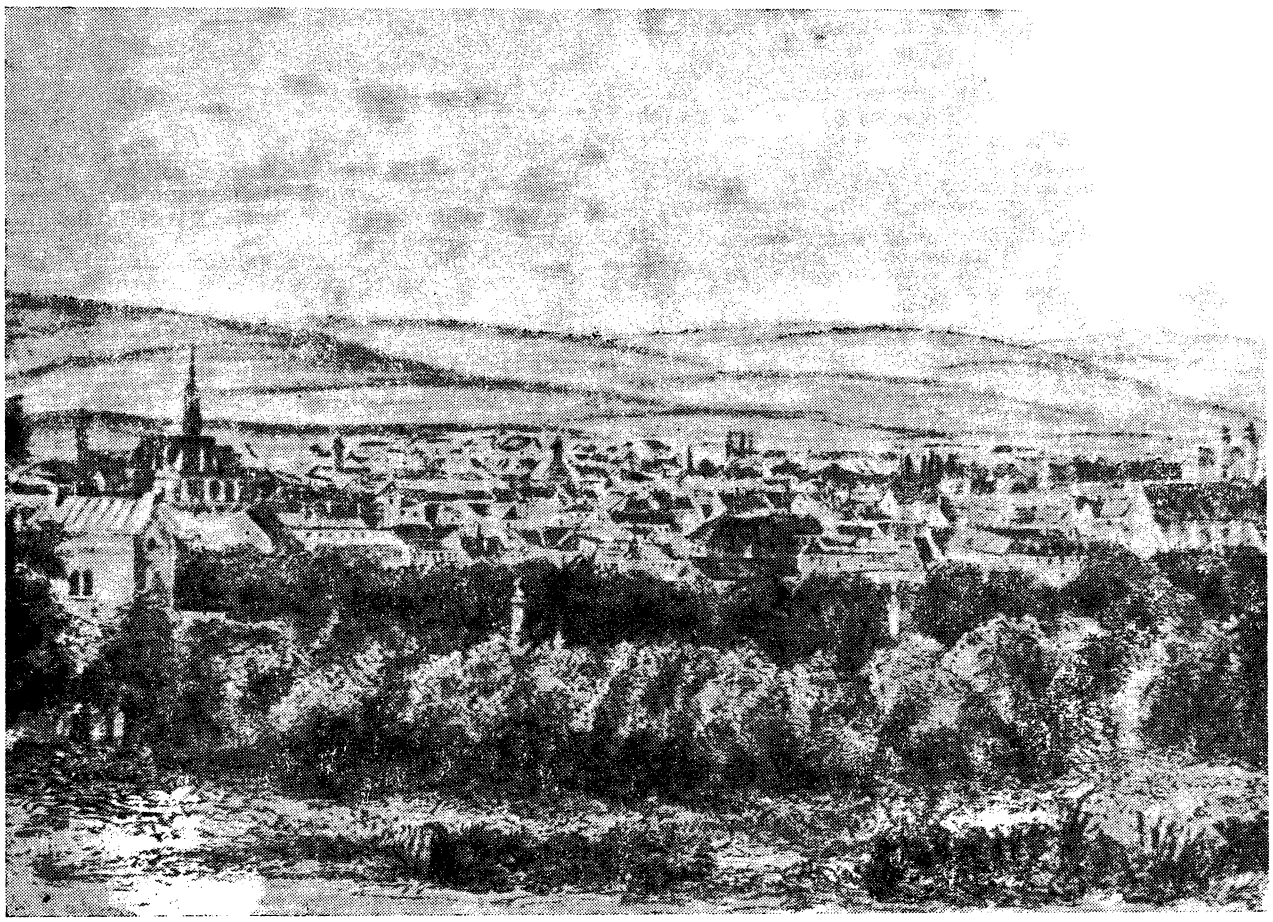

Oraşul Cluj în secolul al XIX-lea

Preocupările pentru studiul limbii constituie un alt aspect al complexei acţiuni de culturalizare şi emancipare naţională, prin demonstrarea latinităţii şi prin expunerea metodică şi inteligibilă a problemelor de gramatică. La ambele ediţii ale gramaticii lui S. Micu, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780, 1805), colaborarea lui **Ş.** constă în simplificarea ortografiei etimologizante şi în sistematizarea materialului şi a expunerii. Ca şi în manualul elaborat de el pentru uzul şcolii, **Ş.** modernizează terminologia gramaticală şi susţine scrierea cu litere latine. Prin lucrările sale, el contribuie substanţial la formarea terminologiei ştiinţifice, la lărgirea posibilităţilor de expresie ale limbii române.

O bună parte din viaţă **Ş.** a consacrat-o însă adunării de documente şi scrierii unei istorii integrale a românilor. A realizat astfel cea mai amplă culegere de date istorice de pînă la el, cu trimiteri la peste 450 de izvoare, reproduceri de documente şi inscripţii, folosind surse variate, de la istoricii antici pînă la cei contemporani. Urmînd strict cronologic informaţiile culese, el redactează, între anii 1803—1812, prima istorie ştiinţifică a românilor, din care izbuteşte să publice doar un fragment, în „Calendarul de la Buda" pe anii 1808 şi 1809. O copie deficitară este tipărită la Iaşi, în 1853—1854, sub titlul deja cunoscut al fragmentului — *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, iar manuscrisul original, abia în 1967. Istoria sa cuprinde perioada dintre anii 86—1739, cu o expunere analistică de citate şi reproduceri de documente. Istoria românilor poate fi împărţită în trei perioade, al căror conţinut faptic probează ideile fundamentale care au generat scrierea cronicii. Istoria primilor 200 de ani demonstrează originea romană a poporului, exagerîndu-se în sensul purităţii latine. Între 271 (anul retragerii lui Aurelian) şi 1300, autorul face istoria nediferenţiată a sud-estului Europei, urmărind însă continuitatea elementului etnic latin în nordul şi sudul Dunării. După întemeierea ţărilor române, este susţinută ideea individualităţii politice a acestora, cu accent pe drepturile românilor în Transilvania. Considerînd istoria o ştiinţă, **Ş.** foloseşte metoda citării şi comparării izvoarelor, scopul fundamental fiind descoperirea adevărului. Cu o viziune unitară şi cuprinzătoare, *Hronica românilor...* este o scriere de idei, de atitudine social-politică. Comentarea faptului istoric îi sugerează lui **Ş.** o serie de reflecţii şi intervenţii directe. Întreaga cronică are semnificaţia unui act politic, deoarece relevă drepturile românilor în Transilvania şi aşează poporul român pe acelaşi plan cu celelalte popoare ale Europei, prefigurînd astfel ideologia paşoptistă. Iluminist de nuanţă iozefinistă, **Ş.** dădea o mare importanţă reformelor sociale, criticînd, sarcastic şi amar, abuzurile. El are o atitudine critică faţă de cler şi puterea bisericii, dezaprobă unirea cu biserica catolică, prin care s-a urmărit aservirea totală a românilor. *Hronica românilor...* nu este o operă literară. Totuşi, permanenta prezenţă şi intervenţiile patetice ale autorului, pasajele cu aspect de pamflet, spiritul polemic şi stilul liber şi direct reuşesc să învie, într-o măsură, masa amorfă a documentelor. Cînd familiar oral, cînd înalt oratoric, stilul acesta creează expresii lapidare, cu caracter sentenţios, de o mare concentrare, realizate prin elemente plastice şi lexicale de influenţă populară sau livrească. *Hronica românilor...* a avut o înrîurire deosebită asupra generaţiei paşoptiste, fiind unul din izvoarele ideologiei revoluţionare de la 1848.

În 1803, solicitat să colaboreze la o culegere omagială, **Ş.** compune, în versuri latineşti, *Elegia XXV Nobilis Transilvani*. Pe alocuri convenţia este depăşită de inserarea unor realităţi contemporane şi a numeroase date autobiografice. Un alt volum omagial, din 1804, cuprinde, la capitolul *Valachica*, un poem în limba română al lui **Ş.**, prima încercare pastorală din literatura noastră, sub forma unui dialog între păstorii Oprea şi Bucur. Dar pînă şi în elogiul adus reformelor iozefiniste, autorul găseşte prilejul să vorbească de neajunsurile vieţii sociale.

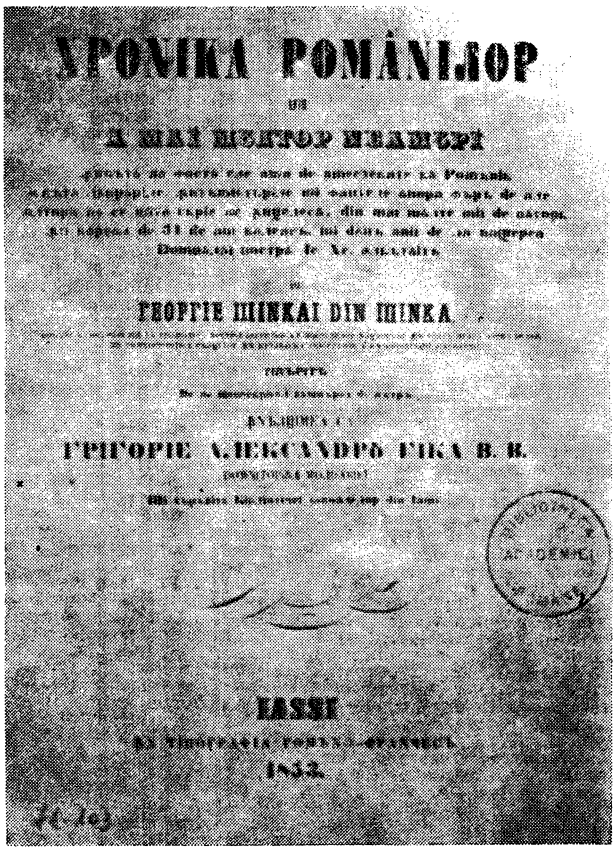

Ş. contribuie decisiv la renaşterea culturală naţională prin prodigioasa lui activitate didactică şi prin preocupările enciclopedice. El preia şi sintetizează realizările înaintaşilor, fiind totodată un exponent al spiritului nou al epocii.

— *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (în colaborare cu S. Micu), Viena, Tip. Kurzbek, 1780 ; ed. Buda, Tip. Universităţii, 1805, reed. fragm. în ARH, 1869, 29, 30, 1870, 31, în ŞA, I, *60—73, 329—356* ; *Elegia XXV Nobilis Transilvani*, în *Ladislai Nagy de Pertsen, nobilis Hung. Magno-Varadinensis, comitatus Aradinensis iurati adsessoris et ducalis mineralogicae Societatis Ienensis sodalis Orodias*, Oradea, 1804, *189—221*, reed. în T. Ciopariu, *Acte şi fragmente*, Blaj, Tip. Seminarului, 1855, *273—277*, în ARH, 1868, 3—5, reed. în Al. Papiu Ilarian, *Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai din Şinca*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1869 *(Anexe)* ; *[Poem omagial]*, în *Onomasticon Serenissimi Hereditarii Principis Regii Archi-Ducis Austriae et Regni Hungariae Palatini Josephi*, Buda Tip. Universităţii, 1804, *47—57*, reed. în DR, III, 1922—1923, *785—786* ; *Epistola... ad spectabilem et clarissimum virum Ioannem de Lipszky*, Buda, Tip. Universităţii, 1804, reed. în ŞA, I, *317—328* ; *Adplausus quo Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Samueli Vulkán*, Buda, Tip. Universităţii, 1806, reed. în ŞA, I, *360—363* ; *Hronica românilor şi a mai multor neamuri, în cît au fost iale aşa de amestecate cu românii, cît lucrurile, întîmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pre înţeles, din mai multe mii de autori în cursul de 34 de ani culeasă şi după anii de la naşterea domnului nostru Is. Hs. alcătuită* (fragm.), CBD, 1808, *1—40*, 1809, *41—80* ; *Hronica rumânilor şi a mai multor neamuri*, I, îngr. Al. Gavra, Buda, Tip. Universităţii, 1844 ; *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, I—III, îngr. A. T. Laurian, A. Panu,

M. Kogălniceanu, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1853—1854 ; ed. Gr. Tocilescu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886 ; *Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului*, îngr. şi introd. Dumitru Ghişe şi Pompiliu Teodor, Bucureşti, E.Ş., 1964; *Opere*, I—IV, îngr. Florea Fugariu, pref. Manole Neagoe, Bucureşti, E.L., Minerva, 1967—1973 ; *Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae* (fragm.) (publ. Al. Borza), DR, V, 1927—1928. **Ms.** : *Rerum spectantium ad Universam Pentem Daco-romanam seu valachicam summaria collectio ex diversis authoribus*, t. I—III, B.F.C., ms. 461—463 ; *Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae. Vocabulariu ce se ţine de istoria naturii*, B.F.C., ms. 482. — **Tr.** : *Catehismul cel mare cu întrebări şi respunsuri*, Blaj Tip. Seminarului, 1783, reed. fragm. în ŞA, I, *74—83* ; *Prima principia latinae grammatices*, Blaj, Tip. Seminarului, 1783 ; ed. 2, 1785 ; *ABC sau Alphavit*, Blaj, Tip. Seminarului, 1783 ; ed. 2, Sibiu, Tip. Bart, 1788 ; ed. 3, Blaj, Tip. Seminarului, 1796 ; *Îndreptare către aritmetică*, Blaj, Tip. Seminarului, 1785, reed. fragm. în ŞA, I, *107—110* ; *Povăţuire către economia de cimp*, Buda, Tip. Universităţii, 1806, reed. fragm., în ŞA, II, *5—12*. **Ms.** : *Istoria naturei sau a firei*, B.F.C. (fond Oradea), ms. 40, reed. fragm. în ŞA, II, *55—61* ; *Adunarea dogmelor credinţii cu însemnări de folos* (1815), B.F.C., ms. 493.

— 1. T. Cipariu, *Şincai*, FMIL, IV, 1841, 42 ; 2. Alexandru Gavra, *Precuvîntare* la Gheorghe Şincai, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, I, Buda, Tip. Universităţii, 1844 ; 3. Edgar Quinet, *Les Roumains*, RDM, XXVI, 1856, t. II, *5—49* ; 4. Al. Papiu-Ilarian, *Gramatica lui Şincai*, REC, II, 1860, *48—61* ; 5. T. Cipariu, *Gramatiştii şi ortografiştii români*, ARH, 1869, 29—30, 1870, 31 ; 6. Al. Papiu Ilarian, *Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai din Şinca*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1869 ; 7. G. Bariţiu, *Directorul de şcoale Georgie Şincai*, T, XVI, 1885, 5—8 ; 8. Ar. Densuşianu, *Cauzele persecuţiunilor lui S. Micul, G. Şincai şi Petru Maior*, RTL, II, 1894, 4 ; 9. Enache Ionescu, *Gheorghe Şincai. Viaţa şi însemnătatea operei sale pedagogice*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1912 ; 10. I. Modrigan, *Soarta „Cronicii" lui Şincai*, CLC, VI, 1916, 1 ; 11. I. Modrigan, *Înlăturarea lui Gheorghe Şincai din directoratul şcoalelor*, OI, *207—215* ; 12. Al. Borza, *Prima istorie naturală românească. „Istoria naturei sau a firei" de Gh. Şincai*, T, LII, 1921, 9—12 ; 13. Z. Piclişanu, *Contribuţii la biografia lui Gheorghe Şincai. Legăturile lui cu episcopul I. Bob*, T, LIII, 1922, 4 ; 14. Árpád Bitay, *O poezie românească a lui Gh. Şincai*, DR, II, 1921—1922, III, 1922—1923 ; 15. Iacob Radu, *Manuscriptele bibliotecii Episcopiei greco-catolice române din Oradea Mare*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. I, 1923, 6 ; 16. Z. Piclişanu, *Cenzura cronicii lui Gh. Şincai*, RA, I, 1924, 1 ; 17. Iacob Radu, *Doi luceferi rătăcitori — Gheorghe Şincai şi Samoil Micu Clain*, Bucureşti, Cultura naţională, 1924 ; 18. Traian Popa, *Un capitol zbuciumat din viaţa lui Gheorghe Şincai lucrat după documente nouă*, Tîrgu Mureş, 1924 ; 19. Traian Popa, *Dezbaterea procesului lui Gh. Şincai şi sentinţa de eliberare din închisoare*, RA, II, 1926, 3 ; 20. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, III, *146—184* ; 21. Haneş, *Dezv. lib. lit., 13—20* ; 22. Em. C. Grigoraş, *Şincai enciclopedist*, PRL, II, 1927, [19—20] ; 23. Andrei Veress, *Note şi scrisori şincaiene*, Bucureşti, Cultura naţională, 1927 ; 24. Al. Borza, *Primul dicţionar de ştiinţe naturale românesc. „Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae" de Gh. Şincai*, DR, V, 1927—1928 ; 25. Iorga, *Ist. lit.*, III, *200—237* ; 26. Densusianu, *Lit. rom.*, I, 39—54 ; 27. D. G., *Contribuţie la relaţiile lui Grigore Maior, Gheorghe Şincai şi Petru Maior cu Roma*, RCT, VII, 1933, 1 ; 28. Zenovie Piclişanu, *Un vechi proces literar (Relaţiile lui I. Bob cu S. Klein, Gh. Şincai şi P. Maior)*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1935 ; 29. Z. Piclişanu, *Locul morţii lui Gh. Şincai*, CLC, XVI, 1936, *476—478* ; 30. Victor Marin, *Aritmetica lui G. Şincai*, TB, IX, 1937, 3 ; 31. Gallia Tudor, *Gh. Şincai*, PL, II, 1937, 5—6 ; 32. Ilie Dăianu, *Gheorghe Şincai de la Şinca-Veche*, Oradea, Tip. Diecezană, 1939 ; 33. Mario Ruffini, *La scuola latinista romena (1780—1871)*, Roma, Signorelli, 1941, *52—68, 89—115* ; 34. Dionis Popa, *Gheorghe Şincai*, Blaj, 1944 ; 35. Nicolae Albu, *Istoria învăţămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800*, Blaj, Tip. Lumina, 1944, *248—280* ; 36. Popovici, *Studii*, I, *209—227, 248—252, 290—294* ; 37. D. Prodan, *Un manuscris al lui Gheorghe Şincai, împotriva superstiţiilor*, SCI, I, 1950, 2 ; 38. Tomescu, *Calendarele, 66—68, 111—112* ; 39. Macrea, *Lingvişti, 34—45* ; 40. N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, E.Ş., 1962, *31—32, 79—92* ; 41. Romulus Munteanu, *Contribuţia Şcolii ardelene la culturalizarea maselor*, Bucureşti, E.D.P., 1962, *passim* ; 42. Lucia Protopopescu, *Contribuţii la biografia lui Gheorghe Şincai*, LL, VI, 1962 ; 43. Ion Lungu, *Gheorghe Şincai, învăţat şi gînditor iluminist*, CF, X, 1963, 2, 4 ; 44. Richard Walter, *Italienisme la Gh. Şincai*, ALIL, t. XIV, 1963, fasc. 2 ; 45. Dumitru Ghişe, Pompiliu Teodor, *Studiu introductiv* la Gh. Şincai, *Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului*, Bucureşti, E.Ş., 1964 ; 46. Mircea Tomuş, *Gheorghe Şincai. Viaţa şi opera*, Bucureşti, E.L., 1965 ; 47. G. Istrate, *Gheorghe Şincai şi limba naţională*, CRC, I, 1966, 39 ; 48. Piru, *Ist. lit.*, II, *56—68* ; 49. Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivaşcu, Bucureşti, E.Ş., 1966, *128—133, 170—187* ; 50. P. Lucaciu, *Personalitatea creatoare a lui Gheorghe Şincai*, ARG, I, 1966, 5 ; 51. Gabriel Ţepelea, *Contribuţia lui Gheorghe Şincai la dezvoltarea limbii literare*, ARG, I, 1966, 5 ; 52. Manole Neagoe, *Prefaţă* la Gheorghe Şincai, *Opere*, I, Bucureşti, E.L., 1967 ; 53. *Ist. lit.*, II, *46—57* ; 54. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *310—312* ; 55. Romul Munteanu, *Studiu introductiv* la ŞA, I ; 56. Pervain, *Studii, 73—112* ; 57. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *447—458* ; 58. Nicolescu, *Şc. ardeleană, passim* ; 59. Klaus Steinke, *Şincais Korrekturen an den Elementa linguae daco-romanae bei der Neuauflage von 1805*, AUI, lingvistică, t. XVII, 1971 ; 60. Dumitru Ghişe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, Dacia, 1972, *101—178* ; 61. Ţepelea—Bulgăr, *Momente, 119—127* ; 62. A. Kiss, *Gh. Şincai şi ştiinţele fundamentale ale istoriei*, RA, L, 1973, 2 ; 63. Gh. Hosu, *1796. Ancheta în contra lui Gheorghe Şincai acuzat de rebeliune*, VTRA, VI, 1976, 1—12 ; 64. *Gheorghe Şincai. Dosarul unei înscenări judiciare* (publ. C. Ciuchindel), MS, IX, 1978, 4 ; 65. Ion Lungu, *Şcoala ardeleană*, Bucureşti, Minerva, 1978 *122—125, 252—255, passim*.

C. T.

ŞOANUL, Petcu (1706, Braşov — 31.V.1741, Braşov), tipograf. Provenea dintr-o familie cu vechi tradiţii în viaţa socială şi culturală a Braşovului. A învăţat, probabil, la şcoala românească din Şchei, primind cunoştinţe de latină, greacă, slavonă. În 1731 era dascăl, iar în 1735 a fost hirotonisit preot. Ş. înfiinţează la Braşov, în 1731, o tipografie românească, în care a tipărit, aproape un deceniu, primele calendare româneşti. El a încercat să înlocuiască în aceste tipărituri alfabetul chirilic cu cel latin.

Dintre tipăriturile lui Ş., s-a păstrat doar un calendar (1733) — cel mai vechi calendar în limba română cunoscut pînă acum. Textul este tradus după un model sîrbesc. Interesante sînt însemnările astrologice şi „hronologhia", în care, pe lîngă evenimente istorice, sînt şi date despre „izvodirea puştilor" şi „de cînd este tipografia". Numeroasele copii făcute după textul tipărit dovedesc larga circulaţie a calendarului.

— 1. Milian, *Ceva despre aşa poreclitul „Primul calendari românesc, 1733"*, LUMN, VIII, 1887, 79 ; 2. Radu Tempea, *Istoria sfintei besereci a Şchheilor Braşovului*, îngr. şi introd. Octavian Şchiau şi Livia Bot, Bucureşti, E.L., 1969, *132, 176* ; 3. *Documente privitoare la trecutul românilor din Şchei (1700—1783)*, publ. Sterie Stinghe, Braşov, Ciurcu, 1901—1902, vol. I, *5—6, 173—175, 234—235, 286—289*, vol. II, *309, 327—329* ; 4. Thomas Tartler, *Diarium*, în *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, VII, Braşov, Schneider, 1918, *194, 227* ; 5. G. Bogdan-Duică, *Tipograful Popa Petre*, TB, I, 1929, 1 ; 6. Constantin Lacea, *Cel mai vechi calendar românesc*, DR, VI, 1929—1930 ; 7. Cartojan, *Cărţile pop.*, I, *176—178* ; 8. Puşcariu, *Ist. lit., 192* ; 9. Drăganu, *Hist. litt., 63* ; 10. Tomescu, *Calendarele, 20—24* ; 11. Tomescu, *Ist. cărţii rom., 95, 100* ; 12. Emil Micu, *Tiparniţa lui Petcu (Petru) Şoanul din Şcheii Braşovului şi primele calendare în limba română*, CMV, IV, 1970, *465—475* ; 13. *Cărturari braşoveni, 212—213*.

M. T.

ŞOIMESCU, Ioan N. (1826—15.II.1890, Bucureşti), scriitor. După studii liceale la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti, Ş. a plecat în 1857 la Paris, unde şi-a luat licenţa în drept. A fost avocat, apoi, în timpul domniei lui Al. I. Cuza, procuror general, deputat, iar spre sfîrşitul vieţii, senator. Avînd serioase preocupări istorice, bazate pe cercetări ale izvoarelor vechi referitoare la istoria românilor, Ş. şi-a ales subiectele din acest domeniu. Influenţat de dramaturgia franceză de factură romantică, el a compus tragedii în versuri, avînd ca eroi pe Decebal, Radu de la Afumaţi, Constantin Brîncoveanu. *Moartea lui Radu VII de la Afumaţi* (1854), dramatizare după romanul omonim al lui H. Buvelot şi St. Andronic, are o acţiune de confruntare antitetică a două categorii morale : domnul Radu şi cei apropiaţi lui sînt buni, cinstiţi, bravi patrioţi — boierul conspirator Drăgan şi complicii lui, clocotind de ură şi invidie, au o structură malefică. Personajele ţin discursuri emfatice, sînt facile, confecţionate. Prozodia e silită,

limba impropriе, cu un lexic preţios, stilul — grandilocvent. *Constantin Basarab Brîncoveanul* (1877) urmează o schemă asemănătoare. Căderea lui Brîncoveanu este abil pusă la cale de Cantacuzini. Domnitorul se comportă eroic, insuflînd celor apropiaţi curaj şi speranţa că viitorul va surîde ţării. O acţiune adiacentă are ca protagonistă pe Elena Cantemir, nora prezumtivă a domnitorului muntean, înfăţişată ca o eroină neînfricată şi plină de iniţiativă. Şi în această piesă există o încărcătură barocă, aceeaşi înclinare către spectaculos. *Diurpaneu, ultimul decebal al Daciei* (1879) este o evocare imaginară a tragicei înfrîngeri a dacilor în ultimul război cu romanii, concepută ca fundal al poveştii de dragoste dintre generalul roman Longin şi sora lui Diurpaneu, Adalia. Dorind să slăvească istoria ţării. **Ş.** a recurs, ambiţios, la epopee. *Daciada* (1885) este însă o încercare nereuşită, o relatare plată, lipsită de fior poetic, a istoriei românilor pînă la Mihai Viteazul. **Ş.** a avut şi preocupări de estetică. În manuscrisul intitulat *Impresiuni şi noţiuni* (1864), după cîteva consideraţii generale asupra componentelor esenţiale ale personalităţii umane, urmează un capitol de estetică, în care autorul încearcă o definire nuanţată a frumosului (ca realitate naturală şi concept estetic). Asupra simbolului poetic în genere, se fac reflecţii care atestă sensibilitate, înţelegere şi cultură. Sub titlul *Voyage à Rome*, cîteva manuscrise conţin descrieri (palatul Vaticanului, biserici, monumente), impresii şi divagaţii erudite. La începutul activităţii sale literare, **Ş.** s-a ocupat mai mult cu traducerile din literatura romantică franceză, tipărind între 1849—1854 cîteva volume din Chateaubriand, Jules Sandeau ş.a. Spre sfîrşitul vieţii a fost preocupat mai mult de istorie şi politică, publicînd, între altele, *Istoria generală a românilor din amîndouă Daciile* (1889). Autorul tratează perioada 513 î.e.n. — 1821, dar nu dovedeşte spirit critic, denaturînd faptele sau introducînd altele, neatestate.

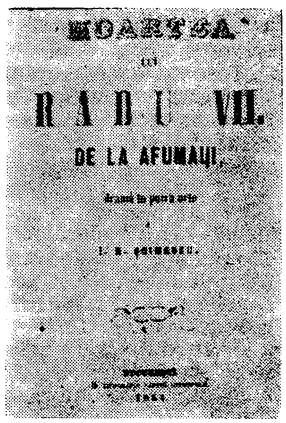

— Moartea lui Radu VII de la Afumaţi, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1854 ; *Constantin Basarab Brîncoveanul*, Bucureşti, Socec, 1877 ; *Diurpaneu, ultimul decebal al Daciei*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1879 ; *Analiza critică a dramei „Despot Vodă" de Vasile Alecsandri*, PSS, XII, 1879, 249—256 ; *Daciada*, Bucureşti, Tip. Luis, 1885 ; *Domnul B. P. Hăsdeu şi Radu-Negru, fondatorul Ţării Româneşti*, Bucureşti, Tip. Luis, 1886 ; *Istoria generală a românilor din amîndouă Daciile*, I—III, Bucureşti, Tip. Luis, 1889. **Ms.** : *Impresiuni şi noţiuni* (1864), B.A.R., ms. fr. 122 ; *Voyage à Rome* [1864], B.A.R., ms. fr. 123. ms. fr. 129. — **Tr.** : A. Cuvelier şi Leopold, *Macabeii sau Luarea Ierusalimului*, Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1849, *Jertfa lui Avram*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1851 ; Jules Sandeau, *Damicela de Keruar*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1852 ; Chateaubriand, *Aventurile celui din urmă Abenseragiu*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1852, *Natchezii*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1854.

— 1. Balomir, *O tragedie*, PSS, X, 1877, 61—62 ; 2. A. D. Xenopol, *Ioan N. Şoimescu, „Istoria generală a românilor din amîndouă Daciile", Bucureşti, 1889*, A, I, 1889—1890, *315—349* ; 3. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 1081/1890 ; 4. *Ioan N. Şoimescu*, RTR, XIV 1896, 2 ; 5. *Encicl. rom.*, III, *983* ; 6. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *49—52* ; 7. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *262—264* ; 8. Brădăţeanu, *Drama*, *121—123*.

C. T.

ŞOIMESCU, Sava N. (14.XI.1837, Văleni-Dîmboviţa, j. Dîmboviţa — 2.V.1899, Bucureşti), scriitor. Fiu al lui Nicolae Şoimescu, **Ş.** era frate cu I. N. Şoimescu. A urmat liceul la Bucureşti, plecînd apoi, îndată după 1860, în Italia, de unde se întoarce în ţară cu diplomă de doctor în ştiinţe politice. Intrat în ziaristică, **Ş.** a fost o vreme redactor la ziarul „Pressa", unde, dealtfel, şi-a tipărit cele mai multe poezii.

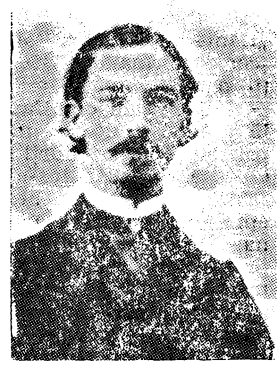

Ş. a debutat, ca poet, în „Naţionalul", din 1860, continuînd să colaboreze cu versuri la „Convorbiri literare", „Amicul familiei", „Şezătoarea", „Observatoriul" (Sibiu). S-a făcut cunoscut mai ales cu volumul *Virtutea militară*, inspirat de războiul pentru Independenţă. Apărută în 1878, culegerea înmănunchează o serie de poezii patriotice, printre cele mai răspîndite ale vremii. Inspirate, sincere, ele sînt animate de un elan lipsit de grandilocvenţă. Tonul este sobru, iar limba curată şi simplă, chiar dacă, de cele mai multe ori, prozaică. Versurile curg adesea abundent şi superficial, strofele de prisos sînt numeroase, dar poeziile lui **Ş.** nu devin prin aceasta prolixe. Mai toate foloseau motive din baladele populare, adaptate împrejurărilor : iubiţii despărţiţi de război *(Dorobanţul)*, ostaşul muribund vorbind calului *(Călăraşul rănit)* ş.a.m.d. Cînd a încercat să se desprindă de modelul folcloric, **Ş.** a compus versuri anoste, ca în unele balade şi legende, în care tendinţele de stilizare nu sînt acoperite de o realizare artistică adecvată. Meditaţiile, incluse în cel de al doilea volum, *Poezii lirice* (1883), sînt cu totul terne, dar scrise fluent. Poeziile cetăţeneşti alcătuite după 1877 se întemeiază pe alegorii şi simboluri banale. Deşi admirator al culturii şi literaturii italiene, **Ş.** a scris numeroase versuri în franceză, dovedind nu numai o bună cunoaştere a limbii, ci şi o surprinzătoare stăpînire a posibilităţilor ei prozodice, însuşiri evidente cu deosebire în sonete. Urmînd modelul fratelui său — cu care a fost cîteodată şi confundat — **Ş.** a scris şi o tragedie, *Catilina* (1886), în versuri nu totdeauna corecte. Preocupat de intrigă şi de combinaţii adesea imposibile, el neglijează însă personajele şi chiar turnura întregii piese (complotul lui Catilina, care la început apărea drept o conspiraţie sîngeroasă a unor brute, sfîrşeşte în melodramă). Monotonia compoziţională, psihologiile liniare şi declamatorii, monologurile schematice şi lipsite de fineţe, toate acestea dăunează tragediei scrise de **Ş.** Încercîndu-se şi în proză, scriitorul a redactat aproape în întregime romanul *În ţară*, rămas în manuscris, fără a reuşi însă să treacă de o frazeologie searbădă.

— Cîteva reflesiuni asupra discursului rostit de d. Ul. de Marsillac, ROM, XI, 1867, 23 decembrie ; *Virtutea militară*, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1878 ; *Poezii lirice*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1883 ; *Biserica Episcopiei Argeşului. Istoria şi descrierea ei*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886 ; *Catilina*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886 ; *Jubileul lui 1848*, Bucureşti, Tip. Vocea învăţătorilor, 1898 ; *Legende, balade şi poezii*, Braşov, Ciurcu, 1913. **Ms.** : *Prospectul suvenirelor*, B.A.R., ms. 2805 ; *Album poétique*, B.A.R., ms. fr. 117 ; *[Note diverse]*, B.A.R., ms. fr. 130. — **Tr.** : Petrarca. *[Sonete]*, PSS, III, 1870. 36, V, 1872, 106, 109 ; Byron, *Sonet la Schillon*, PSS, V, 1872, 109.

— 1. Const. Mille, *Săptămîna literară*, LUP, IV, 1887, 166 ; 2. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 2750, vol. 6/1899.

D. M.

ŞONŢU, Alexandru I. (23.IV.1862, Focşani — 23.XI. 1941, Bucureşti), poet şi publicist. Absolvent al liceului „Matei Basarab", licenţiat în litere, drept şi filozofie al Universităţii din Bucureşti, Ş. a fost profesor la liceul „Cantemir Vodă" şi la şcoala normală a Societăţii pentru învăţătura poporului român din Capitală şi avocat, ulterior membru al Înaltei Curţi de Casaţie. În 1882 i s-a intentat un proces pentru o epigramă la adresa monarhiei şi un juriu de profesori l-a suspendat pe trei luni. A fost unul din fondatorii societăţilor „Tinerimea română" şi „Sentinela românismului" (1884) şi ai revistelor care au apărut sub patronajul acestora. A mai făcut parte din Societatea pentru învăţătura poporului român (1883), Societatea presei şi societatea „Amicii literaturii şi artei române" şi era cunoscut ca un bun orator. Ş. a ţinut conferinţe pe teme istorice şi juridice : *Eroii trecutului* (1879), *Libertate şi viitor* (1883), *Teoria rezistenţei* (1887), *Naţionalism şi umanitarism* (1898), dar şi de literatură şi critică : *Alecu Russo* (1885), *George Creţeanu* (1888), *Grigore H. Grandea* (1902), acestea din urmă apărute şi în volum. A colaborat la „Poporul", „Generaţia viitoare", unde a fost şi redactor, „Doina". „Binele public", „România", „Universul".

În 1879 a debutat ca poet în „Femeia română". Versuri de început i-au apărut şi în „Resboiul" lui Gr. H. Grandea. Încurajat de B. Delavrancea, şi-a înmănunchiat poeziile în volumul *„Procesul epocei în versuri* (1883). I-a urmat *Poeme şi maxime* (1885). A colaborat la „Revista română" a lui A. I. Odobescu şi la „Revista literară" a lui Th. M. Stoenescu. La „Revista societăţii „Tinerimea română" semna Brutus. Determinate de convingeri politice sincere, scrise fără talent, versurile din *Procesul epocei...* condamnă egoismul şi nepăsarea contemporanilor şi pledează pentru încrederea într-o renaştere a neamului. Sînt evocaţi Ştefan cel Mare, Heliade, „nemuritorul", Bălcescu, „martirul fără mormînt", Alecsandri, poetul „deşteptării". Versurile antimonarhice au vigoare protestatară şi limpezime, dar aparţin mai degrabă cronicii politice în versuri decît poeziei. Volumul *Poeme şi maxime* cuprinde versuri erotice, elegiace, fade ca expresie a sentimentului, dar şi declaraţii de adeziune la o poezie militantă.

— *Procesul epocei în versuri*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1883 ; *Poeme şi maxime*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1885 ; *George Creţeanu*, Bucureşti, Tip. Şcoalelor, 1888 ; *Grigore H. Grandea*, Bucureşti, Tip. Miulescu, 1902.

— 1. *Afacerea Şonţu*, PO, 1882, 319, 330 ; 2. Ave, *„Poeme şi maxime"*, RELI, VI, 1885, 15 ; 3. *Scriitorii şi artiştii noştri. Răspunsul domnului Al. I. Şonţu*, FPT, I, 1897, 36 ; 4. *Alexandru Şonţu*, IND, V, 1899, 76 ; 5. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 2511, vol. 6/1941, sector III.

S. C.

ŞTEFANELLI, Teodor V. (18.VIII.1849, Siret — 23.VII.1920, Fălticeni), scriitor. S-a născut în familia negustorului Ştefăniuc, adoptînd mai întîi numele de Ştefăniu, cu care a şi semnat unele scrieri, apoi, definitiv, pe acela de Ştefanelli. A urmat şcoala primară în oraşul natal, iar din 1861, cursurile liceului român din Cernăuţi. După trecerea bacalaureatului, se înscrie la Facultatea de drept din Viena, avînd prilejul să participe la adunările societăţii „România jună", al cărei secretar a fost un timp şi pentru care a şi alcătuit textele cîtorva cîntece studenţeşti. A contribuit substanţial la întemeierea societăţii „Arboroasa" a studenţilor români din Cernăuţi, scriind şi textul unui imn compus de Ciprian Porumbescu. Între 1876—1882 a funcţionat ca judecător în Cîmpulung Moldovenesc, înfiinţînd acolo un teatru de amatori. Magistrat la Suceava între 1882—1888, a avut din nou prilejul să-şi desfăşoare aptitudinile de îndrumător, sprijinind înfiinţarea societăţii „Şcoala română", a colecţiei „Biblioteca de petrecere şi învăţătură pentru tineretul român" şi a „Revistei politice" (1886). Din 1889, a funcţionat timp de paisprezece ani ca şef al judecătoriei din Cîmpulung, fiind numit, în 1903, consilier la Curtea de Apel din Lemberg, iar din 1909, consilier la Înalta Curte de Casaţie din Viena. Pensionat în anul următor, s-a retras, în timpul primului război mondial, la Fălticeni.

Principala preocupare a lui Ş. a fost de a contribui la mai buna cunoaştere a istoriei Bucovinei. Lucrările sale în acest domeniu, începute în 1881 cu studiul *Cîteva date statistice şi istorice din Bucovina* şi continuate cu altele, dedicate unor personalităţi de seamă bucovinene, între care Eudoxiu Hurmuzachi, au culminat cu publicarea unui volum de *Documente din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc* (1915). Pentru meritele sale pe acest tărîm, a fost ales membru al Academiei Române în 1910, după ce fusese, din 1898, membru corespondent.

Ca scriitor, a debutat în „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura poporului român" (1869), cu descrierea unui obicei popular : *Drăgăiţa şi Papaluga*. A continuat cu nuvele, amintiri şi versuri, publicate, uneori, şi sub pseudonimul Truţă, în calendarele scoase de aceeaşi societate, apoi în revistele „Convorbiri literare", „Aurora română", „Revista politică", „Arhiva". Ţinînd, într-o măsură, de memorialistică, nuvelele şi povestirile sale au, de obicei, personaje din mediul rural, cunoscut bine de scriitor cu prilejul lungilor călătorii prin Bucovina. Reprezentativă este *Uitutul. Povestire din munţii Bucovinei*, în care se înfăţişează întemeierea căsniciei lui Pavel ciobanul. Autorul reuşeşte să treacă adesea de simpla relatare, ca în povestirea *Un omor. Din reminiscenţele unui criminalist.* Contribuie la aceasta umorul blînd şi complice, care colorează faptele din realitate şi aşează scrierile lui Ş. în apropierea unor specii folclorice, precum snoava *(Răbdarea-i din rai* şi *Hassan călugărul)*. Dar capacitatea de invenţie este redusă, ceea ce face ca substanţa povestirilor să se subţieze. Cu toate acestea, stilul se remarcă prin fluiditate, iar plasticitatea limbajului e pusă în evidenţă de rime interioare şi întorsături de vers, de cele mai multe ori generate de folosirea expresiilor populare. Cele două piese într-un act, *După teatru* şi *Un trandafir în livrée*, incluse, la vremea lor, în repertoriul teatrelor de amatori din Transil-

vania, sînt comedii de situaţii. Valoarea lor se află în vioiciunea scenelor şi în naturaleţea dialogurilor. Coleg de clasă şi, apoi, de universitate, cu M. Eminescu, Ş. a publicat şi un volum de amintiri despre marele poet, printre cele mai serioase şi documentate din cîte s-au scris, alături de acelea ale lui I. Slavici. Informaţii preţioase, fapte şi amănunte fireşti din comportarea lui Eminescu, expresii şi lecturi preferate — toate contribuie la conturarea unei imagini verosimile a personalităţii eminesciene.

Bun cunoscător al limbii germane, Ş. a tradus, fără talent însă, poezii de Heine, Em. Geibel şi V. Umlauff, precum şi scurte povestiri de K. E. Franzos şi Carmen Sylva.

— *Drăgăiţa şi Papaluga*, FSC, V, 1869, 3—5 ; *Georgi Fulgerul*, CLU, 1874, *86—101* ; *Un omor. Din reminiscenţele unui criminalist*, CLU, 1875, *111—141* ; *După teatru*, AROR, I, 1881, 3 ; *Sandu Ţintilă. O amintire din trecut*, CL, XV, 1881, 7 ; *Serenadă, Rîs cu lacrimi, Tablou de toamnă*, AROR, II, 1882, 1 ; *Un trandafir în livrée*, AROR, II, 1882, 7 ; *Comoara lui Pintea*, CL, XVI, 1882, 7 ; *Hassan călugărul*, CL, XVIII, 1884, 1, reed. în SB, *183—205* ; *Uitutul. Povestire din munţii Bucovinei*, RPO, I, 1886, 5—7 ; *Întîia foiţă*, RPO, I, 1886, 14 ; *Moara Dracului. Amintire din munţii Bucovinei*, RPO, II, 1887, 13 ; *Răbdarea-i din rai*, CL, XXV, 1892, 11, 12 ; *Originea cîmpulungeană a lui Gavriil mitropolitul Kievului*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1901 ; *Eudoxiu Hurmuzachi*, Cernăuţi, Societatea tipografică bucovineană, 1913 ; *Amintiri despre Eminescu*, Bucureşti, Sfetea, 1914. — **Tr.** : K. E. Franzos, *Menia*, FSC, IV, 1868, 8—10 ; V. Umlauff, *Pădurea Bucovinei*, CL, VI, 1873, 12 ; Em. Geibel, *Copila voievodului*, CL, IX, 1875, 7 ; H. Heine, *Traduceri din...*, CL, IX, 1875, 9, IX, 1876, 11, X, 1876, 9, XVI, 1882, 1 ; Franz Hoffmann, *Loango*, Suceava, Tip. Şcoala română, 1886.

— 1. T. V. Ştefanelli, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1872—1887]*, SDL, I, *191—201* ; 2. *Cronica literară*, S, IX, 1910, 23 ; 3. Dimitrie Dan, *Teodor V. Ştefanelli*, T, LI, 1920, 10 ; 4. Lovinescu, *Critice*, V, *121—124* ; 5. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *180—185* ; 6. Iorga, *Oameni*, III, *66—67* ; 7. Mărcuş, *Thalia*, *230, 236* ; 8. Nicolae Ursulescu, *Tudor V. Ştefanelli*, în *Suceava. Anuarul Muzeului judeţean*, IV, Suceava, 1977, *279—287*.

D. M.

ŞTEFUREA, Ştefan (24.II.1845, Ceahor—Cernăuţi — 27.XI.1893, Suceava), scriitor. Părinţii lui au fost Petre şi Vasilica Ştefureac, ţărani bucovineni. După terminarea şcolii primare în satul natal, a urmat gimnaziul la Cernăuţi, absolvindu-l în 1868 şi înscriindu-se apoi la Facultatea de filozofie din Viena. După obţinerea licenţei, se întoarce în Bucovina, fiind numit profesor de greacă, latină şi română la gimnaziul din Suceava. Timp de aproape două decenii, Ş. a desfăşurat în acest oraş o rodnică activitate, contribuind la înfiinţarea societăţii „Şcoala română" şi alcătuind, pentru elevii bucovineni, cîteva *Cărţi de citire*, în care dovedeşte gust artistic, precum şi o orientare literară înrudită cu aceea a Junimii. Dealtfel, a şi colaborat la „Convorbiri literare" cu cîteva studii despre *Sufixele latineşti* (1877—1878) şi despre *Sufixele româneşti* (1878, 1892).

A debutat în 1870, cu o critică foarte severă a unei poezii de V. Gr. Pop, folosind mai puţin analiza şi mai mult mijloacele pamfletului, călăuzit de ideea junimistă a înlăturării mediocrităţilor din literatură. În „Convorbiri literare" din 1876 a publicat şi povestea *Sfînta Vinere*, prelucrare abilă a unui motiv popular. Ca povestitor, Ş. se remarcă prin concizie, înrudită uneori cu ariditatea, prin firescul limbajului, popular fără excese.

— *Sfînta Vinere*, Suceava, 1886 ; *Scrierile lui Ştefan Ştefureac*, îngr. Gherasim V. Buliga, Suceava, Tip. Binder, 1896. — **Tr. ms.** : Cicero, *Întîia cuvîntare filipică a lui...* (1872), B.A.R., ms. 4924, *f. 159—174*.

— 1. *[Informaţii biografice]*, în *Scrierile lui Ştefan Ştefureac*, îngr. Gherasim V. Buliga, Suceava, Tip. Binder, 1896 ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *185—187* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *810*.

D. M.

ŞTIINŢE ŞI ARTE, periodic apărut la Bucureşti, de două ori pe lună, de la 15 ianuarie la 1 aprilie 1881. Într-un *Prospect* din fruntea primului număr, redactorii vorbeau despre necesitatea răspîndirii informaţiilor ştiinţifice, în scopul înlăturării prejudecăţilor şi superstiţiilor. De aceea, în revistă au şi fost incluse unele articole de popularizare a ştiinţei, precum acelea despre „vibraţiunea corpurilor" sau despre arheologie. Influenţa naturalismului este evidentă în toate colaborările apărute la partea literară. A. Lupu-Antonescu publică schiţa *Vălsuitoarea*, scrisă după reţete naturaliste, pe care încearcă să le respecte şi unii autori de versuri, precum C. C. Pleşoianu *(Un cor funebru, Două glasuri)*. I. Găvănescul publică meditaţii în versuri *(Vrei să mori ?, O nălucă)* ori versuri de dragoste *(Adio)*. Tot el semnează aici şi cîteva din primele pagini teoretice asupra naturalismului, scrise la noi *(Scrisori către un amic din Paris)*, în care se declară adept al opiniilor lui E. Zola şi adversar hotărît al „criticii clasice". Fără a încerca totuşi să realizeze un nou tip de critică, întemeiată pe datele ştiinţelor, alţi colaboratori ai revistei supun unele aspecte ale literaturii române unei critici violente şi adesea iconoclaste, cum procedează însuşi I. Găvănescul în *De la teatru*, unde ironizează piesa lui V. Alecsandri *Sinziana şi Pepelea*. În mod asemănător procedează şi A. Lupu-Antonescu în *O serată religioasă* — schiţă în care este criticată literatura timpului. Aceluiaşi ţel serveşte şi *Mijlocul de a se face cineva în trei zile scriitor original* — traducere din L. Börne.

D. M.

ŞTIRBEI, Barbu (c. 1753—1813, Bucureşti), memorialist. Descendent din familia Buzeştilor, Ş. e fiul postelnicului Constantin Ştirbei şi al Dumitranei. Vornic înainte de 1790, el mai primise rangurile de serdar, vel paharnic şi clucer. Nu prea interesat de viaţa de la curte, boierul, fire retrasă, îşi petrecea timpul citind gazete greceşti, franţuzeşti şi italieneşti. În vara anului 1796, avînd sănătatea şubredă, Ş. pleacă în străinătate, pentru cură. După o călătorie prin Timişoara, Pesta — unde merge la „comèdie", adică la teatru —, Viena şi Praga, ajunge, în fine, la Karlsbad. Se va întoarce în ţară în 1797, dedîndu-se, iarăşi, ocupaţiei preferate, citirea de gazete, de astă dată şi nemţeşti, precum şi vînătorii, distracţie învăţată în Apus. În timpul războiului dintre ruşi şi turci (1806—1812) se refugiază la Braşov. A murit la Bucureşti în iulie 1813.

Întocmite într-o limbă cu o anume savoare arhaică, scrisorile sale către negustorul sibian Hagi Pop, trimise din Karlsbad, sînt interesante şi ca document psihologic. În oraşul apusean, unde petrecerile se ţin lanţ, frecventînd o societate care i se pare strălucitoare, boierul oltean nu-şi mai revine din uimire şi încîntare. Luxul îi ia ochii, civilizaţia apuseană îl impresionează, atenţia cu care se vede înconjurat, poate din simplă curiozitate, îl măguleşte. Spiritul de observaţie nu-i lipseşte şi el are prilejul să constate, astfel, că portul românesc intrigă, dar şi place. Dorul de ai săi începe treptat să-l încerce şi el se interesează mai des de ceea ce se întîmplă în ţară, arătîndu-se satisfăcut de mazilirea „tiranului" Alexandru Moruzi. Ş. e un memorialist ingenuu.

— *[Scrisori]*, în N. Iorga, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către Casa de negoţ sibiană Hagi Pop*, Bucureşti, Socec, 1906, *passim*, în N. Iorga, *Un boier oltean la Karlsbad în 1796—1797. Călătoria lui Barbu Ştirbei în Apus*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXIX, 1906—1907.

— 1. N. Iorga, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către Casa de negoţ sibiană Hagi Pop*, Bucureşti, Socec, 1906, *passim* ; 2. N. Iorga, *Un boier oltean la Karlsbad în 1796—1797. Călătoria lui Barbu Ştirbei în Apus*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXIX, 1906—1907 ; 3. Ştefan Greceanu, *Genealogiile documentate ale familiilor boiereşti*, II, Bucureşti, Tip. Cooperativa, 1916, *44, 56—58, 429—430* ; 4. Iorga, *Ist. presei, 17—18.*

F. F.

TARARA, gazetă satirică apărută la București, săptămînal, de la 6 ianuarie pînă la 6 aprilie 1880. Îndreptată în egală măsură împotriva regelui Carol I și a liberalilor, **T.** este scrisă aproape în întregime de Al. Macedonski. Poezia satirică, influențată de Béranger și în linia tradițională a lui N. T. Orășanu, dar cu resurse superioare de versificație, își găsește temele în tarele vieții politice de la 1880 : demagogia, venalitatea și oportunismul, goana după chiverniseală, rapacitatea camarilei de la Palat. Întîmplări în aparență neînsemnate declanșează verva poetului, care extrage din ele efecte polemice și de umor neașteptate. Date reale, altele fanteziste, aluzii la secrete și intrigi de cabinet ministerial sau la afaceri veroase (afacerea Strousberg, de pildă) se succed și se împletesc într-un ritm vertiginos. Macedonski reproduce acum și satira *Gîngavul politic,* publicată întîia dată în 1875, precum și *Al II-lea gîngav politic,* din același an, care îi aduseseră, la vremea respectivă, cîteva luni de detenție. El scrie și reportaje imaginare *(„Tarara" în consiliul de miniștri),* anunțuri, *Păcăleli* și nu se poate stăpîni să nu arunce săgeți împotriva lui C. A. Rosetti, a lui N. T. Orășanu, Fr. Damé, G. Dem. Teodorescu și contra a „doi foști sufleri" de teatru — M. Eminescu și I. L. Caragiale, pe care îi imaginează, cu răutate, expuși „la dispoziția publicului" de T. Maiorescu. Politicește, **T.** și redactorul ei sînt inspirați, într-o măsură, de gruparea conservatoare a lui Gr. M. Sturdza.

— 1. Al. Macedonski, *Opere,* IV, îngr. A. Marino, București, E.L., 1967, *253—254 ;* 2. T. Vianu, *Bibliografia literară a lui Al. Macedonski,* în Al. Macedonski, *Opere,* IV. București, F.R.L.A., 1946, *171 ;* 3. Marino, *Macedonski, 141—142 ;* 4. Marino, *Op. Macedonski, 77—78 ;* 5. Trifu, *Presa, 229—236.*

R. Z.

TĂUTU, Gheorghe (17.VII.1823, Botoșani — 8.VIII. 1885, Tîrgu Frumos), poet. Descinde dintr-o familie boierească vestită. Nu a avut posibilitatea să termine decît patru clase, în orașul natal, fapt cu o influență decisivă asupra modului de a gîndi al viitorului poet. Murindu-i tatăl, este nevoit să se ocupe de mica moșie a familiei, iar mai tîrziu intră copist la Departamentul Dreptății din Iași, pentru patru ani. Participă efectiv la mișcarea de la 1848. Cu ajutorul prietenilor, cumpără o moșie lîngă Tîrgu Frumos, unde cu unele întreruperi, își împarte timpul între agricultură și preocupări literare.

Fervent și consecvent susținător al ideilor de esență pașoptistă, **T.** colaborează intens la periodicele vremii, cu versuri care exprimă explicit atitudinea sa față de evenimentele sociale ale timpului. A publicat în „Almanah pentru români" (1855, 1857, 1858), „Steaua Dunării" (1855), „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1855—1863), „Zimbrul și Vulturul" (1858), „Foița de istorie și literatură" (1860), „Dacia" (1861), „Bondarul" (1861—1862), „Nichipercea" (1862), „Buciumul" (1863), „Reforma" (1864—1868), „Familia" (1865—1867, 1871—1872, 1879—1885), „Sarsailă" (1866), „Ghimpele" (1867—1868, 1875), „Secolul" (1869—1871), „Gura satului" (1872), „Perdaful" (1875—1876), „Curierul" (1876, 1879, 1884—1885), „Figaro" (1877), „Amicul familiei" (1880—1881), „Timpul" (1881), „Noua revistă" (1885). Cel dintîi volum, *Poezii* (1862), a fost alcătuit la dorința prietenilor săi, care îl prețuiau, și conține versuri ocazionale, legate de diferite momente istorice sau sociale. Poezia *Românul,* definiție metaforică a patriotului, nu este, în fond, decît o emfatică înșiruire de principii politice. În același spirit, entuziast și grandilocvent, sînt și celelalte versuri, spre sfîrșitul volumului predominînd tonul satiric sau indignat al celui care sperase în mari prefaceri. Maniera e discursivă, fără efecte estetice. Doar două poezii *(Țara mea* și *Primăvara)* conțin, în ciuda lexicului artificializat și banal, o undă de autenticitate lirică, sugerată de cadența vie, de arhitectura simetrică și simplitatea naturală a sentimentelor. *Brîndușe române. Poezii nuoi* (1868), al doilea volum mai important al lui **T.**, aduce o înnoire în tematica autorului. Conformîndu-se, probabil, și unei tendințe a vremii, **T.** versifică diverse motive din cronici, prezentînd însă faptele și personajele istorice într-un mod teatral, ridicol și fals. Totodată, poetul șarjează violent aspectele sociale negative ale vremii sale. În aceleași arii tematice se încadrează și celelalte volume ale lui **T.**, care utilizează diverse specii literare, la modă în epocă : fabula, epistola, piesa dramatico-istorică sau comedia *(Berchea, Un ajutoriu la timp, Văduva Carpaților).* Facilitatea este defectul principal al scrierilor sale, produse ale unui talent modest, de factură strict verbală, de suprafață. Absența exprimării figurate și a sensului implicat, supralicitarea clișeelor prozodice și de conținut au dus la efecte antiestetice. **T.** trebuie consemnat mai mult pentru amploa sa prezență în viața literară din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și pentru atitudinea de răzvrătire în fața nedreptății și tarelor sociale.

— *Berchea,* RFM, VII, 1865, 11, 15, 22, 24—27 ; *Poezii,* Iași, Tip. Buciumului român, 1862 ; *Un ajutoriu la timp,* Iași, Tip. Buciumului român, 1863 ; *Brîndușe române. Poezii nuoi,* Iași, Tip. Bermann, 1868 ; *Secretu pentru sexu frumos,* Iași, Tip. Bermann, 1869 ; *Rarișa sau Cerdacul lui Ferenț. Poemă istorică,* Iași, Tip. Bermann, 1869 ; ed. 2, Iași, Tip. Goldner, 1879 ; *Muza și casieria,* Iași, Tip. Gheorghiu, 1870 ; *Poezii. Epistole,* Iași, Tip. Gheorghiu, 1871 ; *Odagiul și Rindașul grădinei primăriei. Cinticele comice,* Iași, Tip. Bermann, 1872 ; *Fabule, glume și anecdote,* Iași, Tip. Gheorghiu, 1873 ; *Odagiul socru sau Vasilică dragul tatei. Cinticel,* Iași, Tip. Gheorghiu, 1873 ; *Tronc Lude Măscărescu sau Ministru Tirtiflichi,* Iași, Tip. Goldner, 1875 ; *Văduva Carpaților,* Iași, Tip. Balassan, 1879.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *211—214* ; 2. *[Necrolog]*, NRV, II, 1885, 35 ; 3. *[Necrolog]*, F, XXI, 1885, 37 ; 4. *George Tăutu*, ALV, I, 1893, 3 ; 5. George Baiculescu, *Literatura lui George Tăutu*, ALA, IV, 1923, 142 ; 6. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 7. *Ist. lit.*, II, *746—747* ; 8. Vîrgolici, *Retrospective*, *107—110*.

C. T.

TĂUTU, Ionică, comisul (1795, Cerchejeni, j. Botoşani — 20.IV.1830, Istanbul), poet şi traducător. Descendent al unei vechi familii de boieri moldoveni, scăpătaţi, era fiul lui Gheorghe Tăutu, vornic de poartă. Cunoştea bine limbile franceză şi greacă, avînd şi o cultură sistematică, formată prin bogate lecturi din iluminiştii francezi. Din 1815 îndeplineşte funcţia de inginer hotarnic, fiind unul din primii topometri români. Tulburările din timpul Eteriei îl zguduie profund, iar înscăunarea lui Ioniţă Sandu Sturdza, cel dintîi domn pămîntean după fanarioţi, îi trezeşte speranţa în renaşterea naţională. Cu sprijinul unchiului său omonim, este introdus la curtea domnească, unde ţine, în octombrie 1822, un discurs la instalarea noului voievod. Devine unul din consilierii intimi ai acestuia, redactîndu-i cele mai importante cuvîntări şi ducînd greul cancelariei. Indignat de poziţia obstrucţionistă a marii boierimi, refugiată peste graniţă, de unde aştepta izgonirea domnitorului, **T.** scrie violentul pamflet ***Strigarea norodului Moldaviii către boierii pribegi şi către mitropolitul***, ce a găsit un larg ecou, contribuie substanţial la redactarea altuia, ***Scrisoare ce au trimis un boier din Moldova către dumnealui logof. Grigoraş Sturza la Cernăuţi***. În 1825 alcătuieşte urarea de Anul nou, citită domnitorului probabil de episcopul Huşilor, şi participă la elaborarea proiectului primei constituţii româneşti, zisă a „cărvunarilor". Spre a evita un conflict cu Rusia, protectoarea marii boierimi, în noiembrie 1824 domnitorul îl trimite la Constantinopol, ca secretar al capuchehaiei moldoveneşti şi cu misiunea de a-l instrui pe fiul său, nu însă înainte de a-l avansa de la rangul de căminar la cel de comis. Îndepărtat din viaţa politică a Moldovei, **T.** intră în legătură cu cercurile diplomatice constantinopolitane, învaţă limba turcă, lucrează la scrierile sale filozofice intitulate ***Cercare împrotiva deiştilor*** şi ***Zidire politicii întemeiată pe fire omului***, traduce ***Les Ruines*** de Volney, sub titlul ***Sfărîmările sau Procetire asupra revoluţiilor împărăţiilor***, şi o gramatică a limbii franceze de Ch. Girault-Duvivier. După semnarea tratatului de la Adrianopol (1829), **T.** face demersuri neizbutite pentru a candida la tronul Moldovei. Nu i se permite însă nici întoarcerea în ţară. Moare de ftizie.

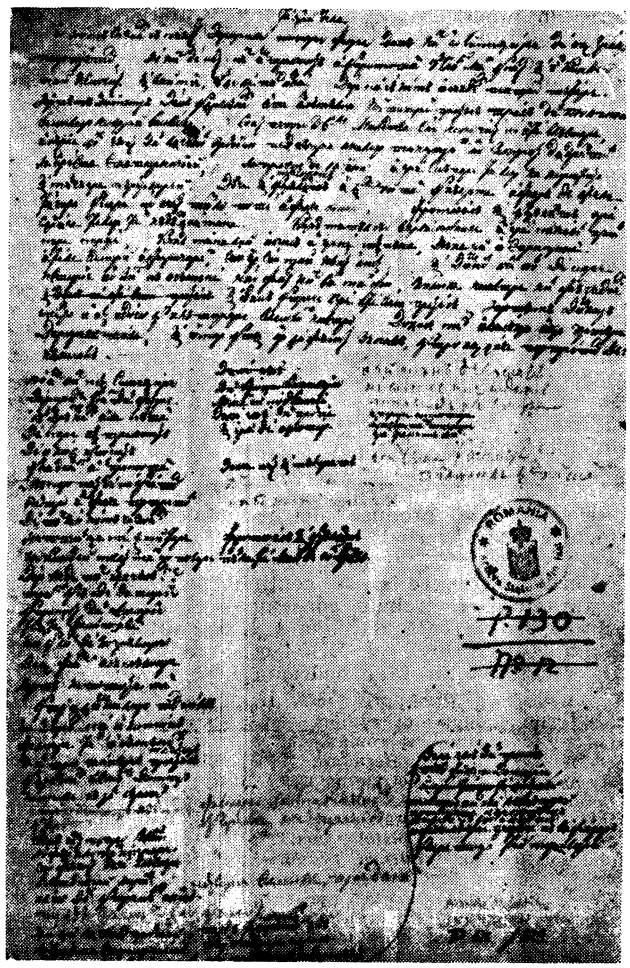

Ideologic, **T.** este un precursor al paşoptismului. Adept al mecanicismului iluminist, socotea că lumea este guvernată de legi imuabile şi universale. Cînd mecanismul social se învecheşte, resorturile uzate trebuie schimbate, spre a restabili echilibrul originar. Înlocuirea, inevitabilă, se face prin evoluţie, nu prin revoluţie. Singura formă de guvernămînt pe care **T.** o aprobă este autocraţia luminată. A condamnat vehement marea boierime, în pamflete a căror importanţă creşte datorită valorii lor literare. Tonul este interpelativ, de o amploare necunoscută altor texte similare din epocă. **T.** subordonează toate artificiile retoricii unui patetism de orator înnăscut, a cărui putere de pătrundere este întărită cu argumente precise şi înlănţuite logic. În frazele bine echilibrate, parantezele explicative, abundente, converg spre un argument unic, a cărui forţă de convingere se supune totdeauna unui suflu interior, înrudit cu cel al lui N. Bălcescu şi M. Kogălniceanu. Discursurile lui **T.** dovedesc o bună cunoaştere a canoanelor retoricii şi posibilităţi de amplificare a forţei cuvîntului obişnuit, nu atît prin noutatea combinaţiilor, cît prin stringenţa raţionamentului. O deosebită valoare are corespondenţa sa. Scrisorile, fie politice, fie de dragoste, generalizează scepticismul rezultat din propria experienţă, pe care caută să o comunice cît mai elevat cu putinţă. **T.** este astfel unul dintre iniţiatorii genului epistolar în literatura română. Puţinele versuri pe care le-a scris se disting prin lirismul lor rafinat, cu ecouri preromantice, evidente cu deosebire în tonul sentimental. Alternarea acestor două aspecte contradictorii este realizată de **T.** în limitele unei sobrietăţi ce rîvneşte către echilibrul clasic. Este, poate, cel dintîi poet român care descoperă Evul mediu, aureolîndu-şi iubita cu atributele domniţelor din cronici şi fiind, în acest sens, un precursor al romantismului la noi. Traducînd din Volney, **T.** a contribuit nu numai la răspîndirea unei însemnate opere iluministe, ci şi la consolidarea preromantismului în Moldova. Cultivarea poeziei ruinelor se datoreşte, între altele, şi traducerii făcute de **T.**, traducere care a circulat în numeroase copii. Tot lui i-au fost atribuite, în mod eronat, diverse alte scrieri : **Cuvînt a unui ţăran către boieri* ⟨3, 5⟩, *Dialog între doi austrieci* ⟨8⟩ şi poezia *Epitaf* ⟨2⟩.

— *Scrieri social-politice*. îngr. şi introd. Emil Vîrtosu, Bucureşti, E.Ş., 1974 ; *[Poezii]*, în Dan Mănucă, *Ionică Tăutu — pagini inedite*, RITL, XV, 1966, 1. — **Tr.** : Volney, *Sfărîmările sau Procetire asupra revoluţiilor împărăţiilor*, B.A.R., ms. 3154.

— 1. *[I. Tăutu. Documente, corespondenţă, 1819—1830]*, DCM, I, *88—117* ; 2. M. Kogălniceanu, *Notă*, ALRO, 1838,

5 ; 3. *[Nota redacției]*, PS, I, 1848, 20 ; 4. Emil Vîrtosu, *Un pamflet moldovenesc din vremea Eteriei*, VR, XXIII, 1930, 4—5 ; 5. N. Iorga, *Un „jacobin moldave" au XIX-e siècle*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1937 ; 6. Emil Vîrtosu, *Din scrierile inedite ale comisului Ionică Tăutu*, VR, XXI, 1939 8 ; 7. Popovici, *Studii*, I, *428—430* ; 8. Gh. I. Georgescu, *Un vechi propovăduitor al democrației, comisul Ionică Tăutu*, București, Fortuna, 1945 ; 9. Emil Vîrtosu, *L'écuyer Ionică Tăutu, propagateur de la démocratie moldave*, REVR, I, 1946, 6 ; 10. Dan Mănucă, *Gramatica manuscrisă a comisului Ionică Tăutu*, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 11. Piru, *Ist. lit.*, II, *217—221* ; 12. Emil Vîrtosu, *Les idées politiques de I. Tăutu, candidat au trône de Moldavie en 1829*, RRH, IV, 1965, 2 ; 13. Dan Mănucă, *Ionică Tăutu — pagini inedite*, RITL, XV, 1966, 1 ; 14. *Ist. lit.*, II, *156—160* ; 15. Dan Mănucă, *Scrisori inedite ale lui Ionică Tăutu*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 16. Dan Mănucă, *Din istoria pamfletului românesc : „Cuvîntul unui țăran către boieri"*, CRC, V, 1970, 32 ; 17. Cornea, *Originile*, *240—243* ; 18. Săndulescu, *Lit. epistolară*, *76—77* ; 19. Dan Mănucă, *Ionică Tăutu — traducătorul „Ruinelor" lui Volney*, ALIL, t. XXIII, 1972 ; 20. Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iași, Junimea, 1978, *31—56*.

D. M.

TEAGHEN ȘI HARICLEEA v. **Etiopica.**

TEATRU, MUZICĂ, MODĂ, publicație periodică literară, săptămînală, care a apărut la București de la 24 octombrie 1897 pînă la 13 martie 1898. D. Marinescu-Marion și Laura Vampa au fost redactorii acestui periodic, în care s-au publicat versuri, proză, un *Curier al teatrelor* și cîteva traduceri. Colaborau Carol Scrob, Al. I. Șonțu, Eliza Mustea, Virgiliu N. Cișman. Laura Vampa (folosea și pseudonimul Vîntură Lume) traduce din H. Heine, iar Eliza Mustea, din Fr. Coppée (poezia *Orfelinele)*.

R. Z.

TEATRU POPULAR, totalitatea producțiilor dramatice populare, incluzînd drama rituală, jocurile cu măști, drama liturgică, teatrul de haiduci, teatrul cu subiecte istorice ș.a. Pe teritoriul țării noastre, elemente de artă teatrală au existat în cadrul riturilor arhaice cu mult înainte de contactul cu civilizația greacă și romană. În substratul traco-dac au pătruns cu timpul scheme, subiecte, teme și chiar eroi ai mitologiilor elene și latine, în special ale antesteriilor păgîne, ale *dionisiacelor, saturnaliilor* și *kalendelor.* Primele forme de dramă rituală au fost cele referitoare la vînătoarea primitivă. Acestora le-au urmat jocurile crescătorilor de animale și, apoi, cele cu caracter agrar, care foloseau măști vegetale și antropomorfe, reprezentînd demoni ai vegetației, personificînd primăvara (ca în *Paparuda)* sau referindu-se la rituri ale fertilității solului (precum *Călușul, Cucii).* Cultul morților a generat o altă categorie de jocuri rituale : jocurile grupurilor de bărbați care întruchipau, deghizîndu-se, spiritele strămoșilor. Cu timpul, toate aceste forme ale dramei rituale și-au pierdut sensurile inițiale, accentuîndu-se caracterul ludic. Rudimente ale cîtorva drame rituale, *Călușul (Călușarii), Caloianul, Paparuda,* s-au păstrat pînă în zilele noastre.

D. Cantemir menționează în *Descrierea Moldovei* puterea magică, terapeutică, ce se atribuia jocului ritual al *Călușului.* Elementele teatrale arhaice din jocul *Călușului* sînt : măștile de pînză albă ale călușarilor, masca mutului, mimarea luptei cu toiegele și interdicția de a vorbi în timpul jocului. În ceea ce privește vechimea, s-ar putea să existe o legătură între jocul *Călușului* și dansul ritual de origine tracă *Kolovrismos,* descris de Xenofon, dans al cărui rost era, de asemenea, vindecarea bolnavilor. O variantă a *Călușului* poate fi considerată drama rituală *Crăițele,* existentă la românii din Timoc, cu funcții magice de fertilitate, fecunditate și profilaxie.

Obiceiul *Caloianul (Scaloianul, Ududoiul)* simbolizează sacrificiile umane făcute divinităților fenomenelor atmosferice, pentru a le capta bunăvoința. La ceremonia rituală a *Caloianului,* care se practică în timpul perioadelor de secetă, participă, de regulă, numai femeile și fetele. Acest fapt, asociat cu prezența unui simbol falic, arată că este vorba de o magie practicată și în vederea fecundității. Ceremonialul constă în îngroparea unei păpuși de lut (Caloianul) la marginea unui lan de grîu, sau în punerea acesteia într-un sicriu lăsat să plutească pe o apă curgătoare. Caloianului i se atribuie rolul de ajutor al Sfîntului Ilie. Simbioza dintre elementele păgîne și cele creștine constă în faptul că denumirea obiceiului este luată din calendarul creștin, în timp ce forma și conținutul său relevă un rit anterior creștinismului. Un ritual de secetă este și *Paparuda* sau *Paparudele,* în care se utilizează dansul mimic și măștile fitomorfe, combinate cu elemente de magie homeopatică (udatul cu apă al Paparudelor). Caloianul (păpușa de lut), Cămașa ciumei (momîia de paie îngropată în cămașă de in, care era aprinsă pentru stăvilirea molimei), Uitata (păpușa din colac împletit, dăruită pentru pomana morților) sînt simboluri ale unor străvechi practici teatrale.

Cele mai vechi jocuri cu măști au fost cele ce țineau, la tracii sud și nord-dunăreni, de sărbătorile solstițiului de iarnă și ale echinocțiului de primăvară și de toamnă. Creștinismul încearcă să combată jocurile cu măști, travestirile de orice fel fiind interzise încă de la Sinodul al VI-lea (Constantinopol, 692). Cu timpul, o parte din obiceiurile creștine au fost contaminate de rituri precreștine, în așa măsură încît ele devin mai mult laice decît religioase. Tematica jocurilor cu măști a evoluat de la faza ritual-spectaculară spre spectacolul fără rit, axat pe creația mimo-dramatică și apoi pe aceea fono-dramatică. *Capra (Turca, Brezaia)* este jocul care prezintă ponderea cea mai mare în cadrul spectacolelor cu măști de la Anul nou. Se întîlnește pe tot cuprinsul țării, dar cu o frecvență și o varietate tipologică sporite în Moldova. Descinzînd din travestirile animaliere proprii culturilor vînătorești, imaginea caprei a pătruns în jocurile cu măști din epoca feudală și continuă să apară astăzi în contextul unor petreceri populare, cu deosebire în cele de la Anul nou. Prima fază de trecere a dramei rituale către teatru este prezentarea dramatică a unor episoade ludice. Substratul magic, ce atribuia *Caprei* rostul de a influența pozitiv vînătoarea și căruia i se substituie, în societatea de agricultori, un rol fertilizator, este înlocuit acum prin explicitarea acțiunii mimetice, văduvită însă de sensurile inițiale. De regulă, spectacolul cuprinde o parte introductivă,

descriptivă (în care se schiţează portretul măştii), urmată de moartea aparentă a animalului şi reînvierea acestuia prin descîntecul Blojului (Moşului, Ciobanului, Urîtului) care îl însoţeşte. Textul poetic prezintă vădite înrîuriri ale cîntecului liric, strigăturii, descîntecului şi este posterior pantomimei. Masca propriu-zisă, construită din lemn, cu maxilarul inferior mobil, iniţial stilizată, se transformă dintr-un element de recuzită teatrală într-un obiect decorativ, fiind împodobită excesiv cu mărgele, hurmuz, panglici, oglinzi, flori de hîrtie, clopoţei etc. Acest obicei a exercitat o puternică influenţă asupra tuturor jocurilor cu măşti, care reproduc, în general, aceeaşi acţiune : *Berbecii, Boul, Cerbul, Ţapul, Cămila, Leul, Struţul, Păunul* etc. În schimb, *Calul* şi *Ursul* — primul avînd la noi o arie de răspîndire ce nu depăşeşte spaţiul moldovenesc — prezintă similitudini cu jocul *Caprei* sau al *Cerbului* numai în cazuri izolate. O formă derivată a *Caprei* de la Anul nou este jocul, cu acelaşi nume, ce se practică la priveghi cu scopul de a crea o atmosferă de bună dispoziţie în serile premergătoare despărţirii de cel răposat.

Moşnegii (Unchiaşii, Urîţii) sînt jocuri cu măşti antropomorfe ce provin din riturile arhaice de cinstire a morţilor. În jocurile de priveghi din sudul Moldovei (Vrancea), dar şi în acelea din Oltenia sau Maramureş, măştile Unchiaşilor reprezintă pe bătrînii înţelepţi ai obştei, reîntorşi în sat să petreacă în noaptea de priveghi. Izolaţi de ritul iniţial şi incluşi în jocurile ţărăneşti cu măşti de la Anul nou, Moşnegii devin în epoca feudală reprezentanţi ai comicului popular, echivalînd cu măscăricii spectacolelor de burg. Diversificată, imaginea arhaică a unchiaşului stă la baza creării a numeroase personaje : Mosnegii cu tigve din jocul *Cucilor,* Blojul din jocul *Căluşarilor,* Moşul şi Baba din jocurile *Caprei* şi al *Ursului* etc.

Jocul *Cucilor* este pomenit pentru prima oară de Dosoftei în *Viaţa şi petrecerea svinţilor,* fiind asemănat cu un spectacol popular grecesc prilejuit de sărbătoarea *Katagoghion.* Obiceiul se practică şi astăzi în mai multe localităţi din Muntenia şi Oltenia, acţiunea sa referindu-se la căsătoria dintre un cioban şi o ciobăniţă sau dintre un ţăran şi o tărancă. După căsătorie, din motive diferite, soţul este ucis şi apoi prohodit parodistic de un „preot". Sceneta se încheie cu învierea celui mort. *Cucilor* li se atribuie o origine tracă. Peste acest joc trac a fost posibilă o suprapunere de elemente greceşti antice (dionisiace) sau de elemente slave (cultul zeului Cupala). Din spectacol păgîn, ce însoţea solstiţiul de iarnă, *Cucii* devine un joc semireligios ce se practică la lăsatul secului (echinocţiul de primăvară). Actualmente spectacolul s-a laicizat, devenind un alai popular. Principalele tipuri de măşti specifice acestui obicei sînt cele arhaice, confecţionate din „traistele de cai" sau din piele („chieile" — simple obrăzare), şi cele de dată mai recentă — „tigvele" şi „chipurile" (măşti montante, ca nişte sorcove imense).

De la formele cele mai simple, cu două-trei personaje, jocurile cu măşti au evoluat spre forme mai complexe, cu cetele de colindători (alaiuri). Numele generic al acestora este variat : ceată, crilă, bandă (bantă), partie, malancă. Denumirile grupurilor provin, de asemenea, şi de la măştile mai importante în jurul cărora s-au constituit alaiurile : *Capra, Căiuţii, Ursarii, Arnăuţii, Damele* etc. Unele cete aveau caracterul confreriilor ludice (spre exemplu, toana transilvăneană), altele derivă din organizaţii paramilitare (hurta bucovineană). Deosebirea constă în aceea că organizaţiile paramilitare funcţionau tot anul, în vreme ce confreriile se destrămau, de obicei, după colindat. După structura şi funcţia lor ludică, cetele pot fi : de copii *(Căpriţa* copiilor, *Căiuţii* copiilor), de fete *(Drăgaica),* de feciori (cele mai numeroase alaiuri cu măşti), de însurăţei *(Malanca, Geamala)* şi de vîrstnici *(Moşnegii, Munţii, Urîţii).*

În Evul mediu, cînd intervenţia bisericii în spectacolele populare devine intensă, jocurilor cu măşti le sînt opuse forme de manifestare ale teatrului religios. Cultivată mai întîi de dascăli şi dieci, drama liturgică a fost susţinută de boierime şi domnitori, pentru ca în cele din urmă să fie adoptată şi de mase. La români, drama liturgică pătrunde mai tîrziu, fenomenul fiind vădit înrîurit de teatrul popular apusean, în special de cel german şi maghiar. Autorii acestui tip de teatru s-au inspirat din evangheliile apocrife, legendele hagiografice, cîntecele de vitejie şi chiar din romanele populare. Spectacolele care alcătuiesc repertoriul dramei religioase sînt : *Irozii, Mironosiţele, Adam şi Eva (Jocul cu pomul)* şi *Lăzărelul.* Cunoscută în cea mai mare parte a Moldovei, drama *Irozii* sau *Vicleimul* circulă în Muntenia şi sub numele de *Tăierile,* iar în Transilvania, alături de varianta *Viflaimul,* apar denumirile *Craii* sau *Magii.* Existenţa dramei este menţionată de Miron Costin încă din secolul al XVII-lea. În Transilvania acest teatru a cunoscut o puternică înflorire datorită interesului arătat de clerul local, de şcolile din Şcheii Braşovului, din Sibiu şi Blaj, dar şi datorită influenţei dramelor populare ale secuilor şi saşilor. În Moldova şi în Banat pătrunderea *Vicleimului* a fost, probabil, impulsionată de ruteni, polonezi şi, respectiv, de sîrbi. Tributară, din punct de vedere tematic, în foarte mare măsură, textului evanghelic, piesa *Irozii* cuprinde următoarele episoade : naşterea lui Iisus Hristos, călătoria magilor, adorarea pruncului şi uciderea pruncilor de către Irod. În varianta moldovenească a *Vicleimului* apare un personaj neîntîlnit în celelalte, harapul, a cărui tentativă de a-l ucide pe Irod sporeşte dramatismul acţiunii. Intervenţiile pline de umor ale per-

sonajelor laice (ciobanii), precum și numărul mare de colinde pătrunse în repertoriul *Irozilor* sînt factori care au contribuit din plin la folclorizarea acestei reprezentări teatrale. *Vicleimul* a constituit, de asemenea, un foarte bun mijloc de popularizare a psalmilor lui Dosoftei. În ținutul Săliștei se joacă *Mironosițele*, piesă religioasă considerată drept unicul „mystère de la passion" din dramaturgia noastră populară. Asemănarea cu misterele apusene de tipul *Die Marie am Grabe (Maria la mormînt)* sau *Marienklage (Plîngerea Mariei)* este evidentă. Totuși punctul de plecare al acestei reprezentări teatrale îl constituie un poem dramatic, de creație locală, al cărei autor este de obicei cunoscut. Acțiunea descrie plîngerea mironosițelor la mormîntul lui Iisus și reînvierea acestuia. Drama religioasă *Lăzărelul*, cunoscută astăzi doar în cîteva zone ale Munteniei și la românii din sudul Dunării, are la bază un obicei ancestral, simbolizînd resurecția naturii, și a fost răspîndită cîndva în toată Peninsula Balcanică. Povestea morții lui Lazăr și plîngerea lui de către Lăzărițe amintesc riturile orientale evocînd figurile lui Osiris, Atys sau Adonis. Treptat, *Lăzărelul* a devenit o colindă de Florii, pierzîndu-și caracterul dramatic inițial. În Transilvania a circulat, sporadic, drama religioasă *Adam și Eva* sau *Jocul cu pomul*, care este, de fapt, traducerea românească a piesei *Paradeisspiel (Jocul raiului)*, îmbogățită cu colinde autohtone.

În cartierele mărginașe ale marilor orașe, în orașele mici și chiar în localitățile rurale suburbane s-a dezvoltat *teatrul de umbre* și *de păpuși*. Spectacolele românești de acest gen sînt vădit influențate de teatrul de păpuși oriental, în special de piesele al căror erou era turcul Karagöz, precum și de reprezentările similare ale polonezilor și ucrainenilor. „Chivotul" păpușilor, de forma „ieslei" *(vertep*-ul ucrainean) sau a „colibei" *(szopka* poloneză), apărea îndeobște alături de „tacîmul" *Irozilor*, drama liturgică fiind însoțită de spectacolul laic. Personajele care participă la realizarea jocului, Paiața, Moș Gheorghe, Iaurgiul, Bragagiul, Vînătorul, Ursarul, Popa etc., adaugă, în variantele moldovenești, pe Gaciția și Napoleon Bonaparte. Păpușile folosesc o limbă pestriță, în care idiotismele, neologismele neasimilate, provincialismele și barbarismele abundă, contribuind la satirizarea personajelor. Paiața (Vasilache) reprezintă înțelepciunea populară și poate fi comparată cu vestitele păpuși Petruska și Kuparek. Prin spiritul lui satiric, acest teatru a dat mult de furcă autorităților. Variantele cele mai cunoscute și unitare ale teatrului de păpuși sînt comunicate de G. Dem. Teodorescu, pentru Muntenia, și T. T. Burada, pentru Moldova. Spectacole populare de acest gen vor fi existat și în Transilvania, dar culegerile folclorice de aici nu le consemnează.

Pe o anumită treaptă de evoluție a **t. p.**, eroul mitic este înlocuit prin eroul social (haiducul). În secolul al XIX-lea, haiducii se bucură de o mare popularitate în rîndul maselor și inspiră numeroase creații folclorice (cîntece lirice, balade, povești). Așa se explică și succesul deosebit al piesei lui Matei Millo și I. Anestin, *Jianul căpitan de hoți*, jucată în Moldova în jurul anului 1850. Pătrunderea acestei creații culte în mediile sătești, folclorizarea ei au dus la simplificarea piesei, păstrîndu-i-se, însă, aproape intactă, structura. Asemenea altor reprezentări dramatice populare, *teatrul de haiduci* este o formă de artă sincretică la realizarea căreia contribuie și gesturile, mimica și costumația. Caracterul de vodevil al piesei este evident. În afara unor cîntece populare ca *Foaie verde măr domnesc, Eu mă duc, codrul rămîne, Jelui-m-aș și n-am cui*, sînt puse

în circulație, pe această cale, melodii ce amintesc de creația lui Al. Flechtenmacher, Ed. Caudella, sau de romanțele, cîntecele ostășești și imnurile școlare ale vremii. Drama este liniară, cu un decor sumar, iar vocabularul abundă în expresii deformate mai ales prin lipsa de asimilare a neologismelor. Pe schema spectacolului cu Iancu Jianu s-a constituit întregul repertoriu al teatrului de haiduci și de hoți, care cuprinde astăzi un mare număr de nume: *Bujor, Groza, Gruia, Novac, Păunaș, Radu, Roșu, Coroi, Dragul Florilor, Făgurel, Grigoraș, Merișor, Palenciuc, Terente, Trandafir* ș.a. Teatrul de haiduci cunoaște în prezent o maximă înflorire în Moldova.

Inspirată de ceremonialul nunților sătești, piesa *Nunta țărănească* este o creație laică, aria ei de răspîndire fiind, cu precădere, jumătatea de nord a Moldovei. Prima variantă cunoscută datează din 1885 și a fost culeasă din Bucium-Iași. Contaminate de teatrul de haiduci, unele variante ale *Nunții țărănești* au devenit prolixe, supralicitînd burlescul acțiunii.

Sub impresia războiului de Independență din 1877 a luat naștere piesa *Predarea lui Osman* sau *Căderea Plevnei*, după modelul căreia s-au creat și celelalte reprezentări dramatice care alcătuiesc repertoriul *teatrului istoric* popular. Acțiunea pune față în față oștile române, reprezentate prin generalii Sofronie, Cernat, Cerchez, și cele turcești, în fruntea cărora se află Ali-Pașa, Abdu-Suliman și Osman-Pașa. Replicile personajelor alternează cu imnuri ostășești *(Fiii României, Deșteaptă-te, române!)* sau cu cîntece de căinare a turcilor *(O, aman Osman, Baziilderim)*. După primul război mondial, pe tiparul *Căderii Plevnei* este creată piesa *Pacea generală (Încheierea păcii* sau *Masa verde)*, de această dată românii fiind puși să dialogheze cu nemții sau austriecii. Unele variante imaginează încheierea Tratatului de la Versailles, printre personaje numărîndu-se cîte un reprezentant al fiecărei țări participante la conflagrația din 1914—1918. În fine, din aceeași zonă folclorică, cuprinsă între Bîrlad, Fălticeni, Tîrgu Neamț și Roman, s-a ivit, după cel de al doilea război mondial, *Banta capitulării* sau *Căderea Berlinului*. Monotonia acțiunii, lipsa de acurateție și de șlefuire a textelor, la care se adaugă și ascendentul puternicei tradiții a teatrului de haiduci, sînt factorii care au determinat o mai mică popularitate a acestor piese. Un loc aparte în cadrul teatrului istoric îl ocupă drama *Cîntare și verș la Constantin*, inspirată de tragicul sfîrșit al lui Constantin Brîncoveanu, creație a minerilor din regiunea Baia Mare. Ceata reprezenta, la Anul nou, uneltirea boierilor la curtea otomană și uciderea domnitorului muntean. Intrată în circulație pe la mijlocul seco-

lului al XIX-lea, această dramă nu se mai joacă astăzi în Transilvania. În schimb, în Moldova, este semnalată în mai multe localități piesa *Brîncovenii*, generată de aceleași evenimente, dar independentă de spectacolul transilvănean.

Vasta răspîndire a dramaturgiei folclorice a dus la apariția și dezvoltarea și a altor forme teatrale. Se cunosc, astfel, piese populare, cum ar fi *Barbu Lăutaru, Movila lui Burcel, Făt-Frumos, Stejarul din Borzești*, rezultate din folclorizarea unor creații culte. La acest proces au contribuit în mare măsură și elevii, realizatorii de predilecție ai spectacolelor amintite. Relațiile ce se stabilesc între **t. p.** și alte specii folclorice se rezumă, de regulă, la includerea unor doine, cîntece propriu-zise, strigături și chiar descîntece în structura reprezentărilor dramatice respective. Interferența cu creațiile culte, însă, este reciprocă. *Comodia vremii (Franțuzitele)* a lui C. Faca și unele din comediile lui V. Alecsandri și M. Millo se resimt puternic de influența teatrului popular de păpuși, tot așa cum multe dintre spectacolele de teatru popular poartă amprenta literaturii scrise. Piesele ce alcătuiesc repertoriul **t. p.** continuă să se bucure de multă prețuire și conferă sărbătorilor de iarnă o strălucire unică.

— G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *102—132* ; Simion C. Mîndrescu, *Literatură și obiceiuri poporane din comuna Ripa de Jos*, București, Göbl, 1892, *207—225* ; P. Gheorghiasa, *Obiceiuri de Crăciun și de Anul nou. Colinde, Cîntece de stea, Irozii, Păpușile, Plugul, Semănatul, Sorcova, Vasilca etc.*, București, Cultura românească, 1939 ; Mihail Vulpescu, *Irozii, Păpușile, Teatrul țărănesc al Vicleimului, Scaloianul și Paparudele*, București, Tip. Universul, 1941 ; *Teatru folcloric din județele Bacău și Neamț*, îngr. și pref. V. Adăscăliței, Bacău, 1968 ; *Bună dimineața, lină fîntînă*, îngr. și pref. V. Adăscăliței, Botoșani, 1969, *177—207* ; *Teatru folcloric din județul Iași*, îngr. V. Adăscăliței și I. H. Ciubotaru, pref. V. Adăscăliței, Iași, 1969 ; *Cîte mama mi le-a spus*, îngr. și pref. V. Adăscăliței, Botoșani, 1971, *152—225* ; *Teatrul popular de Anul nou din județul Vaslui*, îngr. și pref. V. Adăscăliței, Vaslui, 1971 ; Ion H. Ciubotaru și Silvia Ionescu, *Vînătorii. Monografie folclorică*, Iași, 1971. *109—132, 353—426* ; *Jienii. Teatru popular haiducesc*, îngr. Horia Barbu Oprișan, pref. Eugen Barbu, București, Minerva, 1974.

— 1. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tr. Gh. Guțu, îngr. D. M. Pippidi, introd. Maria Holban, București, E.A., 1973, *315, 341—343* ; 2. Teodorescu, *Încercări, 24—28, 43—54* ; 3. A. Cihac, *Cîteva cercetări etimologice*, CL, IX, 1875, 9 ; 4. Gaster, *Lit. pop., 490—496* ; 5. G. I. Pitiș, *Turca în Perșani*, RN, VI, 1893, 8, 9 ; 6. D. C. Ollănescu, *Teatrul la români*, partea I, București, Tip. Göbl, 1897, *3—85* ; 7. Marian, *Sărbătorile*, III, *247—256* ; 8. Lazăr Șăineanu, *Jocul păpușilor și raporturile sale cu farsa Karagöz*, OM, *281—287* ; 9. Pamfile, *Sărbătorile, passim* ; 10. Burada, *Ist. teatr.*, I, *5—88* ; 11. Caraman, *Substratul* ; 12. Traian Ionescu-Nișcov, *Contribuții la cunoașterea Irozilor sau Vicleimului*, CGC, V, 1932, *256—261* ; 13. Traian Gherman, *Tovărășiile de Crăciun ale feciorilor români din Ardeal*, AAF, V, 1939 ; 14. Elisabeta Nanu, *Un manuscris cu Irozi al lui Picu Pătruț*, AAF, VI, 1942 ; 15. Tatiana Gălușcă, *Mocanii, un joc al românilor din Dobrogea*, AAF, VII, 1945 ; 16. Gh. Vrabie, *Există „Mocanii — un joc dramatic popular" ?*, CFL, 1947, *130—139* ; 17. V. Adăscăliței, *Aspecte din dramaturgia populară. Teatrul popular de haiduci*, LL, II, 1956 ; 18. Simion Alterescu, *Aspecte ale dramei populare huțule*, SCIA, III, 1956, 1—2 ; 19. Horia Deleanu, *Valorile folclorice — sursă de cunoaștere a istoriei teatrului*, TTR, II, 1957, 9 ; 20. Gh. Vrabie, *Teatrul popular românesc*, RITL, VI, 1957, 3—4 ; 21. Letiția Gîță și Mihai Florea, *Manifestări de dramă populară în cîteva regiuni ale țării*, SCIA, V, 1958, 1 ; 22. Lila Nădejde, *Tema haiducească în teatrul popular*, SCIA, VI, 1959, 2 ; 23. Lila Nădejde, *Teatrul popular de păpuși, în secolul al XIX-lea*, SCIA, VII, 1960, 1 ; 24. Sabina C. Stroescu, *Un aspect al literaturii dramatice populare : drama haiducească „Jianu"*, SCEAP, 1960, *255—290* ; 25. V. Adăscăliței, *Nunta, o piesă a dramaturgiei folclorice moldovenești*, SCIA, VIII, 1961, 2 ; 26. Massoff, *Teatr. rom.*, I. *25—49* ; 27. V. Adăscăliței, *Elemente laice în colinda românească*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; 28. Olga Flegont, *Contribuții la cercetarea formelor vechi de artă teatrală populară*, SCIA, IX, 1962, 2 : 29. I. Mușlea, *„Cîntare și verș la Constantin". Sfîrșitul lui Brîncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor români din nordul Transilvaniei*, SILF, 1964, *21—61* ; 30. V. Adăscăliței, *Teatrul folcloric cu subiecte de război în Moldova*, LL, X, 1965 ; 31. *Ist. teatr.*, I. *23—87* ; 32. Gh. Nadoleanu, *O ipoteză asupra originii teatrului popular haiducesc : Jienii*, REF, X, 1965, 3 ; 33. Horia Barbu Oprișan, *Influența dramaturgiei folclorice*, LL, XI, 1966 ; 34. Brădățeanu, *Ist. lit. dram., 15—60* ; 35. V. Adăscăliței, *Caracterele generale ale teatrului folcloric propriu-zis. Primul festival de teatru folcloric*, Bacău, 1967, *31—36* ; 36. V. Adăscăliței, *Date noi privind teatrul folcloric „Brîncovenii"*, REF, XII, 1967, 6 ; 37. Horia Barbu Oprișan, *Text și costumație în teatrul popular*, TTR, XII, 1967, 1 ; 38. Botezatu, *Folclorul, 150—181* ; 39. Olga Flegont, *Manifestări de artă teatrală în antichitate pe teritoriul țării noastre*, TTR, XII, 1967, 2 ; 40. Horia Barbu Oprișan, *„Curcanii" în teatrul popular. Sceneta „Halim"*, TTR, XII, 1967, 5 ; 41. C. Mohanu, *Teatrul folcloric în regiunea Argeș*, ARG, II, 1967, 12 ; 42. Monica Săvulescu, *Satira, element de continuitate de la teatrul popular la teatrul cult*, F, III, 1967, 3 ; 43. V. Adăscăliței, *Jocul Cerbului în Moldova*, REF, XIII, 1968, 5 ; 44. V. Adăscăliței și I. H. Ciubotaru, *Varietatea și răspîndirea teatrului folcloric în județele Iași și Vaslui*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 45. Horia Barbu Oprișan, *Călușarii. Studiu*, București, E.P.L., 1969 ; 46. V. Adăscăliței și Lucia Cireș, *Mocănașii — datină spectacol în Moldova*, REF, XV, 1970, 4 ; 47. Vrabie, *Folclorul, 424—534* ; 48. Romulus Vulcănescu, *Măștile populare*, București, E.Ș., 1970 ; 49. Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 1976, *7—85* ; 50. Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Cluj-Napoca, Dacia, 1977.

I. C.

TEATRUL, revistă literară săptămînală care a apărut la Iași între 29 noiembrie și 20 decembrie 1864. Cu intenția de a redacta o publicație specializată, dedicată literaturii dramatice și vieții teatrale, a scos această revistă I. C. Fundescu. El își propunea să publice și beletristică, informații bibliografice, o cronică a reprezentațiilor operei italiene și critică literară, precum și cronici referitoare la spectacolele teatrelor din București, Craiova, Cernăuți și Botoșani. Din primul număr, Fundescu atinge probleme esențiale : repertoriul teatral, calitățile artistice ale trupei, lipsa de mijloace materiale. El cere, așa cum făcuse și C. A. Rosetti, în „Românul" din 1857—1858, sau N. Filimon, să se reprezinte piese legate de realitățile sociale și naționale, să se renunțe la farsele superficiale, la dramele cu foc bengal. Partea literară a revistei conține poezii de Fundescu și V. Gheorghian și o traducere a celui dintîi din Musset.

R. Z.

TELEGRAFUL, gazetă politică și literară care apare la București, zilnic, între 1 aprilie 1871 și 30 octombrie 1888. Primele numere s-au tipărit sub titlul „Telegraful de București". Reprezentînd aripa radicală a partidului liberal, arătînd deci simpatie pentru acțiunile politice ale lui C. A. Rosetti, **T.** a fost la început și o publicație antidinastică. Redactor era I. G. Valentineanu, de rubrica umoristică răspundea N. T. Orășanu, iar de cele literare, tînărul poet transilvănean Iulian Grozescu (sub pseudonimul Cassiu). Cu timpul, spre sfîrșitul anului, ardoarea radicală se temperează, odată cu schimbarea echipei redacționale. Unul din redactorii politici devine Gr. G. Tocilescu, gazeta trecînd, probabil, sub conducerea lui I. C. Fundescu. De abia în 1877 acesta apare anunțat ca redactor șef, pentru a figura, din 1879, ca director politic. Doi ani mai tîrziu, din redacție făceau parte Zamfir C. Arbore și C. Bacalbașa. Spre sfîrșitul anului 1888, Fundescu este înlocuit la direcția ziarului de I. G. Bibicescu. De la 1 noiembrie, gazeta iese complet de sub influența lui Fundescu și devine un oficios al partidului liberal, schimbîndu-se componența redacției și chiar denumirea. Fostul proprietar protestează, face chiar și o încercare, nereușită, să scoată din nou ziarul său. Vechiul **T.** dispărea astfel, după 17 ani, pentru a face loc unui ziar nou, „Telegraful român". **T.**, la fel ca atîtea alte ziare politice, a publicat beletristică în scopul de a atrage cititorii și nu în virtutea unui program cultural și literar. De aceea, vor colabora scriitori de valori și concepții diverse, din generații

diferite, printre care I. Grozescu, I. P. Bancov, N. V. Scurtescu, V. D. Păun, Miron Pompiliu, M. Zamphirescu, Gr. H. Grandea. Se reproduc versuri de Gh. Sion, D. Bolintineanu, A. Donici, V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, M. Eminescu, I. Al. Lapedatu ş.a.

Un colaborator consecvent, cu versuri, proză şi traduceri, în primii ani, a fost Al. Macedonski. Din septembrie 1873, la o rubrică nouă, intitulată *Curiozităţi*, scria I. L. Caragiale. El publică anecdote, mici tălmăciri de proză umoristică, iar spre sfîrşitul anului şi cronici dramatice, toate nesemnate. Şi în anul următor, Caragiale este prezent în paginile ziarului, fiind probabil, pînă în noiembrie 1874, corector şi traducător. Prin 1882, C. Mille trimitea de la Paris, unde era student, corespondenţe politice şi culturale.

— 1. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice şi literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2 ; 2. T. Avramescu, *Constantin Mille. Tinereţea unui socialist*, Bucureşti, E.P., 1973, 7, *138—146*.

R. Z.

TELEGRAFUL ROMÂN, gazetă de informaţie socială şi culturală apărută la Sibiu, bisăptămînal, de la 3 ianuarie 1853. Apare şi după 1900. Iniţiativa editării a avut-o mitropolitul Andrei Şaguna, **T. r.** fiind o publicaţie periodică oficioasă a Mitropoliei Ardealului. Redactor pentru primele opt numere a fost Florian Aaron, înlocuit apoi cu Pavel Vasici. Pînă la 1900 au mai îndeplinit această funcţie Ioan Bădilă, Visarion Roman, Ioan Raţiu, Zaharia Boiu, Nicolae Cristea (între septembrie 1865 şi 6 octombrie 1883), schimbat, la insistenţele autorităţilor, în urma apariţiei în **T. r.** a unui articol de hotărîtă atitudine naţională scris de I. Slavici, apoi Silvestru Moldovan, T. V. Păcăţian, Matei Voileanu, Remus Roşca, Nicolae Ivan, Nicolae Olariu, Gavril Hango şi Ilie Cristea. Între 1 ianuarie 1876 şi 25 decembrie 1877, N. Cristea a editat şi un supliment cultural al gazetei, intitulat „Foişoara Telegrafului român". Tipărit mai întîi cu caractere chirilice, **T. r.** publică între anii 1859—1863 şi articole imprimate cu caractere latine, penru a adopta apoi alfabetul latin şi o ortografie necontaminată de etimologism. Faptul era remarcat şi de M. Eminescu, într-un articol apărut în „Convorbiri literare" din anul 1877. Dealtfel, după 1875, prin **T. r.**, sub influenţa Junimii de la Iaşi, curentul latinist şi etimologizant a fost combătut de intelectualii din Sibiu (I. Slavici, I. Bechnitz, E. Brote, D. Comşa ş.a.).

T. r. nu poate fi socotit o publicaţie periodică de literatură. Totuşi, în paginile gazetei s-a tipărit foarte mult folclor literar, de asemenea a apărut multă literatură aparţinînd scriitorilor transilvăneni şi din Principate, precum şi traduceri din literatura altor popoare. Criteriul de selecţie aplicat de redactori, începînd cu Florian Aaron şi Pavel Vasici şi continuînd, mai ales, cu N. Cristea, corespundea orientării generale a gazetei, adică urmărea o susţinere hotărîtă, dar în limitele impuse de legile imperiale, a drepturilor naţionale ale românilor ; totodată, se avea în vedere afirmarea permanentă a elementului naţional pe plan cultural şi artistic şi o ilustrare, cît mai adecvată cerinţelor vieţii sociale din Transilvania, a evoluţiei intelectuale a românilor din afara imperiului. Printre scriitorii republicaţi de **T. r.** sau care au colaborat la revistă între 1853 şi 1900 figurează C. Negruzzi, V. Alecsandri, C. Bolliac, D. Bolintineanu, I. Creangă, I. Slavici, Al. Vlahuţă, Al. Macedonski, G. Coşbuc, Il. Chendi, precum şi Al. Antemireanu, Z. Antinescu, Andrei Bârseanu, I. Broju, T. Bocancea, Zaharia Boiu, V. Bumbac, Maria Cioban, Leonida Grigoriţă, N. Ivan, At. M. Marienescu, N. Petra-Petrescu, I. Raţiu, Sebastian Stanca ş.a. Literatură populară au publicat V. Bologa, Il. Chendi (sub pseudonimul Fidelio), Ion Duma, N. Densuşianu, I. Grozescu, Viora Magdu, I. Pop-Reteganul, I. Bota, I. Broju, G. Cătană, G. Coşbuc, S. Fl. Marian, At. M. Marienescu, Iuliu T. Mera. S-a tălmăcit şi din folclorul altor popoare. Se traducea din Horaţiu, Schiller, B. Franklin, H. von Kleist, W. Hauff, Lamartine, Hugo, Al. Dumas, Tolstoi, Dostoievski, Korolenko, Maupassant, Mark Twain, B. Björnson, Th. de Banville, P. Bourget, Fr. Coppée, P. Féval, H. Malot, G. Verga, Matilde Serao, J. Verne, H. Zschokke. Articole de informaţie culturală, ştiri artistice şi literare, portrete de scriitori, articole comemorative şi necroloage, note bibliografice şi recenzii sumare sînt inserate aproape în fiecare număr.

În **T. r.** au debutat Zaharia Boiu (cu poezia *Salutare la „Telegraful român"*, apărută în 1853), Visarion Roman (cu *Fiul grijei*, poezie din 1853), Al. Macedonski, căruia îi apărea la 8 decembrie 1870 poezia *Dorinţa poetului*, trimisă de la Viena, şi Ilarie Chendi, acesta publicînd la 14 iulie 1892 nuvela *Emi*, semnată X. După apariţia „Tribunei" de la Sibiu şi spre sfîrşitul secolului al XIX-lea din ce în ce mai accentuat, **T. r.** se transformă dintr-o gazetă cu interes pentru toate aspectele vieţii sociale româneşti într-una de ştiri administrative şi de cultură ecleziastică.

— 1. I. Slavici, *[Scrisoare către N. Cristea, 1877]*, B.A.S., ms. MXXII/7/1 ; 2. M. Eminescu, *„Pomăritul, întocmit cu deosebită privire la grădina şcolară" de D. Comşa*, CL, XI, 1877, 5 ; 3. *Encicl. rom.*, III, *1073* ; 4. I. Lupaş, *Mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, Consistoriul mitropolitan, 1909, *192—214* ; 5. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *715* ; 6. Onisifor Ghibu, *Ziaristica bisericească la români*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1910, *16—22* ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *220* ; 8. Breazu, *Lit. Trans.*, *118* ; 9. *O sută de ani*, TLR, C, 1953, 1—2 ; 10. Slavici, *Amintiri*, *495*, *497—498* ; 11. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti, E.A., 1968, *270* ; 12. Grigore Ploeşteanu, *„Telegraful român" sub redacţia dr. Pavel Vasici*, CTR, *135* ; 13. *Ist. lit.*, III, *381—385*, *530—532* ; 14. Elena Dunăreanu, *Literatura în „Telegraful român" (1853—1973)*, Sibiu, 1973 ; 15. Elena Dunăreanu, *125 de ani de la apariţia „Telegrafului român"*, T, VII, 1978, 2 ; 16. Liliana Popa, N. Popa, *„Telegraful român" în documente sibiene inedite (1853—1860)*, T, VII, 1978, 2 ; 17. Bucur Ţincu, *„Tribuna"*, T, VII, 1978, 6.

R. Z.

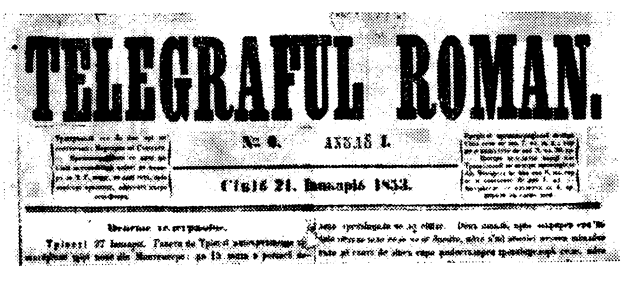
TELEGRAFUL ROMAN.

ANUL I.

Cîşiă 21. Ianuarie 1853.

TELEGRAFUL ROMÂN, cotidian politic şi literar care a apărut la Bucureşti de la 1 noiembrie 1888 pînă la 3 martie 1892. În urma unei înţelegeri, la sfîrşitul lunii octombrie 1888, I. C. Fundescu cedează ziarul său, „Telegraful", omului politic liberal şi folcloristului I. G. Bibicescu. Acesta, nerespectînd probabil o anumită clauză a contractului, schimbă numele ziarului în „Telegraful român", ceea ce provoacă protestele lui Fundescu şi chiar o încercare, nereuşită, de continuare a vechiului periodic. De fapt, Bibicescu nu modifică numai denumirea, ci întreaga orientare politică a gazetei, care devine un oficios al partidului liberal. Din vechea redacţie, au

rămas la **T. r.**, printre alții, Zamfir C. Arbore și C. Bacalbașa. Li se adaugă Mircea Demetriade, Al. Obedenaru și Caton Theodorian. Cu toții colaborează și la partea literară, la care publică și Smaranda Gârbea (Smara), Iuliu C. Săvescu, Gh. Nădejde (cu pseudonimul Leon Gîrbea), Sever Moschuna, Ana Ciupagea. În **T. r.**, M. Demetriade, Al. Obedenaru și I. C. Săvescu își tipăresc versurile cu ecouri din simbolismul francez, dominate de nostalgii inexplicabile, de obsesia morții, de dorința evadării. O cronică literară și dramatică atent alcătuită, cu observații pătrunzătoare și obiective, întreținea Sever Moschuna (pseudonimele lui sînt Reves și Din stal). Tot el traduce din Maupassant. Mai apar tălmăciri din E. A. Poe, A. de Vigny, G. de Nerval, Al. Dumas-fiul. Th. de Banville, Catulle Mendès, A. Daudet și Turgheniev. În anul 1891 se publică mai multe poezii ale simbolistului rus S. I. Nadson, însoțite de o sumară prezentare a activității lui.

R. Z.

TELEOR, Dimitrie (pseudonim al lui *Dumitru (Demetru) Constantinescu* ; 10.V.1858, Atîrnați, j. Teleorman — 4.IV.1920, București), scriitor și publicist. Încă elev la liceul „Gh. Lazăr" din București, **T.** s-a remarcat prin producții literare în revistele școlare și printr-o precoce activitate publicistică. În 1875 scotea, împreună cu Al. G. Drăghicescu, „Acera română", „foaie literară și științifică". A urmat cîțiva ani medicina, fără a termina studiile. Mult timp a fost funcționar la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Gazetar prin vocație, **T.** a colaborat, începînd din 1877, la foarte multe ziare și reviste bucureștene, adaptîndu-se cu mare ușurință profilului și nivelului fiecărei publicații. La „Albina", „Amicul copiilor", „Constituționalul", „Epoca", „Familia" (din Oradea), „Foaia pentru toți", „Ghimpele", „Lupta", „Moftul român", „Noua revistă română", „Peleșul", „România literară", „Românul", „Semănătorul", „Universul", „Viața" ș.a. este prezent cu versuri, schițe și povestiri, articole de critică, biografii, cronici dramatice. La „Generația nouă" (1890) figurează, pentru scurt timp, ca prim-redactor și publică schițe și scenete în versuri. Admirator al lui Al. Macedonski, și prețuit de acesta, a frecventat cenaclul poetului, colaborînd adesea și la „Literatorul". Deși a scris numeroase poezii lirice, **T.** s-a afirmat mai întîi ca umorist, fiind nelipsit la rubricile sau revistele de umor și întîlnindu-se aici, uneori, cu I. L. Caragiale, cu care a fost, într-o perioadă, în relații amicale. În „Minerva literară ilustrată" semnează, între 1909 și 1914, poezii ocazionale și cronici rimate, amintiri și evocări, susține *Rubrica lui Mitică*, cu „mofturi", „miticisme" și anecdote, răvașe și epigrame, scrie snoave, farse, schițe umoristice, sonete. În foiletonul săptămînal al revistei el publica întîmplări cu haz, portrete și dialoguri comice. A folosit uneori pseudonimele Camil, Demcon, Mireille, Mitică, Rafael, Roelet, Tel, Trubadur ș. a. Schițele și nuvelele sale, răspîndite în reviste și ziare, au fost adunate ulterior în volumele : *Nuvele* (1883), *Scene și portrete* (1886), *Flori de liliac* (1888). În manieră

publicistică a compus portrete de oameni politici (Al. I. Cuza, E. Carada) sau de scriitori (C. A. Rosetti, C. Negri, B. P. Hasdeu, M. Eminescu ș.a.). Cu reputația unui om de spirit și a unui epigramist temut, **T.**, poreclit „Țața", a fost o figură memorabilă a boemei bucureștene, ilustrînd perfect tipul publicistului literar de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, funcționar de nevoie, oscilînd veșnic între literatură și gazetărie. A murit, ca unul din eroii boemi ai povestirilor sale melodramatice, sărac și uitat de toți.

Primele nuvele și schițe publicate de **T.** nu depășesc nivelul prozei foiletonistice. Subiectele sînt sau exotice, cu aventuri galante, sau simple anecdote amplificate. Despre veteranii războiului pentru Independență scrie mai multe povestiri bombastice și false. Mai caracteristice talentului scriitorului sînt schițele cu grațioase portrete de fete sărace, aflate la prima dragoste, sau cele despre boemi tineri și visători. Abia în *Scene și portrete*, **T.** se arată un observator ironic de caractere și tipuri, atent la detaliile pitorești și la vorbirea specifică eroilor din lumea mahalalei și a micii burghezii bucureștene. Sînt creionate, uneori superficial, cu neglijențe stilistice, alteori cu o pregnanță de autor satiric, figuri de oameni politici, funcționari, gazetari, actori de provincie, poeți famelici, „cărturărese" de mahala, chiriași și proprietari. În mare măsură e lumea momentelor lui I. L. Caragiale (eroii au chiar aceleași nume : Mitică, Mache, Lache), dar în afara replicii vioaie, sugerînd efecte comice sau contribuind la obținerea unui instantaneu hazliu, **T.** nu urmărește, decît rareori, o semnificație mai adîncă. Tipul funcționarului mărunt, cu preocupări derizorii, schițat de **T.** *(Căderea guvernului, Tuns și frezat* ș.a.), va popula mai tîrziu universul nuvelelor lui I. A. Bassarabescu și I. Al. Brătescu-Voinești, ca și al pieselor lui Tudor Mușatescu. Umorul lui **T.** este înduioșat și binevoitor, amestec de proză și poezie. O înclinație deosebită are prozatorul pentru descrierea interioarelor de modă veche, prilej de înșirare încîntată a unor cuvinte arhaice, turcisme și grecisme, cu mari efecte evocatoare. Cu aceeași savoare lexicală sînt realizate și siluete din Bucureștii de altădată, vechi lăutari și cîntăreți bisericești — printre care se întrevede, uneori, umbra lui Anton Pann.

Volumele de versuri *Icoane* (1891) și *Realiste* (1896) cuprind sentimentale poezii de album, idile delicate, încheiate de obicei cu o glumă sau o ironie, în maniera pe care o va desăvîrși mai tîrziu G. Topîrceanu. Epigramele (adunate în volum în 1900) și cronicile rimate i-au consolidat faima de umorist și au creat la noi o adevărată tradiție (D. Anghel și St. O. Iosif în *Caleidoscopul lui A. Mirea*, G. Ranetti, G. Topîrceanu). Ca poet, **T.** s-a realizat pe deplin abia în versurile apărute în „Minerva literară ilustrată" și mai ales în ciclul de *Sonete patriarhale* (1916). Forma fixă a sonetului l-a silit la o rigoare și un echilibru mai puțin proprii temperamentului său. Multe sonete închid în stampe de epocă o lume apusă, prin care se perindă prinți bizantini și beizadele, duduci și boieri în rădvane înflorate sau figuri pitorești din mahalaua bucureșteană de la sfîrșitul veacului al XIX-lea. E o lume care apăruse și în proza lui **T.**, dar care, aici, în sonete, e învăluită de un umor nostalgic, generator de lirism. Siluetele „bizantine" au o surprinzător de rafinată grație vetustă, cu gesturi lenețe și triste, cu tabieturi orientale, inaugurînd un univers caracteristic, balcanic și fanariot, plin de parfumuri, culori și podoabe, impus ulterior în poezia românească de Mateiu I. Caragiale și Ion Barbu.

— *Nuvele*, pref. A. Lupul Antonescu, Bucureşti, Göbl, 1883 ; *Scene şi portrete*, Bucureşti, Tip. Wiegand, 1836 ; *Flori de liliac*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1888 ; *Icoane*, Bucureşti, Săvoiu, 1891 ; *Nuvele alese*, Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Realiste*, Craiova, Samitca, 1896 ; *Aventurile unei soacre*, Bucureşti, Tip. Epoca, 1896 ; *Povestiri*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896 ; *Schiţe umoristice*, Bucureşti, Müller, [1898] ; *Alte schiţe umoristice*, Bucureşti, Alcalay ; *Ultimele schiţe umoristice*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1900 ; *Epigrame*, Bucureşti, Göbl, 1900 ; *Tuns şi frezat*, Bucureşti, Cazzavillan, [1902] ; *Căderea guvernului*, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1902 ; *Povestiri patriotice*, Bucureşti, Göbl, 1902 ; *Din viaţa mea de medic*, Bucureşti, Eminescu, 1903 ; *Din juneţea lui C. A. Rosetti*, Bucureşti, Tip. Minerva, 1903 ; *Eminescu intim*, Bucureşti, Tip. Luis, 1904 ; *Limba literară*, Bucureşti, Tip. Baer, 1905 ; *B. P. Hasdeu (Savantul. Omul de spirit. Spiritistul)*, Bucureşti, Tip. L'Indépendance roumaine, 1908 ; *Anecdote din viaţa lui Cuza Vodă*, Bucureşti, Lumen, [1909] ; *Epigrame şi proză umoristică*, Bucureşti, Lumen, [1909] ; *Mobilizarea*, Bucureşti, Minerva, 1913 ; *Titi Coţofeanca şi alte schiţe*, Bucureşti, Minerva, 1914 ; *Figuri mari*, Bucureşti, Minerva, 1915 ; *Cucoana Obedeanca. C. A. Rosetti, poet. Sonete patriarhale*, Bucureşti, Minerva, 1916 ; *Sonete patriarhale*, PRC, III, *104—107* ; *Corespondenţă artistică*, PURM, I, *419—427*.

— **1.** Const. Mille, *„Scene şi portrete" de Dumitru Teleor. Nuvelele aceluiaşi autor*, LUP, III, 1886, 135 ; **2.** Demetrescu, *Profile*, *51—57* ; **3.** P., *Teleor*, ŢR, II, 1894, 267 ; **4.** *Ce crede d. Dumitru Teleor*, E, III, 1897, 547 ; **5.** *Răspunsul d-lui D. Teleor*, FPT, I, 1897, 23 ; **6.** Seraficus [Al. Antemireanu], *„Realiste" de Dumitru Teleor*, CL, XXXII, 1897, 12 ; **7.** *Dimitrie Teleor*, LTA, I, 1903, 20 ; **8.** G. G[alaction], *Înmormîntarea lui D. Teleor*, LUL, XIV, 1920, 8—9 ; **9.** Călinescu, *Ist. lit.*, *526—528* ; **10.** Cosco, *Bunica*, *299—304* ; **11.** Karnabatt, *Bohema*, *135—144* ; **12.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 3 ; **13.** Adrian Marino, *Note* la Al. Macedonski, *Opere*, III, Bucureşti, E.L., 1967, *262* ; **14.** Straje, *Dicţ. pseud.*, *710—711*.

L. V.

TELIMAN, Mihai (20.XI.1863, Siret — 21.XII.1902, Siret), ziarist şi scriitor. Părinţii lui, orăşeni din Siret, se numeau de fapt Tilleman. Tatăl era funcţionar. **T.** a învăţat la şcoala din Siret, avînd printre profesori pe folcloristul S. Fl. Marian, şi la liceul real din Cernăuţi. Cu o bursă oferită de Fondul religionar ortodox din Bucovina, a putut pleca la Viena, unde timp de cinci ani a frecventat cursurile Şcolii superioare de arte şi meserii, la secţia de desen şi pictură. În 1888 este profesor suplinitor de franceză şi desen la gimnaziul din Suceava, coleg cu V. Bumbac, S. Fl. Marian, Şt. Ştefurea. Pus în disponibilitate în urma unui conflict cu conducerea, **T.** este angajat ca foiletonist la „Gazeta Bucovinei". A lucrat în redacţia „Gazetei Bucovinei" între anii 1891—1893 şi 1895—1896. În acest răstimp a călătorit de multe ori la Viena pentru a-şi da examenul de capacitate mereu amînat. De cîteva ori a luat parte la şedinţele societăţii „România jună" din Viena şi a citit aici din foiletoanele sale. Din 1897, cînd apare „Patria", **T.** scrie foiletoane politice atît de vehemente şi demascatoare la adresa guvernatorului străin şi a aparatului administrativ habsburgic, încît redacţia nu îndrăzneşte să publice multe dintre ele. După 1900 a colaborat la „Timpul" şi la ziarul „Deşteptarea" din Cernăuţi. A mai colaborat la „Bukowinaer Journal" cu cîteva foiletoane în limba germană, între care trei sînt despre Eminescu. A scos o broşură despre Constantin Stamati-Ciurea. A semnat şi cu pseudonimele Alma, Amsis, Argus, Augurul, Brutus, Capus, Cato, Catos, Dr. Cleampa, Coriolan, Covrigariul, Dramaturgul, Dule, Faun, Gandolin, A. Gran, Lateranus, Lopez, Miextara, Mihalaki, Miltiades, Mucenicul, Ob. Serv., Plictisitul, Roland, Simplicissimus, Spectator, Tantalus, Dr. Urzică, Varus, Verax, Vercingetorix, Zopfing. În ultimii ani, bolnav de ftizie, **T.** ducea o existenţă de boem, care i-a grăbit sfîrşitul. Înainte de a muri a revenit în casa părintească din Siret.

T. era un foarte bun cunoscător al literaturii universale, cu preferinţe pentru Shakespeare, Mark Twain, Lenau, Heine, Rousseau, Gorki. Om profund, cu idei îndrăzneţe şi originale, el ascundea sub teribilismul unei existenţe boeme o structură fragilă, de învins şi dezrădăcinat. Foiletoanele sale sînt realizate cu mijloacele literaturii. **T.** este un ironist îndrăzneţ, a cărui fantezie răstoarnă legăturile obişnuite dintre lucruri. Cultura imprimă stilului, ironic cel mai adesea, ţinută intelectuală. **T.** nu evită însă umorul popular. Cîteodată nuanţa umorului său aminteşte de C. Negruzzi. Sarcasmul şi fraza caustică ţintesc pe puternicii zilei, aluzia la realităţile politice contemporane este transparentă. *Moartea lui Dule* (apărută şi în „Convorbiri literare", 1898) imaginează o situaţie caragialescă : reluarea, în toate gazetele, a unei informaţii neverificate şi consecinţele absurde ale faptului. Este reuşită parodierea tonului umflat şi oportunist, caracteristic publicaţiilor politice ale vremii. Şansele mai mari ale lui **T.** ar fi fost în parodie, însă el rămîne prea adesea la anecdotă. Scrierile sale sînt foarte inegale, dar trebuie preţuit curajul civic al autorului, ca şi încercarea de a da ţinută literară foiletonului politic.

— *Constandin de Stamati-Ciurca*, Cernăuţi, 1897 ; *Foiletoane*, îngr. şi pref. G. Tofan, Suceava, Tip. Şcoala română, 1906 ; *Petecul salvat înaintea tribunalului*, JML, IV, 1907, 8 ; *Nuvele umoristice*, Bucureşti, Socec, 1909.

— **1.** G. Tofan, *Mihai Teliman*, prefaţă la M. Teliman, *Foiletoane*, Suceava, Tip. Şcoala română, 1906 ; **2.** N. Iorga, *Un scriitor necunoscut, Mihai Teliman*, S. V, 1906, 15 ; **3.** N. Apostolescu, *Despre „Foiletoane" de M. Teliman*, LAR, X, 1906, *323* ; **4.** G. I[brăileanu], *M. Teliman, „Foiletoane"*, VR, I, 1906, 3 ; **5.** Vasile Savel, *Contimporanii. Schiţe şi portrete literare*, Arad, 1920, *131—136* ; **6.** Vlad Bănăţeanu, *Mihai Teliman. Foiletonistul Bucovinei*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1925 ; **7.** Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *164—172* ; **8.** Straje, *Dicţ. pseud.*, *711—712*.

S. C.

TEMPEA, Radu (c. 1691, Braşov — 14.V.1742, Braşov), cronicar. Fiu al preotului Radu Tempea, venit din Făgăraş la Braşov, **T.** aparţine unei familii de preoţi. A învăţat la şcoala de pe lîngă biserica Şcheilor, biserică unde de foarte tînăr a fost dascăl, apoi diacon. Deşi nu avea o cultură prea întinsă, cunoştea totuşi slavona şi latina. În 1716 este preoţit de mitropolitul Antim Ivireanul şi, pînă în 1735, cînd e numit protopop, slujeşte ca preot la aceeaşi biserică din Şchei. În 1736 este validată alegerea sa ca protopop, funcţie pe care o îndeplineşte cu energie şi dăruire pînă la sfîrşitul vieţii. A fost un dîrz apărător al independenţei bisericii române, al intereselor românilor din Şchei, preocupat şi de ridicarea culturală a locuitorilor satelor prin intermediul bisericii.

Ca o concretizare a acestor nobile preocupări, **T.** scrie *Istoria sfintei besereci a Şcheilor Braşovului* dintre 1484—1742, reliefînd astfel existenţa autonomă şi unitară a unei puternice comunităţi româneşti. Scrierea are două părţi distincte. Pentru prima (1484—1700), se folosesc o prescurtare a cronicii protopopului Vasile şi alte hrisoave din arhiva bisericii — simple înşiruiri de ani şi evenimente. Această secţiune este mai seacă şi mai sumară, avînd un pronunţat caracter analistic. Faptele sînt comentate cu prilejul înregistrării pe ani a preoţilor care

s-au succedat. Partea a doua (1700—1742) cuprinde evenimente trăite de autor sau încă foarte vii în conştiinţa contemporanilor şi este mult mai dezvoltată şi mai reuşită. Sînt evocate pe larg întîmplări legate de actul „unaţiei" de la 1701, prin care o parte a bisericii ortodoxe din Ardeal devenea dependentă de cea catolică. Trădarea preotului Atanasie, principala unealtă în mîna oficialităţilor catolice, stîrneşte o indignare furioasă şi determină în *Istoria...* două capitole lirice : *Plîngerea oilor în mijlocul lupilor* şi, în versuri, *Arăta-vom şi alte ale lui Atanasie stihuri.* Cu anul 1713, se reia pomelnicul preoţilor Şcheilor, a căror activitate este de acum strîns legată de împotrivirea faţă de unirea cu catolicii. Pe fondul acestor preocupări generale sînt inserate şi fapte mai puţin importante, ţinînd de administraţie şi de rivalităţile din interiorul bisericii. O divagaţie este prilejuită de întîmplările dramatice ale anilor 1718—1719, ani cu ciumă şi secetă mare. Pe mai multe pagini sînt redate ordine şi circulare ale autorităţilor ortodoxe şcheiene pentru preoţii de la sate. Deşi **T.** nu a avut înainte o îndelungată tradiţie istoriografică, fiind unul din primii cronicari români din Transilvania, talentul său narativ, participarea intensă la faptele relatate fac ca scrierea să aibă un anume interes artistic. Deşi pare greoaie şi monotonă, *Istoria...*, raportată la timpul şi locul alcătuirii ei, cuprinde adevărate valori literare. Se întîlnesc, astfel, descrieri exacte şi puternic evocatoare, precum înscăunarea episcopului unit Atanasie — un tablou amănunţit, plin de mişcare. Există, de asemenea, pasaje pur narative (grozăvia ciumei şi a foametei din 1718—1719, o întîmplare cu botezul unor copii de ţigani papistaşi) sau altele în care povestirea e realizată cu ajutorul dialogului, căpătînd tente dramatice (o slujbă a preotului Todor, terminată cu o gîlceavă foarte laică, surprinsă cu umor ; anchetarea autorului de către sfatul cetăţii — autentică pagină dramatică, în care dialogul energic comunică tensiunea situaţiei). Portretul apare mai ales sub forma caracterizării morale : protopopul Vîlcu, „om cam trufaş şi slab de minte", transformă răul în obişnuinţă şi supără tot oraşul cu ale sale „lucruri proaste". Nu lipsesc nici comparaţiile şi alte procedee retorice tipice pentru scrierile religioase. Este remarcabilă expresivitatea limbii, dată de utilizarea naturală a limbajului popular, nuanţat şi colorat de arhaisme şi combinaţii lexicale, metaforice.

— *Istoriia beserecei Şcheilor Braşovului,* îngr. şi pref. Sterie Stinghe, Braşov, Ciurcu, 1899 ; ed. *(Istoria sfintei beserecĭ a Şcheilor Braşovului),* îngr. şi pref. Octavian Schiau şi Livia Bot, Bucureşti, E. L., 1969.

— 1. *Documente privitoare la trecutul românilor din Şchei (1700—1783),* publ. Sterie Stinghe, I, Braşov, Ciurcu, 1901, *53—55, 66—70, 83—85, 109—110, 115—116, 173—174* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *130—134* ; 3. Puşcariu, *Ist. lit., 190* ; 4. Candid C. Muşlea, *O dinastie de preoţi şi protopopi. Radu Tempea,* Braşov, Astra, 1939, *14—41* ; 5. I. Crăciun, *Cronicile româneşti ale Transilvaniei şi Banatului,* AII, I—II, 1958—1959 ; 6. Piru, *Ist. lit.,* I, *407—409* ; 7. *Ist. lit.,* I, *619—620* ; 8. Octavian Şchiau, Livia Bot, *Prefaţă* la Radu Tempea, *Istoria sfintei beserecĭ a Şcheilor Braşovului.* Bucureşti, E. L., 1969.

C. T.

TEMPEA, Radu (9.II.1768, Braşov — 15.VII.1824. Braşov), filolog. O adevărată „dinastie" de cărturari ardeleni a fost aceea a familiei Tempea. Purtau, din tată în fiu, acelaşi nume — Radu. Astfel, un Radu Tempea, al doilea, e cronicar, şi însemnările lui privind istoria bisericii şcheiene le continuă cel de al treilea Radu. Următorul Radu Tempea, preot, este părintele lui **T.** — cunoscut mai ales ca autor al unei gramatici. **T.** învaţă la Braşov, în Şchei, în şcoala de la biserica Sf. Nicolae, trecînd apoi (1783) la gimnaziul săsesc luteran. La Buda, din 1785, el îşi continuă studiile, urmînd teologia. După întoarcerea în ţară, diaconul **T.** funcţionează scurtă vreme ca tălmaci la Bucureşti, în perioada războiului austro-turc. În 1794 era hirotonisit preot, la Sibiu. După moartea lui D. Eustatievici (1796), va fi numit, în locul acestuia, director al şcolilor româneşti ortodoxe din Ardeal. Îşi cîştigase un prestigiu prin cunoştinţele lui bogate, ca şi prin însuşirile de orator. Propus, de către Samuil Vulcan şi D. Ţichindeal, pentru a fi desemnat episcop la Arad, **T.**, candidat cu şanse, nu avea să fie, totuşi, cel ales. Ca om al şcolii, însă, el se arată mereu vrednic în străduinţa sa pentru dezvoltarea învăţămîntului, căci „dreapta învăţătură" i se părea că poate înlătura multe neajunsuri, înlesnind „fericirea şi norocirea neamului românesc". **T.** nutrea convingeri iluministe. Prin anul 1806 (sau 1808) părăseşte funcţia de director al şcolilor naţionale, fiind înlocuit cu Gh. Haines. Devenit protopop al Braşovului, în 1817 avea să fie destituit în urma unor neînţelegeri cu Consistoriul din Sibiu. Împreună cu fiul său, Radu, el trece în Moldova. La Iaşi, se pare, a avut oarecare înrîurire asupra învăţămîntului. Nu rămîne multă vreme aici, ci se reîntoarce în Ardeal, unde, la anul 1820, era iarăşi protopop. **T.** se înrudea cu scriitorul I. Barac şi cu N. I. Ciurcu, editorul braşovean.

Cunoscător de limbi străine, **T.** colaborează în 1802 la traducerea, din greceşte, a *Acaftistului Sf. Cruci.* Lucrarea sa de căpetenie este însă *Gramatică românească* (1797), care a şi fost folosită de profesorii şcolilor din Iaşi şi Bucureşti. Gramatica lui **T.** e îndatorată lui S. Micu şi Gh. Şincai, lui I. Piuariu-Molnar, dar şi lui Ienăchiţă Văcărescu, amintiţi, dealtfel, într-o *Cuvîntare înainte.* În această introducere, autorul, supralicitînd, în spirit raţionalist, importanţa gramaticii în genere, îi acordă o poziţie privilegiată între alte ştiinţe. Ea ar fi „măiestria măiestriilor", aducînd „lumina înţelepciunii" şi risipind „îmbeznirea minţii". Tocmai absenţa unor gramatici ar fi, după **T.**, cauza decăderii, a alterării limbii române — „cea veche rîmlenească", însă coruptă în decursul unei istorii frămîntate. O scurtă incursiune istorică îi prilejuieşte autorului explicarea, pentru o epocă mai veche, a infiltrării slavonismelor, tot aşa cum — îşi continuă **T.** demonstraţia — în vremea sa graiul ardelenesc cuprinde elemente germane şi maghiare, cel muntenesc — multe grecisme, iar în cel bănăţean au pătruns cuvinte sîrbeşti. Latinist, **T.** se teme de o „dezrădăcinare" a limbii, sub acţiunea atîtor înrîuriri. Enumerînd cele dintîi (cunoscute de el) transpuneri în româneşte de cărţi sfinte şi neignorînd meritele celor care le-au întreprins, **T.** vede aici, totodată, o pricină a invaziei de slavonisme. De aceea e recunoscător lui S. Micu sau Gh. Şincai, care au curăţat „neghina", dînd „roade şi mlădiţe" limbii noastre şi apropiind-o, astfel, de cea latină. Dar **T.** e un latinist şovăielnic. Îndoiala îi vine din bun simţ — căci, presupune dînsul, dacă limba ar fi reconstituită „în curăţenia şi orighinalul ei", atunci s-ar confunda cu latina sau italiana. Iar cărţile bisericeşti n-ar mai fi înţelese şi „românul neînvăţat" ar socoti, desigur, că i se „schimoseşte" limba. El se dovedeşte un etimologist moderat. Gramatica lui *(Etimologhia, Sintaxis, Prosodia, Ortographie sau dreapta scrisoare)* păstrează mai vechea terminologie gramaticală, cu vocabule slavone („slovă", „glasnică" ş.a.) sau greceşti („sintaxis", „ortographia" ş.a.). În orice caz, **T.** nu preconizează alungarea oricărui cuvînt nelatinesc, ci a celor — îndeosebi maghiare, germane, greceşti — neasimilate. Mai mult, deşi tentat de o ortografie etimologică („sore", omeni", „duo"), el se ocupă, ca şi D. Eustatievici, de formarea unei terminologii

ГРАМАТИКА
РОМАНЕСКА
ДЛЯ ТЕЗИТЕ
ДЕ
РАДУ ТЕМПЕ
Директорул Школелор Неуните
Националитецій прин Марі-
ле Принципат ал Ардялей.
Къ Слобозінїа тіпъріі маі Маріі.
СИБІЙ
Ла Типографіа луі Петру Барт.
1797.

gramaticale, încercînd să creeze echivalente românești : nume „starnice" (substantive), „nestarnice" (adjective), „glasnice" (vocale), „neglasnice" (consoane) ș.a.m.d. În același sens va merge, în gramatica lui, și C. Diaconovici-Loga. Intenția lui **T.** a fost de a constitui o terminologie gramaticală unitară, pe înțelesul tuturor, gramatica fiind, după credința lui, „măiestria grăirii", grație căreia și cei mai neinstruiți pot răzbate „din întuneric la lumină". Gramatica sa rămîne în istoria filologiei noastre ca un efort, chiar dacă neîmplinit, de alcătuire a unei terminologii autohtone.

— *Gramatică românească*, Sibiu, Tip. Bart, 1797, *Cuvintare înainte*, reed. în BRV, II, *395—397*, ȘA, I, *211—216*.

— 1. Șăineanu, *Ist. fil. rom.*, *125—129* ; 2. Bârseanu, *Ist. școalelor*, *12—13*, *20—22*, *23—26*, *30—31*, *37—38 (Anexa)* ; 3. Romulus Ionașcu, *Gramaticii români*, Iași, Tip. Ștefăniu, 1914, *45—53* ; 4. Haneș, *Dezv. lb. lit.*, *66—67*, *80—81* ; 5. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *79—81* ; 6. I. Lupaș, *Date privitoare la activitatea lui Radu Tempea, fost director al școalelor ortodoxe române din Transilvania și protopop al Brașovului*, TB, IV, 1932, 3 ; 7. Iorga, *Ist. lit.*, III, *160—163*, *294—297* ; 8. Candid C. Mușlea, *O dinastie de preoți și protopopi. Radu Tempea*, Brașov, Astra, 1939, *48—77* ; 9. Popovici, *Studii*, I, *263—266* ; 10. Romulus Munteanu, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, București, E.S.P.L.A., 1962, *95—96*, *159—161* ; 11. Piru, *Ist. lit.*, II, *144—145* ; 12. *Ist. lit.*, II, *109—111* ; 13. Virgil Molin, *Preoții Tempea din Banat*, MB, XVII, 1967, 1—3 ; 14. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *321* ; 15. Const. A. Stoide, *Legăturile culturale dintre Moldova și Transilvania — date noi*, RITL, XIX, 1970, 1 ; 16. Gavril Istrate, *Limba română literară*, București, Minerva, 1970, *37—38*, *44—63* ; 17. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *461—463* ; 18. *Cărturari brașoveni*, *216*.

F. F.

TEODORESCU, G. Dem. (25.VIII.1849, București — 20.VIII.1900, București), folclorist, istoric literar și publicist. A fost fiul unui antreprenor de construcții, Tudor, venit din Oltenia, și al Sultanei, de la care aude cele dintîi creații populare. Primele clase le face la o școală bisericească, urmează apoi gimnaziul „Gh. Lazăr" și liceul „Matei Basarab". În 1869 se înscrie la Universitate, unde studiază limbile clasice și istoria literaturii române. **T.** obține, în 1875, o bursă pentru desăvîrșirea studiilor la Paris. Aici își adîncește cultura clasică, se familiarizează cu metodele de cercetare filologică și comparatistă, abandonînd orientarea latinistă spre care înclinase anterior. La întoarcerea în țară funcționează ca profesor de limba latină, iar în 1891 este, cîteva luni, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. În politică a susținut o vreme atitudinea antimonarhică a lui B. P. Hasdeu.

Ca publicist, **T.** a lucrat în redacția periodicelor „Românul", „Binele public", „România", „Foaia societății „Românismul", „Ghimpele", „Sarsaila" și „Suveranitatea națională". Articolele, unele semnate cu pseudonimul Ghedem, ilustrează principala sa preocupare, folclorul, dar și prezența activă în viața cultural-artistică și politică. Face critică și istorie literară (recenzii la lucrări de literatură, artă și filozofie), scrie cronici teatrale și muzicale, ia atitudine civică și publică versuri satirice. Este autor al unui manual de prozodie și al unei istorii a filozofiei antice, premiată de Academie. În istoria literară, contribuția mai însemnată o constituie publicarea a două volume despre viața și opera lui Anton Pann și a unei monografii despre Eufrosin Poteca. Lui **T.** îi aparține unul din primele studii despre poezia lui Al. Depărățeanu. Literatura veche l-a interesat deopotrivă cu cea contemporană. Stilul este al unui erudit sobru, dar nu suficient de critic. Contactul cu literatura franceză i-a prilejuit un studiu despre viața și opera lui A. Chénier și traduceri din A. de Lamartine, A. de Musset și A. Chénier.

În folcloristică, **T.** se face cunoscut ca autor al unor studii despre credințe, datini, colinde, descîntece și proverbe, publicate în „Ateneul român", „Binele public", „Columna lui Traian", „Convorbiri literare", „Familia", „Foaia societății „Românismul", „Literatură și artă română", „Revista literară", „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", „Românul", „Tranzacțiuni literare și științifice". În lucrarea *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român* (1874), scrisă sub influența lui B. P. Hasdeu și a lui A. I. Odobescu, el întreprinde o analiză amănunțită a realităților folclorice naționale, susținînd, de cele mai multe ori, originea mitologică, romanică a acestora, reconstituind o posibilă evoluție. În *Cercetări asupra proverbelor românești* (1877), **T.** aplică metoda comparatistă, utilizînd numeroase izvoare străine. Expune și recomandă, tot după B. P. Hasdeu, principiile metodei filologice în cercetarea folclorului, în speță a proverbelor. Studiul despre colinde relevă substratul păgîn al acestora și atinge unele chestiuni de teorie a creației populare precum geneza și circulația unor specii. Problema creatorului popular l-a interesat în mod deosebit, fapt ce reiese și din insistența cu care l-a studiat pe Petrea Crețul Șolcanu, lăutarul Brăilei. Intenția de a scrie un studiu despre basme nu s-a materializat, dar basmele culese de **T.**, apărute postum, sînt mărturia interesului său constant pentru această specie folclorică. Ceea ce l-a impus, însă, pe **T.** a fost monumentala colecție *Poezii populare române* (1885), care se numără, alături de cele ale lui V. Alecsandri și Gr. G. Tocilescu, între cele mai

importante culegeri de folclor din secolul al XIX-lea. Pornind de la un punct de vedere realist, autorul adună materialele așa cum sînt, de acolo de unde le întîlnește și de la cine le află. Deși folclorul din Muntenia și Oltenia predomină, **T.** aduce și date noi despre folclorul celorlalte provincii. El include și multe creații populare de proveniență orășenească și lăutărească, considerînd că țiganii lăutari sînt buni păstrători ai repertoriului folcloric. Acordînd atenție celor mai variate manifestări tradiționale (colinde, vicleim, orații, jocuri de copii, ghicitori, cîntece, descîntece, balade), el dă dovadă de înțelegere largă a noțiunii de folclor și demonstrează bogăția creației populare. Culegerea este concepută ca o introducere în poezia noastră populară, fiecare gen fiind prezentat în sumare schițe monografice. Clasificarea creațiilor se face în funcție de vîrsta celor ce le practică și de ocaziile în care se desfășoară. Culegerea a fost făcută cu rigurozitate filologică, materialele fiind însoțite de fișele informatorilor. **T.** este unul dintre primii cărturari români din secolul al XIX-lea a căror activitate a fost dedicată studiului sistematic al folclorului.

— *Despre idilă și despre Alesandru Depărățianu*, FSR, I, 1870, 2—5 ; *André Chénier. Viața și scrierile sale*, TLȘ, I, 1872, 9, 11—12 ; *Incercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român*, pref. A. I. Odobescu, București, Tip. Petrescu-Conduratu, 1874 ; *Considerațiuni critice asupra descîntecului de „apucat" sau „încleștat"*, CT, VI, 1875, 3 ; *Cercetări asupra proverbelor române*, București, Noua Tip. a laboratorilor români, 1877 ; *Arheologia literară*, CL, XI, 1877, 8 ; *Noțiuni despre colindele române*, București, Tip. Tribunei române, 1879 ; *Petrea Crețul Șolcanu, lăutarul Brăilei*, București, Socec, 1883—1884 ; *Viața și operile lui Eufrosin Poteca*, București, Tip. Academiei, 1883 ; *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885 ; *Miturile lunare : vîrcolacii*, CL, XXIII, 1889, 1, 2 ; *Operele lui Anton Pann*, București, Socec, 1891 ; *Viața și activitatea lui Anton Pann*, București, Tip. Göbl, 1893 ; *Tetravanghelul Patriarhului Ioachim*, ATRO, I, 1894, *918—926* ; *Scrieri neogrece despre români*, LAR, I, 1896, 5, II, 1897, 1, 5 ; *Poezii populare*, îngr. și pref. Al. Bistrițeanu, București, E.T., 1957 ; *Basme române*, îngr. și pref. Stanca Fotino, București, E. L., 1968. — Tr. : A. de Musset, *Inima*, TLȘ, I, 1872, 9 ; A. de Lamartine, *Fluturele*, TLȘ, I, 1872, 9 ; A. Chénier, *Libertate*, TLȘ, I, 1872, 10, *Tînărul bolnav*, TLȘ, I, 1872, 16—17 ; J. Sandeau, *Jean de Thomeray*, ROM, XVIII, 1874, 7—16 iulie ; L. Bachelin, *Literatura populară*, ATRO, I, 1894, *108—126, 230—248*.

— **1.** Pop, *Conspect*, II, *39—41* ; **2.** [G. I. Ionnescu-] Gion, *Poezia populară, colecțiunea G. Dem. Teodorescu*, ROM, XXIX, 1885, 25—26 iunie, 2—3 septembrie ; **3.** A. D. Xenopol, *„Poezii populare române", culegere de G. Dem. Teodorescu*, VN, III 1886, 451 ; **4.** [G. I. Ionnescu-] Gion, *Colecțiunea de poezii populare G. Dem. Teodorescu și recensiunea făcută asupră-i de A. D. Xenopol în „Voința Națională"*, ROM, XXX, 1886, 15—16 februarie ; **5.** A. D. Xenopol, *Iarăși, poeziile poporane culese de G. Dem. Teodorescu*, VN, III, 1886, 459 ; **6.** Panu, *Portrete, 157—159* ; **7.** *In amintirea lui Teodorescu G. Dem. (1849—1900)*, București, Tip. Clemența, 1902 ; **8.** Diaconu, *Folklor*, II, *XXXVIII—XLVIII* ; **9.** Ovidiu Papadima, *G. Dem. Teodorescu*, București, Monitorul oficial, 1944 ; **10.** Maria Frunză, *G. Dem. Teodorescu, folclorist*, ALIL, t. XI, 1960, fasc. 2 ; **11.** Ovidiu Papadima, *G. Dem. Teodorescu*, REF, VI, 1961, 3—4 ; **12.** Vrabie, *Folcloristica, 219—228* ; **13.** Adrian Fochi, *Recherches de folklore comparé sud-est européen en Roumanie (XIX-e siècle)*, RSE, VI, 1968, 1 ; **14.** Gh. Vlăduțescu, *G. Dem. Teodorescu sau Nostalgia antichității grecești*, TMS, IV, 1969, 3 ; **15.** *Ist. lit.*, III, *889—896* ; **16.** Bîrlea, *Ist. folc., 250—259* ; **17.** Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *96—109*.

L. C.

TEODOROVICI, Ioan (prima jumătate a sec. XIX), cărturar iluminist. Pe la anul 1809, **T.** este numit preot la biserica ortodoxă românească din Pesta, iar după 1820 deține și funcția de cenzor și corector al tipografiei din Buda. Bun patriot și cărturar, **T.** desfășoară o largă activitate culturală, în spiritul Școlii ardelene. În domeniul lingvisticii, numele său este legat de tipărirea *Lexiconului de la Buda* (1825), al cărui ultim revizor și coautor este, alături de fratele său Alexandru Teodorovici (Teodori). Între 1824 și 1830 se ocupă de editarea calendarelor românești, apărute la Buda, una din cele mai populare forme de răspîndire a unor învățături și cunoștințe. Orientarea lor e preponderent religioasă, dar nu lipsesc nici textele istorice sau de literatură morală. Un alt aspect iluminist al activității sale este traducerea și tipărirea unor culegeri de sentințe și lucrări istorice, cu dorința expresă de a contribui la înavuțirea patrimoniului cultural românesc.

— **Tr. :** *Moralnice sentențiii sau folositoare pilde*, Buda, Tip. Universității, 1813 ; Pavel Kengyelácz, *Istoria universală sau a toată lumea*, Buda, Tip. Universității, 1824, republ. fragm. în Lupaș, *Cronicari*, I, *159—165* ; Leopold Schiemann, *Pruncii cei părăsiți*, Buda, Tip. Universității, 1830 ; J. H. Campe, *Theofran sau Iscusitul sfătuitoriu pentru neiscusita tinerime*, Buda, Tip. Universității, 1833 ; Marmontel, *Adelaida sau Păstorița alpicească*, Buda, Tip. Universității, 1836.

— **1.** N. Iorga, *Lucien Repey și cele dintăi „Istorii universale" în românește*, RI, VI, 1920, 7—9 ; **2.** *Primii gramatici români bănățeni*, FDZ, XXXVII, 1922, 24—25 ; **3.** Iorga, *Ist. lit.*, III, *321—324* ; **4.** *[Note bibliografice]*, BRV, III, *436, 462, 709—710*, IV, *315—316* ; **5.** Tomescu, *Calendarele, 74—76, 119—121* ; **6.** Piru, *Ist. lit.*, II, *146*.

C. T.

TEODORU, Dimitrie A. (20.X.1866, Huși, j. Vaslui — 8.XII.1910), publicist și poet. Licențiat în litere și filozofie al Universității din Iași, **T.** a făcut și studii de istorie și geografie la Paris. La întoarcerea în țară a fost numit profesor de istorie la liceul „Matei Basarab" din București (1902) și, mai tîrziu, funcționar superior în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice : inspector al învățămîntului (1904), director al învățămîntului secundar și superior (1907), secretar general. A murit în urma unui accident de automobil petrecut între Huși și Stănilești, fiind înmormîntat în București.

În tinerețe, **T.** a fost militant și publicist socialist, membru al cercului de la Iași grupat în jurul lui I. Nădejde. A publicat poezii și articole în „Contemporanul", „Drepturile omului" și „Democrația socială". Mai tîrziu a fost redactor la „Revista democrației române", publicație de orientare liberală, și chiar a trecut în partidul liberal. A mai colaborat la „Arhiva", „Generația nouă", „Literatură și știință", „Vatra", „Munca", „Comoara tinerimei", „Viața românească", semnînd și N. Bradu, C. Ramură. **T.** a fost un publicist entuziast, adept al unei arte și literaturi angajate, progresiste *(Știință pentru știință și artă pentru artă)*. A difuzat în rîndurile tineretului ideile cercului socialist ieșean *(Rolul tinerimei în mișcarea socială)*. Cu lecturi întinse din critica, estetica și filozofia vremii (E. Hennequin, Fr. Paulhan, G. Sorel, C. Dobrogeanu-Gherea), **T.** populariza principii ale criticii științifice : determinarea socială a artei, arta în slujba idealurilor colective dar accepta și teoria formelor fără fond în explicarea contradicțiilor sociale. El considera decepționismul un reflex al alcătuirii sociale și, dovedind chiar o anumită rigiditate, îi reproșa lui Gr. D. Pencioiu că în comentariul său asupra pesimismului eminescian a trecut peste ipoteza lui Gherea privind fondul prim, optimist, al poetului. **T.** anunța în „Contemporanul" o serie de articole de estetică a poeziei. Dintre acestea, singurul apărut *(Clasificarea genurilor literare)* e un studiu cam confuz în încercarea sa de a explica și sistematiza (pe baza observațiilor asupra psihologiei personalității artistice și asupra tipologiei creatorilor) materialul oferit de genurile și speciile literare. Scriind o poezie satirică *(Dormi poete ?*, condamnare a pozei pesimiste adoptată de conformiștii vremii și a ruperii creatorului de idealurile mulțimii) sau făcînd cu vehemență procesul contradicțiilor sociale *(Balul, Zbuciumul vieții)*, **T.** rămîne în sfera de influență a poeziei eminesciene. Idei, imagini, ritmuri din *Împărat și proletar*, *Junii corupți*, *Scrisori* trec în versurile lui **T.** în compuneri greoaie, fără muzicalitate și stil. În poezia erotică, **T.** imită liedul eminescian. A tradus din Gogol, Maupassant, Poe, J. Richepin ș.a.

— *[Poezii]*, C, IV, 1885, 10, 11, 12, 23, 24, V, 1886, 1, 3, 4, 5, V, 1887, 7, 8, 10, 11, VI, 1887, 1, 2, 4, VI, 1888, 6, VII, 1889—1890, 2—12, POC, *145—152* ; *Psihologia literară și dl. Ed. Gruber*, C, VII, 1889—1890, 5—7 ; *Dl. Pencioiu și „Sărmanul Dionis"*, C. VII, 1890, 7 ; *Știință pentru știință și artă pentru artă*, C, VII, 1890, 8—10 ; *Clasificarea genurilor literare*, LȘ, II, 1894, 2 ; *Ceva despre poeziile lui Coșbuc*, A, VIII, 1897, 1—2. — Tr. : Volney, *Poporul și burghezia*, DPO, I, 1888, 91 ; E.T.A. Hoffmann, *Vioara din Cremona*, V, II, 1895, 6, 7, *Majoratul*, V, II, 1895, 6, 7, 10, 11 ; Olive Schreiner, *Fericirea pierdută*, V, II, 1895, 8 ; Gogol, *În noaptea Sfîntului Ion*, V, II, 1895, 8, 9 ; Maupassant, *Zestrea*, *Paricidul*, V, II, 1895, 11, *Preumblarea*, V, II, 1895, 19 ; Adolf Grau, *Dragoste de actori*, V, II, 1895, 12 ; D. W. Jerrold, *Din predicile d-nei Kaudel*, V, II, 1895, 13 ; [Autor neidentificat], *Ramura de camelie*, V, II, 1895, 13, 14 ; V. G. Korolenko, *Bătrînul clopotar*, V, II, 1895, 14 ; Dickens, *Moartea bețivului*, V, II, 1895, 15 ; B. Björnson, *Tatăl*, V, II, 1895, 17.

— 1. D. A. Teodoru, *[Scrisori către N. Iorga, 1891—1901]*, SDL, XII, *284—324* ; 2. Const. Mille, *Eminescu. Școala eminesciană. Pericolele influenței lui Eminescu. Poeții eminescieni : Vlahuță, Cuza, Teodoru*, LUP, IV, 1887 283 ; 3. *Anuar oficial. Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor*, 1908, *688* ; 4. G. Diamandi, *D. A. Teodoru*, RDR I, 1910, 40, 41 ; 5. Iorga, *Oameni*, I, *435* ; 6. Predescu, *Encicl.*, *844* ; 7. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, *244*, *247*, *256* ; 8. Vîtner, *Ltt. publ. soc.*, *174—177* ; 9. Straje, *Dicț. pseud.*, *718*.

S. C.

TERRA, ziar politic, literar și comercial apărut la București între 8 noiembrie 1867 — 8 mai 1869 și 22 ianuarie — 18 iulie 1870, sub redacția lui N. Blaramberg, Aristide Pascal și P. P. Carp, care s-a retras din redacție de la 16 aprilie 1870. Săptămînal, a fost scoasă și o ediție în limba franceză, cu titlul „Le Pays roumain" (24 noiembrie 1867 — 23 mai 1869 și 6 februarie 1870 — 5 februarie 1871). Politicește, cotidianul avea o orientare conservatoare. Acesta este și sensul tuturor articolelor datorate, cele mai multe, lui Blaramberg, Pascal, Pantazi Ghica, și îndreptate cu precădere împotriva lui I. C. Brătianu și a partidului liberal. Mai rar, au publicat intervenții pe aceeași temă P. Grădișteanu și P. P. Carp. Literatura din **T.** este puțină, reducîndu-se la traducerea, în foileton, a unor nuvele sau a unor biografii romanțate *(Napoleon* de H. Castille). Ziarul promovează numai scriitori junimiști, ale căror lucrări le retipărește din „Convorbiri literare" (poezii de M. D. Cornea, nuvele de S. Bodnărescu). O susținută campanie critică a desfășurat **T.** împotriva lui B. P. Hasdeu, atît pe plan politic, cît și literar, mai ales prin articolele și scrisorile deschise semnate de P. P. Carp, apoi de I. Ghica. Favorabil este comentat articolul maiorescian *În contra direcției de astăzi în cultura română*, reprodus în întregime. De o atenție stăruitoare s-a bucurat teatrul românesc prin Th. Văcărescu și, mai tîrziu, prin P. Ghica, ale cărui cronici au dat ziarului vioiciune. Scrise cu ușurință și condei versat, ele au apărut o vreme aproape zilnic, discutînd, pe lîngă probleme consacrate dramaturgiei românești, și diverse aspecte ale vieții sociale bucureștene din anii 1869—1870. Literatura străină, în special franceză, a fost popularizată în coloanele ziarului prin comentariile competente ale lui Ulysse de Marsillac, celei germane rezervîndu-i-se numai un articol, anonim, despre poezia lui J. Hebel.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *720*.

D. M.

TEULESCU, Petre (1826 — 24.I.1885, București), traducător. A fost membru al Asociației literare, societate care a contribuit la pregătirea revoluției din 1848 în Muntenia, participant la mișcarea revoluționară, chiar „mădular" al Comitetului central ales pentru a desemna deputații în Adunarea Constituantă și redactor la ziarul revoluției, „Popolul suveran". După înfrîngerea mișcării, a fost exilat. În septembrie 1848, la Paris, semna, alături de N. Golescu, I. Heliade-Rădulescu, I. Voinescu II, *Protestul emigranților români către sultan*. În 1855 se afla în țară, la ziarul „Patria", scos de N. Nenovici, fost comisar de propagandă la 1848. Împreună cu G. Baronzi a dat publicității, după „Monitorul oficial", protocoalele și tratatul de pace de la Paris. Din 1859 pînă în 1862, **T.** a condus Arhivele Țării Românești. În 1860 publică o colecție de documente istorice în „Arhiva românească", prima publicație a Arhivelor, inițiată de **T.** Fidel idealurilor tinereții sale, **T.** scrie o istorie a revoluției franceze din 1789, de fapt o istorie romanțată, compilată după diverși autori, cu scopul de a pune în evidență și de a separa „genul revoluției" de demagogia falșilor revoluționari.

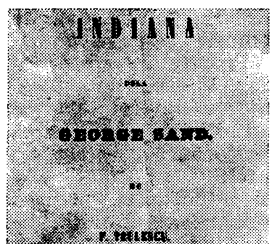

Traducînd din franțuzește, proză și teatru, **T.** răspundea programului pe care îl susținea Asociația

literară. În spiritul vremii, traducătorul s-a orientat către repertoriul melodramatic (V. Ducange, *Teresa*, J. Bouchardy, *Campanatorul de la Santul Paul*), către romanul sentimental (J. Sandeau, *Mariana*, George Sand, *Indiana*), de mistere (E. Sue, *Arthur*, Al. Dumas, *Un bal mascat*) sau către genul istoric cultivat de romantici (Lamartine, *Istoria lui Cezar*). Educația morală este țelul fundamental al traducătorului. **T.** își propune să publice o serie din scrierile lui George Sand (a rămas doar la traducerea *Indianei*), „romanțuri care au ca princip morala". Lui **T.** îi aparține textul traducerii dramei shakespeariene *Negustătorul din Veneția*, în adaptarea francezului J. E. Alboize de Pujol. Textul, rămas în manuscris, a fost folosit de M. Millo în reprezentațiile sale de la Iași (1851) și București (1854). Cîteva observații de bun simț cu privire la progresul limbii literare apar într-o *Epistolă către Ion Ghica*, precedînd traducerea romanului *Indiana*. În foiletonul „Curierului românesc" și al „Foii pentru minte, inimă și literatură" a publicat cîteva mărunte traduceri și adaptări, fără a menționa, după obiceiul timpului, autorul, precum și cîteva „urzice pămîntene", notații satirice în proză.

— *Varietăți*, CR, XVIII, 1846, 176 ; *[Notații satirice în proză]*, CR, XIX, 1847, 40, 72. — **Tr.** : [Autori neidentificați], *Prima Donna*, FMIL, VIII, 1845, *153—156, 161—164, 169—172*, *Redingota și poetul*, CR, XVIII, 1846, *363—364*, *Simon*, FMIL, X, 1847, 18, *Eliza și Alexandru*, CR, XX, 1848, *49—54* ; J. Bouchardy, *Campanatorul de la Santul Paul*, București, Tip. Colegiului național, 1846 ; George Sand, *Indiana*, pref. trad., București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; Al. Dumas, *Un bal mascat*, în *Colecție de nuvele*, București, Tip. Eliade, 1847, *Conducătorul cabrioletei*, CR, XX, 1848, *58—68* ; A. de Musset, *Scene din Italia, Daldi și Lucrația*, CR, XIX, 1847, *30—34* ; E. Sue, *Arthur. Jurnalul unui necunoscut*, I—II, București, Tip. Ohm, 1854 ; J. Sandeau, *Mariana*, I—II, București, Tip. Mitropoliei, 1855—1856 ; Lamartine, *Istoria lui Cezar*, București, Tip. Națională, 1856 ; Ed. About, *Hagi Stavros, regele munților*, București, Tip. Națională, 1857. **Ms.** : V. Ducange, *Teresa sau Orfelina de la Geneva*, B.A.R., ms. 2976 ; Shakespeare, *Șeiloc evreul sau Invoiala de sînge*, B.A.R., ms. 5864.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 399/1885 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *70, 238* ; 3. Al. Duțu, *Primele spectacole cu piese de Shakespeare pe scenele noastre*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XI, 1964, 1 ; 4. T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu la „Popolul suveran"*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; 5. D. Angheli, *Petrache Teulescu*, FGA, *85—91* ; 6. Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, București, Minerva, 1971, *71—72*.

S. C.

TIMIȘANA. publicație cu caracter social, economic și literar apărută la Timișoara, săptămînal, de la 1 aprilie 1885. Din 22 decembrie 1885 se transformă în „Gazeta poporului". Proprietar, editor și redactor responsabil este Teodor V. Păcățian. Destinată cititorilor de la sate, foaia publică sfaturi referitoare la economia rurală, informații de interes local privind conferințele învățătorilor și preoților, altele referitoare la viața culturală a ținutului, știri despre evenimente politice mai importante, precum și scurte articole în care sînt popularizate noțiuni științifice sau sînt expuse chestiuni de morală, religie și istorie. Pentru a oferi lecturi accesibile și folositoare sătenilor, **T.** are o rubrică permanentă intitulată *Foișoara* și apoi *Literatura*, unde apar istorioare și povestiri instructive, moralizatoare, alcătuite mai ales de redactor (**T. Odor** este, desigur, pseudonimul lui). Tot aici se publică romanul *Comoara* de J. Wachenhusen, tradus de Păcățian, și se reproduc scrieri ale lui P. Ispirescu, Th. M. Stoenescu, T. V. Ștefanelli ș.a., tălmăciri ale unor poeme în proză de Turgheniev. Sînt inserate și cîteva doine populare, culese din Arad și Bihor. I. Pop-Reteganul, din a cărui colecție *Trandafiri și viorele* se republică, dă la iveală în modesta foaie a lui T. V. Păcățian o serie de poezii „religioase-morale", adunate de prin manuscrise vechi.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *723*.

G. D.

TIMPUL, gazetă săptămînală apărută la București între 16 decembrie 1854 și 20 ianuarie 1855, apoi între 17 decembrie 1856 și 4 aprilie 1857 și reapărută de la 22 decembrie 1860 pînă la 5 februarie 1861. În timpul celor trei perioade de apariție, Gr. R. Bossueceanu a fost prim-redactor. Desele suspendări și schimbări de nume se datorau inițial atitudinii politice favorabile Unirii, iar după 1859 opoziției făcute lui Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu. Gazeta este organul oficios al primelor grupări politice conservatoare din țara noastră. Între sfîrșitul anului 1857 și 1859, a reapărut sub numele „Secolul", iar de la 16 februarie 1861, după fuziunea cu „Conservatorul progresist" al lui C. N. Brăiloiu, sub acela de „Unirea", tot în redacția lui Gr. R. Bossueceanu.

TIMPUL.

Deși subtitlul gazetei nu cuprindea decît indicația „politic-comercial", **T.** a publicat și literatură originală, traduceri, critică literară și dramatică. La sfîrșitul anului 1856, **T.** edita un supliment intitulat „Albumul literar", care era nevoit în iunie 1857, din cauza lipsei de mijloace materiale, să-și suspende apariția. La **T.** au colaborat, alături de Bossueceanu, cu articole politice, I. Heliade-Rădulescu, N. Rucăreanu, P. Grădișteanu și Al. Depărățeanu, iar la rubricile literare, C. D. Aricescu, Gr. Serrurie cu versuri, D. Fotino, I. G. Valentineanu, Gh. Pețacov și Gh. Sion cu traduceri. C. Aristia scria o „precuvîntare" pentru a explica modul în care a tradus din Plutarh, lui C. Negruzzi i se retipărea nuvela *Zoe*, o parte din versurile lui B. P. Mumuleanu erau publicate împreună cu o biografie a poetului. Scriitorii străini din care s-a tălmăcit în **T.** sînt Milton (fragmente din *Paradisul pierdut*), Goethe (cîteva capitole din *Convorbirile cu Eckermann*), George Sand, Lamartine, Musset, Al. Dumas și A. Karr. E. Carada a scris o serie de informate și bine intenționate cronici dramatice, iar C. Caragiali cîteva articole în legătură cu Teatrul Național din București.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *725—729*.

R. Z.

TIMPUL, gazetă politică și literară care a apărut la București, de patru ori pe săptămînă, între 15 martie — 16 mai 1876, și zilnic, între 17 mai 1876 — 17 martie 1884 și 13 noiembrie 1889 — 14 decembrie 1900. Scos de conservatori în perioada guvernării lor (1876), **T.** devine, după cîteva luni, odată cu venirea liberalilor la putere, un ziar de opoziție. Din 21 noiembrie, scriitorul și gazetarul Gr. H. Grandea primește însărcinarea de redactor. La începutul anului următor, 1877, conducerea ziarului îi revine lui T. Maiorescu, iar I. Slavici, care colaborase de la înființare, este angajat ca redactor al paginilor de

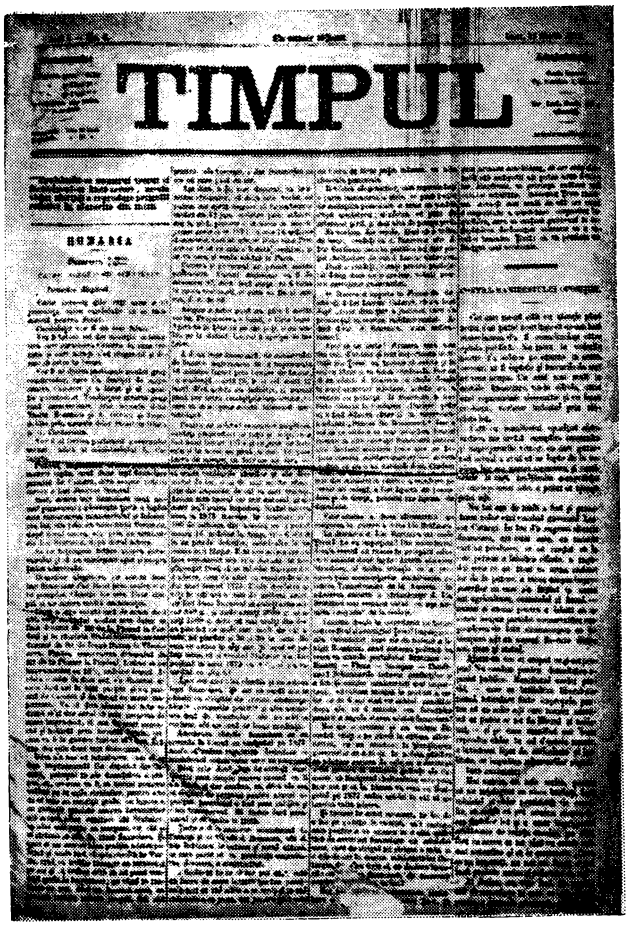
TIMPUL

politică externă şi de literatură. În acelaşi an, la 30 aprilie, Maiorescu renunţă la direcţie şi răspunderile acesteia se împart între Slavici şi Grandea. Cei doi redactori, susţinuţi şi de alţi publicişti conservatori, încep o violentă campanie de presă, îndreptată mai ales contra politicii externe a guvernului liberal. În 1877, puţină vreme după declanşarea războiului cu turcii, Grandea părăseşte redacţia, pentru a înfiinţa cotidianul „Resboiul". Împovărat de greutatea muncii redacţionale, Slavici cere, în repetate rînduri, conducerii conservatoare, angajarea lui M. Eminescu, atunci redactor la „Curierul de Iaşi", dar poetul nu va veni la Bucureşti, pentru a lucra la **T.**, decît spre sfîrşitul anului. Prin ianuarie 1878 li se alătură I. L. Caragiale. Orientarea pe care Eminescu o va adopta, de protest hotărît împotriva compromisurilor în relaţiile cu cele două mari puteri vecine, Turcia şi Rusia, precum şi de critică obiectivă a stării de lucruri din ţară, provoacă nemulţumiri în rîndurile conducătorilor conservatori. Pentru a tempera elanul critic al celor trei, este numit redactor şef politicianul I. A. Cantacuzino, în februarie 1878, dar, neputînd să impună punctul său de vedere, acesta renunţă cu timpul la conducere, asigurată în continuare de M. Eminescu. În martie 1879, Slavici îşi manifestă intenţia de a se retrage şi chiar publică un anunţ în acest sens, dar, în realitate, va continua să funcţioneze ca redactor. Obiectivitatea lui Eminescu, care îl face adesea să se ridice deasupra intereselor de partid, intransigenţa şi, uneori, chiar rigiditatea dovedite atunci cînd se referă la apărarea drepturilor naţionale, la condiţiile în care puterile europene au recunoscut independenţa de stat a României, îi aduc neplăceri tot mai mari. El intră în conflict cu influentul lider conservator Al. Lahovari, se vede pus în situaţia de a-l critica pe P. P. Carp şi chiar pe T. Maiorescu. Atitudinea independentă a redactorilor şi, implicit, a oficiosului conservator, are ca rezultat o scădere a subvenţiilor acordate de conducerea partidului. Totodată, presiunile exercitate asupra celor trei scriitori cresc. În aceste condiţii, Caragiale, primul, se hotărăşte să părăsească redacţia, fiind urmat, după cîteva luni, de Slavici. Sarcina copleşitoare de a scrie aproape în întregime ziarul îi revine astfel lui Eminescu. O vreme, din ianuarie 1882, va figura ca director politic Gr. G. Păucescu. La 2 iulie 1883, după îmbolnăvirea poetului, este numit director şi redactor răspunzător M. Paleologu, pentru ca, o zi mai tîrziu, să se anunţe că Eminescu „a încetat de a mai lua parte la redacţiune". O coaliţie între conservatori şi aşa-numitul partid liberal-sincer are ca rezultat fuziunea dintre **T.** şi „Binele public", la 18 martie 1884. Noua gazetă va purta denumirea „România". După cinci ani, **T.** reapare, tot sub redacţia lui M. Paleologu. Din 1890 va fi condus, între alţii, de N. Filipescu. La **T.** au mai fost redactori I. S. Bădescu (prin 1877—1878), Ronetti-Roman (prin 1878), D. Rocco, Dionisie Miron, Gr. Ventura, un N. Christescu, iar, mai tîrziu, D. R. Rosetti-Max, ziaristul M. E. Papamihalopol, scriitorul C. Bacalbaşa, ziaristul socialist P. Scorţeanu ş.a. Ca urmare a unei reorganizări, la sfîrşitul anului 1900, două dintre cele mai mari gazete conservatoare, **T.** şi „Constituţionalul", sînt înlocuite prin „Conservatorul". Alte serii din **T.** au apărut şi după 1900.

În primele luni ale anului 1876, singura colaborare literară notabilă este aceea a lui I. Slavici. Se publică şi unele scrieri ale lui V. Alecsandri, reluate din „Convorbiri literare", dar o preocupare constantă pentru beletristică nu se va manifesta decît odată cu venirea lui Gr. H. Grandea. T. Maiorescu, primind direcţia cotidianului, devine şi colaborator cu articole de fond sau comentarii ale actualităţii politice şi cu altele, puţine, literare, în care discută, spre exemplu, modul în care A. Stern a tradus *Hamlet* în limba română. După ce intră în redacţie, Slavici înlocuieşte vechea *Foiţă*, dedicată traducerilor de foiletoane franceze, cu o *Parte literară*. Ziarul devine astfel mai viu, mai variat, abordînd cu regularitate felurite aspecte ale mişcării culturale autohtone. Apar rubrici săptămînale de critică literară şi dramatică, se fac recenzii, se dau informaţii şi note bibliografice. Toate acestea, ca şi discuţiile legate de situaţia şcolii româneşti sau cele referitoare la realităţile sociale din Transilvania, îi aparţin, obişnuit, noului redactor, care colaborează şi cu nuvele (*La crucea din sat, Crucile roşii* ş.a.) sau cu însemnări, sub titlul *Icoane zugrăvite cu degetul*, iscălite Tanda, în care sînt evocate locuri pitoreşti şi tipuri ale Bucureştilor. Plecînd însă Grandea, Slavici trebuie să se ocupe şi de rubricile politice şi, în această situaţie, vor fi neglijate cele literare. De abia după venirea lui Eminescu, paginile de cultură şi beletristică ale gazetei îşi recapătă vechea înfăţişare. Poetul va scrie numeroase articole, unele dintre ele adevărate studii de sociologie, de istorie socială, de realistă analiză a stării politice, în care poziţiile partidului conservator sînt în mod frecvent depăşite, pentru a face loc crezului ideologic propriu. Acestei publicistici, al cărei esafodaj de idei este de o mare intensitate a sentimentelor patriotice şi de o distincţie a expresiei pe care nu le mai atinsese

scrisul jurnalistic românesc decît prin N. Bălcescu, i se adaugă o activitate care acoperă toate rubricile gazetei, dînd poetului prilejul de a se manifesta, cum o făcuse şi la „Curierul de Iaşi", pe terenul cronicii teatrale, al comentariului şi recenziei literare sau ştiinţifice, al polemicilor lingvistice şi filozofice. Cu timpul, obligat să facă toată gazeta, Eminescu are totodată de înfruntat şi desele controverse cu politicienii conservatori, nemulţumiţi, printre altele, de revolta cu care redactorul semnalează indiferenţa oficialităţii faţă de soarta ostaşilor care se întorceau din război. Uzura se face din ce în ce mai simţită spre sfîrşitul perioadei de activitate la **T.**, cînd Eminescu scrie tot mai rar, lăsînd grijile redacţiei în seama unor colegi mai tineri şi, fără îndoială, mult mai docili. Nu se ştie cu siguranţă de cînd datează colaborarea lui Caragiale la oficiosul junimist, deşi unele articole, poveşti şi parodii nesemnate, apărute în noiembrie—decembrie 1877, par să-i aparţină. Este însă cert că a devenit redactor, la insistenţele lui Eminescu, din luna februarie a anului următor, cînd îi apare un articol despre spectacolele actorului italian Ernesto Rossi. El a scris, începînd cu articole politice *(Liberalii şi conservatorii, Ce este Centrul, Fraţii radicali şi d. Dim. Sturdza* ş.a.), la toate rubricile, dînd reportaje parlamentare, ştiri externe sau din ţară, note, informaţii şi cronici teatrale, la care se adaugă traduceri din nuvelele lui E. A. Poe. Mai puţin sau, poate, deloc convins de justeţea poziţiei apărate, Caragiale nu se angajează în lupta de zi cu zi a gazetei, nici cu dîrzenia lui Slavici şi nici cu pasiunea lui Eminescu, aducînd, în schimb, prin ironia şi scepticismul său, o nuanţă necesară. La **T.** a colaborat şi I. Negruzzi, în primii ani, trimiţînd din Iaşi corespondenţe (semnate cu iniţialele B. B.), în care, uneori, relatînd aspecte ale vieţii politice sau mondene, trecea de la un ton uşor, la un altul critic, de satirizare a realităţilor sociale. De la Berlin, unde era student, P. Th. Missir a trimis, de asemenea, corespondenţe, în care se ocupa de mişcarea intelectuală şi literară. Au mai publicat A. I. Odobescu (studii de arheologie), I. Em. Florescu, Al. Lahovari, Gr. G. Păucescu (articole politice), Elie Baican, G. Bejan (nuvele şi traduceri), Gr. Ventura (articole politice şi cronici dramatice), C. Bacalbaşa, D. R. Rosetti, D. Rocco (traduceri). Prin 1894—1895, N. Iorga, aflat la studii în străinătate, scria articole privind clasicismul operei lui G. Carducci, literatura scriitorului maghiar Madách Imre, piesa *Constructorul Solness* a lui Ibsen. În august 1877, Al. Macedonski închina celor ce luptau în război *Oda dedicată armatei române*, iar V. Alecsandri, în anul următor, *Oda ostaşilor români, Peneş Curcanul* şi alte poezii, dintre care unele apăruseră, concomitent, şi în „Convorbiri literare". Din revista junimistă se republică poveşti de I. Creangă şi nuvele de N. Gane. Se mai retipăresc şi fragmente din *Povestea vorbii* a lui A. Pann sau din *Estract din istoria misiilor mele politice* de V. Alecsandri. Printre numeroasele traduceri apărute în **T.** sînt şi cele făcute din scrierile lui Cervantes (reproducere după „Convorbiri literare"), Schiller, Puşkin, Lermontov, Gogol *(Mantaua, Taras Bulba)*, E. A. Poe, Nathaniel Hawthorne, Bret Harte, Jules Verne, Em. Gaboriau, Jókay Mór, B. Björnson.

— 1. *[Notă]*, VN, VII, 1890, 1634 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *723—724* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *136* ; 4. Perpessicius, *Intîia cronică dramatică şi intîia polemică a lui Eminescu la „Timpul"*, RFR, VII, 1940, 9 ; 5. Cosco, *Bunica*, *221* ; 6. A. Pop, *Contribuţii*, *381—416* ; 7. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu*, Bucureşti, E.T., 1963, *195—212*, *219*, *221*, *229*, *234*, *248—249* ; 8. Ion V. Boeriu, *Contribuţii la cunoaşterea activităţii de cronicar dramatic a lui Eminescu la „Timpul"*, IL, XIV, 1963, 2 ; 9. Călinescu, *Eminescu*, *282—293* ; 10. M. I. Dragomirescu, *Publicistica lui Eminescu*, LL, IX, 1965 ; 11. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice şi literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, VII, 1962, 1—2 ; 12. Vianu, *Studii*, *213—214* ; 13. Cioculescu, *Caragiale*, *95—97* ; 14. Slavici, *Amintiri*, *passim* ; 15. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti, E. A., 1968, *208—214*, *216—229* ; 16. Marin Bucur, *Debutul lui Eminescu la „Timpul"*, în *Caietele Mihai Eminescu*, I, Bucureşti, Eminescu, 1972, *198—238* ; 17. T. Bugnariu, I. Domşa, D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici. 1848—1925. Bibliografie*, Bucureşti, E.E.R., 1973, *passim* ; 18. G. Munteanu, *Hyperion, I : Viaţa lui Eminescu*, Bucureşti, Minerva, 1973, *186—229*, *245—246*, *266*, *274—276*, *313* ; 19. Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1975, *201—275* ; 20. Marin Bucur, *Pseudonimul Fantasio şi Eminescu*, RITL, XXVII, 1978, 1 ; 21. Aug. Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1978, *197—199*, *214—216*.

R. Z.

TINCOVICI, Ioan (sfîrşitul sec. XVIII — prima jumătate a sec. XIX), cărturar. Bănăţean, născut aproape de Lugoj şi mort la Parţa, lîngă Timişoara, **T.** a activat, mai toată viaţa, ca învăţător în regiune, fiind un timp şi cantor bisericesc la capela greco-ortodoxă din Pesta. Preocupările sale didactice, literare şi muzicale se reflectă în scrierile *Pilde şi învăţături filosoficeşti*, *Versuri despre cele şepte păcate* şi, mai ales, în cele tipărite la Buda, în 1815. *Înţelepte învăţături sau regule pentru îndreptarea năravurilor spre folosul pruncilor* era destinată şcolarilor, iar cea mai importantă lucrare, *Cîntări dumnezeeşti la praznicile Mîntuitoriului nostru Iisus Hristos şi ale Născătoarei de Dumnezeu şi ale altor sfinţi ce se prăznuiesc*, este o colecţie de cîntece religioase şi de stea, care anticipă culegerea lui Anton Pann. Cartea cuprinde două colinde populare şi 20 de cîntări destinate sărbătorilor religioase, majoritatea compuse chiar de **T.** Deşi unele dintre versurile originale sînt greoaie şi artificiale, cele mai multe rămîn însă creaţii izbutite, care, parţial, au fost absorbite de lirica populară.

— *Înţelepte învăţături sau regule pentru îndreptarea năravurilor spre folosul pruncilor*, Buda, Tip. Universităţii, 1815 ; *Cîntări dumnezeeşti la praznicile Mîntuitoriului nostru Iisus Hristos şi ale Născătoarei de Dumnezeu şi ale altor sfinţi ce se prăznuiesc*, Buda, Tip. Universităţii, 1815.

— 1. Em. Micu, *Despre poezia poporală*, LUMN, VIII, 1887, 83, 84 ; 2. S. Andron, *Despre dascălul I. Tincoviciu*, LUMN, X, 1889, 62 ; 3. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului şi scriitorii bănăţeni*, AO, IV, 1925, 17 ; 4. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *203* ; 5. Bîrlea, *Ist. folc.*, *52*.

A. S.

TINCU-VELIA, Nicolae (1816 ⟨1⟩, Ticvaniu Mare, j. Caraş-Severin — 16.V.1867, Vîrşeţ), istoric şi scriitor. Orfan, crescut de învăţătorul George Velia din Ticvaniu Mare, a învăţat la Oraviţa şi la liceul piarist din Seghedin, avînd colegi pe E. Murgu şi Damaschin T. Bojîncă. A urmat teologia la Vîrşeţ. În 1839 a fost numit protodiacon, notar consistorial şi profesor de teologie la secţia română a facultăţii de acolo. Ulterior, e hirotonisit preot şi numit protopop al Vîrşeţului. Prin 1860 se mută la Secaş ca paroh, apoi revine la Vîrşeţ, avînd sarcini de organizare a protopopiatului. Moare de tuberculoză.

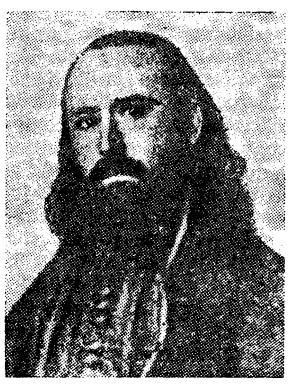

Preotul **T.-V.** a fost unul dintre luptătorii pentru înfăptuirea mitropoliei româneşti autonome, prin înlăturarea ierarhiei sîrbeşti şi unirea tuturor români-

lor din imperiu sub un mitropolit al lor. A colaborat în acest sens cu G. Bariţiu şi, mai tîrziu, cu Andrei Şaguna. A scris o serioasă istorie a bisericii din Banat, cu caracter polemic, militant, politic, intitulată *Istorioara bisericească politico-naţională a românilor de peste tot.* Adept întîrziat al Şcolii ardelene, avea conştiinţa unităţii neamului şi o concepţie puristă despre originea românilor. A publicat în foile lui Bariţiu „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi „Gazeta Transilvaniei" (semnînd Un bănăţean sau Tu-Velia) mici articole pe teme de morală, propuneri în materie de ortografie *(Nişte întrebări gramaticale)* şi pentru cultivarea limbii naţionale (pe care o vedea unitară prin latinizare şi prin adoptarea alfabetului latin, purificată de slavonisme — *Simţimintele unui bănăţean),* îndemnuri la lectură adresate preoţilor, un mic studiu pe tema progresului culturii muzicale, cîteva încercări stîngace de poezie filozofică şi patriotică, traduceri din Schiller. **T.-V.** a avut şi preocupări de culegător de folclor, imboldul venind din scrierile lui N. Bălcescu şi G. Bariţiu sau ale folcloristului sîrb Vuk Karadžić. A cules balade populare cu subiect istoric (între care cunoscutele *Iovan Iorgovan şi şarpele, Salabeg împăratul, Mihai Viteazul* şi *Boierul Dobricean),* pe care At. M. Marienescu le-a folosit în colecţia sa *Poezia poporală. Balade culese şi corese* (Viena, 1867). Dar varianta culeasă de **T.-V.** rămîne necunoscută, baladele prelucrate de Marienescu combinînd mai multe versiuni.

— *[Versuri],* FMIL, VI, 1843, 18, 40, VII, 1844, 18, 25, VIII, 1845, 28, IX, 1846, 47, 50, X, 1847, 1, 2, 39, XII, 1849, 7, XVI, 1853, 2. XXII. 1860, 21 ; *[Proză, fabule în proză, anecdote, meditaţii],* FMIL, IX. 1846, 48, 49, 50, 52, X, 1847, 11, 13, 42. — Tr.: Schiller, *Un amic al săracului,* FMIL, VII, 1844. 51. *Speranţa,* FMIL, VIII, 1845, 11, *Cuvintele deşertăciunii,* FMIL, VIII, 1845, 23, *Puterea muierii,* FMIL, VIII, 1845, 26.

— 1. I. D. Suciu, *Nicolae Tincu Velia (1816—1867). Viaţa şi opera lui,* Bucureşti, 1945 ; 2. Marica, *Foaie, passim* ; 3. I. B. Mureşianu, *Nicolae Tincu Velia. Însemnări pentru o comemorare,* MB, XV, 1965, 10—12.

S. C.

TINERIMEA UNITĂ, publicaţie literară apărută într-un singur număr, în martie-aprilie 1890, la Bucureşti. Concepută ca o revistă pentru talentele tinere care, datorită grupărilor închise constituite în jurul majorităţii publicaţiilor, nu s-ar putea afirma, **T. u.** se aşează, de fapt, în descendenţa „Contemporanului". Prim-redactor este C. Z. Buzdugan (fost colaborator al „Contemporanului"), redactori sînt E. Constantinescu şi Al. G. Polihroniade, iar colaboratori — C. Polychroniade, N. Horea, V. Demetrescu, V. Manulescu şi Bujor (probabil Paul Bujor). Apar versuri, mai toate epigonic eminesciene, povestiri cu tentă umoristică, în care critica moravurilor este minoră, nesemnificativă, precum şi cîteva poeme în proză. Este transcris un cîntec de cătănie, poezie populară din Transilvania. Menţionînd apariţia volumului *Proză şi versuri* de M. Eminescu (ediţia lui V. G. Morţun), a publicaţiilor „Şcoala nouă" şi „România viitoare", anunţînd editarea studiilor critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, redactorii îşi dezvăluiau, într-o măsură, şi orientarea literară. Un comentariu critic asupra organizării învăţămîntului rural, ca şi intenţia de a populariza cunoştinţe ştiinţifice şi economice sînt, de asemenea, în spiritul preocupărilor de la „Contemporanul".

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.,* 730.

G. D.

TIPOGRAFUL ROMÂN, publicaţie periodică apărută la Bucureşti, de două ori pe lună, între 1 august 1865 — februarie 1866 şi 25 februarie 1870 — aprilie 1871. Prima serie a gazetei era redactată de P. Ispirescu şi G. Walter, tipografi şi editori, şi avea caracterul unei publicaţii profesionale. Cu numărul 9, primul al seriei a doua, **T. r.,** deşi rămîne proprietatea celor doi editori, apare sub îngrijirea lui I. Heliade-Rădulescu, modificîndu-se în consecinţă atît ortografia cît şi conţinutul, potrivit principiilor

1 AUGUST — № 1 — ANUL 1865

TIPOGRAFUL ROMAN

FOIA BI-MENSUALA

heliadiste, explicate pe larg într-un editorial, *Tipograful român.* Număr de număr Heliade va publica articole în care îşi apără poziţiile lingvistice *(Principie de ortografie română, Despre ortografia eruditilor sau a vorbelor ştiinţelor şi celor străine),* altele despre *Arta tipografică,* amintiri din perioada premergătoare anului 1848 *(Librărie naţională română)* ş.a. La începutul lui 1871, Heliade comentează nefavorabil „noua direcţie", plecînd de la o „prelecţiune" ţinută la Iaşi de T. Maiorescu. El publică şi o traducere din *Infernul* lui Dante (cîntul VII), căreia i se adaugă două traduceri din Schiller *(Preîmblarea, Cîntarea clopotului)* făcute de N. Rucăreanu.

R. Z.

TÎMPEANU, Scarlat Barbu (prima jumătate a sec. XIX), traducător. **T.** a fost tretilogofăt, logofăt, sameş de Urziceni, serdar, participînd activ la viaţa publică a anilor 1820—1840 din Ţara Românească. Tălmăcirile lui **T.** sînt făcute după intermediare franceze şi greceşti. Din 1808 datează manuscrisul traducerii, fragmentare, din *Halima,* făcută de **T.** sub titlul *Istorii arăpeşti.* Se pare că tot în acest an (1808) a început şi traducerea, după versiunea neogreacă a lui Spyridon Vlantis, a *Metamorfozelor* lui Ovidiu ⟨9, 10⟩. El preia şi „tîlcuirile" pe care Vlantis le tradusese din ediţia latino-franceză a lui Pierre Du Ryer. Mult mai tîrziu îi apare tălmăcirea, făcută în 1826 după un intermediar francez, a romanului picaresc spaniol *Aventurile lui Lăzărilă Torma* al lui Diego Hurtado de Mendoza. În 1840, **T.** publică *Gheografia Ţării Româneşti,* care cuprinde şi o culegere de *Învăţături filosoficeşti şi morale.* Pe coperta *Gheografiei...* autorul anunţa apariţia unei *Istorii a lui Serafim Başelierul de la Salamanca,* traducere care nu a mai apărut, se pare din cauza lipsei „prenumeranţilor", ceea ce s-a întîmplat şi cu un *Curs de literatură* (anunţat în 1829, în „Curierul românesc"), ce cuprindea tălmăciri din Lessing, Bossuet, Molière, Chateaubriand, Fénelon.

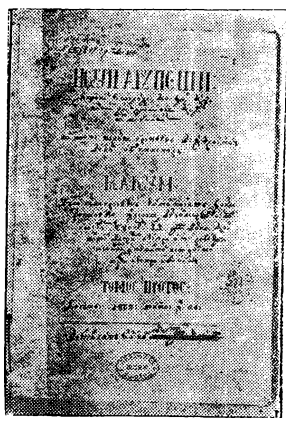

— *[Observații în problema traducerilor]*, VSR, IX, 1845, 97—99. — Tr. : [Autor neidentificat], *Descriere a lucrărilor ce se urmează de corabieri pă mare în curgerea unei zîli*, MZA, I, 1836—1837, 29, 32, 35 ; Diego Hurtado de Mendoza, *Aventurile lui Lăzărilă Torma*, t. I, București, Tip. Carcalechi, 1839, t. II, București, Tip. Pencovici 1839 ; Voltaire, *Ianot și Colin*, în *Gheografia Țării Românești*, București, Tip. Pencovici, 1840, 57—75 ; Ovidiu, *Metamorfoze. Cartea I*, îngr. și introd. Nicolae Vasilescu-Capsali și Dan Ripă-Buicliu, pref. Nicolae Lascu, București, Cartea românească, 1975. Ms. : *Istorii arăpești* (1808), B.A.R., ms. 2432 ; Chateaubriand, *[Traduceri]*, B.A.R., ms. 3021, ms. 3495, ms. 3738.

— 1. *Înștiințare*, CR, I, 1829, 48 ; 2. *Știri din lăuntru*, CR, V, 1833, 49 ; 3. [Ion Heliade-Rădulescu], *[Despre articolul lui Scarlat Tîmpeanu]*, CR, XVII, 1845, 27, 28 ; 4. Dan Simonescu, *Bossuet în literatura românească*, CL, LX, 1927, septembrie-noiembrie ; 5. Alexandru Marcu, *Contribuție la soarta romanului picaresc în literatura română*, OL, 445—451 ; 6. Nicolae Vasilescu-Capsali și Dan Ripă-Buicliu, *Introducere* la Ovidiu, *Metamorfoze. Cartea I*, București, Cartea românească, 1975 ; 7. Dan Grigorescu, *Ovidiu, „Metamorfoze"*, CNT, 1975, 43 ; 8. Gh. Ceaușescu, *Publius Ovidius Naso, „Metamorfoze", cartea I, traducere și prelucrare de Scarlat Barbu Tîmpeanu (1808)*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 9. V. Cândea, *Metamorfoze*, RL, IX, 1976, 16 ; 10. N. A. Ursu, *Scarlat Barbu Tîmpeanu, traducător din Ovidiu*, CR, XI, 1976, 17.

M. T.

TÎNGUIREA MOLDAVIEI, cronică rimată, anonimă, scrisă spre sfîrșitul anului 1822. În cele 556 de versuri ale poemei, autorul surprinde cîteva aspecte ale luptei eteriștilor în Moldova. Dezorganizata trecere prin țară a ostașilor lui Alexandru Ipsilanti pricinuiește numeroase neajunsuri locuitorilor. Dedați la jafuri, puși pe ospețe și beții, eteriștii ajung să compromită idealurile mișcării. Parodiind, versificatorul prezintă la un moment dat orgolioasa lor *Marseilleză* ca pe o zgomotoasă cîntare a unei cete de cheflii. În cele din urmă, înfrîngerea eteriștilor de către trupele turcești, apoi numirea unui domn pămîntean — Ioniță Sandu Sturdza — devin prilej pentru autor de a-și moraliza concetățenii, pe care îi îndeamnă la „dragoste, unire / Și dreaptă ocîrmuire". Versurile, modeste ca realizare literară, rămîn să intereseze îndeosebi din punct de vedere documentar.

— *Tînguirea Moldaviei*, în *Documente privind istoria României*, V, București, E.A., 1962, 551—561.

— 1. Emil Vîrtosu, *„Tînguirea Moldaviei"*, RITL, XV, 1966, 4.

R. Ș.

TOADER, diacul (sfîrșitul sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII), cărturar. Originar din Feldru, sat someșan din apropierea orașului Bistrița, bun cunoscător al limbii slavone și iscusit caligraf, **T.** era un dascăl apreciat. Boierul moldovean Pătrașcu Ciogolea, ajuns logofăt în timpul lui Vasile Lupu, îl cheamă în Moldova pentru a-i instrui copiii. Mai tîrziu, **T.** se reîntoarce în Ardeal, intrînd în servi-

Iași, 1845

ciul consiliului municipal din Bistrița, de unde este rechemat pe la 1635—1637 de același boier, de astă dată pentru educarea nepoților săi. Aflat la moșia lui Constantin Ciogolea din Calafindești (județul Suceava), **T.** este martor al morții jupînesei Sofronia, soția logofătului Pătrașcu Ciogolea, și compune o cuvîntare la 17 martie 1639, ziua înmormîntării. Este o compoziție ocazională, inspirată de cunoștințele de literatură religioasă ale diaculului, scrisă într-o bună limbă românească și încheiată cu o însemnare explicativă în slavonă. **T.** urmează îndeaproape textul *Cazaniei* pentru înmormîntări din *Molitvelnic*, pentru începutul și finalul discursului, trebuind să păstreze tonul și caracterul religios al scrierii. Corpul discursului, partea cea mai originală a *Cuvîntului...*, include reflecțiile autorului asupra deșertăciunii vieții, asupra morții și o explicare a rostului obiceiurilor de înmormîntare. Deținător al unei filozofii populare, autorul privește moartea cu seninătate și cu credința într-o odihnă eternă. Imaginile reușite, limba curgătoare fac din această scriere o mărturie importantă pentru istoria limbii române literare.

— *[Cuvîntul la înmormîntarea Sofroniei Ciogole]*, în V. Pârvan, *Un vechi monument de limbă literară românească (1639—1668)*, CL, XXXVIII, 1904, 10.

— 1. V. Pârvan *Un vechi monument de limbă literară românească (1639—1668)*, CL, XXXVIII, 1904, 10 ; 2. Iorga, *Ist. bis.*, I, *318—319* ; 3. D. Russo, *Elenizmul*, *31* ; 4. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *38—39* ; 5. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *109* ; 6. Ciobanu, *Ist. lit.*, *272* ; 7. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *58*.

A. S.

TOCILA, publicație periodică satirică apărută la București, săptămînal, de la 3 noiembrie 1890 pînă la 16 februarie 1891, la 20 octombrie 1891 și între 5—24 septembrie 1892. Redactor al gazetei, pe care a ilustrat-o, între alții, C. Jiquidi, a fost ziaristul și literatul C. B. Stamatin-Nazone. Au colaborat cu articole, versuri și proză satirică, îndreptate contra regelui și a guvernărilor conservatoare, Gr. G. Tocilescu, Th. D. Speranția, N. G. Rădulescu-Niger, D. Teleor (semna Camil), Gh. Adamescu (semna Satana).

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *733—734*.

R. Z.

TOCILESCU, Grigore G. (26.X.1850, Fefelei, j. Prahova — 18.IX.1909, București), istoric și folclorist. A urmat școala primară la Ploiești, trecînd apoi, ca bursier al statului, la liceul „Sf. Sava" din București. Publică în revista „Elevul patriot" (1866—1867) primele încercări literare, în versuri. La Universitatea din București urmează literele, studiază dreptul și filozofia. Obține titlul de doctor în filozofie la Praga, unde se specializează și în limbile slave. În 1876, la Viena, dobîndește cunoștințe temeinice în domeniul epigrafiei și arheologiei. Revenit în țară, este trimis de guvernul român pentru cercetări științifice în Bulgaria, Rusia și, mai tîrziu, în Franța. La întoarcere prezintă un mare număr de documente referitoare la trecutul țărilor române (printre altele, cronica lui M. Moxa și manuscrisele lui D. Cantemir). În timpul celor trei ani petrecuți la Paris, **T.** își îmbogățește cunoștințele în domeniul istoriei, epigrafiei și arheologiei, audiind cursuri la Ecole des Hautes Etudes și Collège de France. În anul 1891 efectuează cercetări arheologice în Italia. Numit profesor de istorie antică și epigrafie la Universitatea din București (1891), **T.** a mai deținut direcția Muzeului Național de Antichități și funcția de secretar general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Colaborează la periodicele „Foaia societății „Românismul", „Columna lui Traian" și „Revista de istorie, arheologie și filologie", editată de el, publică numeroase documente și lucrări de istorie, arheologie, epigrafie, studii și materiale de literatură populară. Conferințele și comunicările ținute la Paris, Roma, Londra, Dresda l-au făcut cunoscut, fiind cooptat membru a numeroase societăți științifice străine. S-a numărat printre directorii *Marelui dicționar geografic al României*. În calitate de parlamentar în diferite legislaturi, a susținut importante legi pentru reforma învățămîntului. Ales în anul 1877 membru corespondent al Societății Academice Române, iar în 1890, membru titular, **T.** a continuat să muncească neobosit pînă în ultimele clipe ale vieții. Moartea survine în urma unei boli de inimă.

T. a desfășurat o bogată activitate istorică, începînd cu cercetarea și publicarea a numeroase documente și terminînd cu studii închegate, unele de mari proporții. Dintre manuscrisele lui D. Cantemir, descoperite în bibliotecile din Rusia, el editează *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, însoțindu-l cu un studiu introductiv. Dintre studiile mai importante, reținem atenția acelea care au fost consacrate unor personalități marcante ale istoriei naționale : Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu și N. Bălcescu. Îndeosebi ultimului i se consacră o amplă și fidelă prezentare în dubla-i ipostază de revoluționar și de om de litere. Pentru sinteza *Dacia înainte de romani din punct de vedere geografic, istoric și arheologic* a primit premiul Academiei Române. Autor al lucrării *Monumentele epigrafice și sculpturale ale Muzeului Național de Antichități*, **T.** este considerat întemeietorul epigrafiei românești, iar ca arheolog s-a remarcat prin cercetările referitoare la monumentul de la Adam-Clisi. A mai publicat articole pe teme culturale *(Instrucțiunea publică în România* și *Ceva despre Constantin din Golești)*. Orientarea sa democratică apare mai evidentă în amplul studiu *Țăranul român*, premiat de Academie, dar rămas în manuscris.

Ca folclorist, **T.** a făcut parte din școala lui B.P. Hasdeu, a cărui influență s-a resimțit și în celelalte domenii ale activității sale. Materialul folcloric publicat de el (descîntece, superstiții, balade ș.a.) i-a servit uneori pentru ilustrarea faptelor istorice. Optica lui **T.** asupra folclorului, așa cum se desprinde ea din studiul *Poezia populară a românilor*, este încă sub influența concepției romantice. Susține prioritatea cronologică și valorică a poeziei populare față de alte manifestări artistice și face considerații, pe un ton ușor exaltat, asupra însemnătății ei istorice, etnopsihologice ori estetice. Exagerată este atribuirea unei origini romane întregii creații folclorice în versuri. **T.** s-a preocupat și de clasificarea poeziei populare, pe care o împarte în șapte categorii : colinde sau coliande, balade sau cîntece bătrînești, doine, cîntece de lume, hore sau cîntece de joc, sa-

tire şi cimilituri, descîntece. Masiva culegere de *Materialuri folkloristice* (1900), din care au apărut două volume, în trei părţi (al doilea volum cuprinde o culegere de folclor aromân adunat de Pericle Papahagi), trebuia să fie, potrivit intenţiei lui **T.**, un adevărat „corpus al literaturii populare". Pentru adunarea materialului au fost trimişi pe teren culegători. În acelaşi scop, **T.** a alcătuit în 1898 un *Chestionar folcloristic*, trimis învăţătorilor, referitor la cele mai diverse aspecte ale culturii populare. Instrucţiunile pentru culegerea datelor prevedeau, printre altele, consemnarea numelui satului, a unor date în legătură cu informatorul, transcrierea exactă a textelor. Deşi în *Precuvîntare* este formulată obligaţia de a sistematiza materialul adunat, tocmai aceasta este deficienţa fundamentală a colecţiei lui **T.**, în care producţiile populare au fost înregistrate în ordinea primirii lor. Atît speciile culese, cît şi teritoriile investigate sînt inegal reprezentate. De asemenea, lipsa unei selecţii severe a făcut ca în cuprinsul culegerii să fie înglobate şi piese nesemnificative. *Materialuri folkloristice* încorporează multe producţii realizate artistic *(Ilinca Şandrului, Agusiţă a lui Topală, Cîntecul lui Mocan Oleac* ş.a.), unele necunoscute pînă atunci (baladele *Niculca, Cîntecul lui Călin, Aga Bălăceanu* ş.a.).

— *La români*, FSR, I, 1870, *81—87* ; *Descîntece*, FSR, I, 1870, *93—96* ; *Poezia populară a românilor*, FSR, I, 1870, *111—129, 182—202, 255—268, 362—371* ; *Zapisul şi grădinarul*, FSR, I, 1870, *349—350* ; *Doi istorici. G. Panu şi P. Cernătescu*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1874 ; *Ceva despre Constantin din Goleşti*, ROM, XIX, 1875, 18 şi 19 iulie ; *N. Bălcescu. Viaţa, timpul şi operele sale*, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1876 ; *Descîntece, superstiţiuni şi poezii poporane*, RIAF, II, 1884, vol. III, *384—392* ; *Balade poporane*, RIAF, VII, 1894, *417—427* ; *Raport general asupra lucrărilor comisiunii pentru „Marele Premiu „Năsturel" şi Premiile anuale „Eliade Rădulescu" şi „Adamachi" pe anul 1897*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897 ; *Materialuri folkloristice*, I—II, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1900 ; *Balade şi doine*, îngr. şi pref. Marin Bucur, Bucureşti, E.T., 1958.

— 1. *Gr. G. Tocilescu*, LMI, II, 1893, 20 ; 2. *Omagiu lui Tocilescu*, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1900 ; 3. Artur Gorovei, *Literatura populară*, îngr. şi introd. Iordan Datcu, Bucureşti, Minerva, 1976, *142—149* ; 4. *Gr. G. Tocilescu*, RIAF, XI, 1910, *7—16* ; 5. N. I. Apostolescu, *Hasdeu şi Tocilescu*, RIAF, XIII, 1912, *24—45* ; 6. Diaconu, *Folklor*, II, *LXIV—LXXI* ; 7. Marin Bucur, *Prefaţă* la Gr. G. Tocilescu, *Balade şi doine*, Bucureşti, E. T., 1958 ; 8. Ovidiu Papadima, *Folclorul în periodicele lui Hasdeu („Traian" şi „Columna lui Traian")*, SIL, *292—296* ; 9. Chiţimia, *Folcloriştii, 193—216* : 10. Vrabie, *Folcloristica, 228—235* ; 11. M. Frunză, *Grigore Tocilescu şi integrarea sa în evoluţia preocupărilor folcloristice naţionale din veacul al XIX-lea*, AUI, literatură, t. XVI, 1970 ; 12. *Ist. lit.*, III. *896—904* ; 13. Bîrlea, *Ist. folc., 310—313* ; 14. Virgiliu Ene, *Folcloriştii români*, Timişoara, Facla, 1977, *120—129*.

C. B.

TOMA ALIMOŞ, baladă populară. Aparţinînd eposului medieval, balada, cunoscută şi sub numele *Toma a lui Moş* sau *Toma Al Imoş*, face parte din ciclul baladelor vitejeşti şi datează din secolul al XVII-lea (1) sau chiar mai dinainte (2). Răspîndită îndeosebi în sudul Moldovei, în Muntenia, Oltenia şi Banat, balada este cunoscută şi la românii din sudul Dunării. Cele mai izbutite variante provin din Moldova şi Muntenia şi sînt incluse în colecţiile de poezii populare ale lui V. Alecsandri şi G. Dem. Teodorescu. Primele versuri ale baladei sugerează cadrul desfăşurării acţiunii : „La poalele codrului, / În mijlocul cîmpului". Acolo, freamătul codrului însoţeşte însingurarea eroului, care ospătează dorind tovărăşia cuiva. El închină plosca, pe rînd, calului, armelor şi codrului. Singură pădurea vibrează la vorbele voinicului. Atmosfera în care se desfăşoară dialogul dintre haiducul mîndru — „Nalt la stat, / Mare la sfat / Şi viteaz cum n-a mai stat" — şi natură este preponderent lirică. Acţiunea se precipită dramatic odată cu apariţia lui „Manea, slutul şi urîtul, / Manea, grosul şi-arţăgosul", pornit pe cruntă răfuială cu străinul care a cutezat să-i calce meleagurile. Drept răscumpărare, Manea îi cere calul. Dispus să ajungă la o înţelegere, Toma îi întinde plosca să bea, dar Manea îl loveşte mişeleşte şi fuge. Conflictul social, caracteristic baladelor antifeudale, este convertit aici într-unul moral. De aceea, răzbunarea lui Toma apare ca o supremă datorie. Din acest moment al desfăşurării acţiunii, eroul este investit cu atribute miraculoase. Pentru a pedepsi pe Manea, haiducul îşi învinge durerea fizică şi, cu ajutorul calului năzdrăvan, pleacă în urmărirea duşmanului. Unele variante ale baladei, culese din nordul Moldovei sau din Banat, se încheie odată cu înfăptuirea actului justiţiar — omorîrea lui Manea. Altele cuprind un tablou final care se armonizează cu tonalitatea baladei. Momentul morţii haiducului se produce pe tărîm de legendă. Prieten credincios, calul îi va împlini ultima dorinţă, purtîndu-i trupul „Colo-n zarea celor culmi / La gropana cu cinci ulmi". Procedeele stilistice folosite de cîntăreţul anonim conferă baladei nuanţare, muzicalitate şi putere de sugestie. Fraza amplă, bogată în imagini poetice, cuprinde un număr mare de versuri, amplificînd suflul epic. Subtila împletire a realităţii cu fantezia se realizează prin hiperbole descriptive şi narative. Repetarea vocativului „Maneo, Maneo, fiară rea" dă mai multă acuitate dialogului. Formulele introductive şi de încheiere, exterioare cadrului acţiunii epice, sînt laconice, unele variante renunţînd la ele. Vibrînd de autentică poezie, balada rămîne una din cele mai valoroase creaţii ale literaturii noastre populare.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1866, *72—76* ; vol. I, Bucureşti, E.L., 1965, *156—160* ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1885, *581—584* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1900, *38—44* ; Alexandru Vasiliu, *Cîntece, urături şi bocete de-ale poporului*, Bucureşti Tip. Progresul-Ploieşti, 1909, *13—14* ; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, Bucureşti, Socec, 1910, *250—251* ; Emanoil Bucuţa, *Românii dintre Vidin şi Timoc*, Bucureşti, Cartea românească 1923, *120—123* ; Al. I. Amzulescu, *Balade populare româneşti*, I, Bucureşti, E.L., 1964, *253—259* ; *Toma Alimoş. Balade haiduceşti*, pref. M. Beniuc, Bucureşti, Minerva, 1973, *3—11* ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrîneşti*, Bucureşti, Minerva, 1974, *292—300*.

— 1. Iorga, *Balada* ; 2. Petru Caraman, *Contribuţie la cronologizarea şi geneza baladei populare la români*, AAF, I, 1932, *53—105*, II, 1933, *21—88* ; 3. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare româneşti*, I, Bucureşti, E.L., 1964, *151—152* ; 4. Vrabie, *Balada, 389—393* ; 5. Rusu, *Viziunea, 163—179*.

I. C.

TOMICI, Ioan (3.XII.1771, Vărădia, j. Caraş-Severin — 18.IV.1839, Caransebeş), cărturar iluminist. Fiu al lui Gheorghe Toma, **T.** a studiat teologia la Vîrşeţ şi a fost preoţit în 1795. După trei ani, este chemat la Vîrşeţ, ca profesor de teologie. În 1804 devine protopop al Caransebeşului şi va desfăşura, pînă la sfîrşitul vieţii, o intensă activitate pentru organizarea şi dezvoltarea învăţămîntului românesc. Înfiinţează primul curs pentru pregătirea învăţătorilor, iar din 1824 pînă în 1831 deţine şi funcţia de director şi inspector al şcolilor româneşti din districtul Caransebeşului.

În acord cu preocupările iluministe ale cărturarilor vremii, ilustrate şi de activitatea sa pedagogică, el a scris *Scurte învăţături pentru creşterea şi buna purtare a tinerimei române, precum şi nişte alease cîntări besericeşti şi unele cuvioase şi desfătătoare lumeşti* (1827). Dedicaţia, *De bun ghen născutului domn Athanasie Grabovski*, este scrisă în

versuri ritmate vioi. Primele două capitole conţin sfaturi referitoare la comportare. După un capitol *Despre cîntarea besericească*, urmează alte versuri, unele culese din folclorul religios (cîntece de stea, un fragment din *vicleim*), altele originale, dedicate împăratului. Ca un reflex al ideilor latiniste, **T.** dă şi o listă de cuvinte nelatineşti, pe care le-a înlocuit cu echivalentele de origine latinească. El a fost şi unul din primii colaboratori ai revistei „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1838), publicînd aici cîteva fabule în proză, însoţite de lungi comentarii moralizatoare. Pentru a răspunde unui alt deziderat al epocii — răspîndirea cunoştinţelor ştiinţifice —, **T.** traduce şi prelucrează, în 1823, două cărţi despre creşterea viermilor de mătase şi a albinelor, interesante şi pentru contribuţia lor la dezvoltarea limbii literare.

— *Scurte învăţături pentru creşterea şi buna purtare a tinerimei română, precum şi nişte alease cîntări besericeşti şi unele cuviosse şi desfătătoare lumeşti*, Buda, Tip. Universităţii, 1827 ; *Albinile şi ursul, Privighetoarea şi vulturul*, FMIL, I, 1833, 5, reed. în Negoescu, *Fabule, 64—65* ; *Greierul şi furnicile*, FMIL, I, 1838, 7 ; *Leul, lupul şi vulpoiul*, FMIL, I, 1838, 8 ; *Înştiinţare*, FMIL, I, 1838, 19 ; *Cuvînt dă învăţătură* (publ. Caius Pascu), VS, 1933, 717. — **Tr.** : Iosif Blaşcobici, *Cultura bombiţelor*, Buda, Tip. Universităţii, 1823 ; [Autor neidentificat], *Cultura albinelor*, Buda, Tip. Universităţii, 1823.

— 1. *Primii gramatici români bănăţeni*, FDZ, XXXVII, 1922, 28 ; 2. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului şi scriitorii bănăţeni*, AO, IV, 1925, 17 ; 3. *[Notă bibliografică]*, BRV, III, *554—556* ; 4. Suciu, *Lit. băn., 79—82* ; 5. Nic. Tomiciu, *Contribuţia Bănatului la renaşterea noastră culturală naţională. Protopopul Ion Tomiciu*, DCI, II, 1940, 39 ; 6. Ţîrcovnicu, *Contribuţii, 35—39, 74—75* ; 7. Duţu, *Cărţile, 40—41*.

C. T.

TONCESCU, Mihai I. (sfîrşitul sec. XIX), publicist şi autor de versuri. A colaborat la „Literatorul", „Revista literară", „Ţara". La revista literară ilustrată „Peleşul" a fost director, iar apoi, „redactor proprietar". A mai condus, între 1898 şi 1901, revista „Tribuna familiei", în paginile căreia a publicat romanele *Floare viscolită* şi *Fatalitate*. **T.** a scris numeroase versuri de dragoste cu accente pesimiste, dar fără relief şi ton personal (*Cînd te văd..., În nopţi tăcute, Dorul, Trecut, Ochii ei, Traiul meu, M-am întrebat, Ca un nebun, Te-am privit* ş.a.). **T.** încearcă apoi, în volumul *Vorbă să fie* (1896), pe urmele lui Th. D. Speranţia, să versifice anecdote populare, depărtîndu-se, ca şi predecesorul său, de motivul popular, prin amplificarea acţiunii şi transferarea ei în alt mediu. În prefaţa celui de al doilea volum de anecdote, *Gura lumii*, îşi expune părerile despre literatura populară. El înţelege să contribuie la promovarea ei, versificînd în stil popular, creînd în acest mod, ca şi Speranţia, produse hibride oscilînd între creaţia populară şi cea cultă. Majoritatea anecdotelor sale sînt despre ţigani, unguri, evrei, bulgari, greci sau turci. În aceste anecdote, comicul de limbaj provoacă, uneori, şi comic de situaţii : *La-mpărat, Bulgarul la biserică, Ştiu turceşte, Şumăl, E neamţ, Povestea lui Chirichitopol* etc. În acelaşi volum sînt incluse şi cronici în versuri, vizînd diferite chestiuni din actualitate : *Cap de aur, Nevroza politică*. La revista „Peleşul", **T.** a ţinut rubrica de cronică teatrală. A mai semnat şi Mihton.

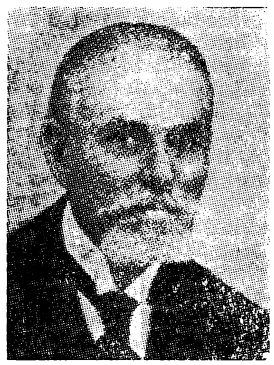

— *[Versuri]*, L, III, 1882, 5—8, IV, 1883, 2, 7—9, PŞU, I, 1884, 1—18, II, 1887, noiembrie, decembrie, III, 1888, ianuarie, august, RER, III, 1889, 1, 2 ; *Teatrul Naţional*, PŞU, II, 1887, noiembrie, decembrie, III, 1888, ianuarie — martie ; *C. A. Rosetti*, RER, III, 1889, 1 ; *Vorbă să fie*, I, pref. Bonifaciu Florescu, Bucureşti, Göbl, 1896 ; *Tată nou*, RELI, XVIII, 1897, 33 ; *Ţiganul păcălici*, RELI, XIX, 1898, 2 ; *Floare viscolită*, TRF, I, 1898—1899, 2—32, II 1899—1900, 1—13, 16—19, 21, 23 ; *Fatalitate*, TRF, II, 1900, 14—20, 22, 24—36, III 1900, 1—2 ; *Genealogia familiei Lămotescu*, Bucureşti, Tip. Clementa, 1915 ; *Gura lumii*, ed. 2, Bucureşti, Cultura românească.

— 1. Straje, *Dicţ. pseud., 729*.

E. B.

TRAIAN, gazetă politică şi literară care apare de trei ori pe săptămînă la Bucureşti între 16 aprilie 1869 şi 14 februarie 1870. Redactor a fost B. P. Hasdeu, iar colaboratori, pentru partea politică, G. Missail, Radu Mihai, Gr. Vulturescu, N. Rosetti ş.a. **T.** era un ziar de opoziţie, de nuanţă liberală, îndreptat împotriva guvernului de coaliţie (conservatori şi liberali moderaţi) al lui D. Ghica şi, în primul rînd, împotriva ministrului de Interne, M. Kogălniceanu. Hasdeu dă, însă, o mai mare dezvoltare paginilor de cultură, încercînd, cum va face şi la „Columna lui Traian" sau la „Revista nouă", să combată pătrunderea exagerată a influenţelor străine, cerînd stimularea, în toate planurile vieţii sociale, a elementelor originale, autohtone. El scrie în această perioadă foarte mult, redactînd frecvent aproape întregul ziar : articolul de fond şi alte articole politice, studii de economie, studii filologice, analize de documente istorice, recenzii, prezentarea atentă a revistelor mai importante („Convorbiri literare", „Albina Pindului" ş.a.), versuri şi chiar poşta redacţiei. Cu publicistică pe teme culturale colaborează G. Missail, S. Perieţeanu-Buzău, I. C. Tacit, G. Marian. O rubrică atractivă, datorită ştirilor şi comentariilor privitoare la mişcarea artistică şi politică din diverse ţări europene, este aceea intitulată *Corespondinţa*, care adăposteşte scrisori primite din Paris, din cîteva oraşe italiene şi de la Viena. Dintre corespondenţi făceau parte, probabil, S. Perieţeanu-Buzău şi I. Al. Lapedatu, care erau atunci studenţi la Paris. Un interes deosebit s-a arătat pentru poezia populară. În primul număr se publică articolul *Poezii poporane române din Crişana*, precum şi patru balade culese de Miron Pompiliu, din a cărui colecţie se va tipări în continuare, alături de alte materiale folclorice din culegerile lui A. Vodă, V. Gr. Pop, I. C. Fundescu şi S. Fl. Marian. Pe lîngă doine din zona Sibiului, Dionisie Miron dă, în traducere românească, balade despre eroul popular sîrb Marcu. În foileton apare *România veche şi nouă* de G. Missail, încercare romanescă ambiţioasă, fără valoare literară, în care unul dintre personaje este Alecu Russo. Versuri publicau I. Al. Lapedatu, M. Pompiliu, V. D. Păun şi un Leonida Grigoriţă. Discutînd în diferite articole şi în recenzii raportul dintre trăsăturile naţionale şi influenţele străine în cultură,

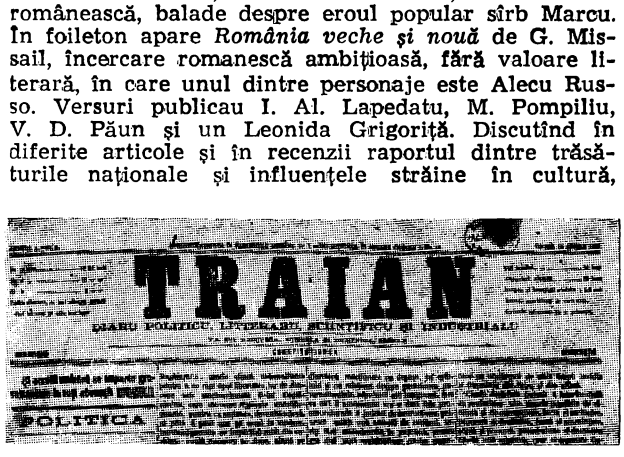
TRAIAN
POLITICA

Hasdeu critică, în mai multe rînduri, cîteodată aluziv, şi Junimea. „Convorbiri literare", la rîndul lor, îi ironizează exprimarea pletorică, nesupravegheată uneori, precum şi unele exagerări, unele accente naţionaliste. Astfel se continua o polemică de durată, susţinută de Hasdeu şi în publicaţiile editate în anii următori.

— 1. B. P. Hasdeu, *[Articol-program]*, TRA, I, 1869, 1 ; 2. Iorga, *Ist. presei, 134* ; 3. O. Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian" şi „Columna lui Traian")*, SIL, *216—334* ; 4. Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, Bucureşti, Minerva, 1974, *104—123*.

R. Z.

TRANSILVANIA, revistă literară apărută la 1 ianuarie 1868, la Braşov, ca organ al Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român. Din 1881 revista se mută la Sibiu. Cu unele întreruperi, înainte de 1900 (în 1879, cînd nu a apărut deloc, şi în 1880—1881, cînd a fost înlocuită de „Analele Asociaţiunii"), **T.** a apărut, cu mari intermitenţe, şi după 1900 (pînă în martie-aprilie 1945). Redactori erau secretarii Astrei : G. Bariţiu (1867—1889), I. Popescu (1890—1891), Z. Boiu (1892—1895), C. Diaconovici (1896—1903). După 1903 şi mai tîrziu, în redacţia revistei aveau să intre O. Goga, O. C. Tăslăuanu, I. Georgescu, H. Petra-Petrescu, I. Breazu, Silviu Dragomir, Şt. Manciulea, I. Muşlea, S. Opreanu, Ionel Pop, D. Popovici, Al. Dima. Cu şase ani înainte de apariţia „Transilvaniei" se publicau, sub titlul de „Analele Asociaţiunii", procesele verbale ale adunărilor generale şi documentele Astrei. La 20 septembrie 1867, comitetul îl roagă pe G. Bariţiu să accepte conducerea unei publicaţii „ca să fie aceasta, pentru popor, ceea ce a fost Gazeta pentru cei luminaţi". Bariţiu a dat însă revistei un caracter de magazin istoric publicînd, pe lîngă statute, regulamente, îndrumări de ordin administrativ ale Astrei, şi numeroase documente istorice şi studii din istoria Transilvaniei, pentru cunoaşterea unor epoci pentru care ştirile despre români erau sărace, incomplete, prilejuind interpretări tendenţioase. Ocupîndu-se de istorie, Bariţiu duce o conştientă luptă politică, pentru ca rolul românilor să nu fie minimalizat în istoria Transilvaniei. După el, istoria poate aduce argumente prin care poporul îşi apără originea şi individualitatea. Astfel apar în paginile **T.** documente din foarte bogata arhivă a comitelui Iosif Kemény, publicate de Şt. Moldovanu. G. Bariţiu reeditează cronicile lui M. Cserei şi P. Apor ; I. Ardeleanu face cunoscute documentele referitoare la români aflate la Vatican. **T.** publică acte din arhiva bisericii din Şcheii Braşovului şi retipăreşte altele după B. P. Hasdeu. Deşi chiar în epocă s-au exprimat nemulţumiri în legătură cu ţinuta prea academică a revistei şi lipsa de accesibilitate, paginile de istorie din **T.**, în condiţiile dualismului austro-ungar, proclamat în 1867, capătă semnificaţii

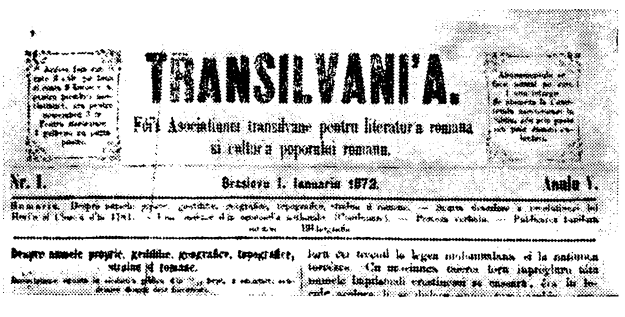
TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu.

Nr. 1. Brassiova 1. Ianuariu 1872. Anulu 1.

mai adînci, iar unele din documentele publicate interesează ca surse de informaţie istorică. G. Bariţiu, redactorul revistei, continua să creadă în idealurile revoluţionare pentru care militase în 1848, şi ecourile se fac simţite în revistă, în evocări şi schiţe biografice ale unor conducători ai revoluţiei din Ardeal şi Ţările române *(Testamentul lui N. Bălcescu, N. Bălcescu, Momente din viaţa lui Avram Iancu)*, scrisori ale lui S. Bărnuţiu şi Eftimie Murgu, acte şi documente din anii 1848—1849. În centrul interesului se află momentele revoluţionare şi de afirmare naţională din istoria Transilvaniei (G. Bariţiu scrie *Despre bellu civil transilvan din anii 1437 şi 1438*, despre *Cauzele pentru care s-au revoltat românii în anul 1784* ; I. V. Russu dă o *Scurtă descriere a revoluţiei lui Horia şi Cloşca)*, precum şi originea şi vechimea românilor în Ardeal (I. V. Russu traduce lucrarea lui R. Roesler *Dacii*, pentru a fi cunoscută şi combătută, apare în traducere *Supplex libellus valachorum Transilvaniae*, I. Sterca-Şuluţiu dă un studiu despre *Originea românilor)*. Ideea de unitate a românilor şi de necesitate a recunoaşterii teritoriului etnic ca teritoriu politic este prezentă în articolele publicate în **T.**, care mai tîrziu va milita deschis pentru întregirea unităţii naţionale, iar după 1940 împotriva Dictatului de la Viena.

Preocupările revistei nu s-au limitat, chiar în anii cînd ea s-a aflat sub conducerea lui G. Bariţiu, numai la istorie. Tot ceea ce putea servi ca argument al romanităţii şi drepturilor românilor interesa : datini, limbă, folclor. Este importantă contribuţia revistei în domeniul cunoaşterii şi valorificării folclorului literar şi artei populare, considerată „un bun criteriu al vieţii noastre naţionale". *Poporul român în poezia sa*, studiu de I. Vulcan, din 1869, aducea ideea folclorului ca depozitar al istoriei. În **T.** publică Gr. Silaşi *Românul în poezia sa poporală* (1876), studiu de mitologie populară românească. *Însemnătatea literaturii române tradiţionale* (1875), lucrare a aceluiaşi autor, pledează pentru considerarea folclorului ca expresie a spiritualităţii româneşti. Vechimea datinilor vorbeşte despre vechimea poporului *(Din datinile vechi ale Transilvaniei* — 1868). G. Bariţiu face să apară balade din colecţia lui V. Alecsandri. Se publică folclor (colinde, balade, descîntece din Banat, poveşti, jocuri de copii), culese de I. Pop-Reteganul, G. Todica, Enea Hodoş, Gr. Sima al lui Ion, *Cîntece haiduceşti* de I. Vulcan şi studii de folclor *(Moşii, Petrecerea mortului* de S. Mangiuca) şi etnografie. După 1900, activitatea folcloristică se intensifică. Preocupările de etnografie ale revistei erau mai vechi. G. Bariţiu, care a organizat Expoziţia naţională de artă populară de la Sibiu (1881), pleda pentru cercetarea etnografică *(Despre costumele naţionale româneşti*, 1877, *Idei fugitive de industria de casă şi de industria mică*, 1877, *Portul naţional la poporul nostru românesc*, 1889), subliniind valoarea artistică deosebită a ţesăturilor şi cusăturilor populare. Revista a publicat numeroase materiale care interesau Muzeul istoric şi etnografic al Astrei. **T.** a fost o adevărată cronică a activităţii Astrei şi a reflectat preocupările legate de *Enciclopedia română*, care începuse să apară sub auspiciile societăţii. Acţiunile Societăţii pentru fond de teatru român sînt, de asemenea, popularizate în **T.** Profilul este al unei reviste de cultură cu caracter enciclopedic. În **T.** apar articole de economie (publică agronomii Şt. Pop, I. Ionescu de la Brad), medicină (P. Vasici), pedagogie, ştiinţă popularizată (G. Bariţiu, *Teoriile lui Darwin)*, avîndu-se în vedere tot ceea ce putea ajuta progresului material şi dezvoltării culturii în Transilvania. Pînă la 1900 **T.**

a publicat foarte puțină literatură (poezii de D. Bolintineanu și Z. Boiu, versuri inspirate de războiul de Independență din 1877, drama *Constantin Brîncoveanu* a lui D. Bolintineanu). O rubrică literară apare tîrziu, cu 2—3 ani înainte de 1900, și ea cuprinde studii de istorie literară (Em. Micu despre Petru Maior, M. Strajanu despre V. Alecsandri), recenzii, indicații bibliografice, cîteva studii asupra teatrului (*Despre teatru în timpul lui Shakespeare, Teatrul lui V. Alecsandri* ș.a.). Se remarcă studiile de teorie literară și estetică ale lui Iosif Blaga (*Teoria dramei*, 1899, *Din estetica tragicului*, 1900) și cel al lui M. Strajanu, *Poezia în raport cu istoria și cu științele pozitive* (1900). Printre traducerile literare sînt versurile lui Vergiliu și Schiller (în versiunea lui M. Strajanu) și ale lui Heine (tălmăcite de Sextil Pușcariu). Ortografia latinizantă a revistei, din primii ei ani de apariție, a fost criticată de T. Maiorescu în *Limba română în jurnalele din Austria.*

Revista, în întregime, dă o imagine cuprinzătoare a vieții sociale și culturale a românilor din Transilvania, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *89—92, 105—111, 118, 154—155* ; 2. *Jubileul „Transilvaniei"*, T, XXVI, 1895 (număr festiv), reed. în PLR, I, *288—289* ; 3. N. Togan, *Indice alfabetic al publicațiunilor revistei „Transilvania"*, T, XXVII, 1896, 10 ; 4. C. Diaconovici, *O dare de seamă*, T, XXXIV, 1903, 1 ; 5. Oct. C. Tăslăuanu, *Către cititori*, T, XLV, 1914, 1, reed. în PLR, I, *290—291* ; 6. Lupaș, *Contribuțiuni, 72—74* ; 7. Al. Dima, *Revista „Transilvania"*, RFR, IX, 1942, 1 ; 8. *„Transilvania". Indice bibliografic selectiv. XXVI (1895) — XLVIII (1917)*, Cluj, 1964 ; 9. F. Moldovan, *100 de ani de la apariția „Transilvaniei"*, PRN, XII, 1968, 1 ; 10. *Centenarul revistei „Transilvania"*, Sibiu, 1969 ; 11. Pervain, *Studii, 303—308* ; 12. Bucur Țincu, *„Transilvania" (1868—1900)*, RLRO, *23—50* ; 13. Pamfil Matei, *Vasile Alecsandri și revista „Transilvania"*, T, VII, 1978, 5 ; 14. Pamfil Matei, *„Transilvania". Etape și preocupări*, T, VII, 1978, 6.

S. C.

TRANZACȚIUNI LITERARE ȘI ȘTIINȚIFICE, revistă bilunară apărută la București, sub conducerea lui D. Aug. Laurian și Șt. C. Michăilescu, de la 15 februarie 1872 pînă la 28 februarie 1873, după care se contopește cu „Revista contimporană". Prospectul revistei conține o expunere fermă de principii care vor călăuzi viitoarea orientare a redactorilor. După o apreciere critică a stărilor sociale înapoiate și a politicianismului care împiedică libera dezvoltare a culturii, remediul „ignoranței și mizeriei" este căutat în puterea științei și a cugetării. Acțiunea de educare prin știință se revendică din activitatea de „luminare" începută de Gh. Lazăr. Datorită lui D. Aug. Laurian, publicația a adoptat o ortografie latinizantă, ceea ce i-a atras criticile „Convorbirilor literare". **T. l. și ș.** a fost o revistă enciclopedică, de răspîndire a cunoștințelor științifice, cu articole numeroase și substanțiale din domeniul fizicii, chimiei, medicinei, psihologiei și logicii. Nivelul științific superior al revistei se explică, în primul rînd, prin colaborarea lui Șt. C. Michăilescu, filozof materialist, autorul multor articole teoretice sau de popularizare din cele mai diferite domenii. Alături de el, apar nume de prestigiu ca Em. Bacaloglu și C. Davila. Studiile de istorie, de mai mică rezonanță, aparțin lui Al. Papadopol-Calimah, D. Aug. Laurian și Bonifaciu Florescu.

Partea literară a revistei este mai puțin reprezentativă. În afară de Al. Macedonski (al cărui volum de debut este prezentat superlativ de către Laurian) și de B. P. Hasdeu (retipărit după „Columna lui Traian"), publică versuri Th. A. Myller, Gr. H. Grandea, Al. Radu, Const. Christescu. O dramă istorică, *Rhea-Silvia*, semnează **N. V. Scurtescu.** Mai numeroase sînt traducerile. D. Aug. Laurian traduce

TRANSACTIUNI
LITTERARIE SI SCIENTIFICE
REVISTA BILUNARIA
PROSPECTU

Carmen saeculare (Poema seculară) de Horațiu și, alături de Gr. G. Păucescu, din *Eneida* lui Vergiliu. O versiune românească după *Mizantropul* de Molière încearcă Gh. Sion. Un anonim traduce *Spionul prusian* de V. Valmont. Din unele articole și din transpunerile lui G. Dem. Teodorescu din poeziile lui V. Hugo, A. Chénier, A. de Lamartine și A. de Musset se observă preferința colaboratorilor literari ai revistei pentru cultura franceză. **T. l. și ș.** avea o rubrică de *Bibliografie* susținută de Laurian, cuprinzînd scurte prezentări de cărți sau notițe polemice, de obicei antijunimiste. Un N. F. Bădescu recenzează romanul *Fulga* de Gr. H. Grandea, iar Anghel Demetriescu, drama lui A. Roques *Constantin Brîncoveanu.* G. Dem. Teodorescu scrie un studiu despre literatura latină și altul despre viața și operele lui A. Chénier. Un interesant articol despre Anton Pann *(Un cîntăreț uitat),* însoțit de o listă a tipăriturilor lui, publică Laurian. Este una din primele recunoașteri ale valorii operei lui Anton Pann. În genere, orientarea revistei urmează linia publicațiilor lui B. P. Hasdeu.

— 1. *Prospect*, TLȘ, I, 1872, 1 ; 2. S. G. Vârgolici, *„Tranzacțiuni literare și științifice"*, CL, VI, 1872, 2 ; 3. D. Aug. Laurian, *Epistolă către un amic*, TLȘ, I, 1872, 13 ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *81—82* ; 5. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 270—272.*

L. V.

TRAILĂ, Ilie (Elia) (1845, Ciudanovița, j. Caraș-Severin — ?), prozator și autor de versuri. A învățat la gimnaziile din Lugoj, Beiuș și Oradea. Stabilit în Oradea, face studii juridice, după terminarea cărora deschide un birou de avocatură. Colaborează activ la „Familia" lui I. Vulcan, încă de la înființare, și la „Amvonul" lui Justin Popfiu (1868), în special cu traduceri de versuri din Lamartine, Lavieville, G. Herwegh, M. Berend. Mai tîrziu, colaborează cu recenzii la „Observatoriul" (1882) și „Luminătoriul" (1882). Ocazional, a publicat articole și versuri și în alte periodice transilvănene. Scrisul său nu pleacă dintr-o vocație literară, ci din înalte datorii morale față de compatrioți. Se observă la T. o înclinație spre construcția epică meticuloasă, urmărind situații dramatice. Două nuvele mai ample par a fi reprezentative, ambele publicate în almanahul „Fenice" al „Societății de leptură" din Oradea, în 1867. Prima — *Fiia lui Menumorut* — are un subiect inspirat dintr-o perioadă puțin cunoscută din istoria românilor, care favorizează fantazarea romanțioasă a autorului. Pe fondul luptelor de independență duse împotriva ungurilor, se desfășoară o poveste încîlcită, semănată cu răpiri și întîmplări în care hazardul și divinitatea au un rol principal, cu fapte de eroism și clarificări imprevizibile, de ultim moment, istorisire încheiată cu o căsătorie diplomatică, menită să aducă unele libertăți românilor. Cealaltă nuvelă — *Un sătean* —, mai redusă ca dimensiune, țintește să dovedească biruința virtuții

și a cinstei asupra răutății perfide. Autorul evocă un trai idilic, patriarhal, critică influențele „civilizației", dînd o imagine convențională a omului pur, virtuos, reprezentat aici prin păstori. Abundă descrierile etnografice ale satului sau cele geografice și istorice ale orașului Lugoj. Tot în almanahul „Fenice" sînt publicate și cîteva încercări în versuri, pe teme naționale și erotice, mai artificiale decît proza. Mai sînt menționate alegoria în proză *Vulturul mîhnit* (1864) și „povestea în versuri" *Strigoiul* (1874) (1). De o factură deosebită este articolul *Critica*, din ziarul „Observatoriul" (1882). După o scurtă teorie asupra nuvelei (nuvela trebuie să aibă o „învățătură", iar dacă e istorică, să păstreze toate coordonatele timpului acțiunii ; faptele și dialogurile să aibă explicații logice, firești, psihologice), **T.** contestă nuvelele lui N. Gane, obiectînd că acestea nu ar avea un scop, o compoziție legată, acțiunea fiind supusă unei cauzalități fanteziste. Acest articol, cu toate exagerările, atestă o concepție destul de clară asupra unor mecanisme literare, precum și un spirit polemic.

— Către o fată română, Fiia lui Menumorut, Fetița bănățeană și ciucurelul, Fluturelul de seară, Nostalgia, Ostașul orbit, Un sătean, Tricolorul român, FN, *7—243 ; Răzbunarea,* F, IV, 1868, *314, 326, 342 ; Critica,* OBS, V, 1882, 43—44, 46 ; *„Flori de toamnă", poezii de T. V. Păcățianu,* LUMN, III, 1882, 102. — **Tr. :** M. Berend, *Cîntece,* F, III, 1867, *555, Istoria unui cerșitoriu,* AMV, I, 1868, 5, *Lamentarea morții,* AMV, I, 1868. 9, *Jidovul rătăcitor,* F, V, 1869, *31 ;* G. Herwegh, *Din străinătate, De ce ?,* F, IV, 1868, *183, 368 ;* Lavieville, *Imn,* AMV, I, 1868, 3 ; Lamartine, *Meditațiune,* AMV, I, 1868, 4.

— 1. Pop, *Conspect,* II, *204—205 ; 2. Encicl. rom.,* III, *1117—1118 ;* 3. Predescu, *Encicl., 859 ;* 4. Suciu, *Lit. băn., 97—99 ;* 5. Vartolomei, *Mărturii, 159—160.*

C. T.

TREBUINCIOSUL, publicație periodică bilunară, apoi săptămînală, care a apărut la București din ianuarie 1883 pînă la 21 aprilie 1885. De la 1 ianuarie 1884, și-a schimbat denumirea în „Necesarul". **T.** se adresa oamenilor cu puțină cultură, oferindu-le o lectură simplă și distractivă *(Viața împărăteselor romane,* povestiri diverse, articole de știință popularizată, de apicultură și medicină, anecdote ș.a.). Director-proprietar al foii era Luigi Cazzavillan, viitorul editor și proprietar al ziarului „Universul", care încerca să impună cu **T.** o formulă de gazetărie specifică Italiei. Traduceri, mai ales din literatura italiană, făceau I. S. Spartali, Clelia Bruzzesi și D. Stăncescu. Printre autorii traduși erau Silvio Pellico, Edmondo De Amicis, G. Verga, dar și Lope de Vega, Dickens, Turgheniev, Andersen, Hugo, Zola, Jules Verne, Maupassant, A. Daudet, Fr. Coppée. D. Stăncescu dădea și basme populare, iar I. I. Roșca versuri. În februarie 1885, D. Teleor își tipărește aici schițele *Sergentul Cătălin* și *Arnăutul.*

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 482 ; 2.* C. Isopescu, *La stampa periodica romeno-italiana in Romania e in Italia,* Roma, 1937, *33—34.*

R. Z.

TRECUTUL, gazetă politică și literară care apare la Iași, bisăptămînal, de la 1 februarie pînă la 12 iulie 1861. Pentru cei doi redactori, I. Strat și Gh. Mîrzescu, istoria, „trecutul", reprezintă un mijloc de cunoaștere a prezentului și de pregătire a viitorului. **T.** nu făcea apologia vremurilor vechi, ci, dimpotrivă, sprijinea reformele preconizate de Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu. Într-o scrisoare adresată redacției, Kogălniceanu își oferă chiar colaborarea, în scopul de a-și explica poziția și intențiile politice, dar nu va mai apare în paginile gazetei decît în calitate de autor al unei alte scrisori, dedicate morții contelui Cavour. Un colaborator este Gh. Sion ; se publică și interesante *Studii constituționale* ale unui publicist care semna Iassiorum Municipium. B. P. Hasdeu se ocupă de bazele istorice ale legii electorale, plecînd de la documente din vremea domniei lui Miron Barnovschi, pentru a susține ideea reprezentării tuturor claselor sociale în Adunarea legislativă, și tot el demonstrează, din punct de vedere istoric, legitimitatea actului secularizării averilor mănăstirești. Cu versuri în care se străduia să ilustreze frămîntările sociale din epocă este prezent Gh. Tăutu, care dă și fabule înțesate de aluzii politice.

R. Z.

TRIBUNA, publicație periodică de politică și literatură apărută la București, bilunar, între 1 august și 1 decembrie 1873. Subintitulată „revista cestiilor contimpurane", **T.** este redactată de Gr. H. Grandea, cu scopul, mărturisit într-un ambițios articol-program, de a contribui la dezvoltarea culturii naționale. Încrezător în menirea socială a literaturii, așa cum se arată în cuprinzătoarea schiță istorică *Starea literaturei și artelor în România,* republicată aici, Grandea încearcă în același articol și o periodizare. Avîntul unei prime etape, de pînă la 1848, a fost întrerupt, afirmă el, de revoluție. Cei mai buni scriitori emigrînd, perioada următoare este a mediocrității. Gustul este corupt prin invazia traducerilor dintr-o beletristică lipsită de valoare. Semnele unui reviriment ar apărea după 1860, odată cu G. Baronzi, G. Crețeanu, V. A. Urechia, Al. Depărățeanu și mai ales B. P. Hasdeu. În **T.**, Grandea acordă un spațiu însemnat cronicii literare. El scrie despre *Vînătorul Carpaților,* poema lui N. Rucăreanu, căreia nu-i găsește merite literare, iar Z. Demarat se ocupă de poezia lui M. Zamphirescu *Irena,* într-o severă analiză a procedeelor poetice. Discutînd o traducere a lui A. Naum din Musset, apărută în „Convorbiri literare", Șt. Chr. Tell găsește prilejul de a se referi și la „noua direcție", a cărei acțiune o socotește generatoare de efecte negative asupra literelor românești. Toate aceste contribuții sînt însă, ca orientare, neconvergente, așa cum sînt și cele propriuzis beletristice : versurile lui Grandea, de un romantism vetust, cîntînd, în cadențe largi, sunătoare, evenimente istorice, personaje de legendă, altele de Al. Radu, D. Iliescu, I. N. Polychroniade ; nuvele de Grandea și Șt. Chr. Tell, o dramă, *Anonimul,* tot de Grandea ș.a. Cu două poezii originale, *Umbrei lui Bolintineanu, Călugărenii,* și o traducere din La Fontaine, *Șarpele și pila,* reluată în „Oltul", figurează Al. Macedonski. Din Lamartine apare poezia *Bonaparte,* în transpunerea lui C. D. Aricescu. Alte traduceri sînt făcute de Al. Radu, Maria I. Casabianu și Grandea. Poezia *Către muza sa* de Antioh Cantemir, tradusă de C. Negruzzi, se republică drept omagiu pentru scriitorii mai vechi, așa cum se republică și *Introducerea* lui V. Alecsandri la ediția de scrieri ale lui C. Negruzzi din 1872—1873.

R. Z.

TRIBUNA, cotidian politic și literar care a apărut la Sibiu de la 14 aprilie 1884 pînă la 16 aprilie 1903. Un grup de intelectuali și negustori din Sibiu și Brașov, printre care arhimandritul Nicolae Popea, N. Cristea, I. Bechnitz, frații Aurel și Eugen Brote, Diamandi Manole și I. Slavici, a avut inițiativa editării unui cotidian românesc în Transilvania. Mai întîi, în 1883, ei propun redactorilor de la „Gazeta Transilvaniei" să li se alăture, modificînd în consecință și programul politic al ziarului lor. Tratativele eșuînd, se hotărăște înființarea unui ziar nou, a cărui conducere, în calitate de director, o va lua I. Sla-

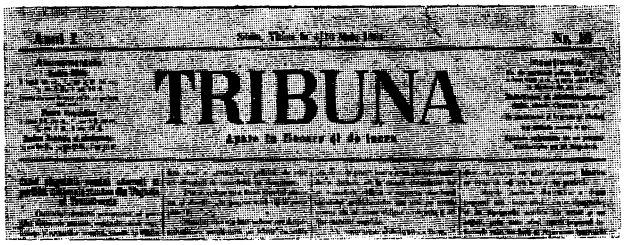
TRIBUNA

vici. Un rol important, atît în formularea programului de acțiune politică și culturală, cît și în realizarea lui, a avut, în prima perioadă de apariție a **T.**, care a durat pînă la începutul anului 1896, I. Bechnitz. Dar munca propriu-zisă de conducere a comitetului redacțional și a gazetei, devenită cel mai important cotidian din Transilvania, îi revine lui Slavici. El figurează, în primele luni, și ca redactor responsabil. Această funcție, care îl făcea pe deținătorul ei pasibil de a răspunde în fața justiției pentru tot ceea ce se publica în coloanele ziarului, este preluată apoi, de la 7 iunie 1884, de Cornel Pop Păcurar. Vor mai fi redactori responsabili Septimiu Albini, Pompiliu Pipoș, ziaristul din București Adrian Cașolțeanu, Cornel Scurtu, Teodor V. Păcățian, George Coșbuc (între 27 martie și 2 aprilie 1889) și alții, în total optsprezece gazetari, dintre care unii de două și chiar de trei ori. Schimbările foarte dese sînt o urmare a frecventelor conflicte cu autoritățile, în urma cărora redactorul responsabil era fie suspendat, pe o perioadă determinată ori definitiv, fie trimis în judecată și condamnat la amenzi substanțiale sau la închisoare. Din 21 noiembrie 1886, Slavici nu mai este indicat drept director, dar el conduce în continuare ziarul pînă la 14 iunie 1888, cînd pleacă la Vác pentru a executa anul de temniță la care fusese condamnat în urma unui răsunător proces de presă judecat la Cluj. În timpul absenței lui Slavici, dar și după reîntoarcerea sa, în iulie 1889, **T.** este condusă de S. Albini, care nu modifică, în linii generale, orientarea gazetei. Deosebiri esențiale vor apare din 1896, cînd proprietatea ziarului și a institutului tipografic trece de la E. Brote, obligat să se autoexileze în preajma procesului memorandiștilor, la I. Rațiu. **T.** devine astfel un oficios al grupării politice din care făcea parte Rațiu, dar pierde treptat pe acei cititori, cei mai mulți dealtfel, care sprijineau pe vechii tribuniști (Bechnitz, Slavici, Brote ș.a.). Din această cauză scade și influența politică a gazetei care, mai ales după 1900, cînd va fi condusă de E. Dăianu, are o difuzare limitată, devenind un ziar provincial, în care predomină informația de interes local.

Fiind o gazetă fără subvenții, care depindea direct de numărul abonaților, comitetul de redacție s-a străduit de la început să găsească o structură jurnalistică adecvată, prin care, fără a se sacrifica nimic din spațiul acordat problemelor politice sau articolelor cu tematică socială, culturală și economică, se lăsa loc și unei publicistici ușoare, de popularizare sau distractivă. Totodată, s-a organizat o rețea de corespondenți în toate localitățile mai importante din Transilvania și din celelalte teritorii locuite de români, precum și un sistem de comunicare directă cu cititorii, prin intermediul scrisorilor adresate redacției. S-a editat, urmărindu-se, fără îndoială, în primul rînd acțiunea propagandistică și de culturalizare, dar fără să se piardă din vedere și aspectul financiar, și o „Bibliotecă poporală", alcătuită din broșuri (46 între 1884—1887 și în 1890) în care se republicau scrierile literare apărute mai întîi în foiletonul ziarului. **T.** a mai scos, așa cum făceau și gazetele de peste munți, un calendar („Calendarul poporului"), mai multe suplimente dedicate sărbătorilor tradiționale (în anii 1896 și 1897) și un supliment literar („Tribuna literară", între 1900 și 1902). Din redacție au mai făcut parte, alături de I. Slavici, D. Comșa și D. Popovici-Barcianu, care erau și membri ai comitetului redacțional, V. Mangra, G. Coșbuc, S. Albini, I. Russu-Șirianu, G. Bogdan-Duică, iar după 1896, E. Dăianu, I. Scurtu și, probabil, A. Bârseanu.

T. a apărut într-o perioadă cînd burghezia română din Transilvania se reorganiza în cadrul Partidului național român, căutînd mijloace noi de acțiune. Grupul condus de I. Bechnitz și I. Slavici a pus la baza programului de acțiune imediată două principii: realizarea unității culturale a tuturor românilor și necesitatea de a se strînge relațiile cu principalele mișcări politice din România. Într-un stadiu inițial, care poate fi delimitat cu aproximație între anii 1884—1889, tribuniștii s-au situat, sub toate aspectele, alături de junimiști. După 1889, pe plan politic ei se apropie tot mai mult de cercurile liberale din România, rămînînd însă, în ceea ce privește atitudinea în problemele culturale, sub influența lui T. Maiorescu și a „Convorbirilor literare". Orientarea lor projunimistă s-a făcut simțită mai ales în chestiunea ortografiei și a limbii literare. **T.** a fost, alături de „Telegraful român", una din primele gazete care au adoptat ortografia fonetică propusă de Maiorescu și au combătut etimologismul sau prezența în stilul publiciștilor din Transilvania a unor construcții străine de spiritul limbii române. Rodnică a fost acțiunea gazetei în domeniul beletristic. În articolul program din primul număr, articol scris probabil de Slavici, se afirmă că unul din principalele țeluri urmărite de redacție este acela de a face din **T.** „un centru de lucrare literară". Punînd cu generozitate coloanele gazetei la dispoziția tinerilor literați, redactorii au urmărit întotdeauna să stimuleze și să sprijine literatura originală, inspirată mai ales din realitățile satului transilvănean. În 1890, **T.** a organizat un concurs de creație literară al cărui cîștigător a fost Virgil Onițiu, două dintre mențiuni revenind lui I. Pop-Reteganul și I. Popovici-Bănățeanul. **T.** a publicat, în același timp, operele literare ale celor mai cunoscuți scriitori români (C. Negruzzi, V. Alecsandri, M. Eminescu, I. L. Caragiale), pentru a oferi începătorilor modele. Meritul cel mai însemnat al gazetei este însă acela de a fi pus, în primul rînd datorită colaborării lui Slavici și Coșbuc, dar și prin strădania unui însemnat număr de poeți și prozatori ardeleni, bazele unei literaturi ce se adresa omului simplu și se inspira din necazurile și bucuriile lui. Atractivă, prin tematică și realizare artistică, această literatură era totodată și accesibilă, dar nu în dauna calității și nici prin apelul la mijloacele ieftine, de foileton senzațional, sau prin excesul de dacism, de ruralism, de „romantică a ciobăniei", care caracterizează unele scrieri tipărite în alte gazete. **T.** a făcut astfel operă de educație artistică, stimulînd gustul pentru lectură, trezind interesul pentru activitatea literară și promovînd literatura originală, în spiritul unei tradiții ilustrate și înainte de „Gazeta de Transilvania", de „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Familia" sau „Albina Carpaților". După ce Coșbuc și apoi Slavici părăsesc redacția, și mai ales după 1891, adică în perioada luptei pentru Memorandum, se publică din ce în ce mai puțină literatură. Colaborarea lui G. Bogdan-Duică aduce o întărire a rubricilor de critică și istorie literară, dar în 1895 și el părăsește

Redacția „Tribunei" în 1894

gazeta. Regresul va fi mai evident spre sfîrșitul secolului, cînd literatură originală se va publica doar întîmplător. În 1900, E. Dăianu și I. Scurtu vor încerca să reînvie foiletonul gazetei, dar, pînă la urmă, ei vor opta pentru transformarea acestuia într-un supliment săptămînal. La **T.** a existat, din primii ani de apariție, un interes constant pentru literatura populară. Răspunzînd apelurilor redacției, au trimis folclor cules din toate zonele Transilvaniei foarte mulți preoți și învățători, printre care V. Berbecaru, I. Berescu, I. Berghea, A. Corcea, I. T. Mera, I. Moța, C. Pepa, Gr. Sima al lui Ion, I. Trîmbițoniu, cărora li se alătură și J. Urban Jarnik. Cu povești, balade, doine și cu articole de îndrumare a colaborat și I. Pop-Reteganul. Gazeta a fost și unul din principalii factori de răspîndire a literaturii scriitorilor de peste munți. S-au republicat adesea versurile lui V. Alecsandri și ale Matildei Cugler-Poni, basmele lui P. Ispirescu și scrierile în proză ale lui I. L. Caragiale. Dar meritul cel mai mare al redactorilor de la **T.** este acela de a fi contribuit la răspîndirea în Transilvania a poeziei lui M. Eminescu, prin republicarea versurilor și prin comentarea operei poetului (studii scrise de G. Bogdan-Duică, V. Goldiș, A. C. Domșa, amintirile lui A. C. Domșa, versuri închinate lui Eminescu alcătuite de Al. I. Hodoș). Principalii colaboratori literari ai gazetei sînt I. Slavici și G. Coșbuc. Pînă în 1890, cînd se va întoarce la București, Slavici a fost nu numai conducătorul de fapt al **T.**, dar și cel mai activ și mai conștiincios colaborator și redactor. Tot ceea ce s-a publicat în acest răstimp, exceptînd anul de detențiune la Vác, a fost văzut, citit și de multe ori corectat sau rescris de el. În același timp, Slavici a publicat aproape în fiecare număr articole și comentarii politice, răspunsuri la numeroasele atacuri îndreptate împotriva tribuniștilor, articole și studii economice, pedagogice, culturale, articole de critică literară, recenzii și note bibliografice, traduceri (din Gogol și Bret Harte), precum și literatură proprie. Ultimul său articol, *Băncile noastre*, datează din 25 februarie 1890. Coșbuc trimite de la Cluj prima sa poezie, *Filozofii și plugarii*, semnată C. Boșcu, și ea apare în numărul 188 din decembrie 1884. În primăvara următoare, după ce i se publică sub titlul *Zlatna* o traducere a poemului *Zlatna oder Von Ruhe des Gemütes* al lui Martin Opitz, tînărul poet își continuă colaborarea cu trei poezii originale. Alte poezii și o traducere din Plaut îi vor apare în 1886, iar în 1887 trimite versuri proprii. Spre sfîrșitul anului, poate chiar din prima decadă a lunii septembrie, Coșbuc este angajat redactor, făcînd mai întîi ucenicie, apoi primind răspunderea rubricii intitulate *Cronica*. În vara lui 1888, poetul se îngrijea de redactarea întregii gazete, iar după ce Slavici pleacă la Vác, va pregăti în locul acestuia materialele pentru foileton. În toată această perioadă, Coșbuc alcătuiește și rubricile distractive, face diverse traduceri (din A. von Chamisso, Byron, Aug. Fr. E. Langbein, K. E. Franzos, O. C. Waldau, M. von Strachwitz, Al. Dumas, P. Mérimée, Fr. Coppée), scrie articole dedicate folclorului și îndeplinește cele mai diverse însărcinări redacționale. Împrejurările materiale nefavorabile, care survin în vara anului 1889, obligă redacția să micșoreze cheltuielile. Printre redactorii sacrificați în vederea economiilor se află și Coșbuc, pe care iarna aceluiași an îl găsește la București. O colaborare de lungă durată, între 1888—1895, este aceea a lui G. Bogdan-Duică, redactor și cronicar literar, care a publicat în **T.** articole politice, culturale și de istorie, cronici literare, recenzii și însemnări, traduceri și a preluat de la Slavici rubrica *Revista literară*. Cu articole politice, de economie, pedagogie și de critică literară, au mai colaborat S. Albini, I. Russu-Șirianu (între 1891 și 1895), Z. Boiu, E. Brote, D. Comșa, Al. Grama, L. Albini, A. Bunea, A. C. Domșa. Literatură au publicat și S. Albini, V. Onițiu, I. Pop-Reteganul, I. Russu-Șirianu, I. Popovici-Bănățeanul, Enea Hodoș, Ion Gorun (Al. I. Hodoș), Valeriu Branițe, P. Dulfu, Silvestru Moldovan, Gr. Sima al lui Ion. În jurul anului 1900 mai colaborează Il. Chendi, O. Goga, A. Bârseanu, Jean Bart. În **T.** au apărut numeroase traduceri, cele mai multe de bună calitate, din Lessing (o parte din *Laocoon*, în tălmăcirea Lucreției Suciu-Rudow), Goethe, Fr. von Brentano (*Rău ca obiect de poezie*, traducere de G. Bogdan-Duică), Fritz Reuter, P. Heyse, Byron, Dickens, Bret Harte, Molière, George Sand, Flaubert, Jules Verne, G. de Maupassant, A. Daudet, E. Zola, G. Ohnet, H. Taine (fragmente din *Istoria literaturii engleze* și *Filozofia artei*, traduse de G. Bogdan-Duică; *Figurile femeiești în opera lui Shakespeare*, traducere de Laurențiu Bran), H. Chr. Andersen, B. Björnson, Tolstoi, Dostoievski, Turgheniev, Goldoni, G. Carducci, S. Pellico, Juan Ruiz de Alarcón y Mendoza.

— 1. *Către publicul român*, TR, I, 1884, 1, reed. în PLR. I, *367—369*; 2. *Către publicul român*, TR, I, 1884, 201; 3. I. Pop-Reteganul, *Despre modul de a aduna materialul literaturii poporale*, TR, VII, 1890, 121; 4. I. Slavici, *„Tribuna"*, CROM, II, 1894, 2; 5. I. Slavici, *„Tribuna" și tribuniștii*, București, Göbl, 1896; 6. Gh. Bogdan-Duică, *Partea mea în criza „Tribunei"*, Orăștie, 1896; 7. N. Iorga, *Cu prilejul dispariției „Tribunei"*, S, II, 1903, 18; 8. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *739—740*; 9. Iorga, *Ist. presei*, *153—154*; 10. Lupaș, *Contribuțiuni*, *22*; 11. Olimpiu Boitoș, *Activitatea lui Slavici la „Tribuna" din Sibiu*, Cluj, Societatea de mîine, 1927; 12. Gh. Bogdan-Duică, *Eminescu întrînd în Ardeal (Pe drumul „Tribunei" din Sibiu)*, ME, IV, 1933, 1—3; 13. Breazu, *Studii*, I, *161—162*, *212—215*, *229—254*; 14. I. Moga, *Tribuniștii și mișcarea memorandistă*, GR, II, 1934, 5; 15. A. A. Mureșianu, *Un document important relativ la geneza „Tribunei" din Sibiu*, Brașov, 1936; 16. D. Popovici, *Evoluția concepției literare a lui G. Bogdan-Duică*, DR, IX, 1936—1938; 17. Al. Dima, *„Cei mai rodnici ani ai vieții" lui George Coșbuc. Poetul la Sibiu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1938; 18. Gh. Vrabie, *Folclorul la „Tribuna" din Sibiu*, RITL, VI, 1957, 3—4; 19. Vianu, *Studii*, *355*; 20. Elena Stan, *File din „Tribuna" sibiană*, TR, X, 1966, 27; 21. Dan Smîntînescu, *George Coșbuc la Sibiu*, TR, X, 1966, 37; 22. Slavici, *Amintiri*, *133—135*, *264—269*, *271—276*; 23. D. Vatamaniuc, *G. Coșbuc. O privire asupra operei literare*, București, E.L., 1967, *43—46*, *52—53*, *57*; 24. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *passim*; 25. Elena Stan, *Trepte și semnificații literare*, TR, XIII, 1969, 17; 26. Silvia Goga, *G. Bogdan-Duică și „Tribuna"*, TR, XIII, 1969, 17; 27. Ov. Papadima, *„Tribuna" de ieri și de azi*, TR, XIII, 1969, 17; 28. Mircea Popa, *Tradiția „Tribunei"*, TR, XIII, 1969, 17; 29.

Al. Dima, *La aniversare. „Un centru de lucrare literară"*, TR, XIII, 1969, 17 ; 30. *Ist. lit.*, III, *532—534* ; 31. T. Bugnariu, I. Domşa, D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici. 1848—1925. Biobibliografie*, Bucureşti, E.E.R., 1973, *passim* ; 32. L. Boia, *Eugen Brote*, Bucureşti, Litera, 1974, *passim* ; 33. Mircea Popa, *Realismul, adevărul simţirii*, TR, XVIII, 1974, 11 ; 34. Valentin Taşcu, *Carta morală a „Tribunei"*, TR, XVIII, 1974, 12 ; 35. Aurel Sasu, *Generaţia „Tribunei"*, TR, XVIII, 1974, 13 ; 36. Ion Şeuleanu, *Cultul valorilor populare*, TR, XVIII, 1974, 14 ; 37. Liviu Maior, *„Tribuna" şi opinia publică europeană*, TR, XVIII, 1974, 16 ; 38. Ştefan Pascu, *Tribună luptătoare pentru drepturi, dreptate, progres şi libertate*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 39. Ion Apostol Popescu, *„Tribuna" şi problemele culegerii folclorului*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 40. Ioan Grecu, *„Tribuna" şi mişcarea socialistă din Transilvania*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 41. Liviu Maior, *„Tribuna" şi România*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 42. Titu Popescu, *„Tribuna" şi idealul unităţii*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 43. Domiţian Cesereanu, *Critica „Tribunei" : Gh. Bogdan-Duică*, TR, XVIII, 1974, 18 ; 44. Bucur Ţincu, *„Tribuna"*, T, VII, 1978, 6 ; 45. D. Petrescu, *G. Bogdan-Duică*, Bucureşti, Minerva, 1978, *passim*.

R. Z.

TRIBUNA FAMILIEI, revistă literară apărută la Bucureşti, de trei ori pe lună, între sfîrşitul anului 1898 şi 20 aprilie 1905. Proprietar şi director pînă în 1901 era M. I. Toncescu, autor de snoave şi romane publicate în foileton *(Fatalitate, Floare viscolită* ş.a.). Mai scriu aici Anibal Teodorescu şi Neculai Pandrea, autori de romane şi traducători, N. Ţincu, D. Teleor, Al. Antemireanu, V. Anestin, M. Mora. Versurile publicate aparţin lui Carol Scrob, M. Demetriade, Fl. Becescu, I. C. Săvescu, Cincinat Pavelescu şi Smarandei Gârbea (Smara). Se traduce din Lenau, Schopenhauer, Byron, A. Tennyson, Dickens, W. Irving, Tolstoi, Turgheniev şi Garşin, Benedetto de Luca, A. de Musset, J. Verne, Maupassant. Unor scriitori străini, ca H. Sienkiewicz şi J. Lemaître, li se alcătuiesc prezentări biografice, aşa cum se face şi pentru I. Creangă (căruia i se republică şi poveştile), Al. Candiano-Popescu, P. Ispirescu, G. Dem. Teodorescu, B. P. Hasdeu, V. A. Urechia ş.a.

R. Z.

TRIBUNA LIBERĂ, gazetă politică şi literară care apare bisăptămînal la Focşani de la 14 noiembrie 1894 pînă la 15 mai 1895 şi de la 11 februarie la 14 octombrie 1896. Un bun ziarist, C. B. Stamatin-Nazone, totodată autor de scrieri satirice şi al unui volum de portrete literare, scotea acest periodic în care s-au republicat poezii de D. Bolintineanu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, D. Petrino, M. Zamphirescu, Veronica Micle, Duiliu Zamfirescu, G. Coşbuc, I. Păun-Pincio, Tr. Demetrescu. Apar şi versuri de Cornelia din Moldova, G. Murnu, Matilda Cugler-Poni, Th. M. Stoenescu, A. Steuerman, D. Teleor, A. Stavri, Radu D. Rosetti, Ion Gorun. În foileton, se dă o traducere din H. Rochefort, sub titlul *Întîmplări din viaţa-mi.* Alte traduceri se fac din Puşkin *(Răzbunarea damei de treflă)* şi din Verlaine (poezia *Mandolina,* tradusă de Ernest Istrati).

R. Z.

TRIBUNA LIBERĂ, revistă literară apărută la Bucureşti la 15 mai 1896. Poetul Aristide Cantilli, unul din cei mai consecvenţi membri ai cercului literar macedonskian, este redactorul publicaţiei. Al. Macedonski publică în **T. l.** articolul *Început de însănătoşire,* în care, răspunzînd lui G. Panu, îşi reafirmă crezul estetic. Al. Obedenaru, Elisabeta M. Z. Ionescu şi cei doi fraţi Cantilli, Aristide şi Constantin, colaborează cu versuri şi proză.

R. Z.

TROMPETA CARPAŢILOR, gazetă politică şi literară care a apărut la Bucureşti, de două şi de trei ori pe săptămînă, între 1 martie 1865 şi 18 ianuarie 1877. Continuînd „Buciumul", pe care autorităţile îl suspendaseră la sfîrşitul anului 1864, în urma criticilor aduse lui M. Kogălniceanu, noul periodic îi aparţine, de asemenea, lui Cezar Bolliac. Redactori au fost N. Bassarabescu (din august 1866 pînă în august 1871) şi Th. Augustin (1872—1873). Orientarea politică este oscilantă, singurul element constant fiind admiraţia pentru Al. I. Cuza. După 11 februarie 1866, Bolliac atacă violent pe autorii loviturii de stat, mai ales pe C. A. Rosetti, încercînd să întemeieze o grupare de centru, situată între liberali şi conservatori. Mai tîrziu, prin 1871, el se apropie de conservatori, în timpul guvernării lui Lascăr Catargiu, dar pentru puţin timp, spre a deveni apoi unul dintre cei mai înverşunaţi purtători de cuvînt ai opoziţiei. Aceste fluctuaţii sînt ilustrate, în paginile ziarului, prin activitatea publicistică a scriitorului, care redacta în mod obişnuit, cu excepţia perioadelor de vară, cînd pleca la săpături arheologice, mai toate articolele politice. Într-o astfel de perioadă, în mai 1867, redacţia a fost asigurată de D. Bolintineanu, care semna Cosmat. Poetul a şi colaborat cu articole de atitudine socială *(Depravaţiune, Dreptatea),* cu altele dedicate vieţii culturale *(Dicţionarul şi societatea literară),* precum şi cu poezii *(Marş de război vechi, La ostaşii români de astăzi* ş.a.), însemnări de călătorie şi drama *Constantin Brîncoveanu,* publicată în foileton, în decursul anului 1868. Versuri publică şi Bolliac, mai toate apărute pentru prima dată înainte de 1848, Gr. Alexandrescu *(Noaptea sfîntului botez* ş.a.), I. Heliade-Rădulescu, G. Baronzi (pentru o vreme, în 1867, administrator), C. D. Aricescu, D. Velisson, Şt. G. Vârgolici, M. Zamphirescu, G. R. Melidon, G. Al. Zamphirolu, A. Roques (autor şi al unor traduceri în limba franceză din poeziile lui V. Alecsandri). În **T. C.** apar pentru întîia dată şi două poezii de Al. Macedonski : *Napoleon III* şi *Dialog între un călător şi un pămîntean asupra morţii lui Cuza.* Din lirica lui V. Alecsandri care, într-un patetic articol, era apărat de atacurile scriitorilor mai tineri, sînt republicate, după „Convorbiri literare", multe versuri, în timp ce altele apar mai întîi în gazeta lui Bolliac şi ulterior în revista junimistă. Se reproduc şi fragmente din însemnările de călătorie ale poetului, în foileton se tipăreşte un roman de Baronzi, *Muncitorii statului,* N. R. Lăcusteanu colaborează cu articole politice şi cu satire sociale, iar Heliade cu *Introducere la poeziile ossianice.* Articole de critică şi istorie literară scriu Th. Văcărescu, G. Baronzi, A. Roques (sub pseudonimul Rocărescu) şi, mai ales, Bolliac. În *Literatura* (1867), text-program pentru concepţiile sale estetice, acesta discută, plecînd de la criticile pe care adversarii le aduceau nu numai omului politic, dar şi poetului V. Alecsandri, situaţia scriitorului într-o societate copleşită de lupte politice şi dominată de partide. Într-un alt articol, *Literatură şi limbă* (1868), Bolliac încearcă să schiţeze un răspuns criticilor maioresciene, dar, în lipsa argumentelor de principiu, se mulţumeşte să semnaleze slăbiciunile unor traduceri din „Convorbiri literare" sau să comenteze nefavorabil limba în care era scrisă re-

TROMPETA

vista. Cu altă ocazie, recenzînd piesa *Vornicul Bucioc* de V. A. Urechia, el combate tendinţele cosmopolite ale protipendadei, cerînd pentru teatrul românesc piese inspirate din istoria naţională. Aceleaşi idei apar în cronica la spectacolul cu *Revizorul general*, localizarea lui P. Grădişteanu după Gogol. În ultimii ani de apariţie a gazetei, interesul lui Bolliac pentru literatură scade. Dealtfel, în întregul ei, **T. C.** este în declin, fiind editată neregulat, în timp ce scrisul vechiului luptător paşoptist îşi pierde claritatea de stil şi vigoarea care făcuseră din el unul dintre cei mai reputaţi ziarişti politici ai epocii.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 743—749* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 114, 134* ; 3. O. Papadima, *Cezar Boliac*, Bucureşti, E. A., 1966, *7—11, 288—348*.

R. Z.

TRUŢESCU, Ion I. (21.II.1863, Craiova — ?), poet. În 1881 trimitea versuri la „Literatorul" **T.**, un tînăr „admirator" al lui Al. Macedonski, care debutase ceva mai înainte în gazeta craioveană „Vulturul român". Atras de cercul socialist al „Contemporanului", **T.** (care îşi ortografia numele şi Trutzescu) a publicat cîteva poezii şi în această revistă (1881). A continuat să publice în 1882 în „Literatorul" şi în 1883 îi apare o plachetă de versuri *(Nu mă uita)*, dedicată lui Macedonski. Împreună cu D. Marinescu-Marion scoate, în 1884, revista literară „Zorile". În 1892, îşi strînge versurile într-un volum intitulat *Flori de tei* şi colaborează la „Generaţia nouă". Deşi discipol al lui Macedonski, **T.** nu s-a putut sustrage atracţiei versului eminescian, copleşitoare faţă de puţinătatea talentului său. Versurile sale rămîn la simpla calchiere a modelelor. În 1916 mai trăia la Craiova, publicînd încă în „Curierul Olteniei".

— *Nu mă uita*, Bucureşti, 1883 ; *Flori de tei*, Bucureşti, Generaţia nouă, 1892.

— 1. Luciliu [Al. Macedonski], *„Nu mă uita"*, L, IV, 1883, 11—12 ; 2. *Flori de baltă*, L, V, 1884, 2 ; 3. *[Informaţii biografice]*, în *Almanahul „Patria"*, Bucureşti, 1916, *190*.

S. C.

TUDUCESCU, Alexandru (a doua jumătate a sec. XIX), prozator şi culegător de folclor. Prin 1883, **T.**, student la Viena şi membru al societăţii „România jună", trimitea revistei „Familia" proză şi cîteva poveşti populare, doine, hore şi cimilituri culese din Transilvania şi Banat. În 1885 îi apare la Viena *Oare de petrecere*, cuprinzînd trei din povestirile publicate în „Familia". Moralist, autorul are un ton propriu, obţinut prin comprimarea şi dinamizarea naraţiunii şi printr-o atmosferă de veridicitate.

— *De cînd nu-i drac*, F, XIX, 1883, 51 ; *Amintiri din copilărie*, F, XIX, 1883, 52 ; *Doine şi hore din popor*, F, XX, 1884, 2 ; *Prietenii*, F, XX, 1884, 20 ; *Din zile bătrîne*, F, XX, 1884, 21 ; *Studenţii...*, F, XX, 1884, 30 ; *Pipăruş Petru*, F, XX, 1884, 32 ; *Aripa cîmpului*, TR, II, 1885, 218—228 ; *Oare de petrecere*, Viena, Tip. Bettelheim, 1885 ; *Cimilituri*, F, XXII, 1886, 1.

M. T.

TUDUCESCU, Atanasie (1851, Cîmpani, j. Bihor — 25.IV.1885, Arad), scriitor. A studiat dreptul la Oradea şi teologia la Arad, unde rămîne ca profesor de teologie.

Format în spiritul militant şi moralizator al cărturarilor ardeleni, **T.** a colaborat cu versuri şi articole la „Albina", „Familia", „Gazeta Transilvaniei", „Biserica şi şcoala". El cîntă tristeţea depărtării de iubită *(Suvenire)*, zădărnicia oricărui sacrificiu *(Recompense)* sau, în versuri însufleţite de patriotism, visează la „o mare Românie" *(Dorul meu)*. Pornind de la analiza unor texte populare, **T.** sublinia, într-un studiu *(Despre poporul român şi poezia sa*, 1882), originea noastră romanică, demonstrată de limbă şi de folclor, şi îndemna tineretul la o vastă operă de culegere a producţiilor populare.

— *[Poezii]*, F, VI, 1870, 52, VII, 1871, 17, VIII, 1872, 6, 13, 43, IX, 1873, 5, XX, 1884, 15 ; *I. Lăzăriciu, „Istoria literaturii române"*, F, XX, 1884, 4 ; *Despre poporul român şi poezia sa*, BIS, VI, 1882, 10—21.

— 1. I. Lăzăriciu, *Răspuns la o critică*, F, XX, 1884, 7 ; 2. *Encicl. rom.*, III, *1138*.

M. T.

TURNU BABEL, publicaţie periodică de literatură care a apărut la Bucureşti, neregulat, din 1 ianuarie 1883 pînă în februarie 1898. Personaj extravagant, poate nu pe deplin întreg la minte, obişnuit al cafenelelor bucureştene, călătorit în străinătate şi cu oarecare cultură, Petru Albulescu-Albastru, „director proprietar, redactor, administrator, perceptor şi casier", şi-a scris aproape singur cele 88 de numere ale periodicului, pe care îl subintitula „conservator, liber, albastru, risipitor, socialist, popular, avar, original, inamovibil" şi pe care îl vindea el însuşi. Amestecînd relatări autobiografice, comentarii politice insolite, elemente ale unei concepţii de plezirist, pe care o teoretiza, numind-o „nostologie", Albulescu obţine o mixtură umoristică în marginea absurdului. El poate fi considerat, cu toată rezerva necesară, un precursor al lui Urmuz. La **T.B.** au colaborat, sporadic, Al. Vlahuţă, Carol Scrob, Eugen Vaian, Tr. Demetrescu, St. O. Iosif, Al. Bogdan-Piteşti. Lui G. Coşbuc i se publica în februarie 1892 poezia *O istorie veche*, apărută mai întîi în „Lumea ilustrată" din decembrie 1891.

R. Z.

TUTOVA v. **Paloda.**

ȚAMBLAC, Grigorie (c. 1367 ⟨1, 3, 18⟩, Tîrnovo — 1419, Kiev ⟨2, 11, 12, 18⟩), scriitor religios. De origine bulgară, **Ț.** este considerat primul reprezentant al literaturii române vechi, avîndu-se în vedere perioada petrecută în Moldova și unele scrieri atribuite lui. Despre biografia și activitatea sa informațiile sînt încă sub semnul probabilității. A fost ucenicul marelui cărturar Eftimie de Tîrnovo, apoi și-a desăvîrșit învățătura la Athos, de unde trece la Constantinopol, fiind numit egumen al mănăstirii Pantocrator. În 1401 vine la Suceava, ca trimis al Patriarhiei din Constantinopol, pentru a rezolva conflictul acesteia cu mitropolitul Iosif Mușat. Rămîne aici, ca dascăl la „școala domnească", apoi ca egumen al mănăstirii Neamț. Prin 1406 este chemat de mitropolitul Kiprian al Moscovei, dar se oprește în Ucraina, unde e ales, în 1415, mitropolit al Kievului. Participă la sinodul de la Constanța (Konstanz) din 1418, după care se reîntoarce la Kiev.

Pe lîngă numeroasele predici și „cuvinte" (ținute în limba slavonă), prilejuite de diferite sărbători ortodoxe, **Ț.** a scris în 1402, după aducerea moaștelor unui sfînt, *Martiriul sîntului, slăvitului martir Ioan cel Nou carele s-a martirizat în Cetatea Albă*, un panegiric, obișnuit în epocă, dar care are unele particularități demne de consemnat. De la început atrage atenția încercarea de descriere a Trapezuntului, cetate bogată și slăvită, bine așezată. Scrierea păstrează liniile generale ale hagiografiei și modelul retorismului bizantin în genul lui Manasses, dar aceste scheme sînt însuflețite de o participare intens afectivă, aproape o retrăire. Dialogurile sînt, însă, de un patetism convențional, înțepenite în hieratism. Finalul panegiricului, plin de elemente realiste, prezintă un deosebit interes istoric, deoarece cuprinde însemnări de martor ocular al întîmplărilor din Moldova de la începutul domniei lui Alexandru cel Bun : patriot și creștin, domnul trimite un alai fastuos să aducă moaștele făcătoare de minuni ale sfîntului ; sosirea moaștelor constituie un eveniment obștesc. Se dau chiar amănunte : domnitorul se prosternează pios lîngă raclă, lăcrimînd, și proclamă pe sfînt drept ocrotitor al Moldovei. Mitropolitul Varlaam, în *Cazania* sa, tipărită la Iași în 1643, traduce, cu puține modificări, panegiricul sfîntului Ioan, care capătă astfel o mare circulație.

— *Măcenia svăntului și slăvitului marelui măcenic Ioan Novii de la Soceavî, ce să prîznuiaște gioi după Rusalii*, în Varlaam, *Cazania, 1643*, îngr. J. Byck, București, E.A., 1966, *451—460 ; Martiriul sîntului, slăvitului martir Ioan cel Nou carele s-a martirizat în Cetatea Albă*, în Episcopul Melchisedec, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, Tip. Academiei, 1884, *85—100*.

— **1.** Episcopul Melchisedec, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, Tip. Academiei, 1884 ; **2.** George Aramă, *Grigorie Țamblac*, Iași, Tip. Popovici, 1892 ; **3.** Apolon Andrieș, *Grigorie Țamblac, mitropolitul Moldovei*, București, Tip. Națională, 1902 ; **4.** A. I. Iațimirski, *Grigorii Țamblak*, Petersburg, 1904 ; **5.** Iorga, *Ist. lit.*, I, *98—100 ;* **6.** Pușcariu, *Ist. lit., 15 ;* **7.** Cartojan, *Ist. lit.*, I, *18 ;* **8.** Damian P. Bogdan, *Despre manuscrisele slave din Biblioteca Academiei Române*, ARR, IV, 1940 ; **9.** Constantin Karadja, *Portretul și stema lui Grigorie Țamblac și misiunea sa la conciliul din Constanța*, București, Tip. Națională, 1944 ; **10.** E. Turdeanu, *Grégoire Çamblak : faux arguments d'une biographie*, RES, XXII, 1946 ; **11.** Ciobanu, *Ist. lit., 57—62 ;* **12.** Constantinescu-Iași, *Relațiile, 76—78 ;* **13.** Piru, *Ist. lit.*, I, *17—19 ;* **14.** *Ist. lit.*, I, *254—256 ;* **15.** Penio Rusev, Anghel Davidov, *Grigorii Țamblac v Rumănia i v starata rumănska literatura*, Sofia, 1966 ; **16.** Penio Rusev, *Grigorii Țamblac — bălgarski, srăbski, rumănski i ruski pisatel*, Sofia, 1968 ; **17.** Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *69—70 ;* **18.** G. Mihăilă, *Grigorie Țamblac*, LRV, I, *21—25 ;* **19.** Paul Mihail, *Geneza studiului întocmit de episcopul Melchisedec despre Grigorie Țamblac*, MM, XLV, 1969, 7—9.

C. T.

ȚARA, cotidian politic și literar, care a apărut la București între 10 mai 1893—7 februarie 1896 și 17 octombrie—18 noiembrie 1897. Gazeta, pe care o conducea ziaristul profesionist P. D. Christodulo, a editat cîteva suplimente cultural-literare. Primul dintre ele a ieșit între 4 aprilie și 11 iulie 1894. Cel de al doilea, „Ilustrațiunea", a apărut de la 15 ianuarie pînă la 19 martie 1895. În martie și aprilie 1895 reapare sub titlul „Țara. Număr ilustrat". Din redacție au făcut parte Panait Macri, Paul Scorțeanu, Eugen Vaian, Laura Vampa și, probabil, Cincinat Pavelescu. Deși **Ț.** apăra interesele unei grupări po-

litice conservatoare, preferinţele redactorilor, unii dintre ei simpatizanţi socialişti (Paul Scorţeanu, Eugen Vaian), se îndreptau către crezurile literare profesate de „Contemporanul" şi de „Evenimentul literar" sau către mişcarea estetică modernistă. O rubrică permanentă a gazetei şi a suplimentelor este cronica literară, scrisă, între alţii, de H. Streitman, E. Vaian, Cincinat Pavelescu. Cel mai des întîlnit şi, totodată, cel mai interesant cronicar, H. Streitman, discută, în articole care dovedesc o bună informaţie şi un gust sigur, cărţile unor scriitori ca Duiliu Zamfirescu, Radu D. Rosetti, I. C. Bacalbaşa, Al. Vlahuţă ş. a. Tot el recenza, sub titlul *Arta pentru popor,* o lucrare a lui Emil Reich, subliniind necesitatea de a face arta accesibilă celor săraci printr-o susţinută activitate de culturalizare, sau rezuma teoriile, atunci la modă, referitoare la falimentul ştiinţei *(Bancruta ştiinţei şi budhismul).* Sub titlul *Mişcarea literară,* E. Vaian se ocupă periodic de aspecte variate ale vieţii intelectuale (polemicile dintre scriitori, situaţia presei literare etc.), iar Şt. Scurtu, Ludovic Dauş, Cincinat Pavelescu recenzează cărţile noi şi scriu cronici dramatice. O colaborare substanţială cu articole şi cronici este aceea a lui Al. Macedonski, care răspunde în Ţ. criticilor făcute piesei *Saul* (compusă împreună cu Cincinat Pavelescu), discută condiţia ideală a poeziei sau polemizează cu Streitman în problema simbolismului. Macedonski dă şi versuri *(Psalmi moderni, Camee* ş.a.) ; tot cu versuri sînt prezenţi L. Dauş, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, D. Teleor, I. N. Roman, Dem. Moldoveanu, Al. Obedenaru, Aristide şi Constantin Cantilli, C. Z. Buzdugan, Al. Antemireanu. Prozatorii care publică în mod obişnuit sînt Laura Vampa şi E. Vaian, dar apar schiţe şi nuvele aparţinînd şi lui G. I. Lahovari sau lui Radu D. Rosetti. În foiletoane se tipăresc numeroase traduceri, făcute de I. S. Spartali, N. Ţimiraş, Cincinat Pavelescu, Laura Vampa, Radu D. Rosetti, din scrierile lui Boccaccio, Leopardi, G. D'Annunzio, Shelley, Byron, abatele Prévost, Voltaire, Hugo, Baudelaire, Zola, Maupassant, A. Daudet, A. France, G. Courteline, ca şi din Tolstoi, Turgheniev, B. Björnson.

R. Z.

ŢARA NOUĂ, revistă ştiinţifică şi literară, bilunară, apărută la Bucureşti de la 1 februarie 1884 pînă în iunie 1887, sub conducerea lui I. S. Nenițescu. Revista acordă un spaţiu larg problemelor de economie şi educaţie, discutate în spiritul programului junimist. Colaborările pentru partea literară, foarte restrînsă, aparţin tot unor scriitori din cercul Junimii. S. Bodnărescu, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle publică versuri, N. Gane — proză, T. G. Djuvara, un studiu asupra superstiţiilor la români. I. S. Neniţescu face să apară în fiecare număr versuri din ciclul *Florile primăverii.* În Ţ. n. au publicat şi alţi scriitori mărunţi ai epocii (N. D. Popescu, Elisabeta M. Z. Ionescu). Consecinţă a preţuirii pe care Neniţescu o acordă literaturii popu-

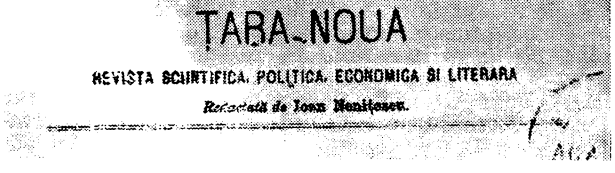
ANUL I — 1 FEBRUARIE, 1884 — No. 1

ŢARA NOUA

REVISTA SCIINTIFICA, POLITICA, ECONOMICA SI LITERARA

Redactată de Ioan Neniţescu.

lare şi lui V. Alecsandri, în revistă apar cîntece, balade, basme populare, publicate de diverşi culegători (Al. Lugoşianu, Al. Popescu ş.a.).

— 1. Iorga, *Ist. lit. cont.,* II, 7, 8, 11 ; 2. Murăraşu, *Ist. lit., 266.*

S. C.

ŢERANUL ROMÂN, gazetă politică şi literară care a apărut la Bucureşti, săptămînal, între 12 noiembrie 1861 — 6 mai 1862 şi 6 septembrie 1862 — 17 martie 1863. Pentru a continua propaganda în sprijinul efectuării de reforme sociale favorabile ţărănimii, I. Ionescu de la Brad editează, în calitate de redactor responsabil şi în linia altor gazete la care colaborase („Tribuna română", „Independinţa" şi „Reforma"), acest hebdomadar, în care va susţine împroprietărirea ţăranilor (cu despăgubirea celor de

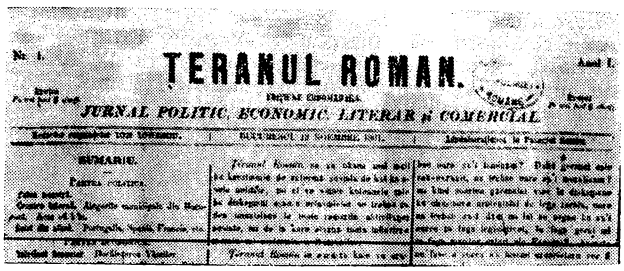
No. 1. — ŢERANUL ROMAN. — Anul I.

JURNAL POLITIC, ECONOMIC, LITERAR ŞI COMERCIAL

SUMARIU.

la care se lua pămîntul) şi o lege electorală care să dea dreptului de vot un caracter cît mai general. Părţii politice a gazetei i se adaugă, în deplină consonanţă, o alta literară, cu scrieri de V. Alecsandri, D. Bolintineanu, I. Ghica, Gh. Sion, N. Filimon, Pantazi Ghica ş.a. Lui Alecsandri i se republică (sub titlul general *Poezia populară), Cîntecul răzeşilor, Călăreţul, Hora vîrstelor* ş.a., Bolintineanu dă *Legende noi (Ghinea Grecul, Doamna lui Neagu, Antonie Vodă),* iar I. Ghica, articolul *Misiunea românilor* şi *Impozitul pe venit* — scrisoare adresată redacţiei. I. C. Massim (cu mai multe articole de filologie şi recenzii), Gh. Sion (cu poezia *Imnul naţional),* Radu Rosetti (cu proză satirică), P. Ghica (cu proză şi cronici dramatice) şi C. Platon (cu versuri) sînt, de asemenea, colaboratori. Din literatura populară, a cărei valoare artistică şi documentară este afirmată în studiile şi articolele lui I. Ionescu de la Brad, N. Filimon şi P. Ghica, se tipăresc, în afară de poezii culese de V. Alecsandri, basmele lui P. Ispirescu *(Fata de împărat şi pescarul, Povestea lui Făt-Frumos* ş.a.), precum şi trei basme comunicate de N. Filimon *(Roman Năzdrăvan, Omul de piatră* şi *Omul de flori cu barba de mătasă).* Tot el scrie şi cronici ale spectacolelor de teatru românesc sau de operă, alternativ cu P. Ghica şi M. Pascaly.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 718—720 ;* 2. Ov. Bădina, *Ion Ionescu de la Brad — redactor de presă,* PRN, XII, 1967, 10 ; 3. Al. Dobre, *Preocupări de folclor la „Ţăranul român",* REF, XV, 1970, 1.

R. Z.

ŢESALA, revistă umoristică apărută din august pînă în noiembrie 1897 la Bucureşti, sub direcţia lui Sofronie Ivanovici. Publicaţia, scrisă sub diferite pseudonime probabil doar de cel care o edita, şi-a încetat apariţia după şase numere, scoase neregulat. Ivanovici utilizează parodia, pentru a ridiculiza pe unii scriitori şi literatura lor, mai cu seamă pe cei din cercul lui Al. Macedonski, cerc pe care redactorul îl crede pretins reformator. Sînt vizaţi, de asemenea, colaboratorii publicaţiilor socialiste. Tonul

notițelor umoristice, cuprinse în rubrici cu titlul parodic (*Somități artistice, Celebritățile provinciei* ș.a.) și al imitațiilor caricaturale (poeziile lui Al. Obedenaru sînt ținta obișnuită a redactorului) este facil, zeflemeaua lipsită de haz, cu frecvente răutăți și violențe.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 721.

G. D.

ȚICHINDEAL, Dimitrie (c. 1775, Becicherecu Mic, j. Timiș — 20.I.1818, Timișoara), fabulist și traducător. Fiu al preotului Zaharia din Becicherecu Mic, Ț. a învățat la școlile sîrbești din satul natal și din Timișoara, familiarizîndu-se cu limbile sîrbă și germană. Învățător în satul Belinț, în 1794, și la Beregsău, Ț. a fost un timp și revizor școlar. După ce termină, în 1802, seminarul teologic din Timișoara, este învățător și apoi preot în satul natal. În 1802 a tipărit o traducere din sîrbește, *Sfaturile a înțelejerii cei sănătoase prin bine înțeleptul Dositei Obradovici întocmite*, și, în 1808, alte două traduceri: *Adunare de lucruri moralicești de folos și spre veselie* (după Dositei Obradovici) și *Epitomul*, lucrare destinată preoților. Paroh în Becicherec, Ț. a fost printre cei care s-au opus consecvent încercărilor autorităților sîrbești, civile și ecleziastice, de a-i deznaționaliza pe românii bănățeni. Într-o petiție din 1807 către împăratul Francisc I, Ț. susținea drepturile românilor din Banat, argumentînd vechimea elementului românesc prin rezistența elementului romanic. În repetate rînduri s-a pronunțat pentru ridicarea interdicției de folosire a limbii naționale în biserică și școli. Ț. s-a situat, împreună cu C. Diaconovici-Loga și Moise Nicoară, în fruntea acțiunii de

sprijinire a școlii românești. Prin eforturile lor, în 1812, la Arad s-a deschis Școala preparandală (pedagogică), unde Ț. era profesor de învățătura legii sau „catihetă". În 1814, i-a apărut la Buda *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături*, tradusă din D. Obradovici. Aflîndu-se printre conducătorii unei mișcări pentru un episcopat român la Arad, care ar fi putut sprijini revendicările naționale ale românilor și organiza viața culturală din Banat, Ț. a fost persecutat. Autoritățile îi confiscă fabulele, sub acuzația că s-ar ridica „contra constituției împărăției". În iunie 1814 este revocat și din funcția de profesor. Rămîne totuși la Preparandie pînă în iunie 1815, după care se retrage în satul natal.

Traducînd din iluministul sîrb Dositei Obradovici, Ț. urmărea să facă operă de educație în scopul ridicării conștiinței naționale, pentru drepturi naționale și sociale. În *Sfaturile a înțelejerii cei sănătoase*, Ț. intervine în originalul sîrbesc, consemnînd datini românești (este, astfel, primul bănățean care se interesează de folclor), datini pe care le compară cu cele romane pentru a demonstra latinitatea românilor. El subliniază importanța lor ca document, dar condamnă superstițiile care întunecă mintea poporului, situîndu-se pe o poziție raționalistă. Pentru Ț., dezvoltarea armonioasă a omului se face „după leja firii sau după regula care o dă noaă mintea noastră". Urmărind educația maselor, ca și Obradovici, el se folosește de un gen literar cu tradiție în țările noastre, cel al „culegerii de înțelepciune" (*Adunare de lucruri moralicești*). Ț. popularizează ideile iluminiștilor, face elogiul cărților, al adevărului, propovăduiește desprinderea din ignoranță și superstiții. Prin intermediul tălmăcirilor lui Ț. s-a realizat la noi un contact indirect cu iluminismul englez și german. Fabulele lui Esop (traduse după Obradovici) ofereau nu numai posibilitatea exemplificării unor învățături morale, dar și a exprimării unor chestiuni filozofice și politice ale momentului. Numeroase fabule au fost adaptate realităților românești, dobîndind aspectul unor prelucrări. Ț. dezvoltă foarte mult, față de original, morala, aducînd în discuție probleme de actualitate: disputele teologice și necesitatea armoniei între popoare (*Șoarecii și clopotele*), unirea provinciilor românești într-o „măreață nație daco-română", rezultat al luminării poporului (*Muierea și găina*), nevoia de cărți în limba română, combaterea ignoranței, a superstițiilor. Cei vizați sînt prelații obtuzi (*Privighetoarea și vulturele*), cei care se opun mișcării de luminare (*Șarpele și pila*), renegații. Limba traducerii este cea populară, dar fraza este greoaie, lipsită de poezie. Fabula propriu-zisă constituie doar un pretext pentru învățătură. Singura lucrare originală a lui Ț., *Arătare despre starea acestor noao introduse sholasticești instituturi ale nației românești, sîrbești și grecești* (1813), este un istoric al școlii românești din Banat, cu valoare documentară. În manuscris a lăsat, neterminate, cîteva scrieri religioase și o traducere a unei lucrări autobiografice a lui Dositei Obradovici. Ț. rămîne în istoria culturii și literaturii prin activitatea sa cu caracter patriotic și național, prin încercarea de a adapta fabulele traduse realităților sociale românești.

— *Arătare despre starea acestor noao introduse sholasticești instituturi ale nației românești, sîrbești și grecești*, Buda, Tip. Universității, 1813. — **Tr.:** Dositei Obradovici, *Sfaturile a înțelejerii cei sănătoase*, Buda, Tip. Universității, 1802, *Adunare de lucruri moralicești de folos și spre veselie*, partea I, Buda, Tip. Universității, 1808, *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături*, Buda, Tip. Universității, 1814; ed. 2, îngr. și pref. I. Heliade-Rădulescu, București, Tip. Eliade, 1838; ed. 3 (*Fabulele lui*

Demetriu Cichindeal în traducere nouă din originalul sîrbesc al lui...), îngr. şi pref. I. Russu, Arad, Tip. Diecezei române, 1885 ; ed. *(Fabule şi moralnice învăţături)*, îngr. şi pref. Virgil Vintilescu, Timişoara, Facla, 1975 ; *[Autobiografie]*, DLT, I, *73—132* ; [Autor neidentificat], *Epitomul sau Scurte arătări pentru sînta beserică*, Buda, Tip. Universităţii, 1803.

— 1. Heliade, *Scrieri, 241—246* ; 2. I. Heliade-Rădulescu, *Ţichindeal şi „Henriada"*, CR, X, 1839, 149, 150 ; 3. V. A. Urechia, *Despre fabule în genere şi în special despre Cichindeal*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1866 ; 4. I. Russu, *Demetriu Cichindeal, în Fabulele lui Demetriu Cichindeal în traducere nouă din originalul sîrbesc al lui Dositei Obradovici*, Arad, Tip. Diecezei române, 1885 ; 5. Speranţia, *Fabula, 80—84* ; 6. I. Vulcan, *Dimitrie Cichindeal. Date noi despre viaţa şi activitatea lui*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1893 ; 7. Iuliu Vuia, *Şcoalele româneşti bănăţene în secolul al XVIII-lea*, Orăştie, 1896, *134—146* ; 8. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *341—345* ; 9. Negoescu, *Fabule, 37—42* ; 10. Negrescu, *Infl. slave*, II, *3—40* ; 11. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *89—97* ; 12. Tr. Topliceanu, *Dimitrie Ţichindeal*, Timişoara, Tip. Românească, 1933 ; 13. V. Cehan, *Dimitrie Ţichindeal zis „Gură de aur"*, BOR, LI, 1933, 7—8 ; 14. Gr. C. Comşa, *Dimitrie Ţichindeal*, Arad, Tip. Diecezană, 1933 ; 15. C. Fierăscu, *D. Ţichindeal — contribuţie documentară*, F, I, 1934, 4, PL, I, 1936, 3 ; 16. C. Fierăscu, *Scrisori de D. Ţichindeal*, PL, I, 1936, 4 ; 17. Laţia, *Cărturari, 5—7* ; 18. Suciu, *Lit. băn., 57—66* ; 19. Călinescu, *Ist. lit., 80* ; 20. Popovici, *Studii*, I, *461—463* ; 21. I. B. Mureşianu, *Însemnări despre activitatea lui Dimitrie Ţichindeal*, O, IX, 1953, 12 ; 22. M. Dan, *Cînd a murit Dimitrie Ţichindeal. O precizare*, SUB, Philologia, III, 1958, 6 ; 23. Lăzăreanu, *Glose, 25—28* ; 24. I. Apostol Popescu, *Contribuţia lui Dimitrie Ţichindeal la dezvoltarea învăţămîntului şi gîndirii pedagogice din Transilvania şi Banat*, RPD, XI, 1962, 12 ; 25. Piru, *Ist. lit.*, II, *149—150* ; 26. T. N. Trâpcea, *O nouă mărturie privind activitatea lui Ţichindeal*, O, XVI, 1965, 7 ; 27. V. Vintilescu, *Dimitrie Ţichindeal*, Timişoara, 1965 ; 28. *Emilian Micu despre Dimitrie Ţichindeal*, MB, XVII, 1967, 4—6 ; 29. *Ist. lit.*, II, *112—114* ; 30. Duţu, *Coordonate, 315—324* ; 31. *[D. Ţichindeal. Scrisori]*, DLT, I, *37—64*.

S. C.

ŢINCU, Nicolae (17.IX.1846, Turnu Severin — 29.VIII. 1927, Bucureşti), scriitor şi traducător. După ce termină cursurile liceului „Sf. Sava" din Bucureşti, Ţ. intră copist la cancelaria Consiliului de Miniştri. E numit mai tîrziu subprefect şi director de prefectură. În 1899, sub directoratul lui P. Grădişteanu, era contabil la Teatrul Naţional din Bucureşti. Iese la pensie ca referendar al Curţii de conturi.

Făcînd parte din diferite grupări literare din Bucureşti, Ţ. e prezent în multe publicaţii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi de la începutul secolului al XX-lea („Columna lui Traian", „Revista contimporană", „Revista literară şi ştiinţifică", „Ghimpele", „Literatorul", „Revista literară", „România literară", „Fîntîna Blanduziei", „Revista nouă", „Revista Alexandri", „Generaţia nouă", „Lumea ilustrată", „Revista theatrelor", „Universul", „Universul literar", „România", „Zeflemeaua", „Pleiada", „Revista literară şi politică", „Ilustraţiunea naţională" ş.a.). Semna uneori şi Ţinc sau cu pseudonimele Metall şi Tall. Ţ. nu este un autor cu o operă originală, ci un onest meşteşugar al scrisului. Îşi începe activitatea traducînd din limba italiană librete de operă (la 1870—1871 era şi subdirector la „Eco musicale di Romania"). Improvizează, apoi, comedii într-un act. *1 aprilie, 1 mai* (1874), *Mărţişor* (1875) sînt piese facile, spumoase, cu dialoguri alerte şi pitoreşti. Ţ. mai scrie împreună cu P. Grădişteanu, M. Zamphirescu, Ciru Oeconomu, Al. Lara şi Oscar Eliot revista umoristică *Cer cuvîntul* (1874). O piesă publicată în „Literatorul", în 1883, sub semnătura X. Y. Z., *Răpirea Bucovinei*, era o modestă lucrare dramatică ocazională, scrisă de data aceasta în colaborare cu V. A. Urechia şi Th. A. Myller. În lipsa inspiraţiei proprii, Ţ. dramatizează, prelucrează şi traduce. Astfel, atras de calităţile dramatice ale nuvelelor istorice ale lui A. I. Odobescu, Ţ. le ia ca punct de plecare pentru două piese : *Doamna Chiajna* (1891), compusă în colaborare cu N. G. Rădulescu-Niger, şi *Mihnea cel Rău* (1893). Evoluţia personajelor, acţiunea, finalurile sînt în bună măsură modificate, apar efecte melodramatice, se dă frîu liber sentimentalismului şi retorismului. Prin 1892, scrie o comedie în două acte, *Iuda*. Ţ. aduce bune servicii scenei mai ales ca traducător. A tălmăcit *Mincinosul* de Corneille, *Vînturătorii mărilor* de J. Richepin, *Hangiţa* de Carlo Goldoni, a dat versiuni româneşti după comedii şi melodrame din repertoriul francez şi italian. Unele traduceri sînt făcute în colaborare (cu Sever Moschuna — *Aventuriera* de E. Augier, cu Ana Ciupagea — *Muma din popor* de E. Legouvé). Versificînd cu uşurinţă, Ţ. încearcă să compună şi poezie. În volumele *Poeme pentru copii, Rime vesele, Versuri pentru copii* sînt adunate naraţiuni versificate, istorioare romanţioase şi moralizatoare, fabule, anecdote — o poezie minoră, care era deseori imitată sau prelucrată după autori străini. A tradus mult din poezia italiană şi franceză, oprindu-se cu precădere asupra autorilor uşor accesibili. Tălmăceşte însă şi din A. de Musset, A. Manzoni, G. Carducci, G. Pascoli, Ada Negri. Superficială şi prolixă este traducerea unor fragmente din *Ierusalimul eliberat* de T. Tasso. Şi cu veleităţi de prozator, cultivă în scrierile lui, mărunte, îmbibate de sentimentalism şi didacticism *(Nuvele* — 1899), portretul moral, tratat fie ca în litografiile graţioase, convenţionale, fie în tonuri îngroşate, întunecate. Mai utile se dovedesc contribuţiile de istorie literară ale lui Ţ., care a publicat în „Revista nouă" o serie de portrete de scriitori români (C. Bălăcescu, M. Zamphirescu, N. V. Scurtescu, G. Creţeanu, Al. Sihleanu, V. Cîrlova, I. Catina, C. C. Pleşoianu ş.a.). Din ele pot fi reţinute informaţiile, în timp ce analiza, comentariul critic se arată inconsistente. Ţ. îşi păstrase antieminescianismul afirmat încă la „Revista contimporană", accentuat prin apropierea de societatea „Literatorul" şi prietenia statornică faţă de Al. Macedonski.

— *1 aprilie*, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1873 ; *1 mai*, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1874 ; *Mărţişor*, RCO, III, 1875, 4 ; *Despre teatru*, RCO, III, 1875, 6 ; *Poeziile d-nei Matilda Cugler*, RCO, III, 1875, 7 ; *Răpirea Bucovinei* (în colaborare cu V. A. Urechia şi Th. A. Myller), L, IV, 1883, 1—3 ; *Doamna Chiajna* (în colaborare cu N. G. Rădulescu-Niger), Bucureşti, Haimann, 1891 ; *[Portrete de scriitori români]*, RN, IV, 1891, 4—5, V, 1892, 1—2, 11—12, VI, 1893—1894, 6, 7, 10, 11—12, VII, 1895, 6, 7 ; *Mihnea cel Rău*, LMI, II, 1893, 1, 4, 6, 8, 10, 13 ; *Poeme pentru copii*, Bucureşti, Tip. Populară, 1897 ; *Nuvele*, Bucureşti, Tip. Feldman, 1899 ; *Rime vesele*, Bucureşti, Alcalay, 1900 ; *Versuri pentru copii*, Bucureşti, Alcalay ; *Poeţi italieni moderni*, Bucureşti, Tip. Universitara, 1907 ; *Monstrul*, Bucureşti, Tip. Universala, 1907 ; *Povestiri de război*, Bucureşti, Tip. Universitara, 1907 ; *Femeia cu ochii verzi*, Bucureşti, Tip. Universala, 1922. — Tr. : [A. de Musset, E. Augier, L. Ratisbonne, E. Manuel, P. Déroulède, E. Grenet-Dancourt], *Monologuri în versuri*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1891 ; [A. Valabrègue, Ed. Pailleron, G. Porto-Riche, P. Bilhaud], *Comedii şi monoloage*, Bucureşti, Socec, 1892 ; E. Augier, *Aventuriera*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1893 (în colaborare cu S. Moschuna) ; A. Theuriet, *Jean-Marie*, Bucureşti, Socec, 1894 ; A. de Musset, *Noaptea din decembrie*, Bucureşti, Socec, 1895 ; Corneille, *Mincinosul*, Bucureşti, Tip. Curţii, 1895 ; J. Richepin, *Vînturătorii mărilor. Flibustierul*, RELI, XVII, 1896, 4—10 ; A. Manzoni, *Cinci mai*, în *Poeme pentru copii*, Bucureşti, Tip. Populară, 1897 ; Angelo de Gubernatis, *Savitri*, RELI, XIX, 1898, 34, 35 ; Edmondo De Amicis, *Trăsura tutulor*, RELI, XIX, 1898, 36, *Un buchet de flori*, UVR, XX, 1902, 5 ; Ada

Negri, *[Poezii]*, RELI, XXI, 1901, 22, UVR, XIX, 1901, 40, în *Poeți italieni moderni*, București, Tip. Universitara, 1907 ; T. Tasso, *Ierusalimul eliberat* (fragm.), RELI, XXIII, 1902, 2—4 ; P. Meurice, *Struense* (fragm.), RO, I, 1902, 3, 4 ; V. Hugo, *Marion Delorme* (fragm.), RELI, XXV, 1904, 1 octombrie ; G. Carducci, *[Poezii]*, RELI, XXVIII, 1907, 1 martie, în *Poeți italieni moderni*, București, Tip. Universitara, 1907; [Giovanni Pascoli, Lorenzo Stechetti, Arturo Graf, Alfredo Baccelli, Emilio Bosi], în *Poeți italieni moderni*, București, Tip. Universitara, 1907 ; Petöfi, *[Poezii]*, în *Povestiri din război*, București, Tip. Universitara, 1907, INA, I, 1912, decembrie ; Palmarini, *Prăvălia morții*, București, Alcalay, 1908 ; Luigi Capranica, *Amorul lui Dante*, București, Alcalay, [1910] ; L. H. Lazarovici, *Popa nostru ăl bătrîn*, Slatina, Tip. Constantinescu, 1912 ; A. de Musset *[Versuri]*, în *Mimi Pinson* (tr. Aurel Sterescu), București, Librăria nouă, [1912] ; Pușkin, *Între țigani*, UVR, XXXI, 1913, 40.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *305—307* ; 2. Demetrescu, *Profile*, *51—57* ; 3. Ludovic Dauș, *Niculae Tincu*, ROȘ, I, 1895, 4 ; 4. Ion C. Bacalbașa, *„Mincinosul", comedie în 5 acte de P. Corneille, tradusă în versuri de d. N. Ținc*, LUP, XII, 1895, 2548 ; 5. N. Ținc, *[Răspuns la o anchetă a revistei]*, FPT, I, 1897, 24 ; 6. Pollux [Al. Antemireanu], *„Poeme pentru copii" de Nicolae Țincu*, CL, XXXI, 1897, 9 ; 7. D. Rosetti, *Dicț. cont., 183* ; 8. Emil D. Fagure, *Cronica teatrală*, ADV, XIV, 1901, 4191 ; 9. B. Lăzăreanu, *N. Țincu*, ALA, III, 1922, 80 ; 10. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *113* ; 11. Victor Bilciurescu, *Nicolae Ținc*, UVR, XLVI, 1930, 23 ; 12. Cornelia Dumitrescu, *„Cinque Maggio" în românește*, SI, III, 1936 ; 13. Predescu, *Encicl., 851* ; 14. Nicolae N. Condeescu, *O dramă istorică inspirată de „Doamna Chiajna" a lui Odobescu*, CEL, V, 1943 ; 15. Pimen Constantinescu, *Lirica Adei Negri în România : „Fatalită"*, RITL, XX, 1971, 3 ; 16. Straje, *Dicț. pseud., 743* ; 17. *Ist. lit.*, III, *960—963*.

G. D.

ȚÎNȚARUL, săptămînal de satiră care a apărut la București între 28 februarie și 15 august 1859. Probabil prima gazetă satirică și umoristică românească, **Ț.** era editată de C. A. Rosetti care, începînd cu numărul 2, figurează și ca director, alături de N. T. Orășanu, redactor, ale cărui înclinații spre satiră se făcuseră cunoscute încă de prin 1857. Cei doi scriitori semnează cu pseudonimele Constantin Trandafirescu (Rosetti) și N. T. Cetățenescu (Orășanu). O singură dată colaborează, sub pseudonimul Iernescu, E. Winterhalder. O anume sobrietate în alegerea mijloacelor umoristice, neîntîlnită mai tîrziu

la Orășanu, trebuie pusă, fără îndoială, în seama lui Rosetti. Dealtfel, din iunie, Orășanu nu mai scrie la **Ț.**, deoarece scoate propria-i gazetă, „Spiridușul", care își schimbă titlul, o lună mai tîrziu, în „Nichipercea". În **Ț.** abundă comentariile politice cu referiri la situația din Europa și la puterile vecine cu Principatele, la amestecul lor în politica noastră internă. Se publică și satire la adresa boierilor retrogrizi, care încercau să salveze privilegii anacronice, sau a demagogilor care profitau de schimbările impuse de Unire, precum și anecdote, în aparență nevinovate, dar mascînd sensuri politice.

— 1. N. B[assarabescu], *Nicolae T. Orășanu*, PO, XX, 1890, 1153 ; 2. Marin Bucur, *C. A. Rosetti*, București, Minerva, 1970, *203—204* ; 3. Trifu, *Presa*, *10—19*.

R. Z.

UCENESCU, Gheorghe (1830, Sibiu — 25.I.1896, Braşov), culegător de folclor. Din 1853 pînă în anul morţii este protopsalt la biserica Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului şi profesor de muzică ecleziastică la gimnaziul ortodox. Începuse să cînte în strana bisericilor braşovene de pe la paisprezece ani. În ianuarie 1851, tînărul cîntăreţ, căsătorit de puţină vreme cu fiica epitropului Vasile Neguţ, fusese trimis de eforii bisericii la Bucureşti, să înveţe psaltichia cu Anton Pann. Serios, harnic şi devotat, **U.** este „studentul" preferat al lui A. Pann. Profesorul îl iniţia şi în treburile tipografiei, îl încuraja la scris şi îi publica poeziile în culegerile pe care le întocmea. Întors la Braşov după doi ani de învăţătură, **U.** îi rămîne prieten şi discipol. După exemplul lui A. Pann, alcătuieşte cîteva îndreptare muzicale pentru cîntăreţii bisericeşti şi pentru elevii de la gimnaziul la care devenise profesor. Publică şi el o culegere de cîntece de stea şi colinde (1856—1859), precum şi o altă colecţie, *Magazin de cînturi vechi şi nuoi* (1863), în care îşi găsesc locul balade, cîntece populare, cîntece de lume, dar şi poezii de dragoste şi versuri patriotice de provenienţă cultă (Iancu Văcărescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, A. Mureşanu, Gh. Sion ş.a.). Aici apar cîteva din cîntecele laice ale lui A. Pann şi, urmîndu-le cu fidelitate tonalitatea neoanacreontică, versuri duioase, tînguitoare, scrise de **U.** Pe autorul antologiei, textele îl preocupă în măsura în care deveniseră sau puteau deveni „cînturi". El însuşi compusese sau adaptase muzica pentru multe din ele. Astfel, pornind de la o melodie mai veche, **U.** alcătuieşte un aranjament muzical pentru poezia *Deşteaptă-te, române!* a lui A. Mureşanu. Într-un manuscris al lui **U.**, cuprinzînd peste 500 de „cînturi", s-au păstrat şi preţioase mărturii despre evenimentele mai de seamă ale vieţii lui, printre care colaborarea cu A. Mureşanu şi conlucrarea cu A. Pann stau în mare cinste, evocate cu simplitate şi mîndrie.

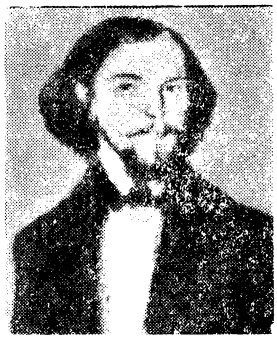

— *[Cîntece de stea şi colinde]*, I—III, Braşov, Tip. Römer şi Kamner, 1856—1859 ; *Victor şi Camilla*, Braşov, Tip. Römer şi Kamner, 1860 ; *Magazin de cînturi vechi şi nuoi*, I, Braşov, Tip. Römer şi Kamner, 1863 ; *Versurile naşterii Domnului nostru Is. Hr.*, ed. 2, Braşov, Tip. Römer şi Kamner, 1869. Ms. : *Carte de cînturi, cu note de psaltichie*, B.A.R. ms. 3497.

— 1. Anton Pann, *[Scrisori către Gh. Ucenescu, 1853—1854]*, DML, I, *284—291* ; 2. Bârseanu, *Ist. şcoalelor, 598* ; 3. Poslușnicu, *Ist. muz., 404—405* ; 4. Constantin Lacea, *Gheorghe Ucenescu — Contribuţii*, T, LXXII, 1941, 10 ; 5. Iuliu Işa, *Un portret al lui George Ucenescu*, MA, IV, 1959, 3—4 ; 6. Paul Cornea, *Anton Pann*, Bucureşti, E. L., 1964, *67—75* ; 7. *[Notă biobibliografică]*, DML, I, *292* ; 8. *Cărturari braşoveni, 219* ; 9. Cosma, *Muzicieni, 433—434* ; 10. Vasile D. Nicolescu, *Manuscrisul Ucenescu. Cînturi*, Bucureşti, E.M., 1979.

G. D.

UMORISTUL, revistă satirică editată la Pesta de avocatul George Ardeleanu şi scriitorul Iosif Vulcan, de la 1 octombrie 1863 pînă în decembrie 1866. Alături de revista „Tutti frutti", **U.** este una din primele publicaţii satirice din Transilvania. Programul revistei se conturează în poeziile *În loc de prevorbire* şi *Programa mea*, în care I. Vulcan îşi propune să combată pe toţi cei „vrednici de satiră", ca şi şarlatania, bigotismul, ciocoismul şi alte asemenea tare. I. Vulcan rămîne cel mai fervent susţinător şi totodată cel mai fecund colaborator (aproape în fiecare număr a publicat cîte o poezie). În paginile **U.** au apărut versuri semnate de moldoveanul Gh. Tăutu, de ardelenii P. Draga şi I. Pop-Florantin, precum şi cîteva prelucrări după versurile lui A. Mureşanu şi Gh. Sion. Scriitorul bănăţean I. Grozescu semnează scurte scrieri în proză. Genul dramatic este reprezentat doar prin comedia în versuri *Un candidat pentru dieta din Pesta în mijlocul alegătorilor săi*, semnată cu pseudonimul Frunză Verde. Deseori, articolele şi versurile satirice care vizează direct anumite chestiuni sociale sau naţionale sînt semnate cu pseudonime sugestive : Spiridușu, Păcală, Tiridala, Tanda şi Manda, Pispiriciu, Cenuşotcă, Taica Ilie ş.a. Sub aceste semnături a apărut un bogat material în legătură cu moravurile epocii. Nu puţine sînt poeziile şi caricaturile care satirizează aspecte ale societăţii româneşti de dincolo de Carpaţi. În acelaşi timp, colaboratorii **U.** comentează lovitura de stat înfăptuită de domnitorul Al. I. Cuza şi reforma agrară. Referirile la evenimentele politice externe sînt mai rare. Revista dovedeşte receptivitate faţă de principalele evenimente culturale ale vremii. Situaţia învăţămîntului în Transilvania este comentată în articole acide. De asemenea, **U.** pledează pentru încurajarea teatrului în limba română. În ce priveşte controversele ortografice, revista susţine unificarea sistemelor de scriere. Introducerea alfabetului latin este salutată printr-o caricatură intitulată *Înmormîntarea azbuchelor.* **U.** s-a opus în-

UMORISTUL.
Foia glumeţiu.
In loc de prevorbire.

totdeauna exagerărilor lingvistice de orice natură. Revista se numără printre puținele publicații din acea vreme care au inițiat concursuri literare pentru depistarea și încurajarea tinerelor talente. Ca modalitate de exprimare, revista folosește satira și parodia. Sporadic, însă, în paginile **U.** apar și poezii cuprinzînd elemente mitologice, balade și chiar romanțe. Ironia își află locul și în povestirea scurtă, în anecdotă și în epistolă. O formă adecvată pentru exprimarea unor opinii critice îndrăznețe, des folosită de redactori, este schimbul de replici pline de subînțelesuri. Șarja satirică este de multe ori rezultatul unor parafrazări după proverbe populare și maxime. Însoțite, de cele mai multe ori, de texte versificate, caricaturile sînt destul de reușite. Cel mai adesea acestea ilustrează alegerile de deputați în Dietă, divergențele politice și moravurile familiale. Tradiția inaugurată de **U.** va fi preluată și continuată, pînă în primul deceniu al secolului al XX-lea, de revista „Gura satului".

— 1. Livia Grămadă, *„Tutti frutti" și „Umoristul". Contribuții la istoria presei satirice românești din Transilvania*, SUB, Philologia, XI, 1966, 1 ; 2. Livia Grămadă, *Iosif Vulcan și începuturile presei umoristice în Transilvania*, CFAM, *171—177* ; 3. Livia Grămadă, *Presa satirică românească din Transilvania. 1860—1918*, Cluj-Napoca, Dacia, 1974, *5—116, 129—147*.

I. C.

UNIREA, periodic politic, comercial și literar care apărea de trei ori pe săptămînă la București de la 16 februarie 1861 pînă la 5 iunie 1862. **U.** a luat ființă în urma fuziunii dintre gazetele bucureștene „Conservatorul progresist" a lui C. N. Brăiloiu și „Timpul", la care funcționa ca prim-redactor Gr. R. Bossueceanu, acesta primind și conducerea noului ziar, devenit singurul organ de presă al grupurilor politice conservatoare. Ziarist cu experiență, redactorul a încercat să publice un material politic și literar variat. **U.** a avut un foileton literar atractiv, la care au colaborat, alături de Bossueceanu, care și-a tipărit aici o parte din versurile și proza sa, G. Baronzi și, semnînd N. P., N. Filimon. La scrierile acestor literați se adaugă mai multe basme populare, precum și cîteva traduceri din George Sand.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *754—756*.

R. Z.

UNIREA, cotidian politic apărut la București între 1 februarie 1887 și 1 iulie 1888, sub conducerea lui I. G. Bibicescu. Printre redactorii gazetei, care avea o orientare politică liberală, figurau și M. Demetriade, I. I. Roșca, V. Alecsandrescu (semna și Vasal), colaboratori cu versuri, proză, articole de critică literară, traduceri. Schițe și mici povestiri în care evoca evenimente petrecute în timpul războiului de la 1877 a publicat D. Teleor. S-a tradus din E. Zola (tălmăciri făcute de M. Demetriade), A. France și V. M. Garșin.

R. Z.

UNIREA, revistă culturală săptămînală apărută la Blaj de la 3 ianuarie 1891. A continuat și după 1900. Pentru primii ani, editor și redactor responsabil era V. Hossu, iar redactor, Al. Grama. În **U.** s-a publicat și literatură originală, mai ales proză, aparținînd unor autori care semnau cu pseudonimele Victor și Philelet, precum și lui N. T. Zorilă, G. Simu, I. Vulcan și Elena Simtion (Elena din Ardeal). Grama și-a tipărit mai întîi aici, în 1891, studiul obtuz, pătimaș și nedrept, în care îl atacă înverșunat pe M. Eminescu. S-a tradus, cu scopul de a se oferi începătorilor modele literare corespunzătoare concepției lui Grama, din scrierile lui Chateaubriand (*Atala* și *Aventurile ultimului Abencerage*). Alte tălmăciri — din Fr. W. Weber (versuri, în transpunerea lui Elie Dăianu), W. Schwartz (în versiunea Elenei din Ardeal), L. Wallace (*Ben-Hur*) — se adaugă prozei ușoare, mai mult umoristică, tradusă din franceză, italiană, spaniolă, engleză, aproape în fiecare număr.

R. Z.

UNIREA DEMOCRATICĂ, gazetă politică apărută la București, zilnic, între 2 noiembrie 1876 și iunie 1877. Corector al acestui cotidian liberal, la care a colaborat și St. C. Michăilescu (Stemill), a fost I. L. Caragiale. Unele articole politice, dar mai ales notele și anecdotele apărute la rubrica *Feluri*mi sînt redactate de el.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *757* ; 2. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2 ; 3. Cioculescu, *Caragiale*, *85—88*.

R. Z.

UNITATEA NAȚIONALĂ, publicație periodică apărută la București, de două ori pe săptămînă, între 6 decembrie 1884 și 11 iulie 1885. După cum precizează și denumirea, gazeta a fost înființată cu scopul, urmărit cu străsnicie, de a milita pentru realizarea unei depline unități între românii regățeni și cei transilvăneni. În fiecare număr, sînt publicate ample articole, comentarii și corespondențe referitoare la situația politică a românilor din Ardeal și Banat, grupate în mod obișnuit sub titlul *România subjugată*. Articolele sînt semnate cu pseudonime diverse : Ultor, Livius, Ulpius, Gracchus. N. Densușianu publică documente referitoare la istoria românilor, N. Popilian scrie despre *Românii din Macedonia*, descriindu-le starea socială, cultura, obiceiurile. Sub pseudonimul Motul, se publică note de călătorie în Transilvania (*Ardeal țară de aur, la străin mare tezaur*). Sub inițialele d. l. V. se republică aici proză (*Odinioară*, *Sorcova*) și însemnări literare (*Critica la noi*) de B. Delavrancea. Cronicarul teatral al gazetei, semnînd doar cu inițiala R., găsește cuvinte de laudă pentru *O scrisoare pierdută* și reliefează puterea de observație a lui I. L. Caragiale, spiritul său pătrunzător. Se publică versuri de N. G. Rădulescu-Niger, St. Romăleanu, se republică din Andrei Mureșanu. Fără a fi indicat traducătorul, este tipărită povestirea lui Turgheniev *Locotenentul Iergunov*.

D. M.

UNIUNEA ROMÂNĂ, gazetă politică și literară care a apărut la București, bisăptămînal, între 15 februarie și 8 aprilie 1861. Redactorul răspunzător al periodicului, care continua „Independința", a fost Radu Ionescu. Au colaborat cu articole politice C. Bolliac, D. Bolintineanu și I. Ionescu de la Brad. Gr. Alexandrescu republică fabula *Catîrul cu clopoței*, iar D. Bolintineanu dă însemnările despre *Constantin Postelnicu (Cantacuzin)*, *Kiupruli și Grigorie Ghica*. O cronică a spectacolului cu opereta *Maddalena* a lui A. T. Zissu este scrisă de N. Filimon.

R. Z.

UNIVERSU, săptămînal de cultură apărut la București între 8 iulie 1845 și 2 mai 1848. Editor și redactor era profesorul I. Genilie. **U.** avea subtitlul „noutăți din toată natura, cultura, literatura" și publica articole de geografie (scrise de redactor), studii de filologie și istorie (de A. T. Laurian și I. C. Massim), unele dintre ele criticînd ideile lingvistice ale lui I. Heliade-Rădulescu, poezii și proză. În afară de Genilie, cu versuri au colaborat Al. Pelimon, I. Costinescu, Gh. Pețacov și mai puțin cunoscuții D. B. Chirculescu și N. Capeleanul ; alte poezii erau

UNIVERSU

NATȚPA, KȚATȚPA, AITEPATȚPA.

1843.

trimise din Moldova de Gh. Sion şi N. Istrati. Povestirile moralizatoare, traduse, probabil, din limba franceză, îi aparţin lui C. Costiescu. O rubrică de varietăţi insera, între altele, ştiri despre scriitorii străini în viaţă, anecdote istorice, informaţii culturale ş.a. Un spaţiu însemnat era dedicat comentariilor privitoare la viaţa şi ideile filozofilor greci şi latini. În **U.** au apărut şi articole, traduse din enciclopedii, despre pictură, sculptură, despre şcolile şi bibliotecile europene importante, precum şi informaţii cu caracter bibliografic. În 1848 gazeta a fost imprimată cu litere latine.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *207—208* ; 2. Theodorescu, *Ist. bibl., 34—35.*

R. Z.

UNIVERSUL, cotidian de informaţie care s-a tipărit la Bucureşti de la 20 august 1884. Apare şi după 1900. Luigi Cazzavillan, ziarist italian venit la 1877 în ţară în calitate de corespondent de război şi stabilit apoi la Bucureşti, unde a editat mai multe ziare şi reviste, a avut şi iniţiativa de a scoate **U.** Conceput ca un periodic independent politiceşte, cu caracter popular, avînd menirea de a difuza, în mod obiectiv, informaţia politică şi socială din ţară şi străinătate, ziarul cîştigă cu timpul cititori, îşi formează un public, ceea ce permite editorului să mărească formatul şi numărul de pagini, să înmulţească numărul rubricilor şi să atragă colaboratori cunoscuţi. După 1890, **U.** devine unul dintre cele mai importante cotidiene româneşti (alcătuit după modelul celor italiene) şi cu tirajul cel mai mare. Conţinutul ziarului avea un caracter enciclopedic : articole şi comentarii de politică internă şi externă, ştiri şi informaţii din întreaga lume, reportaje parlamentare şi judiciare, un foileton, cronici literare şi dramatice, recenzii şi note bibliografice, versuri, schiţe şi povestiri, umor, „curiozităţi" geografice şi istorice, relatări de călătorii şi explorări, articole de astronomie şi medicină, rubrici de muzică, modă, jocuri distractive ş.a. Totodată, redacţia a scos numeroase suplimente literare (din 1888), umoristice, ilustrate etc. Printre redactori s-au numărat gazetari profesionişti dintre cei mai reputaţi : I. Popescu (redactor şef timp de douăzeci de ani), D. Teleor, I. Gh. Nicoleanu-Fix, D. Marinescu-Marion, Panait Macri, I. I. Roşca, Gr. Ventura, A. Alexandrescu-Dorna, Cornel Scurtu, C. Cosco. O vreme, secretar de redacţie a fost D. Marinescu-Marion, iar de prin 1898 aceeaşi responsabilitate îi revine lui B. Marian. Fără importanţa pe care au avut-o pentru cultura noastră „Românul" lui C. A. Rosetti, periodicele lui B. P. Hasdeu sau „Timpul", **U.** a publicat, totuşi, literatură de calitate (printre colaboratori numărîndu-se I. L. Caragiale, Al. Vlahuţă, St. O. Iosif), numeroase articole, cronici literare sau artistice, precum şi traduceri din literaturile străine. Articolele literare nu erau de directivă, aşa cum pot fi socotite unele din cele scrise de M. Eminescu la „Timpul", ci urmăreau să semnaleze şi să comenteze, într-un spirit obiectiv, cărţile nou apărute, evenimentele mai însemnate ale vieţii literare şi intelectuale. În mod obişnuit, pînă la 1900, cronicarii literari ai gazetei au fost I. I. Roşca (semnînd Caros) şi Ion Gorun. Cu publicistică artistică şi literară au mai colaborat D. Stăncescu, Al. Vlahuţă, I. L. Caragiale, G. Coşbuc, D. Teleor, Cincinat Pavelescu. Articole şi cronici privitoare la viaţa teatrală sau muzicală au dat G. Ranetti şi Gr. Ventura, iar V. Anestin a scris, multă vreme, o atractivă cronică ştiinţifică. Versuri publicau Gr. H. Grandea, Carol Scrob, Al. I. Şonţu, N. Ţincu, P. Macri, Th. M. Stoenescu, Ana Ciupagea, Eliza Mustea, Virgiliu N. Cişman, G. Murnu, N. Christescu, N. G. Rădulescu-Niger, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu şi St. O. Iosif. Se tipăreau şi schiţe, povestiri, unele cu caracter satiric, altele realiste, ilustrînd viaţa de fiecare zi a Bucureştilor, ocupîndu-se mai ales de cei săraci, de micii funcţionari, de studenţii fără mijloace sau de soldaţi, iar în foileton, obişnuitele romane senzaţionale şi de aventuri, pe gustul cititorilor de atunci. Cu proză au colaborat G. Missail, Gr. H. Grandea, D. Stăncescu, D. Teleor, V. A. Urechia, Th. D. Speranţia, Ion Gorun, Sofia Nădejde, Smaranda Gârbea (Smara) şi Laura Vampa. Teleor şi Marion au întreţinut o rubrică umoristică, la care se publicau parodii, cronici rimate, schiţe, anecdote, ale căror subiecte erau alese din viaţa pitorească a mahalalei bucureştene. Cu nuvele şi articole a colaborat şi Al. Vlahuţă. Caragiale a început să scrie la **U.** din 27 septembrie 1899, publicînd, de două ori pe săptămînă, *Notiţe critice*, în care se ocupa de cele mai variate chestiuni politice şi culturale. Sub acelaşi titlu generic apar şi bucăţile de proză care, în octombrie 1901, vor fi înmănunchiate în volumul *Momente*. În 1901 colaborarea lui Caragiale încetează, pentru a fi reluată în februarie 1909, cînd va da noi povestiri şi schiţe şi va discuta, prin intermediul scrisorilor, cu Al. Vlahuţă, despre *Politică şi literatură* sau *Morală şi educaţie.*

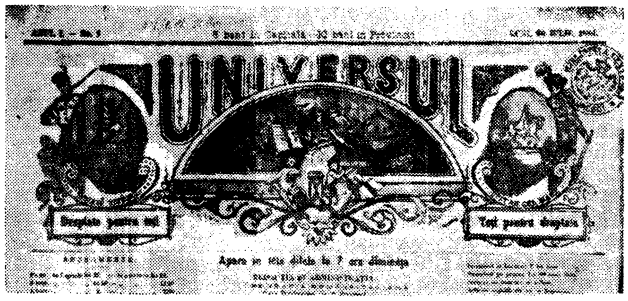
UNIVERSUL

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 758—760* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 143* ; 3. R. Seişanu, *Istoricul ziarului „Universul". 1884—1933*, U, L, 1933, 150 ; 4. Scarlat Preajbă, *Privind deasupra celor două pătrare de veac*, U. L, 1933, 150 ; 5. A. Pomescu Gilly, *Vechile publicaţii ale „Universului"*, U, L, 1933, 150 ; 6. V. Bilciurescu, *Amintiri*, U, L, 1933, 150 ; 7. Antip, *Contribuţii, 40—42* ; 8. Cioculescu, *Caragiale, 110—111.*

R. Z.

UNIVERSUL ILUSTRAT, supliment al ziarului „Universul", care a apărut săptămînal la Bucureşti de la 13 septembrie 1892 pînă la 19 septembrie 1897. În acest hebdomadar, care cuprindea descrieri

de călătorii, cronici politice şi mondene, ştiri din Paris şi din alte mari oraşe europene, privitoare la viaţa culturală, anecdote şi curiozităţi, umor şi jocuri distractive, s-a publicat şi beletristică. Spre deosebire de „Universul literar", care făcea loc în paginile sale mai ales unor scrieri ce ilustrau actualitatea literară, în **U. i.** s-a republicat şi literatura unor scriitori din epocile anterioare: V. Alecsandri (fragmente din *Călătorie în Africa* şi versuri), Gr. Alexandrescu, I. Ghica *(Tunsu şi Jianu)*, D. Bolintineanu, Al. Depărăţeanu, Al. Sihleanu, D. Petrino, A. Mureşanu, N. Nicoleanu, M. Zamphirescu, A. I. Odobescu, P. Ispirescu ş.a. O prezentare biografică şi bibliografică însoţea, de fiecare dată, aceste sumare antologii. S-au reluat, de asemenea, din alte publicaţii ale vremii, basmele şi poveştile lui I. Creangă, nuvelele lui I. Slavici, I. Negruzzi şi N. Gane, satirele lui M. Eminescu, scrieri în proză ale lui V. A. Urechia. Dar periodicul a avut şi un cerc de colaboratori, aceiaşi ca şi la „Universul literar", care au dat versuri şi proză: G. Coşbuc, Carol Scrob, Radu D. Rosetti, I. A. Bassarabescu, D. Stăncescu, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), D. Teleor, Al. Antemireanu, N. Ţincu. Cîteva traduceri din Turgheniev, Maupassant, Catulle Mendès, A. Allais erau făcute de I. S. Spartali, Carol Scrob şi B. Marian. Fără să fie un periodic literar, **U. i.** a contribuit, totuşi, prin consecventa popularizare a scriitorilor autohtoni, la o mai bună cunoaştere a literaturii originale.

R. Z.

UNIVERSUL LITERAR, supliment al ziarului „Universul", care s-a tipărit la Bucureşti, săptămînal, între 19 septembrie 1888 şi 28 ianuarie 1891 şi, apoi, de la 6 ianuarie 1892. A apărut şi după 1900. Redactat, ca şi paginile literare din „Universul", de I. I. Roşca, D. Marinescu-Marion, B. Marian, C. Cosco, **U. l.**, dacă nu a fost una dintre revistele importante ale deceniului 1890—1900, a fost, oricum, una dintre cele mai stabile, atît în ceea ce priveşte cercul de colaboratori, cît şi atitudinea adoptată. **U. l.** era un periodic popular, care publica o beletristică accesibilă. Revista a preluat constant şi foiletonul cotidianului, continuîndu-l în zilele cînd „Universul" nu apărea, tipărind, de asemenea, alternativ cu gazeta tutelară, cronica teatrală, cronica judiciară, rubrica *Viaţa la mahala* a lui Marion. Acestor rubrici li se alăturau altele, nu mai puţin atractive, precum aceea intitulată *De la Secţie,* redactată tot de Marion, o alta dedicată „oamenilor iluştri", o selecţie săptămînală de aforisme ş.a. În fiecare număr se publică un portret al unui scriitor român (I. Văcărescu, C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, dar şi M. Eminescu, I. L. Caragiale, I. Creangă). **U. l.** a republicat în primii ani de apariţie multe din poeziile lui Eminescu. Cu versuri au colaborat V. Bilciurescu, Carol Scrob, Al. I. Şonţu, Gheorghe din Moldova, G. Coşbuc, Lucreţia Suciu-Rudow, Eliza Mustea, N. Beldiceanu, Duiliu Zamfirescu, Ana Conta-Kernbach, Th. Şerbănescu. Prozatorii revistei sînt Gr. H. Grandea, D. Marinescu-Marion (inepuizabil autor de scrieri umoristice), Tr. Demetrescu, D. Teleor, D. Stăncescu, I. S. Spartali, Cornel Scuntu. Alături de romanele-foileton care apăreau alternativ şi în „Universul" (Fr. Mastriani, *Oarba din Sorento* şi *Contesa de Montès,* J.-E. Richebourg, *Coroana de spini* ş.a.), se traduce din Turgheniev (traducători — H. Certeanu şi I. S. Spartali), Goethe şi Robert Reinick (versuri, tălmăcite de Carol Scrob), Catulle Mendès (versuri, traduse de Tr. Demetrescu şi D. Stăncescu), Villiers de L'Isle Adam, Al. Dumas, P. Déroulède ş.a. Cele mai multe tălmăciri sînt făcute de I. S. Spartali. S-a publicat şi literatură populară culeasă de V. Alexi, I. Bidie şi D. Stăncescu.

R. Z.

URECHE, Grigore (c. 1590—1647), cronicar. Descendent al unei familii boiereşti atestată de la începutul secolului al XV-lea, **U.** este fiul vornicului Nestor, mare boier moldovean, care obţinuse şi indigenatul polon. Condiţii politice defavorabile familiei au făcut ca **U.** să-şi petreacă prima parte a vieţii în Polonia. El studiază la una din şcolile cu profil umanistic din Lvov. Întors în ţară relativ tîrziu, viitorul cronicar păşeşte pe primele trepte ale ierarhiei boiereşti, un document din 1628 indicîndu-l logofăt al treilea la curtea lui Miron Barnovschi. Mare spătar în timpul domniei lui Alexandru Iliaş, el complotează împotriva domnitorului alături de Vasile Lupu care, ocupînd tronul, îl va păstra în funcţie pe **U.** pînă în 1642. În acest an el este ridicat la rangul de mare vornic al Ţării de Jos, devenind cel mai influent dregător din Divan, în care calitate s-a opus politicii lui Vasile Lupu faţă de Ţara Românească.

Textul original al cronicii lui **U.** nu s-a păstrat. Există numai copii interpolate în deceniile şi secolele următoare, fapt ce a dat naştere mai tîrziu la confuzii în privinţa stabilirii adevăratului autor. Din această cauză, cronica a mai fost atribuită lui Nestor Ureche, apoi lui Simion Dascălul. Cele mai numeroase şi mai argumentate opinii au stabilit că **U.** este autorul, iar Simion Dascălul, Misail Călugărul

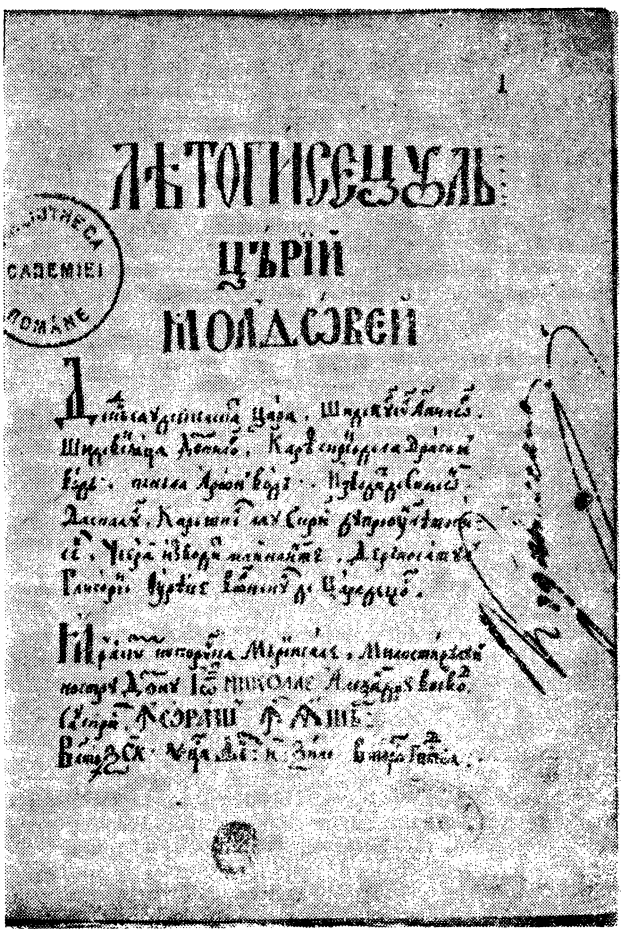

și Axinte Uricariul sînt doar interpolatori succesivi ai textului original, care au completat și modificat unele informații. De-a lungul timpului, copiile s-au înmulțit și în Moldova și în Țara Românească. Prima tipărire a cronicii, într-o versiune aproximativă, a fost făcută de M. Kogălniceanu în 1852. Ediția critică a operei lui **U.** apare abia în 1955, sub titlul *Letopisețul Țării Moldovei.* O altă problemă controversată a fost stabilirea autorilor și lucrărilor care au stat la baza cronicii. **S-a** concluzionat că au fost folosite două categorii de izvoare : interne — majoritatea analelor și cronicilor anterioare, tradiția orală ; externe — Ioachim Bielski *(Kronika polska,* Cracovia, 1597), Matei Miechowita *(Chronica Polonorum,* Cracovia, 1521), Martin Kromer *(De origine et rebus gestis Polonorum,* Basel, 1555), Al. Guagnini *(Sarmatiae Europae descriptio,* Cracovia, 1578), în prelucrarea polonă a lui Martin Paszkowski din 1611. Informațiile sînt unificate într-o sinteză care cuprinde istoria Moldovei de la întemeiere (1359) pînă în anul 1595, și nu pînă în zilele lui, așa cum arăta cronicarul, în predoslovie, că a avut de gînd. Această prefață cuprinde și ideile despre istorie ale lui **U.** Autorul respectă succesiunea cronologică a faptelor, dar totodată își alcătuiește cronica potrivit concepției sale organiciste despre ființa istorico-politică a unui neam — naștere, dezvoltare, declin. Primele capitole constituie o prezentare a originii și particularităților etnice ale moldovenilor. **U.** afirmă și încearcă să argumenteze descendența latină, consemnează „descălecarea" maramureșenilor lui Dragoș și întemeierea unui stat puternic. După acest preambul începe enumerarea succintă a domniilor de pînă la Ștefan cel Mare. Deși foarte pe larg relatată, domnia lui Ștefan cel Mare este prezentată unilateral, acțiunile acestuia fiind explicate, mai cu seamă, prin temperamentul său. Din această cauză totul se reduce aproape numai la nararea luptelor și la consemnarea, cu satisfacție, a victoriilor. Totuși, unele întîmplări îl fac pe cronicar să recunoască și motive mai profunde ale faptelor domnitorului : apărarea țării de tendințele expansioniste ale turcilor și ale unor state învecinate. Oricum însă, domnia lui Ștefan este considerată de **U.** drept momentul culminant din istoria țării sale. Înainte de a începe evocarea epocii de declin a Moldovei, autorul face o amplă digresiune cuprinzînd informații și aprecieri personale despre țările și popoarele menționate. Pentru această parte, se pare că **U.** a folosit izvoare diferite : fie operele geografice ale lui Martin Kromer, Matei Miechowita, Gerhard Mercator, fie ampla colecție a lui Ioannis Pistorius *(Polonicae historiae corpus,* Basel, 1582), care conține aproape toate izvoarele utilizate de **U.** Ultima parte a cronicii înregistrează decăderea progresivă a țării. Urmașii direcți ai lui Ștefan păstrează, în general, calitățile acestuia (eroismul, sentimentul independenței), Petru Rareș, de exemplu, fiind un domnitor remarcabil prin patriotismul și vitejia sa. Cu domniile fiilor lui Petru Rareș, starea țării se înrăutățește și mai mult. Vin vremurile de restriște ale domnitorilor Alexandru Lăpușneanu, Despot Vodă, Ion Vodă Armeanul și Aron Vodă.

Ca istoric, **U.** are intenția expresă de a descoperi și transmite adevărul. În viziunea sa, Moldova fusese o țară puternică, cu legi și moravuri bune, a cărei decădere a fost cauzată de nesocotirea vechilor obiceiuri, de abuzurile și cruzimile celor puternici (autohtoni sau străini). Îndurerat, cronicarul se adresează și direct celor socotiți vinovați, în capitole speciale — *Nacazanie silnîm (Certarea puternicilor),* arătînd cauzele răului, condamnînd energic trufia și violența. Dincolo de prejudecățile clasei boierești, străbat sentimentele umaniste, dragostea de țară, de bine și de adevăr. Relevarea permanentă a pedepselor date de justiția divină celor care se abat de la regulile dreptății ilustrează atitudinea sa moralizatoare.

Ideologia cronicarului este o sinteză de tradiție boierească și cultură umanistă. Considerînd boierimea drept forța activă stabilă și cea mai importantă a țării, **U.** va judeca istoria în funcție de acest criteriu. Ceea ce se împotrivește intereselor clasei sale este criticat, în timp ce referințele defavorabile acesteia sînt ocolite. Concepției teologice despre natura și etica umană i se vor adăuga ideile umaniste. Plecînd de aici, **U.** abordează mai larg materialul istoric, emite considerații teoretice care îi permit o perspectivă asupra istoriei Moldovei, superioară cronicarilor anteriori. Umanismul istoriografiei latine și polone devine model de atitudine față de trecut, apreciat și de cronicarul moldovean ca un tezaur de învățături. În acest sens, cronica are scopul de a eterniza întîmplările trecute și de a educa generațiile viitoare.

Scriere istorică, *Letopisețul...* este și o operă cu virtuți literare. Exceptînd cîteva părți, modul principal de expunere este narațiunea, o narațiune simplă, liniară, cu puține amănunte și divagații, ceea ce

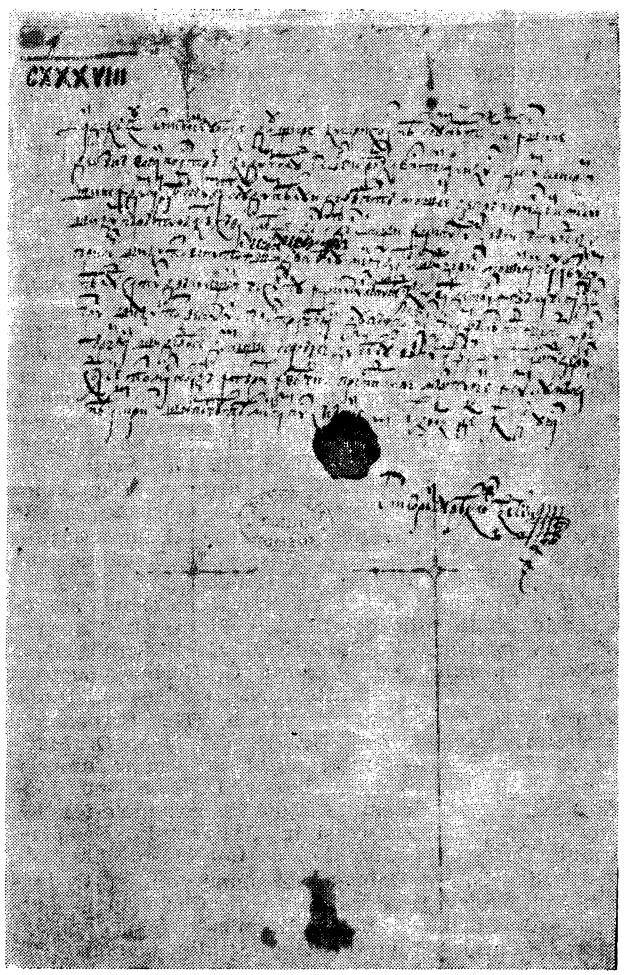

Scrisoare autografă a lui Grigore Ureche

o apropie de epicul pur. **U.** izbuteşte astfel să se obiectiveze şi să relateze senin evenimente tulburătoare. În unele locuri, naraţiunea devine mai nuanţată, supusă unei anumite compoziţii, cu scopul stimulării atenţiei cititorului şi al evidenţierii finalului. În acest sens, sînt sesizabile pasaje narative autonome, de interes literar. Totuşi, dominant rămîne caracterul neelaborat al naraţiunii, dar de un neaşteptat efect. Pasajele descriptive lipsesc în cronica propriu-zisă, sobrietatea şi economia exprimării nelăsînd loc decît unor termeni cu funcţie de determinanţi. Pînă şi în realizarea portretelor, autorul foloseşte mai degrabă înşiruirea de trăsături. Portretele domnitorilor, cu lumini şi umbre, sînt acumulări de însuşiri esenţiale, subordonate unei caracteristici definitorii, şi duc la crearea unei adevărate tipologii umane. Intervin şi elemente subiective care fac portretele mai vii, mai pregnante. Reprezentativ pentru puterea şi modul de caracterizare ale lui **U.** este portretul lui Ştefan cel Mare, devenit celebru prin concizia şi forţa lui expresivă. Folosind o topică specială, expresii nude, directe, autorul imprimă imaginilor o deosebită energie, creînd senzaţia de măreţie şi solemnitate. Construit ascendent, portretul merge spre apoteoză, în final domnitorul crescînd uriaş în dimensiuni („să ridica deasupra biruitorilor"). Impresia de covîrşitoare personalitate este accentuată de proiectarea sfîrşitului pe fundalul tulburărilor sociale şi cosmice care au însoţit dispariţia voievodului. **U.** avea un simţ al excepţionalului, care l-a dus şi la realizarea altor efecte artistice. Caracterul deosebit de elocvent sau memorabil al spuselor vreunui personaj îl face să redea indirect dialoguri sau afirmaţii, apropiind planul acţiunii de timpul prezent. Momentele de mare tensiune psihică, generate de unele evenimente, sînt exploatate cu artă. La acestea se mai adaugă diferitele intervenţii directe — interogaţii, exclamaţii, ironii, diatribe. **U.** nu foloseşte recuzita stilistică obişnuită, cu atît mai puţin retorica de tip Manasses, ceea ce contribuie la caracterul frust, realist al operei sale. Stilul *Letopiseţului...* are un farmec specific, sporit şi de coloratura arhaică. Caracterul oral este dat, mai cu seamă, de stereotipia naraţiunii (în genul basmului) : folosirea unor clişee expozitive şi a anumitor formule fixe, precum şi modalitatea populară de a lega şi explica faptele. Frazarea şi topica generează o anume ritmicitate şi armonie. Simplitatea generală a frazei, reducerea comunicării la termenii strict necesari conferă stilului concizie şi proprietate. Lexicul folosit este plastic şi expresiv, determinînd şi el caracterul arhaic al formei, devenit un element estetic. Aceste trăsături asigură fluiditatea şi savoarea limbii, a cărei puritate o conservă **U.**, mai puţin influenţat de lexicul şi topica textelor religioase şi istorice. *Letopiseţul...* este prima operă originală cu caracter literar scrisă în româneşte, marcînd şi începutul istoriografiei în limba română. Prin ea, **U.** contribuie la formarea limbii literare şi se înscrie în istoria culturii între primii istorici şi scriitori români. Cronica sa a fost un model şi un îndemn pentru cărturarii care au urmat : Miron şi Nicolae Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, stolnicul Constantin Cantacuzino. Răspîndită prin numeroase copii şi prelucrări, inclusă în diferite scrieri istoriografice, opera lui **U.** reprezintă o însemnată valoare culturală şi literară, care a creat o puternică tradiţie. În literatura noastră modernă influenţa ei s-a manifestat mai cu seamă asupra lui C. Negruzzi şi V. Alecsandri, B. Delavrancea şi M. Sadoveanu.

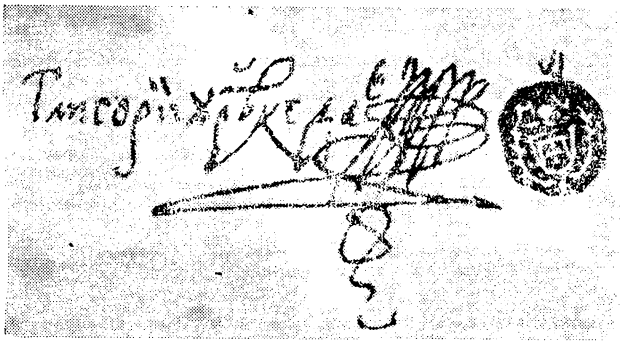

Iscălitura lui Grigore Ureche

— *Domnii Ţării Moldovei şi viaţa lor* (publ. M. Kogălniceanu), LŢM, I, *93—209*, CRL, I, *129—242* ; *Cronica lui Grigore Ureche şi Simion Dascălul* (publ. George Ioanid), Bucureşti, 1858 ; *Chronique de Moldavie depuis le milieu du XIV-e siècle jusqu'à l'an 1594*, tr. şi îngr. Emile Picot, Paris, Leroux, 1878—1879 ; *Domnii Ţerei Moldovei*, Bucureşti, Socec, 1896 ; ed. 2, 1905 ; *Chronique de Gligorie Ureache*, îngr. I. N. Popovici, Bucureşti, Tip. Poporul, 1911 ; *Letopiseţul Ţării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595)*, îngr. şi introd. Const. Giurescu, pref. I. Bogdan, Bucureşti, Socec. 1916 (atribuit lui Simion Dascălul) ; *Letopiseţul Ţării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595)*, îngr. şi introd. Constantin C. Giurescu, Craiova, Scrisul românesc, 1934 (atribuit lui Grigore Ureche şi Simion Dascălul) ; ed. 2, 1939; ed. 3, 1943 ; *Carte ce se cheamă Letopiseţ, ce într-însa spune cursul anilor şi descălecarea Ţării Moldovei şi viaţa domnilor*, Bucureşti, F.R.L.A., 1939 ; *Letopiseţul Ţării Moldovei*, îngr. şi introd. P. P. Panaitescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955 ; ed. 2, 1958 ; *Letopiseţul Ţării Moldovei de cînd s-au descălecat ţara şi de cursul anilor şi viaţa domnitorilor carea scrie de la Dragoş Vodă pînă la Aron Vodă*, Bucureşti, E.T., 1961 ; *Letopiseţul Ţării Moldovei*, îngr. şi introd. Liviu Onu, Bucureşti, E.Ş., 1967 ; *Letopiseţul Ţării Moldovei*, îngr. P. P. Panaitescu, pref. Gh. Popp, Bucureşti, E.T., 1967.

— 1. Ion Sbiera, *Grigoriu Urechie. Contribuiri pentru o biografie a lui*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1884 ; 2. A. Densuşianu, *Ist. lit., 162—170* ; 3. Urechia, *Schiţe, 180—200* ; 4. Bogdan, *Vechile cronice, 104—139* ; 5. A. Densuşianu, *Cronica lui Nestor Ureche*, RTL, I, 1893, 5 ; 6. A. Densuşianu, *Studii şi notiţe despre cronicarii români. O violentă discuţie istorică în secolul al XVII-lea*, RTL, I, 1893, 10 ; 7. Gîdei, *Studiu, passim* ; 8. I. Tanoviceanu, *Genealogia familiei Ureche*, A, IX, 1898, 3—4 ; 9. Şt. Orăşanu, *Cronicarii moldoveni din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Tip. Lloyd, 1899, *31—120* ; 10. Eugeniu de Barwinski, *Ştiri nouă asupra familiei lui Ureche*, PDS, *199—211* ; 11. Tanoviceanu, *Contrib. biogr., 1—14* ; 12. C. Giurescu, *Noi contribuţiuni, passim* ; 13. Const. Giurescu, *Introducere* la Simion Dascălul, *Letopiseţul Ţării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595)*, Bucureşti, Socec, 1916 ; 14. Giorge Pascu, *Gligorie Ureache*, Iaşi, Editura autorului, 1920 ; 15. Pascu, *Ist. lit. XVII, 43—53* ; 16. Iorga, *Ist. lit.*, I, *285—309* ; 17. P. P. Panaitescu, *Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin*, Bucureşti, Cultura naţională, 1925, *7—83* ; 18. Mihai Costăchescu, *Despre neamul de boieri moldoveni Ureche*, CI, IV, 1928, 1 ; 19. Constantin C. Giurescu, *Introducere* la Grigore Ureche şi Simion Dascălul, *Letopiseţul Ţării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595)*, Craiova, Scrisul românesc, 1934 ; 20. Constantinescu, *Scrieri alese, 88—110* ; 21. Giorge Pascu, *Gligorie Ureache şi Miron Costin*, RCT, VIII, 1934, 1 ; 22. I. Minea, *Din istoria culturii româneşti*, I, Iaşi, Tip. Bejan 1935, *43—154* ; 23. Giorge Pascu, *Letopiseţul cel moldovenesc utilizat de Gligorie Ureache*, Iaşi, Tip. Brawo, 1938 ; 24. Cardaş, *Ist. lit., 112—119* ; 25. Şiadbei, *Cercetări, passim* ; 26. Călinescu, *Ist. lit., 20—22* ; 27. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *144—153* ; 28. Gr. Scorpan, *Reflectarea poziţiei de clasă a boierimii în stilul cronicii lui Grigore Ureche*, ALIL, t. I, 1950, fasc. 2 ; 29. P. P. Panaitescu, *Introducere* la Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955 ; 30. I. Verdeş, *Ideile social politice ale cronicarilor din secolele XVII—XVIII din Ţara Românească şi Moldova*, DIF. I, *7—36* ; 31. Al. Rosetti, *Studii lingvistice*, Bucureşti, E.A., 1955, *17—32* ; 32. Al. Andriescu, *Contribuţia marilor cronicari moldoveni şi munteni la dezvoltarea limbii literare*, AUI, ştiinţe sociale t. III, 1957, fasc. 1—2 ; 33. Const. C. Giurescu, *Grigore Ureche, „Letopiseţul Ţării Moldovei"*, LR, IX, 1960, 4 ; 34. P. P. Panaitescu, *Letopiseţul lui Grigore Ureche şi editarea lui*, LR, IX, 1960, 6 ; 35. Piru, *Ist. lit.*, I, *113—129* ; 36. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *214—237* ; 37. Elena Deboveanu-Mălăescu, *Influenţa polonă în „Letopiseţul Ţării*

Moldovei" de Grigore Ureche, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XI, 1962, 25 ; 38. *Ist. lit.,* I, *353—364, 384 ;* 39. Martinescu, *Cronicari, 35—39 ;* 40. Liviu Onu, *Studiu introductiv. Viaţa şi opera lui Grigore Ureche,* în Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* Bucureşti, E.Ş., 1967 ; 41. Ivaşcu, *Ist. lit.,* I, *147—152 ;* 42. Ştefan Pascu, *Sur la version latine de la chronique d'Ureche,* RRH, III. 1969, 3 ; 43. Gh. Cardaş, *Odiseea celui mai vechi manuscris inedit al cronicii lui Grigore Ureche,* MO, XXI, 1970, 5—6 ; 44. Ion Trăistaru, *Portretul în cronica lui Grigore Ureche,* RMR, VII, 1970, 8 ; 45. I. D. Lăudat, *Grigore Ureche,* Iaşi, 1971 ; 46. Chiţimia, *Probleme, 197—271 ;* 47. Eugen Negrici, *Naraţiunea în cronicile lui Gr. Ureche şi Miron Costin,* Bucureşti, Minerva, 1972, *9—147 ;* 48. Ursu, *Memorialistica, passim ;* 49. Tepelea—Bulgăr, *Momente, 60—66 ;* 50. Liviu Onu, *Limba autorului şi limba copiştilor în cel mai vechi manuscris al cronicii lui Grigore Ureche,* AUB, limbă şi literatură română, t. XXII, 1973, 1 ; 51. Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche,* I, Bucureşti, Minerva, 1976, *57—146, 275—304.*

C. T.

URECHIA, Alceu (11.X.1860, Iaşi—21.V.1941, Bucureşti), publicist. Era fiul lui V. A. Urechia. Şi-a făcut studiile în ţară şi în străinătate, luîndu-şi doctoratul în medicină la Paris, cu o teză publicată în 1885. Este medic în Bucureşti şi profesor de igienă la cîteva licee. La bătrîneţe se retrage la Sinaia, loc unde ani în şir familia sa îşi petrecuse vacanţele împreună cu cea a lui I. L. Caragiale. După plecarea în Germania, Caragiale îi va trimite scrisori încărcate de afecţiune, scăpărătoare de umor. **U.** era un personaj original, pasionat biciclist, excursionist şi alpinist. Om de spirit, el a fost cunoscut şi apreciat în vremea lui şi prin foiletoanele umoristice apărute în „Moftul român", „Viaţa" (publicaţie a cărei

Alceu Urechia (dreapta) împreună cu I. L. Caragiale şi fiul său Luca Caragiale

direcţie o are, pînă în martie 1895, împreună cu Al. Vlahuţă), „Naţionalul", „Lumea veche" (revistă literară şi umoristică editată de **U.** între 15 ianuarie şi 15 mai 1896, la care colaborează şi Caragiale), „Adevărul de joi", „Pagini literare", „România jună", „Noua revistă română", „Minerva", „Di Granda" ş.a. Scrierile din periodice, unele adunate apoi în volumele *Ghiveci* (1894), *Cronicele Doctorului* (1898), *Verzi şi uscate* (1900), *Cu ou şi cu oţet* (1920), le semna de obicei Dr. Urechiă sau cu pseudonimul Iodoform, alături de care mai folosea şi semnăturile Aur, Iod, Ortens, Rigomeţ. Mai multe conferinţe, ţinute îndeosebi la Ateneul Român, unde popularizează într-un stil agreabil, glumeţ, noţiuni de medicină, îi sînt publicate în broşuri, ca şi atacurile violente, nedrepte, la adresa lui L. Şăineanu *(Şăinisme, Cinstea şi ştiinţa domnului Şăineanu, O, scumpe Lăzărică...),* ce îşi au sursa nu atît în experienţa lexicografică a lui **U.**, autor al unui dicţionar francez-român, cît în pornirile lui şovine.

În suita de cronici şi notiţe umoristice, de portrete caricaturale şi parodii pe care le publică, **U.** se arată un observator care surprinde cu uşurinţă ridicolul unor personaje şi situaţii ale zilei. O puzderie de subiecte îi sînt oferite de moravurile sociale şi politice şi mai cu seamă de atmosfera vieţii ştiinţifice şi literare, de experienţa lui de medic. Anomalii de tot felul sînt sancţionate, de obicei prin intermediul parodiei. Umoristul înscenează, simulînd seriozitatea, exploatează, nu o dată excesiv, calamburul, efectul pitoresc, burlesc. **U.** are fantezie asociativă, o vervă caricaturală care se desfăşoară pînă la utilizarea grotescului şi a absurdului. Astfel sînt parodiate reclamele abracadabrante *(Pilulele Pink),* stilul gazetăresc, maniera reportajelor de senzaţie *(O crimă oribilă).* Amuzante sînt interviurile, reportajele, impresiile de călătorie, scenetele, monologurile, cugetările şi maximele lui **U.**, toate scrise în stil parodic. În text autorul intercala desene, ceea ce sporea hazul foiletonului. Umorul existent într-o serie de fiziologii *(Cataplasmele, Reclamagiul, D-l care s-a lăsat de tutun* ş.a.), în monologul *Factor răspunzător* pare înrudit cu cel al redactorului „Moftului român". Multe din „pilulele" lui **U.** aparţin totuşi publicisticii umoristice efemere. Adeseori critica este facilă, dispersată, se supraliciteză comicul de limbaj (echivocurile, unele de-a dreptul licenţioase, sînt frecvente). În aceeaşi categorie intră şi foiletoanele de la rubrica *Ghiveci săptămînal* din „Viaţa", prin care **U.** susţine polemica publicaţiei cu colaboratorii şi simpatizanţii revistelor socialiste. Şi în ele comicul e îngroşat, agresiv, trecînd de la bagatelizare şi persiflare la invectivă.

— *Ghiveci,* pref. A. Vlahuţă, Bucureşti, Müller, 1894 ; *Cronicele Doctorului,* Bucureşti, Storck şi Müller, 1898 ; ed. Bucureşti, Alcalay, 1909 ; *Verzi şi uscate,* Bucureşti, 1900 ; *Factor răspunzător. Decorat ! Mica publicitate !,* Bucureşti, Socec, 1915 ; *Cu ou şi cu oţet,* Bucureşti, Alcalay, 1920 ; ed. Bucureşti, Cartea românească ; *O crimă oribilă, Reclamagiul, Factor răspunzător,* în *Umorişti de altădată,* îngr. şi pref. Ion Roman, Bucureşti, E.T., 1969, *123—146.*

— 1. *Doctorul Urechiă,* TR, I, 1893, 54 ; 2. Clovis, *Dr. A. Urechiă,* NAŢ, V. 1894, 81 ; 3. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 135 ;* 4. Caragiale, *Opere,* VII, *437—466 ;* 5. I. L. Caragiale, *Scrisori şi acte,* îngr. şi pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, E.L., 1963, *17—34 ;* 6. I. Bogdan, *A. Urechiă, „Dictionnaire français-roumain",* AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904 ; 7. Gala Galaction, *Opere alese,* II, îngr. Teodor Vîrgolici, introd. D. Micu, Bucureşti, E.L., 1961, *39—41 ;* 8. Predescu, *Encicl., 873 ;* 9. *Număr consacrat marelui umorist Dr. Urechia,* VE, XLVIII, 1940, 33 ; 10. C. Cosco, *Doctorul Urechiă,* U, LVIII, 1941, 137 ; 11. Cosco, *Bunica, 287—292 ;* 12. R. Rosetti, *Spicuiri, 107—110 ;* 13. I. Petrovici, *De-a lungul unei vieţi,* Bucureşti, E.S.P.L.A., 1966, *131—132 ;* 14. V. A. Urechia, *Schiţe memorialistice,* Bucureşti, E.L., 1969, *passim.*

G. D.

URECHIA, Vasile A. (15.II.1834, Piatra Neamț — 22.XI.1901, București), istoric și scriitor. Era fiul clucerului Alexandru Popovici, judecător la tribunalul din Piatra Neamț, și nepot al lui Ghenadie, protopop de Hîrlău. Mama, Eufrosina Manoliu, a doua soție a lui Alexandru Popovici (acesta moare cînd **U.** avea șase ani), poartă într-o nouă căsătorie numele Cosmiță-Alexandrescu. **U.** învață în casele unor rude bogate, avînd pe D. Xenopol, tatăl istoricului, profesor de franceză. După un timp, intră la școala preparandală de la Trei Ierarhi, iar în 1844 la Academia Mihăileană. Aici este înmatriculat cu numele Vasile Alesandrescu, după prenumele tatălui (va semna apoi și Alessandrescu, Alexandrescu). Celălalt nume, Urechia (Urechiă, Ureche), și l-a adăugat mai tîrziu, cînd își atribuie descendența — fictivă — din familia cronicarului Gr. Ureche. Cu o bursă pleacă în 1856 la Paris, pentru a-și continua studiile. Își ia bacalaureatul în august și se înscrie pentru licența în litere la Sorbona. La Paris, era unul din cei trei secretari ai cancelariei de propagandă unionistă de sub președinția lui Iosafat Snagoveanul. Redacta, alături de C. A. Rosetti, gazeta „Opiniunea", susținînd aici și în publicații în limba franceză legitimitatea emancipării sociale și politice a românilor, necesitatea Unirii. În august 1857 se căsătorește cu Françoise Joséphine Dominique de Plano, fiica unui medic spaniol. Într-o călătorie pe care o face acum în Spania, are prilejul să se informeze asupra vieții culturale și literare. Revine în Spania în anii următori pentru a aduna documente istorice. Experiențele iberice vor înrîuri toată activitatea lui. Întors la Iași la începutul anului 1858, este numit asesor la secția a doua a tribunalului, profesor de istorie, limbă română și latină la Gimnaziul central, apoi profesor de istorie și literatură clasică și română la Facultatea de filozofie. În iunie 1859 era director la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar în 1860 în guvernul lui M. Kogălniceanu, în două rînduri, ministru ad-interim al aceluiași departament. În 1863 făcea parte, alături de T. Maiorescu, din Comitetul central de inspecțiune școlară din partea stîngă a Milcovului. Chemat la București, funcționează ca director în Ministerul Cultelor din iulie 1864. Este numit, în toamna aceluiași an, profesor la catedra de istorie și literatura română a Universității din București, în locul rămas vacant după moartea lui I. Maiorescu, fiind o vreme și decan al Facultății de litere și filozofie. Din 9 iunie 1881 pînă la 31 iulie 1882 este din nou ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, în guvernul lui I. C. Brătianu.

Istoric prin preocupările de căpetenie, **U.** rămîne însă unul din cei mai entuziaști și activi animatori și organizatori ai vieții culturale din epocă. Numele lui se leagă de inițierea și întemeierea a numeroase societăți și instituții, precum și de îndrumarea și organizarea învățămîntului. Interesul civic și pedagogic predomină în acțiunile acestui înflăcărat partizan al propășirii prin cultură. Distincțiile, titlurile, onorurile exercitau, ce e drept, asupra lui o atracție ieșită din comun, ceea ce a stîrnit, nu o dată, ironia contemporanilor. După ce la Iași întemeiază în 1860 societatea și revista „Ateneul român", în 1865 este, alături de C. Esarcu, printre cei ce fondează la București Ateneul Român, instituție al cărei vicepreședinte și președinte va fi, numărîndu-se, totodată, printre conferențiarii ei cei mai zeloși. Contribuie în 1866 la înființarea Societății Literare Române (Academia Română), este vicepreședinte și președinte al secției istorice, președinte

al celei literare, iar mai tîrziu și vicepreședinte al Academiei. Prin revista academică agita chestiuni legate de depistarea, conservarea și valorificarea documentelor și pieselor referitoare la istoria națională, din țară și din străinătate. El însuși comunica neobosit rezultatele cercetărilor sale de istorie și arheologie. Ține lecții la Societatea pentru învățătura poporului român, este președinte al Societății macedo-române și director al „Albumului macedo-român", întemeietor și sprijinitor al mai multor școli în Macedonia și Istria, președinte al Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor. Deputat și senator de Covurlui în cîteva rînduri, **U.** înființează în ținut școli și așezăminte culturale, donează, în 1890, liceului din Galați biblioteca și colecția sa de documente și piese muzeistice. A condus, de asemenea, un institut privat de învățămînt, pentru îmbunătățirea căruia călătorea în Elveția, Italia, Germania. Participă, mai ales ca propagator al cauzei naționale și al romanității noastre, la diferite manifestări culturale, politice sau științifice în multe țări ale Europei, dobîndind și variate titluri.

Scrierile lui **U.**, prodigioase și ele, sînt gîndite din perspectiva omului de acțiune culturală. Ținea să și le orînduiască în serii și tomuri după domeniile abordate. Dar din cele treizeci și cinci de tomuri, proiectate să alcătuiască operele sale complete, n-au apărut decît șapte. În ediție ar fi trebuit să fie readunate, în ultima serie, și cursurile universitare de istorie ale lui **U.**, care stăteau la baza lucrării *Istoria românilor*, publicată în paisprezece volume, între 1891 și 1902. Uimesc în această cercetare sîrgul și amploarea documentării. Din ea studiile ulterioare ale istoricilor au reținut numeroase

izvoare puse pentru prima oară în circulație de **U.** Îi lipsesc însă rigoarea, metoda critică de preluare a informațiilor, precum și posibilitatea de a reconstitui sintetic desfășurarea istoriei, ceea ce a atras imediat judecata aspră a specialiștilor. *Istoria școalelor de la 1800—1864*, apărută în patru volume între 1892 și 1901, îl arată ca pe un neistovit scotocitor de arhive și biblioteci, care aduce la lumină informații prețioase nu numai pentru istoria învățămîntului, ci și pentru istoria culturii naționale, în general.

Ca literat, **U.** este același temperament dinamic, cu o mare încredere în rostul operei sale, creată sub imboldul participării la îmbogățirea scrisului românesc. Debutează de timpuriu, în 1850, cînd trimite fabula *Zimbrul și vulpea* la publicația „Zimbrul". În anul următor îi apare în broșură o nuveletă, prelucrată după o anecdotă franceză *(Grinda de aur sau Previderea unui părinte bun)*. Mai scrie, în 1852, în calendarul apărut în tipografia „Buciumul român" și, apreciat de M. Kogălniceanu și V. Alecsandri, începe să colaboreze la „România literară", unde îi apar versuri și narațiunea istorică *Logofătul Baptiste Veleli*. Tot în 1855 publică în „Foiletonul Zimbrului" (era secretar de redacție la „Zimbrul" și la suplimentul lui) alte versuri, erotice și alegorice, precum și romanul *Coliba Măriucăi*. Redacta în 1858, împreună cu Iancu Codrescu, ziarul unionist „Zimbrul și Vulturul", iar în 1859 era colaborator al gazetei „Steaua Dunării". Scoate la Iași publicațiile „Ateneul român", „Dacia" (împreună cu G. Petrescu), scrie la „Bondarul", „Din Moldova", „Românul", „Albina Pindului", „Familia". Este director al periodicelor „Adunarea națională", „Informațiunile bucureștene", redactor la „Revista contimporană", „Revista literară și științifică". Publică în „Literatorul" (era președinte de onoare al societății revistei), „Revista literară", „Convorbiri literare", „Revista nouă", „Viața", „Universul", „Universul literar", „Apărarea națională", „Secolul XX" ș.a. Integrat la începuturile sale în mișcarea literară de apartenență pașoptistă și unionistă, va crede statornic în menirea civică și educativă a literaturii. Scrierile lui literare aparțin, ca dealtfel tot ce a făcut, unui climat de stimulare a sentimentelor naționale. Preocupat de dezvoltarea fiecărui gen literar, a teoretizat, în formule patetice și generoase, valoarea inspirației din istoria națională sau din realitățile societății românești, a vorbit despre necesitatea accentuării fondului de originalitate a literaturii. În notele de istorie și critică literară publicate în „Steaua Dunării", „Ateneul român", „Apărarea națională" și în *Schițe de istoria literaturei române* (1885), ca și în conferințele de la Ateneul Român, **U.** este un popularizator al mișcării literare autohtone, al perioadei vechi mai ales. De privirea literaturii din unghi excesiv moralizator se leagă însă acuzația adusă nuvelei *Duduca Mamuca* a lui B. P. Hasdeu. Opiniile teoretice mai largi ale lui **U.**, aflate în *De clasicism, romantism și realism* (1865), de exemplu, sînt destul de confuze și lipsite de originalitate. În polemica purtată cu Junimea și în special cu Titu Maiorescu, care îi semnalase numeroase neglijențe și inadvertențe în informația istorică și literară, precum și afirmații bombastice în legătură cu valoarea unor scriitori români, **U.** răspunde iritat, acuzîndu-l pe Maiorescu de cosmopolitism și de neînțelegere a însemnătății inițiativelor în organizarea învățămîntului și culturii la noi. *Beția de cuvinte*, în care ironia mentorului junimist atinge fără cruțare și pe grăbitul **U.**, are în răspunsurile acestuia, *Noua direcțiune din Iași*, publicate în „Revista contimporană",

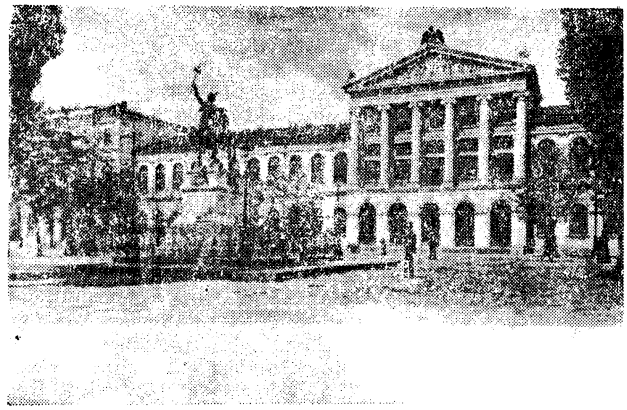

Universitatea din București

o replică insuficientă, dar nu lipsită de interes pentru justețea unor puncte de vedere.

U. este un bun meșteșugar al scrisului, un literat entuziast și de succes. Printre primele lui încercări sînt notabile narațiunea *Logofătul Baptiste Veleli* și romanul, neterminat, *Coliba Măriucăi*. Prima, publicată în „România literară" în același timp cu *Serile de toamnă la țară* de Al. Cantacuzino și *Manoil* de D. Bolintineanu, considerată uneori ca un roman, are modelul vizibil în nuvela *Alexandru Lăpușneanul* a lui C. Negruzzi. Mult mai puțin sobră, în ea sînt aglomerate intrigi și situații neverosimile, iar stilul este discursiv, pletoric. *Coliba Mariucăi*, roman tributar ideilor din *Coliba unchiului Tom* de Harriet Beecher Stowe, tradus în limba română cu cîțiva ani înainte, are un conținut umanitar, protestatar, potrivit ideilor înaintate ale epocii despre starea robilor țigani. Observația socială și psihologică, realistă, devine uneori acută, ca în episodul *Claca*. Din colaborarea lui **U.** cu scriitoarea Marie Boucher ar fi rezultat alte cîteva scrieri în proză : *Omul muntelui*, roman apărut în foileton la „Românul" în 1857 și apoi în broșură, sub semnătura Doamna L., nuvela *Amelie Stefanesco*, publicată la „Zimbrul și Vulturul" în 1858 și în „Steaua Dunării", și *Les sept montagnes de Moldavie*, povestire ce apare la Paris în 1863 sub semnătura Marie Movila, reprodusă în 1881 și în „Binele public" (29, 30). Talentul lui **U.** pare să fi fost potrivit pentru narațiunea de factură populară, pentru evocarea istorică și mai cu seamă pentru memorialistică. *Legende române*, reluate și adăugate în cîteva ediții, după cea dintîi, din 1891, adună povești, snoave, anecdote populare, cu circulație la mai multe popoare, scrise într-un stil mlădiat, plastic, povestiri inspirate de legende populare și alte narațiuni, cele mai realizate, în care documentul istoric este folosit pentru o reconstituire, bogată în detalii și culoare, a epocii, moravurilor, întîmplărilor și oamenilor. Este reînviat trecutul cu virtuțile lui de patriotism și vitejie. Insolite sînt însă povestirile izvodite din documentele timpului fanariot, în care se imaginează, cu umor sau romanțios, aventuri, intrigi amoroase, se evocă pitoresc Bucureștii. Stilul este și el arhaizant, preluîndu-se expresii și cuvinte întîlnite în hrisoave vechi. Astfel, istoria retrăiește din aceste stampe literare mai viu decît la Gh. Asachi, dar mult mai palid decît la I. Ghica. Memorialistul are în *Reminiscențe*, în seria de scrieri apărute în preajma morții în „Apărarea națională" și în „Secolul XX" *(Din tainele vieței, Amintiri contimporane)*, o pri-

vire senină asupra anilor scurși, narează cu plăcere întîmplări din viața lui atît de plină, relatează cu detașare și înțelegere, ba chiar cu umor, ciocnirile cu oamenii timpului său. Un diletant și un dramaturg ocazional este **U.** atunci cînd încearcă să umple golurile repertoriului teatral. Ani în șir figurează în comitetul Teatrului Național din București, stimulînd cu generozitate piesele ce puteau fi instrument de educație patriotică. El însuși imită și localizează piese străine, franceze, italiene și îndeosebi spaniole. Comediile, scenetele, farsele, nedepășind piesele din vremea lui V. Alecsandri, se resimt de graba și ușurința cu care fuseseră compuse, fie și după un model (*Sacagiul, Oda la Elisa, Balul mortului, Avocat sau paiață, Anghina difterică, Sticla de Cotnari* ș.a.). **U.** nu traduce, ci prelucrează, localizează de predilecție : drama *Cine este ea ?* după Bretón de Los Herreros, drama *Porcarul și măria sa sau Dreptatea domnească* după *El mejor alcalde el rey* de Lope de Vega, *Fata de bancher* după *Le Duc Job* de J.-L. Laya, *Soare de toamnă* după *L'été de la St. Martin* de Marivaux ș.a. Piese ocazionale sînt *Fidanțata imperatorelui, Răpirea Bucovinei,* scrisă în colaborare cu N. Țincu și Th. A. Myller și publicată în „Literatorul" sub semnătura X. Y. Z., precum și *Alecsandri la Mircești,* unde preia motivul din *Fîntîna Blanduziei* a lui Alecsandri, ca și în drama *Marțial,* publicată în „Literatorul". Cîteva drame istorice, cu subiecte romantice, avîntate, ***Vornicul Bucioc*** (1867), *Banul Mărăcine* (1872) și *Curtea lui Neagoe Vodă* (1875) au avut un mare succes de public, datorat și interpretării, ca și montărilor fastuoase de care au avut parte.

— *Grinda de aur sau Previderea unui părinte bun,* Iași, Tip. Româno-franceză, 1851 ; ed. 3, București, Tip. Göbl, 1897 ; *Mozaic de novele, cugetări, piese și poezii,* Iași, 1854 ; *Schițări de literatură română,* Iași, Tip. Buciumului român, 1859 ; *O vorbă despre literatura desfrînată ce se încearcă a se introduce în societatea română,* Iași, Tip. Bermann-Pileski, 1863 ; *Femeia română dupre istorie și poezie,* București, Tip. Rosetti, 1865 ; *De clasicism, romantism și realism,* București, Tip. Rassidescu, 1865 ; *Balul mortului,* București, Tip. Rassidescu, 1865 ; *Cronicele noastre,* București, Tip. Națională ; *Despre fabule în genere și în special despre Cichindeal,* București, Tip. Rassidescu, 1866 ; *Despre elocința română,* București, Tip. Weiss, 1867 ; *Poezia în fața politicei,* București, Tip. Rosetti, 1867 ; *Patria română,* București, Tip. Statului, 1868 ; *Oda la Elisa,* București, Tip. Laboratorii români, 1869 ; *Fidanțata imperatorelui,* București, Tip. Curții, 1870 ; *Opere complete,* seria A, t. I : *Teatru. Drame,* București, Tip. Statului, 1878, seria A, t. I : *Comedii, scenete,* București, Tip. Statului, 1878, seria B, t. I : *Conferințe și discursuri,* București, Tip. Göbl, 1878, seria B, t. II : *Discursuri academice,* București, Tip. Göbl, 1882, seria D, t. I : *Didactica,* București, Tip. Göbl, 1883, seria E, t. I : *Novele, cugetări, foiletoane, bibliografii, varia,* București, Tip. Göbl, 1883, seria B, t. II : *Memorii prezentate Academiei Române în 1887—1888,* București, Tip. Academiei, 1889 ; *Schițe de istoria literaturei române,* București, Tip. Statului, 1885 ; *Autografele lui Varlaam Mitropolitul,* București, Tip. Academiei, 1889 ; *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanul (1720—1780),* București, Tip. Academiei, 1889 ; *George Asaki,* București, Tip. Românul. 1890 ; *Miron Costin,* Craiova, Samitca, 1891 ; *Legende române,* București, Socec, 1891 ; ed. 3, București, Socec, 1896 ; ed. 4, vol. I—II, București, Socec, 1904 ; ed. îngr. Ion Horia Rădulescu, București, Tip. Române unite, [1934] ; *Alecsandri la Mircești,* București, Tip. Göbl, 1894 ; *Cum am cunoscut pe Alecsandri,* București, Tip. Göbl, 1894 ; *Cum era odineoară. Legende,* București, Tip. Minerva, 1901 ; ed. *(Legende române),* I, București, Socec, 1904 ; *Popa care știe carte și Ion Istețul,* Brașov, Tip. Ciurcu, 1911 ; *Ghemul vieții,* Orăștie, Tip. Libertatea, 1919 ; *Logofătul Baptiste Veleli, Coliba Mărîucăi* (fragm.), PRR, *67—103 ; Scrieri literare,* îngr. și pref. Al. George, București. Minerva, 1976. — **Tr.** : Lucrețiu, *De rerum natura,* ATR, I, 1860—1861, 8, 14, 18, 21 ; Juvenal, *Satira primă,* ATR, I, 1861, *53—60.*

— 1. V. A. Urechia, *[Scrisori către I. C. Negruzzi, N. Gane, A. D. Xenopol și N. Iorga, 1864—1898],* SDL, II, *165—172,* III, *277—278,* IV, *479,* VII, *332—333 ;* 2. Vulcan, *Panteonul, 155—160 ;* 3. Maiorescu, *Critice,* I, *132—134, 244—247, 253—293 ;* 4. B. P. Hasdeu, *Nihil sine Urechiă,* CT, II, 1871 39 ; 5. Eminescu, *Scrieri, 57 ;* 6. Pop, *Conspect,* I, *223—227 ;* 7. A. I. Odobescu, *Raport asupra celor două volume de „Teatru" ale d-lui V. A. Urechia,* AAR, partea administrativă, t. XI, 1878—1879 ; 8. Traian Demetrescu, *V. A. Ureche,* EVL, I, 1894, 8 ; 9. Dumitru Stăncescu, *V. A. Ureche,* FPT, I, 1897, 9 ; 10. Caragiale, *Opere,* IV, *95—98 ;* 11. Demetriescu, *Opere, 395—401 ;* 12. B. P. Hasdeu, *V. A. Urechiă,* AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901—1902 ; 13. Lazăr Șăineanu, *O carieră filologică (1885—1900),* București, Storck, 1902, *70—86 ;* 14. *Encicl. rom.,* III, *1175 ;* 15. Panu, *Junimea,* II, *53—61, 73—77 ;* 16. Popescu-Spineni, *Contribuțiuni, 111—116 ;* 17. N. Vicol, *Cartea neamului Vicol,* București, Tip. Cultura, 1931, *89—92 ;* 18. D. Bodin, *[Notițe biografice],* RIR, II, 1932, 4 ; 19. Lucia Borș, *Biblioteca V. A. Urechia,* BG, III, 1932, 8 ; 20. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *22—23 ;* 21. Șt. C. Ioan, Radu Rosetti, Const. Prodan, *Comemorarea vechilor ateneiști V. A. Urechia și Al. Odobescu,* București, Tip. Cărților bisericești, 1936 ; 22. Lăzăreanu, *Glose, 257—269 ;* 23. Șt. Meteș, *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi,* Cluj, Tip. Pallas, 1939, *269—294 ;* 24. Lovinescu, *Maiorescu,* I, *334—336, 381 ;* 25. Alexandru Iordan, *Bibliografia scrierilor lui V. A. Urechia,* București, Tip. Carpați, 1942 ; 26. Al. Ciorănescu, *V. A. Urechia și Lope de Vega,* RFR, XI, 1944, 8 ; 27. Al. Dima, *Preocupări de teorie literară la V. A. Urechia,* ALIL, t. VIII, 1957, fasc. 1 ; 28. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, X, 1961, 1 ; 29. Șt. Cazimir, *Misterul Doamnei L. — În legătură cu începuturile romanului românesc,* VR, XIV, 1961, 11 ; 30. Șt. Cazimir, *Scriitoarea franco-română Marie Boucher,* AUB, științe sociale-filologie, t. X, 1961 ; 31. I. Lăzăreșcu, *Începutul activității de animator cultural a lui V. A. Urechia,* ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; 32. Maria Frunză, *Cele dintîi cursuri de literatură română la Universitatea din Iași (1860—1900),* AUI, științe sociale-istorie, filologie, t. VIII, 1962 ; 33. Virgolici, *Începuturile, 54—63, 71—73 ;* 34. A. Boiangiu, *V. A. Urechia — profesor al Universității din București,* AUB, științe sociale-istorie, t. XII, 1963 ; 35. G. Călinescu, *Omul cu șapte nume,* CNT, 1964, 14 ; 36. Ion T. Dragomir, *Din activitatea de cercetător, colecționar și muzeograf a lui V. A. Urechia,* RMZ, III, 1966, 5 ; 37. Maria Itu și Elena Potorac, *Activitatea lui V. A. Urechia privind organizarea școlii din timpul său,* SAI, VIII, 1966 ; 38. Brădățeanu, *Drama, 113—118 ;* 39. Valentin Țurlan, *Preocupări de limbă în activitatea lui V. A. Urechia,* CLG, XII, 1967, 2 ; 40. Aurelia Bunea, *Vasile Alexandrescu Urechia (1834—1901),* TR, XII, 1968, 28 ; 41. L. Volovici, *„Adversarii" Junimii (1867—1880),* ALIL, t. XIX, 1968 ; 42. Ecaterina Șoitu, Teodora Simionescu, *Preocupări literare în activitatea lui V. A. Urechia,* în *Lucrări științifice,* III, Galați, 1969, *313—319 ;* 43. Brădățeanu, *Comedia, 145—147 ;* 44. Șerban Cioculescu, *70 de ani de la moartea lui V. A. Urechia,* RL, IV, 1971, 48 ; 45. Alexandru George, *La sfîrșitul lecturii,* București, Cartea românească, 1973, *45—50, 61—67 ;* 46. Mihai Drăgan, *Reacții critice,* Iași, Junimea, 1973, *231—236 ;* 47. Straje, *Dicț. pseud., 753—754 ;* 48. Bîrlea, *Ist. folc., 315—316 ;* 49. Bucur, *Istoriografia, 45—48 ;* 50. Alexandru George, *V. A. Urechiă și adevăratele răspunsuri ale „Revistei contimporane",* RL, VIII, 1975, 40 ; 51. Vistian Goia, *Idei pedagogice în gîndirea și în activitatea lui V. A. Urechia,* RPD, XXIV, 1975, 7 ; 52. Remus Zăstroiu, *Activitatea publicistică a lui V. A. Urechia în epoca Unirii,* ALIL, t. XXV, 1976 ; 53. Gabriela Drăgoi, *Literatul V. A. Urechia,* ALIL, t. XXV, 1976.

G. D.

URIC, Gavriil (prima jumătate a sec. XV), copist, caligraf și miniaturist. Fiu al unui mic boier moldovean care s-a călugărit apoi la mănăstirea Neamț sub numele de Paisie, **U.** trăiește și activează ca monah la aceeași mănăstire. Cunoscut și sub numele de Gavriil de la Neamț (sau Gavriil monahul), el a fost un înzestrat cărturar al vremii sale. Manuscrisele lui sînt culegeri de texte religioase slavone și grecești de largă circulație, întocmite pentru uzul românilor : evanghelii, texte patristice și hagiografice. Mai importantă este, însă, realizarea artistică excepțională a scrisului și a miniaturilor policrome. De origine bizantină, miniaturistica lui **U.** a fost îmbogățită cu elemente originale, proprii și de natură folclorică. Cel mai important manuscris este un *Tetraevangheliar* (1429), păstrat la Biblioteca Bodleiană din Oxford, cu ornamente și miniaturi desăvîrșite. Se mai păstrează în diferite biblioteci, din țară și străinătate, încă 15 alte manuscrise ca-

ligrafiate de el (sau atribuite lui) în perioada 1424—1449. Arta sa caligrafică și miniaturistică a fost continuată și nuanțată în perioada de înflorire culturală ce a caracterizat domnia lui Ștefan cel Mare, creîndu-se astfel o școală moldovenească, cu influențe în întreaga arie de cultură slavonă. Unele elemente grafice au fost perpetuate și prin tipărire (de pildă, în cărțile lui Macarie).

— *Evanghelia slavo-greacă (1429)*, în *Documente de artă românească din manuscripte vechi*, I, îngr. Ion Bianu, București, 1922. **Ms. :** *Tetravangheliar* (1436), M.A.R.S.R., ms. 4 ; *Sbornic* (1439), B.A.R., ms. slavon 164 ; *Sbornic* (1441), B.A.R., ms. slavon 165 ; *Mărgăritarele sf. Ioan Hrisostom* (1443), B.A.R., ms. slavon 136 ; *Minei pe luna februarie* (1445), B.A.R., ms. slavon 122 ; *Leastvița lui Ioan Scărariul* (1446), B.A.R., ms. slavon 143 ; *Minei pe luna martie* (1447), B.A.R., ms. slavon 123 ; *Sbornic*, B.A.R., ms. slavon 149.

— 1. I. Bianu, *Note dintr-o excursiune în Moldova*, CT, III, 1882, 2 ; 2. Melchisedec, *Catalog de cărțile sîrbești și rusești manuscrise vechi ce se află la biblioteca sîntei Mînăstirii Neamțului*, RIAF, II, 1884, vol. III, *129—143* ; 3. I. Bianu, *Miniaturile și ornamentele polichrome din Evanghelia scrisă în limbile slavonă și grecească în mînăstirea Neamțului în Moldova în 1429 de călugărul Gavriil*, în *Documente de artă românească din manuscripte vechi*, I, București, 1922 ; 4. Damian P. Bogdan, *Despre manuscrisele slave din Biblioteca Academiei Române*, ARR, IV 1940 ; 5. Emil Turdeanu, *Miniatura bulgară și începuturile miniaturii românești*, BIRS, I, 1941, 2 ; 6. E. Turdeanu, *Les lettres slaves en Moldavie : le moine Gabriel du monastère de Neamțu (1424—1449)*, RES, XXVII, 1951 ; 7. Barbu Theodorescu, *Prima tipografie a Țării Românești (Macarie. 1508—1512)*, BOR, LXXVI, 1958, 10—11 ; 8. Sorin Ulea, *Gavril Uric, primul artist român cunoscut*, SCIA, artă plastică, XI, 1964, 2 ; 9. Ion-Radu Mircea, *Contribution à la vie et à l'oeuvre de Gavriil Uric*, RSE, VI, 1968, 4 ; 10. Tomescu, *Ist. cărții rom., 22—23* ; 11. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *40—41*.

C. T.

URICARIUL, Axinte v. **Axinte Uricariul.**

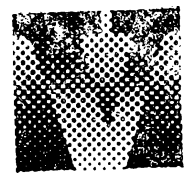

VAIAN, Eugen (2.XI.1870, Bacău — 25.VIII.1897, Compertrix, Franța), ziarist și scriitor. A învățat la Bacău și Buzău. La 16 ani fuge de acasă cu o trupă de teatru. În 1888 se afla la Brăila, conducînd ziarul „Unirea muncitorilor", iar în 1889 la Roman, împreună cu G. Ibrăileanu și P. Mușoiu, scotea revista „Școala nouă". În aceeași perioadă a colaborat la „România viitoare", ziarul editat de P. Mușoiu la Brăila. În anii 1889—1890 a lucrat în redacția ziarelor liberale „Voacea Romanului" și „Moldova". A făcut gazetărie, întreținîndu-se din scris. A colaborat la ziarele bucureștene „Adevărul", „Ilustrațiunea română", „Românul", „Țara", „Liga ortodoxă". Între 16 septembrie 1896 și 16 martie 1897 a editat ziarul „Pressa", după ce, în 1893, vreme de cîteva luni, scosese, împreună cu soția lui, Laura Vampa, revista „Săptămîna ilustrată". După o ședere în Elveția, **V.** ajunge, mergînd pe jos, la Paris, unde visa să-l întîlnească pe E. Zola. Scurt timp este contabil în Paris. Bolnav de tuberculoză, deprimat, se sinucide, aruncîndu-se sub roțile unui tren.

Fire evazionistă și temperament hipersensibil, cititor pasionat de literatură senzațională, dar și admirator fanatic al lui Eminescu, **V.** nu a reușit să depășească condiția unei vieți tipice de „proletar intelectual", nici să-și cristalizeze talentul în creația literară. S-a risipit în articole pătimașe, dar fără idei originale, despre *Pornografie și naturalism, Artiștii cetățeni* sau despre *Teatrul modern.* A scris versuri, epigonice, de evident timbru eminescian, sau epigrame cam obscene *(Fin de siècle)*, încercări eșuate de roman *(Măritată*, în „Săptămîna ilustrată"), instantanee din viața celor umili *(Spectacole în stradă, Cronici triste, Mizerie, Nebunul)*, ce pot interesa doar ca document social și psihologic. A tradus după o versiune franceză romanul lui Turgheniev *Întîia dragoste.* Traducerea, nesemnată, din Maupassant, *Frații vitregi (Pierre et Jean)*, care a apărut în „Săptămîna ilustrată", probabil îi aparține. A semnat cu inițiale și cu pseudonimul Șt. Scurtu.

— *După natură. Artiștii*, Roman, 1890 ; *Fin de siècle*, București, Tip. Basilescu, 1892 ; *Proză și versuri*, pref. Socrate Georgescu, București, Tip. Vocea învățătorilor, 1899. — Tr. : Turgheniev, *Întîia dragoste*, Roman, Tip. Haber, 1891.

— 1. Th. Cornel, *O amintire*, EV, VI, 1898, 1615 ; 2. *„Proză și versuri" de Eugen Vaian*, NRR, I, 1900, 7 ; 3. Al. Piru, *G. Ibrăileanu (Viața și opera)*, București, E.L., 1967, *30—31, 43—49* ; 4. N. Gr. Stețcu, *Eugen I. Vaian*, ATN, VI, 1969, 8.

S. C.

VALENTINEANU, Ioan G. (5.VII.1834, Pitești — 23.XI.1898, București), ziarist și traducător. În 1848 era elev în clasa a cincea la colegiul „Sf. Sava" din București, cînd, implicat ca participant la revoluție, a fost arestat și trimis la Kiev. După întoarcerea în țară, în 1856, s-a angajat într-o zbuciumată carieră de ziarist politic. A colaborat la „Timpul" (1856), „Secolul", „Naționalul", „Românul", „Dîmbovița", „Concordia" ș.a. A fondat în 1859 gazeta „Reforma", care a apărut, cu intermitență, pînă în 1888. Era un ziarist liberal îndrăzneț, trufaș, tenace, care a avut de suferit de pe urma mai multor arestări și procese de presă. În 1859 a publicat o scriere, *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic*, al cărei caracter, în subsidiar, era de pamflet politic îndreptat împotriva reprezentanților reacțiunii. **V.** portretiza însă favorabil pe militanții pentru democrație și Unire, printre care și scriitorii C. Bolliac, D. Bolintineanu, I. Heliade-Rădulescu. A publicat și mai tîrziu broșuri politice care se refereau la anumite evenimente, încercînd să le grupeze într-o serie de „memorii" *(Din memoriile mele. Uciderea lui Barbu Catargiu* — 1896, *Din memoriile mele. Alegerea, detronarea și înmormîntarea lui Cuza Vodă* — 1898). Un episod important din viața lui, evocat cu mîndrie, fusese și cel al participării ca voluntar garibaldian în războiul franco-prusian din 1870.

În tinerețe, **V.** a fost un fecund traducător, specializat mai ales în tălmăcirea libretelor de operă. A tradus mai multe librete, împreună cu M. A. Canini, printre care și libretul lui F. M. Piave după *Macbeth* de Shakespeare. Cu N. Filimon a transpus în românește libretul lui T. Solera la opera *Nabucodonosor* de G. Verdi. A mai tradus din A. Karr *(Amorul unei femei)*, din P. Féval *(Misterele Londrei)* și din Al. Dumas *(Istoria unui mort narată de el însuși)*, precum și o melodramă a lui Anicet-Bourgeois și Ph. Dumanoir *(Doctorul negru)*. În 1890 a alcătuit o culegere eterogenă de *Cugetări, maxime și proverbe. Cinturi naționale și politice din toate provinciile române*, în care se află, alături de piesele populare și culte antologate, cîteva producții proprii, cugetări, versuri, dar și scrisori, documente.

— *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic*, București, Tip. Copainig, 1859 ; *Cugetări, maxime și proverbe. Cinturi naționale și politice din toate provinciile române*, București, Tip. Universul, 1890. — Tr. : A. Karr, *Amorul unei femei*, TMPL, I, 1856, 1—8, 11 ; P. Féval, *Misterele Londrei*, I—III, București, Socec, 1857—1858 ; Al. Dumas, *Istoria unui mort narată de el însuși*, NAI, I, 1858, 71—74 ; Anicet-Bourgeois și Ph. Dumanoir, *Doctorul negru*, București, Tip. Copainig, 1858.

— 1. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 6820, vol. 18/1898 ; 2. *[I. G. Valentineanu]*, TM, XX, 1898, 258 ; 3. D. Rosetti. *Dicț. cont., 189* ; 4. Iorga, *Ist. presei, 120* ; 5. Predescu, *Encicl., 881* ; 6. *[Notă biobibliografică]*, DML, II, *209*.

G. D.

VARLAAM, mitropolitul (? — 1657, mănăstirea Secu, j. Neamț), scriitor și traducător religios. Răzeș de origine, din Bolotești (Vrancea), viitorul mitropolit se numea probabil, ca mirean, Vasile Moțoc. Deprinde greaca și slavona la mănăstirea Secu, cu un învățat călugăr, Dositei, și cu Mitrofan, viitor episcop, care se afla aici între **1608** și **1613**. Nu este exclus ca educația religioasă și spirituală a lui **V.** să se fi desăvîrșit însă în preajma lui Anastasie Crimca. Între 1608—1613 este egumen al mănăstirii Secu, iar în 1629 devine arhimandrit la Suceava, după ce cîștigase încrederea și prețuirea domnitorului Miron Barnovschi, căruia i-a fost duhovnic. Acesta îl trimisese în 1628, în fruntea unei solii numeroase, la țarul Rusiei. Solia trece prin Kiev, unde primește scrisori de recomandare de la marele arhimandrit al Lavrei Pecerska, Petru Movilă, rudă cu Barnovschi, pentru țarul Mihail Feodorovici Romanov și pentru patriarhul moscovit Filaret Nikitici. **V.** și o parte a moldovenilor vor sta la Moscova din martie pînă în decembrie 1629. Se face atunci o comandă pentru icoane necesare mănăstirii Dragomirna, se schimbă daruri, se merge în pelerinaj la moaștele sfinților, se copie texte religioase. Deoarece la întoarcerea în țară Miron Barnovschi nu se mai afla în scaun, **V.** se retrage la Secu. Datorită deosebitelor sale calități duhovnicești și de cărturar, recomandat de Filaret Nikitici și de Petru Movilă, și pentru serviciul adus domnitorului Alexandru Iliaș, pe care îl împacă cu boierimea autohtonă, **V.** este ales mitropolit la 23 septembrie 1632, la Iași, fără să mai treacă prin rangul de episcop, predica la înscăunare fiind rostită de eruditul teolog și filozof grec Meletie Sirigul. **V.** va fi mitropolit al Moldovei timp de 21 de ani, păstorind sub Alexandru Iliaș pînă în aprilie 1633, în a doua domnie a lui Miron Barnovschi (aprilie — iunie 1633), sub Moise Movilă (iunie 1633—aprilie 1634) și în toată lunga domnie a lui Vasile Lupu (1634—1653). În 1633 se afla în fruntea soborului care a oficiat la Lvov sfințirea ca mitropolit a lui Petru Movilă. Fapt singular pentru o personalitate religioasă românească și dovadă a reputației deosebite a mitropolitului în Orientul ortodox este desemnarea lui, în 1639, drept unul din cei trei candidați la scaunul Patriarhiei din Constantinopol. În 1637 **V.** terminase *Cazania* sa, intitulată *Carte românească de învățătură, dumenecele preste an și la praznice împărătești, și la svînți mari* și cerea printr-o scrisoare adresată țarului sprijin pentru a o tipări. Ajutorul dorit — meșteri și materiale tipografice — sosește abia în 1640, din partea lui Petru Movilă. În tipografia instalată la mănăstirea Trei Ierarhi din Iași s-au tipărit, prin grija lui **V.**, cu predilecție cărți în limba română, traduceri proprii, sau ale lui Eustratie logofătul, din ale cărui tălmăciri mai importantă este lucrarea juridică *Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești, și de la alte giudețe* (1646). **V.** depășește etapa tipăririi cărților de ritual în limba slavonă, inaugurînd un puternic curent de răspîndire a cărții românești, care va fi continuat mai tîrziu de mitropolitul Dosoftei. Tot cu sprijinul lui Petru Movilă, **V.** contribuie la înființarea unui colegiu pe lîngă Trei Ierarhi, organizat după modelul celui de la Kiev. Colegiul din Iași funcționează la început cu profesori de la Kiev, în fruntea cărora se afla rectorul Colegiului movilean, Sofronie Poceapski. Un important eveniment al bisericii ortodoxe răsăritene desfășurat la Iași în 1642, datorită colaborării dintre Vasile Lupu, Petru Movilă și **V.**, este sinodul la care teologii participanți (ucraineni, moldoveni și greci) trebuiau să discute și să aprobe *Mărturisirea ortodoxă* a mitropolitului kievean și să condamne pe Chiril Lucaris pentru lucrarea apărută la Geneva în 1633. Scrierea acestuia, o expunere de principii a credinței ortodoxe, conținea unele concesii doctrinare făcute protestantismului, fapt pentru care autorul trebuia condamnat de un sobor panortodox. Sinodul de la Iași nu condamnă însă pe Chiril Lucaris ci doar lucrarea lui, aprobînd totodată *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă. Preocupat în același timp și de treburile politice ale țării, **V.** ia parte la o misiune diplomatică din 1644 sau 1645, la Tîrgoviște, prin care se urmărea împăcarea domnitorilor Vasile Lupu și Matei Basarab. În Țara Românească el cunoaște, datorită lui Udriște Năsturel, un catehism de propagandă calvină, în limba română, tipărit la Prisac, lîngă Alba Iulia, în 1642 ⟨70⟩. Dorind consolidarea ortodoxiei românești, amenințată mai ales în Transilvania de presiunea altor confesiuni, **V.** a convocat în 1645, la Iași, un sobor cu participarea ierarhilor din Moldova și Țara Românească. Cu acest prilej este combătut catehismul calvinesc prin lucrarea mitropolitului moldovean, intitulată *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, tipărită la mănăstirea Dealu în același an. Îndepărtarea lui Vasile Lupu din scaunul Moldovei în 1653 a contribuit la retragerea lui **V.** la Secu. Atins

de paralizie, el moare aici, în vîrstă de peste 70 de ani.

Principala contribuție a lui **V.** la istoria culturii religioase și a limbii române literare, totodată prima tipăritură scoasă la Iași, în 1643, este *Cazania* intitulată *Carte românească de învățătură, dumenecele preste an și la praznice împărătești, și la svînți mari.* Lucrare de instruire religioasă cu funcții moralizator-didactice, *Cazania* are un triplu caracter: omiletic, liturgic și hagiografic. Cuprinde 75 de predici care se rostesc duminica și la cele mai importante sărbători ale anului, predici care pleacă de la pasajul din evanghelie citit la slujba respectivă. Include de asemenea numeroase vieți de sfinți, despre sfinții Dimitrie, Nicolae, Gheorghe, Teodor Tiron, Petru și Pavel și despre viața unor sfinți legați de biserica Moldovei, precum Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava și Sfînta Paraschiva din Iași. Predicile *Cazaniei* conțin sfaturi moralizatoare pentru înfrînarea viciilor și a patimilor, aluzii usturătoare la goana pentru îmbogățire a boierimii, precum și îndemnuri spre înfrățirea oamenilor și ajutorarea aproapelui. **V.** ia, dealtfel, atitudine față de anumite evenimente din țările române și față de disensiunile confesionale din vremea sa. De aici atacul împotriva devierilor de la tradiția bisericii ortodoxe, datorate protestantismului. În cea mai mare parte, *Cazania* se întemeiază pe izvoare bizantine, aparținînd unor cunoscuți scriitori neogreci integrați curentului umanisto-renascentist din secolul al XVI-lea. **V.** a apelat de asemenea la marea tradiție a culturii bisericești slavone și n-a rămas străin nici de literatura omiletică rusă, ucraineană sau de cea polonă, cu înrîuriri baroce. O serie de elemente din *Cazanie,* dramatismul, proza ritmată, narațiunea istorică, elogiul frumuseților naturii, al omului, al patriei și al limbii naționale pot fi interpretate ca influențe ale barocului. Neidentificată încă, deși folosită, după mărturisirea din 1637 a lui **V.** însuși, este o cazanie a lui Calist, patriarh de Constantinopol. **V.** a integrat, firește, textului său traduceri religioase românești mai vechi, printre care tipărituri ale lui Coresi, traduceri evanghelice anterioare ș.a. A folosit, după un intermediar slavon, *Cartea numită Tezaurul (Comoara),* a scriitorului neogrec Damaschin Studitul din Salonic, din care a tradus 20 de omilii. Mitropolitul a ales predicile cu cea mai mare circulație, acelea care satisfăceau curiozitatea și imaginația credincioșilor, prin elementele legendare, folclorice, apocrife, hagiografice pe care le conțineau. Unele elemente folclorice (obiceiuri, credințe, întîmplări miraculoase și fantastice), prezente și la popoarele balcanice, provin însă, cele mai multe, din *Biblie.* Din Damaschin Studitul, **V.** a preluat fragmentele, de proveniență folclorică, integrate în omiliile rostite la înmormîntarea, învierea, înălțarea, coborîrea lui Iisus în iad. Iadul personificat se tînguie într-un lung discurs ce cuprinde repetiții anaforice, proprii retoricii bizantine. Apar obiceiuri și rituri legate de înmormîntare, elemente de bocet popular, cuprinse în plînsul Maicii Domnului; durerea părinților lui Iisus, Iosif și Maria, ia proporții cosmice, sugerînd atmosfera din *Miorița.* În cuvîntarea pentru *Întîmpinarea Domnului* apare motivul „amărîtă turturea", iar alte elemente populare pot fi descoperite în predicile la *Învierea lui Lazăr,* la *Duminica Floriilor* ș.a. Proprie lui **V.** este tendința de a face accesibile prin pilde, prin comparații sugestive și metafore, o serie de adevăruri dogmatice și subtilități ermeneutice. Izbînda credinței adevărate este comparată cu bucuria renașterii naturii în primăvară, pregătirea pentru post este asemănată cu

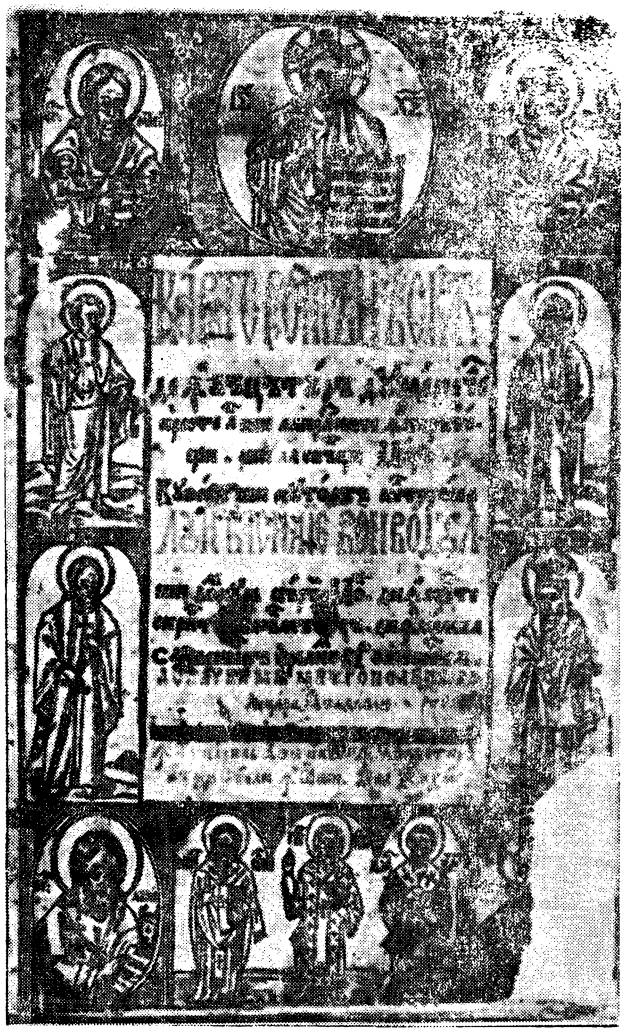

pregătirile pentru război ș.a.m.d. Alteori cărturarul preia aceste comparații din literatura omiletică bizantino-slavă: Iisus este un împărat, credincioșii sînt ostașii săi. Meritul lui **V.** este acela de a fi reușit prin simțul său artistic să reliefeze, din izvoarele religioase folosite, elementele poetice, înăbușite de obicei de un anumit didacticism dogmatic sau de un simbolism nebulos. În predoslovie, **V.,** deplin conștient de însemnătatea acțiunii sale, afirmă datoria de a face cunoscute adevărurile bisericii în limba națională, subliniind, în strînsă legătură cu aceasta, ideea unității limbii și poporului român. El consideră această lucrare un „dar limbii românești" făcut „către toată semenția românească". La începutul *Cazaniei,* se află un imn închinat lui Vasile Lupu și două poezii religioase, printre primele versuri românești tipărite.

Principala calitate a lui **V.** rămîne aceea de mare artist al limbii literare. *Cazania* cuprinde primele pagini de proză artistică tipărite la noi. Dotat cu un deosebit simț al limbii, el pune în valoare, în lucrarea sa, întreaga bogăție a limbii române, în fraze expresive și meșteșugite, nu lipsite de fluența și naturalețea exprimării populare. Limba folosită de **V.** are la bază graiul popular, iar prin termenii aleși manifestă tendința conformării la o normă lingvis-

tică unitară. *Cazania* dezvăluie numeroase influențe ale limbii textelor bisericești și ale izvoarelor folosite. Contribuția ei la dezvoltarea și unificarea limbii române literare s-a datorat și circulației pe care a cunoscut-o atît cartea tipărită, cît și copiile manuscrise ale acesteia. Tipăritura de la Trei Ierarhi, scoasă în patru tiraje, care se disting între ele prin unele deosebiri grafice și de ornamentație, s-a răspîndit în toate provinciile românești, în Muntenia, Oltenia, Banat, Crișana, Maramureș și mai ales în Transilvania, unde a contribuit la întărirea ortodoxismului. Ea a stat la baza numeroaselor reeditări ale predicilor în ediții pentru uzul bisericesc, începînd cu o *Evanghelie învățătoare*, tipărită la mănăstirea Dealu în 1644, urmată de *Chiriacodromion*, de la Alba Iulia, în 1699, la care s-au adăugat, pînă în secolul nostru, aproximativ 15 ediții, imprimate la Rîmnic, Buzău, Sibiu și București. Condițiile grafice, ornamentația bogată, gravurile meșterului ucrainean Ilia au făcut din *Cazania* lui **V.** o valoare în sine a tiparului din secolul al XVII-lea.

Rămasă în manuscris, prima lucrare tradusă de **V.** la Secu, în perioada 1602—1613 ⟨72⟩, este *Leastvița* lui Ioan Climax, sihastrul din secolul al VII-lea de la muntele Sinai. **V.** folosește o versiune amplificată, scrisă de Maximos Margunios și intitulată *Scara paradisului*. Alături de textul românesc, copia cea mai veche reproduce și o versiune slavonă a lucrării, diferită însă de originalul traducerii. Cartea este un îndreptar ascetic pentru viața duhovnicească, al cărei urcuș spre deplină curățenie și credință se face trecînd printr-o serie de trepte. Tălmăcirea, marcată încă de slavonisme și grecisme, cuprinde și unele contribuții personale și chiar artistice ale lui **V.**, în pasajele ce descriu tablouri din natură, diverse întîmplări din viața țăranilor și a ciobanilor în munți. Lui **V.** i se atribuie și traducerile manuscrise ale unor texte liturgice : un evangheliar, un apostol și o psaltire. În 1644 apare la Iași *Șepte taine a beserecii*, tipărită din inițiativa lui **V.**, care scrie și predoslovia acestei traduceri a lui Eustratie logofătul. *Paraclisul Precistii*, tipăritură apărută la Iași, probabil în 1645, considerată, fie și parțial, o traducere a lui **V.**, se pare că este de fapt prima lucrare a lui Dosoftei ⟨78⟩. Lucrarea originală a lui **V.**, de polemică religioasă, tipărită în 1645, la mănăstirea Dealu, este *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, ce combate tendințele de calvinizare, printr-o analiză bazată pe textul *Bibliei*, menită să infirme principiile dogmatice susținute de protestantism. Importanta scriere a mitropolitului moldovean a primit mai tîrziu un răspuns dur din Alba Iulia, prin *Scutul catihizmușului, cu răspuns den scriptura svîntă* (1656).

Întreaga activitate depusă de **V.** pentru tipărirea și răspîndirea de cărți în limba română, preocuparea continuă de întărire și apărare a ortodoxismului, ca o expresie a ființei naționale, simțul limbii și talentul său artistic îl înscriu printre figurile reprezentative ale umanismului românesc din secolul al XVII-lea.

— *Carte românească de învățătură, dumenecele preste an și la praznice împărătești, și la svînți mari*, Iași, Tip. Mănăstirii Trei Ierarhi, 1643 ; ed. *(Cazania 1643)*, îngr. J. Byck, București, F.R.L.A., 1943 ; ed. 2, București, E.A., 1966 ; *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, [Dealu], 1645.

— 1. Urechia, *Schițe, 136—139, 151—155* ; 2. Ștefan Dinulescu, *Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Moldovei Varlaam (1632—1653)*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1886 ; 3. V. A. Urechia, *Autografele lui Varlaam mitropolitul*, București, Tip. Academiei, 1889 ; 4. Melchisedec, *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul în special cu calvinismul în veacul XVII și cele două sinoade din Moldova contra calvinilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XII, 1889—1890 ; 5. Ioan Andreescu, *Varlaam al II-lea, mitropolitul Moldovei (1632—1653)*, București, Tip. Luis, 1897 ; 6. Sbiera, *Mișcări, 63, 103—106, 135, 286—287* ; 7. Vasilie Mangra, *„Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc"*, BIS, XXVII, 1903, 21, 22 ; 8. Iorga, *Ist. lit. relig., 145—153, 157—165* ; 9. Iorga, *Ist. bis.*, I, *303—309* ; 10. Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIV, 1911—1912 ; 11. Bălan, *Lb. cărților bis., 127—135* ; 12. Gh. Ghibănescu, *„Leastvița" lui Ioan Scărariul, traducere de Varlaam mitropolitul Moldaviei către 1618*, Iași, Tip. Goldner, 1915 ; 13. Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi, 10—11, 138—139* ; 14. Pascu, *Ist. lit. XVII, 56—58* ; 15. Haneș, *Ist. lit., 23—25* ; 16. Iorga, *Ist. lit.*, I, *252—259* ; 17. P. P. Panaitescu, *L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila archevêque de Kiev dans les Principautés roumaines*, Paris, Gamber, 1926, *49—81* ; 18. Petre V. Haneș, *Vechile noastre cazanii. Coresi, Varlaam, Mănăstirea Dealu*, PIL, I, 1931, *133—161* ; 19. Pușcariu, *Ist. lit., 100* ; 20. Cardaș, *Ist. lit., 172—175* ; 21. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *131* ; 22. D. Russo, *Studii*, I, *229—236* ; 23. Augustin Z. N. Pop, *Neamul mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei*, București, Tip. Cărților bisericești, 1939 ; 24. Petre V. Haneș, *Răspunsul mitropolitului Varlaam*, PL, V, 1940, 2 ; 25. Augustin Z. N. Pop, *Biografia mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei*, București, Monitorul oficial, 1940 ; 26. Gh. Dincă, *Varlaam mitropolitul Moldovei*, București, Cartea românească, 1940 ; 27. Gr. Scorpan, *Locul Cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică din sec. XVI și XVII*, CI, XIII—XIV, 1940, 1—2, XVII, 1943, *89—120* ; 28. Călinescu, *Ist. lit., 15* ; 29. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *109—113* ; 30. Florea Mureșanu, *Cazania lui Varlaam, 1643—1943. Prezentare în imagini*, Cluj, Eran, 1944 ; 31. Atanasie Popa, *Cazania de la Iași, 1643. Prezentare grafică*, Timișoara, Helicon, 1944 ; 32. Leca Morariu, *Cazania lui Varlaam*, Rîmnicu Vîlcea, Tip. Unirea, 1945 ; 33. N. I. Chițescu, *Trei sute de ani de la Răspunsul lui Varlaam la catehismul calvinesc. 1645—1945*, BOR, LXIII, 1945, 11—12 ; 34. Murărașu, *Ist. lit., 41—44* ; 35. Ciobanu, *Ist. lit., 259—268* ; 36. Al. Rosetti, *Varlaam*, CV, I, 1949, 8 ; 37. Gh. Papuc, *Principii ermeneutice în cazaniile românești*, BOR, LXXIII, 1955, 3—4 ; 38. Dan Simonescu, *Contribuții la „Bibliografia românească veche"*, SCB, I, 1955, 1 ; 39. Gabriel Strempel, *Sprijinul acordat de Rusia tiparului românesc în secolul al XVII-lea*, SCB, I, 1955, 1 ; 40. Ilie Georgescu, *Ierarhi români, soli diplomatici în veacurile XVI—XVII*, STT, IX, 1957, 1—2 ; 41. Nicolae Șerbănescu, *La trei sute de ani de la moartea mitropolitului Varlaam al Moldovei*, BOR, LXXV, 1957, 10 ; 42. Victor Vlăduceanu, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei*, MB, VII, 1957, 10—12 ; 43. *Mitropolitul Varlaam*, MM, XXXIII, 1957, 10—12 (număr omagial) ; 44. I. Lupaș, *Contribuția „Cărții românești de învățătură" de la 1643 la procesul de evoluție istorică a limbii noastre literare*, MM, XXXIV, 1958, 11—12 ; 45. Liviu Onu, *Observații cu privire la contribuția lui Varlaam la dezvoltarea limbii române literare*, VSD, *35—60* ; 46. Angela Bidu, *Pronumele relative în Cazania lui Varlaam*, LR, X, 1961, 3 ; 47. Nestor Vornicescu, *Cazaniile noastre*, MM, XXXVII, 1961, 3—4 ; 48. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *125—137* ; 49. Piru, *Ist. lit.*, I, *96—104* ; 50. Pandele Olteanu, *Les originaux slavo-russes des plus anciennes collections d'homélies roumaines*, RSL, IX, 1963 ; 51. Paul Mihail, *Știri noi privind circulația Cazaniei mitropolitului Varlaam*, BOR, LXXXII, 1964, 3—4 ; 52. *Ist. lit.*, I, *337—346* ; 53. Panaitescu, *Începuturile, 177, 196—197* ; 54. Atanasie Popa, *Texte vechi în Cazania lui Varlaam*, MA, X, 1965, 1—3 ; 55. Atanasie Popa, *Există o cazanie moldovenească în secolul al XVI-lea ? În legătură cu izvoarele Cazaniei lui Varlaam*, CLG, X, 1965, 1 ; 56. I. D. Lăudat, *Circulația Cazaniei lui Varlaam*, MM, XLI, 1965, 7—8 ; 57. Liviu Onu, *Noi elemente de limbă română vorbită din prima jumătate a sec. al XVII-lea. În legătură cu paternitatea unei lucrări anonime atribuite greșit lui Varlaam*, SCL, XVI, 1965, 1 ; 58. Tomescu, *Ist. cărții rom., 69* ; 59. G. Istrate, *Varlaam*, CRC, IV, 1969, 1 ; 60. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *140—144* ; 61. Pandele Olteanu, *Elemente de folclor și de literatură populară din „Cazania" mitropolitului Varlaam în lumina izvorului neogrec „Cuvîntările lui Damaschin Studitul"*, București, 1969 ; 62. Pandele Olteanu, *Izvoare și versiuni bizantino-slave ale omiliei lui Varlaam despre „înmormîntarea lui Hristos"*, SSL, II, 1970 ; 63. Pandele Olteanu, *Izvoare originale și modele bizantino-slave în operele mitropolitului Varlaam*, BOR, LXXXVIII, 1970, 1—2 ; 64. I. C. Chițimia, *Din vechea răspîndire a cărții românești în Țara Oltului*, MO, XXII, 1970, 5—6 ; 65. Octavian Șchiau, *Circulația Cazaniei lui Varlaam în Transilvania*, MO, XXII, 1970, 5—6 ; 66. Pandele Olteanu, *Metoda filologiei comparate în studierea izvoarelor și în identificarea versiunii neogrecești a operei „Scara" tradusă de mitropolitul Varlaam*, MO, XXII, 1970, 5—6 ; 67. Scarlat Porcescu, *Tiparnița de la Biserica Sf. Trei Ierarhi — Iași. Cea dintîi carte imprimată în Moldova (1643)*, MM, XLVII, 1971, 3—4 ; 68. Ion D. Popa, *Valoarea omiletică a Cazaniei lui Varlaam*, BOR, LXXXIX, 1971, 5—6 ; 69. Atanasie Popa, *Care este contribuția lui Varlaam la Cazania sa din 1643*, MM, XLVIII, 1972, 34 ; 70. Pandele Olteanu, *Unul din izvoarele neogrecești ale „Cazaniei" Mitropolitului Varlaam (1643) : „Comoara" lui Damaschin Studitul*, RSL, XVIII, 1972 ; 71. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 31—34* ; 72. Ale-

xandru Mareş, *Data tipăririi „Catehismului" calvin : 1640 sau 1642 ?*, LR, XXIII, 1974, 6 ; 73. I. Rizescu, *Noi date în legătură cu raportul dintre „Cazania" lui Varlaam şi „Cazania" de la Dealu*, LR, XXIV, 1975, 4 ; 74. Florentina Zgraon, *Consideraţii filologice asupra primei traduceri manuscrise a „Scării" lui Ioan Sinaitul*, LR, XXV, 1976, 3 ; 75. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Minerva, 1976, *157—189* ; 76. Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, Bucureşti, Minerva, 1976, *15—17* ; 77. Florentina Zgraon, *Manuscrisele româneşti ale „Leastviţei" pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea. Probleme de filiaţie*, LR, XXVI, 1977, 5 ; 78. N. A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, LR, XXVI, 1977, 6 ; 79. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocşi ctitori de limbă şi cultură românească*, Bucureşti, 1977, *19—21* ; 80. Mirela Teodorescu, *Unde a fost tipărită lucrarea lui Varlaam : „Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc"* ?, LR, XXVII, 1978, 2 ; 81. Octavian Şchiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, *104—120*.

A. S.

VARLAAM ŞI IOASAF, roman popular. Prototipul are la bază legenda indică din cartea *Lalitavistara,* despre existenţa mitică a lui Buda, întemeietorul unei noi religii. Legenda a trecut în Persia, unde este prelucrată în spirit creştin, introducîndu-se în povestire călugărul Balauhar (Varlaam). Din Persia, romanul trece în Siria, unde se desprind mai multe versiuni : georgiană, arabă, ebraică, etiopiană. În secolul al X-lea călugărul Ioan de la mănăstirea Sf. Sava de lîngă Ierusalim (confundat cu scriitorul religios Ioan Damaschinul, care a fost considerat mult timp autorul cărţii) alcătuieşte versiunea greacă, ce înlesneşte difuzarea romanului în Europa Evului mediu. Din greceşte, tradus în slavonă, se difuzează în Serbia, Bulgaria şi Rusia, iar prin latina medievală romanul creştin este cunoscut în Franţa, Italia, Peninsula Iberică, Germania, de aici îşi prelungeşte circulaţia în nord, spre Islanda şi Suedia, şi, tot prin latină, se reîntoarce în lumea slavă, tradus fiind în cehă, polonă şi ucraineană. La noi, *Varlaam şi Ioasaf* a ajuns prin manuscrise slavone în secolul al XIV-lea. Este tradus în româneşte de Udrişte Năsturel în 1648—1649 după manuscrise slavo-ruseşti, într-o redacţie nu lipsită de originalitate şi calităţi expresive ; o a doua tălmăcire, anonimă, din secolul următor (14) foloseşte ediţia ucraineano-bielorusă (ce avea la bază versiunea latină a lui Iacob Billius) tipărită în 1637, la mănăstirea Kutein, prin grija lui Petru Movilă. Traducerea după ediţia Kutein are o limbă vie, colorată, şi un stil viguros popular. Aceste traduceri s-au bucurat de o largă circulaţie, după ele efectuîndu-se numeroase copii, care au circulat în toate provinciile româneşti. Cele mai importante, date fiind vechimea şi apropierea lor de traducerea lui Udrişte Năsturel (manuscris ce nu s-a păstrat), sînt trei copii, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, ale grămăticului domnesc Fota. Copia acestuia din 1675 este singura versiune a romanului care s-a tipărit, la 1904, de către un descendent al traducătorului, generalul P. V. Năsturel. Mai există încă două tălmăciri, făcute după texte italiene. Prima traducere, făcută la 1764, aparţine logofătului oltean Vlad Boţulescu, avînd titlul *Viaţa sfîntului Iosafat, pe carele Varlaam l-au întors la credinţa creştinească.* Cealaltă traducere din italiană se datorează lui Samuil Micu.

Romanul *Varlaam şi Ioasaf,* prin istoria convertirii la creştinism a fiului unui împărat păgîn, face apologia credinţei creştine şi a vieţii ascetice. Povestirea împleteşte partea de hagiografie creştină (în care se întrevede străvechiul motiv indic) cu partea pur teologică, de expunere a dogmei creştine, prin parabole de origine biblică şi profană. Ioasaf, fiul lui Avenir, împăratul Indiei, ostil creştinilor, este ferit, pînă în prima tinereţe, de contactul cu lumea. Învăţătura primită din vechea filozofie orientală îl

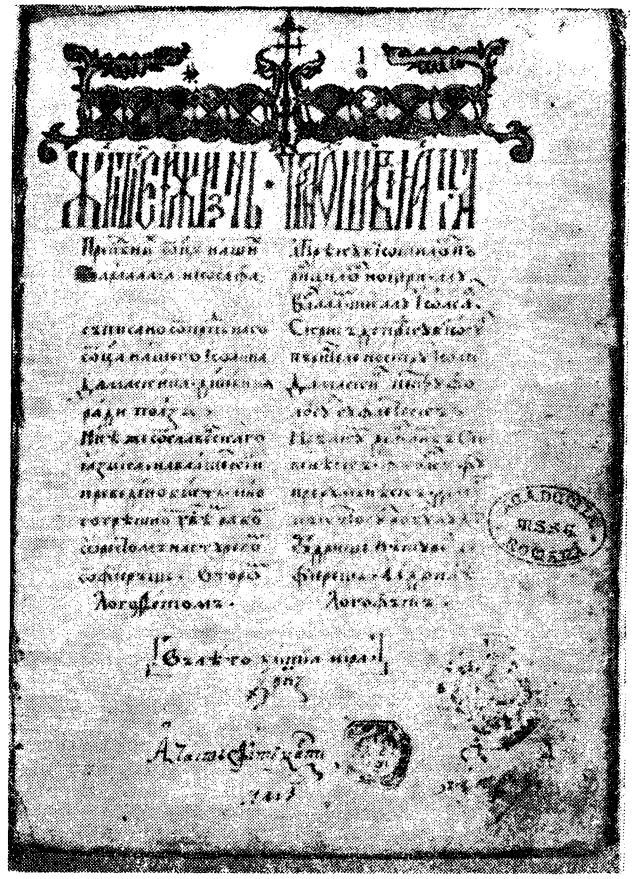

pregăteşte însă pentru a descoperi adevăruri despre lume şi viaţă. Încălcînd precauţiile împăratului, Ioasaf cunoaşte boala, bătrîneţea şi moartea, care îl neliniştesc şi-l fac să se gîndească la soarta sa. Călugărul ascet Varlaam, sosit din pustiurile Senaridului, dezvăluie lui Ioasaf, devenit ucenicul său, „piatra preţioasă" a învăţăturii creştine, prin prezentarea *Bibliei* şi a esenţei vieţii creştinilor care, depărtaţi de deşertăciunea lumii, se pregătesc prin asceză pentru o existenţă veşnică. Avenir, aflînd de convertirea fiului său, provoacă, la sfatul vizirului Varahia, o dispută religioasă între filozofii păgîni şi Nahor (care datorită asemănării este prezentat drept Varlaam). Disputa, care trebuia să înfrîngă pe susţinătorul creştinismului, este însă cîştigată de Nahor, convertit de Ioasaf la noua religie. După această încercare nereuşită de reconvertire a lui Ioasaf, vrăjitorul Tevda aminteşte lui Avenir, printr-o pildă, puterea ce o are farmecul femeilor. Drept urmare, Ioasaf este înconjurat de slujnice frumoase, dar încercarea uneia din ele de a-l convinge de rostul nunţii, invocînd precepte biblice, rămîne zadarnică. Dimpotrivă, Ioasaf este cel care, cu ajutorul învăţăturilor primite de la Varlaam, îi converteşte pe cei din preajma sa : împăratul Avenir, Varahia, Tevda. Primind de la tatăl său o parte a ţării spre stăpînire, Ioasaf atrage la creştinism un mare număr de supuşi. După moartea tatălui, Ioasaf se retrage în pustie, petrecîndu-şi în singurătate restul vieţii. Dacă partea dogmatică şi religioasă a fost suprimată din multe versiuni, partea anecdotică a romanului, alcătuită din parabole cu fond laic, a încîntat imaginaţia cititorilor, sporind popu-

laritatea scrierii. Multe din pildele, de mare vechime literară, ale romanului, au fost incluse în *Gesta Romanorum*, de unde s-au inspirat apoi scriitori şi nuvelişti medievali. Dintre acestea, mai cunoscute rămîn parabola despre inorog (personificare a morţii ce urmăreşte permanent omul, care încearcă să o uite în clipele de bucurie), pilda cu privighetoarea (omul recunoaşte înţelepciunea sfaturilor primite, dar nu trage învăţăminte pentru viaţă), pilda despre cei trei prieteni (ce dezvoltă tema ingratitudinii, evidenţiind calităţile celui nedreptăţit), parabola despre iubirea şi frumuseţea femeilor (ele reprezentînd spiritul laic în conflict cu fanatismul religios), pilda cu cele patru coşciuge. Aceste pilde sînt bogat reprezentate în folclorul românesc, în basme, snoave şi poveşti. Parabolele romanului creştin cunosc o largă difuzare şi în literatura română veche. **Viaţa patriarhului Nifon* preia, într-o comparaţie, parabola inorogului, iar **Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* cuprind părţi întregi din roman. Finalul povestirii („cîntecul lui Sfeti Ioasaf cînd au intrat în pustie"), versificat şi pus pe muzică, este inclus în numeroase variante ale colindei de stea. Cîntecul este popularizat de A. Pann, prin colecţia de *Versuri muzicești ce să cîntă la naşterea mîntuitorului nostru Is. Hs. şi în alte sărbători ale anului*, de la 1830, şi de alte numeroase culegeri de cîntece de stea. Motive din roman au pătruns şi în artele plastice; scene ilustrînd întreaga acţiune se găsesc la mănăstirea Neamţ; scene disparate, precum aceea a inorogului, sînt pictate la Sucevița, Aninoasa, iar o icoană a celor doi sfinţi se află la Hurezi. Romanul *Varlaam şi Ioasaf* a cunoscut două prelucrări, aparţinînd una lui I. Mihălcescu, cealaltă lui M. Sadoveanu în colaborare cu D. D. Pătrăşcanu, care au adus vechea povestire cu caracter popular în planul literaturii culte.

— *Viaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf*, tr. Udriște Năsturel, îngr. şi pref. P. V. Năsturel, Bucureşti, Tip. Universala, 1904; *[Varlaam şi Ioasaf]*, CPL, II, *293—302*. **Ms.**: *[Varlaam şi Ioasaf]*, B.A.R., ms. 2470 (1671), ms. 3339 (1675), ms. 583 (sec. XVII), ms. 2458, f. *2—268* (1700), B.C.U.C., ms. 4348 (1749), B.A.R., ms. 1629 (1756), ms. 1903, f. *133—256* (1778), ms. 2577 (1781), ms. 3572, f. *101—138* (1781), ms. 1132, f. *128—132* (1782—1784), ms. 2510 (1784), ms. 9 (1786), ms. 1551, f. *3—181* (1791), ms. 3186 (1796), ms. 4745, f. *2—79* (1796—1797), ms. 1573 (1797), ms. 63, f. *63—99* (sec. XVIII), ms. 1397 (sec. XVIII), ms. 1398, f. *3—142* (sec. XVIII), ms. 2008 (sec. XVIII), ms. 2664, f. *242* (sec. XVIII), ms. 3325 (sec. XVIII), ms. 6097 (sec. XVIII), ms. 2596, f. *412—532* (1805), ms. 3343, f. *94—202* (1806), ms. 418 (1807), ms. 2796 (1807), ms. 1590 (1809), ms. 1540 (1814), ms. 2769, f. *116—252* (1814), ms. 1069, f. *31—39* (1817), ms. 5619, f. *1—8* (1822), ms. 2509, f. *259—261* (1825), ms. 6101, f. *28—37* (1839), ms. 1328, f. *20—30* (1849), ms. 415 (1852), ms. 417 (1878), ms. 475, f. *180—188* (sec. XIX), ms. 1370 (sec. XIX), ms. 1925 (sec. XIX), ms. 3746, f. *79—84* (sec. XIX), ms. 5492, f. *61—63* (sec. XIX).

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *32—53*; 2. Sbiera, *Mişcări*, *74, 281—282*; 3. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *76—77*; 4. Negrescu, *Infl. slave*, I. *131—191*; 5. Simonescu, *Incercări*, *27—56*; 6. N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, BSH, t. XIV, 1928; 7. Cartojan, *Cărţile pop.*, I, *232—250*; 8. Puşcariu, *Ist. lit.*, *111*; 9. Emil Turdeanu, *„Varlaam şi Ioasaf". Istoricul şi filiaţiunea redacţiunilor româneşti*. CEL, I. 1934; 10. Emil Turdeanu, *„Varlaam şi Ioasaf". Versiunile traducerii lui Udriste Năsturel*, BOR, LII. 1934, 7—8; 11. Cartojan, *Ist. lit.*, I. *78—80*, II, *98*; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *51*; 13. Ciobanu, *Ist. lit.*, *231—235*; 14. I. C. Chiţimia, *Introducere*, CPL, II, *289—291*; 15. Piru, *Ist. lit.*, I. *106—110*; 16. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *215—220*; 17. *Ist. lit.*, I, *451—453*; 18. Pervain, *Studii*, *31—32*; 19. Vasile Grecu, *Influenţa bizantină în literatura românească*, LBZ, *367—369*; 20. Dan Horia Mazilu, *Udriste Năsturel*, Bucureşti, Minerva, 1974, *204—269*; 21. Eugen Barbu, *Compoziţiuni hagiografice*, SPM. 1976, 266—285; 22. Pavel Chihaia, *Sfîrşit şi început de ev*, Bucureşti, Eminescu, 1977, *37—69*.

A. S.

VARTIC, Toma (1814, Iaşi — 15.XI.1885, Bucureşti), traducător şi culegător de povestiri şi anecdote populare. Născut într-o familie boierească, **V.** îşi face studiile în Basarabia, între anii 1821 şi 1835, ocupînd apoi diferite funcţii administrative în Iaşi. Se pensionează în 1870.

V. traduce, prin intermediar rusesc, o literatură obscură, cîteva romane şi povestiri foiletonistice, istorisiri şi anecdote. Transpune în limba română şi romanul *Bărbieriul de Paris* de Paul de Kock. Limba acestor traduceri este hibridă, alăturînd unor forme învechite construcţii neologistice stridente. În cîteva culegeri, ce cuprind povestiri şi anecdote „imitate din auz", **V.** prelucrează, într-o manieră precară, subiecte populare de circulaţie orală sau scrisă.

— *Trii fereţi. Doi gheboşi*, Iaşi, Tip. Goldner, 1859; *Sultanul păcălit*, Bucureşti, Tip. Conduratu, 1879; *Cîinele şi lupul*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1881; *O sută şi una de mici istorii şi anecdote amuzante*, Bucureşti, Noua Tip. Naţională, 1883. — **Tr.**: [Autori neidentificaţi], *Bianca Capelo*, I—II, Iaşi, Cantora Foaiei sătești, 1843; ed. 2, Bucureşti, Tip. Conduratu, 1876, *Adina, păstorița din Perinei*, AR, XX, 1848, 56—58, *Volf, şeful banditilor*, Iaşi, Tip. Francezo-română, 1853, *Diego şi Holnara*, Iaşi, Tip. Bermann, 1857, *Gotlib sau Vorbitorul din mormînt*, Iaşi, Tip. Bermann, 1871, *Ziua de necaz a pauperului în Londra*, Bacău, Tip. Tăutu, 1873, *Sclava indiană sau Amorul generalului Corteţ, cuceritorul Mexicului*, Bacău, Tip. Tăutu, 1874; Paul de Kock, *Bărbieriul de Paris*, I—IV, Iaşi, Tip. Francezo-română, 1852—1853.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *290—292*; 2. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 5028/1885; 3. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *190*; 4. Predescu, *Encicl.*, *885*.

G. D.

VASICI, Pavel (13.IV.1806, Timişoara—23.VI.1881, Timişoara), publicist şi scriitor. După studii primare şi secundare la Timişoara, Seghedin şi Oradea, **V.** (a semnat şi Vasici-Ungureanu) a urmat Facultatea de medicină din Pesta (1827—1832). A fost unul din primii doctori în medicină români din Ardeal. Încă în timpul studenţiei publică lucrări de răspîndire a cunoştinţelor medicale: *Antropologhia* (1830), *Dietetica* (1831) ş.a. Din 1836 pînă în 1850 a fost directorul carantinei de la Timiş, funcţie care i-a înlesnit, la 1848, sprijinirea revoluţionarilor munteni şi moldoveni care se refugiau în Transilvania. Prieten cu G. Bariţiu şi T. Cipariu, a împărtăşit ideile lor reformatoare, naţionale şi social-culturale, susţinîndu-le printr-o îndelungată şi variată colaborare la publicaţiile româneşti din Ardeal. Din 1842 este membru al Societăţii literare din Bucureşti, iar din anul următor, membru corespondent al Societăţii de medici şi naturalişti din Iaşi. O traducere a sa, *Macrobiotica* (1844—1845), după Chr. Hufeland, foarte răspîndită, se remarcă prin încercarea de a îmbogăţi terminologia ştiinţifică românească cu termeni din vorbirea populară. Ales deputat în Dietă, se stabileşte la Sibiu, apoi la Cluj, pînă în 1869, cînd se retrage la Timişoara. Meritele sale ştiinţifice sînt recunoscute spre sfîrşitul vieţii, cînd este ales membru al Academiei Române (1879). **V.** a desfăşurat şi o întinsă activitate pedagogică, contribuind în calitate de referent şcolar şi sanitar şi, apoi, de consilier al şcolilor ortodoxe, la ridicarea nivelului de predare în şcolile româneşti din Ardeal. În sprijinul învăţămîntului, a publicat numeroase articole în „Amicul şcoalei" (1860—1865) şi a editat revista „Higiena şi şcoala" (1876—1880).

V. a colaborat asiduu la revistele „Foaie literară", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi la gazeta „Telegraful român", al cărei redactor a fost între 1853 şi 1856. Alături de articolele în care urmăreşte popularizarea ştiinţelor naturii, el a propagat ideile unei filozofii iluministe, raţionaliste, nu departe, totuşi, de spiritul religios. A scris despre armonia şi legile universului, despre viaţă şi moarte, despre dreptul tuturor oamenilor la instrucţie şi cultură. O atenţie deosebită o acordă moralei, atît în articole cît şi în istorioarele pe care le traduce sau le prelucrează. Înclinaţiile de moralist se observă şi în aforismele, compuse sau culese de el, despre viaţă, dragoste şi firea oamenilor. În tradiţia Şcolii ardelene, **V.** s-a ocupat şi de problemele limbii literare, dar adoptă o poziţie mai realistă decît ceilalţi cărturari ardeleni, aderînd la orientarea din prefaţa *Gramaticii româneşti* a lui I. Heliade-Rădulescu şi, mai tîrziu, la critica lui Alecu Russo la adresa exagerărilor latiniste.

V. a fost, pînă la revoluţia din 1848, unul din cei mai activi prozatori români din Transilvania, însă meritele sale sînt mai mult ale unui precursor. A scris meditaţii şi poeme în proză, schiţe şi povestiri moralizatoare şi satirice, alegorii şi apologuri, aforisme. Poemele în proză pe tema morţii, compuse după pierderea soţiei şi a fiicei sale, îmbină accentele elegiace preromantice cu meditaţia retorică religioasă. Alte meditaţii şi alegorii scrise într-o limbă firească, dar fără relief, sînt închinate frumuseţilor naturii şi dragostei de oameni. O „novelă bănăţeană", *Ruja* (1845), este prima nuvelă cu subiect ţărănesc din literatura Ardealului. Doi tineri, Ruja şi Pătru, care nu se pot căsători din cauza sărăciei, ucid pe bogatul Trăilă, preferat de părinţii Rujei. Prin natura conflictului, prin culoare locală şi observaţie socială, nuvela lui **V.** anunţă scrierile lui I. Slavici şi L. Rebreanu despre satul ardelenesc.

— *Floricica*, FOL, I, 1838, 18 ; *Despărţirea (Pe patul morţii)*, FMIL, I, 1838, 20 ; *Tînguirea şi mîngîierea*, FMIL, I, 1838, 22 ; *Timpurile omeneşti*, FMIL, II, 1839, 5 ; *Mîna*, FMIL, II, 1839, 11 ; *Lacremile*, FMIL, II, 1839, 12 ; *La mormuntul doritei mele soţii*, FMIL, II, 1839, 16 ; *Viaţa*, FMIL, II, 1839, 23 ; *Ochii şi Buzele*, FMIL, II, 1839, 30 ; *Gratulaţia unui poet*, FMIL, III, 1840, 1 ; *Doioasa maică*, FMIL, III, 1840, 6 ; *Geografia ţintirimului*, FMIL, III, 1840, 9 ; *Primăvara*, FMIL, III, 1840, 12 ; *Credinţa, nădejdea şi iubirea*, FMIL, III, 1840, 38 ; *Triumful sării*, FMIL, III, 1840, 46 ; *La năprasnica moarte a scumpei mele fetiţe*, FMIL, IV, 1841, 8 ; *La mormîntul iubitei mele Corneliei*, FMIL, IV, 1841, 27 ; *Deosebitele graţii*, FMIL, VII, 1844, 1 ; *Farmecul smereniei*, FMIL, VII, 1844, 37 ; *Ruja*, FMIL, VIII, 1845, 23.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *137—138* ; 2. [G. Bariţiu], *Biografia dr. Paul Vasiciu*, OBS, IV, 1881, 77—80 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *314—315*, II, *238* ; 4. Emil Pop, *Doctorul Pavel Vasici*, CIM, *327—354* ; 5. *Ideologia 1848*, *59—61*, *79—83* ; 6. Marica, *Foaie*, *82*, *109—111* ; 7. Breazu, *Studii*, I, *367—424* ; 8. Grigore Ploeşteanu, *Un iluminist român în secolul al XIX-lea — Paul Vasici*, STD, XXIV, 1971, 1 ; 9. Cornea, *Originile*, *599—600* ; 10. Grigore Ploeşteanu, *Paul Vasici şi Academia Română*, VTRA, IV, 1974, 10 ; 11. *George Bariţ şi contemporanii săi*, II, îngr. Ştefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriş, Gelu Neamţu, Grigore Ploeşteanu, Mircea Popa, Bucureşti, Minerva, 1975, *1—200*.

L. V.

VASILE, protopopul (popa) (1577 (3), Braşov—1659, Braşov), cronicar. Fiu al protopopului Mihai (unul din traducătorii *Evangheliei cu învăţătură*, tipărită de Coresi în 1581), **V.** aparţine unei vechi familii şcheiene de clerici, cărturari şi patrioţi, traducători, organizatori ai şcolii româneşti, în relaţii directe cu domnii ţărilor române. Ultim vlăstar important al acestei familii, **V.** este preoţit de tînăr, iar din 1628 este protopop al bisericii din Şcheii Braşovului, fiind totodată conducătorul întregii comunităţi. Călătoreşte la curtea lui Matei Basarab şi a lui Vasile Lupu şi veghează neobosit la păstrarea vechii „legi" ortodoxe, care conferea autonomie românilor şcheieni.

Ca grămătic şi dascăl la şcoala din Şchei, **V.** copia texte religioase, printre care şi un manuscris din 1616, păstrat într-un codice din Braşov. Între 1628—1633, **V.** scrie o scurtă cronică a evenimentelor petrecute în Şcheii Braşovului, pornind de la înşiruirea preoţilor bisericii Sf. Nicolae, de fapt o cronică a propriei sale familii. Deşi în stil analistic, scrierea are o concepţie unitară : lupta pentru păstrarea independenţei etnice şi spirituale a românilor din Şchei, dezvoltarea bisericii ca o expresie a puterii şi individualităţii lor. Cronica începe cu anul 1392 (socotit anul de început al istoriei şcheienilor), după care urmează enumerarea preoţilor şi menţionarea faptelor importante. Mai amănunţit sînt prezentate perioadele protopopilor Mihai (tatăl cronicarului) şi Constantin (fratele şi predecesorul său). Această cronică a fost tradusă în germană în secolul al XVIII-lea, originalul pierzîndu-se. Retradusă din germană, ea a fost integrată în prima parte a *Istoriei sfintei besereci a Şcheilor Braşovului* a lui Radu Tempea. Această scriere este una din primele cronici redactate în limba română.

— [*Cronica popii Vasile*], în N. Sulică, *Înştiinţări*, Braşov, 1906, *71—81* : *Cronica popei Vasile din Şcheii Braşovului* (publ. Ştefan Meteş), DD, I, 1913, 3.

— 1. Ştefan Meteş, *Cronica popei Vasile din Şcheii Braşovului*, DD, I, 1913, 3 ; 2. N. Sulică, *Cronica protopopului Vasile din Braşov*, Cluj, Tip. Cartea românească, 1943 ; 3. Vasile Oltean, *Descoperirea unui codice-miscelaneu în limba română*, RL, VIII, 1975, 5 ; 4. Ion-Radu Mircea, *Îndreptări şi adăugiri la „Descoperirea unui codice-miscelaneu în limba română"*, RL, VIII, 1975, 7.

C. T.

VASILIU, Alecu (1814—2.X.1854, Iaşi), traducător. În 1852, pe cînd era director al poliţiei oraşului Iaşi, este ridicat la rangul de spătar. **V.** a tălmăcit cu hărnicie scrieri în proză, piese de teatru, de obicei din limba franceză. Cea dintîi traducere, romanul *Gonzalv de Cordova sau Luarea cetăţii Grenada cu război* de Florian, este din anul 1840. Nuvele ale lui Florian, fragmente din paginile de proză ale lui Al. Dumas despre Napoleon apar traduse mai întîi în foiletonul „Albinei româneşti", fiind adunate apoi în *Colecţii literare sau Ceasuri de odihnă* (1852—1853), o culegere eterogenă, în care **V.** mai introduce scrieri româneşti de inspiraţie istorică (I. Heliade-Rădulescu, M. Kogălniceanu, D. Gusti), proverbe ş.a. **V.** tălmăceşte întinse romane istorice *(Fraţii de arme sau Curtea lui Carlomanus, împăratul Franţiei* de M-me de Genlis, *Rinaldo Rinaldini)*. În acelaşi timp, traduce numeroase piese de teatru, melodrame sau vodeviluri, ce sînt reprezentate pe scena Teatrului Naţional din Iaşi între 1845 şi 1852 : *Lazăr păstoriul* (1845) de J. Bouchardy, *Doi galerieni sau Morăriţa de la Puy de Dôme* (1845), *Polder, călăul de Amsterdam* (1845) de G. de Pixérécourt şi V. Ducange, *Cutremurul de pămînt de la Martinica* (1846) de Ch. Lafont şi Ch. Desnoyer, *Robinson sau Strengarul din Londra* (1847), *Familia de Moronval* (1849) de Ch. Lafont. *Veneţiana sau Călăul secret din Veneţia* (1851) de Anicet-Bourgeois, *Bufonul prinţului* (1852). În *Blăstemul părintesc* (1849) şi în *Învrăjbirea fraţilor* (1851), piese jucate la Iaşi, **V.** prelucrează tot melodrame, probabil din repertoriul dramatic francez al epocii. Acţiunea este strămutată în Moldova, iar moravurile sînt autohtone. Mai însemnată este contribuţia pe care o aduce prin tălmăcirile lui la unele dintre primele spectacole în limba română cu piese de Schiller şi Shakespeare. Astfel, în 1845, prin intermediul unei

traduceri a adaptării lui La Martelière, *Robert, şeful bandiţilor,* este prezentată publicului ieşean drama *Hoţii* de Schiller, iar în 1851 se joacă la Iaşi *Jidovul sau Sînetul de sînge,* transpunere în limba română a adaptării lui J.-E. Alboize de Pujol după *Negustătorul din Veneţia* de Shakespeare. În 1852, V. mai traduce din franceză o dramatizare *(Don Quijotte de la Manche)* după romanul lui Cervantes, de asemenea reprezentată.

— **Tr.** : Florian, *Gonzalv de Cordova sau Luarea cetăţi Grenada cu război,* I—II, Iaşi, Cantora Daciei literare, 1840, *Batmendi,* AR, XVII, 1845, *67—70,* [*Nuvele*], în *Colecţii literare sau Ceasuri de odihnă,* I, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1852 ; [Autori neidentificaţi], *Rinaldo Rinaldini,* I—IV, Iaşi, Cantora Foii sătesti, 1845, *San Petro,* Iaşi, Tip. Buciumul român, 1850, [*Povestiri*], în *Colecţii literare sau Ceasuri de odihnă,* I—II, Iaşi, Tip. Româno-franceză, Tip. Institutul Albinei, 1852—1853 ; [Schiller], *Robert, şeful bandiţilor,* Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1847 ; [Charles Lafont],*Familia de Moronval,* Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1847 ; Anicet-Bourgeois, *Veneţiana sau Calăul secret din Veneţia,* Iaşi, Tip. Buciumul român, 1852 ; Al. Dumas, *[Povestiri],* în *Colecţii literare sau Ceasuri de odihnă,* I—II, Iaşi, Tip. Româno-franceză, Tip. Institutului Albinei, 1852—1853 ; M-me de Genlis, *Fraţii de arme sau Curtea lui Carlomanus, împăratul Franţiei,* I—VI, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1853—1854. **Ms.** : [G. de Pixérécourt şi V. Ducange], *Polder, călăul de Amsterdam* (1845), B.C.U., ms. IV—56 ; [J. B. Gomez de Lafont], *Egumenia de Castro* (1851), A.S.I., ms. 228.

— 1. Burada, *Ist. teatr.,* I, *282—283, 291—292, 293, 322,* II, *36, 64, 66, 68, 69* ; 2. Gherghel, *Goethe, 18* ; 3. Al. Duţu, *Primele spectacole cu piese de Shakespeare pe scenele române,* SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XI, 1964, 1 ; 4. Massoff, *Teatr. rom.,* I, *282* ; 5. *Ist. teatr.,* I, *274,* II, *116, 118.*

G. D.

VASILIU, George (17.IV.1867, Vaslui — 12.III.1917 Bucureşti), poet. După ce a dat bacalaureatul la Iaşi, în 1885, a urmat, tot aici, cursurile Facultăţii de drept. În anul 1893 intrase în ziaristică, lucrînd mai întîi la „Evenimentul", apoi la „Jurnalul". Mutîndu-se în Bucureşti, a fost gazetar la „Epoca", „Ţara", „Patriotul", „Steagul", „Conservatorul".

V. a debutat la 1886 în „Liberalul", continuînd să publice versuri, puţine dealtfel, în „Convorbiri literare", „Contemporanul", „Evenimentul literar". Lipsite de originalitate, poeziile lui sînt tributare lui M. Eminescu şi G. Coşbuc, pe care îi imită uneori pînă la pastişă *(Debora, Vremea trece, La denie, De ce plîngi).*

— [*Versuri*], CL, XX, 1887, 10, XXI, 1887, 2, XXIII, 1889, 5, XXIV, 1891, 11, C, V, 1887, 11, 12, VI 1887, 1, EVL, 1893, 1. — **Tr.** : E. Castelnuovo, *Ninge !...,* V, II, 1895, 2 ; Mark Twain, *Un vis ciudat,* V, II, 1895, 8.

— 1. *Act de deces,* C.M.B., act nr. 3108/1917 ; 2. Predescu, *Encicl., 888.*

D. M.

VATRA, revistă literară bilunară, apărută la Bucureşti de la 1 ianuarie 1894 pînă în august 1896. Se subintitula „foaie ilustrată pentru familie". În primul an a avut o apariţie regulată, în anul al doilea, 1895, au apărut doar 15 numere, iar în 1896, din ianuarie pînă în august, patru numere. În 1895, din ianuarie pînă în aprilie, **V.** a publicat un supliment umoristic, intitulat „Hazul", suspendat după primele patru numere. La conducerea revistei s-au aflat cei mai de seamă scriitori ai epocii : I. L. Caragiale, I. Slavici, G. Coşbuc. Iniţiativa a aparţinut lui Caragiale, deşi, ulterior, colaborarea sa la **V.** n-a fost prea susţinută. El şi-a ales drept colaboratori pe Slavici care, prin fervoarea sa de scriitor angajat, a imprimat o direcţie fermă revistei şi a asigurat coeziunea grupului de colaboratori, precum şi pe G. Coşbuc. Acesta a răspuns de aproape întreaga muncă redacţională. Publicau în paginile revistei şi V. D. Păun, I. Russu-Şirianu, Virgil Oniţiu, Gr. Sima al lui Ion, Sextil Puşcariu, viitorul filolog, tînărul cleric I. Moţa, poeta Maria Cunţan, toţi ardeleni de origine, bucovinenii S. Fl. Marian, folclorist, Const. Berariu, debutant în poezie, alături de Th. D. Speranţia, D. Stăncescu, N. D. Popescu, I. Adam, J. B. Hétrat, H. G. Lecca, G. Murnu, P. Dulfu, C. Xeni, N. Iorga, C. Spiru-Hasnaş, I. Păun-Pincio, Panaite Zosîn, Virgiliu N. Cişman, T. Duţescu-Duţu ş.a.

No. 1. Anul I.

FOAIA ILUSTRATĂ PENTRU FAMILIE

„VATRA"

APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ

VORBA DE ACASĂ

V. apare într-o atmosferă de încordare politică şi socială. Problema ţărănească, după răscoalele din 1888 şi 1894, revenea în actualitatea politică, impunîndu-se ca deziderat major al epocii, alături de idealul unităţii naţionale. Frămîntările din Ardeal, marele proces politic intentat de stăpînirea austro-ungară memorandiştilor dau amploare problemei naţionale. De aceea **V.**, preocupată de eficienţa socială a literaturii, înscriind în programul său ideile de tradiţie şi de naţionalitate, de simpatie pentru ţăran, răspundea tendinţelor dominante în mişcarea politică şi socială a momentului. Articolul program al revistei, scris de I. Slavici, dar semnat şi de Caragiale şi de Coşbuc, se intitula, semnificativ, *Vorba de acasă.* Observînd îndepărtarea de tradiţie şi primejdia avalanşei de „literatură-marfă", precum şi lipsa de interes pentru educarea gustului poporului, **V.** indică singura cale spre sursele unei literaturi viabile : întoarcerea la „obîrşia culturală", la tradiţie. Autorii programului identificau specificul naţional cu cel ţărănesc, în viziunea lor „românimea cea adevărată, care tot mai păstrează firea ei din bătrîni" oferind garanţia autenticităţii literaturii. De aici şi idealul unei literaturi înţelese de toţi, o literatură pentru ţăranul de la vatră, răspunzînd implicit idealului de unitate culturală. Revista se definea ca un organ literar pentru toţi românii. Credinţa în rostul propagandei culturale este reflexul unui iluminism întîrziat, încă persistent în gîndirea ardelenilor (Coşbuc, Slavici), adaptat însă timpurilor. Programul **V.** nu exclude din preocupările revistei nici traducerile din alte literaturi (dar cu recomandarea de a fi alese potrivit „cu gustul poporului român"), considerînd operele de reală valoare ale literaturii universale ca sinteze ale culturilor naţionale. **V.** se voia pe plan literar ceea ce era „Tribuna" pe plan politic. Revista are, cel puţin aparent, caracter de magazin, cu o parte, foarte întinsă, destinată literaturii, folclorului, criticii literare, traducerilor, în timp ce alte rubrici, de specific enciclopedic, sînt menite să răspundă interesului unor categorii mai largi de cititori. **V.** a fost în primul rînd o revistă de literatură. Aici au apărut romanul lui I. Slavici *Mara* şi unele dintre cele mai

semnificative poezii ale lui Coşbuc *(Noi vrem pămînt, Doina, Iarna pe uliţă, Mama, In opressores).* I. L. Caragiale are o colaborare mai redusă : cîteva scurte bucăţi în proză — *Reformă, Poveste* şi *Cum se înţeleg ţăranii* (aceasta din urmă a fost obiectul unei polemici cu revista „Viaţa" a lui Al. Vlahuţă). Simpatia pentru ţărani, manifestă în paginile revistei, nu a degenerat în exclusivism. Imaginea altor „lumi" decît aceea a satului apare chiar în proza lui Slavici. Scriitorul îşi îndreaptă atenţia spre mediul pestriţ al mahalalei bucureştene, dar povestirile *Ceas rău, Mitocanul, Gogu şi Goguşor, Hanul ciorilor,* cu eroi meseriaşi, ţigani, copii de la periferie, sînt mai şterse, aproape convenţionale, fără vigoarea naraţiunilor care îşi trag seva din viaţa satului ardelean. Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu) evocă în povestirile sale lumea pescarilor şi a cherhanalelor, lumea declasaţilor *(Rogof, Pescarii, Hoţul de cai),* necunoscute literaturii noastre de pînă atunci. Cea mai mare parte însă din proza publicată în **V.**, ecou al orientării revistei, evocă, fără relief, scene din viaţa ţăranilor (I. Adam, *Pîndarul,* I. Goarnă, *Păuna,* Maria Baiulescu, *De la ţară,* M. Demetrescu, *Boier Mlădiţă).* Sextil Puşcariu, încă la începutul carierei sale literare, publică o proză naivă *(Cea dintîi polcă),* I. Russu-Şirianu, cîteva povestiri sentimentale *(Letiţia, Cavalerul, Două surori),* iar N. Iorga, interesante note de călătorie *(Din Tirol).* Mai importantă pentru Iorga va fi, însă, atmosfera revistei, ucenicia la **V.** înrîurind orientarea sa de mai tîrziu la „Sămănătorul". Cît priveşte poezia, contribuţia revistei ar fi fost ca şi inexistentă fără colaborarea lui G. Coşbuc. Ceea ce publică acum poetul dobîndeşte o nouă şi definitorie dimensiune, aceea de act angajat, expresie a atitudinii în faţa unor acute probleme sociale şi politice. Alături de idile, remarcabile prin pătrunderea psihologică şi gingăşia sentimentului *(Scara, Dragoste învrăjbită),* de rememorări afective şi evocări lirice ale satului transilvan *(Mama, Iarna pe uliţă, Paştele),* apar în **V.**, pentru prima dată, incendiarele *Noi vrem pămînt, In opressores, Decebal către popor* şi *Doina.* O lirică epigonică, compusă mai ales din pasteluri, fie peisaje, fie tablouri ale obiceiurilor cîmpeneşti (Maria Baiulescu, *Sînziene,* Maria Cunţan, *Pastel, De la sat,* S. Cujbă, *Serenadă),* prevestind patriarhalismul sămănătorist, îşi are modelul în Coşbuc. Ţăranul este şi eroul lui J. B. Hétrat, poet al existenţelor umile, resemnate în durere, prinse în alegorii morale. Sentimentalismul posteminescian, atît de comun în epocă, apare în versurile elegiace ale lui G. Murnu, Elisabeta M. Z. Ionescu şi în lamentaţiile decepţioniste ale lui H. G. Lecca. O încercare de smulgere din această atmosferă de jale confecţionată se schiţează la debutantul I. Păun-Pincio în *Te-afunzi mereu,* poezie cu caracter antidecepţionist programatic. P. Zosîn, colaborator la revistele socialiste, faţă de care **V.** a manifestat o simpatie deschisă, introducea tematica muncitorească *(Minerii).* Istoria şi critica literară ocupă un spaţiu restrîns în cuprinsul revistei. V. D. Păun publică studii de estetică *(Despre urît, Despre ridicol şi comic),* Em. Florescu defineşte polemic arta decadentă prin idealism şi obscuritate, artificialitate şi monstruozităţi *(Literatura de astăzi).* Singurele contribuţii notabile sînt studiul lui N. Iorga asupra lui Gr. Alexandrescu şi cele cîteva recenzii ale sale la volumele lui A. Stavri, D. Stăncescu, I. Russu-Şirianu, Z. C. Arbore, Gheorghe din Moldova. Interesul pentru literatura populară este evident în paginile revistei, preocupată să publice materiale folclorice culese din toate ţinuturile româneşti : *Milius* (poveste din ţinutul Năsăudului), basme prelucrate de Gr. Sima al lui Ion, *Snoave din popor* culese de D. Stăncescu, anecdote populare adunate de N. D. Popescu, folclor bucovinean cules de S. Fl. Marian. Studii asupra folclorului publică V. Oniţiu *(Straturi în poezia noastră populară)* şi M. Strajanu *(Descîntecele).* O preocupare constantă a redacţiei a fost popularizarea istoriei patriei în evocări sau studii istorice semnate de I. Slavici, N. Iorga şi Em. Grigorovitza. Se insistă, de asemenea, prin prezentarea ţinuturilor de peste munţi *(Licee româneşti şi biserici din Năsăud),* asupra ideii de unitate naţională. **V.** a publicat numeroase traduceri, selecţia oprindu-se asupra marilor scriitori ai lumii, chiar dacă nu totdeauna asupra celor mai reprezentative opere ale lor. Traducerile sînt din Balzac, Maupassant, E. A. Poe, Mark Twain, Gogol, E.T.A. Hoffmann, Thackeray, W. Hauff, V. G. Korolenko, Cehov, Gogol, Dostoievski, Longfellow, A. Tennyson. B. Marian dă o versiune conştiincioasă a *Norei* de Ibsen. Coşbuc tălmăceşte fragmente din *Rig-Veda* şi proverbe indice.

Caracterul instructiv şi accesibilitatea revistei erau asigurate de rubricile *Fel de fel, Varietăţi, Bibliografie,* care publicau ştiinţă popularizată, curiozităţi ştiinţifice, ştiri artistice şi culturale, întîmplări din viaţa oamenilor iluştri, anecdote, sfaturi practice. Rubrica *Fel de fel* era redactată de Coşbuc. Tot el, în 1895, susţinea o rubrică permanentă intitulată *Vorba ăluia,* în care încerca să explice originea unor zicători şi expresii idiomatice. Revista a publicat şi ştiri politice referitoare la frămîntările din Ardeal.

V. a trezit interes şi a fost apreciată mai ales în Ardeal şi Bucovina. Simpatiile socialiste ale revistei (**V.** recomandă revista lui C. Dobrogeanu-Gherea, „Literatură şi ştiinţă", anunţă „Almanahul social-democrat") nu erau pe placul Junimii şi nici al revistei „Viaţa", în polemică cu publicaţiile socialiste. „Viaţa" îi criticase pe Slavici, reproducînd, cu intenţii polemice, un articol al acestuia (sub titlul *Din filozofia „Vetrei"),* şi pe Caragiale, pentru „dispreţ ciocoiesc" faţă de ţăran (cu referire la *Cum se înţeleg ţăranii).* Caragiale nu lasă provocarea fără răspuns, demonstrînd lipsa oricărei ironii în proza vizată. Revista a deschis drumul sămănătorismului şi poporanismului în literatura noastră : „Povestea vorbei", „Floare-albastră", „Curierul literar", „Sămănătorul", toate pornesc de la programul revistei **V.**

— 1. I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coşbuc, *Vorba de acasă,* V, I, 1894, 1, reed. în PLR, I, *430—432* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont,* II, *31—35* ; 3. Călinescu, *Ist. lit.,* 516 ; 4. D. Vatamaniuc, G. *Coşbuc,* Bucureşti, E. L., 1967, *107—125* ; 5. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut,* Bucureşti, E. A., 1968, *401—405* ; 6. Z. Ornea, *Sămănătorismul,* Bucureşti, Minerva, 1971, *36—37* ; 7. T. Vîrgolici, *Vatra,* RVTR, *403—425* ; 8. A. Iliescu, *Rev. lit., 174—182* ; 9. *Ist. lit.,* III, *653—655.*

S. C.

VĂCĂRESCU, Alecu (c. 1769—1799), poet. Era primul fiu al lui Ienăchiţă Văcărescu şi al Eleniţei, fata terzimanului Iacovache Rizu (bunicul după mamă nu era nici el străin de meşteşugul versurilor). În timpul războiului dintre ruşi şi turci a fost luat de părinţi în refugiu la Braşov, unde familia a rămas pînă în 1784. A primit, acasă, învăţătura ce se dădea pe atunci fiilor de boieri, însuşindu-şi cunoştinţe de limbă şi cultură greacă şi franceză (din vreme ce traducea mai tîrziu un epigraf al lui Voltaire la statuia amorului). După moartea mamei, a rămas în grija tatălui, pe care l-a însoţit în exil la Nicopole şi în insula Rhodos (pe la 1790). În 1791 s-a căsătorit cu Elena Dudescu, în anul următor i s-a născut primul fiu, Iancu Văcărescu, viitorul poet. A mai avut două fete, Maria şi Eliza. În 1797, **V.** se desparte de soţie, copiii rămînînd mamei. Din pu-

ţinele ştiri rămase, se pare că **V.** nu a fost ispitit să joace un rol în viaţa publică şi politică. În 1791 era printre boierii epitropi care făceau „nartul îmbrăcămintelor celor proaste", în 1792, ispravnic de Dîmboviţa şi în 1797 iscălea „fost mare clucer". Prin 1798 fusese însărcinat cu aprovizionarea trupelor turceşti trimise împotriva lui Osman Pazvantoglu. Din acelaşi an datează o jalbă a lui **V.** către domnitorul Constantin Hangerli : poetul se plînge de calomniile răspîndite de vistierul Scarlat Cîmpineanu, care insinuase că el este vinovat de crimă, punîndu-i-se în seamă moartea mătuşii sale, Venţiana Văcărescu, asasinată în mod misterios la moşia Jilavele din Ialomiţa. **V.** cere domnitorului cercetarea cazului şi pedepsirea calomniatorului. Îndrăgostit de fiica Venţianei Văcărescu şi acuzat de omor în scopuri „necuviincioase", el încearcă să se dezvinovăţească şi pledoaria sa aduce argumente de logică şi de bun simţ, cu accente de un patetism sincer, expresia unui suflet chinuit, şi izbucniri pătimaşe la adresa adversarului. Rezultatul procesului nu se cunoaşte ; în anul următor, 1799, **V.** a fost ridicat de oamenii domnitorului Alexandru Moruzi şi exilat la Tulcea. Sfîrşitul lui e învăluit în mister. Potrivit tradiţiei păstrate în familie, ar fi fost ucis şi aruncat în Dunăre.

V. era cunoscut în epocă pentru îndemînarea şi facilitatea cu care improviza, pentru fantezia şi trăirile sale repezi şi aprinse. Mare parte din poezii s-au pierdut. O „condicuţă" cuprinde numai stihuri din aprilie 1795, cu o prefaţă în care **V.** declară că nu a fost „stihurgos pentru gustul lumii", ci a scris dintr-un impuls de ordin intim. Cîte au mai rămas din versurile sale au fost strînse într-o culegere de fratele poetului, Nicolae. A scris versuri în limba română şi în greceşte. Se cunosc nouă compuneri ale lui **V.** în limba greacă (dintre care două au apărut în *Noul Erotocrit* — 1818, al lui Dionisie Fotino) şi două compuneri greco-româneşti. Lirica lui este aproape în întregime erotică, omagială, conturînd, în stihuri greoaie, portretul vreunei iubite, destăinuind chinurile şi plăcerile iubirii, transmiţînd mesaje şi jurăminte de statornicie şi „robie" veşnică. Motivele vin din poezia universală a iubirii (Anacreon, Sappho, Petrarca, Ronsard, „mica poezie" franceză a secolului al XVIII-lea sau din barocul italian şi lirica neoanacreontică greacă) şi se contopesc cu influenţe din lirica populară prin intermediul cîntecului de lume. Petrarchiste sînt, venite prin filiera poeziei neoclasice greceşti, motivul fluturelui atras de flacără, jocul de contraste al iubirii care înflăcărează şi îngheaţă, sau dorinţa îndrăgostitului de a se substitui unuia din obiectele de podoabă (turban, cordon, saric) ale iubitei, adevărat *topos* al expresiei date senzualităţii în lirica vremii. Influenţa neoanacreotică ţine mai ales de atmosfera literară. Motivul trandafirului (cu o veche istorie, de la anticul *carpe rosam* la poezia trubadurilor medievali şi la Petrarca), ori motivul oglinzii sau al nurilor în poezia lui **V.** sînt de origine cultă. Se pare că poetul avea o întinsă cunoaştere a liricii europene. Influenţele din poezia populară sînt prezente, dar nu capătă o deosebită expresivitate. Poezia se mişcă greoi, în abstracţii şi verbalism complicat, ajungînd însă, uneori, la gingăşie, ca în comparaţia iubirii cu floarea ce se întoarce după soare sau în imaginea ochilor îndrăgostiţi care singuri pot oglindi în întregime frumuseţea iubitei. Unele imagini vin probabil din lirica petrarchistă, dar ele atestă totuşi la **V.** o încercare de sublimare a iubirii. Poetul pare a preţui pe lîngă frumuseţe, înţelepciune, duh, „isteciune" (care intră în imaginea clasică a „muzei") şi „un nu ştiu ce prea dulce", trimiţînd parcă la inefabilul frumuseţii romantice. Există la **V.** elemente prin care poetul depăşeşte poezia galantă ; accente de disperare, pînă la el inexistente în literatura noastră, o mai mare sinceritate şi o încercare de eliberare a confesiunii erotice de convenţii. Tonul pasional al liricii, răzbătînd sub formele greoaie, este expresia unui temperament pătimaş. În satire viziunea megaloscopică a defectelor omului şi a tarelor sociale atestă la autor mizantropia şi presentimentul unui „mal du siècle", care sînt semnele unui suflet sensibil, grav lovit, înclinat spre dramatizare. Strigătul „Şi mă îngrozesc de dînsa [de viaţă] mai mult decît de numele iadului", de un patetism sincer, este singular în epocă. Semnele unui nou gust literar se întrevăd la **V.** în preţuirea singurătăţii şi în accentele sentimentale. Manierismul clasicizant este depăşit şi în încercările poetului de a construi o perifrază lucrată, un „artificiu" preţios şi complicat, bazat pe jocul ingeniozităţii şi virtuozitatea expresiei, care să trezească uimire şi surpriză, expresia unui gust baroc (format la el sub influenţa liricii italiene de *concetti*, receptată prin intermediul poeziei neogreceşti). Ceea ce nu se confundă totuşi cu încercarea de artă barocă, străină poetului **V.** Imaginea măştii, din satire, specific barocă, are însă un alt sens la **V.**, demascator, care îl apropie de J.-J. Rousseau şi de preromantism. Parodia *(Tatăl nostru parodiat)*, gen foarte răspîndit în iluminism, şi acrostihurile greceşti sînt nu numai expresia virtuozităţii, ci şi a plăcerii de a construi, de a decora fraza. Jalba lui **V.** către Vodă Hangerli are o frază bine stăpînită, cu perioade îngrijite, chiar dacă ea închide un zbucium lăuntric real ; grija pentru construcţie este vizibilă şi imaginile izbutite. Pamfletul împotriva lui Scarlat Cîmpineanu are vi-

goare. Furia fără margini înnegreşte portretul adversarului, trecîndu-l în regnul animalier, iar pledoaria este făcută cu iscusinţă. Chiar dacă poezia lui **V.** a rămas în stadiul de schiţă a posibilităţilor, temperamentul poetului vădeşte, sub formele învechite ale poeziei neoclasice şi manieriste, tumult romantic, încă netranspus deplin în poezie.

— *Poeziile Văcăreştilor*, îngr. M. Dragomirescu şi Em. Gârleanu, pref. Al. Odobescu, Bucureşti, Socec, 1908 ; Văcăreştii, *Poezii*, îngr. P. V. Hanes, Bucureşti, Steinberg, 1924 ; *Poeţii Văcăreşti. Viaţa şi opera lor poetică*, îngr. şi pref. Paul I. Papadopol, Bucureşti, Cugetarea, 1940 ; Poeţii Văcăreşti, C. Conachi, *Poezii*, îngr. şi pref. I. Pillat, Bucureşti, Cartea românească, [1942] ; Poeţii Văcăreşti, *Scrieri alese*, îngr. Elena Piru, introd. Al. Piru, Bucureşti, E. L., 1961 ; *[Jalba lui Alecu Văcărescu către Vodă Hangerli]*, în *Corespondenţa literară dintre Nicolae şi Iancu Văcărescu*, îngr. şi pref. I. Vîrtosu, Bucureşti, 1938, *45—46*.

— 1. Odobescu, *Opere*, II, *42—83* ; 2. C. Erbiceanu, *Două poezii ale lui Alexandru Văcărescu, fiul lui Ienăchiţă Văcărescu*, BOR, XXI, 1897, 8 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *394—397* ; 4. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *112—116* ; 5. Ariadna Camariano, *Influenţa poeziei lirice neogreceşti asupra celei româneşti. Ienăchiţă, Alecu, Iancu Văcărescu, Anton Pann şi modelele lor greceşti*, Bucureşti, Cartea românească, 1935 ; 6. I. C. Filitti, *O jalbă a lui Alecu Văcărescu către vodă Hangerli*, PL, I, 1936, 1 ; 7. Paul I. Papadopol, *Poeţii Văcăreşti. Viaţa şi opera lor poetică*, Bucureşti, Cugetarea, 1940, *91—99* ; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, *74—75* ; 9. I. Pillat, *Văcăreştii şi începuturile poeziei româneşti*, în Poeţii Văcăreşti, C. Conachi, *Poezii*, îngr. I. Pillat, Bucureşti, Cartea românească, [1942] ; 10. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 11. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *60—69* ; 12. Piru, *Ist. lit.*, II, *333—342* ; 13. Al. Piru, *Poeţii Văcăreşti*, Bucureşti, E. T., 1967, *48—63* ; 14. *Ist. lit.*, II, *173—175* ; 15. Păcurariu, *Clas. rom.*, *41—42* ; 16. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *69—89* ; 17. Ov. Papadima, *Începuturile liricii moderne (cîntecul popular, cîntecul de lume, Văcăreştii şi Conachi)*, RITL, XX, 1971, 1 ; 18. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *130—132* ; 19. Cornea, *Originile, 134—143* ; 20. George Sorescu, *„Nescio quid" în poezia lui Alecu Văcărescu*, RMR, XII, 1975, 4 ; 21. Mihail Caratasu, *Documentele Văcăreştilor*, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, Litera, 1975.

S. C.

VĂCĂRESCU, Constantin (1680—1732), cărturar. Primul autor de scrieri din cunoscuta familie a Văcăreştilor este fiul boierului Ianache, ce ajunsese vistier. **V.** ocupă, la rîndul său, ranguri boiereşti, fiind, prin 1717—1721, al doilea logofăt, spre sfîrşitul vieţii vel logofăt, iar în 1727, vistier, calitate în care alcătuieşte, din porunca domnitorului Ţării Româneşti, o genealogie oficială, redusă ca dimensiuni. Panegiricul său, intitulat *Luminata viţă a neamului prealuminatului, preaînvăţatului şi blagocestivului Domn a toată Ţara Românească Io Nicolae Alexandru Voevoda*, folosind ca izvoare cronicile moldoveneşti, voia să demonstreze că Mavrocordat este urmaş al vechilor domni ai Moldovei. Fără calităţi literare deosebite, scrierea va fi rezumată, în greceşte, de Smaranda Mavrocordat, soţia domnitorului.

— **Ms.** : *Luminata viţă a neamului prealuminatului, preaînvăţatului şi blagocestivului Domn a toată Tara Românească Io Nicolae Alexandru Voevoda* (1727), B.A.R., ms. 354, f. *38—53*, ms. 1299, f. *3—17*.

— 1. G. Dem. Teodorescu, *Originea Mavrocordaţilor*, A, V, 1894, 5—6 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *165—167* ; 3. Iorga, *Ist. lit.*, II, *232—235* ; 4. Puşcariu, *Ist. lit.*, *118*.

A. S.

VĂCĂRESCU, Iancu (1792, Bucureşti — 3.III.1863, Bucureşti), poet. Din vechea familie a Văcăreştilor, Iancu era fiul lui Alecu Văcărescu şi al Elenei Dudescu, şi ea dintr-o familie cunoscută, foarte bogată, fiică a marelui ban Nicolae, care — mîndră de evghenia neamului ei — socotea că s-ar fi înrudit chiar cu Maria Tereza. Copilul a fost crescut de mamă, căci, în 1797, Elena Dudescu se despărţise de sot. La 1799 tatăl său era răpit de arnăuţii domnitorului Alexandru Moruzi şi, probabil, omorît. Emigrantul francez F. Colson a fost primul său dascăl. În 1804, însoţit de un dascăl-epitrop grec, Zaharia, **V.** era trimis la Viena pentru învăţătură. Aici a deprins germana, dar şi italiana, limbă la modă la curtea vieneză, unde — în acea vreme — trăia scriitorul italian Metastasio. Ar fi trecut apoi şi prin Italia, la Pisa. O listă de cărţi cumpărate în perioada studiilor la Viena (cuprinzînd pe Aristofan şi Aristotel — în franceză ; Cicero, Condillac, La Fontaine, un *Chansonnier français*, *La Guerre des dieux* de Parny, opera abatelui J. Delille, scrieri ale lui La Bruyère şi de M-me de Genlis) dă o idee despre interesul lui **V.** pentru clasici, atestînd o cultură bogată, dobîndită în special prin filieră franceză. În 1810 se afla în ţară, exilat la Buzău de M. I. Kutuzov, „pentru oareşicare pricină a tinereţilor". Iertat în 1812, este numit vel comis, apoi ispravnic în judeţul Dîmboviţa, cu reşedinţa la Văcăreşti şi Tîrgovişte. Cum treburile isprăvniciei erau lăsate cam la voia întîmplării, amînîndu-se rezolvarea pricinilor şi a jalbelor, era nevoie ca unchiul său, Nicolae Văcărescu, să-l mustre în scrisori, amintindu-i datoria morală şi patriotică faţă de ţară („a patriei cinstire"), scumpă familiei. Este scos din slujbă în 1817, se pare pentru

că a intervenit în conflictul dintre moşnenii deposedaţi de pămînt şi logofătul Bălu, apărîndu-i pe ţărani. **V.** este unul dintre cei mai luminaţi boieri ai vremii, receptiv la nou şi gata să sprijine iniţiativele culturale importante din epocă. Prin cumnatul său C. Bălăceanu, efor al şcolilor, obţine sprijin pentru Gh. Lazăr, care deschidea, în august 1818, şcoala de la „Sf. Sava". Dacă pentru şcolarii de la Schitu Măgureanu **V.** traduce din franceză în neogreacă *Moartea lui Cezar* de Voltaire, ideea unui teatru românesc a găsit în el un înflăcărat susţinător. Cu prilejul primei reprezentaţii în limba română, în 1819, la Cişmeaua Roşie (*Hecuba* de Euripide, în traducerea lui A. Nănescu), **V.** compune tabloul simbolic *Saturn*. Trecut în funcţia de „logofăt pentru străini", va sprijini în continuare, prin traduceri şi în cadrul Societăţii literare sau al Societăţii Filarmonice, teatrul, în care vedea un instrument al progresului. Este socotit printre ctitorii teatrului la noi. La 19 aprilie 1818, inaugurarea primei tipografii bucureştene este celebrată de **V.** în versuri pline de entuziasm, izvorît din patosul constructiv al căr-

turarului care visează la emanciparea prin cultură a neamului său. În 1821, se refugiază cu alți boieri la Brașov. Atitudinea sa favorabilă mișcării lui Tudor Vladimirescu este evidentă în versurile *Bunavestire, Cîntec românesc, Glasul poporului subt despotism, Sfătuire și rugăciune,* compuse atunci și puse sub titlul comun de *Sfătuiri patriotice.* **V.** este cel care a păstrat cu pietate sabia lui Tudor Vladimirescu, încredințată mai tîrziu lui I. Heliade-Rădulescu. La Brașov, a făcut parte din asociația literară continuată în 1827, la București, de Societatea literară, din care **V.** făcea, de asemenea, parte. În 1827 traducea *Britannicus* de Racine, care se juca în casele boierești, căci teatrul de la Cișmeaua Roșie nu se putuse menține. În 1831 el face opoziție Regulamentului organic, susținînd în Obștească Adunare dreptul românilor de a-și face singuri legile, ceea ce i-a atras surghiunirea pe timp de șase luni la Moțăieni, unde avea moșie. În 1829, în „Curierul românesc", îi apar poeziile *Pacea, Ceasornicul îndreptat* și o traducere din Metastasio. Acestea sînt primele versuri tipărite ale lui **V.** Poetul era însă cunoscut datorită circulației orale a multora din versurile lui. Heliade cita, în prefața gramaticii sale, *Primăvara amorului,* iar V. Popp vorbea despre **V.** în prefața la *Psaltirea* lui I. Prale. La acea dată, **V.** era considerat sufletul vieții literare din epocă. Un volum de *Poezii alese* îi apare în 1830. Cînd, în 1833, se întemeiază Societatea Filarmonică, propunîndu-și ca obiectiv înființarea unui teatru național, **V.** colaborează cu Heliade, conducătorul societății, și susține materialicește inițiativa. În 1834 era numit președinte al Divanului judecătoresc din București, funcție din care demisionează după doi ani. În 1840 era ales deputat, iar în 1842 candida chiar la domnie. Este președinte al Asociației literare, ai cărei secretari au fost N. Bălcescu și I. Voinescu II. Acesta din urmă face să apară în 1848 o colecție din poeziile lui **V.**, omagiu al generației lui pentru poetul înaintaș. În timpul revoluției, **V.**, membru al Înaltei Curți și rudă cu domnitorul Gh. Bibescu, s-a ținut într-o rezervă prudentă, însă nu ostilă. A fost partizanul entuziast al ideii de Unire. După revoluție, într-o lume care evolua rapid, omul nu și-a mai găsit locul, supraviețuind propriei legende de fondator cultural.

Poezia lui **V.** poartă, adînc încrustată, pecetea unui gust de epocă. Vizibile mai mult decît oriunde în erotică, influențele vin dinspre poezia neoanacreontică, clasicismul epigonic italian și „mica poezie" franceză de sfîrșit de secol al XVIII-lea. Anacreon, At. Christopoulos, Metastasio (din care traduce cantoneta *La partenza),* G. Marino (ale cărui *Canzone dei baci* le imită în *Baciurile* sale), G. Chiabrera, Cl.-J. Dorat, Parny, J. Delille, Gentil-Bernard au ecouri numeroase în lirica galantă a poetului român, manieristă ca și modelele sale, dispusă să sacrifice adevărul sentimentului sau vigoarea senzației convenției idilice, pastorale, grației minore, poeziei tînjitoare, jocurilor de artificii ale unor *concetti.* E o lirică plină de „suspin", dar și de voluptate a „chinului", de laudă a plăcerilor, întemeiată pe morala lui *carpe diem,* în care „jurări, nădejdi, dulci sărutări, uimeală" sînt „mărturisiri că inimi n-avem reci!". Nimic mai firesc ca dintr-o asemenea perspectivă arta însăși, „zbor" al „duhului", să stea sub puterea lui „amor". Totuși tiparele neoanacreontice sau petrarchizante nu reușesc să înăbușe întotdeauna accentele mai personale ale expresiei sentimentului : jocul de impulsuri contradictorii ale sufletului îndrăgostit, surprins cu naturalețe în *Adevărata iubire,* timbrul aproape folcloric al laudei iubirii în *Călătoria* sau în *Despărțirea (Cîntec românesc),* grația unor imagini din *Zînă de plăcut, La expresia fizionomiei unei fetițe, Măsura gurei.* Față de discursivitatea din *La amor* sau *Iubirea-n veci,* pline de generalități plate, evocarea gesturilor, notația neatenuată a senzației aduc o sevă lirică mai bogată în *Minutul îndumnezeit.* În *Hartomandia,* ghicitul în cărți devine pretextul, de o anume grație, al creionării portretului iubitei. Dominantele eroticii lui **V.** se recunosc în *Primăvara amorului,* cea mai cunoscută piesă lirică a sa, lungă și eteroclită poemă în care totuși fiorul trăirii directe, senine, a iubirii și a naturii dă preț unor pasaje. Maniera alegorică și mitologizantă a poetului apare în ampla și retorica paradă de nume mitologice, menită să plasticizeze, prin personificări, atotputernicia erosului. Înfrîngerea lui Amor de către o „tînără copilă", răsărită din români, îi oferă poetului prilejul dezvoltării poemului pe linia motivului „Amor muiat în ploaie", de largă circulație în lirica neoanacreontică. Pe un fundal de pastel idilic este proiectată imaginea unui trai vergilian, mai aproape de natură, a cărui robustețe se răsfrînge deopotrivă în viața echilibrată a trupului și în dialogul, fără neliniști, al spiritului cu tainele universului. Atmosfera de împăcare cu sine este tulburată de „copilașul" cu aripi sfîșiate, în al cărui farmec viclean se întrezăresc parcă semnele eminescianului paj Cupidon de mai tîrziu. Jeluirea lui Amor învins nu este decît o laudă hiperbolică adusă puterii dragostei care surprinde și dezarmează pînă și pe zeul iubirii. Peisajul, cu nelipsitul concert nocturn al privighetorii, alternează feericul convențional cu schița unui pastel campestru, metafora mitologică a zorilor cu imaginea proaspătă a cîmpului scăldat în rouă, silueta „arătorului" cîntînd și notația unor „plăcute zbierări de turme", mod de a sugera universalitatea erosului. Poema lui **V.** îl anunță pe Heliade, din *Zburătorul,* prin elementele ei de pastel, în timp ce fetele și ciobănițele cîntînd idilic se vor reîntrupa în „juna Rodica" a lui V. Alecsandri. Poetul a încercat și struna unei lirici de idei. *Prieteșugul, Imaginația, Simpatia* își trădează prin chiar titlurile lor artificiul, caracterul de disertație versificată pe teme morale, încercarea de înviorare a abstracțiilor prin personificare. *Ceasornicul îndreptat* cere timpului să întîrzie cînd înfloresc valorile morale (frăția, dreptatea, iubirea) și, dimpotrivă, să alerge fără oprire cînd relele (nelegiuirea, discordia neamului) îl copleșesc pe om. Mai însemnată, pentru că formulează filozofia practică a lui **V.**, este *Adevărul,* în care ideea unității — frecventă la el — este reprezentată de idealul „inele de inele", simbolul tăriei neamului, realizată prin coeziunea lui, dincolo de deosebirile dintre ranguri. Temelia progresului este, în concepția autorului, adevărul, de aceea patosul său „moralnic" opune unei viziuni a căderii statului prin ipocrizia și vicleniile „guvernurilor" de „demagoghi" pe aceea, utopică, a imitării rînduielilor albinelor și castorilor. În ciuda aridității și abstracției, poemul interesează prin crezul său iluminist, opoziția față de tiranie și aspirația melioristă. Tonul liturgic, versul gnomic imprimă solemnitate, demnitate. Un capitol important al operei poetului îl reprezintă și poezia sa cetățenească. În *Sfătuire și rugăciune,* **V.** deplînge decăderea românilor, „fii de ai lumii stăpîni", pentru a redeștepta mîndria și curajul contemporanilor săi. Frăția între cei de aceeași limbă, cinstirea prin fapte a numelui de român, conlucrarea rodnică între „plugar" și „învățat" sînt principiile morale ale „tablelor de aur" din *Bunavestire,* în timp ce *Cîntec românesc* îndeamnă pe români să se facă

cunoscuți în lume „cu fapte tot mărețe". Cea mai cunoscută dintre *Sfătuirile patriotice*, scrise în 1821, rămîne *Glasul poporului subt despotism*, străbătută de un patos justițiar, îndreptat împotriva „cumplitei tiranii", vis al libertăților robilor care „își rup fiarele". La unire îndeamnă *Marșul românesc*, scris la reînființarea miliției naționale. Baladele lui **V.** istorisesc „întîmplări" puse la cale de forțe oculte (*Peaza rea, Peaza bună*). În prima, călătoria unui boier este întreruptă de tot felul de semne potrivnice, pînă cînd drumețului îi iese în drum chiar vrăjitoarea „pează rea", în chip de cerșetoare, îndemnîndu-l la răbdare și tăcere în fața loviturilor soartei. Este de reținut portretul lugubru al vrăjitoarei. În *Peaza bună* apare credința populară în „iarba fiarelor". Mai reușită este în *Ielele* un fel de valahă noapte valpurgică, cu însușiri de atmosferă fantastică și cu încercări de sugestie onomatopeică. În limite modeste, **V.** inaugurează în baladele sale poezia de specific etnic și sugestie folclorică.

Figură de prim plan a vieții culturale din epocă, la ale cărei principale momente a avut o participare hotărîtoare, **V.** rămîne în istoria poeziei românești ca autor al primelor încercări de lirică de concepție și de poezie militantă. Meritele autorului sînt legate și de expresia mai nuanțată a sentimentului în erotică, de orientarea baladelor sale spre sursa unui fantastic folcloric, de contribuția sa însemnată la rafinarea progresivă a limbii poeziei (fluența versului, tiparele metrice). Poetul a tradus, pentru nevoile teatrului, din autorii dramatici mai cunoscuți ai vremii : Aug. von Kotzebue (*Grădinaru orb sau Aloiul înflorit, Ceasul de seară*), Fr. W. Ziegler (tragedia *Ermiona sau Mireasa lumii celeilalte*), H. von Collin (*Regulu*), E. Scribe (*Bertrand și Raton*) și din clasici (Racine, *Britannicu*). O comedie din 1839, intitulată *Voiaj din Podul Mogoșoaii pîn-în Țigănia Vlădicăi, călătorie pe uscat și pe mare* îi este atribuită lui **V.** ⟨26⟩.

— *Poezii alese*, București, 1830 ; *Adevărul*, [Paris], 1843 ; *Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt...*, pref. I. Voinescu II, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1848 ; *Poeziile Văcăreștilor*, îngr. M. Dragomirescu și Em. Gârleanu, pref. Al. Odobescu, București, Socec, 1908 ; Văcărești, *Poezii*, îngr. P. V. Haneș, București, Steinberg, 1924 ; *Poeții Văcărești. Viața și opera lor poetică*, îngr. și pref. Paul I. Papadopol, București, Cugetarea, 1940 ; Poeții Văcărești, C. Conachi, *Poezii*, îngr. și pref. I. Pillat, București, Cartea românească, [1942] ; Poeții Văcărești, *Scrieri alese*, îngr. Elena Piru, introd. Al. Piru, București, E.L., 1961. — **Tr.** : [H. von Collin], *Regulu*, București, Tip. Eliade, 1834 ; Fr. W. Ziegler, *Ermiona sau Mireasa lumii celeilalte*, București, Tip. Eliade, 1834 ; Aug von Kotzebue, *Grădinaru orb sau Aloiul înflorit*, București, Tip. Eliade, 1836, *Ceasul de seară*, București, 1839 ; E. Scribe, *Bertrand și Raton*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1846 ; [Autor neidentificat], *Dragoste din copilărie*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1846 ; M. Régnier și Ch. Dupeuty, *Napoleon la Șoen-Brun și Sfînta Elena*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; Racine, *Britannicu*, București, Tip. Heliade, 1861 ; [Goethe, Lamartine, Metastasio, Gentil-Bernard, Ecouchard Lebrun, E. Scribe, G. Delavigne], în Poeții Văcărești, *Scrieri alese*, București, E.L., 1961.

— 1. Odobescu, *Opere*, II, *42—83* ; 2. I. Heliade-Rădulescu, *La înmormîntarea reposatului Ioan Văcărescul*, București, Tip. Heliade și asociați, 1863 ; 3. N. Predescu, *Poeți, 382—423* ; 4. Ov. Densusianu, *Asupra unei poezii a lui Iancu Văcărescu*, NRR, I, 1900, 11 ; 5. G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue*, OM, *188—204* ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *30—40, 147, 154—157* ; 7. Ramiro Ortiz, *Pietro Metastasio e i poeti Vacaresti*, Torino, Loescher, 1914 ; 8. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 1—38* ; 9. N. I[orga], *Cîteva cărți rare din epoca Unirii*, RI, XI, 1925, 10—12 ; 10. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *57—76* ; 11. Elena Văcărescu, *Casa Văcărești lor*, BG, IV, 1933, 6 ; 12. Ariadna Camariano, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești. Ienăchiță, Alecu, Iancu Văcărescu, Anton Pann și modelele lor grecești*, București, Cartea românească, 1935 ; 13. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *78—88* ; 14. *Corespondența literară dintre Nicolae și Iancu Văcărescu*, îngr. și pref. I. Vîrtosu, București, 1938 ; 15. Popovici, *Romant. rom., 147—154* ; 16. Paul I. Papadopol, *Un fericit înaintaș, Iancu Văcărescu*, București, Cartea românească ; 17. Paul I. Papadopol, *Poeții Văcărești. Viața și opera lor poetică*, București, Cugetarea, 1940, *167—192* ; 18. Călinescu, *Ist. lit., 112—118* ; 19. I. Pillat, *Văcărești și începuturile poeziei românești*, în Poeții Văcărești, C. Conachi, *Poezii*, îngr. I. Pillat, București, Cartea românească, [1942] ; 20. G. Ivănescu, *Ortografia și limba lui Iancu Văcărescu în „Poezii alese", București, 1830*, CIL, II, *55—74* ; 21. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 1—2 ; 22. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 111—129* ; 23. Piru, *Ist. lit.*, II, *347—386* ; 24. N. A. Ursu, *O poezie necunoscută a lui Iancu Văcărescu*, LR, XV, 1966, 4 ; 25. Al. Piru, *Poeții Văcărești*, București, E.T., 1967, *74—131* ; 26. *Ist. lit.*, II, *192—206* ; 27. Al. Piru, *O controversă Eliade — Iancu Văcărescu*, RL, II, 1969, 44 ; 27. Păcurariu, *Clas. rom., 54—58* ; 28. Anghelescu, *Preromant. rom., passim* ; 29. Ov. Papadima, *Începuturile liricii moderne (cîntecul popular, cîntecul de lume, Văcărești i și Conachi)*, RITL, XX, 1971, 1 ; 30. Găldi, *Introd. ist. vers., 132—143* ; 31. Cornea, *Originile, 152—156, 343—364* ; 32. G. Franga, *Iancu Văcărescu, diriguitor al teatrului de la „Cișmeaua roșie"*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XX, 1973, 1.

S. C.

VĂCĂRESCU, Ienăchiță (c. 1740 — 12.VII.1797), poet, filolog și istoric. Este descendent al uneia din cele mai vechi și cunoscute familii boierești. Un Pătrașcu Văcărescu ar fi fost ban al Craiovei în vremea lui Mihai Viteazul, iar un nepot al acestuia, Ianache Văcărescu, capuchehaie și rudă a domnitorului Constantin Brîncoveanu, împărtășește sfîrșitul tragic al stăpînului său. Soarta bunicului îl urmărește și pe tatăl poetului, Ștefan Văcărescu, însurat cu o nepoată a cronicarului Ion Neculce, Catinca Done, otrăvit, împreună cu fratele său, de către domnitorul fanariot Constantin Cehan-Racoviță. **V.** a învățat, ca mulți fii de boieri, în casă, cu profesori străini : greaca de la Neofit Kavsocalivitul, latina de la un german Weber, iar turca de la niște hogi. Mai știa italiana, germana și franceza. După moartea tatălui, în 1763, se refugiază la Constantinopol, unde leagă prietenie cu un turc, Halil Hamid, prin

intermediul căruia îşi desăvîrşeşte cunoaşterea limbii turceşti. Se reîntoarce în Muntenia la 1767, sub domnia lui Alexandru Scarlat Ghica. În vremea conflictului dintre ruşi şi turci, **V.** se retrage la Braşov, unde îl cunoaşte pe împăratul Austriei, Iosif al II-lea, care îl tratează cordial. Revenit în ţară după pacea de la Kuciuk-Kainargi, îl însoţeşte pe Alexandru Ipsilanti la Constantinopol, pentru investitură, este numit pentru a treia oară vistiernic şi colaborează la opera juridică iniţiată de domnitor, *Pravilniceasca condică.* În 1780 devine mare spătar, îi moare prima soţie, Elenița Rizu, mama lui Alecu Văcărescu, iar în anul următor se căsătoreşte cu Elena Caragea, fiica terzimanului Iordache Caragea. Este obligat să plece într-o misiune dificilă în Austria, pentru a convinge pe cei doi fii fugari ai lui Ipsilanti să se întoarcă în ţară. Aşa cum se relatează în *Istorie a prea puternicilor împăraţi otomani,* **V.** se dovedeşte un fin şi abil diplomat în anturajul de la Curtea din Viena. Tatăl fugarilor este între timp mazilit. **V.** devine caimacam, iar noul domn, Nicolae Caragea, după moartea celei de a doua soţii, îl însoară, pentru a treia oară, cu una din fiicele sale, Ecaterina, mama celui de al treilea poet al familiei, Nicolae. Caragea este înlocuit cu Mihai Suţu, căruia îi urmează la tron Nicolae Mavrogheni, pe care **V.** nu-l agreează. La izbucnirea conflictului austro-turc, în 1788, el cere să plece la Constantinopol, dar i se permite să stea la Nicopole, pentru ca apoi, separat de soţie, să fie trimis în insula Rhodos. Îşi întîlneşte familia de abia în 1790. După pacea de la Şistov se reîntoarce în Bucureşti şi duce o viaţă mai liniştită, agrementată de toate distracţiile şi înlesnirile pe care şi le putea oferi un mare şi bogat boier, spirit rafinat şi cultivat. După mazilirea lui Mavrogheni, revine la domnie Mihai Suţu, apoi Alexandru Moruzi, care nutreşte faţă de **V.** o antipatie nedisimulată, provocată, se pare, şi de simpatia reciprocă dintre poet şi soţia domnitorului. Moruzi îi promisese că, în lipsă de ştreang, îl va sugruma bucuros cu pletele doamnei şi probabil că nu este străin de moartea misterioasă a poetului.

În 1787 **V.** îşi tipăreşte succesiv, la Rîmnic şi, cu un titlu parţial modificat şi fără prefaţă, la Viena, *Observaţii sau băgări dă seamă asupra regulelor şi orînduielelor gramaticii rumâneşti,* operă filologică definitivată încă din 1780 şi pentru care a avut ca modele pe G. Gigli, un manual de geografie prelucrat din italiană în neogreacă de Ghiorghios Fatseas, apărut la Veneţia în 1760, şi *Gramatica greacă completă* a lui A. Catifforo, editată în aceeaşi localitate, la 1734. Acest aristocrat poliglot, autor, între altele, şi al unor dicţionare bilingve (român-german, german-român şi român-turc, turc-român), rămase în manuscris, este dublat de un cărturar informat, erudit, care îi citează pe Tales din Milet, Salustiu, Seneca, Aristofan, Hesiod, Euripide, Homer, Ovidiu, Vergiliu, Tasso, Ariosto, Petrarca şi Metastasio. Realizarea unei gramatici care cuprinde şi un capitol de poetică certifică o conştiinţă preocupată de problema realizării unităţii lingvistice, de cultivarea şi promovarea limbii, de necesitatea unor elemente de stilistică şi poetică în limba naţională. Se pare că opera s-a bucurat de răspîndire, iar versurile originale cu care **V.** ilustrează regulile gramaticale şi prozodice sînt primele sale stihuri publicate. *Istorie a preaputernicilor împăraţi otomani,* tributară, pentru prima parte (1300—1757), izvoarelor bizantine şi turceşti, dar şi lui D. Cantemir, rămîne interesantă ca document memorialistic pentru partea a doua, de pînă la 1791, şi interesează deopotrivă şi beletristica prin caracterizările în versuri făcute sultanilor. I se mai atribuie lui **V.** unele poezii cu caracter religios şi, în mod eronat, un manifest intitulat *Trîmbiţa românească,* în realitate o traducere, ulterioară anului 1800, din Ad. Corais. În aceeaşi categorie, a unei greşite atribuiri, este şi *Plîngerea şi tînguirea Valahiei asupra nemulţemirii streinilor ce au derăpănat-o,* apărută la Buda, în 1825, şi care îi aparţine lui B. P. Mumuleanu ⟨40⟩.

Pentru **V.** literatura în general, şi poezia lirică în special, era un divertisment minor, un fel de plăcere care nu angaja decît parţial sensibilitatea autorului. Această mentalitate explică şi faptul că producţiile lirice nu au fost considerate demne de a fi publicate alături de lucrările filologice şi istorice. Opera cunoscută a lui **V.** este redusă ca întindere, dar are meritul întîietăţii în timp, influenţînd totodată asupra evoluţiei ulterioare a liricii româneşti. Ca şi alţi scriitori ai epocii, el a dat expresie românească trăirilor lui poetice, a scris în limba naţională într-o perioadă dominată şi uneori sufocată de autoritatea şi erudiţia cărturarilor greci, de valoarea şi prestigiul limbii şi literaturii eline, care ameninţau să se transforme într-o frînă pentru dezvoltarea învăţămîntului şi literaturii în limba română. Autoritatea marelui boier **V.**, realizator al unei gramatici şi autor de versuri româneşti, a contribuit la trezirea conştiinţei naţionale a urmaşilor şi a provocat într-o anumită măsură renaşterea literară ulterioară. Cele cîteva poezii cunoscute, cu un pronunţat timbru etic, inclusiv exemplele din gramatică şi portretele în versuri ale sultanilor, fac mai curînd dovada unei îndemînări de stihuitor decît a unei înzestrări deosebite. Se detaşează doar *Amărîtă turturea,* a cărei temă, pusă în circulaţie cu secole înainte, prezentă şi în literatura lui Coresi

și Varlaam, pare mai apropiată sub raportul conținutului de o poezie din culegerea *Efectele amorului*, a lui At. Psalidas. Problema înrîuririi s-ar putea pune însă și invers, întrucît nu se știe data redactării poeziei românești în raport cu apariția culegerii lui Psalidas (1792). De o posteritate asemănătoare s-a bucurat *Într-o grădină*, cu prezumtiv model în creația populară, în ciuda unui comparativism excesiv, care îi descoperă surse variate. Ambele poezii, pe deasupra posibilelor influențe, au gingășie și prospețime, o anume detașare față de lirica de iatac, o infuzie naturistă, nu străină de transparența și firescul poeziei populare. Caracterul ocazional al altor versuri, expresii nemijlocite ale vieții și manierelor de salon, prețiozitatea și simbolistica elementară vin să completeze portretul unui pionier al liricii române moderne. Chiar frivolitatea și senzualismul poeziei sale reprezintă în esență o manifestare de naturalețe, un act de independență, o pornire laică. Poezia-testament, care însoțește în posteritate imaginea poetului-ctitor, sintetizează sentimentul datoriei sacre față de limba și spiritualitatea națională: „Urmașilor mei Văcărești! / Las vouă moștenire / Creșterea limbei românești / Și-a patriei cinstire!"

Circulația orală și manuscrisă de care s-au bucurat cele cîteva poezii, simplitatea structurii ritmice și prozodice a poeziilor *Într-o grădină*, *Amărîtă turturea* și *Spune, inimioară, spune* au influențat într-o măsură apreciabilă lirica românească de mai tîrziu. **V.** a mai scris poezii și în limba greacă, iar una dintre acestea a cunoscut o difuzare europeană prin introducerea într-un memorial de călătorie al francezului P.-A. Guys, printr-o traducere franceză și germană făcută de J.-L.-S. Bartholdy, iar mai tîrziu printr-o traducere în versuri a lui L.-J.-N. Lemercier. Și *Amărîtă turturea* intră ca model de limbă română în *Histoire des langues romanes* (1841) de B. Whyte.

— *Observații sau băgări dă seamă asupra regulelor și orînduielelor gramaticii rumânești*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1787; ed. 2, Viena, Tip. Kurzbek, 1787; *Istorie a preaputernicilor împărați otomani*, tr. și publ. Al. Papiu Ilarian, **TMI, II**, *238—302*; *Poeziile Văcărești lor*, îngr. M. Dragomirescu și Em. Gârleanu, pref. Al. Odobescu, București, Socec, 1908; *Poeții Văcărești. Viața și opera lor poetică*, îngr. și pref. Paul I. Papadopol, București, Cugetarea, 1940; Poeții Văcărești, C. Conachi, *Poezii*, îngr. și pref. I. Pillat, București, Cartea românească, [1942]; Poeții Văcărești, *Versuri alese*, îngr. Elena Piru, introd. Al. Piru, București, E.L., 1961. **Ms.**: *[Dicționar român-german și german-român]*, B.A.R., ms. 1392; *[Dicționar român-turc și turc-român]*, B.A.R., ms. 1393.

— **1.** Odobescu, *Opere*, II, *42—83*; **2.** Th. Speranția, *Ienăchiță Văcărescu*, RN, II, 1889, 4; **3.** Șăineanu, *Ist. fil. rom.*, *85—116*; **4.** Nicolae Iorga, *Documente și regeste pentru viața lui Ienache Văcărescu*, SDIR, III, *76—90*; **5.** N. Predescu, *Poeți*, *299—381*; **6.** Alex. Lepădatu, *Un cuvînt asupra gramaticii lui Ienăchiță Văcărescu*, BOR, XXVIII, 1906, 3; **7.** Nicolae Iorga, *Versuri nouă ale lui Ienăchiță Văcărescu*, București, Göbl, 1913; **8.** Romulus Ionașcu, *Gramaticii români*, Iași, Tip. Ștefăniu, 1914, *25—43*; **9.** Al. I. Dumitrescu, *Trîmbița românească. Manifest public, patriotic și revoluționar*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXVII, 1914—1915; **10.** Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi*, *361—380*; **11.** Sextil Pușcariu, *Goethe și Ienăchiță Văcărescu*, CTC, I, 1920, 13; **12.** Const. C. Cristea, *Influența italiană în literatura română: Ienache Văcărescu*, ALA, V, 1924, 169; **13.** G. Pascu, *Gramatica lui Văcărescu*, CL, LVI, 1924, iunie; **14.** Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *96—132*; **15.** N. Cartojan, *Contribuțiuni privitoare la originile liricii românești în Principate*, RF, I, 1927; **16.** Nicolae Iorga, *Două poezii necunoscute ale lui Ienăchiță Văcărescu*, OIB, *225—230*; **17.** Densusianu, *Lit. rom.*, I, *101—111*; **18.** Nicolae Iorga, *De unde a învățat italienește Ienăchiță Văcărescu*, ORO, *101—105*; **19.** Nicolae Iorga, *Încă o bucată a lui Ienăchiță Văcărescu*, RI, XV, 1929, 10—12; **20.** Nicolae Iorga, *Originea moldoveană a lui Ienăchiță Văcărescu*, București, Cultura națională, 1929; **21.** I. E. Torouțiu, *„Hermann și Dorothea". Ienăchiță Văcărescu și Goethe*, București, Tip. Bucovina, 1931; **22.** Iorga *Ist. lit.*, III, *136—149*, *280—282*; **23.** Ariadna Camariano, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești: Ienăchiță, Alecu, Iancu Văcărescu, Anton Pann și modelele lor grecești*, București, Cartea românească, 1935; **24.** D. G., *Modelul italian al gramaticii lui Văcărescu*, A, XLIII, 1936, 1—2; **25.** Nestor Camariano, *Modelele gramaticii lui Văcărescu*, SI, III, 1936; **26.** M. Nanu, *Ienăchiță Văcărescu și variantele aromâne*, VR, XXX, 1938, 2; **27.** N. A. Gheorghiu, *Ienăchiță Văcărescu popularizat în Apus*, VR, XXXI, 1939, 12; **28.** P. V. Haneș, *Ienăchiță Văcărescu poet*, PL, VI, 1941, 5; **29.** P. V. Haneș, *Ienăchiță Văcărescu versificator*, PL, VI, 1941, 6; **30.** P. V. Haneș, *A fost Ienăchiță Văcărescu poet?*, PL, VI, 1941, 8; **31.** Călinescu, *Ist. lit.*, *71—74*; **32.** Dimitrie Popovici, *Ienăchiță Văcărescu și cronica mondenă a timpului*, SL, I, 1942; **33.** Dimitrie Popovici, *Primele manifestări de teorie literară în cultura română*, SL, II, 1942; **34.** N. Tcaciuc-Albu, *Ienăchiță Văcărescu — Viața, opera, influențele străine*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1943; **35.** Popovici, *Studii*, I, *165—168*, *382—387*, *431—434*; **36.** Ariadna Camariano-Cioran, *Despre poema patriotică antiotomană „Trîmbița românească"*, SMIM, II, 1957; **37.** I. Pervain, *Ianache Văcărescu, lexicograf*, TR, IV, 1960, 10; **38.** P. V. Haneș, *Gramatica lui Ienăchiță Văcărescu*, LL, IV, 1960; **39.** Diomid Strungaru, *Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească*, RSL, IV, 1960; **40.** Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *46—59*; **41.** Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *7—37*; **42.** George Florescu și Dan Pleșia, *Condica Văcărești lor, copii de documente, registre și mențiuni*, STD, XIX, 1966, 5; **43.** Al. Piru, *Poeții Văcărești*, București, E. T., 1967; **44.** Papahagi, *Poezia*, *16—19*; **45.** Piru, *Ist. lit.*, II, *310—333*; **46.** *Ist. lit.*, II, *170—173*; **47.** Al. Alexianu, *Un logofăt valah la Napoleon Bonaparte*, MI, II, 1969, 6; **48.** Seche, *Schiță*, I, *20*; **49.** Andrei Nestorescu, *Dicționarele lui Ienăchiță Văcărescu și limba română literară la sfîrșitul secolului al XVIII-lea*, SLF, I, *51—63*; **50.** Găldi, *Introd. ist. vers.*, *122—127*; **51.** Ovidiu Papadima, *Începuturile liricii moderne (cîntecul popular, cîntecul de lume, Văcărești și Conachi)*, RITL, XX, 1971, 1; **52.** Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *505—518*; **53.** Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *141—143*; **54.** Cornel Cîrstoiu, *Ianache Văcărescu. Viața și opera*, București, Minerva, 1974; **55.** Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *passim*.

A. T.

VĂCĂRESCU, Nicolae (1785—12.X.1825, Brașov), poet. Este fiul lui Ienăchiță Văcărescu din cea de a treia căsătorie a sa cu domnița Ecaterina Caragea și fratele, după tată, al lui Alecu Văcărescu. A primit o educație îngrijită, grecească și franțuzească, în casă. Viața lui **V.**, vlăstar vitregit de natură al familiei (era cocoșat), este puțin cunoscută. A fost

căsătorit cu Ruxandra (Luxandra) Băleanu, fiica logofătului Grigore Băleanu, şi a aderat la politica socrului său, de sprijinire a Eteriei. Fata lui şi a Lucsandrei, Marița, a fost căsătorită, mai întîi, cu Constantin Dimitrie Ghica, apoi cu Gh. Bibescu, viitorul domn. **V.** a ajuns la rangul de vornic. În 1821, boierii, înfricoşaţi de amploarea revoluţiei lui Tudor Vladimirescu, îl însărcinează să organizeze un corp de armată şi să stăvilească mişcarea. **V.** încearcă o înţelegere paşnică, ba, mai mult, îl sprijină pe Tudor cu oameni şi bani. Împreună cu alţi boieri, a fost printre semnatarii unei scrisori către ţarul Rusiei, cerînd ajutor împotriva invaziei turceşti care, în urma mişcării pandurilor, ameninţa ţara. Aflînd că ţarul nu era favorabil lui Tudor Vladimirescu, **V.** se refugiază la Braşov. În 1821, aici, el contribuie, alături de Gr. Băleanu, Const. Cîmpineanu, Dinicu Golescu, la înfiinţarea unei societăţi care, pe lîngă ţeluri politice ascunse, avea şi obiective culturale : traduceri în limba română, elaborarea unui dicţionar şi a unei gramatici. Prin 1823 i s-a încredinţat o misiune politică la Pisa.

V. a fost şi el poet, dar, cu deosebită modestie, considerîndu-se „slab în condei şi în idei", a vegheat asupra nepotului său Iancu Văcărescu, a strîns şi a transcris cu pietate manuscrisele Văcăreştilor. Cu Iancu, **V.** întreţine un schimb de scrisori care constituie prima corespondenţă literară în limba română. Epistolele lui dezvăluie sensibilitatea rafinată a unui izolat, reflexiv, bun cunoscător al literaturii clasice (Horaţiu, Vergiliu, Sappho, dar şi Metastasio), permanent preocupat să ţină trează pasiunea nepotului pentru literatură, urmînd menirea neamului Văcăreştilor. Introspecţia, complicarea senzaţiilor şi artificializarea stilului, tonul exaltat sau tînguitor dau scrisorilor amprenta stilului caracteristic epocii de apus a fanariotismului. Lipsa de inventivitate (poetul mărturiseşte el însuşi că pe alocuri a transcris versurile fratelui său, Alecu), platitudinea şi abstracţia expresiei mențin versurile lui **V.** la nivelul comun al liricii neoanacreontice din epocă, cu două fericite excepţii, o meditaţie cu muzicalitate eminesciană („un pic de nădejde d-aş şti c-o să-mi vie") şi *Durda*, de inspiraţie folclorică. Ceea ce surprinde în prima poezie nu e numai alcătuirea versurilor, ci şi substanţa ei, care anticipă lirismul eminescian. Cu o sensibilitate gravă, **V.** invocă, la dispariţia totală a nădejdii, moartea, stingerea simţirii şi trecerea în marea linişte a neantului. Poetul se simte încolţit de „rea soartă" pînă şi în imperiul morţii. Soluţia ar fi pierderea „oriunde aiurea". Remarcabilă e discreţia tonului. *Durda* figura în manuscrisele Văcăreştilor printre versuri aparţinînd lui Ienăchiţă şi Alecu. Într-un alt manuscris, era însă dat ca autor Nicolae, încît paternitatea poeziei a fost pusă la îndoială. Uimeşte oarecum inspiraţia haiducească a cîntecului, în contextul liricii, de obicei erotică, a poetului. Atitudinea patriotică a lui **V.** este însă cunoscută şi înclinaţia spre fapte eroice nu-i lipsea. Este, evident, un ecou al evenimentelor de la 1821 în această prelucrare a unui motiv de doină haiducească. Expresia comuniunii om — natură, asocierea codrului cu libertatea, vitalitatea primăvăratică, unele imagini viguroase, notaţiile repezi ale peisajului, văzut ca din goana roibului, şi ritmul susţinut, care sugerează elanul unei „inimi viteze", se datoresc în bună parte modelului popular. Două satire, scrise cu stîngăcie, au intenţia vădită de a îndrepta moravurile epocii.

— *Poeziile Văcăreştilor*, îngr. M. Dragomirescu şi Em. Gârleanu, pref. Al. Odobescu, Bucureşti, Socec, 1908 ; Văcăreştii, *Poezii*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Steinberg, 1924 ; *Poeţii Văcăreşti. Viaţa şi opera lor poetică*, îngr. şi pref. Paul I. Papadopol, Bucureşti, Cugetarea, 1940 ; Poeţii Văcăreşti, C. Conachi, *Poezii*, îngr. şi pref. I. Pillat, Bucureşti, Cartea românească, [1942] ; Poeţii Văcăreşti, *Scrieri alese*, îngr. Elena Piru, introd. Al. Piru, Bucureşti, E.L., 1961 ; *Corespondenţa literară dintre Nicolae şi Iancu Văcărescu*, îngr. şi pref. I. Vîrtosu, Bucureşti, 1938.

— 1. [I. Heliade-Rădulescu], *Nicolae Văcărescu*, CR, X, 1839, *326—327* ; 2. Odobescu, *Opere*, II, *42—83* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *397—399* ; 4. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *116—118* ; 5. Paul I. Papadopol, *Poeţii Văcăreşti. Viaţa şi opera lor poetică*, Bucureşti, Cugetarea, 1940, *141—153* ; 6. Călinescu, *Ist. lit.*, *75* ; 7. I. Pillat, *Văcăreştii şi începuturile poeziei româneşti*, în Poeţii Văcăreşti, C. Conachi, *Poezii*, îngr. I. Pillat, Bucureşti, Cartea românească, [1942] ; 8. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 9. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *70—75* ; 10. Piru, *Ist. lit.*, II, *342—347* ; 11. Al. Piru, *Poeţii Văcăreşti*, Bucureşti, E.T., 1967, *66—72* ; 12. *Ist. lit.*, II, *175—177* ; 13. Păcurariu, *Clas. rom.*, *42—43* ; 14. Cornea, *Originile*, *146—148*, *152—156* ; 15. Săndulescu, *Lit. epistolară*, *73—76* ; 16. Şerban Cioculescu, *Nicolae Văcărescu*, RL, VIII, 1975, 41 ; 17. M. N. Rusu, *Date noi despre Nicolae Văcărescu*, AFT, XII, 1977, 6.

S. C.

VĂCĂRESCU, Theodor (17.IV.1842, Bucureşti — 2.IV.1913), publicist şi memorialist. S-a născut în familia cu vechi tradiţii scriitoriceşti a Văcăreştilor.

Era fiu al lui Constantin şi al Elenei Văcărescu. Din 1850 a fost înscris în pensionul bucureştean Schewitz, pe care în 1854 l-a părăsit, plecînd în Prusia. În 1858 s-a înscris la o şcoală militară din Berlin. Peste numai un an, se întoarce în ţară şi se înrolează voluntar în armata română, cu gradul de soldat. Va parcurge toate treptele ierarhiei militare, pînă la gradul de general. Ales de domnitorul Al. I. Cuza în statul său major, va părăsi însă armata în 1865, fiind, după detronarea lui Cuza, pentru puţin timp, prefect de Prahova. Deputat în Cameră (1868), se va ocupa cu exemplară probitate de afacerea Strousberg. Între 1871—1873 va funcţiona ca agent diplomatic al României în Serbia şi Muntenegru. Din 1873 pînă în 1882 este mareşal al Curţii regale. Intră apoi în diplomaţie, ca ministru plenipotenţiar la Bruxelles, Roma şi Viena.

Posedînd un gust literar fin şi o cultură întinsă şi variată, **V.** s-a ocupat, cu intermitenţă, şi de literatură. A scris cîteva poezii, a făcut, puţin timp, cronică dramatică în „Terra". A participat la înfiinţarea, în 1865, a „Ateneului Român". A fost redactor la „Revista Dunării". A publicat diverse articole, despre literatura germană mai ales (frecventase la Berlin, între 1858—1859, şi cursuri de istorie, litere şi filozofie). Lucrările sale despre Schiller şi Heine, apărute în „Trompeta Carpaţilor" şi „Opiniunea naţională", în anul 1865, sînt cele dintîi analize româneşti temeinice ale operei celor doi scriitori. **V.** se află, de asemenea, printre cei care au sesizat la noi importanţa literaturii comparate, reliefînd faptul că, prin alăturarea de literaturile altor popoare, literatura naţională dobîndeşte un mijloc mai temeinic de control. Cunoscător al literaturii franceze, el era la curent şi cu scrierile în domeniul literaturii comparate ale lui H. Taine.

Începînd din 1909, **V.** a scris o serie de *Memorii*, apărute însă postum, în „Convorbiri literare". Aflat mereu în mijlocul vieţii politice româneşti dintre 1859—1900, fără a fi, el însuşi, o figură marcantă,

370—387, III, *242—243*, V, *1—4*, VII, *267—269*, JJ, *63—74* ; 3. *Rezumat de prelegerile populare a societăţii „Junimea", anul al VIII-le*, CL, VI, 1872, 2 ; 4. *Prelecţiunile populare ţinute de societatea „Junimea"*, CL, VII, 1873, 5 ; 5. *Rezumat de prelecţiunile populare ţinute de societatea „Junimea"*, CL, VIII, 1874, 3 ; 6. *Rezumatul prelecţiunilor populare ţinute de societatea „Junimea"*, CL, X, 1876, 2 ; 7. *[Dosar de căsătorie]*, A.S.I., Starea civilă a oraşului Iaşi, dosar de căsătorie, nr. 7738/1888 ; 8. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 9. Negruzzi, *Junimea*, *176*, *201—203* ; 10. Panu, *Junimea*, I, *75—76*, II, *163—165* ; 11. P. Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 12. N. Iorga, *O amintire : Şt. G. Vârgolici*, RMR, XVII, 1923, 19 ; 13. Săteanu, *Figuri*, *305—312* ; 14. I. Iordan, *Limba şi literatura franceză la Universitatea Mihăileană*, MCD, *221—223* ; 15. Al. Popescu-Telega, *Încercări de traduceri ale lui Don Quijote în româneşte*, RFR, IX, 1942, 1 ; 16. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, I, 1952, 1—4 ; 17. I. Maftei, *Personalităţi ieşene*, III, Iaşi, 1978, *342—343*.

D. M.

VELLESCU, Ştefan (26.XII.1838, Craiova — 2.X. 1899, Bucureşti), publicist şi scriitor. Fiu de avocat, **V.** nu terminase încă şcoala cînd, atras de teatru, fuge cu trupa craioveană a lui C. Mihăileanu. Aventura ia sfîrşit destul de repede, fugarul fiind adus înapoi de familie şi apoi trimis la Bucureşti, unde este încredinţat unui pension. **V.**, însă, cucerit de măiestria actoricească a unui C. Caragiali sau M. Millo, recidivează. El reuşeşte chiar să obţină cîteva mici roluri la teatrul din Bucureşti, fiind angajat curînd în ansamblul lui Millo. Peste patru ani se întoarce în oraşul de baştină, de astă dată interpret în trupa lui Th. Theodorini. După un alt interludiu bucureştean, se angajează la teatrul din Iaşi, din această perioadă (1861—1865) datînd însemnările cuprinse în caietele sale de *Memorii*. Revenit în Bucureşti, în trupa lui C. Dimitriade, creează personajul titular din piesa *Vornicul Bucioc* a lui V. A. Urechia. Obţinînd o bursă pentru completarea studiilor teatrale în capitala Franţei, **V.**, ucenic, la Conservator, al lui Fr. Régnier, va fi impresionat de stilul clasic al societarilor Comediei Franceze. După trei ani, din nou în ţară, reapare pe scenă, distingîndu-se prin maniera sobră, de austeritate clasică, a interpretării. În urma unui concurs, **V.** este numit profesor la catedra de declamaţie a Conservatorului bucureştean (1873). El va fi un adept consecvent al realismului, segregat de naturalism, pe care îl repudiază, şi degajat de orice emfază şi retorism *(Despre declamaţiune)*. **V.** a fost un profesor cu merite deosebite, prin clasa lui perindîndu-se o pleiadă întreagă de viitori mari actori, printre care Gr. Manolescu, C. I. Nottara, M. Mateescu, I. Brezeanu, V. Toneanu, I. I. Livescu. În stagiunea 1883—1884 i s-a încredinţat direcţia de scenă la Teatrul Naţional din Bucureşti. A fost membru fondator al Ateneului Român. În 1871 deschide un institut particular, numit mai întîi Institutul „Heliade", apoi liceul „V. Alecsandri". Deşi retras din teatru, în 1899 fu numit subdirector al Teatrului Naţional, dar nu mult după deschiderea stagiunii contractează o pneumonie care îi este fatală.

V. a fost un publicist înzestrat, însă un scriitor incert. A scris cronici dramatice (în „Ţara", „Timpul" ş.a.), unele semnate cu pseudonime : Kent (la „Revista românească"), De la Craiova („Revista literară"), Eu („Românul"), a compus cîteva piese, mai ales comedii, a elaborat studii şi articole de istoria şi teoria teatrului. Prin revistele şi ziarele vremii („Satyrul", „Columna lui Traian", „Revista literară", „Atheneul român", „Literatorul", „Românul" şi altele) a mai publicat schiţe şi nuvele, monologuri satirice, poezii şi cronici literare. Timp de aproape un an (1885) a dirijat „Revista literară", în 1889 conduce „Revista românească", iar între 1893—1894 a redactat publicaţia „Albine şi viespi".

V. respinge critica arogantă, judecătorească, la fel ca şi pe aceea pedantă. După el, critica este o artă. Inspirată de frumosul dintr-o operă, ea nu se mărgineşte să judece şi să dea verdicte, ci devine, la rîndul său, creatoare. Despre teatru, atît în „Albine şi viespi" *(Teatru naţional)*, cît şi în „Literatorul" *(Despre declamaţiune)*, „Atheneul român" *(Despre teatru)*, în conferinţele de la Ateneu, **V.** are o concepţie limpede şi unitară. Teatrul fiind antrenat într-un proces de decadenţă, regenerarea lui ar trebui să înceapă cu primenirea repertoriului. În locul dramaturgiei frivole, a piesei comerciale, de ieftin divertisment, **V.** propune o dramaturgie realistă, subordonată unor scopuri morale şi unor interese sociale. Arta fiind chemată să înfrumuseţeze natura, iar nu să o denatureze, ea trebuie să se ferească „de a poetiza viciul", de a exploata fapte nesemnificative, născocite, fără doar şi poate, de o „imaginaţiune bolnavă". Opţiunea lui **V.** este în favoarea scrierilor din patrimoniul clasicismului, a tragediei îndeosebi, considerată o culme a artei dramatice. În artă, **V.** avea nostalgia clasicismului. Multe dintre ideile sale despre teatru se regăsesc şi în caietele de *Memorii*, cele dintîi ale unui actor român, consemnate în intervalul dintre 1861—1865. Preţioase sub raport documentar, chiar dacă adesea furate de subiectivism, însemnările lui **V.** conţin interesante mărturii despre teatrul vremii, reflecţii cu privire la meşteşugul actoricesc, precum şi consideraţii despre rosturile morale şi sociale ale teatrului. O înclinaţie pentru memorialistică e sesizabilă la **V.** În coloanele „Revistei literare" (1897—1899), el publică un lung ciclu de articole sub formă de scrisori adresate lui Th. M. Stoenescu, cu titlul *Pagini pentru istoria teatrului român*. E un fel de compendiu al mişcării teatrale româneşti, de la cele dintîi manifestări (incluzînd şi formele de teatru popular), urmărindu-se îndeosebi apariţia şi afirmarea ideii de teatru naţional. Expunerea, vădind un anume talent epistolar, se constituie treptat în pură factologie, comentariul, din ce în ce mai discret, fiind înviorat de unele digresiuni mai spirituale. În critica dramatică, **V.**, autor şi al unei istorii a artei dramatice, lucrare de compilaţie *(O privire asupra istoriei generale a artei teatrale*, în „Peleşul" din 1887—1888), se străduieşte îndeobşte să dea aserţiunilor sale un suport teoretic. Astfel, luînd apărarea „poemei biblice" *Saul* de Al. Macedonski şi Cincinat Pavelescu, este adusă în discuţie chestiunea libertăţii de invenţie în raport cu canoanele clasice care, după credinţa sa, nu sînt imuabile.

Cu toată ostilitatea teoretică faţă de localizări, **V.**, autor dramatic, a cochetat pe îndelete cu acest gen de scrieri. *Ludovic al XI-lea* de Casimir Delavigne devine, în prelucrarea lui, *Moartea lui Lăpuşneanu*. A tradus piese ca *Onoarea casei* de Léon Battu şi Maurice Devignes, *Supliciul unei femei* de Al. Dumas-fiul şi E. de Girardin, *Lumea în care ţi-e urît* de Ed. Pailleron, *Un amor fatal* de Marc Fournier. *Deputatul invalidat* e o imitaţie după E. Morand. În „Societatea pentru învăţătura poporului român" (1871) **V.** publică prima scenă din *Mizantropul* de Molière. O „dramă naţională" este

V. a încercat să realizeze un tablou, pe cît s-a putut obiectiv, al personalităților și evenimentelor cunoscute. De obicei, el știe să selecteze elementele semnificative, pentru a căror reliefare întrerupe frecvent cursul povestirii, creionînd un caracter, stăruind asupra semnificațiilor unei întîmplări. Limba este precisă și adesea elegantă, cu imagini sobre, la care **V.** renunță uneori, căzînd atunci într-un stil afectat, cu vădite reminiscențe de retorism.

Un premiu al Academiei Române a răsplătit cele două volume ale lucrării lui **V.** *Luptele românilor în rezbelul din 1877—1878*, tradusă și în germană de Mite Kremnitz.

— *[Cronică dramatică]*, TRR, II, 1868, 41 ; *Memorii*, CL, XLVIII, 1914, 10, XLIX, 1915, 1—12, L, 1916, 1—6 ; *Discursuri*, îngr. și pref. B. Mangiru, București, Tip. Göbl, 1915 ; *Serbia la 1871—2* (publ. N. Iorga), SDIR, XXXI, 1916.

— 1. *Teodor Văcărescu*, TR, III, 1895, 598 ; 2. Th. Văcărescu, *[Scrisori către I. Negruzzi și N. Iorga]*, SDL, I, *339—341*, II, *323—332* ; 3. Torouțiu, *Heine*, *238—240*.

D. M.

VÂRGOLICI, Ștefan G. (13.X.1843, Borlești, j.Neamț — 29.VII.1897, Iași), critic literar și traducător. Fiu de țăran, **V.** a urmat gimnaziul și cursurile Universității la Iași. A studiat apoi limbile și literaturile spaniolă, franceză și germană la Madrid, Paris și Berlin. Întors în țară, după un scurt popas la Bîrlad, ocupă, din 1875 pînă la moarte, catedra de limba și literatura franceză a Universității din Iași, transformată, la inițiativa sa, în catedra de istoria literaturilor moderne. Ca profesor, a alcătuit o gramatică a limbii latine, foarte răspîndită, bazată pe metoda comparativ-istorică, pe care a și aplicat-o în cursurile sale.

Elev fiind, **V.** publică poezii, făcîndu-se remarcat în publicistica vremii. Este membru al Junimii abia din 1871, deși colaborase la „Convorbiri literare" chiar din primul an de apariție, solicitat de I. Negruzzi. El ajunge unul din membrii activi ai societății, sprijinind-o ferm pe toate planurile. A vorbit de numeroase ori, pe teme diverse, în cadrul „prelecțiunilor populare", a îndreptat prozodia defectuoasă a multora din poeziile ce urmau să apară în paginile revistei, a susținut, împreună cu alți junimiști, „Curierul de Iași" în calitate de coproprietar, a scris, din însărcinarea societății, articole de polemică literară. Dar, în primul rînd, a colaborat cu regularitate, timp de un sfert de veac, la „Convorbiri literare", cu traduceri, articole de critică și versuri. Poeziile sale stau sub semnul lui V. Alecsandri și D. Bolintineanu, pe care îi imită mai ales ca vocabular și prozodie. În ce privește compoziția, ele se apropie de idilă. Fiind, în epocă, printre puținii poeți care cultivă această specie, **V.** încearcă să îmbine pastorala cu balada folclorică, precum în *Zafira* și *Duhul cel rău*.

În calitate de critic literar, **V.** a luat parte activă la campaniile polemice ale Junimii, de ale cărei precepte nu a îndrăznit să se îndepărteze. După el, considerentele naționale nu-și au locul în cercetarea caracterului estetic al operei de artă, deoarece nu tot ce e autohton este și frumos ; opera nu trebuie judecată numai din perspectiva cititorului ci și din aceea a epocii în care a fost scrisă. Studiile sale despre Cervantes, Lope de Vega și Calderón de la Barca au încercat să reconstituie ansamblul vieții spirituale spaniole din secolele XVI—XVII, pentru a ajuta la mai buna înțelegere a operei lor. Punctul de plecare era convingerea că numai fidelitatea oglindirii poate conferi unei literaturi caracter național (poezia ar face oarecare excepție, căci, pentru ea, adevărul istoric nu constituie o lege, ci, adesea, doar o premisă abandonată ulterior). În virtutea acestui principiu, **V.** a combătut, de pe poziții junimiste, ignorarea specificului național în literatura română a anilor 1860—1870. Spirit clasicist, declarîndu-și deschis simpatia pentru operele ce stabilesc o armonie între imaginație și rațiune, el admitea existența unui adevăr psihologic universal, dar reclama reliefarea acestuia prin forme particulare pline de viață. **V.** considera că durabilitatea artei rezidă în studierea profunzimilor sufletului omenesc, pe care, cîteodată, îl îndepărtează de realitate, pentru a-l ridica la altitudini superioare. Susținînd că literatura, ca orice alt domeniu al vieții spirituale, nu ajunge la un progres trainic decît în urma unei dezvoltări naturale și evitînd accelerările forțate, **V.** a pledat pentru păstrarea unui permanent spirit autocritic.

O foarte bogată activitate a desfășurat **V.** ca traducător, transpunînd cu fidelitate în românește numeroase capodopere ale literaturilor franceză (Molière, A. Chénier, Lamartine, Musset), germană (Schiller) și engleză (Byron). Educației clasice și temperamentului său echilibrat li se datoresc traducerile elegante din literatura Antichității (Anacreon, Vergiliu, Properțiu, Tibul, Ovidiu). Un merit deosebit îi revine lui **V.** ca traducător din literatura spaniolă. Este printre cei dintîi care a făcut cunoscut românilor folclorul iberic și primul tălmăcitor al operei lui Cervantes *Don Quijote de la Mancha* (prima parte), într-o versiune care, fără să strălucească prin calități stilistice deosebite, s-a impus prin cursivitatea și sfătoșenia frazei.

— *O noapte*, DIM, I, 1862, 3 ; *Călugherul*, DIM, I, 1862, 5 ; *La ocaziunea aniversarei triseculare a nașterei lui Galilei*, FUL, II, 1864, 9 ; *Poetului V. Alecsandri, Zafira*, TRC, I, 1865, 2, 3 ; *La un luceafăr, [Cel ce se naște]*, CL, I, 1868, 22 ; *Studii asupra literaturii spaniole*, CL, II, 1868, 18, II, 1869, 6, 19, 20, III, 1870, 4, 5, 21, 22 ; *Despre originea artei dramatice la greci și istoria ei pînă la Pericles*, CL, IV, 1870, 9, 10 ; *„Martira inimei"*, *dramă în cinci acte de Constanța Dunca*, CL, V, 1871, 3 ; *„Franciada"*, *poemă epică de G. Al. Zamfirolu*, CL, V, 1872, 22 ; *„Tranzacțiuni literare și științifice"*, CL, VI, 1872, 2 ; *Duhul cel rău*, CL, VI, 1872, 8 ; *Comentariele lui Caiu Iuliu Cesare de bellu galicu, traducere de C. Copacinianu*, CL, VI, 1872, 8 ; *Om și om*, CL, VII, 1873, 9 ; *„Retorica pentru tinerimea studioasă" de Dimitrie Gusti*, CL, IX, 1876, 11 ; *Reforma limbei din cărțile bisericești*, CL, X, 1877, 11 ; *Ce ai fost, ș-acum ce ești*, CL, XXV, 1892, 11—12. — Tr. : Byron, *Osîndițul din Chillon*, CL, V, 1871, 13, *Parisina*, CL, IX, 1876, 10, *Impresurarea Corintului*, CL, X, 1876, 3, 4 ; Schiller, *Cîntecul clopotului*, CL, V, 1872, 21, *Speranța, Vrednicia femeilor*, CL, VI, 1872, 5, *Primblarea*, CL, VII, 1874, 11 ; Lamartine, *Toamna*, CL, V, 1872, 24, *Izolarea*, CL, VI, 1872, 1, *Valea*, CL, VI, 1872, 2, *Ischia*, CL, VI, 1872, 4 ; A. Chénier, *Lampa*, CL, VI, 1872, 3, *Libertatea*, CL, XXI, 1888, 11 ; Anacreon, *Din odele lui...*, CL, VI, 1872, 9, VIII, 1874, 6 7 ; H. Conscience, *Flori de cîmp. Recrutul*, București, Imprimeria statului, 1873 ; A. de Musset, *Noapte de octomvrie*, CL, VII, 1873, 3 ; Fr. Coppée, *Tatăl*, CL, VII, 1873, 8 ; Ovidiu, *Plecarea lui... în surgun, [Tristia, I, 3]*, CL, IX, 1875, 6 ; *Către soția sa [Tristia, III, 3]*, CL, X, 1876, 9 ; Molière, *Tartuf*, CL, XIII, 1880, 10, 11 ; *Cîntece populare spaniole*, CL, XV, 1881, 7, 9, XVI, 1882, 6, XIX, 1886, 11, 12, XXII, 1888, 3, 4 ; Cervantes, *Don Quijote de la Mancha*, CL, XVI, 1882, 9, XVI, 1883, 10, 11, XX, 1887, 11, 12, XXI, 1888, 1—11, XXII, 1888, 2, 4, 6, 8, XXIII 1889, 3—9, XXIV, 1889, 10—12, XXIV, 1890, 1—9, 1891, 10, 12 ; Properțiu, *La un prieten*, CL, XXIII, 1889, 2 ; Tibul, *Către Bacus*, CL, XXIII, 1889, 2. **Ms.** : [Autor neidentificat], *Contesa Romani*, A.S.I., ms. 600.

— 1. D. Petrino, *Părere critică*, FSC, II, 1866, 12 ; 2. Șt. G. Vârgolici, *[Corespondență, 1867—1894]*, SDL, I,

Radu Basarab sau Banul Olteniei, jucată în 1874. *Prea tîrziu* (scrisă în colaborare cu Duiliu Zamfirescu), dezvoltă tema clasică a conflictului dintre dragoste şi datorie. Amuzantă dar facilă, *Mincinosul sau O căsătorie la Grand Hotel* e o „comedie locală", adică localizată după E. Scribe. Hazul provine în bună parte din limbajul sofiticiat, dealtfel o specialitate a autorului, care exploatează acelaşi procedeu în sceneta *Blond sau brun*, de un comic frizînd absurdul. Ceva din verva comediilor lui I. L. Caragiale se găseşte aici. *O spaimă* este o comedie de salon, o farsă frivolă, în care doi soţi îşi pun la încercare fidelitatea.

În proză, înclinaţia de moralist a lui **V.**, interesat de caractere, se dă de îndată în vileag. Titlurile, chiar, sînt elocvente : *Cămătarul (Un profil din trecut)*, *Profiluri, Tipuri de acum 20 de ani.* Sînt fiziologii *(Schiţe din viaţa contimporană)* comprimate, surprinzînd tipuri ale epocii, năravuri şi patimi. Şarja nu este foarte intensă, dar incisivă şi cu o anume pregnanţă. O siluetă grotescă, aceea a cămătarului evreu e conturată cu oarecare fineţe. Un „filosof", aspirant la deputăţie, ţine un logos incoerent, inept, nu departe de caragialescul Marius Chicoş Rostogan. Maniera nu este analitică, ci mai mult pitorească şi spectaculară. Schiţa *Bucureştenii la masă* ar fi un soi de cronică satirică, vădind un bun spirit de observaţie, dar umor mai puţin. Asemenea tipuri şi schiţe, croite într-o modalitate predominant gazetărească, mai apar, sub pseudonimul Iao-Tsen-ki, în „Satyrul". A încercat să scrie, dar fără izbîndă, şi proză serioasă. *Nicolae şi Spirea din Floreşti*, compunere tezistă, presămănătoristă, contrapune, într-o tranşantă antinomie morală, satul — oraşului, propovăduind, ca sursă a fericirii, munca. *Moş Tudor*, cu o uşoară patină de vechime, narează un episod din timpul domniei lui Matei Basarab. O nuvelă istorică este şi *Feciorul banului Udrea*, cu o intrigă romanţioasă şi dulceagă. **V.** a mai scris poezii, unele în franţuzeşte, precum şi fabule în versuri. Dar contribuţia lui **V.** este legată în special de teatru.

— *[Schiţe şi nuvele]*, STY, I, 1866, 1—3, 6, 7, ALV, I, 1893—1894 ; *Teatrul şi şcoala*, ed. 2, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1870, ed. fragm. în PIG, *53—54* ; *Despre declamaţiune*, L, II, 1881, 1—10 ; *„Poezii" de Alexandru A. Macedonski*, L, III, 1882, 2 ; *Mincinosul sau O căsătorie la Grand Hotel*, L, III 1882, 5—7 ; *„Poezii complecte" de Carol Scrob*, L, III, 1882, 10 ; *Poezii din tinereţe*, L, IV, 1883, 1 ; *O spaimă*, L, IV, 1883, 1 ; *Blond sau brun*, L, IV, 1883, 5, 6 ; *Tipuri de acum 20 de ani*, RELI, VI, 1885, 21, 22 ; *Nicolae Nicoleanu*, ALV, I, 1893, 6 ; *„Saul". Recensiune critică*, ALV, I, 1894, 11, 12 ; *Iusuf Abdulah Hilmi*, RELI, XVII, 1893, 3 ; *Pagini pentru istoria teatrului român*, RELI, XVIII, 1896, 19—33, XIX, 1898, 4—32, XX, 1899, 2—7 ; *Feciorul banului Udrea*, RELI, XXIII, 1902, 1 ; *Cămătarul*, RELI, XXIII, 1902, 3. **Ms.** : *Memorii*, M.T.N., ms. 2865. — **Tr.** : Molière, *Mizantropul* (fragm.), SIPR, I, 1871, 11. **Ms.** : A. Touroude, *Bastardul*, A.S.I., ms. 1416 (în colaborare cu P. T. Georgescu).

— 1. **Sphinx** [D. D. Racoviţă], *„Prea tîrziu" de Şt. Vellescu şi D. Zamfirescu*, RLB, VIII, 1884, 1965—1967 ; 2. Th. M. Stoenescu, *Ştefan Vellescu*, BIF, III, 1892, 11 ; 3. *Ştefan Vellescu*, RELI, XX, 1899, 27 ; 4. Caragiale, *Despre teatru*, *278—279* ; 5. Ion Livescu, *Amintiri şi scrieri despre teatru*, Bucureşti, E. L., 1967, *13—15* ; 6. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *54—55, 109—110, 203—204, 483—484*, III, *passim* ; 7. Anca Costa-Foru, *Ştefan Vellescu*, SCIA, IV, 1957, 3—4 ; 8. George Franga, *Memoriile actorului Ştefan Vellescu — manuscris original*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XIII, 1966, 1 ; 9. Brădăţeanu, *Ist. lit. dram.*, *333—334* ; 10. Brădăţeanu, *Comedia*, *153—154* ; 11. *Ist. teatr.*, II, *passim* ; 12. M. Gafiţa, *O incertă colaborare. „Prea tîrziu" de Ştefan Vellescu şi Duiliu Zamfirescu*, MS, III, 1972, 3 ; 13. Florin Faifer, *Ştefan Vellescu sau nostalgia clasicismului*, ALIL, t. XXIV, 1973.

F. F.

VELISSON, D. (pseudonim al lui *Dimităr Veliksin ;* 1840, Brăila — 1896), poet. De origine bulgară, **V.** colaborează cu poezii la „Buciumul", „Reforma", „Trompeta Carpaţilor", „Românul", „Albina Pindului". Majoritatea temelor abordate, legate de sentimentul iubirii sau de cel patriotic, nu-şi găsesc o interpretare artistică pe măsură. Nici frumuseţea fiinţei iubite, nici despărţirea de ea *(Sonet la doamna Maria T., La plecarea ei)* nu-l inspiră pe poet. Glorificarea luptei pentru libertate *(La Candia)*, a Unirii *(Odă la ziua salutară de 24 Ianuarie)* sau pledoaria pentru reforme democratice sînt transpuse în versuri fără o vibraţie poetică reală, care păcătuiesc şi prin lungime, prin abuzul de latinisme. **V.** a mai compus unele poeme cu o tentă moralizatoare *(Omul şi gîndacul, Cerşetorul şi vrăjitoarea)* sau filozofică *(Visul unui poet)*. Cele mai izbutite versuri **V.** le-a scris în limba bulgară.

— *[Poezii]*, BML, I, 1863, 24, 25, 28, 109, 126, II, 1864, 237, RFM, VII, 1865, 5, VIII, 1866, 15, 27, TRC, I, 1865, 1, 39, VI, 1868, 599, ROM, X, 1866, 775, AP, I, 1868, 6, 7.

— 1. Predescu, *Encicl.*, *892* ; 2. *Istoriia na bălgarskata literatura*, II, Sofia, Editura Academiei Bulgare de Ştiinţe, 1966, *208—209*.

C. B.

VENIAMIN Costache v. Costache, Veniamin.

VENTURA, Grigore (1840, Galaţi — 9.VII.1909, Bucureşti), ziarist, critic şi autor dramatic. Dintr-o familie înstărită, fiul lui Constantin şi al Sultanei Ventura îşi face studiile superioare în Germania, luîndu-şi licenţa în drept la Berlin. Întors în ţară în 1871, **V.** este ales deputat de Galaţi în Camerele conservatoare. Era un om cu oarecare ciudăţenii, personaj distinct în boema bucureşteană a vremii. Ar fi putut să aibă o viaţă fără griji, întrucît moştenise o avere însemnată. Dar averea aceasta o va irosi curînd, şi **V.**, care scosese la Galaţi un ziar în limba franceză, odată strămutat la Bucureşti, unde profesează avocatura, se dedă cu toată convingerea jurnalisticii. Colaborează, astfel, la gazete redactate în franţuzeşte, ca „L'Orient" şi „L'Indépendance roumaine" (unde e director politic girant), ca şi la alte publicaţii cum sînt „Românul", „Epoca", „Adevărul", „Timpul", „Naţiunea", „Conservatorul", „Universul". Cu aptitudini muzicale, **V.** era şi profesor la Conservatorul de muzică şi artă dramatică. Acest boier cam extravagant, generos şi risipitor, sfîrşeşte aproape sărac.

Ca ziarist, **V.** e un temperament eminamente polemic. Tonul articolelor sale este categoric, dur, adeseori brutal. Sub pseudonimele Dunăreanul şi Un gălăţean ori numai sub simple iniţiale, el desfăşoară vreme îndelungată o tenace campanie antidinastică. Intervenţiile sale sînt inserate fie în periodice ca „Epoca" şi „Adevărul" (din a căror redacţie a făcut parte) fie în broşuri, precum *Cestiunea dinastică în România (1888)*, cu o versiune în franceză *(La Question dynastique en Roumanie*, şi, reunind o serie de articole din „Adevărul", *„La Fin d'une monarchie* (1890). Cu o intransigentă spectaculoasă **V.** denunţă corupţia partidelor politice, condiţiile mizerabile din armată, erorile judiciare, exploatarea ţărănimii. El îşi propune să dezmintă legenda propăşirii (economice, culturale etc.) sub domnia lui Carol I, la adresa căruia alcătuieşte adevărate diatribe, cu vervă

şi cruzime de pamfletar. Admirator al lui C. A. Rosetti, deplînge declinul şi pervertirea idealurilor paşoptiste şi sancţionează ceea ce el, la fel ca alţii, numeşte jalnica parodiere a instituţiilor politice apusene. Un cronicar monden, preocupat de vînători şi baluri, se înfăţişează însă **V.** în „L'Indépendance roumaine". Tonul, surprinzător, e mult mai ponderat, chiar reverenţios, raporturile cu Palatul sînt acum dintre cele mai armonioase. Redacta, din cînd în cînd, şi o bine informată cronică externă. Stilul său gazetăresc e aţîţat, nervos, adesea tranşant şi caustic.

Sub pseudonimul Arutnev (anagrama numelui său), **V.** face o judicioasă, pătrunzătoare critică dramatică. În culisele vieţii teatrale era cunoscut ca un spirit maliţios şi slobod în expresii, dar în cronicile sale el întreprinde o analiză atentă, mai detaşată, de obicei în limitele urbanităţii. În epocă, **V.** a fost unul din criticii de autoritate. S-a pronunţat şi despre *Năpasta* lui I. L. Caragiale, recunoscîndu-i virtuţile literare, dar socotind-o neverosimilă mai ales sub raport psihologic. Susţinea şi o cronică muzicală, dovedind pricepere şi gust. Era, dealtfel, un pianist cu manifestări concertistice la Ateneul Român şi un compozitor ale cărui melodii s-au bucurat de popularitate. A compus şi muzică de scenă, între altele pentru *Fîntîna Blanduziei* de V. Alecsandri. O istorie a muzicii, pe care o preda şi la Conservatorul din Bucureşti, este o traducere din germană (Fr. Brendel, *Istoria muzicei în Italia, Germania şi Franţa*, 1900). În conferinţa *Despre originea muzicei naţionale*, muzica noastră populară e dedusă din cea orientală. **V.** a scris şi versuri, în româneşte (în „Revista contimporană") sau în franceză („Revista orientală", „L'Indépendance roumaine").

Mare amator de teatru, **V.** era o figură binecunoscută în mediul artistic bucureştean. Căsătorit cu tragediana Fanchette Vermont (Lea Ventura), sora pictorului Nicolae Vermont, el avu o fiică, actriţa Maria Ventura, care va face o strălucită carieră, devenind societară a Comediei Franceze. Poliglot, **V.** traduce din germană, franceză, italiană piese ca *Sappho* de Fr. Grillparzer (împreună cu V. Leonescu), *Cinstea ţărănească* de G. Verga, *Alexandra* de R. Voss, *Greva* de L. Fulda ş.a. Minate de un strident convenţionalism, cu o compoziţie dezlînată, piesele sale, în care se practică o conversaţie aşa-numită de salon, sînt produse livreşti (nu tocmai străine de repertoriul franţuzesc), cu un limbaj preţios şi afectat, vădind o mare slăbiciune pentru paradoxuri şi butade. E un năvar al digresiunii, al divagaţiei, de care nu scapă nici una din comediile de moravuri sociale ale lui **V.** Intenţia critică, uneori satirică, este evidentă în aceste piese, care iau în discuţie, nu o dată oţios, aspecte ale vieţii sociale şi familiale, moravurile politice ale vremii, chestiunea naţională. Dar rezolvarea artistică e de multe ori una de facilă, duioasă melodramă. Aşa sînt *Cămătarul* („Literatorul", 1881), adaptare după E. Augier — cu varianta mai veche *O căsătorie în lumea mare* (1871) —, *Copila din flori* („Revista literară", 1885), *Prejudecăţi* („Revista idealistă", 1905), unde autorul ia apărarea unor victime ale prejudecăţilor obşteşti, incriminînd pe ton retoric societatea. A scris şi piese istorice. Inspirată din istoria Franţei, *Marcela* evocă masacrul din noaptea Sfîntului Bartolomeu. *Traian şi Andrada* (1893), alcătuită în colaborare cu V. Leonescu, e, în fond, o melodramă deghizată, pe un pretext furnizat de istoria şi de legendele luptelor dintre daci şi romani. *Peste Dunăre* (1879) — cu o acţiune bizară şi incoerentă — se desfăşoară pe fundalul războiului din 1877, la fel ca şi *Curcanii* (1877), scrierea cea mai reuşită a lui **V.** Compusă sub impresia directă a bătăliei, în parte chiar pe front, piesa surprinde starea de spirit a momentului, reuşind să sugereze dramatismul încleştării, eroismul firesc al jertfei. Drama a avut un mare succes, şi încă unul de durată, meritul său nefiind însă în primul rînd unul literar. La opera dramatică a lui **V.**, Arutnev ar fi putut să formuleze cîteva obiecţii esenţiale.

— *O căsătorie în lumea mare*, Bucureşti, Tip. Weiss, 1871 ; *Cestiunea dinastică în România*, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1888 ; *Traian şi Andrada* (în colaborare cu V. Leonescu), Bucureşti, Tip. Göbl, 1893 ; *Teatru*, Bucureşti, Socec, 1893 ; *Prejudecăţi*, RID, III, 1905, 8, 9 ; *Curcanii*, Bucureşti, Alcalay, 1908 ; *Copila din flori*, Bucureşti, Alcalay, 1908.

— 1. Laerţiu [Al. Lăzărescu], *Grigore Ventura, „O căsătorie în lumea mare"*, ROM, XVI, 1872, 6 şi 9 februarie ; 2. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, *Grigore Ventura, „Curcanii"*, RLB, II, 1878, 244 ; 3. Fr. D[amé], *Grigore Ventura, „Curcanii"*, ROM, XXII, 1878, 13 şi 14 martie ; 4. Fr. Damé, *Grigore Ventura, „Peste Dunăre"*, ROM, XXIV, 1880, 27 februarie ; 5. Fr. Damé, *Grigore Ventura, „Cămătarul"*, ROM, XXV, 1881, 3 decembrie ; 6. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, *Grigore Ventura, „Copila din flori"*, VN, I, 1884, 85, 88, 93 ; 7. Sphinx [D. D. Racoviţă], *Grigore Ventura, „Copila din flori"*, RLB, VIII, 1884, 2186 ; 8. Tel. [D. Teleor], *Grigore Ventura, „Marcela"*, LUP, VI, 1889, 957 ; 9. I. Dragomirescu-Ranu, *„Traian şi Andrada"*, ROM, XXXVII, 1893, 290 ; 10. Ion Gorun, *„Traian şi Andrada"*, U, XVII, 1899, 345 ; 11. Ion C. Bacalbaşa, *Grigore Ventura, „Prejudecăţi"*, RID, II, 1904 10 ; 12. Al. Davila, *Anecdote*, RMP, VII, 1923, 1626 ; 13. Massoff, *Ist. Teatr. Naţ., 133—134 ;* 14. Cosco, *Bunica, 237—239 ;* 15. Tăuşan, *Aspecte, 133—138 ;* 16. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 1—2 ; 17. Ion Livescu, *Amintiri şi scrieri despre teatru*, Bucureşti, E. L., 1967, *59—61 ;* 18. Brădăţeanu, *Comedia, 148—149 ;* 19. *Ist. teatr.*, II, *464—465, passim ;* 20. Ionuţ Niculescu, *Grigore Ventura*, TTR, XX, 1975, 5 ; 21. *[Comentarii despre spectacolul cu piesa „Curcanii" de Gr. Ventura]*, TTR, XXII, 1977, 5.

F. F.

VERMONT, Bernard Varnava (1849, Moineşti — 26.III.1907, Bucureşti), traducător. Fiu al profesorului Iosef Grünberg, **V.** era frate cu pictorul Nicolae Vermont şi cu actriţa Lea Ventura (Fanchette Vermont), soţia lui Gr. Ventura. Se pare că se pasionase de chimie şi de astronomie (în 1905 va publica, dealtfel, o *Efemeridă astronomică).* Din 1870 a făcut parte din administraţia ziarului „Pressa", înlocuindu-l pe C. D. Aricescu.

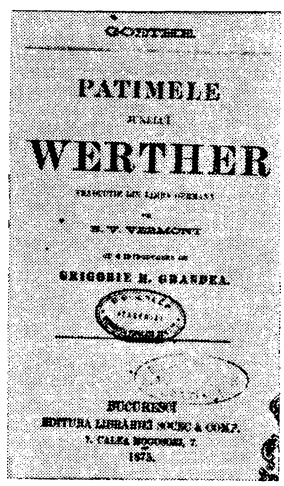
GOETHE
PATIMELE
WERTHER
TRADUCERE DE
GRIGORIE H. GRANDEA
BUCUREŞCI
TIPOGRAFIA LIBRARIEI SOCEC & COMP.
1873.

V. a fost unul din cei mai activi traducători în deceniul 1870—1880. S-a îndreptat în special către literatura germană, tălmăcind o parte din piesa *Don Carlos* de Schiller, cîteva din opiniile acestuia despre teatru, două din capodoperele lui Goethe, sub titlurile *Patimele junelui Werther* (1875) şi *Afinităţile* (1879—1880), precum şi fragmente din Schopenhauer *(Despre religiune,* 1898). **V.** a mai tradus scrieri, nu totdeauna semnificative, din H. Zschokke *(Blondinul din Namur* şi *Paşa de la Buda),* W. Hauff *(Othelo,* 1875), Ad. Mützelburg, Ed. Hahn, Fr. Gerstäcker. Din franceză, a tălmăcit un roman de F. Le Prince. Cu rare excepţii, limba în care **V.** şi-a făcut traducerile este cursivă şi cîteodată chiar elegantă. Apar însă uneori improprietăţi lexicale şi construcţii sintactice greşite.

— *[Cronică dramatică]*, PSS, IV, 1871, 195. — **Tr.**: F. Le Prince, *Mîna de mort*, I—IV, Bucureşti, Tip. Weiss, 1869; Schiller, *Teatrul ca instituţie morală*, AP, II, 1869, 1—15 iulie, *Don Carlos*, AP, II, 1869, 15 august ; W. Uhde, *Moştenitorul unui tron*, PSS, II, 1869, 83—113 ; [Autori neidentificaţi], *Un criminal din cauza onoarei pierdute*, PSS, III, 1870, 21—38, *Misterele unui harem*, Bucureşti, Noua Tip. a laboratorilor români, 1873 ; Ad. Mützelburg, *Stăpînul lumei*, PSS, III, 1870, 153—288, IV, 1871, 2—162 ; Ed. Hahn, *Contesa falsă*, pref. trad., Bucureşti, Noua Tip. a laboratorilor români, 1873 ; H. Zschokke, *Blondinul din Namur. Paşa de la Buda*, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1873 ; Fr. Gerstäcker, *Plutaşul*, pref. trad. Bucureşti, Socec, 1874 ; Goethe, *Patimele junelui Werther*, pref. Gr. H. Grandea, Bucureşti, Socec, 1875, *Afinităţile*, PSS, XII, 1879, 270—286, XIII, 1880, 1—43 ; Schopenhauer, *Despre religiune*, CL, XXXII, 1898, 7—9.

— **1.** *Bibliografia însoţită de unele observaţiuni critice*, T, VII, 1874, 15 ; **2.** A. D. Xenopol, *„Patimile junelui Werther", traducere din limba germană de B. V. Vermont*, CL, VIII, 1875, 10 ; **3.** B. V. Vermont, *O critică din „Convorbiri literare"*, PSS, VIII, 1875, 3 ; **4.** *[Informaţii bibliografice]*, BIR, 1879, 6 ; **5.** *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 1931, vol. 5/1907 ; **6.** Gherghel, *Goethe*, 74 ; **7.** Gherghel, *Schiller*, 69, 74 ; **8.** Amelia Pavel şi Radu Ionescu, *Nicolae Vermont*, Bucureşti, E.A., 1958, 9, 38.

D. M.

VERSURI PENTRU MOARTEA DOMNULUI GRIGORIE GHICA, ÎNTÎMPLATĂ LA ANUL 1777, OCTOMBRIE 1, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. După o scurtă lamentaţie asupra imprevizibilităţii destinului, formulă introductivă comună şi altor povestiri istorice în versuri, autorul anonim evocă împrejurările în care este ucis de turci domnul Moldovei, Grigore III Ghica, la Iaşi, în toamna anului 1777. (Moartea lui Ghica va inspira, între 1778—1780, şi o dramă scolastică — **Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa* — intrată în repertoriul elevilor din Blaj). În ţară, vestea sosirii apropiate a unui capugiu produce nelinişte.

Domnitorul Grigore III Ghica

Domnul încearcă să înlăture temerile, anunţînd public în spătărie că în persoana solului împărătesc aşteaptă un prieten, aducător al unui firman de pace. Evenimentele, evoluînd spre deznodămîntul funest, decurg din această eroare, în care Ghica persistă cu naivitate, după opinia versificatorului. (În realitate, din considerente de ordin politic, domnul în conflict cu o parte dintre demnitarii săi, încerca să păstreze o aparenţă de siguranţă şi calm.) Solul turcesc întreţine cu perfidie încrederea lui Ghica, astfel încît, precum în unele creaţii folclorice, dincolo de cele două personaje se înfruntă două atitudini morale, eroii povestirii devin, întrucîtva, prezenţe simbolice. Detaliile capătă treptat semnificaţie. Simulînd suferinţa în urma călătoriei, imbrohorul aşteaptă la casele din Beilic, unde este găzduit, vizita de curtoazie a lui Ghica. Acesta descinde la locuinţa turcului însoţit doar de o mică suită. În vreme ce copiii de casă ai lui vodă sînt trataţi cu ciubuc şi cafele, domnul cade, în încăperile vecine, lovit de hanger, în momentul în care i se oferă, conform consemnului, tabac. Autorul stăruie acum, disproporţionat, asupra rezistenţei opuse de Ghica, dar se pare, în ordinea aceleiaşi tentative, palide, de schiţare a unui portret moral. Din odăile ferecate leşul este coborît pe fereastră şi îngropat în pripă. Bostangiii nu uită să trimită sultanului capul victimei, ca semn al îndeplinirii poruncii. Plecarea familiei cernite a fostului domn spre Ţarigrad, asemenea sosirii imbrohorului, la începutul cronicii, încheie un ritual tragic. Autorul versifică în manieră populară, detaşat, probabil nu mult după petrecerea evenimentelor, conştient de insuficienţa mijloacelor sale „ritoriceşti". Transmise în trei redacţii diferite (cîte una datorată fiecărei provincii), versurile despre Grigore Ghica au circulat în numeroase manuscrise, publicate începînd din secolul al XIX-lea. Se consideră în genere că autorul versiunii redactate în Ţara Românească, intitulată *Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi başa Ahmet, cu ferman de la Poartă*, s-ar fi inspirat din varianta moldovenească a scrierii ⟨9, 17, 18, 19⟩. S-a emis de asemenea ipoteza (reactualizînd o mai veche presupunere ⟨2⟩) conform căreia, între cei doi autori, „versificatori de profesie", ar fi existat o colaborare, ce ar fi atras şi unele influenţe reciproce ⟨17, 18⟩. Istorici ca Fr. J. Sulzer sau M. Kogălniceanu au apreciat cronica pentru informaţiile inedite conţinute, ultimul inspirîndu-se probabil de aici în nuvela sa, rămasă neterminată, *Trii zile din istoria Moldaviei* ⟨13⟩.

— *Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1*, CPV, *179—196.*

— **1.** Iacob Negruzzi, *Stihuirea domnului Ghica voievod*, CL, VIII, 1875, 12 ; **2.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *72—75* ; **3.** P. V. Năsturel, *Un manuscris vechi despre uciderea lui Grigore Ghica vodă domnul Moldovei*, ALB, VI, 1902, 1, 5 ; **4.** C. Erbiceanu, *Poezie ce cuprinde decapitarea domnitorului Gr. Ghica*, BOR, XXVII, 1903—1904, 8 ; **5.** Iacob C. Negruzzi, *Cîntecul sau „stihuirea" lui Grigorie Ghica vodă*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXII, 1909—1910 ; **6.** C. Bobulescu, *Stihuri pentru peirea lui Grigorie Ghica vodă*, MCS, IV, 1916, 5 ; **7.** Ion I. Nistor, *Grigore vodă Ghica. La aniversarea de 150 de ani de la moartea sa*, CC, IV—V, 1927—1928, partea I ; **8.** Puşcariu, *Ist. lit., 208—209* ; **9.** Emil Turdeanu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor rimate*, CEL, II, 1936 ; **10.** Al. Ciorănescu, *„Occisio Gregorii Vodae" — cea mai veche piesă de teatru în românește*, RFR, IV, 1937, 8 ; **11.** Leca Morariu, *Constantin Morariu şi „Codicele pătrăuţean"*, FF, XIII, 1938, 2 ; **12.** Călinescu, *Ist. lit., 57* ; **13.** Piru, *Ist. lit.*, I, *423—424* ; **14.** Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 127—135* ; **15.** Lucian Dumba, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa" — cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută*, LL, VII, 1963 ; **16.** *Ist. lit.*, I, *650—651* ; **17.** N. A. Ursu, *Contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1 ; **18.** N. A. Ursu, *Noi contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, LR, XV, 1966, 2 ; **19.** Dan Simonescu, *Uciderea lui Grigore Ghica (1 octombrie 1777)*, CPV, *165—179* ; **20.** Mircea Anghelescu, *Contribuţii la stabilirea unor premise ale literaturii româneşti moderne (1750—1780)*, LL, XVI, 1968; **21.** Gáldi, *Introd. ist. vers., 102* ; **22.** Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Minerva, 1976, *310—311, 315* ; **23.** Mihai Bordeianu, *O cronică rimată referitoare la uciderea lui Grigore Alexandru Ghica vodă*, CRC, XII, 1977, 26.

R. Ş.

VERUSSI, Petru (17.VI. 1847, Mărunţişu, j. Dîmboviţa — 29.I.1886, Bucureşti), publicist. A urmat cursurile Şcolii de arte frumoase din Bucureşti, apoi a studiat arta plastică în străinătate. La întoarcerea în ţară, a fost numit profesor de estetică şi de istoria artelor la Şcoala de arte frumoase din Iaşi şi profesor de desen la şcoala fiilor de militari şi la Liceul Naţional, din acelaşi oraş. A fost membru al Junimii din anul 1870.

Pictor mediocru, **V.** a ţinut cîteva „prelecţiuni populare" sub auspiciile Junimii. Vehiculînd idei estetice comune junimiştilor, **V.** e adept al idealului clasic de artă şi consideră procedeele artei ca o imitare a celor din natură. Aici s-ar afla sursa originalităţii naţionale şi a sentimentului frumosului. Dar acesta, afirma **V.**, poate fi cultivat şi prin răspîndirea culturii. În acest scop, el susţinea că o cultură naţională poate fi păgubită cînd acceptă înrîuririle unei alte culturi, venite pe cale politică, dar poate profita, cînd acele înrîuriri vin pe alte căi.

— *Despre arta naţională*, CL, IX, 1875, 1, 3 ; *Despre clar-obscur*, CL, IX, 1876, 11 ; *Ştefan Voevod cel Mare*, Bucureşti, Tip. Mihălescu, 1879 ; *Statueta-model a lui Ştefan cel Mare*, STR, IV, 1880, 76.

— 1. *Rezumatul prelecţiunilor populare ţinute de societatea „Junimea"*, CL, X, 1876, 2 ; 2. T. Maiorescu, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1879]*, SDL, I, *13* ; 3. N. Volenti, *Arta în progresul nostru*, PSS, XII, 1879, 128 ; 4. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 5. Panu, *Junimea*, II, *192—193* ; 6. I. Negruzzi, *Dicţionarul „Junimei"*, CL, LVII, 1925, decembrie ; 7. Predescu, *Encicl.*, *895*.

D. M.

VESTEA, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti de la începutul lunii aprilie 1877 pînă în martie 1878. În numărul 22, din 27 aprilie, îşi începe colaborarea literară Al. Macedonski, sub semnătura Leandru, cu povestea orientală *Aşa să fac banii*. Este posibil ca Macedonski să fi scris articole politice şi mai înainte, nu însă în primele numere, ci doar după 12 aprilie, cînd, într-o notă, era criticat pentru o poezie din „Telegraful". Dealtfel, cu numărul 8, aspectul gazetei se îmbunătăţeşte sub raport stilistic şi, într-o măsură, chiar structura se modifică, preocupările culturale şi literare căpătînd un loc din ce în ce mai mare. După cîteva luni, la 20 iulie, poetul afirma într-un articol că este unul din directori, iar în septembrie anunţa că a devenit singurul proprietar şi director al ziarului. Macedonski a publicat în **V.** articole de atitudine, în care îşi delimita poziţia politică în raport cu liberalii, dezamăgit nu atît principial, cît în ceea ce priveşte recunoaşterea şi răsplătirea meritelor sale. Combătînd din ce în ce mai violent pe „roşii", îşi atrage fulgerele presei liberale oficioase, fiind atacat chiar de „Telegraful", gazetă la care colabora. Macedonski dă, pentru partea literară a ziarului, tălmăciri din Bürger şi Fr. Wey, adaptează versiunea franceză a *Romanţei spaniole* de Puşkin, traduce din La Fontaine, Chateaubriand, Lamartine, N. Gilbert, Al. Dumas, E. Guinot, transpune în româneşte basmul sîrbesc *Lîna de aur*. Publică, de asemenea, versuri, povestiri şi nuvele, unele apărute şi în alte periodice, însemnări de călătorie, cronici literare, recenzii, note polemice.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *765—766* ; 2. Marino, *Macedonski*, *133—136*.

R. Z.

VIAŢA PATRIARHULUI NIFON [Viaţa şi traiul sfinţiei sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Ţarigradului, care au strălucit între multe patemi şi ispite în Ţarigrad şi în Ţara Muntenească], scriere cu caracter hagiografic şi istoric, aparţinînd ieromonahului grec Gavriil, protos al Muntelui Athos după 1515. *Viaţa patriarhului Nifon* a fost redactată între anii 1517—1521, probabil la cererea domnitorului Neagoe Basarab, în urma călătoriei pe care Gavriil protul a întreprins-o în Ţara Românească în august 1517, cu prilejul sfinţirii mănăstirii de la Curtea de Argeş. Manifestările, de amploare (participa ca invitat însuşi Teolipt, patriarhul Constantinopolului), aveau a culmina cu aducerea în ţară a moaştelor fostului patriarh Nifon (1486—1488, 1497—1498), la a cărui canonizare contribuise influentul domn al Ţării Româneşti. Refugiat în Ţara Românească în 1504, într-un moment critic al carierei sale ecleziastice, Nifon ajunge părintele sufletesc şi îndrumătorul adolescentului Neagoe, viitorul voievod, pe atunci deţinător al unui modest rang boieresc la curtea lui Radu cel Mare. Ataşat cu deosebire patriarhului Nifon, Neagoe Basarab a întreţinut la rîndu-i, de-a lungul întregii vieţi, cultul educatorului său. În 1517, necesităţi de ordin ritualic impuneau scrierea unei *slujbe* a patriarhului de curînd sanctificat. De la acest prim scop Gavriil s-a abătut însă într-o măsură, *Viaţa patriarhului Nifon* devenind o adevărată cronică a Ţării Româneşti pentru începutul secolului al XVI-lea. Stăruind asupra unor evenimente petrecute între anii 1504—1520, în timpul domniilor lui Radu cel Mare, Mihnea cel Rău, Vlad al V-lea (cel Tînăr) şi Neagoe Basarab, protosul încheie cu un panegiric închinat „ctitorului a toată Sfetagora", evlaviosului ucenic al lui Nifon. În biografia patriarhului, pe care îl cunoscuse el însuşi în mănăstirea Dionisiu, Gavriil va fi utilizat ştiri furnizate de călugării de la Athos, după cum va fi consemnat şi relatările unor locuitori ai Ţării Româneşti, ale lui Neagoe Basarab îndeosebi. În răstimpul vizitei din 1517 va fi fost informat şi asupra unor date privind istoria românilor. Nu lipsesc nici impresiile autorului, vădit încîntat de surprizele călătoriei, de armonia naturii ţinuturilor străbătute, de aşezări ca Tîrgovişte, Dealu, Cozia, de fastul curţii lui Neagoe. Tiparele şi normele hagiografiei, cu inserţii de fantastic şi miraculos destul de sărac reprezentate aici, se aplică mai mult detaliului

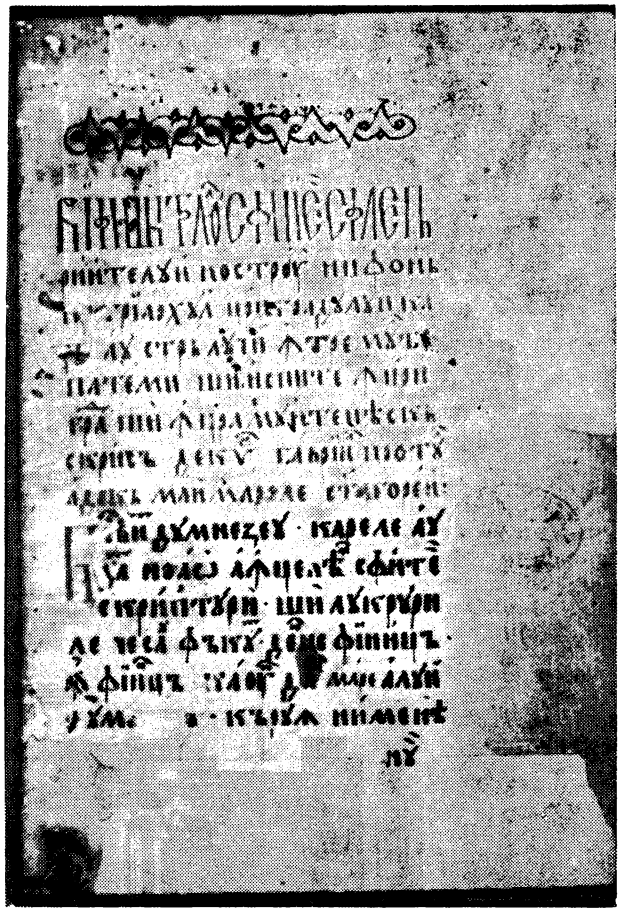

realist. Existența sfîntului se justifică prin acte morale, pline de înțelepciune, venind în contradicție cu nedreptatea și patimile omenești, expresii ale principiului răului. Printr-o asemenea optică teologică se încearcă a se explica înlăturarea patriarhului din scaun și exilul lui la Adrianopol, precum și conflictul iscat între el și Radu cel Mare, ce pune capăt pretimpuriu misiunii pe care Nifon și-o asumase în reorganizarea bisericii Țării Românești. Treptat, accentul se deplasează pe latura istorică și politică. În scenele istorice se manifestă deplin și harul literar al autorului, constînd, mai mult decît în lirismul patetic și convențional, în modul sobru de a nara, cu reconstituiri de dialoguri și precizia de un rafinament naiv a descripțiilor, în impetuozitățile de limbaj, proprii întregii istoriografii muntene de mai tîrziu. Cruzimile lui Mihnea, uneltirile logofătului Stoican împotriva boierilor Basarabești (Craiovești), în favoarea cărora pledează de fapt scrierea, urmărirea nocturnă a lui Mircea, feciorul lui Vlad vodă, la Cotmeana, de ceata condusă de Neagoe, dezinteresul simulat al celui din urmă în preajma alegerii sale ca domn (joc repetat întocmai, în alt veac, de Constantin Brîncoveanu), sfîrșitul în chinuri al lui Bogdan schițează, toate, cel dintîi fundal de frescă al unei cronici inspirate din istoria Țării Românești. În *Viața patriarhului Nifon*, integrată compilațiilor de cronici muntene de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, a aflat A. I. Odobescu o sursă de inspirație pentru nuvelele sale istorice. Considerată inițial a fi fost alcătuită în greaca bizantină (există și ipoteza unui original slavon ⟨17⟩), *Viața patriarhului Nifon* s-a transmis în mai multe prelucrări neogrecești. O versiune neogreacă s-a tipărit la Veneția în 1803. În prima jumătate a secolului al XVII-lea (c. 1635), scrierea lui Gavriil protul, într-o variantă mai veche și mai apropiată de original decît aceea conservată de manuscrisele grecești, a fost tradusă în limba română, probabil după un intermediar slavon ⟨4, 7, 11, 15⟩. S-a presupus că traducerea românească, expresivă și plină de acurațe, s-ar putea datora lui Udriște Năsturel ⟨15, 17, 21⟩. Revelator rămîne de asemenea faptul că unele fragmente din predicile lui Nifon, citate în *Viața patriarhului...*, a cărui elocință fusese invocată adesea de protosul Gavriil, reapar reproduse, fără vreo mențiune, în prima parte a **Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Raporturile de afecțiune stabilite între Neagoe Basarab și patriarhul Nifon se dovedesc, o dată în plus, a fi cele dintre inițiator și elev, astfel încît n-ar fi exclus ca în însăși ideea scrierii *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* să fi rodit „învățăturile" lui Nifon către ucenicul său Neagoe.

— *Biografia patriarhului Nifon în Turcia și în Țara Românească*, AIR, I, partea II, 1865, *132—150* ; *Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului, care au strălucit între multe patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească*, îngr. Iosif Naniescu și Constantin Erbiceanu, București, Tip. Cărților bisericești, 1888 ; *Viața și traiul Sfîntului Nifon patriarhul Constantinopolului*, îngr. și pref. Tit Simedrea, București, 1937 ; *Viața sfîntului Nifon. O redacțiune grecească inedită*, îngr. și pref. Vasile Grecu, București, 1944 ; *Viața și traiul sfinției sale părintele nostru Nifon, patriarhul Țarigradului, care au strălucit între multe patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească*, LRV, I, *66—112*.

— 1. Sbiera, *Mișcări*, *73—74* ; 2. Densusianu, *Ist. lit.*, *317—322* ; 3. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 4. Nicolae M. Popescu, *Nifon II Patriarhul Constantinopolului*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVI, 1913—1914 ; 5. Iorga, *Ist. lit.*, I, *162—163* ; 6. D. Mazilu, *Contribuțiuni la studiul vieții Sfîntului Nifon, patriarhul Constantinopolului*, CPIL, *21—36* ; 7. D. Russo, *Studii*, I, *17—34* ; 8. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *81—85* ; 9. Călinescu, *Ist. lit.*, *31* ; 10. Piru, *Ist. lit.*, I, *39—41* ; 11. Panaitescu, *Contribuții*, *403—407* ; 12. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *46—48* ; 13. Crăciun—Ilieș, *Repertoriu*, *145—147* ; 14. *Ist. lit.*, I, *264—266* ; 15. Petre Ș. Năsturel, *Recherches sur les rédactions gréco-roumaines de la vie de Saint Niphon II, Patriarche de Constantinople*, RSE, V, 1967, 1—2 ; 16. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *76—78* ; 17. Dan Zamfirescu, *Gavriil Protul*, LRV, I, *60—65* ; 18. I. C. Chițimia, *Folclorul în substratul literaturii române vechi*, TF, *14* ; 19. Ursu, *Memorialistica*, *28—30* ; 20. Eugen Barbu, *Caietele Principelui*, II, București, Eminescu, 1973, *284—289* ; 21. Dan Horia Mazilu, *Udrișteș Năsturel*, București, Minerva, 1974, *275—282* ; 22. Cătălina Velculescu, *„Viața patriarhului Nifon" și „Alexandria"*, RITL, XXVI, 1977, 1.

R. Ș.

VIAȚA SFINȚILOR VARLAAM ȘI IOASAF v. **Varlaam și Ioasaf.**

VIAȚA ȘI PILDELE PREA ÎNȚELEPTULUI ESOP v. **Esopia.**

VIAȚA ȘI TRAIUL SFINȚIEI SALE PĂRINTELUI NOSTRU NIFON, PATRIARHUL ȚARIGRADULUI, CARE AU STRĂLUCIT ÎNTRE MULTE PATEMI ȘI ISPITE ÎN ȚARIGRAD ȘI ÎN ȚARA MUNTENEASCĂ v. **Viața patriarhului Nifon.**

VIEAȚA, revistă literară săptămînală apărută la București de la 28 noiembrie 1893 pînă la 28 ianuarie 1896. Nu a apărut între 26 iunie — 18 septembrie 1894, 25 iunie — 17 septembrie 1895 și 24 decembrie 1895 — 21 ianuarie 1896. După primul an, în care revista a apărut sub direcția lui Al. Vlahuță, la acea dată scriitor cunoscut, și a doctorului Alceu Urechia, din primăvara lui 1895 conducerea i-a revenit în întregime lui Al. Vlahuță. Au colaborat B. Delavrancea, G. Coșbuc, O. Carp, I. N. Roman, St. O. Iosif, Radu D. Rosetti, Constanța Hodoș, Ion Gorun, I. Găvănescul, Dem. Moldoveanu, G. Murnu. Revista își propunea (articolul-program, nesemnat, *Două vorbe*, aparține lui Al. Vlahuță) să impună un climat sănătos în atmosfera literară a epocii, caracterizată — cu exagerare — printr-o luptă înverșunată, nejustificată și neleală între scriitori, prin aservirea literaturii față de politică. **V.** intenționa și să urmărească „manifestarea spiritului românesc în știință, în artă, în reforme, în tot ce poate da un caracter mai deosebit forței și activității noastre naționale" și să „supună judecății" partea de ridicol a vieții. Programul se completează prin articolul lui Delavrancea, *Cultul celor mici*, în care sînt elogiați eroii uitați, necunoscuți, umilii care fac istoria. Chiar din primele pagini ale revistei se întrevăd atitudini fundamentale : tendința moralizatoare, afirmarea unui ideal etic de iubire universală, atotcuprinzătoare, înduioșarea sentimentalistă (ulterior omniprezentă în literatura publicată în **V.**). Vlahuță vorbește despre *Familia artiștilor*, respinge, polemizînd cu B. P. Hasdeu, critica sub formă de răfuială *(Zacherlina d-lui Hasdeu)*, se declară contra scandalului și mahalagismului în literatură. Programul nu a fost totdeauna respectat. **V.** a întreținut polemici de lungă

ANUL I. — No. 2 UN NUMĂR 80 BANI DUMINECĂ, 5 DECEMBRIE 1893

VIEAȚA

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ ILUSTRATĂ APARE DUMINECA

A. VLAHUȚĂ și Dr. A. URECHIA

PROCESUL LUI COȘBUC

VERSURILOR MELE...

durată, exprimînd nu o dată răbufniri personale, trădînd complexe, confuzii de principii şi de orientare literară, manifestînd incertitudini şi pretenţii nejustificate de judecător al ţinutei morale a epocii. **V.** a polemizat cu B. P. Hasdeu, I. L. Caragiale, C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, A. D. Xenopol, A. Bacalbaşa, a combătut arta socialistă, a lovit în N. Petraşcu, în convorbirişti, în Anghel Demetriescu, R. Ionescu-Rion, M. Dragomirescu, G. Ibrăileanu, G. Coşbuc. Atitudinea redactorilor este deseori ezitantă. Vlahuţă recunoaşte talentul lui Coşbuc, dar este gata să accepte acuzaţia de plagiat lansată de Gr. N. Lazu, îi creionează un portret elogios lui Gherea şi-i găseşte chiar merite de estetician, dar îl amestecă într-o polemică făcută pe un ton lipsit de politeţe şi îl somează să răspundă atacurilor pe care **V.** le dezlănţuise împotriva socialiştilor. Ulterior, însă, Vlahuţă va regreta pierderea vechii lor prietenii. Junimiştii (în cercul cărora Vlahuţă nu era apreciat) sînt ironizaţi *(Un grav bolnav, Convorbirile)*, răspunderea pentru soarta nefericită a lui Eminescu e pusă în seama Junimii, care l-ar fi împins spre pesimismul schopenhauerian. Junimea e acuzată de lipsă de interes în problema Ardealului, pentru „fraţii de dincolo". Memoria lui Eminescu e scumpă redactorilor, deşi poetul nu este înţeles în profunzime. Plivitor (un pseudonim al lui Vlahuţă, semnificativ pentru atitudinea revistei) acuză de lipsă de pietate faţă de Eminescu pe N. Petraşcu, autor al unui studiu critic asupra poetului, şi se răfuieşte cu Aron Densuşianu, care caracterizase arta lui Eminescu drept „literatură bolnavă". O schiţă a lui Caragiale din „Vatra", greşit interpretată de Vlahuţă ca o denigrare a ţăranului, provoacă un schimb aspru de replici între cei doi. Gr. G. Tocilescu, Anton Bacalbaşa sînt acuzaţi de plagiat. Revista a susţinut o polemică de lungă durată în jurul artei cu tendinţă, cu un ton şi mijloace nu totdeauna potrivite, declarînd război întregii arte socialiste. Cînd, la 17 februarie 1893, anunţă în **V.** conferinţa lui A. Bacalbaşa *Artă pentru artă*, Vlahuţă îşi exprimă neîncrederea în posibilitatea de existenţă a artei cu tendinţă. La riposta violentă a socialiştilor, urmează o serie de articole în jurul noţiunii *(Curentul socialist şi literatura noastră, Sectari ?, Arta socialistă, Supărarea socialiştilor)*, dar şi atacuri care nu pot fi asimilate unei polemici literare : *Interviul d-lui T. Meţ (Tony Bacalbaşa), Mille şi „Mielul sugativ", Din silogismele d-lui C. Vraja.* Pentru Vlahuţă arta e lipsită de tendinţă, ea are drept scop frumosul în sine, artistului i se cere doar să fie sincer şi să se supună complexităţii vieţii. Scriitorul înţelege greşit prin tendinţă aservire faţă de un partid. Foarte sensibil la ideea de libertate artistică, el se arată îngrijorat de posibilitatea aplicării unor directive în artă. Polemica a folosit un limbaj violent şi necorespunzător ; de fapt, ea scoate în evidenţă confuzia redactorilor **V.**

Scrierile în proză ale lui Vlahuţă din **V.** dau tonul unei literaturi încărcate de compasiune pentru nefericiţii vieţii : *La arie, De la ţară, Ion, Amintirile din şcoală* se opresc asupra umilinţelor copilului. Instantanee din existenţe nefericite, frînte, dezrădăcinate, lipsite de iubire formează subiectul mai multor schiţe (Vlahuţă, *În străini*, Ion Gorun, *Moştenirea lui Panait*, Constanţa Hodoş, *Janeta, Trei surori).* Vlahuţă cere, cu o expresie care va rămîne şi în vocabularul poporanist, o literatură de „documente omeneşti" *(Un nou ziar).* Atitudinea comună e înduioşarea (Delavrancea, *Micuţii*, Vlahuţă, *Mama*, I. Gorun, *Crăciunul la proletari).* Cîteva scrieri, răzleţe, se opresc asupra imaginii muncitorului din uzină (V. Pop, *Din fabrică : Petre Cazangiul*, G. Murnu, *Proletari).* Al. Vlahuţă creionează satiric figuri parazitare ale epocii, A. Urechia (sub pseudonimul Iodoform) consemnează evenimente şi aspecte ale vieţii politice şi culturale, prinse în latura lor ridicolă (satira alunecă deseori spre gluma ieftină) şi deformate caricatural *(Ghiveci săptămînal).* Fără a o recunoaşte principial, **V.** a publicat, astfel, o literatură de atitudine antiburgheză, cu accente sămănătoriste. Sub raport artistic, satira suferă ades de facilitate. Nici proza lui Vlahuţă nu se poate salva de schematism, de sentimentalism, de accentele melodramatice sau de cele judecătoreşti ale pildei moralizatoare. Un nivel literar modest au prozele Constanţei Hodoş şi ale lui I. Gorun. Meritul revistei pe plan literar este acela de a-l fi impus ca scriitor pe St. O. Iosif, care publică în **V.** versurile sale de început şi traduceri din Heine şi Petöfi. I. Gorun, o altă descoperire a revistei (**V.** organiza un concurs de selecţie a tinerelor talente), îşi va lega ulterior numele de publicaţiile sămănătoriste (ca şi Constanţa Hodoş, V. Pop, C. Sandu-Aldea). Lui Duiliu Zamfirescu îi apare idila *Culcate-s romaniţe* şi lui Coşbuc poeziile *Vîntoasele* şi *Ispita.* Postum. apar versuri din I. Păun-Pincio. Preocupările de istorie literară şi de critică, exceptînd un lung şi monoton studiu al lui I. Gorun despre Gr. Alexandrescu, sînt ca şi inexistente. Al. Vlahuţă şi-a dat seama tîrziu de lipsurile revistei şi nu a mai putut îndrepta nimic. Cunoscută datorită mai ales polemicii cu revistele socialiste, dar bucurîndu-se de popularitate în rîndul tinerilor debutanţi în literatură, faţă de care revista avea o atitudine binevoitoare, **V.** interesează sub raport istorico-literar şi prin accentele presămănătoriste ale literaturii publicate în paginile sale.

— 1. [Al. Vlahuţă], *Două vorbe*, VŢ, I. 1893, 1, reed. în PLR, I, *416—418* ; 2. Delavrancea, *Cultul celor mici*, VŢ, I. 1893, 1 ; 3. A. V[lahuţă], *Sectari ?*. VŢ, I, 1893, 16 ; 4. Al. Vlahuţă, *Arta socialistă*, VŢ, I, 1893, 17, 18 ; 5. Al. Vlahuţă, *Supărarea socialiştilor*, VŢ, I, 1894, 22 ; 6. Al. Vlahuţă, *După sărbători*, VŢ, II, 1896, 36, reed. în PLR, I, *418* ; 7. Nicolescu, *Contemporanul*, *218—222* ; 8. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *436—441* ; 9. T. Vîrgolici, *„Viaţa"*, RVTR, *379—400* ; 10. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *149—167* ; 11. *Ist. lit.*, III, *649—652.*

S. C.

VIEAŢA NOUĂ, revistă literară care a apărut la Bucureşti, bilunar, între 1 februarie şi 15 iunie 1898 şi la 1 decembrie 1903. Editată şi condusă de D. Casseli, Aristide Cantilli şi I. Costin, **V. n.** era o publicaţie apropiată, atît ca atitudine literară cît şi în ceea ce priveşte cercul colaboratorilor, de „Literatorul" lui Al. Macedonski. Cu articole de critică literară şi cu altele, mai cuprinzătoare, referitoare la starea culturii naţionale, la rolul influenţelor străine, au colaborat Macedonski, V. Stroe, C. Rădulescu-Motru. Lui C. Dobrogeanu-Gherea i s-a republicat studiul *Decăderea literaturei contimporane.* Gabriel Donna şi, probabil, A. Cantilli sînt autorii unor suc-

VIEATA NOUĂ
REVISTA PENTRU LITERE, ARTE ŞI ŞCINŢE

cinte prezentări biobibliografice ale scriitorilor francezi A. Daudet, Leconte de Lisle, E. Zola, J. Richepin, Sully Prudhomme sau ale lui Macedonski şi B. Delavrancea. Printre numeroşii poeţi care au publicat versuri în **V. n.** se numără Macedonski, G. Coşbuc, M. Demetriade, A. Cantilli, I. C. Săvescu, Al. Obedenaru, G. O. Gârbea, I. Costin, D. Nanu. O altă categorie este aceea a începătorilor, pe care redacţia i-a primit întotdeauna cu o deosebită înţelegere. Între ei erau T. Arghezi, care publică poemul în proză *Senar* şi *Versuri*, M. Sadoveanu cu poezia *Amurg*, I. Minulescu, autor al unui *Sonet*, Gr. Pişculescu (Gala Galaction), cu *Aurora mistică*, şi Gabriel Donna, D. Karr, Iuliu Dragomirescu. În seria a doua, din anul 1903, li se adăuga, cu trei poezii, G. Bacovia. Sadoveanu colabora şi cu povestiri *(Duşman, Bine crescută, O frază nemerită)*, trimise de la Iaşi, şi tot cu o scriere în proză, *În flux*, N. D. Cocea (sub pseudonimul Nelly). Nuvele mai publicau D. Caselli, Alexandrina Mihăescu, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Gh. Becescu-Silvan, G. Russe-Admirescu, D. Nanu. *Manuscrisul Varvarei Dobroselov* de Dostoievski era tradus de un D. Negreanu. Tălmăciri din Goethe, Herder, Lenau, Heine şi Byron sînt semnate cu iniţiale. D. Nanu traduce *Ochii morţilor* de Sully Prudhomme, iar I. Minulescu, semnînd Mi, o *Nocturnă* de P. Bourget. O neînţelegere ivită între redactori a avut drept rezultat editarea de două ori a numărului 5. Revista va continua să apară din 1898 sub denumirea „Carmen".

— 1. Sadoveanu, *Opere*, XVI, *522—523*; 2. Marino, *Macedonski, 372*; 3. A. Iliescu, *Rev. lit., 259—266.*

R. Z.

VIITORIUL, ziar politic, economic şi literar editat la Budapesta, de trei ori pe săptămînă, de la 20 decembrie 1883 pînă la 12 aprilie 1885. Primul redactor responsabil a fost Zamfiriu C. Rozescu, înlocuit în martie 1884 cu Corneliu Diaconovici. Apărut sub deviza „Activitate şi legalitate; Dreptate şi frăţietate", ziarul îşi propunea să apere drepturile românilor din Transilvania pe cale legală, respectînd constituţia şi urmărind să colaboreze, pe terenul politicii, cu ungurii. În paginile rezervate activităţii culturale şi literare, ziarul publica ştiri şi dări de seamă de la adunările şi manifestările artistice ale societăţilor studenţeşti române sau de la şedinţele Societăţii pentru fond de teatru român. Urmărind cu interes viaţa culturală din Bucureşti, **V.** reproducea, îndeosebi din „Românul", articole de istorie ale lui A. D. Xenopol *(Teoria lui Rösler)* şi Gr. G. Tocilescu *(Dacia sub romani)*, rezumatele conferinţelor lui B. P. Hasdeu sau studiul lui G. I. Ionnescu-Gion despre *Poezia poporală*. În continuarea acestor preocupări, ziarul făcea loc articolelor despre istoria românilor ale lui At. M. Marienescu şi, din acelaşi autor, unui capitol intitulat *Datinele de la nuntă la romanii vechi*, din volumul *Cultul păgîn şi creştin*. Un lung studiu despre ortografie, rezumînd discuţiile din Academia Română, apare, nesemnat, sub titlul *De orthographia et rebus quibusdam aliis*. Paginile de literatură originală, destul de puţine, sînt mediocre. Publică versuri umoristice I. de la Buceci (Ioan Puşcariu), iar poezii ocazionale un Catone Indoleanu, acesta din urmă culegînd şi cîteva *Doine*. Se reproduc scene din *Ovidiu* de V. Alecsandri, versuri ale lui Carol Scrob, precum şi poezii de V. A. Urechia, Gh. Bengescu-Dabija şi Th. M. Stoenescu, închinate lui V. Alecsandri, retipărite din revista „Familia". O naraţiune istorică în versuri, *Iuliu Cesar şi Brutu*, publică At. M. Marienescu, iar cîteva pagini de amintiri semnează Alexiu Sólymosi *(Suveniri)* şi Matilda Cugler-Poni *(Din timpuri grele)*. Un interes notabil este arătat literaturii maghiare: A. Sólymosi traduce din versurile unui tînăr poet maghiar (L. Bartók); este tălmăcită nuvela lui G. Csiky *Istoria unui geniu*, Petru Oprişoiu publică un articol despre Petöfi. Alţi scriitori străini comentaţi elogios (în articole nesemnate) sînt Hugo şi Turgheniev. Se traduc fragmente din memoriile lui H. Heine. Interesul pentru mişcarea teatrală românească este vizibil în corespondenţele lui D. de la Tismana despre spectacolele teatrelor populare din Transilvania, ca şi în comentariile asupra turneelor Agathei Bîrsescu şi Elenei Teodorini, sau asupra reprezentaţiei de la Bucureşti cu *Ovidiu* de V. Alecsandri.

În genere, articolele referitoare la viaţa culturală şi literară, urmărind mai ales promovarea culturii naţionale, dezvăluie, din partea colaboratorilor, o cultură şi un gust artistic format.

L. V.

VIITORUL, gazetă politică şi literară care a apărut la Bucureşti, bisăptămînal, între 17 decembrie 1872 şi 13 iunie 1874. Pînă în martie 1874, director a fost N. F. Bădescu. O atitudine vag democratică, cultul lui Al. I. Cuza şi critica noului domnitor sînt principalele componente ale programului politic, care se reflectă şi în literatura din **V.** Poeţii gazetei erau S. Miculescu şi Daniel Demetrescu, interesanţi amîndoi atît prin calităţile poetice, cît şi prin notele romantice şi sociale din versurile lor. S. Miculescu publică şi traducerea *Marsiliezei*, text care a avut o oarecare circulaţie în epocă, şi adaptări după V. Hugo. Colaborau cu versuri şi Dimitrie D. Păun, Şt. Poppini, N. Rucăreanu, N. V. Scurtescu, se republicau poezii de M. Zamphirescu. O nuvelă de anticipaţie, printre primele din literatura noastră, intitulată *Finis Rumaniae*, scria Al. N. Dariu. Alte schiţe şi nuvele aparţin lui S. Miculescu. Se traduce şi din Goethe (tragedia *Stella*, tălmăcită de N. Miculescu), Hugo (fragmente din *Mizerabilii*), La Fontaine (fabula *Lupul şi mielul*) şi Vergiliu.

R. Z.

VIITORUL, publicaţie periodică săptămînală apărută la Tîrgovişte, din februarie pînă în septembrie 1888, sub redacţia lui C. Alessandrescu. Gazeta, continuînd publicaţiile efemere, mai vechi, ale lui Alessandrescu, „Armonia" şi „Unirea", se adresa cu precădere intelectualilor rurali, învăţătorilor şi preoţilor, de la care se primeau şi cereri stăruitoare de transformare a ei într-o revistă literară. Cu modestie, redactorul recunoştea că lucrul nu-i stă în putinţă, deoarece, chiar dacă ar găsi materialele necesare, nu ar avea asigurat un public permanent. În **V.**, Alessandrescu s-a mulţumit să tipărească, pe lîngă articole politice, ştiri locale şi varietăţi distractive, versuri, numeroase, de Al. Vlahuţă. Apărute în fiecare număr, poeziile lui Vlahuţă *(Banul, Armida* ş.a.), ca şi scrierile sale în proză *(O masă de stos)* au asigurat gazetei un nivel satisfăcător.

D. M.

VIITORUL, săptămînal politic apărut la Buzău între 7 mai şi 29 octombrie 1889. La această gazetă, editată şi redactată de un D. I. Pleşoianu, a colaborat şi Al. Macedonski cu nuvelele *Nicu Dereanu*, publicată mai întîi în „Revista literară" din 1886, şi *După perdele. Schiţă din viaţa bucureşteană*. Tot în **V.** Iuliu C. Săvescu şi-a tipărit întîia dată poeziile *Cînd miezul nopţii a trecut* şi *Campestris*.

R. Z.

VINEŞ, Vasile A. (1857—21.VI.1937, Bucureşti), poet. Doctor în drept la Paris, **V.** a lucrat în magistratură şi ca funcţionar superior (comisar al guvernului pe lîngă Creditul funciar rural, director al Creditului funciar urban) în Bucureşti. A fost prefect şi deputat.

Pe cînd era student la Paris, **V.** a tipărit o broşură de versuri *(Preludii,* 1875), dedicată lui Al. Macedonski şi prefaţată de acesta. **V.** a fost, se pare, primul discipol al lui Macedonski. Maestrul, la rîndu-i, îi închina un *Sonet* (1877). Încercările poetice ale lui **V.** sînt versificări stîngace, de inspiraţie istorică sau patriotică, pe urmele lui D. Bolintineanu şi Gr. Alexandrescu *(Umbra lui Mihai în Valea Călugărenilor, Umbra lui Tudor, Gîndirile patriotului român, Urare României).* La „Familia", în aceeaşi perioadă, a trimis evocări pariziene *(La privirea Senei), Scrisori din Paris* (1877), traduceri.

— *Preludii,* Bucureşti, Tip. Grecescu, 1875. — **Tr.:** A. Chénier, *La Fanny,* F, XIII, 1877, 44; Béranger, *Sînta unire a popoarelor,* F, XIV, 1878, 31.

— 1. B. Florescu, *Critica literară: „Preludii",* ROM, XX, 1876, 30 ianuarie; 2. Predescu, *Encicl., 900;* 3. A. Marino, *Note* la Al. Macedonski, *Opere,* III, Bucureşti, E.L., 1967, *257—258.*

S. C.

VISKI, Ioan (a doua jumătate a sec. XVII), traducător. Predicator reformat, **V.** este, probabil, traducătorul unor psalmi, transpuşi în româneşte în

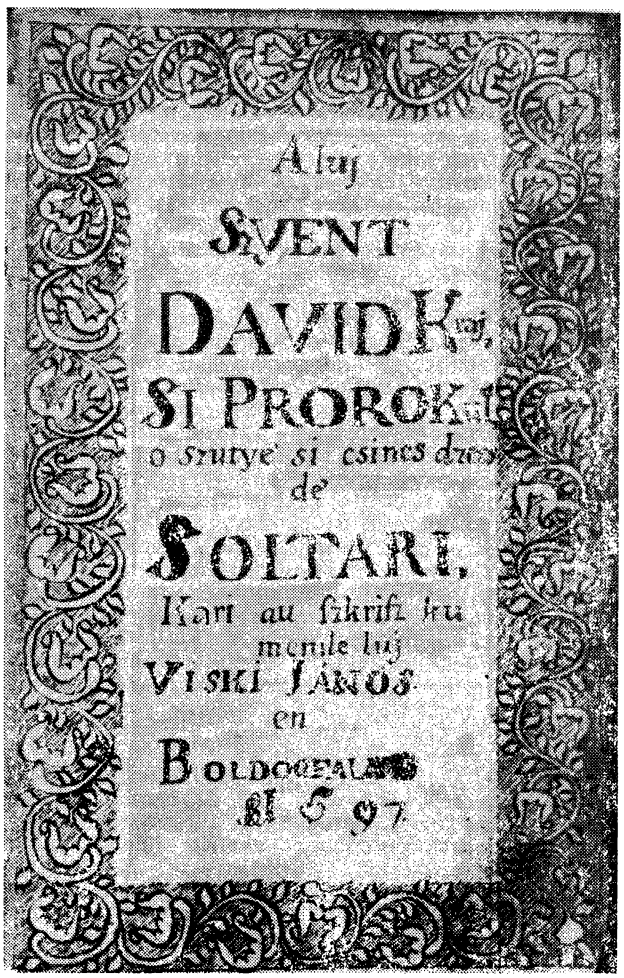

august 1697. *Psaltirea* atribuită lui **V.** are la bază traducerea maghiară a psalmilor făcută în 1607 de Mólnar Albert, după celebra versiune a lui Clément Marot, continuată de Théodore de Bèze. Textul românesc păstrează, pe alocuri, o mare apropiere de cel maghiar, imitînd şi elementele de versificaţie: metrul şi forma versurilor. Este posibil ca **V.** să fie numai copistul acestei traduceri (realizată, poate, de Ştefan Fogarasi), de care avea nevoie pentru uzul liturgic al bisericii reformate (1, 5). *Psaltirea* are în primul rînd o importanţă de ordin lingvistic, textul conservînd forme arhaice ale limbii secolului al XVII-lea din Ardeal. Textul ei este, în acelaşi timp, o dovadă a preocupărilor transilvănenilor de a da o traducere versificată a psalmilor, fără a se putea apropia însă ca valoare de transpunerea mitropolitului Dosoftei.

— **Tr.:** *[Psaltirea]* (1697), B.A.R. ms. 5449.

— 1. Gregoriu Silaşi, *Psaltirea calvino-romană versificată,* T, VIII, 1875, 12—14; 2. I. Bianu, *Introducere* la *Psaltirea în versuri întocmită de Dosoftei,* Bucureşti, Tip. Academiei, 1887, *XXXIV, XLI—XLVIII;* 3. B. P. Hasdeu, *Anonymus Lugoshiensis. Cel mai vechi dicţionar al limbei române după manuscriptul din Biblioteca Universităţii din Pesta,* CT, IV, 1883, noiembrie—decembrie; 4. Sbiera, *Mişcări, 51, 294—295;* 5. Iorga, *Ist. lit. relig., 144;* 6. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII,* DR, IV, 1924—1926; 7. Predescu, *Encicl., 901;* 8. Suciu, *Lit. băn., 30—34;* 9. Al. Belu, *Cîteva consideraţii cu privire la autorul primului Dictionarium valachico-latinum,* O, XX, 1969, 5; 10. Gáldi, *Introd. ist. vers., 90—93.*

A. S.

VIZANTI, Andrei (4.V.1844, Iaşi — ?), istoric literar. Grec de origine, adus în ţară de mitropolitul Veniamin Costache, Andrei (Andricu) Vizanti, tatăl lui **V.**, a fost, probabil, profesor de muzică religioasă la Iaşi, iar după 1827 şi protopsalt la Mitropolie. Mai tîrziu a profesat ingineria şi domnitorul Mihail Sturdza îl răsplătea, acordîndu-i mici ranguri de boierie (serdar, paharnic, comis). **V.** a învăţat la Gimnaziul central din Iaşi, unde a fost coleg cu Şt. G. Vârgolici şi N. Beldiceanu, şi, apoi, la Universitate, absolvind, în 1865, Facultatea de litere şi filozofie. După ce V. A. Urechia se transferă la Universitatea din Bucureşti, **V.**, elevul său favorit, capătă, sprijinit fiind şi de cercurile politice liberale, suplinirea catedrei de limba, literatura şi istoria românilor (1865). Un an mai tîrziu, în 1866, el obţine o bursă de stat şi pleacă în Spania, unde va urma cursurile Facultăţii de filozofie şi litere a Universităţii din Madrid. Trecînd, în 1868, examenul de licenţă, cu o teză despre istoria poporului român, de fapt o prezentare sumară a evenimentelor mai importante, se întoarce la Iaşi, pentru a fi numit, la 4 octombrie 1869, profesor „provizor" la catedra pe care pînă atunci o suplinise şi pe care o va ocupa timp de 30 de ani. Atras de politică, el devine unul din liderii organizaţiei din Iaşi a partidului liberal, fiind deputat (1878), apoi senator (prin 1885) şi chiar vicepreşedinte al Senatului (după 1890). În 1891 era ales preşedinte al secţiei din Iaşi a Societăţii pentru învăţătura poporului român. Din

1896, N. Gane, primar al Iaşilor, îl numeşte preşedinte al comitetului teatral. În această calitate, **V.** comite grave nereguli administrative şi, drept urmare, este obligat să demisioneze de la catedră (1898) şi apoi să emigreze în Statele Unite ale Americii (în aprilie 1899), pentru a scăpa de rigorile legii. Acaparat de politică şi avocatură, **V.** şi-a neglijat îndatoririle didactice, lăsînd adesea catedra în seama suplinitorilor (D. Petrino, A. Lambrior, A. Densuşianu, Al. Philippide). De la el a rămas un singur curs, transcris de T. T. Burada, intitulat *Literatura română (Istoria politică şi literală a românilor)*, care datează, probabil, din 1865. Cea mai mare parte a textului este dedicată istoriei poporului român. În partea de istorie literară sînt studiate, pe rînd, poezia şi proza, începînd cu poezia populară, aşa cum făcuse, înaintea lui, şi V. A. Urechia. De la Madrid, **V.** trimite „Buletinului Instrucţiunii Publice", care apărea la Bucureşti, corespondenţe promiţătoare atît prin stil cît şi prin sfera de probleme îmbrăţişate, privitoare la viaţa intelectuală din capitala Spaniei. Într-una din ele, recenzînd o antologie de literatură romanică, el discută, în treacăt, şi *Peregrinul transilvan* al lui I. Codru-Drăgăşanu, aceasta fiind prima şi, probabil, singura referinţă critică făcută în secolul al XIX-lea despre cartea călătorului român. Tot atunci, el scrie pentru revista „La Enseñanza" (1867) cîteva articole în care dezbate, cu documentaţia sumară avută la îndemînă, originea latină a românilor. Întors în ţară, **V.** colaborează cu articole politice la „Românul" şi la alte ziare liberale, ilustrîndu-se însă, mai curînd, ca orator ocazional. Cîteva broşuri, dintre care una dedicată personalităţii mitropolitului Veniamin Costache, precum şi discursul rostit la înmormîntarea lui T. Codrescu (1894), interesează prin unele informaţii biografice necunoscute pînă atunci. *Abecedariul lui Gheorghe Lazăr* (1883), articol apărut în „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie" şi în broşură, însoţind o ediţie facsimilată a cărţii respective, nu este în măsură să-i consolideze autoritatea ştiinţifică, deoarece abecedarul se va dovedi a fi fost un fals al editorului Z. Carcalechi. În ceea ce priveşte ideile sale despre istoria literaturii, **V.**, discipol al lui V. A. Urechia şi al profesorilor Emilio Castelar şi Felipe Monlau de la Universitatea din Madrid, nu este cu nimic original. Literatura, afirma el în cursul inaugural ţinut la Universitatea din Iaşi în anul 1869, este o expresie fidelă a stărilor sociale într-o epocă determinată. Istoricul literar trebuie să ţină seamă de „vorbă", de „idee" şi de „operă", care reprezintă „armonizarea" primelor două. El are nevoie de cunoştinţe vaste, din domenii înrudite (filologie, filozofie, istorie), fără care nu este posibil studiul operei literare şi nici stabilirea valorii estetice. Istoria literaturii nu urmăreşte o simplă inventariere, ci o subliniere a „culoarei, tendinţelor şi ideilor dominante". La această operaţie, istoriei i se asociază critica literară, „artă liberală" şi totodată ştiinţă. Modelul ideal pentru **V.** este *Istoria critică a literaturii spaniole* de José Amador de los Ríos.

— *[Corespondenţe din Madrid]*, BUP, 1866, *285—287, 544—548 ; Breve noticia sobre la historia de la Rumania, Thésis*, Madrid, Universidad Central, Faculdad de Filosofía y Letras, 1868 ; *Discursul d-lui... la inaugurarea cursului său de Literatura română de la Facultatea de litere din Iaşi*, Iaşi, Tip. Goldner, 1869 ; *Principiul unităţei în istorie*, Iaşi, Tip. Junimea, 1869 ; *Discurs funebru pronunţat la ocaziunea înmormîntării Domnului românilor Alessandru Ioan I, în 29 mai 1873*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1873 ; *Importanţa şi utilitatea învăţăturii pentru popor*, Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1874 ; *Veniamin Costaki, mitropolit Moldovei şi Sucevei. Epoca, viaţa şi operile sale (1768—1846)*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1881 ; *Constantin Negri*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1881 ; *Abecedariul lui Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1883 ; *Theodor Codrescu. Discurs funebru*, VN, XI, 1894, 2818. **Ms.** : *Literatura română (Istoria politică şi literală a românilor), curs ţinut la Universitatea din Iaşi*, B.C.U., ms. IV—29.

1. *[Informaţii biografice]*, BUP, 1867—1868, *13, 43, 304 ;* 2. B. P. Hasdeu, *Principiul unităţii în istorie*, TRA, I, 1869, 40 ; 3. Emil [C. Mille], *Critică literară. „Veniamin Costachi, mitropolitul Moldovei şi Sucevei. Epoca, viaţa şi operele sale (1768—1846)"*, C, I, 1881, 3 ; 4. De la Repedea, *Siluete electorale*, VOI, I, 1895, 3 ; 5. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 194 ;* 6. *[Informaţii biografice. Procesul Vizanti]*, OP, III, 1899, 3, 4, 187 ; 7. *Encicl. rom.*, III, *1227 ;* 8. I. E. Torouţiu, *[Note]*, SDL, I, *392 ;* 9. Lovinescu, *Scrieri*, II, *552 ;* 10. Gh. Agavriloaie, *Literatura română (1860—1948)*, în *Contribuţii la istoria dezvoltării Universităţii din Iaşi. 1860—1960*, II, Bucureşti, 1960, *266—268 ;* 11. Maria Frunză, *Cele dintîi cursuri de literatură română la Universitatea din Iaşi (1860—1900)*, AUI, ştiinţe sociale-istorie, filologie t. VIII, 1962; 12. *Ist. lit.*, II, *577 ;* 13. Bucur, *Istoriografia, 86—88*.

R. Z.

VÎRNAV, Constantin (sfîrşitul sec. XVIII), traducător. Mic boier, cămăraş pe la 1788, în 1793 biv-vel medelnicer, **V.** a tradus opera cu conţinut moral-educativ a veneţianului Gianfrancesco Loredano, *Gli scherzi geniali*, urmînd fidel însă versiunea grecească a scrierii, întocmită de Iacumis Malachis Kastrisios. Pe una din paginile primului manuscris al traducerii se află o însemnare potrivit căreia *Zăbava fandasiei* a fost tălmăcită „de pre limba greacă pre cea moldovenească" de **V.** şi copiată cu cheltuiala lui Veniamin Costache, la 1788. Al doilea manuscris are o prefaţă în care traducătorul mărturiseşte că primele zece capitole ale cărţii fuseseră tălmăcite de un „dascăl". El a continuat să traducă şi a transcris cele 12 capitole ale primei părţi a operei, traducînd singur şi toată partea a doua. Se pare că această tălmăcire nu a fost singura încercare literară a lui **V.**

— **Tr. ms.** : G. Loredano, *Zăbava fandasiei*, B.A.R., ms. 433, ms. 1793.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *349 ;* 2. Ariadna Camariano-Cioran, *Precizări şi identificări privind unele traduceri româneşti din greacă (sec. al XVIII-lea)*, RITL, XXII, 1973, 2.

S. C.

VÎRNAV, Teodor (1.III.1801, Floreşti, j. Vaslui — c. 1860), memorialist. Mama, Mărioara, era fiica boierului Dumitrache Chiruş din Soroca, iar tatăl, Costachi, era fiul jitnicerului Sandu Vîrnav. **V.** a învăţat carte în limba română cu preotul satului Floreşti, apoi cu dascălul Iftimie, în satul Hreaţca. Pentru că familia scăpătase, **V.** a fost crescut de rudele mamei la Lămoteşti şi apoi la Bucureşti, de către un negustor bogat, Costache Lada, care l-a dat în grija unui dascăl grec. După moartea lui Lada, **V.** intră slujbaş la un negustor de pe Lipscani şi, mai tîrziu, pleacă în ţinutul Hotinului. Capătă o slujbă de funcţionar la judecătoria din Hotin. După trei ani demisionează, îşi cumpără moşii în ţinuturile Hotin şi Iaşi şi se stabileşte la Pociumbeni, unde, tot restul vieţii, se va ocupa cu agricultura.

V. a scris, pe la 1845, o autobiografie rămasă în manuscris, intitulată *Istoria vieţii mele*, şi un volum de satire şi poezii lirice, de asemenea în manuscris, care s-a pierdut. A. Gorovei a ajuns în posesia manuscrisului autobiografic şi l-a publicat în 1893, iar în volum, în 1908. *Istoria vieţii mele* este prima carte de amintiri din literatura noastră. Autobiografia lui **V.** interesează mai întîi sub raport documentar, schiţînd imaginea diferitelor medii sociale ale timpului : mici boieri din Moldova şi Basarabia, negustori bucureşteni, dascăli greci, ţigani de pe moşiile boiereşti, o lume aflată încă în feudalism. Evocarea este făcută cu umor şi talent, într-o limbă viguroasă, uşor arhaică. Această autobiografie fără pretenţii literare se distinge prin stilul simplu, ne-

lucrat, fără modele, printr-o sfătoşenie caracteristică, moldovenească, şi printr-un simţ sănătos al realităţii.

— *Istoria vieţii mele*, pref. Artur Gorovei, Bucureşti, Minerva, 1908.

— 1. A., *Teodor Vîrnav, „Istoria vieţii mele"*, CL, XLII, 1908, 11 ; 2. Ciobanu, *Cultura, 194—200* ; 3. Gh. Cardaş, *T. Vîrnav*, PBU, 77—78 ; 4. Haneş, *Scriitorii*, 5—7 ; 5. G. Bezviconi, *Costache Stamati. Familia şi contemporanii săi*, Iaşi, 1942, 72—75 ; 6. Laurenţiu Faifer, *Primele amintiri în literatura română : Teodor Vârnav, „Istoria vieţii mele" (1845)*, ALIL, t. XXIV, 1973 ; 7. Şerban Cioculescu, *Viaţa şi opera lui Teodor Vârnav*, Bucureşti, E.A., 1975.

S. C.

VÎRNAV, Vasile (? — c. 1827), traducător. Originar dintr-o familie de boieri cărturari, în care un frate, Constantin, era tot traducător, iar altul, Gheorghe, copist, **V.** îşi petrece viaţa în ţinuturile Botoşani şi Dorohoi, unde, retras mult timp în satul Popeni, lucrează la tălmăcirile sale, pe filele cărora îşi însemna şi rangurile avute, de serdar şi ban.

Poliglot cu înclinaţii literare (cunoştea limbile greacă, latină, franceză şi italiană) **V.** face o serie de traduceri şi prelucrări, după opere din domenii variate — literatură populară şi cultă, istorie, filozofie, morală, drept şi ştiinţă. Prelucrarea făcută de **V.** la *Erotocritul*, după traducerea lui Ioan Hristodor Trapezuntul, reprezintă, în copia manuscrisă de la 1800, a logofătului moldovean Alexandru Anghelcic, o versiune îmbogăţită cu pasaje pitoreşti şi elemente localizatoare, ce adaptează romanul popular la mediul social românesc. **V.** este traducătorul operei lui D. Cantemir *Întîmplările Cantacuzineştilor şi Brîncovenilor în Valahia*, tălmăcită la 1811 după prelucrarea grecească, tipărită la 1795, a lui Gh. Zaviras. Traducerea din 1806 a operei lui D. Cantemir *Descriptio Moldaviae*, atribuită mult timp lui **V.**, aparţine de fapt lui Ioan Nemişescu ⟨9⟩. Atras de ideile iluministe ce pătrund în ţările române, **V.** se opreşte şi el asupra unor autori mult citiţi în epocă. Atent, probabil, la latura de propagandă antiotomană a lucrării, face o traducere, azi pierdută, din Voltaire *(Histoire de Charles XII)*. Cele mai importante traduceri ale lui **V.**, toate după intermediare greceşti, rămîn *Loghica sau Întăile tălmăcirile meşteşugului de a să socoti cineva bine* a lui E. B. de Condillac, tradusă, în 1825, după manualul de la Academia domnească din Iaşi, prelucrat de Daniil Philippide, *Filosofia moralicească* a lui L. A. Muratori, după versiunea lui Iosif Mesiodax, şi *Pentru greşele şi pedepsi politiceşte prăvite* (1824) din C. Beccaria. Traducerea, după versiunea grecească a lui A. Corais, a cărţii de drept penal a lui Beccaria, a inspirat, în ţările române, înnoiri în redactarea procedurilor juridice. Interesul manifestat de **V.** pentru istoria românilor şi a strămoşilor lor se reflectă în adaptările, cu caracter instructiv, de manual, pe care le face după scrieri istorice din greacă şi franceză. El traduce opera, foarte cunoscută în epocă, a lui Dionisie Fotino, *Istoria obştiască a vechii Dachiei, a Transylvaniei de acum, a Valachiei şi a Moldaviei* şi, tot după un text grecesc, al lui Atanasie Stagiritul, lucrarea autorului francez Louis Domairon, intitulată *Scurtare istoriei obşteşti* (1826—1827). Din limba franceză prelucrează o versiune, mult prescurtată, după cum afirmă în *Prolog*, la *Frumseţile a istoriei romaneşti* (1823) de Ch. Rollin şi *Scurtare vechimilor romaneşti* (1827), după *Abrégé des antiquités romains*. Învăţămîntul epocii a folosit şi manualele manuscrise redactate de **V.** după modele franceze, incluzînd o aritmetică, o geometrie şi o astronomie. Multe din lucrările transpuse de **V.** în româneşte au caracterul unor prelucrări în care a intervenit, adesea, pentru o mai mare concentrare („scurtare") a conţinutului şi o simplificare stilistică. În prefaţa la traducerea lucrării de logică, **V.** se dovedeşte a nu fi străin de problemele teoretice de limbă, influenţat, în acest sens, de mişcarea iluministă transilvăneană. Traducătorul propune renunţarea la împrumuturi greceşti, turceşti ş.a. şi îmbogăţirea vocabularului limbii noastre cu termeni din latină şi italiană.

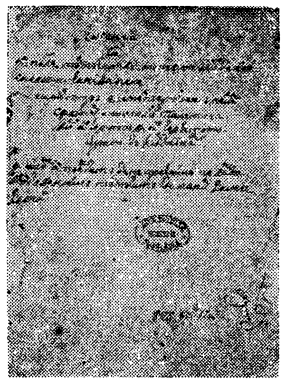

— **Tr. ms.** : *Istoria lui Erotocrit* (1800), B.A.R., ms. 145 ; Ch. Rollin, *Frumseţile a istoriei romaneşti sau Tabla întîmplărilor cari au înveşnicit pe romani* (1823), pref. trad., B.A.R., ms. 175 ; C. Beccaria, *Pentru greşele şi pedepsi politiceşte prăvite* (1824), B.A.R., ms. 185 ; Condillac, *Loghica sau Întăile tălmăcirile meşteşugului de a să socoti cineva bine*, pref. trad., vol. I (1825), B.A.R., ms. 425, vol. II *(Chipul cugetării în mijlocirile şi isprăvile sale socotit)*, B.A.R., ms. 3783 ; L. A. Muratori, *Filosofia moralicească* (1825), I—II, B.A.R., ms. 189, ms. 183 ; Louis Domairon, *Scurtare istoriei obşteşti* (1826—1827), II—III, B.A.R., ms. 192, ms. 188 ; *Scurtare vechimilor romaneşti. Pentru folosul tinerilor persoane ce să îndeletnicesc la învăţătura autorilor latini şi a istoriei Romii* (1827), B.A.R., ms. 1212 ; D. Fotino, *Istoria obştiască a vechii Dachiei, a Transylvaniei de acum, a Valachiei şi a Moldaviei*, pref. trad., vol. I, II, IV, B.A.R., ms. 190, ms. 191, ms. 184.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII.* II, *354* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *124* ; 3. Iorga, *Traduceri, 8, 10* ; 4. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *353—354* ; 5. Popovici, *Studii*, I, *104, 105—106* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, II, *29—30* ; 7. Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi*, Bucureşti, E.A., 1971, *241—242, 245—246, 258* ; 8. Cornea, *Originile, 103, 237* ; 9. N. A. Ursu, *Cine a făcut prima traducere românească a operei lui Dimitrie Cantemir „Descriptio Moldaviae"*, CRC, XIV, 1979, 5.

A. S.

VÎRNAV-LITEANU, George (Iorgu) (30.VIII.1840, Liteni, j. Suceava — 24.III.1905), critic literar. Urmaş al unuia din marii boieri moldoveni, aprig luptător pentru Unire, **V.-L.** a început şcoala la Iaşi, plecînd apoi la Paris, pentru studii juridice. Înrudit cu M. Kogălniceanu, se bucură, după întoarcerea în ţară, de sprijinul acestuia, fiind numit procuror la Tribunalul de Ilfov (1866), iar peste trei ani, prefect al judeţului Putna. De la începutul lui 1878, timp de cîţiva ani, a îndeplinit funcţia de agent diplomatic al României la Berlin, sprijinind activ politica externă a lui M. Kogălniceanu, într-o perioadă foarte dificilă pentru tînărul stat român. A devenit membru al Junimii din 1870, publicîndu-şi articolele numai în „Convorbiri literare". Orientarea către cultura franceză îl deosebea pe **V.-L.** de alţi junimişti. Critica sa literară s-a sprijinit cu deosebire pe gustul propriu şi mai puţin pe principii estetice. Pentru el, istoria literară, care înglobează şi critica, trebuie să ofere date despre cadrul şi circumstanţele creaţiei, precum şi despre impresia produsă de operă asupra cititorilor. Biografia ar fi capabilă să ofere criterii de apreciere estetică şi **V.-L.** a căutat totdeauna să cunoască scriitorul şi viaţa lui pentru a putea formula o judecată

asupra operei. Nu este exclus ca această opinie — deosebită de a lui T. Maiorescu şi a altor junimişti — să şi-o fi format, în vremea studiilor din Franţa, sub influenţa lui Sainte-Beuve sau Taine. El urmărea să reconstituie cît mai fidel atmosfera socială a epocii în care a apărut opera discutată, creînd, cu o siguranţă mai puţin prezentă la alţi critici junimişti, tablouri vii şi pitoreşti. **V.-L.** judecă opera şi în funcţie de concordanţa dintre idealul ei şi idealul vremii. O importanţă deosebită revenea publicului cititor şi opiniei publice, pe care îi consideră factori determinanţi în succesul operei de artă. Investigarea lor l-a preocupat, de asemenea, insistent. De pildă, succesul poemului *Dumbrava Roşie* de V. Alecsandri s-ar datora faptului că publicul, dezabuzat de imitaţiile curente din literatura română a vremii, a fost satisfăcut întîlnind o operă de profundă inspiraţie naţională. Ca la toţi junimiştii, preferinţele sale se îndreptau către echilibrul şi armonia clasică, spre acele opere care înfăţişează caracterul general-uman sub haina particulară a unei epoci determinate.

Articolele lui **V.-L.** au susţinut cu fermitate teoria junimistă a „formei fără fond" : în loc să se dezvolte organic, în strînsă legătură cu civilizaţia propriului popor, literatura română de după 1850 a evoluat prea repede, prin imitarea formelor străine, pe care le-a adoptat fără să le asimileze ; clişeul a covîrşit astfel deceniul 1860—1870, dăunînd originalităţii literare. Atenţia lui **V.-L.** s-a îndreptat şi asupra limbii, unde a constatat aceeaşi ruptură de tradiţie, agravată de invazia neologismelor ; limba veche şi cea populară, vie, au fost neglijate, încît limba literară era coruptă şi exagerată. Singura ieşire i se părea lui **V.-L.** a fi îmbinarea echilibrată dintre cultivarea spiritului naţional şi asimilarea influenţelor străine. Ca model de scriitor naţional este considerat V. Alecsandri, căruia **V.-L.** i-a consacrat cele mai numeroase pagini din cercetările sale critice.

— *Alexandri*, CL, VI, 1873, 10 ; *Poeziile populare culese şi întocmite de Alecsandri*, CL, VI, 1873, 11 ; *„Dumbrava Roşie". Cercetare critică*, CL, VIII, 1874, 4 ; *Cugetări asupra limbei române*, CL, VIII, 1874, 9 ; *Scrierile teatrale ale lui Alecsandri. Cercetare critică*, CL, IX, 1876, 10 ; *Operele complete ale lui Alecsandri. Cercetare critică*, CL, X, 1876, 2—4 ; *Publicul român*, CL, XI, 1877, 9 ; *Cugetări*, CL, XXVII, 1893, 7.

— 1. I. Slavici, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1873]*, SDL, II, *200* ; 2. Alecsandri, *Insemnări, 65* ; 3. Pop, *Conspect*, II, *101—102* ; 4. *[Corespondenţă M. Kogălniceanu — G. Virnav-Liteanu]*, ADK, I ; 5. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 6. A. Gorovei, *Monografia oraşului Botoşani*, Botoşani, 1926, *147* ; 7. Predescu, *Encicl.*, *492*.

D. M.

VLAD-DELAMARINA, Victor (31.VIII.1870, Satu Mic, azi Victor Vlad Delamarina, j. Timiş — 15.V. 1896, Petroasa Mare, j. Timiş), poet. Tatăl lui **V.-D.**, avocatul Ion Vlad, era „solgăbirău", în comuna Satu Mic de lîngă Lugoj. Mama, Sofia Vlad-Rădulescu, scria versuri şi scenete dramatice. **V.-D.** a urmat şcoala primară şi liceul la Lugoj, fiind coleg cu I. Popovici-Bănăţeanu. Amîndoi făceau parte din societatea de lectură a elevilor români din Lugoj, „Reuniunea literară", a cărei activitate de cultivare a elementului românesc nu era pe placul autorităţilor maghiare. Cînd o parte din membrii societăţii au fost anchetaţi de conducerea liceului, **V.-D.** a scris pe tablă, în sala „procesului", „Trăiască românimea" şi a arborat o cocardă tricoloră. Ca urmare a acestui act de curaj, a fost exmatriculat. S-a înscris în aceeaşi clasă la liceul „Sf. Sava" din Bucureşti, iar în 1886, trece la liceul militar din Craiova. Aici l-a avut profesor de limbă română pe M. Strajanu care, apreciindu-i exerciţiile de versificaţie şi traducerile din limba germană, l-a recomandat societăţii Junimea. În 1887, **V.-D.** se mută la liceul militar din Iaşi şi apoi urmează cursurile unei şcoli militare superioare la Bucureşti, după care este avansat sublocotenent în marină. Publică poezii în ziarul timişorean „Dreptatea", semnînd cu pseudonimul Delamarina, sub care este îndeobşte cunoscut. Călătoreşte cu bricul „Mircea" (1891) pe Marea Neagră şi Marea Egee şi îşi notează impresiile într-un jurnal ilustrat cu desene proprii. Textul apare în „Dreptatea". În 1893 întreprinde o călătorie cu crucişătorul „Elisabeta", în Mediterana şi Adriatica, consemnată de asemenea într-un jurnal. Grav bolnav de tuberculoză, a murit la Petroasa Mare, unde Sofia Vlad-Rădulescu avea pămînturi. A fost înmormîntat la Lugoj.

V.-D., autorul a douăzeci de poezii, este cunoscut drept creatorul „poeziei dialectale" la noi. Sînt versuri scrise cu intenţia de a pune în evidenţă resursele expresive ale limbajului popular. Relatate în graiul bănăţean, cu fonetica şi lexicul specific, amintirile din copilărie *(Ţucă-l moşu)*, evocările unor tipuri caracteristice, locale *(Calu' lui Doancă)* sau ale unor figuri din lumea satului *(Carce in deparce, Lu' Ana lu' Gică)*, anecdotele, întîmplările cu haz *(Ăl mai tare om din lume)* capătă o culoare aparte şi impresia de viaţă este mai puternică. Chiar dacă versurile nu sînt îndeajuns de finisate, la **V.-D.** există certe calităţi de observator fin al vieţii, de bun cunoscător al psihologiei ţăranului. Umorul, isteţimea naturală, ascunsă uneori de o naivitate simulată, modestia sînt trăsăturile eroilor ţărani din versurile lui **V.-D.** *(Poezie şi proză, Carce in deparce, Ăl mai tare om din lume)*. Există în poezia lui un nucleu epic şi o tendinţă de evitare a lirismului prin povestire şi umor, care îl apropie sensibil de G. Coşbuc. Bianca din *Carce in deparce* îşi destăinuie iubirea ca şi fata din *Duşmancele* lui Coşbuc. *Mă Cimişe* pare a avea ca model *Prahova*. Lirismul îndrăgostitului se disimulează în umor *(Luna)*. Cea mai cunoscută poezie a lui **V.-D.** este *Ăl mai tare om din lume*, notabilă prin capacitatea de a creiona în cîteva linii portretul naivului şi curajosului Sandu Blegia, „ăl mai tare om din lume". Umorul şi optimismul care se degajă din poezia lui **V.-D.**, antisentimentalismul ei, inspiraţia ţărănească şi limbajul popular îi conferă originalitate într-o epocă în care majoritatea poeţilor eminescianizau. Capacitatea de a sesiza şi a pune în evidenţă comicul l-a îndreptat pe **V-D.** către teatru. Încercările sale dramatice, comedii, farse, monologuri, unele rămase în manuscris, altele pierdute *(Învăţătorul Policarp, Fluşturaticul, Gusturile nu se discută, Să vii mai des, monşerică, Pacienta, În cămin, Lacheul pedagog, Pe la miezul nopţei)* sînt doar traduceri şi localizări după repertoriul francez la modă. În *Pacienta*, autorul introduce limbajul autentic, local, în vorbirea unor personaje provenite din mediul rural. Unele din compunerile sale dramatice au fost jucate la Lugoj *(Pacienta, În cămin)*. Paginile de proză care consemnează impresii de călătorie sînt lipsite de amănuntul plastic, pitoresc ; ele rămîn simple însemnări, nedezvoltate literar, de reţinut doar pentru ter-

minologia lor marinărească. Manuscrisele conținînd pagini memorialistice *(Cartea vieții mele, O nimica toată)* nu au valoare literară.

— *Poezii bănățenești*, îngr. Valeriu Branițe, Lugoj, Tip. Traunfellner, 1902 ; *Doi scriitori bănățeni : Victor Vlad Delamarina și Ioan Popovici-Bănățeanul*, îngr. și pref. Al. Bistrițeanu, Craiova, Scrisul românesc ; *Poezii în grai bănățean*, pref. Al. Bistrițeanu, Timișoara, 1936 ; *Schițele mele de călătorie*, îngr. A. Cosma-junior, Timișoara, Tip. Ateneu, 1936 ; *[Poezii]*, în Suciu, *Lit. băn., 194—209*, PRC, III, *269—271*; *Al mai tare om din lume*, îngr. și pref. Simion Dima, Timișoara, Facla, 1972.

— 1. Maiorescu, *Critice*, II, *199—212* ; 2. Il. Chendi, *Zece ani de mișcare literară în Transilvania*, F, XXXVII, 1901, 3 ; 3. *Victor Vlad Delamarina*, LU, VII, 1903, 11—12 ; 4. O. Tăslăoanu, *Notiță despre Victor Vlad Delamarina*, RFR, IX, 1942, 8 ; 5. Tancred Bănățeanu, *Poezia dialectală și Victor Vlad Delamarina*, RFR, IX, 1942, 8 ; 6. Lația, *Cărturari, 19—22* ; 7. A. Cosma, *Bănățeni*, I, *132—135* ; 8. Leonard Gavriliu, *Victor Vlad Delamarina*, O, VI, 1955, 2 ; 9. Simion Dima, *Caracterul popular în creația lui Vlad Delamarina*, O, IX, 1958, 1 ; 10. N. Țirioi, *V. Vlad Delamarina*, O, XI, 1960, 9 ; 11. M. Popa, *Date noi despre Victor Vlad Delamarina*, O, XVII, 1966, 5 ; 12. V. Vintilescu, *Victor Vlad Delamarina*, Timișoara, 1967 ; 13. Liviu Roman, *Pagini inedite din opera lui V. Vlad Delamarina*, O, XVIII, 1967, 3 ; 14. G. Munteanu, *Victor Vlad Delamarina și arta lui*, O, XXI, 1970, 7 ; 15. N. Țirioi, *Locul lui Victor Vlad Delamarina în literatura română*, O, XXI, 1970, 11 ; 16. Valentin Tașcu, *Victor Vlad Delamarina*, TR, XIV, 1970, 37 ; 17. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *603—604* ; 18. Simion Dima, *Un umorist duios*, în Victor Vlad Delamarina, *Al mai tare om din lume*, Timișoara, Facla, 1972 ; 19. Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, Facla, 1977, *137—149* ; 20. *[V. Vlad-Delamarina. Corespondență. Memorii]*, DLT, I, *163—294*.

S. C.

VLAD-RĂDULESCU, Sofia (sfîrșitul sec. XIX — începutul sec. XX), scriitoare. Provenea dintr-o familie de intelectuali patrioți din Chizătău, înrudită îndeaproape cu familia Brediceanu. Tatăl, Constantin Rădulescu, avocat, primar al Lugojului, a fost un militant pentru cauza națională a românilor bănățeni. **V.-R.** a fost căsătorită cu avocatul Ion Vlad. Este mama poetului Victor Vlad-Delamarina. După moartea soțului, **V.-R.** s-a stabilit la București, unde a fost profesoară de limba germană și de pian la Azilul „Elena Doamna".

Avînd înclinații artistice și muzicale, **V.-R.** era cunoscută în viața culturală a Lugojului. Ea a cules și a armonizat pentru pian o suită de dansuri și melodii românești din repertoriul lăutarului Nica Iancu Iancovici, între care *Lugojana* a devenit populară prin compoziția corală, de mai tîrziu, a lui Ion Vidu. În 1882 i s-a jucat la Lugoj piesa *La maial*, iar în 1907 „Reuniunea română de cîntări din Lugoj", condusă de Ion Vidu, i-a prezentat o altă piesă, pe muzică, *Oala cu galbeni*. Ea este și autoarea unei localizări într-un act, *Recept contra soacrelor*, care s-a jucat la Lugoj, în același spectacol cu opereta lui Ciprian Porumbescu, *Crai nou*. A publicat versuri și cîntece în „Familia", „Luminătoriul", „Romänische Revue", între care se remarcă, prin grație și tandrețe maternă, *Cîntecul de leagăn* și *Garofița*.

— *[Versuri și proză]*, F, VIII, 1872, 2, XXIV, 1888, 43, 52, XXV, 1889, 2, 8, 21, 27, 41, 46, 51, XXVI, 1890, 13, XXVIII, 1892, 22, 29, XXXVIII, 1902, 12 ; *La maial*, F, XXVI, 1890, 1 ; *Roza din spini*, F, XXVI, 1890, 2.

— 1. Al. Bistrițeanu, *Prefață* la *Doi scriitori bănățeni : Victor Vlad Delamarina și Ioan Popovici-Bănățeanul*, Craiova, Scrisul românesc ; 2. V. Vintilescu, *Victor Vlad Delamarina*, Timișoara, 1967, *9—12*.

S. C.

VLAHUȚĂ, Alexandru (5.IX.1858, Pleșești, azi Alexandru Vlahuță, j. Vaslui — 19.XI.1919, București), scriitor. Cu o copilărie ingrată, minată de boală, **V.**, fiul lui Neculai Vlahuță, mic proprietar, și al Ecaterinei Petrescu, trece prima oară pragul școlii cu o întîrziere de doi ani. La Bîrlad el face, din 1867, clasele primare, apoi, din 1871, liceul, pe care îl absolvă în 1878. În anul următor își ia bacalaureatul la București, înscriindu-se la Facultatea de drept, pe care nu avea s-o termine. Profesor la gimnaziul „Ienăchiță Văcărescu" din Tîrgoviște, **V.** intră și ca profesor la școala de la mănăstirea Dealu (1880—1883). Problemele învățămîntului nu-l lasă indiferent și el publică diferite articole în care combate dogmatismul și formalismul din metodele de predare, ca și defectuoasa alcătuire a unor manuale școlare. În 1902 va scoate, împreună cu G. Coșbuc, o carte de citire destinată școlilor secundare și profesionale. Înscris în baroul avocaților tîrgovișteni (1882), cu o diplomă cumpărată, întrucît nu avea licența în drept, **V.** pledează de cîteva ori, dar fără mare succes. Timp de patru luni, în 1883, el se găsește la Galați, unde publică articole și schițe în ziarul local „Galații". De catedră nu se desparte decît tîrziu, în 1893. Pînă atunci mai predă la Școala normală a Societății pentru învățătura poporului român,

în locul lui I. Slavici (1884—1885), la pensionul Elenei Miller-Verghy, este un timp (de la sfîrşitul lui 1885) meditator la liceul particular „V. Alecsandri" al lui Şt. Vellescu, apoi profesor la Azilul „Elena Doamna" şi la liceul particular „Sf. Gheorghe", condus de Anghel Demetriescu. În 1888, la propunerea lui T. Maiorescu, este numit revizor şcolar pentru judeţele Prahova şi Buzău. **V.** a mai îndeplinit şi alte funcţii : corector la „Analele parlamentare" (1892—1896), secretar al comisiei industriale de pe lîngă Ministerul Domeniilor, şef de birou la acelaşi minister, referendar la Casa Şcoalelor (1901). În 1907 se afla la conducerea Muzeului pedagogic al Casei Şcoalelor. A călătorit, în cîteva rînduri, prin străinătate (Constantinopol, Paris, în Italia şi în Norvegia). La propunerea lui I. Vulcan, în anul 1893 este desemnat membru corespondent al Academiei, însă refuză. A fost ales membru de onoare post-mortem al Academiei (1948).

V. a manifestat înclinaţii literare de pe cînd era elev la liceu şi trimitea versuri la „Convorbiri literare". În anul 1879 i se publică un articol *(Banul)* în ziarul tîrgovişteanu „Dîmboviţa", iar în anul următor îi apar în „Lyra română" cîteva poezii. În acelaşi timp se bucura de o promiţătoare ospitalitate şi în paginile „Convorbirilor literare". Publicistica, jurnalistică şi literară, a lui **V.** e cu largheţe risipită prin revistele şi ziarele timpului, chiar şi în cele mai puţin notorii. A colaborat, astfel, la „Convorbiri literare" (1878—1885), „România liberă" (1883—1885, 1889), unde face parte şi din redacţie, „Epoca" (1885—1886), „Lupta (1886—1887), „Epoca ilustrată" (1886), „Lupta literară", (1887), „Familia" (1887, 1889, 1892, 1893, 1898), „Revista nouă" (1887—1890), unde este şi redactor, „Timpul" (1889—1890), „Naţionalul" (1891), „Calendar pentru toţi românii" (1892), „Săptămîna ilustrată" (1893), „Literatură şi ştiinţă" (1893), „Constituţionalul" (1893), „Adevărul" (1894), „Eminescu" (1896), „Povestea vorbei" (1896), „Gazeta săteanului" (1894, 1897—1898), „România jună" (1899—1900), „Revista poporului" (1899), „Pagini literare" (1899), „Calendarul Minerva" (1900, 1905, 1908), „Generaţia nouă" (1898—1899), „Literatură şi artă română" (1897—1901), „Scena" (1903), „Viaţa românească" (1906—1908), „Universul" (1906, 1909, 1910, 1911, 1918), „Luceafărul" (1907, 1909, 1912, 1919), „Tribuna poporului" (Arad, 1909), „Flacăra (1914), „Şcolarii" (1916), „Neamul românesc" (1917), „România" (1917), „Drum drept" (1917), „Lumea" (1919), „Drapelul" (1919). În perioada tîrgovişteană, a făcut parte din comitetul de redacţie al revistei locale „Armonia". Împreună cu Alceu Urechia a întemeiat revista „Viaţa" (1893—1896), iar cu G. Coşbuc a scos revista „Sămănătorul" (între 1901—1905). Din martie 1916, conduce publicaţia săptămînală „Scriitorii români". De asemenea, cu I. Al. Brătescu-Voineşti, **V.** dirijează ziarul „Dacia" (1918), iar din însărcinarea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice face să apară revista pedagogică „Lamura" (1919). Lăsînd la o parte iniţialele şi prescurtările, pseudonimele lui **V.** sînt şi ele numeroase : Ada, Alecu, L. Ascar, Ave, I. Baltă, Baltazar, Decor, Jehovah, Lupu (Lup), Lupan, Mamilis, Minuzio, Mirmidon, Neagoe, Plivitor, Radu (Rad), Rareş, Sandu, Selişteanu, Spic, Stanca, Vale, Vlahul, Vluzzo.

Imaginea lui **V.**, din ultimii ani ai vieţii sale, este aceea a unui om de mare omenie, generos şi modest, sfătuitor al tinerilor aspiranţi la gloria literară. El are acum, în literatură, autoritatea unui adevărat mentor. Cît priveşte propria sa creaţie, aceasta a depins dintotdeauna de felurite înrîuriri. O primă perioadă, de un decepţionism apăsător, dezvăluie o sensibilitate exacerbată, dar mai ales frecventarea asiduă a poeziei eminesciene. Va urma o fază de acerbă critică socială, semn că mişcările ţărăneşti din 1888, mişcarea socialistă, ca şi activitatea lui C. Dobrogeanu-Gherea impresionaseră firea receptivă a scriitorului. Ieşit din mreaja pesimismului, el evoluează treptat spre un umanitarism vag, cu elanuri idealiste şi infiltraţii mistice — credinţa unui cărturar bătrîn, cumpătat şi evlavios. Simpatia lui **V.** se îndreaptă spre ţăranul obidit *(Socoteala, La arie)* şi spre intelectualul cu iluziile spulberate. Dar compasiunea şi înduioşarea se preschimbă în sarcasm şi vehemenţă (poezia *1907)* atunci cînd vine vorba de instituţiile vremii, de la monarhie (pamfletul *Auri sacra fames)*, justiţie, şcoală, pînă la armată, cu ororile ei. Modul critic al lui **V.** este pamfletul, care poate lua forma alegoriei, şi, mai ales, portretul satiric, şarja fină şi muşcătoare *(Profiluri, Dincă C. Buleandră, Cîţiva paraziţi).* Fire blajină, scriitorului îi repugnă violenţa, revoluţia i se pare dezagreabilă, aşa încît, utopic, el predică, în spirit creştin, iubirea între fraţi, împăcarea între clase. Dealtfel, prin intermediul revistei „Sămănătorul", **V.** devine un teoretician al sămănătorismului. Scriitorul se cuvine să fie un semănător de idealuri, un apostol, luminător al neamului ; ameliorările ar urma să se realizeze de la sine, printr-o mai bună instrucţie culturală a poporului şi prin concursul binevoitor al boierimii. De pe la finele primului deceniu al secolului al XX-lea, concepţia lui **V.** îşi adaugă elemente noi, poporaniste. Oraşul îi apare ca un loc de pierzanie, cu o influenţă dizolvantă asupra moravurilor bune şi curate de la ţară. Pentru a contracara o asemenea acţiune, se recomandă, la fel de naiv şi ineficient, o administraţie însufleţită de porniri cinstite, un învăţător destoinic, un preot cucernic *(Cărţi pentru popor).* Su-

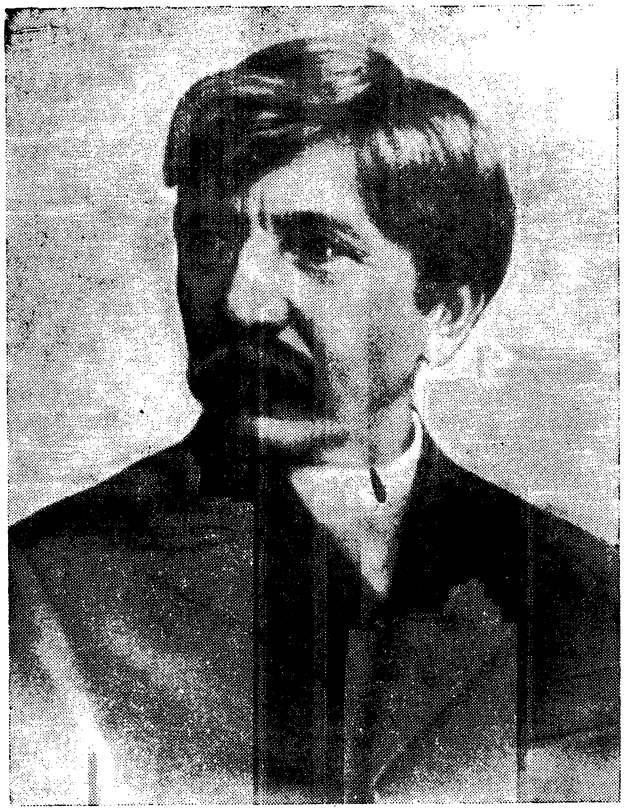

ferința nu trebuie să ducă la revoltă, ci să fie îndurată cu resemnare stoică, în tăcere și cu nădejdea că existînd fără doar și poate o dreptate, o justiție implacabilă *(Dreptate, Există o dreptate)*, binele are să învingă în cele din urmă. Idealismului moral al lui **V.** i se adaugă o tendință patriotică, exprimată în manieră retorică. Dacă **V.** nu concepe arta ca pe o armă în lupta de clasă, în schimb, sub înrîurirea lui Gherea, el va susține, în paginile revistei „Literatură și știință", arta cu tendință. Literatura exprimă o stare socială, arta e un produs al mediului, de aceea artistul nu poate să escamoteze în opera lui frămîntările de zi cu zi, durerile și aspirațiile celor mulți. În conferința *Curentul Eminescu și o poezie nouă*, ca și în poezia *Unde ni sînt visătorii ?...* scriitorii sînt chemați să renunțe la masca jalnică, pesimistă și, în locul durerilor personale, de multe ori închipuite, să se inspire din viața adevărată, cu bucuriile și necazurile ei, să cînte o lume mai bună. Și totuși, în „Viața", în replică la conferința lui A. Bacalbașa *Arta pentru artă*, același **V.** se declară ritos pentru arta pură. De aici, o polemică cu socialiștii (adunată în volumul *Un an de luptă*), care avea să degenereze, mergînd pînă la unele ieșiri xenofobe. La mijloc era însă o neînțelegere, anume confuzia între teză și tendință. Scriitorul, chiar dacă și-a însușit teoria maioresciană a „formei fără fond" *(Spoială și funcționarism* ș.a.), nu a fost niciodată un adept al esteticii junimiste. Opera lui e eminamente tendențioasă, atît în latura socială, moral-educativă cît și în aceea sentimentală, umanitară. În conferința despre „curentul Eminescu", ca și într-o alta *(Onestitatea în artă)*, **V.** mai discută, sub influența lui H. Taine, despre noțiuni ca rasă, mediu, ereditate, despre „coloarea dominantă" a operei. În altă ordine, se invocă principiul tipizării, al selecției și prelucrării artistice. După **V.**, „arta corectează natura", nu o copiază mecanic. Opera are o finalitate estetică și etică. Frumosul fiind o emanație a binelui, „puterea creatoare" în artă este o formă a iubirii. Se simte, aici, și influența lui J.-M. Guyau.

Pînă a fi cuprins de vraja poeziei eminesciene, **V.** a făcut compuneri ușoare, în maniera lui V. Alecsandri, a lui D. Bolintineanu sau a poeziei populare. Zelator al lui Eminescu, al cărui cult îl păstrează, cu pioșenie, o viață întreagă, el avea să imite, ca un îndrăgostit, gesticulația lirică, rostirea eminesciană. Dar înclinația lui **V.** este spre poezia didactică. Teme ca dragostea, viața și moartea, credința în Dumnezeu nu sînt la el altceva decît niște tirade de o anume emfază a meditației, pe care poetul știe să le facă dacă nu pasionante, cel puțin spectaculoase, printr-o punere în scenă de efect *(La icoană, Din prag)*. Cu o alură teatrală, poetul monologhează despre rosturile vieții și ale morții *(Din prag)*, acum încrezător în divinitate, mai încolo renegînd-o, ca din nou să se pocăiască. Primele poezii ale lui **V.** mărturisesc o adîncă descurajare, decursă din melancolia eminesciană, dar și din propriile decepții. Lirica sa, ca și întreaga lui creație, capătă un tonus optimist după 1887. Dispoziția satirică rămîne, însă, constantă. **V.** creionează, în versuri săltărețe, cu tentă de pamflet și caricatură, o tipologie care include pe politicianul venal, pe arivist și cartofor, pe trubadurul pesimist. Poezia socială culminează cu incendiarul *1907*. Mai reușită e lirica intimistă, grațioasă și delicată. La fel, sonetele, concentrate și lipsite de retorism. Cu un lirism în deficit, prea cerebrală, poezia lui **V.** este aceea a unui eminescianizant, priceput în dramatizarea sentimentelor, altfel bun psiholog, dar cu o irepresibilă pornire didacticistă, cu resorturi etice.

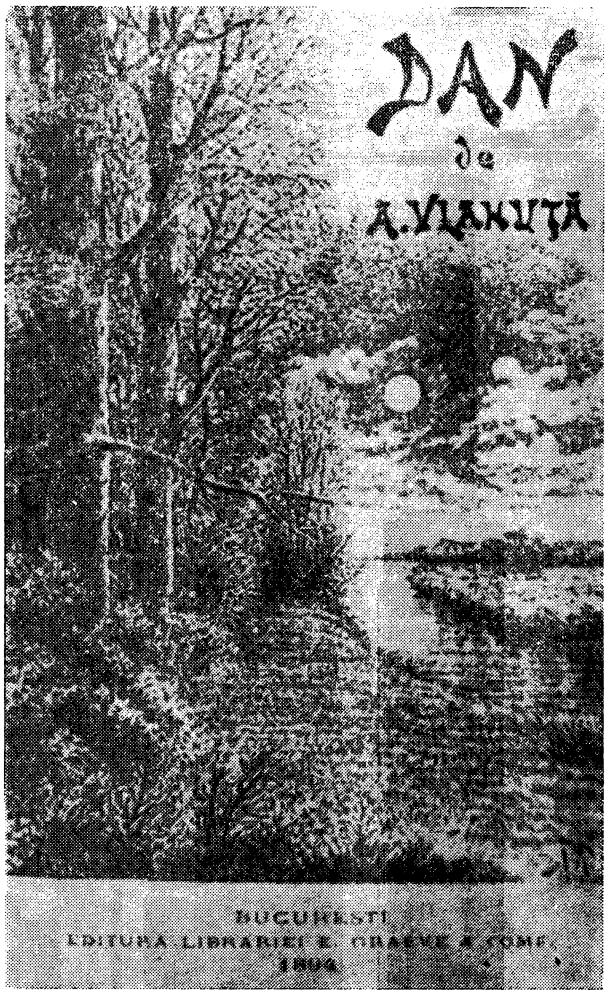

Între proza și publicistica lui **V.** există un flux continuu de teme și de atitudini. Scriitorul nu e, în fond, un imaginativ, el nu are uneori altă sursă decît aceea a observației directe. La fel ca și jurnalistul, el consemnează datele pe care i le oferă realitatea, însoțindu-le cu un comentariu satiric sau transpunîndu-le în registru psihologic (pînă prin 1894), sau preluîndu-le în spirit tezist, moralizator (după 1900). Așa se explică interesul său pentru „documentele omenești" — care pot să încorporeze cazuri rare, patologice *(Vișan, Cassian)*, cultivate de literatura naturalistă —, pentru vieți nevinovate, pecetluite de un destin ingrat (prostituata, copiii orfani etc.), pentru crîmpeie întunecate din viața țărănimii *(La arie, Socoteala)*. Ceea ce rezultă sînt adesea niște „icoane șterse", „file rupte", secvențe și instantanee surprinse „din goana vieții". O notă mai aparte fac amintirile, cu nostalgia duioasă a copilăriei *(Note, Un Crăciun, Mogîldea* ș.a.). Proza lui **V.** are un caracter reflexiv, liric și confesiv. Sentimentale, chiar melodramatice, într-o atmosferă sumbră la început, schițele și nuvelele lui cîștigă treptat sub raportul realismului, adăugîndu-și energice note pamfletare și protestatare. După 1900, **V.** scrie mai anevoie, preferînd să-și fixeze impresiile în scrisori sau în carnete de însemnări zilnice. Meditația etică e predominantă. Regresiunea în trecut, desconsiderată pînă prin 1895, intră acum în preocupările scriitorului,

care compune chiar o evocare istorică intitulată *Din trecutul nostru.*

V. e o natură înclinată spre introspecție și speculația de idei. Scrisul său, în care se răsfață analizele psihologice, capătă o formulare sentențioasă, intercalîndu-și maxime și reflexii morale. Ambiția lui **V.** e aceea de a crea tipuri, dar în tiparele pe care el le creează nu e loc decît pentru o definiție generală și cam sumară, care văduvește personajul de individualitate. Cu toate acestea, tipuri noi pentru literatura noastră, destinate unei lungi cariere, precum învinsul (Radu Munteanu, Coriolan), inadaptatul (Dan), parveniții și paraziții sociali, regăsiți și la B. Delavrancea, boierul patriarhal, se consacră mai întîi prin opera lui **V.** Astfel Dan, personajul care dă titlul romanului de mare răsunet la vremea lui, ar fi după formularea lui Gherea, însușită de **V.**, „proletarul intelectual", visătorul generos, însă abulic și egocentric, care cade în cele din urmă înfrînt, dezamăgit în viața conjugală, dar mai ales incapabil să biruie împrejurările sociale potrivnice. Sfîrșitul lui Dan, care înnebunește, atît de asemănător cu al lui Eminescu, reflectă, în intenția autorului, destinul tragic al artistului. *Dan* rămîne unul din primele romane psihologice la noi.

În literatura noastră, **V.**, scriitor cu o bună intuiție a cuvîntului, este un exponent al realismului pitoresc și liric. *România pitorească* e un jurnal de călătorie de un lirism abundent, înecat într-o pletoră de metafore și alegorii convenționale care risipesc liniile peisajului descris, dîndu-i, uneori, contururi ireale. Contemplînd pămîntul țării, „sfințit de jertfe mari", cu inima plină de mîndrie pentru un trecut glorios, scriitorul invocă fapte din istoria neamului, legende și obiceiuri, aducînd un elogiu țăranului român. În monografia lirică *Pictorul N. I. Grigorescu* **V.** face o reconstituire exaltată a universului picturii acestuia. În critica de artă propriu-zisă, practicată la „Universul", **V.** nu probează un gust deosebit. A prefațat numeroase volume aparținînd lui V. Alecsandri, Eminescu, prietenilor săi I. L. Caragiale și B. Delavrancea, lui Tr. Demetrescu, Th. D. Speranția, Alceu Urechia. Plănuia o monografie despre Caragiale, întemeiată pe corespondența acestuia. Avea de gînd să scrie partea a doua a romanului *Dan* și începuse o dramă în versuri *(Vlad Țepeș)*, din care s-a publicat un fragment.

— *Nuvele*, București, Socec—Teclu, 1886 ; *Nuvele*, Iași, Șaraga ; *Poezii*, București, Göbl, 1887 ; ed. 2, București, Socec, 1892 ; *Curentul Eminescu și o poezie nouă*, București, Lupta, 1892 ; *Din goana vieții*, București, Graeve, 1892 ; *Poezii vechi și nouă*, București, Steinberg, 1894 ; *Dan*, București, Graeve, 1894 ; *Icoane șterse*, București, Alcalay, [1895] ; ed. pref. Barbu Delavrancea, București, Müller ; *Un an de luptă*, București, Müller, 1895 ; *Iubire*, București, Müller, 1896 ; *În viltoare*, Tîrgu Jiu, Miloșescu, 1896 ; ed. 2, București, Socec, 1901 ; *Clipe de liniște*, București, Socec, 1899 ; *Poezii*, București, Socec, 1899 ; *România pitorească*, București, Socec 1901 ; ed. îngr. Virgiliu Ene, București, E.T., 1963 ; *Din durerile lumii*, București, Alcalay, 1908 ; *Din trecutul nostru*, București, Socec, 1908 ; *Poezii*, București, Minerva, 1909 ; *File rupte*, București, Socec, 1909 ; *Pictorul N. I. Grigorescu*, București, Casa școalelor, 1910 ; ed. îngr. I. D. Ștefănescu, Craiova, Scrisul românesc, 1936 ; ed. București, E. L., 1965 ; *La gura sobei*, București, Tip. Baer, 1911 ; *Dreptate*, București, Flacăra, 1914 ; *Vlad Țepeș*, FLR, III, 1914, 36 ; *Poezii*, București, Socec, 1915 ; *Amurg și zori*, București, Cartea românească, [1924] ; *Gînduri*, București, Fundația culturală, 1927 ; *Poezii*, București, Cartea românească, [1927] ; *Opere alese*, îngr. Mariana Șora și Silvian Iosifescu, București, E. S., 1949 ; *Opere alese*, I—III, pref. Mariana Șora, București, E.S.P.L.A., 1952—1953 ; *Opere alese*, pref. Virgiliu Ene, București, E. T., 1957 ; *Nuvele, schițe, articole*, pref. Pompiliu Marcea, București, E.S.P.L.A., 1959 ; *Poezii*, îngr. Teodor Vîrgolici, pref. I. Rotaru, București, E.S.P.L.A., 1959 ; *Dan*, îngr. Virgiliu Ene, București, E. T., 1960 ; *În viltoare*, îngr. și pref. Virgiliu Ene, București, E. T., 1960 ; *Scrieri alese*, I—III, îngr. și introd. Valeriu Rîpeanu, București, E. L., 1963—1964 ; *Iubire. Poezii*, pref. George Șanda, București, E.L., 1965. — Tr. : Fr. Coppée, *Crișmă, Focul venerat, Oroscopul*, CL, XII, 1878, 7 ; A. de Musset, *Perdeaua vecinei mele*, CL, XII, 1878, 7 ; Ada Negri, *[Poezii]*, în *Scrieri alese*, I, București, E. L., 1963.

— 1. Gherea, *Studii*, II, *152—186* ; 2. B. Florescu, *„Poezii" de Al. Vlahuță*, PȘU, II, 1888, 3 ; 3. Demetrescu, *Profile, 175—180* ; 4. Iorga, *Pagini*, I, *305—313* ; 5. Ionescu-Rion, *Arta revol., 9—12* ; 6. Anton Naum, *A. Vlahuță, „În viltoare"*, AAR, partea administrativă, t.XIX, 1896—1897 ; 7. Ibrăileanu, *Scriitori, 303—318* ; 8. Haneș, *Studii, 155—190* ; 9. G. Ibrăileanu, *Opera literară a d-lui Alexandru Vlahuță*, Iași, Viața românească, 1912 ; 10. Ibrăileanu, *Opere*, II, *7—143* ; 11. Ibrăileanu, *Pagini*, I, *47—107* ; 12. Const. V. Gerota, *Poezia lui A. Vlahuță*, București, Socec, 1916 ; 13. N. Zaharia, *Poetul A. Vlahuță*, București, Tip. Ionescu, 1916 ; 14. Sanielevici, *Cercetări, 113—116* ; 15. D. Nanu, *Alexandru Vlahuță. Amintiri*, SBR, I, 1919, 33 ; 16. Nichifor Crainic, *A. Vlahuță. Amintiri*, LMR, I, 1920, 10—11 ; 17. Artur Gorovei, *Amintiri despre Vlahuță*, LMR, II, 1920, 3 ; 18. N. Zaharia, *A. Vlahuță. Viața și opera lui*, București, Socec, 1921 ; 19. R. Rosetti, *Spicuiri, 64—71* ; 20. I. C. Negruzzi, *Ioan Bogdan, A. Vlăhuță, A. Xenopol și manuscripte ale lor*, București, Cultura națională, 1923 ; 21. Constantinescu, *Scrieri*, V, *215—217* ; 22. Tudor Teodorescu-Branițe, *Vlahuță nuvelist*, PRL, II, 1927, 15 ; 23. Lovinescu, *Critice*, VI, *96—111* ; 24. Lovinescu, *Scrieri*, I, *290—300* ; 25. Galaction, *Oameni, 87—91* ; 26. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *347—353* ; 27. Perpessicius, *Mențiuni*, III, *97—105* ; 28. Vrabie, *Bîrladul, 142—167* ; 29. Ion Gorun, *A. Vlahuță, Omul și opera*, București, F.R.L.A. ; 30. I. Gr. Oprișan, *A. Vlahuță — omul*, București, 1937 ; 31. Gr. Scorpan, *Elemente eminesciene în poezia lui A. Vlahuță*, Iași, Tip. Albina românească, 1937 ; 32. Simionescu, *Oameni*, II, *169—176* ; 33. Iorga, *Oameni*, II, *452—454, 459—461, 465—467* ; 34. Paul Bujor, *Amintiri de A. Vlahuță și I. L. Caragiale*, București, Cartea românească, [1938] ; 35. G. Dimitriu, *Poetul A. Vlahuță*, Focșani, Tip. Cultura, 1939 ; 36. Șerban Cioculescu, *Scrisorile lui Vlahuță către Caragiale*, RFR, VI, 1939, 12 ; 37. Claudia Millian, *Ideea religioasă în poezia lui Alexandru Vlahuță*, PL, V, 1940, 3 ; 38. Ion Negoescu, *Începuturile culturale și literare ale lui Al. Vlahuță la Tîrgoviște*, Tîrgoviște, Tip. Heliade Rădulescu, 1940 ; 39. G. Ursu, *Alexandru Vlahuță*, CL, LXXIV, 1941, 2 ; 40. Al. Bojin, *Vlahuță dramaturg*, UVR, L, 1941, 20 ; 41. Călinescu, *Ist. lit., 490—495* ; 42. Vianu, *Arta*, I, *261—272* ; 43. Constantin Stănescu, *Alexandru Vlahuță și Italia*, SI, X, 1943 ; 44. Gala Galaction, *Vlahuță*, București, Vremea, 1944 ; 45. Perpessicius, *Alexandru Vlahuță*, București, 1948 ; 46. Silvian Iosifescu, *Alexandru Vlahuță*, București, Tip. Scrisul liber, [1949] ; 47. Cezar Petrescu, *A. Vlahuță și epoca sa*, București, E.S.P.L.A., 1954 ; 48. Teodor Vîrgolici, *Vlahuță și scriitorii tineri*, TS, III, 1954, 3 ; 49. M. Nanu, *Contribuțiuni la cunoașterea literaturii antidinastice a lui Vlahuță*, VR, VII, 1954, 4 ; 50. Gheorghe Vlahuță, *Amintiri despre Alexandru Vlahuță*, GL, II, 1955, 28 ; 51. Teodor Vîrgolici, *Satira lui Al. Vlahuță*, O, IX, 1958, 9 ; 52. Const. Ciopraga, *Literatura lui Vlahuță*, IL, IX, 1958, 9—10 ; 53. Șerban Cioculescu, *Vlahuță*, TR, II, 1958, 36 ; 54. Perpessicius, *Opere*, IV, *83—89* ; 55. Vianu, *Opere*, II, *599—620, 687—692* ; 56. Petre Pascu, *Ada Negri și tălmăcirile lui Vlahuță*, VR, XI, 1958, 9 ; 57. Valeriu Ciobanu, *Debutul publicistic al lui A. Vlahuță*, RITL, VII, 1953, 3—4 ; 58. Al. Bojin, *Scrisori inedite ale lui Vlahuță*, VR, XII, 1959, 11 ; 59. Alexandru Bojin, *Alexandru Vlahuță*, București, E.S.I.P., 1959 ; 60. Mircea Zaciu, *Un animator : Al. Vlahuță*, TR, III, 1959, 48 ; 61. Al. Bojin, *Concepția lui Vlahuță despre literatură*, LL, VII 1963 ; 62. Eftimiu, *Portrete, 27—30* ; 63. Valeriu Rîpeanu, *Alexandru Vlahuță și epoca sa*, București, E.T., 1965 ; 64. Emilia Șt. Milicescu, *Vlahuță inedit*, AST, I, 1966, 5 ; 65. Cioculescu, *Varietăți, 261—268* ; 66. Margareta Ștefănescu-Vlahuță, *Amintiri despre Vlahuță*, TR, XI, 1967, 33 ; 67. Vasile Netea, *Din legăturile lui Al. Vlahuță cu Transilvania*, LL, XVIII, 1968 ; 68. Bojin, *Studii, 255—322* ; 69. Valerian, *Chipuri, 9—18* ; 70. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *572—580* ; 71. Găldi, *Introd. ist. vers., 280—286* ; 72. Șerban Cioculescu, *G. Ibrăileanu și Al. Vlahuță*, RL, VI, 1973, 10 ; 73. *Poeme într-un album tîrgoviștean de „suveniruri"* (publ. Emilia Șt. Milicescu), MS, IV, 1973, 1 ; 74. *Ist. lit.*, III, *741—758* ; 75. *Scrisori — Ibrăileanu*, III, *425—427* ; 76. Virgiliu Ene, *Alexandru Vlahuță*, București, Albatros, 1976.

F. F.

VOACEA ROMANULUI, publicație periodică săptămînală apărută la Roman, de la 4 mai 1889 la 26 aprilie 1890. Condusă de un comitet, gazeta cuprindea știri politice din localitate și din țară, articole de polemică politică, rubrici de varietăți și știri sociale. În foileton au apărut, mai în fiecare număr, scrieri ale lui Eugen Vaian. Cele mai multe dintre acestea erau schițe naturaliste, încercînd să

surprindă trăsăturile specifice unui tip social *(Gazetarii, Nenea Sandu, Artiştii)*. Revista publică „scene şi tablouri din viaţa clerului" de Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu). Poeziile, puţine dealtfel, aparţin lui E. Vaian, M. Ciucă, Elizei Mustea. Rar, apar şi cronici teatrale sau muzicale, semnate Emil, pseudonim care, ca şi Emile Cadenette, pare a fi al lui Vaian. În gazetă, au apărut tălmăciri din E. Zola, P. Loti, L. Uhland sau din autori francezi obscuri.

D. M.

VOCEA ADEVĂRULUI, revistă ilustrată apărută la Bucureşti, de două ori pe lună, între martie 1882 şi iunie 1883, sub redacţia lui Panait Macri. Avînd subtitlul „revistă pentru toţi", încerca să se adreseze unui public foarte larg, făcînd în mod obişnuit concesii unui gust îndoielnic. Cele mai reuşite scrieri în proză apărute sînt reproduceri, de preferinţă din „Convorbiri literare" (N. Gane, *Fluierul lui Ştefan).* P. Macri este principalul colaborator, lui aparţinîndu-i romanele-foileton, schiţele şi povestirile tipărite în răstimp de un an. Intrigi, amoruri, răzbunări, crime din iubire — toate formează trama, uniformă, a paginilor semnate de Macri *(Omorul din pădure, O noapte îngrozitoare, Petru şi Amorina, Victima amorului).* O povestire lipsită de orice însuşiri publică I. Pop-Florantin *(Sugrumătorul).* În bună măsură versurile din **V. a.** sînt iscălite tot de P. Macri. Astfel, *Miron şi Florica* este o replică puerilă la poemul omonim al lui I. Negruzzi. Scrisă cu stîngăcie, legenda este dată de Macri drept autentic populară şi adnotată minuţios. Alte poezii aparţin lui Iuliu I. Roşca *(Merele, Pe munte, Zîna florilor),* B. P. Hasdeu (reproduceri), Elena Demetrescu, O. Lujan. Redactorul gazetei a încercat să susţină şi o cronică literară şi teatrală, dovedind, cu deosebire în comentariile consacrate unor piese, oarecare pricepere şi gust. Mai interesante, deşi alcătuite în genere după clişee publicistice, sînt portretele făcute de Dionisiu Popescu lui C. Bolliac, A. T. Laurian, Pantazi Ghica, Al. Candiano-Popescu. Din alte literaturi se dau tălmăciri ale unor scrieri de Ossian *(Ruinele Selenei),* Byron, Voltaire, Puşkin *(Fia căpitanului),* dar şi cîteva nuvele mediocre şi melodrame, cărora nici nu li se indică autorul.

D. M.

VOCEA OLTULUI, gazetă politică şi literară care apare la Craiova, bisăptămînal, între 22 aprilie şi 24 decembrie 1857 şi între 14 februarie şi 26 iunie 1860. În primul an de apariţie, **V. O.** era condusă de unionistul Gh. Chiţu, autor nu numai de articole politice bine orientate din punctul de vedere naţional, ci şi de reuşite versuri patriotice. Peste trei ani, gazeta va fi redactată de un G. Măcescu, acesta ocupîndu-se probabil doar de partea administrativă. Acelaşi G. Măcescu mai editase o gazetă cu titlu identic, din care nu s-a păstrat nici un exemplar, şi în anul 1855. Începînd cu numărul şase, din 1857, **V. O.** este înlocuită prin „Oltul". În 1860 se revine la primul titlu.

În coloanele acestei publicaţii periodice au tipărit versuri N. Nicoleanu, Radu Ionescu, A. Peşacov, Gh. Chiţu şi Toma Strîmbeanu. Gazeta republica şi poezii de C. D. Aricescu, I. C. Fundescu. Cîteva traduceri din Lamartine *(Charlotte Corday,* fragment din *Istoria girondinilor),* Al. Dumas *(Fraţii corsicani),* A. Ubicini *(Despre antichităţile, monumentele, obiceiurile şi costumele românilor)* înviorau foiletonul periodicului.

— 1. Ştefan Bossun, *„Vocea Oltului"*, RMR, XII, 1976, 6.

R. Z.

VOCEA OLTULUI, publicaţie periodică apărută la Craiova, de două ori pe săptămînă, între 2 aprilie şi 8 septembrie 1891. Organ al partidului naţional-liberal, gazeta îl susţinea pe I. C. Brătianu, dedicîndu-se aproape în întregime polemicilor politice. Literaturii i s-a acordat un loc secundar. S-au tipărit versuri de Tr. Demetrescu *(Impresiune, Camera ei),* traduceri ale acestuia *(Rugăciune,* după Sully Prudhomme, *Seri nostalgice,* după Em. Michelet), precum şi poezii de D. Marinescu-Marion, Al. G. Polihroniade, P. Ghinea (P. Vulcan), M. Măldărescu. N. Burlănescu-Alin semna versuri mai în fiecare număr *(Melancolie, La ţărmul liniştitei mări, Şi cînd...).* Este inclusă şi o snoavă de P. Ispirescu *(Advocatul gonit din rai).* Se pare că **V. O.** era redactată în cea mai mare parte de publicistul craiovean C. N. Iovipale (care, dealtfel, era şi girant responsabil).

D. M.

VOCEA ROMÂNĂ, revistă culturală apărută la Craiova între 5 iunie şi 5 decembrie 1880, între 15 noiembrie 1882 şi 5 iulie 1883 şi între 15 ianuarie şi 15 septembrie 1884. În primul an s-au editat trei numere, la intervale neregulate ; din 1882 **V.r.** iese bilunar, iar în 1884, lunar. La prima serie, comitetul de redacţie era format din profesorii G. M. Fontanin, I. Bombacila şi D. I. Papilian, grup la care ar trebui adăugat şi L. Cl. Raymond, coautor al unui *Advertisment preliminariu.* Cu o ortografie etimologizantă, care face articolele greu de citit, se anunţă un program ce include ideea de „progres retrospectiv" în cultură şi în limbă, combătîndu-se orientarea italienistă a lui I. Heliade-Rădulescu, dar şi ortografia fonetică a „noii direcţii" de la Iaşi. La prima serie au colaborat cu versuri cîţiva dintre elevii liceului din Craiova, printre care Nic. Cioculescu. Seria a doua (1882—1883), care abandonează ortografia hibridă impusă de Fontanin, adăposteşte colaborarea lui B. P. Hasdeu cu versuri (republicate din revistele lui), cu un comentariu de documente, *Din răvaşele banilor Craiovei,* şi cu textul unui discurs rostit la Iaşi, la dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare. Alte versuri publică G. T. Buzoianu şi Gr. I. Columbeanu. Se reia din „Armonia" de la Tîrgovişte nuvela *O masă de stos* de Al. Vlahuţă. G. T. Buzoianu este şi autorul unei cronici dramatice şi tot el va da, în seria a treia, o comedie într-un act, *Adriana.* Din Fénelon va traduce D. I. Papilian. La seria a treia (1884), comitetul de redacţie era format din S. Mihalescu, M. Strajanu, G. T. Buzoianu, G. I. Buşilă şi M. Stăureanu. Printre colaboratori se numără transilvăneanul Gr. Sima al lui Ion *(Cîntece populare din Ardeal).* M. Strajanu este autorul unei analize a poeziilor lui M. Eminescu, în care subliniază originalitatea, frumuseţea imaginilor, „libertatea de cugetare" şi profunzimea ideilor filozofice.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 789* ; 2. Cioculescu, *Varietăţi, 261—268.*

R. Z.

VOINESCU I, Ioan (c. 1800 — c. 1870), traducător şi autor dramatic. Ofiţer de carieră (maior în 1836, colonel în 1841), **V.** a fost aghiotant domnesc şi a avut funcţii militare importante („ajutor al şefului oştirii", „şef al ştabului oştirii", „şef al ştabului domnesc"). În 1851 era printre conducătorii şcolii militare înfiinţate de domnitorul Barbu D. Ştirbei. A îndeplinit şi funcţia de preşedinte al Tribunalului militar de revizie, iar în timpul lui Al. I. Cuza a fost

numit membru în Consiliul de stat (1864). **V.** a făcut parte din Asociaţia literară (1846). Era un bun cunoscător al limbii ruse, ceea ce îndreptăţeşte presupunerea că el, iar nu vărul său, I. Voinescu II, va fi studiat la Odessa ⟨3⟩. Din rusește, a tradus mai multe manuale şi regulamente ostăşeşti, precum şi *Elemente de creştineasca învăţătură sau Prescurtarea Istoriii Sfinte şi catihizmul pe scurt* (1852). Din franceză transpune, în 1842, un „buchet" de cinci „anecdote istorice" *(O curtizană, Portfeiul, Întoarcerea recrutului, Între două etape, Tîlharul de la Waterloo)*, un „romanţ" *(Marcel,* 1845) şi, pentru întîia oară în românește, *Corina sau Italia* (1846) de M-me de Staël. În prefaţa care însoţeşte această din urmă scriere, **V.**, constatînd insuficienţa limbii literare, argumentează, în polemică reticentă cu partizanii arhaismelor şi cu latinizanţii, necesitatea împrumutului de neologisme — care, însă, nu trebuie să ducă la înlăturarea acelor slavonisme „rumânite" de vreme. El formulează şi cîteva păreri în ce priveşte limba poeziei care, altfel decît a prozei, se cade să fie „sublimă" şi înţeleasă numai de către iniţiaţi. A colaborat la „Curierul românesc" (1830) şi la „Vestitorul românesc" (1847, 1848) cu versuri, note, articole şi prelucrări de nuvele, iar la „Revista Carpaţilor" cu un „episod istoric" *(O răzbunare sublimă)* şi un fragment din memoriile sale. Aceste memorii, intitulate *Notiţe istorice asupra Românii de la 1821—1866*, rămase în manuscris, sînt preţioase documentar, fiind consemnate de un „martur ocular" atent şi adesea perspicace, însă cu o „convincţie" potrivnică revoluţiei de la 1848. Amator de teatru, **V.** a tradus din Molière *Doctorul fără voie* (1835) şi a făcut, cu totul sporadic, comentarii de spectacole („Albina românească", 1846), preocupat mai îndeaproape de jocul actoricesc. A compus chiar şi o mică dramă, *Recrutul răscumpărat* (1842), a cărei însuşire de căpetenie, dacă nu şi singura, este ambianţa autohtonă; totuşi piesa ar putea fi şi o prelucrare. Intriga e uşoară, copleşită de tezism. Părinţii Sorei, stăpîniţi de prejudecăţi, nu îngăduie însoţirea fetei cu plugarul Petre, încredinţînd-o unui negustor străin, hapsîn, care o şi părăseşte. Tînărul, în prada unei disperări pe care o declamă în tirade romanţioase, lacrimogene, este gata să se înroleze. Însă intervenţia unui boier mărinimos, plin de omenie faţă de ţăranii de pe moşia lui (pe care o gospodăreşte singur, nelăsînd-o pe mîna hrăpăreaţă a unor „arendaşi cumpliţi"), se dovedeşte salvatoare şi Petre, „recrutul răscumpărat", se poate, în fine, căsători. Atmosfera e idilică. Compunerea, însufleţită de bune intenţii, salutînd, de pildă, binefacerile ştiinţei de carte la sate, denotă un moralism strict, evident în tonul rigid, în care se strecoară şi unele nuanţe retrograde. Autorul îşi divulgă la tot pasul profesiunea, satisfăcut cînd descoperă, cu ochi de militar, ordine şi disciplină, sau folosind cu voluptate expresii cu puternic iz de cazarmă, într-o rostire uneori cam ţeapănă, chiar dacă mereu cu intenţie ceremonioasă. Drama, scrisă într-o limbă uniformă, corectă, nefirească însă în ambianţa rustică, balansează între exclamaţiile de melodramă şi pedanteria cazonă. Cu această piesă, colonelul **V.** nu-şi trădează, de fapt, adevărata vocaţie.

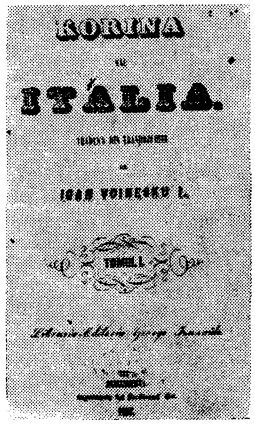

— *Lebăda şi vulturul*, CR, II, 1830, 9; *Recrutul răscumpărat*, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1842; *[Cronică dramatică]*, AR, XVIII, 1846, 2; *Orfelinul*, VSR, XII, 1848, 14—21; *Ernestina*, VSR, XII, 1848, 36—38; *O aruncătură de ochi asupra evenimentelor de la 1821*, REC, I, 1860, mai; *O răzbunare sublimă*, REC, I, 1860, septembrie. **Ms.**: *Notiţe istorice asupra Românii de la 1821—1866*, B.A.R., ms. 3828, publ. fragm. C. Rezachevici şi Valeriu Stan, în STD, XXXI, 1978, 5. — **Tr.**: [Autori neidentificaţi], *Buchetul coprinzător a cinci anecdote istorice*, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1842, *Marcel*, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1845; M-me de Staël, *Corina sau Italia*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1846; ed. 2, I—II, Bucureşti, Ioanide, 1856.

— 1. D. G[usti], *„Recrutul răscumpărat" de I. Voinescu I*, AR, XVII 1845, 85; 2. Candrea—Adamescu, *Dicţ. encicl.*, *1937*; 3. Trifu, *Cronica, 181—182*; 4. C. Rezachevici, Valeriu Stan, *Memoriile istorice ale colonelului Ion Voinescu I, un izvor inedit privitor la istoria politică a veacului al XIX-lea*, STD, XXXI 1978, 5.

F. F.

VOINESCU II, Ioan (1812, Bucureşti — 31.XII.1855, Pau, Franţa), publicist şi scriitor. Şi-a făcut studiile în ţară. Intrat în armata naţională, aghiotant de secţie, în 1830 era în statul major. Un an mai tîrziu e avansat căpitan, iar în 1836 — maior. Fost în subordinele lui I. Cîmpineanu, **V.**, aghiotant domnesc în 1841, abandonează cariera armelor în anul 1843. Intrat în magistratură, el va fi numit procuror al Curţii de Revizie. În 1843 aderă la societatea secretă „Frăţia", fiind ales şi în comitetul de conducere. Prestigiul său e în continuă creştere, nu doar pe tărîm politic, ci şi pe acela cultural. În casele lui se strîng, din cînd în cînd, membri ai Asociaţiei literare (1845), al cărei secretar era, împreună cu N. Bălcescu. Colaborează, în ţară, la diferite publicaţii ale epocii („Curierul românesc", „Curiosul", „Dacia literară", „Propăşirea"), precum şi, în timpul exilului, la „România viitoare" şi „România literară". Figurează, de asemenea, în redacţia „Gazetei Teatrului Naţional". Membru al Societăţii Filarmonice, el face parte şi din grupul de iniţiativă al „patronilor Teatrului Naţional". În 1847 îşi propusese să traducă o istorie universală în patru volume — după o lucrare a lui Aug. Poirson şi Ch. Cayx. Izbucnirea revoluţiei îl împiedică, însă, să-şi mai înfăptuiască planul. **V.** s-a dăruit cauzei mişcării cu multă credinţă şi elan. Ca o recunoaştere a abnegaţiei sale, va fi ales ministru al Trebilor din Afară în Guvernul provizoriu. Ca diplomat, **V.** dovedeşte simţ politic, clarviziune şi o impunătoare demnitate. Exilat, după înfrîngerea mişcării, el se stabileşte la Paris. Ros de boală şi încolţit de sărăcie, va continua totuşi să fie activ pînă la sfîrşitul prematur. Redactează, împreună cu alţi camarazi, memorii şi manifeste, susţine o corespondenţă (cu I. Ghica şi G. Bariţiu, între alţii), cu accente dramatice uneori, în care discută şi chestiuni politice. S-a alăturat lui C. A. Rosetti, V. Mălinescu şi D. Brătianu, constituind, împreună, un comitet, menit a se pune în fruntea emigraţiei. Privit cu tot mai multă suspiciune şi ostilitate, bănuit de intrigi, părăsit de prietenii de odinioară, e, încă din timpul vieţii, un nedreptăţit. S-a stins departe de ţară, aşa cum presimţise. A fost înmormîntat la Paris, în cimitirul Père Lachaise.

Pînă să intre în declin, **V.** s-a bucurat de autoritate ca om de cultură. El este acela care stăruie pe lîngă V. Cîrlova să compună versuri românești. C. Bolliac și Gr. Alexandrescu îi dedică epistole. D. Bolintineanu îl socotea chiar „la plume la plus élégante des Principautés". **V.**, totuși, nu a fost atît un scriitor, cît mai degrabă un animator. Titlurile sale de merit și le dobîndește prin numeroasele traduceri (cunoștea franceza, germana și limbile clasice) pe care le întreprinde, începînd cu perioada participării la Societatea Filarmonică. Uneori, ca în cazul dramei lui Aug. von Kotzebue *Mizantropia și pocăința*, el își permite unele abateri de la textul original, alteori tălmăcirile sale sînt mai mult adaptări, localizări (*Bădăranul boierit*, după Molière). Preferințele lui se îndreaptă, dintre autori, spre Molière (*George Dandin*), iar dintre genurile literare, către dramaturgie. Astfel, el tălmăcește vodevilul *Mademoazel Aise* de E. Arago și comedia *Două bilete*, după Florian, jucată în 1845. În „Curiosul", **V.** publică o tălmăcire din „Le Temps", *Proorocul Petre*. În aceeași foaie, publicistul, semnînd cu inițiale, inserează un scurt comentariu pe marginea unei „imitații" de D. Ciocîrdia-Matila după elegia lui Ch.-H. Millevoye *La Chute des feuilles*. O scurtă narațiune cu tîlc moral, *Moartea omului drept în compărire cu a celui nelegiuit*, îi apăruse în 1830, în „Curierul românesc". Ca secretar al Asociației literare, **V.** colectează manuscrise ale poeților Văcărești, spre a le tipări. Va edita, însă, doar opera lui Iancu Văcărescu, într-un volum pe care îl și prefațează. După moartea lui Bălcescu, publică un necrolog (1853) care constituie întîia biografie a istoricului. **V.** este primul care susține că poemul **Cîntarea României* ar aparține lui Bălcescu, opinie care avea o circulație mai largă în cercurile emigrației române. La Paris, în „Revue de l'Orient" (1854), îi apare însemnarea *Coutumes du pays roumain* — dintr-un memoriu pentru J. Michelet —, descriind datina nunții la români. În același spirit, al propagării culturii românești peste hotare, se înscriu și tălmăcirile sale în franceză din C. Negruzzi (*Alexandru Lăpușneanul*, publicată în „Revue de l'Orient" în 1853 și 1854) și V. Alecsandri (un volum de doine, apărut în 1852 și reeditat în 1855, cu o precuvîntare a traducătorului). O încercare timidă de literatură originală e nuvela istorică *Popa Stoica Farcaș*, în care o sentimentală intrigă de dragoste se împletește cu evocarea, pilduitoare, a unor vremuri de vitejie sub domnia lui Mihai Viteazul. Memorialul *Arabescuri. O călătorie pe Dunăre în ghimie* este o relatare cu momente patetice, de exaltare romantică (sub influența lui Lamennais și a lui Mickiewicz), despre plecarea în exil a unor fruntași pașoptiști. **V.** e un cozeur fin, adesea spiritual, cu fraza ușoară și elegantă, cu ochi de moralist. Așa se înfățișează el cititorilor revistei „România literară" în cele două corespondențe literare, *O duminică în Paris* și *O primblare la băile din Pirenei*. Preocupat de teatru, în special ca traducător, **V.** încearcă, într-un articol de oarecare finețe disociativă (*Cugetări asupra teatrului*), să emită cîteva considerații asupra genului. După **V.**, opera și vodevilul ar fi apărut ca urmare a degenerării teatrului antic. De factură eseistică, articolul face o apologie a virtuților tragediei clasice, punînd totodată în relief valorile morale și eficiența instructivă proprii acestei arte. Dacă preocupări diverse nu l-ar fi absorbit, **V.** și-ar fi cîștigat merite mai mari în cultura românească.

— *Cugetări asupra teatrului*, GTN, I, 1836, 5—6, reed. în ITC, *211—216* ; *Șarlatanul în mască de literat*, FMIL, VIII, 1844, 28 ; *Popa Stoica Farcaș*, AR, XVII, 1845, 87, 89, 90 ; *Ceva asupra Văcăreștilor și a poeziilor d-lui logofătului I. Văcărescu*, în *Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt I. Văcărescu*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1848 ; *Arabescuri. O călătorie pe Dunăre în ghimie*, Paris, De Soye [1853], reed. în ANPR, VI, *38—58* ; *Nicolas Balcesco*, Paris, De Soye et Bouchet, [1853] ; *O duminică în Paris*, RLT, I, 1855, 19, 20 ; *O primblare la băile din Pirenei*, RLT, I, 1855, 37 ; *Manuscriptele lui I. Voinescu* (publ. V. Alecsandri), PR, I, 1881, 7. **Ms.** : *[Poezii]*, B.A.R., ms. 4400, *f. 174*. — **Tr.** : Byron, *Versuri scrise pe un album*, CR, II, 1830, 12 ; Molière, *Bădăranul boierit*, București, Tip. Eliade, 1836 ; Al. Duval, *Junețea lui Carol II*, București, Tip. Eliade, 1836 ; Aug. von Kotzebue, *Mizantropia și pocăința*, București, Tip. Eliade, 1837 ; Ed. Vehse, *Table istorice*, București, Tip. Valbaum, 1841 ; *Istoria sfîntă sau Prescurtare istorică a Testamentului vechi și nou*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1846 ; ed. 2, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1851 ; ed. 3, Buzău, Tip. Episcopiei, 1854.

— **1.** I. Voinescu II, *[Corespondență]*, ANPR, I—VI, *passim* ; **2.** I. Voinescu II, *[Documente, corespondență]*, DML, I, *343—364* ; 3. Bălcescu, *Opere*, I, *171—176* ; 4. U. M[arsillac], *Jean Voynesco*, VOR, III, 1863, 45 ; 5. G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue*, OM, *195—197* ; 6. N. Iorga, *O descriere a exilului din 1848*, RI, VII, 1921, 10—12 ; 7. Cioculescu, *Itinerar*, *49—51* ; 8. *Ist. lit.*, II, *599—601* ; 9. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *515* ; 10. Trifu, *Cronica*, *48—50* ; 11. *Ion Voinescu II, către Vasile Alecsandri* (publ. Valeriu Stan), MS, VII, 1976, 3.

F. F.

VOINOV, Nicolae (1834, Focșani—29.V.1899, București), poet. După absolvirea gimnaziului în 1852, la Iași, **V.** urmează dreptul în străinătate și intră în magistratură. Ulterior se stabilește la Focșani și devine primul avocat din urbe. A militat pentru Unire. După ce, din 1862 pînă în 1864, este procuror și președinte al Tribunalului de Putna, își prezintă candidatura la alegerile pentru corpurile legiuitoare. Membru al partidului liberal, ulterior junimist, a fost în mai multe rînduri deputat, apoi senator și ministru de Justiție în cabinetul lui I. C. Brătianu (1883—1885). Biologul Dimitrie Voinov era fiul adoptiv al lui **V.**

V. a exprimat, în versuri prozaice și greoaie, idealul său unionist (*Dorul meu, Hora din munți*), implorînd divinitatea în ajutorul românilor și al Unirii (*Rogațiune*). În 1853 a publicat o traducere din limba franceză : *Familia africană sau Sclava întoarsă la credință*.

— *Versuri*, FZ, II, 1856, 14, 17, 23, ALMR, VIII, 1858, *92—93*. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Familia africană sau Sclava întoarsă la credință*, Iași, Tip. Româno-franceză, 1853.

— 1. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *197* ; 2. *[Necrolog]*, U, XVII, 1899, 146, 147.

S. C.

VOINȚA CRAIOVEI, publicație politică săptămînală apărută la Craiova de la 18 august 1894 pînă la 18 iunie 1896 și de la 24 februarie 1897 pînă la 14 mai 1905. Era organ al partidului național-liberal. În primii ani, în spațiul, restrîns, acordat literaturii, pot fi întîlniți, cu versuri, poeții L. Dauș, Caton Theodorian, P. Zosîn, A. C. Cuza, Smara, Dem. Moldoveanu, Cincinat Pavelescu, Radu D. Rosetti. Al. Macedonski publică poezia *În restriște*, iar din G. Coșbuc se reproduc unele poezii. Cîte o poezie tradusă din Baudelaire și din H. Murger semnează L. Dauș și, respectiv, C. Z. Buzdugan. În foiletonul gazetei apar schițe de I. A. Bassarabescu (*Prozaici*), N. Condiescu, Al. G. Olteanu, pagini postume aparținînd lui Tr. Demetrescu, basme populare prelucrate. Din Aug. Strindberg este tradusă nuvela *În cimitir*, iar din Catulle Mendès, schița *Julieta victorioasă* (traducerile nu sînt semnate). O rubrică de însemnări satirice, pe teme îndeosebi politice, se intitulează *Din viața lui Spanachide*. Poetei Ada Negri, Al. Vlahuță îi dedică un articol elogios. În afară de unele cronici dramatice privitoare la spectacolele teatrului din Craiova, în ultimii trei ani publicația s-a dezinteresat cu totul de viața literară și artistică.

L. V.

VOINȚA NAȚIONALĂ, cotidian politic apărut la București de la 10 iulie 1884 ; a continuat și după 1900. În acest oficios al partidului liberal, cel mai important dintre toate ziarele editate de liberali după 1880, preocupările literare și-au făcut loc sporadic mai ales atunci cînd un scriitor era membru al redacției. În cei dintîi ani, director fiind omul politic și ziaristul Gh. C. Cantacuzino, funcția de prim-redactor i-a fost încredințată lui N. D. Xenopol. Din 1888, **V.n.** are doi redactori principali, dintre care unul este, pînă prin 1894, B. Delavrancea. Spre sfîrșitul secolului, ziarul este condus de gazetari profesioniști ; mai tîrziu, după 1900, va fi director I. Nădejde. Un colaborator consecvent, chiar din 1885, a fost A. D. Xenopol ; el a scris cronici literare (la *Poezii* de Matilda Cugler-Poni și *Poezii* de N. Gane), articole și cronici muzicale sau de artă plastică, studii, articole de istorie și filologie, recenzii, articole politice. În 1886 și 1887, semnînd și cu pseudonimul Helvetius, Xenopol dă și amintiri din călătoriile sale în Elveția sau altele intitulate *O călătorie la Dorna în Bucovina.* În 1888, I. Ghica începe să publice, aproape în același timp, în „Revista nouă" și în **V. n.**, *Amintiri din pribegia după 1848.* Doi ani mai tîrziu (1890), îi apare și *O pagină de istorie.* Din 1885 datează colaborarea lui I. L. Caragiale, mai întîi cu publicistică literară *(Din foloasele tiparului* ș.a.), iscălită cu pseudonimul Quodlibet ; semnate Luca sînt două cronici teatrale ; cîteva *Cronici rimate* (pseudonimul folosit este Papură) pot fi tot ale lui, după cum *Varietăți politice,* prima versiune a scrierii *Temă și variațiuni,* este scrisă de Caragiale, ca și unele articole, neiscălite, dar în consonanță cu atitudinea politică a scriitorului. Prin octombrie, Caragiale își încetează activitatea. Deosebit de întinsă și de variată este colaborarea lui Delavrancea ; uneori, mai ales prin anii 1888—1890, el a scris singur aproape întregul ziar, de la editorialul din prima pagină la știrile și notițele paginii a treia, semnînd și B., D., V., Același țăran, Juvenal, Un amic, Un cetățean, Un oltean, Un țăran, Un visător, Unul din Ligă, Vr. Cu pseudonimul Juvenal semna și N. D. Xenopol nuvele și pamflete politice publicate sub titlul comun *Tipuri ministeriale,* în care sînt criticați politicienii conservatori (P. P. Carp, Al. I. Marghiloman, T. Maiorescu) sau radicali (G. Panu). Diverse cronici și articole dedicate literaturii originale publică T. G. Djuvara *(Încercare asupra literaturii române de la origină pînă în zilele noastre,* 1884), D. C. Ollănescu-Ascanio *(Studii și figuri literare, O scrisoare pierdută* ș.a.), I. Tanoviceanu (iscălea și T. Ioan), I. Gorun, I. Nădejde, Sofia Nădejde. Publicistică politică dau și D. A. Sturdza (semna S.), Al. G. Djuvara (secretar de redacție în 1884), I. Slavici (în anul 1893), Al. Macedonski (prin 1893—1894). Se reproduc versuri aparținînd lui V. Alecsandri, Al. Vlahuță și se publică poezie ocazională. Un foileton cu traduceri din literatura franceză *(Proscrisul* de H. Rochefort, dar și interminabile romane de aventuri) ocupa, de cîteva ori pe săptămînă, subsolul unor pagini.

— 1. Iorga, *Ist. presei, 150—151* ; 2. Cioculescu, *Caragiale, 97—98.*

R. Z.

VOINȚA TULCEI, publicație periodică săptămînală apărută la Tulcea între 10 august 1896 și 26 august 1897. Administrator și girant responsabil era L. E. Manacachi, înlocuit, de la numărul 38, cu S. Husar. Cuprinzînd știri despre viața politică a orașului, gazeta a acordat un anume spațiu și preocupărilor de literatură și artă. Aproape în fiecare număr apar versurile nostalgice ale lui I. C. Săvescu, scrise, cele mai multe, în orașul de pe Dunăre. Văd astfel lumina tiparului *Amorul dintîi, Vorbă veche,* o traducere din Shelley *(Regina visurilor Mab)* ș.a. Uneori, lui Săvescu i se publicau chiar mai multe poezii în același număr. Sporadic, au apărut versuri iscălite de George I. Gârbea *(Imnul fraților),* Elena Poenaru *(Cîntarea Dobrogei)* ș.a. Proză s-a publicat puțină, gazeta adăpostind, între altele, povestirea *Cenușa unei scrisori,* iscălită cu pseudonimul Mar. Uneori, scurte note aveau în vedere spectacolele de teatru — puține dealtfel — din Tulcea. Două ample comentarii se referă la prodigioasa activitate a lui Matei Millo și a Aristizzei Romanescu.

D. M.

VOLENTI, Nicolae (17.VI.1857, Galați — 21.IX.1910, Iași), poet. Era fiu al avocatului gălățean Gheorghe Volenti. Liceul l-a urmat probabil la Galați, iar bacalaureatul l-a trecut la Iași. A studiat dreptul la Paris, fiind apoi judecător în Putna, Tutova și la Brăila ; din 1880 se transferă la Iași, unde ajunge prim-președinte al tribunalului. Timp de doi ani a fost deputat junimist din partea județului Vaslui, dar a renunțat la cariera politică, pentru care nu avea nici un fel de înclinație. A fost membru al societății Junimea din anul 1880. Elev fiind, debutase la „Convorbiri literare" încă din 1874, semnîndu-și poeziile cu inițiale. Nu a făcut parte dintre junimiștii intransigenți, fiind uneori în dezacord de principii cu T. Maiorescu. După mutarea revistei „Convorbiri literare" la București în 1885, în casa lui se întruneau junimiștii rămași la Iași. Junimist mai mult prin colaborarea constantă, de peste treizeci de ani, la „Convorbiri literare", **V.** a fost adept al teoriei potrivit căreia mediul influențează pe om și, în consecință, pe oricare artist. Pentru el, noțiunea de mediu era foarte largă, incluzînd cadrul natural, clima, forma de guvernămînt, instituțiile. În virtutea acestei idei, a combătut vehement teoriile lui J.-A. Gobineau, pe care le califica drept „arbitrare". Adept al relativității gustului, **V.** a fost împotriva canoanelor estetice, considerînd că ele duc la convențional și la rutină. Din aceleași motive a fost adversar al imitării clasicismului, care, după el, împiedică dezvoltarea originalității creatoare a artistului. A prețuit în mod deosebit poezia populară, pe care a recomandat-o ca izvor de inspirație și ca mijloc de creare a unei arte naționale.

Autor a trei volume de poezii, **V.** are merite în dezvoltarea pastelului românesc. Spirit horațian, poetul contempla viața cu seninătate. Pentru el, natura este un refugiu și trebuie căutată pentru prospeți-

mea-i continuă, pentru bogăția de forme ale vieții, pe care **V.** le selectează cu pricepere, creînd tablouri care sugerează opulența. Orașul este „o lume îmbătrînită" și, din această cauză, îi repugnă. Contrastul dintre lumea citadină și cea rustică este deosebit de accentuat : perversității uneia îi este opusă puritatea celeilalte. Identificarea sat — natură este permanentă, de unde și un idilism care îl precede pe acela al lui G. Coșbuc. Pastelurile sale au o deosebită cursivitate, fraza poetică e amplă și clară, susținută prin versuri de cîte șaisprezece silabe, gesturile sînt domoale și pașnice ; domnește în toate o atmosferă de echilibru. Treptat, **V.** abandonează pastelul și se consacră poeziei de meditație. Realizările sale în acest domeniu sînt însă firave ; el evită declarat problemele spinoase ale existenței, păstrîndu-și doar rolul de a le constata și enumera. În cel de al doilea volum, sub influența lui M. Eminescu, evidentă nu numai în cadența frazei, dar chiar și în topică, lexic și rime, **V.** se vrea un poet al durerii, evocînd „trecutul" și „amintirile", dar prea adesea livresc pentru a mai putea sugera sinceritatea. Autor de schițe, **V.** a avut intenția de a le înmănunchea într-un roman. Dacă *Istoria a doi cai* este excesiv moralizatoare și de un sentimentalism dulceag, alte două, *O idilă* și *O idee fixă*, pot fi considerate printre cele mai reușite schițe publicate în „Convorbiri literare". Lumea funcționarului mărunt și visător e surprinsă în trăsături sigure. **V.** se dovedește un portretist precis, atent la detalii fine, amuzat atunci cînd le descoperă, alternînd condescendența cu umorul și, uneori, cu ironia. A tradus piesa *Trecătorul* de Fr. Coppée, versuri de La Fontaine, Arvers, V. Hugo și A. de Musset și o povestire de L. Tolstoi.

— *Cîteva strofe*, Galați, Tip. Română, 1875 ; *„Studie constituțională" de d-nul G. G. Meitani*, PSS, XI, 1878, 216, 217 ; *Arta în progresul nostru*, PSS, XII, 1879, 116, 128, 131 ; *Conferințele*, PSS, XII, 1879, 124 ; *Istoria a doi cai*, CL, XVIII, 1884, 7 ; *O idilă*, CL, XVIII, 1884, 9 ; *Poezii*, Iași, Tip. Națională, 1891 ; *Formă și fond*, Iași, Miron Costin, 1894 ; *Cîteva versuri*, Iași, Tip. Goldner, 1901 ; *O idee fixă*, CL, XXXVI, 1902, 11—12 ; *Mintea și inima*, CL, XL, 1906, 3—5 ; *Lui X...*, VR, I, 1906, 7. — **Tr.** : Fr. Coppée, *Trecătorul*, CL, XX, 1886, 8 ; A. de Musset, *Noaptea din august*, CL, XII, 1878, 3, *Namouna*, CL, XXXVIII, 1904, 5, 7—9, 12 ; V. Hugo, *Contemplațiuni*, CL, XVI, 1883, 10 ; La Fontaine, *Fabule*, în N. Volenti, *Poezii*, Iași, Tip. Națională, 1891.

— 1. N. Volenti, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1877—1894]*, SDL, I, *283—294* ; 2. Amicus Musarum, *Arta în progresul nostru*, PSS, XII, 1879, 123, 151 ; 3. *[Act de naștere al lui N. Volenti]*, DLJ, *264* ; 4. Panu, *Portrete*, *172—174* ; 5. A. C[ostin] [N. Petrașcu], *„Cîteva versuri" de N. Volenti*, LAR, V, 1900—1901, 7 ; 6. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *315* ; 7. I. Paul, *Nicolae Volenti*, CL, XLIV, 1910, 8 ; 8. Gh. Codreanu, *Neculae Volenti*, JML, VII, 1910, 10 ; 9. M. D[ragomirescu], *[N. Volenti]*, CVC, IV, 1910, 10 ; 10. Conta-Kernbach, *Boabe*, *109—110* ; 11. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *176—177* ; 12. Iorga, *Oameni*, I, *414—415* ; 13. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *190* ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 15. Dan Mănucă *O scrisoare inedită a lui Nicolae Volenti către Vasile Pogor*, ALIL, t. XXV, 1976.

D. M.

VORONCA, Elena v. **Niculiță-Voronca, Elena.**

VREMEA, revistă literară apărută la Iași, săptămînal, de la 28 noiembrie la 12 decembrie 1899. Primul număr a fost intitulat „Rubinul". Puțina literatură publicată este lipsită de valoare, ca și articolele de critică în care un Della Codru divaghează pe tema lipsei de receptivitate a cititorilor. Două traduceri din Goethe (poezia *Gînduri de noapte*) și A. Daudet (schița *O partidă de biliard*) sînt făcute în aceeași notă de mediocritate. Au colaborat H. G. Lecca, C. Gh. Damaschin, un Balsamo și un Delatutova.

R. Z.

VULCAN, Iosif (31.III.1841, Holod, j. Bihor — 8.IX. 1907, Oradea), gazetar, animator cultural și scriitor. Fiu al parohului unit Nicolae Vulcan și al Victoriei Irinyi, **V.** crește într-o familie cu tradiții cărturărești, al cărei reprezentant de frunte fusese episcopul Samuil Vulcan. În 1851 se înscrie la gimnaziul „praemonstratens" din Oradea. Are ca profesor de liceu pe Al. Roman și este membru al „Societății de lepturǎ" din Oradea. Își continuă studiile la Facultatea de drept și științe de stat din Pesta (1859—1863). Debutează în 1859, publicînd o corespondență, iar în 1860 versuri, în „Telegraful român". Mai colaborează acum la „Gazeta Transilvaniei", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Amicul școalei", „Concordia", „Aurora română" (la care este și redactor), „Muza română". Scoate în 1863, împreună cu G. Ardeleanu, revista „Umoristul", al cărei director este în 1865, publicație pe care o continuă cu revista „Gura satului" (1867). La Pesta, unchiul lui, Irinyi Jozsef, îi înlesnește contactul cu mediul cultural maghiar, **V.** devenind un colaborator sîrguincios al publicațiilor de limbă maghiară de aici. Puțin atras de cariera de avocat, se hotărăște să se dedice gazetăriei, în care avea o experiență destul de mare pentru vîrsta lui. În 1865 face să apară la Pesta revista „Familia", mutată în 1880 la Oradea, publicație pe care o conduce timp de 42 de ani. Gîndită de **V.** ca o revistă enciclopedică, avînd ca model publicațiile-magazin maghiare și germane, „Familia" a reușit să fie, în primul rînd, o revistă în care, ca și în cele ale înaintașului său, G. Barițiu, ideea unității naționale, exprimată prin intermediul unității de limbă și cultură, să fie dominantă. În preocupările

lui intra tot ce era simțit util la un moment dat țelului propus, astfel că în „Familia" își au locul orientări foarte diferite, contribuții de valoare inegală. Conducînd revista, el a dat dovadă de multă însuflețire și de mai puțin spirit critic. Generos editor al scrierilor literare transilvănene, pe care le judeca prin prisma etico-națională, V. a considerat multă vreme apologia mai eficientă decît critica severă, motivată exclusiv de rațiuni estetice. La concursurile literare inițiate de „Familia", el recomanda îndeosebi inspirația istorică și populară, îndemn oportun, dar prea general. De la început, V. ține la conlucrarea cu oamenii de cultură de dincolo de Carpați. El aduce bune servicii educării gustului, interesului pentru lectura în limba română, printr-o conștiincioasă, deși nu prea plină de discernămînt, acțiune de informare culturală și artistică, prin reproducerea sau publicarea scrierilor unor autori consacrați, precum V. Alecsandri, D. Bolintineanu, B. P. Hasdeu, A. I. Odobescu, V. A. Urechia, I. Creangă, B. Delavrancea, Al. Vlahuță, D. Zamfirescu ș.a. Directorul „Familiei" primește cu entuziasm cele dintîi versuri ale lui M. Eminovici (căruia tot el îi preschimbă numele în Eminescu), are, mai tîrziu, intuiția talentului lui G. Coșbuc și al lui O. Goga. După ce își trecuse, în jurul anului 1870, revista prin focurile disputei cu T. Maiorescu, V. ajunge după 1880 la o schimbare de atitudine în privința receptării spiritului junimist, care a favorizat integrarea activității „Familiei" în circuitul general al literaturii române. În scrisul îmbelșugat, stăruitor, al lui V., referitor la probleme de cultură și literatură (articole, cronici, recenzii), ideile nu sînt originale, spiritul militantului pe tărîmul culturii naționale e, însă, viu. Volumul *Panteonul român* (1869), alcătuit din portretele și biografiile unor personalități culturale și politice românești, este caracteristic în acest sens.

Literatura populară, considerată cea dintîi manifestare a specificului unui popor, premergînd și inspirînd literatura cultă, își revendică un loc important în programul cultural al lui V. În intervențiile programatice, ca și în disertații precum *Poporul român în poezia sa* (1869), *Cîntecele haiducești* (1870), el se arată un admirator cu verbul avîntat, ingenuu, superlativ, ținînd mai ales de tradiția primei jumătăți a secolului. V. redactează revista și calendarul „Gura satului", publică la Pesta articole despre literatura populară română, din care traduce în periodicele de limbă maghiară. Societatea culturală maghiară „Kisfaludy" îl primește membru extern al ei în 1871, prilej cu care ține discursul de recepție *Poezia populară română*. V. scrie prefața și traduce în limba maghiară 30 de poezii populare, cuprinse în culegerea *Román népdalok* (1877), lucrată în colaborare cu G. Ember și I. Grozescu. Mai cu seamă în „Familia", V. întreține o atmosferă favorabilă culegerii, studierii și valorificării folclorului. El se raliază predilect spiritului culegerilor lui Alecsandri, urmează și direcția istoricizantă și mitologizantă, dar primește în revistă și orientări noi (B. P. Hasdeu și L. Șăineanu). Culegerile devin cu vremea atît de numeroase, încît V. scoate, alături de „Familia", revista „Șezătoarea" (1875—1882), destinată publicării materialului folcloric.

V. este printre cei care au inițiativa creării în Transilvania a Societății pentru fond de teatru român. Văzînd teatrul ca „un templu al moralității, al luminii și al științei", îi atribuie rolul de „cea mai mare școală de educațiune", alături de biserică și școală. După ce pregătește terenul prin popularizarea în „Familia" a turneelor trupelor Fany Tardini, V. Vlădicescu și M. Pascaly, el scrie articolul-program *Să fondăm teatru național!*, semnează apelul care anunță înființarea societății în 1870. „Familia" devine de la început organul publicațiilor societății. Secretar al ei, președinte în 1895, V. a fost îndrumătorul cel mai entuziast, organizator principal al întîlnirilor periodice, la care conferenția frecvent *(De ce voim să avem un teatru național? — 1870, Schițe din istoria teatrului — 1872, Limba și scena — 1872, Literatura noastră dramatică — 1875, Pregătiri la înființarea unui teatru român — 1876* ș.a.). Îngrijindu-se în mod deosebit de strîngerea de fonduri și de partea administrativă, organizatorică și festivă a acțiunii, V. pierde însă cu timpul contactul cu aspecte importante ale mișcării teatrale, precum promovarea unui repertoriu original de valoare, formarea de actori profesioniști, ceea ce face ca, după 1900, să fie nevoit să lase conducerea altora.

V. a avut o capacitate de muncă neobișnuită. Gazetar și animator cultural de prestigiu (e ales membru corespondent al Academiei Române din 1879 și membru titular din 1891, cu un discurs de recepție despre Dimitrie Țichindeal), V. era și un autor prodigios de poezie, proză, teatru, traducător din literatura străină. Scria de toate, mult, grăbit, fiind într-un fel redactorul universal al „Familiei", unde îi apar mai întîi lucrările literare. Semna și cu pseudonimele Spinu Ghimpescu, Urzica Spinescu, Spinusa Urzicescu ș.a., iar traducerile (tălmăcește din poezia lui H. Heine, V. Hugo, P. Béranger, romane de Al. Dumas, Ponson du Terrail, Jules Verne ș.a.) le semna uneori cu pseudonimul Iosif Holodanu.

Ilustrative pentru profesia lui de credință (poetul e „apostol și profet" al națiunii), cele două volume de versuri, *Poezii* (1866) și *Lira mea* (1882), relevă patosul patriotic al autorului, dar și puțina lui înzestrare poetică. Sursa de inspirație este, cum recomanda și altora, poezia populară, versurile lui Alecsandri și Bolintineanu. V. dă glas sentimentelor de apăsare, suferință și revoltă împotriva împilării naționale, invocă strămoșii și înaintașii, pe Traian, Dragoș, Mihai Viteazul, Horea, Avram Iancu, are credința și viziunea unității naționale. Apar în aceste volume și versuri de dragoste, calme, terestre. Maniera greoaie, retorica grandilocventă, stilul fără un timbru particular sînt ale unui poet depășit de vremea lui.

În „Familia", V. publică mai întîi prozele adunate apoi în volumele *Novele* (1872—1874) și *De la sate* (1883), romanele *Sclavul amorului* (1873—1875), *Ranele națiunii* (1876), *Barbu Strîmbu în Europa* (1879—1880), *Fata popii* (1885—1886). Tot aici semnează impresii din călătoriile în țară și în străinătate (Bavaria, Franța, Boemia, Germania, Turcia), pagini interesante ca document psihologic, scrise într-un stil agreabil. Și acele „conversări cu cetitoarele", caracteristice profilului publicației, sînt ale unui om plăcut, blajin, de lume. În nuvele, V. se fixează asupra cadrului local, alegîndu-și personajele din satul și orașul ardelean. Conflictele sînt însă schematice, apăsat moralizatoare, comportarea și limbajul personajelor apar nediferențiate, fie că este vorba despre țărani sau despre reprezentanții „inteligenței" *(Anima pentru anima, Amor și ambițiune, Colibă și palat)*. Alte nuvele făceau loc obiceiurilor, datinilor, elementelor de literatură populară *(Pricoliciul, Marți seara)*. Prozatorul avea gustul observației bonome, oarecare vervă ironică și autoironică, găsea uneori tonul, cuvîntul simplu, firesc *(O călătorie la nuntă, Mai poftim, domnule)*. V. pregătește astfel, împreună cu alți nuveliști ardeleni, apariția lui I. Slavici. Mai puțin realizate sînt ro-

manele lui, datorită absenței spiritului imaginativ, repetării monotone a unor bune intenții tematice, penuriei stilistice. Aceeași lume ca în nuvele, aceleași opoziții morale interpretate simplist, personaje artificiale, dialoguri nu o dată false.

De o prețuire și de o circulație incomparabil mai mare s-au bucurat însă piesele lui **V.**, foarte multe la număr. Ele au fost, după comediile și vodevilurile lui Alecsandri, cel mai des jucate de trupele de diletanți din Transilvania. Încă din 1872, la Teatrul cel Mare condus de M. Pascaly se jucase comedia *Alb sau roșu ?*, cea dintîi piesă a unui ardelean pusă în scenă la București. În 1892 se reprezenta la Teatrul Național drama istorică *Ștefan Vodă cel tînăr*, admisă în repertoriu din 1883, remaniată apoi, cu zel, de autor. Piesa arăta o bună intuiție a epocii lui Ștefăniță Vodă, mișcarea psihologică fiind condusă cu ingeniozitate. Servindu-se de modelul dramelor lui Hasdeu, V. A. Urechia, Alecsandri, **V.** premerge, în același timp, lui Delavrancea, care pare să fi cunoscut piesa. Dramaturgul scrie, însă, de obicei, pentru publicul ardelean, numeroase „cînticele comice", monoloage *(Copila română, Renegatul, Ciobanul din Ardeal* ș.a.), comedii inspirate de viața satului *(Ruga de la Chiseteu, Sărăcie lucie, Mița cu clopot* ș.a.) sau de moravurile orașului *(Secretul, Mireasă pentru mireasă, Soare cu ploaie, Gărgăunii dragostei* ș.a.). Din cele peste treizeci de piese scrise de **V.**, unele au rămas în manuscris, iar multe sînt menționate doar ca reprezentate. Ideile sale deveneau accesibile prin intriga simplă, transparentă, ca în comediile lui Alecsandri, plecînd însă de la situații specifice, locale. Există un comic al întîmplărilor, un dialog de savoare populară, adesea plin de haz și de culoare. Comediile „poporane" așezau prezentarea datinilor, a folclorului, în centrul acțiunii, ceea ce făcea ca ele să devină totodată atrăgătoare spectacole etnografice.

— *Poezii*, Pesta, Tip. Kocsi, 1866 ; *Panteonul român*, Pesta, Tip. Kocsi, 1869 ; *[Teatru]*, F, VI, 1870, 1—5, VIII, 1872, 34—38, X, 1874, 27—30, XI, 1875, 27, 37, XV, 1879, 5—33, XXV, 1889, 2—4, XXVII, 1891, 22, 24, XXVIII, 1892, 26, XXIX, 1893, 37, XXXVI, 1900, 7, 47, XXXVIII, 1902, 26, 45, XXXIX, 1903, 25, XLI, 1905, 34 ; *Novele*, I—III, Pesta, Tip. Kocsi, 1872—1874 ; *Sclavul amorului*, I—III, Pesta, Tip. Kocsi, 1873—1875 ; *Ranele națiunii*, I—III, Budapesta, Tip. Kocsi, 1876 ; *Mireasă pentru mireasă*, Budapesta, Tip. Kocsi, 1877 ; *Barbu Strîmbu în Europa*, F, XV, 1879, 57—99, XVI, 1880, 1—15 ; *Lira mea*, Oradea, Tip. Hollósy, 1883 ; *Fata popii*, F, XXI, 1885, 51, 52, XXII, 1886, 1—34 ; *Ruga de la Chiseteu*, Oradea, Tip. Hügel, 1890 ; *Ștefan Vodă cel tînăr*, Oradea, Tip. Lang, 1893 ; *Dimitrie Cichindeal. Date nouă despre viața și activitatea lui*, București, Göbl, 1893 ; *Sărăcie lucie*, Oradea, Tip. Lang, 1894 ; *Prima rochie lungă*, Oradea, Tip. Lang, 1898 ; *Mița cu clopot*, Oradea, Tip. Lang, 1898 ; *Soare cu ploaie*, Brașov, Ciurcu, 1898 ; *Gărgăunii dragostei*, Oradea, Tip. Lang, 1899 ; *[Poezii]*, PAU, *165—179*, TPR, *94—100*, PRC, II, *215—217*. Ms. : *[Scrieri literare]*, B.A.S., C.XL, C.XLI. — **Tr.** : Jókai Mór, *Capul lui Iordachi*, CDA, II, 1862, 8, 9, *Ce este sub pămînt ?*, F, VI, 1870, 44—50 ; Al. Dumas, *Columba*, F, I, 1865, 1—20 ; V. Hugo, *Orice să fii*, în *Poezii*, Pesta, Tip. Kocsi, 1866 ; H. Heine, *[Poezii]*, în *Poezii*, Pesta, Tip. Kocsi, 1866, F, III, 1867, 27, XIII, 1877, 16 ; P. Béranger, *[Poezii]*, în *Poezii*, Pesta, Tip. Kocsi, 1866, F, V, 1869, 46 ; J. Janin, *Piesa cea dintîia*, F, III, 1867, 14—16 ; Ponson du Terrail, *Cavalerii nopții*, Pesta, Tip. Kocsi, 1870—1871 ; E. Labiche și Fr.-A. Jolly, *Gramatica*, F, VII, 1871, 40—46 ; Petöfi, *Fire-aș rîu...*, F, VIII, 1872, 5 ; P. Juillerat, *Balconul dublu*, F, XI, 1875, 36—45 ; J. Verne, *Călătorie de pe pămînt în lună*, F, XII, 1876, 4—16, *În jurul lumei*, F, XII, 1876, 48—52 ; Xavier de Montépin, *Secretele castelului*, F, XIII, 1877, 1—52, XIV, 1878, 1—26 ; Claire de Chandeneux, *Misterul nopții*, F, XVI, 1880, 34—84.

— **1.** A. Cosovanu [V. Bumbac], *O privire scurtă critică asupra poeziilor d-lui Vulcan ieșite mai deunăzi de sub tiparu în Pesta*, AL, I, 1866, 63, 65, 66, 68 ; **2.** I. a lui Vasilie lui D., *Cîteva reflexiuni la o „scurtă privire critică..."*, CDA, VI, 1866, 79, 81 ; **3.** Iulian Grozescu, *Cîteva reflesiuni la critica d-lui A. Cosovanu asupra poeziilor d-lui I. Vulcan*, AL, I, 1866, 80 ; **4.** Maiorescu, *Critice*, I, *178, 197—200*, III, *271—272* ; **5.** Pop, *Conspect*, II, *195—197* ; **6.** G. B. Duică, *Revista literară*, GT, LI, 1888, 92 ; **7.** V. A. Urechia, *[Răspuns la discursul de recepție al lui Iosif Vulcan]*, AAR memoriile secțiunii literare, t. XIV, 1891—1892 ; **8.** D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *197* ; **9.** *Encicl. rom.*, III, *1238—1239* ; **10.** *[Jubileul „Familiei"]*, F, XL, 1904, 20—23 ; **11.** At. Marienescu, *Cuvîntare funebrală rostită la înmormîntarea lui Iosif Vulcan în Oradea-Mare la 10 septembrie 1907*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1907 ; **12.** Ilarie Chendi, *Iosif Vulcan*, VLT, I, 1907, 34 ; **13.** Iorga, *Oameni*, I, *215—218* ; **14.** Iorga, *Ist. preset*, *141* ; **15.** I. Agârbiceanu, *Apostolat cultural, apostolat național*, CTC, VI, 1925, 10 ; **16.** M. G. Samarineanu, *Iosif Vulcan*, F, I, 1926, 2 ; **17.** Goga, *Precursori*, *13—40* ; **18.** C. Pavel, *Iosif Vulcan*, F, II, 1927, 10—11 ; **19.** Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *39—40, 41* ; **20.** Potoran, *Poeții*, *54—59* ; **21.** Victor Cordoș, *Un cenaclu de cultură română în Ungaria și Ardeal înainte de dualism*, F, I, 1934, 3 ; **22.** Teodor Neș, *Iosif Vulcan*, F, III, 1936, 2 ; **23.** Ioan Georgescu, *Din corespondența lui Iosif Vulcan cu Titu Maiorescu*, RFR, V, 1938, 9 ; **24.** *Iosif Vulcan*, F, LXXVII, 1941, 4-5 (număr omagial) ; **25.** Teodor Popa, *Iosif Vulcan. Viața și activitatea lui*, Sibiu, Astra, 1941 ; **26.** I. Verbină [I. Pervain], *Aspecte din lupta junimistă în Transilvania*, SL, I, 1942 ; **27.** Ion M. Neda, *Iosif Vulcan și Gheorghe Barițiu în scrisori (1863—1892)*, F, LXXVII, 1942, 5—6 ; **28.** Vartolomei, *Mărturii*, *175—189*, *405—425* ; **29.** Breazu, *Studii*, I, *60—72*, *108—117*, *467—475* ; **30.** Mărcuș, *Thalia, passim* ; **31.** Vasile Netea, *Pe urmele lui Iosif Vulcan...*, București, Vremea, 1947 ; **32.** Lucian Drimba, *Contribuția lui Iosif Vulcan și a „Familiei" la dezvoltarea teatrului din Ardeal*, LL, II, 1956 ; **33.** Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *134—142* ; **34.** Emil Manu, *Iosif Vulcan*, TTR, III, 1958, 3 ; **35.** Dumitru Pop, *Iosif Vulcan și folclorul românesc*, REF, IV, 1959, 3—4 ; **36.** Aurel Vasiliu, *Legăturile lui Vasile Alecsandri cu revista „Familia" (Iosif Vulcan)*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; **37.** Alexandru Crișan, *Iosif Vulcan, pionier al culturii românești din Transilvania*, AUT, științe filologice, I, 1963 ; **38.** George Petrușan, *Legăturile lui Eminescu cu Iosif Vulcan și revista „Familia"*, VR, XVII, 1964, 4—5 ; **39.** N. Balotă, *Iosif Vulcan*, F, I, 1965, 1 ; **40.** Ioan Georgescu, *Un mare înaintaș, Iosif Vulcan*, GL, XII, 1965, 39 ; **41.** Massoff, *Teatr. rom.*, II, *passim*, III, *passim* ; **42.** Livia Grămadă, *„Tutti frutti" și „Umoristul". Contribuții la istoria presei satirice românești din Transilvania*, SUB, Philologia, XI, 1966, 1 ; **43.** Maria Fanache, *Iosif Vulcan și problema teatrului românesc în Transilvania*, LL, XIV, 1967 ; **44.** Octavian Metea, *Contribuția lui Iosif Vulcan la dezvoltarea presei și literaturii satirice*, F, III, 1967, 3 ; **45.** Tiberiu Moț, *Un document despre Iosif Vulcan*, F, III, 1967, 9 ; **46.** Constantin Cuza, *Iosif Vulcan, om de teatru*, AST, II, 1967, 9 ; **47.** *[Iosif Vulcan]*, CFAM, *passim* ; **48.** Georgeta Antonescu, *Iosif Vulcan și Teatrul Național din București. Șase scrisori către Nicolae Densușianu*, RITL, XVII, 1968, 2 ; **49.** V. Mîndra, *Viața teatrală a Transilvaniei între anii 1860—1918. Preocupări teoretice și oameni de acțiune*, TTR, XIII, 1968, 11 ; **50.** Vrabie, *Folcloristica*, *128—133* ; **51.** Lucian Drimba, *Colaborarea lui Iosif Vulcan la periodicele sibiene și brașovene*, CTR, *179—182* ; **52.** Köteles Pál, *Iosif Vulcan în limba maghiară*, F, VI, 1970, 4 ; **53.** Mihai Dan, Viorel Faur, *Din corespondența inedită a lui Iosif Vulcan*, F, VI, 1970, 7 ; **54.** Brădățeanu, *Comedia*, *130—133* ; **55.** Köteles Pál, *Iosif Vulcan a Kisfaludy Társaságban*, București, Kriterion 1970 ; **56.** *Ist. teatr.*, II, *passim* ; **57.** Lidia Băncescu, *Scrisori către Iosif Vulcan*, Sibiu, 1971 ; **58.** Aurel Vasiliu, *Titu Maiorescu și Transilvania (Corespondența cu Iosif Vulcan)*, RITL, XX, 1971, 1 ; **59.** Radu Enescu, *Iosif Vulcan*, F, VII, 1971, 6 ; **60.** Viorel Faur, *Alecsandri și Vulcan*, F, VII, 1971, 7 ; **61.** Bucur, *Istoriografia*, *61—62* ; **62.** *Ist. lit.*, III, *551—553* ; **63.** Alexandru Crișan, *Familia (1865—1906). Contribuții monografice*, Timișoara, Facla, 1973, *passim* ; **64.** Birlea, *Ist. folc.*, *195—197* ; **65.** Lucian Drimba, *Iosif Vulcan*, București, Minerva, 1974.

G. D.

VULCAN, Petru (pseudonim al lui *Petru Ghinu* ; 25.VI.1869, Bitolia, R.S.F. Iugoslavia — 5.II.1922, Constanța), scriitor. De origine aromână, fiu al lui Dimitrie Ghinu și al Mariei Darvinga, **V.** vine în 1880 în România, chemat de rude. Își continuă cu multe dificultăți învățătura începută în ținutul natal, înscriindu-se într-un tîrziu la liceul din Craiova, unde îl are coleg pe Traian Demetrescu, iar profesor pe M. Strajanu. După luarea bacalaureatului în 1891, urmează cursurile Facultății de drept din București. O vreme este funcționar în Ministerul de Interne. Din

1897 se stabilește la Constanța, unde lucrează ca șef de birou la prefectura județului.

Elev de liceu, **V.** își publică cel dintîi volum de versuri, *Zori*, în 1889. După această dată, numele pe care și-l alesese, Petru Vulcan, ca și celelalte pseudonime (Don Petre, Pedro, Picurar'lu de la Pind, Picurarul de la Pind, Vulpe) pot fi întîlnite în numeroase publicații : „Lumina", „Revista craioveană", „Realitatea", „Revista școalei", „Curierul Olteniei", „Opiniunea literară", „Albina", editate la Craiova, apoi în „Jiul", „Familia", „Lumea nouă", „Lumea nouă științifică și literară", „Adevărul ilustrat", „Povestea vorbei", „Românul", „Soarele", „Foaia interesantă", „Epoca" ș.a. În 1897 este numit director literar al „Revistei poporului" din București. O altă publicație pe care o conduce și în care îi apar aproape număr de număr versuri, nuvele, schițe, impresii de călătorie, articole pe diferite teme, recenzii, ba chiar și un fragment de roman, este revista „Ovidiu", editată la Constanța, între 1898 și 1910. În jurul ei, **V.** organizează și un cerc literar. La un moment dat, era convins că ar putea deveni un reformator al literaturii române. De fapt, el este un publicist infatuat, care n-a făcut dovada unui talent autentic. Poeziile cuprinse în volumele *Zori, Limba iubirei și Raiana, Pontice* sînt palide reminiscențe din lectura lui M. Eminescu, Al. Vlahuță și G. Coșbuc, împovărate și de stîngăcia evidentă a expresiei și a tehnicii versului. Deseori **V.** invocă trecutul macedoromânilor, are viziunea ridicării lor la o viață glorioasă, ceea ce dă acestor modeste versificări o notă specifică. A și publicat, în periodice, în volumul *Lilice de la Pind*, poezii în dialectul aromân, însoțite de transpunerea lor în cel dacoromân. Paginile de proză ale lui **V.** au caracter autobiografic *(Dragomir, Icoane din viață*, romanul *Armâna)* sau încearcă să descrie moravurile contemporane (romanul *Fecioara*, fragmentul de roman *Mizerabilii noștri*, numeroase instantanee publicistice). Ele sînt însă narațiuni amorfe, banale, pe care nu le-au putut impune nici mobilurile patriotice, nici cele moralizatoare. Chiar atunci cînd pastișează (în *Fecioara* pleacă de la romanul *Dan* al lui Vlahuță), **V.** are darul de a-și desfigura modelul. Doar unele însemnări de călătorie par cîteodată mai interesante. **V.** a improvizat și cîteva piese de teatru.

— *Zori*, Craiova, Tip. Asociații români, 1889 ; *Limba iubirei și Raiana*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1892 ; *Dragomir. Medgeea. Baba Sanda. La bacalaureat*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1895 ; *Lilice de la Pind*, pref. V. A. Urechia, Tîrgu Jiu, Miloșescu, 1897 ; *Pontice*, Constanța, 1898 ; *Fecioara*, Constanța, Tip. Grigoriu, 1900 ; *Asasinarea lui Ștefan Mihăileanu*, Constanța, Tip. Grigoriu, 1901 ; *Icoane din viață*, Constanța, Tip. Grigoriu, 1903 ; *Armâna*, Constanța, Tip. Grigoriu, 1904 ; *Liliana*, Constanța, 1914 ; *Constantinopolul Semilunei*, București, Tip. România nouă, 1916 ; *Bucăți alese*, pref. Al. Gherghel, Constanța, Tip. Albania, 1926 ; *Spre „Tropaeum Traiani" și „Monumentul triumfal de la Adamclisi"*, București, Tip. La Roumanie.

— 1. *„Zori". Poezii de Petru Vulcan*, RB, XIV, 1890, 4593, 4594 ; 2. N. B[urlănescu-] Alin, *Apreciere literară sau Părerea mea asupra scrierilor domnului P. Vulcan*, CUO, IV, 1895, 135 ; 3. Petru Vulcan, *Cum se scrie*, E, III, 1897, 470 ; 4. *Petru Vulcan*, RP, VIII, 1899, 6 ; 5. Zara [Al. Antemireanu], *„Fecioara" — roman de moravuri sociale*, E, V, 1899, 1278 ; 6. Emilgar [Emil Gârleanu], *Asupra romanului „Fecioara"*, A, XI, 1900, 9—10 ; 7. Il. Chendi, *Geniul din Constanța — D-l Petru Vulcan*, S, I, 1902, 36 ; 8. Șt. Braboreseu, *Petru Vulcan, „Armâna" (roman)*, NRO, I, 1904, 5—6 ; 9. Gr. G. Tocilescu, *Petru Vulcan, „Armâna"*, AAR, partea administrativă, t. XXVII, 1904—1905 ; 10. *[Foaia matricolă a studentului Petru Vulcan. Facultatea de drept, 1893—1896]*, Arhiva Universității din București ; 11. *[Moartea lui Petru Vulcan]*, DBJ, XVI, 1922, 28, 29 ; 12. Petru Vulcan, *Biografia mea*, DBJ, XVI 1922, 31 ; 13. *Cronica*, R, XVI, 1922, 10 ; 14. Predescu, *Encicl., 914* ; 15. Straje, *Dicț. pseud., 791.*

G. D.

VULPIAN, Dimitrie (2.I.1848, Români, j. Neamț — 23.IX.1922, București), folclorist. Fiu al paharnicului Vasile Vasiliu, a făcut școala primară la Roman, după care, în 1860, intră la Gimnaziul central din Iași. Din 1864, cînd s-a înscris la Conservatorul de muzică și declamație din Iași, **V.** a început să culeagă, în timpul vacanțelor, melodii populare pe care le executa el însuși la fluier, caval sau flaut. Studiază flautul cu profesorul Gustav Wagner, concertînd apoi în țară și peste hotare. În anul 1868 intră la Universitate. Studiile muzicale și le va perfecționa în Italia. Iubitor al muzicii populare, **V.** este entuziasmat de colecția de poezii populare a lui V. Alecsandri. La îndemnul poetului, începe, din 1868, să desfășoare o activitate susținută de culegere a melodiilor românești. Cutreieră aproape toată țara, dornic să transcrie cîntece. Continuînd încercările înaintașilor săi în culegerea folclorului muzical românesc (F. Ruschitzki, I. A. Wachmann, H. Ehrlich, A. Pann, Carol Miculi și Al. Berdescu), **V.** are în vedere partea melodică. Astfel, el alcătuiește o lucrare amplă, *Muzica populară*, în patru volume, cuprinzînd balade, colinde, doine, idile și pastorale, hore, romanțe, jocuri de brîu. Susținut de Alecsandri, care elogiază strădania culegătorului de a aduna o „comoară națională", **V.** a prezentat-o Academiei Române, sub titlul general *Poezia populară pusă în muzică*, colecția sa fiind premiată în 1886. Volumul al treilea, în manuscris, împreună cu celelalte, a fost premiat „hors concours", în 1891, la Montpellier, de Academia Latinității.

Cantitativ, colecțiile lui **V.** conțin un număr impresionant de cîntece față de colecțiile înaintașilor (peste 1900 de piese). Calitativ însă, ele sînt vulnerabile în ce privește felul notării muzicale, lucru semnalat la vreme de Gavriil Musicescu. Există, apoi, disonanțe între notarea muzicală a cîntecelor și textul lor. Prezentînd inițial colecția fără texte, **V.** a fost nevoit să le introducă la recomandarea Academiei Române. Proveniența textelor literare este diversă, multe fiind preluate din colecțiile lui V. Alecsandri, S. Fl. Marian, G. Dem. Teodorescu. Altele sînt reproduse din manuscrise și publicații, după cum există și texte culese de **V.** de la informatori selectați întîmplător, din mediile cele mai diferite. Culegătorul nu face totdeauna distincție între creația populară și cea cultă sau aceea orășenească, creată în stilul celei populare. La cîntece se notează uneori numai informatorul, alteori numai localitatea de unde s-a cules. Sînt incluse și cîteva poezii de D. Bolintineanu, V. Cîrlova și A. Mureșanu. Dintre speciile populare predomină cîntecele, urmate de balade, apoi colinde și texte la paparude. În afara baladelor cunoscute din colecțiile lui V. Alecsandri, S. Fl. Marian și G. Dem. Teodorescu, merită reținute cîteva piese reprezentative culese de **V.** din Banat. Între „idile" și „romanțe", **V.** nu face o distincție netă, iar la „jocuri populare" își trece adesea propriile creații. **V.** a continuat să publice arii populare și între 1900—1908. Meritul colecțiilor lui **V.** este de a fi atestat vechimea și circulația unor cîntece și melodii de joc populare, ca și evoluția repertoriului și a stilului de execuție lăutărească.

— *Poezia populară pusă în muzică*, București, Tip. Mihalescu, 1886 ; *Poezia populară pusă în muzică*, vol. III : *Romanțe*, București, Tip. Universala, 1897.

— 1. *O publicațiune muzicală*, F, XX, 1884, 34 ; 2. *Culegerea de arii poporale*, F, XXII, 1886, 15 ; 3. *Muzica română premiată în Franța*, F, XXVII, 1891, 49 ; 4. Fragă, *Două documente*, GAR, I, 1903, 34 ; 5. *Moartea lui Demetru Vulpian*, U, XL, 1922, 218 ; 6. *Biografia lui Dimitrie Vulpian*, IZ, IV, 1923, 5—6 ; 7. Diaconu, *Folklor*, II, L ; 8. *Contribuții la cunoașterea folkloristicei la români. Scrisoarea lui V. Alecsandri către D. Vulpian*, IZ, XIV, 1935, 2 ; 9. Predescu, *Encicl.*, *914* ; 10. Breazul, *Patrium*, *352—353* ; 11. Gh. Ciobanu, *Culegerea și publicarea folclorului muzical român*, REF, X, 1965, 6 ; 12. Viorel Cosma, *Dimitrie Vulpian — un folclorist pe nedrept uitat*, ATN, VI, 1969, 2 ; 13. Cosma, *Muzicieni*, *461* ; 14. Bîrlea, *Ist. folc.*, *264—266*.

L. B.

VULTURUL, revistă apărută la Oradea, de două ori pe lună, de la 1 ianuarie 1892 pînă la 1 septembrie 1905, sub direcția și redacția lui Iustin Ardelean. Un timp, Iustin Ardelean a avut diverși asociați, fie în calitate de redactori responsabili (I. I. Schiopul), fie în calitate de „colaboratori primi" (Antoniu Popp, E. Pădan, Adrian P. Deseanu). Alți colaboratori ai revistei au fost G. Bodnariu, G. Dudulescu, G. Andron Galbinescu, D. Popovici, I. Bota, I. N. Pop. Se semna numai cu pseudonime : Aquila, Greurușul, Cato, Gligor, Cloșca, Don Ramiro, Azi-Buchicescu, Ion de la Avrig, Iustinianus, Ascanio, Mureșanul ș.a. La apariție, revista și-a propus să critice nu atît păcate general omenești, cît mai ales înclinarea unor români ardeleni către tot ceea ce nu are legătură cu tradiția și nu este „străbun". Cu timpul, programul s-a lărgit. S-au publicat versuri și schițe pe tema neînțelegerilor provocate de vulgarizarea darvinismului, despre raporturile neplăcute dintre creditori și datornici, despre lipsa de cuviință a unor fețe bisericești ș.a.m.d. *Ce și cum trebuie să lucreze omul ca să devină literat cunoscut de toată românimea* este o „rețetă" de succes, rapid și facil, nu atît în literatură, cît în societate. Insistîndu-se asupra suferințelor îndurate de țăranii români, se critică aspru atitudinea pasivistă a unor transilvăneni *(Pasivitatea românilor)*, se ironizează simulacrele de procese politice intentate luptătorilor români *(Procesul „Tribunei". Tragi-comedie într-un act)*, se publică versuri de laudă la adresa memorandiștilor condamnați, apar versuri ce iau în derîdere alegerile, desfășurate sub amenințare *(Ecou după alegeri)*. Cu sarcasm sînt discutați, pentru atitudinea lor politică antinațională, Gh. Alexici, Gergely Moldovan ș.a. Redacția găsea de cuviință să-și extindă preocupările și asupra vieții politice a românilor regățeni, pe care o satiriza adesea *(Alarmă* ș. a.). Dealtfel, se publicau și bucăți ale unor scriitori de dincolo de Carpați

(N. N. Șoimescu, C. Munteanu-Rîmnic ș.a.). Pe lîngă foarte numeroase anecdote în versuri, scrise, în genul lui Th. D. Speranția, mai ales, de Aron Boca Velchereanu, N. A. Bogdan și P. Dulfu, se tipăresc și schițe cu un umor de calitate *(Civilizație la sate)*, unele iscălite de I. I. Schiopul *(Odiseada lui Eminescu)*. Din Homer, Sebastian Stanca traduce *Batrachomyomachia sau Broscoșoreciada*, iar Don Prisăcan tălmăcește din scrierile umoristice ale lui M. G. Saphir. Printre publicațiile satirice românești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, V. ocupă un loc important, atît prin durata apariției și continuitatea preocupărilor, cît și prin calitatea scrierilor publicate.

— 1. L. Grămadă, *Presa satirică*. *25—27*, *31—32*, *231—260*.

D. M.

WINTERHALDER, Enrich (1808—14.V.1889, Kritzendorf, Austria), publicist şi scriitor. Stabilit la Bucureşti în anul 1829, austriacul **W.**, pe atunci în vîrstă de 21 de ani, se înrolează îndată în armata română, recent înfiinţată. Cunoaşte pe C. A. Rosetti, cu care leagă o strînsă amiciţie. Cei doi prieteni şi asociaţi deschid o tipografie, mai bine dotată decît a lui I. Heliade-Rădulescu, precum şi o librărie. **W.** participă atît la pregătirea revoluţiei, cît şi la evenimentele din 1848. Pentru devotamentul lui, a fost împămîntenit printr-un decret al Guvernului provizoriu. După reprimarea mişcării este arestat şi închis. Pus în libertate, el ţine o permanentă legătură cu tovarăşii aflaţi în exil şi, îndeosebi, cu Rosetti. Dar în martie 1852 este expulzat şi pleacă la Viena, unde reputaţia de revoluţionar nu-i aduce prea mulţi prieteni. Va reveni în 1855, dobîndind încă o dată, în 1859, cetăţenia română. În 1860, C. A. Rosetti, intrat în guvern, îi încredinţează fostului său colaborator conducerea Teatrului cel Mare. Din ianuarie 1861, **W.** predă, pentru prima dată la noi, un curs public de stenografie, la „Sf. Sava". Socotit un foarte priceput economist, a fost secretar general în Ministerul de Finanţe, vicepreşedinte al Consiliului superior de comerţ şi industrie. S-a stins într-o localitate de lîngă Viena.

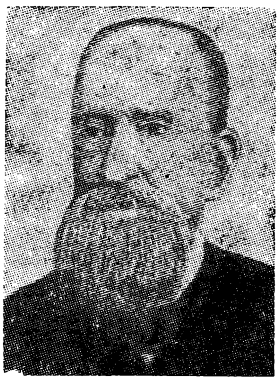

W. a fost un publicist nu lipsit de aptitudini scriitoriceşti. A colaborat la „Pruncul român", unde era şi redactor, cu un articol intitulat *Dezrobirea României*, la „Curiosul", „Pămînteanul", precum şi la reviste ca „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi „Propăşirea". Îndeosebi la „Românul", **W.** e un gazetar deosebit de prolific, publicînd, uneori număr de număr, articole privind chestiuni economice, financiare, comerciale, foiletoane, comentarii satirice, „fantasii" *(Din suvenirea unei pietre, O fantasie de friguri* ş.a.), versuri, şarade, enigme, logogrife, semnate fie cu iniţiala W., fie Iernescu (sau E. Ernescu), fie Frigurescu. Fără a fi un erudit, **W.** e în orice caz, un om citit, cu o informaţie cuprinzătoare. Publicistica lui impresionează plăcut prin tact şi printr-un anume spirit de curtenie faţă de cititor. Cîteva încercări de teorie, despre arta dramatică, despre patos, nu au vreo însemnătate, dar opiniile despre teatrul vremii sau cele privitoare la limbă conţin idei judicioase. Sceneta satirică *O comedie tragică* (1859) pune, de asemenea, în discuţie probleme ale scenei româneşti.**W.** îndeamnă la consolidarea unui teatru cu adevărat naţional, susţinut de o dramaturgie cu rosturi etice, inspirată din actualitate. În ce priveşte limba română *(Cîteva cuvinte asupra limbei noastre)*, o găseşte dulce şi armonioasă, dar primejduită de abuzul de „ziceri străine". În articolul *Trecutul, prezentul şi viitorul*, autorul face dovada unor resurse de memorialist, povestind convingător despre sosirea lui în ţară, realizînd o interesantă descriere a Bucureştilor acelor ani, amestec eterogen de lux şi de mizerie. E sugestivă, mai ales, o evocare a oraşului bîntuit de ciumă, cu priveliştea „spăimîntătoare " a sinistrelor convoaie de înmormîntare. A mai scris (semnînd şi Contimporanul) cronici dramatice şi muzicale. Împreună cu C. A. Rosetti, editează mai multe calendare. Înclinaţia lui **W.** era de a face operă de popularizare.

Pentru scena românească, **W.** scrie comedii şi vodeviluri, în realitate traduceri şi prelucrări. *Triumfu amorului* (1836) e o compunere artificioasă, fără haz, în care premiate sînt, în cele din urmă, dragostea şi statornicia. Piesa *Actorul fără voie* (1836) se aseamănă cu unele comedii ale lui V. Alecsandri. Este, probabil, o traducere a piesei lui Aug. von Kotzebue *Der Schauspieler wider Willen*, şi aceasta, la rîndul ei, cu prototip francez. Alte lucrări sînt *Nevinovaţii*, cu urmarea *O poliţă*, *Nepotul în locul unchiului* (1846), după Louis-Benoît Picard, *Trei dascăli*, comedie cu cîntece, *Parazitul sau Meşteşugul d-a-şi face norocul* (1859), după Schiller. Din Ph. Dumanoir şi Clairville este transpusă în româneşte comedia-vodevil *33333 de franci şi 33 de centime pe zi* (1859), din H. Murger — *Bunul odinioară*, iar din germanul A. G. Ad. Müllner, tragedia *Vina*. Mai importantă este versiunea românească a piesei lui Schiller, *Don Carlos*. **W.** scrie şi un articol despre dramaturgul german, din care mai încearcă şi o tălmăcire a piesei *Wilhelm Tell*. În „Pămînteanul" (1839) e inserată o nuvelă, *Balu viţe-legatului*, tradusă după M-me Ch. Reybaud. A mai tălmăcit din H. Zschokke. Onest traducător în româneşte, **W.**, pe de altă parte, s-a străduit, cu mijloace modeste, să realizeze versiunea germană a unor poezii de Gh. Asachi, V. Cîrlova, C. A. Rosetti, precum şi a nuvelei *Zoe* de C. Negruzzi, în paginile gazetei „Bukarester Deutsches Zeitung".

W. a scris şi poezii, apărute în „Propăşirea" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", adunate în volumul *Flori de scăieţi culese pe malul Dîmboviţei* (1846) şi întîmpinate de Gh. Asachi cu o scurtă, dar elogioasă, notă în „Albina românească". Cărţulia cuprinde versuri uşurele, vioaie, unele cu alură voit cogitativă *(Mormîntul)*, de o tristeţe simulată, altele *(O fată de măritat)*, cu caracter satiric. Mai cunoscută este *Dîmboviţa*, căreia muzica lui I. A. Wachmann i-a adus o îndelungată popularitate. **W.** a mai scris fabule, unele imitate din nemţeşte.

— *Actorul fără voie*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836 ; *Triumfu amorului*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836 ; *Flori de scăieţi culese pe malul Dîmboviţei*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vînterhalder, 1846 ; *Cîteva cuvinte asupra limbei noastre*, ROM, II, 1858, 49 ; *Trecutul, prezentul şi viitorul*, ROM, III, 1859, 6—13 ; *O comedie tragică*, ROM, III, 1859, 144 ; *Literatura poporană*, ROM, VIII, 1864, 15 iunie ; *Bătălia de la Călugăreni*, în C. A. Rosetti, *Amintiri istorice*, îngr. Vîn-

tilă C. A. Rosetti, Bucureşti, Tip. Românul, 1889, *102—113 ; [Poezii],* PMU, *196—201.* — **Tr.** : M-me Ch. Reybaud, *Balu viţe-legatului,* PM, I, 1839, 10—19 ; Ad. Müllner, *Vina,* Bucureşti, Tip. Valbaum, 1843 ; Schiller, *Parazitul sau Meşteşugul d-a-şi face norocul,* Bucureşti, Tip. Rosetti, 1859 ; Ph. Dumanoir şi Clairville, *33333 de franci şi 33 de centime pe zi,* Bucureşti, Tip. Rosetti, 1859.

— 1. G. Asachi, *„Flori de scăieţi culesă pe malul Dimboviţei" de Enric Vinterhalder,* AR, XVIII, 1846, 55 ; 2. C. A. Rosetti, *Amintiri istorice,* îngr. Vintilă C. A. Rosetti, Bucureşti, Tip. Românul, 1889, *93—115 ;* 3. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 200 ;* 4. Const. V. Rosetti, *Enric Winterhalder,* ALA, IV, 1923, 122 ; 5. N. Iorga, *Un martur german al timpurilor de prefacere româneşti,* RI, XXV, 1939, 4—6 ; 6. Călinescu, *Ist. lit., 248 ;* 7. Florica Em. Condurachi, *Enric Winterhalder, tipograf şi revoluţionar,* SCB, I, 1955 ; 8. Nicolae Liu, *N. Bălcescu, E. Winterhalder şi biblioteca „Magazinului istoric",* SCB, II, 1957 ; 9. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, VIII, 1959, 1—2 ; 10. Al. Piru, *Identificări,* LL IV, 1960 ; 31. Corneliu Dima-Drăgan, *Completări şi precizări asupra studiului „Bălcescu, E. Winterhalder şi biblioteca „Magazinului istoric" de Nicolae Liu,* SCB, III, 1960 ; 12. G. Zane, *Note* la N. Bălcescu, *Opere,* IV, Bucureşti, E.A., 1964, *551—555 ;* 13. *Ist. lit.,* II, *579—581 ;* 14. Marin Bucur, *C. A. Rosetti,* Bucureşti, Minerva, 1970, *303—306.*

F. F.

XENOPOL, Alexandru D. (23.III.1847, Iaşi — 27.II.1920, Bucureşti), istoric, filozof şi scriitor. Este primul născut dintre cei şase copii ai Mariei şi ai lui Dimitrie Xenopol. Tatăl său, probabil autodidact, dar cu o remarcabilă cultură şi cunoscînd cîteva limbi europene, nu a avut o situaţie materială sigură, fiind, după stabilirea sa în Iaşi, dragoman la Consulatul Prusiei, proprietar de pension, preceptorul copiilor marelui ban Iordache Ruset din Bacău şi, în sfîrşit, director, aproape douăzeci de ani, al penitenciarului din Iaşi. După ce urmă primele clase şcolare la pensionul greco-francez al lui Constantin Athanasiade şi la şcoala primară de la Trei Ierarhi, cu învăţătorul I. A. Darzeu, **X.** îşi continuă studiile la Academie (fosta Academie Mihăileană) şi la Institutul Academic, unde funcţionau ca profesori T. Maiorescu, N. Culianu, Gr. Cobălcescu. În iunie 1867 se clasifică primul la examenul de bacalaureat ; în toamna aceluiaşi an devine student în drept şi filozofie la Berlin, datorită unei burse oferită de societatea Junimea şi de Primăria municipiului Iaşi. Perioada de studii în Germania se încheie în anul 1871, odată cu obţinerea doctoratelor în drept (la Berlin) şi filozofie (la Giessen). După ce participă la serbările de la Putna (august 1871), unde rosteşte o cuvîntare festivă, publicată şi în „Convorbiri literare", revistă la care colabora din 1868, se întoarce la Iaşi. Intră în magistratură (mai întîi procuror de secţie, după aceea prim-procuror), apoi practică avocatura şi, concomitent, face parte din corpul profesoral al Institutului Academic. În anul 1883, cînd se înfiinţează la Universitatea din Iaşi o catedră de istorie naţională, **X.** se prezintă la concurs şi devine titularul ei, fiind definitivat în 1886. Între anii 1888 şi 1893 tipăreşte *Istoria românilor din Dacia Traiană*, la care a lucrat douăzeci şi şase de ani. În 1899, la Paris, imprimă *Les Principes fondamentaux de l'histoire*, studiu de circulaţie universală pe care îl traduce un an mai tîrziu în limba română şi, în 1908, îl retipăreşte, revăzut şi completat simţitor, sub titlul *La Théorie de l'histoire*. Ca membru fondator al Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi, este ales preşedintele secţiei literare şi directorul revistei „Arhiva", iar între 1899—1903 şi 1906—1908, preşedintele întregii societăţi. Din 1889 este membru al Academiei Române. Academia de ştiinţe morale şi politice din Paris îl alege în anul 1900 membru corespondent ; a fost, de asemenea, profesor onorific la Sorbona. Institutul internaţional de sociologie din Londra l-a cooptat ca membru titular în anul 1914. A colaborat la cele mai

importante periodice politice, ştiinţifice şi literare româneşti, precum şi la numeroase publicaţii ştiinţifice străine, printre care „Revue historique", „La Renaissance latine", „Deutsche Litteratur Zeitung". Publicista Adela Xenopol şi scriitorul Nicolae Xenopol sînt fraţii săi.

După întoarcerea de la studii, activitatea lui **X.** este strîns legată de Junimea. În perioada 1871—1872 va fi, pentru cîteva luni, secretarul societăţii în locul lui Iacob Negruzzi. Vreme de patru ani (1871—1874) redactează procesele verbale ale şedinţelor junimiste. Pînă în anul 1880, este un pasionat conferenţiar la „prelecţiunile populare" junimiste. „Convorbirile literare" îl au colaborator mai bine de două decenii, ultima dată în 1892. Totuşi, el nu a fost niciodată un junimist. Opoziţia la ideologia grupării se manifestă din anii perioadei berlineze. Scrisorile către Iacob Negruzzi, articolele publicate în „Convorbiri literare" *(Cultura naţională, Studii asupra stării noastre actuale)* îl arată în dezacord mai ales cu unele idei ale lui T. Maiorescu privind evoluţia politică şi culturală a societăţii româneşti. Din anul 1878, se desprinde şi politic de junimişti, pentru a adera la gruparea liberalilor moderaţi, împreună cu V. Conta, şi, ceva mai tîrziu, la partidul liberal. Convingerile sale îşi au rădăcinile în paşoptism. Ca orientare politică, mai ales în chestiunea naţională şi în cea ţărănească, îl precede pe N. Iorga.

Cu deosebire creator şi original se arată **X.** pe terenul studiilor istorice şi filozofice. *Istoria românilor din Dacia Traiană*, operă de o remarcabilă obiectivitate ştiinţifică, este prima sinteză completă a istoriei noastre naţionale. *La Théorie de l'histoire* îl situează în rîndul fondatorilor filozofiei istoriei, ridicînd, în acelaşi timp, ştiinţa istorică românească la nivelul celei europene. Aici, **X.**, aproape în acelaşi timp cu filozofii germani W. Windelband şi H. Rickert, demonstrează caracterul ştiinţific şi sistematic al istoriei.

Preocupările literare au în ansamblul activităţii sale o pondere mult mai mică decît cele istorice. **X.** studiază literatura în cadrul istoriei, ca pe o componentă a culturii naţionale, alături de limbă, tradiţii, moravuri şi artă. El distinge printre primii la noi literatura „în sensul special", restrîns, al cuvîntului, deci ca artă, de literatura în sensul „general" al cuvîntului, adică de totalitatea scrierilor, indiferent de natura lor. Literatura trebuie să fie, în primul rînd, „frumoasă". O a doua trăsătură a ei, în concepţia lui **X.** şi în cea mai directă descendenţă paşoptistă, este caracterul naţional, definit drept suma ideilor specifice unui popor, spiritul său general. Totodată, literatura este un produs individual, iar din determinarea mai mult sau mai puţin clară a individualităţii artistului provine originalitatea operei literare. Atunci cînd talentul şi forţa de creaţie depăşesc sfera naţionalităţii, literatura poate căpăta atributul universalităţii. În acelaşi timp, ea are o profundă menire socială, este una din principalele cauze ale evoluţiei societăţii. **X.** crede chiar că eve-

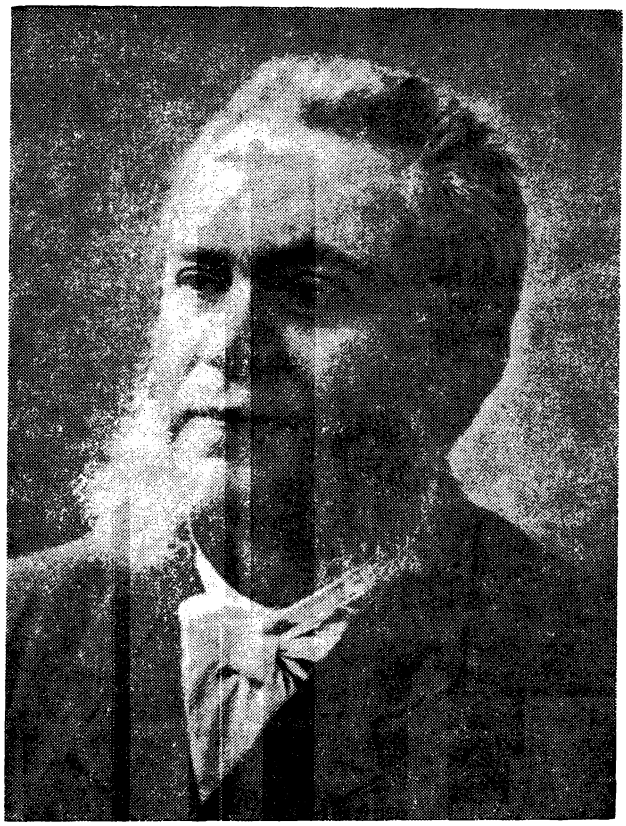

nimentele revoluționare de la 1848 sînt, în bună parte, o urmare directă a dezvoltării literaturii române după 1840. Pentru el, literatura nu poate avea valoare estetică atîta vreme cît nu exaltă „simțimintele" patriotice ale cititorului. De aceea, va privi cu neîncredere lirica erotică, pe care o socotește apanajul poeților minori. **X.** a afirmat, în spiritul „Daciei literare", strînsa legătură dintre literatura nescrisă și cea cultă. Creația populară a avut, începînd din perioada formării poporului român, atunci cînd nu exista literatură scrisă, rolul de a forma, de a cizela și de a conserva calitățile estetice ale limbii române ; în folclor scriitorii români din toate epocile au găsit un izvor de inspirație. **X.** acordă o mare importanță studierii și culegerii exacte a literaturii populare. Fără a avea vocație de critic literar, el a găsit totuși din cînd în cînd răgazul necesar pentru a discuta scrierile unor autori ca Gr. H. Grandea, N. Gane, Matilda Cugler-Poni, Ana Conta-Kernbach, Sofia Nădejde, N. Petrașcu, Elena Văcărescu și Riria. Cronicile sale literare, deși conțin numeroase observații de bun simț, sînt, mai curînd, o dovadă a lipsei de spirit critic. Astfel, **X.** îl apropie pe N. Gane, ca poet, de M. Eminescu, Matilda Cugler-Poni este considerată unul dintre cei mai mari poeți români, iar Riria — genială. În ceea ce privește istoria literară, **X.** se dovedește mult mai obiectiv. Evoluția literaturii este urmărită în strînsă legătură cu evoluția istorică a poporului român, cu realitatea socială și culturală a fiecărei epoci, o atenție deosebită este dată genurilor și speciilor literare. În cadrul unei perioade anumite sînt căutate trăsăturile care o pot defini, creatorii care o pot reprezenta. Scriitorilor li se trasează portrete sumare, dar veridice, interesante, totuși, mai mult pe plan istoric, deoarece nu surprind, cel mai adesea, trăsăturile morale sau artistice, ci motivele unei opțiuni politice, ale unei atitudini civice.

X. și-a semnat versurile și pastelurile publicate în revista „Arhiva" cu pseudonimele I. Laur (între 1894—1899) și Rama (1901—1902). Inspirația lui lirică provine dintr-o filtrare naivă a elanurilor intime, care ar fi putut să capete înfățișarea adevăratei poezii erotice, dacă nu ar fi fost copleșită de o retorică greoaie, vetustă, cu ecouri din Gr. Alexandrescu și chiar din C. Conachi. Se adaugă inaptitudinea de a folosi un lexic poetic adecvat și lipsa oricărei preocupări pentru eufonia versului. Însemnările de călătorie din Carpații răsăriteni, Elveția, Italia, Austria și Germania, unele publicate sub pseudonimul Helvetius, sînt lipsite de culoare, **X.** privind peisajul numai cu ochiul unui călător minuțios și dornic de instrucție, care notează ceea ce vede pentru a-și completa informațiile. În schimb, puținele pagini memorialistice, grupate sub titlul *Istoria ideilor mele*, transmit ceva din sincera umanitate și din experiența de viață a autorului lor. A tradus destul de corect din Goethe *(Hermann și Dorothea*, traducere rămasă în manuscris). Cele cîteva poezii tălmăcite din I. G. Fischer și publicate în „Convorbiri literare" sînt semnate y, după cum cu aceeași literă este semnată și traducerea poeziei *Enigma* de Schiller. În revista „Arhiva" a întrebuințat, mai rar, pseudonimul Vitold.

— *Cultura națională*, CL, II, 1868, 10—17 ; *Studii asupra stării noastre actuale*, CL, IV, 1870, 1 ; *Mișcarea literară în România liberă*, CL, VI, 1872, 2 ; *Ceva despre literatura poporană*, CL, VI, 1872, 4 ; *[Cronici literare]*, CL, VI, 1872, 8, VII, 1873, 8, VIII, 1874, 10, XI, 1877, 7, XV, 1882, 12, XVI, 1883, 10, XVII, 1883, 2, VN, II, 1885, 381, III, 1886, 653, F, XXIX, 1893, 22—25, A, IV, 1893, 5—6, V, 1894, 1—2, VIII, 1897, 11—12, IX, 1898, 9—10, XIV, 1903, 1—2, ROML, III, 1905, 40, IV, 1906, 5, 9—15, V, 1906, 7—11, VII, 1908, 25—26, VIII, 1909, 4 ; *Încercări asupra versului român*, CL, IX, 1875, 3—4 ; *Prefață* la *Scrierile lui Ioan Creangă*, I, Iași, Goldner, 1890, *1—4* ; *Prefață* la Mihai Eminescu, *Poezii complecte*, Iași, Șaraga, [1893], *5—6* ; *[Versuri]*, A, V, 1894, 1—12, VI, 1895, 1—2, 7—10, VII, 1896, 3—12, VIII, 1897, 1—8, 11—12, X, 1899, 3—4, 9—10, XII, 1901, 7—12, XIII, 1902, 1—4 ; *Amintiri de călătorie*, Iași, Goldner, 1901 ; *Cugetarea poetică*, ROML, III, 1905, 15—16 ; *Intipăriri de la țară*, A, XVIII, 1907, 9—10 ; *Tablouri din natură*, Iași, Socec, [1913] ; *Prefață* la D.C. Moruzi, *Moartea lui Cain*, Piatra Neamț, 1914, *1—2* ; *Istoria ideilor mele*, SDL, IV, *369—396* ; *O privire retrospectivă asupra „Convorbirilor literare"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; *Scrieri sociale și filozofice*, îngr. și introd. N. Gogoneață, Z. Ornea, București, E.Ș., 1967. — **Tr.** : I. G. Fischer, *[Versuri]*, CL, VI, 1872, 3 ; Schiller, *Enigma*, CL, VI, 1872, 3 ; H. Conscience, *Roza cea oarbă*, București, Imprimeria statului, 1873 ; H. Heine, *Declarația, Fuga, Consecințele*, în *Teatrul național* (Iași, 1897), B.A.R., ms. 4082 — foi volante.

— 1. A. D. Xenopol, *[Scrisori către I. Negruzzi]*, SDL, II, *9—146* ; 2. I. Negruzzi, *[Scrisori către A. D. Xenopol]*, SDL, III, *364—438* ; 3. I. E. Torouțiu, *Introducere*, SDL, II, *XVIII—XXIII* ; 4. I. E. Torouțiu, *Note* la *Procesele verbale ale Junimii*, SDL, IV, *466* ; 5. D. Bodin, *A. D. Xenopol și Junimea*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 6. Lovinescu, *Maiorescu cont.*, I, *279—370* ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *384* ; 8. Bagdasar, *Ist. filos. rom.*, *329—344* ; 9. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *205—210* ; 10. N. Bagdasar, *Teoria culturii și istoriei la A. D. Xenopol*, ALIL, t. VII, 1956, 1 ; 11. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 12. N. Gogoneață, Z. Ornea, *Studiu introductiv* la A. D. Xenopol, *Scrieri sociale și filozofice*, București, E.Ș., 1967, *5—72* ; 13. Vrabie, *Folcloristica*, *154—155* ; 14. Adrian Marino, *Începuturile ideii de literatură*, IL, XX, 1969, 7 ; 15. *A. D. Xenopol. Studii privitoare la viața și opera sa*, București, E.A., 1972 ; 16. Al. Zub, *Memorialistica lui A. D. Xenopol*, ALIL, t. XXIII, 1972 ; 17. Al. Zub, *A. D. Xenopol. Bibliografie*, București, E.E.R. și E.MT., 1973 ; 18. Bucur, *Istoriografia*, *122—125*.

R. Z.

XENOPOL, Nicolae D. (11.IX.1858, Iași—18.XII.1917, Tokio), scriitor. Fiu al lui Dimitrie și al Mariei Xenopol, era fratele mai mic al lui A. D. Xenopol. După terminarea studiilor liceale în orașul natal, **X.**, ajutat de societatea Junimea, al cărei membru devine

din 1877, pleacă, în acelaşi an, la Paris. Şi-a luat doctoratul în drept la Universitatea din Liège. După întoarcerea în ţară, părăseşte Junimea, se înscrie în partidul liberal şi ajunge redactor la „Românul" (1882). Din 1885, **X.** a fost prim-redactor al „Voinţei naţionale", unde, sub pseudonimul Juvenal, publică diverse cronici satirice şi portrete ale oamenilor politici ai epocii, adunate ulterior într-un volum (1891). Deşi nu mai era membru al Junimii, **X.** nu i-a contestat unele principii literare, pe care a căutat să le răspîndească. Pe plan politic însă, a fost un adversar neîmpăcat al junimiştilor, împotriva cărora a scris numeroase pamflete, pline de trivialităţi. Între 1885—1888, a fost şef de cabinet al lui I. C. Brătianu, apoi, din 1895, deputat, senator şi ministru (1912—1913). A condus, între 1904—1915, revista „Le Mouvement économique", iar între 1911—1912, şi revista „Ţara nouă", ajutat de A. D. Xenopol şi M. Dragomirescu. În 1917 a fost numit ministru plenipotenţiar — cel dintîi — al României în Japonia, unde a şi murit.

X. a debutat în „Convorbiri literare" din 1874, cu versuri, continuînd să publice aici pînă în 1881. Atras de lirica de dragoste, el versifică însă incolor, folosind imagini banale, de un pesimism factice. În aceeaşi perioadă, scrie şi *Păsurile unui american în România* (1879—1880), încercare de roman social care istoriseşte păţaniile unui nord-american, J. Blackwurst în Iaşi. Intriga e un simplu pretext pentru ca scriitorul să desfăşoare o acerbă satiră, de pe poziţiile junimismului, contra a tot ceea ce considera el ca aparţinînd unei civilizaţii de import, insuficient asimilată. Satira se extinde asupra întregii societăţi româneşti. Scriitorul este tentat să înregistreze cît mai numeroase aspecte, spre a-şi susţine teza, dar tocmai aceasta diluează compoziţia şi dăunează profunzimii analizei. Procedeele satirei lui **X.**, sărace şi monotone (apar frecvent nume comice precum Fleacstone, Bruftuiescu, Perjescu, Flecarovici, Oftalmescu), sînt subminate şi de o preferinţă deosebită pentru argumentarea propriilor teorii asupra evenimentelor descrise. *Păsurile...* rămîne o primă încercare — ratată — şi un simplu exerciţiu în vederea scrierii celui de al doilea roman, *Brazi şi putregai*, apărut în „Timpul" din 1880. Subtitlul său, *Moravuri provinciale române*, indică aceeaşi intenţie a autorului de a oferi un tablou de ansamblu. De această dată, însă, el imaginează o intrigă mult mai închegată. Alecu Negradi, proprietar de moşie, se hotărăşte să-l cheme în ţară, de la Paris, pe Iorgu, băiatul său. Acesta vine la Piatra Neamţ împreună cu un prieten de studii, ardeleanul Leon Valerianu, care se îndrăgosteşte de Maria, sora lui Iorgu. Gospodăria lui Alecu Negradi este pe cale de a se distruge, dar acesta, hotărît să-şi refacă averea, începe să muncească singur, îşi alungă fiul, încercînd să-şi mărite fata cu un bătrîn bogat şi asuprindu-i cu cruzime pe ţăranii de pe moşie, cărora le fură pămînturile. Este însă ucis de Toader Fulger, plăieş care răzbună astfel înşelăciunea. În jurul conflictului principal, scriitorul grupează o sumă de conflicte secundare, cum ar fi adulterul Agripinei Negradi, dragostea lui Iorgu, afacerile lui Zlotescu şi ale lui Grozăvescu, linguşelile lui Hristea Cozmescu. Iubirea dintre Maria Negradi şi Leon Valerianu reprezintă elementul de vitalitate robustă al societăţii româneşti: renunţarea la satisfacţiile materiale în numele unui ideal superior. Opoziţia dintre „brazi" şi „putregai" apare astfel drept înfruntarea dintre jertfa ideală şi mentalitatea mercantilă. În funcţie de această teză, prezentă uneori în chip manifest, **X.** întreprinde o critică violentă a societăţii vremii. Tabloul general este alcătuit din detalii lucrate cu grijă, dar în culori terne. Cu un viu spirit de observaţie, scriitorul realizează portrete sugestive, cum ar fi cel al lui Alecu Negradi. Prin acest tip de personaj, ca şi prin preocuparea faţă de mediul social, *Brazi şi putregai* anticipă romanele sociale ale lui D. Zamfirescu.

— *Dor de ţară*, CL, VIII, 1874, 7; *Te-ai dus..., O plimbare cu sania*, CL, VIII, 1875, 10; *Pentru 1 octomvrie 1876*, CL, X, 1876, 7; *Sus pe stîncă*, CL, X, 1876, 8; *În toamnă, Reverie, Ideal, Iarna, Ultimul poet*, CL, X, 1877, 11; *Mahomet în Bizanţ*, CL, XI, 1877, 5; *Noaptea-n vară, Clipa, Te iubesc, [Ah, alung-a ta iubire], Barbarii la Roma, Noaptea-i dulce*, CL, XI, 1877, 7; *Banul Dragoş*, CL, XI, 1877, 9; *Printre arbori, Noaptea-i mîndră, Azi e zi..., Leagăn dulce, Poeţilor viitori, Ah! Dacă lumea..., Cununa*, CL, XII, 1878, 6; *Păsurile unui american în România*, CL, XIII, 1879, 8, 9, XIII, 1880, 10—12, XIV, 1880, 1—5; *În poiană, Se-ntoarce primăvara, Nimic eu nu-ţi voi zice, Din trecut, Din război, Desnădejduire*, CL, XIV, 1881, 10; *Brazi şi putregai. Moravuri provinciale române*, Bucureşti, Alcalay; ed. 2, Bucureşti, Tip. Voinţa naţională, 1892; ed. îngr. şi pref. Teodor Vîrgolici, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955; *„Novele" de N. Gane*, ROM, XXVI, 1882, 14 ianuarie; *„Novele din popor" de Ioan Slavici*, ROM, XXVI, 1882, 7 februarie; *Portret*, L, III, 1882, 4; *Hatîrul*, Bucureşti, Haimann, 1885; *În drumul de fier*, VN, V, 1888, 1089; *Cronici glumeţe*, Bucureşti, Tip. Voinţa naţională, 1891; *Psihologia mulţimei*, Bucureşti, Tip. Voinţa naţională, 1895; *Cronica zilei*, ŢNO, I, 1911, 20. — Tr.: Byron, *Traduceri din...*, CL, X, 1877, 12.

— 1. N. D. Xenopol, *[Scrisori către I. C. Negruzzi, 1877—1878]*, SDL, III, *50—59*; 2. Nădejde, *Ist. lit.*, *478—479*; 3. Const. Mille, *Săptămîna literară*, LUP, IV, 1887, 321; 4. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *315*; 5. Tel. [I. C. Bacalbaşa], *Trecerea gîrlei*, LUP, VI, 1889, 779; 6. Iorga, *Pagini*, I, *249—251*; 7. [Const. Al. Ionescu-] Caion, *Un om politic: Nicolae Xenopol*, ROML, IV, 1906, 14; 8. Negruzzi, *Junimea, 196—200*; 9. Liviu Marian, *Un detractor al lui Eminescu: N. Xenopol*, ALA, IV, 1923, 149; 10. I. Negruzzi, *Dicţionarul „Junimei"*, CL, LVII, 1925, decembrie; 11. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *256, 314—316*; 12. Eminescu, *Scrieri politice, 331—339*; 13. Predescu, *Enciel., 919*; 14. Rodica Florea, *Poeţi convorbirişti în perioada 1867—1895*, SIL, *174—177*; 15. Liviu Petrina, *Nicolae Xenopol — întîiul ministru al României în Japonia*, TR, XIII, 1969, 3.

D. M.

ZAMFIRESCU, Duiliu (30.X.1858, Plăinești, azi Dumbrăveni, j. Vrancea — 3.VI.1922, mănăstirea Agapia, j. Neamț), scriitor. Fiu al lui Lascăr Zamfirescu, arendaș și ajutor de primar în Focșani, **Z.** moștenește firea înclinată spre artă a mamei, Sultana Mincu (sora arhitectului Ion Mincu), iubitoare de muzică și literatură, a cărei înrîurire domină în educația copiilor. Prețuire pentru învățarea de carte avea și tatăl scriitorului, nepot al doctorului Atanase Lascăr (doi dintre frații săi au urmat chiar studii de medicină în Apus). Primele impresii durabile i le lasă în copilărie peisajul și oamenii de la țară, cunoscuți pe pămînturile arendate de tatăl său. Fără a se remarca la școală (face clasele primare și primii patru ani de gimnaziu la Focșani, trecînd apoi la București), **Z.** se arată atras de lectură. Vacanțele de elev și, mai tîrziu, cele ale studentului în drept, interesat și de unele cursuri de la Facultatea de litere, sînt marcate de descoperirea unor mari romantici : Hugo, Musset, Lamartine. Romanțioase și minore, întîiele lui încercări literare se nasc din efuziunile unor iubiri de primă tinerețe. Licențiat, din 1880, în drept, **Z.** este mai întîi supleant de ocol la Hîrșova, apoi, din februarie 1881, procuror la Tîrgoviște. Abandonează însă cariera juridică, demisionînd în luna iulie a aceluiași an. La București, unde se stabilește, colaborează la „Literatorul" și mai ales la ziarul „România liberă" al lui D. Aug. Laurian, făcîndu-se cunoscut prin seria de foiletoane *De las palabras*, semnate, de obicei, cu pseudonimul Don Padil, și prin unele articole politice, îndeosebi cele în care scriitorul se ralia campaniei antidinastice prilejuite de afacerea privind domeniile coroanei (acestea publicate în 1884 în ziarul „L'Indépendance roumaine"). Din martie 1882 face parte din redacția „României libere". Primit încă din 1883 la Junimea, unde întîlnește pe V. Alecsandri, M. Eminescu, I. L. Caragiale, scriitorul apare, din anul următor, printre colaboratorii „Convorbirilor literare". Pierzîndu-și, ca urmare a atacurilor antimonarhice, șansele de reușită în cariera politică, **Z.** intră în diplomație. În urma unui concurs, trecut în 1885, după cîțiva ani de stagiu în Ministerul de Externe, este, din mai 1888, secretar de legație la Roma, unde rămîne pînă în 1906 (cu numai două întreruperi : la 1 iunie 1892 este transferat la Atena, iar între 3 noiembrie 1892 și 1 octombrie 1894 se află, tot ca secretar de legație, la Bruxelles). Lunga perioadă petrecută în străinătate coincide cu maturitatea scriitorului, care scrie acum primele patru romane din ciclul Comăneștenilor și aproape tot ce este mai reprezentativ în lirica sa. Efervescența creatoare se răsfrînge și în reflecția estetică, aprofundată, cu unele intuiții pătrunzătoare. E ceea ce se poate vedea din corespondența cu Titu Maiorescu, de care îl leagă afinități spirituale și temperamentale. Idealul său clasic de existență și creație, cristalizat acum, îmbogățit din contactele cu vestigiile antice ale Italiei și cu peisajul mediteranean, vine din măsura, echilibrul, nu fără vibrație, al sufletului național românesc. Căsătoria (din care are trei copii : Henriette, Alexandru, viitor scriitor și diplomat, Lascăr), în 1890, cu Henriette Allievi, fiica unui senator italian, nu-l rupe de țară, în care își dorește mereu reîntoarcerea. Revenit în 1906, scriitorul dispare tot mai mult sub masca plină de morgă aristocratică a demnitarului de stat (este, pe rînd, secretar general în Ministerul de Externe, membru în Comisia europeană a Dunării, iar după război, deputat, ministru de Externe și președinte al Camerei deputaților). Megalomania sa, mai veche, culminează cu atacurile îndreptate în discursul de recepție la Academie, *Poporanismul în literatură* (16 mai 1909), împotriva lui G. Coșbuc și O. Goga. Cedînd unei porniri subiective, alimentate de orgoliu, **Z.** identifica în mod eronat creația unor mari scriitori cu tezismul și falsitatea idilică, specifice, de fapt, numai unei anumite literaturi din epocă. Împingînd exagerarea pînă la a merge împotriva propriilor credințe, ca și a spiritului operei sale, scriitorul minimaliza totodată rolul poeziei populare, ceea ce a provocat polemici violente cu unii contemporani. Replicîndu-i, Maiorescu apăra, în răspunsul său la discurs, valoarea

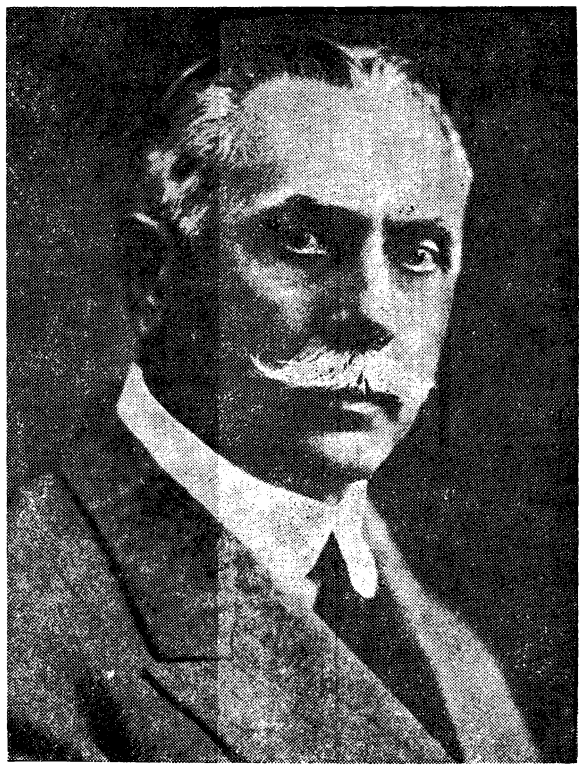

etică și estetică a poeziei populare. Această confruntare publică dintre cei doi prieteni este începutul unei răciri treptate a raporturilor lor (la originea căreia se află, se pare, și motive politice), pînă la ruptura totală din 1913, cînd **Z.** este pus în disponibilitate — acuzat de antipatriotism — de către Titu Maiorescu, pe atunci prim-ministru. Izolarea orgolioasă în care se închide scriitorul acum nu se va atenua nici după reabilitarea sa și reluarea carierei politice. Moare pe neașteptate, în timpul unei excursii la Agapia, și este înmormîntat la Focșani.

Z. a debutat ca poet. Primele încercări lirice, ocazionale, îi apar în „Ghimpele" (1877) și „Resboiul" (1878). Un început de popularitate îi aduc elogiile lui Al. Macedonski, la publicarea, în februarie 1880, a poemului romantic *Levante și Calavryta*, în „Literatorul". În același an, scriitorul își începe, cu nuvela *O pagină din viața lui Iohann Strauss*, colaborarea la ziarul „România liberă", care durează pînă în toamna anului 1884. Aici publică schițe și nuvele romantice, o suită de *Tipuri și portrete*, care relevă un talent de „fiziologist", însemnări de critică literară, cronici muzicale și plastice. În perioada 1882—1884 apar foiletoanele *De las palabras*, în care crochiuri satirice scrise cu vervă polemică și portretele unor oameni politici sau de cultură realizează imaginea unei epoci. Din 1884, **Z.** colaborează la „Convorbiri literare", unde își publică cea mai mare și mai însemnată parte a creației, romanele (în afară de *În fața vieții* și *Îndreptări)*, numeroase poezii, însemnări de critică literară, începutul unui studiu, neterminat, despre Lev Tolstoi, traduceri și încercări dramatice. Etapa convorbiristă, în care rolul cel mai de seamă îl joacă influența lui Maiorescu, este decisivă în maturizarea artei scriitorului. A mai publicat în „Familia", „Ateneul român", „Literatură și artă română", „Revista literară", „Noua revistă română", „Luceafărul", „Revista idealistă", „Ramuri". „Flacăra", „Îndreptarea", semnînd uneori și Don Asturio, Decor, Discerniu, Don Lorenzo, Duna, Fra-dell Sferza, Jehovah, Loredano, Micul Felice, Placido, Rienzi, Saint-Simon, Un diplomat, Zadic. În „Viața românească" îi apare o singură poezie, în 1920.

Z. este autorul unei opere variate : poezie lirică și epică, nuvele și romane, teatru. După versurile din anii începuturilor literare, adunate, alături de nuvele, în primul său volum, *Fără titlu*, apărut în 1883, poetul publică *Alte orizonturi* (1894), *Imnuri păgîne* (1897), *Poezii nouă* (1899) și *Pe Marea Neagră* (1919). Lirica lui **Z.** se definește printr-o sinteză specifică de clasicism dominant și elemente romantice. Influența eminesciană, prezentă în unele versuri, și ecourile din Alecsandri, Bolintineanu, Macedonski, Coșbuc coexistă cu elemente ale unui lirism propriu — o viziune tonică asupra lumii, contemplația calmă, panteismul păgîn, peisajul senin sub soarele verii și ușoara melancolie a lucrurilor care trec. Izvoarele poeziei lui **Z.** duc spre Antichitatea latină și greacă, dar și către peisajul românesc și poezia populară. Poetul contemplă admirativ și nostalgic monumentele evului clasic, năzuiește către idealul de artă și viață al vechii Elade, dar, în același timp, în pasteluri, natura românească își găsește o evocare plină de grație și expresivitate, însoțită de o notă specifică de umor. Poezia lui **Z.** constituie un moment distinct în evoluția pastelului românesc de la Alecsandri spre I. Pillat și Adrian Maniu. Nota dominant descriptivă, oscilînd între peisajul filtrat printr-o subiectivitate discretă și lirismul obiectiv, aproape de răceala parnasiană, plasticitatea imaginii și cizelarea uneori desăvîrșită a

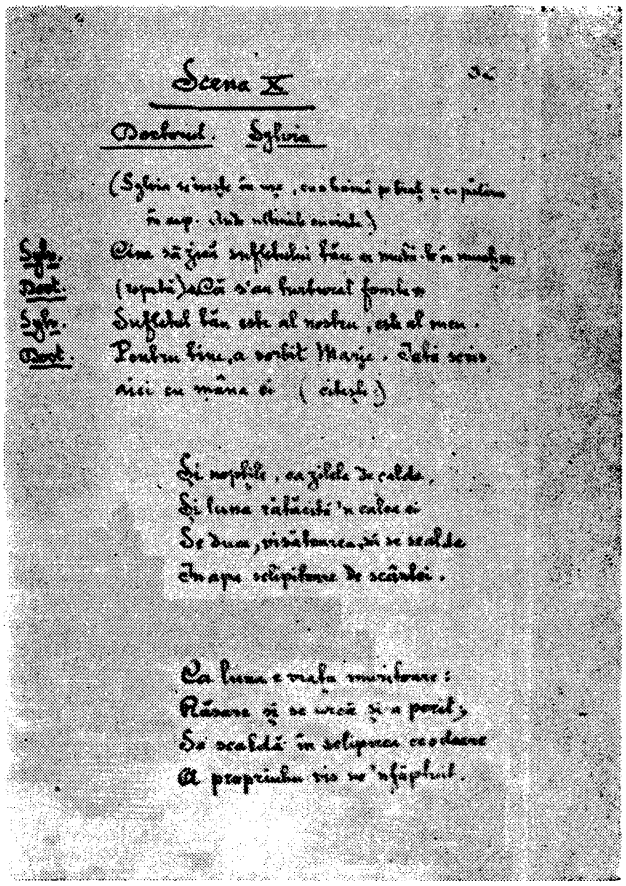
Scena X

Doctorul Sylvia

(Sylvia vine în mijloc, Doctorul pe dreapta și Sylvia în mijloc. Toți stau cu capul)

Syl. Cine zice sufletului său a nu-l ține în mînă
Doct. (repetă) Că e un fantasm fumeg
Syl. Sufletul său este al nostru, este al meu.
Doct. Pentru tine, a zis Marie. Dute seara
aici cu mîna ei (rîde)

Și nopțile, cu zilele de caldă,
Și luna rătăcită 'n cale ei
Se duc, visătoare, și se scalde
Cu apa strălucirei de oțel.

La lumea e viața minunată:
Răsare și se crează și e pară,
Se scaldă în strălucirea eternă
A propriului său sufletul.

formei, varietatea rezolvării ritmice și muzicalitatea versurilor disting lirica poetului. Nuvelistica, adunată în volumele *Novele* (1888), *Novele romane. Frica* (1895), *Furfanțo* (1911), *O muză* (1922), evoluează de la romantismul începuturilor spre un realism de factură lirică și de rafinament artistic. Compoziția echilibrată, analiza stărilor interioare, accentul pus pe portret și peisaj, lirismul sînt cîteva trăsături ale acestor nuvele, în care apar inadaptabilii și singuraticii stăpîniți — ca mai tîrziu la I. Al. Brătescu-Voinești — de automatisme și manii sau familia de slujbași apăsați de orizontul limitat al orașului de provincie — care vor reapărea la M. Sadoveanu — alături de tipul, mai vechi în literatura română, al parvenitului. Mai puțin cunoscut prin poezia și nuvelele sale, **Z.** se impune în primul rînd ca romancier. *În fața vieții* (1884) și *Lume nouă și lume veche* (1895) sînt însă copleșite fie de mimarea reflecției, fie de tonul pătimaș al atacului abia deghizat. Consacrarea îi este adusă de ciclul Comăneștenilor, alcătuit din cinci romane (apărute între 1894 și 1910). Potrivit credinței scriitorului în rolul istoric hotărîtor al boierimii, păstrătoarea, prin vremuri, a celor mai înalte virtuți morale ale neamului, romanele trebuiau, în intenția sa, „să întoarcă dragostea românilor către pămîntul lor din valea Dunării", să fie „icoana" societății românești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în stare să creeze „iluzia intensivă" a vieții. Concepția estetică a romancierului stă sub semnul prețuirii clasicismului, pe care îl opune „imitațiunii" naturaliste, precum și literaturii decorative și idilice. Poporanismul îi apare

lui **Z.** ca o concesie făcută unei doctrine politice. Deşi romanele (din care nu lipsesc notele sămănătoriste şi nici rigiditatea doctrinară) nu concordă consecvent cu ideile estetice ale scriitorului, justeţea acestora din urmă nu e mai puţin evidentă. Idealul său de artă implică adevărul esenţial al vieţii — chiar dacă scriitorul apare mai mult ca un visător pe marginea realului — şi sobrietatea clasică. Accentul pus pe armonie şi proporţie, ca norme ale frumosului, devine la autorul romanului *Viaţa la ţară* altceva decît academismul rece al unora din versurile sale, impecabile şi rigide : expresia aparte a intuirii ritmurilor eterne ale existenţei în concretul unor destine, în plastica peisajului. Nu întîmplător, scriitorul avea cea mai mare preţuire pentru Tolstoi, stăpîn pe arta implicării eternului în istorie, a universalului în particular. Prin cultul simplităţii şi al naturaleţii, **Z.** se dovedeşte, de asemenea, credincios nu numai idealului său clasic de creaţie, ci şi spiritului naţional românesc. Respingerea lirismului diluat, ca şi a psihologismului (pe care scriitorul nu-l confundă cu analiza psihologică, dovadă admiraţia pentru Dostoievski) se face în numele principiului autenticităţii. Prin această idee, dar şi prin alte cîteva intuiţii remarcabile, subordonate ei (tehnica de proces verbal a prozei, condamnarea scrisului frumos), este de fapt anticipată estetica romanului românesc de după primul război mondial. Contradictorie, opera romancierului, care denunţase vehement tezismul unor contemporani, relevă o continuă confruntare între creatorul de viaţă şi observatorul esenţelor ei, pe de o parte, şi gînditorul social tinzînd spre o literatură de modele, sacrificată ideilor sale conservatoare, pe de alta. *Viaţa la ţară,* primul roman al ciclului, scris în 1893 la Bruxelles, a apărut în revista „Convorbiri literare" (1894—1895) şi, în volum, în 1898. Ideea romanului s-a conturat pe fondul unor convingeri mai vechi ale scriitorului privind viaţa rurală autohtonă, cărora li s-a asociat, în geneza operei, şi nostalgia ţării. Este istoria convertirii tînărului boier Matei Damian, revenit din străinătate, de la studii, la datoria legăturii cu pămîntul. După moartea mamei sale, el va începe să se îngrijească singur de moşia părintească, pînă atunci lăsată pe seama altora. Eroul se leagă tot mai mult de pămînt şi de oamenii lui, ţăranii, reprezentaţi prin baciul Micu. Chiar dragostea luminoasă care se naşte între Matei şi Saşa Comăneşteanu, descendentă a unei vechi familii boiereşti, şi căsătoria lor, în final, semnifică de fapt deplina integrare a eroului în viaţa de la ţară. Romanul nu este lipsit de autenticitate, pe latura observaţiei, în ciuda tezismului său. Cu toată simpatia sa pentru boieri, romancierul nu ignoră limitele înţelegerii pe care o au aceştia faţă de ţărani : un biet jitar îi apare lui Murguleţ drept adevăratul om fericit, chiar Matei, reprezentînd o boierime mai liberală, nu întreprinde nimic pentru ridicarea ţăranilor. De fapt, personajul este în bună măsură sacrificat intenţiei scriitorului de a întruchipa în el imaginea ideală a boierului legat de pămînt, activ, capabil să reziste în confruntarea cu oamenii noi, de felul lui Tănase Scatiu. Doar paginile de fină sugestie analitică a iubirii născînde pentru Saşa şi a comunicării cu farmecul naturii îl salvează de la o totală artificialitate. Arta realizării personajului atinge un nivel superior prin Saşa, eroină de o mare fineţe interioară. Farmecul şi graţia feminităţii ei apar susţinute de o prezenţă tulburător discretă. Dacă şarja satirică nu falsifică esenţa lui Scatiu, viziunea poetizantă asupra sufletului ţărănesc anticipă, prin baciul Micu, idilismul sămănătorist. Scriitorul încearcă să implice problematica socială în destinele eroilor : intenţia lui Tănase Scatiu de a se căsători cu Tincuţa este semnul unei schimbări de raporturi sociale, Matei vede în dragostea pentru Saşa legătura sa cu pămîntul strămoşilor, Saşa personifică farmecul firesc şi calmul activ al vieţii de la ţară. Romanul nu are o desfăşurare epică complexă. Tablouri de natură şi episoade sau scene dinamice converg într-o imagine de sinteză a vieţii de la ţară. Lirismul sobru al descrierilor, notaţia exactă a limbajului în dialog dau culoare scenelor şi caracterizează condensat personajele, iar detaliul revelator şi intuiţia mişcărilor sufleteşti imprimă adevăr psihologic episoadelor. Romancierul este un creator de atmosferă, un observator satiric înzestrat, pictor viguros de portrete colective.

Tănase Scatiu, scris în 1895, la Roma, şi apărut mai întîi în revista „Convorbiri literare" (1895—1896) şi apoi în volum, în 1907, este al doilea roman din ciclul Comăneştenilor (fusese proiectat iniţial sub titlul *Viaţa la oraş).* Avînd proporţiile şi structura unei nuvele mai ample, romanul prinde liniile unui caracter. Ambiţios şi energic, dar meschin şi vulgar, Tănase Scatiu apare caricat, potrivit intenţiei scriitorului de a-i judeca pe arendaşii ajunşi bogaţi, deveniţi factori politici. Forţa personajului, incontestabilă, este legată de autenticitatea psihologică a cîtorva scene : masa de familie, agitată de capriciile tiranice ale lui Scatiu, complexat de inferioritatea de origine şi de cultură faţă de socrul şi soţia sa, Dinu Murguleţ şi Tincuţa, mînia nestăpînită, care culminează cu împuşcarea armăsarului Forgaş, declanşată de eşuarea intenţiilor sale de a se remarca cu ocazia vizitei unui ministru în oraş, dansul chindiei, exprimînd vitalitatea sa rudimentară, durerea simulată cu exagerare la moartea Tincuţei. Amănuntul revelator, mînuit fără excese, trădează natura

ascunsă, profundă a tipului : revenit la luciditate, el trimite o slugă să ia pielea calului împuşcat, la căpătîiul soţiei moarte îl îngrijorează soarta covorului, ameninţat să fie pătat de lumînări. Autenticitate respiră şi analiza psihologiei senectuţii : cîteva scene memorabile dezvăluie la Murguleţ un complex al neputinţei, relevînd portretul unei vîrste. Mai palidă este prezenţa Tincuţei, notabilă rămînînd la ea doar sugestia atmosferei interioare de poezie difuză şi dureroasă a existenţei ei frînte. Refugiul în amintirea iubirii de tinereţe pentru Mihai Comăneşteanu indică o fire bovarică. Absenţa unui conflict unitar este suplinită de concentrarea asupra personajului principal, pe care episoadele îl definesc, urmărindu-l în raporturile cu cei din jurul său. Scenele converg în portretul lui Tănase Scatiu. Cîteva apariţii abia schiţate (Bănică, Nichitache, Haim) completează imaginea unei lumi în care acesta nu este o excepţie. Unele episoade (pregătirile şi primirea ministrului, banchetul dat în onoarea lui) amplifică şi mai mult sensurile critice. Finalul e tezist, în ciuda faptului că i-a fost inspirat scriitorului de o întîmplare reală, cunoscută în cursul unei anchete întreprinse de „România liberă" : încercînd să-l readucă cu sila la oraş pe bătrînul Murguleţ, întors la moşie, Tănase Scatiu este ucis de ţăranii revoltaţi, care, plîngîndu-se ministrului de noul stăpîn, îl ceruseră înapoi pe „boierul lor". Veridicitatea tipului, subtilitatea psihologică a scenelor, ritmul mai dinamic al episoadelor, prin restrîngerea lirismului, fac din *Tănase Scatiu*, cu toată subiectivitatea viziunii, complementul dramatic al poeziei din *Viaţa la ţară*. Romanul adînceşte semnificaţiile unei tipologii al cărei cap de serie este Dinu Păturică, eroul lui N. Filimon. Pictura plină de relief a unor scene de revoltă ţărănească anticipă *Răscoala* lui L. Rebreanu. „Cel mai nenorocit om", cum semnează Scatiu telegrama prin care vesteşte moartea Tincuţei, anunţă demagogia de sentimente a lui Stănică Raţiu, eroul lui G. Călinescu din *Enigma Otiliei*. *Tănase Scatiu* confirmă calităţile esenţiale ale romancierului : simplitatea şi naturaleţea clasică, acuitatea observaţiei tipologice, rafinamentul analizei şi receptivitatea la poezie. Tezismul devine evident în cel de al treilea volum al ciclului, *În război* (1897—1898), care prezintă boierimea ca întruchipînd prin excelenţă dragostea de ţară, confirmată eroic în jertfa de sine a unor personaje ca Milescu sau Mihai Comăneşteanu. Romanul aminteşte, prin sensul său general, ca şi prin detalii, de semnificaţia dată de Tolstoi destinului Rostovilor în *Război şi pace*, a cărui influenţă se resimte, deşi **Z.** refuza să o recunoască. Romanul următor, *Îndreptări* (1901—1902) este conceput ca o ilustrare a ideii de necesară regenerare a românilor din Regat (corupţi prin amestecul cu alte neamuri) în contact cu energia ardelenilor, păstrători ai calităţilor rasei. Construită pe o asemenea teză, cartea este în întregime falsă, prin retorica dialogurilor, inconsistenţa personajelor, motivarea artificială a evoluţiei acestora, dirijată inabil de autor (e cazul căsătoriei lui Alexandru Comăneşteanu cu Porţia, fiica unui preot din Ardeal, simbol al „regenerării"). Ultimul volum al ciclului, *Anna* (1906—1910), imagine a disoluţiei în care sfîrşeşte boierimea, cîndva iubitoare de pămînt şi de ţară, are meritul unor reuşite în descrierea vieţii mondene, dar, stăruind prea mult asupra unor frivolităţi erotice şi cedînd uneori sentimentalismului, apare ca o revenire la orientarea minoră şi melodramatică a începuturilor romancierului. În ansamblu, ciclul surprinde procesul complex al „căderii neamurilor şi ridicării noroadelor". Sesizînd, în ciuda simpatiei de clasă, acest sens, irevocabil, al istoriei, cele mai realizate romane ale ciclului Comăneştenilor sînt expresia triumfului adevărului, care s-a impus creatorului dincolo de iluziile şi prejudecăţile sale. Sub raport artistic, **Z.** a adus o contribuţie însemnată la dezvoltarea romanului românesc, adăugînd observaţiei concentrate asupra tipologiei şi mediului, prin care se leagă de tradiţia romanului social, unele fine intuiţii psihologice, un lirism discret în descripţie, rigoare şi simplitate în compoziţie, sobrietatea stilului, atribute ale unei arte clasice, capabilă să absoarbă esenţele realului. **Z.** a scris cîteva scenete şi a tradus din Leopardi, Carducci, Th. Gautier, V. Hugo. Scriitorul a întreţinut o vastă corespondenţă, din paginile căreia portretul omului şi preocupările creatorului apar cu pregnanţă. El se numără printre personalităţile complexe ale literaturii noastre de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, în contextul căreia se distinge prin sinteza artistică personală, prima de o asemenea anvergură în romanul românesc. Opera sa multilaterală anticipă unele direcţii de dezvoltare ale prozei şi liricii din secolul următor.

— *O suferinţă*, L, III, 1882, 4 ; *Fără titlu*, Bucureşti, Tip. Mihalescu, 1883 ; *În faţa vieţii*, Bucureşti, Tip. Mihalescu, 1884 ; *Novele*, Bucureşti, Socec, 1888 ; *Un drum greşit*, CL, XXII, 1888, 8—10 ; *Leon Tolstoi*, CL, XXVI, 1892, 4—7 ; *Alte orizonturi*, Bucureşti, Müller, 1894 ; *Lume nouă şi lume veche*, Bucureşti, Müller, 1895 ; *Novele romane. Frica*, Bucureşti, Müller, 1895 ; *Imnuri păgîne. Poezii nouă*, Bucureşti, Müller, 1897 ; *Viaţa la ţară*, Bucureşti, Stork şi Müller, 1898 ; *Poezii nouă*, Bucureşti, Göbl, 1899 ; *În război*, Bucureşti, Clementa, 1902 ; *Tănase Scatiu*, Bucureşti, 1907 ; *Îndreptări*, Bucureşti, Alcalay, 1908 ; *Poporanismul în literatură*, Bucureşti, Göbl, 1909 ; *Miriţă*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXII, 1909—1910 ; *Metafizica cuvintelor şi estetica literară*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXIII, 1911 ; *Furfanţo*, Bucureşti, Alcalay, 1911 ; *Lydda. Scrisori romane*, Bucureşti, Alcalay, [1911] ; *Anna (Ceea ce nu se poate)*, Bucureşti, Sfetea, 1911 ; *O amică*, CL, XLVI, 1912, 3 ; *Lumină nouă*, CL, XLVI, 1912, 4—6 ; *Poezia depărtării*, CL, XLVII, 1913, 3—7 ; *Voichiţa*, CL, XLVIII, 1914, 5—8 ; *Cîteva cuvinte critice*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXVIII, 1915—1916 ; *Pe Marea Neagră*, Bucureşti, Sfetea, 1919 ; *O muză*, Bucureşti, Cultura naţională, 1922 ; *Poezii*, îngr. şi pref. Mariana Rarincescu, Craiova, Scrisul românesc, 1934 ; *Romanul Comăneştenilor*, I—V, îngr. şi pref. Mariana Rarincescu, Craiova, Scrisul românesc, 1935—1938 ; *Nuvele*, îngr. şi pref. Mariana Zamfirescu-Rarincescu, Craiova, Scrisul românesc, 1939 ; *Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori*, îngr. şi pref. Em. Bucuţa, Bucureşti, F.R.L.A., 1937 ; *Scrieri alese*, I—II, pref. M. Zaciu, Bucureşti, E.L., 1962 ; *Viaţa la ţară. Tănase Scatiu. În război*, pref. M. Gafiţa, Bucureşti, E.L., 1965 ; *Scrisori inedite*, îngr. şi pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, E.A., 1967 ; *Poezii, nuvele, romane*, îngr. G. C. Nicolescu şi Al. Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, E.T., 1968 ; *Opere*, I—IV, îngr. şi pref. M. Gafiţa, Bucureşti, Minerva, 1970—1974 ; *Viaţa la ţară. Tănase Scatiu*, Bucureşti, Minerva, 1971 ; *În război. Îndreptări. Anna*, Bucureşti, Minerva, 1971 ; *Cele mai frumoase scrisori*, îngr. şi pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, Minerva, 1974. — Tr. : Arnould, *Rozele de iarnă*, L, II, 1881, 5 ; V. Hugo, *Hernani* (fragm.), L, III, 1882, 6 ; Th. Gautier, *Darul inimei*, RLB, VII 1883, 1889 ; [Leopardi, Carducci], în *Opere*, I, Bucureşti, Minerva, 1970.

— **1.** Al. Macedonski, *Curs de analiză critică. Poema „Levante şi Calavryta"*, L, I, 1880, 5—10 ; **2.** Gherea, *Studii*, II, *291—309* ; **3.** Lovinescu, *Critice*, IV, *21—27*, VI, *129—146* ; **4.** E. Lovinescu, *Portrete*, Bucureşti, Alcalay, *39—74* ; **5.** Sanielevici, *Cercetări*, *85—95* ; **6.** Ibrăileanu, *Scriit. rom.*, *162—176* ; **7.** N. Petraşcu, *Duiliu Zamfirescu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1929 ; **8.** Dragomirescu, *Scrieri*, *108—112* ; **9.** Ş. Cioculescu, *Un poet neoclasic, Duiliu Zamfirescu*, RFR, I, 1934, 3 ; **10.** Ş. Cioculescu, *O faţă nouă a lui Duiliu Zamfirescu*, RFR, III, 1936, 8 ; **11.** P. Constantinescu, *Un prozator distins*, RFR, VII, 1940, 1 ; **12.** Vianu, *Arta*, I, *249—260* ; **13.** Călinescu, *Ist. lit.*, *470—479* ; **14.** Pillat, *Tradiţie*, *245—265* ; **15.** Georgeta Horodincă, *Duiliu Zamfirescu şi contribuţia lui la dezvoltarea romanului nostru realist*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956 ; **16.** Dima, *Studii*, *125—143* ; **17.** M. Zaciu, *Concepţia estetică a lui Duiliu Zamfirescu*, TR, II, 1958, 43 ; **18.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; **19.** Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, Bucureşti, E.L., 1966, *5—94* ; **20.** N. Manolescu, *Lecturi infidele*, Bucureşti, E.L., 1966, *27—45* ; **21.** Negoiţescu, *Scriitori*, *99—133* ; **22.** Paul Georgescu, *Duiliu Zamfirescu, romancier*, CNT, 1966, 17 ; **23.** Zaciu, *Masca*, *69—102* ; **24.** Vladimir Streinu, *Duiliu Zamfirescu în scrisori*, LCF, X, 1967, 14 ; **25.** Lelia Ionescu, *Duiliu Zamfirescu, nuvelist*, LL, XV, 1967 ; **26.** Liviu Pe-

trescu, *Realitate şi romanesc*, Bucureşti, E.T., 1969, *7—42* ; 27. Stănuţa Creţu, *Duiliu Zamfirescu, poet*, ALIL, t. XX, 1969 ; 28. M. Gafiţa, *Duiliu Zamfirescu*, Bucureşti, E.L., 1969 ; 29. Al. Săndulescu, *Duiliu Zamfirescu*, Bucureşti, E.T., 1969 ; 30. Zaciu, *Glose, 33—38* ; 31. G. C. Nicolescu, *Structură şi continuitate*, Bucureşti, Minerva, 1970, *165—231* ; 32. Păcurariu, *Clas. rom., 175—184* ; 33. I. Adam, *Duiliu Zamfirescu. Ideolog literar*, AST, VII, 1972, 5 ; 34. Dan Cristea, *Real şi imaginar*, RL, V, 1972, 24 ; 35. M. Niţescu, *Duiliu Zamfirescu, bovarism şi autenticitate*, VR, XXV, 1972, 6 ; 36. Mircea Vaida, *Nuvelistica lui D. Zamfirescu*, RL, V, 1972, 24 ; 37. Săndulescu, *Lit. epistolară, 150—198, 304—334* ; 38. Cioculescu, *Itinerar, 182—185, 186—188* ; 39. Sara Iercoşan, *O dimensiune a personalităţii şi operei lui Duiliu Zamfirescu : eleganţa*, SUB, Philologia, XVIII, 1973, fasc. 1 ; 40. Săndulescu, *Citind, 5—10, 56—63* ; 41. Al. Săndulescu, *Duiliu Zamfirescu, spirit european*, ATN, X, 1973, 8 ; 42. M. Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, Bucureşti, Cartea românească, 1973, *59—63, 64—69* ; 43. *Ist. lit.*, III, *663—698* ; 44. Mircea Popa, *Spaţii literare*, Cluj, Dacia, 1974, *25—33* ; 45. Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1974, *433—456* ; 46. Al. Săndulescu, *Continuităţi*, Bucureşti, Cartea românească, 1976, *78—105* ; 47. *Duiliu Zamfirescu interpretat de...*, îngr. şi pref. Ioan Adam, Bucureşti, Eminescu, 1976.

S. C.

ZAMPHIRESCU, Mihail (1838 sau 1840, Bucureşti — 15.VI.1878, Bucureşti), poet. Fiul unui oarecare Zamfir, **Z.** şi-a terminat studiile liceale la colegiul „Sf. Sava". Cu ajutorul lui Heliade-Rădulescu a urmat literele şi filozofia la Paris şi Viena. A fost funcţionar al Eforiei Spitalelor pînă la moartea sa, survenită într-o casă de sănătate din Bucureşti.

În 1856, **Z.** începuse să scrie şi publica poezii în diferite ziare ale vremii, printre care „România" (1857) şi „Dîmboviţa" (1858). Aceste versuri vor fi strînse într-o broşură intitulată *Aurora* (1858). Poetul colaborează la „Revista Carpaţilor", „Buciumul", „Perseverenţa", „Foaia Societăţii pentru învăţătura poporului român", „Foaia societăţii „Românismul" îl menţionează printre membrii comitetului de redacţie. Din 1873 pînă în 1876, e prezent cu versuri la „Revista contimporană". Nu a fost lipsit de o anumită popularitate, mai ales după ce, în 1873, scrie, la îndemnul comitetului de redacţie al „Revistei contimporane", din care şi el făcea parte, revista teatrală *Muza de la Borta rece* în care ridiculiza Junimea. Lui **Z.** i se atribuie şi o serie de satire politice în versuri din ziarul „Scrînciobul". Poeziile scrise după 1860 apar în culegerea *Cîntece şi plîngeri* (1874). I-au rămas neterminate — după mărturiile contemporanilor — două poeme, una satirică *(Nebuniada)* şi una epică *(Bătălia de la Teişani)*, precum şi un dicţionar de rime. Volumul *Cîntece şi plîngeri* reuneşte versuri de factură diferită : cîntece şi romanţe, balade, legende, meditaţii, sonete. Domină poeziile de iubire, în tonul elegiac şi sentimental al timpului, de o armonie capabilă să le asigure o receptivitate imediată printre contemporani. Unele versuri sună foarte aproape de V. Alecsandri şi D. Bolintineanu. Rareori apare cîte un accent particular. Motive romantice revin cu insistenţă — vegherea, toamna, luna, noaptea, fără a dobîndi vreunul individualitate. Poetul îşi însuşeşte de la romanticii apuseni tonalitatea pesimistă a confesiunii, învăluită uneori în melodia romanţei sau în ţesătura baladei. Confesiunea Mariei *(Sora Maria)*, şi ea un „suflet blestemat", aminteşte pe cea a lui Rolla din poema lui A. de Musset. *Cîntecul zvînturatului* are ca model monologurile eroilor lui Byron, *Poetul şi muza* dezvoltă motivul pierderii credinţei, cu ecouri din *L'Espoir en Dieu* de Musset, imitînd în construcţie *Nopţile* aceluiaşi autor. Blazarea (o poezie se intitulează chiar *The Spleen)* apare artificială, impresie accentuată şi de limbajul italienizant, după exemplul lui I. Heliade-Rădulescu. O armonie particulară dobîndeşte, prin refren, poemul *Somnolenţa*, pe tema dezolării în faţa spectacolului neschimbat al lumii, motiv care l-a sedus şi pe M. Eminescu în *Glossa*. Poetul arată preferinţă pentru macabru şi sepulcral (castele ale morţii, strigoi, femei care rătăcesc noaptea prin cimitire cîntînd), fără a fi însă original. *Mireasa strigoiului* preia motivul baladei lui Byron, *Oscar of Alva*, mult solicitat, dealtfel, de romanticii minori ai epocii, cu unele ecouri din baladele lui Uhland şi din *Zburătorul* lui Heliade. Fantasticul este diluat în balada lui **Z.** de lamentaţii pe tema tinereţii şi fericirii pierdute. Poetul nu reuşeşte decît rareori să creeze o atmosferă fantastică, precum în *Castelul morţii*. În *Bardul* (influenţat vădit de *Blestemul bardului* al lui Uhland) conturează un portret sugestiv al cîntăreţului ce pare străin de această lume, cu elemente care se apropie, pictural, de imaginea Luceafărului eminescian. **Z.** a încercat, cu mare uşurinţă versificatorie, diferite tipuri de strofe şi ritmuri, după model străin (V. Hugo, A. de Musset) sau autohton. El nu se sfieşte a introduce uneori chiar vocabule şi versuri străine în refren sau în rimă. Ca şi la Eminescu, la el apare, e drept, accidental, o rimă latină *(Sub umbra alarum)*. Poetul, alături de Al. Depărăţeanu, a consolidat versul scurt şi a încercat o versificaţie variată. Limbajul, cu excepţia unor italienisme şi a unor nu prea numeroase franţuzisme, este firesc şi curgător, dar plat, lipsit de culoare. Satira *Muza de la Borta rece*, numită de autor „bufonerie literară", îndreptată împotriva Junimii şi atribuită imaginar lui H. Meilhac şi L. Halévy, în care Maiorescu este Minorescu, Eminescu — Minunescu, G. Panu — Pan-Pan, Bodnărescu — Butnărescu, este vulgară şi fără spirit. Eminescu este acuzat cu îngustime că ar fi călcat regulile gramaticii, dînd versuri „groteşti" (şi se citează, comentîndu-se cu multă rea credinţă sau neînţelegere, din *Mortua est* şi *Sărmanul Dionis)*. În epocă, această scriere a fost totuşi destul de cunoscută, servind adversităţile, de diferite origini, pe care le crease Junimea.

— *Aurora*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1858 ; *Muza de la Borta rece*, Bucureşti, 1873 ; *Cîntece şi plîngeri*, Bucureşti, 1874 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1881 ; *[Poezii]*, PRC, II, *175—178*.

— 1. D. Bolintineanu, *Literatura română*, ROM, II, 1858, 18 august ; 2. S. Marian, *O iarnă literară*, PSS, IV, 1871, 1 ; 3. Gr. H. Grandea, *M. Zamfirescu şi Teodor Şerbănescu*, CT, II, 1871, 2 ; 4. Pop, *Conspect*, I, *160—163* ; 5. Demetrescu, *Profile, 149—158* ; 6. N. Ţincu, *M. Zamfirescu*, RN, V, 1892, 1—2 ; 7. George P. Pârvulescu, *Mihai Zamfirescu*, JI, I, 1895, 10 ; 8. Panu, *Junimea*, II, *222—268* ; 9. Apostolescu, *Infl. romant., 266—277* ; 10. Augustin Z. N. Pop, *Eminescu în satira bucureşteană. „Muza de la Borta Rece"*, R, XXXII, 1940, 10—11 ; 11. Călinescu, *Ist. lit., 294—295* ; 12. Vianu, *Opere*, II, *307* ; 13. E. Turdeanu, *„Oscar of Alva" de Lord Byron. Izvoare apusene şi reflexe româneşti*, SL, III, 1944 ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 15. Cornea *Alecsandrescu—Eminescu, 310—311* ; 16. Em. Georgescu şi V. Başa, *Destinul unui poet : Mihail Zamfirescu*, CRC, X, 1975, 36 ; 17. Verzea, *Byron, 159—161*.

S. C.

ZAMPHIROLU, G. Al. (? — 16.VII.1898, Cîmpulung), poet. A fost profesor de caligrafie şi desen la liceul „Matei Basarab" din Bucureşti. În această calitate, pledează, într-un articol, pentru publicarea de manuale didactice. A scris poezii patriotice, erotice şi cîteva pasteluri, dintre care o parte sînt tipărite în „Calendarul pentru toţi" pe anul 1871, cu

titlul de *Fragmente din impresiunile vieții rustice*. **Z.** versifică cu oarecare ușurință, realizînd uneori imagini plastice. Tablourile de natură au un anumit farmec nostalgic *(Suvenire, Dimineața în munți, Seara în munți)*. Se simte însă, cîteodată, lipsa unei mișcări mai ample care să imprime vioiciune imaginii. Exprimarea unor sentimente ca dorul de țară sau de ființa iubită atinge, în unele poezii *(Pe mare, Departe de tine)*, o tonalitate mai gravă. În poemele patriotice **Z.** se dovedește un vehement apărător al libertății popoarelor *(Francia în 1870, Căderea Plevnei, Franciada)*. Se întîlnesc, pe alocuri, tablouri reușite, obținute prin armonii imitative, gradații, imagini picturale, descripții. O încercare neizbutită de epopee este *Franciada*. Scrierea abundă în înșirări de nume proprii, franceze sau germane, în cuvinte stîlcite după necesitățile rimei și ale ritmului.

— *[Poezii]*, ROM, XIV, 1870, 9 octombrie, CALPT, 1871, 72—75, CUO, I, 1892, 21 ; *Fragment din „Franciada"*, TRC, IX, 1871, 932 ; *Căderea Plevnei sau Liberarea creștinătății*, București, Tip. Ioanițiu, 1878.

— 1. S. G. Vârgolici, *„Franciada", poemă epică de G. A. Zamfirolu*, CL, V, 1872, 22 ; 2. [G. I. Ionnescu-] Gion, *„Căderea Plevnei"*, FRO, I. 1878, 43—45 ; 3. *„Căderea Plevnei"*, ROM, XXII, 1878, 15 martie ; 4. *[Informații biografice]*, RB, XXII, 1898, 7005.

C. B.

ZANNE, Alexandru (20.VII.1821, București — 7.XI. 1880, București), scriitor. A învățat în București, la „Sf. Sava", pînă în 1842, urmînd apoi cursurile unei școli de inginerie. **Z.** a fost un prieten statornic al poetului D. Bolintineanu, cu care a fost coleg la „Sf. Sava", și alături de care se numără, la 1848, printre redactorii gazetei „Popolul suveran". Ia parte la revoluția de la 1848 din Țara Românească. În calitate de comisar al guvernului revoluționar, este trimis la Pitești, dar e prins de trupele turcești și exilat la Constantinopol și Brusa. Va lucra apoi, pînă în 1856, ca inginer al administrației turcești. Chemat de Ion Ghica, pe atunci bei al insulei Samos, **Z.** a condus aici lucrările de șosele pînă în 1859, cînd se întoarce în țară. De acum încolo el desfășoară o activitate civică și publicistică bogată. Ocupă, pe rînd, funcțiile de șef de divizie în Departamentul Lucrărilor Publice (1859), inginer șef al orașului București (1862—1863), director în Ministerul Cultelor (1863—1864), efor al spitalelor civile (1866—1867). A fost și director al Arhivelor Statului din București, tipărind diferite documente istorice. Din 1866 i-a oferit adăpost lui D. Bolintineanu, pe care l-a îngrijit cu devotament în timpul bolii.

Z. a colaborat la „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1844), „Popolul suveran" (1848), „Învățătorul satului" (1848), „Românul" (1862, 1868), „Albina Pindului" (1868—1869). La 1859 intenționa să alcătuiască un dicționar istoric și geografic al României. În 1860, **Z.** fondează împreună cu C. Popp de Szathmáry revista „Ilustrațiunea". Cu D. Bolintineanu, a scos un calendar geografic, istoric și literar pe anul 1861. Articolele lui **Z.** au caracter politic *(Patrioții de astăzi și patrioții de ieri, Jurămîntul)* sau etic *(Recunoștința)*. Încercările lui literare vădesc o înclinație spre meditație și moralizare. Poezia *Nuorul și floarea sau Bogatul nemilostiv* este o meditație, într-o formă alegorică, cu vizibile tendințe etico-religioase. În volumul *Din preludările lui Alexandru Zane* (1845) autorul încearcă, în spiritul ideologiei pașoptiste, să deștepte la români mîndria pentru trecutul eroic. Apelînd la numeroase invocații retorice, el cugetă asupra destinului, precum în poemul în proză *Oceanul*. **Z.** a tradus din clasicii latini Salustiu și Cicero, din P. Raynal și Herder. Cea mai importantă dintre traducerile lui **Z.**, făcută în colaborare cu D. Bolintineanu și M. Costiescu, este versiunea românească a romanului *Mizerabilii* de V. Hugo, din care primul volum apare în același an cu originalul francez (1862), ceea ce o situează, cronologic, printre cele dintîi traduceri ale romanului.

— *Recunoștința*, FMIL, VII, 1844, 3, 4 ; *Nuorul și floarea sau Bogatul nemilostiv*, FMIL, VII, 1844, 12 ; *Din preludările lui...*, București, Tip. Copainig, 1845 ; *Patrioții de astăzi și patrioții de ieri*, PS, I, 1848, 2 ; *Jurămîntul*, PS, I, 1848, 4 ; *Cîte și mai cîte se fac din greșeală !*, INS, V, 1848, 21 ; *Sărbătoarea moșilor*, ROM, VI, 1862, 152 ; *[Scrisoare către redacția ziarului „Românul"]*, ROM, XII, 1868, 17 februarie. — Tr. : Salustiu, *Războiul catilinar sau Conjurația lui Catilina și a soților săi*, București, Tip. Sf. Sava, 1840 ; P. Raynal, *Purtarea în viață*, FMIL, VII, 1844, 20 ; Herder, *Cei trei prieteni*, FMIL, VII, 1844, 26 ; V. Hugo, *Mizerabilii*, I—VI, București, Ioanin, 1862—1864 (în colaborare cu D. Bolintineanu și M. Costiescu) ; Cicero, *Catilinarele sau Orațiunile lui... contra lui Catilina*, București, Tip. Națională, 1875.

— 1. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *202* ; 2. Gaster, *Lit. pop.*, *46* ; 3. *Encicl. rom.*, III, *1263—1264* ; 4. D. Bolintineanu, *Scrisori din exil* (publ. N. Cartojan), NRL. I, 1909, *463—471*, *514—519* ; 5. Adamescu, *Ist. lit.*, *375* ; 6. Gherghel, *Goethe*, *14* ; 7. *Alexandru Zane*, DML, I, *132* ; 8. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*. *63—64* ; 9. Teodor Virgolici, *D. Bolintineanu la „Popolul suveran"*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; 10. Christina Zanne, *Alexandru Zanne și „Poporul suveran"*, RL, VI, 1973, 25.

L. B.

ZANNE, Iuliu A. (11.VII.1855, Brusa, Turcia — 14.II.1924, București), folclorist. Fiul pașoptistului Alexandru Zanne, exilat în Turcia în urma eșecului mișcării revoluționare de la 1848 din Țara Românească, **Z.** absolvă liceul „Louis le Grand" din Paris și apoi Școala centrală de arte și manufacturi, obținînd diploma în 1880. Întors în țară, a lucrat toată viața ca inginer, fie la căile ferate (1880—1887, 1890—1894), fie la serviciul tehnic al Primăriei din București (1887—1888) și, în sfîrșit, la serviciul de poduri și șosele.

Lucrarea, monumentală, căreia **Z.** i s-a dedicat cu pasiune toată viața, este culegerea *Proverbele românilor*, din care apărea la București, în 1895, primul volum. Pînă în 1903 aveau să apară zece volume, primele două fiind premiate de Academia Română. Încă de la apariție, a fost apreciată de folcloriști reputați. **Z.** a intenționat să realizeze o colecție exhaustivă, un corpus care să înglobeze proverbe și zicători, precum și povățuiri, idiotisme, frămîntături de limbă, ghicitori, din literatura cultă sau existente în circuitul oral, cu corespondențe străine ale proverbelor românești. Volumele lui **Z.** conțin proverbe și zicători extrase din cronici și scrieri religioase, din manuscrisul de „pilde" al lui Iordache Golescu, din *Povestea vorbii* a lui Anton Pann, din culegerile lui I. C. Hințescu și P. Ispirescu, din scriitorii clasici. Lucrarea se im-

pune, în comparație cu ceea ce se realizase pînă atunci, prin metoda riguroasă de lucru și de organizare a materialului, consemnîndu-se la fiecare tip și variantă atestarea în graiul popular sau folosirea de către scriitori. Proverbele sînt însoțite de texte referitoare la datini, obiceiuri, tradiții, legende. Vastul material este grupat în douăzeci și trei de capitole, reprezentînd fiecare o idee generală : natura fizică (aștri, pămînt, plante, anotimpuri etc.), despre animale (păsări, patrupede, insecte, pești), omul și organele sale, despre viața fizică (obiceiuri, îmbrăcăminte, case etc.), despre viața socială (stări sociale, justiție, învățătură, meserii etc.), despre viața intelectuală (sufletul și facultățile sale). La acestea se adaugă proverbe istorice și geografice, maxime și pilde extrase din diferiți autori. În fiecare capitol proverbele sînt clasificate după „cuvîntul cel mai de căpetenie", iar pentru fiecare proverb se arată deosebitele înțelesuri pe care le are, variantele lui și originea. Citînd și exemple străine, lucrarea lui **Z.** capătă un profil comparatist. „Proverbele asemănate" sînt cele de circulație universală, pe care autorul le distinge de proverbele „particulare", românești. Spre deosebire de predecesori, **Z.** adoptă o clasificare după conținut, aproape completă, care are în vedere lumea concretă din care ia naștere proverbul, zicala, expresia citată. După G. Dem. Teodorescu, care publicase o cercetare asupra proverbelor românești, **Z.** este cel care se ocupă pe larg și de problemele teoretice ale acestei specii din literatura populară, în prefața primului volum din 1895. Autorul enunță cîteva opinii despre geneza și importanța proverbelor și discută amănunțit diferite modalități de clasificare. Culegerea sa, rezultatul strădaniei de peste douăzeci de ani, realizată și cu ajutorul a numeroși colaboratori, printre care folcloriști ca Teodor Bălășel, M. Canianu, Avram Corcea, Petre Daniilescu, Artur Gorovei, Th. D. Speranția, G. Madan, N. Mateescu, Elena Sevastos, S. T. Kirileanu, Al. Vasiliu ș.a., izvorîtă din dorința de a pune în lumină frumusețea și bogăția limbii noastre, este considerată una din cele mai mari colecții de acest fel din literatura universală.

— *Proverbele românilor*, I—X, pref. G. Dem. Teodorescu, București, Socec, 1895—1903 ; *Proverbele românilor*, îngr. C. Ciuchindel, pref. Mitu Grosu, București, E. T., 1959.

— 1. D. Rosetti, *Dicț. cont., 203* ; 2. *Encicl. rom.*, III, *1263—1264* ; 3. A. Costin [N. Petrașcu], *„Proverbele românilor" de Iuliu Zanne*, LAR, II, 1897, 97 ; 4. Iuliu A. Zanne, *[Scrisoare către N. Petrașcu]*, SDL, VI, *418—420* ; 5. *Scrisori — Iorga*, I, *402* ; 6. S. Fl. Marian, *Iuliu A. Zanne, „Proverbele românilor"*, AAR, partea administrativă, t. XXVII, 1904—1905, fasc. 2 ; 7. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 1075, vol. 3/1924 ; 8. Șt. Pop, *Iuliu A. Zanne*, CSA, II, 1924, 3 ; 9. I. C. Chițimia, *Paremiologie*, RITL, IX, 1960, 3 ; 10. Vasile Netea, *Primele colecții de proverbe românești publicate*, SFL, *401—403* ; 11. Bîrlea, *Proverbe* ; 12. Vrabie, *Folcloristica, 240—243* ; 13. Vrabie, *Folclorul, 279* ; 14. Bîrlea, *Ist. folc., 324—327*.

L. B.

ZEFIRUL, revistă literară care a apărut la Craiova, lunar, din ianuarie pînă în martie 1890. Director a fost Al. M. Constantinescu, publicist și autor de versuri mediocre. Au mai colaborat I. Șt. Paulian, Calipso Stănescu și alți craioveni, care semnau Lys, Gennalo, Jan și Ion B. Într-un articol informat, Lys evoca figura poetului de talent D. Pesicu, dispărut prematur. Versurile și proza din **Z.** sînt neglijabile.

R. Z.

ZICĂTOARE, specie folclorică prin care se exprimă în mod figurat, printr-o expresie succintă și plastică, o constatare cu valabilitate generală, o normă de conduită. Termenii pentru denumirea speciei sînt de proveniență populară, confundîndu-se, în parte, cu denumirile date proverbelor : *cuvînt, poveste, vorbă (vorba ceea, vorba ăluia, vorba prostului* ș.a.), *zicală*. Apropiată, ca specie, de proverb prin concizie și aspect concret imagistic, **z.** nu se poate defini decît prin raportarea continuă la acesta. Proverbul este o judecată completă, prin care se constată un fapt, se exprimă o idee generală, cu valoare universală, și are o existență relativ autonomă. Spre deosebire de acesta, **z.** nu enunță o judecată întreagă, rămînînd la constatarea faptului pe care îl exprimă figurat și într-un anumit context. De aceea, **z.** apare ca imagine care întregește o idee („i-a venit apa la moară"). Proverbul formulează o concluzie, pe cînd **z.** doar o sugerează. Prin conținutul ei, **z.** întărește și face mai plastică o anumită situație („a intrat nora în blide"). Ca și proverbul, **z.** are o origine străveche, izvorînd dintr-o experiență umană îndelungată. Unele **z.** românești au, se pare, o descendență latină („a arunca pulbere în ochi", „a tăcea ca peștele"). Multe **z.** au o circulație universală („din lac în puț", „a-și găsi nașul"). Cele istorice își au obîrșia în fapte și stări din trecutul nostru („a dat șfară-n țară", „și-a aprins paie-n cap", „fuge parcă vin turcii"). Din punct de vedere lingvistic, aceste **z.** sînt foarte aproape de idiotisme, nefiind traductibile. Dintre **z.** locale, specifice sînt cele de tipul „a vorbi în dodii", „colac peste pupăză". **Z.** menită a sublinia calități umane exprimă atitudini pozitive („a fi ruptă din soare"). Ea nu se referă numai la om, ci și la fenomene față de care omul își fixează anumite aprecieri („mare cît toate zilele", „soare cu dinți"). Și prin aspectul ei formal, **z.** se deosebește de proverb, deși în cercetările mai vechi nu s-a făcut vreo distincție între ele. Neexprimînd judecăți complete, **z.** se prezintă ca o frîntură de propoziție și se poate adapta contextului unei fraze în care ea intră ca sintagmă („a fi cal bătrîn", „a avea urechi de lup"). În colecții, multe **z.** se scriu cu verbul la infinitiv. Față de proverb, care este o îmbinare stabilă de cuvinte în propoziții sau în fraze, **z.** are o mai mare mobilitate sintactică. Prin aceste caracteristici, **z.** este din ce în ce mai mult considerată ca o categorie aparte de fapte stilistice. Fiind în primul rînd expresie figurată, **z.** folosește, ca procedeu artistic obișnuit, metafora („ajunge o măciucă la un car cu oale") sau comparația („ca stelele cerului", „ca nisipul mării"). Concluzia implicată, fiind adesea dezaprobatoare față de acțiuni și atitudini umane, se formulează prin expresii ironice : „a face zile fripte (zile negre) cuiva", „sperie lupul cu pielea oii". Ca și proverbul, **z.** are o anume simetrie, ritm, intonație, accent, uneori rimă. Bogăția **z.** atestă capacitatea de inventivitate și de îmbogățire continuă a limbii române.

— P. Ispirescu, *Zicători populare*, RIAF, I, 1882—1883, vol. I—II, II, 1884, vol. III, III, 1895, vol. V ; Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, I—X, pref. G. Dem. Teodorescu, București, Socec, 1895—1903 ; Gh. Ghibănescu, *Din traista cu vorbe*, Iași, 1906 ; I. A. Candrea, *Dicționar de proverbe și zicători*, București, Alcalay, 1912 ; *Din înțelepciunea poporului*, îngr. Corneliu Bărbulescu și Gh. Ghiță, București, E.S.I.P., 1957 ; *Apa trece, pietrele rămîn. Proverbe românești*, îngr. și pref. George Munteanu, București, E.L., 1966 ; Petru Rezuș, *Dacă poți rîde, să rizi*, pref. Dumitru Lazăr, Timișoara, Facla, 1974.

— 1. Barbu Lăzăreanu, *Din zicalele adunate de Mihai Eminescu*, LR, I, 1952 ; 2. I. C. Chițimia, *Paremiologie*, RITL, IX, 1960, 3 ; 3. *Ist. lit.*, I, *193—199* ; 4. Papadima, *Lit. pop., 596—604* ; 5. Bîrlea, *Proverbe, 39* ; 6. Pavel Ruxăndoiu, *Proverbele ca gen folcloric*, FLI, I, *183—198* ; 7. *Dicț. term., 342—343* ; 8. Vrabie, *Folclorul, 276—282* ; 9. Chițimia, *Folclorul, 239—267* ; 10. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *231—244*

L. B.

ZILOT Românul (c. 1780—1851), cronicar şi autor de versuri. **Z.**, pe numele adevărat Ştefan Ioan Moru sau Mora ⟨20⟩, s-a născut, probabil, în Oltenia, într-o familie de condiţie mijlocie, tatăl său fiind un mic boier ce îndeplinea funcţii administrative. Deoarece familia sărăceşte, **Z.** intră, de la 15 ani, în serviciul clucerului Ştefan Conduratu din Bucureşti, în cancelaria căruia lucrează timp de 13 ani. Avea, probabil, o cultură greacă şi, de tînăr, se interesa de scrierile istorice. În 1802, se refugiază, împreună cu unii boieri, în timpul atacurilor turcilor lui Osman Pazvantoglu, la Braşov, de unde revine în acelaşi an în Bucureşti. El va rămîne tot restul vieţii un mic boier (serdar, sluger), ocupînd diverse funcţii în serviciul domnitorilor Mihai Suţu, Alexandru Suţu şi al boierului Grigore Brîncoveanu. Era devotat familiei Văcăreştilor, încercînd să imite versurile lui Iancu Văcărescu, căruia îi va lăsa în păstrare manuscrisele. În timpul mişcării lui Tudor Vladimirescu, **Z.** se retrage din nou la Braşov, pînă în octombrie 1822. Se pare că nici după această dată n-a ocupat posturi importante, deşi declară că în 1848, după căderea Guvernului provizoriu, a avut un cuvînt de spus pentru restaurarea vechilor rînduieli. O identificare mai nouă a lui **Z.** cu Gh. Peşacov ⟨24⟩ este neîntemeiată.

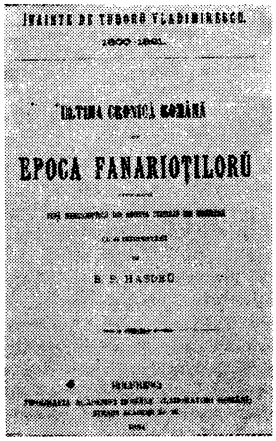

Z. începe să scrie la 20 de ani, influenţat de lecturi şi îndemnat de sentimente patriotice. Scrierile sale istorice îmbină proza şi versurile, autorul preferînd poezia, pentru care se credea, fără îndreptăţire, mai dotat. Prima scriere, din 1800, *Domnia lui Constandin-vodă Hangerliul. Mazîlia şi perderea sa,* compusă în versuri după modelul poeziei neogreceşti, descrie în amănunt abuzurile domnitorului Constantin Hangerli, al cărui sfîrşit violent este văzut ca o pedeapsă divină, previzibilă şi meritată. A doua scriere a lui **Z.**, fără titlu, în proză şi versuri, mult mai importantă, se referă la perioada 1796—1820, cuprinzînd istoria domnilor Alexandru Ipsilanti, Constantin Hangerli, Alexandru Moruzi şi a domnilor scurte şi repetate ale lui Mihai Suţu, Alexandru Suţu şi Constantin Ipsilanti, etapă marcată de abuzurile fanarioţilor, care îi provoacă autorului dezaprobare şi revoltă. Cronicarul consemnează, în detaliu, atacurile şi jafurile turcilor pazvangii, oamenii lui Osman Pazvantoglu, împotriva cărora domnii primesc ajutorul, nu întotdeauna folositor, al sultanului şi pe acela, mai eficace, al nazîrului Brăilei. În timpul domniei lui Alexandru Moruzi, pazvangiii lovesc în plin Oltenia, de unde boierii se retrag înfricoşaţi la Sibiu. A doua invazie, la 1802, capătă proporţii îngrijorătoare şi ameninţă să cuprindă întreaga ţară, încît domnitorul şi boierii se refugiază la Braşov. **Z.** descrie cu accente dramatice starea dezastruoasă a refugiaţilor şi ostilitatea braşovenilor, pentru care pribegii sînt o pacoste asemenea lăcustelor. Din 1806 ţara se transformă în teatrul de luptă al războiului ruso-turc, cîştigat de Rusia prin vitejia şi succesele unor comandanţi ca bătrînul feldmareşal Prozorovski, Bagration, Kamenski şi Kutuzov, cărora **Z.** le face portrete sugestive. Capacitatea de portretizare, dealtfel principala calitate artistică a lui **Z.**, merge de la caracterizarea sumară, dar semnificativă, la portretul amplu, ca acela al lui Alexandru Moruzi sau al lui Mihai Suţu. În *Domnia lui Ion-vodă Caragea, alcătuită întîi pe scurt în stihuri greceşti, precum se văd cu tălmăcirea lor, apoi mai pe larg într-un vis sau vedenie ce se numeşte a lui Poliopt,* autorul prezintă istoria lui Ioan Gh. Caragea în versuri greceşti, pe care apoi le traduce şi le explică pe larg, insistînd asupra abuzurilor domnitorului. El se arată preocupat de influenţa grecească exercitată asupra ţării, de-a lungul timpului, începînd cu Cantacuzinii. Fanarioţii nu s-ar fi putut stabili aici dacă nu slăbea puterea militară a ţării, prin desfiinţarea armatei naţionale, căreia **Z.** îi aprecia rolul şi însemnătatea. *Domnia a treia a lui Alexandru Vodă Suţul ce i se zicea şi Dracache* începe cu o perioadă de dezorganizare şi tulburări, cînd are loc rebeliunea arnăuţilor şi a boierilor, care cereau izgonirea clerului grec din ţară. Cum unii dintre aceşti boieri (Buzeştii, de pildă) au avut un rol istoric vestit odinioară, dar au decăzut, **Z.** meditează la schimbările sorţii, apelînd la motivul *fortuna labilis,* reluat şi în alte scrieri. Nici în această epocă de mare deznădejde, **Z.** nu este copleşit de pesimism, ci întrevede o speranţă, exprimată alegoric prin imaginea unei corăbii cu steagul Ţării Româneşti, ce înfruntă furtuna. *Judecată, alegere şi hotărîre pentru începutul Ţării Româneşti şi starea întru care este acum supt domnia grecilor fanarioţi,* scrisă în 1818, în versuri pentasilabice, cele mai izbutite ale autorului, uneşte motivul *fortuna labilis* cu ideea potrivit căreia istoria popoarelor se desfăşoară după un ciclu perpetuu : naşterea, creşterea, moartea. Autorul judecă popoarele care domină şi subjugă, avertizîndu-le că se vor prăbuşi. Providenţialist, **Z.** vede evenimentele istorice guvernate de o lege etică totdeauna biruitoare. *Dăslușire* este o alegorie politică despre soarta Ţării Româneşti, scrisă în versuri în intervalul 1812—1821. **Z.** introduce în „tragodia" sa personaje animaliere, desemnînd diferite popoare : mistreţul (Românul), Leul (Turcul), Vulpea (Grecul), Lupul (Neamţul) şi Ursul (Muscalul). Autorul urmăreşte evenimentele desfăşurate de la tratatul încheiat cu turcii în 1711, la Stănileşti, de Petru cel Mare, pînă la sfîrşitul războiului ruso-turc din 1812, dovedindu-se un bun cunoscător al relaţiilor dintre ţara noastră şi ţările vecine. El devine apărătorul drepturilor naţionale, amintind de originea şi trecutul strălucit al românilor. Faţă cu nedreptăţile şi primejdiile ce ameninţau ţara, **Z.** recomandă o „politichi" de îndelungă răbdare. Reapare ideea deşertăciunii şi nestatorniciei celor lumeşti, extinsă deopotrivă asupra măririi şi puterii împărăţiilor. Bun patriot, ilustrînd momentul trezirii conştiinţei naţionale, cu trecerea timpului **Z.** rămîne, totuşi, în dezacord cu epoca, devenind conservator şi reacţionar. În felul acesta, în *Jalnica cîntare a lui Zilot, întru care să cuprind revoluţia românilor supt Tudor slugerul Vladimirescul, i zavera supt Aleco beizadea Ipsilant* (1823) se condamnă răzvrătirea, care ţintea o ordine contrară celei stabilite de Dumnezeu. El dezaprobă pe Tudor Vladimirescu, pe Ipsilanti, ale cărui jafuri asupra mănăstirilor sînt descrise într-un tablou sumbru, de viziune apocaliptică, dar reuşeşte să-i alcătuiască celui dintîi un portret moral bine intuit, de un deosebit relief psihologic. *Adunare de stihuri* este o culegere de versuri, de 44 de titluri, cuprinzînd poezii inedite şi extrase din celelalte scrieri, cu o tematică variată ; sînt stihuri dedicate unor figuri istorice din trecut, ca Radu Basarab (Radu Negru),

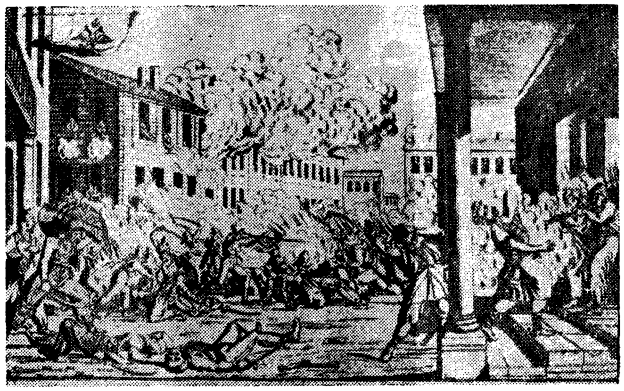

Intrarea armatelor turceşti în Bucureşti (19 august 1821)

Mircea cel Bătrîn sau unor personaje contemporane — Scarlat Ghica, generalul Kutuzov, marii boieri Grigore Brîncoveanu, Barbu Văcărescu, Mihalache Manu. Alte versuri politice privesc în general soarta Ţării Româneşti şi, în fine, o ultimă categorie au un conţinut moralizator *(La cei ce pot lucra ceva de folos, că se osîndesc de să vor da leneviei)*. Valoarea lor literară variază de la un titlu la altul, de la simpla versificare prozaică la versuri limpezi şi fluente, ca ale lui Alecu Beldiman, sau la altele influenţate de lirica populară *(Cîntec românesc de jale)*. În *Leatul 1848*, compus în versuri în mai 1850, apare un **Z.** îmbătrînit, complet depăşit de spiritul epocii. Autorul vede în revoluţia paşoptistă o calamitate care uneşte straturile de jos ale societăţii cu reprezentanţi din clasele înalte pentru răsturnarea vechilor privilegii sociale. Dealtfel, cronicarul prezintă exact etapele revoluţiei, formarea Guvernului provizoriu, intervenţia turcilor, ciocnirea armată din Dealul Spirii, dar le denaturează cu totul sensul. Sentimentele patriotice ale lui **Z.** sînt reafirmate şi în compunerea versificată din 1851, *Către unii din români fără mai adînci ştiinţe*. Limba scrierilor lui **Z.** în general învechită, cu elemente arhaice în morfologie şi sintaxă, aparţine secolului al XVIII-lea. Lexicul său nu abuzează de grecisme şi turcisme şi prezintă uneori neologisme, surprinzătoare la un scriitor cu o foarte modestă cultură modernă.

— *Domnia lui Constandin-vodă Hangerliul. Mazilia şi perderea sa*, în *Înainte de Tudor Vladimirescu. 1800—1821. Ultima cronică română din epoca fanarioţilor*, îngr. şi introd. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1884 ; ed. în CPV, *320—328 ; Domnia lui Ion-vodă Caragea, alcătuită întîi pe scurt în stihuri greceşti, precum se văd cu tălmăcirea lor, apoi mai pe larg într-un vis sau vedenie ce se numeşte a lui Poliopt, Judecată, alegere şi hotărire pentru începutul Ţării Româneşti şi starea întru care este acum supt domnia grecilor fanarioţi*, în *Înainte de Tudor Vladimirescu. 1800—1821. Ultima cronică română din epoca fanarioţilor*, îngr. şi introd. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1884 ; *Domnia a treia a lui Alexandru Vodă Suţul ce i se zicea şi Dracache, Adunare de stihuri, Leatul 1848* (publ. Gr. Tocilescu), RIAF, III, 1885, vol. V ; *Jalnica cîntare a lui Zilot, întru care să cuprind revoluţia românilor supt Tudor slugerul Vladimirescul, i zavera supt Aleco beizadea Ipsilant* (publ. Gr. Tocilescu), RIAF, 1891, vol. VI ; *Dăslușîre*, îngr. şi pref. Gh. T. Kirileanu, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1943. **Ms.** : *Către unii din români fără mai adînci ştiinţe*, B.A.R., ms. 332, f. *39—41*.

— 1. P. Grădişteanu, *O cronică inedită*, RCO, I, 1873, 5 ; 2. Gr. G. Tocilescu, *Scrierile inedite ale lui Zilot Românul*, RIAF, III, 1885, vol. V ; 3. Philippide, *Introd. ist. lit., 160, 220* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *284—292* ; 5. M. Galiţă, *Zilot Românul din punctul de vedere al dezvoltării limbii literare româneşti*, NRO, I, 1904, 4 ; 6. Adamescu, *Ist. lit., 228—230* ; 7. Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi, 55* ; 8. Haneş, *Dezv. lb. lit., 10—13, 48—49* ; 9. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *140—145*; 10. M. Galiţă, *Cronica lui Zilot Românul*, GAC, IV 1935, 17, 18, V, 1935, 3, 4 ; 11. Călinescu, *Ist. lit., 188—191* ; 12. Popovici, *Studii*, I, *150—154* ; 13. Murărașu, *Ist. lit., 145—146* ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 15. V. Al. Georgescu, *Un al treilea manuscris ieşean al manualului de legi din 1766 al lui Mihai Fotino (Fotinopulos)*, STD, XIV, 1961, 6 ; 16. *Ist. gînd., 125* ; 17. *Ist. lit.*, II, *131—133* ; 18. Piru, *Ist. lit.*, II, *198—204* ; 19. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *345* ; 20. N. A. Ursu, *Adevăratul nume al lui Zilot Românul*, LR, XVIII, 1969, 4 ; 21. Cornea, *Originile, 67—68, 123—124, 131—132, 170, 281—282, 462—463* ; 22. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *78—80* ; 23. Gáldi, *Introd. ist. vers., 107* ; 24. Al. Alexianu, *Jos masca, Zilot !*, SPM, 1976, 394.

A. S.

ZIMBRUL, gazetă politică şi literară care a apărut la Iaşi, bisăptămînal, între 3 iulie 1850 şi 21 februarie 1852, 17 ianuarie 1855 şi 10 septembrie 1856 şi, sub titlul „Zimbrul şi Vulturul", între 1 noiembrie — 30 decembrie 1858. Fuzionînd cu „Steaua Dunării", din 2 ianuarie 1859 ziarul lui M. Kogălniceanu va apărea cu denumirea „Steaua Dunării, Zimbrul şi Vulturul". Pînă în 1856, directorul periodicului a fost Al. Fotino, redactor, T. Codrescu (17 ianuarie 1855 — 10 septembrie 1856) şi D. Gusti (17 ianuarie 1855 — 31 decembrie 1855), iar V. A. Urechia, secretar de redacţie (17 ianuarie — 31 decembrie 1855). În anul 1858, redactor devenise V. Alexandrescu (Urechia) care semnează, împreună cu Iancu Codrescu, articolul-program. **Z.** a mai apărut zilnic, sub conducerea lui Gr. Mălinescu, din 19 decembrie 1878 pînă în 29 martie 1879, şi apoi, cu un comitet de redacţie (Corneliu Codrescu, Gr. Mălinescu şi V. N. Lupu), de trei ori pe săptămînă, de la 16 noiembrie 1883 pînă în aprilie 1884. Prima serie a gazetei (1850—1852) reprezenta vederile politice ale unor intelectuali ieşeni — T. Codrescu, Al. Fotino, D. Gusti, T. Stamati, G. R. Melidon, care pînă atunci colaboraseră la gazetele lui Gh. Asachi. După 1848, foştii colaboratori ai lui Asachi, nemulţumiţi de conservatorismul acestuia, editează **Z.**, periodic în care au militat, cu moderaţie, pentru modernizarea relaţiilor sociale, pentru unele reforme politice şi pentru Unire. La 1 ianuarie 1851 gazeta este suspendată, din cauza poeziei *Anul nou 1851* de Gh. Sion ; obţinînd o nouă aprobare, **Z.** reapare din 25 ianuarie, dar va fi din nou suspendată la 21 februarie 1852. În septembrie 1856, redactorii renunţă să mai scoată gazeta, în semn de protest împotriva suprimării legii presei. Printre abonaţi s-au numărat C. Negruzzi, V. Pogor, Damaschin T. Bojîncă, N. Istrati, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri şi Gr. Alexandrescu.

Z. publica în fiecare număr un comentariu politic, scris de T. Codrescu, D. Gusti, Al. Fotino, o trecere în revistă a principalelor evenimente politice din străinătate, o cronică dramatică redactată de T. Codrescu, D. Gusti sau Gh. Sion, versuri şi proză ale scriitorilor din ţară, precum şi traduceri. Colaboratorii literari ai gazetei sînt Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Gh. Sion, D. Gusti, D. Ralet, Ecaterina Chinezu, I. Poni, C. D. Aricescu, G. Rozali, M. Millo, I. Catina, G. Creţeanu, V. A. Urechia. Li se adaugă, în 1858, I. V. Adrian, D. G. Negulici şi Gh. Tăutu. Cu pseudonimul Terentie Hora

a semnat Al. Russo articolul, rămas neterminat, *Studie moldovană*. S-a tradus din Pliniu cel Tînăr (fragmente din *Epistole*, în tălmăcirea lui Şt. Stoica), Molière (C. Negruzzi traduce cîteva scene din *Les Femmes savantes*), Milton (fragmente din *Paradisul pierdut*, transpuse în românește de Gh. Sion), Goethe, Lamartine, Al. Dumas, Ponson du Terrail, X. Marmier ş.a.

— 1. Al. Fotino, *[Articol-program]*, ZB, I, 1850, 1, reed. fragm. în PLR, I, *137—138* ; 2. Iancu Codrescu şi V. Alexandrescu [-Urechia], *[Articol-program]*, ZV, IV, 1858, 1, reed. în Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *808—809*, reed. fragm. în PLR, I, *176—178* ; 3. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *807—809* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *126—129* ; 5. Iorga, *Ist. presei*, *102—103*, *109*.

R. Z.

ZIMBRUL ŞI VULTURUL v. **Zimbrul.**

ZIOA, cotidian politic şi literar care a apărut la Iaşi la 3 martie şi între 2 aprilie—10 aprilie 1859. Pentru primul număr redactori au fost Gh. Sion şi G. Baronzi. Gh. Sion retrăgîndu-se, gazeta a fost scrisă, în continuare, de Baronzi. Articolul-program *(Prospect)*, reluînd o aserţiune cu circulaţie în epocă, „politica a absorbit literatura", anunţa intenţia redacţiei de a da un loc însemnat beletristicii românești, criticii şi studiilor literare. **Z.** a dispărut însă înainte de a putea trece la înfăptuirea programului propus. Gh. Sion colaborează cu un articol politic, *Unirea*, şi cu versuri ; Baronzi scrie versuri cu caracter politic, fabule, proză şi o *Revistă retrospectivă* în care discută evenimentele politice şi culturale (semnînd Hîrşoveanu). Sceneta în versuri *Codirişte şi Hoinărescu* şi o traducere din Lamartine, *Genevieva. Istorie a unei serve*, sînt ale lui S. Mihălescu, autor şi de articole în care cere autorităţilor şi protipendadei să sprijine teatrul naţional, făcînd observaţii critice în legătură cu repertoriul lui M. Millo.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *260*.

R. Z.

ZIUA, cotidian politic şi literar care a apărut la Bucureşti între 11 ianuarie şi 19 iunie 1896. Oficios al partidului democrat-radical, **Z.** a fost condus de G. Panu ; din redacţie făcea parte şi N. G. Rădulescu-Niger, autor de articole politice sub semnătura Ignotus. Un colaborator asiduu a fost I. L. Caragiale, cu articole critice (la adresa mitropolitului primat Ghenadie), cu articole şi note literare şi cu proză. Primul articol, *Principii şi vaccină*, iscălit L., este publicat la 16 februarie. Scriitorul continuă să dea aproape în fiecare număr *Culisele chestiunii naţionale*, *Galantomiile lui Ghenadie*, *Notiţe literare*, o traducere din Mark Twain *(Poşta redacţiei)*, însemnări apărute sub titlul *Săptămîna* ş.a. Semnîndu-şi publicistica politică cu litera X, G. Panu scrie şi cronici literare, iscălite G., în care se arată interesat de evoluţia formelor poetice, a versificaţiei, dar urmăreşte şi actualitatea — discuţiile în jurul aşaziselor plagiate ale lui G. Coşbuc. Beletristica din **Z.** îi aparţine lui N. G. Rădulescu-Niger. Se mai tipăreşte şi o traducere a nuvelei *Vrăjitoarea* de K. E. Franzos.

ZIUA
ORGAN AL PARTIDULUI DEMOCRAT-RADICAL
CULTUL MORTILOR
CRONICA LITERARĂ

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *810* ; 2. Cioculescu, *Caragiale*, *105—107*.

R. Z.

ZOBA DIN VINŢ, Ioan (a doua jumătate a sec. XVII), cărturar, traducător şi tipograf. Ocrotit de principele Mihail Apafi, **Z.**, preot calvin român originar din Vinţu de Jos (judeţul Alba), ajunge nemeş împreună cu fratele său Oprea şi cu toţi urmaşii. Protopop timp de doi ani (1682—1684) al bisericii reformate din Sebeş şi notar sinodal, el este un harnic tălmăcitor de cărţi religioase. **Z.** înfiinţează, cu sprijinul principelui, o tipografie românească la Sebeş, tipărind aici şi apoi la Bălgrad (Alba Iulia) cîteva cărţi bisericeşti, cu cheltuiala mitropolitului Varlaam al Ardealului.

Prima tipăritură, *Sicriul de aur. Carte de propovedanie la morţi* (1683), o prelucrare a lui **Z.**, probabil după un original maghiar, cuprinde cincisprezece predici funebre, precedate de două prefeţe, una dedicată lui Mihail Apafi, a doua, adresată cititorilor, în care se consemnează starea de înapoiere culturală a românilor şi necesitatea tipăririi cărţilor de cult în limba română. Exemplificările ce se aduc în aceste propovedanii sînt luate din *Biblie*. Unele observaţii legate de limbă sînt expuse în aceeaşi prefaţă. **Z.** observă diferenţele dialectale din graiul românilor şi optează pentru folosirea cuvintelor regionale. În 1685 el tipăreşte *Cărare pe scurt spre fapte bune îndreptătoare*, o carte de morală practică, cu întrebări şi răspunsuri, destinată celor ce se pregătesc în şcolile calvine. Traducerea făcută de **Z.**, după versiunea maghiară a lui Ştefan Matko, are la bază un original englez. Din slavoneşte, **Z.** traduce şi tipăreşte două cărţi de cult. La tipărirea uneia dintre ele, *Ceasloveţ care are întru sine slujbele de noapte şi de zi* (1687), el este ajutat de protopopul Gheorghe din Daia şi de ieromonahul Iosif, tipograf rus. În prefaţa cărţii, **Z.** reaminteşte de importanţa tălmăcirii cărţilor religioase în limba română. În 1689 apare ultima sa tipăritură, *Molitvenic*. Pentru ideile cuprinse în prefeţe, **Z.** ocupă un loc aparte în rîndul cărturarilor ardeleni. Limba traducerilor sale este armonioasă, îmbogăţită cu elemente regionale ardeleneşti, cu unele imagini originale.

— **Tr.** : *Sicriul de aur. Carte de propovedanie la morţi*, Sebeş, 1683, reed. fragm. în CHRM, I, *268—278* ; *[Prefeţe]*, în BRV, I, *270—273* ; *Cărare pe scurt spre fapte bune îndreptătoare*, Bălgrad [Alba Iulia], 1685, *[Prefeţe]*, în BRV, I, *275—277* ; *Ceasloveţ care are întru sine slujbele de noapte şi de zi*, Bălgrad [Alba Iulia], 1687, *[Prefaţa]* (fragm.), în BRV, I, *279—280* ; *Molitvenic*, Bălgrad [Alba Iulia], 1689, reed. fragm. în CHRM, I, *284—287*, *[Prefaţa]*, în BRV, I, *292—295*.

— 1. Lăzăriciu, *Ist. lit.*, *68—69* ; 2. Sbiera, *Mişcări*, *65*, *69*, *87*, *143—144* ; 3. I. Lupaş, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1918, *76—77* ; 4. Gh. Comşa, *Istoria predicei la români*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1921, *51—54* ; 5. Iorga, *Ist. lit.*, I, *391* ; 6. Drăganu, *Hist. litt.*, *48—50* ; 7. Ciobanu, *Ist. lit.*, *310—311* ; 8. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *93—94* ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *197—198* ; 10. *Ist. lit.*, I, *441—443* ; 11. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *239—240*.

A. S.

ZORILE, gazetă literară apărută la București, săptămînal, din 24 martie pînă la 5 august 1884. Redactori au fost D. Marinescu-Marion și I. I. Truțescu. Numai ultimul număr, al 13-lea, se mai păstrează. Colaborau D. Teleor (cu nuvela *Noaptea nunței*), M. Demetriade (cu poezia *Mizantropul*), precum și A. Lupu-Antonescu. Din Jules Verne se traducea fragmentar *Martin Paz. Romanul unui indian.*

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *810* ; 2. *Almanahul „Patria"*, București, 1916, *190* ; 3. G. Caliga, *Almanahul dicționar al presei din România*, București, Fundația culturală, 1926, *94—95.*

R. Z.

ZORILE, revistă apărută la Craiova, într-un singur număr, la 22 decembrie 1889. *Prospectul* anunța intenția redactorilor de a stimula valorificarea tradițiilor naționale, a datinilor și a legendelor străbune. O aplicare a programului este vizibilă numai în articolul *Crăciunul sau Nașterea lui Cristos* (semnat Leliu), în care se publică o colindă din Ilfov și una din Transilvania. În rest, este de semnalat doar retipărirea poeziei *Cerșetorul* de M. Zamphirescu. Două poezii cu același titlu, *Sorcova*, sînt semnate cu pseudonimele Ferentaru și Saturn. Din „Revista literară" este reprodusă poezia *Ospățul sgîrcitului* de N. G. Rădulescu-Niger.

L. V.

INDICE DE AUTORI STRĂINI TRADUȘI

ABOUT, Edmond (1828—1885), scriitor francez: NEGRUZZI, Constantin (Costache); TEULESCU, Petre.

ACHARD, Amédée (1814—1875), romancier francez: BIBICESCU, Ioan G.

ACKERMAN, Louise (1813—1890), scriitoare franceză: MILLE, Constantin.

ALARCÓN, Pedro Antonio de (1833—1891), romancier spaniol: BASILESCU, Nicolae I.; MAIORESCU, Titu Liviu.

ALFIERI, Vittorio (1749—1803), scriitor italian: ARISTIA, Constantin; MARCOVICI, Simeon.

ALLAIS, Alphonse (1854—1905), scriitor francez: RUSSU-ȘIRIANU, Ioan; SPARTALI, Ioan S.

AMARU (sec. VII—VIII), poet indian: POGOR, Vasile.

AMPÈRE, Jean-Jacques (1800—1864), scriitor și istoric francez: GANE, Costachi.

ANACREON (560—478 î.e.n.), poet grec: ASACHI, Gheorghe; BOLINTINEANU, Dimitrie; BUMBAC Vasile; COȘBUC, George; GEORGESCU, Paul M.; GHEORGHE DIN MOLDOVA; GRANDEA, Grigore Haralamb; GREGORIADY de Bonacchi, Mihai; LAZU, Grigore N.; POGOR, Vasile; VÂRGOLICI, Ștefan G.

ANCELOT, Arsène (1794—1854), autor dramatic francez: MIHĂLESCU, Simeon.

ANDERSEN, Hans Christian (1805—1875), scriitor danez: ALECSANDRESCU, Vasile; ALEXI, Theohar; ARBORE, Zamfir C.; GASTER, Moses; LAZU, Grigore N.; POP-RETEGANUL, Ion; SPARTALI, Ioan S.; STĂNCESCU, Dumitru.

ANDREEV, Leonid Nikolaevici (1871—1919), scriitor rus: NĂDEJDE, Sofia.

ANICET-BOURGEOIS, Auguste (1806—1871), autor dramatic francez: ALECSANDRESCU, Vasile; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); LUCHIAN, Neculai; MAVRODOLLU, G.; MIHĂLESCU, Simeon; MILLO, Matei; NEGULICI, Ioan D.; PASCALY, Mihail; PORFIRIU, Teodor; RĂȘCANU, Petru; ROSETTI, Constantin A.; VALENTINEANU, Ioan G.; VASILIU, Alecu.

ANTIER, Benjamin (1787—1870), autor dramatic francez: PASCALY, Mihail.

APOLLONIOS din Rhodos (c. 259 — c. 230 î.e.n.), scriitor grec: GRANDEA, Grigore Haralamb.

APULEIUS, Lucius (c. 125 — c. 180), scriitor latin: GREGORIADY de Bonacchi, Mihai.

ARAGO, Étienne (1802—1892), autor dramatic francez: BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); VOINESCU II, Ioan.

ARAGO, Jacques (1799—1855), scriitor francez: GEORGESCU, Paul M.

ARANY, János (1817—1882), poet ungur: POMPILIU, Miron.

ARÈNE, Paul (1843—1896), scriitor francez: SPARTALI, Ioan S.

ARIOSTO, Ludovico (1474—1533), poet italian: BOLLIAC, Cezar; HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

ARISTOTEL (384—322 î.e.n.), filozof grec: CARAGIANI, Ioan D.

ARNAUD, François-Thomas-Marie de Baculard d' (1718—1805), scriitor francez: CANTACUZINO, Ioan.

ARNAULT, Antoine-Vincent (1766—1834), scriitor francez: MACEDONSKI, Alexandru.

ARVERS, Félix (1806—1850), poet și autor dramatic francez: GHEORGHE DIN MOLDOVA; NICOLEANU, Nicolae; VOLENTI, Nicolae.

AUERBACH, Berthold (1812—1882), romancier german: CANIANU, Mihail.

AUGIER, Émile (1820—1889), autor dramatic francez: BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); CARADA, Eugeniu; EMINESCU, Mihai; MACEDONSKI, Alexandru; MOSCHUNA, Sever; PASCALY, Mihail; ROSETTI, Dimitrie R.; STĂNCESCU, Dumitru; ȚINCU, Nicolae.

AULUS GELLIUS (130—175), erudit latin: POGOR, Vasile.

AUSONIUS (c. 310—395), poet latin: EMINESCU, Mihai.

AYCARD, Marie (1794—1859), romancier francez: HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

BACHELIN, Léo (1857—?), scriitor elvețian: STĂNCESCU, Dumitru; TEODORESCU, G. Dem.

BALZAC, Honoré de (1799—1850), scriitor francez: ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel; DAMÉ, Frédéric; GANE, Costachi; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; KOGĂLNICEANU, Mihail; MILLO, Matei.

BANG, Herman (1857—1912), scriitor danez: CIUPAGEA, Ana.

BANVILLE, Théodore de (1823—1891), scriitor francez: DEMETRIADE, Mircea; FLORESCU, Bonifaciu; OECONOMU, Ciru; SION, Gheorghe; SPARTALI, Ioan S.

BARBIER, Auguste (1805—1882), scriitor francez: LIVESCU, Ioan I.

BARBIER, Jules (1825—1901), scriitor francez: ALECSANDRESCU, Vasile; ASLAN, Edgar Theodor.

BARBIERI, Niccolò (1567—1640), autor dramatic italian: HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

BARRÈS, Maurice (1862—1923), scriitor francez: POGOR, Vasile.

BARRIÈRE, Théodore (1823—1877), autor dramatic francez: ASLAN, Theodor; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); LUCHIAN, Neculai; MANOLESCU, Grigore; MIHĂLESCU, Simeon; MILLO, Matei; PORFIRIU, Teodor.

BATTU, Léon (1825—1857), autor dramatic francez: BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); VELLESCU, Ștefan.

BAUDELAIRE, Charles (1821—1867), poet francez : DEMETRIADE, Mircea ; OECONOMU, Ciru ; PENCIOIU, Grigore D. ; POGOR, Vasile ; POLIHRONIADE, Alexandru G. ; SPARTALI, Ioan S. ; STEUERMAN, Avram ; STOENESCU, Theodor M.

BAYARD, Jean-François-Alfred (1796—1853), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; FILIPESCU, Emanuel ; FOTINO, Alexandru ; GEORGESCU, Paraschiv T. ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail ; PORFIRIU, Teodor.

BEAUCHAMPS, Pierre-François Godard de (1689—1761), scriitor francez : CANTACUZINO, Ioan.

BEAUMARCHAIS, Pierre-Augustin Caron de (1723—1799), dramaturg francez: CIUPAGEA, Ana ; MILLO, Matei.

BEAUPLAN, Victor-Arthur Rousseau de (1823—1890), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

BEAUVALLET, Léon (1829—1885), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; MANOLESCU, Grigore.

BEECHER STOWE, Harriet (1811—1896), scriitoare americană : CODRESCU, Teodor.

BELOT, Adolphe (1829—1890), scriitor francez : CONTA, Vasile ; DAMÉ, Frédéric ; MILLO, Matei ; NAUM, Anton ; NĂDEJDE, Gheorghe ; STĂNCESCU, Constantin I.

BÉRANGER, Pierre-Jean de (1780—1857), poet francez : ADRIAN, Ion Veniamin ; ALEXANDRESCU, Grigore ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; CATINA, Ioan ; GRIGORIU, Petru V. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MILLE, Constantin ; ODOBESCU, Alexandru I. ; ORĂȘANU, Nicolae T. ; ROMAN, Ioan N. ; ROSETTI, Constantin A. ; SION, Gheorghe ; VINEȘ, Vasile A. ; VULCAN, Iosif.

BERGSOË, Jörgen (1835—1911), scriitor danez : HUSSAR, Iosif.

BERNARD, Charles de (1804—1850), romancier francez : IORGA, Zulnia.

BERNARD, Victor (1829 — ?), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

BERNARDIN DE SAINT-PIERRE, Jacques-Henri (1737—1814), scriitor francez : ASACHI, Lazăr (Leon) ; BOERESCU, Scarlat Constantin ; BUZNEA, Iancu ; GANE, Costachi ; MILLO, Matei ; PELIMON, Alexandru ; STĂNCESCU, Dumitru.

BERNIS, François-Joachim de Pierres de (1715—1794), scriitor francez : CANTACUZINO, Ioan.

BERSEZIO, Vittorio (1828—1900), scriitor italian : SION, Gheorghe.

BERTHOUD, Samuel-Henri (1804—1891), scriitor francez : CODRESCU, Teodor ; NEGULICI, Ioan D.

BIÉVILLE, Charles-Henri-Etienne-Edmond Desnoyers de (1814—1880), autor dramatic francez : MANOLESCU, Grigore ; PASCALY, Mihail.

BILHAUD, Paul (1854 — ?), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; ȚINCU, Nicolae.

BION din Smirna (a doua jumătate a sec. II î.e.n.), poet grec : ASACHI, Gheorghe ; BOLINTINEANU, Dimitrie.

BISSON, Alexandre (1848—1912), autor dramatic francez : GUSTY, Paul ; MALLA, Ioan D.

BJÖRNSON, Björnstjerne (1832—1910), scriitor norvegian : HÉTRAT, Jean Boniface ; HUSSAR, Iosif ; LAZU, Grigore N. ; POPOVICI-BĂNĂȚEANU, Ioan ; SECULA, Septimiu Sever ; SLAVICI, Ioan ; TEODORU, Dimitrie A.

BOCCACCIO, Giovanni (1313—1375), scriitor italian : BARIȚIU, Ieronim G. ; BUJOREANU, Ioan M. ; DENSUȘIANU, Aron ; POPESCU, Virgiliu.

BODENSTEDT, Friedrich Martin von (1819—1892), poet și scriitor german : COȘBUC, George ; PETICĂ, Ștefan.

BOHSE, August (1661—1730), scriitor german : BARAC, Ioan.

BOILEAU Despréaux, Nicolas (1636—1711), poet francez : ASACHI, Gheorghe ; CĂPĂȚINEANU, Stanciu ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; NAUM, Anton ; SĂULESCU, Gheorghe.

BOSSUET, Jacques-Bénigne (1627—1704), orator și scriitor francez : ARGHIROPOL, Emanoil ; POTECA, Eufrosin ; TIMPEANU, Scarlat Barbu.

BOUCHARDY, Joseph (1810—1870), autor dramatic francez : BURADA, Maria ; PONI, Ioan ; TEULESCU, Petre ; VASILIU, Alecu.

BOURGET, Paul (1852—1935), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu ; SPARTALI, Ioan S.

BOUSSENARD, Louis (1847—1910), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu ; IONESCU-CAION, Const. Al.

BOUVIER, Alexis (1836—1892), scriitor francez : ROȘCA, Iuliu I.

BOYER (Émile sau **François Partout** ; 1810—1862), vodevilist francez : LUCHIAN, Neculai.

BRANDES, Georg (1842—1927), critic literar și estetician danez : HUSSAR, Iosif.

BRIEUX, Eugène (1858—1932), autor dramatic francez : NOTTARA, Constantin I.

BRISEBARRE, Edouard (1817—1871), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai ; PASCALY, Mihail.

BRIZEUX, Auguste (1806—1858), poet francez : FLORESCU, Bonifaciu.

BROT, Charles-Alphonse (1809—1895), scriitor francez : LUCHIAN, Neculai.

BRUNSWICK, Léon-Lévy (1805—1859), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

BUFFON, Georges-Louis Leclerc de (1707—1788), naturalist și scriitor francez : BARIȚIU, Ieronim G. ; BĂLTEANU, Eniu D. ; TIMPEANU, Scarlat Barbu.

BULWER-LYTTON, Edward George (1803—1873), scriitor englez : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

BÜRGER, Gottfried August (1747—1794), poet german : CANIANU, Mihail ; COȘBUC, George ; EMINESCU, Mihai ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MUREȘANU, Andrei ; SION, Gheorghe.

BURNETT, doamna (Frances Hodgson ; 1849—1924), scriitoare engleză : MAIORESCU, Ana.

BURNS, Robert (1759—1796), poet scoțian : FLORESCU, Bonifaciu ; LAZU, Grigore N.

BYRON, George Gordon, lord (1788—1824), poet englez : ALEXANDRESCU, Grigore ; ARICESCU, Constantin D. ; ASACHI, Gheorghe ; BARONZI, George ; BOLLIAC, Cezar ; COȘBUC, George ; DEMETRESCU, Traian ; DJUVARA, Trandafir George ; FILIPESCU, Constantin G. ; FUNDESCU, Ion C. ; GELLIANU, Gr. ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MAIORESCU, Titu Liviu ; MOROIU, Constantin ; NEGRI, Constantin (Cos-

tache) ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; OECONOMU, Ciru ; POGOR, Vasile ; RADU, Alexandru ; ROSETTI, Constantin A. ; SĂULESCU, Gheorghe ; SION, Gheorghe ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M. ; STRÎMBEANU, Toma ; ȘOIMESCU, Sava N. ; VÂRGOLICI, Ștefan G. ; VOINESCU II, Ioan ; XENOPOL, Nicolae D.

CABALLERO, Fernán (1796—1877), scriitoare spaniolă : FLORESCU, Bonifaciu.

CAESAR (100 — 44 î.e.n.), scriitor și istoric latin : SILAȘI, Grigore.

CALDERÓN de la Barca, Pedro (1600—1681), autor dramatic spaniol : RUSSE-ADMIRESCU, George.

CAMÕES, Luis de (1524—1580), poet portughez : COȘBUC, George ; DENSUȘIANU, Aron ; SPARTALI, Ioan S.

CAMPE, Joachim Heinrich (1746—1818), scriitor german : BOIU, Zaharia ; LAZĂR, Gheorghe ; TEODOROVICI, Ioan.

CANTEMIR, Antioh (1708—1744), scriitor rus : DONICI, Alexandru (Alecu) ; NEGRUZZI, Constantin (Costache).

CAPRANICA, Luigi (1821—1891), scriitor italian : ȚINCU, Nicolae.

CAPUANA, Luigi (1839—1915), scriitor italian : MOLDOVAN, Silvestru.

CAPUS, Alfred (1858—1922), scriitor francez : GUSTY, Paul ; SPARTALI, Ioan S.

CARDUCCI, Giosuè (1835—1907), poet și critic italian : ȚINCU, Nicolae ; ZAMFIRESCU, Duiliu.

CARMOUCHE, Pierre-François-Adolphe (1797—1868), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai ; MILLO, Matei.

CARRÉ, Michel (1819—1872), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile.

CASANOVA de Seingalt, Giovanni Giacomo (1725—1798), scriitor italian : BARIȚIU, George.

CASTELLI, Ignatz Franz (1781—1862), autor dramatic german : BARAC, Ioan.

CASTELNUOVO, Enrico (1839—1915), romancier italian : VASILIU, George.

CATUL (c. 87 — c. 57 î.e.n.), poet latin : BASILESCU, Nicolae I. ; COȘBUC, George ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; POGOR, Vasile.

CERVANTES Saavedra, Miguel de (1547—1616), scriitor spaniol : ARBORE, Zamfir C. ; CARAGIALE, Ion Luca ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; ROSET, Ion (Iancu) ; VÂRGOLICI, Ștefan G.

CHAMISSO, Adalbert von (1781—1838), scriitor german : BOIU, Zaharia ; CANIANU, Mihail ; COSTIESCU, Miltiade ; COȘBUC, George ; LAHOVARI, George I.

CHAMPMESLÉ (Charles Chevillet ; 1645—1701), autor dramatic francez : CIUPAGEA, Ana.

CHATEAUBRIAND, François-René de (1768—1848), scriitor francez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel; BARAC, Ioan; BĂJESCU, Ștefan ; DIONISIE ROMANO ; GANE, Costachi ; GĂNESCU, Grigorie ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; MACEDONSKI, Alexandru ; NEGULICI, Ioan D. ; ROSETTI, Maria ; SECULA, Septimiu Sever ; ȘOIMESCU, Ioan N. ; TIMPEANU, Scarlat Barbu.

CHENIER, André (1762—1794), poet francez : CRUPENSCHI, Grigore ; GRIGORIU, Petru V. ; HRISOVERGHI, Alexandru ; LAZU, Grigore N. ; NAUM, Anton ; NEGRI, Constantin (Costache) ; POLIHRONIADE, Alexandru G. ; ROMAN, Ioan N. ; STOENESCU, Theodor M. ; TEODORESCU, G. Dem. ; VÂRGOLICI, Ștefan G. ; VINEȘ, Vasile A.

CHESTERFIELD, Philip Dormer Stanhope (1694—1773), scriitor englez : BUZNEA, Iancu ; JIANU, Dimitrie ; MAIORESCU, Titu Liviu.

CHIVOT, Henri (1830—1897), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; GUSTY, Paul.

CHOLER, Adolphe-Joseph (1821—1889), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache).

CHORTATZIS, Gheorghios (sec. XVII), dramaturg și poet neogrec : DOSOFTEI, mitropolitul.

CHRISTOPOULOS, Athanasie (1772—1847), scriitor grec : HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; MUMULEANU, Barbu Paris ; RUCĂREANU, Nicolae ; SION, Gheorghe.

CICERO (106—43 î.e.n.), scriitor latin : BARIȚIU, George ; BRAN, Petru ; DENSUȘIANU, Aron ; GHEUCA, Leon ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; LAURIAN, Dimitrie August ; ȘTEFUREA, Ștefan ; ZANNE, Alexandru.

CLAIRVILLE (Louis-François Nicolaïe ; 1811—1879), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; MIHĂLESCU, Simeon ; MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; PORFIRIU, Teodor ; WINTERHALDER, Enrich.

CLARETIE, Jules (1840—1913), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; HÉTRAT, Jean Boniface.

CLAUDIUS, Matthias (1740—1815), poet german : SKELITTI, Nicolae.

COGNIARD, Charles-Théodore (1806—1872) și **Jean-Hyppolyte** (1807—1882), autori dramatici francezi : GUSTY, Paul ; MIHĂLESCU, Simeon.

COLLIN, Heinrich Joseph von (1771—1811), autor dramatic german : VĂCĂRESCU, Iancu.

COLLIN d'Harleville, Jean-François (1755—1806), autor dramatic francez : MACEDONSKI, Alexandru.

COLOMB, doamna (Joséphine-Blanche Bouchet ; 1833—1892), scriitoare franceză : FLORESCU, Bonifaciu ; STĂNCESCU, Dumitru.

COMPAGNONI, Giuseppe (1754—1833), scriitor italian : MARCOVICI, Simeon.

CONSCIENCE, Hendrik (1812—1883), scriitor belgian : VÂRGOLICI, Ștefan G. ; XENOPOL, Alexandru D.

CONSTANT de Rebecque, Benjamin-Henri (1767—1830), scriitor francez : DRĂGHICI, Elena.

COOPER, James Fenimore (1789—1851), romancier american : SMARA.

COPPÉE, François (1842—1908), scriitor francez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ASLAN, Edgar Theodor ; COȘBUC, George ; DAMÉ, Frédéric ; DEMETRESCU, Traian ; LAZU, Grigore N. ; MANOLESCU, Grigore ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; POGOR, Vasile ; ROMAN, Ioan N. ; SCROB, Carol ; SPARTALI, Ioan S. ; STĂNCESCU, Dumitru ; STOENESCU, Theodor M. ; TELEOR, Dimitrie ; VÂRGOLICI, Ștefan G. ; VLAHUȚĂ, Alexandru ; VOLENTI, Nicolae.

CORMON, Eugène (Pierre-Étienne Piestre ; 1811—1903), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail.

CORNEILLE, Pierre (1606—1684), dramaturg francez : DRĂGHICESCU, Alexandru G. ; LEONESCU, Vasile ; ROMAN, Ion N. ; ROSET, Ion (Iancu) ;

SION, Gheorghe ; STOENESCU, Theodor M. ; ŢINCU, Nicolae.

CORNELIUS NEPOS (c. 95 — c. 30 î.e.n.), istoric latin : SCRIBAN, Filaret.

COSSA, Pietro (1830—1881), autor dramatic italian : DUNKA, Titus.

COTTIN, doamna (Marie Risteau ; 1770—1807), scriitoare franceză : BOLLIAC, Cezar ; CONACHI, Costache ; NENOVICI, Nicolae ; PLEŞOIANU, Grigore.

COUAILHAC, Jean-Joseph-Louis (1810 — ?), scriitor francez : LUCHIAN, Neculai.

CRÉBILLON, Prosper Jolyot de (1674—1762), poet tragic francez : POGOR, Vasile, comisul.

CREMIEUX, Hector-Jonathan (1828—1892), autor dramatic francez : GUSTY, Paul.

CZAJKOWSKI, Mihail (1808—1876), scriitor polonez : GHICA, Pantazi.

DACH, Simon (1605—1659), poet german : FRANCK von Franckenstein, Valentin.

D'ANNUNZIO, Gabriele (1863—1939), scriitor italian : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; CONSTANTINESCU-STANS, I. ; SPARTALI, Ioan S.

DANTE ALIGHIERI (1265—1321), scriitor italian : ASACHI, Gheorghe ; BOTEANU, Gheorghe ; CHIŢU, Maria ; COŞBUC, George ; DENSUŞIANU, Aron ; DRĂGESCU, Ioan (Ioachim) C. ; FLECHTENMACHER, Maria ; GANE, Nicolae ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; STRAJANU, Mihail.

DASH, contesa (Gabrielle-Anne de Cisterne de Courtiras ; 1804—1872), scriitoare franceză : BUJOREANU, Ioan M. ; CODRESCU, Teodor.

DAUDET, Alphonse (1840—1897), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; ARBORE, Zamfir C. ; BUD, Tit ; DAMÉ, Frédéric ; RUSSU-ŞIRIANU, Ioan ; STOENESCU, Theodor M.

DE AMICIS, Edmondo (1846—1908), scriitor italian : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; NĂDEJDE, Sofia ; ŢINCU, Nicolae.

DECOURCELLE, Adrien (1821—1892), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

DEFOE, Daniel (1660—1731), scriitor englez : ARBORE, Zamfir C. ; DRĂGHICI, Vasile ; SCRIBAN, Filaret.

DEFORGES (Philippe-Auguste Pittaud ; 1805—1881), autor dramatic francez : BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; MILLO, Matei.

DELACOUR (Alfred-Charlemagne Lartigue ; 1815—1883), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; ASLAN, Theodor ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; CARAGIALI, Iorgu ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; PASCALY, Mihail.

DELAVIGNE, Casimir (1793—1843), autor dramatic francez : DIMITRIADE, Constantin ; MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; PORFIRIU, Teodor ; VELLESCU, Ştefan.

DELAVIGNE, Germain (1790—1868), autor dramatic francez : MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; VĂCĂRESCU, Iancu.

DELILLE, Jacques (1738—1813), poet francez : FLECHTENMACHER, Maria ; NEGRUZZI, Constantin (Costache).

DELPIT, Albert (1849—1893), scriitor francez : MANOLESCU, Grigore ; RUSSU-ŞIRIANU, Ioan.

DENAYROUZE, Louis (1848 — ?), autor dramatic francez : GUSTI, Dimitrie.

D'ENNERY (Adolphe Philippe ; 1811—1899), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; FOTINO, Alexandru ; GEORGESCU, Paraschiv T. ; MANOLESCU, Grigore ; MANOLLI, Alecu ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail ; PONI, Ioan ; POPESCU, Nicolae D. ; RĂŞCANU, Petru ; STĂNCESCU, Constantin I. ; STĂNCESCU, Dumitru ; STEUERMAN, Avram.

DERJAVIN, Gavril Romanovici (1743—1816), poet rus : BLAJEVICI, Teoctist ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; SÎRBU, Ioan ; STAMATI, Constantin (Costache).

DEROULÈDE, Paul (1846—1914), scriitor francez : CARAGIALE, Ion Luca ; OECONOMU, Ciru ; PASCALY, Mihail ; STOENESCU, Theodor M. ; ŢINCU, Nicolae.

DESCAVES, Lucien (1861—1949), scriitor şi jurnalist francez : NĂDEJDE, Ioan.

DESCHAMPS, Émile (1791—1871), poet francez : ASACHI, Ermiona.

DESLANDES, Raymond (1825 — ?), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache).

DESNOYER, Louis-François-Charles (1806—1858), autor dramatic francez : MILLO, Matei ; POPESCU, Nicolae D. ; VASILIU, Alecu.

DESVALLIÈRES, Maurice (1857—1926), autor dramatic francez : ASLAN, Edgar Theodor.

DEULIN, Charles (1827—1877), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu.

DICKENS, Charles (1812—1870), scriitor englez : ACHIMESCU, Ion ; MAIORESCU, Titu Liviu ; MANI, Iosif I. ; NĂDEJDE, Ioan ; NĂDEJDE, Sofia ; ŞĂINEANU, Lazăr ; TEODORU, Dimitrie A.

DIDEROT, Denis (1713—1784), filozof şi scriitor francez : BOLLIAC, Cezar ; POGOR, Vasile.

DIO CASSIUS (c. 155 — c. 236), istoric grec : DEMETRIESCU, Anghel.

DIODOR din Sicilia (c. 80 — c. 21 î.e.n.), istoric latin : RACOCE, Teodor.

DIOGENE LAERTIU (sec. III), învăţat grec : RACOCE, Teodor.

DMITRIEV, Ivan Ivanovici (1760—1837), poet rus : DONICI, Alexandru (Alecu) ; SÎRBU, Ioan.

DORAT, Claude-Joseph (1734—1780), poet francez : CONACHI, Costache.

DOSTOIEVSKI, Feodor Mihailovici (1821—1881), scriitor rus : CANIANU, Mihail ; HUSSAR, Iosif ; MORŢUN, Vasile G. ; ONIŢIU, Virgil.

DUBOIS, Charles-Hyppolyte (1800 — ?), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

DUCANGE, Victor-Henri-Joseph Brahain (1783—1833), scriitor francez ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; TEULESCU, Petre ; VASILIU, Alecu.

DUCRAY-DUMINIL, François-Guillaume (1761—1819), scriitor francez : BELDIMAN, Alexandru (Alecu).

DUMANOIR, Philippe-François Pinel (1806—1865), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; CARADA, Eugeniu ; FOTINO, Alexandru ; GEORGESCU, Paraschiv T. ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail ; PONI, Ioan ; PORFIRIU, Teodor ; ROSETTI, Constantin A. ; STEUERMAN Avram ; VALENTINEANU, Ioan G. ; WINTERHALDER, Enrich.

DUMAS, Alexandre (1802—1870), scriitor francez : ANDRONIC, Ştefan ; BARONZI, George ; CANTACUZINO, Grigore C. ; CÂMPEANU, Petru M. ; CIUPAGEA, Ana ; CODRESCU, Teodor ; COSTIESCU, Miltiade ; COŞBUC, George ; DAMÉ, Frédéric ; DIMITRIADE, Constantin ; FLORESCU, Bonifaciu ; FOTINO, Alexandru ; GANE, Costachi ; GEORGESCU, Paraschiv T. ; GEORGESCU, Paul M. ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HRISOVERGHI, Alexandru ; MACEDONSKI, Alexandru ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; PELIMON, Alexandru ; POPESCU, Virgiliu ; PORFIRIU, Teodor ; ROŞCA, Iuliu I. ; SPARTALI, Ioan S. ; TEULESCU, Petre ; VALENTINEANU, Ioan G. ; VASILIU, Alecu ; VULCAN, Iosif.

DUMAS-fiul, Alexandre (1824—1895), scriitor francez : BARIŢIU, Ieronim G. ; BARONZI, George ; COSTIESCU, Miltiade ; DIMITRIADE, Constantin ; FLORESCU, Bonifaciu ; GUSTY, Paul ; HUSSAR, Iosif ; MANOLESCU, Grigore ; MIHĂLESCU, Simeon ; NOTTARA, Constantin I. ; PASCALY, Mihail ; ROŞCA, Iuliu I. ; STĂNCESCU, Dumitru ; STOENESCU, Theodor M. ; VELLESCU, Ştefan.

DUPIN, Jean-Henri (1787—1887), autor dramatic francez : PORFIRIU, Teodor.

DURAS, Claire de Kersaint de (1777—1828), romancieră franceză : DUNCA-SCHIAU, Constanţa.

DURU, Henri-Alfred (1829—1889), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; GUSTY, Paul.

DUSCH, Johann Jacob (1725—1787), scriitor german : NEGRUŢIU-FEKETE, Nicolae.

DUVAL, Alexandre (1762—1842), autor dramatic francez : COCEA, Sofia ; VOINESCU II, Ioan.

DUVERT, Félix-Auguste (1795—1876), vodevilist francez : MIHĂLESCU, Simeon ; PELIMON, Alexandru.

DUVEYRIER, Charles (1803—1866), scriitor francez : GEORGESCU, Paraschiv T. ; LUCHIAN, Neculai ; PASCALY, Mihail.

EBERS, Georg Moritz (1837—1898), romancier german : ALBINI, Septimiu.

ECKERMANN, Johann Peter (1792—1854), scriitor german : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

ENAULT, Étienne (1816—1883), scriitor francez : BIBICESCU, Ioan G.

ENAULT, Louis (1824—1900), scriitor francez : PĂUN, Vasile D.

EÖTVÖS, József (1813—1871), scriitor ungur : BĂDESCU, Ioan (Ioniţă) Scipione.

ERBEN, Karel Jaromir (1811—1870), scriitor ceh : SION, Gheorghe.

ERCKMANN-CHATRIAN (Émile Erckmann, 1822—1899, şi **Alexandre Chatrian,** 1826—1890), scriitori francezi : IONNESCU-GION, George I. ; MANOLESCU, Grigore ; NĂDEJDE, Sofia ; ODOBESCU, Alexandru I. ; ROSETTI, Maria ; ROŞCA, Iuliu I.

ERDELYI, János (1814—1868), poet şi critic ungur : MANI, Iosif I.

ERNST, Otto (Otto Ernst Schmidt ; 1862—1926), scriitor german : GUSTY, Paul.

ESCHIL (c. 525—456 î.e.n.), poet tragic grec : DJUVARA, Trandafir George.

ESOP (c. 620 — c. 560 î.e.n.), fabulist grec : ASACHI, Gheorghe ; BOIU, Zaharia.

EURIPIDE (480—406 î.e.n.), poet tragic grec : ASLAN, Edgar Theodor ; LAZU, Grigore N.

FAVART, Charles-Simon (1710—1792), autor dramatic francez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; CIUPAGEA, Ana.

FAZEKAS, Mihály (1766—1828), poet ungur : BARAC, Ioan.

FEDRU (15 î.e.n. — c. 50 e.n.), scriitor latin : ASACHI, Gheorghe ; RUSU, Ioan ; SCURTESCU, Nicolae V.

FÉNELON, François de Salignac de La Mothe (1651—1715), scriitor francez : GHEUCA, Leon ; GORJANU, Ioan Gherasim ; MAIOR, Petru ; PLEŞOIANU, Grigore ; SCRIBAN, Filaret ; SPARTALI, Ioan S. ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

FERRIER, Paul (1843—1920), autor dramatic francez : CIUPAGEA, Ana.

FEUCHTERSLEBEN, Ernst von (1806—1849), poet austriac : BARIŢIU, Ieronim G. ; RADU, Alexandru.

FEUILLET, Octave (1821—1890), scriitor francez : BARIŢIU, Ieronim G. ; DAMÉ, Frédéric ; DIMITRIADE, Constantin ; MANOLESCU, Grigore ; NOTTARA, Constantin I. ; PASCALY, Mihail.

FÉVAL, Paul (1817—1887), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; PASCALY, Mihail ; SPARTALI, Ioan S. ; VALENTINEANU, Ioan G.

FEYDEAU, Georges (1862—1921), autor dramatic francez : ASLAN, Edgar Theodor ; MALLA, Ioan D.

FIÉVÉE, Joseph (1767—1839), scriitor francez : NEGULICI, Ioan D. ; PELIMON, Alexandru.

FIRDOUSI (932—1021), poet persan : SION, Gheorghe.

FISCHER, Johann Georg (1816—1897), scriitor german : XENOPOL, Alexandru D.

FLAUBERT, Gustave (1821—1880), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu ; NĂDEJDE, Ioan ; SPARTALI, Ioan S.

FLETCHER, John (1579—1625), autor dramatic englez : GRANDEA, Grigore Harallamb.

FLORIAN, Jean-Pierre Claris de (1754—1794), scriitor francez : ALEXANDRESCU, Grigore ; ASACHI, Gheorghe ; BĂLĂCESCU, Costache ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; BOLLIAC, Cezar ; BUJOREANU, Ioan M. ; CANTACUZINO, Ioan ; FLORESCU, Ioan Emanoil ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; MANOLLI, Alecu ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; ORĂŞANU, Nicolae T. ; SLĂTINEANU, Iordache ; STAMATI, Constantin (Costache) ; VASILIU, Alecu ; VOINESCU II, Ioan.

FOURNIER, Marc (1818—1879), scriitor francez : DIMITRIADE, Constantin ; GEORGESCU, Paraschiv T. ; VELLESCU, Ştefan.

FOUSSIER, Edouard (1824—1882), autor dramatic francez : CARADA, Eugeniu.

FRANCE, Anatole (1844—1924), scriitor francez : ACHIMESCU, Ion ; DAMÉ, Frédéric ; SPARTALI, Ioan S. ; STĂNCESCU, Dumitru.

FRANCE, Hector (1840—1908), scriitor francez : BACALBAŞA, Anton.

FRANZOS, Karl Emil (1848—1904), scriitor austriac : COŞBUC, George ; ŞTEFANELLI, Teodor V.

FREILIGRATH, Ferdinand (1810—1876), poet german : COŞBUC, George ; IAMANDI, Dimitrie G. ; LAZU, Grigore N. ; STRAJANU, Mihail.

FREYTAG, Gustav (1816—1895), scriitor german : CANIANU, Mihail ; NEGOESCU, Cristu I. ; POPESCU, Virgiliu.

FULDA, Ludwig (1862—1939), scriitor german : GUSTY, Paul ; NĂDEJDE, Sofia ; VENTURA, Grigore.

FUSTER, Charles (1866—1929), scriitor francez : LIVESCU, Ioan I.

GABORIAU, Émile (1832—1873), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; POPESCU, Nicolae D.

GARȘIN, Vsevolod Mihailovici (1855—1888), scriitor rus : CRĂSESCU, Victor ; NĂDEJDE, Ioan ; PETRA-PETRESCU, Nicolae.

GAUTIER, Louise-Judith (1850—1917), scriitoare franceză : DAMÉ, Frédéric.

GAUTIER, Théophile (1811—1872), scriitor francez : ADRIAN, Ion Veniamin ; CHIȚU, Gheorghe ; DEMETRIADE, Mircea ; FLORESCU, Bonifaciu ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MICLE, Veronica ; NAUM, Anton ; POGOR, Vasile ; ZAMFIRESCU, Duiliu.

GEIBEL, Emanuel (1815—1894), poet german : IAMANDI, Dimitrie G. ; LAHOVARI, George I. ; LAZU, Grigore N. ; PETRINO, Dimitrie ; POMPILIU, Miron ; SPARTALI, Ioan S. ; ȘTEFANELLI, Teodor V.

GENLIS, doamna de (Stéphanie-Félicité du Crest de Saint-Aubin ; 1746—1830), scriitoare franceză : BREZOIANU, Ioan ; COCEA, Sofia ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; RACOCE, Teodor ; ROSETTI, Maria ; VASILIU, Alecu.

GENTIL-BERNARD (Pierre-Auguste Bernard ; 1708—1775), poet francez : VĂCĂRESCU, Iancu.

GERSTÄCKER, Friedrich (1816—1872), scriitor german : CANIANU, Mihail ; SPARTALI, Ioan S. ; VERMONT, Bernard Varnava.

GESSNER, Salomon (1730—1788), scriitor elvețian : ASACHI, Gheorghe ; BARAC, Ioan ; BĂJESCU, Constantin C. ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; BOLLIAC, Cezar ; CRIȘAN-KÖRÖSI, Ștefan ; NEGRUZZI, Constantin (Costache).

GHIL, René (1862—1925), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

GIACOMETTI, Paolo (1816—1882), autor dramatic italian : MANOLESCU, Grigore.

GILBERT, Nicolas-Joseph-Laurent (1750—1780), poet francez : MACEDONSKI, Alexandru ; PĂUN, Vasile D. ; STRAJANU, Mihail.

GILKIN, Iwan (1858—1924), poet belgian : MACEDONSKI, Alexandru.

GIRARDIN, doamna Émile de (1804—1855), scriitoare franceză : ASLAN, Edgar Theodor ; DJUVARA, Trandafir George.

GOETHE, Johann Wolfgang (1749—1832), scriitor german : BARIȚIU, George ; BUMBAC, Vasile ; CANIANU, Mihail ; CIPARIU, Timotei ; DJUVARA, Trandafir George ; EMINESCU, Mihai ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HUSSAR, Iosif ; IAMANDI, Dimitrie G. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MAIORESCU, Titu Liviu ; MORARIU, Constantin ; MUNTEANU, Gavriil ; NEGRUZZI, Iacob C. ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETRINO, Dimitrie ; POGOR, Vasile ; POMPILIU, Miron ; QUINTESCU, Nicolae Ch. ; SCROB, Carol ; SKELITTI, Nicolai ; SION, Gheorghe ; STOENESCU, Theodor M. ; STRAJANU, Mihail ; VĂCĂRESCU, Iancu ; VERMONT, Bernard Varnava ; XENOPOL, Alexandru D.

GOGOL, Nikolai Vasilievici (1809—1852), scriitor rus : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ANTEMIREANU, Alexandru ; CRĂSESCU, Victor ; GRĂDIȘTEANU, Petru ; HOLBAN, Alexandru D. ; SLAVICI, Ioan ; TEODORU, Dimitrie A.

GOLDONI, Carlo (1707—1793), dramaturg italian : ASACHI, Gheorghe ; MOROIU, Constantin ; ȚINCU, Nicolae.

GOLDSMITH, Olivier (1728—1774), scriitor englez: CODRU-DRĂGUȘANU, Ion Germaniu.

GONDINET, Edmond (1828—1888), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; MORȚUN, Vasile G. ; PASCALY, Mihail ; ROSETTI, Dimitrie R.

GORKI, Maxim (1868—1936), scriitor rus : NĂDEJDE, Sofia ; PANȚU, Ion C.

GOTTSCHALL, Rudolf von (1823—1909), scriitor german : BARIȚIU, Ieronim G. ; STEUERMAN, Avram.

GOURMONT, Remy de (1858—1915), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

GOZLAN, Léon (1803—1866), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; DAMÉ, Frédéric ; MIHĂLESCU, Simeon.

GRACIÁN y Morales, Baltasar (1601—1658), scriitor spaniol : CLIPA, Gherasim.

GRAF, Arturo (1848—1913), poet și critic italian : ȚINCU, Nicolae.

GRANGÉ, Eugène (1810—1887), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; LUCHIAN, Neculai ; PASCALY, Mihail ; RĂȘCANU, Petru.

GRAY, Thomas (1716—1771), poet englez : ASACHI, Gheorghe ; CANTACUZINO, Ioan ; GRANDEA, Grigore Haralamb.

GRECOURT, Jean-Baptiste-Joseph Wilart de (1683—1743), poet francez : NEGRUZZI, Constantin (Costache).

GRENET-DANCOURT, Ernest (1854—1913), autor dramatic francez : GUSTY, Paul ; ȚINCU, Nicolae.

GRENIER, Edouard (1819—1901), poet francez : ROMAN, Ioan N.

GREVILLE, Henry (1842—1902), romancieră franceză : FLORESCU, Bonifaciu.

GREVIN, Alfred (1827—1892), autor dramatic francez : MACEDONSKI, Alexandru.

GRILLPARZER, Franz (1791—1872), poet dramatic austriac : BUZOIANU, George T. ; LAZU, Grigore N. ; LEONESCU, Vasile ; PENCIOIU, Grigore D. ; VENTURA, Grigore.

GRIMM, Jacob (1785—1863) și **Wilhelm** (1786—1859), scriitori germani : BOIU, Zaharia ; CANIANU, Mihail ; MAIORESCU, Titu Liviu ; SPARTALI, Ioan S.

GUEVARA, Antonio de (c. 1480—1545), scriitor spaniol : COSTIN, Nicolae.

GUTZKOW, Karl (1811—1878), scriitor german : GUSTY, Paul.

HAFIZ (c. 1300—1389), poet persan : GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N.

HALÉVY, Ludovic (1834—1908), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore.

HALM, Friedrich von (1806—1871), scriitor german : LAZU, Grigore N. ; LEONESCU, Vasile ; POMPILIU, Miron.

HARTE, Francis Bret (1839—1902), scriitor american : DAMÉ, Frédéric ; HUSSAR, Iosif ; MAIORESCU,

Titu Liviu ; POGOR, Vasile ; RUSU-ŞIRIANU, Ioan ; SLAVICI, Ioan.

HAUFF, Wilhelm (1802—1827), scriitor german : CANIANU, Mihail ; DAN, Dimitrie ; POP-RETEGANUL, Ion ; ROŞCA, Iuliu I. ; VERMONT, Bernard Varnava.

HEBBEL, Friederich (1813—1863), scriitor german : LAZU, Grigore N.

HEDENSTIERNA, Carol Joseph Alfred (1852—1906), scriitor suedez : RUSSU-ŞIRIANU, Ioan.

HEINE, Heinrich (1797—1856), poet german : CANIANU, Mihail ; CARP, O. ; COŞBUC, George ; DJUVARA, Trandafir George ; GHEORGHE DIN MOLDOVA ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; GREGORIADY de Bonacchi, Mihai ; IGHEL-DELEANU, Ilie ; LAHOVARI, George I. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MANI, Iosif I. ; MORARIU, Constantin ; NEGRUZZI, Iacob C. ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETICĂ, Ştefan ; PETRINO, Dimitrie ; POMPILIU, Miron ; RADU, Alexandru ; SCROB, Carol ; SEVASTOS, Elena Didia Odorica ; SKELITTI, Nicolai ; STEUERMAN, Avram ; ŞERBĂNESCU, Theodor ; ŞTEFANELLI, Teodor V. ; VULCAN, Iosif ; XENOPOL, Alexandru D.

HELIODOR (sec. III), scriitor grec : CHINEZU, Ecaterina ; DIMITRIU, Toma.

HEMNIŢER, Ivan Ivanovici (1745—1784), poet rus : SÎRBU, Ioan ; STAMATI, Constantin (Costache).

HENNEQUIN, Alfred-Néoclés (1842—1887), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; PASCALY, Mihail.

HENNEQUIN, Maurice (1863—1926), autor dramatic francez : ASLAN, Edgar Theodor ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache).

HERDER, Johann Gottfried von (1744—1803), filozof şi literat german : BOIU, Zaharia ; CANIANU, Mihail ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; MANI, Iosif I. ; MUREŞANU, Andrei ; ZANNE, Alexandru.

HÉRÉDIA, José-Maria de (1842—1905), poet francez : ANTEMIREANU, Alexandru ; FLORESCU, Bonifaciu.

HERMANT, Abel (1862—1950), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

HERODOT (c. 484 — c. 425 î.e.n.), istoric grec : BOLINTINEANU, Dimitrie ; CARAGIANI, Ioan D. ; GEORGESCU, Paul M. ; GHICA, Dimitrie Ion ; GHICA, Ion ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; SUŢU, Alexandru Gr.

HERONDAS (prima jumătate a sec. III î.e.n.), scriitor grec : ODOBESCU, Alexandru I.

HERVIEU, Paul (1857—1915), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; STEUERMAN, Avram.

HERVILLY, Ernest d' (1839—1911), scriitor francez : MACEDONSKI, Alexandru.

HERWEGH, Georg (1817—1875), poet german : SKELITTI, Nicolai ; TRĂILĂ, Ilie (Elia).

HESIOD (sec. VIII sau VII î.e.n.), poet grec : HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; ODOBESCU, Alexandru I.

HEYSSE, Paul von (1831—1914), scriitor german : STRAJANU, Mihail.

HOFFMANN, Ernst Theodor Amadeus (1776—1822), scriitor german : LECCA, Constantin ; TEODORU, Dimitrie A.

HOMER (sec. VII î.e.n.), poet grec : ARISTIA, Constantin ; BARAC, Ioan ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; BUMBAC, Vasile ; CARAGIANI, Ioan D. ; COŞBUC, George ; EMINESCU, Mihai ; GOLESCU, Iordache ; LAZU, Grigore N. ; ODOBESCU, Alexandru I. ; PITIŞ, George I. ; SĂULESCU, Gheorghe ; SULIOTIS, Christodul.

HOOD, Thomas (1799—1845), poet englez : MILLE, Constantin.

HORAŢIU (65—8 î.e.n.), poet latin : ASACHI, Gheorghe ; BOLINTINEANU, Dimitrie ; BRAN, Petru ; BUMBAC, Vasile ; DENSUŞIANU, Aron ; EMINESCU, Mihai ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; IONESCU, Radu ; LAURIAN, Dimitrie August ; LAZU, Grigore N. ; MUNTEANU, Gavriil ; ODOBESCU, Alexandru I. ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; PĂUCESCU, Grigore G. ; POGOR, Vasile ; ŞERBĂNESCU, Theodor.

HUGO, Victor (1802—1885), scriitor francez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ARBORE, Zamfir C. ; ARICESCU, Constantin D. ; ASACHI, Gheorghe ; ASLAN, Theodor ; BARIŢIU, Ieronim G. ; BĂDESCU, Ioan (Ioniţă) Scipione ; BOLINTINEANU, Dimitrie ; BOLLIAC, Cezar ; CARAGIALI, Iorgu ; CATINA, Ioan ; COSTIESCU, Miltiade ; DAMÉ, Frédéric ; DEMETRESCU, Mihail ; DEMETRESCU, Traian ; DJUVARA, Trandafir George ; DRĂGHICESCU, Alexandru G. ; DUNCA-SCHIAU, Constanţa ; EMINESCU, Mihai ; FLORESCU, Bonifaciu ; FUNDESCU, Ion C ; GANE, Costachi ; GANE, Nicolae ; GEORGESCU, Paul M. ; GHICA, Ion ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; GRIGORIU, Petru V. ; GUSTY, Paul ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HRISOVERGHI, Alexandru ; LAHOVARI, Alexandru N. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MANOLESCU, Grigore ; MINCU, Ioan ; NAUM, Anton ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; NEGRUZZI, Iacob C. ; OECONOMU, Ciru ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; PASCALY, Mihail ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETRINO, Dimitrie ; POGOR, Vasile ; RADU, Alexandru ; RĂŞCANU, Petru ; ROSETTI, Constantin A. ; SION, Gheorghe ; SPARTALI, Ioan S. ; STAMATI, Constantin (Costache) ; STEUERMAN, Avram ; STOENESCU, Theodor M. ; STOICA, Ştefan ; STRAJANU, Mihail ; ŞERBĂNESCU, Theodor ; ŢINCU, Nicolae ; VOLENTI, Nicolae ; VULCAN, Iosif ; ZAMFIRESCU, Duiliu ; ZANNE, Alexandru.

HUGUES, Clovis (1851—1907), poet francez : MILLE, Constantin.

HURTADO DE MENDOZA, Diego (1503—1575), scriitor spaniol : ASLAN, Theodor ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

HYMANS, Salomon-Louis (1829—1884), scriitor belgian : DEMETRESCU, Mihail.

IBSEN, Henrik (1828—1906), dramaturg norvegian : ANTEMIREANU, Alexandru ; HUSSAR, Iosif ; MAIORESCU, Titu Liviu ; POPESCU, Virgil ; POPOVICI-BĂNĂŢEANUL, Ioan.

IRVING, Washington (1783—1859), scriitor american : ACHIMESCU, Ion ; ASLAN, Edgar Theodor.

IZMAILOV, Alexandr Efimovici (1779—1831), scriitor rus : DONICI, Alexandru (Alecu).

JACOBSEN, Jens Peter (1847—1885), romancier danez : HUSSAR, Iosif.

JANIN, Jules (1804—1874), scriitor francez : GANE, Costachi ; STĂNCESCU, Dumitru ; VULCAN, Iosif.

JEAN PAUL (1763—1825), scriitor german : BOIU, Zaharia ; MAIORESCU, Titu Liviu.

JEFFERIES, Richard (1848—1887), naturalist şi romancier englez : ACHIMESCU, Ion.

JERROLD, Douglas William (1803—1857), scriitor englez: TEODORU, Dimitrie A.

JÓKAI, Mór (1825—1904), scriitor ungur: BACALBAŞA, Anton; POP-RETEGANUL, Ion; SLAVICI, Ioan; SPARTALI, Ioan S.; VULCAN, Iosif.

JOLLY, François-Antoine (1662—1753), autor dramatic francez: ASLAN, Theodor; ONIŢIU, Virgil; VULCAN, Iosif.

JONES, Henry Arthur (1851—1929), autor dramatic englez: GHICA, Scarlat Ion.

JÓSIKA, Miklós (1794—1865), romancier ungur: MANI, Iosif I.

JOUBERT, Joseph (1754—1824), moralist francez: HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

JOUY, de (Victor-Joseph Étienne; 1764—1846), scriitor francez: ALEXANDRESCU, Grigore.

JUILLERAT, Paul (1815 — ?), scriitor francez: VULCAN, Iosif.

JUKOVSKI, Vasili Andreevici (1783—1852), poet rus: NEGRUZZI, Constantin (Costache); STAMATI, Constantin (Costache).

JUVENAL (c. 55—135), poet latin: BRAN, Petru; LAZU, Grigore N.; URECHIA, Vasile A.

KĂLIDASA (sec. I), poet indian: COŞBUC, George; DENSUŞIANU, Aron.

KARAMZIN, Nikolai Mihailovici (1766—1826), scriitor rus: NEGRUZZI, Constantin (Costache).

KARR, Alphonse (1808—1890), scriitor francez: HELIADE-RĂDULESCU, Ion; NEGRUZZI, Constantin (Costache); STOENESCU, Theodor M.; VALENTINEANU, Ioan G.

KERNER, Justinus (1786—1862), scriitor german: POMPILIU, Miron.

KIPLING, Rudyard (1865—1936), scriitor englez: SPARTALI, Ioan S.

KISFALUDY, Sándor (1772—1844), scriitor ungur: MANI, Iosif I.; MUREŞANU, Andrei.

KISTEMAEKERS, Henry-Hubert-Alexandre (1872—1938), scriitor francez: SPARTALI, Ioan S.

KLEIST, Heinrich von (1777—1811), scriitor german: CANIANU, Mihail.

KLOPSTOCK, Friedrich Gottlieb (1724—1803), poet german: AARON, Vasile; GRANDEA, Grigore Haralamb; MAIORESCU, Titu Liviu; MANI, Iosif I.; SPARTALI, Ioan S.

KOCK, Henri de (1819—1892), scriitor francez: ALECSANDRESCU, Vasile; SPARTALI, Ioan S.

KOCK, Paul de (1793—1871), scriitor francez: BUJOREANU, Ioan M.; CODRESCU, Teodor; FOTINO, Alexandru; LUCHIAN, Neculai; NEGRUŢIU-FEKETE, Nicolae; ORĂŞANU, Nicolae T.; SPARTALI, Ioan S.; VARTIC, Toma.

KOMPERT, Leopold (1822—1886), poet german: SCHWARZFELD, Moses.

KÖRNER, Theodor (1791—1813), scriitor german: LAZU, Grigore N.

KOROLENKO, Vladimir Galaktionovici (1853—1921), scriitor rus: HUSSAR, Iosif; TEODORU, Dimitrie A.

KOSEGARTEN, Gothard Ludwig Theobul (1758—1818), scriitor german: COŞBUC, George; LAZU, Grigore N.

KOTZEBUE, August von (1761—1819), dramaturg german: ALEXI, Theohar; ASACHI, Ermiona; ASACHI, Gheorghe; BARAC, Ioan; BOTEZATU, Samuil; LECCA, Constantin; MUNTEANU, Gavriil; NEGRUŢIU-FEKETE, Nicolae; NEGRUZZI, Constantin (Costache); PEŞACOV, Gheorghe (Gheorghian); STAMATI, Theodor; VĂCĂRESCU, Iancu; VOINESCU II, Ioan; WINTERHALDER, Enrich.

KOTZEBUE, Wilhelm von (1813—1887), scriitor german: BOTEZAT, Samuil; CANIANU, Mihail; MAIORESCU, Ana.

KRASICKI, Ignacy (1735—1801), scriitor polonez: ASACHI, Gheorghe; STAMATI, Constantin (Costache).

KRÎLOV, Ivan Andreevici (1769—1844), fabulist rus: DONICI, Alexandru (Alecu); SÎRBU, Ioan; STAMATI, Constantin (Costache).

LABICHE, Eugène (1815—1888), autor dramatic francez: ALECSANDRESCU, Vasile; ASLAN, Theodor; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); FOTINO, Alexandru; GUSTY, Paul; LUCHIAN, Neculai; MANOLESCU, Grigore; MILLO, Matei; ODOBESCU, Alexandru I.; ONIŢIU, Virgil; PASCALY, Mihail; PORFIRIU, Teodor; ROSETTI, Dimitrie R.; STĂNCESCU, Constantin I.; VULCAN, Iosif.

LABOULAYE, Edouard-René Lefebvre de (1811—1883), scriitor francez: ALEXANDRESCU, Grigore; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae; ROŞCA, Iuliu I.; RUCĂREANU, Nicolae; SERRURIE, Grigore.

LA BRUYÈRE, Jean de (1645—1696), moralist francez: BARIŢIU, Ieronim G., DEMETRESCU, Mihail; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; KOGĂLNICEANU, Mihail; POPESCU, Virgiliu.

LACHAMBAUDIE, Pierre (1806—1872), scriitor francez: ADRIAN, Ion Veniamin; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; LAZU, Grigore N.; POGOR, Vasile.

LAFITTE, Jean-Baptiste-Pierre (1796—1879), scriitor francez: MANOLLI, Alecu.

LAFONT, Charles (1809—1864), autor dramatic francez: COPCEA, Iorgu; VASILIU, Alecu.

LAFONTAINE, August Heinrich (1758—1831), romancier german: DRĂGHICI, Vasile.

LA FONTAINE, Jean de (1621—1695), poet francez: ASACHI, Gheorghe; CANTACUZINO, Ioan; CARP, Costache V.; DONICI, Alexandru (Alecu); HELIADE-RĂDULESCU, Ion; MACEDONSKI, Alexandru; MANU, Constantin; NAUM, Anton; NEGRUZZI, Constantin (Costache); VOLENTI, Nicolae.

LAHARPE, Jean-François de (1739—1803), scriitor şi critic francez: HELIADE-RĂDULESCU, Ion; PLEŞOIANU, Grigore.

LAHOR, Jean (1840—1909), poet francez: STEUERMAN, Avram.

LAMARTINE, Alphonse de (1790—1869), poet francez: ALEXANDRESCU, Grigore; ARICESCU, Constantin D.; ASACHI, Gheorghe; BOLLIAC, Cezar; CIOCÎRDIA-MATILA, Dimitrie; CRUPENSCHI, Grigore; DEMETRESCU, Traian; DJUVARA, Trandafir George; DRĂGHICESCU, Alexandru G.; FLECHTENMACHER, Maria; GRANDEA, Grigore Haralamb; GRIGORIU, Petru V.; GUSTI, Dimitrie; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; HRISOVERGHI, Alexandru; LAHOVARI, George I.; LAZU, Grigore N.; MACEDONSKI, Alexandru; MANU, Constantin; MELIDON, George Radu; MICLE, Veronica; MIHĂLESCU, Simeon; NAUM, Anton; PELIMON, Alexandru; POLIHRONIADE, Alexandru G.; POMPILIU, Miron; RALET, Dimitrie; RÎUREANU, Ion M.; ROSETTI, Constantin A.; ROŞCA, Iuliu I.; SCAVINSCHI, Daniil; SION, Gheorghe; SKELITTI, Nicolai; STAMATI, Constantin (Costache); STOENESCU, Theodor M.; ŞERBĂNESCU, Theodor; TEO-

DORESCU, G. Dem.; TEULESCU, Petre; TRĂILĂ, Ilie (Elia); VĂCĂRESCU, Iancu; VÂRGOLICI, Ştefan G.

LAMENNAIS, Félicité Robert de (1782—1854), filozof şi scriitor francez: BARONZI, George; DIONISIE ROMANO; KOGĂLNICEANU, Mihail; MANI, Iosif I.

LAPOINTE, Savinien (1811—1893), poet francez: FLORESCU, Bonifaciu.

LA ROCHEFOUCAULD, François de (1613—1680), moralist francez: FLECHTENMACHER, Maria; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; ISTRATI, Nicolae; MANI, Iosif I.; POPESCU, Virgiliu.

L'ARRONGE, Adolf (1838—1908), autor dramatic german: GUSTY, Paul.

LAURENCIN (Paul-Aimé Chapelle; 1806—1890), autor dramatic francez: MANOLLI, Alecu.

LAUZANNE DE VAUX-ROUSSEL, Augustin-Théodore de (1805—1877), autor dramatic francez: MILLO, Matei; PASCALY, Mihail.

LAVATER, Johann Kaspar (1741—1801), poet şi filozof elveţian: BARIŢIU, Ieronim G.

LAVEDAN, Henri (1859—1940), scriitor francez: GRIGORIU, Petru V.; SPARTALI, Ioan S.

LAYA, Jean-Louis (1761—1833), autor dramatic francez: PASCALY, Mihail.

LEBLANC, Maurice (1864—1941), scriitor francez: SPARTALI, Ioan S.; NĂDEJDE, Ioan.

LEBRUN, Ponce-Denis Ecouchard (1729—1807), poet francez: VĂCĂRESCU, Iancu.

LECONTE DE LISLE, Charles-Marie-René (1818—1894), poet francez: ANTEMIREANU, Alexandru; DJUVARA, Trandafir George; LAZU, Grigore N.; PĂUN-PINCIO, Ion; PENCIOIU, Grigore D.; POGOR, Vasile; STOENESCU, Theodor M.

LEGOUVÉ, Ernest (1807—1903), scriitor francez: ASLAN, Edgar Theodor; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); CIUPAGEA, Ana; FLECHTENMACHER, Maria; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; MACEDONSKI, Alexandru; MIHĂLESCU, Simeon; PASCALY, Mihail; SIMU, George; STĂNCESCU, Dumitru; ŢINCU, Nicolae.

LEGOUVÉ, Gabriel-Marie (1764—1812), poet francez: NEGRUZZI, Constantin (Costache); GRANDEA, Grigore Haralamb.

LEMAÎTRE, Jules (1853—1914), scriitor francez: ASLAN, Edgar Theodor; FLORESCU, Bonifaciu; HUSSAR, Iosif; SPARTALI, Ioan S.; STĂNCESCU, Dumitru.

LEMOINE, Gustave (1802—1885), autor dramatic francez: GUSTY, Paul; MILLO, Matei; RĂŞCANU, Petru.

LENAU, Nikolaus (1802—1850), poet german: CARP, O.; DEMETRIADE, Mircea; EMINESCU, Mihai; LAZU, Grigore N.; PENCIOIU, Grigore D.; PETRINO, Dimitrie; POMPILIU, Miron; SCROB, Carol; SKELITTI, Nicolai; STEUERMAN, Avram.

LENGYEL, Menyhért (1880 — ?), autor dramatic ungur: GUSTY, Paul.

LEOPARDI, Giacomo (1798—1837), scriitor italian: BASILESCU, Nicolae I.; DENSUŞIANU, Aron; LAZU, Grigore N.; PENCIOIU, Grigore D.; STRAJANU, Mihail; ZAMFIRESCU, Duiliu.

LERMONTOV, Mihail Iurievici (1814—1841), scriitor rus: ADRIAN, Ion Veniamin; LAZU, Grigore N.; MORŢUN, Vasile G.; PETICĂ, Ştefan; STAMATI, Constantin (Costache); STEUERMAN, Avram.

LESAGE, Alain-René (1668—1747), scriitor francez: BURCHI, Ştefan; CLIPA, Gherasim; FĂLCOIANU, Scarlat; GEORGESCU, Paul M.; MARCOVICI, Simeon; NEGRUZZI, Constantin (Costache); SÎMBOTEANU, Ecaterina (Catinca).

LESSING, Gotthold Ephraim (1729—1781), scriitor german: BARIŢIU, Ieronim G.; BOIU, Zaharia; CANIANU, Mihail; CIPARIU, Timotei; LAHOVARI, George I.; MAIORESCU, Titu Liviu; MANI, Iosif I; SUCIU-RUDOW, Lucreţia; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

LEUVEN, Adolphe de (1807—1884), autor dramatic francez: BENGESCU-DABIJA, Gheorghe; MILLO, Matei.

LINDAU, Paul (1839—1919), scriitor german: GUSTY, Paul.

LIVRY, Charles de (1802—1867), autor dramatic francez: BENGESCU-DABIJA, Gheorghe; MILLO, Matei.

LOCKROY (Joseph-Philippe Simon; 1803—1891), autor dramatic francez: BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); LUCHIAN, Neculai; MILLO, Matei.

LONGFELLOW, Henry Wadsworth (1807—1882), poet american: ACHIMESCU, Ion; ALECSANDRESCU, Vasile; COŞBUC, George; FLORESCU, Bonifaciu; LAZU, Grigore N.

LOPEZ, Bernard (1817—1896), autor dramatic francez: GUSTY, Paul.

LOREDANO, Gianfrancesco (1606—1661), scriitor italian: VÎRNAV, Constantin.

LOTI, Pierre (1850—1923), scriitor francez: POLIHRONIADE, Alexandru G.

LUBBOCK, lord Avebury, John (1834—1913), scriitor englez: STĂNCESCU, Dumitru.

LUCIAN din Samosata (c. 125—185), retor şi filozof grec: GRANDEA, Grigore Haralamb; MICU, Samuil; PAPADOPOL-CALIMAH, Alexandru; RACOCE, Teodor.

LUCREŢIU (c. 99—55 î.e.n.), filozof şi poet latin: URECHIA, Vasile A.

MAETERLINCK, Maurice (1862—1949), scriitor belgian: MAIORESCU, Titu Liviu.

MAISTRE, Joseph de (1753—1821), scriitor şi filozof francez: GANE, Costachi.

MAISTRE, Xavier de (1763—1852), scriitor francez: ARGHIROPOL, Emanoil; ARICESCU, Constantin D.; FLORESCU, Bonifaciu; HÉTRAT, Jean Boniface.

MAIZEROY, René (1856—1918), scriitor francez: SPARTALI, Ioan S.

MALHERBE, François de (1555—1628), poet francez: DUNCA-SCHIAU, Constanţa; MACEDONSKI, Alexandru.

MALLARMÉ, Stéphane (1842—1898), poet francez: SPARTALI, Ioan S.

MALLEFILLE, Félicien (1813—1868), scriitor francez: FLORESCU, Bonifaciu.

MALLEVILLE, Claude de (1597—1647), poet francez: DJUVARA, Trandafir George.

MALOT, Hector (1830—1907), scriitor francez: ALECSANDRESCU, Vasile; DAMÉ, Frédéric.

MANUEL, Eugène (1823—1901), scriitor francez: DEMETRESCU, Traian; DIMITRIADE, Constantin; OECONOMU, Ciru; STOENESCU, Theodor M.; ŢINCU, Nicolae.

MANZONI, Alessandro (1785—1873), scriitor italian : CHIȚU, Maria ; CIPARIU, Timotei ; ȚINCU, Nicolae.

MARC AURELIU (121—180), filozof latin : BARIȚIU, Ieronim G. ; ROȘCA, Iuliu I.

MARC-MICHEL (Marc-Antoine Michel ; 1812—1868), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; FOTINO, Alexandru ; LUCHIAN, Neculai ; PORFIRIU, Teodor ; STĂNCESCU, Constantin I.

MARDEN, Orison Swett (1853—1924), scriitor american : ROȘCA, Iuliu I.

MARGUERITTE, Paul (1860—1918), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

MARMIER, Xavier (1809—1892), scriitor francez : ARGHIROPOL, Emanoil ; DEMETRESCU, Traian.

MARMONTEL, Jean-François (1723—1799), scriitor francez : BARAC, Ioan ; CANTACUZINO, Ioan ; CARCALECHI, Zaharia ; CONACHI, Costache ; DIACONOVICI-LOGA, Constantin ; FLORESCU, Bonifaciu ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; MARCOVICI, Simeon ; MICU, Samuil ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PLEȘOIANU, Grigore ; TEODOROVICI, Ioan.

MARRYAT, Frederick (1792—1848), scriitor englez : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

MARS, Antony (1862—1915), autor dramatic francez : MALLA, Ioan D.

MARTIN, Edouard (1828—1866), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

MARTIN, Louis-Aimé (1786—1847), scriitor francez : HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; NEGULICI, Ioan D.

MARTINEZ DE LA ROSA, Francisco (1787—1862), scriitor spaniol : DIMITRIADE, Constantin.

MARȚIAL (c. 40 — c. 104), poet latin : ASACHI, Gheorghe ; BRAN, Petru ; TEODORESCU, G. Dem.

MASSILLON, Jean-Baptiste (1663—1742), orator francez : CLIPA, Gherasim ; DIONISIE ROMANO ; GANE, Costachi ; GHEUCA, Leon ; POTECA, Eufrosin ; ROSETTI, Mircea C. A.

MASSON, Michel (1800—1832), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; MIHĂLESCU, Simeon ; PORFIRIU, Teodor.

MAUPASSANT, Guy de (1850—1893), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BACALBAȘA, Anton ; DAMÉ, Frédéric ; HUSSAR, Iosif ; RUSSU-ȘIRIANU, Ioan ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M. ; TEODORU, Dimitrie A. ; VAIAN, Eugen.

MAY, Karl (1842—1912), scriitor german : NĂDEJDE, Sofia.

MAZÈRES, Edouard-Joseph-Ennemond (1796—1866), autor dramatic francez : NEGRUZZI, Constantin (Costache).

MÉILHAC, Henri (1831—1897), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; GUSTY, Paul ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore.

MÉLESVILLE (Anne-Honoré-Joseph Duveyrier ; 1787—1865), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; CARADA, Eugeniu ; DIMITRIADE, Constantin ; GEORGESCU, Paraschiv T. ; LUCHIAN, Neculai ; MILLO, Matei ; NOTTARA, Constantin I. ; PORFIRIU, Teodor.

MÉNARD, Louis (1822—1901), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

MENDÈS, Catulle (1841—1909), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BARIȚIU, Ieronim G. ; CIUPAGEA, Ana ; DEMETRESCU, Traian ; FLORESCU, Bonifaciu ; SPARTALI, Ioan S. ; STĂNCESCU, Dumitru.

MENDOZA, Diego Hurtado de (1503—1575), istoric și poet spaniol : ASLAN, Theodor ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

MÉRIMÉE, Prosper (1803—1870), scriitor francez : ALEXI, Theohar ; COȘBUC, George ; DAMÉ, Frédéric ; NĂDEJDE, Sofia.

MERRILL, Stuart (1863—1915), poet francez : SPARTALI, Ioan S.

METASTASIO, Pietro (1698—1782), poet italian : ALEXANDRESCU, Grigore ; ASACHI, Gheorghe ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; BUDAI-DELEANU, Ion ; CANTACUZINO, Ioan ; CRIȘAN-KÖRÖSI, Ștefan ; ROSETTI, Constantin A. ; SLĂTINEANU, Iordache ; VĂCĂRESCU, Iancu.

MÉTÉNIER, Oscar (1859—1913), scriitor francez ; SPARTALI, Ioan S.

MEURICE, Paul (1820—1905), scriitor francez : PASCALY, Mihail ; ȚINCU, Nicolae.

MICHELET, Jules (1798—1874), scriitor și istoric francez : DEMETRESCU, Traian.

MICKIEWICZ, Adam (1798—1855), poet polonez : ASACHI, Gheorghe ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N. ; MANI, Iosif I. ; PELIMON, Alexandru ; PETICĂ, Ștefan.

MILLEVOYE, Charles-Hubert (1782—1816), poet francez : CIOCÎRDIA-MATILA, Dimitrie ; NEGRUZZI, Constantin (Costache), ROMAN, Ioan N. ; STRAJANU, Mihail.

MILTON, John (1608—1817), poet englez : LAZU, Grigore N. ; SION, Gheorghe.

MINZONI, Onufrio (1734—1817), poet italian : ASACHI, Gheorghe.

MISTRAL, Frédéric (1830—1914), scriitor francez : HÉTRAT, Jean Boniface ; NAUM, Anton.

MOINAUX, Jules (1815—1895), autor dramatic francez : SPARTALI, Ioan S.

MOLIÈRE (1622—1673), dramaturg francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ARISTIA, Constantin ; ASLAN, Edgar Theodor ; BURCHI, Ștefan ; COSTIESCU, Miltiade ; FLORESCU, Bonifaciu ; GHICA, Ion ; GRĂDIȘTEANU, Grigore ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail ; POPESCU, Virgiliu ; RASTI, C. ; ROSET, Ion (Iancu) ; SION, Gheorghe ; STOENESCU, Theodor M. ; STRÎMBEANU, Toma ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu ; VĂRGOLICI, Ștefan G. ; VELLESCU, Ștefan ; VOINESCU I, Ioan ; VOINESCU II, Ioan.

MOLNAR, Ferenc (1879—1952), scriitor ungur : GUSTY, Paul.

MONNIER, Henri (1799—1877), scriitor francez : ASLAN, Theodor ; LAZU, Grigore N. ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore.

MONSELET, Charles (1825—1888), scriitor francez : POLIHRONIADE, Alexandru G. ; SPARTALI, Ioan S.

MONTÉGUT, Maurice (1855—1911), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

MONTÉPIN, Xavier de (1823—1902), scriitor francez : BANCOV, Ioan P. ; DAMÉ, Frédéric ; SPARTALI, Ioan S. ; VULCAN, Iosif.

MONTESQUIEU, Charles de Secondat de (1689—1755), scriitor francez : ALECSANDRI, Ioan (Iancu) ; BARIȚIU, Ieronim G. ; CANTACUZINO, Ioan ; CĂPĂȚINEANU, Stanciu.

MONTI, Vincenzo (1754—1828), poet italian : POPESCU, Virgiliu.

MOORE, Thomas (1779—1852), poet irlandez : FLORESCU, Bonifaciu ; LAZU, Grigore N. ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PETICĂ, Ștefan ; STAMATI, Constantin (Costache).

MORAND, Eugène (1854—1930), autor dramatic francez : ASLAN, Edgar Theodor ; VELLESCU, Ștefan.

MORÉAS, Jean (1856—1910), poet francez : SPARTALI, Ioan S.

MOREAU, Émile (1852—1922), scriitor francez : CARAGIALI, Iorgu ; PASCALY, Mihail.

MOREAU, Hégésippe (1810—1838), poet francez : GRIGORIU, Petru V.

MOSCHOS din Siracusa (sec. II î.e.n.), poet grec : ASĂCHI, Gheorghe.

MOSER, Gustav von (1825—1903), scriitor german : GUSTY, Paul.

MÜLLER, Wilhelm (1794—1827), poet german : IONESCU, Radu ; LAZU, Grigore N.

MÜLLNER, Amandus Gottfried Adolf (1774—1829), poet german : WINTERHALDER, Enrich.

MULTATULI (Eduard Douwes Dekker; 1820—1887), scriitor olandez : OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin.

MURGER, Henri (1822—1861), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; FLORESCU, Bonifaciu ; GANE, Nicolae ; LUCHIAN, Neculai ; MACEDONSKI, Alexandru ; MILLO, Matei ; WINTERHALDER, Enrich.

MUSSET, Alfred de (1810—1857), poet francez : BARONZI, George ; BOLLIAC, Cezar ; BOTEANU, Gheorghe ; CERCHEZ, I. P. ; CHIȚU, Maria ; DEMETRESCU, Traian ; DJUVARA, Trandafir George ; FLORESCU, Bonifaciu ; FUNDESCU, Ion C. ; GRĂDIȘTEANU, Petre ; GRIGORIU, Petru V. ; IORGA, Zulnia ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; NAUM, Anton ; NICOLEANU, Nicolae ; PĂUN, Vasile D. ; POGOR, Vasile ; SION, Gheorghe ; STOENESCU, Theodor M. ; ȘERBĂNESCU, Theodor ; TEODORESCU, G. Dem. ; TEULESCU, Petre ; ȚINCU, Nicolae ; VĂRGOLICI, Ștefan G. ; VLAHUȚĂ, Alexandru ; VOLENTI, Nicolae.

MÜTZELBURG, Adolf (1831—1882), scriitor german : VERMONT, Bernard Varnava.

NAGY, Ignácz (1810—1854), scriitor ungur : MANI, Iosif I.

NEGRI, Ada (1870—1945), poetă italiană : OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; STEUERMAN, Avram ; ȘERBĂNESCU, Theodor ; ȚINCU, Nicolae ; VLAHUȚĂ, Alexandru.

NAJAC, Émile de (1828—1889), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; MALLA, Ioan D.

NAJAC, Raoul (1856—1915), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile.

NEKRASOV, Nikolai Alexeevici (1821—1878), scriitor rus : MILLE, Constantin ; NĂDEJDE, Sofia.

NĚMCOVÁ, Božena (1820—1862), scriitoare cehă : SLAVICI, Ioan.

NERUDA, Jan (1834—1891), scriitor și ziarist ceh : HUSSAR, Iosif ; LAZU, Grigore N. ; SPARTALI, Ioan S.

NERVAL, Gérard de (1808—1855), scriitor francez : DEMETRIADE, Mircea ; FLORESCU, Bonifaciu ; GRANDEA, Grigore Haralamb.

NEVSKI, Pierre (Piotr Korvin Krukovskoi ; 1844—1899), autor dramatic : MANOLESCU, Grigore.

NIETZSCHE, Friedrich (1844—1900), filozof și scriitor german : CANIANU, Mihail ; SPARTALI, Ioan S.

NORIAC, Jules (1827—1882), scriitor francez : POLIHRONIADE, Alexandru G.

NORTON, Caroline (1808—1877), poetă engleză : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

NOVALIS (1772—1801), poet german : LAZU, Grigore N.

NUITTER (Charles-Louis-Étienne Truinet ; 1828—1899), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; GUSTY, Paul ; PASCALY, Mihail.

NUS, Eugène (1816—1894), scriitor francez : PASCALY, Mihail.

OBRADOVIĆ, Dositej (1742—1811), scriitor sîrb : ȚICHINDEAL, Dimitrie ; RUSU, Ioan.

OHNET, Georges (1848—1918), romancier francez : CANTACUZINO, Grigore C. ; DAMÉ, Frédéric ; GUSTI, Dimitrie ; RUSSU-ȘIRIANU, Ioan.

ONKEL ADAM (Karl Anton Wetterbergh ; 1804—1889), scriitor suedez : EMINESCU, Mihai.

OPITZ, Martin (1597—1639), poet german : COȘBUC, George.

OSSIAN (James Macpherson ; 1736—1796), poet scoțian : ASACHI, Gheorghe ; BASILESCU, Nicolae I. ; BOLLIAC, Cezar ; DUNCA-SCHIAU, Constanța ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LAZU, Grigore N. ; MAVRODOLLU, G. ; ROȘCA, Iuliu I. ; SPARTALI, Ioan S.

OSTROVSKI, Alexandr Nikolaevici (1823—1886), dramaturg rus : DOBROGEANU-GHEREA, Constantin.

OUIDA (Maria Louise de La Ramée ; 1840—1908), romancieră engleză : HUSSAR, Iosif ; RUSSU-ȘIRIANU, Ioan.

OVIDIU (43 î.e.n. — c. 17 e.n.), poet latin : AARON, Vasile ; BARAC, Ioan ; BRAN, Petru ; BUMBAC, Vasile ; CIPARIU, Timotei ; CONACHI, Costache ; COSTIN, Nicolae ; EMINESCU, Mihai ; FRANK von Franckenstein, Valentin ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HASDEU, Bogdan Petriceicu ; LAZU, Grigore N. ; PAULETI, Nicolae ; SĂVESCU, Iuliu Cezar ; SCURTESCU, Nicolae V. ; SORA NOAC, Moise ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu ; VĂRGOLICI, Ștefan G.

PAILLERON, Edouard (1834—1899), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; BODESCU, Dimitrie ; MALLA, Ioan D. ; MANOLESCU, Grigore ; ȚINCU, Nicolae ; VELLESCU, Ștefan.

PÄIVÄRINTA, Pietari (1827—1913), scriitor finlandez : PANȚU, Ion C.

PALACIO VALDES, Armando (1853—1938), scriitor spaniol : SPARTALI, Ioan S.

PARFAIT, Noël (1813—1896), autor dramatic francez : CHIȚU, Gheorghe.

PARNY, Evariste-Désiré de Forges de (1753—1814), poet francez : POLIHRONIADE, Alexandru G.

PARODI, Dominique-Alexandre (1842—1901), scriitor francez : CARAGIALE, Ion Luca.

PASCAL, Blaise (1623—1662), scriitor și filozof francez : CĂPĂȚINEANU, Stanciu ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; ROȘCA, Iuliu I.

PASCOLI, Giovanni (1855—1912), poet și critic italian : ȚINCU, Nicolae.

PĂLADAN, Joseph (1858—1918), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

PELLICO, Silvio (1789—1854), scriitor italian : ASACHI, Ermiona ; BOCANICIU, Ioan ; DENSUȘIANU, Aron ; DUNKA, Titus ; GEORGESCU, Paul M. ; STRAJANU, Mihail.

PERRAULT, Charles (1628—1703), scriitor francez : CARAGIALE, Ion Luca.

PETÖFI, Sándor (1823—1849), poet ungur : BĂDESCU, Ioan (Ioniță) Scipione ; COȘBUC, George ; DJUVARA, Trandafir George ; FLORESCU, Bonifaciu ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MARCHIȘ, George ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETICĂ, Ștefan ; POMPILIU, Miron ; SECULA, Septimiu Sever ; STEUERMAN, Avram ; STOENESCU, Theodor M. ; ȚINCU, Nicolae ; VULCAN, Iosif.

PETRARCA, Francesco (1304—1374), poet italian : ASACHI, Gheorghe ; BOCANICIU, Ioan ; DENSUȘIANU, Aron ; LAZU, Grigore N. ; PANU, George ; STOENESCU, Theodor M. ; ȘOIMESCU, Sava N.

PEYREBRUNE, Georges de (1848—1917), romancieră franceză : SPARTALI, Ioan S.

PICARD, Louis-Benoît (1769—1829), autor dramatic francez : MOȘOI, D. ; WINTERHALDER, Enrich.

PICHLER, Karoline (1769—1843), romancieră austriacă : ASACHI, Ermiona ; GANE, Costachi.

PINDEMONTE, Ippolito (1753—1828), poet italian : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

PINERO, Arthur Wing (1855—1934), autor dramatic englez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel.

PIXÉRÉCOURT, René-Charles Guilbert de (1773—1844), autor dramatic francez : BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; VASILIU, Alecu.

PLATEN-HALLERMÜNDE, August von (1796—1835), scriitor german : COȘBUC. George ; GREGORIADY de Bonacchi, Mihai ; POMPILIU, Miron ; STEUERMAN, Avram.

PLATON (427—347 î.e.n.), filozof grec : BUMBAC, Vasile ; GHEUCA, Leon ; SCRIBAN, Filaret.

PLAUT (c. 251—184 î.e.n.), poet latin : COȘBUC, George ; LEONESCU, Vasile.

PLINIU CEL TÎNĂR (62—113), scriitor latin : STOICA, Ștefan.

PLOUVIER, Edouard (1821—1876), scriitor francez : MIHĂLESCU, Simeon.

PLUTARH din Cheroneea (c. 46 — c. 120), scriitor, istoric și filozof grec : ARISTIA, Constantin ; DIACONOVICI-LOGA, Constantin ; GEORGESCU, Paul M. ; MELIDON, George Radu ; RACOCE, Teodor.

POE, Edgar Allan (1809—1849), scriitor american : ACHIMESCU, Ion : CARAGIALE, Ion Luca ; EMINESCU, Mihai ; FLORESCU, Bonifaciu ; HÉTRAT, Jean Boniface ; MACEDONSKI, Alexandru ; PENCIOIU, Grigore D. ; POGOR, Vasile ; SĂVESCU, Iuliu Cezar ; SMARA ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M. ; TEODORU, Dimitrie A.

POLO, Gaspar Gil (? — 1591), scriitor spaniol : FLORESCU, Bonifaciu.

PONSARD, François (1814—1867), poet francez : GEORGESCU, Paraschiv T. ; LERESCU, Ioan C. ; NAUM, Anton ; PASCALY, Mihail ; STOENESCU, Theodor M.

PONSON DU TERRAIL, Pierre-Alexis (1829—1871), romancier francez : DAMÉ, Frédéric ; GUSTI, Dimitrie ; NEGRUȚIU-FEKETE, Nicolae ; OBREGIA, Alexandru ; VULCAN, Iosif.

PONTSEVREZ, P. D. (1854—1910), scriitor francez : ACHIMESCU, Ion.

POPE, Alexander (1688—1744), poet englez : CANTACUZINO, Ioan ; CONACHI, Costache ; FLORESCU, Bonifaciu.

PORTO, Luigi da (1485—1529), scriitor italian : DAMÉ, Frédéric.

PORTO-RICHE, Georges de (1849—1930), scriitor francez : ȚINCU, Nicolae.

POTIER, Charles-Joseph-Edouard (1806—1870), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile.

PREVEL, Jules (1835—1889), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

PRÉVOST d'Exiles, Antoine-François, abatele (1697—1763), romancier francez : BĂJESCU, Ștefan ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; SPARTALI, Ioan S.

PRÉVOST, Marcel (1862—1941), romancier francez : SPARTALI, Ioan S.

PROCLOS (410—485), filozof grec : SPARTALI, Ioan S.

PROPERȚIU (c. 49—15 î.e.n.), poet latin : VĂRGOLICI, Ștefan G.

PRUTZ, Robert (1816—1872), scriitor și istoric literar german : IAMANDI, Dimitrie G. ; SKELITTI, Nicolai.

PUȘKIN, Alexandr Sergheevici (1799—1837), poet rus : CONTA, Vasile ; DONICI, Alexandru (Alecu) ; DUNCA-SCHIAU, Constanța ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; GROZESCU, Iulian ; LAZU, Grigore N. ; MORARIU-ANDRIEVICI, Silvestru ; MORȚUN, Vasile G. ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; SÎRBU, Ioan ; SPARTALI, Ioan S. ; STAMATI, Constantin (Costache) ; ȚINCU, Nicolae.

PUTLITZ, Gustav Heinrich Gans zu (1821—1890), scriitor german : STĂNCESCU, Dumitru.

PYAT, Félix (1810—1889), autor dramatic francez : GEORGESCU, Paraschiv T. ; MANOLLI, Alecu ; MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; STĂNCESCU, Constantin I.

RABELAIS, François (c. 1494—1553), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu.

RACINE, Jean-Baptiste (1639—1699), dramaturg francez : ASACHI, Gheorghe ; ASLAN, Edgar Theodor ; FĂLCOIANU, George ; SION, Gheorghe ; STAMATI, Constantin (Costache) ; STEUERMAN, Avram; STOENESCU, Theodor M. ; VĂCĂRESCU, Iancu.

RATISBONNE, Louis (1827—1900), literat francez : POGOR, Vasile ; ȚINCU, Nicolae.

REBOUL, Jean (1796—1864), poet francez : NAUM, Anton.

REGNARD, Jean-François (1655—1709), scriitor francez : ASLAN, Edgar Theodor ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; SCAVINSCHI, Daniil ; STOENESCU, Theodor M.

RÉMUSAT, Claire-Elisabeth de Vergennes de (1780—1821), scriitoare franceză : BARIȚIU, Ieronim G.

RENARD, Jules (1864—1910), scriitor francez : CONSTANTINESCU-STANS, I. ; POP-RETEGANUL, Ion.

REYBAUD, doamna Charles (1802—1871), romancieră franceză : WINTERHALDER, Enrich.

RICCOBONI, Luigi (1675—1753), scriitor italian : BARAC, Ioan.

RICHEPIN, Jean (1849—1926), scriitor francez : DEMETRIADE, Mircea ; DJUVARA, Trandafir George ; HODOȘ, Enea ; LIVESCU, Ioan I. ; POGOR, Vasile ; RUSSU-ȘIRIANU, Ioan : SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M. ; TEODORU, Dimitrie A. ; ȚINCU, Nicolae.

RIMBAUD, Arthur (1854—1891), poet francez : DEMETRIADE, Mircea.

RIVET, Gustave (1848 — ?), scriitor francez : DEMETRESCU, Traian.

ROBERTO, Federico de (1866—1927), scriitor italian : BARIȚIU, Ieronim G.

ROLLI, Paolo (1687—1765), poet italian : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

ROLLIN, Charles (1661—1741), scriitor francez : VÎRNAV, Vasile.

ROLLINAT, Maurice (1846—1903), poet francez : FLORESCU, Bonifaciu ; MACEDONSKI, Alexandru ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M.

ROMANI, Felice (1788—1865), poet italian : ASACHI, Gheorghe ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

RONSARD, Pierre de (1524—1585), poet francez : DJUVARA, Trandafir George ; FLORESCU, Bonifaciu.

ROSIER, Paul-Bernard (1798—1880), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; MANOLLI, Alecu ; MIHĂLESCU, Simeon ; NEGULICI, Ioan D.

ROSTOPCIN, Feodor Vasilievici (1763—1826), scriitor rus : CARAGIALE, Ion Luca.

ROTI, Carlo (1781—1854), scriitor italian : DUNKA, Titus.

RÖTSCHER, Heinrich Theodor (1803—1871), estetician și critic literar german : EMINESCU, Mihai.

ROUGEMONT, Michel-Nicolas Balisson de (1781—1840), autor dramatic francez : RĂȘCANU, Petru.

ROUSSEAU, Jean-Baptiste (1671—1741), scriitor francez : DJUVARA, Trandafir George ; DUNCA-SCHIAU, Constanța ; MANU, Manoil (Manolachi).

ROUSSEAU, Jean-Jacques (1712—1778), scriitor și filozof francez : ARICESCU, Constantin D. ; BARIȚIU, Ieronim G. ; CANTACUZINO, Ioan ; CĂPĂȚÎNEANU, Stanciu ; CONACHI, Costache ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; MANI, Iosif I.

ROYER, Alphonse (1803—1875), scriitor francez : LUCHIAN, Neculai ; PÎCLEANU, Atanasie N.

RÜCKERT, Friedrich (1788—1866), scriitor german : BOIU, Zaharia ; COȘBUC, George ; FLORESCU, Bonifaciu ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N. ; POMPILIU, Miron.

RUNEBERG, Johan Ludvig (1804—1877), poet finlandez : FLORESCU, Bonifaciu.

RUSKIN, John (1819—1900), critic de artă englez : ACHIMESCU, Ion.

SAADI, Muslin ad-Din (1184—1291), poet persan : LAZU, Grigore N.

SACHS, Hans (1494—1576), poet german : BOIU, Zaharia.

SAINTE-BEUVE, Charles-Augustin (1804—1869), critic literar și scriitor francez : FLECHTENMACHER, Maria ; FLORESCU, Bonifaciu.

SAINT-GELAIS, Mellinde (1491—1558), poet francez : FLORESCU, Bonifaciu.

SAINTINE, Xavier (1798—1865), scriitor francez : LUCHIAN, Neculai ; MILLO, Matei.

SAINT-MARC GIRARDIN (1801—1873), literat francez : GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

SALTÎKOV-ȘCEDRIN, Mihail Evgrafovici (1826—1889), scriitor rus : ARBORE, Zamfir C. ; CRĂSESCU, Victor.

SALUSTIU (86—35 î.e.n.), istoric latin : DENSUȘIANU, Aron ; ZANNE, Alexandru.

SAND, George (1804—1876), scriitoare franceză : ANDRONIC, Ștefan ; BARONZI, George ; BOSSUE-CEANU, Grigore R. ; FLORESCU, Bonifaciu ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; MOȘOI, D. ; NĂDEJDE, Gheorghe ; NENOVICI, Nicolae ; POLIHRONIADE, Alexandru G. ; TEULESCU, Petre.

SANDEAU, Jules (1811—1883), scriitor francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail ; POLIHRONIADE, Alexandru G. ; STĂNCESCU, Dumitru ; ȘOIMESCU, Ioan N. ; TEODORESCU, G. Dem. ; TEULESCU, Petre.

SAPHIR, Moritz Gottlieb (1795—1858), scriitor austriac : FILIMON, Nicolae ; GROZESCU, Iulian ; MUREȘANU, Andrei ; SION, Gheorghe.

SAPPHO (c. 625 — c. 580 î.e.n.), poetă greacă : BOLINTINEANU, Dimitrie ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HRISOVERGHI, Alexandru ; MEITANI, George G. ; SĂULESCU, Gheorghe.

SARDOU, Victorien (1831—1908), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; GHICA, Ion ; GRIGORIU, Petru V. ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; NOTTARA, Constantin I. ; PASCALY, Mihail ; PORFIRIU, Teodor.

SCHILLER, Friedrich von (1759—1805), scriitor german : ALBINEȚ, Ioan ; ASACHI, Gheorghe ; BARIȚIU, George ; BARIȚIU, Ieronim G. ; BUMBAC, Vasile ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; CANIANU, Mihail ; COȘBUC, George ; EMINESCU, Mihai ; GEORGESCU, Paul M. ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HRISOVERGHI, Alexandru ; IAMANDI, Dimitrie G. ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; LAPEDATU, Ioan Al. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MAIORESCU-HUMPEL, Emilia ; MANI, Iosif I. ; MANOLESCU, Grigore ; MELIDON, George Radu ; MIHĂLESCU, Simeon ; MORARIU, Constantin ; MUREȘANU, Andrei ; MUREȘIANU, Iacob ; NEGRI, Constantin (Costache) ; NEGRUZZI, Iacob C. ; NICOLEANU, Nicolae ; PAULETI, Nicolae ; PELIMON, Alexandru ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETRA-PETRESCU, Nicolae ; POMPILIU, Miron ; QUINTESCU, Nicolae Ch. ; RADU, Alexandru ; RUCĂREANU, Nicolae ; RUSU, Ioan ; SKELITTI, Nicolai ; STERN, Adolph ; STOENESCU, Theodor M. ; STRAJANU, Mihail ; TINCU-VELIA, Nicolae ; VASILIU, Alecu ; VĂRGOLICI, Ștefan G. ; VERMONT, Bernard Varnava ; WINTERHALDER, Enrich ; XENOPOL, Alexandru D.

SCHMIDT, Johann Christoph, canonicul (1763—1854), scriitor german : BOIU, Zaharia ; PLEȘOIANU, Grigore ; RÎUREANU, Ion M.

SCHÖNAICH-CAROLATH, Emil von (1852—1908), scriitor german : COȘBUC, George.

SCHOPENHAUER, Arthur (1788—1860), filozof german : ALECSANDRESCU, Vasile ; CANIANU,

Mihail ; MAIORESCU, Titu Liviu ; PANȚU, Ion C. ; VERMONT, Bernard Varnava.

SCHREINER, Olive (1859—1920), romancieră engleză : TEODORU, Dimitrie A.

SCHUBART, Christian Friedrich Daniel (1739—1791), poet german : FILIPESCU, Constantin G.

SCHWARTZ, Marie Sophie (1819—1894), romancieră suedeză : NEGRUȚIU-FEKETE, Nicolae.

SCHWOB, Marcel (1867—1905), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

SCOTT, Walter (1771—1832), scriitor englez : BARONZI, George ; FLORESCU, Bonifaciu ; GHICA, Dimitrie Ion ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

SCRIBE, Eugène (1791—1861), dramaturg francez : ASLAN, Edgar Theodor ; ASLAN, Theodor ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; CANTACUZINO, Grigore C. ; CARADA, Eugeniu ; CARAGIALE, Ion Luca ; CODRESCU, Teodor ; FILIPESCU, Emanuel ; FLECHTENMACHER, Maria ; FOTINO, Alexandru ; MANOLLI, Alecu ; MIHĂLESCU, Simeon ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PORFIRIU, Teodor ; ROSET, Ion (Iancu) ; STOENESCU, Theodor M. ; VĂCĂRESCU, Iancu ; VELLESCU, Ștefan.

SECOND, Alberic (1816—1887), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu.

SECOND, Jean (1511—1536), poet flamand : SPARTALI, Ioan S.

SEGRAIS, Jean Regnault de (1624—1701), poet francez : POGOR, Vasile.

SEIDL, Johann Gabriel (1804—1875), scriitor german : POMPILIU, Miron.

SÉJOUR, Victor (1821—1874), autor dramatic francez : CARADA, Eugeniu ; DIMITRIADE, Constantin ; MIHĂLESCU, Simeon ; PASCALY, Mihail.

SENECA (4 î.e.n. — 65 e.n.), filozof și scriitor latin : GHEUCA, Leon ; GRANDEA, Grigore Haralamb.

SENKOWSKI, Osip (1800—1858), literat și orientalist polonez : DONICI, Alexandru (Alecu) ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; STAMATI, Constantin (Costache).

SERAO, Matilde (1856—1927), romancieră italiană : BARIȚIU, Ieronim G. ; NĂDEJDE, Sofia.

SHAKESPEARE, William (1564—1616), dramaturg și poet englez : ASLAN, Edgar Theodor ; BAGDAT, Toma Alexandru ; BARAC, Ioan ; BARIȚIU, George ; BĂJESCU, Ștefan ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; CARADA, Eugeniu ; CARP, Petre P. ; CRĂSESCU, Victor ; DAMÉ, Frédéric ; DJUVARA, Trandafir George ; EMINESCU, Mihai ; GHICA, Dimitrie Ion ; GHICA, Scarlat Ion ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MANOLESCU, Grigore ; PELIMON, Alexandru ; RACOVIȚĂ, Dimitrie D. ; STERN, Adolph ; STOENESCU, Theodor M. ; STOICA, Ștefan ; TEULESCU, Petre ; VASILIU, Alecu.

SHELLEY, Percy Bysshe (1792—1822), poet englez : HĔTRAT, Jean Boniface ; LAZU, Grigore N. ; SĂVESCU, Iuliu Cezar ; SPARTALI, Ioan S. ; STEUERMAN, Avram.

SIENKIEWICZ, Henryk (1846—1916), scriitor polonez : CANIANU, Mihail ; NĂDEJDE, Sofia ; PANȚU, Ion C.

SILVESTRE, Armand (1837—1901), scriitor francez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ASLAN, Edgar Theodor ; DJUVARA, Trandafir George ; FLORESCU, Bonifaciu ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M.

SIRAUDIN, Paul (1813—1883), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; PASCALY, Mihail.

SMOLLETT, Tobias George (1721—1771), scriitor englez : ACHIMESCU, Ion.

SOFOCLE (497—405 î.e.n.), poet tragic grec : ASLAN, Edgar Theodor ; LAZU, Grigore N. ; SĂVESCU, Iuliu Cezar.

SOLOGUB, Vladimir Alexandrovici (1814—1882), poet și romancier rus : ARGHIROPOL, Emanoil.

SOULIÉ, Frédéric (1800—1847), scriitor francez : COSTIESCU, Miltiade ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; NĂDEJDE, Gheorghe ; RĂȘCANU, Petru.

SOUVESTRE, Émile (1806—1854), scriitor francez : ARGHIROPOL, Emanoil ; BARIȚIU, Ieronim G. ; BIBICESCU, Ioan G. ; PELIMON, Alexandru ; ROSETTI, Constantin A.

STAËL, doamna de (1766—1817), scriitoare franceză : BOLLIAC, Cezar ; VOINESCU I, Ioan.

STOBEU, Ioannes (c. sec. VI), scriitor grec : RACOCE, Teodor.

STORM, Theodor (1817—1888), scriitor german : LAZU, Grigore N. ; SLAVICI, Ioan.

STRACHWITZ, Moritz von (1822—1847), poet german : COȘBUC, George.

STRATZ, Rudolf (1864—1936), scriitor german : SLAVICI, Ioan.

STURM, Julius Karl Reinhold (1816—1896), poet german : IAMANDI, Dimitrie G.

SUDERMANN, Hermann (1857—1928), scriitor german : CANIANU, Mihail ; GUSTY, Paul ; POPESCU, Virgiliu ; ROȘCA, Iuliu I.

SUE, Eugène (1804—1857), romancier francez : BARONZI, George ; BĂJESCU, Constantin C. ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; CIPARIU, Timotei ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; MIHĂLESCU, Simeon ; RACOVIȚĂ, Nicolae D. ; TEULESCU, Petre.

SUETONIU (c. 70 — c. 150), istoric latin : MUNTEANU, Gavriil.

SULLY PRUDHOMME (1839—1907), poet francez : DEMETRESCU, Traian ; DJUVARA, Trandafir George ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; POGOR, Vasile ; ROMAN, Ioan N. ; SCROB, Carol ; SPARTALI, Ioan S. ; STEUERMAN, Avram ; STOENESCU, Theodor M.

SWIENTOCHOWSKI, Aleksander (1849—1939), scriitor polonez : HUSSAR, Iosif.

SWIFT, Jonathan (1667—1745), scriitor englez : ALEXI, Theohar ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; IONESCU-CAION, Const. Al. ; NEGULICI, Ioan D.

ȘEVCENKO, Taras Grigorievici (1814—1861), poet ucrainean : ARBORE, Zamfir C.

TACIT (c. 55 — c. 120), istoric latin : BURADA, Teodor T. ; MUNTEANU, Gavriil.

TASSO, Torquato (1544—1595), poet italian : ALEXANDRESCU, Grigore ; ASACHI, Gheorghe ; BOCANICIU, Ioan ; CIPARIU, Timotei ; DENSUȘIANU, Aron ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LAZU, Grigore N. ; PÎCLEANU, Atanasie N. ; ȚINCU, Nicolae.

TENCIN, Claudine-Alexandrine Guérin de (1685—1749), scriitoare franceză : MARCOVICI, Simeon.

TEOCRIT (c. 315 — c. 250 î.e.n.), poet grec : BOLINTINEANU, Dimitrie ; CARAGIANI, Ioan D. ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; MACEDONSKI, Alexandru ; NAUM, Anton.

TEOFRAST (c. 372—287 î.e.n.), filozof și savant grec : BARIȚIU, Ieronim G. ; NEGRUZZI, Constantin (Costache).

TERENȚIU (185—159 î.e.n.), poet satiric latin : BRAN, Petre ; COȘBUC, George.

THEURIET, André (1833—1907), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; NĂDEJDE, Sofia ; SPARTALI, Ioan S. ; STĂNCESCU, Dumitru ; ȚINCU, Nicolae.

THIBOUST, Lambert (1826—1867), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; PORFIRIU, Teodor ; RĂȘCANU, Petru.

THOMAS a Kempis (c. 1379—1471), scriitor religios german : MICU, Samuil ; MUNTEANU, Gavriil.

TIBUL (c. 50 — c. 18 î.e.n.), poet latin : BRAN, Petru ; VĂRGOLICI, Ștefan G.

TOLSTOI, Lev Nikolaevici (1828—1910), scriitor rus : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; HUSSAR, Iosif ; MORȚUN, Vasile G. ; ONIȚIU, Virgil ; PETRA-PETRESCU, Nicolae ; POP-RETEGANUL, Ion ; ROȘCA, Iuliu I. ; STEUERMAN, Avram ; VOLENTI, Nicolae.

TÖPFFER, Rodolphe (1799—1846), scriitor elvețian : FLORESCU, Bonifaciu.

TOTH, Kálmán (1831—1881), poet și publicist ungur : POMPILIU, Miron.

TOUROUDE, Alfred (1839 — ?), autor dramatic francez : GEORGESCU, Paraschiv T. ; VELLESCU, Ștefan.

TURGHENIEV, Ivan Sergheevici (1818—1883), scriitor rus : BACALBAȘA, Anton ; BELDICEANU, Nicolae ; BUDESCU, Vasile ; COȘBUC, George ; DAMÉ, Frédéric ; GRUBER, Eduard ; HODOȘ, Enea ; NĂDEJDE, Sofia ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; PANȚU, Ion C. ; PETICĂ, Ștefan ; PETRA-PETRESCU, Nicolae ; POPOVICI-BĂNĂȚEANUL, Ioan ; RUSSU-ȘIRIANU, Ioan ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M. ; VAIAN, Eugen.

TWAIN, Mark (1835—1910), scriitor american : CARAGIALE, Ion Luca ; EMINESCU, Mihai ; MAIORESCU-DYMSZA, Livia ; PANȚU, Ion C. ; POP-RETEGANUL, Ion ; VASILIU, George.

UCHARD, Mario (1824—1893), scriitor francez : MALLA, Ioan D.

UHLAND, Ludwig (1787—1862), poet și istoric literar german : BÂRSEANU, Andrei ; BOIU, Zaharia ; CODRU-DRĂGUȘANU, Ion Germaniu ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N. ; MANI, Iosif I. ; POGOR, Vasile ; POMPILIU, Miron ; SKELITTI, Nicolai ; STRAJANU, Mihail.

USSIEUX, Louis d' (1747—1805), literat francez : BELDIMAN, Alexandru (Alecu).

VACQUERIE, Auguste (1819—1895), scriitor și jurnalist francez : NOTTARA, Constantin I. ; STOENESCU, Theodor M.

VAEZ, Gustave (1812—1862), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; LUCHIAN, Neculai.

VALABRÈGUE, Albin (1853 — ?), autor dramatic francez : MALLA, Ioan D. ; MOSCHUNA, Sever ; ȚINCU, Nicolae.

VANDERBURCH, Louis-Émile (1794—1862), scriitor francez : FILIPESCU, Emanuel ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail.

VARIGNY, Charles Crosnier de (1829—1899), scriitor francez : CHIȚU, Maria.

VARIN (Charles-Victor Voirin ; 1798—1869), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; GEORGIAN, George D. ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLLI, Alecu.

VARNER, François-Antoine (1789—1854), vodevilist francez : LUCHIAN, Neculai.

VAUVENARGUES, Luc de Clapiers de (1715—1747), moralist francez : POPESCU, Virgiliu.

VERGA, Giovanni (1840—1922), romancier italian : VENTURA, Grigore.

VERGILIU (70—19 î.e.n.), poet latin : AARON, Vasile ; BRAN, Petru ; BUMBAC, Vasile ; COȘBUC, George ; DENSUȘIANU, Aron ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LAURIAN, Dimitrie August ; LAZU, Grigore N. ; ODOBESCU, Alexandru I. ; PĂUCESCU, Grigore ; POGOR, Vasile ; POPP, Vasilie ; PORFIRIU, Mihail ; SORA NOAC, Moise ; STRAJANU, Mihail ; VĂRGOLICI, Ștefan G.

VERLAINE, Paul (1844—1896), poet francez : DEMETRIADE, Mircea.

VERNE, Jules (1828—1905), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; DAMÉ, Frédéric ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; MOSCHUNA, Sever ; NĂDEJDE, Sofia ; ONIȚIU, Virgil ; PASTIA, Mihai ; VULCAN, Iosif.

VERRI, Alessandro (1741—1816), scriitor italian : DENSUȘIANU, Aron.

VIENNET, Jean-Pons-Guillaume (1777—1868), scriitor francez : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

VIGNY, Alfred de (1797—1863), scriitor francez : BOLLIAC, Cezar ; ROSETTI, Constantin A. ; STAMATI, Constantin (Costache).

VILLIERS DE L'ISLE ADAM, Auguste de (1838—1889), scriitor francez : MACEDONSKI, Alexandru ; SPARTALI, Ioan S.

VITTORELLI, Iacopo (1749—1835), poet italian : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

VOITURE, Vincent (1597—1648), literat francez : DĂRMĂNESCU, Iordache Darie.

VOLNEY, Constantin-François de Chasseboeuf de (1757—1820), filozof și poet francez : CĂPĂȚINEANU, Stanciu ; DEMETRESCU, Mihail ; ISPIRESCU, Petre ; MARCOVICI, Simeon ; POGOR, Vasile ; TĂUTU, Ionică, comisul ; TEODORU, Dimitrie A.

VOLTAIRE (1694—1778), scriitor francez : ALEXANDRESCU, Grigore ; ARISTIA, Constantin ; ASACHI, Gheorghe ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; CĂPĂȚINEANU, Stanciu ; CÎRLOVA, Vasile ; CLIPA, Gherasim ; CONACHI, Costache ; FLORESCU, Bonifaciu ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HÉTRAT, Jean Boniface ; LAZU, Grigore N. ; MANI, Iosif I. ; MANU, Manoil (Manolachi) ; MILU, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PLEȘOIANU, Grigore ; POGOR, Vasile, comisul ; RACOVIȚĂ, Nicolae D. ; SCRIBAN, Filaret ; SION, Gheorghe ; SÎMBOTEANU, Ecaterina (Catinca) ; STAMATI, Constantin (Costache) ; STOENESCU, Theodor M. ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu ; VÎRNAV, Vasile.

VÖRÖSMARTY, Mihály (1800—1855), poet ungur : LAZU, Grigore N. ; MANI, Iosif I. ; POMPILIU, Miron.

VOSS, Richard (1851—1918), poet german : BÂRSEANU, Andrei ; VENTURA, Grigore.

WALLIN, Jan Olof (1779—1839), poet suedez : GUSTI, Dimitrie.

WEISS, Franz Rudolf (1751—1818), scriitor elveţian : GANE, Costachi.

WERNICKE, Christian (1661—1725), poet german : EMINESCU, Mihai.

WIELAND, Christoph Martin (1733—1813), scriitor german : MUREŞANU, Andrei ; RACOCE, Teodor.

WILDENBRUCH, Ernst von (1845—1909), scriitor german : CANIANU, Mihail.

WHITMAN, Walt (1819—1892), poet american : PETICĂ, Ştefan.

WORDSWORTH, William (1770—1850), poet englez : DEMETRESCU, Traian ; LAZU, Grigore N.

XENOFON din Efes (sec. II sau III), scriitor grec : BARAC, Ioan ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; PAULETI, Nicolae.

YOUNG, Edward (1683—1765), poet englez : ASACHI, Lazăr (Leon) ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LAZU, Grigore N. ; MARCOVICI, Simeon ; MUREŞANU, Andrei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PEŞACOV, Gheorghe (Gheorghian).

ZAPPI, Giovanni Battista (1667—1719), poet italian : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

ZEDLITZ, Joseph Christian von (1790—1862), poet austriac : COŞBUC, George ; CREŢEANU, George ; SKELITTI, Nicolai.

ZEIGLER, Friedrich Wilhelm (1750—1827), autor dramatic german : VĂCĂRESCU, Iancu.

ZOLA, Émile (1840—1902), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; MILLE, Constantin ; NĂDEJDE, Ioan ; NĂDEJDE, Sofia ; RUSSU-ŞIRIANU, Ioan ; SPARTALI, Ioan S.

ZORRILLA Y MORAL, José (1817—1893), poet spaniol : DIMITRIADE, Constantin.

ZSCHOKKE, Heinrich (1771—1848), scriitor german : BARIŢIU, Ieronim G. ; CANIANU, Mihail ; FLORESCU, Ioan Emanoil ; MACEDONSKI, Alexandru ; SPARTALI, Ioan S. ; VERMONT, Bernard Varnava ; WINTERHALDER, Enrich.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

PETRU PAVEL AARON. După o pictură în ulei. În „Boabe de grîu", IV, 1933, *336*. 1/I*

TEODOR AARON, *SCURTĂ APENDICE LA ISTORIA LUI PETRU MAIOR*, Buda, Tip. Universității, 1828. Pagină de titlu. 2/I

VASILE AARON, *ISTORIA LUI SOFRONIM ȘI A HARITEI*, Sibiu, Tip. Bart, 1821. Pagină de titlu. 2/I

ION ACHIMESCU. În „Foaia populară", V, 1902, 5. 4/I

„ADEVĂRUL". Frontispiciu. 5/I

„ALĂUTA ROMÂNEASCĂ". Frontispiciu. 8/II

„ALBINA PINDULUI". Frontispiciu. 10/II

„ALBINA ROMÂNEASCĂ". Frontispiciu. 11/II

SEPTIMIU ALBINI. Fotografie „vizit" 90×50 mm., Bistrița, Atelierul A. Roșu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4826. 13/I

VASILE ALECSANDRESCU. În „Biblioteca modernă", III, 1910, 1. 14/II

IANCU ALECSANDRI. Fotografie „vizit" 92×58 mm., Paris, Atelierul Alophe. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4831. 15/I

VASILE ALECSANDRI. Fotografie „cabinet" 140×110 mm., Iași, Atelierul Nestor Heck. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 38330. 16/I-II

VASILE ALECSANDRI, *SERGENTUL*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 5927, f. *15v*. 18/II

VASILE ALECSANDRI. Fotografie „cabinet" 140×110 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 38334. 20/I

VASILE ALECSANDRI, *FÎNTÎNA BLANDUZIEI*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 1557, f. *2r*. 21/I

VASILE ALECSANDRI. Fotografie „vizit" 95×54 mm., București, Atelierul Charles Szathmary. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4834. 22/II

DIMITRIE ALEXANDRESCO. În D. Alexandresco, *Principiile dreptului civil român*, I, București, Socec, 1926. 24/II

GRIGORE ALEXANDRESCU. Fotografie „vizit" 105×63 mm., București, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4828. 25/I-II

GRIGORE ALEXANDRESCU, *SUVENIRE ȘI IMPRESII. EPISTOLE ȘI FABULE*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847. Pagină de titlu. 26/I

GRIGORE ALEXANDRESCU. Fotografie 190×150 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 10359. 27/I

ISTORIA A ALEXANDRULUI CELUI MARE, Sibiu, Tip. Bart, 1794. Pagină de titlu. 30/I

ARTEMIU PUBLIU ALEXI. În „Revista științifică „V. Adamachi", XXIX, 1943, 1. 30/II

GHEORGHE ALEXICI, *TEXTE DIN LITERATURA POPORANĂ ROMÂNĂ*, t. I, Budapesta, Editura autorului, 1899. Pagină de titlu. 32/I

„ALMANAHUL SOCIETĂȚII ACADEMICE SOCIAL—LITERARE „ROMÂNIA JUNĂ". Pagină de titlu. 33/I

„AMICUL FAMILIEI". Frontispiciu. 35/II

ARTEMIE ANDERCO. În „Luceafărul", IV, 1905, 3. 37/II

ANONIMUL BRÎNCOVENESC. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 441, f. *1r*. 39/I

DOMNITORUL CONSTANTIN BRÎNCOVEANU. După pictura murală de la mănăstirea Hurezi. În I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, București, Meridiane, 1973. 40/II

ALEXANDRU ANTEMIREANU. În Alexandru Antemireanu, *Din vremea lui Căpitan Costache*, îngr. și pref. Apriliana Medianu, București, Universul, 1937. 41/II

ANTIM IVIREANU. Fotografie 218×128 mm. după fresca de la mănăstirea Govora. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20758. 42/II

EVANGHELIE GRECO-ROMÂNĂ, București, 1693. Pagină de titlu. 44/I

ZAHARIA ANTINESCU. Gravură. În Zaharia Antinescu, *Autobiografia mea*, Ploiești, Progresul, 1896. 45/I

TEOHARI ANTONESCU. În „Convorbiri literare", LXXII, 1939, 3. 45/II

ZAMFIR ARBORE. În Frédéric Damé. *Bucarest en 1906*, București, Socec, 1907, *185*. 46/I

ARCHIRIE ȘI ANADAN. Pagină de text. B.A.R., ms. 577, f. *61r*. 48/I

EMANOIL ARGHIROPOL. Desen. În Barbu Theodorescu, *Contribuțiuni la cunoașterea strămoșilor lui N. Iorga*, București, Vremea, 1948, *71*. 49/I

„ARHIVA". Frontispiciu. 49/II

„ARHIVA ROMÂNEASCĂ". Copertă. 50/II

CONSTANTIN D. ARICESCU. În I. Massoff, *Teatrul românesc*, I, București, E.L., 1961. 51/I

* Cifrele arabe indică pagina, iar cele romane coloana.

IULIA ARICESCU. În *Almanahul literar*, 1976, *98.* 52/II

CONSTANTIN ARISTIA. Desen în creion conté 250×157 mm. de L. Dupré. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 1414. 53/II

EMILE DESCHAMPS, *RENÉ-PAUL ŞI PAUL-RENÉ*, tr. Ermiona Asachi, Iaşi, Tip. Albinei, 1839. Pagină de titlu. 55/I

GHEORGHE ASACHI. Fotografie 400×350 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 8115. 56/I-II

GHEORGHE ASACHI. Autoportret. În H. Blazian, *Gh. Asachi*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956. 57/II

EDGAR THEODOR ASLAN. Detaliu dintr-o fotografie de grup. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 20791. 60/II

THEODOR ASLAN. Detaliu dintr-o fotografie de grup. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 20791. 61/II

EMBLEMA ASOCIAŢIEI LITERARE A ROMÂNIEI. 62/I

ACTELE PRIVITOARE LA URZIREA ŞI ÎNFIINŢAREA ASOCIAŢIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ŞI CULTURA POPORULUI ROMÂN, Sibiu, Tip. Diecezană, 1862. Pagină de titlu. 62/II

ORAŞUL SIBIU ÎN SECOLUL AL XIX-LEA. Cromolitografie 290×420 mm, de Joseph Hoeg. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 4948. 63/I-II

DOMNITORUL PETRU ŞCHIOPUL. După tabloul votiv de la mănăstirea Galata. În Ion Miclea, *Iaşii marilor iubiri*, Bucureşti, Meridiane, 1971. 67/II

VINCENŢIU BABEŞ. Fotografie „vizit" 85×50 mm. Viena, Atelierul G. Krebesz. B.A.R. Cabinetul de Stampe, F. I. 4854. 68/I

ANTON BACALBAŞA. În Anton Bacalbaşa, *Scrieri alese*, I, îngr. şi introd. Virgiliu Ene, Bucureşti, E.L., 1965. 69/I

ION C. BACALBAŞA. Caricatură. În *Istoria teatrului în România*, II, Bucureşti, E.A., 1971, *473.* 70/II

V. ALECSANDRI, *POEZII POPORALE. BALADE (CÎNTICE BĂTRÎNEŞTI)*, Iaşi, Tip. Buciumului român, 1852. Pagină de titlu. 72/I

GRUP DE LĂUTARI DIN SECOLUL AL XIX-LEA. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 8248. 73/I

IOAN BARAC. Portret. În I. Barac, *O mie şi una de nopţi*, I. Braşov, 1836. 74/II

GEORGE BARIŢIU. În *George Bariţ şi contemporanii săi*, II, îngr. Şt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriş, G. Neamţu, Gr. Ploeşteanu, M. Popa, Bucureşti, Minerva, 1975. 76/I-II

IERONIM G. BARIŢIU. Fotografie. Colecţia Bucur Ţincu. 79/II

GEORGE BARONZI. Portret. În G. Baronzi, *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909. 80/II

NICOLAE I. BASILESCU. În P.A. de Alarcón, *Morăriţa*, Bucureşti, Socec, 1908. 82/I

IOAN SCIPIONE BĂDESCU. În Vladimir Şardin, *Din trecutul Botoşanilor. Figuri dispărute*, Botoşani, Tip. Saidman, 1929, *24.* 85/I

SHAKESPEARE, *MACBETH*, tr. Şt. Băjescu, Bucureşti, Tip. Copainig, 1850. Pagină de titlu. 86/I

COSTACHE BĂLĂCESCU. Desen în peniţă de S. Vonsovici. În „Revista nouă", IV, 1891, 4—5. 86/II

CONSTANTIN BĂLĂNESCU. În „Boabe de grîu", III, 1932, *535.* 87/I

NICOLAE BĂLCESCU. Fotografiie 240×180 mm., Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2251. 88/I-II

NICOLAE BĂLCESCU. Fotografie „vizit" 90×54 mm., Paris, Atelierul Pierre Petit. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4860. 90/I

BĂTĂLIA DE LA CĂLUGĂRENI FĂCUTĂ LA ANUL 1595 AUGUST. Litografie 455×590 mm. de R. Horatschek (după Carol Wallenstein). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 3058. 91/I-II

SIMION BĂRNUŢIU. Fotografie 240×180 mm., Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2254. 92/II

ADUNAREA DE PE CÎMPIA LIBERTĂŢII DE LA BLAJ, 3/15 MAI 1848. Acuarelă de I. Petcu. Muzeul regional din Alba-Iulia. 93/I-II

ANDREI BÂRSEANU. Fotografie „cabinet" 140×105 mm., Sibiu, Atelierul Emil Fischer. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6181. 94/II

NICOLAE BELDICEANU. Fotografie „vizit" 92×55 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109372. 95/II

ALEXANDRU (ALECU) BELDIMAN. Litografie de A. Parteni. În „Revista nouă", II, 1889, 3. 96/II

FR.-G. DUCRAY-DUMINIL, *ALEXIE SAU CĂSUŢA DIN CODRU*, tr. Al. Beldiman. Ilustraţie (desen în peniţă şi acuarelă). B.A.R., ms. 33, f. *3v.* 97/II

GHEORGHE BENGESCU-DABIJA. În V. Ciobanu, *Hortensia Papadat-Bengescu*, Bucureşti, E.L., 1965. 98/I

ARTEMIE BERARIU-IEREMIEVICI. În Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775—1918)*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1926, *141.* 99/I

GIULIO CESARE CROCE, *VIAŢA LUI BERTOLDO ŞI A LUI BERTOLDINO*, Sibiu, Tip. Closius, 1836. Pagină de titlu. 100/I

IOAN G. BIBICESCU. În „Ilustraţia", XIII, 1924, 100. 100/II

BIBLIA DE LA BUCUREŞTI. Pagină de titlu. 101/I

„BIBLIOTECĂ ROMÂNEASCĂ". Frontispiciu. 103/II

VICTOR BILCIURESCU. În *Almanahul ziarului „Tribuna" pe anul 1940, 94.* 103/II

IOSIF BLAGA. Fotografie 87×50 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 46924. 104/I

TEOCTIST BLAJEVICI. Fotografie 510×410 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F V 25113. 105/I

NICOLAE BLARAMBERG. În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, F.R.L.A., 1941, *360*. 105/II

SAMSON BODNĂRESCU. Fotografie „vizit" 96×64 mm., Cernăuţi, Atelierul Friederich Schmack. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109393. 107/II

CONSTANTIN BOERESCU. În Apostol Stan, *Vasile Boerescu*, Bucureşti, E.Ş., 1974. 109/I

VASILE BOERESCU. Fotografie „vizit" 88×54 mm., Paris, Atelierul Disdéri. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4899. 109/II

TEODOR BOIAN, *VORNICUL*, ed. 2, Iaşi, Tip. Berman, 1865. Pagină de titlu. 110/I

ZAHARIA BOIU. În „Universul literar", XLVI. 1930, 5. 110/I

DIMITRIE BOLINTINEANU. Fotografie 167×115 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 51744. 113/I-II

COLECŢIE DIN POEZIILE DOMNULUI D. BOLINTINEANU, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1847. Pagină de titlu. 115/I

CEZAR BOLLIAC. Fotografie „cabinet" 160×110 mm., Budapesta, Atelierul Kozmáta Ferencz. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 20867. 117/I

„BONDARUL". Frontispiciu. 119/II

GRIGORIE ILAR [GR. BOSSUECEANU], *ORE DE DEZGUST*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1854. Pagină de titlu. 120/II

GHEORGHE BRANCOVICI, *HRONICA SLOVENILOR, ILLIRICULUI, MISII CEI DIN SUS ŞI CEI DIN JOS MISII*. B.A.R., ms. 1267, f. *368r*. Pagină de titlu. 122/II

CORIOLAN BREDICEANU. Fotografie „cabinet" 140×100 mm., Lugoj, Atelierul Nashitz László. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6209. 124/I

EUGEN BROTE. Fotografie „cabinet" 165×110 mm., Bucureşti, Societatea amatorilor de fotografii. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6210. 125/I

IAŞI, 1845. CARTIERUL TĂTĂRAŞI. Litografie 280×388 mm. după J. Rey. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 532. 126/I-II

TIT BUD. În Tit Bud, *Date istorice despre protopopiatele, parohiile şi mănăstirile române din Maramureş*, Gherla, Tip. Diecezană, 1911. 127/I

ION BUDAI-DELEANU, *ŢIGANIADA SAU TABĂRA ŢIGANILOR*. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 2429, f. *1r*. 128/I

ION BUDAI-DELEANU, *ŢIGANIADA SAU TABĂRA ŢIGANILOR*. Pagină de manuscris, B.A.R., ms. 2429, f. *250r*. 129/II

ION BUDAI-DELEANU, *TREI VITEJI*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 2427, f. *76r*. 130/I

GRIGORE MITHRIDATE BUIUCLIU. Fotografie „vizit", 95×50 mm., Paris, Atelierul Piersan & Braun. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4930. 132/I

IOAN M. BUJOREANU. În Ioan M. Bujoreanu, *Mistere din Bucureşti*, I, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862. 132/II

ION I. BUMBAC. După o pictură în ulei de Epaminonda A. Bucevschi. În *Albumul picturilor lui Epaminonda A. Bucevschi*, I, Cernăuţi, 1939. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, AF II 133. 133/II

VASILE BUMBAC. Fotografie „vizit" 85×55 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4931. 134/I

MARIA BURADA. După o pictură de Giovanni Schiavoni. În Viorel Cosma, *Teodor Burada*. Bucureşti, E.M., 1966. 135/I

TEODOR T. BURADA. Fotografie 238×180 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 23161. 135/II

NICOLAE BURLĂNESCU-ALIN. În I. C. Popescu-Polyclet, *Reliefuri*, Craiova, Tip. Speranţa 1940 *217*. 137/I

CHESTERFIELD, *FILOSOFUL INDIAN SAU CHIPUL DE A TRĂI CINEVA FERICIT ÎN SOŢIETATE*, tr. Iancu Buznea, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1834. Pagină de titlu. 138/I

ALEXANDRU CANDIANO-POPESCU. Fotografie „vizit" 94×80 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47299. 140/I

ALEXANDRU CANTACUZINO. În „Arhiva românească", VI, 1941, *96*. 141/II

STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO. Fotografie 208×148 mm. după fresca de la mănăstirea Hurezi. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11358. 142/II

STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO, *ISTORIA ŢĂRII RUMÂNEŞTI*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 3443, f. *1r*. 144/I

SEMNĂTURA, CU LITERE LATINE, A STOLNICULUI CONSTANTIN CANTACUZINO. În N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, III, Bucureşti, F.R.L.A., 1945, *259*. 145/II

IOAN CANTACUZINO, *POEZII NOO* [Dubăsari sau Movilău], [1792—1796]. Pagină de titlu. 147/I

SFÎRŞITUL DEDICAŢIEI CĂTRE MITROPOLITUL GAVRIL BĂNULESCU ŞI ISCĂLITURA LUI I. CANTACUZINO. În Florian, *Numa Pompilius al doilea crai al Romii*, tr. I. Cantacuzino, B.A.R., ms. 1550. 148/I

DIMITRIE CANTEMIR. Gravură 225×155 mm. de Christian Fritzsch. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 824. 150/I-II

DIMITRIE CANTEMIR, *ISTORIA IEROGLIFICĂ*. Pagină de titlu a manuscrisului. În *Operele principelui Dimitrie Cantemir*, t. VI, Bucureşti, Tip. Laboratorii români, 1883. 152/I

CONSTANTIN CANTILLI. În „România literară", I, 1939, 7. 155/I

CONSTANTIN CANTILLI. În „România literară", I, 1939, 7. 155/I

SCARLAT CAPŞA. Detaliu din fotografia *Membrii societăţii Junimea din Iaşi* (8 ianuarie 1867). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2571. 155/II

EUGENIU CARADA. Fotografie „vizit" 85×60 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19705. 156/I

ION LUCA CARAGIALE. Fotografie „vizit" 90×60 mm. Sinaia, Atelierul A. Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 39309. 158/I-II

ION LUCA CARAGIALE, *CRONICA DE JOI*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 2067, f 28*r*. 160/I

ION LUCA CARAGIALE. Fotografie „carte poştală" 88×135 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 39318. 161/II

ION LUCA CARAGIALE, *PĂCAT*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 2067, f. *3r*. 163/II

COSTACHE CARAGIALI. După un desen în cărbune de C. I. Stănescu. În I. Massoff, *Teatrul românesc*, II, Bucureşti, E.L., 1966, *80*. 167/II

IORGU CARAGIALI. În *Istoria teatrului în România*, II, Bucureşti, E.A., 1971, *295*. 168/II

IOAN D. CARAGIANI. Fotografie 179×119 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20918. 169/II

CONSTANTIN (COSTACHE) V. CARP. În „Revista nouă", VII, 1895, 9. 172/I

O. CARP. Desen. În *Poeţii „Contemporanului"*, îngr. Gh. Vărzaru, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956, *155*. 172/II

PETRE P. CARP. Fotografie „cabinet" 145×110 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6221. 173/II

BARBU CATARGIU. Litografie 320×260 mm. de M. Becker. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 6769. 174/II

IOAN CATINA ŞI CONSTANTIN CATINA. În „Revista nouă", VI, 1894, 11—12. 175/I

MONTESQUIEU, *MĂRIMEA ROMANILOR*, tr. Stanciu Căpăţineanu, [Sibiu], 1830. Pagină de titlu. 176/I

P. M. CÂMPEANU, *GRAMATICĂ ROMÂNEASCĂ*, Iaşi, Tip Institutul Albinei, 1848. Pagină de titlu. 176/II

MINEIUL. LUNA LUI OCTOVRIE, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1776. Pagină de titlu. 177/II

ALEXANDRU CHIBICI-RÂVNEANU. În Augustin Z. N. Pop, *Noi contribuţii documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, E.A., 1969, *177*. 179/I

GHEORGHE CHIŢU. În Gh. Chiţu, *Discursuri parlamentare şi alte mici lucrări literare*, I, pref. Gr. G. Tocilescu, Bucureşti, Tip. Universala, 1904. 180/II

DANTE, *INFERNUL*, tr. Maria P. Chiţu, Craiova, Samitca, 1883. Pagină de titlu. 181/I

DIMITRIE CIOCÎRDIA-MATILA. În „România literară", VI, 1973, 31. 182/I

TIMOTEI CIPARIU. Fotografie 240×180 mm., Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2261. 183/II

TIMOTEI CIPARIU, *CRESTOMAŢIA SEAU ANALECTE LITERARIE*, Blaj, Tip. Seminarului, 1858. Pagină de titlu. 184/I

V. CIREŞ, *CONSIDERAŢIUNI ESTETICE ASUPRA POEZIEI POPULARE ROMÂNE*, Focşani, Tip. Codreanu, 1888. Pagină de titlu. 185/I

ANA CIUPAGEA. În N. Petraşcu, *Icoane de lumină*, IV, Bucureşti, Litera, 1941, *235*. 186/II

CÎNTAREA ROMÂNIEI. Pagină de text. În „România literară", I, 1855, 38. 187/II

CONSTANTIN C. CÎRLOVA. Desen. În „Ilustraţiunea română", I, 1891, 8. 191/I

VASILE CÎRLOVA. Desen de Constantin Jiquidi. În „Revista nouă", VI, 1894, 10. 191/II

RUINELE PALATULUI DOMNESC DIN TÎRGOVIŞTE. Litografie de Eugen Ciceri, după desenul lui Michel Bouquet. În *Album Valaque*, Paris, 1843. B.A.R. Cabinetul de Stampe. 192/I-II

„CLAPONUL". Pagină de titlu. 193/I

CLAYMOOR. Fotografie „vizit" 95×60 mm., Bucureşti, Atelierul C. A. Szathmary. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110674. 193/II

BALTASAR GRACIÁN Y MORALES, *CRITIL ŞI ANDRONIUS*, tr. Gherasim Clipa, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1794. Pagină de titlu. 194/II

SOFIA COCEA. Litografie de Josef Pernet. În *Operile doamnei Sofia Chrisoscoleu, născută Coce*, pref. Iulia A[ricescu], Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862. 196/II

CODICELE VORONEŢEAN. Pagină de manuscris. În I. Bianu şi N. Cartojan. *Album de paleografie românească*, Bucureşti, Tip. Cartea românească, 1940, planşa VIII. 197/I

TEODOR CODRESCU. Fotografie 90×60 mm., A.S.I. — Colecţia de Stampe şi Fotografii, nr. 298. 198/I

ION CODRU-DRĂGUŞANU. Fotografie după o pictură. B.C.U.C. — Cabinetul de Stampe, IC/38. 199/I

ION CODRU-DRĂGUŞANU, *PEREGRINUL TRANSELVAN*, Sibiu, Tip. Filtsch, 1865. Pagină de titlu. 200/I

„COLUMNA LUI TRAIAN". Frontispiciu. 202/I

COSTACHE CONACHI. Litografie anonimă 200×133 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 11624. 203/I

„CONCORDIA". Frontispiciu. 205/I

BARBU CONSTANTINESCU. În „Albina", XI, 1908, 34. 206/I

VASILE CONTA. Fotografie 235×175 mm., Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2263. 208/I

„CONTEMPORANUL". Frontispiciu. 209/I
„CONVORBIRI LITERARE". Frontispiciu. 211/II

ŞCOALA DIN ŞCHEI, BRAŞOV. În *Istoria artelor plastice în România*, II, Bucureşti, Meridiane, 1970. 216/II

TETRAEVANGHELIAR ROMÂNESC, Braşov, 1561. Pagină de text. 217/I

LUCRUL SFINŢILOR APOSTOLI. Braşov, [1565—1567]. Pagină de text. 218/I

MIHAIL D. CORNEA. Detaliu din fotografia *Membrii societăţii Junimea din Iaşi* (8 ianuarie 1867). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2571. 219/II

FAMILIA I. KERNBACH (în picioare, de la dreapta: Cornelia Kernbach şi George Kernbach). Fotografie „cabinet". Colecţia Mihai Kernbach. 220/I

M. A. CORRADINI, *CHANTS DU DANUBE*, Paris, Charpentier, 1841. Pagină de titlu. 220/II

VENIAMIN COSTACHE. Portret. În „Revista nouă", I, 1888, 8. 221/II

MIRON COSTIN. După o statuie de bronz a lui W. Hegel. În Ion Miclea, *Iaşii marilor iubiri*, Bucureşti, Meridiane, 1971. 222/II

DOCUMENT CU SEMNĂTURA LUI MIRON COSTIN. B.A.R., doc. LXXII/86. 224/I

NICOLAE COSTIN, *LETOPISEŢUL ŢĂRII MOLDOVEI. 1709—1711*. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 58, f. *2r*. 226/I

NICOLAE COSTIN, *LETOPISEŢUL ŢĂRII MOLDOVEI. 1709—1711*. Pagină de manuscris, B.A.R., ms. 58, f. *8r*. 226/II

ANTONIO DE GUEVARA, *CEASORNICUL DOMNILOR*, tr. Nicolae Costin. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 3440, f. *1r*. 227/I

GEORGE COŞBUC. Fotografie 504×395 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F V 57829. 228/I-II

CASA ÎN CARE S-A NĂSCUT G. COŞBUC. În G. Coşbuc, *Opere alese*, I, îngr. şi pref. G. Scridon, Bucureşti, E.L., 1966. 229/I

VICTOR CRĂSESCU. Fotografie 240×180 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 23215. 234/II

ION CREANGĂ. Fotografie „vizit" 91×62 mm., Iaşi, Atelierul Nestor Heck. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 46556. 236/I-II

I. CREANGĂ, *AMINTIRI DIN COPILĂRIE*. Pagină de manuscris. În I. Creangă, *Opere*, I, îngr. Iorgu Iordan şi Elisabeta Brîncuş, introd. Iorgu Iordan, Bucureşti, Minerva, 1970. 237/II

ION CREANGĂ. Fotografie „vizit" 100×64 mm., Atelierul Bernard Brand. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110187. 238/I

I. CREANGĂ, *PREFAŢĂ LA POVEŞTILE MELE*. Pagină de manuscris. În I. Creangă, *Opere*, I, îngr. Iorgu Iordan şi Elisabeta Brîncuş, introd. Iorgu Iordan, Bucureşti, Minerva, 1970. 239/II

BOJDEUCA LUI I. CREANGĂ DIN IAŞI. În I. Creangă, *Opere*, I, îngr. Iorgu Iordan şi Elisabeta Brîncuş, introd. Iorgu Iordan, Bucureşti, Minerva, 1970. 240/I

GEORGE CREŢEANU. Fotografie „vizit" 94×55 mm., Paris, Atelierul F. Mulnier. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 17860. 241/II

ANASTASIE CRIMCA. După un autoportret din *Psaltire manuscrisă cu miniaturi (1616)*. În G. Popescu-Vîlcea, *Anastasie Crimca*, Bucureşti, Meridiane, 1972, planşa I. 242/II

ISCĂLITURA LUI ANASTASIE CRIMCA. În „Analele Academiei Române", memoriile secţiunii istorice, t. XI, 1888—1889, *22*. 243/I

„CRITICA SOCIALĂ". Frontispiciu. 244/I

NICOLAE MAVROGHENI ÎN TRĂSURA SA TRASĂ DE CERBI. Gravură în aramă, colorată, 380×460 mm., după un desen de P. Petritsch. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 2937. 245/II

INTRAREA TRIUMFALĂ A LUI MIHAI VITEAZUL ÎN ALBA IULIA LA 1600. Cromolitografie 582×725 mm. după pictura lui Constantin Lecca. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 5826. 247/I

CRONICA MOLDO-GERMANĂ. Pagină de titlu. În N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, I, Bucureşti, F.R.L.A., 1940, *30*. 248/I

DOMNITORUL ŞTEFAN CEL MARE. După pictura murală de la mănăstirea Dobrovăţ, judeţul Iaşi. În I. D. Ştefănescu, *Iconografia artei bizantine şi a picturii feudale româneşti*, Bucureşti, Meridiane, 1973. 248/II

STEMA MOLDOVEI. După sculptura în piatră de la mănăstirea Putna. În *Istoria artelor plastice în România*, I, îngr. G. Oprescu şi colectiv, Bucureşti, Meridiane, 1968, figura 371. 249/II

MIHAIL CUCIURAN, *POETICE CERCĂRI*, Iaşi, Tip. Albinei, 1839. Pagină de titlu. 250/I

MATILDA CUGLER-PONI. Fotografie „vizit" 70×56 mm., Iaşi, Atelierul Bernard Brand. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 46543. 251/I

„CURIER DE AMBE SEXE". Frontispiciu. 252/I

„CURIERUL DE IAŞI". Frontispiciu. 253/I

„CURIERUL ROMÂNESC". Frontispiciu. 254/II

CUVÎNT A UNUI ŢĂRAN CĂTRĂ BOIERI. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 1667, f. *9v*. 256/II

„DACIA LITERARĂ". Frontispiciu. 257/II

„DACIA VIITOARE". Frontispiciu. 258/II

FRÉDÉRIC DAMÉ. În Frédéric Damé, *Bucarest en 1906*, Bucureşti, Socec, 1907. 259/II

DIMITRIE DAN. Portret. În C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1926, *258*. 261/I

DIMITRIE DĂSCĂLESCU, *ZIORILE*, Iaşi, Tip. Francezo-română, 1854. Pagină de titlu. 262/II

BARBU DELAVRANCEA. Fotografie „carte poştală" 135×86 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19108. 264/I-II

DELAVRANCEA, *HAGI-TUDOSE*, Bucureşti, Socec, 1903. Pagină de titlu. 265/II

BARBU DELAVRANCEA. În Barbu Delavrancea, *Opere*, I, îngr. şi introd. Emilia Şt. Milicescu, Bucureşti, E.L., 1965. 266/II

TRAIAN DEMETRESCU. Fotografie „vizit" 110×88 mm., Craiova, Atelierul Karl Hahn. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5068. 268/II

MIRCEA DEMETRIADE. Fotografie „vizit" 90×60 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109617. 270/I

ANGHEL DEMETRIESCU. Fotografie „carte poştală" 136×86 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20603. 271/I

ARON DENSUŞIANU. Fotografie „cabinet" 140×97 mm., Bucureşti, Atelierul Wandelmann. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21003. 273/I

NICOLAE DENSUŞIANU. În C. I. Istrati, *Nic. Densuşianu*, Bucureşti, Socec—Sfetea, 1912. 274/II

ALEXANDRU DEPĂRĂŢEANU. În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, F.R.L.A., 1941, *293*. 275/II

ARTUR GOROVEI, *DESCÎNTECELE ROMÂNILOR*, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1931. Pagină de titlu. 276/II

CONSTANTIN DIACONOVICI-LOGA. Litografie. În V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Ţîrcovnicu, *Preparandia din Arad*, Bucureşti, E.D.P., 1964. 277/II

CONSTANTIN DIMITRESCU-IAŞI. Fotografie 240×180 mm., Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F IV 56736. 279/I

CONSTANTIN DIMITRIADE ÎN ROLUL TITULAR DIN PIESA *RUY BLAS* DE V. HUGO. În *Istoria teatrului în România*, II, Bucureşti, E.A., 1971, *295*. 280/I

ÎNVĂŢĂTURĂ A ÎNSUŞI STĂPÎNITOAREI MĂRIRI ECATERINII II, tr. Toma Dimitriu, Iaşi, 1773. Pagină de titlu. 280/II

„DIN MOLDOVA". Frontispiciu. 281/II

DIONISIE ECLESIARHUL, *HRONOGRAFUL ŢĂREI RUMÂNEŞTI*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 3537, f. *1*. 282/II

DIONISIE ROMANO. Fotografie „cabinet" 134×100 mm., Ploieşti, Atelierul Jean Fiedge. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 51840. 284/I

CONSTANTIN G. DISSESCU. Fotografie „carte poştală" 139×87 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20608. 285/I

ALEXANDRU GEORGE DJUVARA. Fotografie 194×142 mm., Sibiu, Atelierul Emil Gescher. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 23238. 286/II

TRANDAFIR GEORGE DJUVARA. Fotografie „vizit" 85×50 mm., Bruxelles, Atelierul Schwarz. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109623. 287/I

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA. Fotografie „vizit" 89×59 mm., Ploieşti, Atelierul Friedrich Brand. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 17918. 288/II

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA. Fotografie „carte poştală" 145×95 mm., Bucureşti, Atelierul Daniel. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19113. 291/I

ALEXANDRU (ALECU) DONICI. Desen în peniţă. B.C.U., A I 1343. 295/I

MITROPOLITUL DOSOFTEI. Fotografie 215×172 mm. după un desen anonim. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 10101. 296/II

PSALTIREA ÎN VERSURI, Uniev, 1673. Pagină de text. 298/II

I. C. DRĂGESCU. În *George Barit şi contemporanii săi*, IV, îngr. Şt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriş, D. Suciu, I. Buzaşi, Bucureşti, Minerva, 1978. 302/II

AL. G. DRĂGHICESCU, *TRATAT DE LITERATURĂ*, Bucureşti, Tip. Luis, 1887. Pagină de titlu. 303/I

ELENA DRĂGHICI. În Barbu Theodorescu, *Contribuţiuni la cunoaşterea strămoşilor lui N. Iorga*, Bucureşti, Vremea, 1948, *59*. 303/II

MANOLACHI DRĂGHICI. În „Junimea literară", VIII, 1911, 7—9. 303/II

DUMITRACHE STOLNICUL, *[ISTORIA EVENIMENTELOR DIN ORIENT]*. Pagină de manuscris. În *Istoria literaturii române*, I, ed. 2, Bucureşti, E.A., 1970, *639*. 307/I

ION DUMITRESCU-MOVILEANU. În Constanţa Trifu, *Cronica dramatică şi începuturile teatrului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1970. 307/II

CONSTANŢA DUNCA-SCHIAU. Portret. În „Familia", III, 1867, 8. 308/II

TITUS DUNKA. În Titus Dunka, *Învingător şi învins*, pref. A. D. Xenopol, Iaşi, Tip. Goldner, 1898. 309/I

CORNELIA EMILIAN. Desen. În „Flacăra", III, 1914, 40. 311/II

ŞTEFAN EMILIAN. După o pictură în ulei de Mişu Popp. În Emil Pop, *Ştefan Emilian*, Sibiu, Dacia Traiană, 1944. 312/I

MIHAI EMINESCU. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Praga, Atelierul A. Thomas (originalul în colecţia Muzeului Literaturii Române din Bucureşti). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 39452. 313/I-II

CASA DIN IPOTEŞTI ÎN CARE A COPILĂRIT EMINESCU. Fotografie 110×155 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 39458. 314/I

MIHAI EMINESCU. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109831. 316/I-II

MASCA MORTUARĂ A LUI M. EMINESCU. Copie în bronz de Filip Marin. B.A.R. — Cabinetul de Stampe. 317/II

MIHAI EMINESCU, *ÎMPĂRAT ŞI PROLETAR.* Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 2285, f. *100* 319/II

MIHAI EMINESCU. Fotografie „vizit" 100×70 mm., Iaşi, Atelierul Nestor Heck (originalul în colecţia Muzeului „Mihai Eminescu" din Ipoteşti). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 39448. 322/I-II

MIHAI EMINESCU. Fotografie „cabinet" 150×110 mm., Botoşani, Atelierul Jean Biellig. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 39455. 324/I-II

MIHAI EMINESCU, *SCRISOAREA III.* Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 2282, f. *59.* 325/I

M. EMINESCU, *POEZII,* Bucureşti, Socec, 1884. Pagină de titlu. 328/I

„EPOCA". Frontispiciu. 332/II

„EPOCA LITERARĂ". Frontispiciu. 333/II

CONSTANTIN ERBICEANU. Fotografie „cabinet" 140×100 mm. Bucureşti, Atelierul Spirescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 6261. 334/I

EROTOCRITUL. Pagină de text cu ilustraţie (desen în peniţă şi acuarelă). B.A.R., ms. 3514, f. *6r.* 334/II

EROTOCRITUL. Pagină de text cu ilustraţie (desen în peniţă şi acuarelă). B.A.R., ms. 3514, f. *13r.* 335/I

ESOPIA. Pagină de manuscris. B.C.U., ms. III—20, f. 7. 336/I

ETIOPICA. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 355, f. *1r.* 337/II

ETIOPICA. Ilustraţie (acuarelă). B.A.R., ms. 4837, f. *122r.* 338/II

DIMITRIE EUSTATIEVICI, *GRAMATICĂ RUMÂNEASCĂ.* Pagină de titlu. B.A.R., ms. 583, f. *2r.* 339/I

EUSTRATIE LOGOFĂTUL, *CARTE ROMÂNEASCĂ DE ÎNVĂŢĂTURĂ,* Iaşi, Tip. Trei Ierarhi, 1646. Pagină de titlu. 340/II

„EVENIMENTUL LITERAR". Frontispiciu. 341/I

DUMITRU EVOLCEANU. În „Revista clasică", VI—VII, 1934—1935. 342/II

CONSTANTIN (COSTACHE) FACA. Acuarelă 236×175 mm. de Anton Chladek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 12091. 345/I

„FAMA LIPSCHII PENTRU DAŢIA". Frontispiciu. 345/II

„FAMILIA". Frontispiciu. 346/II

RACINE, *FEDRA,* tr. George Fălcoianu, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1843. Pagină de titlu. 349/I

MINEIUL, LUNA LUI MAI, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780. Pagină de titlu. 350/II

FILEROT ŞI ANTUSA. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 197, f. *22r.* 351/I

NICOLAE FILIMON. Fotografie „carte poştală" 145×95 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20624. 352/I

N. FILIMON, *CIOCOII VECHI ŞI NUOI,* Bucureşti, Tip. Statului, 1863. Pagină de titlu. 353/1

NICOLAE FILIPESCU. Fotografie „vizit" 92×56 mm. Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 17988. 356/I

FILOTEI MONAHUL, *PRIPEALELE LA TOATE SĂRBĂTORILE ÎMPĂRĂTEŞTI.* Pagină de titlu. B.A.R., ms. slav 209, f. *228v.* 356/I

FIZIOLOGUL. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 1436, f *3r.* 357/I

„FÎNTÎNA BLANDUZIEI". Frontispiciu. 357/II

„FLOARE-ALBASTRĂ". Frontispiciu. 359/I

CATULLE MENDÈS, *SANGUINE,* tr. Bonifaciu Florescu, Bucureşti, Tip. Georgescu, 1880. Pagină de titlu. 360/I

IOAN EMANOIL FLORESCU. În „Revista nouă", VI, 1893, 2. 361/I

ION T. FLORESCU. În „Ilustraţia", XI, 1922, 2. 361/II

ARON FLORIAN. După o pictură în ulei de Sava Henţia. În „Boabe de grîu", IV, 1933, *401.* 362/I

„FOAIA SOŢIETĂŢII PENTRU LITERATURA ŞI CULTURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA". Frontispiciu. 366/II

„FOAIE PENTRU MINTE, INIMĂ ŞI LITERATURĂ". Frontispiciu. 368/I

COMITETUL UNIONIST DIN IAŞI, 1856. Litografie 350×204 mm. de Salmon Trankul, Iaşi, Litografia Buciumul român. B.A.R.— Cabinetul de Stampe, inv. 786. 370/II

FOLETUL NOVEL. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 3213, f. *3r.* 372/I

ISCĂLITURA LUI ION ROMANUL. În *Foletul novel,* B.A.R., ms. 3213, f. *2v.* 372/II

VASILE FORESCU. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Iaşi, Atelierul A. Schivert. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F 15150. 373/I

VALENTIN FRANCK VON FRANCKENSTEIN. Relief în alabastru. În „Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", XXXIV, 1911, 3—4. 373/II

ION C. FUNDESCU. Fotografie „vizit" 95×58 mm., Bucureşti, Atelierul Max Schwarz. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5164. 375/I

BALZAC, *SCENE DIN VIAŢA PRIVATĂ SAU ACEEAŞI ISTORIE,* tr. C. Gane, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1852. Pagină de titlu. 376/I

ENACHI GANE, *CĂLĂTORIA LUI CUPIDON LA PUSTIU,* Iaşi, Tip. Gane, 1850. Pagină de titlu. 376/II

NICOLAE GANE. Fotografie 240×180 mm. Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F IV 56759. 377/I

MOSES GASTER. Fotografie „vizit" 90×55 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5158. 379/II

ALEXANDRU GAVRA. În *George Bariţ şi contemporanii săi*, II, îngr. Şt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriş, G. Neamţu, Gr. Ploeşteanu şi M. Popa, Bucureşti, Minerva, 1975. 381/I

„GAZETA DE TRANSILVANIA". Frontispiciu. 383/I

ORAŞUL BRAŞOV ÎN SECOLUL AL XIX-LEA. Gravură în oţel 154×235 mm. de J. Richter (după L. Rochbock). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 38955. 383/I-II

„GAZETA TEATRULUI NAŢIONAL". Frontispiciu. 386/II

GENOVEVA SAU ÎNVINGEREA NEVINOVĂŢIEI, Bucureşti, Steinberg, 1894. Copertă. 389/II

CONDICA LUI GHEORGACHI. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 19, f. *2r.* 392/II

GHEORGHE DIN MOLDOVA. Fotografie „vizit" 92×56 mm., Bad Reichenhall, Atelierul F. Grainer. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109926. 392/II

XENOPHON C. GHEORGHIU. Fotografie „carte poştală" 138×88 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 48618. 393/II

HRISUN ENGOLPION, Iaşi, 1816. Pagină de titlu. 394/II

ION GHICA. Fotografie 190×128 mm., Londra, Atelierul Alexander Bassano. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11256. 396/II

ION GHICA. Fotografie 240×180 mm. Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2275. 397/II

PANTAZI GHICA. Fotografie „vizit" 90×55 mm., Bucureşti, Atelierul M. Schwarz. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109717. 399/II

SCARLAT ION GHICA. În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, F.R.L.A., 1941, *311.* 401/I

ARTUR GOROVEI, *CIMILITURILE ROMÂNILOR*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1898. Pagină de titlu. 401/II

„GHIMPELE". Frontispiciu. 402/II

DINICU (CONSTANTIN) GOLESCU. Fotografie după o pictură în ulei. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11232. 404/I

IORDACHE GOLESCU. Litografie 157×113 mm., Bucureşti, Atelierul I. V. Socec. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 780. 405/II

GRIGORE HARALAMB GRANDEA. Fotografie „vizit" 95×60 mm., Bucureşti, Atelierul Wollerteit. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5214. 408/I

PETRU GRĂDIŞTEANU. Fotografie „vizit" 94×55 mm., Paris, Atelierul E. Ladrey. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109755. 410/I

RADU GRECEANU. Fotografie 190×120 mm. după o pictură. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11235. 411/I

RADU GRECEANU, *ÎNCEPĂTURA ISTORIII VIEŢII LUMINATULUI ŞI PREACREŞTINULUI DOMNULUI ŢĂRII RUMÂNEŞTI, IO CONSTANDIN BRÎNCOVEANU BASARAB VOIEVOD.* FINALUL *PREDOSLOVIEI*, CU ISCĂLITURA CRONICARULUI. Pagină de manuscris, B.A.R., ms. 1350, f. *3r.* 412/I

MĂRGĂRITARE, Bucureşti, 1961. Pagină de titlu. 414/I

MIHAI GREGORIADY DE BONACCHI. Fotografie „medalion" 93×80 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 46935. 415/I

IOAN DAMASCHINUL, *LOGHICĂ*, tr. Grigore Rîmniceanu, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1826. Pagină de titlu. 415/II

PETRU V. GRIGORIU. Fotografie „vizit" 100×60 mm., Iaşi, Atelierul Weiss. B.A.R. Cabinetul de Stampe, F I 109768. 416/II

IULIAN GROZESCU. În *Almanahul Banatului*, Timişoara, 1939, *106.* 417/II

EDUARD GRUBER. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Iaşi, Atelierul Nestor Heck. A.S.I.— Secţia Stampe şi Fotografii, nr. 998. 418/I

„GURA SATULUI". Frontispiciu. 418/II

DIMITRIE GUSTI. Fotografie „vizit" 85×55 mm., Iaşi, Schragăr. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18127. 419/I

PAUL GUSTY. Fotografie „carte poştală" 139×88 mm. Atelierul Lonyai. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19186. 420/I

C. HALEPLIU, *MOARTEA LUI MIHAI VITEAZUL LA TORDA*, Bucureşti, Tip. Colegiului naţional, 1854. Pagină de titlu. 422/I

HALIMA. Pagină de titlu. B.C.U., ms. V — 15, f. *52.* 423/II

BOGDAN PETRICEICU HASDEU. Fotografie „vizit" 92×56 mm., Bucureşti, Atelierul B. Engels. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5229. 425/I-II

BOGDAN PETRICEICU HASDEU. Fotografie „cabinet" 135×100 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 10653. 426/I

BOGDAN PETRICEICU HASDEU. În Iuliu Dragomirescu, *Ideile şi faptele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu. Partea I (1836—1863)*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1913. 427/II

B. P. HASDEU, *RĂZVAN ŞI VIDRA*, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1869. Pagină de titlu. 429/I

IULIA HASDEU. Fotografie 240×180 mm., Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F IV 56777. 431/I

ION HELIADE-RĂDULESCU. Fotografie „cabinet" 152×106 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6401. 433/I-II

REGULILE SAU GRAMATICA POEZIII, tr. I. Heliade-Rădulescu, Bucureşti, Tip. Eliade, 1831. Pagină de titlu. 434/I

ION HELIADE-RĂDULESCU. În Radu Tomoiagă, *Ion Eliade-Rădulescu. Ideologia social-politică şi filozofică,* Bucureşti, E.Ş., 1971. 435/I

ALEXANDRU HÎJDEU. Fotografie 193×134 mm. după o pictură în ulei. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11171. 438/II

ENEA HODOŞ. Fotografie „vizit" 95×60 mm., Viena, Atelierul Pokorny & Reuter. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5238. 440/II

ALEXANDRU D. HOLBAN. Fotografie „medalion" 94×80 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47124. 441/II

ALEXANDRU HRISOVERGHI. Litografie de G. Lemeni. În A. Hrisoverghi, *Poezii,* Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1843. 442/I

ALEXANDRU HURMUZACHI. Fotografie „vizit" 95×60 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5246. 443/II

GHEORGHE HURMUZACHI. Portret. În C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina,* Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1926, *81.* 444/I

IOSIF HUSSAR. În „Săptămîna ilustrată", I, 1893, 15. 444/II

SINOPSIS ADECĂ ADUNARE DE MULTE ÎNVĂŢĂTURI, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1757. Pagină de titlu. 445/I

AUREL IANA. Fotografie. B.C.U.C. — Cabinetul de Stampe, I I/3. 445/II

IOAN IANOV. Fotografie „vizit" 89×54 mm., Ostende, Atelierul Develny. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 46587. 446/II

„ICOANA LUMEI". Frontispiciu. 447/II

ILIE IGHEL-DELEANU. În Ilie Ighel-Deleanu, *Vechi şi noui,* Bucureşti, Tip. Baer, 1904. 448/I

IMBERIE ŞI MARGARONA. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 1817, f. *143.* 449/II

DEMETRIU (TAKE) G. IONESCU. Fotografie 183×92 mm., Bucureşti, Atelierul Fr. Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4203. 451/I

ELISABETA M. Z. IONESCU. În „Foaia populară", I, 1898, 24—26. 451/II

RADU IONESCU. Fotografie „vizit" 105×65 mm., Viena, Atelierul Adèle. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5256. 452/I

CONSTANTIN AL. IONESCU-CAION. Desen de Gh. Bulgăraş. În „Ilustraţiunea naţională", II, 1913, septembrie. 453/I

RAICU IONESCU-RION. Detaliu dintr-o fotografie a grupului „Orientul" (1889), Bîrlad, Atelierul M. Wandelmann. B.C.U., st. 17. 453/II

GEORGE I. IONNESCU-GION. Fotografie „carte poştală" 139×87 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20676. 454/II

ZULNIA IORGA. În Barbu Theodorescu, *Contribuţiuni la cunoaşterea strămoşilor lui N. Iorga,* Bucureşti, Vremea, 1948, *25.* 456/I

PAUL IORGOVICI. Portret. În I. Vuia *Şcoalele româneşti bănăţene în seclul al XVIII,* Orăştie, 1896. 456/II

PAUL IORGOVICI, *OBSERVAŢII DE LIMBA RUMÂNEASCĂ,* Buda, Tip. Universităţii, 1799. Pagină de titlu. 456/II

PETRE ISPIRESCU. Fotografie „vizit" 88×55 mm., Bucureşti, Atelierul Maier & Gerstl. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109904. 457/II

PETRE ISPIRESCU, *LEGENDE ŞI BASMELE ROMÂNILOR. GHICITORI ŞI PROVERBURI,* introd. B. P. Hasdeu, ed. 3, partea I, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1872. Pagină de titlu. 458/I

IAŞI, 1845. ULIŢA MARE. Litografie 280×388 mm., după J. Rey, Atelierul litografic P. Müller, Iaşi. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 540. 459/I-II

EXECUŢIUNEA FAMILIEI BRÎNCOVEANU PE PIAŢA DIN STAMBUL. Litografie 440×545 mm. de H. Dembecki. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 21269. 460/I

ÎMPĂRĂŢIA POMELOR ŞI A TUTUROR LEGUMILOR. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 3820, f. *274.* 461/II

ISTORIA TROADEI. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 2183, f. *2r.* 462/II

BUCUREŞTI, LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA. Litografie 312×470 mm. de Eugen Ciceri, după desenul lui Michel Bouquet. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, A. G. V-360. 463/I-II

GALAŢI, LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA. Litografie 351×515 mm. de A. Saar (după Ludwig Erminy). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 5571. 465/I-II

NICOLAE ISTRATI. Fotografie. B.C.U.C. — Cabinetul de Stampe, I I/32. 465/II

NICOLAE ISTRATI, *MIHUL,* Iaşi, Tip. Buciumului român, 1850. Pagină de titlu. 466/II

FACEREA LUMII. După o pictură murală din biserica de la Budeşti-Susani. În I. D. Ştefănescu, *Iconografia artei bizantine şi a picturii feudale româneşti,* Bucureşti, Meridiane, 1973. 469/II

ÎNVĂŢĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 3572, f. *5r.* 470/II

NEAGOE BASARAB CU FIUL SĂU THEODOSIE. După fresca de la mănăstirea Dionisiu (Muntele Athos). În „Boabe de grîu", IV, 1933, 10. 471/II

MEMBRII SOCIETĂŢII JUNIMEA, 1883. Fotografie 535×440 mm., Iaşi, Atelierul B. Brand. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F IV 24878. 474/I-II

MIHAIL KOGĂLNICEANU. Fotografie „vizit" 90×55 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5275. 479/I

ACADEMIA MIHĂILEANĂ DIN IAȘI. Detaliu dintr-o litografie de E. Zschermack. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 3889. 480/I

CRONICILE SAU LETOPISEȚELE MOLDAVIEI ȘI VALAHIEI, I, București, Tip. Națională, 1872. Pagină de titlu. 480/II

MIHAIL KOGĂLNICEANU. Fotografie 296×176 mm., București, Editura Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2290. 481/I-II

ALEXANDRU N. LAHOVARI. Fotografie 158×218 mm., Constantinopol, Atelierul Sébah & Joailler. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 7160. 484/I

GEORGE I. LAHOVARI. În „Revista literară", XVIII, 1897, 4. 484/II

ALEXANDRU LAMBRIOR. În „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", II, 1884, vol. III-IV, *1*. 485/I

IOAN AL. LAPEDATU. În Dimitrie Braharu, *Nuvela istorică în literatura română transilvană. Ion Al. Lăpădatu (1844—1878)*, București, Tip. Monitorul oficial, 1936. 486/I

AUGUST TREBONIU LAURIAN. Fotografie „vizit" 99×59 mm., București, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5289. 487/I

DIMITRIE AUGUST LAURIAN. Fotografie 111×79 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5290. 488/I

GHEORGHE LAZĂR. Fotografie 240×180 mm., București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2291. 489/I

GRIGORE LĂCUSTEANU. În *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, îngr. R. Crutzescu, pref. I. C. Filitti, București, F.R.L.A., 1935. 491/II

ALEXANDRU LĂZĂRESCU. După o pictură anonimă. În „Studii și cercetări de istoria artei", V, 1958, 1. 492/I

IOAN LĂZĂRICIU, *ISTORIA LITERATUREI ROMÂNE*, Sibiu, Tip. Krafft, 1884. Pagină de titlu. 492/II

CONSTANTIN LECCA. Fotografie „cabinet" 134×100 mm., București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21243. 493/I

LEGENDA SFÎNTULUI GHEORGHE. După un desen. În N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, București, E.E.R., 1974, planșa 8. 498/II

JUDECATA DE APOI. După o pictură murală de la mănăstirea Hurezi. În G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, E.Ș., 1969. 499/I

CONSTANTIN LEONARDESCU. În „Adevărul", XII, 1899, 3413. 500/I

VASILE LEONESCU. În I. Massoff, *Teatrul românesc*, IV, București, Minerva, 1972. 501/I

LETOPISEȚUL ANONIM AL MOLDOVEI (1733—1774). Pagină de manuscris. În *Istoria literaturii române*, I, ed. 2, București, E.A., 1970, *631*. 502/II

LETOPISEȚUL ANONIM AL ȚĂRII MOLDOVEI (1661—1709). Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 62, f. *1r*. 503/II

LETOPISEȚUL CANTACUZINESC. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 180, f. *7r*. 504/I

LETOPISEȚUL DE LA BISTRIȚA. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. slav 649, f. *10*. 506/I

LETOPISEȚUL DE LA PUTNA. Pagină de manuscris. În I. Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. și introd. G. Mihăilă, pref. E. Petrovici, București, E.A., 1968, *464*. 507/I

„LITERATORUL". Frontispiciu. 509/II

„LITERATURĂ ȘI ARTĂ ROMÂNĂ". Copertă. 511/II

„LITERATURĂ ȘI ȘTIINȚĂ". Pagină de titlu. 513/I

SOFRONIE LIUBA. Fotografie. B.C.U.C. — Cabinetul de Stampe, I S/63. 513/II

MOLITVENIC, Tîrgoviște, 1545. Pagină de text. 514/I

IOAN I. LIVESCU. În I. Livescu, *Amintiri și scrieri despre teatru*, postfață Mihai Vasiliu, București, E.L., 1967, *16*. 514/II

NECULAI LUCHIAN. În „Revista nouă", VII, 1895, 6. 516/I

BISERICA DIN LUDEȘTI. În „Buletinul comisiunii monumentelor istorice", I, 1908, 4. 517/I

„LUMEA NOUĂ". Frontispiciu. 518/II

IOAN LUPESCU. În I. Massoff, *Teatrul românesc*, II, București, E.L., 1966, *81*. 522/I

„LUPTA". Frontispiciu. 523/I

DOMNITORUL PETRU RAREȘ CU FIUL SĂU ILIE. După fresca de la mănăstirea Moldovița. În N. Iorga, *Domnii români după portrete și fresce contemporane*, Sibiu, 1930, planșa 45. 525/II

LITURGHIER, Tîrgoviște, 1508. Pagină de titlu. 526/II

ALEXANDRU MACEDONSKI. Fotografie „carte poștală" 135×84 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19228. 528/I-II

ALEXANDRU MACEDONSKI, *PE LACUL DE GARDA*. Pagină de manuscris. În Al. Macedonski, *Opere*, I, îngr. și introd. Adrian Marino, București, E.L., 1966. 529/II

ALEXANDRU MACEDONSKI. Desen de I. Iser. În P. Locusteanu, *50 figuri contemporane*, I, București, 1913. 531/II

PANAIT MACRI. În „Actualitatea", III, 1915, 30. 534/II

„MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA". Pagină de titlu. 535/II

PETRU MAIOR. Fotografie 240×180 mm. după un portret, București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F IV 56800. 536/I-II

PETRU MAIOR, *ISTORIA PENTRU ÎNCEPUTUL ROMÂNILOR ÎN DACHIA*, Buda, Tip. Universității, 1834. Pagină de titlu. 537/II

ANA MAIORESCU. Fotografie „cabinet" 134×100 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21282. 538/II

IOAN MAIORESCU. În N. Bănescu şi V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, Bucureşti, Tip. Românească, 1912. 539/I

TITU MAIORESCU. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110129. 541/I-II

TITU MAIORESCU. Fotografie „vizit" 90×54 mm., Berlin, Atelierul Heinrich Graf. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5311. 542/I

UNIVERSITATEA DIN IAŞI. Detaliu. Dintr-o litografie de E. Zschermack. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 3889. 543/I

T. MAIORESCU, *CRITICE*, Bucureşti, Socec, 1874. Pagină de titlu. 544/I

TITU MAIORESCU. Fotografie „cabinet" 150×102 mm., Lausanne, Atelierul Francis de Jongh. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21281. 545/I

LIVIA MAIORESCU-DYMSZA. În Augustin Z. N. Pop, *Noi contribuţii documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, E.A., 1969, *195*. 547/II

EMILIA MAIORESCU-HUMPEL. Fotografie „carte poştală" 135×84 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 1671. 548/I

IOAN D. MALLA. În „Ilustraţia", XIII, 1924, 100. 548/I

SIMION MANGIUCA. Fotografie „vizit" 92×58 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5315. 549/I

VASILE MANIU. Fotografie „medalion" 93×79 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47192. 550/I

GRIGORE MANOLESCU. Fotografie „vizit" 90×55 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110132. 551/I

MANOIL (MANOLACHI) MANU. În *Documente din secolele al XVI-lea—XIX-lea privitoare la familia Mano*, publ. George Mano, Bucureşti, Tip. Göbl, 1907. 552/I

SIMEON MARCOVICI. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18363. 552/II

SIMION FLOREA MARIAN. Fotografie 178×118 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21318. 554/I

ATANASIE MARIAN MARIENESCU. Fotografie 516×403 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F VI 57848. 555/II

DUMITRU MARINESCU-MARION. În „Veselia", 1940, 50. 556/II

ALEXANDRU MORUZI PRIMIND LA CURTEA SA DIN BUCUREŞTI PE AMBASADORUL ENGLEZ LA CONSTANTINOPOL (19 iulie 1794). După o aquatinte 305×390 mm. de W. Watts (desen de L. Mayer). B.A.R., Cabinetul de Stampe, inv. 2947. 558/I

GEORGE G. MEITANI. Detaliu dintr-o fotografie de grup, Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21338. 559/I

EPISCOPUL MELCHISEDEC. În „Revista nouă", V, 1892, 5. 559/II

GEORGE RADU MELIDON. Detaliu dintr-o fotografie de grup. În *Anuarul primului period de învăţămînt sub direcţiunea d-lui George Radu Melidon*, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1871, B.C.U., III-150. 560/I

IULIU TRAIAN MERA. În Iuliu T. Mera, *Din ţări străine*, Arad, Tribuna, 1911. 561/I

MĂNĂSTIREA CURTEA DE ARGEŞ. Cromolitografie 364×552 mm. de Carol Popp de Szathmary. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 407. 562/I

ŞTEFAN C. MICHĂILESCU. În St. C. Michăilescu, *Pagini filozofice alese*, Bucureşti, E.A., 1955. 563/I

VERONICA MICLE. Fotografie „carte poştală" 137×87 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20711. 564/I

DIMITRIE SCARLAT MICLESCU. Fotografie „vizit" 90×55 mm., Botoşani, Atelierul A. Spulak & Bielig. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18426. 565/I

SAMUIL MICU, *PROPOVEDANIE*, Blaj, Tip. Seminarului, 1784. Pagină de titlu. 566/I

IOAN INOCENŢIU MICU-KLEIN. Fotografie 234×172 mm., Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2300. 569/I

SIMEON MIHĂLESCU. Fotografie „cabinet" 134×100 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6337. 570/I

NICOLAE MILESCU, *CARTE CU MULTE ÎNTREBĂRI*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 494, f. *269*. 571/I

CONSTANTIN MILLE. Fotografie „carte poştală" 139×87 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19287. 573/II

MATEI MILLO. În „Boabe de grîu", III, 1932, *528*. 575/I

MATEI MILLO ÎN ROLUL OLTEANULUI DIN PIESA *PRĂPASTIELE BUCUREŞTILOR*. Fotografie „vizit" 90×54 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110248. 576/I

IOAN MINCU. Fotografie 345×242 mm. B.A.R. Cabinetul de Stampe, F IV 24791. 577/II

GEORGE MISSAIL. Fotografie „medalion" 93×80 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47221. 581/I

PETRU TH. MISSIR. Fotografie „vizit" 95×60 mm., Viena, Atelierul J. Lowy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5366. 581/II

„MOFTUL ROMÂN". Frontispiciu. 584/I

CILIBI MOISE. Fotografie „vizit" 88×55 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 17818. 584/II

SILVESTRU MOLDOVAN. În „Almanahul scriitorilor de la noi", I, 1912, *111.* 585/II

IOAN M. MOLDOVANU. Fotografie 178×118 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21354. 585/II

CONSTANTIN MORARIU. În „Junimea literară", XVI, 1927, 3—4. 586/II

SILVESTRU MORARIU-ANDRIEVICI. Fotografie după o pictură în ulei de Epaminonda A. Bucevschi. În *Albumul picturilor lui Epaminonda A. Bucevschi,* I, Cernăuți, 1939. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, AF II 133. 587/II

DIMITRIE MORȚUN. În I. Nădejde, *V. G. Morțun,* București, Tip. Speranța, 1924, *235.* 588/I

VASILE G. MORȚUN. Fotografie „carte poștală", 140×88 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19207. 588/II

SEVER MOSCHUNA. În „Adevărul", X, 1897, 3018. 589/II

„MOȘ TEACĂ". Frontispiciu. 590/I

PETRU MOVILĂ. După o gravură. În N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi,* II, București, F.R.L.A., 1942, *93.* 591/I

PRAVOSLAVNICA MĂRTURISIRE, Buzău, Tip. Episcopiei, 1691. Pagină de titlu. 592/I

BARBU PARIS MUMULEANU, *CARACTERURI,* București, 1825. Pagină de titlu. 593/II

GAVRIIL MUNTEANU. Portret. În *Cărturari brașoveni (Sec. XV—XX). Ghid bibliografic,* Brașov, 1972, *150.* 596/I

ANDREI MUREȘANU. Fotografie 238×178 mm., București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2304 597/I

IACOB MUREȘIANU. Fotografie după o pictură de Iosif Pfeiffer. În A. A. M[ureșanu], *Iacob Mureșianu. 1812—1887. Album comemorativ,* Brașov, Tip. Mureșianu, 1913, *28.* 598/I

EFTIMIE MURGU. Fotografie 240×180 mm. București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2305. 598/II

„MUZEU NAȚIONAL". Frontispiciu. 600/I

ANTON NAUM. Fotografie 88×56 mm., Iași, Atelierul B. Chaland & Cie. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21374. 602/I

NAUM RÎMNICEANU, *ADUNAREA HRONOLOGIEI DOMNILOR ȚĂRII NOASTRE.* Pagină de titlu. B.A.R., ms. 3119, f. *1.* 603/I

GHEORGHE NĂDEJDE. Detaliu din fotografia *Congresul directorilor și directoarelor de școale secundare* (6—8 ianuarie 1904). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 7852. 604/II

IOAN NĂDEJDE. În Ion Miclea, *Iașii marilor iubiri.* București, Meridiane, 1971. 605/I

SOFIA NĂDEJDE. Fotografie „carte poștală" 180×120 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19037. 607/II

CONACUL DIN HERESTI (înainte de incendiul din 1934). În „Monumente și muzee", I, 1958, *120.* 609/I

ION NECULCE, *LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVII.* Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 3416, f. *5v.* 612/I

ION NECULCE, *LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVII.* Pagină de titlu. În *Letopisițile Țării Moldovii,* II, publ. M. Kogălniceanu, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1845, *193.* 613/II

DUMITRU THEODOR NECULUȚĂ. În *Poeții Contemporanului,* îngr. Gh. Vărzaru, București, E.S.P.L.A., 1956. 615/I

CRISTU S. NEGOESCU. Fotografie „carte poștală" 136×88 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19311. 615/II

CONSTANTIN (COSTACHE) NEGRI. Fotografie „vizit" 88×55 mm., București, Atelierul J. Marie. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18495. 616/I

CONSTANTIN (COSTACHE) NEGRI. Acuarelă 214×190 mm. de Sauchacz. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 116. 617/I

CONSTANTIN (COSTACHE) NEGRUZZI. Fotografie 240×180 mm., București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2308. 619/I-II

C. NEGRUZZI, *APRODUL PURICE,* Iași, Tip. Albinei, 1837. Pagină de titlu. 620/I

CONSTANTIN (COSTACHE) NEGRUZZI. Fotografie „vizit" 89×60 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 46615. 621/I

CONSTANTIN NEGRUZZI, *PĂCATELE TINEREȚELOR,* Iași, Tip. Bermann, 1857. Pagină de titlu. 622/II

IACOB NEGRUZZI. Fotografie „vizit" 105×66 mm., București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18500. 624/I

LEON NEGRUZZI. Detaliu din fotografia *Membrii societății Junimea* (8 ianuarie (1867). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2571. 625/II

IOAN D. NEGULICI. Fotografie 206×156 mm. după un autoportret. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 23436. 626/I

IOAN S. NENIȚESCU. În I. Nenițescu, *Poezii,* București, Minerva, 1911. 626/II

„NICHIPERCEA". Frontispiciu. 627/II

NICOLAE NICOLEANU. Fotografie din tabloul *Junimea* (1878). Iași, Atelierul B. Brand. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F IV 10117. 628/II

ELENA NICULIȚĂ-VORONCA. În Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român,* I, Cernăuți, Tip. Wiegler, 1903. 629/I

CONSTANTIN I. NOTTARA. În Virgil Brădățeanu, *Constantin I. Nottara,* București, Meridiane, 1966. 629/II

NOUL TESTAMENT DE LA BĂLGRAD. Pagină de titlu. 632/I

ALEXANDRU OBEDENARU. După un desen de Șt. Luchian. În Gh. Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, II, București, F.R.L.A., planșa LXXXVII. 635/I

OCCISIO GREGORII IN MOLDAVIA VODAE TRAGEDICE EXPRESSA. Pagină de manuscris. În *Istoria teatrului în România*, I, București, E.A., 1965, figura 142 b. 636/II

ALEXANDRU I. ODOBESCU. Fotografie 240×180 mm., B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2311. 638/I-II

ALEXANDRU I. ODOBESCU. Fotografie „vizit" 94×54 mm., București, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5396. 639/I

ALEXANDRU I. ODOBESCU. Fotografie „vizit" 90×55 mm., București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110363. 640/I

A. I. ODOBESCU, *PSEUDO-CYNEGETICOS*, București, Tip. Statului, 1874. Copertă. 641/I

CIRU OECONOMU, *FIICA LUI SEJAN*, București, Imprimeria Statului, 1899. Pagină de titlu. 643/I

NICOLAUS OLAHUS. Gravură în oțel 296×202 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 31960. 644/I

DUMITRU CONSTANTIN OLLĂNESCU-ASCANIO. Fotografie „vizit" 90×58 mm., Viena—Londra—Paris—Linz, Atelierul A. Red. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110366. 644/II

VIRGIL ONIȚIU. Fotografie 173×124 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 51991. 646/II

„OPINIA". Frontispiciu. 648/I

N. T. ORĂȘANU. Desen. În „Calendarul lui Nichipercea pe anul 1861". 650/I

„ORGANUL LUMINĂREI". Frontispiciu. 652/I

„ORIENTUL LATIN". Frontispiciu. 653/II

PALIA DE LA ORĂȘTIE. Pagină de text. 656/I

ANTON PANN. După un desen în peniță de Barbu Delavrancea. În „Revista nouă", II, 1889, 10. 657/I

A. PANN, *POEZII POPULARE*, București, 1846. Pagină de titlu. 657/II

ION C. PANȚU. În „Boabe de grîu", IV, 1933, *211*. 659/I

GEORGE PANU. Fotografie 105×76 mm. după o sculptură. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19878. 659/II

ALEXANDRU PAPADOPOL-CALIMAH. Fotografie „vizit" 95×56 mm., București, Atelierul Max Schwarz. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5422. 661/I

ALEXANDRU PAPIU-ILARIAN. În „Revista nouă", I, 1888, 10. 662/I

ALEXANDRU PAPIU-ILARIAN, *TEZAUR DE MONUMENTE ISTORICE PENTRU ROMÂNIA*, I, București, Tip. Rassidescu, 1862. Pagină de titlu. 662/I

MIHAIL PASCALY. Fotografie „vizit" 90×60 mm., București, Atelierul C. Szathmary. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18546. 663/II

TEATRUL NAȚIONAL DIN BUCUREȘTI. Reproducere zincografică 80×134 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, R 91 — București. 664/I

MIHAI PASTIA. În M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească"*, București, E.L., 1966. 664/II

TEODOR V. PĂCĂȚIAN. În *Anuarul național al românilor de pretutindeni*, I, îngr. H. F. Valentin, București, Eminescu, 1908, *221*. 666/II

EMANUEL PĂRĂEANU. În „Arhivele Olteniei", VIII, 1929, 45—46. 667/II

GRIGORE G. PĂUCESCU. Fotografie „cabinet" 144×105 mm., București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4218. 668/I

VASILE D. PĂUN. În *Monografia liceului „Gh. Lazăr" din București. 1860—1935*. București, Tip. Luceafărul, 1935, *357*. 668/I

ION PĂUN-PINCIO. Desen. În Ion Păun-Pincio, *Versuri, proză, scrisori*, pref. G. Diamandi, București, Democrația română, 1911. 669/I

ALEXANDRU PELIMON, *FAPTELE EROILOR*, București, Tip. Romanov, 1857. Pagină de titlu. 670/I

TUDOR VLADIMIRESCU. După o pictură în ulei de Th. Aman. În C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, București, Albatros, 1971. 673/I

ȘTEFAN PETICĂ. Desen. În Șt. Petică, *Scrieri*, I, îngr. și introd. Eufrosina Molcuț, București, Minerva, 1970. 673/II

NICOLAE PETRA-PETRESCU. În „Almanahul scriitorilor de la noi", I, 1912, *97*. 675/II

NICOLAE PETRAȘCU. Fotografie „cabinet" 140×100 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21435. 675/II

DIMITRIE PETRINO. După un desen de L. Vonsovici. În „Revista nouă", IV, 1891, 2—3. 677/II

PETRU CERCEL, *IMNUL RELIGIOS*. Pagină de text. În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, F.R.L.A., 1941, *68*. 679/I

GEORGE I. PITIȘ. În I. Mușlea, *George Pitiș, folclorist și etnograf*, București, E.L., 1968. 680/I

IOAN PIUARIU-MOLNAR, *RETORICĂ*, Buda, Tip. Universității, 1798. Pagină de titlu. 681/I

TASSO, *IERUSALIMUL LIBERAT*, tr. Atanasie N. Pîcleanu, I, București, Tip. Copainig, 1852. Pagină de titlu. 682/I

CONSTANTIN C. PLEȘOIANU. În „Revista nouă", VII, 1894, 7. 682/I

GRIGORE PLEȘOIANU. Fotografie 175×115 mm., după o pictură de Constantin Lecca. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 10666. 682/II

PETRACHE POENARU. Litografie 550×400 mm. de Constantin Lecca. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 18154. 684/II

VASILE POGOR. Fotografie „vizit" 87×55 mm., Iași, Atelierul A. Schivert. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 46648. 685/II

VOLTAIRE, *ZAIRA*, tr. Vasile Pogor. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 5288, f. *2r*. 687/I

ALEXANDRU G. POLIHRONIADE. În „Biblioteca familiei", V, 1894, 13. 687/II

MIHAIL POLIZU-MICȘUNEȘTI. În Mihail Polizu-Micșunești, *Opere complete*, I, îngr. și pref. Virgil Zaborovschi și Paul Papadopol, București, Luceafărul, 1920. 687/II

MIRON POMPILIU. În Pavel Constantin, *Miron Pompiliu*, Beiuș, Tip. Doina, 1930. 688/II

VASILE GR. POP, *CONSPECT ASUPRA LITERATUREI ROMÂNE ȘI SCRIITORILOR EI*, I, București, Tip. Grecescu, 1875. Pagină de titlu. 691/I

NICOLAE POPEA. Fotografie 178×118 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21449. 692/I

NICOLAE D. POPESCU. În *Calendarul ziarului „Dacia"*, București, Tip. Gutenberg, 1922, *116*. 692/II

RADU POPESCU, *ISTORIILE DOMNILOR ȚĂRII RUMÂNEȘTI*. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 439, f. *3r*. 694/II

JUSTIN POPFIU. În Petre Dejeu, *Instituțiunile culturale din municipiul Oradea și județul Bihor*, Oradea, Tip. Franklin, 1937, *146*. 697/I

IOAN POP-FLORANTIN. Fotografie „carte poștală" 139×82 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20628. 697/II

„POPORUL SUVERAN". Frontispiciu. 699/I

IOAN POPOVICI-BĂNĂȚEANU. Fotografie 240×180 mm., București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2317. 700/I

ION POP-RETEGANUL. Desen. În „Convorbiri literare", LXXVII, 1944, 2. 702/I

ION POP-RETEGANUL, *NOVELE*, București, Alcalay, 1901. Pagină de titlu. 702/II

MIHAIL PORFIRIU, *SCRIERI*, Iași, Tip. Francezo-română, 1852. Pagină de titlu. 703/I

IRACLIE PORUMBESCU. În „Junimea literară", XII, 1923, 4—5. 704/I

EUFROSIN POTECA. Fotografie 223×164 mm., după o pictură. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 10293. 705/I

„POVESTEA VORBEI". Frontispiciu. 706/II

NEAMUL BOIERILOR CANTACUZINI. După fresca de la mănăstirea Hurezi. În „Buletinul Comisiunii monumentelor istorice", 1908, aprilie—iunie, *66*. 707/I

DOMNITORUL VLAD ȚEPEȘ. După o gravură în lemn. În C. I. Karadja, *Die ältesten gedruckten Quellen zur Geschichte der Rumänen*. În *Gutenberg — Jahrbuch*, 1934, *122*. 708/I

PSALTIREA PROROCULUI ȘI ÎMPĂRAT DAVID, pref. Vasilie Popp, Brașov, Tip. Șobeli, 1827. 709/II

NICOLAE PREDESCU. În Theodor Cornel, *Figuri contimporane din România*, partea III, București, 1914, *31*. 710/I

„PROPĂȘIREA". Frontispiciu. 711/II

„„PROPRIETARUL ROMÂN". Frontispiciu. 712/II

NICOLAE I. PRUNCU. Fotografie. București, Atelierul Franz Duschek. B.C.U.C. — Cabinetul de Stampe, I P/72. 713/II

„PRUNCUL ROMÂN". Frontispiciu. 714/I

PSALTIREA HURMUZACHI. Pagină de manuscris. În I. Bianu și N. Cartojan, *Album de paleografie românească*, București, Tip. Cartea românească, 1940, planșa IX. 714/II

PSALTIREA SCHEIANĂ, Pagină de manuscris. În I. Bianu și N. Cartojan, *Album de paleografie românească*, București, Tip. Cartea românească, 1940, planșa VII. 715/I

PSALTIREA VORONEȚEANĂ. Pagină de manuscris. În I. Bianu și N. Cartojan, *Album de paleografie românească*, București, Tip. Cartea românească, 1940, planșa X. 715/II

ARON PUMNUL. După o litografie de Th. Mayerhofer. În „Revista nouă", II, 1889, 8. 716/I

IOAN PUȘCARIU. Fotografie „carte poștală" 138×88 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 9264. 717/I

NICOLAE CH. QUINTESCU. Fotografie din tabloul *Junimea* (1878), Iași, Atelierul B. Brand. B.C.U., st. 49. 718/I

TEODOR RACOCE, *CHRESTOMATICUL ROMÂNESC*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1820. Pagină de titlu. 719/I

DIMITRIE RALET. Detaliu din tabloul *Comitetul unionist al Moldovei*, litografie de Salmon Trankul, Iași, Tip. Buciumului român. B.C.U., st. 1579. 721/II

VASILE RANTA-BUTICESCU. În *George Barit și contemporanii săi*, IV, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, D. Suciu și I. Buzași, București, Minerva, 1978. 722/II

PETRE RĂȘCANU. În Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, II, Iași, Viața românească, 1928, *308*. 723/I

„REPUBLICA RUMÂNĂ". Pagină de titlu. 724/I

„REVISTA CARPAȚILOR". Frontispiciu. 725/II

„REVISTA CONTIMPORANĂ". Pagină de titlu. 726/I

„REVISTA CRITICĂ LITERARĂ". Frontispiciu. 727/I

„REVISTA LITERARĂ". Frontispiciu. 729/I

„REVISTA NOUĂ". Frontispiciu. 730/II

„REVISTA OLTEANĂ". Frontispiciu. 732/I

„REVISTA POLITICĂ". Frontispiciu. 733/II

„REVISTA ROMÂNĂ". Frontispiciu. 734/I

ION M. RÎUREANU. Desen. În „Albina", VIII, 1904, 4. 737/II

T. ROBEANU. În T. Robeanu, *Poezii postume*, îngr. și postfață St. O. Iosif și D. Anghel, pref. N. Iorga, București, Minerva, 1908. 738/I

ALEXANDRU ROMAN. Fotografie „vizit" 96×57 mm., Budapesta, Atelierul Schrecker. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 10798. 738/II

IOAN N. ROMAN. Fotografie din tabloul *Adunarea deputaților. 1914*, București, Atelierul Juliette, B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F V 25132. 739/I

VISARION ROMAN. După o litografie de Th. Mayerhoffer. În „Familia", XXXIII, 1897, 13. 740/I

„ROMÂNIA". Frontispiciu. 741/II

SALUTUL SOCIETĂȚII „ROMÂNIA JUNĂ" CĂTRE V. ALECSANDRI (1881). B.A.R., ms. 5720. Pagină de text. 742/II

„ROMÂNIA LIBERĂ". Frontispiciu. 743/II

„ROMÂNIA LITERARĂ". Frontispiciu. 744/II

„ROMÂNIA VIITOARE". Copertă. 746/I

„ROMÂNUL" Frontispiciu. 746/II

„ROMÂNUL LITERAR". Frontispiciu. 748/I

RONETTI-ROMAN. În I. Massoff, *Teatrul românesc*, IV, București, Minerva, 1972. 748/II

MOLIÈRE, *ZGÎRCITUL*, tr. Ion (Iancu) Roset, București, Tip. Eliade, 1836. Pagină de titlu. 750/I

CONSTANTIN A. ROSETTI. Fotografie „vizit" 94×60 mm., București, Atelierul Charles Szathmary. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18611. 751/II

DIMITRIE R. ROSETTI. Fotografie din tabloul *Junimea* (1878), Iași, Atelierul B. Brand. B.C.U., st. 49. 754/I

MARIA ROSETTI. În V. Netea, *C. A. Rosetti*, București, E.Ș., 1970. 755/I

MIRCEA C. A. ROSETTI. În V. Netea, *C. A. Rosetti*, București, E.Ș., 1970. 755/II

THEODOR G. ROSETTI. Fotografie „vizit" 88×55 mm., Iași, Atelierul A. Schivert B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110488. 755/II

VINTILĂ C. A. ROSETTI. Fotografie 166×110 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 52056. 756/I

IULIU I. ROȘCA. În Iuliu I. Roșca, *Fata de la Cozia*, București, Tip. Bidșovski, 1886. 756/II

UCIDEREA LUI MIHAI VITEAZUL LA 8/19 AUGUST 1601, PE CÎMPIA TURZII. După o gravură. În *Le grand théâtre historique ou Nouvelle histoire universelle*, t. IV, Leide, Vander, 1703, *387*. 758/I

GEORGE RUSSE-ADMIRESCU. În G. Russe-Admirescu, *Vise roze*, pref. Al. Macedonski, București, Editura autorului, 1897. 759/I

ALECU RUSSO. Fotografie 203×150 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 23514. 760/I

IOAN RUSSU-ȘIRIANU. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Sibiu, Atelierul Wilhelm Auerlich. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5509. 762/I

„SARA". Frontispiciu. 764/II

„SATYRUL". Frontispiciu. 765/I

„SĂPTĂMÂNA". Frontispiciu. 765/II

GHEORGHE SĂULESCU. Fotografie „vizit" 90×60 mm., B.C.U., st. 1971. 766/II

IULIU CEZAR SĂVESCU. După un desen de Șt. Dimitrescu. În I. C. Săvescu, *Poezii*, pref. N. Davidescu, București, 1926. 768/I

IOAN G. SBIERA. Fotografie „vizit" 94×56 mm., București, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5515. 768/II

J.-Fr. REGNARD, *DEMOCRIT*, tr. Daniil Scavinschi, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1840. Pagină de titlu. 770/I

MOSES SCHWARZFELD, în „Revista cultului mozaic", VII, 1962, 86. 770/II

FILARET SCRIBAN. Litografie. București, Socec, Sander și Teclu. B.C.U., st. 1638. 771/II

NEOFIT SCRIBAN. Fotografie 210×160 mm. B.C.U., st. 208. 773/I

SCRISOAREA LUI NEACȘU. În I. Bianu și N. Cartojan, *Album de paleografie românească*, București, Tip. Cartea Românească, 1940, planșa XXIII 775/I

CAROL SCROB. În „Biblioteca familiei", I, 1890, 23. 775/II

NICOLAE V. SCURTESCU. Fotografie „vizit" 92×59 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18691. 776/I

GRIGORE SERRURIE. Fotografie „medalion" 95×80 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21521. 778/II

ELENA SEVASTOS, *NUNTA LA ROMÂNI*, București, Tip. Göbl, 1889. Pagină de titlu. 779/II

ALEXANDRU SIHLEANU. Fotografie 148×104 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2462. 780/II

GRIGORE SILAȘI. Fotografie „carte poștală" 120×180 mm., Cluj, Atelierul Bordan. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47362. 781/I

GEORGE SIMU. În „Revista ilustrată", II, 1899, 6. 783/I

SINDIPA. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 1436, f. *79*. 783/II

CONSTANTIN SION, *ARHONDOLOGIA MOLDOVEI*, pref. Gh. Ghibănescu, Iași, Tip. Buciumul român, 1892. Pagină de titlu. 784/II

GHEORGHE SION. Fotografie „vizit" 88×56 mm., București, Atelierul Spirescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5534. 785/I

NICOLAI SKELITTI. În N. Skelitti, *Poezii*, Bîrlad, Cațafany, 1888. 788/I

IOAN SLAVICI. Fotografie 240×180 mm., București, Cartea românească, B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2326. 789/I-II

IOAN SLAVICI. Fotografie „vizit" 80×55 mm, Budapesta, Atelierul Barabás Bódog.

B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5536. 790/II

IOAN SLAVICI, *NOVELE DIN POPOR*, Bucureşti, Socec, 1881. Pagină de titlu. 791/II

METASTASIO, *AHILEFS LA SCHIRO*, FLORIAN, *ISTORIA LUI SOFRONIM*, tr. Iordache Slătineanu, Sibiu, Tip. Hochmeister, 1797. Pagină de titlu. 793/II

SMARA. Fotografie „carte poştală" 132×83 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 43620. 793/II

ION CÎMPINEANU. Fotografie 212×154 mm. după un desen de C. I. Stăncescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, III 54416. 797/I

LUCRĂRILE SOŢIETĂŢII FILARMONICE, Bucureşti, Tip. Eliade, 1835. Pagină de titlu. 797/II

IOSIF VULCAN, *SĂ FONDĂM TEATRU NAŢIONAL!* În „Familia", X, 1869, 29. 799/I

IOAN S. SPARTALI. În „Foaia pentru toţi", I, 1897, 28. 801/I

THEODOR DIMITRIE SPERANŢIA. În „Universul literar", XI, 1893, 24. 802/I

„SPICUITORUL MOLDO-ROMÂN". Frontispiciu. 803/II

STAICU GRĂMĂTICUL, *GRAMATICA SLAVO-ROMÂNĂ*, B.A.R., ms. 332, f. *218r*. Pagină de text. 804/I

CONSTANTIN (COSTACHE) STAMATI. După o pictură de Sava Henţia. În „Revista nouă", I, 1888, 6. 804/II

IACOV STAMATI. După o gravură. În Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistisch historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, Hermannstadt, 1805. 805/II

T. STAMATI, *DISIONĂRAŞ ROMÂNESC DE CUVINTE TEHNICE ŞI ALTELE GREU DE ÎNŢELES*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1851. Pagină de titlu. 806/II

CONSTANTIN STAMATI-CIUREA. În C. de Stamati-Ciurea, *Opuri dramatice*, I, Cernăuţi, Armonia, 1888. 807/II

ARTUR STAVRI. În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, F.R.L.A., 1941, *524*. 808/I

VESTITELE VITEJII ALE LUI MIHAI VODĂ CE AU STĂPÎNIT ŢARA RUMÂNEASCĂ ŞI ARDEALUL DE LA ANUL MÎNTUIRII 1588 ŞI PÎNĂ LA 1601, tr. Teodor M. Eliat, Bucureşti, 1837. Pagină de titlu. 808/II

CONSTANTIN I. STĂNCESCU. În „Lumea ilustrată", III, 1895, 5. 809/I

MIRCEA VASILE STĂNESCU-ARĂDANUL. După o litografie de Th. Mayerhofer. În „Familia", XXIV, 1888, 51. 810/II

„STEAUA DUNĂRII". Frontispiciu. 811/II

ADOLPH STERN. În „Ilustraţia", XI, 1922, 5. 812/II

AVRAM STEUERMAN. În *Almanahul ziarelor „Adevărul" şi „Dimineaţa"*, Bucureşti, Tip. Adevărul, 1937, *267*. 813/I

NEGUSTOR ROMÂN DIN SECOLUL AL XVIII-LEA. După un desen. În G. Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, E.Ş., 1969. 814/I

HRISOV CU ISCĂLITURA DOMNITORULUI ALEXANDRU MORUZI. În I. Bianu şi N. Cartojan, *Album de paleografie românească*, Bucureşti, Tip. Cartea românească, 1940, planşa XXXIV. 814/II

THEODOR M. STOENESCU. În Th. M. Stoenescu, *Zile negre*, Bucureşti, Revista literară, 1904. 815/II

ŞTEFAN STOICA. În G[eneral] N. S[toica], *Notiţe din viaţa unui ostaş*, Bucureşti, Tip. Eminescu, 1912. 816/II

NICOLAE STOICA DE HAŢEG, *CRONICA BANATULUI*, B.A.R., ms. 5520, f. 5. Pagină de manuscris. 817/II

MIHAIL STRAJANU. În „Ovidiu", I, 1899, 9. 818/II

LUCREŢIA SUCIU-RUDOW. Desen. În Aurel Tripan, *Monografia-almanah a Crişanei. Judeţul Bihor*, Oradea, Tip. Diecezană, 1936, *338*. 821/I

ALEXANDRU GR. SUŢU. În Rudolf Suţu, *Iaşii de odinioară*, II, Iaşi, Viaţa Românească, 1928, *507*. 822/I

ANDREI ŞAGUNA. Litografie 610×440 mm. de Petru Mateescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 499. 823/I

LAZĂR ŞĂINEANU. În Luca Vornea, *Lazăr Şăineanu*, Bucureşti, Tip. Adevărul, [1928]. 824/I

THEODOR ŞERBĂNESCU. Fotografie 82×62 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19919. 827/I

„ŞEZĂTOAREA". Frontispiciu. 827/II

„ŞEZĂTOAREA" Frontispiciu. 828/II

GHEORGHE ŞINCAI. Fotografie 240×180 mm. după un portret, Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2328. 829/II

ORAŞUL CLUJ ÎN SECOLUL AL XIX-LEA. Gravură în lemn 176×235 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 1156. 830/I-II

GHEORGHE ŞINCAI, *HRONICA ROMÂNILOR ŞI A MAI MULTOR NEAMURI*, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1853. Pagină de titlu. 831/II

I. N. ŞOIMESCU, *MOARTEA LUI RADU VII DE LA AFUMAŢI*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1854. Pagină de titlu. 833/I

SAVA N. ŞOIMESCU. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Napoli—Florenţa—Livorno, Atelierul Alphonse Bernoud. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5590. 833/II

ALEXANDRU I. ŞONŢU. În „Adevărul", X, 1897, 3000. 834/I

TEODOR V. ŞTEFANELLI. Detaliu din fotografia *Institutul Otetelişanu — 14 mai 1914*, Bucureşti, Sinaia, Atelierul Fotoglob. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F V 25110. 834/II

ŞTEFAN ŞTEFUREA. În C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1926, *186*. 835/I

GHEORGHE TĂUTU. Fotografie „vizit" 90×60 mm. A.S.I. — Secţia Stampe şi Fotografii, nr. 300. 837/I

IONICĂ TĂUTU. Pagină de manuscris. A.S.I. — Fond Documente, pachet 126, doc. 329. 838/I

CĂIUŢI ŞI CAPRE (satul Iureşti, comuna Todireni, judeţul Botoşani). Fotografie. Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, M 8 — P 11. 839/I

MASCĂ DE CERB (Hîrlău, judeţul Iaşi). Fotografie. Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, M 28 — P 49. 840/I

IROZII (satul Al. I. Cuza, judeţul Iaşi). Fotografie. Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, M 3 — P 28. 840/II

BANDA LUI JIANU (comuna Tupilaţi, judeţul Neamţ). Fotografie. Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, M 1 — P 64. 841/II

„TELEGRAFUL ROMÂN". Frontispiciu. 843/I

DIMITRIE TELEOR. În D. Teleor, *Realiste*, Craiova, Samitca, 1896. 844/I

MIHAI TELIMAN. În Mihai Teliman, *Foiletoane*, îngr. şi pref. G. Tofan, Suceava, Tip. Şcoala română, 1906. 845/I

RADU TEMPEA, *GRAMATICĂ ROMÂNEASCĂ*, Sibiu, Tip. Bart, 1797. Pagină de titlu. 847/I

G. DEM. TEODORESCU. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5596. 848/I

GEORGE SAND, *INDIANA*, tr. P. Teulescu, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1847. Pagină de titlu. 849/II

„TIMPUL". Frontispiciu. 850/II

„TIMPUL". Frontispiciu. 851/I

NICOLAE TINCU-VELIA. În I. D. Suciu, *Nicolae Tincu Velia*, Bucureşti, 1945. 852/II

„TIPOGRAFUL ROMÂN". Frontispiciu. 853/II

ISTORII ARĂPEŞTI, tr. Scarlat Barbu Tîmpeanu. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 2432, f. *1r* 853/II

IAŞI, 1845. VEDERE DINSPRE COPOU. Litografie 280×380 mm. (după J. Rey), Iaşi, Atelierul P. Müller. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 534. 854/I-II

GRIGORE G. TOCILESCU. Fotografie 250×159 mm., Bucureşti, Atelierul I. Niculescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 23590. 855/I

MIHAI I. TONCESCU. În Mihai I. Toncescu, *Gura lumii*, ed. 2, Bucureşti, Cultura românească. 857/I

„TRAIAN". Frontispiciu. 857/II

„TRANSILVANIA". Frontispiciu. 858/I

„TRANZACŢIUNI LITERARE ŞI ŞTIINŢIFICE". Frontispiciu. 859/II

„TRIBUNA". Frontispiciu. 861/I

REDACŢIA „TRIBUNEI" ÎN 1894 : Dordea, T. L. Albini, I. Moţa, I. Russu-Şirianu, G. Moldovan, I. Dolcan, S. Albini, G. Bogdan-Duică, I. Augustin. Fotografie 210×240 mm., Sibiu, Atelierul W. Auerlich. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 10311. 862/I

„TROMPETA CARPAŢILOR". Frontispiciu. 863/II

GRIGORE ŢAMBLAC. Fotografie după miniatura din *Codex Aulendorf*. În C. I. Karadja, *Portretul şi stema lui Grigorie Ţamblac şi misiunea sa la conciliul din Constanţa*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1944. 865/I

„ŢARA NOUĂ". Frontispiciu. 866/I

„ŢERANUL ROMÂN". Frontispiciu. 866/II

DIMITRIE ŢICHINDEAL. Desen de Sava Petrovici. În Virgil Vintilescu, *Dimitrie Ţichindeal*, Timişoara, 1965. 867/I

NICOLAE ŢINCU. În „Universul literar", VI, 1930, 23. 868/I

„ŢÎNŢARUL". Frontispiciu. 869/II

GHEORGHE UCENESCU. Portret. În Elisabeta Dolinescu, *Anton Pann. Viaţa în imagini*, Bucureşti, E.M., 1967. 870/I

„UMORISTUL". Frontispiciu. 870/II

„UNIVERSU". Frontispiciu. 872/I

„UNIVERSUL". Frontispiciu. 872/I

GRIGORE URECHE, *LETOPISEŢUL ŢĂRII MOLDOVEI*. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 174, f. *1r*. 873/II

SCRISOARE AUTOGRAFĂ A LUI GRIGORE URECHE. B.A.R., doc. I/CXXXVIII. 874/II

ISCĂLITURA LUI GRIGORE URECHE. În G. Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, E.Ş., 1969. 875/I

ALCEU URECHIA (dreapta), împreună cu I. L. Caragiale şi fiul său Luca I. Caragiale. În „Veselia", XVIII, 1940, 33. 876/I

VASILE A. URECHIA. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I. 5604. 877/II

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI. Reproducere zincografică 88×134 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, R I 91. 878/II

GAVRIL URIC, *TETRAEVANGHELIAR*. Pagină de text. În I. Bianu, *Documente de artă românească din manuscripte vechi*, I, Bucureşti, 1922, planşa II. 880/I

EUGEN VAIAN. Desen. Detaliu din montajul *Presa în Bacău*. În „Anuarul presei şi al lumei politice", 1908, *197*. 881/I

IOAN G. VALENTINEANU. Fotografie „cabinet" 140×100 mm., Bucureşti, Atelierul

J. Niculescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21653. 881/II

MITROPOLITUL VARLAAM. Fotografie 198×135 mm. după fresca de la biserica Trei Ierarhi din Iaşi. B.A.R. — Cabinetul de Stampe F I 11178. 882/I

VARLAAM, *CARTE ROMÂNEASCĂ DE ÎNVĂŢĂTURĂ*, Iaşi, Tip. Mănăstirea Trei Ierarhi, 1643. Pagină de titlu. 883/II

VARLAAM ŞI IOASAF. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 2470, f. *1r*. 885/II

PAVEL VASICI. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Cluj, Atelierul Tauffer Gyula. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5616. 886/II

„VATRA". Frontispiciu. 888/II

ALECU VĂCĂRESCU. Detaliu din litografia lui G. Wonneberg (după Anton Chladek). În „Revista română", I, 1861, *481*. 890/I

IANCU VĂCĂRESCU. Fotografie „medalion" 168×168 mm. după o pictură de Th. Aman. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 54580. 891/II

IANCU VĂCĂRESCU. Detaliu din litografia lui G. Wonneberg (după Anton Chladek). În „Revista română", I, 1861, *481*. 893/I

IENĂCHIŢĂ VĂCĂRESCU. Detaliu din litografia lui G. Wonneberg (după Anton Chladek). În „Revista română", I, 1861, *481*. 894/I

NICOLAE VĂCĂRESCU. Detaliu din litografia lui G. Wonneberg (după Anton Chladek). În „Revista română", I, 1861, *481*. 895/II

THEODOR VĂCĂRESCU. În Theodor Văcărescu, *Discursuri*, îngr. şi pref. B. Mangîru, Bucureşti, Tip. Göbl, 1915. 896/II

ŞTEFAN G. VÂRGOLICI. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Iaşi, Atelierul B. Brand. A.S.I. — Secţia Stampe şi Fotografii, nr. 1146. 897/I

ŞTEFAN VELLESCU. Fotografie „cabinet" 142×104 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6456. 898/I

GRIGORE VENTURA. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Bucureşti, Atelierul Charles Szathmary. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110684. 899/II

GOETHE, *PATIMELE JUNELUI WERTHER*, tr. B. V. Vermont, pref. Gr. H. Grandea, Bucureşti, Socec, 1875. Pagină de titlu. 900/II

DOMNITORUL GRIGORE III GHICA. Fotografie după un portret de la biserica Sf. Spiridon din Iaşi. A.S.I. — Secţia Stampe şi Fotografii, nr. 280. 901/I

PETRU VERUSSI. Fotografie 89×59 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47441 901/II

VIAŢA PATRIARHULUI NIFON. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 464, f. *2r*. 902/II

„VIEAŢA". Frontispiciu. 903/II

„VIEAŢA NOUĂ". Frontispiciu. 904/II

PSALTIRE, tr. I. Viski. B.A.R. Foto-ms. 24. Pagină de titlu. 906/I

ANDREI VIZANTI. Fotografie „vizit" 85×55 mm., Iaşi, Schragăr, B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5716. 906/II

CONDILLAC, *LOGHICA*, tr. V. Vîrnav, B.A.R., ms. 425. Foaie de titlu. 908/I

GEORGE VÎRNAV-LITEANU. Fotografie „vizit" 87×52 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18803. 908/II

VICTOR VLAD-DELAMARINA. În „Luceafărul", VII, 1908, 11—12. 909/I

SOFIA VLAD-RĂDULESCU. În „Luceafărul" VII, 1908, 11—12. 910/I

ALEXANDRU VLAHUŢĂ. Fotografie „vizit" 93×55 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18830. 910/II

ALEXANDRU VLAHUŢĂ. Reproducere zincografică. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, R I—91. 911/II

A. VLAHUŢĂ, *DAN*, Bucureşti, Graeve, 1894. Copertă. 912/II

M-ME DE STAEL, *CORINA SAU ITALIA*, tr. Ioan Voinescu I, Bucureşti, Ioanide, Pagină de titlu. 915/I

IOAN VOINESCU II. Detaliu dintr-o gravură în lemn. În „Illustrierte Zeitung", 1849, 316. 915/II

„VOINŢA NAŢIONALĂ". Frontispiciu. 917/I

NICOLAE VOLENTI. Fotografie „carte poştală" 138×88 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 48916. 917/II

IOSIF VULCAN. Fotografie „cabinet" 150×105 mm., Oradea, Atelierul Fékete Sandor. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11255. 918/II

PETRU VULCAN. În Petru Vulcan, *Fecioara*, Constanţa, Tip. Grigoriu, 1900. 920/II

DIMITRIE VULPIAN. În „Cele trei Crişuri", XV, 1934, 11—12. 921/II

„VULTURUL". Copertă. 922/II

ENRICH WINTERHALDER. În „Adevărul literar şi artistic", IV, 1923, 122. 923/I

ALEXANDRU D. XENOPOL. Detaliu din tabloul *Junimea* (1878). Iaşi, Atelierul B. Brand. B.C.U., st. 49. 925/I

ALEXANDRU D. XENOPOL. Fotografie 178×125 mm., Bucureşti, Atelierul Nicolae Ţatu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 21677. 926/I

NICOLAE D. XENOPOL. Fotografie „vizit" 90×54 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110720. 927/I

DUILIU ZAMFIRESCU. Fotografie 222×165 mm., Bucureşti, Atelierul Juliette. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11332. 928/I-II

DUILIU ZAMFIRESCU, *LUMINĂ NOUĂ*. Pagină de manuscris. În Duiliu Zamfirescu, *Opere*, IV, îngr. şi pref. M. Gafiţa. Bucureşti, Minerva, 1974. 929/II

DUILIU ZAMFIRESCU. Fotografie 236×175 mm., Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2335. 930/II

MIHAIL ZAMPHIRESCU. În „Revista nouă", V, 1892, 1—2. 932/I

ALEXANDRU ZANNE. În „România literară", VI, 1973, 25. 933/I

IULIU A. ZANNE. În „Adevărul", XI, 1898, 3125. 933/II

ULTIMA CRONICĂ ROMÂNĂ DIN EPOCA FANARIOŢILOR, îngr. şi introd. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1884. Pagină de titlu. 935/I

INTRAREA ARMATELOR TURCEŞTI ÎN BUCUREŞTI (19 august 1821). Gravură anonimă. 145×230 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 1112. 936/I

„ZIMBRUL". Frontispiciu. 936/II

„ZIUA". Frontispiciu. 937/I

SICRIUL DE AUR, tr. Ion Zoba din Vinţi, Sas-Sebeş, 1683. Pagină de titlu. 937/II

SUMAR

Prefață V
Indicații pentru folosirea dicționarului IX
Abrevieri XI
Bibliografie XIII
DICȚIONARUL LITERATURII ROMÂNE 1
Indice de autori străini traduși 939
Lista ilustrațiilor 955

În atenţia cititorilor

Colectivul de istorie literară al Institutului de lingvistică, istorie literară şi folclor din Iaşi, care a realizat *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, elaborează în prezent *Dicţionarul literaturii române din secolul al XX-lea*. Această lucrare va cuprinde articole despre scriitorii, criticii şi istoricii literari, esteticienii, traducătorii şi publiciştii care au activat între 1900—1950.

Pentru o prezentare cît mai completă a literaturii române din perioada amintită, vor fi incluşi în dicţionar toţi autorii, indiferent de mărimea şi importanţa operei lor. În acest scop, redactorii lucrării se adresează tuturor celor care pot oferi informaţii biografice şi bibliografice referitoare în special la autorii mai puţin cunoscuţi, cu rugămintea de a le comunica pe adresa: **Institutul de lingvistică, istorie literară şi folclor,** str. Codrescu, nr. 2, 6600 Iaşi — 6, telefon 981/41001.

Redactor : VIOLETA MIHĂILĂ
Tehnoredactor : VALTER GRIGORIU, IONEL TUDOR
Coperta de : AUREL PETRESCU

Bun de tipar 30.VIII.1979. Tiraj I 30 000 exemplare. Format 8/54×84. Coli de tipar 126.

C.Z. pentru biblioteci mari { *859.09„... : 1900(031)=59* / *92:859.09„... : 1900„(031)=59*

C.Z. pentru biblioteci mici 859.09(031)=59

I. P. Informaţia
str. Brezoianu nr. 23—25,
Bucureşti

ERRATUM

La p. 631, col. II, r. 27, în loc de **BQLGRAD** se va citi : **BĂLGRAD.**